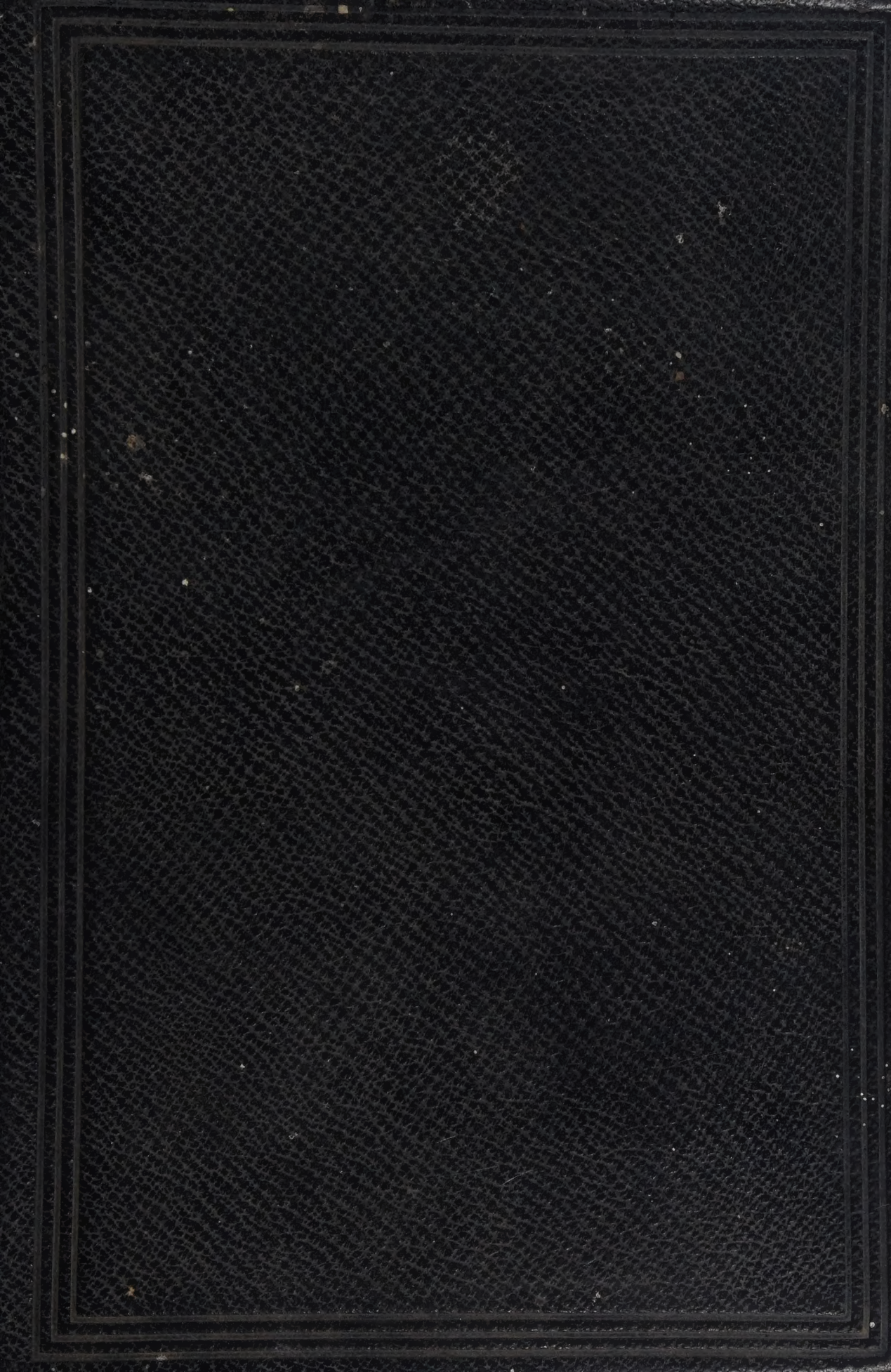

Cyflwynwyd y Bibl hon

Gan Mrs Selina Harries

(merch Mr Thomas Evans)

at wasanaeth y Cwrdd Lloeddi

yn y Tabernacl,

Er cofaru ei thad,

Presented to

Mr Thomas Evans

Deacon and Sunday School Teacher

Tabernacle Church, Fishguard

By

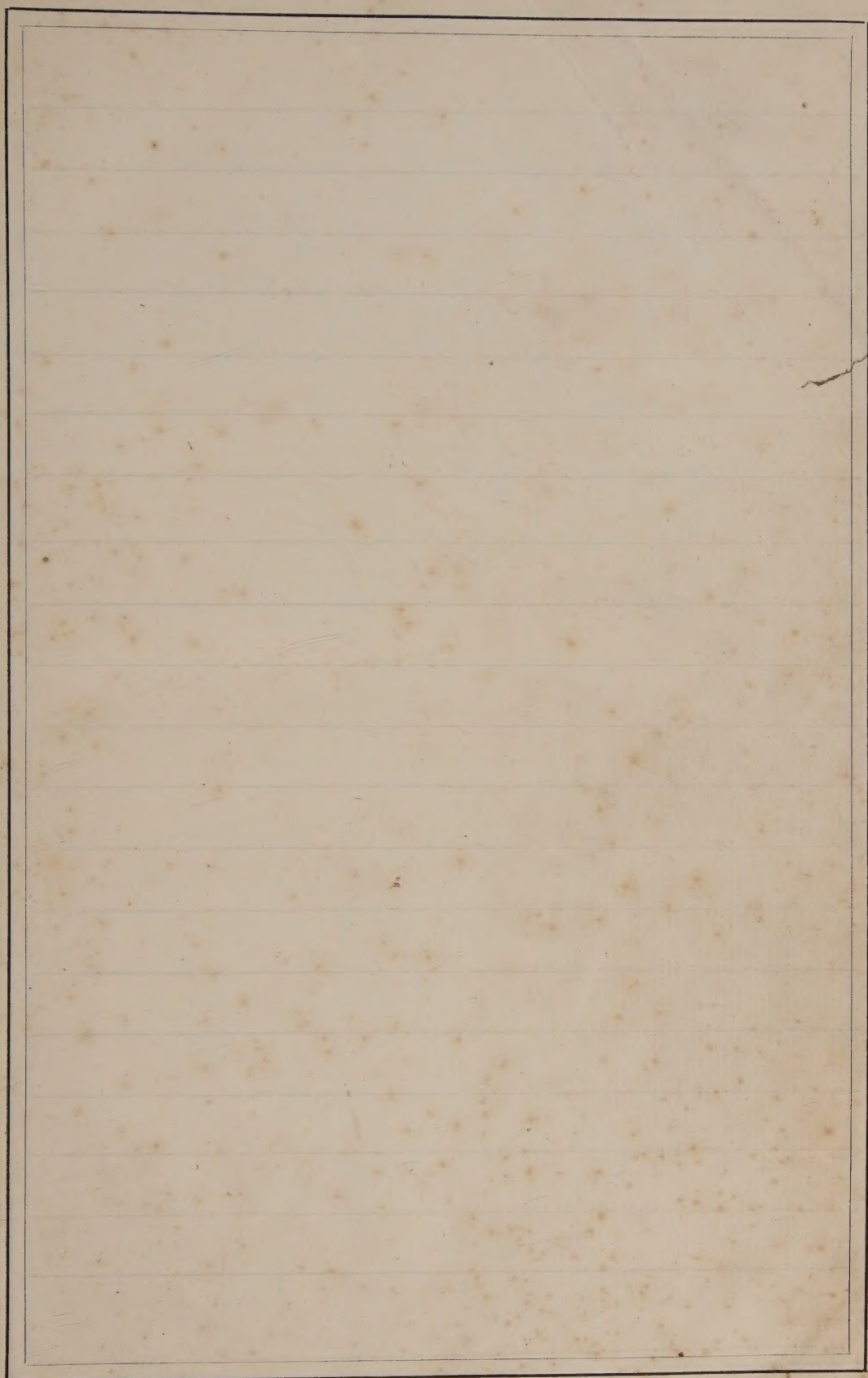
William Isaac Roberts

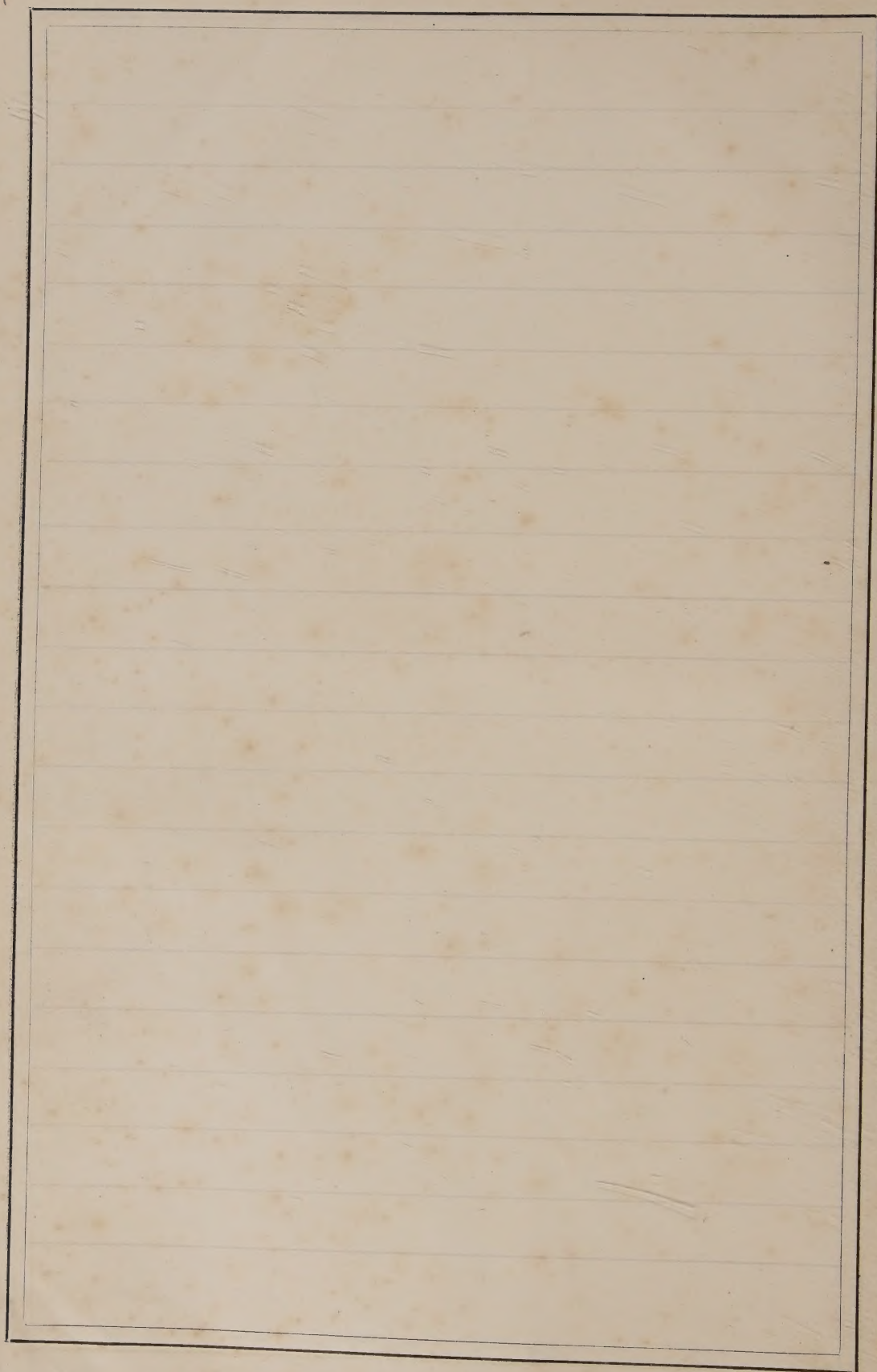
William Howells

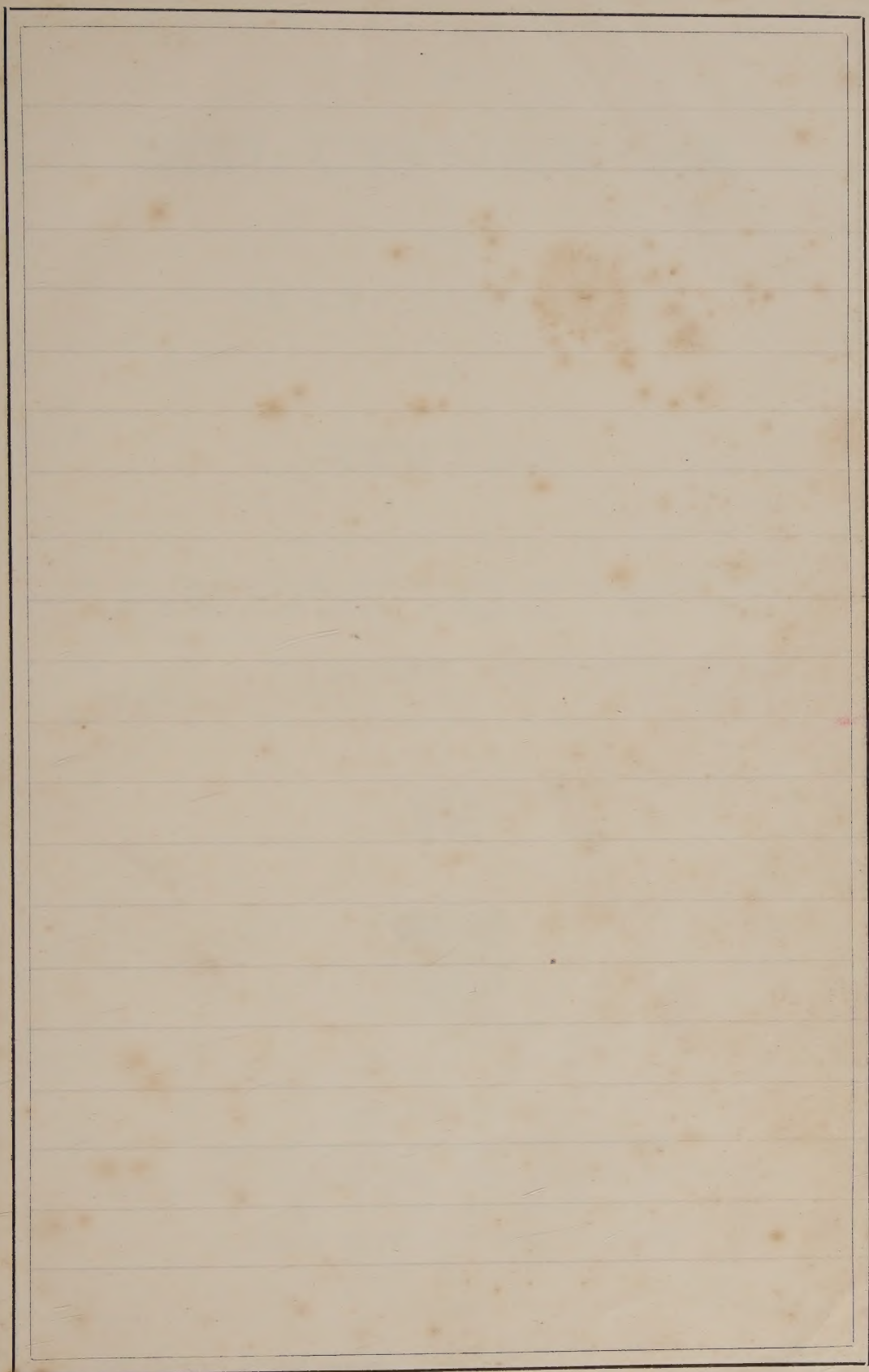
John Walter Williams

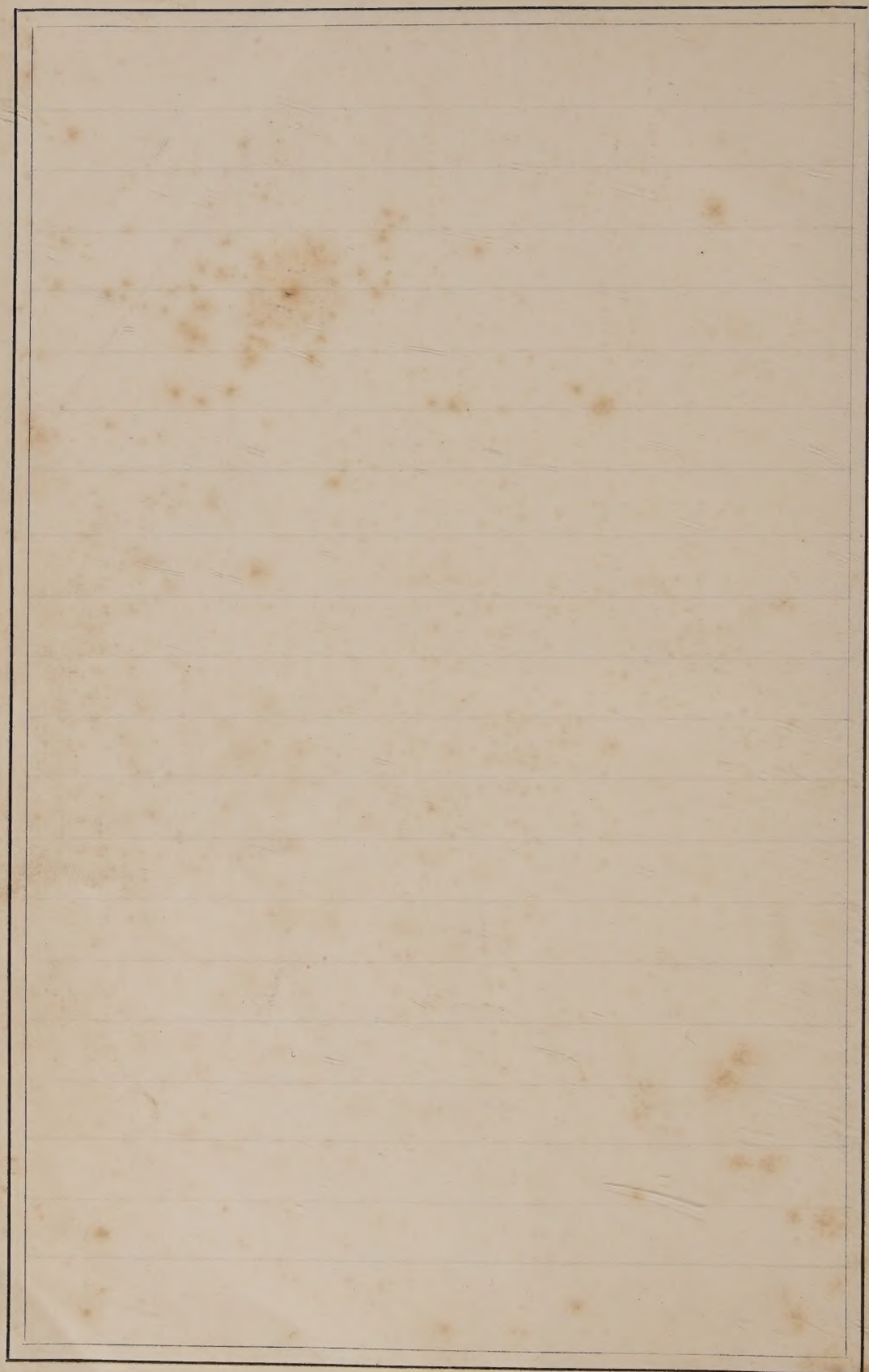
And David James Harries.

22nd
January 1905.

Y
BIBL CYSSEGR-LAN,

SEF
YR HEN DESTAMENT

A'R
NEWYDD.

Yr holl Ysgrythyr sydd wedi ei rhoddi gan Ysprydoliaeth Duw, ac sydd fuddiol i athrawiaethu, i argyhoeddi, i geryddu, i hyfforddi mewn cyfiawnder :

Fel y byddo dyn Duw yn berffaith, wedi ei berffeithio i bob gweithred dda. 2 Tim. iii. 16, 17.

RHYDYCHEN:
ARGRAPHEDIG YN ARGRAPHDY Y BRIFYSGOL,
TROS Y BIBL GYMDEITHAS FRYTANAIDD A THRAMOR,
A sefydlwyd yn Llundain yn y Flwyddyn 1804;
146, QUEEN VICTORIA STREET, LLUNDAIN.

ENWAU A THREFN

LLYFRAU YR HEN DESTAMENT A'R NEWYDD,

A

RHIFEDI PENNODAU POB LLYFR.

LLYFRAU YR HEN DESTAMENT.

	<i>Pen.</i>		<i>Pen.</i>
GENESIS	50	Pregethwr	12
Exodus	40	Caniad Solomon	8
Leiticus	27	Esaiah	66
Numeri	36	Jeremiah	52
Deuteronomium	34	Galarnad Jeremiah	5
Josua	24	Ezeciel	48
Barnwyr	21	Daniel	12
Ruth	4	Hosea	14
I. Samuel	31	Jöel	3
II. Samuel	24	Amos	9
I. Brenhinoedd	22	Obadiah	1
II. Brenhinoedd	25	Jonah	4
I. Chroniel	29	Michah	7
II. Chroniel	36	Nahum	3
Ezra	10	Habacuc	3
Nehemiah	13	Sephaniah	3
Esther	10	Haggai	2
Job	42	Zechariah	14
Psalmau	150	Malachi	4
Diarhebbion	31		

LLYFRAU Y TESTAMENT NEWYDD.

	<i>Pen.</i>		<i>Pen.</i>
SANT MATTHEW	28	Epistolau Sant Paul	
Sant Marc	16	I. at Timothëus	6
Sant Luc	24	II. at Timothëus	4
Sant Ioan	21	At Titus	3
Actau yr Apostolion	28	At Philemon	1
Epistolau Sant Paul		At yr Hebreaid	13
At y Rhufeiniaid	16		
I. at y Corinthiaid	16	Epistol Iago	5
II. at y Corinthiaid	13	Epistol I. Petr	5
At y Galatiaid	6	II. Epistol Petr	3
At yr Ephesiaid	6	Epistol I. Ioan	5
At y Philippiaid	4	II. Epistol Ioan	1
At y Colossiaid	4	III. Epistol Ioan	1
I. at y Thessaloniaid	5	Epistol Judas	1
II. at y Thessaloniaid	3	Datguddiad Ioan	22

LLYFR CYNTAF MOSES

YR HWN A ELWIR

GENESIS.

PENNOD I.

1 *Creadwriaeth nef a daear, 3 a'r goleuni, 6 a'r ffurfafen. 9 Neillduo y ddaear oddi wrth y dyfroedd, 11 a'i gneuthur yn ffrwythlawn. 14 Yr haul, y lleuad, a'r sêr; 20 y pysgod a'r adar, 24 a'r anifeiliaid, 26 dyn ar lun Duw, 29 Ordeinio lluniaeth ac ymborth.*

YN ^by dechreuad y creodd Duw y nefoedd a'r ddaear.

2 A'r ddaear oedd afluniaidd a gwag, a thywyllwch *oedd* ar wyneb y dyfnder, ac Yspryd Duw yn ym-symmud ar wyneb y dyfroedd.

3 A Duw a ddywedodd, ^cBydded goleuni, a goleuni a fu.

4 A Duw a welodd y goleuni, mai da *oedd*: a Duw a wahanodd rhwng y goleuni ²a'r tywyllwch.

5 A Duw a alwodd y goleuni yn Ddydd, a'r tywyllwch a alwodd efe yn Nos: a'r hwyr a fu, a'r bore a fu, y dydd cyntaf.

6 ¶ Duw hefyd a ddywedodd, ^dBydded ffurfafen y'ng hanol y dyfroedd, a bydded hi yn gwahanu rhwng y dyfroedd a'r dyfroedd.

7 A Duw a wnaeth y ffurfafen, ac a wahanodd rhwng y dyfroedd oddi tan y ffurfafen, a'r dyfroedd ^eoddi ar y ffurfafen: ac felly y bu.

8 A'r ffurfafen a alwodd Duw yn Nefoedd: a'r hwyr a fu, a'r bore a fu, yr ail dydd.

9 ¶ Duw hefyd a ddywedodd, ^fCasgler y dyfroedd oddi tan y nefoedd i'r un lle, ac ymddangosed y sychdir: ac felly y bu.

10 A'r sychdir a alwodd Duw yn Ddaear, a chasgliad y dyfroedd a alwodd efe yn Foroedd: a Duw a welodd mai da *oedd*.

11 A Duw a ddywedodd, Egined y ddaear egin, *sef* llysiau yn hadu had, a phrennau ffrwythlawn yn dwyn ffrwyth, wrth eu rhywogaeth, y rhai *y mae* eu had ynddynt ar y ddaear: ac felly y bu.

12 A'r ddaear a ddug egin, *sef* llysiau yn hadu had wrth eu rhywogaeth, a phrennau yn dwyn ffrwyth,

y rhai *y mae* eu had ynddynt wrth eu rhywogaeth: a Duw a welodd mai da *oedd*.

13 A'r hwyr a fu, a'r bore a fu, y trydydd dydd.

14 ¶ Duw hefyd a ddywedodd, Bydded ^ggoleuadau yn ffurfafen y nefoedd, i wahanu rhwng y dydd ³a'r nos; a byddant yn arwyddion, ac yn dymhorau, ac yn ddyddiau, a blynyddoedd.

15 A byddant yn oleuadau yn ffurfafen y nefoedd, i oleuo ar y ddaear: ac felly y bu.

16 A Duw a wnaeth ddau oleuad mawrion; y goleuad mwyaf ⁴i lywodraethu y dydd, a'r goleuad lleiaf i lywodraethu y nos: ^ha'r sêr *hefyd* a wnaeth *efe*.

17 Ac yn ffurfafen y nefoedd y rhoddes Duw hwynt, i oleuo ar y ddaear,

18 Ac ⁱi lywodraethu y dydd a'r nos, ac i wahanu rhwng y goleuni a'r tywyllwch: a gwelodd Duw mai da *oedd*.

19 A'r hwyr a fu, a'r bore a fu, y pedwerydd dydd.

20 ¶ Duw hefyd a ddywedodd, Heigied y dyfroedd ymlusgiad byw, ac eheded ehediaid uwch y ddaear, yn wyneb ffurfafen y nefoedd.

21 A ^kDuw a greodd y môrfeirch mawrion, a phob ymlusgiad byw, y rhai a heigiodd y dyfroedd yn eu rhywogaeth, a phob ehediad asgelllog yn ei rywogaeth: a gwelodd Duw mai da *oedd*.

22 A Duw a'u bendigodd hwynt, gan ddywedyd, ^lFfrwythwch, ac amlhêwch, a llenwch y dyfroedd yn y moroedd, a llisosged yr ehediaid ar y ddaear.

23 A'r hwyr a fu, a'r bore a fu, y pummed dydd.

24 ¶ Duw hefyd a ddywedodd, Dyged y ddaear *bob* peth byw wrth ei rywogaeth, yr anifail, a'r ymlusgiad, a bwystfil y ddaear wrth ei rywogaeth: ac felly y bu.

Cyn
CRIST
4004.

a Ioan 1. 1.
b Ps. 33. 6.
a 89. 11. 12.
a 102. 25.
a 136. 5.
a 146. 6.
Ea. 44. 24.
Jer. 10. 12.
a 51. 15.
Zech. 12. 1.
Act. 14. 15.
a 17. 24.
Heb. 11. 3.
c 2 Cor. 4. 6.

2 Heb. a
rhung y.

d Ps. 136. 5.
Jer. 10. 12.
a 51. 15.

e Ps. 148. 4.

f Job 26. 10.
a 38. 8.
Ps. 33. 7.
a 104. 9.
a 136. 6.
Diar. 8. 29.
Jer. 5. 22.

Cyn
CRIST
4004.

g Deut. 4. 19.
Ps. 136. 7.

h Heb. a
rhung y.

i Heb. yn
rheol i'r.

h Job 38. 7.

j Jer. 31. 35.

k Ps. 104.
26.

l pen. 8. 17.
a 9. 1.

Cyn
CRIST
4004.

25 A DUW a wnaeth fwystfil y ddaear wrth ei rywogaeth, a'r anifail wrth ei rywogaeth, a phob ymlusgiad y ddaear wrth ei rywogaeth: a gwelodd DUW mai da oedd.

^m pen. 5. 1.
^a 9. 6.
¹ Cor. 11. 7.
^{Eph.} 4. 24.
^{Col.} 3. 10.
^a Ps. 8. 6.

26 ¶ DUW hefyd a ddywedodd, ^mGwnawn ddyn ar ein delw ni, wrth ein llun ein hunain: ac ^aarglwyddiaethant ar bysg y môr, ac ar ehediad y nefoedd, ac ar yr anifail, ac ar yr holl ddaear, ac ar bob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear.

^o Mal. 2. 15.
^{Matt.} 19. 4.
^{Marc} 10. 6.

27 Felly DUW a greodd y dyn ar ei ddelw ei hun, ar ddelw DUW y creodd efe ef: ^oyn wryw ac yn fenyw y creodd efe hwynt.

^P pen. 9. 1.

28 DUW hefyd a'u bendigodd hwynt, a DUW a ddywedodd wrth-ynt, ^pFfrwythwch, ac amllhêwch, a llenwch y ddaear, a darostyngwch hi, ac arglwyddiaethwch ar bysg y môr, ac ar ehediad y nefoedd, ac ar bob peth byw a ^oymsymmudo ar y ddaear.

⁶ Heb. ymlusgo.

29 ¶ A DUW a ddywedodd, Wele, mi a roddais i chwi bob llysieuy yn hadu had, yr hwn sydd ar wyn-eb yr holl ddaear, a phob pren yr hwn y mae ynddo ffrwyth pren yn hadu had, ^qi fod yn fwyd i chwi.

^a pen. 9. 3.
^{Ps.} 104. 14.
^{15.}

30 Hefyd i bob bwystfil y ddaear, ac i bob ehediad y nefoedd, ac i bob peth a ymsymmudo ar y ddaear, yr hwn y mae ^oeinioes ynddo, y bydd pob llysieuy gwyrdd yn fwyd: ac felly y bu.

⁶ Heb. enaid byw.

31 A gwelodd DUW yr hyn oll a wnaethai, ac wele da iawn ydoedd: felly yr hwy'r a fu, a'r bore a fu, y chweched dydd.

PENNOD II.

1 Y dydd Sabbath. 4 Dull y creaduriaeth. 8 Plannu gardd Eden, 10 a'i hafon. 17 Gwahardd pren gwybodaeth yn unig. 19 Enwi y creaduriaid. 21 Gwneuthur gwraig, ac ordeinio priodas.

^a Ps. 33. 6.

FELLY y gorphenwyd y nefoedd a'r ddaear, ^aa'u holl lu hwynt.

^b Ex. 20. 11.
^a 31. 17.
^{Deut.} 5. 14.
^{Heb.} 4. 4.

2 ^bAc ar y seithfed dydd y gorphenodd DUW ei waith, yr hwn a wnaethai efe, ac a orphwysodd ar y seithfed dydd oddi wrth ei holl waith, yr hwn a wnaethai efe.

3 A DUW a tendigodd y seithfed dydd, ac a'i sancteiddiodd ef: oblegid ynddo y gorphwysasai oddi wrth ei holl waith, yr hwn a greasai DUW i'w wneuthur.

4 ¶ Dyma genhedlaethau y nefoedd a'r ddaear, pan grëwyd hwynt,

yn y dydd y gwnaeth yr ARGLWYDD DDUW ddaear a nefoedd,

5 A phob planhigyn y maes cyn ei fod yn y ddaear, a phob llysieuy y maes cyn tarddu allan: oblegid ni pharasai yr ARGLWYDD DDUW wlawio ar y ddaear, ac nid ydoedd dyn i lafurio y ddaear.

6 Ond tarth a esgynodd o'r ddaear, ac a ddyfrhaodd holl wyneb y ddaear.

7 A'r ARGLWYDD DDUW a ²luniasai y dyn ³o bridd y ddaear, ac a anadlasai yn ei ffroenau ef anadl einioes: ^da'r dyn a aeth yn enaid byw.

8 ¶ Hefyd yr ARGLWYDD DDUW a blannodd ardd yn ^eEden, o du y dwyrain, ac a osododd yno y dyn a luniasai efe.

9 A gwnaeth yr ARGLWYDD DDUW i bob pren dymunol i'r golwg, a dionus yn fwyd, ac i bren y bywyd y'ngghanol yr ardd, ac i bren gwybodaeth da a drwg, dyfu allan o'r ddaear.

10 Ac afon a aeth allan o Eden, i ddyfrhau yr ardd, ac oddi yno hi a rannwyd, ac a aeth yn ⁴bedwar pen.

11 Enw y gyntaf yw Pison: hon sydd yn amgylchu holl wlad Hafilah, lle y mae yr aur:

12 Ac aur y wlad honno sydd dda: yno mae Bdeliwm a'r maen Onix.

13 Ac enw yr ail afon yw Gihon: honno sydd yn amgylchu holl wlad ⁵Ethiopia.

14 Ac enw y drydedd afon yw Hidecel: honno sydd yn myned ⁶o du y dwyrain i Assyria: a'r bedwar-edd afon yw Euphrates.

15 A'r ARGLWYDD DDUW a gymmerodd ⁷y dyn, ac a'i gosododd ef y'ngardd Eden, i'w llafurio ac i'w chadw hi.

16 A'r ARGLWYDD DDUW a orchymynodd i'r dyn, gan ddywedyd, O bob pren o'r ardd gan fwytta y gelli fwytta:

17 Ond o bren gwybodaeth da a drwg, na fwytta o hono; oblegid yn y dydd y bwyttêi di o hono, gan farw y byddi farw.

18 ¶ Hefyd yr ARGLWYDD DDUW a ddywedodd, Nid da bod y dyn ei hunan; gwnaf iddo ⁸yngedeidd ⁹cymmwys iddo.

19 A'r ARGLWYDD DDUW a ²luniodd o'r ddaear holl fwystfilod y maes, a holl ehediaid y nefoedd, ac ^fa'u dygodd at Adda, i weled pa enw a roddai efe iddynt hwy: a pha

Cyn
CRIST
4004.² ffurfiasai.³ Heb. luech y ddaear.^c 1 Cor. 15.^d 1 Cor. 15.^{45.}^e pen. 4. 16.⁶ Bren. 19.^{12.}^{Ezec.} 27.^{23.}⁴ bedair cainge.⁵ Heb. Cush.⁶ Tu a'r dwyrain.⁷ Adda.⁸ Gym-morth.⁹ Heb.^{megis} ger ei ffon ef.² ffurfiodd.¹ Edrych pen. 6. 20.

Cyn
CRIST
4004.

3 roes.

4 Gym-
north.5 ei lle hi d
chig.6 Heb. ad-
eiladodd.1 Cor. 11.
8.b Matt. 19.
5.
Marc 10. 7.
1 Cor. 6. 16.
Eph. 5. 31.a Matt. 10.
16.
2 Cor. 11. 3.

3 Neu, am.

b 2 Cor. 11.
3.
1 Tim. 2.
14.3 Neu,
dymunol.1 Tim. 2.
14.

fodd bynnag yr enwodd y dyn bob peth byw, hynny *fu* ei enw ef.

20 Ac Adda a ³enwodd enwau ar yr holl anifeiliaid, ac ar ehediaid y nefoedd, ac ar holl fwystfilod y maes: ond ni chafodd efe i Adda ⁴ymgeledd cymmwys iddo.

21 A'r ARGLWYDD DDUW a wnaeth i drwngwsg syrthio ar Adda, ac efe a gysgodd: ac efe a gymmerodd un o'i asennau ef, ac a gauodd ⁵gig yn ei lle hi.

22 A'r ARGLWYDD DDUW a ⁶wnaeth yr asen a gymmerasai efe o'r dyn, yn wraig, ac a'i dug at y dyn.

23 Ac Adda a ddywedodd, Hon weithian *sydd* asgwrn o'm hesgryn i, a chnawd o'm cnawd i: hon a elwir gwraig, oblegid o wr y ⁸cymmerwyd hi.

24 ^bO herwydd hyn yr ymedy gwr â'i dad, ac â'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig: a hwy a fyddant yn un cnawd.

25 Ac yr oeddynt ill dau yn noethion, Adda a'i wraig, ac nid oedd arnynt gywilydd.

PENNOD III.

1 Y sarp *yn hudo Efa*. 6 Cywilyddus gwmp dyn. 9 Duw yn eu holi ac yn eu barnu hwy. 14 Melldigo y sarp. 15 Addau yr had. 16 Cospedigaeth dyn. 21 Ei wisgad cyntaf; 22 a'i furw allan o Baradwys.

A'R sarp oedd ^agyfrwysach na holl fwystfilod y maes, y rhai a wnaethai yr ARGLWYDD DDUW. A hi a ddywedodd wrth y wraig, Ai ²diau ddywedyd o DDUW, Ni chewch chwi fwyta o bob pren o'r ardd?

2 A'r wraig a ddywedodd wrth y sarp, O ffrwyth prennau yr ardd y cawn ni fwyta:

3 Ond am ffrwyth y pren *sydd* ynghanol yr ardd, Duw a ddywedodd, Na fwyttêwch o hono, ac na chyffyrddwch âg ef, rhag eich marw.

4 ^bA'r sarp a ddywedodd wrth y wraig, Ni byddwch feirw ddim.

5 Canys gwybod y ma Duw, mai yn y dydd y bwytaoch o hono ef, yr agorir eich llygaid, ac y byddwch megis duwiau, yn gwybod da a drwg.

6 A phan welodd y wraig mai da oedd *ffrwyth* y pren yn fwyd, ac mai ³teg mewn golwg ydoedd, a'i fod yn bren dymunol i beri deall, hi a gymmerth o'i ffrwyth ef, ^cac a fwytaodd, ac a roddes i'w gwr hefyd gyd â hi, ac efe a fwytaodd.

7 A'u llygaid hwy ill dau a agorwyd, a hwy a wybuant eu bod yn

noethion, ac a wniasant ddail y figysbren, ac a wnaethant iddynt ⁴arffedogau.

8 A hwy a glywsant lais yr ARGLWYDD DDUW yn rhodio yn yr ardd, gyd âg awel y dydd; ac ymguddiodd Adda a'i wraig o olwg yr ARGLWYDD DDUW, ym mysg prennau yr ardd.

9 A'r ARGLWYDD DDUW a alwodd ar Adda, ac a ddywedodd wrtho, Pa le *yr wyt* ti?

10 Yntau a ddywedodd, Dy lais a glywais yn yr ardd; a mi a ofnais, oblegid noeth *oeddw*n, ac a ymguddiais.

11 A dywedodd *DUW*, Pwy a fynegodd i ti dy fod yn noeth? ai o'r pren y gorchymynaswn i ti na fwyttâit o hono, y bwyteaist?

12 Ac Adda a ddywedodd, Y wraig a roddaist gyd â mi, hi a roddodd i mi o'r pren, a mi a fwytteais.

13 A'r ARGLWYDD DDUW a ddywedodd wrth y wraig, Paham y gwnaethost ti hyn? A'r wraig a ddywedodd, Y sarp a'm twyllodd, a bwyta a wneuthum.

14 A'r ARGLWYDD DDUW a ddywedodd wrth y sarp, Am wneuthur o honot hyn, melldigediccach *wyt* ti na'r holl anifeiliaid, ac na holl fwystfilod y maes: ar dy dorr y cerddi, ^aa phridd a fwyttêi holl ddyddiau dy einioes.

15 Gelyniaeth hefyd a osodaf rhyngot ti a'r wraig, a rhwng ^edy had di ^ai had hithau: ^eefe a ysiga dy ben di, a thithau a ysigi ei sawdl ef.

16 Wrth y wraig y dywedodd, Gan amlhâu yr amlhâf dy boenau di a'th feichiogi: mewn poen y dygi blant, ^ba'th ddymuniaid *fydd* at dy wr, ⁱac efe a lywodraetha arnat ti.

17 Hefyd wrth Adda y dywedodd, Am wrandaw o honot ar lais dy wraig, a bwyta o'r pren am yr hwn y gorchymynaswn i ti, gan ddywedyd, Na fwyta o hono; ^kmelldigedig *fydd* y ddaear o'th achos di: trwy lafur y bwyttêi o honi holl ddyddiau dy einioes.

18 Drain hefyd ac ysgall a ddwg hi i ti; a ^lllysiau y maes a fwyttêi di.

19 Trwy chwys dy wyneb y bwyttêi fara, hyd pan ddychwelech i'r ddaear; oblegid o honi y'th gymmerwyd: canys pridd *wyt* ti, ^mac i'r pridd y dychweli.

20 A'r dyn a alwodd enw ei wraig

Cyn
CRIST
4004.

4 wregysau.

d Es. 65. 25.
Mic. 7. 17.

e Matt. 3. 7.

a 13. 58.

a 23. 33.

Ioan 8. 44.

Act. 13. 10.

1 Ioan 3. 8.

f Ps. 132. 11.

Es. 7. 14.

Mic. 5. 3.

g Rhuf. 16.

20.

Heb. 2. 14.

1 Ioan 5. 5.

Dat. 12. 7.

17.

h pen. 4. 7.

i 1 Cor. 14.

34.

1 Tim. 2.

11. 12.

Tit. 2. 5.

k Es. 24. 5.

6.

Rhuf. 8. 20.

l Ps. 104. 14.

m Preg. 12.

7.

Cyn
CRIST
4004.⁶ Heb.
Chafā.⁵ Efa; oblegid hi oedd fam pob *dyn* byw.

21 A'r ARGLWYDD DDUW a wnaeth i Adda ac i'w wraig beisiau crwyn, ac a'u gwisgodd am danynt hwy.

22 ¶ Hefyd yr ARGLWYDD DDUW a ddywedodd, Wele y *dyn* sydd megis un o honom ni, i wybod da a drwg. Ac weithian, rhag iddo estyn ei law, a chymmeryd hefyd o bren y bywyd, a bwytta, a byw yn dragywyddol:

23 Am hynny yr ARGLWYDD DDUW a'i hanfonodd ef allan o ardd Eden, i lafurio y ddaear, yr hon y cymmerasid ef o honi.

24 Felly efe a yrrodd allan y *dyn*, ac a osododd, o'r tu dwyrain i ardd Eden, y cerubiad, a chleddyf tanllyd ysgwydedig, i gadw ffordd pren y bywyd.

PENNOD IV.

1 Genedigaeth, celfyddyd, a chrefydd Cain ac Abel. 8 Lladd Abel. 11 Melldigo Cain. 17 Enoch y ddinas gyntaf. 19 Lamech a'i ddwy wraig. 25 Genedigaeth Seth, 26 ac Enos.

4003.

AC Adda a adnabu Efa ei wraig: a hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar Cain; ac a ddywedodd, Cefais wr gan yr ARGLWYDD.2 A hi a esgorodd eilwaith ar ei frawd ef ² Abel; ac Abel oedd ³ fugal defaid, ond Cain oedd yn llafurio y ddaear.

3 A bu, wedi talm o ddyddiau, i Cain ddwyn o ffrwyth y ddaear offrm i'r ARGLWYDD.

4 Ac Abel yntau a ddug o flaen-ffrwyth ei ⁴ ddetaid, ac o'u brasder hwynt. A'r ARGLWYDD a "edrychodd ar Abel, ac ar ei offrm:

5 Ond nid edrychodd efe ar Cain, nac ar ei offrm ef. A digllonodd Cain yn ddifawr, fel y syrthiodd ei wynebpryd ef.

6 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Cain, Paham y llidiaist? a phaham y syrthiodd dy wynebpryd?

7 Os da y gwnei, oni chei oruchafiaeth? ac oni wnei yn dda, pechod a orwedd wrth y drws: attat ti hefyd y mae ei ddymuniad ef, a thi a lywodraethi arno ef.

8 A Chain a ddywedodd wrth Abel ei frawd: ac fel yr oeddynt hwy yn y maes, Cain a gododd yn erbyn Abel ei frawd, ac ⁵ a'i lladdodd ef.

9 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Cain, Mae Abel dy frawd di? Yntau a ddywedodd, Nis gwn; ai ceidwad fy mrawd ydwyf fi?

10 A dywedodd *DUW*, Beth a wnaethost? llef gwaed dy frawd sydd yn gwaeddi arnaf fi o'r ddaear.

11 Ac yr awr hon melldigedig wyt ti o'r ddaear, yr hon a agorodd ei safn i dderbyn gwaed dy frawd o'th law di.

12 Pan lafuriech y ddaear, ni chwanega hi rododi ei ffrwyth i ti; gwibiad a chrwydriad fyddi ar y ddaear.

13 Yna y dywedodd Cain wrth yr ARGLWYDD, Mwy yw fy ⁵ anwiredd nag y gellir ei faddeu.

14 Wele, gyrraist fi heddyw oddi ar wyneb y ddaear, ac o'th wydd di ym cuddir: gwibiad hefyd a chrwydriad fyddaf ar y ddaear; a phwy bynnag a'm caffo a'm lladd.

15 A dywedodd yr ARGLWYDD wrtho, Am hynny y dielir yn saith ddyblyg ar bwy bynnag a laddo Cain. A'r ARGLWYDD a osododd nôd ar Cain, rhag i neb a'i caffai ei ladd ef.

16 ¶ A Chain a aeth allan o wydd yr ARGLWYDD, ac a drigodd yn nhir Nod, o'r tu dwyrain i Eden.

17 Cain hefyd a adnabu ei wraig; a hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar ⁶ Enoch: yna yr ydoedd efe yn adeiladu dinas, ac efe a alwodd enw y ddinas yn ol enw ei fab, Enoch.18 Ac i Enoch y ganwyd Irad: ac Irad a genhedlodd Mehuiael, a Mehuiael a genhedlodd Methusael, a Methusael a genhedlodd ⁷ Lamech.

19 ¶ A Lamech a gymmerodd iddo ddwy o wragedd: enw y gyntaf oedd Adah, ac enw yr ail Silah.

20 Ac Adah a esgorodd ar Jabal; hwn ydoedd dad pob preswylydd pabell, a pherchen anifail.

21 Ac enw ei frawd ef oedd Jubal; ac efe oedd dad pob teimlydd telyn ac organ.

22 Silah hithau a esgorodd ar Tubal-Cain, ⁸ gweithydd pob cyweinwaith pres a haiarn: a chwaer Tubal-Cain ydoedd Naamah.23 A Lamech a ddywedodd wrth ei wragedd, Adah a Silah, Clywch fy llais, gwragedd Lamech, gwrandêwch fy lleferydd; canys mi a ⁹ leddais wr i'm harcholl, a llange i'm clais.

24 Os Cain a ddielir seithwaith, yna Lamech saith ddengwaith a seithwaith.

25 ¶ Ac Adda a adnabu ei wraig drachefn; a hi a esgorodd ar fab,

Cyn
CRIST
Cylch
3875.⁶ Heb. 12.
24.
Dat. 6. 10.⁵ nghosp-
edigaeth
nag y gall-
wyf ei
oddef.⁶ Heb.
Chanoch.⁷ Heb.
Lamech.⁸ Heb.
hogor.⁹ Heb.
laddwn.

3874.

² Heb.
Hebel.³ Heb.
borthwr.⁴ ddiadell.⁵ Heb. 11. 4.Cylch
3875.^b Matt. 23.
35.
1 Ioan. 3.
12.
Judas 11.

Cyn
CRIST
3874.

pen. 5. 3.

pen. 5. 6.
3769.

Heb.
dechreu-
asant eu
galw eu
hun ar
enw yr
Arglwydd.

4004.

1 Chron.
1. 1.
Luc 3. 38.
pen. 1. 26.

3874.

pen. 4. 25.

1 Chron.
1. 1.

3769.

pen. 4. 26.

3609.

Gr.
Maleleel.

ac a ^dalwodd ei enw ef Seth: O herwydd DUW, *eb hi*, a osododd i mi had arall yn lle Abel, am ladd o Cain ef.

26 ^eI'r Seth hwn hefyd y ganwyd mab; ac efe a alwodd ei enw ef Enos: yna y ²dechreuwyd galw ar enw yr ARGLWYDD.

PENNOD V.

1 *Achau, oedran, a marwolaeth y patrieirch, o Adda hyd Noah. 24 Duwioldeb Enoch, a Duw yn ei gymmeryd ef ymaith.*

DYMA ^alyfr cenedlaethau Adda: yn y dydd y creodd DUW ddyn, ^bar lun DUW y gwnaeth efe ef.

2 Yn wryw ac yn fenyw y creodd efe hwynt: ac efe a'u bendithiodd hwynt, ac a.alwodd eu henw hwynt Adda, ar y dydd y crëwyd hwynt.

3 ¶ Ac Adda a fu fyw ddeng mlynedd ar hugain a chant, ac a genhedlodd *fab* ar ei lun a'i ddelw ei hun, ac ^ca alwodd ei enw ef Seth.

4 ^dA dyddiau Adda, wedi iddo genhedlu Seth, oedd wyth gan mlynedd, ac efe a genhedlodd feibion a merched.

5 A holl ddyddiau Adda, y rhai y bu efe fyw, oedd naw can mlynedd a deng mlynedd ar hugain; ac efe a fu farw.

6 ¶ Seth hefyd a fu fyw bùm mlynedd a chan mlynedd, ac ^ea genhedlodd Enos.

7 A Seth a fu fyw wedi iddo genhedlu Enos, saith mlynedd ac wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

8 A holl ddyddiau Seth oedd ddeuddeng mlynedd a naw can mlynedd; ac efe a fu farw.

9 ¶ Ac Enos a fu fyw ddeng mlynedd a phedwar ugain, ac a genhedlodd Cenán.

10 Ac Enos a fu fyw wedi iddo genhedlu Cenán, bymtheng mlynedd ac wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

11 A holl ddyddiau Enos oedd bùm mlynedd a naw can mlynedd; ac efe a fu farw.

12 ¶ Cenán hefyd a fu fyw ddeng mlynedd a thri ugain, ac a genhedlodd ²Mahalaleel.

13 A bu Cenán fyw wedi iddo genhedlu Mahalaleel ddeugain mlynedd ac wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

14 A holl ddyddiau Cenán oedd ddeng mlynedd a naw can mlynedd; ac efe a fu farw.

15 ¶ A Mahalaleel a fu fyw bùm mlynedd a thri ugain mlynedd, ac a genhedlodd ³Jered.

16 A Mahalaleel a fu fyw wedi iddo genhedlu Jered, ddeng mlynedd ar hugain ac wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

17 A holl ddyddiau Mahalaleel oedd bymtheng mlynedd a phedwar ugain ac wyth gan mlynedd; ac efe a fu farw.

18 ¶ A Jered a fu fyw ddwy flynedd a thri ugain a chan mlynedd, ac a genhedlodd ⁴Enoch.

19 A Jered a fu fyw wedi iddo genhedlu Enoch wyth gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

20 A holl ddyddiau Jered oedd ddwy flynedd a thri ugain a naw can mlynedd; ac efe a fu farw.

21 ¶ Enoch hefyd a fu fyw bùm mlynedd a thri ugain, ac a genhedlodd ⁵Methuselah.

22 Ac Enoch ⁶a rodiodd gyd â DUW wedi iddo genhedlu Methuselah, dri chant o flynyddoedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

23 A holl ddyddiau Enoch oedd bùm mlynedd a thri ugain a thri chant o flynyddoedd.

24 A ^brhodiodd Enoch gyd â DUW, ac ni *welwyd* ef; canys DUW a'i cymmerodd ef.

25 ¶ Methuselah hefyd a fu fyw saith mlynedd a phedwar ugain a chant, ac a genhedlodd Lamech.

26 A Methuselah a fu fyw wedi iddo genhedlu Lamech, ddwy flynedd a phedwar ugain a saith gan mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

27 A holl ddyddiau Methuselah oedd naw mlynedd a thri ugain a naw can mlynedd; ac efe a fu farw.

28 ¶ Lamech hefyd a fu fyw ddwy flynedd a phedwar ugain a chan mlynedd, ac a genhedlodd *fab*;

29 Ac a alwodd ei enw ef ⁶Noah, gan ddywedyd, Hwn a'n cysura ni am ein gwaith, a llafur ein dwylaw, o herwydd y ddaer ¹yr hon a felldigodd yr ARGLWYDD.

30 A Lamech a fu fyw wedi iddo genhedlu Noah, bymtheng mlynedd a phedwar ugain a phùm can mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

31 A holl ddyddiau Lamech oedd ddwy flynedd ar bymtheg a thri ugain a saith gan mlynedd; ac efe a fu farw.

Cyn
CRIST
3544.

³ Jared.

3382.

^r Judas 14.
15.
⁴ Gr.
Enoch.

3317.

⁵ Gr. Ma-
thusala.
⁶ pen. 6. 9.
^a 17. 1.
^a 24. 40.
^{Ps.} 16. 8.
^a 116. 9.

^h Heb. 11.
5.

3130.

2948.

⁶ Gr. Noe.
Luc 3. 38.
Heb. 11. 7.
¹ Petr 3.
20.

¹ pen. 3. 17.
^a 4. 11.

Cyn
CRIST
2448.

† Neu, Ham.

32 A Noah ydoedd fab pùm cân mlwydd; a Noah a genhedlodd Sem, ¹ Cham, a Japheth.

PENNOD VI.

1 *Drygioni y byd, yr hwn a gyffrôdd ddigllonedd Duw, ac a barodd y diluw.* 8 Noah yn cael ffafr. 14 Trefn a phortreiaid, a'r achos y gwnaed yr arch.

YNA y bu, pan ddechreuodd dynion amlhâu ar wyneb y ddaear, a geni merched iddynt,

2 Welod o feibion Duw ferched dynion mai teg oeddynt hwy; a hwy a gymmerasant iddynt wragedd o'r rhai oll a ddewisant.

3 A dywedodd yr ARGLWYDD, Nid ymrysona fy Yspryd i â dyn yn dragywydd, ^a oblegid mai cnawd yw efe: a'i ddyddiau fyddant ugain mlynedd a chant.

* Ps. 78. 39.

2469.

4 Cawri oedd ar y ddaear y dyddiau hynny: ac wedi hynny hefyd, pan ddaeth meibion Duw at ferched dynion, a phlanta o'r rhai hynny iddynt: dyma y cedyrn a fu wŷr enwog dynt.

5 ¶ A'r ARGLWYDD a welodd mai aml oedd drygioni dyn ar y ddaear, a bod ^{2b} holl fwriad meddylfryd ei galon yn unig yn ddrygionus bob ³ amser.

² pob bwriad.^b pen. 8. 21. Matt. 15. 19.³ Heb. dydd.^c Edrych Num. 23. 19.

1 Sam. 15. 11, 29.

2 Sam. 24. 16.

Mal. 3. 6.

Iago 1. 17.

6 A c^e edifarhaodd ar yr ARGLWYDD wneuthur o hono ef ddyn ar y ddaear, ac efe a ymofidiodd yn ei galon.

7 A'r ARGLWYDD a ddywedodd, Dileaf ddyn yr hwn a greais oddi ar wyneb y ddaear, o ddyn hyd anifail, hyd yr ymlusgiad, a hyd ehediad yr nefoedd: canys y mae yn edifar gennyf eu gwneuthur hwynt.

8 ¶ Ond Noah a gafodd ffafr y'ngolwg yr ARGLWYDD.

2448.

9 ¶ Dyma genhedlaethau Noah: ^a Noah oedd wr cyfiawn, ⁴ perffaith yn ei oes: gyd â Duw y rhodiodd Noah.

^d Ezech. 14. 14, 20.

Heb. 11. 7.

2 Petr 2. 5.

⁴ Neu, uniawn.

10 A Noah a genhedlodd dri o feibion, Sem, Cham, a Japheth.

11 A'r ddaear a lygrasid ger bron Duw; llanwasid y ddaear hefyd â thrawsedd.

12 A Duw a edrychodd ar y ddaear, ac wele hi a lygrasid; canys pob cnawd a lygrasai ei ffordd ar y ddaear.

13 A Duw a ddywedodd wrth Noah, Diwedd pob cnawd a ddaeth ger fy mron: oblegid llanwyd y ddaear â thrawsedd trwyddynt hwy: ac wele myfi a'u difethaf hwynt ⁵ gyd â'r ddaear.

⁵ oddi ar y ddaear.

14 ¶ Gwna i ti arch o goed Gopher;

yn gellau y gwnei yr arch, a phyga hi oddi fewn ac oddi allan â phyg.

15 Ac fel hyn y gwnei di hi: tri chàn cufydd fydd hyd yr arch, deg cufydd a deugain ei lled, a deg cufydd ar hugain ei uchder.

16 Gwna ffenestr i'r arch, a gorphen hi yn gufydd oddi arnodd; a gosod ddrws yr arch yn ei hystlys: o dri uchder y gwnei di hi.

17 Ac wele myfi, ie myfi, yn dwyn dyfroedd diluw ar y ddaear, i ddi-fetha pob cnawd, yr hwn y mae anadl einioes ynddo, oddi tan y nefoedd: yr hyn oll sydd ar y ddaear a drenga.

18 Ond â thi y cadarnhâf fy nghyff- ammod; ac i'r arch yr âi di, tydi a'th feibion, a'th wraig, a gwragedd dy feibion gyd â thi.

* 1 Petr 3. 20. 2 Petr 2. 5.

19 Ac o bob peth byw, o bob cnawd, y dygi ddau o bob rhyw i'r arch i'w cadw yn fyw gyd â thi; gwrryw a benyw fyddant.

20 O'r ehediad wrth eu rhywogaeth, ac o'r anifeiliaid wrth eu rhywogaeth, o bob ymlusgiad y ddaear wrth ei rywogaeth; dau o bob rhywogaeth ^a ddaw attat i'w cadw yn fyw.

† Edrych pen. 2. 19.

21 A chymmer i ti o bob bwyd a fwyttêir, a chasgl attat; a bydd yn ymborth i ti ac iddynt hwythau.

22 ^s Felly y gwnaeth Noah; yn ol yr hyn oll a orchymynasai Duw iddo, felly y gwnaeth efe.

^s pen. 7. 5. Heb. 11. 7.

PENNOD VII.

1 Noah a'i deulu a'r creaduriaid byw yn myned i'r arch. 11 Dechreuad, cynnydd, a pharhad y diluw.

YNA y dywedodd yr ARGLWYDD wrth Noah, ^a Dos di, a'th holl dŷ i'r arch: canys ^b tydi a welais i yn gyfiawn ger fy mron i yn yr oes hon.

2349

^a Matt. 24. 38.

Luc 17. 26.

1 Petr 3. 20.

2 Petr 2. 5.

^b pen. 6. 9.

2 O bob anifail glân y cymmeri gyd â thi bob ² yn saith, y gwrryw a'i fenyw; a dau o'r anifeiliaid y rhai nid ydynt lân, y gwrryw a'i fenyw:

² Heb. saith a saith.

3 O ehediad y nefoedd hefyd, bob yn saith, yn wrryw ac yn fenyw, i gadw had yn fyw ar wyneb yr holl ddaear.

4 Oblegid wedi saith niwrnod etto, mi a wlawiaf ar y ddaear ddeugain niwrnod a deugain nos: a mi a ddileaf oddi ar wyneb y ddaear bob peth byw a'r a wneuthum i.

5 A Noah a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD iddo.

6 Noah hefyd oedd fab chwe chàn

2349.

Cyn
CRIST
2349.

mlwydd pan fu y dyfroedd diluw ar y ddaear.

7 ¶ A Noah a aeth i mewn, a'i feibion, a'i wraig, a gwragedd ei feibion gyd âg ef, i'r arch, rhag y dwfr diluw.

8 O anifeiliaid glân, ac o anifeiliaid y rhai nid oeddynt lân, o ehediaid hefyd, ac o'r hyn oll a ymlusgai ar y ddaear,

9 Yr aeth i mewn at Noah i'r arch bob yn ddau, yn wryw ac yn fenyw, fel y gorchymynasai Duw i Noah.

10 Ac ³ wedi saith niwrnod y dwfr diluw a ddaeth ar y ddaear.

11 ¶ Yn y chwe chanfed flwyddyn o fywyd Noah, yn yr ail mis, ar yr ail dydd ar bymtheg o'r mis, ar y dydd hwnnw y rhwygwyd holl ffynhonnau y dyfnder mawr, a ffenestri y nefoedd a agorwyd.

12 A'r gwlaw fu ar y ddaear ddeugain niwrnod a deugain nos.

13 O fewn corph y dydd hwnnw y daeth Noah, a Sem, a Cham, a Japheth, meibion Noah, a gwraig Noah, a thair gwragedd ei feibion ef gyd â hwynt, i'r arch.

14 Hwynt, a phob bwystfil wrth ei rywogaeth, a phob anifail wrth ei rywogaeth, a phob ymlusgiad a ymlusgai ar y ddaear wrth ei rywogaeth, a phob ehediad wrth ei rywogaeth, pob aderyn o bob ⁴ rhyw.

15 A daethant at Noah i'r arch bob yn ddau, o bob cnawd a'r oedd ynddo anadl einioes.

16 A'r rhai a ddaethant, yn wryw a benyw y daethant o bob cnawd, fel y gorchymynasai Duw iddo. A'r ARGLYDD a gauodd arno ef.

17 A'r diluw fu ddeugain niwrnod ar y ddaear; a'r dyfroedd a gynnyddasant, ac a godasant yr arch, a hi a godwyd oddi ar y ddaear.

18 A'r dyfroedd a ymgryphasant, ac a gynnyddasant yn ddirfawr ar y ddaear; a'r arch a rodiodd ar wyneb y dyfroedd.

19 A'r dyfroedd a ymgryphasant yn ddirfawr iawn ar y ddaear, a gorchuddiwyd yr holl fynyddoedd uchel oedd tan yr holl nefoedd.

20 Pymtheg cufydd yr ymgryfhaodd y dyfroedd tu ag i fynu: a'r mynyddoedd a orchuddiwyd.

21 A ^cbu farw pob cnawd a ymlusgai ar y ddaear, yn ehediaid, ac yn anifeiliaid, ac yn fwystfilod, ac yn bob rhyw ymlusgiad a ymlusgai ar y ddaear, a phob dyn hefyd.

22 Yr hyn oll yr oedd ffyn anadl einioes yn ei ffroenau, o'r hyn oll oedd ar y sychdir, a fuant feirw.

23 Ac efe a ddileodd bob sylwedd byw a'r a oedd ar wyneb y ddaear, yn ddyn ac yn anifail, yn ymlusgiaid, ac yn ehediaid y nefoedd; i.e., dilewyd hwynt o'r ddaear: a ^dNoah a'r rhai oedd gyd âg ef yn yr arch, yn unig, a adawyd yn fyw.

24 A'r dyfroedd a ymgryphasant ar y ddaear ddeng niwrnod a deugain a chant.

PENNOD VIII.

1 Y dyfroedd yn llonyddu. 4 Yr arch yn gorphwys ar fynyddoedd Ararat. 7 Y gigfran a'r golommen. 15 Noah, ar orchymyn Duw, 18 yn myned allan o'r arch. 20 Efe yn adeiladu allor, ac yn aberthu aberth: 21 yr hwn y mae Duw yn ei dderbyn, ac yn addaw na felldithiai y ddaear mwyach.

A DUW a gofiodd Noah, a phob peth byw, a phob anifail a'r a oedd gyd âg ef yn yr arch: a DUW a wnaeth i wynt dramwy ar y ddaear, a'r dyfroedd a lonyddasant.

2 Cauwyd hefyd ffynhonnau y dyfnder a ffenestri y nefoedd; a lluddiwyd y gwlaw o'r nefoedd.

3 A'r dyfroedd a ddychwelasant oddi ar y ddaear, gan fynyddu a dychwelyd: ac ym mhen ^ay deng niwrnod a deugain a chant, y dyfroedd a dreiasai.

4 ¶ Ac yn y seithfed mis, ar yr ail dydd ar bymtheg o'r mis, y gorphwysodd yr arch ar fynyddoedd Ararat.

5 A'r dyfroedd fuant yn myned ac yn treio, hyd y degfed mis: yn y degfed mis, ar y dydd cyntaf o'r mis, y gwelwyd pennau y mynyddoedd.

6 ¶ Ac ym mhen deugain niwrnod yr agorodd Noah ffenestr yr arch a wnaethai efe.

7 Ac efe a anfonodd allan gigfran; a hi a aeth, gan fynyddu allan a dychwelyd, hyd oni sychodd y dyfroedd oddi ar y ddaear.

8 Ac efe a anfonodd golommen oddi wrtho, i weled a dreiasai y dyfroedd oddi ar wyneb y ddaear.

9 Ac ni chafodd y golommen orphwysfa i wadn ei throed; a hi a ddychwelodd atto ef i'r arch, am fod y dyfroedd ar wyneb yr holl dir: ac efe a estynodd ei law, ac a'i cymmerodd hi, ac a'i derbyniodd hi atto i'r arch.

10 Ac efe a arhosodd etto saith niwrnod eraill, ac a anfonodd eilwaith y golommen allan o'r arch.

d 2 Petr
2. 5.

a pen. 7. 24.

³ Neu,
ar y seith-
fed dydd.⁴ Heb. aden.^c Luc 17. 27.

Cyn
CRIST
2349.

11 A'r golommen a ddaeth atto ef ar brydnawn; ac wele ddeilen olew-wydden yn ei gylfin hi, wedi ei thynnu: yna y gwybu Noah dreio o'r dyfroedd oddi ar y ddaear.

12 Ac efe a arhosodd etto saith niwrnod eraill, ac a anfonodd y golommen; ac ni ddychwelodd hi eilwaith atto ef mwy.

2348.

13 ¶ Ac yn yr unfed flwyddyn a chwe chant, yn y *mis* cyntaf, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y darfu i'r dyfroedd sychu oddi ar y tir: a Noah a symmudodd gaead yr arch, ac a edrychodd, ac wele, sychasai wyneb y ddaear.

14 Ac yn yr ail mis, ar y seithfed dydd ar hugain o'r mis, y ddaear a sychasai.

15 ¶ A llefarodd Dwv wrth Noah, gan ddywedyd,

16 Dos allan o'r arch, ti, a'th wraig, a'th feibion, a gwragedd dy feibion, gyd â thi.

17 Pob peth byw a'r *sydd* gyd â thi, o bob cnawd, yn adar, ac yn anifeiliaid, ac yn bob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear, a ddygi allan gyd â thi: heppilant hwythau yn y ddaear, a ^bffrwythant ac amlhânt ar y ddaear.

b pen. 1. 22.

18 A Noah a aeth allan, a'i feibion, a'i wraig, a gwragedd ei feibion, gyd âg ef.

19 Pob bwystfil, pob ymlusgiad, a phob ehediad, pob peth a ymlusgai ar y ddaear, wrth eu ²rhywogaethau, a ddaethant allan o'r arch.

a Heb.
tywythau.

20 ¶ A Noah a adeiladodd allor i'r ARGLWYDD, ac a gymmerodd o bob anifail glân, ac o bob ehediad glân, ac a offrymmodd boeth-offrymmau ar yr allor.

21 A'r ARGLWYDD a aroglodd arogl ³esmwyth; a dywedodd yr ARGLWYDD yn ei galon, Ni chwanegaf felldithio y ddaear mwy er mwyn dyn: ⁴o herwydd bod ^cbryd calon dyn yn ddrwg o'i ieuengetid: ac ni chwanegaf mwy daro pob *peth* byw, fel y gwneuthum.

3 peraid.

22 Pryd hau, a chynhauaf, ac oer-ni, a gwres, a haf, a gauaf, a ^ddydd, a nos, ni phaid mwy holl ddyddiau y ddaear.

4 er bod.
c pen. 6. 5.
Matt. 15. 19.d Jer. 33.
20, 25.

PENNOD IX.

1 Dwv yn bendithio Noah; 4 yn gwahardd gwaed a llofruddiaeth. 9 Cyfammod Dwv, 13 a arwyddocêir trwy yr enys. 18 Noah yn llewio y byd, 20 yn plannu gwinllan, 21 yn meddwi, ac yn cael ei watwar gan ei fab: 25 yn melldigo Canaan, 26 yn bendithio Sem, 27 yn gweddïo dros Japheth, 29 ac yn marw.

Cyn
CRIST
2348.a pen. 1. 23.
a 8. 17.

DWV hefyd a fendithiodd Noah a'i feibion, ac a ddywedodd wrthynt, ^aF frwythwch a lliosogwch, a llenwch y ddaear.

2 Eich ofn hefyd a'ch arswyd fydd ar holl fwystfilod y ddaear, ac ar holl ehediaid y nefoedd, a'r hyn oll a ymsymmudo ar y ddaear, ac ar holl bysgod y môr; yn eich llaw chwi y rhoddwyd hwynt.

3 Pob ymsymmudydd yr hwn sydd fyw, fydd i chwi yn fwyd: fel ^by gwyrrdd lysieuyn y rhoddais i chwi bob dim.

b pen. 1. 29.

4 ¶ Er hynny na fwyttêwch gig ynghyd â'i einioes, *sef* ei waed.

c Lef. 17. 14.
n 19. 26.
Deut. 12. 23.
Act. 15. 20.

5 Ac yn ddiau gwaed eich einioes chwithau hefyd a ofynaf fi: ^do law pob bwystfil y gofynaf ef; ac ^eo law dyn, o law pob brawd iddo y gofynaf einioes dyn.

d Exod. 21.
23.
e Ps. 9. 12.

6 A ^fdywallto waed dyn, trwy ddyn y tywelltir ei waed yntau, o herwydd ar ^gddelw Dwv y gwnaeth efe ddyn.

f Lef. 24. 17.
Mat. 26. 52.
Dat. 13. 10.

7 Ond chwydychwi, ^hffrwythwch ac amlhêwch, eppiliwch ar y ddaear, a lliosogwch ynddi.

g pen. 1. 27.
h pen. 1. 28.
a 8. 17.

8 ¶ A Dwv a lefarodd wrth Noah, ac wrth ei feibion gyd âg ef, gan ddywedyd,

9 Ac wele ⁱmyfi, i'e myfi, ydwyf yn cadarnhau fy nghyfammod â chwi, ac â'ch had ar eich ol chwi;

i Esa. 54. 9.

10 Ac â phob peth byw yr hwn *sydd* gyd â chwi, â'r ehediaid, â'r anifeiliaid, ac â phob bwystfil y tir gyd â chwi, o'r rhai oll sydd yn myned allan o'r arch, hyd holl fwystfilod y ddaear.

11 A mi a gadarnhâf fy nghyfammod â chwi, ac ni thorrir ymaith bob cnawd mwy gan y dwfr diluw, ac ni bydd diluw mwy i ddifetha y ddaear.

12 A Dwv a ddywedodd, Dyma arwydd y cyfammod, yr hwn yr ydwyf fi yn ei roddi rhyngof fi a chwi, ac â phob peth byw a'r *y sydd* gyd â chwi, tros oesoedd tragwyddol:

13 Fy mwa a roddais yn y cwm-mwl, ac efe a fydd yn arwydd cyfammod rhyngof fi a'r ddaear.

14 A bydd, pan godwyf gwmmwl ar y ddaear, yr ymddengys y bwa yn y cwmml.

15 A mi a gofïaf fy nghyfammod, yr hwn *sydd* rhyngof fi a chwi, ac â phob peth byw o bob cnawd: ac ni bydd y dyfroedd yn ddiluw mwy, i ddifetha pob cnawd.

Cyn
CRIST
2348.

16 A'r bwa a fydd yn y cwmwl ; a mi a edrychaf arno ef, i gofio y cyfammod tragywyddol rhwng Duw a phob peth byw, o bob cnawd a'r *y sydd* ar y ddaear.

17 A Duw a ddywedodd wrth Noah, Dyma arwydd y cyfammod, yr hwn a gadarnheais rhyngof fi a phob cnawd a'r *y sydd* ar y ddaear.

2347.
* pen. 6, 10.

18 ¶ A ^kmeibion Noah y rhai a ddaeth allan o'r arch, oedd Sem, Cham, a Japheth ; a Cham oedd dad ²Canaan.

² Heb.
Chanaan.

19 Y tri hyn *oedd* feibion Noah : ac o'r rhai hyn yr hiliwyd yr holl ddaear.

20 A Noah a ddechreuodd *fod* yn llafurwr, ac a blannodd winllan :

21 Ac a yfodd o'r gwin, ac a feddw-odd, ac a ymnoethodd y'ngghanol ei babell.

22 A Cham tad Canaan a welodd noethni ei dad, ac a fynegodd i'w ddau frodyr allan.

23 A chymmerodd Sem a Japheth ddilledyn, ac a'i gosodasant ar eu hysgwyddau ill dau, ac a gerddasant yn wysg eu cefn, ac a orchuddiasant noethni eu tad ; a'u hwynebau yn ol, fel na welent noethni eu tad.

24 A Noah a ddeffrôdd o'i win, ac a wybu beth a wnaethai ei fab ieu-angaf iddo.

25 Ac efe a ddywedodd, Melldig-edig *fyddo* Canaan, gwas gweision i'w frodyr fydd.

26 Ac efe a ddywedodd, Bendig-edig *fyddo* ARGLWYDD DDUW Sem ; a Chanaan fydd was ³iddo ef.

³ iddyn
hwy.

27 Duw a helaetha ar Japheth, ac efe a breswylia ym mhebyll Sem ; a Chanaan fydd was iddo ef.

28 ¶ A Noah a fu fyw wedi y diluw dri chàn mlynedd a deng mlynedd a deugain.

1998.

29 Felly holl ddyddiau Noah oedd naw cân mlynedd a deng mlynedd a deugain ; ac efe a fu farw.

PENNOD X.

1 Cenhedlaethau Noah. 2 Meibion Japheth. 6 Meibion Cham. 8 Nimrod y brenhin cyntaf. 21 Meibion Sem.

2347.

A DYMA genhedlaethau meibion Noah : Sem, Cham, a Japheth ; ganwyd meibion hefyd i'r rhai hyn wedi y diluw.

^a 1 Chron.
1. 5.

2 ¶ Meibion Japheth *oedd* Gomer, a Magog, a Madai, a Jafan, a Thubal, a Mesech, a Thiras.

3 Meibion Gomer hefyd ; Ascenas, a Riphath, a Thogarmah.

4 A meibion Jafan ; Elisah, a Thar-
sis, Cittim, a ²Dodanim.

5 O'r rhai hyn y rhannwyd ynys-
oedd y cenhedloedd yn eu gwled-
ydd, pawb wrth eu hiaith eu hun,
trwy eu teuluoedd, yn eu cenhedl-
oedd.

6 ¶ A ^bmeibion Cham *oedd* Cus,
a Mizraim, a Phut, a Chanaan.

^b 1 Chron.
1. 8.

7 A meibion Cus ; Seba, a Hafilah,
a Sabtah, a Raamah, a Sabteca : a
meibion Raamah ; Seba, a Dedan.

8 Cus hefyd a genhedlodd Nim-
rod : efe a ddechreuodd fod yn
gadarn ar y ddaear.

9 Efe *oedd* heliwr cadarn ger bron
yr ARGLWYDD : am hynny y dy-
wedir, Fel Nimrod, heliwr cadarn
ger bron yr ARGLWYDD.

10 A dechreuad ei frenhiniaeth ef
ydoedd ³Babel, ac Erech, ac Accad,
a Chalneh, y'ngwlad Sinar.

³ Gr. Babi-
lon.

11 O'r wlad honno ⁴yr aeth Assur
allan, ac a adeiladodd Ninefeh, a
dinas Rehoboth, a Chalah,

⁴ Fe aeth
allan i As-
syria.

12 A Resen, rhwng Ninefeh a Cha-
lah ; honno *sydd* ddinas fawr.

13 Mizraim hefyd a genhedlodd
Ludim, ac Anamim, a Lehabim, a
Naphtuhim,

14 Pathrusim hefyd a Chaslu-
him, (o'r rhai y daeth Philistim,) a
Chapthorim.

15 ¶ Canaan hefyd a genhedlodd
Sidon ei gyntaf-anedig, a Heth,

16 A'r Jebusiad, a'r Amoriad, a'r
Girgasiad,

17 A'r Hefiad, a'r Arciad, a'r Sin-
iad,

18 A'r Arfadiad, a'r Semariad, a'r
Hamathiad : ac wedi hynny yr ym-
wasgarodd teuluoedd y Canaaneaid.

19 Terfyn y Canaaneaid *oedd* hef-
yd o Sidon, ffordd yr elych i Gerar,
hyd ⁵Gazah : y ffordd yr elych i
Sodom, a Gomorrah, ac Admah, a
Seboim, hyd Lesah.

⁵ Heb.
Asah.

20 Dyma feibion Cham, yn ol eu
teuluoedd, wrth eu hieithoedd, yn
eu gwledydd, ac yn eu cenhedloedd.

21 ¶ I Sem hefyd y ganwyd plant ;
yntau *oedd* dad holl feibion Heber,
a brawd Japheth yr hynaf.

22 ^cMeibion Sem *oedd* Elam, ac
Assur, ac ^eArphaxad, a Lud, ac
Aram.

^c 1 Chron.
1. 17.

⁶ Heb.
Arpachshad.

23 A meibion Aram ; Us, a Hul, a
Gether, a Mas.

24 Ac Arphaxad a genhedlodd ^dSe-
lah, a Selah a genhedlodd Heber.

^d pen. 11. 12.

^e 1 Chron.
1. 19.

25 ^eAc i Heber y ganwyd dau o

2247.

Cyn
CRIST
2247.

feibion : enw un *oedd* Peleg ; o herwydd yn ei ddyddiau ef y rhannwyd y ddaear ; ac enw ei frawd, Joctan.

26 A Joctan a genhedlodd Almodad, a Saleph, a Hasarmafeth, a Jerah,

27 Hadoram hefyd, ac Usal, a Dicalah,

28 Obal hefyd, ac Abimael, a Seba,

29 Ophir hefyd, a Hafilah, a Jobab : yr holl rai hyn *oedd* feibion Joctan.

30 A'u preswylfa oedd o Mesa, ffordd yr elych i Sephar, mynydd y dwyrain.

31 Dyma feibion Sem, wrth eu teuluoedd, yn ol eu hieithoedd, yn eu gwledydd, trwy eu cenhedloedd.

32 Dyma deuluoedd meibion Noah, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu cenhedloedd : ac o'r rhai hyn yr ymrannodd y cenhedloedd ar y ddaear wedi y diluw.

PENNOD XI.

1 Un iaith yn y byd. 3 Adeiladaeth Babel. 5 Cymmysgu yr ieithoedd. 10 Cenhedlaethau Sem. 27 Cenhedlaethau Terah tad Abram. 31 Terah yn myned o Ur i Haran.

A'R holl ddaear ydoedd o un ²iaith, ac o un ³ymadrodd.

2 A bu, a hwy yn ymdaith ⁴o'r dwyrain, gael o honynt wastadedd yn nhir Sinar ; ac yno y trigasant.

3 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Deuwch, gwnawn briddfeini, a llosgwn yn boeth : ac yr ydoedd ganddynt briddfeini yn lle cerrig, a chlai oedd ganddynt yn lle calch.

4 A dywedasant, Moeswch, adeiladwn i ni ddinas, a thŵr, a'i nen hyd y nefoedd, a gwnawn i ni enw, rhag ein gwasgaru ar hyd wyneb yr holl ddaear.

5 A'r ARGLWYDD a ddisgynodd i weled y ddinas a'r tŵr a adeiladai meibion dynion.

6 A dywedodd yr ARGLWYDD, Wele y bobl yn un, ac un iaith iddynt oll, a dyma eu dechreuad hwynt ar weithio : ac yr awr hon nid oes rwystr arnynt am ddim oll a'r a amcanasant ei wneuthur.

7 Deuwch, disgynwn, a chymmysgwn yno eu hiaith hwynt, fel na ddeallont iaith eu gilydd.

8 Felly yr ARGLWYDD a'u gwasgarodd hwynt oddi yno ar hyd wyneb yr holl ddaear : a pheidiasant âg adeiladu y ddinas.

9 Am hynny y gelwir ei henw hi

⁵ Babel ; oblegid yno y cymmysgodd yr ARGLWYDD iaith yr holl ddaear, ac oddi yno y gwasgarodd yr ARGLWYDD hwynt ar hyd wyneb yr holl ddaear.

10 ¶ ^b Dyma genhedlaethau Sem : Sem *ydoedd* fab càn mlwydd, ac a genhedlodd Arphaxad ddwy flynedd wedi y diluw.

11 A Sem a fu fyw wedi iddo genhedlu Arphaxad, bùm càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

12 Arphaxad hefyd a fu fyw bymtheng mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd Selah.

13 Ac Arphaxad a fu fyw gwedi iddo genhedlu Selah, dair o flynyddoedd a phedwar càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

14 Selah hefyd a fu fyw ddeng mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd Heber.

15 A Selah a fu fyw wedi iddo genhedlu Heber, dair o flynyddoedd a phedwar càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

16 ^c Heber hefyd a fu fyw bedair blynedd ar ddeg ar hugain, ac a genhedlodd ^d Peleg.

17 A Heber a fu fyw wedi iddo genhedlu Peleg, ddeng mlynedd ar hugain a phedwar càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

18 Peleg hefyd a fu fyw ddeng mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd Reu.

19 A Pheleg a fu fyw gwedi iddo genhedlu Reu, naw o flynyddoedd a dau càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

20 Reu hefyd a fu fyw ddeuddeng mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd ^e Serug.

21 A Reu a fu fyw wedi iddo genhedlu Serug, saith o flynyddoedd a dau càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

22 Serug hefyd a fu fyw ddeng mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd ^f Nachor.

23 A Serug a fu fyw wedi iddo genhedlu Nachor, ddau càn mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

24 Nachor hefyd a fu fyw naw mlynedd ar hugain, ac a genhedlodd ^g Terah.

25 A Nachor a fu fyw wedi iddo genhedlu Terah, onid un flwyddyn chwech ugain mlynedd, ac a genhedlodd feibion a merched.

26 Terah hefyd a fu fyw ddeng

Cyn
CRIST
2247.⁵ Sef,
Cymmysg.
Cylch
2346.^b pen. 10. 22.
¹ Chron. 1.
17.

2311.

2281.

2247.
^c 1 Chron.
1. 19.^d Luc 3. 35.
Phalec.

2217.

2185.

^e Luc 3. 35.
Saruch.

2155.

^f Neu,
Nahor.

2126.

^g Luc 3. 34.
Thara.

2056.

² Heb.
wefus.
³ Heb.
eirian.
⁴ Neu, tu
a'r dwyr-
ain ; fel
pen. 13. 11.

Cyn
CRIST
2056.

5 Jos. 24. 2.
1 Chron.
1. 26.
1996.

mlynedd a thri ugain, ac ^ga genhedlodd Abram, Nachor, a Haran.

27 ¶ A dyma genhedlaethau Terah: Terah a genhedlodd Abram, Nachor, a Haran; a Haran a genhedlodd Lot.

28 A Haran a fu farw o flaen Terah ei dad, y'ngwlad ei enedigaeth, o fewn Ur y Caldeaid.

29 Yna y cymmerodd Abram a Nachor iddynt wragedd: enw gwraig Abram *oedd* Sarai; ac enw gwraig Nachor, ^hMilcah, merch Haran, tad Milcah, a thad Iscah.

30 A ⁱSarai oedd amhhlantadwy, heb blentyn iddi.

31 A Therah a gymmerodd Abram ei fab, a Lot fab Haran, mab ei fab, a Sarai ei ⁷waudd, gwraig Abram ei fab; a hwy a aethant allan yng-hyd o ^kUr y Caldeaid, i fyned i dir Canaan; ac a ddaethant hyd yn Haran, ac a drigasant yno.

32 A dyddiau Terah oedd bwm mlynedd a dau can mlynedd: a bu farw Terah yn Haran.

PENNOD XII.

1 Duw yn gaho Abram, ac yn ei fendithio ef trwy addewid o Grist. 4 Yntau yn myned gyd â Lot o Haran. 6 Yn tramwy trwy wlad Canaan, 7 yr hon a addewir iddo ef mewn gweledigaeth. 10 Newyn yn ei yrru ef i'r Aipht. 11 Ofn yn peri iddo ef ddywedyd mai ei chwaer oedd ei wraig. 14 Pharaoh, wedi ei dwyn hi oddi arno ef, a gymhellir gan blaau i'w rhoddi hi yn ei hol.

A ^R ^aARGLWYDD a ddywedodd wrth Abram, Dos allan o'th wlad, ac oddi wrth dy genedl, ac o dŷ dy dad, i'r wlad a ddangoswyf i ti.

2 A mi a'th wnaif yn genhedlaeth fawr, ac a'th fendithiaf, mawrygaf hefyd dy enw; a thi a fyddi yn fendith.

3 ^bBendithiaf hefyd dy fendithwyr, a'th felldithwyr a felldigaf: ^ca holl deuluoedd y ddaear a fendithir ynot ti.

4 Yna yr aeth Abram, fel y llefarasai yr ARGLWYDD wrtho; a Lot a aeth gyd âg ef: ac Abram *oedd* fab pymtheng mlwydd a thri ugain pan aeth efe allan o Haran.

5 Ac Abram a gymmerodd Sarai ei wraig, a Lot mab ei frawd, a'u holl olud a gasglasent hwy, a'r eneidiau a ynnillasent yn Haran, ac a aethant allan i fyned i wlad Canaan; ac a ddaethant i wlad Canaan.

6 ¶ Ac Abram a dramwyodd trwy

y tir hyd le Sichem, hyd ^dwastadedd Moreh: a'r ^eCanaanead *oedd* yn y wlad y pryd hwnnw.

7 A'r ARGLWYDD a ymddangosodd i Abram, ac a ddywedodd, ^fI'th had di y rhoddaf y tir hwn: yntau a adeiladodd yno ^gallor i'r ARGLWYDD, yr hwn a ymddangosasai iddo.

8 Ac efe a dynnodd oddi yno i'r mynydd, o du dwyrain Bethel, ac a estynnodd ei babell, gan *adael* Bethel tu a'r gorllewin, a Hai tu a'r dwyrain: ac a adeiladodd yno allor i'r ARGLWYDD, ac a alwodd ar enw yr ARGLWYDD.

9 Ac Abram a ymdeithiodd, gan fyned ac ymdaith tu a'r dehau.

10 ¶ Ac yr oedd newyn yn y tir; ac Abram ^ha aeth i waered i'r Aipht, i ymdeithio yno, am drymhâu o'r newyn yn y wlad.

11 A bu, ac efe yn nesau i fyned i mewn i'r Aipht, ddywedyd o hono wrth Sarai ei wraig, Wele, yn awr mi a wn mai gwraig lân yr olwg *wyt* ti:

12 A phan welo yr Aiphtiaid dydi, hwy a ddywedant, Dyma ei wraig ef; a hwy a'm lladdant i, a thi a adawant yn fyw.

13 ⁱDywed, attolwg, *mai* fy chwaer *wyt* ti: fel y byddo da i mi er dy fwyn di, ac y byddwyf fyw o'th blegid di.

14 ¶ A bu, pan ddaeth Abram i'r Aipht, i'r Aiphtiaid edrych ar y wraig, mai glân odiaeth *oedd* hi.

15 A thywysogion Pharaoh a'i gwelsant hi, ac a'i canmolasant hi wrth Pharaoh: a'r wraig a gymmerwyd i dŷ Pharaoh.

16 Ac efe ^ka fu dda wrth Abram er ei mwyn hi: ac yr oedd ganddo ef ddefaid, ²a gwartheg, ac asynod, a gweision, a morwynion, ac asenod, a chamelod.

17 A'r ARGLWYDD ¹a darawodd Pharaoh a'i dŷ â phlâau mawrion, o achos Sarai gwraig Abram.

18 A Pharaoh a alwodd Abram, ac a ddywedodd, Paham y gwnaethost hyn i mi? Paham na fynegaist i mi mai dy wraig *oedd* hi?

19 Paham y dywedaist, Fy chwaer *yw* hi? fel y cymmerwn hi yn wraig i mi: ond yr awr hon wele dy wraig, cymmer *hi*, a dos ymaith.

20 A Pharaoh a roddes orchymyn i'w ddynion o'i blegid ef: a hwy a'i gollyngasant ef ymaith, a'i wraig, a'r hyn oll oedd eiddo ef.

Cyn
CRIST
1921.

d Deut. 11.
30.
e pen. 10. 18.
19. a 13. 7.
f pen. 13. 15.

g pen. 13. 4.

h Ps. 105. 13.

i pen. 20. 13.
Edrych
pen. 26. 7.

Cylch
1920.

k pen. 20. 14.

2 ac ychain.

l pen. 20. 18.
i Chron.
16. 21.
Ps. 105. 14.

a Act. 7. 3.
Heb. 11. 8.

b pen. 27. 29.
Exod. 23.
22.
Num. 24. 9.
c pen. 18. 18.
a 22. 18.
a 26. 4.
Ps. 72. 17.
Act. 3. 25.
Gal. 3. 8.

Cyn
CRIST
Cylch
1918.

PENNOD XIII.

1 Abram a Lot yn dychwelyd o'r Aipht. 7 Trwy anghyttundeb yn ymadael d'u gilydd. 10 Lot yn myned i Sodom ddrygonus. 14 Duw yn adnewyddu y cyfammod i Abram. 18 Yntau yn symmudo i Hebron, ac yn adeiladu allor yno.

AC Abram a aeth i fynu o'r Aipht, efe a'i wraig, a'r hyn oll oedd eiddo, a Lot gyd âg ef, i'r dehau.

2 Ac Abram oedd gyfoethog iawn o anifeiliaid, ac o arian, ac aur.

a pen. 12. 8.

3 Ac efe a aeth ar ei deithiau, o'r dehau hyd Bethel, hyd a'y lle y buasai ei babell ef ynddo yn y dechreuad, rhwng Bethel a Hai;

4 I le yr allor a wnaethai efe yno o'r cyntaf: ac yno y galwodd Abram ar enw yr ARGLWYDD.

5 ¶ Ac i Lot hefyd, yr hwn a aethai gyd âg Abram, yr oedd defaid, a gwartheg, a phebyll.

b pen. 36. 7.

6 ^b A'r wlad nid oedd abl i'w cynnal hwynt i drigo ynghyd; am fod eu cyfoeth hwynt yn helaeth, fel na allent drigo ynghyd.

c pen. 12. 6.

7 Cynnen hefyd oedd rhwng bugeilydd anifeiliaid Abram a bugeilydd anifeiliaid Lot: ^c y Canaan-eaid hefyd a'r Phereziaid oedd yna yn trigo yn y wlad.

8 Ac Abram a ddywedodd wrth Lot, Na fydded cynnen, attolwg, rhyngof fi a thi, na rhwng fy mugeiliaid i a'th fugeiliaid di; o herwydd ² brodyr ydym ni.

2 Heb.
gwyr o
frodyr.
Edrych
pen. 11. 27.
Exod. 2. 13.
Act. 7. 26.
d pen. 20. 15.
a. 34. 10.

9 ^a Onid yw yr holl dir o'th flaen di? Ymneilldua, attolwg, oddi wrthyf: os ar y llaw aswy y *troi di*, minnau a droaf ar y ddeheu; ac os ar y llaw ddeheu, minnau a droaf ar yr aswy.

10 A Lot a gyfododd ei olwg, ac a welodd holl wastadedd yr Iorddonen, mai dyfradwy ydoedd oll, cyn i'r ARGLWYDD ddifetha Sodom a Gomorrah, fel garrd yr ARGLWYDD, fel tir yr Aipht, ffordd yr elych i Soar.

11 A Lot a ddewisodd iddo holl wastadedd yr Iorddonen, a Lot a aeth tu a'r dwyrain: felly yr ymneillduasant bob un oddi wrth eu gilydd.

12 Abram a drigodd yn nhir Canaan; a Lot a drigodd yn ninasoedd y gwastadedd, ac a luestodd hyd Sodom.

13 A ^e dynion Sodom oedd ddrygonus, ac yn pechu yn erbyn yr ARGLWYDD yn ddirfawr.

Cylch
1917.

e pen. 18. 20.
Ezec. 16. 49.

14 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Abram, wedi ymneillduo o Lot oddi wrtho ef, Cyfod dy lygaid, ac edrych o'r lle yr wyt ynddo, tu a'r gogledd, a'r dehau, a'r dwyrain, a'r gorllewin.

15 Canys yr holl dir a weli, ⁱ ti y rhoddaf ef, ac i'th had byth.

16 ^s Gwnaf hefyd dy had di fel llwch y ddaear; megis os dichon gwr rifo llwch y ddaear, yna y rhifur dy had dithau.

17 Cyfod, rhodia trwy y wlad, ar ei hŷd, ac ar ei lled; canys i ti y rhoddaf hi.

18 Ac Abram a symmudodd ei luest, ac a ddaeth, ac ^h a drigodd y'ngwastadedd Mamre, ⁱ yr hwn sydd yn Hebron, ac a adeiladodd yno allor i'r ARGLWYDD.

PENNOD XIV.

1 Pedwar brenhin yn rhyfela yn erbyn pump. 12 Dala Lot yn garcharor. 14 Abram yn ei achub ef. 18 Melchisedec yn bendithio Abram. 20 Abram yn talu degum iddo ef. 22 Wedi i'w gyfranwyr gael eu rhannau, mae efe yn rhoddi y rhan arall o'r ysglyf-aeth i frenhin Sodom.

ABU yn nyddiau Amraphel brenhin Sinar, Arioch brenhin Elasar, Cedorlaomer brenhin Elam, a Thidal brenhin y cenhedloedd;

2 Wneuthur o honynt ryfel â Bera brenhin Sodom, ac â Birsabrenhin Gomorrah, â Sinab brenhin Admah, ac â Semeber brenhin Seboim, ac â brenhin Bela, hon yw ^a Soar.

a pen. 19. 22.

3 Y rhai hyn oll a ymgyfarfuant yn nyffryn Sidim: hwnnw yw y môr heli.

4 Deuddeng mlynedd y gwasanaethasant Cedorlaomer, a'r drydedd flwyddyn ar ddeg y gwrthryfelasant.

5 A'r bedwaredd flwyddyn ar ddeg y daeth Cedorlaomer, a'r brenhin-oedd y rhai oedd gyd âg ef, ac a darawsant y ^b Rephaimiaid yn Asteroth-Carnaim, ^c a'r Zuziaid yn Ham, ^d a'r Emiaid yn ² Safeh-Ciriathaim,

6 ^e A'r Horiaid yn eu mynydd Seir, hyd ³ wastadedd Paran, yr hwn sydd wrth yr anialwch.

7 Yna y dychwelasant, ac y daethant i Enmispat, honno yw Cades, ac a darawsant holl wlad yr Amaleciaid, a'r Amoriaid hefyd, y rhai oedd yn trigo yn ^f Haseson-tamar.

8 Allan hefyd yr aeth brenhin Sodom, a brenhin Gomorrah, a

Cyn
CRIST
Cylch
1917.

f pen. 12. 7.
a 15. 18.
a 17. 8.
a 24. 7.
a 26. 4.
Deut. 34. 4.
Act. 7. 5.

g pen. 15. 5.
a 22. 17.
a 26. 4.
a 28. 14.
a 32. 12.
Exod. 32. 13.

Num. 23. 10.
Deut. 1. 10.
1 Bren. 4. 20.
1 Chron. 27. 23.

Es. 48. 19.
Jer. 33. 22.
Heb. 11. 12.

h pen. 14. 13.
i pen. 35. 27.
a 37. 14.

Cylch
1913.

b pen. 15. 20.

c Deut. 2. 20.

d Deut. 2. 10. 11.

2 gwas-tadedd.

e Deut. 2. 12.

3 Ez.

Num. 12. 16. a 13. 3.

f 2 Chron. 20. 2.

Cyn
CRIST
Cylch
1913.

brenhin Admah, a brenhin Seboim, a brenhin Bela, honno *yw* Soar: ac yn nyffryn Sidim y lluniaethasant ryfel â hwynt;

9 A Chedorlaomer brenhin Elam, a Thidal brenhin y cenhedloedd, ac Amraphel brenhin Sinar, ac Arioch brenhin Elasar: pedwar brenhin yn erbyn pump.

10 A dyffryn Sidim *oedd* lawn o byllau clai; a brenhinoedd Sodom a Gomorrah a ffoisant, ac a syrthiasant yno: a'r lleill a ffoisant i'r mynydd.

11 A hwy a gymmerasant holl gyfoeth Sodom a Gomorrah, a'u holl luniaeth hwynt, ac a aethant ymaith.

12 Cymmerasant hefyd Lot *nai* fab brawd Abram, a'i gyfoeth, ac a aethant ymaith; o herwydd yn Sodom yr ydoedd efe yn trigo.

13 A daeth un a ddiangasai, ac a fynegodd i Abram yr Hebreadd, ac ^eefe yn trigo y'ngwastadedd Mamre yr Amoriad, brawd Escol, a brawd Aner; a'r rhai hyn *oedd* mewn cynghrair âg Abram.

14 A phan glybu Abram gaethgludo ei frawd, efe a ⁴arfogodd o'i hyfforddus *weision* a anesid yn ei dŷ ef, ddau naw a thri chant, ac a ymlidiodd hyd Dan.

15 Ac efe a ymrannodd yn eu herbyn hwy liw nos, efe a'i weision, ac ^ha'u tarawodd hwynt, ac a'u hymlidiodd hyd Hobah, yr hon *sydd* o'r tu aswy i Damascus.

16 Ac efe a ddug drachefn yr holl gyfoeth, a'i frawd Lot hefyd, a'i gyfoeth, a ddug efe drachefn, a'r gwragedd hefyd, a'r bobl.

17 [†]A brenhin Sodom a aeth allan i'w gyfarfod ef, (wedi ei ddychwelyd o daro Cedorlaomer, a'r brenhinoedd oedd gyd âg ef,) i ddyffryn Safeh, hwn yw ¹dyffryn y brenhin.

18 ^kMelchisedec hefyd, brenhin Salem, a ddug allan fara a gwin; ac efe *oedd* offeiriad i DDUW goruchaf:

19 Ac a'i bendithiodd ef, ac a ddywedodd, Bendigedig fyddo Abram gan DDUW goruchaf, meddiannydd nefoedd a daear:

20 A bendigedig fyddo Duw goruchaf, yr hwn a roddes dy elynion yn dy law. Ac efe a roddes iddo ¹dddegwm o'r cwbl.

21 A dywedodd brenhin Sodom wrth Abram, Dod i mi ⁵y dynion, a chymmer i ti y cyfoeth.

⁵pen. 13. 18.

⁴ Nen, ddygodd allan.

^h Es. 41. 2, 3.

¹ 2 Sam. 18. 18.

^h Heb. 7. 1.

⁵ Heb. yr enciliau.

22 Ac Abram a ddywedodd wrth frenhin Sodom, Dyrchefais fy llaw at yr ARGLWYDD DDUW goruchaf, meddiannydd nefoedd a daear,

23 ^mNa chymmerwn o edau hyd garrai esgid, nac o'r hyn oll *sydd* eiddot ti; rhag dywedyd o honot, Myfi a gyfoethogais Abram:

24 Ond yn unig yr hyn a fwyttaodd y llangciau, a rhan y gwŷr a aethant gyd â mi, Aner, Escol, a Mamre: cymmerant hwy eu rhan.

PENNOD XV.

1 *Duw yn cysuro Abram.* 2 Abram yn cwyno nad *oedd* ganddo etifedd. 4 *Duw yn addawu mab iddo, ac amlhau ei had ef.* 6 Abram a gyflawnhëir trwy yfydd. 7 Addewid o wlad Canaan trachefn, a'i gadarnhau trwy arwydd, 12 a gweledigaeth.

WEDI y pethau hyn, y daeth gair yr ARGLWYDD at Abram mewn gweledigaeth, gan ddywedyd, Nac ofna, Abram; myfi *ydyw* dy ^adarian, dy ^bwobr mawr iawn.

2 A dywedodd Abram, ARGLWYDD DDUW, beth a roddi di i mi? gan fy mod yn myned yn ddiblant, a goruchwyliwr fy nhŷ *yw* Eleazar yma o Damascus.

3 Abram hefyd a ddywedodd, Wele, ni roddaist i mi had; ac wele, fy nghaethwas fydd fy etifedd.

4 Ac wele air yr ARGLWYDD atto ef, gan ddywedyd, Nid hwn fydd dy etifedd, onid un a ddaw allan o'th ymysgaroedd di fydd dy etifedd.

5 Ac efe a'i dug ef allan, ac a ddywedodd, Golyga yn awr y nefoedd, a rhif y sêr, o gelli eu cyfrif hwynt: dywedodd hefyd wrtho, ^dFelly y bydd dy had di.

6 Yntau ^aa gredodd yn yr ARGLWYDD, ac efe ^aa'i cyfrifodd iddo yn gyfiawnder.

7 Ac efe a ddywedodd wrtho, Myfi *yw* yr ARGLWYDD, yr hwn a'th ddygaïs di allan o ⁸Ur y Caldeaid, ^hi roddi i ti y wlad hon i'w hetifeddu.

8 Yntau a ddywedodd, ARGLWYDD DDUW, ¹trwy ba beth y caf wybod yr etifeddaf hi?

9 Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer i mianner dair blwydd, a gafr dair blwydd, a hwrdd tair blwydd, a thurtur, a chyw, colommen.

10 Ac ^kefe a gymmerth iddo y rhai hyn oll, ac a'u holltodd hwynt ar hyd *eu* canol, ac a roddodd bob rhan ar gyfer eu gilydd; ond ¹ni holltodd efe yr adar.

11 A phan ddisgynai yr adar ar y

^a Ps. 3. 3. a
5. 12. a 84.
11. a 91. 4.
a 119. 114.
b Ps. 16. 5.

^c Jer. 33. 22.

^d Exod. 32. 13.
Deut. 10. 22.
1 Chron. 27. 23.
Rhuf. 4. 13.
Heb. 11. 12.
Edrych pen. 13. 16.
^e Rhuf. 4. 3. 9. 22.
Gal. 3. 6.
Iago 2. 23.
^f Ps. 106. 31.
^g pen. 11. 28.
^h Ps. 105. 42.
ⁱ Edrych pen. 24. 13. 14.
Barn. 6. 17. 37.
1 Sam. 14. 9. 10.
2 Bren. 20. 8.
^k Jer. 34. 18.

¹ Lef. 1. 17.

Cyn
CRIST
Cylich
1913.² gyrrai
ymaith.^m Exod. 12.
40.
Act. 7. 6.ⁿ Exod. 1.
11.º Exod. 12.
30.
1^s. 105. 37.^p pen. 25. 8.^q Exod. 12.
40.^r pen. 24. 7.^s pen. 12. 7.
a 13. 15.
a 26. 4.
Exod. 23.
31.Num. 34. 3.
Deut. 1. 7.
a 11. 24.
a 34. 4.
Jos. 1. 4.1 Bren. 4. 2.
2 Chron. 9.
26.
Neh. 9. 8.
Es. 27. 12.^a Gal. 4. 24.^b Felly
pen. 30.
3. 9.² Heb.
yr adeilad-
wr fi gan-
ddi hi.
1911.celaneddau, yna Abram a'u ² tarfai hwynt.

12 A phan oedd yr haul ar fachludo, y syrthiodd trwmgwsg ar Abram: ac wele ddychryn, a thywyllni mawr, yn syrthio arno ef.

13 Ac efe a ddywedodd wrth Abram, Gan wybod gwybydd, ^m y bydd dy had di yn ddieithr mewn gwlad nid *yw* eiddynt, ac a'u gwasanaethant, a ⁿ hwythau a'u cystuddiant bedwar can mlynedd.14 A'r genhedlaeth hefyd yr hon a wasanaethant, a farnaf fi: ac wedi hynny ^o y deuant allan â chyfoeth mawr.15 A thi a âi at dy dadau mewn heddwch: ^p ti a gledidir mewn henaaint teg.16 Ac *yn* ^q y bedwaredd oes y dychwelant yma; canys ni chyflawnwyd etto anwiredd yr Amoriaid.

17 A bu, pan fachludodd yr haul, a hi yn dywyll, wele ffwrn yn mygu, a lamp danllyd yn tramwyo rhwng y darnau hynny.

18 Yn y dydd hwnnw ^r y gwnaeth yr ARGLWYDD gyfammod âg Abram, gan ddywedyd, ^s I'th had di y rhoddais y wlad hon, o afon yr Aipht hyd yr afon fawr, afon Euphrates:

19 Y Ceneaid, a'r Ceneziaid, a'r Cadmoniaid,

20 Yr Hethiaid hefyd, a'r Phe-reziaid, a'r Rephaimiaid,

21 Yr Amoriaid hefyd, a'r Canaan-eaid, a'r Girgasiaid, a'r Jebusiaid.

PENNOD XVI.

1 Sarai, yn amhrlantadwy, yn rhoddi Agar i Abram. 6 Agar, wedi ei chystuddio am ddi-gystyru ei meistres, yn rhedeg i ffordd. 9 Angel yn ei danfon hi yn ei hol i'w darostwng ei hun, 11 ac yn dywedyd iddi am ei mab. 15 Genedigaeth Ismael.

SARAI hefyd, gwraig Abram, ni phlantasai iddo; ac yr ydoedd iddi forwyn o Aiphtes, a'i henw ^a Agar.2 A Sarai a ddywedodd wrth Abram, Wele yn awr, yr ARGLWYDD a luddiodd i mi blanta: ^b dos, at-tolwg, at fy llaw-forwyn; fe allai ² y cair i mi blant o honi hi: ac Abram a wrandawodd ar lais Sarai.

3 A Sarai, gwraig Abram, a gymmerodd ei morwyn Agar yr Aiphtes, wedi trigo o Abram ddeng mlynedd yn nhir Canaan, a hi a'i rhoddes i Abram ei gwr yn wraig iddo.

4 ¶ Ac efe a aeth i mewn at Agar, a hi a feichiogodd: a phan welodd

hithau feichiogi o honi, yr oedd ei meistres yn wael yn ei golwg hi.

5 Yna y dywedodd Sarai wrth Abram, *Bydded* fy nghanam i arnat ti: mi a roddais fy morwyn i'th fynwes, a hithau a welodd feichiogi o honi, a gwael ydwyf yn ei golwg hi: barned yr ARGLWYDD rhyngof fi a thi.6 Ac Abram a ddywedodd wrth Sarai, Wele dy forwyn yn dy law di: gwna iddi yr hyn a fyddo da yn dy olwg dy hun: yna Sarai a'i cystuddiodd hi, a hithau a ffordd ³ rhagddi hi.7 ¶ Ac angel yr ARGLWYDD a'i cafodd hi wrth ffynnon ddwfr, yn yr anialwch, wrth y ffynnon yn ffordd ^c Sur:

8 Ac efe a ddywedodd, Agar, morwyn Sarai, o ba le y daethost? ac i ba le yr âi di? A hi a ddywedodd, Ffoi yr ydwyf fi rhag wyneb fy meistres Sarai.

9 Ac angel yr ARGLWYDD a ddywedodd wrthi, Dychwel at dy feistr-es, ac ymddarostwng tan ei dwylaw hi.

10 Angel yr ARGLWYDD a ddywedodd hefyd wrthi hi, ^d Gan amlhau yr amlhâf dy had di, fel na rifir ef o liosowgrwydd.11 Dywedodd angel yr ARGLWYDD hefyd wrthi hi, Wele di yn feichiog, a thi a esgori ar fab, ac a elwi ei enw ef ⁴ Ismael: canys yr ARGLWYDD a glybu dy gystudd di.12 Ac efe a fydd ddyn gwŷllt, a'i law yn erbyn pawb, a llaw pawb yn ei erbyn yntau; ^e ac efe a drig ger bron ei holl frodyr.13 ^f A hi a alwodd enw yr ARGLWYDD, yr hwn oedd yn llefaru wrthi, Ti, O Dduw, wyt yn edrych arnaf fi: canys dywedodd, Oni edrychais yma hefyd ar ol yr hwn sydd yn edrych arnaf?14 Am hynny y galwyd y ffynnon ^g ⁵ Beer-lahai-roi: wele, rhwng Cades a Bered *y mae hi*.15 ¶ Ac ^h Agar a ymddûg fab i Abram: ac Abram a alwodd enw ei fab a ymddygasai Agar, Ismael.16 Ac Abram *oedd* fab pedwar ugain mlwydd a chwech o flynyddoedd, pan ymddûg Agar Ismael i Abram.

PENNOD XVII.

1 Duw yn adnewyddu y cyfammod. 5 Newidio enw Abram, yn arwydd o fendith fwy. 10 Ordeinio emwaediaid. 15 Newidio enw Sarai, a'i bendithio. 16 Addewid o Isaac. 23 Emwaedu ar Abraham ac Ismael.

Cyn
CRIST
1911.³ Heb.
rhag ei
hwyneb.^c Exod. 15.
22.^d pen. 17. 20.⁴ Sef, Duw
a wrendy.^e pen. 25. 18.^f Edrych
pen. 32. 30.^g pen. 24. 62.
a 25. 11.⁵ Sef,
ffynnon yr
hwn sydd
yn byw ac
yn fy
ngwled.^h Gal. 4. 22.
1910.

Cyn
CRIST
1898.Cyn
CRIST
1898.* pen. 5, 22.
a 48, 15.
1 Bren. 2. 4.
a 8, 25.2 Neu,
uniawn,
neu, bur.
b pen. 12, 2.
a 13, 16.

3 Rhaw.

c Neh. 9. 7.
d Rhuf. 4.
17.

* pen. 35, 11.

f pen. 12, 7.
a 13, 15.

g Act. 7. 8.

h Rhuf. 4.
11.i Lef. 12. 3.
Luc 2, 21.
Ioan 7. 22.

A PHAN oedd Abram onid un mlwydd cant, yr ymddangosodd yr ARGWLWYDD i Abram, ac a ddywedodd wrtho, Myfi *yw* Duw Hollalluog; ^arhodia ger fy mron i, a bydd ²berffaith.

2 A mi a wnaif fy nghyfammod rhyngof a thi, ac ^ba'th amlhâf di yn aml iawn.

3 Yna y syrthiodd Abram ar ei wyneb; a llefarodd Duw wrtho ef, gan ddywedyd,

4 Myfi, wele, mi a *wnaif* fy nghyfammod â thi, a thi a fyddi yn dad ³llawer o genhedloedd.

5 A'th enw ni elwir mwy Abram, onid ^cdy enw fydd Abraham; ^dcanys yn dad llawer o genhedloedd y'th wneuthum.

6 A mi a'th wnaif yn ffrwythlawn iawn, ac a wnaif ^egenhedloedd o honot ti, a brenhinoedd a ddaw allan o honot ti.

7 Cadarnhâf hefyd fy nghyfammod rhyngof a thi, ac â'th had ar dy ol di, trwy eu hoesoedd, yn gyfammod tragwyddol, i fod yn DDUW i ti, ac i'th had ar dy ol di.

8 A ^fmi a roddaf i ti, ac i'th had ar dy ol di, wlad dy ymdaith, *sef* holl wlad Canaan, yn etifeddiaeth dragwyddol; a mi a fyddaf yn DDUW iddynt.

9 ¶ A Duw a ddywedodd wrth Abraham, Cadw dithau fy nghyfammod i, ti a'th had ar dy ol, trwy eu hoesoedd.

10 Dyma fy nghyfammod a ^ggedwech rhyngof fi a chwi, a'th had ar dy ol di: ^genwaedir pob gwrryw o honoch chwi.

11 A chwi a enwaedwech gnawd eich dienwaediad: a bydd ^hyn arwydd cyfammod rhyngof fi a chwithau.

12 Pob gwrryw yn wyth niwrnod oed ⁱa enwaedir i chwi trwy eich cenhedlaethau: yr hwn a aner yn tŷ, ac a bryner am arian gan neb dieithr, yr hwn nid yw o'th had di.

13 Gan enwaedu enwaeder yr hwn a aner yn dy dŷ di, ac a bryner am dy arian di: a bydd fy nghyfammod yn eich cnawd chwi, yn gyfammod tragwyddol.

14 A'r gwrryw dienwaededig, yr hwn ni enwaeder cnawd ei ddienwaediad, torrir ymaith yr enaid hwnnw o fysg ei bobl: *oblegid* efe a dorrodd fy nghyfammod i.

15 ¶ Duw hefyd a ddywedodd

wrth Abraham, Sarai dy wraig ni elwi ei henw Sarai, onid Sarah *fydd* ei henw hi.

16 Bendithiaf hi hefyd, a rhoddaf i ti fab o honi: ^{ie} bendithiaf hi, fel y byddo yn ^kgenhedloedd; brenhinoedd pobloedd fydd o honi hi.

17 Ac Abraham a syrthiodd ar ei wyneb, ac a chwarddodd, ac a ddywedodd yn ei galon, A blentir i fab can mlwydd? ac a blanta Sarah yn ferch ddeng mlwydd a phedwar ugain?

18 Ac Abraham a ddywedodd wrth DDUW, O na byddai fyw Ismael ger dy fron di!

19 A Duw a ddywedodd, ^lSarah dy wraig a ymddwg i ti fab yn ddiau; a thi a elwi ei enw ef Isaac: a mi a gadarnhâf fy nghyfammod âg ef yn gyfammod tragwyddol, *ac* â'i had ar ei ol ef.

20 Am Ismael hefyd y'th wrandewais: wele, ^mmi a'i bendithiais ef, a mi a'i ffrwythlonaf ef, ac a'i lliosogaf yn aml iawn: ⁿdeuddeg tywysog a genhedla efe, a mi a'i gwnaf ef yn genhedlaeth fawr.

21 Eithr fy nghyfammod a gadarnhâf âg Isaac, ^oyr hwn a ymddwg Sarah i ti y pryd hwn, y flwyddyn nesaf.

22 Yna y peidiodd â llefaru wrtho; a Duw a aeth i fynu oddi wrth Abraham.

23 ¶ Ac Abraham a gymmerodd Ismael ei fab, a'r rhai oll a anesid yn ei dŷ ef, a'r rhai oll a brynasai efe â'i arian, pob gwrryw o ddynion tŷ Abraham, ac efe a enwaedodd gnawd eu dienwaediad hwynt o fewn corph y dydd hwnnw, fel y llefarasai Duw wrtho ef.

24 Ac Abraham *oedd* fab onid un mlwydd cant, pan enwaedwyd cnawd ei ddienwaediad ef.

25 Ac Ismael ei fab ef yn fab tair blwydd ar ddeg, pan enwaedwyd cnawd ei ddienwaediad ef.

26 O fewn corph y dydd hwnnw yr enwaedwyd Abraham, ac Ismael ei fab.

27 A holl ddynion ei dŷ ef, y rhai a anesid yn tŷ, ac a brynesid âg arian gan neb dieithr, a enwaedwyd gyd âg ef.

PENNOD XVIII.

1 Abraham yn derbyn tri angel i'w dŷ. 9 Sarah a geryddir am chwerthin rhyngddi a hi ei hun o ran yr addewid ddieithr. 17 Duw yn rhybuddio Abraham am ddinystir Sodom. 23 Ac Abraham yn eiriol trostynt.

* pen. 35, 11.

l pen. 18, 10.
a. 21, 2.m pen. 16.
10.n pen. 25.
12, 16.

o pen. 21, 2.

Cyn
CRIST
1898.

Cyn
CRIST
1898.

A'R ARGLWYDD a ymddangosodd iddo ef y'ngwastadedd Mamre, ac efe yn eistedd wrth ddrws y babell, y'ngwres y dydd.

2 * Ac efe a gododd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele driwyr yn sefyll ger ei fron : a phan eu gwelodd, efe a redodd o ddrws y babell i'w cyfarfod hwynt, ac a ymgrymmodd tu a'r ddaear,

3 Ac a ddywedodd, Fy Arglwydd, os cefais yn awr ffafyr yn dy olwg di, na ddos heibio, attolwg, oddi wrth dy was.

4 ^b Cymmerer, attolwg, ychydig ddwfr, a golchwch eich traed, a gorphwyswch dan y pren ;

5 Ac ^c mi a ddygaf dammaid o fara, a chryfhewch eich calon ; wedi hynny y cewch fyned ymaith : ^d o herwydd i hynny y daethoch ² at eich gwas. A hwy a ddywedasant, Gwna felly, fel y dywedaist.

6 Ac Abraham a frysiodd i'r babell at Sarah, ac a ddywedodd, Parottoa ar frys dair phiolaid o flawd peilliaid, tylina, a gwna yn deisennau.

7 Ac Abraham a redodd at y gwartheg, ac a gymmerodd lo tyner a da, ac a'i rhoddodd at y llange, yr hwn a frysiodd i'w barottôl ef.

8 Ac efe a gymmerodd ymenyn, a llaeth, a'r llo a barottoisai efe, ac a'i rhoddes o'u blaen hwynt : ac efe a safodd gyd â hwynt tan y pren ; a hwy a fwyttasant.

9 ¶ A hwy a ddywedasant wrtho ef, Mae Sarah dy wraig ? Ac efe a ddywedodd, Wele hi yn y babell.

10 Ac ^{un} a ddywedodd, ^e Gan ddychwelyd y dychwelaf attat ^f ynghylch amser bywiolaeth ; ac wele ^g fab i Sarah dy wraig. A Sarah oedd yn clywed wrth ddrws y babell, yr hwn oedd o'i ol ef.

11 ^h Abraham hefyd a Sarah oedd hen, wedi myned mewn oedran ; a pheidiasai fod i Sarah yn ol arfer gwagedd.

12 Am hynny y chwarddodd Sarah rhyngddi a hi ei hun, gan ddywedyd, 'Ai gwedi fy heneiddio y bydd i mi drythyllwch, ^k a'm harglwydd yn hen hefyd ?

13 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Abraham, Paham y chwarddodd Sarah fel hyn, gan ddywedyd, A blantaf finnau yn wir, wedi fy heneiddio ?

14 ^l A fydd dim yn anhawdd i'r ARGLWYDD ? ^m Ar yr amser nodedig

y dychwelaf attat, ynghylch amser bywiolaeth, a mab fydd i Sarah.

15 A Sarah a wadodd, gan ddywedyd, Ni chwerddais i ; o herwydd hi a ofnodd. Yntau a ddywedodd, Nag ê, oblegid ti a chwerddaist.

16 ¶ A'r gwyr a godasant oddi yno, ac a edrychasant tu a Sodom : ac Abraham a aeth gyd â hwynt, ⁿ i'w hanfon hwynt.

17 A'r ARGLWYDD a ddywedodd, ^o A gelaf fi rhag Abraham yr hyn a wnaif ?

18 Canys Abraham yn ddïau a fydd yn genhedlaeth fawr a chref, ac ^p ynddo ef y bendithir holl genhedloedd y ddaear.

19 Canys mi a'i hadwaen ef, y gorchymyn efe i'w blant, ac i'w dylwyth ar ei ol, gadw o honynt ffordd yr ARGLWYDD, gan wneuthur cyfiawnder a barn ; fel y dygo yr ARGLWYDD ar Abraham yr hyn a lefarodd efe am dano.

20 Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd, Am ^q fod ^a gwaedd Sodom a Gomorrah yn ddirfawr, a'u pechod hwynt yn drwm iawn ;

21 ^r Disgynaf yn awr, ac edrychaf, ai yn ol eu gwaedd a ddaeth attaf fi, y gwnaethant yn hollol : ac onid ê, mynnaf wybod.

22 A'r gwyr a droisant oddi yno, ac a aethant tu a Sodom : ac Abraham yn sefyll etto ger bron yr ARGLWYDD.

23 ¶ Abraham hefyd a nesaodd, ac a ddywedodd, A ddifethi di y cyfiawn hefyd ynghyd â'r annuwiol ?

24 ^s Ond odid y mae deg a deugain o rai cyfiawn yn y ddinas : a ddifethi di hwynt hefyd, ac nid arbedi y lle er mwyn y deg a deugain cyfiawn sydd o'i mewn hi ?

25 Na byddo i ti wneuthur y cyfryw beth, gan ladd y cyfiawn gyd â'r annuwiol, fel y byddo y cyfiawn megis yr annuwiol ; na byddo hynny i ti : ^t oni wna Barnydd yr holl ddaear farn ?

26 A dywedodd yr ARGLWYDD, Os caf fi yn Sodom ddeg a deugain yn gyfiawn o fewn y ddinas, mi a arbedaf yr holl fangre er eu mwyn hwynt.

27 Ac Abraham a atebodd, ac a ddywedodd, Wele yn awr y dechreuais lefaru wrth fy Arglwydd, a mi ^u yn llwch ac yn lludw.

28 Ond odid bydd pump yn eisieu o'r deg a deugain cyfiawn : a ddifethi di yr holl ddinas er pump ?

^a Heb. 13. 2.

^b pen. 43. 24.

^c Barn. 6. 18.
^a 13. 15.

^d pen. 19. 8.
^a 33. 10.
² Heb.
heibio fch.

^e ad. 14.
^f 2 Bren. 4.
16.

^g pen. 17. 19.
^{21.} a 21. 2.
Rhuf. 9. 9.

^h pen. 17. 17.
Rhuf. 4. 19.
Heb. 11. 11.
12.

ⁱ Luc 1. 18.
^k 1 Petr 3. 6.

^l Jer. 32. 17.
Zech. 8. 6.
Matt. 19.
26.
Luc 1. 37.
^m pen. 17. 21.

ⁿ Rhuf.
15. 24.
3 Ioan 6.

^o Amos 3. 7.
Ioan 15. 15.

^p pen. 12. 3.
^a 22. 18.
Act. 3. 25.
Gal. 3. 8.

^q pen. 4. 10.
^a 19. 13.
Iago 5. 4.

^r pen. 11. 5.

^s Jer. 5. 1.

^t Job 8. 3.
^a 34. 17.
Rhuf. 3. 6.

^u pen. 3. 19.
Job 4. 19.
Preg. 12. 7.
1 Cor. 15.
47. 48.
2 Cor. 5. 1.

Cyn
CRIST
1898.

Yntau a ddywedodd, Na ddifethaf, os caf yno bump a deugain.

29 Ac efe a chwanegodd lefaru wrtho ef etto, ac a ddywedodd, Ond odid cair yno ddeugain. Yntau a ddywedodd, Nis gwnaf er mwyn y deugain.

30 Ac efe a ddywedodd, O na ddigied fy Arglwydd os llefaraf: Cair yno ond odid ddeg ar hugain. Yntau a ddywedodd, Nis gwnaf os caf yno ddeg ar hugain.

31 Yna y dywedodd efe, Wele yn awr y dechreuais lefaru wrth fy Arglwydd: Ond odid cair yno ugain. Yntau a ddywedodd, Nis difethaf er mwyn ugain.

32 Yna y dywedodd, *O na ddigied fy Arglwydd, a llefaraf y waith hon yn unig: Ond odid cair yno ddeg. Yntau a ddywedodd, Nis difethaf er mwyn deg.

33 A'r ARGLWYDD a aeth ymaith pan ddarfu iddo ymddiddan âg Abraham: ac Abraham a ddychwelodd i'w le ei hun.

PENNOD XIX.

1 Lot yn derbyn angelion i'w dŷ. 4 Taro y Sodomiaid amwylol â dallineb. 12 Danfon Lot i'r mynydd er mwyn ei ddiogelwch. 18 Yntau yn cael cennad i fyned i Soar. 24 Dynystrio Sodom a Gomorrah. 26 Troi goraig Lot yn golofn halen. 30 Lot yn trigo mevon ogof. 31 Godinebus fonedd Moab ac Ammon.

ADAU angel a ddaeth i Sodom yn yr hwyr, a Lot yn eistedd ym mhorth Sodom: a phan welodd Lot, efe a gyfododd i'w cyfarfod hwynt, ac a ymgrymmodd a'i wyneb tu a'r ddaear;

2 Ac efe a ddywedodd, Wele yn awr, fy Arglwyddi, a trowch, attolwg, i dŷ eich gwas; llettŷwch heno hefyd, a ^bgolchwch eich traed: yna codwch yn fore, ac ewch i'ch taith. A hwy a ddywedasant, ^cNag ê; o herwydd nyni a arhoswn heno yn yr heol.

3 Ac efe a fu daer iawn arnynt hwy: yna y troisant atto, ac y daethant i'w dŷ ef; ac efe a wnaeth iddynt wledd, ac a bobodd fara croyw, a hwy a fwyttasant.

4 ¶ Eithr cyn gorwedd o honynt, gwŷr y ddinas, sef gwŷr Sodom, a amgylchasant o amgylch y tŷ, hen ac ieuange, sef yr holl bobl o bob cwr;

5 Ac a alwasant ar Lot, ac a ddywedasant wrtho, Mae y gwŷr a ddaethant attat ti heno? ^ddwg

hwynt allan attom ni, fel yr adnabyddom hwynt.

6 Yna y daeth Lot attynt hwy allan i'r drws, ac a gauodd y ddor ar ei ol;

7 Ac a ddywedodd, Attolwg, fy mrodyr, na wnewch ddrwg.

8 ^eWele yn awr, y mae dwy ferched gennyf fi, y rhai nid adnabuant wr; dygaf hwynt allan attoch chwi yn awr, a gwnewch iddynt fel y gweloch yn dda: yn unig na wnewch ddim i'r gwŷr hyn; 'o herwydd er mwyn hynny y daethant dan gysgod fy nghronglwyd i.

9 A hwy a ddywedasant, Saf hwnt: dywedasant hefyd, Efe a ddaeth i ymdaith yn unig, ac yn awr ai gan faru y barna efe? yn awr nyni a wnawn fwy o niwed i ti nag iddynt hwy. A hwy a bwysasant yn drwm ar y gwr, sef ar Lot, a hwy a nasant i dorri y ddor.

10 A'r gwŷr a estynasant eu llaw, ac a ddygasant Lot attynt i'r tŷ, ac a gauasant y ddor.

11 Tarawsant hefyd y dynion ^ooedd wrth ddrws y tŷ â dallineb, o fychan i fawr, fel y blinasant yn ceisio y drws.

12 ¶ A'r gwŷr a ddywedasant wrth Lot, A oes gennyt ti yma neb etto? mab y'ngyfraith, a'th feibion, a'th ferched, a'r hyn oll sydd i ti yn y ddinas, a ddygi di allan o'r fangre hon.

13 Oblegid ni a ddinystriwn y lle hwn; am fod ^heu gwaedd hwynt yn fawr ger bron yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a'n hanfonodd ni i'w ddinystrio ef.

14 Yna yr aeth Lot allan, ac a lefarodd wrth ei ddawon, y rhai oedd yn priodi ei ferched ef, ac a ddywedodd, Cyfodwch, deuwch allan o'r fan yma; o herwydd y mae yr ARGLWYDD yn difetha y ddinas hon: ac y'ngolwg ei ddawon yr oedd efe fel un yn cellwair.

15 ¶ Ac ar godiad y wawr, yr angelion a fuant daer ar Lot, gan ddywedyd, Cyfod, cymmer dy wraig, a'th ddwy ferched, y rhai sydd i'w cael; rhag dy ddifetha di ²yn anwiredd y ddinas.

16 Yntau a oedd hwyrfrydig, a'r gwŷr a ymaffasant yn ei law ef, ac yn llaw ei wraig, ac yn llaw ei ddwy ferched; am dosturio o'r ARGLWYDD wrtho ef; ac a'i dygas-

Cyn
CRIST
1898.

^e Edrych
Burn. 19.
24.

^f Edrych
pen. 18. 5.

^g Edrych
2 Bren. 6.
18.
Act. 13. 11.

^h pen. 18. 20.

² y'nghoop-
edigaeth.

* Barn. 6.39.

^a Heb. 13.2.

^b pen. 18.4.

^c Edrych
Luc 24. 28.

^d Barn. 19.
22.

Cyn
CRIST
1898.

¹ ad. 26.
Mat. 24.
16, 17, 18.
Luc 9. 62.
Phil. 3. 13,
14.

³ Dder-
byniais dy
wyneb.

^k Edrych
pen. 32.
25, 26.
Ex. 32. 10.
Deut. 9. 14.
Marc 6. 5.
¹ pen. 13. 10.
a 14. 2.

^m Deut. 29.
23.
Es. 13. 19.
Jer. 50. 40.
Ezec. 16.
49.
Hos. 11. 8.
Amos 4. 11.
Seph. 2. 9.
Luc 17. 29.
2 Petr. 2. 6.
Judas 7.

^a Luc 17. 32.

^o pen. 18. 22.

ant ef allan, ac a'i gosodasant o'r tu allan i'r ddinas.

17 Ac wedi iddynt eu dwyn hwynt allan, efe a ddywedodd, Diange am dy einioes; ¹ nac edrych ar dy ol, ac na saf yn yr holl wastadedd: diange i'r mynydd, rhag dy ddifetha.

18 A dywedodd Lot wrthynt, O nid felly, fy Arglwydd.

19 Wele yn awr, cafodd dy was ffafr yn dy olwg, a mawrhaist dy drugaredd a wnaethost â mi, gan gadw fy einioes; ac ni allaf fi ddiange i'r mynydd, rhag i ddrwg fy ngoddiweddyd, a marw o honof.

20 Wele yn awr, y ddinas hon yn agos i ffoi iddi, a bechan yw: O gâd i mi ddiange yno: (onid bechan yw hi?) a byw fydd fy enaid.

21 Yntau a ddywedodd wrtho, Wele, mi a ³ ganiatteais dy ddy-muniad hefyd am y peth hyn, fel na ddynystriwyf y ddinas am yr hon y dywedaist.

22 Brysia, diange yno; o herwydd ^k ni allaf wneuthur dim nes dy ddyfod yno: am hynny y galwodd efe ¹ enw y ddinas Soar.

23 ¶ Cyfodasai yr haul ar y ddaear, pan ddaeth Lot i Soar.

²⁴ Yna yr ^m ARGLWYDD a wlawiodd ar Sodom a Gomorrah frwmstan a thân oddi wrth yr ARGLWYDD, allan o'r nefoedd.

25 Felly y dynystriodd efe y dinas-oedd hynny, a'r holl wastadedd, a holl drigolion y dinasoedd, a chnwd y ddaear.

26 ¶ Eithr ei wraig ef a edrychodd drach ei chefn o'i du ol ef, a hi a aeth ⁿ yn golofn halen.

27 ¶ Ac Abraham a aeth yn fore i'r lle ^o y safasai efe ynddo ger bron yr ARGLWYDD.

28 Ac efe a edrychodd tu a Sodom a Gomorrah, a thu a holl dir y gwas-tadedd; ac a edrychodd, ac wele, cyfododd mwg y tir fel mwg ffwrn.

29 ¶ A phan ddifethodd DUW ddinasoedd y gwastadedd, yna y cofiodd DUW am Abraham, ac a yrrodd Lot o ganol y dynystr, pan ddynystriodd efe y dinasoedd yr oedd Lot yn trigo ynddynt.

30 ¶ A Lot a esgynodd o Soar, ac a drigodd yn y mynydd, a'i ddwy ferched gyd âg ef: o herwydd efe a ofnodd drigo yn Soar; ac a drigodd mewn ogof, efe a'i ddwy ferched.

31 ¶ A dywedodd yr hynaf wrth yr

ieuangaf, Ein tad ni *sydd* hen, a gwr nid oes yn y wlad i ddyfod attom ni, wrth ddefod yr holl ddaear.

32 Tyred, rhoddwn i'n tad win i'w yfed, a gorweddwn gyd âg ef, fel y cadwom had o'n tad.

33 A hwy a roddasant win i'w tad i yfed y noson honno: a'r hynaf a ddaeth ac a orweddodd gyd â'i thad; ac ni wybu efe pan orweddodd hi, na phan gyfododd hi.

34 A thrannoeth y dywedodd yr hynaf wrth yr ieuangaf, Wele, myfi a orweddais neithiwr gyd â'm tad; rhoddwn win iddo ef i'w yfed heno hefyd, a dos dithau a gorwedd gyd âg ef, fel y cadwom had o'n tad.

35 A hwy a roddasant win i'w tad i yfed y noson honno hefyd: a'r ieuangaf a gododd, ac a orweddodd gyd âg ef; ac ni wybu efe pan orweddodd hi, na phan gyfododd hi.

36 Felly dwy ferched Lot a feich-iogwyd o'u tad.

37 A'r hynaf a esgorodd ar fab, ac a alwodd ei enw ef Moab: efe yw tad y Moabaid hyd heddyw.

38 A'r ieuangaf, hefyd, a esgorodd hithau ar fab, ac a alwodd ei enw ef Ben-ammi: efe yw tad meibion Ammon hyd heddyw.

PENNOD XX.

1 Abraham yn ymdaith yn Gerar, 2 yn gwadu ei wraig, ac yn ei cholli hi. 3 Ceryddu Abimelech mewn breuddwyd o'i hachos hi. 9 Yntau yn ceryddu Abraham, 14 yn rhoddi Sarah yn ei hol, 16 ac yn ei cheryddu hi, 17 ac yn cael ei iacháu trwy weddi Abraham.

A C Abraham a aeth oddi yno i dir y dehau, ac a gyfanneddodd rhwng ^a Cades a Sur, ac a ymdeithiodd yn Gerar.

2 A dywedodd Abraham am Sarah ei wraig, ^b Fy chwaer yw hi: ac Abimelech brenhin Gerar a anfonodd, ac a gymmerth Sarah.

3 Yna ^c y daeth DUW at Abimelech, noswaith, ^d mewn breuddwyd, ac a ddywedodd wrtho, Wele, dyn marw wyt ti am y wraig a gymmer-aist, a hithau yn ² berchen gwr.

4 Ond Abimelech ni nesasai atti hi: ac efe a ddywedodd, ARGLWYDD, a leddi di genedl gyfiawn hefyd?

5 Oni ddywedodd efe wrthyf fi, Fy chwaer yw hi? a hithau hefyd ei hun a ddywedodd, Fy mrawd yw efe: ³ ym mherffeithrwydd fy nghalon, ac y'nglendid fy nwyllaw, y gwneuthum hyn.

6 Yna y dywedodd DUW wrtho

Cyn
CRIST
1898.

1897.

Cylch
1898.

^a pen. 16.
7, 14.

^b pen. 12. 13.

^c Pa. 105. 14.

^d Job 33. 14,
15.

² Heb.
briod i wr.

³ yn symt-
rwydd.

Cyn
CRIST
Cylch
1898.

* pen. 31. 7.
a 35. 5.
Exod. 34.
24.
1 Sam. 26.
26.

f pen. 39. 9.
Lef. 6. 2.
Ps. 51. 4.

4 Heb. yn
eu clustiau
hwy.

6 pen. 26. 10.

b pen. 12. 13.

i pen. 12. 16.

ef, mewn breuddwyd, Minnau a wn mai ym mherffeithrwydd dy galon y gwnaethost hyn; a *mi a'th attelais rhag pechu i'm herbyn: am hynny ni adewais i ti gyffwrdd â hi.

7 Yn awr gan hynny, dod y wraig drachefn i'r gwr; o herwydd prophwyd yw efe, ac efe a weddia trosot, a byddi fyw: ond oni roddi hi drachefn, gwybydd y byddi farw yn ddiau, ti a'r rhai oll ydynt eiddot ti.

8 Yna y cododd Abimelech yn fore, ac a alwodd am ei holl weision, ac a draethodd yr holl bethau hyn ⁴ wrthynt hwy: a'r gwŷr a ofnasant yn ddirfawr.

9 Galwodd Abimelech hefyd am Abraham, a dywedodd wrtho, Beth a wnaethost i ni? a pheth a bechais i'th erbyn, pan ⁵ ddygit bechod mor fawr arnaf fi, ac ar fy nheyrnas? gwnaethost â mi weithredoedd ni ddylesid eu gwneuthur.

10 Abimelech hefyd a ddywedodd wrth Abraham, Beth a welaist, pan wnaethost y peth hyn?

11 A dywedodd Abraham, Am ddywedyd o honof fi, Yn ddiau nid oes ofn Duw yn y lle hwn: a hwy a'm lladdant i o achos fy ngwraig.

12 A hefyd yn wir fy chwaer yw hi: merch fy nhad yw hi, ond nid merch fy mam; ac y mae hi yn wraig i mi.

13 Ond pan barodd Duw i mi grwydro o dŷ fy nhad, yna y dywedais wrthi hi, Dyma dy garedigrwydd yr hwn a wnei â mi ym mhob lle y delom iddo; ^b dywed am danaf fi, Fy mrawd yw efe.

14 Yna ¹ y cymmerodd Abimelech ddefaid, a gwartheg, a gweision, a morwynion, ac a'u rhoddes i Abraham: rhoddes hefyd iddo ef Sarah ei wraig drachefn.

15 A dywedodd Abimelech, Wele fy ngwlad ger dy fron di, trig lle y byddo da yn dy olwg.

16 Ac wrth Sarah y dywedodd, Wele, rhoddais i'th frawd fil o ddarnau arian: wele ef yn orchudd llygaid i ti, i'r rhai oll sydd gyd â thi, a chyd â phawb eraill: fel hyn y ceryddwyd hi.

17 ¶ Yna Abraham a weddiodd ar DDUW: a DUW a iachaodd Abimelech, a'i wraig, a'i forwynion; a hwy a blantasant.

18 O herwydd yr ARGLWYDD gan gau a gauasai ar bob croth yn nhŷ

Abimelech, o achos Sarah gwraig Abraham.

PENNOD XXI.

1 Genedigaeth Isaac, 4 a'i enwaediad. 6 Llawenydd Sarah. 9 Bwrw Agar ac Ismael allan. 15 Agar mewn cyfyngdra. 17 Yr angel yn ei chysuro hi. 22 Cynghrair rhwng Abimelech ac Abraham yn Beer-seba.

A'R ARGLWYDD a ymwelodd â Sarah fel y dywedasai, a gwnaeth yr ARGLWYDD i Sarah ^a fel y llefarasai.

2 O herwydd Sarah ^b a feichiogodd, ac a ymddug i Abraham fab yn ei henaint, ar yr amser nodedig y dywedasai DUW wrtho ef.

3 Ac Abraham a alwodd enw ei fab a anesid iddo, (yr hwn a ymddygasai Sarah iddo ef) ^c Isaac.

4 Ac Abraham a enwaeddodd ar Isaac ei fab, yn wyth niwrnod oed; ^d fel y gorchymynasai DUW iddo ef.

5 Ac ^e Abraham oedd fab cân mlwydd, pan anwyd iddo ef Isaac ei fab.

6 ¶ A Sarah a ddywedodd, ^f Gwnaeth DUW i mi chwerthin; pob un a glywo a chwardd gyd â mi.

7 Hi a ddywedodd hefyd, Pwy a dywedasai i Abraham y rhoisai Sarah sugn i blant? canys mi a esgorais ar fab yn ei henaint ef.

8 A'r bachgen a gynnyddodd, ac a ddiddyfnwyd: ac Abraham a wnaeth wledd fawr ar y dydd y diddyfnwyd Isaac.

9 ¶ A Sarah a welodd fab Agar yr Aiphites, yr hwn a ddygasai hi i Abraham, ^g yn gwatwar.

10 A hi a ddywedodd wrth Abraham, ^h Bwrw allan y gaeth-forwyn hon a'i mab; o herwydd ni chaiff mab y gaethes hon gyd-etifeddu â'm mab i Isaac.

11 A'r peth hyn fu ddrwg iawn y'ngolwg Abraham, er mwyn ei fab.

12 ¶ A DUW a ddywedodd wrth Abraham, Na fydded drwg yn dy olwg am y llangc, nac am dy gaeth-forwyn; yr hyn oll a ddywedodd Sarah wrthy, gwrando ar ei llais: o herwydd ⁱ yn Isaac y gelwir i ti had.

13 Ac am fab y forwyn gaeth hefyd, mi a'i gwnaf ef ^k yn genhedlaeth, o herwydd dy had di ydyw ef.

14 Yna y cododd Abraham yn fore, ac a gymmerodd fara, a chostrel o ddwfr, ac a'i rhoddes at Agar, (gan osod ar ei hysgwydd hi *hynny*.)

Cyn
CRIST
Cylch
1898.

* pen. 17. 19.
a 18. 10, 14.

b Act. 7. 8.
Gal. 4. 22.
Hcb. 11. 11.

c pen. 17. 19.

d pen. 17. 10,
12.
e pen. 17. 1,
17.
Cylch
1897.

f Es. 54. 1.
a 66. 10.
Gal. 4. 27.

g Gal. 4. 29.
Cylch
1892.

h Gal. 4. 30.
Edrych
pen. 25. 6.
a 36. 6, 7.

i Rhuf. 9. 7.
Heb. 11. 18.

k pen. 16. 10.
a 17. 20.
ad. 18.

Cyn
CRIST
Cylch
1892.

a'r bachgen hefyd, ac efe a'i gollyngodd hi ymaith: a hi a aeth, ac a grwydrodd yn anialwch Beer-seba: 15 A darfu y dwfr yn y gostrel; a hi a fwriadodd y bachgen dan un o'r gwydd.

16 A hi a aeth, ac a eisteddodd ei hunan ym mhell ar ei gyfer, megis ergyd bwa: canys dywedasai, Ni allaf fi edrych ar y bachgen yn marw. Felly hi a eisteddodd ar ei gyfer, ac a ddyrchafodd ei llef, ac a wylodd.

17 A Duw a wrandawodd ar lais y llange; ac angel Duw a alwodd ar Agar o'r nefoedd, ac a ddywedodd wrthi, Beth a ddarfu i ti, Agar? nac ofna, o herwydd Duw a wrandawodd ar lais y llange lle y mae efe.

18 Cyfod, cymmer y llange, ac ymafael ynddo â'th law; oblegid 'myfi a'i gwnaf ef yn genhedlaeth fawr.

19 A ^m Duw a agorodd ei llygaid hi, a hi a ganfu bydew dwfr; a hi a aeth, ac a lanwydd y gostrel o'r dwfr, ac a ddiododd y llange.

20 Ac yr oedd Duw gyd â'r llange; ac efe a gynyddodd, ac a drigodd yn yr anialwch, ac a aeth yn berchen bwa.

21 Ac yn anialwch Paran y trigodd efe; a'i fam a gymmerodd iddo ef wraig o wlad yr Aipht.

22 ¶ Ac yn yr amser hwnnw, ⁿ Abimelech, a Phichol tywysog ei lu ef, a ymddiddanasant âg Abraham, gan ddywedyd, Duw sydd gyd â thi yn yr hyn oll yr ydwyf yn ei wneuthur.

23 Yn awr gan hynny, twng wrthyf fi yma i DDUW, na ²fyddi anffyddlawn i mi, nac i'm mab, nac i'm hŵyr: yn ol y drugaredd a wneuthum â thi y gwnei di â minnau, ac â'r wlad yr ymdeithiaist ynddi.

24 Ac Abraham a ddywedodd, Mi a dyngaf.

25 Ac Abraham a geryddodd Abimelech, o achos y pydew dwfr ^o a ddygasai gweision Abimelech trwy drais.

26 Ac Abimelech a ddywedodd, Nis gwybum i pwy a wnaeth y peth hyn: tithau hefyd ni fynegaist i mi, a minnau ni chlywais hynny hyd heddyw.

27 Yna y cymmerodd Abraham ddefaid a gwartheg, ac a'u rhoddes i Abimelech; a hwy a wnaethant gynghrair ill dau.

28 Ac Abraham a osododd saith

o hespinod o'r praid wrthynt eu hunain.

29 Yna y dywedodd Abimelech wrth Abraham, Beth a wna y saith hespin hyn a osodaist wrthynt eu hunain?

30 Ac yntau a ddywedodd, Canys ti a gymmeri y saith hespin o'm llaw, i fod yn dystiolaeth mai myfi a gloddiais y pydew hwn.

31 Am hynny efe a alwodd enw y lle hwnnw ³ Beer-seba: oblegid yno y tyngasant ill dau.

32 Felly y gwnaethant gynghrair yn Beer-seba: a chyfododd Abimelech, a Phichol tywysog ei lu ef, ac a ddychwelasant i dir y Philistiaid.

33 ¶ Ac yntau a blannodd ⁴ goed yn Beer-seba, ac a alwodd yno ar enw yr ARGWYDD DDUW tragwyddol.

34 Ac Abraham a ymdeithiodd ddyddiau lawer yn nhir y Philistiaid.

PENNOD XXII.

1 Profi Abraham i aberthu ei fab. 3 Yntau yn dangos ei ffydd a'i ufudd-dod. 11 Yr angel yn ei rwystro ef. 13 Newid Isaac am hwrdd. 14 Galw y lle Jehofah-jire. 15 Bendithio Abraham drachefn. 20 Cenhedlaeth Nachor hyd Rebeccah.

AC wedi y pethau hyn y bu i DDUW ^a brofi Abraham, a dywedyd wrtho, Abraham. Yntau a ddywedodd, Wele fi.

2 Yna y dywedodd DUW, Cymmer yr awr hon dy fab, sef dy unig fab Isaac, yr hwn a hoffaist, a dos rhagot i dir ^b Moriah, ac offrymma ef yno yn boeth-offrwm ar un o'r mynyddoedd yr hwn a ddywedwyf wrthyf.

3 ¶ Ac Abraham a foregododd, ac a gyfrwyodd ei asyn, ac a gymmerodd ei ddau lange gyd âg ef, ac Isaac ei fab; ac a holltodd goed y poeth-offrwm, ac a gyfododd, ac a aeth i'r lle a ddywedasai Duw wrtho.

4 Ac ar y trydydd dydd y dyrchafodd Abraham ei lygaid, ac efe a welai y lle o hirbell.

5 Ac Abraham a ddywedodd wrth ei langciau, Arhoswch chwi yma gyd â'r asyn; a mi a'r llange a awn hyd acw, ac a addolwn, ac a ddychwelwn atoch.

6 Yna y cymmerth Abraham goed y poeth-offrwm, ac a'i gosododd ar Isaac ei fab; ac a gymmerodd y tân, a'r gyllell yn ei law ei hun: a hwy a aethant ill dau ynghyd.

7 A llefarodd Isaac wrth Abraham ei dad, ac a ddywedodd, Fy nhad.

Cyn
CRIST
Cylch
1892.

³ Sef, ffynnon y llw.
Cylch.
1891.

⁴ twyn.

1872.
^a Heb. 11. 17.

^b 2 Chron.
3. 1.

¹ ad. 13.

^m Num. 22.
31.
Edrych
² Bren. 6.
17, 18, 20.
Luc 24. 16.
31.

ⁿ pen. 20. 2.

² Heb.
ddyweddi
gelwydd
wrthyf.

^o Edrych
pen. 26. 15,
18, 20, 21,
22.

Cyn
CRIST
Cylch
1872.

² m/ynn.

• Iago 2. 21.

⁵ Sef,
Yr Ar-
glwydd a
edrych,
neu, a
ddarpara.

^d Ps. 105. 9.
Luc 1. 73.
Heb. 6. 13.

• pen. 13. 16.

⁴ ffn.
^f pen. 24. 60.

⁵ pen. 12. 3.
^a 18. 18.
^a 26. 4.
Act. 3. 25.
Gal. 3. 8,
16, 18.

^a pen. 11. 23.

Yntau a ddywedodd, Wele fi, fy mab. Yna eb efe, Wele dân a choed; ond mae ² oen y poeth-offrwm?

8 Ac Abraham a ddywedodd, Fy mab, DUW a edrych iddo ei hun am oen y poeth-offrwm. Felly yr aethant ill dau ynghyd:

9 Ac a ddaethant i'r lle a ddywedasai DUW wrtho ef; ac yno yr adeiladodd Abraham allor, ac a osododd y coed mewn trefn, ac a rwymodd Isaac ei fab, ac ^c a'i gosododd ef ar yr allor, ar uchaf y coed.

10 Ac Abraham a estynnodd ei law, ac a gymmerodd y gyllell i ladd ei fab;

11 Ac angel yr ARLGWYDD a alwodd arno ef o'r nefoedd, ac a ddywedodd, Abraham, Abraham. Yntau a ddywedodd, Wele fi.

12 Ac efe a ddywedodd, Na ddod dy law ar y llange, ac na wna ddim iddo: o herwydd gwn weithian i ti ofni DUW, gan nad atteliaist dy fab, dy unig fab, oddi wrthyf fi.

13 Yna y dyrchafodd Abraham ei lygaid, ac a edrychodd; ac wele o'i ol ef hwrdd, wedi ei ddal erbyn ei gyrn mewn dyrysni: ac Abraham a aeth ac a gymmerth yr hwrdd, ac a'i hoffrymmodd yn boeth-offrwm yn lle ei fab.

14 Ac Abraham a alwodd enw y lle hwnnw ³ JEHOFAH-jire; fel y dywedir heddyw, Ym mynydd yr ARLGWYDD y gwelir.

15 ¶ Ac angel yr ARLGWYDD a alwodd ar Abraham yr ail waith o'r nefoedd;

16 Ac a ddywedodd, ^d I mi fy hun y tyngais, medd yr ARLGWYDD, o herwydd gwneuthur o honot y peth hyn, ac nad atteliaist dy fab, dy unig fab:

17 Mai gan fendithio y'th fendithiaf, a ^e chan amlhâu yr amlhâf dy had, fel sêr y nefoedd, ac fel y tywod yr hwn sydd ar ⁴ lân y môr; ^f a'th had a feddianna borth ei elynion;

18 Ac ^g yn dy had di y bendithir holl genhedloedd y ddaear: o achos gwrancaw o honot ar fy llais i.

19 Yna Abraham a ddychwelodd at ei langciau; a hwy a godasant, ac a aethant ynghyd i Beer-seba: ac Abraham a drigodd yn Beer-seba.

20 ¶ Darfu hefyd, wedi y pethau hyn, fynegi i Abraham, gan ddywedyd, Wele, dug ^h Milcah hithau hefyd blant i Nachor dy frawd;

21 Hus ei gyntaf-anedig, a Buz ei frawd; Cemuel hefyd tad Aram, 22 A Chesed, a Hazo, a Phildas, ac Idlaph, a Bethuel.

23 A ⁱ Bethuel a genhedlodd Re-beccah: yr wyth hyn a blantodd Milcah i Nachor brawd Abraham.

24 Ei ordderch-wraig hefyd, a'i henw Reumah, a esgorodd hithau hefyd ar Tebah, a Gaham, a Thahas, a Maachah.

PENNOD XXIII.

1 Oedran a marwolaeth Sarah. 3 Prynu Machpelah, 19 lle y claddwyd Sarah.

AC oes Sarah ydoedd gân mlynedd a saith mlynedd ar hugain; dyma flynyddoedd oes Sarah.

2 A Sarah a fu farw ^a yng Nghaer-Arba; honno yw Hebron yn nhir Canaan: ac Abraham a aeth i alaru am Sarah, ac i wylofain am dani hi.

3 ¶ Yna y cyfododd Abraham i fynu oddi ger bron ei gorph marw, ac a lefarodd wrth feibion Heth, gan ddywedyd,

4 ^b Dîeithr ac alltud ydwyf fi gyd â chwi: rhoddwch i mi feddiant beddrod gyd â chwi, fel y claddwyf fy marw allan o'm golwg.

5 A meibion Heth a attebasant Abraham, gan ddywedyd wrtho,

6 Clyw ni, fy arglwydd: tywysog ² DUW wyt ti yn ein plith: cladd dy farw yn dy ddewis o'n beddau ni: ni rwystr neb o honom ni ei fedd i ti i gladdu dy farw.

7 Yna y cyfododd Abraham, ac a ymgrymmodd i bobl y tir, sef i feibion Heth;

8 Ac a ymddiddanodd â hwynt, gan ddywedyd, Os yw eich ewyllys i mi gael claddu fy marw allan o'm golwg, gwrandêwch fi, ac eiriolwch trosof fi ar Ephron fab Sohar;

9 Ar roddi o hono ef i mi yr ogof Machpelah, yr hon sydd eiddo ef, ac sydd y'ng hwrir ei faes; er ei llawn werth o arian rhoddod hi i mi, yn feddiant beddrod yn eich plith chwi.

10 Ac Ephron oedd yn aros ym mysg meibion Heth: ac Ephron yr Hethiad a attebodd Abraham, lle y clywodd meibion Heth, y'ngŵydd pawb a ddeuent i borth ei ddinas ef, gan ddywedyd,

11 ^c Nag ê, fy arglwydd, clyw fi: rhoddais y maes i ti, a'r ogof sydd ynddo, i ti y rhoddais hi: y'ngŵydd meibion fy mhobl y rhoddais hi i ti: cladd di dy farw.

Cyn
CRIST
Cylch
1872.

¹ pen. 24. 15.

1860.

^a Jos. 14. 15.
^b Barn. 1. 10.

^b Heb. 11. 13.

² cadarn.

^c Edrych
² Sam. 24.
21—24.

Cyn
CRIST
1860.

12 Ac Abraham a ymgrymmodd o flaen pobl y tir.

13 Ac efe a lefarodd wrth Ephron lle y clybu pobl y tir, gan ddywed- yd, Etto, os tydi *a'i rhoddi*, attolwg, gwrandod fi: rhoddaf werth y maes; cymmer gennyf, a mi a gladdaf fy marw yno.

14 Ac Ephron a attebodd Abra- ham, gan ddywedyd wrtho,

15 Gwrandod fi, fy arglwydd; y tir *a dâl* bedwar cân ^asiel o arian: beth yw hynny rhyngof fi a thithau? am hynny cladd dy farw.

16 Felly Abraham a wrandawodd ar Ephron: a phwysodd Abraham i Ephron yr arian, a ddywedasai efe lle y clybu meibion Heth: pedwar cân siel o *arian* cymmeradwy ym mhlith marchnadwyr.

17 ¶ Felly y sicrhâwyd ^emaes Ephron, yr hwn *oedd* ym Machpe- lah, yr hon *oedd* o flaen Mamre, y maes a'r ogof *oedd* ynddo, a phob pren a'r *oedd* yn y maes, ac yn ei holl derfynau o amgylch,

18 Yn feddiant i Abraham, y'ngol- wg meibion Heth, y'ngŵydd pawb a ddelynt i borth ei ddinas ef.

19 Ac wedi hynny Abraham a gladdodd Sarah ei wraig yn ogof maes Machpelah, o flaen Mamre; honno *yw* Hebron, yn nhir Canaan.

20 A sicrhâwyd y maes, a'r ogof yr hon *oedd* ynddo, i Abraham, yn feddiant beddrod, oddi wrth feibion Heth.

PENNOD XXIV.

1 Abraham yn peri i'w was dyngu. 10 Taith y gwas: 12 Ei weddi: 14 Ei arwydd. 15 Re- beccah yn ei gyfarfod ef, 18 yn cwblhau ei arwydd ef, 22 yn derbyn tlysau, 23 yn dangos ei chenedl, 25 ac yn ei wahodd ef adref. 26 Y gwas yn bendithio Duw. 29 Laban yn ei groesawu ef. 34 Y gwas yn traethu ei neges, 50 Laban a Bethuel yn foddllawn. 58 Re- beccah yn cydsynio i fyned. 62 Isaac yn cyfarfod â hi.

AC Abraham oedd hen, wedi ^amyned ²yn oedrannus; a'r AR- GLWYDD a fendithiasai Abraham ym mhob dim.

2 A dywedodd Abraham wrth ei was hynaf *yn* ei dŷ, ^ayr hwn oedd yn llywodraethu ar yr hyn oll a'r *a oedd* ganddo, ^bGosod, attolwg, dy law dan fy morddwyd:

3 A mi a baraf i ti dyngu i AR- GLWYDD DDUW y nefoedd, a DUW y ddaear, ^cna chymmerech wraig i'm mab i o ferched y Canaaneaid, y rhai yr ydwyf yn trigo yn eu mysg.

4 Ond i'm gwlad i yr âi, ac at fy

nghenedl i yr âi di, ac a gymmeri wraig i'm mab Isaac.

5 A'r gwas a ddywedodd wrtho ef, Ond odid ni fyn y wraig ddyfod ar fy ol i'r wlad hon: gan ddychwel- yd a ddychwelaf dy fab di i'r tir y daethost allan o hono?

6 A dywedodd Abraham wrtho, Gwylia arnat rhag i ti ddychwelyd fy mab i yno.

7 ¶ ARGLWYDD DDUW y nefoedd, ^dyr hwn a'm cymmerodd i o dŷ fy nhad, ac o wlad fy nghenedl, yr hwn hefyd a ymddiddanodd â mi, ac a dyngodd wrthyf, gan ddywed- yd, ^eI'th had di y rhoddaf y tir hwn; efe a enbyn ei angel o'th flaen di, a thi a gymmeri wraig i'm mab oddi yno.

8 Ac os y wraig ni fyn ddyfod ar dy ol di, yna glân fyddi oddi wrth fy llw hwn: yn unig na ddychwel di fy mab i yno.

9 A'r gwas a osododd ei law dan forddwyd Abraham ei feistr, ac a dyngodd iddo am y peth hyn.

10 ¶ A chymmerodd y gwas ddeg camel, o gamelod ei feistr, ac a aeth ymaith: (³cans holl ddâ ei feistr *oedd* dan ei law ef;) ac efe a god- odd, ac a aeth i Mesopotamia, i ^fddinas Nachor.

11 Ac efe a wnaeth i'r camelod orwedd o'r tu allan i'r ddinas, wrth bydew dwfr ar brydnawn, ynghylch yr amser y byddai *merched* ⁴yn dyfod allan i dynnu dwfr.

12 Ac efe a ddywedodd, O AR- GLWYDD DDUW fy meistr Abra- ham, attolwg, pâr i mi lwyddiant heddyw; a gwna drugaredd â'm meistr Abraham.

13 ⁵Wele fi yn sefyll wrth y ffyn- non ddwfr, a ^hmerched gwŷr y ddinas yn dyfod allan i dynnu dwfr:

14 A bydded, mai y llanges y dy- wedwyf wrthi, Gogwydda, attolwg, dy ystên, fel yr yfwyf; os dywed hi, Yf, a mi a ddiodaf dy gamelod di hefyd; honno a ddarperaist i'th was Isaac: ac ⁱwrth hyn y caf wyb- od wneuthur o honot ti drugaredd â'm meistr.

15 ¶ A bu, cyn darfod iddo lefaru, wele Rebeccah yn dyfod allan, (yr hon a anesid i Bethuel fab ^kMilcah, gwraig Nachor, brawd Abraham,) a'i hystên ar ei hysgwydd.

16 A'r llanges *oedd* dëg odiaeth yr olwg, yn forwyn, a heb i wr ei hadnabod; a hi a aeth i waered i'r

d Exod. 30.
15.
Ezec. 45, 12.* pen. 25. 9.
a 50. 13.
Act. 7. 16.1857.
2 Heb.
meu
dyddiau.

a pen. 15. 2.

b pen. 47, 29.
1 Chron.
29. 24.c pen. 26. 35.
a 27. 46.
a 28. 2.
Exod. 34.
16.
Deut. 7. 3.Cyn
CRIST
1857.d pen. 12.
1, 7.e pen. 12. 7.
a 13. 15.
a 15. 18.
a 20. 4.
Exod. 32.
13.
Deut. 34. 4.
Act. 7. 6.

3 Neu, a.

f pen. 27. 43.

4 Neu, a
dynnai
ddwfr yn
dyfod
allan.

5 ad. 43.

h pen. 29. 9.
Exod. 2. 16.i Edrych
Barn. 6.
17. 37.
1 Sam. 6. 7.
a 14. 8.
a 20. 7.k pen. 11. 29.
a 22. 23.

Cyn
CRIST
1857.Cyn
CRIST
1857.

ffynnon, ac a lanwodd ei hystên, ac a ddaeth i fynu.

17 A'r gwas a redodd i'w chyfarfod, ac a ddywedodd, Attolwg, gâd i mi yfed ychydig ddwfr o'th ystên.

18 A hi a ddywedodd, Yf, fy meistr: a hi a frysiodd, ac a ddisgynodd ei hystên ar ei llaw, ac a'i diododd ef.

19 A phan ddarfu iddi ei ddiodi ef, hi a ddywedodd, Tynnaf hefyd i'th gamelod, hyd oni ddarffo iddynt yfed.

20 A hi a frysiodd, ac a dywalltodd ei hystên i'r cafn, ac a redodd eilwaith i'r pydew i dynnu, ac a dynnodd i'w holl gamelod ef.

21 A'r gwr, yn synnu o'i phlegid hi, a dawodd, i wybod a lwyddasai yr ARGLWYDD ei daith ef, ai nad do.

22 A bu, pan ddarfu i'r camelod yfed, gymmeryd o'r gwr ⁵glust-dlws aur, yn hanner siel ei bwys; a dwy freichled i'w dwylaw hi, yn ddeg siel o aur eu pwys.

23 Ac efe a ddywedodd, Merch pwy ydwyf ti? mynega i mi, attolwg: a oes lle i ni i lettŷa yn nhŷ dy dad?

24 A hi a ddywedodd wrtho, ¹Myfi ydwyf ferch i Bethuel fab Milcah, yr hwn a ymddûg hi i Nachor.

25 A hi a ddywedodd wrtho ef, Y mae gwellt ac ebran ddigon genym ni, a lle i lettŷa.

26 A'r gwr ^ma ymgrymmodd, ac a addolodd yr ARGLWYDD.

27 Ac a ddywedodd, Bendigedig fyddo ARGLWYDD DDUW fy meistr Abraham, yr hwn ni adawodd fy meistr heb ei drugaredd a'i ffyddlondeb: yr ydwyf fi ar y ffordd; dug yr ARGLWYDD fi i dŷ brodyr fy meistr.

28 A'r llanges a redodd, ac a fynegodd yn nhŷ ei mam y pethau hyn.

29 ¶ Ac i Rebeccah yr oedd brawd, a'i enw ^aLaban: a Laban a redodd at y gwr allan i'r ffynnon.

30 A phan welodd efe y clust-dlws, a'r breichledau am ddwylaw ei chwaer, a phan glywodd efe eiriau Rebeccah ei chwaer yn dywedyd, Fel hyn y dywedodd y gwr wrthyf fi; yna efe a aeth at y gwr; ac wele efe yn sefyll gyd â'r camelod wrth y ffynnon.

31 Ac efe a ddywedodd, Tyred i mewn, ti fendigedig yr ARGLWYDD; paham y sefi di allan? canys mi a barottoais y tŷ, a lle i'r camelod.

32 ¶ A'r gwr a aeth i'r tŷ: ac yntau a ryddhaodd y camelod, ac a roddodd wellt ac ebran i'r camelod; a dwfr i olchi ei draed ef, a thraed y dynion oedd gyd âg ef.

33 A gosodwyd bwyd o'i flaen ef i fwytta; ac efe a ddywedodd, Ni fwyttâf hyd oni thraethwyf fy negesau. A dywedodd yntau, Traetha.

34 Ac efe a ddywedodd, Gwas Abraham ydwyf fi.

35 A'r ARGLWYDD a fendithiodd fy meistr yn ddirfawr, ac efe a gynnyddodd: canys rhoddodd iddo ddefaid, a gwartheg, ac arian, ac aur, a gweision, a morwynion, a chamelod, ac asynod.

36 Sarah hefyd gwraig fy meistr a ymddûg fab i'm meistr, wedi ei heneiddio hi; ac efe a roddodd o'i hwnnw yr hyn oll oedd ganddo.

37 A'm meistr a'm tyngodd i, gan ddywedyd, Na chymmer wraig i'm mab i o ferched y Canaaneaid, y rhai yr ydwyf yn trigo yn eu tir.

38 Ond ti a âi i dŷ fy nhad, ac at fy nhylwyth, ac a gymmeri wraig i'm mab.

39 A dywedais wrth fy meistr, Fe allai na ddaw y wraig ar fy ol i.

40 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Yr ARGLWYDD ^pyr hwn y rhodiais ger ei fron, a enfyn ei angel gyd â thi, ac a lwydda dy daith di: a thi a gymmeri wraig i'm mab i o'm tylwyth, ac o dŷ fy nhad.

41 Yna y byddi rydd oddi wrth fy llw, os ti a ddaw at fy nhylwyth; ac oni roddant i ti, yna y byddi rydd oddi wrth fy llw.

42 A heddyw y deuthum at y ffynnon, ac a ddywedais, ARGLWYDD DDUW fy meistr Abraham, os ti sydd yr awr hon yn llwyddo fy nhait, yr hon yr wyf fi yn myned arni:

43 Wele fi ^qyn sefyll wrth y ffynnon ddwfr; a'r forwyn a ddelo allan i dynnu, ac y dywedwyf wrthi, Dod i mi, attolwg, ychydig ddwfr i'w yfed o'th ystên;

44 Ac a ddywedo wrthyf innau, Yf di, a thynnaf hefyd i'th gamelod: bydded honno y wraig a ddarparodd yr ARGLWYDD i fab fy meistr.

45 A chyn darfod i mi ddywedyd yn fy nghalon, wele Rebeccah yn dyfod allan, a'i hystên ar ei hysgwydd; a hi a aeth i waered i'r ffynnon, ac a dynnodd: yna y dywedais wrthi, Dioda fi, attolwg.

46 Hithau a frysiodd, ac a ddis-

⁵ tal-dlws.¹ pen. 22, 23.^m ad. 52.
Exod. 4. 31.ⁿ pen. 23. 5.º pen. 25. 5.^p pen. 17. 1.^q ad. 13.

Cyn
CRIST
1857.

gynodd ei hystên oddi arni, ac a ddywedodd, Yf; a mi a ddyfrhâf dy gamelod hefyd. Felly yr yfais; a hi a ddyfrhaodd y camelod hefyd.

47 A mi a ofynais iddi, ac a ddywedais, Merch pwy ydwyf ti? Hithau a ddywedodd, Merch Bethuel mab Nachor, yr hwn a ymddug Milcah iddo ef. Yna y gosodais y clust-dlws wrth ei hwyneb, a'r breichledau am ei dwylaw hi:

48 Ac a ymgrymmais, ac a addolais yr ARGLWYDD, ac a fendithiais ARGLWYDD DDUW fy meistr Abraham, yr hwn a'm harweiniodd ar hyd yr iawn ffordd, i gymmeryd merch brawd fy meistr i'w fab ef.

49 Ac yn awr od ydych chwi yn gwneuthur trugaredd a ffyddlondeb â'm meistr, mynegwch i mi: ac onid ê, mynegwch i mi; fel y tröwyf ar y llaw ddehau, neu ar y llaw aswy.

50 Yna yr atebodd Laban a Bethuel, ac a ddywedasant, Oddi wrth yr ARGLWYDD y daeth y peth hyn: ni allwn ddywedyd wrthyf ddrwg, na da.

51 Wele Rebecca o'th flaen; cymmer hi, a dos, a bydded wraig i fab dy feistr, fel y llefarodd yr ARGLWYDD.

52 A phan glybu gwas Abraham eu geiriau hwynt, yna efe ^a a ymgrymmodd hyd lawr i'r ARGLWYDD.

53 A thynnodd y gwas allan ⁶ dylsau arian, a thylsau aur, a gwisgoedd, ac a'u rhoddodd i Rebecca: rhoddodd hefyd bethau gwerthfawr i'w brawd hi, ac i'w mam.

54 A hwy a fwyttasant ac a yfasant, efe a'r dynion oedd gyd âg ef, ac a lettyasant dros nos: a chodasant yn fore; ac efe a ddywedodd, ^a Gollyngwch fi at fy meistr.

55 Yna y dywedodd ei brawd a'i mam, Triged y llanges gyd â ni ⁷ ddeng niwrnod o'r lleiaf; wedi hynny hi a gaiff fyned.

56 Yntau a ddywedodd wrthynt, Na rwystwrch fi, gan i'r ARGLWYDD lwyddo fy nhaith; gollyngwch fi, fel yr elwyf at fy meistr.

57 Yna y dywedasant, Galwn ar y llanges, a gofynwn iddi hi.

58 A hwy a alwasant ar Rebecca, a dywedasant wrthi, A âi di gyd â'r gwr hwn? A hi a ddywedodd, Af.

59 A hwy a ollyngasant Rebecca eu chwaer, ^a a'i mammaeth, a gwas Abraham, a'i ddynion;

60 Ac a fendithiasant Rebecca,

ac a ddywedasant wrthi, Ein chwaer wyt, bydd di fil fyrddiwn; ac ^a etifedded dy had borth ei gaseion.

61 ¶ Yna y cododd Rebecca, a'i llangesau, ac a farchogasant ar y camelod, ac a aethant ar ol y gwr; a'r gwas a gymmerodd Rebecca, ac a aeth ymaith.

62 Ac Isaac oedd yn dyfod o ffordd ^a pydew Lahai-roi; ac efe oedd yn trigo yn nhir y dehau.

63 Ac Isaac a aeth allan i ⁸ fyfyrion yn y maes, ym min yr hwyr; ac a ddyrchafodd ei lygaid, ac a edrychodd, ac wele y camelod yn dyfod.

64 Rebecca hefyd a ddyrchafodd ei llygaid; a phan welodd hi Isaac, ^a hi a ddisgynodd oddi ar y camel.

65 Canys hi a ddywedasai wrth y gwas, Pwy yw y gwr hwn sydd yn rhodio yn y maes i'n cyfarfod ni? A'r gwas a ddywedasai, Fy meistr yw efe: a hi a gymmerth orchudd, ac a ymwisgodd.

66 A'r gwas a fynegodd i Isaac yr hyn oll a wnaethai efe.

67 Ac Isaac a'i dug hi i mewn i babell Sarah ei fam; ac efe a gymmerth Rebecca, a hi a aeth yn wraig iddo, ac efe a'i hoffodd hi: ac Isaac a ymgysurodd ar ol ei fam.

PENNOD XXV.

1 Plant Abraham o Ceturah. 5 Rhannu ei ddâ ef. 7 Ei oedran a'i farwolaeth. 9 Ei gladdiedigaeth. 12 Cenhedlaethau Ismael. 17 Ei oedran a'i farwolaeth. 21 Isaac yn gweddio dros Rebecca, yr hon oedd yn amhrlantadwy. 22 Y plant yn ymwithio yn ei chroth hi. 24 Genedigaeth Esau a Jacob. 27 Y rhagor oedd rhyngddynt hwy. 29 Esau yn gwerthu baint ei enedigaeth.

AC Abraham a gymmerodd eil-waith wraig, a'i henw Ceturah.

2 A ^a hi a esgorodd iddo ef Zimran, a Jocsan, a Medan, a Midian, ac Isbac, a Suah.

3 A Jocsan genhedlodd Seba, a Dedan: a meibion Dedan oedd Asurim, a Letusim, a Lëummim.

4 A meibion Midian oedd Ephah, ac Ephher, a Hanoah, ac Abidah, ac Eldaah: yr holl rai hyn oedd feibion Ceturah.

5 ¶ Ac ^b Abraham a roddodd yr hyn oll oedd ganddo i Isaac.

6 Ac i feibion gordderch-wragedd Abraham y rhoddodd Abraham roddion; ac efe a'u hanfonodd hwynt oddi wrth Isaac ei fab, tu a'r dwyrain, i dir y dwyrain, ac efe etto yn fyw.

Cyn
CRIST
1857.^a pen. 22. 17.^x pen. 16. 14.
^a 25. 11.⁸ weddio.^y Jos. 15. 18.^a ad. 26.⁶ Heb. lestr.^a ad. 56, 59.⁷ fwyddyn
gufan,
neu ddeg o
fisoedd.^a pen. 35. 8.Cylch
1853.^a 1 Chron.
1. 32.^b pen. 24. 36.

Cyn CRIST 1822.	7 A dyma ddyddiau blynyddoedd einioes Abraham, y rhai y bu efe fyw; càn mlynedd a phymtheng mlynedd a thri ugain.	gilydd yn ei chroth hi: yna y dywedodd hi, Os felly, beth a wna'f fi fel hyn? A hi a aeth i ymofyn â'r ARGLWYDD.	Cyn CRIST 1838.
* pen. 15. 15. a 49. 29.	8 Ac Abraham a drengodd, ac a fu farw mewn oed teg, yn hen, ac yn gyflawn o ddyddiau; ac efe a gasglwyd at ei bobl.	23 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthi hi, Dwy genedl sydd yn dy groth di, a dau fath ar bobl a wahanir o'th fru di; ^m a'r naill bobl fydd cryfach na'r llall, ⁿ a'r hynaf a wasanaetha yr ieuangaf.	m 2 Sam. 8. 14. n pen. 27. 29. Mal. 1. 3. Rhuf. 9. 12.
d pen. 23. 16.	9 Ac Isaac ac Ismael ei feibion a'i claddasant ef yn ogof Machpelah, ym maes Ephron fab Sohar yr Hethiad, yr hwn sydd o flaen Mamre;	24 ¶ A phan gyflawnwyd ei dyddiau hi i esgor, wele, gefelliaid oedd yn ei chroth hi.	o pen. 27. 11, 16, 23.
* pen. 16. 14. a 24. 62. Cylch 1800.	10 ^a Y maes a brynasai Abraham gan feibion Heth; yno y claddwyd Abraham, a Sarah ei wraig.	25 A'r cyntaf a ddaeth allan yn goch o drosto i gyd fel cochl flewog: a galwasant ei enw ef Esau.	P Hos. 12. 3. 1837. q pen. 27. 36.
f 1 Chron. 1. 28.	11 ¶ Ac wedi marw Abraham, bu hefyd i DDUW fendithio Isaac ei fab ef: ac Isaac a drigodd wrth ^e ffynnon Lahai-roi.	26 Ac wedi hynny y daeth ei frawd ef allan, ^p a'i law yn ymaflyd yn sawdl Esau: a galwyd ^a ei enw ef Jacob. Ac Isaac oedd fab tri ugeinmlwydd pan anwyd hwynt.	Cylch 1805.
g Neu, Hadad.	12 ¶ A dyma genhedlaethau Ismael, fab Abraham, yr hwn a ymddûg Agar yr Aiphtes, morwyn Sarah, i Abraham.	27 A'r llangciau a gynnyddasant: ac Esau oedd wr yn medru hela, a gwr o'r maes; a Jacob oedd wr disyml, yn cyfanneddu mewn pebyll.	d Heb. o'r coch, o'r coch yma.
h pen. 17. 20.	13 A ^f dyma enwau meibion Ismael, erbyn eu henwau, trwy eu cenhedlaethau: Nebaioth cyntafanedig Ismael, a Chedar, ac Adbeel, a Mibsam,	28 Isaac hefyd oedd hoff ganddo Esau, am ei fod yn bwytta o'i helwriaeth ef: a Rebekkah a hoffai Jacob.	r Heb. 12. 16.
1773.	14 Misma hefyd, a Dumah, a Massa,	29 ¶ A Jacob a ferwodd gawl: yna Esau a ddaeth o'r maes, ac efe yn ddiffygiol.	Cylch 1804. s pen. 12. 10.
i 1 Sam. 15. 7.	15 ² Hadad, a Themah, Jetur, Naphtis, a Chedemah.	30 A dywedodd Esau wrth Jacob, Gâd i mi yfed, attolwg, ^d o'r cawl coch yma; o herwydd diffygiol wyf fi: am hynny y galwyd ei enw ef Edom.	PENNOD XXVI.
j pen. 16. 12. s Heb. cwympodd.	16 Dyma hwy meibion Ismael, a dyma eu henwau hwynt wrth eu trefydd, ac wrth eu cestyll: ^g yn ddeuddeg o dywysogion yn ol eu cenhedloedd.	31 A dywedodd Jacob, Gwerth di heddyw i mi dy enedigaeth-fraint.	t Bu newyn yn y tir, heb law nyddiau Abraham: ac Isaac a aeth
k Matt. 1. 2.	17 A dyma flynyddoedd einioes Ismael; càn mlynedd a dwy ar bymtheg ar hugain o flynyddoedd: yna y trengodd, ac y bu farw, ac y casglwyd ef at ei bobl.	32 A dywedodd Esau, Wele fi yn myned i farw, a pha lês a wna yr enedigaeth-fraint hon i mi?	
1857.	18 Preswylasant hefyd ^h o Hafilah hyd Sur, yr hon sydd o flaen yr Aipht, ffordd yr âi di i Assyria: ac ⁱ yngŵydd ei holl frodyr y ³ bu efe farw.	33 A dywedodd Jacob, Twng i mi heddyw. Ac efe a dyngodd iddo; ac ^r efe a werthodd ei enedigaeth-fraint i Jacob.	
1838.	19 ¶ A dyma genhedlaethau Isaac fab Abraham: ^k Abraham a genhedlodd Isaac.	34 A Jacob a roddes i Esau fara a chawl ffachys; ac efe a fwyttodd, ac a yfodd, ac a gododd, ac a aeth ymaith: felly y diystyrodd Esau ei enedigaeth-fraint.	
l Rhuf. 9. 10.	20 Ac Isaac oedd fab deugain mlwydd pan gymmerodd efe Rebekkah ferch Bethuel y Syriad, o Mesopotamia, chwaer Laban y Syriad, yn wraig iddo.	1 Isaac o achos newyn yn myned i Gerar. 2 Dwa yn ei addysgu ac yn ei fendithio ef. 7 Abimelech yn ei geryddu ef am wadu ei wraig. 12 Efe yn myned yn gufoethog: 18 Yn cloddio ffynnon Esau, Sitnah, a Rehoboth. 26 Abimelech yn gwneuthur cynghrair âg ef yn Beer-seba. 34 Gwagedd Esau.	
	21 Ac Isaac a weddiodd ar yr ARGLWYDD dros ei wraig, am ei bod hi yn amhhlantadwy: a'r ARGLWYDD a wrandawodd arno ef, a ^l Rebekkah ei wraig ef a feichiogodd.	A BU newyn yn y tir, heb law nyddiau Abraham: ac Isaac a aeth	
	22 A'r plant a ymwthiasant â'u		

Cyn
CRIST
Cylch
1804.

b pen. 20. 2.

c pen. 13. 15.
a 15. 18.

d pen. 22. 16.

e pen. 15. 5.

f pen. 12. 3.
a 22. 18.g pen. 12. 13.
a 20. 2, 13.

h pen. 20. 9.

2 Neu,
hysmon-
naeth.

i pen. 21. 30.

at ^b Abimelech brenhin y Philistiaid i Gerar.

2 A'r ARGLWYDD a ymddangosasai iddo ef, ac a ddywedasai, Na ddos i waered i'r Aipht: aros yn y wlad a ddywedwyf fi wrthyf.

3 Ymdeithia yn y wlad hon, a mi a fyddaf gyd â thi, ac a'th fendithiaf: o herwydd i ti ac i'th had ^c y rhoddaf yr holl wledydd hyn, a mi a gyflawnaf ^d fy llw a dyngais wrth Abraham dy dad di.

4 A ^e mi a amlhâf dy had di fel sêr y nefoedd, a rhoddaf i'th had di yr holl wledydd hyn: a holl genhedlaethau y ddaear a fendithir ^f yn dy had di:

5 Am wrandaw o Abraham ar fy llais i, a chadw fy nghadwriaeth, fy ngorchymynion, fy neddfau, a'm cyfreithiau.

6 ¶ Ac Isaac a drigodd yn Gerar.

7 A gwŷr y lle hwnnw a ymofynasant am ei wraig ef. Ac ^g efe a ddywedodd, Fy chwaer *yw* hi: canys ofnodd ddywedyd, Fy ngwraig *yw*; rhag (*eb efe*) i ddynion y lle hwnnw fy lladd i am Rebeccah: canys *yr ydoedd* hi yn dêg yr olwg.

8 A bu, gwedi ei fod ef yno ddyddiau lawer, i Abimelech brenhin y Philistiaid edrych trwy y ffenestr, a chanfod; ac wele Isaac yn chwarae â Rebeccah ei wraig.

9 Ac Abimelech a alwodd ar Isaac, ac a ddywedodd, Wele, yn ddiau dy wraig *yw* hi: a phaham y dywedaist, Fy chwaer *yw* hi? Yna y dywedodd Isaac wrtho, Am ddywedyd o honof, Rhag fy marw o'i phlegid hi.

10 A dywedodd Abimelech, Paham y gwnaethost hyn â ni? hawdd y gallasai un o'r bobl orwedd gyd â'th wraig di; ^h felly y dygasit arnom ni bechod.

11 A gorchymynodd Abimelech i'r holl bobl, gan ddywedyd, Yr hwn a gyffyrddo â'r gwr hwn, neu â'i wraig, a leddir yn farw.

12 Ac Isaac a hauodd yn y tir hwnnw, ac a gafodd y flwyddyn honno y cân cymmaint. A'r ARGLWYDD a'i bendithiodd ef.

13 A'r gwr a gynnyddodd, ac a aeth rhagddo, ac a dyfodd hyd onid aeth yn fawr iawn.

14 Ac yr oedd ganddo ef gyfoeth o ddefaid, a chyfoeth o wartheg, a ² gweision lawer: a'r Philistiaid a genfigennasant wrtho ef.

15 A'r holl bydewau ⁱ y rhai a

gloddiasai gweision ei dad ef, yn nyddiau Abraham ei dad ef, y Philistiaid a'u cauasant hwy, ac a'u llanwasant â phridd.

16 Ac Abimelech a ddywedodd wrth Isaac, Dos oddi wrthym ni: canys ^k ti a aethost yn gryfach o lawer na nyni.

17 ¶ Ac Isaac a aeth oddi yno, ac a wersyllodd yn nyffryn Gerar, ac a breswylodd yno.

18 Ac Isaac eilwaith a gloddiodd y pydewau dwfr y rhai a gloddiasent yn nyddiau Abraham ei dad ef, ac a gauasai y Philistiaid wedi marw Abraham; ac a enwodd enwau arnynt, yn ol yr enwau a enwasai ei dad ef arnynt hwy.

19 Gweision Isaac a gloddiasant hefyd yn y dyffryn, ac a gawsant yno ffynnon o ddwfr ³ rhedegog.

20 A bugeiliaid Gerar a ymrysonasant â bugeiliaid Isaac, gan ddywedyd, Y dwfr *sydd* eiddom ni. Yna efe a alwodd enw y ffynnon, ⁴ Esec; o herwydd ymgynhennu o honynt âg ef.

21 Cloddiasant hefyd bydew arall: ac ymrysonasant am hwnnw: ac efe a alwodd ei enw ef ⁵ Sitnah.

22 Ac efe a fudodd oddi yno, ac a gloddiodd bydew arall; ac nid ymrysonasant am hwnnw: ac efe a alwodd ei enw ef ⁶ Rehoboth; ac a ddywedodd, Canys yn awr yr ehangodd yr ARGLWYDD arnom, a ni a ffrwythwn yn y tir.

23 Ac efe a aeth i fynu oddi yno i Beer-seba.

24 A'r ARGLWYDD a ymddangosodd iddo y noson honno, ac a ddywedodd, Myfi *yw* Duw Abraham dy dad ti: nac ofna; canys byddaf gyd â thi, ac a'th fendithiaf, ac a lliosogaf dy had er mwyn Abraham fy ngwas.

25 Ac efe ¹ a adeiladodd yno allor, ac a alwodd ar enw yr ARGLWYDD; ac yno y gosododd efe ei babel: a gweision Isaac a gloddiasant yno bydew.

26 ¶ Yna y daeth ^m Abimelech atto ef o Gerar, ac Ahuzzath ei gyfaill, a Phichol tywysog ei lu.

27 Ac Isaac a ddywedodd wrthynt, Paham y daethoch chi attaf fi; gan i chi fy nghasâu, a'm gyrru oddi wrthyf?

28 Yna y dywedasant, Gan weled ni a welsom fod yr ARGLWYDD gyd â thi: a dywedasant, Bydded yn awr

Cyn
CRIST
Cylch
1804.

k Exod. 1. 9.

8 Heb. byw.

4 Sef,
Cynnen.

5 Sef, Cds.

6 Sef,
Ehangder.1 pen. 12. 7.
a 13. 18.m pen. 21.
22.

Cyn
CRIST
Cylch
1804.

⁷ Heb.
os gwnei.

gyngrhair rhyngom ni, *sef* rhyngom ni a thi; a gwnawn gyfammod â thi; 29 ⁷ Na wnei i ni ddrwg, megis na chyffyrddasom ninnau â thi, a megis y gwnaethom ddaioni yn unig â thi, ac y'th anfonasom mewn heddwdh; ti yn awr *wyt* fendigedig yr ARGLWYDD.

30 Ac efe a wnaeth iddynt wledd; a hwy a fwyttasant ac a yfasant.

31 Yna y codasant yn fore, a hwy a dyngasant bob un i'w gilydd: ac Isaac a'u gollyngodd hwynt ymaith, a hwy a aethant oddi wrtho ef mewn heddwdh.

32 A'r dydd hwnnw y bu i weision Isaac ddyfod, a mynegi iddo ef o achos y pydew a gloddiasent: a dywedasant wrtho, Cawsom ddwfr.

33 Ac efe a'i galwodd ef ⁸ Seba: am hynny enw y ddinas *yw* ⁹ Beer-seba hyd y dydd hwn.

34 ¶ Ac yr oedd ¹⁰ Esau yn fab deugain mlwydd, ac efe a gymmerodd yn wraig, Judith ferch Beeri yr Hethiad, a Basemath ferch Elon yr Hethiad.

35 A ¹¹ hwy oeddynt ¹² chwerwder yspryd i Isaac ac i Rebecca.

PENNOD XXVII.

¹ Isaac yn anfon Esau am helwriaeth. ⁶ Rebecca yn dysgu Jacob i gael y fendith. ¹⁵ Jacob yn rhith Esau yn ei chaffael. ³⁰ Esau yn dwyn ei saig. ³³ Isaac yn dychrynu. ³⁴ Esau yn cwynofain, a thrwy daeni yn caffael bendith. ⁴¹ Yn bygwth Jacob. ⁴² Rebecca yn ei siommi ef.

ABU, wedi heneiddio o Isaac, a ¹³ a thywyllu ei lygaid fel na welai, alw o hono ef Esau ei fab hynaf, a dywedyd wrtho, Fy mab. Yntau a ddywedodd wrtho ef, Wele fi.

2 Ac efe a ddywedodd, Wele, mi a heneiddiais yn awr, ac nis gwn ddydd fy marwolaeth.

3 Ac yn awr cymmer, attolwg, dy offer, dy gawell saethau, a'th fwa, a dos allan i'r maes, a hela i mi helfa.

4 A gwna i mi flasus-fwyd o'r fath a garaf, a dwg i mi, fel y bwyttâwyf: fel y'th fendithio fy enaid cyn fy marw.

5 A Rebecca a glybu pan ddywedodd Isaac wrth Esau ei fab: ac Esau a aeth i'r maes, i hela helfa i'w dwyn.

6 ¶ A Rebecca a lefarodd wrth Jacob ei mab, gan ddywedyd, Wele, clywais dy dad yn llefaru wrth Esau dy frawd, gan ddywedyd,

7 Dwg i mi helfa, a gwna i mi

flasus-fwyd, fel y bwyttâwyf, ac y'th fendithiwyf ger bron yr ARGLWYDD cyn fy marw.

8 Ond yn awr, fy mab, gwrando ar fy llais i, am yr hyn a orchymynaf i ti.

9 Dos yn awr i'r praidd, a chymmer i mi oddi yno ddau fyn gafr da; a mi a'u gwnaf hwynt yn fwyd blasus i'th dad, o'r fath a gâr efe.

10 A thi a'u dygi i'th dad, fel y bwyttâo, ac y'th fendithio cyn ei farw.

11 A dywedodd Jacob wrth Rebecca ei fam, Wele, Esau fy mrawd yn wr blewog, a minnau yn wr llyfn:

12 Fy nhad, ond odid, a'm teimla; yna y byddaf yn ei olwg ef fel twyllwr: ac a ddygaf arnaf fell-dith, ac nid bendith.

13 A'i fam a ddywedodd wrtho, Arnaf fi y *byddo* dy felldith, fy mab, yn unig gwrando ar fy llais; dos a dwg i mi.

14 Ac efe a aeth, ac a gymmerth y *mynnod*, ac a'u dygodd at ei fam: a'i fam a wnaeth fwyd blasus o'r fath a garai ei dad ef.

15 Rebecca hefyd a gymmerodd hoff-wisgoedd Esau ei mab hynaf, y rhai *oedd* gyd â hi yn tŷ, ac a wisgodd Jacob ei mab ieuangaf.

16 A gwisgodd hefyd grwyn y *mynnod* geifr am ei ddwyllaw ef, ac am lyndra ei wddf ef:

17 Ac a roddes y bwyd blasus, a'r bara a arlwyasai hi, yn llaw Jacob ei mab.

18 ¶ Ac efe a ddaeth at ei dad, ac a ddywedodd, Fy nhad. Yntau a ddywedodd, Wele fi: pwy wyt ti, fy mab?

19 A dywedodd Jacob wrth ei dad, Myfi *yw* Esau dy gyntaf-anedig: gwneuthum fel y dywedaist wrthyf: cyfod, attolwg, eistedd, a bwytta o'm helfa, fel y'm bendithio dy enaid.

20 Ac Isaac a ddywedodd wrth ei fab, Pa fodd, fy mab, y cefaist mor fuan a hyn? Yntau a ddywedodd, Am i'r ARGLWYDD dy DDUW beri *iddo* ddigwyddo o'm blaen.

21 A dywedodd Isaac wrth Jacob, Tyred yn nês yn awr, fel y'th deimlwyf, fy mab; ai tydi *yw* fy mab Esau, ai nad ê.

22 A nesaodd Jacob at Isaac ei dad: yntau a'i teimlodd; ac a ddywedodd, Y llais *yw* llais Jacob; a'r dwyllaw, dwyllaw Esau *ydnyt*.

23 Ac nid adnabu efe ef, am fod ei ddwyllaw fel dwyllaw ei frawd

Cyn
CRIST
Cylch
1760.

⁸ Sef, *Llu.*

⁹ Sef, *Efynnon y llu.*
1796.

¹⁰ pen. 36. 2.

¹¹ pen. 27. 46.
¹² *stinder meddwl.*

Cylch
1760.

¹³ pen. 48. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
1760.

Esau, yn flewog: felly efe a'i bendithiodd ef.

24 Dywedodd hefyd, Ai ti yw fy mab Esau? Yntau a ddywedodd, Myfi yw.

25 Ac efe a ddywedodd, Dwg yn nês attaf fi, a mi a fwyttâf o helfa fy mab, fel y'th fendithio fy enaid. Yna y dug atto ef, ac efe a fwytt-aodd: dug iddo win hefyd, ac efe a yfodd.

26 Yna y dywedodd Isaac ei dad wrtho ef, Tyred yn nês yn awr, a chusana fi, fy mab.

27 Yna y daeth efe yn nês, ac a'i cusanodd ef; ac a aroglodd arogl ei wisgoedd ef, ac a'i bendithiodd ef, ac a ddywedodd, Wele arogl fy mab fel arogl maes, yr hwn a fendithiodd yr ARGLWYDD.

28 A ^b rhoddod Duw i ti o wllth y nefoedd, ac o frasder y ddaear, ac amlra o ^c ŷd a gwin:

29 ^e Gwasanaethed pobloedd dydi, ac ymgrymmed cenhedloedd i ti: bydd di arglwydd ar dy frodyr, ac ^d ymgrymmed meibion dy fam i ti: ^e melldigedig *fyddo* a'th felldithio, a bendigedig a'th fendithio.

30 ^f A bu, pan ddarfu i Isaac fendithio Jacob, ac i Jacob yn brin fyned allan o ^g wydd Isaac ei dad, yna Esau ei frawd a ddaeth o'i hela.

31 Ac yntau hefyd a wnaeth fwyd blasus, ac a'i dug at ei dad; ac a ddywedodd wrth ei dad, Cyfoded fy nhad, a bwyttâed o helfa ei fab, fel y'm bendithio dy enaid.

32 Ac Isaac ei dad a ddywedodd wrtho, Pwy *wyt* ti? Yntau a ddywedodd, Myfi *yw* dy fab, dy gyntaf-anedig Esau.

33 Ac Isaac a ddychrynodd â dychryn mawr iawn, ac a ddywedodd, Pwy? pa le mae yr hwn a heliodd helfa, ac a'i dug i mi, a mi a fwytteais o'r cwbl cyn dy ddyfod, ac a'i bendithiais ef? ^f bendigedig hefyd fydd efe.

34 Pan glybu Esau eiriau ei dad, ^g efe a waeddodd â gwaedd fawr a chwerw iawn, ac a ddywedodd wrth ei dad, Bendithia fi, ie finnau, fy nhad.

35 Ac efe a ddywedodd, Dy frawd a ddaeth mewn twyll, ac a ddug dy fendith di.

36 Dywedodd yntau, ^h Onid iawn y gelwir ei enw ef ² Jacob? canys efe a'm disodlodd i ddwy waith bellach: ⁱ dug fyngenedigaeth-fraint; ac wele,

yn awr efe a ddygodd fy mendith: dywedodd hefyd, Oni chedwaist gyd â thi fendith i minnau?

37 Ac Isaac a attebodd, ac a ddywedodd wrth Esau, Wele, ^k mi a'i gwneuthum ef yn arglwydd i ti, a rhoddais ei holl frodyr yn weision iddo ef; âg ^j ŷd a gwin y cynhelais ef: a pheth a wna i tithau, fy mab, weithian?

38 Ac Esau a ddywedodd wrth ei dad, Ai yn fendith sydd gennyf, fy nhad? bendithia finnau, finnau hefyd, fy nhad. Felly Esau a ddychrafodd ei lef, ac ^l a wylodd.

39 Yna yr attebodd Isaac ei dad, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ^m ym mrasder y ddaear y bydd dy breswylfod, ac ym mysg gwllth y nefoedd oddi uchod;

40 Wrth dy gleddyf hefyd y byddi fyw, ⁿ a'th frawd a wasanaethi: ^o ond bydd *amser* pan feistrolech di, ac y torrech ei iau ef oddi am dy wddf.

41 ^p Ac Esau a gasaodd Jacob, am y fendith â'r hon y bendithiasai ei dad ef: ac Esau a ddywedodd yn ei galon, Nesâu y mae dyddiau galar fy nhad; ^q yna lladdaf Jacob fy mrawd.

42 A mynegwyd i Rebekkah eiriau Esau ei mab hynaf. Hithau a anfonodd, ac a alwodd am Jacob ei mab ieuangaf, ac a ddywedodd wrtho, Wele, Esau dy frawd sydd yn ymgysuro o'th blegid di, *ar fedr* dy ladd di.

43 Ond yn awr, fy mab, gwrando ar fy llais: cyfod, ffo at Laban fy mrawd, i Haran;

44 Ac aros gyd âg ef ychydig ddyddiau, hyd oni chilio llid dy frawd;

45 Hyd oni chilio digofaint dy frawd oddi wrthyt, ac anghofio o hono ef yr hyn a wnaethost iddo: yna yr anfonaf ac y'th gyrchaf oddi yno. Paham y byddwn yn amddifad o honoch eich dau *mewn* un dydd?

46 Dywedodd Rebekkah hefyd wrth Isaac, ^r Blinai ar fy einioes o herwydd merched Heth: os cymmer Jacob wraig o ferched Heth, fel y rhai hyn o ferched y wlad, i ba beth y *chwennychwn* fy einioes?

PENNOD XXVIII.

1 Isaac yn bendithio Jacob, ac yn ei anfon ef i Mesopotamia. 9 Esau yn priodi Mahalath merch Ismael. 12 Gweledigaeth ysgol Jacob. 18 Maen Bethel. 20 Adduned Jacob.

YNA y galwodd Isaac ar Jacob, ac a'i bendithiodd ef: efe a

Cyn
CRIST
Cylch
1760.

^k ad. 29.
² Sam. 8.
14.

¹ Heb. 12.17.

^m ad. 28.
Heb. 12.20.

ⁿ pen. 25.23.
Obad. 18,
19, 20.
^o 2 Sam. 8.
14.

^p Obad. 10.

^q pen. 26.35.
a 28. 3.

^b Heb. 11.20.

^e pen. 9. 25.
a 25. 23.

^d pen. 49. 8.

^e pen. 12. 3.

^f pen. 28.
3, 4.

^g Heb. 12.
17.

^h pen. 25.26.

² Sef.
Disodlwr.

ⁱ pen. 25. 33.

Cyn CRIST 1760. pen. 24. 3. Hos. 12. 12. <i>Padan-Aram.</i> pen. 25. 20. pen. 22. 23. pen. 24. 29. 3 <i>llawr o bobloedd.</i> pen. 12. 2.	orchymynodd iddo hefyd, ac a ddywedodd wrtho, ^aNa chymmer wraig o ferched Canaan. 2 ^bCyfod, dos i ^{2c}Mesopotamia, i dŷ ^dBethuel tad dy fam; a chymmer i ti wraig oddi yno, o ferched ^eLaban brawd dy fam: 3 A Duw Hollalluog a'th fendithio, ac a'th ffrwythlono, ac a'th lios-ogo, fel y byddech yn ³gynnulleidfa pobloedd: 4 Ac a roddo i ti ^ffendith Abraham, i ti ac i'th had gyd â thi, i etifeddu o honot dir dy ymdaith, yr hwn a roddodd Duw i Abraham. 5 Felly Isaac a anfonodd ymaith Jacob: ac efe a aeth i Mesopotamia, at Laban fab Bethuel y Syriad, brawd Rebeccah, mam Jacob ac Esau. 6 ¶ Pan welodd Esau fendithio o Isaac Jacob, a'i anfon ef i Mesopotamia, i gymmeryd iddo wraig oddi yno, a gorchymyn iddo wrth ei fendithio, gan ddywedyd, Na chymmer wraig o ferched Canaan; 7 A gwrandaw o Jacob ar ei dad, ac ar ei fam, a'i fyned i Mesopotamia; 8 Ac Esau yn gweled mai drwg oedd merched Canaan y'ngolwg Isaac ei dad; 9 Yna Esau a aeth at Ismael, ac a gymmerodd ⁸Mahalath merch Ismael mab Abraham, chwaer Nebaioth, yn wraig iddo, at ei wragedd eraill. 10 ¶ A Jacob ^ha aeth allan o Beerseba, ac a aeth tu a ⁱHaran. 11 Ac a ddaeth ar ddamwain i fangre, ac a lettŷodd yno dros nos; oblegid machludo yr haul: ac efe a gymmerth o gerrig y lle hwnnw, ac a osododd dan ei ben, ac a gysgodd yn y fan honno. 12 Ac efe a freuddwydiodd; ac wele ysgol yn sefyll ar y ddaear, a'i phen yn cyrhaeddyd i'r nefoedd: ac wele ^kangelion Duw yn dringo ac yn disgyn ar hyd-ddi. 13 Ac ^lwele yr ARGLWYDD yn sefyll arni: ac efe a ddywedodd, Myfi <i>yw</i> ARGLWYDD DDUW Abraham dy dad, a Duw Isaac; y tir yr wyt ti yn gorwedd arno, i ti y rhoddaf ef, ac i'th had. 14 ^mA'th had di fydd fel llwch y ddaear; a thi a dorri allan ⁿi'r gorllewin, ac i'r dwyrain, ac i'r gogledd, ac i'r dehau: a holl deuluoedd y ddaear a fendithir ynot ti, ac o'yn dy had di.	15 Ac wele ^pfi gyd â thi; ac mi a'th gadwaf pa le bynnag yr elych, ac a'th ddygaf drachefn i'r wlad hon: o herwydd ni'th adawaf, hyd oni wnelwyf yr hyn a leferais wrthyf. 16 ¶ A Jacob a ddeffrôdd o'i gwsg; ac a ddywedodd, Diau fod yr ARGLWYDD yn y lle hwn, ac nis gwyddwn i. 17 Ac efe a ofnodd, ac a ddywedodd, Mor ofnadwy yw y lle hwn! nid <i>oes</i> yma onid tŷ i DDUW, a dyma borth y nefoedd. 18 A Jacob a gyfododd yn fore, ac a gymmerth y garreg a osodasai efe dan ei ben, ac efe ^qa'i gosododd hi yn golofn, ac a dywalltodd olew ar ei phen hi. 19 Ac efe a alwodd enw y ^rlle hwnnw, ⁴Bethel: ond Luz <i>fuasai</i> enw y ddinas o'r cyntaf. 20 Yna yr addunodd Jacob adduned, gan ddywedyd, Os ^sDuw fydd gyd â myfi, ac a'm ceidw yn y ffordd yma, yr hon yr ydwyf yn ei cherdded, a rhoddi i mi ^tfara i'w fwytta, a dillad i'w gwisgo, 21 A dychwelyd o honof mewn heddwoch i dŷ fy nhad; yna y bydd yr ARGLWYDD yn DDUW i mi. 22 A'r garreg yma, yr hon a osodais yn golofn, ^ua fydd yn dŷ DDUW; ac o'r hyn oll a roddech i mi, gan ddegymmu mi a'i degymmaf i ti.	Cyn CRIST Cylch 1760. pen. 31. 13. 45. a 35. 14. r Barn. 1. 23. 26. Hos. 4. 15. 4 Sef. <i>Tŷ Dduw.</i> a ad. 15. 1 Tim. 6. 8. u pen. 35. 7. 14.
	PENNOD XXIX. 1 Jacob yn dyfod at ffynnon Haran. 9 Yn ymgaredigo â Rahel. 13 Laban yn ei groesawu ef i'w dŷ. 18 Jacob yn gwneuthur ammod am Rahel. 23 Ei siommi ef â Leah. 28 Yntau yn priodi Rahel, ac yn gwasanaethu am dani hi saith mlynedd eraill. 32 Leah yn dwyn Reuben, 33 Simeon, 34 Levi, 35 a Judah. A JACOB a gymmerth ei ²daith, ac a aeth i wlad ³meibion y dwyrain. 2 Ac efe a edrychodd, ac wele bydew yn y maes, ac wele dair diadell o ddefaid yn gorwedd wrtho; o herwydd o'r pydew hwnnw y dyfrhânt y diadelloedd: a charreg fawr <i>oedd</i> ar enau y pydew. 3 Ac yno y cesglid yr holl ddiadelloedd: a hwy a dreiglent y garreg oddi ar enau y pydew, ac a ddyfrhânt y praidd; yna y rhoddent y garreg drachefn ar enau y pydew yn ei lle. 4 A dywedodd Jacob wrthynt, Fy mrodyr, o ba le yr <i>ydych</i> chwi? A hwy a ddywedasant, O Haran yr ydym ni.	Cyn CRIST Cylch 1760. pen. 31. 13. 45. a 35. 14. r Barn. 1. 23. 26. Hos. 4. 15. 4 Sef. <i>Tŷ Dduw.</i> a ad. 15. 1 Tim. 6. 8. u pen. 35. 7. 14. 2 Heb. draed. 3 pobl.	

Cyn
CRIST
Cylch
1760.

⁴ Heb.
heddwch.

⁵ Heb. fawr.

⁶ Ex. 2. 17.

⁶ Heb.
sîn an.

⁸ Hos. 12. 12.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, A adwaenoch chwi Laban fab Nachor? A hwy a ddywedasant, Adwaenom.

6 Yntau a ddywedodd wrthynt hwy, A *oes* ⁴llwyddiant iddo ef? A hwy a ddywedasant, *Oes*, llwyddiant: ac wele Rahel ei ferch ef yn dyfod gyd â'r defaid.

7 Yna y dywedodd efe, Wele etto y dydd yn ⁵gynnar, nid *yw* bryd casglu yr anifeiliaid: dyfrhêwch y praidd, ac ewch, a bugeiliwch.

8 A hwy a ddywedasant, Ni allwn ni, hyd oni chasgler yr holl ddiadelloedd, a threiglo o honynt y garreg oddi ar wyneb y pydew; yna y dyfrhâwn y praidd.

9 ¶ Tra yr ydoedd efe etto yn llefaru wrthynt, daeth Rahel hefyd gyd â'r praidd *oedd* eiddo ei thad; oblegid hi oedd yn bugeilio.

10 A phan welodd Jacob Rahel ferch Laban brawd ei fam, a phraidd Laban brawd ei fam; yna y nesaodd Jacob ac ^aa dreiglodd y garreg oddi ar enau y pydew, ac a ddyfrhaodd braidd Laban brawd ei fam.

11 A Jacob a gusanodd Rahel, ac a ddyrchafodd ei lef, ac a wylodd.

12 A mynegodd Jacob i Rahel, mai brawd ei thad oedd efe, ac mai mab Rebecah oedd efe: hithau a redodd, ac a fynegodd i'w thad.

13 A phan glybu Laban ⁶hanes Jacob mab ei chwaer, yna efe a redodd i'w gyfarfod ef, ac a'i cofleidiodd ef, ac a'i cusanodd, ac a'i dug ef i'w dŷ: ac efe a fynegodd i Laban yr holl bethau hyn.

14 A dywedodd Laban wrtho ef, Yn ddiau fy asgwrn i a'm cnawd ydwyti. Ac efe a drigodd gyd âg ef fis o ddyddiau.

15 ¶ A Laban a ddywedodd wrth Jacob, Ai o herwydd mai fy mrawd wyt ti, y'm gwasanaethi yn rhad? mynega i mi beth *fydd* dy gyflog?

16 Ac i Laban *yr oedd* dwy o ferched: enw yr hynaf *oedd* Leah, ac enw yr ieuangaf Rahel.

17 A llygaid Leah *oedd* weiniaid; ond Rahel oedd dêg *ei* phryd, a glandeg yr olwg.

18 A Jacob a hoffodd Rahel; ac a ddywedodd, Mi a'th wasanaethaf di saith mlynedd am Rahel dy ferch ieuangaf.

19 A Laban a ddywedodd, Gwell *yw* ei rhoddi hi i ti, na'i rhoddi i wr arall: aros gyd â mi.

20 Felly Jacob ^aa wasanaethodd

am Rahel saith mlynedd: ac yr oeddynt yn ei olwg ef fel ychydig ddyddiau, am fod yn hoff ganddo efe hi.

21 ¶ A dywedodd Jacob wrth Laban, Moes i mi fy ngwraig, (canys cyflawnwyd fy nyddiau,) fel yr elwyf atti hi.

22 A Laban a gasglodd holl ddyinion y fan honno, ac a wnaeth wledd.

23 Ond bu yn yr hwyr, iddo gymmeryd Leah ei ferch, a'i dwyn hi atto ef; ac yntau a aeth atti hi.

24 A Laban a roddodd iddi Zilpah ei forwyn, yn forwyn i Leah ei ferch.

25 A bu, y bore, wele Leah *oedd* hi: yna y dywedodd efe wrth Laban, Paham y gwnaethost hyn i mi? onid am Rahel y'th wasanaethais? a phaham y'm twyllaist?

26 A dywedodd Laban, Ni wneir felly yn ein ⁷gwlad ni, gan roddi yr ieuangaf o flaen yr hynaf.

27 Cyflawna di wythnos hon, a ni a roddwn i ti hon hefyd, am y gwasanaeth a wasanaethi gyd â mi etto saith mlynedd eraill.

28 A Jacob a wnaeth felly, ac a gyflawnodd ei hwythnos hi: ac efe a roddodd Rahel ei ferch yn wraig iddo.

29 Laban hefyd a roddodd i Rahel ei ferch, Bilhah ei forwyn, yn forwyn iddi hi.

30 Ac efe a aeth hefyd at Rahel, ac a hoffodd Rahel yn fwy na Leah, ac a wasanaethodd gyd âg ef etto saith mlynedd eraill.

31 ¶ A phan welodd yr ARGLWYDD mai cas oedd Leah, yna efe a agorodd ei chroth hi; a Rahel *oedd* amhhlantadwy.

32 A Leah a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab, ac a alwodd ei enw ef ⁸Reuben: o herwydd hi a ddywedodd, Diau edrych o'r ARGLWYDD ar fy nghystudd; canys yn awr fy ngwr a'm hoffa i.

33 A hi a feichiogodd eilwaith, ac a esgorodd ar fab, ac a ddywedodd, Am glywed o'r ARGLWYDD mai cas *ydwyf* fi; am hynny y rhoddodd efe i mi hwn hefyd: a hi a alwodd ei enw ef ⁹Simeon.

34 A hi a feichiogodd drachefn, ac a esgorodd ar fab, ac a ddywedodd, Fy ngwr weithian a lŷn yn awr wrthyf fi, canys plentaïs iddo dri mab: am hynny y galwyd ei enw ef ²Lefi.

35 A hi a feichiogodd drachefn, ac a esgorodd ar fab, ac a ddywed-

Cyn
CRIST
Cylch
1760.

1753.

⁷ Heb. *lle*.

Cylch
1752.

⁸ Sef.
Gwelwch
fab.

Cylch
1751.

⁹ Sef.
Olywed.
Cylch
1750.

² Sef.
Glynu.
Cylch
1749.

Cyn
CRIST
Cylch
1749.

c Matt. 1. 2.
s Sef.
Moliant.

odd, Weithian y moliannaf yr ARGLWYDD: am hynny y galwodd ei enw ef ^c Judah. A hi a beidiodd â phlanta.

PENNOD XXX.

1 Rahel, gan fod yn ddigllawn nad oedd yn planta, yn rhoddi Bilhah ei llaw-forwyn i Jacob. 5 Hithau yn dwyn Dan a Naphtali. 9 Leah yn rhoddi Zilpah ei llaw-forwyn, yr hon a ymddûg Gad ac Aser. 14 Reuben yn cael mandragorau, am y rhai y mae Leah yn prynu ei gwr gan Rahel. 17 Leah yn dwyn Issachar, Zabulon, a Dinah. 22 Rahel yn dwyn Joseph. 25 Jacob yn deisyfu cael myned ymaith. 27 Laban yn ei attal ef ar gyfammod newydd. 37 Dyfais Jacob, trwy yr hon yr ymgysgodd efe.

PAN welodd Rahel na phlantasai .hithau i Jacob, yna Rahel a gentigennodd wrth ei chwaer, ac a ddywedodd wrth Jacob, Moes feibion i mi; ac onid ê mi a fyddaf farw.

2 A chynneuodd lliid Jacob wrth Rahel; ac efe a ddywedodd, Ai myfi sydd yn lle Duw, yr hwn a attaliodd firwyth y groth oddi wrthyt ti?

3 A dywedodd hithau, ^a Wele fy llaw-forwyn Bilhah, dos i mewn attî hi; a hi a blanta ar fy ngliniau i, fel ² y caffer plant i minnau hefyd o honi hi.

4 A hi a roddes ei llaw-forwyn Bilhah iddo ef ^b yn wraig, a Jacob a aeth i mewn attî.

5 A Bilhah a feichiogodd, ac a ymddûg fab i Jacob.

6 A Rahel a ddywedodd, Duw a'm barnodd i, ac a wrandawodd hefyd ar fy llais, ac a roddodd i mi fab: am hynny hi a alwodd ei enw ef ³ Dan.

7 Hefyd Bilhah, llaw-forwyn Rahel, a feichiogodd eilwaith, ac a ymddûg yr ail mab i Jacob.

8 A Rahel a ddywedodd, Ymdrechais ymdrechïadau ⁴ gorchestol â'm chwaer, a gorchfygais: a hi a alwodd ei enw ef ^c Naphtali.

9 Pan welodd Leah beidio o honi â phlanta, hi a gymmerth ei llaw-forwyn Zilpah, ac a'i rhoddas hi yn wraig i Jacob.

10 A Zilpah, llaw-forwyn Leah, a ymddûg fab i Jacob.

11 A Leah a ddywedodd, Y mae tyrfa yn dyfod: a hi a alwodd ei enw ef ⁶ Gad.

12 A Zilpah, llaw-forwyn Leah, a ymddûg yr ail mab i Jacob.

13 A Leah a ddywedodd, Yr ydwyf yn ddedydd; oblegid merched a'm galwant yn ddedydd: a hi a alwodd ei enw ef ⁷ Aser.

14 ¶ Reuben hefyd a aeth yn nyddiau cynhauf gwenith, ac a gafodd fandragorau yn y maes, ac a'u dug hwynt at Leah ei fam: yna Rahel a ddywedodd wrth Leah, Dyro, attolwg, i mi o fandragorau dy fab.

15 Hithau a ddywedodd wrthi, Ai bychan yw dwyn o honot fy ngwr? a fynnit ti hefyd ddwyn mandragorau fy mab? A Rahel a ddywedodd, Cysged gan hynny gyd â thi heno am fandragorau dy fab.

16 A Jacob a ddaeth o'r maes yn yr hwyr; a Leah a aeth allan i'w gyfarfod ef, ac a ddywedodd, Attaf fi y deui: oblegid gan brynu y'th brynais am fandragorau fy mab. Ac efe a gysgodd gyd â hi y nos honno.

17 A Duw a wrandawodd ar Leah, a hi a feichiogodd, ac a ymddûg y pummed mab i Jacob.

18 A Leah a ddywedodd, Rhoddodd Duw fy ngwobr i mi, o herwydd rhoddi o honof fi fy llaw-forwyn i'm gwr: a hi a alwodd ei enw ef ⁸ Issachar.

19 Leah hefyd a feichiogodd etto, ac a ymddûg y chweched mab i Jacob.

20 A Leah a ddywedodd, Cynnysgaeddodd Duw fyfi â chynnysgaeth dda; fy ngwr a drig weithian gyd â mi, oblegid chwech o feibion a ymddygaais iddo ef: a hi a alwodd ei enw ef ⁹ Zabulon.

21 Ac wedi hynny hi a esgorodd ar ferch, ac a alwodd ei henw hi ² Dinah.

22 ¶ A Duw a gofiodd Rahel, a Duw a wrandawodd arni, ac a agorodd ei chroth hi.

23 A hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab, ac a ddywedodd, Duw a dynnodd ^d fy ngwarthrudd ymaith.

24 A hi a alwodd ei enw ef ³ Joseph, gan ddywedyd, ^e Yr ARGLWYDD a ddyry yn ychwaneg i mi fab arall.

25 ¶ A bu, wedi esgor o Rahel ar Joseph, ddywedyd o Jacob wrth Laban, Gollwng fi ymaith, fel yr elwyf i'm bro, ac i'm gwlad fy hun.

26 Dyro fy ngwagedd i mi, a'm plant, y rhai y gwasanaethais am danynt gyd â thi, fel yr elwyf ymaith: oblegid i a wyddost fy ngwasanaeth a wneuthum i ti.

27 A Laban a ddywedodd wrtho, Os cefais ffafr yn dy olwg, na sylf: ^f da y gwn i'r ARGLWYDD fy mendiithio i o'th blegid di.

28 Hefyd efe a ddywedodd, Dogna dy gyflog arnaf, a mi a'i rhoddaf.

Cyn
CRIST
Cylch
1748.

Cylch
1747.

⁸ Sef.
Gwobr.
Cylch
1746.

⁹ Sef.
Trigfa.
Cylch
1745.
² Sef, Barn.

1745.

^d 1 Sam. 1. 6.
Es. 4. 1.
Luc 1. 25.
³ Sef.
Ychwaneg.
^e pen. 35. 17.

^f pen. 39. 5.

Cylch
1749.

^a Edrych
pen. 16. 2.

² Heb. yr
ndeilaiter
fi ganddi
hi.

^b pen. 35. 22.

Cylch
1748.

³ Sef.
Barnu.
Cylch
1747.

⁴ Heb. Duw.

⁵ Sef. Fy
ymdrech.

^c Matt. 4.
13, Neph-
thalim.

Cylch
1749.

⁶ Sef.
Bagad.
Cylch
1747.

⁷ Sef.
Dedydd.

Cyn
CRIST
1745.Cyn
CRIST
1745.

29 Yntau a ddywedodd wrtho, Ti a wyddost pa ddelw y gwasanaethais dydi; a pha fodd y *bu* dy anifeiliaid di gyd â myfi.

30 Oblegid ychydig *oedd* yr hyn ydoedd gennyti ti, cyn fy *nyfod* i, ond yn lliosowgrwydd ⁴y cynnyddodd; o herwydd yr ARGLWYDD a'th fendithiodd di ⁵er pan ddeuthum i: bellach gan hynny pa bryd y darparaf hefyd i'm tŷ fy hun?

31 Dywedodd yntau, Pa beth a roddaf i ti? A Jacob a atebodd, Ni roddi i mi ddim; os gwnei i mi y peth hyn, bugeiliaf a chadwaf dy braidd di drachefn.

32 Tramwyaf trwy dy holl braidd di heddyw, gan neillduo oddi yno bob llwdn mân-frith a mawr-frith, a phob llwdn coch-ddu ym mhlith y defaid; y mawr-frith hefyd a'r mân-frith ym mhlith y geifr: ac o'r *rhai hynny* y bydd fy nghyflog.

33 A'm cyfiawnder a dystiolaetha gyd â mi ⁶o hyn allan, pan ddêl hynny yn gyflog i mi o flaen dy wyneb di: yr hyn oll ni *byddo* fân-frith neu fawr-frith ym mhlith y geifr, neu goch-ddu ym mhlith y defaid, lladrad a *fydd* hwnnw gyd â myfi.

34 A dywedodd Laban, Wele, O na byddai yn ol dy air di!

35 Ac yn y dydd hwnnw y neillduodd efe y bychod cylch-frithion a mawr-frithion, a'r holl eifr mân-frithion a mawr-frithion, yr hyn oll yr *oedd peth* gwŷn arno, a phob coch-ddu ym mhlith y defaid, ac a'u rhoddos dan law ei feibion ei hun.

36 Ac a osododd daith tri niwrnod rhyngddo ei hun a Jacob: a Jacob a borthodd y rhan arall o braidd Laban.

37 ¶ A ⁸Jacob a gymmerth iddo wiail gleision o boplys, a chyll, a ffawydd; ac a ddirisglodd ynddynt ddirisgliadau gwŷnion, gan ddatguddio y gwŷn yr hwn *ydoedd* yn y gwail.

38 Ac efe a osododd y gwail y rhai a ddirisglasai efe, yn y cwtterydd, o fewn y cafnau dyfroedd, lle y deuai y praidd i yfed, ar gyfer y praidd: fel y cyfebrent pan ddelent hwy i yfed.

39 A'r praidd a gyfebrasant wrth y gwail; a'r praidd a ddug rai cylch-frithion, a mân-frithion, a mawr-frithion.

40 A Jacob a ddidolodd yr *ŵyn*, ac a osododd wynebau y praidd tu ag

at y cylch-frithion, ac at bob coch-ddu ym mhlith praidd Laban; ac a osododd ddiadellau iddo ei hun o'r neilldu, ac nid gyd â phraidd Laban y gosododd hwynt.

41 A phob *amser* y cyfebrai y defaid cryfaf, Jacob a osodai y gwail o flaen y praidd yn y cwtterydd, i gael o honynt gyfebru wrth y gwail;

42 Ond pan fyddai y praidd yn weiniaid, ni osodai efe *ddim*: felly y gwannaf oedd eiddo Laban, a'r cryfaf eiddo Jacob.

43 A'r gwr a gynnyddodd yn dra rhagorol; ac yr ydoedd iddo ef braidd helaeth, a morwynion, a gweision, a chamelod, ac asynod.

PENNOD XXXI.

1 Jacob ar sorriant yn ymadael yn ddirgel. 19 Rahel yn lladratta delwau ei thad. 22 Laban yn canlyn ar ei ol ef, 26 ac yn achwyn rhag y cam. 34 Dyfaïs Rahel i guddio y delwau. 36 Jacob yn achwyn o herwydd Laban. 43 Y cyfiammod rhwng Laban a Jacob yn Galeed.

AC efe a glybu eiriau meibion Laban yn dywedyd, Jacob a ddug yr hyn oll *oedd* i'n tad ni, ac o'r hyn *ydoedd* i'n tad ni y cafodd efe yr holl anrhydedd hyn.

2 Hefyd Jacob a welodd wynebpryd Laban, ac wele, nid *ydoedd* tu ag atto ef megis ²cynt.

3 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Jacob, Dychwel i wlad dy dadau, ac at dy genedl; a mi a fyddaf gyd â thi.

4 A Jacob a anfonodd, ac a alwodd Rahel a Leah i'r maes, at ei braidd,

5 Ac a ddywedodd wrthynt, Myfi a welaf wynebpryd eich tad chwi, nad yw fel cynt tu ag attaf fi: a Duw fy nhad a fu gyd â myfi.

6 A chwi a wyddoch mai â'm holl allu y gwasanaethais eich tad.

7 A'ch tad a'm twyllodd i, ac ^aa newidiodd fy nghyflog i ^bddengwaith: ond nis dioddefodd Duw iddo wneuthur i mi ddrwg.

8 Os fel hyn y dywedai; Y mân-frithion a fydd dy gyflog di, yna yr holl braidd a eppilient fân-frithion: ond os fel hyn y dywedai; Y cylch-frithion a fydd dy gyflog di, yna yr holl braidd a eppilient *rai* cylch-frithion.

9 Felly Duw a ddug anifeiliaid eich tad chwi, ac a'u rhoddos i mi.

10 Bu hefyd yn amser cyfebru o'r praidd, ddyrchafu o honof fy llygaid, ac mewn breuddwyd y gwelais, ac wele ³yr hyrddod, (y rhai oedd yn llammu y praidd,) yn

⁴ Heb. torrodd allan.⁵ Heb. wrth fy nhroed i.⁶ Heb. y fory.⁸ Edrych pen. 31. 9-12.

1739.

² Heb. doe ac echdoe.^a ad. 41.^b Num. 14. 22. Neh. 4. 12. Job 19. 3. Zech. 8. 23.³ Neu, y bychod.

Cyn
CRIST
1739.

gylch-frithion, yn fân-frithion, ac yn fawr-frithion.

11 Ac angel DUW a ddywedodd wrthyf mewn breuddwyd, Jacob. Minnau a atebais, Wele fi.

12 Yntau a ddywedodd, Dyrchafa weithian dy lygaid, a gwel yr holl hyrddod y rhai ydynt yn llammu y praidd yn gylch-frithion, yn fân-frithion, ac yn fawr-frithion; oblegid gwelais yr hyn oll y mae Laban yn ei wneuthur i ti.

13 Myfi *yw* DUW Bethel, ^elle yr enneaiaist y golofn, ^alle yr addunaist adduned i mi: ^acyfod bellach, dos allan o'r wlad hon, dychwel i wlad dy genedl dy hun.

14 A Rahel a Leah a atebasant, ac a ddywedasant wrtho, A *oes* etto i ni ran, neu etifeddiaeth yn nhŷ ein tad?

15 Onid yn estronesau y cyfrifodd efe nyni? oblegid ^eefe a'n gwerthodd; a chan dreulio a dreuliodd hefyd ein harian ni.

16 Canys yr holl olud yr hwn a ddug DUW oddi ar ein tad ni, nyni a'n plant a'i piaau: ac yr awr hon yr hyn oll a ddywedodd DUW wrthyf, gwna.

17 ¶ Yna Jacob a gyfododd, ac a osododd ei feibion a'i wragedd ar gamelod;

18 Ac a ddug ymaith ei holl anifeiliaid, a'i holl gyfoeth yr hwn a ennillasai, *sef* ei anifeiliaid meddiannol, y rhai a ennillasai efe ym ⁴Mesopotamia, i fyned at Isaac ei dad i wlad Canaan.

19 Laban hefyd a aethai i gneifio ei ddefaid: a Rahel a ladrattasai y ⁵delwau *oedd* gan ei thad hi.

20 A Jacob a aeth ymaith yn lladradaidd, ⁶heb wybod i Laban y Syriad: canys ni fynegodd iddo mai ffoi yr oedd.

21 Felly y ffodd efe â'r hyn oll *oedd* ganddo, ac a gyfododd, ac a aeth dros yr afon, ac a gyfeiriodd at fynydd Gilead.

22 A mynegwyd i Laban, ar y trydydd dydd, ffoi o Jacob.

23 Ac efe a gymmerth ei frodyr gyd âg ef, ac a erlidiodd ar ei ol ef daith saith niwrnod; ac a'i goddiwedodd ef ym mynydd Gilead.

24 A DUW a ddaeth at Laban y Syriad, liw nos, ^fmewn breuddwyd, ac a ddywedodd wrtho, Cadw arnat rhag yngan o honot wrth Jacob na da na drwg.

25 ¶ Yna Laban a oddiweddodd Jacob: a Jacob a osododd ei bawbell yn y mynydd; Laban hefyd a wersyllodd ynghyd â'i frodyr ym mynydd Gilead.

26 A Laban a ddywedodd wrth Jacob, Pa beth a wnaethost? oblegid ti a aethost yn lladradaidd oddi wrthyf fi, ac a ddygaist fy merched fel caethion cleddyf.

27 Am ba beth y ffoaist yn ddigel, ac y lladratteaist ⁷oddi wrthyf fi, ac ni fynegaist i mi, fel yr hebryngaswn dydi â llawenydd, ac â charnadau, â thympan, ac â thelyn?

28 Ac na adewaist i mi gusanu fy meibion a'm merched? Gwnaethost yr awr hon yn ffol, gan wneuthur hyn.

29 Mae ar fy llaw i wneuthur i chwi ddrwg: ond DUW eich tad a lefarodd wrthyf neithiwyr, gan ddywedyd, Cadw arnat rhag yngan wrth Jacob na da na drwg.

30 Weithian gan hynny, ti a fynnit fyned ymaith, oblegid gan hiraethu yr hiraethaist am dŷ dy dad. Ond paham y lladratteaist fy nuwiau i?

31 A Jacob a atebodd ac a ddywedodd wrth Laban, Am ofni o honof; oblegid dywedais, Rhag dwyn o honot dy ferched oddi arnaf trwy drais.

32 Gyd â'r hwn y ceffych dy dduwiau, ⁸na chaffed fyw: ger bron ein brodyr myn wybod pa beth o'r eiddot ti sydd gyd â myfi, a chymmer i ti: ac nis gwyddai Jacob mai Rahel a'u lladrattasai hwynt.

33 A Laban a aeth i mewn i babell Jacob, ac i babell Leah, ac i babell y ddwy law-forwyn, ac nis cafodd hwynt: yna yr aeth allan o babell Leah, ac y daeth i babell Rahel.

34 A Rahel a gymmerasai y delwau, ac a'u gosodasai hwynt yn offer y camel, ac a eisteddasai arnynt; a Laban a ⁸chwiliodd yr holl babell, ac nis cafodd.

35 A hi a ddywedodd wrth ei thad, Na ddigied fy arglwydd, am nas gallaf gyfodi ger dy fron di; canys arfer gwragedd *a ddigwyddodd* i mi: ac efe a chwiliodd, ac ni chafodd y delwau.

36 ¶ A Jacob a ddigiodd, ac a roes sên i Laban: a Jacob a atebodd ac a ddywedodd wrth Laban, Pa beth *yw* fy nghamwedd i? pa beth *yw* fy mhechod, gan erlid o honot ar fy ol?

Cyn
CRIST
1739.

⁷ Heb. *fl.*

⁸ Edrych
pen. 44. 9.

⁸ Heb.
deimlod.

^e pen. 28. 18.

^a pen. 32. 9.

^e pen. 29.
15. 27.

1739

⁴ Padan-
Aram.

⁵ Heb.
Teraphim.

⁶ Heb.
â chalon.
Laban.

^f Job 33. 15.

Cyn
CRIST
1739.⁹ Heb.
deimlo.^h Exod. 22.
10, &c.² Fel hyn
yr oedd-
wn; ydydd
y gwres,
&c.¹ ad. 7.^k pen. 36. 18.³ Sef,
Carnedd y
dystiolaeth.¹ Barn. 11.
20.⁴ Sef,
Disgwylfa,
neu, Dwr y
gwylwyr.

37 Gan i ti ⁹chwilio fy holl ddodrefn i, pa beth a gefaist o holl ddodrefn dy dŷ di? gosod ef yma ger bron fy mrodyr i a'th frodyr dithau, fel y barnont rhyngom ni ein dau.

38 Myfi bellach a fûm ugain mlynedd gyd â thi; dy ddefaid a'th eifr ni erthylasant, ac ni fwytteais hyrddod dy braidd.

39 ^hNi ddygais ysglyfaeth attat ti: myfi a'i gwnawn ef yn dda; o'm llaw i y gofynit hynny, yr hyn a ladrattêid y dydd, a'r hyn a ladrattêid y nos.

40 ²Bûm y dydd, y gwres a'm treuliodd, a rhew y nos; a'm cwsg a giliodd oddi wrth fy llygaidd.

41 Felly y bûm i ugain mlynedd yn dy dŷ di: pedair blynedd ar ddeg y gwasanaethais di am dy ddwy ferched, a chwe blynedd am dy braidd; a ¹thi a newidiaist fy nghyflog ddeg o weithiau.

42 Oni buasai fod Duw fy nhad, Duw Abraham, ac arswyd Isaac gyd â mi, diau yr awr hon y gollyngasit fi ymaith yn waglaw. Duw a welodd fy nghystudd a llafur fy nwyllaw, ac a'th geryddodd di neithiwy.

43 ¶ Laban a atebodd ac a ddywedodd wrth Jacob, Y merched hyn ydynt fy merched i, a'r meibion hyn ynt fy meibion i, a'r praidd yw fy mhraidd i; a'r hyn oll a weli, eiddo fi yw: a heddyw pa beth a wnaif i'm merched hyn, ac i'w meibion hwynt y rhai a esgorasant?

44 Tyred gan hynny yn awr, gwnawn gyfammod, mi a thi; a bydded yn dystiolaeth rhyngof fi a thithau.

45 A Jacob ^ka gymmerth garreg, ac a'i cododd hi yn golofn.

46 Hefyd Jacob a ddywedodd wrth ei frodyr, Cesglwch gerrig: a hwy a gymmerasant gerrig, ac a wnaethant garnedd, ac a fwyttasant yno ar y garnedd.

47 A Laban a'i galwodd hi ³Jeger-Sahadutha: a Jacob a'i galwodd hi Galed.

48 A Laban a ddywedodd, Y garnedd hon sydd dyst rhyngof fi a thithau heddyw: am hynny y galwodd Jacob ei henw hi Galed.

49 A ¹⁴Mispah; oblegid efe a ddywedodd, Gwiliad yr ARGLWYDD rhyngof fi a thithau, pan fôm ni bob un o olwg ein gilydd.

50 Os gorthrymmi di fy merched,

neu os cymmeri wragedd heb law fy merched i; nid oes neb gyd â ni; edrych, Duw sydd dyst rhyngof fi a thithau.

51 Dywedodd Laban hefyd wrth Jacob, Wele y garnedd hon, ac wele y golofn hon a osodais rhyngof fi a thi:

52 Tyst a fydd y garnedd hon, a thyst a fydd y golofn, na ddeuaf fi dros y garnedd hon attat ti, ac na ddeui dithau dros y garnedd hon na'r golofn hon attaf fi, er niwed.

53 Duw Abraham, a Duw Nachor, a farno rhyngom ni, Duw eu tatau hwynt. A Jacob a dyngodd i ofn ei dad Isaac.

54 Hefyd Jacob a ⁵aberthodd aberth yn y mynydd, ac a alwodd ar ei frodyr i fwytta bara: a hwy a fwyttasant fara, ac a drigasant dros nos yn y mynydd.

55 A Laban a gyfododd yn fore, ac a gusanodd ei feibion a'i ferched, ac a'u bendithiodd hwynt: felly Laban a aeth ymaith, ac a ddychwelodd i'w fro ei hun.

PENNOD XXXII.

1 Gweledigaeth Jacob ym Mahanaim. 3 Ei gennadwriaeth at Esau. 6 Mae efe yn ofni dyfodiad Esau. 9 Yn gweiddio am ymwared. 13 Yn anfon anrheg i Esau. 24 Yn ymdrech âg angel yn Peniel; lle y gelwir ef Israel. 31 Mae efe yn cloffi.

A JACOB a gerddodd i'w daith yntau: ac angelion Duw a gyfarfu âg ef.

2 A Jacob a ddywedodd, pan welodd hwynt, Dyma wersyll Duw; ac a alwodd enw y lle hwnnw ²Mahanaim.

3 A Jacob a anfonodd genhadau o'i flaen at ei frawd Esau, i wlad Seir, i ³wlad Edom:

4 Ac a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedwch wrth fy arglwydd Esau; Fel hyn y dywed dy was di Jacob; Gyd â Laban yr ymdeithiais, ac y trigais hyd yn hyn.

5 Ac y mae i mi eidionau, ac asynod, defaid, a gweision, a morwynion: ac anfon a wneuthum i fynegi i'm harglwydd, i gael ffafr yn dy olwg.

6 ¶ A'r cenhadau a ddychwelasant at Jacob, gan ddywedyd, Daethom at dy frawd Esau; ac ^ay mae efe yn dyfod i'th gyfarfod di, a phedwar cant o wŷr gyd âg ef.

7 Yna Jacob a ofnodd yn fawr, a chyfyng oedd arno: ac efe a ran-

Cyn
CRIST
1739.⁵ Neu,
laddodd.² Sef, Dwy
wersyll.³ Heb. faes.^k pen. 33. 1.

Cyn
CRIST
1739.

nodd y bobl *oedd* gyd âg ef, a'r defaid, a'r eidionau, a'r camelod, yn ddwy fintai ;

8 Ac a ddywedodd, Os daw Esau at y naill fintai, a tharo honno, yna y fintai arall a fydd ddiangol.

9 ¶ A dywedodd Jacob, O Dduw fy nhad Abraham, a Duw fy nhad Isaac, O ARGLWYDD, yr hwn a ddywedaist wrthyf, ^b Dychwel i'th wlad, ac at dy genedl, a mi a wnaaf ddaioni i ti!

10 ⁴ Ni ryglyddais y lleiaf o'th holl drugareddau di, nac o'r holl wirionedd a wnaethost â'th was : oblegid â'm ffon y deuthum dros yr Iorddonen hon ; ond yn awr yr ydwyf yn ddwy fintai.

11 Achub fi, attolwg, o law fy mrawd, o law Esau : oblegid yr ydwyf fi yn ei ofni ef, rhag dyfod o hono a'm taro, ^c a'r fam ^d gyd â'r plant.

12 A ^d thydi a ddywedaist, Gwnaf ddaioni i ti yn ddiau ; a'th had di a wnaf fel tywod y môr, yr hwn o amllder ni ellir ei rifo.

13 ¶ Ac yno y llettôdd efe y noson honno : ac o'r hyn a ddaeth i'w law ef y cymmerth efe anrheg i'w frawd Esau ;

14 Dau gant o eifr, ac ugain o fychod, dau gant o ddefaid, ac ugain o hyrddod,

15 Deg ar hugain o gamelod blithion a'u llydnod, deugain o wartheg, a deg o deirw, ugain o asenod, a deg o ebolion.

16 Ac efe a roddes yn llaw ei weision bob gyrr o'r neilldu : ac a ddywedodd wrth ei weision, Ewch trosodd o'm blaen i, a gosodwch encyd rhwng pob gyrr a'u gilydd.

17 Ac efe a orchymynodd i'r blaenaf, gan ddywedyd, Os Esau fy mrawd a'th gyferfydd di, ac a ymofyn â thydi, gan ddywedyd, I bwy y perthyni di ? ac i ba le yr âi ? ac eiddo pwy yw y rhai hyn o'th flaen di ?

18 Yna y dywedi, Eiddo dy was Jacob ; anrheg yw wedi ei hanfon i'm harglwydd Esau : ac wele yntau hefyd ar ein hol ni.

19 Felly y gorchymynodd hefyd i'r ail, ac i'r trydydd, ac i'r rhai oll oedd yn canlyn y gyroedd, gan ddywedyd, Yn y modd hwn y dywedwch wrth Esau, pan gaffoch afael arno.

20 A dywedwch hefyd, Wele dy

was Jacob ar ein hol ni. Oblegid, eb efe, boddlonaf ei wyneb ef â'r anrheg *sydd* yn myned o'm blaen : ac wedi hynny edrychaf yn ei wyneb ef ; ond antur efe a dderbyn fy wyneb innau.

21 Felly yr anrheg a aeth trosodd o'i flaen ef : ac efe a llettôdd y noson honno yn y gwersyll.

22 Ac efe a gyfododd y noson honno, ac a gymmerth ei ddwy wragedd, a'i ddwy law-forwyn, a'i un mab ar ddeg, ac a aeth dros rŷd Jabboc.

23 Ac a'u cymmerth hwynt, ac a'u trosglwyddodd trwy yr afon : felly efe a drosglwyddodd yr hyn *oedd* ganddo.

24 ¶ A Jacob a adawyd ei hunan : yna yr ymdrechodd gwr âg ef nes codi y wawr.

25 A phan welodd na byddai drech nag ef, efe a gyffyrddodd â chysswllt ei forddwyd ef ; ^e fel y llaesodd cysswllt morddwyd Jacob, wrth ymdrech o hono âg ef.

26 ^f A'r *angel* a ddywedodd, Gollwng fi ymaith ; oblegid y wawr a gyfododd. Yntau a atebodd, ^g Nith ollyngaf, oni'm bendithi.

27 Hefyd efe a ddywedodd wrtho, Beth yw dy enw ? Ac efe a atebodd, Jacob.

28 Yntau a ddywedodd, ^h Mwyach ni elwir dy enw di Jacob, ond Israel : oblegid cefaist nerth gyd â Duw fel tywysog, a chyd â dynion, ac a orchfygaist.

29 A Jacob a ymofynodd, ac a ddywedodd, Mynega, attolwg, dy enw. Ac yntau a atebodd, I ba beth y gofyni hyn am fy enw i ? Ac yno efe a'i bendithiodd ef.

30 A Jacob a alwodd enw y fan ⁱ Peniel : oblegid ^j gwelais Dduw wyneb yn wyneb, a diangodd fy einioes.

31 A'r haul a gyfodasai arno fel yr oedd yn myned dros Penuel, ac yr *oedd* efe yn gloff o'i glun.

32 Am hynny plant Israel ni fwyttânt y gewyn a giliodd, yr hwn *sydd* o fewn cysswllt y forddwyd, hyd y dydd hwn : oblegid cyffwrdd â chysswllt morddwyd Jacob ar y gewyn a giliodd.

PENNOD XXXIII.

1 Caredigrwydd Jacob ac Esau wrth gyfarfod.
17 Jacob yn dyfod i Succoth ; 18 yn prynu maes yn Salem, ac yn adeiladu allor, a'i henwi El-Elohe-Israel.

Cyn
CRIST
1739.

^e Edrych
Matt. 26.
41.
2 Cor. 12. 7.

^f Edrych
Luc 24. 28.

^g Hos. 12. 4.

^h pen. 35. 10.
2 Bren. 17.
34.

ⁱ Heb. *Peniel* ; sef, *wyneb Duw*.

^j pen. 16. 13.
Ex. 24. 11.
a. 33. 20.
Deut. 5. 24.
Barn. 6. 22.
a 13. 22.
Es. 6. 6.

Cyn
CRIST
1739.

a pen. 32. 6.

A JACOB a ddychafodd ei lygaid, ac a edrychodd; ac wele ^a Esau yn dyfod, a phedwar cant o wŷr gyd âg ef: ac efe a rannodd y plant at Leah, ac at Rahel, ac at y ddwy law-forwyn.

2 Ac ym mlaen y gosododd efe y ddwy law-forwyn, a'u plant hwy, a Leah a'i phlant hithau yn ol y rhai hynny, a Rahel a Joseph yn olaf.

3 Ac yntau a gerddodd o'u blaen hwynt, ac a ymostyngodd i lawr seithwaith, oni ddaeth efe yn agos at ei frawd.

4 Ac Esau a redodd i'w gyfarfod ef, ac a'i cofleidiodd ef, ac a syrthiodd ar ei wddf ef, ac a'i cusanodd ef: a hwy a wylasant.

5 Ac efe a ddychafodd ei lygaid, ac a ganfu y gwragedd, a'r plant; ac a ddywedodd, Pwy yw y rhai hyn gennyti? Yntau a ddywedodd, Y plant a roddes Duw o'i ras i'th was di.

6 Yna y llaw-forwynion a nesasant, hwynt-hwy a'u plant, ac a ymgrymmasant.

7 A Leah a nesaodd a'i phlant hithau, ac a ymgrymmasant: ac wedi hynny y nesaodd Joseph a Rahel, ac a ymgrymmasant.

8 Ac efe a ddywedodd, Pa beth yw gennyti yr holl fintai accw a gyfarfum i? Yntau a ddywedodd, *Anfonais hwynt i gael ffafr yng ngolwg fy arglwydd.*

9 Ac Esau a ddywedodd, Y mae gennyf fi ddigon, fy mrawd; bydded i ti yr hyn sydd gennyti.

10 A Jacob a ddywedodd, Nag ê; attolwg, os cefais yn awr ffafr yn dy olwg, cymmer fy anrheg o'm llaw i: canys am hynny y gwelais dy wyneb, fel pe gwelswn wyneb Duw, a thi yn foddllawn i mi.

11 Cymmer, attolwg, fy mendith, yr hon a ddygpwyd i ti; oblegid Duw a fu raslawn i mi, ac am fod gennyf fi ² bob peth. Ac efe a fu daer arno: ac yntau a gymmerodd;

12 Ac a ddywedodd, Cychwynwn, ac awn: a mi a âf o'th flaen di.

13 Yntau a ddywedodd wrtho, Fy arglwydd a wŷr mai tyner yw y plant, a bod y praidd a'r gwartheg ³ blithion gyd â myfi; os gyrrir hwynt un diwrnod yn rhy chwyrn, marw a wna yr holl braid.

14 Aed, attolwg, fy arglwydd o flaen ei was; a minnau a ddeuaf yn araf, fel y gallo yr anifeiliaid sydd

o'm blaen i, ac y gallo y plant, hyd oni ddelwyf at fy arglwydd i Seir.

15 Ac Esau a ddywedodd, ⁴ Gadawaf yn awr gyd â thi rai o'r bobl sydd gyd â mi. Yntau a ddywedodd, I ba beth y gwnei hynny? ^b Cafwyf ffafr y'ngolwg fy arglwydd.

16 ¶ Felly Esau y dydd hwnnw a ddychwelodd ar hyd ei ffordd ei hun i Seir.

17 A Jacob a gerddodd i Succoth, ac a adeiladodd iddo dŷ, ac a wnaeth fythod i'w anifeiliaid: am hynny efe a alwodd enw y lle ⁵ Succoth.

18 ¶ Hefyd Jacob a ddaeth ⁶ yn llwyddiannus i ddinas Sichem, yr hon sydd y'ngwlad Canaan, pan ddaeth efe o ⁷ Mesopotamia; ac a wersyllodd o flaen y ddinas.

19 Ac ^c a brynodd ran o'r maes y lledasai ei babell ynddo, o law meibion ⁸ Hemor tad Sichem, am ⁹ gân darn o arian:

20 Ac a osododd yno allor, ac ^a a'i henwodd ² El-Elohe-Israel.

PENNOD XXXIV.

1 *Sichem yn treisio Dinah: 4 yn ei gofyn hi yn briod. 13 Meibion Jacob yn cynnyg i'r Sichemiaid ammod yr enwaediad. 20 Hemor a Sichem yn eiriol arnynt am ei dderbyn. 25 Meibion Jacob ar y fantais honno yn eu lladd hwynt, 27 ac yn yspeilio eu dinas. 30 Jacob yn ceryddu Simeon a Levi.*

A ^a DINAH merch Leah, yr hon a ymddygasai hi i Jacob, a aeth allan i weled merched y wlad.

2 A Sichem mab Hemor yr Hefiad, tywysog y wlad, a'i canfu hi, ac a'i cymmerth hi, ac a orweddodd gyd â hi, ac a'i ² treisiodd.

3 A'i enaid ef a lynodd wrth Dinah merch Jacob; i.e. efe a hoffodd y llanges, ac a ddywedodd ^b wrth fodd calon y llanges.

4 Sichem hefyd a lefarodd wrth Hemor ei dad, gan ddywedyd, Cymmer y llanges hon yn wraig i mi.

5 A Jacob a glybu i Sichem halogi Dinah ei ferch: (a'i feibion ef oedd gyd â'i anifeiliaid ef yn y maes); a Jacob a dawodd â sôn hyd oni ddaethant hwy adref.

6 ¶ A Hemor tad Sichem a aeth allan at Jacob, i ymddiddan âg ef.

7 A meibion Jacob a ddaethant o'r maes, wedi clywed o honynt; a'r gwŷr a ymofidiasant, a digiasant yn ddifawr, oblegid ^c gwneuthur o Sichem ffolineb yn Israel, gan orwedd gyd â merch Jacob; canys ni ddylesid gwneuthur felly.

8 A Hemor a ymddiddanodd â

Cyn
CRIST
1739.⁴ Heb.
Gosodaf.^b pen. 34. 11.⁵ Bythod.⁶ i Salem.⁷ Padan-Aram.^c Jos. 24. 32.⁸ Act. 7. 16.⁹ Immor.⁹ Neu, gant o wŷn.^d pen. 35. 7.² Sef, Duw, Duw Israel.Cylch
1732.^a pen. 30. 21.² Heb.
daros-
tyngodd.^b Edrych
Es. 40. 2.
Hos. 2. 14.^c Jos. 7. 15.² ddigon.³ cyfloion.

Cyn
CRIST
Cylch
1732.

hwynt, gan ddywedyd, Glynu a wnaeth enaid Sichem fy mab i wrth eich merch chwi: rhoddwch hi, at-tolwg, yn wraig iddo ef.

9 Ac ymgyfathrechwch â ni; rhoddwch eich merched chwi i ni, a chymmerwch ein merched ni i chwithau.

10 A chwi a gewch breswyllo gyd â ni, a'r wlad fydd o'ch blaen chwi: trigwch a negeseuwch ynddi, a cheisiwch feddiannau ynddi.

11 Sichem hefyd a ddywedodd wrth ei thad hi, ac wrth ei brodyr, ^d Cafwyf ffafr yn eich golwg, a'r hyn a ddywedoch wrthyf a roddaf.

12 Gosodwch arnaf fi ddirtfawr gynnysgaeth a rhodd, a mi a roddaf fel y dywedoch wrthyf: rhoddwch chwithau y llanges i mi yn wraig.

13 A meibion Jacob a attebasant Sichem a Hemor ei dad ef, yn dwyllodrus, ac a ddywedasant, o herwydd iddo ef halogi Dinah eu chwaer hwynt;

14 Ac a ddywedasant wrthynt, Ni allwn wneuthur y peth hyn, gan roddi ein chwaer i wr dienwaededig: oblegid ^e gwarthrudd *yw* hynny i ni.

15 Ond yn hyn y cyttunwn â chwi: Os byddwch fel nynt, gan enwaedu pob gwrryw i chwi;

16 Yna y rhoddwn ein merched ni i chwi, ac y cymmerwn eich merched chwithau i ninnau, a ni a gyd-drigwn â chwi, a ni a fyddwn yn un bobl.

17 Ond oni wrandêwch arnom ni i'ch enwaedu; yna y cymmerwn ein merch, ac a awn ymaith.

18 A'u geiriau hwynt oedd dda y'ngolwg Hemor, ac y'ngolwg Sichem mab Hemor.

19 Ac nid oeddodd y llange wneuthur y peth, oblegid efe a roddasai serch ar ferch Jacob: ac yr oedd efe yn anrhydeddusach na holl dŷ ei dad.

20 ¶ A Hemor, a Sichem ei fab ef, a aethant i borth eu dinas, ac a lefarasant wrth eu dinasyddion, gan ddywedyd,

21 Y gwŷr hyn heddychol *ŷnt* hwy gyd â ni; trigant hwythau yn y wlad, a gwnant eu negesau *ynddi*: a'r wlad, wele, sydd ddigon ehang iddynt hwy: cymmerwn eu merched hwynt i ni yn wragedd, a rhoddwn ein merched ninnau iddynt hwy.

22 Ond yn hyn y cyttuna y dynion

â ni, i drigo gyd â ni, ar fod yn un bobl, os enwaedir pob gwrryw i ni, fel y maent hwy yn enwaededig.

23 Eu hanifeiliaid hwynt, a'u cyfoeth hwynt, a'u holl ysgrubliaid hwynt, onid eiddo ni *fyddant* hwy? yn unig cyttunwn â hwynt, a hwy a drigant gyd â ni.

24 Ac ar Hemor, ac ar Sichem ei fab ef, y gwrandaodd pawb a'r a oedd yn dyfod allan o borth ei ddinas ef: ac enwaedwyd pob gwrryw, *sef* y rhai oll oedd yn dyfod allan o borth ei ddinas ef.

25 ¶ A bu ar y trydydd dydd, pan oeddant hwy yn ddolurus, gymmeryd o ddau o feibion Jacob, Simeon a Lefi, brodyr Dinah, bob un ei gleddyf, a dyfod ar y ddinas yn hyderus, a *l*lladd pob gwrryw.

26 Lladdasant hefyd Hemor a Sichem ei fab â ³min y cleddyf; a chymmerasant Dinah o dŷ Sichem, ac a aethant allan.

27 Meibion Jacob a ddaethant ar y lladdedigion, ac a yspeiliasant y ddinas, am halogi o honynt eu chwaer hwynt.

28 Cymmerasant eu defaid hwynt, a'u gwartheg, a'u hasynod hwynt, a'r hyn *oedd* yn y ddinas, a'r hyn *oedd* yn y maes,

29 A'u holl gyfoeth hwynt; a'u holl rai bychain, a'u gwragedd, a gaethgludasant hwy; ac yspeiliasant yr hyn oll *oedd* yn y tai.

30 A Jacob a ddywedodd wrth Simeon a Lefi, ^e Trallodasoch fi, ^h gan beri i mi fod yn ffaidd gan breswylwyr y wlad, gan y Canaan-eaid, a'r Phereziaid: a minnau yn ychydig o nifer; a hwy a ymgasglant yn fy erbyn, a tharawant fi: felly y difethir fi, mi a'm tŷ.

31 Hwythau a attebasant, Ai megis puttain y gwnae efe ein chwaer ni?

PENNOD XXXV.

1 *Duo yn anfon Jacob i Bethel.* 2 *Mae efe yn glanhau ei dŷ o ddolwau;* 3 *yn adeiladu allor yn Bethel.* 4 *Deborah yn marw yn Alhon-bacuth.* 5 *Duo yn bendithio Jacob yn Bethel.* 6 *Rahel, wrth esgor ar Benjamin, yn marw ar y ffordd i Edar.* 7 *Reuben yn gorwedd gyd â Bilhah.* 8 *Meibion Jacob.* 9 *Jacob yn dyfod at Isaac i Hebron.* 10 *Oedran, marwolaeth, a chladdediogaeth Isaac.*

A DUW a ddywedodd wrth Jacob, Cyfod, esgyn i Bethel, a thrig yno; a gwna yno allor i DDUW, ^a yr hwn a ymddangosodd i ti ^b pan ffoaist o wŷdd Esau dy frawd.

2 Yna Jacob a ddywedodd wrth

Cyn
CRIST
Cylch
1732.

d pen. 33. 15.

f pen. 49. 6.

s Heb. *sqn*.

e Jos. 5. 9.

s pen. 49. 6.

h Exod. 5. 21.

a pen. 28. 13.
b pen. 27. 43.

Cyn
CRIST
Cylch
1732.e pen. 31.
19, 34.
Jos. 24. 2.
d Exod. 19.
10.e Jos. 24. 26.
Barn. 9. 6.f Exod. 15.
16. a 23. 27.
a 34. 24.
Deut. 11.
25.
Jos. 2. 9.
a 5. 1.
1 Sam. 14.
15.
2 Chron.
14. 14.g pen. 28. 19.
2 Sef. Duw
Bethel.

h pen. 24. 59.

i Sef.
derwen
wylofain.
1 Hos. 12. 4.j Padan-
Aram.

k pen. 32. 28.

l pen. 17. 1.
a 48. 3.
m pen. 17.
5. 6. 16.
a 28. 3.
a 48. 4.n pen. 12. 7.
a 13. 15.
a 26. 3. 4.

o pen. 28. 18.

p pen. 28. 19.

ei deulu, ac wrth y rhai oll *oedd* gyd âg ef, Bwriwch ymaith ^cy duwiau dieithr sydd yn eich plith chwi, ac ymlanhêwch, a ^dnewidiwch eich dillad;

3 A chyfodwn, ac esgynwn i Bethel: ac yno y gwnaf allor i Duw, yr hwn a'm gwrandawodd yn nydd fy nghyfngder, ac a fu gyd â myfi yn y ffordd a gerddais.

4 A hwy a roddasant at Jacob yr holl dduwiau dieithr y rhai *oedd* yn eu llaw hwynt, a'r clust-dlysau *oedd* yn eu clustiau: a Jacob a'u cuddiodd hwynt dan ^ey dderwen *oedd* yn ymyl Sichem.

5 A hwy a gychwynasant: ac ^fofn Duw *oedd* ar y dinasoedd y rhai *oedd* o'u hamgylech hwynt, ac nid erlidiasant ar ol meibion Jacob.

6 ¶ A Jacob a ddaeth i Luz, yng ngwlad Canaan, hon *yw* Bethel, efe a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd âg ef;

7 Ac a adeiladodd yno allor, ac ^ga enwodd y lle ²El-bethel, oblegid yno yr ymddangosasai Duw iddo ef, pan ffoisai efe o ^hwydd ei frawd.

8 A ^hmarw a wnaeth Deborah mammaeth Rebeccah; a hi a gladdwyd is law Bethel, dan dderwen: a galwyd enw honno ³Alhon-bacuth.

9 ¶ Hefyd ¹Duw a ymddangosodd eilwaith i Jacob, pan ddaeth efe o ⁴Mesopotamia; ac a'i bendithiodd ef.

10 A Duw a ddywedodd wrtho, Dy enw di *yw* Jacob: ni elwir dy enw di Jacob mwy, ond ^kIsrael a fydd dy enw di: ac efe a alwodd ei enw ef Israel.

11 Hefyd Duw a ddywedodd wrtho, ¹Myfi *yw* Duw Hollalluog: cynnydda, ac amlhâ; ^mcenedl a chynnulleidfa cenhedloedd a fydd o honot ti; a brenhinoedd a ddaw allan o'th lwynau di.

12 A'r wlad ⁿyr hon a roddais i Abraham ac i Isaac, a roddaf i ti, ac i'th had ar dy ol di y rhoddaf y wlad.

13 A Duw a esgynodd oddi wrtho ef, yn y fan lle y llefarasai efe wrtho.

14 A Jacob ^oa osododd golofn yn y fan lle yr ymddiddanasai efe âg ef, *sef* colofn faen: ac efe a dywalltodd arni ddiodyffrwm, ac a dywalltodd olew arni.

15 A Jacob a alwodd enw y fan lle yr ymddiddanodd Duw âg ef, ^pBethel.

16 ¶ A hwy a aethant ymaith o Bethel; ac yr *oedd* etto ⁵megis milltir o dir i ddyfod i Ephrath: yno yr esgorodd Rahel, a bu galed *arni* wrth esgor.

17 A darfu, pan *oedd* galed *arni* wrth esgor, i'r fydwraig ddywedyd wrthi hi, Nac ofna; oblegid dyma hefyd i ti fab.

18 Darfu hefyd, wrth ymadael o'i henaidd hi, (oblegid marw a wnaeth hi,) iddi alw ei enw ef ⁶Ben-oni: ond ei dad a'i henwodd ef ⁷Benjamin.

19 A ^qRahel a fu farw, ac a gladdwyd yn y ffordd i ^rEphrath; hon *yw* Bethlehem.

20 A Jacob a osododd golofn ar ei bedd hi: honno *yw* colofn bedd Rahel ^shyd heddyw.

21 Yna Israel a gerddodd, ac a ledodd ei babell o'r tu hwnt i ^tMigdal-Edar.

22 A phan ydoedd Israel yn trigo yn y wlad honno, yna Reuben a aeth ac ^ua orweddodd gyd â Bilhah gorderch-wraig ei dad; a chlybu Israel *hynny*. Yna meibion Jacob oeddynt ddeuddeg.

23 Meibion Leah; ^{*}Reuben, cyntaf-anedig Jacob, a Simeon, a Lefi, a Judah, ac Issachar, a Zabulon.

24 Meibion Rahel; Joseph, a Benjamin.

25 A meibion Bilhah, llaw-forwyn Rahel; Dan, a Naphtali.

26 A meibion Zilpah, llaw-forwyn Leah; Gad, ac Aser. Dyma feibion Jacob, y rhai a anwyd iddo ym Mesopotamia.

27 ¶ A Jacob a ddaeth at Isaac ei dad i ^vMamre, i Gaer-Arba, hon *yw* Hebron, lle yr ymdeithiasai Abraham ac Isaac.

28 A dyddiau Isaac *oedd* gan mlynedd a phedwar ugain mlynedd.

29 Ac Isaac a drengodd, ac a fu farw, ac ^wa gasglwyd at ei bobl, yn hen, ac yn gyflawn o ddyddiau: a'i feibion, Esau a Jacob, ^aa'i claddasant ef.

PENNOD XXXVI.

2 Tair gwagedd Esau. 6 Ei symmudiad ef i fynydd Seir. 9 Ei feibion. 15 Y duciad a ddaethant o'i feibion ef. 20 Meibion a duciad Seir. 24 Anah yn cael mulod. 31 Brenhinoedd Edom. 40 Y duciad a ddaethant o Esau.

A DYMA genhedlaethau Esau: efe *yw* Edom.

2 ^aEsau a gymmerth ei wragedd o ferched Canaan; Adah, merch Elon yr Hethiad, ac ^bAholibamah,

Cyn
CRIST
Cylch
1732.5 Neu,
ychydig
ffordd,
2 Bren. 6.
19.Cylch
1729.6 Sef. Mab
fy ngalar.
7 Sef. Mab
y ddehen-
law.9 pen. 48. 7.
r Ruth 1. 2.
a 4. 11.s 1 Sam. 10.
2.t Mic. 4. 8.
8 Tair Edar.u pen. 49. 4.
1 Chr. 5. 1.
Edrych
2 Sam. 16.
22. a 20. 3.
1 Cor. 5. 1.x pen. 46. 8.
Exod. 1. 2.v pen. 13. 18.
a 23. 2.

1716.

w pen. 15. 15.
a 25. 3.

x pen. 49. 31.

Cylch
1796.

y pen. 26. 34.

b ad. 25.

Cyn CRIST Cylch 1760.	merch Anah, merch Sibeon yr Hefiad ;	duciaid o Aholibamah, merch Anah, gwraig Esau.	Cyn CRIST Cylch 1715.
* pen. 28. 9. d 1 Chron. 1. 35.	3 ^c Basemath hefyd, merch Ismael, chwaer Nebaioth.	19 Dyma feibion Esau, (hwn yw Edom,) a dyma eu duciaid hwynt.	Cylch 1840.
d 1 Chron. 1. 35.	4 Ac ^d Adah a ymdddg Eliphaz i Esau : a Basemath a esgorodd ar Reuel.	20 ¶ ¹ Dyma feibion Seir yr Horiaid, cyfanneddwy'r y wlad ; Lotan, a Sobal, a Sibeon, ac Anah,	11 Chron. 1. 38.
Cylch 1740.	5 Aholibamah hefyd a esgorodd ar Jeus, a Jalam, a Chorah : dyma feibion Esau, y rhai a anwyd iddo y'ngwlad Canaan.	21 A Dison, ac Esar, a Disan : a dyma dduciaid yr Horiaid, meibion Seir, y'ngwlad Edom.	Cylch 1840.
2 Heb. eneidiau.	6 Ac Esau a gymmerodd ei wragedd, a'i feibion, a'i ferched, a holl ^d ddynion ei dŷ, a'i anifeiliaid, a'i holl ysgrubliaid, a'i holl gyfoeth a gasglasai efe y'ngwlad Canaan ; ac a aeth ymaith i'r wlad, o wŷydd ei frawd Jacob.	22 A meibion Lotan oedd Hori, a ⁵ Hemam : a chwaer Lotan oedd Timna.	11 Chron. 1. 38.
* pen. 13. 6, 11.	7 ^c Oblegid eu cyfoeth hwynt oedd fwy nag y gellynt gyd-drigo : ac ^f nis gallai gwlad eu hymdaith eu cynnwys hwynt, gan eu hanifeiliaid.	23 A dyma feibion Sobal ; ⁶ Alfan, a Manahath, ac Ebal, Sepho, ac Onam.	5 Homam, 1 Chron. 1. 39.
f pen. 17. 8. a 28. 4.	8 Felly y trigodd Esau ym ⁸ mynydd Seir : Esau yw Edom.	24 A dyma feibion Sibeon ; Aiah, ac Anah : hwn yw Anah a gafodd ^k y mulod yn yr anialwch wrth borthi asynod Sibeon ei dad.	6 Alian, 1 Chron. 1. 40.
5 Jos. 24. 4.	9 ¶ A dyma cenhedlaethau Esau tad ³ yr Edomiaid ym mynydd Seir.	25 A dyma feibion Anah ; Dison, ac Aholibamah merch Anah.	k Edrych Lef. 19. 19.
3 Heb. Edom.	10 Dyma enwau meibion Esau : ^h Eliphaz, mab Adah gwraig Esau ; Reuel, mab Basemath gwraig Esau.	26 Dyma hefyd feibion Dison ; ⁷ Hemdan, ac Esban, ac Ithran, a Cheran.	7 Amram, 1 Chron. 1. 41.
h 1 Chron. 1. 35, &c.	11 A meibion Eliphaz oedd Teman, Omar, ⁴ Sepho, a Gatam, a Chenaz.	27 Dyma feibion Eser ; Bilhan, a Zaafan, ac ⁸ Acan.	8 Jacan, 1 Chron. 1. 42.
4 Sephi, 1 Chron. 1. 36.	12 A Thimna oedd ordderch-wraig i Eliphaz, mab Esau, ac a esgorodd Amalec i Eliphaz : dyma feibion Adah gwraig Esau.	28 Dyma feibion Disan ; Us, ac Aran.	Cylch 1780.
Cylch 1715.	13 A dyma feibion Reuel ; Nahath a Zerah, Sammah a Mizzah : y rhai hyn oedd feibion Basemath gwraig Esau.	29 Dyma dduciaid yr Horiaid ; duc Lotan, duc Sobal, duc Sibeon, duc Anah,	Cylch 1676.
	14 ¶ Hefyd y rhai hyn oedd feibion Aholibamah merch Anah, merch Sibeon, gwraig Esau : a hi a ymdddg i Esau, Jeus, a Jalam, a Chorah.	30 Duc Dison, duc Eser, duc Disan. Dyma dduciaid yr Horiaid, ym mhlith eu duciaid y'ngwlad Seir.	11 Chron. 1. 43.
	15 ¶ Dyma dduciaid o feibion Esau ; meibion Eliphaz cyntaf-anedig Esau, duc Teman, duc Omar, duc Sepho, duc Cenaz,	31 ¶ ¹ Dyma hefyd y brenhinoedd a deyrnasasant y'ngwlad Edom, cyn teyrnasu brenhin ar feibion Israel.	
	16 Duc Corah, duc Gatam, duc Amalec : dyma y duciaid o Eliphaz, y'ngwlad Edom : dyma feibion Adah.	32 A Bela, mab Beor, a deyrnasodd yn Edom : ac enw ei ddinas ef oedd Dinhabah.	
	17 ¶ A dyma feibion Reuel mab Esau ; duc Nahath, duc Zerah, duc Sammah, duc Mizzah : dyma y duciaid o Reuel, y'ngwlad Edom : dyma feibion Basemath gwraig Esau.	33 A Bela a fu farw ; a Jobab, mab Serah o Bosrah, a deyrnasodd yn ei le ef.	
	18 ¶ Dyma hefyd feibion Aholibamah gwraig Esau : duc Jeus, duc Jalam, duc Corah ; dyma y	34 Jobab hefyd a fu farw ; a Husam, o wlad Temani, a deyrnasodd yn ei le ef.	
		35 A bu Husam farw ; a Hadad, mab Bedad, yr hwn a darawodd Midian ym maes Moab, a deyrnasodd yn ei le ef : ac enw ei ddinas ef oedd Afith.	
		36 Marw hefyd a wnaeth Hadad ; a Samlah, o Masrecah, a deyrnasodd yn ei le ef.	
		37 A bu Samlah farw ; a Saul, o Rehoboth wrth yr afon, a deyrnasodd yn ei le ef.	
		38 A bu Saul farw ; a Baalhanan, mab Achbor, a deyrnasodd yn ei le ef.	

Cyn
CRIST
Cylch
1676.

• *Hadad, a*
Pa,
1 Chron. 1.
60.

Cylch
1496.
m 1 Chron.
1. 51.
2 Neu, *Alia*.

3 Heb.
Edom.

1729.

• pen. 36. 7.
Heb. 11. 9.

2 Heb.
o amryso
ddarnau.

h pen. 49. 23.

• pen. 42. 6.
9. a 43. 26.
a 44. 14.

39 A bu Baalhanan, mab Achbor, farw ; a ⁹ Hadar a deyrnasodd yn ei le ef : ac enw ei ddinas ef *oedd* Pau ; ac enw ei wraig Mehetabel, merch Matred, merch Mezahab.

40 A dyma enwau y ^m duciaid o Esau, yn ol eu teuluoedd, wrth eu trigleoedd, erbyn eu henwau ; duc Timna, duc ² Alfah, duc Jetheth,

41 Duc Aholibamah, duc Elah, duc Pinon,

42 Duc Cenaz, duc Teman, duc Mibsar,

43 Duc Magdiel, duc Iram. Dyma y duciaid o Edom, yn ol eu preswylfeydd, y'ngwlad eu perchennogaeth : dyma Esau, tad ³ yr Edomiaid.

PENNOD XXXVII.

2 *Joseph yn cael ei gasâu gan ei frodyr.* 5 *Ei ddau freuddwyd ef.* 13 *Jacob yn ei anfon ef i ymweled â'i frodyr.* 18 *Hwythau yn cydfwrriadu ei ladd ef.* 21 *Reuben yn ei achub ef.* 26 *Hwynt yn ei werthu ef i'r Ismaeliad.* 31 *Ei dad, wedi ei siomni troi y siacced waedlyd, yn galaru am dano ef.* 36 *Ei werthu ef i Putiphar yn yr Aipht.*

A THRIGODD Jacob y'ngwlad ^a ymdaith ei dad, y'ngwlad Canaan.

2 Dyma genhedlaethau Jacob. Joseph, yn fab dwy flwydd ar bymtheg, oedd fugail gyd â'i frodyr ar y praidd : a'r llangc oedd gyd â meibion Bilhah, a chyd â meibion Zilpah, gwragedd ei dad ; a Joseph a ddygodd eu drygair hwynt at eu tad.

3 Ac Israel oedd hoffach ganddo Joseph na'i holl feibion : oblegid efe oedd fab ei henaint ef : ac efe a wnaeth siacced ² fraith iddo ef.

4 A phan welodd ei frodyr fod eu tad yn ei garu ef yn fwy na'i holl frodyr, ^b hwy a'i casasant ef, ac ni fedrent ymddiddan *âg* ef yn heddychol.

5 ¶ A Joseph a freuddwydiodd freuddwyd, ac a'i mynegodd i'w frodyr : a hwy a'i casasant ef etto yn ychwaneg.

6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gwrandêwch, attolwg, y breuddwyd hwn a freuddwydiais i.

7 Ac ^c wele, rhwymo ysgubau yr oeddym ni y'ngghanol y maes ; ac wele, fy ysgub i a gyfododd, ac a safodd hefyd ; ac wele, eich ysgubau chwi a safasant o amgylch, ac a ymgrymmasant i'm hysgub i.

8 A'i frodyr a ddywedasant wrtho, Ai gan deyrnasu y teyrnesi arnom ni ? ai gan arglwyddiaethu yr ar-

glwyddiaethi arnom ni ? A hwy a chwanegasant etto ei gasâu ef, oblegid ei freuddwydion, ac oblegid ei eiriau.

9 ¶ Hefyd efe a freuddwydiodd etto freuddwyd arall, ac a'i mynegodd i'w frodyr, ac a ddywedodd, Wele, breuddwydiais freuddwyd etto ; ac wele, ^d yr haul, a'r lleuad, a'r un seren ar ddeg, yn ymgrymmu i mi.

10 Ac efe a'i mynegodd i'w dad, ac i'w frodyr. A'i dad a feiodd arno, ac a ddywedodd wrtho, Pa freuddwyd yw hwn a freuddwydiaist ti ? Ai gan ddyfod y deun ni, mi, a'th fam, a'th frodyr, i ymgrymmu i lawr i ti ?

11 ^e A'i frodyr a genfigennasant wrtho ef ; ond ei dad ^f a ddaliodd ar y peth.

12 ¶ A'i frodyr a aethant i fugeilia praidd eu tad, yn Sichem.

13 Ac Israel a ddywedodd wrth Joseph, Onid *yw* dy frodyr yn bugeilio yn Sichem ? Tyred, a mi a'th anfonaf attynt. Yntau a ddywedodd wrtho, Wele fi.

14 A dywedodd wrtho, Dos weithian, edrych ³ pa lwyddiant *sydd* i'th frodyr, a *pha* lwyddiant *sydd* i'r praidd : a dwg eilchwyl air i mi. Felly efe a'i hanfonodd ef o ddyffryn Hebron ; ac efe a ddaeth i Sichem.

15 ¶ A chyfarfu gwr âg ef ; ac wele efe yn erwydro yn y maes : a'r gwr a ymofynnodd *âg* ef, gan ddywedyd, Pa beth yr wyt ti yn ei geisio ?

16 Yntau a ddywedodd, Ceisio fy mrodyr yr ydwyf fi ; mynega, attolwg, i mi, pa le y maent hwy yn bugeilio ?

17 A'r gwr a ddywedodd, Hwy a aethant oddi yma ; oblegid mi a'u clywais hwy yn dywedyd, Awn i Dothan. A Joseph a aeth ar ol ei frodyr, ac a'u cafodd hwynt ^g yn Dothan.

18 Hwythau a'i canfuant ef o bell ; a chyn ei ddynesu ef attynt, hwy a gyd-fwriadasant *yn ei erbyn* ef, i'w ladd ef.

19 A dywedasant wrth eu gilydd, Wele y ⁴ breuddwydiwr yn dyfod.

20 Deuwch gan hynny yn awr, a lladdwn ef, a thafïwn ef yn un o'r pydewau ; a dywedwn, Bwystfil drwg a'i bwyttuodd ef : yna y cawn weled beth a ddaw o'i freuddwydion ef.

21 A ^h Reuben a glybu, ac a'i

Cyn
CRIST
1729.

d pen. 46. 29.

e Act. 7. 9.
f Dan. 7. 28.
Luc 2. 19.
51.

Cylch
1729.

3 Heb.
heddwch
dy frodyr.

g 2 Bren. 6.
13.

4 Heb.
meistr
breudd-
wydion.

h pen. 42. 22.

Cyn
CRIST
Cylch
1729.

hachubodd ef o'u llaw hwynt; ac a ddywedodd, Na laddwn ef.

22 Reuben a ddywedodd hefyd wrthynt, Na thywelltwch waed; bwriwch ef i'r pydew hwn *sydd* yn yr anialwch, ac nac estynwch law arno: fel yr achubai ef o'u llaw hwynt, i'w ddwyn eilwaith at ei dad.

23 ¶ A bu, pan ddaeth Joseph at ei frodyr, iddynt ddiosg ei siacced oddi am Joseph, *sef* y siacced fraith *ydoedd* am dano ef.

24 A chymmerasant ef, a thaflasant i bydew: a'r pydew *oedd* wag heb ddwfr ynddo.

25 A hwy a eisteddasant i fwytta bwyd; ac a ddyrchafasant eu llygaid, ac a edrychasant, ac wele fintai o ⁱ Ismaeliaid yn dyfod o Gilead, yn myned i waered i'r Aipht, a'u camelodd yn dwyn llysiau, a ^k balm, a myrr.

26 A dywedodd Judah wrth ei frodyr, Pa lesâd a *fydd* os lladdwn ein brawd, a chelu ei waed ef?

27 Deuwch, a gwerthwn ef i'r Ismaeliaid, ac na fydded ein llaw ni arno ef; oblegid ein brawd ni a'n cnawd ydyw efe. A'i frodyr a ^j gyttunasant.

28 A phan ddaeth y marchnadwyr o Midian heibio, y tynnasant ac y cyfodasant Joseph i fynu o'r pydew, ac ^l a werthasant Joseph i'r Ismaeliaid er ^m ugain *darn* o arian: hwythau a ddygasant Joseph i'r Aipht.

29 ¶ A Reuben a ddaeth eilwaith at y pydew; ac wele nid *ydoedd* Joseph yn y pydew: ac yntau ⁿ a rwygodd ei ddillad;

30 Ac a ddychwelodd at ei frodyr, ac a ddywedodd, Y llange nid yw accw; a minnau, i ba le yr âf fi?

31 A hwy a gymmerasant siacced Joseph, ac a laddasant fŷn gafr, ac a drochasant y siacced yn y gwaed.

32 Ac a anfonasant y siacced fraith, ac a'i dygasant at eu tad, ac a ddywedasant, Hon a gawsom: myn wybod yn awr, ai siacced dy fab *yw* hi, ai nad ê.

33 Yntau a'i hadnabu hi, ac a ddywedodd, Siacced fy mab *yw* hi; ^o bwystfil drwg a'i bwytaodd ef: gan larpio y llarpiwyd Joseph.

34 A Jacob a rwygodd ei ddillad, ac a osoddodd sachlen am ei lwynau, ac a alarodd am ei fab ddyddiau lawer.

35 A'i holl feibion, a'i holl ferched, a godasant i'w gysuro ef; ond efe a wrthododd gymmeryd cysur, ac a ddywedodd, ^p Yn ddiau disgynaf yn

alarus at fy mab i'r beddrod: a'i dad a wylodd *am dano* ef.

36 ^a A'r Midianiaid a'i gwerthasant ef i'r Aipht, i Putiphar ^e tywysog Pharaoh, a'r distain.

PENNOD XXXVIII.

1 Judah yn cenhedlu Er, Onan, a Selah. 6 Er yn priodi Tamar. 8 Camwedd Onan. 11 Tamar yn aros am Selah: 16 yn siommi Judah, 27 ac yn dwyn gefelliad, Phares a Zarah.

AC yn y cyfamser hwnnw, y darfu i Judah fyned i waered oddi wrth ei frodyr, a throi at wr o Adûlam, a'i enw Hirah.

2 Ac yno y canfu Judah ferch gwr o Canaan, a'i enw ef *oedd* ^a Suah; ac a'i cymmerodd hi, ac a aeth atti hi.

3 A hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab; ac efe a alwodd ei enw ef ^b Er.

4 A hi a feichiogodd eilwaith, ac a esgorodd ar fab; a hi a alwodd ei enw ef Onan.

5 A thrachefn hi a esgorodd ar fab, ac a alwodd ei enw ef ^c Selah. Ac yn Cezib yr oedd efe pan esgorodd hi ar hwn.

6 A Judah a gymmerth wraig i Er ei gyntaf-anedig, a'i henw Tamar.

7 Ac yr oedd Er, cyntaf-anedig Judah, yn ddrygionus y'ngolwg yr ARGWLWYDD; a'r ARGWLWYDD a'i lladdodd ef.

8 A Judah a ddywedodd wrth Onan, Dos at ^d wraig dy frawd, a phrioda hi, a chyfod had i'w frawd.

9 Ac Onan a wybu nad iddo ei hun y byddai yr had: a phan elai efe at wraig ei frawd, yna y collai efe ei *had* ar y llawr, rhag rhoddi o hono had i'w frawd.

10 A drygionus oedd yr hyn a wnaethai efe y'ngolwg yr ARGWLWYDD: am hynny efe a'i lladdodd yntau.

11 Yna Judah a ddywedodd wrth Tamar ei waudd, Trig yn weddw *yn nhŷ* dy dad, hyd oni chynnyddo fy mab Selah: (oblegid efe a ddywedodd, Rhag ei farw yntau fel ei frodyr.) A Thamar a aeth, ac a drigodd *yn nhŷ* ei thad.

12 ¶ Ac wedi llawer o ddyddiau, marw a wnaeth merch Suah, gwraig Judah: a Judah a gymmerth gysur, ac a aeth i fynu i Timnath, at gneifwyr ei ddefaid, efe a'i gyfaill Hirah yr Adûlamiad.

13 Mynegwyd hefyd i Tamar, gan ddywedyd, Wele dy ² chwegrwn yn

Cyn
CRIST
Cylch
1729.

^q pen. 39. 1.
⁶ siyddog i
Pharaoh.

^a 1 Chron.
2. 3.

^b Num. 26.
19.
Cylch
1727.

^c Num. 26.
20.

^d Deut. 25. 5.

ⁱ Edrych
ad. 28, 36.

^k Jer. 8. 22.

^j Heb.
irrandaw-
sant.

^l Ps. 105. 17.
Act. 7. 9.
^m Edrych
Matt. 27. 9.

ⁿ Job 1. 20.

^o pen. 44. 28.

^p pen. 42. 38.
a 44. 29, 31.

² dad yng
nghif-
raith.

Cyn
CRIST
Cylch
1727.

myned i fynu i Timnath, i gneifio ei ddefaid.

14 Hithau a ddiosgodd ddillad ei gweddwdod oddi am dani, ac a'i cuddiodd ei hun â gorchudd, ac a ymwisgodd, ac a eisteddodd yn nrws ³Enaim, yr hwn sydd ar y ffordd i Timnath: oblegid gweled yr oedd hi fyned Selah yn fawr, ac na roddasid hi yn wraig iddo ef.

15 A Judah a'i canfu hi, ac a dybiodd mai puttain ydoedd hi; oblegid gorchuddio o honi ei hwyneb.

16 Ac efe a drodd atti hi i'r ffordd, ac a ddywedodd, Tyred, attolwg, gâd i mi ddyfod attat: (oblegid nid oedd efe yn gwybod mai ei ⁴waudd ef ydoedd hi.) Hithau a ddywedodd, Beth a roddi i mi, os cai ddyfod attaf?

17 Yntau a ddywedodd, Mi a hebryngai fŷn gafr ⁵o blith y praid. Hithau a ddywedodd, A roddi di wystl hyd oni hebryngech?

18 Yntau a ddywedodd, Pa wystl a roddaf i ti? Hithau a ddywedodd, Dy sêl, a'th freichledau, a'th ffon sydd yn dy law. Ac efe a'u rhoddod iddi, ac a aeth atti; a hi a feichiogodd o hono ef.

19 Yna y cyfododd hi, ac a aeth ymaith, ac a ddiosgodd ei gorchudd oddi am dani, ac a wisgodd ddillad ei gweddwdod.

20 A Judah a hebryngodd fŷn gafr yn llaw yr Adulamiad ei gyfaill, i gymmeryd y gwystl o law y wraig: ond ni chafodd hwnnw hi.

21 Ac efe a ymfynodd â gwŷr y fro honno, gan ddywedyd, Pa le y mae y buttain honno a ydoedd yn ⁶Enaim wrth y ffordd? A hwythau a ddywedasant, Nid oedd yma un buttain.

22 Ac efe a ddychwelodd at Judah ac a ddywedodd, Ni chefais hi; a gwŷr y fro honno hefyd a ddywedasant, Nid oedd yma un buttain.

23 A Judah a ddywedodd, Cymmered iddi hi, rhag i ni ⁷gael cywilydd: wele, mi a hebryngais y mŷn hwn, a thithau ni chefaist hi.

24 ¶ Ac ynghylch pen tri mis y mynegwyd i Judah, gan ddywedyd, Tamar dy waudd di a butteiniodd; ac wele, hi a feichiogodd hefyd mewn godineb. A dywedodd Judah, Dygwch hi allan, a llosger hi.

25 Yna hi, pan ddygwyd hi allan, a anfonodd at ei chwegrwn, gan ddywedyd, O'r gwr biau y rhai hyn

yr ydwyf fi yn feichiog: hefyd hi a ddywedodd, Adnebydd, attolwg, eiddo pwy yw y sêl, a'r breichledau, a'r ffon yma.

26 A Judah a adnabu y pethau hynny, ac a ddywedodd, Cyfiawnach yw hi na myfi; o herwydd na roddais hi i'm mab Selah: ac ni bu iddo ef a wnaeth â hi mwy.

27 ¶ Ac yn amser ei hesgoredigaeth hi, wele efelliaid yn ei chroth hi.

28 Bu hefyd pan esgorodd hi, i un rod di allan ei law: a'r fydwraig a gymmerth ac a rwymodd am ei law ef edau goch, gan ddywedyd, Hwn a ddaeth yn gyntaf allan.

29 A phan dynnodd efe ei law yn ei hol, yna wele, ei frawd ef a ddaeth allan: a hithau a ddywedodd, ⁸Pa fodd y torraist allan? bid y torriad hwn arnat ti; am hynny y galwyd ei enw ef ⁹e Phares.

30 Ac wedi hynny ei frawd ef a ddaeth allan, yr hwn yr oedd yr edau goch am ei law: a galwyd ei enw ef Zarah.

PENNOD XXXIX.

1 Codiad Joseph yn nhŷ Putiphar. 7 Ei feistres yn ei demtio ef, ac yntau yn ei gorthwyoebu hi. 13 Achwyn arno ef ar gam. 19 Ei fwrw ef yngharchar; 21 a Duw gyd âg ef yno.

A JOSEPH a ddygwyd i waered i'r Aipht: a ^aPutiphar yr Aiphtwr, tywysog Pharaoh a'i ddistain, a'i prynodd ef o law yr Ismaeliad, y rhai a'i dygasant ef i waered yno.

2 Ac ^byr oedd yr ARGLWYDD gyd â Joseph, ac efe oedd wr llwyddiannus: ac yr oedd efe yn nhŷ ei feistr yr Aiphtiad.

3 A'i feistr a welodd fod yr ARGLWYDD gyd âg ef, a bod yr ARGLWYDD yn llwyddo yn ei law ef yr hyn oll a wnelai efe.

4 A Joseph a gafodd ffafr yn ei olwg ef, ac a'i gwasanaethodd ef: yntau a'i gwnaeth ef yn olygwr ar ei dŷ, ac a roddes yr hyn oll oedd eiddo dan ei law ef.

5 Ac er pan wnaethai efe ef yn olygwr ar ei dŷ, ac ar yr hyn oll oedd eiddo, ^cbu i'r ARGLWYDD fendithio tŷ yr Aiphtiad, er mwyn Joseph: ac yr oedd bendith yr ARGLWYDD ar yr hyn oll oedd eiddo ef, yn y tŷ, ac yn y maes.

6 Ac efe a adawodd yr hyn oll oedd ganddo dan law Joseph; ac ni wyddai oddi wrth ddim a'r a oedd gyd âg ef, oddi eithr y bwyd yr oedd

Cyn
CRIST
Cylch
1727.

³ mewn lle
amlwg.

⁴ ferch ynu
ughyf-
raith.

⁵ o'r ddi-
adell.

⁸ Neu,
Paham y
gwnaeth-
ost y
rhwngiad
hwn i'th
erbyn?

⁹ Sef,
Torriad.
^a 1 Chron.
2, 4.
Matt. 1, 3.

Cylch
1729.

^a pen. 37, 36.
Pa. 105, 17.

⁶ Neu,
yr amlwg.

⁷ Heb.
fod yn
ddiarmyg.

^b ad. 21.
1 Sam. 16.
18, a 18, 28.
Act. 7, 9.

^c pen. 30, 27.

Cyn
CRIST
Cylch
1729.

eife yn ei fwytta: Joseph hefyd oedd dëg o bryd, a glân yr olwg.

7 ¶ A darfu wedi y pethau hynny, i wraig ei feistr ef ddyrchafu ei golwg ar Joseph, a dywedyd, Gorwedd gyd â mi.

8 Yntau a wrthododd, ac a ddywedodd wrth wraig ei feistr, Wele, fy meistr ni ŵyr pa beth sydd gyd â mi yn y tŷ; rhoddes hefyd yr hyn oll sydd eiddo dan fy llaw i.

9 Nid oes *neb* fwy yn y tŷ hwn na myfi; ac ni waharddodd efe ddim rhagof onid tydi; oblegid ei wraig ef *wyt* ti: pa fodd, gan hynny, y gallaf wneuthur y mawr-ddrwyg hwn, a ^a phechu yn erbyn Duw!

10 A bu, fel yr oedd hi yn dywedyd wrth Joseph beunydd, ac yntau heb wrandaw arni hi, i orwedd yn ei hymyl hi, neu i fod gyd â hi.

11 A bu, ynghylch yr amser hwnnw, i Joseph ddyfod i'r tŷ, i wneuthur ei orchwyl; ac nid oedd yr un o ddynion y tŷ yno yn y tŷ.

12 Hithau a'i daliodd ef erbyn ei wisg, gan ddywedyd, Gorwedd gyd â mi. Yntau a adawodd ei wisg yn ei llaw hi, ac a ffodd, ac a aeth allan.

13 A phan welodd hi adael o hono ef ei wisg yn ei llaw hi, a ffoi o hono allan;

14 Yna hi a alwodd ar ddynion ei thŷ, ac a draethodd wrthynt, gan ddywedyd, Gwelwch, eife a ddug i ni Hebrëwr i'n gwaradwyddo: daeth attaf fi i orwedd gyd â myfi; minnau a waeddais â llef ² uchel;

15 A phan glywodd eife ddyrchafu o honof fi fy llef, a gweiddi; yna eife a adawodd ei wisg yn fy ymyl i, ac a ffodd, ac a aeth allan.

16 A hi a osododd ei wisg ef yn ei hymyl, hyd oni ddaeth ei feistr ef adref.

17 A hi a lefarodd wrtho yn y modd hwn, gan ddywedyd, Yr Hebrëwas, yr hwn a ddygaist i ni, a ddaeth attaf i'm gwaradwyddo;

18 Ond pan ddyrchefais fy llef, a gweiddi, yna eife a adawodd ei wisg yn fy ymyl, ac a ffodd allan.

19 A phan glybu ei feistr ef eiriau ei wraig, y rhai a lefarodd hi wrtho ef, gan ddywedyd, Yn y modd hwn y gwnaeth dy was di i mi; yna yr ennynodd ei lid ef.

20 A meistr Joseph a'i cymmerth ef, ac a'i rhoddes yn y carchardy, yn y lle yr oedd carcharorion y

brenhin yn rhwym. Ac yno y bu eife yn y carchardy.

21 ¶ Ond yr ARGLWYDD oedd gyd â Joseph, ac a ddangosodd iddo ef ³ drugaredd, ac ^a a roddes ffafr iddo y'ngolwg pennaeth y carchardy.

22 A phennaeth y carchardy a roddes dan law Joseph yr holl garcharorion y rhai oedd yn y carchardy; a pha beth bynnag a wnaent yno, eife oedd yn ei wneuthur.

23 Nid oedd pennaeth y carchardy yn edrych am ddim oll a'r a oedd dan ei law ef, am fod yr ARGLWYDD gyd âg ef; a'r hyn a wnae eife, yr ARGLWYDD a'i llwyddai.

PENNOD XL

1 Butler a phobydd Pharaoh y'ngharchar, 4 dan siars Joseph. 5 Eife yn dehongli eu breuddwydion hwy; 20 a'r rhai hynny yn dyfod i ben yn ol ei ddehongliad ef. 25 Annïolchgareoch y butler.

A DARFU wedi y pethau hynny, i ² drulliad brenhin yr Aipht, a'r pobydd, bechu yn erbyn eu harglwydd, brenhin yr Aipht.

2 A Pharaoh a lidiodd wrth ei ddau swyddwr, *sef* wrth y pen-trulliad, a'r pen-pobydd:

3 Ac a'u rhoddes hwynt mewn dalfa, yn nhŷ y distain, *sef* yn y carchardy, y lle yr oedd Joseph yn rhwym.

4 A'r distain a wnaeth Joseph yn olygwr arnynt hwy; ac eife a'u gwasanaethodd hwynt: a buont mewn dalfa dros amser.

5 ¶ A breuddwydiasant freuddwyd ill dau, pob un ei freuddwyd ei hun yn yr un nos, pob un ar ol dehongliad ei freuddwyd ei hun, trulliad a phobydd brenhin yr Aipht, y rhai oedd yn rhwym yn y carchardy.

6 A'r bore y daeth Joseph attynt, ac a edrychodd arnynt; ac wele hwynt yn athrist.

7 Ac eife a ymofynodd â swyddwyr Pharaoh, y rhai oedd gyd âg ef mewn dalfa yn nhŷ ei arglwydd, gan ddywedyd, Paham y mae eich ³ wynebau yn ddrwyg heddyw?

8 A dywedasant wrtho, Breuddwydiasom freuddwyd, ac nid oes a'i dehonglo. A Joseph a ddywedodd wrthynt, ^a Onid i Dduw y perthyn dehongli? mynegwch, attolwg, i mi.

9 A'r pen-trulliad a fynegodd ei freuddwyd i Joseph; ac a ddywedodd wrtho, Yn fy mreuddwyd yr oeddwn, ac wele winwydden o'm blaen;

Cyn
CRIST
Cylch
1729.

³ Neu, garedig-rydd.
⁵ Ex. 3. 21.
a 11. 3.
a 12. 36.
Ps. 106. 46.
Diar. 16. 7.
Dan. 1. 9.

Cylch
1720.
² butler.

1718.

³ golyg-on mor athrist.

^a Edrych pen. 41. 16.
Dan. 2. 11.
28.

^a pen. 20. 6.
Lof. 6. 2.
Pa. 51. 4.

² Heb. fawr.

^a Ps 105. 18.
^f Edrych pen. 40. 15.
a 41. 14.

Cyn
CRIST
1718.

10 Ac yn y winwydden *yr oedd* tair caingc: ac *yr oedd* hi megis yn blaen-darddu; ei blodeuyn a dorrasai allan, ei grawn-sypiau hi a ddug rawnwin addfed.

11 Hefyd *yr oedd* cwppan Pharaoh yn fy llaw: a chymmerais y grawnwin, a gwesgais hwynt i gwp-pan Pharaoh; a rhoddais y cwppan yn llaw Pharaoh.

12 A Joseph a ddywedodd wrtho, Dyma ei ddehongliad ef. Tri diwrnod yw y tair caingc.

13 O fewn tri diwrnod etto Pharaoh ^ba ⁴ddyrchafa dy ben di, ac a'th rydd di eilwaith yn dy le; a rhoddi gwppan Pharaoh yn ei law ef, fel y buost arferol yn y cyntaf, pan oeddyt drulliad iddo.

14 Etto ⁶cofia fi gyd â thi, pan fo daioni i ti, a gwna, attolwg, â mi drugaredd, a chofia fi wrth Pharaoh, a dwg fi allan o'r tŷ hwn:

15 Oblegid yn lladrad y'm lladrat-tâwyd o wlad yr Hebreaid; ac yma hefyd ni wneuthum ddim, fel y bwrient fi y'ngharchar.

16 Pan welodd y pen-pobydd mai da oedd y dehongliad, efe a ddywedodd wrth Joseph, Minnau hefyd *oeddyn* yn fy mreuddwyd; ac wele, dri chawell ⁶rhwyd-dyllog ar fy mhen.

17 Ac yn y cawell uchaf *yr oedd* peth o bob bwyd Pharaoh o waith pobydd; a'r ehediaid yn eu bwytta hwynt o'r cawell oddi ar fy mhen.

18 A Joseph a atebodd ac a ddywedodd, Dyma ei ddehongliad ef. Tri diwrnod yw y tri chawell.

19 O fewn tri diwrnod etto y ⁷cymmer Pharaoh dy ben di oddi arnat, ac a'th groga di ar bren; a'r ehediaid a fwyttânt dy gnawd di oddi am danat.

20 ¶ Ac ar y trydydd dydd *yr oedd* dydd genedigaeth Pharaoh: ac efe ^aa wnaeth wledd i'w holl weision: ac efe a ⁸ddyrchafodd ben y pen-trulliad a'r pen-pobydd ym mysg ei weision.

21 Ac a osododd y pen-trulliad eilwaith yn ei swydd; ac yntau a roddes y cwppan i law Pharaoh.

22 A'r pen-pobydd a grogodd efe; fel y dehonglasai Joseph iddynt hwy.

23 Ond y pen-trulliad ni chofiodd Joseph, eithr anghofiodd ef.

PENNOD XLI.

1 *Dau freuddwyd Pharaoh.* 25 *Joseph yn eu dehongli hwy:* 33 *yn rhoddi cyngor i Pharaoh.* 38 *Codiad Joseph.* 50 *Mae efe yn cenhedlu Manasseh ac Ephraim.* 54 *Y newyn yn dechreu.*

YNA ym mhen dwy flynedd lawn, y bu i Pharaoh freuddwydio; ac wele efe yn sefyll wrth yr afon.

2 Ac wele, yn esgyn o'r afon, saith o wartheg teg yr olwg, a thewion o gig; ac mewn gweirglodd-dir y porent.

3 Wele hefyd, saith o wartheg eraill yn esgyn ar eu hol hwynt o'r afon, yn ddrwg yr olwg, ac yn gulion o gig; a hwy a safasant yn ymyl y gwartheg *eraill*, ar lân yr afon.

4 A'r gwartheg drwg yr olwg, a chulion o gig, a fwyttasant y saith gwartheg teg yr olwg, a breision. Yna y dihunodd Pharaoh.

5 Ac efe a gysgodd, ac a freuddwydiodd eilwaith: ac wele, saith o dywysenau yn tyfu ar un gorsen, o *rai* ²breisgion a da.

6 Wele hefyd, saith o dywysenau teneuon, ac wedi deifio gan wynt y dwyrain, yn tarddu allan ar eu hol hwynt.

7 A'r tywysenau teneuon a lyngasant y saith dywysen fraisg a llawn. A deffrôdd Pharaoh; ac wele breuddwyd *oedd*.

8 A'r bore y bu i'w yspryd ef gynhyrfu; ac ^aefe a anfonodd, ac a alwodd am holl ddewiniaid yr Aipht a'i holl ddoethion hi: a Pharaoh a fynegodd iddynt hwy ei freuddwydion; ond nid *oedd* a'u dehonglai hwynt i Pharaoh.

9 ¶ Yna y llefarodd y pen-trulliad wrth Pharaoh, gan ddywedyd, Yr wyf fi yn cofio fy meiau heddyw.

10 Llidio a wnaethai Pharaoh wrth ei weision; ac efe a'm rhoddas mewn carchar *yn nhŷ* y distain, myfi a'r pen-pobydd.

11 A ni a freuddwydiasom freuddwyd yn yr un nos, mi ac efe: breuddwydiasom ^bbob un ar ol dehongliad ei freuddwyd.

12 Ac *yr oedd* yno gyd â nyni fab ieuangc o Hebreadd, gwas i'r distain; a ni a fynegasom iddo ef: yntau ^aa ddehonglodd i ni ein breuddwydion; i bob un yn ol ei freuddwyd y dehonglodd efe.

13 A darfu, fel y dehonglodd i ni, felly y bu: rhodd fi eilwaith i'm swydd; ac yntau a grogodd efe.

14 ¶ ^dPharaoh, gan hynny, a an-

Cyn
CRIST
1715.b 2 Bren.
25, 27.
4 Neu,
gyfryf.6 meddylia
arnaf fi.6 Neu,
gwynion.

7 cyfryf.

c Marc 6. 21.

8 Neu,
gyfryfodd.2 Heb.
breision.

a Dan. 2. 2.

b pen. 40. 5.

c pen. 40.
12, &c.

d Ps. 105. 20.

Cyn
CRIST
1715.

fonodd ac a alwodd am Joseph : hwythau ar redeg a'i cyrchasant ef o'r carchar : yntau a eilliodd *ei wallt*, ac a newidiodd ei ddillad, ac a ddaeth at Pharaoh.

15 A Pharaoh a ddywedodd wrth Joseph, Breuddwydiais freuddwyd, ac nid *oes* a'i dehonglo : a myfi a glywais ddywedyd am danat ti, y medri ³ ddeall breuddwyd i'w ddehongli.

16 A Joseph a attebodd Pharaoh, gan ddywedyd, Nid myfi ; Duw a ettyb lwyddiant i Pharaoh.

17 A Pharaoh a ddywedodd wrth Joseph, Wele fi yn fy mreuddwyd yn sefyll ar fin yr afon.

18 Ac wele yn esgyn o'r afon saith o wartheg tewion o gig, a theg yr olwg ; ac mewn gweirglodd-dir y parent.

19 Wele hefyd saith o wartheg eraill yn esgyn ar eu hol hwynt, truain, a drwg iawn yr olwg, ac yn gulion o gig : ni welais rai cynddrwg a hwynt yn holl dir yr Aipht.

20 A'r gwartheg culion a drwg a fwyttasant y saith muwch tewion cyntaf :

21 Ac er eu myned i'w boliau, ni wyddid iddynt fyned i'w boliau ; ond yr olwg arnynt oedd ddrwg, megis yn y dechreuad. Yna mi a ddeffroais.

22 Gwelais hefyd yn fy mreuddwyd, ac wele saith dywysen lawn a theg, yn cyfodi o'r un gorsen.

23 Ac wele saith o dywys ⁴ mân, teneuon, wedi deifio *gan* ddwyreinwynt, yn tyfu ar eu hol hwynt.

24 A'r tywysenau teneuon a lyngasant y saith dywysen dda ; a mi a ddywedais *hyn* wrth y dewiniaid ; ond nid oedd a'i dehonglai i mi.

25 ¶ A dywedodd Joseph wrth Pharaoh, Breuddwyd Pharaoh sydd un : yr hyn y mae Duw yn ei wneuthur a fynegodd efe i Pharaoh.

26 Y saith o wartheg teg, saith mlynedd ydynt ; a'r saith dywysen deg, saith mlynedd ydynt : y breuddwyd un *yw*.

27 Hefyd y saith muwch culion a drwg, y rhai *oedd* yn esgyn ar eu hol hwynt, saith mlynedd *ydynt* ; a'r saith dywysen wag wedi deifio *gan* y dwyrein-wynt, a fyddant ⁵ saith mlynedd o newyn.

28 Hyn yw y peth a ddywedais i wrth Pharaoh : Yr hyn a wna Duw, efe a'i dangosodd i Pharaoh.

29 Wele, y mae saith mlynedd yn

dyfod o amlra mawr, trwy holl wlad yr Aipht.

30 Ond ar eu hol hwynt y cyfyd saith mlynedd o newyn ; ac anghofir yr holl amllder trwy wlad yr Aipht : a'r newyn a ddifetha y wlad.

31 Ac ni wybyddir *oddi wrth* yr amlra yn y wlad, o herwydd y newyn hwnnw wedi hynny : oblegid ⁵ trwm iawn fydd.

32 Hefyd am ddyblu y breuddwyd i Pharaoh ddwywaith, *hynny a fu* oblegid ⁶ sicrhau y peth gan DDuw, a bod Duw yn brysio i'w wneuthur.

33 Yn awr, gan hynny, edryched Pharaoh *am* wr deallgar a doeth, a gosoded ef ar wlad yr Aipht.

34 Gwnaed Pharaoh hyn, a gosoded ⁷ olygwyr ar y wlad, a chymmered bummed ran *cnwd* gwlad yr Aipht dros saith mlynedd yr amlra.

35 A chasglant holl ymborth y blynyddoedd daionus sydd ar ddyfod, a chasglant *yd* dan law Pharaoh, a chadwant ymborth yn y dinasoedd.

36 A bydded yr ymborth y'ng hadw i'r wlad dros y saith mlynedd newyn, y rhai fyddant y'ng wlad yr Aipht, fel na ⁸ ddifether y wlad gan y newyn.

37 ¶ A'r peth oedd dda y'ng olwg Pharaoh, ac y'ng olwg ei holl weision.

38 A dywedodd Pharaoh wrth ei weision, A gaem ni wr fel hwn, ⁹ yr hwn y mae yspryd Duw ynddo ?

39 Dywedodd Pharaoh hefyd wrth Joseph, Gan wneuthur o DDuw i ti wybod hyn oll, nid mor ddeallgar a doeth neb a thydi.

40 ¹⁰ Tydi a fyddi ar fy nhŷ, ac wrth dy air di y ¹¹ llywodraethir fy mhobl oll : yn y deyrn-gadair yn unig y byddaf fwy na thydi.

41 Yna y dywedodd Pharaoh wrth Joseph, Edrych, gosodais di ar holl wlad yr Aipht.

42 A ¹² thynnodd Pharaoh ei fodrwy oddi ar ei law, ac a'i rhoddes hi ar law Joseph, ac a'i gwisgodd ef mewn gwisgoedd ² sidan, ac ¹³ a osododd gadwyn aur am ei wddf ef ;

43 Ac a wnaeth iddo farchogaeth yn yr ail cerbyd *oedd* ganddo ; a llefwyd o'i flaen ef, ¹⁴ Abrec : felly y gosodwyd ef ar holl wlad yr Aipht.

44 Dywedodd Pharaoh hefyd wrth Joseph, Myfi *yw* Pharaoh, ac hebod ti ni chyfyd gwr ei law na'i droed, trwy holl wlad yr Aipht.

45 A Pharaoh a alwodd enw Joseph, Saphnath-Paaneah ; ac a roddes iddo Asnath, merch Potipherah

Cyn
CRIST
1715.

⁵ blin.

⁶ Neu, darparu.

⁷ swydd-ogion.

⁸ Neu, thorror ymaith.

⁹ Num. 27. 18. Dan. 5. 11.

¹⁰ Ps. 105. 21. Act. 7. 10. ¹¹ Heb. arfogir, neu, cusan.

¹² Est. 3. 10. a 8. 2. 8.

¹³ Neu, *llain main*. ¹⁴ Dan. 5. 7. 29.

¹⁵ Sef, *Pllygwch y glân, neu, 'Ind y brenhin*, pen. 45. 8.

³ Heb. *wrandaw*.

⁴ gwyswedig.

⁵ 2 Bren. 8. 1.

Cyn
CRIST
1715.4 Non,
tyngysog.
Cylch
1715.

⁴ offeiriad On, yn wraig : yna yr aeth Joseph allan dros wlad yr Aipht.

46 ¶ A Joseph ydoedd fab deng mlwydd ar hugain pan safodd efe ger bron Pharaoh brenhin yr Aipht : a Joseph a aeth allan o wlydd Pharaoh, ac a dramwyodd trwy holl wlad yr Aipht.

47 A'r ddaear a gnydiodd dros saith mlynedd yr amltra yn ddyrn-eidiau.

48 Yntau a gasglodd holl ymborth y saith mlynedd a fu y'ngwlad yr Aipht, ac a roddes ymborth i gadw yn y dinasoedd : ymborth y maes yr hwn fyddai o amgylch pob dinas, a roddes efe i gadw ynddi.

49 A Joseph a gynhullodd yd fel tywod y môr, yn dra lliosog, hyd oni pheidiodd â'i rifo : oblegid yr ydoedd heb rifedi.

50 Ond cyn dyfod blwyddyn o newyn, ^ky ganwyd i Joseph ddau fab, y rhai a ymddug Asnath, merch Potipherah offeiriad On, iddo ef.

51 A Joseph a alwodd enw ei gyntaf-anedig, ⁵ Manasseh : Oblegid, *eb efe*, Duw a wnaeth i mi anghofio fy llafur oll, a thylwyth fy nhad oll.

52 Ac efe a alwodd enw yr ail, ⁶ Ephraim : Oblegid, *eb efe*, Duw a'm firwythlonodd i y'ngwlad fy ngorthrymder.

53 ¶ Darfu y saith mlynedd o amltra, y rhai a fu y'ngwlad yr Aipht.

54 A'r saith mlynedd newyn a ddechreuasant ddyfod, fel y dywedasai Joseph : ac yr oedd newyn yn yr holl wledydd ; ond yn holl wlad yr Aipht yr ydoedd bara.

55 A phan newynodd holl wlad yr Aipht, y bobl a waeddodd ar Pharaoh am fara : a Pharaoh a ddywedodd wrth yr holl Aiphtiaid, Ewch at Joseph ; yr hyn a ddywedo efe wrthych, gwnewch.

56 Y newyn hefyd ydoedd ar holl wyneb y ddaear : a Joseph a agorodd yr holl leodd yr ydoedd yd ynddynt, ac a werthodd i'r Aiphtiaid ; oblegid y newyn oedd drwm y'ngwlad yr Aipht.

57 A daeth yr holl wledydd i'r Aipht at Joseph i brynu ; o herwydd y newyn oedd drwm yn yr holl wledydd.

PENNOD XLII.

1 Jacob yn anfon ei ddeg mab i'r Aipht i brynu yd. 6 Joseph yn eu carcharu hwy yn lle ysbwyr : 18 ac yn eu rhyddhau hwy, dan ammod iddynt ddwyn Benjamin. 21 Eu

cydwylbod yn eu cyhuddo hwy o achos Joseph. 24 Cadw Simeon yn wystl. 25 Hwyt yn dychwelyd ág yd, a'u harian yn eu sachau : 29 ac yn traethu y newyddion i Jacob. 36 Jacob yn gwrthod danfon Benjamin.

PAN welodd Jacob fod yd yn yr Aipht, dywedodd ^a Jacob wrth ei feibion, Paham yr edrychwch ar eich gilydd ?

2 Dywedodd hefyd, Wele, clywais fod yd yn yr Aipht : ewch i waered yno, a phrynwch i ni oddi yno ; fel y bôn ^bfyw, ac na byddom feirw.

3 ¶ A deg brodyr Joseph a aethant i waered, i brynu yd, i'r Aipht.

4 Ond ni ollyngai Jacob Benjamin, brawd Joseph, gyd â'i frodyr : oblegid efe a ddywedodd, Rhag digwydd niwed iddo ef.

5 A meibion Israel a ddaethant i brynu ym mhlith y rhai oedd yn dyfod ; oblegid yr ydoedd y newyn y'ngwlad Canaan.

6 A Joseph oedd lywydd ar y wlad, ac oedd ei hun yn gwerthu i holl bobl y wlad : a brodyr Joseph a ddaethant, ac ^ca ymgyrmasant i lawr iddo ef ar eu hwynebaw.

7 A Joseph a ganfu ei frodyr, ac a'u hadnabu hwynt, ac a ymddi-eithrodd iddynt hwy, ac a lefarodd wrthynt ²yn arw, ac a ddywedodd wrthynt, O ba le y daethoch ? Hwythau a attebasant, O wlad Canaan, i brynu lluniaeth.

8 A Joseph oedd yn adnabod ei frodyr ; ond nid oeddynt hwy yn ei adnabod ef.

9 A Joseph ^da gofiodd ei freuddwydion a freuddwydiasai efe am danynt hwy ; ac a ddywedodd wrthynt, Ysbwyr ydych chiwi ; i edrych noethder y wlad y daethoch.

10 Hwythau a ddywedasant wrtho ef, Nag ê, fy arglwydd ; ond dy weision a ddaethant i brynu lluniaeth.

11 Nyni oll ydym feibion un gwr : gwyr cywir ydym ni ; nid yw dy weision di ysbwyr.

12 Yntau a ddywedodd wrthynt hwy, Nag ê ; onid i edrych noethder y wlad y daethoch.

13 Hwythau a ddywedasant, Dy weision di oedd ddeuddeng mrodyr, meibion un gwr y'ngwlad Canaan : ac wele, y mae yr ieuangaf heddyw gyd â'n tad ni, a'r llall ^enid yw fyw.

14 A Joseph a ddywedodd wrthynt, Dyma yr hyn a adroddais wrth-

Cyn
CRIST
1707.^a Act. 7. 12.^b pen. 43. 8.
Ps. 118. 17.
Es. 38. 1.^c pen. 37. 7.² Heb.
galed.^d pen. 37. 5.^e Galar. 5. 7.
Edrych
pen. 44. 20.

Cyn
CRIST
1707.^f Edrych
1 Sam. I. 26.
a 17. 56.^g chadwer
chwithau
yngharchar.^h Heb.
casglodd.ⁱ Neh. 6. 15.^j pen. 43. 5.
a 44. 23.^k pen. 37. 21.^l ei fod yn
siarad
wrthynt
drwy gyf-
ieithydd.^m Edrych
pen. 43. 21.

ych, gan ddywedyd, Ysbïwyr *ydych* chwi.

15 Wrth hyn y'ch profir: ^f Myn einioes Pharaoh, *nid* ewch allan oddi yma, onid trwy ddyfod o'ch brawd ieuangaf yma.

16 Hebryngwch un o honoch i gyrchu eich brawd, a ^g rhwymer chwithau; fel y profer eich geiriau chwi, a *oes* gwirionedd ynoch: oblegid onid ê, myn einioes Pharaoh, ysbïwyr yn ddiau *ydych* chwi.

17 Ac efe a'u ^h rhoddodd hwynt i gyd y'ngharchar dridiau.

18 Ac ar y trydydd dydd y dywedodd Joseph wrthynt, Gwnewch hyn, fel y byddoch fyw: ⁱ ofni Duw yr wyf fi.

19 Os gwŷr cywir *ydych* chwi, rhwymer un o'ch brodyr chwi yn eich carchardy: ac ewch chwithau, dygwch *ŷd rhag* newyn i'ch ty-lwyth.

20 A ^j dygwch eich brawd ieuangaf attaf fi: felly y cywirir eich geiriau chwi, ac ni byddwch feirw. Hwythau a wnaethant felly.

21 ¶ Ac a ddywedasant wrth eu gilydd, Diau bechu o honom yn erbyn ein brawd; oblegid gweled a wnaethom gyfyngdra ei enaid ef, pan ymbiliodd efe â ni, ac ni wrandawsom ef: am hynny y daeth y cyfyngdra hwn arnom ni.

22 A Reuben a'u hattebodd hwynt, gan ddywedyd, ^k Oni ddywedais i wrthy, gan ddywedyd, Na phech-wch yn erbyn yr herlod; ac ni wrandawech chwi? wele am hynny ynte y gofynir ei waed ef.

23 Ac nis gwyddyt hwy fod Joseph yn eu deall; am ^l fod cyfieithydd rhyngddynt.

24 Yntau a drodd oddi wrthynt, ac a wylodd; ac a ddaeth eilchwyl attynt, ac a lefarodd wrthynt hwy, ac a gymmerth o'u mysg hwynt Simeon, ac a'i rhwymodd ef o flaen eu llygaid hwynt.

25 ¶ Joseph hefyd a orchymynodd lenwi eu sachau hwynt o *ŷd*, a rhoddi drachefn arian pob un o *honynt* yn ei sach, a rhoddi bwyd iddynt i'w fwytta ar y ffordd: ac felly y gwnaeth iddynt hwy.

26 Hwythau a gyfodasant eu hŷd ar eu hasynod, ac a aethant oddi yno.

27 Ac ^m un a agorodd ei sach, ar fedr rhoddi ebran i'w asyn yn y lletty; ac a ganfu ei arian; canys wele hwynt y'ngenau ei flettan ef.

28 Ac a ddywedodd wrth ei frodyr, Rhoddwyd adref fy arian; ac wele *hwynt* hefyd yn fy flettan: yna y digalonnasant hwy, ac a ofnasant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Paham y gwnaeth Duw i ni hyn?

29 ¶ A hwy a ddaethant at Jacob eu tad i wlad Canaan; ac a fynegasant iddo ef eu holl ddamweiniau, gan ddywedyd,

30 Dywedodd y gwr *oedd* arglwydd y wlad yn ⁿ arw wrthym ni, ac a'n cymmerth ni fel ysbïwyr y wlad.

31 Ninnau a ddywedasant wrtho ef, Gwŷr cywir *ydym* ni; nid ysbïwyr ydym.

32 Deuddeg o frodyr *oeddym* ni, meibion ein tad ni: un nid *yw fyw*, ac *y mae* yr ieuangaf heddyw gyd â'n tad ni y'ngwlad Canaan.

33 A dywedodd y gwr *oedd* arglwydd y wlad wrthym ni, Wrth hyn y caf wybod mai cywir *ydych* chwi; gadêwch gyd â myfi un o'ch brodyr, a chymmerwch *luniaeth i dorri* newyn eich teuluoedd, ac ewch ymaith.

34 A dygwch eich brawd ieuangaf attaf fi, fel y gwybyddwyf nad ysbïwyr *ydych* chwi, ond *eich bod* yn gywir: *yna* y rhoddaf eich brawd i chwi, a chewch farchnatta yn y wlad.

35 ¶ Fel yr oeddynt hwy yn tywallt eu sachau, yna wele godaidd arian pob un yn ei sach: a phan welsant y codau arian, hwynt-hwy a'u tad, ofni a wnaethant.

36 A Jacob, eu tad hwynt, a ddywedodd wrthynt hwy, Diblantasoch fi: Joseph nid *yw fyw*, a Simeon yntau nid *yw fyw*, a Benjamin a ddygech ymaith; yn fy erbyn i y mae hyn oll.

37 A dywedodd Reuben wrth ei dad, gan ddywedyd, Lladd fy nau fab i, oni ddygaf ef drachefn attat ti: dyro ef yn fy llaw i, a mi a'i dygaf ef attat ti eilwaith.

38 Yntau a ddywedodd, Nid â fy mab i waered gyd â chwi: oblegid bu farw ei frawd, ac yntau a adawyd ei hunan: ¹ pe digwyddai iddo ef niwed ar y ffordd yr ewch ar hyddi, yna chwi ^m a barech i'm penwyn-ni ddisgyn i'r bedd mewn tristwch.

PENNOD XLIII.

¹ Jacob yn flin ganddo ollwng Benjamin. 15 Joseph yn croesawu ei frodyr. 31 Yn gwneuthur iddynt wledd.

Cyn
CRIST
1707.^h Heb.
galed.¹ pen. 44. 29.^m pen. 37. 35.
a 44. 31.

Cyn
CRIST
1707.

A'R newyn oedd drwm yn y wlad. 2 A bu, wedi iddynt fwytta yr fyd a ddygasent o'r Aipht, ddywedyd o'u tad wrthynt hwy, Ewch eilwaith, prynwch i ni ychydig luniaeth.

3 A Judah a attebodd, gan ddywedyd, Gan rybuddio y rhybuddiodd y gwr nyni, gan ddywedyd, Nac edrychwch yn fy wyneb, oni bydd eich ^a brawd gyd â chwi.

4 Os anfonei ein brawd gyd â ni, ni a awn i waered, ac a brynwn i ti luniaeth.

5 Ond os ti nid anfonei, nid awn i waered; oblegid y gwr a ddywedodd wrthym ni, Nac edrychwch yn fy wyneb, oni bydd eich brawd gyd â chwi.

6 Ac Israel a ddywedodd, Paham y drygasoch fi, gan fynegi i'r gwr fod i chwi etto frawd?

7 Hwythau a ddywedasant, Gan ymofyn yr ymofynodd y gwr am danom ni, ac am ein cenedl, gan ddywedyd, Ai byw eich tad chwi etto? Oes frawd *arall* i chwi? Ninnau a ddywedasant wrtho ef ar ol y geiriau hynny: a allem ni gan wybod wybod y dywedai efe, Dygwch eich brawd i waered?

8 Judah a ddywedodd hefyd wrth ei dad Israel, Gollwng y bachgen gyd â mi, ninnau a gyfodwn ac a awn ymaith; fel y byddom byw, ac na byddom feirw, nyni, a thithau, a'n plant hefyd.

9 Myfi a fechnïaf am dano ef; o'm llaw i y gofyni ef: ^b onis dygaf ef attat ti, a'i osod ef ger dy fron di, yna y byddaf euog o fai i'th erbyn byth.

10 Canys pe na buasem hwyr-frydig, daethem eilchwyl yma ddwy waith bellach.

11 Ac Israel eu tad a ddywedodd wrthynt, Os rhaid yn awr felly, gwnewch hyn; cymmerwch o ddew-is ffurthau y wlad yn eich llestri, a dygwch yn anrheg i'r gwr, ychydig falm, ac ychydig fêl, llysiau, a myrr, cnau, ac almonau.

12 Cymmerwch hefyd ddau cymmaint o arian gyd â chwi; a dygwch eilwaith gyd â chwi yr arian a roddwyd drachefn y'ngennau eich sachau: ond odid amryfusedd *fu* hynny.

13 Hefyd cymmerwch eich brawd, a chyfodwch, ewch eilwaith at y gwr.

14 A Duw Hollalluog a roddo i chwi drugaredd ger bron y gwr, fel y gollyngo i chwi eich brawd

arall, a Benjamin: ² minnau fel y'm diblantwyd, a ddiblentir.

15 ¶ A'r gwŷr a gymmerasant yr anrheg honno, a chymmerasant arian yn ddwbl yn eu llaw, a Benjamin *hefyd*; a chyfodasant, ac a aethant i waered i'r Aipht, a safasant ger bron Joseph.

16 A Joseph a ganfu Benjamin gyd â hwynt; ac a ddywedodd wrth yr hwn *oedd olygur* ar ei dŷ, Dwg y gwŷr hyn i'r tŷ, a lladd laddfa, ac arlwyra: oblegid y gwŷr a gânt ³fwytta gyd â myfi ar hanner dydd.

17 A'r gwr a wnaeth fel y dywedodd Joseph: a'r gwr a ddug y dynion i dŷ Joseph.

18 A'r gwŷr a ofnasant, pan ddygpwyd hwynt i dŷ Joseph; ac a ddywedasant, Oblegid yr arian a roddwyd eilwaith yn ein sachau ni yr amser cyntaf, y dygpwyd nyni i mewn; i ⁴fwrw hyn arnom ni, ac i ruthro i ni, ac i'n cymmeryd ni yn gaethion, a'n hasynod hefyd.

19 A hwy a nesasant at y gwr *oedd olygur* ar dŷ Joseph, ac a lefarasant wrtho, wrth ddrws y tŷ,

20 Ac a ddywedasant, Fy arglwydd, ^c gan ddisgyn y disgynasom yr amser cyntaf i brynu lluniaeth.

21 A ^d bu, pan ddaethom i'r lletty, ac agoryd ein sachau, yna wele arian pob un y'ngennau ei sach; ein harian ni, *meddaf*, yn ei bwys: ond ni a'i dygasom eilwaith yn ein llaw.

22 Dygasom hefyd arian arall i waered yn ein llaw, i brynu lluniaeth: nis gwyddom pwy a osododd ein harian ni yn ein ffettanau.

23 Yntau a ddywedodd, Heddwch i chwi; nac ofnwch: eich Duw chwi, a Duw eich tad, a roddes i chwi drysor yn eich sachau; ⁵ daeth eich arian chwi attaf fi. Ac efe a ddug Simeon allan attynt hwy.

24 A'r gwr a ddug y dynion i dŷ Joseph, ac a ^e roddes ddwfr, a hwy a olchasant eu traed; ac efe a roddes ebran i'w hasynod hwynt.

25 Hwythau a barottoisant eu hanrheg erbyn dŷfod Joseph ar hanner dydd: oblegid clywsent mai yno y bwyttâent fara.

26 ¶ Pan ddaeth Joseph i'r tŷ, hwythau a ddygasant iddo ef yr anrheg *oedd* ganddynt i'r tŷ, ac ^f a ymgrymmasant iddo ef hyd lawr.

27 Yntau a ofynodd iddynt am eu ⁶ hiechyd, ac a ddywedodd, ⁷ Ai iach yr hen wr eich tad chwi, ⁸ yr hwn y

Cyn
CRIST
1707.² Edrych
Est. 4. 16.³ giniawa.⁴ Heb.
ymdreiglo.^c p n. 42. 3.^d pen. 42.
27, 36.⁵ mi gefais
ieicharian.^e pen. 18. 4.
a 24. 32.^f pen. 37. 7.
10.⁶ Heb.
heddwch.⁷ Heb.
Oes heddwch i'r.⁸ pen. 42.
11, 13.^a pen. 42. 20.
^a 44. 23.^b pen. 44. 32.

Cyn
CRIST
1707.Cyn
CRIST
1707.

soniasoch *am dano?* ai byw efe etto?

28 Hwytbau a ddywedasant, Iach yw dy was, ein tad ni; byw *yw* efe etto. Yna yr ymgrymmasant, ac yr ymostyngasant.

29 Yntau a ddyrchafodd ei lygaid, ac a ganfu ei frawd Benjamin, mab ei fam ei hun; ac a ddywedodd, Ai dyma eich brawd ieuangaf chwi, ^ham yr hwn y dywedasoch wrthyf fi? Yna y dywedodd, Duw a roddo ras i ti, fy mab.

30 A Joseph a frysiodd, (oblegid cynnesasai ei mysgaroedd ef tu ag at ei frawd,) ac a geisiodd *le* i wylu; ac a aeth i mewn i'r ystafell, ac a wylodd yno.

31 Gwedi hynny *efe* a olchodd ei wyneb, ac a ddaeth allan, ac a ymattaliodd, ac a ddywedodd, Gosodwch fara.

32 Hwytbau a osodasant *fwyd* iddo ef wrtho ei hun, ac iddynt hwy wrthynt eu hun, ac i'r Aiphtiaid y rhai oedd yn bwytta gyd âg ef wrthynt eu hunain: oblegid ni allai yr Aiphtiaid fwytta bara gyd â'r Hebreaid; o herwydd ¹fieiddra oedd hynny gan yr Aiphtiaid.

33 Yna yr eisteddasant ger ei fron ef, y cyntaf-anedig yn ol ei gyntaf-enedigaeth, a'r ieuangaf yn ol ei ieuengctid: a rhyfeddodd y gwŷr bob un wrth eu gilydd.

34 Yntau a gymmerodd seigiau oddi ger ei fron ei hun iddynt hwy: a mwy ydoedd saig Benjamin o bŵm rhan na seigiau yr un o honynt oll. Felly yr yfasant ac ^sy gwleddasant gyd âg ef.

PENNOD XLIV.

1 *Dyfaïs Joseph i attal ei frodyr.* 14 *Ufudd ddeisyfiad Judah at Joseph.*

AC efe a orchymynodd i'r hwn oedd *olygwr* ar ei dŷ ef, gan ddywedyd, Llanw sachau y gwŷr o fwyd, cymmaint ag a allant ei ddwyn, a dod arian pob un y'ngenau ei sach.

2 A dod fy nghwppan fy hun, *sef* y cwppan arian, y'ngenau sach yr ieuangaf, gyd âg arian ei dŷ ef. Yntau a wnaeth yn ol gair Joseph, yr hwn a ddywedasai efe.

3 Y bore a oleuodd, a'r gwŷr a ollyngwyd ymaith, hwynt a'u hasynod.

4 Hwytbau a aethant allan o'r ddinas. Ac nid aethant neppell, pan ddywedodd Joseph wrth yr hwn oedd *olygwr* ar ei dŷ, Cyfod, a

dilyn ar ol y gwŷr: a phan oddiweddech hwynt, dywed wrthynt, Paham y talasoch ddrwg am dda?

5 Onid dyma y *cwppan* yr yfai fy arglwydd ynddo, ac yr arferai ddewiniaeth wrtho? Drwg y gwnaethoch yr hyn a wnaethoch.

6 ¶ Yntau a'u goddiweddodd hwynt, ac a ddywedodd y geiriau hynny wrthynt hwy.

7 Y rhai a ddywedasant wrtho yntau, Paham y dywed fy arglwydd y cyfryw eiriau? na atto Duw i'th weision di wneuthur y cyfryw beth.

8 Wele, ni a ddylgasom attat ti eilwaith o wlad Canaan yr arian a gawsom y'ngenau ein sachau; pa fodd gan hynny y lladrattâem ni arian neu aur o dŷ dy arglwydd di?

9 Yr hwn o'th weision di y ceffir y *cwppan* gyd âg ef, ^abydded hwnnw farw; a ninnau hefyd a fyddwn gaeth-weision i'm harglwydd.

10 Yntau a ddywedodd, Bydded yn awr fel y dywedasoch chwi: yr hwn y ceffir y *cwppan* gyd âg ef a fydd was i mi, a chwithau a fyddwch ddieuog.

11 Hwytbau a frysiasant, ac a ddisgynasant bob un ei sach i lawr, ac a agorasant bawb ei fïettan.

12 Yntau a chwiliodd; ar yr hynaf y dechreuodd, ac ar yr ieuangaf y diwedodd: a'r cwppan a gafwyd yn sach Benjamin.

13 Yna y rhwygasant eu dillad, ac a bynniasant bawb ar ei asyn, ac a ddychwelasant i'r ddinas.

14 ¶ A daeth Judah a'i frodyr i dŷ Joseph, ac efe etto yno; ac a syrthiasant i lawr ger ei fron ef.

15 A dywedodd Joseph wrthynt, Pa waith *yw* hwn a wnaethoch chwi? oni wyddech chwi y medr gwr fel myfi ddewiniaeth?

16 A dywedodd Judah, Pa beth a ddywedwn wrth fy arglwydd? pa beth a lefarwn? pa fodd yr ymgysgu'n hawn? cafodd Duw allan anwiredd dy weision: wele ni yn weision i'm harglwydd, ie nyny, a'r hwn y cafwyd y cwppan gyd âg ef hefyd.

17 Yntau a ddywedodd, Na atto Duw i mi wneuthur hyn: y gwr y cafwyd y cwppan yn ei law, efe fydd was i mi; ewch chwithau i fynu, mewn heddwch, at eich tad.

18 ¶ Yna yr aeth Judah atto ef, ac a ddywedodd, Fy arglwydd, caffed, attolwg, dy was ddywedyd gair

^h pen. 42. 13.¹ pen. 46. 34.^a pen. 31. 32.⁸ yr ym-
lawen-
hasant.
^k Edrych
Hag. 1. 6.
Ioan 2. 10.

Cyn
CRIST
1707.

y'nghlustiau fy arglwydd, ac na ennyned dy lid wrth dy was: o herwydd yr wyt ti megis Pharach.

19 Fy arglwydd a ymofynodd â'i weision, gan ddywedyd, A oes i chwi dad, neu frawd?

20 Ninnau a ddywedasom wrth fy arglwydd, Y mae i ni dad, yn hen wr; a phlentyn ei henaint ef, un bychan: a'i frawd a fu farw, ac efe a adawyd ei hunan o'i fam ef; a'i dad sydd hoff ganddo ef.

b pen. 42. 15.

21 Tithau a ddywedaist wrth dy weision, ^b Dygwch ef i waered attaf fi, fel y gosodwyf fy llygaid arno.

22 A ni a ddywedasom wrth fy arglwydd, Y llange ni ddichon ymadael â'i dad: oblegid os ymedy efe â'i dad, marw fydd ei dad.

c pen. 43.
3, 5.

23 Tithau a ddywedaist wrth dy weision, ^c Oni ddaw eich brawd ieuangaf i waered gyd â chwi, nac edrychwch yn fy wyneb mwy.

24 Bu hefyd, wedi ein myned ni i fynu at dy was fy nhad, mynegasom iddo ef eiriau fy arglwydd.

d pen. 43. 2.

25 A ^d dywedodd ein tad, Ewch eilwaith, prynwch i ni ychydig luniaeth.

26 Dywedasom ninnau, Nis gallwn fyned i waered: os bydd ein brawd ieuangaf gyd â ni, nyni a awn i waered; oblegid ni allwn edrych yn wyneb y gwr, oni bydd ein brawd ieuangaf gyd â ni.

e pen. 46. 19.

27 A dywedodd dy was fy nhad wrthym ni, Chwi a wyddoch ^e mai dau a blantodd fy ngwraig i mi;

f pen. 37. 33.

28 Ac un a aeth allan oddi wrthyf fi; minnau a ddywedais, ^f Yn ddiau gan larpio y llarpiwyd ef; ac nis gwelais ef hyd yn hyn:

g pen. 42. 33.

29 Os cymmerwch hefyd hwn ymaith o'm golwg, a digwyddo ^g niwed iddo ef; yna y gwnewch i'm penllwydni ddisgyn mewn gofid i fedd.

h 1 Sam.
18. 1.

30 Bellach gan hynny, pan ddelyf at dy was fy nhad, heb fod y llange gyd â ni; (gan fod ^h ei hoedl ef y'nglŷn wrth ei hoedl yntau;)

31 Yna pan welo efe na ^h ddaeth y llange, marw fydd efe; a'th weision a barant i benwynnedd dy was ein tad ni ddisgyn mewn gofid i fedd.

i pen. 43. 9.

32 Oblegid dy was a aeth yn feichiau am y llange i'm tad, gan ddywedyd, ⁱ Onis dygaf ef attat ti, yna byddaf euog o fai yn erbyn fy nhad byth.

33 Gan hynny weithian, attolwg, arhosed dy was dros y llange, yn

was i'm harglwydd; ac aed y llange i fynu gyd â'i frodyr:

34 Oblegid pa fodd yr âf i fynu at fy nhad, a'r llange heb *fod* gyd â mi? rhag i mi weled y gofid a gaiff fy nhad.

PENNOD XLV.

1 Joseph yn ei hysbysu ei hun i'w frodyr: 5 yn eu cysuro hwynt â rhagluniaeth Duw: 9 yn danfon am ei dad. 16 Pharaoh yn sierhau y peth. 21 Joseph yn gosod allan ei frodyr i'r daith, ac yn eu hannog hwynt i fod yn gyttân. 25 Jacob yn ymlawenyachu wrth y newyddion.

YNA Joseph ni allodd ymattal ger bron y rhai oll oedd yn sefyll gyd âg ef: ac efe a lefodd, Perwch allan bawb oddi wrthyf. Yna nid arhosodd neb gyd âg ef, pan ymgynabu Joseph â'i frodyr.

2 Ac efe a gododd ei lef mewn wylofain: a chlybu yr Aiphtiaid, a chlybu tŷ Pharaoh.

3 A Joseph a ddywedodd wrth ei frodyr, ^a Myfi *yw* Joseph: ai byw fy nhad etto? A'i frodyr ni fedrent ateb iddo; oblegid brawychasent ger ei fron ef.

a Act. 7. 14.

4 Joseph hefyd a ddywedodd wrth ei frodyr, Dyneswch, attolwg, attaf fi. Hwythau a ddynesasant. Yntau a ddywedodd, Myfi *yw* Joseph eich brawd chwi, ^b yr hwn a werthasoch i'r Aipht.

b pen. 37. 28.

5 Weithian gan hynny na thrist-êwch, ac na ² ddigiwch wrthyh eich hunain, am werthu o honoch fyfi yma; ^c oblegid i achub einioes yr hebryngodd Duw fyfi o'ch blaen chwi.

2 Heb. na fyddet dig yn eich llygaid.

c pen. 50. 20. Ps. 105. 16, 17. Edrych 2 Sam. 16. 10. Act. 4. 24. 1706.

6 Oblegid dyma ddwy flynedd o'r newyn o fewn y wlad: ac *fe a fydd* etto bwm mlynedd, y rhai *a fydd* heb nac âr na medi.

7 A Duw a'm hebryngodd i o'ch blaen chwi, i ³ gadw i chwi hiliogaeth yn y wlad, ac i beri bywyd i chwi, trwy fawr ymwared.

3 Heb. oserd.

8 Ac yr awr hon nid chwi a'm hebryngodd i yma, ond Duw: ac efe a'm gwnaeth i yn dad i Pharaoh, ac yn arglwydd ar ei holl dŷ ef, ac yn llywydd ar holl wlad yr Aipht.

9 Brysiwch, ac ewch i fynu at fy nhad, a dywedwch wrtho, Fel hyn y dywed dy fab Joseph: Duw a'm gosododd i yn arglwydd ar yr holl Aipht: tyred i waered attaf; nac oeda:

10 A ^d chei drigo y'ngwlad Gosen, a bod yn agos attaf fi, ti a'th feibion, a meibion dy feibion, a'th ddefaid, a'th wartheg, a'r hyn oll *sydd* gennyt:

d pen. 47. 1.

Cyn
CRIST
1706.Cyn
CRIST
1706.* Sof.
Jacob.

11 Ac yno y'th borthaf, (oblegid pùm mlynedd o'r newyn a fydd etto;) rhag dy fyned mewn tlodi, ti, a'th deulu, a'r hyn oll sydd gennyt.

12 Ac wele eich llygaid chwi, a llygaid fy mrawd Benjamin yn gwelwed, mai fy ngenau i sydd yn ymadrodd wrthyh.

13 Mynegwch hefyd i'm tad fy holl anrhydedd i yn yr Aipht, a'r hyn oll a welsoch; brysiwch hefyd, a dygwch fy nhad i waered yma.

14 Ac efe a syrthiodd ar wddf ei frawd Benjamin, ac a wylodd; Benjamin hefyd a wylodd ar ei wddf yntau.

15 Ac efe a gusanodd ei holl frodyr, ac a wylodd arnynt: ac ar ol hynny ei frodyr a ymddiddanasant âg ef.

16 ¶ A'r gair a ddaeth i dŷ Pharaoh, gan ddywedyd, Brodyr Joseph a ddaethant: a da oedd hyn y'ngolwg Pharaoh, ac y'ngolwg ei weision.

17 A Pharaoh a ddywedodd wrth Joseph, Dywed wrth dy frodyr, Gwnewch hyn; Llwythwch eich ysgrubliaid, a cherddwch, ac ewch i wlad Canaan;

18 A chymmerwch eich tad, a'ch teuluoedd, a deuwwch attaf fi: a rhoddaf i chwi ddaioni gwlad yr Aipht, a chewch fwytta⁴ brasder y wlad.

19 Gorchymyn yn awr a gefaist, gwnewch hyn: cymmerwch i chwi o wlad yr Aipht gerbydau i'ch rhai bach, ac i'ch gwragedd; a chymmerwch eich tad, a deuwwch.

20 Ac nac arbeded eich llygaid chwi ddim dodrefn; oblegid dâ holl wlad yr Aipht sydd eiddo chwi.

21 A meibion Israel a wnaethant felly: a rhoddodd Joseph iddynt hwy gerbydau, yn ol⁴ gorchymyn Pharaoh, a rhoddodd iddynt fwyd ar hyd y ffordd.

22 I bob un o honynt oll y rhodd-es bâr o ddillad: ond i Benjamin y rhodd-es dri chant o ddarnau arian, a phùm pâr o ddillad.

23 Hefyd i'w dad yr anfonodd fel hyn; deg o asynod yn⁵ llwythog o ddâ yr Aipht, a deg o asenod yn dwyn ŷd, bara, a bwyd i'w dad ar hyd y ffordd.

24 Yna y gollyngodd ymaith ei frodyr: a hwy a aethant ymaith: ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Nac ymrysonwch ar y ffordd.

25 ¶ Felly yr aethant i fynu o'r Aipht, ac a ddaethant i wlad Canaan, at eu tad Jacob;

26 Ac a fynegasant iddo, gan ddywedyd, Y mae Joseph etto yn fyw, ac y mae yn llywodraethu ar holl wlad yr Aipht. Yna y llesgaodd ei galon⁶ yntau; oblegid nid oedd yn eu credu.

27 Traethasant hefyd iddo ef holl eiriau Joseph, y rhai a ddywedasai efe wrthynt hwy. A phan ganfu efe y cerbydau a anfonasai Joseph i'w ddwyn ef, yna y bywiogodd yspriyd Jacob eu tad hwynt.

28 A dywedodd Israel, Digon yd-yw; y mae Joseph fy mab etto yn fyw: âf, fel y gwelwyf ef cyn fy marw.

PENNOD XLVI.

1 Duw yn cysuro Jacob yn Beer-seba. 5 Efe a'i deulu yn myned oddi yno i'r Aipht. 8 Rhifedi ei deulu ef y rhai a aeth i'r Aipht. 28 Joseph yn cyfarfod Jacob. 31 Mae efe yn dysgu i'w frodyr pa fodd yr atebent Pharaoh.

YNA y cychwynodd Israel, a'r hyn oll oedd ganddo, ac a ddaeth i Beer-seba, ac a aberthodd ebyrth i DDUW ei dad Isaac.

2 A llefarodd Duw wrth Israel mewn gweledigaethau nos, ac a ddywedodd, Jacob, Jacob. Yntau a ddywedodd, Wele fi.

3 Ac efe a ddywedodd, Myfi yw Duw, Duw dy dad: nac ofna fyned i waered i'r Aipht; canys gwnaf di yno yn genhedlaeth fawr.

4 Myfi a âf i waered gyd â thi i'r Aipht; a myfi gan ddwyn a'th ddygaf di i fynu drachefn: ^a Joseph hefyd a esyd ei law ar dy lygaid di.

5 A chyfododd^b Jacob o Beer-seba: a meibion Israel a ddygasant Jacob eu tad, a'u rhai bach, a'u gwragedd, yn y cerbydau a anfonasai Pharaoh i'w ddwyn ef.

6 Cymmerasant hefyd eu hanifeiliaid, a'u golud a gasglasent yn nhir Canaan, ac a ddaethant i'r Aipht, ^c Jacob, a'i holl had gyd âg ef:

7 Ei feibion, a meibion ei feibion gyd âg ef, ei ferched, a merched ei feibion, a'i holl had, a ddug efe gyd âg ef i'r Aipht.

8 ¶ A^d dyma enwau plant Israel y rhai a ddaethant i'r Aipht, Jacob a'i feibion: ^e Reuben, cynfab Jacob.

9 A meibion Reuben; Hanoch, a Phàlu, Hesron hefyd, a Charmi.

10 ¶ A^f meibion Simeon; ² Jemu-el, a Jamin, ac Ohad, a ³ Jachin, a ⁴ Sohar, a Saul mab Canaanees.

11 ¶ Meibion ⁵ Lefi hefyd; ⁶ Gerson, Cohath, a Merari.

12 ¶ A meibion ^a Judah; Er, ac

* A. 4, 7, 14.

* pen. 27, 28.

* Heb.
genau.* Heb.
cludo.

* pen. 50, 1.

* Act. 7, 15.

* Jos. 24, 4.
Ps. 105, 23.
Es. 52, 4.* Exod. 1, 1.
n. 6, 14.* Num. 26, 5.
1 Chron.
5, 1.* Exod. 6, 15.
2 Nemuel.
3 Jarib.* Zerah.
1 Chron.
4, 24.* 1 Chron.
6, 1, 16.
5 Neu,
Gersom.* 1 Chron. 2.
3, a 4, 21.

Cyn
CRIST
1706.¹pen. 38, 37,
10, 29, 30,¹1 Chron.
2 5.¹1 Chron.
7. 1.⁶Neu, Pua,
a Jasub.⁷Padan-
Aram.^mNum. 26.
15, &c.⁸Sephon.⁸Ozni.⁹Arod.ⁿ1 Chron.
7. 30.^open. 30, 10,
^ppen. 29, 24.^qpen. 44, 27.^rpen. 41, 50.²tywysog.¹1 Chron. 7.
6. a 8. 1.¹Num. 26.
38, 39.¹Ahram.¹Num. 26.
39. Sephu-
pham.³Hupham.^x1 Chron.
7. 12.¹Num. 26.
42.⁴Suam.⁷1 Chron.
7. 13.^zpen. 30, 5.^apen. 29, 29.^bExod. 1. 5.⁵Heb.
forddwyd.^cDeut. 10.
22.^{Edrych}
Act. 7. 14.

Onan, a Selah, Phares hefyd, a Zarah : a buasai farw ¹Er ac Onan yn nhir Canaan. A ^kmeibion Phares oedd Hesron, a Hamul.

13 ¶ ¹Meibion Issachar hefyd ; Tola, a ⁶Phufah, a Job, a Simron.

14 ¶ A meibion Zabulon ; Sered, ac Elon, a Jaleel.

15 Dyma feibion Leah, y rhai a blantodd hi i Jacob ym ⁷Mesopotamia, a Dinah ei ferch : ei feibion a'i ferched *oeddynt* oll dri dyn ar ddeg ar hugain.

16 ¶ A meibion Gad ; ^mSiphion, a Haggi, Suni, ac ⁸Esbon, Eri, ac ⁹Arodi, ac Areli.

17 ¶ ⁿA meibion Aser ; Jimnah, ac Isuah, ac Isui, a Beriah, a Serah eu chwaer hwynt. A meibion Beriah ; Heber, a Malchiel.

18 ^oDyma feibion Zilpah, ^pyr hon a roddodd Laban i Leah ei ferch : a hi a blantodd y rhai hyn i Jacob, *sef* un dyn ar bymtheg.

19 ¶ Meibion Rahel ^qgwraig Jacob, *oedd* Joseph, a Benjamin.

20 Ac i Joseph y ganwyd, yn nhir yr Aipht, Manasseh, ac Ephraim, ^ry rhai a blantodd Asnath, merch Potipherah ²offeiriad On, iddo ef.

21 ¶ ¹A meibion Benjamin ; Belah, a Becher, ac Asbel, Gera, a Naaman, ^tEhi, a Ros, ^uMuppim, a ³Hupim, ac Ard.

22 Dyma feibion Rahel, y rhai a blantodd hi i Jacob ; yn bedwar dyn ar ddeg oll.

23 ¶ ^xA meibion Dan *oedd* ⁴Husim.

24 ¶ ^yA meibion Naphtali ; Jahseel, a Guni, a Jeser, a Silem.

25 ^zDyma feibion Bilhah, ^ayr hon a roddodd Laban i Rahel ei ferch : a hi a blantodd y rhai hyn i Jacob, yn saith nyn oll.

26 ^bYr holl eneidiau y rhai a ddaethant gyd â Jacob i'r Aipht, yn dyfod allan o'i ⁵lwynau ef, heblaw gwragedd meibion Jacob, *oeddynt* oll chwe enaid a thri ugain.

27 A meibion Joseph y rhai a anwyd iddo ef yn yr Aipht, *oedd* ddau enaid : ^choll eneidiau tŷ Jacob, y rhai a ddaethant i'r Aipht, *oeddynt* ddeg a thri ugain.

28 ¶ Ac efe a antonodd Judah o'i flaen at Joseph, i gyfarwyddo ei wyneb ef i Gosen : yna y daethant i dir Gosen.

29 A Joseph a barctôdd ei gerbyd, ac a aeth i fynu i gyfarfod Israel ei

dad i Gosen ; ac a ymddangosodd iddo : ac efe a syrthiodd ar ei wddf ef, ac a wylodd ar ei wddf ef ennyd.

30 A dywedodd Israel wrth Joseph, ^dByddwyf farw bellach, wedi i mi weled dy wyneb, gan dy fod di yn fyw etto.

31 A dywedodd Joseph wrth ei frodyr, ac wrth deulu ei dad, Mi a âf i fynu, ac a fynegaf i Pharaoh, ac a ddywedaf wrtho, Fy mrodyr, a theulu fy nhad, y rhai *oedd* yn nhir Canaan, a ddaethant attaf fi.

32 A'r gwŷr, bugeiliaid defaid ydynt : canys perchen anifeiliaid ydynt ; a dygasant *yma* eu praid, a'u gwartheg, a'r hyn oll *oedd* ganddynt.

33 A phan alwo Pharaoh am danoch, a ^edywedyd, Beth *yw* eich gwaith ?

34 Dywedwch, Dy weision fuant drinwyr anifeiliaid o'u hieuengctid hyd yr awr hon, nyni a'n tadau hefyd ; er mwyn cael o honoch drigo yn nhir Gosen : canys ^ffieidd-dra yr Aiphtiaid *yw* pob bugail defaid.

PENNOD XLVII.

¹ Joseph yn dwyn pump o'i frodyr, ⁷ a'i dad, ger bron Pharaoh. 11 Ynlau yn rhoddi iddynt drigfa a modd i fyw. 13 Mae efe yn cael holl arian yr Aiphtiaid, 16 a'u hani-feiliaid, 18 a'u tiroedd, i Pharaoh. 22 Ni phrynydd mo dir yr offeiriad. 23 Mae efe yn gosod y tir iddynt er y bummed ran. 28 Oedran Jacob. 29 Mae efe yn peri i Joseph dyngu y claddai efe ef gyd â'i dadau.

YNA y daeth Joseph ac a fynegodd i Pharaoh, ac a ddywedodd, Fy nhad, a'm brodyr, a'u defaid, a'u gwartheg, a'r hyn oll *oedd* ganddynt, a ddaethant o dir Canaan ; ac wele hwynt yn ^anhir Gosen.

2 Ac efe a gymmerth rai o'i frodyr, *sef* pŵm nyn, ac a'u gosododd hwynt o flaen Pharaoh.

3 A dywedodd Pharaoh wrth ei frodyr ef, Beth *yw* eich gwaith chwi ? Hwythau a ddywedasant wrth Pharaoh, ^bBugeiliaid defaid yw dy weision, nyni a'n tadau hefyd.

4 Dywedasant hefyd wrth Pharaoh, I orymdaith yn y wlad y daethom, am nad *oes* borfa i'r defaid gan dy weision ; canys trwm *yw* y newyn yngwlad Canaan : ac yr awr hon, attolwg, caed dy weision drigo yn nhir Gosen.

5 A llefarodd Pharaoh wrth Joseph, gan ddywedyd, Dy dad a'th frodyr a ddaethant attaf.

6 Tir yr Aipht sydd o'th flaen ; cyflea dy dad a'th frodyr yn y man

Cyn
CRIST
1706.^dFelly
Luc 2. 29.^epen. 47.
2, 3.^fExod. 8. 26.^apen. 45. 10.^bpen. 46. 34.

Cyn CRIST 1706.	goreu yn y wlad; trigant yn nhir Gosen: ac os gwyddost fod yn eu mysg wŷr grymmus, gosod hwynt yn ben-bugeiliaid ar yr eiddof fi.	ni adawyd i ni ger bron fy arglwydd onid ein cyrph a'n tir.	Cyn CRIST 1702.
2 Beth yw dy oedran di?	7 A dug Joseph Jacob ei dad, ac a'i gosododd ger bron Pharaoh: a Jacob a fendithiodd Pharaoh.	19 Paham y byddwn feirw o flaen dy lygaid, nyni a'n tir? pryn ni a'n tir am fara; a nyni a'n tir a fyddwn gaethion i Pharaoh: dod dithau i ni had, fel y byddom fyw, ac na fyddom feirw, ac na byddo y tir yn anghyffannedd.	1701.
c Heb. 11. 9, 13.	8 A dywedodd Pharaoh wrth Jacob, ² Pa faint yw dyddiau blynyddoedd dy einioes di?	20 A Joseph a brynodd holl dir yr Aipht i Pharaoh: canys yr Aiphtiaid a werthasant bob un ei faes; oblegid y newyn a gryffhasai arnynt: felly yr aeth y tir i Pharaoh.	
5 Neu, jel bwydo plentyn.	9 A Jacob a ddywedodd wrth Pharaoh, ^c Dyddiau blynyddoedd fy ymdaith ydynt ddeg ar hugain a chan mlynedd: ychydig a drwg fu dyddiau blynyddoedd fy einioes, ac ni chyrhaeddasant ddyddiau blynyddoedd einioes fy nhadau yn nyddiau eu hymdaith hwynt.	21 Y bobl hefyd, efe a'u symmudodd hwynt i ddinasoedd, o'r naill gwrr i derfyn yr Aipht hyd ei chwrr arall.	6 Neu, ty-wysogion.
4 diffygio.	10 A bendithiodd Jacob Pharaoh, ac a aeth allan o wŷdd Pharaoh.	22 Yn unig tir yr ^e offeiriaid ni phrynodd efe: canys rhan oedd i'r offeiriaid wedi ei phennu iddynt gan Pharaoh, a'u rhan a roddasai Pharaoh iddynt a fwyttasant hwy; am hynny ni werthasant hwy eu tir.	
1702.	11 ¶ A Joseph a gyfleodd ei dad a'i frodyr, ac a roddes iddynt feddiant y'ngwlad yr Aipht, y'ngwrr goreu y wlad, yn nhir Rameses, fel y gorchymynasai Pharaoh.	23 Dywedodd Joseph hefyd wrth y bobl, Wele, prynais chwi heddyw, a'ch tir, i Pharaoh: wele i chwi had, heuwch chwithau y tir.	
5 Heb. tyrosodd.	12 Joseph hefyd a gynhaliodd ei dad, a'i frodyr, a holl dylwyth ei dad, â bara, ³ yn ol eu teuluoedd.	24 A bydded i chwi rodidi i Pharaoh y bummed ran o'r cnwd; a bydd y pedair rhan i chwi, yn had i'r maes, ac yn ymborth i chwi, ac i'r rhai sydd yn eich tai, ac yn fwyd i'ch rhai bach.	
	13 ¶ Ac nid oedd bara yn yr holl wlad: canys y newyn oedd drwm iawn; fel yr oedd gwlad yr Aipht, a gwlad Canaan, yn ⁴ dyddfu gan y newyn.	25 A dywedasant, Cedwaist ni yn fyw: gâd i ni gael ffafir y'ngolwg fy arglwydd, a byddwn weision i Pharaoh.	1689.
	14 Joseph hefyd a gasglodd yr holl arian a gawsid yn nhir yr Aipht, ac yn nhir Canaan, am yr ymborth a brynasant hwy: a Joseph a ddug yr arian i dŷ Pharaoh.	26 A Joseph a osododd hynny yn ddeddf hyd heddyw ar dir yr Aipht, gael o Pharaoh y bummed ran; ond o dir yr offeiriaid yn unig, yr hwn nid oedd eiddo Pharaoh.	a pen. 24. 2.
	15 Pan ddarfu yr arian yn nhir yr Aipht, ac y'ngwlad Canaan, yr holl Aiphtiaid a ddaethant at Joseph, gan ddywedyd, Moes i ni fara: canys paham y byddem ni feirw ger dy fron? o herwydd darfu yr arian.	27 ¶ Trigodd Israel hefyd y'ngwlad yr Aipht o fewn tir Gosen, ac a gawsant feddiannau ynddi; cynnyddasant hefyd, ac amlhasant yn ddifrifawr.	e Felly pen. 50. 25.
	16 A dywedodd Joseph, Moeswch eich anifeiliaid; a rhoddaf i chwi am eich anifeiliaid, os darfu yr arian.	28 Jacob hefyd a fu fyw yn nhir yr Aipht ddwy flynedd ar bymtheg; felly yr oedd dyddiau Jacob, sef blynyddoedd ei einioes ef, yn saith mlynedd a deugain a chan mlynedd.	
	17 A hwy a ddygasant eu hanifeiliaid at Joseph: a rhoddos Joseph iddynt fara am y meirch, ac am y diadelloedd defaid, ac am y gyroedd gwartheg, ac am yr asynod; ac a'u ⁵ cynhaliodd hwynt â bara, am eu holl anifeiliaid, dros y flwyddyn honno.	29 A dyddiau Israel a nasant i farw: ac efe a alwodd am ei fab Joseph, ac a ddywedodd wrtho, O cheffais yn awr ffafir yn dy olwg, ^a gosod, attolwg, dy law dan fy morddwyd, a gwna â mi drugaredd a gwirionedd; ^e na chladd fi, attolwg, yn yr Aipht:	
	18 A phan ddarfu y flwyddyn honno, y daethant atto ef yr ail flwyddyn, ac a ddywedasant wrtho, Ni chelwn oddi wrth fy arglwydd ddarvoud yr arian, a myned ein hysgrubliaid a'n hanifeiliaid at fy arglwydd;		

Cyn
CRIST
1689.

f pen. 49, 29.

8 Heb. 11. 21.
Ephr. 1.
1 Brn. 1.
47.

30 Eithr mi a orweddaf gyd â'm tadau; yna dwg fi allan o'r Aipht, a chladd fi yn eu beddrod hwynt. Yntau a ddywedodd, Mi a wnaif yn ol dy air.

31 Ac efe a ddywedodd, Twng wrthyf. Ac efe a dyngodd wrtho. Yna ⁸ Israel a ymgrymmodd ar ben y gwely.

PENNOD XLVIII.

1 Joseph a'i ddau fab yn ymweled â'i dad yn ei glefyd. 2 Jacob yn ymgryfhau i'w bendithio hwy. 3 Yn adrodd yr addewid. 5 Yn cymmeryd Ephraim a Manasseh yn eiddo ei hun. 7 Yn crybwyll wrtho am fedd ei fam. 9 Yn bendithio Ephraim a Manasseh. 17 Yn gosod yr ieuangaf o flaen yr hynaf. 21 Yn prophwydo am eu dychweliad hwy i Canaan.

ABU, wedi y pethau hyn, ddywedyd o un wrth Joseph, Wele, y mae dy dad yn glaf. Ac efe a gymmerth ei ddau fab gyd âg ef, Manasseh ac Ephraim.

2 A mynegodd un i Jacob, ac a ddywedodd, Wele dy fab Joseph yn dyfod attat. Ac Israel a ymgryfhaodd, ac a eisteddodd ar y gwely.

3 A dywedodd Jacob wrth Joseph, Duw Hollalluog a ymddangosodd i mi yn ^a Luz, y'ngwlad Canaan, ac a'm bendithiodd:

4 Dywedodd hefyd wrthyf, Wele, mi a'th wnaif yn ffrwythlawn, ac a'th amlhâf, ac yn dyrfa o bobloedd y'th wnaif, a rhoddaf y tir hwn i'th had di ar dy ol di, yn etifeddiaeth dragywyddol.

5 ¶ Ac yr awr hon, dy ^b ddau fab, y rhai a anwyd i ti yn nhir yr Aipht, cyn fy nyfod attat i'r Aipht, eiddof fi fyddant hwy: Ephraim a Manasseh fyddant eiddof fi, fel Reuben a Simeon.

6 A'th eppil, y rhai a genhedlych ar eu hol hwynt, fyddant eiddot ti dy hun; ar enw eu brodyr y gelwir hwynt yn eu hetifeddiaeth.

7 ¶ A phan ddeuthum i o ² Mesopotamia, bu ^c Rahel farw gyd â mi yn nhir Canaan, ar y ffordd, pan oedd etto filldir o dir hyd Ephrath: a chleddais hi yno ar ffordd Ephrath: honno yw Bethlehem.

8 A gwelodd Israel feibion Joseph, ac a ddywedodd, Pwy yw y rhai hyn?

9 A Joseph a ddywedodd wrth ei dad, Dyma fy meibion i, a roddodd Duw i mi yma. Yntau a ddywedodd, Dwg hwynt, attolwg, attaf fi, a mi a'u bendithiaf hwynt.

10 ^d Llygaid Israel hefyd oedd

³ drymion gan henaint, fel na allai efe weled; ac efe a'u dygodd hwynt atto ef: yntau a'u cusanodd hwynt, ac a'u cofleidiodd.

11 Dywedodd Israel hefyd wrth Joseph, Ni feddyliais weled dy wyneb; etto, wele, parodd Duw i mi weled dy had hefyd.

12 A Joseph a'u tynnodd hwynt allan oddi wrth ei liniau ef, ac a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb.

13 Cymmerodd Joseph hefyd hwynt ill dau, Ephraim yn ei law ddehau tu a llaw aswy Israel, a Manasseh yn ei law aswy tu a llaw ddehau Israel; ac a'u nesaodd hwynt atto ef.

14 Ac Israel a estynodd ei law ddehau, ac a'i gosododd ar ben Ephraim, (a hwn oedd yr ieuangaf,) a'i law aswy ar ben Manasseh: gan gyfarwyddo ei ddwy law trwy wybod; canys Manasseh oedd y cynfab.

15 ¶ Ac ^e efe a fendithiodd Joseph, ac a ddywedodd, Duw, ^f yr hwn y rhodiodd fy nhadau Abraham ac Isaac ger ei fron, Duw, yr hwn a'm porthodd er pan ydwyf, hyd y dydd hwn,

16 Yr angel ^g yr hwn a'm gwaredodd i oddi wrth bob drwg, a fendithio y llangiau; fy enw hefyd, ac enw fy nhadau Abraham ac Isaac, a alwer arnynt: ^h heigiant hefyd yn lliaws y'nganol y wlad.

17 Pan welodd Joseph osod o'i dad ei law ddehau ar ben Ephraim, bu anfoddlawn ganddo: ac efe a ddaliodd law ei dad, i'w symmud hi oddi ar ben Ephraim, ar ben Manasseh.

18 Dywedodd Joseph hefyd wrth ei dad, Nid felly, fy nhad: canys dyma y cynfab, gosod dy law ddehau ar ei ben ef.

19 A'i dad a ommeddodd, ac a ddywedodd, Mi a wn, fy mab, mi a wn: bydd hwn hefyd yn bobl, a mawr fydd hwn hefyd; ond yn wir ⁱ ei frawd ieuangaf fydd mwy nag ef, a'i had ef fydd yn ^j lliaws o genhedloedd.

20 Ac efe a'u bendithiodd hwynt yn y dydd hwnnw, gan ddywedyd, ^k Ynot ti y bendithia Israel, gan ddywedyd, Gwnaed Duw di fel Ephraim, ac fel Manasseh. Ac efe a osododd Ephraim o flaen Manasseh.

21 Dywedodd Israel hefyd wrth Joseph, Wele fi yn marw; a bydd Duw gyd â chwi, ac efe a'ch dychwel chwi i dir eich tadau.

22 A ^k mi a roddais i ti un rhan

Cyn
CRIST
1689.³ drywyl.^e Heb. 11. 21.^f pen. 17. 1.
a 24. 40.^g pen. 28. 15.
a 31. 11, 13.^h cynnyddant.^h Num. 1.
33, 35.
a 2. 19, 21.
Deut. 33.
17.
Dat. 7. 6, 8.
⁵ Heb.
Uavander.ⁱ Felly
Ruth 4. 11,
12.^k Jos. 24. 32.
Ioan 4. 5.^a pen. 28. 13.
a 35. 6.^b pen. 41. 50.
a 46. 20.
Jos. 14. 4.² Padan-Aram.
^c pen. 35. 19.^d pen. 27. 1.

Cyn
CRIST
1689.

goruwch dy frodyr, yr hon a ddygais o law yr Amoriaid â'm cleddyf ac â'm bwa.

PENNOD XLIX.

1 *Jacob yn galw ei feibion i'w bendithio.* 3 *Bendith pob un o honynt.* 29 *Mae efe yn rhoddi siars arnynt ynghylch ei gladdedig-aeth; 33 ac yn marw.*

YNA y galwodd Jacob ar ei feibion, ac a ddywedodd, Ymgsgl-wch, fel y mynegwyf i chwi yr hyn a ddigwydda i chwi yn y dyddiau diweddf.

2 Ymgsglwhch, a chlywch, meibion Jacob; ië, gwrandêwch ar Israel eich tad.

3 ¶ ^aReuben fy nghynfab, tydi oedd fy ngrym, a ^bdechreuad fy nerth, rhagoriaeth baint, a rhagoriaeth cryfder.

4 Ansafadwy oedditi fel dwfr: ²ni ragori di; canys ^cdringaist wely dy dad: yna yr halogaist ef: fy ngwely a ddringodd.

5 ¶ ^dSimeon a Lefi sydd frodyr; ^eoffer creulondeb sydd yn eu hanneddau.

6 Na ddeled fy enaid i'w cyfrinach hwynt; fy ngogoniant, na fydd un â'u cynnulleidfa hwynt: canys ^eyn eu dig y lladdasant wr, ac o'u gwirfodd y ⁴diwreiddiasant gaer.

7 Melldigedig fyddo eu dig, canys tost oedd; a'u llid, canys creulawn fu: ¹rhannaf hwynt yn Jacob, a gwasgaraf hwynt yn Israel.

8 ¶ ^gTithau, Judah, dy frodyr a'th glodforant di: dy law fydd yng ngwarr dy elynion; ^hmeibion dy dad a ymgrymmant i ti.

9 Cenaw llew *wyt ti*, Judah; o'r ysglyfaeth y daethost i fynu, fy mab: ¹ymgrymmodd, gorweddodd fel llew, ac fel hen lew: pwy a'i cyfyd ef?

10 Nid ymedy y deyrn-wialen o Judah, na ^kdeddfwr oddi rhwng ei draed ef, ¹hyd oni ddêl Silo; ac atto ef y bydd cynhulliad pobloedd.

11 Yn rhwymo ei ebol wrth y winwydden, a llwdn ei asyn wrth y bêr winwydden: golchodd ei wisg mewn gwin, a'i ddillad y'ngwaed y grawnwin.

12 Coch fydd ei ^mlygaid gan win, a gwyn fydd ei ddannedd gan laeth.

13 ¶ ⁿZabulon a breswylia ym mhorthleoedd y môr; ac efe a fydd yn borthladd llongau, a'i derfyn fydd hyd Sidon.

14 ¶ Issachar sydd asyn asgyrnog, yn gorwedd rhwng dau bwn.

15 Ac a wêl lonyddwch mai da yw, a'r tir mai hyfryd: efe a ogwydda ei ysgwydd i ddwyn, ac a fydd yn gaeth dan deyrnged.

16 ¶ ^oDan a farn ei bobl fel un o lwythau Israel.

17 Dan fydd sarph ar y ffordd, a ^pneidr ar y llwybr; yn brathu sodlau y march, fel y syrthio ei farchog yn ol.

18 ^pAm dy iachawdwriaeth di y disgwyliais, ARGLWYDD.

19 ¶ ^qGad, llu a'i gorfydd; ac yntau a orfydd o'r diwedd.

20 ¶ ^rO ^rAser bras fydd ei fwyd ef, ac efe a rydd ddanteithion brenhinol.

21 ¶ ^sNaphtali fydd ewig wedi ei gollwng, yn rhoddi geiriau teg.

22 ¶ Joseph fydd gangen ffirwythlawn, cangen ffirwythlawn. wrth ffynnon, ^cceingciau yn cerdded ar hyd mur.

23 A'r saethyddion fuant chwerwrwrtho ef, ac a saethasant, ac a'i casasant ef.

24 Er hynny arhodd ei ^tfwa ef yn gryf, a breichiau ei ddwyllaw a gryfhasant, trwy ddwyllaw ^ugrymmus DDUW Jacob: oddi yno y mae y bugail, maen Israel.

25 Trwy DDUW dy dad, yr hwn a'th gynnorthwya, a'r Hollalluog, ^xyr hwn a'th fendithia â bendithion y nefoedd oddi uchod, â bendithion y dyfnder yn gorwedd isod, â bendithion y bronnau a'r groth.

26 Rhagorodd bendithion dy dad ar fendithion fy rhieni, hyd derfyn bryniau tragywyddoldeb: byddant ar ben Joseph, ac ar goryn yr hwn a neillduwyd oddi wrth ei frodyr.

27 ¶ Benjamin a ysglyfaetha fel blaidd: y bore y bwyty yr ysglyfaeth, a'r hwyr y rhan yr yspail.

28 ¶ Dyma ddeuddeg llwyth Israel oll; a dyma yr hyn a lefarodd eu tad wrthynt, ac y bendithiodd efe hwynt: pob un yn ol ei fendith y bendithiodd ete hwynt.

29 Yna y gorchymynodd efe iddynt, ac a ddywedodd wrthynt, Myfi ^ya gesglir at fy mhobl: ^zcleddwch fi gyd â'm tadau, yn yr ogof sydd ym maes Ephron yr Hethiad;

30 Yn yr ogof sydd ym maes Machpelah, yr hon sydd o flaen Mamre, y'ngwlad Canaan, ^ayr hon a brynodd Abraham gyd â'r maes gan Ephron yr Hethiad, yn feddiant beddrod.

Cyn
CRIST
1689.º Deut. 33.
22.⁵ Heb.
saeth-neidr.^p Ps. 119.
166.^q Deut. 33.
20.
¹ Chron. 5.
18.^r Deut. 33.
24.
Jos. 19. 24.^s Deut. 33.
23.⁶ Heb.
merched.^t Job 29. 20.^u Ps. 132. 2.^x Deut. 33.
13.^y pen. 15. 15.
a 25. 8.^z pen. 47. 30.^a pen. 23. 16.

Cyn
CRIST
1689.b pen. 23. 19.
a 25. 9.
c pen. 35. 29.

31 ^b Yno y claddasant Abraham a Sarah ei wraig ; ^c yno y claddasant Isaac a Rebeccah ei wraig ; ac yno y cleddais i Leah.

32 Meddiant y maes, a'r ogof *sydd* ynddo, a *gaed* gan feibion Heth.

33 Pan orphenodd Jacob orchymyn i'w feibion, efe a dynnodd ei draed i'r gwely, ac a fu farw ; a chasglwyd ef at ei bobl.

PENNOD L

1 *Arwyl Jacob.* 4 *Joseph yn cael cennad gan Pharaoh i fyned i'w gladdu ef.* 7 *Y claddedigaeith.* 15 *Joseph yn cysuro ei frodyr, y rhai oedd yn gofyn ei nawdd ef.* 22 *Ei oedran.* 23 *Mae efe yn gweled y drydedd genhedlaeth o'i feibion :* 24 *yn darogan i'w frodyr eu dychweliad :* 25 *yn cymmeryd llw ganddynt am ei esgyrn :* 26 *yn marw, ac yn cael ei roddi mewn arch.*

a pen. 46. 4.

YNA ^a y syrthiodd Joseph ar wyn-eb ei dad, ac a wylodd arno ef, ac a'i cusanodd ef.

b 2 Chron.
16. 14.
Ioan 19. 40.

2 Gorchymynodd Joseph hefyd i'w weision, y meddygon, ^b bêr-arogli ei dad ef : felly y meddygon a bêr-aroglasant Israel.

3 Pan gyflawnwyd iddo ddeugain niwrnod, (canys felly y cyflawnir dyddiau y rhai a bêr-aroglr,) yna yr Aiphtiaid a'i harwylasant ef ddeng niwrnod a thri ugain.

4 Pan aeth dyddiau ei arwyl ef heibio, yna y llefarodd Joseph wrth deulu Pharaoh, gan ddywedyd, Os cefais yr awr hon ffafir yn eich golwg, lleferwch wrth Pharaoh, attolwg, gan ddywedyd,

c pen. 47. 29.

5 ^c Fy nhad a'm tyngodd, gan ddywedyd, Wele fi yn marw : yn fy medd ^d yr hwn a gloddiais i mi yng ngwlad Canaan, yno y'm cleddi. Ac yr awr hon cafwyf fyned i fynu, attolwg, fel y claddwyf fy nhad ; yna mi a ddychwela.

d 2 Chron.
16. 14.
Es. 22. 16.
Matt. 27. 60.

6 A dywedodd Pharaoh, Dos i fynu, a chladd dy dad, fel y'th dyngodd.

7 ¶ A Joseph a aeth i fynu i gladdu ei dad : a holl weision Pharaoh, *sef* henuriaid ei dŷ ef, a holl henuriaid gwlad yr Aipht, a aethant i fynu gyd âg ef.

8 A holl dŷ Joseph, a'i frodyr, a thŷ ei dad : eu rhai bach yn unig, a'u defaid, a'u gwartheg, a adawsant yn nhir Gosen.

9 Ac aeth i fynu gyd âg ef gerbydau, a gwŷr meirch hefyd : ac yr oedd yn llw mawr iawn.

10 A hwy a ddaethant hyd lawr-dyrnu Atad, yr hwn sydd dros yr Iorddonen ; ac a alarasant yno

alar mawr, a thrwm iawn : canys gwnaeth alar dros ei dad saith niwrnod.

11 Pan welodd y Canaaneaid, y rhai oedd yn preswyllo yn y wlad, y galar yn llawr-dyrnu Atad ; yna y dywedasant, Dyma alar trwm gan yr Aiphtiaid : am hynny y galwasant ei enw ² Abel-Misraim, yr hwn *sydd* dros yr Iorddonen.

12 A'i feibion a wnaethant iddo megis y gorchymynasai efe iddynt.

13 Canys ^e ei feibion a'i dygasant ef i wlad Canaan, ac a'i claddasant ef yn ogof maes Machpelah : yr hon ^f a brynasai Abraham gyd â'r maes, yn feddiant beddrod, gan Ephron yr Hethiad, o flaen Mamre.

14 ¶ A dychwelodd Joseph i'r Aipht, efe, a'i frodyr, a'r rhai oll a aethant i fynu gyd âg ef i gladdu ei dad, wedi iddo gladdu ei dad.

15 ¶ Pan welodd brodyr Joseph farw o'u tad, hwy a ddywedasant, Joseph ond odid a'n casâ ni, a chan dalu a dâl i ni yr holl ddrwg a wnaethom ni iddo ef.

16 A hwy a ³ anfonasant at Joseph i ddywedyd, Dy dad a orchymynodd o flaen ei farw, gan ddywedyd,

17 Fel hyn y dywedwch wrth Joseph ; Attolwg, maddeu yr awr hon gamwedd dy frodyr, a'u pechod hwynt ; canys gwnaethant i ti ddrwg : ond yr awr hon, maddeu, attolwg, gamwedd gweision Duw dy dad. Ac wylodd Joseph pan lefarasant wrtho.

18 A'i frodyr a ddaethant hefyd, ac a syrthiasant ger ei fron ef ; ac a ddywedasant, Wele ni yn weision i ti.

19 A dywedodd Joseph wrthynt, ⁴ Nac ofnwch ; canys a *ydwyf* fi yn lle Duw ?

20 Chwi a fwriadasoeh ddrwg i'm herbyn ; ond Duw a'i bwriadodd i ddaioni, i ddwyn i ben, fel y *gwelir* heddyw, i gadw yn fyw bobl lawer.

21 Am hynny nac ofnwch yr awr hon : myfi a'ch cynhaliaf chwi, a'ch rhai bach. Ac efe a'u cysurodd hwynt, ac a lefarodd wrth *fodd* eu calon.

22 ¶ A Joseph a drigodd yn yr Aipht, efe, a theulu ei dad : a bu Joseph fyw gan mlynedd a deg.

23 Gwelodd Joseph hefyd, o Ephraim, orwyrion : ^h maethwyd hefyd blant Machir, fab Manasseh, ar liniau Joseph.

Cyn
CRIST
1689.2 Sef,
Galar yr
Aiphtiaid.

e Act. 7. 16.

f pen. 23. 16.

3 Heb.
yrrasant
orchymyn.

4 pen. 45. 5.

1635.

h Num. 32.
39.

Cyn
CRIST
1571.* pen. 6. 20.
Num. 26.
50.
1 Chron. 23.
14.
b Act. 7. 20.
Heb. 11. 23.

YNA ^a gwr o dŷ Lefi a aeth, ac a briododd ferch i Lefi.

2 A'r wraig a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab: a phan welodd hi mai tlws ydoedd efe, ^bhi a'i cuddiodd ef dri mis.

3 A phan na allai hi ei guddio ef yn hŵy, hi a gymmerodd gawell iddo ef o lafrwyn, ac a ddwbiodd hwnnw â chlai ac â phyg; ac a osododd y bachgen ynddo, ac a'i rhoddodd ym mysg yr hesg ar fin yr afon.

4 A'i chwaer ef a safodd o bell, i gael gwybod beth a wnaid iddo ef.

5 ¶ A merch Pharaoh a ddaeth i waered i'r afon i ymolchi; (a'i llangcesau oedd yn rhodio ger llaw yr afon;) a hi a ganfu y cawell y'ngghanol yr hesg, ac a anfonodd ei llaw-forwyn i'w gyrchu ef.

6 Ac wedi iddi ei agoryd, hi a ganfu y bachgen; ac wele y plentyn yn wlo: a hi a dosturiodd wrtho, ac a ddywedodd, *Un* o blant yr Hebreaid *yw* hwn.

7 Yna ei chwaer ef a ddywedodd wrth ferch Pharaoh, A âf fi i alw attat fammaeth o'r Hebrëesau, fel y mago hi y bachgen i ti?

8 A merch Pharaoh a ddywedodd wrthi, Dos. A'r llangces a aeth ac a alwodd fam y bachgen.

9 A dywedodd merch Pharaoh wrthi, Dwg ymaith y bachgen hwn, a maga ef i mi, a minnau a roddaf i ti dy gyflog. A'r wraig a gymmerodd y bachgen, ac a'i magodd.

10 Pan aeth y bachgen yn fawr, hi a'i dug ef i ferch Pharaoh; ac efe a fu iddi yn fab: a hi a alwodd ei enw ef ²Moses; O herwydd, eb hi, o'r dwfr y tynnais ef.

11 ¶ A bu yn y dyddiau hynny, ^cpan aeth Moses yn fawr, fyned o hono allan at ei frodyr, ac edrych ar eu beichiau hwynt, a gweled Aiphtwr yn taro Hebrëwr, *un* o'i frodyr.

12 Ac efe a edrychodd yma ac accw; a phan welodd nad *oedd yno* neb, efe a laddodd yr Aiphtiad, ac a'i cuddiodd yn y tywod.

13 Ac ^defe a aeth allan yr ail dydd; ac wele ddau Hebrëwr yn ymryson: ac efe a ddywedodd wrth yr hwn oedd ar y cam, Paham y tarewi dy gyfaill?

14 A dywedodd yntau, Pwy a'th osododd di yn ³bennaeth ac yn frawdwr arnom ni? ai meddwl yr wyt ti fy lladd i, megis y lleddaist

yr Aiphtiad? A Moses a ofnodd, ac a ddywedodd, Diau y gwyddir y peth hyn.

15 Pan glybu Pharaoh y peth hyn, efe a geisiodd ladd Moses: ond ^eMoses a ffordd rhag Pharaoh, ac a arhosodd yn nhir Midian; ac a eisteddodd wrth bydew.

16 Ac i ⁴offeiriad Midian yr ydoedd saith o ferched: a'r *rhai hynny* a ddaethant ac a dynnasant *ddwfr*, ac a lanwasant y cafnau i ddyfrhâu defaid eu tad.

17 Ond y bugeiliaid a ddaethant ac a'u gyrrasant ymaith: yna y cododd Moses, ac a'u cynnorthwyodd hwynt, ac a ddyfrhaodd eu praid hwynt.

18 Yna y daethant at Reuel eu tad: ac efe a ddywedodd, ⁵Paham y daethoch heddyw cyn gynted?

19 A hwy a ddywedasant, Aiphtwr a'n hachubodd ni o law y bugeiliaid; a chan dynnu a dynnodd *ddwfr* hefyd i ni, ac a ddyfrhaodd y praid.

20 Ac efe a ddywedodd wrth ei ferched, Pa le *y mae* efe? paham y gollyngasoch ymaith y gwr? Gelwech arno, a bwyttâd fara.

21 A bu Moses foddllawn i drigo gyd â'r gwr: ac yntau a roddodd Sephorah ei ferch i Moses.

22 A hi a esgorodd ar fab; ac efe a alwodd ei enw ef ^fGersom: O herwydd ^gdieithr, eb efe, a fûm i mewn gwlad ddieithr.

23 ¶ Ac ^hyn ol dyddiau lawer, bu farw brenhin yr Aipht; a phlant Israel ⁱa ucheneidiasant oblegid y caethiwd, ac a waeddasant; ^ka'u gwaedd hwynt a ddychafodd at Duw, oblegid y caethiwd.

24 A Duw a glybu eu huchenaidd hwynt; a Duw a gofiodd ei ^lgyfammod âg Abraham, âg Isaac, ac â Jacob.

25 A Duw a edrychodd ar blant Israel; Duw hefyd ^ma gydnabu *â hwynt*.

PENNOD III.

1 Moses yn bugeilio defaid Jethro. 2 Duw yn ymddangos iddo mewn perth yn llosgi: 9 ac yn ei anfon ef i waredu Israel. 14 Enw Duw. 15 Ei gennaduriaeth ef at Israel.

AMOSES oedd yn bugeilio defaid Jethro ei ²chwegrwn, offeiriad Midian: ac efe a yrodd y praid o'r tu cefn i'r anialweh, ac a ddaeth i ^afynydd Duw, Horeb.

2 Ac angel yr **ARGLWYDD** a ym-

Cyn
CRIST
1531.

e Act. 7. 29.

4 *dynysog*.
Felly Gen.
41. 45.5 *pa fodd*.

f pen. 18. 3.

g Heb. 11.
13, 14.h pen. 7. 7.
Act. 7. 30.i Num. 20.
16.k Gen. 18. 20.
pen. 22. 23.
27.
Deut. 24. 15.
Iago 5. 4.l Gen. 15. 14.
a 46. 4.

m pen. 3. 7.

1491.

2 Neu, *dad*
y'nyhuf-
raith.a pen. 18. 6.
1 Bren. 19.
8.

Cyn
CRIST
1491.b Deut. 33.
16.
Act. 7. 30.

ddangosodd iddo mewn ^bfflam dân o ganol perth: ac efe a edrychodd, ac wele, y berth yn llosgi yn dân, a'r berth heb ei difa.

3 A dywedodd Moses, Mi a droaf yn awr, ac a edrychaf ar y weledigaeth fawr hon, paham nad yw y berth wedi llosgi.

c Deut. 33.
16.

4 Pan welodd yr ARGLWYDD ei fod efe yn troi i edrych, DUW a alwodd arno ^co ganol y berth, ac a ddywedodd, Moses, Moses. A dywedodd yntau, Wele fi.

d Jos. 5. 15.
Act. 7. 33.

5 Ac efe a ddywedodd, Na nesâ yma: ^ddiosg dy esgidiau oddi am dy draed; o herwydd y lle yr wyt ti yn sefyll arno sydd ddaear sanctaidd.

e Matt. 22.
32.
Marc 12.
28.
Luc 20. 37.
Act. 7. 32.
f Felly
1 Bren. 19.
13.
Es. 6. 1, 5.

6 Ac efe a ddywedodd, ^eMyfi yw DUW dy dad, DUW Abraham, DUW Isaac, a DUW Jacob. A Moses a guddiodd ei wyneb; oblegid ^fofni yr ydoedd edrych ar DDUW.

g pen. 2. 23.

7 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD, Gan weled y gwelais gystudd fy mhobl sydd yn yr Aipht, ^ga'u gwaedd o achos eu meistriaid-gwaith a glywais; canys mi a wn oddi wrth eu doluriau.

h Gen. 11. 5.
7. a 18. 21.

8 A ^hmi a ddisgynais i'w gwaredu hwy o law yr Aiphtiaid, ac i'w dwyn o'r wlad honno i wlad dda a helaeth, i wlad yn llifeirio o laeth a mêl; i le ⁱy Canaaneaid. a'r Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Phereziaid, yr Hefiaid hefyd, a'r Jebusiaid.

i Gen. 15. 18.

9 Ac yn awr wele, gwaedd meibion Israel a ddaeth attaf fi; a hefyd mi a welais y gorthrymder â'r hwn y gorthrymmodd yr Aiphtiaid hwynt.

k Ps. 105. 26.

10 ^kTyred gan hynny yn awr, a mi a'th anfonaf at Pharaoh; fel y dygech fy mhobl, plant Israel, allan o'r Aipht.

l Edrych
Es. 6. 5, 8.
Jer. 1. 6.

11 ¶ A dywedodd Moses wrth DDUW, ^lPwy ydwyf fi, fel yr awn i at Pharaoh, ac y dygwn blant Israel allan o'r Aipht?

m Jos. 1. 5.

12 Dywedodd yntau, Dïau ^my byddaf gyd â thi; a hyn a fydd arwydd i ti, mai myfi a'th anfonodd: Wedi i ti ddwyn fy mhobl allan o'r Aipht, chwi a wasanaethwch DDUW ar y mynydd hwn.

13 A dywedodd Moses wrth DDUW, Wele, pan ddelwyf fi at feibion Israel, a dywedyd wrthynt, DUW eich tadau a'm hanfonodd atoch; os dywedant wrthyf, Beth yw ei enw ef? beth a ddywedaf fi wrthynt?

14 A DUW a ddywedodd wrth Moses, YDWYF YR HWN YDWYF: dywedodd hefyd, Fel hyn yr adroddi wrth feibion Israel; ⁿYDWYF a'm hanfonodd atoch.

15 A DUW a ddywedodd drachefn wrth Moses, Fel hyn y dywedi wrth feibion Israel; ARGLWYDD DDUW eich tadau, DUW Abraham, DUW Isaac, a DUW Jacob, a'm hanfonodd atoch: dyma ^ofy enw byth, a dyma fy nghoffadwriaeth o genhedlaeth i genhedlaeth.

16 Dos a ^pchynnull henuriaid Israel, a dywed wrthynt, ARGLWYDD DDUW eich tadau, DUW Abraham, Isaac, a Jacob, a ymddangosodd i mi, gan ddywedyd, ^qGan ymweled yr ymwelais â chwi, a gwelais yr hyn a wnaed i chwi yn yr Aipht.

17 A dywedais, Mi a'ch dygaf chwi i fynu o adfyd yr Aipht, i wlad y Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Phereziaid, yr Hefiaid hefyd, a'r Jebusiaid; i wlad yn llifeirio o laeth a mêl.

18 A ^rhwy a wrandawant ar dy lais; a thi a ddeui, ti a henuriaid Israel, at frenhin yr Aipht, a dywedwch wrtho, ARGLWYDD ^sDDUW yr Hebreaid a gyfarfu â ni; ac yn awr gâd i ni fyned, attolwg, daith tri diwrnod i'r anialwch, fel yr aberthom i'r ARGLWYDD ein DUW.

19 ¶ A mi a wn na edy brenhin yr Aipht i chwi fyned, ond mewn llaw gadarn.

20 Am hynny mi a estynaf fy llaw, ac a darawaf yr Aipht â'm holl ryfeddodau, y rhai a wnaef yn ei chanol; ac wedi hynny efe a'ch gollwng chwi ymaith.

21 A rhoddaf hawddgarwch i'r bobl hyn y'ngolwg yr Aiphtiaid: a bydd, ^tpan eloch, nad eloch yn waglaw;

22 ^uOnd pob gwaig a fenthycia gan ei chymmydoges, a chan yr hon fyddo yn cyttal â hi, ^sddodrefn arian, a dodrefn aur, a gwisgoedd: a chwi a'u gosodwch hwynt am eich meibion ac am eich merched: ac ^xa yspeiliwch yr ⁴Aiphtiaid.

PENNOD IV.

1 Troi gwialen Moses yn sarph. 6 Ei law ef yn gwahan-glwyo. 10 Efe yn anweyllysgar i'w anfon. 14 Appwyntio Aaron i'w helpu ef. 18 Moses yn ymadael oddi wrth Jethro. 21 Cennadwriaeth Duw at Pharaoh. 24 Sephorah yn emwaedu ar ei mab. 27 Danfon Aaron i gyfarfod â Moses. 31 Y bobl yn credu iddynt.

Cyn
CRIST
1491.n pen. 6. 3.
2 Cor. 1. 20.
Heb. 13. 8.
Dat. 1. 4.

o Ps. 135. 13.

p pen. 4. 29.

q Gen. 50. 24.

r pen. 4. 31.

s pen. 5. 3.

t Gen. 15. 14.

u pen. 11. 2.
a 12. 35.

s dlysau.

x Ezech. 39.

10.
4 Neu,
Aipht.

Cyn
CRIST
1491.

A MOSES a attebodd, ac a ddywedodd, Etto, wele, ni chredant i mi, ac ni wrandawant ar fy llais; ond dywedant, Nid ymddangosodd yr ARGLWYDD i ti.

2 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Beth sydd yn dy law? Dywedodd yntau, Gwialen.

3 Ac efe a ddywedodd, Tafi hi ar y ddaear. Ac efe a'i tafiodd hi ar y ddaear; a hi a aeth yn sarph: a Moses a giliodd rhagddi.

4 Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Estyn dy law, ac ymafael yn ei llosgwrn hi. Ac efe a estynnodd ei law, ac a ymaflodd ynddi; a hi a aeth yn wialen yn ei law ef:

5 Fel y credant ymddangos i ti, o ARGLWYDD DDUW eu tadau, DUW Abraham, DUW Isaac, a DUW Jacob.

6 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrtho drachefn, Dod yn awr dy law yn dy fynwes. Ac efe a roddodd ei law yn ei fynwes: a phan dynnodd efe hi allan, wele, ei law ef yn wahan-glwyfol a fel yr eira.

7 Ac efe a ddywedodd, Dod eilwaith dy law yn dy fynwes. Ac efe a roddodd eilwaith ei law yn ei fynwes, ac a'i tynnodd hi allan o'i fynwes; ac wele, hi a droisai fel ei gnawd arall ef.

8 A bydd, oni chredant i ti, ac oni wrandawant ar lais yr arwydd cyntaf, etto y credant i lais yr ail arwydd.

9 A bydd, oni chredant hefyd i'r ddau arwydd hyn, ac oni wrandawant ar dy lais, ti a gymmeri o ddwfr yr afon ac a'i tywellti ar y sychdir; a bydd by dyfroedd a gymmrech o'r afon yn waed ar y tir sych.

10 ¶ A dywedodd Moses wrth yr ARGLWYDD, O fy Arglwydd, ni bŵm wr ymadroddus, na chyn hyn, nac er pan leferaist wrth dy was; eithr safndrwm a thafodtrwm ydwyf.

11 A dywedodd yr ARGLWYDD wrtho, Pwy a wnaeth enau i ddyn? neu pwy a ordeiniodd fudan, neu fyddar, neu y neb sydd yn gweled, neu y dall? onid myfi yr ARGLWYDD?

12 Am hynny dos yn awr; a mi a fyddaf gyd â'th enau, ac a ddysgaf i ti yr hyn a ddywedych.

13 Dywedodd yntau, O fy Arglwydd, danfon, attolwg, gyd â'r hwn a ddanfonych.

14 Ac ennynodd digofaint yr ARGLWYDD yn erbyn Moses; ac efe

a ddywedodd, Onid dy frawd yw Aaron y Lefiad? mi a wn y medr efe lefaru yn groyw: ac wele efe yn dyfod allan i'th gyfarfod; a phan y'th welo, efe a lawenycha yn ei galon.

15 ¶ Llefara dithau wrtho ef, a gosod y geiriau hyn yn ei enau: a minnau a fyddaf gyd â'th enau di, a chyd â'i enau yntau, a dysgaf i chwi yr hyn a wneloch.

16 A llefared yntau trosot ti wrth y bobl: ac felly y bydd efe yn lle genau i ti, a thithau a fyddi yn lle Duw iddo yntau.

17 Cymmer hefyd y wialen hon yn dy law, yr hon y gwnei wyrthiau â hi.

18 ¶ A Moses a aeth, ac a ddychwelodd at ⁶Jethro ei chwegrwn, ac a ddywedodd wrtho, Gâd i mi fyned, attolwg, a dychwelyd at fy mrodyr sydd yn yr Aipht, a gwel-ed a ydynt etto yn fyw. A dywedodd Jethro wrth Moses, Dos mewn heddwdh.

19 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses ym Midian, Dos, dychwel i'r Aipht; o herwydd ^hbu feirw yr holl wŷr oedd yn ceisio dy einioes.

20 A Moses a gymmerth ei wraig, a'i feibion, ac a'u gosododd hwynt ar asyn, ac a ddychwelodd i wlad yr Aipht: cymmerodd Moses hefyd wialen Duw yn ei law.

21 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Pan elych i ddychwel-yd i'r Aipht, gwel i ti wneuthur ger bron Pharaoh yr holl ryfeddodau a roddais yn dy law: ond ⁱmi a galedaf ei galon ef, fel na ollyngo ymaith y bobl.

22 A dywed wrth Pharaoh, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; ^kFy mab i, ^{sef} ^lfy nghyntaf-anedig, yw Israel.

23 A dywedais wrthyt, Gollwng fy mab, fel y'm gwasanaetho: ond os gwrthodi ei ollwng ef, wele, ^mmi a laddaf dy fab di, ^{sef} dy gyntaf-anedig.

24 ¶ A bu, ar y ffordd yn y lletty, ⁿgyfarfod o'r ARGLWYDD âg ef, a cheisio ei ladd ef.

25 Ond Sephorah a gymmerth ^ogyllell lêm, ac a dorrodd ddien-waediad ei mab, ac a'i bwriodd i gyffwrdd â'i draed ef; ac a ddywedodd, Diau dy fod yn briod gwaedlyd i mi.

Cyn
CRIST
1491.

f pen. 7. 1, 2.

5 pen. 7. 1.

6 Heb.
Jether.h pen. 2. 15,
23.
Matt. 2. 20.i pen. 7. 3, 13.
a 9. 12.
a 10. 1.
a 14. 8.
Deut. 2. 30.
Jos. 11. 20.
Es. 63. 17.
Ioan 12. 40.
Rhuf. 9. 18.
k Rhuf. 9. 4.
l Jer. 31. 9.
Iago 1. 18.m pen. 11. 5,
a 12. 29.n Num. 22.
22.7 Neu,
garreg.
o Jos. 5. 2, 3.a Num. 12.
10.
2 Bren. 5.
27.2 Heb. bydd
a bydd.
b pen. 7. 19.3 o eiriau.
4 Heb. na
dos nac
echdoe.
c pen. 6. 12.

d Ps. 94. 9.

e Mat. 10. 17.
Marc 13. 11.
Luc 12. 11.6 ddyllit ei
ddanfôn.

Cyn
CRIST
1491.Cyn
CRIST
1491.

26 A'r ARGLWYDD a beidiodd âg ef: yna y dywedodd hi, Priod gwaed-lyd wyt, oblegid yr enwaediad.

27 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Aaron, Dos i gyfarfod â Moses i'r anialwch. Ac efe a aeth, ac a gyfarfu âg ef ym ^e mynydd Duw, ac a'i cusanodd ef.

28 A Moses a fynegodd i Aaron holl eiriau yr ARGLWYDD, yr hwn a'i hanfonasai ef, a'r holl arwyddion a orchymynasai efe iddo.

29 ¶ A Moses ac Aaron a aethant, ac a gynnnullasant holl henuriaid meibion Israel.

30 Ac Aaron a draethodd yr holl eiriau a lefarasai yr ARGLWYDD wrth Moses, ac a wnaeth yr arwyddion y'ngolwg y bobl.

31 A chredodd y bobl: a phan glywsant ymwelod o'r ARGLWYDD â meibion Israel, ac iddo edrych ar eu gorthrymder, yna ^h hwy a ymgrymmasant, ac a addolasant.

PENNOD V.

1 Pharaoh yn rhoddi sên i Moses ac Aaron am eu cemaaduriaeth: 5 yn ychwanegu tasg yr Israeliaid: 15 yn eu ceryddu hwynt am eu hachwynion. 21 Hwythau yn llefain yn erbyn Moses ac Aaron. 22 Moses yn cwyno wrth Dduw.

AC wedi hynny, Moses ac Aaron a aethant i mewn, ac a ddywedasant wrth Pharaoh, Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD DDUW Israel; Gollwng ymaith fy mhobl, fel y cadwont wyl i mi yn yr anialwch.

2 A dywedodd Pharaoh, ^a Pwy yw yr ARGLWYDD, fel y gwrandaŵn i ar ei lais, i ollwng Israel ymaith? Yr ARGLWYDD nid adwaen, ac Israel ni ollyngaf.

3 A dywedasant hwythau, ^b Duw yr Hebreaid a gyfarfu â ni: gâd i ni fyned, attolwg, daith tridiau yn yr anialwch, ac aberthu i'r ARGLWYDD ein Duw; rhag iddo ein rhuthro â haint, neu â chleddyf.

4 A dywedodd brenhin yr Aipht wrthynt, Moses ac Aaron, paham y perwch i'r bobl beidio â'u gwaith? ewch at eich beichiau.

5 Pharaoh hefyd a ddywedodd, Wele, pobl y wlad yn awr ydynt lawer, a pharasoch iddynt beidio â'u llwythau.

6 A gorchymynodd Pharaoh, y dydd hwnnw, i'r rhai oedd feistriaid-gwaith ar y bobl, a'u swyddogion, gan ddywedyd,

7 Na roddwch mwyach wellt i'r

bobl i wneuthur priddfeini, megis o'r blaen; elant a chasglant wellt iddynt eu hunain.

8 A rhifedi y priddfeini y rhai yr oeddynt hwy yn ei wneuthur o'r blaen a roddwch arnynt; na leihêwch o hynny: canys segur ydynt; am hynny y maent yn gweiddi, gan ddywedyd, Gâd i ni fyned ac aberthu i'n Duw.

9 Trymhâer y gwaith ar y gwŷr, a gweithiant ynddo; fel nad edrychant am eiriau ofer.

10 ¶ A meistriaid-gwaith y bobl, a'u swyddogion, a aethant allan, ac a lefarasant wrth y bobl, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed Pharaoh, Ni roddaf wellt i chwi.

11 Ewch chwi, a cheisiwch i chwi wellt lle y caffoch; er hynny ni leihêir dim o'ch gwaith.

12 A'r bobl a ymwasgarodd trwy holl wlad yr Aipht, i gasglu sofr yn lle gwellt.

13 A'r meistriaid-gwaith oedd yn eu prysuro, gan ddywedyd, Gorphenwch eich gwaith, dogn dydd yn ei ddydd, megis pan oedd gwellt.

14 A churwyd swyddogion meibion Israel, y rhai a osodasai meistriaid-gwaith Pharaoh arnynt hwy; a dywedwyd, Paham na orphenasoch eich tasg, ar wneuthur priddfeini, ddoe a heddyw, megis cyn hynny?

15 ¶ Yna swyddogion meibion Israel a ddaethant ac a lefasant ar Pharaoh, gan ddywedyd, Paham y gwnei fel hyn â'th weision?

16 Gwellt ni roddir i'th weision; a Gwnewch briddfeini i ni, meddant: ac wele dy weision a gurwyd; a'th bobl di dy hun sydd ar y bai.

17 Ac efe a ddywedodd, Segur, segur ydych; am hynny yr ydych chwi yn dywedyd, Gâd i ni fyned ac aberthu i'r ARGLWYDD.

18 Am hynny ewch yn awr, gweithiwch; ac ni roddir gwellt i chwi; etto chwi a roddwch yr *un* cyfrif o'r priddfeini.

19 A swyddogion meibion Israel a'u gwelent eu hun mewn *lle* drwg, pan ddywedid, Na leihêwch *ddim* o'ch priddfeini, dogn dydd yn ei ddydd.

20 ¶ A chyfarfuant â Moses ac Aaron, yn sefyll ar eu ffordd, pan oeddynt yn dyfod allan oddi wrth Pharaoh:

21 A dywedasant wrthynt, Edryched yr ARGLWYDD arnoch chwi, a barned; am i chwi beri i'n sawyr

P pen. 3. 1.

q pen. 12. 27.

a Job 21. 15.

b pen. 3. 18.

Cyn
CRIST
1491.^aGen. 34. 30.

ni °ddrewi ger bron Pharaoh, a cher bron ei weision, gan roddi cledddyf yn eu llaw hwynt i'n lladd ni.

22 A dychwelodd Moses at yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD, paham y drygaist y bobl hyn? i ba beth y'm hanfonaist?

23 Canys er pan ddeuthum at Pharaoh, i lefaru yn dy enw di, efe a ddygodd y bobl hyn; a chan waredu ni waredaist dy bobl.

PENNOD VI.

1 Duw yn adnewyddu ei addewid, trwy ei enw JEHOFAH. 14 Achar Reuben, 15 Simeon, 16 a Lefi, o'r hwn y daeth Moses ac Aaron.

YNA y dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Yn awr y cei wel-ed beth a wnaif i Pharaoh: canys °trwy law gadarn y gollwng efe hwynt, a thrwy law gadarn ^by gyrr efe hwynt o'i wlad.

2 Duw hefyd a lefarodd wrth Moses, ac a ddywedodd wrtho, Myfi *yw* ²JEHOFAH.

3 A mi a ymddangosais i Abraham, i Isaac, ac i Jacob, dan enw °Duw Hollalluog; ond *erbyn* fy enw °JEHOFAH ni bŵm adnabyddus iddynt.

4 Hefyd mi a sicrheais fy nghyfammod â hwynt, °am roddi iddynt wlad Canaan, sef gwlad eu hymdaith, yr hon yr ymdeithiasant ynddi.

5 A °mi a glywais hefyd uchenaidd plant Israel, y rhai y mae yr Aiphtiaid yn eu caethiwo; a chofiais fy nghyfammod.

6 Am hynny dywed wrth feibion Israel, Myfi *yw* yr ARGLWYDD; a myfi a'ch dygaf chwi allan oddi tan lwythau yr Aiphtiaid, ac a'ch rhyddhâf o'u caethiwed hwynt; ac a'ch gwaredaf â braich estynedig, ac â barnedigaethau mawrion.

7 Hefyd mi a'ch cymmeraf yn bobl i mi, ac a fyddaf yn Dduw i chwi: a chewch wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn sydd yn eich dwyn chwi allan oddi tan lwythau yr Aiphtiaid.

8 A mi a'ch dygaf chwi i'r wlad, am yr hon ³y °tyngais y rhoddwn hi i Abraham, i Isaac, ac i Jacob; a mi a'i rhoddaf i chwi yn etifeddi-iaeth: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

9 ¶ A Moses a lefarodd felly wrth feibion Israel; ond ni wrandawsant ar Moses, gan gyfyngdra yspryd, a chan gaethiwed caled.

10 A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

11 Dos i mewn; dywed wrth Pharaoh, brenhin yr Aipht, am iddo ollwng meibion Israel allan o'i wlad.

12 A Moses a lefarodd ger bron yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Wele, plant Israel ni wrandawsant arnaf fi; a pha fodd y'm gwrandawai Pharaoh, a minnau °yn ddi-enwaededig o wefusau?

13 A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses ac Aaron, ac a roddodd orchymyn iddynt at feibion Israel, ac at Pharaoh brenhin yr Aipht, i ddwyn meibion Israel allan o wlad yr Aipht.

14 ¶ Dyma eu pen-cenedl hwynt: °meibion Reuben, y cyntaf-anedig i Israel; Hanoch, a Phalu, Hesron, a Charmi: dyma deuluoedd Reuben.

15 A °meibion Simeon; Jemuel, a Jamin, Ohad, a Jachin, Sohar hefyd, a Saul mab y Ganaanees: dyma deuluoedd Simeon.

16 ¶ Dyma hefyd enwau °meibion Lefi, yn ol eu cenhedlaethau; Gerson, Cohath hefyd, a Merari: a blynyddoedd oes Lefi *oedd* gant ac onid tair blynedd deugain.

17 °meibion Gerson; Libni, a Simi, yn ol eu teuluoedd.

18 A °meibion Cohath; Amram, ac Ishar, Hebron hefyd, ac Uzziel: a blynyddoedd oes Cohath *oedd* dair ar ddeg ar hugain a chàn mlynedd.

19 °Meibion Merari *oedd* Mahali, a Musi: dyma deuluoedd Lefi, yn ol eu cenhedlaethau.

20 Ac °Amram a gymmerodd Jochebed, ei fodryb chwaer ei dad, yn wraig iddo; a hi a ymddûg iddo Aaron a Moses: a blynyddoedd oes Amram *oedd* onid tair deugain a chàn mlynedd.

21 ¶ A °meibion Ishar; Corah, a Nepheg, a Sicri.

22 A °meibion Uzziel; Misael, ac Elsaphan, a Sithri.

23 Ac Aaron a gymmerodd Elisaba, merch °Aminadab, chwaer Nahason, yn wraig iddo; a hi a ymddûg iddo °Nadab ac Abihu, Eleazar ac Ithamar.

24 Meibion Corah hefyd; Assir, ac Elcanah, ac Abiasaph: dyma deuluoedd y Corahiaid.

25 Ac Eleazar, mab Aaron, a gymmerodd yn wraig iddo *un* o ferched Putiel; a °hi a ymddûg iddo ef Phineas: dyma bennau cenedl y Lefiaid, yn ol eu teuluoedd.

26 Dyma Aaron a Moses, y rhai y

Cyn
CRIST
1491.^h pen. 4. 10.
^a ad. 30.¹ Gen. 46. 9.
¹ Chron.
5. 3.^k 1 Chron.
4. 24.1619.
¹ Num. 3. 17.
¹ Chron. 6.
1. 16.^m 1 Chron.
6. 17. a
23. 7.ⁿ Num. 26.
57.
¹ Chron. 6.
2. 13.º 1 Chron.
6. 19. a
23. 21.^p pen. 2. 1.
¹ Num. 26.
59.^q Num. 16. 1.
¹ Chron. 6.
37. 38.^r Lef. 10. 4.
¹ Num. 3. 30.Cylch
1530.^s Ruth 4. 19,
20.¹ Chron.
2. 10.^t Num. 3. 2.
a 26. 60.
¹ Chron. 6.
3. a 24. 1.^u Num. 25.
11.

1491.

^a pen. 3. 19.^b pen. 12.
33, 30.² Neu, IOR.^c Gen. 17. 1.
a 35. 11.
a 48. 3.
^d pen. 3. 14.^e Gen. 17. 8.
a 28. 4.^f pen. 2. 24.³ Heb.
codais fy
llaw.
Edrych
Gen. 14. 22.
Deut. 32.
40.^g Gen. 15. 18.
a 26. 3.
a 35. 12.

Cyn
CRIST
1491.

dywedodd yr ARGLWYDD wrthynt, Dygwch feibion Israel allan o wlad yr Aipht, yn ol eu lluoedd.

27 Dyma y rhai a lefarasant wrth Pharaoh, brenhin yr Aipht, am ddwyn meibion Israel allan o'r Aipht: dyma y Moses ac Aaron hwnnw.

28 ¶ A bu, ar y dydd y llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses yn nhir yr Aipht,

29 Lefaru o'r ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd, Myfi *yw* yr ARGLWYDD: dywed wrth Pharaoh, brenhin yr Aipht, yr hyn oll yr ydwyf fi yn ei ddywedyd wrthynt.

30 A dywedodd Moses ger bron yr ARGLWYDD, Wele fi ^ayn ddien-waededig o wefusau; a pha fodd y gwrendy Pharaoh arnaf?

PENNOD VII.

1 *Duo yn rhoi calon ym Moses i fyned at Pharaoh. 7 Ei oedran ef. 8 Ei wialen ef yn troi yn sarph. 11 Yr hudolion yn gwneuthur y cyffelyb. 13 Caledu calon Pharaoh. 14 Cennadwriaeth Duw at Pharaoh. 19 Troi yr afon yn waed.*

AR ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Gwel, mi a'th wneuthum ^ayn dduw i Pharaoh; ac Aaron dy frawd fydd yn brophwyd i tithau.

2 Ti a leferi yr hyn oll a orchymynwyf i ti; ac Aaron dy frawd a lefara wrth Pharaoh, ar iddo ollwng meibion Israel ymaith o'i wlad.

3 A ^bminnau a galedaf galon Pharaoh, ac a amlhâf fy arwyddion a'm rhyfeddodau y'ngwlad yr Aipht.

4 Ond ni wrendy Pharaoh arnoch: yna y rhoddaf fy llaw ar yr Aipht; ac y dygaf allan fy lluoedd, fy mhobl, meibion Israel, o wlad yr Aipht, ^ctrwy farnedigaethau mawrion.

5 A'r Aiphtiaid a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, pan estynwyf fy llaw ar yr Aipht, a dwyn meibion Israel allan o'u mysg hwynt.

6 A gwnaeth Moses ac Aaron fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD idd-ynt; *ie*, felly y gwnaethant.

7 A Moses *ydoedd* fab pedwar ugain mlwydd, ac Aaron yn fab tair blwydd a phedwar ugain, pan lefarasant wrth Pharaoh.

8 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses ac Aaron, gan ddywedyd,

9 Pan lefaro Pharaoh wrthyhych, gan ddywedyd, Dangoswch genych wyrthiau; yna y dywedi wrth

Aaron, ^dCymmer dy wialen, a bwrw hi ger bron Pharaoh; a hi a â yn sarph.

10 ¶ A Moses ac Aaron a aethant i mewn at Pharaoh, ac a wnaethant felly, megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD: ac Aaron a fwriodd ei wialen ger bron Pharaoh, a cher bron ei weision; a hi a aeth yn sarph.

11 A Pharaoh hefyd ^ea alwodd am y doethion, a'r ^fhudolion: a hwythau hefyd, *sef* swynwyr yr Aipht, a wnaethant felly trwy eu swynion.

12 Canys bwriasant bob un ei wialen; a hwy a aethant yn seirph: ond gwialen Aaron a lyngcodd eu gwiaill hwynt.

13 A chalon Pharaoh a galedodd, fel na wrandawai arnynt hwy; ^gmegis y llefarasai yr ARGLWYDD.

14 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ^hCaledodd calon Pharaoh; gwrthododd ollwng y bobl ymaith.

15 Dos at Pharaoh yn fore: wele efe a ddaw allan i'r dwfr; saf dithau ar làn yr afon erbyn ei ddyfod ef; a chymmer yn dy law y wialen a drodd yn sarph.

16 A dywed wrtho ef, ARGLWYDD DDUW yr Hebreaid a'm hanfonodd attat, i ddywedyd, Gollwng ymaith fy mhobl, ⁱfel y'm gwasanaethont yn yr anialwch: ac wele, hyd yn hyn, ni wrandewit.

17 Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; Wrth hyn y cei wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD: ^kwele, myfi â'r wialen *sydd* yn fy llaw a darawaf y dyfroedd *sydd* yn yr afon, fel y troer hwynt ^lyn waed.

18 A'r pysg *sydd* yn yr afon a fyddant feirw, a'r afon a ddrewa; a bydd blin gan yr Aiphtiaid yfed dwfr o'r afon.

19 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Dywed wrth Aaron, Cymmer dy wialen, ac estyn dy law ar ddyfroedd yr Aipht, ar eu ffrydiau, ar eu hafonydd, ac ar eu pyllau, ac ar eu holl ^mlynnau dyfroedd, fel y byddont yn waed; a bydd gwaed trwy holl wlad yr Aipht, yn eu *llestri* coed a cherrig hefyd.

20 A Moses ac Aaron a wnaethant fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD: ac efe ⁿa gododd ei wialen, ac a darawodd y dyfroedd y rhai *oedd-ynt* yn yr afon, y'ngwŷydd Pharaoh, ac y'ngwŷydd ei weision; a'r holl

Cyn
CRIST
1491.

^d pen. 4. 2, 17.

^e Gen. 41. 8.

^f 2 Tim. 3. 8.

^g pen. 4. 21.

^h pen. 8. 15. a 10. 1, 20, 27.

ⁱ pen. 3. 12, 18. a 5. 1, 3.

^k pen. 4. 9.

^l Dat. 16. 6.

² Heb. gasgliad eu dyfroedd.

^m pen. 17. 5.

^a pen. 4. 10.

^a pen. 4. 16.

^b pen. 4. 21.

^c pen. 6. 6.

1491.

Cyn
CRIST
1491.

^a Ps. 78. 44.
^a 106. 29.

^a ad. 3.

^a Dat. 16. 13.

² gaf nau
tynno;
nou, does.

^b Ps. 78. 45.
^a 106. 30.

^c pen. 9. 28.
^a 10. 17.
Num. 21. 7.
1 Bren. 13.
6.
Act. 8. 24.

^a ddyfroedd y rhai oeddynt yn yr afon a dröwyd yn waed.

21 A'r pysgod, y rhai oeddynt yn yr afon, a fuant feirw: a'r afon a ddrewodd, ac ni allai yr Aiphtiaid yfed dwfr o'r afon; a gwaed oedd trwy holl wlad yr Aipht.

22 A swynwyr yr Aipht a wnaethant y cyffelyb trwy eu swynion: a chaledodd calon Pharaoh, ac ni wrandawodd arnynt; ^a megis y llefarasai yr ARGLWYDD.

23 A Pharaoh a drodd ac a aeth i'w dŷ, ac ni osododd hyn at ei galon.

24 A'r holl Aiphtiaid a gloddiasant oddi amgylch yr afon am ddwfr i'w yfed; canys ni allent yfed o ddwfr yr afon.

25 A chyflawnwyd saith o ddyddiau, wedi i'r ARGLWYDD daro yr afon.

PENNOD VIII.

1 *Danfôn llyffaint.* 8 Pharaoh yn ymbil â Moses. 12 A Moses trwy weddi yn eu tynnu hwynt ymaith. 16 Troi y llwch yn llau: yr hyn ni allai y swynwyr ei wneuthur. 20 Yr heidiau ednog. 25 Pharaoh yn lled-foddlawn i'r bobl fyned; 32 etto efe a galedir.

A DYWEDODD yr ARGLWYDD wrth Moses, Dos at Pharaoh, a dywed wrtho, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Gollwng ymaith fy mhobl, fel y'm gwasanaethont.

2 Ac os gwrthodi *eu* gollwng, wele, mi a darawaf dy holl derfynau di â ^a llyffaint.

3 A'r afon a heigia llyffaint, y rhai a ddringant, ac a ddeuant i'th dŷ, ac i ystafell dy orwedde, ac ar dy wely, ac i dŷ dy weision, ac ar dy bobl, ac i'th ffyrnau, ac ar dy ²fwyd gweddill.

4 A'r llyffaint a ddringant arnat ti, ac ar dy bobl, ac ar dy holl weision.

5 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Dywed wrth Aaron, Estyn dy law â'th wialen ar y ffrydiau, ar yr afonydd, ac ar y llynnoedd; a gwna i llyffaint ddyfod i fynu ar hyd trwy Aipht.

6 Ac Aaron a estynodd ei law ar ddyfroedd yr Aipht; ^b a'r llyffaint a ddaethant i fynu, ac a orchuddiasant dir yr Aipht.

7 A'r swynwyr a wnaethant yr un modd, trwy eu swynion; ac a ddygasant i fynu llyffaint ar wlad yr Aipht.

8 ¶ Yna Pharaoh a alwodd am Moses ac Aaron, ac a ddywedodd,

^c Gweddiwch ar yr ARGLWYDD, ar iddo dynnu y llyffaint ymaith oddi

wrth y fi, ac oddi wrth fy mhobl; a mi a ollyngaf ymaith y bobl, fel yr aberthont i'r ARGLWYDD.

9 A Moses a ddywedodd wrth Pharaoh, Cymmer ogoniant arnaf fi;

³ Pa amser y gweddiaf trosot, a thros dy weision, a thros dy bobl, am

⁴ ddifa y llyffaint oddi wrthyt, ac o'th dai, a'u gadael yn unig yn yr afon?

10 Ac efe a ddywedodd, ⁵ Y fory. A dywedodd yntau, Yn ol dy air y bydd; fel y gwypech nad oes neb fel yr ARGLWYDD ein DUW ni.

11 A'r llyffaint a ymadawant â thi, ac â'th dai, ac â'th weision, ac â'th bobl; yn unig yn yr afon y gadewir hwynt.

12 A Moses ac Aaron a aethant allan oddi wrth Pharaoh. A Moses a lefodd ar yr ARGLWYDD, o achos y llyffaint y rhai a ddygasai efe ar Pharaoh.

13 A'r ARGLWYDD a wnaeth yn ol gair Moses; a'r llyffaint a fuant feirw o'r tai, o'r pentrefydd, ac o'r meusydd.

14 A chasglasant hwynt yn benttyrrau; fel y drewodd y wlad.

15 Pan welodd Pharaoh fod seibiant *iddo*, ^d efe a galedodd ei galon, ac ni wrandawodd arnynt; megis y llefarasai yr ARGLWYDD.

16 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Dywed wrth Aaron, Estyn dy wialen, a tharo llwch y ddaear, fel y byddo yn llau trwy holl wlad yr Aipht.

17 Ac felly y gwnaethant: canys Aaron a estynodd ei law â'i wialen, ac a darawodd llwch y ddaear; ac ^e efe a aeth yn llau ar ddyn ac ar anifail: holl llwch y tir oedd yn llau trwy holl wlad yr Aipht.

18 A'r swynwyr a wnaethant felly, trwy eu swynion, i ddwyn llau allan; ond ni allasant: felly y bu y llau ar ddyn ac ar anifail.

19 Yna y swynwyr a ddywedasant wrth Pharaoh, ^f Bys DUW *yw* hyn: a chaledwyd calon Pharaoh, ac ni wrandawai arnynt; megis y llefarasai yr ARGLWYDD.

20 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Cyfod yn fore, a saf ger bron Pharaoh; wele, efe a ddaw allan i'r dwfr: yna dywed wrtho, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; Gollwng ymaith fy mhobl, fel y'm gwasanaethont.

21 O herwydd, os ti ni ollyngi fy mhobl, wele fi yn gollwng arnat ti,

Cyn
CRIST
1491.

³ Neu,
Erbyn pa
bryd.

⁴ Heb.
dorri
ymaith.

⁵ Neu,
Erbyn y
fory.

^d pen. 7. 14.

^e Ps. 105. 31.

^f 1 Sam. 6.
3. 9.
Ps. 8. 3.
Mat. 12. 28.
Luc 11. 20.

Cyn
CRIST
1491.⁶ heidiau
ednog.⁶ pen. 9. 4.
26. a 10. 23.
a 12. 13.⁷ Heb.
ymwared.⁸ Neu,
Erbyn y
fory.^h Ps. 78. 45.
a 105. 31.⁹ distryw-
wyd.¹ Gen. 43. 32.
a 46. 34.^k pen. 3. 18.¹ pen. 3. 12.^m ad. 8.
pen. 9. 28.
1 Bren. 13.
6.ⁿ ad. 15.

ac ar dy weision, ac ar dy bobl, ac i'th dai, ⁶gymmysgbla: a thai yr Aiphtiaid a lenwir o'r gymmysgbla, a'r ddaear hefyd yr hon y maent arni.

22 A'r dydd hwnnw ⁸y neillduaf fi wlad Gosen, yr hon y mae fy mhobl yn aros ynddi, fel na byddo y gymmysgbla yno; fel y gwpech mai myfi yw yr ARGLWYDD y'nghanol y ddaear.

23 A mi a osodaf ⁷wahan rhwng fy mhobl i a'th bobl di: ⁸y fory y bydd yr arwydd hwn.

24 A'r ARGLWYDD a wnaeth felly; a ^hdaeth cymmysgbla drom i dŷ Pharaoh, ac i dai ei weision, ac i holl wlad yr Aipht; a ⁹llygrwyd y wlad gan y gymmysgbla.

25 ¶ A Pharaoh a alwodd am Moses ac Aaron, ac a ddywedodd, Ewch, aberthwch i'ch Duw yn y wlad.

26 A dywedodd Moses, Nid cymmwys gwneuthur felly; oblegid nuni a aberthwn i'r ARGLWYDD ein Duw ¹ffieiddbeth yr Aiphtiaid: wele, os aberthwn ffieiddbeth yr Aiphtiaid y'ngŵydd eu llygaid hwynt, oni labyddiant hwy ni?

27 Taith ^ktridiau yr awn i'r anialwch, a nuni a aberthwn i'r ARGLWYDD ein Duw, megis ¹y dywedo efe wrthym ni.

28 A dywedodd Pharaoh, Mi a'ch gollyngaf chwi, fel yr aberthoch i'r ARGLWYDD eich Duw yn yr anialwch; ond nac ewch ym mhell: ^mgweddiwch trosod fi.

29 A dywedodd Moses, Wele, myfi a âf allan oddi wrthyt, ac a weddiâf ar yr ARGLWYDD, ar gilio y gymmysgbla oddi wrth Pharaoh, oddi wrth ei weision, ac oddi wrth ei bobl, y fory: ond na thwyllod Pharaoh mwyach, heb ollwng ymaith y bobl i aberthu i'r ARGLWYDD.

30 A Moses a aeth allan oddi wrth Pharaoh, ac a weddiodd ar yr ARGLWYDD.

31 A gwnaeth yr ARGLWYDD yn ol gair Moses: a'r gymmysgbla a dynnodd efe ymaith oddi wrth Pharaoh, oddi wrth ei weision, ac oddi wrth ei bobl; ni adawyd un.

32 A ⁿPharaoh a galedodd ei galon y waith honno hefyd, ac ni ollyngodd ymaith y bobl.

PENNOD IX.

¹ Haint yr anifeiliaid. ⁸ Pla y cornwydydd llinorog. ¹³ Cennadwriaeth Moses ynghylch y cenillysg. ²² Pla y cenillysg. ²⁷ Pharaoh yn ymbil â Moses; ³⁵ ac er hynny efe a galedir.

Y NA y dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Dos i mewn at Pharaoh, a llefara wrtho ef, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW yr Hebreaid; Gollwng ymaith fy mhobl, fel y'm gwasanaethont.

2 Oblegid, os gwrthodi eu gollwng hwynt ymaith, ac attal o honot hwynt etto,

3 Wele, llaw yr ARGLWYDD fydd ar dy anifeiliaid, y rhai sydd yn y maes; ar feirch, ar asynod, ar gamelod, ar y gwartheg, ac ar y defaid, y daw haint trwm iawn.

4 A'r ARGLWYDD a neilldua rhwng anifeiliaid Israel ac anifeiliaid yr Aiphtiaid; fel na byddo marw dim o gwbl a'r sydd eiddo meibion Israel.

5 A gosododd yr ARGLWYDD amser nodedig, gan ddywedyd, Y fory y gwna yr ARGLWYDD y peth hyn yn y wlad.

6 A'r ARGLWYDD a wnaeth y peth hynny drannoeth: a ^bbu feirw holl anifeiliaid yr Aiphtiaid; ond o anifeiliaid meibion Israel ni bu farw un.

7 A Pharaoh a anfonodd; ac wele, ni buasai farw un o anifeiliaid Israel: ^a chalon Pharaoh a galedwyd, ac ni ollyngodd y bobl.

8 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses ac wrth Aaron, Cymmerwch i chwi lonaid eich llaw o ludw ffwrn, a thaened Moses ef tu a'r nefoedd y'ngŵydd Pharaoh:

9 Ac efe fydd yn llwch ar holl dir yr Aipht; ac a fydd ar ddyn ac ar anifail ^dyn gornwyd llinorog, trwy holl wlad yr Aipht.

10 A hwy a gymmerasant ludw y ffwrn, ac a safasant ger bron Pharaoh: a Moses a'i taenodd tu a'r nefoedd; ac efe a aeth ^eyn gornwyd llinorog ar ddyn ac ar anifail.

11 A'r swynwyr ni allent sefyll ger bron Moses, gan y cornwyd; oblegid yr oedd y cornwyd ar y swynwyr, ac ar yr holl Aiphtiaid.

12 A'r ARGLWYDD a galedodd galon Pharaoh, fel na wrandawai arnynt; ^fmegis y llefarasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

13 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Cyfod yn fore, a saf ger bron Pharaoh, a dywed wrtho, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW yr Hebreaid; Gollwng fy mhobl, fel y'm gwasanaethont.

14 Canys y waith hon yr anfonaf fy holl blâu ar dy galon, ac ar dy

Cyn
CRIST
1491.^a pen. 8. 22.^b Ps. 78. 50.^e pen. 7. 14.^d Dat. 16. 2.^e Deut. 28. 27.^f pen. 4. 21.

Cyn
CRIST
1491.

weision, ac ar dy bobl; fel y gwyp-
ech nad oes gyffelyb i mi yn yr holl
ddaeear.

15 O herwydd yn awr, mi a estyn-
af fy llaw, ac a'th darawaf di a'th
bobl â haint y nodau; a thi a dor-
rir ymaith oddi ar y ddaear.

16 Ac yn ddiau ^ser mwyn hyn y'th
²gyfodaist di, i ddangos ³i ti fy nerth;
ac fel y mynegir fy enw trwy yr
holl ddaear.

17 A wyt ti yn ymddyrchafu ar fy
mhobl etto, heb eu gollwng hwynt
ymaith?

18 Wele, mi a wlawiaf ynghylch
yr amser yma y fory genllysg trym-
ion iawn; y rhai ni bu eu bath yn
yr Aipht, o'r dydd y sylfaenwyd hi,
hyd yr awr hon.

19 Anfon gan hynny yn awr, casgl
dy anifeiliaid, a phob dim a'r y sydd
i ti yn y maes: pob dyn ac anifail
a gaffer yn y maes, ac nis dyger i
dŷ, y disgyn y cenllysg arnynt, a
byddant feirw.

20 Yr hwn a ofnodd air yr AR-
GLWYDD o weision Pharaoh, a yr-
rodd ei weision a'i anifeiliaid i
dai;

21 A'r hwn ⁴nid ystyriodd air yr
ARGLWYDD, a adawodd ei weision
a'i anifeiliaid yn y maes.

22 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd
wrth Moses, Estyn dy law tu a'r
nefoedd; fel y byddo ^hcenllysg yn
holl wlad yr Aipht, ar ddyn ac ar
anifail, ac ar holl lysiau y maes, o
fewn tir yr Aipht.

23 A Moses a estynodd ei wialen
tu a'r nefoedd: a'r ¹ARGLWYDD a
roddodd daranau a chenllysg, a'r
tân a gerddodd ar hyd y ddaear; a
chafododd yr ARGLWYDD genllysg
ar dir yr Aipht.

24 Felly yr ydoedd cenllysg, a
thân yn ymgymmyrdd ynghanol y
cenllysg, yn flin iawn; yr hwn ni
bu ei fath yn holl wlad yr Aipht, er
pan ydoedd yn genhedlaeth.

25 A'r cenllysg a gurodd, trwy
holl wlad yr Aipht, gwbl a'r *oedd*
yn y maes, yn ddyn ac yn anifail;
y cenllysg hefyd a gurodd holl lys-
iau y maes, ac a ddrylliodd holl
goed y maes.

26 ^kYn unig y'ngwlad Gosen, yr
hon yr ydoedd meibion Israel yn-
ddi, nid oedd dim cenllysg.

27 ¶ A Pharaoh a anfonodd, ac a
alwodd â'r Moses ac Aaron, ac a ddy-
wedodd wrthynt, Pechais y waith

hon; yr ARGLWYDD sydd gyfiawn,
a minnau a'm pobl yn annuwiol.

28 ¹Gweddiwch ar yr ARGLWYDD,
(canys digon *yw hyn*;) na byddo tar-
anau DUW na chenllysg; a mi a'ch
gollyngaf, ac ni arhoswch yn hŵy.

29 A dywedodd Moses wrtho, Pan
elwyf allan o'r ddinas mi a ledaf
fy nwyllaw at yr ARGLWYDD: a'r
taranau a beidiant, a'r cenllysg ni
bydd mwy; fel y gwypych ^mmai yr
ARGLWYDD biau y ddaear.

30 Ond mi a wn nad wyt ti etto,
na'th weision, yn ofni wyneb yr AR-
GLWYDD DDUW.

31 A'r llin a'r haidd a gurwyd;
canys yr haidd *oedd* wedi hedeg,
a'r llin wedi hadu:

32 A'r gwenith a'r rhŷg ni churwyd;
o herwydd ⁵diweddar *oeddynt* hwy.

33 A Moses a aeth oddi wrth Pha-
raoh allan o'r ddinas, ac a ledodd
ei ddwyllaw at yr ARGLWYDD; a'r
taranau a'r cenllysg a beidiasant, ac
ni thywalltwyd gwlaw ar y ddaear.

34 A phan welodd Pharaoh beidio
o'r gwlaw, a'r cenllysg, a'r taranau,
efe a chwanegodd bechu; ac a
galedodd ei galon, efe a'i weision.

35 ^aA chaledwyd calon Pharaoh,
ac ni ollyngai efe feibion Israel
ymaith; megis y llefarasai yr AR-
GLWYDD trwy law Moses.

PENNOD X.

1 *Dwn yn bygwth anfon locustiaid.* 7 Pharaoh,
ar ddeisytiad ei weision, yn lled-foddlawn i'r
Israeliaid fyned ymaith. 12 Pla y locustiaid.
16 Pharaoh yn ymbil â Moses. 21 Pla y
tywyllwch anferthol. 24 Pharaoh yn ymbil
â Moses: 27 etto efe a galon-galedir.

A DYWEDODD yr ARGLWYDD
wrth Moses, Dos at Pharaoh:
^ao herwydd mi a galedais ei galon
ef, a chalon ei weision; fel y dangos-
wn fy arwyddion hyn yn ei ŵydd ef:
2 Ac fel ^by mynegit wrth dy fab, a
mab dy fab, yr hyn a wneuthum yn
yr Aipht, a'm harwyddion a wneuth-
um yn eu plith hwynt; ac y gwypoch
mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

3 A daeth Moses ac Aaron i mewn
at Pharaoh, a dywedasant wrtho, Fel
hyn y dywedodd ARGLWYDD DDUW
yr Hebreaid; Pa hyd y gwrthodi ym-
ostwng ger fy mron? gollwng ymaith
fy mhobl, fel y'm gwasanaethont.

4 O herwydd os ti a wrthodi oll-
wng fy mhobl, wele, y fory y dygaf
locustiaid i'th fro;

5 A hwynt-hwy a orchuddiant ²wyn-
eb y ddaear, fel na allo un weled y

Cyn
CRIST
1491.

¹ pen. 8. 8.
28. a 10. 17.
Act. 8. 24.

^m Ps. 24. 1.

⁵ Heb.
cuddiedig,
neu,
dywyll.

ⁿ pen. 4. 21.

^a pen. 4. 21.
a 7. 14.

^b Ps. 71. 18.
a 78. 5, &c.

² Heb.
lygad.

⁵ Rhuf. 9.
17.
Edrych
pen. 14. 17.
Diar. 16. 4.
1 Petr. 2. 8.
² Heb.
gynhelias
i fymu.
³ ynoc.

⁴ Heb. ni
osododd ei
galon ar.

^a Dat. 16. 21.

¹ Ps. 78. 47.
a 105. 32.

^k pen. 8. 22.
a 10. 23.
a 11. 7.
a 12. 13.

Cyn
CRIST
1491.

• Joel 1. 4.

ddaeear: a hwy a ysant y gweddill a adawyd i chwi yn ddiangol gan y cenllysg; difant hefyd bob pren a fyddo yn blaguro i chwi yn y maes.

6 Llanwant hefyd dy dai di, a thai dy holl weision, a thai yr holl Aiphtiaid, y rhai ni welodd dy dadau, na thadau dy dadau, er y dydd y buont ar y ddaear hyd y dydd hwn. Yna efe a drodd, ac a aeth allan oddi wrth Pharaoh.

7 A gweision Pharaoh a ddywedasant wrtho, Pa hyd y bydd hwn yn fagl i ni? gollwng ymaith y gwŷr, fel y gwasanaethont yr ARGLWYDD eu DUW: Oni wyddost ti etto ddi-fetha yr Aipht?

8 A dychwelwyd Moses ac Aaron at Pharaoh: ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch, gwasanaethwch yr ARGLWYDD eich DUW: ond³ pa rai sydd yn myned?

9 A Moses a ddywedodd, A'n llangciau, ac a'n henafgwyr, yr awn ni; a'n meibion hefyd, ac a'n merched, a'n defaid, ac a'n gwartheg, yr awn ni: oblegid rhaid i ni gadw gwyl i'r ARGLWYDD.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yr un modd y byddo yr ARGLWYDD gyd â chwi, ag y gollyngaf chwi, a'ch rhai bach: gwelwch, mai ar ddrwg y mae eich bryd.

11 Nid felly; ewch yn awr, y gwŷr, a gwasanaethwch yr ARGLWYDD: canys hyn yr oeddych yn ei geisio. Felly hwy a yrrwyd allan o wydd Pharaoh.

12 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Estyn dy law ar wlad yr Aipht am locustiaid, fel y delont i fynu ar dir yr Aipht; ac y bwytaont holl lysiau y ddaear, sef y cwbl a'r a adawodd y cenllysg.

13 A Moses a estynodd ei wialen ar dir yr Aipht: a'r ARGLWYDD a ddug ddwyrein-wynt ar y tir yr holl ddiwrnod hwnnw, a'r holl nos honno; a phan ddaeth y bore, gwynt y dwyrain a ddug locustiaid.

14 A'r⁴ locustiaid a aethant i fynu dros holl wlad yr Aipht, ac a arhosasant ym mhob ardal i'r Aipht: blin iawn oeddych; ni bu y fath locustiaid o'u blaen hwynt, ac ar eu hol ni bydd y cyffelyb.

15 Canys toisant wyneb yr holl dir, a thywyllodd y wlad; a hwy a ysasant holl lysiau y ddaear, a holl ffirwythau y coed, yr hyn a weddill-asai y cenllysg: ac ni adawyd dim

gwyrdlesni ar goed, nac ar lysiau y maes, o fewn holl wlad yr Aipht.

16 ¶ Yna Pharaoh⁴ a alwodd am Moses ac Aaron ar frys; ac a ddywedodd, Pechais yn erbyn yr ARGLWYDD eich DUW, ac yn eich erbyn chwithau.

17 Ac yn awr maddeu, attolwg, fy mhechod y waith hon yn unig, a gweiddwch ar yr ARGLWYDD eich DUW, ar iddo dynnu oddi wrthyf y farwolaeth hon yn unig.

18 A Moses a aeth allan oddi wrth Pharaoh, ac a weddiodd ar yr ARGLWYDD.

19 A'r ARGLWYDD a drodd wynt gorllewin cryf iawn, ac efe a gymmerodd ymaith y locustiaid, ac a'u⁵ bwrïodd hwynt i'r môr coch: ni adawyd un locust o fewn holl derfynau yr Aipht.

20 Er hynny⁶ caledodd yr ARGLWYDD galon Pharaoh, fel na oll-yngai efe feibion Israel ymaith.

21 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Estyn dy law tu a'r nefoedd, fel y byddo tywyllwch ar dir yr Aipht, tywyllwch a aller ei deimlo.

22 A Moses a estynodd ei law tu a'r nefoedd: a bu¹ tywyllwch dudew trwy holl wlad yr Aipht dri diwrnod.

23 Ni welai neb eu gilydd, ac ni chododd neb o'i le dri diwrnod: ond yr ydoedd goleuni i holl feibion Israel yn eu trigfannau.

24 ¶ A galwodd Pharaoh am Moses ac Aaron, ac a ddywedodd, Ewch, gwasanaethwch yr ARGLWYDD; arhœd eich defaid, a'ch gwartheg yn unig: aed eich rhai bach hefyd gyd â chwi.

25 A dywedodd Moses, Ti a rodidi hefyd yn ein dwylaw ebyrth, a phoeth-offrymmau, fel yr aberthom i'r ARGLWYDD ein DUW.

26 Aed ein hanifeiliaid hefyd gyd â ni; ni adewir ewin yn ol: oblegid o honynt y cymmerwn i wasanaethu yr ARGLWYDD ein DUW: ac nis gwyddom â pha beth y gwasanaethwn yr ARGLWYDD, hyd oni ddelom yno.

27 ¶ Ond yr ARGLWYDD¹ a galedodd galon Pharaoh, ac ni fynnai eu gollwng hwynt.

28 A dywedodd Pharaoh wrtho, Dos oddi wrthyf, gwylia arnat rhag gwel-ed fy wyneb mwy: oblegid y dydd y gwelych fy wyneb, y byddi farw.

29 A dywedodd Moses, Uniawn y dywedaist, ni welaf dy wyneb mwy.

Cyn
CRIST
1491.

⁴ Heb. a
frysiodd
i awr.

^f pen. 9. 28.

⁵ Heb.
rhwyngodd.
⁶ Joel 2. 20.

^h pen. 4. 21.
^a 11. 10.

¹ Ps. 105. 28.

^k pen. 8. 22.

¹ pen. 14.
⁴, 8.

^m Heb. 11.
27.

³ Heb. prey
a phwy.

^d Pa. 78. 46.
^a 105. 34.

• Joel 2. 2.

Cyn
CRIST
1491.

PENNOD XI.

1 Cennadwriaeth Duw at yr Israeliaid i fenthycio tlysau gan eu cymmydogion. 4 Moses yn bygwth Pharaoh â marwolaeth y cyntaf-anedig.

A'R ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Un bla etto a ddygaf ar Pharaoh, ac ar yr Aipht; wedi hynny efe a'ch gollwng chwi oddi yma: ^apan y'ch gollyngo, gan wthio efe a'ch gwthia chwi oddi yma yn gwbl.

2 Dywed yn awr lle y clywo y bobl; a ^bbenthyccied pob gwr gan ei gymmydog, a phob gwraig gan ei chymmydoges, ddodrefn arian, a ²dodrefn aur.

3 A'r ARGLWYDD a roddodd i'r bobl ffafr y'ngolwg yr Aiphtiaid: ac yr oedd Moses yn wr mawr iawn y'ngwlad yr Aipht, y'ngolwg gweision Pharaoh, ac y'ngolwg y bobl.

4 Moses hefyd a ddywedodd, Fel hyn y llefarodd yr ARGLWYDD; ^dYnghylch hanner nos yr âf fi allan i ganol yr Aipht.

5 A ^ephob cyntaf-anedig y'ngwlad yr Aipht a fydd marw, o gyntaf-anedig Pharaoh, yr hwn sydd yn eistedd ar ei deyrn-gadair, hyd gyntaf-anedig y wasanaeth-ferch sydd ar ol y felin; a phob cyntaf-anedig o anifail.

6 A bydd gweiddi mawr trwy holl wlad yr Aipht, yr hwn ni bu ei fath, ac ni bydd mwyach ei gyffelyb.

7 ^fOnd yn erbyn neb o blant Israel ^gni symmud ci ei dafod, ar ddyn, nac anifail; fel y gwypoch fod yr ARGLWYDD yn gwneuthur rhagor rhwng yr Aiphtiaid ac Israel.

8 A'th ^hholl weision hyn a ddeuant i waered attaf fi, ac a ymgrymant i mi, gan ddywedyd, Dos allan, a'r holl bobl sydd ar dy ol; ac wedi hynny yr âf fi allan. Felly efe a aeth allan oddi wrth Pharaoh mewn ³digllonedd llidiog.

9 A dywedodd ⁱyr ARGLWYDD wrth Moses, Ni wrendy Pharaoh arnoch; fel ^kyr amlhaer fy rhyfeddodau yng ngwlad yr Aipht.

10 A Moses ac Aaron a wnaethant yr holl ryfeddodau hyn ger bron Pharaoh: a'r ^lARGLWYDD a galedodd galon Pharaoh, fel na ollyngai efe feibion Israel allan o'i wlad.

PENNOD XII.

1 Newidio dechreuad y flwyddyn. 3 Ordeinio y Pasc. 11 Defod y Pasc. 15 Bara croyw. 29 Marwolaeth y cyntaf-anedig. 31 Gyrru yr Israeliaid allan o'r tir. 37 Hwytiau yn dyfod i Succoth. 43 Ordinhad y Pasc.

YR ARGLWYDD hefyd a lefarodd wrth Moses ac Aaron yn nhir yr Aipht, gan ddywedyd,

2 Y mis hwn fydd i chwi yn ddechreuad y misoedd: cyntaf fydd i chwi o fisoedd y flwyddyn.

3 ¶ Lleferwch wrth holl gynnull-eidfa Israel, gan ddywedyd, Ar y degfed dydd o'r mis hwn cymmerant iddynt bob un oen, yn ol teulu eu tadau, sef ²oen dros bob teulu.

4 Ond os y teulu fydd ry fychan i'r oen, efe a'i gymmydog nesaf i'w dy a'i cymmer, wrth y rhifedi o ddynion; pob un yn ol ei fwytta a gyfrifwch at yr oen.

5 Bydded yr oen gennych ^ayn berffeith-gwbl, yn wryw, ac yn llwddn blwydd: o'r defaid, neu o'r geifr, y cymmerwch ef.

6 A bydded y'ngwadw gennych hyd y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis hwn: a ^blladded holl dyrfa cynnulleidfa Israel ef ³yn y cyfnos.

7 A chymmerant o'r gwaed, a rhoddant ar y ddau ystlysbost, ac ar gappan drws y tai y bwyttânt ef ynddynt.

8 A'r cig a fwyttânt y nos honno, wedi ei rostio wrth dân, a ^cbara croyw; gyd â dail surion y bwyttânt ef.

9 Na fwyttêwch o hono yn amrwd, na chwaith wedi ei ferwi mewn dwfr, eithr wedi ei rostio wrth dân; ei ben gyd â'i draed a'i ymysgaroedd.

10 ^dAc na weddillwch ddim o hono hyd y bore: a'r hyn fydd y'ngweddill o hono erbyn y bore, llosgwch yn tân.

11 ¶ Ac fel hyn y bwyttêwch ef; wedi gwregysu eich lwynau, a'ch esgidiau am eich traed, a'ch ffyn yn eich dwylaw: a bwyttêwch ef ar ffrwst; Pasc yr ARGLWYDD yd-yw efe.

12 O herwydd mi a dramwyaf trwy wlad yr Aipht y nos hon, ac a darawaf bob cyntaf-anedig o fewn tir yr Aipht, yn ddyn ac yn anifail; ^ea mi a wnaaf farn yn erbyn holl ⁴dduwiau yr Aipht: myfi yw yr ARGLWYDD.

13 A'r gwaed fydd i chwi yn arwydd ar y tai lle byddoch chi: a phan welwyf y gwaed, yna yr âf heibio i chwi, ac ni bydd pla ⁵dinystriol arnoch chi, pan darawyf dir yr Aipht.

14 A'r dydd hwn fydd yn goffadwriaeth i chwi; a chwi a'i cedwch ef yn wyl i'r ARGLWYDD trwy eich

Cyn
CRIST
1491.² Neu, mjm.^a Lef. 22. 20, 21. Mal. 1. 8. Heb. 9. 14. 1 Petr. 1. 19.^b Lef. 23. 5. Num. 9. 3. a 28. 16. Deut. 16. 1.³ Heb. rhwng y ddau hwyr. pen. 16. 6.^c 1 Cor. 5. 8.^d pen. 23. 18. a 34. 25.^e Num. 33. 4.⁴ Neu, dy-wysogion.⁵ Heb. yn ddinystr.

Cyn CRIST 1491.	cenhedlaethau: cedwch ef yn wyl trwy ddeddf dragywyddol.	26 ^m A bydd, pan ddywedo eich meibion wrthyhych, Pa wasanaeth yw hwn gennych?	Cyn CRIST 1491.
* pen. 13. 6. a 23. 15. a 34. 18, 25.	15 ^f Saith niwrnod y bwyttêwch fara croyw; y dydd cyntaf y bwrwch surdoes allan o'ch tai: o herwydd pwy bynnag a fwytao fara lefeinllyd o'r dydd cyntaf hyd y seithfed dydd, ^g yr enaid hwnnw a dorrr ymaith oddi wrth Israel.	27 Yna y dywedwch, Aberth Pasc yr ARGLWYDD ydyw, yr hwn a aeth heibio i dai meibion Israel yn yr Aipht, pan darawodd efe yr Aiphtiaid, ac yr achubodd ein tai ni.	m Jos. 4. 6.
* Gen. 17. 14.	16 Ar y dydd cyntaf hefyd y bydd i chwi gymmanfa sanctaidd, a chymmanfa sanctaidd ar y seithfed dydd: dim gwaith ni wneir ynddynt, onid yr hyn a fwyty pob ^o dyn, hynny yn unig a ellwch ei wneuthur.	Yna ⁿ yr ymgrymodd y bobl, ac yr addolasant.	n pen. 4. 31.
* Heb. enaid.	17 Cedwch hefyd wyl y bara croyw; o herwydd o fewn corph y dydd hwn y dygaf eich lluoedd chwi allan o wlad yr Aipht: am hynny cedwch y dydd hwn yn eich cenhedlaethau, trwy ddeddf dragywyddol.	28 A meibion Israel a aethant ymaith, ac a wnaethant megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses ac Aaron; felly y gwnaethant.	o pen. 11. 4.
* Lef. 23. 5. Num. 28. 16.	18 ^h Yn y mis cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis yn yr hwyr, y bwyttêwch fara croyw, hyd yr unfed dydd ar hugain o'r mis yn yr hwyr.	29 [¶] Ac ^o ar hanner nos y tarawodd ^p yr ARGLWYDD bob cyntaf-anedig yngwlad yr Aipht, ^q o gyntaf-anedig Pharaoh yr hwn a eisteddai ar ei frenhin-faingc, hyd gyntaf-anedig y gaethes oedd yn y ^b carchardy; a phob cyntaf-anedig i anifail.	P Num. 8. 17. a 33. 4. Ps. 78. 51. a 105. 36. a 135. 8. a 136. 10. q pen. 4. 23. * Heb. <i>ty y pydeu</i> .
* Deut. 16. 3.	19 Na chaffer surdoes yn eich tai ⁱ saith niwrnod: canys pwy bynnag a fwytao fara lefeinllyd, yr enaid hwnnw a dorrr ymaith o gynnull-eidfa Israel, yn gystal y dieithr a'r priodor.	30 A Pharaoh a gyfododd liw nos, efe a'i holl weision, a'r holl Aiphtiaid; ac yr oedd gweiddi mawr yn yr Aipht: oblegid nid oedd dŷ a'r nad ydoedd un marw ynddo.	* Ps. 105. 38.
* pen. 10. 9.	20 Na fwyttêwch ddim lefeinllyd: bwyttêwch fara croyw yn eich holl drigfannau.	31 [¶] Ac ^r efe a alwodd ar Moses ac Aaron liw nos, ac a ddywedodd, Codwch, ewch allan o fysg fy mhobl, ^s chwi a meibion Israel hefyd; ac ewch, a gwasanaethwch yr ARGLWYDD, fel y dywedasoeh.	* pen. 10. 26.
* pen. 10. 26.	21 [¶] A galwodd Moses am holl henuriaid Israel, ac a ddywedodd wrthynt, Tynnwch a chymmerwch i chwi ^o oen yn ol eich teuluoedd, a lleddwch y Pasc.	32 ^t Cymmerwch eich defaid, a'ch gwartheg hefyd, fel y dywedasoeh, ac ewch ymaith, a bendithiwch finnau.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.	22 ^k A chymmerwch dusw o isop, a throchwch ef yn y gwaed a fyddo yn y cawg, a rhoddwch ar gappan y drws, ac ar y ddau ystlysost, o'r gwaed a fyddo yn y cawg; ac nac aed neb o honoch allan o ddrws ei dŷ hyd y bore.	33 A'r Aiphtiaid a fuant daerion ar y bobl, gan eu gyrru ar ffwrst allan o'r wlad; oblegid dywedasant, <i>Dynion</i> meirw ydym ni oll.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.	23 O herwydd yr ARGLWYDD a dramwya i daro yr Aiphtiaid: a phan welo efe y gwaed ar gappan y drws, ac ar y ddau ystlysost; yna yr ARGLWYDD a â heibio i'r drws, ac ^l ni âd i'r dinystrydd ddyfod i mewn i'ch tai chwi i ddinystrio.	34 A'r bobl a gymmerodd eu toes cyn ei lefeinio, a'u ^o toes oedd wedi ei rwydo yn eu dillad ar eu hysgwyddau.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.	24 A chwi a gedwch y peth hyn yn ddeddf i ti, ac i'th feibion yn dragywydd.	35 A meibion Israel a wnaethant yn ol gair Moses; ac ^a a fenthyciasant gan yr Aiphtiaid dlysau arian, a ² thlysau aur, a gwisgoedd.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.	25 A phan ddeloch i'r wlad a rydd yr ARGLWYDD i chwi, megis yr addawodd; yna cedwch y gwasanaeth hwn.	36 A'r ARGLWYDD a roddasai i'r bobl hawddgarwch y'ngolwg yr Aiphtiaid, fel yr echwynasant iddynt: a ^x hwy a yspeiliasant yr Aiphtiaid.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.		37 [¶] A ^y meibion Israel a aethant o ^z Rameses i Succoth, y'ng hylch ^a chwe chan mil o wŷr traed, heb law plant.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.		38 A phobl gymmysg lawer a aethant i fynu hefyd gyd â hwynt; defaid hefyd a gwartheg, <i>sef</i> dâ lawer iawn.	* pen. 10. 26.
* Heb. 11. 28.		39 A hwy a bobasant y toes a ddygasent allan o'r Aipht yn deisennau	* pen. 10. 26.

Cyn
CRIST
1491.^b pen. 6. 1.
a 11. 1.^c Gen. 15. 13.
Act. 7. 6.
Gal. 3. 17.^d Edrych
Deut. 16. 6.³ Heb. nos
cadwriaeth.^e Num. 9. 12.
Ioan 19. 36.^f Num. 9. 14.^g pen. 6. 26.^a pen. 22. 29.
a 34. 19.
Ief. 27. 26.
Num. 8. 13.
a 8. 16, 17.
a 18. 15.
Luc 2. 23.

croyw; o herwydd yr oedd heb ei lefeinio: canys ^bgwtiasid hwynt o'r Aipht, ac ni allasant aros, ac ni pharottoisient iddynt eu hun luniaeth.

40 ¶ A phreswylad meibion Israel, tra y trigasant yn yr Aipht, oedd ^cddeng mlynedd ar hugain a phedwar can mlynedd.

41 Ac ym mhen y deng mlynedd ar hugain a phedwar can mlynedd, ie, o fewn corph y dydd hwnnw, yr aeth holl luoedd yr ARGLWYDD allan o wlad yr Aipht.

42 ^dNos yw hon i'w chadw i'r ARGLWYDD, ar yr hon y dygwyd hwynt allan o wlad yr Aipht: ^enos yr ARGLWYDD yw hon, i holl feibion Israel i'w chadw trwy eu hoesoedd.

43 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses ac Aaron, Dyma ddeddf y Pasc: na fwyttâd neb dieithr o hono.

44 Ond pob gwasanaethwr wedi ei brynu am arian, gwedi yr enwaedych ef, a fwyty o hono.

45 Yr alltud, a'r gwas cyflog, ni chaiff fwytya o hono.

46 Mewn un tŷ y bwyttêir ef: na ddwg *ddim* o'r cig allan o'r tŷ; ac ^ena thorrrwch asgwrn o hono.

47 Holl gynnulleidfa Israel a wnant hynny.

48 A ^fphan arhoso dieithr gyd â thi, ac ewyllysio cadw Pasc i'r ARGLWYDD, enwaeder ei holl wrywiaid ef, ac yna nesâd i wneuthur hynny; a bydded fel yr hwn a aned yn y wlad: ond na fwyttâd neb dienwaededig o hono.

49 Yr un gyfraith fydd i'r priodur, ac i'r dieithr a arhoso yn eich mysg.

50 Yna holl feibion Israel a wnaethant fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses ac Aaron; felly y gwnaethant.

51 Ac o fewn corph y dydd hwnnw y dug yr ARGLWYDD feibion Israel o wlad yr Aipht, ^gyn ol eu lluoedd.

PENNOD XIII.

1 Cyssegru y cyntaf-anedig i Dduw. 3 Gorchymyn cadw coffadwriaeth o'r Pasc. 11 Neillduo y cyntaf o'r anifeiliaid. 17 Yr Israeliaid wrth fyned allan o'r Aipht yn dwyn esgyrn Joseph gyd â hwynt. 20 Yn dyfod i Eitham. 21 Duw yn eu harwain mewn colofn o niwl a cholofn o dân.

AR ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 ^aCyssegra i mi bob cyntaf-anedig, sef beth bynnag a agoro y groth

ym mysg meibion Israel, o ddyn ac anifail: eiddo fi *yw*.

3 ¶ A dywedodd Moses wrth y bobl, Cofiwch y dydd hwn, *ar* yr hwn y daethoch allan o'r Aipht, o dŷ ²y caethiwed: oblegid trwy law gadarn y dug yr ARGLWYDD chwi oddi yno: am hynny na fwyttâd bara lefeinnlyd.

4 Heddyw yr ydych chwi yn myned allan, ^bar y mis Abib.

5 ¶ A phan ddygo yr ARGLWYDD di i wlad y Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Amoriaid, yr Hefiaid hefyd, a'r Jebusiaid, yr hon a dyngodd efe wrth dy dadau y rhoddai efe i ti, *sef* gwlad yn llifeirio o laeth a mêl; ^cyna y gwnei y gwasanaeth yma ar y mis hwn.

6 ^dSaith niwrnod y bwyttêi fara croyw; ac ar y seithfed dydd *y bydd* gwyl i'r ARGLWYDD.

7 Bara croyw a fwyttêir saith niwrnod: ac na weler bara lefeinnlyd gyd â thi; ac na weler gennynt surdoes o fewn dy holl derfynau.

8 ¶ A mynega i'th fab y dydd hwnnw, gan ddywedyd, O herwydd yr hyn a wnaeth yr ARGLWYDD i mi pan ddeuthum allan o'r Aipht, *y gwneir hyn*.

9 A bydded i ti ^eyn arwydd ar dy law, ac yn goffadwriaeth rhwng dy lygaidd; fel y byddo cyfraith yr ARGLWYDD yn dy enau: o herwydd â llaw gadarn y dug yr ARGLWYDD dydi allan o'r Aipht.

10 Am hynny cadw y ddeddf hon, yn ei hamser nodedig, o flwyddyn i flwyddyn.

11 ¶ A phan ddygo yr ARGLWYDD di i wlad y Canaaneaid, megis y tyngodd efe wrthyf, ac wrth dy dadau, a'i rhoddi i ti;

12 Yna ^fy neilldui i'r ARGLWYDD bob cyntaf-anedig: a phob cyntaf i anifail a fyddo eiddod ti, y gwtrywiaid eiddo yr ARGLWYDD fyddant.

13 A ^gphob cyntaf i asyn a bryni di ³âg oen; ac oni phryni di *ef*, yna torfynygla ef: a phob dyn cyntaf-anedig o'th feibion ^ha bryni di hefyd.

14 ¶ A phan ofyno dy fab ⁴ar ol hyn, gan ddywedyd, Beth *yw* hyn? yna dywed wrtho, A llaw gadarn y dug yr ARGLWYDD ni allan o'r Aipht, o dŷ y caethiwed.

15 A phan oedd anhawdd gan Pharaoh ein gollwng ni, y lladdodd yr ARGLWYDD bob cyntaf-anedig

Cyn
CRIST
1491.² Heb. y
gweciston.^b pen. 23. 15.
Deut. 16. 1.^c pen. 12.
25, 26.^d pen. 12.
15, 16.^e Edrych
ad. 16.
Num. 15.
39.
Deut. 6. 8.
a 11. 18.
Diar. 1. 9.
Es. 49. 16.
Jer. 22. 24.
Matt. 23. 5.^f pen. 22. 29.
a 34. 19.
Lef. 27. 26.
Num. 8. 17.
Deu. 15. 19.
Ezec. 44.
30.^g Num. 18.
15, 16.³ Gr. *a*
myn.^h Num. 3. 47.
a 18. 16.⁴ Heb. y
fory.

Cyn
CRIST
1491.

y'ngwlad yr Aipht, o gyntaf-anedig dyn hyd gyntaf-anedig anifail: am hynny yr ydwyf yn aberthu i'r ARGLWYDD bob gwrryw a agoro y groth; ond pob cyntaf-anedig o'm meibion a brynaf.

16 A bydded hynny yn arwydd ar dy law, ac yn rhagdalau rhwng dy lygaid: canys â llaw gadarn y dug yr ARGLWYDD ni allan o'r Aipht.

17 ¶ A phan ollyngodd Pharaoh y bobl, ni arweiniodd yr ARGLWYDD hwynt trwy ffordd gwlad y Philistiaid, er ei bod yn agos: oblegid dywedodd Duw, Rhag i'r bobl edifarhau pan welant ryfel, a ¹ dychwelyd i'r Aipht.

18 Ond Duw ² a arweiniodd y bobl o amgylch, trwy anialwch y môr coch: ac ³ yn arfogion yr aeth meibion Israel allan o wlad yr Aipht.

19 A Moses a gymmerodd esgryn Joseph gyd âg ef: o herwydd efe a wnelsai i feibion Israel dyngu trwy lw, gan ddywedyd, ¹ Duw a ymwêl â chwi yn ddiau; dygwch chwithau fy esgryn oddi yma gyd â chwi.

20 ¶ A ² hwy a aethant o Suc-coth; ac a wersyllasant yn Etham, y'ng hwyr yr anialwch.

21 A'r ³ ARGLWYDD oedd yn myned o'u blaen hwynt y dydd mewn colofn o niwl, i'w harwain ar y ffordd; a'r nos mewn colofn o dân, i oleuo iddynt: fel y gallent fyned ddydd a nos.

22 Ni thynnodd efe ymaith y golofn niwl y dydd, na'r golofn dân y nos, o flaen y bobl.

PENNOD XIV.

1 Duw yn hyfforddi yr Israeliaid yn eu taith. 5 Pharaoh yn erlid ar eu hol hwynt. 10 Yr Israeliaid yn tuchan. 13 Moses yn eu cysuro hwy. 15 Duw yn dysgu i Moses beth a wna. 19 Y niwl yn symmudo i'r tu ol i'r gwersyll. 21 Yr Israeliaid yn myned trwy y môr coch; 23 a'r Aiphtiaid yn boddi ynddo.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Dywed wrth feibion Israel, ^a am ddychwelyd a gwersyllu o flaen ^b Pihahiroth, rhwng Migdol a'r môr, o flaen Baal-sephon: ar ei chyfer y gwersyllwch wrth y môr.

3 Canys dywed Pharaoh am feibion Israel, Rhwystrowyd hwynt yn y tir; cauodd yr anialwch arnynt.

4 A ^c mi a galedaf galon Pharaoh, fel yr erlidio ar eu hol hwynt: felly y'm gogoneddir ar Pharaoh, a'i holl fyddin; a'r Aiphtiaid a gânt wybod

mai myfi yw yr ARGLWYDD. Ac felly y gwnaethant.

5 ¶ A mynegwyd i frenhin yr Aipht, fod y bobl yn ffoi: yna ^d y trodd calon Pharaoh a'i weision yn erbyn y bobl; a dywedasant, Beth yw hyn a wnaethom, pan ollyngasom Israel o'n gwasanaethu?

6 Ac efe a daclodd ei gerbyd, ac a gymmerodd ei bobl gyd âg ef.

7 A chymmerodd chwe chant o ddewis gerbydau, a holl gerbydau yr Aipht, a chapteniaid ar bob un o honynt.

8 A'r ARGLWYDD a galedasai galon Pharaoh brenhin yr Aipht, ac efe a ymlidiodd ar ol meibion Israel: ond ^e yr oedd meibion Israel yn myned allan â llaw uchel.

9 A'r ^f Aiphtiaid a ymlidiasant ar eu hol hwynt, sef holl feirch a cherbydau Pharaoh, a'i wŷr meirch, a'i fyddin, ac a'u goddiweddasant yn gwersyllu wrth y môr, ger llaw Pihahiroth, o flaen Baal-sephon.

10 ¶ A phan nesaodd Pharaoh, meibion Israel a godasant eu golwg; ac wele yr Aiphtiaid yn dyfod ar eu hol; a hwy a ofnasant yn ddirfawr: a meibion Israel a waeddasant ar yr ARGLWYDD.

11 A dywedasant wrth Moses, Ai am nad oedd beddau yn yr Aipht, y dygaist ni i farw yn yr anialwch? Paham y gwnaethost fel hyn â ni, gan ein dwyn allan o'r Aipht?

12 ^g Onid dyma y peth a lefarasom wrthyf yn yr Aipht, gan ddywedyd, Paid â ni, fel y gwasanaethom yr Aiphtiaid? canys gwell fuasai i ni wasanaethu yr Aiphtiaid, na marw yn yr anialwch.

13 ¶ A Moses a ddywedodd wrth y bobl, ^h Nac ofnwch; sefwch, ac edrychwch ar iachawdwriaeth yr ARGLWYDD, yr hwn a wna efe i chwi heddyw; oblegid yr Aiphtiaid y rhai a welsoch chwi heddyw, ni chewch eu gweled byth ond hynny.

14 ⁱ Yr ARGLWYDD a ymladd dros-och; am hynny tewch chwi â sôn.

15 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Paham y gweiddi arnaf? dywed wrth feibion Israel am gerdded rhagdynt.

16 A chyfod dithau dy wialen, ac estyn dy law ar y môr, a hollta ef: a meibion Israel a ânt trwy ganol y môr ar dir sych.

17 Wele, fi, ie, myfi a galedaf galon yr Aiphtiaid, fel y delont ar eu hol

Cyn
CRIST
1491.

4 Pa. 105, 25.

e Num. 33, 3.

f Jos. 24, 6.

g pen. 5, 21.
a 6, 9.h 2 Chron.
20, 15, 17.

i Neh. 4, 20.

1 Deut. 17.
16.

k pen. 14, 2.

5 Heb. yn
bumpiau.1 Gen. 50, 25.
Jos. 24, 32.
Act. 7, 16.m Num. 33.
6.n pen. 40, 38.
Num. 9, 15.
a 10, 34.
a 14, 14.
Deut. 1, 33.
Neh. 9, 12,
10.
Ps. 78, 14.
a 99, 7.
a 105, 39.
1 Cor. 10, 1.

a pen. 13, 18.

b Num. 33.
7.

c pen. 4, 21.

Cyn
CRIST
1491.

hwynt; a mi a' ogoneddir ar Pharaoh, ac ar ei holl fyddin, ar ei gerbydau ef, ac ar ei farchogion.

18 A'r Aiphtiaid a gânt wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD, pan ym gogoneddir ar Pharaoh, ar ei gerbydau, ac ar ei farchogion.

* pen. 13. 21.

19 ¶ Ac angel Duw, ^kyr hwn oedd yn myned o flaen byddin Israel, a symmudodd, ac a aeth o'u hol hwynt; a'r golofn niwl a aeth ymaith o'u tu blaen hwynt, ac a safodd o'u hol hwynt.

1 Edrych
Es. 8. 14.
2 Cor. 4. 3.

20 Ac efe a ddaeth rhwng llu yr Aiphtiaid a llu Israel; ac ^lyr ydoedd yn gwmwl ac yn dywyllwch *i'r Aiphtiaid*, ac yn goleuo y nos *i Israel*: ac ni nesaodd y naill at y llall ar hyd y nos.

m Ps. 66. 6.

21 A Moses a estynodd ei law ar y môr: a'r ARGLWYDD a yrrodd y môr *yn ei ol*, trwy ddwyreinwynt cryf ar hyd y nos, ac ^ma wnaeth y môr yn sychdir, ⁿa holltwyd y dyfroedd.

n Jos. 3. 16.
a 4. 23.
Neh. 9. 11.
Ps. 74. 13.
a 106. 9.
a 114. 3.
o Num. 33. 8.
Ps. 74. 13.
1 Cor. 10. 1.
Heb. 11. 29.

22 A °meibion Israel a aethant trwy ganol y môr ar dir sych: a'r dyfroedd *oedd* yn fur iddynt, o'r tu dehau, ac o'r tu aswy.

23 ¶ A'r Aiphtiaid a erlidiasant, ac a ddaethant ar eu hol hwynt; *sef* holl feirch Pharaoh, a'i gerbydau, a'i farchogion, i ganol y môr.

P Edrych
Ps. 77. 17.
&c.

24 Ac ar y wyladwriaeth fore ^pyr ARGLWYDD a edrychodd ar fyddin yr Aiphtiaid trwy y golofn dân a'r cwmwl, ac a derfysgodd fyddin yr Aiphtiaid.

2 a barodd
iddynt
gerdded.

25 Ac efe a dynnodd ymaith olwynion eu cerbydau; ac ²yr oeddynt yn gyrru yn drwm: fel y dywedodd yr Aiphtiaid, Ffown oddi wrth Israel; oblegid yr ARGLWYDD sydd yn ymladd drostynt hwy yn erbyn yr Aiphtiaid.

26 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Estyn dy law ar y môr; fel y dychwelo y dyfroedd ar yr Aiphtiaid, ar eu cerbydau, ac ar eu marchogion.

27 A Moses a estynodd ei law ar y môr: a dychwelodd y môr cyn y bore i'w nerth; a'r Aiphtiaid a ffoisant yn ei erbyn ef: a'r ARGLWYDD a ³ddymchwelodd yr Aiphtiaid yng nghanol y môr.

3 Heb.
ysgtyliodd.
Deut. 11. 4.
Ps. 78. 53.
a Hab. 3.
8. 13.

28 ⁴A'r dyfroedd a ddychwelasant, ac a orchuddiasant gerbydau, a marchogion, a holl fyddin Pharaoh, y rhai a ddaethant ar eu hol hwynt i'r môr: ⁵ni adawyd o honnynt gymmaint ag un.

r Ps. 106. 11.

29 Ond °meibion Israel a gerddasant ar dir sych y'nghanol y môr: a'r dyfroedd *oedd* yn fur iddynt, ar y llaw ddehau, ac ar y llaw aswy.

30 Felly yr ARGLWYDD a achubodd Israel y dydd hwnnw o law yr Aiphtiaid: a gwelodd Israel yr Aiphtiaid yn feirw ar fin y môr.

31 A gwelodd Israel y ⁴grymmusder mawr a wnaeth yr ARGLWYDD yn erbyn yr Aiphtiaid: a'r bobl a ofnasant yr ARGLWYDD, ac ⁵a gredasant i'r ARGLWYDD, ac i'w was ef Moses.

Cyn
CRIST
1491.

s Ps. 77. 20.

4 Heb.
Uaw fawr.

t Ps. 106. 12.

PENNOD XV.

1 *Cân Moses.* 22 Y bobl ag eisieu dwfr arnynt. 23 Chwerw ddyfroedd Marah. 25 Pren yn eu pereiddio hwy. 27 Deuddeg ffynnon o ddwfr, a deg palmwydden a thri ugain, yn Elim.

YNA y canodd Moses a meibion Israel y gân hon i'r ARGLWYDD, ac a lefarasant, gan ddywedyd, Canaf i'r ARGLWYDD; canys gwnaeth yn rhagorol iawn: taffodd y march a'i farchog i'r môr.

2 Fy nerth a'm ^acân *yw* yr ARGLWYDD; ac y mae efe yn iachawdwriaeth i mi: efe yw fy NUW, efe a ogoneddaf fi; Duw fy nhad, a mi a'i dyrchafaf ef.

a Deut. 10.
21.
Ps. 18. 2.
a 22. 3.
a 109. 1.
a 118. 14.
Es. 12. 2.

3 Yr ARGLWYDD *sydd* ryfelwr: yr ARGLWYDD *yw* ei enw.

4 Efe a daffodd gerbydau Pharaoh a'i fyddin yn y môr: ei gapteniaid dewisol a foddwyd yn y môr coch.

5 Y dyfnderau a'u toisant hwy; ^bdisgynasant i'r gwaelod fel carreg.

b Neh. 9. 1.

6 °Dy ddeheulaw, ARGLWYDD, sydd ardderchog o nerth; a'th ddeheulaw, ARGLWYDD, a ddrylliodd y gelyn.

c Ps. 118.
15, 16.

7 Ym mawredd dy ardderchowgrwydd y tynnaist i lawr y rhai a gyfodasant i'th erbyn: dy ddigofaint a anfonaist allan, *ac* efe a'u hysodd hwynt ^dfel soff.

d Ea. 5. 24.
a 47. 14.

8 °Trwy chwythad dy ffroenau y casglwyd y dyfroedd ynghyd: y ffrydiau a safasant fel pentwr; y dyfnderau a geulasant y'nghanol y môr.

e pen. 14. 21.
Job 4. 9.
2 Thes. 2. 8.

9 ^fY gelyn a ddywedodd, Mi a erlidiaf, mi a oddiweddaf, mi a rannaf yr yspail: caf fy ngwynfyd arnynt; tynnaf fy nghleddyf, fy llaw a'u ²difetha hwynt.

f Barn. 5. 30.

10 Ti a chwythaist â'th wynt; y môr a'u todd hwynt: ^gsoddasant fel plwm yn y dyfroedd cryfion.

2 goresgyn.

11 ^hPwy *sydd* debyg i ti, O ARGLWYDD, ym mhlith y ³duwiau? pwy fel tydi yn ogoneddus mewn sanct-

g ad. 5.
h 2 Sam. 7.
22. 1 Bren.
8. 23.i Ps. 86. 8.
a 89. 6.
Jer. 10. 6.
a 49. 19.

j cedyrn.

Cyn
CRIST
1491.

eiddrwydd, yn ofnadwy mewn moliant, yn gwneuthur rhyfeddodau?

12 Estynaist dy ddeheulaw; llyngodd y ddaear hwynt.

13 Arweiniais yn dy drugaredd y bobl y rhai a waredaist: yn dy nerth y tywysaist hwynt i annedde dy sancteiddrwydd.

14 ¹Y bobloedd a glywant, ac a ofnant: dolur a ddeil breswylwyr Palestina.

15 Yna ²y synna ar dduciaid Edom: ¹cedyrn hyrddod Moab, dychryn a'u deil hwynt: ³holl breswylwyr Canaan a doddant ymaith.

16 ⁴Ofn ac arswyd a syrth arnynt; gan fawredd dy fraich y tawant fel carreg, nes myned trwodd o'th bobl di, ARGLWYDD, nes myned o'r bobl ⁵a ennillaist ti trwodd.

17 Ti a'u dygi hwynt i mewn, ac ⁶a'u plenni hwynt ym mynydd dy etifeddiaeth, y lle a wnaethost, O ARGLWYDD, yn annedde i ti; y cyssegr, ARGLWYDD, a gadarnhaodd dy ddwyllaw.

18 ⁷Yr ARGLWYDD a deyrnasa byth ac yn dragywydd.

19 O herwydd meirch Pharaoh, a'i gerbydau, a'i farchogion, a aethant i'r môr; a'r ARGLWYDD a ddychwelodd ddyfroedd y môr arnynt: ond meibion Israel a aethant ar dir sych y'nghanol y môr.

20 ¶ A Miriam y brophwydes, chwaer Aaron, ⁸a gymmerodd dympan yn ei llaw, a'r holl wragedd a aethant allan ar ei hol hi, ⁹a thympanau ac â dawnsiau.

21 A dywedodd Miriam wrthynt, Cenwch i'r ARGLWYDD; canys gwnaeth yn ardderchog: bwriodd y march a'r marchog i'r môr.

22 Yna Moses a ddug Israel oddi wrth y môr coch; ac aethant allan i anialwch ¹⁰Sur: a hwy a gerddasant dri diwrnod yn yr anialwch, ac ni chawsant ddwfr.

23 ¶ A phan ddaethant i ¹¹Marah, ni allent yfed dyfroedd Marah, am eu bod yn chwerwon: o herwydd hynny y gelwir ei henw hi ¹²Marah.

24 A'r bobl a duchanasant yn erbyn Moses, gan ddywedyd, Beth a yfwn ni?

25 Ac efe a waeddodd ar yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a ddangosodd iddo ef bren; ¹³ac efe a'i bwriodd i'r dyfroedd, a'r dyfroedd a bereiddiasant: yno ¹⁴y gwnaeth

efe ddeddf a chyfraith, ac yno ¹⁵y profodd efe hwynt,

26 Ac a ddywedodd, Os gan wrandaw y gwrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, ac os gwnei di yr hyn sydd uniawn yn ei olwg ef, a rhoddi clust i'w orchymynion ef, a chadw ei holl ddeddfau ef; ¹⁶ni roddaf arnat un o'r clefydau a roddais ar yr Aiphthiaid; o herwydd myfi ¹⁷yw yr ARGLWYDD ¹⁸dy iachawdwr di.

27 ¶ A ¹⁹daethant i Elim; ac yno yr oedd deuddeg ffynnon o ddwfr, a deg palmwydden a thri ugain: a hwy a wersyllasant yno wrth y dyfroedd.

PENNOD XVI.

1 Yr Israeliaid yn dyfod i Sin; 2 ac yn tuchan o eisieu bara. 4 Duw yn addaw iddynt fara o'r nefoedd. 11 Danfon soffieir, 14 a manna. 16 Trefn y manna. 25 Na cheid ef ar y dydd Sabbath. 32 Cadw llonaid omer o hono ef.

A HWY a symmudasant o Elim; a holl gynnulleidfa meibion Israel a ddaethant i ¹anialwch Sin, yr hwn sydd rhwng Elim a Sinai, ar y pymthegfed dydd o'r ail mis, wedi iddynt fyned allan o wlad yr Aipht.

2 A holl gynnulleidfa meibion Israel a duchanasant yn erbyn Moses ac Aaron yn yr anialwch.

3 A meibion Israel a ddywedasant wrthynt, O na buasem feirw trwy law yr ARGLWYDD y'ngwlad yr Aipht, ²pan oeddym yn eistedd wrth y crochanau cig, ac yn bwytta bara ein gwala: ond chwi a'n dygasoch ni allan i'r anialwch hwn, i ladd yr holl dyrfa hon â newyn.

4 ¶ Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Wele, mi a wlawiaf arnoch ³fara o'r nefoedd: a'r bobl a ânt allan, ac a gasglant ⁴ddogn dydd yn ei ddydd; fel y gallwyf eu ⁵profi, a rodiant yn fy nghyfraith, ai nas gwmant.

5 Ond ar y chweched dydd y darparant yr hyn a ddygant i mewn; a ⁶hynny fydd dau cymmaint ag a gasglant beunydd.

6 A dywedodd Moses ac Aaron wrth holl feibion Israel, ⁷Yn yr hwyr y cewch wybod mai yr ARGLWYDD a'ch dug chwi allan o wlad yr Aipht.

7 Y bore hefyd y cewch weled ⁸gogoniant yr ARGLWYDD; am iddo glywed eich tuchan chwi yn erbyn yr ARGLWYDD: a pha beth ydym ni, i chwi i duchan i'n herbryn?

8 Moses hefyd a ddywedodd, *Hyn fydd* pan roddo yr ARGLWYDD i

Cyn
CRIST
1491.

pen. 16. 4.

Deut. 7. 15.

pen. 23. 25.
Ps. 103. 3.
a 147. 3.
c Num. 33. 9.Num. 33.
II.Num. 11.
4, 5.Ps. 78.
24, 25.
a 105. 40.
Ioan 6.
31, 32.
1 Cor. 10. 3.
2 Dior. 30. 8.
Matt. 6. 11.
d pen. 15. 25.
Deut. 8. 2,
16.Edrych
Lev. 25. 21.Edrych
ad. 13.Edrych
ad. 10.

Cyn
CRIST
1491.

chwi yn yr hwyr gig i'w fwytta, a'r bore fara eich gwala; am glywed o'r ARGLWYDD eich tuchan chwi, yr hwn a wnaethoch yn ei erbyn ef: o herwydd beth *ydydd* ni? nid yn ein herbyn ni y *mae* eich tuchan, ond ^h yn erbyn yr ARGLWYDD.

9 ¶ A Moses a ddywedodd wrth Aaron, Dywed wrth holl gynulleidfa meibion Israel, Deuwch yn nêsger bron yr ARGLWYDD: o herwydd efe a glywodd eich tuchan chwi.

10 Ac fel yr oedd Aaron yn llefaru wrth holl gynulleidfa meibion Israel, yna yr edrychasant tu a'r anialwch; ac wele, gogoniant yr ARGLWYDD ^a ymddangosodd yn y cwmmlwl.

11 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

12 Clywais duchan meibion Israel: llefara wrthynt, gan ddywedyd, Yn yr hwyr y cewch fwytta cig, a'r bore y'ch diwellir o fara: cewch hefyd wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

13 Felly yn yr hwyr y ^k soffieir a ddaethant, ac a orchuddiasant y wersyllfa; a'r bore yr oedd caenen o wlith o amgylch y gwersyll.

14 A phan ^l gododd y gaenen wlith, wele ar hyd wyneb yr anialwch dippynau crynion cyn faned a'r llwydrew ar y ddaear.

15 Pan welodd meibion Israel *hynny*, hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, ³ Manna *yw*: canys ni wyddent beth *ydoedd*. A dywedodd Moses wrthynt, ^m Hwn *yw* y bara a roddodd yr ARGLWYDD i chwi i'w fwytta.

16 ¶ Hyn yw y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD; Cesglwch o hono bob un yn ol ei fwytta: omer i bob ⁴ un yn ol rhifedi eich eneidiau; cymmerwch bob un i'r rhai fyddant yn ei bebyll.

17 A meibion Israel a wnaethant felly; ac a gasglasant, rhai fwy, a rhai lai.

18 A phan fesurasant wrth yr omer, ⁿ nid oedd gweddill i'r hwn a gasglasai lawer, ac nid oedd eisieu ar yr hwn a gasglasai ychydig: casglasant bob un yn ol ei fwytta.

19 A dywedodd Moses wrthynt, Na weddilled neb ddim o hono hyd y bore.

20 Er hynny ni wrandawsant ar Moses, ond gadaw a wnaeth rhai o hono hyd y bore; ac efe a fagodd

bryfed, ac a ddrewodd: am hynny Moses a ddigiodd wrthynt.

21 A hwy a'i casglasant ef bob bore, pob un yn ol ei fwytta: a phan wresogai yr haul, efe a doddai.

22 ¶ Ac ar y chweched dydd y casglent ddau cymmaint o fara, dau omer i un: a holl bennaethiaid y gynulleidfa a ddaethant ac a fynegasant i Moses.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hyn yw y peth a lefarodd yr ARGLWYDD; Y fory y *mae* ° gorphwysfa Sabbath sanctaidd i'r ARGLWYDD: pobwch *heddyw* yr hyn a boboch, a berwch yr hyn a ferwoch; a'r holl weddill, rhoddwch i gadw i chwi hyd y bore.

24 A hwy a'i cadwasant hyd y bore, fel y gorchymynasai Moses: ac ni ddrewodd, ac nid oedd pryf ynddo.

25 A dywedodd Moses, Bwyttêwch hwn heddyw; oblegid Sabbath *yw* heddyw i'r ARGLWYDD: ni chewch hwn yn y maes heddyw.

26 Chwe diwrnod y cesglwch chwi ef; ond ar y seithfed dydd, yr hwn *yw* y Sabbath, ni bydd efe.

27 ¶ Etto *rhai* o'r bobl a aethant allan ar y seithfed dydd, i gasglu; ond ni chawsant ddim.

28 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Pa hyd y gwrthodwch gadw fy ngorchymynion a'm cyfreithiau?

29 Gwelwch mai yr ARGLWYDD a roddodd i chwi y Sabbath; am hynny efe a roddodd i chwi y chweched dydd fara dros ddau ddydd: arhoswch bawb gartref; nac aed un o'i le y seithfed dydd.

30 Felly y bobl a orphwysasant y seithfed dydd.

31 A thŷ Israel a alwasant ei enw ef Manna: ac ^p yr oedd efe fel had coriander, yn wyn, a'i flas fel afrllad o fêl.

32 ¶ A Moses a ddywedodd, Dyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD; Llanw omer o hono, i'w gadw i'ch cenhedlaethau; fel y gwelont y bara y porthais chwi âg ef yn yr anialwch, pan y'ch dygais allan o wlad yr Aipht.

33 A Moses a ddywedodd wrth Aaron, ^q Cymmer grochan, a dod ynddo lonaid omer o'r manna; a gosod ef ger bron yr ARGLWYDD ynghadw i'ch cenhedlaethau.

34 Megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD i Moses, felly y gosododd

Cyn
CRIST
1491.

° Gen. 2. 3.

^p Num. 11.
7.^q 1 Bren.
8. 9.
Heb. 9. 4^h Edrych
1 Sam. 8. 7.
Luc 10. 16.
Rhuf. 13. 2.^l pen. 13. 21.^k Num. 11.
31.
Ps. 105. 40.^l Num. 11. 7.
Neh. 9. 15.
Ps. 78. 24.
a 105. 40.³ Neu, Beth
yco hwn?
neu, Rhan
yw.
^m Ioan 6. 31.
1 Cor. 10. 3.⁴ Heb. pen.ⁿ 2 Cor. 8. 15.

Cyn
CRIST
1491.r Jos. 5. 12.
Neh. 9. 15.

Aaron ef i gadw ger bron y dystiol-aeth.

35 A meibion Israel a fwyttasant y manna ddeugain mlynedd, nes eu dyfod i dir cyfanneddol: manna a fwyttasant nes eu dyfod i gwrr gwlad Canaan.

36 A'r omer ydoedd ddegfed ran ephah.

PENNOD XVII.

1 Y bobl yn tuchan am ddwfr yn Rephidim. 5 Duw yn eu hanfon hwy am ddwfr i'r graig yn Horeb. 8 Gorchfygu Amalec trwy ddal ddwyllaw Moses i fynu. 15 Moses yn adeiladu yr allor JEHOFAH-Nissi.

a Num. 33.
12. 14.

A^a HOLL gynnulleidfa meibion Israel a aethant o anialwch Sin, wrth eu teithiau, yn ol gorchymyn yr ARGLWYDD; ac a wersyllasant yn Rephidim: ac nid oedd dwfr i'r bobl i yfed.

b Num. 20.
3. 4.

2^b Am hynny y bobl a ymgynhenasant â Moses, ac a ddywedasant, Rhoddwch i ni ddwfr i yfed. A dywedodd Moses wrthynt, Paham yr ymgynhennwch â mi? Paham^c y temtiwch yr ARGLWYDD?

c Ps. 78. 41.
1 Cor. 10. 9.

3 A'r bobl a sychedodd yno am ddwfr; a thuchanodd y bobl yn erbyn Moses, ac a ddywedodd, Paham y peraiast i ni ddyfod i fynu o'r Aipht, i'n lladd ni, a'n plant, a'n hanifeiliaid, â syched?

4 A Moses a lefodd ar yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Beth a wnaf i'r bobl hyn? ar ben ychydig etto hwy a'm llabyddiant i.

5 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Cerddo o flaen y bobl, a chymmer gyd â thi o henuriaid Israel: cymmer hefyd dy wialen yn dy law, yr hon^d y tarewaist yr afon â hi, a cherdda.

d pen. 7. 20.

6^e Wele, mi a safaf o'th flaen yno ar y graig yn Horeb; taro dithau y graig, a daw dwfr allan o honi, fel y gallo y bobl yfed. A Moses a wnaeth felly y'ngolwg henuriaid Israel.

e Num. 20.
13.
Ps. 81. 7.
a 95. 8.
Heb. 3. 8.

7 Ac efe a alwodd enw y lle^f Massah, a^g Meribah; o achos cynnen meibion Israel, ac am iddynt demtio yr ARGLWYDD, gan ddywed- yd, A ydyw yr ARGLWYDD yn ein plith, ai nid yw?

2 Profedig-
aeth.
3 Cynnen.

8 ¶^h Yna y daeth Amalec, ac a ymladdodd âg Israel yn Rephidim.

f Deut. 25.
17.
1 Sam. 15. 2.

9 A dywedodd Moses wrth^h Josua, Dewis i ni wŷr, a dos allan ac ymladd âg Amalec: y fory mi a safaf ar ben y bryn, aⁱ gwialen DUW yn fy llaw.

h A elwir
Iesu.
Act. 7. 45.

i pen. 4. 20.

10 Felly Josua a wnaeth fel y dywedodd Moses wrtho; ac a ymladdodd âg Amalec: a Moses, Aaron, a Hur, a aethant i fynu i ben y bryn.

11 A phan godai Moses ei law, y byddai Israel yn drechaf; a phan ollyngai ei law i lawr, Amalec a fyddai drechaf.

12 A dwylaw Moses oedd drym- mion; a hwy a gymmerasant faen, ac a'i gosodasant dano ef; ac efe a eisteddodd arno: ac Aaron a Hur a gynhaliasant ei ddwyllaw ef, un ar y naill du, a'r llall ar y tu arall; felly y bu ei ddwyllaw ef sythion nes machludo yr haul.

13 A Josua a orchfygodd Amalec a'i bobl â min y cleddyf.

14 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Ysgrifena hyn mewn llyfr, yn goffadwriaeth; a mynega i Josua: canys^k gan ddilên y dileaf goffadwriaeth Amalec oddi tan y nefoedd.

15 A Moses a adeiladodd allor, ac a alwodd ei henw hi^l JEHOFAH-Nissi.

16 Canys efe a ddywedodd, O herwydd^m tyngu o'r ARGLWYDD, y bydd i'r ARGLWYDD ryfel yn erbyn Amalec o genhedlaeth i genhedlaeth.

PENNOD XVIII.

1 Jethro yn dwyn at Moses ei wraig a'i ddau fab. 7 Moses yn ei groesawu ef. 13 Yntau yn derbyn cynghor Jethro. 27 Jethro yn ymadael.

PAN glywodd^a Jethro, offeiriad Midian, chwegrwn Moses, yr hyn oll a wnaethai Duw i Moses, ac i Israel ei bobl, a dwyn o'r ARGLWYDD Israel allan o'r Aipht;

2 Yna Jethro, chwegrwn Moses, a gymmerodd Sephorah gwraig Moses, (wedi ei hebrwng hi yn ei hol,)

3 A'i dau fab hi; o ba rai^b enw un oedd² Gersom: oblegid efe a ddywedasai, Dieithr fûm mewn gwlad estronol.

4 Ac enw y llall oedd³ Eliezer: o herwydd Duw fy nhad oedd gyn- northwy i mi, eb efe, ac a'm hachub- odd rhag cleddyf Pharaoh.

5 A Jethro, chwegrwn Moses, a ddaeth â'i feibion a'i wraig at Moses i'r anialwch, lle yr ydoedd efe yn gwersyllu ger llaw^c mynydd Duw.

6 Ac efe a ddywedodd wrth Moses, Myfi Jethro, dy chwegrwn di, sydd yn dyfod attat ti, a'th wraig a'i dau fab gyd â hi.

7 ¶ A Moses a aeth allan i gyfar-

Cyn
CRIST
1491.k Num. 24.
20.
1 Sam. 15.
3. 7. a 30.
1. 17.
2 Sam. 8.
12.
Es. 9. 14.
l Yr Ar-
glwydd yn
fy maner.
Edrych
Barn. 6. 24.
m Neu,
bod llaw
ar orsedd-
fainge yr
Arglwydd.a pen. 2. 16.
a 3. 1.b pen. 2. 22.
2 Sof, Di-
eithr yno.c Sof, Fy
Nuw sydd
gymnorth.e pen. 3. 1.
12.

Cyn
CRIST
1491.

fod â'i chwegrwn; ac a ymgrymmodd, ac a'i cusanodd; a chyfarchasant well bob un i'w gilydd: a daethant i'r babel.

8 A Moses a fynegodd i'w chwegrwn yr hyn oll a wnaethai yr ARGLWYDD i Pharaoh ac i'r Aiphtiaid, er mwyn Israel; a'r holl flinder a gawsent ar y ffordd, ac achub o'r ARGLWYDD hwynt.

9 A llawenychodd Jethro o herwydd yr holl ddaioni a wnaethai yr ARGLWYDD i Israel; yr hwn a waredasai efe o law yr Aiphtiaid.

10 A dywedodd Jethro, Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, yr hwn a'ch gwaredodd o law yr Aiphtiaid, ac o law Pharaoh; yr hwn a waredodd y bobl oddi tan law yr Aiphtiaid.

11 Yn awr y gwn mai mwy ydyw yr ARGLWYDD na'r holl dduwiau: ^a oblegid yn y peth yr oeddynt falch o hono, *yr oedd efe yn uwch na hwynt.*

12 A Jethro, chwegrwn Moses, a gymmerodd boeth-offirm ac ebyrth i DDUW: a daeth Aaron, a holl henuriaid Israel, i fwytta bara gyd â chwegrwn Moses, ger bron DUW.

13 ¶ A thrannoeth Moses a eisteddodd i farnu y bobl: a safodd y bobl ger bron Moses, o'r bore hyd yr hwyr.

14 A phan welodd chwegrwn Moses yr hyn oll yr ydoedd efe yn ei wneuthur i'r bobl, efe a ddywedodd, Pa beth *yw* hyn yr wyt ti yn ei wneuthur i'r bobl? Paham yr eisteddi dy hun, ac y saif yr holl bobl ger dy fron di, o'r bore hyd yr hwyr?

15 A dywedodd Moses wrth ei chwegrwn, Am fod ^e y bobl yn dyfod attaf i ymgynghori â DUW.

16 Pan fyddo iddynt achos, attaf fi y deuant; a myfi sydd yn barnu rhwng ⁴ pawb a'u gilydd, ac yn hysbysu deddfau DUW â'i gyfreithiau.

17 A dywedodd chwegrwn Moses wrtho, Nid da y peth yr ydwyti ti yn ei wneuthur.

18 Tydi a lwyr ddiffygi, a'r bobl yma hefyd y rhai sydd gyd â thi: canys rhy drwm yw y peth i ti; ^f nielli ei wneuthur ef dy hun.

19 Gwranddo ar fy llais i yn awr; mi a'th gynghoraf di, a bydd DUW gyd â thi: Bydd di dros y bobl ger bron DUW, a dwg eu hachosion at DDUW.

20 Dysg hefyd iddynt y deddfau a'r cyfreithiau; a hysbysa iddynt y

ffordd a rodiant ynddi, a'r gweithredoedd a wnant.

21 Ac edrych dithau allan o'r holl bobl am ^g wŷr nerthol, yn ofni DUW, gwŷr geirwir, yn casâu cybydd-dod; a gosod *y rhai hyn* arnynt hwy, yn dywysogion ar filoedd, yn dywysogion ar gannoedd, ac yn dywysogion ar ddegau a deugain, ac yn dywysogion ar ddegau.

22 A barnant hwy y bobl bob amser: ond dygant bob peth mawr attat ti, a barnant eu hun bob peth bychan: felly yr ysgafnhêi arnat dy hun, a hwynt-hwy a ddygant *y baich* gyd â thi.

23 Os y peth hyn a wnei, a'i orchymyn o DDUW i ti; yna ti a elli barhâu, a'r holl bobl hyn a ddeuant i'w lle mewn heddwch.

24 A Moses a wrandawodd ar lais ei chwegrwn; ac a wnaeth yr hyn oll a ddywedodd efe.

25 A ^h Moses a ddewisodd wŷr grymmus allan o holl Israel, ac a'u rhoddodd hwynt yn bennaethiaid ar y bobl; yn dywysogion ar filoedd, yn dywysogion ar gannoedd, yn dywysogion ar ddegau a deugain, ac yn dywysogion ar ddegau.

26 A hwy a farnasant y bobl bob amser: y pethau caled a ddygent at Moses, a phob peth bychan a farnent hwy eu hunain.

27 ¶ A Moses a ollyngodd ymaith ei chwegrwn; ac ⁱ efe a aeth adref i'w wlad.

PENNOD XIX.

1 Y bobl yn dyfod i Sinai. 3 Cennadwriaeth DUW at y bobl trwy law Moses allan o'r mynydd. 8 Dwynt ateb y bobl at DDUW. 10 Parottôl y bobl erbyn y trydydd dydd. 12 Ni wasanaetha cyffwrdd â'r mynydd. 16 Dy-chrynllyd bresennoldeb DUW ar y mynydd.

YN y trydydd mis, wedi dyfod meibion Israel allan o wlad yr Aipht, y dydd hwnnw ^a y daethant i anialwch Sinai.

2 Canys hwy a aethant o Rephidim, ac a ddaethant i anialwch Sinai; gwersyllasant hefyd yn yr anialwch: ac yno y gwersyllodd Israel ar gyfer y mynydd.

3 ^b A Moses a aeth i fynu at DDUW: a'r ARGLWYDD a alwodd arno ef o'r mynydd, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedi wrth dy Jacob, ac y mynegi wrth feibion Israel;

4 ^c Chwi a welsoch yr hyn a wneuthum i'r Aiphtiaid; y modd ^d y codais chwi ar adenydd eryrod, ac y'ch dygais attaf fi fy hun.

Cyn
CRIST
1491.

^g Dent. 1. 16.
^a 16. 18.
² Chron. 19. 7, 9.

^h Deut. 1. 15.

ⁱ Num. 10. 29-32.

1491.

^a Num. 33. 15.

^b Act. 7. 38.

^c Deut. 29. 2.

^d Deut. 32. 11.
^e Es. 63. 9.
^f Dat. 12. 14.

^d Gen. 1. 10.
16. 22.
^a 5. 7.
^a 14. 18.

^e Lev. 24. 12.
Num. 15. 34.

^f Heb. *gwr*
a'i gyfaill.

^f Num. 11. 14.
Deut. 1. 9.

Cyn CRIST 1491.		17 A ¹ Moses a ddug y bobl allan o'r gwersyll i gyfarfod â Duw; a hwy a safasant y'ngodre y mynydd.	Cyn CRIST 1491.
e Deut. 5. 2. Deut. 4. 20. a 7. 6. a 14. 2. 21. a 26. 18. a 32. 8. 9. Ps. 133. 4. Can. 8. 12. Es. 43. 1. Jer. 10. 16. Mal. 3. 17. Tit. 2. 14. Deut. 10. 14. Ps. 24. 1. a 50. 12.	5 ^e Yn awr, gan hynny, os gan wrandaw y gwrandêwch ar fy llais, a chadw fy nghyfammod; ^f chwi a fyddwch yn drysor priodol i mi o flaen yr holl bobloedd: canys ^e eiddo fi yr holl ddaear.	18 A ¹ mynydd Sinai oedd i gyd yn mygu, o herwydd disgyn o'r ARGLWYDD arno mewn tân: a'i fwg a ddyrchafodd fel mwg ffwrn, ¹ a'r holl fynydd a grynodd yn ddirfawr.	r Deut. 4. 10. Deut. 4. 11. a 32. 2. Barn. 5. 5. Ps. 68. 7. 8. H. b. 3. 3. Heb. 12. 26.
e Deut. 10. 14. Ps. 24. 1. a 50. 12. h 1 Petr. 2. 5. 9. Lut. 1. 6. a 5. 10. a 20. 6. i pen. 24. 3. 7. Deut. 5. 27. a 26. 17.	6 A chwi a fyddwch i mi yn ^h frenhiniaeth o offeiriad, ac yn genhedlaeth sanctaidd. Dyma y geiriau a lefari di wrth feibion Israel.	19 Pan ydoedd llais yr udgorn yn hir, ac yn cryfhâu fwyfwy, ^u Moses a lefarodd; a ² Duw a attebodd mewn llais.	u Heb. 12. 21. x Neh. 9. 13. Ps. 81. 7.
k ad. 16. pen. 20. 21. a 24. 1. 16. Ps. 18. 11. 12. i pen. 14. 31.	7 ¶ A daeth Moses, ac a alwodd am henuriaid y bobl; ac a osododd ger eu bron hwynt yr holl eiriau hyn a orchymynasai yr ARGLWYDD iddo.	20 A'r ARGLWYDD a ddisgynodd ar fynydd Sinai, ar ben y mynydd: a galwodd yr ARGLWYDD Moses i ben y mynydd: a Moses a aeth i fynu.	s rhybudd-ia y. y Edrych 1 Sam. 6. 13.
m Gen. 35. 2.	8 ⁱ A'r holl bobl a gyd-attebasant, ac a ddywedasant, Nyni a wnawn yr hyn oll a lefarodd yr ARGLWYDD. A Moses a ddug drachefn eiriau y bobl at yr ARGLWYDD.	21 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Dos i waered, ³ gorchymyn i'r bobl; rhag iddynt ruthro at yr ARGLWYDD ³ i hylldremmu, a chwympo llawer o honynt.	
n pen. 34. 5. Deut. 33. 2.	9 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Wele, mi a ddeuaf attat ^k mewn cwmmlw tew, fel y clywo y bobl pan ymddiddanwyf â thi, ac fel ¹ y credont i ti byth. A Moses a fynegodd eiriau y bobl i'r ARGLWYDD.	22 Ac ymsanteiddied yr offeiriad hefyd, y rhai a nesânt at yr ARGLWYDD; rhag i'r ARGLWYDD ruthro arnynt.	
o Heb. 12. 20.	10 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Dos at y bobl, a sancteiddia hwynt heddyw ac y fory; a ^m golchant eu dillad.	23 A dywedodd Moses wrth yr ARGLWYDD, Ni ddichon y bobl ddyfod i fynu i fynydd Sinai: oblegid ti a dystiolaethaist wrthym, gan ddywedyd, Gosod derfyn ynghylch y mynydd, a sancteiddia ef.	
2 Nen, cornet.	11 A byddant barod erbyn y trydydd dydd: o herwydd y trydydd dydd ⁿ y disgyn yr ARGLWYDD y'ngolwg yr holl bobl ar fynydd Sinai.	24 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Dos, cerdda i waered; a thyred i fynu, ac Aaron gyd â thi: ond na ruthred yr offeiriad a'r bobl, i ddyfod i fynu at yr ARGLWYDD; rhag iddo yntau ruthro arnynt hwy.	4 lefarodd.
	12 A gosod derfyn i'r bobl o amgylch, gan ddywedyd, Gwylwch arnoch, rhag myned i fynu i'r mynydd, neu gyffwrdd â'i gwrr ef: ^p pyw bynnag a gyffyrddo â'r mynydd, a leddir yn farw.	25 Yna yr aeth Moses i waered at y bobl, ac a ⁴ ddywedodd wrthynt.	
	13 Na chyffyrdded llaw âg ef, ond gan labyddio llabyddier ef, neu gan saethu saether ef; pa un bynnag ai dyn ai anifail fyddo, ni chaiff fyw: pan gano yr ² udgorn yn hirllaes, deuant i'r mynydd.	PENNOD XX.	
	14 ¶ A Moses a ddisgynodd o'r mynydd at y bobl, ac a sancteiddiodd y bobl; a hwy a olchasant eu dillad.	1 Y deg gorchymyn. 18 Y bobl yn ofni. 20 Moses yn eu cysuro lwy. 22 Gwahardd gauddwiaeth. 24 Portreid yr allor.	
	15 Ac efe a ddywedodd wrth y bobl, Byddwch barod erbyn y trydydd dydd; ^p nac ewch yn agos at eich gwragedd.	A DUW a lefarodd yr holl eiriau hyn, gan ddywedyd,	
	16 A'r trydydd dydd, ar y boreddydd, yr oedd ^q taranau, a mell, a chwmmwl tew ar y mynydd, a llais yr udgorn ydoedd gryf iawn; fel y dychrynodd yr holl bobl oedd yn y gwersyll.	2 ^a Myfi yw yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn a'th ddug di allan o wlad yr Aipht, ^b o dŷ y ² caethiwed.	a Lef. 26. 1. Deut. 5. 6. Ps. 81. 10. Hos. 13. 4. b pen. 13. 3. 2 Heb. gweision.
		3 Na fydded i ti dduwiau eraill ger fy mron i.	c Lef. 26. 1. Deut. 4. 16. Ps. 97. 7.
		4 ^c Na wna i ti ddelfw gerfiedig, na llun dim a'r ^y sydd yn y nefoedd uchod, nac a'r ^y sydd yn y ddaear isod, nac a'r ^{sydd} yn y dwf tan y ddaear.	d pen. 34. 14. Deut. 6. 15. Jos. 24. 19. Nuh. 1. 2.
		5 Nac ymgrymma iddynt, ac na wasanaetha hwynt: oblegid myfi yr ARGLWYDD dy DDUW, ^{wyf} DDUW ^a eiddigus; ^e yn ymweled âg anwireded y tadau ar y plant, hyd y dryd-	e Lef. 26. 1. Deut. 5. 6. Ps. 81. 10. Hos. 13. 4. b pen. 13. 3. 2 Heb. gweision.
			f Lef. 26. 1. Deut. 4. 16. Ps. 97. 7.
			g pen. 34. 14. Deut. 6. 15. Jos. 24. 19. Nuh. 1. 2.

Cyn
CRIST
1491.^f Deut. 7. 9.
Ps. 89. 34.^g Lef. 19. 12.
Deut. 5. 11.
Matt. 5. 33.
^h Mic. 6. 11.ⁱ pen. 23. 12.
a 31. 15.
a 34. 21.
Lef. 23. 3.
Ezec. 20.
12.
Luc 13. 14.^k Gen. 2. 2.^l Lef. 19. 3.
Deut. 5. 16.
Matt. 15. 4.
Eph. 6. 2.^m Matt. 5.
21.
Rhuf. 13. 9.
ⁿ Matt. 5. 27.º Deut. 19.
16.^p Act. 20. 33.
Rhuf. 7. 7.
^q Job 31. 9.^r Heb. 12. 13.^s Deut. 5. 27.
a 18. 16.
Gal. 3. 19.
20.
Heb. 12. 19.^t pen. 19. 16.
1 Bren. 8.
12.^u Deut. 4. 36.
Neh. 9. 13.^x Edrych
1 Sam. 5.
4. 5.
2 Bren. 17.
33.^y Ezech. 20.
39. a 43. 8.
Seph. 1.
4. 3.^z 2 Cor. 6.
14, 15, 16.edd a'r bedwaredd *genhedlaeth* o'r rhai a'm casânt;6 ^fAc yn gwneuthur trugaredd i filoedd o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fy ngorchymynion.7 ^gNa chymmer enw yr ARGLWYDD dy DDUW yn ofer: canys ^hnid dieuog gan yr ARGLWYDD yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer.

8 Cofia y dydd Sabbath, i'w sancteiddio ef.

9 ⁱChwe diwrnod y gweithi, ac y gwnei dy holl waith:10 Ond y seithfed dydd *yw* Sabbath yr ARGLWYDD dy DDUW: na wna *ynddo* ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th wasanaethwr, na'th wasanaeth-ferch, na'th anifail, na'th ddieithr ddyn a fyddo o fewn dy byrth:11 O herwydd *mewn* ^kchwe diwrnod y gwnaeth yr ARGLWYDD y nefoedd a'r ddaear, y môr, a'r hyn oll *sydd* ynddynt; ac a orphwysodd y seithfed dydd; am hynny y bendithiodd yr ARGLWYDD y dydd Sabbath, ac a'i sancteiddiodd ef.12 ^lNa'rhydedda dy dad a'th fam; fel yr estyner dy ddyddiau ar y ddaear, yr hon y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei rhoddi i ti.13 ^mNa ladd.14 ⁿNa wna odineb.

15 Na ladratta.

16 ^oNa ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.17 ^pNa chwennych *dŷ* dy gymmydog, ^qna chwennych wraig dy gymmydog, na'i wasanaethwr, na'i wasanaeth-ferch, na'i *ŷeh*, na'i asyn, na dim a'r *sydd* eiddo dy gymmydog.18 ^rNa'r holl bobl a welsant y taranau, a'r mell, a sain yr udgorn, a'r mynydd yn mygu: a phan welodd y bobl, ciliasant, a safasant o hirbell.19 A dywedasant wrth Moses, ^sLlefara di wrthym ni, a nyni a wrandawn: ond na lefared DUW wrthym, rhag i ni farw.

20 A dywedodd Moses wrth y bobl, Nac ofnwch; o herwydd i'ch profi chwi y daeth DUW, ac i fod ei ofn ef ger eich bronnau, fel na phechech.

21 A safodd y bobl o hirbell; a nesâodd Moses i'r ^ttywyllwch, lle *yr ydoedd* DUW.22 ^uNa'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Fel hyn y dywedi wrth feibion Israel; Chwi a welsoch mai ^yo'r nefoedd y lleferais wrthych.23 Na wnewch ^zgyd â mi dduwiau

arian, ac na wnewch i chwi dduwiau aur.

24 ^yNa Gwna i mi allor bridd, ac abertha arni dy boeth-ebyrth a'th offrymmau heddi, ^ydy ddefaid, a'th eidonau: ym mhob man lle y rhoddwyf goffadwriaeth o'm henw, y deuaf attat, ac y'th fendithiaf.25 Ond ^zos gwnei i mi allor gerrig, na wna hi o gerrig nadd: pan gottech dy forthwyl arni, ti a'i halogaist hi.

26 Ac na ddos i fynu ar hyd grisiau i'm hallor; fel nad amlyger dy noethni wrthi.

PENNOD XXI.

1 *Cyfreithiau gweision.* 5 *Am y gwas a dyller ei glust.* 7 *Am forwynion.* 12 *Am lofruddiaeth.* 16 *Am ladron dynion.* 17 *Am y rhai a felldithio eu rhieni.* 18 *Am darawyr.* 22 *Am frif damwain.* 28 *Am ŷeh a gornio.* 33 *Am yr hwn a fo achos o nived i eraill.***D**YMA y barnedigaethau a ^aosodi di ger eu bron hwynt.2 ^bOs pryni was o Hebreadd, gwasanaethed chwe blynedd: a'r seithfed y caiff yn rhad fyned ymaith yn rhydd.3 Os ^car ei ben ei hun y daeth, ar ei ben ei hun y caiff fyned allan: os perchen gwraig fydd efe, aed ei wraig allan gyd âg ef.

4 Os ei feistr a rydd wraig iddo, a hi yn planta iddo feibion, neu ferched; y wraig a'i phlant fydd eiddo ei meistr, ac aed efe allan ar ei ben ei hun.

5 ^cAc os gwas gan ddywedyd a ddywed, Hoff gennyf fi fy meistr, fy ngwraig, a'm plant; nid âf fi allan yn rhydd:6 Yna dyged ei feistr ef at y barnwyr; a dyged ef at y ddor, neu at yr ^dorsin; a thyllid ei feistr ei glust ef â mynawyd; ac efe a'i gwasanaetha ef byth.7 ^eNa'r gwerth gwr ei ferch yn forwyn gaeth, ni chaiff hi fyned allan fel yr *êl* y gweision caeth allan.8 Os ^fheb ryglyddu bodd y'ngolwg ei meistr y bydd hi, yr hwn a'i cymmerodd hi yn ddyweddi; yna gadawed ei hadbrynu hi: ni bydd rhydd iddo ei gwerthu hi i bobl ddieithr, wedi iddo ef ei thwylo hi.

9 Ac os i'w fab y dyweddiodd efe hi, gwnaed iddi yn ol deddf y merched.

10 Ac os arall a brïoda efe, na wnaed yn llai ei hymborth, ei dillad, na'i dyled priodas.

11 Ac os y tri hyn nis gwna efe

Cyn
CRIST
1491.^y Lef. 1. 2.^z Deut. 27. 5.
Jos. 8. 31.^a pen. 24.
3. 4.^b Lef. 25. 39.
Deut. 15.
12.
Jer. 34. 14.² Heb.
a'i gorŷh.^c Deut. 15.
16.³ Nen,
ystlysbost.⁴ Heb. *dring*
fydd hi.

Cyn
CRIST
1491.^a Gen. 9. 6.
Lef. 24. 17.
Matt. 26.
52.^e Num. 35.
11.
Deut. 19. 3.
Jos. 20. 2.^f 1 Bren. 2.
28.
2 Bren. 11.
15.^g Deut. 24. 7.^h Lef. 20. 9.
Dinr. 20. 20.
Matt. 15. 4.
Marc 7. 10.⁵ Neu,
gobla.
6 Neu, ei
gymmydog.⁷ Heb.
orphuys.¹ Lef. 25. 26.^k Lef. 24. 20.
Deut. 19.
21.
Matt. 5. 38.¹ Gen. 9. 5.

iddi; yna aed hi allan yn rhad heb arian.

12 ¶ Rhodder i farwolaeth ^ay neb a darawo wr, fel y byddo marw.

13 Ond yr hwn ni chynllwynodd, ond rhoddi o DDUW ef yn ei law ef, ^emi a osodaf i ti fan lle y caffo ffioi.

14 Ond os daw dyn yn rhyfygus ar ei gymmydog, i'w ladd ef trwy dwyll; ^fcymmer ef i farwolaeth oddi wrth fy allor.

15 ¶ Y neb a darawo ei dad, neu ei fam, rhodder ef i farwolaeth.

16 ¶ ^gYr hwn a ladrattao ddyn, ac a'i gwertho, neu os ceir ef yn ei law ef, rhodder ef i farwolaeth.

17 ¶ ^hRhodder i farwolaeth yr hwn a ⁵felldithio ei dad, neu ei fam.

18 ¶ A phan ymrysono dynion, a tharo o'r naill ⁶y llall â charreg, neu â dwrn, ac efe heb farw, ond gorfod iddo orwedd;

19 Os cyfyd efe, a rhodio allan wrth ei ffon; yna y tarawydd a fydd diangol: yn unig rhodded ei golled am ei ⁷waith, a chan feddyginiaethu meddyginiaethed ef.

20 ¶ Ac os tery un ei wasanaethwr, neu ei wasanaeth-ferch, â gwialen, fel y byddo farw dan ei law ef; gan ddial dialer arno.

21 Ond os erys ddiwrnod, neu ddau ddiwrnod, na ddialer arno; canys ¹gwerth ei arian ei hun ydoedd efe.

22 ¶ Ac os ymrafaelia dynion, a tharo o honynt wraig feichiog, fel yr êl ei beichiogi oddi wrthi, ac heb fod marwolaeth: gan gospi cosper ef, fel y gosodo gwr y wraig arno; a rhodded *hynny* trwy farnwyr.

23 Ac os marwolaeth fydd; rhodder einioes am einioes,

24 ^kLlygad am lygad, dant am ddant, llaw am law, troed am droed,

25 Llosg am losg, archoll am archoll, a chlais am glais.

26 ¶ Os tery un lygad ei wasanaethwr, neu lygad ei wasanaeth-ferch, fel y llygro ef; gollynged ef yn rhydd am ei lygad:

27 Ac os tyrr efe ymaith ddant ei wasanaethwr, neu ddant ei wasanaeth-ferch; gollynged ef yn rhydd am ei ddant.

28 ¶ Ac os *ych* a gornia wr neu wraig, fel y byddo farw: ¹gan lab-yddio llabyddier yr *ych*, ac na fwyttâer ei gig ef; ac aed perchen yr *ych* yn rhydd.

29 Ond os yr *ych* oedd yn cornio

o'r blaen, a *hynny* trwy dystion wedi ei hysbysu i'w berchennog; ac efe heb ei gadw ef, ond lladd o hono wr neu wraig: yr *ych* a labyddir, a'i berchennog a roddir i farwolaeth hefyd.

30 Os iawn a roddir arno, rhodded ^mwerth am ei einioes, yn ol yr hyn oll a osoder arno.

31 Os mab a gornia efe, neu ferch a gornia efe; gwneler iddo yn ol y farnedigaeth hon.

32 Ond os gwasanaethwr neu wasanaeth-ferch a gornia yr *ych*; rhodded i'w perchennog ⁿddeg siel ar hugain o arian, a llabyddier yr *ych*.

33 ¶ Ac os egwr gwr bydew, neu os cloddia un bydew, ac heb gau arno; a syrthio ynô *ych*, neu asyn;

34 Perchen y pydew a dâl am *danynt*: arian a dâl efe i'w perchennog; a'r *anifail* marw a fydd ⁸iddo yntau.

35 ¶ Ac os *ych* gwr a dery *ych* ei gymmydog, fel y byddo efe farw; yna gwerthant yr *ych* byw, a rhan-nant ei werth ef, a'r *ych* marw a rannant hefyd.

36 Neu os gwybuwyd ei fod ef yn *ych* hwyliog o'r blaen, a'i berchennog heb ei gadw ef; gan dalu taled *ych* am *ych*, a bydded y marw ⁹yn eiddo ef.

PENNOD XXII.

1 Am ladrad. 5 Am golled. 7 Am sarhâd. 14 Am fenthyg. 16 Am anniweirdeb. 18 Am ddewiniaeth. 19 Am orwedd gyd âg *anifail*. 20 Am ddeho-addoliaeth. 21 Am ddêithr-iaid, a gweddwon, ac amddifaid. 25 Am usuriaeth. 26 Am wystlon. 28 Am barch i swyddogion. 29 Am flaen-ffrwythau.

OS lladratta un *ych* neu ²ddafad, a'i ladd, neu ei werthu; taled bwm *ych* am *ych*, a ^aphedair dafad am ddafad.

2 Os ceir lleidr yn torri *tŷ*, a'i daro fel y byddo farw; na *choller* gwaed am dano.

3 Os bydd yr haul wedi codi arno, *coller* gwaed am dano; efe a ddylly gwbl-dalu: oni bydd dim ganddo, gwerther ef am ei ladrad.

4 Os gan gael y ceir yn ei law ef y lladrad yn fyw, o eidion, neu asyn, neu ddafad; taled yn ddwbl.

5 ¶ Os pawr un faes, neu winllan, a gyrru ei *anifail* i bori maes un arall; taled o'r hyn goreu yn ei faes ei hun, ac o'r hyn goreu yn ei winllan ei hun.

Cyn
CRIST
1491.^m Num. 35.
31.ⁿ Edrych
Matt. 26. 15.
Phil. 2. 7.⁸ Neu,
yn eiddo
yntau.⁹ Heb.
iddo ef.² Neu, *afr*.^a 2 Sam. 12.
6.
Luc 19. 8.
Edrych.
Diar. 6. 31.

Cyn
CRIST
1491.

6 ¶ Os tân a dyrr allan, ac a gaiff afael mewn drain, fel y difaer dâs o ŷd, neu ŷd ar ei droed, neu faes; cwbl-daled yr hwn a gynneuodd y tân.

7 Os rhydd un i'w gymmydog arian, neu ddodrefn i gadw, a'i ladratta o dŷ y gwr; os y lleidr a geir, taled yn ddwbl:

8 Os y lleidr ni cheir, dyger perchennog y tŷ at y swyddogion i *dyngu*, a estynodd efe ei law at ddâ ei gymmydog.

9 Am bob math ar gamwedd, am eidion, am asyn, am ddafad, am ddilledyn, ac am bob peth a gollo yr hwn a ddywedo *arall* ei fod yn eiddo: deued achos y ddau ger bron y barnwyr; a'r hwn y barno y swyddogion yn ei erbyn, taled i'w gymmydog yn ddwbl.

10 Os rhydd un asyn, neu eidion, neu ddafad, neu un anifail, at ei gymmydog i gadw, a marw o hono, neu ei friwo, neu ei yrru ymaith heb neb yn gweled:

11 Bydded llw yr ARGLWYDD rhyngddynt ill dau, na roddes efe ei law at ddâ ei gymmydog; a chymmered ei berchennog *hynny*, ac na wnaed y *llall* iawn.

12 ^bAc os gan ladratta y lladrattêir ef oddi wrtho; gwnaed iawn i'w berchennog.

13 Os gan ysglyfaethu yr ysglyfaethir ef; dyged ef yn dystiolaeth, ac na thaled am yr hwn a ysglyfaethwyd.

14 ¶ Ond os benthycia un gan ei gymmydog *ddim*, a'i friwo, neu ei farw, heb *fod* ei berchennog gyd âg ef; gan dalu taled.

15 Os ei berchennog *fydd* gyd âg ef, na thaled; os llog *yw* efe, am ei log y daeth.

16 ¶ ^cAc os huda un forwyn yr hon ni ddyweddiwyd, a gorwedd gyd â hi; gan gynnysgaeddu cynnysgaedded hi yn wraig iddo ei hun.

17 Os ei thad a lwyr-wrthyd ei rhoddi hi iddo, ³taled arian yn ol gwaddol morwynion.

18 ¶ ^dNa chaffed hudoles fyw.

19 ¶ ^eLlwyr-rodder i farwolaeth bob un a orweddo gyd âg anifail.

20 ¶ ^fLladder yn farw a abertho i dduwiau, onid i'r ARGLWYDD yn unig.

21 ¶ ^gNa orthrymma, ac na flina y dieithr: canys dieithriaid fuoch chwithau yn nhir yr Aipht.

22 ¶ ^hNa chystuddiuch un weddw, nac amddifad.

23 Os cystuddiuch hwynt mewn un modd, a gwaeddi o honynt ddim arnaf; mi a lwyr-wrandawaf eu gwaedd hwynt;

24 A'm digofaint a ennyn, a mi a'ch lladdaf â'r cleddyf; a bydd ⁱeich gwagedd yn weddwon, a'ch plant yn amddifaid.

25 ¶ ^kOs echwyni arian i'm pobl *sydd* dlawd yn dy ymyl, na fydd fel occrwr iddynt: na ddod usuriaeth arnynt.

26 ^lOs cymmeri ddilledyn dy gymmydog ar wystl, dyro ef adref iddo erbyn machludo haul:

27 O herwydd hynny yn unig *sydd* i'w roddi arno ef; hwnnw yw ei ddilledyn am ei groen ef: mewn pa beth y gorwedd? A bydd, os gwaedda efe arnaf, i mi wrandaw; canys trugarog *ydwyf* fi.

28 ¶ ^mNa chabla y ⁴swyddogion; ac na felldithia bennaeth dy bobl.

29 ¶ Nac oeda *dalw* ⁵y cyntaf o'th ffirwythau addfed, ac o'th ⁶bethau gwlybion: dod i mi ⁿy cyntaf-anedig o'th feibion.

30 Felly y gwnei am dy eidion, ac am dy ddafad; ^osaith niwrnod y bydd gyd â'i fam, a'r wythfed dydd y rhoddi ef i mi.

31 ¶ A byddwch yn ddynion sanctaidd i mi: ^pac na fwyttêwch gig wedi ei ysglyfaethu yn y maes; teflwch ef i'r ci.

PENNOD XXIII.

1 *Am enllib, a gau-dystiolaeth.* 3, 6 *Am gyf-iawnder.* 4 *Am gymmydogaeth.* 10 *Am y fwyddyn orphwys.* 12 *Am y Sabbath.* 13 *Am ddeho-addoliaeth.* 14 *Am y tair gwyl.* 18 *Am waed a brader yr aberth.* 20 *Addaw angel, a bendithio, os hwy a ufuddhânt.*

NA ^{2a}chyfod enllib; na ddod dy law gyd â'r annuwiol i fod yn dyst anwir.

2 ¶ ^bNa ddilyn liaws i *wneuthur* drwg; ac nac atdeb mewn ymrafael, gan bwysu yn ol llaweroedd, i wro *barn*.

3 ¶ ^cNa pharcha y tlawd chwaith yn ei ymrafael.

4 ¶ ^dOs cyfarfyddi âg eidion dy elyn, neu â'i asyn, yn myned ar gyfrgoll; dychwel ef adref iddo.

5 ^eOs gweli asyn yr hwn a'th gasâ yn gorwedd dan ei bwn; a beidi â'i gynnorthwyo? gan gynnorthwyo cynnorthwya gyd âg ef.

6 Na wro farn dy dlawd yn ei ymrafael.

Cyn
CRIST
1491.

^h Deut. 10.
18. a 24. 17.
^a 27. 19.
Es. 1. 17.
Zech. 7. 10.
Iago 1. 27.

ⁱ Ps. 109. 9.

^k Lef. 25.
35, 36, 37.
Deut. 23. 19.
Neh. 5. 7.
Ps. 15. 6.
Ezec. 18.
8, 17.

^l Deut. 24.
6, 10, 13.
Job 24.
3, 9.
Diar. 20. 16.
a 22. 27.
Amos 2. 8.

^m Preg. 10.
20.
Act. 23. 5.
Judas 8.

⁴ duwiau.
⁵ Heb.
dy gyf-
lawnder.

⁶ Heb.
ddagrau.
ⁿ Gen. 13.
2, 12.
a 34. 19.
Deut. 15. 19.
^o Lef. 22. 27.

^p Lef. 22. 8.
Ezec. 44.
31.

² Neu,
dderbym.
^a Ps. 15. 3.

^b Lef. 19. 15.
Deut. 1. 17.

^c Ps. 82. 2.

^d Deut. 22. 1.
Job 31. 29.
Diar. 24. 17.
a 25. 21.
Matt. 5. 44.
Rhuf. 12.
20.

^e Deut. 22. 4.

^b Gen. 31.
39.

^c Deut. 22.
28.

³ Heb.
pwyced.

^d Lef. 19.
26, 31.
a 20. 27.
Deut. 18.
10, 11.
1 Sam. 28.
9.

^e Lef. 18. 23.
a 20. 15.

^f Deut. 13.
6, 13, &c.
a 17. 2.

^g Gen. 23. 9.
Lef. 19. 33.
a 25. 35.

Cyn
CRIST
1491.

pen. 34. 7.

Deut. 16.

19.

Diatr. 17.

8. 23.

Preg. 7. 7.

doethion.

pen. 22. 21.

Deut. 10. 19.

a 24. 14. 17.

a 27. 19.

Heb.

enaid.

Lef. 25. 3.

pen. 20. 8.

Deut. 5. 13.

Luc 13. 14.

Num. 32.

38.

Deut. 12. 3.

Jos. 23. 7.

Ps. 16. 4.

Hos. 2. 17.

Zech. 13. 2.

Lef. 23. 4.

Deut. 16.

16.

pen. 12. 15.

a 13. 6.

a 34. 18.

pen. 34. 20.

Deut. 16.

16.

pen. 34. 25.

Lef. 2. 11.

Deut. 16. 4.

Neu.

ngwyl.

pen. 34. 26.

Deut. 14.

21.

pen. 33.

2. 14.

Num. 20.

16.

7 Ymgadw ym mhell oddi wrth gam-fatter: na ladd chwaith na'r gwirion, na'r cyfiawn: canys 'ni chyfiawnhâf fi yr annuwiol.

8 ¶ Na dderbyn wobr: canys gwobr a ddalla y rhai sydd yn gweled, ac a wya eiriau y cyfiawn.

9 ¶ Na orthrymma y dieithr: chwi a wyddoch galon y dieithr; o herwydd chwi a fuoch ddieithriaid yn nhir yr Aipht.

10 Chwe blynedd yr heui dy dir, ac y cesgli ei ffrwyth:

11 A'r seithfed paid âg ef, a gâd ef yn llonydd; fel y caffo tlodion dy bobl fwyta: a bwyttâed bwystfil y maes eu gweddill hwynt. Felly y gwnei am dy winllan, ac am dy olew-wydden.

12 Chwe diwrnod y gwnei dy waith; ac ar y seithfed dydd y gorphwysi: fel y caffo dy fêch a'th asyn lonyddwch, ac y cymmero mab dy forwyn gaeth, a'r dieithr ddyn, ei anadl atto.

13 Ac ymgedweh ym mhob peth a ddywedais wrthyh: na chofiwch enw duwiau eraill; na chlywer *hynny* o'th enau.

14 ¶ Teirgwaith yn y flwyddyn y cedwi wyl i mi.

15 Gwyl y bara croyw a gedwi: saith niwrnod y bwyttêi fara croyw, fel y gorchymynais i ti, ar yr amser gosodedig o fis Abib: canys ynddo y daethost allan o'r Aipht: ac nac ymddangosed *neb* ger fy mron yn waglaw:

16 A gwyl cynhauaf blaen-ffrwyth dy lafur, yr hwn a heuaist yn y maes; a gwyl y cynnull yn niwedd y flwyddyn, pan gynhullech dy lafur o'r maes.

17 Tair gwaith yn y flwyddyn yr ymddengys dy holl wrywiaid ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW.

18 Nac abertha waed fy aberth gyd â bara lefeinllyd; ac nac arhōed brasder fy aberth dros nos hyd y bore.

19 Dwg i dŷ yr ARGLWYDD dy DDUW y cyntaf o flaen-ffrwyth dy dir. Na ferwa fŷn yn llaeth ei fam.

20 ¶ Wele fi yn anfon angel o'th flaen i'th gadw ar y ffordd, ac i'th arwain i'r man a barottoais.

21 Gwylia rhagddo, a gwrando ar ei lais ef; na chyffroa ef: canys ni ddioddef eich anwiredd: oblegid y mae fy enw ynddo ef.

22 Os gan wrandaw y gwrandewi

ar ei lais ef, a gwneuthur y cwbl a lefarwyf; mi a fyddaf elyn i'th elynion, ac a wrthwynebas dy wrthwynebwyr.

23 O herwydd fy angel a â o'th flaen di, ac a'th ddwg di i mewn at yr Amoriaid, a'r Hethiaid, a'r Phezeiaid, a'r Canaaneaid, yr Hefiaid, a'r Jebusiaid; a mi a'u difethaf hwynt.

24 Nac ymgrymma i'w duwiau hwynt, ac na wasanaetha hwynt, ac na wna yn ol eu gweithred-oedd hwynt; ond llwyr-ddinystria hwynt, dryllia eu delwau hwynt yn gandryll.

25 A chwi a wasanaethwch yr ARGLWYDD eich DUW, ac efe a fendithia dy fara, a'th ddwfr; a mi a dynnaf ymaith bob clefyd o'th fysg.

26 ¶ Ni bydd yn dy dir di ddim yn erthylu, na heb hilio: mi a gyflawnaf rifedi dy ddyddiau.

27 Mi a anfonaf fy arswyd o'th flaen, ac a ddifethaf yr holl bobl y deui attynt, ac a wna i'th holl elynion droi eu gwarrau attat.

28 A mi a anfonaf gaccwn o'th flaen, a hwy a yrrant yr Hefiaid, a'r Canaaneaid, a'r Hethiaid, allan o'th flaen di.

29 Ni yrraf hwynt allan o'th flaen di mewn un flwyddyn; rhag bod y wlad yn anghyfannedd, ac i fwystfilod y maes amlhau yn dy erbyn di.

30 O fesur ychydig ac ychydig y gyrraf hwynt allan o'th flaen di, nes i ti gynnyddu ac etifeddu y tir.

31 A gosodaf dy derfyn o'r môr coch hyd fôr y Philistiaid, ac o'r diffaethwch hyd yr afon: canys mi a roddaf yn eich meddiant breswylwyr y tir; a thi a'u gyrrri hwynt allan o'th flaen.

32 Na wna ammod â hwynt, nac â'u duwiau.

33 Na âd iddynt drigo yn dy wlad; rhag iddynt beri i ti bechu i'm herbyn: canys os gwasanaethi di eu duwiau hwynt, diau y bydd *hynny* yn dramgwydd i ti.

PENNOD XXIV.

1 Galw Moses i'r mynydd. 3 Y bobl yn addaw ufudd-dod. 4 Moses yn adeiladu allor, a dewddeg colofn: 6 yn taenellu gwaed y cyfammod. 14 Aaron a Hur â siars y bobl arnynt. 15 Moses yn myned i'r mynydd; lle y mae efe yn aros ddeugain niwrnod a deugain nos.

AC efe a ddywedodd wrth Moses, Tyred i fynu at yr ARGLWYDD, ti ac Aaron, Nadab ac Abihu, a'r

Cyn
CRIST
1491.

Gen. 12. 3.

Deut. 30. 7.

Jer. 30. 20.

u ad. 20.

Jos. 24. 11.

Lef. 18. 3.

Deut. 12.

31.

pen. 34. 13.

Num. 33.

62.

Deut. 7. 5.

25. a 12. 3.

a Deut. 28.

5. 8.

b pen. 15. 26.

Deut. 7. 15.

c Deut. 7. 14.

d Deut. 7. 20.

Jos. 24. 12.

e Deut. 7. 22.

f Gen. 15. 18.

Num. 34. 3.

Deut. 11.

24.

Jos. 1. 4.

1 Bren. 4.

21. 24.

Ps. 72. 8.

g pen. 34. 15.

Deut. 7. 2.

h pen. 34. 12.

Deut. 7. 16.

Jos. 23. 13.

Barn. 2. 3.

1 Sam. 18.

21.

Ps. 106. 36.

Cyn
CRIST
1491.

deg a thri ugain o henuriaid Israel; ac addolwch o hirbell.

2 Ac aed Moses ei hun at yr ARGLWYDD; ac na ddelont hwy, ac nac aed y bobl i fynu gyd âg ef.

3 ¶ A Moses a ddaeth, ac a fynegodd i'r bobl holl eiriau yr ARGLWYDD, a'r holl farnedigaethau. Ac atebodd yr holl bobl yn un-air, ac a ddywedasant, ^aNi a wnawn yr holl eiriau a lefarodd yr ARGLWYDD.

4 A Moses a ysgrifennodd holl eiriau yr ARGLWYDD; ac a gododd yn fore, ac a adeiladodd allor is law y mynydd, a deuddeg colofn, yn ol deuddeg llwyth Israel.

5 Ac efe a anfonodd langciau meibion Israel; a hwy a offrymmasant boeth-offrymmau, ac a aberthasant fustych yn ebyrth heddi i'r ARGLWYDD.

6 A chymmerodd Moses hanner y gwaed, ac a'i gosododd mewn cawgiau, a hanner y gwaed a daenellodd efe ar yr allor.

7 Ac efe a gymmerth lyfr y cyfammod, ac a'i darllenodd lle y clywai y bobl. A dywedasant, ^bNi a wnawn, ac a wrandawn yr hyn oll a lefarodd yr ARGLWYDD.

8 A chymmerodd Moses y gwaed, ac a'i taenellodd ar y bobl; ac a ddywedodd, Wele ^cwaed y cyfammod, yr hwn a wnaeth yr ARGLWYDD â chwi, yn ol yr holl eiriau hyn.

9 ¶ Yna yr aeth Moses i fynu, ac Aaron, Nadab ac Abihu, a deg a thri ugain o henuriaid Israel.

10 A gwelsant DDUW Israel; a than ei draed megis gwaith o faen ^dsaphir, ac fel corph y nefoedd o ddisgleirder.

11 Ac ni roddes ei law ar bendefigion meibion Israel; ond ^egwelsant DDUW, a bwyttasant ac yfasant.

12 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Tyred i fynu attaf i'r mynydd, a bydd yno: a mi a roddaf i ti ^flechau cerrig, a chyfraith, a gorchymynion, y rhai a ysgrifenisais, i'w dysgu hwynt.

13 A chododd Moses, a Josua ^gei weinidog; ac aeth Moses i fynu i fynydd Duw.

14 Ac wrth yr henuriaid y dywedodd, Arhoswch ni yma, hyd oni ddelom ni attoch drachefn: ac wele, Aaron a Hur gyd â chwi; pwy bynnag *a fyddo* ag achos iddo, deued attynt hwy.

15 A Moses a aeth i fynu i'r mynydd; a ^hchwmmwl a orchuddiodd y mynydd.

16 A ⁱgogoniant yr ARGLWYDD a arhodd ar fynydd Sinai, a'r cwmwl a'i gorchuddiodd chwe diwrnod: ac efe a alwodd am Moses y seithfed dydd o ganol y cwmmwl.

17 A'r golwg ar ogoniant yr ARGLWYDD *oedd* fel tân ^kyn difa ar ben y mynydd, y'ngolwg meibion Israel.

18 A Moses a aeth i ganol y cwmwl, ac a aeth i fynu i'r mynydd: a ^lbu Moses yn y mynydd ddeugain niwrnod a deugain nos.

PENNOD XXV.

1 *Pa beth sydd raid i'r Israeliaid ei offrum tu ag at wneuthur y babell.* 10 *Dull yr arch.* 17 *Y drugareddfa a'r cerubiad.* 23 *Y twrdd a'i arlwy.* 31 *Y canhwylbren a'i offer.*

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Dywed wrth feibion Israel, ²am ddwyn o honynt i mi ³offrwm: ^agan bob gwr ewyllysgar ei galon y cymmerwch fy offrwm.

3 A dyma yr offrwm a gymmerwch ganddynt; aur, ac arian, a phres,

4 A *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a ⁴llian main, a *blew* geifr,

5 A chrwyn hyrddod yn gochion, a chrwyn daearfysgar, a choed Sittim,

6 ^bOlew i'r goleuni, ^cllysieuau i olew yr ennaint, ac i'r ^dpêr-arogldarth,

7 Meini onix, a meini i'w gosod yn ^eyr ephod, ac yn ^fy ddwyffronneg.

8 A gwnant i mi gyssegr; fel ^gy gallwyf drigo yn eu mysg hwynt.

9 Yn ol holl waith y tabernacl, a gwaith ei holl ddodrefn y rhai yr ydwyf yn eu dangos i ti, felly y gwnewch.

10 ¶ A ^hgwnant arch o goed Sittim, o ddau guffydd a hanner ei hyd, a chuffydd a hanner ei lled, a chuffydd a hanner ei huchder.

11 A gwisg hi âg aur coeth; o fewn ac oddi allan y gwisgi hi: a gwna arni goron o aur o amgylch.

12 Bwrw iddi hefyd bedair modrwy aur, a dod ar ei phedair congl; dwy fodrwy ar un ystlys iddi, a dwy fodrwy ar yr ystlys arall iddi.

13 A gwna drosolion o goed Sittim, a gwisg hwynt âg aur.

14 A gosod y trosolion trwy y modrwyau gan ystlys yr arch, i ddwyn yr arch arnynt.

15 ⁱYm modrwyau yr arch y bydd

Cyn
CRIST
1491.^h pen. 19.
9, 16.
ⁱ Num. 14.
10.^k Deut. 4. 36.^l pen. 34. 28.
Deut. 9. 9.² Hc b.
gymmeryd.
³ offrwm
dyrchofael.
^a pen. 35. 5.
¹ Chron. 29.
3, 5, 9, 14.
² Ezra 2. 68.
^a s. 3. 6.
^b Neh. 11. 2.⁴ sidan.^b pen. 27. 20.
^c pen. 30. 23.
^d pen. 30. 34.^e pen. 28.
4, 6.
^f pen. 28. 15.
^g pen. 29. 45.
¹ Bren. 6.
13.
² Cor. 6. 16.
Heb. 3. 6.
Dat. 21. 3.^h pen. 37. 1.
Heb. 9. 4.ⁱ Bren. 8. 8.

Cyn
CRIST
1491.k pen. 16. 34.
n 31. 13.
Deut. 10. 2.
1 Bren. 8. 9.
Heb. 9. 4.
1 pen. 37. 6.5 Nen. o
ddeunydd
y drugar-
eddfa.m 1 Bren.
8. 7.
1 Chron.
28. 18.
Heb. 9. 5.n pen. 29. 42.
a 30. 36.
Lef. 16. 2.
Num. 7. 89.
a 17. 4.o pen. 37. 10.
1 Bren. 7.
48.
2 Chron.
4. 8.

p Num. 4. 7.

6 Nen. gor-
chuddir.

q Lef. 24. 5.

r pen. 37. 17.
1 Bren. 7.
49.
e ch. 4. 2.
Dat. 1. 12.
a 4. 5.

y trosolion; na symmuder hwynt oddi wrthi.

16 A dod yn yr arch ^k y dystiolaeth a roddaf i ti.

17 A ^l gwna drugareddfa o aur coeth, o ddau guffydd a hanner ei hŷd, a chuffydd a hanner ei lled.

18 A gwna ddau gerub ^o aur; o gyfanwaith morthwyl y gwnei hwynt, yn nau gwrr y drugareddfa.

19 Un cerub a wnei yn y naill ben, a'r cerub arall yn y pen arall: ^o o'r drugareddfa ar ei dau ben hi y gwnewch y cerubiaid.

20 A bydded ^m y cerubiaid yn lledu ^{eu} hesgyll i fynu, gan orchuddio y drugareddfa a'u hesgyll, a'u hwynebau bob un at eu gilydd: tu a'r drugareddfa y bydd wynebau y cerubiaid.

21 A dod y drugareddfa i fynu ar yr arch, ac yn yr arch dod y dystiolaeth a roddaf i ti.

22 A ⁿ mi a gyfarfyddaf â thi yno, ac a lefaraf wrthyt oddi ar y drugareddfa, oddi rhwng y ddau gerub y rhai a fyddant ar arch y dystiolaeth, yr holl bethau a orchymynwyf wrthyt i feibion Israel.

23 [†] A ^o gwna di fwrdd o goed Sit-tim, o ddau guffydd ei hŷd, a chuffydd ei led, a chuffydd a hanner ei uchder.

24 A gosod aur coeth drosto, a gwna iddo goron o aur o amgylch.

25 A gwna iddo wregys ^o led llaw o amgylch, a gwna goron aur ar ei wregys o amgylch.

26 A gwna iddo bedair modrwy o aur, a dod y modrwyau wrth y pedair congl y rhai ^a fyddant ar ei bedwar troed.

27 Ar gyfer y cylch y bydd y modrwyau, yn lleoedd i'r trosolion i ddwyn y bwrdd.

28 A gwna y trosolion o goed Sit-tim, a gwisg hwynt âg aur, fel y dyger y bwrdd arnynt.

29 A gwna ^p ei ddysglau ef, a'i lwyau, a'i gaeadau, a'i phiolau, y rhai y ^q tywelltir â hwynt: o aur coeth y gwnei hwynt.

30 A dod ar y bwrdd ^q y bara dangos ger bron fy wyneb yn wastadol.

31 [†] A gwna hefyd canhwyllbren: o aur pur yn gyfanwaith y gwneir y canhwyllbren; ei baladr, ei geingciau, ei bedyll, ei gnapiâu, a'i flodau, a fyddant o'r un.

32 A bydd chwe chainge yn dyfod allan o'i ystlysau; tair cainge o'r

canhwyllbren o un tu, a thair cainge o'r canhwyllbren, o'r tu arall.

33 Tair padell o waith almonau, cnap a blodeuyn ar un gainge; a thair padell o waith almonau, cnap a blodeuyn ar gainge arall: felly ar y chwe chainge ^a fyddo yn dyfod allan o'r canhwyllbren.

34 Ac yn y canhwyllbren y bydd pedair padell ar waith almonau, a'u cnapiâu a'u blodau.

35 A bydd cnap dan ddwy gainge o hono, a chnap dan ddwy gainge o hono, yn ol y chwe chainge a ddeuant o'r canhwyllbren.

36 Eu cnapiâu a'u ceingciau a fyddant o'r un: y cwbl ^{fydd} aur coeth o un cyfanwaith morthwyl.

37 A thi a wnei ei saith lusern ef, ac ^a a ⁷ oleui ei lusernau ef, fel ^y goleuo efe ar gyfer ei wyneb.

38 A bydded ei efeiliau a'i gafnau o aur coeth.

39 O dalent o aur coeth y gwnei ef, a'r holl lestri hyn.

40 Ond ^u gwel wneuthur yn ol eu portreiaid hwynt, a ddangoswyd i ti yn y mynydd.

PENNOD XXVI.

1 Deg llên y tabernacl. 7 Yr un llên ar ddeg o few geifr. 14 Y babel-lên o grwyn hyrddod.

15 Byrddau y tabernacl, gyd â'u morteisiau a'u barrau. 31 Y wahanlen i'r arch. 36 Y gaeadlen i'r drws.

^a Y TABERNACL hefyd a wnei di o ddeg llên o lian main cyfrodedd, ac o ^{sidan} glas, a phorphor, ac ysgarlad: yn gerubiaid o ² gywreinwaith y gwnei hwynt.

2 Hŷd un llên ^{fydd} wyth guffydd ar hugain, a lled un llên ^{fydd} pedwar cufydd: yr un mesur a fydd i'r holl lenni.

3 Pùm llên a fyddant y'nglŷn bob un wrth eu gilydd; a phùm llên eraill a fyddant y'nglŷn wrth eu gilydd.

4 A gwna ddolennau o ^{sidan} glas ar ymyl un llên, ar y cwrr, yn y cydiad; ac felly y gwnei ar ymyl eithaf llên arall, yn yr ail gydiad.

5 Deg dolen a deugain a wnei di i un llên, a deg dolen a deugain a wnei ar gwrr y llên ^a fyddo yn yr ail gydiad: y dolennau a dderbyniant bob un eu gilydd.

6 Gwna hefyd ddeg bach a deugain o aur, a chydia â'r bachau y llenni bob un wrth eu gilydd; fel y byddo yn un tabernacl.

Cyn
CRIST
1491.* pen. 27. 21.
a 30. 8.
Lef. 24. 3, 4.
7 Nen.
gyfodi.
6 Num. 8. 2.u Num. 8. 4.
1 Chron.
28. 11. 19.
Act. 7. 44.
Heb. 8. 5.

* pen. 36. 8.

2 Heb.
waith y
cywraint.

Cyn
CRIST
1491.

b pen. 36. 14.

7 ¶ A ^bgwna lenni o *flew* geifr, i *fod* yn babell-lên ar y tabernacl: un llên ar ddeg a wnei.

8 Hŷd un llên *fydd* deg cufydd ar hugain, a lled un llên *fydd* pedwar cufydd; a'r un mesur *fydd* i'r un llên ar ddeg.

9 A chydia bùm llên wrthynt eu hun, a chwe llên wrthynt eu hun; a dybla y chweched llên ar gyfer wyneb y babell-lên.

10 A gwna ddeg dolen a deugain ar ymyl y naill llên, ar y cwrr, yn y cydiad *cyntaf*; a deg dolen a deugain ar ymyl y llên *arall*, yn yr ail gydiad.

11 A gwna ddeg bach a deugain o bres; a dod y bachau yn y dolennau, a chylymma y babell-lên, fel y byddo yn un.

12 A'r gweddill a fyddo dros ben o lenni y babell-lên, *sef* yr hanner llên weddill, a fydd y'ngweddill ar du cefn y tabernacl;

13 Fel y *byddo* o'r gweddill gufydd o'r naill du, a chufydd o'r tu arall, o hŷd y babell-lên: bydded hynny dros ddau ystlys y tabernacl, o'r tu yma ac o'r tu accw, i'w orchuddio.

c pen 36. 19.

14 A ^cgwna dô i'r babell-lên o grwyn hyrddod wedi eu lliwo yn gochion, a thô o grwyn daearfoch yn uchaf.

15 ¶ A gwna i'r tabernacl ystyllod o goed Sittim, yn eu sefyll.

16 Deg cufydd fydd hŷd ystyllen, a chufydd a hanner cufydd fydd lled pob ystyllen.

8 Heb.
dwg law.

17 *Bydded* ³dau dyno i un bwrdd, wedi eu gosod mewn trefn, bob un ar gyfer eu gilydd: felly y gwnei am holl fyrddau y tabernacl.

18 A gwna ystyllod i'r tabernacl, ugain ystyllen o'r tu dehau, tu a'r dehau.

19 A gwna ddeugain mortais arian dan yr ugain ystyllen; dwy fortais dan un ystyllen i'w dau dyno, a dwy fortais dan ystyllen arall i'w dau dyno.

20 A *gwna* i ail ystlys y tabernacl, o du y gogledd, ugain ystyllen,

21 A deugain mortais o arian; dwy fortais dan un ystyllen, a dwy fortais dan ystyllen arall.

22 Hefyd i ystlys y tabernacl, o du y gorllewin, y gwnei chwech ystyllen.

23 A dwy ystyllen a wnei i gonglau y tabernacl, yn y ddau ystlys.

4 cyd-
blethu.

24 A byddant wedi eu ⁴cyssylltu oddi tanodd; byddant hefyd wedi eu cyd-gydio oddi arnodd wrth un

fodrwy: felly y bydd iddynt ill dau; i'r ddwy gongl y byddant.

25 A byddant yn wyth ystyllen, a'u morteisau arian yn un fortais ar bymtheg; dwy fortais dan un ystyllen, a dwy fortais dan ystyllen arall.

26 ¶ Gwna hefyd farrau o goed Sittim, pump i ystyllod un ystlys i'r tabernacl,

27 A phùm barr i ystyllod ail ystlys y tabernacl, a phùm barr i ystyllod ystlys y tabernacl i'r ddau ystlys tu a'r gorllewin.

28 A'r barr canol y'nghanol yr ystyllod, a gyrhaedd o gwrr i gwrr.

29 Gosod hefyd aur dros yr ystyllod, a gwna eu modrwyau o aur, i osod y barrau trwyddynt: gwisg y barrau hefyd âg aur.

30 A chyfod y tabernacl ^awrth ei bortreiad, yr hwn a ddangoswyd i ti yn y mynydd.

d pen. 25.
9, 40.
Act. 7. 44.
Heb. 8. 5.

31 ¶ A ^egwna ^fwahanlen o *sidan* glas, porphor, ac ysgarlad, ac o lian main cyfrodedd: â cherubiaid o waith cywraint y gwnei hi.

e pen. 36. 35.
f 2 Chron.
3. 14.
Matt. 27.
51.
Heb. 9. 3.

32 A dod hi ar bedair colofn o *goed* Sittim wedi eu gwisgo âg aur; a'u pennau o aur, ar bedair mortais arian.

33 ¶ A dod y wahanlen wrth y bachau, fel y gellych ddwyn yno, o fewn y wahanlen, arch y dystiolaeth: a'r wahanlen a wna wahan i chwi rhwng ^gy cyssegr a'r cyssegr sancteiddiolaf.

g Heb. 9. 2, 3.

34 Dod hefyd y drugareddfa ac arch y dystiolaeth yn y cyssegr sancteiddiolaf.

35 A ^hgosod y bwrdd o'r tu allan i'r wahanlen, a'r canhwylbren gyferbyn â'r bwrdd ar y tu dehau i'r tabernacl: a dod y bwrdd ar du y gogledd.

h Heb. 9. 2.

36 A ⁱgwna gaeadlen i ddrws y babell o *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, ac o lian main cyfrodedd o wniadwaith.

i pen. 36. 37.

37 A gwna i'r gaeadlen bùm colofn o *goed* Sittim, a ^kgwisg hwynt âg aur; a'u pennau fydd o aur: a bwrw iddynt bùm mortais bres.

k pen. 36. 38.

PENNOD XXVII.

1 *Allor y poeth-offrum, a'i llestri.* 9 *Cynteddfa y tabernacl wedi ei gau â llenni ac â cholofnau.* 18 *Mesur y cynteddfa.* 20 *Yr olew i'r lamp.*

GWNA hefyd ^aallor o goed Sittim, o bùm cufydd o hŷd, a phùm cufydd o led: yn ²bedairongl y bydd yr allor, a'i huchder o dri chufydd.

a pen. 38. 1.

2 bedwar-
sgwar.

Cyn
CRIST
1491.b Edrych
Numb. 16.
38.

2 A gwna ei chyrn ar ei phedair congl: o'r un y bydd ei chyrn: a^b gwisg hi â phres.

3 Gwna hefyd iddi bedyll i dderbyn ei lludw, a'i rhawiau, a'i chawgiau, a'i chigweiniau, a'i phedyll tân: ei holl lestri a wnei o bres.

4 A gwna iddi alch o bres, ar waith rhwyd; a gwna ar y rhwyd bedair modrwy o bres ar ei phedair congl.

5 A dod hi dan amgylchiad yr allor oddi tanodd, fel y byddo y rhwyd hyd hanner yr allor.

6 A gwna drosolion i'r allor, sef trosolion o goed Sittim; a gwisg hwynt â phres.

7 A dod ei throsolion trwy y modrwyau; a bydded y trosolion ar ddau ystlys yr allor, i'w dwyn hi.

8 Gwna hi âg ystyllod yn gau: fel^c y^d dangoswyd i ti yn y mynydd, felly y gwnant hi.

c pen. 25, 40.
a 26, 30.d Heb.
dangosodd.

e pen. 38, 9.

9 ¶ A^d gwna gynteddfa y tabernacl ar y tu dehau, tu a'r dehau: llenni y cynteddfa a fyddant llian main cyfrodedd, o gân cufydd o hŷd, i un ystlys.

10 A'i hugain colofn, a'u hugain mortais, fydd o bres: pennau y colofnau, a'u cylchau, fydd o arian.

11 Felly o du y gogledd ar hŷd, y bydd llenni, o gân cufydd o hŷd, a'u hugain colofn, a'u hugain mortais, o bres; a phennau y colofnau, a'u cylchau, o arian.

12 ¶ Ac i led y cynteddfa, o du y gorllewin, y bydd llenni o ddeg cufydd a deugain: eu colofnau fyddant ddeg, a'u mortaisiau yn ddeg.

13 A lled y cynteddfa, tu a'r dwyrain, o godiad haul, a fydd ddeg cufydd a deugain.

14 Y llenni o'r naill du a fyddant bymtheg cufydd; eu colofnau yn dair, a'u mortaisiau yn dair.

15 Ac i'r ail du y bydd pymtheg llên; eu tair colofn, a'u tair mortais.

16 ¶ Ac i borth y cynteddfa y gwneir caeadlen o ugain cufydd, o sidan glas, porphor, ac ysgarlad, ac o llian main cyfrodedd o wniadwaith; eu pedair colofn, a'u pedair mortais.

17 Holl golofnau y cynteddfa o amgylch a gylchir âg arian; a'u pennau yn arian, a'u mortaisiau yn bres.

18 ¶ Hŷd y cynteddfa fydd gân cufydd, a'i led yn ddeg a deugain o bob tu; a phùm cufydd o uchder o llian main cyfrodedd, a'u mortaisiau o bres.

19 Holl lestri y tabernacl yn eu

holl wasanaeth, a'i holl hoelion hefyd, a holl hoelion y cynteddfa, fyddant o bres.

20 ¶ A^e gorchymyn dithau i feibion Israel, ddwyn o honynt attat bur olew yr olewydden coethedig, yn oleuni, i beri i'r lamp^f losgi yn wastad.

21 Ym mhabel y cyfarfod, o'r tu allan i'r wahanlen, yr hon fydd o flaen y dystiolaeth, y trefna^g Aaron a'i feibion hwnnw, o'r hwyr hyd y bore, ger bron yr ARGLWYDD: deddf dragwyddol fydd, trwy eu hoesoedd, gan feibion Israel.

PENNOD XXVIII.

1 Neillduo Aaron a'i feibion i swydd yr offeiriad. 2 Gorchymyn gwisgoedd sanctaidd. 6 Yr ephod. 15 Y ddwyfronmeg a'r deuddeg maen gwerthfawr. 30 Yr Urim a'r Thummim. 31 Mantell yr ephod, gyd â'i phomgramadau a'i chlych. 36 Dalen y meitr. 39 Y bais uniadwaith. 40 Gwisgoedd meibion Aaron.

A CHYMMER^a Aaron dy frawd attat, a'i feibion gyd âg ef, o blith meibion Israel, i offeiriadu i mi; sef Aaron, Nadab ac Abihu, Eleazar ac Ithamar, meibion Aaron.

a Heb. 5, 1, 4.

2^b Gwna hefyd wisgoedd sanctaidd i Aaron dy frawd, er gogoniant a harddwch.

b pen. 39, 2.

3 A^c dywed wrth yr holl rai doeth o galon, y^d rhai a lenwais i âg yspryd doethineb, am wneuthur o honynt ddillad Aaron i'w sancteiddio ef, i offeiriadu i mi.

c pen. 36, 1.

d pen. 31, 3.

a 35, 30.

4 A dyna y gwisgoedd a wnant. Dwyfronneg, ac ephod, mantell hefyd, a phais o waith edau a nodwydd, meitr, a gwregys: felly y gwnant wisgoedd sanctaidd i Aaron dy frawd, ac i'w feibion, i offeiriadu i mi.

5 Cymmerant gan hynny aur, a sidan glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main.

6 ¶ A gwnant yr ephod o aur, sidan glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd, o waith cywraint.

7 Dwy ysgwydd fydd iddi wedi eu cydio wrth ei dau gwrr; ac felly y cydir hi ynghyd.

8 A gwregys cywraint ei ephod ef yr hwn fydd arni, fydd o'r un, yn un-waith â hi; o aur, sidan glas, a phorphor, ysgarlad hefyd, a llian main cyfrodedd.

9 Cymmer hefyd ddau faen onix, a nâdd ynddynt enwau meibion Israel:

10 Chwech o'u henwau ar un maen, a'r chwe henw arall ar yr ail maen, yn ol eu genedigaeth.

Cyn
CRIST
1491.

11 A gwaith naddwr mewn maen, fel naddiadau sêl, y neddi di y ddau faen, âg enwau meibion Israel: gwna hwynt â boglynuau o aur o'u hamgylch.

12 A gosod y ddau faen ar ysgwyddau yr ephod, yn feini coffadwriaeth i feibion Israel. Ac Aaron a ddwg eu henwau hwynt ger bron yr ARGLWYDD ar ei ddwy ysgwydd, yn goffadwriaeth.

13 ¶ Gwna hefyd foglynuau aur;

14 A dwy gadwyn o aur coeth yn eu pennau: o blethwaith y gwnei hwynt; a dod y cadwynau plethedig y'nglŷn wrth y boglynuau.

* pen. 39. 8.

15 ¶ Gwna hefyd ddwyfronneg barnedigaeth, o waith cywraint; ar waith yr ephod y gwnei hi: o aur, *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd, y gwnei hi.

16 Pedairongl fydd hi yn ddau ddyblyg; yn rhychwant ei hŷd, ac yn rhychwant ei lled.

2 Neu, rubi.

17 Llanw hi yn llawn o feini, *sef* pedair rhes o feini: un rhes fydd ²sardius, a thophaz, a smaragdus: hyn fydd y rhes gyntaf.

18 A'r ail res *fydd* carbuncel, sa-phir, ac adamant.

19 A'r drydedd res *fydd* lygur, ac acat, ac amethyst.

20 Y bedwaredd res *fydd* beryl, ac onix, a jaspis: byddant wedi eu gosod mewn aur yn eu lleoedd.

21 A'r meini fyddant âg enwau meibion Israel, yn ddeuddeg, yn ol eu henwau hwynt; o naddiad sêl, bob un wrth ei enw y byddant, yn ol y deuddeg llwyth.

22 ¶ A gwna ar y ddwyfronneg gadwynau ar y cyrrau, yn blethwaith, o aur coeth.

23 Gwna hefyd ar y ddwyfronneg ddwy fodrwy o aur, a dod y ddwy fodrwy wrth ddau gwrr y ddwyfronneg.

24 A dod y ddwy gadwyn blethedig o aur trwy y ddwy fodrwy ar gyrrau y ddwyfronneg.

25 A'r ddau ben arall i'r ddwy gadwyn blethedig dod y'nglŷn wrth y ddau foglyn, a dod ar ysgwyddau yr ephod o'r tu blaen.

26 ¶ Gwna hefyd ddwy fodrwy o aur, a gosod hwynt ar ddau ben y ddwyfronneg, ar yr ymyl *sydd* ar ystlys yr ephod o'r tu mewn.

27 A gwna ddwy fodrwy o aur, a dod hwynt ar ddau ystlys yr ephod oddi tanodd, tu a'i thu blaen, ar

gyfer ei chydiad, oddi ar wregys yr ephod.

28 A'r ddwyfronneg a rwyment â'u modrwyau wrth fodrwyau yr ephod â llinyn o *sidan* glas, fel y byddo oddi ar wregys yr ephod, fel na ddattoder y ddwyfronneg oddi wrth yr ephod.

29 A dyged Aaron, yn nwyfronneg y farnedigaeth, enwau meibion Israel ar ei galon, pan ddelo i'r cyssegr, yn goffadwriaeth ger bron yr ARGLWYDD yn wastadol.

30 ¶ A 'dod ar ddwyfronneg y farnedigaeth, yr Urim a'r Thummim; a byddant ar galon Aaron pan elo i mewn ger bron yr ARGLWYDD: ac Aaron a ddwg farnedigaeth meibion Israel ar ei galon, ger bron yr ARGLWYDD, yn wastadol.

† I. ef. 8. 8.
Deut. 33. 8.
1 Sam. 28. 6.
Ezra 2. 63.
Neh. 7. 63.

31 ¶ Gwna hefyd fantell yr ephod oll o *sidan* glas.

* pen. 39. 22.

32 A bydd twll yn ei phen uchaf hi, ar ei chanol: gwrym o waith gwehydd o amgylch y twll, megis twll llurig, fydd iddi, rhag rhwygo.

33 ¶ A gwna ar ei godrau hi bomgranadau o *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, ar ei godrau o amgylch; a chlych o aur rhyngddynt o amgylch.

34 Cloch aur a phomgranad, a chloch aur a phomgranad, ar odrau y fantell o amgylch.

35 A hi a fydd am Aaron wrth weini: a cheir clywed ei swm ef pan ddelo i'r cyssegr, ger bron yr ARGLWYDD, a phan elo allan; fel na byddo farw.

b pen. 39. 30.

36 ¶ Gwna hefyd ddalen o aur coeth; a nadd arni, fel naddiadau sêl, SANCTEIDDRWYDD I'R ARGLWYDD.

37 A gosod hi wrth llinyn o *sidan* glas, a bydded ar y meitr: o'r tu blaen i'r meitr y bydd.

38 A hi a fydd ar dalcen Aaron, fel y dygo Aaron anwireded y pethau sanctaidd a gyssegro meibion Israel yn eu holl roddion sanctaidd: ac yn wastad y bydd ar ei dalcen ef, fel y byddo iddynt ffafr ger bron yr ARGLWYDD.

39 ¶ Gweithia âg edau a nodwydd y bais o lian main; a gwna feitr o lian main; a'r gwregys a wnei o wniadwaith.

40 ¶ I feibion Aaron hefyd y gwnei beisiau, a gwna iddynt wregysau; gwna hefyd iddynt gapiau, er go-goniant a harddwch.

Cyn
CRIST
1491.1 pen. 29. 7.
a 30. 30.
3 Heb. *llanw*
eu llaw.4 cyrhaedd-
ant.

a Lef. 8. 2.

b Lef. 6. 20.

c pen. 28. 8.

d pen. 30. 25.

2 Heb.
rhwym.

e pen. 28. 41.

3 Heb.
lenwi law,
† Lef. 1. 4.5 pen. 27. 2.
a 30. 2.

41 A gwisg hwynt am Aaron dy frawd, a'i feibion gyd âg ef: ac ¹enneinia hwynt, ³cyssegra hwynt hefyd, a sancteiddia hwynt, i offeiriadu i mi.

42 Gwna hefyd iddynt lodrau lliau i guddio eu cnawd noeth: o'r lwynau hyd y morddwydydd y ⁴byddant.

43 A byddant am Aaron, ac am ei feibion, pan ddelont i mewn i babell y cyfarfod, neu pan ddelont yn agos at yr allor i weini yn y cyssegr; fel na ddygont anwiredd, a marw. *Hyn fydd deddf dragywyddol iddo ef, ac i'w had ar ei ol.*

PENNOD XXIX.

1 Yr aberth a'r seremoniau a arferid wrth gyssegru yr offeiriad. 38 Y llosg-offrwm gwastadol. 45 Addewid Duw ar drigo ym mhlith plant Israel.

DYMA hefyd yr hyn a wnei di iddynt i'w cyssegru hwynt, i offeiriadu i mi. ^aCymmer un bustach ieuangc, a dau hwrdd perffeiith-gwbl,

2 A ^bbara croyw, a theisenau croyw wedi eu cymmysgu âg olew, ac aflldad croyw wedi eu hiro âg olew: o beilliaid gwenith y gwnei hwynt.

3 A dod hwynt mewn un cawell, a dwg hwynt yn y cawell, gyd â'r bustach a'r ddau hwrdd.

4 Dwg hefyd Aaron a'i feibion i ddrws pabell y cyfarfod, a golch hwynt â dwfr.

5 A chymmer y gwisgoedd, a gwisg am Aaron y bais, a mantell yr ephod, a'r ephod hefyd, a'r ddwyfronneg; a gwregysa ^cef ^câ gwregys yr ephod.

6 A gosod y meitr ar ei ben ef, a dod y goron gyssegredig ar y meitr.

7 Yna y cymmeri ^dolew yr enneiniad, ac y tywellti ar ei ben ef, ac yr enneini ef.

8 A dwg ei feibion ef, a gwisg beisiau am danynt.

9 A gwregysa hwynt â gwregysau, *sef* Aaron a'i feibion, a ²gwisg hwynt â chapiau: a bydd yr offeiriadaeth iddynt yn ddeddf dragywyddol: a thi ^ea ³gyssegri Aaron a'i feibion.

10 A phâr ddwyn y bustach ger bron pabell y cyfarfod, a ¹rhodded Aaron a'i feibion eu dwylaw ar ben y bustach.

11 A lladd y bustach ger bron yr ARGLWYDD, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

12 A chymmer o waed y bustach, a dod ar ²gyrn yr allor â'th fys; a

thywallt yr holl waed *arall* wrth droed yr allor.

13 ^hCymmer hefyd yr holl fraser a fydd yn gorchuddio y perfedd, a'r ⁴rhwyden a *fyddo* ar yr afu, a'r ddwy aren, a'r brasder a *fyddo* arnynt, a llosg ar yr allor.

14 Ond ¹cig y bustach, a'i groen, a'i fiswail, a losgi mewn tân, o'r tu allan i'r gwersyll: aberth dros bechod *yw*.

15 ¶ Cymmer hefyd un hwrdd; a gosoded Aaron a'i feibion eu dwylaw ar ben yr hwrdd.

16 A lladd yr hwrdd; a chymmer ei waed ef, a thaenella ar yr allor o amgylch.

17 A thorr yr hwrdd yn ddarnau; a golch ei berfedd, a'i draed, a dod hwynt ynghyd â'i ddarnau, ac ⁵â'i ben.

18 A llosg yr hwrdd i gyd ar yr allor: poeth-offrwm i'r ARGLWYDD *yw*: arogl peraid, aberth tanllyd i'r ARGLWYDD *yw*.

19 ¶ A chymmer yr ail hwrdd; a rhodded Aaron a'i feibion eu dwylaw ar ben yr hwrdd.

20 Yna lladd yr hwrdd, a chymmer o'i waed, a dod ar gwrr isaf clust ddehau Aaron, ac ar gwrr isaf clust ddehau ei feibion, ac ar fawd eu llaw ddehau hwynt, ac ar fawd eu troed dehau hwynt; a thaenella y gwaed *arall* ar yr allor o amgylch.

21 A chymmer o'r gwaed a fyddo ar yr allor, ac o ^kolew yr enneiniad, a thaenella ar Aaron, ac ar ei wisgoedd, ar ei feibion hefyd, ac ar wisgoedd ei feibion gyd âg ef: felly ¹sanctiaidd fydd efe a'i wisgoedd, ei feibion hefyd, a gwisgoedd ei feibion gyd âg ef.

22 Cymmer hefyd o'r hwrdd, y gwer a'r gloren, a'r gwer sydd yn gorchuddio y perfedd, a rhwyden yr afu, a'r ddwy aren, a'r gwer sydd arnynt, a'r ysgwyddog ddehau; canys hwrdd cyssegriad *yw*:

23 Ac un dorth o fara, ac un deisen o fara olewedig, ac un afrilladen o gawell y bara croyw, yr hwn *sydd* ger bron yr ARGLWYDD.

24 A dod y cwbl yn nwyllaw Aaron, ac yn nwyllaw ei feibion: ⁶a chyhfwana hwynt yn offrwm ⁷cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD.

25 A chymmer hwynt o'u dwylaw, a llosg ar yr allor yn boeth-offrwm, yn arogl peraid ger bron yr ARGLWYDD: aberth tanllyd i'r ARGLWYDD *yw*.

Cyn
CRIST
1491.

h Lef. 3. 3.

4 y *Ulein-*
gig yw,
medd y
dysgwad-
wyr Hebre-
aidd.1 Lef. 4. 11,
21.
Heb. 13. 11.

5 Neu, ar ei.

k pen. 30. 25.

1 Heb. 9. 22.

6 Neu, *o*
ysgwyd.
7 Neu,
ysgyddwad.

Cyn
CRIST
1491.

m Lef. 8. 29.

n Lef. 7. 34.
Num. 18.
18.
Deut. 18. 3.

o Lef. 7. 34.

P Num. 20.
28.q Lef. 8. 31.
Matt. 12. 4.r pen. 40. 10.
s pen. 30. 29.
Matt. 23.
19.t Num. 28. 3.
u Edrych
Dan. 9. 27.
a 12. 11.

26 Cymmer hefyd ^m barwyden hwrdd y cyssegriad yr hwn *fyddo* dros Aaron, a chyhwfana hi yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD; a'th ran di fydd.

27 A sancteiddia ⁿ barwyden yr offrwm cyhwfan, ac ysgwyddog yr offrwm dyrchafael, yr hon a gyhwfanwyd, a'r hon a ddyrchafwyd, o hwrdd y cyssegriad, o'r hwn a *fyddo* dros Aaron, ac o'r hwn a *fyddo* dros ei feibion.

28 Ac eiddo Aaron a'i feibion fydd trwy ddeddf dragwyddol oddi wrth feibion Israel: canys offrwm dyrchafael *yw*; ac ^o offrwm dyrchafael a fydd oddi wrth feibion Israel o'u haberthau hedd, *sef* eu hoffrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD.

29 ¶ A dillad sanctaidd Aaron a fyddant i'w feibion ar ei ol ef, i'w henneinio ynddynt, ac i'w cyssegru ynddynt.

30 ^p Yr hwn o'i feibion ef a fyddo offeiriad yn ei le ef, a'u gwisg hwynt saith niwrnod, pan ddelo i babell y cyfarfod i weini yn y cyssegr.

31 ¶ A chymmer hwrdd y cyssegriad, a berwa ei gig yn y lle sanctaidd.

32 A bwyttâed Aaron a'i feibion gig yr hwrdd, ^a a'r bara yr hwn *fydd* yn y cawell, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

33 A hwy a fwyttânt y pethau hyn y gwnaed y cymmod â hwynt, i'w cyssegru hwynt ac i'w sancteiddio: ond y dieithr ni chaiff eu bwytta; canys cyssegredig ydynt.

34 Ac os gweddillir o gig y cyssegriad, neu o'r bara, hyd y bore; yna ti a losgi y gweddill â thân: ni cheir ei fwytta, oblegid cyssegredig *yw*.

35 A gwna fel hyn i Aaron, ac i'w feibion, yn ol yr hyn oll a orchymynais i ti: saith niwrnod y cyssegru hwynt.

36 A phob dydd yr aberthi fustach yn aberth dros bechod, er cymmod: a glanhâ yr allor, wedi i ti wneuthur cymmod drosti, ac eneinia hi, i'w chyssegru.

37 Saith niwrnod y gwnei gymmod dros yr allor, ac y sancteiddi hi: felly ^r yr allor fydd sanctaidd: ^s pob peth a gyffyrddo â'r allor, a sancteiddir.

38 ¶ A dyma yr hyn a offrymmi ar yr allor. ^t Dau oen blwyddiaid, ^u bob dydd yn wastadol.

39 Yr oen cyntaf a offrymmi di y bore; a'r ail oen a offrymmi di yn y cyfnos.

40 A chyd â'r naill oen ddegfed ran o beilliaid wedi ei gymmysgu â phedwaredd ran hin o olew coethedig; a phedwaredd ran hin o win, yn ddiod-offrwm.

41 A'r oen arall a offrymmi di yn y cyfnos, ac a wnei iddo yr un modd ag i fwyd-offrwm y bore, ac i'w ddiod-offrwm, i fod yn arogl peraid, yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD:

42 Yn boeth-offrwm gwastadol trwy eich oesoedd, *wrth* ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr ARGLWYDD; ^a lle y cyfarfyddaf â chwi, i lefaru wrthyt yno.

43 Ac yn y lle hwnnw y cyfarfyddaf â meibion Israel; ac *efe* a sancteiddir trwy fy ngogoniant.

44 A mi a sancteiddiaf babell y cyfarfod a'r allor; ac Aaron a'i feibion a sancteiddiaf, i offeiriadu i mi.

45 ¶ A ^r mi a breswyliaf ym mysgr meibion Israel, ac a fyddaf yn Dduw iddynt.

46 A hwy a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eu DUW, yr hwn a'u dygais hwynt allan o dir yr Aipht, fel y trigwn yn eu plith hwynt: myfi *yw* yr ARGLWYDD eu DUW.

PENNOD XXX.

1 Allor yr arogl-darth. 11 Yr iawn dros bob enaid. 17 Y golch-lestr pres. 22 Yr olew sanctaidd i eneinio. 34 Defnydd yr arogl-darth.

GWNA hefyd ^a allor ^b i arogl-darthu arogl-darth: o goed Sittim y gwnei di hi.

2 Yn gufydd ei hŷd, ac yn gufydd ei lled, (pedairongl fydd hi,) ac yn ddau gufydd ei huchder: ei chyrn *fyddant* o'r un.

3 A gwisg hi âg aur coeth, ² ei chefn a'i hystlysau o amgylch, a'i chyrn: a gwna hefyd iddi goron o aur o amgylch.

4 A gwna iddi ddwy fodrwy aur oddi tan ei choron, wrth ei dwy ³ gongl: ar ei dau ystlys y gwnei *hwynt*; fel y byddant i wisgo am drosolion, i'w dwyn hi arnynt.

5 A'r trosolion a wnei di o goed Sittim: a gwisg hwynt âg aur.

6 A gosod hi o flaen y wahanlen *sydd* wrth arch y dystiolaeth; o flaen y drugareddfa *sydd* ar y dystiolaeth, lle y cyfarfyddaf â thi.

7 Ac arogl-darthed Aaron arni arogl-darth llysieuog bob bore: pan ^c daclo efe y lampau, yr arogl-darth a efe.

8 A phan ^d oleuo Aaron y lampau

Cyn
CRIST
1491.

* pen. 30. 30

r pen. 25. 8.
Lef. 26. 12.
Zech. 2. 10.
2 Cor. 6. 16.
Dat. 21. 3.a pen. 37. 25.
b Edrych
ad. 10.
Lef. 4. 7,
18.2 Heb.
ei nen a'i
pharoyd-
ydd.

3 Heb. ascu.

c pen. 27. 20.

d gwyfodo.

Cyn
CRIST
1491.

⁵ Heb.
*rhwyng
y ddau
hwyg.*

^a Lef. 16. 18.
^a 23. 27.

^e pen. 38. 25.
Num. 1. 2,
5. a 26. 2.
⁶ Heb. *y
rhai sydd
i'w rhifo.*

^f Matt. 17.
24.
^g Lef. 27. 25.
Num. 3. 47.
Ezec. 45.
12.

⁷ Heb. *Ni
chwanega.*
⁸ Heb. *leidd.*

^b pen. 38. 25.

ⁱ pen. 38. 8.

^k Ps. 26. 6.
Es. 52. 11.
Heb. 10. 22.

⁵ yn y cyfnos, arogl-darthed arni arogl-darth gwastadol ger bron yr ARGLWYDD, trwy eich cenhedlaethau.

9 Nac offrymmwch arni arogl-darth dieithr, na phoeth-offrwm, na bwyd-offrwm; ac na thywelltwch ddiod-offrwm arni.

10 A gwnaed ^a Aaron gymmod ar ei chyrn hi unwaith yn y flwyddyn, â gwaed pech-aberth y cymmod: unwaith yn y flwyddyn y gwna efe gymmod arni trwy eich cenhedlaethau: sancteiddiolaf i'r ARGLWYDD *yw* hi.

11 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

12 ^e Pan rifech feibion Israel, ⁶ dan eu rhifedi; yna rhoddant bob un iawn am ei einioes i'r ARGLWYDD, pan rifer hwynt: fel na byddo pla yn eu plith, pan rifer hwynt.

13 Hyn a ddyry pob un a elo dan rif. ^f Hanner siel, yn ol siel y cyssegr: ^g ugain gerah *yw* y siel: hanner siel *fydd* yn offrwm i'r ARGLWYDD.

14 Pob un a elo dan rif, o fab ugeinmlwydd ac uchod, a rydd offrwm i'r ARGLWYDD.

15 ⁷ Ni rydd y cyfoethog fwy, ac ni ⁸ rydd y tlawd lai, na hanner siel, wrth roddi offrwm i'r ARGLWYDD, i wneuthur cymmod dros eich eneidiau.

16 A chymmer yr arian cymmod gan feibion Israel, a ^h dod hwynt i wasanaeth pabell y cyfarfod; fel y byddant yn goffadwriaeth i feibion Israel ger bron yr ARGLWYDD, i wneuthur cymmod dros eich eneidiau.

17 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

18 ⁱ Gwna noe bres, a'i throed o bres, i ymolchi: a dod hi rhwng pabell y cyfarfod a'r allor: a dod ynddi ddwfr.

19 A ^k golched Aaron a'i feibion o honi eu dwylaw a'u traed.

20 Pan ddelont i babell y cyfarfod, ymolchant â dwfr, fel na byddont feirw; neu pan ddelont wrth yr allor i weini, gan arogl-darthu aberth tanllyd i'r ARGLWYDD.

21 Golchant eu dwylaw a'u traed, fel na byddont feirw: a bydded *hyn* iddynt yn ddeddf dragywyddol, iddo ef, ac i'w had, trwy eu cenhedlaethau.

22 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a

lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

23 Cymmer i ti ddewis lysiau o'r myrr pur, *bwys* pùm cân siel, a hanner hynny o'r sinamon peraid, *sef pwys* deucant a deg a deugain o *siclau*, ac o'r calamus peraid *pwys* deucant a deg a deugain o *siclau*;

24 Ac o'r casia *pwys* pùm cant o *siclau*, yn ol siel y cyssegr; a ¹ hin o olew olew-wydden.

25 A gwna ef yn olew enneiniad sanctaidd, yn ennaint cymmysgadwy o waith yr ⁹ apothecari: olew enneiniad sanctaidd fydd efe.

26 Ac enneinia âg ef babel y cyfarfod, ac arch y dystiolaeth,

27 Y bwrdd hefyd a'i holl lestri, a'r canhwylbren a'i holl lestri, ac allor yr arogl-darth,

28 Ac allor y poeth-offrwm a'i holl lestri, a'r noe a'i throed.

29 A chyssegra hwynt, fel y byddant yn sancteiddiolaf: ^m pob peth a gyffyrddo â hwynt, a fydd sanctaidd.

30 Enneinia hefyd Aaron a'i feibion, a chyssegra hwynt, i offeiriadu i mi.

31 A llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, Olew enneiniad sanctaidd a fydd hwn i mi, trwy eich cenhedlaethau.

32 Nac enneinier âg ef gnawd dyn, ac ar ei waith ef na wnewch ei fath: sanctaidd *yw*, bydded sanctaidd gennyh.

33 Pwy bynnag a gymmysgo ei fath, a'r hwn a roddo o hono ef ar *ddyn* dieithr, ⁿ a dorrir ymaith oddi wrth ei bobl.

34 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Cymmer i ti lysiau peraid, *sef* stacte, ac onycha, a galbanum; y lysiau *hyn*, a thus pur; yr un faint o bob un.

35 A gwna ef yn arogl-darth aroglbêr o waith yr apothecari, wedi ei ² gyd-dymheru, yn bur ac yn sanctaidd.

36 Gan guro cur yn fân beth o hono, a dod o hono ef ger bron y dystiolaeth o fewn pabell y cyfarfod, ^o lle y cyfarfyddaf â thi: sancteiddiolaf fydd efe i chwi.

37 A'r arogl-darth a wnelech, na wnewch i chwi eich hunain ei fath ef: bydded gennyt yn sanctaidd i'r ARGLWYDD.

38 Pwy bynnag a wnel ei fath ef, i arogl i hono, a dorrir ymaith oddi wrth ei bobl.

Cyn
CRIST
1491.

¹ pen. 29. 40.

⁹ per-arog-
lwr.

^m pen. 29.
37.

ⁿ Gen. 17. 14.

² Heb.
halltu.

^o pen. 25. 42.
Lef. 16. 2.

Cyn
CRIST
1491.

PENNOD XXXI.

1 Galw Bezaleel ac Aholiab, a'u gwneuthur yn gymhwys i waith y tabernacl. 12 Ail orchymyn cadw y Sabbath. 18 Moses yn derbyn y ddwy lech.

AR GLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 ^aGwel, mi a elwais wrth ei enw ar Bezaleel ^bfab Uri, fab Hur, o lwyth Judah;

3 Ac a'i ^cllenwais ef âg yspryd Duw, mewn doethineb, ac mewn deall, ac mewn gwybodaeth hefyd, ac ym mhob rhyw waith,

4 I ddychymmygu cywreinrwydd, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn pres,

5 Ac mewn cyfarwyddyd, i osod meini, ac mewn saernïaeth pren, i weithio ym mhob gwaith.

6 Ac wele, mi a roddais gyd âg ef Aholiab fab Achisamach, o lwyth Dan: ac y'nghalon pob doeth o galon y rhoddais ddoethineb i wneuthur yr hyn oll a orchymynais wrthynt.

7 Pabell y cyfarfod, ac arch y dystiolaeth, a'r drugareddfa yr hon *sydd* arni, a holl ²lestri y babell,

8 A'r bwrdd a'i lestri, a'r canhwylbren pur a'i holl lestri, ac allor yr arogl-darth,

9 Ac allor y poeth-offrwm a'i holl lestri, a'r noe a'i throed,

10 A ^dgwisgoedd y weinidogaeth, a'r gwisgoedd sanctaidd i Aaron yr offeiriad, a gwisgoedd ei feibion ef, i offeiriadu *ynddynt*,

11 Ac olew yr enneiniad, a'r arogl-darth peraid i'r cyssgr; a wnant yn ol yr hyn oll a orchymynais wrthynt.

12 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

13 Llefara hefyd wrth feibion Israel, gan ddywedyd, ^eDiau y cedwch fy Sabbathau: canys arwydd yw rhyngof fi a chwithau, trwy eich cenhedlaethau; i wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, *sydd* yn eich sancteiddio.

14 Am hynny ^fcedwch y Sabbath; oblegid sanctaidd *yw* i chi: llwyrodder i farwolaeth yr hwn a'i halogo ef; o herwydd ^gpw bynnag a wnelo waith arno, torrir ymaith yr enaid hwnnw o blith ei bobl.

15 Chwe diwrnod y gwneir gwaith, ac ar y seithfed dydd *y mae* Sabbath gorphwysdra ^hsanctaidd i'r ARGLWYDD: pw bynnag a wnelo waith y seithfed dydd, llwyrodder ef i farwolaeth.

16 Am hynny cadwed meibion Israel y Sabbath, gan gynnal Sabbath trwy eu cenhedlaethau, yn gyfammod tragwyddol.

17 Rhyngof fi a meibion Israel, y mae yn arwydd tragwyddol, mai ^hmewn chwe diwrnod y gwnaeth yr ARGLWYDD y nefoedd a'r ddaear; ac *mai* ar y seithfed dydd y peidiodd, ac y gorphwysodd efe.

18 ¶ Ac efe a roddodd i Moses, wedi iddo orphen llefaru wrtho ym mynydd Sinai, ⁱddwy lech y dystiolaeth; *sef* llechau o gerrig, wedi eu hysgrifenu â bys Duw.

PENNOD XXXII.

1 ^Y bobl, yn absen Moses, yn peri i Aaron wneuthur llo; 7 a hynny yn digio Duw; 11 ac yntau, ar ymbil Moses, yn diddigio. 15 Moses yn dyfod i waered a'r llechau: 19 yn eu torri hwy: 20 yn difetha y llo. 22 Eegus Aaron drosto ei hun. 25 Moses yn gorchymyn lladd y delw-addohwyr, 30 ac yn gweddio dros y bobl.

PAN welodd y bobl fod Moses yn oedi dyfod i waered o'r mynydd; yna yr ymgasglodd y bobl at Aaron, ac y dywedasant wrtho, ^aCyfod, gwna i ni dduwiau i fyned o'n blaen: canys y Moses hwn, y gwr a'n dug ni i fynu o wlad yr Aipht, ni wyddom beth *a ddaeth* o hono.

2 A dywedodd Aaron wrthynt, Tynnwch y clust-dlysau aur *sydd* wrth glustiau eich gwragedd, a'ch meibion, a'ch merched, a dygwch attaf fi.

3 A'r holl bobl a dynnasant y clust-dlysau aur *oedd* wrth eu clustiau, ac a'u dygasant at Aaron.

4 Ac ^befe a'u cymmerodd o'u dwylaw, ac a'i lluniodd â chŷn, ac a'i gwnaeth yn llo tawdd: a hwy a ddywedasant, Dyma dy dduwiau di, Israel, y rhai a'th ddug di i fynu o wlad yr Aipht.

5 A phan ei gwelodd Aaron, efe a adeiladodd allor ger ei fron ef: ac Aaron a gyhoeddodd, ac a ddywedodd, *Y mae* gwyl i'r ARGLWYDD y fory.

6 A hwy a godasant yn fore drannoeth, ac a offrymmasant boeth-offrymmau, ac a ddygasant aberthau hedd: a'r ^cbobl a eisteddasant i fwytta ac i yfed, ac a godasant i fynu i chwarae.

7 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ^dCerdda, dos i waered: canys ^eymlygrodd dy bobl a ddygaist i fynu o dir yr Aipht.

8 Buan y ciliasant o'r ffordd a orchymynais iddynt: gwnaethant

Cyn
CRIST
1491.^h Gen. 1. 31.
a 2. 2.

1491.

ⁱ pen. 32. 16.
Deut. 9. 10.
2 Cor. 3. 3.

1491.

^a Act. 7. 40.^b 1 Bren.
12. 28.
Ps. 106. 19.^c 1 Cor. 10. 7.^d Deut. 9. 12.^e Deut. 32. 5.^a pen. 35. 30.^b 1 Chron.
2. 20.^c 1 Bren. 7.
14.² ddoddrfn.^d pen. 39.
1. 41.
Num. 4. 6,
&c.^e Lef. 19. 3.
30. a 26. 12.
Ezec. 20.
12, 20.^f pen. 20. 8.
Deut. 5. 12.
Ezec. 20.
12.^g Num. 15.
35.^h Heb.
sancteidd-
rwydd.

Cyn CRIST 1491. ¹ Bren. 12. 28. ⁵ pen. 33. 3. Deut. 9. 6, 13. Es. 43. 4. ^h Num. 14. 12. ¹ Deut. 9. 18. Ps. 106. 23. ² Heb. <i>dg</i> <i>wyneb.</i> ^k Num. 14. 13. Deut. 9. 28. a 32. 27. ¹ Gen. 12. 7. a 13. 15. a 15. 7, 18. a 26. 4. a 28. 13. a 48. 16. ^m pen. 31. 18. ^s Heb. <i>lesgedd.</i> ⁿ Deut. 9. 21.	iddynt lo tawdd, ac addolasant ef, ac aberthasant iddo; dywedasant hefyd, 'Dyma dy dduwiau di, Israel, y rhai a'th ddygasant i fynu o wlad yr Aipht. 9 Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, 'Gwelais y bobl hyn; ac wele, pobl wâr-galed ydynt. 10 Am hynny yn awr gâd i mi lon-ydd, fel yr ennyno fy llid yn eu herbyn, ac y difethwyf hwynt: a ^h mi a'th wnaif di yn genhedlaeth fawr. 11 A ¹ Moses a ymbiliodd ² ger bron yr ARGLWYDD ei DDUW, ac a ddywedodd, Paham, ARGLWYDD, yr ennyna dy ddigofaint yn erbyn dy bobl, y rhai a ddygaist allan o wlad yr Aipht, trwy nerth mawr, a llaw gadarn? 12 ^k Paham y caiff yr Aiphtiaid lefaru, gan ddywedyd, Mewn malais y dygodd efe hwynt allan, i'w lladd yn y mynyddoedd, ac i'w difeitha oddi ar wyneb y ddaear? Tro oddi wrth angerdd dy ddigofaint, a bydded edifar gennyt y drwg <i>a amcenaist</i> i'th bobl. 13 Cofia Abraham, Isaac, ac Israel, dy weision, y rhai y tyngaist wrthynt i ti dy hun, ac y dywedaist wrthynt, 'Mi a amlhâf eich had chwi fel sêr y nefoedd; a'r holl wlad yma yr hon a ddywedais, a roddaf i'ch had chwi, a hwy a'i hetiffeddant byth. 14 Ac edifarhaodd ar yr ARGLWYDD am y drwg a ddywedasai efe y gwnai i'w bobl. 15 ¶ A Moses a drodd, ac a ddaeth i waered o'r mynydd, a dwy lech y dystiolaeth, yn ei law: y llechau a ysgrifenasid o'u dau du; hwy a ysgrifenasid o bob tu. 16 ^m A'r llechau hynny <i>oedd</i> o waith DUW: yr ysgrifen hefyd <i>oedd</i> ysgrifen DUW yn ysgrifenedig ar y llechau. 17 A phan glywodd Josua swyn y bobl yn bloeddio, efe a ddywedodd wrth Moses, <i>Y mae</i> swyn rhyfel yn y gwersyll. 18 Yntau a ddywedodd, Nid llais bloeddio am oruchafiaeth, ac nid llais gwaeddi am ³ golli y maes; ond swyn canu a glywaf fi. 19 ¶ A bu, wedi dyfod o hono yn agos i'r gwersyll, iddo weled y llo a'r dawnsiau: ac ennynodd digofaint Moses: ac efe a dafodd y llechau o'i dwylaw ac a'u torrodd hwynt is law y mynydd. 20 ⁿ Ac efe a gymmerodd y llo a wnaethent hwy, ac a'i llosgodd â	thân, ac a'i malodd yn llwch, ac a'i taenodd ar wyneb y dwfr, ac a'i rhoddas i'w yfed i feibion Israel. 21 A dywedodd Moses wrth Aaron, Beth a wnaeth y bobl hyn i ti, pan ddygaist arnynt bechod <i>mor</i> fawr? 22 A dywedodd Aaron, Nac ennyned digofaint fy arglwydd: ti a adwaenost y bobl, mai ar ddrwg y maent. 23 Canys dywedasant wrthyf, Gwna i ni dduwiau i fyned o'n blaen: canys y Moses hwn, y gwr a'n dug ni i fynu o wlad yr Aipht, ni wyddom beth <i>a ddaeth</i> o hono. 24 A dywedais wrthynt, I'r neb <i>y mae</i> aur, tynnwch ef: a hwy a'i rhoddasant i mi: a mi a'i bwriais yn tân, a daeth y llo hwn allan. 25 ¶ A phan welodd Moses fod y bobl yn noeth, (canys Aaron ^o a'u noethasai hwynt, i'w gwaradwyddo ym mysg ⁴ eu gelynyon;) 26 Yna y safodd Moses ym mhorth y gwersyll, ac a ddywedodd, Pwy sydd ar du yr ARGLWYDD? <i>deued</i> attaf fi. A holl feibion Lefi a ymgasglasant atto ef. 27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DUW Israel; Gosodwch bob un ei gieddyf ar ei glun, ac ewch, cynniweiriwch o borth i borth trwy y gwersyll, a ⁵ lleddwch bob un ei frawd, a phob un ei gyfaill, a phob un ei gymmydog. 28 A meibion Lefi a wnaethant yn ol gair Moses: a chwypodd o'r bobl y dydd hwnnw ynghylch tair mil o wŷr. 29 Canys dywedasai Moses, ⁵ Cys-segrwch eich llaw heddyw i'r ARGLWYDD, ⁶ bob un ar ei fab, ac ar ei frawd; fel y rhodder heddyw i chwi fendith. 30 ¶ A thrannoeth y dywedodd Moses wrth y bobl, Chwi a bechasoch bechod mawr: ac yn awr mi a âf i fynu at yr ARGLWYDD; ⁷ ond odid mi a wnaif gymmod dros eich pechod chwi. 31 A Moses a ddychwelodd at yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Och! pechodd y bobl hyn bechod mawr, ac a wnaethant iddynt dduwiau o aur. 32 Ac yn awr, os maddeui eu pechod; ac ⁸ os amgen, dilea fi, attolwg, allan o'th ⁹ lyfr a ysgrifenaist. 33 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, 'Pwy bynnag a bechodd i'm herbyn, hwnnw a ddileaf allan o'm llyfr.	Cyn CRIST 1491. ^o 2 Chron. 28. 19. ⁴ Heb. <i>y rhai a</i> <i>gysodent</i> <i>i'w herbyn.</i> ^p Num. 25. 5. Deut. 33. 9. ⁵ Heb. <i>Llenwch.</i> ⁶ Neu, <i>am</i> <i>fod pob un</i> <i>yn erbyn ei</i> <i>fab, ac yn</i> <i>erbyn, &c.</i> ^q 2 Sam. 16. 12. Amos 5. 15. ^r Rhuf. 9. 3. ^s Ps. 69. 28. Dan. 12. 1. Phil. 4. 3. Dnt. 3. 5. a 13. 8. a 20. 12. ^t Ezecl. 18. 4.

Cyn
CRIST
1491.^a pen. 33. 2,
14. &c.
^x D. ut. 32.
35.

34 Am hynny dos yn awr, arwain y bobl i'r lle a ddywedais wrthyf: ^awele, fy angel a â o'th flaen di: ^xa'r dydd yr ymwelwyf, yr ymwelaf â hwynt am eu pechod.

35 A'r ARGLWYDD a darawodd y bobl, am iddynt wneuthur y llo a wnaethai Aaron.

PENNOD XXXIII.

1 Yr Arglwydd yn gworthod myned gyd â'r bobl, fel yr addawsai. 4 Y bobl yn galaru am hynny. 7 Symmudo y tabernacl allan o'r gwersyll. 9 Yr Arglwydd yn llefaru wrth Moses wyneb yn wyneb. 12, 18 Moses yn deisyfu cael gweled gogoniant Duw.

A'R ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Cerdda, dos i fynu oddi yma, ti a'r bobl a ddygaist i fynu o wlad yr Aipht, i'r wlad am yr hon y tyngais wrth Abraham, Isaac, a Jacob, gan ddywedyd, ^aI'th had di y rhoddaf hi.

2 ^bA mi a anfonaf angel o'th flaen di; ac a yrraf allan y Canaanead, yr Amoriad, a'r Hethiad, y Phereziad, yr Hefiad, a'r Jebusiad:

3 I wlad yn llifeirio o laeth a mêl: o herwydd nid âf fi i fynu yn dy blith; oblegid pobl ^cwâr-galed wyt: rhag i mi ^ddy ddifa ar y ffordd.

4 ^fA phan glywodd y bobl y drwg chwedl hwn, galaru a wnaethant: ac ni wisgodd neb ei harddwisg am dano.

5 Oblegid yr ARGLWYDD a ddywedasai wrth Moses, Dywed wrth feibion Israel, Pobl wâr-galed ydych chi; yn ddisymwth y deuaif i fynu i'th ganol di, ac y'th ddifethaf: am hynny yn awr diosg dy harddwisg oddi am danat, fel y gwypwyf beth a wnelwyf i ti.

6 A meibion Israel a ddiosgasant eu harddwisg wrth fynydd Horeb.

7 A Moses a gymmerodd y babell, ac a'i lledodd o'r tu allan i'r gwersyll, ym mhell oddi wrth y gwersyll; ac a'i galwodd, Pabell y cyfarfod; a phob un a geisiai yr ARGLWYDD, a âi allan i babell y cyfarfod, yr hon ydoedd o'r tu allan i'r gwersyll.

8 A phan aeth Moses i'r babell, yr holl bobl a godasant, ac a safasant bob un ar ddrws ei babell; ac a edrychasant ar ol Moses, nes ei ddyfod i'r babell.

9 A phan aeth Moses i'r babell, y disgynodd colofn y cwmwl, ac a safodd wrth ddrws y babell: a'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses.

10 A gwelodd yr holl bobl golofn

y cwmwl yn sefyll wrth ddrws y babell: a'r holl bobl a gododd, ac a addolasant bob un wrth ddrws ei babell.

11 ^eA'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses wyneb yn wyneb, fel y llefarai gwr wrth ei gyfaill. Ac efe a ddychwelodd i'r gwersyll: ond y llanc Josua, mab Nun, ei weinidog ef, ni syflood o'r babell.

12 ^fA Moses a ddywedodd wrth yr ARGLWYDD, Gwel, ti a ddywedi wrthyf, Dwg y bobl yma i fynu; ac ni ddangosaist i mi yr hwn a anfonid gyd â mi: a thi a ddywedaist, ^gMi a'th adwaen wrth dy enw, a chefaist hefyd ffafir yn fy ngolwg.

13 Yn awr gan hynny, o chefaist ffafir yn dy olwg, hysbysa i mi dy ffordd, attolwg, fel y'th adwaenwyf, ac fel y caffwyf ffafir yn dy olwg: gwel hefyd mai dy bobl di yw y genedl hon.

14 Yntau a ddywedodd, Fy wyneb a gaiff fyned gyd â thi, a rhoddaf orphwysdra i ti.

15 Ac efe a ddywedodd wrtho, Onid â dy wyneb gyd â ni, nac arwain ni i fynu oddi yma.

16 Canys pa fodd y gwyddir yma gael o honof fi ffafir yn dy olwg, mi a'th bobl? onid trwy fyned o honot ti gyd â ni? Felly ^hmyfi a'th bobl a ragorwn ar yr holl bobl sydd ar wyneb y ddaear.

17 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Moses, Gwnaf hefyd y peth hyn a lefairst: oblegid ti a gefaist ffafir yn fy ngolwg, a mi a'th adwaen wrth dy enw.

18 Yntau a ddywedodd, Dangos i mi, attolwg, dy ogoniant.

19 Ac efe a ddywedodd, ⁱGwnaf i'm holl ddaioni fyned heibio o flaen dy wyneb, a chyhoeddaf enw yr ARGLWYDD o'th flaen di: a mi ^ja drugarhâf wrth yr hwn y cymmerwyf drugaredd arno, ac a dosturiaf wrth yr hwn y tosturiwyf.

20 Ac efe a ddywedodd, Ni elli weled fy wyneb: canys ^kni'm gwel dyn, a byw.

21 Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd, Wele fan yn fy ymyl, lle y cei sefyll ar graig.

22 A thra yr elo fy ngogoniant heibio, mi a'th osodaf o fewn agen yn y graig; a mi a'th orchuddiaf â'm llaw, nes i mi fyned heibio.

23 Yna y tynnaf ymaith fy llaw, a'm tu cefn a gei di ei weled: ond ni welir fy wyneb.

Cyn
CRIST
1491.^e Gen. 32. 30.
Num. 12. 8.
Deut. 34.
10.^f Jer. 1. 5^a Gen. 12. 7.
pen. 32. 13.^b pen. 32. 34.
Deut. 7. 22.
Jos. 24. 11.^c pen. 32. 9.
Deut. 9. 13.
^d pen. 23. 21.^g pen. 34. 10.^h pen. 34.
5, 6.ⁱ Rhuf. 9.
15.^k Gen. 32. 70.
Deut. 5. 24.
Barn. 13.
22.
Es. 6. 5.
Dat. 1. 16.
17.

Cyn
CRIST
1491.

PENNOD XXXIV.

1 Adnewyddu y llechau. 5 Cyhoeddi Enw yr Arglwydd. 8 Moses yn ymbil â Duw ar iddo fyned gyd â hwy 10 Duw yn gwneuthur cyfammod â hwynt, ac yn ail-adrodd rhai o orchymynion y llech gyntaf. 28 Moses, wedi bod ddeugain niwrnod yn y mynydd, yn dyfod i lawr â'r llechau. 29 Ei wyneb ef yn disgleirio; ac yntau yn rhoddi llen gudd arno.

A DYWEDODD yr ARGLWYDD wrth Moses, ^aNâdd i ti ddwy o lechau cerrig, fel y rhai cyntaf: a mi a ysgrifenasaf ar y llechau y geiriau oedd ar y llechau cyntaf, y rhai a dorraist.

2 A bydd barod erbyn y bore; a thyred i fynu yn fore i fynydd Sinai, a saf i mi yno ^bar ben y mynydd.

3 Ond ^cna ddeued neb i fynu gyd â thi, ac na weler neb ar yr holl fynydd: na phored hefyd na dafad, nac eidion, ar gyfer y mynydd hwn.

4 ¶ Ac efe a naddodd ddwy o lechau cerrig, o fath y rhai cyntaf: a Moses a gyfododd yn fore, ac a aeth i fynydd Sinai, fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD iddo; ac a gymmerodd yn ei law y ddwy lech garreg.

5 A'r ARGLWYDD a ddisgynodd mewn cwmwl, ac a safodd gyd âg ef yno, ac ^da gyhoeddodd enw yr ARGLWYDD.

6 A'r ARGLWYDD a aeth heibio o'i flaen ef, ac a lefodd, JEHOFAH, JEHOFAH, ^ey Duw trugarog, a graslawn, hwyrfrydig i ddig, ac aml o drugaredd a gwirionedd;

7 ^fYr hwn sydd yn cadw trugaredd i filoedd, gan faddeu anwiredd, a chamwedd, a phechod, a ^gheb gyfrif yr *anwir* yn gyfiawn; yr hwn a ymwêl âg anwiredd y tadau ar y plant, ac ar blant y plant, hyd y drydded a'r bedwaredd genhedlaeth.

8 A Moses a frysiodd, ac a ymgrymmodd tu a'r llawr, ac a addolodd;

9 Ac a ddywedodd, Os cefais yn awr ffafr yn dy olwg, O Arglwydd, elled fy Arglwydd, attolwg, yn ein plith ni, (canys pobl wâr-galed *yw*), a maddeu ein hanwiredd, a'n pechod, a chymmer ni yn etifeddiaeth i ti.

10 ¶ Yntau a ddywedodd, Wele ^hfi yn gwneuthur cyfammod y'ngŵydd dy holl bobl: gwnaf ryfeddodau, y rhai ni wnaed yn yr holl ddaear, nac yn yr holl genhedloedd; a'r holl bobl yr wyt ti yn eu mysg a gânt weled gwaith yr ARGLWYDD: canys ofnadwy *yw* yr hyn a wnaaf â thi.

11 Cadw yr hyn a orchymynais i ti heddyw: wele, mi a yrraf allan o'th

flaen di yr Amoriad, a'r Canaanead, a'r Hethiad, a'r Phereziad, yr Hefiad hefyd, a'r Jebusiad.

12 A ⁱchadw arnat, rhag gwneuthur cyfammod â phreswylwyr y wlad yr wyt yn myned iddi; rhag eu bod yn fagl yn dy blith.

13 Eithr dinystriwch eu hallorau hwynt, ^kdrylliwch eu delwau hwynt, a ^lthorrwch i lawr eu llwynau hwynt.

14 Canys ni chei ymgrymmu i dduw arall: oblegid yr ARGLWYDD, Eiddigus *yw* ei enw; DUW ^meiddigus *yw* efe;

15 Rhag i ti wneuthur cyfammod â phreswylwyr y tir; ac iddynt buteinio ar ol eu duwiau, ac aberthu i'w duwiau, a'th alw di, ac i tithau fwyta o'u haberth;

16 A chymmeryd o honot o'u ⁿmerched i'th feibion; a ^ophutteinio o'u merched ar ol eu duwiau hwynt, a gwneuthur i'th feibion di butteinio ar ol eu duwiau hwynt.

17 Na wna i ti dduwiau tawdd.

18 ¶ Cadw wyl ^py bara croyw: saith niwrnod y byyttêi fara croyw, fel y gorchymynais i ti, ar yr amser ym mis Abib: oblegid ym ^qmis Abib y daethost allan o'r Aipht.

19 ^rEiddof fi *yw* pob peth a agoro y groth; a phob *gurryw* cyntaf o'th anifeiliaid, yn eidionau, ac yn ddefaid.

20 Ond ^sy cyntaf i asyn a bryni di ^tâg oen; ac oni phryni, torr ei wddf: pryn hefyd bob cyntaf-anedig o'th feibion: ac ^unac ymddangosed *neb* ger fy mron yn waglaw.

21 ¶ ^vChwe diwrnod y gweithi; ac ar y seithfed dydd y gorphwysi: yn amser aredig, ac yn y cynhauaf, y gorphwysi.

22 ¶ ^wCadw i ti hefyd wyl yr wythnosau, o flaen-ffrwyth y cynhauaf gwenith; a gwyl y cynnull, ar ddiwedd y flwyddyn.

23 ¶ ^xTair gwaith yn y flwyddyn yr ymddengys dy holl wrywiaid ger bron yr ARGLWYDD DDUW, DUW Israel.

24 Canys mi a yrraf y cenedloedd allan o'th flaen di, ac a helaethaf dy derfynau di: ac ^yni chwennych neb dy dir di, pan elych i fynu i ymddangos ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, dair gwaith yn y flwyddyn.

25 ^zNac offrymma waed fy aberth gyd â bara lefeinnlyd; ac ^anac arhōed aberth gwyl y Pasc dros nos hyd y bore.

Cyn
CRIST
1491.ⁱ pen. 23. 32.
Deut. 7. 2.^k pen. 23. 24.
Deut. 12. 3.^l Barn. 6. 25.² Bren. 18.⁴ a 23. 14.² Chron.³¹ 1.^a 34. 3.^m pen. 20. 6.ⁿ 1 Bren.¹¹ 2.^{Neh.} 13. 25.º Num. 25.¹ 2.^p pen. 12. 15.^a 23. 15.^q pen. 13. 4.^r pen. 13. 2.¹³ a 22. 29.^{Ezec.} 44.³⁰.^{Luc} 2. 23.^s Num. 18.¹⁵.² Neu,^d mjm.^t pen. 23. 15.^{Deut.} 16.¹⁶.¹ Sam. 9.⁷ 8.² Sam. 24.²⁴.^u pen. 23. 12.^{Deut.} 5. 12.^{Luc} 13. 14.^x pen. 23. 16.^y pen. 23. 14.¹⁷.^{Deut.} 16.¹⁶.^z Edrych^{Gen.} 35. 5.^{Act.} 18. 10.^a pen. 23. 18.^b pen. 12. 10.^a Deut. 10. 1.^b pen. 19. 20.^c pen. 19.¹² 13.^d pen. 33. 19.^e Num. 14.¹⁸.^f pen. 20. 6.^{Deut.} 5. 10.^{Ps.} 86. 15.^{Jer.} 32. 18.^g pen. 23.⁷ 21.^{Jos.} 24. 19.^{Job} 10. 14.^{Mic.} 6. 11.^{Nah.} 1. 3.^h Deut. 5. 2.

Cyn
CRIST
1491.

^c Deut. 26. 2.
^s cyntaf.
^d pen. 23. 19.
Deut. 14.
21.

^e pen. 24. 18.
Deut. 9. 9,
18.

^f ad. 1. a
pen. 31. 18.
Deut. 4. 13.

⁴ gorchymyn.

⁸ 2 Cor. 3.
7, 13.

^h 2 Cor. 3.
13.

^a pen. 20. 9.
Lev. 23. 3.
Deut. 5. 12.
Luc 13. 14.
² Heb.
sancteid-
rwydd.

26 °Dwg y ³goreu o flaen-ffrwyth dy dir i dŷ yr ARGLWYDD dy Dduw.

^d Na ferwa fyn yn llaeth ei fam.

27 Yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrth Moses, Ysgrifena i ti y geiriau hyn: oblegid yn ol y geiriau hyn y gwneuthum gyfammod â thi, ac âg Israel.

28 °Ac efe a fu yno gyd â'r ARGLWYDD ddeugain niwrnod a deugain nos; ni fwytaodd fara, ac nid yfodd ddwfr: ac 'efe a ysgrifennodd ar y llechau eiriau y cyfammod, *sef* y deg ⁴gair.

29 A phan ddaeth Moses i waered o fynydd Sinai, a dwy lech y dystiolaeth yn llaw Moses, pan ddaeth efe i waered o'r mynydd, ni wyddai Moses i ⁸groen ei wyneb ddisgleirio wrth lefaru o hono ef wrtho.

30 A phan welodd Aaron a holl feibion Israel Moses, wele, yr oedd croen ei wyneb ef yn disgleirio; a hwy a ofnasant nesáu atto ef.

31 A Moses a alwodd arnynt. Ac Aaron a holl bennaethiaid y gynnulleidfa a ddychwelasant atto ef: a Moses a lefarodd wrthynt hwy.

32 Ac wedi hynny nesaodd holl feibion Israel: ac efe a orchymynodd iddynt yr hyn oll a lefarasai yr ARGLWYDD ym mynydd Sinai.

33 Ac *nes* darfod i Moses lefaru wrthynt, efe a roddes ^hlên gudd ar ei wyneb.

34 A phan ddelai Moses ger bron yr ARGLWYDD i lefaru wrtho, efe a dynnai ymaith y llên gudd nes ei ddyfod allan: a phan ddelai efe allan, y llefarai wrth feibion Israel yr hyn a orchymynid iddo.

35 A meibion Israel a welsant wyneb Moses, fod croen wyneb Moses yn disgleirio: a Moses a roddodd drachefn y llên gudd ar ei wyneb, hyd oni ddelai i lefaru wrth Dduw.

PENNOD XXXV.

1 Y Sabbath. 4 Ewyllysgar offrymmau i'r tabernacl. 20 Parodrwydd y bobl i offrymmu. 30 Gaho Bezaleel ac Aholiab i'r gwaith.

CASGLODD Moses hefyd holl gynnulleidfa meibion Israel, a dywedodd wrthynt, Dyma y pethau a orchymynodd yr ARGLWYDD eu gwneuthur.

2 °Chwe diwrnod y gwneir gwaith; ar y seithfed dydd y bydd i chwi ddydd ²sanctaid, Sabbath gorphwys i'r ARGLWYDD: llwyr-rodder i farwolaeth pwy bynnag a wnelo waith arno.

3 ^bNa chynneuwcch dân yn eich holl anneddau ar y dydd Sabbath.

4 ¶ A Moses a lefarodd wrth holl gynnulleidfa meibion Israel, gan ddywedyd, Dyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

5 °Cymmerwch o'ch plith offrwm yr ARGLWYDD: pob un ewyllysgar ei galon dyged hyn yn offrwm i'r ARGLWYDD; aur, ac arian, a phres,

6 A *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main, a *blew* geifr,

7 A chrwyn hyrddod wedi eu lliwo yn gochion, a chrwyn daearfoch, a choed Sittim,

8 Ac olew i'r goleuni, a llysiau i olew yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraid,dd,

9 A meini onix, a meini i'w gosod yn yr ephod, ac yn y ddwyfronneg.

10 A ^dphob doeth ei galon yn eich plith, deuant a gweithiant yr hyn oll a orchymynodd yr ARGLWYDD;

11 °Y tabernacl, ei babel-lên a'i dô, ei fachau a'i ystyllod, ei farrau, ei golofnau, a'i forteisiau,

12 Yr arch, a'i throsolion, y drugareddfa, a'r wahanlen, yr hon a'i gorchuddia,

13 Y bwrdd, a'i drosolion, a'i holl lestri, a'r bara dangos,

14 A chanhwyllbren y goleuni, a'i offer, a'i lampau, ac olew y goleuni,

15 °Ac allor yr arogl-darth, a'i throsolion, ac olew yr enneiniad, a'r arogl-darth peraid, a chaeadlen y drws i fyned i'r tabernacl,

16 °Allor y poeth-offrwm a'i halch bres, ei throsolion, a'i holl lestri, y noe a'i throed,

17 Llenni y cynteddfa, ei golofnau, a'i forteisiau, caeadlen porth y cynteddfa,

18 Hoelion y tabernacl, a hoelion y cynteddfa, a'u rhaffau hwynt,

19 A gwisgoedd y weinidogaeth i weini yn y cyssegr, sanctaid wisgoedd Aaron yr offeiriad, a gwisgoedd ei feibion ef, i offeiriadu *ynddynt*.

20 ¶ A holl gynnulleidfa meibion Israel a aethant allan oddi ger bron Moses.

21 A phob un yr hwn y cynhyrfodd ei galon ef, a phob un yr hwn y gwnaeth ei yspryd ef yn ewyllysgar, a ddaethant, *ac* a ddygasant offrwm i'r ARGLWYDD, tu ag at waith pabell y cyfarfod, a thu ag at ei holl wasanaeth hi, a thu ag at y gwisgoedd sanctaid.

Cyn
CRIST
1491.

^b pen. 16. 23.

^e pen. 25. 2.

^d pen. 31. 6.

^c pen. 26. 1.
&c.

^f pen. 30. 1.

⁸ pen. 27. 1.

Cyn
CRIST
1491.

22 A daethant yn wŷr ac yn wragedd; pob un a'r a oedd ewyllysgar ei galon a ddygasant freichledau, a chlust-dlysau, a modrwyau, a chadwynau, pob math ar dlysau aur; a phob gwr a'r a offrymmodd offrwm, a offrymmodd aur i'r ARGLWYDD.

23 A phob un a'r y caed gyd âg ef *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a lian main, a *blew* geifr, a chrwyn hyrddod wedi eu lliwi yn gochion, a chrwyn daearfoch, a'u dygasant.

24 Pob un a'r a offrymmodd offrwm o arian a phres, a ddygasant offrwm i'r ARGLWYDD: a phob un a'r y caed gyd âg ef goed Sittim i ddim o waith y gwasanaeth a'i dygasant.

25 A phob gwraig ddoeth o galon a nyddodd â'i dwylaw; ac a ddygasant yr edafedd *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a lian main.

26 A'r holl wragedd y rhai y cynhyrddod eu calonnau hwynt mewn cyfarwyddyd, a nyddasant *flew* geifr.

27 A'r pennaethiaid a ddygasant feini onix, a meini i'w gosod ar yr ephod, ac ar y ddwyfronneg;

28 A ^hllysiau, ac olew i'r goleuni, ac i olew yr ennaint, ac i'r arogl-darth peraid.

29 Holl blant Israel, yn wŷr ac yn wragedd, y rhai a glywent ar eu calon offrymu tu ag at yr holl waith a orchymynasai yr ARGLWYDD trwy law Moses ei wneuthur, a ddygasant i'r ARGLWYDD offrwm ewyllysgar.

30 ¶ A dywedodd Moses wrth feibion Israel, Gwelwch, ¹galwodd yr ARGLWYDD erbyn ei enw, Bezaleel, fab Uri, fab Hur, o lwyth Judah:

31 Ac a'i llanwodd ef âg yspryd DUW, mewn cyfarwyddyd, mewn deall, ac mewn gwybodaeth, ac mewn pob gwaith;

32 I ddychymmygu cywreinrwydd, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn pres,

33 Ac mewn cyfarwyddyd i osod meini, ac mewn saerniaeth pren, i weithio ym mhob gwaith cywraint.

34 Ac efe a roddodd yn ei galon ef ddygu *eraill*; efe, ac Aholiab, mab Achisamach, o lwyth Dan.

35 Efe a'u llanwodd hwynt â doethineb calon, i wneuthur pob gwaith saer a chywreinwaith, a gwaith edau a nodwydd, mewn *sidan* glas, ac mewn porphor, ac mewn ysgarlad, ac mewn lian main, ac i wau, gan wneuthur pob gwaith, a dychymmygu cywreinrwydd.

PENNOD XXXVI.

1 Rhoddi offrwm y bobl yn llaw y gweithwyr. 5 Gorfod gwahardd haelioni y bobl. 8 Llenni y cherubiaid. 14 Y Llenni o flew geifr. 19 Y babell-lên o grwyn. 20 Y byrddau a'u morteisiau. 31 Y barrau. 35 Y wahlenen. 37 Y gaeadlen i'r drws.

YNA y gweithiodd Bezaleel ac Aholiab, a phob gwr doeth o galon, y rhai y rhoddasai yr ARGLWYDD gyfarwyddyd a deall ynddynt, i fedru gwneuthur holl waith gwasanaeth y cyssegr, yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD.

2 A Moses a alwodd Bezaleel ac Aholiab, a phob gwr celfydd, y rhoddasai yr ARGLWYDD gyfarwyddyd iddo; pob un yr hwn y dug ei galon ei hun ef i nesâu at y gwaith i'w weithio ef.

3 A chymmerasant gan Moses yr holl offrwm a ddygasai meibion Israel i waith gwasanaeth y cyssegr, i'w weithio ef. A hwy a ddygasant atto ef ychwaneg o offrwm gwirfodd bob bore.

4 A'r holl rai celfydd, a'r oedd yn gweithio holl waith y cyssegr, a ddaethant bob un oddi wrth ei waith, yr hwn yr oeddynt yn ei wneuthur.

5 ¶ A llefarasant wrth Moses, gan ddywedyd, Y mae y bobl yn dwyn mwy na digon er gwasanaeth i'r gwaith a orchymynodd yr ARGLWYDD ei wneuthur.

6 A Moses a roes orchymyn; a hwy a barasant gyhoeddi trwy y gwersyll, gan ddywedyd, Na wnaed na gwr na gwraig waith mwy tu ag at offrwm y cyssegr. Felly yr ataliwyd y bobl rhag dwyn mwy.

7 Canys yr ydoedd digon o ddefnydd i'r holl waith i'w wneuthur, a gweddill.

8 ¶ A'r holl rai celfydd, o'r rhai oedd yn gweithio gwaith y tabernacl, a wnaethant ddeg llên o lian main cyfrododd, a *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad: â cherubiaid o waith cywraint y gwnaethant hwynt. 9 Hyd un llên *oedd* wyth guffydd ar hugain; a lled un llên pedwar cuffydd: yr un mesur *oedd* i'r holl lenni.

10 Ac efe a gydiodd bùm llên wrth eu gilydd; ac a gydiodd y pùm llên *eraill* wrth eu gilydd.

11 Ac efe a wnaeth ddolennau o *sidan* glas ar ymyl un llên, ar ei chwrr eithaf yn y cydiad: felly y

Cyn
CRIST
1491.

pen. 30. 23.

pen. 31. 2.

pen. 26.
3, 4.

Cyn
CRIST
1491.^b pen. 26. 10.

gwnaeth efe ar ymyl llên arall, ynghydiad yr ail.

12 ^b Deg dolen a deugain a wnaeth efe ar un llên, a deg dolen a deugain a wnaeth efe yn y cwrr eithaf i'r llên ydoedd ynghydiad yr ail: y dolennau oedd yn dal y naill lèn wrth y llall.

13 Ac efe a wnaeth ddeg a deugain o fachau aur, ac a gydiodd y naill lèn wrth y llall â'r bachau; fel y byddai yn un tabernacl.

14 ¶ Efe a wnaeth hefyd lenni o few geifr, i fod yn babell-lên ar y tabernacl: yn un llên ar ddeg y gwnaeth efe hwynt.

15 Hŷd un llên oedd ddeg cufydd ar hugain, a lled un llên oedd bedwar cufydd: a'r un mesur oedd i'r un llên ar ddeg.

16 Ac efe a gydiodd bùm llên wrthynt eu hunain, a chwe llên wrthynt eu hunain.

17 Efe a wnaeth hefyd ddeg dolen a deugain ar ymyl eithaf y llên yn y cydiad; a deg dolen a deugain a wnaeth efe ar ymyl y llên ynghydiad yr ail.

18 Ac efe a wnaeth ddeg a deugain o fachau pres, i gydio y babell-lên i fod yn un.

19 Ac efe a wnaeth dô i'r babell-lên o grwyn hyrddod wedi eu lliwo yn gochion, a thô o grwyn daearfoch yn uchaf.

20 ¶ Ac efe a wnaeth ystyllod i'r tabernacl o goed Sittim, yn eu sefyll.

21 Deg cufydd oedd hŷd ystyllen; a chufydd a hanner cufydd lled pob ystyllen.

22 Dau dyno oedd i'r un ystyllen, wedi eu gosod mewn trefn, y naill ar gyfer y llall: felly y gwnaeth efe i holl ystyllod y tabernacl.

23 Ac efe a wnaeth ystyllod i'r tabernacl; ugain ystyllen i'r tu dehau, tu a'r dehau.

24 A deugain mortais arian a wnaeth efe dan yr ugain ystyllen: dwy fortais dan un ystyllen i'w dau dyno, a dwy fortais dan ystyllen arall i'w dau dyno.

25 Ac i ail ystlys y tabernacl, o du y gogledd, efe a wnaeth ugain ystyllen,

26 A'u deugain mortais o arian; dwy fortais dan un ystyllen, a dwy fortais dan ystyllen arall.

27 Ac i ystlysau y tabernacl, tu a'r gorllewin, y gwnaeth efe chwech ystyllen.

28 A dwy ystyllen a wnaeth efe ynghonglau y tabernacl i'r ddau ystlys.

29 Ac yr oeddynt wedi eu ²cydio oddi tanodd; ac yr oeddynt hefyd wedi eu cydio oddi arnodd wrth un fodrwy: felly y gwnaeth iddynt ill dwy yn y ddwy gongl.

30 Ac yr oedd wyth ystyllen; a'u morteisiau oedd un ar bymtheg o forteisiau arian: ³dwy fortais dan bob ystyllen.

31 ¶ Ac efe a wnaeth ⁴farrau o goed Sittim: pump i ystyllod un ystlys i'r tabernacl,

32 A phùm barr i ystyllod ail ystlys y tabernacl, a phùm barr i ystyllod y tabernacl i'r ystlysau o du y gorllewin.

33 Ac efe a wnaeth y barr canol i gyrhaeddyd trwy yr ystyllod o gwrr i gwrr.

34 Ac efe a osododd aur dros yr ystyllod, ac a wnaeth eu modrwyau hwynt o aur, i fyned am y barrau; ac a wisgodd y barrau âg aur.

35 ¶ Ac efe a wnaeth ^dwahanlen o sidan glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd: â cherubiaid o waith cywraint y gwnaeth efe hi.

36 Ac efe a wnaeth iddi bedair colofn o goed Sittim, ac a'u gwisgodd hwynt âg aur; a'u pennau oedd o aur: ac efe a fwriodd iddynt bedair mortais o arian.

37 ¶ Ac efe a wnaeth ^egaeadlen i ddrws y tabernacl o sidan glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd, o waith edau a nodwydd;

38 A'i phùm colofn, a'u pennau; ac a oreuodd eu pennau hwynt, a'u cylchau, âg aur: ond eu pùm mortais oedd o bres.

PENNOD XXXVII.

1 Yr arch. 6 Y drugareddfa a'r cerubiaid. 10 Y bwrdd a'i lestri. 17 Y canhwylbren, a'i lampau, a'i offer. 25 Allor yr arogl-darth. 29 Olew yr enneiniad, a'r pér-arogldarth.

ABEZALEEL a wnaeth ^ayr arch o goed Sittim; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled, a chufydd a hanner ei huchder.

2 Ac a'i gwisgodd hi âg aur pur o fewn ac oddi allan; ac a wnaeth iddi goron o aur o amgylech.

3 Ac a fwriodd iddi bedair modrwy o aur ar ei phedair congl: sef dwy fodrwy ar ei naill ystlys, a dwy fodrwy ar ei hystlys arall.

Cyn
CRIST
1491.² Heb. plethu.³ Heb. dwy fortais, dwy fortais dan un ystyllen. ^e pen. 25. 28. a 30. 5.^d pen. 26. 31.^e pen. 26. 36.^a pen. 25. 10.

Cyn CRIST 1491.	4 Efe a wnaeth hefyd drosolion o goed Sittim, ac a'u gwisgodd hwynt âg aur. 5 Ac a osododd y trosolion trwy y modrwyau ar ystlysau yr arch, i ddwyn yr arch. 6 ¶ Ac efe a wnaeth y ^b drugareddfa o aur coeth; o ddau gufydd a hanner ei hŷd, a chufydd a hanner ei lled. 7 Ac efe a wnaeth ddau gerub aur: o un dryll cyfan y gwnaeth efe hwynt, ar ddau ben y drugareddfa; 8 Un cerub ² ar y pen o'r tu yma, a cherub arall ar y pen o'r tu arall: o'r drugareddfa y gwnaeth efe y cerubiaid, ar ei dau ben hi. 9 A'r cerubiaid oeddynt, gan ledu esgyll tu ag i fynu, a'u hesgyll yn gorchuddio y drugareddfa, a'u hwynebau bob un at eu gilydd: wynebau y cerubiaid <i>oedd</i> tu ag at y drugareddfa. 10 ¶ Ac efe a wnaeth ^c fwrdd o goed Sittim: dau gufydd ei hŷd, a chufydd ei led, a chufydd a hanner ei uchder. 11 Ac a osododd aur pur drosto, ac a wnaeth iddo goron o aur o amgylch. 12 Gwnaeth hefyd iddo gylch o amgylch o led llaw; ac a wnaeth goron o aur ar ei gylch o amgylch. 13 Ac efe a fwriodd iddo bedair modrwy o aur; ac a roddodd y modrwyau wrth ei bedair congl, y rhai <i>oedd</i> yn ei bedwar troed. 14 Ar gyfer y cylch yr oedd y modrwyau, yn lle i'r trosolion i ddwyn y bwrdd. 15 Ac efe a wnaeth drosolion o goed Sittim, ac a'u gwisgodd hwynt âg aur i ddwyn y bwrdd. 16 Efe a wnaeth hefyd y llestri <i>fyddai</i> ar y bwrdd, ei ^d ddysglau ef, a'i lwyau, a'i phiolau, a'i gaeadau i ³ gau â hwynt, o aur pur. 17 ¶ Ac efe a wnaeth ^e ganhwyllbren o aur coeth; o un dryll cyfan y gwnaeth efe y canhwyllbren, ei baladr, ei geingciau, ei bedyll, ei gnapiau, a'i flodau, oedd o'r un. 18 A chwech o geingciau yn myned allan o'i ystlysau: tair caingc o'r canhwyllbren o un ystlys, a thair caingc o'r canhwyllbren o'r ystlys arall. 19 Tair padell ar waith almonau, cnap a blodeuyn <i>oedd</i> ar un gaingc; a thair padell o waith almonau, cnap	Cyn CRIST 1491.
¹ pen. 25. 17.	a blodeuyn ar gaingc arall: yr un modd <i>yr oedd</i> ar y chwe chaingc, y rhai oedd yn dyfod allan o'r canhwyllbren. 20 Ac ar y canhwyllbren <i>yr oedd</i> pedair padell o waith almonau, ei gnapiau a'i flodau. 21 A chnap dan ddwy gaingc o hono, a chnap dan ddwy gaingc o hono, a chnap dan ddwy gaingc o hono; yn ol y chwe chaingc oedd yn dyfod allan o hono. 22 Eu cnapiau a'u ceingciau oedd o'r un: y cwbl o hono <i>ydoedd</i> un dryll cyfan o aur coeth. 23 Ac efe a wnaeth ei saith lamp ef, a'i efeiliau, a'i gafnau, o aur pur. 24 O dalent o aur coeth y gwnaeth efe ef, a'i holl lestri. 25 ¶ ^f Gwnaeth hefyd allor yr arogl-darth o goed Sittim: o gufydd ei hŷd, a chufydd ei lled, yn bedairongl: ac o ddau gufydd ei huchder: ei chyrn oedd o'r un. 26 Ac efe a'i gwisgodd hi âg aur coeth, ei chaead, a'i hystlysau o amgylch, a'i chyrn; ac efe a wnaeth iddi goron o aur o amgylch. 27 Ac efe a wnaeth iddi ddwy fodrwy o aur wrth ei dwy gongl, ar ei dau ystlys, oddi tan ei choron, i fyned am drosolion i'w dwyn arnynt. 28 Ac efe a wnaeth drosolion o goed Sittim; ac a'u gwisgodd hwynt âg aur. 29 ¶ Ac efe a wnaeth ^g olew yr eneniad sanctaidd, a'r arogl-darth llysieuog pur, o waith yr apothecari.	^f pen. 30. 1.
² pen. 25. 23.	PENNOD XXXVIII. 1 <i>Allor y poeth-offrwm.</i> 8 <i>Y noe bres.</i> 9 <i>Y cymdeddfa.</i> 21 <i>Cyfrif o offrymmau y bobl.</i> A C efe ^a a wnaeth allor y poeth-offrwm o goed Sittim: o bùm cufydd ei hŷd, a phùm cufydd ei lled, yn bedairongl; ac yn dri chufydd ei huchder. 2 Gwnaeth hefyd ei chyrn hi ar ei phedair congl: ei chyrn hi oedd o'r un; ac efe a'i gwisgodd hi â phres. 3 Efe a wnaeth hefyd holl lestri yr allor, y crochanau, a'r rhaviau, a'r cawgiau, a'r cigweiniau, a'r pedyll tân: ei holl lestri hi a wnaeth efe o bres. 4 Ac efe a wnaeth i'r allor alch bres, ar waith rhwyd, dan ei chwmpas oddi tanodd hyd ei hanner hi. 5 Ac efe a fwriodd bedair modrwy i bedwar cwrr yr alch bres, i fyned am drosolion. 6 Ac efe a wnaeth drosolion o	^g pen. 30. 23, 34.
⁴ pen. 25. 29.	^h pen. 27. 1.	
⁵ Neu, dywallt. ^e pen. 25. 31.		

Cyn
CRIST
1491.

goed Sittim; ac a'u gwisgodd hwynt â phres.

7 Ac efe a dynnodd y trosolion trwy y modrwyau ar ystlysau yr allor, i'w dwyn hi arnynt: yn gau y gwnaeth efe hi âg ystyllod.

b pen. 30. 18.

8 ¶ Ac efe a wnaeth ^bnoe bres, a'i throed o bres, o ddrychau *gwragedd*, y rhai a ymgasglent *yn finteioedd* at ddrws pabell y cyfarfod.

c pen. 27. 9.

9 ¶ Ac efe a wnaeth ^cy cynteddfa: ar yr ystlys dehau, tu a'r dehau, llenni y cynteddfa *oedd* o lian main cyfrodedd, o gân cufydd:

10 A'u hugain colofn, ac â'u hugain mortais, o bres: a phennau y colofnau a'u cylchau, o arian *yr oeddynt*.

11 Ac ar du y gogledd, *y llenni oedd* gân cufydd; eu hugain colofn, a'u hugain mortais, o bres: a phennau y colofnau a'u cylchau o arian.

12 Ac o du y gorllewin, llenni o ddeg cufydd a deugain: eu deg colofn, a'u deg mortais, a phennau y colofnau, a'u cylchau, o arian.

13 Ac i du y dwyrain tu a'r dwyrain *yr oedd llenni* o ddeg cufydd a deugain.

14 Llenni o bymtheg cufydd *a wnaeth efe* o'r *naill* du i'r porth; eu tair colofn, a'u tair mortais.

15 Ac *efe a wnaeth* ar yr ail ystlys, o ddeutu drws porth y cynteddfa, lenni o bymtheg cufydd; eu tair colofn, a'u tair mortais.

16 Holl lenni y cynteddfa o amgylch *a wnaeth efe* o lian main cyfrodedd.

17 A morteisiau y colofnau, *oedd* o bres; pennau y colofnau, a'u cylchau, o arian; a gwisg eu pennau, o arian; a holl golofnau y cynteddfa *oedd* wedi eu cylchu âg arian.

18 A chaeadlen drws y cynteddfa *ydoedd* waith edau a nodwydd o *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd; ac yn ugain cufydd o hŷd, a'i huchder o'i lled yn bwm cufydd, ar gyfer llenni y cynteddfa.

19 Eu pedair colofn hefyd, a'u pedair mortais, *oedd* o bres; a'u pennau o arian; gwisg eu pennau hefyd a'u cylchau *oedd* arian.

d pen. 27. 19.

20 A holl ^dhoelion y tabernacl, a'r cynteddfa oddi amgylch, *oedd* bres.

21 ¶ Dyma gyfrif *perthymasau* y tabernacl, *sef* tabernacl y dystiolaeth, y rhai a gyfrifwyd wrth orchymyn Moses, i wasanaeth y Lef-

iaid, trwy law Ithamar, mab Aaron yr offeiriad.

22 A Bezaleel, mab Uri, mab Hur, o lwyth Judah, a wnaeth yr hyn oll a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

23 A chyd âg ef yr ydoedd Aholiab, mab Achisamach, o lwyth Dan; saer cywraint, a gwniedydd mewn *sidan* glas, ac mewn porphor, ac mewn ysgarlad, ac mewn llian main.

24 Yr holl aur a weithiwyd yn y gwaith, *sef* yn holl waith y cyssegr, sef aur yr offrm, ydoedd naw talent ar hugain, yn ol ^esicl y cyssegr.

e pen. 30. 13.

25 Ac arian y rhai a gyfrifwyd o'r gynnulleidfa, *oedd* gân talent, a mil a saith gant a phymtheg siel a thri ugain, yn ol siel y cyssegr.

f pen. 30. 15.

26 ^fBecah am bob pen; *sef* hanner siel, yn ol siel y cyssegr, am bob un a elai heibio dan rif, o fab ugeinmlwydd ac uchod: *sef* am ^gchwe chàn mil a thair mil a phùm cant a deg a deugain.

g Num. 1. 46.

27 Ac o'r cân talent arian y bwr-iwyd ^hmorteisiau y cyssegr, a morteisiau y wahanlen; cân mortais o'r cân talent, talent i bob mortais.

h pen. 26. 19, 21, 25, 32.

28 Ac o'r mil a saith gant a phymtheg siel a thri ugain, y gwnaeth efe bennau y colofnau; ac y gwisgodd eu pennau, ac y cylchodd hwynt.

29 A phres yr offrm *oedd* ddeg talent a thri ugain, a dwy fil a phedwar cant o siclau.

30 Ac efe a wnaeth o hynny forteisiau drws pabell y cyfarfod, a'r allor bres, a'r alch bres yr hon *oedd* iddi, a holl lestri yr allor;

31 A morteisiau y cynteddfa o amgylch, a morteisiau porth y cynteddfa, a holl hoelion y tabernacl, a holl hoelion y cynteddfa o amgylch.

PENNOD XXXIX.

1 Gwisgoedd y weinidogaeth, a'r gwisgoedd sanctaidd. 2 Yr ephod. 3 Y ddwyfronneg. 22 Mantell yr ephod. 27 Y peisiau, y meitr, a'r gwregys o lian main. 30 Talaith y goron sanctaidd. 32 Moses yn golygu y cwbl, ac yn eu bendithio.

A C o'r *sidan* glas, a'r porphor, a'r ysgarlad, y gwnaethant wisgoedd gweinidogaeth, i weini yn y cyssegr: ^agwnaethant y gwisgoedd sanctaidd i Aaron; ^bfel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

a pen. 31. 10.

a 35. 19.

b pen. 28. 4.

2 Ac efe a wnaeth yr ephod o aur, *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd.

Cyn
CRIST
1491.

3 A gyrrasant yr aur yn ddalenau teneuon, ac a'i torrasant yn edafedd, i weithio yn y *sidan* glas, ac yn y porphor, ac yn yr ysgarlad, ac yn y llian main, yn waith cywraint.

4 Ysgwyddau a wnaethant iddi yn cydio: wrth ei dau gwrr y cydiwyd hi.

5 A gwregys cywraint ei ephod ef, yr hwn oedd arni, *ydoedd* o'r un, yn un-waith â hi; o aur, *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd: megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

6 ¶ A hwy a weithiasant feini onix wedi eu gosod mewn boglynau aur, wedi eu naddu â naddiadau sêl, âg enwau meibion Israel *ynddynt*.

7 A gosododd hwynt ar ysgwyddau yr ephod, yn feini ^dcoffadwriaeth i feibion Israel; megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

8 ¶ Efe a wnaeth hefyd y ddwyfronneg o waith cywraint, ar waith yr ephod; o aur, *sidan* glas, porphor hefyd, ac ysgarlad, a llian main cyfrodedd.

9 Pedairongl *ydoedd*; yn ddau ddyblyg y gwnaethant y ddwyfronneg: o rychwant ei hŷd, a rychwant ei lled, yn ddau ddyblyg.

10 A gosodasant ynddi bedair rhes o feini: rhes o ²sardius, tophaz, a smaragdus, *ydoedd* y rhes gyntaf.

11 A'r ail res *oedd*, carbuncel, sapphir, ac adamant.

12 A'r drydedd res *ydoedd*, lygur, acat, ac amethyst.

13 A'r bedwaredd res *ydoedd*, beryl, onix, a jaspis; wedi eu hamgylchu mewn boglynau aur yn eu lleoedd.

14 A'r meini *oedd* yn ol enwau meibion Israel, yn ddeuddeg, yn ol eu henwau hwynt; pob un wrth ei enw *oeddynt*, o naddiadau sêl, yn ol y deuddeg llwyth.

15 A hwy a wnaethant ar y ddwyfronneg gadwynau ar y cyrrau, yn blethwaith o aur pur.

16 A gwnaethant ddau foglyn aur, a dwy fodrwy o aur; ac a roddasant y ddwy fodrwy ar ddau gwrr y ddwyfronneg.

17 A rhoddasant y ddwy gadwyn blethedig o aur trwy y ddwy fodrwy ar gyrrau y ddwyfronneg.

18 A deupen y ddwy gadwyn blethedig a roddasant y'nglyn yn y ddau foglyn; ac a'u gosodasant ar ysgwyddau yr ephod, o'r tu blaen.

19 Gwnaethant hefyd ddwy fodrwy

o aur, ac a'u gosodasant ar ddau ben y ddwyfronneg, ar yr ymyl sydd ar ystlys yr ephod, o'r tu mewn.

20 A hwy a wnaethant ddwy fodrwy aur, ac a'u gosodasant ar ddau ystlys yr ephod, oddi tanodd tu a'i thu blaen, ar gyfer ei chydiad, oddi ar wregys yr ephod.

21 Rhwymasant hefyd y ddwyfronneg, erbyn ei modrwyau, wrth fodrwyau yr ephod, â llinyn o *sidan* glas, i fod oddi ar wregys yr ephod, fel na ddatodid y ddwyfronneg oddi wrth yr ephod; megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

22 ¶ Ac efe a wnaeth fantell yr ephod i gyd o *sidan* glas, yn wauadwaith.

23 A thwll y fantell *oedd* yn ei chanol, fel twll llurig, a gwrym o amgylch y twll, rhag ei rhwygo.

24 A gwnaethant ar odrau y fantell bomgranadau, o *sidan* glas, porphor, ac ysgarlad, a llian cyfrodedd.

25 Gwnaethant hefyd ^oglych o aur pur, ac a roddasant y clych rhwng y pomgranadau, ar odre y fantell, o amgylch, ym mysg y pomgranadau.

26 Cloch a phomgranad, a chloch a phomgranad, ar odre y fantell o amgylch, i weini *ynddynt*: megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

27 ¶ A hwy a wnaethant beisiau o llian main, o wauadwaith, i Aaron ac i'w feibion.

28 A meitr o llian main, a chapiau hardd o llian main, a 'llodrau llian o llian main cyfrodedd,

29 A gwregys o llian main cyfrodedd, ac o *sidan* glas, porphor, ac ysgarlad, o waith edau a nodwydd; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

30 ¶ Gwnaethant hefyd dalaith y goron sanctaidd o aur pur; ac a ysgrifenasant arni ysgrifen, fel naddiad sêl: ⁸SANCTEIDDRWYDD I'R ARGLWYDD.

31 A rhoddasant wrthi llinyn o *sidan* glas, i'w dal hi i fynu ar y meitr; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

32 ¶ Felly y gorphenwyd holl waith y tabernacl, *sef* pabell y cyfarfod: a meibion Israel a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses; felly y gwnaethant.

33 ¶ Dygasant hefyd y tabernacl at Moses, y babell a'i holl ddodrefn,

Cyn
CRIST
1491.

o pen. 28. 9.

d pen. 28. 12.

o pen. 28. 33.

2 Neu, rubi.

f pen. 28. 42.

5 pen. 28. 36.

Cyn
CRIST
1491.

ei bachau, ei hystyllod, ei barrau, a'i cholofnau, a'i morteisiau,
34 A'r tō o grwyn hyrddod wedi eu lliwo yn gochion, a'r tō o grwyn daearfoch, a'r llên wahan yr hon oedd yn gorchuddio;

35 Arch y dystiolaeth, a'i throsolion, a'r drugareddfa;

36 Y bwrdd hefyd, a'i holl lestri, a'r bara dangos;

37 Y canhwylbren pur, a'i lampau, a'r lampau i'w gosod mewn trefn, ei holl lestri, ac olew i'r goleuni;

38 A'r allor aur, ac olew yr enneiniad, a'r arogl-darth llysieuog, a chaeadlen drws y babel;

39 Yr allor bres, a'r alch bres yr hon oedd iddi, ei throsolion, a'i holl lestri; y noe a'i throed;

40 Llenni y cynteddfa, ei golofnau, a'i forteisiau, a chaeadlen porth y cynteddfa, ei rhaffau, a'i hoelion, a holl ddodrefn gwasanaeth y tabernacl, sef pabell y cyfarfod;

41 Gwisgoedd y weinidogaeth i weini yn y cyssegr, sanctaidd wisgoedd Aaron yr offeiriad, a gwisgoedd ei feibion ef i offeiriadu.

42 Yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses, felly y gwnaeth meibion Israel yr holl waith.

43 A Moses a edrychodd ar yr holl waith; ac wele, hwy a'i gwnaethant megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD, felly y gwnaethent: a Moses a'u bendithiodd hwynt.

PENNOD XL

1 Gorchymyn codi y tabernacl, 9 a'i enneinio; 13 a sancteiddio Aaron a'i feibion. 16 Moses yn ganeuthur fel y gorchymynasid iddo. 34 Cwmml yn gorchuddio y babel.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Yn y mis cyntaf, ar y dydd cyntaf o'r mis, y cyfodi y tabernacl, pabell y cyfarfod.

3 A gosod yno arch y dystiolaeth; a gorchuddia yr arch â'r wahanlen.

4^a Dwg i mewn hefyd y bwrdd, a threfna^a ef yn drefnus: dwg i mewn hefyd y canhwylbren, a goleua ei lampau ef.

5 Gosod hefyd allor aur yr arogl-darth ger bron arch y dystiolaeth; a gosod gaeadlen drws y tabernacl.

6 Dod hefyd allor y poeth-offrwm o flaen drws tabernacl pabell y cyfarfod.

7^b Dod hefyd y noe rhwng pabell y cyfarfod a'r allor, a dod ynddi ddwfr.

8 A gosod hefyd y cynteddfa oddi amgylch; a dod gaeadlen ar borth y cynteddfa.

9 A chymmer olew yr enneiniad, ac enneinia y tabernacl, a'r hyn oll sydd ynddo, a chyssegra ef a'i holl lestri; a sanctaidd fydd.

10 Enneinia hefyd allor y poeth-offrwm, a'i holl lestri; a'r allor a gyssegr: a^d hi a fydd yn allor sancteiddiolaf.

11 Enneinia y noe a'i throed, a sancteiddia hi.

12 A dwg Aaron a'i feibion i ddrws pabell y cyfarfod, a golch hwynt â dwfr.

13 A gwisg am Aaron y gwisgoedd sanctaidd; ac enneinia ef, a sancteiddia ef, i offeiriadu i mi.

14 Dwg hefyd ei feibion ef, a gwisg hwynt â pheisiau.

15 Ac enneinia hwynt, megis yr enneiniaist eu tad hwynt, i offeiriadu i mi: felly bydd eu henneiniad iddynt yn offeiriadaeth dragwyddol, trwy eu cenhedlaethau.

16 Felly Moses a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynodd yr ARGLWYDD iddo; felly y gwnaeth ef.

17 ¶ Felly yn y mis cyntaf o'r ail flwyddyn, ar y dydd cyntaf o'r mis, y codwyd y tabernacl.

18 A Moses a gododd y tabernacl, ac a sicrhodd ei forteisiau, ac a osododd i fynu ei ystyllod, ac a roddes i mewn ei farrau, ac a gododd ei golofnau;

19 Ac a ledodd y babel-lên ar y tabernacl, ac a osododd dô y babel-lên arni oddi arnodd; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

20 ¶ Cymmerodd hefyd a rhoddodd y dystiolaeth yn yr arch, a gosododd y trosolion wrth yr arch, ac a roddodd y drugareddfa i fynu ar yr arch.

21 Ac efe a ddug yr arch i'r tabernacl, ac a osododd y wahanlen orchudd, i orchuddio arch y dystiolaeth; megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

22 ¶ Ac efe a roddodd y bwrdd o fewn pabell y cyfarfod, ar ystlys y tabernacl, o du y gogledd, o'r tu allan i'r wahanlen.

23 Ac efe a drefnodd yn drefnus arno ef y bara, ger bron yr ARGLWYDD; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

24 ¶ Ac efe a osododd y canhwylbren o fewn pabell y cyfarfod, ar

Cyn
CRIST
1491.

c pen. 30. 26.

d pen. 29. 36,
37.

1490.

e Num. 7. 1.

f pen. 25. 16.

g pen. 35. 12.

a pen. 26. 35.

b Heb. ei
drefn ef.

b pen. 30. 18.

Cyn
CRIST
1490.

gyfer y bwrdd, ar ystlys y tabernacl, o du y dehau.

25 Ac efe a oleuodd y lampau ger bron yr ARGLWYDD; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

26 ¶ Efe a osododd hefyd yr allor aur ym mhabell y cyfarfod, o flaen y wahanlen.

27 Ac a arogl-darthodd arni arogl-darth peraid; megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

28 ¶ Ac efe a osododd y gaeadlen ar ddrws y tabernacl.

29 Ac efe a osododd allor y poeth-offrwm wrth ddrws tabernacl pabell y cyfarfod; ac a offrymmodd arni boeth-offrwm a bwyd-offrwm; ^hfel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

30 ¶ Efe a osododd y noe hefyd rhwng pabell y cyfarfod a'r allor, ac a roddodd yno ddwfr i ymolchi.

31 A Moses, ac Aaron, a'i feibion, a olhasant yno eu dwylaw a'u traed.

32 Pan elent i babell y cyfarfod, a

phan nesânt at yr allor, yr ymolchent; ¹fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

33 Ac efe a gododd y cynteddfa o amgylch y tabernacl a'r allor, ac a roddodd gaeadlen ar borth y cynteddfa. Felly y gorphenodd Moses y gwaith.

34 ¶ ^kYna cwmmwl a orchuddiodd babell y cyfarfod: a gogoniant yr ARGLWYDD a lanwodd y tabernacl.

35 Ac ni allai Moses fyned i babell y cyfarfod; am fod y cwmmwl yn aros arni, a gogoniant yr ARGLWYDD yn llenwi y tabernacl.

36 A phan gyfodai y cwmmwl oddi ar y tabernacl, ³y cychwynai meibion Israel i'w holl deithiau.

37 Ac oni chyfodai y cwmmwl, yna ni chychwynent hwy hyd y dydd y cyfodai.

38 Canys ¹cwmmwl yr ARGLWYDD ydoedd ar y tabernacl y dydd, a than ydoedd arno y nos, y'ngolwg holl dŷ Israel, yn eu holl deithiau hwynt.

Cyn
CRIST
1490.

¹ pen. 39. 29.

^k Lef. 16. 2.
Num. 9. 15.
¹ Bren. 6. 10.
² Chron. 6. 13. a 7. 2.
Ea. 6. 4.
Dat. 15. 8.

³ yr ym-deithiai.

¹ pen. 13. 21.

^h pen. 39. 29.

TRYDYDD LLYFR MOSES, YR HWN A ELWIR
LEFITICUS.

PENNOD I

1 Trefn y poeth-offrymmau, 3 o eidionau, 10 o ddefaid, neu eifr, 14 ac o adar.

AR •ARGLWYDD a alwodd ar Moses, ac a lefarodd wrtho o babell y cyfarfod, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, ^aPan ddygo dyn o honoch offrwm i'r ARGLWYDD, o anifail, *sef* o'r eidionau, neu o'r praidd, yr offrymmwch eich offrwm.

3 Os poeth-offrwm o eidion *fydd* ei offrwm ef, offrymmed ef yn wrryw perffeith-gwbl; a dyged ef o'i ewyllys ei hun i ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr ARGLWYDD.

4 ^bA gosoded ei law ar ben y poeth-offrwm; ac fe a'i cymmerir ef yn gymmeradwy ganddo, i wneuthur cymmod drosto.

5 Lladded hefyd yr eidion ger bron yr ARGLWYDD; a dyged meibion Aaron, yr offeiriad, y gwaed, a thaenellant y gwaed o amgylch ar yr allor, yr hon *sydd wrth* ddrws pabell y cyfarfod.

6 A blinged y poeth-offrwm, a thorred ef yn ei ddarnau.

7 A rhoddod meibion Aaron yr

offeiriad dân ar yr allor, a gosodant goed mewn trefn ar y tân.

8 A gosoded meibion Aaron, yr offeiriad, y darnau, y pen, a'r brasder, mewn trefn ar y coed a *fyddant* ar y tân *sydd* ar yr allor.

9 Ond ei berfedd a'i draed a ylch efe mewn dwfr: a'r offeiriad a lysg y cwbl ar yr allor, yn boeth-offrwm, yn aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

10 ¶ Ac os o'r praidd, *sef* o'r defaid, neu o'r geifr, *yr offrymma* efe boeth-offrwm; offrymmed ef yn wrryw perffeith-gwbl.

11 A lladded ef ger bron yr ARGLWYDD, o du y gogledd i'r allor; a thaenelled meibion Aaron, yr offeiriad, ei waed ef ar yr allor o amgylch.

12 A thorred ef yn ei ddarnau, gyd a'i ben a'i frasier; a gosoded yr offeiriad hwynt ar y coed a *fyddant* ar y tân *sydd* ar yr allor.

13 Ond golched y perfedd a'r traed mewn dwfr: a dyged yr offeiriad y cwbl, a llosged ar yr allor. Hwn *sydd* boeth-offrwm, aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

14 ¶ As os poeth-offrwm o aderyn

Cyn
CRIST
1490.

^a pen. 22. 18.

^b Exod. 29. 10, 15.
pen. 4. 15.

Cyn
CRIST
1490.

c pen. 5. 7.

fydd ei offrwm ef i'r ARGLWYDD; yna dyged ei offrwm o durturau, neu o gywion colommennod.

15 A dyged yr offeiriad ef at yr allor, a thorred ei ben ef, a llosged ef ar yr allor; a gwasger ei waed ef ar ystlys yr allor.

16 A thynned ymaith ei grombil ef ynghyd â'i ^ablu, a bwried hwynt ger llaw yr allor, o du y dwyrain, i'r lle y *byddo* y lludw.

17 Hollted ef, a'i esgyll hefyd; *etto* ^ana wahaned ef: a llosged yr offeiriad ef ar yr allor, ar y coed a *fyddant* ar y tân. Dyma boeth-offrwm, aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

PENNOD II.

1 Y bwyd-offrwm tanllyd gyd âg olew ac arogl-darth; 4 naill ai wedi ei bobî mewn ffwrn, 5 ai ar radell, 7 ai mewn padell ffrio: 12 neu o'r blaen-ffrwyth yn y dywysen. 13 Halen y bwyd-offrwm.

PAN offrymmo dyn ^afwyd-offrwm i'r ARGLWYDD, bydded ei offrwm ef o beilliaid; a thywallted olew arno, a rhodded thus arno.

2 A dyged ef at feibion Aaron, yr offeiriad: a chymmered efe oddi yno lonaid ei law o'i beilliaid, âc o'i olew, ynghyd â'i holl thus; a llosged yr offeiriad ei goffadwriaeth ar yr allor, yn offrwm tanllyd o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

3 A *bydded* ^bgweddill y bwyd-offrwm i Aaron ac i'w feibion: ^csancteiddbeth o danllyd offrymmau yr ARGLWYDD *ydyw*.

4 ¶ Hefyd pan offrymmech fwyd-offrwm, wedi ei bobî *mewn* ffwrn, teisen beilliaid groyw, wedi ei chymysgu trwy olew, neu afrllad croyw wedi eu henneinio âg olew, a fydd.

5 ¶ Ond os bwyd-offrwm ar radell *fydd* dy offrwm di, bydded o beilliaid wedi ei gymmysgu yn groyw trwy olew.

6 Torr ef yn ddarnau, a thywallt arno olew: bwyd-offrwm *yw*.

7 ¶ Ac os bwyd-offrwm padell *fydd* dy offrwm, gwneler o beilliaid trwy olew.

8 A dwg i'r ARGLWYDD y bwyd-offrwm, yr hwn a wneir o'r rhai hyn: ac wedi y dyger at yr offeiriad, dyged yntau ef at yr allor.

9 A choded yr offeiriad ei ^dgoffadwriaeth o'r bwyd-offrwm, a llosged ef ar yr allor; ^eyn offrwm tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

10 A *bydded* i Aaron ac i'w feib-

ion weddill y bwyd-offrwm: sancteiddbeth o danllyd offrymmau yr ARGLWYDD *ydyw*.

11 Na wneler 'yn lefeinnlyd ddim bwyd-offrwm a offrymmoch i'r ARGLWYDD; canys dim surdoes, na mêl, ni losgwch yn offrwm tanllyd i'r ARGLWYDD.

12 ¶ Offrymmwch i'r ARGLWYDD offrwm y blaen-ffrwyth; ond na ²losger hwynt ar yr allor yn arogl peraidd.

13 ³Dy holl fwyd-offrwm hefyd a helldi di â halen; ac na phalled halen cyfammod dy DDUW o fod ar dy fwyd-offrwm: offrymma halen ar bob offrwm i ti.

14 Ac os offrymmi i'r ARGLWYDD fwyd-offrwm y ffrwythau cyntaf; tywysennau irion wedi eu crasu wrth y tân, *sef* ⁴yd a gurir allan o'r dywysen lawn, a offrymmi di yn fwyd-offrwm dy ffrwythau cyntaf.

15 A dod olew arno, a gosod thus arno: bwyd-offrwm *yw*.

16 A llosged yr offeiriad ei goffadwriaeth ef o'i ⁵yd wedi ei guro allan, ac o'i olew, ynghyd â'i holl thus: offrwm tanllyd i'r ARGLWYDD *yw*.

PENNOD III.

1 Yr aberth hedd o eidion, 6 o'r praidd: 7 naill ai oen, 12 ai gafr.

ACos ^aaberth hedd *fydd* ei offrwm ef, pan offrymmo efe eidion, offrymmed ef ger bron yr ARGLWYDD yn berffeith-gwbl; pa un bynnag ai yn wryw ai yn fenyw.

2 A ^brhodded ei law ar ben ei offrwm, a lladded ef *wrth* ddrws pabell y cyfarfod: a thaenelled meibion Aaron, yr offeiriad, y gwaed ar yr allor o amgylch.

3 Ac offrymmed o'r aberth hedd aberth tanllyd i'r ARGLWYDD; *sef* ^cy weren fol, a'r holl wer a fydd ar y perfedd;

4 A'r ddwy aren, a'r gwer a *fyddo* arnynt hyd y tenewyn, a'r ²rhwyden hefyd a *fydd* oddi ar yr afu, a dyn efe ymaith, ynghyd â'r arenau.

5 A ^dllosged meibion Aaron hynny ar yr allor, ynghyd â'r offrwm poeth *sydd* ar y coed a *fyddant* ar y tân, yn aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

6 ¶ Ac os o'r praidd y *bydd* yr hyn a offrymmo efe yn hedd-aberth i'r ARGLWYDD, offrymmed ef yn wryw neu yn fenyw perffeith-gwbl.

7 Os oen a offrymma efe yn ei

Cyn
CRIST
1490.

^f Edrych
Matt. 16.
12.
Marc 8. 15.
Luc 12. 1.
1 Cor. 5. 8.
Gal. 5. 9.

² Heb.
dilyrch-
ofer.

³ Marc 9. 49.

^a pen. 6. 14.
a 9. 17.
Num. 15. 4.

^b pen. 7. 6.
a 10. 12.

^c Num. 18. 9.

^a pen. 7. 11.
29. a 22.
18, 21.

^b Exod. 29.
10.

^c Exod. 29.
13.

² Neu,
llieingig.

^d pen. 6. 12.

^d ad. 2.

^e Exod. 29.
18.

Cyn
CRIST
1490.

offrwm; yna dyged ger bron yr ARGLWYDD.

8 A gosoded ei law ar ben ei offrwm, a lladded ef o flaen pabell y cyfarfod; a thaenelled meibion Aaron ei waed ef ar yr allor oddi amgylch.

9 Ac offrymmed o'r aberth hedd yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD; ei weren, a'r gloren i gyd: torred hi ymaith wrth asgwrn y cefn, ynghyd â'r weren fol, a'r holl wer a *fyddo* ar y perfedd;10 A'r ddwy aren, a'r gwer a *fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu, ynghyd â'r arennau, a dŷn efe ymaith.11 A llosged yr offeiriad hyn ar yr allor: *bwyd-aberth tanllyd i'r ARGLWYDD *ydyw*.12 ¶ Ac os gafr *fydd* ei offrwm ef; dyged hi ger bron yr ARGLWYDD.

13 A gosoded ei law ar ei phen, a lladded hi o flaen pabell y cyfarfod; a thaenelled meibion Aaron ei gwaed hi ar yr allor o amgylch.

14 Ac offrymmed o hynny ei offrwm o aberth tanllyd i'r ARGLWYDD; sef y weren fol, a'r holl wer a *fyddo* ar y perfedd;15 A'r ddwy aren, a'r gwer a *fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu, ynghyd â'r arennau, a dŷn efe ymaith.16 A llosged yr offeiriad hwynt ar yr allor: *bwyd-aberth tanllyd o arogl peraidd *ydyw*. 'Yr holl wer *sydd* oddi yr ARGLWYDD.17 Deddf dragywyddol trwy eich cenhedlaethau yn eich holl anneddau, *yw*: na fwytaoch ddim gwer, na dim *gwaed.

PENNOD IV.

1 Aberthau dros bechod, 3 a wnelai yr offeiriad, 13 neu yr holl gynulleidfa, 22 neu y pennaeth, 27 neu y bobl, mewn anwybod.

LEFARODD yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, *Pan becho dyn mewn anwybod yn erbyn yr un o orchymynion yr ARGLWYDD, a gwneuthur yn erbyn un o honynt y pethau ni ddylid eu gwneuthur:

3 Os offeiriad enneiniog a becha yn ol pechod y bobl; offrymmed, dros ei bechod a wnaeth, ^bfustach ieuange perffeith-gwbl, yn aberth dros bechod i'r ARGLWYDD.

4 A dyged y bustach i ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr AR-

GLWYDD, a gosoded ei law ar ben y bustach, a lladded y bustach ger bron yr ARGLWYDD.

5 A ^cchymmered yr offeiriad enneiniog o waed y bustach, a dyged ef i babell y cyfarfod.

6 A throched yr offeiriad ei fys yn y gwaed, a thaenelled o'r gwaed ger bron yr ARGLWYDD seithwaith, o flaen gwahanlen y cyssegr.

7 A gosoded yr offeiriad *beth* o'r gwaed ger bron yr ARGLWYDD ar gyrn allor yr arogl-darth peraidd, yr hon *sydd* ym mhabell y cyfarfod; a thywallted ^aholl waed *arall* y bustach wrth droed allor y poeth-offrwm, yr hon *sydd* wrth ddrws pabell y cyfarfod.8 A thynned holl wer bustach yr aberth dros bechod oddi wrtho; y weren fol, a'r holl wer *fyddo* ar y perfedd;9 A'r ddwy aren, a'r gwer a *fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu, a dŷn efe ymaith, ynghyd â'r arennau;10 ^eMegis y tynnodd o fustach yr aberth hedd: a llosged yr offeiriad hwynt ar allor y poeth-offrwm.11 ^fOnd croen y bustach, a'i holl gig, ynghyd â'i ben, a'i draed, a'i berfedd, a'i fiswail,12 A'r holl fustach hefyd, a ddwg efe allan i'r tu allan i'r gwersyll, i le glân, ^gwrth dywalltfa y lludw; ac ^ha'i llysg ar goed yn tân; wrth dywalltfa y lludw y llosgir ef.13 ¶ Ac ⁱos holl gynulleidfa Israel a becha mewn anwybod, ^ka'r peth yn guddiedig o olwg y gynulleidfa, a gwneuthur o honynt yn erbyn yr un o orchymynion yr ARGLWYDD, ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur, a myned yn euog:

14 Pan wypir y pechod y pechasant ynddo; yna offrymmed y gynulleidfa fustach ieuange dros y pechod, a dygant ef o flaen pabell y cyfarfod.

15 A gosoded henuriaid y gynulleidfa eu dwylaw ar ben y bustach ger bron yr ARGLWYDD, a lladdant y bustach ger bron yr ARGLWYDD.

16 A dyged yr offeiriad enneiniog o waed y bustach i babell y cyfarfod.

17 A throched yr offeiriad ei fys yn y gwaed, a thaenelled ger bron yr ARGLWYDD seithwaith, o flaen y wahanlen.

18 A gosoded o'r gwaed ar gyrn yr allor *sydd* ger bron yr ARGLWYDD,Cyn
CRIST
1490.c pen. 16. 14.
Num. 19. 4.

d pen. 5. 9.

* pen. 3. 3.

f Exod. 29.
14.
Num. 19. 5.

g pen. 6. 11.

h Heb. 13. 11.

i Num. 15.

k pen. 5. 2,
5. 4.* Edrych
pen. 21. 6,
7. 8, 21. 22,
a 22. 25.
Ezec. 44. 7.
Mal. 1. 7,
12.f pen. 7. 23,
25.
g Gen. 9. 4,
pen. 7. 23,
26. a 17.
10, 14.
Deut. 12.
16.
1 Sam. 14.
33.
Ezec. 44. 7.a Num. 15.
22.

b pen. 9. 2.

Cyn
CRIST
1490.

sef yr hon *sydd* ym mhabell y cyfarfod; a thywallted yr holl waed *arall* wrth waelod allor y poeth-offrwm, yr hon sydd wrth ddrws pabell y cyfarfod.

19 A thynned ei holl wer allan o hono, a llosged ar yr allor.

20 A gwnaed i'r bustach hwn megis y gwnaeth ¹i fustach y pechaberth; felly gwnaed iddo: a'r offeiriad a wna gymmod drostynt; ac fe a faddeuir iddynt.

21 A dyged y bustach allan i'r tu allan i'r gwerysll, a llosged ef fel y llosgodd y bustach cyntaf. Dyma aberth dros bechod y gynnulleidfa.

22 ¶ Os pecha pennaeth, a gwneuthur mewn anwybod yn erbyn yr un o orchymynion yr ARGLWYDD ei DDUW, ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur, a bod yn euog;

23 Neu os daw i wybod ei fai yr hwn a wnaeth: dyged ei offrwm o lwdn gafr gwrryw perffeith-gwbl.

24 A gosoded ei law ar ben y llwdn, a lladed ef yn y lle y *lleddir* y poeth-offrwm, ger bron yr ARGLWYDD. Dyma aberth dros bechod.

25 A chymmered yr offeiriad o waed yr aberth dros bechod ^âi fys, a gosoded ar gyrn allor y poeth-offrwm, a thywallted ei waed ef wrth waelod allor y poeth-offrwm.

26 A llosged ei holl wer ar yr allor, fel ^mgwer yr aberth hedd: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto am ei bechod; a maddeuir iddo.

27 ¶ Ac ^aos pecha ²neb ³o bobl y wlad mewn anwybod, gan wneuthur yn erbyn yr un o orchymynion yr ARGLWYDD, ddim o'r *pethau* ni ddylid eu gwneuthur, a bod yn euog;

28 Neu os ei bechod yr hwn a bechodd a ddaw i'w wybodaeth ef: yna dyged ei offrwm o lwdn gafr fenyw berffeith-gwbl dros ei bechod a bechodd efe.

29 A gosoded ei law ar ben yr aberth dros bechod, a lladed yr aberth dros bechod yn y lle y *lleddir* y poeth-offrwm.

30 A chymmered yr offeiriad o'i gwaed hi ^âi fys, a rhodded ar gyrn allor y poeth-offrwm, a thywallted ei holl waed hi, wrth waelod yr allor.

31 A ^othynned ei holl wer hi, ^pfel y tynnir y gwer oddi ar yr aberth hedd; a llosged yr offeiriad *ef* ar yr allor, ^ayn arogl peraidd i'r ARGLWYDD: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto; a maddeuir iddo.

32 Ac os dwg efe ei offrwm dros bechod o oen, dyged hi yn fenyw berffeith-gwbl.

33 A gosoded ei law ar ben yr aberth dros bechod, a lladed hi dros bechod yn y lle y *lleddir* y poeth-offrwm.

34 A chymmered yr offeiriad ^âi fys o waed yr aberth dros bechod, a gosoded ar gyrn allor y poeth-offrwm, a thywallted ei holl waed hi wrth waelod yr allor.

35 A thynned ei holl wer hi, fel y tynnir gwer oen yr aberth hedd; a llosged yr offeiriad hwynt ar yr allor, ¹fel aberth tanlyd i'r ARGLWYDD: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto am ei bechod yr hwn a bechodd; a maddeuir iddo.

PENNOD V.

1 Y neb a bechodd trwy gelu yr hyn a wypo, 2 trwy gyffwrdd â dim aflan: 4 neu trwy lw. 6 Ei offrwm dros ei gamwedd, o'r praidd, 7 o'r adar, 11 o beilliad. 14 Yr offrwm dros gamwedd mewn cyssegr-ladrad, 17 ac mewn pechodau o anwybod.

OS pecha dyn, a chlywed llais llw, ac yntau yn dyst, naill ai yn gweled ai yn gwybod; oni fynega, yna efe a ddwg ei anwired.

2 ^aOs dyn a gyffwrdd â dim aflan, pa un bynnag ai burgyn bwystfil aflan, ai burgyn anifail aflan, ai burgyn ymlusgiad aflan; er *bod y peth* yn guddiedig oddi wrtho ef, aflan ac euog yw efe.

3 Neu pan gyffyrddo ^bâg aflendid dyn, pa aflendid bynnag iddo, yr hwn y bydd efe aflan o'i blegid, a'r *peth* yn guddiedig rhagddo; pan gaffo wybod, yna euog yw.

4 Neu os dyn a dwng, gan draethu â'r gwefusau ar ^cwneuthur drwg, neu ^dwneuthur da; beth bynnag a draetho dyn trwy lw, a'r *peth* yn guddiedig rhagddo; pan gaffo efe wybod, euog yw o un o hyn.

5 A phan fyddo efe euog o un o hyn; yna ^ecyffised yr hyn y pechodd ynddo:

6 A dyged i'r ARGLWYDD ei offrwm dros gamwedd am ei bechod yr hwn a bechodd; *sef* benyw o'r praidd, oen neu fyn gafr, yn aberth dros bechod; a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto am ei bechod.

7 Ond ^fos ei law ni chyrhaedd werth oen; dyged i'r ARGLWYDD, am ei gamwedd yr hwn a bechodd, ddwy ^gdurtur, neu ddau gyw colommen; y naill yn aberth dros bechod, a'r llall yn boeth-offrwm.

Cyn
CRIST
1490.

r pen. 3. 5.

a pen. 11. 24,
28, 31, 33.b pen. 12, a
13, a 15.c Edrych
1 Sam. 25.
22.
Act. 23. 12.
d Edrych
Marc 6. 23.

e Num. 5. 7.

f pen. 12. 8.
a 14. 21.

g pen. 1. 14.

lad. 3.

m pen. 3. 5.

n Num. 15.

27.

2 Heb.

un enaid.

3 o'r

gwerin.

o pen. 3. 14.

p pen. 3. 3.

q Exod. 29.

18.

Cyn
CRIST
1490.^a pen. 1. 16.

8 A dyged hwynt at yr offeiriad; ac offrymmed efe yr hwn *sydd* dros bechod yn gyntaf, ^a a thorred ei ben wrth ei wegil; ond na thorred ef ymaith.

¹ pen. 4. 7,
18, 30, 34.

9 A thaenelled o waed yr aberth dros bechod ar ystlys yr allor; a ¹ gwasger y rhan arall o'r gwaed wrth waelod yr allor. Dyma aberth dros bechod.

^k pen. 1. 14.

10 A'r ail a wna efe yn offrwm poeth, yn ol ^k y ddefod: a'r offeiriad a wna gymmod drosto am ei bechod yr hwn a bechodd; a madd-euir iddo.

¹ Num. 5. 15.

11 ¶ Ac os ei law ni chyrhaedd ddwy durtur, neu ddau gyw colommen; yna dyged yr hwn a bechodd ei offrwm o ddegfed ran ephah o beilliaid yn aberth dros bechod: ¹ na osoded olew ynddo, ac na rodded thus arno; canys aberth dros bechod *yw*.

^m pen. 2. 2.ⁿ pen. 4. 35.

12 A dyged hynny at yr offeiriad: a chymmered yr offeiriad o hono lonaid ei law ^m yn goffiadwriaeth, a llosged ar yr allor, ⁿ fel ebyrth tanllyd i'r ARGLWYDD. Dyma aberth dros bechod.

^o pen. 2. 8.

13 A gwnaed yr offeiriad gymmod drosto ef am ei bechod a bechodd efe yn un o'r rhai hyn; a madd-euir iddo: ^o a bydded i'r offeiriad y gweddill, megis o'r bwyd-offrwm.

^p pen. 22. 14.

14 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

^q Exod. 30.
13.

15 ^p Os gwna dyn gamwedd, a phechu trwy amryfusedd, yn y pethau a gyssegrwyd i'r ARGLWYDD; yna dyged i'r ARGLWYDD dros ei gamwedd, hwrdd perffeith-gwbl o'r praidd, gyd â'rh bris di o siclau arian, yn ol ^q sicl y cyssegr, yn aberth dros gamwedd.

^r pen. 22. 14.
a 27, 13,
15, 27,
Num. 5. 7.

16 A thaled am y niwed a wnaeth *yn* y peth cyssegredig, a ^r rhodded ei bummed ran yn ychwaneg atto, a rhodded ef at yr offeiriad: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto â hwrdd yr offrwm dros gamwedd; a maddeuir iddo.

^s pen. 4. 2.

17 ¶ Ac os pecha ^s enaid, a gwneuthur *yn erbyn* gorchymynion yr ARGLWYDD, ddim o'r hyn ni ddylid eu gwneuthur; er na wyddai, etto euog fydd, a'i anwired a ddwg.

18 A dyged hwrdd perffeith-gwbl o'r praidd, gyd â'rh bris di, at yr offeiriad, yn offrwm dros gamwedd: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto am ei amryfusedd a gam-

gymerodd efe, ac yntau heb wybod; a maddeuir iddo.

19 Aberth dros gamwedd *yw* hyn: camwedd a wnaeth yn ddiau yn erbyn yr ARGLWYDD.

PENNOD VI.

1 *Yr offrwm dros gamwedd mewn pechodau a wneler trwy wybod.* 8 *Cyfraith y poeth-offrwm, 14 a'r bwyd-offrwm.* 19 *Yr offrwm wrth gyssegru offeiriad.* 24 *Cyfraith y pech-offrwm.*

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

^a Num. 5. 6.

2 ^a Os pecha dyn, a gwneuthur camwedd yn erbyn yr ARGLWYDD, a dywedyd celwydd wrth ei gymmydog am yr hyn a rodded atto i'w gadw, neu am yr hyn y rhoddes efe ei law, neu yn yr hyn trwy drawsder a ddygodd efe, neu yn yr hyn y twyllodd ei gymmydog;

3 Neu os cafodd beth gwedi ei golli, a dywedyd celwydd am dano, neu dyngu yn anudon; am ddim o'r holl bethau a wnelo dyn, gan bechu ynddynt:

4 Yna, am iddo bechu, a bod yn euog; bydded iddo roddi yn ei ol y trais a dreisiodd efe, neu y peth a gafodd trwy dwyll, neu y peth a adawyd i gadw gyd âg ef, neu y peth wedi ei golli a gafodd efe,

^b pen. 5. 16.

5 Neu beth bynnag y tyngodd efe anudon am dano; ^b taled hynny erbyn ei ben, a chwaneged ei bummed ran atto: ² ar y dydd yr offrymmo dros gamwedd, rhodded ef i'r neb a'i piau.

² Heb. yn
nydd ei
gamwedd.

6 A dyged i'r ARGLWYDD ei offrwm dros gamwedd, hwrdd perffeith-gwbl o'r praidd, ^c gyd â'rh bris di, yn offrwm dros gamwedd, at yr offeiriad.

^c pen. 5. 15.

7 A gwnaed yr offeiriad gymmod drosto ger bron yr ARGLWYDD: a maddeuir iddo, am ba beth bynnag a wnaeth, i fod yn euog o hono.

8 ¶ Llefaroedd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

9 Gorchymyn i Aaron, ac i'w feibion, gan ddywedyd, Dyma gyfraith y poeth-offrwm: (poeth-offrwm *yw*, o herwydd y llosgi ar yr allor ar hyd y nos hyd y bore, a than yr allor a gynneuir arni.)

10 ^d Gwisged yr offeiriad hefyd ei liein-wisg am dano, a gwisged lodrau llian am ei gnawd, a choded y lludw lle yr ysodd y tân y poeth-aberth ar yr allor, a gosoded ef ^e ger llaw yr allor.

^d Exod. 28.
40, 41, 43.^e pen. 1. 16.

Cyn
CRIST
1490.

* pen. 4. 12.

11 A dïosged ei wisgoedd, a gwisged ddillad eraill, a dyged allan y lludw i'r tu allan i'r gwersyll, ^fi le glân.

12 A chynneuer y tân *sydd* ar yr allor arni; na ddiffoddod: ond llosged yr offeiriad goed arni bob bore; a threfned y poeth-offrwm arni, a llosged ^gwer yr aberth hedd arni.

* pen. 3. 3, 9, 14.

13 Cynneuer y tân bob amser ar yr allor; na ddiffoddod.

h pen. 2. 1, Num. 15. 4.

14 [†] ^hDyma hefyd gyfraith y bwyd-offrwm. Dyged meibion Aaron ef ger bron yr ARGLWYDD, o flaen yr allor:

15 A choded o hono yn ei law o beilliaid y bwyd-offrwm, ac o'i olew, a'r holl thus yr hwn *fydd* ar y bwyd-offrwm; a llosged ei ⁱgoffadwriaeth ef ar yr allor, yn arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

i pen. 2. 2, 9.

16 ^kA'r gweddill o hono a fwyty Aaron a'i feibion: yn groyw y bwyttêir ef: ^lyn y lle sanctaidd o fewn cynteddffa pabell y cyfarfod y bwyttânt ef.

* pen. 2. 3.

i pen. 10. 12.

17 Na phober ef trwy lefain. ^mRhoddais ef yn rhan *iddynt* o'm haberthau tanllyd: ⁿpeth sancteiddiolaf *yw* hyn, megis yr aberth dros bechod, a'r aberth dros gamwedd.

m Num. 18. 9, 10.

n pen. 2. 3.

18 Pob gwrryw o blant Aaron a fwyttânt hyn: deddf dragwyddol fydd yn eich cenhedlaethau am aberthau tanllyd yr ARGLWYDD: ^opob un a gyffyrddo â hwynt, fydd sanctaidd.

o Exod. 29. 37. pen. 22. 4, 5, 6.

19 [†] A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

p Exod. 29. 2.

20 ^pDyma offrwm Aaron a'i feibion, yr hwn a offrymmant i'r ARGLWYDD, ar y dydd yr enneinier ef. Degfed ran ^qephah o beilliaid yn fwyd-offrwm gwastadol, ei hanner y bore, a'i hanner brydnawn.

q Exod. 16. 36.

21 Gwneler ef trwy olew mewn padell: *yna* y dygi ef i mewn wedi ei grasu; ac offrymma ddarnau y bwyd-offrwm wedi ei grasu, yn arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

r pen. 4. 3.

22 A'r offeiriad o'i feibion ef, ^ryr hwn a enneinir yn ei le ef, gwnaed hyn, *trwy* ddeddf dragwyddol: ^sllosger y cwbl i'r ARGLWYDD.

s Exod. 29. 25.

23 A phob bwyd-offrwm dros yr offeiriad a fydd wedi ei losgi oll: na fwyttâer ef.

24 [†] Llefaroedd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

t pen. 4. 2.

25 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, gan ddywedyd, ^tDyma gyf-

raith yr aberth dros bechod. ^uYn y lle y lledidir y poeth-offrwm, y lledidir yr aberth dros bechod ger bron yr ARGLWYDD: ^usancteiddiolaf *yw* efe.

26 ^vYr offeiriad a'i hoffrymmo dros bechod, a'i bwyty: yn y lle sanctaidd y bwyttêir ef, ynghynteddffa pabell y cyfarfod.

27 Beth bynnag a gyffyrddo â'i gig ef, a fydd sanctaidd: a phan daeneller o'i waed ef ar ddilledyn, golch yn y lle sanctaidd yr hyn y taenellodd *y gwaed* arno.

28 A ^wthorrer y llestr pridd y berwer ef ynddo: ond os mewn llestr pres y berwir ef, ysgwrier a golcher ef mewn dwfr.

* pen. 11. 33.

29 Bwyttâed pob gwrryw ym mysg yr offeiriad ef: sancteiddiolaf *yw* efe.

30 ^aAc na fwyttâer un offrwm dros bechod, yr hwn y dyger o'i waed i babell y cyfarfod, i wneuthur cymmod yn y lle sanctaidd; *ond* llosger mewn tân.

* pen. 4. 7, 11, 12, 18, 21. a 16. 27. Heb. 13. 11.

PENNOD VII.

1 *Cyfraith yr offrwm dros gamwedd*, 11 a'r aberthau hedd: 12 *parau* bynnag fo ai aberth diolch, 16 ai adduned, ai rhodd o wirfodd. 22 *Gwahardd y brader*, 26 a'r *gwaed*. 28 *Rhan yr offeiriad o'r aberthau hedd*.

^a**D**YMA hefyd gyfraith yr offrwm dros gamwedd: ^bsancteiddiolaf *yw*.

* pen. 5. a 6.

b pen. 21. 22.

2 ^cYn y man lle y lladdant y poeth-offrwm, y lladdant yr aberth dros gamwedd; a'i waed a daenella efe ar yr allor o amgylch.

c pen. 1. 3, 5, 11. a 4. 24, 29, 33.

3 A'i ^dholl wer a offrymma efe o hono; y gloren hefyd, a'r weren fol.

d Exod. 29. 13. pen. 3. 4, 10. a 4. 8, 9.

4 A'r ddwy aren, a'r gwer *fyddo* arnynt, hyd y tenewyn, a'r rhwyden oddi ar yr afu, ynghyd â'r arennau, a dyn efe ymaith.

5 A llosged yr offeiriad hwynt ar yr allor, yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD: aberth dros gamwedd *yw*.

6 ^ePob gwrryw ym mysg yr offeiriad a'i bwyty: yn y lle sanctaidd y bwyttêir ef: sancteiddiolaf *yw*.

e Num. 18. 9, 10.

7 Fel *y mae* yr aberth dros bechod, felly *y bydd* yr aberth dros gamwedd; un gyfraith *sydd* iddynt: yr offeiriad, yr hwn a wna gymmod âg ef, a'i pïau.

f pen. 6. 26.

8 A'r offeiriad a offrymmo boeth-offrwm neb, yr offeiriad a gaiff iddo ei hun grôen y poeth-offrwm a offrymmodd efe.

9 A ^gphob bwyd-offrwm a graser mewn ffwrn, a'r hyn oll a wneler

g pen. 2. 3, 10. Num. 18. 9.

Cyn
CRIST
1490.

mewn padell, neu ar radell, fydd eiddo yr offeiriad a'i hoffrymmo.

10 A phob bwyd-offrwm wedi ei gymmysgu trwy olew, neu yn sych, a fydd i holl feibion Aaron, bob un fel eu gilydd.

11 ^h Dyma hefyd gyfraith yr ebyrth hedd a offrymma efe i'r ARGLWYDD.

12 Os yn lle diolch yr offrymma efe hyn; offrymmed gyd â'r aberth diolch deisennau croyw, wedi eu cymmysgu trwy olew; ac afrllad croyw, wedi eu hiro âg olew; a pheilliad wedi ei grasu yn deisennau, wedi eu cymmysgu âg olew.

13 Heb law y teisennau, offrymmed fara lefeinllyd, yn ei offrwm, gyd â'i hedd-aberth o ddiolch.

14 Ac offrymmed o hyn un *dorth* o'r holl offrwm, yn offrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD; a bydded *hwnnw* eiddo yr offeiriad a daenello waed yr ebyrth hedd.

15 A chig ei hedd-aberth o ddiolch a fwyttêir y dydd yr offrymmir ef: na adawer *dim* o hono hyd y bore.

16 Ond ¹os adduned, neu offrwm gwirfodd, fydd aberth ei offrwm ef; y dydd yr offrymmo efe ei aberth, bwyttâer ef: a thrannoeth bwyttâer yr hyn fyddo yn weddill o hono.

17 Ond yr hyn a fyddo o gig yr aberth yn weddill y trydydd dydd, llosgir yn tân.

18 Ac os bwyttêir dim o gig offrwm ei ebyrth hedd ef o fewn y trydydd dydd, ni byddir boddllawn i'r hwn a'i hoffrymmo ef, ac nis cyfrifir iddo, ffieiddbeth fydd: a'r dyn a fwyty o hono, a ddwg ei anwiredd.

19 A'r cig a gyffyrddo â dim aflan, ni fwyttêir; mewn tân y llosgir ef: a'r cig *arall*, pob glân a fwyty o hono.

20 A'r dyn a fwyttao gig yr hedd-aberth, yr hwn a *berthyn* i'r ARGLWYDD, ^ka'i aflendid arno; ¹torrir ymaith y dyn hwnnw o fysg ei bobl.

21 Ac os dyn a gyffwrdd â dim aflan, *sef* âg ^maflendid dyn, neu âg anifail ^aaflan, neu âg un ffieiddbeth aflan, a bwyta o gig yr hedd-aberth, yr hwn a *berthyn* i'r ARGLWYDD; yna y torrir ymaith y dyn hwnnw o fysg ei bobl.

22 ¶ Llefardd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

23 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, ^oNa fwyttêwch ddim gwer eidion, neu ddafad, neu afr.

24 Etto gwer burgyn, neu wer

ysglyfaeth, a ellir ei weithio mewn pob gwaith; ond gan fwyta na fwyttêwch *ef*.

25 O herwydd pwy bynnag a fwytao wer yr anifail, o'r hwn yr offrymmir aberth tanllyd i'r ARGLWYDD; torrir ymaith yr enaid a'i bwyttao o fysg ei bobl.

26 ^pNa fwyttêwch chwaith ddim gwaed o fewn eich cyfanneddau, o'r eiddo aderyn, nac o'r eiddo anifail.

27 Pob enaid a fwyttao ddim gwaed, torrir ymaith yr enaid hwnnw o fysg ei bobl.

28 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

29 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, Y neb a offrymmo ei aberth hedd i'r ARGLWYDD, dyged ei rodd o'i aberth hedd i'r ARGLWYDD.

30 ^qEi ddwyllaw a ddygant ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD; y gwer ynghyd â'r barwyden a ddwg efe; ^ry barwyden *fydd* i'w chyhwanu, yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD.

31 A llosged yr offeiriad y gwer ar yr allor: a bydded y barwyden i Aaron ac i'w feibion.

32 Rhoddwch hefyd y balfais ddehau yn offrwm dyrchafael i'r offeiriad, o'ch ebyrth hedd.

33 Yr hwn o feibion Aaron a offrymmo waed yr ebyrth hedd, a'r gwer; bydded iddo ef yr ysgwyddog ddehau yn rhan.

34 O herwydd ^sparwyden y cyhwfan, ac ysgwyddog y dyrchafael, a gymmerais i gan feibion Israel o'u hebyrth hedd, ac a'u rhoddais hwynt i Aaron yr offeiriad, ac i'w feibion, trwy ddeddf dragywyddol oddi wrth feibion Israel.

35 ¶ Hyn yw *rhan* enneiniad Aaron, ac enneiniad ei feibion, o ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD, yn y dydd y nesaodd efe hwynt i offeiriadu i'r ARGLWYDD;

36 Yr hwn a orchymynodd yr ARGLWYDD ei roddi iddynt, ^ty dydd yr enneiniodd efe hwynt allan o feibion Israel, *trwy* ddeddf dragywyddol, trwy eu cenhedlaethau.

37 Dyma gyfraith y poeth-offrwm, y bwyd-offrwm, a'r aberth dros bechod, a'r aberth dros gamwedd, a'r cyssegriadau, a'r aberth hedd;

38 Yr hon a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses ym mynydd Sinai, yn y dydd y gorchymynodd

Cyn
CRIST
1490.P Gen. 9. 4.
pen. 3. 17.
a 17. 14.q pen. 3. 3.
4. 9, 14.r Exod. 29.
24, 27.s Exod. 29.
28.
pen. 10. 14.
Num. 18.
18.
Deut. 18. 3.t Exod. 40.
13, 15.
pen. 8. 12,
30.

Cyn
CRIST
1490.

eife i feibion Israel offrymmu eu hoffrymmau i'r ARGLWYDD, yn anialwch Sinai.

PENNOD VIII.

1 *Moses yn cyssegru Aaron a'i feibion.* 14 *Eu haberth dros bechod.* 18 *Eu poeth-offrwm.* 22 *Hwdd y cyssegriadau.* 31 *Y lle a'r amser y cyssegriad hwynt.*

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 ^a Cymmer Aaron a'i feibion gyd âg ef, a'r ^bgwisgoedd, ac ^colew yr enneiniad, a bustach yr aberth dros bechod, a dau hwrdd, a chawell y bara croyw:

3 A chasgl yr holl gynnulleidfa ynghyd i ddrws pabell y cyfarfod.

4 A gwnaeth Moses fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD iddo: a chasglwyd y gynnulleidfa i ddrws pabell y cyfarfod.

5 A dywedodd Moses wrth y gynnulleidfa, ^dDyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD ei wneuthur.

6 A Moses a ddug Aaron a'i feibion, ac a'u golchodd hwynt â dwfr.

7 Ac efe a roddes am dano ef ^ey bais, ac a'i gwregysodd ef â'r gwregys, ac a wisgodd y fantell am dano, ac a roddes yr ephod am dano, ac a'i gwregysodd â gwregys cywraint yr ephod, ac a'i cauodd am dano ef.

8 Ac efe a osododd y ddwyfronneg arno, ac a ^froddes yr Urim a'r Thummim yn y ddwyfronneg.

9 Ac efe a osododd y meitr ar ei ben ef; ac a ^gosododd ar y meitr, ar ei dalcen ef, y dalaith aur, y goron sanctaidd; fel y ^hgorchymynasai yr ARGLWYDD i Moses.

10 ^kA Moses a gymmerodd olew yr enneiniad, ac a enneiniodd y tabernacl, a'r hyn oll *oedd* ynddo; ac a'u cyssegrodd hwynt.

11 Ac a daenellodd o hono ar yr allor saith waith, ac a enneiniodd yr allor a'i holl lestri, a'r noe hefyd a'i throed, i'w cyssegru.

12 Ac efe ⁱa dywalltodd o olew yr enneiniad ar ben Aaron, ac a'i henneiniodd ef, i'w gyssegru.

13 ^kA Moses a ddug feibion Aaron, ac a wisgodd beisiau am danynt, a gwregysodd hwynt â gwregysau, ac a ^losododd gapiau am eu pennau; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

14 ^lAc efe a ddug fustach yr aberth dros bechod: ac Aaron a'i feibion a roddasant eu dwylaw ar ben bustach yr aberth dros bechod;

15 Ac efe ^ma'i lladdodd: a Moses a gymmerth y gwaed, ac a'i rhodd-es ar gyrn yr allor o amgylch â'i frys, ac ⁿa burodd yr allor; ac a dywalltodd y gwaed wrth waelod yr allor, ac a'i cyssegrodd hi, i wneuthur cymmod arni.

16 Efe a gymmerodd hefyd yr holl wer *oedd* ar y perfedd, a'r rhwyden oddi ar yr afu, a'r ddwy aren a'u gwer; a Moses a'i llosgodd ar yr allor.

17 A'r bustach, a'i groen, a'i gig, a'i fiswail, a losgodd efe mewn tân o'r tu allan i'r gwersyll: fel ⁿy gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

18 ^oAc efe a ddug hwrdd y poeth-offrwm: ac Aaron a'i feibion a osodasant eu dwylaw ar ben yr hwrdd:

19 Ac efe a'i lladdodd; a Moses a daenellodd y gwaed ar yr allor o amgylch.

20 Ac efe a dorrodd yr hwrdd yn ei ddarnau; a llosgodd Moses y pen, y darnau, a'r gwer.

21 Ond y perfedd a'r traed a olchodd efe mewn dwfr; a llosgodd Moses yr hwrdd oll ar yr allor. Poeth-offrwm *yw* hwn, i *fod* yn arogl peraidd ac yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD; fel ^py gorchymynodd yr ARGLWYDD i Moses.

22 ^qAc ^refe a ddug yr ail hwrdd, sef hwrdd y cyssegriad: ac Aaron a'i feibion a osodasant eu dwylaw ar ben yr hwrdd.

23 Ac efe a'i lladdodd; a Moses a gymmerodd o'i waed, ac a'i rhodd-es ar gwrr isaf clust ddehau Aaron, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed deheu.

24 Ac efe a ddug feibion Aaron: a Moses a roes o'r gwaed ar gwrr isaf eu clust ddehau, ac ar fawd eu llaw ddehau, ac ar fawd eu troed deheu; a thaenellodd Moses y gwaed ar yr allor oddi amgylch.

25 Ac efe a gymmerodd hefyd y gwer, a'r gloren, a'r holl wer *oedd* ar y perfedd, a'r rhwyden oddi ar yr afu, a'r ddwy aren a'u brasder, a'r ysgwyddog ddeheu.

26 A chymmerodd o gawell y bara croyw, yr hwn *oedd* ger bron yr ARGLWYDD, un deisen groyw, ac un deisen o fara olewedig, ac un afrlladen; ac a'u gosododd ar y gwer, ac ar yr ysgwyddog ddeheu:

27 Ac a roddes y cwbl ^rar ddwyllaw Aaron, ac ar ddwyllaw ei feibion, ac

Cyn
CRIST
1490.m Exod. 29,
36.n Exod. 29,
14,
pen. 4, 11.o Exod. 29,
15.p Exod. 29,
18.q Exod. 20,
19.a Exod. 29,
1.
b Exod. 28,
2, 4.
c Exod. 30,
24.d Exod. 29,
4.e Exod. 28,
4.f Exod. 28,
30.g Exod. 28,
37, &c.h Exod. 30,
26.i Exod. 29,
7, a 30, 30.
Pa. 133. 2.k Exod. 29,
8.l Heb.
rwyddod.m Ex d. 29,
16.

Cyn CRIST 1490. • Exod. 29. 26. • Exod. 29. 21. a 30. 30. • Exod. 29. 30, 35. Ezec. 43. 25. • pen. 4. 3.	a'u cyhwanodd hwynt yn offrwm cyhwan ger bron yr ARGLWYDD. 28 A Moses a'u cymmerth oddi ar eu dwylaw hwynt, ac a'u llosgodd ar yr allor, ar yr offrwm poeth. Dyma gyssegrïadau o arogl peraidd: dyma aberth tanllyd i'r ARGLWYDD. 29 Cymmerodd Moses y barwyden hefyd, ac a'i cyhwanodd yn offrwm cyhwan ger bron yr ARGLWYDD: *rhan Moses o hwrdd y cyssegrïad oedd hi; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses. 30 A 'chymmerodd Moses o olew yr enneiniad, ac o'r gwaed <i>oedd</i> ar yr allor, ac a'i taenellodd ar Aaron, ar ei wisgoedd, ar ei feibion hefyd, ac ar wisgoedd ei feibion ynghyd âg ef: ac efe a gyssegrodd Aaron, a'i wisgoedd, a'i feibion hefyd, a gwisgoedd ei feibion ynghyd âg ef. 31 ¶ A dywedodd Moses wrth Aaron, ac wrth ei feibion, "Berwch y cig <i>wrth</i> ddrws pabell y cyfarfod: ac yno bwyttêwch ef, a'r bara hefyd <i>sydd</i> ynghawell y cyssegrïadau; megis y gorchymynais, gan ddywed- yd, Aaron a'i feibion a'i bwytty ef. 32 A'r gweddill o'r cig, ac o'r bara, a losgchw yn tân. 33 Ac nac ewch dros saith niwr- nod allan o ddrws pabell y cyfar- fod, hyd y dydd y cyflawner dydd- iau eich cyssegrïadau: o herwydd *saith niwrnod y bydd efe yn eich cyssegru chwi. 34 Megis y gwnaeth efe heddyw, y gorchymynodd yr ARGLWYDD wneuthur, i wneuthur cymmod drosoch. 35 Ac arhoswch <i>wrth</i> ddrws pabell y cyfarfod saith niwrnod, ddydd a nos, a chedwch wyladwriaeth yr ARGLWYDD, fel na byddoch feirw: canys fel hyn y'm gorchymynwyd. 36 A gwnaeth Aaron a'i feibion yr holl bethau a orchymynodd yr AR- GLWYDD trwy law Moses. PENNOD IX. 1 Yr offrymmau cyntaf a offrymmodd Aaron drosto ei hun a'r bobl. 8 Y pech-offrwm, 12 a'r poeth-offrwm drosto ei hun. 15 Yr off- rymmau dros y bobl. 23 Moses ac Aaron yn bendithio y bobl. 24 Tân yn dyfod oddi wrth yr Arghoydd ar yr allor. YNA y bu, ar yr wythfed dydd, i Moses alw Aaron a'i feibion, a henuriaid Israel; 2 Ac efe a ddywedodd wrth Aaron, *Cymmer i ti lo ieuange yn aberth dros bechod, a hwrdd yn boeth-	offrwm, o rai perffeith-gwbl, a dwg <i>hwy</i> ger bron yr ARGLWYDD. 3 Llefardodd hefyd wrth feibion Israel, gan ddywedyd, ^bCymmerwch fŷn gafr, yn aberth dros bechod; a llo, ac oen, blwyddiaid, perffeith- gwbl, yn boeth-offrwm; 4 Ac eidion, a hwrdd, yn aberth hedd, i aberthu ger bron yr AR- GLWYDD; a bwyd-offrwm wedi ei gymmysgu trwy olew: o herwydd ^cheddyw yr ymddengys yr AR- GLWYDD i chwi. 5 ¶ A dygasant yr hyn a orchy- mynodd Moses ger bron pabell y cyfarfod: a'r holl gynnulleidfa a ddaethant yn agos, ac a safasant ger bron yr ARGLWYDD. 6 A dywedodd Moses, Dyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD i chwi ei wneuthur; ac ymddengys gogoniant yr ARGLWYDD i chwi. 7 Dywedodd Moses hefyd wrth Aaron, Dos at yr allor, ac ^dabertha dy aberth dros bechod, a'th boeth- offrwm, a gwna gymmod drosot dy hun, a thros y bobl; ac abertha offrwm y bobl, a gwna gymmod drostynt; fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD. 8 ¶ Yna y nesaodd Aaron at yr allor, ac a laddodd lo yr aberth dros bechod, yr hwn <i>oedd</i> drosto ef ei hun. 9 A meibion Aaron a ddygasant y gwaed atto: ac efe a wlychodd ei fys yn y gwaed, ac ^ea'i gosododd ar gyrn yr allor, ac a dywalltodd y gwaed <i>arall</i> wrth waelod yr allor. 10 Ond efe a losgodd ar yr allor o'r aberth dros bechod y gwer a'r arennau, a'r rhwyden oddi ar yr afu; fel ^fy gorchymynasai yr AR- GLWYDD wrth Moses. 11 ^gA'r cig a'r croen a losgodd efe yn tân, o'r tu allan i'r gwersyll. 12 Ac efe a laddodd y poeth-off- rwm: a meibion Aaron a ddygasant y gwaed atto; ac efe a'i taenellodd ar yr allor o amgylch. 13 A dygasant y poeth-offrwm atto, gyd â'i ddarnau, a'i ben hefyd; ac efe a'u llosgodd hwynt ar yr allor. 14 Ac efe a olchodd y perfedd a'r traed, ac a'u llosgodd hwynt ynghyd â'r offrwm poeth ar yr allor. 15 ¶ Hefyd efe a ddug offrwm y bobl; ac a gymmerodd fwch yr aberth dros bechod y bobl, ac a'i lladdodd, ac a'i hoffrymmodd dros bechod, fel y cyntaf.	Cyn CRIST 1490. ^b pen. 4. 23. Ezra 6. 17. ^c ad. 23. ^d Heb. 5. 3. a 7. 27. a 9. 7. ^e Edrych pen. 4. 7. ^f pen. 4. 8. ^g pen. 4. 11.

Cyn
CRIST
1490.^b pen. 1. 3,
10.² Nen,
ordinhdd.ⁱ pen. 2. 1, 2.^k Exod. 29.
33.^l pen. 3. 1.

16 Ac efe a ddug y poeth-offrwm, ac a'i hoffrymmodd ^h yn ol y ² ddefod.

17 Ac efe a ddug ⁱ y bwyd-offrwm; ac a lanwodd ei law o hono, ac a'i llosgodd ar yr allor, ^k heb law poeth-offrwm y bore.

18 Ac efe a laddodd y bustach a'r hwrdd, ^l yn aberth heddd, yr hwn oedd dros y bobl: a meibion Aaron a ddygasant y gwaed atto; ac efe a'i taenellodd ar yr allor o amgylch.

19 *Dygasant* hefyd wer y bustach a'r hwrdd, y gloren, a'r weren fol, a'r arenau, a'r rhwyden oddi ar yr afu.

20 A gosodasant y gwer ar y parwydennau; ac efe a losgodd y gwer ar yr allor.

21 Y parwydennau hefyd, a'r ysgwyddog ddehau, a gyhwfanodd Aaron ^m yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD; fel y gorchymynodd Moses.

22 A chododd Aaron ei law tu ag at y bobl, ac ⁿ a'u bendithiodd; ac a ddaeth i waered o wneuthur yr aberth dros bechod, a'r poeth-offrwm, a'r ebyrth heddd.

23 A Moses ac Aaron a aethant i babell y cyfarfod; a daethant allan, ac a fendithiasant y bobl: a gogoniant yr ARGLWYDD a ymddangosodd i'r holl bobl.

24 A ^o daeth tân allan oddi ger bron yr ARGLWYDD, ac a ysodd y poeth-offrwm, a'r gwer, ar yr allor: a gwelodd yr holl bobl; a gwaeddasant, a chwympasant ar eu hwynebau.

PENNOD X.

1 *Nadab ac Abihu, am offrymmu tân dieithr, a losgir gan dân.* 6 *Gwarafun i Aaron ac i'w feibion alaru am danynt.* 8 *Gwahardd gwin i'r offeiriad pan fônt ar fyned i'r babell.* 12 *Y gyfraith ynghylch buytta pethau sanctaidd.* 19 *Êsgus Aaron am ei throreddu.*

YNA ^a Nadab ac Abihu, meibion Aaron, a gymmerasant bob un ei thusser, ac a roddasant dân ynddynt, ac a osodasant arogl-darth ar hynny; ac a offrymmasant ger bron yr ARGLWYDD dân dieithr yr hwn ni orchymynasai efe iddynt.

2 A daeth tân allan oddi ger bron yr ARGLWYDD, ac a'u difaodd hwynt; a buant feirw ger bron yr ARGLWYDD.

3 A dywedodd Moses wrth Aaron, Dyma yr hyn a lefarodd yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Mi a sancteiddir yn y rhai ^b a nesânt attaf, a cher bron yr holl bobl y'm gogoneddir. A thewi a wnaeth Aaron.

4 A galwodd Moses Misael ac El-saphan, meibion ^c Uzziel, ewythr Aaron, a dywedodd wrthynt, Deuwch yn nês; dygwch eich brodyr oddi ger bron y cyssegr, allan o'r gwersyll.

5 A nesâu a wnaethant, a'u dwyn hwynt yn eu peisiau allan o'r gwersyll; fel y llefarasai Moses.

6 A dywedodd Moses wrth Aaron, ac wrth Eleazar ac wrth Ithamar ei feibion, ^d Na ddiosgwch oddi am eich pennau, ac na rwygwch eich gwisgoedd; rhag i chwi farw, a dyfod digofaint ar yr holl gynnulleidfa: ond wyled eich brodyr chwi, holl dŷ Israel, am y llosgiad a losgodd yr ARGLWYDD.

7 Ac nac ewch allan o ddrws pabell y cyfarfod; rhag i chwi farw: o herwydd *bod* olew enneiniad yr ARGLWYDD arnoch chwi. A gwnaethant fel y llefarodd Moses.

8 ¶ Llefarodd yr ARGLWYDD hefyd wrth Aaron, gan ddywedyd,

9 ^e Gwin a diod gadarn nac yf di, na'th feibion gyd â thi, pan ddeloch i babell y cyfarfod; fel na byddoch feirw. Deddf dragywyddol trwy eich cenhedlaethau *fydd hyn*:

10 A *hynny* ^f er gwahanu rhwng cyssegredig a digyssegredig, a rhwng aflan a glân;

11 Ac i ddysgu i feibion Israel yr holl ddeddfau a lefarodd yr ARGLWYDD wrthynt trwy law Moses.

12 ¶ A llefarodd Moses wrth Aaron, ac wrth Eleazar ac wrth Ithamar, y rhai a adawsid o'i feibion ef, Cymmerwch ^g y bwyd-offrwm sydd y'ngweddill o ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD, a bwyttêwch yn groyw ger llaw yr allor: o herwydd ^h sancteiddiolaf *yw*.

13 A bwyttêwch ef yn y lle sanctaidd: o herwydd dy ran di, a rhan dy feibion di, o ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD, *yw* hyn: canys ⁱ fel hyn y'm gorchymynwyd.

14 ^k Y barwyden gyhwfan hefyd, a'r ysgwyddog ddyrchafael, a fwyttêwch mewn lle glân; tydi, a'th feibion, a'th ferched, ynghyd â thi: o herwydd hwynt a roddwyd yn rhan i ti, ac yn rhan i'th feibion di, o ebyrth heddd meibion Israel.

15 ^l Yr ysgwyddog ddyrchafael, a'r barwyden gyhwfan, a ddygant ynghyd âg ebyrth tanllyd o'r gwer, i gyhwfanu offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD: a bydded i ti, ac i'th feibion gyd â thi, ² yn rhan

Cyn
CRIST
1490.^c Exod. 6. 18.
Num. 3. 19.^d pen. 13. 45.
a 21. 1. 10.
Num. 6. 6.
Deut. 33. 9.
Ezec. 24. 16.^e Ezec. 44.
21.
1 Tim. 3. 3.^f Jer. 15. 19.
Ezec. 22.
26. a 44. 23.^g Exod. 29. 2.
pen. 8. 2.^h pen. 21. 22.ⁱ pen. 2. 3.
a 6. 16.^k Exod. 29.
24.
pen. 7. 31,
34.^l pen. 7. 29,
30.² trwy ddeddf.^a Num. 3. 3,
4. a 26. 61.
1 Chron.
24. 2.^b Exod. 19.
22.
Es. 52. 11.

Cyn
CRIST
1490.

dragywyddol; fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD.

16 ¶ A Moses a geisiodd yn ddyfal mfwch yr aberth dros bechod; ac wele ef wedi ei losgi: ac efe a ddigiodd wrth Eleazar ac Ithamar, y rhai a adawsid o feibion Aaron, gan ddywedyd,

17 Paham na fwyttasoch yr aberth dros bechod yn y lle sanctaidd; o herwydd sancteiddiolaf yw, a DUW a'i rhoddodd i chwi, i ddwyn anwiredd y gynnulleidfa, gan wneuthur cymmod drostynt, ger bron yr ARGLWYDD?

18 Wele, ni ddygwyd ei waed ef i fewn y cyssegr: ei fwyttu a ddylasech yn y cyssegr; "fel y gorchymynais.

19 A dywedodd Aaron wrth Moses, Wele, heddyw yr offrymmasant eu haberth dros bechod, a'u poeth-offrwm, ger bron yr ARGLWYDD; ac fel hyn y digwyddodd i mi; am hynny os bwyttawn aberth dros bechod heddyw, a fyddai hynny dda yngolwg yr ARGLWYDD?

20 A phan glybu Moses hynny, efe a fu foddolawn.

PENNOD XI.

1 Pa anifeiliaid a ellir, 4 a pha rai ni ellir eu bwyttu. 9 Pa bysgod hefyd, 13 a pha adar. 29 Pa ymlusgiaid sydd aflan.

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses ac Aaron, gan ddywedyd wrthynt,

2 Llefarch wrth feibion Israel, gan ddywedyd, "Dyma yr anifeiliaid a fwyttwch, o'r holl anifeiliaid sydd ar y ddaear.

3 Beth bynnag a hollto yr ewin, ac a fforchogo hollt yr ewinedd, ac a gno ei gil, o'r anifeiliaid; hwnnw a fwyttwch.

4 Ond y rhai hyn ni fwyttwch; o'r rhai a gnoant eu cil, ac o'r rhai a holltant yr ewin: y ² camel, er ei fod yn cnoi ei gil, am nad yw yn hollti yr ewin; aflan fydd i chwi.

5 A'r gwningen, am ei bod yn cnoi ei chil, ac heb fforchogi yr ewin; aflan yw i chwi.

6 A'r ysgyfarnog, am ei bod yn cnoi ei chil, ac heb fforchogi yr ewin; aflan yw i chwi.

7 A'r llwdn hwch, am ei fod yn hollti yr ewin, ac yn fforchogi fforchogedd yr ewin, a heb gnoi ei gil; ^b aflan yw i chwi.

8 Na fwyttwch o'u cig hwynt, ac

na chyffyrddwch â'u burgyn hwynt: ^a aflan ydynt i chwi.

9 ¶ Hyn a fwyttwch o bob dim a'r sydd yn y dyfroedd: pob peth y mae iddo esgyll a chèn, yn y dyfroedd, yn y moroedd, ac yn yr afonydd; y rhai hynny a fwyttwch.

10 A phob dim nid oes iddo esgyll a chèn, yn y moroedd, ac yn yr afonydd, o bob dim a ymsymmudo yn y dyfroedd, ac o bob peth byw, y rhai fyddant yn y dyfroedd; byddant ffiadd gennych.

11 Byddant ffiadd gennych: na fwyttwch o'u cig hwynt, a ffiadd-iwch eu burgyn hwy.

12 Yr hyn oll yn y dyfroedd ni byddo esgyll a chèn iddo, ffiadd-beth fydd i chwi.

13 ¶ A'r rhai hyn a ffiaddiwch chwi o'r adar; na fwyttwch hwynt, ffiadd-dra ydynt: sef yr eryr, a'r wyddwalch, a'r fôr-wennol;

14 A'r fwlur, a'r barud yn ei ryw;

15 Pob cigfran yn ei rhyw;

16 A chyw yr estrys, a'r fran nos, a'r gog, a'r gwalch yn ei ryw;

17 Ac aderyn y cyrph, a'r fulfran, a'r dylluan,

18 A'r gogfran, a'r pelican, a'r biogen,

19 A'r ciconia, a'r crŷr yn ei ryw, a'r gornchwyl, a'r ystlum.

20 Pob ehediad a ymlusgo ac a gerddo ar bedwar troed, ffiadd-dra yw i chwi.

21 Ond hyn a fwyttwch, o bob ehediad a ymlusgo, ac a gerddo ar bedwar troed, yr hwn y byddo coesau iddo oddi ar ei draed, i neidio wrthynt ar hyd y ddaear;

22 O'r rhai hynny y rhai hyn a fwyttwch: ^d y locust yn ei ryw, a'r selam yn ei ryw, a'r hargol yn ei ryw, a'r hagab yn ei ryw.

23 A phob ehediad arall a ymlusgo, yr hwn y mae pedwar troed iddo, ffiadd-dra fydd i chwi.

24 Ac am y rhai hyn y byddwch aflan: pwy bynnag a gyffyrddo â'u burgyn hwynt, a fydd aflan hyd yr hwyr.

25 A phwy bynnag a ddygo ddim o'u burgyn hwynt, golched ei ddillad; ac aflan fydd hyd yr hwyr.

26 Am bob anifail fydd yn hollti yr ewin, ac heb ei fforchogi, ac heb gnoi ei gil, aflan yw y rhai hynny i chwi; aflan fydd pob un a gyffyrddo â hwynt.

27 Pob un hefyd a gerddo ar ei

Cyn
CRIST
1490.

^c Edrych Act. 10, 14, 15, a 15, 20. Rhuf. 14, 17. 1 Cor. 8, 8. Col. 2, 21.

^d Matt. 3, 4. Marc 1, 6.

^a Deut. 14, 4. Act. 10, 12, 14.

² Neu, cawrfarch.

^b Es. 65, 4. a 66, 3, 17.

Cyn
CRIST
1490.

balfau, o bob anifail a gerddo ar bedwar *troed*, aflan ydynt i chwi: pob un a gyffyrddo â'u burgyn, a fydd aflan hyd yr hwyr.

28 A'r hwn a ddygo eu burgyn hwynt, golched ei ddillad; a bydded aflan hyd yr hwyr: aflan ydynt i chwi.

29 ¶ A'r rhai hyn sydd aflan i chwi o'r ymlusgiaid a ymlusgo ar y ddaear: y ³ wengci, a'r ⁴ llygoden, a'r llyffant yn ei ryw;

30 A'r draenog, a'r ⁴ lysard, a'r ysteliu, a'r falwoden, a'r wadd.

31 Y rhai hyn ydynt aflan i chwi o bob ymlusgiaid: pob dim a gyffyrddo â hwynt pan fyddant feirw, a fydd aflan hyd yr hwyr.

32 A phob dim y cwympo *un* o honynt arno, wedi marw, a fydd aflan; pob llestr pren, neu wisg, neu groen, neu sach, pob llestr y gwnelir dim gwaith ynddo, rhodder mewn dwfr, a bydded aflan hyd yr hwyr: felly y bydd glân.

33 A phob llestr pridd yr hwn y syrthio *un* o'r rhai hyn i'w fewn, aflan fydd yr hyn oll *fydd* o'i fewn; a ¹ thorrwech yntau.

34 Aflan fydd pob bwyd a fwyttêir, o'r hwn y dêl dwfr *aflan* arno; ac aflan fydd pob diod a yfir mewn llestr *aflan*.

35 Ac aflan fydd pob dim y cwympo *dim* o'u burgyn arno; y ffwrn a'r badell a dorrir: aflan ydynt, ac aflan fyddant i chwi.

36 Etto glân fydd y ffynnon a'r pydew, lle mae ⁵ dyfroedd lawer: ond yr hyn a gyffyrddo â'u burgyn, a fydd aflan.

37 Ac os syrth *dim* o'u burgyn hwynt ar ddim had haunedig, yr hwn a heuir; glân *yw* efe.

38 Ond os rhoddir dwfr ar yr had, a syrthio dim o'u burgyn hwynt arno ef; aflan *fydd* efe i chwi.

39 Ac os bydd marw un anifail a'r sydd i chwi yn fwyd; yr hwn a gyffyrddo â'i furgyn ef, a fydd aflan hyd yr hwyr.

40 ⁵ A'r hwn a fwytty o'i furgyn ef, golched ei ddillad; a bydded aflan hyd yr hwyr; a'r hwn a ddygo ei furgyn ef, golched ei ddillad; a bydded aflan hyd yr hwyr.

41 A phob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear, fydd ffeidd-dra: na fwyttêir ef.

42 Pob peth a gerddo ar ei dorr, a phob peth a gerddo ar bedwar

troed, a phob peth ⁶ aml ei draed, o bob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear, na fwyttêwch hwynt: canys ffeidd-dra *ydynt*.

43 ¹ Na wnewch eich eneidiau yn ffaidd oblegid un ymlusgiad a ymlusgo, ac na fyddwch aflan o'u plegid, fel y byddech aflan o'u herwydd.

44 O herwydd myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi: ymsanct-eiddiwdch a ¹ byddwch sanctaidd; o herwydd sanctaidd *ydwyf* fi: ac nac aflanhêwch eich eneidiau wrth un ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear.

45 Canys myfi *yw* yr ARGLWYDD, yr hwn a'ch dug chwi o dir yr Aipht, i fod yn DDUW i chwi: byddwch chwithau sanctaidd; canys sanctaidd *ydwyf* fi.

46 Dyma gyfraith yr anifeiliaid, a'r ehediaid, a phob peth byw a'r sydd yn ymsymmud yn y dyfroedd, ac am bob peth byw a'r sydd yn ymlusgo ar y ddaear;

47 I wneuthur gwahan rhwng yr aflan a'r glân, a rhwng yr anifail a fwyttêir a'r hwn nis bwyttêir.

PENNOD XII

1 *Puredigaeth gwraig ar ol esgor.* 6 *Ei hoffrymmau am ei phuredigaeth.*

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, Os gwraig a feichioga, ac a esgor ar wryw; yna ¹ bydded aflan saith niwrnod: ¹ fel dyddiau gwahaniaeth ei mis-glwyf y bydd hi aflan.

3 A'r ⁶ wythfed dydd yr enwaedir ar gnawd ei ddiennaediad ef.

4 A thri diwrnod ar ddeg ar hugain yr erys yngwaed ei phuredigaeth: na chyffyrdded â dim sanctaidd, ac na ddeued i'r cyssegr, nes cyflawni dyddiau ei phuredigaeth.

5 Ond os ar fenyw yr esgor hi; yna y bydd hi aflan bythefnos, megis *yn* ei gwahaniaeth: a chwe diwrnod a thri ugain yr erys yng ngwaed ei phuredigaeth.

6 A phan gyflawner dyddiau ei phuredigaeth ar fab neu ferch; dyged oen blwydd yn offrmw poeth, a chyw colommen, neu durtur, yn aberth dros bechod, at yr offeiriad, i ddrws pabell y cyfarfod:

7 Ac offrymmed efe hynny ger bron yr ARGLWYDD, a gwnaed gymmod drosti: a hi a lanhêir oddi wrth gerddediad ei gwaed. Dyma

Cyn
CRIST
1490.

⁶ Heb.
a *amhaeo*
draed.
¹ pen. 20. 25.

³ Neu,
fronwen.
⁴ Es. 66. 17.

⁴ Neu,
genau
gogeg.

¹ pen. 6. 28.
a 15. 12.

⁵ Heb.
cusgliaid
dyfroedd.

⁵ pen. 17. 15.
a 22. 8.
Deut. 14.
21.
Ezec. 4. 14.
a 44. 31.

¹ pen. 19. 2.
a 20. 7.
¹ Petr. 1.
15, 16.

¹ Luc 2. 22.
b pen. 15. 13.

⁶ Gen. 17. 12.
Luc 1. 59.
a 2. 21.
Ioan 7. 22.

Cyn
CRIST
1490.

^a pen. 5, 7.
Luc 2. 24.

² Neu,
godiad.

^a Deut. 17.
8. a 24. 8.

gyfraith yr hon a esgor ar wryw neu ar fenyw.

8^a Ac os ei llaw ni chyrhaedd werth oen, yna cymmered ddwy durtur, neu ddau gyw colommen; y naill yn offrrwm poeth, a'r llall yn aberth dros bechod: a gwnaed yr offeiriad gymmod drosti; a glân fydd.

PENNOD XIII.

1 Y deddfau a'r arwyddion wrth ba rai y cyf-arwyddir yr offeiriad i adnabod y gwahan-glwyf.

A'R ARGWLWYDD a lefarodd wrth Moses ac Aaron, gan ddywedyd,

2 Dyn (pan fyddo y'nghroen ei gnawd ²chŵydd, neu grammen, neu ddisgleirder, a bod y'nghroen ei gnawd ef *megis* pla y clwyf gwahanol,) ^aa ddygir at Aaron yr offeiriad, neu at un o'i feibion ef yr offeiriad.

3 A'r offeiriad a edrych ar y pla y'nghroen y cnawd: os y blewyn yn y pla fydd wedi troi yn wŷn, a gwelediad y pla yn ddyfnach na chroen ei gnawd ef; pla gwahan-glwyf *yw* hwnnw: a'r offeiriad a'i hedrych, ac a'i barn yn aflan.

4 Ond os y disgleirdeb fydd gwŷn y'nghroen ei gnawd ef, ac heb fod yn is ei welediad na'r croen, a'i flewyn heb droi yn wŷn; yna caued yr offeiriad ar y clwyfus saith niwrnod.

5 A'r seithfed dydd edryched yr offeiriad ef: ac wele, os sefyll y bydd y pla yn ei olwg ef, heb ledu o'r pla yn y croen; yna caued yr offeiriad arno saith niwrnod eilwaith.

6 Ac edryched yr offeiriad ef yr ail seithfed dydd: ac wele, os *bydd* y pla yn odywyll, heb ledu o'r pla yn y croen; yna barned yr offeiriad ef yn lân: crammen *yw* honno: yna golched ei wisgoedd, a glân fydd.

7 Ac os y grammen gan ledu a lleda yn y croen, wedi i'r offeiriad ei weled, i'w farnu yn lân; dangoser ef eilwaith i'r offeiriad.

8 Ac os gwel yr offeiriad, ac wele, ledu o'r grammen yn y croen; yna barned yr offeiriad ef yn aflan: gwahan-glwyf *yw*.

9 ¶ Pan fyddo ar ddyn bla gwahan-glwyf, dyger ef at yr offeiriad;

10 Ac edryched yr offeiriad: yna, os chŵydd gwŷn a *fydd* yn y croen, a hwnnw wedi troi y blewyn yn wŷn, a dim cig noeth byw yn y chŵydd;

11 Hen wahan-glwyf *yw* hwnnw y'nghroen ei gnawd ef; a barned yr offeiriad ef yn aflan: na chaued

arno; o herwydd y mae efe yn aflan.

12 Ond os y gwahan-glwyf gan darddu a dardda yn y croen, a gorchuddio o'r gwahan-glwyf holl groen y clwyfus, o'i ben hyd ei draed, pa le bynnag yr edrycho yr offeiriad;

13 Yna edryched yr offeiriad: ac wele, os y gwahan-glwyf fydd yn cuddio ei holl gnawd ef; yna barned yr offeiriad y clwyfus yn lân: trodd yn wŷn i gyd: glân *yw*.

14 A'r dydd y gwelir ynddo gig byw, aflan fydd.

15 Yna edryched yr offeiriad ar y cig byw, a barned ef yn aflan: aflan *yw* y cig byw hwnnw; gwahan-glwyf *yw*.

16 Neu os dychwel y cig byw, a throï yn wŷn; yna deued at yr offeiriad:

17 Ac edryched yr offeiriad arno: ac wele, os trodd y pla yn wŷn; yna barned yr offeiriad y clwyfus yn lân: glân *yw* efe.

18 ¶ Y cnawd hefyd y bu ynddo gornwyd yn ei groen, a'i iachâu;

19 A bod yn lle y cornwyd chŵydd gwŷn, neu ddisgleirder gwŷn-goch, a'i ddangos i'r offeiriad:

20 Os, pan edrycho yr offeiriad arno, y gwelir ef yn is na'r croen, a'i flewyn wedi troi yn wŷn; yna barned yr offeiriad ef yn aflan: gwahan-glwyf *yw* efe wedi tarddu o'r cornwyd.

21 Ond os yr offeiriad a'i hedrych; ac wele, ni bydd ynddo flewyn gwŷn, ac ni bydd is na'r croen, ond ei fod yn odywyll; yna caued yr offeiriad arno saith niwrnod.

22 Ac os gan ledu y lleda yn y croen; yna barned yr offeiriad ef yn aflan: pla *yw* efe.

23 Ond os y disgleirder a saif yn ei le, heb ymledu, craith cornwyd *yw* efe; a barned yr offeiriad ef yn lân.

24 ¶ Os cnawd fydd a ³llosgiad yn y croen, a bod i'r cig byw sydd yn llosgi, ddisgleirder gwŷn-goch, neu wŷn;

25 Yna edryched yr offeiriad ef: ac wele, os blewyn yn y disgleirdeb fydd wedi troi yn wŷn, ac yn is i'w weled na'r croen; gwahan-glwyf *yw* hwnnw yn tarddu o'r llosgiad; a barned yr offeiriad ef yn aflan: pla gwahan-glwyf *yw* hwnnw.

26 Ond os yr offeiriad a'i hedrych; ac wele, ni *bydd* blewyn gwŷn yn y disgleirder, ac ni *bydd* is na'r croen,

Cyn
CRIST
1490.

³ Heb.
llosgiad
tân.

Cyn
CRIST
1490.

ond ei fod yn odywyll; yna caued yr offeiriad arno saith niwrnod.

27 Ac edryched yr offeiriad ef y seithfed dydd: os gan ledu y lledodd yn y croen; yna barned yr offeiriad ef yn aflan: pla gwahan-glwyf *yw* hwnnw.

28 Ac os y disgleirdeb a saif yn ei le, heb ledu yn y croen, ond ei fod yn odywyll; chwydd y llosgiad *yw* efe; barned yr offeiriad ef yn lân: canys craith y llosgiad *yw* hwnnw.

29 ¶ Os bydd gwr neu wraig a phla arno mewn pen neu farf;

30 Yna edryched yr offeiriad y pla: ac wele, os is y gwelir na'r croen, a blewyn melyn main ynddo; yna barned yr offeiriad ef yn aflan: y ddufrech *yw* hwnnw; gwahan-glwyf pen neu farf *yw*.

31 Ac os yr offeiriad a edrych ar bla y ddufrech; ac wele, ni bydd yn is ei weled na'r croen, ac heb flewyn du ynddo; yna caued yr offeiriad ar yr hwn y bo arno y ddufrech, saith niwrnod.

32 Ac edryched yr offeiriad ar y pla y seithfed dydd: ac wele, os y ddufrech ni bydd wedi lledu, ac ni bydd blewyn melyn ynddi, a heb fod yn is gweled y ddufrech na'r croen;

33 Yna eillier ef, ac nac eillied *y fan y byddo* y ddufrech; a chaued yr offeiriad ar berchen y ddufrech saith niwrnod eilwaith.

34 A'r seithfed dydd edryched yr offeiriad ar y ddufrech: ac wele, os y ddufrech ni ledodd yn y croen, ac ni bydd is ei gweled na'r croen; yna barned yr offeiriad ef yn lân, a golched ei ddillad, a glân fydd.

35 Ond os y ddufrech gan ledu a leda yn y croen, wedi ei lanhau ef;

36 Yna edryched yr offeiriad ef: ac wele, os lledodd y ddufrech yn y croen, na chwilied yr offeiriad am y blewyn melyn: *y mae* efe yn aflan.

37 Ond os sefyll y bydd y ddufrech yn ei olwg ef, a blewyn du wedi tyfu ynddi; aeth y ddufrech yn iach, glân *yw* hwnnw; a barned yr offeiriad ef yn lân.

38 ¶ Os bydd y'nggroen cnawd gwr neu wraig lawer o ddisglaer fannau gwynion;

39 Yna edryched yr offeiriad: ac wele, os bydd y'nggroen eu cnawd hwynt ddisgleiriadau gwynion wedi gordduo; brychni *yw* hynny yn tarddu yn y croen: glân *yw* efe.

40 A gwr pan ⁴syrthio gwallt ei ben, moel *yw*; *etto* glân fydd.

41 Ac os o du ei wyneb y syrth gwallt ei ben, efe a fydd tal-foel; *etto* glân *fydd* efe.

42 Ond pan fyddo anafod gwyn-goch yn y pen-foledd neu yn y tal-foledd; gwahan-glwyf *yw* efe yn tarddu yn ei ben-foledd, neu yn ei dal-foledd ef.

43 Ac edryched yr offeiriad arno: ac wele, os bydd chwydd yr anafod yn wyn-goch, yn ei ben-foledd, neu yn ei dal-foledd ef, fel gwelediad gwahan-glwyf y'nggroen y cnawd;

44 Gwr gwahan-glwyfus *yw* hwnnw, aflan *yw*; a'r offeiriad a'i barna ef yn llwyr-aflan: yn ei ben *y mae* ei bla.

45 A'r gwahan-glwyfus yr hwn y byddo pla arno, ^bbydded ei wisgoedd ef wedi rhwygo, a'i ben yn noeth, a rhodded gaeaf ar ei wefus uchaf, a llefed, Aflan, aflan.

46 Yr holl ddyddiau *y byddo* y pla arno, bernir ef yn aflan: aflan *yw* efe: triged ei hunan; ^c*bydded* ei driga allan o'r gwersyll.

47 ¶ Ac os dilledyn fydd a phla gwahan-glwyf ynddo, o ddilledyn gwlan, neu o ddilledyn llin,

48 Pa un bynnag ai yn yr ystof, ai yn yr anwe, o lin, neu o wlan, neu mewn croen, neu mewn dim a wnaed o groen;

49 Os gwyrdillas neu goch fydd yr anafod yn y dilledyn, neu yn y croen, neu yn yr ystof, neu yn yr anwe, neu mewn ^ddim o groen: pla y gwahan-glwyf *yw* efe; a dangoser ef i'r offeiriad.

50 Ac edryched yr offeiriad ar y pla; a chaued ar y peth y bo y pla arno, saith niwrnod.

51 A'r seithfed dydd edryched ar y pla: os y pla a ledodd yn y dilledyn, pa un bynnag ai mewn ystof, ai mewn anwe, ai mewn croen, neu beth bynnag a wnaed o groen; gwahan-glwyf ysol *yw* y pla; aflan *yw*.

52 Am hynny llosged y dilledyn hwnnw, pa un bynnag ai ystof, ai anwe, o wlan, neu o lin, neu ddim o groen, yr hwn y byddo pla ynddo: canys gwahan-glwyf ysol *yw* efe; llosger yn tân.

53 Ac os edrych yr offeiriad; ac wele, ni ledodd y pla mewn dilledyn, mewn ystof, neu mewn anwe, neu ddim o groen;

54 Yna gorchymyned yr offeiriad

Cyn
CRIST
1490.⁴ Heb. *hifer*
ei ben.^b Ezeec. 24.
17. 22.
Mic. 3. 7.^c Num. 5. 2.
a 12. 14.
2 Bren. 7.
3. a 15. 5.
2 Chron.
26. 21.^d Heb. *Uestr*,
neu,
offeryn.

Cyn CRIST 1490.	iddynt olchi yr hyn y byddo y pla ynddo, a chaued arno saith niwrnod eilwaith. 55 Ac edryched yr offeiriad ar y pla wedi ei olchi: ac wele, os y pla ni throdd ei liw, ac ni ledodd y pla; efe a fydd aflan; llosg ef yn tân; ysiad yw, pa un bynnag y bo yn llwm ai ^o o'r tu mewn ai o'r tu allan. 56 Ac os edrych yr offeiriad; ac wele y pla yn odywyll, ar ol ei olchi; yna torred ef allan, o'r dilledyn, neu o'r croen, neu o'r ystof, neu o'r anwe. 57 Ond os gwelir ef etto yn y dilledyn, yn yr ystof, neu yn yr anwe, neu mewn dim o groen; tarddu y mae efe: llosg yr hwn y mae y pla ynddo yn tân. 58 A'r dilledyn, neu yr ystof, neu yr anwe, neu pa beth bynnag o groen, y rhai a olcher, os ymadawodd y pla â hwynt, a olchir eilwaith; a glân fydd. 59 Dyma gyfraith pla gwahan-glwyf, mewn dilledyn gwlan, neu lin, mewn ystof, neu anwe, neu pa beth bynnag o groen, i'w farnu yn lân, neu i'w farnu yn aflan. PENNOD XIV. 1 Y seremonïau a'r aberthau wrth lanhâu y gwahan-glwyfus. 33 Arwyddion y gwahan-glwyf mewn tŷ. 48 Y modd y glanhêir y tŷ honno. LEFARODD yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd, 2 Dyma gyfraith y gwahan-glwyfus, y dydd y glanhêir ef. ^a Dyger ef at yr offeiriad: 3 A'r offeiriad a ddaw allan o'r gwersyll; ac edryched yr offeiriad: ac wele, os pla y gwahan-glwyf a iachaoodd ar y gwahan-glwyfus; 4 Yna gorchymyned yr offeiriad i'r hwn a lanhêir, gymmeryd dau aderyn y tô, byw a glân, a ^b choed cedr, ac ^c ysgarlad, ac ^d isop. 5 A gorchymyned yr offeiriad ladd y naill aderyn y tô mewn llestr pridd, oddi ar ddwfr rhedegog. 6 A chymmered efe yr aderyn byw, a'r coed cedr, a'r ysgarlad, a'r isop, a throched hwynt a'r aderyn byw hefyd yngwaed yr aderyn a laddwyd oddi ar y dwfr rhedegog. 7 A thaenelled seithwaith ar yr hwn a lanhêir oddi wrth y gwahan-glwyf, a barned ef yn lân; yna gollynged yr aderyn byw yn rhydd ar wyneb y maes. 8 A golched yr hwn a lanhêir ei	ddillad, ac eillied ei holl flew, ac ymolched mewn dwfr; a glân fydd: a deued wedi hynny i'r gwersyll, a ^e thriged o'r tu allan i'w babel saith niwrnod. 9 A'r seithfed dydd bydded iddo eillio ei holl flew, ^{sef} ei ben, a'i farf, ac aelïau ei lygaid; ië, eillied ei holl flew; a golched ei ddillad, a golched ei gnawd mewn dwfr; a glân fydd. 10 A'r wythfed dydd cymmered ddau oen perffeith-gwbl, ac un hespin flwydd berffeith-gwbl, a thair degfed ran o beillïad, ^f yn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy olew, ac un log o olew. 11 A gosoded yr offeiriad a lanhao, y gwr a lanhêir, a hwynt hefyd, ger bron yr ARGLWYDD, wrth ddrws pabell y cyfarfod. 12 A chymmered yr offeiriad un hespwrn, ac ^g offrymmed ef yn aberth dros gamwedd, a'r log o olew, a ^h chyhwaned hwynt yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD. 13 A lladded ef yr oen ⁱ yn y lle y lladder y pech-aberth, a'r poeth-offrwm; ^{sef} yn y lle sanctaidd: o herwydd ^k yr aberth dros gamwedd sydd eiddo yr offeiriad, yn gystal a'r pech-aberth: ^l sancteiddiolaf yw. 14 A chymmered yr offeiriad o waed yr aberth dros gamwedd, a rhodded yr offeiriad ef ^m ar gwrr isaf clust ddehau yr hwn a lanhêir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau ef. 15 A chymmered yr offeiriad o'r log olew, a thywallted ar gleidr ei law aswy ei hun: 16 A gwlyched yr offeiriad ei fys dehau yn yr olew ^{fyddo} ar ei law aswy, a thaenelled o'r olew â'i fys seithwaith ger bron yr ARGLWYDD. 17 Ac o weddill yr olew ^{fyddo} ar ei law, y dŷd yr offeiriad ar gwrr isaf clust ddehau yr hwn a lanhêir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau, ar waed yr offrwm dros gamwedd. 18 A'r rhan arall o'r olew ^{fyddo} ar law yr offeiriad, a rydd efe ar ben yr hwn a lanhêir; a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto ger bron yr ARGLWYDD. 19 Ië, offrymmed yr offeiriad ⁿ a berth dros bechod, a gwnaed gymmod dros yr hwn a lanhêir oddi wrth ei aflendid; ac wedi hynny lladded y poeth-offrwm.	Cyn CRIST 1490. • Num. 12 15. f pen. 2. 1. g pen. 5. 2. h Exod. 29. 24. i Exod. 29. 11. pen. 3. 8. a 4. 4, 24. k pen. 7. 7. l pen. 2. 3. a 21. 22. m Exod. 29. 20. pen. 8. 23. n pen. 5. 1.

Cyn
CRIST
1490.

o pen. 5. 7.

20 Ac aberthed yr offeiriad y poeth-offrwm, a'r bwyd-offrwm, ar yr allor; a gwnaed yr offeiriad gymmod drosto; a glân fydd.

21 Ond os tlawd *fydd*, a'i law heb gyrhaeddyd *hyn*; yna cymmered un oen, yn aberth dros gamwedd, i'w gyhwfanu, i wneuthur cymmod drosto, ac un ddegfed ran o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew yn fwyd-offrwm, a log o olew;

22 A dwy durtur, neu ddau gyw colommen, y rhai a gyrhaeddo ei law: a bydded un yn bech-aberth, a'r llall yn boeth-offrwm.

23 A dyged hwynt yr wythfed dydd i'w lanhâu ef at yr offeiriad, wrth ddrws pabell y cyfarfod, ger bron yr ARGLWYDD.

24 A chymmered yr offeiriad oen yr offrwm dros gamwedd, a'r log olew, a chyhwfaned yr offeiriad hwynt yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD.

25 A lladded oen yr offrwm dros gamwedd; a chymmered yr offeiriad o waed yr offrwm dros gamwedd, a rhodded ar gwrr isaf clust ddehau yr hwn a lanhêir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau.

26 A thywallted yr offeiriad o'r olew ar gleidr ei law aswy ei hun:

27 Ac â'i fys dehau taenelled yr offeiriad, o'r olew *fyddo* ar gleidr ei law aswy, seithwaith ger bron yr ARGLWYDD.

28 A rhodded yr offeiriad o'r olew a *fyddo* ar gleidr ei law, ar gwrr isaf clust ddehau yr hwn a lanhêir, ac ar fawd ei law ddehau, ac ar fawd ei droed dehau, ar y man y *byddo* gwaed yr offrwm dros gamwedd.

29 A'r rhan arall o'r olew *fyddo* ar gleidr llaw yr offeiriad, a rydd efe ar ben yr hwn a lanhêir, i wneuthur cymmod drosto ger bron yr ARGLWYDD.

30 Yna offrymmed un o'r turturau, neu o'r cywion colommennod, *sef* o'r rhai a gyrhaeddo ei law ef;

31 Y rhai, *meddaf*, a gyrhaeddo ei law ef, un yn bech-aberth, ac un yn boeth-offrwm, ynghyd â'r bwyd-offrwm: a gwnaed yr offeiriad gymmod dros yr hwn a lanhêir ger bron yr ARGLWYDD.

32 Dyma gyfraith yr un y *byddo* pla y gwahan-glwyf arno, yr hwn ni chyrrhaedd ei law ^pyr hyn a berthyn i'w lanhâd.

33 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses ac Aaron, gan ddywedyd,

34 Pan ddeloch i dir Canaan, yr hwn yr ydwyf yn ei roddi i chwi yn feddiant, os rhoddaf bla gwahan-glwyf ar dŷ o fewn tir eich meddiant;

35 A dyfod o'r hwn biau y tŷ, a dangos i'r offeiriad, gan ddywedyd, Gwelaf megis pla yn y tŷ:

36 Yna gorchymyned yr offeiriad iddynt ²arloesi y tŷ, cyn dyfod yr offeiriad i weled y pla; fel na halogor yr hyn oll a *fyddo* yn tŷ: ac wedi hynny deued yr offeiriad i edrych y tŷ;

37 Ac edryched ar y pla: ac wele, os y pla *fydd* ym mharwydydd y tŷ, yn agennau gwyrddleision, neu gochion, a'r olwg arnynt yn is na'r pared;

38 Yna aed yr offeiriad allan o'r tŷ, i ddrws y tŷ, a chaued y tŷ saith niwrnod.

39 A'r seithfed dydd deued yr offeiriad drachefn, ac edryched: ac os lledodd y pla ym mharwydydd y tŷ;

40 Yna gorchymyned yr offeiriad iddynt dynnu y cerrig y *byddo* y pla arnynt, a bwriant hwynt allan o'r ddinas i le aflan.

41 A phared grafu y tŷ o'i fewn o amgylch; a thywalltant y llwch a grafont, o'r tu allan i'r ddinas i le aflan.

42 A chymmerant gerrig eraill, a gosodant yn lle y cerrig hynny; a chymmered bridd arall, a phridded y tŷ.

43 Ond os daw y pla drachefn, a tharddu yn y tŷ, wedi tynnu y cerrig, ac wedi crafu y tŷ, ac wedi priddo;

44 Yna doed yr offeiriad, ac edryched: ac wele, os lledodd y pla yn y tŷ, gwahan-glwyf ysol *yw* hwnnw yn y tŷ: aflan *yw* efe.

45 Yna tynned y tŷ i lawr, ei gerrig, a'i goed, a holl bridd y tŷ; a bwrried i'r tu allan i'r ddinas i le aflan.

46 A'r hwn a ddêl i'r tŷ yr holl ddyddiau y parodd efe ei gau, efe a fydd aflan hyd yr hwyr.

47 A'r hwn a gysgo yn y tŷ, golched ei ddillad: felly yr hwn a fwytao yn y tŷ, golched ei ddillad.

48 Ac os yr offeiriad gan ddyfod a ddaw, ac a edrych; ac wele, ni ledodd y pla yn y tŷ, wedi priddo y tŷ: yna barned yr offeiriad y tŷ yn lân, o herwydd iachâu y pla.

Cyn
CRIST
1490.

² Neu,
barottâ.

Cyn
CRIST
1490.

^a ad. 4.

^r pen. 13. 30.

³ Heb. yn
nydd yr
aſlan, ac
yn nydd
y glân.

^a Num. 5. 2.

³ Heb.
dodrefny.

49 A ^a chymmered i lanhâu y tŷ
ddau aderyn y tô, a choed cedr, ac
ysgarlad, ac isop.
50 A lladded y naill aderyn mewn
llestr pridd, oddi ar ddwfr rhedegog.
51 A chymmered y coed cedr, a'r
isop, a'r ysgarlad, a'r aderyn byw, a
throched hwynt y'ngwaed yr aderyn
a laddwyd, ac yn y dwfr rhedegog,
a thaenelled ar y tŷ seithwaith.
52 A glanhâed y tŷ â gwaed yr
aderyn, ac â'r dwfr rhedegog, ac
â'r aderyn byw, ac â'r coed cedr, ac
â'r isop, ac â'r ysgarlad.
53 A gollynged yr aderyn byw
allan o'r ddinas ar wyneb y maes,
a gwnaed gymmod dros y tŷ; a
glân fydd.
54 Dyma gyfraith am bob pla y
clwyf gwahanol, ac am y ^rddufrech.
55 Ac am wahan-glwyf gwisg, a
thŷ,
56 Ac am chŵydd, a chrammen, a
disgleirdeb;
57 I ddyngu ^a pa bryd y bydd aſlan,
a pha bryd yn lân. Dyma gyfraith
y gwahan-glwyf.

PENNOD XV.

1 Aſtendid gwŷr yn eu diferlif. 13 Eu pured-
igaeth. 19 Aſtendid gwragedd yn eu diferlif;
28 a'u puredigaeth.

A LLEFARODD yr ARGWLWYDD
wrth Moses ac Aaron, gan
ddywedyd,
2 Llefarchwrth wrth feibion Israel, a
dywedwch wrthynt, ^a Pob un pan
fyddo diferlif yn rhedeg o'i gnawd,
a fydd aſlan oblegid ei ddiferlif.
3 A hyn fydd ei aſtendid yn ei
ddiferlif: os ei gnawd ef a ddifera
ei ddiferlif, neu ymattal o'i gnawd
ef oddi wrth ei ddiferlif; ei aſten-
did ef yw hyn.
4 Pob gwely y gorweddo ynddo
un diferllyd, a fydd aſlan; ac aſlan
fydd pob ² peth yr eisteddo efe
arno.
5 A'r neb a gyffyrddo â'i wely ef,
golched ei ddillad, ac ymdroched
mewn dwfr, a bydd aſlan hyd yr
hwyr.
6 A'r hwn a eisteddo ar ddim yr
eisteddodd y diferllyd arno, golch-
ed ei ddillad, ac ymolched mewn
dwfr, a bydd aſlan hyd yr hwyr.
7 A'r hwn a gyffyrddo â chnawd
y diferllyd, golched ei ddillad, ac
ymolched mewn dwfr, a bydd aſlan
hyd yr hwyr.
8 A phan boero y diferllyd ar un
glân, golched hwnnw ei ddillad, ac

ymolched mewn dwfr, a bydd aſlan
hyd yr hwyr.
9 Ac aſlan fydd pob cyfrwy y
marchogo y diferllyd ynddo.
10 A phwy bynnag a gyffyrddo â
dim a fu dano, bydd aſlan hyd yr
hwyr: a'r hwn a'u dycco hwynt,
golched ei ddillad, ac ymolched
mewn dwfr, a bydd aſlan hyd yr
hwyr.
11 A phwy bynnag y cyffyrddo y
diferllyd âg ef, heb olchi ei ddwy-
law mewn dwfr, golched ei ddillad,
ac ymolched mewn dwfr, a bydd
aſlan hyd yr hwyr.
12 A'r ^b llestr pridd y cyffyrddo y
diferllyd âg ef, a ddryllir: a phob
llestr pren a olchir mewn dwfr.
13 A phan lanhêir y diferllyd oddi
wrth ei ddiferlif; yna ^c cyfrifed iddo
saith niwrnod i'w lanhâu, a golch-
ed ei ddillad, a golched ei gnawd
mewn dwfr rhedegog, a glân fydd.
14 A'r wythfed dydd cymmered
iddo ddwy durtur, neu ^d ddau gyw
colommen, a deued ger bron yr AR-
GLWYDD, i ddrws pabell y cyfarfod,
a rhodded hwynt i'r offeiriad.
15 Ac offrymmed yr offeiriad
hwynt, un yn bech-aberth, a'r llall
yn boeth-offrwm: a gwnaed yr offe-
iriad gymmod drosto ef am ei ddi-
ferlif, ger bron yr ARGWLWYDD.
16 Ac ^e os gwr a ddaw oddi wrtho
ddisgyniad had; yna golched ei
holl gnawd mewn dwfr, a bydd
aſlan hyd yr hwyr.
17 A phob dilledyn, a phob croen,
y byddo disgyniad had arno, a olch-
ir mewn dwfr, ac a fydd aſlan hyd
yr hwyr.
18 A'r wraig y cysgo gwr mewn
disgyniad had gyd â hi; ymolchant
mewn dwfr, a byddant aſlan hyd yr
hwyr ill dau.
19 ¶ A ^f phan fyddo gwraig a di-
ferlif arni, a bod ei diferlif yn ei
chnawd yn waed; bydded saith
niwrnod yn ei gwahaniaeth: a phwy
bynnag a gyffyrddo â hi, bydd aſ-
lan hyd yr hwyr.
20 A'r hyn oll y gorweddo hi arno
yn ei gwahaniaeth, fydd aſlan; a'r
hyn oll yr eisteddo hi arno, a fydd
aſlan.
21 A phwy bynnag a gyffyrddo
â'i gwely hi, golched ei ddillad, ac
ymolched mewn dwfr, a bydd aſlan
hyd yr hwyr.
22 A phwy bynnag a gyffyrddo â
dim yr eisteddodd hi arno, golched

Cyn
CRIST
1490.

^b pen. 6. 28,
a 11. 32, 38.

^c pen. 14. 8.

^d pen. 14. 22.

^e Deut. 23.
10.

^f pen. 12. 2.

Cyn
CRIST
1490.⁵ Edrych
pen. 20. 18.¹ Matt. 9. 20.
Marc 5. 25.
Luc 8. 43.

ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

23 Ac os ar y gwely *y bydd* efe, neu ar ddim y byddo hi yn eistedd arno, wrth gyffwrdd âg ef; hyd yr hwyr y bydd efe aflan.

24 Ond ⁵ os gwr gan gysgu a gwsgeyd â hi, fel y byddo o'i mis-glwyf hi arno ef; aflan fydd efe saith niwrnod, ac aflan fydd yr holl wely y gorwedd efe arno.

25 A ^h phan fyddo diferlif ei gwaed yn rhedeg ar wraig lawer o ddyddiau, allan o amser ei hanhwyl, neu pan redo diferlif arni ar ol ei hanhwyl; bydded holl ddyddiau diferlif ei haflendid hi megis dyddiau ei gwahaniaeth: aflan *fydd* hi.

26 Pob gwely y gorwedd hi arno holl ddyddiau ei diferlif, *fydd* iddi fel gwely ei mis-glwyf; a phob drefnyn yr eisteddo hi arno fydd aflan, megis aflendid ei mis-glwyf hi.

27 A phwy bynnag a gyffyrddo â hwynt, aflan fydd; a golched ei ddillad, ac ymolched mewn dwfr, a bydd aflan hyd yr hwyr.

28 Ac os glanhêir hi o'i diferlif; yna cyfrifed iddi saith niwrnod: ac wedi hynny glân fydd.

29 A'r wythfed dydd cymmered iddi ddwy durtur, neu ddau gyw colommen, a dyged hwynt at yr offeiriad, i ddrws pabell y cyfarfod.

30 Ac offrymmed yr offeiriad un yn bech-aberth, a'r llall yn boeth-offrwm; a gwnaed yr offeiriad gymmod drosti ger bron yr ARGLWYDD, am ddiferlif ei haflendid.

31 Felly y neillduwch blant Israel oddi wrth eu haflendid, fel na byddant feirw yn eu haflendid, pan halogant fy mhabel yr hon *sydd* yn eu msg.

32 Dyma gyfraith yr hwn y byddo y diferlif arno, a'r hwn y daw oddi wrtho ddisgyniad had, fel y byddo aflan o'u herwydd;

33 A'r glaf o'i mis-glwyf, a'r neb y byddo y diferlif arno, o wryw, ac o fenyw, ac i'r gwr a orwedd yng-hyd â'r hon a fyddo aflan.

PENNOD XVI

1 Y modd y mae i'r arch-offeiriad fyned i mewn i'r cyssegr. 11 Y pech-aberth drosto ei hun. 15 Y pech-aberth dros y bobl. 20 Yr afr ddiangol. 29 Gwyl y cymmod bob blwyddyn.

LEFARODD yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, wedi ^amarwolaeth dau fab Aarons, pan offrym-

masant ger bron yr ARGLWYDD, ac y buant feirw;

2 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Llefara wrth Aaron dy frawd, ^b na ddelo bob amser i'r cyssegr o fewn y wahanlen, ger bron y drugareddfa *sydd* ar yr arch; fel na byddo efe farw: o herwydd ^c mi a ymddangosaf ar y drugareddfa yn y cwmwl.

3 A hyn y daw Aaron i'r cyssegr: ^d â bustach ieuange yn bech-aberth, ac â hwrdd yn boeth-offrwm.

4 Gwisged ^e bais lian sanctaidd, a bydded llofrau lian am ei gnawd, a gwregyser ef â gwregys lian, a gwisged feitr lian: gwisgoedd sanctaidd *yw* y rhai hyn; ^f golched yntau ei gnawd mewn dwfr, pan wisgo hwynt.

5 A chymmered gan gynnulleidfa meibion Israel ddau lwdn gafr yn bech-aberth, ac un hwrdd yn boeth-offrwm.

6 Ac offrymmed Aaron fustach y pech-aberth *a fyddo* drosto ei hun, a ^g gwnaed gymmod drosto ei hun, a thros ei dŷ.

7 A chymmered y ddau fwch, a gosoded hwynt ger bron yr ARGLWYDD, wrth ddrws pabell y cyfarfod.

8 A rhodded Aaron goelbrennau ar y ddau fwch; un coelbren dros yr ARGLWYDD, a'r coelbren arall dros ² y bwch diangol.

9 A dyged Aaron y bwch y ³ syrthiodd coelbren yr ARGLWYDD arno, ac offrymmed ef yn bech-aberth.

10 A'r bwch y syrthiodd arno y coelbren i fod yn fwch diangol, a roddir i sefyll yn fyw ger bron yr ARGLWYDD, i wneuthur cymmod âg ef, ac i'w ollwng i'r anialwch yn fwch diangol.

11 A dyged Aaron fustach y pech-aberth *a fyddo* drosto ei hun, a gwnaed gymmod drosto ei hun, a thros ei dŷ; a lladded fustach y pech-aberth *a fyddo* drosto ei hun:

12 A chymmered lonaid thusser o farwor tanllyd oddi ar yr allor, oddi ger bron yr ARGLWYDD, a llonaid ei ddwyllaw o ^h arogl-darth peraidd mân, a dyged o fewn y wahanlen:

13 A rhodded yr arogl-darth ar y tân, ger bron yr ARGLWYDD; fel y cuddio mwg yr arogl-darth y drugareddfa, yr hon *sydd* ar y dystiolaeth, ac na byddo efe farw:

14 A ⁱ chymmered o waed y bustach, a ^k thaenelled â'i fys ar y dru-

Cyn
CRIST
1490.^b Exod. 30.
10.
pen. 23. 27.
Heb. 9. 7.^c Exod. 40.
34.
¹ Bren. 8.
12.^d pen. 4. 3.^e Exod. 28.
39, 43.^f Exod. 30.
20.^g Heb. 7.
27, 28.
a 9. 7.² Heb.
Azazel.
³ Heb.
dyrchufodd.^h Exod. 30.
34.ⁱ Heb. 9.
13, 25.
a 10. 4.
^k pen. 4. 6.^a pen. 10. 2.

Cyn
CRIST
1490.

gareddfa tu a'r dwyrain: a saith waith y taenella efe o'r gwaed â'i fys o flaen y drugareddfa.

15 ¶ Yna lladded fwch y pech-aberth *fydd* dros y bobl, a dyged ei waed ef o fewn y wahanlen; a gwnaed *d'i* waed ef megis ag y gwnaeth â gwaed y bustach, a thaenelled ef ar y drugareddfa, ac o flaen y drugareddfa:

16 A ¹glanhâed y cyssegr oddi wrth aflendid meibion Israel, ac oddi wrth eu hanwireddau, yn eu holl bechodau: a gwnaed yr un modd i babell y cyfarfod, yr hon sydd yn aros gyd â hwynt, ym mysg eu haflendid hwynt.

17 ^mAc na fydded un dyn ym mhabell y cyfarfod, pan ddelo efe *i mewn* i wneuthur cymmod yn y cyssegr, hyd oni ddelo efe allan, a gwneuthur o hono ef gymmod dros-to ei hun, a thros ei dŷ, a thros holl gynnulleidfa Israel.

18 Ac aed efe allan at yr allor *sydd* ger bron yr ARGLWYDD, a gwnaed gymmod arni; a chymmered o waed y bustach, ac o waed y bwch, a rhodd-ed ar gyrn yr allor oddi amgylch.

19 A thaenelled arni o'r gwaed seithwaith â'i fys, a glanhâed hi, a sancteiddid hi oddi wrth aflendid meibion Israel.

20 ¶ A phan ddarffo iddo lanhâu y cyssegr, a phabell y cyfarfod, a'r allor; dyged y bwch byw:

21 A gosoded Aaron ei ddwyllaw ar ben y bwch byw, a chyffesed arno holl anwiredd meibion Israel, a'u holl gamweddau hwynt yn eu holl bechodau; a rhodd hwynt ar ben y bwch, ac anfoned *ef ymaith* yn llaw gwr ⁴cymmwyys i'r anialwch.

22 A'r bwch a ddwg eu holl anwiredd hwynt arno, i dir ⁵neilldu-aeth: am hynny hebrynged efe y bwch i'r anialwch.

23 Yna deued Aaron i babell y cyfarfod, a diosged y gwisgoedd llian a wisgodd efe wrth ddyfod i'r cyssegr, a gadawed hwynt yno.

24 A golched ei gnawd mewn dwfr yn y lle sanctaidd, a gwisged ei ddillad, ac aed allan, ac offrymmed ei boeth-offrwm ei hun, a phoeth-offrwm y bobl, a gwnaed gymmod drosto ei hun, a thros y bobl.

25 A llosged ⁿwer y pech-aberth ar yr allor.

26 A golched yr hwn a anfonodd y bwch *i fod* yn fwch diangol, ei

ddillad, a golched ei gnawd mewn dwfr; ac yna deued i'r gwersyll.

27 °A bustach y pech-aberth, a bwch y pech-aberth, y rhai y dygwyd eu gwaed i wneuthur cymmod yn y cyssegr, a ddwg *un* i'r tu allan i'r gwersyll; a hwy a losgant eu crwyn hwynt, a'u cnawd, a'u biswail, yn tân.

28 A golched yr hwn a'u llosgo hwynt ei ddillad, golched hefyd ei gnawd mewn dwfr; wedi hynny deued i'r gwersyll.

29 ¶ A bydded *hyn* yn ddeddf dragywyddol i chwi: ^py seithfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis, y cystudd-iwch eich eneidiau, a dim gwaith nis gwnewch, y priodor a'r dieithr a fyddo yn ymdaith yn eich plith.

30 O herwydd y dydd hwnnw y gwna *yr offeiriad* gymmod dros-och, i'ch glanhâu o'ch holl bechodau, *fel* y byddoch lân ger bron yr ARGLWYDD.

31 Sabbath gorphwysdra *yw* hwn i chwi; yna cystuddiwch eich eneidiau, trwy ddeddf dragywyddol.

32 ^aA'r offeiriad, yr hwn a enneinio efe, a'r hwn a ⁶gyssegro efe, i offeiriadu yn lle ei dad, a wna y cymmod, ac a wisg y gwisgoedd llian, *sef* y gwisgoedd sanctaidd:

33 Ac a lanhâ y cyssegr sanctaidd, ac a lanhâ babell y cyfarfod, a'r allor; ac a wna gymmod dros yr offeiriad, a thros holl bobl y gynnulleidfa.

34 A bydded *hyn* yn ddeddf dragywyddol i chwi, i wneuthur cymmod dros feibion Israel, am eu pechodau oll, ^run waith yn y flwyddyn. Ac efe a wnaeth megis y gorchymyn-odd yr ARGLWYDD wrth Moses.

PENNOD XVII.

1 *Rhaid yw offrwm i'r Arglwydd wrth dâros y babell waed yr holl anifeiliaid a leddir. 7 Ni wasanaetha iddynt aberthu i gythreuliaid. 10 Gwahardd bwyta gwaed, 15 a phob peth a fo marw ei hun, neu a ysglyfaethwyd.*

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron, ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Israel, a dywed wrthynt, Dyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

3 Pob un o dŷ Israel ^aa laddo fŷch, neu oen, neu afr, o fewn y gwersyll, neu a laddo allan o'r gwersyll,

4 Ac heb ei ddwyn i ddrws pabell y cyfarfod, i offrymmu offrwm i'r ARGLWYDD, o flaen tabernacl yr ARGLWYDD; gwaed a fwir yn er-

Cyn
CRIST
1490.° pen. 4. 12,
21. a 6. 30.
Heb. 13. 11.P Exod. 30.
10.
pen. 23. 27.
Num. 23. 7.° pen. 4. 3,
5. 16.
6 Heb.
tanwco ei
law.r Exod. 30.
10.
Heb. 9. 7.a Edrych
Deut. 12.
5, 15, 21.

Cyn
CRIST
1490.

byn y gwr hwnnw; gwaed a dyw-
alltodd efe: a thorrir y gwr hwnnw
ymaith o blith ei bobl.

5 O herwydd yr hwn beth, dyged
meibion Israel eu haberthau y rhai
y maent yn eu haberthu ar wyneb
y maes; ie, dygant hwynt i'r AR-
GLWYDD, i ddrws pabell y cyfarfod,
at yr offeiriad, ac aberthant hwynt
yn aberthau heddi i'r ARGLWYDD.

6 A thaenell y offeiriad y gwaed
ar allor yr ARGLWYDD, wrth ddrws
pabell y cyfarfod, a llosged y gwer
yn arogl peraid i'r ARGLWYDD.

7 Ac nac aberthant eu haberthau
mwy i gythreuliaid, y rhai y buant
yn putteinio ar eu hol. Deddf dra-
gywyddol fydd hyn iddynt, trwy eu
cenhedlaethau.

8 ¶ Dywed gan hynny wrthynt,
Pwy bynnag o dŷ Israel, ac o'r di-
eithriaid a ymdeithio yn eich mysg, a
offrymmo boeth-offrwm, neu aberth,

9 Ac nis dwg ef i ddrws pabell
y cyfarfod, i'w offrymmu i'r AR-
GLWYDD; torrir ymaith y gwr hwn-
nw o blith ei bobl.

10 ¶ A phwy bynnag o dŷ Israel,
ac o'r dieithriaid a ymdeithio yn
eich mysg, a fwyttao ddim gwaed;
f'nyfi a osodaf fy wyneb yn erbyn yr
enaid a fwyttao waed, a thorraf ef
ymaith o fysg ei bobl.

11 O herwydd einioes y cnawd
sydd yn y gwaed; a mi a'i rhoddais
i chwi ar yr allor, i wneuthur cym-
mod dros eich eneidiau; o herwydd
y gwaed hwn a wna gymmod dros
yr enaid.

12 Am hynny y dywedais wrth
feibion Israel, Na fwyttâd un enaid
o honoch waed; a'r dieithr a ym-
deithio yn eich mysg, na fwyttâd
waed.

13 A phwy bynnag o feibion Israel,
neu o'r dieithriaid a ymdeithio yn eu
mysg, a helio helfa o fwystfil, neu o
aderyn a fwyttâd; tywallted ymaith
ei waed ef, a chuddied ef â llwch.

14 O herwydd einioes pob cnawd
yw ei waed; yn lle ei einioes ef y
mae: am hynny y dywedais wrth
feibion Israel, Na fwyttêchw waed
un cnawd; o herwydd einioes pob
cnawd yw ei waed: pwy bynnag a'i
bwyttao, a dorrrir ymaith.

15 A phob dyn a'r a fwyttao y
peth a fu farw o hono ei hun, neu
ysglyfaeth, pa un bynnag ai priodor,
ai dieithrddyn; golched ei ddillad,
ac ymolched mewn dwfr, a bydd-

ed aflan hyd yr hwyr: yna glân
fydd.

16 Ond os efe nis gylch hwynt, ac
ni ylch ei gnawd; yna y dwg efe ei
anwiredd.

PENNOD XVIII.

1 Priodasau anghyfreithlawn. 19 Chwantau
anghyfreithlawn.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,
2 Llefara wrth feibion Israel, a
dywed wrthynt, Myfi yw yr AR-
GLWYDD eich DUW.

3 Na wnewch yn ol gweithredoedd
gwlad yr Aipht, yr hon y trigasoch
ynddi; ac na wnewch yn ol gweith-
redoedd gwlad Canaan, yr hon yr
ydwf yn eich dwyn chwi iddi; ac
na rodiwch yn eu deddfau hwynt.

4 Fy marnedigaethau i a wnewch,
a'm deddfau a gedwch, i rodio yn-
ddynt: myfi yw yr ARGLWYDD eich
DUW.

5 Ie, cedwch fy neddfau a'm barn-
edigaethau: a'r dyn a'u cadwo, a
fydd byw ynddynt: myfi yw yr
ARGLWYDD.

6 ¶ Na nesâd neb at gyfnesaf ei
gnawd, i ddinoethi eu noethni: myfi
yw yr ARGLWYDD.

7 Noethni dy dad, neu noethni dy
fam, na ddinoetha: dy fam yw hi,
na ddinoetha ei noethni.

8 Na ddinoetha noethni gwraig
dy dad: noethni dy dad yw.

9 Na noethni dy chwaer, merch dy
dad, neu ferch dy fam, yr hon a
anwyd gartref, neu a anwyd allan;
na ddinoetha eu noethni hwynt.

10 Noethni merch dy fab, neu ferch
dy ferch; na ddinoetha eu noethni
hwynt: canys dy noethni di ydyw.

11 Noethni merch gwraig dy dad,
plentyn dy dad, dy chwaer dithau
yw hi; na ddinoetha ei noethni hi.

12 Na ddinoetha noethni chwaer
dy dad: cyfnesaf dy dad yw hi.

13 Na ddinoetha noethni chwaer
dy fam: canys cyfnesaf dy fam
yw hi.

14 Na noetha noethni brawd dy
dad; sef na nesâd at ei wraig ef:
dy fodryb yw hi.

15 Na noetha noethni dy waudd:
gwraig dy fab yw hi; na noetha ei
noethni hi.

16 Na ddinoetha noethni gwraig
dy frawd: noethni dy frawd yw.

17 Na noetha noethni gwraig a'i
merch; na chymmer ferch ei mab
hi, neu ferch ei merch hi, i noethi

Cyn
CRIST
1490.b Exod. 29.
18.
pen. 4. 31.c Deut. 32.
17.
2 Chron.
11. 15.
Es. 13. 21.
1 Cor. 10.
20.
Dat. 9. 20.
d Eze. 23. 8.e Gen. 9. 4.
pen. 7. 26.
a 19. 26.
Deut. 12.
16. 23.
a 15. 23.
1 Sam. 14.
33.
Eze. 44. 7.
f Jer. 44. 11.

g Heb. 9. 22.

h pen. 7. 26.

i Gen. 9. 4.

k Exod. 22.
31.
pen. 22. 8.
Eze. 44. 31.
2 Heb.
burgyn.

a pen. 20. 23.

b Eze. 20.
11. 13.
Luc 10. 28.
Rhuf. 10. 5.
Gal. 3. 12.2 Heb.
weddi.c pen. 20. 11.
Deut. 22.
30. a 27. 20.
Eze. 22. 10.
Amos 2. 7.
1 Cor. 5. 1.
d pen. 20. 17.
2 Sam. 13.
12.
Eze. 22. 11.

e pen. 20. 19.

f pen. 20. 20.

g pen. 20. 12.
Eze. 22. 11.h pen. 20. 21.
Matt. 14. 4.
Edrych
Deut. 25. 5.
i pen. 20. 14.

Cyn
CRIST
1490.s Nen,
a guraig
arall.k pen. 20. 18.
Ezec. 18. 6.
a 22. 10.i Exod. 20.
14.
pen. 20. 10.m pen. 20. 2.
2 Bren. 23.
10.n pen. 20. 13.
1 Cor. 6. 9.
1 Tim. 1. 10.o Exod. 22.
19.
pen. 20. 15.
16.

d ffeidd beth.

P pen. 20. 22.

q Jer. 9. 19.
Ezec. 36.
13. 17.r ad. 3.
pen. 20. 23.

ei noethni hi: ei chyfnasaf hi *yw* y rhai hyn: ysgelerder *yw* hyn.

18 Hefyd na chymmer wraig yng-hyd ³â'i chwaer, i'w chystuddio hi, gan noethi noethni honno gyd â'r llall, yn ei byw hi.

19 Ac ^kna nesâ at wraig yn neill-duaeth ei hafendid, i noethi ei noethni hi.

20 Ac ^lna chyd-orwedd gyd â gwraig dy gymmydog, i fod yn aflan o'i phlegid.

21 Ac na ddod o'th had ^mi fyned trwy *dân* i Moloch: ac na haloga enw dy DDUW: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

22 Ac ⁿna orwedd gyd â gwrryw, fel gorwedd gyd â benyw: ffeidd-dra *yw* hynny.

23 Ac ^ona chyd-orwedd gyd âg un anifail, i fod yn aflan gyd âg ef; ac na safed gwraig o flaen un anifail i orwedd dano: ⁴cymmysgedd *yw* hynny.

24 Nac ymhalogwch yn yr un o'r pethau hyn: canys yn y rhai hyn oll yr halogwyd y cenhedloedd yr ydwyf yn eu gyrru allan o'ch blaen chwi:

25 A'r wlad a halogwyd: am hynny yr ydwyf yn ymweled â'i hanwiredde yn ei herbryn, fel y chwydo y wlad ei thrigolion.

26 Ond ^pcedwch chwi fy neddfau a'm barnedigaethau i, ac na wnewch ddim o'r holl ffaidd bethau hyn; na'r priodor, na'r dieithrddyn sydd yn ymdaith yn eich mysg:

27 (O herwydd yr holl ffaidd bethau hyn a wnaeth gwŷr y wlad, y rhai *a fu* o'ch blaen, a'r wlad a halogwyd;)

28 Fel ^qna chwydo y wlad chwi-thau, pan halogoch hi, megis y chwydodd hi y genedl *oedd* o'ch blaen.

29 Canys pw y bynnag a wnel ddim o'r holl ffaidd bethau hyn; torrir ymaith yr eneidiau a'u gwnelo o blith eu pobl.

30 Am hynny cedwch fy neddf i, heb wneuthur *yr un* o'r deddfau ffaidd a wnaed o'ch blaen chwi, ac nac ymhalogwch ynddynt: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

PENNOD XIX.

Ail-adrodd amryw gyfreithiau.

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,
2 Llefara wrth holl gynnulleidfau meibion Israel, a dywed wrthynt,

^aByddwch sanctaidd: canys sanctaidd *ydwyf* fi, yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

3 ^bOfnwch bob un ei fam, a'i dad; a ^cchedwch fy Sabbathau: yr ARGLWYDD eich DUW *ydwyf* fi.

4 ^dNa throwch at eilunod, ac ^ena wnewch i chwi dduwiau tawdd: yr ARGLWYDD eich DUW *ydwyf* fi.

5 ^fA ^gphan aberthoch heddwch aberth i'r ARGLWYDD, yn ol eich ewyllys eich hun yr aberthwch hynny.

6 Ar y dydd yr offrymmoch, a thrannoeth, y bwyttêir ef: a llosger yn tân yr hyn a weddillir hyd y trydydd dydd.

7 Ond os gan fwytta y bwyttêir ef o fewn y trydydd dydd, ffaidd *fydd* efe; ni bydd gymmeradwy.

8 A'r hwn a'i bwytao a ddwg ei anwiredd, am iddo halogi cysegr-edig *beth* yr ARGLWYDD; a'r enaid hwnnw a dorrir ymaith o blith ei bobl.

9 ^hA ⁱphan gynhauafoch gynhauaf eich tir, na feda yn llwyr gonglau dy faes, ac na chynnull loffion dy gynhauaf.

10 Na loffa hefyd dy winllan, ac na chynnullrawn gweddill dy winllan; gâd hwynt i'r tlawd ac i'r dieithr: yr ARGLWYDD eich DUW chwi *ydwyf* fi.

11 ^jNa ladrattêwch, ac na ddywedwch gelydd, ac na thwyllwch bob un ei gymmydog.

12 ^kAc ^lna thyngwch i'm henw i yn anudon, ac na haloga enw dy DDUW: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

13 ^mNa cham-attal oddi wrth dy gymmydog, ac na yspeilia ef: ⁿna thriged cyflog y gweithiwr gyd â thi hyd y bore.

14 ^oNa felldiga y byddar, ac ^pna ddod dramgwydd o flaen y dall; ond ofna dy DDUW: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

15 ^qNa wnewch gam mewn barn; ^rna dderbyn wyneb y tlawd, ac na pharcha wyneb y cadarn: barna dy gymmydog mewn cyfiawnder.

16 ^sAc ^tna rodia yn athrodwr ym mysg dy bobl; na saf yn erbyn gwaed dy gymmydog: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

17 ^uNa chasâ dy frawd yn dy galon: ^vgan geryddu cerydda dy gymmydog, ^wac na ddirodded bechod ynddo.

18 ^xNa ddiala, ac na chadw lid i feibion dy bobl; ond ^ycâr dy gym-

Cyn
CRIST
1490.

* pen. 11. 44.
a 20. 7. 26.
1 Petr. 1. 16.
b Exod. 20. 12.
c Exod. 20. 8.
a 31. 13.
d Exod. 20. 4.
e Exod. 34. 17.
Deut. 27. 15.
f pen. 7. 16.

* pen. 23. 22.
Deut. 24. 19.
Ruth 2. 15, 16.

h Exod. 20. 15. a 22. 1, 7, 10.
pen. 6. 2.

i Exod. 20. 7. pen. 6. 3.
Deut. 5. 11.
Matt. 5. 34.
Iago 5. 12.

k Deut. 24. 14. 15.
Mal. 3. 5.
Iago 5. 4.

l Deut. 27. 18.

m Exod. 23. 3.
Deut. 1. 17.
a 16. 19.

n Exod. 23. 1. Ps. 16. 3.
a 50. 20.
Diar. 11. 13.
a 20. 19.

o 1 Ioan 2. 11. a 3. 15.

p Matt. 18. 15.

q Luc 17. 3.
Gal. 6. 1.
Eph. 5. 11.
1 Tim. 5. 20.

r Neu, rhag i ti ddywyn pechod drosto.

s Edrych Rhuf. 1. 32.
1 Cor. 5. 2.
Eph. 5. 11.
1 Tim. 5. 22.

t 2 Ioan 10. 11.

u Matt. 5. 43. a 22. 39.
Rhuf. 13. 9.
Gal. 5. 14.
Iago 2. 8.

Cyn
CRIST
1490.* Deut. 22, 9,
10, 11.* Neu, am-
mherchi
gan neb.
Heb. en-
libio gan,
neu, am
wr.
* Neu, iddi.

* pen. 5. 15.

5 sancteidd-
rwydd
moliant
i'r, &c.* pen. 17.
10, &c.
* Deut. 18.
10.
1 Sam. 15.
23.
* pen. 21. 5.* Deut. 14. 1.
Jer. 16. 6.

* pen. 26. 2.

* pen. 20. 6,
27.
Deut. 18.
10.
Es. 8, 19.
Act. 16. 16.* Exod. 22.
21. a 23. 9.* orthrym-
mwech.

mydog megis ti dy hun: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

19 ¶ Cedwch fy neddfau: na âd i'th anifeiliaid gydio o amryw rywogaeth, 'ac na haua dy faes âg amryw had; ac nac aed am danat ddilledyn cymmysg o lin a gwlan.

20 ¶ A phan fyddo i wr a wnelo â benyw, a hithau yn forwyn gaeth wedi ei ³dyweddio i wr, ac heb ei rhyddhâu ddim, neu heb roddi rhyddid iddi; bydded ⁴iddynt gurfâ; ac na ladder hwynt, am nad oedd hi rydd.

21 A ²dyged efe yn aberth dros ei gamwedd i'r ARGLWYDD, i ddrws pabell y cyfarfod, hwrdd dros gamwedd.

22 A gwnaed yr offeiriad gymmod drosto â'r hwrdd dros gamwedd, ger bron yr ARGLWYDD, am ei bechod a bechodd efe: a maddeuir iddo am ei bechod a wnaeth efe.

23 ¶ A phan ddeloch i'r tir, a phlannu o honoch bob pren ymborth; cyfrifwch yn ddiennwaededig ei ffrwyth ef; tair blynedd y bydd efe megis diennwaededig i chwi: na fwyttâer o hono.

24 A'r bedwaredd flwyddyn y bydd ei holl ffrwyth yn ⁵sanctaidd i foliannu yr ARGLWYDD *âg ef*.

25 A'r bummed flwyddyn y bwyttêwch ei ffrwyth, fel y chwanego efe ei gnwd i chwi: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW.

26 ¶ Na fwyttêwch ddim ynghyd â'i waed: "nac arferwch na swynion, na choel ar frudiau.

27 Na thalgrynwch odre eich pen, ac na thorr gyrrau dy farf.

28 Ac Na wnewch dorriadau yn eich cnawd am un marw, ac na roddwch brint nôd arnoch: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

29 ¶ Na haloga dy ferch, gan beri iddi butteinio: rhag putteinio y tir, a llenwi y wlad o ysgelerder.

30 ¶ Cedwch fy Sabbathau, a pherchwch fy nghyssegr: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

31 ¶ Nac ewch ar ol dewiniaid, ac nac ymofynwch â'r brudwyr, i ymhalogi o'u plegid: yr ARGLWYDD eich DUW *ydwyf* fi.

32 ¶ Cyfod ger bron penwynni, a pharcha wyneb henuriad; ac ofna dy DDuw: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

33 ¶ A phan ymdeithio dieithrddyn ynghyd â thi yn eich gwlad, na ⁶flinwch ef.

34 °Bydded y dieithr i chwi, yr hwn a ymdeithio yn eich plith, fel yr un a hanffio o honoch, a ⁴châr ef fel ti dy hun; o herwydd dieithriaid fuoch y'ngwlad yr Aipht: yr ARGLWYDD eich DUW *ydwyf* fi.

35 ¶ Na wnewch gam ar farn, ar lathen, ar bwys, nac ar fesur.

36 Bydded i chwi °gloriannau cyfiawn, ⁷cerrig cyfiawn, ephah gyfiawn, a hin gyfiawn: yr ARGLWYDD eich DUW *ydwyf* fi, yr hwn a'ch dygais allan o dir yr Aipht.

37 Cedwch chwithau fy holl ddeddfau, a'm holl farnedigaethau, a gwnewch hwynt: yr ARGLWYDD *ydwyf* fi.

PENNOD XX.

1 Am yr hwn a roddo ei had i Moloch. 4 Am yr hwn a arbedo y cyfryw. 6 Am fyned at frudwyr. 7 Am ymsancteiddio. 9 Am yr hwn a fellidithio ei rieni. 10 Am odineb. 11, 14, 17, 19 Am ymlogach. 13 Am orwedd gyd â gwrwyr, 15 neu gyd âg anifail. 18 Am aflendïd. 22 Gorchymyn ufudd-dod gyd â sancteiddrwydd. 27 Rhaid yw rhoddi brudwyr i farwolaeth.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 °Dwyed hefyd wrth feibion Israel, ^bPob un o feibion Israel, neu o'r dieithr a ymdeithio yn Israel, yr hwn a roddo o'i had i Moloch, a leddir yn farw; pobl y tir a'i llabyddiant ef â cherrig.

3 A °mi a osodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac a'i torraf o fysg ei bobl; am iddo roddi o'i had i Moloch, i aflanhâu fy nghyssegr, ac i halogi fy enw sanctaidd.

4 Ac os pobl y wlad gan guddio a guddiant eu llygaid oddi wrth y dyn hwnnw, (pan roddo efe ei had i Moloch,) ac nis loddant ef:

5 Yna ^dy gosodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw, ac °yn erbyn ei dylwyth, a thorraf ymaith ef, a phawb ^fa ddilynant ei butteindra ef, gan butteinio yn ol Moloch, o fysg eu pobl.

6 ¶ A'r dyn a dro ar ol dewiniaid, a brudwyr, i butteinio ar eu hol hwynt; gosodaf fy wyneb yn erbyn y dyn hwnnw hefyd, a thorraf ef ymaith o fysg ei bobl.

7 ¶ ^hYmsancteiddiwch gan hynny, a byddwch sanctaidd: canys myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

8 Cedwch hefyd fy neddfau, a gwnewch hwynt: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich sancteiddyd.

9 ¶ ⁱOs bydd neb a felldigo ei dad

Cyn
CRIST
1490.* Exod. 23, 9.
d Deut. 10.
19.* Deut. 25.
13.
Diar. 11. 1.
a 16. 11.
a 20. 10.
7 bwyau.

* pen. 18. 21.

b Deut. 18.
10.
2 Bren. 17.
17. a 23. 10.
Jer. 32. 35.

* pen. 17. 10.

d pen. 17. 10.

e Exod. 20. 5.

f pen. 17. 7.

g pen. 19. 31.

h pen. 11. 44.
a 19. 2.
1 Petr. 1.
16.i Exod. 21.
17.
Deut. 27.
10.
Diar. 20. 20.
Matt. 15. 4.

Cyn CRIST 1490.	neu ei fam, lladder ef yn farw: ei dad neu ei fam a felldigodd efe; ei waed <i>fydd</i> arno ei hun.	y wlad chwi, yr hon yr ydwyf yn eich dwyn iddi i breswyllo ynddi.	Cyn CRIST 1490.
* pen. 18. 20. Deut. 22. Ioan 8. 4, 5.	10 ¶ ^k A'r gwr a odinebo gyd â gwraig gwr <i>arall</i> , <i>sef yr hwn</i> a odinebo gyd â gwraig ei gymmydog, lladder yn farw y godinebwr a'r odinebwraig.	23 Ac ^a na rodiwch yn neddfau y genedl yr ydwyf yn eu bwrw allan o'ch blaen chwi: o herwydd yr holl bethau hyn a wnaethant; ^a am hynny y ffeiddiais hwynt.	* pen. 18. 3. 30.
† pen. 18. 8.	11 ^l A'r gwr a orweddo gyd â gwraig ei dad, a noethodd noethni ei dad: lladder yn feirw hwynt ill dau; eu gwaed <i>fydd</i> arnynt eu hunain.	24 Ac wrthych y dywedais, Chwi a etifeddwch eu tir hwynt; mi a'i rhoddaf i chwi i'w feddiannu; gwlad yn llifeirio o laeth a mêl: myfi <i>yw</i> yr ARGLWYDD eich DUW chwi, yr hwn a'ch neillduais chwi oddi wrth bobloedd <i>eraill</i> .	* Deut. 9. 5.
* pen. 18. 15. Deut. 27. 23.	12 ^m Am y gwr a orweddo ynghyd â'i waudd, lladder yn feirw hwynt ill dau: cymmysgedd a wnaethant; eu gwaed <i>fydd</i> arnynt eu hunain.	25 ^b Rhoddwch chwithau wahan-iaeth rhwng yr anifail glân a'r aflan, a rhwng yr aderyn aflan a'r glân; ac na wnewch eich eneidiau yn ffaidd o herwydd anifail, neu o herwydd aderyn, neu o herwydd dim oll a ⁴ ymlusgo ar y ddacar, yr hwn a neillduais i chwi i'w gyfrif yn aflan.	b pen. 11. 2. Deut. 14. 4.
* pen. 18. 22.	13 ⁿ A'r gwr a orweddo gyd â gwr, fel gorwedd gyd â gwraig, ffeidd-dra a wnaethant ill dau: lladder hwynt yn feirw; eu gwaed <i>fydd</i> arnynt eu hunain.	26 Byddwch chwithau sanctaidd i mi: ^c o herwydd myfi yr ARGLWYDD <i>ydwyf</i> sanctaidd, ac a'ch neillduais chwi oddi wrth bobloedd <i>eraill</i> , i fod yn eiddof fi.	4 Neu, a ymysym-mudo.
* pen. 18. 17. Deut. 27. 23.	14 ^o Y gwr a gymmero wraig a'i mam, ysgelerder <i>yw</i> hynny: llosgant ef a hwythau yn tân; ac na fydded ysgelerder yn eich mysg.	27 ¶ ^d Gwr neu wraig a fo ganddynt yspryd dewiniaeth, neu frud, hwy a leddir yn farw: â cherrig y llabyddiant hwynt; eu gwaed <i>fydd</i> arnynt eu hunain.	c ad. 7. pen. 19. 2. 1 Petr. 1. 16.
* pen. 18. 23. Deut. 27. 21.	15 ^p A lladder yn farw y gwr a ymgydio âg anifail: lladdant hefyd yr anifail.	PENNOD XXI.	d Deut. 18. 10, 11. 1 Sam. 28. 7, 8.
* pen. 18. 9. Deut. 27. 22.	17 ^q A'r gwr a gymmero ei chwaer, merch ei dad, neu ferch ei fam, ac a welo ei noethni hi, ac y gwelo hithau ei noethni yntau: gwaradwydd <i>yw</i> hynny; torrer hwythau ymaith y'ngolwg meibion eu pobl: noethni ei chwaer a noethodd efe; efe a ddwg ei anwiredd.	1 <i>Am alar yr offeiraid.</i> 6 <i>Am eu sancteidd-rwydd.</i> 9 <i>Am eu cymmeriad.</i> 7, 13 <i>Am eu priodasau.</i> 16 <i>Ni chaiff yr offeiraid a fo arnynt anaf weini yn y cyssgeir.</i>	
* pen. 18. 19. Edrych pen. 15. 24.	18 ^r A'r gwr a orweddo gyd â gwraig glaf o'i mis-glwyf, ac a noetho ei noethni hi; ei diferlif hi a ² ddatguddiodd efe, a hithau a ddatguddiodd ddiferlif ei gwaed ei hun: am hynny torrer hwynt ill dau o fysg eu pobl.	A DYWEDODD yr ARGLWYDD wrth Moses, Llefara wrth yr offeiraid, meibion Aaron, a dywed wrthynt, ^a Nac ymhaloged <i>neb</i> am y marw ym mysg ei bobl.	* Ezech. 44. 25.
* pen. 18. 12, 13.	19 ^s Ac na noetha noethni chwaer dy fam, neu chwaer dy dad; o herwydd ei gyfnesaf ei hun y mae yn ei noethi: dygant eu hanwiredd.	2 Ond am ei gyfnesaf agos iddo; am ei fam, am ei dad, ac am ei fab, ac am ei ferch, ac am ei frawd,	
† pen. 18. 14.	20 ^t A'r gwr a orweddo gyd â gwraig ei ewythr frawd ei dad, a noetha noethni ei ewythr: eu pechod a ddygant; byddant feirw yn ddiblant.	3 Ac am ei chwaer o forwyn, yr hon sydd agos iddo, yr hon ni fu eiddo gwr: am honno y gall ymhalogi.	
* pen. 18. 16.	21 ^u A'r gwr a gymmero wraig ei frawd, (³ peth aflan <i>yw</i> hynny,) efe a noethodd noethni ei frawd: diblant fyddant.	4 Nac ymhaloged ² pennaeth ym mysg ei bobl, i'w aflanhâu ei hun.	2 Neu, <i>gwr priod am ei wraig.</i>
8 ysgar-iaeth.	22 ¶ Am hynny cedwch fy holl ^v ddeddfau, a'm holl farnedigaethau, a gnewch hwynt; fel ^v na chwydo	5 ^b Na wnant foelni ar eu pennau, ac nac eilliant gyrrau eu barfau, ac na thorrant dorriadau ar eu cnawd.	b pen. 19. 27, 28. Deut. 14. 1. Ezech. 44. 20.
* pen. 18. 26. * pen. 18. 25, 28.		6 Sanctaidd fyddant i'w DUW, ac na halogant enw eu DUW: o herwydd offrymmu y maent ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD, a ^c bara eu DUW; am hynny byddant sanctaidd.	* Edrych pen. 3. 11.
		7 ^d Na chymmerant butteinwraig, neu un halogedig, yn wraig: ac na	d Ezech. 44. 22.

Cyn
CRIST
1490.

Cyn
CRIST
1490.

chymmerant wraig wedi ysgar oddi wrth ei gwr; o herwydd sanctaidd *yw* efe i'w DDUW.

8 A chyfrif di ef yn sanctaidd; o herwydd bara dy DDUW di y mae efe yn ei offrymmu: bydded sanctaidd i ti; o herwydd sanctaidd *ydwyl* fi yr ARGLWYDD eich sancteiddyd.

9 ¶ Ac os ³dechreu merch un offeiriad butteinio, halogi ei thad y mae: llosgir hi yn tân.

10 A'r offeiriad pennaf o'i frodyr, yr hwn y tywalltwyd o'lew yr enneiniad ar ei ben, ac ¹a gyssegrwyd i wisgo y gwisgoedd, ²na ddiosged oddi am ei ben, ac na rwyged ei ddillad:

11 Ac na ddeued at gorph un marw, nac ymhaloged am ei dad, nac am ei fam:

12 Ac nac aed allan o'r cyssegr, ac na haloged gyssegr ei DDUW; am *fod* ^hcoron o'lew enneiniad ei DDUW arno ef: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

13 A ⁱchymmered efe wraig yn ei morwyndod.

14 Gwraig weddw, na gwraig wedi ysgar, nac un halogedig, *na* phut-tain; y rhai hyn na chymmered: ond cymmered forwyn o'i bobl ei hun yn wraig.

15 Ac na haloged ei had ym mysg ei bobl: canys myfi *yw* yr ARGLWYDD ei sancteiddyd ef.

16 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

17 Llefara wrth Aaron, gan ddywedyd, Na nesâd un o'th had di trwy eu cenhedlaethau, yr hwn y byddo anaf arno, i offrymmu ⁴bara ei DDUW:

18 Canys ni chaiff un gwr y byddo anaf arno nesâd; y gwr dall, neu y cloff, neu y trwyndwn, neu y neb y byddo dim ^kgormod ynddo;

19 Neu y gwr y byddo iddo droed twn, neu law don;

20 Neu a fyddo yn gefnigrwm, neu yn ⁵gorr, neu a magl neu bysen ar ei lygad, neu yn grachlyd, neu yn glafrilyd, neu wedi ysigo ei eirin.

21 Na nesâd un gwr o had Aaron yr offeiriad, yr hwn y byddo anaf arno, i offrymmu ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD: anaf sydd arno; na nesâd i offrymmu bara ei DDUW.

22 Bara ei DDUW, o'r *pethau* sanctaidd cyssegredig, ac o'r *pethau* cyssegredig, a gaiff efe ei fwytta.

23 Etto nac aed i mewn at y wahanlen, ac na nesâd at yr allor, am *fod* anaf arno; ac na haloged fy

nghyssegroedd: canys myfi *yw* yr ARGLWYDD eu sancteiddyd hwynt. 24 A llefarodd Moses *hynny* wrth Aaron ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Israel.

PENNOD XXII.

1 Rhaid ¹r offeiriad yn eu haflendid ymgadw oddi wrth y pethau cyssegredig. 6 Y modd y mae eu puro hwynt. 10 Pwy yn nhŷ yr offeiriad a all fwytta o'r pethau cyssegredig. 17 Rhaid ¹r aberthau fod yn ddianaf. 26 Oedran yr aberth. 29 Y gyfraith am fwytta yr aberth diolch.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron, ac wrth ei feibion, am iddynt ymneillduo oddi wrth bethau cyssegredig meibion Israel, ac na halogant fy enw sanctaidd, *yn y pethau* y maent yn eu cyssegru i mi: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

3 Dywed wrthynt, Pwy bynnag o'ch holl hiliogaeth, trwy eich cenhedlaethau, a nesao at y pethau cyssegredig a gyssegro meibion Israel i'r ARGLWYDD, a'i aflendid arno; torrir ymaith yr enaid hwnnw oddi ger fy mron: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

4 Na fwyttâd neb o hiliogaeth Aaron o'r pethau cyssegredig, ac yntau yn wahan-glwyfus, neu ^ayn ddiferllyd, ^bhyd oni lanhâer ef: na'r hwn a ^cgyffyrddo â dim wedi ei halogi wrth y marw, na'r hwn ^dyr el oddi wrtho ddisgyniad had;

5 Na'r un a ^egyffyrddo âg un ymlusgiad, trwy yr hwn y gallo fod yn aflan, neu â ^fdyn y byddai aflan o'i blegid, pa aflendid bynnag fyddo arno:

6 A'r dyn a gyffyrddo âg ef, a fydd aflan hyd yr hwyr; ac na fwyttâd o'r pethau cyssegredig, oddi eithr iddo olchi ei gnawd mewn dwfr.

7 A phan fachludo yr haul, glân fydd; ac wedi hynny bywtâd o'r pethau cyssegredig: canys ei fwyd ef *yw* hwn.

8 Ac ^gna fwyttâd o ddim wedi marw ei hun, neu wedi ei ysglyfaethu, i fod yn aflan o'i blegid: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

9 Ond cadwant fy neddf i, ac na ddygant bechod *bob* yn arnynt eu hunain, i farw o'i blegid, pan halogant hi: myfi *yw* yr ARGLWYDD eu sancteiddyd hwynt.

10 Ac ^hna fwyttâd un alltud o'r peth cyssegredig: dieithrddyn yr

⁸ Neu, ymhaloga, &c. gan butteinio.

^e Exod. 30. 30.
^f Exod. 28. 2. pen. 16. 32.
^g pen. 10. 6.

^h Exod. 28. 36.

ⁱ Ezec. 44. 22.

⁴ Neu, ymborth.

^k pen. 22. 23.

⁵ Neu, ry eiddil.

^a pen. 15. 2.

^b pen. 14. 2.

^a 13. 13.

^c Num. 19.

11.

^d pen. 15. 16.

^e pen. 11. 24.

^f pen. 15. 7.

19.

^g Exod. 22.

31.

pen. 17. 15.

Ezec. 44.

31.

^h Edrych

1 Sam. 21. 6.

Cyn CRIST 1490.			Cyn CRIST 1490.
2 Heb. a giorth ei ariun.	offeiriad, a'r gwas cyflog, ni chaiff fwytta y peth cyssegredig. 11 Ond pan bryno yr offeiriad ddyn ² am ei arian, hwnnw a gaiff fwytta o hono, a'r hwn a aner yn ei dŷ ef: y rhai hyn a gânt fwytta o'i fara ef.	gellwch ei offrymmu yn offrwm gwirfodd; ond dros adduned ni bydd cymmeradwy. 24 Nac offrymmwch i'r ARGWLWYDD ddim wedi llethu, neu ysigo, neu ddryllo, neu dorri; ac na wnewch yn eich tir y <i>fath beth</i> .	
	12 A merch yr offeiriad, pan fyddo hi eiddo gwr dieithr, ni chaiff hi fwytta o offrwm y pethau cyssegr-edig.	25 Ac nac offrymmwch o law un dieithr fwyd eich DUW o'r holl bethau hyn: canys <i>y mae</i> eu llygredig-aeth ynddynt; anaf <i>sydd</i> arnynt: ni byddant gymmeradwy drosoch.	
1 pen. 10. 14.	13 Ond merch yr offeiriad, os gweddw fydd hi, neu wedi ysgar, a heb blant iddi, ac wedi dychwelyd i dŷ ei thad, a gaiff fwytta o fara ei thad, ¹ megis <i>yn</i> ei hieuengetid; ac ni chaiff neb dieithr fwytta o hono.	26 ¶ A llefarodd yr ARGWLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd, 27 Pan aner eidion, neu ddafad, neu afr, bydded saith niwrnod dan ei fam; o'r wythfed dydd ac o hynny allan y bydd cymmeradwy yn offrwm o aberth tanllyd i'r ARGWLWYDD.	P Exod. 22. 30. a 23. 19. a 34. 26. Deut. 14. 21.
	14 ¶ A phan fwyttao un beth cyssegredig mewn anwybod; yna chwaneged ei bummed ran atto, a rhodded gyd â'r peth cyssegredig i'r offeiriad.	28 Ac am fuwch neu ⁵ ddafad, na leddwch hi ^a a'i llwdn yn yr un dydd. 29 A phan aberthoch aberth diolch i'r ARGWLWYDD, offrymmwch wrth eich ewyllys eich hunain.	5 Neu, <i>afr</i> . 9 Deut. 22. 6.
3 Neu, ymlynyth- ant a chosp.	15 Ac na halogant gyssegredig bethau meibion Israel, y rhai a offrymmant i'r ARGWLWYDD. 16 Ac na ³ wnant iddynt ddwyn cosp camwedd, pan fwyttaont eu cyssegredig bethau hwynt: o herwydd myfi <i>yw</i> yr ARGWLWYDD eu sancteiddydd.	30 Y dydd hwnnw y bywtteir ef; ^r na weddillwch o hono hyd y bore: myfi <i>yw</i> yr ARGWLWYDD. 31 Cedwch chwithau fy ngorchymynion, a gwnewch hwynt: myfi <i>yw</i> yr ARGWLWYDD.	r pen. 7. 15.
	17 ¶ A llefarodd yr ARGWLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd, 18 Llefara wrth Aaron, ac wrth ei feibion, ac wrth holl feibion Israel, a dywed wrthynt, ^k Pwy bynnag o dŷ Israel, ac o ddieithr yn Israel, a offrymmo ei offrwm yn ol ei holl addunedau, ac yn ol ei holl roddion gwirfodd, y rhai a offrymmant i'r ARGWLWYDD yn boeth-offrwm;	32 Ac na halogwch fy enw sanctaidd, ond ^a sancteiddier fi ym mysg meibion Israel: myfi <i>yw</i> yr ARGWLWYDD eich sancteiddydd, 33 Yr hwn a'ch dygais chwi allan o dir yr Aipht, i fod yn DDUW i chwi: myfi <i>yw</i> yr ARGWLWYDD.	8 pen. 10. 3.
k pen. 1. 2, 3. 10.	19 Offrymmwch wrth eich ewyllys eich hun, un gwrryw perffeithgwbl, o'r eidionau, o'r defaid, neu o'r geifr.	PENNOD XXIII. 1 Gwyliau yr Arglwydd. 3 Y Sabbath. 4 Y Pasc. 9 Yr ysgub flaen-ffrwyth. 15 Gwyl y Sulgwyn. 22 Rhaid yw gadael peth i'r tlodion i'w loffa. 23 Gwyl yr udgryn. 26 Y dydd cymmod. 33 Gwyl y pebyll.	
1 Deut. 15. 21. a 17. 1. Mal. 1. 8.	20 ¹ Nac offrymmwch ddim <i>y byddo</i> anaf arno; o herwydd ni bydd efe gymmeradwy drosoch.	L LEFARODD yr ARGWLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd, 2 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Gwyliau yr ARGWLWYDD, y rhai a gyhoeddwyd yn gymmanfeydd sanctaidd, <i>ydyw</i> fy ngwyliau hyn.	
m pen. 3. 1.	21 A ^m phan offrymmo gwr aberth hedd i'r ARGWLWYDD, gan neillduo ei adduned, neu rodd ewyllysgar o'r eidionau, neu o'r praid, bydded berffeith-gwbl, fel y byddo gymmeradwy: na fydded un anaf arno.	3 ^a Chwe diwrnod y gwneir gwaith; a'r seithfed dydd y bydd Sabbath gorphwysdra, <i>sef</i> cymmanfa sanctaidd; dim gwaith nis gwnewch: Sabbath <i>yw</i> efe i'r ARGWLWYDD yn eich holl drigfannau.	a Exod. 20. 9. a 23. 12. a 31. 13. a 34. 21. pen. 19. 3. Deut. 5. 13. Luc 13. 14.
n ad. 20.	22 ⁿ Y dall, neu yr ysig, neu yr anafus, neu y dafadenog, neu y crachlyd, neu y clafrrlyd, nac offrymmwch hwy i'r ARGWLWYDD, ac na roddwch aberth tanllyd o honynt ar allor yr ARGWLWYDD.	4 ¶ Dyma wyliau yr ARGWLWYDD, y gymmanfeydd sanctaidd, y rhai a gyhoeddwyd yn eu tymmor.	b Exod. 12. 18. a 13. 3. a 23. 15. a 34. 18. Num. 9. 2. a 28. 16. Deut. 16. 1.
4 Heb. myn.	23 A'r eidion, neu yr ⁴ oen a fyddo ^o gormod neu ry fychain ei aelodau,	5 ^b O fewn y mis cyntaf, ar y ped-	
o pen. 21. 18.			

Cyn
CRIST
1490.

werydd *dydd* ar ddeg o'r mis, yn y cyfnos, *y bydd* Pasc yr ARGLWYDD. 6 A'r pymthegfed dydd o'r mis hwnnw y bydd gwyl y bara croyw i'r ARGLWYDD: saith niwrnod y bwyttêwch fara croyw.

7 Ar y dydd cyntaf y bydd i chwi gymmanfa sanctaidd: dim caethwaith ni chewch ei wneuthur.

8 Ond offrymmwch ebyrth tanllyd i'r ARGLWYDD saith niwrnod: ar y seithfed dydd *bydded* cymmanfa sanctaidd; na wnewch ddim caethwaith.

9 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd, Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt,

10 ° Pan ddeloch i'r tir a roddaf i chwi, a medi o honoch ei gynhauaf; yna dygwch ²ysgub blaen-ffrwyth eich cynhauaf ar yr offeiriad.

11 Cyhwfaned yntau yr ysgub ger bron yr ARGLWYDD, i'ch gwneuthur yn gymmeradwy: trannoeth wedi y Sabbath y cyhwfana yr offeiriad hi.

12 Ac offrymmwch ar y dydd y cyhwfaner yr ysgub, oen blwydd, perffeith-gwbl, yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD.

13 A'i fwyd-offrwm o ddwy ddegfed ran o beilliaid wedi ei gymmysgu âg olew, yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD, yn arogl peraidd: a'i ddiod-offrwm *fydd* o win, pedwaredd *ran* hin.

14 Bara hefyd, nac *ÿd* wedi ei grasu, na thywysennau i'r, ni chewch eu bwytta hyd gorph y dydd hwnnw, nes dwyn o honoch offrwm eich Duw. Deddf dragywyddol trwy eich cenhedlaethau, yn eich holl drigfannau, *fydd hyn*.

15 ¶ A ^dchyfrifwch i chwi o drannoeth wedi y Sabbath, o'r dydd y dygoch ysgub y cyhwfan; saith Sabbath cyflawn fyddant:

16 Hyd drannoeth wedi y seithfed Sabbath, y cyfrifwch ddeng niwrnod a deugain; ac offrymmwch fwyd-offrwm newydd i'r ARGLWYDD.

17 A dygwch o'ch trigfannau ddwy dorth gyhwfan, dwy ddegfed ran o beilliaid fyddant: yn lefeinllyd y pobir hwynt, °yn flaen-ffrwyth i'r ARGLWYDD.

18 Ac offrymmwch gyd â'r bara saith oen blwyddiaid, perffeithgwbl, ac un bustach ieuange, a dau hwrdd: poeth-offrwm i'r ARGLWYDD fyddant hwy, ynghyd â'u bwyd-offrwm a'u diod-offrwm; *sef*

aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

19 Yna aberthwch ^fun bwch geifr yn bech-aberth, a dau oen blwyddiaid ^gyn aberth hedd.

20 A chyhwfaned yr offeiriad hwynt, ynghyd â bara y blaen-ffrwyth, yn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD, ynghyd â'r ddau oen: ^hcyssegredig i'r ARGLWYDD ac eiddo yr offeiriad fyddant.

21 A chyhoeddwch, o fewn corph y dydd hwnnw, y bydd cymmanfa sanctaidd i chwi; dim caethwaith nis gwnewch. Deddf dragywyddol, yn eich holl drigfannau, trwy eich cenhedlaethau, *fydd hyn*.

22 ¶ A phan fedoch gynhauaf eich tir, na lwyrfeda gyrrau dy faes, ^kac na loffa loffion dy gynhauaf; gâd hwynt i'r tlawd a'r dieithr: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

23 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

24 Llefara wrth feibion Israel gan ddywedyd, Ar y ^lseithfed mis, ar *y dydd* cyntaf o'r mis, y bydd i chwi Sabbath, yn goffadwriaeth caniad udgyrn, a chymmanfa sanctaidd.

25 Dim caethwaith nis gwnewch; ond offrymmwch ebyrth tanllyd i'r ARGLWYDD.

26 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

27 ^mY degfed *dydd* o'r seithfed mis hwn, *y bydd* dydd cymmod; cymmanfa sanctaidd fydd i chwi: yna cystuddiwech eich eneidiau, ac offrymmwch ebyrth tanllyd i'r ARGLWYDD.

28 Ac na wnewch ddim gwaith o fewn corph y dydd hwnnw: o herwydd dydd cymmod *yw*, i wneuthur cymmod dros och ger bron yr ARGLWYDD eich DUW.

29 Canys pob enaid a'r ni chystuddier o fewn corph y dydd hwn, ⁿa dorrir ymaith oddi wrth ei bobl.

30 A phob enaid a wnelo ddim gwaith o fewn corph y dydd hwnnw, difethaf yr enaid hwnnw hefyd o fysg ei bobl.

31 Na wnewch ddim gwaith. Deddf dragywyddol, trwy eich cenhedlaethau, yn eich holl drigfannau, *yw hyn*.

32 Sabbath gorphwysdra *yw* efe i chwi; cystuddiwech chwithau eich eneidiau ar y nawfed *dydd* o'r mis,

Cyn
CRIST
1490.

^f pen. 4. 2,
3, 28.

^g pen. 3. 1.

^h Num. 18.
12,
Deut. 18. 4.

ⁱ pen. 19. 9.

^k Deut. 24.
19.

^l Num. 29. 1.

^m pen. 16. 29.
Num. 29. 7.

ⁿ Gen. 17.
14.

c Exod. 23.
16. a. 34. 22.
Num. 28.
26.
Deut. 16. 9.
2 Neu,
dyrnaid.
Heb. omer.

^d Deut. 16. 9.

e Exod. 23.
16. 19.
a 34. 26.
Num. 15.
17. a 28. 26.
Deut. 26. 1.

Cyn
CRIST
1490.

³ Heb.
gorphwys-
wch.

^o Exod. 23.
16.
Num. 23.
12.
Deut. 16.
13.

^P Ioan 7. 37.

^q 2 Chron.
7. 9.

⁴ Heb.
dydd gwa-
hardedig.

^r Neh. 8. 15.

⁵ Neu,
geingcian.

yn yr hwyr: o hwyr i hwyr y ³ced-
wch eich Sabbath.

33 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth Moses gan ddywedyd,

34 Llefara wrth feibion Israel, gan
ddywedyd, °Ar y pymthegfed dydd
o'r seithfed mis hwn *y bydd* gwyl y
pebyll saith niwrnod i'r ARGLWYDD.

35 Ar y dydd cyntaf *y bydd* cym-
manfa sanctaidd: dim caethwaith
nis gwnewch.

36 Saith niwrnod yr offrymmwch
aberth tanlyd i'r ARGLWYDD: ^Par
yr wythfed dydd ^qy bydd cymmanfa
sanctaidd i chwi; a chwi a offrym-
mwch aberth tanlyd i'r ARGLWYDD:

⁴uchel wyl *yw* hi; na wnewch ddim
caethwaith.

37 Dyma wyliau yr ARGLWYDD,
y rhai a gyhoeddwyh yn gymman-
feydd sanctaidd, i offrymmu i'r AR-
GLWYDD aberth tanlyd, offrmw
poeth, bwyd-offrmw, aberth, a diod-
offrmw; pob peth yn ei ddydd:

38 Heb law Sabbathau yr AR-
GLWYDD, ac heb law eich rhoddion
chwi, ac heb law eich holl adduned-
au, ac heb law eich holl offrymmau
gwirfodd, a roddoch i'r ARGLWYDD.

39 Ac ar y pymthegfed dydd o'r
seithfed mis, pan gynhulloch ffirwyth
eich tir, cedwch wyl i'r ARGLWYDD
saith niwrnod: *bydded* gorphwys-
dra ar y dydd cyntaf, a gorphwys-
dra ar yr wythfed dydd.

40 °Ar dydd cyntaf cymmerwch i
chwi ⁵ffirwyth pren prydferth, cang-
hennau palmwydd, a brig pren cae-
adfrig, a helyg afon; ac ymlawen-
hêwch ger bron yr ARGLWYDD eich
DUW saith niwrnod.

41 A chedwch hon yn wyl i'r AR-
GLWYDD saith niwrnod yn y flwydd-
yn: deddf dragwyddol yn eich
cenedlaethau *yw*; ar y seithfed
mis y cedwch hi *yn wyl*.

42 Mewn bythod yr arhoswch saith
niwrnod; pob priodor yn Israel a
drigant mewn bythod:

43 Fel y gwypo eich cenedlaeth-
au chwi mai mewn bythod y perais
i feibion Israel drigo, pan ddygais
hwynt allan o dir yr Aipht: myfi
yw yr ARGLWYDD eich DUW.

44 A thraethodd Moses wyliau yr
ARGLWYDD wrth feibion Israel.

PENNOD XXIV.

1 Olew y llusernau. 5 Y bara gosod. 10 Mab
Selomith yn cablu. 13 Cyfraith cabled, 17
a llufruddiaeth. 18 Am golled. 23 Llabyddio
y cablwr.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,

2 °Gorchymyn i feibion Israel
ddwyn attat olew olew-wydden pur,
coethedig, i'r goleuni, i beri i'r
lampau ²gynneu bob amser.

3 O'r tu allan i wahanlen y dyst-
iolaeth, ym mhabell y cyfarfod, y
trefna Aaron ef o hwyr hyd fore,
ger bron yr ARGLWYDD, bob amser.
Deddf dragwyddol trwy eich cen-
hedlaethau *fydd hyn*.

4 Ar y canhwyllbren ^bpur y trefna
efe y lampau ger bron yr ARGLWYDD
bob amser.

5 ¶ A chymmer beilliaid, a phoba
ef yn ddeuddeg °teisen: dwy ddeg-
fed ran fydd pob teisen.

6 A gosod hwynt yn ddwy res,
chwech *yn* y rhes, ar y bwrdd pur,
ger bron yr ARGLWYDD.

7 A dod thus pur ar bob rhes, fel y
byddo ar y bara, yn goffadwriaeth,
ac yn aberth tanlyd i'r ARGLWYDD.

8 Ar bob dydd Sabbath y trefna
efe hyn ger bron yr ARGLWYDD bob
amser, yn gyfammod dragwyddol
oddi wrth feibion Israel.

9 A ^dbydd eiddo Aaron a'i feibion;
a hwy a'i bwytyt yn y lle sanctaidd:
canys sancteiddiolaf *yw* iddo ef o
ebyrth tanlyd yr ARGLWYDD, *trwy*
ddeddf dragwyddol.

10 ¶ A mab gwraig o Israel, a
hwn yn fab gwr o'r Aipht, a aeth
allan ym mysg meibion Israel; a
mab yr Israelees a gwr o Israel a
ymgynhennasant yn y gwersyll.

11 A mab y wraig o Israel a gabl-
odd enw *yr ARGLWYDD*, ac a fell-
digodd: yna y dygasant ef at Mo-
ses: ac enw ei fam oedd Selomith,
merch Dibri, o lwyth Dan.

12 °A gosodasant ef yngharchar,
fel yr hysbysid iddynt o enau yr
ARGLWYDD *beth a wnaent*.

13 A llefarodd yr ARGLWYDD wrth
Moses, gan ddywedyd,

14 Dwg y cablydd i'r tu allan i'r
gwersyll: a ^rrhoddod pawb a'i clyw-
sant ef eu dwylaw ar ei ben ef, a
llabyddied yr holl gynnulleidfa ef.

15 A llefara wrth feibion Israel,
gan ddywedyd, Pwy bynnag a gablo
ei DDuw, a ddwg ei bechod.

16 A ^slladder yn farw yr hwn a
felldithio enw yr ARGLWYDD; yr
holl gynnulleidfa gan labyddio a'i
llabyddiant ef: lladder yn gystal y
dieithr, a'r priodor, pan gablo efe
enw yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
1490.

^a Exod. 27.
20.

² Heb.
dgyrchafu.

^b Exod. 31.8.

^c Exod. 25.
30.

^d Exod. 29.
33.
pen. 8. 31.
1 Sam. 21.6.
Matt. 12. 4.

^e Num. 15.
34.

^f Deut. 13. 9.
a 17. 7.

^g 1 Bren.
21. 10, 13.

Cyn
CRIST
1490.b Exod. 21.
12.Num. 35.
31.Deut. 19.
21.3 Heb.
a darawo
einioes
dyn.4 Heb.
einioes am
einioes.1 Exod. 21.
24.Deut. 19.
21.

Matt. 5. 38.

k Exod. 21.
33.1 Exod. 12.
49.

17 ¶ ^aA'r neb a ³laddo ddyn, lladder yntau yn farw.

18 A'r hwn a laddo anifail, taled am dano; ⁴anifail am anifail.

19 A phan wnelo un anaf ar ei gymmydog; fel ¹y gwnaeth, gwneler iddo:

20 Torriad am dorriad, llygad am lygad, dant am ddant: megis y gwnaeth anaf ar ddyn, felly gwneler iddo yntau.

21 ^kA'r hwn a laddo anifail, a dâl am dano: a laddo ddyn, a leddir.

22 Bydded ¹un farn i chwi; bydded i'r dieithr, fel i'r priodor: myfi *ydwyf* yr ARGLWYDD eich DUW.

23 ¶ A mynegodd Moses *hyn* i feibion Israel: a hwynt a ddygasant y cablydd i'r tu allan i'r gwersyll, ac a'i llabyddiasant of â cherrieg. Felly meibion Israel a wnaethant megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

PENNOD XXV.

1 Sabbath y seithfed flwyddyn. 8 Y Jubili yn y ddegfed flwyddyn a deugain. 14 Am orthrymmu. 18 Bendith am ufudd-dod. 23 Gollyngiad tiroedd, 29 a thaf. 35 Tosturio wrth y llawd. 39 Esmwyth drin caethion. 47 Adbrynu gweision.

LEFARODD yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, ym mynydd Sinai, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Pan ddeloch i'r tir yr hwn a roddaf i chwi; yna gorphwysed y tir ^aSabbath i'r ARGLWYDD.

3 Chwe blynedd yr heui dy faes, a chwe blynedd y torri dy winllan, ac y cesgli ei chnwd.

4 Ac ar y seithfed flwyddyn y bydd Sabbath gorphwysdra i'r tir, *sef* Sabbath i'r ARGLWYDD: na haua dy faes, ac na thorr dy winllan.

5 ^bNa chynhauafa yr hyn a dyfo o hono ei hun, ac na chasgl ²rawnwin dy winnydden ni theclaist: bydd yn flwyddyn orphwysdra i'r tir.

6 Ond bydded *ffrwyth* Sabbath y tir yn ymborth i chwi; *sefi* ti, ac i'th wasanaethwr, ac i'th wasanaethferch, ac i'th weinidog cyflog, ac i'th alltud yr hwn a ymdeithio gyd â thi,

7 I'th anifail hefyd, ac i'r bwystfil *fydd* yn dy dir, y bydd ei holl gnwd yn ymborth.

8 ¶ Cyfrif hefyd i ti saith Sabbath o flynyddoedd, *sef* saith mlynedd seithwaith; dyddiau y saith Sabbath o flynyddoedd fyddant i ti yn naw mlynedd a deugain.

9 Yna pâr ganu i ti udgorni ³y jubili ar y seithfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis; ^car ddydd y cymmod cewch yr udgorn trwy eich holl wlad.

10 A sancteiddwch y ddegfed flwyddyn a deugain, a chyhoeddwch ryddid yn y wlad i'w holl drigolion: jubili fydd hi i chwi; a dychwelwch bob un i'w etifeddiaeth, ie, dychwelwch bob un at ei deulu.

11 Y ddegfed flwyddyn a deugain honno fydd jubili i chwi: na hewch, ac na fedwch ei chnwd a dyfo o hono ei hun; ac na chynhullwch ei gwinwydden ni thaelwch.

12 Am ei *bod* yn jubili, bydded sanctaidd i chwi: o'r maes y bwyttêwch ei ffrwyth hi.

13 O fewn y flwyddyn jubili hon y dychwelwch bob un i'w etifeddiaeth.

14 Pan werthech ddim i'th gymmydog, neu brynu ar law dy gymmydog, na orthrymmwch bawb eich gilydd.

15 Pryn gan dy gymmydog yn ol rhifedi y blynyddoedd ar ol y jubili; a gwerthed efe i tithau yn ol rhifedi blynyddoedd y cnydau.

16 Yn ol amltra y blynyddoedd y chwanegi ei bris, ac yn ol anamltra y blynyddoedd y lleihêi di ei bris: o herwydd rhifedi y cnydau y mae efe yn ei werthu i ti.

17 Ac na orthrymmwch bob un ei gymmydog; ond ofna dy DDUW: canys myfi *ydwyf* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

18 ¶ Gwnewch chwithau fy neddfau, a chedwch fy marnedigaethau, a gwnewch hwynt; a chedwch drigo yn y tir yn ddiogel.

19 Y tir hefyd a rydd ei ffrwyth; a ^dchedwch fwytta digon, a thrigo ynddo yn ddiogel.

20 Ac hefyd os dywedwch, Beth a fywtâwn y seithfed flwyddyn? wele, ni chawn hau, ac ni chawn gynnul ein cnwd:

21 Yna mi a archaf fy mendith arnoch y chweched flwyddyn; a hi a ddwg ei ffrwyth *i wasanaethu* dros dair blynedd.

22 A'r wythfed flwyddyn yr hewch; ond bwyttêwch o'r hen gnwd hyd y nawfed flwyddyn: nes dyfod ei chnwd hi, y bwyttêwch o'r hen.

23 ¶ A'r tir ni cheir ei werthu ⁴y llwyr: canys eiddof fi *yw* y tir; o herwydd ^edieithriaid ac alltudion *ydych* gyd â mi.

Cyn
CRIST
1491.3 Heb.
uchelsain.
c pen. 23. 27.

1491.

a Exod. 23.
10.
Edrych
pen. 26. 34.b 2 Bren.
19. 29.
2 Heb.
rawnwin
dy neilldu-
aeth.

d pen. 26. 5.

4 Heb.
i'w dorri
ymaith.
e Ps. 119. 19.
1 Petr 2. 11.

Cyn
CRIST
1491.

Edrych
Ruth 3. 2,
9, 12
Jer. 32. 7.

24 Ac yn holl dir eich etifeddiaeth rhoddwch ollngdod i'r tir.

25 ¶ Os tloda dy frawd, a gwerthu *dim* o'i etifeddiaeth, a 'dyfod ei gyfnesaf i'w ollwng; yna efe a gaiff ollwng yr hyn a werthodd ei frawd.

26 Ond os y gwr ni bydd ganddo neb a'i gollyngo, a chyrhaeddwyd o'i law ef ei hun gael digon i'w ollwng:

27 Yna cyfrifed flynyddoedd ei werthiad, a rhoddod drachefn yr hyn fyddo dros ben i'r gwr yr hwn y gwerthodd ef iddo; felly aed eil-waith i'w etifeddiaeth.

28 Ac os ei law ni chaiff ddigon i dalu iddo; yna bydded yr hyn a werthodd efe yn llaw yr hwn a'i prynodd hyd flwyddyn y jubili; ac yn y jubili yr â yn rhydd, ac efe a ddychwel i'w etifeddiaeth.

29 A phan wertho gwr dŷ annedd o fewn dinas gaerog; yna bydded ei ollngdod hyd *ben* blwyddyn gyflawn wedi ei werthu: *dros* flwyddyn y bydd rhydd ei ollwng ef.

30 Ac oni ollngir cyn cyflawni iddo flwyddyn gyfan; yna sicrhâer y tŷ, yr hwn *fydd* yn y ddinas gaerog, yn llwyr i'r neb a'i prynodd, *ac* i'w hiliogaeth: nid â yn rhydd yn y jubili.

31 Ond tai y trefi nid oes caer-au o amgylch iddynt, a gyfrifir fel meusydd: bid gollyngdod iddynt, ac yn y jubili yr ânt yn rhydd.

32 Ond ²dinasoedd y Lefiaid, a thai dinasoedd y hetifeddiaeth hwynt, bid i'r Lefiaid eu gollwng bob amser.

33 Ac os ⁵pryn un gan y Lefiaid; yna aed y tŷ a werthwyd, a dinas ei etifeddiaeth ef, allan yn y jubili: canys tai dinasoedd y Lefiaid *ydwy* eu hetifeddiaeth hwynt ym mysg meibion Israel.

34 Ac ni cheir gwerthu maes pentrefol eu dinasoedd hwynt: canys etifeddiaeth dragywyddol *yw* efe iddynt.

35 ¶ A phan dlodo dy frawd gyd â thi, a llesgâu o'i law; ⁶cynnorthwya ef, fel y byddo byw gyd â thi; *er ei fod* yn ddeithrddyn, neu yn alltud.

36 ¹Na chymmer ganddo occraeth na llog: ond ¹ofna dy DDUW; a gâd i'th frawd fyw gyd â thi.

37 Na ddod dy arian iddo ar usuriaeth, ac na ddod dy fwyd iddo ar log.

38 Myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi, yr hwn a'ch dygais all-

an o dir yr Aipht, i roddi i chwi dir Canaan, *ac* i fod yn DDUW i chwi.

39 ¶ A ^kphan dlodo dy frawd gyd â thi, a'i werthu ef i ti; na ⁷wna iddo wasanaethu yn gaethwas.

40 Bydded gyd â thi fel gwein-idog cyflog, fel ymdeithydd; hyd flwyddyn y jubili y caiff wasanaethu gyd â thi.

41 Yna aed oddi wrthyt ti, efe a'i blant gyd âg ef, a dychweled at ei dylwyth, ac aed drachefn i etifeddiaeth ei dadau.

42 Canys fy ngweision i ydynt, y rhai a ddygais allan o dir yr Aipht: na werther hwynt ⁸fel caethweision.

43 ¹Na feistrola arno ef yn galed; ond ofna dy DDUW.

44 A *chymmer* dy wasanaethwr, a'th wasanaethferch, y rhai fyddant i ti, o fysg y cenhedloedd y rhai *ydwynt* o'ch amgylch: o honant y prynwch wasanaethwr a gwasanaethferch.

45 A hefyd o blant yr alltudion y rhai a ymdeithiant gyd â chwi, prynwch o'r rhai hyn, ac o'u tylwyth y rhai *ynt* gyd â chwi, y rhai a genhedlasant hwy yn eich tir chwi: byddant hwy i chwi yn feddiant.

46 Ac etifeddwyd hwynt i'ch plant ar eich ol, i'w meddiannu *hwynt* yn etifeddiaeth; gwnewch iddynt eich gwasanaethu byth: ond eich brodyr, meibion Israel, na feistrolwch yn galed y naill ar y llall.

47 ¶ A phan gyrhaeddo llaw dyn dieithr neu ymdeithydd *gyfoeth* gyd â thi, ac i'th frawd dlodi yn ei ymyl ef, a'i werthu ei hun i'r dieithr yr hwn *fydd* yn trigo gyd â thi, neu i un o hiliogaeth tylwyth y dieithrddyn:

48 Wedi ei werthu, ceir ei ollwng yn rhydd; un o'i frodyr a gaiff ei ollwng yn rhydd;

49 Naill ai ei ewythr, ai mab ei ewythr, a'i gollwng ef yn rhydd; neu *un* o'i gyfnesaf ef, o'i dylwyth ei hun, a'i gollwng yn rhydd; neu, os ei law a gyrhaedd, gollynged efe ef ei hun.

50 A chyfrifed â'i brynwr, o'r flwyddyn y gwerthwyd ef, hyd flwyddyn y jubili: a bydded arian ei werthiad ef fel rhifedi y blyn-yddoedd; megis dyddiau gwein-idog cyflog y bydd gyd âg ef.

51 Os llawer *fydd* o flynyddoedd yn ol; taled ei ollngdod o arian ei brynedigaeth yn ol hynny.

52 Ac os ychydig flynyddoedd

Cyn
CRIST
1491.

^k Exod. 21. 2.
Deut. 15.
12.

⁷ Heb.
na wasanaetha mo honot dy hun âg ef a'i wasanaeth.

⁸ Heb.
â gwerth caethwas.
¹ Eph. 6. 9.
Col. 4. 1.

Edrych
Num. 35. 2,
Jos. 21. 2,
&c.

⁶ gollwng.

⁶ Heb.
cr. yf. ha.

^k Exod. 22.
25.
Deut. 23.
19.
Diar. 28. 8.
Ezec. 18. 8.
a 22. 12.
¹ Neh. 5. 9.

Cyn
CRIST
1491.

fydd yn ol hyd flwyddyn y jubili, pan gyfrifo âg ef; taled ei ollyng-dod yn ol ei flynyddoedd.

53 Megis gwas cyflog o flwyddyn i flwyddyn y bydd efe gyd âg ef: ac na feistroled arno yn galed yn dy olwg di.

9 Nen, yn y
modd hyn.

54 Ac os efe ni ollyngir o fewn y blynyddoedd hyn; yna aed allan flwyddyn y jubili, efe a'i blant gyd âg ef.

55 Canys gweision i mi yw meibion Israel; fy ngweision ydynt, y rhai a ddygais o dir yr Aipht: myfi ydwyf yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

PENNOD XXVI.

1 Am ddelw-addoliaeth. 2 Am grefydd. 3 Bendith i'r rhai a gadwant y gorchymynion; 14 a melldith i'r rhai a'u torrânt. 40 Duw yn addaw cofio y rhai a edifarhânt.

a Exod. 20. 4.
Deut. 5. 8.
a 16. 22.
a 27. 15.
Ps. 97. 7.

NA wnewch a eilunod i chwi, ac na chodwch i chwi ddelw gerfiedig, na cholofn, ac na roddwch ²ddelw faen yn eich tir i ymgrymmu iddi: canys myfi yw yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

2 Heb.
faen llun.

b pen. 19. 30.

2 ^bFy Sabbathau i a gedwch, a'm cyssegr i a berchwch: myfi ydwyf yr ARGLWYDD.

c Deut. 28. 1.

3 ¶ ^cOs yn fy neddfau i y rhodiwch, a'm gorchymynion a gedwch, a'u gwneuthur hwynt;

4 Yna mi a roddaf eich gwlaw yn ei amser, a rhydd y ddaear ei chynnyrch, a choed y maes a rydd eu ffirwyth.

d Amos 9.
13.

5 ^dA'ch dyrnu a gyrhaedd hyd gynhauaf y grawnwin, a chynhauaf y grawnwin a gyrhaedd hyd amser hau; ^ea'ch bara a fwyttêwch yn ddigonol, ^fac yn eich tir y trigwch yn ddiogel.

e pen. 25. 19.
f Es. 35. 9.
Ezec. 34.
25.

6 Rhoddaf heddwch hefyd yn y tir, a ^ggorweddwch hefyd heb ddychrynydd: a gwnaf i'r bwystfil niweidiol ^hddarfod o'r tir; ac nid â cleddyf trwy eich tir.

g Job 11. 19.
Es. 35. 9.
Ezec. 34.
25.
h beiddo.

7 Eich gelynion hefyd a erlidiwch, a syrthiant o'ch blaen ar y cleddyf.

h Deut. 32.
30.
Jos. 23. 10.

8 A ^hphump o honoch a erlidia gant, a chant o honoch a erlidia ddengmil; a'ch gelynion a syrth o'ch blaen ar y cleddyf.

9 A mi a edrychaf am danoch, ac a'ch gwnaf yn ffirwythlawi, ac a'ch amlhâf, ac a gadarnhâf fy nghyf-ammmod â chwi.

10 A'r hen ystôr a fwyttêwch, ië, yr hen a fwriwch chwi allan o achos y newydd.

i Ezec. 37.
26.

11 ⁱRhoddaf hefyd fy nhabernacl

yn eich mysg; ac ni ffeiddia fy enaid chwi.

12 ^kA mi a rodiaf yn eich plith; a byddaf yn DDUW i chwi, a chwithau a fyddwch yn bobl i mi.

13 Myfi yw yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn a'ch dygais chwi allan o dir yr Aipht, rhag eich bod yn gaeth-weision iddynt; a thorrais rwybau eich iau, a gwneuthum i chwi rodio yn sythion.

14 ¶ ^lOnd os chwi ni wrandêwch arnaf, ac ni wnewch yr holl orchymynion hyn;

l Deut. 28.
15.
Galar. 2. 17.
Mal. 2. 2.

15 Os fy neddfau hefyd a ddirmygwch, ac os eich enaid a ffeiddia fy marnedigaethau, heb wneuthur fy holl orchymynion, ond torri fy nghyfammmod;

16 Minnau hefyd a wnaif hyn i chwi: gosodaf yn oruchaf arnoch ddychryn, darfodedigaeth, a'r cryd poeth, y rhai a wna i'r llygaidd ballu, ac a ofidiant eich eneidiau: a ^mheuwc eich had yn ofer; canys eich gelynion a'i bwytyt.

m Job 31. 8.
Jer. 5. 17.
a 12. 13.

17 Ac ⁿa osodaf fy wyneb i'ch erbyn, a chwi a syrthiwch o flaen eich gelynion; a'ch caseion a feistrola arnoch; ^offowch hefyd pan na byddo neb yn eich erlid.

n pen. 17. 10.

18 Ac os er hyn ni wrandêwch arnaf, yna y chwanegaf eich cospi chwi saith mwy am eich pechodau.

19 A mi a dorraf falchder eich nerth chwi; a gwnaf eich nefoedd chwi fel haiarn, a'ch tir chwi fel pres:

20 A'ch cryfder a dreulir yn ofer: canys eich tir ni rydd ei gynnyrch, a choed y tir ni roddant eu ffirwyth.

21 ¶ Ac os rhodiwch y'ngwrthwyneb i mi, ac ni fynnwch wrandaw arnaf fi; mi a chwanegaf bla saith mwy arnoch yn ol eich pechodau.

22 ^pAc anfonaf fwystfil y maes yn eich erbyn, ac efe a'ch gwna chwi yn ddiblant, ac a ddifetha eich anifeiliaid, ac a'ch lleihâf chwi; ^qa'ch ffyrdd a wneir yn anialwch.

p Deut. 32.
24.
Ezec. 5. 17.

23 Ac os wrth hyn ni chymmerwch ddysg gennyf, ond rhodio yn y gwrthwyneb i mi;

24 ^rYna y rhodiaf finnau yn y gwrthwyneb i chwithau, a mi a'ch cospaf chwi hefyd etto yn saith mwy am eich pechodau.

r 2 Sam. 22.
27.
Ps. 18. 26.

25 A dygaf arnoch gleddyf yr hwn a ddial fy nghyfammmod: a phan ymgasgloch i'ch dinasoedd, yna yr anfonaf haint i'ch mysg; a chwi a roddir yn llaw y gelyn.

q Barn. 5. 6.
2 Chron.
15. 5.
Es. 33. 8.
Galar. 1. 4.

Cyn
CRIST
1491.• Ee. 3. 1.
Ezec. 4. 16.
a 14. 13.
• Mic. 6. 14.
Hag. 1. 6.• Deut. 23.
33.
Ezec. 5. 10.• 2 Chron.
34. 7.
Ezec. 6. 4.
5. 13.• Ps. 74. 7.
Galar. 1. 10.
Ezec. 9. 6.
a 21. 7.• Deut. 4. 27.
a 28. 62, 64.• 2 Chron.
36. 21.

• pen. 25. 2.

• Diar. 28. 1.

• Ee. 10. 4.

• Deut. 4. 27.
a 30. 1.
Neh. 1. 9.
Jer. 3. 25.
a 29. 12, 13.
Ezec. 4. 17.
a 6. 9.
a 20. 43.
a 24. 23.
a 33. 10.
a 36. 31.
Hos. 5. 15.
Zech. 10. 9.

26 *A phan dorrwyf ffon eich bara, yna deg o wragedd a bobant eich bara mewn un fwrn, ac a ddygant eich bara adref dan bwys: a *chwi a fwyttêwch, ac nis digonir chwi.

27 Ac os er hyn ni wrandêwch arnaf, ond rhodio y'ngwrthwyneb i mi;
28 Minnau a rodiaf y'ngwrthwyn-eb i chwithau mewn llid; a myfi, i'e myfi, a'ch cospaf chwi etto saith mwy am eich pechodau.

29 *A chwi a fwyttêwch gnawd eich meibion, a chnawd eich merch-
ed a fwyttêwch.

30 Eich uchelfeydd hefyd a ddin-ystriaf, ac *a dorraf eich delwau, ac a roddaf eich celaneddau chwi ar gelaneddau eich eilunod, a'm henaid a'ch ffeiddia chwi.

31 A gwnaf eich dinasoedd yn anghyfannedd, ac *a ddinystriaf eich cyssegroedd, ac ni aroglaf eich aroglau peraid.

32 A mi a ddinystriaf y tir; fel y byddo aruthr gan eich gelynyon, y rhai a drigant ynddo, o'i herwydd.

33 *Chwithau a wasgaraf ym mysg y cenhedloedd, a gwnaf dynnu cleddyf ar eich ol; a'ch tir fydd ddiffaethwch, a'ch dinasoedd yn anghyfannedd.

34 *Yna y mwynhâ y tir ei Sabbathau yr holl ddyddiau y byddo yn ddiffaethwch, a chwithau a fydd-
wch yn nhir eich gelynyon; yna y gorphwys y tir, ac y mwynhâ ei Sabbathau.

35 Yr holl ddyddiau y byddo yn ddiffaethwch y gorphwys; o herwydd na orphwysodd ar eich ^bSabbathau chwi, Pan oeddych yn trigo ynddo.

36 A'r hyn a weddillir o honoch, dygaf lesgedd ar eu calonnau yn nhir eu gelynyon; a *thrwst deilen yn ysgwyd a'u herlid hwynt; a ffoant fel ffoi rhag cleddyf; a syrthiant hefyd heb neb yn eu herlid.

37 A ^dsyrthiant bawb ar eu gil-ydd, megis o flaen cleddyf, heb neb yn eu herlid: ac ni ellwch sefyll o flaen eich gelynyon.

38 Difethir chwi hefyd ym mysg y cenhedloedd, a thir eich gelynyon a'ch bwyty.

39 A'r rhai a weddillir o honoch, *a doddant yn eu hanwireddau yn nhir eich gelynyon; ac yn anwireddau eu tadau gyd â hwynt y toddant.

40 Os cyffesant eu hanwiredd, ac anwiredd eu tadau, ynghyd â'u cam-wedd yr hwn a wnaethant i'm her-

byn, a hefyd rhodio o honynt yn y gwrthwyneb i mi;

41 A rhodio o honof finnau yn eu gwrthwyneb hwythau, a'u dwyn hwynt i dir eu gelynyon; os yno yr ymostwng eu calon ^dddienwaed-
edig, a'u bod yn foddllawn am eu cospedigaeth:

42 Minnau a gofiat fy nghyfammedd â Jacob, a'm cyfammedd hefyd âg Isaac, a'm cyfammedd hefyd âg Abra-
ham a gofiat; ac a gofiat y tir hefyd.

43 A'r tir a adewir ganddynt, ac a fwynhâ ei Sabbathau, tra fyddo yn ddiffaethwch hebddynt: a hwythau a foddlonir am eu cospedigaeth; o achos ac o herwydd dirmygu o hon-
ynt fy marnedigaethau, a ffeiddio o'u henaidd fy neddfau.

44 Ac er hyn hefyd, pan fyddont yn nhir eu gelynyon, ^enis gwrth-
odaf ac ni ffeiddiaf hwynt i'w di-
fetha, gan dorri fy nghyfammedd â hwynt: o herwydd myfi *ydyw* yr
ARGLWYDD eu Duw hwynt.

45 Ond cofiaf er eu mwyn gyfam-
mod y rhai gynt, y rhai a ddygais
allan o dir yr Aipht y'ngolwg y cen-
hedloedd, i fod iddynt yn DDUW:
myfi *ydyw* yr ARGLWYDD.

46 Dyma y deddfau, a'r barnedig-
aethau, a'r cyfreithiau, y rhai a
roddodd yr ARGLWYDD rhyngddo
ei hun a meibion Israel, ym myn-
ydd Sinai, trwy law Moses.

PENNOD XXVII.

1 Yr hwn a wnelo adduned hysbysol, eiddo yr
Arglwydd fydd. 3 Pris y cyfryso adduned.
9 Am anisail a rodder trwy adduned. 14
Am dg. 16 Am faes, a'i ollyngiad. 28 Ni
ryddhêir un dïofryd-beth. 32 Nid rhydd
newid y degwm.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a
dywed wrthynt, Pan addunedo neb
adduned neillduol, y dynion *fydd*
eiddo yr ARGLWYDD, yn dy bris di.

3 A bydd dy bris, am wryw o
fab ugain mlwydd hyd fab tri ugain
mlwydd, i'e, bydd dy bris ddeg siel
a deugain o arian, yn ol siel y
cyssegr.

4 Ac os benyw *fydd*, bydded dy
bris ddeg siel ar hugain.

5 Ac o fab pùm mlwydd hyd fab
ugain mlwydd, bydded dy bris am
wryw ugain siel, ac am fenyw ddeg
siel.

6 A bydded hefyd dy bris am wr-
ryw o fab misyriad hyd fab pùm

Cyn
CRIST
1491.• Edrych
Jer. 6. 10.
a 9. 25, 26.
Rhu. 2. 29.
Col. 2. 11.• Deut. 4. 31.
Rhu. 11. 2.

Cyn
CRIST
1491.Cyn
CRIST
1491.

mlwydd, bùm siel o arian; ac am fenyw dy bris *fydd* tri siel o arian.

7 Ac o fab tri ugeinmlwydd ac uchod, os gwrryw *fydd*, bydded dy bris bymtheg siel, ac am fenyw ddeg siel.

8 Ond os tlottach fydd efe na'th bris di; yna safed ger bron yr offeiriad, a phrisied yr offeiriad ef: yn ol yr hyn a gyrhaeddo llaw yr addunedydd, *felly* y prisia yr offeiriad ef.

9 ¶ Ond os anifail, yr hwn yr offrymmir o hono offrwm i'r ARGLWYDD, *fydd ei adduned*; yr hyn oll a roddir o'r cyfryw i'r ARGLWYDD, sanctaidd fydd.

10 Na rodded un arall am dano, ac na newidied ef, y da am y drwg, neu y drwg am y da: ac os gan newidio y newidia anifail am anifail; bydded hwnnw a bydded ei gyfnewid hefyd yn sanctaidd.

11 Ac os *adduned* afe un anifail aflan, yr hwn ni ddylent offrymmu o hono offrwm i'r ARGLWYDD; yna rhodded yr anifail i sefyll ger bron yr offeiriad:

12 A phrisied yr offeiriad ef, os da os drwg *fydd*: ²fel y prisiech di yr offeiriad ef, *felly* y bydd.

13 Ac os efe gan brynu a'i pryn; yna rhodded at dy bris di ei bummed *ran* yn ychwaneg.

14 ¶ A phan sancteiddio gwr ei dŷ yn sanctaidd i'r ARGLWYDD; yna yr offeiriad a'i prisia, os da os drwg *fydd*: megis y prisia yr offeiriad ef, *felly* y saif.

15 Ac os yr hwn a'i sancteiddiodd a ollwng ei dŷ yn rhydd; yna rhodded bummed *ran* arian dy bris yn ychwaneg atto, a bydded eiddo ef.

16 ¶ Ac os o faes ei etifeddiaeth y sancteiddia gwr i'r ARGLWYDD; yna bydded dy bris yn ol ei hauad: hauad homer o haidd *fydd* er deg siel a deugain o arian.

17 Os o flwyddyn y jubili y sancteiddia efe ei faes, yn ol dy bris di y saif.

18 Ond os wedi y jubili y sancteiddia efe ei faes; yna dogned yr offeiriad yr arian iddo, yn ol y blynyddoedd fyddant yn ol, hyd flwyddyn y jubili, a lleihâer ar dy bris di.

19 Ac os yr hwn a'i sancteiddiodd gan brynu a bryn y maes; yna rhodded bummed *ran* arian dy bris di yn ychwaneg atto, a bydded iddo ef.

20 Ac onis gollwng y maes, neu os gwerthodd y maes i wr arall; ni cheir ei ollwng mwy.

21 A'r maes fydd, pan elo efe allan yn y jubili, yn gyssegredig i'r ARGLWYDD, fel maes döfryd: a bydded yn feddiant i'r offeiriad.

22 Ac os ei dir pryn, yr hwn ni *bydd* o dir ei etifeddiaeth, a sancteiddia efe i'r ARGLWYDD;

23 Yna cyfrifed yr offeiriad iddo ddogn dy bris di, hyd flwyddyn y jubili; a rhodded yntau dy bris di yn gyssegredig i'r ARGLWYDD, y dydd hwnnw.

24 Y maes a â yn ei ol, flwyddyn y jubili, i'r hwn y prynasid ef ganddo, *sef* yr hwn *oedd* eiddo etifeddiaeth y tir.

25 A phob pris i ti fydd wrth siel y cyssegr: ^augain gerah fydd y siel.

26 ¶ Ond ^by cyntaf-anedig o anifail, yr hwn sydd flaen-ffrwyth i'r ARGLWYDD, na chyssegred neb ef, pa un bynnag ai eidion ai dafad *fyddo*: eiddo yr ARGLWYDD *yw* efe.

27 Ond os *ei adduned ef fydd* o anifail aflan; yna rhyddhâed ef yn dy bris di, a rhodded ei bummed *ran* yn ychwaneg atto: ac onis rhyddhâ, yna gwerther ef yn dy bris di.

28 ¶ Ond pob döfryd-beth a döfrydo un i'r ARGLWYDD, o'r hyn oll a *fyddo* eiddo ef, o ddyn neu o anifail, neu o faes ei etifeddiaeth, ni werthir, ac ni ryddhêir: pob döfryd-beth *sydd* sancteiddiolaf i'r ARGLWYDD.

29 Ni cheir gollwng yn rhydd un *anifail* döfrydog, yr hwn a döfryder gan ddyn: lladder yn farw.

30 ¶ A ^dholl ddegwm y tir, o had y tir, *ac* o ffrwyth y coed, yr ARGLWYDD a'u piau: cyssegredig i'r ARGLWYDD *yw*.

31 Ac os gwr gan brynu a bryn ddim o'i ddegwm, rhodded ei bummed *ran* yn ychwaneg atto.

32 A phob degwm eidion, neu ddafad, yr hyn oll ^ea elo dan y wialen; y degfed fydd cyssegredig i'r ARGLWYDD.

33 Nac edryched pa un ai da ai drwg *fydd* efe, ac na newidied ef: ond os gan newidio y newidia efe hwnnw, bydded hwnnw a bydded ei gyfnewid ef hefyd yn gyssegredig; ni ellir ei ollwng yn rhydd.

34 Dyma y gorchymynion a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses, i feibion Israel, ym mynydd Sinai.

² Heb.
yn ol dy
bris di.

^a Exod. 30.
13.
Num. 3. 47.
Ezec. 45.
12.

^b Exod. 13.
2, 12.

^c Jos. 6. 10.

^d Gen. 28.
22.
Num. 18.
21, 24.
Mal. 3. 8.
10.

^e Edrych
Jer. 33. 1.
Ezec. 20.
37.

PEDWERYDD LLYFR MOSES, YR HWN A ELWIR

NUMERI.

Cyn
CRIST
1490.

PENNOD I

1 *Dun yn peri rhifo y bobl. 5 Capteniaid y llwythau. 17 Rhifedf pob llwyth. 47 Neill-duo y Lefiaid i wasanaeth yr Arglwydd.*

AR ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, yn anialwch Sinai, ym mhabell y cyfarfod, ar y *dydd* cyntaf o'r ail mis, yn yr ail flwyddyn wedi eu dyfod hwy allan o dir yr Aipht, gan ddywedyd,

2 ^a Cymmerwch nifer holl gynnull-eidfa meibion Israel, yn ol eu teuluoedd, wrth *dŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, pob gwrryw wrth eu pennau;

3 O fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a allo fyned i ryfel yn Israel: ti ac Aaron a'u cyfrifwch hwynt yn ol eu lluoedd.

4 A bydded gyd â chwi wr o bob llwyth; sef y gwr pennaf o *dŷ* ei dadau.

5 ¶ A dyma enwau y gwŷr a safant gyd â chwi. O *lwyth* Reuben; Elisur mab Sedeur.

6 O *lwyth* Simeon; Selumiel mab Surisadaï.

7 O *lwyth* Judah; Nahson mab Aminadab.

8 O *lwyth* Issachar; Nethaneel mab Suar.

9 O *lwyth* Zabulon; Eliab mab Helon.

10 O feibion Joseph: dros Ephraim, Elisama mab Ammihud; dros Manasseh, Gamaliel mab Pedasur.

11 O *lwyth* Benjamin; Abidan mab Gideoni.

12 O *lwyth* Dan; Ahiezer mab Ammisadaï.

13 O *lwyth* Aser; Pagiel mab Ocran.

14 O *lwyth* Gad; Eliasaph mab Deuel.

15 O *lwyth* Naphtali; Ahira mab Enan.

16 Dyma rai enwog y gynnull-eidfa, tywysogion llwythau eu tadau, pennaethiaid miloedd Israel *oedd*-ynt hwy.

17 ¶ A chymmerodd Moses ac Aaron y gwŷr hyn a hysbysasid wrth *eu* henwau;

18 Ac a gasglasant yr holl gynnull-eidfa ynghyd ar y *dydd* cyntaf o'r ail mis; a rhoddasant eu hachau, trwy eu teuluoedd, yn ol *tŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, erbyn eu pennau.

19 Megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD i Moses, felly y rhifodd efe hwynt yn anialwch Sinai.

20 ¶ A meibion Reuben, cyntaf-anedig Israel, wrth eu cenedl eu hun, yn ol eu teuluoedd, o *dŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, erbyn eu pennau, pob gwrryw o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a allai fyned i ryfel;

21 Y rhai a rifwyd o honynt, *sef* o lwyth Reuben, *oedd* chwe mil a deugain a phum cant.

22 ¶ O feibion Simeon, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o *dŷ* eu tadau, eu rhifedigion *oedd*, dan rif *eu* henwau, erbyn eu pennau, pob gwrryw o fab ugain mlwydd ac uchod, *sef* pob un a'r a allai fyned i ryfel;

23 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Simeon, *oedd* onid un fil tri ugain mil a thri chant.

24 ¶ O feibion Gad, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu lluoedd, o *dŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a allai fyned i ryfel;

25 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Gad, *oeddynt* bum mil a deugain a chwe chant a deg a deugain.

26 ¶ O feibion Judah, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o *dŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pawb a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

27 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Judah, *oedd* bedair mil ar ddeg a thri ugain a chwe chant.

28 ¶ O feibion Issachar, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o *dŷ* eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

29 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Issachar, *oedd* bedair mil ar ddeg a deugain a phedwar cant.

Cyn
CRIST
1490.

^a Exod. 30.
12. a 38. 26.

^b pen. 2. 14.
a elwir
Reuel.

Cyn
CRIST
1490.Cyn
CRIST
1490.

30 ¶ O feibion Zabulon, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a ydoedd yn gallu myned i ryfel;

31 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Zabulon, *oedd* ddwy fil ar bymtheg a deugain a phedwar cant.

32 ¶ O feibion Joseph, *sef* o feibion Ephraim, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a ydoedd yn gallu myned i ryfel;

33 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Ephraim, *oedd* ddeugain mil a phùm cant.

34 ¶ O feibion Manasseh, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

35 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Manasseh, *oedd* ddeuddeng mil ar hugain a dau gant.

36 ¶ O feibion Benjamin, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

37 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Benjamin, *oedd* bymtheg mil ar hugain a phedwar cant.

38 ¶ O feibion Dan, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

39 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Dan, *oeddynt* ddwy fil a thri ugain a saith gant.

40 ¶ O feibion Aser, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a oedd yn gallu myned i ryfel;

41 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Aser, *oeddynt* un fil a deugain a phùm cant.

42 ¶ O feibion Naphtali, wrth eu cenhedlaethau, yn ol eu teuluoedd, o dŷ eu tadau, dan rif *eu* henwau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a ydoedd yn gallu myned i ryfel;

43 Eu rhifedigion hwynt, o lwyth Naphtali, *oedd* dair mil ar ddeg a deugain a phedwar cant.

44 Dyma y rhifedigion, y rhai a rifodd Moses, ac Aaron, a thywys-

ogion Israel; *sef* y deuddeng-wr, *y rhai oedd* bob un dros dŷ eu tadau.

45 Felly yr ydoedd holl rifedigion meibion Israel, wrth dŷ eu tadau, o fab ugain mlwydd ac uchod, pob un a'r a ydoedd yn gallu myned i ryfel yn Israel;

46 A'r holl rifedigion *oedd* ^cchwe chàn mil a thair mil a phùm cant a deg a deugain.

47 ¶ Ond ^ay Lefiaid, trwy *holl* llwythau eu tadau, ni rifwyd yn eu mysg hwynt:

48 Canys llefarasai yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

49 Ond na chyfrif lwyth Lefi, ac na chymmer eu nifer hwynt, ym mysg meibion Israel.

50 Ond dod i'r Lefiaid awdurdod ar babell y dystiolaeth, ac ar ei holl ddodrefn, ac ar yr hyn oll *a berthyn* iddi: hwynt-hwy a ddygant y babell, a'i holl ddodrefn, ac a'i gwasanaethant, ac a wersyllant o amgylch i'r babell.

51 A phan symmudo y babell, y Lefiaid a'i tyn hi i lawr; a phan arhoso y babell, y Lefiaid a'i gesyd hi i fynu: lladder y dieithr a ddelo yn agos.

52 A gwersyllled meibion Israel bob un yn ei wersyll ei hun, a phob un wrth ei ²lumman ei hun, trwy eu lluoedd.

53 A'r Lefiaid a wersyllant o amgylch pabell y dystiolaeth, fel na byddo llid yn erbyn cynnulleidfa meibion Israel: a chadwed y Lefiaid wyliadwriaeth pabell y dystiolaeth.

54 A meibion Israel a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses; felly y gwnaethant.

PENNOD II.

Trefn y llwythau yn eu pebyll.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Meibion Israel a wersyllant bob un wrth ei lumman ei hun, dan arwyddion tŷ eu tadau: o amgylch pabell y cyfarfod y gwersyllant ²o hirbell.

3 ¶ A'r rhai a wersyllant o du y dwyrain tu a chodiad haul, *fydd gwyr* llumman gwersyll Judah, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Judah *fydd* Nahson mab Aminadab.

4 A'i lu ef, a'u rhai rhifedig hwynt,

^c Exod. 38.
26.
Edrych
Exod. 12.
37.
pen. 26. 51.
^d Edrych
pen. 3. a 4.
a 26. 57.
1 Chron. 6.
a 21. 6.

² Neu,
funer.

² Heb.
gyferbyn.

Cyn
CRIST
1490.

fyddant bedair mil ar ddeg a thri ugain a chwe chant.

5 A llwyth Issachar a wersyllant yn nesaf atto: a chapten meibion Issachar *fydd* Nethaneel mab Suar.

6 A'i lu ef, a'i rifedigion, *fyddant* bedair mil ar ddeg a deugain a phedwar cant.

7 Yna llwyth Zabulon: ac Eliab mab Helon *fydd* capten meibion Zabulon.

8 A'i lu ef, a'i rifedigion, *fyddant* ddwy fil ar bymtheg a deugain a phedwar cant.

9 Holl rifedigion gwersyll Judah *fyddant*, yn ol eu lluoedd, yn gân mil a phedwar ugain mil a chwe mil a phedwar cant. Yn flaenaf y cychwyn y rhai hyn.

10 ¶ Llumman gwersyll Reuben *fydd* tu a'r dehau, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Reuben *fydd* Elisur mab Sedëur.

11 A'i lu ef, a'i rifedigion, *fyddant* chwe mil a deugain a phùm cant.

12 A'r rhai a wersyllant yn ei ymyl ef *fydd* llwyth Simeon: a chapten meibion Simeon *fydd* Selumiel mab Surisadai.

13 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fydd* onid un tri ugain mil a thri chant.

14 Yna llwyth Gad: a chapten meibion Gad *fydd* Eliasaph mab^a Reuel.

15 A'i lu ef, a'u rhifedigion hwynt, *fyddant* bùm mil a deugain a chwe chant a deg a deugain.

16 Holl rifedigion gwersyll Reuben *fyddant* gân mil ac un ar ddeg a deugain o filoedd, a phedwar cant a deg a deugain, yn ol eu lluoedd. Ac yn ail y cychwynant hwy.

17 ¶ A phabell y cyfarfod a gychwyn y'nghanol y gwersylloedd, *gyd â* gwersyll y Lefiaid: fel y gwersyllant, felly y symmudant, pob un yn ei le, wrth eu llummanau.

18 ¶ Llumman gwersyll Ephraim *fydd* tu a'r gorllewin, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Ephraim *fydd* Elisama mab Ammihud.

19 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* ddeugain mil a phùm cant.

20 Ac yn ei ymyl ef llwyth Manasseh: a chapten meibion Manasseh *fydd* Gamaliel mab Pedasur.

21 A'u lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* ddeuddeng mil ar hugain a dau gant.

22 Yna llwyth Benjamin: a chap-

ten meibion Benjamin *fydd* Abidan mab Gideoni.

23 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* bymtheng mil ar hugain a phedwar cant.

24 Holl rifedigion gwersyll Ephraim *fyddant*, yn ol eu lluoedd, gân mil ac wyth mil a chant. Ac a gychwynant yn drydydd.

25 ¶ Llumman gwersyll Dan *fydd* tu a'r gogledd, yn ol eu lluoedd: a chapten meibion Dan *fydd* Ahiezer mab Ammisadai.

26 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* ddwy fil a thri ugain a saith gant.

27 A'r rhai a wersyllant yn ei ymyl ef *fydd* llwyth Aser: a chapten meibion Aser *fydd* Pagiel mab Ocran.

28 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* un fil a deugain a phùm cant.

29 Yna llwyth Naphtali: a chapten meibion Naphtali *fydd* Ahira mab Enan.

30 A'i lu ef, a'u rhifedigion, *fyddant* dair mil ar ddeg a deugain a phedwar cant.

31 Holl rifedigion gwersyll Dan *fyddant* gân mil ac onid tair mil tri ugain mil a chwe chant. Yn olaf y cychwynant a'u llummanau.

32 ¶ Dyma rifedigion meibion Israel, wrth dŷ eu tadau. ^b Holl rifedigion y gwersylloedd, yn ol eu lluoedd, *oedd* chwe cân mil a thair mil a phùm cant a deg a deugain.

33 Ond ^cy Lefiaid ni chyfrifwyd ym mysg meibion Israel; megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

34 A meibion Israel a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses: felly y gwersyllasant wrth eu llummanau, ac felly y cychwynasant, bob un yn ei deuluoedd, yn ol tŷ eu tadau.

PENNOD III.

1 Meibion Aaron. 5 Rhoddi y Lefiaid i'r offeiriaid, er mwyn gwasanaeth y babell, 11 yn lle y cyntaf-anedig. 14 Rhifo y Lefiaid wrth eu teuluoedd. 21 Teuluoedd, rhifedi, a swydd y Gersoniaid, 27 y Cohathiaid, 33 y Merariaid. 38 Lle a swydd Moses ac Aaron. 40 Bod y cyntaf-anedig yn rhydd oddi wrth y Lefiaid. 44 Prynu y rhai oedd dros ben.

A DYMA genhedlaethau Aaron a Moses, ar y dydd y llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses ym mynydd Sinai.

2 Dyma enwau meibion Aaron:

Cyn
CRIST
1490.

^b Exod. 38.
26.
pen. 1. 46.

^c pen. 1. 47.

^a Edrych.
pen. 1. 14.

1491.

Cyn
CRIST
1491.^a Exod. 6. 23.² Heb.
lancodd
eu llaw.

1490.

^b Lef. 10. 1.
pen. 26. 61.
1 Chron.
24. 2.^c Fdrych
pen. 1. 50.^d pen. 8. 19.^e ad. 38.
pen. 16. 40.^f pen. 8. 16.
a 18. 6.^g Exod. 13.
2.Lef. 27. 26.
pen. 8. 16.
Luc 2. 23.^h Exod. 13.
12, 15.³ Neu,
mis oed.⁴ Heb.
enau.ⁱ Gen. 46. 11.
Exod. 6. 16.
pen. 26. 57.
1 Chron. 6.
1. a 23. 6.

Nadab y ^acyntaf-anedig, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

3 Dyma enwau meibion Aaron, yr offeiriad enneiniog, y rhai a ²gys-segrododd efe i offeiriadu.

4 A ^bmarw a wnaeth Nadab ac Abihu ger bron yr ARGLWYDD, pan offrymmasant dân dieithr ger bron yr ARGLWYDD, yn anialwch Sinai; a meibion nid oedd iddynt: ac offeiriadodd Eleazar ac Ithamar yng ngŵydd Aaron eu tad.

5 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

6 Nesâ lwyth Lefi, a gwna iddo sefyll ger bron Aaron yr offeiriad, fel y gwasanaethont ef.

7 A hwy a gadwant ei gadwraeth ef, a chadwraeth yr holl gynnull-eidfa, o flaen pabell y cyfarfod, i wneuthur ^cgwasanaeth y tabernacl.

8 A chadwant holl ddodrefn pabell y cyfarfod, a chadwraeth meibion Israel, i wasanaethu gwasanaeth y tabernacl.

9 A ^dthi a roddi y Lefiaid i Aaron, ac i'w feibion: y rhai hyn *sydd* wedi eu rhoddi yn rhodd iddo ef o feibion Israel.

10 Ac urdda di Aaron a'i feibion i gadw eu hoffeiriadaeth: ^ea'r dieithr-ddyn a ddelo yn agos, a roddir i farw.

11 ¶ Llefarodd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

12 Ac wele, ^fmi a gymmerais y Lefiaid o blith meibion Israel, yn lle pob cyntaf-anedig, *sef pob cyntaf* a agoro y groth o feibion Israel; am hynny y Lefiaid a fyddant eiddof fi:

13 ^gCanys eiddof fi *yw* pob cyntaf-anedig. ^hA'r dydd y tarewais y cyntaf-anedig yn nhir yr Aipht, cyssegrais i mi fy hun bob cyntaf-anedig yn Israel o ddyn ac anifail: eiddof fi ydynt: myfi *yw* yr ARGLWYDD.

14 ¶ Yr ARGLWYDD hefyd a lefarodd wrth Moses yn anialwch Sinai, gan ddywedyd,

15 Cyfrif feibion Lefi yn ol tŷ eu tadau, trwy eu teuluoedd: cyfrif hwynt, bob gwrryw, o fab ³misyriad ac uchod.

16 A Moses a'u cyfrifodd hwynt wrth ⁴air yr ARGLWYDD, fel y gorchymynasid iddo.

17 A'r rhai hyn oedd feibion Lefi wrth eu henwau; Gerson, a Cohath, a Merari.

18 A dyma enwau meibion Ger-

son, yn ol eu teuluoedd; Libni, a Simeî.

19 A meibion Cohath, yn ol eu teuluoedd; Amram, Ishar, Hebron, ac Uzziel.

20 A meibion Merari, yn ol eu teuluoedd; Mahli, a Musi. Dyma deuluoedd Lefi, wrth dŷ eu tadau.

21 O Gerson *y daeth* tylwyth y Libniaid, a thylwyth y Simiaid: dyma deuluoedd y Gersoniaid.

22 Eu rhifedigion hwynt, dan rif pob gwrryw o fab misyriad ac uchod, eu rhifedigion, *meddaf, oedd* saith mil a phùm cant.

23 Teuluoedd y Gersoniaid a wersyllant ar y tu ol i'r tabernacl tu a'r gorllewin.

24 A phennaeth tŷ tad y Gersoniaid *fydd* Eliasaph mab Lâel.

25 A ^kchadwraeth meibion Gerson, ym mhabel y cyfarfod, *fydd* ¹y tabernacl, a'r ^mbabell, ⁿei thô *hefyd*, a ^ochaeadlen drws pabell y cyfarfod,

26 A ^pllenni y cynteddfa, a ^qchaeadlen drws y cynteddfa, yr hwn *sydd* ynghylch y tabernacl, a'r allor o amgylch, ^ra'i rhaffau i'w holl wasanaeth.

27 ¶ Ac o Cohath *y daeth* tylwyth yr Amramiaid, a thylwyth yr Ishariaid, a thylwyth yr Hebroniaid, a thylwyth yr Uzzieliaid: dyma dylwyth y Cohathiaid.

28 Rhifedi yr holl wrrywiaid, o fab misyriad ac uchod, *oedd* wyth mil a chwe chant, yn cadw cadwraeth y cyssegr.

29 Teuluoedd meibion Cohath a wersyllant ar ystlys y tabernacl tu a'r dehaw.

30 A phennaeth tŷ tad tylwyth y Cohathiaid *fydd* Elisaphan mab Uzziel.

31 A'u ^scadwraeth hwynt *fydd* ^tyr arch, a'r ^ubwrdd, a'r ^vcanhwylbren, a'r ^wallorau, a llestri y cyssegr, y rhai y gwasanaethant â hwynt, a'r ^xgaeadlen, a'i holl wasanaeth.

32 A phennaf ar bennaethiaid y Lefiaid *fydd* Eleazar mab Aaron yr offeiriad; a llywodraeth ar geidwaid cadwraeth y cyssegr *fydd iddo ef*.

33 ¶ O Merari *y daeth* tylwyth y Mahliaid, a thylwyth y Musiaid: dyma dylwyth Merari.

34 A'u rhifedigion hwynt, wrth gyfrif pob gwrryw, o fab misyriad ac uchod, *oedd* chwe mil a deucant.

35 A phennaeth tŷ tad tylwyth Merari *fydd* Suriel mab Abihael.

Cyn
CRIST
1490.^k pen. 4. 24.¹ Exod. 25. 9.^m Exod. 26. 1.ⁿ Exod. 26. 7, 14.º Exod. 26. 36.^p Exod. 27. 9.^q Exod. 27. 16.^r Exod. 35. 18.^s pen. 4. 4, 15.^t Exod. 25. 10.^u Exod. 25. 23.^v Exod. 25. 31.^w Exod. 27. 1. a 30. 1.^x Exod. 26. 31.

Cyn
CRIST
1490.a pen. 4. 31.
6 Neu.
yn swydd
cadwraeth.

b ad. 10.

c Edrych
pen. 26. 62.

Ar ystlys y tabernacl y gwersyllant tu a'r gogledd.

36 Ac ^a 5 y'nghadwraeth meibion Merari y bydd ystyllod y tabernacl, a'i drosolion, a'i golofnau, a'i forteisiau, a'i holl offer, a'i holl wasanaeth,

37 A cholofnau y cynteddfa o amgylch, a'u morteisiau, a'u hoelion, a'u rhaffau.

38 ¶ A'r rhai a wersyllant o flaen y tabernacl tu a'r dwyrain, o flaen pabell y cyfarfod tu a chodiad haul, fydd Moses, ac Aaron a'i feibion, y rhai a gadwant gadwraeth y cyssegr, a chadwraeth meibion Israel: a'r ^b dieithr a ddelo yn agos, a roddir i farwolaeth.

39 ^c Holl rifedigion y Lefiaid, y rhai a rifodd Moses ac Aaron, yn ol gair yr ARGLWYDD, trwy eu teuluoedd, sef pob gwrryw o fab misyriad ac uchod, oedd ddwy fil ar hugain.

40 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Cyfrif bob cyntaf-anedig gwrryw o feibion Israel, o fab misyriad ac uchod, a chymmer rifedi eu henwau hwynt.

41 A chymmer y Lefiaid i mi, (myfi yw yr ARGLWYDD,) yn lle holl gyntaf-anedig meibion Israel, ac anifeiliaid y Lefiaid yn lle pob cyntaf-anedig o anifeiliaid meibion Israel.

42 A Moses a rifodd, megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD iddo, bob cyntaf-anedig o feibion Israel.

43 A'r rhai cyntaf-anedig oll, o rai gwrryw, dan rif eu henwau, o fab misyriad ac uchod, o'u rhifedigion hwynt, oedd ddwy fil ar hugain a dau cant a thri ar ddeg a thri ugain.

44 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

45 Cymmer y Lefiaid yn lle pob cyntaf-anedig o feibion Israel, ac anifeiliaid y Lefiaid yn lle eu hani-feiliaid hwynt; a bydded y Lefiaid i mi: myfi yw yr ARGLWYDD.

46 Ac am y rhai sydd i'w prynu o'r tri ar ddeg a thri ugain a deucant, o gyntaf-anedig meibion Israel, y rhai sydd dros ben y Lefiaid;

47 Cymmer bwm siel am bob pen; yn ol siel y cyssegr y cymmeri.

^d Ugain gerah fydd y siel.

48 A dod yr arian, gwerth y rhai sydd yn ychwaneg o honynt, i Aaron ac i'w feibion.

49 A chymmerodd Moses arian y prynedigaeth, y rhai oedd dros ben y rhai a brynwyd am y Lefiaid:

50 Gan gyntaf-anedig meibion Is-

rael y cymmerodd efe yr arian; pump a thri ugain a thri chant a mil, o siclau y cyssegr.

51 A Moses a roddodd arian y prynedigion i Aaron ac i'w feibion, yn ol gair yr ARGLWYDD, megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD i Moses.

PENNOD IV.

1 Oedran a chylch gwasanaeth y Lefiaid. 4 Clud y Cohathiaid, wedi i'r offeiriaid dynnu i lawr y babell. 16 Goruchwyliaeth Eleazar. 17 Swydd yr offeiriaid. 21 Clud y Gersoniaid, 29 a'r Merariaid. 34 Rhifedi y Cohathiaid, 38 y Gersoniaid, 42 a'r Merariaid.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Cymmer nifer meibion Cohath o blith meibion Lefi, wrth eu teuluoedd, yn ol tŷ eu tadau;

3 ^a O fab deng mlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab deng mlwydd a deugain, pob un a elo i'r llu, i wneuthur gwasanaeth ym mhabell y cyfarfod.

4 Dyma weinidogaeth meibion Cohath, ym mhabell y cyfarfod, yng-hylch y pethau sancteiddiolaf.

5 ¶ A deued Aaron a'i feibion, pan gychwyno y gwersyll, a thynnant i lawr ^b y wahanlen orchudd, a gorchuddiant â hi arch y dystiolaeth;

6 A gosodant ar hynny dō o grwyn daearfoch, a thaenant arni wisg o sidan glas i gyd, a gosodant ^c ei throsolion wrthi.

7 Ac ar ^d fwrdd y bara dangos y taenant frethyn glas, a gosodant ar hynny y dysglau, a'r cwppanau, a'r phiolau, a'r caeadau ² i gau: a bydded y bara bob amser arno.

8 A thaenant arnynt wisg o ysgarlad, a gorchuddiant hwnnw â gorchudd o groen daearfoch, a gosodant ei drosolion wrtho.

9 Cymmerant hefyd wisg o sidan glas, a gorchuddiant ^e ganhwylbren y goleuni, ^f a'i lampau, a'i efeiliau, a'i gafnau, a holl lestri yr olew, y rhai y gwasanaethant ef â hwynt.

10 A gosodant ef a'i holl ddodrefn mewn gorchudd o groen daearfoch, a gosodant ef ar drosol.

11 A thaenant frethyn glas ar yr allor aur, a gorchuddiant hi â gorchudd o groen daearfoch, a gosodant ei throsolion wrthi.

12 Cymmerant hefyd holl ddo-drefn y gwasanaeth, y rhai y gwasanaethant â hwynt yn y cyssegr, a rhoddant mewn brethyn glas, a gorchuddiant hwynt mewn gor-

Cyn
CRIST
1490.a Edrych
pen. 8. 24.b Fxod. 26.
31.c Fxod. 25.
13.d Fxod. 25.
30.2 Neu.
dywallt.e Fxod. 25.
31.f Fxod. 25.
37, 38.

Cyn
CRIST
1490.Cyn
CRIST
1490.

chudd o groen daearfoch, a gosodant ar drosol.

13 A thynnant allan ludw yr allor, a thaenant arni wisg borphor.

14 A rhoddant arni ei holl lestri, a'r rhai y gwasanaethant hi, *sef* y pedyll tân, y cigweiniau, a'r rhawiau, a'r ³ cawgiau, *ie*, holl lestri yr allor; a thaenant arni orchudd o groen daearfoch, a gosodant ei throsolion wrthi.

15 Pan ddarffo i Aaron ac i'w feibion orchuddio y cyssegr, a holl ddodrefn y cyssegr, pan gychwyno y gwersyll; wedi hynny deued meibion Cohath i'w dwyn *hwynt*: ond ⁵ na chyffyrddant a'r hyn a fyddo cyssegredig, rhag iddynt farw. ^h Dyma faich meibion Cohath ym mhabell y cyfarfod.

16 ¶ Ac i swydd Eleazar mab Aaron yr offeiriad *y perthyn* ¹ olew y goleuni, ^k a'r arogl-darth peraid, ¹ a'r bwyd-offrwm gwastadol, ac ^m olew yr enneiniad, a goruchwyliaeth yr holl dabernacl, a'r hyn oll *fydd* ynddo, yn y cyssegr, ac yn ei ddodrefn.

17 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses ac Aaron, gan ddywedyd,

18 Na thorrrwch ymaith lwyth ty-lwyth y Cohathiaid o blith y Lefiaid:

19 Ond hyn a wnewch iddynt, fel y byddont fyw, ac na fyddont feirw, pan nesânt at y pethau sancteiddiolaf: Aaron a'i feibion a ânt i mewn, ac a'u gosodant hwy bob un ar ei wasanaeth ac ar ei glud.

20 Ond ⁿ nac ânt i edrych pan fydder yn gorchuddio yr hyn sydd gyssegredig, rhag marw o honynt.

21 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

22 Cymmer nifer meibion Gerson hefyd, trwy dŷ eu tadau, wrth eu teuluoedd;

23 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, y rhifi hwynt; pob un a ddêl i ⁴ ddwyn swydd, i wasanaethu gwasanaeth ym mhabell y cyfarfod.

24 Dyma weinidogaeth tylwyth y Gersoniaid, o wasanaeth ac o glud.

25 *Sef* ^o dwyn o honynt lenni y tabernacl, a phabell y cyfarfod, ei lèn dō ef, a'r tō o *grwyn* daearfoch, yr hwn *sydd* yn uchaf arno, a chuddlen drws pabell y cyfarfod,

26 A llenni y cynteddfa, a chaeadlen drws porth y cynteddfa, yr hwn *sydd* ynghylch y tabernacl, a'r allor o amgylch, a'i rhaffau, a holl offer

eu gwasanaeth hwynt, a'r hyn oll a wnaed iddynt: felly y gwasanaethant hwy.

27 Wrth ⁵ orchymyn Aaron a'i feibion y bydd holl wasanaeth meibion y Gersoniaid, yn eu holl glud, ac yn eu holl wasanaeth: a dodwch attynt eu holl glud i'w cadw.

28 Dyma wasanaeth tylwyth meibion Gerson ym mhabell y cyfarfod; ac ar law Ithamar mab Aaron yr offeiriad *y bydd* eu llywodraethu hwynt.

29 ¶ A meibion Merari, trwy eu teuluoedd, wrth dŷ eu tadau, y cyfrifi hwynt;

30 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, y rhifi hwynt; pob un a ddêl i ⁶ ddwyn swydd, i wasanaethu gwasanaeth pabell y cyfarfod.

31 A ^p dyma oruchwyliaeth eu clud hwynt, yn eu holl wasanaeth ym mhabell y cyfarfod; *sef* ^q ystyllod y tabernacl, a'i farrau, a'i golofnau, a'i forteisiau,

32 A cholofnau y cynteddfa oddi amgylch, a'u morteisiau, a'u hoelion, a'u rhaffau, ynghyd â'u holl offer, ac ynghyd â'u holl wasanaeth: rhifwch hefyd y ddodrefn erbyn eu henwau y rhai a gadwant *ac* a gludant hwy.

33 Dyma wasanaeth tylwyth meibion Merari, yn eu holl weinidogaeth ym mhabell y cyfarfod, dan law Ithamar mab Aaron yr offeiriad.

34 ¶ A rhifodd Moses ac Aaron, a phennaethiaid y gynnulleidfa, feibion Cohath, trwy eu teuluoedd, ac yn ol tŷ eu tadau:

35 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, *sef* pob un a ddelai mewn swydd i wasanaethu ym mhabell y cyfarfod:

36 A'u rhifedigion trwy eu teuluoedd, oedd ddwy fil saith gant a deg a deugain.

37 Dyma rifedigion tylwyth y Cohathiaid, *sef* pob gwasanaethydd ym mhabell y cyfarfod; y rhai a rifodd Moses ac Aaron, wrth orchymyn yr ARGLWYDD trwy law Moses.

38 Rhifedigion meibion Gerson hefyd, trwy eu teuluoedd, ac yn ol tŷ eu tadau;

39 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, *sef* pob un a ddelai mewn swydd i wasanaethu ym mhabell y cyfarfod:

³ Neu,
phiolau.⁶ Edrych
2 Sam. 6. 6.
h pen. 3. 31.¹ Exod. 25. 6.
^k Exod. 30.
34.
¹ Exod. 29.
40.
^m Exod. 30.
23.ⁿ Edrych
Exod. 19.
21.
¹ Sam. 6.
19.^s Heb.
filurio
miluriaeth.^o pen. 3. 25.⁵ Heb. enau.⁶ Heb.
i'r filurio-
iaeth.^p pen. 3. 36.^q Exod. 26.
15.

Cyn
CRIST
1490.Cyn
CRIST
1490.

40 A'u rhifedigion hwynt trwy eu teuluoedd, yn ol tŷ eu tadau, oeddynt ddwy fil a chwe chant a deg ar hugain.

41 Dyma rifedigion tylwyth meibion Gerson, *sef* pob gwasanaethydd ym mhabell y cyfarfod; y rhai a rifodd Moses ac Aaron, wrth orchymyn yr ARGLWYDD.

42 ¶ A rhifedigion tylwyth meibion Merari, trwy eu teuluoedd, yn ol tŷ eu tadau;

43 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, *sef* pob un a ddelai mewn swydd i wasanaethu ym mhabell y cyfarfod:

44 A'u rhifedigion hwynt trwy eu teuluoedd, oeddynt dair mil a dau cant.

45 Dyma rifedigion tylwyth meibion Merari, y rhai a rifodd Moses ac Aaron, wrth orchymyn yr ARGLWYDD trwy law Moses.

46 Yr holl rifedigion, y rhai a rifodd Moses ac Aaron, a phennaethiaid Israel, o'r Lefiaid, trwy eu teuluoedd, ac yn ol tŷ eu tadau;

47 O fab dengmlwydd ar hugain ac uchod, hyd fab dengmlwydd a deugain, *sef* pob un a ddelai i wneuthur gwaith gwasanaeth, neu waith clud ym mhabell y cyfarfod:

48 A'u rhifedigion oeddynt wyth mil pŵm cant a phedwar ugain.

49 Wrth orchymyn yr ARGLWYDD, trwy law Moses y rhifodd efe hwy, pob un wrth ei wasanaeth, ac wrth ei glud: fel hyn y rhifyd hwynt, fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

PENNOD V.

1 *Symmudo yr astan allan o'r gwersyll.* 5 Rhaid yw gneuthur tawon dros gamweddau. 11 Eiddigedd, pa un ai heb achos, ai trwy achos y mae.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Gorchymyn i feibion Israel, anfon allan o'r gwersyll bob ^a gwahanglwyfus, a phob un y byddo ^b diferlif arno, a phob un a halogir wrth ^c y marw.

3 Yn wryw ac yn fenyw yr anfonwch *hwynt*, allan o'r gwersyll yr anfonwch hwynt; fel na halogont eu gwersylloedd, y rhai yr ydwyf fi yn preswyllo yn eu plith.

4 A meibion Israel a wnaethant felly, ac a'u hanfonasant hwynt i'r tu allan i'r gwersyll: megis y llef-

arodd yr ARGLWYDD wrth Moses, felly y gwnaeth meibion Israel.

5 ¶ A lefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

6 Llefara wrth feibion Israel, ^d Os gwr neu wraig a wna *un* o holl bechodau dynol, gan wneuthur camwedd yn erbyn yr ARGLWYDD, a bod o'r enaid hwnnw yn euog:

7 Yna cyffesant eu pechod a wnaethant; a rhodded yn ei ol yr hyn a fyddo efe euog o hono ^e erbyn ei ben, a chwaneged ei bummed *ran* atto, a rhodded i'r *hwn* y gwnaeth efe gam âg ef.

8 Ac oni bydd i'r gwr gyfnasaf i dalu *am* y camwedd iddo, yr *iawn am* y camwedd yr hwn a delir i'r ARGLWYDD, *fydd* eiddo yr offeiriad; heb law ^f yr hwrdd cymmod yr hwn y gwna efe gymmod âg ef trosto.

9 A phob ^g offrwm dyrchafael, o holl sanctaidd bethau meibion Israel, y rhai a offrymmant at yr offeiriad, fydd eiddo ef.

10 A sancteiddio gwr, eiddo ef fyddant: hyn a roddo neb i'r offeiriad, ^h eiddo ef fydd.

11 ¶ Llefardd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

12 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Pob gwr pan wro ei wraig ef, a gwneuthur bai yn ei erbyn ef;

13 A bod i wr a wnelo â hi, a bod yn guddiedig o olwg ei gwr hi, ac yn gyfrinachol, a hithau wedi ei halogi, ac heb dyst yn ei herbyn, a hithau heb ei dal *ar ei gweithred*;

14 A dyfod ² gwŷn eiddigedd arno, ac eiddigeddu o hono wrth ei wraig, a hithau wedi ei halogi; neu ddyfod yspryd eiddigedd arno, ac eiddigeddu o hono wrth ei wraig, a hithau heb ei halogi:

15 Yna dyged y gwr ei wraig at yr offeiriad, a dyged ei hoffrwm drosti hi, degfed *ran* ephah o flawd haidd: na thywallted olew arno, ac na rodded thus arno; canys offrwm eiddigedd *yw*, offrwm côf yn coffau anwiredd.

16 A nesâed yr offeiriad hi, a phared iddi sefyll ger bron yr ARGLWYDD.

17 A chymmered yr offeiriad ddwfr sanctaidd mewn llestr pridd, a chymmered yr offeiriad o'r llwch fyddo ar lawr y tabernacl, a rhodded yn y dwfr.

18 A phared yr offeiriad i'r wraig sefyll ger bron yr ARGLWYDD, a

^d Lef. 6. 2, 3.^e Lef. 6. 5.^f Lef. 6. 6. a 7. 7.^g Exod. 29. 28. Lef. 6. 18, 26. a 7. 6, 32. pen. 18. 8. Deut. 18. 3.^h Lef. 10. 13.² yspryd.^a Lef. 13. 3, 46.^b Lef. 15. 2.^c Lef. 21. 1. pen. 9, 6, 10. a 19. 11. a 31. 19.

Cyn
CRIST
1490.

diosged oddi am ben y wraig, a rhodded yn ei dwylaw offrrwm y coffa; offrrwm eiddigedd *yw* efe: ac yn llaw yr offeiriad y bydd y dwfr chwerw sydd yn peri y felldith.

19 A thynged yr offeiriad hi, a dywedwed wrth y wraig, Oni orwedddodd gwr gyd â thi, ac oni wraist i aflendid *gyd âg arall* ³ yn lle dy wr, bydd di ddiniwed oddi wrth y dwfr chwerw hwn sydd yn peri y felldith.

20 Ond os gŵyraigst ti oddi wrth dy wr, ac os halogwyd di, a chydio o neb â thi heb law dy wr dy hun:

21 (Yna tyngheded yr offeiriad y wraig â llw melldith, a dywedwed yr offeiriad wrth y wraig.) Rhodded yr ARGLWYDD dydi yn felldith ac yn llw ym mysg dy bobl, pan wnelo yr ARGLWYDD dy forddwyd ⁴ yn bwdr, a'th groth yn chwyddedig;

22 Ac aed y dwfr melldigedig hwn i'th goluddion, i chwyddo dy groth, ac i bydru dy forddwyd. A dywedwed y wraig, Amen, amen.

23 Ac ysgrifened yr offeiriad y melldithion hyn mewn llyfr, a golched *hwynt* ymaith â'r dwfr chwerw.

24 A phared i'r wraig yfed o'r dwfr chwerw sydd yn peri y felldith: ac aed y dwfr sydd yn peri y felldith i'w mewn hi, yn chwerw.

25 A chymmered yr offeiriad o law y wraig offrrwm yr eiddigedd; a chyhwfaned yr offrrwm ger bron yr ARGLWYDD, ac offrymmed ef ar yr allor.

26 A chymmered yr offeiriad o'r offrrwm lonaid ei law, ei goffadwriaeth, a llosged ar yr allor; ac wedi *hynny* pared i'r wraig yfed y dwfr.

27 Ac wedi iddo beri iddi yfed y dwfr, bydd, os hi a halogwyd, ac a wnaeth fai yn erbyn ei gwr, yr â y dwfr sydd yn peri y felldith yn chwerw ynddi, ac a chwydda ei chroth, ac a bydra ei morddwyd: a'r wraig ¹ a fydd yn felldith ym mysg ei phobl.

28 Ond os y wraig ni halogwyd, eithr glân yw; yna hi a fydd ddiangol, ac a blanta.

29 Dyma gyfraith eiddigedd, pan wŷro gwraig *at arall* yn lle ei gwr, ac ymhalogi:

30 Neu os daw ar wr wŷn eiddigedd, a dal o hono eiddigedd wrth ei wraig; yna gosoded y wraig i sefyll ger bron yr ARGLWYDD, a gwnaed yr offeiriad iddi yn ol y gyfraith hon.

31 A'r gwr fydd dieuog o'r anwiredd, a'r wraig a ddwg ei hanwiredd ei hun.

PENNOD VI.

1 Cyfraith y Nazaread. 24 Y dull y bendithir y bobl.

LLEFARODD yr ARGLWYDD L hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Pan ymneillduo gwr neu wraig i addaw adduned Nazaread, ² i ymneillduo i'r ARGLWYDD:

3 Ymneilldued oddi wrth win a diod gref; nac yfed finegr gwin, na finegr diod gref; nac yfed chwaith ddim sugn grawnwin, ac na fwyttâedrawnwin irion, na sychion.

4 Holl ddyddiau ei Nazareaeth ni chaiff fwytta o ddim oll a wneir o winwydden y gwin, o'r dincod hyd y bilionen.

5 Holl ddyddiau adduned ei Nazareaeth ni chaiff ^a ellyn fyned ar ei ben: nes cyflawni y dyddiau yr ymneillduodd efe i'r ARGLWYDD, sanctaidd fydd; gadawed i gudynau gwallt ei ben dyfu.

6 Holl ddyddiau ei ymneilldu-aeth i'r ARGLWYDD, ^b na ddeued at gorph marw.

7 ^c Nac ymhaloged wrth ei dad, neu wrth ei fam, wrth ei frawd, neu wrth ei chwaer, pan fyddant feirw; am *fod* Nazareaeth ei DDUW ar ei ben ef.

8 Holl ddyddiau ei Nazareaeth, sanctaidd *fydd* efe i'r ARGLWYDD.

9 Ond os marw fydd un yn ei ymyl ef yn ddisymmwrth, a halogi pen ei Nazareaeth; yna eillied ei ben ^d ar ddydd ei buredigaeth, ar y seithfed dydd yr eillia efe ef.

10 Ac ^e ar yr wythfed dydd y dwg ddwy durtur neu ddau gyw colommen, at yr offeiriad, i ddrws pabell y cyfarfod.

11 Ac offrymmed yr offeiriad un yn bech-aberth, ac un yn boeth-offrrwm, a gwnaed gymmod drosto, am yr hyn a becho wrth y marw; a sancteiddied ei ben ef y dydd hwnnw.

12 A neilldued i'r ARGLWYDD ddyddiau ei Nazareaeth, a dyged oen blwydd ^f yn offrrwm dros gamwedd: ^g ac aed y dyddiau cyntaf yn ofer, am halogi ei Nazareaeth ef.

13 ¶ A dyma gyfraith y Nazaread: pan gyflawnir dyddiau ei Nazareaeth, dyger ef i ddrws pabell y cyfarfod.

14 A dyged yn offrrwm drosto i'r ARGLWYDD, un hespwrn blwydd,

Cyn
CRIST
1490.

³ Neu,
a thi ym
meddiant
dy wr.
Heb. dan
dy wr.

⁴ Heb.
i syrthio.

² Neu,
i ymna-
zareiddio.

^a Barn. 13. 5.
^b 1 Sam. 1.
11.

^b pen. 19. 11.

^c Lef. 21. 1.

^d Act. 18. 18.
^e 21. 24.

^e Lef. 5. 7.
^f a 14. 22, a
15. 14, 29.

¹ Deut. 28.
57.
Ps. 83. 9,
11.
Jer. 24. 9.
a 29. 18, 22.
a 42. 18.
Zech. 8. 13.

^f Lef. 5. 6.

^g Heb. a
chwymped.

Cyn
CRIST
1490.g Lef. 4. 2,
27, 32.
h Lef. 3. 6.

i Lef. 2. 4.

k Act. 21. 24.

l Exod. 29.
27, 28.

m Ps. 4. 6.

perffeith-gwbl, yn boeth-offrwm; ac un hespin flwydd, berffeith-gwbl, ^gyn bech-aberth; ac un hwrdd perffeith-gwbl, ^hyn aberth hedd;

15 Cawellaid o fara croyw hefyd, ^{sef}ⁱteisennau peilliaid wedi eu ty-lino trwy olew, ac afrilad croyw wedi eu henneinio âg olew, a'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm hwy.

16 A dyged yr offeiriad ^{hwynt} ger bron yr ARGLWYDD, ac offrymmed ei bech-aberth a'i boeth-offrwm ef.

17 Offrymmed hefyd yr hwrdd yn aberth hedd i'r ARGLWYDD, ynghyd â'r cawellaid bara croyw; ac offrymmed yr offeiriad ei fwyd-offrwm a'i diod-offrwm ef.

18 Ac ^keillied y Nazaread ^{wrth} ddrws pabell y cyfarfod ben ei Nazareath; a chymmered flew pen ei Nazareath, a rhodded ar y tân a ^{fyddo} dan yr aberth hedd.

19 Cymmered yr offeiriad hefyd balfais o'r hwrdd wedi ei berwi, ac un deisen groyw o'r cawell, ac un afriladen groyw; a rhodded ar ddwyllaw y Nazaread, wedi eillio o hono ei Nazareath;

20. A chyhwaned yr offeiriad ^{hwynt}^lyn offrwm cyhwfan ger bron yr ARGLWYDD: sanctaidd ^{yw} hyn i'r offeiriad, heb law parwyden y cyhwfan, a phalfais y dyrchafael. Ac wedi ^{hyn} y caiff y Nazaread yfed gwin.

21 Dyma gyfraith y Nazaread a addunedodd, a'i offrwm i'r ARGLWYDD am ei Nazareath, heb law ^{yr} ^{hyn} a gyrhaeddo ei law ef: fel ^y ^{byddo} ei adduned a addunedo, felly gwnaed, heb law cyfraith ei Nazareath.

22 ¶ Llefaroedd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

23 Llefara wrth Aaron ac wrth ei feibion, gan ddywedyd, Fel hyn y bendithiwech feibion Israel, ^{gan} ddywedyd wrthynt,

24 Bendithied yr ARGLWYDD di, a chadwed di:

25 A llewyrched yr ARGLWYDD ei wyneb arnat, a thrugarhâed wrthynt:

26 ^mDyrchafed yr ARGLWYDD ei wyneb arnat, a rhodded i ti dangnefedd.

27 Felly y gosodant fy enw ar feibion Israel, a mi a'u bendithiaf hwynt.

PENNOD VII.

¹ Offrwm y tywysogion wrth gyssegru y tabernacl. 10 Offrwm pob un o honynt wrth gyssegru yr allor. 89 Duw yn llefaru wrth Moses o'r drugareddfa.

AC ar y dydd y gorphenodd Moses ^agodi y tabernacl, a'i enneinio, a'i sancteiddio ef, a'i holl ddodrefn, yr allor hefyd a'i holl ddodrefn, a'u henneinio a'u sancteiddio hwynt;

2 ^bYr offrymmodd tywysogion Israel, pennaethiaid tŷ eu tadau, (y rhai ^{oedd} dywysogion y llwythau, ac wedi eu gosod ar y rhifedigion:)

3 A'u hoffrwm a ddygasant hwy ger bron yr ARGLWYDD, chwech o fenni diddos, a deuddeg o ychain; mên dros ^{bob} dau dywysog, ac ŷch dros ^{bob} un: a cher bron y tabernacl y dygasant hwynt.

4 A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

5 Cymmer ganddynt, a byddant i wasanaethu gwasanaeth pabell y cyfarfod; a dod hwynt i'r Lefiaid, i bob un yn ol ei wasanaeth.

6 A chymmerodd Moses y menni, a'r ychain, ac a'u rhoddodd hwynt i'r Lefiaid.

7 Dwy fên a phedwar ŷch a roddes efe i feibion Gerson, yn ol eu gwasanaeth hwynt;

8 A phedair mên ac wyth ychain a roddodd efe i feibion Merari, yn ol eu gwasanaeth hwynt, ^cdan law Ithamar mab Aaron yr offeiriad.

9 Ond i feibion Cohath ni roddodd efe ^{ddim}, am ^{fod} ^dgwasanaeth y cyssegr arnynt: ^ear eu hysgwyddau y dygent ^{hwnnw}.

10 ¶ A'r tywysogion a offrymmasant ^{tu} ^{ag} ^{at} ⁱgyssegru yr allor, ar y dydd yr enneiniwyd hi; a cher bron yr allor y dug y tywysogion eu rhoddion.

11 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Pob tywysog ar ei ddiwrnod a offrymmant eu hoffrymmau, tu ag at gyssegru yr allor.

12 ¶ Ac ar y dydd cyntaf yr oedd yn offrymmu ei offrwm, Nahson mab Aminadab, dros lwyth Judah.

13 A'i offrwm ef ^{ydoedd} un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o ^{siclau} ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol ^gsiel y cyssegr, yn llawn ill dwy oedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, ^hyn fwyd-offrwm:

14 Un llwy aur o ddeg ^{sicl}, yn llawn arogl-darth:

15 ⁱUn bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

16 Un bwch geifr ^kyn bech-aberth:

17 Ac ^lyn aberth hedd, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hesp-

Cyn
CRIST
1490.a Exod. 40.
18.
Lef. 8. 10.b pen. 1. 4,
&c.c pen. 4. 28,
33.d pen. 4. 15.
e pen. 4. 6, 8,
10, 12, 14.
2 Sam. 6.
6, 13.f Edrych
Deut. 20. 5.
1 Bren. 8.
63.
Ezra 6. 16.
Neh. 12. 27.
Ps. 30. titl.g Exod. 30.
13.

h Lef. 2. 1.

i Lef. 1. 2.

k Lef. 4. 23.

l Lef. 3. 1.

Cyn
CRIST
1490.

wrn blwyddiaid. Dyma offrwm Nahson mab Aminadab.

18 ¶ Ac ar yr ail dydd yr offrymmodd Nethaneel mab Suar, tywysog Issachar.

19 Efe a offrymmodd ei offrwm, *sef* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

20 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

21 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

22 Un bwch geifr yn bech-aberth:

23 Ac yn aberth heddd, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Nethaneel mab Suar.

24 ¶ Ar y trydydd dydd yr offrymmodd Eliab mab Helon, tywysog meibion Zabulon.

25 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

26 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

27 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

28 Un bwch geifr yn bech-aberth:

29 Ac yn heddd-aberth, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Eliab mab Helon.

30 ¶ Ar y pedwerydd dydd yr offrymmodd Elisur mab Sedeur, tywysog meibion Reuben.

31 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

32 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

33 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

34 Un bwch geifr yn bech-aberth:

35 Ac yn heddd-aberth, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Elisur mab Sedeur.

36 ¶ Ar y pumed dydd yr off-

rymmodd Selumiel mab Surisadai, tywysog meibion Simeon.

37 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

38 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

39 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

40 Un bwch geifr yn bech-aberth:

41 Ac yn heddd-aberth, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Selumiel mab Surisadai.

42 ¶ Ar y chweched dydd yr offrymmodd Eliasaph mab Deuel, tywysog meibion Gad.

43 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

44 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

45 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

46 Un bwch geifr yn bech-aberth:

47 Ac yn heddd-aberth, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Eliasaph mab Deuel.

48 ¶ Ar y seithfed dydd yr offrymmodd Elisama mab Ammihud, tywysog meibion Ephraim.

49 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

50 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

51 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

52 Un bwch geifr yn bech-aberth:

53 Ac yn heddd-aberth, dau fch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Elisama mab Ammihud.

54 ¶ Ar yr wythfed dydd yr offrymmodd Gamaliel mab Pedasur, tywysog meibion Manasseh.

55 Ei offrwm ef *dydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o

Cyn
CRIST
1490.

Cyn
CRIST
1490.

Cyn
CRIST
1490.

siclau ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

56 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

57 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

58 Un bwch geifr yn bech-aberth:

59 Ac yn heddd-aberth, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Gamaliel mab Pedasur.

60 ¶ Ar y nawfed dydd *yr offrymmodd* Abidan mab Gideoni, tywysog meibion Benjamin.

61 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

62 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

63 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

64 Un bwch geifr yn bech-aberth:

65 Ac yn heddd-aberth, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Abidan mab Gideoni.

66 ¶ Ar y degfed dydd *yr offrymmodd* Ahiezer mab Ammisadai, tywysog meibion Dan.

67 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

68 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

69 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

70 Un bwch geifr yn bech-aberth:

71 Ac yn aberth heddd, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Ahiezer mab Ammisadai.

72 ¶ Ar yr unfed dydd ar ddeg *yr offrymmodd* Pagiél mab Ocran, tywysog meibion Aser.

73 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn o beilliaid ill

dwyoedd wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

74 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

75 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

76 Un bwch geifr yn bech-aberth:

77 Ac yn heddd-aberth, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Pagiél mab Ocran.

78 ¶ Ar y deuddegfed dydd *yr offrymmodd* Ahira mab Enan, tywysog meibion Naphtali.

79 Ei offrwm ef *ydoedd* un ddysgl arian o ddeg ar hugain a chant o *siclau* ei phwys, un phiol arian o ddeg siel a thri ugain, yn ol y siel sanctaidd, yn llawn ill dwyoedd o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, yn fwyd-offrwm:

80 Un llwy aur o ddeg *sicl*, yn llawn arogl-darth:

81 Un bustach ieuange, un hwrdd, un oen blwydd, yn offrwm poeth:

82 Un bwch geifr yn bech-aberth:

83 Ac yn heddd-aberth, dau ŷch, pùm hwrdd, pùm bwch, pùm hespwrn blwyddiaid. Dyma offrwm Ahira mab Enan.

84 Dyma gyssegriad yr allor, gan dywysogion Israel, ar y dydd yr enneiniwyd hi: deuddeg dysgl arian, deuddeg phiol arian, deuddeg llwy aur:

85 Deg ar hugain a chant o *siclau* arian *ydoedd* pob dysgl, a deg a thri ugain pob phiol: holl arian y llestri *oedd* ddwy fil a phedwar cant o *siclau*, yn ol y siel sanctaidd.

86 Y llwyau aur *oedd* ddeuddeg, yn llawn arogl-darth, o ddeg *sicl* bob llwy, yn ol y siel sanctaidd: holl aur y llwyau *ydoedd* chwech ugain *sicl*.

87 Holl eidionau yr offrwm poeth *oedd* ddeuddeg bustach, deuddeg o hyrddod, deuddeg o ŷyn blwyddiaid, a'u bwyd-offrwm; a deuddeg o fychod geifr, yn offrwm dros bechod.

88 A holl ychain yr aberth heddd *oedd* bedwar ar hugain o fustych, tri ugain o hyrddod, tri ugain o fychod, tri ugain o hespyrniaid. Dyma gyssegriad yr allor wedi ei henneinio.

89 Ac fel yr *oedd* Moses yn myned i babell y cyfarfod i lefaru wrth DDUW; yna efe a glywai ^mlais yn lefaru wrtho oddi ar y drugareddfa, yr hon *oedd* ar arch y dystiolaeth, oddi rhwng y ddau gerub, ac efe a ddywedodd wrtho.

in Exod. 25.
22.

Cyn
CRIST
1490.

PENNOD VIII.

1 Y modd y mae goleuo y llusernau. 5 Cyssegru y Lefiaid. 23 Oedran a thymmor eu gwasanaeth hwynt. *

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth Aaron, a dywed wrtho, Pan ^aoleuech y lampau, llewyrched y saith lamp ar gyfer y canhwylbren.

3 Ac felly y gwnaeth Aaron; ar gyfer y canhwylbren y goleuodd efe ei lampau ef, megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

4 ^bDyma waith y canhwylbren: cyfanwaith o aur *fydd* hyd ei baladr, *ie*, hyd ei flodau ^ccyfanwaith fydd; ^dyn ol y dull a ddangosodd yr ARGLWYDD i Moses, felly y gwnaeth efe y canhwylbren.

5 ¶ Llefardodd yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

6 Cymmer y Lefiaid o fysg meibion Israel, a glanhâ hwynt.

7 Ac fel hyn y gwnei iddynt i'w glanhâu: taenella arnynt ^eddwfr pur-edigaeth, a gwnant i'r ellyn fyned dros eu holl gnawd, a golchant eu gwisgoedd, ac felly ymlanhânt.

8 Yna cymmerant fustach ieuange ²a'i fwyd-offrwm o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew; a bustach ieuange arall a gymmeri di yn aberth dros bechod.

9 A phâr i'r Lefiaid ddyfod o flaen pabell y cyfarfod; a chynnull holl gynnulleidfa meibion Israel ynghyd.

10 A dwg y Lefiaid ger bron yr ARGLWYDD; a gosoded meibion Israel eu dwylaw ar y Lefiaid.

11 ³Ac offrymmed Aaron y Lefiaid ger bron yr ARGLWYDD, yn ⁴offrwm gan feibion Israel, fel y byddont hwy i wasanaethu gwasanaeth yr ARGLWYDD.

12 A gosoded y Lefiaid eu dwylaw ar ben y bustych: ac offrwm dithau un yn bech-aberth, a'r llall yn offrwm poeth i'r ARGLWYDD, i wneuthur cymmod dros y Lefiaid.

13 A gosod y Lefiaid ger bron Aaron, a cher bron ei feibion, ac offrwm hwynt yn offrwm i'r ARGLWYDD.

14 A neilldua y Lefiaid o blith meibion Israel, a ¹bydded y Lefiaid yn eiddof fi.

15 Wedi hynny aed y Lefiaid i mewn i wasanaethu pabell y cyfarfod; a glanhâ di hwynt, ac offrymma hwynt yn offrwm.

16 Canys hwynt a roddwyd yn rhodd i mi o blith meibion Israel: ²yn lle agorydd pob croth, *sef* pob cyntaf-anedig o feibion Israel, y cymmerais hwynt i mi.

17 ^hCanys i mi y *perthyn* pob cyntaf-anedig ym mhlith meibion Israel, o ddyn ac o anifail: er y dydd y tarewais bob cyntaf-anedig yngwlad yr Aipht, y sancteiddiais hwynt i mi fy hun.

18 A chymmerais y Lefiaid yn lle pob cyntaf-anedig o feibion Israel.

19 A ⁱrhoddais y Lefiaid yn rhodd i Aaron, ac i'w feibion, o blith meibion Israel, i wasanaethu gwasanaeth meibion Israel ym mhabell y cyfarfod, ac i wneuthur cymmod dros feibion Israel; ^kfel na byddo pla ar feibion Israel, pan ddelo meibion Israel yn agos at y cyssegr.

20 A gwnaeth Moses ac Aaron, a holl gynnulleidfa meibion Israel, i'r Lefiaid, yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses am y Lefiaid: felly y gwnaeth meibion Israel iddynt.

21 A'r Lefiaid a lanhâwyd, ac a olchasant eu dillad: ac Aaron a'u hoffrymmodd hwynt yn offrwm ger bron yr ARGLWYDD: a gwnaeth Aaron gymmod drostynt i'w glanhâu hwynt.

22 Ac wedi hynny y Lefiaid a ddaethant i wasanaethu gwasanaeth ym mhabell y cyfarfod, ger bron Aaron a'i feibion; ¹megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses am y Lefiaid, felly y gwnaethant iddynt.

23 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

24 Dyma yr hyn a *berthyn* i'r Lefiaid: o fab pùm mlwydd ar hugain ac uchod, y deuant i filwrio milwriaeth y'ngwasanaeth pabell y cyfarfod.

25 Ac o fab dengmlwydd a deugain y caiff un ddychwelyd yn ei ol o filwriaeth y gwasanaeth, fel na wasanaetho mwy.

26 Ond gwasanaethed gyd â'i frodyr ym mhabell y cyfarfod, i oruchwyllo; ac na wasanaethed wasanaeth: fel hyn y gwnei i'r Lefiaid yn eu goruchwyliaeth.

PENNOD IX.

1 Ail-orchymyn y Pasa. 6 Caniattâu ail Basa i'r rhai oedd arian neu absennol. 15 Y cwmwl yn cyfarwyddo yr Israeliaid i symmudo ac i wersyllu.

Cyn
CRIST
1490.

⁵ pen. 3. 12, 45.

^h Exod. 13. 2, 12, 15. pen. 3. 13. Lue 2. 23.

ⁱ pen. 3. 9.

^k Edrych 2 Chron. 26. 16.

¹ pen. 4. 4.

^a Exod. 25. 37. a 40. 25.

^b Exod. 25. 31.

^c Exod. 25. 18.

^d Exod. 25. 40.

^e pen. 19. 9.

² Lef. 2. 1.

³ Heb. A chywroed.

⁴ Heb. offrwm cyhoefan.

^f pen. 3. 45.

Cyn
CRIST
140.

AR ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses yn anialwch Sinai, yn yr ail flwyddyn wedi eu dyfod hwynt allan o dir yr Aipht, ar y mis cyntaf, gan ddywedyd,

2 Cadwed meibion Israel ^a y Pasc hefyd yn ei dymmor.

3 Ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis hwn, ² yn y cyfnos, y cedwch ef yn ei dymmor: yn ol ei holl ddeddfau, ac yn ol ei holl ddefodau, y cedwch ef.

4 A lefarodd Moses wrth feibion Israel am gadw y Pasc.

5 A chadwasant y Pasc ar y mis cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis, yn y cyfnos, yn anialwch Sinai: yn ol yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses, felly y gwnaeth meibion Israel.

6 ¹ Ac yr oedd dynion, y rhai oedd ^b wedi eu halogi wrth gelain dyn, fel na allent gadw y Pasc ar y dydd hwnnw: a hwy a ddaethant ger bron Moses, a cher bron Aaron, ar y dydd hwnnw.

7 A'r dynion hynny a ddywedasant wrtho, *Yr ydym* ni wedi ein halogi wrth gorph dyn marw: paham yn gwaherddir rhag offrymmu offrwrm i'r ARGLWYDD yn ei dymmor ym mysg meibion Israel?

8 A dywedodd Moses wrthynt, Sefwch, a mi a wrandawaf beth a orchymyno yr ARGLWYDD o'ch plegid.

9 ¹ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

10 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, Pan fyddo neb wedi ei halogi gan gorph marw, neu *neb* o honoch neu o'ch hiliogaeth mewn ffordd bell, etto cadwed Base i'r ARGLWYDD.

11 ^a Ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r ail mis, yn y cyfnos, y cadwnt ef: ynghyd â bara croyw a *dail* chwerwon y bwyttânt ef.

12 ^a Na weddilliant *ddim* o hono hyd y bore, ac ^e na thorrant asgwrn o hono: yn ol holl ddeddf y Pasc y cadwnt ef.

13 A'r gwr a fyddo glân, ac heb fod mewn taith, ac a beidio â chadw y Pasc, torrir ymaith yr enaid hwnnw o fysg ei bobl, am na offrymmodd offrwrm yr ARGLWYDD yn ei dymmor: ei bechod a ddwg y gwr hwnnw.

14 A phan ymdeithio dieithr gyd â chwi, ac ewyllysio cadw Pasc i'r ARGLWYDD; fel y *byddo* deddf y Pasc a'i ddefod, felly y ceidw: ^f yr un

ddeddf fydd i chwi, *sef* i'r dieithr ac i'r un fydd a'i enedigaeth o'r wlad.

15 ¹ Ac ^g ar y dydd y codwyd y tabernacl, y cwmwl ^h a gauodd am y tabernacl dros babel y dystiolaeth; ^h a'r hwyr yr ydoedd ar y tabernacl megis gwelediad tân hyd y bore.

16 Felly yr ydoedd yn wastadol; y cwmwl a gauai am dano y *dydd*, a'r gwelediad tân y nos.

17 A phan gyfodai y cwmwl oddi ar y babel, wedi hynny y cychwynai meibion Israel: ac yn y lle yr arhosai y cwmwl ynddo, yno y gwersyllai meibion Israel.

18 Wrth orchymyn yr ARGLWYDD y cychwynai meibion Israel, ac wrth orchymyn yr ARGLWYDD y gwersyllent: ⁱ yr holl ddyddiau yr arhosai y cwmwl ar y tabernacl, yr arhosit yn y gwersyll.

19 A phan drigai y cwmwl yn hir ar y tabernacl lawer o ddyddiau, yna meibion Israel a gadwent wyladwriaeth yr ARGLWYDD, ac ni chychwynent.

20 Ac os byddai y cwmwl ychydig ddyddiau ar y tabernacl, wrth orchymyn yr ARGLWYDD y gwersyllent, ac wrth orchymyn yr ARGLWYDD y cychwynent.

21 Hefyd os byddai y cwmwl o hwyr hyd fore, a chyfodi o'r cwmwl y bore; hwythau a symmudent: pa un bynnag ai dydd ai nos *fyddai* pan gyfodai y cwmwl, yna y cychwynent.

22 Os deuddydd, os mis, os blwyddyn *fyddai*, tra y trigai y cwmwl ar y tabernacl, gan aros arno, meibion Israel ^h a arhosit yn eu pebyll, ac ni chychwynent: ond pan godai efe, y cychwynent.

23 Wrth air yr ARGLWYDD y gwersyllent, ac wrth air yr ARGLWYDD y cychwynent: *felly* y cadwent wyladwriaeth yr ARGLWYDD, yn ol gair yr ARGLWYDD trwy law Moses.

PENNOD X.

1 Beth a wneid â'r udgyrn arian. 11 Yr Israeliaid yn symmudo o Sinai i Paran. 14 Trefn eu cerddeddiad hwy. 29 Moses yn atolwg ar Hobab nad ymadawai â hwynt. 33 Bendith Moses wrth symmudo a gorphwysio o'r arch.

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Gwna i ti ddau udgorn arian, yn gyfanwaith y gwnei hwynt: a byddant i ti i alw y gynnulleidfa ynghyd, ac i beri i'r gwersylloedd gychwyn.

Cyn
ORIST
1490.^g Exod. 40.
34.^h Exod. 13.
21. a 40. 38.ⁱ 1 Cor. 10.
1.^k Exod. 40.
36, 37.^a Exod. 12.
1, &c.
Lev. 23. 5.
pen. 28. 16.
Deut. 16. 2.² Heb.
rhwyng y
ddau hwytr.^b pen. 5. 3.
a 19. 11.^c 2 Chron.
30. 2, 15.^d Exod. 12.
10.^e Exod. 12.
46.
Isa. 19. 36.^f Exod. 12.
49.

Cyn
CRIST
1490.

a Joel 2. 15.

3 A phan ^aganant â hwynt, yr ymgasgl yr holl gynnulleidfa attat, wrth ddrws pabell y cyfarfod.

4 Ond os âg un y canant; yna y tywysogion, *sef* pennaethiaid miloedd Israel, a ymgasglant.

5 Pan ganoch larwm; yna y gwersylloedd, y rhai a wersyllant tu a'r dwyrain, a gychwynant.

6 Pan ganoch larwm yr ail waith; yna y gwersylloedd, y rhai a wersyllant tu a'r dehau, a gychwynant: larwm a ganant hwy wrth eu cychwyn.

7 Ac wrth alw ynghyd y gynnulleidfa, cenwch yr udgyrn; ond na chenwch larwm.

8 A meibion Aaron, yr offeiriaid, a ganant ar yr udgyrn; a byddant i chwi yn ddeddf dragywyddol trwy eich cenhedlaethau.

b pen. 31. 6.
2 Chron.
13. 14.

9 Hefyd ^bpan eloch i ryfel yn eich gwlad yn erbyn y gorthrymmwr a'ch gorthrymmo chwi; cenwch larwm mewn udgyrn: yna y coffêir chwi ger bron yr Arglwydd eich DUW, ac yr achubir chwi rhag eich gelnyion.

c pen. 29. 1.
1 Chron.
15. 24.
2 Chron.
5. 12.
a 7. 6.
a 29. 26.
Ezra 3. 10.
Neh. 12. 35.
Ps. 81. 3.

10 Ar ^cddydd eich llawenydd hefyd, ac ar eich gwyliau gosodedig, ac ar ddechreu eich misoedd, y cenwch ar yr udgyrn uwch ben eich offrymmau poeth, ac uwch ben eich aberthau heddi; a byddant i chwi yn goffadwriaeth ger bron eich DUW: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW.

11 ¶ A bu yn yr ail flwyddyn, ar yr ail mis, ar yr ugeinfed *dydd* o'r mis, gyfodi o'r cwmmwl oddi ar dabernacl y dystiolaeth.

d pen. 2. 9,
16, 24, 31.

12 A meibion Israel ^da gychwynasant i'w taith o anialwch Sinai; a'r cwmmwl a arhosodd yn anialwch Paran.

13 Felly y cychwynasant y waith gyntaf, wrth air yr ARGLWYDD trwy law Moses.

e pen. 2. 3.

14 ¶ ^eAc yn gyntaf y cychwynodd llumman gwersyll meibion Judah yn ol eu lluoedd: ac ar ei lu ef *yr ydoedd* ^fNahson mab Aminadab.

f pen. 1. 7.

15 Ac ar lu llwyth meibion Issachar, Nethaneel mab Suar.

16 Ac ar lu llwyth meibion Zabulon, Eliab mab Helon.

g pen. 1. 51.

17 Yna ^gy tynnwyd i lawr y tabernacl; a meibion Gerson a meibion Merari a gychwynasant, ^hgan ddwyn y tabernacl.

h pen. 4. 24,
31.

i pen. 2. 10.

18 ¶ Yna ⁱy cychwynodd llumman

gwersyll Reuben yn ol eu lluoedd: ac *yr ydoedd* ar ei lu ef Elisur mab Sedêur.

19 Ac ar lu llwyth meibion Simeon, Selumiel mab Surisadai.

20 Ac ar lu llwyth meibion Gad, Eliasaph mab Deuel.

21 A'r Cohathiaid a gychwynasant, gan ddwyn ^ky cyssegr; *a'r* ²lleill a godent y tabernacl, tra fyddent hwy yn dyfod.

k pen. 4. 4.
a 7. 9.

2 Sef, y Gersoniaid a'r Merariaid, ad. 17.

l pen. 2. 18.

22 ¶ Yna ^lllumman gwersyll meibion Ephraim a gychwynodd yn ol eu lluoedd: ac *yr oedd* ar ei lu ef Elisama mab Ammihud.

23 Ac ar lu llwyth meibion Manasseh, Gamaliel mab Pedasur.

24 Ac ar lu llwyth meibion Benjamin, Abidan mab Gideon.

m pen. 2. 25.

25 ¶ Yna ^mllumman gwersyll meibion Dan, yn olaf o'r holl wersylloedd, a gychwynodd yn ol eu lluoedd: ac *yr ydoedd* ar ei lu ef Ahiezer mab Ammisadai.

26 Ac ar lu llwyth meibion Aser, Pagiel mab Ocran.

27 Ac ar lu llwyth meibion Naphtali, Ahira mab Enan.

28 Dyma gychwyniadau meibion Israel yn ol eu lluoedd, pan gychwynasant.

29 ¶ A dywedodd Moses wrth Hobab, mab Raguel y Midianiad, chwegrwn Moses, Myned yr ydym i'r lle am yr hwn y dywedodd yr ARGLWYDD, Rhoddaf hwnnw i chwi: tyred gyd â ni, a ⁿgwnawn ddaioni i ti; canys llefarodd yr ARGLWYDD ddaioni am Israel.

n Barn. 1.
16.

30 Dywedodd yntau wrtho, Nid âf ddim; ond i'm gwlad fy hun, ac at fy nghenedl fy hun, yr âf.

31 Ac efe a ddywedodd, Na âd ni, attolwg; canys ti a adwaenost ein gwersyllfaoedd yn yr anialwch, ac a fyddi yn lle llygaid i ni.

32 A phan ddelych gyd â ni, a dyfod o'r daioni hwnnw, yr hwn a wna yr ARGLWYDD i ni, ninnau a wnawn ddaioni i tithau.

33 ¶ A hwy a aethant oddi wrth ^ofynydd yr ARGLWYDD daith tri diwrnod: ac arch cyfammod yr ARGLWYDD oedd yn myned o'u blaen hwynt daith tri diwrnod, ^pi chwilio am orphwysfa iddynt.

o Edrych
Exod. 3. 1.p Deut. 1.
33.
Jer. 31. 2.
Ezec. 20. 6.
q Exod. 13.
21.

34 A ^qchwmmwl yr ARGLWYDD *oedd* arnynt y dydd, pan elent o'r gwersyll.

35 A hefyd pan gychwynai yr arch, Moses a ddywedai, ^rCyfod,

r Ps. 68. 1.
2. a 132. 8.

Cyn
CRIST
1490.⁸ ddengmil
o fioedd.^a Deut. 9. 22.^b Ps. 78. 21.² Heb.
euddodd.³ Sef,
Llosgiad.^c Fel Exod.
12. 38.⁴ Heb. *flgs.*^d Ps. 78. 18.
^a 106. 14.
¹ Cor. 10. 6.^e Exod. 16. 3.^f Exod. 16.
14. 31.⁵ Heb.
*lygad fel
llygad.*⁶ Gen. 2. 12.⁸ Ps. 78. 21.

ARGLWYDD, a gwasgarer dy elynion; a ffloed dy gaseion o' th flaen.

36 A phan orphwysai hi, y dywedai efe, Dychwel, ARGLWYDD, at ³fyrrddiwn miloedd Israel.

PENNOD XI.

1 Y llosgiad yn Taberah yn diffoddi trwy weddi Moses. 4 Y bobl yn blysio cig, ac yn alaru ar y manna. 10 Moses yn cwyno o ran ei siars. 16 Duw yn rhannu ei faich ef rhwng deg a thri ugain o henuriaid. 31 Duw yn rhoddi soffieir yn ei ddiogllonedd yn Cibroth-Hattaafah.

^a R bobl, fel tuchanwyr, oedd-
ynt flin y'ng hlustiau yr ARGLWYDD: a chlywodd yr ARGLWYDD hyn; a'i ddig a ennynodd; a than yr ARGLWYDD a gynneuodd ^byn eu mysg hwynt, ac a ysodd gwrr y gwersyll.

2 A llefodd y bobl ar Moses: a gweddiodd Moses ar yr ARGLWYDD; a'r tân a ²ddiffoddodd.

3 Ac efe a alwodd enw y lle hwnnw, ³Taberah: am gynneu o dân yr ARGLWYDD yn eu mysg hwy.

4 ¶ A'r ^clliaws cymmysg yr hwn ydoedd yn eu mysg a flysiasant ⁴yn ddirfawr: a meibion Israel hefyd a ddychwelasant, ac a wylasant, ac a ddywedasant, ^dPwy a rydd i ni gig i'w fwytta?

5 ^eCôf yw gennym y pysgod yr oeddym yn ei fwytta yn yr Aipht yn rhad, y cucumerau, a'r pompionau, a'r cenhin, a'r winwyn, a'r garleg:

6 Ond yr awr hon y mae ein heneidiau ni yn gwywo, heb ddim ond y manna yn ein golwg.

7 ^fA'r manna hwnnw oedd fel had coriander, a'i ⁵liw fel lliw ⁶bdeliwm.

8 Y bobl a aethant o amgylch, ac a'i casglasant ac a'i malasant mewn melinau, neu a'i curasant mewn mortar, ac a'i berwasant mewn peiriau, ac a'i gwnaethant yn deisennau: a'i flas ydoedd fel blas olew i'r.

9 A phan ddisgynai y gwllith y nos ar y gwersyll, disgynai y manna arno ef.

10 ¶ A chlybu Moses y bobl yn wylo trwy eu tylwythau, bob un yn nrws ei babell: ac ennynodd ⁸dig yr ARGLWYDD yn fawr; a drwg oedd gan Moses.

11 Dywedodd Moses hefyd wrth yr ARGLWYDD, Paham y drygaist dy was? a phaham na chawn ffafir yn dy olwg, gan i ti roddi baich yr holl bobl hyn arnaf?

12 Ai myfi a feichiogais ar yr holl

bobl hyn? ai myfi a'u cenhedlais, fel y dywedech wrthyf, Dwg hwynt yn dy fynwes, (megis y dwg tadmaeth y plentyn sugno,) i'r tir a addewaist trwy lw i'w tadau?

13 O ba le y byddai gennyf fi gig i'w roddi i'r holl bobl hyn? canys wylo y maent wrthyf, gan ddywed-
yd, Dod i ni gig i'w fwytta.

14 ^hNi allaf fi fy hunan arwain yr holl bobl hyn; canys rhy drwm ydyw i mi.

15 Ac os felly y gwnei i mi, at-
tolwg, ⁱgan ladd lladd fi, os cefais ffafir yn dy olwg di; fel na welwyf fy nrygfyd.

16 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Casgl i mi ^kddengwr a thri ugain o henuriaid Israel, y rhai a wyddost eu bod yn henuriaid y bobl, ac yn swyddogion arnynt; a dwg hwynt i babell y cyfarfod, a safant yno gyd â thi.

17 Canys disgynaf, a llefaraf wrth-
yt yno: a ^lmi a gymmeraf o'r ys-
pryd sydd arnat ti, ac a'i gosodaf arnynt hwy; felly y dygant gyd â thi faich y bobl, fel na ddygech di ef yn unig.

18 Am hynny dywed wrth y bobl, Ymsanteiddiwdch erbyn y fory, a chewch fwytta cig: canys wylasoch y'ng hlustiau yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Pwy a ddry i ni gig i'w fwytta? canys yr ydoedd yn dda arnom yn yr Aipht: am hynny y rhydd yr ARGLWYDD i chwi gig, a chwi a fwyttêwch.

19 Nid un dydd y bwyttêwch, ac nid dau, ac nid pump o ddyddiau, ac nid deg diwrnod, ac nid ugain diwrnod;

20 Ond hyd fis o ddyddiau, hyd oni ddêl allan o'ch ffroenau, a'i fod yn ffaidd gennych: am i chwi ddirmygu yr ARGLWYDD yr hwn sydd yn eich plith, ac wylo o honoch yn ei wrydd ef, gan ddywedyd, ^mPaham y daethom allan o'r Aipht?

21 A dywedodd Moses, ⁿChwechân mil o wŷr traed yw y bobl yr ydwyf fi yn eu plith; a thi a ddywedi, Rhoddaf gig iddynt i'w fwytta fis o ddyddiau.

22 ^oAi y defaid a'r gwartheg a leddir iddynt, fel y byddo digon iddynt? ai holl bysg y môr a gesglir ynghyd iddynt, fel y byddo digon iddynt?

23 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ^pA gwttogwyd llaw yr ARGLWYDD? yr awr hon y cei di

Cyn
CRIST
1490.^h Exod. 18.
18.ⁱ Edrych
1 Bren.
19. 4.
Jon. 4. 3.^k Edrych
Exod. 24. 9.^l Nch. 9. 20.^m pen. 21. 5.ⁿ Exod. 12.
37. a 38. 26.
pen. 1. 46.º Edrych
Ioan 6. 7.^p Es. 50. 2.
a 59. 1.

Cyn
CRIST
1490.

weled a ddigwydd fy ngair i ti, ai na *ddigwydd*.

24 ¶ A Moses a aeth allan ac a draethodd eiriau yr ARGLWYDD wrth y bobl, ac a gasglodd y dengwr a thri ugain o henuriaid y bobl, ac a'u gosododd hwynt o amgylch y babell.

25 Yna y disgynodd yr ARGLWYDD mewn cwmwl, ac a lefarodd wrtho; ac a gymmerodd o'r yspryd *oedd* arno, ac a'i rhoddes i'r deg henaf-gwyr a thri ugain. A ⁴thra y gor-phwysai yr yspryd arnynt, ⁵y prophwydent, ⁶ac ychwaneg ni wnaent.

26 A dau o'r gwŷr a drigasant yn y gwersyll, (enw un *ydoedd* Eldad, enw y llall Medad;) a gorphwysodd yr yspryd arnynt hwy, am eu bod hwy o'r rhai a ysgrifenasid; ⁷ond nid aethant i'r babell, etto prophwydasant yn y gwersyll.

27 A rhedodd llange, a mynegodd i Moses, ac a ddywedodd, Y mae Eldad a Medad yn prophwydo yn y gwersyll.

28 A Josua mab Nun, gweinidog Moses o'i ieuengetid, a attebodd ac a ddywedodd, ⁸Moses, fy arglwydd, gwahardd iddynt.

29 A dywedodd Moses wrtho, Ai cenfigennu yr ydwyf ti drosof fi?

⁹O na byddai holl bobl yr ARGLWYDD yn brophwydi, a rhoddi o'r ARGLWYDD ei yspryd arnynt!

30 A Moses a aeth i'r gwersyll, efe a henuriaid Israel.

31 ¶ Ac fe aeth ¹⁰gwynt oddi wrth yr ARGLWYDD, ac a ddug soffieir oddi wrth y môr, ac a'u taenodd wrth y gwersyll, megis ¹¹taith diwrnod ar y naill du, a thaith diwrnod ar y tu arall, o amgylch y gwersyll, a *hynny* ynghylch dau gufydd, ar wyneb y ddaear.

32 Yna y cododd y bobl y dydd hwnnw oll, a'r nos oll, a'r holl ddydd drannoeth, ac a gasglasant y soffieir: yr hwn a gasglodd leiaf, a gasglodd ddeg homer: a chan daenu y taenasant *hwynt* iddynt eu hunain o amgylch y gwersyll.

33 A'r ¹²cig *oedd* etto rhwng eu dannedd hwynt heb ei gnoi, pan ennynodd digofaint yr ARGLWYDD yn erbyn y bobl; a'r ARGLWYDD a darawodd y bobl â phla mawr iawn.

34 Ac efe a alwodd enw y lle hwnnw ¹³Cibroth-Hattaafah; am iddynt gladdu yno y bobl a flysiasent.

35 ¹⁴O Feddau y blys yr aeth y bobl i Haseroth; ac ¹⁵arhosasant yn Haseroth.

PENNOD XII.

1 Duw yn ceryddu cynnen Miriam ac Aaron: 10 ac yn iacháu gwahan-glywf Miriam, ar weddi Moses. 14 Duw yn gorchymyn ei chau hi allan o'r gwersyll.

LLEFARODD Miriam hefyd ac Aaron yn erbyn Moses, o achos y wraig o ²Ethiopia yr hon a ³brïodasai efe: canys ⁴efe a gymmerasai Ethiopes yn wraig.

2 A dywedasant, Ai yn unig trwy Moses y llefarodd yr ARGLWYDD? ⁵oni lefarodd efe trwm ninnau hefyd? A'r ARGLWYDD a glybu *hynny*.

3 A'r gwr Moses *ydoedd* larieiddiaf o'r holl ddynion *oedd* ar wyneb y ddaear.

4 A dywedodd yr ARGLWYDD yn ddisymmwth wrth Moses, ac wrth Aaron, ac wrth Miriam, Deuwch allan eich trioedd i babell y cyfarfod. A hwy a aethant allan ill trioedd.

5 Yna y disgynodd yr ARGLWYDD yngholofn y cwmwl, ac a safodd wrth ddrws y babell, ac a alwodd Aaron a Miriam. A hwy a aethant allan ill dau.

6 Ac efe a ddywedodd, Gwrandêwch yr awr hon fy ngeiriau. Os bydd prophwyd yr ARGLWYDD yn eich mysg, ⁷mewn gweledigaeth yr ymhysbysaf iddo, *neu* ⁸mewn breuddwyd y llefaraf wrtho.

7 Nid felly *y mae* fy ngwas Moses, ⁹yr hwn *sydd* ffyddlawn yn fy holl dŷ.

8 ¹⁰Wyneb yn wyneb y llefaraf wrtho, *mewn* gwelediad, nid mewn damhegion; ond caiff edrych ar wedd yr ARGLWYDD: paham gan hynny nad oeddych yn ofni dywedyd yn erbyn fy ngwas, *sef* yn erbyn Moses?

9 A digofaint yr ARGLWYDD a ennynodd yn eu herbyn hwynt; ac efe a aeth ymaith.

10 A'r cwmwl a ymadawodd oddi ar y babell: ac ¹¹wele, Miriam *ydoedd* ¹²wahan-glywfus, fel yr eira. Ac edrychodd Aaron ar Miriam; ac wele *hi* yn wahan-glywfus.

11 Yna y dywedodd Aaron wrth Moses, O fy arglwydd, attolwg, na osod yn ein herbyn y pechod yr hwn yn ynyd a wnaethom, *a thrwy* yr hwn y pechasom.

12 Na fydded hi, *attolwg*, fel un marw, yr hwn y bydd hanner ei gnawd wedi ei ddifa pan ddêl allan o groth ei fam.

13 A Moses a waeddodd ar yr AR-

Cyn
CRIST
1490.

² Cus.

³ Heb. gymmerasai.
⁴ Exod. 2. 21.

⁵ Exod. 15. 20.
Mic. 6. 4.

⁶ Gen. 15. 1.
a 46. 2.
Ezec. 1. 1.
Dan. 8. 2.
a 10. 8, 16, 17.

⁷ Gen. 31. 10, 11.
⁸ Bren. 3. 5.
⁹ Heb. 3. 2.

¹⁰ Exod. 33. 11.
Deut. 34. 10.

¹¹ Deut. 24. 9.

¹² 2 Bren. 5. 27.

^a Edrych
2 Bren. 2. 15.

^r Edrych
1 Sam. 10. 5, 10.

⁷ ac ni
pheidient.

^s Edrych
1 Sam. 20. 26.
Jer. 36. 5.

^t Edrych
Luc 9. 49.
Ioan 3. 26.

^u 1 Cor. 14. 5.

^x Exod. 16. 13.
Ps. 78. 26.
a 105. 40.

^y Heb.
ffordd.

⁷ Ps. 78. 30, 31.

⁹ Sof.
Beddau
y blys.

^s pon. 33. 17.

² Heb. yr
oeddynt.

Cyn
CRIST
1490.¹ Edrych
Heb. 12. 9.² Lef. 13. 46.¹ pen. 11. 35.
a 33. 18.² pen. 32. 8.
Deut. 1. 22.

GLWYDD, gan ddywedyd, O DDUW, attolwg, meddyginiaetha hi yr awr hon.

14 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ¹Os ei thad a boerai yn ei hwyneb, oni chywilyddiai hi saith niwrnod? ²cauer arni saith niwrnod o'r tu allan i'r gwersyll, ac wedi hynny derbynier hi.

15 A chauwyd ar Miriam o'r tu allan i'r gwersyll saith niwrnod: a'r bobl ni chychwynodd hyd oni ddaeth Miriam i mewn *drachefn*.

16 Ac wedi hynny yr aeth y bobl o 'Haseroth, ac a wersyllasant yn anialwch Paran.

PENNOD XIII.

1 *Enbau y gwŷr a ddanfonwyd i chwilio y wlad: 17 eu haddysg: 21 eu gweithred-oedd: 26 eu newyddion.*

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,
2 ^aAnfon i ti wŷr i edrych tir Canaan, yr hwn yr ydwyf fi yn ei roddi i feibion Israel: gwr dros bob un o lwythau eu tadau a anfonwch; pob un yn bennaeth yn eu mysg hwynt.

3 A Moses a'u hanfonodd hwynt o anialwch Paran, wrth orchymyn yr ARGLWYDD: pennaethiaid meibion Israel *oedd* y gwŷr hynny oll.

4 A dyma eu henwau hwynt. Dros lwyth Reuben, Sammua mab Zaccur.

5 Dros lwyth Simeon, Saphat mab Hori.

6 Dros lwyth Judah, Caleb mab Jephunneh.

7 Dros lwyth Issachar, Igal mab Joseph.

8 Dros lwyth Ephraim, Osea mab Nun.

9 Dros lwyth Benjamin, Palti mab Raphu.

10 Dros lwyth Zabulon, Gadiel mab Sodi.

11 O lwyth Joseph, dros lwyth Manasseh, Gadi mab Susi.

12 Dros lwyth Dan, Amiel mab Gemali.

13 Dros lwyth Aser, Sethur mab Michael.

14 Dros lwyth Naphtali, Nahbi mab Fophsi.

15 Dros lwyth Gad, Geuel mab Maci.

16 Dyma enwau y gwŷr a anfonodd Moses i edrych ansawdd y wlad. A Moses a enwodd Osea mab Nun, Josua.

17 ¶ A Moses a'u hanfonodd hwynt i edrych ansawdd gwlad Canaan; ac

a ddywedodd wrthynt, Ewch yma tu a'r dehau, a dringwch i'r mynydd.

18 Ac edrychwch y wlad beth *yw* hi, a'r bobl sydd yn trigo ynddi, pa un ai cryf ai gwan, ai ychydig ai llawer ydynt:

19 A pheth *yw* y tir y maent yn trigo ynddo, ai da ai drwg; ac ym mha ddinasoedd y maent yn preswyllo, ai mewn pebyll, ai mewn amddiffynfeydd;

20 A pha dir, ai bras *yw* efe ai cul; a oes coed ynddo, ai nad *oes*. Ac ymwrolwch, a dygwch o ffrwyth y tir. A'r dyddiau *oeddynt* ddyddiau blaen-ffrwyth grawnwin.

21 ¶ A hwy a aethant i fynu, ac a chwiliasant y tir, o anialwch Sin hyd Rehob, ffordd y deuir i Hamath.

22 Ac a aethant i fynu i'r dehau, ac a ddaethant hyd Hebron: ac yno *yr oedd* ^bAhiman, Sesai, a Thalmi, meibion Anac. (A Hebron a adeiladasid saith mlynedd o flaen Soan yn yr Aipht.)

23 ^cA daethant hyd ²ddyffryn ³Escol; a thorrasant oddi yno gangen âg un swp o rawnwin, ac a'i dygasant ar drosol rhwng dau: *dygasant rai* o'r pomgranadau hefyd, ac o'r ffigys.

24 A'r lle hwnnw a alwasant dyffryn Escol; o achos y swp grawnwin a dorrodd meibion Israel oddi yno.

25 A hwy a ddychwelasant o chwilio y wlad ar ol deugain niwrnod.

26 ¶ A myned a wnaethant, a dyfod at Moses ac at Aaron, ac at holl gynulleidfa meibion Israel, i ^dCades, yn anialwch Paran; a dygasant yn eu hol air iddynt, ac i'r holl gynulleidfa, ac a ddangosant iddynt ffrwyth y tir.

27 A mynegasant iddo, a dywedasant, Daethom i'r tir lle yr anfon-aist ni; ac yn ddiau llifeirio y mae o ^elaeth a mêl: a dyma ei ffrwyth ef.

28 Ond *y mae* ^fy bobl sydd yn trigo yn y tir yn gryffon, a'r ^gdinasoedd yn gaerog *ac* yn fawrion iawn; a gwelsom yno hefyd feibion Anac.

29 Yr Amaleciaid sydd yn trigo yn nhir y dehau; a'r Hethiaid, a'r Jebusiaid, a'r Amoriaid, yn gwladychu yn y mynydd-dir; a'r Canaan-eaid yn preswyllo wrth y môr, a cher llaw yr Iorddonen.

30 A gostegodd ^hCaleb y bobl ger bron Moses, ac a ddywedodd, Gan fyned awn i fynu, a pherchennogwn hi: canys gan orchfygu y gorchfygwn hi.

Cyn
CRIST
1490.^b Jos. 11. 21.
22. a 15. 13.
Barn. 1. 10.^c Deut. 1. 24.
² *afon*.
³ *Sef*.
Grawnswp.^d pen. 20. 1.
16. a 32. 8.
a 33. 36.
Deut. 1. 19.
Jos. 14. 6.^e Exod. 3. 8.
a 33. 3.^f Deut. 2.
10. 21.
^g Deut. 1. 28.^h Edrych
pen. 14. 6.
30.

Cyn
CRIST
1490.

31 Ond y gwŷr y rhai a aethant i fynu gyd âg ef a ddywedasant, Ni allwn ni fyned i fynu yn erbyn y bobl; canys cryfach *ydylt* na nyini.

32 A rhoddasant allan anghlod am y tir a chwiliasant, wrth feibion Israel, gan ddywedyd, Y tir yr aethom drosto i'w chwilio, tir yn difa ei breswylwyr yw efe; ¹a'r holl bobl a wel-som ynddo *ydylt* wŷr ⁴corphol:

33 Ac yno y gwelsom y cawri, meibion Anac, *y rhai a ddaethant* o'r cawri; ac yr oeddem yn ein golwg ein hunain fel ceiliogod rhed-yn, ac felly yr oeddem yn eu golwg hwythau.

PENNOD XIV.

1 Y bobl yn tuchan o ran y newyddion. 6 Josua a Chaleb yn ceisio eu llongyddu hwynt. 11 Duw yn eu bygwth. 13 Moses yn ymbil â Duw: ac yn caffael iddynt hwy faddeuant. 26 Y tuchanwyr heb gael myned i'r wlad. 36 Y gwŷr a roisiant anghlod i'r tir yn marw o'r pla. 40 Y bobl a fynnai osod ar y wlad yn erbyn ewyllys Duw, yn cael eu taro.

YNA yr holl gynulleidfa a ddyrchafodd ei llef, ac a waeddodd; a'r bobl a wylasant y nos honno.

2 A holl feibion Israel a duchanasant yn erbyn Moses, ac yn erbyn Aaron: a'r holl gynulleidfa a ddywedasant wrthynt, O na buasem feirw yn nhir yr Aipht! neu, ^aO na buasem feirw yn y diffaethwch hwn!

3 A phaham y mae yr ARGLWYDD yn ein dwyn ni i'r tir hwn, i gwympo ar y cleddyf? ein gwragedd a'n plant fyddant yn yspail. Onid gwell i ni ddychwelyd i'r Aipht?

4 A dywedasant bawb wrth eu gilydd, Gosodwn ben *arnom*, a ^bdychwelwn i'r Aipht.

5 ^cYna y syrthiodd Moses ac Aaron ar eu hwynebau ger bron holl gynulleidfa tyrfa meibion Israel.

6 [†]Josua hefyd mab Nun, a Chaleb mab Jephunneh, *daru* o ysbïwyr y tir, a rwygasant eu dillad;

7 Ac a ddywedasant wrth holl dorf meibion Israel, gan ddywedyd, Y tir yr aethom drosto i'w chwilio, *sydd* dir da odiaeth.

8 Os yr ARGLWYDD sydd foddllawn i ni, efe a'n dwg ni i'r tir hwn, ac a'i rhydd i ni; *sef* y tir sydd yn llifeirio o laeth a mêl.

9 Yn unig na wrthryfelwch yn erbyn yr ARGLWYDD, ac ^dnac ofnwch bobl y tir; canys bara i ni ydynt: ciliodd eu ²hamddiffyn oddi wrthynt, a'r ARGLWYDD *sydd* gyd â ni: nac ofnwch hwynt.

10 A'r holl dorf a ddywedasant am eu llabyddio hwynt â meini. A ^egogoniant yr ARGLWYDD a ymddangosodd ym mhabel y cyfarfod i holl feibion Israel.

11 [†]A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Pa hyd y digia y bobl yma fi? a pha hyd y byddant heb gredu i mi, am yr holl arwyddion a wneuthum yn eu plith?

12 Tarawaf hwynt â haint, a gwasgaraf hwy, a ^fgwnaf di yn genhedlaeth fwy, a chryfach na hwynt-hwy.

13 [†]^gA dywedodd Moses wrth yr ARGLWYDD, Felly yr Aiphtiaid a glyw, (canys o'u mysg hwynt y dygaist y bobl yma i fynu yn dy nerth,)

14 Ac a ddywedant i breswylwyr y tir hwn, (^hcanys clywsant dy fod di, ARGLWYDD, ym mysg y bobl yma, a'th fod di, ARGLWYDD, yn ymddangos *iddylt* wyneb yn wyneb, a bod ⁱdy gwmmwl di yn aros arnynt, a'th fod di yn myned o'u blaen hwynt mewn colofn o gwmmwl y dydd, ac mewn colofn dân y nos;)

15 Os lleddi y bobl yma fel un gwr; yna y dywed y cenhedloedd y rhai a glywsant sôn am danat, gan ddywedyd,

16 ^kO eisieu gallu o'r ARGLWYDD ddwyn y bobl yma i'r tir y tyngodd efe iddynt, am hynny y lladdodd efe hwynt yn y diffaethwch.

17 Yr awr hon, gan hynny, mawrhâer, attolwg, nerth yr ARGLWYDD, fel y lleferaist, gan ddywedyd,

18 ^lYr ARGLWYDD *sydd* hwyrfrydig i ddig, ac aml o drugaredd, yn maddeu anwiredd a chamwedd, a chan gyfiawnhâu ni chyfiawnhâ efe *yr euog*; ^mymweled y mae âg anwiredd y tadau ar y plant, hyd y dryddedd a'r bedwaredd *genhedlaeth*.

19 Maddeu, attolwg, anwiredd y bobl yma, yn ol dy fawr drugaredd, ac megis y maddeuaist i'r bobl hyn, o'r Aipht, hyd ⁿyma.

20 A dywedodd yr ARGLWYDD, Maddeuais, yn ol dy air:

21 Ond os byw fi, yr holl dir a lenwir o ogoniant yr ARGLWYDD.

22 ⁿCanys yr holl ddynion y rhai a welsant fy ngogoniant, a'm harwyddion a wneuthum yn yr Aipht, ac yn y diffaethwch, ac a'm temtiasant y dengwaith hyn, ac ni wrandawsant ar fy llais,

23 ^oNi welant y tir y tyngais wrth eu tadau hwynt; *sef* y rhai oll a'm digiasant, nis gwelant ef:

Cyn
CRIST
1490.

^e Exod. 24.
16, 17.
^a 40. 34.
Lef. 9. 23.
pen. 16. 19.
42. a 20. 6.

^f Exod. 32.
10.

^g Exod. 32.
12.
Deut. 32.
27.

^h Exod. 15.
14.
Jos. 2. 9.
a 5. 1.

ⁱ Exod. 13.
21. a 40. 38.

^k Deut. 9.
28.

^l Exod. 34. 6.
Ps. 103. 8.
a 145. 8.
Jon. 4. 2.

^m Exod. 20.
5. a 34. 7.

ⁿ yr awr
hon.

ⁿ Deut. 1. 35.
Ps. 95. 11.
a 106. 26.
Heb. 3. 17.

^o Heb. Os
gwelant.
pen. 32. 11.

¹ Amos 2. 9.

⁴ mater eu
main.

^a Edrych
ad. 28, 29.

^b Edrych
Deut. 17.
16.

^c pen. 16. 4.

^d Deut. 20. 3.

² Heb.
cysgod.

Cyn
CRIST
1490.* Jos. 14. 8,
8, 14.
P pen. 32. 12.

24 Ond fy ngwas °Caleb, am fod yspryd arall gyd âg ef, ac °iddo fy nghyflawn-ddilyn, dygaf ef i'r tir y daeth iddo: a'i had a'i hetifedda ef.

25 (Ond y mae yr Amaleciaid a'r Canaaneaid yn trigo yn y dyffryn;) y fory trowch, ac ewch i'r diffaethwch, *ar hyd ffordd y môr coch.*

26 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

27 Pa hyd y cyd-ddygaf â'r gyn-nulleidfa ddrygionus hon sydd yn tuchan i'm herbyn? clywais duchan meibion Israel, y rhai sydd yn tuchan i'm herbyn.

28 Dywed wrthynt, °*Fel mai* byw fi, medd yr ARGLWYDD, °fel y llefarasoch yn fy nghlustiau, felly y gwnaf i chwi.

29 Yn y diffaethwch hwn y cwmp eich celaneddau: a'ch holl rifedigion trwy eich holl rif, o fab ugain mlwydd ac uchod, y rhai a duchanasoch yn fy erbyn,

30 Diau ni ddeuwch chwi i'r tir *am yr hwn y* °codais fy llaw, am wneuthur i chwi breswyllo ynddo, ond Caleb mab Jephunneh, a Josua mab Nun.

31 Ond eich plant chwi, y rhai y dywedasoch y byddent yn yspail, hwynt-hwy a ddygaf *i'r wlad*, a hwy a gânt adnabod y tir a ddirmygasoch chwi.

32 A'ch celaneddau chwi a gwmpant yn y diffaethwch hwn.

33 A'ch plant chwi a °fugeilia yn y diffaethwch °ddeugain mlynedd, ac a ddygant *gosp* eich putteindra chwi, nes darfod eich celaneddau chwi yn y diffaethwch.

34 °Yn ol rhifedi y dyddiau y chwiliasoch y tir, *sef* °deugain niwrnod, (pob diwrnod am flwyddyn,) y dygwch eich hanwireddau, *sef* deugain mlynedd; a chewch wybod °torriad fy ngair i.

35 Myfi yr ARGLWYDD a leferais, diau y gwnaf hyn i'r holl gynnull-eidfa ddrygionus yma, sydd wedi ymgynnull i'm herbyn i: yn y diffaethwch hwn y darfyddant, ac yno y byddant feirw.

36 A'r dynion a anfonodd Moses i chwilio y tir, y rhai a ddychwelasant, ac a wnaethant i'r holl dorf duchan yn ei erbyn ef, gan roddi allan anair am y tir;

37 Y dynion, *meddaf*, y rhai a roddasant allan anair drwg i'r tir,

*a fuant feirw o'r pla, ger bron yr ARGLWYDD.

38 Ond Josua mab Nun, a Chaleb mab Jephunneh, a fuant fyw o'r gwŷr hyn a aethant i chwilio y tir.

39 A Moses a lefarodd y geiriau hyn wrth holl feibion Israel: a'r bobl a alarodd yn ddirfawr.

40 ¶ A chodasant yn fore i fyned i ben y mynydd, gan ddywedyd, Wele °ni, a ni a awn i fynu i'r lle *am* yr hwn y dywedodd yr ARGLWYDD: canys ni a bechassom.

41 A dywedodd Moses, Paham yr ydych fel hyn yn troseddu °gair yr ARGLWYDD? a hyn ni lwydda.

42 Nac ewch i fynu; canys nid *yw* yr ARGLWYDD yn eich plith: rhag eich taro o flaen eich gelynyon.

43 Canys yr Amaleciaid a'r Canaaneaid *ydylnt* yno o'ch blaen chwi, a chwi a syrthiwch ar y cleddyf: canys am i chwi ddychwelyd oddi ar ol yr ARGLWYDD, ni bydd yr ARGLWYDD gyd â chwi.

44 Etto rhyfygasant fyned i ben y mynydd: ond arch cyfammod yr ARGLWYDD, a Moses, ni symmudasant o ganol y gwersyll.

45 Yna y disgynodd yr Amaleciaid a'r Canaaneaid, y rhai oedd yn preswyllo yn y mynydd hwnnw, ac a'u tarawsant, ac °a'u difethasant hyd °Hormah.

PENNOD XV.

1 Cyfraith y *bwyd-offrwm* a'r *ddîod-offrwm*.
13, 29 Bod y *dieithrddyn* dan yr un gyfraith.
17 Cyfraith blaenion toes yn *offrwm* dyrch-
afael. 22 Yr aberth am bechod o *amwybod*.
30 *Cospedigaeth* rhyffyg. 32 Llabyddio yr
hwn a dorrodd y Sabbath. 37 Cyfraith y
rhidens.

A'R ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

2 °Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Pan ddeloch i dir eich preswylfod, yr hwn yr ydwyf fi yn ei roddi i chwi,

3 Ac offrymmu o honoch aberth tanllyd i'r ARGLWYDD, *offrwm* poeth, neu aberth °wrth °dalw adduned, neu mewn *offrwm* gwirfodd, neu °ar eich gwyliu gosodedig, gan wneuthur °aerog peraidd i'r ARGLWYDD, o'r eidionau, neu o'r praidd:

4 Yna °offrymmed yr hwn a offrymmo ei rodd i'r ARGLWYDD; o beilliaid ddegfed ran, wedi ei gymysgu trwy bedwaredd ran hin o olew, °yn fywd-offrwm.

5 Ac *offrwm* di gyd â'r *offrwm* poeth, neu yr aberth, bedwaredd

Cyn
CRIST
1490.* 1 Cor. 10.
10.
Heb. 3. 17.
Judas 5.

* Deut. 1. 41.

* ad. 25.

* Deut. 1. 44.
b Edrych
pen. 21. 3.
Barn. 1. 17.

* Lef. 23. 10.

b Lef. 7. 16.
a 22. 18, 21.
2 Heb.
neillduo.
c Lef. 23. 8,
12, 36.
pen. 23. 19,
27. a 29. 2,
8, 13.
Deut. 16.
10.d Exod. 29.
18.e Lef. 2. 1.
a 6. 14.f Exod. 29.
40.
Lef. 23. 13.

Cyn
CRIST
1490.

ran hin o win am bob oen, yn ddiod-offrwm.

6 A thi a offrymmi yn fwyd-offrwm gyd â hwrdd, o beilliaid ddwy ddegfed ran, wedi ei gymmysgu trwy drydedd ran hin o olew.

7 A thrydedd ran hin o win yn ddiod-offrwm, a offrymmi yn arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

8 Ief. 7. 11.

8 A phan ddarperych lo buwch yn offrwm poeth, neu yn aberth yn talu adduned, neu ^a aberth heddi i'r ARGLWYDD;

9 Yna offrymmed yn fwyd-offrwm gyd â llo y fuwch, o beilliaid dair degfed ran wedi ei gymmysgu trwy hanner hin o olew.

10 Ac offrwm hanner hin o win yn ddiod-offrwm, yn aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

11 Felly y gwneir am bob ŷch, neu am bob hwrdd, neu am oen, neu am fŷn.

12 Yn ol y rhifedi a ddarparoch, felly y gwnewch i bob un, yn ol eu rhifedi.

13 Pob priodor a wna y pethau hyn felly, wrth offrymmu aberth tanllyd o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

14 A phan ymdeithio dieithrddyn, neu yr hwn sydd yn eich plith trwy eich cenhedlaethau, a darparu aberth tanllyd o arogl peraidd i'r ARGLWYDD; fel y gwnelech chwi, felly gwnaed yntau.

b Exod. 12.
49.

15 ^b Yr un ddeddf fydd i chwi o'r dyrfa, ac i'r ymdeithydd dieithr; deddf dragywyddol yw trwy eich cenhedlaethau: megis yr ydych chwi, felly y bydd y dieithr ger bron yr ARGLWYDD.

16 Un gyfraith, ac un ddefod, fydd i chwi, ac i'r ymdeithydd a ymdeithio gyd â chwi.

17 ¶ A lefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

18 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, Pan ddeloch i'r tir yr ydwyf yn eich dwyn chwi iddo;

19 Yna pan fwyttaoch o fara y tir, y dyrchefwch offrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD.

20 O flaenion eich toes yr offrym-wch deisen yn offrwm dyrchafael: fel i offrwm dyrchafael y llawr-dyrnu, felly y dyrchefwch hithau.

21 O ddechreu eich toes y rhoddwch i'r ARGLWYDD offrwm dyrchafael trwy eich cenhedlaethau.

22 ¶ A ^k phan eloch dros y ffordd, ac na wnelech yr holl orchymynion

hyn, y rhai a lefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses,

23 Sef yr hyn oll a orchymynodd yr ARGLWYDD i chwi trwy law Moses, o'r dydd y gorchymynodd yr ARGLWYDD, ac o hynny allan, trwy eich cenhedlaethau;

24 Yna bydded, os allan o olwg y gynnulleidfa y gwnaed dim trwy anwybod, i'r holl gynnulleidfa ddarparu un bustach ieuange yn offrwm poeth, i fod yn arogl peraidd i'r ARGLWYDD, â'i fwyd-offrwm, â'i ddiod-offrwm, wrth y ddefod, ac un bwch geifr yn bech-aberth.

25 A gwnaed yr offeiriad gymmod dros holl gynnulleidfa meibion Israel, a maddeuir iddynt; canys anwybodaeth yw: a dygant eu hoffrwm, aberth tanllyd i'r ARGLWYDD, a'u pech-aberth, ger bron yr ARGLWYDD, am eu hanwybodaeth.

26 A maddeuir i holl gynnulleidfa meibion Israel, ac i'r dieithr a ymdeithio yn eu mysg; canys digwyddodd i'r holl bobl trwy anwybod.

27 ¶ Ond ¹ os un dyn a becha trwy amryfusedd; yna offrymmed afr flwydd yn offrwm dros bechod.

1 Ief. 4. 27.

28 A gwnaed yr offeiriad gymmod dros y dyn a becho yn amryfus, pan becho trwy amryfusedd ger bron yr ARGLWYDD, gan wneuthur cymmod drosto; a maddeuir iddo.

29 Yr hwn a aned o feibion Israel, a'r dieithr a ymdeithio yn eu mysg, un gyfraith fydd i chwi am wneuthur pechod trwy amryfusedd.

30 ¶ Ond y dyn a wnel bechod ³ mewn rhyfig, o briodor, neu o ddi-eithr; cablu yr ARGLWYDD y mae: torrer ymaith y dyn hwnnw o fysg ei bobl.

3 Heb. 2
llaw uchel.

31 O herwydd iddo ddiystyru gair yr ARGLWYDD, a thorri ei orchymyn ef; llwyr-dorrer ymaith y dyn hwnnw: en awiroedd fydd arno.

32 ¶ Fel yr ydoedd meibion Israel yn y diffaethwch, cawsant wr yn cynnutta ar y dydd Sabbath.

33 A'r rhai a'i cawsant ef, a'i dygasant ef, sef y cynnuttwr, at Moses, ac at Aaron, ac at yr holl gynnull-eidfa.

34 Ac a'i dodasant ef ^m mewn dalfa, am nad oedd hysbys beth a wneid iddo.

m Ief. 24. 12.

35 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ⁿ Lladder y gwr yn farw: llabyddied yr holl gynnulleidfa ef â meini o'r tu allan i'r gwersyll.

n Exod. 31.
14.1 Ief. 2. 14.
a 23. 10, 16.

k Ief. 4. 2.

Cyn
CRIST
1430.

36 A'r holl gynnulleidfa a'i dygasant ef i'r tu allan i'r gwersyll, ac a'i llabyddiasant ef â meini, fel y bu efe farw; megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

37 ¶ A lefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

38 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, °am wneuthur iddynt 4eddi ar odre eu dillad, trwy eu cenhedlaethau, a rhoddant bleth o *sidan* glas ar eddi y godre.

39 A bydded i chwi yn rhidens, i edrych arno, ac i gosio holl orchymynion yr ARGLWYDD, ac i'w gwneuthur hwynt; ac ^pna chwiliwch yn ol eich calonnau eich hunain, nac yn ol eich llygaid eich hunain, y rhai yr ydych ^ayn putteinio ar eu hol:

40 Fel y cofioch ac y gwneloch fy holl orchymynion i, ac y byddoch sanctaidd i'ch DUW.

41 Myfi *ydyw* yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn a'ch dygais chwi allan o dir yr Aipht, i fod i chwi yn DDUW: myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW.

PENNOD XVI.

1 Gwrthryfel Corah, Dathan, ac Abiram. 23 Moses yn gwahamu y bobl oddi wrth bebyll y gwrthryfelwyr. 31 Y ddaear yn llyncu Corah: a than yn difa y lleill. 36 Cadw y thusserau er mwyn defnydd sanctaidd. 41 Lladd pedair mil ar ddeg a saith gant, am rognach yn erbyn Moses ac Aaron. 46 Aaron, trwy arogl-darthu, yn attal y pla.

YNA *Corah, mab Ishar, mab Cohath, mab Lefi; a Dathan ac Abiram, meibion Eliab, ac On mab Peleth, meibion Reuben, a gymmerasant *wŷr*:

2 A hwy a godasant o flaen Moses, ynghyd â dau cant a deg a deugain o *wŷr eraill* o feibion Israel, pennaethiaid y gynnulleidfa, ^bpen-defigion y gymmanfa, gwŷr enwog.

3 Ac ^cymgasglasant yn erbyn Moses, ac yn erbyn Aaron, ac a ddywedasant wrthynt, Gormod i chwi *hyn*; canys *y mae* yr holl gynnulleidfa yn sanctaidd bob un o honynt, ac *y mae* yr ARGLWYDD yn eu mysg: paham yr ymgodwch goruwch cynnulleidfa yr ARGLWYDD?

4 A phan glybu Moses, ^defe a syrthiodd ar ei wyneb.

5 Ac efe a lefarodd wrth Corah, ac wrth ei holl gynnulleidfa ef, gan ddywedyd, Y bore y dengys yr ARGLWYDD yr hwn *sydd* eiddo ef, a'r sanctaidd; a *phwy* a ddylai nesáu

atto ef: canys yr hwn a ddewisodd efe, a nesâ efe atto.

6 Hyn a wnewch: Cymmerwch i chwi, *sef* Corah a'i holl gynnulleidfa, thusserau;

7 A rhoddwch ynddynt dân, a gosodwch arnynt arogl-darth y fory ger bron yr ARGLWYDD: yna bydd i'r gwr hwnnw fod yn sanctaidd, yr hwn a ddewiso yr ARGLWYDD: gormod i chwi *hyn*, meibion Lefi.

8 A dywedodd Moses wrth Corah, Gwrandêwch, attolwg, meibion Lefi.

9 *Âi* bychan gennych neillduo o DDUW Israel chwi oddi wrth gynnulleidfa Israel, gan eich nesâu chwi atto ei hun, i wasanaethu gwasanaeth tabernacl yr ARGLWYDD, ac i sefyll ger bron y gynnulleidfa, i'w gwasanaethu hwynt?

10 Canys efe a'th nesaodd di, a'th holl frodyr, meibion Lefi, gyd â thi: ac a geisiwch chwi yr offeiriadaeth hefyd?

11 Am hynny tydi a'th holl gynnulleidfa *ydych* yn ymgynnull yn erbyn yr ARGLWYDD: ond Aaron, beth *yw* efe, i chwi i duchan yn ei erbyn?

12 ¶ A Moses a anfonodd i alw am Dathan ac Abiram, meibion Eliab. Hwythau a ddywedasant, Ni ddeuwn ni ddim i fynu.

13 *Âi* bychan *yw* dwyn o honot ti ni i fynu o dir yn llifeirio o laeth a mêl, i'n lladd ni yn y diffaethwch, oddi eithr hefyd arglwyddiaethu o honot yn dost arnom ni?

14 Etto ni ddygaist ni i ^edir yn llifeirio o laeth a mêl, ac ni rodd-aist i ni feddiant *merw* maes na gwinllan: a ²dynni di lygaid y gwŷr hyn? ni ddeuwn ni i fynu ddim.

15 Yna y digiodd Moses yn ddirfawr, ac y dywedodd wrth yr ARGLWYDD, ^fNac edrych ar eu hoffrwm hwy: ^gni chymmerais un asyn oddi arnynt, ac ni ddrygais un o honynt.

16 A dywedodd Moses wrth Corah, Bydd di a'th holl gynnulleidfa ger bron yr ARGLWYDD, ti, a hwynt, ac Aaron, y fory.

17 A chymmerwch bob un ei thusser, a rhoddwch arnynt arogl-darth; a dyged pob un ei thusser ger bron yr ARGLWYDD, *sef* dau cant a deg a deugain o thusserau: *dwg* dithau hefyd, ac Aaron, bob un ei thusser.

18 A chymmerasant bob un ei thusser, a rhoddasant dân ynddynt,

Cyn
CRIST
Cylch
1471.° Deut. 22.
12.
Matt. 23. 5.
* ridens.P Edrych
Deut. 29.
19.
Job 31. 7.
Ezec. 6. 9.
q Ps. 73. 27.
Iago 4. 4.Cylch
1471.* Ien. 26. 9.
a 27. 3.
Judas 11.

b Ien. 26. 9.

c Ps. 106. 16.

1 Ien. 14. 5.
a 20. 6.° Exod. 3. 8.
Lef. 20. 24.

2 Heb. dyll.

f Gen. 4. 4, 5.

g 1 Sam.
12. 3.
Act. 20. 33.

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

^b Exod. 16.
7, 10.
Lef. 9, 6,
23.
pen, 14. 10.

¹ Edrych
Gen. 19, 17,
22.
Jer. 51, 6.
Dat. 18, 4.

^k pen. 27, 16.
Job 12, 10.
Preg. 12, 7.
Es. 57, 16.
Zech. 12, 1.
Heb. 12, 9.

³ Heb.
grca gre-
adur.

¹ pen. 26, 10.
& 27, 3.
Deut. 11, 6.
Pa. 106, 17.

a gosodasant arogl-darth arnynt; a safasant *wrth* ddrws pabell y cyfarfod, ynghyd â Moses ac Aaron.

19 Yna Corah a gasglodd yr holl gynnulleidfa yn eu herbyn hwynt, i ddrws pabell y cyfarfod: a ^hgogoniant yr ARGLWYDD a ymddangosodd i'r holl gynnulleidfa.

20 A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

21 ¹Ymneillduwch o fysg y gynnulleidfa hon, a mi a'u difaf hwynt ar unwaith.

22 A hwy a syrthiasant ar eu hwynebaw, ac a ddywedasant, O Dduw, ^kDuw ysprydion pob cnawd, un dyn a bechodd, ac a ddigi di wrth yr holl gynnulleidfa?

23 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

24 Llefara wrth y gynnulleidfa, gan ddywedyd, Ewch ymaith o gylch pabell Corah, Dathan, ac Abiram.

25 A chyfododd Moses, ac a aeth at Dathan ac Abiram: a henuriaid Israel a aethant ar ei ol ef.

26 Ac efe a lefarodd wrth y gynnulleidfa, gan ddywedyd, Ciliwch, attolwg, oddi wrth bebyll y dynion drygionus hyn, ac na chyffyrddwch â dim o'r eiddynt; rhag eich difetha yn eu holl bechodau hwynt.

27 Yna yr aethant oddi wrth babell Corah, Dathan, ac Abiram, o amgylch: a Dathan ac Abiram, eu gwragedd hefyd, a'u meibion, a'u plant, a ddaethant allan, gan sefyll *wrth* ddrws eu pebyll.

28 A dywedodd Moses, Wrth hyn y cewch wybod mai yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i wneuthur yr holl weithredoedd hyn; ac nad o'm meddwl fy hun y *gwneuthum* hwynt.

29 Os bydd y rhai hyn feirw fel y bydd marw pob dyn, ac os ymwelir â hwynt âg ymwelediad pob dyn; nid yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i.

30 Ond os yr ARGLWYDD a ³wna newydd-beth, fel yr agoro y ddaear ei safn, a'u llyngcu hwynt, a'r hyn oll *sydd* eiddynt, fel y disgynont yn fyw i uffern; yna y cewch wybod ddigio o'r gwŷr hyn yr ARGLWYDD.

31 ¶ ¹A bu, wrth orphen o hono lefaru yr holl eiriau hyn, hollti o'r ddaear *oedd* danynt hwy.

32 Agorodd y ddaear hefyd ei safn, a llyngcodd hwynt, a'u tai

hefyd, a'r ^mholl ddynion *oedd* gan Corah, a'u holl gyfoeth.

33 A hwynt, a'r rhai oll a'r *a oedd* gyd â hwynt, a ddisgynasant yn fyw ⁴i uffern; a'r ddaear a gauodd arnynt: a difethwyd hwynt o blith y gynnulleidfa.

34 A holl Israel, y rhai *oedd* o'u hamgylch hwynt, a ffoisant wrth eu gwaedd hwynt: canys dywedasant, *Ciliwn*, rhag i'r ddaear ein llyngcu ninnau.

35 Tân hefyd a aeth allan oddi wrth yr ARGLWYDD, ac a ddifaodd y dau cant a'r deg a deugain o wŷr *oedd* yn offrymmu yr arogl-darth.

36 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

37 Dywed wrth Eleazar, mab Aaron yr offeiriad, am godi o hono efe y thusserau o fysg y llosg; a gwasgara y tân oddi yno allan: canys ⁿsanctaid ydynt:

38 *Sef* thusserau y rhai hyn a bechasant yn erbyn eu heneidiau eu hun; a gweithier hwynt yn ddalennau llydain, *i fod* yn gaeaf i'r allor; canys offrymmasant hwynt ger bron yr ARGLWYDD; am hynny sanctaid ydynt: a byddant yn arwydd i feibion Israel.

39 A chymmerodd Eleazar yr offeiriad y thusserau pres, â'r rhai yr offrymmasai y *gwŷr* a losgasid; ac estynwyd hwynt yn gaeaf i'r allor:

40 Yn goffadwriaeth i feibion Israel; fel na nesâo gwr ddeithr, yr hwn ni byddo o had Aaron, i losgi arogl-darth ger bron yr ARGLWYDD; ac na byddo fel Corah a'i gynnulleidfa: megis y llefarasai yr ARGLWYDD trwy law Moses wrtho ef.

41 ¶ A holl gynnulleidfa meibion Israel a duchanasant drannoeth yn erbyn Moses, ac yn erbyn Aaron, gan ddywedyd, Chwi a laddasoch bobl yr ARGLWYDD.

42 A bu, wedi ymgasglu o'r gynnulleidfa yn erbyn Moses ac Aaron, edrych o honynt ar babell y cyfarfod: ac wele, toasai y cwmmwl hi, ac ymddangosodd gogoniant yr ARGLWYDD.

43 Yna y daeth Moses ac Aaron o flaen pabell y cyfarfod.

44 ¶ A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses, gan ddywedyd,

45 Ciliwch o blith y gynnulleidfa hon, a mi a'u difaf hwynt yn ddisymmwth. A ^ohwy a syrthiasant ar eu hwynebaw.

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

^m Edrych
ad. 17.
pen. 26, 11.
¹ Chron. 6.
22, 37.
⁴ Neu,
i'r pŵl.

ⁿ Edrych
Lef. 27, 28.

^o pen. 20, 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1471.Cyn
CRIST
Cylch
1471.

46 ¶ Dywedodd Moses hefyd wrth Aaron, Cymmer thusser, a dod dân oddi ar yr allor ynddi, a gosod arogl-darth *arni*, a dos yn fuan at y gynnulleidfa, a gwna gymmod drostynt: canys digofaint a aeth allan oddi ger bron yr ARGLWYDD; dechreuodd y pla.

47 A chymmerodd Aaron megis y llefarodd Moses, ac a redodd i ganol y gynnulleidfa; ac wele, dechreuasai y pla ar y bobl: ac efe a rodd arogl-darth, ac a wnaeth gymmod dros y bobl.

48 Ac efe a safodd rhwng y meirw a'r byw; a'r pla a attaliwyd.

49 A'r rhai a fuant feirw o'r pla oedd bedair mil ar ddeg a saith gant, heb law y rhai a fuant feirw yn achos Corah.

50 A dychwelodd Aaron at Moses i ddrws pabell y cyfarfod: a'r pla a attaliwyd.

PENNOD XVII.

1 *Gwialen Aaron ym mhlith holl wial y llywythau yn unig yn blodeuo.* 10 *Ei gadael hi yn lle coffaduriaeth yn erbyn y gwrthryfelwyr.*

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, a chymmer gan bob un o honynt wialen, yn ol tŷ eu tadau, *sef* gan bob un o'u pennaethiaid, yn ol tŷ eu tadau, deuddeg gwialen: ysgrifena enw pob un ar ei wialen.

3 Ac ysgrifena enw Aaron ar wialen Lefi: canys un wialen *fydd* dros bob pennaeth tŷ eu tadau.

4 A gâd hwynt ym mhabell y cyfarfod, ger bron y dystiolaeth, ^alle y cyfarfyddaf â chwi.

5 A gwialen y gwr a ddewiswyf, a flodeua: a mi a wnaif i ²furmur meibion Israel, y rhai y maent yn ei furmur i'ch erbyn, beidio â mi.

6 ¶ A llefarodd Moses wrth feibion Israel: a'u holl bennaethiaid a roddasant atto ³wialen dros bob pennaeth, yn ol tŷ eu tadau, *sef* deuddeg gwialen; a gwialen Aaron oedd ym mysg eu gwial hwynt.

7 A Moses a adawodd y gwial ger bron yr ARGLWYDD, ym mhabell y dystiolaeth.

8 A thrannoeth y daeth Moses i babell y dystiolaeth: ac wele, gwialen Aaron dros dŷ Lefi a flagurasai, ac a fwriasai flagur, ac a flodeuasai flodau, ac a ddygasai almonau.

9 A dug Moses allan yr holl wial oddi ger bron yr ARGLWYDD at holl

feibion Israel. Hwytiau a edrychasant, ac a gymmerasant bob un ei wialen ei hun.

10 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Dod ^bwialen Aaron drachefn ger bron y dystiolaeth, i'w chadw yn arwydd i'r meibion gwrthryfelgar; fel y gwnelech i'w tuchan hwynt beidio â mi, ac na byddont feirw.

11 A gwnaeth Moses fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD iddo; felly y gwnaeth efe.

12 A meibion Israel a lefarasant wrth Moses, gan ddywedyd, Wele ni yn trengi; darfu am danom, darfu am danom ni oll.

13 Bydd farw pob un gan nesâu a nesao i dabernacl yr ARGLWYDD. A wneir pen am danom gan drengi?

PENNOD XVIII.

1 *Swydd yr offeiriad a'r Lefiaid.* 9 *Rhan yr offeiriad.* 21 *Rhan y Lefiaid.* 25 *Rhoddi yr offrom dyrchafael i'r offeiriad allan o ran y Lefiaid.*

A DYWEDODD yr ARGLWYDD wrth Aaron, Tydi a'th feibion, a thylwyth dy dad gyd â thi, a ddygwch anwiredd y cyssegr: a thi a'th feibion gyd â thi a ddygwch anwiredd eich offeiriadaeth.

2 A dwg hefyd gyd â thi dy frodyr o lwyth Lefi, *sef* llwyth dy dad, i ^alynu wrthyt ti, ac i'th ^bwasanaethu: tithau a'th feibion gyd â thi *a wasanaethwch* ger bron pabell y dystiolaeth.

3 A hwy a gadwant dy gadwraeth di, a ^cchadwraeth yr holl babell: ond na ddeuant yn agos at ddodrefn y cyssegr, nac at yr allor, rhag eu marw hwynt, a chwithau hefyd.

4 Ond hwy a lynant wrthyt, ac a oruchwyliant babell y cyfarfod, yn holl wasanaeth y babell: ac na ddeued y dieithr yn agos attoch.

5 Eithr cedwch chwi ^doruchwyliaeth y cyssegr, a goruchwyliaeth yr allor; fel na byddo digofaint mwy yn erbyn meibion Israel.

6 Ac wele, mi ^ea gymmerais dy frodyr di, y Lefiaid, o fysg meibion Israel: ^fi ti y rhoddwyd *hwynt*, *megis* rhodd i'r ARGLWYDD, i wasanaethu gwasanaeth pabell y cyfarfod.

7 Tithau a'th feibion gyd â thi a gedwch eich offeiriadaeth; ynghylch pob peth *a berthyn* i'r allor, ac o fewn y llên wahan, y gwasanaethwch: yn wasanaeth rhodd y rhodd-

^b Heb. 9. 4.^a Edrych Gen. 29. 34.
^b pen. 3. 6, 7.^c pen. 3. 25, 31, 36.^d Exod. 27. 21, a 30. 7. Lef. 24. 3. pen. 8. 2.^e pen. 3. 12, 46.^f pen. 3. 9.^a Exod. 25. 22.² Nen, *rugnach*.³ Heb. *wialen dros un pennaeth, a gwialen dros un pennaeth.*

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

⁸ Lef. 6. 16,
18, 26.
a 7. 6, 32.
pen. 5. 9.

^h Lef. 2. 2,
3.

ⁱ Lef. 4. 22,
27. a 6. 25.

^k Lef. 5. 1.
a 7. 7. a 10.
12. a 14. 13.

ⁱ Lef. 6. 29.
a 7. 6.

^m Exod. 29.
27.
Lef. 7. 31.

ⁿ Lef. 10. 14.
Deut. 18. 3.

^o Lef. 22. 2.

^p Deut. 18. 4.
² Heb.
fraser.

^q Exod. 22.
29. a 23. 19.
a 34. 26.
Lef. 2. 14.
pen. 15. 19.
Deut. 26. 2.

^r Lef. 27. 28.

^s Exod. 13.
2. a 22. 29.
Lef. 27. 26.
pen. 3. 13.

^t Exod. 13.
13. a 34. 20.

^u Lef. 27. 2.

^x Exod. 30.
13.
Lef. 27. 25.
pen. 3. 47.
Ezec. 45.
12.

^y Exod. 29.
26, 28.

ais eich offeiriadaeth i chwi; a'r dieithr a ddelo yn agos, a leddir.

8 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Aaron, Wele, ^ami a roddais i ti hefyd oruchwyliaeth fy offrymmau dyrchafael, o holl gyssegredig bethau meibion Israel; rhoddais hwynt i ti, o herwydd yr enneiniad, ac i'th feibion, trwy ddeddf dragywyddol.

9 Hyn fydd i ti o'r pethau sanct-eiddiolaf a *gedwir allan* o'r tân: eu holl offrymmau hwynt, eu holl ^hfwydoffrwm, a'u holl ⁱaberthau dros bechod, a'u holl ^kaberthau dros gamwedd, y rhai a dalant i mi, *fyddant* sanct-eiddiolaf i ti, ac i'th feibion.

10 O fewn y cyssegr sanctaidd y bwyttêi ef; ⁱpob gwrryw a'i bwyttu ef: cyssegredig fydd efe i ti.

11 Hyn hefyd *fydd* i ti; ^moffrwm dyrchafael eu rhoddion hwynt, yng-hyd â holl offrymmau cyhwfan meibion Israel: ⁿi ti y rhoddais hwynt, ac i'th feibion, ac i'th ferched gyd â thi, trwy ddeddf dragywyddol: ^opob un glân yn dy dŷ a gaiff fwytta o hono.

12 ^pHoll ²oreuon yr olew, a holl oreuon y gwin a'r *ŷd*, *sef* eu blaenffrwyth hwynt yr hwn a roddant i'r ARGLWYDD, a roddais i ti.

13 Blaenffrwyth pob dim yn eu tir hwynt ^qyr hwn a ddygant i'r ARGLWYDD, fydd eiddot ti: pob un glân yn dy dŷ a fwyttu o hono.

14 ^rPob diofryd-beth yn Israel fydd eiddot ti.

15 Pob peth a agoro ^sy groth o bob cnawd yr hwn a offrymmir i'r ARGLWYDD, o ddynt ac o anifail, fydd eiddot ti: ond ^tgan brynu y pryni bob cyntaf-anedig i ddynt; a phryn y cyntaf-anedig i'r anifail aflan.

16 A phâr brynu y rhai a bryner o honot, o fab misyriad, ^uyn dy bris di, *er* pùm siel o arian, wrth siel y cyssegr: ^xugain gerah *yw* hynny.

17 Ond na phryn y cyntaf-anedig o eidion, neu gyntaf-anedig dafad, neu gyntaf-anedig gafr; sanctaidd *ydylnt* hwy: eu gwaed a daenelli ar yr allor, a'u gwer a losgi yn aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

18 Ond eu cig fydd eiddot ti; fel ^yparwyden y cyhwfan, ac fel yr ysgwyddog ddehau, y mae yn eiddot ti.

19 Holl offrymmau dyrchafael y pethau sanctaidd, y rhai a offrymmo meibion Israel i'r ARGLWYDD,

a roddais i ti, ac i'th feibion, ac i'th ferched gyd â thi, trwy ddeddf dragywyddol: ²cyfammod halen dragywyddol *fydd* hyn, ger bron yr ARGLWYDD, i ti, ac i'th had gyd â thi.

20 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Aaron, Na fydded i ti etifeddiaeth yn eu tir hwynt, ac na fydded i ti ran yn eu mysg hwynt: ^amyfi *yw* dy ran di, a'th etifeddiaeth, ym mysg meibion Israel.

21 Ac wele, ^bmi a roddais i feibion Lefi bob degwm yn Israel, yn etifeddiaeth, am eu gwasanaeth y maent yn ei wasanaethu, *sef* gwasanaeth pabell y cyfarfod.

22 Ac na ddeued meibion Israel mwyach yn agos i babell y cyfarfod; rhag iddynt ddwyn pechod, ³a marw.

23 Ond gwasanaethed y Lefiaid wasanaeth pabell y cyfarfod, a dygant eu hanwiredd: deddf dragywyddol *fydd hyn* trwy eich cenedlaethau, nad etifeddant hwy etifeddiaeth ym mysg meibion Israel.

24 Canys degwm meibion Israel, yr hwn a offrymmant yn offrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD, a roddais i'r Lefiaid yn etifeddiaeth: am hynny y dywedais wrthynt, ^cnad etifeddent etifeddiaeth ym mysg meibion Israel.

25 ¶ Allefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

26 Llefara hefyd wrth y Lefiaid, a dywed wrthynt, Pan gymmeroch gan feibion Israel y degwm a roddais i chwi yn etifeddiaeth oddi wrthynt; yna offrymmwch o hynny offrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD, *sef* degwm o'r degwm.

27 A chyfrifir i chwi eich offrwm dyrchafael, fel yr *ŷd* o'r ysgubor, ac fel cyflawnder o'r gwin-wrŷf.

28 Felly yr offrymmwch chwithau hefyd offrwm dyrchafael i'r ARGLWYDD, o'ch holl ddegymmau a gymmeroch gan feibion Israel; a rhoddwch o hynny ddyrchafael-offrwm yr ARGLWYDD i Aaron yr offeiriad.

29 O'ch holl roddion offrymmwch bob offrwm dyrchafael yr ARGLWYDD o bob ^dgoreu o hono, *sef* y rhan gyssegredig, allan o hono ef.

30 A dywed wrthynt, Pan ddyrchafoch ei oreuon allan o hono, cyfrifir i'r Lefiaid fel toreth yr ysgubor, a thoreth y gwin-wrŷf.

31 A bwyttêwch ef ym mhob lle, chwi a'ch tylwyth: canys ^dgwobr *yw*

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

^z 2 Chron.
13. 5.

^a Deut. 10.
9. a 12. 12.
a 13. 2.
Jos. 13. 14,
33.
Ezec. 44. 28.
^b Lef. 27. 30.

³ Heb.
ifaru.

^c Deut. 10.
9. a 14. 27,
29. a 18. 1.

⁴ Heb.
braser.

^d 1 Tim. 5.
18.

Cyn
CRIST
Cylich
1471.

eife i chwi, am eich gwasanaeth ym mhabell y cyfarfod.

32 Ac ni ddygwch bechod o'i herwydd, gwedi y dyrchafoch ei oreuon o hono: na halogwch chwithau bethau sanctaidd meibion Israel; fel na byddoch feirw.

PENNOD XIX.

1 Y dwfr neillduaeth a wneid o ludw anner goch. 11 Y gyfraith pa fodd yr arferid ef wrth buro yr aflan.

LLEFARODD yr ARGLWYDD hefyd wrth Moses, ac wrth Aaron, gan ddywedyd,

2 Dyma ddeddf y gyfraith a orchymynodd yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Llefara wrth feibion Israel, am ddwyn o honynt attat anner goch berffeith-gwbl, yr hon ni byddo anaf arni, ac nid aeth iau arni.

3 A rhoddwch hi at Eleazar yr offeiriad: a phared eife ei dwyn hi o'r ^atu allan i'r gwersyll; a lladded *un* hi ger ei fron ef.

4 A chymmered Eleazar yr offeiriad *beth* o'i gwaed hi ar ei fys, a ^bthaenelled o'i gwaed hi ar gyfer wyneb pabell y cyfarfod saith waith.

5 A llosged *un* yr anner yn ei olwg ef: ^cei chroen, a'i chig, a'i gwaed, ynghyd a'i biswail, a lysg efe.

6 A chymmered yr offeiriad goed cedr, ac isop, ac ysgarlad; a bwried i ganol llosgfa yr anner.

7 A golched yr offeiriad ei wisgoedd, troched hefyd ei gnawd mewn dwfr, ac wedi hynny deued i'r gwersyll; ac aflan fydd yr offeiriad hyd yr hwyr.

8 Felly golched yr hwn a'i llosgo hi ei ddillad mewn dwfr, a golched hefyd ei gnawd mewn dwfr; ac aflan fydd hyd yr hwyr.

9 A chasgled un glân ^dludw yr anner, a gosoded o'r tu allan i'r gwersyll mewn lle glân; a bydded ynghadw i gynnulleidfa meibion Israel, yn ddwfr neillduaeth: pechaberth *yw*.

10 A golched yr hwn a gasglo ludw yr anner, ei ddillad; aflan fydd hyd yr hwyr: a bydd hyn i feibion Israel, ac i'r dieithr a ymdeithio yn eu mysg hwynt, yn ddeddf dragwyddol.

11 ¶ A gyffyrddo â choroph marw ^edyn, aflan fydd saith niwrnod.

12 ^fYmlanhâd trwy y dwfr hwnnw y trydydd dydd, a'r seithfed dydd glân fydd: ac os y trydydd

dydd nid ymlanhâ efe; yna ni bydd efe lân y seithfed dydd.

13 Pob un a gyffyrddo â choroph marw dyn fyddo wedi marw, ac nid ymlanhao, ^gsydd yn halogi tabernacl yr ARGLWYDD; a thorrir ymaith yr enaid hwnnw oddi wrth Israel: am na thaenellwyd dwfr neillduaeth arno, aflan fydd efe; ei aflendid *sydd* etto arno.

14 Dyma y gyfraith, pan fyddo marw dyn mewn pabell: pob un a ddelo i'r babbell, a phob un a *fyddo* yn y babbell, fydd aflan saith niwrnod.

15 A phob llestr ^hagored ni byddo cadach wedi ei rwymo arno, aflan *yw* efe.

16 Pob un hefyd a gyffyrddo, ar wyneb y maes, âg un wedi ei ladd â chleddyf, neu âg un marw, neu âg asgwrn dyn, neu â bedd, a fydd aflan saith niwrnod.

17 Cymmerant dros yr aflan o ⁱludw llosg yr offrwm dros bechod; a rhodder atto ddwfr ^jrhedegog mewn llestr;

18 A chymmered ^kisop, a golched un dihalogedig *ef* mewn dwfr, a thaenelled ar y babbell, ac ar yr holl lestri, ac ar yr holl ddynion oedd yno, ac ar yr hwn a gyffyrddodd âg asgwrn, neu un wedi ei ladd, neu un wedi marw, neu fedd:

19 A thaenelled y glân ar yr aflan y trydydd dydd, a'r seithfed dydd; ac ymlanhâd efe y seithfed dydd, a golched ei ddillad, ymolched mewn dwfr, a glân fydd yn yr hwyr.

20 Ond y gwr a haloger, ac nid ymlanhao, torrir ymaith yr enaid hwnnw o fysg y gynnulleidfa: canys efe a halogodd gyssegr yr ARGLWYDD, ni thaenellwyd arno ddwfr y neillduaeth; aflan *yw* efe.

21 A bydd iddynt yn ddeddf dragwyddol, bod i'r hwn a daenello ddwfr y neillduaeth, olchi ei ddillad; a'r hwn a gyffyrddo â dwfr y neillduaeth, a fydd aflan hyd yr hwyr.

22 A'r hyn oll a gyffyrddo yr aflan âg ef, fydd aflan: a'r dyn a gyffyrddo â *hynny*, fydd aflan hyd yr hwyr.

PENNOD XX.

1 Plant Israel yn dyfod i Sin; lle y bu farw Miriam. 2 Hwyt-hwy yn tuchan o eisieu dwfr. 7 Moses yn taro y graig, ac yn dwyn allan ddwfr ym Meribah. 12 Cospedigaeth Moses ac Aaron, am eu petrusedd. 14 Moses yn Cades yn deisyfu ffordd i dramwy trwy Edom; ac yn cael ei naccáu. 22 Aaron yn rhoddi i fynu ei le i Eleazar, ac yn marw.

Cyn
CRIST
Cylich
1471.

8 Lef. 15. 31.

h pen. 31. 20.

3 Heb. troch.

4 Heb. byw.

i Ps. 51. 7.

a Heb. 13. 11.

b Heb. 9. 13.

c Exod. 29.
14.
Lef. 4. 11,
12.

d Heb. 9. 13.

e Lef. 21. 1.
pen. 5. 2.
a 31. 19.f Heb. 2. 13.
Hag. 2. 13.g Heb.
enaid.
f pen. 31. 19.

Cyn
CRIST
1453.

A MEIBION Israel, *sef* yr holl gynnulleidfa, a ddaethant i anialwch Sin, yn y mis cyntaf; ac arhodd y bobl yn Cades; yno hefyd y bu farw Miriam: ac yno y claddwyd hi.

2 Ac nid oedd dwfr i'r gynnulleidfa: a hwy a ymgasglasant yn erbyn Moses ac Aaron.

3 Ac ^aymgynhennodd y bobl â Moses, a llefarasant, gan ddywedyd, O na buasem feirw ^bpan fu feirw ein brodyr ger bron yr ARGLWYDD!

4 ^cPaham y dygasoch gynnulleidfa yr ARGLWYDD i'r anialwch hwn, i farw o honom ni a'n hanifeiliaid ynddo?

5 A phaham y dygasoch ni i fynu o'r Aipht, i'n dwyn ni i'r lle drwg yma? lle heb had, na ffigysbren, na gwinwydden, na phomgranadbren, ac heb ddwfr i'w yfed?

6 A daeth Moses ac Aaron oddi ger bron y gynnulleidfa, i ddrws pabell y cyfarfod; ac ^aa syrthiasant ar eu hwynebaw: ^aa gogoniant yr ARGLWYDD a ymddangosodd iddynt.

7 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

8 ^fCymmer y wialen, a chasgl y gynnulleidfa, ti ac Aaron dy frawd; ac yn eu gŵydd hwynt lleferwch wrth y graig, a hi a rydd ei dwfr: ^ga thyn dithau iddynt ddwfr o'r graig, a dioda y gynnulleidfa a'u hanifeiliaid.

9 A Moses a gymmerodd y wialen oddi ger bron yr ARGLWYDD, megis y gorchymynasai efe iddo.

10 A Moses ac Aaron a gynnulasant y dyrfa ynghyd o flaen y graig: ac ^hefe a ddywedodd wrthynt, Gwrandêwch yn awr, chwi wrthryfelwyr; Ai o'r graig hon y tynnwn i chwi ddwfr?

11 A Moses a gododd ei law, ac a darawodd y graig ddwy waith â'i wialen: a ⁱdaeth dwfr lawer allan; a'r gynnulleidfa a yfodd, a'u hanifeiliaid *hefyd*.

12 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, ac wrth Aaron, Am ^kna chredasoch i mi, i'm sancteiddio y'ngŵydd meibion Israel: am hynny ni ddwygch y dyrfa hon i'r tir a roddais iddynt.

13 ^lDyma ddyfroedd ²Meribah; lle yr ymgynhennodd meibion Israel â'r ARGLWYDD; ac y sancteiddiwyd ef ynddynt.

14 ¶ A Moses a anfonodd genhad-

on o Cades at frenhin Edom, *gan ddywedyd*, Fel hyn y dywed Israel ^mdy frawd; Ti a wyddost yr holl flinder a gawsom ni:

15 Pa wedd yr aeth ein tadau i waered i'r Aipht, ac yr arhosasom yn yr Aipht lawer o ddyddiau; ac y drygodd yr Aiphtiaid ni, a'n tadau.

16 A ⁿni a waeddasom ar yr ARGLWYDD; ac efe a glybu ein llef ni, ac ^aa anfonodd angel, ac a'n dug ni allan o'r Aipht: ac wele ni yn Cades, dinas *ar gwrr* dy ardal di.

17 Attolwg, gâd i ni fyned trwy dy wlad: nid awn trwy faes, na gwinllan, ac nid yfwn ddwfr *un* ffynnon: *prif*-ffordd y brenhin a gerddwn; ni thrown ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy, nes i ni fyned allan o'th derfynau di.

18 A dywedodd Edom wrtho, Na thyred heibio i mi, rhag i mi ddyfod â'r cleddyf i'th gyfarfod.

19 A meibion Israel a ddywedasant wrtho, Ar hyd y brif-ffordd yr awn i fynu; ac os myfi neu fy anifeiliaid a yfwn o'th ddwfr di, ^prhoddaf ei werth ef; yn unig ar fy nhraed yr âf trwodd yn ddiniwed.

20 Yntau a ddywedodd, Ni chei fyned trwodd. A daeth Edom allan i gyfarfod âg ef, â phobl lawer, ac â llaw gref.

21 Felly Edom ^qa naccaodd roddi ffordd i Israel trwy ei fro: am hynny ^rIsrael a drodd oddi wrtho ef.

22 ¶ A meibion Israel, *sef* yr holl gynnulleidfa, ^sa deithiasant o Cades, ac a ddaethant i fynydd Hor.

23 A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses ac Aaron ym mynydd Hor, wrth derfyn tir Edom, gan ddywedyd,

24 Aaron a gesglir at ei bobl: ac ni ddaw i'r tir a roddais i feibion Israel; am i chwi anufuddhâu i'm ^tgair, wrth ddwfr ^uMeribah.

25 ^vCymmer Aaron ac Eleazar ei fab, a dwg hwynt i fynu i fynydd Hor;

26 A diosg ei wisgoedd oddi am Aaron, a gwisg hwynt am Eleazar ei fab ef: canys Aaron a gesglir *at ei bobl*, ac a fydd farw yno.

27 A gwnaeth Moses megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD: a hwy a aethant i fynu i fynydd Hor, yng ngŵydd yr holl gynnulleidfa.

28 A diosgodd Moses oddi am Aaron ei wisgoedd, ac a'u gwisgodd hwynt am Eleazar ei fab ef:

Cyn
CRIST
1453.^m Deut. 23. 7.
Obad. 10.
12.ⁿ Exod. 2.
23. a 3. 7.^p Exod. 14.
19. a 23. 20.^q Deut. 2.
6. 28.^r Edrych
Deut. 2. 29.^s Deut. 2.
4. 6.
Barn. 11.
18.
^t pen. 33. 37.^u Heb.
genau.^v Hynny
yw, Oyn-
nen.^w pen. 33. 38.
Deut. 32.
60.

1452.

Cyn
CRIST
1452.Deut. 10.
6 a 32. 50.Felly
Deut. 34. 8.

a¹ bu farw Aaron yno ym mhen y mynydd. A disgynodd Moses ac Eleazar o'r mynydd.

29 A'r holl gynnulleidfa a welsant farw Aaron; a holl dŷ Israel a wylasant am Aaron² ddeng niwrnod ar hugain.

PENNOD XXI.

1 Israel trwy beth colled yn difetha y Canaan-
eaid yn Hormah. 4 Y bobl yn tuchan, ac yn
cael eu brathu gan seirph tanllyd; 7 ac ar
eu hedifeirwch yn cael eu hiacháu gan y
sarph bres. 10 Amryw deithiau yr Israel-
iaid. 21 Gorchfygu Sehon, 33 ac Og.

A³ R⁴ brenhin Arad, y Canaan-
eaid, y preswyllydd y dehau, a glybu
fod Israel yn dyfod ar hyd ffordd
yr ysbïwyr; ac a ryfelodd yn erbyn
Israel, ac a ddaliodd rai o honynt
yn garcharorion.

2 Ac addunodd Israel adduned i'r
ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Os
gan roi y rhoddi y bobl yma yn fy
llaw, yna mi a ddifrodaf eu dinas-
oedd hwynt.

3 A gwrandawodd yr ARGLWYDD
ar lais Israel; ac a roddodd y Ca-
naan-*iaid yn ei law* ef; ac efe a'u
difrododd hwynt, a'u dinasoedd; ac
a alwodd enw y lle *hwnnw*² Hormah.

4 ¶ A¹ hwy a aethant o fynydd
Hor, ar hyd ffordd y môr coch, i
amgylchu tir Edom: a chyfyng yd-
oedd ar enaid y bobl, o herwydd y
ffordd.

5 A llefarodd y bobl yn erbyn
Duw, ac yn erbyn Moses, Paham
y dygasoch ni o'r Aipht, i farw yn
yr anialwch? canys nid oes na bara
na dwfr; a fflaidd yw gan ein hen-
aid y bara gwael *hwn*.

6 A⁴ r ARGLWYDD a anfonodd ym
mysg y bobl⁵ seirph tanllyd; a hwy
a frathasant y bobl: a bu feirw o
Israel bobl lawer.

7 ¶ A daeth y bobl at Moses, a
dywedasant, Pechasom; canys llef-
arasom yn erbyn yr ARGLWYDD, ac
yn dy erbyn dithau: gweiddia ar
yr ARGLWYDD, ar yrru o hono ef y
seirph oddi wrthym. A gweiddiodd
Moses dros y bobl.

8 A dywedodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, Gwna i ti sarph dan-
llyd, a gosod ar drostan: a phawb
a frather, ac a edrycho ar honno,
fydd byw.

9 A⁶ gwnaeth Moses sarph bres,
ac a'i gosododd ar drostan: yna os
brathai sarph wr, ac edrych o hono
ef ar y sarph bres, byw fyddai.

10 ¶ A meibion Israel a gychwyn-
asant oddi yno, ac⁷ a wersyllasant
yn Oboth.

11 A hwy a aethant o Oboth, ac⁸ a
wersyllasant⁹ yngharneddau Aba-
rim, yn yr anialwch, yr hwn oedd
ar gyfer Moab, tu a chodiad haul.

12 ¶¹⁰ Cychwynasant oddi yno, a
gwersyllasant wrth afon Zared.

13 Cychwynasant oddi yno, a gwer-
syllasant wrth ryd Arnon, yr hon
sydd yn yr anialwch, yn dyfod allan
o ardal yr Amoriaid: canys¹¹ Arnon
oedd derfyn Moab, rhwng Moab a'r
Amoriaid.

14 Am hynny dywedir yn llyfr
rhyfeloedd yr ARGLWYDD, Y¹² peth
a wnaeth efe yn y môr coch, ac yn
afonydd Arnon,

15 Ac wrth raiadr yr afonydd, yr
hwn a dreigla i breswylfa Ar, ac a¹³
bwysa at derfyn Moab.

16 Ac oddi yno yr aethant i Beer:
honno yw y ffynnon lle y dywedodd
yr ARGLWYDD wrth Moses, Casgl y
bobl ynghyd, a mi a roddaf iddynt
ddwfr.

17 ¶ Yna y canodd Israel y gân
hon: Cyfod, ffynnon; cenwch iddi.

18 Ffynnon a gloddiodd y tywys-
ogion, ac a gloddiodd pennaethiaid
y bobl, ynghyd a'r deddfwr, a'u
ffyn. Ac o'r anialwch yr aethant
i Mattanah:

19 Ac o Mattanah i Nahaliel; ac
o Nahaliel i Bamoth:

20 Ac o Bamoth, yn y dyffryn
sydd¹⁴ yn gwlad Moab, i ben¹⁵ y bryn
sydd yn edrych tu¹⁶ a'r diffaeth-
wch.

21 ¶ Yna¹⁷ yr anfonodd Israel
genhadau at Sehon brenhin yr Am-
oriaid, gan ddywedyd,

22 Gâd i mi fyned trwy dy dir:
ni thrown i faes, na gwinllan; nid
yfw'n ddwfr un ffynnon: ar hyd
ffordd y brenhin y cerddwn, hyd
onid elom allan o'th derfynau di.

23 Ac ni roddodd Sehon i Israel
ffordd trwy ei wlad: ond casglodd
Sehon ei holl bobl, ac a aeth allan
yn erbyn Israel i'r anialwch: ac efe
a ddaeth i Jahas, ac a ymladdodd
yn erbyn Israel.

24 Ac¹⁸ Israel a'i tarawodd ef â
min y cleddyf; ac a oresgynodd ei
dir ef, o Arnon hyd Jabboc, hyd at
feibion Ammon: canys cadarn oedd
terfyn meibion Ammon.

25 A chymmerodd Israel yr holl
ddinasoedd hynny: a thrigodd Israel

Cyn
CRIST
1452.pen. 33. 43.
pen. 33. 44.Heb.
yn Ijo-
Abarim.

Deut. 2. 13.

Barn. 11.
18.Neu,
Faheb yn
Suphah.

orwedd ar.

Neu,
attedwch.Heb.
ym maes.
Pisgah.
Jesimon.Deut. 2.
26, 27.
Barn. 11.
19.

pen. 20. 17.

Deut. 20. 7.

Deut. 2. 33.
a 29. 7.
Jos. 12. 2.
a 24. 8.
Neh. 9. 22.
Ps. 135. 10,
11.
a 136. 19.
Amos 2. 9.

Cyn
CRIST
1452.² Heb.
ferched.⁴ Jer. 48. 45.³ Uchel-
feydd
Arnon.¹ Bren. 11.
7. 33.
² Bren. 23.
13.¹ Deut. 3. 1.
a 29. 7.¹ Ps. 135. 10,
11.
a 136. 20.¹ pen. 33. 48.¹ Exod. 15.
15.

yn holl ddinasoedd yr Amoriaid, yn Hesbon, ac yn ei holl ² bentrefydd.

26 Canys dinas Sehon, brenhin yr Amoriaid, *ydoedd* Hesbon, ac yntau a ryfelasai yn erbyn brenhin Moab, yr hwn a fuasai o'r blaen, ac a ddug ei dir ef oddi arno, hyd Arnon.

27 Am hynny y dywed y diarheb-wyr, Deuwch i Hesbon; adeilader a chadarnhâer dinas Sehon.

28 Canys ¹ tân a aeth allan o Hesbon, a fflam o ddinas Sehon: bwytaodd Ar *ym* Moab, a pherchen-nogion ³ Bamoth Arnon.

29 Gwae di, Moab; darfu am danat, bobl ⁴ Cemos: rhoddodd ei feibion diangol, a'i ferched, mewn caeth-
iwd i Sehon brenhin yr Amoriaid.

30 Saethasom hwynt: darfu am Hesbon, hyd Dibon: ac anrheith-iasom hyd Nophah, yr hon *sydd* hyd Medeba.

31 ¶ A thrigodd Israel yn nhir yr Amoriaid.

32 A Moses a anfonodd i chwilio Jazer: a hwy a orchfygasant ei phentrefydd hi, ac a yrrasant ym-aith yr Amoriaid y rhai *oedd* yno.

33 ¶ ¹ Troisant hefyd ac aethant i fynu hyd ffordd Basan: ac Og brenhin Basan a ddaeth allan yn eu herbyn hwynt i ryfel, hyd Edrei, efe a'i holl bobl.

34 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Nac ofna ef: canys yn dy law di y rhoddais ef, a'i holl bobl, a'i dir; ² a gwnei iddo ef megis y gwnaethost i Sehon brenhin yr Amoriaid, yr hwn *oedd* yn trigo yn Hesbon.

35 Am hynny y tarawsant ef, a'i feibion, a'i holl bobl, fel na adawyd iddo ef weddill: a hwy a berchen-nogasant ei dir ef.

PENNOD XXII.

¹ Cenhaden cyntaf Balac yn cael nâg gan Balaam. 15 Ei ail-genhadon ef yn cael ganddo ddyfod. 22 Angel a'i lladdasai ef, oni buasai i'w asen ei waredu ef. 36 Balac yn ei groesawu ef.

A ¹ MEIBION Israel a gychwyn-asant, ac a wersyllasant yn rhosydd Moab, am yr Iorddonen a Jericho.

2 ¶ A gwelodd Balac mab Sippor yr hyn oll a wnaethai Israel i'r Amoriaid.

3 Ac ² ofnodd Moab rhag y bobl yn fawr; canys llawer *oedd*: a bu gyfyng ar Moab o achos meibion Israel.

4 A dywedodd Moab wrth ¹ henuriaid Midian, Y gynnulleidfa hon yn awr a lyfant ein holl amgylchoedd, fel y llyf yr *ych* wellt y maes. A Balac mab Sippor *oedd* frenhin ar Moab yn yr amser hwnnw.

5 ⁴ Ac efe a anfonodd genhadau at Balaam mab Beor, i ¹ Pethor, (yr hon *sydd* wrth afon tir meibion ei bobl,) i'w gyrchu ef; gan ddywed-
yd, Wele, bobl a ddaeth allan o'r Aipht: wele, y maent yn cuddio ² wyneb y ddaear; ac y maent yn aros ar fy nghyfer i.

6 Yr awr hon, gan hynny, tyred, attolwg, melldithia i mi y bobl yma; canys cryfach *ydynt* na mi: ond odid mi allwn ei daro ef, a'u gyrru hwynt o'r tir: canys mi a wn mai bendigedig *fydd* yr hwn a fendithiech di, a melldigedig *fydd* yr hwn a felldithiech.

7 A henuriaid Moab, a henuriaid Midian, a aethant, a *gwobr* dewiniaeth yn eu dwylaw: daethant hefyd at Balaam, a dywedasant iddo eiriau Balac.

8 A dywedodd yntau wrthynt, Llet-tŷwch yma heno; a rhoddaf i chwi atteb megis y llefaro yr ARGLWYDD wrthyf. A thywysogion Moab a arhosasant gyd â Balaam.

9 A daeth Duw at Balaam, ac a ddywedodd, Pwy *yw* y dynion hyn *sydd* gyd â thi?

10 A dywedodd Balaam wrth Duw, Balac mab Sippor, brenhin Moab, a ddanfonodd attaf, *gan ddywedyd*.

11 Wele bobl wedi dyfod allan o'r Aipht, ac yn gorchuddio wyneb y ddaear: yr awr hon tyred, rhega hwynt i mi; *felly* ond odid y gallaf ryfela â hwynt, a'u gyrru allan.

12 A dywedodd Duw wrth Balaam, Na ddos gyd â hwynt; na felldithia y bobl: canys bendigedig *ydynt*.

13 A Balaam a gododd y bore, ac a ddywedodd wrth dywysogion Balac, Ewch i'ch gwlad: oblegid yr ARGLWYDD a naccaodd adael i mi fyned gyd â chwi.

14 A thywysogion Moab a god-asant, ac a ddaethant at Balac; ac a ddywedasant, Naccaodd Balaam ddyfod gyd â ni.

15 ¶ A Balac a anfonodd eilwaith fwy o dywysogion, anrhydeddusach na'r rhai hyn.

16 A hwy a ddaethant at Balaam;

Cyn
CRIST
1452.¹ pen. 31. 8.
Jos. 13. 21.⁴ Deut. 23. 4.
Jos. 13. 22.
a 24. 9.
Neh. 13.
1. 2.
Mic. 6. 5.
² Petr. 2. 15.
Jud. 11.
Dat. 2. 14.
¹ Ebrich.
pen. 23. 7.
Deut. 23. 4.
² Heb.
Uygad.

Cyn
CRIST
1452.

ac a ddywedasant wrtho, Fel hyn y dywed Balac mab Sippor; Attolwg, na luddier di rhag dyfod attaf:

17 Canys gan anrhydeddu y'th anrhydeddaf yn fawr; a'r hyn oll a ddywedech wrthyf, a wnaif: tyred dithau, attolwg, rhega i mi y bobl hyn.

† pen. 24. 13.

¶ 1 Bren. 22.
14.
2 Chron.
18. 13.

18 A Balaam a attebodd ac a ddywedodd wrth weision Balac, 'Pe rhoddai Balac i mi arian ac aur lonaid ei dŷ, ^sni allwn fyned dros air yr ARGLWYDD fy NUW, i wneuthur na bychan na mawr.

19 Ond, attolwg, yn awr, arhoswch chwithau yma y nos hon; fel y cafwyf wybod beth a ddywedo yr ARGLWYDD wrthyf yn ychwaneg.

20 A daeth DUW at Balaam *iw* nos, a dywedodd wrtho, Os i'th gyrchu di y daeth y dynion hyn, cyfod, dos gyd â hwynt: ac er hynny ^hy peth a lefarwyf wrthyf, hynny a wnei di.

¶ ad. 35.
pen. 23. 12,
26.

21 Yna y cododd Balaam yn fore, ac a gyfrwyodd ei asen, ac a aeth gyd â thywysogion Moab.

22 ¶ A dig DUW a ennynodd, am iddo ef fyned: ac angel yr ARGLWYDD a safodd ar y ffordd i'w wrthwynebu ef; ac efe yn marchogaeth ar ei asen, a'i ddau lange gyd âg ef.

¶ Edrych
2 Bren. 6.
17.
Dan. 10. 7.
Act. 22. 9.
2 Petr 2.
16.
Judas 11.

23 ¹A'r asen a welodd angel yr ARGLWYDD yn sefyll ar y ffordd, a'i gleddyf yn noeth yn ei law: a chliodd yr asen allan o'r ffordd, ac a aeth i'r maes: a tharawodd Balaam yr asen, i'w throï i'r ffordd.

24 Ac angel yr ARGLWYDD a safodd ar lwybr y gwinllannoedd, a magwyr o'r ddeutu.

25 Pan welodd yr asen angel yr ARGLWYDD, yna hi a ymwsgodd at y fagwyr; ac a wasgodd droed Balaam wrth y fagwyr: ac efe a'i tarawodd hi eilwaith.

26 Ac angel yr ARGLWYDD a aeth ym mhellach; ac a safodd mewn lle cyfyng, lle nid oedd ffordd i gilio tu a'r tu dehau na'r tu aswy.

27 A gwelodd yr asen angel yr ARGLWYDD; ac a orwedodd dan Balaam: yna yr ennynodd dig Balaam; ac efe a darawodd yr asen â ffon.

28 A'r ARGLWYDD a agorodd safn yr asen; a hi a ddywedodd wrth Balaam, Beth a wneuthum i ti, pan darewaist fi y tair gwaith hyn?

29 A dywedodd Balaam wrth yr asen, Am i ti fy siommi. O na

byddai gleddyf yn fy llaw; canys yn awr y'th laddwn.

30 A dywedodd yr asen wrth Balaam, Onid myfi *yw* dy asen, yr hon y marchogaist arnaf er pan ³ydwyf eiddot ti, hyd y dydd hwn? gan arfer a arferais i wneuthur i ti fel hyn? Ac efe a ddywedodd, Na ddo.

31 A'r ARGLWYDD ^ka agorodd lygiaid Balaam; ac efe a welodd angel yr ARGLWYDD yn sefyll ar y ffordd, a'i gleddyf noeth yn ei law: ac efe a ogwyddodd ei ben, ac a ymgrymmodd ar ei wyneb.

32 A dywedodd angel yr ARGLWYDD wrtho, Paham y tarewaist dy asen y tair gwaith hyn? Wele, mi a ddeuthum allan yn wrthwyn-ebydd i ti: canys cyfeiliornus yw y ffordd hon yn fy ngolwg.

33 A'r asen a'm gwelodd; ac a giliodd rhagof y tair gwaith hyn: oni buasai iddi gilio rhagof, diau yn awr y lladdaswn di, ac a'i gadawswn hi yn fyw.

34 A Balaam a ddywedodd wrth angel yr ARGLWYDD, Pechais; oblegid ni wyddwn dy fod di yn sefyll ar y ffordd yn fy erbyn: ac yr awr hon, os drwg *yw* yn dy olwg, dychwelaf adref.

35 A dywedodd angel yr ARGLWYDD wrth Balaam, Dos gyd â'r dynion; a'r gair a lefarwyf wrthyf, hynny yn unig a leferi. Felly Balaam a aeth gyd â thywysogion Balac.

36 ¶ A chlybu Balac ddyfod Balaam: ac efe a aeth i'w gyfarfod ef i ddinas Moab; yr hon *sydd* ar ardal Arnon, yr hon *sydd* ar gwrr eithaf y terfyn.

37 A dywedodd Balac wrth Balaam, Onid gan anfon yr anfonais attat i'th gyrchu? paham na ddeuit ti attaf? Oni allwn i dy wneuthur di yn anrhydeddus?

38 A dywedodd Balaam wrth Balac, Wele, mi a ddeuthum attat: gan allu a allaf fi lefaru dim yr awr hon? y gair a osodo DUW yn fy ngenau, hwnnw a lefaraf fi.

39 A Balaam a aeth gyd â Balac; a hwy a ddaethant i Gaer-⁴Husoth.

40 A lladdodd Balac wartheg a defaid; ac a anfonodd *ran* i Balaam, ac i'r tywysogion oedd gyd âg ef.

41 A'r bore Balac a gymmerodd Balaam, ac a aeth âg ef i fynu i uchelfeydd Baal; fel y gwelai oddi yno *gwrr* eithaf y bobl.

Cyn
CRIST
1452.¶ Neu,
ydyt,
hyd, &c.¶ Edrych
Gen. 21. 19.
Luc 24. 16,
31.¶ Neu,
Ecelydd.

Cyn
CRIST
1452.

PENNOD XXIII.

1, 13, 28 *Offrwm Balac.* 7, 18 *Dammeg Balaam.*

A DYWEDODD Balaam wrth Balac, Adeilada i mi yma saith allor; a darpara i mi yma saith o fustych, a saith o hyrddod.

2 A gwnaeth Balac megis ag y dywedodd Balaam. Ac offrymmodd Balac a Balaam fustach a hwrdd ar bob allor.

3 A dywedodd Balaam wrth Balac, Saf di wrth dy boeth-offrwm; myfi a âf oddi yma, ond odid daw yr ARGLWYDD i'm cyfarfod; a mynegaf i ti pa air a ddangoso efe i mi. Ac efe a aeth ²i le uchel.

4 A chyfarfu DUW â Balaam; a dywedodd Balaam wrtho, Darperais saith allor, ac aberthais fustach a hwrdd ar bob allor.

5 A gosododd yr ARGLWYDD air y'ngenau Balaam; ac a ddywedodd, Dychwel at Balac, a dywed fel hyn.

6 Ac efe a ddychwelodd atto. Ac wele, efe a holl dywysogion Moab yn sefyll wrth ei boeth-offrwm.

7 Ac efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, O ³Siria y cyrchodd Balac brenhin Moab fyfi, o fynyddoedd y dwyrain, gan ddywedyd, Tyred, melliithia i mi Jacob; tyred, a ffeiddia Israel.

8 Pa fodd y rhegaf yr hwn ni regodd DUW? a pha fodd y ffeiddiaf yr hwn ni ffeiddiodd yr ARGLWYDD?

9 Canys o ben y creigiau y gwelaf ef, ac o'r brynau yr edrychaf arno; wele, ^a bobl yn preswyllo eu hun, ac heb eu cyfrif ynghyd â'r cenhedloedd.

10 ^b Pwy a rif lwch Jacob, a rhifedi pedwaredd ran Israel? Marw a ^c wnelwyf o farwolaeth yr uniawn, a bydded fy niwedd fel yr eiddo yntau.

11 A dywedodd Balac wrth Balaam, Beth a wnaethost i mi? I regu fy ngelynyon y'rh gymmerais; ac wele, gan fendithio ti a'u bendithiaist.

12 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Onid yr hyn a osododd yr ARGLWYDD yn fy ngenau, sydd raid i mi edrych ar ei ddywedyd?

13 A dywedodd Balac wrtho ef, Tyred, attolwg, gyd â myfi i le arall, lle y gwelych hwynt: oddi yno y cei weled eu cwrr eithaf hwynt yn unig, ac ni chei eu gweled hwynt i gyd: rhega dithau hwynt i mi oddi yno.

14 ¶ Ac efe a'i dug ef i faes ^dam-

lwg, i ben ^e bryn; ac a adeiladodd saith allor, ac a offrymmodd fustach a hwrdd ar bob allor.

15 Ac a ddywedodd wrth Balac, Saf yma wrth dy boeth-offrwm, a mi a âf accw i gyfarfod â'r ARGLWYDD.

16 A chyfarfu yr ARGLWYDD â Balaam; ac ^d a osododd air yn ei enau ef, ac a ddywedodd, Dychwel at Balac, a dywed fel hyn.

17 Ac efe a ddaeth atto. Ac wele efe yn sefyll wrth ei boeth-offrwm, a thywysogion Moab gyd âg ef. A dywedodd Balac wrtho, Beth a ddywedodd yr ARGLWYDD?

18 Yna y cymmerodd efe ei ddammeg, ac a ddywedodd, Cyfod, Balac, a gwrando; mab Sippor, clustymwrando â mi.

19 ^e Nid dyn yw DUW, i ddywedyd celwydd; na mab dyn, i edifarhau: a ddywedodd efe, ac nis cyflawna? a lefarodd efe, ac oni chywira?

20 Wele, cymmerais *arnaf* fendithio; a bendithiodd efe; ac ni throaf fi hynny yn ei ol.

21 Ni wêl efe anwiredd yn Jacob, ac ni wêl drawsedd yn Israel; yr ARGLWYDD ei DDUW sydd gyd âg ef, ac y mae udgorn-floedd brenhin yn eu mysg hwynt.

22 ^f DUW a'u dug hwynt allan o'r Aipht: megis nerth unicorn sydd iddo.

23 Canys nid oes swyn ^g yn erbyn Jacob, na dewiniaeth yn erbyn Israel: y pryd hwn y dywedir am Jacob, ac am Israel, Beth a wnaeth DUW!

24 Wele, y bobl a gyfyd ^h fel llew mawr, ac fel llew ieuangc yr ymglyf-yd: ni orwedd nes bwytta o'r ysglyfaeth, ac yfed gwaed y lladdedigion.

25 ¶ A dywedodd Balac wrth Balaam, Gan regu na rega ef mwy: gan fendithio na fendithia ef chwaith.

26 Yna yr atebodd Balaam, ac a ddywedodd wrth Balac, Oni fynegais i ti, gan ddywedyd, ⁱ Yr hyn oll a lefaro yr ARGLWYDD, hynny a wnaif fi?

27 ¶ A dywedodd Balac wrth Balaam, Tyred, attolwg, mi a'th ddygaf i le arall: ond odid boddllawn fydd gan DDUW i ti ei regu ef i mi oddi yno.

28 A Balac a ddug Balaam i ben Peor, yr hwn sydd yn edrych ^j tu â'r diffaethwch.

29 A dywedodd Balaam wrth Ba-

Cyn
CRIST
1452.^k Pisgah.^l pen. 22. 35.^m 1 Sam. 15.
29.
Mal. 3. 6.
Rhuf. 11.
29.
Iago 1. 17.ⁿ pen. 24. 8.º yn Jacob.^p Gen. 49. 9.^q 1 Bren.
22. 14.^r Neu, tu a
Jesimon.¹ Neu,
o'r neillâu.² Aram.³ Deut. 33.
28.⁴ Gen. 13. 16.⁵ Heb.
wnel fy
enaid, neu,
fy einioes.⁶ Ps. 116. 15.⁷ Sophim.

Cyn
CRIST
1452.Cyn
CRIST
1452.

lac, Adeilada i mi yma saith allor; a darpara i mi yma saith bustach, a saith hwrdd.

30 A gwnaeth Balac megis y dywedodd Balaam; ac a offrymmodd fustach a hwrdd ar bob allor.

PENNOD XXIV.

1 Balaam yn rhoi heibio ddewiniaeth, ac yn prophwydo dedwyddwch i Israel. 10 Balac mewn digter yn ei anfon ef ymaith. 15 Yntau yn prophwydo am seren Jacob, a dinystr rhai goledydd.

PAN welodd Balaam mai da oedd y'ngolwg yr ARGLWYDD fendithio Israel; nid aeth efe, megis o'r blaen, i gyrchu dewiniaeth; ond gosododd ei wyneb tu a'r anialwch.

2 A chododd Balaam ei lygaid: ac wele Israel yn pebyllio yn ol ei lwythau: a daeth yspryd Duw arno ef.

3 Ac efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, Balaam mab Beor a ddywed, a'r gwr a agorwyd ei lygaid, a ddywedodd;

4 Gwrandawydd geiriau Duw a ddywedodd, yr hwn a welodd wel-edigaeth yr Hollalluog, yr hwn a syrthiodd, ac a agorwyd ei lygaid:

5 Mor hyfryd yw dy bebyll di, O Jacob! dy gyfanneddau di, O Israel!

6 Ymestynant fel dyffrynoedd, ac fel gerddi wrth afon, fel aloewydd a blannodd yr ARGLWYDD, fel y cedrwydd wrth ddyfroedd.

7 Efe a dywallt ddwfr o'i ystenau, a'i had fydd mewn dyfroedd lawer, a'i frenhin a ddrychefir yn uwch nag Agag, a'i frenhiniaeth a ymgyfyd.

8 Duw a'i dug ef allan o'r Aipht; megis nerth unicorn sydd iddo: efe a fwyty y cenhedloedd ei elynion, ac a ddryllia eu hesgyrn, ac a'i saethau y gwana efe hwynt.

9 Efe a grymma, ac a orwedd fel llew, ac fel llew mawr: pwy a'i cyfyd ef? Bendigedig fydd dy fendithwyr, a melldigedig dy felldithwyr.

10 Ac ennynodd dig Balac yn erbyn Balaam; ac efe a darawodd ei ddwyllaw ynghyd. Dywedodd Balac hefyd wrth Balaam, I regu fy ngelynion y'th gyrchais; ac wele, ti gan fendithio a'u bendithiaist y tair gwaith hyn.

11 Am hynny yn awr ffo i'th fan-gre dy hun: dywedais, gan anrhyddeddu y'th anrhydeddwn; ac wele, attaliodd yr ARGLWYDD di oddi wrth anrhydedd.

12 A dywedodd Balaam wrth Balac, Oni leferais wrth dy genhadau a anfonaist attaf, gan ddywedyd,

13 Pe rhoddai Balac i mi arian ac aur lonaid ei dŷ, ni allwn droseddu gair yr ARGLWYDD, i wneuthur da neu ddrwg o'm meddwl fy hun: yr hyn a lefaru yr ARGLWYDD, hynny a lefaraf fi?

14 Ond yr awr hon, wele fi yn myned at fy mhobl: tyred, mi a fynegaf i ti yr hyn a wna y bobl hyn i'th bobl di yn y dyddiau diweddaf.

15 Ac efe a gymmerth ei ddammeg, ac a ddywedodd, Balaam mab Beor a ddywed, a'r gwr a agorwyd ei lygaid a ddywed;

16 Dywedodd gwrandawydd geiriau Duw, gwybedydd gwybodaeth y Goruchaf, a gweledydd gweledigaeth yr Hollalluog, yr hwn a syrthiodd, ac yr agorwyd ei lygaid:

17 Gwelaf ef, ac nid yr awr hon; edrychaf arno, ond nid o agos: daw Seren o Jacob, a chyfyd teyrnwialen o Israel, ac a ddryllia gonglau Moab, ac a ddinystria holl feibion Seth.

18 Ac Edom a feddiennir, Seir hefyd a berchennogir gan ei elynion; ac Israel a wna rymmusder.

19 Ac arglwyddiaetha un o Jacob, ac a ddinystria y gweddill o'r ddinas.

20 A phan edrychodd ar Amalec, efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, Dechreu y cenhedloedd yw Amalec; a'i ddiwedd fydd dardfod am dano byth.

21 Edrychodd hefyd ar y Ceneaid; ac a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, Cadarn yw dy annedd; gosod yr wyt dy nyth yn y graig.

22 Anrheithir y Ceneaid, hyd oni'th gaethiwo Assur.

23 Ac efe a gymmerodd ei ddammeg, ac a ddywedodd, Och! pwy fydd byw pan wnelo Duw hyn!

24 Llongau hefyd o derfynau Citim a orthrymmant Assur, ac a orthrymmant Eber; ac yntau a dderfydd am dano byth.

25 A chododd Balaam ac a aeth, ac a ddychwelodd adref: a Balac a aeth hefyd i'w ffordd yntau.

PENNOD XXV.

1 Israel yn Sittim yn godinebu, ac yn addoli delwau. 6 Phinees yn lladd Zimri a Chozbi. 10 Duw o herwydd hynny yn rhoddi iddo ef offeiriadaeth dragywyddol. 16 Rhaid yw blino y Midianiaid.

a pen. 23.
3. 15.
2 Heb.
gwyrfod d.

b pen. 23.
1. 18.

3 Heb.
oedd tygad
ganad.

c Edrych
1 Sam. 19.
24.
Ezec. 1. 28.
Dan. 8. 18.
a 10. 16.
Dat. 1. 17.

d Ps. 104.
16.

e pen. 23. 22.

f Gen. 49. 9.

g Gen. 12. 3.
a 27. 29.

h Ezech. 21.
14. 17.
a 22. 13.

1 pen. 22. 18.

k Mic. 6. 5.
Dat. 2. 14.

1 Matt. 2. 2.
m Ps. 110. 2.
4 Neu.
dywysog-
ton.
2 Sam. 8. 2.

n 2 Sam. 8.
14.
Ps. 60. 8.
9. 12.

5 Y cyntaf
o'r cenhedl-
oedd a
ryfodd
yn erbyn
Israel.
Exod. 17.

6 Neu.
hŷd din-
ystr.
1 Sam. 15.

7 Heb.
Cain.

8 Neu.
pa bryd
fydd hyd,
&c.

o Gen. 10. 4.
Dan. 11. 30.

p Edrych
pen. 31. 8.

Cyn
CRIST
1452.

a pen. 31. 16.
a 33. 49.
b 1 Cor. 10.
8.
c Jos. 22. 17.
Ps. 106. 28.
Hos. 9. 10.
d Exod. 34.
15.
1 Cor. 10.
20.

e Deut. 4. 3.
Jos. 22. 17.

f Exod. 18.
21. 25.
g Exod. 32.
27.

h Ps. 106. 30.
1 Exod. 6.
25.

i 1 Cor. 10.
8.

1 Ps. 106. 30.

m Mal. 2.
4, 5.

n Edrych
1 Chron. 6.
4, &c.

o pen. 31. 8.
Jos. 13. 21.

ATHRIGODD Israel *yn Sittim;
a ^bdechreuodd y bobl odinebu
gyd â merched Moab.

2 A ^cgalwasant y bobl i ^daberthau
eu duwiau hwynt; a bwyttaodd y
bobl, ac addolasant eu duwiau
hwynt.

3 Ac ymgyfeillodd Israel â Baal-
Peor; ac ennynodd digofaint yr AR-
GLWYDD yn erbyn Israel.

4 A dywedodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, ^eCymmer holl bennaeth-
iaid y bobl, a chrog hwynt i'r AR-
GLWYDD ar gyfer yr haul; fel y dy-
chwelo llid digofaint yr ARGLWYDD
oddi wrth Israel.

5 A dywedodd Moses wrth ^ffarn-
wyr Israel, ^gLleddwch bob un ei
ddynion, y rhai a ymgyfeillasant â
Baal-Peor.

6 ¶ Ac wele, gwr o feibion Israel
a ddaeth, ac a ddygodd Midianëes
at ei frodyr, y'ngolwg Moses, ac
y'ngolwg holl gynnulleidfa meibion
Israel, a hwynt yn wylo *wrth* ddrws
pabell y cyfarfod.

7 A gwelodd ^hPhinees ⁱmab Elea-
zar, mab Aaron yr offeiriad; ac a
gododd o ganol y gynnulleidfa, ac
a gymmerodd waywion yn ei law;

8 Ac a aeth ar ol y gwr o Israel
i'r babel; ac a'u gwanodd hwynt
ill dau, *sef* y gwr o Israel, a'r wraig
trwy ei cheudod. Ac attaliwyd y
pla oddi wrth feibion Israel.

9 ^kA bu feirw o'r pla bedair mil
ar hugain.

10 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,

11 ^lPhinees mab Eleazar, mab
Aaron yr offeiriad, a drodd fy n-
igter oddi wrth feibion Israel, (pan
eiddigeddodd efe dros of fi yn eu
mysg,) fel na ddifethais feibion Is-
rael yn fy eiddigedd.

12 Am hynny dywed, ^mWele fi
yn rhoddi iddo fy nghyfammod o
heddwch.

13 A bydd iddo ef, ac ⁿi'w had ar
ei ol ef, ammod o offeiriadaeth
dragywyddol; am iddo eiddigeddu
dros ei DDUW, a gwneuthur cym-
mod dros feibion Israel.

14 Ac enw y gwr o Israel, yr hwn a
laddwyd, *sef* yr hwn a laddwyd gyd
â'r Midianëes, *oedd* Zimri, mab Salu,
pennaeth tŷ ei dad, o *lwyth* Simeon.

15 Ac enw y wraig o Midian a
laddwyd, *oedd* Cozbi, merch ^oSur:
pen-cenedl o dŷ mawr ym Midian
oedd hwn.

16 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,
17 ^pBlina y Midianiaid, a lleddwch
hwynt:

18 Canys blin ydynt arnoch trwy
eu dichellion a ddychymmygasant
i'ch erbyn, yn achos Peor, ac yn
achos Cozbi, merch tywysog Mi-
dian, eu chwaer hwynt, yr hon a
laddwyd yn nydd y pla, o achos
Peor.

PENNOD XXVI.

1 Cymmeryd cyfrif o holl Israel yn *nyffryn*
Moab. 52 Cyfraith i gyfrannu etifeddiaeth
y tir rhyngddynt hwy. 57 Teuluoedd a rhif-
edi y Lefiaid. 63 Na adawsid un o'r rhai
a rhesid yn Sinai, ond Caleb a Josua.

ABU, wedi y pla, lefaru o'r AR-
GLWYDD wrth Moses, ac wrth
Eleazar mab Aaron yr offeiriad, gan
ddywedyd,

2 ^aCymmerwch nifer holl gynnul-
leidfa meibion Israel, o fab ugain
mlwydd ac uchod, trwy dŷ eu tadau,
pob un a allo fyned i ryfel yn Israel.

3 A llefarodd Moses ac Eleazar
yr offeiriad wrth ynt yn rhosydd
Moab, wrth yr Iorddonen, *ar gyfer*
Jericho, gan ddywedyd,

4 *Rhifwch y bobl*, o fab ugain
mlwydd ac uchod; megis ^by gor-
chymynodd yr ARGLWYDD wrth
Moses, a meibion Israel, y rhai a
ddaethant allan o dir yr Aipht.

5 ¶ ^cReuben, cyntaf-anedig Israel.
Meibion Reuben; o Hanoch, ty-
lwyth yr Hanochiaid: o Phalu, ty-
lwyth y Phaluiaid:

6 O Hesron, tylwyth yr Hesron-
iaid: o Carmi, tylwyth y Carmiaid.

7 Dyma dylwyth y Reubeniaid:
a'u rhifedigion *oedd* dair mil a deu-
gain a saith cant a deg ar hugain.

8 A meibion Phalu *oedd* Eliab.

9 A meibion Eliab; Nemuel, a
Dathan, ac Abiram. ^dDyma y Da-
than ac Abiram, rhai enwog yn y
gynnulleidfa, y rhai a ymgynhen-
nasant yn erbyn Moses ac yn er-
byn Aaron y'ngynnulleidfa Corah,
pan ymgynhennasant yn erbyn yr
ARGLWYDD.

10 Ac agorodd y ddaear ei safn,
ac a'u llyngcodd hwynt, a Corah
hefyd, pan fu farw y gynnulleidfa,
pan ddifaoedd y tân ddengwr a deu-
gain a dau cant: a ^ehwy a aethant
yn arwydd.

11 Ond meibion Corah ni buant
feirw.

12 ¶ Meibion Simeon, wrth eu

Cyn
CRIST
1452.

P pen. 31. 2.

a Exod. 30.
12.
a 38. 25, 26.
pen. 1. 2.

b pen. 1. 1.

c Gen. 46. 8.
Exod. 6. 14.
1 Chron. 5.
3.

d pen. 16. 2.

e Edrych
2 Petr 2. 6.

Cyn CRIST 1452.	tylwythau. O 'Nemuel, tylwyth y Nemueliaid: o Jamin, tylwyth y Jaminiaid: o 'Jachin, tylwyth y Jachiniaid:	32 Ac o Semida, tylwyth y Semidiaid: ac o Hephher, tylwyth yr Hephheriaid.	Cyn CRIST 1452.
* Gen. 46. 10, <i>Jemuel</i> . * 1 Chron. 4. 24, <i>Jarib</i> . * Gen. 46. 10, <i>Sohar</i> .	13 O 'Zerah, tylwyth y Zerahiaid: o Saul, tylwyth y Sauliaid. 14 Dyma dylwyth y Simeoniaid; dwy fil ar hugain a dau cant. 15 ¶ Meibion Gad, wrth eu tylwythau. O 'Sephon, tylwyth y Sephoniaid: o Haggi, tylwyth yr Haggiaid: o Suni, tylwyth y Suniaid:	33 ¶ A 'Salphaad mab Hephher nid oedd iddo feibion, ond merched: ac enwau merched Salphaad <i>oedd</i> , Malah, a Noah, Hoglah, Milcah, a Tirsah. 34 Dyma dylwyth Manasseh; a'u rhifedigion <i>oedd</i> ddeuddeng mil a deugain a saith cant.	* pen. 27. 1. a 36. 11.
* Gen. 46. 16, <i>Siphon</i> .	16 O 'Ozni, tylwyth yr Ozniaid: o Eri, tylwyth yr Eriaid:	35 ¶ Dyma feibion Ephraim, wrth eu teuluoedd. O Suthelah, tylwyth y Sutheliaid: o 'Becher, tylwyth y Becheriaid: o Tahan, tylwyth y Tahaniaid.	* 1 Chron. 7. 20, <i>Bered</i> .
* Neu, <i>Ezbon</i> .	17 O 'Arod, tylwyth yr Arodiaid: o Areli, tylwyth yr Areliaid.	36 A dyma feibion Suthelah: o Eran, tylwyth yr Eraniaid.	
* Gen. 46. 16, <i>Arodi</i> .	18 Dyma deuluoedd meibion Gad, dan eu rhif; deugain mil a phum cant. 19 ¶ Meibion Judah <i>oedd</i> , Er ac Onan: a bu farw Er ac Onan yn nhir Canaan.	37 Dyma dylwyth meibion Ephraim, trwy eu rhifedigion; deuddeng mil ar hugain a phum cant. Dyma feibion Joseph, wrth eu teuluoedd.	
* Gen. 38. 2, &c. a 46. 12.	20 A 'meibion Judah, wrth eu teuluoedd. O Selah, tylwyth y Selaniaid: o Phares, tylwyth y Pharesiaid: o Zerah, tylwyth y Zerahiaid.	38 ¶ Meibion Benjamin, wrth eu teuluoedd, <i>oedd</i> ; o Bela, tylwyth y Belaid: o Asbel, tylwyth yr Asbeliaid: o 'Ahiram, tylwyth yr Ahiramiaid:	* 1 Chron. 7. 6.
* 1 Chron. 2. 3.	21 A meibion Phares <i>oedd</i> ; o Hesron, tylwyth yr Hesroniaid: o Hamul, tylwyth yr Hamuliaid.	39 O 'Sephupham, tylwyth y Sephuphamiaid: o Hupham, tylwyth yr Huphamiaid.	* Gen. 46. 21, <i>Ehi</i> . 1 Chron. 8. 1, <i>Aharah</i> . * Gen. 46. 21, <i>Muphim</i> a <i>Huphim</i> .
* Gen. 46. 13, 1 Chron. 7. 1.	22 Dyma dylwyth Judah, dan eu rhif; onid pedair mil pedwar ugain mil a phum cant.	40 A meibion Bela <i>oedd</i> , *Ard, a Naaman: o Ard yr ydoedd tylwyth yr Ardiaid: o Naaman, tylwyth y Naamaniaid.	* 1 Chron. 8. 3, <i>Adar</i> .
* Neu, <i>Phujah</i> .	23 ¶ Meibion Issachar, wrth eu tylwythau, <i>oedd</i> ; o Tola, tylwyth y Tolaiaid: o 'Puah, tylwyth y Puhiaid:	41 Dyma feibion Benjamin, yn ol eu teuluoedd: dan eu rhif yr <i>oedd-ynt</i> yn bum mil a deugain a chwe chant.	* Gen. 46. 23, <i>Husim</i> .
* Neu, <i>Job</i> .	24 O 'Jasub, tylwyth y Jasubiaid: o Simron, tylwyth y Simroniaid.	42 ¶ Dyma feibion Dan, yn ol eu teuluoedd. O 'Suham, tylwyth y Suhamiaid. Dyma dylwyth Dan, yn ol eu teuluoedd.	
* Gen. 46. 14.	25 Dyma deuluoedd Issachar, dan eu rhif; pedair mil a thri ugain mil a thri chant.	43 A holl dylwyth y Suhamiaid <i>oedd</i> , yn ol eu rhifedigion, bedair mil a thri ugain a phedwar cant.	* Gen. 46. 17, 1 Chron. 7. 30.
* Gen. 46. 20.	26 ¶ Meibion Zabulon, wrth eu teuluoedd, <i>oedd</i> ; o Sered, tylwyth y Sardiaid: o Elon, tylwyth yr Eloniaid: o Jahleel, tylwyth y Jahleeliaid.	44 ¶ Meibion Aser, wrth eu teuluoedd, <i>oedd</i> ; o Jimnah, tylwyth y Jimniaid: o Jesui, tylwyth y Jesuiaid: o Beriah, tylwyth y Beriaid.	
* Jos. 17. 1.	27 Dyma deuluoedd y Zabuloniaid, dan eu rhif; tri ugain mil a phum cant.	45 O feibion Beriah, yr <i>oedd</i> ; o Heber, tylwyth yr Heberiaid: o Malciel, tylwyth y Malcieliaid.	
* A elwir, <i>Abiezer</i> , Jos. 17. 2. Baru. 6. 11, 24, 34.	28 ¶ Meibion Joseph, wrth eu teuluoedd, <i>oedd</i> ; Manasseh, ac Ephraim.	46 Ac enw merch Aser <i>ydoedd</i> Sarah.	
	29 Meibion Manasseh <i>oedd</i> ; o Machir, tylwyth y Machiriaid: a Machir a genhedlodd Gilead: o Gilead y mae tylwyth y Gileadiaid.	47 Dyma deuluoedd meibion Aser, yn ol eu rhifedigion; tair mil ar ddeg a deugain a phedwar cant.	
	30 Dyma feibion Gilead. O 'Jeezer, tylwyth y Jeezeriaid: o Helec, tylwyth yr Heleciaid:	48 ¶ Meibion Naphtali, wrth eu teuluoedd, <i>oedd</i> ; o Jahseel, tylwyth y Jahseeliaid: o Guni, tylwyth y Guniaid:	* Gen. 46. 24. 1 Chron. 7. 13.
	31 Ac o Asriel, tylwyth yr Asrieliaid: ac o Sechem, tylwyth y Sechemiaid:		

Cyn
CRIST
1452.d 1 Chron.
7. 13,
Salum.* Edrych
pen. 1. 46.

f pen. 33. 54.

g pen. 33. 54.
Jos. 11. 23.
a 14. 2.h Gen. 46.
11.
Exod. 6. 16,
17, 18, 19.
1 Chron. 6.
1, 16.i Exod. 2. 1,
2. a 6. 20.k Lef. 10. 2.
pen. 3. 4.
1 Chron.
24. 2.l Edrych
pen. 3. 39.m pen. 1.
Deut. 2.
14, 15.n pen. 14.
28. 29.
1 Cor. 10.
5, 6.49 O Jeser, tylwyth y Jeseriaid :
o ^d Silem, tylwyth y Silemiaid.50 Dyma dylwyth Naphtali, yn ol
eu teuluoedd, dan eu rhif; pùm
mil a deugain a phedwar cant.51 * Dyma rifedigion meibion Is-
rael; chwe chàn mil, a mil saith
gant a deg ar hugain.52 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,53 I'r rhai hyn y rhennir y tir yn
etifeddiaeth, yn ol rhifedi yr enwau.54 ^f I lawer y chwanegi yr etifedd-
iaeth, ac i ychydig prinha yr eti-
feddiaeth: rhodder i bob un ei
etifeddiaeth yn ol ei rifedigion.55 Etto ^g wrth goelbren y rhen-
nir y tir: wrth enwau llwythau eu
tadau yr etifeddant.56 Wrth farn y coelbren y rhen-
nir ei etifeddiaeth, rhwng llawer
ac ychydig.57 ¶ ^h A dyma rifedigion y Lef-
iaid, wrth eu teuluoedd. O Gerson,
tylwyth y Gersoniaid: o Cohath,
tylwyth y Cohathiaid: o Merari,
tylwyth y Merariaid.58 Dyma dylwythau y Lefiaid. Ty-
lwyth y Libniaid, tylwyth yr Hebron-
iaid, tylwyth y Mahliaid, tylwyth y
Musiaid, tylwyth y Corathiaid: Co-
hath hefyd a genhedlodd Amram.59 Ac enw gwrraig Amram oedd
ⁱ Jochebed, merch Lefi, yr hon a
aned i Lefi yn yr Aipht: a hi a
ddug i Amram, Aaron a Moses, a
Miriam eu chwaer hwynt.60 A ganed i Aaron, Nadab ac
Abihu, Eleazar ac Ithamar.61 A bu farw ^k Nadab ac Abihu,
pan offrymmasant dân dieithr ger
bron yr ARGLWYDD.62 ^l A'u rhifedigion oedd dair mil
ar hugain; sef pob gwryw o fab
misyriad ac uchod: canys ni chyfrif-
wyd hwynt ym mysg meibion Israel,
am na roddwyd iddynt etifeddiaeth
ym mhlith meibion Israel.63 ¶ Dyma rifedigion Moses ac
Eleazar yr offeiriad, y rhai a rifas-
ant feibion Israel yn rhosydd Moab,
wrth yr Iorddonen, ar gyfer Jericho.64 ^m Ac yn y rhai hyn nid oedd
un o rifedigion Moses ac Aaron yr
offeiriad, pan rifasant feibion Is-
rael yn anialwch Sinai.65 Canys dywedasai yr ARGLWYDD
am danynt, ⁿ Gan farw y byddant
feirw yn yr anialwch. Ac ni ad-
awsid o honynt un, ond Caleb mab
Jephunneh, a Josua mab Nun.

PENNOD XXVII.

1 Merched Salphaad yn ceisio etifeddiaeth. 6
Cyfraith etifeddiaethau. 12 Moses, wedi ei
rybuddio am ei farwolaeth, yn ymbil am
gael un yn ei le. 18 Appoyntio Josua i
gael ei le ef.YNA y daeth merched ^a Sal-
phaad, mab Hepher, mab Gi-
lead, mab Machir, mab Manasseh,
o dylwyth Manasseh mab Joseph; (a
dyma enwau ei ferched ef; Malah,
Noah, Hoglah, Milcah, a Tirsah;)2 Ac a safasant ger bron Moses,
a cher bron Eleazar yr offeiriad, a
cher bron y pennaethiaid, a'r holl
gynnulleidfa, wrth ddrws pabell y
cyfarfod, gan ddywedyd,3 Ein tad ni ^b a fu farw yn yr an-
ialwch; ac nid oedd efe ym mysg
y gynnulleidfa a ymgasglodd yn er-
byn yr ARGLWYDD ^c ynghynnulleid-
fa Corah, ond yn ei bechod ei hun y
bu farw; ac nid oedd meibion iddo.4 Paham y ² tynnir ymaith enw
ein tad ni o fysg ei dylwyth, am
nad oes iddo fab? ^d Dod i ni fedd-
iant ym mysg brodyr ein tad.5 A dug Moses eu hawl hwynt
ger bron yr ARGLWYDD.6 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, gan ddywedyd,7 Y mae merched Salphaad yn
dywedyd yn uniawn; ^e gan roddi
dyro iddynt feddiant etifeddiaeth
ym mysg brodyr eu tad: trosa idd-
ynt etifeddiaeth eu tad.8 Llefara hefyd wrth feibion Is-
rael, gan ddywedyd, Pan fyddo
marw un, ac heb fab iddo, troswch
ei etifeddiaeth ef i'w ferch.9 Ac oni bydd merch iddo, rhodd-
wch ei etifeddiaeth ef i'w frodyr.10 Ac oni bydd brodyr iddo; yna
rhoddwch ei etifeddiaeth ef i frod-
yr ei dad.11 Ac oni bydd brodyr i'w dad;
yna rhoddwch ei etifeddiaeth ef
i'w gâr nesaf iddo o'i dylwyth; a
meddianned *hwnnw* hi: a bydded
hyn i feibion Israel yn ddeddf
farnedig, megis y gorchymynodd
yr ARGLWYDD wrth Moses.12 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD
wrth Moses, ^f Dring i'r mynydd
Abarim hwn, a gwel y tir a rodd-
ais i feibion Israel.13 Ac wedi i ti ei weled, tithau
a gesglir at dy bobl, fel y casglwyd
^g Aaron dy frawd.14 Canys yn anialwch Sin, wrth
gynnen y gynnulleidfa, ^h y gwrth-Cyn
CRIST
1452.* pen. 26. 33.
a 26. 1. 11.
Jos. 17. 3.b pen. 14. 35.
a 26. 64, 65.

c pen. 16. 2.

d Heb.
lleihair.

e Jos. 17. 4.

f pen. 36. 2.

f Deut. 3. 27.
a 32. 49.
a 34. 1.g pen. 20. 24,
28. a 31. 2.
Deut. 10. 6.h pen. 20.
12, 24.
Deut. 1. 37.
Fs. 106. 32.

Cyn
CRIST
1452.

¹Exod. 17. 7.
³Meribah.

²pen. 16. 22.
Heb. 12. 9.

¹2 Chron.
1. 10.

^m1 Bren.
22. 17.
Zech. 10. 2.
Matt. 9. 36.
Marc 6. 34.

ⁿGen. 41.
38.
Barn. 3. 10.
a 11. 29.
1 Sam. 16.
13. 18.
o Deut. 34. 9.

^fEdrych
pen. 11. 17.
28.
1 Sam. 10.
6. 9.
2 Bren. 2.
15.

^aEdrych
Jos. 9. 14.
Barn. 1. 1.
a 20. 18.
1 Sam. 22.
10. a 30. 7.
f Exod. 28.
30.

ryfelasoch yn erbyn fy ngair, i'm sancteiddio wrth y dwfr yn eu golwg hwynt: dyma ¹ddwfr ³cynnen Cades, yn anialwch Sin.

15 ¶ A llefarodd Moses wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

16 Gosoded yr ARGLWYDD, ^kDuw ysprydion pob cnawd, un ar y gynulleidfa,

17 ¹Yr hwn a elo allan o'u blaen hwynt, ac a ddelo i mewn o'u blaen hwynt, a'r hwn a'u dygo hwynt allan, ac a'u dygo hwynt i mewn; fel na byddo cynulleidfa yr ARGLWYDD ^mfel defaid ni byddo bu-gail arnynt.

18 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Cymer attat Josua mab Nun, y gwr ⁿy mae yr yspryd ynddo, a ^ogosod dy law arno;

19 A dod ef i sefyll ger bron Eleazar yr offeiriad, a cher bron yr holl gynulleidfa; a dod orchymyn iddo ef yn eu gŵydd hwynt.

20 A ^pdod o'th ogoniant di arno ef, fel y gwrandawo holl gynulleidfa meibion Israel arno.

21 A ^asafed ger bron Eleazar yr offeiriad, yr hwn a ofyn *gynghor* drosto ef, ²yn ol barn Urim, ger bron yr ARGLWYDD: wrth ei air ef yr ânt allan, ac wrth ei air ef y deuant i mewn, efe a holl feibion Israel gyd âg ef, a'r holl gynulleidfa.

22 A gwnaeth Moses megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD iddo: ac a gymmerodd Josua, ac a barodd iddo sefyll ger bron Eleazar yr offeiriad, a cher bron yr holl gynulleidfa.

23 Ac efe a osododd ei ddwy law arno, ac a roddodd orchymyn iddo; megis y llefarasai yr ARGLWYDD trwy law Moses.

PENNOD XXVIII.

¹ Bod yn rhaid cadw offrymmau. ³ Y poeth-offrwm gwastadol. ⁹ Yr offrom ar y Sabbath, ¹¹ ar y lloerau newydd, ¹⁶ ar y Pasc: ²⁶ yn nydd y blaen-froythau.

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Gorchymyn i feibion Israel, a dywed wrthynt, Gwylwch am offrymmu i mi fy offrwm, ^aa'm bara i'm hebyrth tanllyd, o arogl ²peraidd yn eu tymmor.

3 A dywed wrthynt, ^bDyma yr aberth tanllyd a offrymmwch i'r ARGLWYDD. Dau oen blwyddiaid perffeith-gwbl, ³bob dydd, yn boeth-offrwm gwastadol.

4 Un oen a offrymmi di y bore, a'r oen arall a offrymmi di ⁴yn yr hwyr;

5 A ^odegfed ran ephah o beilliaid ^dyn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy bedwaredd ran ^ehin o olew coethedig.

6 Dyma y poeth-offrwm gwastadol ^fa ⁵wnaed ym mynydd Sinai, yn arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD.

7 A'i ddiod-offrwm *fydd* bedwar edd ran hin gyd â phob oen: ⁸pâr dywallt y ddiod gref yn ddiod-offrwm i'r ARGLWYDD, yn y cyssegr.

8 Yr ail oen a offrymmi yn yr hwyr: megis bwyd-offrwm y bore, a'i ddiod-offrwm, yr offrymmi ef, yn aberth tanllyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

9 ¶ Ac ar y dydd Sabbath, dau oen blwyddiaid, perffeith-gwbl, a dwy ddegfed ran o beilliaid yn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy olew, a'i ddiod-offrwm.

10 Dyma boeth-offrwm pob Sabbath, heb law y poeth-offrwm gwas-tadol, a'i ddiod-offrwm.

11 ¶ Ac ^har ddechreu eich mis-oedd yr offrymmwch, yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD, ddau o fustych ieuainge, ac un hwrdd, a saith oen blwyddiaid, perffeith-gwbl;

12 A thair degfed ran o beilliaid, yn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy olew, gyd â phob bustach; a dwy ddegfed ran o beilliaid, yn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy olew, gyd â phob hwrdd;

13 A phob yn ddegfed ran o beilliaid, yn fwyd-offrwm, wedi ei gymmysgu trwy olew, gyd â phob oen, yn offrwm poeth o arogl peraidd, yn aberth tanllyd i'r ARGLWYDD.

14 A'u diod-offrwm fydd hanner hin gyd â bustach, a thrydedd ran hin gyd â hwrdd, a phedwaredd ran hin o win gyd âg oen. Dyma boeth-offrwm mis yn ei fis, trwy fisoedd y flwyddyn.

15 Ac un bwch geifr *fydd* yn bech-aberth i'r ARGLWYDD: heb law y gwastadol boeth-offrwm yr offrymmir ef, a'i ddiod-offrwm.

16 ¶ ¹Ac yn y mis cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis, *y bydd* Pasc yr ARGLWYDD.

17 Ac ar y pymthegfed dydd o'r mis hwn *y bydd* yr wyl: saith niwr-nod y bwyttêir bara croyw.

18 Ar ^ky dydd cyntaf *y bydd*

Cyn
CRIST
1452.

⁴Heb.
rhung
y ddau
hwyr.

^cExod. 16.
36.
pen. 15. 4.

^dLef. 2. 1.
^eExod. 29.
40.

^fEdrych
Amos 5. 25.
⁵Neu, *or-*
deiniwyd.

⁸Exod. 29.
40.

^h1 Sam.
20. 5.

¹Exod. 12.
18.
Lef. 23. 5.
pen. 9. 3.
Deut. 16. 1.

^kExod. 12.
16.
Lef. 23. 7.

Cyn
CRIST
1452.Cyn
CRIST
1452.

cymmanfa sanctaidd: na wnewch ddim caeth-waith *ynddo*.

19 Ond offrymmwch yn aberth tanlyd, *ac* yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD, ddau o fustych ieuainge, ac un hwrdd, a saith oen blwyddiaid: ¹byddant gennyh yn berffeith-gwbl.

20 Eu bwyd-offrwm hefyd *fydd* o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew: tair degfed ran gyd â bustach, a dwy ddegfed ran gyd â hwrdd, a offrymmwch chwi;

21 Bob yn ddegfed ran yr offrymmwch gyd â phob oen, o'r saith oen:

22 Ac un bwch yn bech-aberth, i wneuthur cymmod drosoch.

23 Heb law poeth-offrwm y bore, yr hwn *sydd* boeth-offrwm gwastadol, yr offrymmwch hyn.

24 Fel hyn yr offrymmwch ar *bob* dydd o'r saith niwrnod, fwyd-aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD: heb law y poeth-offrwm gwastadol yr offrymmir ef, a'i ddiod-offrwm.

25 Ac ar y seithfed dydd cymmanfa sanctaidd fydd i chwi: dim caeth-waith nis gnewch.

26 ¶ Ac ^mar ddydd eich blaenffirwythau, pan offrymmoch fwyd-offrwm newydd i'r ARGLWYDD, wedi eich wythnosau, cymmanfa sanctaidd fydd i chwi: dim caeth-waith nis gnewch.

27 Ond offrymmwch ddau fustach ieuainge, un hwrdd, a saith oen blwyddiaid, yn boeth-offrwm, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD.

28 A *bydded* eu bwyd-offrwm o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew; tair degfed ran gyd â phob bustach, dwy ddegfed ran gyd â phob hwrdd;

29 Bob yn ddegfed ran gyd â phob oen, o'r saith oen:

30 Un bwch geifr, i wneuthur cymmod drosoch.

31 Heb law y poeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm, yr offrymmwch *hyn*, (^abyddant gennyh yn berffeith-gwbl,) ynghyd â'u diod-offrwm.

PENNOD XXIX.

1 Yr offrymmau ar wyl yr udgyrn, 7 ar y dydd y cystuddiant eu heneidiau, 13 ac ar wylh niwrnod gwyl y pebyll.

AC yn y seithfed mis, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y bydd i chwi gymmanfa sanctaidd; dim caeth-waith nis gnewch: ^adydd i ganu udgyrn fydd efe i chwi.

2 Ac offrymmwch offrwm poeth yn arogl peraidd i'r ARGLWYDD; un bustach ieuange, un hwrdd, saith o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl:

3 A'u bwyd-offrwm o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew; tair degfed ran gyd â bustach, a dwy ddegfed ran gyd â hwrdd;

4 Ac un ddegfed ran gyd â phob oen, o'r saith oen:

5 Ac un bwch geifr yn bech-aberth, i wneuthur cymmod drosoch:

6 Heb law ^bpoeth-offrwm y mis, a'i fwyd-offrwm, a'r ^cpoeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm, a'u diod-offrwm hwynt, wrth eu defod hwynt, yn arogl peraidd, yn aberth tanlyd i'r ARGLWYDD.

7 ¶ Ac ^dar y degfed *dydd* o'r seithfed mis hwn cymmanfa sanctaidd fydd i chwi: yna cystuddiwech eich eneidiau: dim gwaith nis gnewch *ynddo*.

8 Ond offrymmwch boeth-offrwm i'r ARGLWYDD, yn arogl peraidd, un bustach ieuange, un hwrdd, saith oen blwyddiaid: ^ebyddant berffeith-gwbl gennyh.

9 A'u bwyd-offrwm *fydd* o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew, tair degfed ran gyd â bustach, a dwy ddegfed ran gyd â hwrdd;

10 Bob yn ddegfed ran gyd â phob oen, o'r saith oen:

11 Un bwch geifr yn bech-aberth; heb law ^fpech-aberth y cymmod, a'r poeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm, a'u diod-offrymmau.

12 ¶ Ac ^gar y pymthegfed dydd o'r seithfed mis, cymmanfa sanctaidd fydd i chwi: dim caeth-waith nis gnewch; eithr cedwch wyl i'r ARGLWYDD saith niwrnod.

13 Ac ^hoffrymmwch offrwm poeth, aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD; tri ar ddeg o fustych ieuainge, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid: byddant berffeith-gwbl.

14 A'u bwyd-offrwm *fydd* o beilliaid wedi ei gymmysgu trwy olew; tair degfed ran gyd â phob bustach, o'r tri bustach ar ddeg; dwy ddegfed ran gyd â phob hwrdd, o'r ddau hwrdd;

15 A phob yn ddegfed ran gyd â phob oen, o'r pedwar oen ar ddeg:

16 Ac un bwch geifr yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, ei fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

¹ ad. 31.
pen. 29. 8.^m Exod. 23.
16, a 34. 22.
Lef. 23. 10.
Deut. 16.
10.^a ad. 19.^a Lef. 23. 24.^b pen. 28. 11.
^c pen. 28. 3.^d Lef. 16. 29.
a 23. 27.^e pen. 28. 19.^f Lef. 16. 3.
5.^g Lef. 23. 33.^h Ezra 3. 4.

Cyn
CRIST
1452.

17 ¶ Ac ar yr ail dydd *yr offrymmwch* ddeuddeng mustach ieuaingc, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl.

18 A'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, ¹ wrth y ddefod:

19 Ac un bwch geifr, yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm a'u diod-offrymmau.

20 ¶ Ac ar y trydydd dydd, un bustach ar ddeg, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl:

21 A'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, ² wrth y ddefod:

22 Ac un bwch geifr yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

23 ¶ Ac ar y pedwerydd dydd, deng mustach, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl:

24 Eu bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth y ddefod:

25 Ac un bwch geifr yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, ei fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

26 ¶ Ac ar y pumed dydd, naw bustach, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl.

27 A'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth y ddefod;

28 Ac un bwch yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, a'i fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

29 ¶ Ac ar y chweched dydd, wyth o fustych, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl.

30 A'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth y ddefod:

31 Ac un bwch yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, ei fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

32 ¶ Ac ar y seithfed dydd, saith o fustych, dau hwrdd, pedwar ar ddeg o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl.

33 A'u bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustych, gyd â'r hyrddod, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth eu defod:

34 Ac un bwch yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, ei fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

35 ¶ Ar yr wythfed dydd, ¹ uchel wyl fydd i chwi: dim caeth-waith nis gwnewch *ynddo*.

36 Ond offrymmwch offrwm poeth aberth tanlyd, o arogl peraidd i'r ARGLWYDD; un bustach, un hwrdd, saith o ŵyn blwyddiaid, perffeith-gwbl.

37 Eu bwyd-offrwm, a'u diod-offrwm, gyd â'r bustach, a chyd â'r hwrdd, a chyd â'r ŵyn, *fydd* yn ol eu rhifedi, wrth y ddefod:

38 Ac un bwch yn bech-aberth; heb law y poeth-offrwm gwastadol, ei fwyd-offrwm, a'i ddiod-offrwm.

39 Hyn a ² wnewch i'r ARGLWYDD ar eich gwyliau; heb law eich ³ addunedau, a'ch offrymmau gwirfodd, gyd â'ch offrymmau poeth, a'ch offrymmau bwyd, a'ch offrymmau diod, a'ch offrymmau hedd.

40 A dywedodd Moses wrth feibion Israel yn ol yr hyn oll a orchymyn-asai yr ARGLWYDD wrth Moses.

PENNOD XXX.

1 *Na ellir torri addunedau: 3 ond adduned morwyn ieuangc, 6 guraig ŵriog, 9 guraig weddu, a'r ysgaredig.*

ALLEFARODD Moses wrth bennaethiaid llwythau meibion Israel, gan ddywedyd, Dyma y peth a orchymynodd yr ARGLWYDD.

2 ⁴ Os addunedau gwr adduned i'r ARGLWYDD, neu dyngu llw, gan rwymo rhwymedigaeth ar ei enaid ei hun; na ² haloged ei air: gwnaed yn ol yr hyn oll a ddêl allan o'i enau.

3 Ac os addunedau benyw adduned i'r ARGLWYDD, a'i rhwymo *ei hun* â rhwymedigaeth yn nhŷ ei thad, yn ei hieuengctid;

4 A chlywed o'i thad ei hadduned, a'i rhwymedigaeth yr hwn a rwymodd hi ar ei henaid, a thewi o'i thad wrthi: yna safed ei holl addunedau; a phob rhwymedigaeth a rwymodd hi ar ei henaid, a saif.

5 Ond os ei thad a bâr iddi dorri, ar y dydd y clywo efe; o'i holl addunedau, a'i rhwymedigaethau y rhai a rwymodd hi ar ei henaid, ni saif *un*: a maddeu yr ARGLWYDD iddi, o achos mai ei thad a barodd iddi dorri.

6 Ac os hi oedd yn eiddo gwr, pan ³ addunedodd, neu pan lefarodd o'i gwefusau beth a rwymo ei henaid hi;

7 A chlywed o'i gwr, a thewi wrthi

Cyn
CRIST
1452.¹ Lef. 23. 36.¹ ad. 3. 4, 9, 10.
pen. 28.
7, 14.² ad. 18.² Neu, offrymmwch.
³ Lef. 7. 11, 16.⁴ Deut. 23. 21.
Preg. 6. 4.² thorred.³ Heb. oedd ei haddunedau arni.

Cyn
CRIST
1452.

y dydd y clywo: yna safed ei haddunedau; a'i rhwymedigaethau y rhai a rwymodd hi ar ei henaidd, a safant.

8 Ond os ei gwr, ar y dydd y clywo, a bâr iddi dorri; efe a ddi-ddymma ei hadduned yr hwn *fydd* arni, a thraethiad ei gwefusau yr hwn a rwymodd hi ar ei henaidd: a'r ARGLWYDD a faddeu iddi.

9 Ond adduned y weddw, a'r ysgaredig, yr hyn oll a rwymo hi ar ei henaidd, a saif arni.

10 Ond os yn nhŷ ei gwr yr addunedodd, neu y rhwymodd hi rhwymedigaeth ar ei henaidd trwy lw;

11 A chlywed o'i gwr, a thewi wrthi, heb beri iddi dorri: yna safed ei holl addunedau; a phob rhwym a rwymodd hi ar ei henaidd, a saif.

12 Ond os ei gwr gan ddiddymmu a'u diddymma hwynt y dydd y clywo; ni saif dim a ddaeth allan o'i gwefusau, o'i haddunedau, ac o rhwymedigaeth ei henaidd: ei gwr a'u diddymmodd hwynt; a'r ARGLWYDD a faddeu iddi.

13 Pob adduned, a phob rhwymedigaeth llw i gystuddio yr enaid, ei gwr a'i cadarnhâ, a'i gwr a'i diddymma.

14 Ac os ei gwr gan dewi a daw wrthi o ddydd i ddydd; yna y cadarnhaodd efe ei holl addunedau, neu ei holl rhwymedigaethau y rhai oedd arni: cadarnhaodd hwynt, pan dawodd wrthi, y dydd y clybu efe *hwynt*.

15 Ac os efe gan ddiddymmu a'u diddymma hwynt wedi iddo glywed; yna efe a ddwg ei hanwiredd hi.

16 Dyma y deddfau a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses, rhwng gwr a'i wraig, a rhwng tad a'i ferch, yn ei hieuengctid yn nhŷ ei thad.

PENNOD XXXI.

1 Yspeilio y Midianiaid, a lladd Balaam. 13 Moses yn ddiog wrth y swyddogion, am gadw y guragedd yn fyw. 19 Pa fodd y glanhêir y milwyr, a'u carcharorion, a'u hysglyfaeth. 25 Y modd y mae rhannu yr yspail. 48 Yr offrrwm ewyllysgar i drysordy yr Arglwydd.

ALLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 ^a Dial feibion Israel ar y Midianiaid: wedi *hynny* ^bti a gesglir at dy bobl.

3 A llefarodd Moses wrth y bobl, gan ddywedyd, Arfogwch o honoch wŷr i'r rhyfel, ac ânt yn erbyn Mid-

ian, i roddi dîal yr ARGLWYDD ar Midian.

4 ² Mil o bob llwyth, o holl lwythau Israel, a anfonwch i'r rhyfel.

5 A rhoddasant o filoedd Israel fil o bob llwyth, *sef* deuddeng mil, o rai wedi eu harfogi i'r rhyfel.

6 Ac anfonodd Moses hwynt i'r rhyfel, mil o bob llwyth: hwynt a Phinees mab Eleazar yr offeiriad, *a anfonodd efe* i'r rhyfel, â dodrefn y cyssagr, a'r ^cudgyrn i udganu yn ei law.

7 A hwy a ryfelasant yn erbyn Midian, megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses; ac ^a laddasant ^e bob gwrryw.

8 Brenhinoedd Midian hefyd a laddasant hwy, gyd â'u lladdedigion *eraill*: *sef* ^fEfi, a Recem, a Sur, a Hur, a Reba, pum brenhin Midian: ^gBalaam hefyd mab Beor a laddasant hwy â'r cleddyf.

9 Meibion Israel a ddaliasant hefyd yn garcharorion wragedd Midian, a'u plant; ac a yspeiliasant eu holl anifeiliaid hwynt, a'u holl ddâ hwynt, a'u holl olud hwynt.

10 Eu holl ddinasoedd hefyd trwy eu trigfannau, a'u holl dyrau, a losgasant â than.

11 A ^h chymmerasant yr holl yspail, a'r holl gaffaeliad, o ddyn ac o anifail.

12 Ac a ddygasant at Moses, ac at Eleazar yr offeiriad, ac at gynnulleidfa meibion Israel, y carcharorion, a'r caffaeliad, a'r yspail, i'r gwersyll, yn rhosydd Moab, y rhai *ydnyt* wrth yr Iorddonen, *ar gyfer* Jericho.

13 ¶ Yna Moses ac Eleazar yr offeiriad, a holl bennaduriaid y gynnulleidfa, a aethant i'w cyfarfod hwynt o'r tu allan i'r gwersyll.

14 A digiodd Moses wrth swyddogion y fyddin, capteniaid y miloedd, a chapteniaid y cantoedd, y rhai a ddaethant o frwydr y rhyfel.

15 A dywedodd Moses wrthynt, A adawsoch chwi ¹bob benyw yn fyw?

16 Wele, ²hwynt, trwy ¹air Balaam, a barasant i feibion Israel wneuthur camwedd yn erbyn yr ARGLWYDD yn achos Peor; a ^m bu pla y'nghynulleidfa yr ARGLWYDD.

17 Am hynny ⁿ lleddwch yn awr bob gwrryw o blentyn; a lleddwch bob benyw a fu iddi a wnaeth â gwr, trwy orwedd gyd ³ âg ef.

18 A phob plentyn o'r benywaid

Cyn
CRIST
1452.² Heb. *Mil o lwyth, mil o lwyth.*^c pen. 10. 9.^d Deut. 20. 13.

Burn. 21.

11.

¹ Sam. 27.

9.

¹ Bren. 11.

15, 16.

^e Edrych Barn. 6.

1, 2, 33.

^f Jos. 13. 21.^g Jos. 13. 22.^h Deut. 20. 14.¹ Edrych Deut. 20. 13.¹ Sam. 15.

3.

^k pen. 25. 2.¹ pen. 24. 14.² Petr 2.

15.

^m pen. 25. 9.ⁿ Barn. 21. 11.³ Heb. *d gwrryw.*^a pen. 25. 17.^b pen. 27. 13.

Cyn
CRIST
1452.

pen. 5. 2.

P. pen. 19.
11, &c.q. pen. 19. 9.
17.4 Heb. o'r
gaethglud.r. Jos. 22. 8.
1 Sam. 30.
24.u Edrych
ad. 30. 47. a
pen. 18. 26.5 Neu,
geifr, neu,
praidd.
pen. 3. 7.
8, 25, 31,
36.

y rhai ni bu iddynt a wnaethant â gwr, cedwch yn fyw i chwi.

19 Ac °arhoswch chwithau o'r tu allan i'r gwersyll saith niwrnod: pob un a laddodd ddyn, a ^pphob un a gyffyrddodd wrth laddedig, ymlanhêwch y trydydd dydd, a'r seithfed dydd, chwi a'ch carcharorion.

20 Pob gwisg hefyd, a phob do-drefnyn croen, a phob gwaith o *flew* geifr, a phob llestr pren, a lanhêwch chwi.

21 ¶ A dywedodd Eleazar yr offeiriad wrth y rhyfelwyr y rhai a aethant i'r rhyfel, Dyma ddeddf y gyfraith a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses:

22 Yn unig yr aur, a'r arian, y pres, yr haiarn, yr alcarn, a'r plwm;

23 Pob dim a ddioddefo dân, a dynnwch trwy y tân, a glân fydd; ac etto efe a lanhêir ^aa'r dwfr neilldu-aeth: a'r hyn oll ni ddioddefo dân, tynnwch trwy y dwfr *yn unig*.

24 A golchwch eich gwisgoedd ar y seithfed dydd, a glân fyddwch; ac wedi hynny deuwch i'r gwersyll.

25 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

26 Cymmer nifer yr yspail ⁴a gaed, o ddyn ac o anifail, ti ac Eleazar yr offeiriad, a phennau-cenedl y gynulleidfa:

27 A ^rrhanna y caffaeliad yn ddwy ran; rhwng y rhyfelwyr a aethant i'r filwriaeth, a'r holl gynulleidfa.

28 A chyfod deyrnged i'r ARGLWYDD gan y rhyfelwyr y rhai a aethant allan i'r filwriaeth; ^{*}un enaid o *bob* pùm cant o'r dynion, ac o'r eidionau, ac o'r asynod, ac o'r defaid.

29 Cymmerwch *hyn* o'u hanner hwynt, a dyro i Eleazar yr offeiriad, yn ddyrchafael-offrwm yr ARGLWYDD.

30 Ac o hanner meibion Israel y cymmeri un rhan o *bob* deg a deugain, o'r dynion, o'r eidionau, o'r asynod, ac o'r ⁵defaid, ac o bob anifail, a dod hwynt i'r Lefaid, 'y rhai ydynt yn cadw cadwraeth tabernacl yr ARGLWYDD.

31 A gwnaeth Moses ac Eleazar yr offeiriad megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses.

32 A'r caffaeliad, *sef* gweddill yr yspail yr hon a ddygasai pobl y filwriaeth, oedd chwe chàn mil a phymtheg a thri ugain o filoedd o ddefaid,

33 A deuddeg a thri ugain mil o eidionau,

34 Ac un fil a thri ugain o asynod,

35 Ac o ddynion, o fenywaid ni buasai iddynt a wnaethant â gwr, trwy orwedd gyd âg ef, ddeuddeng mil ar hugain o eneidiau.

36 A'r hanner, *sef* rhan y rhai a aethant i'r rhyfel, oedd, o rifedi defaid, dri chàn mil a dwy ar bymtheg ar hugain o filoedd, a phùm cant;

37 A theyrnged yr ARGLWYDD o'r defaid oedd chwe chant a phymtheg a thri ugain.

38 A'r eidionau *oedd* un fil ar bymtheg ar hugain; a'u teyrnged i'r ARGLWYDD *oedd* ddeuddeg a thri ugain.

39 A'r asynod *oedd* ddeng mil ar hugain a phùm cant; a'u teyrnged i'r ARGLWYDD *oedd* un a thri ugain.

40 A'r dynion *oedd* un fil ar bymtheg; a'u teyrnged i'r ARGLWYDD *oedd* ddeuddeg enaid ar hugain.

41 A Moses a roddodd deyrnged offrwm dyrchafael yr ARGLWYDD i Eleazar yr offeiriad, ^umegis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

42 Ac o ran meibion Israel, yr hon a rannasai Moses oddi wrth y milwyr,

43 *Sef* rhan y gynulleidfa o'r defaid, oedd dri chàn mil a dwy ar bymtheg ar hugain o filoedd, a phùm cant;

44 Ac o'r eidionau, un fil ar bymtheg ar hugain;

45 Ac o'r asynod, deng mil ar hugain a phùm cant;

46 Ac o'r dynion, un fil ar bymtheg.

47 Iê, cymmerodd Moses o hanner meibion Israel, un rhan o *bob* deg a deugain, o'r dynion, ac o'r anifeiliaid, ac a'u rhoddes hwynt i'r Lefaid oedd yn cadw cadwraeth tabernacl yr ARGLWYDD; megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

48 ¶ A'r swyddogion, y rhai *oedd* ar filoedd y llu, a ddaethant at Moses, *sef* capteniaid y miloedd a chapteniaid y cantoedd:

49 A dywedasant wrth Moses, Dy weision a gymmerasant nifer y gwŷr o ryfel a *roddaist* dan ein dwylaw ni; ac nid oes wr yn eisieu o honom.

50 Am hynny yr ydym yn offrymu offrwm i'r ARGLWYDD, pob un yr hyn a gafodd, yn offerynnau aur, yn

Cyn
CRIST
1452.u Edrych
pen. 18. 11
19.

Cyn
CRIST
1452.

gadwynau, yn freichledau, yn fod-
rwyau, yn glust-dlysau, ac yn dorch-
au, i wneuthur cymmod dros ein
heneidiau ger bron yr ARGLWYDD.

51 A chymmerodd Moses ac Ele-
azar yr offeiriad yr aur ganddynt,
y dodrefn gweithgar oll.

52 Ac yr ydoedd holl aur yr off-
rwm dyrchafael, yr hwn a offrym-
masant i'r ARGLWYDD, oddi wrth
gaptenïaid y miloedd, ac oddi wrth
gaptenïaid y cantoedd, yn un fil ar
bymtheg saith gant a deg a deu-
gain o siclau.

53 (*Yspeillasai y gwŷr o ryfel
bob un iddo ei hun.)

54 A chymmerodd Moses ac Ele-
azar yr offeiriad yr aur gan gap-
tenïaid y miloedd a'r cantoedd, ac
a'i dygasant i babell y cyfarfod,
yn goffadwriaeth dros feibion Israel
ger bron yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXII.

1 Y Reubenïaid a'r Gadiaid yn gofyn eu hetifeddiaeth y tu hwnt i'r Iorddonen. 6 Moses yn eu ceryddu hwynt. 16 Hwytthau yn cynnyg iddo ef ammodau wrth ei fodd. 33 Moses yn rhoddi iddynt y wlad. 39 Hwytthau yn ei goresgyn hi.

AC yr ydoedd anifeiliaid lawer i
feibion Reuben, a llawer iawn
i feibion Gad: a gwelsant dir ^aJa-
zer, a thir Gilead; ac wele y lle yn
lle *da* i anifeiliaid.

2 A meibion Gad a meibion Reu-
ben a ddaethant, ac a ddywedas-
ant wrth Moses, ac wrth Eleazar
yr offeiriad, ac wrth bennaduriaid
y gynnulleidfa, gan ddywedyd,

3 Ataroth, a Dibon, a Jazer, a
^bNimrah, a Hesbon, ac Elealeh, a
^cSebam, a Nebo, a ^dBeon,

4 *Sef* y tir ^ea darawodd yr AR-
GLWYDD o flaen cynnulleidfa Israel,
tir i anifeiliaid *yw* efe; ac *y mae*
i'th weision anifeiliaid.

5 A dywedasant, Os cawsom ffafr
yn dy olwg, rhodder y tir hwn i'th
weision yn feddiant: na phâr i ni
fyned dros yr Iorddonen.

6 ¶ A dywedodd Moses wrth feib-
ion Gad, ac wrth feibion Reuben,
A â eich brodyr i'r rhyfel, ac a eis-
teddwch chwithau yma?

7 A phaham y ²digalonnwch feib-
ion Israel rhag myned trosodd i'r
tir a roddodd yr ARGLWYDD idd-
ynt?

8 Felly y gwnaeth eich tadau,
^fpan anfonais hwynt o Cades-Barnea
^gi edrych y tir.

9 Canys ^haethant i fynu hyd ddy-
ffryn Escol, a gwelsant y tir; a di-
galonnasant feibion Israel rhag
myned i'r tir a roddasai yr AR-
GLWYDD iddynt.

10 Ac ennynodd digllonedd yr
ARGLWYDD y dydd hwnnw; ac efe
a dyngodd, gan ddywedyd,

11 ⁱDiau na chaiff yr un o'r dynion
a ddaethant i fynu o'r Aipht, o fab
ugain mlwydd ac uchod, weled y
tir a addewais trwy lw i Abraham,
i Isaac, ac i Jacob: am ^kna chyflaw-
nnasant *wneuthur* ar fy ol i:

12 Ond Caleb mab Jephunneh y
Ceneziad, a Josua mab Nun; canys
cyflawnasant *wneuthur* ar ol yr
ARGLWYDD.

13 Ac ennynodd digllonedd yr
ARGLWYDD yn erbyn Israel; a
gwnaeth iddynt grwydro yn yr an-
ialwch ddeugain mlynedd, nes dar-
fod yr holl oes a wnaethai ddryg-
ioni y'ngolwg yr ARGLWYDD.

14 Ac wele, chwi a godasoch yn
lle eich tadau, yn gynnyrch dyn-
ion pechadurus, i chwanegu ar
angerdd llid yr ARGLWYDD wrth
Israel.

15 Os dychwelwch oddi ar ei ol
ef; yna efe a âd y bobl etto yn yr
anialwch, a chwi a ddinystriwch yr
holl bobl hyn.

16 ¶ A hwy a ddaethant atto ef,
ac a ddywedasant, Corlannau def-
aid a adeiladwn ni yma i'n hani-
feiliaid, a dinasoedd i'n plant.

17 A ^lni a ymarfogwn yn fuan o
flaen meibion Israel, hyd oni ddyg-
om hwynt i'w lle eu hun; a'n plant
a arhosant yn y dinasoedd caerog,
rhag trigolion y tir.

18 ^mNi ddychwelwn ni i'n tai, nes
i feibion Israel berchennogi bob un
ei etifeddiaeth.

19 Hefyd nid etifeddwn ni gyd â
hwynt o'r tu hwnt i'r Iorddonen,
ac oddi yno allan; am ddyfod ein
hetifeddiaeth i ni o'r tu yma i'r
Iorddonen, tu a'r dwyrain.

20 ¶ A ⁿdywedodd Moses wrth-
ynt, Os gwnewch y peth hyn, os
ymarfogwch i'r rhyfel o flaen yr
ARGLWYDD,

21 Os â pob un o honoch dros yr
Iorddonen yn arfog o flaen yr AR-
GLWYDD, nes iddo yrru ymaith ei
elynion o'i flaen,

22 A ^odarostwng y wlad o flaen
yr ARGLWYDD; yna wedi hynny y
cewch ddychwelyd, ac y byddwch

Cyn
CRIST
1452.

h pen. 13. 24.

i pen. 14.
28, 29.
Deut. 1. 35.k pen. 14.
24, 30.x Deut. 20.
14.

a pen. 21. 32.

b ad. 36,
Bethnim-
rah.c ad. 38,
Sibmah.d ad. 38,
Baalmeon.

e pen. 21.

24, 34.

2 Heb.
torrwch
galon
meibion,
&c.

f pen. 13. 3.

g Deut. 1. 22.

i Jos. 4. 13.

m Jos. 22. 4.

n Deut. 3. 18.
Jos. 1. 14.

o Deut. 3. 20.

Cyn
CRIST
1452.P Deut. 3.
12, 15, 16.
Jos. 1, 15.
a 13, 8.

dieuog ger bron yr ARGLWYDD, a cher bron Israel; a bydd ^py tir hwn yn etifeddiaeth i chwi o flaen yr ARGLWYDD.

23 Ond os chwi ni wna fel hyn; wele, pechu yr ydych yn erbyn yr ARGLWYDD: a gwybyddwch y goddiwedda eich pechod chwi.

24 Adeiledwch i chwi ddinasoedd i'ch plant, a chorlannau i'ch defaid; a gwnewch yr hyn a ddaeth allan o'ch genau.

25 A llefarodd meibion Gad a meibion Reuben wrth Moses, gan ddywedyd, Dy weision a wnant megis y mae fy arglwydd yn gorchymyn.

26 Ein plant, ein gwagedd, ein hanifeiliaid, a'n holl ysgrubliaid, fyddant yma yn ninasoedd Gilead.

27 ^aA'th weision a ânt drosodd o flaen yr ARGLWYDD i'r rhyfel, pob un yn arfog i'r filwriaeth, megis y mae fy arglwydd yn llefaru.

28 ^aGorchymynodd Moses i Eleazar yr offeiriad, ac i Josua mab Nun, ac i bennau-cenedl llwythau meibion Israel, o'u plegid hwynt:

29 A dywedodd Moses wrthynt, Os meibion Gad a meibion Reuben a ânt dros yr Iorddonen gyd â chwi, pob un yn arfog i'r rhyfel o flaen yr ARGLWYDD, a darostwng y wlad o'ch blaen; yna rhoddwch iddynt wlad Gilead yn berchennogaeth:

30 Ac onid ânt drosodd gyd â chwi yn arfogion, cymmerant eu hetifeddiaeth yn eich mysg chwi y'ngwlad Canaan.

31 A meibion Gad a meibion Reuben a attebasant, gan ddywedyd, Fel y llefarodd yr ARGLWYDD wrth dy weision, felly y gwnawn ni.

32 Nyni a awn drosodd i dir Canaan yn arfogion o flaen yr ARGLWYDD, fel y byddo meddiant ein hetifeddiaeth o'r tu yma i'r Iorddonen gennym ni.

33 ^aRhoddodd Moses iddynt, sef i feibion Gad, ac i feibion Reuben, ac i hanner llwyth Manasseh mab Joseph, ^ffrenhiniaeth Schon brenhin yr Amoriaid, a brenhiniaeth Og brenhin Basan, y wlad a'i dinas-oedd ar hyd y terfynau, sef dinas-oedd y wlad oddi amgylch.

34 ^aMeibion Gad a adeiladasant Dibon, ac Ataroth, ac Aroer,

35 Ac Atroth, Sophan, a ^aJaazer, a Jogbeah,

36 ^aBeth-nimrah, a Beth-haran,

dinasoedd caerog; a chorlannau defaid.

37 A meibion Reuben ^aa adeiladasant Hesbon, Elealeh, a Chiriathaim;

38 Nebo hefyd, a Baal-meon (^awedi troi eu henwau,) a Sibmah: ac a ^eenwasant enwau ar y dinas-oedd a adeiladasant.

39 A meibion ^aMachir mab Manasseh a aethant i Gilead, ac a'i hennillasant hi, ac a yrrasant ymaith yr Amoriaid oedd ynddi.

40 A ^brhoddodd Moses Gilead i Machir mab Manasseh; ac efe a drigodd ynddi.

41 Ac aeth ^cJair mab Manasseh, ac a ennillodd eu pentrefydd hwynt, ac a'u galwodd hwynt ^dHafoth-Jair.

42 Ac aeth Nobah, ac a ennillodd Cenath a'i phentrefydd, ac a'i galwodd ar ei enw ei hun, Nobah.

PENNOD XXXIII.

1 Dwy daith a deugain yr Israeliaid. 50 Bod yn rhaid dinystrio y Canaaneaidd.

DYMA deithiau meibion Israel, y rhai a ddaethant allan o dir yr Aipht, yn eu lluoedd, dan law Moses ac Aaron.

2 A Moses a ysgrifennodd eu mynediad hwynt allan yn ol eu teithiau, wrth orchymyn yr ARGLWYDD: a dyma eu teithiau hwynt yn eu mynediad allan.

3 A hwy a ^agychwynasant o Rameses yn y mis cyntaf, ar y pymthegfed dydd o'r mis cyntaf: tran-noeth wedi y Pasc yr aeth meibion Israel allan ^bâ llaw uchel y'ngolwg yr Aiphtiaid oll.

4 (^aA'r Aiphtiaid oedd yn claddu pob cyntaf-anedig, ^cy rhai a laddasai yr ARGLWYDD yn eu mysg; ^da gwnaethai yr ARGLWYDD farn yn erbyn eu duwiau hwynt hefyd.)

5 ^aA meibion Israel a gychwynasant o Rameses, ac a wersyllasant yn Succoth.

6 A ^fchychwynasant o Succoth, a gwersyllasant yn Etham, yr hon sydd y'ng hwyr yr anialwch.

7 A ^echychwynasant o Etham, a throisant drachefn i Pi-hahiroth, yr hon sydd o flaen Baal-Sepon; ac a wersyllasant o flaen Migdol.

8 A chychwynasant o Pi-hahiroth, ac a ^baethant trwy ganol y môr i'r anialwch; a cherddasant daith tri diwrnod yn anialwch Etham, a gwersyllasant ym Marah.

Cyn
CRIST
1452.

J pen. 21, 27.

^a Edrych ad. 3.
Jos. 23, 7.
^b roisant enwau eraill.
^c Gen. 50, 23.

^b Deut. 3, 12, 13, 15.

^c Deut. 3, 14.
Jos. 13, 30.
1 Chron. 2, 21, 22.
^d Trefydd Jair.
^e Bern. 10, 4.
1 Bren. 4, 13.

^a Jos. 4, 12.

^a Jos. 1, 13.

^a Exod. 12, 37.
1491.

^b Exod. 14, 8.

^c Exod. 12, 29.
^d Exod. 12, 12, a 13, 11.
Esa. 19, 1.

^e Exod. 12, 37.

^f Exod. 13, 20.

^e Exod. 14, 2.

^b Exod. 14, 22, a 15, 22, 23.

^a ad. 1, 3, Jazer.

^a ad. 3, Nimrah.

Cyn CRIST 1491. ¹ Exod. 15. 27.	9 A chychwynasant o Marah, ¹ a daethant i Elim: ac yn Elim <i>yr yd-oedd</i> deuddeg o ffynhonnau dwfr, a deg a thri ugain o balmwydd; a gwersyllasant yno.	34 A chychwynasant o Jotbathah, a gwersyllasant yn Ebronah. 35 A chychwynasant o Ebronah, a gwersyllasant yn Esion-Gaber.	Cyn CRIST 1490.
¹ Exod. 16.1.	10 A chychwynasant o Elim, a gwersyllasant wrth y môr coch.	36 A chychwynasant o Esion-Gaber, a ² gwersyllasant yn anialwch Sin; hwnnw <i>yw</i> Cades.	1453. ¹ pen. 20. 1.
¹ Exod. 16.1.	11 A chychwynasant oddi wrth y môr coch, a ² gwersyllasant yn anialwch Sin.	37 A ¹ chychwynasant o Cades, a gwersyllasant ym mynydd Hor, yng nghwrr tir Edom.	¹ pen. 20. 22.
¹ Exod. 17.1.	12 Ac o anialwch Sin y cychwynasant, ac y gwersyllasant yn Dophcah.	38 Ac ² Aaron yr offeiriad a aeth i fynu i fynydd Hor, wrth orchymyn yr ARGLOWYDD; ac a fu farw yno, yn y ddeugeinfed flwyddyn wedi dyfod meibion Israel allan o dir yr Aipht, yn y pummed mis, ar y <i>dydd</i> cyntaf o'r mis.	¹ pen. 20. 25. Deut. 10. 6. a 32. 60.
1490. ¹ Exod. 19. 1, 2.	13 A chychwynasant o Dophcah, a gwersyllasant yn Alus.	39 Ac Aaron <i>oedd</i> fab tair blwydd ar hugain a chant pan fu farw ym mynydd Hor.	1452.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	14 A chychwynasant o Alus, a ¹ gwersyllasant yn Rephidim, lle nid <i>oedd</i> dwfr i'r bobl i'w yfed.	40 A'r ² brenhin Arad, y Canaan-ead, yr hwn <i>oedd</i> yn trigo yn y dehau yn nhir Canaan, a glybu am ddyfodiad meibion Israel.	¹ pen. 21. 1, &c.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	15 A ² chychwynasant o Rephidim, a gwersyllasant yn anialwch Sinai.	41 A ¹ chychwynasant o fynydd Hor, a gwersyllasant yn Salmonah.	¹ pen. 21. 4.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	16 A chychwynasant o anialwch Sinai, a gwersyllasant ² yn ² Cibroth-Hattaafah.	42 A chychwynasant o Salmonah, a gwersyllasant yn Punon.	¹ pen. 21. 10.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	17 A ³ chychwynasant o Cibroth-Hattaafah, a gwersyllasant yn Haseroth.	43 A chychwynasant o Punon, a ² gwersyllasant yn Oboth.	¹ pen. 21. 11.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	18 A chychwynasant o Haseroth, a gwersyllasant yn Rithmah.	44 A ² chychwynasant o Oboth, a gwersyllasant yn ³ Ije-Abarim, ar derfyn Moab.	¹ Neu, Carneddau Abarim.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	19 A chychwynasant o Rithmah, a gwersyllasant yn Rimmon-Pares.	45 A chychwynasant o Ije-Abarim, a gwersyllasant yn Dibon-Gad.	¹ pen. 22. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	20 A chychwynasant o Rimmon-Pares, a gwersyllasant yn Libnah.	46 A chychwynasant o Dibon-Gad, a gwersyllasant yn Almon- ¹ Diblathaim.	¹ Ezecl. 6. 14.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	21 A chychwynasant o Libnah, a gwersyllasant yn Rissah.	47 A chychwynasant o Almon-Diblathaim, a gwersyllasant ym mynyddoedd Abarim, o flaen Nebo.	¹ Neu, Abel. ¹ pen. 25. 1. Jos. 2. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	22 A chychwynasant o Rissah, a gwersyllasant yn Cehelathah.	48 A chychwynasant o fynyddoedd Abarim, a ² gwersyllasant yn rhosydd Moab, wrth yr Iorddonen, <i>ar gyfer</i> Jericho.	¹ pen. 22. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	23 A chychwynasant o Cehelathah, a gwersyllasant ym mynydd Sapher.	49 A gwersyllasant wrth yr Iorddonen, o Beth-Jesimoth hyd ⁴ a was-tadedd Sittim, yn rhosydd Moab.	¹ Neu, Abel. ¹ pen. 25. 1. Jos. 2. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	24 A chychwynasant o fynydd Sapher, a gwersyllasant yn Haradah.	50 ¶ A llefarodd yr ARGLOWYDD wrth Moses, yn rhosydd Moab, wrth yr Iorddonen, <i>ar gyfer</i> Jericho, gan ddywedyd,	¹ pen. 22. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	25 A chychwynasant o Haradah, a gwersyllasant ym Maceloth.	51 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, ² Gan eich bod chwi yn myned dros yr Iorddonen, i dir Canaan;	¹ Neu, Abel. ¹ pen. 25. 1. Jos. 2. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	26 A chychwynasant o Maceloth, a gwersyllasant yn Tahath.	52 ¶ Gyrrwch ymaith holl drigolion y tir o'ch blaen, a dinystriwch eu holl luniau hwynt; dinystriwch hefyd eu holl ddelwau tawdd, a	¹ Neu, Abel. ¹ pen. 25. 1. Jos. 2. 1.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	27 A chychwynasant o Tahath, a gwersyllasant yn Tarah.	53 A chychwynasant o Hor-hagidgad, a gwersyllasant yn Jotbathah.	¹ Exod. 23. 24. 33. a 34. 13. Deut. 7. 2, 5, a 12. 3.
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	28 A chychwynasant o Tarah, a gwersyllasant ym Mithcah.		
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	29 A chychwynasant o Mithcah, a gwersyllasant yn Hasmonah.		
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	30 A chychwynasant o Hasmonah, a ² gwersyllasant ym Moseroth.		
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	31 A chychwynasant o Moseroth, a gwersyllasant yn Bene-Jaacan.		
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	32 A chychwynasant o ² Bene-Jaacan, a ² gwersyllasant yn Hor-hagidgad.		
¹ pen. 11. 34. ² Beddau y bljys. ³ pen. 11. 35.	33 A chychwynasant o Hor-hagidgad, a gwersyllasant yn Jotbathah.		

Cyn
CRIST
1452.

difwynwch hefyd eu holl uchelfeydd hwynt.

53 A goresgynwch y tir, a thrigwch ynddo: canys rhoddais y tir i chwi i'w berchennogi.

54 * Rhennwch hefyd y tir yn etifeddiaeth rhwng eich teuluoedd wrth goelbren; i'r aml chwanegwch ei etifeddiaeth, ac i'r anaml prinhêwch ei etifeddiaeth: bydded eiddo pob un y man lle yr êl y coelbren allan iddo; yn ol llwythau eich tadau yr etifeddych.

55 Ac oni yrrwch ymaith breswylwyr y tir o'ch blaen; yna y bydd y rhai a weddillwch o honynt^h yn gethri yn eich llygaid, ac yn ddraîn yn eich ystlysau, a blinant chwi yn y tir y trigwch ynddo.

56 A bydd, megis yr amcenais wneuthur iddynt hwy, y gwnaf i chwi.

PENNOD XXXIV.

1 Terfynau y wlad. 16 Enwau y rhai a rannant y tir.

A LLEFARODD yr ARGWLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

2 Gorchymyn i feibion Israel, a dywed wrthynt, Pan ddeloch chwi i dir Canaan, (dyma y tir a syrth i chwi yn etifeddiaeth, sef gwlad Canaan a'i therfynau,)

3 A'ch tu *dehau fydd o anialwch Sin, ger llaw Edom: a therfyn y dehau fydd i chwi o gwr^b y môr heli tu a'r dwyrain.

4 A'ch terfyn a amgylchyna o'r dehau i riw Acrabbim, ac a â trosodd i Sin; a'i fynediad allan fydd o'r dehau i Cades-Barnea, ac a â allan i Hasar-Adar, a throsodd i Asmon:

5 A'r terfyn a amgylchyna o Asmon i afon yr Aipht; a'i fynediad ef allan a fydd tu a'r² gorllewin.

6 A therfyn y gorllewin fydd y môr mawr i chwi; sef y terfyn hwn fydd i chwi yn derfyn gorllewin.

7 A hwn fydd terfyn y gogledd i chwi: o'r môr mawr y tueddwch i fynydd Hor.

8 O fynydd Hor y tueddwch nes dyfod^d i Hamath; a mynediaid y terfyn fydd i Sedad.

9 ¶ A'r terfyn a â allan tu a Ziphrôn; a'i ddiwedd ef fydd yn Hasar-Enan: hwn fydd terfyn y gogledd i chwi.

10 A therfynwch i chwi yn derfyn y dwyrain o Hasar-Enan i Sepham.

11 Ac aed y terfyn i waered o

Sepham i Riblah, ar du dwyrain Ain; a disgyned y terfyn, ac aed hyd³ ystlys môr Cinnereth tu a'r dwyrain.

12 A'r terfyn a â i waered tu a'r Iorddonen; a'i ddiwedd fydd y môr heli. Dyma y tir fydd i chwi a'i derfynau oddi amgylch.

13 A gorchymynodd Moses i feibion Israel, gan ddywedyd, Dyma y tir a rennwch yn etifeddiaethau wrth goelbren, yr hwn a orchymynodd yr ARGWLWYDD ei roddi i'r naw llwyth, ac i'r hanner llwyth.

14 *Canys cymmerasai llwyth meibion Reuben yn ol tŷ eu tadau, a llwyth meibion Gad yn ol tŷ eu tadau, a hanner llwyth Manasseh, cymmerasant, meddaf, eu hetifeddiaeth.

15 Dau lwyth a hanner llwyth a gymmerasant eu hetifeddiaeth o'r tu yma i'r Iorddonen, yn agos i Jericho, tu a'r dwyrain a chodiad haul.

16 ¶ Llefaroedd yr ARGWLWYDD hefyd wrth Moses, gan ddywedyd,

17 Dyma enwau y gwŷr a rannant y tir yn etifeddiaethau i chwi: 'Eleazar yr offeiriad, a Josua mab Nun.

18 Ac un pennaeth o bob llwyth a gymmerwch, i rannu y tir yn etifeddiaethau.

19 Ac fel dyma enwau y gwŷr: o lwyth Judah, Caleb mab Jephunneh.

20 Ac o lwyth meibion Simeon, Semuel mab Ammihud.

21 O lwyth Benjamin, Elidad mab Clislon.

22 A Bucci mab Jogli, yn bennaeth o lwyth meibion Dan.

23 O feibion Joseph, Haniel mab Ephod, yn bennaeth dros lwyth meibion Manasseh.

24 Cemuel hefyd mab Siphtan, yn bennaeth dros lwyth meibion Ephraim.

25 Ac Elisaphan mab Pharnach, yn bennaeth dros lwyth meibion Zabulon.

26 Paltiel hefyd mab Assan, yn bennaeth dros lwyth meibion Issachar.

27 Ac Ahihud mab Salomi, yn bennaeth dros lwyth meibion Aser.

28 Ac yn bennaeth dros lwyth meibion Naphtali, Pedahel mab Ammihud.

29 Dyma y rhai a orchymynodd yr ARGWLWYDD iddynt rannu etifeddiaethau i feibion Israel, yn nhir Canaan.

Cyn
CRIST
1452.

³ Heb.
ygygydd.

^h pen. 32. 33.
Jos. 14. 2, 3.

^f Jos. 14. 1.
a 19. 51.

* pen. 26. 53.

^h Jos. 23. 13.
Barn. 2. 3.
Edrych
Exod. 23.
33.

^a Jos. 15. 1.

^b Gen. 14. 3.

^c Edrych
Jos. 15. 3.

² Heb. môr.

^d 2 Bren.
14. 25.

Cyn
CRIST
1451.

PENNOD XXXV.

1 Rhoddi wyth dref a deugain a'u pentrefi i'r Lefiaid, a'u mesur. 6 Chwec'h o'r rhai hynny yn drefydd noddfa. 9 Cyfraith llawruddiaeth: 31 ac nas gellir ei ddiwygio.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Moses, yn rhosydd Moab, wrth yr Iorddonen, yn agos i Jericho, gan ddywedyd,

^a Jos. 14. 3.
4. a 21. 2.

2 ^a Gorchymyn i feibion Israel, roddi o honynt i'r Lefiaid, o etifeddiaeth eu meddiant, ddinasoedd i drigo ynddynt: rhoddwch *hefyd* i'r Lefiaid faes pentrefol wrth y dinasoedd o'u hamgylch.

3 A'r dinasoedd fyddant iddynt i drigo *ynddynt*; a'u pentrefol feusydd fyddant i'w hanifeiliaid, ac i'w cyfoeth, ac i'w holl fwystfilod.

4 A meusydd pentrefol y dinasoedd y rhai a roddwch i'r Lefiaid, a *gyrhaeddant* o fur y ddinas tu ag allan, fil o guffyddau o amgylch.

5 A mesurwch o'r tu allan i'r ddinas, o du y dwyrain ddwy fil o guffyddau, a thu a'r dehau ddwy fil o guffyddau, a thu a'r gorllewin ddwy fil o guffyddau, a thu a'r gogledd ddwy fil o guffyddau; a'r ddinas *fydd* yn y canol: hyn fydd iddynt yn feusydd pentrefol y dinasoedd.

^b Deut. 4.
41.
Jos. 20. 2.
a 21. 3, 21.

6 Ac o'r dinasoedd a roddwch i'r Lefiaid, *bydded* ^bchwec'h yn ddinasoedd noddfa, y rhai a roddwch, fel y gallo y llawruddiog ffoi yno: a rhoddwch ddwy ddinas a deugain attynt yn ychwaneg.

7 Yr holl ddinasoedd a roddwch i'r Lefiaid, *fyddant* wyth ddinas a deugain, hwynt a'u pentrefol feusydd.

^c pen. 26. 54.

8 A'r dinasoedd y rhai a roddwch, *fydd* o feddiant meibion Israel: ^coddi ar yr aml *eu dinasoedd*, y rhoddwch yn aml; ac oddi ar y prin, y rhoddwch yn brin: pob un yn ol ei etifeddiaeth a etifeddant, a rydd i'r Lefiaid o'i ddinasoedd.

9 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses, gan ddywedyd,

^d Deut. 19.
2.

^e Jos. 20. 2.
^f Exod. 21.
13.

10 Llefara wrth feibion Israel, a dywed wrthynt, ^dPan eloch dros yr Iorddonen i dir Canaan;

11 Yna ^egosodwch i chwi ddinasoedd; dinasoedd noddfa fyddant i chwi: ac yno y ffy y llawruddiog a laddo ddyn mewn amryfusedd.

12 A'r dinasoedd fyddant i chwi yn noddfa rhag y dïalydd; fel na ladder y llawruddiog, hyd oni

safo ger bron y gynnulleidfa mewn barn.

13 Ac o'r dinasoedd y rhai a roddwch, chwec'h fydd i chwi yn ddinasoedd noddfa.

14 Tair dinas a roddwch o'r tu yma i'r Iorddonen, a thair dinas a roddwch yn nhir Canaan: dinasoedd noddfa fyddant hwy.

15 I feibion Israel, ac i'r deithr, ac i'r ymdeithydd *a fyddo* yn eu mysg, y bydd y chwe ddinas hyn yn noddfa; fel y gallo pob un a laddo ddyn mewn amryfusedd, ffoi yno.

16 Ac ^gos âg offeryn haiarn y tarawodd ef, fel y bu farw, llawruddiog *yw* efe: lladder y llawruddiog yn farw.

^f Deut. 4. 41.
Jos. 20. 8.

17 Ac os â charreg law, yr hon y byddai efe farw o'i phlegid, y tarawodd ef, a'i farw; llawruddiog *yw* efe; lladder y llawruddiog yn farw.

^g Exod. 21.
12, 14.
Lef. 24. 17.

18 Neu os efe a'i tarawodd ef â llaw-ffon, yr hon y byddai efe farw o'i phlegid, a'i farw; llawruddiog *yw* efe: lladder y llawruddiog yn farw.

19 Dïalydd y gwaed a ladd y llawruddiog: pan gyfarfyddo âg ef, ete a'i lladd ef.

20 Ac ^hos mewn cas y gwthia efe ef, neu y teifi atto mewn bwriad, fel y byddo efe farw;

^h Deut. 19.
11.

21 Neu ei daro ef â'i law, mewn galanasdra, fel y byddo farw: lladder yn farw yr hwn a'i tarawodd; llofrudd *yw* hwnnw: dïalydd y gwaed a ladd y llofrudd, pan gyfarfyddo âg ef.

22 Ond os yn ddisymmwrth, ⁱheb alanasdra, y gwthia efe ef, neu y teifi atto un offeryn yn ddifwriad;

ⁱ Exod. 21.
13.

23 Neu *ei daro ef* â charreg, y byddai efe farw o'i phlegid, heb *ei* weled ef; a pheri *iddi* syrthio arno, fel y byddo farw, ac efe heb *fod* yn elyn, ac heb geisio niwed iddo ef:

24 Yna barned y gynnulleidfa rhwng y tarawydd a dïalydd y gwaed, yn ol y barnedigaethau hyn.

25 Ac achubed y gynnulleidfa y llofrudd o law dïalydd y gwaed, a thröed y gynnulleidfa ef i ddinas ei noddfa, yr hon y ffodd efe iddi: a thriged yntau ynddi hyd farwolaeth yr arch-offeiriad, ^kyr hwn a enneiniwyd a'r olew cyssegredig.

26 Ac os y llofrudd gan fyned a â allan o derfyn dinas ei noddfa, yr hon y ffodd efe iddi;

27 A'i gael o dïalydd y gwaed all-

^k Exod. 29.
7.
Lef. 4. 3.
a 21. 10.

Cyn
CRIST
1451.Cyn
CRIST
1451.² Heb. ni
bydd gwaed
iddo.

an o derfyn dinas ei noddfa, a lladd o ddialydd y gwaed y llofrudd; ² na *rodder haul* gwaed yn ei erbyn:

28 Canys o fewn dinas ei noddfa y dyly drigo, hyd farwolaeth yr arch-offeiriad: ac wedi marwolaeth yr arch-offeiriad, dychweled y llofrudd i dir ei etifeddiaeth.

29 A hyn fydd i chwi yn ddeddf farnedig trwy eich cenhedlaethau, yn eich holl drigfannau.

¹ Deut. 17. 6.
^a 19. 15.
Matt. 18.
16.
² Cor. 13. 1.
Heb. 10. 28.

30 Pwy bynnag a laddo ddyn, ¹ wrth a ddywedo tystion y lleddir y llofrudd: ac un tyst ni chaiff dystiolaethu yn erbyn dyn, i *beri iddo* farw.

31 Hefyd, na chymmerwch iawn am einioes y llofrudd, yr hwn sydd euog i farw; ond lladder ef yn farw.

32 Ac na chymmerwch iawn gan yr hwn a ffodd i ddinas ei noddfa, er cael dychwelyd i drigo yn y tir, hyd farwolaeth yr offeiriad;

m Mic. 4. 11.

33 Fel na halogoch y tir *yr ydych* ynddo; canys y gwaed hwn ^a haloga y tir: ³ a'r tir ni lanhêir oddi wrth y gwaed a dywallter arno, ond â gwaed yr hwn a'i tywalltodd.

³ Heb. ac
nid eill bod
dim iawn
dros y tir.

34 Am hynny nac aflanhâ y tir y trigoch ynddo, yr hwn yr ydwyf fi yn preswyllo yn ei ganol: canys myfi yr ARGLWYDD *ydwyf* yn preswyllo y'nghanol meibion Israel.

PENNOD XXXVI.

1 Bod yn rhaid i etifeddesau 5 briodi yn eu llwythau eu hunain; 7 rhag symmudo yr etifeddiaeth oddi wrth y llwyth. 10 Merched Salphaad yn priodi meibion eu hewythr frawd eu tad.

PENNAU-cenedl tylwyth meibion Gilead, mab Machir, mab Manasseh, o dylwyth meibion Joseph, a ddaethant hefyd, ac a lefarasant ger bron Moses, a cher bron y pennaduriaid, *sef* pennau-cenedl meibion Israel;

^a pen. 26. 55.
a 33. 54.

2 Ac a ddywedasant, *Yr ARGLWYDD a orchymynodd i'm harglwydd roddi y tir yn etifeddiaeth i feibion Israel wrth goelbren: a'm ^b harglwydd a orchymynwyd gan yr ARGLWYDD, i roddi etifeddiaeth Salphaad ein brawd i'w ferched.

^b pen. 27.
1. 7.
Jos. 17.
3. 4.

3 Os hwy a fyddant wragedd i rai

o feibion llwythau *eraill* meibion Israel; yna y tynnir ymaith eu hetifeddiaeth hwynt oddi wrth etifeddiaeth ein tadau ni, ac a'i chwanegir at etifeddiaeth y llwyth y byddant hwy eiddynt: a phrinhêir ar randir ein hetifeddiaeth ni.

^c Lef. 25. 10.

4 A phan fyddo ^c y jubili i feibion Israel, yna y chwanegir eu hetifeddiaeth hwynt at etifeddiaeth llwyth y rhai y byddant hwy eiddynt: a thorrir eu hetifeddiaeth hwynt oddi wrth etifeddiaeth llwyth ein tadau ni.

5 A gorchymynodd Moses i feibion Israel, yn ol gair yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Mae llwyth meibion Joseph yn dywedyd yn uniawn.

² peth.

6 Dyma y ² gair a orchymynodd yr ARGLWYDD am ferched Salphaad, gan ddywedyd, Byddant wragedd i'r rhai y byddo da yn eu golwg eu hun; ond i rai o dylwyth llwyth eu tad eu hun y byddant yn wragedd.

7 Felly ni threigla etifeddiaeth meibion Israel o lwyth i lwyth: canys glynw a wna pob un o feibion Israel yn etifeddiaeth llwyth ei dadau ei hun.

^d 1 Chron.
23. 22.

8 A ^d phob merch yn etifeddu etifeddiaeth o lwythau meibion Israel, a fydd wraig i un o dylwyth llwyth ei thad ei hun; fel yr etifeddo meibion Israel bob un etifeddiaeth ei dadau ei hun.

9 Ac na threigled etifeddiaeth o lwyth i lwyth arall; canys llwythau meibion Israel a lynant bob un yn ei etifeddiaeth ei hun.

10 Megis y gorchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses, felly y gwnaeth merched Salphaad.

^e pen. 27. 1.

11 *Canys Malah, Tirsah, a Hoglah, a Milcah, a Noah, merched Salphaad, fuant yn wragedd i feibion eu hewythredd.

12 ³ I *wgr* o dylwyth Manasseh, fab Joseph, y buant yn wragedd; a thrigodd eu hetifeddiaeth hwynt wrth lwyth tylwyth eu tad.

³ Heb. rai
oeddynt o.

13 Dyma y gorchymynon a'r barnedigathau a orchymynodd yr ARGLWYDD i feibion Israel, trwy law Moses, yn rhosydd Moab, wrth yr Iorddonen, *yn agos i Jericho*.

PUMMED LLYFR MOSES, YR HWN A ELWIR
DEUTERONOMIUM.

PENNOD I.

1 *Araith Moses yn niwedd y ddeugeinfed flwydd-
yn, yn adrodd ar fyr eiriau yr holl ystori, 6
am addewid Duw, 13 am osod swyddogion
arnynt, 19 am ddanfôn yr ysbïwyr i chwilio
y wlad, 34 am ddigofaint Duw am eu hang-
hrediniaeth, 41 a'u hanfudd-dod hwy.*

DYMA y geiriau a ddywedodd
Moses wrth holl Israel, o'r tu
yma i'r Iorddonen, yn yr anialwch,
ar y rhos gyferbyn â'r ²môr coch, a
Haseeroth, a Dizahab.

2 (*Taith un diwrnod ar ddeg sydd
o Horeb, ffordd yr eir i fynydd Seir,
hyd Cades-Barnea.*)

3 A bu yn y ddeugeinfed flwyddyn,
yn yr unfed mis ar ddeg, ar y *dydd*
cyntaf o'r mis, i Moses lefaru wrth
feibion Israel, yn ol yr hyn oll a
orchymynasai yr ARGLWYDD iddo
ei ddywedyd wrthynt;

4 *Wedi iddo ladd Sehon brenhin
yr Amoriaid, yr hwn oedd yn trigo
yn Hesbon, ac Og brenhin Basan,
yr hwn oedd yn trigo yn Astaroth,
o fewn Edrei;

5 O'r tu yma i'r Iorddonen, yng
ngwlad Moab, y dechreuodd Mo-
ses egluro y gyfraith hon, gan ddy-
wedyd,

6 Yr ARGLWYDD ein Duw a lef-
arodd wrthym ni yn Horeb, gan
ddywedyd, ^bDigon i chwi drigo *hyd
yn hyn yn y mynydd hwn*:

7 Dychwelwch, a chychwynwch
rhagoch, ac ewch i fynydd yr Amor-
iaid, ac i'w holl ³gyfagos *leoedd*; i'r
rhos, i'r mynydd, ac i'r dyffryn, ac
i'r dehau, ac i borthladd y môr, i
dir y Canaancaid, ac i Libanus, hyd
yr afon fawr, afon Euphrates.

8 Wele, ⁴rhoddais y wlad o'ch
blaen chwi: ewch i mewn, a pherch-
ennogwch y wlad yr hon a dyngodd
yr ARGLWYDD i'ch tadau chwi, i
^cAbraham, i Isaac, ac i Jacob, ar *ei*
rhoddi iddynt, ac i'w had ar eu hol
hwynt.

9 ¶ A ^dmi a leferais wrthyh y
amser hwnnw, gan ddywedyd, Ni
allaf fi fy hun eich cynnal chwi:

10 Yr ARGLWYDD eich Duw a'ch

lliosogodd chwi; ac wele *chwi
heddyw fel sêr y nefoedd o lios-
owgrwydd.

11 (^eARGLWYDD DDuw eich tadau
a'ch cynnyddo yn fil lliosocach nag
ydych, ac a'ch bendithio, ^ffel y llef-
arodd efe wrthyh!)

12 Pa wedd y dygwn fy hun eich
blinder, a'ch baich, a'ch ymryson
chwi?

13 Moeswch i chwi wŷr doethion,
a deallu, a rhai hynod trwy eich
llwythau; fel y gosodwyf hwynt yn
bennau arnoch chwi.

14 Ac atebasoch fi, a dywedas-
och, Da *yw* gwneuthur y peth a
ddywedaist.

15 Cymmerais gan hynny bennau
eich llwythau chwi, *sef* gwŷr doeth-
ion, a rhai hynod, ac a'u ^ggwneuth-
um hwynt yn bennau arnoch; *sef* yn
gapteniaid ar filoedd, ac yn gapten-
iaid ar ddegau a deugain, ac yn gapten-
iaid ar ddegau, ac yn swyddogion
yn eich llwythau chwi.

16 A'r amser hwnnw y gorchy-
mynais i'ch barnwyr chwi, gan
ddywedyd, Gwrandêwch *ddadleuon*
rhwng eich brodyr, a ^hbernwch yn
gyfiawn rhwng gwr a'i ⁱfrawd, ac
â'r dieithr *sydd* gyd âg ef.

17 *Na chydabyddwch wynebau
mewn barn; gwrandêwch ar y lleiaf,
yn gystal ag ar y mwyaf: nac ofn-
wch wyneb gwr; oblegid ^jy farn
sydd eiddo Duw: a'r peth a fydd
rhy galed i chwi, a ddygwch attaf
fi, a mi a'i gwrandawaf.

18 Gorchymynais i chwi hefyd yr
amser hwnnw yr holl bethau a
ddylech eu gwneuthur.

19 ¶ A phan fudasom o Horeb, ni
a gerddasom trwy yr holl anialwch
mawr ac ofnadwy hwnnw, yr hwn a
welsoch ffordd *yr eir i* fynydd yr
Amoriaid, fel y gorchymynasai yr
ARGLWYDD ein Duw i ni: ac ^ma
ddaethom i Cades-Barnea.

20 A dywedais wrthyh, Daethoch
hyd fynydd yr Amoriaid, yr hwn y
mae yr ARGLWYDD ein Duw yn ei
roddi i ni.

Cyn
CRIST
1451.

* Gen. 15. 5.
† 2 Sam. 24.
3.

§ Gen. 15. 5.
a 22. 17.
a 26. 4.
Exod. 32.
13.

§ Heb.
rhoddais.

h Ioan 7.
24.
i Lef. 24. 22.

k Lef. 19. 15.
pen. 16. 19.
1 Sam. 16.
7.
Diar. 24.
23.
Iago 2. 1.
12 Chron.
19. 6.

1490.

m Num. 13.
26.

Cyn
CRIST
1451.
1490.

n Num. 13.
3.

o Num. 13.
23.

p Num. 14.
1.

6 Heb.
doddasant
ein calon-
nau.

q Num. 13.
28, 32, 33.
7 thâlach.

r pen. 9. 1.
s Num. 13.
28.

t Exod. 14.
14, 25.
Neh. 4. 20.

u pen. 32.
11, 12.
Es. 46, 3, 4.
a 63. 9.
Lloa. 11. 3.

x Exod. 13.
21.
y Num. 10.
33.
Ezec. 20. 6.

21 Wele, yr ARGLWYDD dy DDUW a roddes y wlad o'rh flaen: dos i fynu a pherchennoga hî, fel y llefarodd ARGLWYDD DDUW dy dadau wrthynt; nac ofna, ac na lwfrhâ.

22 ¶ A chwi oll a ddaethoch attaf, ac a ddywedasoch, Anfonwn wŷr o'n blaen, a hwy a chwiliant y wlad i ni, ac a fynegant beth i ni am y ffordd yr awn i fynu ar hyd-ddi, ac am y dinasoedd y deunw i mewn iddynt.

23 A'r peth oedd dda yn fy ngolwg: ac "mi a gymmerais ddeuddengwr o honoch, un gwr o bob llwyth.

24 A °hwy a droisant, ac a aethant i fynu i'r mynydd, ac a ddaethant hyd ddyffryn Escol, ac a'i chwiliasant ef.

25 Ac a gymmerasant o ffrwyth y tir yn eu llaw, ac a'i dygasant i waered attom ni, ac a ddygasant air i ni drachefn, ac a ddywedasant, Da yw y wlad y mae yr ARGLWYDD ein DUW yn ei rhoddi i ni.

26 P Er hynny ni fynnech fyned i fynu, ond gwrthryfelasoch yn erbyn gair yr ARGLWYDD eich DUW.

27 Grwgnachasoch hefyd yn eich pebyll, a dywedasoch, Am gasâu o'r ARGLWYDD nynt, y dug efe ni allan o dir yr Aipht i'n rhoddi yn llaw yr Amoriaid, i'n difetha.

28 I ba le yr awn i fynu? ein brodyr °a'n digalonasant ni, gan ddywed- yd, °Pobl fwy a °hwy na nynt ydynt; °dinasoedd mawrion a chaerog hyd y nefoedd: meibion °yr Anaciaid hefyd a welsom ni yno.

29 Yna y dywedais wrthych, Nac arswydwch, ac nac ofnwch rhag- dynt hwy.

30 °Yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn sydd yn myned o'ch blaen, efe a ymladd drosoch, yn ol yr hyn oll a wnaeth efe eroch chwi yn yr Aipht o flaen eich llygaid;

31 Ac yn yr anialwch, lle y gwelaist fel °y'rh ddug yr ARGLWYDD dy DDUW, fel y dwg gwr ei fab, yn yr holl ffordd a gerddasoch, nes eich dyfod i'r man yma.

32 Etto yn y peth hyn ni chred- asoch chwi yn yr ARGLWYDD eich DUW,

33 °Yr hwn oedd yn myned o'ch blaen chwi ar hyd y ffordd, °i chwilio i chwi am le i wersyllu; y nos mewn tân, i ddangos i chwi pa ffordd yr aech, a'r dydd mewn cwmwl.

34 A chlybu yr ARGLWYDD lais eich geiriau; ac a ddigiodd, ac a dyngodd, gan ddywedyd,

35 °Diau na chaiff yr un o'r dyn- ion hyn, o'r genhedlaeth ddrwg hon, weled y wlad dda yr hon y tyngais ar ei rhoddi i'ch tadau chwi;

36 °Oddi eithr Caleb mab Jephun- neh: efe a'i gwel hi, ac iddo ef y rhoddaf y wlad y sangodd efe arni, ac i'w feibion; o achos °cyflawni o hono wneuthur ar ol yr AR- GLWYDD.

37 °Wrth yf finnau hefyd y dig- iodd yr ARGLWYDD o'ch plegid chwi, gan ddywedyd, Tithau hefyd ni chei fyned i mewn yno.

38 Josua mab Nun, yr hwn sydd yn sefyll ger dy fron di, efe a â i mewn yno: cadarnhâ di ef; canys efe a'i rhan hi yn etifeddiaeth i Israel.

39 Eich plant hefyd, y rhai y dy- wedasoch y byddent yn yspail, a'ch meibion chwi, y rhai ni wyddant heddyw na da na drwg, hwynt-hwy a ânt i mewn yno, ac iddynt hwy y rhoddaf hi, a hwy a'i perchennog- ant hi.

40 Trowch chwithau, ac ewch i'r anialwch ar hyd ffordd y môr coch.

41 Yna yr atebasoch, ac a ddy- wedasoch wrthyf, °Pechasom yn erbyn yr ARGLWYDD: nynt a awn i fynu ac a ymladdwn, yn ol yr hyn oll a orchymynodd yr ARGLWYDD ein DUW i ni. A gwisgasoch bob un ei arfau rhyfel, ac a ymroisoch i fyned i fynu i'r mynydd.

42 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Dywed wrthynt, Nac ewch i fynu, ac na ryfelwch; oblegid nid ydwyf fi yn eich mysg chwi; rhag eich taro o flaen eich gelynyon.

43 Felly y dywedais wrthych; ond ni wrandawasoch, eithr gwrthryfelas- och yn erbyn gair yr ARGLWYDD; rhyfygasoch hefyd, ac aethoch i fynu i'r mynydd.

44 A daeth allan yr Amoriaid, oedd yn trigo yn y mynydd hwnnw, i'ch cyfarfod chwi; ac a'ch ymlidiasant fel y gwnai °gwenyn, ac a'ch difeth- asant chwi yn Seir, hyd Hormah.

45 A dychwelasoch, ac wylasoch ger bron yr ARGLWYDD: ond ni wrandawodd yr ARGLWYDD ar eich llef, ac ni roddes glust i chwi.

46 Ac arhosasoch yn Cades ddydd- iau lawer, megis y dyddiau yr ar- hosasoch o'r blaen.

Cyn
CRIST
1451.

1490.
s Num. 14.
22.
Ps. 95. 11.
1401.

s Jos. 14. 9.

b Num. 14.
24.

c Num. 20.
12. s 27. 14.
pen. 3. 26.
a 4. 21.
a 34. 4.

d Num. 14.
40.

e Ps. 118. 12.

Cyn
CRIST
1451.

PENNOD II.

1 *Moses yn myned rhagddo yn yr ystori; ac yn dangos, nad oedd iddynt hwy a wnaent â'r Edomiaid, 9 na'r Moabiaid, 17 na'r Ammoniaid; 24 ond gorchfygu a wnaethant Sehon yr Amoriad.*

YNA y troisom, ac yr aethom i'r anialwch, *ar hyd* ffordd y môr coch, ^afel y dywedasai yr ARGLWYDD wrthyf, ac a amgylchasom fynydd Seir ddyddiau lawer.

2 Llefarrowd yr ARGLWYDD hefyd wrthyf, gan ddywedyd,

3 ^bDigon i chwi amgylchu y mynydd hwn *hyd yn hyn*; ymchwelwch rhagoch tu a'r gogledd.

4 A gorchymyn i'r bobl, gan ddywedyd, ^c*Yr ydych* i dramwyo trwy derfynau eich brodyr, meibion Esau, y rhai sydd yn trigo yn Seir: a hwythau a ofnant rhagoch: ond ymgedwch yn ddyfal.

5 Nac ymyrrwch arnynt: o herwydd ni roddaf i chwi o'u tir hwynt gymmaint a ²lled troed; ^dcanys yn etifeddiaeth i Esau y rhoddais fynydd Seir;

6 Prynwch fwyd ganddynt am arian, fel y bwyttaoch: a phrynwch hefyd ddwfr ganddynt am arian, fel yr yfoch.

7 Canys yr ARGLWYDD dy DDUW a'th fendithiodd di yn holl waith dy law: gwybu dy gerdded yn yr anialwch mawr hwn: y deugain mlynedd hyn *y bu* yr ARGLWYDD dy DDUW gyd â thi, ni bu arnat eisieu dim.

8 Ac wedi ein myned heibio oddi wrth ein brodyr, meibion Esau, y rhai ydynt yn trigo yn Seir, o ffordd y rhos o Elath, ac o Esion-Gaber, ni a ddychwelasant, ac a aethom ar hyd ffordd anialwch Moab.

9 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Na ³orthrymma Moab, ac nac ymgynnull i ryfel yn eu herbyn hwynt: oblegid ni roddaf i ti feddiant o'i dir ef; o herwydd i ^efeibion Lot y rhoddais ^fAr yn etifeddiaeth.

10 (^gYr Emiaid o'r blaen a gyfaneddasant ynddi; pobl fawr ac aml, ac uchel, fel ^hyr Anaciaid;

11 Yn gawri y cymmerwyd hwynt hefyd, fel yr Anaciaid; a'r Moabiaid a'u galwent hwy yn Emiaid.

12 ⁱYr Horiaid hefyd a breswylasant yn Seir o'r blaen; a meibion Esau a ⁴ddaeth ar eu hol hwynt, ac a'u difethasant o'u blaen, a thrigasant yn eu lle hwynt, fel y gwnaeth Israel i wlad ei etifeddiaeth yntau,

yr hon a roddes yr ARGLWYDD iddynt.)

13 *Yna y dywedais*, Cyfodwch yn awr, a thramwywch rhagoch dros ⁵kafon Zared. A ni a aethom dros afon Zared.

14 A'r dyddiau y cerddasom o ¹Cades-Barnea, hyd pan ddaethom dros afon Zared, *oedd* onid dwy flynedd deugain; nes darfod holl genhedlaeth y gwŷr o ryfel o ganol y gwersyllau, fel y tyngasai yr ARGLWYDD wrthynt.

15 Canys llaw yr ARGLWYDD ydoedd yn eu herbyn hwynt, i'w torri hwynt o ganol y gwersyll, hyd oni ddarfuant.

16 ¶ A bu, wedi darfod yr holl ryfelwyr a'u marw o blith y bobloedd,

17 Lefaru o'r ARGLWYDD wrthyf, gan ddywedyd,

18 Tydi heddyw wyt ar fyned trwy derfynau Moab, *sef trwy* Ar:

19 A *phan* ddelech di gyferbyn â meibion Ammon, na orthrymma hwynt, ac nac ymyrr arnynt; oblegid ni roddaf feddiant o dir meibion Ammon i ti; canys rhoddais ef yn etifeddiaeth ^mi feibion Lot.

20 (Yn wlad cawri hefyd y cyfrifwyd hi: cawri a breswylasant ynddi o'r blaen; a'r Ammoniaid a'u galwent hwy ⁿyn Zamzummiad:

21 Pobl fawr ac aml, ac uchel, fel yr Anaciaid; a'r ARGLWYDD a'u difethodd hwynt o'u blaen hwy; a hwy a ddaethant ar eu hol hwynt, ac a drigasant yn eu lle hwynt.

22 Fel y gwnaeth i feibion Esau, ^oy rhai sydd yn trigo yn Seir, pan ddifethodd efe yr Horiaid o'u blaen, fel y daethant ar eu hol hwynt, ac y trigasant yn eu lle hwynt, hyd y dydd hwn;

23 Felly *am* ^pyr Afiad, y rhai oedd yn trigo yn Haserim, hyd Azzah, ^qy Caphtoriaid, y rhai a ddaethant allan o Caphtor, a'u difethasant hwy, ac a drigasant yn eu lle hwynt.)

24 ¶ Cyfodwch, cychwynwch, ac ^rewch dros afon Arnon: wele, rhoddais yn dy law di Sehon brenhin Hesbon, yr Amoriad, a'i wlad ef; ^sdechreu ei meddiannu hi, a rhyfela yn ei erbyn ef.

25 Y dydd hwn y dechreuaf rodidi dy arswyd a'th ofn di ar y bobloedd dan yr holl nefoedd: y rhai a glywant dy enw di, a ddychrynant, ac a lesgant rhagot ti.

26 ¶ A ^tmi a anfonais genhadau o

Cyn
CRIST
1451.⁵ Neu.
ddyffryn.
^k Num. 21.
12.¹ Num. 13.
26.^a Num. 14.
25.
pen. 1. 40.^b Ffrych
ad. 7, 14.^c Num. 20.
14.² Heb.
lled gwadn
troed.
^d Gen. 36. 8.
Jos. 24. 4.^m Gen. 19.
38.ⁿ Gen. 14. 5.
Zuziad.^o Gen. 32. 3.^p Jos. 13. 3.^q Gen. 10.
14.^r Num. 21.
13, 14.⁶ Heb.
dechreu.
meddiannu.^s Num. 21.
21, 22.
Barn. 11.
19.

Cyn CRIST 1451. pen. 20. 10.	anialwch Cedemoth, at Sehon brenhin Hesbon, <i>a</i> geiriau heddwch, gan ddywedyd, 27 Gād i mi fyned trwy dy wlad di: ar hyd y brif-ffordd y cerddaf; ni chiliaf i'r tu dehau nac i'r tu aswy. 28 Gwerth fwyd am arian i mi, fel y bwyttâwyf; a dyro ddwfr am arian i mi, fel yr yfwyf: ar fy nhraed yn unig y tramwyaf; 29 <i>a</i> Fel y gwnaeth meibion Esau i mi, y rhai sydd yn trigo yn Seir, a'r Moabiaid, y rhai sydd yn trigo yn Ar;) hyd onid elwyf dros yr Ior-ddonen, i'r wlad y mae yr ARGLWYDD ein DUW yn ei rhoddi i ni. 30 Ond ni fynnai Sehon brenhin Hesbon ein gollwng heb ei law: oblegid <i>a</i> yr ARGLWYDD dy DDUW <i>a</i> a galedasai ei yspryd ef, ac a gadarnhasai ei galon ef, er mwyn ei roddi ef yn dy law di; megis heddyw <i>y gwelir</i>. 31 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Wele, dechreuais roddi Sehon a'i wlad o'th flaen di: dechreu feddiannu, fel yr etifeddech ei wlad ef. 32 <i>a</i> Yna Sehon a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, efe a'i holl bobl, i ryfel yn Jahas. 33 Ond <i>a</i> yr ARGLWYDD ein DUW a'i rhoddas ef o'n blaen; ac <i>b</i> ni a'i tarawsom ef, a'i feibion, a'i holl bobl: 34 Ac a ennillasom ei holl ddinasoedd ef yr amser hwnnw, ac <i>a</i> ddifrodasom bob dinas, yn wŷr, yn wragedd, yn blant; ac ni adawsom un y'ngweddill. 35 Ond ysglyfaethasom yr anifeiliaid i ni, ac yspail y dinasoedd y rhai a ennillasom. 36 <i>a</i> O Aroer, yr hon sydd ar fin afon Arnon, ac o'r ddinas sydd ar yr afon, a hyd at Gilead, ni bu ddinas a'r a ddiangodd rhagom: yr ARGLWYDD ein DUW a roddes y cwbl o'n blaen ni. 37 Yn unig ni ddaethost i dir meibion Ammon, <i>sef</i> holl lān afon <i>a</i> Jabboc, nac i ddinasoedd y mynydd, nac i'r holl leoedd a waharddasai yr ARGLWYDD ein DUW i ni. PENNOD III. 1 Gorchfygu Og brenhin Basan: 11 matnt ei wely ef. 12 Rhannu y tiroedd hynny rhwng y ddau lwyth a hanner. 23 Gweddi Moses am gael myned i'r wlad; 26 a rhoddi iddo gennad i'w gweld hi. YNA y troisom, ac yr esgynasom ar hyd ffordd Basan; ac	<i>a</i> Og brenhin Basan a ddaeth allan i'n cyfarfod ni, efe a'i holl bobl, i ryfel, i Edrei. 2 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Nac ofna ef: oblegid yn dy law di y rhoddaf ef, a'i holl bobl, a'i wlad; a thi a wnei iddo fel y gwnaethost i <i>b</i> Sehon brenhin yr Amoriaid, yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon. 3 Felly yr ARGLWYDD ein DUW a roddes hefyd yn ein llaw ni <i>a</i> Og brenhin Basan, a'i holl bobl; ac ni a'i tarawsom ef, hyd na adawyd iddo un y'ngweddill: 4 Ac a ennillasom ei holl ddinasoedd ef yr amser hwnnw, <i>fel</i> nad oedd ddinas nas dygasom oddi arnynt; tri ugain dinas, holl wlad Argob, brenhiniaeth Og o fewn Basan. 5 Yr holl ddinasoedd hyn oedd gedyrn o furiau uchel, pyrth, a barrau, heb law dinasoedd heb furiau lawer iawn. 6 A difrodasom hwynt, fel y gwnaethom i Sehon brenhin Hesbon, gan ddifrodi o bob dinas y gwŷr, y gwragedd, a'r plant. 7 Ond yr holl anifeiliaid ac yspail y dinasoedd a ysglyfaethasom i ni ein hunain. 8 A ni a gymmerasom yr amser hwnnw o law dau frenhin yr Amoriaid y wlad o'r tu yma i'r Ior-ddonen, o afon Arnon hyd fynydd Hermon; 9 (Y Sidoniaid a alwant <i>a</i> Hermon yn Sirion, a'r Amoriaid a'i galwant Senir;) 10 Holl ddinasoedd y gwastad, a holl Gilead, a <i>a</i> holl Basan hyd Selchah, ac Edrei, dinasoedd brenhiniaeth Og o fewn Basan. 11 Oblegid Og brenhin Basan yn unig a adawsid o weddill y cawri: wele, ei wely ef oedd wely haiarn: onid <i>yw</i> hwnnw yn <i>a</i> Rabbath meibion Ammon? naw cufydd oedd ei hŷd, a phedwar cufydd ei led, wrth guffydd gwr. 12 A'r wlad hon a berchennogasom ni yr amser hwnnw, o Aroer yr hon sydd wrth afon Arnon, a hanner mynydd Gilead, <i>a</i> a'i ddinasoedd ef a roddais i'r Reubenïaid ac i'r Gadïaid. 13 A'r gweddill o Gilead, a holl Basan, <i>sef</i> brenhiniaeth Og, a roddais i hanner llwyth Manasseh; <i>sef</i> holl wlad Argob, a holl Basan, yr hon a elwid Gwlad y cawri.	Cyn CRIST 1451. <i>a</i> Num. 21. 33, &c. pen. 29. 7. <i>b</i> Num. 21. 24. <i>c</i> Num. 21. 35. <i>d</i> pen. 4. 48. <i>e</i> Jos. 12. 5. a 13. 11. <i>f</i> 2 Sam. 12. 26. Jer. 49. 2. Ezec. 21. 20. <i>g</i> Num. 32. 33. Jos. 13. 8, &c.

Cyn
CRIST
1451.h 1 Chron.
2. 22.i Num. 32.
41.k Num. 32.
39.i Num. 21.
24.
Jos. 12. 2.m Num. 34.
11.2 Neu.
Efyhnon-
nau Pis-
gah, neu,
y bryn.n Num. 32.
20.

s Heb. mab.

o Jos. 22. 4.

p Num. 27.
18.q Edrych
2 Cor. 12.
8, 9.r Ps. 86. 8.
a 89. 6.s Num. 20.
12. a 27. 14.
pen. 1. 37.
a 31. 2. a
32. 51. 52.
a 34. 4.
Ps. 106. 82.

14 ^hJair mab Manasseh a gym-
merth holl wlad Argob, hyd fro
Gesuri, a Maachathi; ac a'u galw-
odd hwynt ar ei enw ei hun, Basan
¹Hafoth-Jair, hyd y dydd hwn.

15 ^kAc i Machir y rhoddais i Gilead.
16 Ac i'r Reubenaiad, ac i'r Gad-
iaid, y rhoddais o Gilead hyd afon
Arnon, hanner yr afon a'r terfyn,
ac hyd yr afon Jabboc, ¹terfyn
meibion Ammon:

17 Hefyd y rhos, a'r Iorddonen,
a'r terfyn o ^mCinnereth, hyd fôr y
rhos, *sef* y môr heli, dan ²Asdoth-
Pisgah, tu a'r dwyrain.

18 ¶ Gorchymynais hefyd i chwi
yr amser hwnnw, gan ddywedyd,
Yr ARGLWYDD eich DUW a roddes
i chwi y wlad hon i'w meddiannu:
ⁿ'ewch drosodd yn arfog o flaen eich
brodyr meibion Israel, pob ^srhai
pybwr o honoch.

19 Yn unig eich gwragedd, a'ch
plant, a'ch anifeiliaid, (gwn fod lla-
wer o anifeiliaid i chwi,) a drigant
yn eich dinasoedd a roddais i chwi.

20 Hyd pan wnelo yr ARGLWYDD
i'ch brodyr orphwyso fel chwithau,
a meddiannu o honynt hwythau y
wlad y mae yr ARGLWYDD eich
DUW yn ei rhoddi iddynt dros yr
Iorddonen: *yna* °dychwelwch bob
un i'w etifeddiaeth a roddais i chwi.

21 ¶ Gorchymynais hefyd i Josua
yr amser hwnnw, gan ddywedyd,
Dy lygaid di a welsant yr hyn oll a
wnaeth yr ARGLWYDD eich DUW i'r
ddau frenhin hyn: felly y gwna yr
ARGLWYDD i'r holl deyrnasoedd yr
ydwyt ti yn myned drosodd attynt.

22 Nac ofnwch hwynt: oblegid yr
ARGLWYDD eich DUW, efe a ym-
ladd drosoch chwi.

23 Ac ^qerfyniais ar yr ARGLWYDD
yr amser hwnnw, gan ddywedyd,

24 O ARGLWYDD DDUW, tydi a dde-
chreuaist ddangos i'th was dy fawr-
redd, a'th law gadarn; oblegid ^rpa
DDUW *sydd* yn y nefoedd, neu ar y
ddaeaf, yr hwn a weithreda yn ol dy
weithredoedd a'th nerthoedd di?

25 Gâd i mi fyned drosodd, at-
tolwg, a gweled y wlad dda *sydd*
dros yr Iorddonen, a'r mynydd da
hwnnw, a Libanus.

26 Ond yr ARGLWYDD ^sa ddig-
iasai wrthyf o'ch plegid chwi, ac
ni wrandawodd arnaf: ond dywed-
yd a wnaeth yr ARGLWYDD wrthyf,
Digon *yw hynny* i ti, na chwanega
lefaru wrthyf mwy am y peth hyn.

27 ^tDos i fynu i ben ⁴Pisgah, a
dyrchafa dy lygaid tu a'r gorllew-
in, a'r gogledd, a'r dehau, a'r dwyr-
ain, ac edrych *arni* â'th lygaid:
oblegid ni chei di fyned dros yr
Iorddonen hon.

28 ^uGorchymyn hefyd i Josua, a
nertha a chadarnhâ ef: oblegid efe
a â drosodd o flaen y bobl yma, ac
efe a ran iddynt yn etifeddiaeth y
wlad yr hon a weli di.

29 Felly aros a wnaethom yn ^xy
dyffryn gyferbyn â Beth-peor.

PENNOD IV.

1 *Annog y bobl i ufudd-dod.* ⁴¹Moses yn ap-
wyntio y tair dinas noddfa, o'r tu hwnnw
i'r Iorddonen.

BELLACH gan hynny, O Israel,
gwrando ar ^ay deddfau ac ar
y barnedigaethau *yr ydwyf* yn eu
dysgu i chwi i'w gwneuthur; fel y
byddoch byw, ac yr eloch, ac y
meddiannoch y wlad y mae AR-
GLWYDD DDUW eich tadau yn ei
rhoddi i chwi.

2 ^bNa chwanegwch at y gair yr
ydwyf yn ei orchymyn i chwi, ac
na leihêwch *ddim* o hono ef, gan
gadw gorchymynion yr ARGLWYDD
eich DUW, y rhai *yr wyf fi* yn eu
gorchymyn i chwi.

3 Eich llygaid chwi oedd yn gweled
yr hyn a wnaeth yr ARGLWYDD am
^cBaal-peor; oblegid pob gwr a'r a
aeth ar ol Baal-peor, yr ARGLWYDD
dy DDUW a'i difethoddef o'th blith di.

4 Ond chwi y rhai oeddych yn
glynu wrth yr ARGLWYDD eich
DUW, byw *ydych* heddyw oll.

5 Wele, dysgais i chwi ddeddfau
a barnedigaethau, fel y gorchymyn-
odd yr ARGLWYDD fy NUW i mi;
i wneuthur o *honoch* felly, yn y
wlad *yr ydych* ar fyned i mewn
iddi i'w meddiannu.

6 Cedwch gan hynny, a gwnewch
hwynt: oblegid hyn *yw* ^deich
doethineb, a'ch deall chwi, y'ngol-
wg y bobloedd, y rhai a glywant yr
holl ddeddfau hyn, ac a ddywedant,
Yn ddiau pobl ddoeth a deallus *yw*
y genedl fawr hon.

7 Oblegid ^epa genedl *mor* fawr, yr
hon *y mae* ^fDUW iddi yn nesâu
atti, fel yr ARGLWYDD ein DUW ni,
ym mhob *dim* a'r y galwom arno?

8 A pha genedl *mor* fawr, yr hon
y mae iddi ddeddfau a barnedig-
aethau cyflawn, megis yr holl gyf-
raith hon yr ydwyf fi yn ei rhoddi
heddyw ger eich bron chwi?

Cyn
CRIST
1451.

t Num. 27.

12.

u Neu,
y bryn.v Num. 27.
18.

x pen. 34. 6.

a Lef. 19. 37.

a 20. 8.

a 22. 31.

b pen. 12. 32.

Jos. 1. 7.

Diar. 30. 6.

Prog. 12. 13.

Dat. 22. 18.

19.

c Num. 25.

4. &c.

Jos. 22. 17.

d Job 28. 28.

Ps. 111. 10.

Diar. 1. 7.

e 2 Sam. 7.

23.

f Ps. 46. 1.

a 145. 18.

a 148. 14.

Es. 55. 6.

Cyn CRIST 1451.	9 Ond gochel arnat, a chadw dy enaid yn ddyfal, rhag anghofio o honot y pethau a welodd dy lygaid, a chilio o honynt allan o'th galon di holl ddyddiau dy einioes; ond ^shysbysa hwynt i'th feibion, ac i feibion dy feibion:	fod iddo ef yn bobl, yn etifeddiaeth; fel <i>y gwelir</i> y dydd hwn.	Cyn CRIST 1451.
^s Gen. 18. 19. pen. 6. 7. a 11. 19. Ps. 78. 5. 6. ^h Exod. 19. 9. 16. a 20. 18. Heb. 12. 18.	10 <i>Sef</i> ^hy dydd y sefaist ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW yn Horeb, pan ddywedodd yr ARGLWYDD wrth yf, Cynnull i mi y bobl, fel y gwnelwyf iddynt glywed fy ngeiriau, y rhai a ddysgant i'm hofni i, yr holl ddyddiau y byddont fyw ar y ddaear, ac y dysgont <i>hwynt</i> i'w meibion.	21 ^tA'r ARGLWYDD a ddigiodd wrthyf am eich geiriau chwi, ac a dyngodd nad awn i dros yr Ior-ddonen, ac na chawn fyned i mewn i'r wlad dda, yr hon y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei rhoddi i ti yn etifeddiaeth.	^t Num. 20. 12. pen. 1. 37.
^t Exod. 19. 18. ² Heb. galon y nefoedd.	11 A nesasoch, a safasoch dan y mynydd; a'r ⁱmynydd oedd yn llosgi gan dân hyd ²entrych awyr, yn dywyllech, a chwmml, a thywyllech dudew.	22 Oblegid ^ubyddaf farw yn y wlad hon; ni chaf fi fyned dros yr Ior-ddonen: ond chwyhwi a ewch drosodd, ac a feddiennwch y wlad dda honno.	^u Edrych 2 Petr. 1. 13, 14, 15.
^k Exod. 34. 28. ^l Exod. 24. 12.	12 A'r ARGLWYDD a lefarodd wrthyf o ganol y tân, a chwi a glywsodh lais y geiriau, ac nid oeddych yn gweled llun <i>dim</i>, ond llais.	23 Ymgedwch arnoch rhag anghofio cyfammodd yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn a ammododd efe â chwi, a gwneuthur o honoch i chwi ddelw gerfiedig, llun dim oll ^a a waharddodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti.	^a Exod. 20. 4, 5.
^m Exod. 21. 1.	13 Ac efe a fynegodd i chwi ei gyfammodd a orchymynodd efe i chwi i'w wneuthur, <i>sef</i> ^ky Dengair; ac ^la'u hysgrifennodd hwynt ar ddwy lech fasn.	24 Oblegid ^vyr ARGLWYDD dy DDUW sydd dân ysol, a DUW ^eeiddigus.	^v pen. 9. 3. Es. 33. 14. Heb. 12. 23.
ⁿ Exod. 20. 4, 5.	14 ^lA'r ^mARGLWYDD a orchymynodd i mi yr amser hwnnw ddysgu i chwi ddeddfau, a barnedigaethau, i wneuthur o honoch hwynt yn y wlad yr ydych chiwi yn myned iddi i'w meddiannu.	25 ^lPan genhedlych feibion, ac wyrion, a hir-drigo o honoch yn y wlad, ac ymlygru o honoch, a gwneuthur o honoch ddelw gerfiedig, llun dim, a gwneuthur drygioni yngolwg yr ARGLWYDD dy DDUW i'w ddigio ef;	^e Exod. 20. 5. Es. 42. 8.
^o Rhuf. 1. 23.	15 Gwyliwch gan hynny yn ddyfal ac eich eneidiau, (oblegid ni welsoch ddim llun yn y dydd y lefarodd yr ARGLWYDD wrthyf yn Horeb, o ganol y tân,)	26 ^aGalw yr ydyf yn dystion yn eich erbyn chwi heddyw y nefoedd a'r ddaear, gan ddarfordi y derfydd am danoch yn fuan oddi ar y tir yr ydych yn myned dros yr Ior-ddonen iddo i'w feddiannu: nid estynwch ddyddiau ynddo, ond gan ddifetha y'ch difethir.	^a Es. 1. 2. Mic. 6. 2.
^p pen. 17. 3. Job 31. 26.	16 Rhag ymlygru o honoch, a ⁿgwneuthur i chwi ddelw gerfiedig, cyffelybrwydd un ddelw, llun gwr-ryw neu fenyw,	27 A'r ARGLWYDD ^ba'ch gwasgara chwi ym mhlith y bobloedd, a chwi a adewir yn ddynion anaml ym mysg y cenhedloedd, y rhai y dwg yr ARGLWYDD chwi attynt:	^b Ief. 26. 33. pen. 28. 62. Neh. 1. 8.
^q Gen. 2. 1.	17 Llun ^oun anifail a'r <i>sydd</i> ar y ddaear, llun un aderyn asgellog a eheda yn yr awyr,	28 Ac ^cyno y gwasanaethwch dduwiau o waith dwylaw dyn, <i>sef</i> pren a maen, ^dy rhai ni welant, ac ni chlywant, ac ni fwyttant, ac ni aroglant.	^c pen. 28. 64. Jer. 16. 13.
^r 1 Bren. 8. 51. Jer. 11. 4. ^s Exod. 19. 5.	18 Llun un ymlusgiad ar y ddaear, llun un pysgodyn a'r <i>sydd</i> yn y dyfroedd dan y ddaear;	29 ^oOs oddi yno y ceisi yr ARGLWYDD dy DDUW, ti a'i cei ef, os ceisi ef â'th holl galon, ac â'th holl enaid.	^d Ps. 115. 4. 5. a 135. 15. Es. 44. 9. a 46. 7.
	19 Hefyd rhag ^pdyrchafu o honot dy lygaid tu a'r nefoedd, a gweled yr haul, a'r lleuad, a'r sêr, <i>sef</i> ^qa holl lu y nefoedd, â'th yrru di i ymgrymmu iddynt, a gwasanaethu o honot hwynt, y rhai a rannodd yr ARGLWYDD dy DDUW i'r holl bobloedd dan yr holl nefoedd.	30 Pan gyfyngo arnat, a ^adigwyddo yr holl bethau hyn i ti, yn y dyddiau diweddaf, os dychweli at yr ARGLWYDD dy DDUW, a gwrandaw ar ei lais ef:	^e Lef. 26. 39. pen. 30. 1. 2 Chron. 15. 4. Neh. 1. 9.
	20 Ond yr ARGLWYDD a'ch cymmerodd chwi, ac ^ra'ch dug chwi allan o'r pair haiarn, o'r Aipht, ⁱi	31 (O herwydd yr ARGLWYDD dy DDUW <i>sydd</i> DDUW trugarog;) ni edy efe di, ac ni'th ddifetha, ac nid	^s Heb. a chael o'r holl bethau hyn di.

Cyn
CRIST
1451.Cyn
CRIST
1451.s Matt. 24.
31.f Exod. 24.
11. a 33. 20.h pen. 7. 19.
a 29. 3.s pen. 32. 39.
Es. 45. 5,
18, 22.
Marc 12.
29, 32.
k Exod. 19.
9, 19.
a 20. 18, 22.
a 24. 16.
Heb. 12. 18.1 Exod. 13.
3, 9, 14.

m Jos. 2. 11.

a Num. 35.
6, 14.

o 1 en. 19. 4.

p Jos. 20. 8.

anghofia gyfammod dy dadau, yr hwn a dyngodd efe wrthynt.

32 Canys ymofyn yn awr am y dyddiau gynt, a fu o'th flaen di, o'r dydd y creodd Duw ddyn ar y ddaear, ac o'r naill gwrr i'r nefoedd hyd y cwrw arall i'r nefoedd, a fu megis y mawrbeth hwn, neu a glybuwyd ei gyffelyb ef:

33 ^a A glybu pobl lais Duw yn llefaru o ganol y tân, fel y clywaist ti, a byw?

34 A brofodd *un* Duw ddyfod i gymmeryd iddo genedl o ganol cenedl, ^h trwy brofedigaethau, trwy arwyddion, a thrwy ryfeddodau, a thrwy ryfel, a thrwy law gadarn, a thrwy fraich estynedig, a thrwy ofn mawr, fel yr hyn oll a wnaeth yr ARGLWYDD eich Duw eroch chwi yn yr Aipht y'ngwydd dy lygaid?

35 Gwnaethpwyd i ti weled *hynny*, i wybod mai yr ARGLWYDD *sydd* DDUW, ⁱ nad oes neb arall ond efe.

36 ^k O'r nefoedd y parodd i ti glywed ei lais, i'th hyfforddi di; ac ar y ddaear y parodd i ti weled ei dân mawr, a thi a glywaist o ganol y tân ei eiriau ef.

37 Ac o achos iddo garu dy dadau, am hynny y dewisodd efe eu had hwynt ar eu hol; ac ⁱ a'th ddug di o'i flaen, â'i fawr allu, allan o'r Aipht:

38 I yrru cenhedloedd mwy a chryfach na thi ymaith o'th flaen di, i'th ddwyn di i mewn, i roddi i ti eu gwlad hwynt yn etifeddiaeth, fel heddyw.

39 Gwybydd gan hynny heddyw, ac ystyria yn dy galon, mai yr ^m ARGLWYDD *sydd* DDUW yn y nefoedd oddi arnodd, ac ar y ddaear oddi tanodd; *ac* nid neb arall.

40 Cadw dithau ei ddeddfau ef, a'i orchymynion, y rhai *yr ydwyf* yn eu gorchymyn i ti heddyw; fel y byddo yn dda i ti, ac i'th feibion ar dy ol di, fel yr estynech ddyddiau ar y ddaear, yr hon y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei rhoddi i ti byth.

41 ¶ Yna Moses ^a a neillduodd dair dinas o'r tu yma i'r Iorddonen, tu a chodiad haul;

42 ^o I gael o'r llofrudd ffoi yno, yr hwn a laddai ei gymmydog yn amryfus, ac efe heb ei gasâu o'r blaen; fel y gallai ffoi i un o'r dinasoedd hynny, a byw:

43 *Sef* ^p Beser yn yr anialwch, yng

ngwastad-tir y Reubeniaid; a Ramoth yn Gilead y Gadiaid; a Golan o fewn Basan y Manassiaid.

44 ¶ A dyma y gyfraith a osododd Moses o flaen meibion Israel;

45 Dyma y tystiolaethau, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, a lefarodd Moses wrth feibion Israel, gwedi eu dyfod allan o'r Aipht:

46 Tu yma i'r Iorddonen, ^q yn y dyffryn, ar gyfer Beth-peor, yng ngwlad Sehon brenhin yr Amoriaid, yr hwn oedd yn trigo yn Hesbon, yr hwn ^a darawsai Moses a meibion Israel, wedi eu dyfod allan o'r Aipht:

47 Ac a berchennogasant ei wlad ef, a gwlad ^o Og brenhin Basan, dau o frenhinoedd yr Amoriaid, y rhai oedd tu yma i'r Iorddonen, tu a chodiad haul;

48 O Aroer, yr hon oedd ar làn afon Arnon, hyd fynydd Sion, hwn *yw* ¹ Hermon;

49 A'r holl ros tu hwnt i'r Iorddonen tu a'r dwyrain, a hyd at fôr y rhos, dan ^u Asdoth-Pisgah.

PENNOD V.

1 *Y cyfammod yn Horeb.* 6 *Y deg gorchymyn.*
22 *Moses, ar ddeisyfiad y bobl, yn derbyn y gyfraith gan Dduw.*

A MOSES a alwodd holl Israel, ac a ddywedodd wrthynt, Clyw, O Israel, y deddfau a'r barnedigaethau yr ydwyf yn eu llefaru lle y clywoch heddyw; fel y byddo i chwi eu dysgu, a'u cadw, ² a'u gwneuthur.

2 ^a Yr ARGLWYDD ein Duw a wnaeth gyfammod â ni yn Horeb.

3 ^b Nid â'n tadau ni y gwnaeth yr ARGLWYDD y cyfammod hwn, ond â nyni; nyni, y rhai *ydym* yn fyw bob un yma heddyw.

4 ^c Wyneb yn wyneb yr ymddiddanodd yr ARGLWYDD â chwi yn y mynydd, o ganol y tân,

5 (Myfi oeddwn yr amser hwnnw yn sefyll rhwng yr ARGLWYDD a chwi, i fynegi i chwi air yr ARGLWYDD: canys ^d ofni a wnaethoch rhag y tân, ac nid esgynech i'r mynydd,) gan ddywedyd,

6 ¶ Yr ARGLWYDD dy DDUW *ydwyf* fi, yr hwn a'th ddug allan o dir yr Aipht, o dŷ y ³ caethiwed.

7 Na fydded i ti dduwiau eraill ger fy mron i.

8 Na wna i ti ddelfw gerfiedig, *na* llun *dim* a'r *y sydd* yn y nefoedd oddi uchod, nac a'r *y sydd* yn y

q pen. 3. 29.

r Num. 21.
24.
pen. 1. 4.s Num. 21.
33.
pen. 3. 3.t pen. 3. 9.
Ps. 133. 3.u pen. 3. 17.
4 Ffyn-
honnau.

2 Heb. f'w.

a Exod. 19.
5.b Edrych
Matt. 13. 17.
Heb. 8. 9.c Exod. 19.
9, 19.d Exod. 19.
16. a 20. 18.e Exod. 20.
2. &c.
Lev. 26. 1.
Ps. 51. 10.
3 Heb.
gweision.

Cyn
CRIST
1451.
1491.

ddaeear oddi isod, nac a'r *y sydd* yn y dyfroedd oddi tan y ddaear:

9 Nac ymgrymma iddynt, ac na wasanaetha hwynt: oblegid myfi yr ARGLWYDD dy DDUW *ydwyf* DDUW eiddigus, yn ymweled âg anwiredd y tadau ar y plant, hyd y drydedd a'r bedwaredd *genhedl-aeth* o'r rhai a'm casânt;

10 ¹Ac yn gwneuthur trugaredd i filoedd o'r rhai a'm carant, ac a gadwant fy ngorchymynion.

11 ¹Na chymmerenw yr ARGLWYDD dy DDUW yn ofer: canys nid dieuog gan yr ARGLWYDD yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer.

12 Cadw y dydd Sabbath i'w sanct-eiddio ef, fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti.

13 ¹Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnei dy holl waith:

14 Ond y seithfed dydd *yw* ^kSabbath yr ARGLWYDD dy DDUW: na wna *ynddo* ddim gwaith, tydi, na'th fab, na'th ferch, na'th was, na'th forwyn, na'th ŷch, na'th asyn, nac yr un o'th anifeiliaid, na'th ddi-eithrddyn yr hwn *fyddo* o fewn dy byrth; fel y gorphwysu dy was a'th forwyn, fel ti dy hun.

15 A chofia mai gwas a fuost ti y'ngwlad yr Aipht, a'th ddwyn o'r ARGLWYDD dy DDUW allan oddi yno â llaw gadarn, ac â braich estynedig: am hynny y gorchymynodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti gadw dydd y Sabbath.

16 ¹Anrhydedda dy dad a'th fam, fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti; fel yr estyner dy ddyddiau, ac fel y byddo yn dda i ti ar y ddaear yr hon y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei rhoddi i ti.

17 ^mNa ladd.

18 ⁿAc na wna odineb.

19 ^oAc na ladratta.

20 Ac na ddwg gam dystiolaeth yn erbyn dy gymmydog.

21 Ac ^pna chwennych wraig dy gymmydog, ac na chwennych dŷ dy gymmydog, na'i faes, na'i was, na'i forwyn, na'i ŷch, na'i asyn, na dim a'r *y sydd* eiddo dy gymmydog.

22 ^qY geiriau hyn a lefarodd yr ARGLWYDD wrth eich holl gynnulleidfarn y mynydd, o ganol y tân, y cwmwl, a'r tywyllwch, â llais uchel; ac ni chwanegodd *ddim*; ond ^qysgrifonodd hwynt ar ddwy lech o gerrig, ac a'u rhoddes attaf fi.

23 ^rA darfu, wedi clywed o honoch y llais o ganol y tywyllwch, (a'r mynydd yn llosgi gan dân,) yna nesa-och attaf, *sef* holl bennaethiaid eich llwythau, a'ch henuriaid chwi;

24 Ac a ddywedasoeh, Wele, yr ARGLWYDD ein DUW a ddangosodd i ni ei ogoniant, a'i fawredd; ^sa'i lais ef a glywsom ni o ganol y tân: heddyw y gwelsom lefaru o DDUW wrth ddyn, ^ta byw o hono.

25 Weithian gan hynny paham y byddwn feirw? oblegid y tân mawr hwn a'n difa ni: canys os nynt a chwanegwn glywed llais yr ARGLWYDD ein DUW mwyach, marw a wnawn.

26 Oblegid pa gnawd oll *sydd*, yr hwn a glybu lais y DUW byw yn llefaru o ganol y tân, fel nynt, ac a fu fyw?

27 Nesâ di, a chlyw yr hyn oll a ddywed yr ARGLWYDD ein DUW; a ^ullefara di wrthym ni yr hyn oll a lefaru yr ARGLWYDD ein DUW wrthyt ti: a nynt a wrandâwn, ac a wnawn *hynny*.

28 A'r ARGLWYDD a glybu lais eich geiriau chwi, pan lefarasoeh wrthyf; a dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Clywais lais geiriau y bobl hyn, y rhai a lefarasant wrthyf: ^xda y dywedasant yr hyn oll a ddywedasant.

29 ^yO na byddai gyfryw galon ynddynt, i'm hofni i, ac i gadw fy holl orchymynion bob amser; fel y byddai da iddynt ac i'w plant yn dragywyddoll!

30 Dos, dywed wrthynt, Dychwelwch i'ch pebyll.

31 Ond saf di yma gyd â myfi; a mi a ddywedaf wrthyf yr holl orchymynion, a'r deddfau, a'r barnedig-aethau a ddysgi di iddynt, ac a wnant hwythau yn y wlad yr wyf fi ar ei rhoddi iddynt i'w pherchennogi.

32 Edrychwch gan hynny am wneuthur fel y gorchymynodd yr ARGLWYDD eich DUW i chwi: ^zna chiliwch i'r tu dehau nac i'r tu aswy.

33 Cerddwch yn yr holl ffyrdd a orchymynodd yr ARGLWYDD eich DUW i chwi; fel y byddoch fyw, ac y byddo yn dda i chwi, ac yr estyn-och ddyddiau yn y wlad yr hon a feddiennwch.

PENNOD VI

1 *Diwedd y gyfraith yw ufudd-dod.* 3 *Annog i ufuddhâu.*

Cyn
CRIST
1451.

1491.
Exod. 20.
19.

Exod. 19.
19.

pen. 4. 33.
Barn. 13.
22.

u Exod. 20.
19.
Heb. 12. 19.

x pen. 18. 17.

y pen. 32. 29.
Ps. 81. 13.
Es. 48. 18.
Matt. 23.
37.

z Jos. 1. 7.

Exod. 34.
7.

Jer. 32. 18.

Lef. 19. 12.
Matt. 5. 33.

Exod. 23.
12. a 35. 2.
Ezec. 20.
12.
Gen. 2. 2.
Heb. 4. 4.

Lef. 19. 3.
pen. 27. 16.
Eph. 6. 2. 3.
Col. 3. 20.

Matt. 5.
21.
Luc 18. 20.
Rhuf. 13.
9.

Rhuf. 7. 7.

Exod. 24.
12.

Cyn
CRIST
1451.

² Heb.
yn myned
trosodd.

^a Exod. 3. 8.

^b Marc 12.
29.
Ioan 17. 3.
1 Cor. 8.
4, 6.

^c pen. 10. 12.
Matt. 22.
37.

^d Marc 12.
30.
Luc 10. 27.

^e pen. 11. 18.
1's. 37. 31.
a 40. 8.
a 119. 98.
Es. 51. 7.
^e pen. 4. 9.
a 11. 19.

⁸ Heb.
hoga, neu,
Uymha.

^f Exod. 13.
9. 16.
Diar. 3. 3.
a 6. 21.
a 7. 3.

^g pen. 11. 20.
Es. 57. 8.

^h Pa. 105. 44.

ⁱ pen. 8. 10,
&c.

⁴ Heb.
caethwyr,
neu,
gwision.

^k pen. 10. 12.
20. a 13. 4.
Matt. 4. 10.
Luc 4. 8.

^l Ps. 63. 11.
Es. 45. 23.
a 65. 16.
Jer. 4. 2.
a 5. 7.
a 12. 16.

A DYMA y gorchymynion, y deddfau, a'r barnedigaethau a orchymynodd yr ARGLWYDD eich DUW eu dysgu i chwi; *fel* y gwnelech *hwynt* yn y wlad yr ydych² yn myned iddi i'w meddiannu:

2 Fel yr ofnech yr ARGLWYDD dy DDUW, gan gadw ei holl ddeddfau, a'i orchymynion ef, y rhai yr wyf fi yn eu gorchymyn i ti; ti, a'th fab, a mab dy fab, holl ddyddiau dy einioes: ac fel yr estyner dy ddyddiau.

3 ¶ Clyw gan hynny, O Israel, ac edrych am eu gwneuthur *hwynt*; fel y byddo yn ddaionus i ti, ac fel y cynnyddoch yn ddirfawr, fel yr addawodd ARGLWYDD DDUW dy dadau i ti, mewn ^agwlad yn llifeirio o laeth a mêl.

4 ^bClyw, O Israel; yr ARGLWYDD ein DUW ni *sydd* un ARGLWYDD.

5 ^cCâr di gan hynny yr ARGLWYDD dy DDUW â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl nerth.

6 ^dA bydded y geiriau hyn, yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw, yn dy galon.

7 A ^ehysbysa hwynt i'th blant; a chrybwyll am danynt pan eisteddych yn dy dŷ, a phan gerddych ar y ffordd, a phan orweddych i lawr, a phan gyfodych i *fynu*.

8 A ^frhwym hwynt yn arwydd ar dy law; byddant yn rhagdalau rhwng dy lygaid.

9 ^gYsgrifena hwynt hefyd ar byst dy dŷ, ac ar dy byrth.

10 Ac fe a dderfydd, wedi i'r ARGLWYDD dy DDUW dy ddwyn di i'r wlad, (yr hon y tyngodd efe wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Isaac, ac wrth Jacob, ar ei rhoddi i ti,) i ddinasoedd mawrion a theg ^hy rhai nid adeiledaist,

11 A thai llawnion o bob daioni y rhai nis llenwaist, a phydewau cloddiedig y rhai nis cloddiaist, i winllannoedd ac olew-wyddlannau y rhai nis plennaist, ⁱwedi i ti fwyta, a'th ddigoni;

12 Yna cadw arnat, rhag anghofio o honot yr ARGLWYDD, yr hwn a'th ddug allan o wlad yr Aipht, o dŷ y ⁴caethiwed.

13 Yr ARGLWYDD dy DDUW ^ka ofni, ac ef a wasanaethi, ac i'w enw ef ^ly tyngi.

14 Na cherddwch ar ol duwiau dieithr, o dduwiau y bobloedd *sydd* o'ch amgylch chwi:

15 (Oblegid DUW eiddigus *yw* yr ARGLWYDD dy DDUW yn dy fysg di,) rhag i lid yr ARGLWYDD dy DDUW ennyn yn dy erbyn, a'th ddifetha di oddi ar wyneb y ddaear.

16 ^mNa themtiwch yr ARGLWYDD eich DUW, ⁿfel y temtiasoch *ef* ym Massah.

17 Gan gadw cedwch orchymynion yr ARGLWYDD eich DUW, a'i dystiolaethau, a'i ddeddfau, y rhai a orchymynodd efe i ti.

18 A gwna *yr hyn sydd* uniawn a daionus y'ngolwg yr ARGLWYDD: fel y byddo da i ti, a myned o honot i mewn, a pherchennogi y wlad dda, yr hon trwy lw a addawodd yr ARGLWYDD i'th dadau di;

19 ^oGan yrru ymaith dy holl elynion o'th flaen, fel y llefarodd yr ARGLWYDD.

20 Pan ofyno dy fab i ti ⁵wedi hyn, gan ddywedyd, Beth *yw* y tystiolaethau, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, a orchymynodd yr ARGLWYDD ein DUW i chwi?

21 Yna dywed wrth dy fab, Ni a fuom gaeth-weision i Pharaoh yn yr Aipht; a'r ARGLWYDD a'n dug ni allan o'r Aipht ^pâ llaw gadarn.

22 Rhoddes yr ARGLWYDD hefyd arwyddion, a rhyfeddodau mawrion a niweidiol, ar yr Aipht, ar Pharaoh a'i holl dŷ, yn ein golwg ni;

23 Ac a'n dug ni allan oddi yno, fel y dygai efe nyni i mewn, i rododi i ni y wlad yr hon trwy lw a addawsai efe i'n tadau ni.

24 A'r ARGLWYDD a orchymynodd i ni wneuthur yr holl ddeddfau hyn, i ofni yr ARGLWYDD ein DUW, er daioni i ni yr holl ddyddiau; fel y cadwai efe nyni yn fyw, megis *y mae* y dydd hwn.

25 A ^qchyfiawnder a fydd i ni, os ymgadwn i wneuthur y gorchymynion hyn oll, o flaen yr ARGLWYDD ein DUW, fel y gorchymynodd efe i ni.

PENNOD VII.

1 Gwahardd pob cyfeillach ^ra'r cenhedloedd, 4 rhag ofn delw-addoliaeth, 6 o ran sancteiddrwydd y bobl, 9 o ran naturiaeth DUW yn ei drugaredd a'i gyfiawnder, 17 o ran stored yw yr oruchafiaeth a rydd DUW arnynt.

PAN y'th ddygo yr ^aARGLWYDD dy DDUW i mewn i'r wlad yr ydwyf ti yn myned iddi i'w meddiannu, a gyrru o hono ymaith genhedloedd lawer o'th flaen di, ^byr Hethiaid, a'r Girgasiaid, a'r Amor-iaid, a'r Canaaneaid, a'r Phereziaid,

Cyn
CRIST
1451.

^m Matt. 4. 7.
Luc 4. 12.
ⁿ Exod. 17.
2.
Num. 20.
3, 4.

^o Num. 33.
52.

⁵ Heb.
y fory.

^p Exod. 3.
19. a 13. 3.

^q Rhuf. 10.
3, 5.

^a pen. 31. 3.

^b Gen. 15. 19.

Cyn
CRIST
1451.

a'r Hefaid, a'r Jebusiaid, saith o genhedloedd lliosocach a chryfach na thydi;

2 A rhoddi o'r ARGLWYDD dy DDUW hwynt o'th flaen di, a tharo o honot ti hwynt: °gan ddifrodi difroda hwynt; °na wna gyfammod â hwynt, ac na thrugarhâ wrthynt.

3 °Nac ymgyfathracha chwaith â hwynt: na ddod dy ferch i'w fab ef, ac na chymmer ei ferch ef i'th fab dithau.

4 Canys efe a dry dy fab di oddi ar fy ol i, fel y gwasanaethont dduwiau dieithr: felly yr ennyn llid yr ARGLWYDD i'ch erbyn chwi, ac a'th ddifetha di yn ebrwydd.

5 Ond fel hyn y gwnewch iddynt: °Dynystriwch eu hallorau, a thorwch eu colofnau hwynt; cwympwch hefyd eu llwynau, a llosgwch eu delwau cerfiedig hwy yn y tân.

6 °Canys pobl sanctaidd ydwynt ti i'r ARGLWYDD dy DDUW: °h yr ARGLWYDD dy DDUW a'th ddewisodd di i fod yn bobl unig iddo ei hun, o'r holl bobloedd sydd ar wynneb y ddaear.

7 Nid am eich bod yn lliosocach na'r holl bobloedd, yr hoffodd yr ARGLWYDD chwi, ac y'ch dewisodd; o herwydd yr oeddych chwi yn anamlaf o'r holl bobloedd:

8 Ond °o herwydd caru o'r ARGLWYDD chwi, ac er mwyn cadw o hono ef y llw a dyngodd efe wrth eich tadau, y dug yr ARGLWYDD chwi allan â llaw gadarn, ac a'ch gwaredodd o dŷ y caethiwed, o law Pharaoh brenhin yr Aipht.

9 Gwybydd gan hynny mai yr ARGLWYDD dy DDUW sydd DDUW, sef y DUW °ffyddlawn, °yn cadw cyfammod a thrugaredd â'r rhai a'i carant ef, ac a gadwant ei orchymynion, hyd fil o genhedlaethau;

10 Ac °yn talu y pwyth i'w gas, yn ei wyneb, gan ei ddifetha ef: nid oeda efe i'w gas; yn ei wyneb y tâl efe iddo.

11 Cadw gan hynny y gorchymynion, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i ti heddyw, i'w gwneuthur.

12 ¶ A °bydd, o achos gwrandaw o honoch ar y barnedigaethau hyn, a'u cadw, a'u gwneuthur hwynt; y ceidw yr ARGLWYDD dy DDUW â thi y cyfammod, a'r drugaredd, a addawodd efe trwy lw i'th dadau di:

13 Ac a'th gâr, ac a'th fendithia,

ac a'th amlhâ di; ac a fendiga ffrwyth dy fru, a ffrwyth dy dir di, dy ŷd, a'th win, a'th olew, a chynnydd dy wartheg, a diadellau dy ddefaid, yn y tir y tyngodd efe wrth dy dadau, ar ei roddi i ti.

14 Bendigedig fyddi uwch law yr holl bobloedd: °ni bydd yn dy blith di un gwrryw nac un fenyw yn anffrwythlawn, nac ym mhlith dy anifeiliaid di.

15 Hefyd yr ARGLWYDD a dŷn oddi wrthyt ti bob gwendid, ac ni esyd arnat ti yr un o °glefydau drwg yr Aipht, y rhai a adwaenost: ond ar dy holl gaseion di y rhydd efe hwynt.

16 Difetha gan hynny yr holl bobloedd y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu rhoddi i ti: nac arbeded dy lygad hwynt, ac na wasanaetha eu duwiau hwynt: oblegid °magl i ti a fyddai hynny.

17 Os dywedi yn dy galon, Lliosocach yw y cenhedloedd hyn na myfi; pa ddelfw y gallaf eu gyrru hwynt ymaith?

18 Nac ofna rhagddynt: gan gofio cofia yr hyn a wnaeth yr ARGLWYDD dy DDUW i Pharaoh, ac i'r holl Aipht;

19 °Y profedigaethau mawrion y rhai a welodd dy lygaidd, a'r arwyddion, a'r rhyfeddodau, a'r llaw gadarn, a'r braich estynedig, â'r rhai y'th ddug yr ARGLWYDD dy DDUW allan: felly y gwna yr ARGLWYDD dy DDUW i'r holl bobloedd yr wyt ti yn eu hofni.

20 °A'r ARGLWYDD dy DDUW hefyd a ddenfyn gaccwn yn eu plith hwynt, hyd oni ddaryddo am y rhai gweddill, a'r rhai a ymguddiant rhagot ti.

21 Nac ofna rhagddynt: oblegid yr ARGLWYDD dy DDUW sydd yn dy ganol di, yn DDUW mawr, ac ofnadwy.

22 A'r ARGLWYDD dy DDUW a °yrr ymaith y cenhedloedd hynny o'th flaen di, bob ychydig ac ychydig: ni elli eu difetha hwynt ar unwaith, rhag myned o fwystflod y maes yn amlach na thydi.

23 Ond yr ARGLWYDD dy DDUW a'u rhydd hwynt o'th flaen di, ac a'u cystuddia hwynt â chystudd dirfawr, nes eu difetha hwynt;

24 Ac °a rydd eu brenhinoedd hwynt yn dy law di, a thi a ddifethi eu henw hwynt oddi tan y

Cyn
CRIST
1451.o Exod. 23.
26, &c.P Exod. 9. 14.
a 15. 26.
pen. 28. 27.
60.q Exod. 23.
33.
pen. 12. 30.r pen. 4. 34.
a 29. 3.s Exod. 23.
28.
Jos. 24. 12.2 Heb.
ajm.

t Jos. 12. 1.

e 1. of. 27.
21. 28.
Num. 33.
52.
J s. 6. 17.
a 8. 24.
a 10. 28. 40.
a 11. 11. 1. 2.
d Exod. 23.
32. a 34. 12.
15. 16.
Edrych
pen. 20. 10.
Jos. 2. 14.
a 9. 13.
Barn. 1. 24.
e 1 Bren.
11. 2.f Exod. 23.
24.g pen. 14. 2.
a 26. 19.
h Exod. 10. 5.
Amos 3. 2.
1 Petr 2. 9.

i pen. 10. 15.

k Es. 49. 7.
1 Cor. 1. 9.
a 10. 13.
2 Cor. 1. 18.
1 Thess. 5.
24.
2 Thess.
3. 3.
2 Tim. 2.
13.
Heb. 11. 11.
1 Ioan 1. 9.
l Exod. 20. 6.
m Nah. 1. 2.n Lef. 26. 3.
pen. 28. 1.

Cyn
CRIST
1451.* pen. 12. 3.
Exod. 32.
20.
* Jos. 7. 1,
21.

† Seph. 1. 3.

* pen. 13. 17.
Lef. 27. 28.

* pen. 13. 3.

b Exod. 16. 3.
c Exod. 16.
12, 14.d Ps. 104. 29.
Matt. 4. 4.
Luc 4. 4.e pen. 29. 5.
Neh. 9. 21.f 2 Sam. 7.
14.
Ps. 89. 32.
Diar. 3. 12.
Heb. 12. 5.
Dat. 3. 19.g pen. 11.
10, 11.

h pen. 33. 25.

nefoedd: ni saif gwr yn dy wyneb di, nes difetha o honot ti hwynt.

25 ^u Llosg ddelwau cerfiedig eu duwiau hwynt yn tân: ^a na chwen-nych na'r arian na'r aur a *fyddo* arnynt, i'w cymmerid i ti; rhag dy ^y faglu âg ef: oblegid ffeidd-dra i'r ARGLWYDD dy DDUW *ydyw*.

26 Na ddwg dithau ffeidd-dra i'th dŷ, fel y byddech ysgymmunbeth megis yntau: gan ddirmygu dirmyga ef, a chan ffeiddio ffeiddia ef; ^o oblegid ysgymmunbeth *yw* efe.

PENNOD VIII.

1 Annog i ufudd-dod, o ran ymgeledd Duw iddynt hwy.

EDRYCHWCH am wneuthur pob gorchymyn yr wyf fi yn ei orchymyn i ti heddyw; fel y byddoch fyw, ac y cynnyddoch, ac yr eloch i mewn, ac y meddiannoch y wlad a addawodd yr ARGLWYDD wrth eich tadau trwy lw.

2 A chofia yr holl ffordd yr arweiniodd yr ARGLWYDD dy DDUW di ynddi y deugain mlynedd hyn, trwy yr anialwch, er mwyn dy gystuddio di, ^a gan dy brofi, i wybod yr hyn *oedd* yn dy galon, a gedwit ti ei orchymynion ef, ai nas *cedwit*.

3 Ac efe a'th ddarostyngodd, ac ^b a oddefodd i ti newynu, ac a'th ^c fwydodd â manna, yr hwn nid adwaenit, ac nid adwaenai dy dadau; fel y gwnai efe i ti wybod ^d nad trwy fara yn unig y bydd byw dyn, ond trwy bob *gair* a'r sydd yn dyfod allan o enau yr ARGLWYDD y bydd byw dyn.

4 ^e Dy ddilad ni heneiddiodd am danat, a'th droed ni chwyddodd, y deugain mlynedd hyn.

5 ^f Cydnebydd dithau yn dy galon, *fod* yr ARGLWYDD dy DDUW yn dy ddysgu di, fel y dysg gwr ei fab ei hun.

6 A chadw orchymynion yr ARGLWYDD dy DDUW, i rodio yn ei ffyrdd, ac i'w ofni ef.

7 Oblegid y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn dy ddwyn i mewn i wlad dda, ^g i wlad afonydd dyfroedd, ffynhonnau, a dyfnderau yn tarddu allan yn y dyffryn, ac yn y mynydd;

8 Gwlad gwenith, a haidd, a gwinwydd, a ffygswydd, a phomgranadwydd; gwlad olew olew-wydden, a mêl;

9 Gwlad yr hon y bwyttêi fara ynddi heb brinder, ac ni bydd eisieu dim arnat ynddi; gwlad ^h yr

hon *y mae* ei cherrig yn haiarn, ac o'i mynyddoedd y cloddi bres.

10 ⁱ Pan fwyttêych, a'th ddigoni; yna y bendithi yr ARGLWYDD dy DDUW am y wlad dda a roddes efe i ti.

11 Cadw arnat rhag anghofio yr ARGLWYDD dy DDUW, heb gadw ei orchymynion, a'i farnedigaethau, a'i ddeddfau ef, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i ti heddyw:

12 ^k Rhag wedi i ti fwytta, a'th ddigoni, ac adeiladu tai teg, a thrigo *ynddynt*;

13 A lliosogi o'th wartheg a'th ddefaid di, ac amlhâu o arian ac aur gennyt, ac amlhâu o'r hyn oll *y sydd* gennyt:

14 Yna ymddyrchafu o'th galon, ac anghofio o honot yr ARGLWYDD dy DDUW, (yr hwn a'th ddug allan o wlad yr Aipht, o dŷ y caethiwed;

15 Yr hwn a'th dywysodd di trwy yr anialwch mawr ac ofnadwy, ^l *lle* yr *ydoedd* seirph tanlyd, ac ysgorpionau, a syched lle nid *oedd* dwfr; ^m yr hwn a ddygodd i ti ddwfr allan o'r graig gallestr;

16 Yr hwn a'th fwydodd di yn yr anialwch â ⁿ manna, yr hwn nid adwaenai dy dadau, er dy ddarostwng, ac er dy brofi di, i wneuthur daioni i ti yn dy ddiwedd,)

17 ^o A dywedyd o honot yn dy galon, Fy nerth fy hun, a chryfder fy llaw a barodd i mi y cyfoeth hwn.

18 Ond cofia yr ARGLWYDD dy DDUW: oblegid efe *yw* yr hwn *sydd* yn rhoddi nerth i ti i beri cyfoeth, fel y cadarnhao efe ei gyfammod, yr hwn a dyngodd efe wrth dy dadau, fel *y mae* y dydd hwn.

19 Ac os gan anghofio yr anghofi yr ARGLWYDD dy DDUW, a dilyn duwiau dïeithr, a'u gwasanaethu hwynt, ac ymgrymmu iddynt; yr ydwyf fi yn tystiolaethu yn eich erbyn chwi heddyw, gan ddifetha y'ch difethir.

20 Fel y cenhedloedd y rhai y mae yr ARGLWYDD ar eu difetha o'ch blaen chwi, felly y difethir chwi-thau; am na wrandawsoch ar lais yr ARGLWYDD eich DUW.

PENNOD IX.

1 Moses yn eu hannog, nad ymddiriedent yn eu cyfiawnder eu hunain: gan ddatgan eu hamryw wrthryfel hwynt.

GWRANDO, Israel: Yr wyt ti yn myned heddyw dros yr Iorddonen hon, i fyned i mewn i

Cyn
CRIST
1451.* pen. 6. 11,
12.* pen. 28. 47.
a 32. 15.
Diar. 30. 9.
Hos. 13. 6.1 Num. 21. 6.
Hos. 13. 5.m Num. 20.
11.
Ps. 78. 15.
a 114. 8.n Exod. 16.
15.

o pen. 9. 4.

Cyn CRIST 1451. a pen. 1. 28. b Num. 13. 22, 28. a pen. 4. 24. Heb. 12. 29. a Rhuf. 11. 6, 20. 1 Cor. 4. 4, 7. *Gen. 15. 16. a Gen. 12. 7. a 13. 15. a 15. 7. a 17. 8. a 26. 4. a 28. 13. a Exod. 32. 9, a 33. 3. a 34. 9. a Exod. 14. 11, a 16. 2. a 17. 2. Num. 11. 4. a 20. 2. a 25. 2. a Exod. 32. 4. Ps. 106. 19. 1491. a Exod. 24. 12, 15. a Exod. 24. 18, a 34. 28. a Exod. 31. 18. a Exod. 19. 17, a 20. 1.	berchennogi cenhedloedd mwy a chryfach na thi, *dinasoedd mawrion a chaerog hyd y nefoedd; 2 Pobl fawr ac uchel, ^bmeibion Anac, y rhai a adnabuost, ac y clywaist ti <i>ddywedyd am danynt</i>, Pwy a saif o flaen meibion Anac! 3 Gwybydd gan hynny heddyw, <i>fod</i> yr ARGLWYDD dy DDUW yn myned trosodd o’th flaen di ^cyn dân ysol: efe a’u difetha hwynt, ac efe a’u darostwng hwynt o’th flaen di: felly y gyrrri hwynt ymaith, ac y difethi hwynt yn fuan, megis y llefarodd yr ARGLWYDD wrthyf. 4 Na ddywed yn dy galon, wedi gyrru o’r ARGLWYDD dy DDUW hwynt allan o’th flaen di, gan ddywedyd, ^dAm fy nghyfiawnder y dygodd yr ARGLWYDD fi i feddiannu y tir hwn: ond ^eam annuwioldeb y cenhedloedd hyn, y gyrrodd yr ARGLWYDD hwynt allan o’th flaen di. 5 Nid am dy gyfiawnder di, nac am uniondeb dy galon, yr wyt ti yn myned i feddiannu eu tir hwynt: ond am annuwioldeb y cenhedloedd hyn y bwrw yr ARGLWYDD dy DDUW hwynt allan o’th flaen di, ac er cyflawni ^fy gair a dyngodd yr ARGLWYDD wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Isaac, ac wrth Jacob. 6 Gwybydd dithau, nad am dy gyfiawnder dy hun, y rhoddes yr ARGLWYDD i ti y tir daionus hwn i’w feddiannu: canys pobl ^gwâr-galed <i>ydych</i>. 7 ¶ Meddwl, <i>ac</i> na anghofia, pa fodd y digiaist yr ARGLWYDD dy DDUW yn yr anialwch: ^ho’r dydd y daethost allan o dir yr Aipht, hyd eich dyfod i’r lle hwn, gwrthryfelgar fuoch yn erbyn yr ARGLWYDD. 8 ⁱYn Horeb hefyd y digiasoch yr ARGLWYDD; a digiodd yr ARGLWYDD wrthyf, i’ch difetha. 9 ^kPan euthum i fynu i’r mynydd i gymmeryd y llechau meini, <i>sef</i> llechau y cyfammod, yr hwn a wnaeth yr ARGLWYDD â chwi; yna ^lyr arhoais yn y mynydd ddeugain niwrnod a deugain nos: bara ni fwytteais, a dwfr nid yfais. 10 ^mA rhoddes yr ARGLWYDD ataf y ddwy lech faen, wedi eu hysgrifenu â bys DUW; ac arnynt <i>yr oedd</i> yn ol yr holl eiriau a lefarodd yr ARGLWYDD wrthyf yn y mynydd, o ganol y tân, ⁿar ddydd y gymmanfa. 11 A bu, ym mhen y deugain	niwrnod a’r deugain nos, roddi o’r ARGLWYDD ataf y ddwy lech faen; <i>sef</i> llechau y cyfammod. 12 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ^oCyfod, dos oddi yma i waered yn fuan: canys ymlygrodd dy bobl, y rhai a ddygaist allan o’r Aipht: ciliasant yn ebrwydd o’r ffordd a orchymynais iddynt; gwnaethant iddynt eu hun ddelw dawdd. 13 A llefarodd yr ARGLWYDD wrthyf, gan ddywedyd, Gwelais y bobl hyn; ac wele, pobl ^pwâr-galed <i>ydynt</i>. 14 Paid â mi, a mi a’u distryw-iaf hwynt, ac ^qa ddileaf eu henw hwynt oddi tan y nefoedd; ac a’th wnaif di yn genedl gryfach, ac amlach na hwynt-hwy. 15 A mi a ddychwelais, ac a ddeuthum i waered o’r mynydd, a’r mynydd ydoedd yn llosgi gan dân; a dwy lech y cyfammod <i>oedd</i> yn fy nwyllaw. 16 ^rEdrychais hefyd; ac wele, pechasech yn erbyn yr ARGLWYDD eich DUW: gwnaethech i chwi lo tawdd: ciliasech yn fuan o’r ffordd a orchymynasai yr ARGLWYDD i chwi. 17 A mi a ymaflais yn y ddwy lech, ac a’u teflais hwynt o’m dwyllaw, ac a’u torrais hwynt o flaen eich llygaid. 18 A ^ssyrthiais ger bron yr ARGLWYDD, fel y waith gyntaf, ddeugain niwrnod a deugain nos; ni fwytteais fara, ac nid yfais ddwfr: o herwydd eich holl bechodau chwi y rhai a bechasech, gan wneuthur drygioni y’ngolwg yr ARGLWYDD i’w ddigio ef. 19 (Canys ofnais rhag y sorriant a’r dig, trwy y rhai y digiodd yr ARGLWYDD wrthyf, i’ch dinystrio chwi.) Etto gwrandawodd yr ARGLWYDD arnaf y waith honno hefyd. 20 Wrth Aaron hefyd y digiodd yr ARGLWYDD yn fawr, i’w ddifetha ef: a mi a weddiais hefyd dros Aaron y waith honno. 21 ^tEich pechod chwi hefyd yr hwn a wnaethoch, <i>sef</i> y llo, a gymmerais, ac a’i llosgais yn tân; curais ef hefyd, gan <i>ei</i> falurio yn dda, nes ei falu yn llwch: a bwriais ei lwch ef i’r afon oedd yn disgyn o’r mynydd. 22 O fewn ^uTaberah hefyd, ac o fewn ^vMassah, ac o fewn ^wBeddau y blys, yr oeddych yn digio yr ARGLWYDD. 23 A ^xphan anfonodd yr ARGLWYDD	Cyn CRIST 1451. a Exod. 32. 7. a ad. 6. pen. 10. 16. a 31. 27. 2 Bren. 17. 14. a pen. 29. 20. Ps. 9. 5. a 109. 13. a Exod. 32. 19. a Ps. 106. 23. a Exod. 32. 20. a Num. 11. 1, 5. a Exod. 17. 7. a Num. 11. 4, 34. a Num. 13. 3, a 14. 1.

Cyn
CRIST
1451.

chwi o Cades-Barnea, gan ddywed-
yd, Ewch i fynu, a meddiennwch y
tir yr hwn a roddais i chwi, yr anuf-
uddhasoch i air yr ARGLWYDD eich
DUW: ni chredasoch hefyd iddo, ac
ni wrandawsoch ar ei lais ef.

24 Gwrthryfelgar fuoch yn erbyn
yr ARGLWYDD er y dydd yr adnab-
ûm chwi.

25 A mi a syrthiais ger bron yr
ARGLWYDD ddeugain niwrnod a
deugain nos, fel y syrthiaswn o'r
blaen; am ddywedyd o'r ARGLWYDD
y difethai chwi.

26 Gweddiais hefyd ar yr AR-
GLWYDD, a dywedais, ARGLWYDD
DDUW, na ddifetha dy bobl, a'th
etifeddiaeth a waredaist yn dy fawr-
edd, yr hwn a ddyaist allan o'r
Aipht â llaw gref.

27 Cofia dy weision, Abraham,
Isaac, a Jacob; nac edrych ar
galedrwydd y bobl hyn, nac ar eu
drygioni, nac ar eu pechod:

28 Rhag dywedyd o'r wlad y dyg-
aist ni allan o honi, a O eisieu gallu
o'r ARGLWYDD eu dwyn hwynt i'r
tir a addawsai efe iddynt, ac o'i
gas arnynt, y dug efe hwynt allan,
i'w lladd yn yr anialwch.

29 Etto dy bobl di a'th etifedd-
iaeth ydynt hwy, y rhai a ddyaist
allan yn dy fawr nerth, ac a'th es-
tynedig fraich.

PENNOD X.

1 Trugaredd Duw, yn ail-rodidi y ddwy lech:
6 yn sierhâu yr offeiriadaeth; 8 yn neillduo
lwyth Lefi: 10 yn gurandaw ar weddi Mo-
ses dros y bobl. 12 Annog i ufudd-dod.

1491.

a Exod. 34.1.

Yr amser hwnnw y dywedodd
yr ARGLWYDD wrthyf, a Nadd
i ti ddwy lech faen, fel y rhai
cyntaf; a thyred i fynu attaf fi i'r
mynydd, a gwna i ti arch bren.

2 A mi a ysgrifenas ar y llechau
y geiriau oedd ar y llechau cyntaf,
y rhai a dorraist; a gosod tithau
hwynt yn yr arch.

3 Yna gwneuthum arch o goed
Sittim; ac a neddaais ddwy lech
faen, fel y rhai cyntaf; ac a euth-
um i fynu i'r mynydd, a'r ddwy
lech yn fy llaw.

4 Ac efe a ysgrifennodd ar y
llechau, fel yr ysgrifen gyntaf, y
Dengair, a lefarodd yr ARGLWYDD
wrthyf yn y mynydd, o ganol y
tân, yn nydd y gymmanfa: a rhodd-
es yr ARGLWYDD hwynt attaf fi.

5 Yna y dychwelais, ac y deuthum
i waered o'r mynydd, ac a osodais y

llechau yn yr arch, yr hon a wnaeth-
wn, ac yno y maent; megis y gor-
chymynodd yr ARGLWYDD i mi.

6 A meibion Israel a aethant
o Beeroth meibion Jacan i Mos-
serah: yno y bu farw Aaron, ac
efe a gladdwyd yno; ac Eleazar ei
fab a offeiriadodd yn ei le ef.

7 Oddi yno yr aethant i Gudgod-
ah; ac o Gudgodah i Jotbath, tir
afonydd dyfroedd.

8 Yr amser hwnnw y neillduodd
yr ARGLWYDD lwyth Lefi, i ddwyn
arch cyfammod yr ARGLWYDD, i
sefyll ger bron yr ARGLWYDD, i'w
wasanaethu ef, ac i fendigo yn ei
enw ef, hyd y dydd hwn.

9 Am hynny ni bydd rhan i Lefi,
nac etifeddiaeth gyd â'i frodyr: yr
ARGLWYDD yw ei etifeddiaeth ef;
megis y dywedodd yr ARGLWYDD
dy DDUW wrtho ef.

10 A mi a arhoais yn y mynydd
ddeugain niwrnod a deugain nos,
fel y dyddiau cyntaf: a gwrn-
dawodd yr ARGLWYDD arnaf y
waith hon hefyd: ni ewyllsiodd yr
ARGLWYDD dy ddifetha di.

11 A dywedodd yr ARGLWYDD
wrthyf, Cyfod, dos i'th daith o flaen
y bobl; fel yr elont i mewn ac y
meddiannont y tir, yr hwn a dyngais
wrth eu tadau ar ei roddi iddynt.

12 Ac yr awr hon, Israel, beth
y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn
ei ofyn gennyt, ond ofni yr AR-
GLWYDD dy DDUW, a rhodio yn ei
holl ffyrdd, a'i garu ef, a gwasan-
aethu yr ARGLWYDD dy DDUW a'th
holl galon, ac a'th holl enaid,

13 Cadw gorchymynion yr AR-
GLWYDD, a'i ddeddfau, y rhai yr
wyf yn eu gorchymyn i ti y dydd
hwn, er daioni i ti?

14 Wele, y nefoedd, a nefoedd y
nefoedd, ydynt eiddo yr ARGLWYDD
dy DDUW, y ddaear hefyd a'r hyn
oll sydd ynddi.

15 Yn unig ar dy dadau di y rhodd-
es yr ARGLWYDD ei serch, gan eu
hoffi hwynt: ac efe a wnaeth ddewis
o'u had ar eu hol hwynt, sef o hon-
och chwi, o flaen yr holl bobloedd;
megis heddyw y gwelir.

16 Enwaedwch chwithau ddien-
waediad eich calon, ac na chaled-
wch eich gwarr mwyach.

17 Canys yr ARGLWYDD eich DUW
chwi yw DUW y duwiau, ac Ar-
glwydd yr arglwyddi, DUW mawr,
cadarn, ac ofnadwy, yr hwn ni

Cyn
CRIST
1491.

d Num. 33. 31.

e Num. 33. 30.

f Num. 20. 28, a 33. 38.

g Num. 33. 32, 33.

h Num. 3. 6.

a 4. 4.

a 8. 14.

i Lef. 9. 22.

Num. 6. 23.

k Num. 18. 20.

pen. 18. 1.

Ezec. 44. 28.

l Exod. 34. 28.

m Neu, y deugain niwrnod cyntaf.

n Exod. 32. 14, 33. 17.

o Exod. 32. 34, a 33. 1.

1451.

p Mic. 6. 8.

q pen. 6. 5.

Matt. 22. 37.

r Exod. 19. 5.

Ps. 115. 16.

a 148. 4.

s Gen. 14. 19.

Ps. 24. 1.

t Edrych Lef. 26. 41.

pen. 30. 6.

Jer. 4. 4.

Rhuf. 2. 28, 29.

Col. 2. 11.

u Dat. 17. 14.

a 19. 16.

v 2 Chron. 19. 7.

Cyn
CRIST
1451.

* Ps. 68. 5.
a 146. 9.

† Lef. 19.
33, 34.

a pen. 6. 13.
Matt. 4. 10.
Luc 4. 8.

a pen. 13. 4.

b Exod. 15. 2.
Ps. 22. 3.
Jer. 17. 14.

c Gen. 46. 27.
Exod. 1. 6.
Act. 7. 14.

d Gen. 15. 5.

dderbyn wyneb, ac ni chymmer wobr.

18 *Yr hwn a farna yr amddifad a'r weddw; ac y sydd yn hoffi y dieithr, gan roddi iddo fwyd a dillad.

19 †Hoffwch chwithau y dieithr: canys dieithriaid fuoch yn nhir yr Aipht.

20 *Yr ARGLWYDD dy DDUW a ofni, ac ef a wasanaethi: wrtho ef hefyd a y glyni, ac i'w enw ef y tyngi.

21 †Efe yw dy fawl, ac efe yw dy DDUW, yr hwn a wnaeth i ti y mawrion a'r ofnadwy bethau hyn, y rhai a welodd dy lygaid.

22 Dy dadau a aethant i waered i'r Aipht a yn ddeg enaid a thri ugain; ac yr awr hon yr ARGLWYDD dy DDUW a'th wnaeth di a fel sêr y nefoedd o liosowgrwydd.

PENNOD XI.

1 Moses yn annog y bobl i ufudd-dod: 2 trwy eu gwybodaeth eu hunain o fawr weithredoedd DUW; 3 trwy addewid o fawr fendithion DUW, 16 a thrwy fygythion. 18 Bod yn rhaid myfyrio yn ofalus ar eiriau DUW. 26 Rhoddi y fendith a'r fellthith o'u blaen hwynt.

CAR dithau yr ARGLWYDD dy DDUW, a chadw ei gadwraeth ef, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau, a'i orchymynion, byth.

2 A chydnabyddwch heddyw: canys nid wyf yn ymddiddan a'ch plant, y rhai nid adnabuant, ac ni welsant gerydd yr ARGLWYDD eich DUW chwi, ei fawredd, ei law gref, a'i fraich estynedig;

3 Ei arwyddion hefyd, a'i weithredoedd, y rhai a wnaeth efe yng nghanol yr Aipht, i Pharaoh brenhin yr Aipht, ac i'w holl dir;

4 A'r hyn a wnaeth efe i lu yr Aipht, i'w feirch ef, ac i'w gerbydau; a y modd y gwnaeth efe i ddyfroedd y môr coch lenwi dros eu hwynebau hwynt, pan oeddynt yn ymlid ar eich ol, ac y difethodd yr ARGLWYDD hwynt hyd y dydd hwn:

5 A'r hyn a wnaeth efe i chwi yn yr anialwch, nes eich dyfod i'r lle hwn;

6 †A'r hyn a wnaeth efe i Dathan, ac i Abiram, meibion Eliab, mab Reuben; y modd yr agorodd y ddaear ei safn, ac a'u llyngcodd hwynt, a'u teuluoedd, a'u pebyll, a'r holl olud oedd ganddynt, ym mysg holl Israel.

7 Eithr eich llygaid chwi oedd yn gweled holl fawrion weithredoedd yr ARGLWYDD, y rhai a wnaeth efe.

8 Cedwch chwithau bob gorchy-

myn yr ydwyf fi yn ei orchymyn i chwi heddyw; fel y byddoch gryfion, ac yr cloch i mewn, ac y meddiannoch y tir yr ydych yn myned trosodd iddo i'w feddiannu:

9 Ac fel yr estynoch ddyddiau yn y tir yr hwn a dyngodd yr ARGLWYDD i'ch tadau, ar ei roddi iddynt, ac i'w had; sef tir yn llif-eirio o laeth a mêl.

10 †O herwydd y tir yr wyt yn myned iddo i'w feddiannu, nid fel tir yr Aipht y mae, yr hwn y daethoch allan o hono, lle yr heuaist dy had, ac y dyfrheiaist a'th droed, fel garrd lysiau:

11 Ond y tir yr ydych yn myned trosodd iddo i'w feddiannu, sydd fynydd-dir, a dyffryndir, yn yfed dwfr o wlaw y nefoedd;

12 Tir yw, yr hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei ymgeleddu: o llygaid yr ARGLWYDD dy DDUW sydd bob amser arno, o ddechreuad y flwyddyn hyd ddiwedd y flwyddyn hefyd.

13 †A bydd, os gan wrandaw y gwrandêwch ar fy ngorchymynion, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i chwi heddyw, i garu yr ARGLWYDD eich DUW, ac i'w wasanaethu, a'ch holl galon, ac a'ch holl enaid;

14 Yna y rhoddaf wlaw i'ch tir yn ei amser, sef a y cynnar-wlaw, a'r diweddar-wlaw; fel y casglech dy yd, a'th win, a'th olew;

15 A rhoddaf laswellt yn dy faes, i'th anifeiliaid; fel y bwyttâech, ac y'th ddigoner.

16 Gwyliwch arnoch rhag twyllu eich calon, a chilio o honoch, a gwasanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt;

17 Ac ennynu digllonedd yr ARGLWYDD i'ch erbyn, a'chau o hono ef y nefoedd, fel na byddo gwlaw, ac na roddo y ddaear ei chnwd, a'ch difetha yn fuan o'r tir yr hwn y mae yr ARGLWYDD yn ei roddi i chwi.

18 †Am hynny gosodwch fy ngeiriau hyn yn eich calon, ac yn eich meddwl, a rhwymwch hwynt yn arwydd ar eich dwylaw, a byddant yn rhagdalau rhwng eich llygaid:

19 †A dysgwch hwynt i'ch plant; gan grybwyll am danynt pan eisteddych yn dy dŷ, a phan rodiech ar y ffordd, pan orweddych hefyd, a phan godych.

20 Ac ysgrifena hwynt ar byst dy dŷ, ac ar dy byrth;

Cyn
CRIST
1451.

4 Heb. getio.
c 1 Bren. 9. 3.

d Joel 2. 23.
Iago 5. 7.

e pen. 8. 19.

f 1 Bren. 8. 35.

g pen. 6. 6.

h pen. 6. 8.

i pen. 4. 9.
10. a 6. 7.

a Exod. 14. 27.

b Num. 16. 31. a 27. 3.
Ps. 106. 17.

2 Neu, dda byroedd yn eu cantlyn hwy.

3 Heb. wrth eu traed.

Cyn
CRIST
1451.* Ps. 72. 5.
a 89. 29.1 Jos. 1. 3.
a 14. 9.m Gen. 15.
18.
Exod. 23.
31.
Num. 34. 3.n Exod. 23.
27.
o pen. 30. 15.

p pen. 28. 2.

q pen. 28. 15.

r pen. 27.
12. 13.
Jos. 8. 33.s Gen. 12. 6.
Barn. 7. 1.

t pen. 5. 32.

21 Fel yr amlhao eich dyddiau chwi, a dyddiau eich plant chwi, ar y ddaear yr hon a dyngodd yr ARGLWYDD wrth eich tadau am ei rhoddi iddynt, ^kfel dyddiau y nef-oedd ar y ddaear.

22 ¶ Canys os gan gadw y cedwch yr holl orchymynion hyn, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i chwi i'w gwneuthur, i garu yr ARGLWYDD eich DUW, i rodio yn ei holl ffyrdd ef, ac i lynu wrtho ef;

23 Yna y gyrr yr ARGLWYDD allan yr holl genhedloedd hyn o'ch blaen chwi, a chwi a feddiennwch genhedloedd mwy a chryfach na chwi.

24 ¹Pob man y sathro gwadn eich troed chwi arno, fydd eiddo chwi: ^mo'r anialwch, a Libanus, ac o'r afon, *sef* afon Euphrates, hyd y môr eithaf, y bydd eich terfyn chwi.

25 Ni saif gwr yn eich wyneb: eich arswyd a'ch ofn a rydd yr ARGLWYDD eich DUW ar wyneb yr holl dir yr hwn y sathroch arno, ⁿmegis y llefaroedd wrthych.

26 ¶ ^oWele, rhoddi yr ydwyf fi o'ch blaen chwi heddyw fendith a melldith:

27 ^pBendith, os gwrandêwch ar orchymynion yr ARGLWYDD eich DUW, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i chwi heddyw;

28 A ^qmelldith, oni wrandêwch ar orchymynion yr ARGLWYDD eich DUW, ond cilio o honoch allan o'r ffordd yr ydwyf fi yn ei gorchymyn i chwi heddyw, i fyned ar ol duwiau dieithr, y rhai nid adnabuoch.

29 Bydded gan hynny, pan ddygo yr ARGLWYDD dy DDUW di i'r tir yr ydwyf yn myned iddo i'w feddiannu, rodidi o honot ^ry fendith ar fynydd Garizim, a'r felldith ar fynydd Ebal.

30 Onid *yw* y rhai hyn o'r tu hwnt i'r Iorddonen, tu a'r lle y machluda yr haul, yn nhir y Canaaneaid, yr hwn sydd yn trigo yn y rhos ar gyfer Gilgal, ^sger llaw gwastadedd Moreh?

31 Canys myned yr ydych dros yr Iorddonen, i fyned i feddiannu y tir y mae yr ARGLWYDD eich DUW yn ei rodidi i chwi; a chwi a'i meddiennwch ac a breswyliwch ynddo.

32 Gwyliwch chwithau ^tam wneuthur yr holl ddeddfau a'r barnedig-aethau, y rhai yr ydwyf fi yn eu rhoddi o'ch blaen chwi heddyw.

PENNOD XII.

Cyn
CRIST
1451.

1 *Bod yn rhaid dinystrio pob lle y buasai deho-addoliaeth ynddo, 5 a chyrchu i'r lle a ddewisodd Duw i'w wasanaeth. 16, 23 Gwahardd gwaged. 17, 20, 26 Rhaid yw bwyttu pethau sanctaidd yn y lle sanctaidd. 19 Na wrthoder y Lefiad. 29 Nac ymoroler am gau-dduwiau.*

DYMA y deddfau a'r barnedig-aethau, y rhai a wyliwch ar eu gwneuthur, yn y tir a rydd ARGLWYDD DDUW dy dadau i ti i'w feddiannu, yr holl ddyddiau y byddoch fyw ar y ddaear.

2 ^aGan ddinystrio dinystriwch yr holl fannau, y rhai y gwasanaethodd y cenedloedd yr ydych chwi yn eu ²meddiannu eu duwiau ynddynt, ar y mynyddoedd uchel, ac ar y brynau, a than bob pren gwyrdilas.

3 ^bDrylliwch hefyd eu hallorau hwynt, a thorrwch eu colofnau hwynt, a llosgwch eu llwynau hwynt â thân, a thorrwch gerffiedig ddelwau eu duwiau hwynt, a dinystriwch eu henwau hwynt o'r lle hwnnw.

4 Na wnewch felly i'r ARGLWYDD eich DUW.

5 Ond y lle ^ca ddewisodd yr ARGLWYDD eich DUW o'ch holl lwythau chwi, i osod ei enw yno, ei drigfa ef a geisiwch, ac yno y deuwch:

6 A dygwch ^dyno eich poeth-offrymmau, a'ch aberthau, a'ch ^edegymmau, ac offrrwm dyrchafael eich llaw, eich addunedau hefyd, a'ch offrymmau gwirfodd, a chyntaf-anedig eich gwartheg a'ch defaid.

7 A bwyttêwch ^fyno ger bron yr ARGLWYDD eich DUW, a llawen-hêwch ym mhob dim y rhoddoch eich llaw arno, chwyechwi a'ch teuluoedd, yn yr hyn y'th fendithiodd yr ARGLWYDD dy DDUW.

8 Na wnewch yn ol yr hyn oll yr ydym ni yn ei wneuthur yma heddyw, pob un yn yr hyn *fyddo* uniawn yn ei olwg ei hun.

9 Canys ni ddaethoch hyd yn hyn i'r orphwysfa, ac i'r etifeddiaeth, yr hon y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei rhoddi i ti.

10 Ond pan eloch dros yr Iorddonen, a thrigo yn y tir yr hwn y mae yr ARGLWYDD eich DUW yn ei rodidi yn etifeddiaeth i chwi, a *phan* roddo lonydd i chwi oddi wrth eich holl elynion o amgylech, fel y preswylioch yn ddiogel:

11 Yna y bydd ^glle wedi i'r ARGLWYDD eich DUW ei ddewis iddo,

a pen. 7. 5.

2 Neu, etifeddu.

b Barn. 2. 2.

c 1 Bren. 8.
29.
2 Chron.
7. 12.

d Lef. 17. 3.

e ad. 17.
pen. 14. 22.
a 15. 19, 20.

f pen. 14. 26.

g 1 Bren. 8.
29.
Ps. 78. 68.

Cyn
CRIST
1451.

i beri i'w enw aros ynddo; yno y dygwch yr hyn oll yr ydwyf fi yn ei orchymyn i chwi; *sef* eich poeth-offrymmau, a'ch aberthau, eich degymmau, a dyrchafael-offrwm eich llaw, ³a'ch holl ddewis addunedau, y rhai a addunedoch i'r ARGLWYDD.

12 A llawenhêwch ger bron yr ARGLWYDD eich DUW; chwi, a'ch meibion, a'ch merched, a'ch gweision, a'ch morwynion, a'r Lefiad a fyddo yn eich pyrth chwi: canys ¹nid oes iddo ran nac etifeddiaeth gyd â chwi.

13 Gwylia arnat rhag poeth-offrymmu o honot dy boeth-offrymmau ym mhob lle a'r a welych:

14 Ond yn y lle a ddewiso yr ARGLWYDD o fewn un o'rh lwythau di, yno yr offrymni dy boeth-offrymmau, ac y gwnei yr hyn oll yr ydwyf fi yn ei orchymyn i ti.

15 Er hynny ti a gei ladd a bwytta cig yn ol holl ddymuniant dy galon, yn ol bendith yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hon a rydd efe i ti, yn dy holl byrth: ¹yr aflan a'r glân a fwyty o hono, megis o'r iwrch a'r carw.

16 ^kOnd na fwyttêwch y gwaed; ar y ddaear y tywelltewch ef fel dwfr.

17 ¶ Ni elli fwytta o fewn dy byrth ddegfed dy ŷd, na'th win, na'th olew, na chyntaf-anedig dy wartheg, na'th ddefaid, na'th holl addunedau y rhai a addunech, na'th offrymmau gwirfodd, na dyrchafael-offrwm dy law:

18 Ond o flaen yr ARGLWYDD dy DDUW y bwyttêi hwynt, yn y lle a ddewiso yr ARGLWYDD dy DDUW; ti, a'th fab, a'th ferch, a'th was, a'th forwyn, a'r Lefiad a fyddo yn dy byrth di: llawenycha ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW yn yr hyn oll yr estynech dy law arno.

19 ¹Gwylia arnat rhag gadael y Lefiad, ⁴tra fyddech byw ar y ddaear.

20 ¶ Pan helaetho yr ARGLWYDD dy DDUW dy derfyn di, ^mmegis y dywedodd wrthyf, os dywedi, Bwyttâf gig, (pan ddymuno dy galon fwytta cig,) yn ol holl ddymuniad dy galon y bwyttêi gig.

21 Os y lle a ddewisodd yr ARGLWYDD dy DDUW i roddi ei enw ynddo, fydd pell oddi wrthyf; yna lladd o'th wartheg, ac o'th ddefaid, y rhai a roddodd yr ARGLWYDD i ti, megis y gorchymynais i ti, a bwytta o fewn dy byrth wrth holl ddymuniad dy galon.

22 ⁿEtto fel y bwyttêir yr iwrch a'r

carw, felly y bwyttêi ef: yr aflan a'r glân a'i bwyty yn yr un ffunud.

23 ^oYn unig ⁵bydd sier na fwyttêch ^py gwaed: canys y gwaed yw yr einioes; ac ni chei fwytta yr einioes ynghyd â'r cig.

24 Na fwytta ef; ar y ddaear y tywellti ef fel dwfr.

25 Na fwytta ef; fel y byddo daioni i ti, ac i'th feibion ar dy ol, pan wnelych yr uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD.

26 Etto cymmer dy gyssegredig bethau y rhai sydd gennyf, a'th addunedau, a thyred i'r lle a ddewiso yr ARGLWYDD.

27 Ac ¹offrymma dy boeth-offrwm, (y cig a'r gwaed,) ar allor yr ARGLWYDD dy DDUW: a gwaed dy aberthau a dywelltir wrth allor yr ARGLWYDD dy DDUW; a'r cig a fwyttêi di.

28 Cadw a gwranddo yr holl eiriau hyn yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i ti; fel y byddo daioni i ti, ac i'th feibion ar dy ol byth, pan wnelych yr hyn sydd dda ac uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD dy DDUW.

29 ¶ Pan ddinystrio yr ARGLWYDD dy DDUW y cenedloedd, y rhai yr wyt ti yn myned attynt i'w meddiannu, o'th flaen di, a ⁶dyfod o honot yn eu lle hwynt, a phreswyllo yn eu tir hwynt:

30 Gwylia arnat rhag ymfaglu o honot ar eu hol hwynt, wedi eu dinystrio hwynt o'th flaen di; a rhag ymorol am eu duwiau hwynt, gan ddywedyd, Pa fodd y gwasanaethodd y cenedloedd hyn eu duwiau? myfi a wnaif felly hefyd.

31 Na wna di felly i'r ARGLWYDD dy DDUW: canys pob ffeidd-dra ⁷yr hwn oedd gas gan yr ARGLWYDD, a wnaethant hwy i'w duwiau: canys ^aeu meibion hefyd a'u merched a losgasant yn tân i'w duwiau.

32 Pob gair yr wyf fi yn ei orchymyn i chwi, edrychwch am wneuthur hynny: ¹na chwanega atto, ac na thyn oddi wrtho.

PENNOD XIII.

1 Y rhai a hudo i ddelw-addoliaeth, 6 er nesed a fônt i ti, 9 rhaid yw eu llabyddio. 12 Nad arbeder y dinasoedd lle y bo gau-dduwiaeth.

PAN godo yn dy fysg di brophwyd, neu freuddwydydd breuddwyd, (a rhoddi i ti arwydd neu ryfeddod,

2 A dyfod i ben o'r ^aarwydd neu y rhyfeddod a lefarodd efe wrthyf,)

Cyn
CRIST
1451.

^o ad. 16.
⁵ Heb. ym-
gryfhed.
^p Lef. 17.
11, 14.

¹ Lef. 1. 5,
9, 13.

⁶ Heb.
meddian-
nu, neu,
etifeddiu
o honot
hwynt.
^p pen. 7. 18.

⁷ Heb. yr
Arglwydd,
yr hwn
oedd gas
ganodd.

¹ Lef. 18. 21.
a 20. 2.
pen. 18. 10.
Jer. 32. 35.

^a pen. 4. 2.

^a Edrych
pen. 18. 22.
Jer. 28. 9.
Matt. 7. 22.

³ Heb. a
holl ddewis
eich add-
unedau.

^h pen. 10. 9.

¹ ad. 22.

^k Gen. 9. 4.
Lef. 7. 26.
a 17. 10.
pen. 15. 23.

¹ pen. 14. 27.

⁴ Heb.
dy holl
ddyddiau.

^m Gen. 15.
18. a 28. 14.
pen. 11. 24.
a 19. 8.

ⁿ ad. 15.

Cyn
CRIST
1451.Cyn
CRIST
1451.

gan ddywedyd, Awn ar ol duwiau dieithr, (y rhai nid adwaenost,) a gwasanaethwn hwynt;

3 Na wrando ar eiriau y prophwyd hwnnw, neu ar y breuddwydydd breuddwyd hwnnw: canys yr ARGLWYDD eich DUW sydd yn eich^b profi chwi, i wybod a ydych yn eiriau yr ARGLWYDD eich DUW a'ch holl galon, ac a'ch holl enaid.

4 Ar ol yr ARGLWYDD eich DUW yr ewch, ac ef a ofnwch, a'i orchymynion ef a gedwch, ac ar ei lais ef y gwrandêwch, ac ef^a a wasanaethwch, ac wrtho ef y glynwch.

5 A'r^d prophwyd hwnnw, neu y breuddwydydd breuddwyd hwnnw, a roddir i farwolaeth; canys llefarodd² i'ch troi *chwi* oddi wrth yr ARGLWYDD eich DUW, yr hwn a'ch dug chwi allan, o dir yr Aipht, ac a'ch gwaredodd³ chwi o dŷ y caethiwed, i'w wthio di allan o'r ffordd, yr hon y gorchymynodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti rodio ynddi. ^eFelly y tynni ymaith y drwg o'th fysg.

6 ¶^f Os dy frawd, mab dy fam, neu dy fab dy hun, neu dy ferch, neu^g wraig dy fynwes, neu dy gyfaill, yr hwn *sydd* fel dy enaid dy hun, a'th annog yn ddirgel, gan ddywedyd, Awn a gwasanaethwn dduwiau dieithr, y rhai nid adnabuost ti, na'th dadau;

7 *Sef rhai* o dduwiau y bobl *sydd* o'ch amgylch chwi, yn agos attat, neu ym mhell oddi wrthyt, o *un* cwr i'r tir hyd gwr *arall* y tir:

8 Na chysynia âg ef, ac na wrando arno, ac nac arbeded dy lygad ef, ac nac eiriach ef, ac na chela arno:

9 Ond^h gan ladd lladd ef; byddedⁱ dy law di arno ef yn gyntaf, i'w roddi i farwolaeth, a llaw yr holl bobl wedi hynny.

10 A llabyddia ef â meini, fel y byddo marw: canys ceisiodd dy wthio di oddi wrth yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn a'th ddug di allan o dir yr Aipht, o dŷ y³ caethiwed.

11 A^k holl Israel a glywant, ac a ofnant, ac ni chwanegant wneuthur y fath beth drygionus a hyn yn dy blith.

12 ¶ Pan glywech am un o'th ddinasoedd, y rhai y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu rhoddi i ti i drigo ynddynt, gan ddywedyd,

13 Aeth dynion, meibion⁴ y fall, allan o'th blith, a gyrrasant drigolion eu dinas, gan ddywedyd, Awn,

gwasanaethwn dduwiau dieithr, y rhai nid adnabuoch;

14 Yna ymofyn, a chwilia, a chais yn dda: ac wele, *os* gwirionedd *yw*, a bod yn sicr wneuthur y ffeidd-dra hyn yn dy fysg;

15 Gan daro taro drigolion y ddinas honno â min y cleddyf; ^m difroda hi, a'r rhai oll a *fyddant* ynddi, a'i hanifeiliaid hefyd, â min y cleddyf.

16 A'i holl yspail hi a gesgli i ganol ei heol hi, ac a losgi y ddinas a'i holl yspail hi yn gwbl, i'r ARGLWYDD dy DDUW, â tân: felly bydded yn garnedd byth; nac adeilader hi mwy.

17 Acⁿ na lyled wrth dy law di ddim o'r⁵ diofryd-beth: fel y dychwelo yr ARGLWYDD oddi wrth angerdd ei ddig, ac y rhoddo i ti drugaredd, ac y tosturio wrthyt, ac y'th amlhao, megis y tyngodd wrth dy dadau:

18 Pan wrandawech ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, ^o gan gadw ei holl orchymynion ef, y rhai yr wyf fi yn *eu* gorchymyn i ti heddyw, gan wneuthur *yr hyn sydd* uniawn yng ngolwg yr ARGLWYDD dy DDUW.

PENNOD XIV.

1 Na ddylai plant Duw mo'u hanffurfio eu hunain wrth alaru. 3 Pa beth a ellir, a pha beth nis gellir ei fwyta, 4 o anifeiliaid, 9 o bysgod, 11 o adar. 21 Ni ellir bwyta yr hyn a fo farw ei hun. 22 Degymmau gwasanaeth Duw. 23 Y degymmau a'r cyntaf-anedig i ymlawenythu ger bron yr Arglwydd. 28 Degwm y drydedd flwyddyn yn ehuseu.

PLANT *ydych* chwi i'r ARGLWYDD eich DUW: ^a na thorwrch mo honoch eich hunain, ac na wnewch foelni rhwng eich llygaid, dros y marw.

2 ^b Canys pobl sanctaidd *wyt* ti i'r ARGLWYDD dy DDUW, a'r ARGLWYDD a'th ddewisodd di i fod yn bobl unig iddo ef, o'r holl bobloedd *sydd* ar wyneb y ddaear.

3 ¶ Na fwyta ddim ffaidd.

4 ^c Dyma yr anifeiliaid a fwyttêwch: eidion, llwdn dafad, a llwdn gafr,

5 Y carw, a'r iwrch, a'r llwdn hydd, a'r bwch gwylt, a'r² unicorn, a'r³ ŷch gwylt, a'r afr wylt.

6 A phob anifail yn hollti yr ewin, ac yn fforchogi hollt y ddwy ewin, ac yn enoi cil, ym mysg yr anifeiliaid; hwnnw a fwyttêwch.

7 Ond hyn ni fwyttêwch, o'r rhai a gnoant y cil, neu a holltant yr ewin yn fforchog: y camel, a'r ysgyfarn-

m Lef. 27. 23.
Jos. 6. 17.

n pen. 7. 26.

5 Neu,
peth melli-
dgedig.o pen. 12.
25, 32.a Lef. 19. 23.
a 21. 5.
Jer. 16. 6.
a 41. 5.
a 47. 5.
1 Thes. 4. 13.b pen. 7. 6.
a 26. 18.o Lef. 11.
2, &c.2 Heb.
dishon.
3 bual.b pen. 8. 2.
Edrych
Matt. 24.
24.
1 Cor. 11.
19.
2 Thes. 2.
11.
Dat. 13. 14.

c pen. 10. 20.

d pen. 18. 20.
Jer. 14. 15.
Zech. 13. 3.2 Heb. dy-
chwiliad
yn erbyn
yr Ar-
glwydd.e pen. 22. 21,
22, 24.
1 Cor. 5. 13.

f pen. 17. 2.

g Edrych
Gen. 16. 5.
pen. 28. 54.
Diar. 5. 20.
Mic. 7. 5.

h pen. 17. 7.

i Act. 7. 58.

j Heb.
caethion.
k pen. 17. 13.l 1 Ioan 2.
19.
Jud. 19.m Neu,
Belial,
Edrych
Barn. 19.
22.n Sam. 2.
12. a 25, 25.
2 Cor. 6. 15.

Cyn
CRIST
1451.

og, a'r gwningen: er bod y rhai hyn yn cnoi eu cil, am nad ydynt yn fforchogi yr ewin, aflan *ydynt* i chwi.

8 Yr hwch hefyd, er ei bod yn fforchogi yr ewin, ac heb *gnoi* cil, aflan *yw* i chwi: na fwyttêwch o'u cig hwynt, ac ^a na chyffyrddwch â'u burgyn hwynt.

9 ¶ ^e Hyn a fwyttêwch o'r hyn oll *sydd* yn y dyfroedd: yr hyn oll *sydd* iddo esgyll a chên a fwyttêwch.

10 A'r hyn oll nid *oes* iddo esgyll a chên, ni fwyttêwch: aflan *yw* i chwi.

11 ¶ Pob aderyn glân a fwyttêwch.

12 A dyma y rhai ni fwyttêwch o honynt: yr eryr, a'r wýdd-walch, a'r fôr-wennol,

13 A'r bod, a'r barcut, a'r fwltur yn ei rhyw,

14 A phob cigfran yn ei rhyw,

15 A chyw yr estrys, a'r fran nos, a'r gog, a'r hebog yn ei ryw,

16 Aderyn y cyrph, a'r dylluan, a'r gogfran,

17 A'r pelican, a'r biogen, a'r fulfran,

18 A'r ciconia, a'r crêr yn ei ryw, a'r gornchwigl, a'r ^fystlum.

19 A ^gphob ymlusgiad asgellog *sydd* aflan i chwi: na fwyttâer hwynt.

20 Pob ehediad glân a fwyttêwch.

21 ¶ Na fwyttêwch ddim a fo marw ei hun: dod ef i'r dieithr *fyddo* yn dy byrth, a bwyttâed ef; neu gwerth ef i'r dieithr: canys pobl sanctaidd *ydwyt* i'r ARGLWYDD dy DDUW.

^h Na ferwa fyn yn llaeth ei fam.

22 ⁱ Gan ddegymmu degymma holl gynnrych dy had, *sef* ffrwyth dy faes, bob blwyddyn.

23 A bwytta ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, yn y lle a ddewiso: efe i drigo o'i enw ef ynddo, ^k ddegwm dy *yd*, dy win, a'th olew, a chyntaf-anedig dy wartheg, a'th ddefaid; fel y dysgech ofni yr ARGLWYDD dy DDUW bob amser.

24 A phan fyddo y ffordd ry hir i ti, fel na ellych ei ddwyn ef, *neu* os y lle fydd ym mhell oddi wrthyt, yr hwn a ddewiso yr ARGLWYDD dy DDUW i osod ei enw ynddo, pan y'th fendithio yr ARGLWYDD dy DDUW:

25 Yna dod *ei werth* yn arian; a rhwym yr arian yn dy law, a dos i'r lle a ddewiso yr ARGLWYDD dy DDUW:

26 A dod yr arian am yr hyn oll a ⁴chwennycho dy galon; am wartheg, neu am ddefaid, neu am win, neu am ddiod gref, neu am yr hyn oll a ddy-muno dy galon: a bwytta yno ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, a llawenycha di, a'th deulu.

27 A'r ^lLefiad yr hwn *fyddo* yn dy byrth, na wrthod ef: am ^mnad *oes* iddo na rhan nac etifeddiaeth gyd â thi.

28 ¶ ⁿ Ym mhen tair blynedd y dygi allan holl ddegwm dy gnwd y flwyddyn honno: a dyro *ef* i gadw o fewn dy byrth.

29 A'r Lefiad, (am ^onad *oes* iddo ran nac etifeddiaeth gyd â thi,) a'r dieithr, a'r amddifiad, a'r weddw, y rhai *fydd* yn dy byrth di, a ddeuant, ac a fwyttânt, ac a ddigonir; fel ^py'th fendithio yr ARGLWYDD dy DDUW ym mhob gwaith a wnelych â'th law.

PENNOD XV.

1 *Y seithfed flwyddyn yn flwyddyn gollyngdod i'r tlodion: 7 etto nas dylai rwystro-benthycio neu roddi. 12 Gwas o Hebreadd, 16 oddi eithr iddo fod yn anfoddllawn i ymadael, sydd raid ei ollwng ymaith yn rhydd y seithfed flwyddyn; ond nid yn waglaw. 19 Rhaid yw cysegro pob gwrryw cyntaf-anedig o'r anifeiliaid i'r Arglwydd.*

YM mhen ^apob saith mlynedd y gwna oll yngdod.

2 A dyma wedd y gollyngdod. Gollynged pob ²echwynwr i'w gymmydog yn rhydd ei echwyn a echwynodd efe: na fynned *hynny* drachefn gan ei gymmydog, neu ei frawd; canys cyhoeddwyd gollyngdod yr ARGLWYDD.

3 ^b Ti a elli fynnu drachefn gan y dieithr; ond gollynged dy law yn rhydd *yr hyn* sydd i ti gyd â'th frawd:

4 ³ Megis na byddo o honot ti gaddottyn: canys yr ARGLWYDD gan fendithio a'th fendithia di, yn y tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti yn etifeddiaeth i'w feddiannu;

5 Yn unig os gan wrandaw y gwrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, gan gadw a gwneuthur yr holl orchymynion yma, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i ti heddyw.

6 Canys yr ARGLWYDD dy DDUW a'th fendithia, megis y llefarodd wrthyt, fel ^cy benthyciech i genhedloedd lawer, ac na fenthyciech di *ganddynt*; ti hefyd a arglwydd-

⁴ Heb. ofyno dy galon gennyf.

¹ pen. 12. 19.

^m Num. 18. 20.

[•] pen. 18. 1.

ⁿ pen. 26. 12.

[•] ad. 27.

^p Edrych Mal. 3. 10.

^a Exod. 21. 2. a 23. 10.

[•] Lef. 25. 3, 4.

² Heb. meistri echwyn ei law.

^b Edrych pen. 23. 20.

³ Ond pan na byddo.

^c pen. 23. 12, 14.

Cyn
CRIST
1451.

iaethi ar genhedloedd lawer, ac nid arglwyddiaethant hwy arnat ti.

7 ¶ Os bydd yn dy fysg di un o'th frodyr yn dlawd o fewn un o'th byrth, yn dy dir yr hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti, na chaleda dy galon, ac na chau dy law oddi wrth dy frawd tlawd:

8 ^d Ond gan agoryd agor dy law iddo, a chan fentyhccio bentyhccia ddigon i'w angen ef, *yr hyn* fyddo arno ei eisieu.

9 Gwylia arnat, rhag bod yn dy galon ⁴ddrwg ⁵feddwl i ddywed-
yd, Agos yw y seithfed flwyddyn, blwyddyn y gollyngdod; a bod dy ^elygad yn ddrwg yn erbyn dy frawd tlawd, rhag rhoddi iddo, a llefain o hono ef ar yr ARGLWYDD rhagot, a'i fod yn bechod i ti.

10 Gan roddi dod iddo, ac na fydded drwg gan dy galon pan roddych iddo: canys o achos y peth hyn y'th fendithia yr ARGLWYDD dy DDUW yn dy holl waith, ac yn yr hyn oll y dodych dy law arno.

11 Canys ^fni dderfydd y tlawd o ganol y tir: am hynny yr ydwyf fi yn gorchymyn i ti, gan ddywedyd, Gan agoryd agor dy law i'th frawd, i'th anghenus ac i'th dlawd, yn dy dir.

12 ¶ ^g Os gwerthir dy frawd, Hebreadd, neu Hebrëes, i ti, a'th wasanaethu chwe blynedd; y seithfed flwyddyn gollwng ef yn rhydd oddi wrthyt.

13 A phan ollyngech ef yn rhydd oddi wrthyt, na ollwng ef yn wag:

14 Gan lwytho llwytha ef o'th braidd, ac o'th ysgubor, ac o'th winwryf: *o'r hyn* y'th fendithiodd yr ARGLWYDD dy DDUW, dod iddo.

15 A chofia mai gwas fuost yn nhir yr Aipht, a'th waredu o'r ARGLWYDD dy DDUW: am hynny yr ydwyf yn gorchymyn y peth hyn i ti heddyw.

16 Ond os dywed wrthyt, Nid âf allan oddi wrthyt; am ei fod yn dy hoffi di a'th dŷ; o herwydd bod yn dda arno ef gyd â thi:

17 ^h Yna cymmer fynawyd, a dod trwy ei glust ef, ac yn y ddor; a bydded *yn* was i ti byth: felly hefyd y gwnei i'th forwyn.

18 Na fydded caled gennyt ei ollwng ef yn rhydd oddi wrthyt, canys gwasanaethodd di werth ⁱ dau gyflog gweinidog, chwe blynedd:

a'r ARGLWYDD dy DDUW a'th fendithia yn yr hyn oll a wnelych.

19 ¶ ^k Pob cyntaf-anedig yr hwn a enir o'th wartheg, neu o'th ddefaid, yn wryw, a gyssegr di i'r ARGLWYDD dy DDUW: na weithia â chyntaf-anedig dy ychain, ac na chneifia gyntaf-anedig dy ddefaid.

20 ^l Ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW y bwyttêi ef bob blwyddyn, yn y lle a ddewisio yr ARGLWYDD, ti a'th deulu.

21 ^m Ond os bydd anaf arno, os cloff neu ddall fydd, *neu arno* ryw ddrwg anaf *arall*; na abertha ef i'r ARGLWYDD dy DDUW.

22 O fewn dy byrth y bwyttêi ef: *y'r arian* a'r glân ynghyd *a'i bwytty*, megis yr iwrch, ac megis y carw.

23 ⁿ Etto na fwytta ei waed ef; tywallt hwnnw ar y ddaear fel dwfr.

PENNOD XVI.

1 Gwyl y Pasc, 9 yr wythnosau, 13 y pebyll. 16 Rhaid i bob gerryw offrum, yn ol ei allu, ar y tair gwyl hyn. 18 Am farnoyr a barn gyfiawn. 21 Gwahardd llwynau a delwau.

CADW ^a y mis Abib, a chadw Basc i'r ARGLWYDD dy DDUW: canys ^b o fewn y mis Abib y dug yr ARGLWYDD dy DDUW di allan o'r Aipht, ^c o hyd nos.

2 Abertha dithau yn Basc i'r ARGLWYDD dy DDUW, o ddefaid a ^d gwartheg, yn ^e y lle a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW i drigo o'i enw ef yno.

3 ^f Na fwytta fara lefeinllyd gyd âg ef: saith niwrnod y bwyttêi gyd âg ef fara croyw, *sef* bara cystudd: (canys ar firwst y daethost allan o dir yr Aipht:) fel y cofiech ddydd dy ddyfodiad allan o dir yr Aipht holl ddyddiau dy einioes.

4 ^g Ac na weler gennyt surdoes yn dy holl derfynau saith niwrnod; ac ^h nac arhêd dros nos hyd y bore *ddim* o'r cig a aberthaist yn yr hwyr, ar y dydd cyntaf.

5 Ni elli ² aberthu y Pasc o fewn yr un o'th byrth, y rhai y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu rhoddi i ti:

6 Ond yn y lle a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW i drigo o'i enw ef ynddo; yno yr aberthi y Pasc yn yr hwyr, ar fachludiad haul, y pryd y daethost allan o'r Aipht.

7 Yna y rhosti, ac y bwyttêi ef, yn y lle a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW: a'r bore y dychweli, ac yr âi i'th babellau.

Cyn
CRIST
1451.

^k Exod. 13.
2. a 34. 19.
Lef. 27. 26.
Num. 3. 13.

^l pen. 12. 7.
17. a 14. 23.
a 16. 11, 14.

^m Lef. 22.
20.
pen. 17. 1.

ⁿ pen. 12. 15.

^o pen. 12.
16, 23.

^a Exod. 12.
2, &c.

^b Exod. 13.
4.

^c Exod. 12.
29, 42.

^d Num. 28.
19.
^e pen. 12. 5.

^f Exod. 12.
15, 19.
a 34. 18.

^g Exod. 34.
25.

^h Exod. 12.
10.

² Neu, *ladd*.

^d Matt. 5.
42.
Luc 6. 34,
35.

⁴ Heb.
Bethal.
⁵ Heb. air.

^e pen. 28.
54, 56.
Diar. 23. 6.
a 28, 22.
Matt. 20.
15.

^f Matt. 26.
11.
Ioan 12. 8.

^g Exod. 21.
2.
Jer. 34. 14.

^h Exod. 21.
6.

ⁱ Edrych
Es. 16. 14.
a 21. 16.

Cyn
CRIST
1451.* Heb.
gwaahard-
iad.
1 Exod. 23.
16. a 34. 22.
Lef. 23. 15.
Num. 23.
26.

8 Chwe diwrnod y bwyttêi fara croyw: ac ar y seithfed dydd *y mae* uchel-wyl i'r ARGLWYDD dy DDUW; ni chei wneuthur gwaith *ynddo*.

9 ¶¹ Cyfrif i ti saith wythnos: pan ddechreu y crymman ar yr *ŷd*, y dechreui rifo y saith wythnos.

10 A chadw wyl yr wythnosau i'r ARGLWYDD dy DDUW, âg offrwm gwirfodd dy law, yr hwn a roddi, megis y'th fendithio yr ARGLWYDD dy DDUW.

11 A llawenycha ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, ti, a'th fab, a'th ferch, a'th was, a'th forwyn, a'r Lefiad *a fyddo* o fewn dy byrth, a'r dieithr, a'r amddifad, a'r weddw, *sydd* yn dy fysg, yn y lle a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW i drigo o'i enw ef *ynddo*.

12 Cofia hefyd mai caethwas fuost yn yr Aipht: a chadw a gwna y deddfau hyn.

* Exod. 23.
16.
Lef. 23. 34.
Num. 29.
12.

13 ¶^k Cadw i ti wyl y pebyll saith niwrnod, wedi i ti gasglu dy *ŷd* a'th win.

4 Heb. *lawr-
dyrnu, a'th
winorif.*
1 Neh. 8.
9, &c.

14 A¹ llawenycha yn dy wyl, ti, a'th fab, a'th ferch, a'th was, a'th forwyn, a'r Lefiad, a'r dieithr, a'r amddifad, a'r weddw, y rhai *fyddant* o fewn dy byrth.

15 Saith niwrnod y cedwi wyl i'r ARGLWYDD dy DDUW, yn y lle a ddewisio yr ARGLWYDD: canys yr ARGLWYDD dy DDUW a'th fendithia yn dy holl gnwd, ac yn holl waith dy ddwyllaw; am hynny bydd di-thau lawen.

m Exod. 23.
14. 17.
a 34. 23.

16 ¶^m Tair gwaith yn y flwyddyn yr ymddengys pob gwrryw o honot o flaen yr ARGLWYDD dy DDUW, yn y lle a ddewisio efe; ar wyl y bara croyw, ac ar wyl yr wythnosau, ac ar wyl y pebyll: ond ⁿ nac ymddangosed neb o flaen yr ARGLWYDD yn waglaw.

n Exod. 23.
15. a 34. 20.

17 Pob un yn ol rhodd ei law, yn ol bendith yr ARGLWYDD dy DDUW yr hon a roddes efe i ti.

o 1 Chron.
23. 4.
a 26. 29.
2 Chron.
19. 8.

18 ¶^o Gwna i ti farnwyr a blaen-orion yn dy holl byrth, y rhai y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu rhoddi i ti trwy dy lwythau; a barnant hwy y bobl *â* barn gyfiawn.

p Exod. 23.
2. 6.
Lef. 19. 15.
Diar. 17. 8.
23.
Preg. 7. 7.
5 Neu.
achosion.

19 ^p Na *ŵyra* farn, *ac* na chydnebydd wynebau; na dderbyn wobwr chwaith: canys gwobr a ddalla lygiaid y doethion, ac a *ŵyra* ^e eiriau y cyfiawn.

20 Cyfiawnder, cyfiawnder a ddi-lyni; fel y byddych fyw, ac yr eti-

feddych y tir yr hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti.

21 ¶ Na phlanna i ti lwyn o neb rhyw goed ger llaw allor yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hon a wnei i ti.

22 ^a Ac na chyfod i ti ^e golofn; yr hyn sydd gas gan yr ARGLWYDD dy DDUW.

Cyn
CRIST
1451.q Lef. 26. 1.
6 delw.

PENNOD XVII.

1 Rhaid yw bod y pethau a offrymmir yn *ddianaf*. 2 Rhaid yw llaed deh-waddolwyr. 8 Ymrafaelion caled a fernir gan yr offeiriad *a'r* barnwyr. 12 Yr hwn a ddystyro y cyfryw farn, a roddir i farwolaeth. 14 Dewisiad, 16 a dyledswydd brenhin.

NAC ^a abertha i'r ARGLWYDD dy DDUW *ŷch* neu ² ddafad y byddo arno anaf, *neu* ddim gwrthuni: canys casbeth yr ARGLWYDD dy DDUW *yw* hynny.

a pen. 15. 21.
Mud. 1. 8.
2 Neu, *afr*.

2 ¶^b Pan gaffer yn dy blith di, o fewn un o'th byrth y rhai y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu rhoddi i ti, wr neu wraig a wnaeth ddyrgioni y'ngolwg yr ARGLWYDD dy DDUW, gan droseddu ei gyfammod ef,

b pen. 13. 6.

3 Ac a aeth ac a wasanaethodd dduwiau dieithr, ac a ymgrymmodd iddynt, i'r *haul*, neu i'r lleuad, neu i holl lu y nefoedd, yr hyn ni orchymynais;

c pen. 4. 19.
Job 31. 26.

4 Pan ddangoser i ti, a chlywed o honot, yna cais yn dda: ac wele, os gwirionedd *yw*, a bod yn sicr wneuthur y ffieidd-dra hyn yn Israel;

5 Yna dwg allan y gwr hwnnw, neu y wraig honno, a wnaethant y peth drygionus hyn, i'th byrth, *sef* y gwr neu y wraig, a ^d llabyddia hwynt *â* meini, fel y byddont feirw.

d Lef. 24.
14. 16.

6 ^e Wrth dystiolaeth dau o dystion, neu dri o dystion, y rhoddir i farwolaeth yr hwn a fyddo marw: na rodder ef i farwolaeth wrth dystiolaeth un tyst.

e Num. 35.
30.
pen. 19. 15.
Matt. 18.
16.
Ioan 8. 17.
2 Cor. 13. 1.
1 Tim. 5.
19.
Heb. 10. 28.
f pen. 13. 9.

7 ^f Llaw y tystion a fydd arno yn gyntaf i'w farwolaethu ef, a llaw yr holl bobl wedi hynny: ^g a thi a dynni ymaith y drwg o'th blith.

g pen. 13. 5.

8 ¶^h Os bydd peth mewn barn yn rhy galed i ti, ⁱ rhwng gwaed a gwaed, rhwng hawl a hawl, neu rhwng ³ pla a phla, *mewn* pethau ymrafaelus o fewn dy byrth; yna cyfod, a dos i fynu i'r lle a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW:

h 2 Chron.
19. 10.
Hag. 2. 11.
Mal. 2. 11.
i Edrych
Exod. 21.
13. 20. 22.
28. a 22. 2.
Num. 35.
11. 16. 19.
pen. 19. 4.
10.

9 A ^k dos at yr offeiriad y Lefiaid, ac ¹ at y barnwr a fyddo yn y dyddiau hynny, ac ymofyn; a hwy a ddangosant i ti reol y farnedigaeth.

3 dyrnod.
k Edrych
Jer. 18. 18.
1 pen. 19. 17.

Cyn
CRIST
1451.

10 A gwna yn ol rheol y gair a ddangosant i ti, o'r lle hwnnw a ddewisio yr ARGLWYDD; ac edrych am wneuthur yn ol yr hyn oll a ddysgant i ti.

11 Yn ol rheol y gyfraith a ddysgont i ti, ac yn ol y farn a ddywedont i ti, y gwnei: na chilia oddi wrth y peth a ddangosont i ti, i'r tu dehau nac i'r tu aswy.

m Hos. 4. 4.

12 ^m A'r gwr a wnel mewn rhyfyg, heb wrandaw ar yr offeiriad sydd yn sefyll yno i wasanaethu yr ARGLWYDD dy DDUW, neu ar y barnwr; yna rhodder i farwolaeth y gwr hwnnw: a thyn ymaith y drwg o Israel.

13 A'r holl bobl a glywant, ac a ofnant; ac ni ryfngant mwy.

n1 Sam. 8. 5.

14 ¶ Pan ddelych i'r tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti, a'i feddiannu, a thrigo ynddo, os dywedi, "Gosodaf arnaf frenhin, megis yr holl genhedloedd sydd o'm hamgylch:

o Edrych
1 Sam. 9.
15. a 10. 24.
a 16. 12.
1 Chron.
22. 10.

15 Gan osod gosod arnat yn frenhin o'yr hwn a ddewisio yr ARGLWYDD dy DDUW: 'o blith dy frodyr y gosodi arnat frenhin; ni elli roddi arnat wr dieithr yr hwn nid *yw* frawd i ti.

p Jer. 30. 21.

q 1 Bren. 4.
26. a 10.
26. 28.r Es. 31. 1.
Ezec. 17. 15.s Exod. 13.
17.
Num. 14.
3. 4.t pen. 28. 68.
Hos. 11. 5.u Edrych
Jer. 42. 15.v Edrych
1 Bren. 11.
3. 4.

16 Ond nac amlhâed iddo 'feirch, ac na 'ddychweled efe y bobl i'r Aipht i amlhâu meirch; gan i'r 'ARGLWYDD ddywedyd wrthyh, 'Na chwanegwch ddychwelyd y ffordd honno mwy.

x Edrych
2 Bren.
22. 8.

17 Ac nac amlhâed iddo wragedd, fel "na w'yro ei galon; ac nac amlhâed arian ac aur lawer iddo.

y Jos. 1. 8.

18 A phan eisteddo ar deyrn-gadair ei frenhiniaeth, ysgrifenedd iddo gopi o'r gyfraith hon mewn llyfr, allan 'o'r *hwn* sydd ger bron yr offeiriad y Lefiaid.

19 A 'bydded gyd âg ef, a darlled arno holl ddyddiau ei fywyd: fel y dysgo ofni yr ARGLWYDD dy DDUW, i gadw holl eiriau y gyfraith hon, a'r deddfau hyn, i'w gwneuthur hwynt:

20 Fel na ddyrchafu ei galon uwch law ei frodyr, ac na chilio oddi wrth y gorchymyn, i'r tu dehau nac i'r tu aswy: fel yr estyno ddyddiau yn ei frenhiniaeth, efe a'i feibion yng nghanol Israel.

PENNOD XVIII.

1 Yr Arglwydd *yw* etifeddiaeth yr offeiriad a'r Lefiaid. 3 Defod yr offeiriad. 8 Rhan y Lefiaid. 9 Rhaid *yw* gochelyd ffeidd-dra y genhedloedd. 15 Rhaid *yw* gwerandaw ar Grist y Prophwyd. 20 Rhoddi y prophwyd rhyfygus i farwolaeth.

*NI bydd i'r offeiriad, i'r Lefiaid, i holl lwyth Lefi, ran nac etifeddiaeth ynghyd âg Israel: ebyrth tanllyd yr ARGLWYDD, a'i etifeddiaeth ef, ^ba fwyttânt hwy.

2 Am hynny etifeddiaeth ni bydd iddynt ym mhlith eu brodyr: yr ARGLWYDD *yw* eu hetifeddiaeth hwy, megis ag y dywedodd wrthynt.

3 ¶ A hyn fydd defod yr offeiriad oddi wrth y bobl, oddi wrth y rhai a aberthant aberth, *pa un bynnag* ai eidion ai dafad; 'rhoddant i'r offeiriad yr ysgwyddog, a'r ddwy ên, a'r botten.

Cyn
CRIST
1451.a Num. 18.
20.
pen. 10. 9.
b 1 Cor. 9.
13.

4 ^a Blaen-ffrwyth dy *yd*, dy win, a'th olew, a blaen-ffrwyth cnaif dy ddefaid, a roddi iddo ef.

d Num. 18.
12, 24.

5 Canys 'dewisodd yr ARGLWYDD dy DDUW ef o'th holl lwythau di, i sefyll i wasanaethu yn enw yr ARGLWYDD, efe a'i feibion yn dragywydd.

e Exod. 28. 1.
Num. 3. 10.

6 ¶ A phan ddelo Lefiaid o un o'th byrth di yn holl Israel, lle y byddo efe yn ymdaith, a dyfod â holl ddymuniaid ei galon i'r lle a ddewisio yr ARGLWYDD;

7 Yna gwasanaethed efe yn enw yr ARGLWYDD ei DDUW, megis ei holl frodyr y Lefiaid, y rhai sydd yn sefyll yno ger bron yr ARGLWYDD.

8 Rhan am ran a fwyttânt, heb law gwerth yr hyn sydd yn dyfod oddi wrth ei dadau.

9 ¶ Pan elych di i'r tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti, na ddysg wneuthur yn ol ffeidd-dra y genhedloedd hynny.

10 Na chaffer ynot a wnelo i'w fab, neu i'w ferch, 'fyned trwy y tân; ^sneu a arfero ddewiniaeth, na phlannedydd, na daroganwr, na hudol,

f Lef. 18. 21.

g Lef. 19. 26.
31. a 20. 27.
Es. 8. 19.

11 ^bNa swynwr swynion, nac a geisio *wybodaeth gan* gonsuriwr, neu frudiwr, nac ^aa ymofyno â'r meirw:

h Lef. 20. 27.

12 O herwydd ffeidd-dra *gan* yr ARGLWYDD *yw* pawb a wnelo hyn; ac o achos y ffeidd-dra hyn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn eu gyrru hwynt allan o'th flaen di.

13 Bydd ²berffaith gyd â'r ARGLWYDD dy DDUW.

i 1 Sam.
28. 7.

14 Canys y genhedloedd hyn, y rhai a ³feddienni di, a wrandawsant ar blanedyddion, ac ar ddewiniaid: ond am danat ti, nid felly y caniatodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti.

j Neu,
uniaen,
neu, bur.k Neu,
etifedi.

15 ¶ ^kYr ARGLWYDD dy DDUW a gyfyd i ti, o'th blith dy hun, o'th

l Ioan 1. 45.
Act. 3. 22.
a 7. 37.

Cyn
CRIST
1451.¹ pen. 9. 10.
^m Exod. 20.
19.
Heb. 12. 19.ⁿ pen. 5. 28.º Ioan 1. 45.
Act. 3. 22.
a 7. 37.
^p Es. 51. 16.
^q Ioan 4. 25.^r pen. 13. 5.
Jer. 14. 14.
Zech. 13. 3.^s Jer. 28. 9.^t Edrych
pen. 13. 2.^a pen. 12. 29.² Neu,
etifeddu.^b Exod. 21.
13.
Num. 35.
10.
Jos. 20. 2.^c pen. 4. 42.³ Heb.
er dde ac
echdde.

frodyr dy hun, Brophwyd megis
finnau; arno ef y gwrandêwch;

16 Yn ol yr hyn oll a geisiaist
gan yr ARGLWYDD dy DDUW yn
Horeb, ¹yn nydd y gymmanfa, gan
ddwydedy, ^mNa chlywyyf mwyach
lais yr ARGLWYDD fy NUW, ac na
welwyf y tân mawr hwn mwyach,
rhag fy marw.

17 A dywedodd yr ARGLWYDD
wrthyf, ⁿDa y dywedasant yr hyn
a ddywedasant.

18 ^cCodaf Brophwyd iddynt o fysg
eu brodyr, fel tithau, a ^prhoddaf fy
ngeiriau yn ei enau ef; ac ^eefe a
lefara wrthynt yr hyn oll a orchy-
mynwyf iddo.

19 A phwy bynnag ni wrandawo
ar fy ngeiriau, y rhai a lefara efe yn
fy enw, myfi a'i gofynaf ganddo.

20 ^rY prophwyd hefyd, yr hwn a
ryfyga lefaru yn fy enw air ni or-
chymynais iddo ei lefaru, neu yr
hwn a lefaro yn enw duwiau di-
eithr; rhodder y prophwyd hwnnw
i farwolaeth.

21 Ac os dywedi yn dy galon, Pa
fodd yr adnabyddwn y gair ni lef-
arodd yr ARGLWYDD?

22 ^sYr hyn a lefaro y prophwyd
hwnnw yn enw yr ARGLWYDD, ^ta'r
gair heb fod, ac heb ddyfod i ben,
hwnnw yw y gair ni lefarodd yr
ARGLWYDD; y prophwyd a'i llef-
arodd mewn rhyfyg: nac ofna ef.

PENNOD XIX.

1 *Dinasoedd noddfa; 4 a braint llofrudd yn-
ddynt. 14 Na symmuder terfyn tir. 15 Rhaid
yso bod dau o dystion o'r lleiaf. 19 Cospedig-
aeth gau dyst.*

PAN ^adorro yr ARGLWYDD dy
DDUW ymaith y cenhedloedd
y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn
rhoddi eu tir i ti, a'i ²feddiannu o
honot ti, a phreswyllo yn eu dinas-
oedd ac yn eu tai;

2 ^bNeilldua i ti dair dinas yng
nghanol dy dir, yr hwn y mae yr
ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i
ti i'w feddiannu.

3 Parottoa ffordd i ti, a thraiana
derfyn dy dir, yr hwn a rydd yr
ARGLWYDD dy DDUW yn etifedd-
iaeth i ti, fel y byddo i bob llof-
rudd ffoi yno.

4 ^cDyma gyfraith y llofrudd, yr
hwn a ffy yno, i fyw: yr hwn a dar-
awo ei gymmydog heb wybod, ac
yntau heb ei gasâu ef ³o'r blaen;

5 Megis pan elo un gyd â'i gym-
mydog i'r coed i gymmynu pren, ac

a estyn ei law â'r fwyell i dorri y
pren, a syrthio yr haiarn ⁴o'r men-
ybr, a chyrhaeddyd ei gymmydog,
fel y byddo farw; efe a gaiff ffoi i
un o'r dinasoedd hyn, a byw:

6 ^dRhag i ddialydd y gwaed ddi-
lyn ar ol y llofrudd, a'i galon yn
llidiog, a'i oddiweddyd, am fod y
ffordd yn hir, a'i daro ef yn ^efarw,
er nad oedd ynddo ef haeddedig-
aeth marwolaeth, am nad oedd efe
yn ei gasâu ef ⁶o'r blaen.

7 Am hynny yr ydwyf yn gorchy-
myn i ti, gan ddywedyd, Tair dinas
a neilldui i ti.

8 A phan ^ehelaetho yr ARGLWYDD
dy DDUW dy derfyn, fel y tyngodd
wrth dy dadau, a rhoddi i ti yr holl
dir a addawodd efe ei roddi wrth
dy dadau;

9 Os cedwi y gorchymynion hyn
oll, gan wneuthur yr hyn yr ydwyf
fi yn ei orchymyn i ti heddyw, i
garu yr ARGLWYDD dy DDUW, a
rhodio yn ei ffyrdd ef bob amser;
^fyna y chwanegi i ti dair dinas
hefyd at y tair hyn:

10 Fel na ollynger gwaed gwirion
o fewn dy dir, yr hwn y mae yr
ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi
i ti yn etifeddiaeth; ac na byddo
gwaed i'th erbyn.

11 ^gOn d^gos bydd gwr yn casâu
ei gymmydog, ac yn cynllwyn iddo,
a chodi yn ei erbyn, a'i ddieneidio
fel y byddo farw, a ffoi i un o'r
dinasoedd hyn;

12 Yna anfoned henuriaid ei ddin-
as ef, a chymmerant ef oddi yno,
a rhoddant ef yn llaw dialydd y
gwaed, fel y byddo farw.

13 Nac arbeded dy lygad ef, ond
tyn ymaith *affaith* gwaed gwirion
o Israel, fel y byddo daioni i ti.

14 ^hNa symmud derfyn dy gym-
mydog, yr hwn a derfynodd y rhai
a fu o'r blaen, o fewn dy etifedd-
iaeth yr hon a feddienni, yn y tir
y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn
ei roddi i ti i'w feddiannu.

15 ⁱNa choded un tyst yn erbyn
neb am ddim anwiredd, neu ddim
pechod, o'r holl bechodau a becho
efe: wrth dystiolaeth dau o dystion,
neu wrth dystiolaeth tri o dystion,
y bydd safadwy y peth.

16 ^jOs cyfyd gau dyst yn erbyn
neb, gan dystiolaethu bai yn ei er-
byn ef;

17 Yna safed y ddau ddyn y mae
yr ymrafael rhyngddynt ger bron

Cyn
CRIST
1451.⁴ Heb. oddi
ar y pren,
a chaffael,
&c.^d Num. 35.
12.⁵ Heb. yno
ei cinoes.⁶ Heb.
er dde ac
echdde.^e Gen. 15. 18.
pen. 12. 20.^f Jos. 20. 7.^g Exod. 21.
12, &c.
Num. 35.
16, 24.
pen. 27. 24.^h pen. 27. 17.
Diar. 22. 28.
Hos. 5. 10.ⁱ Num. 35.
30.
pen. 17. 6.
Matt. 18.
16.
Ioan 8. 17.
2 Cor. 13. 1.
Heb. 10. 28.

Cyn
CRIST
1451.

* pen. 17. 9.

1 Diar. 19.
5. 9.
Dan. 6. 24.
* pen. 13. 5.
a 17. 7.
a 22. 21. 24.n. Exod. 21.
23.
Iof. 24. 20.
Matt. 5. 38.a Edrych
Ps. 20. 7.
Es. 31. 1.2 Heb.
phrysur-
wch.b Edrych
Neb. 12. 27.
Ps. 80. tit.3 Heb.
cyffredin-
odd.
Edrych
Lef. 19. 23.
24.
pen. 28. 30.
c pen. 24. 5.

yr ARGLWYDD, ^k o flaen yr offeir-
iaid a'r barnwyr a fyddo yn y dydd-
iau hynny.

18 Ac ymofyned y barnwyr yn
dda: ac os y tyst *fydd* dyst ffals,
ac a dystiolaetha ar gam yn erbyn
ei frawd;

19 ¹Yna gwnewch iddo fel yr am-
canodd wneuthur i'w frawd: ^m a
thyn ymaith y drwg o'th fysg.

20 A'r lleill a glywant, ac a ofn-
ant, ac ni chwanegant wneuthur
mwy yn ol y peth drygionus hyn
yn dy blith.

21 Ac nac arbeded dy lygad:
bydded ⁿ einioes am einioes, llygad
am lygad, dant am ddant, llaw am
law, troed am droed.

PENNOD XX.

1 Araith yr offeiriad i annog y bobl i ryfel.
5 Cyhoeddiad y swyddogion prwy sydd i'w
gollwng adref o'r rhyfel. 10 Pa beth a wneir
i'r ddinasoedd a dderbyniant neu a wrthodant
ammodau heddwch. 16 Pa ddinasoedd sydd
raid eu haddunedu. 19 Ni wasanaetha din-
ystrio prennau ymborth dyn, wrth warchae
ar ddinas.

PAN elych i ryfel yn erbyn dy
elynion, a gweled ^a meirch a
cherbydau, a phobl fwy na thi, nac
ofna rhagddynt: o herwydd yr AR-
GLWYDD dy DDUW *fydd* gyd â thi,
yr hwn a'th ddug di i fynu o dir
yr Aipht.

2 A bydd, pan nesaoch i'r frwydr,
yna ddyfod o'r offeiriad, a lefaru
wrth y bobl,

3 A dywedyd wrthynt, Clyw, Is-
rael: Yr ydych chi yn nesâu heddw-
yw i'r frwydr yn erbyn eich gelyn-
ion: na feddallhâd eich calon, nac
ofnwch, na ²synnwch, ac na ddy-
chrynwch rhagddynt.

4 Canys yr ARGLWYDD eich DUW
sydd yn myned gyd â chwi, i ryfela
â'ch gelynion trosoc'h chwi, ac i'ch
achub chwi.

5 ¶ A'r llywiawdwyr a lefarant
wrth y bobl, gan ddywedyd, Pa wr
sydd a adeiladodd dŷ newydd, ac
nis ^bcyssegrodd ef? eled a dychwel-
ed i'w dŷ, rhag ei farw yn y frwydr,
ac i wr arall ei gyssegru ef.

6 A pha wr *sydd* a blannodd win-
llan, ac nis ³mwynhaodd hi? eled a
dychweled i'w dŷ, rhag ei farw yn y
frwydr, ac i wr arall ei mwynhau hi.

7 ^cA pha wr sydd a ymgredodd â
gwraig, ac ni chymmerodd hi? eled
a dychweled i'w dŷ, rhag ei farw
mewn rhyfel, ac i wr arall ei chym-
meryd hi.

8 Y llywiawdwyr, *hefyd* a chwan-
egant lefaru wrth y bobl, ac a ddy-
wedant, ^aPa wr *sydd* ofnus a medd-
al galon? eled a dychweled i'w dŷ,
fel na ⁴lwfrhao efe galon ei frawd
megis ei galon yntau.

9 A bydded, pan ddarffo i'r llyw-
iawdwyr lefaru wrth y bobl, osod
o honynt dywysogion y lluoedd yn
ben ar y bobl.

10 ¶ Pan nesâech at ddinas i ry-
fela yn ei herbyn, ^ecyhoedda iddi
heddwch.

11 A bydded, os heddwch a ettyb
hi i ti, ac agoryd i ti; yna bydded
i'r holl bobl a gaffer ynddi, fod i ti
dan deyrnged, a'th wasanaethu.

12 Ac oni heddycha hi â thi, ond
gwnethur rhyfel â thi; yna gwar-
chae arni hi.

13 Pan roddo yr ARGLWYDD dy
DDUW hi yn dy law di, ^ftaro ei
holl wrwyiaid â min y cleddyf.

14 Yn unig y benywaid, a'r plant,
a'r ^ganifeiliaid, a phob dim a'r a
fyddo yn y ddinas, *sef* ei holl ys-
pail, a yspeili i ti: a thi a fwynhêi
yspail dy elynion, yr hwn a rydd
yr ARGLWYDD dy DDUW i ti.

15 Felly y gwnei i'r holl ddinas-
oedd pell iawn oddi wrthynt, y rhai
nid *dynt* o ddinasoedd y cenhedl-
oedd hyn.

16 Ond ^ho ddinasoedd y bobloedd
hyn, y rhai y mae yr ARGLWYDD dy
DDUW yn eu rhoddi i ti yn etifedd-
iaeth, na chadw un enaid yn fyw:

17 Ond gan ddifrodi difroda hwynt;
sef yr Hethiaid, a'r Amoriaid, y Ca-
naaneaid, a'r Phereziaid, yr Hefiaid,
a'r Jebusiaid; megis y gorchymyn-
odd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti:

18 Fel na ddysgont i chwi wneuth-
ur yn ol eu holl ffeidd-dra hwynt,
y rhai a wnaethant i'w duwiau, a
phechu o honoch yn erbyn yr AR-
GLWYDD eich DUW.

19 ¶ Pan warchâech ar ddinas
lawer o ddyddiau, gan ryfela yn ei
herbyn i'w hennill hi, na ddifetha ei
choed hi, gan daro bwyell arnynt:
canys o honynt y bwyttêi; na thorr
dithau hwynt i lawr, (o herwydd
⁵*bywyd* dyn *yw* pren y maes,) ⁶i'w
gosod yn y gwarch-glawdd.

20 Yn unig y pren y gwyddost nad
pren ymborth *yw*, hwnnw a ddifethi
ac a dorri: ac a adeiledi warch-
glawdd yn erbyn y ddinas fydd yn
gwnethur rhyfel â thi, hyd oni
⁷orchfyger hi.

Cyn
CRIST
1451.

d Barn. 7. 3.

4 Heb.
thoddo.e 2 Sam. 20.
18.

f Num. 31. 7.

g Jos. 8. 2.

h Num. 33.
52.
pen. 7. 1, 2.5 Neu, o
ddyn, pren
y maes
sydd i'w
osod, &c.
6 Heb. i
fynd o'th
flaen.7 ymddar-
ostyngo.

Cyn
CRIST
1451.

PENNOD XXI.

1 Y modd i ymddiheuro oddi wrth lofruddiaeth, heb wybod pwy a'i gwnaeth. 10 Y modd y mae trin caethferch a briodo un. 15 Na ddylid dietifeddu y cyntaf-anedig o ran cas. 18 Rhaid yw llabyddio mab anufudd. 22 Na adawer drwg-weithredwr y'ng hroeg dros nos.

OS ceir un wedi ei ladd o fewn y tir yr hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti i'w etifeddu, yn gorwedd yn y maes, heb wybod pwy a'i lladdodd;

2 Yna aed dy henuriaid a'th farnwyr allan, a mesurant hyd y dinas-oedd sydd o amgylch i'r lladdedig.

3 A bydded i'r ddinas nesaf at y lladdedig, sef henuriaid y ddinas honno, gymmeryd anner o'r gwartheg, yr hon ni weithiwyd â hi, ac ni thynnodd dan iau.

4 A dyged henuriaid y ddinas honno yr anner i ddyffryn garw, yr hwn ni lafuriwyd, ac ni hauwyd ynddo; ac yno ²torfynyglant yr anner yn y dyffryn.

5 A nesâed yr offeiriaid, meibion Lefi, (o herwydd yr ARGLWYDD dy DDUW ^aa'u hetholodd hwynt i weini iddo ef, ac i fendigio yn enw yr ARGLWYDD,) ac ^bwrth eu ³barn hwynt y terfynir pob ymruson a phob pla.

6 A holl henuriaid y ddinas honno, y rhai a fyddo nesaf at y lladdedig, ^aa olchant eu dwylaw uwch ben yr anner a dorfynyglwyd yn y dyffryn.

7 A hwy a atebant ac a ddywedant, Ni thywalltodd ein dwylaw ni y gwaed hwn, ac nis gwelodd ein llygaid.

8 Trugarhâ wrth dy bobl Israel, y rhai a waredaist, O ARGLWYDD, ac na ddyro waed gwirion ⁴yn erbyn dy bobl Israel. A maddeuir y gwaed iddynt hwy.

9 Felly y tynni ymaith *affaith* y gwaed gwirion o'th fysg, os ti a wnei yr uniawnder y'ngolwg yr ARGLWYDD.

10 ¶ Pan elych i ryfel yn erbyn dy elynion, a rhoddi o'r ARGLWYDD dy DDUW hwynt yn dy law di, a chaethgludo o honot gaethglud o honynt;

11 A gweled o honot yn y gaethglud wraig brydweddol, a'i bod wrth dy fodd, i'w chymmeryd i ti yn wraig;

12 Yna dwg hi i fewn dy dŷ, ac eillied hi ei phen, a ⁵thorred ei hewinedd;

13 A diosged ddillad ei chaethiwed oddi am dani, a thriged yn dy dŷ di, ac ^awyled *am* ei thad a'i mam fis o

ddyddiau: ac wedi hynny yr âi di atti, ac y byddi wr iddi, a hithau fydd wraig i ti.

14 Ac oni bydd hi wrth dy fodd; yna gollwng hi yn ol ei hewylllys ei hun, a chan werthu na werth hi er arian; na chais elw o honi, am i ti ei darostwng hi.

15 ¶ Pan fyddo i wr ddwy wragedd, un yn gu, ac un yn gas; a phlanta o'r gu a'r gas feibion iddo ef, a bod y mab cyntaf-anedig o'r un gas:

16 Yna bydded, ^eyn y dydd y rhan-no efe ei etifeddiaeth rhwng ei feibion y rhai fyddant iddo, na ddichon efe wneuthur yn gyntaf-anedig fab y gu o flaen mab y gas, *yr hwn sydd* gyntaf-anedig;

17 Ond mab y gas yr hwn sydd gyntaf-anedig a gydnebydd efe, ^fgan roddi iddo ef y ddeuparth o'r hyn oll a gaffer yn eiddo ef: o achos hwn *yw* ^gdechreuad ei nerth ef; iddo *y bydd* braint y cyntaf-anedig.

18 ¶ Ond o bydd i wr fab cyndyn ac anufudd, heb wrandaw ar lais ei dad, neu ar lais ei fam; a phan geryddant ef, ni wrendy arnynt:

19 Yna ei dad a'i fam a ymaflant ynddo, ac a'i dygant at henuriaid ei ddinas, ac i borth ei drigfan;

20 A dywedant wrth henuriaid ei ddinas ef, Ein mab hwn *sydd* gynyddyn ac anufudd, heb wrandaw ar ein lais; glwth a meddwyn *yw* *efe*.

21 Yna holl ddynion ei ddinas a'i llabyddiant ef â meini, fel y byddo farw: ^hfelly y tynni ymaith y drwg o'th fysg; a holl Israel a glywant, ac a ofnant.

22 ¶ Ac o bydd mewn gwr bechod yn haeddu *barnedigaeth* angau, a'i farwolaethu, a chrogi o honot ef wrth bren;

23 ⁱNa thriged ei gelain dros nos wrth y pren, *ond* gan gladdu ti a'i cleddi ef o fewn y dydd hwnnw: o herwydd ^kmelldith DDUW ^e*sydd i'r hwn* a grogir: ac na haloga dy dir *y mae* yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti yn etifeddiaeth.

PENNOD XXII.

1 Am garedigrwydd braudol. 5 Bod adnabod y gorrwy a'r fenyw wrth eu dillad. 6 Na ddalier mam yr adar gyd â'i chynion. 8 Rhaid yw bod i dŷ ganllawiau. 9 Gochelyd cymmysgedd. 12 Rhaid yw bod rhidens wrth ddillad. 13 Cospedigaeth yr hwn a roddo anair i'w wraig. 20, 22 Am dorr-primodas, 25 trais, 28 godineb, 30 a llosgach.

• **N**I chei weled eidion dy frawd neu ei ddafad yn cyfeiliorni, ac

Cyn
CRIST
1451.^e 2 Chron.
11. 19, 22.^f Edrych
1 Chron.
5. 1.^g Gen. 49. 3.^h pen. 13. 5.
^a 22. 21, 24.ⁱ Jos. 10. 26.^k Gal. 3. 13.
⁶ Neu,
yw *yr hwn*.
Edrych
Num. 25. 4.
Jos. 10. 26.
2 Sam. 21.
6.^a Exod.
23. 4.

Cyn
CRIST
1451.

ymguddio oddi wrthynt: gan ddwyn dwg hwynt drachefn i'th frawd.

2 Ac oni *bydd* dy frawd yn gyfagos attat, neu oni adwaenost ef; yna dwg hwnnw i fewn dy dŷ, a bydded gyd â thi, hyd pan ymofyno dy frawd am dano; yna dyro ef yn ei ol iddo ef.

3 Ac felly y gwnei i'w asyn ef, ac felly y gwnei i'w ddillad ef, ac felly y gwnei i bob collbeth i'th frawd, yr hwn a gyll oddi wrtho ef, a thithau yn ei gael: ni elli ymguddio.

b Exod. 23.
6.

4 ¶^b Ni chei weled asyn dy frawd neu ei fŷch yn gorwedd ar y ffordd, ac ymguddio oddi wrthynt; ond gan godi cyfod *hwynt* gyd âg ef.

5 ¶ Na fydded dilledyn gwr am wraig, ac na wisged gwr ddillad gwraig: o herwydd ffaidd gan yr ARGWYDD dy DDUW bawb a'r a wnel hyn.

6 ¶ Pan ddamweinio nyth aderyn i'th olwg ar dy ffordd, mewn un pren, neu ar y ddaear, â chywion, neu âg wyau *ynddo*, a'r fam yn eistedd ar y cywion, neu ar yr wyau; na chymmer y fam gyd â'r cywion.

7 Gan ollwng ti a ollyngi y fam, a'r cywion a gymmeri i ti; fel y byddo daioni i ti, ac yr estynech *dy* ddyddiau.

8 ¶ Pan adeiladech dŷ newydd, yna y gwnei ganllawiau o *amgylch* i'th nen; fel na osodych waed ar dy dŷ, pan syrthio neb oddi arno.

c Lef. 19. 19.

2 Heb.
cyslawnder.

9 ¶^c Na haua dy winllan âg amryw *had*; rhag i ti halogi ² cynnyrch yr had a hauech, a chnwd y winllan.

d Edrych
2 Cor. 6. 14,
15, 16.

10 ¶^d Nac ardd âg fŷch ac âg asyn ynghyd.

e Lef. 19. 19.

11 ¶^e Na wisg ddilledyn o amryw ddefnydd, *megis* o wlan a llin ynghyd.

f Num. 15.

38.

Matt. 23. 5.

3 Heb.
bedair
adain.

12 ¶^f Plethau a weithi i ti ar ³ bedwar cwr dy wisg yr ymwisgech â hi.

13 ¶ O chymmer gwr wraig, ac wedi myned atti, ei chasâu;

14 A gosod yn ei herbyn anair, a rhoddi allan enw drwg iddi, a dywedyd, Y wraig hon a gymmerais; a phan euthum atti, ni chefais ynddi forwyndod:

15 Yna cymmered tad y llanges a'i mam, a dygant *arwyddion* morwyndod y llanges at henuriaid y ddinas i'r porth.

16 A dywedad tad y llanges wrth yr henuriaid, Fy merch a roddais i'r gwr hwn yn wraig, a'i chasâu y mae efe.

17 Ac wele, efe a gododd *iddi* anair, gan ddywedyd, Ni chefais yn dy ferch forwyndod; ac fel dyma *arwyddion* morwyndod fy merch. Yna lledant y dilledyn y'ngŵydd henuriaid y ddinas.

18 A henuriaid y ddinas honno a gymmerant y gwr, ac a'i cospant ef.

19 A hwy a'i dirwyant ef *mewn* cân *sicl* o arian, ac a'u rhoddant hwynt i dad y llanges; o achos iddo ddwyn enw drwg ar y forwyn o Israel: a bydd hi yn wraig iddo; ac ni ddichon ei gyrru ymaith *yn* ei holl ddyddiau.

20 Ond os gwir fydd y peth, ac na chafwyd *arwyddion* morwyndod yn y llanges:

21 Yna y dygant y llanges at ddrws tŷ ei thad, a dynion ei dinas a'i llabyddiant hi â meini, oni byddo farw; am iddi wneuthur ffolineb yn Israel, gan butteinio yn nhŷ ei thad: ^e a thi a dynni ymaith y drwg o'th fysg.

g pen. 13. 5.

22 ¶^h O cheffir gwr yn gorwedd gyd â gwraig briodol *â* gwr; byddant feirw ill dau, *sef* y gwr a orweddodd gyd â'r wraig, a'r wraig *hefyd*: felly y tynni ymaith ddrwg o Israel.

h Lef. 20. 10.

23 ¶ O bydd llanges o forwyn wedi ei dyweddio i wr, a chael o wr hi mewn dinas, a gorwedd gyd â hi;

24 Yna y dygwch hwynt ill dau i borth y ddinas honno, ac a'u llabyddiwech hwynt â meini, fel y byddont feirw: y llanges, oblegid na waeddodd, *a hithau* yn y ddinas; a'r gwr, o herwydd iddo ddarostwng gwraig ei gymmydog: ⁱ felly ti a dynni ymaith y drygioni o'th fysg.

i ad. 21. 22.

25 ¶ Ond os mewn maes y cafodd y gwr y llanges wedi ei dyweddio, a'i threisio o'r gwr, a gorwedd gyd â hi; yna bydded farw y gwr a orweddodd gyd â hi yn unig.

26 Ond i'r llanges ni chei wneuthur dim; nid oes yn y llanges bechod *yn haeddu* marwolaeth: o herwydd megis y cyfyd gwr yn erbyn ei gymmydog, a'i ddieneidio ef, yr un modd *y mae* y peth hyn:

27 Oblegid yn y maes y cafodd efe hi: gwaeddodd y llanges *oedd* wedi ei dyweddio; ac nid *oedd* achubydd iddi.

28 ¶^k O chaiff gwr langces o forwyn, heb ei dyweddio, ac ymaflyd ynddi, a gorwedd gyd â hi, a'u dala hwynt:

k Exod. 22.
16.

Cyn
CRIST
1451.

29 Yna y rhydd y gwr a orweddodd gyd â hi, i dad y llangces, ddeg a deugain o arian; ac iddo y bydd yn wraig, am iddo ei darostwng hi: ni ddichon efe ei gyrru hi ymaith yn ei holl ddyddiau.

30 ¶¹ Na chymmered neb wraig ei dad, ac na ²ddinoethed odre ei dad.

PENNOD XXIII.

1 *Pwy a all, a phwy nâ all ddyfod i'r gynnull-eidfa. 9 Rhaid yw gochelyd aſtendid yn y llu. 15 Am y gwac ffoadur. 17 Am frynti. 18 Am aberthau ffaidd, 19 usuriaeth, 21 addunedau, 24 a chamweddu.*

NA ddeued neb wedi ysigo ei eirin, na dispaidd, i gynnull-eidfa yr ARGLWYDD.

2 Na ddeued basterdyn i gynnull-eidfa yr ARGLWYDD; y ddegfed genhedlaeth iddo hefyd ni chaiff ddyfod i gynnulleidfa yr ARGLWYDD.

3 Na ddeled ^aAmmoniad na Moab- iad i gynnulleidfa yr ARGLWYDD; y ddegfed genhedlaeth hefyd o hon- ynt na ddeued i gynnulleidfa yr ARGLWYDD byth:

4 ^bOblegid ni chyfarfuant â chwi â bara ac â dwfr yn y ffordd, wrth eich dyfod o'r Aipht; ac ^co achos cyflogi o honynt i'w erbyn Balaam mab Beor o Pethor *ym* Mesopota- mia, i'w felldithio di.

5 Etto yr ARGLWYDD dy DDUW ni fynnodd wrandaw ar Balaam: ond trodd yr ARGLWYDD dy DDUW y felldith yn fendith i ti; canys hoff- odd yr ARGLWYDD dy DDUW dydi.

6 ^aNa chais eu heddwch hwynt, na'u daioni hwynt, dy holl ddydd- iau byth.

7 ¶ Na ffeiddia Edomiad; canys dy frawd yw: na ffeiddia Aipht- iad; o herwydd dieithr fuost yn ei wlad ef.

8 Deued o honynt i gynnulleidfa yr ARGLWYDD y drydedd genhedl- aeth o'r meibion a genhedlir iddynt.

9 ¶ Pan êl y llu allan yn erbyn dy elynion, yna ymgadw rhag pob peth drwg.

10 ¶ ^cO bydd un o honot heb fod yn lân, o herwydd damwain nos; eled allan o'r gwersyll; na ddeued o fewn y gwersyll.

11 ²Ac ym min yr hwyr ymolched mewn dwfr: yna wedi machludo yr haul, deued i fewn y gwersyll.

12 ¶ A bydded lle i ti o'r tu allan i'r gwersyll; ac yno yr âi di allan.

13 A bydded gennynt raw-ffon ym mysg dy arfau; a bydded pan eis-

teddych allan, gloddio o honot â hi, a thro a chuddia yr hyn a ddaeth oddi wrthyt.

14 O herwydd bod yr ARGLWYDD dy DDUW yn rhodio ym mhlith dy wersyllau, i'w waredu, ac i roddi dy elynion o'th flaen di; am hynny bydded dy wersyllau yn sanctaidd; fel na welo ynot ti ³ddim brynti, a throï oddi wrthyt.

15 ¶⁴Na ddyro at ei feistr was a ddiangodd attat oddi wrth ei feistr.

16 Gyd â thi y trig yn dy fysg, yn y fan a ddewisio, yn un o'th byrth di, lle byddo da ganddo; ac na chystuddia ef.

17 ¶ Na fydded ⁴puttain ⁵o ferch- ed Israel, ac na fydded ⁶putteiniwr o feibion Israel.

18 Na ddwg wobr puttain, na gwerth ci, i dŷ yr ARGLWYDD dy DDUW, mewn un adduned: canys *y maent* ill dau yn ffaidd gan yr ARGLWYDD dy DDUW.

19 ¶^hNa chymmer ⁶oceraeth gan dy frawd; oceraeth arian, oceraeth bwyd, oceraeth dim y cymmerir oceraeth am dano.

20 ⁱGan estron y cymmeri oceraeth; ond na chymmer oceraeth gan dy frawd: fel y bendithio yr ARGLWYDD dy DDUW di ym mhob peth y rhodd- ych dy law arno, yn y tir yr ydwynt yn myned iddo i'w feddiannu.

21 ¶^kPan addunedech adduned i'r ARGLWYDD dy DDUW, nac oeda ei thalu: canys yr ARGLWYDD dy DDUW gan ofyn a'i gofyn gennynt; a byddai yn bechod ynot.

22 Ond os peidi âg addunedu, ni bydd pechod ynot.

23 Cadw a gwna yr hyn a ddaeth allan o'th wefusau; megis yr add- unedaist i'r ARGLWYDD dy DDUW offrw m gwirfodd, yr hwn a draeth- aist â'th enau.

24 ¶ Pan ddelych i winllan dy gymmydog, yna bwyttu o rawnwin dy wala, wrth dy feddwl; ond na ddod yn dy lestr *yr un*.

25 Pan ddelych i yd dy gymmydog, ¹yna y cei dynnu y tywysennau â'th law; ond ni chei osod crymman yn yd dy gymmydog.

PENNOD XXIV.

1 *Am ysgar. 5 Nad rhaid i'r gwr newydd brïodi fyned i ryfel. 6, 10 Am wyslon. 7 Am ladron dynion. 8 Am y gwahan-gwylf: 14 talu cyflog, 17 barn, 19 ac elusen.*

PAN ^agymmero gwr wraig, a'i phriodi; yna oni chaiff hi ffafr

Cyn
CRIST
1451.⁸ Heb.
noethni
dim.¹¹ Sam. 30.
15.⁴ sodomies.
⁵ Edrych
Diar. 2. 16.
⁶ sodomiad.^h Exod. 22.
25.
Lef. 25. 36.
Neh. 5. 2.
Ps. 15. 5.
Luc 6. 34,
35.⁶ usuriaeth.
ⁱ Edrych
pen. 15. 3.
Lef. 19. 34.^k Num. 30.
2.
Preg. 5. 4.¹ Matt. 12. 1.
Marc 2. 23.
Luc 6. 1.^a Matt. 5.
31. a 19. 7.
Marc 10. 4.

Cyn
CRIST
1451.² Heb.
noethni.
³ Heb.
torri ym-
aith.^b Jer. 3. 1.^c pen. 20. 7.⁴ Heb.
nac aed
dim arno.^d Exod. 21.
16.^e Lef. 13.
a 14.

1490.

^f Num. 12.
10.^g Exod. 22.
26.^h Job 31. 20.
ⁱ Edrych
Ps. 106. 31.

yn ei olwg ef, o achos iddo gael rhyw ²afliendid ynddi; ysgrifened iddi lythyr ³ysgar, a rhodded yn ei llaw hi, a gollynged hi ymaith o'i dŷ.

2 Pan elo hi allan o'i dŷ ef, a myned ymaith, a bod yn eiddo gwr arall:

3 Os ei gwr diweddaſ a'i casâ hi, ac a ysgrifena lythyr ysgar iddi, ac a'i rhydd yn ei llaw hi, ac a'i gollwng hi o'i dŷ; neu os bydd marw y gwr diweddaſ a'i cymmerodd hi yn wraig iddo:

4 ^bNi ddichon ei phrïod cyntaf, yr hwn a'i gollyngodd hi ymaith, ei chymmeryd hi drachefn i fod yn wraig iddo, wedi iddi ymhalogi: canys ffeidd-dra yw hyn o flaen yr ARGLWYDD; ac na wna i'r wlad bechu, yr hon a rydd yr ARGLWYDD dy Dduw i ti yn etifeddiaeth.

5 ^cPan gymmero gwr wraig newydd, nac eled i ryfel, ac ⁴na rodder gofal dim arno: caiff fod gartref yn rhydd un flwyddyn, a llawenhâu ei wraig a gymmerodd.

6 ^dNa chymmered *neb* faen isaf nac uchaf i felin ar wystl: canys y mae yn cymmeryd bywyd *dyn* yng ngwystl.

7 ^e^dPan gaffer gwr yn lladratta un o'i frodyr o feibion Israel, ac yn ymelwa arno, neu yn ei werthu; yna lladder y lleidr hwnnw, a thyn di ymaith y drwg o'th fysg.

8 ^fGwylia ym ^emhla y gwahan-glwyf, ar ddyfal-gadw, a gwneuthur yn ol yr hyn oll a ddysgo yr offeiriaid y Lefiaid i chwi: edrychwch am wneuthur megis y gorchymynais wrthynt hwy.

9 Cofia yr hyn a wnaeth yr ARGLWYDD dy Dduw i ^fMiriam ar y ffordd, wedi eich dyfod allan o'r Aipht.

10 ^gPan fenthycciech i'th gymmyddog fenthyg dim, na ddos i'w dŷ ef i gymmeryd ei wystl ef.

11 Allan y sefi; a dyged y gwr y benthyciaist iddo y gwystl allan attat ti.

12 Ac os gwr tlawd *fydd* efe, na chwsg a'i wystl *gyd â thi*.

13 ^hGan ddadroddi dyro ei wystl iddo pan fachludo yr haul, fel y gorweddo yn ei wisg, ac ⁱy'th fendithio di: a ⁱbydd *hyn* i ti yn gyfiawnder o flaen yr ARGLWYDD dy Dduw.

14 ^jNa orthrymma was cyflog tlawd ac anghenus, o'th frodyr, neu

o'th ddieithrddyn *a fyddo* yn dy dir o fewn dy byrth di:

15 Yn ei ddydd ^ky rhoddi *iddo* ei gyflog; ac na fachluded yr haul arno: canys tlawd yw, ac ^lâ hyn y mae yn cynnal ei einioes: fel na lefo ar yr ARGLWYDD yn dy erbyn, a bod pechod ynot.

16 ^mNa rodder i farwolaeth dadau dros blant, ac na rodder plant i farw dros dadau: pob un a roddir i farwolaeth am ei bechod ei hun.

17 ⁿNa wya farn y dieithr *na'r* amddifad; ac ^ona chymmer ar wystl oraeth wisg y weddw.

18 Ond ^pmeddwl mai caethwas fuost yn yr Aipht, a'th waredu o'r ARGLWYDD dy Dduw oddi yno: am hynny yr wyf fi yn gorchymyn i ti wneuthur y peth hyn.

19 ^qPan fedech dy gynhauaf yn dy faes, ac anghofio ysgub yn y maes, na ddychwel i'w chymmeryd: bydded i'r dieithr, i'r amddifad, ac i'r weddw; fel y bendithio yr ARGLWYDD dy Dduw di yn holl waith dy ddwyllaw.

20 Pan ysgydwech dy olew-wydd-en, na loffa ar dy ol: bydded i'r dieithr, i'r amddifad, ac i'r weddw.

21 Pan gesglych rawnwin dy winllan, na loffa ar dy ol: bydded i'r dieithr, i'r amddifad, ac i'r weddw.

22 ^rMeddwl hefyd mai caethwas fuost yn nhir yr Aipht: am hynny yr ydwyf fi yn gorchymyn i ti wneuthur y peth hyn.

PENNOD XXV.

1 Na rodder ychwaneg na deugain gwialennod. 4 Na chauer safn yr ŷch. 5 Am godi had i frawd. 11 Am y wraig ddiqwylydd. 16 Am buysau anghyfiawn. 17 Rhaid yw dileu cofaduriaeth Amalec.

PAN fyddo ymrafael rhwng dynion, a dyfod i farn i'w barnu; yna cyfiawnhânt y cyfiawn, a chondemnant y beius.

2 Ac o bydd y mab drygionus i'w guro, pared y barnwr iddo orwedd, a phared ei guro ef ger ei fron, yn ol ei ddryganiaeth, dan rifedi.

3 ^sDeugain gwialennod a rydd iddo, *ac* na chwanedeg: rhag os chwanega, a'i guro ef â llawer gwialennod uwch law hyn, a dirmygu dy frawd yn dy olwg.

4 ^t^uNa chau safn ŷch tra fyddo yn dyrru.

5 ^v^wOs brodyr a drigant ynghyd, a marw un o honynt, ac heb blentyn iddo; na phrïoded gwraig y marw

Cyn
CRIST
1451.^k Lef. 19. 13.
Jer. 22. 13.
Iago 5. 4.
^l Heb. *atto*
y *dyrchafa*
ei enaid.^m Bren. 14.
6.
ⁿ Chron.
25. 4.
Jer. 31. 29.
30.
Ezec. 18.
20.º Exod. 22.
21. 22.
Diar. 22.
22.
Es. 1. 23.
Jer. 5. 28.
a 22. 3.
Ezec. 22.
29.
Zech. 7. 10.
^p Exod. 22.
26.
^q ad. 22.
^r Lef. 19. 9.
a 23. 22.^s ad. 18.^t 2 Cor. 11.
24.^u Diar. 12.
10.
^v 1 Cor. 9. 9.
1 Tim. 5.
18.
^w Matt. 22.
24.
Marc 12.
19.
Luc 20. 28.

Cyn
CRIST
1451.

Cyn
CRIST
1451.

wr dieithr oddi allan: aed ei chyf-
athrachwr atti, a chymmered hi yn
wraig iddo, a gwnaed iddi ran cyf-
athrachwr.

6 A bydded i'r cyntaf-anedig a
ymddygo hi sefyll ar enw ei frawd
a fu farw; fel na ddilëer ei enw
ef allan o Israel.

^c Ruth 4. 7.

7 Ac oni bydd boddllawn y gwr
i gymmeryd ei gyfathrach-wraig;
yna aed ei gyfathrach-wraig i fynu
i'r porth at yr henuriaid, a dywed-
ed, ^dGwrthododd fy nghyfathrach-
wr godi i'w frawd enw yn Israel: ni
fyn efe wneuthur rhan cyfathrach-
wr â mi.

8 Yna galwed henuriaid ei ddinas
am dano ef, ac ymddiddanant âg
ef: o saif efe, a dywedyd, Nid wyf
fi foddllawn i'w chymmeryd hi;

9 Yna nesâed ei gyfathrach-wraig
atto ef y'ngŵydd yr henuriaid, a
dattoded ei esgid ef oddi am ei
droed, a phoered yn ei wyneb ef, ac
atteded, a dyweded, Felly y gwneir
i'r gwr nid adeilado dŷ ei frawd.

10 A gelwir ei enw ef yn Israel,
Tŷ yr hwn y dattodwyd ei esgid.

11 ¶ Os ymryson dynion ynghyd,
sef gwr â'i frawd, a nesâu gwraig y
naill i achub ei gwr o law ei dar-
awydd, ac estyn ei llaw ac ymaflyd
yn ei ddirgeloedd ef;

12 Torr ymaith ei llaw hi: nac ar-
beded dy lygad hi.

^e Lef. 19.
15, 36.
Ezec. 45.
10.

13 ¶ ^eNa fydded gennyt yn dy gôd
²amryw bwys, mawr a bychan.

² Heb.
garreg a
charreg.
Exod. 16.
36.

14 Na fydded gennyt yn dy dŷ
³amryw fesur, mawr a bychan.

³ Heb.
ephah, ac
ephah.

15 Bydded gennyt garreg uniawn
a chyfiawn; bydded gennyt ephah
uniawn a chyfiawn: fel yr estyner
dy ddyddiau ar y ddaear yr hon y
mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei
rhoddi i ti.

^f Diar. 11. 1.

16 Canys ^fffiaidd gan yr ARGLWYDD
dy DDUW bob un a'r a wnel anghyfiawnder.
sef pawb a'r a wnel anghyfiawnder.

^g Exod. 17. 8.

17 ¶ ^gCofia yr hyn a wnaeth Ama-
lec i ti ar y ffordd, pan ddaethoch
allan o'r Aipht:

18 Yr hwn a'th gyfarfu ar y ffordd,
ac a laddodd y rhai olaf o honot,
yr holl weiniaid o'th ol di, a thi yn
lluaddedig, ac yn ddiffygiol; ac nid
ofnodd efe DDUW.

^h 2 Sam. 13.
3.

19 Am hynny bydded, ^hpan roddo yr
ARGLWYDD dy DDUW i ti lonyddwch
oddi wrth dy holl elynion oddi am-
gylch, yn y tir y mae yr ARGLWYDD
dy DDUW yn ei roddi i ti yn etifedd-

iaeth i'w feddiannu, dynnu o honot
ymaith goffadwriaeth Amalec oddi
tan y nefoedd: nac anghofia hyn.

PENNOD XXVI.

1 Cyffes yr hwn a offrymmo y cawell blaen-
ffrwyth. 12 Gweddi yr hwn a roddo ei
ddegymmau y drydedd flwyddyn. 16 Y cyf-
ammod rhwng Duw a'r bobl.

A PHAN ddelych i'r tir y mae
yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei
roddi i ti yn etifeddiaeth, a'i fedd-
iannu, a phreswyllo ynddo;

2^a Yna cymmer o bob blaen-ffrwyth
y ddaear, yr hwn a ddygi o'th dir y
mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei
roddi i ti, a gosod mewn cawell, a
dos i'r lle a ddewiso yr ARGLWYDD
dy DDUW i drigo o'i enw ef ynddo:

3 A dos at yr offeiriad a fydd yn
y dyddiau hynny, a dywed wrtho,
Yr ydwyf fi yn cyfaddef heddyw i'r
ARGLWYDD dy DDUW, fy nyfod i'r
tir a dyngodd yr ARGLWYDD wrth
ein tadau ar ei roddi i ni.

4 A chymmered yr offeiriad y caw-
ell o'th law di, a gosoded ef o flaen
allor yr ARGLWYDD dy DDUW:

5 A llefara dithau, a dywed ger
bron yr ARGLWYDD dy DDUW,
^bSyriad ar ddarvoud am dano oedd
fy nhad; ac ^cefe a ddisgynodd i'r
Aipht, ac a ymdeithiodd yno âg
ychydig bobl, ac a aeth yno yn
genedl fawr, gref, ac aml.

^b Hos. 12. 12.
^c Gen. 46. 1.

6 A'r ^dAiphtiaid a'n drygodd ni,
a chystuddiasant ni, a rhoddasant
arnom gaethiwed caled.

^d Exod. 1. 11.

7 A ^ephan waeddasom ar AR-
GLWYDD DDUW ein tadau, clybu yr
ARGLWYDD ein llais ni, a gwelodd
ein cystudd, a'n llafur, a'n gor-
thrymder.

^e Exod. 2. 23.

8 ^fA'r ARGLWYDD a'n dug ni allan
o'r Aipht â llaw gadarn, ac â braich
estynedig, ac âg ofn mawr, ac âg
arwyddion, ac â rhyfeddodau.

^f Exod. 12.
37.

9 Ac efe a'n dug ni i'r lle hwn, ac
a roes i ni y tir hwn; sef tir yn llif-
eirio o laeth a mêl.

10 Ac yn awr, wele, mi a ddygais
flaen-ffrwyth y tir a roddaist i mi,
O ARGLWYDD: a gosod ef ger bron
yr ARGLWYDD dy DDUW, ac addola
ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW.

11 Ymlawenycha hefyd ym mhob
daioni a roddodd yr ARGLWYDD dy
DDUW i ti, ac i'th deulu, tydi, a'r Lef-
iad, a'r dieithr a fyddo yn dy fysg.

12 ¶ Pan ddarffo i ti ddegymmu
holl ddegwm dy gnwd, yn y dryd-
edd flwyddyn, sef ^gblwyddyn y deg-

^g pen. 14. 28.

Cyn
CRIST
1451.

wm; yna y rhoddi i'r Lefiad, i'r dieithr, i'r amddifad, ac i'r weddw; fel y bwyttaont yn dy byrth di, ac y digoner hwynt.

13 A dywed ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, Dygais y peth cyssegredig allan o'm tŷ, ac a'i rhoddais ef i'r Lefiad, ac i'r dieithr, i'r amddifad, ac i'r weddw, yn ol dy holl orchymynion a orchymynaist i mi: ni throseddais *ddim* o'th orchymynion, ac nis anghofiais.

14 Ni fwytteais o hono yn fy ngalar, ac ni ddygais ymaith o hono i aflendid, ac ni roddais o hono dros y marw: gwrandewais ar lais yr ARGLWYDD fy NUW; gwneuthum yn ol yr hyn oll a orchymynaist i mi.

h Es. 63. 15.
Zech. 2. 13.

15 ^hEdrych o drigle dy sancteiddrwydd, *sef* o'r nefoedd, a bendithia dy bobl Israel, a'r tir a roddaist i ni, megis y tyngaist wrth ein tadau: *sef* tir yn llifeirio o laeth a mêl.

16 ¶ Y dydd hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn gorchymyn i ti wneuthur y deddfau hyn a'r barnedigaethau: cadw dithau a gwna hwynt â'th holl galon, ac â'th holl enaid.

17 Cymmeraist yr ARGLWYDD heddyw i fod yn DDUW i ti, ac i rodio yn ei ffyrdd ef, ac i gadw ei ddeddfau, a'i orchymynion, a'i farnedigaethau, ac i wrandaw ar ei lais ef.

i Exod. 19. 5.
pen. 7. 6.
a 14. 2.

18 ⁱCymmerodd yr ARGLWYDD dithau heddyw i fod yn bobl brïodol iddo ef, megis y llefarodd wrthynt, ac i gadw o *honot* ei holl orchymynion:

k pen. 4. 7.
8. a 28. 1.

19 Ac i'th wneuthur ^kyn uchel goruwch yr holl genhedloedd a wnaeth efe, mewn clod, ac mewn enw, ac mewn gogoniant; ac i fod o honot yn bobl sanctaidd i'r ARGLWYDD dy DDUW, megis y llefarodd efe.

PENNOD XXVII.

¹ Gorchymyn y bobl i ysgrifenu y gyfraith ar gerrig; 5 ac i wneuthur allor o gerrig cyfain. 11 Rhannu y llywihau ar fynydd Garizim ac Ebal. 14 Cyhoeddi y melldithion ar fynydd Ebal.

YNA y gorchymynodd Moses, gyd â henuriaid Israel, i'r bobl, gan ddywedyd, Cedwch yr holl orchymynion yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i chwi heddyw.

a Jos. 4. 1.

2 A bydded, yn y dydd ^ayr elych dros yr Iorddonen i'r tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti, ^bosod o honot i ti gerrig mawrion, a chalcha hwynt â chalch.

b Jos. 8. 32.

3 Ac ysgrifena arnynt holl eiriau y gyfraith hon, pan elych drosodd, i fyned i'r tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti, *sef* tir yn llifeirio o laeth a mêl; megis ag y llefarodd ARGLWYDD DDUW dy dadau wrthynt.

4 A phan eloch dros yr Iorddonen, gosodwch y cerrig hyn, yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i chwi heddyw, ym mynydd Ebal, a chalcha hwynt â chalch.

5 Ac adeilada yno allor i'r ARGLWYDD dy DDUW, *sef* allor gerrig: ^cna chyfod arnynt *arf* haiarn.

c Exod. 20.
25.
Jos. 8. 31.

6 A cherrig cyfain yr adeiledi allor yr ARGLWYDD dy DDUW; ac offrymma arni boeth-offrymmau i'r ARGLWYDD dy DDUW.

7 Offrymma hefyd hedd-aberthau, a bwytta yno, a llawenycha ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW.

8 Ac ysgrifena ar y cerrig holl eiriau y gyfraith hon, yn eglur iawn.

9 ¶ A llefarodd Moses a'r offeiriaid y Lefiaid wrth holl Israel, gan ddywedyd, Gwrando a chlyw, O Israel: Y dydd hwn y'th wnaethpwyd yn bobl i'r ARGLWYDD dy DDUW.

10 Gwrando gan hynny ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, a gwna ei orchymynion ef a'i ddeddfau, y rhai yr wyf fi yn eu gorchymyn i ti heddyw.

11 ¶ A gorchymynodd Moses i'r bobl y dydd hwnnw, gan ddywedyd,

12 Y rhai hyn a safant i fendithio y bobl ar fynydd Garizim, wedi eich myned dros yr Iorddonen: Simeon, a Lefi, a Judah, ac Issachar, a Joseph, a Benjamin.

13 ^dA'r rhai hyn a safant ²i felldithio ar fynydd Ebal: Reuben, Gad, ac Aser, a Zabulon, Dan, a Naphtali.

d pen. 11. 29.
Jos. 8. 33.
2 Heb. yn
felldith.

14 ¶ A'r Lefiaid a lefarent, ac a ddywedant wrth bob gwr o Israel â llef uchel,

e Dan. 9. 11.

15 ^fMelldigedig yw y gwr a wnel ddelw gerfiedig neu dodeddig, *sef* ffeidd-dra gan yr ARGLWYDD, gwaith dwylaw crefftwr, ac a'i gosodo mewn lle dirgel. A'r holl bobl a atebant, ac a ddywedant, ^gAmen.

f Exod. 20. 4.
23. a 34. 17.
Lef. 19. 4.
a 26. 1.
pen. 4. 16.
23. a 5. 8.

16 ^hMelldigedig yw yr hwn a ddirmygo ei dad neu ei fam. A dywedwyd yr holl bobl, Amen.

g 1 Cor. 14.
16.
Edrych
Jer. 11. 5.
h Exod. 20.
12. a 21. 17.
Lef. 19. 3.

17 ⁱMelldigedig yw yr hwn a symmudo derfyn ei gymmydog. A dywedwyd yr holl bobl, Amen.

i pen. 19. 14.
Diar. 22.
28.

18 ^kMelldigedig yw yr hwn a baro i'r dall gyfeiliorni allan o'r ffordd. A dywedwyd yr holl bobl, Amen.

k Lef. 19. 14.

Cyn
CRIST
1451.1 Exod. 22.
21, 22.
pen. 10, 18.
m Lef. 18. 8.
pen. 22, 30.

n Lef. 18, 23.

o Lef. 18. 9.

P Lef. 18. 17.
a 20. 14.
3 mam
y nghyf-
raith.q Exod. 20.
13, a 21.
12, 14.
Lef. 24. 17.
Num. 35.
31.
pen. 19. 11.r Exod. 23. 8.
pen. 10, 17.
a 16. 19.
Ezec. 22.
12.s Jer. 11. 3.
Gal. 3. 10.

t Lef. 23. 3.

b pen. 26. 19.

c Gen. 49. 25.
Ps. 127. 3.2 Nen,
gofnau
tylino.
d Ps. 121. 8.

e ad. 25.

3 ysgubor-
tus.

19 ¹Melldigedig *yw* yr hwn a wro farn y dieithr, yr amddifad, a'r weddw. A dyweded yr holl bobl, Amen.

20 ^mMelldigedig *yw* yr hwn a orweddo gyd â gwraig ei dad; o herwydd datguddiodd odre ei dad. A dyweded yr holl bobl, Amen.

21 ⁿMelldigedig *yw* yr hwn a orweddo gyd âg un anifail. A dyweded yr holl bobl, Amen.

22 ^oMelldigedig *yw* yr hwn a orweddo gyd â'i chwaer, merch ei dad, neu fferch ei fam ef. A dyweded yr holl bobl, Amen.

23 ^pMelldigedig *yw* yr hwn a orweddo gyd â'i ³chwegr. A dyweded yr holl bobl, Amen.

24 ^qMelldigedig *yw* yr hwn a darawo ei gymmydog yn ddirgel. A dyweded yr holl bobl, Amen.

25 ^rMelldigedig *yw* yr hwn a gymmero wobr, er dieneidid gwaed gwirion. A dyweded yr holl bobl, Amen.

26 ^sMelldigedig *yw* yr hwn ni pharhao y'ngieiriau y gyfraith hon, gan eu gwneuthur hwynt. A dyweded yr holl bobl, Amen.

PENNOD XXVIII.

1 Bendithion am ufudd-dod. 15 Melldithion am anufudd-dod.

AC ^aos gan wrandaw y gwrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, i gadw ac i wneuthur ei holl orchymynion ef, y rhai yr ydwyf fi yn eu gorchymyn i ti heddyw; yna yr ARGLWYDD dy DDUW ^ba'th esyd yn uwch na holl genhedloedd y ddaear.

2 A'r holl fendithion hyn a ddaw arnat, ac a'th oddiweddant, os gwrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW.

3 Bendigedig *fyddi* di yn y ddinas, a bendigedig yn y maes.

4 Bendigedig *fydd* ^cffrwyth dy fru, a ffrwyth dy dir, a ffrwyth dy anifail di, cynnydd dy wartheg, a diadellau dy ddefaid.

5 Bendigedig *fydd* dy gawell a'th ²does di.

6 ^dBendigedig *fyddi* di yn dy ddyfodiad i mewn, a bendigedig yn dy fynediad allan.

7 Rhydd yr ARGLWYDD dy elynion a ymgodant i'th erbyn ^eyn lladdedig o'th flaen di: trwy un ffordd y deuant i'th erbyn, a thrwy saith o ffyrdd y ffoant o'th flaen.

8 Yr ARGLWYDD a orchymyn fendith arnat ti, yn dy ³drysordai, ac yn

yr hyn oll y dodech dy law arno; ac a'th fendithia yn y tir y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei roddi i ti.

9 ^fYr ARGLWYDD a'th gyfyd di yn bobl sanctaidd iddo ei hun, megis y tyngodd wrthyt, os cedwi orchymynion yr ARGLWYDD dy DDUW, a rhodio yn ei ffyrdd ef.

10 A holl bobloedd y ddaear a welant fod yn dy alw di ar enw yr ARGLWYDD, ac a ofnant rhagot.

11 ^gA'r ARGLWYDD a'th lwydda di ⁴mewn daioni, yn ffrwyth dy fru, ac yn ffrwyth dy anifeiliaid, ac yn ffrwyth dy ddaear, yn y tir a dyngodd yr ARGLWYDD i'th dadau ar ei roddi i ti.

12 Yr ARGLWYDD a egyr ei drysor daionus i ti, *sef* y nefoedd, i roddi gwlaw *i'th* dir di yn ei amser, ac i fendigo holl waith dy law: ^ha thi a roddi echwyn i genhedloedd lawer, ac ni cheisi echwyn.

13 A'r ARGLWYDD a'th wna di ¹yn ben, ac nid yn gynffon; hefyd ti a fyddi yn uchaf yn unig, ac nid yn isaf: os gwrandewi ar orchymynion yr ARGLWYDD dy DDUW, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw, *ew* cadw, ac i'w gwneuthur;

14 Ac heb gilio o honot oddi wrth yr holl eiriau yr wyf fi yn eu gorchymyn i chi heddyw, i'r tu dehau neu i'r tu aswy, gan fyned ar ol duwiau dieithr, i'w gwasanaethu hwynt.

15 ⁱA bydd, ^koni wrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, gan gadw ^a gwneuthur ei holl orchymynion ef a'i ddeddfau, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw; y daw arnat yr holl felldithion hyn, ac y'th oddiweddant.

16 Melldigedig *fyddi* di yn y ddinas, a melldigedig yn y maes.

17 Melldigedig *fydd* dy gawell a'th does di.

18 Melldigedig *fydd* ffrwyth dy fru, a ffrwyth dy dir, cynnydd dy wartheg, a diadellau dy ddefaid.

19 Melldigedig *fyddi* di yn dy ddyfodiad i mewn, a melldigedig yn dy fynediad allan.

20 Yr ARGLWYDD a ddenfyn arnat ti felldith, trallod, a cherydd, yn yr hyn oll y dodech dy law arno, ⁵ac *yn* yr hyn a wnelych; nes dy ddinystrio a'th ddifetha di yn gyflym; am ddrygioni dy weithredoedd *yn* y rhai y'm gwrthodaist i.

21 Yr ARGLWYDD a wna i haint llynu wrthyt, nes iddo dy ddifa oddi

Cyn
CRIST
1451.f Exod. 19.
5, 6.
pen. 7. 6.g pen. 30.
9, &c.
h Neu,
o didd.

h pen. 15. 6.

i Es. 9. 14.
15.k Lef. 26. 14.
Galar. 2. 17.
Dan. 9. 11,
13.
Mal. 2. 2.5 Nou, f'w
wneuthur.

Cyn
CRIST
1451.

1 Lef. 26. 16.

6 Neu,
syched.
m Amos 4. 9.

a Lef. 26. 19.

o ad. 7.
pen. 32. 30.
Es. 30. 17.P Jer. 15. 4.
a 24. 9.
Ezec. 23.
46.7 Heb. yn
wasgarfa.
q Ps. 79. 2.
Jer. 7. 33.
a 16. 4.
a 24. 20.8 gyrru
ymaith.
r Exod. 9. 9.
a 15. 26.s I Sam. 5. 6.
f's. 78. 66.t Job 5. 14.
Es. 59. 10.

u Jer. 8. 10.

x Job 31. 8.
Jer. 12. 13.
Amos 5. 11.
Seph. 1. 13.y pen. 20. 6.
9 Heb.
chuffredini
hi; tel
pen. 20. 6.

* ad. 67.

ar y tir yr ydwyd ti yn myned iddo i'w feddiannu.

22 ¹Yr ARGLWYDD a'th dery â dar-fodedigaeth, ac â chryd poeth, ac â llosgfa, ac â gwres, ac â ⁶chleddyf, ac â ^mdiflanniad, ac â ^amallder; a hwy a'th ddilynant nes dy ddifetha.

23 ⁿDy nefoedd hefyd y rhai *sydd* uwch dy ben a fyddant yn bres, a'r ddaear yr hon *sydd* oddi tanat yn haiarn.

24 Yr ARGLWYDD a rydd *yn lle* gwlaw dy ddaear, lwch a lludw: o'r nefoedd y disgyn arnat, hyd oni'th ddinystrier.

25 ^oYr ARGLWYDD a wna i ti syrthio o flaen dy elynion: trwy un ffordd yr âi di yn eu herbyn hwynt, a thrwy saith o ffyrdd y ffoi o'u blaen hwynt; a thi ^afyddi ⁷ar wasgar dros holl deyrnasoedd y ddaear.

26 ^aA'th gelain a fydd bwyd i holl ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaear; ac ni *bydd* a'u ^starfo.

27 Yr ARGLWYDD a'th dery di â ^rchornwyd yr Aipht, ac â ^achlwyf y marchogion, ac â chrach, ac â gysfa; o'r rhai ni ellir dy iachâu.

28 Yr ARGLWYDD a'th dery di â gynyfdrwydd, ac â dallineb, ac â syndod calon.

29 Byddi *hefyd* ^tyn ymbalfalu ganol dydd fel yr ymbalfalai y dall yn y tywyllwch; ac ni lwyddi yn dy ffyrdd: a diau y byddi orthrym-medig ac anrheithiedig byth, ac ni *bydd* a'th waredo.

30 ^uTi a ymgredi â gwraig, a gwr arall a gyd-orwedd â hi: ^xti a adeiledi dŷ, ac ni thrigi ynddo: ^yti a blenni winllan, ac ni ⁹chesgli ei ffrwyth.

31 Dy ⁹ych a leddir yn dy olwg, ac ni fwyttêi o hono: dy asyn a ddygir trwy drais o flaen dy wyneb, ac ni ddaw adref attat: dy ddefaid a roddir i'th elynion, ac ni *bydd* i ti achubydd.

32 Dy feibion a'th ferched a roddir i bobl eraill, a'th lygaid yn gweled, ac yn pallu am danynt ar hyd y dydd; ac ni *bydd* gallu ar dy law.

33 Ffrwyth dy dir a'th holl lafur a fwyty pobl nid adnabuost; a byddi yn unig orthrymmedig a drylliedig bob amser:

34 A byddi wallgofus, ^zgan weledigaeth dy lygaid yr hon a welych.

35 Yr ARGLWYDD a'th dery di â chornwyd drygonius, yn y gliniau, ac yn yr esgeiriau, yr hwn ni ellir

ei iachâu, o wadn dy droed hyd dy goryn.

36 Yr ARGLWYDD a'th ddwg di, ^aa'th frenhin a osodych arnat, at genedl nid adnabuost ti na'th dadau di; a gwasanaethi ^byno dduwiau dieithr, pren a maen.

37 A byddi ^cyn syndod, yn ddiareb, ac yn watwargerdd, ym mhlith yr holl bobloedd y rhai yr arwain yr ARGLWYDD di attynt.

38 ^dHad lawer a ddygi allan i'r maes, ac ychydig a gesgli: o herwydd y locust a'i hysa.

39 Gwinllannoedd a blenni, ac a goleddi; ond gwin nid yfi, ac ni chesgli *y grawnwin*: canys pryfed a'u bwyty.

40 Olew-wydd a fydd i ti trwy dy holl derfynau, ac âg olew ni'th irir: o herwydd dy olew-wydden a ddyhidla.

41 Meibion a merched a genhedli, ac ni byddant i ti: o herwydd hwy a ânt i gaethiwed.

42 Dy holl brennau a ffrwythau dy dir a ²ddifa y locust.

43 Y dieithr *a fyddo* yn dy fysg a ddring arnat yn uchel uchel; a thi a ddisgyni yn isel isel.

44 Efe a fenthycia i ti, a thi ni fenthyci iddo ef: ^eefe a fydd yn ben, a thi a fyddi yn gynffon.

45 A'r holl felldithion hyn a ddaw arnat, ac a'th erlidiant, ac a'th oddi-weddant, hyd oni'th ddinystrier; am na wrandewaist ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, i gadw ei orchymynion a'i ddeddfau ef, y rhai a orchymynodd efe i ti.

46 A byddant yn arwydd ac yn rhyfeddod arnat ti, ac ar dy had hyd byth.

47 Oblegid na wasanaethaist yr ARGLWYDD dy DDUW mewn llawenydd, ac mewn hyfrydwch calon, ^fam amltra pob dim:

48 Am hynny y gwasanaethi di dy elynion, y rhai a ddenfyn yr ARGLWYDD yn dy erbyn, mewn newyn, ac mewn syched, ac mewn noethni, ac mewn eisieu pob dim; ac efe ^ga ddyry iau haiarn ar dy wddf, hyd oni ddinystrio efe dydi.

49 ^hYr ARGLWYDD a ddwg i'th erbyn genedl o bell, *sefo* eithaf y ddaear, ⁱmor gyflym ag yr eheda yr eryr, cenedl yr hon ni ³ddealli ei hiaith;

50 Cenedl ^kwyneb-galed, ^kyr hon ni dderbyn wyneb yr henafgwr, ac ni bydd raslawn i'r llange.

Cyn
CRIST
1451.a 2 Bren.
17. 4. 5.
a 24. 12.
a 25. 7.
2 Chron.
33. 11.

b Jer. 16. 13.

c 1 Bren.

9. 7.
Jer. 24. 9.
a 25. 9.
Zech. 8. 13.d Mic. 6. 15.
Hag. 1. 6.2 Neu,
feddianna.o ad. 13.
Galar. 1. 5.

f pen. 32. 15.

g Jer. 28. 14.

h Jer. 5. 16.
a 6. 22.
Luc 19. 43.i Jer. 48. 40.
a 49. 22.
Galar. 4. 19.
Hos. 8. 1.

j Heb.

k wrandewi.

l Heb.

m wyneb-gref.

n Es. 47. 6.

Cyn
CRIST
1451.

Cyn
CRIST
1451.

51 A hi a fwytty ffrwyth dy ani-feiliaid, a ffrwyth dy ddaear, hyd oni'th ddinystrier: yr hon ni âd i ti fyd, gwin, nac olew, cynnydd dy wartheg, na diadellau dy ddefaid, hyd oni'th ddifetho di.

52 A hi a warchae arnat ti yn dy holl byrth, hyd oni syrthio dy uchel a'th gedyrn gaerau, y rhai yr ydwynt yn ymddiried ynddynt, trwy dy holl dir: hi a warchae hefyd arnat yn dy holl byrth, o fewn dy holl dir yr hwn a roddodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti.

53 Ffrwyth dy fru, *sef* cig dy feibion a'th ferched, y rhai a roddodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti, a fwyttêi yn y gwarchae, ac yn y cyfyngdra a ddwg dy elyn arnat.

54 Y gwr tyner yn dy blith, a'r moethus iawn, a greulona ei lygad wrth ei frawd, ac wrth ^mwraig ei fynwes, ac wrth weddill ei feibion y rhai a weddillodd efe:

55 Rhag rhoddi i un o honynt o gig ei feibion, y rhai a fwytty efe; o eisieu gadaw iddo ddim yn y gwarchae ac yn y cyfyngdra, â'r hwn y cyfynga dy elyn arnat o fewn dy holl byrth.

56 Y wraig dyner a'r foethus yn dy fysg, yr hon ni phrofodd osod gwadn ei throed ar y ddaear, gan fwythau a thynnerwch, a greulona ei llygad wrth wr ei mynwes, ac wrth ei mab, ac wrth ei merch,

57 Ac wrth ei ⁵phlentyn a ddaw allan ⁶o'i chorph, a'i meibion y rhai a blanta hi: canys hi a'u bwytty hwynt yn ddirgel, pan ballo pob dim *arall* yn y gwarchae ac yn y cyfyngdra, â'r hwn y cyfynga dy elyn arnat o fewn dy byrth.

58 Oni chedwi ar wneuthur holl eiriau y gyfraith hon, y rhai sydd ysgrifenedig yn y llyfr hwn, gan ofni yr enw gogoneddus ac ofnadwy hwn, YR ARGLWYDD DY DDUW;

59 Yna y gwna yr ARGLWYDD dy blâau di yn rhyfedd, a phlâau dy had; *sef* plâau mawrion a pharhaus, a chlefydau drwg a pharhaus.

60 Ac efe a ddwg arnat holl ⁿglefydau yr Aipht, y rhai yr ofnaist rhag-ddynt; a glynant wrthyt.

61 Iê, pob clefyd, a phob pla, yr hwn nid *yw* ysgrifenedig yn llyfr y gyfraith hon, a ⁷ddwg yr ARGLWYDD arnat, hyd oni'th ddinystrier.

62 Felly chwi ^aa adewir yn ychydig bobl, lle yr oeddych fel ^psêr y nef-

oedd o liosowgrwydd; o herwydd na wrandewaist ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW.

63 A bydd, megis ag y llawenychodd yr ARGLWYDD ynoch i wneuthur daioni i chwi, ac i'ch amhlâu; felly ^ay llawenycha yr ARGLWYDD ynoch i'ch dinystrio, ac i'ch difetha chwi: a diwreiddir chwi o'r tir yr wyt yn myned iddo i'w feddiannu.

64 A'r ARGLWYDD ^aa'th wasgar di ym mhlith yr holl bobloedd, o'r *naill* gwrr i'r ddaear hyd y cwrr *arall* i'r ddaear: a thi a wasanaethi yno dduwiau dieithr, y rhai nid adnabuoest ti na'th dadau; *sef* pren a maen.

65 Ac ^aym mhlith y cenhedloedd hyn ni orphwysi, ac ni bydd gorphwysdra i wadn dy droed: canys yr ARGLWYDD a rydd i ti yno galon ofnus, a darfodedigaeth llygaid, a thristwch meddwl.

66 A'th einioes a fydd y'ng hrôg gyferbyn â thi; a thi a ofni nos a dydd, ac ni byddi sier o'th einioes.

67 Y bore y dywedi, O na ddeuai yr hwyr! ac yn yr hwyr y dywedi, O na ddeuai y bore! o achos ofn dy galon *gan* yr hwn yr ofni, a rhag gweledigaeth dy lygaid yr hon a welych.

68 A'r ARGLWYDD ^aa'th ddychwel di i'r Aipht, mewn llongau, ar hyd y ffordd y dywedais wrthyt, na chwanegit ei gweled mwy: a chwi a ymwerthwch yno i'ch gelynion yn gaeth-weision ac yn gaeth-forwynion, ac ni *bydd* a'ch pryno.

PENNOD XXIX.

1 Moses yn annog y bobl i ufudd-dod, trwy gosio y gweithredoedd a welent. 10 Gosod pawb ger bron yr Arghwydd, i fyned dan ei gyfammod ef. 18 Y mawr ddigofaint ar y neb a ymfendithio yn ei anwired. 29 I Dduw y perthyn pethau dirgel.

DYMA eiriau y cyfammod a orchymynodd yr ARGLWYDD wrth Moses ei wneuthur â meibion Israel, yn nhir Moab, heb law ^ay cyfammod a ammododd efe â hwynt yn Horeb.

2 ¶ A Moses a alwodd ar holl Israel, ac a ddywedodd wrthynt, ^bChwi a welsoch yr hyn oll a wnaeth yr ARGLWYDD o flaen eich llygaid chwi yn nhir yr Aipht, i Pharaoh, ac i'w holl weision, ac i'w holl dir;

3 Y profedigaethau mawrion a welodd eich llygaid, yr arwyddion a'r rhyfeddodau mawrion hynny:

4 Ond ^ani roddodd yr ARGLWYDD

¹ Lef. 26. 29.
² Bren. 6. 28. 29.
Jer. 19. 9.
Galar. 2. 20. a 4. 10.

^m pen. 13. 6.

⁵ Heb. ail-genedigaeth.
⁶ Heb. oddi rhwng ei throed.

ⁿ pen. 7. 15.

⁷ Heb. ddyrchafas.

^a pen. 4. 27.

^p pen. 10. 22.

^a Dfar. 1. 26.
Es. 1. 24.

^r Lef. 26. 33.
Neh. 1. 8.
Jer. 16. 13.

^a Amos 9. 4.

^t Job 7. 4.

^u ad. 34.

^x Jer. 44. 12.
Hos. 8. 13.
a 9. 3.

^y pen. 17. 16.

^a pen. 5.
2. 3.

^b Exod. 19. 4.

^c pen. 4. 34.
a 7. 19.

^d Edrych
Es. 63. 17.
Iran 8. 43.
Eph. 4. 13.
2 Thess. 2. 11. 12.

Cyn
CRIST
1451.

i chwi galon i wybod, na llygaid i weled, na chlustiau i glywed, hyd y dydd hwn.

e pen. 8. 4.

5 Arweiniais chwi hefyd yn yr anialwch ddeugain mlynedd: ^eni heneiddiodd eich dillad am danoch, ac ni heneiddiodd dy esgid am dy droed.

6 Bara ni fwyttasoch, a gwin neu ddiod gref nid yfasoch: fel y gwybydddech mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

f Num. 21.
23, 33.
pen. 2, 32.
a 3. 1.

7 A daethoch hyd y lle hwn: yna daeth allan ^fSehon brenhin Hesbon, ac Og brenhin Basan, i'n cyfarfod mewn rhyfel; a ni a'u lladdasom hwynt:

g Num. 32.
33.
pen. 3, 12,
13.

8 Ac a ddygasom eu tir hwynt, ac ^ga'i rhoisom yn etifeddiaeth i'r Reubeniaid, ac i'r Gadiaid, ac i hanner llwyth Manasseh.

h pen. 4, 6.
Jos. 1. 7.
1 Bren. 2. 3.

9 ^hCedwch gan hynny eiriau y cyfammod hwn, a gwnewch hwynt: fel y llwyddoch ym mhob peth a wneloch.

10 ¶ Yr ydych chwi oll yn sefyll heddyw ger bron yr ARGLWYDD eich DUW; pennaethiaid eich llwythau, eich henuriaid, a'ch swyddogion, a holl wŷr Israel,

i Edrych
Jos. 9. 21,
23, 27.
2 dynnw.

11 Eich plant, eich gwragedd, a'th ddieithr-*ddyn* yr hwn *sydd* o fewn dy wersyll, o ⁱgymmynydd dy goed hyd ²wehynnydd dy ddwfr:

12 I fyned o honot dan gyfammod yr ARGLWYDD dy DDUW, a than ei gynghrair ef, yr hwn y mae yr ARGLWYDD dy DDUW yn ei wneuthur â thi heddyw:

13 I'th sicrhâu heddyw yn bobl iddo ei hun, ac i fod o hono yntau yn DDUW i ti, megis y llefarodd wrthyf, ac fel y tyngodd wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Isaac, ac wrth Jacob.

14 Ac nid â chwi yn unig yr ydwyf fi yn gwneuthur y cyfammod hwn, a'r cynghrair yma;

15 Ond â'r *hwn* sydd yma gyd â ni yn sefyll heddyw ger bron yr ARGLWYDD ein DUW, ac ^kâ'r *hwn* nid *yw* yma gyd â ni heddyw:

k Edrych
Act. 2. 39.
1 Cor. 7. 14.

16 (Canys chwi a wyddoch y modd y trigasom ni yn nhir yr Aipht, a'r modd y daethom trwy ganol y cenhedloedd y rhai y daethoch trwyddynt;

l Heb. tom-
duwiau.

17 A chwi a welsoch eu ffeidd-dra hwynt a'u ^lheilun-dduwiau, pren a maen, arian ac aur, y rhai oedd yn eu mysg hwynt:)

18 Rhag bod yn eich mysg wr, neu

wraig, neu deulu, neu lwyth, yr hwn y try ei galon heddyw oddi wrth yr ARGLWYDD ein DUW, i fyned i wasanaethu duwiau y cenhedloedd hyn; ¹rhag bod yn eich mysg wreiddyn yn dwyn ⁴gwenwyn a vermod:

19 A bod, pan glywo efe eiriau y felldith hon, ymfendithio o hono yn ei galon ei hun, gan ddywedyd, Heddwch fydd i mi, er i mi rodio ^my'ngghyndynrwydd fy nghalon, i chwanegu ^omeddwod at syched:

20 ⁿNi fyn yr ARGLWYDD faddeu iddo; canys yna y myga digllonedd yr ARGLWYDD a'i eiddigedd yn erbyn y gwr hwnnw, a'r holl felldithion *sydd* ysgrifenedig yn y llyfr hwn a orwedd arno ef, a'r ARGLWYDD ^aa ddilea ei enw ef oddi tan y nefoedd.

21 A'r ARGLWYDD ^pa'i neilldua ef oddi wrth holl lwythau Israel, i *gael* drwg, yn ol holl felldithion y cyfammod a ysgrifenydd yn llyfr y gyfraith hon.

22 A dywed y genhedlaeth a ddaw ar ol, *sef* eich plant chwi, y rhai a godant ar eich ol chwi, a'r dieithr yr hwn a ddaw o wlad bell, pan welont blâau y wlad hon, a'i chlefydau, *trwy* y rhai y mae yr ARGLWYDD yn ei chlwyfo hi;

23 A'i thir wedi ei losgi oll *gan* frwmstan a halen, na heuir ef, ac na flaen-dardda, ac na ddaw i fynu un llysieuyn ynddo, ^qfel dinystr Sodom a Gomorrah, Admah a Seboim, y rhai a ddinystriodd yr ARGLWYDD yn ei lid a'i ddigofaint:

24 Iê, yr holl genhedloedd a ddywedant, ^rPaham y gwnaeth yr ARGLWYDD fel hyn i'r tir hwn? pa ddigter yw y digofaint mawr hwn?

25 Yna y dywedir, Am wrthod o honynt gyfammod ARGLWYDD DDUW eu tadau, yr hwn a ammododd efe â hwynt pan ddug efe hwynt allan o dir yr Aipht.

26 Canys aethant a gwasanaethasant dduwiau dieithr, ac ymgrymmasant iddynt; *sef* duwiau nid adwaenent hwy, ac ni ^sroddasai efe iddynt.

27 Am hynny yr ennynodd digllonedd yr ARGLWYDD yn erbyn y wlad hon, i ddwyn arni bob mell-dith *a'r y sydd* ysgrifenedig yn y llyfr hwn.

28 A'r ARGLWYDD a'u dinystriodd hwynt o'u tir mewn digofaint, ac mewn digter, ac mewn llid mawr, ac a'u gyrrodd hwynt i wlad arall, megis *y gwelir* heddyw.

Cyn
CRIST
1451.

1 Heb. 12. 15.

4 Heb.
*gwenwyn-
lys*, neu,
buall.
Heb. *rosh*.m Num. 15.
39.5 Heb. *y
meddwr at
y sychedig*.
n Ezec. 14.
7, 8.

o pen. 9. 14.

p Matt. 24.
51.q Gen. 19.
24, 25.r 1 Bren.
9. 8.
Jer. 22. 8.s Heb.
ramasai,
neu, *yr
hwn ni
roisai idd-
ynt ran*.

Cyn CRIST 1451.	29 Y dirgeledigaethau sydd eiddo yr ARGLWYDD ein DUW, a'r pethau amlwg a roddwyd i ni, ac i'n plant hyd byth; fel y gwnelom holl eiriau y gyfraith hon. PENNOD XXX. 1 Addawo trugareddau mawr i'r edifeiriol. 11 Bod y gorchymyn yn eglur. 15 Gosod angau ac einioes o flaen y bobl. A*PHANddelo yr holl bethau hyn y rhai a roddais o'th flaen, ac adgofio o honot hwynt ym mysgr yr holl genhedloedd y rhai y'th yrrodd yr ARGLWYDD dy DDUW di attynt; 2 A dychwelyd o honot at yr ARGLWYDD dy DDUW, a gwrandaw ar ei lais ef, yn ol yr hyn oll yr ydwyf yn ei orchymyn i ti heddyw, ti a'th blant, a'th holl galon, ac a'th holl enaid: 3 Yna y dychwel yr ARGLWYDD dy DDUW dy gaethiwed, ac y cymmer drugaredd arnat, ac y try, ac a'th gasgl o fysg yr holl bobloedd lle y'th wasgaro yr ARGLWYDD dy DDUW di. 4 Pe y'th wthid i eithaf y nefoedd, oddi yno y'th gasglai yr ARGLWYDD dy DDUW, ac oddi yno y'th gymmerai. 5 A'r ARGLWYDD dy DDUW a'th ddwg i'r tir a feddiannodd dy dadau, a thithau a'i meddienni: ac efe a fydd dda wrthyt, ac a'th wna yn amlach na'th dadau. 6 A'r ARGLWYDD dy DDUW a enwaeda dy galon, a chalon dy had, i garu yr ARGLWYDD dy DDUW a'th holl galon, ac a'th holl enaid, er mwyn cael o honot fyw. 7 A'r ARGLWYDD dy DDUW a rydd yr holl felldithion hyn ar dy elynion, ac ar dy gaseion, y rhai a'th erlidiant di. 8 Tithau a ddychweli, ac a wrandewi ar lais yr ARGLWYDD, ac a wnei ei holl orchymynion ef, y rhai yr ydwyf yn eu gorchymyn i ti heddyw. 9 A'r ARGLWYDD dy DDUW a wna i ti lwyddo yn holl waith dy law, yn ffrwyth dy fru, ac yn ffrwyth dy anifeiliaid, ac yn ffrwyth dy dir, er daioni: canys try yr ARGLWYDD i lawenychu ynot, i wneuthur daioni i ti, fel y llawenychodd yn dy dadau; 10 Os gwrandewi ar lais yr ARGLWYDD dy DDUW, i gadw ei orchymynion ef a'i ddeddfau y rhai sydd ysgrifenedig yn llyfr y gyfraith hon;	os dychweli at yr ARGLWYDD dy DDUW a'th holl galon, ac a'th holl enaid. 11 O herwydd y gorchymyn yma, yr ydwyf yn ei orchymyn i ti heddyw, nid yw guddiedig oddi wrthyt, ac nid yw bell. 12 Nid yn y nefoedd y mae, i ddywedyd o honot, Pwy a ddring drosom i'r nefoedd, ac a'i dwg i ni, fel y clywom, ac y gwnelom ef? 13 Ac nid o'r tu hwnt i'r môr y mae, i ddywedyd o honot, Pwy a dramwya drosom ni i'r tu hwnt i'r môr, ac a'i dwg ef i ni, fel y clywom, ac y gwnelom ef? 14 Canys y gair sydd agos iawn attat, yn dy enau, ac yn dy galon, i'w wneuthur ef. 15 Wele, rhoddais o'th flaen heddyw einioes a daioni, ac angau a drygioni: 16 Lle yr ydwyf fi yn gorchymyn i ti heddyw garu yr ARGLWYDD dy DDUW, i rodio yn ei ffyrdd ef, ac i gadw ei orchymynion, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau ef; fel y byddech fyw, ac y'th amlhâer, ac y'th fendithio yr ARGLWYDD dy DDUW yn y tir yr wyt ti yn myned iddo i'w feddiannu. 17 Ond os try dy galon ymaith, fel na wrandawech, a'th yrru i ymgrymu i dduwiau dieithr, a'u gwasanaethu hwynt; 18 Yr wyf yn mynegi i chwi heddyw, y difethir chwi yn ddiau, ac nad estynwch ddyddiau yn y tir yr ydwyf yn myned dros yr Iorddonen i fyned i mewn iddo i'w berchennogi. 19 Galw yr wyf yn dyst i'th erbyn heddyw y nefoedd a'r ddaear, roddi o honof o'th flaen di einioes ac angau, bendith a melldith: dewis dithau yr einioes, fel y byddych fyw, ti a'th had; 20 I garu o honot yr ARGLWYDD dy DDUW, a gwrandaw ar ei lais ef, a glynu wrtho, (canys efe yw dy einioes di, ac estyniad dy ddyddiau,) fel y trigech yn y tir a dyngodd yr ARGLWYDD wrth dy dadau, wrth Abraham, wrth Isaac, ac wrth Jacob, ar ei roddi iddynt. PENNOD XXXI. 1 Moses yn rhoi cysur yn y bobl, 7 ac yn Josua: 9 yn rhoddi y gyfraith i'r offeiriaid, i'w darllen ar y seithfed flwyddyn i'r bobl. 14 Duw yn rhoddi siars ar Josua, 19 a chân i dystiolaethu yn erbyn y bobl. 24 Moses yn gorchymyn llyfr y gyfraith i'r Lefiaid i'w gadw. 28 Moses yn rhybuddio y bobl o'u hamufudd-dod i Dduw, wedi ei farwolaeth ef.	Cyn CRIST 1451. h Ea. 45. 19. i Rhuf. 10. 6, &c. k ad. 19. pen. 11. 26. i pen. 4. 26. m ad. 15.

Cyn
CRIST
1451.

a pen. 34. 7.

b Num. 20.
12. a 27. 13.
pen. 3. 27.c Num. 27.
21.d Num. 21.
24, 33.

e pen. 7. 2.

f Jos. 1. 5.
Heb. 13. 5.

g Jos. 1. 9.

h pen. 15. 1.

i Jos. 8. 34,
35.
Neh. 8. 1,
2, 3, &c.

A MOSES a aeth ac a lefarodd y geiriau hyn wrth holl Israel;

2 Ac a ddywedodd wrthynt, ^a Mab chwe ugain mlynedd *ydwyf* fi heddyw; ni allaf mwy fyned allan, a dyfod i mewn: yr ARGLWYDD hefyd a ddywedodd wrthyf, ^b Ni chei fyned dros yr Iorddonen hon.

3 Yr ARGLWYDD dy DDUW sydd yn myned drosodd o'th flaen di; efe a ddinystria y cenhedloedd hyn o'th flaen, a thi a'u meddienni hwynt: Josua hefyd, efe a â drosodd o'th flaen, ^c fel y llefarodd yr ARGLWYDD.

4 A'r ARGLWYDD a wna iddynt ^d fel y gwnaeth i Sehon ac i Og, brenhinoedd yr Amoriaid, ac i'w tir hwynt, y rhai a ddinystriodd efe.

5 A rhydd ^e yr ARGLWYDD hwynt o'ch blaen chwi; gwnewch chwithau iddynt hwy yn ol yr holl orchymynion a orchymynais i chwi.

6 Ymgryfhêwch, ac ymnerthwch; nac ofnwch, ac na ddychrynwch rhagddynt: canys yr ARGLWYDD dy DDUW *sydd* yn myned gyf â thi; ^f ni'th edy, ac ni'th wrthyd.

7 ¶ A Moses a alwodd ar Josua, ac a ddywedodd wrtho y'ngolwg holl Israel, Ymgadarnhâ, ac ymnertha: canys ti a âi gyd â'r bobl yma i'r tir a dyngodd yr ARGLWYDD wrth eu tadau hwynt ar ei roddi iddynt; a thi a'i rhenni yn etifeddiaeth iddynt.

8 A'r ARGLWYDD hefyd *sydd* yn myned o'th flaen di; efe a fydd gyd â thi; ni'th edy, ac ni'th wrthyd: ^g nac ofna, ac na lwfrhâ.

9 ¶ A Moses a ysgrifennodd y gyfraith hon, ac a'i rhoddes at yr offeiriaid meibion Lefi, y rhai a ddygent arch cyfammod yr ARGLWYDD, ac at holl henuriaid Israel.

10 A Moses a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Yn ol *pob* saith mlynedd, ar yr amser nodedig, ar ^h flwyddyn y gollyngdod, ar wyl y pebyll,

11 Pan ddelo holl Israel i ymddangos ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, yn y lle a ddewisodd efe; ⁱ y darlleni y gyfraith hon o flaen holl Israel, lle y clywant.

12 Cynnull y bobl ynghyd, y gwŷr, y gwragedd, a'r plant, a'r dieithrddyn a fyddo o fewn dy byrth; fel y gwrandawont, ac fel y dysgont, ac yr ofnont yr ARGLWYDD eich DUW, ac yr edrychont am wneuthur holl ciriau y gyfraith hon;

13 Ac y byddo i'w plant, y rhai

ni wybuant *ddim*, glywed a dysgu ofni yr ARGLWYDD eich DUW, yr holl ddyddiau y byddoch fyw yn y tir yr ydych yn myned iddo dros yr Iorddonen i'w feddiannu.

14 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Wele, nesaodd y dyddiau i ti i farw: galw Josua, a sefwch ger bron ym mhabell y cyfarfod, fel ^k y rhoddwyf orchymynion iddo ef. Yna yr aeth Moses a Josua, ac a safasant ger bron ym mhabell y cyfarfod.

15 A'r ARGLWYDD a ymddangosodd yn y babell mewn colofn gwm-mwl: a'r golofn gwmml a safodd ar ddrws y babell.

16 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Moses, Wele, ti a ² orweddi gyd â'th dadau; a'r bobl yma a gyfyd, ac a butteiniant ar ol duwiau dieithriaid y tir y maent yn myned i mewn iddo, ac a'm gwrthyd i, ac a dyrr fy nghyfammod a wneuthum âg ef.

17 A'm dig a ennyn yn eu herbyn y dydd hwnnw; a mi a'u gwrthodaf hwynt, ac ^m a guddiaf fy wyneb oddi wrthynt; a bwyttêir ef, a drygau lawer a chyfyngderau ³ a ddigwyddant iddo ef; a'r dydd hwnnw y dywed efe, ⁿ Onid am nad *yw* yr Arglwydd yn fy mysg y digwyddodd y drwg hwn i mi?

18 Canys myfi gan guddio a guddiaf fy wyneb y dydd hwnnw, am yr holl ddrygioni a wnaeth efe, pan drodd at dduwiau dieithr.

19 Ysgrifenwch yr awr hon gan hynny i chwi y gân hon: dysg hi hefyd i feibion Israel, a gosod hi yn eu genau hwynt; fel y byddo y gân hon yn dyst i mi yn erbyn meibion Israel.

20 Canys dygaf ef i dir yn llifeirio o laeth a mêl, yr hwn a addewais trwy lw i'w dadau ef; fel y bwyttao, ac y digoner, ac yr elo yn fras: ond efe a dry at dduwiau dieithr, ac a'u gwasanaetha hwynt, ac a'm dirmyga i, ac a ddiddymma fy nghyfammod.

21 Yna, pan ddigwyddo iddo ddrygau lawer a chyfyngderau, y bydd i'r gân hon dystiolaethu yn dyst yn ei wyneb ef: canys nid anghofir hi o enau ei had ef: o herwydd mi a adwaen ei fwriad ^o y mae efe yn ei ⁴ amcanu heddyw, cyn dwyn o honof fi ef i'r tir a addewais trwy lw.

22 ¶ A Moses a ysgrifennodd y gân hon ar y dydd hwnnw, ac a'i dysgodd hi i feibion Israel.

Cyn
CRIST
1451.k Num. 27.
19.l Exod. 33.
9.2 Neu,
gyfgy.
2 Sam. 7.
12.m pen. 32.
20,
Ps. 104. 29.3 Heb.
a'u caiff
hwynt.n Barn. 6.
13.o Amos 5.
25, 26.4 Heb.
wneuthur.

Cyn
CRIST
1451.

Joa. 1. 6.

23 Efe a orchymynodd hefyd i Josua fab Nun, ac a ddywedodd, ^aYmgryfhâ, ac ymnertha: canys ti a arweini feibion Israel i'r tir a addewais iddynt trwy lw: a mi a fyddaf gyd â thi.

24 ¶ A phan ddarfu i Moses ysgrifenu geiriau y gyfraith hon ar lyfr, hyd eu diwedd hwynt;

25 Yna y gorchymynodd Moses i'r Lefiaid y rhai oedd yn dwyn arch cyfammod yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

Edrych
2 Bren.
22. 8.

26 ^aCymmerwch lyfr y gyfraith hon, a gosodwch ef ar ystlys arch cyfammod yr ARGLWYDD eich DUW; fel y byddo yno yn dyst i'w erbyn.

27 Canys mi a adwaen dy wrthnysigrwydd, a'w wâr-galedrwydd: wele, a myfi etto yn fyw gyd â chwi heddyw, gwrthryfelgar yn erbyn yr ARGLWYDD fuoch; a pha faint mwy *y byddwch* wedi fy marw?

28 Cesglwch attaf holl henuriaid eich llwythau, a'ch swyddogion: fel y llefarwyf y geiriau hyn lle y clywont hwy, ^aac y cymmerwyf y nefoedd a'r ddaear yn dystion yn eu herbyn hwy.

pen. 32. 1.

29 ^aCanys mi a wn, wedi fy marw, gan lygru yr ymlygrwch, ac y cilwch o'r ffordd a orchymynais i chwi; ac y digwydda i chwi ddrwg ^ayn y dyddiau diweddf; am y gwnewch ddrygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD, i'w ddigio ef â gweithred-oedd eich dwylaw.

pen. 32. 5.

30 A llefarodd Moses lle y clybu holl gynulleidfa Israel eiriau y gân holl, hyd eu diwedd hwynt.

Gen. 49. 1.

PENNOD XXXII.

1 *Cân Moses, yr hon sydd yn gosod allan drugaredd Duw, a'i ddial. 46 Moses yn amgog y bobl i ystyried y gân. 48 Duw yn ei anfon ef i fynydd Nebo, i weled y wlad, ac i farw.*

^a **GWRANDEWCH**, y nefoedd, a **G**llefaraf; a chlywed y ddaear eiriau fy ngenau.

2 ^bFy athrawiaeth a ddefnyna fel gwlaw: fy ymadrodd a ddifera fel gwllith; fel gwllith-wlaw ar i'r-wellt, ac fel cawodydd ar laswellt.

3 Canys enw yr ARGLWYDD a gyhoeddaf fi: rhoddwch fawredd i'n DUW ni.

4 *Efe yw* y Graig; ^aperffaith *yw* ei weithred; canys ei holl ffyrdd *ydynt* farn: ^aDUW gwirionedd, a heb anwiredd, cyfiawn ac uniawn *yw* efe.

5 ²Y genhedlaeth wryrog a throfaus

a ymlygrodd yn ei erbyn trwy eu bai, heb *fod* yn blant iddo ef.

6 Ai hyn a delwch i'r ARGLWYDD, bobl ynfyd ac anghall? onid efe *yw* dy dad *a'w* brynwr? onid efe *a'w* wnaeth, ac *a'w* sicrhaoedd?

7 ¶ Cofia y dyddiau gynt; ystyriwch flynyddoedd cenhedlaeth a chenhedlaeth: gofyn i'w dad, ac efe a fynega i ti; i'w henuriaid, a hwy a ddywedant wrthynt.

8 Pan ^agyfrannodd y Goruchaf etifeddiaeth y cenhedloedd, pan neillduodd efe feibion Adda, y gosododd efe derfynau y bobloedd yn ol rhifedi meibion Israel.

9 Canys ^arhan yr ARGLWYDD *yw* ei bobl; Jacob *yw* ^arhan ei etifeddiaeth ef.

10 Efe ^{a'i} cafodd ef ^amewn tir anial, ac mewn diffaethwch gwag erchyll: ^aarweiniodd ef o amgylch, a pharodd iddo ddeall, a ^achadwodd ef fel canwyll ei lygad.

11 ^aFel y cyfyd eryr ei nyth, y castella dros ei gywion, y lleda ei esgyll, y cymmer hwynt, ac ^{a'u} dwg ar ei adenydd;

12 *Felly* yr ARGLWYDD yn unig ^{a'i} harweiniodd yntau, ac nid *oedd* duw dieithr gyd âg ef.

13 ^aGwnaeth iddo farchogaeth ar uchelder y ddaear, a bwytta cnwd y maes, a sugno ^amêl o'r graig, ac olew o'r graig gallestr;

14 Ymenyn gwartheg, a llaeth defaid, ynghyd â braserd wryn, a hyrddod o rywogaeth Basan, a bychod, ^aynghyd â braserd grawn gwenith, a phur-waed grawnwin a yfaist.

15 ¶ ^aA'r ^auniawn ^aPa aeth yn fras, ac a wingodd; braseaist, tewychaist, pwyntiaist: yna efe a wrthododd DUW, *yr hwn* ^{a'i} gwnaeth, ac a ddiystyrodd Graig ei iachawdwriaeth.

16 A dieithr *dduwiau* y gyrrasant eiddigedd arno; â ffeidd-dra y digiasant ef.

17 ^aAberthasant i gythreuliaid, ^anid i DUW; i dduwiau nid adwaenent, i rai newydd diweddar, *y rhai* nid ofnodd eich tadau.

18 Y Graig ^{a'w} genhedlodd a anghofiaist ti, ^{a'r} DUW ^{a'w} luniodd a ollyngaist ti dros gôf.

19 Yna y gwelodd yr ARGLWYDD, ac ^{a'u} ffeiddiodd *hwynt*; o herwydd ei ddigio gan ei feibion, ^{a'i} ferched.

20 Ac efe a ddywedodd, ^aCuddiaf

Cyn
CRIST
1451.Zech. 9. 2.
Act. 17. 26.Exod. 15.
16.
Neu,
coelbren.
Heb.
Ulynn.pen. 8. 15.
Jer. 2. 6.
Hos. 13. 5.Neu,
amgylch-
odd ef.
Pa. 17. 8.
Diar. 7. 2.Zech. 2. 8.
Exod. 19. 4.
pen. 1. 31.
Es. 31. 5.
a 46. 4.
a 63. 9.
Hos. 11. 3.

Ea. 58. 14.

m Job 29. 6.
Pa. 51. 16.Pa. 51. 16.
a 147. 14.A Jesurun.
pen. 33. 5.
26.
Ea. 44. 2.
P Neh. 9. 25.
Pa. 17. 10.
Jer. 2. 7.
a 5. 7.
Hos. 13. 6.Lef. 17. 7.
Pa. 106. 37.
1 Cor. 10. 20.
Dat. 9. 20.
Neu, nid
oeddynt
Dduw.Neu, dy-
ystyrod.

pen. 31. 17.

Cyn
CRIST
1451.

• Es. 30. 9.

† 1 Sam. 12.
21.

1 Bren. 16.

13.

u Hos. 1. 10.

Rhuf. 10.

19.

* Jer. 15. 14.

Galar. 4. 11.

8 Neu.

iogodd.

9 Neu.

ddifaodd.

† Es. 26. 15.

† Ps. 7. 12.

13.

Ezec. 5. 16.

2 Heb.

sarwor

(anlyd).

Hab. 3. 5.

* Lef. 26. 22.

b Galar. 1.

20.

Ezec. 7. 15.

2 Cor. 7. 5.

3 Heb.

o'r ysta-

felloedd.

4 Heb.

ddifuddia.

5 Heb.

Uchel yw

ein llaw ni.

c Ps. 81. 13.

d Galar. 1. 9.

e Lef. 26. 8.

Jos. 23. 10.

2 Chron.

24. 24.

Es. 30. 17.

† Ps. 44. 12.

Es. 50. 1.

a 52. 3.

† 1 Sam. 4. 8.

Jer. 40. 3.

6 Neu.

gwaeath yw

eu gwin-

wydden

na gwin-

wydden

Sodom.

b Job 14. 17.

Jer. 2. 22.

Hos. 13. 12.

Rhuf. 2. 5.

† Ps. 94. 1.

Rhuf. 12.

19.

Heb. 10. 30.

a 2 Petr. 2. 3.

fy wyneb oddi wrthynt, edrychaf beth *fydd* eu diwedd hwynt: canys cenhedlaeth drofaus *ydynt* hwy, ⁵meibion heb ffyddlondeb ynddynt.

21 Hwy a yrrasant eiddigedd arnaf â'r *peth* nid *oedd* DDUW; digiasant fi â'u ¹hoferedd: ²minnau a yrraf eiddigedd arnynt hwythau â'r *rhai* nid *ydynt* bobl; â chenedl ynyfyd y digiaf hwynt.

22 Canys ³tân a gynneuwyd yn fy nig, ac a ⁴lysgr hyd uffern isod, ac a ⁵ddifa y tir a'i gynnyrch, ac a wna i sylfeini y mynyddoedd ffaglu.

23 ⁷Casglaf ddrygau arnynt; ⁸treulias fy saethau arnynt.

24 Llosgedig *fyddant* gan newyn, ac wedi eu bwytta gan ²wres poeth, a chwerw-ddinyst: anfonaf hefyd arnynt ⁹ddannedd bwystfilod, yng-hyd â gwenwyn seirph y llwch.

25 ^bY cleddyf oddi allan, a dychryn ³oddi fewn, a ⁴ddifetha y gwr ieu-angc a'r wryf *hefyd*, y plentyn sugno ynghyd â'r gwr briglwyd.

26 Dywedais, Gwasgaraf hwynt i gonglau, paraf i'w coffadwriaeth ddarfod o fysg dynion;

27 Oni bai i mi ofni dig y gelyn, rhag i'w gwrthwynebwyd ymddwyn yn ddieithr, a rhag dywedyd o honynt, ⁶Ei llaw uchel ni, ac nid yr ARGLWYDD, a wnaeth hyn oll.

28 Canys cenedl heb gynghor *ydynt* hwy, ac heb ddeall ynddynt.

29 ^cO na baent ddoethion, ^dna ddeallent hyn, nad ystyrient eu diwedd!

30 Pa fodd yr ymlidiai ^eun fil, ac y gyrrai dau ddengmil i ffioi, onid am ^fwerthw o'u Craig hwynt, a chau o'r ARGLWYDD arnynt?

31 Canys nid fel ein Craig ni *y mae* eu craig hwynt; ^ga bydded ein gelynyon yn farnwyr.

32 Canys ⁶o winwydden Sodom, ac o feusydd Gomorra, *y mae* eu gwinwydden hwynt: eu grawnwin hwynt *sydd* rawnwin bustlaidd; grawnsypiau chwerwon *sydd* iddynt.

33 Gwenwyn dreigiau *yw* eu gwin hwynt, a chreulawn wenwyn aspiaid.

34 Onid *yw* hyn ^hy nghûdd gyd â myfi, wedi ei selio ym mysgr fy nhrysorau?

35 ⁱI mi *y perthyn* dial, a thalu y pwyth; mewn pryd y llithr eu troed hwynt: canys ^kagos *yw* dydd eu trychineb, a phrysuro y mae yr hyn a barottôwyd iddynt.

36 Canys yr ARGLWYDD a farna

ei bobl, ac ¹a edifarhâ am ei weision; pan welo ymadaw o'u ⁷nerth, ac ^mnad *oes* na gwarchaëedig, na gweddilledig.

37 Ac efe a ddywed, ⁿPa *le y mae* eu duwiau hwynt, *a'r* graig yr ymddiriedasant ynddi,

38 Y rhai a fwyttasant fraser eu haberthau, *ac* a yfasant win eu diod-offrwm? codant a chynnorthwyant chwi, *a* byddant loches i chwi.

39 Gwelwch bellach mai ^omyfi, myfi *yw* efe; ac ^pnad *oes* DUW ond myfi; ^qmyfi sydd yn lladd, ac yn bywhâu; myfi a archollaf, ac mi a feddyginiaethaf: ac ni *bydd* a achubo o'm llaw.

40 Canys codaf fy llaw i'r nefoedd, a dywedaf, Mi a fyddaf fyw byth.

41 ^rO's hogaf fy nghleddyf disglaer, ac ymaffyd o'm llaw mewn barn; dychwelaf ddial ar fy ngelynyon, a thalaf y pwyth i'm caseion.

42 Meddwaf fy saethau â gwaed, (a'm cleddyf a fwyty gig,) â gwaed y lladdedig a'r caeth, o ddechreu ^sdial ar y gelyn.

43 ^tY cenhedloedd, ⁸llawenhêwch *gyd* â'i bobl ef: canys efe a ddial waed ei weision, ac a ddychwel ddial ar ei elynion, ac a drugarhâ wrth ei dir a'i bobl ei hun.

44 [†]A daeth Moses ac a lefarodd holl eiriau y gân hon lle y clybu y bobl, efe a Josua mab Nun.

45 A darfu i Moses lefaru yr holl eiriau hyn wrth holl Israel:

46 A dywedodd wrthynt, ^uMeddyl-iwch yn eich calonnau am yr holl eiriau yr ydwyf yn eu tystiolaeth wrthych heddyw; y rhai a orchymynwch i'ch plant, i edrych am wneuthur holl eiriau y gyfraith hon.

47 Canys nid gair ofer yw hwn i chwi: o herwydd eich einioes chwi *yw* efe; a thrwy y gair hwn yr estynwch ddyddiau yn y tir yr ydych yn myned iddo dros yr Iorddonen i'w feddiannu.

48 [†]A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth Moses y'ngghorph y dydd hwnnw, gan ddywedyd,

49 Esgyn i'r mynydd Abarim hwn, *sef* mynydd Nebo, yr hwn *sydd* yn nhir Moab, ar gyfer Jericho; ac edrych ar wlad Canaan, yr hon yr ydwyf fi yn ei rhoddi i feibion Israel yn etifeddiaeth.

50 A bydd farw yn y mynydd yr esgyni iddo, a chasgler di at dy bobl; megis y bu farw ^vAaron dy

Cyn
CRIST
1451.

1 Ps. 106. 45.

Jer. 31. 20.

7 Heb. llaw.

m 1 Bren.

14. 10.

a 21. 21.

2 Bren. 14.

26.

n Barn. 10.

14.

Jer. 2. 28.

o Ps. 102. 27.

Es. 41. 4.

a 48. 12.

P pen. 4. 35.

Es. 45. 5.

18. 22.

q 1 Sam. 2. 6.

2 Bren. 5. 7.

Job 6. 18.

Hos. 6. 1.

r Es. 27. 1.

a 34. 5.

a 48. 12.

Ezec. 21.

14. 20.

s Job 13. 24.

Jer. 30. 14.

Galar. 2. 5.

t Rhuf. 15.

10.

u Neu, mol-

iennoch

ei bobl ef,

neu,

cenwch.

v pen. 6. 6.

a 11. 18.

x Num. 27.

12.

y Num. 20.

25. 28.

a 33. 38.

Cyn
CRIST
1451.Cyn
CRIST
1451.Num. 20.
11, 12, 13.
n 27, 14.

Meribah.

Edrych
Lef. 10, 3.

frawd ym mynydd Hor, ac y casglwyd ef at ei bobl:

51 O herwydd ^agwrthryfelasoch i'm herbyn ym mysg meibion Israel, wrth ddyfroedd ^acynnen Cades, yn anialwch Sin; oblegid ni'm ^asanct-eiddiasoch ym mhlith meibion Israel.

52 Canys y wlad a gei di ei gweled ar dy gyfer; ond yno nid âi, i'r tir y ydwyf fi yn ei roddi i feibion Israel.

PENNOD XXXIII.

2 Ardderchawgrwydd Duw. 6 Bendithion y deuddeg llwyth. 26 Godidowgrwydd Israel.

A DYMA y fendith â'r hon y bendithiodd Moses ^agwr DUW feibion Israel, cyn ei farwolaeth.

2 Ac efe a ddywedodd, ^bYr ARGWLWYDD a ddaeth allan o Sinai, ac a gododd o Seir iddynt; ymllewyrchodd o fynydd Paran, ac efe a ddaeth gyd â ^cmyrddiwn o saint, a ²thanllyd gyfraith o'i ddeheulaw iddynt.

3 ^dCaru y mae efe y bobl: ei holl saint ydynt yn dy law: a hwy a ymlynasant wrth dy draed; *pob un* a dderbyn o'th eiriau.

4 Moses a orchymynodd gyfraith i ni, ^eyn etifeddiaeth i gynnulleidfa Jacob.

5 Ac efe oedd ^ffrenhin yn ^{3g}Israel, pan ymgasglodd pennau y bobl ynghyd â llwythau Israel.

6 [†]Bydded fyw Reuben, ac na fydded farw, ac na bydded ei ddynion *yehydig* o rifedi.

7 [†]Bydded hyn hefyd i Judah. Ac efe a ddywedodd, Clyw, O ARGWLWYDD, lais Judah, ac at ei bobl dwg ef: digon fyddo iddo ei ddwy-law ei hun, a bydd gymmorth rhag ei elynion.

8 [†]Ac am Lefi y dywedodd, ^bBydded dy Thummim a'th Urim i'th wr sanctaidd, [†]yr hwn a brofaist ym Massah, ac a gynhennaist âg ef wrth ddyfroedd Meribah;

9 Yr hwn a ddywedodd am ei dad ac am ei fam, Ni welais ef; ^ka'i frodyr nis adnabu, ac nid adnabu ei blant ei hun: canys [†]cadwasant dy eiriau, a chynhaliasant dy gyfammod.

10 Dysgant dy farnedigaethau i Jacob, a'th gyfraith i Israel: gosodant arogl-darth ⁴ger dy fron, a llosg aberth ar dy allor.

11 Bendithia, O ARGWLWYDD, ei olud ef, a bydd foddllawn i waith ei ddwy-law ef: archolla lwynau y rhai a godant i'w erbyn, a'i gascion, fel na chodont.

12 [†]Am Benjamin y dywedodd

efe, Anwylyd yr ARGWLWYDD a drig mewn diogelwch gyd âg ef; yr hwn fydd yn eysgodi drosto ar hyd y dydd, ac yn aros rhwng ei ysgwyddau ef.

13 [†]Ac am Joseph y dywedodd efe, ^mEi dir ef fydd wedi ei fendigo gan yr ARGWLWYDD, â hyfrydwch y nefoedd, â gwllith, ac â dyfnder yn gorwedd isod;

14 *Hefyd* â hyfrydwch cynnyrch yr haul, ac â hyfrydwch addfedfwrwyth y lleuadau,

15 Ac â *hyfrydwch* pen ⁿmynyddoedd y dwyrain, ac â hyfrydwch brynau tragwyddoldeb,

16 Ac â hyfrydwch y ddaear, ac â'i chyflawnder, ac âg ewyllys da ^opreswlydd y berth: delo *bendith* ar ben Joseph, ac ar goryn yr hwn ^pa neillduwyd oddi wrth ei frodyr.

17 Ei brydferthwch *sydd debyg* i gyntaf-anedig ei ŷch, a'i gyrn ef *sydd* gyrn unicorn: â hwynt y cornia efe y bobl ynghyd *hyd* eithafoedd y ddaear: a ^qdyma fyrddiwn Ephraim, ie, dyma filoedd Manasseh.

18 [†]Ac am Zabulon y dywedodd efe, ^rYmlawenycha, Zabulon, yn dy fynediad allan; a *thi*, Issachar, yn dy bebyll.

19 Galwant bobloedd i'r mynydd; yna yr ^saberthant ebyrth cyflawnder: canys cyfoeth y moroedd a sugnant, a chuddiedig drysorau y tywod.

20 [†]Ac am Gad y dywedodd efe, Bendigedig yw ^tehangydd Gad: megis llew y mae efe yn aros, fel y rhwygo efe yr ysgwyddog a'r pen.

21 ^uEdrychodd ⁵am dano ei hun yn y dechreuad: canys yno, yn rhan y cyfreithur, y gosodwyd ef: ⁵efe a ddaeth *gyd* â phennaethiaid y bobl; gwnaeth efe gyflawnder yr ARGWLWYDD, a'i farnedigaethau gyd âg Israel.

22 [†]Am Dan hefyd y dywedodd, Dan yn genaw llew a neidia o Basan.

23 [†]Ac am Naphtali y dywedodd, O Naphtali, ^vllawn o hawddgarwch, a chyflawn o fendith yr ARGWLWYDD: ^wmeddianna di y gorllewin a'r dehau.

24 [†]Ac am Aser y dywedodd, ^xBendithier Aser â phlant: bydded gymmeradwy gan ei frodyr: ac efe ^ya wlych ei droed mewn olew.

25 Haiarn a phres ^zfydd dan dy esgid di; a megis dy ddyddiau, *y bydd* dy nerth.

26 [†]Nid oes megis Duw ^{7c}Israel, *yr hwn sydd yn marchogaeth y nef*

m Gen. 49.
25.n Gen. 49.
26.o Exod. 3.
2, 4.p Gen. 49.
26.q Gen. 43.
19.r Gen. 49.
13, 14, 15.

s Ps. 4. 5.

t Edrych
Jos. 13, 10,
&c.
1 Chron.
12, 8, &c.u Num. 32.
16, 17, &c.v Neu,
iddo ei hun
am y rhan
gynolaf.

x Jos. 4. 12.

y Gen. 49.
21.z Edrych
Jos. 19, 32,
&c.a Gen. 49.
20.b Edrych
Job 29. 6.
6 Neu,
fydd dy
esgidiau.7 Jesurun.
c pen. 32. 15.Exod. 19.
18.
Hab. 3. 3.Edrych
Pa. 68. 17.
Dan. 7. 10.
Act. 7. 53.
Gal. 3. 19.
Heb. 2. 2.
Dat. 5. 11.
a 9. 16.
2 Heb. thán
cysiraith.

Exod. 19.5.

Pa. 119.
III.Edrych
Gen. 36. 31.
3 Jesurun.

s pen. 32. 15.

Exod. 28.
30.
Num. 20.
13.Exod. 32.
28.Edrych
Jer. 18. 18.
Mal. 2. 5.Heb. torth
dy drwyn.

Cyn
CRIST
1451.

oedd yn gymmorth i ti, a'r wybrennau yn ei fawredd.

27 Dy noddfa yw Duw tragywyddol, ac oddi tanodd y mae y breichiau tragywyddol: efe a wthia dy elyn o'th flaen, ac a ddywed, Difetha ef.

28 ^aIsrael hefyd a drig ei hun yn ddiogel; ffynnon Jacob a fydd mewn tir yd a gwin; ei nefoedd hefyd a ddifera wllth.

29 Gwynfydedig wyt, O Israel; pwy sydd megis ti, O bobl gadwedig gan yr ARGLWYDD, tarian dy gyn-northwy, yr hwn hefyd yw cledddy dy ardderchowgrwydd! a'th *elynyon a *ymostyngant i ti, a 'thi a sethri ar eu huchel-leoedd hwynt.

PENNOD XXXIV.

1 Moses oddi ar fynydd Nebo yn gwled y wlad: 5 ac yn marw yno. 6 Ei gladdediqaeth. 7 Ei oedran. 8 Galaru am dano dros ddeng niwrnod ar hugain. 9 Josua yn dyfod yn ei le ef. 10 Clod Moses.

A MOSES a esgynodd o rosydd Moab, i *fynydd Nebo, i ben

² Pisgah, yr hwn sydd ar gyfer Jericho: a'r ARGLWYDD a ddangosodd iddo ^bholl wlad Gilead, hyd Dan,

2 A holl Naphtali, a thir Ephraim, a Manasseh, a holl dir Judah, hyd y môr eithaf,

3 Y dehau hefyd, a gwastadedd dyffryn Jericho, a ^cdinas y palmwydd, hyd Soar.

4 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, ^dDyma y tir a fynegais i Abraham, i Isaac, ac i Jacob, gan

ddywedyd, I'th had di y rhoddaf ef; perais i ti ei weled a'th lygaid, ond nid âi di drosodd yno.

5 ¶ A Moses gwas yr ARGLWYDD a fu farw yno, yn nhir Moab, yn ol gair yr ARGLWYDD.

6 Ac efe a'i claddodd ef mewn glyn yn nhir Moab, gyferbyn â Beth-peor: ac *nid edwyn neb ei fedd ef hyd y dydd hwn.

7 ¶ A Moses ydoedd fab ugain mlwydd a chant pan fu efe farw: 'ni thywyllasai ei lygad, ac ni chiliasai ei ireidd-dra ef.

8 ¶ A meibion Israel a wylasant am Moses yn rhosydd Moab *ddeng niwrnod ar hugain: a chyflawnwyd dyddiau wylofain galar am Moses.

9 ¶ A Josua mab Nun oedd gyflawn o yspryd doethineb; o herwydd ^hMoses a roddasai ei ddwyllaw arno: a meibion Israel a wrandawsant arno, ac a wnaethant fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

10 ¶ Ac ni chododd prophwyd etto yn Israel megis Moses, ⁱyr hwn a adnabu yr ARGLWYDD wyneb yn wyneb;

11 Ym mhob rhyw ^karwyddion a rhyfeddodau, y rhai yr anfonodd yr ARGLWYDD ef i'w gwneuthur yn nhir yr Aipht, ar Pharaoh, ac ar ei holl weision, ac ar ei holl dir ef,

12 Ac yn yr holl law gadarn, ac yn yr holl ofn mawr, y rhai a wnaeth Moses y'ngolwg holl Israel.

Cyn
CRIST
1451.• Edrych
Judas 9.• Edrych
Jos. 14, 10,
11.• Edrych
Gen. 50. 3,
10,
Num. 20.
29.• Num. 27.
13.• Num. 12.
6, 8.• pen. 4. 34.
a 7. 19.• Num. 23.
9.
Jer. 23. 6.
• 33. 16.• 2 Sam. 22.
45.
Ps. 18. 44.
a 66. 3.
a 81. 15.
• Neu, gair
yn gel-
wyddog.
f pen. 32. 13.• Edrych
Num. 27.
12.
• y bryn.

• pen. 3. 27.

• Barn. 1.
16.
2 Chron.
28. 15.
• Gen. 12. 7.
a 13. 15.
a 15. 18.
a 26. 3.
a 28. 13.Cyn
CRIST
1451.

PENNOD I.

1 Yr Arghwydd yn gorchymyn i Josua gymmeryd lle Moses. 3 Terfynau gwlad yr addewid. 5, 9 Duw yn addaw cynorthwyo Josua; 8 ac yn rhoddi iddo addysg. 10 Yntau yn parottôl y bobl i fyned dros yr Iorddonen; 12 ac yn dwyn ar gôf i'r ddau lwyth a hanner eu haddewid wrth Moses. 16 Hwythau yn addaw ufuddhâu iddo ef.

A Cwedi marwolaeth Moses, gwas yr ARGLWYDD, y llefarodd yr ARGLWYDD wrth Josua mab Nun, *gweinidog Moses, gan ddywedyd,

2 ^bMoses fy ngwas a fu farw: gan hynny cyfod yn awr, dos dros yr Iorddonen hon, ti, a'r holl bobl hyn, i'r wlad yr ydwyf fi yn ei rhoddi iddynt hwy, meibion Israel.

3 • Pob man y sango gwadn eich troed chwi arno, a roddais i chwi; fel y lleferais wrth Moses.

4 • O'r anialwch, a'r Libanus yma, hyd yr afon fawr, afon Euphrates, holl wlad yr Hethiaid, hyd y môr mawr, tu a machludiad yr haul, fydd eich terfyn chwi.

5 Ni saif neb o'th flaen di holl ddyddiau dy einioes: megis y bûm gyd â Moses, y byddaf gyd â thithau: ni'th adawaf, ac • ni'th wrthodaf.

6 • Ymgryfhâ, ac ymwrola: canys ti a wnei i'r bobl hyn etifeddu y wlad yr hon a dyngais wrth eu tadau ar ei rhoddi iddynt.

7 Yn unig ymgryfhâ, ac ymwrola

Cyn
CRIST
1451.• Deut. 11.
24.
pen. 14. 9.
• Exod. 23.
31.
Num. 34. 3.• Deut. 31.
6, 8.
Heb. 13. 5.
f Deut. 31.
23.• Deut. 1.
38.
• Deut. 34.
5.

Cyn
CRIST
1451.Cyn
CRIST
1451.

Deut. 31.

Deut. 5.

Deut. 28, 14.

Neu,

gumelych

yn gall.

Deut. 17.

18, 19.

Pa. 1. 2.

Deut. 31.

7, 8.

pen. 3. 2.

Num. 32.

20-28.

pen. 22. 4.

yn bump-

dau; fel

Exod. 13.

18.

pen. 22.

4, &c.

yn lew, i gadw ar wneuthur yn ol yr holl gyfraith ^a a orchymynodd Moses fy ngwas i ti: ^b na ogwydda oddi wrthi, ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy; fel y ² ffynnech i ba le bynnag yr elych.

8 Nac ymadawed ¹ llyfr y gyfraith hon o'th enau, eithr ^k myfyria ynddo ddydd a nos; fel y cedwych ar wneuthur yn ol yr hyn oll sydd ysgrifenedig ynddo: canys yna y llwyddi yn dy ffyrdd, ac yna y ffynni.

9 ¹ Oni orchymynais i ti? Ymgryfhâ, ac ymwrola; nac arswyda, ac nac ofna: canys yr ARGLWYDD dy DDUW fydd gyd â thi, i ba le bynnag yr elych.

10 ¶ Yna Josua a orchymynodd i lywodraethwyr y bobl, gan ddywedyd,

11 Tramwywch trwy ganol y llu, a gorchymynwch i'r bobl, gan ddywedyd, Parottôwch i chwi luniaeth: canys ^m o fewn tridiau y byddwch chwi yn myned dros yr Iorddonen hon, i ddyfod i feddiannu y wlad y mae yr ARGLWYDD eich DUW yn ei rhoddi i chwi i'w meddiannu.

12 ¶ Wrth y Reubenaid hefyd, ac wrth y Gadiaid, ac wrth hanner llwyth Manasseh, y llefarodd Josua, gan ddywedyd,

13 Cofiwch ^a y gair a orchymynodd Moses gwas yr ARGLWYDD i chwi, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD eich DUW a esmwythaodd arnoch, ac a roddodd i chwi y wlad hon.

14 Eich gwragedd, eich plant, a'ch anifeiliaid, a drigant yn y wlad a roddodd Moses i chwi o'r tu yma i'r Iorddonen: ond chwydychi a ewch drosodd ³ yn arfogion o flaen eich brodyr, y sawl ydych gedyrn o nerth, a chynnorthwywch hwynt;

15 Nes rhoddi o'r ARGLWYDD lonyddwch i'ch brodyr, fel i chwi-thau, a meddiannu o honynt hwythau y wlad y mae yr ARGLWYDD eich DUW yn ei rhoddi iddynt: ^o yna dychwelwch i wlad eich etiffediaeth, a meddiennwch hi, yr hon a roddodd Moses gwas yr ARGLWYDD i chwi, o'r tu yma i'r Iorddonen, tu a chodiad yr haul.

16 ¶ Hwythau a attebasant Josua, gan ddywedyd, Ni a wnawn yr hyn oll a orchymynaist i ni; awn hefyd i ba le bynnag yr anfonych ni.

17 Fel y gwrandawsom ar Moses ym mhob peth, felly y gwrandawn

arnat tithau: yn unig bydded yr ARGLWYDD dy DDUW gyd â thi, megis y bu gyd â Moses.

18 Pwy bynnag a anufuddhao dy orchymyn, ac ni wrandawo ar dy ymadroddion, yn yr hyn oll a orchymynech iddo, rhodder ef i farwolaeth: yn unig ymgryfhâ, ac ymwrola.

PENNOD II.

1 Rahab yn derbyn i'w thg, ac yn oelu y ddau ysbïwr a ddanfonasid o Sittim. 8 Y cyfamod rhyngddi hi â hwynt. 23 Eu dychwelïad a'u newyddion hwynt.

A JOSUA mab Nun a anfonodd ^a o ^a Sittim ddau wr, i chwilio yn ddirgel, gan ddywedyd, Ewch, edrychwch y wlad, a Jericho. A hwy a aethant, ac ^b a ddaethant i dŷ putteinwraig a'i henw ^c Rahab, ac a lettyasant yno.

2 A mynegwyd i frenhin Jericho, gan ddywedyd, Wele, gwŷr a ddaethant yma heno, o feibion Israel, i chwilio y wlad.

3 A brenhin Jericho a anfonodd at Rahab, gan ddywedyd, Dwg allan y gwŷr a ddaeth attat, y rhai a ddaeth i'th dŷ di; canys i chwilio yr holl wlad y daethant.

4 Ond y wraig a gymmerasai y ddau wr, ac a'u cuddiasai hwynt, ac a ddywedodd fel hyn; Gwŷr a ddaeth attaf fi, ond ni wyddwn i o ba le y daethent hwy.

5 A phan gauwyd y porth yn y tywyllwch, y gwŷr a aeth allan; ni wn i ba le yr aeth y gwŷr: canlynwch yn fuan ar eu hol hwynt; canys chwi a'u goddiweddwch hwynt.

6 Ond ^d hi a barasai iddynt esgyn i nen y tŷ, ac a'u cuddiasai hwynt mewn bolldeidiau llin, y rhai oedd ganddi wedi eu hysgafnu ar nen y tŷ.

7 A'r gwŷr a ganlynasant ar eu hol hwynt, tu a'r Iorddonen, hyd y rhydau: a'r porth a gauwyd, cyn gynted ag yr aeth y rhai oedd yn erlid ar eu hol hwynt allan.

8 ¶ A chyn iddynt hwy gysgu, hi a aeth i fynu attynt hwy ar nen y tŷ:

9 A hi a ddywedodd wrth y gwŷr, Mi a wn roddi o'r ARGLWYDD i chwi y wlad; o herwydd ^e eich arswyd chwi a syrthiodd arnom ni, a holl drigolion y wlad a ² ddigalonasant rhag eich ofn.

10 Canys ni a glywsom fel ^f y sychodd yr ARGLWYDD ddyfroedd y môr coch o'ch blaen chwi, pan ddaeth-

Num. 25.

1.

Heb. 11.

31.

Iago 2. 25.

Matt. 1. 5.

Edrych

2 Sam. 17.

19.

Gen. 35. 5.

Exod. 23.

27.

Heb.

doddasant.

Exod. 14.

21.

pen. 4. 23.

Cyn
CRIST
1451.s Num. 21.
24, 34.h Exod. 15.
14.

i Deut. 4. 39.

k Edrych
i Tim. 6. 8.l Barn. 1.
24.m Matt. 27.
25.

och allan o'r Aipht; a'r hyn a wnaethoch i ddau frenhin yr Amoriaid, y rhai *oedd* tu hwnt i'r Iorddonen, *sef* i^s Sehon ac i Og, y rhai a ddifrodasoch chwi.

11 A phan glywsom, yna ^hy'n digalonnwyd, fel na safodd mwyach gysur yn neb, rhag eich ofn: canys 'yr ARGLWYDD eich DUW, efe *sydd* DUW yn y nefoedd uchod, ac ar y ddaear isod.

12 Yn awr gan hynny, tyngwch, attolwg, wrthyf, myn yr ARGLWYDD, o herwydd i mi wneuthur trugaredd â chwi, y gwnewch chwithau hefyd drugaredd â ^kth^h fy nhad innau; ac y rhoddwch i mi arwydd gwir:

13 Ac y cedwch yn fyw fy nhad, a'm mam, a'm brodyr, a'm chwiorydd, a'r hyn oll *sydd* ganddynt, ac y gwaredwch ein heinioes rhag angau.

14 A'r gwŷr a ddywedasant wrthi, Ein heinioes *a roddwn* i farw dros-och, (os chwi ni fynegwch ein neges hyn,) pan roddo yr ARGLWYDD i ni y wlad hon, oni ^lwnawn â chwi drugaredd a gwirionedd.

15 Yna hi a'u gollyngodd hwynt i waered wrth raff trwy y ffenestr: canys ei th^h hi *oedd* ar fur y ddinas, ac ar y mur yr oedd hi yn trigo.

16 A hi a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r mynydd, rhag i'r erlidwyr gyfarfod â chwi: ac ymguddiwch yno dridiau, nes dychwelyd yr erlidwyr; ac wedi hynny ewch i'ch ffordd.

17 A'r gwŷr a ddywedasant wrthi, Dieuog *fyddwn* ni oddi wrth dy lw yma â'r hwn y'n tyngaist.

18 Wele, *pan* ddelom ni i'r wlad, rhwym y llinyn yma o edau goch yn y ffenestr y gollyngaist ni i lawr trwyddi: casgl hefyd dy dad, a'th fam, a'th frodyr, a holl dylwyth dy dad, attat i'r t^h yma.

19 A phwy bynnag a êl o ddrysau dy d^y di allan i'r heol, ei waed ef *fydd* ar ei ben ei hun, a ninnau *a fyddwn* dieuog: a phwy bynnag fyddo gyd â thi yn t^h, *bydded* ^mei waed ef ar ein pennau ni, o bydd llaw arno ef.

20 Ac os mynegi di ein neges hyn, yna y byddwn dieuog oddi wrth dy lw â'r hwn y'n tyngaist.

21 A hi a ddywedodd, Yn ol eich geiriau, felly y *byddo* hynny. Yna hi a'u gollyngodd hwynt; a hwy a

aethant ymaith. A hi a rwymodd y llinyn coch yn y ffenestr.

22 A hwy a aethant, ac a ddaethant i'r mynydd; ac a arhosasant yno dridiau, nes i'r erlidwyr dychwelyd. A'r erlidwyr a'u ceisiasant ar hyd yr holl ffordd; ond nis cawsant.

23 ¶ Felly y ddau wr a ddychwelasant, ac a ddisgynasant o'r mynydd, ac a aethant drosodd, a daethant at Josua mab Nun; a mynegasant iddo yr hyn oll a ddigwyddasai iddynt:

24 A dywedasant wrth Josua, Yn ddïau yr ARGLWYDD a roddodd yr holl wlad yn ein dwylaw ni; canys holl drigolion y wlad a ³ddigalonasant rhag ein hofn ni.

PENNOD III.

1 Josua yn dyfod i'r Iorddonen. 2 Y swyddogion yn dysgu i'r bobl fyned trwodd. 7 Yr Arghwydd yn cysuro Josua. 9 Josua yn cysuro y bobl. 14 Holtti dyfroedd yr Iorddonen.

A JOSUA a gyfododd yn fore, a chychwynasant o Sittim, a daethant hyd yr Iorddonen, efe a holl feibion Israel: llettyasant yno, cyn iddynt fyned drosodd.

2 Ac ^aym mhen y tridiau, y llyw- iawdwyr a dramwyasant trwy ganol y llu;

3 Ac a orchymynasant i'r bobl, gan ddywedyd, ^bPan weloch chwi arch cyfammod yr ARGLWYDD eich DUW, a'r offeiriad y Lefiaid yn ei dwyn hi; yna cychwynwch chwi o'ch lle, ac ewch ar ei hol hi.

4 Etto bydded ennyd rhyngoch chwi a hithau, ynghylch dwy fil o guffyddau wrth fesur: na nesêwch atti, fel y gwypoch y ffordd y rhod- ioch ynddi: canys ni thramwyasoch y ffordd *hon* ²o'r blaen.

5 A Josua a ddywedodd wrth y bobl, ^cYmsanteiddiwch: canys y fory y gwna yr ARGLWYDD ryfedd- odau yn eich mysg chwi.

6 Josua hefyd a lefarodd wrth yr offeiriad, gan ddywedyd, ^dCodwch arch y cyfammod, ac ewch drosodd o flaen y bobl. A hwy a godasant arch y cyfammod, ac a aethant o flaen y bobl.

7 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Josua, Y dydd hwn y dechreu- af dy fawrhau di y'ngwŷdd holl Is- rael: fel y gwypont, mai ^emegis y bŵm gyd â Moses, y byddaf gyd â thithau.

8 Am hynny gorchymyn di i'r off- eiriad sydd yn dwyn arch y cyfam- mod, gan ddywedyd, Pan ddelych

Cyn
CRIST
1451.s Heb.
doddasant.

a pen. 1. 11.

b Edrych
Num. 10.
33.2 Heb.
er doe ac
echdoe.c Exod. 19.
10, 14, 15.
Lev. 20. 7.
Num. 11.
18.p n. 7. 13.
1 Sam. 16.
5.
Joel 2. 16.
d Num. 4.
15.

e pen. 1. 5.

Cyn
CRIST
1451.

hyd gwrr dyfroedd yr Iorddonen, sef wch yn yr Iorddonen.

9 ¶ A Josua a ddywedodd wrth feibion Israel, Nesêwch yma, a gwrandêwch eiriau yr ARGLWYDD eich DUW.

10 Josua hefyd a ddywedodd, Wrth hyn y cewch wybod *foð* y DUW byw yn eich mysg chwi; a chan yrru y gyrr efe allan y Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Hefiaid, a'r Pheresiaid, a'r Gergasiaid, yr Amoriaid *hefyd*, a'r Jebusiaid, o'ch blaen chwi.

11 Wele arch cyfammod 'Arglwydd yr holl ddaear yn myned o'ch blaen chwi i'r Iorddonen.

12 Gan hynny cymmerwch yn awr ddeuddengwr o lwythau Israel, un gwr o bob llwyth.

13 A phan orphwyso gwadnau traed yr offeiriaid, sydd yn dwyn arch ARGLWYDD IOR yr holl fyd, yn nyfroedd yr Iorddonen, *yna* dyfroedd yr Iorddonen a dorrrir ymaith *oddi wrth* y dyfroedd sydd yn disgyn oddi uchod: hwy a ⁵safant yn bentwr.

14 ¶ A phan gychwynodd y bobl o'u pebyll, i fyned dros yr Iorddonen, a'r offeiriaid oedd yn dwyn ^harch y cyfammod o flaen y bobl;

15 A phan ddaeth y rhai oedd yn dwyn yr arch hyd yr Iorddonen, a gwlychu o draed yr offeiriaid, oedd yn dwyn yr arch, y'ng hwr y dyfroedd, (a'r ¹Iorddonen a lanwai dros ei glannau oll ^kholl ddyddiau y cynhauaf.)

16 Yna y dyfroedd, y rhai oedd yn disgyn oddi uchod, a safasant; cyfodasant yn bentwr ym mhell iawn oddi wrth y ddinas Adam, yr hon *sydd* o ystlys ¹Saretan: a'r *dyfroedd* y rhai oedd yn disgyn i fôr y rhos, *sef* i'r ^mmôr heli, a ddarfuant, *ac* a dorrrwyd ymaith. Felly y bobl a aethant drosodd ar gyfer Jericho.

17 A'r offeiriaid, y rhai oedd yn dwyn arch cyfammod yr ARGLWYDD, a safasant ar dir sych, y'ng hanol yr Iorddonen, yn ³daclus: a holl Israel oedd yn myned drosodd ar dir sych, nes darfod i'r holl genedl fyned trwy yr Iorddonen.

PENNOD IV.

1. Gorchymyn deuddeg o wŷr i gymmeryd deuddeg carreg allan o'r Iorddonen, er coffadwriaeth. 9 Gosod deuddeg eraill o gerrig yng nghanol yr Iorddonen. 10, 19 Y bobl yn myned drosodd. 14 Duw yn anrhydeddu Josua. 20 Sefydlu y deuddeg carreg yn Gilgal.

A PHAN ddarfu i'r holl genedl fyned ^atrwy yr Iorddonen, yr ARGLWYDD a lefarodd wrth ^bJosua, gan ddywedyd,

2 Cymmerwch i chwi ddeuddengwr o'r bobl, un gwr o bob llwyth;

3 A gorchymynwch iddynt, gan ddywedyd, Cymmerwch i chwi oddi yma, o ganol yr Iorddonen, o'r fan y mae traed yr offeiriaid yn sefyll yn ²daclus, ddeuddeg o gerrig; a dygwch hwynt drosodd gyd â chwi, a gosodwch hwynt yn ^cy lletty y llettyoch ynddo heno.

4 Yna Josua a alwodd am y deuddengwr a barottoisai efe o feibion Israel, un gwr o bob llwyth:

5 A dywedodd Josua wrthynt, Ewch trosodd o flaen arch yr ARGLWYDD eich DUW, trwy ganol yr Iorddonen; a chodwch i chwi bob un ei garreg ar ei ysgwydd, yn ol rhifedi llwythau meibion Israel:

6 Fel y byddo hyn yn arwydd yn eich mysg chwi, pan ofyno eich meibion chwi ³yn ol hyn, gan ddywedyd, Beth *y mae* y cerrig hyn *yn ei arwyddocâu* i chwi?

7 Yna y dywedwch wrthynt, ^dDorri ymaith ddyfroedd yr Iorddonen o flaen arch cyfammod yr ARGLWYDD; pan oedd hi yn myned trwy yr Iorddonen, dyfroedd yr Iorddonen a dorrrwyd ymaith. Y mae y cerrig hyn yn goffadwriaeth i feibion Israel byth.

8 A meibion Israel a wnaethant felly fel y gorchymynasai Josua; ac a gymmerasant ddeuddeg carreg o ganol yr Iorddonen, fel y llefarasai yr ARGLWYDD wrth Josua, yn ol rhifedi llwythau meibion Israel, ac a'u dygasant drosodd gyd â hwynt i'r lletty, ac a'u cyfleasant yno.

9 A Josua a osododd i fynu ddeuddeg carreg y'ng hanol yr Iorddonen, yn y lle yr *oedd* traed yr offeiriaid, oedd yn dwyn arch y cyfammod, yn sefyll: ac y maent yno hyd y dydd hwn.

10 ¶ A'r offeiriaid, y rhai oedd yn dwyn yr arch, a safasant y'ng hanol yr Iorddonen, nes gorphen pob peth a orchymynasai yr ARGLWYDD i Josua ei lefaru wrth y bobl, yn ol yr hyn oll a orchymynasai Moses wrth Josua: a'r bobl a frysiasant, ac a aethant drosodd.

11 A phan ddarfu i'r holl bobl fyned drosodd, *yna* arch yr AR-

Cyn
CRIST
1451.

^a Deut. 27.
²
^b pen. 3, 12.

² ddiysogog.

^o ad. 19, 20.

³ Heb.
y Jory.

⁴ pen. 3, 13,
16.

^f ad. 13.
Mic. 4. 13.
Zech. 4. 11.
a 6. 5.

⁵ Ps. 114. 3.

^h Act. 7. 45.

ⁱ 1 Chron.
12. 15.
Jer. 12. 5.
a 49. 19.
^k Edrych
pen. 4. 18.
a 5. 10.

^l 1 Bren. 4.
12. a 7. 46.

^m Num. 34.
3.

³ ddiysogog.

Cyn
CRIST
1451.* Num. 32,
20, 28.

* pen. 3, 7.

* Exod. 25,
16, 22.* Heb.
thimnu i
fynu.* Heb.
y fory.* Exod. 14,
21.* Heb.
yr holl
ddyddiau.GLWYDD a aeth drosodd, a'r offeiri-
iaid, y'ngwydd y bobl.12 * Meibion Reuben *hefyd*, a meib-
ion Gad, a hanner llwyth Manasseh,
a aethant drosodd yn arfogion o
flaen meibion Israel, fel y llefarasai
Moses wrthynt:13 Ynghylch deugain mil, yn arf-
ogion i ryfel, a aethant drosodd o
flaen yr ARGLWYDD i ryfel, i rosydd
Jericho.14 ¶ Y dwthwn hwnnw yr AR-
GLWYDD 'a fawrhaodd Josua yng
ngolwg holl Israel; a hwy a'i hofn-
asant ef, fel yr ofnasant Moses, holl
ddyddiau ei einioes.15 A'r ARGLWYDD a lefarodd wrth
Josua, gan ddywedyd,16 Gorchymyn i'r offeiriad, sydd
yn dwyn ⁸ arch y dystiolaeth, ddyf-
od o honynt i fynu allan o'r Ior-
ddonen.17 Am hynny Josua a orchy-
mynodd i'r offeiriad, gan ddywed-
yd, Deuwch i fynu allan o'r Ior-
ddonen.18 A phan ddaeth yr offeiriad,
oedd yn dwyn arch cyfammod yr
ARGLWYDD, i fynu o ganol yr Ior-
ddonen, a ⁴ sengi o wadnau traed yr
offeiriad ar y sychdir; yna dyfr-
oedd yr Iorddonen a ddychwelasant
i'w lle, ac a aethant, megis cynt,
dros ei holl geulennydd.19 ¶ A'r bobl a ddaethant i fynu
o'r Iorddonen y degfed *dydd* o'r mis
cyntaf; ac a wersyllasant yn Gilgal,
yn eithaf tu dwyrain Jericho.20 ¶ A'r deuddeg carreg hynny, y
rhai a ddygasant o'r Iorddonen, a
sefydlodd Josua yn Gilgal.21 Ac efe a lefarodd wrth feibion
Israel, gan ddywedyd, Pan ofyno
eich meibion chwi ⁶ yn ol hyn i'w
tadau, gan ddywedyd, Beth *yw* y
cerrig hyn?22 Yna yr hysbyswch i'ch meib-
ion, gan ddywedyd, Israel a ddaeth
trwy yr Iorddonen hon ar dir
sych.23 Canys yr ARGLWYDD eich DUW
chwi a sychodd ddyfroedd yr Ior-
ddonen o'ch blaen chwi, nes i chwi
fyned drwodd; megis y gwnaeth yr
ARGLWYDD eich DUW i'r môr coch,
^b yr hwn a sychodd efe o'n blaen ni,
nes i ni fyned drwodd:24 Fel yr adnabyddo holl bobloedd
y ddaear law yr ARGLWYDD, mai
nerthol *yw*; fel yr ofnoch yr AR-
GLWYDD eich DUW ⁶ bob amser.

PENNOD V.

1 Arwyd y Canaaneaid. 2 Josua yn adnew-
yddu yr embaediad. 10 Cadw y Pasc yn
Gilgal. 12 Y manna yn darfod. 13 Angel
yn ymddangos i Josua.PAN * glybu holl frenhinoedd yr
Amoriaid, y rhai *oedd* o'r tu
hwnt i'r Iorddonen tu a'r gorllewin,
a holl frenhinoedd y Canaaneaid, ^b y
rhai *oedd* wrth y môr, sychu o'r AR-
GLWYDD ddyfroedd yr Iorddonen o
flaen meibion Israel, nes eu myned
hwy drwodd; yna y digalonwyd
hwynt, fel nad oedd yspryd mwyach
ynddynt, rhag ofn meibion Israel.2 ¶ Y pryd hwnnw y dywedodd yr
ARGLWYDD wrth Josua, Gwna i ti
^c gyllyll ² llymion, ac enwaeda ar
feibion Israel drachefn yr ail waith.3 A Josua a wnaeth iddo gyllyll
llymion, ac a enwaedodd ar feibion
Israel, ³ ym mryn y blaen-grwyn.4 A dyma yr achos a *wnaeth* i
Josua enwaedu: Yr holl bobl, *sef* y
gwrriwaid y rhai a ddaethent o'r
Aipht, yr holl ryfelwyr, a fuasant
feirw yn yr anialwch ar y ffordd,
wedi eu dyfod allan o'r Aipht.5 Canys yr holl bobl a'r a ddaeth-
ent allan, oedd enwaededig; ond y
bobl oll *y rhai* a anesid yn yr an-
ialwch, ar y ffordd, wedi eu dyfod
hwy allan o'r Aipht, nid enwaedas-
ent *arnynt*.6 Canys deugain mlynedd y rhod-
iasai meibion Israel yn yr anialwch,
nes darfod yr holl bobl o'r rhyfel-
wyr a ddaethent o'r Aipht, y rhai ni
wrandawsent ar lef yr ARGLWYDD:
^d y rhai y tyngasai yr ARGLWYDD
wrthynt, na ddangasai efe iddynt y
wlad a dyngasai yr ARGLWYDD wrth
eu tadau y rhoddai efe i ni; *sef*
gwlad yn llifeirio o laeth a mêl.7 A Josua a enwaedodd ar eu
meibion hwy, *y rhai* a gododd yn
eu lle hwynt: canys dienwaededig
oeddynt hwy, am nad enwaedasid
arnynt ar y ffordd.8 A phan ddarfu enwaedu ar yr holl
bobl; yna yr arhosasant yn eu hun-
lle, yn y gwersyll, * nes eu hiachâu.9 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth
Josua, Heddyw y treiglais ymaith
^f waradwydd yr Aipht oddi arnoch:
am hynny efe a alwodd enw y lle
hwnnw ⁴ Gilgal, hyd y dydd hedd-
yw.10 ¶ A meibion Israel a wersyll-
asant yn Gilgal: a hwy a gynhal-
iasant y Pasc, ^g ar y pedwerydd dyddCyn
CRIST
1451.* Exod. 15,
11.* Num. 13,
23.* Exod. 4,
25.
2 Neu, o
gallestr.* Neu, ym
Gibea-
haaraloth.* Num. 14,
21, 23.* Edrych
Gen. 34,
25.* Gen. 34,
14.
Edrych
Lef. 18, 3.
pen. 24, 14.
Ezec. 20, 7,
a 23, 3, 8.* Sef,
Treigl.* Exod. 12,
6.

Cyn
CRIST
1451.

Cyn
CRIST
1451.

ar ddeg o'r mis, brydnawn, yn rhosydd Jericho.

11 A hwy a fwyttasant o hen yd y wlad, drannoeth wedi y Pasc, fara croyw, a chras-gd, o fewn corph y dydd hwnnw.

12 ¶ A'r manna a beidiodd drannoeth wedi iddynt fwytta o hen yd y wlad; a manna ni chafodd meibion Israel mwyach, eithr bwyttasant o gynnyrch gwlad y Canaaneaid y flwyddyn honno.

13 ¶ A phan oedd Josua wrth Jericho, yna efe a ddychafodd ei lygaid, ac a edrychodd; ac wele¹ wr yn sefyll gyferbyn âg ef, a'i gleddyfnoeth yn ei law. A Josua a aeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, Ai gyd â ni yr ydwyti ti, ai gyd â'n gwrthwynebwyr?

14 Dywedodd yntau, Nag ê; eithr⁵ yn dywysog llu yr ARGLWYDD yn awr y deuthum. A Josua a syrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a addolodd; ac a ddywedodd wrtho ef, Beth y mae fy Arglwydd yn ei ddywedyd wrth ei was?

15 A thywysog llu yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth Josua, ²Dattod dy esgidiau oddi am dy draed; canys y lle yr wyt ti yn sefyll arno, sydd sanctaidd. A Josua a wnaeth felly.

PENNOD VI.

1 Cau Jericho. 2 Dws yn dysgu Josua pa fodd y gwarchae'r arni. 11 Amgylchu y dref. 17 Rhaid iddi fod yn ddiofryd-beth. 20 Y muriau yn syrthio. 22 Arbed Rahab. 26 Melldithio adeiladwr Jericho.

A JERICO oedd gauedig a gwarchaëedig, o herwydd meibion Israel: nid oedd neb yn myned allan, nac yn dyfod i mewn.

2 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Josua, Gwel, rhoddais yn dy law di Jericho a'i brenhin, gwŷr grymmus o nerth.

3 A chwi a amgylchwch y ddinas, chwi ryfelwyr oll, gan fyned o amgylch y ddinas saith waith: gwnewch felly chwe diwrnod.

4 A dyged saith o offeiriaid saith o^a udgryn o gyrn hyrddod o flaen yr arch: a'r seithfed dydd yr amgylchwch y ddinas saith waith; a lleisied yr offeiriaid â'r udgryn.

5 A phan ganer yn hirllaes â chorn yr hwrdd, a phan glywoch sain yr udgorn, bloeddied yr holl bobl â bloedd uchel: a syrth mur y ddinas dani hi, ac eled y bobl i fynu bawb ar ei gyfer.

6 ¶ A Josua mab Nun a alwodd yr offeiriaid, ac a ddywedodd wrthynt, Codwch arch y cyfammod, a dyged saith o offeiriaid saith o udgryn o gyrn hyrddod o flaen arch yr ARGLWYDD.

7 Ac efe a ddywedodd wrth y bobl, Cerddwch, ac amgylchwch y ddinas; a'r hwn sydd arfog, eled o flaen arch yr ARGLWYDD.

8 ¶ A phan ddywedodd Josua wrth y bobl, yna y saith offeiriad, y rhai oedd yn dwyn y saith udgorn o gyrn hyrddod, a gerddasant o flaen yr ARGLWYDD, ac a leisiasant â'r udgryn: ac arch cyfammod yr ARGLWYDD oedd yn myned ar eu hol hwynt.

9 ¶ A'r rhai arfog oedd yn myned o flaen yr offeiriad oedd yn lleisio â'r udgryn; a'r² fyddin olaf oedd yn myned ar ol yr arch, a'r offeiriaid yn myned rhagddynt, ac yn lleisio â'r udgryn.

10 A Josua a orchymynasai i'r bobl, gan ddywedyd, Na floeddiwch, ac na edwch glywed eich llais, ac nac eled gair allan o'ch genau, hyd y dydd y dywedwyf wrthyhch, Bloeddiwch; yna y bloeddiwch.

11 Felly arch yr ARGLWYDD a amgylchodd y ddinas, gan fyned o'i hamgylch un waith: a daethant i'r gwersyll, a llettyasant yn y gwersyll.

12 ¶ A Josua a gyfododd yn fore; a'r offeiriaid a ddygasant arch yr ARGLWYDD.

13 A'r saith offeiriad, yn dwyn saith o udgryn o gyrn hyrddod o flaen arch yr ARGLWYDD, oeddynt yn myned dan gerdded, ac yn lleisio â'r udgryn: a'r rhai arfog oedd yn myned o'u blaen hwynt: a'r fyddin olaf oedd yn myned ar ol arch yr ARGLWYDD, a'r offeiriaid yn myned rhagddynt, ac yn lleisio â'r udgryn.

14 Felly yr amgylchynasant y ddinas un waith yr ail dydd; a dychwelasant i'r gwersyll: fel hyn y gwnaethant chwe diwrnod.

15 Ac ar y seithfed dydd y cyfodasant yn fore ar godiad y wawr, ac yr amgylchasant y ddinas y modd hwnnw, saith waith: yn unig y dwthwn hwnnw yr amgylchasant y ddinas seithwaith.

16 A phan leisiodd yr offeiriaid yn eu hudgryn y seithfed waith, yna Josua a ddywedodd wrth y bobl, Bloeddiwch; canys rhoddodd yr ARGLWYDD y ddinas i chwi.

Ex. d. 16.
35.

Exod. 23.
23.
Zech. 1. 8.

Edrych
Exod. 23.
20.
Dan. 10. 13.
21. a 12. 1.
Dat. 12. 7.
a 19. 11. 14.

Exod. 3. 5.
Act. 7. 33.

Heb.
y fyddin
gaogl.

Edrych
Barn. 7. 16.
22.

Cyn
CRIST
1451.³ fellydig-
edig,
Mic. 4. 13.
^b pen. 2. 4.^c Deut. 7. 26.
a 13. 17.⁴ Heb.
sanetidd-
rwydd.^d Heb. 11.
30.^e pen. 2. 14.
Heb. 11. 31.^f 1 Bren. 16.
34.

17 ¶ A'r ddinas fydd yn ³ddiofryd-
beth, hi, a'r hyn oll *sydd* ynddi, i'r
ARGLWYDD: yn unig Rahab y but-
teinwraig fydd byw, hi a chwbl ag
sydd gyd â hi yn tŷ; canys ^bhi a gudd-
iodd y cenhadau a anfonasom ni.

18 Ac ^cy'mgedwch chwithau oddi
wrth y diofryd-beth, rhag eich
gwneuthur eich hun yn ddiofryd-
beth, os cymmerwch o'r diofryd-
beth; felly y gwnaech wersyll Israel
yn ddiofryd-beth, ac y trallodech hi.

19 Ond yr holl arian a'r aur, a'r
llestri pres a haiarn, *fyddant* ⁴gys-
segredig i'r ARGLWYDD: deled *y*
rhai hynny i mewn i drysor yr
ARGLWYDD.

20 ¶ A bloeddiodd y bobl, pan
leisiasant â'r udgyrn. A phan glybu
y bobl lais yr udgyrn, yna y bobl a
waeddasant â bloedd uchel; ⁴a'r
mur a syrthiodd i lawr oddi tanodd.
Felly y bobl a aethant i fynu i'r
ddinas, pob un ar ei gyfer, ac a
ennillasant y ddinas.

21 A hwy a ddifrodasant yr hyn
oll *oedd* yn y ddinas, yn wr ac yn
wraig, yn fachgen ac yn henafigwr,
yn eidion, ac yn ddafad, ac yn asyn,
â min y cleddyf.

22 ¶ A Josua a ddywedodd wrth y
ddau wr a fuasai yn edrych ansawdd
y wlad, Ewch i dŷ y butteinwraig, a
dygwch allan oddi yno y wraig, a'r
hyn oll *sydd* iddi, ^efel y tyngasoch
wrthi.

23 Felly y llangiau a fuasai yn
edrych *ansawdd y wlad*, a aethant i
mewn, ac a ddygasant allan Rahab,
a'i thad, a'i mam, a'i brodyr, a chwbl
a'r feddai hi: dygasant allan hefyd
ei holl dylwyth hi, a gosodasant
hwynt o'r tu allan i wersyll Israel.

24 A llosgasant y ddinas â than,
a'r hyn oll *oedd* ynddi: yn unig yr
arian a'r aur, a'r llestri pres a
haiarn, a roddasant hwy yn nhyrsor
yr ARGLWYDD.

25 A Josua a gadwodd yn fyw
Rahab y butteinwraig, a thylwyth ei
thad, a'r hyn oll *oedd* ganddi; a hi a
drigodd ym mysg Israel hyd y dydd
hwn: am iddi guddio y cenhadau a
anfonasai Josua i chwilio Jericho.

26 ¶ A Josua ^fa'u tynghedodd
hwy y pryd hwnnw, gan ddywedyd,
^fMelldigedig ger bron yr ARGLWYDD
fyddo y gwr a gyfyd ac a adeilado
y ddinas hon Jericho: yn ei gyntaf-
anedig y seilia efe hi, ac yn ei *fab*
ieuangaf y gesyd efe ei phyrth hi.

27 Felly yr ARGLWYDD oedd gyd
â Josua; ac aeth ei glod ef trwy yr
holl wlad.

PENNOD VII.

1 Taro yr Israeliaid wrth Ai. 6 Cŵyn Josua.
10 Duw yn dangos iddo beth a wnaï. 16
Dala Achan wrth y coelbren: 19 ei gyffes:
22 ei ddynystrio ef a'r hyn oll oedd iddo,
yn nuffryn Achor.

OND meibion Israel a wnaethant
gamwedd am y diofryd-beth:
canys ^aAchan mab Carmi, mab
Zabdi, mab Zerah, o lwyth Judah,
a gymmerodd o'r diofryd-beth: ac
ennynodd digllonedd yr ARGLWYDD
yn erbyn meibion Israel.

2 A Josua a anfonodd wŷr o Jeri-
cho i Ai, yr hon *sydd* wrth Beth-
afen, o du y dwyrain i Bethel, ac a
lefarodd wrthynt, gan ddywedyd,
Ewch i fynu, ac edrychwch y wlad.
A'r gwŷr a aethant i fynu, ac a
edrychasant ansawdd Ai.

3 A hwy a ddychwelasant at Josua,
ac a ddywedasant wrtho, Nac eled
yr holl bobl i fynu; *ond* ynghylch
dwy fil o wŷr, neu dair mil o wŷr, a
ânt i fynu, ac a darawant Ai: na
phoenwch yr holl bobl yno; canys
ychydig *ydynt* hwy.

4 Felly fe a aeth o'r bobl i fynu
yno ynghylch tair mil o wŷr: a hwy
a ffoisant o flaen gwŷr Ai.

5 A gwŷr Ai a darawsant ynghylch
un gwr ar bymtheg ar hugain o
honynt; ac a'u hymldiasant o flaen
y porth hyd Sebarim, a tharawsant
hwynt yn ²y goriwaered: am hynny
^by toddodd calonnau y bobl, ac yr
aethant fel dwfr.

6 ¶ A Josua a rwygodd ei ddillad,
ac a syrthiodd i lawr ar ei wyneb o
flaen arch yr ARGLWYDD, hyd yr
hwyr, efe a henuriaid Israel, ac ^aa
ddodasant lwch ar eu pennau.

7 A dywedodd Josua, Ah, ah, O
ARGLWYDD IOR, i ba beth y dyg-
aist y bobl yma dros yr Iorddonen,
i'n rhoddi ni yn llaw yr Amoriaid,
i'n difetha? O na buasem foddllawn,
ac na thrigasem tu hwnt i'r Ior-
ddonen!

8 O ARGLWYDD, beth a ddywed-
af, pan dry Israel *ei* warr o flaen ei
elynyion!

9 Canys y Canaaneaid, a holl drig-
olion y wlad, a glywant, ac a'n ham-
gylchynant, ac a dorrant ymaith
ein henw oddi ar y ddaear: a ^dpha
beth a wnei i'th enw mawr?

10 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd

Cyn
CRIST
1451.^a pen. 22. 20.
¹ Chron.
2. 7.² Heb.
Morad.
^b pen. 2. 9,
11.^c 1 Sam. 4.
12.
² Sam. 13.
19.
Neh. 9. 1.
Job 2. 12.^d Edrych
Exod. 32.
12.
Num. 14.
13.

Cyn
CRIST
1451.

⁸ Heb.
cwmpo.

* pen. 3. 5.

[†] Gen. 34. 7.
¹ Sam. 20. 6.
⁴ Neu,
amwedd.

⁵ Edrych
¹ Sam. 6. 5.
Jer. 13. 16.
Ioan 9. 24.

⁵ Heb.
lafod.

wrth Josua, Cyfod; paham yr ydwyt yn ³gorwedd fel hyn ar dy wyneb?

11 Israel a bechodd, a throseddasant fy nghyffammod a orchymynais iddynt: cymmerasant hefyd o'r di-ofryd-beth, i.e., lladrattasant, a gwadasant; gosodasant hefyd *hynny* ym mysg eu dodrefn eu hun.

12 Am hynny ni ddichon meibion Israel sefyll yn wyneb eu gelynion, *eithr* troant *eu* gwarr o flaen eu gelynion; am eu bod yn ysgym-munbeth: ni byddaf mwyach gyd â chwi, oni ddifethwch yr ysgym-munbeth o'ch mysg.

13 Cyfod, sancteiddia y bobl, a dywed, ⁶Ysancteiddiwech erbyn y fory: canys fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel; Diofryd-beth *sydd* yn dy blith di, O Israel: ni elli sefyll yn wyneb dy elynion, nes tynnu ymaith y diofryd-beth o'ch mysg.

14 Am hynny nesêwch y bore wrth eich llwythau: a'r llwyth a ddalio yr ARGLWYDD, nesâed bob yn deu-lu; a'r teulu a ddalio yr ARGLWYDD, nesâed bob yn dŷ; a'r tŷ a ddalio yr ARGLWYDD, nesâed bob yn wr.

15 A'r hwn a ddêlir a'r diofryd-beth *ganddo*, a losgir â than, efe ac oll *sydd* ganddo: o herwydd iddo droseddu cyffammod yr ARGLWYDD, ac o herwydd iddo [†]wneuthur ⁴yn-fydrwydd yn Israel.

16 ¶ Felly Josua a gyfododd yn fore, ac a ddug Israel wrth eu llwythau: a llwyth Judah a ddaliwyd.

17 Ac efe a ddynesodd deulu Judah; a daliwyd teulu y Zarhiaid: ac efe a ddynesodd deulu y Zarhiaid bob yn wr; a daliwyd Zabdi:

18 Ac efe a ddynesodd ei dŷaid ef bob yn wr; a daliwyd Achan mab Carmi, mab Zabdi, mab Zerah, o lwyth Judah.

19 A Josua a ddywedodd wrth Achan, Fy mab, attolwg, ⁵dyro o-goniant i ARGLWYDD DDUW Israel, a chyffesa iddo; a mynega yn awr i mi beth a wnaethost: na chela oddi wrthyf.

20 Ac Achan a attebodd Josua, ac a ddywedodd, Yn wir myfi a bechais yn erbyn ARGLWYDD DDUW Israel; canys fel hyn ac fel hyn y gwneuthum.

21 Pan welais ym mysg yr yspail fantell Babilonig dēg, a dau cân siel o arian, ac un ⁶llafn aur o ddeg siel a deugain ei bwys; yna y chwennychais hwynt, ac a'u cym-

merais: ac wele hwy yn guddiedig yn y ddaear y'ngahanol fy mhabel, a'r arian danynt.

22 ¶ Yna Josua a anfonodd genhadau; a hwy a redasant i'r babel: ac wele hwynt yn guddiedig yn ei babel ef, a'r arian danynt.

23 Am hynny hwy a'u cymmerasant o ganol y babel, ac a'u dygasant at Josua, ac at holl feibion Israel; ac a'u ⁶gosodasant hwy o flaen yr ARGLWYDD.

24 A Josua a gymmerth Achan mab Zerah, a'r arian, a'r fantell, a'r llafn aur, ei feibion hefyd, a'i ferched, a'i wartheg, a'i asynod, ei ddefaid hefyd, a'i babel, a'r hyn oll a feddai efe: a holl Israel gyd âg ef a'u dygasant hwynt i ¹ddyffryn Achor.

25 A Josua a ddywedodd, Am i ti ein blino ni, yr ARGLWYDD a'th flina dithau y dydd hwn. A holl Israel a'i llabyddiasant ef â meini, ac a'u llosgasant hwy â than, wedi eu llabyddio â meini.

26 A ¹chodasant arno ef garnedd fawr o gerrig hyd y dydd hwn. Felly y dychwelodd yr ARGLWYDD oddi wrth lid ei ddigofaint. Am hynny y gelwir enw y fan honno ¹Dyffryn Achor, hyd y dydd hwn.

PENNOD VIII.

1 Duw yn rhoi cysur yn Josua. 3 Y ddyfais e'r hon yr ennillwyd Ai. 29 Crogi ei brenhin hi. 30 Josua yn adeiladu allor; 32 yn yegrisenu y gyfraith ar gerrig; 33 yn datgan bendithion a mellidithion.

A'R ARGLWYDD a ddywedodd wrth Josua, ^aNac ofna, ac na arswyda: cymmer gyd â thi yr holl bobl o ryfel, a chyfod, dos i fynu i Ai: gwel, mi a roddais yn dy law di frenhin Ai, a'i bobl, ei ddinas hefyd, a'i wlad.

2 A thi a wnei i Ai a'i brenhin, megis y gwnaethost i ^bJericho ac i'w brenhin: etto ^cei hanrhaith a'i hanifeiliaid a ysglyfaethwch i chwi eich hunain: gosod gynllwyn yn erbyn y ddinas, o'r tu cefn iddi.

3 ¶ Yna Josua a gyfododd, a'r holl bobl o ryfel, i fyned i fynu i Ai: a Josua a ddetholodd ddeng mil ar hugain o wŷr cedyrn nerthol, ac a'u hanfonodd ymaith liw nos:

4 Ac efe a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Gwelwch, ^dchwi a gynllwynwch yn erbyn y ddinas, o'r tu cefn i'r ddinas: nac ewch ym mhell iawn oddi wrth y ddinas, ond byddwch bawb oll yn barod.

Cyn
CRIST
1451.

⁶ Heb.
tyrcallt-
asant.

^b ad. 26.

¹ pen. 8. 29.
² Sam. 18.
17.
Galar. 3.
53.

^k Es. 65. 10.
Hos. 2. 15.
⁷ Sef.
Trallod.

^a Deut. 1.
21. a 7. 18.

^b pen. 6. 21.
^c Deut. 20.
14.

^d Barn. 20.
29.

Cyn
CRIST
1451.

Cyn
CRIST
1451.

5 Minnau hefyd, a'r holl bobl *sydd* gyd â mi, a nesâwn at y ddinas: a phan ddelont allan i'n cyfarfod ni, megis y waith gyntaf, yna ni a ffown o'u blaen hwynt.

6 (Canys hwy a ddeuant allan ar ein hol ni,) nes i ni eu tynnu hwynt allan o'r ddinas; oblegid hwy a ddywedant, Ffoi y maent o'n blaen ni, fel y waith gyntaf: felly y ffown o'u blaen hwynt.

7 Yna chwi a godwch o'r cynllwyn, ac a oresgynwch y ddinas: canys yr ARGLWYDD eich DUW a'i dyry hi yn eich llaw chwi.

8 A phan ennillloch y ddinas, llosgwch y ddinas â than: gwnewch yn ol gair yr ARGLWYDD. Gwelwch, mi a orchymynais i chwi.

9 ¶ Felly Josua a'u hanfonodd; a hwy a aethant i gynllwyn, ac a arhosasant rhwng Bethel ac Ai, o du y gorllewin i Ai: a Josua a lettôdd y noson honno ym mysg y bobl.

10 A Josua a gyfododd yn fore, ac a gyfrifodd y bobl; ac a aeth i fynu, efe a henuriaid Israel, o flaen y bobl, *tu ag at Ai*.

11 A'r holl bobl o ryfel, y rhai *oedd* gyd âg ef, a aethant i fynu, ac a nesasant; daethant hefyd gyferbyn â'r ddinas, a gwersyllasant o du y gogledd i Ai: a glyn *oedd* rhngddynt hwy ac Ai.

12 Ac efe a gymmerth ynghylch pùm mil o wŷr, ac a'u gosododd hwynt i gynllwyn rhwng Bethel ac Ai, o du y gorllewin ²i'r ddinas.

13 A'r bobl a osodasant yr holl wersyllau, y rhai *oedd* o du y gogledd i'r ddinas, a'r ³cynllwynwyr o du y gorllewin i'r ddinas: a Josua a aeth y noson honno i ganol y dyffryn.

14 ¶ A phan welodd brenhin Ai *hynny*, yna gwŷr y ddinas a frysiasant, ac a fore-godasant, ac a aethant allan i gyfarfod Israel i ryfel, efe a'i holl bobl, ar amser nodedig, ar hyd wyneb y gwastadedd: canys ni wyddai efe *fod* cynllwyn iddo, o'r tu cefn i'r ddinas.

15 A Josua a holl Israel, *fel pe* tarawsid hwy o'u blaen hwynt, a ffoisant ar hyd yr anialwch.

16 A'r holl bobl, y rhai *oedd* yn ⁴y ddinas, a alwyd ynghyd, i erlid ar eu hol hwynt: a hwy a erlidiasant ar ol Josua, ac a dynnwyd oddi wrth y ddinas.

17 Ac ni adawyd gwr yn Ai, nac

yn Bethel, a'r nad aethant allan ar ol Israel: a gadawsant y ddinas yn agored, ac erlidiasant ar ol Israel.

18 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Josua, Estyn y waywffon *sydd* yn dy law tu ag at Ai: canys yn dy law di y rhoddaf hi. A Josua a estynodd y waywffon *oedd* yn ei law tu a'r ddinas.

19 A'r cynllwynwyr a gyfodasant yn ebrwydd o'u lle, ac a redasant, pan estynodd efe ei law: daethant hefyd i'r ddinas, ac ennillasant hi; ac a frysiasant, ac a losgasant y ddinas â than.

20 A gwŷr Ai a droisant yn eu hol, ac a edrychasant; ac wele, mwg y ddinas a ddychafodd hyd y nefoedd; ac nid *oedd* ganddynt hwy ⁵nerth i ffoi yma nac accw: canys y bobl y rhai a ffoisient i'r anialwch, a ddychwelodd yn erbyn y rhai *oedd* yn erlid.

21 A phan welodd Josua a holl Israel i'r cynllwynwyr ennill y ddinas, a dyrchafu o fwg y ddinas, yna hwy a ddychwelasant, ac a darawsant wŷr Ai.

22 A'r lleill a aethant allan o'r ddinas i'w cyfarfod; felly yr *oedd*-ynt ynghanol Israel, y rhai hyn o'r tu yma, a'r lleill o'r tu accw: a tharawsant hwynt, fel ⁶na adawyd un y'ngweddill nac yn ddiangol o honynt.

23 A brenhin Ai a ddaliasant hwy yn fyw; a dygasant ef at Josua.

24 Pan ddarfu i Israel ladd holl breswylwyr Ai yn y maes, yn yr anialwch lle yr erlidiasent hwynt, a *phan* syrthiasent hwy oll gan fin y cleddyf, nes eu darfod; yna holl Israel a ddychwelasant i Ai, a tharawsant hi â min y cleddyf.

25 A chwbl a'r a syrthiasant y dwthwn hwnnw, yn wŷr ac yn wragedd, *oeddynt* ddeuddeng mil; *sef* holl wŷr Ai.

26 Canys ni thynnodd Josua ei law yn ei hol, yr hon a estynasai efe gyd â'r waywffon, nes difetha holl drigolion Ai.

27 ^fYn unig yr anifeiliaid, ac anrhaith y ddinas, a ysglyfaethodd yr Israeliaid iddynt eu hun; yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn ^ga orchymynasai efe i Josua.

28 A Josua a losgodd Ai, ac a'i gwnaeth hi yn garnedd dragywydd, ac yn ddiffaethwch hyd y dydd hwn.

29 Ac efe a grogodd frenhin Ai ar

² Nen, Ai.

³ Heb.
cynllwyn.

⁴ Ai.

⁵ Heb. law.

⁶ Deut. 7. 2.

^f Num. 31.
22, 26.

^g s. d. 2.

Cyn
CRIST
1451.b Deut. 21.
23.

1 peu. 7. 26.

e Exod. 20.
25.
Deut. 27. 5.1 Deut. 27.
2, 8.m Deut. 11.
29. & 27. 12.n Deut. 31.
12.

bren hyd yr hwyr: ^aac wedi machlud haul, y gorchymynodd Josua iddynt ddisgyn ei gelain ef oddi ar y pren, aⁱ bwrw i ddrws porth y ddinas; aⁱ gosodasant garnedd fawr o gerrig arni hyd y dydd hwn.

30 ¶ Yna Josua a adeiladodd allor i ARGLWYDD DDUW Israel ym mynydd Ebal,

31 Megis y gorchymynasai Moses gwas yr ARGLWYDD i feibion Israel, fel y mae yn ysgrifenedig yn ^kllyfr cyfraith Moses, allor o gerrig cyfain, y rhai ni ddychafasid haiarn arnynt: a hwy a offrymmasant arni boeth-offrymmau i'r ARGLWYDD, ac a aberthasant ebyrth hedd.

32 Ac ^lefe a ysgrifennodd yno ar y meini gopi o gyfraith Moses, yr hon a ysgrifenasai efe y'ngwydd meibion Israel.

33 A holl Israel, a'u henuriaid, eu swyddogion *hefyd*, a'u barnwyr, oedd yn sefyll o ddeutu yr arch, ger bron yr offeiriaid y Lefiaid, y rhai oedd yn dwyn arch cyfammod yr ARGLWYDD, yn gystal yr estron a'r priodor: eu hanner *oedd* ar gyfer mynydd Garizim, a'u hanner ar gyfer mynydd Ebal; ^mfel y gorchymynasai Moses gwas yr ARGLWYDD o'r blaen fendithio pobl Israel.

34 Wedi hynny efe a ddarllenodd holl eiriau y gyfraith, y fendith a'r felldith, yn ol y cwbl *sydd* ysgrifenedig yn llyfr y gyfraith.

35 Nid oedd air o'r hyn oll a orchymynasai Moses, a'r nas darllenodd Josua ger bron holl gynulleidfa Israel, ⁿa'r gwragedd, a'r plant, a'r dieithr yr hwn oedd yn rhodio yn eu mysg hwynt.

PENNOD IX.

1 Y brenhinoedd yn ymwneuthur yn erbyn Israel. 3 Y Gibeoniaid, trwy dwyll, yn cael cyfammod: 23 am yr hyn y condemnwyd hwy i gaethiweid tragwyddol.

WEDI clywed hyn o'r holl frenhinoedd, y rhai *oedd* o'r tu yma i'r Iorddonen, yn y mynydd, ac yn y gwastadedd, ac yn holl lanau y môr mawr, ar gyfer Libanus; *sef* yr Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Canaaneaid, a'r Phereziaid, a'r Hefiaid, a'r Jebusiaid;

2 Yna hwy a ymgasglasant yng-hyd i ymladd yn erbyn Josua, ac yn erbyn Israel, o ^ounfryd.

3 ¶ A thrigolion Gibeon a glywsant yr hyn a wnaethai Josua i Jericho ac i Ai.

4 A hwy a wnaethant yn gyfrwys, ac a aethant, ac a ymddangosasant fel cenhadon: cymmerasant hefyd hen sachlennau ar eu hasynod, a hen gostrelau gwin, wedi eu hollti hefyd, ac wedi eu rhwymo,

5 A hen esgidiau ³baglog am eu traed, a hen ddillad am danynt; a holl fara eu lluniaeth oedd sych a brithlwyd:

6 Ac a aethant at Josua i'r gwersyll i Gilgal; a dywedasant wrtho ef, ac wrth wŷr Israel, O wlad bell y daethom: ac yn awr gwnewch gyfammod â ni.

7 A gwŷr Israel a ddywedasant wrth yr Hefiaid, Nid hwyrach dy fod yn ein mysg yn trigo; ^apa fodd gan hynny y gwnaf gyfammod â thi?

8 A hwy a ddywedasant wrth Josua, Dy weision di *ydym* ni. A Josua a ddywedodd wrthynt, Pwy *ydych*? ac o ba le y daethoch?

9 A hwy a ddywedasant wrtho, Dy weision a ddaethant o wlad bell iawn, o herwydd enw yr ARGLWYDD dy DDUW: canys ni a glywsom ei glod ef, a'r hyn oll a wnaeth efe yn yr Aipht;

10 ^bA'r hyn oll a wnaeth efe i ddau frenhin yr Amoriaid, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r Iorddonen; i Sehon brenhin Hesbon, ac i Og brenhin Basan, yr hwn *oedd* yn Astaroth.

11 Am hynny ein henuriaid ni, a holl breswylwyr ein gwlad, a lefarasant wrthym ni, gan ddywedyd, Cymmerwch luniaeth ⁴gyd â chwi i'r daith, ac ewch i'w cyfarfod hwynt; a dywedwch wrthynt, Eich gweision ydym: yn awr gan hynny gwnewch gyfammod â ni.

12 Dyma ein bara ni: yn frwd y cymmerasom ef yn lluniaeth o'n tai y dydd y cychwynasom i ddyfod attoch; ac yn awr, wele, sych a brithlwyd yw.

13 Dyma hefyd y costrelau gwin a lanwasom yn newyddion; ac wele hwynt wedi hollti: ein dillad hyn hefyd a'n hesgidiau a heneiddiasant, rhag meithied y daith.

14 A'r gwŷr a ⁵gymmerasant o'u hymborth hwynt, ac nid ymgynghorasant â genau yr ARGLWYDD.

15 Felly Josua a wnaeth heddwch â hwynt, ac a wnaeth gyfammod â hwynt, ar eu cadw hwynt yn fyw: tywysogion y gynulleidfa *hefyd* a dyngasant wrthynt.

16 Ond ym mhen y tridiau wedi

Cyn
CRIST
1451.

3 clytiog.

b Exod. 23.
32.b Num. 21.
24, 33.4 Heb. yn
eich llaw.5 Nen,
dderbryn-
iasant y
gwŷr er
mwy eu
hymborth.

Cyn
CRIST
1451.

iddynt wneuthur cyfammod â hwynt, hwy a glywsant mai cymmydogion iddynt oeddynt hwy, ac mai yn eu mysg yr oeddynt yn aros.

17 A meibion Israel a gychwynasant, ac a ddaethant i'w dinasoedd hwynt y trydydd dydd: a'u dinasoedd hwynt oedd Gibeon, a Chephirah, Beeroth hefyd, a Chiriath-jearim.

18 Ond ni tharawodd meibion Israel mo honynt hwy; oblegid tywysogion y gynnulleidfa a dyngasai wrthynt myn ARGLWYDD DDUW Israel: a'r holl gynnulleidfa a rwgnachasant yn erbyn y tywysogion.

19 A'r holl dywysogion a ddywedasant wrth yr holl gynnulleidfa, Ni a dyngasom wrthynt i ARGLWYDD DDUW Israel: am hynny ni allwn ni yn awr gyffwrdd â hwynt.

20 Hyn a wnawn ni iddynt hwy: Cadwn hwynt yn fyw, fel na byddo digofaint arnom ni; o herwydd y llw a dyngasom wrthynt.

21 A'r tywysogion a ddywedasant wrthynt, Byddant fyw, (ond byddant yn torri cynnudd, ac yn tynnu dwfr i'r holl gynnulleidfa,) fel y dywedasai y tywysogion wrthynt.

22 ¶ Yna Josua a alwodd arnynt; ac a lefarodd wrthynt, gan ddywedyd, Paham y twyllasoch ni, gan ddywedyd, Pell iawn ydym ni oddi wrthy; a chwithau yn preswyllo yn ein mysg ni?

23 Yn awr gan hynny melldigedig ydych; ac ni ddiange un o honoch rhag bod yn gaeth-weision, ac yn torri cynnudd, ac yn tynnu dwfr i ddy fy Nuw.

24 A hwy a attebasant Josua, ac a ddywedasant, Yn ddiâu gan fynegi y mynegwyd i'w weision, ddarod i'r ARGLWYDD dy DDUW orchymyn i Moses ei was roddi i chwi yr holl wlad hon, a difetha holl drigolion y wlad o'ch blaen chwi; am hynny yr ofnasom ni yn ddirfawr rhagoch am ein heinioes, ac y gwnaethom y peth hyn.

25 Ac yn awr, wele ni yn dy law di: fel y byddo da ac uniawn yn dy olwg wneuthur i ni, gwna.

26 Ac felly y gwnaeth efe iddynt; ac a'u gwaredodd hwynt o law meibion Israel, fel na laddasant hwynt.

27 A Josua a'u rhoddodd hwynt y dwthwn hwnnw yn gymmynwyr coed, ac yn wehynwyr dwfr, i'r gynnulleidfa, ac i allor yr ARGLWYDD, hyd y dydd hwn, yn y lle a ddewisai efe.

PENNOD X.

5 Pùm brenhin yn rhyfela yn erbyn Gibeon. 7 Josua yn ei hachub hi. 10 Dwa yn ymladd yn eu herbyn hwynt â chenillysg. 12 Yr haul a'r lleuad yn sefyll ar air Josua. 18 Cau ar y pùm brenhin mewm ogof. 23 Eu dwyn allan; 24 eu ddystryru, 26 a'u crogi. 28 Gorchfygu saith brenhin ychwaneg. 43 Josua yn dychwelyd i Gilgal.

A PHAN glybu Adonisedec brenhin Jerusalem i Josua ennill Ai, a'i difrodi hi, (fel y gwnelsai efe i Jericho ac i'w brenhin, felly y gwnaethai efe i^a Ai ac i'w brenhin,) a heddychu o drigolion Gibeon âg Israel, a'u bod yn eu mysg hwynt:

2 Yna yr ofnasant yn ddirfawr; oblegid dinas fawr oedd Gibeon, fel un² o'r dinasoedd brenhinol; ac o herwydd ei bod yn fwy nag Ai; ei holl wŷr hefyd oedd gedyrn.

3 Am hynny Adonisedec brenhin Jerusalem a anfonodd at Hoham brenhin Hebron, ac at Piram brenhin Jarmuth, ac at Japhia brenhin Lachis, ac at Debir brenhin Eglon, gan ddywedyd,

4 Deuwch i fynu attaf fi, a chynnorthwywch fi, fel y tarawom ni Gibeon: canys hi a heddychodd â Josua, ac â meibion Israel.

5 Am hynny pùm brenhin yr Amoriaid a ymgynnullasant, ac a ddaethant i fynu, sef brenhin Jerusalem, brenhin Hebron, brenhin Jarmuth, brenhin Lachis, a brenhin Eglon, hwynt-hwy a'u holl fyddinoedd, ac a wersyllasant wrth Gibeon, ac a ryfelasant yn ei herbyn hi.

6 ¶ A gwŷr Gibeon a anfonasant at Josua i'r gwersyll i Gilgal, gan ddywedyd, Na thyn ymaith dy ddwyllaw oddi wrth dy weision: tyred i fynu yn fuan attom ni, achub ni hefyd, a chynnorthwya ni: canys holl frenhinoedd yr Amoriaid, y rhai sydd yn trigo yn y mynydd-dir, a ymgynnullasant i'n herbyn ni.

7 Felly Josua a esgynodd o Gilgal, efe a'r holl bobl o ryfel gyd âg ef, a'r holl gedyrn nerthol.

8 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Josua, Nac ofna rhagddynt: canys yn dy law di y rhoddais hwynt; ni saif neb o honynt yn dy wyneb di.

9 Josua gan hynny a ddaeth yn ddiattreg attynt hwy: canys ar hyd y nos yr aeth efe i fynu o Gilgal.

10 A'r ARGLWYDD a'u drylliodd hwynt o flaen Israel, ac a'u tarawodd hwynt â lladdfa fawr yn Gibeon, ac

Cyn
CRIST
1451.^a pen. 6. 21.^b pen. 8. 22.² Heb. o ddinasoedd y frenhiniaeth.^c Edrych
2 Sam. 21.
1, 6.^d Deut. 20.
11.
• ad. 15.^f Deut. 7.
1, 2.º Esa. 23. 21.

Cyn
CRIST
1451.

a'u hymliododd hwynt ffordd yr eir i fynu i Beth-horon, ac a'u tarawodd hwynt hyd Azecah, ac hyd Macedah.

11 A phan oeddynt yn ffoi o flaen Israel, a hwy y'ngoriwaered Beth-horon, yr ARGLWYDD a fwriddoedd arnynt hwy gerrig mawrion o'r nef-oedd hyd Azecah; a buant feirw: amlach *oedd* y rhai a fu feirw gan y cerrig cenllysg, na'r *rhai* a laddodd meibion Israel â'r cleddyf.

12 ¶ Llefaroedd Josua wrth yr ARGLWYDD y dydd y rhoddodd yr ARGLWYDD yr Amoriaid o flaen meibion Israel: ac efe a ddywedodd y'ngolwg Israel, ⁴O haul, ³aros yn Gibeon; a thithau, leuad, yn nyffryn Ajalon.

13 A'r haul a arhosodd, a'r lleuad a safodd, nes i'r genedl ddial ar eu gelynyon. Onid *yw* hyn *yn ysgrifenedig yn llyfr ⁴yr Uniawn? Felly yr haul a safodd y'nganol y nef-oedd, ac ni frysiodd i fachludo dros ddiwrnod cyfan.

14 Ac ni bu y fath ddiwrnod a hwnnw o'i flaen ef, nac ar ei ol ef, fel y gwrandawai yr ARGLWYDD ar lef dyn: canys yr ARGLWYDD a ymladdodd dros Israel.

15 ¶ ⁴A Josua a ddychwelodd, a holl Israel gyd âg ef, i'r gwersyll i Gilgal.

16 Ond y pùm brenhin hynny a ffoisant, ac a ymguddiasant mewn ogof ym Macedah.

17 A mynegwyd i Josua, gan ddywedyd, Y pùm brenhin a gafwyd y'ngêdd mewn ogof ym Macedah.

18 A dywedodd Josua, Treiglwech feini mawrion ar enau yr ogof, a gosodwch wrthi wŷr i'w cadw hwynt:

19 Ac na sefwch chwi; erlidiwch ar ol eich gelynyon, a ⁵tharêwch y rhai olaf o honynt; na adêwch iddynt fyned i'w dinasoedd: canys yr ARGLWYDD eich DUW a'u rhoddodd hwynt yn eich llaw chwi.

20 A phan ddarfu i Josua a meibion Israel eu taro hwynt â lladdfa fawr iawn, nes eu difa; yna y gweddillion a adawsid o honynt a aethant i'r dinasoedd caerog.

21 A'r holl bobl a ddychwelasant i'r gwersyll at Josua ym Macedah mewn heddwch, ⁵heb symmud o neb ei dafod yn erbyn meibion Israel.

22 A Josua a ddywedodd, Agorwch enau yr ogof, a dygwch allan y pùm brenhin hynny attaf fi o'r ogof.

23 A hwy a wnaethant felly, ac a ddygasant allan y pùm brenhin atto ef o'r ogof; *sef* brenhin Jerusalem, brenhin Hebron, brenhin Jarmuth, brenhin Lachis, a brenhin Eglon.

24 A phan ddygasant hwy y brenhinoedd hynny at Josua, yna Josua a alwodd am holl wŷr Israel, ac a ddywedodd wrth dywysogion y rhyfelwyr, y rhai a aethai gyd âg ef, Nesêwch, gosodwch eich traed ar yddfau y brenhinoedd hyn. A hwy a nesasant, ac a osodasant eu traed ar eu gyddfau hwynt.

25 A Josua a ddywedodd wrthynt, Nac ofnwch, ac nac arswydwch; *either* ymwrolwch, ac ymegniwch: canys fel hyn y gwna yr ARGLWYDD i'ch holl elynion yr ydych chwi yn ymladd i'w herbyn.

26 Ac wedi hyn Josua a'u tarawodd hwynt, ac a'u rhoddodd i farwolaeth, ac a'u crogodd hwynt ar bùm pren: a buant y'ngfhrog ar y pennau ^hhyd yr hwyr.

27 Ac ym mhryd machludo haul, y gorchymynodd Josua iddynt eu ⁱdisgyn hwynt oddi ar y pennau, a'u bwrw hwynt i'r ogof yr ymguddiasant ynddi; a bwriasant gerrig mawrion y'ngenau yr ogof, *y rhai sydd yno* hyd gorph y dydd hwn.

28 ¶ Josua hefyd a ennillodd Macedah y dwthwn hwnnw, ac a'i tarawodd hi â min y cleddyf, ac a ddifrododd ei brenhin hi, hwynt-hwy, a phob enaid ag *oedd* ynddi; ni adawodd efe *un* gweddill: canys efe a wnaeth i frenhin Macedah, ^kfel y gwnaethai i frenhin Jericho.

29 ¶ Yna yr aeth Josua a holl Israel gyd âg ef o Macedah i Libnah, ac a ymladdodd yn erbyn Libnah.

30 A'r ARGLWYDD a'i rhoddodd hithau, a'i brenhin, yn llaw Israel; ac yntau a'i tarawodd hi â min y cleddyf, a phob enaid a'r *oedd* ynddi; ni adawodd ynddi *un* yng ngweddill: canys efe a wnaeth i'w brenhin hi fel y gwnelsai i frenhin Jericho.

31 ¶ A Josua a dramwyodd, a holl Israel gyd âg ef, o Libnah i Lachis; ac a wersyllodd wrthi, ac a ymladdodd i'w herbyn.

32 A'r ARGLWYDD a roddodd Lachis yn llaw Israel; yr hwn a'i hennillodd hi yr ail dydd, ac a'i tarawodd hi â min y cleddyf, a phob enaid ag *oedd* ynddi, yn ol yr hyn oll a wnaethai efe i Libnah.

Cyn
CRIST
1451.d Es. 28. 21.
Hab. 3. 11.
s Heb.
distawo.e 2 Sam. 1.
18.

4 Jaser

f ad. 43.

5 Heb.
chynffon-
clorrwch
hwynt.6 Exod. 11.
7.

h pen. 8. 29.

i Deut. 21.
23.
pen. 8. 29.

k pen. 6. 21.

Cyn
CRIST
1451.

33 ¶ Yna Horam brenhin Gezer a ddaeth i fynu i gynnorthwyo Lachis: a Josua a'i tarawodd ef a'i bobl, fel na adawyd iddo ef *un* y'ngweddill.

34 ¶ A Josua a dramwyodd, a holl Israel gyd âg ef, o Lachis i Eglon: a hwy a wersyllasant wrthi, ac a ymladdasant i'w herbryn.

35 A hwy a'i hennillasant hi y diwrnod hwnnw, ac a'i tarawsant hi â min y cleddyf; ac efe a ddifrododd bob enaid a'r *oedd* ynddi y dwthwn hwnnw, yn ol yr hyn oll a wnaethai efe i Lachis.

36 ¶ A Josua a esgynodd, a holl Israel gyd âg ef, o Eglon i ¹Hebron; a hwy a ryfelasant i'w herbryn.

37 A hwy a'i hennillasant hi, ac a'i tarawsant hi â min y cleddyf, a'i brenhin, a'i holl ddinasoedd, a phob enaid ag *oedd* ynddi; ni adawodd efe *un* y'ngweddill, yn ol yr hyn oll a wnaethai efe i Eglon: canys efe a'i difrododd hi, a phob enaid ag *oedd* ynddi.

38 ¶ A Josua a ddychwelodd, a holl Israel gyd âg ef, i ^mDebir; ac a ymladdodd i'w herbryn.

39 Ac efe a'i hennillodd hi, ei brenhin, a'i holl ddinasoedd; a hwy a'u tarawsant hwy â min y cleddyf, ac a ddifrodasant bob enaid ag *oedd* ynddi; ni adawodd efe *un* yng ngweddill: fel y gwnaethai efe i Hebron, felly y gwnaeth efe i Debir, ac i'w brenhin; megis y gwnel-sai efe i Libnah, ac i'w brenhin.

40 ¶ Felly y tarawodd Josua yr holl fynydd-dir, a'r dehau, y gwastadedd *hefyd*, a'r ⁶bronnydd, a'u holl frenhinoedd: ni adawodd efe *un* yng ngweddill; eithr efe a ddifrododd bob perchen anadl, fel ^ay gorchymynasai ARGLWYDD DDUW Israel.

41 A Josua a'u tarawodd hwynt o Cades-Barnea, hyd Gazah, ^aa holl wlad Gosen, hyd Gibeon.

42 Yr holl frenhinoedd hyn *hefyd* a'u gwledydd a ennillodd Josua ar unwaith: canys ARGLWYDD DDUW Israel oedd yn ymladd dros Israel.

43 Yna y dychwelodd Josua, a holl Israel gyd âg ef, i'r gwersyll yn Gilgal.

PENNOD XI.

5 Gorchfygu amryw frenhinoedd wrth ddyfroedd Merom. 10 Ennill Hasor, a'i llogi. 16 Josua yn goresgyn yr holl wlad; 21 ac yn torri ymaith yr Anaciaid.

A PHAN glybu Jabin brenhin Hasor y pethau hynny, efe a

anfonodd at Jobab brenhin Madon, ac at frenhin Simron, ac at frenhin Achsaph,

2 Ac at y brenhinoedd *oedd* o du y gogledd yn y mynydd-dir, ac yn y rhosdir tu a'r dehau i Cinneroth, ac yn y dyffryn, ac yn ardaloedd Dor tu a'r gorllewin;

3 At y Canaaneaid o'r dwyrain a'r gorllewin, ac at yr Amorïaid, a'r Hethïaid, a'r Phereziïd, a'r Jebusiïd, yn y mynydd-dir, ac at yr Hefiïd dan Hermon, y'ngwlad Mispeh.

4 A hwy a aethant allan, a'u holl fyddinoedd gyd â hwynt, pobl lawer, fel y tywod *sydd* ar fin y môr o amltra; meirch hefyd a cherbydau lawer iawn.

5 A'r holl frenhinoedd hyn a ²ymgyfarfuant; daethant hefyd a gwersyllasant ynghyd wrth ddyfroedd Merom, i ymladd yn erbyn Israel.

6 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Josua, Nac ofna rhagddynt hwy: canys y fory ynghylech y pryd hyn y rhoddaf hwynt oll yn lladdedig o flaen Israel: ^allinynnau garrau eu meirch hwynt â dorri, a'u cerbydau a losgi di â than.

7 Felly Josua a ddaeth, a'r holl bobl o ryfel gyd âg ef, yn ddisymmwrth arnynt hwy wrth ddyfroedd Merom; a hwy a ruthrasant arnynt.

8 A'r ARGLWYDD a'u rhoddodd hwynt yn llaw Israel; a hwy a'u tarawsant hwynt, ac a'u herlidiasant hyd ³Sidon fawr, ac hyd ⁴Misrephoth-maim, ac hyd glyn Mispeh o du y dwyrain; a hwy a'u tarawsant hwynt, fel na adawodd efe o honynt *un* y'ngweddill.

9 A Josua a wnaeth iddynt fel yr archasai yr ARGLWYDD iddo: llinynnau garrau eu meirch hwynt a dorrodd efe, a'u cerbydau a losgodd â than.

10 ¶ A Josua y pryd hwnnw a ddychwelodd, ac a ennillodd Hasor, ac a darawodd ei brenhin hi â'r cleddyf: canys Hasor o'r blaen oedd ben yr holl deyrnasoedd hynny.

11 Tarawsant hefyd bob enaid a'r *oedd* ynddi â min y cleddyf, gan eu difrodi *hwynt*: ni adawyd un perchen anadl: ac efe a losgodd Hasor â than.

12 A holl ddinasoedd y brenhinoedd hynny, a'u holl frenhinoedd hwynt, a ennillodd Josua, ac a'u tarawodd â min y cleddyf, gan eu

Cyn
CRIST
1450.² Heb. a ymbwynt-manasant.^a 2 Sam. x. 4.³ Neu, Sidon-rabbah.⁴ Neu, pyllau halen. Heb. llogiad dyfroedd.¹ Edrych pen. 14. 13. a 15. 13.^m pen. 15. 13.⁶ Neu, ffin-honnau.ⁿ Deut. 20. 16, 17.º pen. 11. 16.

1450.

Cyn
CRIST
1450.b Num. 33.
52.
Deut. 7. 2.
a 20. 16. 17.
c Heb. ar
eu pentwr.c Exod. 34.
11.
d Deut. 7. 2.c Heb.
synmud-
odd.7 Neu,
O'r myn-
ydd llyfn.8 Hyd 1445.
ad. 23.

c pen. 9. 3.

f Deut. 2. 30.

c Deut. 20.
16. 17.b Num. 13.
22. 23.
Deut. 1. 28.f Num. 26.
53.
1445.
k pen. 14. 13.
a 21. 43.
a 22. 4. a
28. 1.difrodi hwynt: ^bmegis y gorchymyn-
asai Moses gwas yr ARGLWYDD.13 Ond ni losgodd Israel yr un
o'r dinasoedd oedd yn sefyll ^cyn eu
cadernid; namyn Hasor yn unig a
losgodd Josua.14 A holl anrhaith y dinasoedd
hynny, a'r anifeiliaid, a ysglyfaeth-
odd meibion Israel iddynt eu hun:
yn unig pob dyn a darawsant hwy
â min y cleddyf, nes iddynt eu di-
fetha; ni adawsant berchen anadl.15 ¶ ^dFel y gorchymynasai yr AR-
GLWYDD i Moses ei was, ^efelly y gor-
chymynodd Moses i Josua, ac felly
y gwnaeth Josua; ni ^fadawodd efe
ddim o'r hyn oll a orchymynasai yr
ARGLWYDD i Moses.16 Felly Josua a ennillodd yr holl
dir hwnnw, y mynyddoedd, a'r holl
ddechau, a holl wlad Gosen, a'r dyff-
ryn, a'r gwastadedd, a mynydd Is-
rael, a'i ddyffryn;17 ¶ O fynydd Halac, yr hwn sydd
yn myned i fynu i Seir, hyd Baal-
Gad, y'nglyn Libanus, dan fynydd
Hermon: a'u holl frenhinoedd
hwynt a ddaliodd efe; tarawodd
hwynt hefyd, ac a'u rhoddodd i
farwolaeth.18 Josua a gynhaliodd ryfel yn
erbyn yr holl frenhinoedd hynny
^gddyddiau lawer.19 Nid oedd dinas a'r a heddychodd
â meibion Israel, heb law ^hyr Hef-
iaid preswylwyr Gibeon; yr holl rai
eraill a ennillasant hwy trwy ryfel.20 Canys ⁱo'r ARGLWYDD yr yd-
oedd galedu eu calon hwynt i gyf-
arfod âg Israel mewn rhyfel, fel y
difrodai efe hwynt, ^jac na fyddai
iddynt drugaredd; ond fel y di-
fethai efe hwynt, ^kfel y gorchymyn-
asai yr ARGLWYDD wrth Moses.21 ¶ A'r pryd hwnnw y daeth Josua
ac a dorrodd ^lyr Anaciaid ymaith o'r
mynydd-dir, o Hebron, o Debir, o
Anab, ac o holl fynyddoedd Judah,
ac o holl fynyddoedd Israel: Josua
a'u difrododd hwynt a'u dinasoedd.22 Ni adawyd ^mun o'r Anaciaid
y'ngwlad meibion Israel: yn unig
yn Gazah, yn Gath, ac yn Asdod, y
gadawyd hwynt.23 Felly Josua a ennillodd yr holl
wlad, yn ol yr hyn oll a lefarasai yr
ARGLWYDD wrth Moses; a Josua
a'i rhoddodd hi yn etifeddiaeth i
Israel, ⁿyn ol eu rhannau hwynt,
trwy eu llwythau. ^oA'r wlad a or-
phwysodd heb ryfel.

PENNOD XII.

1 Y ddau frenhin a ennillodd Moses eu gwled-
ydd, ac a'u rhannodd. 7 Yr un brenhin ar
dddeg ar hugain o'r tu arall i'r Iorddonen, y
rhai a darawodd Josua.DYMA frenhinoedd y wlad, y
rhai a darawodd meibion Is-
rael, ac a feddiannasant eu gwlad
hwynt o'r tu hwnt i'r Iorddonen tu
a chodiad yr haul; o afon Arnon
hyd fynydd Hermon, a'r holl was-
tadedd tu a'r dwyrain:2 ^pSehon brenhin yr Amoriaid, yr
hwn oedd yn trigo yn Hesbon, ^qac
yn arglwyddiaethu o Aroer, yr hon
sydd ar fin yr afon Arnon, ac o
ganol yr afon, ac o hanner Gilead
hyd yr afon Jabboc, ^rym mro meib-
ion Ammon;3 Ac ^so'r gwastadedd hyd fôr Cin-
neroth o du y dwyrain, ac hyd fôr
y gwastadedd, ^tsef y môr heli, o du
y dwyrain, tu a Beth-jesimoth; ac o
^udu y dehau, dan ^vAsdod-Pisgah:4 A goror Og brenhin Basan, ^wyr
hwn oedd o ^xweddill y cawri, ac
^yoedd yn trigo yn Astaroth ac yn
Edrei;5 Ac efe oedd yn arglwyddiaethu
ym mynydd Hermon, ac yn Salehah,
ac yn holl Basan, hyd derfyn y Gesur-
iaid, a'r Maachathiaid, a hanner Gil-
lead, terfyn Sehon brenhin Hesbon.6 Moses gwas yr ARGLWYDD a
meibion Israel ^za'u tarawsant hwy:
a ^{aa}Moses gwas yr ARGLWYDD a'i
rhoddodd hi ^{ab}yn etifeddiaeth i'r
Reubeniaid, ac i'r Gadiaid, ac i
hanner llwyth Manasseh.7 ¶ Dyma hefyd frenhinoedd y
wlad y rhai a darawodd Josua a
meibion Israel o'r tu yma i'r Ior-
ddonen o du y gorllewin, o Baal-
Gad, y'nglyn Libanus, hyd ^{ac}fynydd
Halac, yr hwn sydd yn myned i
fynu i Seir; a Josua a'i rhoddodd
hi i lwythau Israel ^{ad}yn etifeddiaeth
yn ol eu rhannau;8 Yn y mynydd, ac yn y dyffryn,
ac yn y gwastadedd, ac yn y ^{ae}bron-
nydd, ac yn yr anialwch, ac yn y de-
hau; yr Hethiaid, yr Amoriaid, a'r
Canaaneaid, y Phereziaid, yr Hef-
iaid, a'r Jebusiaid:9 ¶ ^{af}Brenhin Jericho, yn un;
^{ag}brenhin Ai, yr hwn oedd o ystlys
Bethel, yn un;10 ^{ah}Brenhin Jerusalem, yn un;
brenhin Hebron, yn un;11 Brenhin Jarmuth, yn un; bren-
hin Lachis, yn un;Cyn
CRIST
1452.a Num. 21.
24.
Deut. 2. 36.
a 3. 6. 16.

b Deut. 3. 17.

2 Neu,
du Teman.
3 Neu,
ffynhon-
nau
Pisgah,
neu, y
bryn.c Deut. 3. 17.
a 4. 49.
d Deut. 3. 11.
pen. 13. 12.
e Deut. 1. 4.f Num. 21.
24. 33.
g Num. 32.
20. 33.
Deut. 3. 12.
pen. 13. 8.h pen. 10. 40.
a 11. 17.i ffynhon-
nau.1451.
j pen. 6. 2.
k pen. 8. 29.

l pen. 10. 23.

Cyn
CRIST
1451.m pen. 10.
33.
n pen. 10, 38.

o pen. 10, 29.

p pen. 10, 28.

q pen. 8, 17.

6 Nen,
Saron.
1450.

r pen. 11, 10.

s pen. 11, 1.
a 19, 15.

t pen. 19, 37.

u Gen. 14.
1, 2.
Es. 9, 1.1445.
a Edrych.
pen. 14, 10.

b Barn. 3, 1.

c Seph. 2, 5.

d Deut. 2.
23.e Mearah.
f Edrych
Barn. 1, 34.f 1 Bren. 5.
18.
Pa. 83, 7.

g pen. 11, 8.

12 Brenhin Eglon, yn un; ^m brenhin Gezer, yn un;
 13 ^a Brenhin Debir, yn un; brenhin Geder, yn un;
 14 Brenhin Hormah, yn un; brenhin Arad, yn un;
 15 ^o Brenhin Libnah, yn un; brenhin Adulam, yn un;
 16 ^p Brenhin Maccedah, yn un;
^q brenhin Bethel, yn un;
 17 Brenhin Tappuah, yn un; brenhin Hopher, yn un;
 18 Brenhin Aphec, yn un; brenhin Lasaron, yn un;
 19 Brenhin Madon, yn un; ^r brenhin Hasor, yn un;
 20 ^s Brenhin Simron-Meron, yn un; brenhin Achsaph, yn un;
 21 Brenhin Taanach, yn un; brenhin Megido, yn un;
 22 ^t Brenhin Cades, yn un; brenhin Jocneam o Carmel, yn un;
 23 Brenhin Dor yn ardal Dor, yn un; brenhin ^u y cenhedloedd o Gilgal, yn un;
 24 Brenhin Tirsah, yn un: yr holl frenhinoedd oedd un ar ddeg ar hugain.

PENNOD XIII.

2 Terfynau y wlad ni orchfygwyd etto. 8 Etifeddiaeth y ddau hwyth a hanner. 14, 33 Yr Argheudd a'i aberthau yw etifeddiaeth Lefi. 15 Terfynau etifeddiaeth Reuben. 22 Lladd Balaam. 24 Terfynau etifeddiaeth Gad, 29 a hanner llwyth Manasseh.

A PHAN ^a heneiddiodd Josua, a phwyso o hono mewn oedran, dywedodd yr ARGLWYDD wrtho ef, Tydi a heneiddiaist, daethost i ddyddiau oeddrannus, a thir lawer iawn sydd etto i'w feddiannu.

2 ^b Dyma y wlad sydd etto yn ol: holl derfynau y Philistiaid, a holl Gesuri,

3 O Sihor, yr hon sydd o flaen yr Aipht, hyd derfyn Ecron tu a'r go-gledd, yr hwn a gyfrifir i'r Canaan-eaid: ^c pum tywysog y Philistiaid: y Gazathiaid, a'r Asdodiaid, yr Escaloniaid, y Githiaid, yr Ecroniaid; ^d yr Afiad:

4 O'r dehau, holl wlad y Canaan-eaid, a'r ^e ogof oedd yn ymyl y Sidoniaid, hyd Aphec, hyd derfyn ^f yr Amoriaid:

5 A gwlad ^f y Gibliaid, a holl Libanus, tu a chyfodiad haul, o Baal-Gad dan fynydd Hermon, nes dyfod i Hamath.

6 Holl breswylwyr y mynydd-dir o Libanus hyd ^g Misrephoth-maim,

a'r holl Sidoniaid, y rhai hynny a yrraf ymaith o flaen meibion Israel: yn unig rhan di hi wrth goelbren i Israel yn etifeddiaeth, fel y gorchymynais i ti.

7 Ac yn awr rhan di y wlad hon yn etifeddiaeth i'r naw llwyth, ac i hanner llwyth Manasseh.

8 Gyd â'r rhai y derbyniodd y Reubeniaid a'r Gadiaid eu hetifeddiaeth, ^h yr hon a roddodd Moses iddynt hwy, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, tu a'r dwyrain, fel y rhoddos Moses gwas yr ARGLWYDD iddynt;

9 O Aroer, yr hon sydd ar fin afon Arnon, a'r ddinas sydd y'nghanol ⁱ y dyffryn, a holl wastadedd Medeba, hyd Dibon;

10 A holl ddinasoedd Sehon brenhin yr Amoriaid, yr hwn a deyrnasodd yn Hesbon, hyd ardal meibion Ammon;

11 Gilead hefyd, a therfyn y Gesuriaid, y Maachathiaid hefyd, a holl fynydd Hermon, a holl Basan hyd Salchah;

12 Holl frenhiniaeth Og yn Basan, yr hwn a deyrnasodd yn Astaroth, ac yn Edrei; efe a adawyd o ^j weddill y cawri: canys Moses a'u tarawsai hwynt, ac a'u gyrrasai ymaith.

13 Ond meibion Israel ni yrrasant ^k allan y Gesuriaid na'r Maachathiaid; eithr trigodd y Gesuriaid a'r Maachathiaid ym mhlith Israel hyd y dydd hwn.

14 ^k Yn unig i lwyth Lefi ni roddodd efe etifeddiaeth; aberthau tanllyd ARGLWYDD DDUW Israel oedd ei etifeddiaeth ef, ^l fel y llefarasai efe wrtho.

15 ^m A Moses a roddasai i lwyth meibion Reuben etifeddiaeth trwy eu teuluoedd:

16 A'u terfyn hwynt oedd o Aroer, yr hon sydd ar fin afon Arnon, a'r ddinas sydd y'nghanol ⁿ y dyffryn, a'r holl wastadedd wrth Medeba;

17 Hesbon a'i holl ddinasoedd, y rhai sydd yn y gwastadedd; Dibon, a ^o Bamoth-Baal, a Beth-Baalmeon;

18 Jahasah hefyd, a Cedemoth, a Mephaath;

19 Ciriathaim hefyd, a Sibmah, a Sareth-sahar, ym mynydd-dir y glyn;

20 Beth-peor hefyd, ac ^m Asdoth-Pisgah, a Beth-Jesimoth,

21 A holl ddinasoedd y gwastad-

Cyn
CRIST
1445.h Num. 32.
33.
Deut. 3, 12.
13.
pen. 22, 4.

i yr afon.

j Deut. 3, 11.
pen. 12, 4.k pen. 14.
3, 4.

l ad. 33.

m yr afon.

n Nen,
uchel-fydd
Baal, o
that Baal-
meon:
Edrych
Num. 32
38.o Nen.
ffynhonnau
Pisgah,
neu, y
bryn.
m Deut. 3.
17.

Cyn
CRIST
1445.n Num. 21.
24.
o Num. 81. 8.p Num. 22.
5. a 31. 8.q Num. 32.
41.r Num. 32.
39.

s pen. 18. 7.

t Num. 18.
20.
Deut. 10. 9.
a 18. 1, 2.

edd, a holl frenhiniaeth Sehon brenhin yr Amoriaid, yr hwn a deyrnasodd yn Hesbon, yr hwn a ddarfuasai i Moses ei daro, °gyd â thywysogion Midian, Efi, a Recem, a Sur, a Hur, a Reba, duciaid Sehon, y rhai oedd yn preswyllo yn y wlad.

22 ¶^p Balaam hefyd mab Beor, y dewin, a laddodd meibion Israel â'r cleddyf, ym mhlith eu lladdedigion hwynt.

23 A therfyn meibion Reuben oedd yr Iorddonen a'i goror. Dyma etifeddiaeth meibion Reuben, yn ol eu teuluoedd, y dinasoedd, a'u trefi.

24 ¶ Moses hefyd a roddodd etifeddiaeth i lwyth Gad, sef i feibion Gad, trwy eu teuluoedd;

25 A Jazer oedd derfyn iddynt hwy, a holl ddinasoedd Gilead, a hanner gwlad meibion Ammon, hyd Aroer, yr hon sydd o flaen Rabbah;

26 Ac o Hesbon hyd Ramath-Mispeh, a Betonim; ac o Mahanaim hyd gyffinydd Debir;

27 Ac yn y dyffryn, Beth-Aram, a Beth-Nimrah, a Succoth, a Saphon, gweddill brenhiniaeth Sehon brenhin Hesbon, yr Iorddonen a'i therfyn, hyd gwrr môr Cinneroth, o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du y dwyrain.

28 Dyma etifeddiaeth meibion Gad, yn ol eu teuluoedd, y dinasoedd, a'u trefydd.

29 ¶ Moses hefyd a roddodd etifeddiaeth i hanner llwyth Manasseh: a bu etifeddiaeth i hanner llwyth meibion Manasseh, yn ol eu teuluoedd:

30 A'u terfyn hwynt oedd o Mahanaim, holl Basan, holl frenhiniaeth Og brenhin Basan, a °holl drefi Jair, y rhai sydd yn Basan, tri ugain dinas;

31 A hanner Gilead, ac Astaroth, ac Edrei, dinasoedd brenhiniaeth Og yn Basan, a roddodd efe i feibion Machir mab Manasseh, sef i hanner °meibion Machir, yn ol eu teuluoedd.

32 Dyma y gwledydd a roddodd Moses i'w hetifeddu, yn rhosydd Moab, am yr Iorddonen a Jericho, o du y dwyrain.

33 °Ond i lwyth Lefi ni roddodd Moses etifeddiaeth: ARGLWYDD DDUW Israel yw eu hetifeddiaeth hwynt, °fel y llefarodd efe wrthynt.

PENNOD XIV.

2 Y naw llwyth a hanner i gael eu hetifeddiaeth wrth goelbren. 6 Caleb trwy ragorfraint yn cael Hebron.

DYMA hefyd y gwledydd a etifeddodd meibion Israel yng ngwlad Canaan, °y rhai a rannodd Eleazar yr offeiriad, a Josua mab Nun, a phennau cenedl llwythau meibion Israel, iddynt hwy i'w hetifeddu.

2 °Wrth goelbren yr oedd eu hetifeddiaeth hwynt; fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD trwy law Moses eu rhoddi i'r naw llwyth, ac i'r hanner llwyth.

3 Canys Moses a roddasai etifeddiaeth i ddau lwyth, ac i hanner llwyth, o'r tu hwnt i'r Iorddonen; ond i'r Lefiaid ni roddasai efe etifeddiaeth yn eu mysg hwynt;

4 Canys °meibion Joseph oedd ddau lwyth, Manasseh ac Ephraim: am hynny ni roddasant ran i'r Lefiaid yn y tir, °ond dinasoedd i drigo, a'u meusydd pentrefol i'w hanifeiliaid, ac i'w golud.

5 Fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD i Moses, felly y gwnaeth meibion Israel, a hwy a rannasant y wlad.

6 ¶ Yna meibion Judah a ddaethant at Josua yn Gilgal: a Chaleb mab Jephunneh °y Ceneziaid a ddywedodd wrtho ef, Tydi a wyddost °y gair a lefarodd yr ARGLWYDD wrth Moses gwr DUW o'm plegid i, ac o'th blegid dithau, yn Cades-Barnea.

7 Mab deugain mlwydd oeddwn i pan °anfonodd Moses gwas yr ARGLWYDD fi o Cades-Barnea, i edrych ansawdd y wlad; a mi a ddygais air iddo ef drachefn, fel yr oedd yn fy nghalon.

8 Ond °fy mrodyr, y rhai a aethant i fynu gyd â mi, a ddigalonasant y bobl: etto °myfi a gyflawnais fymed ar ol yr ARGLWYDD fy NUW.

9 A Moses a dyngodd y diwrnod hwnnw, gan ddywedyd, Diau °y bydd y wlad °y sathrodd dy droed arni, yn etifeddiaeth i ti, ac i'th feibion hyd byth; am i ti gyflawni myned ar ol yr ARGLWYDD fy NUW.

10 Ac yn awr, wele yr ARGLWYDD a'm cadwodd yn fyw, °fel y llefarodd efe, y pùm mlynedd a deugain hyn, er pan lefarodd yr ARGLWYDD y gair hwn wrth Moses, tra y rhodiodd Israel yn yr anialwch: ac yn

Cyn
CRIST
Cylch
1444.o Num. 34.
17.b Num. 26.
55.
a 33. 54.
a 34. 13.c Gen. 48. 5.
1 Chron. 5.
1, 2.d Num. 35. 2.
pen. 21. 2.e Num. 32.
12.f Num. 14.
24.g Num. 13.
6. a 14. 6.h Num. 13.
31, 32.i Num. 14.
24.k Deut. 11.
24.
pen. 1. 3.
l Edrych
Num. 13.
22.m Num. 14.
30.
1444.

Cyn
CRIST
1444.^a Edrych
Deut. 34. 7.º Num. 13.
28, 32, 33.^p pen. 15. 13.
Barn. 1. 20.
Edrych
pen. 21.
11. 12.
1 Chron. 6.
55, 56.^q Gen. 23. 2.
pen. 15. 13.^r pen. 11. 23.^a Num. 34. 3.
^b Num. 33.
36.² Heb.
tafod.³ Maale-
acrabbim.

awr, wele fi heddyw yn fab pŵm
mlwydd a phedwar ugain.

11 ^a Yr *ydwyf* etto mor gryf
heddyw a'r dydd yr anfonodd Mo-
ses fi: fel yr *oedd* fy nerth i y
pryd hwnnw, felly y *mae* fy nerth
i yn awr, i ryfela, ac i fyned allan,
ac i ddyfod i mewn.

12 Yn awr gan hynny dyro i mi y
mynydd yma, am yr hwn y llefar-
odd yr ARGLWYDD y dwthwn hwn-
nw, (cansys ti a glywaist y dwthwn
hwnnw *foð* ° yr Anaciaid yno, a din-
asoedd mawrion caerog;) ond odid
yr ARGLWYDD *fydd* gyd â mi, fel y
gyrrwyf hwynt allan, megis y llef-
arodd yr ARGLWYDD.

13 A Josua a'i bendithiodd ef, ac
^p a roddodd Hebron i Caleb mab
Jephunneh yn etifeddiaeth.

14 Am hynny mae Hebron yn eti-
feddiaeth i Caleb mab Jephunneh
y Ceneziad hyd y dydd hwn: o her-
wydd iddo ef gwblhau *myned* ar ol
ARGLWYDD DDUW Israel.

15 Ac ^q enw Hebron o'r blaen *oedd*
Caer-Arba: yr *Arba hwnnw oedd*
wr mawr ym mysg yr Anaciaid. ^r A'r
wlad a orphwysodd heb ryfel.

PENNOD XV.

1 Terfynau rhandir Judah. 13 Ehan Caleb, a'i
oresgyniad. 16 Othniel am ei wrolaeth yn
cael Achsah merch Caleb yn wraig. 18 Hithau
yn cael rhodd gan ei thad. 12 Dinasoedd
Judah. 63 Y Jebusiaid heb eu gorchfygu.

ARHANDIR llwyth meibion
Judah, yn ol eu teuluoedd,
ydoedd ^a tu a therfyn Edom: ^b an-
ialwch Sin, tu a'r dehau, *oedd* eith-
af y terfyn dehau.

2 A therfyn y dehau oedd iddynt
hwy o gwrr y môr heli, o'r ² graig
sydd yn wynebu tu a'r dehau.

3 Ac yr oedd yn myned allan o'r
dehau hyd ³ riw Acrabbim, ac yr
oedd yn myned rhagddo i Sin, ac
yn myned i fynu o du y dehau i
Cades-Barnea; ac yn myned hefyd
i Hesron, ac yn esgyn i Adar, ac yn
amgylchynu i Carcaah.

4 Ac yr *oedd* yn myned tu ag
Asmon, ac yn myned allan i afon
yr Aipht; ac eithafoedd y terfyn
hwnnw oedd wrth y môr: hyn fydd
i chwi yn derfyn dehau.

5 A'r terfyn tu a'r dwyrain *yw* y
môr heli, hyd eithaf yr Iorddonen:
a'r terfyn o du y gogledd, *sydd* o
graig y môr, yn eithaf yr Iorddonen.

6 A'r terfyn hwn oedd yn myned
i fynu i Beth-Hoglah, ac yn myned

o'r gogledd hyd Beth-Arabah; a'r
terfyn hwn oedd yn myned i fynu
at faen Bohan mab Reuben.

7 A'r terfyn hwn oedd yn myned
i fynu i Debir o ddyffryn Achor, a
thu a'r gogledd yn edrych tu a
Gilgal, o flaen rhiw Adummim, yr
hon *sydd* o du y dehau i'r afon: y
terfyn hefyd sydd yn myned hyd
ddyfroedd En-semes, a'i gwrr eithaf
sydd wrth ° En-rogel.

8 A'r terfyn sydd yn myned i fynu
trwy ddyffryn meibion Hinnom, gan
ystlys y Jebusiaid o du y dehau, hon-
no *yw* Jerusalem: y terfyn hefyd
sydd yn myned i fynu i ben y myn-
ydd *sydd* o flaen dyffryn Hinnom, tu
a'r gorllewin, yr hwn *sydd* ynghwrr
glyn y cawri, tu a'r gogledd.

9 A'r terfyn sydd yn cyrhaeddyd
o ben y mynydd hyd ffynnon dyfr-
oedd Nephtoah, ac *sydd* yn myned
allan i ddinasoedd mynydd Ephron:
y terfyn hefyd sydd yn tueddu i
Baalah, honno *yw* Ciriath-jearim.

10 A'r terfyn *sydd* yn amgylchu
o Baalah tu a'r gorllewin, i fynydd
Seir, ac *sydd* yn myned rhagddo
at ystlys mynydd Jearim, o du y
gogledd, honno *yw* Chesalon, ac y
mae yn disgyn i Beth-semes, ac yn
myned i Timnah.

11 A'r terfyn *sydd* yn myned i ys-
tlys Ecron, tu a'r gogledd: a'r ter-
fyn sydd yn tueddu i Sicron, ac yn
myned rhagddo i fynydd Baalah, ac
yn cyrhaeddyd i Jabneel; a chyrrau
eithaf y terfyn sydd wrth y môr.

12 A therfyn y gorllewin *yw* y
môr mawr a'i derfyn. Dyma derfyn
meibion Judah o amgylch, wrth eu
teuluoedd.

13 ¶ Ac ⁴ i Caleb mab Jephunneh
y rhoddodd efe ran ym mysg meib-
ion Judah, yn ol gair yr ARGLWYDD
wrth Josua; *sef* ⁴ Caer-Arba, tad
yr Anaciaid, honno *yw* Hebron.

14 A Chaleb a yrrodd oddi yno
⁵ dri mab Anac, ⁶ Sesai, ac Ahiman,
a Thalmi, meibion Anac.

15 Ac ^h efe a aeth i fynu oddi yno
at drigolion Debir; ac enw Debir
o'r blaen *oedd* Ciriath-Sepher.

16 ¶ A dywedodd Caleb, Pwy byn-
nag a darawo Ciriath-Sepher, ac
a'i hennillo hi; iddo ef y rhoddaf
Achsah fy merch yn wraig.

17 Ac ¹ Othniel mab Cenaz, brawd
Caleb, a'i hennillodd hi. Yntau a
roddodd Achsah ei ferch iddo ef
yn wraig.

Cyn
CRIST
1444.º 1 Bren.
1. 9.^d pen. 14. 13.⁴ Neu,
Ciriath-
Arba.
^e pen. 14. 15.^f Barn. 1.
10, 20.
^g Num. 13.
22.
^h pen. 10. 38.
Barn. 1. 11.ⁱ Barn. 1.
13. a 3. 9.

Cyn
CRIST
1444.

* Edrych
Gen. 24. 64.
1 Sam. 25.
23.

18 A phan ddaeth hi i mewn *atto ef*, yna hi a'i hannogodd ef i geisio gan ei thad faes: ac a ^kddisgynodd oddi ar yr asyn. A dywedodd Caleb wrthi, Beth a fynni di?

19 A hi a ddywedodd, Dyro i mi rodd; canys gwlad y dehau a roddaist i mi: dyro i mi hefyd ffynhonnau dyfroedd. Ac efe a roddodd iddi y ffynhonnau uchaf, a'r ffynhonnau isaf.

20 Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Judah, wrth eu teuluoedd.

21 ¶ A'r dinasoedd o du eithaf i lwyth meibion Judah, tu a therfyn Edom, ar du y dehau, oeddynt Cabseel, ac Eder, a Jagur,

22 Cinah *hefyd*, a Dimonah, ac Adadah,

23 Ceddes *hefyd*, a Hasor, ac Ithnan,

24 A Ziph, a Thelem, a Bealoth,

25 A Hasor, Hadattah, a Ciriath, a Hesron, honno *yw* Hasor,

26 Ac Amam, a Sema, a Moladah,

27 A Hasar-Gadah, a Hesmon, a Bethpalet,

28 A Hasar-sual, a Beer-seba, a Biziothiah,

29 Baalah, ac Iim, ac Asem,

30 Ac Eltolad, a Chesil, a Hormah,

31 A Siclag, a Madmannah, a Sansannah,

32 A Lebaoth, a Silhim, ac Ain, a Rimmon: yr holl ddinasoedd *oedd* naw ar hugain, a'u pentrefydd.

33 Ac yn y dyffryn, Esthaol, a Soreah, ac Asnah,

34 A Zanoah, ac En-gannim, Tap-puah, ac Enam,

35 Jarmuth, ac Adulam, Sochoh, ac Azecah,

36 A Saraim, ac Adithaim, a Gederah, ⁵a Gederothaim; pedair ar ddeg o ddinasoedd, a'u pentrefydd.

37 Senan, a Hadasah, a Migdal-Gad,

38 A Dilean, a Mispah, a Jothheel, 39 Lachis, a Boscath, ac Eglon,

40 Chabbon *hefyd*, a Lahmam, a Chithlis,

41 A Gederoth, Beth-Dagon, a Naamah, a Maccedah; un ddinas ar bymtheg, a'u pentrefydd.

42 Libnah, ac Ether, ac Asan,

43 A Jiphtah, ac Asnah, a Nesib,

44 Ceilah *hefyd*, ac Achzib, a Mare-sah; naw o ddinasoedd, a'u pentrefi.

45 Ecron, a'i threfi, a'i phentrefydd:

46 O Ecron hyd y môr, yr hyn oll *oedd* ger llaw Asdod, a'u pentrefydd:

47 Asdod, a'i threfydd, a'i phentrefydd; Gazah, a'i threfydd, a'i phentrefydd, hyd afon yr Aipht; a'r môr mawr, a'i derfyn.

48 ¶ Ac yn y mynydd-dir; Samir, a Jattir, a Sochoh,

49 A Dannah, a Ciriath-sannath, honno *yw* Debir,

50 Ac Anab, ac Astemoh, ac Anim,

51 A Gosen, a Holon, a Giloh; un ddinas ar ddeg, a'u pentrefydd.

52 Arab, a Dumah, ac Esean,

53 A ⁶Janum, a Beth-tappuah, ac Aphecah,

54 A Humtah, a ¹Chaer-Arba, honno *yw* Hebron, a Sior; naw dinas, a'u trefydd.

55 Maon, Carmel, a Ziph, a Juttah,

56 A Jezreel, a Jodeami, a Zanoah,

57 Cain, Gibeah, a Thimnah; deg o ddinasoedd, a'u pentrefydd.

58 Halhul, Bethsur, a Gedor,

59 A Maarath, a Beth-anoth, ac Eltecon; chwech o ddinasoedd, a'u pentrefydd.

60 Ciriath-baal, honno *yw* Ciriath-jearim, a Rabbah; dwy ddinas, a'u pentrefydd.

61 ¶ Yn yr anialwch; Beth-arabah, Midin, a Sechachah,

62 A Nibsan, a dinas yr halen, ac En-gedi; chwech o ddinasoedd, a'u pentrefydd.

63 Ond ^mni allodd meibion Judah yrru allan y Jebusiaid, trigolion Jerusalem: ^aam hynny y trig y Jebusiaid gyd â meibion Judah yn Jerusalem hyd y dydd hwn.

PENNOD XVI.

1 Terfynau cyffredinol meibion Joseph. 5 Terfyn etifeddiaeth Ephraim. 10 Y Canaanaid heb eu llwyr-oresgyn.

ARHANDIR meibion Joseph oedd yn myned o'r Iorddonen wrth Jericho, i ddyfroedd Jericho o du y dwyrain, i'r anialwch sydd yn myned i fynu o Jericho i fynydd Bethel;

2 Ac yn myned o Bethel i ^aLuz, ac yn myned rhagddo i derfyn Arci i Ataroth;

3 Ac yn disgyn tu a'r gorllewin i ardal Japhleti, hyd derfyn Beth-horon isaf, ac hyd Gezer: a'i gyrrau eithaf sydd hyd y môr.

4 Felly meibion Joseph, Manasseh ac Ephraim, a gymmerasant eu hetifeddiaeth.

5 ¶ A therfyn meibion Ephraim oedd yn ol eu teuluoedd; a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt o du

Cyn
CRIST
1444.

⁶ Neu,
Janua.

¹ pen. 14. 15.

^m Edrych
Barn. 1. 8.
2 Sam. 5. 6.

ⁿ Barn. 1.
21.

⁵ Neu, neu.

^a Barn. 1.
26.

Cyn
CRIST
1444.

y dwyrain, oedd Ataroth-adar, hyd Beth-horon uchaf.

6 A'r terfyn sydd yn myned tu a'r môr, i Michmethath o du y gogledd; a'r terfyn sydd yn amgylchu o du y dwyrain i Taanath-Siloh, ac yn myned heibio iddo o du y dwyrain i Janohah:

7 Ac yn myned i waered o Janohah, i Ataroth, a Naarath; ac yn cyrhaeddyd i Jericho, ac yn myned allan i'r Iorddonen.

8 O Tappuah y mae y terfyn yn myned tu a'r gorllewin i afon Canah; a'i gyrrau eithaf sydd wrth y môr. Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Ephraim, yn ol eu teuluoedd.

9 A dinasoedd^b neillduedig meibion Ephraim oedd ym mysg etifeddiaeth meibion Manasseh; yr holl ddinasoedd, a'u pentrefydd.

10 Ond^c ni oresgynasant hwy y Canaaneaid, y rhai oedd yn trigo yn Gezer: am hynny y trigodd y Canaaneaid ym mhlith yr Ephraim-iaid hyd y dydd hwn, ac y maent yn gwasanaethu dan dreth.

PENNOD XVII.

1 Rhandir Manasseh, 7 a'i derfynau. 12 Y Canaaneaid heb eu gyrru allan. 14 Meibion Joseph yn cael rhandir arall.

A C yr oedd rhandir llwyth Manasseh, (canys efe oedd^a gyntafanedig Joseph,) i^b Machir, cyntafanedig Manasseh, tad Gilead: o herwydd ei fod efe yn rhyfelwr, yr oedd Gilead a Basan yn eiddo ef.

2 Ac yr oedd rhandir i'r^c rhan arall o feibion Manasseh, yn ol eu teuluoedd; sef^d i feibion² Abiezer, ac i feibion Helec, ac i feibion Asriel, ac i feibion Sicheim, ac i feibion Hephher, ac i feibion Semida: dyma feibion Manasseh mab Joseph, sef y gwrrywiad, yn ol eu teuluoedd.

3 ¶ Ond^d Salphaad mab Hephher, mab Gilead, mab Machir, mab Manasseh, nid oedd iddo feibion, ond merched: a dyma enwau ei ferched ef; Malah, a Noah, Hoglah, Milcah, a Thirsah:

4 Y rhai a ddaethant o flaen Eleazar yr offeiriad, ac o flaen Josua mab Nun, ac o flaen y tywysogion, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD a orchymynodd i Moses roddi i ni etifeddiaeth ym mysg ein brodyr: am hynny efe a roddodd iddynt etifeddiaeth, yn ol gair yr ARGLWYDD, ym mysg brodyr eu tad.

5 A deg rhandir a syrthiodd i

Manasseh heb law gwlad Gilead a Basan, y rhai sydd tu hwnt i'r Iorddonen;

6 Canys merched Manasseh a etifeddasant etifeddiaeth ym mysg ei feibion ef: a gwlad Gilead oedd i'r rhan arall o feibion Manasseh.

7 ¶ A therfyn Manasseh oedd o Aser i Michmethath, yr hon sydd gyferbyn â Sicheim; a'r terfyn oedd ym myned ar y llaw ddehau, hyd breswylwyr En-tappuah.

8 Gwlad Tappuah oedd eiddo Manasseh: ond Tappuah, yr hon oedd ar derfyn Manasseh, oedd eiddo meibion Ephraim.

9 A'r terfyn sydd yn myned i waered i afon³ Canah, o du dehau yr afon. ^eY dinasoedd hyn, eiddo Ephraim, oedd ym mhlith dinasoedd Manasseh: a therfyn Manasseh sydd o du y gogledd i'r afon, a'i ddiwedd oedd y môr.

10 Y dehau oedd eiddo Ephraim, a'r gogledd eiddo Manasseh; a'r môr oedd ei derfyn ef: ac yn Aser yr oeddynt yn cyfarfod, o'r gogledd; ac yn Issachar, o'r dwyrain.

11 Yn Issachar hefyd ac yn Aser yr oedd gan Manasseh, Beth-sean a'i threfydd, ac Ibleam a'i threfydd, a thrigolion Dor a'i threfydd, a thrigolion En-dor a'i threfydd, a phreswylwyr Taanach a'i threfydd, a thrigolion Megido a'i threfydd; tair talaeth.

12 Ond^f ni allodd meibion Manasseh yrru ymaith drigolion y dinasoedd hynny; eithr mynnodd y Canaaneaid breswyllo yn y wlad honno.

13 Etto pan gryfhaodd meibion Israel, hwy a osodasant y Canaaneaid dan dreth: ni yrrasant hwynt ymaith yn llwyr.

14 ¶ A meibion Joseph a lefarasant wrth Josua, gan ddywedyd, Paham y rhoddaist i mi, yn etifeddiaeth, un afael ac un rhan, a minnau yn bobl aml, wedi i'r ARGLWYDD hyd yn hyn fy mendithio?

15 A Josua a ddywedodd wrthynt, Os pobl aml ydwyf, dos i fynu i'r coed, a thorr goed i ti yno y'ngwlad y Phereziaid, a'r⁴ cawri, od yw mynydd Ephraim yn gyfyng i ti.

16 A meibion Joseph a ddywedasant, Ni bydd y mynydd ddigon i ni: hefyd y mae⁵ cerbydau heiyrm gan yr holl Ganaaneaid sydd yn trigo yn y dyffryndir, gan y rhai

Cyn
CRIST
1444.

³ Neu,
yr heog.
^e pen. 16. 9.

^b pen. 17. 9.

^c Barn. 1.
29.
Edrych
i Bren. 9.
16.

^a Gen. 41. 51.
a 46. 20.
^b Gen. 50.
23.
Num. 32.
39. 40.
1 Chron. 7.
14.

^c Num. 26.
29.

² Num. 26.
30. Jezer.

^d Num. 26.
33. a 27. 1.
a 36. 2.

^f Barn. 1.
27.

⁴ Neu,
Rephaim-
iaid.

⁵ Barn. 4. 3.

Cyn
CRIST
1444.^b pen. 19. 18.
¹ Bren. 4.
12.

sydd yn Beth-sean a'i threfi, a chan y rhai *sydd* ^bynglyn Jezreel.

17 A Josua a ddywedodd wrth dŷ Joseph, wrth Ephraim ac wrth Manasseh, gan ddywedyd, Pobl aml *ydwynt*, a nerth mawr *sydd* gennynt: ni fydd i ti un rhan *yn unig*:

18 Eithr bydd y mynydd eiddot ti: canys coediog *yw*, arloesa ef; a bydd ei eithafoedd ef eiddot ti: canys ti a yrri ymaith y Canaan-eaid, er bod cerbydau heyrn ganddynt, ac er eu *bod* yn gryfion.

PENNOD XVIII.

1 *Gosod y tabernacl i fynu yn Siloh.* 9 *Dosparthu y rhan arall o'r tir, a'i gyfrannu yn saith ran.* 10 *Josua yn ei rannu wrth goelbren.* 11 *Rhander a therfyn Benjamin:* 21 *eu dinasoedd.*

A HOLL gynnulleidfa meibion Israel a ymgynnullasant i Siloh, ac a osodasant yno babell y cyfarfod: a'r wlad oedd wedi ei darostwng o'u blaen hwynt.

2 A saith lwyth oedd yn aros ym mysg meibion Israel, i'r rhai ni rannasant eu hetifeddiaeth etto.

3 A Josua a ddywedodd wrth feibion Israel, Pa hyd *yr ydych* yn esgeuluso myned i oresgyn y wlad a roddes ARGLWYDD DDUW eich tadau i chwi?

4 Moeswch o honoch dri-wŷr o bob llwyth; fel yr anfonwyf hwynt, ac y cyfodont, ac y rhodiont y wlad, ac y dosparthont hi yn ol eu hetifeddiaeth hwynt; ac y delont attaf *drachefn*.

5 A hwy a'i rhannant hi yn saith ran. Judah a saif ar ei derfyn o du y dehau, a thŷ Joseph a safant ar eu terfyn o du y gogledd.

6 A chwi a ddosperthwch y wlad *yn* saith ran, a dygwch *y dosparthiadau* attaf fi yma; fel y bwriwyf goelbren dros och yma, o flaen yr ARGLWYDD ein DUW.

7 Ond ni *bydd* rhan i'r Lefiaid yn eich mysg chwi; o herwydd offeiriadaeth yr ARGLWYDD *fydd* eu hetifeddiaeth hwynt. Gad hefyd, a Reuben, a hanner llwyth Manasseh, a dderbyniasant eu hetifeddiaeth o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du y dwyrain, yr hon a roddodd Moses gwas yr ARGLWYDD iddynt.

8 ¶ A'r gwŷr a gyfodasant, ac a aethant: a Josua a orchymynodd i'r rhai oedd yn myned i rannu y wlad, gan ddywedyd, Ewch, a rhodiwch trwy y wlad, a dosperthwch

hi, a dychwelwch attaf fi; ac yma y bwriaf dros och chwi goelbren ger bron yr ARGLWYDD yn Siloh.

9 A'r gwŷr a aethant ymaith, ac a gerddasant trwy y wlad, ac a'i dosparthasant hi bob yn ddinas, yn saith ran, mewn llyfr; a daethant at Josua i'r gwersyll *yn* Siloh.

10 ¶ A Josua a fwriodd goelbren drostynt hwy ger bron yr ARGLWYDD yn Siloh: a Josua a rannodd yno y wlad i feibion Israel yn ol eu rhannau.

11 ¶ A choelbren llwyth meibion Benjamin a ddaeth i fynu yn ol eu teuluoedd: a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt a aeth allan rhwng meibion Judah a meibion Joseph.

12 A'r terfyn oedd iddynt hwy tu a'r gogledd o'r Iorddonen: y terfyn hefyd oedd yn myned i fynu gan ystlys Jericho, o du y gogledd, ac yn myned i fynu trwy y mynydd tu a'r gorllewin; a'i gyrrau eithaf oedd yn anialwch Beth-afen.

13 Y terfyn hefyd sydd yn myned oddi yno i Luz, gan ystlys Luz, ^a honno *yw* Bethel, tu a'r dehau; a'r terfyn sydd yn disgyn i Ataroth-adar, i'r mynydd *sydd* o du y dehau i Beth-horon isaf.

14 A'r terfyn sydd yn tueddu, ac yn amgylchu cilfach y môr tu a'r dehau, o'r mynydd *sydd* ar gyfer Beth-horon tu a'r dehau; a'i gyrrau eithaf ef *sydd* wrth Ciriath-baal, honno *yw* Ciriath-jearim, dinas meibion Judah. Dyma du y gorllewin.

15 A thu y dehau *sydd* o gwrr Ciriath-jearim; a'r terfyn sydd yn myned tu a'r gorllewin, ac yn cyrhaeddyd hyd ffynnon dyfroedd Nephthoah.

16 Y terfyn hefyd sydd yn disgyn tu a chwrr y mynydd *sydd* ar gyfer glyn mab Hinnom, yr hwn *sydd* yn nyffryn y cawri tu a'r gogledd; ac y mae efe yn disgyn i ddyffryn Hinnom, ^b gan ystlys y Jebusiaid tu a'r dehau, ac yn dyfod i waered i ² ffynnon Rogel.

17 Ac y mae yn tueddu o'r gogledd, ac yn myned i En-seses, ac yn cyrhaeddyd tu a Geliloth, yr hon *sydd* gyferbyn â rhiw Adummim, ac yn disgyn *at* ^a faen Bohan mab Reuben:

18 Ac y mae efe yn myned ar hyd yr ystlys ar gyfer Arabah tu a'r gogledd, ac yn disgyn ³ i Arabah.

19 Y terfyn hefyd sydd yn myned

Cyn
CRIST
1444.^a Gen. 28.
19.^b pen. 15. 8.² En-rogel.
^c pen. 15. 7.^d pen. 15. 6.³ Neu,
i'r gwas-
tadedd.

Cyn
CRIST
1444.⁴ Heb.
dafod.

rhagddo i ystlys Beth-hoglah tu a'r gogledd: a chwrr eithaf y terfyn oedd wrth ⁴làn y môr heli tu a'r gogledd, hyd gwrr yr Iorddonen tu a'r dehau. Dyma derfyn y dehau.

20 Yr Iorddonen hefyd sydd derfyn iddo o ystlys y dwyrain. Dyma etifeddiaeth meibion Benjamin, trwy eu terfynau o amgylch, yn ol eu teuluoedd.

21 A dinasoedd llwyth meibion Benjamin, yn ol eu teuluoedd, oedd, Jericho, a Beth-hoglah, a glyn Cesis,

22 A Beth-arabah, a Semaraim, a Bethel,

23 Ac Afim, a Pharah, ac Ophrah,

24 A Chephar-haammonai, ac Ophni, a Gaba; deuddeg o ddinasoedd, a'u pentrefydd:

25 Gibeon, a Ramah, a Beeroth,

26 A Mispheh, a Chephirah, a Mosah,

27 A Recem, ac Irpeel, a Tharalah,

28 A Selah, Eleph, a Jebusi, (hono yw Jerusalem.) Gibeath, a Chiriat; pedair ar ddeg o ddinasoedd, a'u pentrefydd. Dyma etifeddiaeth meibion Benjamin, yn ol eu teuluoedd.

PENNOD XIX.

1 Rhandir Simeon, 10 Zabulon, 17 Issachar, 24 Aser, 32 Naphtali, 40 a Dan. 49 Plant Israel yn rhoddi etifeddiaeth i Josua.

A'R ail goelbren a aeth allan i Simeon, dros lwyth meibion Simeon, yn ol eu teuluoedd: a'u hetifeddiaeth hwynt oedd o fewn etifeddiaeth meibion Judah.

2 Ac a'yr oedd ganddynt hwy, yn eu hetifeddiaeth, Beer-seba, a Seba, a Moladah,

3 A Hasar-sual, a Balah, ac Asem,

4 Ac Eltolad, a Bethul, a Hormah,

5 A Siclag, a Beth-marcaboth, a Hasar-susah,

6 A Beth-lebaath, a Saruhen; tair dinas ar ddeg, a'u pentrefydd:

7 Ain, Rimmon, ac Ether, ac Asan; pedair o ddinasoedd, a'u pentrefydd:

8 A'r holl bentrefydd y rhai oedd o amgylch y dinasoedd hyn, hyd Baalath-beer, Ramath o'r dehau. Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Simeon, yn ol eu teuluoedd.

9 O randir meibion Judah yr oedd etifeddiaeth meibion Simeon: canys rhan meibion Judah oedd ormod iddynt; am hynny meibion Simeon a gawsant eu hetifeddiaeth o fewn eu hetifeddiaeth hwynt.

10 ¶ A'r trydydd coelbren a ddaeth i fynu dros feibion Zabulon, yn ol eu teuluoedd: a therfyn eu hetifeddiaeth hwynt oedd hyd Sarid.

11 A'u terfyn hwynt sydd yn myned i fynu tu a'r môr, a Maralah, ac yn cyrhaeddyd i Dabbaseth; ac yn cyrhaeddyd i'r afon sydd ar gyfer Jocneam;

12 Ac yn troi o Sarid, o du y dwyrain tu a chyfodiad haul, hyd derfyn Cisloth-Tabor; ac yn myned i Daberath, ac yn esgyn i Japhia;

13 Ac yn myned oddi yno ym mlaen tu a'r dwyrain, i Gittah-Hepher, i Ittah-Casin; ac yn myned allan i Rimmon-²Methoar, i Neah.

14 A'r terfyn sydd yn amgylchu o du y gogledd i Hannathon; a'i ddiweddiad ynglyn Jiphtahel.

15 Cattath hefyd, a Nahalal, a Simron, ac Idalah, a Beth-lehem: deuddeg o ddinasoedd, a'u pentrefydd.

16 Dyma etifeddiaeth meibion Zabulon, yn ol eu teuluoedd; y dinasoedd yma, a'u pentrefydd.

17 ¶ Y pedwerydd coelbren a ddaeth allan dros Issachar; dros feibion Issachar, yn ol eu teuluoedd.

18 A'u terfyn hwynt oedd tu a Jezreel, a Chesuloth, a Sunem,

19 A Haphraim, a Sihon, ac Anaharath,

20 A Rabbith, a Cision, ac Abes,

21 A Remeth, ac En-gannim, ac En-hadah, a Beth-passes.

22 A'r terfyn sydd yn cyrhaeddyd i Tabor, a Sahasimah, a Beth-semes; a'u cyrrau eithaf hwynt yw yr Iorddonen: un ddinas ar bymtheg, a'u pentrefydd.

23 Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Issachar, yn ol eu teuluoedd; y dinasoedd, a'u pentrefydd.

24 ¶ A'r pumed coelbren a ddaeth allan dros lwyth meibion Aser, yn ol eu teuluoedd.

25 A'u terfyn hwynt oedd, Helcath, a Hali, a Beten, ac Achsaph,

26 Ac Alammelech, ac Amad, a Misal; ac yn cyrhaeddyd i Carmel tu a'r gorllewin, ac i Sihor-Libnath:

27 Ac yn troi tu a chyfodiad haul i Beth-dagon, ac yn cyrhaeddyd i Zabulon, ac i ddyffryn Jiphtahel, tu a'r gogledd i Beth-Emec, ac i Neiel, ac yn myned ar y llaw aswy i Cabul;

28 A Hebron, a Rehob, a Hammon, a Canah, hyd Sidon fawr.

Cyn
CRIST
1444.² Nen,
yr hon a
dynnwyd.^a 1 Chron.
4. 28.

Cyn
CRIST
1444.

s Tyrs.

b Gen. 38, 5.
Barn. 1. 31.
Mic. 1. 14.

29 A'r terfyn sydd yn troi i Ramah, ac hyd ³Sor, y ddinas gadarn: a'r terfyn sydd yn troi i Hosah; a'i gyrrau eithaf sydd wrth y môr, o randir ^bAchzib.

30 Ummah hefyd, ac Aphec, a Rehob: dwy ddinas ar hugain, a'u pentrefydd.

31 Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Aser, yn ol eu teuluoedd; y dinasoedd hyn a'u pentrefydd.

32 ¶ Y chweched coelbren a ddaeth allan i feibion Naphtali, dros feibion Naphtali, yn ol eu teuluoedd.

33 A'u terfyn hwy oedd o Heleph, o Alon i Saanannim, ac Adami, Neceb, a Jabneel hyd Lacum: a'i gyrrau eithaf oedd wrth yr Iorddonen.

34 A'r ^cterfyn sydd yn troi tu a'r gorllewin i Aznoth-Tabor, ac yn myned oddi yno i Huccoc; ac yn cyrhaeddyd i Zabulon o du y de-hau, ac yn cyrhaeddyd i Aser o du y gorllewin, ac i Judah a'r Iorddonen tu a chyfodiad haul.

35 A'r dinasoedd caerog, Sidim, Ser, a Hammath, Raccath, a Chinnereth,

36 Ac Adamah, a Ramah, a Hasor, 37 A Cedec, ac Edrei, ac En-hasor, 38 Ac Iron, a Migdal-el, Horem, a Beth-anath, a Beth-semes: pedair dinas ar bymtheg, a'u pentrefydd.

39 Dyma etifeddiaeth llwyth meibion Naphtali, yn ol eu teuluoedd; y dinasoedd, a'u pentrefydd.

40 ¶ Y seithfed coelbren a ddaeth allan dros lwyth meibion Dan, yn ol eu teuluoedd.

41 A therfyn eu hetifeddiaeth hwynt oedd Sorah, ac Estaol, ac Ir-Semes,

42 A Saalabbin, ac Ajalon, ac Ithlah, 43 Ac Elon, a Thimnathah, ac Ecron,

44 Ac Elteceh, a Gibbethon, a Baalath,

45 A Jehud, a Bene-berac, a Gath-rimmon,

46 A Meiarcon, a Raccon, gyd â'r terfyn ar gyfer ⁴Japho.

47 A ^dtherfyn meibion Dan a aeth yn rhy fychan iddynt: am hynny meibion Dan a aethant i fynu i ymladd yn erbyn Lesem, ac a'i hennillasant hi; tarawsant hefyd hi â min y cleddyf, a meddiannasant hi, a thrigasant ynddi: a galwasant Lesem ^eyn Dan, yn ol enw Dan eu tad.

48 Dyma etifeddiaeth llwyth meib-

ion Dan, yn ol eu teuluoedd; y dinasoedd hyn, a'u pentrefydd.

49 ¶ Pan orphenasant rannu y wlad yn etifeddiaethau yn ol ei therfynau, meibion Israel a roddasant etifeddiaeth i Josua mab Nun yn eu mysg:

50 Wrth orchymyn yr ARGLWYDD y rhoddasant iddo ef y ddinas a ofynodd efe; sef ^fTimnath-Serah, ym mynydd Ephraim: ac efe a adeiladodd y ddinas, ac a drigodd ynddi.

51 ^gDyma yr etifeddiaethau a roddodd Eleazar yr offeiriad, a Josua mab Nun, a phennau tadau llwythau meibion Israel, yn etifeddiaeth, wrth goelbren, ^hyn Siloh, o flaen yr ARGLWYDD, wrth ddrws pabell y cyfarfod. Felly y gorphenasant rannu y wlad.

PENNOD XX.

1 Dwa yn gorchymyn, 7 a phlant Israel yn ordeinio y chwe dinas noddfa.

A LLEFARODD yr ARGLWYDD wrth Josua, gan ddywedyd,

2 Llefara wrth feibion Israel, gan ddywedyd, ^aMoeswch i chwi ddinasoedd noddod, am y rhai y lleferais wrthyh trwy law Moses:

3 Fel y ffo yno y llofrudd a laddo neb mewn amryfusedd, neu mewn anwybod: a byddant i chwi yn noddfa rhag dialydd y gwaed.

4 A phan ffo efe i un o'r dinasoedd hynny, a sefyll wrth ddrws porth y ddinas, a mynegi ei achosion lle y clywo henuriaid y ddinas honno; cymmerant ef attynt i'r ddinas, a rhoddant le iddo, fel y trigo gyd â hwynt.

5 Ac os dialydd y gwaed a erlid ar ei ol ef, na roddant y lleiddiad yn ei law ef: canys mewn anwybod y tarawodd efe ei gymmydog, ac nid oedd gas ganddo ef o'r blaen.

6 Ac efe a drig yn y ddinas honno, ^bnes iddo sefyll o flaen y gynnulleidfa i farn, ac nes marw yr arch-offeiriad fyddo yn y dyddiau hynny: yna dychweled y llofrudd, a deued i'w ddinas ac i'w dy ei hun; sef y ddinas yr hon y ffoisai efe o honi.

7 ¶ Am hynny y cyssegrasant Cedec yn Galilee, ym mynydd Naphtali, a Sicheim ym mynydd Ephraim, a Chaer-Arba, hon yw Hebron, ym mynydd Judah.

8 Ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o du y dwyrain i Jericho, y rhoddasant ^cBeser yn yr anialwch ar y gwastadedd, o lwyth Reuben, a Ramoth yn

Cyn
CRIST
1444.f pen. 24. 30.
1444.g Num. 34.
17.

h pen. 18. 1.

a Exod. 21.
13.
Num. 35. 6,
11, 14.
Deut. 19.
2, 9.b Num. 35.
12, 26.c Deut. 4.
43.
1 Chron. 6.
78.d Jospha.
Act. 9. 36.
e Edrych
Barn. 18.e Barn. 18.
29.

Cyn
CRIST
1444.

Gilead o lwyth Gad, a Golan yn Basan o lwyth Manasseh.

9 Y rhai hyn oedd ddinasoedd gosodedig i holl feibion Israel, ac i'r dieithr a ymdeithiai yn eu mysg hwynt; fel y ffoai pawb iddynt a'r a laddai *neb* mewn amryfusedd; ac na byddai marw trwy law dialydd y gwaed, nes iddo sefyll o flaen y gynnulleidfa.

PENNOD XXI.

¹ Rhoddi wyth ddinas a deugain i'r Lefiaid, wrth goelbren, allan o'r llwythau eraill. ⁴³ Duw yn rhoddi y wlad, a llongyddwch i'r Israeliaid, yn ol ei addewid.

YNA pennau tadau y Lefiaid a nesasant at Eleazar yr offeiriad, ac at Josua mab Nun, ac at bennau tadau llwythau meibion Israel;

2 Ac a lefasant wrthynt yn *Sihloh, o fewn gwlad Canaan, gan ddywedyd, ^bYr ARGLWYDD a orchymynodd, trwy law Moses, roddi i ni ddinasoedd i drigo, a'u meusydd pentrefol i'n hanifeiliaid.

3 A meibion Israel a roddasant i'r Lefiaid o'u hetifeddiaeth, wrth orchymyn yr ARGLWYDD, y dinasoedd hyn a'u meusydd pentrefol.

4 A daeth y coelbren allan dros deuluoedd y Cohathiaid: ac yr oedd i *feibion Aaron yr offeiriad, *y rhai oedd* o'r Lefiaid, ^aallan o lwyth Judah, ac o lwyth Simeon, ac o lwyth Benjamin, dair dinas ar ddeg, wrth goelbren.

5 Ac i'r *rhan arall o feibion Cohath *yr oedd*, o deuluoedd llwyth Ephraim, ac o lwyth Dan, ac o hanner llwyth Manasseh, ddeg dinas, wrth goelbren.

6 Ac i ^ffeibion Gerson *yr oedd*, o deuluoedd llwyth Issachar, ac o lwyth Aser, ac o lwyth Naphtali, ac o hanner llwyth Manasseh yn Basan, dair dinas ar ddeg, wrth goelbren.

7 I ^efeibion Merari, wrth eu teuluoedd, *yr oedd*, o lwyth Reuben, ac o lwyth Gad, ac o lwyth Zabulon, ddeuddeg o ddinasoedd.

8 A meibion Israel a roddasant i'r Lefiaid y dinasoedd hyn, a'u meusydd pentrefol, fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD trwy law Moses, wrth goelbren.

9 ¶ A hwy a roddasant, o lwyth meibion Judah, ac o lwyth meibion Simeon, y dinasoedd hyn a enwir erbyn *eu* henwau;

10 Fel y byddent i feibion Aaron, o deuluoedd y Cohathiaid, o feibion

Lefi: canys iddynt hwy yr oedd y coelbren cyntaf.

11 A rhoddasant iddynt ²Gaer-Arba, tad ^aAnac, honno *yw* Hebron, ym mynydd-*dir* Judah, a'i meusydd pentrefol oddi amgylch.

12 Ond ¹maes y ddinas, a'i phen-trefydd, a roddasant i Caleb mab Jephunneh, yn etifeddiaeth iddo ef.

13 ¶ Ac i ^kfeibion Aaron yr offeiriad y rhoddasant Hebron a'i meusydd pentrefol, yn ddinas nodedd i'r llofrudd; a Libnah a'i meusydd pentrefol,

14 A Jattir a'i meusydd pentrefol, ac Estemoa a'i meusydd pentrefol,

15 A ¹Holon a'i meusydd pentrefol, a Debir a'i meusydd pentrefol,

16 Ac ^mAin a'i meusydd pentrefol, a Juttah a'i meusydd pentrefol, *a* Beth-semes a'i meusydd pentrefol: naw dinas o'r ddau lwyth hynny.

17 Ac o lwyth Benjamin, Gibeon a'i meusydd pentrefol, a Geba a'i meusydd pentrefol,

18 Anathoth a'i meusydd pentrefol, ac ⁿAlmon a'i meusydd pentrefol: pedair dinas.

19 Holl ddinasoedd meibion Aaron, yr offeiriad, *oedd* dair dinas ar ddeg, a'u meusydd pentrefol.

20 ¶ A chan deuluoedd meibion Cohath, y Lefiaid, y rhan arall o feibion Cohath, yr oedd dinasoedd eu coelbren o lwyth Ephraim.

21 A hwy a roddasant iddynt yn ddinas nodedd y lleiddiad, Sichem a'i meusydd pentrefol, ym mynydd Ephraim, a Gezer a'i meusydd pentrefol,

22 A Cibsaim a'i meusydd pentrefol, a Beth-horon a'i meusydd pentrefol: pedair o ddinasoedd.

23 Ac o lwyth Dan, Elteceh a'i meusydd pentrefol, Gibbethon a'i meusydd pentrefol,

24 Ajalon a'i meusydd pentrefol, Gath-Rimmon a'i meusydd pentrefol: pedair o ddinasoedd.

25 Ac o hanner llwyth Manasseh, Tanac a'i meusydd pentrefol, a Gath-Rimmon a'i meusydd pentrefol: dwy ddinas.

26 Yr holl ddinasoedd, *y rhai oedd* eiddo y rhan arall o deuluoedd meibion Cohath, *oedd* ddeg, a'u meusydd pentrefol.

27 ¶ Ac i feibion Gerson, o deuluoedd y Lefiaid, *y rhoddasant*, o hanner *arall* llwyth Manasseh, yn ddinas nodedd y llofrudd, Golan

Cyn
CRIST
1444.

² Neu, *Ciriath-Arba*, Gen. 23. 2.
^b pen. 15.
13, 14.
¹ pen. 14, 14.
1 Chron. 6. 56.

^k 1 Chron. 6. 57.

¹ 1 Chron. 6. 58, *Hilen*.

^m 1 Chron. 6. 59, *Aran*.

ⁿ 1 Chron. 6. 60, *Alemeth*.

a pen. 18. 1.

b Num. 35. 2.

c ad. 8, 19.

d Edrych pen. 24. 33.

e ad. 20, &c.

f ad. 27, &c.

g ad. 34, &c.

Cyn
CRIST
1444.

yn Basan a'i meusydd pentrefol, a Beesterah a'i meusydd pentrefol: dwy ddinas.

28 Ac o lwyth Issachar, Cison a'i meusydd pentrefol, Dabareth a'i meusydd pentrefol,

29 Jarmuth a'i meusydd pentrefol, En-gannim a'i meusydd pentrefol: pedair dinas.

30 Ac o lwyth Aser, Misal a'i meusydd pentrefol, Abdon a'i meusydd pentrefol,

31 Helcath a'i meusydd pentrefol, a Rehob a'i meusydd pentrefol: pedair dinas.

32 Ac o lwyth Naphtali, yn ddinas noddod y lleiddiad, Cedes yn Galilee a'i meusydd pentrefol, a Hammothdor a'i meusydd pentrefol, a Cartan a'i meusydd pentrefol: tair dinas.

33 Holl ddinasoedd y Gersoniaid, yn ol eu teuluoedd, *oedd* dair dinas ar ddeg, a'u meusydd pentrefol.

34 ¶ Ac i deuluoedd meibion Merari, y rhan arall o'r Lefiaid, y *rhoddasid*, o lwyth Zabulon, Joneam a'i meusydd pentrefol, a Cartah a'i meusydd pentrefol,

35 Dimnah a'i meusydd pentrefol, Nahalal a'i meusydd pentrefol: pedair dinas.

36 Ac o lwyth Reuben, Beser a'i meusydd pentrefol, a Jahasah a'i meusydd pentrefol,

37 Cedemoth a'i meusydd pentrefol, Mephaath a'i meusydd pentrefol: pedair dinas.

38 Ac o lwyth Gad, yn ddinas noddfa y llofrudd, Ramoth yn Gilead a'i meusydd pentrefol, a Mahanaim a'i meusydd pentrefol,

39 Hesbon a'i meusydd pentrefol, Jazer a'i meusydd pentrefol; pedair dinas o gwbl.

40 Holl ddinasoedd meibion Merari, yn ol eu teuluoedd, *sef* y rhan arall o deuluoedd y Lefiaid, *oedd*, wrth eu coelbren, ddeuddeng ninas.

41 Holl ddinasoedd y Lefiaid, ym meddiant meibion Israel, *oedd* wyth ddinas a deugain, a'u meusydd pentrefol.

42 Y dinasoedd hyn *oedd* bob un a'u meusydd pentrefol o'u hamgylch. Felly *yr oedd* yr holl ddinasoedd hyn.

43 ¶ A'r ARGLWYDD a roddodd i Israel yr holl wlad a dyngodd efe ar ei rhoddi wrth eu tadau hwynt: a hwy a'i meddiannasant hi, ac a wladychasant ynddi.

44 °Yr ARGLWYDD hefyd a roddodd lonyddwch iddynt hwy o amgylch, yn ol yr hyn oll a dyngasai efe wrth eu tadau hwynt; ac ni safodd neb yn eu hwyneb hwynt o'u holl elynion; eu holl elynion a roddodd yr ARGLWYDD yn eu dwylaw hwynt.

45 ° Ni phallodd dim o'r holl bethau da a lefarasai yr ARGLWYDD wrth dŷ Israel: daeth y cwbl i ben.

PENNOD XXII.

1 Anfon y ddau lwyth a hanner adref, a'u bendithio. 10 Hwytthau yn adeiladu allor y dystiolaeth ar y ffordd. 11 Yr Israeliaid yn anfoddlawn iddi. 21 Hwytthau yn eu boddloni hwynt yn helaeth.

YNA Josua a alwodd y Reubeniaid a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manasseh,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, Chwi a gadwasoch ° yr hyn oll a orchymynodd Moses gwas yr ARGLWYDD i chwi, ac a wrandawsoch ar fy llais yn yr hyn oll a orchymynais i chwi.

3 Ni adawsoch eich brodyr, er ys llawer o ddyddiau bellach, hyd y dydd hwn; ond cadwasoch reol gorchymyn yr ARGLWYDD eich DUW.

4 Ac yn awr yr ARGLWYDD eich DUW a roddes esmwythdra i'ch brodyr, fel y lefarodd wrthynt: yn awr gan hynny trowch, ac ewch rhagoch i'ch pebyll, i wlad eich meddiant, ° yr hon a roddodd Moses gwas yr ARGLWYDD i chwi, o'r tu hwnt i'r Iorddonen.

5 Yn unig cedwch yn ddyfal ar wneuthur y gorchymyn a'r gyfraith a orchymynodd Moses gwas yr ARGLWYDD i chwi; *sef* ° caru yr ARGLWYDD eich DUW, a rhodio yn ei holl ffyrdd ef, a chadw ei orchymynion ef, a glynw wrtho ef, a'i wasanaethu ef â'ch holl galon, ac â'ch holl enaid.

6 A Josua a'u bendithiodd hwynt, ac a'u gollyngodd ymaith. A hwy a aethant i'w pebyll.

7 ¶ Ac i hanner llwyth Manasseh y rhoddasai Moses *etifeddiaeth* yn Basan; ac i'r hanner arall y rhoddodd Josua, gyd â'u brodyr, tu yma i'r Iorddonen tu a'r gorllewin. Hefyd pan ollyngodd Josua hwynt i'w pebyll, yna efe a'u bendithiodd hwynt;

8 Ac efe a lefarodd wrthynt, gan ddywedyd, Dychwelwch â chyfoeth mawr i'ch pebyll, âg anifeiliaid lawer iawn, âg arian, ac âg aur, â phres *hefyd*, ac â haiarn, ac â gwisgoedd

Cyn
CRIST
1444.

° pen. 11. 23.

P pen. 23. 14.

° Num. 32.
20.
Deut. 3. 13.b Num. 32.
33.
Deut. 29. 8.
pen. 13. 8.c Deut. 16.
12.

Cyn
CRIST
1444.d Num. 31.
27.
1 Sam. 30.
24.

lawer iawn: ^d rhennwch â'ch brodyr anrhaith eich gelynyon.

9 ¶ A meibion Reuben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manasseh, a ddychwelasant, ac a aethant ymaith oddi wrth feibion Israel, o Siloh, yr hon sydd y'ngwlad Canaan, i fyned i wlad Gilead, i wlad eu meddiant hwy, yr hon a feddiannasant, wrth orchymyn yr ARGLWYDD trwy law Moses.

10 ¶ A phan ddaethant i gyffiniau yr Iorddonen, y rhai sydd y'ngwlad Canaan, meibion Reuben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manasseh, a adeiladasant yno allor wrth yr Iorddonen, allor fawr mewn golwg.

11 ¶ A chlybu meibion Israel ddywedyd, Wele, meibion Reuben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manasseh, a adeiladasant allor ar gyfer gwlad Canaan, wrth derfynau yr Iorddonen, ² gan ystlys meibion Israel.

12 A phan glybu meibion Israel hynny, yna holl gynnulleidfa meibion Israel a ymgynnullasant i Siloh, ^e i ddyfod i fynu yn eu herbyn hwynt i ryfel.

13 A meibion Israel a anfonasant at feibion Reuben, ac at feibion Gad, ac at hanner llwyth Manasseh, i wlad Gilead, ^f Phinees mab Eleazar yr offeiriad,

14 A deg o dywysogion gyd âg ef, un tywysog o bob tŷ, pennaf trwy holl lwythau Israel; a phob un oedd ben yn nhŷ eu tadau, ym mysg miloedd Israel.

15 A hwy a ddaethant at feibion Reuben, ac at feibion Gad, ac at hanner llwyth Manasseh, i wlad Gilead; ac a ymddiddanasant â hwynt, gan ddywedyd,

16 Fel hyn y dywed holl gynnulleidfa yr ARGLWYDD, Pa gamwedd yw hwn a wnaethoch yn erbyn DUW Israel, gan ddychwelyd heddyw oddi ar ol yr ARGLWYDD, pan adeiladasoch i chwi allor, i wrthryfela heddyw yn erbyn yr ARGLWYDD?

17 Ai bychan gennym ni anwiredd ^g Peor, yr hwn nid ymlanhasom oddi wrtho etto hyd y dydd hwn, er bod pla ym mysg cynnulleidfa yr ARGLWYDD,

18 Ond bod i chwi droi ymaith heddyw oddi ar ol yr ARGLWYDD? Ac am i chwi wrthryfela heddyw yn erbyn yr ARGLWYDD, efe a lidia y fory yn erbyn holl gynnulleidfa Israel.

19 Ac od yw gwlad eich meddiant chwi yn aflan, deuwch drosodd i wlad meddiant yr ARGLWYDD, yr hon y mae tabernacl yr ARGLWYDD yn aros ynddi, a chymmerwch feddiant yn ein mysg ni: ond na wrthryfelwch yn erbyn yr ARGLWYDD, ac na childynnwch i'n herbyn ninnau, trwy adeiladu o honoch i chwi eich hun allor, heb law allor yr ARGLWYDD ein DUW.

20 ^h Oni wnaeth Achan mab Zerah gamwedd, o herwydd y dïofryd-beth, fel y bu digofaint yn erbyn holl gynnulleidfa Israel? ac efe oedd un gwr; etto nid efe yn unig a fu farw am ei anwiredd.

21 ¶ Yna meibion Reuben, a meibion Gad, a hanner llwyth Manasseh, a attebasant, ac a lefarasant wrth bennaethiaid miloedd Israel;

22 ARGLWYDD DDUW y duwiau, ARGLWYDD DDUW y duwiau, efe sydd yn gwybod, ac Israel yntau a gaiff wybod, os mewn gwrthryfel, neu mewn camwedd yn erbyn yr ARGLWYDD y bu hyn, (na wareder ni y dydd hwn,)

23 Os adeiladasom i ni allor i droi oddi ar ol yr ARGLWYDD, neu os offrymmasom arni boeth-offrwm, neu fwyd-offrwm, neu os aberthasom arni ebyrth hedd; yr ARGLWYDD ei hun a'i gofyno:

24 Ac onid rhag ofn y peth yma y gwnaethom hyn; gan ddywedyd, ⁱ Ar ol hyn eich meibion chwi a adroddant wrth ein meibion ninnau, gan ddywedyd, Beth sydd i chwi a wneloch âg ARGLWYDD DDUW Israel?

25 Canys yr ARGLWYDD a roddodd yr Iorddonen hon yn derfyn rhyngom ni a chwi: meibion Reuben, a meibion Gad, nid oes i chwi ran yn yr ARGLWYDD. Felly y gwnai eich meibion chwi i'n meibion ni beidio âg ofni yr ARGLWYDD.

26 Am hynny y dywedasom, Gan adeiladu gwnawn yn awr i ni allor: nid i boeth-offrwm, nac i aberth;

27 Eithr i fod ^j yn dyst rhyngom ni a chwi, a rhwng ein hiliogaeth ni ar ein hol, i gael o honom wasanaethu gwasanaeth yr ARGLWYDD ger ei fron ef, â'n poeth-offrymmau, ac â'n hebyrth, ac â'n hoffrymmau hedd; fel na ddywedo eich meibion chwi ar ol hyn wrth ein meibion ni, Nid oes i chwi ran yn yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
1444.^h pen. 7.
1, 5.² wrth
rydle.^e Deut. 13.
15.^f Exod. 6.
25.
Num. 25. 7.^g Num. 25.
3, 4.
Deut. 4. 3.ⁱ Heb.
Y fery.^j Gen. 31.
48.
pen. 24. 27.
ad. 31.

Cyn
CRIST
1444.

28 Am hynny y dywedasom, Pan ddywedont hwy *felly* wrthym ni, neu wrth ein heppil ar ol hyn; yna y dywedwn ninnau, Gwelwch lun allor yr ARGLWYDD, yr hon a wnaeth ein tadau ni, nid i boeth-offrwm, nac i aberth; ond i *fod* yn dyst rhyngom ni a chwi.

29 Na atto DUW i ni wrthryfela yn erbyn yr ARGLWYDD, a dychwelyd heddyw oddi ar ol yr ARGLWYDD; gan adeiladu allor i boeth-offrwm, i fwyd-offrwm, neu i aberth, heb law allor yr ARGLWYDD ein DUW yr hon *sydd* ger bron ei dabernacl ef.

30 ¶ A phan glybu Phinees yr offeiriad, a thywysogion y gynnull-eidfa, a phennaethiaid miloedd Israel y rhai *oedd* gyd âg ef, y geiriau a lefarasai meibion Reuben, a meibion Gad, a meibion Manasseh, da oedd *y peth* yn eu golwg hwynt.

31 Phinees mab Eleazar yr offeiriad a ddywedodd wrth feibion Reuben, ac wrth feibion Gad, ac wrth feibion Manasseh, Heddyw y gwyb-uom *fod* yr ARGLWYDD yn ein plith; o herwydd na wnaethoch y camwedd hwn yn erbyn yr ARGLWYDD: ⁴yn awr gwaredasoch feibion Israel o law yr ARGLWYDD.

32 ¶ Am hynny y dychwelodd Phinees mab Eleazar yr offeiriad, a'r tywysogion, oddi wrth feibion Reuben, ac oddi wrth feibion Gad, o wlad Gilead, i wlad Canaan, at feibion Israel, ac a ddygasant drachefn air iddynt.

33 A da oedd y peth y'ngolwg meibion Israel; a meibion Israel a fendithiasant DDUW, ac ni soniasant am fyned i fynu yn eu herbyn hwynt i ryfel, i ddifetha y wlad yr oedd meibion Reuben a meibion Gad yn preswyllo ynddi.

34 A meibion Reuben a meibion Gad a alwasant yr allor ⁵*Ed*: canys tyst *fydd* hi rhyngom ni, mai yr ARGLWYDD *sydd* DDUW.

PENNOD XXIII.

1 Josua yn annog y bobl cyn ei farwolaeth, 3 trwy gofio bendithion o'r blaen, 5 trwy addewidion, 11 a thrwy fygythion.

A DARFU, ar ol dyddiau lawer, wedi i'r ARGLWYDD roddi llonyddwch i Israel gan eu holl elynion o amgylch, i Josua heneiddio a myned mewn dyddiau.

2 A Josua a alwodd am holl Israel,

am eu henuriaid, ac am eu pen-naethiaid, ac am eu barnwyr, ac am eu swyddogion; ac a ddywedodd wrthynt, Myfi a heneiddiais ac a euthum yn oeddrannus:

3 Chwithau hefyd a welsoch yr hyn oll a wnaeth yr ARGLWYDD eich DUW i'r holl genhedloedd hyn, er eich mwyn chwi: canys ^ayr ARGLWYDD eich DUW *yw* yr hwn a ymladdodd drosoch.

4 Gwelwch, rhennais i chwi y cenhedloedd hyn a adawyd, yn etifeddiaeth i'ch llwythau chwi, o'r lorddonen, a'r holl genhedloedd y rhai a dorrais i ymaith, hyd y môr mawr tu ²a'r gorllewin.

5 A'r ARGLWYDD eich DUW a'u hymlid hwynt o'ch blaen chwi, ac a'u gyrr hwynt ymaith allan o'ch gŵydd chwi; a chwi a feddiennwch eu gwlad hwynt, ^bmegis y dywedodd yr ARGLWYDD eich DUW wrthyh.

6 Am hynny ymwrolwch yn lew, i gadw ac i wneuthur y cwbl sydd ysgrifenedig yn llyfr cyfraith Moses; ^cfel na chilioch oddi wrthynt, tu a'r llaw ddehau na thu a'r llaw aswy;

7 Ac na chyd-ymgyfeilloch â'r cenhedloedd yma, y rhai a adawyd gyd â chwi; ac ^dna chofioch enw eu duwiau hwynt, ac na thyngoch *idd-ynt*, na wasanaethoch hwynt chwaith, ac nac ymgrymmoch iddynt:

8 ³Ond ^eglynu wrth yr ARGLWYDD eich DUW, fel y gwnaethoch hyd y dydd hwn.

9 ⁴Canys yr ARGLWYDD a yrodd allan o'ch blaen chwi genhedloedd mawrion a nerthol: ac am danoch chwi, ni safodd neb yn eich wynebau chwi hyd y dydd hwn.

10 ^fUn gwr o honoch a erlid fil: canys yr ARGLWYDD eich DUW *yw* yr hwn sydd yn ymladd drosoch, ^gfel y llefarodd wrthyh.

11 Ymgedwch gan hynny yn ddylal ar eich eneidiau, ar i chwi garu yr ARGLWYDD eich DUW.

12 Canys, os gan ddychwelyd y dychwelwch, ac yr ymlynwch wrth weddill y cenhedloedd yma, y rhai a adawyd gyd â chwi; os ymgyfathrechwch â hwynt, ac os ewch i mewn attynt hwy, a hwythau atoch chwithau:

13 Gan wybod gwybyddwch, ^hna yrr yr ARGLWYDD eich DUW y cenhedloedd hyn mwyach allan o'ch

Cyn
CRIST
Cylch
1427.^a Exod. 14.
14.² Heb.
machlud
haul.^b Num. 33.
53.^c Deut. 5.
32. a 28. 14.^d Exod. 23.
13.
Ps. 16. 4.
Jer. 5. 7.
Seph. 1. 5.
Edrych
Num. 32.
33.³ Neu,
Obliged os
glynwch.^e Deut. 11.
22.⁴ Neu,
Yna y'r
Arglwydd
a yrr, &c.^f Lef. 26. 8.
Deut. 32.
30.Edrych
Barn. 3. 31.
a 15. 15.
2 Sam.
23. 8.^g Exod. 14.
14. a 23. 27.^h Barn. 2. 3.⁴ Ifeb. yma.⁵ Sef. Tyst.
Felly pen.
24. 21.Cylch
1427.

Cyn
CRIST
Cylch
1427.

¹ Exod. 23.
33.
Num. 33.
55.
Deut. 7.16.

^k 1 Bren.
2. 2.
Edrych
Heb. 9. 27.

¹ pen. 21. 45.

^m Lef. 26.
16.
Deut. 28.
15, 16.

blaen chwi; ¹ond byddant i chwi yn fagl ac yn dramgwydd, ac yn ffirewyll yn eich ystlysau, ac yn ddrain yn eich llygaid, nes eich difa chwi allan o'r wlad dda yma yr hon a roddodd yr ARGLWYDD eich DUW i chwi.

14 Ac wele ^kfi yn myned heddyw i ffordd yr holl ddaear: a chwi a wyddoch yn eich holl galonnau, ac yn eich holl eneidiau, ¹na phallodd dim o'r holl bethau daionus a lefarodd yr ARGLWYDD eich DUW am danoch chwi; hwy a ddaethant oll i chwi, ac ni phallodd dim o honynt.

15 Ac fel y daeth i chwi bob peth daionus a addawodd yr ARGLWYDD eich DUW wrthyh; felly y dwg yr ARGLWYDD arnoch chwi ^mbob peth drygionus, nes eich difa chwi allan o'r wlad dda yma a roddodd yr ARGLWYDD eich DUW i chwi.

16 Pan droseddoch gyfammod yr ARGLWYDD eich DUW, a orchymynodd efe i chwi, a myned a gwasanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymu iddynt; yna y lldia digofaint yr ARGLWYDD yn eich erbyn chwi, ac y cyfrgollir chwi yn ebrwydd o'r wlad dda yma a roddodd efe i chwi.

PENNOD XXIV.

1 Josua yn cynnull y lwythau yn Sichem. 2 Ystori ferr o fendithion Duw er amser Terah. 14 Mae efe yn adnewyddu cyfammod rhyngddynt hwy a Duw. 26 Carreg yn dyst o'r cyfammod. 29 Oedran Josua; ei farwolaeth, a'i gladdedigaeth. 32 Claddu esgyrn Joseph. 33 Marwolaeth Eleazar.

A JOSUA a gynhullodd holl lwythau Israel i Sichem; ac a alwodd am henuriaid Israel, ac am eu pennaethiaid, ac am eu barnwyr, ac am eu swyddogion: a hwy a safasant ger bron Duw.

2 A dywedodd Josua wrth yr holl bobl, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel; ^aTu hwnt i'r afon y trigodd eich tadau chwi gynt, *sef* Terah tad Abraham, a thad Nachor: a ^bhwy a wasanaethasant dduwiau dieithr.

3 Ac ^cmi a gymmerais eich tad Abraham ymaith o'r tu hwnt i'r afon, ac a'i harweiniais ef trwy holl wlad Canaan, ac a amlheais hefyd ei had ef, ac ^da roddais iddo Isaac.

4 Ac i Isaac y rhoddais ^eJacob ac Esau: ac i ^fEsau y rhoddais fynydd Seir i'w etifeddu; ^gond Jacob

a'i feibion a aethant i waered i'r Aipht.

5 A ^hmi a anfonais Moses ac Aaron, ac a dareuais yr Aiphtiaid, yn ol yr hyn a wneuthum yn eu mysg: ac wedi hynny ⁱy dygais chwi allan,

6 Ac a ddygais eich tadau chwi allan o'r Aipht: ^ka chwi a ddaethoch at y môr; a'r Aiphtiaid a erlidiodd ar ol eich tadau â cherbydau, ac â gwŷr meirch, hyd ^ly môr coch.

7 A phan waeddasant ar yr ARGLWYDD, efe a osododd dywyllwch rhyngoch chwi a'r Aiphtiaid, ac a ddug y môr arnynt hwy, ac a'u gorchuddiodd: eich llygaid chwi a welsant yr hyn a wneuthum yn yr Aipht: trigasoch *hefyd* yn yr anialwch ddyddiau lawer.

8 A mi a'ch dygais i wlad yr Amoriaid, y rhai oedd yn trigo o'r tu hwnt i'r lorddonen; ^ma hwy a ymladdasant i'ch erbyn: a myfi a'u rhoddais hwynt yn eich llaw chwi, fel y meddiannasoch eu gwlad hwynt; a minnau a'u difethais hwynt o'ch blaen chwi.

9 Yna ⁿBalac mab Sippor brenhin Moab, a gyfododd, ac a ryfelodd yn erbyn Israel; ac ^oa anfonodd, ac a alwodd am Balaam mab Beor, i'ch melldigo chwi.

10 Ond ni fynwn i wrandaw ar Balaam; am hynny gan fendithio y bendithiodd efe chwi: felly y gwaredais chwi o'i law ef.

11 A ^pchwi a aethoch dros yr Iorddonen, ac a ddaethoch i Jericho: a ^qgwŷr Jericho a ymladdodd i'ch erbyn, yr Amoriaid, a'r Phereziaid, a'r Canaaneaid, a'r Hethiaid, a'r Girgasiaid, yr Hefiaid, a'r Jebusiaid; a mi a'u rhoddais hwynt yn eich llaw chwi.

12 A ^rmi a anfonais gaccwn o'ch blaen chwi, a'r *rhai hynny* a'u gyrrodd hwynt allan o'ch blaen chwi; *sef* dau frenhin yr Amoriaid: ^snid â'th gleddyf di, ac nid â'th fwa.

13 A mi a roddais i chwi wlad ni lafuriasoch am dani, a ^tdinasoedd y rhai nid adeiladasoch, ac yr ydych yn trigo ynddynt: o'r gwinllannoedd a'r olew-lannoedd ni phlannasoch, yr ydych yn bwytta o honynt.

14 ¶ Yn awr gan hynny ofnwch yr ARGLWYDD, a gwasanaethwch ef mewn perffeithrwydd a gwirionedd, a bwrwch ymaith y duwiau a wasanaethodd eich tadau o'r tu hwnt

Cyn
CRIST
Cylch
1427.

^h Exod. 3.
10.

ⁱ Exod. 12.
37.

^k Exod.
14. 2.

^l Exod. 14. 9.

^m Num. 21.
21, 35.
Deut. 2. 32.

ⁿ Edrych
Barn. 11.
25.

^o Num. 22. 5.
Deut. 23. 4.

^p Pen. 3. 14.

^q pen. 6. 1.
^a 10. 1.
^a 11. 1.

^r Exod. 23.
28.
Deut. 7. 20.

^s Pa. 44. 3, 6.

^t Dent. 6.
10, 11.

Cyn
CRIST
Cylch
1427.

^a Lef. 17. 7.
Ezec. 20. 8.
a 23. 3.
^{*} Edrych
Ruth 1. 15.
1 Bren. 18.
21.
Ezec. 20.
30.
Ioan 6. 67.

i'r afon, ac "yn yr Aipht; a gwasanaethwch chwi yr ARGLWYDD.

15 Ac od yw ddrwg yn eich golwg wasanaethu yr ARGLWYDD, ^{*}dewiswch i chwi heddyw pa un a wasanaethoch, ai y duwiau a wasanaethodd eich tadau, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r afon, ai ynte duwiau yr Amoriaid, y rhai yr ydych yn trigo yn eu gwlad: ond myfi, mi a'm tylwyth a wasanaethwn yr ARGLWYDD.

16 Yna yr atebodd y bobl, ac y dywedodd, Na atto DUW i ni adael yr ARGLWYDD, i wasanaethu duwiau dieithr;

17 Canys yr ARGLWYDD ein DUW *yw* yr hwn a'n dug ni i fynu a'n tadau o wlad yr Aipht, o dŷ y caethiwd; a'r hwn a wnaeth y rhyfeddodau mawrion hynny yn ein gŵydd ni, ac a'n cadwodd ni yn yr holl ffordd y rhodiasom ynddi, ac ym mysg yr holl bobloedd y tramwyasom yn eu plith:

18 A'r ARGLWYDD a yrrodd allan yr holl bobloedd, a'r Amoriaid, preswylwyr y wlad, o'n blaen ni: *am hynny* ninnau a wasanaethwn yr ARGLWYDD; canys efe *yw* ein DUW ni.

19 A Josua a ddywedodd wrth y bobl, Ni ellwch wasanaethu yr ARGLWYDD; canys DUW sancteiddiol *yw* efe: DUW eiddigus yw; ^{*}ni ddioddef efe eich anwiredd, na'ch pechodau.

20 O gwrthodwch yr ARGLWYDD, a gwasanaethu duwiau dieithr; ^{*}yna efe a dry, ac a'ch dryga chwi, ac efe a'ch difa chwi, wedi iddo wneuthur i chwi ddaioni.

21 A'r bobl a ddywedodd wrth Josua, Nag ê; eithr ni a wasanaethwn yr ARGLWYDD.

22 A dywedodd Josua wrth y bobl, Tystion *ydych* yn eich erbyn eich hun, ^{*}ddewis o honoch i chwi yr ARGLWYDD i'w wasanaethu. Dywedasant hwythau, Tystion *ydym*.

23 Am hynny yn awr, *eb efe*, bwriwch ymaith y duwiau dieithr

sydd yn eich mysg, a gostyngwch eich calon at ARGLWYDD DDUW Israel.

24 A'r bobl a ddywedasant wrth Josua, Yr ARGLWYDD ein DUW a wasanaethwn, ac ar ei lais ef y gwrandâwn.

25 Felly Josua ^ba wnaeth gyfammod â'r bobl y dwthwn hwnnw, ac a osododd iddynt ddeddfau a barnedigaethau, yn Sichem.

26 ¶ A Josua a ysgrifennodd y geiriau hyn yn llyfr cyfraith DDUW, ac a gymmerth ^cfaen mawr, ac a'i gosododd i fynu yno ^ddan dderwen *oedd* yn agos i gyssegr yr ARGLWYDD.

27 A Josua a ddywedodd wrth yr holl bobl, Wele, y maen hwn fydd yn dystiolaeth i ni; canys ^eefe a glywodd holl eiriau yr ARGLWYDD, y rhai a lefarodd efe wrthym: am hynny y bydd efe yn dystiolaeth i chwi, rhag i chwi wadu eich DUW.

28 Felly ^fJosua a ollyngodd y bobl, bob un i'w etifeddiaeth.

29 ¶ Ac wedi y pethau hyn, y bu farw Josua mab Nun, gwas yr ARGLWYDD, yn fab dengmlwydd a chant.

30 A hwy a'i claddasant ef yn nherfyn ei etifeddiaeth, o fewn ^gTimnath-serah; yr hon *sydd* ym mynydd Ephraim, o du y gogledd i fynydd Gaas.

31 Ac ^hIsrael a wasanaethodd yr ARGLWYDD holl ddyddiau Josua, a holl ddyddiau yr henuriaid a ²fu fyw ar ol Josua, ac a wybuasant holl waith yr ARGLWYDD a wnaethai efe er Israel.

32 ¶ Ac ⁱesgyrn Joseph, y rhai a ddygasai meibion Israel i fynu o'r Aipht, a gladdasant hwy yn Sichem, mewn rhan o'r maes a brynasai Jacob gan ^kfeibion Hemor tad Sichem, er ³cân darn o arian; a bu i feibion Joseph yn etifeddiaeth.

33 ¶ Ac Eleazar mab Aaron a fu farw: a chladdasant ef ym mryn ^lPhinees ei fab, yr hwn a roddasid iddo ef ym mynydd Ephraim.

Cyn
CRIST
Cylch
1427.

^b Edrych
Exod. 16.
25.

^c Edrych
Barn. 9. 6.
^d Gen. 35. 4.

^e Edrych
Deut. 32. 1.

^f Barn. 2. 6.

Cylch
1426.

^g pen. 19. 50.
Barn. 2. 9.

^h Barn. 2. 7.

² Heb. *estynasant eu dyddiau*.

ⁱ Gen. 50.
25.
Exod. 13.
19.

^k Gen. 33.
19.
³ Neu, *cant o ŵyn*.

Cylch
1420.

^l Barn. 20.
28.

^y Exod. 23.
21.

^{*} pen. 23. 15.

a Ps. 119.
173.

LLYFR Y BARNWYR.

PENNOD I.

1 *Gweithredoedd Judah a Simeon.* 6 *Adoni-bezec yn cael talu y pwyth iddo yn untawn.* 8 *Ennill Jerusalem.* 10 *Ennill Hebron.* 13 *Othniel yn cael Achsah yn wraig am ennill Debir.* 16 *Y Ceneaid yn preswyllo yn Judah.* 17 *Ennill Hormah, Gazah, Ascalon, ac Eron.* 21 *Gweithredoedd Benjamin.* 22 *Am dŷ Joseph, yr hwn a ennillodd Bethel.* 30 *Am Zabulon,* 31 *Aser,* 33 *Naphtali,* 34 *a Dan.*

AC wedi marw Josua, meibion Israel ^a a ymofynasant â'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, Pwy a â i fynu drosom ni yn erbyn y Canaan-
caid yn flaenaf, i ymladd â hwynt?

2 A dywedodd yr ARGLWYDD, Judah a â i fynu: wele, rhoddais y wlad yn ei law ef.

3 A Judah a ddywedodd wrth Simeon ei frawd, Tyred i fynu gyd â mi i'm rhandir, fel yr ymladdom yn erbyn y Canaancaid; a minnau a âf gyd â thi i'th randir dithau. Felly Simeon a aeth gyd âg ef.

4 A Judah a aeth i fynu; a'r ARGLWYDD a roddodd y Canaancaid a'r Phereziaid yn eu llaw hwynt: a laddasant o honynt, yn Bezec, ddengmil o wŷr.

5 A hwy a gawsant Adoni-bezec yn Bezec: ac a ymladdasant yn ei erbyn; ac a laddasant y Canaancaid a'r Phereziaid.

6 Ond Adoni-bezec a ffodd; a hwy a erlidiasant ar ei ol ef, ac a'i daliasant ef, ac a dorrasant fodiau ei ddwyllaw ef a'i draed.

7 Ac Adoni-bezec a ddywedodd, Deg a thri ugain o frenhinoedd, wedi torri bodiau eu dwyllaw a'u traed, a fu yn ²casglu eu bwyd dan fy mwrdd i: fel y gwneuthum, felly y talodd Duw i mi. A hwy a'i dygasant ef i Jerusalem; ac efe a fu farw yno.

8 A ^bmeibion Judah a ymladdasant yn erbyn Jerusalem; ac a'i hennillasant hi, ac a'i tarawsant â min y cleddyf; a llosgasant y ddinas â than.

9 ¶ ^cWedi hynny meibion Judah a aethant i waered i ymladd yn erbyn y Canaancaid oedd yn trigo yn y mynydd, ac yn y dehau, ac yn y gwastadedd.

10 A Judah a aeth yn erbyn y Canaancaid oedd yn trigo yn He-

bron: (ac enw Hebron o'r blaen *oedd* ^dCaer-Arba:) a hwy a laddasant Sesai, ac Ahiman, a Thalmai.

11 Ac ^eefe a aeth oddi yno at drigolion Debir: (ac enw Debir o'r blaen *oedd* Ciriath-sepher:)

12 A dywedodd Caleb, Yr hwn a darawo Ciriath-sepher, ac a'i hennillo hi, mi a roddaf Achsah fy merch yn wraig iddo.

13 Ac ^fOthniel mab Cenaz, brawd Caleb, ieuangach nag ef, a'i hennillodd hi. Yntau a roddes Achsah ei ferch yn wraig iddo.

14 A phan ddaeth hi i mewn *atto ef*, hi a'i hannogodd ef i geisio gan ei thad *ryw* faes: a hi a ddisgynodd oddi ar yr asyn. A dywedodd Caleb wrthi, Beth a fynni di?

15 A hi a ddywedodd wrtho, Dyro i mi fendith: canys gwlad y dehau a roddaist i mi; dyro i mi hefyd ffynhonnau dyfroedd. A Caleb a roddodd iddi y ffynhonnau uchaf, a'r ffynhonnau isaf.

16 ¶ A ^gmeibion Ceni, chwegrwn Moses, a aethant i fynu o ^hddinas y palmwydd gyd â meibion Judah, i anialwch Judah, yr hwn *sydd* yn nehau ⁱArad: a hwy a aethant ac a drigasant gyd â'r bobl.

17 A Judah a aeth gyd â Simeon ei frawd: a hwy a darawsant y Canaancaid oedd yn preswyllo yn Sephath, ac a'i difrodasant hi. Ac efe a alwodd enw y ddinas ^kHormah.

18 Judah hefyd a ennillodd Gazah a'i therfynau, ac Ascalon a'i therfynau, ac Eron a'i therfynau.

19 A'r ARGLWYDD oedd gyd â Judah; ac efe a oresgynodd y mynydd: ond ni *allai efe* yrru allan *drigolion* y dyffryn; canys ^lcerbydau heigrn *oedd* ganddynt.

20 ^mAc i Caleb y rhoisant Hebron; fel y llefarasai Moses: ac efe a yrodd oddi yno dri mab Anac.

21 Ond meibion Benjamin ni yrasant allan y Jebusiaid y rhai oedd yn preswyllo yn Jerusalem: ond y mae y Jebusiaid yn trigo yn Jerusalem gyd â meibion Benjamin hyd y dydd hwn.

22 ¶ A thŷ Joseph, hwythau hefyd a aethant i fynu yn erbyn Bethel: a'r ARGLWYDD *oedd* gyd â hwynt.

Cyn
CRIST
Cylch
1425.

^a Num. 27.
21.
pen. 20. 18.

² Neu, *Uoffa*.

^b Edrych
Jos. 15. 63.

^c Jos. 10. 36.
a 11. 21.
a 15. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
1425.

^d Jos. 15. 13.
^e Jos. 15. 15.
&c.

1444.

^f pen. 3. 9.

Cylch
1425.

^g Edrych
pen. 4. 17.
^h Sam. 15. 6.
ⁱ Chron. 2.
55.
Jer. 35. 2.
^k Deut.
34. 3.
^l Num. 21. 1.

^k Num. 21.
3.

^l Jos. 17. 16,
18.

^m Num. 14.
24.
Jos. 14. 9,
13. a 15. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
1425.Gen. 28.
19.Jos. 2. 12,
14.Jos. 17.
11, 12, 13.Jos. 16. 10.
1 Bren. 9.
16.

Jos. 19. 15.

Jos. 19. 30.

Jos. 19. 42.

Heb.
fu drum.

23 A thylwyth Joseph a barasant chwilio Bethel: (ac enw y ddinas o'r blaen *oedd* ^aLuz.)

24 A'r ysbïwyr a welsant wr yn dyfod allan o'r ddinas; ac a ddywedasant wrtho, Dangos i ni, atolwg, y ffordd yr eir i'r ddinas, a °ni a wnawn drugaredd â thi.

25 A phan ddangosodd efe iddynt hwy y ffordd i fyned i'r ddinas, hwy a darawsant y ddinas â min y cleddyf; ac a ollyngasant ymaith y gwr a'i holl deulu.

26 A'r gwr a aeth i wlad yr Hethiaid; ac a adeiladodd ddinas, ac a alwodd ei henw Luz: dyma ei henw hi hyd y dydd hwn.

27 ¶ Ond ni oresgynodd Manasseh Beth-sean na'i threfydd, na Thaanach na'i threfydd, na thrigolion Dor na'i threfydd, na thrigolion Ibleam na'i threfydd, na thrigolion Megido na'i threfydd: eithr mynnodd y Canaanaeid breswyllo yn y wlad honno.

28 Ond pan grythaodd Israel, yna efe a osododd y Canaanaeid dan dreth; ond nis gyrrodd hwynt ymaith yn llwyr.

29 ¶ Ephraim hefyd ni yrrodd allan y Canaanaeid oedd yn gwladychu yn Gezer; eithr y Canaanaeid a breswylasant yn eu mysg hwynt yn Gezer.

30 ¶ A Zabulon ni yrrodd ymaith drigolion Citron, na phreswylwyr Nahalol; eithr y Canaanaeid a wladychasant yn eu mysg hwynt, ac a aethant dan dreth.

31 ¶ Ac Aser ni yrrodd ymaith drigolion Acco, na thrigolion Sidon, nac Alab, nac Achzib, na Helbah, nac Aphic, na Rehob:

32 Ond Aser a drigodd ym mysg y Canaanaeid, trigolion y wlad; canys ni yrrasant hwynt allan.

33 ¶ A Naphtali ni yrrodd allan breswylwyr Beth-semes, na thrigolion Beth-anath; eithr efe a wladychodd ym mysg y Canaanaeid, trigolion y wlad: er hynny preswylwyr Beth-semes a Beth-anath oedd dan dreth iddynt.

34 ¶ A'r Amoriaid a yrrasant feibion Dan i'r mynydd: canys ni adawsant iddynt ddyfod i waered i'r dyffryn.

35 A'r Amoriaid a fynnai breswyllo ym mynydd Heres yn Ajalon, ac yn Saalhim: etto llaw tŷ Joseph a ³orthrechodd, a'r Amoriaid fuant dan dreth iddynt.

36 A therfyn yr Amoriaid *oedd* o ⁴riw Acrabbim, o'r graig, ac uchod.

PENNOD II.

1 Angel yn ceryddu y bobl yn Bochim. 10 Drygioni yr oes newydd ar ol Josua. 14 Diglonedd Duw a'i drugaredd tu ag atynt. 20 Gadael y Canaanaeid i brofi Israel.

A C ²angel yr ARGLWYDD a ddaeth i fynu o Gilgal i Bochim, ac a ddywedodd, Dygais chwi i fynu o'r Aipht, ac arweiniais chwi i'r wlad am yr hon y tyngais wrth eich tadau; ac ^aa ddywedais, Ni thorraf fy nghyfammod â chwi byth.

2 ^bNa wnnewch chwithau gyfammod â thrigolion y wlad hon; *ond* ^cbwriwch i lawr eu hallorau: etto ni wrandawsoch ar fy llef: pahan y gwnaethoch hyn?

3 Am hynny ^dy dywedais, Ni yrraf hwynt allan o'ch blaen chwi: eithr byddant i chwi yn ddrain yn eich ystlysau, ^ea'u duwiau fydd yn fagl i chwi.

4 A phan lefarodd angel yr ARGLWYDD y geiriau hyn wrth holl feibion Israel, yna y bobl a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant.

5 Ac a alwasant enw y lle hwnnw ³Bochim: ac yna yr aberthasant i'r ARGLWYDD.

6 ¶ A ^fJosua a ollyngodd y bobl ymaith; a meibion Israel a aethant bob un i'w etifeddiaeth, i feddiannu y wlad.

7 A'r bobl a wasanaethasant yr ARGLWYDD holl ddyddiau Josua, a holl ddyddiau yr henuriaid y rhai a ⁴fu fyw ar ol Josua, y rhai a wel-sent holl fawr-waith yr ARGLWYDD, yr hwn a wnaethai efe er Israel.

8 A ⁵bu farw Josua mab Nun, gwas yr ARGLWYDD, yn fab dengmlwydd a chant.

9 A hwy a'i claddasant ef yn nherfyn ei etifeddiaeth, o fewn ^hTimnath-heres, ym mynydd Ephraim, o du y gogledd i fynydd Gaas.

10 A'r holl oes honno hefyd a gasglwyd at eu tadau: a chyfododd oes arall ar eu hol hwynt, y rhai nid adwaenent yr ARGLWYDD, na'i weithredoedd a wnaethai efe er Israel.

11 ¶ A meibion Israel a wnaethant ddrygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a wasanaethasant Baalim:

12 Ac a wrthodasant ARGLWYDD DDUW eu tadau, yr hwn a'u dygasai hwynt o wlad yr Aipht, ac a aethant ar ol duwiau dieithr, *sef rhai* o dduwiau y bobloedd *oedd* o'u ham-

Cyn
CRIST
Cylch
1425.Nou,
Maaleh
Acrabbim,
Num. 34. 4.Neu,
chemad.

Gen. 17. 7.

Deut. 7. 2.

Deut. 12. 3.

Jos. 23. 13.

Exod. 23.
33. a 34. 12.
Deut. 7. 16.Sef, Rhai
yn wyllo.Jos. 24. 28.
Cylch
1444.Heb.
estynasant
ddyddiau.Cylch
1426.
Jos. 24. 29.Jos. 19. 50.
a 24. 30.
Timnath-heres.Cylch
1406.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

gylch, ac a ymgrymmasant iddynt, ac a ddigiasant yr ARGLWYDD.

13 A hwy a wrthodasant yr ARGLWYDD, ac a wasanaethasant Baal ac Astaroth.

14 ¶ A lliododd digllonedd yr ARGLWYDD yn erbyn Israel; ac ¹efe a'u rhoddodd hwynt yn llaw yr anrheithwyr, y rhai a'u hanrheithiasant hwy; ac efe a'u gwerthodd hwy i law eu gelynyon o amgylch, fel na allent sefyll mwyach yn erbyn eu gelynyon.

15 I ba le bynnag yr aethant, llaw yr ARGLWYDD oedd er drwg yn eu herbyn hwynt; ^kfel y llefarasai yr ARGLWYDD, ac fel y tyngasai yr ARGLWYDD wrthynt hwy: a bu gyfyng iawn arnynt.

16 ¶ Etto yr ARGLWYDD a gododd farnwyr, y rhai a'u hachubodd hwynt o law eu hanrheithwyr.

17 Ond ni wrandawent chwaith ar eu barnwyr; eithr putteiniasant ar ol duwiau dieithr, ac ymgrymmasant iddynt: ciliasant yn ebrwydd o'r ffordd y rhodiasai eu tadau hwynt ynddi, gan wrandaw ar orchymynion yr ARGLWYDD; ond ni wnaethant hwy felly.

18 A phan godai yr ARGLWYDD farnwyr arnynt hwy, yna yr ARGLWYDD fyddai gyd â'r barnwr, ac a'u gwaredai hwynt o law eu gelynyon holl ddyddiau y barnwr: canys ¹yr ARGLWYDD a dosturiai wrth eu griddfan hwynt, rhag eu gorthrymwyr a'u cystuddwyr.

19 A ^mphan fyddai farw y barnwr, hwy a ddychwelent, ac a ymlygrent yn fwy na'u tadau, gan fyned ar ol duwiau dieithr, i'w gwasanaethu hwynt, ac i ymgrymmu iddynt: ni ⁵pheidiasant â'u gweithredoedd eu hunain, nac â'u ffordd wrthnysig.

20 ¶ A digllonedd yr ARGLWYDD a lidiai yn erbyn Israel: ac efe a ddywedai, Oblegid i'r genedl hon droseddu fy nghyffmmod a orchymynais i'w tadau hwynt, ac na wrandawsant ar fy llais;

21 ⁿNi chwanegaf finnau yrru ymaith o'u blaen hwynt neb o'r cenhedloedd a adawodd Josua pan fu farw:

22 ^oI brofi Israel trwyddynt hwy, a gadwent hwy ffordd yr ARGLWYDD, gan rodio ynddi, fel y cadwodd eu tadau hwynt, neu beidio.

23 Am hynny yr ARGLWYDD a ⁶adawodd y cenhedloedd hynny, heb eu gyrru ymaith yn ebrwydd; ac ni roddodd hwynt yn llaw Josua.

PENNOD III.

1 Y cenhedloedd a adawyd i brofi Israel. 5 Ac Israel, wrth ymgysyllach â hwynt, yn addoli eu duwiau hwy. 8 Othniel yn eu gwaredu hwy oddi wrth Cusan-risathaim; 15 Ehad, oddi wrth Eglon; 31 a Samgar, oddi wrth y Philistiaid.

DYMA y cenhedloedd a adawodd yr ARGLWYDD i brofi Israel trwyddynt, (*sef* y rhai oll ni wyddent gwbl o ryfeloedd Canaan;

2 Yn unig i beri i genhedlaethau meibion Israel wybod, i'w dysgu hwynt i ryfel; y rhai yn ddiau ni wyddent hynny o'r blaen;)

3 ^aPùm tywysog y Philistiaid, a'r holl Ganaaneaid, a'r Sidoniaid, a'r Hefiaid y rhai oedd yn aros ym mynydd Libanus, o fynydd Baalhermon, hyd y ffordd y deuir i Hamath.

4 A hwy a fuant i brofi Israel trwyddynt, i wybod a wrandawent hwy ar orchymynion yr ARGLWYDD, y rhai a orchymynasai efe i'w tadau hwynt trwy law Moses.

5 ¶ A meibion Israel a drigasant ym mysgr y Canaaneaid, yr Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Phereziaid, yr Hefiaid *hefyd*, a'r Jebusiaid:

6 Ac ^ba gymmerasant eu merched hwynt iddynt yn wragedd, ac a roddasant eu merched i'w meibion hwythau, ac a wasanaethasant eu duwiau hwynt.

7 Felly meibion Israel a wnaethant ddrygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a anghofiasant yr ARGLWYDD eu Duw, ac a wasanaethasant Baalim, a'r ^cllwyni.

8 ¶ Am hynny digllonedd yr ARGLWYDD a lliododd yn erbyn Israel; ac efe a'u gwerthodd hwynt i law ^dCusan-risathaim, brenhin ²Mesopotamia: a meibion Israel a wasanaethasant Cusan-risathaim wyth mlynedd.

9 A meibion Israel a waeddasant ar yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a gododd achubwr i feibion Israel, yr hwn a'u hachubodd hwynt; *sef* ^eOthniel mab Cenaz, brawd Caleb, ieuangach nag ef.

10 Ac ^fyspydd yr ARGLWYDD ³a ddaeth arno ef, ac efe a farnodd Israel, ac a aeth allan i ryfel: a'r ARGLWYDD a roddodd yn ei law ef Cusan-risathaim, brenhin ⁴Mesopotamia; a'i law ef oedd drech na Cusan-risathaim.

11 A'r wlad a gafodd lonydd ddeugain mlynedd. A bu farw Othniel mab Cenaz.

¹ Ps. 44. 12.
Es. 50. 1.^k Lef. 26.
Deut. 28.¹ Edrych
Gen. 6. 6.^m pen. 3. 12.⁵ Heb.
ni olyn-
asant
ddim i
gwyrhpo
o'i, &c.ⁿ Jos. 23.
13.º pen. 3. 4.⁶ Neu.
oedfodd.Cyn
CRIST
Cylch
1406.^a Jos. 13. 3.^b Exod. 34.
16.
Deut. 7. 3.Cylch
1406.^c Exod. 34.
13.
Deut. 16.
21.
pen. 6. 25.^d Heb. 3. 7.
Cylch
1402.² Heb.
Aram-
naharaim.^e pen. 1. 13.^f Edrych
Num. 27.
18.
1 Sam. 11.
6.Cylch
1304.³ Heb.
oedd.⁴ Heb.
Aram.

Cyn
CRIST
Cylch
1354.

¹ Sam.
12. 9.

12 ¶ A meibion Israel a chwanegasant wneuthur yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a nerthodd ⁸Eglon brenhin Moab yn erbyn Israel, am iddynt wneuthur drygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD.

13 Ac efe a gasglodd atto feibion Ammon, ac Amalec, ac a aeth ac a darawodd Israel; a hwy a feddianasant ddinas y palmwydd.

14 Felly meibion Israel a wasanaethasant Eglon brenhin Moab ddeunaw mlynedd.

15 Yna meibion Israel a lefasant ar yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a gododd achubwr iddynt; sef Ehwd mab Gera, fab Jemini, gwr ⁶llawchwith: a meibion Israel a anfonasant anrheg gyd âg ef i Eglon brenhin Moab.

16 Ac Ehwd a wnaeth iddo ddager ddau finiog o gufydd ei hŷd, ac a'i gwregysodd dan ei ddillad, ar ei glun ddehau.

17 Ac efe a ddug yr anrheg i Eglon brenhin Moab. Ac Eglon oedd wr tew iawn.

18 A phan ddarfu iddo ef gyflwyno yr anrheg, efe a ollyngodd ymaith y bobl a ddygasai yr anrheg.

19 Ond efe ei hun a drodd oddi wrth y ⁶chwarelau oedd yn Gilgal, ac a ddywedodd, *Y mae i mi air o gyfrinach â thi, O frenhin. Dywedodd yntau, Gosteg. A'r holl rai oedd yn sefyll yn ei ymyl ef a aethant allan oddi wrtho ef.*

20 Ac Ehwd a ddaeth i mewn atto ef: ac yntau oedd yn eistedd mewn ystafell ⁷haf, yr hon oedd iddo ef ei hunan. A dywedodd Ehwd, Gair oddi wrth Dduw sydd gennyf attat ti. Ac efe a gyfododd oddi ar ei orseddfa.

21 Ac Ehwd a estynodd ei law aswy, ac a gymmerth y ddager oddi ar ei glun ddehau, ac a'i brathodd hi yn ei botten ef:

22 A'r carn a aeth i mewn ar ol y llafn, a'r brasder a ymgauodd am y llafn, fel na allai dynnu y ddager allan o'i botten; a'r dom a ddaeth allan.

23 Yna Ehwd a aeth allan trwy y cyntedd, ac a gauodd ddrysau yr ystafell arno, ac a'u clodd.

24 Pan aeth efe ymaith, ei weision a ddaethant: a phan welsant, wele, *fod* drysau yr ystafell yn gloïedig, hwy a ddywedasant, Dïau

⁸esmwythâu ei gorph y mae efe yn yr ystafell haf.

25 A hwy a ddisgwyliasant, nes cywilyddio o *honynt*: ac wele, nid oedd efe yn agori drysau yr ystafell. Yna hwy a gymmerasant agoriad, ac a agorasant: ac wele eu harglwydd hwy wedi cwmpo i lawr yn farw.

26 Ac Ehwd a ddiangodd, tra fuant hwy yn aros; ac efe a aeth y tu hwnt i'r chwarelau, ac a ddiangodd i Seirath.

27 A phan ddaeth, ^hefe a udganodd mewn udgorn ym mynydd Ephraim: a meibion Israel a ddisgynasant gyd âg ef o'r mynydd, ac yntau o'u blaen hwynt.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Canlynwch fi: canys yr ARGLWYDD a roddodd eich gelynyion chwi, sef Moab, yn eich llaw chwi. A hwy a aethant i waered ar ei ol ef, ac a ennillasant rydau yr Iorddonen tu a Moab, ac ni adawsant i neb fyned drwodd.

29 ¶ A hwy a darawsant o'r Moabïaid y pryd hwnnw ynghylch deng mil o wŷr, pawb yn ⁹rymmus, a phawb yn wŷr nerthol; ac ni ddiangodd neb.

30 Felly y darostyngwyd Moab y dwthwn hwnnw dan law Israel. A'r wlad a gafodd lonydd bedwar ugain mlynedd.

31 ¶ Ac ar ei ol ef y bu Samgar mab Anath; ac efe a darawodd o'r Philistiaid chwe channwr ¹âg ²irai ychain: yntau hefyd a waredodd Israel.

PENNOD IV.

1 Deborah a Barac yn eu gwaredu hwy oddi wrth Jabin a Sisera. 21 Jael yn lladd Sisera.

AMEIBION Israel a chwanegasant wneuthur drygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD, wedi marw Ehwd.

2 A'r ARGLWYDD ^aa'u gwerthodd hwynt i law Jabin brenhin Canaan, yr hwn oedd yn teyrnasu yn Hazor: a thywysog ei lu ef oedd ^bSisera; ac efe oedd yn trigo yn Haroseth y cenhedloedd.

3 A meibion Israel a lefasant ar yr ARGLWYDD: canys naw cân ^ccerbyd haiarn oedd ganddo ef; ac efe a orthrymmodd feibion Israel yn dost ugain mlynedd.

4 ¶ A Deborah y brophwydes, gwraig Lapidoth, y hi oedd yn barnu Israel yr amser hwnnw.

5 Ac yr oedd hi yn trigo dan balmwydden Deborah, rhwng Ramah a

Cyn
CRIST
Cylch
1336.

⁸ Heb.
cuidio ei
draed.

^a pen. 6. 34.

⁹ Heb.
freision.

¹ pen. 5. 6,
⁸.
¹ Sam. 13.
19, 22.
² ierthi.

Cylch
1316.

^a pen. 2. 14.

^b 1 Sam.
12. 9.
Ps. 83. 9.

^c pen. 1. 19.

Cylch
1336.

⁵ Heb.
anafus
o'i law
ddehau,
pen. 20. 16.

⁶ Neu,
delwans
cerfyddig.

⁷ Heb.
ymoeri.
Edrych
Amos 3.
15.

Cyn
CRIST
Cylch
1316.

Cylch
1296.

^d Heb. 11.
32.

^e Ps. 83. 9,
10.

^f Edrych
1 Bren. 20.
10.

^g pen. 1. 16.

^h Num. 10.
23.

² Heb.
gasglodd
trwy gri.

ⁱ 2 Sam. 5.
24.
Ps. 68. 7.

^k Ps. 83. 9,
10.

^s Heb.
hjd yn un.

Bethel, ym mynydd Ephraim: a meibion Israel a ddeuent i fynu atti hi am farn.

6 A hi a anfonodd, ac a alwodd am ^aBarac mab Abinoam, o Cedes-Naphtali; ac a ddywedodd wrtho, Oni orchymynodd ARGLWYDD DDUW Israel, gan ddywedyd, Dos, a thyn tu a mynydd Tabor, a chymmer gyd â thi ddeng mil o wŷr, o feibion Naphtali, ac o feibion Zabulon?

7 A mi a dynnaf attat, i ^eafon Cison, Sisera tywysog llu Jabin, a'i gerbydau, a'i liaws; ac a'i rhoddaf ef yn dy law di.

8 A Barac a ddywedodd wrthi, Od âi di gyd â mi, minnau a âf; ac onid âi gyd â mi, nid âf.

9 A hi a ddywedodd, Gan fyned yr âf gyd â thi: etto ni bydd gogoniant i ti yn y daith yr wyt yn myned iddi; canys yn llaw gwraig y gwerth yr ARGLWYDD Sisera. A Deborah a gyfododd, ac a aeth gyd â Barac i Cedes.

10 ¶ A Barac a gynhullodd Zabulon a Naphtali i Cedes; ac a aeth i fynu â deng mil o wŷr ^fwrth ei draed: a Deborah a aeth i fynu gyd âg ef.

11 A Heber ^gy Cenead, o feibion ^hHobab, chwegrwn Moses, a ymneillduasai oddi wrth y Ceneaid, ac a ledasai ei babell hyd wastadedd Zaanaim, yr hwn sydd yn ymyl Cedes.

12 A mynegasant i Sisera, fyned o Barac mab Abinoam i fynu i fynydd Tabor.

13 A Sisera a ²gynhullodd ei holl gerbydau, sef naw cân cerbyd haiarn, a'r holl bobl y rhai oedd gyd âg ef, o Haroseth y cenhedloedd hyd afon Cison.

14 A Deborah a ddywedodd wrth Barac, Cyfod; canys hwn yw y dydd y rhoddodd yr ARGLWYDD Sisera yn dy law di: onid aeth ⁱyr ARGLWYDD allan o'th flaen di? Felly Barac a ddisgynodd o fynydd Tabor, a deng mil o wŷr ar ei ol.

15 A'r ^kARGLWYDD a ddrylliodd Sisera, a'i holl gerbydau, a'i holl fyddin, â min y cleddyf, o flaen Barac: a Sisera a ddisgynodd oddi ar ei gerbyd, ac a ffodd ar ei draed.

16 Ond Barac a erlidodd ar ol y cerbydau, ac ar ol y fyddin, hyd Haroseth y cenhedloedd: a holl lu Sisera a syrthiodd ar fin y cleddyf: ni adawyd ³un o honynt.

17 Ond Sisera a ffodd ar ei draed i babell Jael, gwraig Heber y Cene-

ad: canys yr oedd heddwoch rhwng Jabin brenhin Hazor a thŷ Heber y Cenead.

18 ¶ A Jael a aeth i gyfarfod â Sisera; ac a ddywedodd wrtho, Tro i mewn, fy arglwydd, tro i mewn attaf fi; nac ofna. Yna efe a drodd atti i'r babell, a hi a'i gorchuddiodd ef â gwrthban.

19 Ac efe a ddywedodd wrthi, Di-oda fi, attolwg, âg ychydig ddwfr; canys sychedig wyf. Yna hi a agorodd ¹gynnog o laeth, ac a'i diododd ef, ac a'i gorchuddiodd.

20 Dywedodd hefyd wrthi, Saf wrth ddrws y babell; ac os daw neb i mewn, a gofyn i ti, a dywedyd, A oes yma neb? yna dywed dithau, Nac oes.

21 Yna Jael gwraig Heber a gymmerth hoel o'r babell, ac a gymmerodd forthwyl yn ei llaw, ac a aeth i mewn atto ef yn ddistaw, ac a bwyodd yr hoel yn ei arlais ef, ac a'i gwrthiodd i'r ddaear; canys yr oedd efe yn cysgu, ac yn lluddedig: ac felly y bu efe farw.

22 Ac wele, a Barac yn erlid Sisera, Jael a aeth i'w gyfarfod ef; ac a ddywedodd wrtho, Tyred, a mi a ddangosaf i ti y gwr yr wyt ti yn ei geisio. Ac efe a ddaeth i mewn atti; ac wele Sisera yn gorwedd yn farw, a'r hoel yn ei arlais.

23 Felly y darostyngodd Duw y dwthwn hwnnw Jabin brenhin Canaan o flaen meibion Israel.

24 A llaw meibion Israel a ⁴lwyddodd, ac a orchfygodd Jabin brenhin Canaan, nes iddynt ddistrywio Jabin brenhin Canaan.

PENNOD V.

Cân Deborah a Barac.

YNA y canodd Deborah a Barac mab Abinoam, y diwrnod hwnnw, gan ddywedyd,

2 Am ddial dialeddau Israel, ac ymgymmell o'r bobl, bendithiwch yr ARGLWYDD.

3 Clywch, O frenhinoedd; gwrandêwch, O dywysogion: myfi, myfi a ganaf i'r ARGLWYDD; canaf fawr i ARGLWYDD DDUW Israel.

4 O ARGLWYDD, ^apan aethost allan o Seir, pan gerdddaist o faes Edom, ^by ddaear a grynodd, a'r nefoedd a ddiferasant, a'r cymylau a ddefnyasant ddwfr.

5 ^cY mynyddoedd a doddasant o flaen yr ARGLWYDD, sef y ^dSinai hwnnw, o flaen ARGLWYDD DDUW Israel.

Cyn
CRIST
Cylch
1296.

¹ pen. 5. 25.

⁴ Heb.
gan fyned
a aeth, ac
a fu dost
yn erbyn
Jabin.

Cylch
1296.

^a Deut. 4.
11. a 33. 2.

^b Deut. 32.
2.
Ps. 68. 8.
Es. 64. 3.
Hab. 3. 3.

^c Ps. 97. 5.

^d Exod. 19.
18.

Cyn
CRIST
Cylch
1296.

o pen. 3. 31.
f pen. 4. 17.
s Lef. 26.
22.
2 Chron.
15. 5.
Es. 33. 8.
Galar. 1. 4.
a 4. 18.
h Es. 49. 23.
i Felly
1 Sam. 13.
19. 22.
pen. 4. 3.

k pen. 10. 4.
a 12. 14.

2 Neu,
mufyr-
iuch.

3 Heb.
y rhai a
dymant d
phm.
1 pen. 4. 14.

4 Neu, yn.

5 Neu, yn.

6 Neu,
lan.
7 Neu,
aberoedd.
m pen. 4. 10.
8 Heb.
ddirmyg-
asant.

6 Yn nyddiau °Samgar mab An-
ath, yn nyddiau °Jäel, s y llwybrau
a aeth yn anhygyrch, a'r fforddoliau
a gerddasant lwybrau ceimion.

7 Ymaes-drefi a ddarfuant yn Israel,
darfuant, nes i mi, Deborah, gyfodi;
nes i mi gyfodi h yn fam yn Israel.

8 Dewiasant dduwiau newydd-
ion; yna rhyfel oedd yn y pyrth:
1a welwyd tarian na gwaywffon ym
mysg deugain mil yn Israel?

9 Fy nghalon sydd tu ag at ddeddf-
wyr Israel, y rhai fu ewyllysgar ym
mhlith y bobl. Bendithiwyd yr AR-
GLWYDD.

10 k Y rhai sydd yn marchogaeth
ar asynod gwynion, y rhai sydd yn
eistedd mewn barn, ac yn rhodio
ar hyd y ffordd, 2 lleferwch.

11 Y rhai a waredwyd rhag trwst
y saethyddion yn y lleoedd y tyn-
nir dwfr; yno yr adroddant gyf-
iawnderau yr ARGLWYDD, cyfiawn-
derau tu ag at y trefydd yn Israel:
yna pobl yr ARGLWYDD a ânt i
waered i'r pyrth.

12 Deffro, deffro, Deborah; deffro,
deffro; traetha gân: cyfod, Barac,
a chaeth-gluda dy gaeth-glud, O
fab Abinoam.

13 Yna y gwnaeth i'r hwn a ad-
ewir lywodraethu ar bendefigion y
bobl: yr ARGLWYDD a roddes i mi
lywodraeth ar gedyrn.

14 O Ephraim yr oedd eu gwreidd-
yn hwynt yn erbyn Amalec; ar dy ol
di, Benjamin, ym mysgr dy bobl: y
deddfwyr a ddaeth i waered o Ma-
chir, 3 yr ysgrifenyddion o Zabulon.

15 A thywysogion Issachar oedd
gyd â Deborah; ie, Issachar, a 1 Ba-
rac: efe a anfonwyd ar ei draed i'r
dyffryn. 4 Am neillduaeth Reuben
yr oedd mawr ofal calon.

16 Paham yr arhosaist rhwng y
corlannau, i wrandaw brefiadau y
defaid? 5 Am neillduaeth Reuben
yr oedd mawr ofal calon.

17 Gilead a drigodd o'r tu hwnt
i'r Iorddonen: a phaham yr erys
Dan mewn llongau? Aser a drig-
odd wrth 6 borthladd y môr, ac a
arhosodd ar ei 7 adwyau.

18 Pobl m Zabulon a 8 roddes eu
heiniões i farw; felly Naphtali ar
uchelfannau y maes.

19 Y brenhinoedd a ddaethant,
ac a ymladdasant; yna brenhin-
oedd Canaan a ymladdasant yn
Taanach, wrth ddyfroedd Megido;
ni chymmerasant elw o arian.

20 O'r nefoedd yr ymladdasant; y
sêr yn eu 9 graddau a ymladdodd
yn erbyn Sisera.

21 Afon Cison a'u hysgubodd
hwynt; yr hen afon, yr afon Cison.
Fy enaid, ti a sethraist gadernid.

22 Yna y drylliodd carnau y meirch
gan garlammau, carlammau ei gryf-
ion ef.

23 Melldigwch Meroz, eb angel yr
ARGLWYDD, gan felldigo melldigwch
ei thrigolion: am na ddaethant
yn gynnorthwy i'r ARGLWYDD, yn
gynnorthwy i'r ARGLWYDD yn er-
byn y cedryn.

24 Bendithier °Jäel, gwraig Heber
y Cenead, goruwch gwagedd; ben-
dithier hi goruwch gwagedd yn y
babell.

25 Dwfr a geisiodd efe, laeth a
roddes hithau: mewn phiol ar-
dderchog y dug hi ymenyn.

26 Ei llaw a estynodd hi at yr
hoel, a'i llaw ddehau at forthwyl y
gweithwyr: a hi a 2 bwyodd Sisera,
ac a dorrodd ei ben ef; gwanodd
hefyd, a thrywanodd ei arlais ef.

27 Wrth ei thraed yr ymgrym-
modd efe; syrthiodd, gorweddodd:
wrth ei thraed yr ymgrymmodd efe,
y syrthiodd: lle yr ymgrymmodd,
yno y syrthiodd yn 3 farw.

28 Mam Sisera a edrychodd trwy
ffenestr, ac a waeddodd trwy y
dellt, Paham yr oeda ei gerbyd
ddyfod? paham yr arafodd olwyn-
ion ei gerbydau?

29 Ei harglwyddesau doethion a'i
hattebasant; hithau hefyd a 4 ateb-
odd iddi ei hun,

30 5 Oni chawsant hwy? oni ran-
nasant yr anrhaith, llangces neu
ddwy i bob 6 gwr? anrhaith o wisg-
oedd symmudliw i Sisera, anrhaith
o wniadwaith symmudliw, symmud-
liw o wniadwaith o'r ddeutu, cym-
mws i yddfau yr 6 anrheithwyr?

31 Felly y darfyddo am dy holl
elynion, O ARGLWYDD: a bydded y
rhai a'i hoffant ef 7 fel yr haul yn
myned rhagddo yn ei rym. A'r wlad
a gafodd lonydd ddeugain mlynedd.

PENNOD VI.

1 Midian yn gorthrymmu yr Israeliaid am eu
pechod. 8 Prophwyd yn eu ceryddu hwynt.
11 Angel yn anfon Gedeon i'w gwaredu
hwynt. 21 Tân yn ysu anrheg Gedeon. 24
Gedeon yn bwro i lawr ailor Baal, ac yn
offrymmu aberth ar yr ailor Jehofah-shalom.
31 Joas yn amddiffyn ei fab, ac yn ei aho
ef Jerubbaal. 33 Llu Gedeon, 36 a'i ar-
wyddion.

Cyn
CRIST
Cylch
1296.

9 Heb.
llwybrau.

n Neh. 3. 5.

o pen. 4. 17.

2 Heb.
forthwyl-
iodd.

3 Heb.
ddistrym-
iedig.

4 Heb.
ddychwel-
odd eiriau
atti ei hun.
P Exod. 15.
9.

5 Heb. pen?

6 Heb.
anrhaith.

7 2 Sam.
23. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
1256.

^a Hab. 3. 7.

^b 1 Sam. 13.
6.

² Neu,
gafwr.

Cylch
1249.

^c 2 Bren.
17, 35, 38.
^d Jer. 10. 2.

^d Jos. 17. 2.
^e Heb. 11.
32.

³ Heb.
i beri iddo
ddiangw.

A MEIBION Israel a wnaeth-
ant ddrwg y'ngolwg yr AR-
GLWYDD: a'r ARGLWYDD a'u
rhoddodd hwynt yn llaw ^aMidian
saith mlynedd.

² A llaw Midian a orthrechodd
Israel: a rhag y Midianiaid meib-
ion Israel a wnaethant iddynt ^by
llochesau sydd yn y mynyddoedd,
a'r ogofeydd, a'r amddiffynfaoedd.

³ A phan hauasai Israel, yna Mid-
ian a ddaeth i fynu, ac Amalec, a
meibion y dwyrain; hwy a ddaeth-
ant i fynu yn eu herbryn hwy:

⁴ Ac a wersyllasant yn eu herbryn
hwynt, ac a ddinystriasant gnwd y
ddaeear, hyd oni ddelych i Gazah;
ac ni adawsant ddim ymborth yn
Israel, na ²dafad, nac eidion, nac
asyn.

⁵ Canys hwy a ddaethant i fynu
â'u hanifeiliaid, ac â'u pebyll, a
daethant fel locustiaid o amlra;
ac nid oedd rifedi arnynt hwy, nac
ar eu camelod: a hwy a ddaethant
i'r wlad i'w distrywio hi.

⁶ Ac Israel a aeth yn dlawd iawn
o achos y Midianiaid: a meibion Is-
rael a lefasant ar yr ARGLWYDD.

⁷ ¶ A phan lefodd meibion Israel
ar yr ARGLWYDD oblegid y Midian-
iaid,

⁸ Yr ARGLWYDD a anfonodd bro-
phwydwr at feibion Israel, yr hwn
a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y
dywedodd ARGLWYDD DDUW Is-
rael; Myfi a'ch dygais chwi i fynu
o'r Aipht, ac a'ch arweiniais chwi
o dŷ y caethiwed;

⁹ Ac a'ch gwaredais chwi o law
yr Aiphtiaid, ac o law eich holl or-
thrymwy; gyrrais hwynt allan o'ch
blaen chwi, a rhoddais eu tir hwynt
i chwi:

¹⁰ A dywedais wrthyh, Myfi yw
yr ARGLWYDD eich DUW chwi; ^cnac
ofnwch dduwiau yr Amoriaid, y rhai
yr ydych yn trigo yn eu gwlad: ond
ni wrandawsoch ar fy llais i.

¹¹ ¶ Ac angel yr ARGLWYDD a
ddaeth, ac a eisteddodd dan dderw-
en oedd yn Ophrah, yr hon oedd
eiddo Joas yr ^dAbiezriad: a ^eGedeon
ei fab ef oedd yn dyrnu
gwenith wrth y gwin-wrŷf, ³i'w
guddio rhag y Midianiaid.

¹² Ac angel yr ARGLWYDD a ym-
ddangosodd iddo ef, ac a ddywed-
odd wrtho, Yr ARGLWYDD sydd
gyd â thi, wr cadarn nerthol.

¹³ A Gedeon a ddywedodd wrtho,

O fy arglwydd, 'od yw yr ARGLWYDD
gyd â ni, paham y digwyddodd hyn
oll i ni? a pha le y mae ei holl ryf-
eddodau ef, y rhai a fynegodd ein
tadau i ni, gan ddywedyd, Oni ddug
yr ARGLWYDD ni i fynu o'r Aipht?
Ond yn awr yr ARGLWYDD a'n
gwrthododd ni, ac a'n rhoddodd i
law y Midianiaid.

¹⁴ A'r ARGLWYDD a edrychodd
arno ef, ac a ddywedodd, ^sDos yn
dy rymusdra yma; a thi a waredi
Israel o law y Midianiaid; oni an-
fonais i dydi?

¹⁵ Dywedodd yntau wrtho ef, O
fy arglwydd, pa fodd y gwaredaf
fi Israel? ^h⁴Wele fy nheulu yn
dlawd ym Manasseh, a minnau yn
lleiaf yn nhŷ fy nhad.

¹⁶ A dywedodd yr ARGLWYDD
wrtho ef, Diau y byddaf fi gyd â
thi; a thi a darewi y Midianiaid
fel un gwr.

¹⁷ Ac efe a ddywedodd wrtho, O
chefais yn awr ffafwr yn dy olwg,
gwna erof fi arwydd mai ti sydd yn
llefaru wrthyf.

¹⁸ Na chilia, attolwg, oddi yma,
hyd oni ddelwyf attat, ac oni 'ddyg-
wyf ⁵fy anrheg, a'i gosod ger dy
fron. Dywedodd yntau, Myfi a ar-
hosaf nes i ti ddychwelyd.

¹⁹ A Gedeon a aeth i mewn, ac a
barottodd fyn gafr, ac ephah o beill-
iaid yn fara croyw: y cig a osod-
odd efe mewn basged, a'r isgell a
osododd efe mewn crochan; ac a'i
dug atto ef dan y dderwen, ac a'i
cyflwynodd.

²⁰ Ac angel DUW a ddywedodd
wrtho, Cymmer y cig, a'r bara croyw,
a gosod ar y graig hon, a ^kthywallt
yr isgell. Ac efe a wnaeth felly.

²¹ ¶ Yna angel yr ARGLWYDD a
estynodd flaen y ffon oedd yn ei
law, ac a gyffyrddodd â'r cig, ac â'r
bara croyw: a'r tân ¹a ddychafodd
o'r graig, ac a ysodd y cig, a'r bara
croyw. Ac angel yr ARGLWYDD a
aeth ymaith o'i olwg ef.

²² A phan welodd Gedeon mai
angel yr ARGLWYDD oedd efe, y dy-
wedodd Gedeon, Och, O ARGLWYDD
DDUW! ^mo herwydd i mi weled angel
yr ARGLWYDD wyneb yn wyneb.

²³ A dywedodd yr ARGLWYDD
wrtho, Tangnefedd i ti: nac ofna;
ni byddi farw.

²⁴ Yna Gedeon a adeiladodd yno
allor i'r ARGLWYDD, ac a'i galwodd
⁶Jehofah-shalom: hyd y dydd hwn

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

^f Deut. 31.
17.

^g 1 Sam. 12.
11.
Heb. 11. 32.

^h Edrych
1 Sam. 9.
21.

⁴ Heb.
mî sydd
waelaf.
Gwel
Exod. 18.
12.
Mic. 5. 2.

ⁱ pen. 13. 15.

⁵ Neu,
fy mwyd-
affwrn.

^k Edrych
1 Sam. 19.
33, 34.

¹ Lef. 9. 24.

^m Gen. 16.
13.
Exod. 33.
20.

⁶ Hynny
yw, Yr
Arglwydd
a roddo
heddwch:

Edrych
Exod. 17.
15.
Jer. 33. 16.
Ezec. 48.
35.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

⁷ Neu,
a'r ail.

ⁿ Exod. 34.
13.
Deut. 7. 6.

⁸ Heb.
cadarnle
hwn.

⁹ Neu,
mewn
modd.

y mae hi etto yn Ophrah eiddo yr Abieziaid.

25 ¶ A'r noson honno y dywedodd yr ARGLWYDD wrtho ef, Cymmer y bustach sydd eiddo dy dad, ⁷ sef yr ail bustach saith mlwydd oed; a bwrw i lawr allor Baal yr hon sydd eiddo dy dad, a ^a thorr i lawr y llwyn sydd yn ei hymyl hi:

26 Ac adeilada allor i'r ARGLWYDD dy DDUW ar ben y ⁸ graig hon, ⁹ yn y lle trefnus; a chymmer yr ail bustach, ac offrymma boeth-offrwm â choed y llwyn, yr hwn a dorri di.

27 Yna Gedeon a gymmerodd ddengwr o'i weision, ac a wnaeth fel y llefarasai yr ARGLWYDD wrtho: ac o herwydd ei fod yn ofni teulu ei dad, a gwŷr y ddinas, fel nas gallai wneuthur *hyn* liw dydd, efe a'i gwnaeth liw nos.

28 ¶ A phan gyfododd gwŷr y ddinas y bore, *yna* wele allor Baal wedi ei bwrw i lawr, a'r llwyn yr hwn oedd yn ei hymyl wedi ei dorri, a'r ail bustach wedi ei offrymmu ar yr allor a adeiladasid.

29 A dywedodd pawb wrth eu gilydd, Pwy a wnaeth y peth hyn? Ac wedi iddynt ymofyn a chwilio, y dywedasant, Gedeon mab Joas a wnaeth y peth hyn.

30 Yna gwŷr y ddinas a ddywedasant wrth Joas, Dwg allan dy fab, fel y byddo marw: am iddo fwrw i lawr allor Baal, ac am iddo dorri y llwyn oedd yn ei hymyl hi.

31 A Joas a ddywedodd wrth y rhai oll a oeddynnt yn sefyll yn ei erbyn ef, A ddadleuwch chwi dros Baal? ai chwi a'i ceidw ef? yr hwn a ddadleuo drosto ef, bydded farw y bore hwn: os DUW *yw* efe, dadlueued drosto ei hun, am fwrw ei allor ef i lawr.

32 Ac efe a'i galwodd ef y dwthwn hwnnw °Jerubbaal; gan ddywedyd, Dadleued Baal drosto ei hun, am fwrw ei allor i lawr.

33 ¶ Yna y Midianiaid oll, a'r Amaleciaid, a meibion y dwyrain, a gasglwyd ynghyd, ac a aethant drosodd, ac a wersyllasant yn nyffryn Jezreel.

34 Ond ^pyspyrd yr ARGLWYDD a ² ddaeth ar Gedeon; ac efe ^a a udganodd mewn udgorn, ac Abiezer a ³ aeth ar ei ol ef.

35 Ac efe a anfonodd genhadau trwy holl Manasseh, yr hwn hefyd a'i canlynodd ef: anfonodd hefyd genhadau i Aser, ac i Zabulon, ac

i Naphtali; a hwy a ddaethant i fynu i'w cyfarfod hwynt.

36 ¶ A Gedeon a ddywedodd wrth DDUW, O gwaredi di Israel trwy fy llaw i, megis y lleferaist;

37 Wele fi yn gosod cnu o wlan yn y llawr-dyrnu: os gwlith a fydd ar y cnu yn unig, a sychder ar yr holl ddaear; yna y caf wybod y gwaredi di Israel trwy fy llaw i, fel y lleferaist.

38 Ac felly y bu: canys cyfododd yn fore drannoeth, ac a sypiodd y cnu ynghyd, ac a wasgodd wllith o'r cnu, lonaidd phiol o ddwfr.

39 A Gedeon a ddywedodd wrth DDUW, ^a Na lidied dy ddigllonedd i'm herbyn, a mi a lefaraf unwaith etto. Profaf yn awr, y waith hon yn unig, trwy y cnu: bydded, attolwg, sychder ar y cnu yn unig, ac ar yr holl ddaear bydded gwlith.

40 A DUW a wnaeth felly y noson honno: canys yr oedd sychder ar y cnu yn unig, ac ar yr holl ddaear yr oedd gwlith.

PENNOD VII.

⁷ Dwyn llu Gedeon o ddeuddeng mil ar hugain i dri chant. 13 Ei gysuro trwy freuddwyd a dehongliad y dorth haidd. 16 Ei ddyfais ynghylch yr udgyrn a'r lampau mewn piserau. 25 Yr Ephraimiaid yn dal Oreb a Zeeb.

YNA Jerubbaal, ^a hwnnw *yw* Gedeon, a gyfododd yn fore, a'r holl bobl y rhai oedd gyd âg ef, ac a wersyllasant wrth ffynnon Harod: a gwersyll y Midianiaid oedd o du y gogledd iddynt, wrth fryn Moreh, yn y dyffryn.

2 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Gedeon, Rhy liosog yw y bobl sydd gyd â thi, i mi i roddi y Midianiaid yn eu dwylaw; rhag i Israel ymgoneddu i'm herbyn, gan ddywedyd, Fy llaw fy hun a'm gwaredodd.

3 Am hynny, yn awr, cyhoedda lle y clywo y bobl, gan ddywedyd, ^b Yr hwn sydd ofnus ac arswydus, dychweled ac ymadawed y bore o fynydd Gilead. A dychwelodd o'r bobl ddwy fil ar hugain, a deng mil a arosasant.

4 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Gedeon, Etto y mae gormod o bobl. Dwg hwynt i waered at y dyfroedd, a mi a'u profaf hwynt yno i ti: ac am yr hwn y dywedwyf wrthyf, Hwn a â gyd â thi, eled hwnnw gyd â thi; ac am bwy bynnag y dywedwyf wrthyf, Hwn nid â gyd â thi, nac eled hwnnw gyd â thi.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

^r Gen. 18.
32.

^a pen. 6. 32.

^b Deut. 20. 8.

^o 2 Sam. 11.
21. *Jerubba-*
beseth.

Cylch
1249.

^p 1 Chron.
12. 18.
2 Chron.
24. 20.
² Heb. *wisg-*
odd am.

^q Num. 10. 3.
¹ pen. 3. 27.

³ Heb.
alwyd.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

5 Felly efe a ddygodd y bobl i waered at y dyfroedd. A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Gedeon, Pob un a lepio â'i dafod o'r dwfr fel y llepio ci, gosod ef o'r neilldu; a phob un a ymgrymmo ar ei liniau i yfed.

6 A rhifedi y rhai a godasant y dwfr â'u llaw at eu genau, oedd dri chan-nwr: a'r holl bobl eraill a ymgrymmasant ar eu gliniau i yfed dwfr.

7 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Gedeon, Trwy y tri channwr a lepiasant y dwfr, y gwaredaf chwi, ac y rhoddaf y Midianiaid yn dy law di: ac eled yr holl bobl eraill bob un i'w fangre ei hun.

8 Felly y bobl a gymmerasant fwyd yn eu dwylaw, a'u hudgyrn; a Gedeon a ollyngodd ymaith holl wŷr Israel, pob un i'w babell, a'r tri channwr a attaliodd efe: a gwersyll y Midianiaid oedd oddi tanodd iddo yn y dyffryn.

9 ¶ A'r noson honno y dywedodd yr ARGLWYDD wrtho ef, Cyfod, dos i waered i'r gwersyll; canys mi â'i rhoddais yn dy law di.

10 Ac od wyt yn ofni myned i waered, dos di a Phurah dy lange i waered i'r gwersyll:

11 A chei glywed beth a ddywedant; fel yr ymnertho wedi hynny dy ddwylaw, ac yr elych i waered i'r gwersyll. Yna efe a aeth i waered, a Phurah ei lange, i gwrr y² rhai arfogion oedd yn y gwersyll.

12 A'r Midianiaid, a'r Amaleciaid, a c'holl feibion y dwyrain, oedd yn gorwedd yn y dyffryn fel locustiaid o amltra; a'u camelod oedd heb rif, fel y tywod sydd ar fin y môr o amltra.

13 A phan ddaeth Gedeon, wele wr yn mynegi i'w gyfaill freuddwyd, ac yn dywedyd, Wele, breuddwyd a freuddwydiais; ac wele dorth o fara haidd yn ymdreiglo i wersyll y Midianiaid, a hi a ddaeth hyd at babell, ac a'i tarawodd fel y syrthiodd, a hi a'i hymchwelodd, fel y syrthiodd y babell.

14 A'i gyfaill a attebodd ac a ddywedodd, Nid yw hyn ddim, ond cleddyf Gedeon mab Joas, gwr o Israel: Duw a roddodd Midian a'i holl fyddin yn ei law ef.

15 ¶ A phan glybu Gedeon adroddiad y breuddwyd, a'i³ ddirnad, efe a addolodd, ac a ddychwelodd i wersyll Israel; ac a ddywedodd, Cyfodwch: canys rhoddodd yr AR-

GLWYDD fyddin y Midianiaid yn eich llaw chwi.

16 Ac efe a rannodd y tri channwr yn dair byddin, ac a roddodd udgyrn yn llaw pawb o honynt, a phiserau gwag, a⁴ lampau y'ngghanol y piserau.

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Edrychwch arnaf fi, a gwnewch yr un ffunud: ac wele, pan ddelwyf i gwrr y gwersyll, yna fel y gwnelwyf fi, gwnewch chwithau.

18 Pan udganwyf fi mewn udgorn, myfi a'r holl rai sydd gyd â mi, udgenwch chwithau mewn udgyrn o amgylch yr holl wersyll, a dywedwch, Cleddyf yr ARGLWYDD a Gedeon.

19 ¶ Felly Gedeon a ddaeth i mewn, a'r kannwr oedd gyd âg ef, i gwrr y gwersyll, yn nechreu y wyl-iadwriaeth ganol, a'r gwylwyr wedi eu newydd osod, ac a udganasant mewn udgyrn, ac a ddrylliasant y piserau oedd yn eu dwylaw.

20 A'r tair byddin a udganasant mewn udgyrn, ac a ddrylliasant y piserau, ac a ddaliasant y lampau yn eu llaw aswy, a'r udgyrn yn eu llaw ddehau i udganu: a hwy a lefasant, Cleddyf yr ARGLWYDD a Gedeon.

21 A safasant bob un yn ei le, o amgylch y gwersyll: a'r holl wersyll a redodd, ac a waeddodd, ac a ffodd.

22 A'r tri chant⁴ a udganasant âg udgyrn; a'r⁵ ARGLWYDD a osododd gleddyf⁶ pob un yn erbyn eu gilydd, trwy yr holl wersyll: felly y gwersyll a ffodd hyd Beth-sittah,⁷ yn Sererath, hyd fin Abel-meholah, hyd Tabbath.

23 A gwŷr Israel a ymgasglasant, o Naphtali, ac o Aser, ac o holl Manasseh, ac a erlidiasant ar ol y Midianiaid.

24 ¶ A Gedeon a anfonodd genhadau trwy holl fynydd Ephraim, gan ddywedyd, Deuwch i waered yn erbyn y Midianiaid, ac achubwch o'u blaen hwynt y dyfroedd hyd Beth-barah a'r Iorddonen: a holl wŷr Ephraim a ymgasglasant, ac a ennillasant y dyfroedd hyd Beth-barah a'r Iorddonen.

25 A daliasant⁸ ddau o dywysogion Midian, Oreb a Zeeb; a lladdasant Oreb ar graig Oreb, a lladdasant Zeeb wrth win-wrŷf Zeeb, ac a erlidiasant Midian, ac a ddygasant bennau Oreb a Zeeb at Gedeon, i'r tu arall i'r Iorddonen.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

⁴ Neu, thewynion.

² Heb. pumpian.

³ pen. 6. 5, 33. a 8. 10.

⁸ Heb. dorriad.

⁴ Jos. 6. 4, 16, 20.
⁵ Erych
⁶ 2 Cor. 4. 7.
⁷ Ps. 83, 9.
⁸ Es. 9. 4.
⁹ 1 Sam. 14. 20.
¹⁰ 2 Chron. 20. 23.
¹¹ Neu, tu a.

¹² Ps. 83. 11.
¹³ Es. 10. 26.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

PENNOD VIII.

1 Gedeon yn llonyddu gwŷr Ephraim. 4 Succoth a Phenuel yn gwrthod porthi llu Gedeon. 10 Dala Zebah a Salmunna. 16, 17 Dinystr Succoth a Phenuel. 21 Gedeon yn dial marwolaeth ei frodyr ar Zebah a Salmunna; 23 yn gwrthod llywodraethu. 27 Ei ephod ef yn achos o ddeho-addoliaeth. 28 Goresgyn Midian. 30 Plant Gedeon, a'i farwolaeth. 33 Gauduwaeth ac annŷolchgarwch yr Israeliaid.

A *GWYR Ephraim a ddywed-
asant wrtho ef, ²Paham y
gwnaethost y peth hyn â ni, heb
alw arnom ni pan aethost i ymladd
yn erbyn y Midianiaid? A hwy a'i
dwrddiasant ef yn ³dost.

2 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Beth a wneuthum i yn awr wrth
a wnaethoch chwi? Onid gwell
yw lloffiad grawnwin Ephraim, na
chasgliad grawnwin Abiezer?

3 Duw a roddodd yn eich llaw,
chwi dywysogion Midian, Oreb a
Zeeb: a pheth a allwn i ei wneuth-
ur wrth a wnaethoch chwi? Yna yr
arafodd eu ⁴dig hwynt tu ag atto
ef, pan lefarodd efe y gair hwn.

4 ¶ A daeth Gedeon i'r Iorddon-
en; ac a aeth drosti hi, efe a'r tri
channwr oedd gyd âg ef, yn ddi-
ffgiol, ac etto yn eu herlid hwy.

5 Ac efe a ddywedodd wrth wŷr
Succoth, Rhoddwch, attolwg, dorth-
au o fara i'r bobl sydd i'm canlyn i:
canys lluddedig ydynt hwy; a min-
nau yn erlid ar ol Zebah a Salmun-
na, brenhinoedd Midian.

6 ¶ A dywedodd tywysogion Suc-
coth, A yw llaw Zebah a Salmunna
yn awr yn dy law di, fel ^by rhodd-
em ni fara i'th lu di?

7 A dywedodd Gedeon, O herwydd
hynny, pan roddo yr ARGLWYDD
Zebah a Salmunna yn fy llaw i, yna
y ⁵drylliaf eich cnawd chwi â drain
yr anialwch, ac â mieri.

8 Ac efe a aeth i fynu oddi yno
i Penuel, ac a lefarodd wrthynt
hwythau yn yr un modd. A gwŷr
Penuel a'i hattebasant ef fel yr at-
tebasai gwŷr Succoth.

9 Ac efe a lefarodd hefyd wrth
wŷr Penuel, gan ddywedyd, Pan
ddychwelwyf mewn heddwech, mi a
ddistrywaf y tŵr yma.

10 ¶ A Zebah a Salmunna oedd yn
Carcor, a'u lluoedd gyd â hwynt,
ynghylch pymtheng mil, yr hyn oll
a adawsid o holl fyddin meibion y
dwyrain: canys lladdwyd cant ac
ugain mil o wŷr yn tynnu cleddyf.

11 A Gedeon a aeth i fynu ar hyd

ffordd y rhai oedd yn trigo mewn
pebyll, o'r tu dwyrain i ^cNobah a
Jogbehah: ac efe a darawodd y fydd-
in: canys y fyddin oedd ⁶ysgafala.

12 A Zebah a Salmunna a ffoi-
sant: ac efe a erlidiodd ar eu hol
hwynt; ac ^aa ddaliodd ddau fren-
hin Midian, Zebah a Salmunna, ac
a ⁷darfodd yr holl lu.

13 ¶ A Gedeon mab Joas a ddy-
chwelodd o'r rhyfel cyn *codi* yr haul.

14 Ac efe a ddaliodd lange o wŷr
Succoth, ac a ymofynodd âg ef. Ac
yntau a ysgrifenodd iddo dywysog-
ion Succoth, a'r henuriaid; *sef* dau
wr ar bymtheg a thri ugain.

15 Ac efe a ddaeth at wŷr Suc-
coth, ac a ddywedodd, Wele Zebah
a Salmunna, *trwy* y rhai y dannod-
asoch i mi, gan ddywedyd, A *ydyw*
llaw Zebah a Salmunna yn awr yn
dy law di, fel y rhoddem fara i'th
wŷr lluddedig?

16 Ac efe a gymmerth henuriaid y
ddinas, a drain yr anialwch, a mieri,
ac a ^dddysgodd wŷr Succoth â hwynt.

17 Tŵr ^ePenuel hefyd a ddinystr-
iodd efe, ac a laddodd wŷr y ddinas.

18 ¶ Yna efe a ddywedodd wrth
Zebah a Salmunna, Pa fath wŷr oedd
y rhai a laddasoch chwi yn Tabor?
A hwy a ddywedasant, Tebyg i ti,
pob un o ddull meibion brenhin.

19 Ac efe a ddywedodd, Fy mrodyr,
meibion fy mam, *oeddent* hwy: *fel*
mai byw yr ARGLWYDD, pe gadaw-
sech hwynt yn fyw, ni laddwn chwi.

20 Ac efe a ddywedodd wrth Je-
ther ei gyntaf-anedig, Cyfod, lladd
hwynt. Ond ni thynnai y llange ei
gleddyf: o herwydd efe a ofnodd,
canys bachgen oedd efe etto.

21 Yna y dywedodd Zebah a Sal-
munna, Cyfod di, a rhuthra i ni:
canys fel *y byddo* y gwr, *felly y*
bydd ei rym. A Gedeon a gyfod-
odd, ac a laddodd Zebah a Salmun-
na, ac a gymmerth y ⁹colerau oedd
am yddfau eu camelod hwynt.

22 ¶ A gwŷr Israel a ddywedasant
wrth Gedeon, Arglwyddiaetha arnom
ni, tydi, a'th fab, a mab dy fab hefyd:
canys gwaredaist ni o law Midian.

23 A Gedeon a ddywedodd wrth-
ynt, Ni arglwyddiaethaf fi arnoch,
ac ni arglwyddiaetha fy mab arnoch,
eithr 'yr ARGLWYDD a arglwydd-
iaetha arnoch.

24 Dywedodd Gedeon hefyd wrth-
ynt, Gofynaf ddymuniad gennych,
ar roddi o bob un o honoch i mi

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

^c Num. 32.
35, 42.
⁶ *ddifrauw*.

^d Ps. 83. 11.

⁷ Heb.
frwyfych-
odd.

⁸ Heb.
wnaeth i
wŷr Suc-
coth ad-
nabod.
^e 1 Bren.
12. 25.

⁹ Non, *flœr-*
all, sau.

^f 1 Sam. 8. 7.
a 10. 19.
a 12. 12.

^a Fdrvch
pen. 12. 1.
² Sam. 19.
41.
² Heb. Pa
beth yw
hyn a
wnaethost
â ni?
³ Heb. *gruf*.

⁴ Heb.
hyspyd.

^b Etrych
1 Sam. 25.
11.

⁵ Heb.
dyrnaf.

Cyn
CRIST
Cylch
1249.

glust-dlysau ei ysglyfaeth: canys clust-dlysau aur oedd ganddynt hwy, o herwydd mai Ismaeliad oeddnynt hwy.

25 A dywedasant, Gan roddi y rhoddwn hwynt. A lledasant *ryw* wisg, a thafiasant yno bob un glust-dlws ei ysglyfaeth.

26 A phwys y clust-dlysau aur a ofynasai efe, oedd fil a saith gant o *siclau* aur; heb law y ² colerau, a'r arogl-bellenau, a'r gwisgoedd porphor, y rhai oedd am frenhinoedd Midian; ac heb law y tyrch oedd am yddfau eu camelod hwynt.

27 A Gedeon ² a wnaeth o hon-ynt ephod, ac a'i gosododd yn ei ddinas ei hun Ophrah: a holl Israel a butteiniasant ar ei hol hi yno: a bu *hynny* yn dramgwydd i Gedeon, ac i'w dŷ.

28 ¶ Felly y darostyngwyd Midian o flaen meibion Israel, fel na chwanegasant godi eu pennau. A'r wlad a gafodd lonydd ddeugain mlynedd yn nyddiau Gedeon.

29 ¶ A Jerubbaal mab Joas a aeth, ac a drigodd yn ei dŷ ei hun.

30 Ac i Gedeon yr oedd deng mab a thri ugain, a ddaethai ³ o'i gorph ef: canys gwragedd lawer oedd iddo ef.

31 A'i ordderch-wraig ef, yr hon oedd yn Sichem, a ymddŷg hefyd iddo fab: ac efe a osododd ei enw ef yn Abimelech.

32 ¶ Felly Gedeon mab Joas a fu farw mewn oedran teg, ac a gladdwyd ym meddrod Joas ei dad, yn Ophrah yr Abiezriaid.

33 A phan fu farw Gedeon, yna meibion Israel a ddychwelasant, ac a butteiniasant ar ol Baalim; ac a wnaethant Baal-berith yn dduw iddynt.

34 Felly meibion Israel ni chofiasant yr ARGLWYDD eu DUW, yr hwn a'u gwaredasai hwynt o law eu holl elynion o amgylch;

35 Ac ni wnaethant garedigrwydd â thŷ Jerubbaal, *sef* Gedeon, yn ol yr holl ddaioni a wnaethai efe i Israel.

PENNOD IX.

1 Abimelech, trwy gyd-furiadu â gwŷr Sichem, a llaed ei frodyr, yn myned yn frenhin. 7 Jotham, trwy ddammeg, yn eu ceryddu, ac yn rhag-fynegi eu owymp hwy. 26 Gaal yn cyd-furiadu â'r Sichemiaid yn ei erbyn ef. 30 Zebul yn datguddio eu bwriad hwy. 45 Abimelech yn eu gorchfygu hwynt, ac yn hau y ddinas â halen: 49 yn llosgi amddiffynfa duw Berith. 53 Ei ladd yntau yn Thebez â darn o faen melin. 57 Cyflawni mellath Jotham.

AC Abimelech mab Jerubbaal a aeth i Sichem, at frodyr ^a ei fam, ac a ymddiddanodd â hwynt, ac â holl dylwyth tŷ tad ei fam, gan ddywedyd,

2 Dywedwch, attolwg, lle y clywo holl wŷr Sichem, Pa un ² oreu i chwi, ai arglwyddiaethu arnoch o ddengwr a thri ugain, *sef* holl feibion Jerubbaal, ai arglwyddiaethu o un gwr arnoch? cofiwch hefyd mai eich asgwrn a'ch cnawd chwi *ydwyf* fi.

3 A brodyr ei fam a ddywedasant am dano ef, lle y clybu holl wŷr Sichem, yr holl eiriau hyn: a'u calonnau hwynt a drodd ar ol Abimelech; canys dywedasant, Ein brawd ni *yw* efe.

4 A rhoddasant iddo ddeg a thri ugain o arian o dŷ Baal-berith: ac Abimelech a gyflogodd â hwynt ^b oferwyr gwammal, y rhai a aethant ar ei ol ef.

5 Ac efe a ddaeth i dŷ ei dad i Ophrah, ac a laddodd ei frodyr, meibion Jerubbaal, y rhai oedd ddengwr a thri ugain, ar un garreg: ond Jotham, mab ieuangaf Jerubbaal, a adawyd; canys efe a ymguddiasai.

6 A holl wŷr Sichem a holl dŷ Milo a ymgasglasant, ac a aethant, ac a urddasant Abimelech yn frenhin, wrth ³ ddyffryn y golofn yr hwn *sydd* yn Sichem.

7 ¶ A phan fynegasant *hynny* i Jotham, efe a aeth ac a safodd ar ben mynydd Garizim, ac a ddyrchafodd ei lef, ac a waeddodd, dywedodd *hefyd* wrthynt, Gwrandêwch arnaf fi, O wŷr Sichem, fel y gwrandawo Duw arnoch chwithau.

8 °Y prennau gan fyned a aethant i enneinio brenhin arnynt; a dywedasant wrth yr olew-wydden, Teyrnasa arnom ni.

9 Ond yr olew-wydden a ddywedodd wrthynt, A ymadawaf fi â'm brasrwy, ^a â'r hwn trwof fi yr anrhyddedant DDUW a dyn, a myned ⁱ lywodraethu ar y prennau *eraill*?

10 A'r prennau a ddywedasant wrth y ffigysbren, Tyred di, teyrnasa arnom ni.

11 Ond y ffigysbren a ddywedodd wrthynt, A ymadawaf fi â'm melysdra, ac â'm ffrwyth da, ac a âf fi i lywodraethu ar y prennau *eraill*?

12 Yna y prennau a ddywedasant wrth y winwydden, Tyred di, teyrnasa arnom ni.

13 A'r winwydden a ddywedodd

Cyn
CRIST
Cylch
1209.

^a pen. 8. 31.

² Heb.
sydd dda.

^b pen. 11. 3.

³ Neu,
dderwen:
Edrych
Jos. 24. 26.
Cylch
1209.

^c Edrych
2 Bren.
14. 9.

^d Ps. 104. 15.

⁴ Neu,
i fyns ac
i waered
droa.

² Neu, *per-*
dlysau.

³ pen. 17. 5.

³ Heb.
yn myned
allan o'i
forddwyd.

Cylch
1209.

Cyn
CRIST
Cylch
1209.

• Ps. 104. 16.

⁶ Neu, yr
ysgallen.

¹ Ezec. 19.
14.

⁶ Neu,
furiodd.

Cylch
1206.

⁵ Edrych
1 Bren. 22.
22.
² Chron.
10. 15.
a 18. 19,
&c.

⁷ Heb. a
grifhasant
ei ddwy-
law ef.

wrthynt hwy, A ymadawaf fi â'm melyswin, °yr hwn sydd yn llawen-hâu Duw a dyn, a myned i lywodraethu ar y prennau *eraill*.

14 Yna yr holl brennau a ddywedasant wrth ⁵y fieren, Tyred di, teyrnasa arnom ni.

15 A'r fieren a ddywedodd wrth y prennau, Os mewn gwirionedd yr eneinïwch fi yn frenhin arnoch, deu-wch ac ymddiriedwch yn fy nghysgod i: ac onid ê, ⁴eled tân allan o'r fieren, ac ysed gedrwydd Libanus.

16 Yn awr gan hynny, os mewn gwirionedd a phurdeb y gwnaethoch, yn gosod Abimelech yn frenhin, ac os gwnaethoch yn dda â Jerubbaal, ac â'i dŷ, ac os yn ol haeddedigaeth ei ddwyllaw y gwnaethoch iddo:

17 (Canys fy nhad a ymladdodd drosoch chwi, ac a ⁶anturiodd ei einïoes ym mhell, ac a'ch gwaredodd chwi o law Midian:

18 A chwithau a gyfodasoch yn erbyn tŷ fy nhad i heddyw, ac a laddasoch ei feibion ef, sef dengwr a thri ugain, ar un garreg, ac a osodasoch Abimelech, mab ei law-forwyn ef, yn frenhin ar wŷr Sichem, o herwydd *ei fod* ef yn frawd i chwi:)

19 Gan hynny, os mewn gwirionedd a phurdeb y gwnaethoch â Jerubbaal, ac â'i dŷ ef, y dydd hwn; llawenychwch yn Abimelech, a llawenyched yntau yn och chwithau:

20 Ac onid ê, eled tân allan o Abimelech, ac ysed wŷr Sichem, a thŷ Milo; *hefyd* eled tân allan o wŷr Sichem, ac o dŷ Milo, ac ysed Abimelech.

21 A Jotham a giliodd, ac a ffodd, ac a aeth ymaith i Beer, ac a drigodd yno, rhag ofn Abimelech ei frawd.

22 ¶ Ac Abimelech a deyrnasodd ar Israel dair blynedd.

23 A ⁸Duw a ddanfonodd yspryd drwg rhwng Abimelech a gwŷr Sichem; a gwŷr Sichem a aethant yn anghywir i Abimelech:

24 Fel y delai y traha a *wnelsid* â deng mab a thri ugain Jerubbaal, ac y gosodid eu gwaed hwynt ar Abimelech eu brawd, yr hwn a'u laddodd hwynt; ac ar wŷr Sichem, y rhai ⁷a'i cynnorthwyasant ef i ladd ei frodyr.

25 A gwŷr Sichem a osodasant iddo ef gynllwynwyr ar ben y mynyddoedd; a hwy a yspeillasant bawb a'r a oedd yn tramwy heibio

iddynt ar hyd y ffordd. A mynegwyd *hynny* i Abimelech.

26 A Gaal mab Ebed a ddaeth, efe a'i frodyr, ac a aethant drosodd i Sichem: a gwŷr Sichem a roisant eu hyder arno.

27 A hwy a aethant i'r meusydd, ac a gasglasant eu gwinllannoedd, ac a sangasant *eu grawnwin*, ac a wnaethant ⁸yn llawen, ac a aethant i mewn i dŷ eu duw, ac a fwyttasant ac a yfasant, ac a felldithiasant Abimelech.

28 A Gaal mab Ebed a ddywedodd, Pwy *yw* Abimelech, a phwy *yw* Sichem, fel y gwasanaethem ef? onid mab Jerubbaal *yw* *efe* onid Zebul *yw* ei swyddog? gwasanaethwch wŷr Hemor tad Sichem: canys paham y gwasanaethem ni ef?

29 O na byddai y bobl hyn dan fy llaw i, fel y bwriwn ymaith Abimelech! Ac efe a ddywedodd wrth Abimelech, Amlhâ dy lu, a thyred allan.

30 ¶ A phan glybu Zebul, llywodraethwr y ddinas, eiriau Gaal mab Ebed, y ⁹llidiodd ei ddigllonedd ef.

31 Ac efe a anfonodd genhadau at Abimelech ²yn ddirgel, gan ddywedyd, Wele Gaal mab Ebed a'i frodyr wedi dyfod i Sichem; ac wele hwynt yn cadarnhâu y ddinas i'rh erbyn.

32 Gan hynny cyfod yn awr liw nos, ti a'r bobl *sydd* gyd â thi, a chynllwyn yn y maes:

33 A chyfod yn fore ar godiad yr haul, a rhuthra yn erbyn y ddinas: ac wele, *pan* ddelo efe a'r bobl *sydd* gyd âg ef allan i'rh erbyn, yna gwna iddo ³yr hyn a ellych.

34 ¶ Ac Abimelech a gyfododd, a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd âg ef, liw nos, ac a gynllwynasant yn erbyn Sichem yn bedair byddin.

35 A Gaal mab Ebed a aeth allan, ac a safodd *wrth* ddrws porth y ddinas: ac Abimelech a gyfododd, a'r bobl y rhai *oedd* gyd âg ef, o'r cynllwyn.

36 A phan welodd Gaal y bobl, efe a ddywedodd wrth Zebul, Wele bobl yn dyfod i waered o ben y mynyddoedd. A dywedodd Zebul wrtho, Cysgod y mynyddoedd yr ydwyt ti yn ei weled fel dynion.

37 A Gaal a chwanegodd etto lefaru, ac a ddywedodd, Wele bobl yn dyfod i waered o ⁴ganol y tir, a byddin arall yn dyfod o ffordd gwastadedd ⁵Meonenim.

38 Yna y dywedodd Zebul wrtho

Cyn
CRIST
Cylch
1206.

⁸ Neu,
ganadau:
Edrych
Ea. 16. 9,
10.
Jer. 25. 30.

⁹ Heb.
poethodd.

² Heb. yn
ddechell-
gar, neu,
i Tormah.

³ Heb.
fel y caffo
dy law.

⁴ Heb.
fogail.

⁵ Neu,
ystyrwyr
amseroedd.

Cyn
CRIST
Cylch
1206.

ef, Pa le yn awr y mae dy enau di, *â'r hwn* y dywedaist, Pwy yw Abimelech, pan wasanaethem ef? onid dyma y bobl a ddirmygaist ti? dos allan, attolwg, yn awr, ac ymladd i'w herbyn.

39 A Gaal a aeth allan o flaen gwŷr Sichem, ac a ymladdodd âg Abimelech.

40 Ac Abimelech a'i herlidiodd ef, ac efe a ffodd o'i flaen ef; a llawer a gwmpasant yn archolledig hyd ddrws y porth.

41 Ac Abimelech a drigodd yn Arumah: a Zebul a yrrodd ymaith Gaal a'i frodyr o breswyllo yn Sichem.

42 A thrannoeth y daeth y bobl allan i'r maes: a mynegwyd *hynny* i Abimelech.

43 Ac efe a gymmerth y bobl, ac a'u rhannodd yn dair byddin, ac a gynllwynodd yn y maes, ac a edrychodd, ac wele y bobl wedi dyfod allan o'r ddinas; ac efe a gyfoddodd yn eu herbyn, ac a'u tarawodd hwynt.

44 Ac Abimelech, a'r fyddin *oedd* gyd âg ef, a ruthrasant, ac a safasant wrth ddrws porth y ddinas: a'r ddwy fyddin *eraill* a ruthrasant ar yr holl rai *oedd* yn y maes, ac a'u tarawsant hwy.

45 Ac Abimelech a ymladdodd yn erbyn y ddinas yr holl ddiwrnod hwnnw: ac efe a ennillodd y ddinas, ac a laddodd y bobl *oedd* yn-ddi, ac ^ha ddistrywiodd y ddinas, ac a'i hauodd â halen.

46 ¶ A phan glybu holl wŷr tŵr Sichem *hynny*, hwy a aethant i amddiffynfa tŷ duw Berith.

47 A mynegwyd i Abimelech, ymgasglu o holl wŷr tŵr Sichem.

48 Ac Abimelech a aeth i fynu i fynydd Salmon, efe a'r holl bobl *oedd* gyd âg ef: ac Abimelech a gymmerth fwyell yn ei law, ac a dorrodd gangen o'r coed, ac a'i cymmerth hi, ac a'i gosododd ar ei ysgwydd; ac a ddywedodd wrth y bobl *oedd* gyd âg ef, Yr hyn a welsoch fi yn ei wneuthur, brysiwch, gwnewch fel finnau.

49 A'r holl bobl a dorrasant bob un ei gangen, ac a aethant ar ol Abimelech; ac a'u gosodasant wrth yr amddiffynfa, ac a losgasant ⁶â hwynt yr amddiffynfa â thân: felly holl wŷr tŵr Sichem a fuant feirw, ynghylch mil o wŷr a gwragedd.

50 ¶ Yna Abimelech a aeth i

Thebez; ac a wersyllodd yn erbyn Thebez, ac a'i hennillodd hi.

51 Ac yr oedd tŵr cadarn y'nganol y ddinas; a'r holl wŷr a'r gwragedd, a'r holl rai o'r ddinas, a ffoisant yno, ac a gauasant arnynt, ac a ddringasant ar nen y tŵr.

52 Ac Abimelech a ddaeth at y tŵr, ac a ymladdodd yn ei erbyn; ac a nesaodd at ddrws y tŵr, i'w losgi ef â thân.

53 A ¹rhyw wraig a daflodd ddarn o faen melin ar ben Abimelech, ac a ddrylliodd ei benglog ef.

54 Yna ^kefe a alwodd yn fuan ar y llange oedd yn dwyn ei arfau ef, ac a ddywedodd wrtho, Tyn dy gleddyf, a lladd fi; fel na ddywedant am danaf, Gwraig a'i lladdodd ef. A'i llang a'i trywanodd ef, ac efe a fu farw.

55 A phan welodd gwŷr Israel farw o Abimelech, hwy a aethant bob un i'w fangre.

56 ¶ Felly y talodd Duw ddrygioni Abimelech, yr hwn a wnelsai efe i'w dad, gan ladd ei ddeg brawd a thri ugain.

57 A holl ddrygioni gwŷr Sichem a dalodd Duw ar eu pen hwynt: a melldith Jotham mab Jerubbaal a ddaeth arnynt hwy.

PENNOD X.

¹ Tola yn barnu Israel yn Samir. 3 Jair a'i ddeg mab ar hugain, i'r rhai yr oedd deg dinas ar hugain. 7 Y Philistiaid a'r Ammoniaid yn gorthrymmu Israel. 10 Duw yn eu cyfyngdra yn eu danfon hwy at eu gartdewiau: 15 ac, ar eu hedifeirowch, yn tosturio thwynt.

AC ar ol Abimelech, y cyfododd A i ²waredu Israel, Tola, mab Puah, mab Dodo, gwr o Issachar; ac efe oedd yn trigo yn Samir ym mynydd Ephraim.

2 Ac efe a farnodd Israel dair blynedd ar hugain, ac a fu farw, ac a gladdwyd yn Samir.

3 ¶ Ac ar ei ol ef y cyfododd Jair, Gileadiad; ac efe a farnodd Israel ddwy flynedd ar hugain.

4 Ac iddo ef yr oedd deng mab ar hugain ^ayn marchogaeth ar ddeg ar hugain o ebolion asynod; a deg dinas ar hugain *oedd* ganddynt, y rhai a elwyd ³Hafoth-Jair hyd y dydd hwn, y rhai *ydont* y'ngwlad Gilead.

5 A Jair a fu farw, ac a gladdwyd yn Camon.

6 A ^bmeibion Israel a chwanegasant wneuthur yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a wasanaethasant Baalim, ac ^cAstaroth,

Cyn
CRIST
Cylch
1206.

¹ 2 Sam. 11.
21.

^k Felly
¹ Sam. 31.
4.

Cylch
1206.
² Heb.
achub.

Cylch
1183.

^a pen. 12. 14.

³ Neu,
Tref,
Num. 32.
41.

^b pen. 2. 11.
a 3. 7.
a 4. 1.
a 6. 1.
a 13. 1.

Cylch
1161.
^c pen. 2. 13.

^h 1 Bren. 12.
25.

⁶ Neu, ar-
nynt hwy.

Cyn
CRIST
Cylch
1161.

Cylch
1161.

4 pen. 2. 14.
1 Sam. 12.
2.

a duwiau Syria, a duwiau Sidon, a duwiau Moab, a duwiau meibion Ammon, a duwiau y Philistiaid; a gwrthodasant yr ARGLWYDD, ac ni wasanaethasant ef.

7 ¶ A llidiodd digllonedd yr ARGLWYDD yn erbyn Israel; ac efe ^au gwerthodd hwynt yn llaw y Philistiaid, ac yn llaw meibion Ammon.

8 A hwy a flinasant ac a ysigasant feibion Israel y flwyddyn honno tair blynedd ar bymtheg, holl feibion Israel y rhai oedd tu hwnt i'r Iorddonen, y'ngwlad yr Amoriaid, yr hon sydd yn Gilead.

9 A meibion Ammon a aethant trwy yr Iorddonen, i ymladd hefyd yn erbyn Judah, ac yn erbyn Benjamin, ac yn erbyn tŷ Ephraim; fel y bu gyfyng iawn ar Israel.

10 ¶ A meibion Israel a leasant ar yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Pechasom yn dy erbyn; o herwydd gwrthod o honom ein DUW, a gwasanaethu Baalim hefyd.

11 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth feibion Israel, Oni *waredais chwi* rhag yr Aiphtiaid, a rhag yr Amoriaid, a rhag meibion Ammon, a rhag y Philistiaid?

12 Y Sidoniaid hefyd, a'r Amaleciaid, a'r Maoniaid, a'ch gorthrymmasant chwi; a llefasoch arnaf, a minnau a'ch gwaredais chwi o'u llaw hwynt.

13 *Etto chwi a'm gwrthodasoch i, ac a wasanaethasoch dduwiau dieithr: am hynny ni waredaf chwi mwyach.

14 Ewch, a llefwech at y duwiau a ddewisasoch: gwaredant hwy chwi yn amser eich cyfyngdra.

15 ¶ A meibion Israel a ddywedasant wrth yr ARGLWYDD, Pechasom; gwna di i ni ⁴fel y gwelych yn dda: etto gwared ni, attolwg, y dydd hwn.

16 A hwy a fwriasant ymaith y duwiau ⁵dieithr o'u mysg, ac a wasanaethasant yr ARGLWYDD: ⁶a'i enaid ef a ⁶dosturiodd. o herwydd adfyd Israel.

17 Yna meibion Ammon a ⁷ymgynnullasant, ac a wersyllasant yn Gilead: a meibion Israel a ymgasglasant, ac a wersyllasant ym Mispah.

18 Y bobl hefyd a thywysogion Gilead a ddywedasant wrth eu gilydd, Pa wr a ddechreu ymladd yn erbyn meibion Ammon? efe ⁸a fydd yn bennaeth ar drigolion Gilead.

PENNOD XI.

1 Yr ammod rhwng Jephthah a gwŷr Gilead, y caí efe fod yn ben arnynt. 12 Oferedd yr ymddiddan am heddwch rhyngddo ef a'r Ammoniaid. 29 Adduned Jephthah. 32 Jephthah yn gorchfygu yr Ammoniaid: 34 ac yn cwblhau ei adduned ar ei ferch.

A ^aJEPHTHAH y Gileadiad oedd wr cadarn nerthol, ac efe oedd fab i wraig o butteinwraig: a Gilead a genhedlasai y Jephthah hwnnw.

2 A gwraig Gilead a ymddug iddo feibion: a meibion y wraig a gynnyddasant, ac a fwriasant ymaith Jephthah, ac a ddywedasant wrtho, Nid etifeddi di yn nhŷ ein tad ni; canys mab gwraig ddieithr ydwyti ti.

3 Yna Jephthah a ffodd ²rhag ei frodyr, ac a drigodd y'ngwlad Tob; a dynion ^bofer a ymgasglasant at Jephthah, ac a aethant allan gyd âg ef.

4 ¶ Ac wedi *talm* o ddyddiau, meibion Ammon a ryfelasant yn erbyn Israel.

5 A phan oedd meibion Ammon yn rhyfela yn erbyn Israel, yna henuriaid Gilead a aethant i gyrchu Jephthah o wlad Tob:

6 Ac a ddywedasant wrth Jephthah, Tyred, a bydd yn dywysog i ni, fel yr ymladdom yn erbyn meibion Ammon.

7 A Jephthah a ddywedodd wrth henuriaid Gilead, ^cOni chasasoch chwi fi, ac a'm gyrrasoch o dŷ fy nhad? a phaham y deuwech attaf fi yn awr, pan yw gyfyng arnoch?

8 A henuriaid Gilead a ddywedasant wrth Jephthah, Am hynny y dychwelasant yn awr attaf ti, fel y delit gyd â ni, ac yr ymladdit yn erbyn meibion Ammon, ac y byddit i ni yn ben ar holl drigolion Gilead.

9 A Jephthah a ddywedodd wrth henuriaid Gilead, O dygwch fi yn fy ol i ymladd yn erbyn meibion Ammon, a rhoddi o'r ARGLWYDD hwynt o'm blaen i; a gaf fi fod yn ben arnoch chwi?

10 A henuriaid Gilead a ddywedasant wrth Jephthah, Yr ARGLWYDD a fyddo yn ³dyst rhyngom ni, oni wnawn ni felly yn ol dy air di.

11 Yna Jephthah a aeth gyd â henuriaid Gilead; a'r bobl a'i gosodasant ef yn ben ac yn dywysog arnynt: a Jephthah a adroddodd ei holl eiriau ^dger bron yr ARGLWYDD ym Mispah.

12 ¶ A Jephthah a anfonodd gen-

Cyn
CRIST
Cylch
1161.

^a Heb. 11.
32, a elwir
Jephthae.

² Neu,
o wyneb.

^b pen. 9. 4.
1 Sam. 22.
2.

^c Gen. 26.
27.

^d Deut. 32.
15.
Jer. 2. 13.

^e Deut. 32.
37, 38.
Jer. 2. 28.

⁴ Heb. yr
h. n. fo da
yn dy olwg.

⁵ Heb.
dieithriaid.
⁶ Ps. 63. 9.

⁶ Heb.
gortogwyd.

⁷ Heb.
grwydd
ynghyd.

⁸ pen. 11. 8.
11.

³ Heb.
wr-an-
dawdd.

^d pen. 20. 1.
1 Sam. 10.
17.

Cylch
1143.

Cyn
CRIST
Cylch
1143.

hadau at frenhin meibion Ammon, gan ddywedyd, Beth *sydd* i ti a *wnelych* â mi, fel y delit yn fy erbyn i ymladd yn fy ngwlad i?

e Num. 21.
13.

13 A brenhin meibion Ammon a ddywedodd wrth genhadau Jephthah, °O herwydd i Israel ddwyn fy ngwlad i pan ddaeth i fynu o'r Aipht, o Arnon hyd Jabboc, a hyd yr Iorddonen: yn awr gan hynny dod hwynt adref mewn heddwch.

14 A Jephthah a anfonodd drachefn genhadau at frenhin meibion Ammon;

f Deut. 2.
9, 19.

15 Ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed Jephthah; °Ni ddug Israel dir Moab, na thir meibion Ammon:

g Num. 14.
25.
h Num. 20.
1.

16 Ond pan ddaeth Israel i fynu o'r Aipht, a °rhodio trwy yr anialwch, hyd y môr coch, a °dyfod i Cades;

i Num. 20.
14.

17 Yna °Israel a anfonodd genhadau at frenhin Edom, gan ddywedyd, Gâd i mi dramwy, attolwg, trwy dy wlad di. Ond ni wrandawodd brenhin Edom. A hwy a anfonasant hefyd at frenhin Moab: ond ni fynai yntau. Felly Israel a arhosodd yn Cades.

k Num. 21.
4.
l Num. 21.
11.

18 Yna hwy a gerddasant yn yr anialwch, ac °a amgylchynasant wlad Edom, a gwlad Moab; ac °a ddaethant o du codiad haul i wlad Moab, ac a wersyllasant tu hwnt i Arnon; ac °ni ddaethant o fewn terfyn Moab: canys °Arnon oedd derfyn Moab.

m Num. 21.
13, a 22, 36.
n Num. 21.
21.

19 Ac °Israel a anfonodd genhadau at Sehon brenhin yr Amoriaid, brenhin Hesbon; ac Israel a ddywedodd wrtho, °Gâd i ni dramwy, attolwg, trwy dy wlad di, hyd fy mangre.

o Deut. 2.
26.

20 Ond nid ymddiriedodd Sehon i Israel fyned trwy ei derfyn ef: eithr Sehon a gasglodd ei holl bobl, a hwy a wersyllasant yn Jahaz, ac efe a ymladdodd yn erbyn Israel.

p Num. 21.
22.

21 Ac ARGLWYDD DDUW Israel a roddodd Sehon a'i holl bobl yn llaw Israel; a hwy a'u tarawsant hwynt. Felly Israel a feddiannodd holl wlad yr Amoriaid, trigolion y wlad honno.

q Deut. 2.
36.

22 Meddiannasant hefyd °holl derfynau yr Amoriaid, o Arnon hyd Jabboc, ac o'r anialwch hyd yr Iorddonen.

23 Felly yn awr, ARGLWYDD DDUW Israel a fwriodd yr Amoriaid allan o flaen ei bobl Israel: gan hynny ai tydi a'i meddiennit hi?

24 Oni feddienni di yr hyn a roddo Cemos dy dduw i ti i'w feddiannu? Felly yr hyn oll a oresgyno yr ARGLWYDD ein DUW o'n blaen ni a feddiannwn ninnau.

25 °Ac yn awr, a wyt ti yn well na Balac mab Sippor, brenhin Moab? a ymrysonodd efe erioed âg Israel, neu gan ymladd a ymladdodd efe i'w herbyn hwy?

r Num. 22.
2.
Jos. 24. 9.

26 Pan oedd Israel yn trigo yn Hesbon a'i threfydd, ac yn Aroer a'i threfydd, ac yn yr holl ddinasoedd y rhai *sydd* wrth derfynau Arnon, dri chan mlynedd; paham nad achubasoch *hwynt* y pryd hwnnw?

27 Am hynny ni phechais i yn dy erbyn di; ond yr ydwyf ti yn gwneuthur cam â mi, gan ymladd yn fy erbyn i; yr ARGLWYDD Farnwr a farno heddyw rhwng meibion Israel a meibion Ammon.

28 Er hynny ni wrandawodd brenhin meibion Ammon ar eiriau Jephthah, y rhai a anfonodd efe atto.

29 ¶ Yna y daeth °yspryd yr ARGLWYDD ar Jephthah; ac efe a aeth dros Gilead a Manasseh; ac a aeth dros Mispah Gilead, ac o Mispah Gilead yr aeth efe drosodd at feibion Ammon.

s Gen. 3. 10.

30 A Jephthah a addunedodd adduned i'r ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Os gan roddi y rhoddi di feibion Ammon yn fy llaw i;

31 Yna yr °hwn a ddelo allan o ddrysau fy nhŷ i'm cyfarfod, pan ddychwelwyf mewn heddwch oddi wrth feibion Ammon, a fydd eiddo yr ARGLWYDD, a mi a'i hoffrymmaf ef yn boeth-offrwm.

4 Heb.
yr hym
a ddelo
allan,
a ddur
allan.

32 ¶ Felly Jephthah a aeth drosodd at feibion Ammon i ymladd yn eu herbyn: a'r ARGLWYDD a'u rhoddodd hwynt yn ei law ef.

33 Ac efe a'u tarawodd hwynt o Aroer hyd oni ddelych di i Minnith, sef ugain dinas, a hyd °wastadedd y gwinllannoedd, â lladdfa fawr iawn. Felly y darostyngwyd meibion Ammon o flaen meibion Israel.

5 Neu,
Abel.

34 ¶ A Jephthah a ddaeth i Mispah i'w dŷ ei hun: ac wele °ei ferch yn dyfod allan i'w gyfarfod â thympanau, ac â dawnisiau; a hi oedd ei unig *etifedd* ef; nid oedd ganddo °na mab na merch ond y hi.

t Exod. 15.
20.
1 Sam. 18.
6.
Ps. 68. 25.

35 A phan welodd efe hi, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ddywedodd, Ah! ah! fy merch, gan ddarostwng y darostyngaist fi; ti hefyd wyt un

6 Neu,
o'r eiddo
ei hun na
mab na
merch.
Heb.
o hono ei
hun.

Cyn
CRIST
Cylch
1143.

o'r rhai sydd yn fy molestu: canys myfi a agorais fy ngenau wrth yr ARGLWYDD, ac ni allaf gilio.

36 A hi a ddywedodd wrtho, Fy nhad, *od* agoraist dy enau wrth yr ARGLWYDD, gwna i mi yn ol yr hyn a aeth allan o'th enau; gan i'r ARGLWYDD wneuthur drosot ti ddialedd ar dy elynion, meibion Ammon.

37 Hi a ddywedodd *hefyd* wrth ei thad, Gwneler i mi y peth hyn; paid â mi ddau fis, fel yr elwyf⁷ i fynu ac i waered ar y mynyddoedd, ac yr wylwyf o herwydd fy morwyndod, mi a'm cyfeillesau.

38 Ac efe a ddywedodd, Dos. Ac efe a'i gollyngodd hi *dros* ddau fis. A hi a aeth â'i chyfeillesau, ac a wylodd o herwydd ei morwyndod ar y mynyddoedd.

39 Ac yn mhen y ddau fis hi a ddychwelodd at ei thad: ac efe a wnaeth â hi yr adduned a addunasai efe: a hi ni adnabusasai wr. A bu *hyn* yn ddefod yn Israel,

40 Fyned o ferched Israel⁸ bob blwyddyn i⁹ alaru am ferch Jephthah y Gileadiad, bedwar diwrnod yn y flwyddyn.

PENNOD XII.

1 Yr Ephraimaid yn *ewerylu* â Jephthah; a gwŷr Gilead yn eu lladd hwynt, ac yn eu hadnabod wrth y gair Shibboleth. 7 Marwolaeth Jephthah. 8 Ibsan, a'i ddeg mab ar hugain, a'i ddeg merch ar hugain, 11 ac Elon, 13 ac Abdon, a'i ddeugain mab, a'i ddeg ŵyr ar hugain, yn barnu Israel.

A^a GWYR Ephraim a² ymgasglasant, ac a aethant tu a'r go-gledd, ac a ddywedasant wrth Jephthah, Paham yr aethost ti drosodd i ymladd yn erbyn meibion Ammon, ac na elwaist arnom ni i fyned gyd â thi? dy dŷ di a losgwn ni am dy ben â than.

2 A Jephthah a ddywedodd wrth-ynt hwy, Myfi a'm pobl oeddem yn ymryson yn dost yn erbyn meibion Ammon; a mi a'ch gelwais chwi, ond ni waredasoch fi o'u llaw hwynt.

3 A phan welais i nad oeddych yn fy achub, mi a osodais fy einioes yn fy llaw, ac a euthum yn erbyn meibion Ammon; a'r ARGLWYDD a'u rhoddodd hwynt yn fy llaw i: paham gan hynny y daethoch i fynu attaf fi y dydd hwn, i ymladd i'm herbyn?

4 Yna Jephthah a gasglodd yng-hyd holl wŷr Gilead, ac a ymladdodd âg Ephraim: a gwŷr Gilead a

darawsant Ephraim, am ddywedyd o honynt hwy, Ffoaduriaid Ephraim ym mysg yr Ephraimaid, *ac* ym mysg Manasseh, *ydych* chwi y Gileadiad.

5 A'r Gileadiad a ennillasant rydau yr Iorddonen o flaen yr Ephraimaid: a phan ddywedai yr Ephraimaid a ddiangasant, Gedwch i mi fyned drwodd: yna gwŷr Gilead a ddywedent wrtho, Ai Ephraimiad *ydwyf* ti? Os dywedai yntau, Nag ê;

6 Yna y dywedent wrtho, Dywed yn awr, Shibboleth. Dywedai yntau, Sibboleth: canys ni fedrai efe lefaru felly. Yna y dalient ef, ac y lladdent ef wrth rydau yr Iorddonen. A chwypodd y pryd hwnnw o Ephraim ddwy fil a deugain.

7 A Jephthah a farnodd Israel chwe blynedd. Yna y bu farw Jephthah y Gileadiad, ac a gladdwyd yn *un* o ddinasoedd Gilead.

8 ¶ Ac ar ei ol ef, Ibsan o Beth-lehem a farnodd Israel.

9 Ac iddo ef yr oedd deng mab ar hugain, a deng merch ar hugain, *y rhai* a anfonodd efe allan, a deng merch ar hugain a ddug efe i'w feibion oddi allan. Ac efe a farnodd Israel saith mlynedd.

10 Yna y bu farw Ibsan, ac a gladdwyd yn Bethlehem.

11 ¶ Ac ar ei ol ef, Elon y Zabuloniad a farnodd Israel: ac efe a farnodd Israel ddeng mlynedd.

12 Ac Elon y Zabuloniad a fu farw, ac a gladdwyd yn Ajalon, y'ngwlad Zabulon.

13 ¶ Ac Abdon mab Hilel y Pirathoniad a farnodd Israel ar ei ol ef.

14 Ac iddo ef yr oedd deugain o feibion, a deg ar hugain o ŵyrion, ^b yn marchogaeth ar ddeg a thri ugain o ebolion asynod: ac efe a farnodd Israel wyth mlynedd.

15 Ac Abdon mab Hilel y Pirathoniad a fu farw: ac a gladdwyd yn Pirathon, y'ngwlad Ephraim, ym mynydd yr Amaleciaid.

PENNOD XIII.

1 Israel yn llaw y Philistiaid. 2 Angel yn ymddangos i wraig Manoah; 8 ac wedi hymny i Manoah. 15 Offwrn Manoah, ac adnabod yr angel. 24 Genedigaeth Samson.

A^a MEIBION Israel a chwanegasant^a wneuthur yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: a'r ARGLWYDD a'u rhoddodd hwynt yn llaw y Philistiaid ddeugain mlynedd.

Cyn
CRIST
Cylch
1143.

Cylch
1137.

Cylch
1130.

Cylch
1120.

^b pen. 5. 10.
a 10. 4.

Cylch
1112.

Cylch
1161.
^a pen. 2. 11.
a 3. 7.
a 4. 1.
a 6. 1.
a 10. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1161.

2 ¶ Ac yr oedd rhyw wr yn Sorah, o dylwyth y Daniaid, a'i enw ef *oedd* Manoah; a'i wraig ef *oedd* amhhlantadwy, heb esgor.

3 Ac angel yr ARGLWYDD a ymddangosodd i'r wraig, ac a ddywedodd wrthi, Wele, yn awr amhhlantadwy *ydwyf* ti, ac heb esgor: ond ti a feichiogi, ac a esgori ar fab.

4 Ac yn awr, attolwg, ymochel, ac ^bnac *ŷf* win na diod gadarn, ac na fwytta ddim aflan.

5 Canys wele, ti a feichiogi, ac a esgori ar fab; ac ^cni ddaw ellyn ar ei ben ef: canys Nazaread i DDUW fydd y bachgen o'r groth: ac efe a ddechreu waredu Israel o law y Philistiaid.

6 ¶ Yna y daeth y wraig ac a fynegodd i'w gwr, gan ddywedyd, Gwr DUW a ddaeth attaf fi; a'i bryd ef *oedd* fel pryd angel DUW, yn ofnadwy iawn: ond ni ofynais iddo o ba le yr oedd, ac ni fynegodd yntau i mi ei enw.

7 Ond efe a ddywedodd wrthyf, Wele, ti a feichiogi, ac a esgori ar fab. Ac yn awr nac *ŷf* win na diod gadarn, ac na fwytta ddim aflan: canys Nazaread i DDUW fydd y bachgen, o'r groth hyd ddydd ei farwolaeth.

8 ¶ Yna Manoah a weddiodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Attolwg, fy Arglwydd, gâd i wr DUW yr hwn a anfonaist, ddyfod eilwaith attom ni, a dysgu i ni beth a wnelom i'r bachgen a enir.

9 A DUW a wrandawodd ar lef Manoah: ac angel DUW a ddaeth eilwaith at y wraig, a hi yn eistedd yn y maes; ond Manoah ei gwr nid *oedd* gyd â hi.

10 A'r wraig a frysiodd, ac a reddodd, ac a fynegodd i'w gwr, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ymddangosodd y gwr i mi, yr hwn a ddaeth attaf fi y dydd *arall*.

11 A Manoah a gyfododd, ac a aeth ar ol ei wraig, ac a ddaeth at y gwr, ac a ddywedodd wrtho, Ai ti *yw* y gwr a leferaist wrth y wraig? Dywedodd yntau, *Ie*, myfi.

12 A dywedodd Manoah, Deled yn awr dy eiriau i ben. ²Pa fodd y trinwn y bachgen, ³ac y gwnawn iddo ef?

13 Ac angel yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth Manoah, Rhag yr hyn oll a ddywedais wrth y wraig, ymocheled hi.

14 Na fwyttâed o ddim a ddêl allan o'r winwydden, nac yfed win na diod gadarn, ac na fwyttâed ddim aflan: cadwed yr hyn oll a orchymynais iddi.

15 ¶ A dywedodd Manoah wrth angel yr ARGLWYDD, ^dGâd, attolwg, i ni dy attal, tra y parottôm fyn gafr ger dy fron di.

16 Ac angel yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth Manoah, Ped atelit fi, ni fwyttâwn o'th fara di: os gwnei boeth-offrwm, gwna ef i'r ARGLWYDD. Canys ni wyddai Manoah mai angel yr ARGLWYDD *oedd* efe.

17 A Manoah a ddywedodd wrth angel yr ARGLWYDD, Beth *yw* dy enw, fel y'th anrhydeddom di pan ddelo dy eiriau i ben?

18 Ac angel yr ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, ^ePaham yr ymofyni am fy enw, gan ei *fod* 'yn rhyfeddol?

19 Felly Manoah a gymmerth fyn gafr, a bwyd-offrwm, ac a'i hoffrymmodd ar y graig i'r ARGLWYDD. A'r angel a wnaeth yn rhyfedd: a Manoah a'i wraig oedd yn edrych.

20 Canys, pan ddychafodd y fflam oddi ar yr allor tu a'r nefoedd, yna angel yr ARGLWYDD a ddychafodd yn fflam yr allor: a Manoah a'i wraig oedd yn edrych ar *hynny*, ac a syrthiasant i lawr ar eu hwynebau.

21 (Ond ni chwanegodd angel yr ARGLWYDD ymddangos mwyach i Manoah, nac i'w wraig.) Yna y gwybu Manoah mai angel yr ARGLWYDD *oedd* efe.

22 A Manoah a ddywedodd wrth ei wraig, ^fGan farw y byddwn feirw; canys gwelsom DDUW.

23 Ond ei wraig a ddywedodd wrtho ef, Pe mynnasai yr ARGLWYDD ein lladd ni, ni dderbyniasai efe boeth-offrwm a bwyd-offrwm o'n llaw ni, ac ni ddangosasai efe i ni yr holl *bethau* hyn, ac ni pharasai efe i ni y pryd hyn glywed *y fath bethau*.

24 ¶ A'r wraig a ymddûg fab, ac a alwodd ei enw ef ^hSamson. A'r bachgen a gynnyddodd; a'r ARGLWYDD a'i bendithiodd ef.

25 Ac ⁱyspryd yr ARGLWYDD a ddechreuodd ar amseroedd ei gynhyrfu ef y'ngwersyll Dan, rhwng Sorah ac Estael.

Cyn
CRIST
Cylch
1161.

^d Gen. 18. 5.
pen. 6. 18.

^e Gen. 32. 29.

^f Es. 9. 6.

^g Exod. 33.
20.
Deut. 5. 26.
pen. 6. 22.

^h Heb. 11.
32.

ⁱ 1 Sam. 11.
6.

² Heb.
Pa fath
fydd ar y
bachgen?
³ Neu,
a pha beth
a wna efe?
Heb. beth
fydd ei
waith ef?

Cyn
CRIST
Cylch
1141.

PENNOD XIV.

1 Samson yn deisyf cael gwraig o'r Philistiaid: 6 yn lladd llew yn ei daith; 8 ac wrth ddychwelodd, yn cael mêl yn ei ysgerbwdd ef. 10 Gwledd briodas Samson. 12 Ei wraig yn datguddio ei dychymmyg ef. 19 Yntau yn yspellio deg ar hugain o'r Philistiaid. 20 Ei wraig ef yn priodi un arall.

A SAMSON a aeth i waered i Timnath; ac a ganfu wraig yn Timnath, o ferched y Philistiaid.

2 Ac efe a ddaeth i fynu, ac a fynegodd i'w dad ac i'w fam, ac a ddywedodd, Mi a welais wraig yn Timnath o ferched y Philistiaid: cymmerwch yn awr honno yn wraig i mi.

3 Yna y dywedodd ei dad a'i fam wrtho, Onid oes ym mysg merched dy frodyr, nac ym mysg fy holl bobl, wraig, pan ydwyt ti yn myned i geisio gwraig o'r Philistiaid dienwaededig? A dywedodd Samson wrth ei dad, Cymmer hi i mi; canys y mae hi ² wrth fy modd i.

4 Ond ^a ni wyddai ei dad ef na'i fam mai oddi wrth yr ARGLWYDD yr oedd hyn, mai ceisio achos yr oedd efe yn erbyn y Philistiaid: canys y Philistiaid oedd y pryd hwnnw yn arglwyddiaethu ar Israel.

5 Yna Samson a aeth i waered, a'i dad a'i fam, i Timnath; ac a ddaethant hyd winllannoedd Timnath: ac wele genaw llew yn rhoi yn ei gyfarfod ef.

6 Ac ^b yspryd yr ARGLWYDD a ddaeth yn rymmus arno ef; ac efe a holltodd y llew fel yr holltid mŷn, ac nid oedd dim yn ei law ef: ond ni fynegodd efe i'w dad nac i'w fam yr hyn a wnelsai.

7 Ac efe a aeth i waered, ac a ymddiddanodd â'r wraig; ac yr oedd hi wrth fodd Samson.

8 ¶ Ac ar ol ychydig ddyddiau efe a ddychwelodd i'w chymmeryd hi; ac a drodd i edrych ysgerbwdd y llew: ac wele haid o wenyn a mêl ynghorff y llew.

9 Ac efe a'i cymmerth yn ei law, ac a gerddodd dan fwytta; ac a ddaeth at ei dad a'i fam, ac a roddodd iddynt; a hwy a fwyttasant: ond ni fynegodd iddynt hwy mai o gorph y llew y cymmerasai efe y mêl.

10 ¶ Felly ei dad ef a aeth i waered at y wraig; a Samson a wnaeth yno wledd: canys felly y gwnai y gwŷr ieuaingc.

11 A phan welsant hwy ef, yna y

cymmerasant ddeg ar hugain o gyfeillion i fod gyd âg ef.

12 ¶ A Samson a ddywedodd wrthynt, ^c Rhoddaf i chwi dychymmyg yn awr: os gan fynegi y mynegwch ef i mi o fewn saith niwrnod y wledd, ac a'i cewch; yna y rhoddaf i chwi ddeg ar hugain o ³ len-lleiniau, a deg pâr ar hugain o ddillad:

13 Ond os chwi ni fedrwech ei fynegi i mi; yna chwi a roddwch i mi ddeg ar hugain o len-lleiniau, a deg pâr ar hugain o wisgoed. Hwythau a ddywedasant wrtho, Traetha dy dychymmyg, fel y clywom ef.

14 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Allan o'r bwyttâwr y daeth bwyd, ac o'r cryf y daeth allan felysdra. Ac ni fedrent ddirnad y dychymmyg *mewn* tri diwrnod.

15 Ac yn y seithfed dydd y dywedasant wrth wraig Samson, Huda dy wr, fel y mynego efe i ni y dychymmyg; rhag i ni dy losgi di a thy dy dad â than: ai i'n ⁴ tlodi ni y'n gwahoddasoch? onid *felly y mae*?

16 A gwraig Samson a wylodd wrtho ef, ac a ddywedodd, Yn ddiâu y mae yn gas gennyt fi, ac nid wyt yn fy ngharu: dychymmyg a roddaist i feibion fy mhobl, ac nis mynegaist i mi. A dywedodd yntau wrthi, Wele, nis mynegais i'm tad nac i'm mam: ac a'i mynegwn i ti?

17 A hi a wylodd wrtho ef y saith niwrnod hynny, tra yr oeddid yn cynnal y wledd: ac ar y seithfed dydd y mynegodd efe iddi hi; canys yr oedd hi yn ei flino ef; a hi a fynegodd y dychymmyg i feibion ei phobl.

18 A gwŷr y ddinas a ddywedasant wrtho ef y seithfed dydd, cyn machludo yr haul, Beth *sydd* felysach na mêl? a pheth gryfach na llew? Dywedodd yntau wrthynt, Oni buasai i chwi aredig â'm hanner i, ni chawsech allan fy nychymmyg.

19 ¶ Ac yspryd yr ARGLWYDD a ddaeth arno ef; ac efe a aeth i waered i Ascalon, ac a darawodd o honnynt ddeg ar hugain, ac a gymmerth eu ⁵ hyspail, ac a roddodd y parau dillad i'r rhai a fynegasant y dychymmyg: a'i ddigllonedd ef a lidiodd, ac efe a aeth i fynu i dŷ ei dad.

20 A rhoddwyd gwraig Samson i'w gyfaill ef ei hun, yr hwn a gymmerasai efe yn gyfaill.

Cyn
CRIST
Cylch
1141.

^o 1 Bren. 10. 1.

³ Neu, *grysau*.

⁴ Neu, *meddian-mu*.

⁵ Neu, *dillad*.

² Heb. *yn uniawn yn fy ngolwg i*.

^a 1 Bren. 12. 15. 2 Chron. 10. 15. ^a 22. 7. ^a 25. 20.

^b pen. 3. 10. ¹ Sam. 11. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1140.

PENNOD XV.

1 Samson yn cael nâg am ei wraig. 3 Yntau yn llosgi *ŷd* y Philistiaid â llwynogod ac â fflaglau. 6 Y Philistiaid yn llosgi ei wraig ef a'i thad. 7 Samson yn eu taro hwynt glun a morddwyd. 9 Gwŷr Judah yn ei rwymo ef, ac yn ei draddodi i'r Philistiaid. 14 Yntau yn eu lladd hwynt â gën asyn. 18 Duw yn gwneuthur y ffynnon En-haccore iddo ef yn Lehi.

AC wedi *talm* o ddyddiau, yn amser cynhauaf y gwenith, Samson a aeth i ymweled â'i wraig â mŷn gafr; ac a ddywedodd, Mi a âf i mewn at fy ngwraig i'r ystafell. Ond ni chaniattâi ei thad hi iddo ef fyned i mewn.

2 A'i thad a lefarodd, gan ddywedyd, Tybiaswn i ti ei chasâu hi; am hynny y rhoddais hi i'th gyfaill di: onid *yw* ei chwaer ieuangaf yn lanach na hi? bydded honno i ti, attolwg, yn ei lle hi.

3 ¶ A Samson a ddywedodd wrthynt, ²Difeiach ydwyf y waith hon na'r Philistiaid, er i mi wneuthur niwed iddynt.

4 A Samson a aeth ac a ddaliodd dri chant o lwynogod; ac a gymmerth ³ffaglau, ac a drodd gynffon at gynffon, ac a osododd un fflag rhwng dwy gynffon yn y canol.

5 Ac efe a gynnenodd dân yn y fflaglau, ac a'u gollyngodd hwynt i ydau y Philistiaid; ac a losgodd hyd yn nôd y dasau, a'r *ŷd* ar ei droed, y gwinllannoedd *hefyd*, a'r olew-wydd.

6 ¶ Yna y Philistiaid a ddywedasant, Pwy a wnaeth hyn? Hwythau a ddywedasant, Samson ⁴daw y Timniad; am iddo ddwyn ei wraig ef, a'i rhoddi i'w gyfaill ef. A'r Philistiaid a aethant i fynu, ac a'i llosgasant hi a'i thad â thân.

7 ¶ A dywedodd Samson wrthynt, Er i chwi wneuthur fel hyn, etto mi a ymddialaf arnoch chwi; ac wedi *hynny* y peidiaf.

8 Ac efe a'u tarawodd hwynt glun a morddwyd â lladdfa fawr: ac efe a aeth i waered, ac a arhosodd yng nghoppa craig Etam.

9 ¶ Yna y Philistiaid a aethant i fynu, ac a wersyllasant yn Judah, ac a ymdaenasant yn Lehi.

10 A gwŷr Judah a ddywedasant, Paham y daethoch i fynu i'n herbyn ni? Dywedasant hwythau, I rwymo Samson y daethom i fynu, i wneuthur iddo ef fel y gwnaeth yntau i ninnau.

11 Yna tair mil o wŷr o Judah a aethant i goppa craig Etam, ac

a ddywedasant wrth Samson, Oni wyddost ti *fod* y Philistiaid yn arglwyddiaethu arnom ni? paham gan hynny y gwnaethost hyn â ni? Dywedodd yntau wrthynt, Fel y gwnaethant hwy i mi, felly y gwneuthom innau iddynt hwythau.

12 Dywedasant hwythau wrtho, I'th rwymo di y daethom i waered, ac i'th roddi yn llaw y Philistiaid. A Samson a ddywedodd wrthynt, Tyngwch wrthyf, na ruthrwch arnaf fi eich hunain.

13 Hwythau a'i hattebasant ef, gan ddywedyd, Na *ruthrwn*: eithr gan rwymo y'th rwymwn di, ac y'th roddwn yn eu llaw hwynt; ond ni'th laddwn di. A rhwymasant ef â dwy raff newydd, ac a'i dygasant ef i fynu o'r graig.

14 ¶ A phan ddaeth efe i Lehi, y Philistiaid a floeddiasant wrth gyfarfod âg ef. Ac yspryd yr ARGLWYDD a ddaeth arno ef; a'r rhaffau *oedd* am ei freichiau a aethant fel llin a losgasid yn tân, a'r rhwymau a ⁶ddatodasant oddi am ei ddwy law ef.

15 Ac efe a gafodd ên asyn i'r; ac a estynodd ei law, ac a'i cymmerodd, ac a laddodd â hi fil o wŷr.

16 A Samson a ddywedodd, A gën asyn, ⁷pentwr ar bentwr; â gën asyn y lledlais fil o wŷr.

17 A phan orphenodd efe lefaru, yna efe a daflodd yr ên o'i law, ac a alwodd y lle hwnnw ⁸Ramath-Lehi.

18 ¶ Ac efe a sycheddodd yn dost; ac a lefodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Tydi a roddaist yn llaw dy was yr ymwared mawr yma: ac yn awr a fyddaf fi farw gan syched, a syrthio yn llaw y rhai dienwaededig?

19 Ond Duw a holltodd y cildant *oedd* yn ⁹yr ên, fel y daeth allan ddwfr o hono; ac efe a yfodd, a'i yspryd a ddychwelodd, ac efe a adfywiodd: am hynny y galwodd efe ei henw ²En-haccore, yr hon *sydd* yn Lehi hyd y dydd hwn.

20 Ac efe a farnodd Israel yn nyddiau y Philistiaid again mlynedd.

PENNOD XVI.

1 Samson yn *diango* yn Gazah, ac yn dwyn ymaith ddrysau porth y ddinas. 4 Dalilah, wedi ei gwobri gan y Philistiaid, yn hudo Samson. 6 Yntau yn ei thwylio hi deirgwaiith. 15 Hithau o'r divedd yn ei orchfygu ef. 21 Y Philistiaid yn ei ddala, ac yn tynnu ei lygaid ef. 22 Yntau wedi adnewyddu ei gryfder, yn tynnu y *tŷ* i lawr am ben y Philistiaid, ac yn marw.

Cyn
CRIST
Cylch
1140.

² Neu,
Difai, &c.
oddi wrth.

³ Neu,
bentewyn-
ion.

⁴ mab yng
ngluf-
ruidh.

⁶ Heb.
doddasant.

⁷ Heb. pent-
wr, dau
bentwr.

⁸ Sef. Cys-
odiad yr
ên, neu,
Tufiaid yr
ên.

⁹ Neu, Lehi.

¹¹ Ffynnon
y geilwad.

⁶ Heb.
didingyn-
asau.

Cyn
CRIST
Cylch
1120.

Cyn
CRIST
Cylch
1120.

YNA Samson a aeth i Gazah; ac a ganfu yno butteinwraig, ac a aeth i mewn atti hi.

2 **A mynegwyd** i'r Gaziaid, gan ddywedyd, Daeth Samson yma. A hwy a gylchynasant, ac a gynllwynasant iddo, ar hyd y nos, ym mhorth y ddinas; ac a fuant ddistaw ar hyd y nos, gan ddywedyd, Y bore pan oleuo hi, ni a'i lladdwn ef.

3 **A Samson a orweddodd** hyd hanner nos; ac a gyfododd ar hanner nos, ac a ymaflodd yn nrysau porth y ddinas, ac yn y ddau bost, ac a aeth ymaith â hwynt ynghyd â'r barr, ac a'u gosododd ar ei ysgwyddau, ac a'u dug hwynt i fynu i ben bryn sydd gyferbyn â Hebron.

4 **¶ A wedi hyn efe a garodd** wraig yn nyffryn Sorec, a'i henw Dalilah.

5 **Ac arglwyddi y Philistiaid a aethant** i fynu atti hi, ac a ddywedasant wrthi, Huda ef, ac edrych ym mha

2 *le y mae* ei fawr nerth ef, a pha fodd y gorthrechwn ef, fel y rhwymom ef i w³ gystuddio: ac ni a roddwn i ti bob un fil a chant o arian.

6 **A Dalilah a ddywedodd wrth Samson**, Mynega i mi, attolwg, ym mha ⁴*fan y mae* dy fawr nerth di, ac â pha beth y'th rwymid i'th gystuddio.

7 **A Samson a ddywedodd wrthi**, Pe rhwyment fi â saith ⁵o wdyn irion, y rhai ni sychasai; yna y gwanhychwn, ac y byddwn fel ⁶gwr arall.

8 **Yna arglwyddi y Philistiaid a ddygasant** i fynu atti hi saith o wdyn irion, y rhai ni sychasant; a hi a'i rhwymodd ef â hwynt.

9 **(A chynllwynwyr oedd yn aros ganddi mewn ystafell.)** A hi a ddywedodd wrtho ef, *Y mae* y Philistiaid arnat ti, Samson. Ac efe a dorrodd y gwodyn, fel y torrir edau garth wedi ⁷cyffwrdd â'r tân: felly ni wybuwyd ei gryfder ef.

10 **A dywedodd Dalilah wrth Samson**, Ti a'm twyllaist, ac a ddywed-aist gelwydd wrthyf: yn awr mynega i mi, attolwg, â pha beth y gellid dy rwymo.

11 **Ac efe a ddywedodd wrthi**, Pe gan rwymo y rhwyment fi â rhaffau newyddion, y rhai ni wnaethpwyd gwaith â hwynt; yna y gwanhychwn, ac y byddwn fel gwr arall.

12 **Am hynny Dalilah a gymmerth raffau newyddion**, ac a'i rhwymodd ef â hwynt; ac a ddywedodd wrtho, *Y mae* y Philistiaid arnat ti, Samson.

(Ac *yr oedd* cynllwynwyr yn aros mewn ystafell.) Ac efe a'u torrodd hwynt oddi am ei freichiau fel edau.

13 **A Dalilah a ddywedodd wrth Samson**, Hyd yn hyn y twyllaist fi, ac y dywedaist gelwydd wrthyf: mynega i mi, â pha beth y'th rwymid. Dywedodd yntau wrthi hi, Pe plethit ti saith gudyn fy mhen yng-hyd â'r we.

14 **A hi a'i gwnaeth yn sicr â'r hoel**; ac a ddywedodd wrtho ef, *Y mae* y Philistiaid arnat ti, Samson. Ac efe a ddeffrôdd o'i gwsg, ac a aeth ymaith â hoel y garfan, ac â'r we.

15 **¶ A hi a ddywedodd wrtho ef**, Pa fodd y dywedi, Cu gennyf dydi, a'th galon heb *fod* gyd â mi? Teir-gwaith bellach y'm twyllaist, ac ni fynegaist i mi ym mha *fan y mae* dy fawr nerth.

16 **Ac o herwydd ei bod hi yn ei flino ef** â'i geiriau beunydd, ac yn ei boeni ef, ei enaid a ⁸ymofidiodd i farw:

17 **Ac efe a fynegodd iddi ei holl galon**; ac a ddywedodd wrthi, ^aNi ddaeth ellyn ar fy mhen i: canys Nazaread i Dduw *ydwyf* fi o groth fy mam. Ped eillid fi, yna y ciliai fy nerth oddi wrthyf, ac y gwanhychwn, ac y byddwn fel gwr *arall*.

18 **A phan welodd Dalilah fynegi o hono ef iddi hi ei holl galon**, hi a anfonodd ac a alwodd am bendefigion y Philistiaid, gan ddywedyd, Deuwch i fynu unwaith; canys efe a fynegodd i mi ei holl galon. Yna arglwyddi y Philistiaid a ddaethant i fynu atti hi, ac a ddygasant arian yn eu dwylaw.

19 **A hi a wnaeth iddo gysgu ar ei gliniau**; ac a alwodd ar wr, ac a barodd eillio saith gudyn ei ben ef: a hi a ddechreuodd ei gystuddio ef; a'i nerth a ymadawodd oddi wrtho.

20 **A hi a ddywedodd, *Y mae* y Philistiaid arnat ti, Samson.** Ac efe a ddeffrôdd o'i gwsg, ac a ddywedodd, Af allan y waith hon fel cynt, ac ymysgydwaf. Ond ni wyddai efe fod yr **ARGLWYDD** wedi cilio oddi wrtho.

21 **¶ Ond y Philistiaid a'i daliasant ef**, ac a ⁹dynnasant ei lygaid ef, ac a'i dygasant ef i waered i Gazah, ac a'i rhwymasant ef â gefynnau pres; ac yr oedd efe yn malu yn y carchardy.

22 **Eithr gwallt ei ben ef a ddechreuodd dyfu drachefn**, ²ar ol ei eillio.

2 beth.

3 Neu, ddarostwng.

4 beth.

5 Neu, o reffynau.

6 Heb. un.

7 Heb. arogl.

8 Heb. ymfyrhaodd.

* Num. 6. 5.

9 Heb. dylasant.

2 Heb. fel pan eilltwyd ef.

Cyn
CRIST
Cylch
1120.

23 Yna arglwyddi y Philistiaid a ymgasglasant i aberthu aberth mawr i Dagon eu duw, ac i orfol-eddu: canys dywedasant, Ein duw ni a roddodd Samson ein gelyn yn ein llaw ni.

24 A phan welodd y bobl ef, hwy a ganmolasant eu duw: canys dywedasant, Ein duw ni a roddodd ein gelyn yn ein dwylaw ni, yr hwn oedd yn anrheithio ein gwlad ni, yr hwn a ³laddodd lawer o honom ni.

25 A phan oedd eu calon hwynt yn llawen, yna y dywedasant, Gelwch am Samson, i beri i ni chwerrthin. A hwy a alwasant am Samson o'r carchardy, fel y chwareuai o'u blaen hwynt; a hwy a'i gosodasant ef rhwng y colofnau.

26 A Samson a ddywedodd wrth y llange oedd yn ymaffyd yn ei law ef, Gollwng, a gâd i mi gael gafael ar y colofnau y mae y tŷ yn sefyll arnynt, fel y pwyswyf arnynt.

27 A'r tŷ oedd yn llawn o wŷr a gwragedd; a holl arglwyddi y Philistiaid oedd yno: ac ar y nen yr oedd ynghylch tair mil o wŷr a gwragedd yn edrych tra yr ydoedd Samson yn chwarae.

28 A Samson a alwodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O Arglwydd IOR, cofia fi, attolwg, a nertha fi, attolwg, yn unig y waith hon, O DDUW, fel y dialwyf âg un dialedd ar y Philistiaid am fy nau lygad.

29 A Samson a ymaffodd yn y ddwy golofn ganol, y rhai yr oedd y tŷ yn sefyll arnynt, ac a ymgynhaliodd wrthynt, un yn ei ddeheu-law, a'r llall yn ei law aswy.

30 A dywedodd Samson, Bydded farw fy einioes gyd â'r Philistiaid. Ac efe a ymgrymmodd â'i holl nerth; a syrthiodd y tŷ ar y pen-defigion, ac ar yr holl bobl oedd ynddo: a'r meirw y rhai a laddodd efe wrth farw, oedd fwy nag a laddasai efe yn ei fywyd.

31 A'i frodyr ef, a holl dŷ ei dad ef, a ddaethant i waered, ac a'i cymmerasant ef, ac a'i dygasant i fynu, ac a'i claddasant ef rhwng Sorah ac Estaol, ym meddrod Manoah ei dad. Ac efe a farnasai Israel ugain mlynedd.

PENNOD XVII.

1 Ei fam yn guneuthur delwau o'r arian a ladrattasai Micah, ac a roisai yn eu hol. 5 Yntau yn guneuthur gwisgoedd iddynt; 7 ac yn cyflogi Lefiad i fod yn offeiriad iddo.

AC yr oedd gwr o fynydd Ephraim, a'i enw Micah.

2 Ac efe a ddywedodd wrth ei fam, Y mil a'r cân *sicl* arian a ddygpwyd oddi arnat, ac y rhegaist *am danynt*, ac y dywedaist hefyd lle y clywais; wele yr arian gyd â mi, myfi a'i cymmerais. A dywedodd ei fam, Bendigedig *fyddych*, fy mab, gan yr ARGLWYDD.

3 A phan roddodd efe y mil a'r cân *sicl* arian adref i'w fam, ei fam a ddywedodd, Gan gyssegru y cyssegraswn yr arian i'r ARGLWYDD o'm llaw, i'm mab, i wneuthur delw gerfiedig a thoddedig: am hynny yn awr mi a'i rhoddaf, eilwaith i ti.

4 Etto efe a dalodd yr arian i'w fam. A'i fam a gymmerth ddau cân *sicl* o arian, ac a'u rhoddodd i'r toddydd; ac efe a'u gwnaeth yn ddelw gerfiedig, a thoddedig: a hwy a fuant yn nhŷ Micah.

5 A chan y gwr hwn Micah yr oedd tŷ duwiau; ac efe a wnaeth ^aephod, a theraphim, ac a ²gyssegrodd un o'i feibion i fod yn offeiriad iddo.

6 °Yn y dyddiau hynny nid oedd brenhin yn Israel; ond pob un a wnaï yr hyn oedd uniawn yn ei olwg ei hun.

7 ¶ Ac yr oedd gwr ieuange o ^dBethlehem Judah, o dylwyth Judah, a Lefiad oedd efe; ac efe a ymdeithiai yno.

8 A'r gwr a aeth allan o'r ddinas o Bethlehem Judah, i drigo pa le bynnag y caffai *le*: ac efe a ddaeth i fynydd Ephraim i dŷ Micah, yn ei ymdaith.

9 A Micah a ddywedodd wrtho, O ba le y daethost ti? Dywedodd yntau wrtho, Lefiad *ydwyf* o Bethlehem Judah; a myned yr ydwyf i drigo lle caffwyf *le*.

10 A Micah a ddywedodd wrtho, Trig gyd â mi, a bydd i mi yn dad ac yn offeiriad; a mi a roddaf i ti ddeg *sicl* o arian bob blwyddyn, a ³phâr o ddillad, a'th luniaeth. Felly y Lefiad a aeth i mewn.

11 A'r Lefiad a fu foddllawn i aros gyd â'r gwr; a'r gwr ieuange oedd iddo fel un o'i feibion.

12 A Micah a urddodd y Lefiad; a'r gwr ieuange fu yn offeiriad iddo, ac a fu yn nhŷ Micah.

13 Yna y dywedodd Micah, Yn awr y gwn y gwna yr ARGLWYDD ddaioni i mi; gan fod Lefiad genyf yn offeiriad.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

³ Heb.
amluodd
ein ladd-
edigion.

^a pen. 8. 27.

^b Gen. 31.
19.

Hos. 3. 4.

² Heb.

lenwodd

ddwyliuro.

^c pen. 18. 1.

a 21. 25.

^d Edrych
Jos. 19. 15.

³ Heb.
trefn.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

PENNOD XVIII.

1 Meibion Dan yn anfon pŵmwr i geisio iddynt etifeddiaeth. 3 Hwytthau wrth dŷ Micah yn ymgynghori â Jonathan; ac yn cael cysur i fyned rhagddynt: 7 yn chwilio Laïs, ac yn dweyn newyddion gobethlfaor. 11 Danfon chwe chant o wŷr i osod ar y dref: 14 a'r rhai hynny ar y ffordd yn yspeilio Micah am ei offeiriad a'i greiriau; 27 ac yn ennill Laïs, ac yn ei galw hi Dan; 30 ac yn gosod i fynu ddeho-addoliaeth, lle y cafodd Jonathan yr offeiriadaeth yn etifeddiaeth iddo.

YN a'y dyddiau hynny nid oedd brenhin yn Israel: ac yn y dyddiau hynny llwyth y Daniaid oedd yn ceisio iddynt etifeddiaeth i drigo; canys ni syrthiasai iddynt hyd y dydd hwnnw etifeddiaeth ym mysg llwythau Israel.

2 A meibion Dan a anfonasant o'u tylwyth bump o wŷr o'u bro, 2 gwŷr grymmus, o Sorah, ac o Estaol, i ysbïo y wlad, ac i'w chwilio; ac a ddywedasant wrthynt, Ewch, chwiliwch y wlad. A phan ddaethant i fynydd Ephraim i dŷ Micah, hwy a lettyasant yno.

3 Pan oeddynt hwy wrth dŷ Micah, hwy a adnabuant lais y gwr ieuangc y Lefiad; ac a droisant yno, ac a ddywedasant wrtho, Pwy a'th ddug di yma? a pheth yr ydwyt ti yn ei wneuthur yma? a pheth sydd i ti yma?

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Fel hyn ac fel hyn y gwnaeth Micah i mi; ac efe a'm cyflogodd i, a'i offeiriad ef ydwyf fi.

5 A hwy a ddywedasant wrtho ef, Ymgynghora, attolwg, â Duw, fel y gwypom a lwydda ein ffordd yr ydym ni yn rhodio arni.

6 A'r offeiriad a ddywedodd wrthynt, Ewch mewn heddwrch: ger bron yr ARGLWYDD y mae eich ffordd chwi, yr hon a gerddwch.

7 ¶ Yna y pŵmwr a aethant ymaith, ac a ddaethant i Laïs; ac a welsant y bobl oedd ynddi a yn trigo mewn diogelwch, yn ol arfer y Sidoniaid, yn llonydd ac yn ddiöfal; ac nid oedd swyddwr yn y wlad, yr hwn a allai eu gyrru hwynt i gywilydd mewn dim: a phell oeddynt oddi wrth y Sidoniaid, ac heb negesau rhyngddynt â neb.

8 A hwy a ddaethant at eu brodyr i Sorah ac Estaol. A'u brodyr a ddywedasant wrthynt, Beth a ddywedwch chwi?

9 Hwytthau a ddywedasant, Cyfod-

wch, ac awn i fynu arnynt: canys gwelsom y wlad; ac wele, da iawn yw hi. Ai tewi yr ydych chwi? na ddiogwch fyned, i ddyfod i mewn i feddiannu y wlad.

10 Pan eloch, chwi a ddeuwch at bobl ddiöfal, a gwlad ehang: canys Duw a'i rhoddodd hi yn eich llaw chwi: sef lle nid oes ynddo eisieu dim a'r y sydd ar y ddaear.

11 ¶ Ac fe aeth oddi yno, o dylwyth y Daniaid, o Sorah ac o Estaol, chwe channwr, wedi ymwregysu âg arfau rhyfel.

12 A hwy a aethant i fynu, ac a wersyllasant yn Ciriath-jearim, yn Judah: am hynny y galwasant y fan honno Mahaneh-Dan, hyd y dydd hwn: wele, y mae o'r tu ol i Ciriath-jearim.

13 A hwy a aethant oddi yno i fynydd Ephraim, ac a ddaethant hyd dŷ Micah.

14 ¶ A'r pŵmwr, y rhai a aethent i chwilio gwlad Laïs, a lefasant, ac a ddywedasant wrth eu brodyr, Oni wyddoch chwi fod yn y tai hyn ephod a theraphim, a delw gerfiedig, a thoddedig? gan hynny ystyriwch yn awr beth a wneloch.

15 A hwy a droisant tu ag yno; ac a ddaethant hyd dŷ y gwr ieuangc y Lefiad, i dŷ Micah; ac a gyfarchasant well iddo.

16 A'r chwe channwr, y rhai oedd wedi eu gwregysu âg arfau rhyfel, oedd yn sefyll wrth ddrws y porth, sef y rhai oedd o feibion Dan.

17 A'r pŵmwr, y rhai a aethent i chwilio y wlad, a esgynasant, ac a aethant i mewn yno; ac a ddygasant ymaith y ddelw gerfiedig, a'r ephod, a'r theraphim, a'r ddelw dodedig: a'r offeiriad oedd yn sefyll wrth ddrws y porth, gyd â'r chwe channwr oedd wedi ymwregysu âg arfau rhyfel.

18 A'r rhai hyn a aethant i dŷ Micah, ac a ddygasant ymaith y ddelw gerfiedig, yr ephod, a'r theraphim, a'r ddelw dodedig. Yna yr offeiriad a ddywedodd wrthynt, Beth yr ydych chwi yn ei wneuthur?

19 Hwytthau a ddywedasant wrtho, Taw sôn; gosod dy law ar dy safn, a thyred gyd â ni, a bydd i ni yn dad ac yn offeiriad: ai gwell i ti fod yn offeiriad i dŷ un gwr, na'th

Cyn
CRIST
Cylch
1406.a pen. 17. 6.
a 21. 25.

b Jos. 19. 47.

2 Heb.
meibion.

e pen. 13. 25.

4 Heb. ym-
ofynasant
âg ef am
heddwch.c Jos. 19. 47.
Lezem.
d ad. 27. 28.3 Heb.
meddian-
nydd, neu,
etifedd
gwahard-
iad.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

fod yn offeiriad i lwyth ac i deulu yn Israel?

20 A da fu gan galon yr offeiriad; ac efe a gymmerth yr ephod, a'r teraphim, a'r ddelw gerfiedig, ac a aeth ym mysg y bobl.

21 A hwy a droisant, ac a aethant ymaith; ac a osodasant y plant, a'r anifeiliaid, a'r clud, o'u blaen.

22 ¶ A phan oeddynt hwy ennyd oddi wrth dŷ Micah, y gwŷr *oedd* yn y tai wrth dŷ Micah a ymgasglasant, ac a erlidiasant feibion Dan.

23 A hwy a waeddasant ar feibion Dan. Hwytiau a droisant eu hwynebau, ac a ddywedasant wrth Micah, Beth a *ddarfu* i ti, pan wyt ⁵ yn dyfod â'r fath fintai?

24 Yntau a ddywedodd, Fy nuwiau, y rhai a wneuthum i, a ddygasoch chwi ymaith, a'r offeiriad, ac a aethoch i ffordd: a pheth *sydd* gennyf fi mwyach? a pha beth *yw* hyn a ddywedwch wrthyf, Beth a *ddarfu* i ti?

25 A meibion Dan a ddywedasant wrtho, Na âd glywed dy lef yn ein mysg ni; rhag i wŷr ⁶ digllawn ruthro arnat ti, a cholli o honot dy einioes, ac einioes dy deulu.

26 A meibion Dan a aethant i'w ffordd. A phan welodd Micah eu bod hwy yn gryfach nag ef, efe a drodd, ac a ddychwelodd i'w dŷ.

27 A hwy a gymmerasant y *pethau* a wnaethai Micah, a'r offeiriad oedd ganddo ef, ac a ddaethant i Laïs, at ⁷ bobl lonydd a diofal; ac a'u tarawsant hwy â min y cleddyf, ac a losgasant y ddinas â than.

28 Ac nid *oedd* waredydd; canys pell *oedd* hi oddi wrth Sidon, ac nid *oedd* negesau rhyngddynt â neb; hefyd *yr oedd* hi yn y dyffryn *oedd* wrth Beth-rehob: a hwy a adeiladasant ddinas, ac a drigasant ynddi.

29 A ⁸ hwy a alwasant enw y ddinas ⁹ Dan, yn ol enw Dan eu tad, yr hwn a anesid i Israel: er hynny Laïs *oedd* enw y ddinas ar y cyntaf.

30 ¶ A meibion Dan a osodasant i fynu iddynt y ddelw gerfiedig: a Jonathan mab Gerson, mab Manasseh, efe a'i feibion, fuant offeiriad i lwyth Dan ¹ hyd ddydd caethgludiad y wlad.

31 A hwy a osodasant i fynu iddynt y ddelw gerfiedig a wnaethai Micah, ² yr holl ddyddiau y bu tŷ DDUW yn Siloh.

PENNOD XIX.

1 *Lefiad yn myned i Bethlehem i gyrchu ei wraig adref.* 16 *Hen wr yn ei groesawu ef i'w dŷ yn Gibeah.* 22 *Y Gibeonïaid yn guneuthur cam â'i ordderch ef, fel y bu hi farw.* 29 *Yntau yn ei rhanu hi yn ddeuddeg darn i'w danfon at y deuddeg lwyth.*

A C yn y dyddiau hynny, ^a pan nad *oedd* frenhin yn Israel, yr oedd rhyw Lefiad yn aros yn ystlysau mynydd Ephraim, ac efe a gymmerodd iddo ordderch-wraig o Bethlehem Judah.

2 A'i ordderch-wraig a butteiniodd yn ei erbyn ef, ac a aeth ymaith oddi wrtho ef i dŷ ei thad, i Bethlehem Judah; ac yno y bu hi ² bedwar mis o ddyddiau.

3 A'i gwr hi a gyfododd, ac a aeth ar ei hol, i ddywedyd yn ³ ddeg wrthi hi, ac i'w throi adref; a'i langc *oedd* gyd âg ef, a chwpl o asynod. A hi a'i dug ef i mewn i dŷ ei thad: a phan welodd tad y llangces ef, bu lawen ganddo gyfarfod âg ef.

4 A'i chwegrwn ef, tad y llangces, a'i daliodd ef *yno*; ac efe a dariodd gyd âg ef dridiau. Felly bwyttasant ac yfasant, a lettyasant yno.

5 A'r pedwerydd dydd y cyfodasant yn fore; yntau a gyfododd i fyned ymaith. A thad y llangces a ddywedodd wrth ei ddaw, Nertha dy galon â thammaid o fara, ac wedi hynny ewch ymaith.

6 A hwy a eisteddasant, ac a fwyttasant ill dau ynghyd, ac a yfasant. A thad y llangces a ddywedodd wrth y gwr, Bydd foddllawn, attolwg, ac aros dros nos, a llawenyched dy galon.

7 A phan gyfododd y gwr i fyned ymaith, ei chwegrwn a fu daer arno: am hynny efe a drodd ac a lettŷodd yno.

8 Ac efe a gyfododd yn fore y pummed dydd i fyned ymaith. A thad y llangces a ddywedodd, Cysura dy galon, attolwg. A hwy a drigasant ⁴ hyd brydnawn, ac a fwyttasant ill dau.

9 A phan gyfododd y gwr i fyned ymaith, efe a'i ordderch, a'i langc; ei chwegrwn, tad y llangces, a ddywedodd wrtho, Wele, yn awr, y dydd a laesodd i hwyrhâu; arhoswch dros nos, attolwg: wele ⁵ yr haul yn machludo; trig yma, fel y llawenychod dy galon: a chodwch yn fore y fory i'ch taith, fel yr elych i'th babell.

10 A'r gwr ni fynnai aros dros

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

^a pen. 17. &
a 18. 1.
a 21. 25.

² Neu, flunyddyn a phedwar mis.
³ Heb. wrth fodd ei chalon hi.

⁵ Heb. wedi ymgasglu ynghyd.

⁶ Heb. chwero eu henaid.

⁷ ad. 7, 10.

⁸ Jos. 19. 47.
⁹ Gen. 14. 14.
pen. 20. 1.

¹ pen. 13. 1.
¹ Sam. 4. 2, 3.

² Jos. 18. 1.
pen. 19. 18.
a 21. 12.

⁴ Heb. nes gostion y dydd.

⁵ Heb. amser lettŷa ydyw.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

• Gen. 19. 6.

nos; eithr cyfododd, ac a aeth ymaith: a daeth hyd ar gyfer Jebus, hon yw Jerusalem, a chyd âg ef gwpl o asynod llwythog, a'i ordderch-wraig gyd âg ef.

11 A phan oeddynt hwy wrth Jebus, yr oedd y dydd ar ddarfod; a'r llange a ddywedodd wrth ei feistr, Tyred, attolwg, trown i ddinas hon y Jebusiaid, a llettŷwn ynddi.

12 A'i feistr a ddywedodd wrtho, Ni thrown ni i ddinas estron nid yw o feibion Israel; eithr nyini a awn hyd Gibeah.

13 Ac efe a ddywedodd wrth ei lange, Tyred, a nesâwn i un o'r lleoedd hyn, i lettŷa dros nos, yn Gibeah, neu Ramah.

14 Felly y cerddasant, ac yr aethant: a'r haul a fachludodd arnynt wrth Gibeah eiddo Benjamin.

15 A hwy a droisiant yno, i fyned i mewn i lettŷa i Gibeah. Ac efe a ddaeth i mewn, ac a eisteddodd yn heol y ddinas: canys nid oedd neb a'u cymmerai hwynt i'w dŷ i lettŷa.

16 ¶ Ac wele wr hen yn dyfod o'i waith o'r maes yn yr hwyr; a'r gwr oedd o fynydd Ephraim, ond ei fod ef yn ymdaith yn Gibeah; a gwŷr y lle hwnnw oedd feibion Jemini.

17 Ac efe a ddyrchafodd ei lygaid, ac a ganfu wr yn ymdaith yn heol y ddinas: a'r hen wr a ddywedodd, I ba le yr âi di? ac o ba le y daethost?

18 Yntau a ddywedodd wrtho, Tramwyo yr ydym ni o Bethlehem Judah, i ystlys mynydd Ephraim, o'r lle y'm henyw: a mi a euthum hyd Bethlehem Judah, a myned yr ydwyf i dŷ yr ARGLWYDD; ac nid oes neb a'm ⁶derbyn i dŷ.

19 Y mae gennym ni wellt ac ebran hefyd i'n hasynod; a bara hefyd a gwin i mi ac i'th law-forwyn, ac i'r llange sydd gyd â'th weision: nid oes eisieu dim.

20 A'r hen wr a ddywedodd, Tangnefedd i ti: bydded dy holl eisieu arnaf fi; ^byn unig na lettŷa yn yr heol.

21 Felly efe a'i dug ef i mewn i'w dŷ, ac a borthodd yr asynod: a hwy a olchasant eu traed, ac a fwyttasant ac a yasant.

22 ¶ A phan oeddynt hwy yn llawenhâu eu calon, wele, ^cgwŷr y ddinas, rhai o ^dfeibion Belial, a amgylchynasant y tŷ, a gurasant y drws, ac a ddywedasant wrth berchen y tŷ, sef yr hen wr, gan ddywedyd, Dwg

allan y gwr a ddaeth i mewn i'th dŷ, fel yr adnabyddom ef.

23 A'r ^egwr, perchen y tŷ, a aeth allan attynt, ac a ddywedodd wrthynt, Nag ê, fy mrodyr, nag ê, attolwg, na wnewch mor ddrygionus: gan i'r gwr hwn ddyfod i'm tŷ i, na wnewch yr ysgelerder hyn.

24 Wele fy merch, yr hon sydd forwyn, a'i ordderch yntau; dygaf hwynt allan yn awr, a darostyngwech hwynt, a gwnewch iddynt yr hyn fyddo da yn eich golwg: ond i'r gwr hwn na wnewch ⁷mor ysgeler.

25 Ond ni wrandawai y gwŷr arno: am hynny y gwr a ymaflodd yn ei ordderch, ac a'i dug hi allan attynt hwy. A hwy a'i hadnabuant hi, ac a wnaethant gam â hi yr holl nos hyd y bore: a phan gyfododd y wawr, hwy a'i gollyngasant hi ymaith.

26 Yna y wraig a ddaeth, pan ymddangosodd y bore, ac a syrthiodd wrth ddrws tŷ y gwr yr oedd ei harglwydd ynddo, hyd oleuni y dydd.

27 A'i harglwydd a gyfododd y bore, ac a agorodd ddrysau y tŷ, ac a aeth allan i fyned i'w daith: ac wele ei ordderch-wraig ef wedi cwympo wrth ddrws y tŷ, a'i dwy law ar y ⁸trothwy.

28 Ac efe a ddywedodd wrthi, Cyfod, fel yr elom ymaith. Ond nid oedd yn atdeb. Yna efe a'i cymmerth hi ar yr asyn; a'r gwr a gyfododd, ac a aeth ymaith i'w fangre.

29 ¶ A phan ddaeth i'w dŷ, efe a gymmerth gyllell, ac a ymaflodd yn ei ordderch, ac a'i darniodd hi, ynghyd â'i hesgyrn, yn ddeuddeg darn, ac a'i hanfonodd hi i holl derfynau Israel.

30 A phawb a'r a welodd hynny, a ddywedodd, Ni wnaethpwyd ac ni welwyd y fath beth, er y dydd y daeth meibion Israel o wlad yr Aipht, hyd y dydd hwn: ystyriwch ar hynny, ymgynghorwch, a thraethwch eich meddwl.

PENNOD XX.

1 Y Lefiad, mewn cymmanfa gyffredinol, yn dangos ei gam ar gyhoedd. 8 Barn y gymmanfa. 12 Gwŷr Benjamin, wedi eu dyfyn, yn ymgasglu yn erbyn yr Israeliaid. 18 Yr Israeliaid mewn dwy gād yn colli deugain mil. 26 Hwythau trwy ddichell yn difeltha holl wŷr Benjamin onid chwe chant.

YNA holl feibion Israel a aethant allan; a'r gynnulleidfa a ymgasglodd ynghyd fel un dyn, o

⁷ Heb. beth mor ynfyd.

⁸ rhiniog.

^e Edrych 1 Sam. 11. 7.

⁶ Heb. casgl.

^b Gen. 19. 2.

^c Gen. 19. 4.

^d Hos. 9. 9. a 10. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

^a pen. 18.
23.
1 Sam. 3.
20.
2 Sam. 3.
10. a 24. 2.
^b 1 Sam. 7.
5. a 10. 17.

^a Dan hyd Beerseba, a gwlad Gilead, at yr ARGLWYDD, i ^b Mispah.

2 A phennaethiaid yr holl bobl, o holl lwythau Israel, a safasant yng nghynulleidfa pobl DDUW; *sef* pedwar can mil o wŷr traed yn tynnu cleddyf.

3 (A meibion Benjamin a glywsant fyned o feibion Israel i Mispah.) Yna meibion Israel a ddywedasant, Dywedwch, pa fodd y bu y drygioni hyn?

4 A'r gwr y Lefiaid, gwr y wraig a laddesid, a attebodd ac a ddywedodd, I Gibeah *eiddo* Benjamin y deuthum i, mi a'm gordderch, i lettŷa.

5 A gwŷr Gibeah a gyfodasant i'm herbyn, ac a amgylchynasant y tŷ yn fy erbyn liw nos, ac a amcanasant fy lladd i; a ² threisiasant fy ngordderch, fel y bu hi farw.

6 A mi a ymaffais yn fy ngordderch, ac a'i derniais hi, ac a'i hanfonais hi trwy holl wlad etifeddiaeth Israel: canys ^c gwnaethant ffeidd-dra ac ynfydrwydd yn Israel.

7 Wele, meibion Israel *ydych* chwi oll; moeswch rhyngoch air a chynghor yma.

8 ¶ A'r holl bobl a gyfododd megis un gwr, gan ddywedyd, Nac eled neb o *honom* i'w babell, ac na throed neb o *honom* i'w dŷ.

9 Ond yn awr, hyn *yw* y peth a wnawn ni i Gibeah: *Nyni a awn i fynu* i'w herbyn wrth goelbren;

10 A ni a gymmerwn ddengwr o'r cant trwy holl lwythau Israel, a chant o'r mil, a mil o'r deng mil, i ddwyn lluniaeth i'r bobl; i wneuthur, pan ddelont i Gibeah Benjamin, yn ol yr holl ffeidd-dra a wnaethant hwy yn Israel.

11 Felly yr ymgasglodd holl wŷr Israel yn erbyn y ddinas ³ yn gyttûn fel un gwr.

12 ¶ A lwythau Israel a anfonasant wŷr trwy holl lwythau Benjamin, gan ddywedyd, Beth *yw* y drygioni yma a wnaethpwyd yn eich mysg chwi?

13 Ac yn awr rhoddwch y gwŷr, ^a meibion Belial, y rhai *sydd* yn Gibeah, fel y lladdom hwynt, ac y dileom ddrygioni o Israel. Ond ni wrandawai meibion Benjamin ar lais eu brodyr meibion Israel:

14 Eithr meibion Benjamin a ymgynnullasant o'r dinasoedd i Gibeah, i fyned allan i ryfel yn erbyn meibion Israel.

15 A chyfrifwyd meibion Benjamin y dydd hwnnw, o'r dinasoedd, yn chwe mil ar hugain o wŷr yn tynnu cleddyf, heb law trigolion Gibeah, y rhai a gyfrifwyd yn saith gant o wŷr etholedig.

16 O'r holl bobl hyn *yr oedd* saith gant o wŷr etholedig ^c yn chwithig; pob un o honynt a ergydai â charreg at y blewyn, heb fethu.

17 Gwŷr Israel hefyd a gyfrifwyd, heb law Benjamin, yn bedwar can mil yn tynnu cleddyf; pawb o honynt yn rhyfelwyr.

18 ¶ A meibion Israel a gyfodasant, ac a aethant i fynu i dŷ DDUW, ac ^a ymgynghorasant â DUW, ac a ddywedasant, Pwy o honom ni a â i fynu yn gyntaf i'r gâd yn erbyn meibion Benjamin? A dywedodd yr ARGLWYDD, Judah *a â* yn gyntaf.

19 A meibion Israel a gyfodasant y bore, ac a wersyllasant yn erbyn Gibeah.

20 A gwŷr Israel a aethant allan i ryfel yn erbyn Benjamin; a gwŷr Israel a ymosodasant i ymladd i'w herbyn hwy wrth Gibeah.

21 A meibion Benjamin a ddaethant allan o Gibeah, ac a ddifethasant o Israel y dwthwn hwnnw ddwy fil ar hugain o wŷr hyd lawr.

22 A'r bobl gwŷr Israel a ymgyrfhasant, ac a ymosodasant drachefn i ymladd, yn y lle yr ymosodasant ynddo y dydd cyntaf.

23 (A meibion Israel a aethent i fynu, ac a wylasant ger bron yr ARGLWYDD hyd yr hwyr: ymgynghorasant hefyd â'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, A âf fi drachefn i ryfel yn erbyn meibion Benjamin fy mrawd? A dywedasai yr ARGLWYDD, Dos i fynu yn ei erbyn ef.)

24 A meibion Israel a nesasant yn erbyn meibion Benjamin yr ail dydd.

25 A Benjamin a aeth allan o Gibeah i'w herbyn hwythau yr ail dydd; a hwy a ddifethasant o feibion Israel eilwaith dair mil ar bymtheg o wŷr hyd lawr: y rhai hyn oll oedd yn tynnu cleddyf.

26 ¶ Yna holl feibion Israel a'r holl bobl a aethant i fynu ac a ddaethant i dŷ DDUW, ac a wylasant, ac a arhosasant yno ger bron yr ARGLWYDD, ac a ymptydiasant y dwthwn hwnnw hyd yr hwyr, ac a offrymmasant boeth-offrymmau ac offrymmau heddw ger bron yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

^a pen. 3. 15.
1 Chron.
12. 2.

^c pen. 1. 1.

² Heb.
darostymg-
asant.

^c Jos. 7. 15.

³ Heb. *ym*
gufeillion.

^a Deut. 13.
13.
pen. 19. 22.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

27 A meibion Israel a ymgynghorasant â'r ARGLWYDD, (canys yno yr oedd arch cyfammod Duw yn y dyddiau hynny;

28 A Phinees mab Eleazar, mab Aaron, oedd yn sefyll ger ei bron hi yn y dyddiau hynny;) gan ddywed- yd, A chwanegaf fi mwyach fyned allan i ryfel yn erbyn meibion Benjamin fy mrawd, neu a beidiaf fi? A dywedodd yr ARGLWYDD, Ewch i fynu; canys y fory y rhoddaf ef yn dy law di.

29 Ac Israel ⁸ a osododd gynllwyn- wyr o amgylch Gibeah.

30 A meibion Israel a aethant i fynu yn erbyn meibion Benjamin y trydydd dydd, ac a ymosodasant wrth Gibeah, fel cynt.

31 A meibion Benjamin a aethant allan yn erbyn y bobl; a thynnwyd hwynt oddi wrth y ddinas: a hwy a ddechreuasant daro rhai o'r bobl yn archolledig, fel cynt, yn y prif-fyrdd, o'r rhai y mae y naill yn myned i fynu i ⁴ dy Dduw, a'r llall i Gibeah yn y maes, ynghylch dengwr ar hugain o Israel.

32 A meibion Benjamin a ddywed- asant, Cwmpwyd hwynt o'n blaen ni, fel ar y cyntaf. Ond meibion Israel a ddywedasant, Ffown, fel y tynnom hwynt oddi wrth y ddinas i'r prif-fyrdd.

33 A holl wŷr Israel a gyfodasant o'u lle, ac a fyddinasant yn Baal- tamar: a'r sawl a oedd o Israel yn cynllwyn, a ddaeth allan o'u mangre, sef o weirgloddiau Gibeah.

34 A daeth yn erbyn Gibeah ddeng mil o wŷr etholedig o holl Israel; a'r gâd a fu dost: ond ni wyddent fod drwg yn agos attynt.

35 A'r ARGLWYDD a darawodd Benjamin o flaen Israel: a difethodd meibion Israel o'r Benjaminiaid, y dwthwn hwnnw, bwm mil ar hugain a channwr; a'r rhai hyn oll yn tyn- nu cleddyf.

36 Felly meibion Benjamin a wel- sant mai eu lladd yr oeddid: canys gwŷr Israel a roddasant le i'r Ben- jaminiaid; o herwydd hyderu yr oeddynt ar y cynllwynwyr, y rhai a osodasant yn ymyl Gibeah.

37 A'r cynllwynwyr a frysiasant, ac a ruthrasant ar Gibeah: a'r cyn- llwynwyr a ⁵ udgasant yn hirllaes, ac a darawsant yr holl ddinas â min y cleddyf.

38 Ac yr oedd ⁶ amser nodedig

rhwng gwŷr Israel a'r cynllwynwyr; sef peri o honynt i ⁷ fflam fawr a mwg ddyrchafu o'r ddinas.

39 A phan drodd gwŷr Israel eu cefnau yn y rhyfel, Benjamin a ddechreuodd daro ⁸ yn archolledig o wŷr Israel ynghylch dengwr ar hu- gain: canys dywedasant, Diau gan daro eu taro hwynt o'n blaen ni, fel yn y cyntaf.

40 A phan ddechreuodd ⁹ y fflam ddyrchafu o'r ddinas â cholofn o fwg, Benjamin a edrychodd yn ei ol; ac wele fflam y ddinas yn dyrch- afu i'r nefoedd.

41 Yna gwŷr Israel a droisant dra- chefn; a gwŷr Benjamin a frawych- asant: o herwydd hwy a ganfuant fod drwg wedi ² dyfod arnynt.

42 Am hynny hwy a droisant o flaen gwŷr Israel, tu a ffordd yr an- ialwch; a'r gâd a'u goddiwedddodd hwynt: a'r rhai a ddaethai o'r din- asoedd, yr oeddynt yn eu difetha yn eu canol.

43 Felly yr amgylchynasant y Benjaminiaid; erlidiasant hwynt, a sathrasant hwynt ³ yn hawdd hyd y'ngyfer Gibeah, tu a chodiad haul.

44 A lladdwyd o Benjamin dair mil ar bymtheg o wŷr: y rhai hyn oll oedd wŷr nerthol.

45 A hwy a droisant, ac a ffoisant tu a'r anialwch i graig Rimmon. A'r Israeliaid a loffasant o honynt ar hyd y prif-fyrdd, bwm mil o wŷr: erlidiasant hefyd ar eu hol hwynt hyd Gidom, ac a laddasant o honynt ddwy fil o wŷr.

46 A'r rhai oll a gwympodd o Ben- jamin y dwthwn hwnnw, oedd bwm mil ar hugain o wŷr yn tynnu cleddy- yf: hwynt oll oedd wŷr nerthol.

47 ^h Etto chwe channwr a droisant, ac a ffoisant i'r anialwch i graig Rimmon, ac a arhosasant y'ngbraig Rimmon bedwar mis.

48 A gwŷr Israel a ddychwelasant ar feibion Benjamin, ac a'u tarawsant hwy â min y cleddyf, yn ddyn o bob dinas, ac yn anifail, a pheth bynnag a gafwyd: yr holl ddinasoedd hefyd a'r a gafwyd, a losgasant hwy â than.

PENNOD XXI.

1 Y bobl yn galaru am ddinystr Benjamin; 8 a thrwy ddifetha Jabes Gilead, yn cael iddynt bedwar cant o wragedd: 16 ac yn eu cymhori hwynt i osod ar y gwyrufon oedd yn dawnsio yn Siloh.

A GWYR Israel a dyngasant ym Mispah, gan ddywedyd, Ni

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

⁷ Heb.
dyrch-
afodd.
⁸ Neu, yr.

⁹ Heb.
holl yvind.

² Heb.
cyffwrdd a
hwynt.

³ Neu, o
Menuchah.

^h pen. 21. 3.

⁸ Felly
Jos. 8. 4.

⁴ Neu,
Beth-el.

⁵ Neu,
aethant
rhagddynt.

⁶ arwydd.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

ddyry neb o honom ei ferch i Benjaminiaid yn wraig.

2 A daeth y bobl i dŷ DDUW, ac a arhosasant yno hyd yr hwyr ger bron DUW, ac a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant âg wylofain mawr:

3 Ac a ddywedasant, O ARGLWYDD DDUW Israel, paham y bu y peth hyn yn Israel, fel y byddai heddyw un llwyth yn eisieu yn Israel?

4 A thrannoeth y bobl a fore-godasant, ac a adeiladasant yno allor, ac a offrymmasant boeth-offrymmau ac offrymmau hedd.

5 A meibion Israel a ddywedasant, Pwy o holl lwythau Israel ni ddaeth i fynu gyd â'r gynnulleidfa at yr ARGLWYDD? canys llw mawr oedd yn erbyn yr hwn ni ddelsai i fynu at yr ARGLWYDD i Mispah, gan ddywedyd, Rhoddir ef i farwolaeth yn ddiau.

6 A meibion Israel a edifarhasant o herwydd Benjamin eu brawd: a dywedasant, Torrwyd ymaith heddyw un llwyth o Israel:

7 Beth a wnawn ni am wragedd i'r rhai a adawyd, gan dyngu o honom ni i'r ARGLWYDD, na roddem iddynt yr un o'n merched ni yn wragedd?

8 ¶ Dywedasant hefyd, Pa un o lwythau Israel ni ddaeth i fynu at yr ARGLWYDD i Mispah? Ac wele, ni ddelsai neb o Jabes Gilead i'r gwersyll, at y gynnulleidfa.

9 Canys y bobl a gyfrifwyd; ac wele, nid oedd yno neb o drigolion Jabes Gilead.

10 A'r gynnulleidfa a anfonasant yno ddeuddeng mil o wŷr grymmus; ac a orchymynasant iddynt, gan ddywedyd, Ewch a tharwch breswylwyr Jabes Gilead â min y cleddyf, y wragedd hefyd a'r plant.

11 Dyma hefyd y peth a wnewch chwi: ^a Difethwch bob gwrryw, a phob gwraig a ² orweddodd gyd â gwr.

12 A hwy a gawsant ym mhlith trigolion Jabes Gilead, bedwar cant o langcesau yn wryfon, y rhai nid adnabuasent wr trwy gyd-orwedd â gwr: a dygasant hwynt i'r gwersyll i Siloh, yr hon sydd y'ngwlad Canaan.

13 A'r holl gynnulleidfa a anfonasant ³ i lefaru wrth feibion Benjamin, y rhai oedd y'nghraig Rimmon, ac i gyhoeddi heddwch iddynt.

14 A'r Benjaminiaid a ddychwelasant yr amser hwnnw; a hwy a

roddasant iddynt hwy y gwragedd a gadwasent yn fyw o wragedd Jabes Gilead: ond ni chawsant hwy ddigon felly.

15 A'r bobl a edifarhaodd dros Benjamin, o herwydd i'r ARGLWYDD wneuthur rhwygiad yn llwythau Israel.

16 ¶ Yna henuriaid y gynnulleidfa a ddywedasant, Beth a wnawn ni am wragedd i'r lleill, gan ddistrywio y wragedd o Benjamin?

17 Dywedasant hefyd, Rhaid yw bod etifeddiaeth i'r rhai a ddiangodd o Benjamin, fel na ddilêer llwyth allan o Israel.

18 Ac ni allwn ni roddi iddynt wragedd o'n merched ni: canys meibion Israel a dyngasant, gan ddywedyd, Melldigedig fyddo yr hwn a roddo wraig i Benjamin.

19 Yna y dywedasant, Wele, y mae gwyl i'r ARGLWYDD ⁴ bob blwyddyn yn Siloh, o du y gogledd i Bethel, tu a chyfodiad haul ⁵ i'r brif-ffordd y sydd yn myned i fynu o Bethel i Sichem, ac o du y dehau i Libanus.

20 Am hynny y gorchymynasant hwy i feibion Benjamin, gan ddywedyd, Ewch a chynllwynwch yn y gwinllannoedd:

21 Edrychwch hefyd; ac wele, os merched Siloh a ddaw allan ^b i ddawnsio mewn dawnsiau; yna deuwch chwithau allan o'r gwinllannoedd, a chipiwch i chwi bob un ei wraig o ferched Siloh, ac ewch i wlad Benjamin.

22 A phan ddelo eu tadau neu eu brodyr hwynt i achwyn attom ni, yna y dywedwn wrthynt, Byddwch dda iddynt er ein mwyn ni; oblegid na chadwasom i bob un ei wraig yn y rhyfel: o achos na roddasoch chwi hwynt iddynt y pryd hwn, ni byddwch chwi euog.

23 A meibion Benjamin a wnaethant felly; a chymmerasant wragedd yn ol eu rhifedi, o'r rhai a gipiasent, ac a oeddynt yn dawnsio: a hwy a aethant ymaith, a dychwelasant i'w hetifeddiaeth, ac a adgyweiriasant y dinasoedd, ac a drigasant ynddynt.

24 A meibion Israel a ymadawsant oddi yno y pryd hwnnw, bob un at ei lwyth, ac at ei deulu; ac a aethant oddi yno bob un i'w etifeddiaeth.

25 ° Yn y dyddiau hynny nid oedd brenhin yn Israel: pob un a wnai yr hyn oedd uniawn yn ei olwg ei hun.

Cyn
CRIST
Cylch
1406.

⁴ Heb.
o flwyddyn
i flwyddyn.

⁵ Neu,
ar y.

^b Edrych
Exod. 15.
20.

^a Num. 31.
17.

² Heb.
nybu
orwedd.

³ Heb. ac a
lefarasant.

^c pen. 17. 6.
a 18. 1.
a 19. 1.

LLYFR RUTH.

PENNOD I.

1 *Elimelech wedi ei yrru gan newyn i Moab, yn marw yno.* 4 *Mahlon a Chilion, wedi priodi gwragedd o Moab, yn marw hefyd.* 6 *Naomi, wrth ddychwelyd adref, 8 yn ceisio gan ei dwy waudd na ddeuent gyd â hi.* 14 *Orpah yn ei gadael hi; a Ruth yn ddiannwadal yn ei dilyn hi.* 19 *Hwynt ill dwy oedd yn dyfod i Bethlehem, ac yn cael yno groesaw.*

A BU, yn y dyddiau yr oedd y brawdwy yn barnu, fod ^anewyn yn y wlad: a gwr o Bethlehem Judah a aeth i ymdeithio y'ngwlad Moab, efe a'i wraig, a'i ddau fab.

2 Ac enw y gwr oedd Elimelech, ac enw ei wraig Naomi, ac enw ei ddau fab Mahlon a Chilion, ^bEphrateaid o Bethlehem Judah. A hwy a ddaethant i wlad Moab, ac a fuant yno.

3 Ac Elimelech gwr Naomi a fu farw; a hithau a'i dau fab a adawyd.

4 A hwy a gymmerasant iddynt wragedd o'r Moabësau; enw y naill oedd Orpah, ac enw y llall, Ruth. A thrigasant yno ynghylch deng mlynedd.

5 A Mahlon a Chilion a fuant feirw hefyd ill dau; a'r wraig a adawyd yn amddifad o'i dau fab, ac o'i gwr.

6 ¶ A hi a gyfododd, a'i merched ynghyfraith, i ddychwelyd o wlad Moab: canys hi a glywsai y'ngwlad Moab ddarfod i'r ARGLWYDD ymweled â'i bobl gan roddi iddynt fara.

7 A hi a aeth o'r lle yr oedd hi ynddo, a'i dwy waudd gyd â hi: a hwy a aethant i ffordd i ddychwelyd i wlad Judah.

8 A Naomi a ddywedodd wrth ei dwy waudd, ^cEwch, dychwelwch bob un i dŷ ei mam: gwneled yr ARGLWYDD drugaredd â chwi, fel y gwnaethoch chwi â'r meirw, ac â minnau.

9 Yr ARGLWYDD a ganiattao i chwi gael gorphwysdra bob un yn nhŷ ei gwr. Yna y cusanodd hi hwynt: a hwy a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant.

10 A hwy a ddywedasant wrthi, Diau y dychwelwn ni gyd â thi at dy bobl di.

11 A dywedodd Naomi, Dychwelwch, fy merched: i ba beth y deuwch gyd â mi? a oes gennyf fi

feibion etto yn fy nghroth, ^di fod yn wŷr i chwi?

12 Dychwelwch, fy merched, ewch ymaith: canys yr ydwyf fi yn rhy hen i briodi gwr. Pe dywedwn, Y mae gennyf obaith, a bod heno gyd â gwr, ac ymddwyn meibion hefyd;

13 A arhosech chwi am danynt hwy, hyd oni chynnyddent hwy? a ^eymarhosech chwi am danynt hwy, heb ŵra? Nag ê, fy merched: canys y mae mawr ^fdristwch i mi o'ch plegid chwi, am ^gi law yr ARGLWYDD fyned i'm herbyn.

14 A hwy a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant eilwaith: ac Orpah a gusanodd ei chwegr; ond Ruth a lynodd wrthi hi.

15 A dywedodd Naomi, Wele, dy chwaer ynghyfraith a ddychwelodd at ei phobl, ac at ei duwiau: ^hdychwelwch dithau ar ol dy chwaer yng nghyfraith.

16 A Ruth a ddywedodd, ⁱNac erfyn arnaf fi ymadaw â thi, i gilio oddi ar dy ol di: canys pa le bynnag yr elych di, yr âf finnau; ac ym mha le bynnag y llettŷech di, y llettŷaf finnau: dy bobl di fydd fy mhobl i, a'th Dduw di fy Nuw innau:

17 Lle y byddych di marw, y byddaf finnau farw, ac yno y'm cleddir: fel hyn y gwnelo yr ARGLWYDD i mi, ac ^jfel hyn y chwanego, os dim ond angau a wna ysgariaeth rhyngof fi a thithau.

18 Pan welodd hi ei bod hi wedi ^kymroddi i fyned gyd â hi, yna hi a beidiodd â dywedyd wrthi hi.

19 ¶ Felly hwynt ill dwy a aethant, nes iddynt ddyfod i Bethlehem. A phan ddaethant i Bethlehem, yr holl ddinas a gyffrôdd o'u herwydd hwynt; a dywedasant, Ai hon yw Naomi?

20 A hi a ddywedodd wrthynt hwy, Na elwch fi ^lNaomi; gelwch fi ^mMara: canys yr Hollalluog a wnaeth yn chwerw iawn â mi.

21 Myfi a euthum allan yn gyflawn, a'r ARGLWYDD a'm dug i eilwaith yn wag: paham y gelwch chwi fi Naomi, gan i'r ARGLWYDD ⁿfy narostwng, ac i'r Hollalluog fy nrygu?

22 Felly y dychwelodd Naomi, a Ruth y Moabëses ei gwaudd gyd â

Cyn
CRIST
Cylch
1322.

^a Edrych
2 Bren. 8.1.

^b Edrych
Gen. 35.19.

Cylch
1312.

^c Edrych
Jos. 24. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

^d Deut. 25.
5.

² Heb.
obeithiech.

³ Heb.
chwerwder.
^e Job 19. 22.

^f Edrych
Jos. 24. 15,
19.

² Bren. 2.
2.

⁴ Neu. na
fydd i'm
herbyn.

^g 1 Sam. 3.
17. a 25. 22.
² Sam. 19.
13.
² Bren. 6.
31.

^h Heb. ym-
gryflidu.

⁶ Prydferth.

⁷ Chwerw.

⁸ dystiol-
aethu i'm
herbyn.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

^h Exod. 9.
31. 32.
pen. 2. 23.

² A elwir
Boaz,
Matt. 1. 5.

hi, yr hon a ddychwelodd o wlad Moab: a hwy a ddaethant i Beth-lehem ^h yn nechreu cynhauaf yr heiddiau.

PENNOD II.

1 *Ruth yn lloffa ym meusydd Boaz. 4 Boaz yn cymmeryd cydnabod arni, 8 ac yn dangos iddi garedigrwydd mawr; 18 a hithau yn dwyn at Naomi yr hyn a gawsai.*

A C i wr Naomi yr ydoedd câr, o wr cadarn nerthol, o dylwyth Elimelech, a'i enw ² Boaz.

2 A Ruth y Moabëes a ddywedodd wrth Naomi, Gâd i mi fyned yn awr i'r maes, a lloffa tywysenau ar ol yr hwn y caffwyf ffafr yn ei olwg. Hithau a ddywedodd wrthi, Dos, fy merch.

3 A hi a aeth, ac a ddaeth, ac a loffodd yn y maes ar ol y medelwyr: a digwyddodd wrth ddamwain fod y rhan honno o'r maes yn eiddo Boaz, yr hwn oedd o dylwyth Elimelech.

4 ¶ Ac wele, Boaz a ddaeth o Bethlehem, ac a ddywedodd wrth y medelwyr, Yr ARGLWYDD a fyddo gyd â chwi. Hwytthau a ddywedasant wrtho ef, Yr ARGLWYDD a'th fendithio.

5 Yna y dywedodd Boaz wrth ei was yr hwn oedd yn sefyll yn ymyl y medelwyr, Pwy biau y llangces hon?

6 A'r gwas yr hwn oedd yn sefyll wrth y medelwyr a atebodd, ac a ddywedodd, Y llangces o Moab ydyw hi, yr hon a ddychwelodd gyd â Naomi o wlad Moab:

7 A hi a ddywedodd, Attolwg yr ydwyf gael lloffa, a chasglu ym mysgr yr ysgubau ar ol y medelwyr: a hi a ddaeth, ac a arhosodd er y bore hyd yr awr hon, oddi eithr aros o honi hi ychydig yn tŷ.

8 Yna y dywedodd Boaz wrth Ruth, Oni chlywi di, fy merch? Na ddos i loffa i faes arall, ac na cherdda oddi yma; eithr aros yma gyd â'm llangcesau i.

9 Bydded dy lygaid ar y maes y byddont hwy yn ei feddi; a dos ar eu hol hwynt: oni orchymynais i'r llangciau, na chyffyrddent â thi? A phan sychedech, dos at y llestri, ac yf o'r hwn a ollyngodd y llangciau.

10 Yna hi a syrthiodd ar ei hwyneb, ac a ymgrymmodd i lawr, ac a ddywedodd wrtho ef, Paham y cefais ffafr yn dy olwg di, fel y cymmerit gydnabod arnaf, a minnau yn alltudes?

11 A Boaz a atebodd, ac a ddywedodd wrthi, Gan fynegi y mynegwyd i mi yr hyn oll a wnaethost i'th chwegr ar ol marwolaeth dy wr; ac fel y gadewaist dy dad a'th fam, a gwlad dy enedigaeth, ac y daethost at bobl nid adwaenit o'r blaen.

12 Yr ARGLWYDD a dalo am dy waith; a bydded dy obrwy yn berffaith gan ARGLWYDD DDŴ Israel, a'r hwn y daethost i obeithio dan ei adenydd.

13 Yna hi a ddywedodd, Caffwyf ffafr yn dy olwg di, fy arglwydd; gan i ti fy nghysuro i, a chan i ti lefaru wrth fodd calon dy wasanaethferch, er nad ydwyf fel un o'th law-forwynion di.

14 A dywedodd Boaz wrthi hi, Yn amser bwyd tyred yma, a bwytta o'r bara, a gwlŷch dy dammaid yn y finegr. A hi a eisteddodd wrth ystlys y medelwyr: ac efe a estynodd iddi gras-ŷd; a hi a fwyttaodd, ac a ddi-gonwyd, ac a adawodd weddill.

15 A hi a gyfododd i loffa: a gorchymynodd Boaz i'w weision, gan ddywedyd, Llofed hefyd ym mysgr yr ysgubau, ac na ³ feiwech arni:

16 A chan ollwng gollyngwch hefyd iddi beth o'r ysgubau; a gadêwch hwynt, fel y lloffo hi hwynt; ac na cheryddwch hi.

17 Felly hi a loffodd yn y maes hyd yr hwyr: a hi a ddyrnodd yr hyn a loffasai, ac yr oedd ynghylch ephah o haidd.

18 ¶ A hi a'i cymmerth, ac a aeth i'r ddinas: a'i chwegr a ganfu yr hyn a gasglasai hi: hefyd hi a dynnodd allan, ac a roddodd iddi yr hyn a weddillasai hi, wedi cael digon.

19 A dywedodd ei chwegr wrthi hi, Pa le y lloffaist heddyw, a pha le y gweithiaist? bydded yr hwn a'th adnabu yn fendigedig. A hi a fynegodd i'w chwegr pwy y gweithiasai hi gyd âg ef; ac a ddywedodd, Enw y gwr y gweithiais gyd âg ef heddyw, yw Boaz.

20 A dywedodd Naomi wrth ei gwaudd, ^b Bendigedig fyddo efe gan yr ARGLWYDD, yr hwn ni pheidiodd â'i garedigrwydd tu a'r rhai byw a'r rhai meirw. Dywedodd Naomi hefyd wrthi hi, Agos i ni yw y gwr hwnnw, ⁴ o'n cyfathrach ni y mae efe.

21 A Ruth y Moabëes a ddywedodd, Efe a ddywedodd hefyd wrthyf, Gyd â'm llangciau i yr arhosi, nes gorphen o honynt fy holl gynhauaf i.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

^a Ps. 17. 8.
a 36. 7.

³ Heb.
chryvollydd-
wch hi.

^b pen. 3. 10.
2 Sam. 2. 5.

⁴ Neu, un
ydyw sydd
tawn iddo
ollwng.
Edrych
Lef. 25. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

22 A dywedodd Naomi wrth Ruth ei gwaudd, Da *yw*, fy merch, i ti fyned gyd â'i langcesi ef, fel na ruthront i'th erbyn mewn maes arall.

23 Felly hi a ddilynodd langcesau Boaz i loffa nes darfod cynhauaf yr haidd, a chynhauaf y gwenith: ac a drigodd gyd â'i chwegr.

PENNOD III.

1 *Ruth, trwy addysg Naomi, 5 yn gorwedd wrth draed Boaz. 8 Boaz yn cydnabod rhan cyfathrachwr, 14 ac yn ei danfon hi ymaith â chwe mesur o haidd.*

YNA Naomi ei chwegr a ddywedodd wrthi, Fy merch, oni cheisiaf fi orphwysdra i ti, fel y byddo da i ti?

2 Ac yn awr onid *yw* Boaz o'n cyfathrach ni, yr hwn y buost ti gyd â'i langcesi? Wele efe yn nithio haidd y nos hon yn y llawr-dyrnu.

3 Ymolch gan hynny, ac ymira, a gosod dy ddillad am danat, a dos i waered i'r llawr-dyrnu: na fydd gydnabyddus i'r gwr, nes darfod iddo fwytta ac yfed.

4 A phan orweddodd efe, yna dal ar y fan y gorweddodd efe ynddi; a dos, a dinoetha ei draed ef, a gorwedd; ac efe a fynega i ti yr hyn a wnelych.

5 A hi a ddywedodd wrthi, Gwnaf yr hyn oll a erchaist i mi.

6 ¶ A hi a aeth i waered i'r llawr-dyrnu, ac a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynasai ei chwegr iddi.

7 Ac wedi i Boaz fwytta ac yfed, fel y llawenhaodd ei galon, efe a aeth i gysgu i gwrr yr ysgafn. Hithau a ddaeth yn ddistaw, ac a ddinoethodd ei draed, ac a orweddodd.

8 ¶ Ac y'nghanol y nos y gwr a ofnodd, ac a ymddrôdd: ac wele wraig yn gorwedd wrth ei draed ef.

9 Ac efe a ddywedodd, Pwy *ydwyf* ti? A hi a ddywedodd, Myfi *yw* Ruth dy law-forwyn: ^alleada gan hynny dy aden dros dy law-forwyn, canys fy nghyfathrachwr i *ydwyf* ti.

10 Ac efe a ddywedodd, ^bBendigedig fydddech, fy merch, gan yr ARGLWYDD: dangosaist fwy o garedigrwydd yn y diwedd, nag yn y dechreu; gan nad aethost ar ol gwyr ieuaingc, na thlawd na chyfoethog.

11 Ac yn awr, fy merch, nac ofna; yr hyn oll a ddywedaist, a wna i ti: canys hon ⁴ddinas fy mhobl a wna i ti: mai gwraig rinweddol *ydwyf* ti.

12 Ac yn awr gwir *yw* fy *mod* i yn gyfathrachwr agos: er hynny y mae cyfathrachwr nês na myfi.

13 Aros heno; a'r bore, os efe a wna ran cyfathrachwr â thi, da; gwnaed ran cyfathrachwr: ond os efe ni wna ran cyfathrachwr â thi; yna myfi a wna ran cyfathrachwr â thi, *fel mai* byw yr ARGLWYDD: cwsge hyd y bore.

14 ¶ A hi a orweddodd wrth ei draed ef hyd y bore: a hi a gyfoddodd cyn yr adwaenai neb eu gilydd. Ac efe a ddywedodd, Na chaffier gwybod dyfod gwraig i'r llawr-dyrnu.

15 Ac efe a ddywedodd, Moes dy ⁵fantell *sydd* am danat, ac ymafael ynddi. A hi a ymaflodd ynddi; ac efe a fesurodd chwe *mesur* o haidd, ac a'i gosododd arni: a hi a aeth i'r ddinas.

16 A phan ddaeth hi at ei chwegr, hi a ddywedodd, Pwy *ydwyf* ti, fy merch? A hi a fynegodd iddi yr hyn oll a wnaethai y gwr iddi hi.

17 A hi a ddywedodd, Y chwe *mesur* hyn o haidd a roddodd efe i mi: canys dywedodd wrthyf, Nid âi yn waglaw at dy chwegr.

18 Yna y dywedodd hithau, Aros, fy merch, oni wydech pa fodd y digwyddo y peth *hyn*: canys ni orphwys y gwr, nes gorphen y peth hyn heddyw.

PENNOD IV.

1 *Boaz yn galw y cyfathrachwr nesaf ger bron.*

6 *Yntau yn gwrthod rhyddhau yr etifeddiaeth, yn ol y ddefod yn Israel. 9 Boaz yn prynu yr etifeddiaeth: 10 ac yn priodi Ruth. 13 Hithau yn dwyn Obed, taid Dafydd. 18 Cenhedlaeth Phares.*

YNA Boaz a aeth i fynu i'r porth, ac a eisteddodd yno. Ac wele y cyfathrachwr yn myned heibio, *am* yr hwn y dywedasai Boaz. Ac efe a ddywedodd wrtho, Ho, hwn a hwn! tyred yn nês; eistedd yma. Ac efe a nesaodd, ac a eisteddodd.

2 Ac efe a gymmerth ddengwr o henuriaid y ddinas, ac a ddywedodd, Eisteddwch yma. A hwy a eisteddasant.

3 Ac efe a ddywedodd wrth y cyfathrachwr, Y rhan o'r maes yr hon *oedd* eiddo ein brawd Elimelech a werth Naomi, yr hon a ddychwelodd o wlad Moab.

4 A dywedais y ²mynegwn i ti, gan ddywedyd, Pryn *ef* ger bron y trigolion, a cher bron henuriaid fy mhobl. Os rhyddhêi, rhyddhâ *ef*; ac oni ryddhêi, mynega i mi, fel y gwypwyf: canys nid *oes* ond ti i'w ryddhau, a minnau *sydd* ar dy ol di. Ac efe a ddywedodd, Myfi a'i rhyddhâf.

5 Yna y dywedodd Boaz, Y diwr-

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

⁵ Neu,
gynfas,
neu,
arffedog.

² Neu, *cyf-*
od y dillad
oldi ar ei
draed ef.

³ Heb. *gym-*
afaelodd.

^a Ezeec. 16. 8.

^b pen. 2. 20.

⁴ Heb.
borth.

² Heb. *dat-*
guddiron
yn dy
giust.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

nod y prynych di y maes o law Naomi, ti a'i pryni hefyd gan Ruth y Moabëes gwraig y marw, i gyfodi enw y marw ar ei etifeddiaeth ef.

6 ¶ A'r cyfathrachwr a ddywedodd, Ni allaf ei ryddhau i mi, rhag colli fy etifeddiaeth fy hun: rhyddhâ di i ti dy hun fy rhan i; canys ni allaf fi ei ryddhau.

^a Deut. 25.
7, 9.

7 *A hyn oedd ddefod gynt yn Israel, am ryddhâd, ac am gyfnewid, i sicrhau pob peth: Gwr a ddiosgai ei esgid, ac a'i rhoddai i'w gymmydog: a hyn oedd dystiolaeth yn Israel.

8 Am hynny y dywedodd y cyfathrachwr wrth Boaz, Pryn i ti dy hun: ac efe a ddiosgodd ei esgid.

9 ¶ A dywedodd Boaz wrth yr henuriaid, ac wrth yr holl bobl, Tystion ydych chwi heddyw, i mi brynu yr hyn oll oedd eiddo Elimelech, a'r hyn oll oedd eiddo Chilion a Mahlon, o law Naomi.

10 Ruth hefyd y Moabëes, gwraig Mahlon, a brynais i mi yn wraig, i gyfodi enw y marw ar ei etifeddiaeth ef, fel na thorror ymaith enw y marw o blith ei frodyr, nac oddi wrth borth ei fangre: tystion ydych chwi heddyw.

11 A'r holl bobl y rhai oedd yn y porth, a'r henuriaid, a ddywedasant, Yr ydym yn dystion: Yr ARGLWYDD a wnelo y wraig sydd yn dyfod i'th dŷ di fel Rahel, ac fel Leah, y rhai a adeiladasant ill dwy dŷ Israel; ³a gwna di rymmusdra yn ^bEphratah, bydd enwog yn Bethlehem:

³ Neu,
cais i ti
gyfoeth,
neu, rym.
^b Gen. 35.
19.

12 Bydded hefyd dy dŷ di fel tŷ Phares, ^cyr hwn a ymddûg Tamar i Judah, o'r had yr hwn a ddyry yr ARGLWYDD i ti o'r llangces hon.

13 ¶ Felly Boaz a gymmerodd Ruth; a hi a fu iddo yn wraig: ac efe a aeth i mewn attî hi; a'r ARGLWYDD a roddodd iddi hi feichiogi, a hi a ymddûg fab.

14 A'r gwragedd a ddywedasant wrth Naomi, Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, yr hwn ni'th adawodd di heb gyfathrachwr heddyw, fel y gelwid ei enw ef yn Israel.

15 Ac efe fydd i ti yn adferwr einioes, ac yn ymgeleddwr i'th benwynni: canys dy waudd, yr hon a'th gâr di, a blantodd iddo ef, a hon sydd ^dwell i ti na saith o feibion.

16 A Naomi a gymmerth y plentyn, ac a'i gosododd ef yn ei mynwes, ac a fu fammaeth iddo.

17 A'i chymmydogesau a roddasant iddo enw, gan ddywedyd, Ganywyd mab i Naomi; ac a alwasant ei enw ef Obed: hwn oedd dad Jesse, tad Dafydd.

18 ¶ Dyma genhedlaethau Phares:

* Phares a genhedlodd Hesron,

19 A Hesron a genhedlodd Ram, a Ram a genhedlodd Aminadab,

20 Ac Aminadab a genhedlodd Nahson, a Nahson a genhedlodd ⁴Salmon,

21 A Salmon a genhedlodd Boaz, a Boaz a genhedlodd Obed,

22 Ac Obed a genhedlodd Jesse, a Jesse a genhedlodd Dafydd.

Cyn
CRIST
Cylch
1312.

^c Gen. 38.
29.
¹ Chron.
2. 4.
Matt. 1. 3.

^d 1 Sam. 1. 8.

^e 1 Chron.
2. 4. &c.
Matt. 1. 3.

⁴ Neu,
Salmah.

LLYFR CYNTAF SAMUEL;

YR HWN A ELWIR HEFYD

LLYFR CYNTAF Y BRENHINOEDD.

PENNOD I.

1 *Elcanah, Lefiad, oedd iddo ddwy wraig, yn addoli bob blwyddyn yn Siloh: 4 yn mawrthau Hannah, er ei bod yn amhhlantadwy, ac er i Peninnah ei chythraddo. 9 Hannah yn wylfys yn gweddio am blentyn. 12 Eli yn ei cheryddu hi yn gyntaf, ac ar ol hynny yn ei bendithio hi. 19 Hannah wedi dwyn Samuel, yn aros gartref nes ei ddiddysfnu ef: 24 yn ei gyflwyno ef i'r Arglwydd, yn ol ei hadduned.*

AC yr oedd rhyw wr o Ramath-aim-Sophim, o fynydd Ephraim, a'i enw *Elcanah, mab Jeroham, mab Elihu, mab Tohu, mab Suph, Ephratêwr:

2 A dwy wragedd oedd iddo; enw y naill oedd Hannah, ac enw y llall

^a Edrych
1 Chron. 6.
27, 34.

Peninnah: ac i Peninnah yr ydoedd plant, ond i Hannah nid oedd plant.

3 A'r gwr hwn a âi i fynu o'i ddinas ^{2b}bob blwyddyn i addoli, ac i aberthu i ARGLWYDD y lluoedd, yn Siloh; a dau fab Eli, Hophni a Phinees, oedd offeiriaid i'r ARGLWYDD yno.

4 ¶ Bu hefyd, y diwrnod yr aberthodd Elcanah, roddi o hono ef i Peninnah ei wraig, ac i'w meibion a'i merched oll, rannau.

5 Ond i Hannah y rhoddes efe un rhan ³hardd: canys efe a garai Hannah, ond yr ARGLWYDD a gauasai ei chroth hi;

Cyn
CRIST
Cylch
1171.

³ Heb. o
flwyddyn i
flwyddyn.
^b Exod. 23.
14.
Deut. 16.
16.

³ Neu,
ddaw ddy-
blyg.

Cyn
CRIST
Cylch
1171.

• Job 24. 21.

• Heb.
digiodd.

• Heb.
o'r pan
esgynai.

6 A'i gwrthwynebwraig ^aa'i ⁴cyfrôdd hi i'w chythruddo, am i'r ARGLWYDD gau ei bru hi.

7 Ac felly y gwnaeth efe bob blwyddyn, ⁵pan esgynai hi i dŷ yr ARGLWYDD, hi a'i cythruddai hi felly; fel yr wylai, ac na fwyttai.

8 Yna Elcanah ei gwr a ddywedodd wrthi, Hannah, paham yr wyli? a phaham na fwyttêi? a phaham y mae yn flin ar dy galon? onid *wyff* fi ^awell i ti na deg o feibion?

d Ruth 4. 15.

9 ¶ Felly Hannah a gyfododd, wedi iddynt fwytta ac yfed yn Siloh. (Ac Eli yr offeiriad oedd yn eistedd ar fainge wrth bost teml yr ARGLWYDD.)

10 Ac yr oedd hi yn chwerw ei henaid, ac a weddiodd ar yr ARGLWYDD, a chan wylu hi a wylodd.

11 Hefyd hi a addunodd adduned, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD y lluoedd, os gan edrych yr edrychi ar gystudd dy law-forwyn, ac a'm cofi i, ac nid anghofi dy law-forwyn, ond rhoddi i'th law-forwyn ⁶fab: yna y rhoddaf ef i'r ARGLWYDD holl ddyddiau ei einioes, ac ^ani ddaw ellyn ar ei ben ef.

• Heb.
had gwyr.

• Num. 6. 5.
Barn. 13. 5.

7 Heb.
amhau
gweddîo.

12 A bu, fel yr oedd hi yn ⁷parhau yn gweddîo ger bron yr ARGLWYDD, i Eli ddal sylw ar ei genau hi.

13 A Hannah oedd yn llefaru yn ei chalon, yn unig ei gwefusau a symmudent; a'i llais ni chlywid: am hynny Eli a dybiodd ei *bod* hi yn feddw.

14 Ac Eli a ddywedodd wrthi hi, Pa hyd y byddi feddw? bwrw ymaith dy win oddi wrthy.

15 A Hannah a atebodd, ac a ddywedodd, Nid *felly*, fy arglwydd; gwraig galed ^aarni *ydwyf* fi: gwin hefyd na diod gadarn nid yfais; eithr ⁷tywelltais fy enaid ger bron yr ARGLWYDD.

8 Heb.
o yspryd.

1 Ps. 62. 8.
a 142. 2.

16 Na chyfrif dy law-forwyn yn ferch Belial: canys o amlra fy myfyrdod, a'm blinder, y lleferais hyd yn hyn.

17 Yna yr atebodd Eli, ac a ddywedodd, Dos mewn heddwch: a Duw Israel a roddo dy ddymuniad yr hwn a ddymunais ganddo ef.

18 A hi a ddywedodd, Cafed dy law-forwyn ffafyr yn dy olwg. Felly yr aeth y wraig i'w thaith, ac a fwyttaodd; ac ni bu *athrist* mwy.

19 ¶ A hwy a gyfodasant yn fore, ac a addolasant ger bron yr ARGLWYDD; ac a ddychwelasant, ac a

ddaethant i'w tŷ i Ramah. Ac Elcanah a adnabu Hannah ei wraig; a'r ARGLWYDD a'i cofiodd hi.

20 A bu, pan ddaeth ^ayr amser o amgylch, wedi beichiogi o Hannah, esgor o honi ar fab; a hi a alwodd ei enw ef ²Samuel: Canys gan yr ARGLWYDD y dymunais ef, *eb y hi*.

21 A'r gwr Elcanah a aeth i fynu, a'i holl dylwyth, i offrymmu i'r ARGLWYDD yr aberth blynyddol, a'i adduned.

22 Ond Hannah nid aeth i fynu: canys hi a ddywedodd wrth ei gwr, *Ni ddeuaf fi*, hyd oni ddiddyfner y bachgen: *yna* y dygaf ef, fel yr ymddangoso efe o flaen yr ARGLWYDD, ac y trigo byth.

23 Ac Elcanah ei gwr a ddywedodd wrthi, Gwna yr hyn a welych yn dda: aros hyd oni ddiddyfnech ef; yn unig yr ARGLWYDD a gyflawno ei air. Felly yr arhodd y wraig, ac a fagodd ei mab, nes iddi ei ddiddyfnu ef.

24 ¶ A phan ddiddyfnodd hi ef, hi a'i dug ef i fynu gyd â hi, â thri o fustych, ac un ephah o beilliaid, a chostrelaid o win; a hi a'i dug ef i dŷ yr ARGLWYDD yn Siloh: a'r bachgen yn ieuange.

Cylch
1165.

25 A hwy a laddasant fustach, ac a ddygasant y bachgen at Eli.

26 A hi a ddywedodd, O fy arglwydd, ⁸fel y mae dy enaid yn fyw, fy arglwydd, myfi *yw* y wraig oedd yn sefyll yma yn dy ymyl di, yn gweddîo ar yr ARGLWYDD.

• Gen. 42.
15.
2 Bren. 2.
2, 4, 6.

27 Am y bachgen hwn y gweddîais; a'r ARGLWYDD a roddodd i mi fy nymuniad a ddymunais ganddo:

28 Minnau hefyd ^aa'i rhoddais ef i'r ARGLWYDD; yr holl ddyddiau y byddo efe *byw*, ^ay rhoddwyd ef i'r ARGLWYDD. Ac efe a addolodd yr ARGLWYDD yno.

• Neu,
a adferais
yr hwn a
gefaist trwy
weddî i'r
Arglwydd.

• Neu,
a adferir
yr hwn a
gefaist trwy
weddî.

PENNOD II.

1 Cân Hannah, yn dangos ei dŷolchgarwch. 12 Amdreidd meibion Eli. 18 Gweinidogaeth Samuel. 20 Hannah, trwy weddî Eli, yn cael mwy o ffrwyth. 22 Eli yn ceryddu ei feibion. 27 Prophwydoliaeth yn erbyn tŷ Eli.

A HANNAH a weddiodd, ac a ddywedodd, ^aLlawenychodd fy nghalon yn yr ARGLWYDD; fy nghorn a ddychafwyd yn yr ARGLWYDD: fy ngenau a ehangwyd ar fy ngelynnion: canys llawenychais yn dy iachawdwriaeth di.

2 ^bNid sanctaidd *neb* fel yr AR-

• Edrych
Luc 1. 46,
&c.

• Deut. 3.
24. a 32. 4.
Ps. 86. 8.
a 89. 6, 8.

Cyn
CRIST
Cylch
1165.

• Mal. 3. 13.
Jud. 15.
• Heb.
caled.

• Ps. 34. 10.
Luc 1. 53.

• Jer. 15. 9.

• Deut. 32.
39.
Job 5. 18.
Hos. 6. 1.

• Ps. 75. 7.

• Ps. 113.
7. 8.
Luc 1. 52.

• Job 36. 7.

• Ps. 24. 2.
a 104. 5.
Hos. 1. 3.

• Ps. 91. 11.

• pen. 7. 10.

• Ps. 89. 24.

• pen. 3. 1.

GLWYDD; canys nid dim hebot ti: ac nid oes graig megis ein DUW ni.

3 Na chwanegwch lefaru yn uchel uchel; ^cna ddeued allan ddim ^bbalch o'ch genau: canys DUW gwybodaeth yw yr ARGLWYDD, a'i amcanion ef a gyflawnir.

4 Bwâau y cedyrn a dorrwyd, a'r gweiniaid a ymwregysasant â nerth.

5 ^dY rhai digonol a ymgyflogasant er bara; a'r rhai newynog a beidiasant; hyd onid esgorodd yr amhhlantadwy ar saith, a ^ellesgâu yr aml ei meibion.

6 ^fYr ARGLWYDD sydd yn marw-hâu, ac yn bywhâu: efe sydd yn dwyn i waered i'r bedd, ac yn dwyn i fynu.

7 Yr ARGLWYDD sydd yn tlodi, ac yn cyfoethogi; ^gyn darostwng, ac yn dyrchafu.

8 Efe ^hsydd yn cyfodi y tlawd o'r llwch, ac yn dyrchafu yr anghenus o'r tommenau, ⁱi'w gosod gyd â thy-wysogion, ac i beri iddynt etifeddu teyrn-gadair gogoniant: canys eiddo yr ARGLWYDD ^kcolofnau y ddaear, ac efe a osododd y byd arnynt.

9 ^lTraed ei saint a geidw efe, a'r annuwiolion a ddistant mewn ty-wyllwch: canys nid trwy nerth y gorchfyga gwr.

10 Y rhai a ymrysonant â'r ARGLWYDD, a ddryllir: ^mefe a darana yn eu herbyn hwynt o'r nefoedd: yr ARGLWYDD a farn derfynau y ddaear; ac a ddyry nerth i'w frenhin, ac ⁿa ddyrchafa gorn ei enneiniog.

11 Ac Elcanah a aeth i Ramah i'w dy; ^oa'r bachgen a fu weinidog i'r ARGLWYDD ger bron Eli yr offeiriad.

12 ^pA meibion Eli oedd feibion Belial: nid adwaenent yr ARGLWYDD.

13 A defod yr offeiriad gyd â'r bobl oedd, pan offrymmai neb aberth, gwas yr offeiriad a ddeuai pan fyddai y cig yn berwi, â chig-wain dridaint yn ei law;

14 Ac a'i tarawai hi yn y badell, neu yn yr efyddyn, neu yn y crochan, neu yn y pair: yr hyn oll a gyfodai y gigwain, a gymmerai yr offeiriad iddo. Felly y gwnaent yn Siloh i holl Israel y rhai oedd yn dyfod yno.

15 Hefyd cyn arogl-losgi o honynt y brasder, y deuai gwas yr offeiriad hefyd, ac a ddywedai wrth y gwr a fyddai yn aberthu, Dyro gig i'w rostio i'r offeiriad: canys ni fyn efe gennynt gig berw, ond amrwd.

16 Ac os gwr a ddywedai wrtho, Gan losgi llogant ^qyn awr y brasder, ac yna cymmer fel yr ewyllysio dy galon: yntau a ddywedai wrtho, *Nag ê*; yn awr y rhoddi ef: ac onid ê, mi a'i cymmeraf trwy gryfder.

17 Am hynny pechod y llangiau oedd fawr iawn ger bron yr ARGLWYDD: canys ffeiddiodd dynion offrm yr ARGLWYDD.

18 ^rA Samuel oedd yn gweini o flaen yr ARGLWYDD, yn fachgen, ^swedi ymwregysu âg ephod lian.

19 A'i fam a wnai iddo fantell fechan, ac a'i dygai iddo o flwyddyn i flwyddyn, pan ddelai hi i fynu gyd â'i gwr i aberthu yr aberth blynnyddol.

20 ^tAc Eli a fendithiodd Elcanah a'i wraig, ac a ddywedodd, Rhodd-ed yr ARGLWYDD i ti had o'r wraig hon, am y ^udymuniad a ddymunodd gan yr ARGLWYDD. A hwy a aethant i'w mangre eu hun.

21 A'r ARGLWYDD a ymwelodd â Hannah; a hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar dri o feibion, a dwy o ferched: a'r bachgen Samuel a gynnyddodd ger bron yr ARGLWYDD.

22 ^vAc Eli oedd hen iawn; ac efe a glybu yr hyn oll a wnelsai ei feibion ef i holl Israel, a'r modd y gorweddent gyd â'r ^wgwragedd oedd yn ymgasglu yn finteioedd wrth ddrws pabell y cyfarfod.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Paham y gwnaethoch y pethau hyn? canys clywaf gan yr holl bobl hyn ddrygair i chwi.

24 Nag ê, fy meibion: canys nid da y gair yr ydyf fi yn ei glywed; eich bod chwi yn peri i bobl yr ARGLWYDD ^xdroseddu.

25 Os gwr a becha yn erbyn gwr, y swyddogion a'i barnant ef: ond os yn erbyn yr ARGLWYDD y pecha gwr, pwy a eiriol drosto ef? Ond ni wrandawsant ar lais eu tad, am y mynnai yr ARGLWYDD eu lladd hwynt.

26 A'r bachgen Samuel a gynnyddodd, ac a aeth ^yyn dda gan DDUW, a dynion hefyd.

27 ^zA daeth gwr i DDUW at Eli, ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^aOnid gan ymddangos yr ymddangosais i dy dad, pan oeddynt yn yr Aipht yn nhŷ Pharaoh?

28 Gan ei ddewis ef hefyd o holl

Cyn
CRIST
Cylch
1165.

• Heb.
megis
heddyr.

• Exod. 28.
4.

• Neu,
benthyg
a fenthyg-
cioyd i'r
Arglwydd.

• Edrych
Exod. 33.
8.

• Neu,
weiddi.

• Ddar. 3. 4.
Luc 2. 52.
Act. 2. 47.
Rhuf. 14.
18.

• Exod. 4.
14. 27.

Cyn
CRIST
Cylch
1165.

¹Leif. 2, 3, 10.
a 6, 16.
a 7, 7, 8.
a 10, 14.
Num. 5, 9.
10, a 18, 8.

^uExod. 29.
9.

^zPs. 18. 26.
Mal. 2. 9.

⁷1 Bren. 2.
27.
Ezec. 44.
10.
Edrych
pen. 4, 11,
18, 20.
a 14, 3.
a 22, 18, &c.

⁶Neu,
cystudd y
dabell, yn
lle yr holl
ddaioni a
roisai Duw
i Israel.

⁴Edrych
Zech. 8. 4.

^apen. 4, 11.

^b1 Bren. 2.
35.
1 Chron.
29, 22.
Ezec. 44, 15.

⁷Heb.
Cyssyllta.

^apen. 2, 11.

^bPs. 74. 9.
Amos 8. 11.

Cylch
1141.

lwythau Israel yn offeiriad i mi, i offrymmu ar fy allor, i losgi arogl-darth, i wisgo ephod ger fy mron? 'oni roddais hefyd i dŷ dy dad di holl ebyrth tanllwyd meibion Israel?

29 Paham y sethrwch chwi fy aberth a'm bwyd-offrwm, y rhai a orchymynais yn fy nhrigfa, ac yr anrhydeddi dy feibion yn fwy na myfi, gan eich pesgi eich hunain â'r goreu o holl offrymmau fy mhobl Israel?

30 Am hynny medd ARGLWYDD DDUW Israel, "Gan ddywedyd y dywedais, Dy dŷ di a thŷ dy dad a rodiant o'm blaen i byth: eithr yn awr medd yr ARGLWYDD, Pell fydd hynny oddi wrthyf fi; canys fy anrhydeddwyr a anrhydeddaf fi, *a'm dirmygwyr a ddirmygir.

31 Wele y dyddiau yn dyfod, pan dorrrwyf dy fraich di, a braich tŷ dy dad, fel na byddo hen wr yn dy dŷ di.

32 A thi a gei weled ⁶gelyn yn fy nhrigfa, yn yr hyn oll a wna DUW o ddaioni i Israel: ac ni bydd *hen wr yn dy dŷ di byth.

33 A'r gwr o'r eiddot, yr hwn ni thorraf ymaith oddi wrth fy allor, fydd i beri i'th lygaid ballu, ac i beri i'th galon ofidio: a holl gynnyrch dy dŷ di a fyddant feirw yn wŷr.

34 A hyn fydd i ti yn arwydd, yr hwn a ddaw ar dy ddau fab, ar Hophni a Phinees: *Yn yr un dydd y byddant feirw ill dau.

35 A ^bchyfodaf i mi offeiriad ffyddlawn a wna yn ol fy nghalon a'm meddwl; a mi a adeiladaf iddo ef dŷ sicr, ac efe a rodia ger bron fy enneiniog yn dragywydd.

36 A bydd i bob un a adewir yn dy dŷ di ddyfod ac ymgrymmu iddo ef am ddernyn o arian, a thammaid o fara; a dywedyd, ⁷Gosod fi yn awr mewn rhyw offeiriadaeth, i gael bwytta tammaid o fara.

PENNOD III.

1 Y modd y datguddiodd gair yr Arglwydd gyntaf i Samuel. 11 Duw yn dangos i Samuel ddinystr tŷ Eli. 15 Samuel o'i ledanfodd yn mynegi i Eli y weledigaeth. 19 Samuel yn tyfu mewn cymmeriad.

A'R ^abachgen Samuel a wasan-aethodd yr ARGLWYDD ger bron Eli. A ^bgair yr ARGLWYDD oedd werthfawr yn y dyddiau hynny; nid oedd weledigaeth eglur.

2 A'r pryd hwnnw, pan oedd Eli yn gorwedd yn ei fangre, wedi i'w

*lygaid ef ddechreu tywyllu, fel na allai weled;

3 A chyn i ^alamp DUW ddiffoddi yn nheul yr ARGLWYDD, lle yr oedd arch DUW, a Samuel oedd wedi gorwedd i gysgu:

4 Yna y galwodd yr ARGLWYDD ar Samuel. Dywedodd yntau, Wele fi.

5 Ac efe a redodd at Eli, ac a ddywedodd, Wele fi; canys gelwaist arnaf. Yntau a ddywedodd, Ni elwais i; dychwel a gorwedd. Ac efe a aeth ac a orweddodd.

6 A'r ARGLWYDD a alwodd eilwaith, Samuel. A Samuel a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, Wele fi; canys gelwaist arnaf. Yntau a ddywedodd, Na elwais, fy mab; dychwel a gorwedd.

7 ²Ac *nid adwaenai Samuel etto yr ARGLWYDD, ac nid eglurasid iddo ef air yr ARGLWYDD etto.

8 A'r ARGLWYDD a alwodd Samuel drachefn y drydedd waith. Ac efe a gyfododd, ac a aeth at Eli, ac a ddywedodd, Wele fi; canys gelwaist arnaf. A dealodd Eli mai yr ARGLWYDD a alwasai ar y bachgen.

9 Am hynny Eli a ddywedodd wrth Samuel, Dos, gorwedd: ac os geilw efe arnat, dywed, Llefara, ARGLWYDD; canys y mae dy was yn clywed. Felly Samuel a aeth ac a orweddodd yn ei le.

10 A daeth yr ARGLWYDD, ac a safodd, ac a alwodd megis o'r blaen, Samuel, Samuel. A dywedodd Samuel, Llefara; canys y mae dy was yn clywed.

11 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Samuel, Wele fi yn gwneuthur peth yn Israel, ¹yr hwn pw y bynnag a'i clywo, fe a ferwina ei ddwy glust ef.

12 Yn y dydd hwnnw y dygaf i ben yn erbyn Eli ⁵yr hyn oll a ddywedais am ei dŷ ef, gan ddechreu a diweddu ar unwaith.

13 ³h Mynegais hefyd iddo ef, y barnwn ei dŷ ef yn dragywydd, am yr anwiredd a wŷr efe; o herwydd i'w feibion haeddu iddynt felldith, ac ⁴nas gwaharddodd efe iddynt.

14 Ac am hynny y tyngais wrth dŷ Eli, na wneir iawn am anwiredd tŷ Eli âg aberth, nac â bwyd-offrwm byth.

15 ¶ A Samuel a gysgodd hyd y bore, ac a agorodd ddrysau tŷ yr ARGLWYDD: a Samuel oedd yn ofni mynegi y weledigaeth i Eli.

Cyn
CRIST
Cylch
1141.

^open. 4, 15.
^dExod. 27.
21.
Leif. 24, 3.

²Neu,
Fel hyn y
gwelai Sa-
muel, cyn
iddo adna-
bod yr Ar-
glwydd, a
chyn eg-
luro gair
yr Ar-
glwydd
iddo.

^oEdrych
Act. 19. 2.

¹²Bren. 21.
12.
Jer. 19, 3.

⁵pen. 2, 30.

³Neu,
Mynegaf.
^hpen. 2, 29,
30, 31, &c.

⁴Neu, ni
chuchiodd
arnynt.

Cyn-
CRIST
Cylch
1141.

16 Ac Eli a alwodd ar Samuel, ac a ddywedodd, Samuel fy mab. Yntau a ddywedodd, Wele fi.

17 Ac efe a ddywedodd, Beth *yw* y gair a lefarodd *yr* ARGLWYDD wrthyf? na chela, attolwg, oddi wrthyf: 'fel hyn y gwnelo DUW i ti, ac fel hyn y chwanego, os celi oddi wrthyf *ddim* o'r holl ⁵bethau a lefarodd efe wrthyf.

18 A Samuel a fynegodd iddo yr holl eiriau, ac nis celodd *ddim* rhagddo. Dywedodd yntau, Yr ARGLWYDD *yw* efe: gwnaed *a fyddo* da yn ei olwg.

19 ¶ A chynnyddodd Samuel; a'r ARGLWYDD oedd gyd âg ef, ac ni adawodd *i un* o'i eiriau ef syrthio i'r ddaear.

20 A gwybu holl Israel, ^ko Dan hyd Beerseba, ⁶mai prophwyd fyddlawn yr ARGLWYDD oedd Samuel.

21 A'r ARGLWYDD a ymddangosodd drachefn yn Siloh: canys yr ARGLWYDD a ymeglurhaodd i Samuel yn Siloh trwy air yr ARGLWYDD.

PENNOD IV.

1 Y Philistiaid yn gorchfygu yr Israeliaid yn Eben-ezer. 3 Hwytthau yn cyrchu yr arch, i ddychrynu y Philistiaid. 10 Y Philistiaid yn eu taro hwyt eilwaith; yn dal yr arch, ac yn lladd Hophni a Phinees. 12 Eli, wrth glywed y newyddion, yn syrthio yn wysg ei gefn, ac yn torri ei wddf. 19 Gwraig Phinees, wedi digalonni wrth esgor ar Ichabod, yn marw.

A² DAETH gair Samuel i holl Israel. Ac Israel a aeth yn erbyn y Philistiaid i ryfel: a gwersyllasant ger llaw ^aEben-ezer: a'r Philistiaid a wersyllasant yn Aphec.

2 A'r Philistiaid a ymfyddinasant yn erbyn Israel: a'r gâd a ymgyfarfu; a lladdwyd Israel o flaen y Philistiaid: a hwy a laddasant o'r fyddin yn y maes ynghylch pedair mil o wŷr.

3 ¶ A phan ddaeth y bobl i'r gwersyll, henuriaid Israel a ddywedasant, Paham y tarawodd yr ARGLWYDD ni heddyw o flaen y Philistiaid? Cymmerwn attom o Siloh arch cyfammod yr ARGLWYDD, a deled i'n mysg ni; fel y cadwo hi ni o law ein gelynon.

4 Felly y bobl a anfonodd i Siloh, ac a ddygasant oddi yno arch cyfammod ARGLWYDD y lluoedd, ^byr hwn sydd yn aros *rhwyng* ^cy cerubiaid: ac yno *yr oedd* dau fab Eli, Hophni a Phinees, gyd âg arch cyfammod Duw.

5 A phan ddaeth arch cyfammod

yr ARGLWYDD i'r gwersyll, holl Israel a floeddiasant â bloedd fawr, fel y dadseiniodd y ddaear.

6 A phan glybu y Philistiaid lais y floedd, hwy a ddywedasant, Pa beth *yw* llais y floedd fawr hon yng ngwersyll yr Hebreaid? A gwyb- uant mai arch yr ARGLWYDD a ddaethai i'r gwersyll.

7 A'r Philistiaid a ofnasant: o herwydd hwy a ddywedasant, Daeth Duw i'r gwersyll. Dywedasant hefyd, Gwae ni! canys ni bu y fath beth ⁸o flaen hyn.

8 Gwae ni! pwy a'n gwared ni o law y Duwiau nerthol hyn? Dyma y Duwiau a darawsant yr Aiphitiaid â'r holl blâau yn yr anialwch.

9 Ymgryfhêwch, a byddwch wŷr, O Philistiaid; rhag i chwi wasan- aethu yr Hebreaid, ⁴fel y gwasan- aethasant hwy chwi: byddwch wŷr, ac ymleddwch.

10 ¶ A'r Philistiaid a ymladdasant; a ^elladdwyd Israel, a ffodd pawb i'w babell: a bu lladdfa fawr iawn; canys syrthiodd o Israel ddeng mil ar hugain o wŷr traed.

11 Ac ^farch Duw a ddaliwyd; a ⁸dau fab Eli, Hophni a Phinees, a fuant feirw.

12 ¶ A gwr o Benjamin a redodd o'r fyddin, ac ^ha ddaeth i Siloh y diwrnod hwnnw, â'i ddillad wedi eu rhwygo, a ⁱphridd ar ei ben.

13 A phan ddaeth efe, wele Eli yn eistedd ar ^keisteddfa *ger* llaw y ffordd, yn disgwyl: canys yr oedd ei galon ef yn ofni am arch Duw. A phan ddaeth y gwr i'r ddinas, a myn- egi *hyn*, yr holl ddinas a waeddodd.

14 A phan glywodd Eli lais y waedd, efe a ddywedodd, Beth *yw* llais y cynnwrf yma? A'r gwr a ddaeth i mewn ar frys, ac a fyneg- odd i Eli.

15 Ac Eli oedd fab tair blwydd ar bymtheg a phedwar ugain; a ⁴¹phallasai ei lygaid ef, fel na allai efe weled.

16 A'r gwr a ddywedodd wrth Eli, Myfi *sydd* yn dyfod o'r fyddin, myfi hefyd a ffoais heddyw o'r fyddin. A dywedodd yntau, Pa beth ⁵a ddigwyddodd, fy mab?

17 A'r gennad a atebodd, ac a ddywedodd, Israel a ffodd o flaen y Philistiaid; a bu hefyd laddfa fawr ym mysg y bobl; a'th ddau fab hefyd, Hophni a Phinees, a fuant feirw, ac arch Duw a ddaliwyd.

Cyn-
CRIST
Cylch
1141.⁸ Heb.
ddoe, neu,
echdoe.^d Barn.13.1.^e 1's. 78, 9.^f Ps. 78. 61.⁸ pen. 2. 34.^h 2Sam.1. 2.ⁱ Jos. 7. 6.
2 Sam. 13.
19, a 15. 32.
Job 2, 12.
^k pen. 1. 9.⁴ Heb.
safasai.
¹ pen. 3. 2.⁶ Heb.
yw y weth.¹ Ruth 1. 17.⁶ Neu,
eiriau.^k Barn.20.1.
⁶ Neu,
Sierhau
Samuel yn
prophwyd
i'r Ar-
glwydd.
Cylch
1141.² Neu,
daeth i ben.
Heb. oedd.^a pen. 7. 12.^b 2 Sam. 6. 2.
Ps. 80. 1.
a 99. 1.
^c Exod. 25.
18, 22.

Cyn
CRIST
Cylch
1141.

18 A phan grybwyllodd efe am arch DUW, yntau a syrthiodd oddi ar yr eisteddle yn wysg ei gefn ger llaw y porth; a'i wddf a dorrodd, ac efe a fu farw: canys y gwr oedd hen a thrwm. Ac efe a farnasai Israel ddeugain mlynedd.

6 Neu, wauddi.

19 ¶ A'i waudd ef, gwraig Phinees, oedd feichiog, yn agos i ⁶esgor: a phan glybu sôn ddarfod dal arch DUW, a marw o'i chwegrwn a'i gwr, hi a ymgrymmodd, ac a glafychodd: canys ei ⁷gwewyr a ⁸ddaeth arni.

7 gwawwyr.
8 Heb. ym-
droisant
ynddi.

20 Ac ynghylch y pryd y bu hi farw, y dywedodd y gwragedd oedd yn sefyll gyd â hi, Nac ofna; canys esgoraist ar fab. Ond nid atebodd hi, ac ⁹nid ystyriodd.

9 Heb.
ni osododd
ei chalon.
2 Sef, Pa le
y mae y
gogoniant?
m pen. 14. 3.
n Pen. 26. 8.
a 78. 61.

21 A hi a alwodd y bachgen ^{2m}Ichabod; gan ddywedyd, ⁿY gogoniant a ymadawodd o Israel; (am ddal arch DUW, ac am ei chwegrwn a'i gwr.)

22 A hi a ddywedodd, Y gogoniant a ymadawodd o Israel; canys arch DUW a ddaliwyd.

PENNOD V.

1 Y Philistiaid yn dwyn yr arch i Asdod, ac yn ei gosod yn nhŷ Dagon. 3 Burw Dagon i lawr, a'i dorri yn ddarnau, a tharo gwŷr Asdod â chlwyf y marchogion. 8 Duw yn gwneuthur felly i wŷr Gath, pan ddygwyd hi yno; 10 ac felly i wŷr Ecron.

A'R Philistiaid a gymmerasant arch DUW, ac a'i dygasant hi o Eben-ezer i Asdod.

2 A'r Philistiaid a gymmerasant arch DUW, ac a'i dygasant i mewn i dŷ Dagon, ac a'i gosodasant yn ymyl Dagon.

3 ¶ A'r Asdodiaid a gyfodasant yn fore drannoeth; ac wele Dagon wedi syrthio i lawr ar ei wyneb, ger bron arch yr ARGLWYDD. A hwy a gymmerasant Dagon, ac a'i gosodasant eilwaith yn ei le.

4 Codasant hefyd yn fore drannoeth; ac wele Dagon wedi syrthio i lawr ar ei wyneb, ger bron arch yr ARGLWYDD: a phen Dagon, a dwy gledr ei ddwyllaw, oedd wedi torri ar y trothwy; ²corph Dagon yn unig a adawyd iddo ef.

2 Neu,
y rhan
fïaidd o
Dagon.
a Edrych
Sepli. 1. 9.

5 Am hynny ^ani sathr offeiriad Dagon, na neb a ddelo i mewn i dŷ Dagon, ar drothwy Dagon yn Asdod, hyd y dydd hwn.

6 A thrwm fu llaw yr ARGLWYDD ar yr Asdodiaid; ac efe ^ba'u distrywiodd hwynt, ac a'u tarawodd

b pen. 6. 5.

hwynt, sef Asdod a'i therfynau, â ^cchlwyf y marchogion.

7 A phan welodd gwŷr Asdod mai felly yr oedd, dywedasant, Ni chaiff arch DUW Israel aros gyd â ni: canys caled yw ei law ef arnom, ac ar Dagon ein duw.

8 Am hynny yr anfonasant, ac y casglasant holl arglwyddi y Philistiaid attynt; ac a ddywedasant, Beth a wnawn ni i arch DUW Israel? A hwy a attebasant, Dyger arch DUW Israel o amgylch i Gath. A hwy a ddygasant arch DUW Israel oddi amgylch yno.

9 Ac wedi iddynt ei dwyn hi o amgylch, bu llaw yr ARGLWYDD yn erbyn y ddinas â dinystr mawr iawn: ac efe a darawodd wŷr y ddinas o fychan hyd fawr, a chlwyf y marchogion oedd yn eu dirgel-leoedd.

10 Am hynny yr anfonasant hwy arch DUW i Ecron. A phan ddaeth arch DUW i Ecron, yr Ecroniaid a waeddasant, gan ddywedyd, Dygasant attom ni o amgylch arch DUW Israel, i'n lladd ni a'n pobl.

11 Am hynny yr anfonasant, ac y casglasant holl arglwyddi y Philistiaid: ac a ddywedasant, Danfonwch ymaith arch DUW Israel, a dychweler hi adref; fel na laddo hi ni a'n pobl: canys dinystr angeuol oedd trwy yr holl ddinas; trom iawn oedd llaw DUW yno.

12 A'r gwŷr, y rhai ni buant feirw, a darawyd â chlwyf y marchogion: a gwaedd y ddinas a ddychafodd i'r nefoedd.

PENNOD VI.

1 Y Philistiaid, ar ol saith o fisoedd, yn ymgynghori am anfon yr arch yn ei hol: 10 ac yn ei dwyn hi gyd âg offrmw ar fen newydd i Beth-semes. 19 Taro y bobl am edrych yn yr arch. 21 Hwythau yn anfon at wŷr Ciriath-jearim i'w chychu hi.

A BU arch yr ARGLWYDD yng ngwlad y Philistiaid saith o fisoedd.

2 A'r Philistiaid a alwasant am yr offeiriad ac am y dewiniaid, gan ddywedyd, Beth a wnawn ni i arch yr ARGLWYDD? hysbyswch i ni pa fodd yr anfonwn hi adref.

3 Dywedasant hwythau, Os ydych ar ddanfon ymaith arch DUW Israel, nac anfonwch hi yn wag; ond gan roddi rhoddwch iddo offrwm dros gamwedd: yna y'ch iachêir, ac y bydd hysbys i chwi paham nad ymadawodd ei law ef oddi wrthych chwi.

Cyn
CRIST
Cylch
1141.

c Ps. 78. 66.

Cylch
1140.

Cyn
CRIST
Cylch
1140.a Edrych
ad. 17.2 Heb. ar-
nynt hwy.

b pen. 5. 6.

c Exod. 7.
13. a 8. 15.
a 14. 17.d Neu,
warad-
wyddus.
e Exod. 12.
31.

e 2 Sam. 6. 3.

4 Yna y dywedasant hwythau, Beth fydd yr offrwm dros gamwedd a roddwn iddo? A hwy a ddywedasant, Pump o ffolennau aur, a phump o lygod aur, *yn ol rhif arglwyddi y Philistiaid: canys yr un bla oedd² arnoch chwi oll, ac ar eich arglwyddi.

5 Am hynny y gwnewch luniau eich ffolennau, a lluniau eich llygod sydd^b yn difwyno y tir; a rhoddwch ogoniant i DDUW Israel: ysgatfydd efe a ysgafnhâ ei law oddi arnoch, ac oddi ar eich duwiau, ac oddi ar eich tir.

6 A phaham y caledwch chwi eich calonau, c megis y caledodd yr Aiphtiaid a Pharaoh eu calon? pan wnaeth efe yn³ rhyfeddol yn eu plith hwy, ⁴oni ollyngasant hwy hwynt i fyned ymaith?

7 Yn awr gan hynny gwnewch^c fên newydd, a chymmerwch ddwy fuwch flith, y rhai nid aeth iau arnynt; a deliwch y buchod dan y fên, a dygwch eu lloi hwynt oddi ar eu hol i dŷ:

8 A chymmerwch arch yr ARGLWYDD, a rhoddwch hi ar y fên; a'r tlysau aur, y rhai a roddasoch iddi yn offrwm dros gamwedd, a osodwch mewn cist wrth ei hystlys hi, a gollyngwch hi i fyned ymaith.

9 Ac edrychwch, os â hi i fynu ar hyd ffordd ei bro ei hun i Beth-semes; yna efe a wnaeth i ni y mawr ddrwg hwn: ac onid ê, yna y cawn wybod nad ei law ef a'n tarawodd ni; ond mai damwain oedd hyn i ni.

10 ¶ A'r gwŷr a wnaethant felly: ac a gymmerasant ddwy fuwch flithion, ac a'u daliasant hwy dan y fên, ac a gauasant eu lloi mewn tŷ:

11 Ac a osodasant arch yr ARGLWYDD ar y fên, a'r gist â'r llygod aur, a lluniau eu ffolennau hwynt.

12 A'r buchod a aethant ar hyd y ffordd uniawn i ffordd Beth-semes; ar hyd y brif-ffordd yr aethant, dan gerdded a brefu, ac ni throisant tu a'r llaw ddehau na thu a'r aswy; ac arglwyddi y Philistiaid a aethant ar eu hol hyd derfyn Beth-semes.

13 A thrigolion Beth-semes oedd yn medi eu cynhauaf gwenith yn y dyffryn: ac a ddyrchafasant eu llygaid, ac a ganfuant yr arch; ac a lawenychasant wrth ei gweled.

14 A'r fên a ddaeth i faes Josua y Beth-semesiad, ac a safodd yno; ac yno yr oedd maen mawr: a hwy a holltasant goed y fên, ac a offrym-

masant y buchod yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD.

15 A'r Lefiaid a ddisgynasant arch yr ARGLWYDD, a'r gist yr hon oedd gyd â hi, yr hon yr oedd y tlysau aur ynddi, ac a'u gosodasant ar y maen mawr: a gwŷr Beth-semes a offrymmasant boeth-offrymmau, ac a aberthasant ebyrth i'r ARGLWYDD y dydd hwnnw.

16 A phùm arglwydd y Philistiaid, pan welsant hynny, a ddychwelasant i Ecron y dydd hwnnw.

17 A dyma y ffolennau aur, y rhai a roddodd y Philistiaid yn offrwm dros gamwedd i'r ARGLWYDD; dros Asdod un, dros Gazah un, dros Ascalon un, dros Gath un, dros Ecron un:

18 A'r llygod aur, yn ol rhifedi holl ddinasoedd y Philistiaid, yn perthynnu i'r pùm arglwydd, yn gystal y dinasoedd caerog, a'r trefi heb gaerau, hyd y⁴ maen mawr Abel, yr hwn y gosodasant arno arch yr ARGLWYDD; yr hwn sydd hyd y dydd hwn ym maes Josua y Beth-semesiad.

19 ¶ Ac^f efe a darawodd wŷr Beth-semes, am iddynt edrych yn arch yr ARGLWYDD, ie, tarawodd o'r bobl ddengwr a thri ugain a deng mil a deugain o wŷr. A'r bobl a alarasant, am i'r ARGLWYDD daro y bobl â lladdfa fawr.

20 A gwŷr Beth-semes a ddywedasant, Pwy a ddichon sefyll yn wyneb yr ARGLWYDD DDUW sanctaidd hwn? ac at bwy yr âi efe oddi wrthym ni?

21 ¶ A hwy a anfonasant genhadau at drigolion Ciriath-jearim, gan ddywedyd, Y Philistiaid a ddygasant adref arch yr ARGLWYDD; deuwch i waered, a chyrchwch hi i fynu attoch chwi.

PENNOD VII.

1 Gwŷr Ciriath-jearim yn dwyn yr arch i dŷ Abinadab, ac yn cyssegru Eleazar ei fab ef i'w chadro hi. 2 Ym mhen ugain mlynedd, 3 yr Israeliaid, trwy waith Samuel, yn edifarhâu ar gyhoedd ym Mispah. 9 Tra yr ydoedd Samuel yn gweiddio ac yn aberthu, yr Argloydd yn dryllio y Philistiaid â tharanau, yn Eben-ezer. 13 Darostwng y Philistiaid. 15 Samuel yn barnu Israel yn heddychlawn ac yn ddurwiol.

A GWYR * Ciriath-jearim a ddaethant, ac a gyrchasant i fynu arch yr ARGLWYDD, ac a'i dygasant hi i dŷ^b Abinadab, yn y bryn, ac a sancteiddiasant Eleazar ei fab ef i gadw arch yr ARGLWYDD.

2 Ac o'r dydd y trigodd yr arch

Cyn
CRIST
Cylch
1140.4 Neu,
maen
mawr.f Edrych
Exod. 19.
21.
Num. 4. 5,
15, 20.

* Ps. 132. 6.

b 2 Sam. 6.
4.

Cyn CRIST Cylch 1140.	yn Ciriath-jearim, y bu ddyddiau lawer; nid amgen nag ugain mlynedd: a holl dŷ Israel a alarasant ar ol yr ARGLWYDD.	13 ¶ Felly y darostyngwyd y Philistiaid, ac ni chwanegasant mwyach ddyfod i derfyn Israel: a llaw yr ARGLWYDD a fu yn erbyn y Philistiaid holl ddyddiau Samuel.	Cyn CRIST Cylch 1120.
Cylch 1120.	3 ¶ A Samuel a lefarodd wrth holl dŷ Israel, gan ddywedyd, Os dychwelwch chwi at yr ARGLWYDD â'ch holl galon, °bwriwch ymaith y duwiau dieithr o'ch mysg, ac °Astaroth, a pharottôwch eich calon at yr ARGLWYDD, °a gwasanaethwch ef yn unig; ac efe a'ch gwared chwi o law y Philistiaid.	14 A'r dinasoedd, y rhai a ddgyasai y Philistiaid oddi ar Israel, a roddwyd adref i Israel, o Ecron hyd Gath; ac Israel a ryddhaodd eu terfynau o law y Philistiaid: ac yr oedd heddwch rhwng Israel a'r Amoriaid.	
° Jos. 24. 14, 23. d Barn. 2. 13.	4 Yna meibion Israel a fwriasant ymaith °Baalim ac Astaroth, a'r ARGLWYDD yn unig a wasanaethasant.	15 A Samuel a farnodd Israel holl ddyddiau ei fywyd.	
° Deut. 6. 13, a 10. 20. Matt. 4. 10. Luc 4. 8.	5 A dywedodd Samuel, Cesglwch holl Israel i °Mispah, a mi a weddiaf dros och chwi at yr ARGLWYDD.	16 Aeth hefyd o flwyddyn i flwyddyn °oddi amgylch i Bethel, a Gilgal, a Mispah, ac a farnodd Israel yn yr holl leoedd hynny.	° Heb. aca am- gylchodd.
f Barn. 2. 11.	6 A hwy a ymgasglasant i Mispah, ac a dynnasant ddwfr, ac a'i tywalltasant ger bron yr ARGLWYDD, ac a ymprydiasant y diwrnod hwnnw, ac a ddywedasant yno, Pechasom yn erbyn yr ARGLWYDD. A Samuel a farnodd feibion Israel ym Mispah.	17 °A'i ddychwelfa ydoedd i Ramah; canys yno yr oedd ei dŷ ef: yno hefyd y barnai efe Israel; ac yno yr adeiladodd efe allor i'r ARGLWYDD.	k pen. 8. 4.
s Barn. 20. 1. 2 Bren. 25. 23.	7 A phan glybu y Philistiaid fod meibion Israel wedi ymgasglu i Mispah, arglwyddi y Philistiaid a aethant i fynu yn erbyn Israel: a meibion Israel a glywsant, ac a ofnasant rhag y Philistiaid.	PENNOD VIII.	
a Ps. 99. 6.	8 A meibion Israel a ddywedasant wrth Samuel, Na thaw di â gwaeddi drosom at yr ARGLWYDD ein Duw, ar iddo ef ein gwared ni o law y Philistiaid.	1 Yr Israeliaid, o achos aflywod, aeth meibion Samuel, yn gofyn brenhin. 6 Duw yn cysuro Samuel; ac yntau yn gweddïo yn gystuddiol: 10 yn mynegi dull brenhin. 19 Duw yn ewyllysio i Samuel ymrô i daerai meibion Israel.	
2 Neu, attelodd.	9 ¶ A Samuel a gymmerth laethoen, ac a'i hoffrymmodd ef i gyd yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD: a °Samuel a waeddodd ar yr ARGLWYDD dros Israel; a'r ARGLWYDD a'i °gwrandaodd ef.	A C wedi heneiddio Samuel, efe a osododd ei feibion yn farnwyr ar Israel.	Cylch 1112.
° Ps. 99. 6.	10 A phan oedd Samuel yn offrymmu y poeth-offrwm, y Philistiaid a nesasant i ryfel yn erbyn Israel: a'r °ARGLWYDD a daranodd â tharanau mawr yn erbyn y Philistiaid y diwrnod hwnnw, ac a'u drylliodd hwynt, a lladdwyd hwynt o flaen Israel.	2 Ac enw ei fab cyntaf-anedig ef oedd °Joel; ac enw yr ail, Abiah: y rhai hyn cedd farnwyr yn Beerseba.	2 Farni, 1 Chron. 6. 28.
2 Neu, attelodd.	11 A gwŷr Israel a aethant o Mispah, ac a erlidiasant y Philistiaid, ac a'u tarawsant hyd oni ddaethant dan Bethcar.	3 A'i feibion ni rodiasant yn ei ffyrdd ef, eithr troisant ar ol cybydd-dra, a °chymmerasant obrwy, a gŵyrasant farn.	° Deut. 16. 19.
° Edrych Jos. 10. 10. Barn. 4. 15. a 5. 20.	12 A chymmerodd Samuel faen, ac a'i gosododd rhwng Mispah a Sen, ac a alwodd ei enw ef °Eben-ezer; ac a ddywedodd, Hyd yma y cynnorthwyodd yr ARGLWYDD nyini.	4 Yna holl henuriaid Israel a ymgasglasant, ac a ddaethant at Samuel i Ramah, 5 Ac a ddywedasant wrtho ef, Wele, ti a heneiddiaist, a'th feibion ni rodiant yn dy ffyrdd di: yn awr °gosod arnom ni frenhin i'n barnu, megis yr holl genhedloedd. 6 ¶ A'r ymadrodd fu ddrwg °gan Samuel, pan ddywedasant, Dyro i ni frenhin i'n barnu: a Samuel a weddiodd ar yr ARGLWYDD. 7 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Samuel, Gwrandao ar lais y bobl yn yr hyn oll a ddywedant wrthy: canys °nid ti y maent yn ei wrthod, ond °myfi a wrthodasant, rhag i mi deyrnasu arnynt. 8 Yn ol yr holl weithredoedd a wnaethant, o'r dydd y dygais hwynt o'r Aipht hyd y dydd hwn, ac fel	° Hos. 13. 10. Act. 13. 21. ° Heb. y ngelrg.
° Edrych Jos. 10. 10. Barn. 4. 15. a 5. 20.		° Edrych Exod. 16. 8, d pen. 10. 19.	Cylch 1095.
° Sof, Maen y cymmorth: pen. 4. 1.			

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

⁴ Neu,
ysfuddha
i'w.

⁶ Edrych
Deut. 17.
16, &c.

⁶ pen. 14. 52.

⁶ 1 Bren.
21. 7.

⁵ Heb.
eunuch-
iaid.

y gwrthodasant fi, ac y gwasan-
aethasant dduwiau dieithr; felly y
gwnant hwy hefyd i ti.

9 Yn awr gan hynny ⁴ gwrando ar
eu llais hwynt: etto gan dystiol-
aethu tystiolaetha iddynt, a dangos
iddynt ddull y brenhin a deyrnasa
arnynt.

10 ¶ A Samuel a fynegodd holl
eiriau yr ARGLWYDD wrth y bobl, y
rhai oedd yn ceisio brenhin ganddo.

11 Ac efe a ddywedodd, ° Dyma
ddull y brenhin a deyrnasa arnoch
chwi: ¹ Efe a gymmer eich meibion,
ac a'u gesydd iddo yn ei gerbydau,
ac yn wŷr meirch iddo, ac i redeg
o flaen ei gerbydau ef:

12 Ac a'u gesydd hwynt iddo yn
dywysogion miloedd, ac yn dywys-
ogion deg a deugain, ac i aredig
ei âr, ac i fedi ei gynhauaf, ac i
wneuthur arfau ei ryfel, a pheir-
iannau ei gerbydau.

13 A'ch merched a gymmer efe
yn apothecaresau, yn gogesau hef-
yd, ac yn bobyddesau.

14 Ac ² efe a gymmer eich meus-
ydd, a'ch gwinlannoedd, a'ch olew-
lannoedd goreu, ac a'u drydy i'w
weision.

15 Eich hadau hefyd a'ch gwinllan-
noedd a ddegymma efe, ac a'u drydy
i'w ⁵ ystafellyddion ac i'w weision.

16 Eich gweision hefyd, a'ch mor-
wynion, eich gwŷr ieuaingc goreu
hefyd, a'ch asynod, a gymmer efe,
ac a'u gesydd i'w waith.

17 Eich defaid hefyd a ddegym-
ma efe: chwithau hefyd fyddwch
yn weision iddo ef.

18 A'r dydd hwnnw y gwaedddech,
rhag eich brenhin a ddewisasoch i
chwi: ac ni wrendy yr ARGLWYDD
arnoch yn y dydd hwnnw.

19 ¶ Er hynny y bobl a wrthod-
asant wrandaw ar lais Samuel; ac
a ddywedasant, Nag ê, eithr bren-
hin fydd arnom ni:

20 Fel y byddom ninnau hefyd
fel yr holl genhedloedd; a'n bren-
hin a'n barna ni, efe a â allan hef-
yd o'n blaen ni, ac efe a ymladd ein
rhyfeloedd ni.

21 A gwrandawodd Samuel holl
eiriau y bobl, ac a'u hadroddodd
hwynt lle y clybu yr ARGLWYDD.

22 A dywedodd yr ARGLWYDD
wrth Samuel, Gwrando ar eu llais
hwynt, a gosod frenhin arnynt. A
dywedodd Samuel wrth wŷr Israel,
Ewch bob un i'w ddinas ei hun.

PENNOD IX.

1 Saul yn anobeithio cael asynod ei dad, 6
trwy gynghor ei was, 11 a chyfarwyddiad
llangesau, 15 yn dyfod trwy ddatguddiad
Duo 18 at Samuel. 19 Samuel yn croesaru
Saul yn y wledd; 25 ac, ar ol ymddiddan
êg ef o'r neilldu, yn hebrwng Saul ar ei
ffordd.

A C yr oedd gwr o Benjamin, a'i
enw ^a Cis, mab Abiel, mab Se-
ror, mab Bechorath, mab Aphiah,
mab i wr o Jemini, yn gadarn o
² nerth.

2 Ac iddo ef yr oedd mab, a'i
enw Saul, yn yr ieuangc, dewisol
a glân: ac nid oedd neb o feibion
Israel lanach nag ef: ^b o'i ysgwydd
i fynu yr oedd yn uwch na'r holl
bobl.

3 Ac asynod Cis, tad Saul, a gyfr-
gollasant: a dywedodd Cis wrth
Saul ei fab, Cymmer yn awr un
o'r llangiau gyd â thi, a chyfod,
dos, cais yr asynod.

4 Ac efe a aeth trwy fynydd Eph-
raim, ac a dramwyodd trwy wlad
Salisah; ac nis cawsant hwynt:
yna y tramwyasant trwy wlad Sa-
lim; ac nis cawsant hwynt: ac efe
a aeth trwy wlad Jemini; ond nis
cawsant hwynt.

5 Pan ddaethant i wlad Suph, y
dywedodd Saul wrth ei langc oedd
gyd âg ef, Tyred, a dychwelwn; rhag
i'm tad beidio â'r asynod, a gofalu
am danom ni.

6 Dywedodd yntau wrtho ef, Wele,
yn awr y mae yn y ddinas hon wr i
DDUW, a'r gwr sydd anrhydeddus;
yr hyn oll a ddywedo efe, gan ddy-
fod a ddaw: awn yno yn awr; nid
hwyrach y mynega efe i ni y ffordd
y mae i ni fyned iddi.

7 Yna y dywedodd Saul wrth ei
langc, Wele, od awn ni, ° pa beth
a ddygwn ni i'r gwr? canys y bara
³ a ddarfu yn ein llestri ni, a gwobr
arall nid oes i'w ddwyn i wr DUW:
beth sydd gennym?

8 A'r llangc a atebodd eilwaith
i Saul, ac a ddywedodd, Wele, caf-
wyd ⁴ gyd â mi bedwaredd ran siel
o arian: mi a roddaf hynny i wr
DUW, er mynegi i ni ein ffordd.

9 (Gynt yn Israel, fel hyn y dy-
wedai gwr ⁴ wrth fyned i ymgyngh-
ori â DUW; Deuwch, ac awn hyd
at y gweledydd: canys y Prophwyd
heddyw, a elwid gynt ° yn Weled-
ydd.)

10 Yna y dywedodd Saul wrth ei
langc, Da ⁵ y dywedi; tyred, awn.

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

^a pen. 14. 51.
¹ Chron. 8.
33.

² Neu,
olud.

^b pen. 10. 23.

⁶ Edrych
Barn. 13.
17.

¹ Bren. 14.

³ Bren. 4.

⁴² a 8. 8.

³ Heb.

a aeth

allan o'n.

⁴ Heb. yn
fy llaw i.

^d Gen. 25.
22.

^e 2 Sam. 24.

11.

² Bren. 17.

13.

^{Amos} 7. 12.

⁵ Heb. yw
dy air.

Cyn
CRIST
Cylch
1035.

Cyn
CRIST
Cylch
1035.

⁸ Heb.
ym ol y
gair hwn.

⁶ Neu,
gwledda.
¹ pen. 16. 2.

⁷ Heb.
heddyw.

⁸ pen. 15. 1.
Act. 13. 21.
⁸ Heb.
ddatguddiasai
glust
Samuel.

⁹ Heb.
attaf
fy
mhobl.

² Ar bwy
y mae holl
dymunol
Israel,
ond arnat
ti, ac ar?

^h Ps. 68. 27.

Felly yr aethant i'r ddinas *yr oedd* gwr Duw ynddi.

11 ¶ *Ac* fel yr oeddynt yn myned i riw y ddinas, hwy a gawsant langesau yn dyfod allan i dynnu dwfr; ac a ddywedasant wrthynt, A yw y gweledydd yma?

12 Hwytthau a'u hattebasant hwynt, ac a ddywedasant, Ydyw; wele *efe* o'th flaen: bryisia yr awr hon: canys heddyw y daeth efe i'r ddinas; o herwydd ⁶*aberth sydd* heddyw gan y bobl yn yr uchelfa.

13 Pan ddeloch gyntaf i'r ddinas, chwi a'i cewch ef, cyn ei fyned i fynu i'r uchelfa i fwytta: canys ni fwytty y bobl hyd oni ddelo efe, o herwydd efe a fendiga yr aberth; ar ol hynny y bwytty y rhai a wahoddwyd: am hynny ewch i fynu; canys ⁷ynghylch y pryd hwn y cewch ef.

14 A hwy a aethant i fynu i'r ddinas; a *phan* ddaethant i ganol y ddinas, wele Samuel yn dyfod i'w cyfarfod, i fyned i fynu i'r uchelfa.

15 ¶ ⁸A'r ARGLWYDD a ⁸fynegasai y'ng hlust Samuel, ddiwrnod cyn dyfod Saul, gan ddywedyd,

16 Ynghylch y pryd *hwn* y fory yr anfonaf attat ti wr o wlad Benjamin; a thi a'i henneini ef yn flaenor ar fy mhobl Israel, ac efa a wared fy mhobl o law y Philistiaid: canys edrychais ar fy mhobl; o herwydd daeth eu gwaedd attaf.

17 A phan ganfu Samuel Saul, yr ARGLWYDD a ddywedodd wrtho ef, Wele y gwr am yr hwn y dywedais wrthynt: hwn a ⁹lywodraetha ar fy mhobl.

18 Yna Saul a nesaodd at Samuel y'ng hanol y porth, ac a ddywedodd, Mynega i mi, attolwg, pa le yma *y mae* tŷ y gweledydd.

19 A Samuel a attebodd Saul, ac a ddywedodd, Myfi *yw* y gweledydd: dos i fynu o'm blaen i'r uchelfa; canys bwyttêwch gyd â myfi heddyw: a mi a'th ollyngaf y bore, ac a fynegaf i ti yr hyn oll *y sydd* yn dy galon.

20 Ac *am* yr asynod a gyfrgollasant er ys tridiau, na ofala am danynt; canys cafwyd hwynt. ²Ac i bwy *y mae* holl bethau dymunol Israel? onid i ti, ac i holl dŷ dy dad?

21 A Saul a attebodd ac a ddywedodd, Onid ^hmab Jemini *ydwyf* fi, o'r lleiaf o lwythau Israel? a'm teulu *sydd* leiaf o holl deuluoedd

llwyth Benjamin? a phaham y dywedi wrthyf ³y modd hyn?

22 A Samuel a gymmerth Saul a'i lange, ac a'u dug hwynt i'r ystafell, ac a roddodd iddynt le o flaen y gwahoddedigion; a hwy *oeddynt* ynghylch dengwr ar hugain.

23 A Samuel a ddywedodd wrth y côg, Moes y rhan a roddais attat ti, am yr hon y dywedais wrthynt, Cadw hon gyd â thi.

24 A'r côg a gyfododd yr ysgwyddog, a'r hyn *oedd* arni, ac a'i gosododd ger bron Saul. A *Samuel* a ddywedodd, Wele yr hyn a ⁴adawyd; gosod ger dy fron, a bwytta: canys hyd y pryd hwn y cadwyd ef i ti, er pan ddywedais, Y bobl a wahoddais i. A bwyttaodd Saul gyd â Samuel y dydd hwnnw.

25 ¶ A phan ddisgynasant o'r uchelfa i'r ddinas, *Samuel* a ymddiddanodd â Saul ar ben y tŷ.

26 A hwy a gyfodasant yn fore: ac ynghylch codiad y wawr, galwodd Samuel ar Saul i ben y tŷ, gan ddywedyd, Cyfod, fel y'th hebryngwyf ymaith. A Saul a gyfododd, ac efe a Samuel a aethant ill dau allan.

27 *Ac* fel yr oeddynt yn myned i waered i gwrr eithaf y ddinas, Samuel a ddywedodd wrth Saul, Dywed wrth y llange am fyned o'n blaen ni; (felly yr aeth efe;) ond saf di ⁵yr awr hon, a mynegaf i ti air Duw.

PENNOD X.

1 Samuel yn enneinio Saul; 2 ac yn ei sicrhau ef trwy dri arwydd. 9 Troi calon Saul; ac yntau yn prophwydo. 14 Yn celu chwedl y frenhiniaeth rhag ei ewythr. 17 Dewis Saul trwy goelbren ym Mispah. 26 Amryw feddyliau ei ddeiliaid am dano ef.

YNA Samuel a gymmerodd phïolaid o olew, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef, ac a'i cusanodd ef; ac a ddywedodd, Onid ^ayr ARGLWYDD a'th enneiniodd di yn flaenor ar ^bei etifeddiaeth?

2 Pan elych di heddyw oddi wrthyf, yna y cei ddau wr wrth ^cfedd Rahel, yn nherfyn Benjamin, yn Selsah: a hwy a ddywedant wrthynt, Cafwyd yr asynod yr aethost i'w ceisio: ac wele, dy dad a ollyngodd heibio ²chwedl yr asynod, a gofalu y mae am danoch chwi, gan ddywedyd, Beth a wnaef am fy mab?

3 Yna yr âi di ym mhellach oddi yno, ac y deui hyd wastadedd Tabor: ac yno y'th gyferfydd tri wŷr yn

⁴ Neu,
geddyd.

⁵ Heb.
heddyw.

^a Act. 13.
21.
^b Deut. 32.
9.

^c Gen. 35.
19, 20.

² Neu,
ofalu am.

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

³ Heb.
ymofynant
a thi am
heddwch;
Fel Barn.
18. 15.

^d pen. 13. 3.

^e Edrych
2 Bren. 3.
15

^f Num. 11.
25.

⁴ Heb.
caffo dy
law.

^g pen. 13. 3.

⁵ Heb.
ysgwydd.

⁶ Heb.
drodd.

^h pen. 19. 24.

myned i fynu at DDUW i Bethel; un yn dwyn tri o fynnod, ac un yn dwyn tair torth o fara, ac un yn dwyn costrelaid o win.

4 A hwy a ³ gyfarchant well i ti, ac a roddant i ti ddwy dorth o fara; y rhai a gymmeri o'u llaw hwynt.

5 Ac ol hynny y deui i fryn Duw, ^d yn yr hwn y mae sefyllfa y Philistiaid: a phan ddelych yno i'r ddinas, ti a gyfarfyddi â thyrfa o brophwydi yn disgyn o'r uchelfa, ac o'u blaen hwynt ^e nabl, a thympan, a phibell, a thelyn; a hwythau yn prophwydo.

6 Ac yspryd yr ARGLWYDD a ddaw arnat ti; a ^f thi a brophwydi gyd â hwynt, ac a droir yn wr arall.

7 A phan ddelo yr argoelion hyn i ti, gwna fel y ⁴ byddo yr achos: canys Duw sydd gyd â thi.

8 A dos i waered o'm blaen i Gilgal: ac wele, mi a ddeuaf i waered attat ti, i offrymmu offrymmau poeth, ac i aberthu ebyrth hedd: ^g aros am danaf saith niwrnod, hyd oni ddelyf attat, a mi a hysbysaf i ti yr hyn a wnelych.

9 ¶ A phan drodd efe ei ⁵ gefn i fyned oddi wrth Samuel, Duw a ⁶ roddodd iddo galon arall: a'r holl argoelion hynny a ddaethant y dydd hwnnw i ben.

10 A phan ddaethant yno i'r bryn, wele fintai o brophwydi yn ei gyfarfod ef: ac yspryd Duw a ddaeth arno yntau, ac efe a brophwydodd yn eu mysg hwynt.

11 A phawb a'r a'i hadwaenai ef o'r blaen a edrychasant; ac wele efe gyd â'r prophwydi yn prophwydo. Yna y bobl a ddywedasant bawb wrth eu gilydd, Beth yw hyn a ddaeth i fab Cis? ^h A ydyw Saul hefyd ym mysg y prophwydi?

12 Ac un oddi yno a attebodd, ac a ddywedodd, Etto pwy yw eu tad hwy? Am hynny yr aeth yn ddiareb, A ydyw Saul hefyd ym mysg y prophwydi?

13 Ac wedi darfod iddo brophwydo, efe a ddaeth i'r uchelfa.

14 ¶ Ac ewythr Saul a ddywedodd wrtho ef, ac wrth ei lange ef, I ba le yr aethoch? Ac efe a ddywedodd, I geisio yr asynod: a phan welsom nas ceid, ni a ddaethom at Samuel.

15 Ac ewythr Saul a ddywedodd, Mynega, attolwg, i mi, beth a ddywedodd Samuel wrthyh chwi.

16 A Saul a ddywedodd wrth ei

ewythr, Gan fynegi mynegodd i ni fod yr asynod wedi eu cael. Ond am chwedl y frenhiniaeth, yr hwn a ddywedasai Samuel, nid ynganodd efe wrtho.

17 ¶ A Samuel a alwodd y bobl ynghyd ⁱ at yr ARGLWYDD ^k i Mispah;

18 Ac a ddywedodd wrth feibion Israel, Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD DDUW Israel; Myfi a ddygais i fynu Israel o'r Aipht, ac a'ch gwaredais chwi o law yr Aiphtiaid, ac o law yr holl deyrnasodd, a'r rhai a'ch gorthymment chwi.

19 A ¹ chwi heddyw a wrthodasoch eich Duw, yr hwn sydd yn eich gwared chwi oddi wrth eich holl ddrygyd, a'ch helbul; ac a ddywedasoch wrtho ef, *Nid felly*; eithr gosod arnom ni frenhin. Am hynny sefch yr awr hon ger bron yr ARGLWYDD wrth eich llwythau, ac wrth eich miloedd.

20 A Samuel a barodd i holl lwythau Israel nesâu: ^m a daliwyd llwyth Benjamin.

21 Ac wedi iddo beri i lwyth Benjamin nesâu yn ol eu teuluoedd, daliwyd teulu Matri; a Saul mab Cis a ddaliwyd: a phan geisiasant ef, nis ceid ef.

22 Am hynny y gofynasant etto i'r ARGLWYDD, a ddeuai y gwr yno etto. A'r ARGLWYDD a ddywedodd, Wele efe yn ymguddio ym mhlith y dodrefn.

23 A hwy a redasant, ac a'i cyrchasant ef oddi yno. A phan safodd y'nganol y bobl, ⁿ yr oedd efe o'i ysgwydd i fynu yn uwch na'r holl bobl.

24 A dywedodd Samuel wrth yr holl bobl, A welwch chwi yr hwn a ddewisodd yr ARGLWYDD, nad oes neb tebyg iddo ym mysg yr holl bobl? A'r holl bobl a floeddiasant, ac a ddywedasant, ^o Byw fyddo y brenhin.

25 Yna Samuel a draethodd ^p gyfraith y deyrnas wrth y bobl, ac a'i hysgrifenodd mewn llyfr, ac a'i gosododd ger bron yr ARGLWYDD. A Samuel a ollyngodd ymaith yr holl bobl, bob un i'w dŷ.

26 ¶ A Saul hefyd a aeth i'w dŷ ei hun i Gibeah; a byddin o'r rhai y cyffyrddasai Duw â'u calon, a aeth gyd âg ef.

27 Ond ^q meibion Belial a ddywedasant, Pa fodd y gwared hwn ni? A hwy a'i dirmygasant ef, ac ^r ni

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

ⁱ Barn. 11.
11. a 20. 1.
pen. 11. 15.
^k pen. 7. 5.

^l pen. 8. 7.
19. a 12. 12.

^m Jos. 7.
14. 16.

ⁿ pen. 9. 2.

^o 1 Bren. 1.
25.

^p Edrych
Deut. 17.
14. &c.
pen. 8. 11.

^q pen. 11. 12.
^r 1 Bren.
10. 25.
2 Chron.
17. 5.
Ps. 72. 10.
Matt. 2. 11.

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

ddygasant anrheg iddo ef. Eithr ni chymmerodd efe arno glywed hyn.

PENNOD XI.

1 *Nahas yn cynnyg i wŷr Jabes Gilead ammodau gwaradwyddus.* 4 *Hwythau yn anfon cenhadon, ac yn cael cynnorthwy gan Saul.* 12 *Yntau wrth hynny yn cael ei gadarnhau, ac adnewyddu ei frenhiniaeth.*

YNA ^aNahas yr Ammoniad a ddaeth i fynu, ac a wersyllodd yn erbyn ^bJabes Gilead: a holl wŷr Jabes a ddywedasant wrth Nahas, Gwna gyfammod â ni, ac ni a'th wasanaethwn di.

2 A Nahas yr Ammoniad a ddywedodd wrthynt, Dan yr ammod hyn y cyfammodaf â chwi; i mi gael tynnu pob llygad dehau i chwi, fel y gosodwyf y gwaradwydd hwn ar holl Israel.

3 A henuriaid Jabes a ddywedasant wrtho, ²Caniattâ i ni saith niwrnod, fel yr anfonom genhadau i holl derfynau Israel: ac oni bydd a'n gwaredo, ni a ddeuwn allan attat ti.

4 ¶ A'r cenhadau a ddaethant i ^cGibeath Saul, ac a adroddasant y geiriau lle y clybu y bobl. A'r holl bobl a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant.

5 Ac wele Saul yn dyfod ar ol y gwartheg o'r maes. A dywedodd Saul, Beth sydd yn peri i'r bobl wylô? Yna yr adroddasant iddo eiriau gwŷr Jabes.

6 Ac ^dyspryd Duw a ddaeth ar Saul, pan glybu efe y geiriau hynny; a'i ddigofaint ef a ennynodd yn ddifawr.

7 Ac efe a gymmerth bâr o ychain, ac ^ea'u drylliodd, ac ^{a'u} danfonodd trwy holl derfynau Israel yn llaw y cenhadau; gan ddywedyd, Yr hwn nid elo ar ol Saul, ac ar ol Samuel, fel hyn y gwneir i'w wartheg ef. Ac ofn yr ARGLWYDD a syrthiodd ar y bobl, a hwy a ddaethant allan ³yn unfryd.

8 A phan gyfrifodd efe hwynt yn Bezec, meibion ^fIsrael oedd dri chàn mil, a gwŷr Judah yn ddeng mil ar hugain.

9 A hwy a ddywedasant wrth y cenhadau a ddaethai, Fel hyn y dywedwch wrth wŷr Jabes Gilead; Y fory, erbyn gwresogi yr haul, bydd i chwi ymwared. A'r cenhadau a ddaethant ac a fynegasant hynny i wŷr Jabes; a hwythau a lawenychasant.

10 Am hynny gwŷr Jabes a ddy-

wedasant, Y fory y deuwn allan attoch chwi; ac y gwnewch i ni yr hyn oll a weloch yn dda.

11 A bu drannoeth i ^gSaul osod y bobl yn dair byddin; a hwy a ddaethant i ganol y gwersyll yn y wyliadwriaeth fore, ac a laddasant yr Ammoniaid nes gwresogi o'r dydd: a'r gweddillion a wasgarwyd, fel na thrigodd o honynt ddau ynghyd.

12 ¶ A dywedodd y bobl wrth Samuel, ^hPwy yw yr hwn a ddywedodd, A deyrnasa Saul arnom ni? ⁱmoeswch y gwŷr hynny, fel y rhoddom hwynt i farwolaeth.

13 A Saul a ddywedodd, ^kNi roddir neb i farwolaeth heddyw: canys heddyw y gwnaeth yr ARGLWYDD ymwared yn Israel.

14 Yna Samuel a ddywedodd wrth y bobl, Deuwch, fel yr elom i Gilgal, ac yr adnewyddom y frenhiniaeth yno.

15 A'r holl bobl a aethant i Gilgal, ac yno y gwnaethant Saul yn frenhin, ^lger bron yr ARGLWYDD yn Gilgal: a hwy a aberhasant yno ebyrth hedd ger bron yr ARGLWYDD. A Saul a lawenychodd yno, a holl wŷr Israel, yn ddifawr.

PENNOD XII.

1 *Samuel yn tystiolaethu ei ddinwiedrwydd,* 6 *ac yn ceryddu annïolchgarwch y bobl:* 16 *yn eu dychrynu hwynt â tharanau yn amser cynhaaf:* 20 *ac yn eu cysuro hwy â thrugaredd Duw.*

ASAMUEL a ddywedodd wrth holl Israel, Wele, gwrاندewais ar eich llais yn yr hyn oll a ddywedasoeh wrthyf, a gosodais frenhin arnoch.

2 Ac yr awr hon, wele y brenhin yn rhodio o'ch blaen chwi: a minnau a heneiddiais, ac a benwynnais; ac wele fy meibion hwythau gyd â chwi; a minnau a rodiais o'ch blaen chwi o'm mebyd hyd y dydd hwn.

3 Wele fi; tystiolaethwch i'm herbyn ger bron yr ARGLWYDD, a cher bron ei enneiniog: ^aŷch pwy a gymmerais? neu asyn pwy a gymmerais? neu pwy a dwyllais? neu pwy a orthrymmais i? neu o law pwy y cymmerais ²wobr, ³i ddallu fy llygaidd âg ef? a mi a'i talaf i chwi.

4 A hwy a ddywedasant, Ni thwyllaist ni, ni orthrymmaist ni chwaith, ac ni chymmerais ddim o law neb.

5 Dywedodd yntau wrthynt, Yr ARGLWYDD sydd dyst yn eich er-

Cyn
CRIST
Cylch
1095.

^g Edrych
pen. 31. 11.

^a pen. 12.
12.

^b Edrych
Barn. 21. 7.

^h pen. 10.
27.

ⁱ Edrych
Luc 19. 27.

^k 2 Sam.
19. 22.

1095.

² Heb.
Cyd-ddwg.

^c pen. 15.
34.

^l pen. 10.
17.

^d Edrych
Barn. 3. 10.
a 6. 34.
a 11. 29.
a 14. 6.

^e Barn. 19.
23.

^f Heb.
megis un
gwr.
Barn. 20. 1.
^g 2 Sam. 24.
9.

^h Num. 16.
15.
Act. 20. 33.
1 Thess. 2.
5.

² Heb.
bridwerth.
³ Heb. fel
y cuddion
fy llygaidd
oddi wrtho.

Cyn
CRIST
1095.

byn chwi, ei enneiniog ef hefyd sydd dyst y dydd hwn, na chawsoch ddim yn fy llaw i. A'r bobl a ddywedasant, Tyst ydyw.

^c Heb.
a wnaeth.

6 ¶ A Samuel a ddywedodd wrth y bobl, Yr ARGLWYDD yw yr hwn a fawrhaodd Moses ac Aaron, a'r hwn a ddug i fynu eich tadau chwi o dir yr Aipht.

^c Heb.
d chwi.
^b Gen. 46.
5, 6.
^c Exod. 2.
23.
^d Exod. 3.
10, a 4, 16.

7 Yn awr gan hynny sefwch, fel yr ymresymmyf â chwi ger bron yr ARGLWYDD, am holl gyfiawnderau yr ARGLWYDD, y rhai a wnaeth efe i chwi ac i'ch tadau.

8 ^b Wedi i Jacob ddyfod i'r Aipht, a ^c gweiddi o'ch tadau chwi ar yr ARGLWYDD, yna yr ARGLWYDD ^d a anfonodd Moses ac Aaron: a hwy a ddygasant eich tadau chwi o'r Aipht, ac a'u cyfleasant hwy yn y lle hwn.

^c Barn. 4, 2.

9 A phan anghofiasant yr ARGLWYDD eu DUW, ^e efe a'u gwerthodd hwynt i law Sisera, tywysog milwriaeth Hasor, ac i law y ^f Philistiaid, ac i law brenhin ^g Moab; a hwy a ymladdasant i'w herbyn hwynt.

^c Barn. 10.
7.
^g Barn. 3.
12.

10 A hwy a waeddasant ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedasant, Pechasom, am i ni wrthod yr ARGLWYDD, a gwasanaethu Baalim ac Astaroth: er hynny gwared ni yr awr hon o law ein gelynion, a nyni a'th wasanaethwn di.

^b Barn. 6.
14, 32.
^f Barn. 11, 1.
^k pen. 7, 13.

11 A'r ARGLWYDD a anfonodd ^h Jerubbaal, a Bedan, a ⁱ Jephthah, a ^k Samuel, ac a'ch gwaredodd chwi o law eich gelynion o amgylch, a chwi a breswylasoch yn ddiogel.

ⁱ pen. 8, 5,
19.

12 A phan welsoch fod Nahas brenhin meibion Ammon yn dyfod yn eich erbyn, ^l dywedasoeh wrthyf, Nag ê; ond brenhin a deyrnasa arnom ni; a'r ^m ARGLWYDD eich DUW yn frenhin i chwi.

^m Barn. 8.
23.ⁿ pen. 10.
24.

13 Ac yn awr, wele y brenhin ⁿ a ddewisasoeh chwi, a'r hwn a ddymunasoeh: ac wele, yr ARGLWYDD a roddes frenhin arnoch chwi.

14 Os ofnwch chwi yr ARGLWYDD, a'i wasanaethu ef, a gwrandaw ar ei lais, heb anufuddhâu ^o gair yr ARGLWYDD; yna y byddwch chwi, a'r brenhin hefyd a deyrnasa arnoch, ar ol yr ARGLWYDD eich DUW.

^o Heb.
genau.

15 Ond os chwi ni wrandêwch ar lais yr ARGLWYDD, eithr anufuddhâu gair yr ARGLWYDD; yna y bydd llaw yr ARGLWYDD yn eich erbyn chwi, fel yn erbyn eich tadau.

16 ¶ Sefwch gan hynny yn awr, a gwelwch y peth mawr hyn a wna yr ARGLWYDD o flaen eich llygaidd chwi.

17 Onid cynhauaf gwenith yw heddyw? Galwaf ar yr ARGLWYDD; ac efe a ddyry daranau, a gwlaw: fel y gwybyddoch ac y gweloch, mai mawr yw eich drygioni chwi yr hwn a wnaethoch y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn gofyn i chwi frenhin.

18 Felly Samuel a alwodd ar yr ARGLWYDD; a'r ARGLWYDD a roddodd daranau a gwlaw y dydd hwnnw; a'r ^o holl bobl a ofnodd yr ARGLWYDD a Samuel yn ddirfawr.

^o Edrych
Ezra 10, 9.

19 A'r holl bobl a ddywedasant wrth Samuel, Gweddïa dros dy weision ar yr ARGLWYDD dy Dduw, fel na byddom feirw; canys chwanegasom ddrygioni ar ein holl bechodau, wrth geisio i ni frenhin.

20 ¶ A dywedodd Samuel wrth y bobl, Nac ofnwch; chwi a wnaethoch yr holl ddrygioni hyn: etto na chiliwch oddi ar ol yr ARGLWYDD, ond gwasanaethwch yr ARGLWYDD â'ch holl galon;

21 Ac na chiliwch: canys felly yr aech ar ol oferedd, y rhai ni lesânt, ac ni'ch gwaredant; canys ofer ydynt hwy.

22 Canys ni wrthyd yr ARGLWYDD ei bobl, er mwyn ei enw mawr: o herwydd rhyngodd bodd i'r ARGLWYDD eich gwneuthur chwi yn bobl iddo ei hun.

23 A minnau, na atto DUW i mi bechu yn erbyn yr ARGLWYDD, trwy beidio â gweddïo drosoch: eithr dysgaf i chwi yffordd dda ac uniawn.

24 Yn unig ofnwch yr ARGLWYDD, a gwasanaethwch ef mewn gwirionedd â'ch holl galon: canys gwelwch faint a wnaeth efe eroch.

25 Ond os dilynwch ddrygioni, chwi a'ch brenhin a ddifethir.

PENNOD XIII.

1 Dewis fyddin Saul. 3 Saul yn gaho yr Hebraid i Gilgal yn erbyn y Philistiaid, y rhai y tarawas Jonathan eu sefyllfa. 5 Mawr lu y Philistiaid. 6 Cyfyngdra yr Israeliaid. 8 Saul yn blino yn aros am Samuel, ac yn aberthu. 11 Samuel yn ei geryddu ef. 17 Tair byddin anrhaith y Philistiaid. 19 Dyfais y Philistiaid, na ddoddefent un gôf yn Israel.

SAUL ² a deyrnasodd un flwyddyn; ac wedi iddo deyrnasu ddwy flynedd ar Israel,

² Heb.
oedd fab
blwydd yn
ei deyrnas.
1093.

2 Saul a ddewisodd iddo dair mil o Israel; dwy fil oedd gyd â Saul ym Michmas ac ym mynydd Bethel, a

Cyn
CRIST
1093.

mil oedd gyd â Jonathan yn Gibeah Benjamin: a'r bobl eraill a anfonodd efe bawb i'w babell ei hun.

a pen. 10. 5.

3 A Jonathan a darawodd a sefyllfa y Philistiaid, yr hon oedd yn ³ Geba: a chlybu y Philistiaid hynny. A Saul a ganodd mewn udgorn trwy yr holl dir, gan ddywedyd, Clywed yr Hebreaid.

b Neu,
y brym.

4 A holl Israel a glywsant ddywedyd daro o Saul sefyllfa y Philistiaid, a bod Israel yn ⁴ ffaidd gan y Philistiaid: a'r bobl a ymgasglodd ar ol Saul i Gilgal.

c Heb.
drewi.

5 ¶ A'r Philistiaid a ymgynnullasant i ymladd âg Israel, deng mil ar hugain o gerbydau, a chwe mil o wŷr meirch, a phobl eraill cyn amled a'r tywod sydd ar fin y môr. A hwy a ddaethant i fynu, ac a wersyllasant ym Michmas, o du y dwyrain i Beth-afen.

6 Pan welodd gwŷr Israel fod yn gyfyng arnynt, (cans gwasgasid ar y bobl,) yna y bobl a ^b ymguddiasant mewn ogofeydd, ac mewn dyrysni, ac mewn creigiau, ac mewn tyrau, ac mewn pydewau.

b Barn. 6. 2.

7 A rhai o'r Hebreaid a aethant dros yr Iorddonen, i dir Gad a Gilead: a Saul oedd etto yn Gilgal, a'r holl bobl a ⁵ aethant ar ei ol ef dan grynu.

c Heb.
a grymodd
ar ei ol ef.

8 ¶ Ac efe a arhosodd saith niwrnod, hyd yr amser gosodedig a nodasai Samuel. Ond ni ddaeth Samuel i Gilgal; a'r bobl a ymwasarodd oddi wrtho ef.

e pen. 10. 8.

9 A Saul a ddywedodd, Dygwch attaf fi boeth-offrwm, ac offrymau hedd. Ac efe a offrymmodd y poeth-offrwm.

10 Ac wedi darhod iddo offrymmu y poeth-offrwm, wele, Samuel a ddaeth: a Saul a aeth allan i'w gyfarfod ef, ac ⁶ i gyfarch gwell iddo.

f Heb. i'w
fendithio
ef.

11 ¶ A dywedodd Samuel, Beth a wnaethost ti? A Saul a ddywedodd, O herwydd gweled o honof i'r bobl ymwasgaru oddi wrthyf, ac na ddaethost tithau o fewn y dyddiau gosodedig, ac i'r Philistiaid ymgasglu i Michmas;

12 Am hynny y dywedais, Y Philistiaid yn awr a ddeuant i waered attaf fi i Gilgal, ac ni ⁷ weddiais ger bron yr ARGLWYDD: am hynny yr anturiais i, ac yr offrymmais boeth-offrwm.

g Heb. ym-
bitiaid ag
wynneb yr
Arghwydd.

13 A Samuel a ddywedodd wrth Saul, Ynfyd y gwnaethost: ni ched-

waist orchymyn yr ARGLWYDD dy Dduw, yr hwn a orchymynodd efe i ti: cans yr ARGLWYDD yn awr a gadarnhasai dy frenhiniaeth di ar Israel yn dragywydd.

14 Ond yn awr ni saif dy frenhiniaeth di: ^d yr ARGLWYDD a geisiodd iddo wr wrth fodd ei galon ei hun: yr ARGLWYDD hefyd a orchymynodd iddo fod yn flaenor ar ei bobl; o herwydd na chedwaist ti yr hyn a orchymynodd yr ARGLWYDD i ti.

d Ps. 89. 20.
Act. 13. 22.

15 A Samuel a gyfododd ac a aeth i fynu o Gilgal i Gibeah Benjamin: a chyfrifodd Saul y bobl a gafwyd gyd âg ef, ^e ynghylch chwe chant o wŷr.

e pen. 14. 2.

16 A Saul a Jonathan ei fab, a'r bobl a gafwyd gyd â hwynt, oedd yn aros yn Gibeah Benjamin: a'r Philistiaid a wersyllasant ym Michmas.

17 ¶ A daeth allan o wersyll y Philistiaid anrheithwyr, yn dair byddin: un fyddin a drodd tu a ffordd Ophrah, tu a gwlad Sual;

18 A'r fyddin arall a drodd tu a ffordd Beth-horon; a'r drydedd fyddin a drodd tu a ffordd y terfyn sydd yn edrych tu a'r dyffryn Seboim, tu a'r anialwch.

19 ¶ Ac ^f ni cheid gôf trwy holl wlad Israel: cans dywedasai y Philistiaid, Rhag gwneuthur o'r Hebreaid gleddyfau neu wayffyn.

f Edrych
2 Bren. 24.
14.
Jer. 24. 1.

20 Ond holl Israel a aent i waered at y Philistiaid, i flaenllymmu bob un ei swch, a'i gwlwtwr, a'i fwyell, a'i gaib.

21 Ond yr oedd llif-ddur i wneuthur min ar y ceibiau, ac ar y cylltyrau, ac ar y pigffyrch, ac ar y bwyell, ac i ⁸ flaenllymmu y symbylau.

8 Heb. osod.

22 Felly yn nydd y rhyfel ⁹ ni chaed na chleddyf na gwaywffon yn llaw yr un o'r bobl oedd gyd â Saul a Jonathan, ond a gaed gyd â Saul a Jonathan ei fab.

9 Felly
Barn. 5.

23 A sefyllfa y Philistiaid a aeth allan i fwch Michmas.

PENNOD XIV.

1 Jonathan, heb wybod i'w dad ac i'r offeiriad a'r bobl, yn myned ac yn taro amddiffynfa y Philistiaid yn rhyfeddol. 15 Dychryn Duw yn eu gyrru hwynt i ladd eu gilydd. 17 Saul, heb aros am ateb yr offeiriad, yn gosod arnynt. 21 Yr Hebreaid caethion, a'r Israhelaidd oedd yn llechu, yn troi yn eu herbyn hwy. 24 Ehuad adduned Saul yn rhwystro yr oruchafiaeth. 32 Saul yn gwa-hardd i'r bobl fwytta gwaed; 35 ac yn adeiladu allor. 36 Y bobl yn achub Jonathan, wedi ei ddal wrth goelbren. 47 Cryfder Saul a'i deulu.

Cyn
CRIST
Cylch
1087.

A BU ddyddgwaith i Jonathan mab Saul ddywedyd wrth y llange oedd yn dwyn ei arfau ef, Tyred, ac awn drosodd i amddiffynfa y Philistiaid, yr hon *sydd* o'r tu hwnt: ond ni fynegodd efe i'w dad.

2 A Saul a arhosodd y'ng hwrr Gibeah, dan *bren* pomgranad, yr hwn oedd ym Migron: a'r bobl oedd gyd âg ef oedd ^a ynghylch chwe channwr;

3 Ac ^b Abiah mab Ahitub, brawd ^c Ichabod, mab Phinees, mab Eli, offeiriad yr ARGLWYDD yn Siloh, oedd yn gwisgo ephod. Ac ni wyddai y bobl i Jonathan fyned ymaith.

4 ¶ A rhwng y bylchau, lle ceisiodd Jonathan fyned drosodd at amddiffynfa y Philistiaid, yr oedd craig serth o'r naill du i'r bwlech, a chraig serth o'r tu arall i'r bwlech; ac enw y naill oedd Boses, ac enw y llall Seneh.

5 A ² safiad y naill oedd oddi wrth y gogledd ar gyfer Michmas, a'r llall oddi wrth y dehau ar gyfer Gibeah.

6 A dywedodd Jonathan wrth y llange oedd yn dwyn ei arfau ef, Tyred, ac awn drosodd i amddiffynfa y rhai dienwaededig hyn; nid hwyrach y gweithia yr ARGLWYDD gyd â ni: canys ⁴ nid oes rwystr i'r ARGLWYDD waredu trwy lawer neu trwy ychydig.

7 A'r hwn oedd yn dwyn ei arfau ef a ddywedodd wrtho, Gwna yr hyn oll *sydd* yn dy galon: cerdda rhagot; wele fi gyd â thi fel y mynno dy galon.

8 Yna y dywedodd Jonathan, Wele, ni a awn trosodd at y gwŷr *hyn*, ac a ymddangoswn iddynt.

9 Os dywedant fel hyn wrthym, ³ Arhoswch nes i ni ddyfod attoch chi; yna y safwn yn ein lle, ac nid awn i fynu attynt hwy.

10 Ond os fel hyn y dywedant, Deuwch i fynu attom ni; yna yr awn i fynu: canys yr ARGLWYDD a'u rhoddodd hwynt yn ein llaw ni; a ⁴ hyn *fydd* yn argoel i ni.

11 A hwy a ymddangosasant ill dau i amddiffynfa y Philistiaid. A'r Philistiaid a ddywedasant, Wele yr Hebreaid yn dyfod allan o'r tyllau y llechasant ynddynt.

12 A gwŷr yr amddiffynfa a atebasant Jonathan, a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau, ac a ddywedasant,

Deuwch i fynu attom ni, ac ni a ddangoswn beth i chi. A dywedodd Jonathan wrth yr hwn oedd yn dwyn ei arfau, Tyred i fynu ar fy ol: canys yr ARGLWYDD a'u rhoddes hwynt yn llaw Israel.

13 A Jonathan a ddringodd i fynu ar ei ddwyllaw, ac ar ei draed; a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau ar ei ol. A hwy a syrthiasant o flaen Jonathan: ei yswain hefyd oedd yn lladd ar ei ol ef.

14 A'r lladdfa gyntaf honno a wnaeth Jonathan a'r hwn oedd yn dwyn ei arfau, oedd ynghylch ugeinwr, megis o fewn ynghylch hanner cyfer dau *ychain* o dir.

15 A bu fraw yn y gwersyll, yn y maes, ac ym mysg yr holl bobl: yr amddiffynfa a'r ² anrheithwyr hwythau hefyd a ddychrynasant: y ddaear hefyd a grynodd; a bu ¹ dychryn ⁴ Duw.

16 A gwylwyr Saul yn Gibeah Benjamin a edrychasant; ac wele y lliaws yn ymwasgaru, ac yn myned dan ymguro.

17 Yna y dywedodd Saul wrth y bobl oedd gyd âg ef, Cyfrifwch yn awr, ac edrychwch pwy a aeth oddi wrthym ni. A phan gyfrifasant, wele, Jonathan a chludydd ei arfau nid oeddynt yno.

18 A Saul a ddywedodd wrth Ahiah, Dwg yma arch Duw. (Canys yr oedd arch Duw y pryd hynny gyd â meibion Israel.)

19 ¶ A thra yr ydoedd Saul yn ymddiddan â'r offeiriad, y terfysg, yr hwn oedd y'ngwersyll y Philistiaid, gan fyned a aeth, ac a ang-hwanegodd. A Saul a ddywedodd wrth yr offeiriad, Tyn attat dy law.

20 A Saul a'r holl bobl oedd gyd âg ef ⁵ a ymgynnullasant, ac a ddaethant i'r rhyfel: ac wele ¹ gleddyf pob un yn erbyn ei gyfnasaf; a dinystr mawr iawn oedd yno.

21 Yr Hebreaid hefyd, y rhai oedd gyd â'r Philistiaid o'r blaen, y rhai a aethant i fynu gyd â hwynt i'r gwersyll o'r *wlad* oddi amgylch, hwythau hefyd a droisant i fod gyd â'r Israeliaid oedd gyd â Saul a Jonathan.

22 A holl wŷr Israel, y rhai ^k oedd yn llechu yn mynydd Ephraim, a glywsant ffoi o'r Philistiaid; hwythau hefyd a'u herlidiasant hwy o'u hol yn y rhyfel.

23 Felly yr achubodd yr ARGLWYDD

Cyn
CRIST
Cylch
1087.

^a pen. 13. 15.

^b pen. 22. 9,

11, 20,

^c Abimelech.

^c pen. 4. 21.

² Heb.
daunt.

² pen. 13. 17.

¹ Gen. 35. 5.

⁴ Neu,

mawr.

^d 2 Chron.
14. 11.

³ Heb.
Distêwch.

^f Edrych
Gen. 24. 14.

⁵ Heb.
a grîneyd
ynghyd.

¹ Barn. 7. 22,
2 Chron.
20. 23.

^k pen. 13. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1087.

Israel y dydd hwnnw; a'r ymladd a aeth drosodd i Beth-afen.

24 ¶ A gwŷr Israel oedd gyfyng arnynt y dydd hwnnw: o herwydd tynghedasai Saul y bobl, gan ddywedyd, Melldigedig fyddo y gwr a fwytao fwyd hyd yr hwyr, fel y dialwyf ar fy ngelynion. Felly nid archwaethodd yr un o'r bobl ddim bwyd.

25 A'r rhai o'r holl wlad a ddaethant i goed, lle yr oedd mêl ar hyd wyneb y tir.

26 A phan ddaeth y bobl i'r coed, wele y mêl yn diferu; etto ni chododd un ei law at ei enau: canys ofnodd y bobl y llw.

27 Ond Jonathan ni chlywsai pan dynghedasai ei dad ef y bobl: am hynny efe a estynodd flaen y wialen oedd yn ei law, ac a'i gwylchodd yn nil y mêl, ac a drodd ei law at ei enau; a'i lygaid a oleuasant.

28 Yna un o'r bobl a atebodd, ac a ddywedodd, Gan dynghedu y tynghedodd dy dad y bobl, gan ddywedyd, Melldigedig fyddo y gwr a fwytao fwyd heddyw. A'r bobl oedd luddedig.

29 Yna y dywedodd Jonathan, Fy nhad a flinodd y wlad. Gwelwch yn awr fel y goleuodd fy llygaid i, o herwydd i mi archwaethu ychydig o'r mêl hwn:

30 Pa faint mwy, pe bwyttasai y bobl yn ddiwarafun heddyw o anrhaith eu gelynion, yr hon a gawsant hwy? oni buasai yn awr fwy y lladdfa ym mysg y Philistiaid?

31 A hwy a darawsant y Philistiaid y dydd hwnnw o Michmas hyd Ajalon: a'r bobl oedd ddiffygiol iawn.

32 A'r bobl a ruthrodd at yr anrhaith, ac a gymmerasant ddefaid, a gwartheg, a lloi, ac a'u lladdasant ar y ddaear: a'r bobl a'u bwytaodd i gyd â'r gwaed.

33 ¶ Yna y mynegasant hwy i Saul, gan ddywedyd, Wele, y bobl sydd yn pechu yn erbyn yr ARGLWYDD, gan fwyta ynghyd â'r gwaed. Ac efe a ddywedodd, ⁶Troseddasoeh: treiglwch attaf fi heddyw faen mawr.

34 Dywedodd Saul hefyd, Ymwasgerwch ym mysg y bobl, a dywedwch wrthynt, Dygwch attaf fi bob un ei ŷch, a phob un ei lwdn dafad, a lleddwch hwynt yma, a bwyttwch; ac na phechwch yn

erbyn yr ARGLWYDD, gan fwyta ynghyd â'r gwaed. A'r bobl oll a ddygasant bob un ei ŷch yn ei law y noswaith honno, ac a'u lladdasant yno.

35 A Saul a adeiladodd allor i'r ARGLWYDD. Hon oedd yr allor gyn-taf a adeiladodd efe i'r ARGLWYDD.

36 ¶ A dywedodd Saul, Awn i waered ar ol y Philistiaid liw nos, ac anrheithiwn hwynt hyd oni oleuo y bore, ac na adawn un o honynt. Hwytiau a ddywedasant, Gwna yr hyn oll fyddo da yn dy olwg. Yna y dywedodd yr offeiriad, Nesawn yma at DDUW.

37 Ac ymofynodd Saul â DUW, A âf fi i waered ar ol y Philistiaid? a roddi di hwynt yn llaw Israel? Ond ^mnid atebodd efe ef y dydd hwnnw.

38 A dywedodd Saul, ⁿDyneswch yma holl ⁷bennaethiaid y bobl: mynnwch wybod hefyd, ac edrychwch ym mhwy y bu y pechod hwn heddyw.

39 Canys, *megis mai* byw yr ARGLWYDD, yr hwn sydd yn gwaredu Israel, pe byddai hyn yn Jonathan fy mab, diau y llwyr-roddir ef i farwolaeth. Ac nid atebodd neb o'r holl bobl ef.

40 Yna y dywedodd efe wrth holl Israel, Chwi a fyddwch ar y naill du; minnau hefyd a Jonathan fy mab fyddwn ar y tu arall. A dywedodd y bobl wrth Saul, Gwna *a fyddo* da yn dy olwg.

41 Am hynny y dywedodd Saul wrth ARGLWYDD DDUW Israel, ⁸Dod oleufynag. A daliwyd Jonathan a Saul: ond y bobl a ⁹ddiangodd.

42 Dywedodd Saul hefyd, Bwriwch *goelbren* rhyngof fi a Jonathan fy mab. A daliwyd Jonathan.

43 Yna y dywedodd Saul wrth Jonathan, Mynega i mi beth a wnaethost. A Jonathan a fynegodd iddo, ac a ddywedodd, Gan archwaethu yr archwaethais ychydig o fêl ar flaen y wialen oedd yn fy llaw; ac wele, a fyddaf fi farw?

44 Dywedodd Saul hefyd, ^oFelly gwneud Duw i mi, ac felly chwanged, onid gan farw y byddi di farw, Jonathan.

45 A dywedodd y bobl wrth Saul, A leddir Jonathan, yr hwn a wnaeth yr ymwared mawr hyn yn Israel? Na atto DUW: *p fel mai* byw yr ARGLWYDD, ni syrth un o wallt ei ben

Cyn
CRIST
Cylch
1087.

^m pen. 28. 6.

ⁿ Jos. 7. 14.
pen. 10. 19.
⁷ Heb.
gonglau,
Barn. 20. 2.

⁸ Neu,
Dangos y
gwirion.

⁹ Heb.
aethant
yymaith.

^o Ruth 1. 17.

^p 2 Sam. 14.
11.
1 Bren. 1.
52.

¹ Lef. 7. 26.
a 19. 26.
Deut. 12.
16.

⁶ Neu,
gwneuthoch yn
fradur-
aidd.

Cyn
CRIST
Cylch
1087.

ef i'r ddaear; canys gyd â Duw y gweithiodd efe heddyw. A'r bobl a waredasant Jonathan, fel na laddwyd ef.

46 Yna Saul a aeth i fynu oddi ar ol y Philistiaid: a'r Philistiaid a aethant i'w lle eu hun.

47 ¶ Felly y cymmerodd Saul y frenhiniaeth ar Israel; ac a ymladdodd yn erbyn ei holl elynion oddi amgylch, yn erbyn Moab, ac yn erbyn meibion ^aAmmon, ac yn erbyn Edom, ac yn erbyn brenhinoedd Sobah, ac yn erbyn y Philistiaid: ac yn erbyn pwy bynnag yr wynebodd, efe a orchfygodd.

48 ²Cynhullodd lu hefyd, ^aa tharawodd Amalec; ac a waredodd Israel o law ei anrheithwyr.

49 A ^ameibion Saul oedd Jonathan, ac Issui, a Malci-sua. Dyma enwau ei ddwy ferched ef: enw yr hynaf *oedd* Merab, ac enw yr ieu-angaf Michal.

50 Ac enw gwraig Saul *oedd* Ahinoam merch Ahimaas: ac enw tywysog ei filwriaeth ef *oedd* Abner mab Ner, ewythr frawd ei dad i Saul.

51 Cis hefyd *oedd* dad Saul; a Ner tad Abner *oedd* fab ^aAbiel.

52 A bu ryfel caled yn erbyn y Philistiaid holl ddyddiau Saul: a phan welai Saul wr glew a nerthol, ^uefe a'i cymmerai atto ei hun.

PENNOD XV.

1 Samuel yn danfon Saul i ddinystrio Amalec. 6 Yntau yn arbed y Ceneaid, 8 ac Agag, a'r hyn goreu o'r ysglyfaeth. 10 Samuel yn cyhoeddi i Saul, (ac efe yn ei gannol ac yn ei egsodi ei hun), ddarfod i Dduw ei wrthod ef am ei anafudd-dod. 24 Ymostyngiad Saul. 33 Samuel yn ladd Agag. 34 Samuel a Saul yn ymadael.

A SAMUEL a ddywedodd wrth Saul, ^aYr ARGLWYDD a'm hanfonodd i i'rh enneinio di yn frenhin ar ei bobl, *sef* ar Israel: ac yn awr gwrando ar lais geiriau yr ARGLWYDD.

2 Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD y lluoedd; Cofiais yr hyn a wnaeth Amalec i Israel, ^by modd y gosodd efe i'w erbyn ar y ffordd, pan ddaeth efe i fynu o'r Aipht.

3 Dos yn awr, a tharo Amalec, a dinystria yr hyn oll *sydd* ganddo, ac nac eiriach ef; ond lladd *hwynt*, yn wr ac yn wraig, yn ddyn bach ac yn blentyn sugno, yn fêch ac yn oen, yn gamel ac yn asyn.

4 A Saul a gynhullodd y bobl, ac

a'u cyfrifodd hwynt yn Telaim, dau can mil o wŷr traed, a deng mil o wŷr Judah.

5 A Saul a ddaeth hyd ddinas i Amalec, ac a ²gynllwynodd yn y dyffryn.

6 ¶ Dywedodd Saul hefyd wrth ^cy Ceneaid, Cerddwch, ciliwch, ewch i waered o fysg yr Amaleciaid; rhag i mi eich distrywio chwi gyd â hwynt: herwydd ^dti a wnaethost drugaredd â holl feibion Israel, pan ddaethant i fynu o'r Aipht. A'r Ceneaid a ymadawsant o fysg yr Amaleciaid.

7 A Saul a darawodd yr Amaleciaid o Hafilah, *ffordd* y delech di i ^eSur, yr hon *sydd* ar gyfer yr Aipht.

8 Ac ^fa ddaliodd Agag brenhin yr Amaleciaid yn fyw, ac ^ga laddodd yr holl bobl â min y cleddyf.

9 Ond Saul a'r bobl a arbedasant Agag, a'r goreu o'r defaid, a'r ychain, a'r ³brasaf o'r ŵyn, a'r hyn oll *ydoedd* dda, ac ni ddistrywient hwynt: a phob peth gwael a salw, hwnnw a ddifrodasant hwy.

10 ¶ Yna y bu gair yr ARGLWYDD wrth Samuel, gan ddywedyd,

11 ^hEdifar yw gennyf osod Saul yn frenhin: canys efe a ddychwelodd oddi ar fy ol i, ac ni chyflawnodd fy ngeiriau. A bu ddrwg gan Samuel; ac efe a lefodd ar yr ARGLWYDD ar hyd y nos.

12 A phan gyfododd Samuel yn fore i gyfarfod Saul, mynegwyd i Samuel, gan ddywedyd, Daeth Saul i ⁱCarmel; ac wele, efe a osodd iddo le, efe a amgylchodd hefyd, ac a dramwyodd, ac a aeth i waered i Gilgal.

13 A Samuel a ddaeth at Saul. A Saul a ddywedodd wrtho ef, Bendigedig *fydddech* di gan yr ARGLWYDD: mi a gyflawnais air yr ARGLWYDD.

14 A dywedodd Samuel, Beth ynte *yw* brefiad y defaid hyn yn fy nghlustiau, a beichiad y gwartheg yr hwn yr ydwyf yn ei glywed?

15 A Saul a ddywedodd, Oddi ar yr Amaleciaid y dygasant hwy: canys y bobl a arbedodd y defaid goreu, a'r ychain, i aberthu i'r ARGLWYDD dy DDUW; a'r rhan arall a ddifrodasom ni.

16 Yna y dywedodd Samuel wrth Saul, Aros, a mi a fynegaf i ti yr hyn a lefarodd yr ARGLWYDD wrth-

Cyn
CRIST
Cylch
1079.

² Neu, *ymladodd*.

^c Num. 24. 21. Barn. 1. 13.

^d Exod. 18. 10, 19. Num. 10. 29.

^e Gen. 16. 7. a 25. 18.

^f Edrych 1 Bren. 20. 34, 35. ^g Edrych pen. 30. 1.

^h Neu, *a'r goreu*.

^h 2 Sam. 24. 16.

ⁱ Jos. 15. 55.

^a pen. 11. 11.

² Neu, *Gweithiodd yn rymmus*.
^r pen. 15. 3.
^s pen. 31. 2.
^t Chron. 8. 33.

^u pen. 9. 1.

^a pen. 8. 11.

Cylch
1079.
^a pen. 9. 16.

^b Exod. 17. 8, 14. Num. 24. 20. Deut. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
1079.

* pen. 9. 21.

4 Heb.
iddynt eu
difa, &c.1 Ps. 50. 8, 9.
Es. 1. 11.m Preg. 5. 1.
Hos. 6. 6.
Matt. 5. 24.
a 9. 13.
a 12. 7.a Edrych
2 Sam. 12.
13.o Edrych
1 Bren. 11.
30.P pen. 28. 17.
1 Bren. 11.
31.5 Neu,
Tragy-
wyddoldeb,
neu, Buidd-
goliaeth.9 Num. 23.
19.
2 Tim. 2.
13.
Tit. 1. 2.

yf fi neithiwr. Yntau a ddywedodd wrtho, Llefara.

17 A Samuel a ddywedodd, * Onid pan oeddit fychan yn dy olwg dy hun, y gwnaed di yn ben ar lwythau Israel, ac yr enneiniodd yr ARGLWYDD di yn frenhin ar Israel?

18 A'r ARGLWYDD a'th anfonodd di i daith, ac a ddywedodd, Dos, a difroda y pechaduriaid, yr Amaleciaid, ac ymladd i'w herbyn, nes ⁴ eu difa hwynt.

19 Paham gan hynny na wrandewaist ar lais yr ARGLWYDD, eithr troaist at yr anrhaith, a gwnaethost ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD?

20 A Saul a ddywedodd wrth Samuel, Yn wir mi a wrandewais ar lais yr ARGLWYDD, ac a rodiais yn y ffordd y'm hanfonodd yr ARGLWYDD iddi, a dygais Agag brenhin Amalec, ac a ddifrodais yr Amaleciaid.

21 Ond y bobl a gymmerth o'r yspail, ddefaid a gwartheg, blaenion y ddifrodaeth, i aberthu i'r ARGLWYDD dy DDUW yn Gilgal.

22 A Samuel a ddywedodd, ¹ A yw ewyllys yr ARGLWYDD ar boethoffrymmau, neu ebyrth, megis ar wrandaw ar lais yr ARGLWYDD? Wele, ^m gwrandaw sydd well nag aberth; ac ufuddhau, na brasder hyrdod.

23 Canys anufudd-dod sydd fel pechod dewiniaeth; a throseddïad sydd anwiredd a delw-addoliaeth. O herwydd i ti fwrw ymaith air yr ARGLWYDD, yntau a'th fwrw dithau ymaith o fod yn frenhin.

24 ¶ ^a A Saul a ddywedodd wrth Samuel, Pechais: canys troseddais air yr ARGLWYDD, a'th eiriau dithau; o herwydd i mi ofni y bobl, a gwrandaw ar eu llais hwynt.

25 Ond yn awr maddeu, attolwg, fy mhechod, a dychwel gyd â mi, fel yr addolwyf yr ARGLWYDD.

26 A Samuel a ddywedodd wrth Saul, Ni ddychwelaf gyd â thi; canys bwriaist ymaith air yr ARGLWYDD, a'r ARGLWYDD a'th fwriodd dithau ymaith o fod yn frenhin ar Israel.

27 A phan drodd Samuel i fyned ymaith, ^e efe a ymaflodd y'ng hwrr ei fantell ef; a hi a rwygodd.

28 A Samuel a ddywedodd wrtho, ^p Yr ARGLWYDD a rwygodd frenhiniaeth Israel oddi wrthyt ti heddyw, ac a'i rhoddes i gymmydog i ti, gwell na thydi.

29 A hefyd, ⁵ Cadernid Israel ^a ni

ddywed gelwydd, ac nid edifarhâ: canys nid dyn yw efe, i edifarhâu.

30 Yna y dywedodd Saul, Pechais; anrhydedda fi, attolwg, yn awr ger bron henuriaid fy mhobl, a cher bron Israel, a dychwel gyd â mi, fel yr addolwyf yr ARGLWYDD dy DDUW.

31 Felly Samuel a ddychwelodd ar ol Saul: a Saul a addolodd yr ARGLWYDD.

32 ¶ Yna y dywedodd Samuel, Cyrchwech attaf fi Agag brenhin yr Amaleciaid. Ac Agag a ddaeth atto ef yn hoyw. Ac Agag a ddywedodd, Chwerwder marwolaeth yn ddiau a aeth ymaith.

33 A Samuel a ddywedodd, ^{*} Fel y diblantodd dy gleddyf di wragedd, felly y diblentir dy fam dithau ym mysg gwragedd. A Samuel a ddarniodd Agag ger bron yr ARGLWYDD yn Gilgal.

34 ¶ Yna Samuel a aeth i Ramah; a Saul a aeth i fynu i'w dy yn ^{*} Gibeath Saul.

35 Ac ^a nid ymwelodd Samuel mwyach â Saul hyd ddydd ei farwolaeth; ond Samuel a alarodd am Saul: ac edifar fu gan yr ARGLWYDD osod Saul yn frenhin ar Israel.

PENNOD XVI.

1 Samuel, wedi ei ddanfôn gan Dduw, dan rith aberthu, yn dyfod i Bethlehem. 6 Ceryddu ei farn ddynol ef. 13 Efe yn enmeinio Dafydd. 19 Saul yn danfon am Dafydd i lonyddu ei yspryd drwg.

A'R ARGLWYDD a ddywedodd wrth Samuel, Pa hyd y galeri di am Saul, gan i mi ei fwrw ef ymaith o deyrnasu ar Israel? Llanw dy gorn âg olew, a dos; mi a'th anfonaf di at Jesse y Bethlehemiad: canys ym mysg ei feibion ef y darperais i mi frenhin.

2 A Samuel a ddywedodd, Pa fodd yr âf fi? os Saul a glyw, efe a'm lladd i. A dywedodd yr ARGLWYDD, Cymmer anner-fuwch ² gyd â thi, a dywed, Deuthum ^a i aberthu i'r ARGLWYDD.

3 A galw Jesse i'r aberth. a mi a hysbysaf i ti yr hyn a wnelych: a thi a enneini i mi yr hwn a ddywedwyf wrthyt.

4 A gwnaeth Samuel yr hyn a archasai yr ARGLWYDD, ac a ddaeth i Bethlehem. A henuriaid y ddinas a ddychrynasant wrth gyfarfod âg ef; ac a ddywedasant, ^b Ai heddychlawn dy ddyfodiad?

Cyn
CRIST
Cylch
1079.* Exod. 17.
11.
Num. 14.
46.

* pen. 11. 4.

* Edrych
pen. 19. 24.Cylch
1063.2 Heb. yn
dy law di.
a pen. 9. 12.b 1 Bren. 2.
13.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

* pen. 17. 13.
1 Chron.
27. 18.

d 1 Chron.
28. 9.
Ps. 7. 9.
Jer. 11. 20.
a 17. 10.
a 20. 12.
* pen. 17. 13.

3 Simeah.
2 Sam. 13. 3.
Simeah.
1 Chron.
2. 13.

* 2 Sam. 7. 8.
Ps. 78. 70.

* Ps. 89. 20.

b Edrych
Num. 27.
18.
Barn. 13.
25.
a 14. 6.
pen. 10. 6.
10.

Cylch
1065.

1 pen. 18. 10.
a 19. 9.

4 Neu,
dychryn-
ola.

5 Ac efe a ddywedodd, Heddych-lawn: deuthum i aberthu i'r ARGLWYDD: ymsanteiddiuch, a deu-wch gyd â mi i'r abertl. Ac efe a sancteiddiodd Jesse a'i feibion, ac a'u galwodd hwynt i'r abertl.

6 ¶ A phan ddaethant, efe a edrychodd ar ^cEliab; ac a ddywedodd, Diau *fod* enneiniog yr ARGLWYDD ger ei fron ef.

7 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Samuel, Nac edrych ar ei wyn-ebryd ef, nac ar uchder ei gorpholaeth ef: canys gwrthodais ef. O herwydd nid *edrych DUW* fel yr edrych dyn: canys dyn a edrych ar y golygiad; ond ^ayr ARGLWYDD a edrych ar y galon.

8 Yna Jesse a alwodd ^cAbinadab, ac a barodd iddo ef fyned o flaen Samuel. A dywedodd yntau, Ni ddewisodd yr ARGLWYDD hwn chwaith.

9 Yna y gwnaeth Jesse i ^aSam-mah ddyfod. A dywedodd yntau, Ni ddewisodd yr ARGLWYDD hwn chwaith.

10 Yna y parodd Jesse i'w saith mab ddyfod ger bron Samuel. A Samuel a ddywedodd wrth Jesse, Ni ddewisodd yr ARGLWYDD y rhai hyn.

11 Dywedodd Samuel hefyd wrth Jesse, Ai dyma *dy* holl blant? Yntau a ddywedodd, Yr ieuangaf etto sydd yn ol; ac wele, *mae* ⁱefe yn bugeilio y defaid. A dywedodd Samuel wrth Jesse, Danfon, a chyrch ef: canys nid eisteddwn ni i lawr nes ei ddyfod ef yma.

12 Ac efe a anfonodd, ac a'i cyrchodd ef. Ac efe *oedd* wridgoch, a theg yr olwg, a hardd o wedd. A dywedodd yr ARGLWYDD, Cyfod, enneinia ef: canys dyma efe.

13 Yna y cymmerth Samuel gorn yr olew, ac ^aa'i henneiniodd ef yng nghanol ei frodyr. A daeth ^hyspryd yr ARGLWYDD ar Dafydd, o'r dydd hwnnw allan. Yna Samuel a gyfododd, ac a aeth i Ramah.

14 ¶ Ond yspryd yr ARGLWYDD a giliodd oddi wrth Saul; ac ⁱyspryd drwg oddi wrth yr ARGLWYDD a'i ^ablinodd ef.

15 A gweision Saul a ddywedasant wrtho ef, Wele yn awr, drwg yspryd oddi wrth DDUW sydd yn dy ffino di.

16 Dywedod, attolwg, ein meist'r ni wrth dy weision *sydd* ger dy fron, *am* iddynt geisio gwr yn medru canu

telyn: a bydd, pan ddelo drwg yspryd oddi wrth DDUW arnat ti, yna iddo ef ganu â'i law; a da fydd i ti.

17 A dywedodd Saul wrth ei weision, Edrychwch yn awr i mi *am* wr yn medru canu yn dda, a dygwch *ef* attaf fi.

18 Ac un o'r llangiau a atebodd, ac a ddywedodd, Wele, gwelais fab i Jesse y Bethlehemiad, yn medru canu, ac yn rymmus o nerth, ac yn rhyfelwr, yn ddoeth o ymadrodd hefyd, ac yn wr lluniaiidd; a'r ARGLWYDD *sydd* gyd âg ef.

19 ¶ Yna yr anfonodd Saul genhadau at Jesse, ac a ddywedodd, Anfon attaf fi Dafydd dy fab, yr hwn *sydd* gyd â'r praid.

20 A Jesse a gymmerth asyn *llwythog* o fara, a chostrelaid o win, a mŷn gafr, ac a'u hanfonodd gyd â Dafydd ei fab at Saul.

21 A Dafydd a ddaeth at Saul, ac a safodd ger ei fron ef: yntau a'i hoffodd ef yn fawr; ac efe a aeth yn gludydd arfau iddo ef.

22 A Saul a anfonodd at Jesse, gan ddywedyd, Arhosed Dafydd, attolwg, ger fy mron i: canys efe a gafodd ffafr yn fy ngolwg.

23 A phan fyddai ^ky *drwg* yspryd oddi wrth DDUW ar Saul, y cymmerai Dafydd delyn, ac y canai â'i ddwyllaw: a byddai esmwythdra i Saul; a da *oedd hynny* iddo, a'r yspryd drwg a giliai oddi wrtho.

k ad. 14.

PENNOD XVII.

1 Pan ydoedd lluoedd yr Israeliaid a'r Philistiaid yn barod i ymladd, ⁴y mae Goliath yn dyfod allan yn rhyfgyus, yn gofyn un i ymladd âg ef. 12 Dafydd, wedi i'w dad ei ddanfod ef i ymued â'i frodyr, yn cynnyg ymladd âg ef. 28 Eliab yn ei ystwardio ef. 30 Ei ddwyn ef ger bron Saul. 32 Yntau yn dangos yr achos yr oedd efe mor hyderus. 38 Y mae efe heb ddim arfau, ond *ffydd*, yn lladd y cawr. 55 Saul yn cymmyrd cydnabod o Dafydd.

YNA y Philistiaid a gasglasant eu byddinoedd i ryfel, ac a ymgynnullasant yn ^aSochoh, yr hon *sydd* yn Judah, ac a wersyllasant rhwng Sochoh ac Azecah, ²y'ngwrr Dammim.

2 Saul hefyd a gwŷr Israel a ymgasglasant, ac a wersyllasant yn nyffryn Elah, ac a drefnasant y fyddin i ryfel yn erbyn y Philistiaid.

3 A'r Philistiaid oedd yn sefyll ar fynydd o'r naill du, ac Israel yn sefyll ar fynydd o'r tu arall: a dyffryn *oedd* rhyngddynt.

Cyn
CRIST
Cylch
1065.

a Jos. 15. 35.

2 yn Ephes-dammim,
a elwir
Pas-dam-min,
1 Chron.
11. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

4 ¶ A daeth gwr rhyngddynt hwy allan o wersylloedd y Philistiaid, a'i enw Goliath, o Gath: ei uchder oedd chwe chufydd a rychwant.

5 A helm o bres ar ei ben, a llurig emmog a wisgai: a phwys y llurig oedd bwm mil o siclau pres.

6 A bottasau pres oedd am ei draed ef, a ³ tharian pres rhwng ei ysgwyddau.

7 A phaladr ei waywffon ef oedd fel carfan gwebydd; a blaen ei waywffon ef oedd chwe chàn siel o haiarn: ac un yn dwyn tarian oedd yn myned o'i flaen ef.

8 Ac efe a safodd, ac a waeddodd ar fyddinoedd Israel, ac a ddywedodd wrthynt, I ba beth y deuwch i drefnu eich byddinoedd? Onid ydwyf fi Philistiad, a chwithau yn weision i Saul? dewiswch i chwi wr, i ddyfod i waered attaf fi.

9 Os gall efe ymladd â mi, a'm lladd i; yna y byddwn ni yn weision i chwi: ond os myfi a'i gorchfygaf ef, ac a'i lladdaf ef; yna y byddwch chwi yn weision i ni, ac y gwasan-aethwch ni.

10 A'r Philistiad a ddywedodd, Myfi a waradwyddais fyddinoedd Israel y dydd hwn: moeswch attaf fi wr, fel yr ymladdom ynghyd.

11 Pan glybu Saul a holl Israel y geiriau hynny gan y Philistiad, yna y digalonnasant, ac yr ofnasant yn ddirfawr.

12 ¶ A'r Dafydd hwn oedd ^b fab i ^c Ephratêwr o Bethlehem Judah, a'i enw Jesse; ac iddo ef yr oedd ^d wyth o feibion: a'r gwr yn nyddiau Saul a âi yn henafigwr ym mysg gwŷr.

13 A thri mab hynaf Jesse a aethant ac a ddilynasant ar ol Saul i'r rhyfel: ac enw ei dri mab ef, y rhai a aethant i'r rhyfel, oedd Eliab y cyntaf-anedig, ac Abinadab yr ail, a Sammah y trydydd.

14 A Dafydd oedd ieuangaf: a'r tri hynaf a aeth ar ol Saul.

15 Dafydd hefyd a aeth ac a ddychwelodd oddi wrth Saul, ⁱ fugeilio defaid ei dad yn Bethlehem.

16 A'r Philistiad a nesaodd fore a hwyr, ac a ymddangosodd ddeugain niwrnod.

17 A dywedodd Jesse wrth Dafydd ei fab, Cymmer yn awr i'th frodyr ephah o'r cras-^{gd} hwn, a'r deg torth hyn, ac ar redeg dwg hwynt i'r gwersyll at dy frodyr.

18 Dwg hefyd y deg cosyn ⁴ i'r hyn i dywysog y mil, ac ymwêl a'th frodyr a ydynt hwy yn iach, a gollwng yn rhydd eu gwystl hwynt.

19 Yna Saul, a hwythau, a holl wŷr Israel, oeddynt yn nyffryn Elah, yn ymladd â'r Philistiaid.

20 ¶ A Dafydd a gyfododd yn fore, ac a adawodd y defaid gyd â cheidwad, ac a gymmerth, ac a aeth, megis y gorchymynasai Jesse iddo ef; ac efe a ddaeth i'r gwersyll, a'r llu yn myned allan i'r ⁵ gâd, ac yn bloeddio i'r frwydr.

21 Canys Israel a'r Philistiaid a ymfyddinasent, fyddin yn erbyn byddin.

22 A Dafydd a adawodd y ⁶ mud oddi wrtho dan law ceidwad y do-drefn, ac a redodd i'r llu, ac a ddaeth, ac a gyfarchodd well i'w frodyr.

23 A thra yr oedd efe yn ymddiddan â hwynt, wele y gwr oedd yn sefyll rhwng y ddeu-lu, yn dyfod i fynu o fyddinoedd y Philistiaid, Goliath y Philistiad o Gath wrth ei enw, ac efe a ddywedodd yr un fath eiriau, fel y clybu Dafydd.

24 A holl wŷr Israel, pan welsant y gwr hwnnw, a ffoisant ⁷ rhagddo ef, ac a ofnasant yn ddirfawr.

25 A dywedodd gwŷr Israel, Oni welsoch chwi y gwr hwn a ddaeth i fynu? diau i waradwyddo Israel y mae yn dyfod i fynu: a'r gwr a'i lladdo ef, y brenhin a gyfoethoga hwnnw â chyfoeth mawr; ⁸ ei ferch hefyd a rydd efe iddo ef; a thŷ ei dad ef a wna efe yn rhydd yn Israel.

26 A Dafydd a lefarodd wrth y gwŷr oedd yn sefyll yn ei ymyl, gan ddywedyd, Beth a wneir i'r gwr a laddo y Philistiad hwn, ac a dynno ymaith y gwaradwydd oddi ar Israel? canys pwy yw y Philistiad dienwaededig hwn, pan waradwyddai efe fyddinoedd y Duw byw?

27 A'r bobl a ddywedodd wrtho ef fel hyn, gan ddywedyd, Felly y gwneir i'r gwr a'i lladdo ef.

28 ¶ Ac Eliab, ei frawd hynaf, a'i clybu pan oedd efe yn ymddiddan â'r gwŷr: a digter Eliab a ennynodd yn erbyn Dafydd; ac efe a ddywedodd, Paham y daethost i waered yma? a chyd â phwy y gadewaist yr ychydig ddefaid hynny yn yr anialwch? Myfi a adwaen dy falchder di, a drygioni dy galon: canys i weled y rhyfel y daethost ti i waered.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

⁴ Heb.
llaeth.

⁵ Neu,
ymladle.

⁶ Heb.
llestri.

⁷ Heb.
rhag ei
ryneb ef.

⁸ Jos. 15. 16.

³ Neu,
choler.

^b pen. 16. 1.

^c Gen. 35.
19.

^d Edrych
1 Chron. 2.
13, 14, 15.

ⁱ pen. 16. 19.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

⁸ Heb.
gair.

⁹ Heb.
a'i cym-
merth ef.

² Neu,
fynn.

⁸ Heb.
ddiudad.

⁴ Neu,
dyffryn.
⁵ Heb.
yn llestr.

29 A dywedodd Dafydd, Beth a wneuthum i yn awr? Onid oes achos?

30 ¶ Ac efe a droes oddi wrtho ef at un arall, ac a ddywedodd yr un ⁸ modd: a'r bobl a'i hattebasant ef air y'ngair fel o'r blaen.

31 A phan glybuwyd y geiriau a lefarodd Dafydd, yna y mynegwyd hwynt ger bron Saul: ac efe ⁹ a anfonodd am dano ef.

32 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, Na lwfrhâd calon neb o'i herwydd ef: dy was di a â ac a ymladd â'r Philistiad hwn.

33 A dywedodd Saul wrth Dafydd, Ni elli di fyned yn erbyn y Philistiad hwn, i ymladd âg ef: canys llange ydwyt ti, ac yntau sydd yn rhyfelwr o'i febyd.

34 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, Bugail oedd dy was di ar ddefaid ei dad; a daeth llew ac arth, ac a gymmerasant ² oen o'r praidl.

35 A mi a euthum ar ei ol ef, ac a'i tarewais ef, ac a'i hachubais o'i safn ef: a phan gyfododd efe i'm herbyn i, mi a ymaflais yn ei farf ef, ac a'i tarewais, ac a'i lleddais ef.

36 Felly dy was di a laddodd y llew, a'r arth: a'r Philistiad diennwadedig hwn fydd megis un o honynt, gan iddo amherchi byddinoedd y Dŵw byw.

37 Dywedodd Dafydd hefyd, Yr ARGLWYDD, yr hwn a'm hachubodd i o grafangc y llew, ac o balf yr arth, efe a'm hachub i o law y Philistiad hwn. A dywedodd Saul wrth Dafydd, Dos, a'r ARGLWYDD fyddo gyd â thi.

38 ¶ A Saul a wisgodd Dafydd â'i ³ arfau ei hun, ac a roddodd helm o bres ar ei ben ef, ac a'i gwisgodd ef mewn llurig.

39 A Dafydd a wregysodd ei gleddyf ar ei arfau, ac a geisiodd gerdded; am na phrofasai efe. A dywedodd Dafydd wrth Saul, Ni allaf gerdded yn y rhai hyn: canys ni phrofais i. A Dafydd a'u diosgodd oddi am dano.

40 Ac efe a gymmerth ei ffon yn ei law, ac a ddewisodd iddo bump o gerrig llyfnion o'r ⁴ afon, ac a'u gosododd hwynt ⁵ y'ng hôd y bugeiliaid yr hon oedd ganddo, sef yn yr ys-greppan; a'i ffon-daf oedd yn ei law: ac efe a nesaodd at y Philistiad.

41 A'r Philistiad a gerddodd, gan

fyned a nesâu at Dafydd; a'r gwr oedd yn dwyn y darian o'i flaen ef.

42 A phan edrychodd y Philistiad o amgylch, a chanfod Dafydd, efe a'i diystyrododd ef: canys llange oedd efe, a gwridgoch, a theg yr olwg.

43 A'r Philistiad a ddywedodd wrth Dafydd, Ai ci ydwyf fi, gan dy fod yn dyfod attaf fi â ffyn? A'r Philistiad a regodd Dafydd trwy ei dduwiau ef.

44 Y Philistiad hefyd a ddywedodd wrth Dafydd, Tyred attaf fi, a rhoddaf dy gnawd i ehediaid y nef-oedd, ac i anifeiliaid y maes.

45 Yna y dywedodd Dafydd wrth y Philistiad, Ti ydwyt yn dyfod attaf fi â chleddyf, ac â gwaywffon, ac â tharian; a minnau ydwyf yn dyfod attaf ti yn enw ARGLWYDD y lluoedd, Dŵw byddinoedd Israel, yr hwn a geblaist ti.

46 Y dydd hwn y ⁶ dyry yr ARGLWYDD dydi yn fy llaw i, a mi a'th darawaf di, ac a gymmeraf ymaith dy ben oddi arnat; ac a roddaf gelanedd gwersyll y Philistiad y dydd hwn i ehediaid y nefoedd, ac i fwystfilod y ddaear; fel y gwypo yr holl ddaear fod Dŵw yn Israel.

47 A'r holl gynnulleidfa hon a gânt wybod, nad â chleddyf, nac â gwaywffon y gwared yr ARGLWYDD: canys eiddo yr ARGLWYDD yw y rhyfel, ac efe a'ch rhydd chwi yn ein llaw ni.

48 A phan gyfododd y Philistiad, a dyfod a nesâu i gyfarfod Dafydd; yna y brysiodd Dafydd, ac a redodd tu a'r fyddin i gyfarfod â'r Philistiad.

49 A Dafydd a estynodd ei law i'r gôd, ac a gymmerth oddi yno garreg, ac a dafodd ac a darawodd y Philistiad yn ei dalcen; a'r garreg a soddodd yn ei dalcen ef: ac efe a syrthiodd i lawr ar ei wyneb.

50 Felly y gorthrechodd Dafydd y Philistiad â ffon-daf ac â charreg, ac a darawodd y Philistiad, ac a'i laddodd ef; er nad oedd cleddyf yn llaw Dafydd.

51 Yna y rhedodd Dafydd, ac a safodd ar y Philistiad, ac a gymmerth ei gleddyf ef, ac a'i tynnodd o'r wain, ac a'i laddodd ef, ac a dorrodd ei ben ef âg ef. A phan welodd y Philistiad farw o'u cawr hwynt, hwy a ffoisant.

52 A gwŷr Israel a Judah a gyfodasant, ac a floeddiasant; ac a erlid-

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

⁶ Heb. cow.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

iasant y Philistiaid, hyd y ffordd y delych i'r dyffryn, a hyd byrth E-cron. A'r Philistiaid a syrthiasant yn archolledig ar hyd ffordd Saaraim, sef hyd Gath, a hyd Ecron.

53 A meibion Israel a ddychwelasant o ymlid ar ol y Philistiaid, ac a anrheithiasant eu gwersylloedd hwynt.

54 A Dafydd a gymmerodd ben y Philistiad, ac a'i dug i Jerusaleml; a'i arfau ef a osododd efe yn ei babell.

55 ¶ A phan welodd Saul Dafydd yn myned i gyfarfod â'r Philistiad, efe a ddywedodd wrth Abner, tywysog y filwriaeth, Mab i bwy yw y llange hwn, Abner? Ac Abner a ddywedodd, Fel y mae yn fyw dy enaid, O frenhin, nis gwn i.

56 A dywedodd y brenhin, Ymofyn mab i bwy yw y gwr ieuange hwn.

57 A phan ddychwelodd Dafydd o ladd y Philistiad, Abner a'i cymmerodd ef ac a'i dug o flaen Saul, a phen y Philistiad yn ei law.

58 A Saul a ddywedodd wrtho ef, Mab i bwy wyt ti, y gwr ieuange? A dywedodd Dafydd, Mab i'th was Jesse y Bethlehemiad.

PENNOD XVIII.

1 Jonathan yn caru Dafydd. 5 Saul yn cenfigennu wrth ei glod ef; 10 yn ceisio ei ladd ef yn ei gynddaredd; 12 yn ei ofni ef, o herwydd ei fod mor llwyddianus; 17 yn cynnyg iddo ei ferched, i fod yn fael iddo. 22 Dafydd, wedi ei berswadio i fod yn fab ynghyfraith i'r brenhin, yn rhoddi deucant o flaen-grwyn y Philistiaid yn lle cynnygaeth Michal. 28 Digasodd Saul, a gogoniant Dafydd, yn cynyddu.

AC wedi darfod iddo ymddiddan â Saul, a enaid Jonathan a ymgyllmodd wrth enaid Dafydd; a Jonathan a'i carodd ef megis ei enaid ei hun.

2 A Saul a'i cymmerth ef atto y diwrnod hwnnw, ac ni adawai iddo ddychwelyd i dŷ ei dad.

3 Yna Jonathan a Dafydd a wnaethant gyfammod; o herwydd efe a'i carai megis ei enaid ei hun.

4 A Jonathan a ddiosgodd y fantell oedd am dano ei hun, ac a'i rhoddes i Dafydd, a'i wisgoedd, i.e. hyd yn nod ei gleddyf, a'i fwa, a'i wregys.

5 ¶ A Dafydd a aeth i ba le bynnag yr anfonodd Saul ef, ac a ymddug yn ddoeth. A Saul a'i gosododd ef ar y rhyfelwyr: ac efe oedd gymmeradwy yngolwg yr holl bobl, ac yngolwg gweision Saul hefyd.

6 A bu, wrth ddyfod o honynt, pan ddychwelodd Dafydd o ladd y Philistiad, ddyfod o'r gwagedd allan o holl ddinasoedd Israel, dan ganu a dawnsio, i gyfarfod â'r brenhin Saul, â thympanau, â gorfoledd, ac âg offer cerdd³ dannau.

7 A'r gwagedd wrth ganu a ymattebent, ac a ddywedent, Lladodd Saul ei filoedd, a Dafydd ei fyrddiwn.

8 A digiodd Saul yn ddirfawr, a'r ymadrodd hwn oedd ddrwg yn ei olwg ef; ac efe a ddywedodd, Rhoddasant i Dafydd fyrddiwn, ac i mi y rhoddasant filoedd: beth mwy a roddent iddo ef, ond y frenhiniaeth?

9 A bu Saul a'i lygad ar Dafydd o'r dydd hwnnw allan.

10 ¶ Bu hefyd drannoeth, i'r drwg yspyd oddi wrth Dduw ddyfod ar Saul; ac efe a brophwydodd yng nghanol y tŷ: a Dafydd a ganodd â'i law, fel o'r blaen: a gwaywffon oedd yn llaw Saul.

11 A Saul a dafodd y waywffon; ac a ddywedodd, Tarawaf trwy Dafydd yn y pared. A Dafydd a giliodd ddwywaith o'i wydd ef.

12 ¶ A Saul oedd yn ofni Dafydd; o herwydd bod yr ARGLWYDD gyd âg ef, a chilio o hono oddi wrth Saul.

13 Am hynny Saul a'i gyrrodd ef ymaith oddi wrtho, ac a'i gosododd ef yn dywysog ar fil: ac efe a aeth i mewn ac allan o flaen y bobl.

14 A Dafydd a ymddug yn ddoeth yn ei holl ffyrdd; a'r ARGLWYDD oedd gyd âg ef.

15 A phan welodd Saul ei fod ef yn ddoeth iawn, efe a'i hofnodd ef.

16 Eithr holl Israel a Judah a garodd Dafydd, am ei fod ef yn myned i mewn ac allan o'u blaen hwynt.

17 ¶ A dywedodd Saul wrth Dafydd, Wele Merab fy merch hynaf, hi a roddaf fi i ti yn wraig: yn unig bydd i mi yn fab nerthol, ac ymladd ryfeloedd yr ARGLWYDD. (Canys dywedasai Saul, Ni bydd fy llaw i arno ef, ond llaw y Philistiaid fydd arno ef.)

18 A Dafydd a ddywedodd wrth Saul, Pwy ydwyf fi? a pheth yw fy mywyd, neu dylwyth fy nhad i yn Israel, fel y byddwn yn ddaw i'r brenhin?

19 Eithr yn yr amser y dylesid

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

c Exod. 15.
20.

3 Heb.
tri-thant.

d pen. 21. 11.
a 29. 5.

e pen. 16. 14.

f ad. 16.
2 Sam. 5. 2.

4 Neu,
lwyddodd.

a Gen. 44.
30.

b pen. 17. 15.

2 Neu,
lwyddodd.

5 fab yng
nghyfraith.

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

2 Sam. 21.
8.

6 Heb.
uniau yn
ei olwg ef.

b Edrych
ad. 26.

7 Heb.
Yn ol y
geiriau
hyn.

8 Heb.
chystaw-
nau y
dyddiau.

12 Sam. 3.
14.

9 Neu,
werthfawr.

rhoddi Merab merch Saul i Dafydd, hi a roddwyd i ^sAdriel y Mehoolathiad yn wraig.

20 A Michal merch Saul a garodd Dafydd: a mynegasant *hynny* i Saul; a'r peth fu ⁶foddlawn ganddo.

21 A dywedodd Saul, Rhoddaf hi iddo ef, fel y byddo hi iddo yn fagl, ac y byddo llaw y Philistiaid yn ei erbyn ef. Felly Saul a ddywedodd wrth Dafydd, Trwy *un* o'r ddwy y byddi fab y'ngyfraith i mi ^hheddyw.

22 ¶ A Saul a orchymynodd i'w weision *fel hyn*; Ymddiddenwch â Dafydd yn ddirgel, gan ddywedyd, Wele, y brenhin sydd hoff ganddo dydi, a'i holl weision ef a'th garant di: yn awr gan hynny ymgyfathrachach a'r brenhin.

23 A gweision Saul a adroddasant wrth Dafydd y geiriau hyn. A Dafydd a ddywedodd, Ai ysgafn *yw* yn eich golwg chwi ymgyfathrachu â brenhin, a minnau yn wr tlawd a gwael?

24 A gweision Saul a fynegasant iddo, gan ddywedyd, ⁷Fel hyn y llefarodd Dafydd.

25 A dywedodd Saul, Fel hyn y dywedwch wrth Dafydd; Nid yw y brenhin yn ewyllysio cynnysgaeth, ond *cael* cant o flaen-grwyn y Philistiaid, i ddial ar elynion y brenhin. Ond Saul oedd yn meddwl peri llad Dafydd trwy law y Philistiaid.

26 A'i weision ef a fynegasant i Dafydd y geiriau hyn; a'r ymadrodd fu foddlawn gan Dafydd am ymgyfathrachu â'r brenhin; ac ni ⁸ddaethai yr amser etto.

27 Am hynny y cyfododd Dafydd, ac efe a aeth, a'i wŷr, ac a darawodd ddau kannwr o'r Philistiaid: a ¹Dafydd a ddygodd eu blaen-grwyn hwynt, a hwy a'u cwbl-dalasant i'r brenhin, i ymgyfathrachu o hono ef â'r brenhin. A Saul a roddodd Michal ei ferch yn wraig iddo ef.

28 ¶ A Saul a welodd ac a wybu *fod* yr ARGLWYDD gyd â Dafydd, a *bod* Michal merch Saul yn ei garu ef.

29 A Saul oedd yn ofni Dafydd yn fwy etto: a bu Saul yn elyn i Dafydd byth.

30 Yna tywysogion y Philistiaid a aent allan: a phan elent hwy, Dafydd a fyddai ddoethach na holl weision Saul; a'i enw ef a aeth yn ⁹anrhydeddus iawn.

PENNOD XIX.

1 Jonathan yn datguddio amcan ei dad am ladd Dafydd; 4 ac yn amnog ei dad i gymmodi *âg* ef. 8 Maleisus gynddaredd Saul yn torri allan yn erbyn Dafydd, o herwydd ei lwyddiant ef mewn rhyfel newydd. 12 Michal yn siommi ei thad â delw y'ngwely Dafydd. 18 Dafydd yn dyfod at Samuel yn Natioth. 20 Saul yn danfon cenhadau i ddal Dafydd, 22 a Saul ei hun yn proffwydo.

A SAUL a ddywedodd wrth Jonathan ei fab, ac wrth ei holl weision, am ladd Dafydd.

2 Ond Jonathan mab Saul oedd hoff iawn ganddo Dafydd. A mynegodd Jonathan i Dafydd, gan ddywedyd, Saul fy nhad sydd yn ceisio dy ladd di: ac yn awr ymgadw, attolwg, hyd y bore, ac aros mewn *lle* dirgel, ac ymguddia:

3 A mi a âf allan, ac a safaf ger llaw fy nhad yn y maes *y byddych* di ynddo, a mi a ymddiddanaf â'm tad o'th blegid di; a'r hyn a welwyf, mi a'i mynegaf i ti.

4 ¶ A Jonathan a ddywedodd yn dda am Dafydd wrth Saul ei dad, ac a ddywedodd wrtho, Na pheched y brenhin yn erbyn ei was, yn erbyn Dafydd: o herwydd ni phechodd efe i'th erbyn di, ac o herwydd *bod* ei weithredoedd ef yn dda iawn i ti.

5 Canys efe a osododd ei ^aeinioes yn ei law, ac a darawodd y Philistiaid; a'r ARGLWYDD a wnaeth iachawdwriaeth mawr i holl Israel: ti a'i gwelaist, ac a lawenychaist: paham, gan hynny, y pechi yn erbyn gwaed gwirion, gan ladd Dafydd yn ddiachos?

6 A Saul a wrandawodd ar lais Jonathan; a Saul a dyngodd, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, ni leddir ef.

7 A Jonathan a alwodd ar Dafydd; a Jonathan a fynegodd iddo ef yr holl eiriau hyn. A Jonathan a ddug Dafydd at Saul: ac efe a fu ger ei fron ef megis ²cynt.

8 A bu chwaneg o ryfel: a Dafydd a aeth allan ac a ymladdodd yn erbyn y Philistiaid, ac a'u tarawodd hwynt â lladdfa fawr; a hwy a ffoisant ³rhagddo ef.

9 A'r ^bdrwg yspryd oddi wrth yr ARGLWYDD oedd ar Saul, pan oedd efe yn eistedd yn ei dŷ a'i wayffon yn ei law: a Dafydd *oedd* yn canu â'i law.

10 A cheisiodd Saul daro â'i wayffon trwy Dafydd, yn y pared: ond efe a giliodd o wŷdd Saul; ac yntau

Cyn
CRIST
Cylch
1063.

* Barn. 9.
17, a 12. 3.
pen. 28. 21.
Ps. 119.
109.

2 Heb. *doe*
ac echoloe.
Cylch
1062.

3 Heb.
rhag ei
wyneb ef.
b pen. 16. 14.
a 18. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

° Ps. 59. titl.

a darawodd y waywffon yn y pared. A Dafydd a ffodd, ac a ddiangodd y nos honno.

11 °Saul hefyd a anfonodd genhadau i d⁴ Dafydd, i'w wylled ef, ac i'w ladd ef y bore: a Michal ei wraig a fynegodd i Dafydd, gan ddywedyd, Onid achubi dy einioes heno, y fory y'th leddir.

12 ¶ Felly Michal a ollyngodd Dafydd i lawr trwy ffenestr: ac efe a aeth, ac a ffodd, ac a ddiangodd.

13 A Michal a gymmerodd ddelw, ac a'i gosododd yn y gwely; a chlustog o *flew* geifr a osododd hi yn obennydd iddi, ac a'i gorchuddiodd â dillad.

14 A phan anfonodd Saul genhadau i ddala Dafydd, hi a ddywedodd, *Y mae* efe yn glaf.

15 A Saul a anfonodd *eilwaith* genhadau i edrych Dafydd, gan ddywedyd, Dygwch ef i fynu attaf fi yn ei wely, fel y lladdwyf ef.

16 A phan ddaeth y cenhadau, wele y ddelw ar y gwely, a chlustog o *flew* geifr yn obennydd iddi.

17 A dywedodd Saul wrth Michal, Paham y twyllaist fi fel hyn, ac y gollyngaist fy ngelyn i ddiange? A Michal a ddywedodd wrth Saul, Efe a ddywedodd wrthyf, Gollwng fi; onid ê, mi a'th laddaf di.

18 ¶ Felly Dafydd a ffodd, ac a ddiangodd, ac a ddaeth at Samuel i Ramah; ac a fynegodd iddo yr hyn oll a wnaethai Saul iddo ef. Ac efe a aeth at Samuel, a hwy a drigasant yn Naioth.

19 A mynegwyd i Saul, gan ddywedyd, Wele, *y mae* Dafydd yn Naioth o fewn Ramah.

20 A ^dSaul a anfonodd genhadau i ddala Dafydd. ⁴A phan welsant gynulleidfa y prophwydi yn prophwydo, a Samuel yn sefyll wedi ei osod arnynt hwy, yr oedd ar genhadau Saul yspryd DUW, fel °y prophwydasant hwythau hefyd.

21 A phan fynegwyd *hyn* i Saul, efe a anfonodd genhadau eraill; a hwythau hefyd a brophwydasant. A thrachefn danfonodd Saul genhadau y drydedd waith; a phrophwydasant hwythau hefyd.

22 Yna yntau hefyd a aeth i Ramah; ac a ddaeth hyd y ffynnon fawr *sydd* yn Sechu: ac efe a ofynodd, ac a ddywedodd, Pa le *y mae* Samuel a Dafydd? Ac *un* a ddy-

wedodd, Wele, *y maent* yn Naioth o fewn Ramah.

23 Ac efe a aeth yno i Naioth yn Ramah. Ac arno yntau hefyd y daeth yspryd DUW; a chan fyned yr aeth ac y prophwydodd, nes ei ddyfod i Naioth yn Ramah.

24 Ac efe a ddiosgodd ei ddillad, ac a brophwydodd hefyd ger bron Samuel, ac a syrthiodd i lawr ^fyn noeth yr holl ddiwrnod hwnnw, a'r holl nos. Am hynny y dywedent, ⁸A *ydyw* Saul hefyd ym mysg y prophwydi?

PENNOD XX.

1 *Dafydd yn ymgynghori â Jonathan am ei ddiogelwch.* 11 Jonathan a Dafydd yn adnewyddu eu cyfammot trwy lw. 18 Arwydd Jonathan i Dafydd. 24 Saul, o eisieu cael gafael ar Dafydd, yn ceisio lladd Jonathan. 35 Jonathan yn gariadus yn canu yn iach i Dafydd.

A DAFYDD a ffodd o Naioth yn Ramah; ac a ddaeth, ac a ddywedodd ger bron Jonathan, Beth a wneuthum i? beth *yw* fy anwiredd? a pheth *yw* fy mhechod o flaen dy dad di, gan ei fod efe yn ceisio fy einioes i?

2 Ac efe a ddywedodd wrtho, Na atto DUW; ni byddi farw: wele, ni wna fy nhad ddim, na mawr na bychan, heb *ei* fynegi i mi: paham gan hynny y celai fy nhad y peth hyn oddi wrthyf fi? Nid *felly y mae*.

3 A Dafydd a dyngodd eilwaith, ac a ddywedodd, Dy dad a wŷr yn hysbys i mi gael ffafr yn dy olwg di; am hynny y dywed, Na chaed Jonathan wybod hyn, rhag ei dristâu ef: cyn wired *a* bod yr ARGWLWYDD yn fyw, a'th enaid dithau yn fyw, *nid oes* ond megis cam rhyngof fi ac angau.

4 Yna y dywedodd Jonathan wrth Dafydd, Dywed beth *yw* dy ewyllys, a mi a'i cwblhâf i ti.

5 A Dafydd a ddywedodd wrth Jonathan, Wele, *y dydd cyntaf* o'r mis *yw* y fory, a minnau gan eistedd a ddylwn eistedd gyd â'r brenhin i fwytta: ond gollwng fi, fel yr ymguddiwyf yn y maes hyd brydnawn y trydydd *dydd*.

6 Os dy dad a ymofyn yn fanwl am danaf; yna dywed, Dafydd gan ofyn a ofynodd *gennad* gennyf fi, i redeg i Bethlehem, ei ddinas ei hun: canys ²aberth blynyddol *sydd* yno i'r holl genedl.

7 °Os fel hyn y dywed efe, Da; heddwch *fydd* i'th was: ond os gan

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

^f Es. 20. 2.
Mic. 1. 8.

⁸ pen. 10. 11.

^d Edrych
Ioan 7. 32,
45, &c.
¹ Cor. 14.
3, 24, 25.
⁴ pen. 10. 5.

° Num. 11.
25.

² gwledâ.

^a Edrych
Gen. 24. 14.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

^b pen. 18. 3.
a 23. 13.

ddigio y digia efe, gwybydd fod ei fryd ef ar ddrwg.

8 Gwna gan, hynny drugaredd â'th was; canys ^bi gyfammod yr ARGLWYDD y dygaist dy was gyd â thi: ac od oes anwiredd ynof fi, lladd di fi; canys i ba beth y dygi fi at dy dad?

9 A dywedodd Jonathan, Na atto Duw hynny i ti: canys, os gan wybod y cawn wybod fod malais wedi ei barottôl gan fy nhad i ddyfod i'th erbyn, onis mynegwn i ti?

10 A Dafydd a ddywedodd wrth Jonathan, Pwy a fynega i mi? neu beth os dy dad â'th ettyb yn arw?

11 ¶ A dywedodd Jonathan wrth Dafydd, Tyred, ac awn i'r maes. A hwy a aethant ill dau i'r maes.

12 A Jonathan a ddywedodd wrth Dafydd, O ARGLWYDD DDUW Israel, wedi i mi chwilio meddwl fy nhad, ynghylch y pryd hwn y fory, neu drennydd; ac wele, os daioni fydd tu ag at Dafydd, ac oni anfonaf yna attat ti, ³a'i fynegi i ti;

13 ^cFel hyn y gwnel yr ARGLWYDD i Jonathan, ac ychwaneg: os da fydd gan fy nhad *wneuthur* drwg i ti; yna y mynegaf i ti, ac â'th ollyngaf ymaith, fel yr elech mewn heddwch: a bydded yr ARGLWYDD gyd â thi, megis y bu gyd â'm tad i.

14 Ac nid yn unig tra fyddwyf fi byw, y gwnei drugaredd yr ARGLWYDD â mi, fel na byddwyf fi marw:

15 Ond *hefyd* ^dna thorr ymaith dy drugaredd oddi wrth fy nhŷ i byth: na chwaith pan ddistrywio yr ARGLWYDD elynion Dafydd, bob un oddi ar wyneb y ddaear.

16 Felly y *cyfammododd* Jonathan â thŷ Dafydd; ac *efe* a ddywedodd, ^eGofyned yr ARGLWYDD hyn ar law gelynnion Dafydd.

17 A Jonathan a wnaeth i Dafydd yntau dyngu, o herwydd efe a'i carai ef: canys fel y carai ei enaid ei hun, y carai efe ef.

18 A Jonathan a ddywedodd wrtho ef, ^fY fory yw y dydd cyntaf o'r mis: ac ymofynir am danat; o herwydd fe fydd dy eisteddle yn wag.

19 Ac wedi i ti aros dridiau, yna tyred i waered yn ⁴fuan; a thyred i'r ⁵lle yr ymguddiaist ynddo ⁶pan oedd y peth ar waith, ac aros wrth faen Ezel.

20 A mi a saethaf dair o saethau

tu a'i ystlys ef, fel pes gollyngwn hwynt at nôd.

21 Wele *hefyd*, mi a anfonaf lange, gan ddywedyd, Dos, cais y saethau. Os gan ddywedyd y dywedaf wrth y llange, Wele y saethau o'r tu yma i ti, dwg hwynt; yna tyred di: canys heddwch sydd i ti, ac nid oes dim niwed, fel mai byw yw yr ARGLWYDD.

22 Ond os fel hyn y dywedaf wrth y llange, Wele y saethau o'r tu hwnt i ti; dos ymaith; canys yr ARGLWYDD â'th anfonodd ymaith.

23 Ac am ^hy peth a leferais i, mi a thi, wele yr ARGLWYDD fyddo rhwyngof fi a thi yn dragywydd.

24 ¶ Felly Dafydd a ymguddiodd yn y maes. A phan ddaeth y dydd cyntaf o'r mis, y brenhin a eisteddodd i fwytta bwyd.

25 A'r brenhin a eisteddodd ar ei eisteddfa, megis ar amseroedd eraill; sef ar yr eisteddfa wrth y pared; a Jonathan a gyfododd, ac Abner a eisteddodd wrth ystlys Saul; a lle Dafydd oedd wag.

26 Ac nid ynganodd Saul ddim y diwrnod hwnnw: canys meddyliodd mai damwain oedd hyn; nad oedd efe lân, a'i fod yn aflan.

27 A bu drannoeth, yr ail dydd o'r mis, fod lle Dafydd yn wag. A dywedodd Saul wrth Jonathan ei fab, Paham na ddaeth mab Jesse at y bwyd, na doe na heddyw?

28 A Jonathan a atebodd Saul, Dafydd gan ofyn a ofynodd i mi am gael myned hyd Bethlehem:

29 Ac efe a ddywedodd, Gollwng fi, attolwg; o herwydd i'n tylwyth ni y mae aberth yn y ddinas, a'm brawd yntau a archodd i mi fod yno: ac yn awr, o chefais ffafir yn dy olwg, gâd i mi fyned, attolwg, fel y gwelwyf fy mrodyr. O herwydd hyn, ni ddaeth efe i fwrdd y brenhin.

30 Yna y llidiodd digter Saul yn erbyn Jonathan; ac efe a ddywedodd wrtho, Ti fab ⁶y gyndyn wrthnysig, oni wn i ti ddewis mab Jesse yn waradwydd i ti, ac yn gywilydd i noethder dy fam?

31 Canys tra fyddo mab Jesse yn fyw ar y ddaear, nith sicrhêir di na'th deyrnas: yn awr gan hynny anfon, a chyrch ef attaf; canys ⁷marw a gaiff efe.

32 A Jonathan a atebodd Saul ei dad, ac a ddywedodd wrtho,

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

^h ad. 14, 15.
Edrych
ad. 42.

³ Heb. a
dafyddio
dy giust.
^c Ruth 1. 17.

^d 2 Sam. 9.
3. a 21. 7.

^e Edrych
pen. 31. 2.
2 Sam. 4. 7.
a 21. 3.

^f ad. 5.

⁴ Nen,
ddwydd.
Heb. fawr.
⁵ pen. 19. 2.
⁶ Heb.
yn nydd y
gwasth.

⁶ Nen,
cynny
gworth-
nysig.
Heb. cy-
dyn wrth-
nysig.
rwydd.

⁷ Heb.
mab anyas
yw efe.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

Paham y bydd efe marw? beth a wnaeth efe?

33 A Saul a ergydiodd wayffon atto ef, i'w daro ef. Wrth hyn y gwybu Jonathan *fod* ei dad ef wedi rhoi ei fryd ar ladd Dafydd.

34 Felly Jonathan a gyfododd oddi wrth y bwrdd mewn llid digllawn, ac ni fwyttaodd fwyd yr ail dydd o'r mis: canys drwg oedd ganddo dros Dafydd, o herwydd i'w dad ei waradwyddo ef.

35 ¶ A'r bore yr aeth Jonathan i'r maes erbyn yr amser a osodasai efe i Dafydd, a bachgen bychan gyd âg ef.

36 Ac efe a ddywedodd wrth ei fachgen, Rhed, cais yn awr y saethau yr ydwyf fi yn eu saethu. A'r bachgen a reddodd: yntau a saethodd saeth ⁸ y tu hwnt iddo ef.

37 A phan ddaeth y bachgen hyd y fan *yr oedd* y saeth a saethasai Jonathan, y llefodd Jonathan ar ol y bachgen, ac a ddywedodd, Onid *yw* y saeth o'r tu hwnt i ti?

38 A llefodd Jonathan ar ol y bachgen, Cyflymma, brysia, na saf. A bachgen Jonathan a gasglodd y saethau, ac a ddaeth at ei feistr.

39 A'r bachgen ni wyddai ddim: yn unig Jonathan a Dafydd a wyddent y peth.

40 A Jonathan a roddodd ei offer at ei fachgen, ac a ddywedodd wrtho, Dos, dwg *y rhai hyn* i'r ddinas.

41 ¶ A'r bachgen a aeth ymaith; a Dafydd a gyfododd oddi wrth y dehau, ac a syrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd dair gwaith. A hwy a gusanasant bob un eu gilydd, ac a wylasant y naill wrth y llall; a Dafydd a ragorodd.

42 A dywedodd Jonathan wrth Dafydd, Dos mewn heddwch: yr hyn a dyngasom ni ein dau yn enw yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD fyddo rhyngof fi a thi, a rhwng fy had i a'th had dithau, *safed hynny* yn dragywydd. Ac efe a gyfododd ac a aeth ymaith: a Jonathan a aeth i'r ddinas.

PENNOD XXI.

1 Dafydd yn Nob yn cael gan Ahimelech fara cyssegredig, 7 a Döeg yno yn bresennol.
8 Dafydd yn cymmyrdd deddfy Goliath:
10 yn cymmyrdd arno ynfydu yn Gath.

YNA y daeth Dafydd i Nob at Ahimelech yr offeiriad. Ac Ahimelech a ddychrynodd wrth gyfarfod â Dafydd; ac a ddywed-

odd wrtho, Paham *yr ydwyf* ti yn unig, ac heb neb gyd â thi?

2 A dywedodd Dafydd wrth Ahimelech yr offeiriad, Y brenhin a orchymynodd i mi beth, ac a ddywedodd wrthyf, Na chaed neb wybod dim o'r peth *am* yr hwn y'th anfonais, ac y gorchymynais i ti: a'r gweision a gyfarwyddais i i'r lle a'r lle.

3 Ac yn awr beth sydd dan dy law? dod i mi bùm *torth* yn fy llaw, neu *y peth* sydd i'w gael.

4 A'r offeiriad a atebodd Dafydd, ac a ddywedodd, Nid *oes* fara cyffredin dan fy llaw i; eithr y mae ^bbara cyssegredig: ^cos y llangciau a ymgadwasant o'r lleiaf oddi wrth wragedd.

5 A Dafydd a atebodd yr offeiriad, ac a ddywedodd wrtho, Diau attal gwagedd oddi wrthym ni er ys dau ddydd neu dri, er pan gychwynais i; llestri y llangciau *hefyd* ydynt sanctaidd, a'r *bara* sydd megis cyffredin, ²ie, pettai wedi ei gyssegru heddyw yn y llestr.

6 Felly yr offeiriad ^aa roddodd iddo ef *y bara* sanctaidd: canys nid oedd yno fara, ond y bara gosod, ^eyr hwn a dynnasid ymaith oddi ger bron yr ARGLWYDD, i osod bara brwd yn y dydd y tynnid ef ymaith.

7 Ac *yr oedd* yno y diwrnod hwnnw un o weision Saul yn aros ger bron yr ARGLWYDD, a'i enw 'Döeg, Edomiad, y pennaf o'r bugeiliaid *oedd* gan Saul.

8 ¶ A dywedodd Dafydd wrth Ahimelech, Onid *oes* yma dan dy law di wayffon, neu gledddyf? canys ni ddygais fy nghledddyf na'm harfau chwaith i'm llaw, o herwydd bod gorchymyn y brenhin ar ffrwst.

9 A dywedodd yr offeiriad, Cleddyf Goliath y Philistiad, yr hwn a leddaist ti yn ^enyffryn Elah; wele ef wedi ei oblygu mewn brethyn o'r tu ol i'r ephod: o chymmeri hwnnw i ti, cymmer; canys nid *oes* yma yr un arall ond hwnnw. A Dafydd a ddywedodd, Nid *oes* o fath hwnnw; dyro ef i mi.

10 ¶ Dafydd hefyd a gyfododd, ac a ffodd y dydd hwnnw rhag ofn Saul, ac a aeth at ³Achis brenhin Gath.

11 A ^hgweision Achis a ddywedasant wrtho ef, Onid hwn *yw* Dafydd brenhin y wlad? onid i hwn y canasant yn y dawnsiau, gan ddywedyd, 'Saul a laddodd ei filoedd, a Dafydd ei fyrddiwn?

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

^b Exod. 25.
20.
^c Lef. 24. 5.
Matt. 12. 4.
^e Exod. 19.
15.
Zech. 7. 3.

² Neu, *ynewiedig* gan *fod* heddyw fara arall wedi ei gyssegru yn y llestr.
^d Marc 2. 25.
Luc 6. 3.
^e Lef. 24.
8, 9.

^f Ps. 52. tit.

⁵ pen. 17.
2, 50.

³ Neu, *Abimelech*,
Ps. 34. tit.
^h Ps. 56. tit.

¹ pen. 18. 7.
a 29. 5.

⁸ Heb.
i'fyned
drosto ef.

^a A elwir
Abiathar,
Marc 2. 26.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

* Ps. 34. tit.

12 A Dafydd a osododd y geiriau hynny yn ei galon, ac a ofnodd yn ddirfawr rhag Achis brenhin Gath.

13 Ac ^kefe a newidiodd ei wedd yn eu golwg hwynt; ac a gymmerth arno ynfydu rhwng eu dwylaw hwynt, ac a gripiodd ddrysau y porth, ac a ollyngodd ei boeryn i lawr ar ei farf.

14 Yna y dywedodd Achis wrth ei weision, Wele, gwelwch y gwr yn gwallgofi; pahan y dygasoch ef attaf fi?

15 Ai eisieu ynfydion sydd arnaf fi, pan ddygasoch hwn i ynfydu o'm blaen i? a gaiff hwn ddyfod i'm tŷ i?

PENNOD XXII.

1 *Minteioedd yn cyrchu at Dafydd, i Adulam.* 3 Yntau yn Mispah yn gorchymyn ei dad a'i fam i frenhin Moab: 5 ac wedi cael rhybudd gan Gad, yn dyfod i Hareth. 6 Saul, wrth ei erlid ef, yn achwyn rhag anffydalondeb ei weision. 9 Döeg yn cyhuddo Ahimelech. 11 Saul yn gorchymyn Uadd yr offeiriaid. 17 Y rhedegwyr yn naccáu: a Döeg yn gweuthur ei orchymyn ef. 20 Abiathar yn diange, ac yn dwyn y newyddion i Dafydd.

* Ps. 57. tit.
a 142. tit.

A DAFYDD a aeth ymaith oddi yno, ac a ^addiangodd i ogof Adulam: a phan glybu ei frodyr a holl dŷ ei dad ef hynny, hwy a aethant i waered atto ef yno.

2 Ymgynhullodd hefyd atto ef bob gwr helbulus, a phob gwr ^aoedd ²mewn dyled, a phob gwr ³cystuddiedig o feddwl; ac efe a fu yn dywysog arnynt hwy: ac yr oedd gyd âg ef ynghylch pedwar cant o wŷr.

3 ¶ A Dafydd a aeth oddi yno i Mispah Moab; ac a ddywedodd wrth frenhin Moab, Deled, attolwg, fy nhad a'm mam i aros gyd â chwi, hyd oni wypwyf beth a wnel Duw i mi.

4 Ac efe a'u dug hwynt ger bron brenhin Moab: ac arhosasant gyd âg ef yr holl ddyddiau y bu Dafydd yn yr amddiffynfa.

5 ¶ A ^bGad y prophwyd a ddywedodd wrth Dafydd, Nac aros yn yr amddiffynfa; dos ymaith, a cherdda rhagot i wlad Judah. Felly Dafydd a ymadawodd, ac a ddaeth i goed Hareth.

6 ¶ A phan glybu Saul gael gwybodaeth am Dafydd, a'r gwŷr ^aoedd gyd âg ef, (a Saul oedd yn aros yn Gibeah dan ⁴bren yn Ramah, a'i waywffon yn ei law, a'i holl weision yn sefyll o'i amgylch;)

7 Yna Saul a ddywedodd wrth ei

weision oedd yn sefyll o'i amgylch, Clywch, attolwg, feibion Jemini: A ddyry mab Jesse i chwi oll feusydd, a gwinllannoedd? ^aesydd efe chwi oll yn dywysogion ar filoedd, ac yn dywysogion ar gannoedd;

8 Gan i chwi oll gyd-fwriadu i'm herbryn i, ac nad ^{oes} a fynego i mi wneuthur o'm mab i gynghrair â mab Jesse, ac nid ^{oes} neb o honoch yn ddrwg ganddo o'm plegid i, nac yn datguddio ⁵i mi ddarfod i'm mab annog fy ngwas i gynllwyn i'm herbryn, megis y dydd hwn?

9 ¶ Yna yr atebodd ^cDöeg yr Edomiad, yr hwn oedd wedi ei osod ar weision Saul, ac a ddywedodd, Gwelais fab Jesse yn dyfod i Nob at Ahimelech mab ^dAhitub.

10 Ac efe a ymgynghorodd drosto ef â'r ARGLWYDD; ac ^ea roddes fwyd iddo ef; cleddyf Goliath y Philistiad a roddes efe ^fhefyd iddo.

11 Yna yr anfonodd y brenhin i alw Ahimelech yr offeiriad, mab Ahitub, a holl dŷ ei dad ef, ^gsef yr offeiriad ^hoedd yn Nob. A hwy a ddaethant oll at y brenhin.

12 A Saul a ddywedodd, Gwranddo yn awr, mab Ahitub. Dywedodd yntau, Wele fi, fy arglwydd.

13 A dywedodd Saul wrtho ef, Pahan y cyd-fwriadasoeh i'm herbryn i, ti a mab Jesse, gan i ti roddi iddo fara, a chleddyf, ac ymgynghori â Duw drosto ef, fel y cyfodai yn fy erbyn i gynllwyn, megis heddyw?

14 Ac Ahimelech a atebodd y brenhin, ac a ddywedodd, Pwy ym mysg dy holl weision di ⁱsydd mor ffyddlawn a Dafydd, ac yn ddaw i'r brenhin, ac yn myned wrth dy orchymyn, ac yn anrhydeddus yn dy dŷ di?

15 Ai y dydd ^jhwnnw y dechreuais i ymgynghori â Duw drosto ef? na atto Duw i mi. Na osoded y brenhin ddim yn erbyn ei was, ^knac yn erbyn neb o dŷ fy nhad: canys ni wybu dy was di ddim o hyn oll, ^lnac ychydig na llawer.

16 A dywedodd y brenhin, Gan farw y byddi farw, Ahimelech, tydi a holl dŷ dy dad.

17 ¶ A'r brenhin a ddywedodd wrth y rhedegwyr oedd yn sefyll o'i amgylch ef, Trowch, a lleddwch offeiriad yr ARGLWYDD; o herwydd bod eu llaw hwynt hefyd gyd â Dafydd, ac o herwydd iddynt wybod ffoi o hono ef, ac na fynegasant i mi. Ond gweis-

Cyn
CRIST
Cylch
1062.⁵ Heb. fy nghlust i.^c pen. 21. 7.
^f Ps. 52. tit.^d pen. 14. 3.^e pen. 21.
^g 6. 9.² Heb. iddo ddyledwr.³ Heb. chwercw ei enaid.^b 2 Sam. 24. 11.
¹ Chron. 21. 9.
^a 29. 20.
² Chron. 29. 25.⁴ New, llyn yn mewn uchelff.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

ion y brenhin nid estynent eu llaw i
ruthro ar offeiriad yr ARGLWYDD.

18 A dywedodd y brenhin wrth
Döeg, Tro di, a ruthra ar yr offeiriad.
A Döeg yr Edomiad a drodd,
ac a ruthrodd ar yr offeiriad, ac
a laddodd y diwrnod hwnnw bump
a phedwar ugain o wŷr, yn dwyn
ephod lian.

19 Efe a darawodd hefyd Nob,
dinas yr offeiriad, â min y cleddyf,
yn wr ac yn wraig, yn ddyrn bach ac
yn blentyn sugno, ac yn ŷch, ac yn
asyn, ac yn oen, â min y cleddyf.

20 ¶ Ond un mab i Ahimelech mab
Ahitub, a'i enw Abiathar, a ddiang-
odd, ac a ffodd ar ol Dafydd.

21 Ac Abiathar a fynegodd i Da-
fydd, ddarod i Saul ladd offeiriad
yr ARGLWYDD.

22 A dywedodd Dafydd wrth Abi-
athar, Gwybŵm y dydd hwnnw, pan
oedd Döeg yr Edomiad yno, gan
fynegi y mynegai efe i Saul: myfi
a fŵm achlysur *marwolaeth* i holl
dylwyth tŷ dy dad di.

23 Aros gyd â mi; nac ofna: canys
yr hwn sydd yn ceisio fy einioes i,
sydd yn ceisio dy einioes dithau:
ond gyd â mi y byddi di gadwedig.

PENNOD XXIII.

1 Dafydd, wedi ymofyn â'r Arglwydd trwy
Abiathar, yn gwaredu Ceilah: 7 a chweddi
i Dawu ddangos iddo ddyfodiad Saul, a
braduriaeth y Ceiliaid, yn diangre o Ceilah.

14 Jonathan yn dyfod i Ziph, ac yn ei
gysuro ef. 19 Y Ziphiaid yn dangos i Saul
pa le yr oedd efe. 25 Yntau yn diangre rhag
Saul ym Maon, trwy ddyfod o'r Philistiaid
i'r wlad: 29 ac yn trigo yn En-gedi.

YNA y mynegasant i Dafydd, gan
ddywedyd, Wele y Philistiaid yn
ymladd yn erbyn Ceilah; ac y maent
hwy yn anrheithio yr ysguboriau.

2 Am hynny y gofynodd Dafydd
i'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, A
âf fi a tharo y Philistiaid hyn? A'r
ARGLWYDD a ddywedodd wrth Da-
fydd, Dos, a tharo y Philistiaid, ac
achub Ceilah.

3 A gwŷr Dafydd a ddywedasant
wrtho ef, Wele ni yn ofnus yma
yn Judah: pa faint mwy os awn
i Ceilah, yn erbyn byddinoedd y
Philistiaid?

4 Yna Dafydd eilwaith a ymgyn-
horodd â'r ARGLWYDD. A'r AR-
GLWYDD a'i hattebodd ef, ac a
ddywedodd, Cyfod, dos i waered
i Ceilah; canys myfi a roddaf y
Philistiaid yn dy law di.

5 A Dafydd a'i wŷr a aethant i

Ceilah, ac a ymladdodd â'r Phi-
listiaid: ac a ddug eu gwartheg
hwynt, ac a'u tarawodd hwynt â
lladdfa fawr. Felly y gwaredodd
Dafydd drigolion Ceilah.

6 A bu, pan a ffodd Abiathar mab
Ahimelech at Dafydd i Ceilah,
ddwyn o hono ef ephod yn ei law.

7 ¶ A mynegwyd i Saul ddyfod
Dafydd i Ceilah. A dywedodd Saul,
Duw a'i rhoddodd ef yn fy llaw i:
canys cauwyd arno ef pan ddaeth i
ddinas â phyrth ac â barrau *iddi*.

8 A Saul a alwodd yr holl bobl
ynghyd i ryfel, i fyned i waered i
Ceilah, i warchae ar Dafydd ac ar
ei wŷr.

9 ¶ A gwybu Dafydd fod Saul yn
bwriadu drwg i'w erbyn ef: ac a efe
a ddywedodd wrth Abiathar yr offeiriad,
Dwg yr ephod.

10 Yna y dywedodd Dafydd, O
ARGLWYDD DDUW Israel, gan glyw-
ed y clybu dy was, fod Saul yn
ceisio dyfod i Ceilah, i ddistrywio
y ddinas er fy mwyn i.

11 A ddyry arglwyddi Ceilah fi yn
ei law ef? a ddaw Saul i waered,
megis y clybu dy was? O ARGLWYDD
DDUW Israel, mynega, attolwg, i'th
was. A'r ARGLWYDD a ddywedodd,
Efe a ddaw i waered.

12 Yna y dywedodd Dafydd, A
ddyry arglwyddi Ceilah fyfi a'm
gwŷr yn llaw Saul? A'r ARGLWYDD
a ddywedodd, Rhoddant.

13 ¶ Yna y cyfododd Dafydd a'i wŷr,
y rhai oedd ynghylch chwe chant,
ac a aethant o Ceilah, ac a rodiasant
lle y gallent. A mynegwyd i Saul,
fod Dafydd wedi diangre o Ceilah;
ac efe a beidiodd â myned allan.

14 A Dafydd a arhosodd yn yr
anialwch mewn amddiffynfeydd, ac
a arhodd mewn mynydd, yn anial-
wch ^cZiph: a Saul a'i ceisiodd ef
bob dydd; ond ni roddodd Duw
ef yn ei law ef.

15 A gwelodd Dafydd fod Saul
wedi myned allan i geisio ei einioes
ef: a Dafydd oedd yn anialwch
Ziph, mewn coed.

16 A Jonathan mab Saul a gyfod-
odd, ac a aeth at Dafydd i'r coed;
ac a gryfhaodd ei law ef yn Nuw.

17 Dywedodd hefyd wrtho ef, Nac
ofna: canys llaw Saul fy nhad ni'th
gaiff di; a thi a deyrnesi ar Israel,
a minnau a fyddaf yn nesaf attat ti:
a ^dSaul fy nhad *sydd* yn gwybod
hyn hefyd.

Cyn
CRIST
Cylch
1062.

^a pen. 22, 20.

Cylch
1061.

^b Num. 27.
21.
pen. 30, 7.

³ Heb. gau.

^c Jos. 15, 55.

^d pen. 24, 20.

Cyn
CRIST
Cylch
1061.

° Ps. 54. tit.
Edrych
pen. 26. 1.

° Heb.
ar y llaw
ddchau.
° i Jesimon

° Heb.
droed-le.

° Jos. 15. 55.
° i Jesimon.

° Edrych
2 Bren. 19.
9.

° Oraig y
gwahan-
tadau.

18 A hwy ill dau a wnaethant gyf-
ammmod ger bron yr ARGLWYDD. A
Dafydd a arhosodd yn y coed; a
Jonathan a aeth i'w dŷ ei hun.

19 Yna °y daeth y Ziphiaid i fynu
at Saul i Gibeah, gan ddywedyd,
Onid yw Dafydd yn ymguddio gyd
â ni mewn amddiffynfeydd yn y
coed, ym mryn Hachilah, yr hwn
sydd °o'r tu dehau °i'r diffaethwch?

20 Ac yn awr, O frenhin, tyred i
waered yn ol holl ddymuniaid dy
galon; a *bydded* arnom ni ei roddi
ef yn llaw y brenhin.

21 A dywedodd Saul, Bendigedig
fyddoch chwi gan yr ARGLWYDD:
canys tosturiasoch wrthyf.

22 Ewch, attolwg, parottôwch; *etto*
mynnwch wybod hefyd, ac edrych-
wch am ei °gynniweirfa ef, lle y
mae efe yn tramwy, a phwy a'i
gwelodd ef yno; canys dywedwyd
i mi ei fod ef yn gyfrwys iawn.

23 Edrychwch gan hynny, a myn-
nwch wybod yr holl lochesau y mae
efe yn ymguddio ynddynt, a dy-
chwelwch attaf fi â sierwydd, fel yr
elwyf gyd â chwi; ac os bydd efe
yn y wlad, mi a chwiliaf am dano
ef trwy holl filoedd Judah.

24 A hwy a gyfodasant, ac a aeth-
ant i Ziph o flaen Saul: ond Dafydd
a'i wŷr *oedd* yn anialwch °Maon,
yn y rhos o'r tu dehau °i'r diff-
aethwch.

25 Saul hefyd a'i wŷr a aeth i'w
geisio *ef*. A mynegwyd i Dafydd:
am hynny efe a ddaeth i waered i
grraig, ac a arhosodd yn anialwch
Maon. A phan glybu Saul *hynny*,
efe a erlidiodd ar ol Dafydd yn
anialwch Maon.

26 A Saul a aeth o'r naill du i'r
mynydd, a Dafydd a'i wŷr o'r tu
arall i'r mynydd: ac yr oedd Da-
fydd yn brysio i fyned ymaith rhag
ofn Saul; canys Saul a'i wŷr a
amgylchynasant Dafydd a'i wŷr, i'w
dala hwynt.

27 ¶ °Ond cennad a ddaeth at
Saul, gan ddywedyd, Brysia, a
thyred: canys y Philistiaid a ym-
daenasant ar hyd y wlad.

28 Am hynny y dychwelodd Saul
o erlid ar ol Dafydd; ac efe a aeth
yn erbyn y Philistiaid: o herwydd
hynny y galwasant y fan honno
°Sela Hammahlecoth.

29 ¶ A Dafydd a aeth i fynu oddi
yno, ac a arhosodd yn amddiffyn-
feydd En-gedi.

PENNOD XXIV.

1 Dafydd, mewn ogof yn En-gedi, yn torri cwrw
mantell Saul, ac yn arbed ei einioes ef; 8 ac
wrth hynny yn dangos ei ddiinweidrwydd.
16 Saul yn cydnabod â'i fai, ac yn cym-
meryd llw gan Dafydd, ac yn ymadael.

A PHAN ddychwelodd Saul oddi
ar ol y Philistiaid, mynegwyd
iddo, gan ddywedyd, Wele Dafydd
yn anialwch En-gedi.

2 Yna y cymmerth Saul dair mil o
wŷr etholedig o holl Israel; ac efe a
aeth i geisio Dafydd a'i wŷr, ar hyd
coppa creigiau y geifr gwylltion.

3 Ac efe a ddaeth at gorlannau y
defaid, ar y ffordd; ac yno *yr oedd*
ogof: a °a Saul a aeth i mewn i was-
anaethu ei gorph. A °b Dafydd a'i wŷr
oedd yn aros yn ystlysau yr ogof.

4 A gwŷr Dafydd a ddywedasant
wrtho ef, Wele y dydd *am* yr hwn
y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf,
Wele fi yn rhoddi dy elyn yn dy
law di, fel y gwnelych iddo megis y
byddo da yn dy olwg. Yna Dafydd
a gyfododd, ac a dorrodd gwrŷr y
fantell *oedd* am Saul yn ddirgel.

5 Ac wedi hyn °calon Dafydd a'i
tarawodd ef, o herwydd iddo dorri
cwrw mantell Saul.

6 Ac efe a ddywedodd wrth ei
wŷr, Na atto yr ARGLWYDD i mi
wneuthur y peth hyn i'm meistr,
enneiniog yr ARGLWYDD, i estyn fy
llaw yn ei erbyn ef; oblegid en-
neiniog yr ARGLWYDD *yw* efe.

7 Felly yr attaliodd Dafydd ei
wŷr â'r geiriau *hyn*, ac ni adawodd
iddynt gyfodi yn erbyn Saul. A
Saul a gododd i fynu o'r ogof, ac
a aeth i ffordd.

8 Ac ar ol hyn Dafydd a gyfod-
odd, ac a aeth allan o'r ogof; ac
a lefodd ar ol Saul, gan ddywed-
yd, Fy arglwydd frenhin. A phan
edrychodd Saul o'i ol, Dafydd a
ostyngodd ei wyneb tu a'r ddaear,
ac a ymgrymmodd.

9 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrth
Saul, °a Paham y gwrandewi eiriau
dynion, gan ddywedyd, Wele, y mae
Dafydd yn ceisio niwed i ti?

10 Wele, dy lygaid a welsant y
dydd hwn ddarford i'r ARGLWYDD
dy roddi di yn fy llaw i heddyw yn
yr ogof: a dywedwyd *wrthyf* am dy
ladd di; ond *fy enaid* a'th arbed-
odd di: a dywedais, Nid estynaf fy
llaw yn erbyn fy meistr; canys en-
neiniog yr ARGLWYDD *yw* efe.

11 Fy nhad hefyd, gwel, ie, gwel

° Cyn
CRIST
Cylch
1061.

a Ps. 141. 6.
b Ps. 57. tit.
a 142. tit.

c 2 Sam. 24.
10.

d Ps. 141. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1061.Cyn
CRIST
Cylch
1060.

a pen. 28. 3.

gwr dy fantell yn fy llaw i: canys pan dorrais ymaith gwr dy fantell di, heb dy ladd; gwybydd a gwel nad oes yn fy llaw i ddrygioni na chamwedd, ac na phechais i'th erbyn: etto yr wyt ti yn hela fy einioes i, i'w dala hi.

12 Barned yr ARGLWYDD rhyngof fi a thithau, a dialed yr ARGLWYDD fi arnat ti: ond ni bydd fy llaw i arnat ti.

13 Megis y dywed yr hen ddiareb, Oddi wrth y rhai anwir y daw anwiredd: ond ni bydd fy llaw i arnat ti.

14 Ar ol pwy y daeth brenhin Israel allan? ar ol pwy yr ydwyti yn erlid? ar ol ^eci marw, ar ol ^fchwannen.

15 Am hynny bydded yr ARGLWYDD yn farnwr, a barned rhyngof fi a thi: edryched hefyd, a dadleued fy nadl, ac ²achubed fi o'th law di.

16 ¶ A phan orphenodd Dafydd lefaru y geiriau hyn wrth Saul, yna y dywedodd Saul, Ai dy lef di *yw* hon, fy mab Dafydd? A Saul a ddyrchafodd ei lef, ac a wylodd.

17 Efe a ddywedodd hefyd wrth Dafydd, Cyfiawnach *wyt* ti na myfi: canys ti a delaist i mi dda, a minnau a delais i ti ddrwg.

18 A thi a ddangosaist heddyw wneuthur o honot â mi ddaioni: o herwydd ³rhoddodd yr ARGLWYDD fi yn dy law di, ac ni'm lleddaist.

19 Oblegid os caffai wr ei elyn, a ollyngai efe ef mewn ffordd dda? am hynny yr ARGLWYDD a dalo i ti ddaioni, am yr hyn a wnaethost i mi y dydd hwn.

20 Ac wele yn awr, ^gmi a wn gan deyrnasu y teyrnesi di, ac y sierhêir brenhiniaeth Israel yn dy law di.

21 Twng dithau wrthyf fi yn awr i'r ARGLWYDD, na thorri ymaith fy had i ar fy ol, ac na ddifethi fy enw i o dŷ fy nhad.

22 A Dafydd a dyngodd wrth Saul. A Saul a aeth i'w dŷ: Dafydd hefyd a'i wŷr a aethant i fynu i'r ^hamddiffynfa.

PENNOD XXV.

1 Marwolaeth Samuel. 2 Dafydd yn Paran yn danfon at Nabal: 10 a chweddi ei gyffrôl trwy daogrwydd Nabal, ar fedr ei ddifetha ef. 14 Abigail yn cael gwybod hynny, 18 yn gymmeryd anrheg, 23 a thrwy ei doethineb, 32 yn dyhuddo Dafydd. 36 Nabal wedi clywed hynny, yn marw. 39 Dafydd yn priodi Abigail ac Ahinoam. 44 Rhoddi Michal i Phalti.

A ^aBU farw Samuel; a holl Israel a ymgynnullasant, ac a alarasant am dano ef, ac a'i claddasant ef yn ei dŷ yn Ramah. A Dafydd a gyfododd, ac a aeth i waered i anialwch Paran.

2 Ac yr oedd gwr ym Maon, a'i ²gyfoeth yn ^bCarmel; a'r gwr oedd fawr iawn, ac iddo ef yr oedd tair mil o ddefaid, a mil o eifr: ac yr oedd efe yn cneifio ei ddefaid yn Carmel.

3 Ac enw y gwr oedd Nabal; ac enw ei wraig Abigail: a'r wraig oedd yn dda ei deall, ac yn dëg ei gwedd: a'r gwr oedd galed, a drwg ei weithredoedd; a Chalebiad oedd efe.

4 ¶ A chlybu Dafydd yn yr anialwch, fod Nabal yn cneifio ei ddefaid.

5 A Dafydd a anfonodd ddeg o langciau; a Dafydd a ddywedodd wrth y llangciau, Cerddwch i fynu i Carmel, ac ewch at Nabal, a chyferchwch well iddo yn fy enw i.

6 Dywedwch fel hyn hefyd wrtho ef sydd yn byw *mewn llwyddiant, Caffech* di heddwch, a'th dŷ heddwch, a'r hyn oll sydd eiddot ti heddwch.

7 Ac yn awr clywais fod rhai yn cneifio i ti: yn awr y bugeiliaid sydd gennynt a fuant gyd â ni, ni wnaethom sarhâd arnynt hwy, ac ni bu ddim yn eisieu iddynt, yr holl ddyddiau y buant hwy yn Carmel.

8 Gofyn i'th langciau, a hwy a fynegant i ti: gan hynny caed y llangciau hyn ffafwr yn dy olwg di; canys ar ddiwrnod da y daethom ni; dyro, attolwg, yr hyn a ddelo i'th law, i'th weision, ac i'th fab Dafydd.

9 Ac wedi dyfod llangciau Dafydd, hwy a ddywedasant wrth Nabal yn ol yr holl eiriau hynny yn enw Dafydd, ac ³a dawsant.

10 ¶ A Nabal a attebodd weision Dafydd, ac a ddywedodd, Pwy *yw* Dafydd? a phwy *yw* mab Jesse? llawer sydd o weision heddyw yn torri ymaith bob un oddi wrth ei feistr.

11 ^cA gymmeraf fi fy mârâ a'm dwfr, a'm ^dcig a leddais i'm cneifwyr, a'u rhoddi i wŷr nis gwn o ba le y maent?

12 Felly llangciau Dafydd a droisant i'w ffordd, ac a ddychwelasant, ac a ddaethant, ac a fynegasant iddo ef yr holl eiriau hynny.

13 A Dafydd a ddywedodd wrth ei wŷr, Gwregyswch bob un ei gleddyf. Ac ymwregysodd pob un ei gledd-

² Neu, *negesenau*.
^b Jos. 15. 55.

^e 2 Sam. 9. 8.
^f pen. 26. 20.

² Heb. *barned*.

³ Heb. *cauodd*.

^g pen. 23. 17.

³ Heb. *a fuant lonydd*.

^c Barn. 3. 6.

^d Heb. *luddfa*.

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

yf: ymwregysodd Dafydd hefyd ei gleddyf: ac ynghylch pedwar cant o wŷr a aeth i fynu ar ol Dafydd, a dau gant a drigasant gyd â'r dodrefn.

14 ¶ Ac un o'r llangciau a fynegodd i Abigail gwraig Nabal, gan ddywedyd, Wele, Dafydd a anfonodd genhadau o'r anialwch i gyfarch gwell i'n meistr ni; ond efe ⁵a'u difenwodd hwynt.

15 A'r gwŷr fu dda iawn wrthym ni; ac ni wnaed sarhâd arnom ni, ac ni bu i ni ddim yn eisieu yr holl ddyddiau y rhodiasom gyd â hwynt, pan oeddym yn y maes.

16 Mur oeddym hwy i ni nos a dydd, yr holl ddyddiau y buom gyd â hwynt yn cadw y defaid.

17 Yn awr gan hynny gwybydd, ac ystyria beth a wnelech: canys parottôwyd drwg yn erbyn ein meistr ni, ac yn erbyn ei holl dŷ ef: canys efe *sydd* fab i Belial, fel na ellir ymddiddan âg ef.

18 ¶ Yna Abigail a frysiodd, ac a gymmerth ddau cant o fara, a dwy gostrelaid o win, a phump o ddefaid wedi eu gwneuthur yn barod, a phùm hobaid o gras-*gd*, a chàn *swp* o resin, a dau cân *teisen* o ffigys, ac a'u gosododd ar asynod.

19 A hi a ddywedodd wrth ei gweision, Cerddwch o'm blaen i; wele fi yn dyfod ar eich ol: ond wrth Nabal ei gwr nid ynganodd hi.

20 Ac a hi yn marchogaeth ar asyn, ac yn dyfod i waered ar hyd ystlys y mynydd; yna, wele Dafydd a'i wŷr yn dyfod i waered i'w herbyn; a hi a gyfarfu â hwynt.

21 A dywedasai Dafydd, Diau gadw o honof fi yn ofer yr hyn oll *oedd* gan hwn yn yr anialwch, fel na bu dim yn eisieu o'r hyn oll *oedd* ganddo ef: canys efe a dalodd i mi ddrwg dros dda.

22 ^dFelly y gwnelo DUW i elynion Dafydd, ac ychwaneg, os ^ggadawaf o'r hyn oll *sydd* *ganddo* ef, erbyn goleuni y bore, ^f*un* a biso ar bared.

23 A phan welodd Abigail Dafydd, hi a frysiodd ac a ^gddisgynodd oddi ar yr asyn, ac a syrthiodd ger bron Dafydd ar ei hwyneb, ac a ymgrymmodd hyd lawr.

24 Ac a syrthiodd wrth ei draed ef, ac a ddywedodd, Arnaf fi, fy arglwydd, arnaf fi *bydded* yr anwiredd; a llfared dy wasanaethferch, attolwg, ⁶wrthyt, a gwrando eiriau dy law-forwyn.

25 Attolwg, na osoded fy arglwydd ei galon yn erbyn y gwr Belial hwn, *sef* Nabal: canys fel *y mae* ei enw ef, felly *y mae* yntau; Nabal *yw* ei enw ef, ac ynfydrwydd *sydd* gyd âg ef: a minnau dy wasanaethferch, ni welais weision fy arglwydd, y rhai a anfonaist.

26 Ac yn awr, fy arglwydd, *fel* y mae yr ARGLWYDD yn fyw, ac *mai* byw dy enaid di, gan i'r ARGLWYDD dy luddias di rhag dyfod i *dywallt* gwaed, ac ⁷i ymddial â'th law dy hun; yn awr bydded dy elynion di, a'r sawl a geisiant niwed i'm harglwydd, megis Nabal.

27 Ac yn awr yr anrheg yma, yr hon a ddug dy wasanaethferch i'm harglwydd, rhodder hi i'r llangciau sydd yn ⁸canlyn fy arglwydd.

28 A maddeu, attolwg, gamwedd dy wasanaethferch: canys yr ARGLWYDD gan wneuthur a wna i'm harglwydd dŷ sicr; o herwydd fy arglwydd sydd yn ymladd rhyfeloedd yr ARGLWYDD, a drygioni ni chafwyd ynot ti yn dy *holl* ddyddiau.

29 Er cyfodi o ddyn i'th erlid di, ac i geisio dy enaid; etto enaid fy arglwydd a fydd wedi ei rwymo yn rhwymyn y bywyd gyd â'r ARGLWYDD dy DDUW; ac enaid dy elynion ^achwyrn-deifl efe, *fel* o ganol ceudab y ffon-dafil.

30 A phan wnelo yr ARGLWYDD i'm harglwydd yn ol yr hyn oll a lefarodd efe o ddaioni am danat, a phan y'th osodo di yn flaenor ar Israel;

31 Yna ni bydd hyn yn ⁹ochenaid i ti, nac yn dramgwydd calon i'm harglwydd, ddarford i ti dywallt gwaed heb achos, neu ddial o'm harglwydd ef ei hun: ond pan wnelo DUW ddaioni i'm harglwydd, yna cofia di dy law-forwyn.

32 ¶ A dywedodd Dafydd wrth Abigail, Bendigedig *fyddo* ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn a'th anfonodd di y dydd hwn i'm cyfarfod i:

33 Bendigedig hefyd *fo* dy gyngor, a bendigedig *fyddych* dithau yr hon a'm lluddiaist y dydd hwn rhag dyfod i *dywallt* gwaed, ac i ymddial â'm llaw fy hun.

34 Canys yn wir, *fel* y mae ARGLWYDD DDUW Israel yn fyw, yr hwn a'm hattaliodd i rhag dy ddrygu di, oni buasai i ti frysio a dyfod i'm cyfarfod, diau ¹na adawsid i Nabal, erbyn goleuni y bore, *un* a bisai ar bared.

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

7 Heb.
8th achub
dy hun.

8 Heb.
rhodio wrth
draed.

^b Jer. 10. 18.

9 Heb.
syfrdan
dod.

¹ ad. 22.

⁵ Heb.
a ruthrodd
arnynt.

^d Ruth 1. 17.
pen. 3. 17.
^e ad. 34.

^f 1 Bren. 14.
10.
a 2L 21.
2 Bren. 9.8.
^g Jos. 15. 18.
Barn. 1.14.

⁶ Heb. yn
dyglustiau.

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

35 Yna y cymmerodd Dafydd o'i llaw hi yr hyn a ddygasai hi iddo ef; ac a ddywedodd wrthi hi, Dos i fynu mewn heddwch i'th dŷ: gwel, mi a wrandewais ar dy lais, ac a dderbyniais dy wyneb.

36 ¶ Ac Abigail a ddaeth at Nabal; ac wele, ^kyr oedd gwledd ganddo ef yn ei dŷ, fel gwledd brenhin: a chalon Nabal oedd lawen ynddo ef; canys meddw iawn oedd efe: am hynny nid ynganodd hi wrtho ef air, na bychan na mawr, nes goleuo y bore.

37 A'r bore pan aeth ei feddwod allan o Nabal, mynegodd ei wraig iddo ef y geiriau hynny; a'i galon ef a fu farw o'i fewn, ac efe a aeth fel carreg.

38 Ac ynghylch pen y deng niwrnod y tarawodd yr ARGLWYDD Nabal, fel y bu efe farw.

39 ¶ A phan glybu Dafydd farw Nabal, efe a ddywedodd, Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, yr hwn a ddadlenuodd achos fy sarhâd i oddi ar law Nabal, ac a attaliodd ei was rhag drwg: canys yr ARGLWYDD a drodd ddrygioni Nabal ar ei ben ei hun. Dafydd hefyd a anfonodd i ymddiddan âg Abigail, am ei chymmeryd hi yn wraig iddo.

40 A phan ddaeth gweision Dafydd at Abigail i Carmel, hwy a lefarasant wrthi, gan ddywedyd, Dafydd a'n hanfonodd ni attat ti, i'th gymmeryd di yn wraig iddo.

41 A hi a gyfododd, ac a ymgrymmodd ar ei hwyneb hyd lawr; ac a ddywedodd, Wele dy forwyn yn wasanaethferch i olchi traed gweision fy arglwydd.

42 Abigail hefyd a frysiodd, ac a gyfododd, ac a farchogodd ar asyn, a phump o'i llangcesau ²yn ei chanlyn: a hi a aeth ar ol cenhadau Dafydd, ac a aeth yn wraig iddo ef.

43 A Dafydd a gymmerth Ahinoam o ¹Jezreel; a hwy a fuant ill ddyoedd yn wragedd iddo ef.

44 ¶ A Saul a roddasai ^mMichal ei ferch, gwraig Dafydd, i ³Phalti mab Laïs, o Alim.

PENNOD XXVI.

1 Saul, wedi i'r Ziphiaid ddatguddio Dafydd, yn dyfod i Hachilah yn ei erbyn ef. 5 Dafydd yn dyfod i'r wersyllfa ac yn rhoystro i Abisai ladd Saul: etto yn cymmeryd ei waynfion ef a'i ddwfr-lestr. 13 Dafydd yn ceryddu Abner; 18 ac yn cynghori Saul. 21 Saul yn cydnabod ei fai.

A'R ^aZiphiaid a ddaethant at Saul i Gibeah, gan ddywedyd, Onid ydyw Dafydd yn llechu ym mryn Hachilah, ar gyfer ²y diffaethwch?

2 Yna y cyfododd Saul, ac a aeth i waered i anialwch Ziph, a thair mil o etholedigion gwŷr Israel gyd âg ef, i geisio Dafydd yn anialwch Ziph.

3 A Saul a wersyllodd ym mryn Hachilah, yr hwn sydd ar gyfer y diffaethwch, wrth y ffordd: a Dafydd oedd yn aros yn yr anialwch; ac efe a welodd fod Saul yn dyfod ar ei ol ef i'r anialwch.

4 Am hynny Dafydd a anfonodd ysbïwyr, ac a wybu ddyfod o Saul yn sicr.

5 ¶ A Dafydd a gyfododd, ac a ddaeth i'r lle y gwersyllasai Saul ynddo: a chanfu Dafydd y lle yr oedd Saul yn gorwedd ynddo, ac ^bAbner mab Ner, tywysog ei lu. A Saul oedd yn gorwedd ³yn y wersyllfa, a'r bobl yn gwersyllu o'i amgylch ef.

6 Yna y llefarodd Dafydd, ac y dywedodd wrth Ahimelech yr Hethiaid, ac wrth Abisai ^cmab Serfiah, brawd Joab, gan ddywedyd, Pwy a â i waered gyd â mi at Saul i'r gwersyll? A dywedodd Abisai, Myfi a âf i waered gyd â thi.

7 Felly y daeth Dafydd ac Abisai at y bobl liw nos. Ac wele Saul yn gorwedd ^dac yn cysgu yn y wersyllfa, a'i waynfion wedi ei gwthio i'r dddear wrth ei obennydd ef: ac Abner a'r bobl oedd yn gorwedd o'i amgylch ef.

8 Yna y dywedodd Abisai wrth Dafydd, Duw a ^eroddes heddyw dy elyn yn dy law di: yn awr gan hynny gâd i mi ei daro ef, attolwg, â gwaywfion, hyd y dddear un waith, ae nis ail-darawaf ef.

9 A Dafydd a ddywedodd wrth Abisai, Na ddifetha ef: canys pwy a estynai ei law yn erbyn enneiniog yr ARGLWYDD, ac a fyddai ddieuog?

10 Dywedodd Dafydd hefyd, Fel y mae yr ARGLWYDD yn fyw, naill ai yr ARGLWYDD a'i tery ef; ai ei ddydd ef a ddaw i farw; ai efe a ddisgyn i'r rhyfel, ac a ddifethir.

11 ^dYr ARGLWYDD a'm cadwo i rhag estyn fy llaw yn erbyn enneiniog yr ARGLWYDD: ond yn awr, cymmer, attolwg, y waywfion sydd wrth ei obennydd ef, a'r llestr dwfr, ac awn ymaith.

12 A Dafydd a gymmerth y wayw-

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

^a pen. 23. 19.
^b Ps. 54. tit.
^c 2 Jesimon.

^b pen. 14. 50.
^a 17. 55.
³ Neu,
^d ynghanol
ei glun.

^e 1 Chron.
2. 16.

⁴ Heb.
gauodd.

^d pen. 24. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

ffon, a'r llestr dwfr oddi wrth obennydd Saul; a hwy a aethant ymaith; ac nid oedd *neb* yn gweled, nac yn gwybod, nac yn neffro: canys *yr oeddynt* oll yn cysgu; o herwydd trwmgwsg oddi wrth yr ARGLWYDD a syrthiasai arnynt hwy.

13 ¶ Yna Dafydd a aeth i'r tu hwnt, ac a safodd ar ben y mynydd o hirbell; ac eneyd fawr rhyngddynt;

14 A Dafydd a lefodd ar y bobl, ac ar Abner mab Ner, gan ddywedyd, Onid attebi di, Abner? Yna Abner a atebodd, ac a ddywedodd, Pwy *ydwyt* ti *sydd* yn llefain ar y brenhin?

15 A Dafydd a ddywedodd wrth Abner, Onid gwr *ydwyt* ti? a phwy *sydd* fel ti yn Israel? a phaham na chedwaist dy arglwydd frenhin? canys daeth un o'r bobl i ddifetha y brenhin dy arglwydd di.

16 Nid da y peth hyn a wnaethost ti. *Fel* y mae yr ARGLWYDD yn fyw, meibion *euog* o farwolaeth *ydych* chwi, am na chadwasoch eich meistr, enneiniog yr ARGLWYDD. Ac yn awr edrychwch pa le y mae gwaywffon y brenhin, a'r llestr dwfr oedd wrth ei obennydd ef.

17 A Saul a adnabu lais Dafydd, ac a ddywedodd, Ai dy lais di *yw* hwn, fy mab Dafydd? A dywedodd Dafydd, Fy llais i *ydwy*, fy arglwydd frenhin.

18 Dywedodd hefyd, Paham y mae fy arglwydd fel hyn yn erlid ar ol ei was? canys beth a wneuthum? neu pa ddrygioni *sydd* yn fy llaw?

19 Yn awr gan hynny, attolwg, gwrandawed fy arglwydd frenhin eiriau ei wasanaethwr. Os yr ARGLWYDD a'th annogodd di i'm herbyn, arogled offrw: ond os meibion dynion, mell digedig *fyddant* hwy ger bron yr ARGLWYDD; o herwydd hwy a'm gyrrasant i allan heddyw, fel nad ydwyf yn cael glynu yn etifeddiaeth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Dos, gwasanaetha dduwiau dieithr.

20 Yn awr, gan hynny, na syrthied fyngwaed i i'r ddaear o flaen wyneb yr ARGLWYDD: canys brenhin Israel a ddaeth allan i geisio °chwanen, megis un yn hela petris yn y mynyddoedd.

21 ¶ Yna Saul a ddywedodd, Pechais: dychwel, Dafydd fy mab: canys ni'th ddrygaf mwy; o herwydd gwerthfawr fu fy einioes i yn dy

olwg di y dydd hwn: wele, ynfyd y gwneuthum, a mi a gyfeiliornais yn ddirfawr.

22 A Dafydd a atebodd, ac a ddywedodd, Wele waywffon y brenhin; deled un o'r llangciau drosodd, a chyrched hi.

23 Yr ARGLWYDD a dalo i bob un ei gyfiawnder a'i ffyddlondeb: canys yr ARGLWYDD a'th roddodd di heddyw yn *fy* llaw i; ond nid estynwn i fy llaw yn erbyn enneiniog yr ARGLWYDD.

24 Ac wele, megis y bu werthfawr dy einioes di heddyw yn fy ngolwg i, felly gwerthfawr fyddo fy einioes innau y'ngolwg yr ARGLWYDD, a gwareded fi o bob cyfyngdra.

25 Yna y dywedodd Saul wrth Dafydd, Bendigedig *fy'ch* di, fy mab Dafydd: hefyd ti a wnei fawredd, ac a orchfygi rhag llaw. A Dafydd a aeth i ffordd; a Saul a ddychwelodd i'w fangre ei hun.

PENNOD XXVII.

1 *Saul yn clywed bod Dafydd yn Gath, ac heb ei geisio ef mwyach.* 5 *Dafydd yn cael Siclag gan Achis;* 8 *a chan yspeilio gwledydd eraill, yn peri i Achis goelio mai yn erbyn Judah yr ymladdasai efe.*

A DAFYDD a ddywedodd yn ei galon, Yn awr difethir fi ryw ddydd trwy law Saul: nid *oes* dim well i mi na diange i dir y Philistiaid; fel yr anobeithio *Saul ddyfod o hyd* i mi, ac na'm ceisio mwy yn holl derfynau Israel. Felly y diangaf o'i law ef.

2 A Dafydd a gyfododd, ac a dramwyodd, efe a'r chwe channwr oedd gyd âg ef, at Achis mab Maoch, brenhin Gath.

3 A Dafydd a arhosodd gyd âg Achis yn Gath, efe a'i wŷr, pob un gyd â'i deulu; Dafydd a'i ddwy wragedd, Ahinoam y Jezreeles, ac Abigail gwraig Nabal y Garmeeles.

4 A mynegwyd i Saul, ffoi o Dafydd i Gath: ac ni chwanegodd efe ei geisio ef mwy.

5 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrth Achis, O chefais yn awr ffafr yn dy olwg di, rhodder i mi le yn un o'r maes-drefi, fel y trigwyf yno: canys paham yr erys dy was di yn ninas y brenhin gyd â thi?

6 Yna Achis a roddodd iddo ef y dydd hwnnw Siclag; am hynny y mae °Siclag yn eiddo brenhinoedd Judah hyd y dydd hwn.

7 A rhifedi y dyddiau yr arhosodd

Cyn
CRIST
Cylch
1060.

Cylch
1058.

Cyn
CRIST
Cylch
1058.

² Heb.
blwyddyn
o ddydd-
tau:
Edrych
pen. 29. 3,
hyd 1056,
³ Neu,
Gerziaid.

⁴ Neu, *A*
wnaethoch
chwi yrfa,
&c.

^b Edrych
1 Chron. 2.
9, 25.
^c Barn. 1.
16.

⁵ Heb.
i ddreioi.

Cylch
1056.

^a pen. 25. 1.

^b Lef. 19. 31.
a 20. 27.
Deut. 18.
10, 11.

Dafydd y'ngwlad y Philistiaid, *oedd*
² flwyddyn a phedwar mis.

8 ¶ A Dafydd a'i wŷr a aethant i
fynu, ac a ruthrasant ar y Gesuriaid,
a'r ³ Gezriaid, a'r Amaleciaid: canys
hwynt-hwy gynt oedd yn preswyllo
yn y wlad, fiordd yr elych i Sur, ie,
hyd wlad yr Aipht.

9 A Dafydd a darawodd y wlad;
ac ni adawodd yn fyw wr na gwraig;
ac a ddug y defaid, a'r gwartheg,
a'r asynod, a'r camelod, a'r gwisgoedd,
ac a ddychwelodd ac a ddaeth
at Achis.

10 Ac Achis a ddywedodd, ⁴ I ba
le y rhuthrasoch chwi heddyw? A
dywedodd Dafydd, Yn erbyn tu
dehau Judah, ac yn erbyn tu de-
hau ^b y Jerahmeeliaid, ac yn erbyn
tu dehau ^c y Ceneaid.

11 Ac ni adawsai Dafydd yn fyw
wr na gwraig, i ddwyn *chwedlau* i
Gath; gan ddywedyd, Rhag mynegi
o honynt i'n herbyn, gan ddywedyd,
Fel hyn y gwnaeth Dafydd, ac felly
y bydd ei arfer ef yr holl ddyddiau
yr arhoso efe y'ngwlad y Philistiaid.

12 Ac Achis a gredodd Dafydd,
gan ddywedyd, Efe a'i gwnaeth ei
hun ⁵ yn ffaidd gan ei bobl ei hun
Israel; am hynny y bydd efe yn
was i mi yn dragywydd.

PENNOD XXVIII.

1 *Achis yn hyderu ar Dafydd.* 3 *Saul wedi
difetha y dewiniaid,* 4 *yn ei ofn, wedi i
Dduw ei wrthod,* 7 *yn myned at ddewines:*
9 *a honno yn codi i fynu Samuel.* 15 *Saul,
wrth glywed ei ddinistr, yn llewygu;* 21 *a'r
wraig a'i weision yn ei nerthu ef â bwyd.*

AR Philistiaid yn y dyddiau hynny
a gynnulasant eu byddinoedd
yn llu, i ymladd yn erbyn Israel. A
dywedodd Achis wrth Dafydd, Gwyb-
ydd di yn hysbys, yr âi di gyd â mi
allan i'r gwersylloedd, ti a'th wŷr.

2 A dywedodd Dafydd wrth Achis,
Yn ddiau ti a gei wybod beth a all
dy was ei wneuthur. A dywedodd
Achis wrth Dafydd, Yn wir min-
nau a'th osodaf di yn geidwad ar
fy mhen i byth.

3 ¶ A ^a Samuel a fuasai farw; a
holl Israel a alarasent am dano ef,
ac a'i claddasent yn Ramah, sef yn
ei ddinas ei hun. A Saul a yrrasai
ymaith ^b y swynyddion a'r dewiniaid
o'r wlad.

4 ¶ A'r Philistiaid a ymgynnul-
asant ac a ddaethant ac a wersyll-
asant yn Sunem: a Saul a gasglodd
holl Israel ynghyd; a hwy a wer-
syllasant yn Gilboa.

5 A phan welodd Saul wersyll y
Philistiaid, efe a ofnodd, a'i galon
a ddychrynodd yn ddirfawr.

6 A phan ymgynghorodd Saul â'r
ARGLWYDD, ^c nid atebodd yr AR-
GLWYDD iddo, na thrwy freuddwyd-
ion, na ^d thrwy Urim, na thrwy bro-
phwydi.

7 ¶ Yna y dywedodd Saul wrth
ei weision, Ceisiwch i mi wraig o
berchen yspryd dewiniaeth, fel yr
elwyf atti, ac yr ymofynwyf â hi.
A'i weision a ddywedasant wrtho,
Wele, *y mae* gwraig o berchen ys-
pryd dewiniaeth yn Endor.

8 A ^e Saul a newidiodd ei ddull, ac a
wisgodd ddillad eraill; ac efe a aeth,
a dau wr gyd âg ef, a hwy a ddaeth-
ant at y wraig liw nos. Ac efe a ddy-
wedodd, Dewinia, attolwg, i mi trwy
yspryd dewiniaeth, a dwg i fynu at-
taf fi yr hwn a ddywedwyf wrthyf.

9 A'r wraig a ddywedodd wrtho ef,
Wele, ti a wyddost yr hyn a wnaeth
Saul, yr hwn a ddifethodd y swyn-
yddion a'r dewiniaid o'r wlad: pa-
ham gan hynny yr ydwyf ti yn
gosod magl yn erbyn fy einioes i, i
beri i mi farw?

10 A Saul a dyngodd wrthi hi i'r
ARGLWYDD, gan ddywedyd, *Fel mai*
byw yr ARGLWYDD, ni ddigwydd i
ti niwed am y peth hyn.

11 Yna y dywedodd y wraig, Pwy
a ddygaf fi i fynu attat ti? Ac efe
a ddywedodd, Dwg i mi Samuel i
fynu.

12 A'r wraig a ganfu Samuel, ac a
lefodd â llef uchel: a'r wraig a lefar-
odd wrth Saul, gan ddywedyd, Pa-
ham y twyllaist fi? canys ti *yw* Saul.

13 A'r brenhin a ddywedodd wrthi
hi, Nac ofna: canys beth a welaist
ti? A'r wraig a ddywedodd wrth
Saul, Duwiau a welais yn dyrchafu
o'r ddaear.

14 Yntau a ddywedodd wrthi, Pa
ddull *sydd* arno ef? A hi a ddywed-
odd, Gwr hen sydd yn dyfod i fynu,
a hwnnw yn gwisgo mantell. A
gwybu Saul mai Samuel *oedd* efe;
ac efe a ostyngodd *ei* wyneb i lawr,
ac a ymgrymmodd.

15 ¶ A Samuel a ddywedodd wrth
Saul, Paham yr aflonyddaist arnaf,
gan beri i mi ddyfod i fynu? A dy-
wedodd Saul, Y mae yn gyfyng iawn
arnaf fi: canys y mae y Philistiaid
yn rhyfela yn fy erbyn i, a DUW a
giliodd oddi wrthyf fi, ac nid yw yn
fy ateb mwyach, na thrwy law pro-

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

^e pen. 14. 37.
Galar. 2. 9.

^d Exod. 28.
30.

^e 1 Chron.
10. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

phwydi, na thrwy freuddwydion : am hynny y gelwais arnat ti, i hysbysu i mi beth a wnawn.

16 Yna y dywedodd Samuel, Pahaam gan hynny yr ydwyti ti yn ymofyn â mi, gan i'r ARGLWYDD gilioddi wrthyti, a bod yn elyn i ti?

17 Yr ARGLWYDD yn ddiau a wnaeth ²iddo, ¹megis y llefarodd trwy fy llaw i: canys yr ARGLWYDD a rwygodd y frenhiniaeth o'th law di, ac a'i rhoddes hi i'th gymmydlog, i Dafydd:

18 ³O herwydd na wrandewaist ti ar lais yr ARGLWYDD, ac na chyflawnaist lidiowgrwydd ei ddigter ef yn erbyn Amalec; am hynny y gwnaeth yr ARGLWYDD y peth hyn i ti y dydd hwn.

19 Yr ARGLWYDD hefyd a ddyry Israel gyd â thi yn llaw y Philistiaid; ac y fory y byddi di a'th feibion gyd â mi: a'r ARGLWYDD a ddyry wersylloedd Israel yn llaw y Philistiaid.

20 Yna Saul a frysiodd ac a syrthiodd o'i hŷd gyhyd ar y ddaear, ac a ofnodd yn ddifawr, o herwydd geiriau Samuel: a nerth nid oedd ynddo; canys ni fwyttasai fwyd yr holl ddiwrnod na'r holl noson honno.

21 ¶ A'r wraig a ddaeth at Saul, ac a ganfu ei fod ef yn ddychrynedig iawn; a hi a ddywedodd wrtho ef, Wele, gwrandawodd dy law-forwyn ar dy lais di, a ⁴gosodais fy einioes ³mewn enbydrwydd, ac ufuddheais dy eiriau a leferaist wrthyf:

22 Yn awr gan hynny gwrando dithau, attolwg, ar lais dy wasanaethferch, a gād i mi osod ger dy fron di dammaid o fara; a bwytta, fel y byddo nerth ynot, pan elech i'th ffordd.

23 Ond efe a wrthododd, ac a ddywedodd, Ni fwyttâf. Etto ei weision a'r wraig hefyd a'i cymmellasant ef; ac efe a wrandawodd ar eu llais hwynt. Ac efe a gyfododd oddi ar y ddaear, ac a eisteddodd ar y gwely.

24 Ac yr oedd gan y wraig lo bras yn tŷ; a hi a frysiodd, ac a'i lladdodd ef, ac a gymmerth beilliaid, ac a'i tylinodd, ac a'i pobodd yn gri:

25 A hi a'i dug ger bron Saul, a cher bron ei weision: a hwy a fwyttasant. Yna hwy a gyfodasant, ac a aethant ymaith y noson honno.

PENNOD XXIX.

1 Dafydd, wrthfyned gyd â'r Philistiaid, 3 yn cael ei wrthod gan y tywysogion. 6 Achis yn ei ollwng ef ymaith, ac yn canmol ei ffyddlondeb ef.

YNA y Philistiaid a gynnullasant eu holl fyddinoedd i Aphec: a'r Israeliaid oedd yn gwersyllu wrth ffynnon sydd yn Jezreel.

2 A thywysogion y Philistiaid oedd yn tramwy yn gannoedd, ac yn filoedd: ond Dafydd a'i wŷr oedd yn cerdded yn olaf gyd âg Achis.

3 Yna tywysogion y Philistiaid a ddywedasant, Beth a wna yr Hebreaid hyn yma? Ac Achis a ddywedodd wrth dywysogion y Philistiaid, Onid dyma Dafydd, gwas Saul brenhin Israel, yr hwn a fu gyd â mi ^ay dyddiau hyn, neu y blynedd-oedd hyn, ac ni chefais ddim bai ynddo ef, er y dydd y syrthiodd efe attaf hyd y dydd hwn?

4 A thywysogion y Philistiaid a lidiasant wrtho; a thywysogion y Philistiaid a ddywedasant wrtho, ^bGwna i'r gwr hwn ddychwelyd i'w le a osodaist iddo, ac na ddeled i waered gyd â ni i'r rhyfel; rhag ^cei fod yn wrthwynebwr i ni yn y rhyfel: canys â pha beth y rhyngai hwn fodd i'w feistr? onid â phennau y gwŷr hyn?

5 Onid hwn yw Dafydd, am yr hwn y canasant wrth eu gilydd yn y dawnsiau, gan ddywedyd, ^dSaul a laddodd ei filoedd, a Dafydd ei fyrrddiwn?

6 ¶ Yna Achis a alwodd Dafydd, ac a ddywedodd wrtho, Fel mai byw yr ARGLWYDD, diau dy fod di yn uniawn ac yn dda yn fy ngolwg i, pan elit allan a phan ddelit i mewn gyd â mi yn y gwersyll: canys ni chefais ynot ddrygioni, o'r dydd y daethost attaf fi hyd y dydd hwn: eithr nid wyt ti ²wrth fodd y tywysogion.

7 Dychwel yn awr, gan hynny, a dos mewn heddwch, ac na ³anfodd-lona dywysogion y Philistiaid.

8 ¶ A dywedodd Dafydd wrth Achis, Ond beth a wneuthum i? a pheth a gefaist ti yn dy was, o'r dydd y deuthum o'th flaen di hyd y dydd hwn, fel na ddelwn i ymladd yn erbyn gelynion fy arglwydd frenhin?

9 Ac Achis a attebodd ac a ddywedodd wrth Dafydd, Gwn mai da wyt ti yn fy ngolwg i, megis angel Duw: ond tywysogion y Philistiaid a ddywedasant, Ni ddaw efe i fynu gyd â ni i'r rhyfel.

10 Am hynny yn awr cyfod yn fore, a gweision dy feistr y rhai a ddaethant gyd â thi: a phan gyfod-

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

² Neu,
trolo ei
hun.
¹ pen. 15. 28.

⁵ pen. 15. 9.

^a Edrych
pen. 27. 7.

^b 1 Chron.
12. 19.

^c Fel pen.
14. 21.

^d pen. 18. 7.
a 21. 11.

⁴ Job 13. 4.

³ Heb.
yn fy llaw.

² Heb. dda
y'ngolwg.

³ Heb. wna
dârwg
y'ngolwg
tywysogion.

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

och yn fore, a phan oleuo i chwi, ewch ymaith.

11 Felly Dafydd a gyfododd, efe a'i wŷr, i fyned ymaith y bore, i ddychwelyd i dir y Philistiaid. A'r Philistiaid a aethant i fynu i Jezreel.

PENNOD XXX.

1 Yr Amaleciaid yn yspeilio Siclag. 7 Dafydd yn ymofyn â Duw, ac yn cael cysur i'w herlid hwy; 11 a thrwy waith Aiphthiad, yn cael ei ddwyn at y gelynyon, ac yn ennill adref yr holl yspail. 22 Cyfraith Dafydd am ranu yr yspail yn uniawn rhwng yr ymladdwyr a'r rhai a gadwent y dodrefn. 26 Efe yn anfon anrhegion i'w gyfeillion.

A PHAN ddaeth Dafydd a'i wŷr i Siclag y trydydd dydd, yr Amaleciaid a ruthrasent ar du y dehau, ac ar Siclag, ac a darawsent Siclag, ac a'i llosgasent hi â than.

2 Caeth-gludasent hefyd y gwragedd oedd ynddi: o fychan hyd fawr ni laddasent hwy neb, eithr dygasent hwy ymaith, ac aethent i'w ffordd.

3 ¶ Felly y daeth Dafydd a'i wŷr i'r ddinas; ac wele hi wedi ei llosgi â than: eu gwragedd hwynt hefyd, a'u meibion, a'u merched, a gaeth-gludasid.

4 Yna dyrchafodd Dafydd a'r bobl oedd gyd âg ef eu llef, ac a wylasant, hyd nad oedd nerth ynddynt i wylu.

5 Dwy wragedd Dafydd hefyd a gaeth-gludasid, Ahinoam y Jezrelees, ac Abigail gwraig Nabal y Carmeliad.

6 A bu gyfyng iawn ar Dafydd; canys y bobl a feddylasant ei lab-yddio ef; o herwydd chwerwasai enaid yr holl bobl, bob un am ei feibion, ac am ei ferched: ond Dafydd a ymgysurodd yn yr ARGWLWYDD ei DDUW.

7 A^a Dafydd a ddywedodd wrth Abiathar yr offeiriad, mab Ahimelech, Dwg i mi, attolwg, yr ephod. Ac Abiathar a ddug yr ephod at Dafydd.

8 A Dafydd a ymofynodd â'r ARGWLWYDD, gan ddywedyd, A erlidiaf fi ar ol y dorf hon? a oddiweddaf fi hi? Ac efe a ddywedodd wrtho, Erlid: canys gan oddiweddyd y goddiweddi, a chan waredu y gwaredi.

9 Felly Dafydd a aeth, efe a'r chwe channwr oedd gyd âg ef, a hwy a ddaethant hyd afon Besor, lle yr arhosodd y rhai a adawyd yn ol.

10 A Dafydd a erlidiodd, efe a phedwar cant o wŷr; canys dau cân wr a

arhosasant yn ol, y rhai a flinasent fel na allent fyned dros afon Besor.

11 ¶ A hwy a gawsant Aipht-ddyn yn y maes, ac a'i dygasant ef at Dafydd; ac a roddasant iddo fara, ac efe a fwyttaodd; a hwy a'i diodasant ef â dwfr.

12 A hwy a roddasant iddo ddarn o ffigys, a dau swp o resin: ac^b efe a fwyttaodd, a'i yspryd a ddychwelodd atto: canys ni fwyttasai fara, ac nid yfasai ddwfr dridiau a thair nos.

13 A Dafydd a ddywedodd wrtho, Gwas i bwy wyt ti? ac o ba le y daethost ti? Ac efe a ddywedodd, Llang o'r Aipht ydwyf fi, gwas i wr o Amalec; a'm meistr a'm gadawodd, oblegid i mi glefychu er ys tridiau bellach.

14 Nyni a ruthrasom ar du dehau^c y Cerethiaid, a'r hyn sydd eiddo Judah, a thu dehau^d Caleb: Siclag hefyd a losgasom ni â than.

15 A Dafydd a ddywedodd wrtho, A fedri di fyned â mi i waered at y dorf hon? Yntau a ddywedodd, Twng wrthyf fi i DDUW, na leddi fi, ac na roddi fi yn llaw fy meistr, a mi a âf â thi i waered at y dorf hon.

16 ¶ Ac efe a'i dug ef i waered: ac wele hwynt wedi ymwasgaru ar hyd wyneb yr holl dir, yn bwytta, ac yn yfed, ac yn dawnsio; o herwydd yr holl yspail fawr a ddygasant hwy o wlad y Philistiaid, ac o wlad Judah.

17 A Dafydd a'u tarawodd hwynt o'r cyfnos hyd brydnawn² drannoeth: ac ni ddiangodd un o honynt, oddi eithr pedwar cant o wŷr ieuainge, y rhai a farchogasant ar gamelod, ac a ffoisant.

18 A Dafydd a achubodd yr hyn oll a ddygasai yr Amaleciaid: Dafydd hefyd a waredodd ei ddwy wragedd.

19 Ac nid oedd yn eisieu iddynt, na bychan na mawr, na mab na merch, na'r anrhaith, na dim ag a ddygasent hwy ganddynt: hyn oll a ddug Dafydd adref.

20 Dug Dafydd hefyd yr holl ddefaid, a'r gwartheg; y rhai a yrrasant o flaen yr anifeiliaid eraill, ac a ddywedasant, Dyma anrhaith Dafydd.

21 ¶ A Dafydd a ddaeth at y ddau cannwr a flinasent, fel nad allent ganlyn Dafydd, ac a barasid iddynt aros wrth afon Besor: a hwy a aethant i gyfarfod Dafydd, ac i

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

^b Felly Barn. 15. 19.
^{pen.} 14. 47.

^c Jos. 14. 13. a 15. 13.
^d Ezech. 25. 16.
Seph. 2. 5.

² Heb. eu trannoeth.

• pen. 23. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

gyfarfod â'r bobl *oedd* gyd âg ef. A phan nesaodd Dafydd at y bobl, efe a gyfarhodd well iddynt.

22 Yna yr atebodd pob gwr drygonus, ac *eiddo* y fall, o'r gwŷr a aethai gyd â Dafydd, ac a ddywedasant, O herwydd nad aethant hwy gyd â ni, ni roddwn ni iddynt hwy *ddim* o'r anrhaith a achubasom ni; eithr i bob un ei wraig, a'i feibion: dygant *hwynt* ymaith, ac ymadawant.

23 Yna y dywedodd Dafydd, Ni wnewch chwi felly, fy mrodyr, am yr hyn a roddodd yr ARGLWYDD i ni, yr hwn a'n cadwodd ni, ac a roddodd y dorf a ddaethai i'n herbyn, yn ein llaw ni.

24 Canys pwya a wrendy arnoch chwi yn y peth hyn? canys ^e un fath *fydd* rhan yr hwn a elo i waered i ryfel, a rhan yr hwn a arhoso gyd â'r dodrefn: hwy a gyd-rannant.

25 Ac o'r dydd hwnnw allan, efe a osododd hyn yn gyfraith ac yn farnedigaeith yn Israel, hyd y dydd hwn.

26 ¶ A phan ddaeth Dafydd i Siclag, efe a anfonodd o'r anrhaith i henuriaid Judah, *sef* i'w gyfeillion, gan ddywedyd, Wele i chwi ^a anrheg, o anrhaith gelymion yr ARGLWYDD;

27 *Sef* i'r rhai *oedd* yn Bethel, ac i'r rhai *oedd* yn ¹ Ramoth tu a'r dehau, ac i'r rhai *oedd* yn ² Jattir,

28 Ac i'r rhai *oedd* yn ^h Aroer, ac i'r rhai *oedd* yn Siphmoth, ac i'r rhai *oedd* yn ¹ Estemoa,

29 Ac i'r rhai *oedd* yn Rachal, ac i'r rhai *oedd* yn ninasoedd ^k y Jerahmeeliaid, ac i'r rhai *oedd* yn ninasoedd y Ceneaid,

30 Ac i'r rhai *oedd* yn Hormah, ac i'r rhai *oedd* yn Chor-asan, ac i'r rhai *oedd* yn Athac,

31 Ac i'r rhai *oedd* yn Hebron, ac i'r holl leoedd y buasai Dafydd a'i wŷr yn cynniwair ynddynt.

PENNOD XXXI.

1 Saul, wedi colli ei wŷr, a lladd ei feibion, yn ei ladd ei hun. 7 Y Philistiaid yn perchennogi y dinasoedd a adawsai yr Israeliaid; 8 ac yn gorfoleddu ar y cyrph meirw. 11 Gwŷr Jabes Gilead yn ennill y cyrph llo nos, ac yn eu llosgi hwy yn Jabes, ac yn eu claddu yn alarus.

A'R ^a Philistiaid oedd yn ymladd yn erbyn Israel: a gwŷr Israel a ffoisant rhag y Philistiaid, ac a

syrtiasant yn archolledig ym mynydd Gilboa.

2 A'r Philistiaid a erlidiasant ar ol Saul a'i feibion; a'r Philistiaid a laddasant ^b Jonathan, ac Abinadab, a Malci-sua, meibion Saul.

3 A ^c thrymhaodd y rhyfel yn erbyn Saul, a'r gwŷr bwâu a'i cawsant ef; ac efe a archollwyd yn dost gan y saethyddion.

4 ^d Yna y dywedodd Saul wrth yr hwn a oedd yn dwyn ei arfau ef, Tyn dy gleddyf, a thrywana fi âg ef; rhag i'r rhai dienwaededig yma ddyfod a'm trywanu i, a'm ² gwaradwyddo. Ond ni fynnai ei yswain ef; canys efe a ddychrynasai yn ddirfawr: am hynny Saul a gymmerodd gleddyf, ac a syrthiodd arno.

5 A phan welodd ei yswain farw o Saul, yntau hefyd a syrthiodd ar ei gleddyf, ac a fu farw gyd âg ef.

6 Felly y bu farw Saul, a'i dri mab, a'i yswain, a'i holl wŷr, y dydd hwnnw ynghyd.

7 ¶ A phan welodd gwŷr Israel, y rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r dyffryn, a'r rhai *oedd* o'r tu hwnt i'r Iorddonen, ffoi o wŷr Israel, a marw Saul a'i feibion, hwy a adawsant y dinasoedd, ac a ffoisant; a'r Philistiaid a ddaethant ac a drigasant ynddynt.

8 A'r bore, pan ddaeth y Philistiaid i ddiosg y lladedigion, hwy a gawsant Saul a'i dri mab yn gorwedd ym mynydd Gilboa.

9 A hwy a dorrasant ei ben ef, ac a ddiosgasant ei arfau ef, ac a anfonasant i wlad y Philistiaid o bob parth, i fynegi yn nhŷ eu delwau hwynt, ac ym mys y bobl.

10 A gosodasant ei arfau ef yn nhŷ Astaroth; a'i gorph ef ^e a hoeliasant hwy ar fur ¹ Beth-san.

11 ¶ A phan glybu trigolion Jabes Gilead yr hyn a wnaethai y Philistiaid i Saul;

12 ^g Yr holl wŷr nerthol a gyfodasant, ac a gerddasant ar hyd y nos, ac a ddygasant ymaith gorph Saul, a chyrph ei feibion ef, oddi ar fur Beth-san, ac a ddaethant i Jabes, ac ^h a'u llosgasant hwynt yno.

13 A hwy a gymmerasant eu hesgryn hwynt, ac ⁱ a'u claddasant dan bren yn Jabes, ac a ymprydiasant saith niwrnod.

Cyn
CRIST
Cylch
1056.

^b pen. 14. 49.
¹ Chron. 8.
33.

^c Edrych
2 Sam. 1.
6, &c.

^d Felly
Barn. 9. 54.

² Neu,
gwatwor.

^e Edrych
Num. 31.
27.
Jos. 22. 8.

^g Heb.
tendith.

^f Jos. 19. 8.

^g Jos. 15. 48.

^h Jos. 13. 16.

ⁱ Jos. 15. 50.

^k pen. 27. 10.

^e 2 Sam. 21.
12.

^f Jos. 17. 11.
Barn. 1. 27.

^g Edrych
pen. 11.
1—11.
2 Sam. 2.
4—7.

^h Jer. 34. 5.
Amos 6. 10.

ⁱ 2 Sam. 2.
4. 5. a 21.
12, 13, 14.

^a 1 Chron.
10. 1.

AIL LYFR SAMUEL;

YR HWN A ELWIR HEFYD,

AIL LYFR Y BRENHINOEDD.

PENNOD I.

1 Yr Amaleciad, a ddygasai newyddion o'r gyflafan, ac a'i cyhuddasai ei hun o farwolaeth Saul, yn cael ei ladd. 17 Dafydd yn gwneuthur maronad i Saul a Jonathan.

AC ar ol marwolaeth Saul, pan ddychwelasai Dafydd ^ao ladd yr Amaleciaid, wedi aros o Dafydd ddeuddydd yn Siclag;

2 Yna, y trydydd dydd, wele ^bwr yn dyfod o'r gwersyll oddi wrth Saul, ^ca'i ddillad wedi eu rhwygo, a phridd ar ei ben: a phan ddaeth efe at Dafydd, efe a syrthiodd i lawr, ac a ymgrymmodd.

3 A Dafydd a ddywedodd wrtho ef, O ba le y daethost ti? Yntau a ddywedodd wrtho, O wersyll Israel y diengais i.

4 A dywedodd Dafydd wrtho ef, Pa ²fodd y bu? mynega, attolwg, i mi. Yntau a ddywedodd, Y bobl a ffodd o'r rhyfel, a llawer hefyd o'r bobl a syrthiodd, ac a fuant feirw; a Saul a Jonathan ei fab a fuant feirw.

5 A Dafydd a ddywedodd wrth y llanc oedd yn mynegi iddo, Pa fodd y gwyddost ti farw Saul a Jonathan ei fab?

6 A'r llanc, yr hwn oedd yn mynegi iddo, a ddywedodd, Digwyddodd i mi ddyfod i fynydd Gilboa; ac wele, ^dSaul oedd yn pwyo ar ei wayffon: wele *hefyd* y cerbydau a'r marchogion yn erlid ar ei ol ef.

7 Ac efe a edrychodd o'i ol, ac a'm canfu i, ac a alwodd arnaf fi. Minnau a ddywedais, Wele fi.

8 Dywedodd yntau wrthyf, Pwy wyt ti? Minnau a ddywedais wrtho, Amaleciad *ydwyf* fi.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Saf, attolwg, arnaf, a lladd fi: canys ³cyfyngder a ddaeth arnaf, o herwydd bod fy holl einioes ynof fi etto.

10 Felly mi a sefais arno ef, ac a'i lledais ef; canys mi a wyddwn na byddai efe byw ar ol ei gwympo: a chymmerais y goron oedd ar ei ben ef, a'r freichled oedd am ei fraich ef, ac a'u dygais hwynt yma at fy arglwydd.

11 Yna Dafydd a ymaffodd yn ei

ddillad, ac ^ea'u rhwygodd hwynt; a'r holl wŷr hefyd y rhai oedd gyd âg ef.

12 Galarasant hefyd, ac wylasant, ac ymprydiasant hyd yr hwyr, am Saul ac am Jonathan ei fab, ac am bobl yr ARGLWYDD, ac am dŷ Israel; o herwydd iddynt syrthio trwy y cleddyf.

13 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrth y llanc oedd yn mynegi *hyn* iddo, O ba le ⁴y'th *henyw* di? Yntau a ddywedodd, Mab i wr ddeithr o Amaleciad *ydwyf* fi.

14 A dywedodd Dafydd wrtho, ^fPa fodd nad ofnaist ti estyn dy law i ddfetha enneiniog yr ARGLWYDD?

15 A ⁵Dafydd a alwodd ar un o'r gweision, ac a ddywedodd, Nesâ, rhuthra iddo ef. Ac efe a'i tarawodd ef, fel y bu efe farw.

16 A dywedodd Dafydd wrtho ef, *Bydded* dy waed di ar dy ben dy hun: canys dy enau dy hun a dystiolaethodd yn dy erbyn, gan ddywedyd, Myfi a leddais enneiniog yr ARGLWYDD.

17 ¶ A Dafydd a alarnadodd yr alarnad hon am Saul ac am Jonathan ei fab:

18 (Dywedodd hefyd am ddysgu meibion Judah *i saethu* â bwa: wele, *y mae* yn ysgrifenedig ^hyn llyfr ⁵Jazer.)

19 O adderchawgrwydd Israel, efe a archollwyd ar dy uchelfaoedd di: pa fodd y cwympodd y cedyrn!

20 ¹Nac adroddwch *hyn* yn Gath; na fynegwch yn heolydd Ascalon: rhag ^kllawenyachu merched y Philistiaid, rhag gorfoleddu o ferched y rhai dienwaededig.

21 O fynyddoedd Gilboa, na *ddisgyned* arnoch chwi wliith na gwlaw, na meusydd o offrymmau! canys yno y bwriwyd ymaith darian y cedyrn yn ddirmygus, tarian Saul, *fel pe buasai* heb ei enneinio âg olew.

22 Oddi wrth waed y lladdedigion, oddi wrth fraser y cedyrn, ni throdd bwa Jonathan yn ol, a chleddyf Saul ni ddychwelodd yn wag.

23 Saul a Jonathan oedd gariadus ac ⁶anwyl yn eu bywyd, ac yn eu marwolaeth ni wahanwyd hwynt:

Cyn
CRIST
1056.

^a 1 Sam. 30.
17.

^b pen. 4. 10.

^c 1 Sam. 4.
12.

² Heb.
beth a fu?

^d Edrych
1 Sam. 31.
3, 4.

³ Neu,
fy llurig
sydd i'm
rhwystru.
fod fy holl,
&c.

Cyn
CRIST
1056.

^e pen. 3. 31.
^a 13. 31.

⁴ y daethost
di?

^f Ps. 105. 15.

⁵ pen. 4. 10.

^h Jos. 10. 13.

⁵ Neu, *yr*
uniaton.

¹ Mic. 1. 10.
Edrych
Barn. 16.
23.

^k Edrych
1 Sam. 18. 6.

⁶ Neu,
hwyryd,
neu, *ber-*
aidd.

Cyn
CRIST
1056.

cynt oeddynt na'r eryrod, a chryfach oeddynt na'r llewod.

24 Merched Israel, wylwch am Saul, yr hwn oedd yn eich dilladu chwi âg ysgarlad, gyd â hyfrydwch, yr hwn oedd yn gwisgo addurn-wisg aur ar eich dillad chwi.

25 Pa fodd y cwympodd y cedyrn ynghanol y rhyfel! Jonathan, *ti* a laddwyd ar dy uchelfaoedd!

26 Gofid *sydd* arnaf am danat ti, fy mrawd Jonathan: cu iawn fuost gennyf fi: rhyfeddol oedd dy gariad tu ag attaf fi, tu hwnt i gariad gwragedd.

27 Pa fodd y syrthiodd y cedyrn, ac y difethwyd arfau rhyfel!

PENNOD II.

1 Dafydd, ar archiad Duw, yn myned gyd â'i wŷr i Hebron; lle y gwnaed ef yn frenhin ar Judah: 5 yn canmol gwŷr Jabes Gilead, am eu caredigrwydd i Saul. 8 Abner yn gwneuthur Isboseth yn frenhin ar Israel. 12 Ymludd creulaun rhwng deuddeg o wŷr Abner a deuddeg o wŷr Joab. 18 Lladd Asahel. 25 Joab, ar ddeisyfiad Abner, yn galw y bobl yn ol. 32 Claddedigaeth Asahel.

AC ar ol hyn a'r ymofynnodd Dafydd â'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, A âf fi i fynu i'r un o ddinasoedd Judah? A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho ef, Dos i fynu. A dywedodd Dafydd, I ba le yr âf i fynu? Dywedodd yntau, I Hebron.

2 A Dafydd a aeth i fynu yno, a'i ddwy wragedd hefyd, Ahinoam y Jezreelees, ac Abigail gwraig Nabal y Carmeliad.

3 A Dafydd a ddug i fynu ei wŷr y rhai *oedd* gyd âg ef, pob un â'i deulu: a hwy a arhosasant yn ninasoedd Hebron.

4 A gwŷr Judah a ddaethant, ac a enneiniasant Dafydd yno yn frenhin ar dŷ Judah. A mynegasant i Dafydd, gan ddywedyd, *mai* ^bgwŷr Jabes Gilead a gladdasent Saul.

5 ¶ A Dafydd a anfonodd genhadau at wŷr Jabes Gilead, ac a ddywedodd wrthynt, ^cBendigedig *ydych* chwi gan yr ARGLWYDD, y rhai a wnaethoch y drugaredd hon â'ch arglwydd Saul, ac a'i claddasoch ef.

6 Ac yn awr yr ARGLWYDD a wnelo â chwi drugaredd a gwirionedd: minnau hefyd a dalaf i chwi am y daioni hwn, oblegid i chwi wneuthur y peth hyn.

7 Yn awr gan hynny ymnerthed eich dwylaw, a byddwch feibion grymmus: canys marw a fu eich

arglwydd Saul, a thŷ Judah a'm henneiniasant innau yn frenhin arnynt.

8 ¶ Ond Abner mab Ner, tywysog y filwriaeth *oedd* gan Saul, a gymmerth ²Isboseth mab Saul, ac a'i dug ef drosodd i Mahanaim;

9 Ac efe a'i gosododd ef yn frenhin ar Gilead, ac ar yr Assuriaid, ac ar Jezreel, ac ar Ephraim, ac ar Benjamin, ac ar holl Israel.

10 Mab deugein-mlwydd *oedd* Isboseth mab Saul, pan ddechreuodd deyrnasu ar Israel; a dwy flynedd y teyrnasodd efe. Tŷ Judah yn unig oedd gyd â Dafydd.

11 A ^drhifedi y dyddiau y bu Dafydd yn frenhin yn Hebron ar dŷ Judah, oedd saith mlynedd a chwe mis.

12 ¶ Ac Abner mab Ner, a gweision Isboseth mab Saul, a aethant allan o Mahanaim i Gibeon.

13 Joab hefyd mab Serfiah, a gweision Dafydd, a aethant allan, ac a gyfarfuant ynghyd wrth ^elyn Gibeon: a hwy a eisteddasant wrth y llyn, rhai o'r naill du, a'r lleill wrth y llyn o'r tu arall.

14 Ac Abner a ddywedodd wrth Joab, Cyfoded yn awr y llangiau, a chwareuant ger ein bronnau ni. A dywedodd Joab, Cyfodant.

15 Yna y cyfodasant, ac yr aethant drosodd dan rif, deuddeg o Benjamin, *sef* oddi wrth Isboseth mab Saul, a deuddeg o weision Dafydd.

16 A phob un a ymaflodd ym mhen eu gilydd, ac *a yrrodd* ei gleddyf yn ystlys ei gyfaill; felly y cyd-syrthiasant hwy. Am hynny y galwyd y lle hwnnw ³Helcath Hassurim, yn Gibeon.

17 A bu ryfel caled iawn y dwthwn hwnnw; a tharawyd Abner, a gwŷr Israel, o flaen gweision Dafydd.

18 ¶ A ⁴thri mab Serfiah oedd yno, Joab, ac Abisai, ac Asahel: ac Asahel *oedd* ⁵mor fuan ar ei draed ag un o'r iyrchod *sydd* yn y maes.

19 Ac Asahel a ddilynodd ar ol Abner; ac wrth fyned ni throdd ar y tu dehau nac ar y tu aswy, oddi ar ol Abner.

20 Yna Abner a edrychodd o'i ol, ac a ddywedodd, Ai tydi *yw* Asahel? A dywedodd yntau, *Ie*, myfi.

21 A dywedodd Abner wrtho ef, Tro ar dy law ddehau, neu ar dy law aswy, a dal i ti un o'r llangiau, a chymmer i ti ei ⁴arfau ef.

Cyn
CRIST
1055.² Es-baal,
1 Chron. 8,
33. a 9. 39.

1055.

^d pen. 5. 5.
¹ Bren. 2.
11.Cylch
1053.^e Jer. 41. 12.³ Maes y
cedyrn.¹ 1 Chron.
2. 16.⁵ 2 Chron.
12. 8.⁴ Nen,
yspail.^a Barn. 1. 1.
1 Sam. 23.
2. 4. 9. a
30. 7. 8.Cylch
1055.^b 1 Sam. 31.
13.^c Ruth 2. 20.
a 3. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
1053.

Ond ni fynnai Asahel droi oddi ar ei ol ef.

22 Ac Abner a ddywedodd eil-waith wrth Asahel, Cilia oddi ar fy ol i: paham y tarawaf di i lawr? canys pa fodd y codwn fy ngolwg ar Joab dy frawd di *wedi hynny*?

23 Ond efe a wrthododd ymadaw. Am hynny Abner a'i tarawodd ef â bôn y waywffon ^hdan y bummed *ais*, a'r waywffon a aeth allan o'r tu cefn iddo; ac efe a syrthiodd yno, ac a fu farw yn ei le: a phawb a'r oedd yn dyfod i'r lle y syrthiasai Asahel ynddo, ac y buasai farw, a safasant.

24 Joab hefyd ac Abisai a erlidiasant ar ol Abner: pan fachludodd yr haul, yna y daethant hyd fryn Ammah, yr hwn *sydd* gyferbyn â Giah, tu ag anialwch Gibeon.

25 ¶ A meibion Benjamin a ymgasglasant ar ol Abner, ac a aethant yn un fintai, ac a safasant ar ben bryn.

26 Yna Abner a alwodd ar Joab, ac a ddywedodd, Ai byth y difa y cleddyf? oni wyddost ti y bydd chwerwerd yn y diwedd? hyd ba bryd gan hynny y byddi heb ddywedyd wrth y bobl am ddychwelyd oddi ar ol eu brodyr?

27 A dywedodd Joab, *Fel mai* byw DUW, oni ¹buasai *yr hyn* a ddywedaist, diau yna ⁵y bore yr aethai y bobl ⁶i fynu, bob un oddi ar ol ei frawd.

28 Felly Joab a udganodd mewn udgorn; a'r holl bobl a safasant, ac nid erlidiasant mwyach ar ol Israel, ac ni chwanegasant ymladd mwyach.

29 Ac Abner a'i wŷr a aethant trwy y gwastadedd ar hyd y nos honno, ac a aethant dros yr Iorddonen, ac a aethant trwy holl Bithron, a daethant i Mahanaim.

30 A Joab a ddychwelodd oddi ar ol Abner: ac wedi iddo gasglu yr holl bobl ynghyd, yr oedd yn eisieu o weision Dafydd bedwar gwr ar bymtheg, ac Asahel.

31 A gweision Dafydd a darawsent o Benjamin, ac o wŷr Abner, dri chant a thri ugain gwr, *fel* y buant feirw.

32 ¶ A hwy a gymmerasant Asahel, ac a'i claddasant ef ym meddrod ei dad, yr hwn *oedd* yn Bethlehem. A Joab a'i wŷr a gerddasant ar hyd y nos, ac yn Hebron y goleuodd arnynt.

PENNOD III.

1 *Dafydd yn myned yn gryfach tra y parhaodd y rhyfel.* 2 *Geni chwe mab iddo ef yn Hebron.* 6 *Abner yn anfoddlawn i Isboseth,* 12 *yn cilio at Dafydd.* 13 *Dafydd yn ei dderbyn ef, dan ammod iddo ef ddwyn iddo ei wraig Michal.* 17 *Abner, wedi ymddiddan â'r Israeliaid, yn cael gwledd gan Dafydd, a'i ollwng ymaith.* 22 *Joab yn dychwelyd o'r rhyfel, yn anfoddlawn i Dafydd, ac yn lladd Abner.* 28 *Dafydd yn melltithio Joab,* 31 *ac yn galaru am Abner.*

A BU ryfel hir rhwng tŷ Saul a thŷ Dafydd: a Dafydd oedd yn myned gryfach gryfach, ond tŷ Saul oedd yn myned wannach wannach.

2^a A meibion a anwyd i Dafydd yn Hebron: a'i gyntaf-anedig ef oedd Amnon, o Ahinoam y Jezreelees;

3 A'i ail *fab oedd* ²Chileab, o Abigail gwraig Nabal y Carmeliad; a'r trydydd, Absalom, mab Maachah ferch Talmai brenhin Gesur;

4 A'r pedwerydd, Adoniah, mab Haggith; a'r pummed, Sephatiah, mab Abital:

5 A'r chweched, Ithream, o Eglah gwraig Dafydd. Y rhai hyn a anwyd i Dafydd yn Hebron.

6 ¶ A thra yr ydoedd rhyfel rhwng tŷ Saul a thŷ Dafydd, yr oedd Abner yn ymegnio dros dŷ Saul.

7 Ond i Saul *y buasai* ordderch-wraig a'i henw ^bRispah, merch Aiah: ac *Isboseth* a ddywedodd wrth Abner, Paham yr aethost i mewn at ordderch-wraig fy nhad?

8 Yna y digiodd Abner yn ddirfawr o herwydd geiriau Isboseth, ac a ddywedodd, Ai ^cpen ci *ydwyf* fi, yr hwn ydwyf heddyw yn erbyn Judah yn gwneuthur trugaredd â thŷ Saul dy dad di, â'i frodyr, ac â'i gyfeillion, a heb dy rod-di yn llaw Dafydd, pan osodaist i'm herbyn fai *am* y wraig hon heddyw?

9^d Fel hyn y gwnelo DUW i Abner, ac fel hyn y chwanego iddo, onid megis y tyngodd yr ARGLWYDD wrth Dafydd, felly y gwnaf iddo ef;

10 Gan droi y frenhiniaeth oddi wrth dŷ Saul, a dyrchafu gorsedd-faingef Dafydd ar Israel, ac ar Judah, ^eo Dan hyd Beer-seba.

11 Ac ni feiddiodd efe mwyach ateb gair i Abner, rhag ei ofn ef.

12 ¶ Ac Abner a anfonodd genhadau at Dafydd drosto ei hun, gan ddywedyd, Eiddo pwy *yw* y wlad? a chan ddywedyd, Gwna gynghrair â mi; ac wele, fy llaw i *fydd* gyd â thi, i droi attat ti holl Israel.

Cyn
CRIST
Cylch
1053.

^a 1 Chron.
3. 1.

² Nen,
Daniel.
1 Chron.
3. 1.

^b pen. 21. 8.

^c Deut. 23.
13.
¹ Sam. 24.
14.
pen. 9. 8.
a 16. 9.

^d Ruth 1. 17.
¹ Bren. 19.
2.

^e Barn. 20. 1.
¹ Bren. 4.
25.

1048.

Cyn
ORIST
1048.

13 ¶ A dywedodd yntau, Da; myfi a wnaf gyfammod â thi: etto un peth yr ydwyf fi yn ei geisio gen-nyd, gan ddywedyd, Ni weli fy wyneb, oni ddygi di yn gyntaf Michal merch Saul, pan ddelech i edrych yn fy wyneb.

14 A Dafydd a anfonodd genhad-
au at Isboseth mab Saul, gan ddy-
wedyd, Dyro i mi fy ngwraig Michal,
yr hon a ddyweddiais i mi¹ am gant
o flaen-grwyn y Philistiaid.

15 Ac Isboseth a anfonodd, ac a'i
dug hi oddi wrth ei gwr, sef oddi
wrth² Phaltiel mab Laïs.

16 A'i gwr a aeth gyd â hi, gan
fyned ac wylo ar ei hol hi, hyd
Bahurim. Yna y dywedodd Abner
wrtho ef, Dos, dychwel. Ac efe a
ddychwelodd.

17 ¶ Ac Abner a lefarodd wrth hen-
uriaid Israel, gan ddywedyd, ³Cyn
hyn yr oeddych chwi yn ceisio Da-
fydd yn frenhin arnoch.

18 Ac yn awr gwnewch *hynny*:
canys yr ARGLWYDD a lefarodd am
Dafydd, gan ddywedyd, Trwy law
Dafydd fy ngwas y gwaredaf fy
mhobl Israel o law y Philistiaid, ac
o law eu holl elynion.

19 Dywedodd Abner hefyd wrth
Benjamin: ac Abner a aeth i ym-
ddiddan â Dafydd yn Hebron, am
yr hyn oll *oedd* dda y'ngolwg Is-
rael, ac y'ngolwg holl dŷ Benjamin.

20 Felly Abner a ddaeth at Da-
fydd i Hebron, ac ugeinwr gyd âg
ef. A Dafydd a wnaeth wledd i Ab-
ner, ac i'r gwŷr *oedd* gyd âg ef.

21 A dywedodd Abner wrth Da-
fydd, Mi a gyfodaf ac a âf, ac a
gasglaf holl Israel at fy arglwydd
frenhin, fel y gwnelont gyfammod â
thi, ac y teyrnasech di ar yr hyn oll
a chwennych dy galon. A Dafydd
a ollyngodd Abner ymaith; ac efe
a aeth mewn heddych.

22 ¶ Ac wele weision Dafydd a
Joab yn dyfod oddi wrth y dorf,
ac anrhaith fawr a ddygasent hwy
ganddynt: ond nid *oedd* Abner
gyd â Dafydd yn Hebron; canys
efe a'i gollyngasai ef ymaith, ac yn-
tau a aethai mewn heddych.

23 Pan ddaeth Joab a'r holl lu
oedd gyd âg ef, mynegwyd i Joab,
gan ddywedyd, Abner mab Ner a
ddaeth at y brenhin; ac efe a'i
gollyngodd ef ymaith, ac efe a aeth
mewn heddych.

24 A Joab a ddaeth at y brenhin,

ac a ddywedodd, Beth a wnaethost
ti? wele, daeth Abner attat ti; paham
y gollyngaist ef i fyned ymaith?

25 Ti a adwaenit Abner mab Ner,
mai i'th dwyllo di y daeth efe, ac i
wybod dy fynediad allan, a'th ddy-
fodiad i mewn, ac i wybod yr hyn
oll yr wyt ti yn ei wneuthur.

26 A Joab a aeth allan oddi wrth
Dafydd, ac a anfonodd genhadau
ar ol Abner; a hwy a'i dygasant ef
yn ol oddi wrth ffynnon Sirah, heb
wybod i Dafydd.

27 A phan ddychwelodd Abner i
Hebron, Joab⁴ a'i trodd ef o'r neill-
du yn y porth, i ymddiddan âg ef
mewn heddych; ac a'i tarawodd ef
yno¹ dan y bummed *ais*, fel y bu
efe farw, o herwydd gwaed² Asahel
ei frawd ef.

28 ¶ Ac wedi hynny y clybu Da-
fydd, ac y dywedodd, Dieuog *yd-
wyf* fi a'm brenhiniaeth ger bron
yr ARGLWYDD byth, oddi wrth waed
Abner mab Ner:

29 Syrthied ar ben Joab, ac ar
holl dŷ ei dad ef: fel na⁴ phallo *fod
un* o dŷ Joab yn ddiferllyd, neu yn
wahan-glwyfus, neu yn ymgynnal
wrth fagl, neu yn syrthio ar gledd-
yf, neu mewn eisieu bara.

30 Felly Joab ac Abisai ei frawd
ef a laddasant Abner, o herwydd
lladd o hono ef¹ Asahel eu brawd
hwynt mewn rhyfel yn Gibeon.

31 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrth
Joab, ac wrth yr holl bobl *oedd* gyd
âg ef, ²Rhwygwch eich dillad, ac
³ymwregyswch mewn sachlian, a
galerwch o flaen Abner. A'r bren-
hin Dafydd *oedd* yn myned ar ol
⁵yr elor.

32 A hwy a gladdasant Abner yn
Hebron. A'r brenhin a ddyrchaf-
odd ei lef, ac a wylodd wrth fedd
Abner; a'r holl bobl a wylasant.

33 A'r brenhin a alarnadodd am
Abner, ac a ddywedodd, Ai fel y
mae yr ynyd yn marw, y bu farw
Abner?

34 Dy ddwylaw nid *oeddynt* yn
rhwym, ac nid *oedd* dy draed wedi
eu rhoddi mewn egwydydd: syrth-
iaist fel y syrthiai *un* o flaen meib-
ion enwir. A'r holl bobl a chwan-
egasant wylo am dano ef.

35 A phan ddaeth yr holl bobl i
beri i Dafydd fwytta bara, a hi
etto yn ddydd, Dafydd a dyngodd,
gan ddywedyd, Fel hyn y gwnelo
Duw i mi, ac fel hyn y chwanego,

Cyn
CRIST
Cylch
1048.^h 1 Bren. 2.
5.¹ pen. 4. 6.
^k pen. 2. 23.⁴ Heb.
thorror
ymaith.¹ pen. 2. 23.^m Jos. 7. 6.ⁿ Gen. 37.
34.⁵ Heb.
y gwely.¹ 1 Sam. 18.
25, 27.² 1 Sam. 25.
44, Phaltiel.³ Heb. Doe
ac echdoe.

Cyn CRIST Cylch 1048.	os archwaethaf fara, na dim oll, nes machludo yr haul. 36 A'r holl bobl a wybuant <i>hynny</i>, a da oedd <i>hyn</i> yn eu golwg hwynt: a'r hyn oll a wnai y brenhin, oedd dda y'ngolwg y bobl. 37 A'r holl bobl a holl Israel a wybuant y diwrnod hwnnw, na ddarfuasai o fodd y brenhin ladd Abner mab Ner. 38 A'r brenhin a ddywedodd wrth ei weision, Oni wyddoch chwi i dywysog ac i wr mawr syrthio heddw yw yn Israel? 39 A minnau <i>ydwysf</i> ⁶ eiddil heddw yw, er fy enneinio yn frenhin; a'r gwŷr hyn, meibion Serfiah, <i>sydd</i> ^o ry galed i mi. ^p Yr ARGLWYDD a dâl i'r hwn a wnaeth y drwg yn ol ei ddrygioni.	Cyn CRIST Cylch 1048.
⁶ Heb. dynwr.	PENNOD IV. 1 Tra yr oedd yr Israeliaid yn ddychrynedig o achos marwolaeth Abner, 2 Baanah a Rechab yn lladd Isboseth, ac yn dwyn ei ben ef i Hebron. 9 Dafydd yn peri eu lladd hwythau, a chladdu pen Isboseth. A PHAN glybu mab Saul farw o Abner yn Hebron, ei ddwyllaw a laesasant, a holl Israel a ² ofnasant. 2 A dau wr oedd gan fab Saul yn dywysogion ar dorfoedd: enw un oedd Baanah, ac enw yr ail Rechab, meibion Rimmon y Beerothiad, o feibion Benjamin: (cany ^a Beeroth hefyd a gyfrifid i Benjamin: 3 A'r Beerothiaid a ffoisent i ^b Gittaim, ac a fuasent yno yn ddieithriaid hyd y dydd hwn.) 4 Ac i ^c Jonathan, mab Saul, yr oedd mab cloff o'i draed. Mab pŵm mlwydd oedd efe pan ddaeth y gair am Saul a Jonathan o Jezreel; a'i fammaeth, a'i cymmerth ef, ac a ffodd: a bu, wrth frysio o honi i ffoi, iddo ef syrthio, fel y cloffodd efe. A'i enw ef oedd ³ Mephiboseth. 5 A meibion Rimmon y Beerothiad, Rechab a Baanah, a aethant ac a ddaethant, pan wresogasai y dydd, i dŷ Isboseth; ac efe oedd yn gorwedd ar wely ganol dydd. 6 Ac wele, hwy a ddaethant i mewn i ganol y tŷ, <i>fel</i> rhai yn prynu gwenith; a hwy a'i tarawsant ef ^d dan y bummed <i>asen</i>. a Rechab a Baanah ei frawd a ddiangasant. 7 A phan ddaethant i'r tŷ, yr oedd efe yn gorwedd ar ei wely o fewn ystafell ei wely: a hwy a'i tarawsant ef, ac a dorrasant ei ben ef; ac a gymmerasant ei ben ef, ac a	^a pen. 1, 2, 4, 15.
^a Neu, drallod- wyd.	gerddasant trwy y gwastadedd ar hyd y nos. 8 A hwy a ddygasant ben Isboseth at Dafydd i Hebron; ac a ddywedasant wrth y brenhin, Wele ben Isboseth mab Saul, dy elyn di, yr hwn a geisiodd dy einioes di: a'r ARGLWYDD a roddes i'm harglwydd frenhin ddial y dydd hwn ar Saul, ac ar ei had. 9 ¶ A Dafydd a attebodd Rechab a Baanah ei frawd, meibion Rimmon y Beerothiad, ac a ddywedodd wrthynt, <i>Fel mai</i> byw yr ARGLWYDD, yr hwn a ryddhaodd fy enaid o bob cyfyngdra, 10 Pan ^e fynegodd <i>un</i> i mi, gan ddywedyd, Wele, bu farw Saul, (ac yr oedd yn ei olwg ei hun megis un yn dwyn llawen-chwedl,) mi a ym-aflais ynddo, ac a'i lleddais ef yn Siclag, ⁴ yr hwn a <i>dybiasai</i> y rhoddaswn iddo obrwy am ei chwedl: 11 Pa faint mwy <i>y gwnaf</i> i ddynion annuwiol a laddasant wr cyfiawn yn ei dŷ, ar ei wely? Yn awr, gan hynny, oni cheisiaf ei waed ef ar eich llaw chwi? ac <i>oni</i> thorraf chwi ymaith oddi ar y ddaear? 12 A Dafydd a orchymynodd i'w langciau; a hwy a'u lladdasant hwy, ac a dorrasant eu dwyllaw hwynt a'u traed, ac a'u crogasant <i>hwy</i> uwch ben y llyn yn Hebron. Ond pen Isboseth a gymmerasant hwy, ac a'i claddasant ym ^f medd-rod Abner, yn Hebron.	^a Neu, yr hyn oedd y gwobr a roddais iddo am, &c.
^a Jos. 18. 25.	PENNOD V. 1 Y lloythau yn dyfod i Hebron i enneinio Dafydd yn frenhin ar Israel. 4 Oedran Dafydd. 6 Dafydd yn ennill Sion oddi ar y Jebusiaid, ac yn trigo ynddi. 11 Hiram yn anfon at Dafydd. 13 Geni meibion iddo yn Jerusalem. 17 Dafydd, trwy gyfarwyddyd Dduw, yn taro y Philistiaid yn Baal-perasim, 22 ac wrth y morwydd. Y NA ^a holl lwythau Israel a ddaethant at Dafydd i Hebron, ac a lefarasant, gan ddywed- yd, Wele, ^b dy asgwrn di a'th gnawd <i>ydym</i> ni. 2 Cyn hyn hefyd, pan oedd Saul yn frenhin arnom ni, ^c ti oeddit yn arwain Israel allan, ac yn eu dwyn i mewn: a dywedodd yr ARGLWYDD wrthyt ti, ^d Ti a borthi fy mhobl Israel, a thi a fyddi yn flaenor ar Israel. 3 Felly holl henuriaid Israel a ddaethant at y brenhin i Hebron: a'r brenhin Dafydd a wnaeth gyfam- mod â hwynt yn Hebron, ^e ger bron	^a pen. 9. 3.
³ Neu, Merib-baal, 1 Chron. 8. 34. a 9. 40.	^a 1 Chron. 11. 1.	
^a pen. 2. 23.	^b Gen. 29. 14.	
	^c 1 Sam. 18. 13.	
	^d 1 Sam. 16. 1, 12. Ps. 78. 71. Edrych pen. 7. 7.	
	^e Barn. 11. 11. 1 Sam. 23. 18.	

Cyn
CRIST
Cylch
1048.

yr ARGLWYDD: a hwy a enneiniasant Dafydd yn frenhin ar Israel.

4 ¶ Mab deng mlwydd ar hugain *oedd* Dafydd pan ddechreuodd deyrnasu; a deugain mlynedd y teyrnasodd efe.

5 ¶ Yn Hebron y teyrnasodd efe ar Judah saith mlynedd a chwe mis: ac yn Jerusalem y teyrnasodd efe dair blynedd ar ddeg ar hugain ar holl Israel a Judah.

6 ¶ A'r brenhin a'i wŷr a aethant i Jerusalem, at ^sy Jebusiaid, preswylwyr y wlad: y rhai a lefarasant wrth Dafydd, gan ddywedyd, Ni ddeui di yma, oni thynni ymaith y deillion a'r cloffion: gan ²dybied, Ni ddaw Dafydd yma.

7 Ond Dafydd a ennillodd amddiffynfa Sion: honno *yw* ^hdinas Dafydd.

8 ¶ A dywedodd Dafydd y dwthwn, hwnnw, Pwy bynnag a elo i fynu i'r gwtter, ac a darawo y Jebusiaid, a'r cloffion, a'r deillion, *y rhai sydd* gas gan enaid Dafydd, *hwnnw fydd blaenor*. ³Am hynny y dywedasant, Y dall a'r cloff ni ddaw i mewn i'r tŷ.

9 A Dafydd a drigodd yn yr amddiffynfa, ac a'i galwodd hi, Dinas Dafydd. A Dafydd a adeiladodd oddi amgylch, o Milo ac oddi mewn.

10 A Dafydd a aeth rhagddo, ⁴ac a gynnyddodd yn fawr; ac ARGLWYDD DUW y lluoedd *oedd* gyd âg ef.

11 ¶ A ^kHiram brenhin Tyrus a anfonodd genhadau at Dafydd, a choed cedr, a seiri prennau, a ⁵seiri meini: a hwy a adeiladasant dŷ i Dafydd.

12 A gwybu Dafydd i'r ARGLWYDD ei sicrhâu ef yn frenhin ar Israel, a dyrchafu o hono ei frenhiniaeth ef er mwyn ei bobl Israel.

13 ¶ A ¹Dafydd a gymmerodd etto ordderch-wragedd a gwragedd o Jerusalem, wedi iddo ddyfod o Hebron: a ganwyd etto i Dafydd feibion a merched.

14 A ^mdyma enwau y rhai a anwyd iddo ef yn Jerusalem; Sammu'a, a Sobab, a Nathan, a Solomon,

15 Ibhar hefyd, ac Elisua, a Nepheg, a Japhia,

16 Elisama *hefyd*, ac Eliada, ac Eliphalet.

17 ¶ Ond pan glybu y Philistiaid iddynt enneinio Dafydd yn frenhin ar Israel, yr holl Philistiaid a ddaethant i fynu i geisio Dafydd. A Dafydd a glybu, ac a aeth i waered i'r amddiffynfa.

18 A'r Philistiaid a ddaethant, ac a ymdaenasant yn ^onyffryn Rephaim.

19 A Dafydd ^aa ymofynodd â'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, A âf fi i fynu at y Philistiaid? a roddi di hwynt yn fy llaw i? A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Dafydd, Dos i fynu: canys gan roddi y rhoddaf y Philistiaid yn dy law di.

20 A Dafydd a ddaeth i ^aBaal-perasim; a Dafydd a'u tarawodd hwynt yno; ac a ddywedodd, Yr ARGLWYDD a wahanodd fy ngelynion o'm blaen i, megis gwahanu dyfroedd. Am hynny y galwodd efe enw y lle hwnnw, ⁶Baal-perasim.

21 Ac yno y gadawsant hwy eu delwau; a Dafydd a'i wŷr ^{a'u} llosgodd hwynt.

22 ¶ A'r Philistiaid etto a chwaneegasant ddyfod i fynu, ac a ymdaenasant yn nyffryn Rephaim.

23 A ^aDafydd a ymofynodd â'r ARGLWYDD; ac efe a ddywedodd, Na ddos i fynu: amgylchyna o'r tu ol iddynt, a thyred arnynt hwy gyferbyn â'r morwydd.

24 A phan glywech drwst cerddediad ym mrig y morwydd, yna ymagnia: canys yna yr ^aARGLWYDD a â allan o'th flaen di, i daro gwersyll y Philistiaid.

25 A Dafydd a wnaeth megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD iddo ef; ac a darawodd y Philistiaid o Geba, hyd oni ddelech i Gazer.

PENNOD VI.

1 Dafydd yn cyrchu yr arch o Ciriath-jearim ar fên newydd. 6 Taro Uzzah yn Peres-Uzzah. 11 Duw yn bendithio Obed-Edom o achos yr arch. 12 Dafydd yn dwyn yr arch i Sion gyd âg aberthau, ac yn dawnsio o'i blaen hi: a Michal yn ei ddirmyggu ef am hynny. 17 Efe yn gosod yr arch mewn pabell, gyd â llawenydd mawr a gwledda. 20 Michal, am geryddu Dafydd am ei lawenydd duwiol, yn amhhlantadwy hyd farwolaeth.

A CHASGLODD Dafydd etto yr holl etholedigion yn Israel, *sef* deng mil ar hugain.

2 A ^aDafydd a gyfododd, ac a aeth, a'r holl bobl *oedd* gyd âg ef, o ²Baale Judah, i ddwyn i fynu oddi yno arch DUW; ³enw yr hon a elwir *ar* enw ARGLWYDD y lluoedd, ^byr hwn sydd yn aros arni *rhwng* y cerubiaid.

3 A hwy a ⁴osodasant arch DUW ^car fên newydd; ac a'i dygasant hi o ^ddŷ Abinadab yn ⁵Gibeah: Uzzah *hefyd* ac Ahio, meibion Abinadab, *oedd* yn gyrru y fên newydd.

Cyn
CRIST
1047.

^o Jos. 15. 8.
^p pen. 2. 1

^q Es. 28. 21.

⁶ Mae y
grahan-
iadau.

^r 1 Chron.
14. 12.

⁷ Neu,
dug hwynt
ymaith.

^s ad. 19.

^t Barni. 4.
14.

Cylch
1042.

^a 1 Chron.
13. 5, 6.

² Neu,
Baalah,
sef,
Ciriath-
jearim.
Jos. 15. 9,
60.

³ Neu, wrth
yr hon y
galwyd, ar
yr enw, *sef*
enw Ar-
glwydd,
&c.

^b 1 Sam. 4.
4.

⁴ Heb.
wnaethant
i arch Duw
farchog-
aeth.

^c Edrych
Num. 7. 9,
1 Sam. 6. 7.
^d 1 Sam. 7.
1.

⁵ Neu,
y bryn.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

4 A hwy a'i dygasant hi o dŷ Abinadab yn ⁵Gibeah, gyd âg arch DUW; ac Ahio oedd yn myned o flaen yr arch.

5 Dafydd hefyd a holl dŷ Israel oedd yn chwarae ger bron yr ARGLWYDD, â phob offer o goed ffynnidwydd, sef â thelynau, ac â nablau, ac â thympanau, ac âg udgyrn, ac â symbalau.

6 ¶ A phan ddaethant i lawr-dyrnu *Nachon, Uzzah ¹a estynodd ei law at arch DUW, ac a ymaflodd ynddi hi; canys yr ychain ²oedd yn ei hysgwyd.

7 A digofaint yr ARGLWYDD a lidiodd wrth Uzzah: a DUW ³a'i tarawodd ef yno am ⁴yr amryfusedd hyn; ac efe a fu farw yno wrth arch DUW.

8 A bu ddrwg gan Dafydd, am i'r ARGLWYDD rwygo rhwygiad ar Uzzah: ac efe a alwodd y lle hwnnw ⁹Peres-Uzzah, hyd y dydd hwn.

9 A ¹⁰Dafydd a ofnodd yr ARGLWYDD y dydd hwnnw; ac a ddywedodd, Pa fodd y daw arch yr ARGLWYDD attaf fi?

10 Ac ni fynnai Dafydd fudo arch yr ARGLWYDD atto ef i ddinas Dafydd: ond Dafydd a'i trodd hi i dŷ Obed-Edom y Gethiad.

11 Ac arch yr ARGLWYDD a arhosodd yn nhŷ Obed-Edom y Gethiad dri mis: a'r ARGLWYDD a fendithiodd Obed-Edom, a'i holl dŷ.

12 ¶ A mynegwyd i'r brenhin Dafydd, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD a fendithiodd dŷ Obed-Edom, a'r hyn oll oedd ganddo, er mwyn arch DUW. ¹Yna Dafydd a aeth, ac a ddug i fynu arch DUW o dŷ Obed-Edom, i ddinas Dafydd, mewn llawenydd.

13 A phan gychwynodd y rhai oedd yn dwyn arch yr ARGLWYDD chwech o gamrau, yna efe a offrymmodd ²ychain a phasedigion.

14 A Dafydd ¹a ddawnsiodd â'i holl egni ger bron yr ARGLWYDD; a Dafydd oedd wedi ymwregysu âg ephod lian.

15 Felly Dafydd a holl dŷ Israel a ddygasant i fynu arch yr ARGLWYDD, trwy floddest, a sain udgorn.

16 Ac ¹fel yr oedd arch yr ARGLWYDD yn dyfod i mewn i ddinas Dafydd, yna Michal merch Saul a edrychodd trwy ffenestr, ac a ganfu y brenhin Dafydd yn neidio, ac yn

llemmain o flaen yr ARGLWYDD; a hi a'i dirmygodd ef yn ei chalon.

17 ¶ A ¹hwy a ddygasant i mewn arch yr ARGLWYDD, ac a'i gosodasant yn ²ei lle, y'nghanol y babell, yr hon a ³osodasai Dafydd iddi. A Dafydd a offrymmodd boeth-offrymmau ac offrymmau heddd ger bron yr ARGLWYDD.

18 Ac wedi gorphen o Dafydd offrymmu poeth-offrym ac offrymmau heddd, ¹efe a fendithiodd y bobl yn enw ARGLWYDD y lluoedd.

19 Ac efe a rannodd i'r holl bobl, sef i holl dyrfa Israel, yn wr ac yn wraig, i bob un deisen o fara, ac un dryll o gig, ac un gostrelaid o win. Felly yr aeth yr holl bobl bawb i'w dŷ ei hun.

20 ¶ Yna y dychwelodd Dafydd i fendigo ei dŷ: a Michal merch Saul a ddaeth i gyfarfod Dafydd; ac a ddywedodd, O mor ogoneddus oedd brenhin Israel heddyw, yr hwn a ymddiosgodd heddyw yng ngŵydd llaw-forwynion ei weision, fel yr ymddiosgai un o'r ynfydion gan ymddiosg!

21 A dywedodd Dafydd wrth Michal, Ger bron yr ARGLWYDD, ¹yr hwn a'm dewisodd i o flaen dy dad di, ac o flaen ei holl dŷ ef, gan orchymyn i mi fod yn flaenor ar bobl yr ARGLWYDD, ar Israel, y chwareuais: a mi a chwareuaf ger bron yr ARGLWYDD.

22 Byddaf etto waelach na hyn, a byddaf ddirmygus yn fy ngolwg fy hun: a chyd â'r llaw-forwynion, am y rhai y dywedaist wrthyf, y'm gogoneddir.

23 Am hynny i Michal merch Saul ni bu etifedd ¹hyd ddydd ei marwolaeth.

PENNOD VII.

¹Nathan yn canmol amcan Dafydd ar adeiladu tŷ i'r Arglwydd; 4 ac ar ol hynny, troi air Duw, yn gwarafu'n iddo. 12 Yn addaw iddo ddaioni a bendithion yn ei had. 18 Gweddi a diolch Dafydd.

A ¹PHAN eisteddodd y brenhin yn ei dŷ, a rhoddi o'r ARGLWYDD lonydd iddo ef rhag ei holl elynion oddi amgylch:

2 Yna y dywedodd y brenhin wrth Nathan y prophwyd, Wele yn awr fi yn preswyllo mewn ¹tŷ o gedrwydd, ²ac arch DUW yn aros o fewn y ³cortynnuau.

3 A Nathan a ddywedodd wrth y brenhin, Dos, gwna yr hyn oll sydd

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

n 1 Chron.
16. 1.
o 1 Chron.
15. 1.
9 Heb.
estynasad.

p 1 Chron.
16. 2.

Cylch
1042.

q 1 Sam. 13.
14.

r Edrych
1 Sam. 15.
35.
Es. 22. 14.
Matt. 1. 25.

1042.
s 1 Chron.
17. 1.

b pen. 5. 11.
c Edrych
Act. 7. 46.
2 Henni.

• 1 Chron.
13. 9,
a elwir
Chidon.
f Edrych
Num. 4. 15.
6 Neu,
a dram-
gwyddas-
ant.
g 1 Sam. 6.
19.
7 Neu,
chud-
rwydd.

8 Sef,
Rhwyg
Uzzah.
h Edrych
Luc 6. 8, 9.

i 1 Chron.
15. 25.

k Edrych
1 Chron.
15. 26.
l Edrych
Exod. 15.
20.

m 1 Chron.
15. 29.

Cyn
CRIST
1042.

yn dy galon : canys yr ARGLWYDD sydd gyd â thi.

4 ¶ A bu, y noson honno, i air yr ARGLWYDD ddyfod at Nathan, gan ddywedyd,

5 Dos, a dywed wrth fy ngwas Dafydd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^aAi tydi a adeiledi i mi dŷ, lle y cyfanneddwyf fi?

6 Canys nid arhosais mewn tŷ, ^eer y dydd yr arweiniais blant Israel o'r Aipht, hyd y dydd hwn, eithr bŵm yn rhodio mewn pabell ac mewn tabernacl.

7 Ym mha le bynnag y rhodiais gyd â holl feibion Israel, a yngenais i air wrth un o ³lwythau Israel, i'r rhai y gorchymynais ^fborthi fy mhobl Israel, gan ddywedyd, Paham nad adeiladasoch i mi dŷ o gedrwydd?

8 Ac yn awr fel hyn y dywedi wrth fy ngwas Dafydd; Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^gMyfi a'th gymmerais di o'r gorlan, oddi ar ol y praid, i fod yn flaenor ar fy mhobl, ar Israel.

9 A ^hbŵm gyd â thi ym mha le bynnag y rhodiaist; torrais ymaith hefyd dy holl elynion di o'th flaen, a gwneuthum enw mawr i ti, megis enw y rhai mwyaf ar y ddaear.

10 Gosodaf hefyd i'm pobl Israel le; a phlannaf ef, fel y trigo efe yn ei le ei hun, ac na symmudo mwya-ach : a meibion anwiredd ni chwane-egant ei gystuddio ef, megis gynt;

11 Sefer y dydd yr ordeiniais i farnwyr ar fy mhobl Israel, ac y rhoddais lonyddwch i ti oddi wrth dy holl elynion. A'r ARGLWYDD sydd yn mynegi i ti, 'y gwna ⁴efe dŷ i ti.

12 ¶ A ^kphan gyflawner dy ddydd-iau di, a ^lhuno o honot gyd â'th dadau, mi a gyfodaf dy had di ar dy ol, yr hwn a ddaw allan o'th ymysgaroedd di, a mi a gadarnhâf ei frenhiniaeth ef.

13 ^mEfe a adeilada dŷ i'm henw i; minnau a gadarnhâf orsedd-faingc ei frenhiniaeth ef byth.

14 ⁿMyfi a fyddaf iddo ef yn dad, ac yntau fydd i mi yn fab. ^oOs trosedda efe, mi a'i ceryddaf â gwialen ddynol, ac â dyrnodiau meibion dynion :

15 Ond fy nhrugaredd nid ymedy âg ef, megis ag y tynnais hi oddi wrth Saul, yr hwn a fwriais ymaith o'th flaen di.

16 ^pA'th dŷ di a sicrhêir, a'th fren-

hiniaeth, yn dragrwydd o'th flaen di : dy orsedd-faingc a sicrhêir byth.

17 Yn ol yr holl eiriau hyn, ac yn ol yr holl weledigaeth hon, felly y llefarodd Nathan wrth Dafydd.

18 ¶ Yna yr aeth y brenhin Dafydd i mewn, ac a eisteddodd ger bron yr ARGLWYDD : ac a ddywedodd, Pwy ydwyf fi, O Arglwydd DDUW? a pheth yw fy nhŷ, pan ddygit fi hyd yma?

19 Ac etto bychan oedd hyn yn dy olwg di, O Arglwydd DDUW; ond ti a leferaiast hefyd am dŷ dy was dros hir amser : ai dyma ⁵arfer dyn, O Arglwydd DDUW?

20 A pha beth mwyach a ddywed Dafydd ychwaneg wrthyt? canys ti a adwaenost dy was, O Arglwydd DDUW.

21 Er mwyn dy air di, ac yn ol dy feddwl dy hun, y gwnaethost yr holl fawredd hyn, i beri i'th was eu gwybod.

22 Am hynny y'th fawrhâwyd, O ARGLWYDD DDUW; canys ^qnid oes neb fel tydi, ac nid oes DUW onid ti, yn ol yr hyn oll a glywsom ni â'n clustiau.

23 A ^rpha un genedl ar y ddaear sydd megis dy bobl, megis Israel, yr hon yr aeth DUW i'w gwaredu yn bobl iddo ei hun, ac i osod iddo enw, ac i wneuthur eroch chwi bethau mawr ac ofnadwy dros dy dir, ger bron dy bobl y rhai a war-edaist i ti o'r Aipht, oddi wrth y cenhedloedd a'u duwiau?

24 Canys ti a sicrheaist i ti dy bobl Israel yn bobl i ti byth : a thi, ARGLWYDD, ydwynt iddynt hwy yn DDUW.

25 Ac yn awr, O ARGLWYDD DDUW, cwblhâ byth y gair a lefer-aiast am dy was, ac am ei dŷ ef, a gwna megis y dywedaist.

26 A mawrhâer dy enw yn dragrwydd; gan ddywedyd, ARGLWYDD y lluoedd sydd DDUW ar Israel : a bydded tŷ dy was Dafydd wedi ei sicrhau ger dy fron di.

27 Canys ti, O ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, a ^sfynegaist i'th was, gan ddywedyd, Adeiladaf dŷ i ti : am hynny dy was a gafodd yn ei galon weddio attat ti y weddi hon.

28 Ac yn awr, O Arglwydd DDUW, tydi sydd DDUW, a'th eiriau di sydd wirionedd, a thi a leferaiast am dy was y daioni hwn.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

⁵ Heb.
gyfraith.

^q Deut. 3.
24. a 4. 35.
a 32. 39.
1 Sam. 2. 2.
Ps. 86. 8.
a 89. 6. 8.
Isa. 45. 5.
18. 22.
^r Deut. 4. 7.
32. a 33. 29.
Pa. 147. 20.

^s Heb.
agoraist
glust dy
was.
Ruth 4. 4.
1 Sam. 9.
15.

^t Ioan 17.
17.

^d Edrych
1 Bren. 5.3.
1 Chron. 22.
8. a 28. 3.
^e 1 Bren. 8.
16.

^f A elwir
barnwyr,
1 Chron.
17. 6.
^f pen. 5. 2.

^g 1 Sam. 16.
11. 12.
Ps. 78. 70.

^h pen. 8. 6,
14.

^k Exod. 1. 21.
1 Bren. 2.
24.

^l Heb. yr
Arglwydd.
^k 1 Bren. 8.
20.
1 Deut. 31.
16.
Act. 13. 36.

^m 1 Bren. 5.
5. a 6. 12.
1 Chron. 22.
10. a 28. 6.

ⁿ Heb. 1. 5.

^o Ps. 89. 26,
27. 30. 31.
32.

^p Ps. 89. 36,
37.
Ioan 12. 34.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

⁷ Heb. a
bendiga.

29 Yn awr gan hynny rhynged bodd ⁷i ti fendigo tŷ dy was, i fod ger dy fron di yn dragywydd: canys ti, O Arglwydd Dduw, a leferaist, ac â'th fendith di y bendithier tŷ dy was yn dragywydd.

PENNOD VIII.

1 Dafydd yn darosthong y Philistiaid a'r Moab-iaid. 3 Yn taro Hadadezer a'r Syriaid. 10 Toi yn anfon Joram âg anrhegion i'w fendithio ef. 11 Dafydd yn cyssegru yr anrhegion a'r yspail i Dduw: 14 yn gosod pennaethiaid yn Edom. 16 Swyddogion Dafydd.

AC^a wedi hyn tarawodd Dafydd y Philistiaid, ac a'u darostyngodd hwynt: a Dafydd a ddug ymaith ²Metheg-ammah o law y Philistiaid.

2 Ac ^befe a darawodd Moab, ac a'u mesurodd hwynt â llynyn, gan eu cwympo hwynt i lawr: ac efe a fesurodd â dau llynyn, i ladd; ac â llynyn llawn, i gadw yn fyw. Ac felly y Moabiaid ^cfuant i Dafydd yn weision, yn dwyn treth.

3 ¶ Tarawodd Dafydd hefyd ³Hadadezer mab Rehob, brenhin^d Sobah, pan oedd efe yn myned i ennill ^eei derfynau wrth afon Euphrates.

4 A Dafydd a ennillodd ⁴oddi arno ef fil o ⁵gerbydau, a saith gant o farchogion, ac ugain mil o wŷr traed: a ⁴thorrodd Dafydd llynynau garr meirch pob cerbyd, ac efe a adawodd o honynt gan cerbyd.

5 A phan ddaeth y Syriaid o Damascus, i gynnorthwyo Hadadezer brenhin Sobah, Dafydd a laddodd o'r Syriaid ddwy fil ar hugain o wŷr.

6 A Dafydd a osododd swyddogion yn Syria Damascus; a'r Syriaid ^aa fuant weision i Dafydd, yn dwyn treth. ^bA'r ARGLWYDD a gadwodd Dafydd ym mha le bynnag yr aeth efe.

7 Dafydd hefyd a gymmerth ¹y tarianau aur oedd gan weision Hadadezer, ac a'u dug hwynt i Jerusalem.

8 O Betah hefyd, ac o ⁶Berothai, dinasoedd Hadadezer, y dug y brenhin Dafydd lawer iawn o bres.

9 ¶ Pan glybu ⁷Toi brenhin Hamath, daro o Dafydd holl lu Hadadezer;

10 Yna Toi a anfonodd ^kJoram ei fab at y brenhin Dafydd, i ⁸gyfarch gwell iddo, ac i'w fendithio, am iddo ymladd yn erbyn Hadadezer, a'i faeddu ef; (canys gwr rhyfelgar oedd Hadadezer yn erbyn Toi:) a llestri arian, a llestri aur, a llestri pres, ⁹ganddo:

11 Y rhai hefyd ¹a gyssegrodd y brenhin Dafydd i'r ARGLWYDD, gyd â'r arian a'r aur a gyssegrasai efe o'r holl genhedloedd a oresgynasai efe;

12 Oddi ar Syria, ac oddi ar Moab, ac oddi ar feibion Ammon, ac oddi ar y Philistiaid, ac oddi ar Amalec, ac o anrhaith Hadadezer mab Rehob, brenhin Sobah.

13 A Dafydd a ennillodd iddo enw, pan ddychwelodd efe o ladd y Syriaid, yn ^mnyffryn yr halen, ⁿsef tair mil ar bymtheg.

14 ¶ Ac efe a osododd bennaethiaid ar Edom; ar holl Edom y gosododd efe bennaethiaid, a bu ^oholl Edom yn weision i Dafydd. ^pA'r ARGLWYDD a gadwodd Dafydd, i ba le bynnag yr aeth efe.

15 A theyrnasodd Dafydd ar holl Israel; ac yr oedd Dafydd yn gwneuthur barn a chyfiawnder i'w holl bobl.

16 ^qA Joab mab Serfiah oedd ben^rar y llu; a ^rJehosaphat mab Ahilud yn gofiadur;

17 A ^sSadoc mab Ahitub, ac Ahimelech mab Abiathar, oedd offeiriaid; a Seraiah yn ysgrifenydd:

18 ^uBenaiah hefyd mab Jehoiada oedd ar y ^xCerethiaid a'r Pelethiaid; a meibion Dafydd oedd dywysogion.

PENNOD IX.

1 Dafydd, trwy law Siba, yn danfon am Mephiboseth; ⁷ac, er mwyn Jonathan, yn ei dderbyn ef i'w fwrdd, ac yn edfryd iddo guel ag oedd eiddo Saul; ⁹ac yn gwneuthur Siba yn oruchwyliwr iddo ef.

ADAFYDD a ddywedodd, A oes etto un wedi ei adael o dŷ Saul, fel y gwnelwyf drugaredd âg ef, er mwyn Jonathan?

2 Ac yr oedd gwas o dŷ Saul a'i enw ^aSiba. A hwy a'i galwasant ef at Dafydd. A'r brenhin a ddywedodd wrtho ef, Ai tydi yw Siba? A dywedodd yntau, Dy was yw efe.

3 A dywedodd y brenhin, A oes neb etto o dŷ Saul fel y gwnelwyf ^bdrugaredd Duw âg ef? A dywedodd Siba wrth y brenhin, Y mae etto fab i Jonathan, ^cyn gloff o'i draed.

4 A dywedodd y brenhin wrtho, Pa le y mae efe? A Siba a ddywedodd wrth y brenhin, Wele ef yn nhŷ ^dMachir, mab Ammiel, yn Lo-debar.

5 ¶ Yna y brenhin Dafydd a anfonodd, ac a'i cyrchodd ef o dŷ Machir, mab Ammiel, o Lo-debar.

6 A phan ddaeth Mephiboseth mab Jonathan, mab Saul, at Da-

Cyn
CRIST
Cylch
1040.

¹ 1 Chron.
18. 11.
^a 26. 26.

^m 2 Bren.
14. 7.

ⁿ Edrych
1 Chron.
18. 12.
^{Ps.} 60. tit.

^o Edrych
Gen. 27. 40.
^{Num.} 24.
18.

^p ad. 6.

^q 1 Chron.
18. 15.

^r pen. 20. 23.

^s 1 Bren. 4.
3.

^t 1 Chron.
24. 3.

^u 1 Chron.
18. 17.
^x 1 Sam. 30.
14.

^a pen. 16. 1.
^a 19. 17, 23.

^b 1 Sam. 20.
14.

^c pen. 4. 4.

^d pen. 17. 27.

Cyn
CRIST
Cylch
1040.

fydd, efe a syrthiodd ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd. A Dafydd a ddywedodd, Mephiboseth. Dywedodd yntau, Wele dy was.

7 ¶ A Dafydd a ddywedodd wrtho ef, Nac ofna: canys gan wneuthur y gwnaf drugaredd â thi, er mwyn Jonathan dy dad, a mi a roddaf yn ei ol i ti holl dir Saul dy dad; a thi a fwyttêi fara ar fy mwrdd i yn wastadol.

8 Ac efe a ymgrymmodd, ac a ddywedodd, Beth *ydyw* dy was di, pan edrychit ar ^egi marw o'm bath i?

9 ¶ Yna y brenhin a alwodd ar Siba gwas Saul, ac a ddywedodd wrtho, ^fYr hyn oll oedd eiddo Saul, ac eiddo ei holl dŷ ef, a roddais i fab dy feistr di.

10 A thi a erddi y tir iddo ef, ti, a'th feibion, a'th weision, ac a'u dygi i mewn, fel y byddo bara i fab dy feistr di, ac y bwyttao efe: a Mephiboseth, mab dy feistr di, a fwytty yn wastadol fara ar fy mwrdd i. Ac i Siba *yr oedd* pymtheg o feibion, ac ugain o weision.

11 Yna y dywedodd Siba wrth y brenhin, Yn ol yr hyn oll a orchymynodd fy arglwydd y brenhin i'w was, felly y gwna dy was. Yna *y dywedodd Dafydd*, Mephiboseth a fwytty ar fy mwrdd i, fel un o feibion y brenhin.

12 Ac i Mephiboseth *yr oedd* mab bychan, a'i enw *oedd* ^gMicha. A phawb a'r a *oedd* yn cyfanneddu tŷ Siba *oedd* weision i Mephiboseth.

13 A Mephiboseth a drigodd yn Jerusalem: canys ar fwrdd y brenhin yr oedd efe yn bwytta yn wastadol: ac yr oedd efe ^hyn gloff o'i ddeudroed.

PENNOD X

1 Y dirmyg a wnaed â'r cenhadon a anfonasai Dafydd i gysuro Hanun mab Nahas. 6 Joab ac Abisai yn gorchfygu yr Ammoniaid, er bod y Syriaid yn eu cynnorthwyo. 15 Sobach yn ail-gasglu y Syriaid, a Dafydd yn ei ladd ef yn Helam.

AC ar ol hyn y bu i ^afrenhin meibion Ammon farw, a Hanun ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

2 Yna y dywedodd Dafydd, Mi a wnaf garedigrwydd â Hanun mab Nahas, megis y gwnaeth ei dad ef garedigrwydd â mi. A Dafydd a anfonodd gyd â'i weision i'w gysuro ef am ei dad. A gweision Dafydd a ddaethant i wlad meibion Ammon.

3 A thywysogion meibion Ammon a ddywedasant wrth Hanun eu har-

glwydd, ²Wyt ti yn tybied mai anrhyddedu dy dad di y mae Dafydd, o herwydd iddo ddanfon cysurwyr attat ti? onid er mwyn chwilio y ddinas, a'i throedio, a'i difetha, yr anfonodd Dafydd ei weision attat ti?

4 Yna Hanun a gymmerth weision Dafydd, ac a eilliodd hanner eu barfau hwynt, ac a dorrodd eu dillad hwynt yn eu hanner, ^bhyd eu cluniau, ac a'u gollyngodd hwynt ymaith.

5 Pan fynegwyd *hyn* i Dafydd, efe a anfonodd i'w cyfarfod hwynt; canys y gwŷr oedd wedi cywilyddio yn fawr. A dywedodd y brenhin, Arhoswch yn Jericho hyd oni thyfo eich barfau chwi; ac *yna* dychwelwch.

6 ¶ A meibion Ammon a welsant eu bod yn ffiadd gan Dafydd; a meibion Ammon a anfonasant ac a gyflogasant y Syriaid o Beth-rehob, a'r Syriaid o Soba, ugain mil o wŷr traed, a chan frenhin Maachah fil o wŷr, ac o Istob ddeuddeng mil o wŷr.

7 A phan glybu Dafydd, efe a anfonodd Joab, a holl lu y cedyrn.

8 A meibion Ammon a ddaethant, ac a luniaethasant ryfel *wrth* ddrws y porth: a'r Syriaid o Soba, a Rehob, ac o Istob, a Maachah, *oedd* o'r neilldu yn y maes.

9 Pan ganfu Joab fod wyneb y rhyfel yn ei erbyn ef ym mlaen ac yn ol, efe a etholodd o holl ethol-edigion Israel, ac a ymfyddinodd yn erbyn y Syriaid.

10 A gweddill y bobl a roddes efe dan law Abisai ei frawd, i'w byddino yn erbyn meibion Ammon.

11 Ac efe a ddywedodd, Os trech fydd y Syriaid na mi, yna bydd di i mi yn gynnorthwy; ond os meibion Ammon fyddant trech na thi, yna y deuaif i'th gynnorthwyo dithau.

12 Bydd bybyr, ac ymwrolwn dros ein pobl, a thros ddinasoedd ein DUW: a gwnaed yr **ARGLWYDD** yr hyn fyddo da yn ei olwg ef.

13 A nesaodd Joab, a'r bobl *oedd* gyd âg ef, yn erbyn y Syriaid i'r rhyfel: a hwy a ffoisant o'i flaen ef.

14 A phan welodd meibion Ammon ffoi o'r Syriaid, hwythau a ffoisant o flaen Abisai, ac a aethant i'r ddinas. A dychwelodd Joab oddi wrth feibion Ammon, ac a ddaeth i Jerusalem.

15 ¶ A phan welodd y Syriaid eu lladd o flaen Israel, hwy a ymgynnullasant ynghyd.

Cyn
CRIST
Cylch
1037.

² Heb. Yn dy olwg di a'i anrhyddedu.

^b Es. 20. 4.
a 47. 2.

^e 1 Sam. 24.
14.

^f Edrych
pen. 19. 29.

^g 1 Chron.
8. 34.

^h ad. 3

Cylch
1037.
^a 1 Chron.
19. 1.

Cylch
1036.

Cyn
CRIST
Cylch
1035.

³ Neu,
Sobach,
1 Chron.
19. 16.

16 A Hadarezer a anfonodd, ac a ddug y Syriaid *oedd* o'r tu hwnt i'r afon : a hwy a ddaethant i Helam, a ³ Sobach tywysog llu Hadarezer o'u blaen.

17 A phan fynegwyd i Dafydd *hynny*, efe a gasglodd holl Israel, ac a aeth dros yr Iorddonen, ac a ddaeth i Helam : a'r Syriaid a ymfyddinasant yn erbyn Dafydd, ac a ymladdasant âg ef.

18 A'r Syriaid a ffoisant o flaen Israel; a Dafydd a laddodd o'r Syriaid, *wgr* saith gant o gerbydau, a deugain mil o wŷr meirch : ac efe a darawodd Sobach tywysog eu llu hwynt, fel y bu efe farw yno.

19 A phan welodd yr holl frenhin-oedd *oedd* weision i Hadarezer, eu lladw hwynt o flaen Israel, hwy a heddychasant âg Israel, ac a'u gwasanaethasant hwynt. A'r Syriaid a ofnasant gynnorthwyo meibion Ammon mwyach.

PENNOD XI.

1 Dafydd, tra yr ydoedd Joab yn gwarchae ar Rabbah, yn godinebu gyd â Bathseba : 6 yn anfon am Urias adref, i geisio coluro ei odineb : 14 yn anfon lythyr gyd âg ef at Joab, i beri iddo farw. 18 Joab yn danfon newyddion o'i farwolaeth ef i Dafydd. 26 Dafydd yn cymmyrdd Bathseba yn wraig iddo.

A ² wedi pen y flwyddyn, yn yr amser y byddai y brenhinoedd yn myned allan i *ryfel*, a danfonodd Dafydd Joab a'i weision gyd âg ef, a holl Israel; a hwy a ddistrywiasant feibion Ammon, ac a warchaeasant ar Rabbah : ond Dafydd oedd yn aros yn Jerusalem.

2 ¶ A bu ar brydnawn-gwaith gyfodi o Dafydd oddi ar ei wely, a rhodio ar nen tŷ y brenhin : ac oddi ar y nen efe a ganfu wraig yn ymolchi ; a'r wraig *oedd* dëg iawn yr olwg.

3 A Dafydd a anfonodd ac a ymfynodd am y wraig : ac *un* a ddywedodd, Onid hon *yw* ³ Bathseba merch Eliam, gwraig Urias yr Hethiad ?

4 A Dafydd a anfonodd genhadau, ac a'i cymmerth hi ; a hi a ddaeth i mewn atto ef, ac ^b efe a orweddodd gyd â hi : ac yr oedd hi ^c wedi ei glanhau oddi wrth ei haflendid : a hi a ddychwelodd i'w tŷ ei hun.

5 A'r wraig a feichiogodd, ac a anfonodd ac a fynegodd i Dafydd, ac a ddywedodd, *Yr ydwyf* fi yn feichiog.

6 ¶ A Dafydd a anfonodd at Joab, *gan ddywedyd*, Danfon attaf fi

Urias yr Hethiad. A Joab a anfonodd Urias at Dafydd.

7 A phan ddaeth Urias atto ef, Dafydd a ymfynodd am ⁴ lwyddiant Joab, ac am lwyddiant y bobl, ac am ffyniant y rhyfel.

8 Dywedodd Dafydd hefyd wrth Urias, Dos i waered i'th dŷ, a golch dy draed. Ac Urias a aeth allan o dŷ y brenhin, a saig y brenhin a aeth ar ei ol ef.

9 Ond Urias a gysgodd wrth ddrws tŷ y brenhin gyd â holl weision ei arglwydd, ac nid aeth i waered i'w dŷ ei hun.

10 Yna y mynegasant i Dafydd, gan ddywedyd, Nid aeth Urias i waered i'w dŷ ei hun. A Dafydd a ddywedodd wrth Urias, Onid o'th daith yr ydwyt ti yn dyfod ? paham nad âit ti i waered i'th dŷ dy hun ?

11 A dywedodd Urias wrth Dafydd, Yr arch, ac Israel hefyd, a Judah, sydd yn aros mewn pebyll ; a ^d Joab fy arglwydd, a gweision fy arglwydd, sydd yn gwersyllu ar hyd wyneb y maes ; a âf fi gan hynny i'm tŷ fy hun, i fwytta, ac i yfed, ac i orwedd gyd â'm gwraig ? *fel mai* byw di, ac *fel mai* byw dy enaid di, ni wnaf y peth hyn.

12 A Dafydd a ddywedodd wrth Urias, Aros yma etto heddyw, ac y fory y'th olyngaf di. Ac Urias a arhosodd yn Jerusalem y dwthwn hwnnw a thrannoeth.

13 A Dafydd a'i galwodd ef, i fwytta ac i yfed ger ei fron ef, ac a'i meddwodd ef : ac yn yr hwyr efe a aeth i orwedd ar ei wely gyd â gweision ei arglwydd, ac nid aeth i waered i'w dŷ ei hun.

14 ¶ A'r bore yr ysgrifennodd Dafydd lythyr at Joab, ac a'i hanfonodd yn llaw Urias.

15 Ac efe a ysgrifennodd yn ei lythyr, gan ddywedyd, Gosodwch Urias ar gyfer wyneb y rhyfelwyr glewaf ; a dychwelwch oddi ar ei ol ef, fel y tarawer ef, ac y byddo marw.

16 A phan oedd Joab yn gwarchae ar y ddinas, efe a osododd Urias yn y lle y gwyddai efe *fod* gwŷr nerthol ynddo.

17 A gwŷr y ddinas a aethant allan, ac a ymladdasant â Joab : a syrthiodd *rhaf* o'r bobl o weision Dafydd ; ac Urias yr Hethiad a fu farw hefyd.

18 ¶ Yna Joab a anfonodd, ac a fynegodd i Dafydd holl hanes y rhyfel :

Cyn
CRIST
Cylch
1035.

⁴ Heb.
heddwch.

^d pen. 20. 6.

Cylch
1035.

³ Heb. yn
nyschwel-
iad.

1 Bren. 20.
22. 26.
2 Chron.
36. 10.
³ 1 Chron.
20. 1.

³ Neu,
Bathseba,
1 Chron.
3. 6.

^b Ps. 51. tit.

^c Lef. 15.
19. a 18. 19.

Cyn
CRIST
Cylch
1035.

Cyn
CRIST
Cylch
1034.

* Barn. 9.
53.

19 Ac a orchymynodd i'r gennad, ganddywedyd, Pan orphenech lefaru holl hanes y rhyfel wrth y brenhin:

20 Os cyfyd lliidiowgrwydd y brenhin, ac os dywed wrthyf, Paham y nesasoch at y ddinas i ymladd? oni wyddech y taflent hwy oddi ar y gaer?

21 Pwy a darawodd *Abimelech fab Jerubbeseth? onid gwraig a daflodd arno ef ddarn o faen melin oddi ar y mur, fel y bu efe farw yn Thebez? paham y nesasoch at y mur? yna y dywedi, Dy was Urias yr Hethiad a fu farw hefyd.

22 ¶ Felly y gennad a aeth, ac a ddaeth ac a fynegodd i Dafydd yr hyn oll yr anfonasai Joab ef o'i blegid.

23 A'r gennad a ddywedodd wrth Dafydd, Yn ddiau y gwyr oeddynt drech na ni, ac a ddaethant attom ni i'r maes, a ninnau a aethom arnynt hwy hyd ddrws y porth.

24 A'r saethyddion a saethasant at dy weision oddi ar y mur; a rhai o weision y brenhin a fuant feirw; a'th was Urias yr Hethiad a fu farw hefyd.

25 Yna Dafydd a ddywedodd wrth y gennad, Fel hyn y dywedi di wrth Joab; Na fydded hyn ddrwg yn dy olwg di: canys ⁵y naill fel y llall a ddifetha y cleddyf: cadarnhâ dy ryfel yn erbyn y ddinas, a distryw-iwch hi; a chysura dithau ef.

26 ¶ A phan glybu gwraig Urias farw Urias ei gwr, hi a alarodd am ei phriod.

27 A phan aeth y galar heibio, Dafydd a anfonodd, ac a'i cyrchodd hi i'w dŷ, i fod iddo yn wraig; a hi a ymddug iddo fab. A drwg yn ngolwg yr ARGLWYDD oedd y peth a wnaethai Dafydd.

PENNOD XII.

1 Dammeg Nathan am yr oenig, yn peri i Dafydd fod yn farwr arno ei hun. 7 Dafydd, wedi i Nathan ei geryddu, yn cyfaddef ei bechod, ac yn cael maddeuant: 15 yn galaru ac yn gweddio dros y plentyn, tra oedd fyw. 24 Geni Solomon, a'i enwi Jedidiah. 26 Dafydd yn ennill Rabbah, ac yn arteithio ei phobl hi.

A'R ARGLWYDD a anfonodd Nathan at Dafydd. Ac *efe a ddaeth atto ef, ac ^aba ddywedodd wrtho, Dau wr oedd yn yr un ddinas; y naill yn gyfoethog, a'r llall yn dlawd.

2 Gan y cyfoethog yr oedd llawer iawn o ddefaid a gwartheg:

3 A chan y tlawd nid oedd dim ond

un oenig fechan, yr hon a brynasai efe, ac a fagasai; a hi a gynnyddasai gyd âg ef, a chyd â'i blant: o'i dammaid ef y bwyttai hi, ac o'i gwppan ef yr yfai hi, ac yn ei fynwes ef y gorwedda hi, ac yr oedd hi iddo megis merch.

4 Ac ymdeithydd a ddaeth at y gwr cyfoethog; ond efe a arbedodd gymmeryd o'i ddefaid ei hun, ac o'i wartheg ei hun, i arlwyio i'r ymdeithydd a ddaethai atto; ond efe a gymmerth oenig y gwr tlawd, ac a'i parottodd i'r gwr a ddaethai atto.

5 A digofaint Dafydd a ennynodd yn ddirfawr wrth y gwr; ac efe a ddywedodd wrth Nathan, *Fel mai byw yr ARGLWYDD*, euog o farwol-aeth *yw* y gwr a wnaeth hyn.

6 A'r oenig a dâl efe adref *yn bedwar dyblyg; o herwydd iddo wneuthur y peth hyn, ac nad arbedodd.

7 ¶ A dywedodd Nathan wrth Dafydd, Ti *yw* y gwr. Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel; Myfi ^aa'th enneiniais di yn frenhin ar Israel, myfi hefyd a'th waredais di o law Saul:

8 Rhoddais *hefyd* i ti dŷ dy arglwydd, a gwragedd dy arglwydd yn dy fynwes, a mi a roddais i ti dŷ Israel a Judah; a phe rhy fychan *fuasai hynny*, myfi a roddaswn i ti fwy o lawer.

9 Paham y dirmygaist air yr ARGLWYDD, i wneuthur drwg yn ei olwg ef? Urias yr Hethiad a darewaist ti â'r cleddyf, a'i wraig ef a gymmer-aist i ti yn wraig, a thi a'i lleddaist ef â chleddyf meibion Ammon.

10 Yn awr gan hynny nid ymedy y cleddyf â'th dŷ di byth; o herwydd i ti fy nirmygu i, a chymmer-yd gwraig Urias yr Hethiad i fod yn wraig i ti.

11 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, myfi a gyfodaf i'th erbyn ddrwg o'th dŷ dy hun, a mi ^aa ddygaf dy wragedd i'ngwydd dy lygaid, ac a'u rhoddaf *hwynt* i'th gymmydog, ac efe a orwedd gyd â'th wragedd di yngolwg yr haul hwn.

12 Er i ti wneuthur mewn dirgel-wch; etto myfi a wnaif y peth hyn ger bron holl Israel, a cher bron yr haul.

13 A dywedodd Dafydd wrth Nathan, *Pechais yn erbyn yr ARGLWYDD. A Nathan a ddywedodd wrth Dafydd, Yr ARGLWYDD hefyd a dynnodd ymaith dy bechod di: ni byddi di marw.

* Exod. 22.
1.

d 1 Sam. 16.
13.

* Deut. 28.
30,
pen. 16, 22.

* Edrych
1 Sam. 15,
24.

* Ps. 32, 5.
a 51, 4.

Cylch
1034.

* Ps. 51. tit.

* Edrych

pen. 14, 5,

35.

1 Bren. 20.

35-41.

Cyn
CRIST
Cylch
1034.

^h Es. 62. 5.
Ezec. 36.
20, 23.
Rhuif. 2. 24.

¹ pen. 13. 31.

² Heb.
y groma
niweid.

^h Edrych
Es. 38. 1.
Jon. 3. 9.

¹ Job 7. 8,
9, 10.
1033.

^h Matt. 1.
6.
^o 1 Chron.
22. 9.

14 Etto, o herwydd i ti beri i el-
union yr ARGLWYDD ^hgablu trwy y
peth hyn, y plentyn a anwyd i ti a
fydd marw yn ddiau.

15 ¶ A Nathan a aeth i'w dŷ. A'r
ARGLWYDD a darawodd y plentyn a
blantasai gwraig Urias i Dafydd; ac
efe a aeth yn glaf iawn.

16 Dafydd am hynny a ymbiliodd
â Duw dros y bachgen; a Dafydd a
ymprydiodd ympryd, ac a aeth ac ^aa
orweddodd ar y ddaear ar hyd y nos.

17 A henuriaid ei dŷ ef a gyfodas-
ant atto ef, i beri iddo godi oddi ar
y ddaear: ond ni fynnai efe, ac ni
fwyttai fara gyd â hwynt.

18 Ac ar y seithfed dydd y bu farw
y plentyn. A gweision Dafydd a
ofnasant fynegi iddo ef farw y bach-
gen: canys dywedasant, Wele, tra
oedd y bachgen yn fyw y llefarasom
wrtho, ond ni wrandawai ar ein llais,
pa fodd gan hynny ²yr ymofidia, os
dywedwn wrtho farw y plentyn?

19 Ond pan welodd Dafydd ei weis-
ion yn sibwrdd, deallodd Dafydd farw
y plentyn: a Dafydd a ddywedodd
wrth ei weision, A fu farw y plentyn?
A hwy a ddywedasant, Efe a fu farw.

20 Yna Dafydd a gyfododd oddi
ar y ddaear, ac a ymolchodd, ac a
ymenneiniodd, ac a newidiodd ei
ddillad, ac a ddaeth i dŷ yr AR-
GLWYDD, ac a addolodd: wedi hyn-
ny y daeth efe i'w dŷ ei hun; ac a
ofynodd, a hwy a roddasant iddo
fara, ac efe a fwyttaodd.

21 Yna ei weision a ddywedasant
wrtho ef, Pa beth yw hyn a wnaeth-
ost ti? dros y plentyn byw yr ym-
prydiaist, ac yr wylaist; ond pan
fu y plentyn farw, ti a gyfodaist ac
a fwytteaist fara.

22 Ac efe a ddywedodd, Tra yr
ydoedd y plentyn yn fyw, yr ym-
prydiais ac yr wylais: ^kcanys mi a
ddywedais, Pwy a wŷr a drugarhâ
yr ARGLWYDD wrthyf, fel y byddo
byw y plentyn?

23 Ond yn awr efe fu farw, i ba
beth yr ymprydiwn? a allaf fi ei
ddwyn ef yn ei ol mwyach? myfi a âf
atto ef, ond ^lni ddychwel efe attaf fi.

24 ¶ A Dafydd a gysurodd Bath-
seba ei wraig, ac a aeth i mewn atti
hi, ac a orweddodd gyd â hi: ^ma hi
a ymddûg fab, ac ⁿefe a alwodd ei
enw ef Solomon. A'r ARGLWYDD
a'i carodd ef.

25 Ac efe a anfonodd trwy law
Nathan y prophwyd; ac efe a alw-

odd ei enw ef ³Jedidiah oblegid yr
ARGLWYDD.

26 ¶ A ^oJoab a ymladdodd yn er-
byn ^pRabbah meibion Ammon, ac a
ennillodd y frenhinol ddinas.

27 A Joab a anfonodd genhadau
at Dafydd, ac a ddywedodd, Rhy-
felais yn erbyn Rabbah, ac a ennill-
ais ddinas y dyfroedd.

28 Yn awr gan hynny casgl wedd-
ill y bobl, a gwersylla yn erbyn y
ddinas, ac ennill hi; rhag i mi ennill
y ddinas, a galw fy enw i arni hi.

29 A Dafydd a gasglodd yr holl
bobl, ac a aeth i Rabbah, ac a ym-
laddodd yn ei herbyn, ac a'i hen-
nillodd hi.

30 Ac ^qefe a gymmerodd goron eu
brenhin hwynt oddi am ei ben; a'i
phwys hi *oedd* dalent o aur, gyd â'r
maen gwerthfawr: a hi a osodwyd ar
ben Dafydd. Ac efe a ddug ymaith
o'r ddinas anrhaith fawr iawn.

31 Ac efe a ddug ymaith y bobl
oedd ynddi, ac ^au gosododd dan
lifiau, a than ogau heigrn, a than
fwyeill heigrn, ac ^au bwriodd hwynt
i'r odynau calch: ac felly y gwnaeth
i holl ddinasoedd meibion Ammon.
A dychwelodd Dafydd a'r holl bobl
i Jerusalem.

PENNOD XIII.

1 Amnon yn caru Tamar: a thrwy gyngor
Jonadab, yn cymmyrdd arno fod yn glaf, ac
yn ei threisio hi; 15 ac yna yn ei chasáu hi,
ac yn ei throï ymaith yn gywilyddus. 19
Absalom yn ei derbyn hi, ac yn celu ei
amcan: 23 ac, wrth gneifio ei ddefaid, yn
lladd Amnon. 30 Dafydd yn pruddhau
wrth glywed hynny; a Jonadab yn ei gysuro
ef. 37 Absalom yn ffoi at Talmái i Gesur.

AC ar ol hyn yr oedd gan Absa-
lom mab Dafydd chwaer ddeg,
a'i henw Tamar: ac Amnon mab
Dafydd a'i carodd hi.

2 Ac yr oedd mor flin ar Amnon,
fel y clefydodd efe o herwydd Ta-
mar ei chwaer: canys gwyrif *oedd*
hi; ac ²anhawdd y gwelai Amnon
wneuthur dim iddi hi.

3 Ond gan Amnon yr oedd cyf-
aill, a'i enw Jonadab, mab ^aSimeah,
brawd Dafydd: a Jonadab *oedd* wr
call iawn.

4 Ac efe a ddywedodd wrtho ef, Ti
fab y brenhin, paham yr ydwyf yn
³curio fel hyn ⁴beunydd? oni fynegi
di i mi? Ac Amnon a ddywedodd
wrtho ef, Caru yr ydwyf fi Tamar,
chwaer Absalom fy mrawd.

5 A Jonadab a ddywedodd wrtho
ef, Gorwedd ar dy wely, a chymmer

Cyn
CRIST
1034.

⁸ Anwyd
gan yr Ar-
glwydd.
^o 1 Chron.
20. 1.
^p Deut. 3.
11.

^q 1 Chron.
20. 2.

Cylch
1032.

² Heb.
rhyfeddod
neu,
guddiedig
y'ngolwg
Amnon
oedd
wneuthur.
^a Edrych
1 Sam. 16.
9.

³ Heb.
denau.

⁴ Heb. o
fore i fore.

Cyn
CRIST
Cylch
1032.

arnat fod yn glaf : a phan ddelo dy dad i'th edrych, dywed wrtho ef, Deued, attolwg, Tamar fy chwaer i rododi bwyd i mi, ac i arlwyio y bwyd yn fy ngolwg, fel y gwelwyf, ac y bwyttâwyf o'i llaw hi.

6 ¶ Felly Amnon a orweddodd, ac a gymmerth arno fod yn glaf. A'r brenhin a ddaeth i'w edrych ef; ac Amnon a ddywedodd wrth y brenhin, Deued, attolwg, Tamar fychwaer i grasu dwy deisen yn fy ngolwg i, fel y bwyttâwyf o'i llaw hi.

7 Yna Dafydd a anfonodd adref at Tamar, gan ddywedyd, Dos yn awr i dŷ Amnon dy frawd, a pharottoa fwyd iddo.

8 Felly Tamar a aeth i dŷ Amnon ei brawd; ac efe oedd yn gorwedd: a hi a gymmerth ⁶beilliad, ac a'i tylinodd, ac a wnaeth deisenau yn ei wdd ef, ac a grasodd y teisenau.

9 A hi a gymmerth badell, ac a'u tywalltodd *hwynt* ger ei fron ef: ond efe a wrthododd fwytta. Ac Amnon a ddywedodd, Gyrwch allan bawb oddi wrthyf fi. A phawb a aethant allan oddi wrtho ef.

10 Yna Amnon a ddywedodd wrth Tamar, Dwg y bwyd i'r ystafell, fel y bwyttâwyf o'th law di. A Thamar a gymmerth y teisenau a wnaethai hi, ac a'u dug at Amnon ei brawd i'r ystafell.

11 A phan ddug hi *hwynt* atto ef i fwytta, efe a ymaffodd ynddi hi, ac a ddywedodd wrthi hi, Tyred, gorwedd gyd â mi, fy chwaer.

12 A hi a ddywedodd wrtho, Paid, fy mrawd; na ⁶threisia fi: canys ^bni wneir fel hyn yn Israel: na wna di yr ynfyrwydd hyn.

13 A minnau, i ba le y bwriaf ymaith fy ngwarth? a thi a fyddi fel un o'r ynfydion yn Israel. Yn awr, gan hynny, ymddiddan, attolwg, â'r brenhin: canys ni ommedd efe fi i ti.

14 Ond ni fynnai efe wrandaw ar ei llais hi; eithr efe a fu drech na hi, ac a'i treisiodd, ac a orweddodd gyd â hi.

15 ¶ Yna Amnon a'i casaodd hi â chas mawr iawn: canys mwy *oedd* y cas â'r hwn y casasai efe hi, na'r cariad â'r hwn y carasai efe hi. Ac Amnon a ddywedodd wrthi hi, Cyfod, dos ymaith.

16 A hi a ddywedodd wrtho ef, Nid oes achos: y drygioni hwn, *sef* fy ngyrru ymaith, *sydd* fwy

na'r llall a wnaethost â mi. Ond ni wrandawai efe arni hi.

17 Eithr efe a alwodd ar ei lange, ei weinidog, ac a ddywedodd, Gyrwch hon yn awr allan oddi wrthyf fi; a chloa y drws ar ei hol hi.

18 Ac am dani *hi yr oedd* mantell symmudliw: canys â'r cyfryw fentyll y dilledid merched y brenhin, *y rhai oedd* forwynion. Yna ei weinidog ef a'i dug hi allan, ac a glodd y drws ar ei hol hi.

19 ¶ A Thamar ^a gymmerodd ludw ar ei phen, ac a rwygodd y fantell symmudliw *oedd* am dani, ac ^aa osododd ei llaw ar ei phen, ac a aeth ymaith dan weiddi.

20 Ac Absalom ei brawd a ddywedodd wrthi hi, Ai Amnon dy frawd a fu gyd â thi? er hynny yn awr taw â sôn, fy chwaer: dy frawd di *yw* efe; na osod dy galon ar y peth hyn. Felly Tamar a drigodd yn amddifad yn nhŷ Absalom ei brawd.

21 ¶ Ond pan glybu y brenhin Dafydd yr holl bethau hynny, efe a ddigiodd yn aruthr.

22 Ac ni ddywedodd Absalom wrth Amnon na drwg na da: canys Absalom a gasaodd Amnon, o herwydd iddo dreisio Tamar ei chwaer ef.

23 ¶ Ac ar ol dwy flynedd o ddyddiau, ^ayr oedd gan Absalom rai yn cneifio yn Baal-hasor, yr hwn *sydd* wrth Ephraim: ac Absalom a wahoddodd holl feibion y brenhin.

24 Ac Absalom a ddaeth at y brenhin, ac a ddywedodd, Wele yn awr, rai yn cneifio i'th was di; deued, attolwg, y brenhin a'i weision gyd â'th was.

25 A dywedodd y brenhin wrth Absalom, Nag ê, fy mab, ni ddeuwn ni i gyd yn awr; rhag i ni ormesu arnat ti. Ac efe a fu daer arno: ond ni fynnai efe fyned; eithr efe a'i bendithiodd ef.

26 Yna y dywedodd Absalom, Oni ddaw Amnon fy mrawd yn awr gyd â ni? A'r brenhin a ddywedodd wrtho ef, I ba beth yr â efe gyd â thi?

27 Etto Absalom a fu daer arno, fel y gollyngodd efe Amnon gyd âg ef, a holl feibion y brenhin.

28 ¶ Ac Absalom a orchymynodd i'w langciau, gan ddywedyd, Edrychwch, attolwg, pan fyddo llawen

Cyn
CRIST
Cylch
1032.

c Jos. 7. 6.

d Jer. 2. 37.

1030.

• Edrych
Gen. 38.
13.
1 Sam. 25.
4, 36.

5 Neu,
does.

6 Heb.
dilar-
ostiong.
b Lef. 18. 9.

Cyn
CRIST
1030.7 Neu, oni
wnewch,
a mi yn
gorchymyn¹
i chwi?

calon Amnon gan win, a *phan* ddywedwyf wrthych, Tarêwch Amnon; yna lleddwch ef, nac ofnwch: ⁷oni orchymynais i chwi? ymwrolwch, a byddwch *feibion* glewion.

29 A llangciau Absalom a wnaethant i Amnon fel y gorchymynasai Absalom. A holl feibion y brenhin a gyfodasant, a phob un a farchgodd ar ei ful, ac a ffoisant.

30 ¶ A thra *yr oeddynt* hwy ar y ffordd, y daeth y chwedl at Dafydd, gan ddywedyd, Absalom a laddodd holl feibion y brenhin, ac ni adawyd un o honynt.

31 Yna y brenhin a gyfododd, ac ^a rwygodd ei ddillad, ac ^a orweddodd ar y ddaear; a'i holl weision oedd yn sefyll ger llaw, a'u gwisgoedd yn rhwygedig.

32 A Jonadab mab Simeah, brawd Dafydd, a atebodd ac a ddywedodd, Na thybied fy arglwydd iddynt hwy ladd yr holl langciau, *sef* meibion y brenhin; canys Amnon yn unig a fu farw: canys yr oedd ^a ym mryd Absalom *hynny*, er y dydd y treisiodd efe Tamar ei chwaer ef.

33 Ac yn awr na osoded fy arglwydd frenhin y peth at ei galon, gan dybied farw holl feibion y brenhin: canys Amnon yn unig a fu farw.

34 Ond Absalom a ffodd. A'r llangc yr hwn oedd yn gwylio a ddyrchafodd ei lygaid, ac a edrychodd; ac wele bobl lawer yn dyfod ar hyd y ffordd o'i ol ef, ar hyd ystlys y mynydd.

35 A Jonadab a ddywedodd wrth y brenhin, Wele feibion y brenhin yn dyfod: ^afel y dywedodd dy was, felly y mae.

36 A phan orphenasai efe ymddiddan, wele, meibion y brenhin a ddaethant, ac a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant. A'r brenhin hefyd a'i holl weision a wylasant âg wylofain mawr iawn.

37 ¶ Ac Absalom a ffodd, ac a aeth at ^h Talmai mab ² Ammihud brenhin Gesur: a *Dafydd* a alarodd am ei fab bob dydd.

38 Ond Absalom a ffodd, ac a aeth i Gesur; ac yno y bu efe dair blynedd.

39 Ac *enaid* Dafydd y brenhin a ³ hiraethodd am fyned at Absalom: canys efe a gysurasid am Amnon, gan ei farw efe.

PENNOD XIV.

1 Joab yn gosod gwraig weddw o Tecoah, trwy ddammeg, i droi calon y brenhin i gyrcu ei fab adref; ac yn ei ddwyn ef i Jerusalem. 25 Tegwch, gwallt, a phlant Absalom. 28 Joab, ym mhen dwy fymedd, yn dwyn Absalom i widd y brenhin.

YNA Joab mab Serfiah a wybu *fod* calon y brenhin tu ag at Absalom.

2 A Joab a anfonodd i Tecoah, ac a gyrchodd oddi yno wraig ddoeth, ac a ddywedodd wrthi, Cymmer arnat, attolwg, alaru, a gwisg yn awr alar-wisg, ac nac ymira âg olew, eithr bydd fel gwraig yn galaru er ys llawer o ddyddiau am y marw:

3 A thyred at y brenhin, a llefara wrtho yn ol yr ymadrodd hyn. A Joab a osododd yr ymadroddion yn ei genau hi.

4 ¶ A'r wraig o Tecoah, pan ddywedodd wrth y brenhin, a syrthiodd i lawr ar ei hwyneb, ac a ymgyrmodd, ac a ddywedodd, ² Cynnorthwya, O frenhin.

5 A dywedodd y brenhin wrthi hi, Beth a *ddarf*u i ti? A hi a ddywedodd, ^a Yn wir gwraig weddw *ydwyf* fi, a'm gwr a fu farw.

6 Ac i'th law-forwyn *yr oedd* dau fab, a hwynt ill dau a ymrysonasant yn y maes; ond nid *oedd* ³ athrywynwr rhyngddynt hwy; ond y naill a darawodd y llall, ac a'i lladdodd ef.

7 Ac wele, yr holl dylwyth a gyfodd yn erbyn dy law-forwyn, a hwy a ddywedasant, Dyro yr hwn a darawodd ei frawd, fel y lladdom ni ef, am einioes ei frawd a laddodd efe; ac y difethom hefyd yr etifedd: felly y diffoddent fy marworyn, yr hwn a adawyd, heb adael i'm gwr *nac* enw *nac* eppil ar wyneb y ddaear.

8 A'r brenhin a ddywedodd wrth y wraig, Dos i'th dŷ; a mi a roddaf orchymyn o'th blegid di.

9 A'r wraig o Tecoah a ddywedodd wrth y brenhin, *Bydded* y camwedd hwn arnaf fi, fy arglwydd frenhin, ac ar dŷ fy nhad i, a'r brenhin a'i orsedd-faingc ef yn ddieuog.

10 A'r brenhin a ddywedodd, Dwg attaf fi yr hwn a yngano wrthyt, ac ni chaiff mwyach gyffwrdd â thi.

11 Yna hi a ddywedodd, Cofied, attolwg, y brenhin dy *ARGLWYDD* DDUW, rhag amlhâu dialwyr y gwaed i ddistrywio, a rhag difetha o honynt hwy fy mab i. Ac efe a

Cyn
CRIST
1027.² Heb.
Gwared.^a Edrych
pen. 12. 1.³ Heb.
gwaredwr.8 Neu,
hyn wedi
ei furiadu
trwy arch-
iad (neu,
trwy enau)
Absalom.⁹ Heb. yn
ol gair.

1030.

^h pen. 3. 3.
² Neu,
Ammihud.³ Neu.
darfu.

Cyn
CRIST
1027.b 1 Sam. 14.
45.
Act. 27. 34.

ddywedodd, ^b*Fel mai* byw yr AR-GLWYDD, ni syrth *un* o wallt pen dy fab di i lawr.

12 Yna y dywedodd y wraig, Attolwg, gâd i'th law-forwyn ddywed-
yd gair wrth fy arglwydd frenhin.
Yntau a ddywedodd, Dywed.

13 A'r wraig a ddywedodd, Paham gan hynny y meddyliaist fel hyn yn erbyn pobl DDŴ? canys y mae y brenhin yn llefaru y gair hwn megis *un* beius, gan na ddug y brenhin adref ei herwr.

14 Canys gan farw yr ydym ni yn marw, ac *ydym* fel dyfroedd wedi eu tywallt ar y ddaear, y rhai ni chesglir: gan na ddug DDŴ *ei* ein-
ioes, efe a feddylodd foddion, fel na yrrer ymaith *ei* herwr oddi wrtho.

15 Ac yn awr mi a ddeuthum i ymddiddan â'm harglwydd frenhin am y peth hyn, oblegid i'r bobl fy nychrynu i: am hynny y dywed-
odd dy law-forwyn, Ymddiddanaf yn awr â'r brenhin; ond odid fe a wna y brenhin ddymuniad ei law-forwyn.

16 Canys y brenhin a wrendy, fel y gwaredo efe ei law-forwyn o law y gwr a *fynnai* fy nifetha i a'm mab hefyd o etifeddiaeth DDŴ.

17 A'th law-forwyn a ddywedodd, Bydded, *attolwg*, gair fy arglwydd frenhin ⁴yn gysur: canys ^cfel angel DDŴ *yw* fy arglwydd frenhin, i wrandaw y da a'r drwg: a'r AR-GLWYDD dy DDŴ fydd gyd â thi.

18 Yna yr atebodd y brenhin, ac y dywedodd wrth y wraig, Na chela, attolwg, oddi wrthyf fi y peth yr ydyf yn ei ofyn i ti. A dywed-
odd y wraig, Llefared yn awr fy arglwydd frenhin.

19 A'r brenhin a ddywedodd, A *ydym* llaw Joab gyd â thi yn hyn oll? A'r wraig a atebodd ac a ddy-
wedodd, *Fel mai* byw dy enaid di, fy arglwydd frenhin, nid gwiw *troi* ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy oddi wrth yr hyn oll a ddywedodd fy arglwydd frenhin: canys dy was Joab a orchymynodd i mi, ac a osododd yr holl eiriau hyn y'ngenau dy law-forwyn:

20 Ar fedr *troi* y chwedl y gwnaeth dy was Joab y peth hyn: ond fy arglwydd *sydd* ddoeth, ^afel doethineb angel DDŴ, i wybod yr hyn oll *sydd* ar y ddaear.

21 ¶ A'r brenhin a ddywedodd wrth Joab, Wele yn awr, gwneuth-

um y peth hyn: dos, a dwg y llange Absalom yn ei ol.

22 A Joab a syrthiodd i lawr ar ei wyneb, ac a ymgrymmodd, ac a fendithiodd y brenhin. A Joab a ddy-
wedodd, Heddyw y gwybu dy was di gael o honof ffafir yn dy olwg di, fy arglwydd frenhin, am i'r brenhin gyflawni dymuniad ^eei was.

23 A Joab a gyfododd, ac a aeth i Gesur, ac a ddug Absalom i Jeru-
salem.

24 A'r brenhin a ddywedodd, Tröed i'w dŷ ei hun; ac nac edryched *yn* fy wyneb i. Felly Absalom a drodd i'w dŷ ei hun, ac ni welodd wyneb y brenhin.

25 ¶ ⁶Ac nid oedd wr mor glod-
fawr am ei degwch ag Absalom o fewn holl Israel: o wadn ei droed hyd ei goryn nid oedd wrthuni ynddo ef.

26 A phan gneifiai efe ei ben, (canys un waith yn y flwyddyn y torrai efe ei wallt: o herwydd *ei* fod yn drwm arno, am hynny efe a'i torrai ef;) efe a bwysai wallt ei ben yn ddau cân siel, wrth bwys y brenhin.

27 ^aAc thri mab a anwyd i Absalom, ac un ferch, a'i henw hi *oedd* Tamar: yr oedd hi yn wraig dêg yr olwg.

28 ¶ Felly Absalom a drigodd ddwy flynedd gyfan yn Jerusalem, ac ni welodd wyneb y brenhin.

29 Am hynny Absalom a ddanfon-
odd am Joab, i'w anfon ef at y brenhin; ond ni ddeuai efe atto ef: ac efe a anfonodd etto yr ail waith, ond ni ddeuai efe ddim.

30 Am hynny efe a ddywedodd wrth ei weision, Gwelwch randir Joab ger fy llaw i, a haid *sydd* ganddo ef yno; ewch a llosgwch hi â than. A gweision Absalom a losgasant y rhandir â than.

31 Yna Joab a gyfododd, ac a ddaeth at Absalom i'w dŷ, ac a ddy-
wedodd wrtho, Paham y llosgodd dy weision di fy rhandir i â than?

32 Ac Absalom a ddywedodd wrth Joab, Wele, mi a anfonais attat ti, gan ddywedyd, Tyred yma, fel y'th anfonwyf at y brenhin, i ddywedyd, I ba beth y deuthum i o Gesur? gwell *fuasai* i mi fy *mod* yno etto: ac yn awr gadawer i mi weled wyneb y brenhin; ac od oes gam-
wedd ynof, lladdedd fi.

33 Yna Joab a ddaeth at y bren-

Cyn
CRIST
1027.

6 Neu, dy.

6 Heb.
Ac fel Ab-
salom nid
oedd wr
glân yn
holl Israel,
i'ro gammot
yn fawr.e Edrych
pen. 18. 13.4 Heb. yn
orphwysfa.
c ad. 20.4 ad. 17.
pen. 19. 27.

Cyn
CRIST
1025.

hin, ac a fynegodd iddo ef. Ac efe a alwodd am Absalom. Yntau a ddaeth at y brenhin, ac a ymgrymmodd iddo i lawr ar ei wyneb ger bron y brenhin. A'r brenhin a gusanodd Absalom.

PENNOD XV.

1 Absalom, trwy ei fwyneidd-ara, yn lladratta calonnau Israel: 7 ac, yn rhith talu adduned, yn cael cennad i fyned i Hebron: 10 ac yn gwneuthur cyd-furiad mawr yno. 13 Dafydd, wrth glywed hymny, yn ffoi o Jerusalem. 19 Ittai heb ymadael âg ef. 24 Danfon Sadoc ac Abiathar yn eu hol â'r arch. 30 Dafydd a'i gyfeillion yn myned i fynydd yr Olew-wydd, dan wyllo: 31 yn melltigo cyngor Ahitophel; 32 ac yn anfon Husai yn ei ol.

AC wedi hyn ^ay parottôdd Absalom iddo ei hun gerbydau, a meirch, a dengwr a deugain i redeg o'i flaen.

2 Ac Absalom a gyfodai yn fore, ac a safai ger llaw ffordd y porth: ac Absalom a alwai atto bob gwr yr oedd iddo fatter i ddyfod at y brenhin am farn, ac a ddywedai, O ba ddinas yr ydwyti? Yntau a ddywedai, O un o lwythau Israel y mae dy was.

3 Ac Absalom a ddywedai wrtho ef, Wele, y mae dy fatterion yn dda, ac yn uniawn; ond nid oes neb dan y brenhin a wrandawo arnat ti.

4 Dywedai Absalom hefyd, O na'm gosodid i yn farnwr yn y wlad, fel y delai attaf fi bob gwr a fyddai ganddo hawl neu gynghaws! myfi a wnawn gyfiawnder iddo.

5 A phan nesai neb i ymgrymmu iddo ef, efe a estynai ei law, ac a ymaflai ynddo ef, ac a'i cusanai.

6 Ac fel hyn y gwnai Absalom i holl Israel y rhai a ddeuent am farn at y brenhin. Felly Absalom a ladrattaodd galon holl wŷr Israel.

7 ¶ Ac ym mhen deugain mlynedd y dywedodd Absalom wrth y brenhin, Gâd i mi fyned, attolwg, a thalu fy adduned a addunedais i'r ARGWLWYDD, yn Hebron.

8 Canys dy was a addunedodd adduned, pan oeddwn i yn aros o fewn Gesur yn Syria, gan ddywedyd, Os gan ddychwelyd y dychwel yr ARGWLWYDD fi i Jerusalem, yna y gwasanaethaf yr ARGWLWYDD.

9 A'r brenhin a ddywedodd wrtho ef, Dos mewn heddwch. Felly efe a gyfododd, ac a aeth i Hebron.

10 ¶ Eithr Absalom a anfonodd ysbiwyr trwy holl lwythau Israel,

gan ddywedyd, Pan glywoch lais yr uddorn, yna dywedwch, Absalom sydd yn teyrnasu yn Hebron.

11 A dau cant o wŷr a aethant gyd âg Absalom o Jerusalem, ^bar wahodd; ac yr oeddynt yn myned yn eu gwiriondeb, ac heb wybod dim oll.

12 Ac Absalom a anfonodd am Ahitophel y Giloniad, cyngorwr Dafydd, o'i ddinas, o Giloh, tra oedd efe yn offrymmu aberthau. A'r cydfradwriaeth oedd gryf; a'r bobl oedd yn amlhau gyd âg Absalom yn wastadol.

13 ¶ A daeth cennad at Dafydd, gan ddywedyd, Y mae calon gwŷr Israel ar ol Absalom.

14 A dywedodd Dafydd wrth ei holl weision y rhai oedd gyd âg ef yn Jerusalem, Cyfodwch, a ffown; canys ni ddiangwn ni gan Absalom: brysiwch i fyned; rhag iddo ef frysio a'n dala ni, a ²dwyn drwg arnom ni, a tharo y ddinas â min y cleddyf.

15 A gweision y brenhin a ddywedasant wrth y brenhin, Wele dy weision yn barod, ar ol yr hyn oll a ddewisio fy arglwydd frenhin.

16 ^cA'r brenhin a aeth, a'i holl dylwyth ³ar ei ol. A'r brenhin a adawodd ddeg o ordderch-wragedd i gadw y tŷ.

17 A'r brenhin a aeth ymaith, a'r holl bobl ar ei ol; a hwy a arhosasant mewn lle o hirbell.

18 A'i holl weision ef oedd yn cerdded ger ei law ef: ⁴yr holl Cereithiaid, a'r holl Pelethiaid, a'r holl Gethiaid, y chwe channwr a ddaethai ar ei ol ef o Gath, oedd yn cerdded o flaen y brenhin.

19 ¶ Yna y dywedodd y brenhin wrth Ittai y Gethiad, Paham yr âi di hefyd gyd â ni? Dychwel, a thrig gyd â'r brenhin: canys alltud ydwyti ti, a dieithr hefyd allan o'th fro dy hun.

20 Doe y daethost ti; a fudwn i di heddyw i fyned gyd â ni? Myfi a âf; dychwel di, a dwg dy frodyr gyd â thi: trugaredd a gwirionedd fyddo gyd â thi.

21 Ac Ittai a attebodd y brenhin, ac a ddywedodd, Fel mai byw yr ARGWLWYDD, ac mai byw fy arglwydd frenhin, yn ddiau yn y lle y byddo fy arglwydd frenhin ynddo, pa un bynnag ai mewn angau ai mewn einioes, yno y bydd dy was hefyd.

22 A Dafydd a ddywedodd wrth

Cyn
CRIST
1023.b 1 Sam. 9.
13.
a 16, 3, 5.

2 guthio.

c Ps. 3, tit.
3 wrth ei draed.

d pen. 8. 18.

1024.

a 1 Bren. 1.
5.

1023.

Cyn
CRIST
1023.

Ittai, Dos, a cherdda drosodd. Ac Ittai y Gethiad a aeth drosodd, a'i holl wŷr, a'r holl blant oedd gyd âg ef.

23 A'r holl wlad oedd yn wylofain â llef uchel; a'r holl bobl a aethant drosodd. A'r brenhin a aeth dros afon ⁴Cidron, a'r holl bobl a aeth drosodd, tu a ffordd yr anialwch.

24 ¶ Ac wele Sadoc, a'r holl Lefiaid oedd gyd âg ef, yn dwyn arch cyfammod Duw; a hwy a osodasant i lawr arch Duw: ac Abiathar a aeth i fynu, nes darfod i'r holl bobl ddyfod allan o'r ddinas.

25 A dywedodd y brenhin wrth Sadoc, Dychwel âg arch Duw i'r ddinas: os caf fi ffafr y'ngolwg yr ARGWLWYDD, efe a'm dwg eilwaith, ac a bâr i mi ei gweled hi, a'i babell.

26 Ond os fel hyn y dywed efe; Nid wyf foddllawn i ti; wele fi, gwnaed i mi fel y byddo da yn ei olwg.

27 A'r brenhin a ddywedodd wrth Sadoc yr offeiriad, Onid °gweledydd ydwyf ti? dychwel i'r ddinas mewn heddwch, [†]a'th ddau fab gyd â thi, sef Ahimaas dy fab, a Jonathan mab Abiathar.

28 Gwelwch, mi a drigaf y'ngwas-tadedd yr anialwch, nes dyfod gair oddi wrthyh y'w fynegi i mi.

29 Felly Sadoc ac Abiathar a ddygasant yn ei hol arch Duw i Jerusalem; ac a arhosasant yno.

30 ¶ A Dafydd a aeth i fynu i *fryn* yr Olew-wydd; ac yr oedd yn myned i fynu ac yn wylo, [§]a'i ben wedi ei orchuddio, ac yr oedd efe yn myned yn droednoeth. A'r holl bobl y rhai oedd gyd âg ef a orchuddiasant bawb ei ben, ac a aethant i fynu, gan fyned ac wylo.

31 ¶ A mynegwyd i Dafydd, gan ddywedyd, Y mae Ahitophel ym mysg y cyd-fwriadwyr gyd âg Absalom. A Dafydd a ddywedodd, O ARGWLWYDD, ^htro, attolwg, gynghor Ahitophel yn ffolineb.

32 ¶ A phan ddaeth Dafydd i ben y *bryn* yr addolodd efe Dduw ynddo, wele Husai yr Arciad yn ei gyfarfod ef, ¹wedi rhwygo ei bais, a phridd ar ei ben.

33 A Dafydd a ddywedodd wrtho, Od âi drosodd gyd â mi, ti a fyddi yn faich arnaf:

34 Ond os dychweli i'r ddinas, a dywedyd wrth Absalom, ^kDy was di, O frenhin, fyddaf fi; gwas dy dad

fûm hyd yn hyn, ac yn awr dy was dithau *fyddaf*: ac felly y diddymmi i mi gynghor Ahitophel.

35 Oni bydd gyd â thi yno Sadoc ac Abiathar yr offeiriad? am hynny pob gair a glywech o dŷ y brenhin, ¹mynega i Sadoc ac i Abiathar yr offeiriad.

36 Wele, y mae yno ^mgyd ⁶hwynt eu dau fab, Ahimaas mab Sadoc, a Jonathan mab Abiathar: danfonwch gan hynny gyd â hwynt attaf fi bob peth a'r a glywoch.

37 Felly ⁿHusai, cyfaill Dafydd, a ddaeth i'r ddinas; ac Absalom a ddaeth i Jerusalem.

PENNOD XVI.

1 Siba, trwy anrhegion a ohelwyddau, yn cael etifeddiaeth ei feistr. 5 Simeï yn melldithio Dafydd yn Bahurim. 9 Dafydd, trwy amynedd, yn ei gadw ei hun ac eraill rhag dŷal. 15 Husai yn ymlusgo i mewn i gyfrinach Absalom. 20 Cynghor Ahitophel.

AC wedi myned o Dafydd ychydig dros ben ^ay *bryn*, wele ^bSiba gwas Mephiboseth yn ei gyfarfod ef â chwpl o asynod wedi eu cyfrwyo, ac arnynt hwy yr oedd dau cân *torth* o fara, a chàn swp o resynau, a chant o ffrwythydd haf, a chostrelaid o win.

2 A dywedodd y brenhin wrth Siba, Beth yw y rhai hyn sydd gennyt? A Siba a ddywedodd, Asynod i dylwyth y brenhin i farchogaeth, a bara a ffrwythydd haf i'r llangciau i'w bwytta, a gwin i'r lluddedig i'w yfed yn yr anialwch, ydynt hwy.

3 A'r brenhin a ddywedodd, A phale y mae mab dy feistr? A ^cSiba a ddywedodd wrth y brenhin, Wele, y mae efe yn aros yn Jerusalem: canys efe a ddywedodd, Tŷ Israel a roddant drachefn i mi heddyw frenhiniaeth fy nhad.

4 Yna y dywedodd y brenhin wrth Siba, Wele, eiddot ti yr hyn oll oedd eiddo Mephiboseth. A Siba a ddywedodd, Yr ydwyf yn ²attolwg gael o honof ffafr yn dy olwg di, fy arglwydd frenhin.

5 ¶ A phan ddaeth y brenhin Dafydd hyd Bahurim, wele ^dun o dylwyth tŷ Saul yn dyfod allan oddi yno, a'i enw ef oedd Simeï, mab Gera: efe a ddaeth allan, dan gerdded a melldigo.

6 Ac efe a daflodd ³Dafydd â cherig, a holl weision y brenhin Dafydd: ac yr oedd yr holl bobl a'r

Cyn
CRIST
1023.

¹ pen. 17.
15, 16.

^m ad. 27.

^a pen. 16. 16.
¹ Chron.
27. 33.

^a pen. 15. 30.
^b pen. 9. 2.

^c pen. 19. 27.

² Heb. ym-
grymu i.

^d 1 Bren.
2. 8.

³ gerrig at
Dafydd,
ac ai, &c.

⁴ A elwir
Cedron,
Ioan 18. 1.

^e 1 Sam. 9.
9.

[†] Edrych
pen. 17. 17.

[§] pen. 19. 4.
Est. 6. 12.

^h pen. 17.
14, 23.

ⁱ pen. 1. 2.

^k pen. 16. 19.

Cyn
CRIST
1023.

holl gedyrn ar ei law ddehau ac ar ei law aswy ef.

7 Ac fel hyn y dywedai Simeï wrth felldithio; Tyred allan, tyred allan, wr gwaedlyd, a gwr i'r fall.

8 Yr ARGLWYDD a drodd arnat ti holl waed tŷ Saul, yr hwn y teyrn-esaist yn ei le; a'r ARGLWYDD a roddodd y frenhiniaeth yn llaw Absalom dy fab: ac wele di *wedi dyddal* yn dy ddrygioni; canys gwr gwaedlyd *wyt* ti.

9 ¶ Yna y dywedodd Abisai mab Serfiah wrth y brenhin, Paham y melldithia o'y ci marw hwn fy arglwydd frenhin? gâd i mi fyned drosodd, attolwg, a thorri ei ben ef.

10 A'r brenhin a ddywedodd, 'Beth sydd i mi a *wnebwyf* â chwi, meibion Serfiah? felly melldithied, o herwydd yr ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Melldithia Dafydd. Am hynny pwy a ddywed, Paham y gwnei fel hyn?

11 A Dafydd a ddywedodd wrth Abisai, ac wrth ei holl weision, Wele fy mab, yr hwn a ddaeth allan o'm hymysgaroedd i, yn ceisio fy einioes: ac yn awr pa faint mwy y cais y Benjaminiaid hwn? Gadêwch iddo, a melldithied: canys yr ARGLWYDD a archodd iddo.

12 Fe a allai yr edrych yr ARGLWYDD ar ⁴fy nghystudd i, ac y dyry yr ARGLWYDD i mi ddaioni am ei felldith ef y dydd hwn.

13 Ac fel yr oedd Dafydd a'i wŷr yn myned ar hyd y ffordd, Simeï yntau oedd yn myned ar hyd ystlys y mynydd, ar ei gyfer ef; ac fel yr oedd efe yn myned, efe a felldithiai, ac a ddaiai gerrig, ac ⁵a fwriai lloch i'w erbyn ef.

14 A daeth y brenhin, a'r holl bobl oedd gyd âg ef, yn lluddedig, ac a orphwysodd yno.

15 ¶ Ac Absalom a'r holl bobl, gwŷr Israel, a ddaethant i Jerusalem, ac Ahitophel gyd âg ef.

16 A phan ddaeth Husai yr Arciad, ⁶cyfaill Dafydd, at Absalom, Husai a ddywedodd wrth Absalom, Byw fo y brenhin, byw fyddo y brenhin.

17 Ac Absalom a ddywedodd wrth Husai, Ai dyma dy garedigrwydd di i'th gyfaill? paham nad aethost ti gyd â'th gyfaill?

18 A Husai a ddywedodd wrth Absalom, Nag ê; eithr yr hwn a ddewisio yr ARGLWYDD, a'r bobl

yma, a holl wŷr Israel, eiddo ef fyddaf fi, a chyd âg ef yr arhosaf fi.

19 A phwy hefyd 'a wasanaethaf? onid ger bron ei fab ef? Megis y gwasanaethais ger bron dy dad di, felly y byddaf ger dy fron dithau.

20 ¶ Yna y dywedodd Absalom wrth Ahitophel, Moeswch eich cynghor beth a wnawn ni.

21 Ac Ahitophel a ddywedodd wrth Absalom, Dos i mewn at ordderch-wragedd dy dad, y rhai a adawodd efe i gadw y tŷ: pan glywo holl Israel dy fod yn ffaidd gan dy dad, yna y cryfhêir llaw y rhai oll *sydd* gyd â thi.

22 Felly y taenasant i Absalom babell ar nen y tŷ: ac Absalom ⁸a aeth i mewn at ordderch-wragedd ei dad, yngŵydd holl Israel.

23 A chynghor Ahitophel, yr hwn a gynghorai efe yn y dyddiau hynny, *oedd* fel ped ymofynai *un* â gair Duw: felly *yr oedd* holl gynghor Ahitophel, gyd â Dafydd a chyd âg Absalom.

PENNOD XVII.

1 Cynghor Husai, trwy ewyllys Duw, yn difwyno cynghor Ahitophel. 15 Danfon dirgel gydnabyddiaeth i Dafydd. 23 Ahitophel yn ymgrogi. 25 Gwneuthur Amasa yn gapten. 27 Dafydd yn cael ymborth ym Mahanaim.

DYWEDODD Ahitophel hefyd wrth Absalom, Gâd i mi yn awr ddewis deuddeng mil o wŷr, a mi a gyfodaf ac a erlidiaf ar ol Dafydd y nos hon.

2 A mi a ddeuaf arno tra *fyddo* ef yn lluddedig, ac yn wan ei ddwy-law, ac a'i brawychaf ef: a ffy yr holl bobl *sydd* gyd âg ef; a mi a darawaf y brenhin yn unig.

3 A throaf yr holl bobl attat ti: megis pe dychwelai pob un, *yw* y gwr yr ydwyt ti yn ei geisio: *felly* yr holl bobl fydd mewn heddwch.

4 A da fu y peth yngolwg Absalom, ac yngolwg holl henuriaid Israel.

5 Yna y dywedodd Absalom, Galw yn awr hefyd ar Husai yr Arciad, a gwrandawn beth ²a ddywedo yntau hefyd.

6 A phan ddaeth Husai at Absalom, llefarodd Absalom wrtho ef, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedodd Ahitophel: a wnawn ni ³ei gynghor ef? onid ê, dywed di.

7 A dywedodd Husai wrth Absalom, Nid da y cynghor a gynghorodd Ahitophel y waith hon.

Cyn
CRIST
1023.

¹ pen. 15.
34.

⁸ pen. 12.
11, 12.

^e 1 Sam. 24.
14.
pen. 9, 8.

^f pen. 19, 22.

⁵ Edrych
2 Bren. 18.
25.
Galar. 3.
33.

⁴ Neu, fy
nagrau.
Heb.
llygad.

⁵ Heb. a'i
llychwin-
odd ef â
lloch.

⁶ pen. 15, 37.

² Heb.
sydd yn
ei enau
yntau.

³ Heb. yn
ol ei air
ef.

Cyn
CRIST
1023.⁴ Heb.
*chisario eu
henaid.*
⁵ Hos. 13. 8.

8 Canys, eb Husai, ti a wyddost am dy dad a'i wŷr, mai cryfion *yd-ynt* hwy, a ⁴chreulawn eu meddwl, megis ^aarth wedi colli ei chenawon yn y maes: dy dad hefyd *sydd* ryfelwr, ac nid erys efe dros nos gyd â'r bobl.

9 Wele, yn awr y mae efe yn llechu mewn rhyw ogof, neu mewn rhyw le: a phan syrthio *rhai* o hon-ynt yn y dechreu, yna y *bobl* a glyw, ac a ddywed, Bu laddfa ym mysg y *bobl sydd* ar ol Absalom.

10 Yna yr un grymmus, yr hwn *y mae* ei galon fel calon llew, a lwfrhâ: canys gŵyr holl Israel mai glew *yw* dy dad di, ac *mai* gŵŷr grymmus *yw* y rhai *sydd* gyd âg ef.

11 Am hynny y cynghoraf, lwyrgasglu attat ti holl Israel, ^bo Dan hyd Beer-seba, fel y tywod wrth y môr o amltra, a myned o'th wyneb di dy hun i'r rhyfel.

12 Felly y deuwn arno ef i un o'r lleoedd yr hwn y cefir ef ynddo, ac a ruthrwn arno ef fel y syrth y gwlith ar y ddaear: ac ni adewir *dim* o hono ef, nac un chwaith o'r holl wŷr *sydd* gyd âg ef.

13 Ond os i ddinas yr ymgasgl efe, yna holl Israel a ddygant raffau at y ddinas honno, a ni a'i tynnw hi i'r afon, fel na chaffer yno un garregan.

14 A dywedodd Absalom, a holl wŷr Israel, Gwell *yw* cynghor Husai yr Arciad na chynghor Ahitophel. Canys ^cyr ARGLWYDD a ⁵ordeiniasai ddiddymmu cynghor da Ahitophel, fel y dygai yr ARGLWYDD ddrwg ar Absalom.

15 ¶ Yna y dywedodd Husai wrth Sadoc ac wrth Abiathar yr offeiriad, Fel hyn ac fel hyn y cynghorodd Ahitophel i Absalom ac i henuriaid Israel: ac fel hyn ac fel hyn y cynghorais innau.

16 Yn awr gan hynny anfonwch yn fuan, a mynegwch i Dafydd, gan ddywedyd, Nac aros dros nos yng ngwastadedd yr anialwch, ond gan fyned dos; rhag difa y brenhin a'r holl bobl *sydd* gyd âg ef.

17 ^dJonathan hefyd ac Ahimaas oedd yn sefyll wrth ^eEn-rogel; ac fe aeth llangces ac a fynegodd iddynt. Hwytiau a aethant ac a fynegasant i'r brenhin Dafydd: canys ni allent hwy ymddangos i fyned i'r ddinas.

18 Etto llange a'u gwelodd hwynt,

ac a fynegodd i Absalom: ond hwy a aethant ymaith ill dau yn fuan, ac a ddaethant i dŷ gwr yn Bahurim, ac iddo ef *yr oedd* pydew yn ei gyntedd; a hwy a aethant i waered yno.

19 ^fA'r wraig a gymmerth ac a ledodd ^gglawr ar wyneb y pydew, ac a daenodd arno falurion yd; fel na wybuwyd y peth.

20 A phan ddaeth gweision Absalom at y wraig i'r tŷ, hwy a ddywedasant, Pa le *y mae* Ahimaas a Jonathan? ^hA'r wraig a ddywedodd wrthynt, Hwya aethant dros yr aber ddwfr. A phan geisiasant, ac nas cawsant *hwynt*, yna y dychwelasant i Jerusalem.

21 Ac ar ol iddynt hwy fyned ymaith, yna *y lleill* a ddaethant i fynu o'r pydew, ac a aethant ac a fynegasant i'r brenhin Dafydd; ac a ddywedasant wrth Dafydd, Cyfodwch, ac ewch yn fuan dros y dwfr; canys fel hyn y cynghorodd Ahitophel yn eich erbyn chwi.

22 Yna y cododd Dafydd a'r holl bobl y rhai *oedd* gyd âg ef, ac a aethant dros yr Iorddonen: erbyn goleuo y bore nid oedd un yn eisieu a'r nad aethai dros yr Iorddonen.

23 ¶ A phan welodd Ahitophel na wneuthid ei gynghor ef, efe a gyfrwyodd *ei* asyn, ac a gyfododd, ac a aeth i'w dŷ ei hun, i'w ddinas, ac a wnaeth drefn ar ei dŷ, ac a ymgrogodd, ac a fu farw, ac a gladdwyd ym meddrod ei dad.

24 Yna Dafydd a ddaeth i Mahanaim. Ac Absalom a aeth dros yr Iorddonen, efe a holl wŷr Israel gyd âg ef.

25 ¶ Ac Absalom a osododd Amasa yn lle Joab ar y llu. Ac Amasa *oedd* fab i wr a'i enw Ithra, yr hwn *oedd* Israeliad, yr hwn a aeth i mewn at ^hAbigail merch Nahas, chwaer Serfiah, mam Joab.

26 Felly y gwersyllodd Israel ac Absalom yngwlad Gilead.

27 ¶ A phan ddaeth Dafydd i Mahanaim, Sobi mab Nahas o Rabbah meibion Ammon, a ⁱMachir mab Ammiel o Lo-debar, a ^kBarzilai y Gileadiad o Rogelim,

28 A ddygasant welŷau, a ^lchawg-iau, a llestri pridd, a gwenith, a haidd, a blawd, a chras-*gd*, a ffa, a flacbys, a chras-*bys*,

29 A mêl, ac ymenyn, a defaid, a chaws gwartheg, i Dafydd, ac i'r

Cyn
CRIST
1023.^f Edrych
Jos. 2. 4,
&c.
^g gaead.^h Edrych
Exod. 1.19.^b Barn.20.1.^c pen.15.31.
^d Heb.
*orchymyn-
asai.*^d pen.15.27.
^e Jos. 15. 7.
^f 18. 16.^h 1 Chron.
2. 16, 17.ⁱ pen. 9. 5.^k pen. 19.
31, 32,
1 Bren. 2.7.^l Neu,
phiolau.

Cyn
CRIST
1023.Cyn
CRIST
1023.

1 pen. 16. 2.

bobl oedd gyd âg ef, i'w bwytta. Canys dywedasant, *Y mae y bobl yn newynog, yn flin hefyd, ac yn sychedig* ¹ yn yr anialwch.

PENNOD XVIII.

¹ Dafydd yn edrych ar y lloedd yn myned allan, ac yn rhoddi gorchymyn ynghylch Absalom. ⁶ Lladdfa fawr ar yr Israeliaid ynghoed Ephraim. ⁹ Absalom ynghrog wrth ei wallt mewn derwen; a Joab yn ei ladd ef, ac yn ei fwrw mewn pydew. ¹⁸ Lle Absalom. ¹⁹ Ahimaas a Chusi yn dwyn newyddion i Dafydd. ³³ Dafydd yn galaru am Absalom.

A DAFYDD a gyfrifodd y bobl oedd gyd âg ef, ac a osododd arnynt hwy filwriaid a chanwriaid.

² A Dafydd a anfonodd o'r bobl y drydedd ran dan law Joab, a'r drydedd ran dan law Abisai mab Seriah, brawd Joab, a'r drydedd ran dan law Ittai y Gethiad. A'r brenhin a ddywedodd wrth y bobl, Gan fyned yr âf finnau hefyd gyd â chwi.

³ Ond ^a y bobl a attebodd, Nid âi di allan: canys os gan ffoi y ffown ni, ni osodant hwy *eu* meddwl arnom ni; ac os bydd marw ein hanner ni, ni osodant *eu* ² meddwl arnom: ond yn awr *yr ydwyf ti* fel deng mil o honom ni: yn awr gan hynny gwell *yw* i ti fod i'n cyn-northwyo ni o'r ddinas.

⁴ A dywedodd y brenhin wrthynt hwy, Gwnaf yr hyn fyddo da yn eich golwg chwi. A'r brenhin a safodd ger llaw y porth; a'r holl bobl a aethant allan yn gannoedd ac yn filoedd.

⁵ A'r brenhin a orchymynodd i Joab, ac Abisai, ac Ittai, gan ddywedyd, *Byddwch* esmwyth, er fy mwyn i, wrth y llangc Absalom. A'r holl bobl a glywsant pan orchymynodd y brenhin i'r holl flaenoriaid yn achos Absalom.

⁶ ¶ Felly yr aeth y bobl i'r maes i gyfarfod Israel: a'r rhyfel fu yng nghoed Ephraim.

⁷ Ac yno y lladdwyd pobl Israel o flaen gweision Dafydd; ac yno y bu lladdfa fawr y dwthwn hwnnw, *sef* ugain mil.

⁸ Canys y rhyfel oedd yno wedi gwasgaru ar hyd wyneb yr holl wlad: a'r coed a ddifethodd fwy o'r bobl nag a ³ ddifethodd y cleddyf y diwrnod hwnnw.

⁹ ¶ Ac Absalom a gyfarfu â gweision Dafydd yn *eu* hwyneb. Ac Absalom oedd yn marchogaeth ar ful, a'r mul a aeth dan dewfrig derw-

en fawr, a'i ben ef a lynnodd yn y dderwen: felly yr oedd efe rhwng y nefoedd a'r ddaear; a'r mul oedd dano ef a aeth ymaith.

¹⁰ A rhyw un a ganfu *hynny*, ac a fynegodd i Joab, ac a ddywedodd, Wele, gwelais Absalom ynghrog mewn derwen.

¹¹ A dywedodd Joab wrth y gwr oedd yn mynegi iddo, Ac wele, ti a'i gwelaist ef; paham nas tarewaist ef yno i'r llawr, ac arnaf fi roddi i ti ddeg *sicl* o arian, ac un gwregys?

¹² A dywedodd y gwr wrth Joab, Pe cawn bwysu ar fy llaw fil o *siclau* arian, nid estynwn fy llaw yn erbyn mab y brenhin: canys gorchymynodd y brenhin lle y clywsom ni wrthyt ti, ac wrth Abisai, ac wrth Ittai, gan ddywedyd, ⁴ Gwyliwch *gyffwrdd* o neb â'r llangc Absalom.

¹³ Os amgen, mi a wnaethwn ffalsder yn erbyn fy einioes: canys nid oes dim yn guddiedig oddi wrth y brenhin; tithau hefyd a safasit yn *fy* erbyn.

¹⁴ Yna y dywedodd Joab, Nid arhoaf fel hyn ⁵ gyd â thi. Ac efe a gymmerth dair o biccellau yn ei law, ac a'u brathodd trwy galon Absalom, ac efe etto yn fyw ⁶ yng nghanol y dderwen.

¹⁵ A'r deg llangc *y rhai* oedd yn dwyn arfau Joab a amgylchynasant, ac a darawsant Absalom, ac a'i lladdasant ef.

¹⁶ A Joab a udganodd mewn udgorn; a'r bobl a ddychwelodd o erlid ar ol Israel: canys Joab a attaliodd y bobl.

¹⁷ A hwy a gymmerasant Absalom, ac a'i bwriasant ef mewn ffos fawr yn y coed, ac ^a a osodasant arno garnedd gerrig fawr iawn: a holl Israel a ffoisant bob un i'w babell.

¹⁸ ¶ Ac Absalom a gymmerasai ac a osodasai iddo yn ei fywyd golofn, ^c yn nyffryn y brenhin: canys efe a ddywedodd, ^d Nid oes fab gennyf i wneuthur coffa am fy enw: ac efe a alwodd y golofn ar ei enw ei hun. A hi a elwir Lle Absalom, hyd y dydd hwn.

¹⁹ ¶ Yna Ahimaas mab Sadoc a ddywedodd, Gâd i mi redeg yn awr, a mynegi i'r brenhin, ddarfod i'r ARGLWYDD ei ⁷ ddial ef ar ei elynion.

²⁰ A Joab a ddywedodd wrtho ef, Ni *byddi* di yn genhadwr y dydd

* pen. 21.
17.2 Heb.
calon.4 Heb.
Gwyliwch,
pwy byn-
nag foch,
rhag y
llangc
Absalom.5 Heb. o'th
flaen di.6 Heb.
y'ng hnalon.

b Jos. 7. 20.

c Gen. 14.
17.d Edrych
pen. 14. 21.5 Heb.
amhaodd
ddifetha.7 Heb.
farnu ef
o law.

Cyn
CRIST
1023.

hwn, eithr mynegi ddiwrnod arall : ond heddyw ni byddi di gennad, o herwydd marw mab y brenhin.

21 Yna y dywedodd Joab wrth Cusi, Dos, dywed i'r brenhin yr hyn a welaist. A Chusi a ymgrymmodd i Joab, ac a redodd.

22 Yna Ahimaas mab Sadoc a ddywedodd eilwaith wrth Joab, ⁸ Beth bynnag a fyddo, gâd i minnau, attolwg, redeg ar ol Cusi. A dywedodd Joab, I ba beth y rhedi di, fy mab, gan nad oes gennynt gennadwriaeth addas?

23 Ond beth bynnag a fyddo, *eb efe*, gâd i mi redeg. A dywedodd yntau wrtho, Rhed. Felly Ahimaas a redodd ar hyd y gwastadedd, ac a aeth heibio i Cusi.

24 A Dafydd oedd yn eistedd rhwng y ddau borth : a'r gwylieddydd a aeth ar nen y porth ar y mur, ac a ddyrchafodd ei lygaid, ac a edrychodd; ac wele wr yn rhedeg ei hunan.

25 A'r gwylieddydd a waeddodd, ac a fynegodd i'r brenhin. A'r brenhin a ddywedodd, Os ei hun y mae efe, cennadwriaeth sydd yn ei enau ef. Ac efe a ddaeth yn fuan, ac a nesaodd.

26 A'r gwylieddydd a ganfu wr arall yn rhedeg : a'r gwylieddydd a alwodd ar y porthor, ac a ddywedodd, Wele wr *arall* yn rhedeg ei hunan. A dywedodd y brenhin, Hwn hefyd sydd gennad.

27 A'r gwylieddydd a ddywedodd, Yr ydwyf fi yn gweled rhediad y blaenaf fel rhediad Ahimaas mab Sadoc. A dywedodd y brenhin, Gwr da *yw* hwnnw, ac â chennadwriaeth dda y daw efe.

28 Ac Ahimaas a alwodd, ac a ddywedodd wrth y brenhin, Hedd-wch : ac a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb ger bron y brenhin, ac a ddywedodd, Bendigedig *fyddo* yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn a warchaeodd ar y gwŷr a gyfodasant eu llaw yn erbyn fy arglwydd frenhin.

29 A'r brenhin a ddywedodd, ⁹ Ai diangol y llange Absalom? A dywedodd Ahimaas, Gwelais gythrwfl mawr, pan anfonodd Joab was y brenhin, a'th was dithau, ond ni wybŷm i beth *ydoedd*.

30 A'r brenhin a ddywedodd, Tro heibio; saf yma. Ac efe a drodd heibio, ac a safodd.

31 Ac wele, Cusi a ddaeth. A dywedodd Cusi, Cennadwri, arglwydd frenhin : canys yr ARGLWYDD a'th ddialodd di heddyw ar bawb a'r a ymgyfododd i'th erbyn.

32 A dywedodd y brenhin wrth Cusi, A ddiangodd y llange Absalom? A dywedodd Cusi, Fel y llange hwnnw y byddo gelynion fy arglwydd frenhin, a'r holl rai a ymgyfodant i'th erbyn di er niwed *i ti*.

33 ¶ A'r brenhin a gyffrôdd, ac a aeth i fynu i ystafell y porth, ac a wylodd : ac fel hyn y dywedodd efe wrth fyned ; * O fy mab Absalom, fy mab, fy mab Absalom ! O na buaswn farw drosot ti, Absalom, fy mab, fy mab !

PENNOD XIX.

1 Joab yn peri i'r brenhin beidio â galaru. 9 Yr Israeliaid yn daer am ddwyn y brenhin adref. 11 Dafydd yn anfon at yr offeiriad i gynhyrfu gwŷr Judah. 18 Simeon yn cael ei bardwn; 24 a Mephiboseth ei egsusodi. 32 Barzilai yn cael cennad i fyned adref; a chymmeryd Chimham ei fab ef i dŷ y brenhin. 41 Yr Israeliaid yn ymsennu â gwŷr Judah, am ddwyn y brenhin adref hebddynt hwy.

A MYNEGWYD i Joab, Wele y brenhin yn wylo, ac yn galaru am Absalom.

2 A'r ² faddugoliaeth a aeth y dwthwn hwnnw yn alar i'r holl bobl : canys clywodd y bobl y diwrnod hwnnw ddwyedyd, dristân o'r brenhin am ei fab.

3 A'r bobl a aethant yn lladrad-aidd y diwrnod hwnnw i mewn i'r ddinas, fel pobl a fyddai yn myned yn lladradaidd wedi eu cywilyddio wrth ffoi o ryfel.

4 Ond y brenhin ^a a orchuddiodd ei wyneb; a'r brenhin a waeddodd â llef uchel, ^b O fy mab Absalom, Absalom, fy mab, fy mab !

5 A Joab a ddaeth i mewn i'r tŷ at y brenhin, ac a ddywedodd, Gwaradwyddaist heddyw wynebau dy holl weision, y rhai a amddiffynasant dy einioes di heddyw, ac einioes dy feibion a'th ferched, ac einioes dy wragedd, ac einioes dy ordderch-wragedd ;

6 Gan garu dy gaseion, a chasâu dy garedigion : canys dangosaist heddyw nad oedd ddim gennynt dy dywysogion, na'th weision : o herwydd mi a wn heddyw, pe Absalom fuasai byw, a ninnau i gyd yn feirw heddyw, mai da fuasai *hynny* yn dy olwg di.

7 Cyfod yn awr gan hynny, cerdda allan, a dywed ³ yn dŷ wrth dy

Cyn
CRIST
1023.

* pen. 19. 4.

² Heb.
ymwared.

* pen. 15. 30.

^b pen. 18. 33.⁹ Heb. Oes
heddwch
i'r llange.³ Heb.
wrth fodd
calon.

Cyn
CRIST
1023.

weision: canys yr wyf fi yn tyngu i'r ARGLWYDD, os ti nid âi allan, nad erys neb gyd â thi y nos hon; a gwaeth fydd hyn i ti nâ'r holl ddrwg a ddaeth i'th erbyn di o'th febyd hyd yr awr hon.

8 Yna y brenhin a gyfododd, ac a eisteddodd yn y porth. A mynegwyd i'r holl bobl, gan ddywedyd, Wele y brenhin yn eistedd yn y porth. A'r holl bobl a ddaethant o flaen y brenhin: canys Israel a ffoisai bob un i'w babel.

9 ¶ Ac yr oedd yr holl bobl yn ymryson trwy holl lwythau Israel, gan ddywedyd, Y brenhin a'n gwaredodd ni o law ein gelynyon, ac efe a'n gwaredodd ni o law y Philistiaid; ac yn awr efe a ffodd o'r wlad rhag Absalom.

10 Ac Absalom, yr hwn a enneiniasom ni arnom, a fu farw mewn rhyfel: ac yn awr pahan yr ydych heb sôn am gyrchu y brenhin drachefn?

11 ¶ A'r brenhin Dafydd a anfonodd at Sadoc ac at Abiathar yr offeiriaid, gan ddywedyd, Lleferwch wrth henuriaid Judah, gan ddywedyd, Pahan yr ydych chwi olaf i ddwyn y brenhin yn ei ol i'w dŷ? canys gair holl Israel a ddaeth at y brenhin, hyd ei dŷ.

12 Fy mrodyr ydych chwi; fy asgwrn a'm cnawd ydych chwi: pahan gan hynny yr ydych yn olaf i ddwyn y brenhin adref?

13 Dywedwch hefyd wrth Amasa, ° Onid fy asgwrn i a'm cnawd wyt ti? ° Fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, onid tywysog y llu fyddi di ger fy mron i yn lle Joab byth.

14 Ac efe a drodd galon holl wŷr Judah, ° fel calon un gwr: a hwy a anfonasant at y brenhin, gan ddywedyd, Dychwel di a'th holl weision.

15 Felly y brenhin a ddychwelodd, ac a ddaeth i'r Iorddonen. A Judah a ddaeth i Gilgal, i fyned i gyfarfod â'r brenhin, i ddwyn y brenhin dros yr Iorddonen.

16 ¶ A ° Simeï mab Gera, mab Jemini, yr hwn oedd o Bahurim, a frysiodd, ac a ddaeth i waered gyd â gwŷr Judah, i gyfarfod â'r brenhin Dafydd.

17 A mil o wŷr o Benjamin oedd gyd âg ef; ° Siba hefyd gwas tŷ Saul, a'i bymtheng mab a'i ugain

gwas gyd âg ef: a hwy a aethant dros yr Iorddonen o flaen y brenhin.

18 Ac ysgraff a aeth drosodd i ddwyn trwodd dylwyth y brenhin, ac i wneuthur yr hyn fyddai da yn ei olwg ef. A Simeï mab Gera a syrthiodd ger bron y brenhin, pan ddaeth efe dros yr Iorddonen;

19 Ac a ddywedodd wrth y brenhin, Na ddannoded fy arglwydd i mi anwiredd, ac na chofia^h yr hyn a wnaeth dy was yn anwir y dydd yr aeth fy arglwydd frenhin o Jerusalem, i osod o'r brenhin hynny at ei galon.

20 Canys dy was sydd yn cydnabod bechu o honof fi: ac wele, deuthum heddyw yn gyntaf o holl dŷ Joseph, i ddyfod i waered i gyfarfod â'm harglwydd frenhin.

21 Ac Abisai mab Serfiah a atebodd, ac a ddywedodd, Ai o herwydd hyn ni roddir Simeï i farwolaeth, am iddo felldithio enneiniog yr ARGLWYDD?

22 A dywedodd Dafydd, ° Beth sydd i mi a wnelwyf â chwi, meibion Serfiah, fel y byddych i mi yn wrthwynebwyr heddyw? ° a roddir i farwolaeth heddyw neb yn Israel? canys oni wn i, mai heddyw yr ydwyf fi yn frenhin ar Israel?

23 ° A'r brenhin a ddywedodd wrth Simeï, Ni byddi di farw: a'r brenhin a dyngodd wrtho ef.

24 ¶ ° Mephiboseth mab Saul hefyd a ddaeth i waered i gyfarfod â'r brenhin; ac ni olchasai efe ei draed, ac ni thorrasai ei farf, ac ni olchasai ei ddillad, er y dydd yr aethai y brenhin hyd y dydd y daeth efe drachefn mewn heddwch.

25 A phan ddaeth efe i Jerusalem i gyfarfod â'r brenhin, yna y dywedodd y brenhin wrtho ef, Pahan nad aethost ti gyd â mi, Mephiboseth?

26 Ac efe a ddywedodd, Fy arglwydd frenhin, fy ngwas a'm twyllodd i: canys dywedodd dy was, Cyfrwyaf i mi asyn, fel y marchogwyf arno, ac yr elwyf at y brenhin; o herwydd cloff yw dy was.

27 Ac ° efe a enllibiodd dy was wrth fy arglwydd frenhin; ond fy arglwydd frenhin sydd ° fel angel Duw: am hynny gwna yr hyn fyddo da yn dy olwg.

Cyn
CRIST
1023.

^h pen. 16. 5.

ⁱ pen. 16. 10.

^k 1 Sam. 11. 13.

^l 1 Bren. 2. 8, 9, 37, 46.

^m pen. 9. 6.

ⁿ pen. 16. 3.

^o pen. 14. 17, 20.

^c pen. 17. 25.

^d Ruth 1. 17.

^e Barn. 20. 1.

^f pen. 16. 5.
^g 1 Bren. 2. 8.

^h pen. 16.
1, 2.

Cyn
CRIST
1023.⁴ Heb.
marw-
olaeth.
⁵ pen. 9, 7.
10, 13.

28 Canys nid oedd holl dŷ fy nhad i ond dynion ⁴meirw ger bron fy arglwydd-y brenhin; etto ⁵tydi a osodaist dy was ym mhlith y rhai oedd yn bwyttu ar dy fwrdd dy hun: pa gyfiawnder gan hynny sydd i mi bellach i waeddi mwy ar y brenhin?

29 A'r brenhin a ddywedodd wrtho, I ba beth yr adroddi dy fatterion ym mhellach? dywedais, Ti a Siba rhennwch y tir.

30 A Mephiboseth a ddywedodd wrth y brenhin, Iâ, cymmered efe y cwbl, gan ddyfod fy arglwydd frenhin i'w dŷ mewn heddwch.

31 ¶ A ⁶Barzilai y Gileadiad a ddaeth i waered o Rogelim, ac a aeth dros yr Iorddonen gyd â'r brenhin, i'w hebrwng ef dros yr Iorddonen.

32 A Barzilai oedd hen iawn, yn fab pedwar ugain mlwydd: ⁷efe oedd yn darparu lluniaeth i'r brenhin tra yr ydoedd efe ym Mahanaim; canys gwr mawr iawn oedd efe.

33 A'r brenhin a ddywedodd wrth Barzilai, Tyred drosodd gyd â mi, a mi a'th borthaf di gyd â mi yn Jerusalem.

34 A Barzilai a ddywedodd wrth y brenhin, Pa faint yw dyddiau blynyddoedd fy einioes i, fel yr elwn i fynu gyd â'r brenhin i Jerusalem?

35 Mab pedwar ugain mlwydd ydwyf fi heddyw: a wn i ragoriaeth rhwng da a drwg? a ddichon dy was di archwaethu yr hyn a fwyttâf, neu yr hyn a yfaf? a glywaf fi bellach lais cerddorion a cherddoresau? paham gan hynny y bydd dy was mwyach yn faich ar fy arglwydd frenhin?

36 Dy was a â ychydig tu hwnt i'r Iorddonen gyd â'r brenhin: a phaham y talai y brenhin i mi gyfryw daledigaeth?

37 Gād, attolwg, i'th was ddychwelyd yn fy ol, fel y byddwyf marw yn fy ninas fy hun, ac fel y'm cladder ym meddrod fy nhad a'm mam: ac wele, Chimham dy was, efe a â drosodd gyd â'm harglwydd frenhin, a gwna iddo yr hyn fyddo da yn dy olwg.

38 A dywedodd y brenhin, Chimham a â gyd â mi, a mi a wnaf iddo ef yr hyn fyddo da yn dy olwg di: a pheth bynnag a ⁸er-

fyniech di arnaf fi, mi a'i gwnaf erot.

39 A'r holl bobl a aethant dros yr Iorddonen. Y brenhin hefyd a aeth drosodd: a'r brenhin a gusanodd Barzilai, ac a'i bendithiodd ef; ac efe a ddychwelodd i'w fangre ei hun.

40 Yna y brenhin a aeth i Gilgal, a Chimham a aeth gyd âg ef. A holl bobl Judah a hebryngasant y brenhin, a hanner pobl Israel hefyd.

41 ¶ Ac wele, holl wŷr Israel a ddaethant at y brenhin, ac a ddywedasant wrth y brenhin, Paham y lladrattaodd ein brodyr ni, gwŷr Judah, dydi, ac y dygasant y brenhin a'i dylwyth dros yr Iorddonen, a holl wŷr Dafydd gyd âg ef?

42 Ac atebodd holl wŷr Judah i wŷr Israel, Oblegid câr agos yw y brenhin i ni: paham gan hynny y digiasoch chwi am y peth hyn? a fwyttasom ni ddim ar draul y brenhin? neu a anrhegodd efe ni âg anrheg?

43 A gwŷr Israel a atebasant wŷr Judah, ac a ddywedasant, Deg rhan sydd i ni yn y brenhin; hefyd y mae i ni yn Dafydd fwy nag i chwi: paham gan hynny y diystyr-aist fi? onid myfi a ddywedais yn gyntaf am gyrchu adref fy mrenhin? Ac ymadrodd gwŷr Judah oedd galettach nag ymadrodd gwŷr Israel.

PENNOD XX.

1 Seba, o achos yr ymrafael, yn codi plaid yn Israel. 3 Deg gordderch-wraig Dafydd mewn carchar tragynyddol. 4 Gwneuthur Amasa yn bennaeth ar Judah; a Joab yn ei ladd ef. 14 Joab yn erlid Seba i Abel. 16 Gwraig ddoeth yn achub y ddinas, trwy dorri pen Seba. 23 Swyddogion Dafydd.

AC yno y digwyddodd bod gwr i'r fall, a'i enw Seba, mab Bichri, gwr o Jemini; ac efe a udganodd mewn udgorn, ac a ddywedodd, "Nid oes i ni ddim rhan yn Dafydd, nac etifeddiaeth i ni ym mab Jesse: pawb i'w babell, O Israel.

2 Felly holl wŷr Israel a aethant i fynu oddi ar ol Dafydd, ar ol Seba mab Bichri: ond gwŷr Judah a lynasant wrth eu brenhin, o'r Iorddonen hyd Jerusalem.

3 ¶ A daeth Dafydd i'w dŷ ei hun i Jerusalem; a'r brenhin a gymmerth y deg gordderch-wraig a

Cyn
CRIST
1023.⁸ Edrych
Barn. 8. 1.
a 12. 1.Cylch
1022.⁸ 2 Bren.
12. 16.
2 Chron.
10. 16.⁵ Heb.
ddawiaeth
gennyf.⁸ pen. 15.
16. a 16.
21, 22.

Cyn CRIST Cylch 1022.	adawsai efe i gadw y tŷ, ac a'u rhoddes hwynt <i>mewn</i> cadwraeth, ac a'u porthodd hwynt; ond nid aeth efe i mewn attynt hwy: eithr buant yn rhwym hyd ddydd eu marwolaeth, ² yn byw mewn gwedd-wdod. 4 ¶ Yna y dywedodd y brenhin wrth Amasa, ³ °Cynnull i mi wŷr Judah <i>erbyn</i> y trydydd dydd; a bydd dithau yma. 5 Felly Amasa a aeth i gynnull Judah: ond efe a drigodd yn hŵy na'r amser terfynedig a osodasai efe iddo. 6 A dywedodd Dafydd wrth Abisai, Seba mab Bichri a'n dryga ni yn waeth nag Absalom: cymmer di ^d weision dy arglwydd, ac erlid ar ei ol ef, rhag iddo gael y dinas-oedd caerog, ac ymachub <i>o'n golwg</i> ni. 7 A gwŷr Joab, a'r °Cerethiaid, y Pelethiaid <i>hefyd</i>, a'r holl gedyrn, a aethant ar ei ol ef; ac a aethant allan o Jerusalem, i erlid ar ol Seba mab Bichri. 8 Pan oeddynt hwy wrth y maen mawr <i>sydd</i> yn Gibeon, Amasa a aeth o'u blaen hwynt. A Joab oedd wedi gwregysu ei gochl oedd am dano, ac arni <i>yr oedd</i> gwregys a chleddyf wedi ei rwymo ar ei lwynau ef yn ei wain; a phan gerddai efe, <i>y cleddyf</i> a syrthiai. 9 A dywedodd Joab wrth Amasa, A <i>wyt</i> ti yn llawen, fy mrawd? A llaw ddehau Joab a ymaflodd ym marf Amasa i'w gusanu ef. 10 Ond ni ddaliodd Amasa ar y cleddyf <i>oedd</i> yn llaw Joab: felly ^f efe a'i tarawodd ef âg ef ^g dan y buimmed <i>aïs</i>, ac a ollyngodd ei berfedd ef i'r llawr, ac nid ail-darawodd ef: ac efe a fu farw. Felly Joab ac Abisai ei trawd a ganlynodd ar ol Seba mab Bichri 11 Ac un o weision Joab oedd yn sefyll yn ei ymyl ef, ac a ddywedodd, Pwy bynnag a ewyllysio <i>yn dda</i> i Joab, a phwy bynnag <i>sydd</i> gyd â Dafydd, <i>eled</i> ar ol Joab. 12 Ac Amasa oedd yn ymdrybaeddu mewn gwaed ynghanol y brif-ffordd. A phan welodd y gwr yr holl bobl yn sefyll, efe a symmudodd Amasa oddi ar y brif-ffordd i'r maes, ac a daflodd gadach arno, pan welodd efe bawb a'r oedd yn dyfod atto ef yn sefyll. 13 Pan symmudwyd ef oddi ar y	brif-ffordd, yr holl wŷr a aethant ar ol Joab, i erlid ar ol Seba mab Bichri. 14 ¶ Ac efe a dramwyodd trwy holl lwythau Israel i Abel, ac i Beth-maachah, ac i holl <i>leoedd</i> Berim: a hwy a ymgasglasant, ac a aethant ar ei ol ef. 15 Felly y daethant hwy, ac a warchaeasant arno ef yn Abel Beth-maachah, ac a fwriasant glawdd yn erbyn y ddinas, <i>yr hon</i> a safodd ar y rhagfur: a'r holl bobl y rhai <i>oedd</i> gyd â Joab oedd yn ⁴ curo y mur, i'w fwrw i lawr. 16 ¶ Yna gwraig ddoeth o'r ddinas a lefodd, Clywch, clywch: dywedwch, attolwg, wrth Joab, Nesâ hyd yma, fel yr ymddiddanwyf â thi. 17 Pan nesaodd efe atti hi, y wraig a ddywedodd, Ai ti <i>yw</i> Joab? Dywedodd yntau, <i>Iê</i>, myfi. A hi a ddywedodd wrtho ef, Gwrandao eiriau dy law-forwyn. Dywedodd yntau, Yr ydwyf yn gwrandaw. 18 Yna hi a ddywedodd, Hwy a lefarent ⁵ gynt, gan ddywedyd, Diau yr ymofynant âg Abel: ac felly y dibennent. 19 Myfi <i>wyfun</i> o heddychol ffyddloniaid Israel: yr wyt ti yn ceisio difetha dinas a mam yn Israel: pam y difethi di etifeddiaeth yr ARGLWYDD? 20 A Joab a attebodd ac a ddywedodd, Na atto Duw, na atto Duw, i mi na difetha na dinystrio! 21 Nid felly <i>y mae</i> y peth: eithr gwr o fynydd Ephraim, Seba mab Bichri <i>dan</i> ei enw, a ddrychafodd ei law yn erbyn y brenhin, yn erbyn Dafydd. Rhoddwch ef yn unig, a mi a âf ymaith oddi wrth y ddinas. A dywedodd y wraig wrth Joab, Wele, ei ben ef a fwrir attat ti dros y mur. 22 Yna y wraig ^h o'i doethineb a aeth at yr holl bobl. A hwy a dorasant ben Seba mab Bichri, ac a'i tafasant allan i Joab. Ac efe a udganodd mewn udgorn; a hwy a wasgarwyd oddi wrth y ddinas, bob un i'w pabellau. A Joab a ddychwelodd i Jerusalem at y brenhin. 23 ¶ Yna ⁱ Joab <i>oedd</i> ar holl luoedd Israel; a Benaiah mab Jehoiada ar y Cerethiaid, ac ar y Pelethiaid; 24 Ac Adoram <i>oedd</i> ar y dreth; a ^k Jehosaphat mab Ahilud yn gofiadur;	Cyn CRIST Cylch 1022.
² Heb. <i>mewn gwedd-wdod bywyd.</i> ³ Heb. <i>Gawr attaf.</i> ⁴ pen. 19, 13.		⁴ Heb. <i>difwyno.</i>	
^d pen. 11, 11.			
^e pen. 8, 18.			
		⁵ Heb. <i>yn y dechreuad.</i> Edrych Deut. 20, 11.	
^f 1 Bren. 2, 5. ^g pen. 2, 23.			
		^h Preg. 9, 14.	
		ⁱ pen. 8, 16.	
		^k pen. 8, 16. ¹ Bren. 4, 3.	

Cyn
CRIST
Cylch
1022.

¹ pen. 23. 38.
⁶ Neu,
dywysog.

Cylch
1021.

² Heb.
geisiodd
wyneb yr
Arglwydd:
Edrych
Num. 27.
21.

^a Jos. 9. 3,
16, 17.

⁸ Neu, a'n
torrodd
ymaith.

^b 1 Sam. 10.
26, a 11. 4.

^c 1 Sam. 18.
3, a 20. 8,
15, 42.
a 23. 18.

25 Sefa hefyd yn ysgrifenydd; a Sadoc ac Abiathar yn offeiriaid; 26 ¹ Ira hefyd y Jairiad oedd ⁶ benllywydd ynghylch Dafydd.

PENNOD XXI.

1 Y tair blynedd newyn, o achos y Gibeoniaid, yn peidio, trwy crogri saith o feibion Saul. 10 Caredyrwydd Rispah tu ag at y marw. 12 Dafydd yn claddu esgyrn Saul a Jonathan. 15 Pedair câd yn erbyn y Philistiaid; lle y lladdodd pedwar o gedyrn Dafydd bedwar o gawri.

A BU newyn yn nyddiau Dafydd dair blynedd olynol. A Dafydd a ²ymfynodd ger bron yr ARGLWYDD. A'r ARGLWYDD a ddywedodd, O herwydd Saul, ac o herwydd ei dŷ gwaedlyd ef, y mae hyn; oblegid lladd o hono ef y Gibeoniaid.

2 A'r brenhin a alwodd am y Gibeoniaid, ac a ymddiddanodd â hwynt; (a'r Gibeoniaid hynny nid oeddynt o feibion Israel, ond ^a o weddill yr Amoriaid; a meibion Israel a dyngasai iddynt hwy: etto Saul a geisiodd eu lladd hwynt, o'i serch i feibion Israel a Judah.)

3 A Dafydd a ddywedodd wrth y Gibeoniaid, Beth a wnaif i chwi? ac â pha beth y gwnaf gymmod, fel y bendithioch chwi etifeddiaeth yr ARGLWYDD?

4 A'r Gibeoniaid a ddywedasant wrtho, Ni fynnwn ni nac arian nac aur gan Saul, na chan ei dŷ ef; ac ni fynnwn ni ladd neb yn Israel. Ac efe a ddywedodd, Yr hyn a ddywedoch chwi, a wnaif i chwi.

5 A hwy a ddywedasant wrth y brenhin, Y gwr a'n difethodd ni, ac ³a fwriadodd i'n herbyn ni, i'n dinystrio ni rhag aros yn un o derfynau Israel,

6 Rhodder i ni saith o wŷr o'i feibion ef, fel y crogom ni hwynt i'r ARGLWYDD yn ^bGibeah Saul, dewisedig yr ARGLWYDD. A dywedodd y brenhin, Myfi a'u rhoddaf.

7 Ond y brenhin a arbedodd Mephiboseth, mab Jonathan, mab Saul, o herwydd ^cllw yr ARGLWYDD yr hwn oedd rhyngddynt hwy, rhwng Dafydd a Jonathan mab Saul.

8 Ond y brenhin a gymmerth ddau fab Rispah merch Aiah, y rhai a ymddug hi i Saul, sef Armoni a Mephiboseth; a phùm mab

⁴ Michal merch Saul, y rhai a blantodd hi i Adriel mab Barzilai y Maholathiad:

9 Ac efe a'u rhoddes hwynt yn llaw y Gibeoniaid; a hwy a'u crogasant hwy yn y mynydd ger bron yr ARGLWYDD: a'r saith hyn a gyd-gwympasant, ac a roddwyd i farwolaeth yn y dyddiau cyntaf o'r cynhauaf, yn nechreuad cynhauaf yr haidd.

10 ¶ A ^d Rispah merch Aiah a gymmerth sachliân, a hi a'i hestynodd ef iddi ar y graig, o ddechreu y cynhauaf nes diferu dwfr arnynt hwy o'r nefoedd, ac ni adawodd hi i ehediaid y nefoedd orphwys arnynt hwy y dydd, na bwystfil y maes liw nos.

11 A mynegwyd i Dafydd yr hyn a wnaethai Rispah merch Aiah, gordderch-wraig Saul.

12 ¶ A Dafydd a aeth ac a ddug esgyrn Saul, ac esgyrn Jonathan ei fab, oddi wrth berchenogion Jabes Gilead, y rhai a'u lladrattasant hwy o heol Beth-san, ^eyr hon y crogasai y Philistiaid hwynt ynddi, y dydd y lladdodd y Philistiaid Saul yn Gilboa.

13 Ac efe a ddug i fynu oddi yno esgyrn Saul, ac esgyrn Jonathan ei fab; a hwy a gasglasant esgyrn y rhai a grogasid.

14 A hwy a gladdasant esgyrn Saul a Jonathan ei fab y'ngwlad Benjamin, yn Sela, ym meddrod Cis ei dad: a hwy a wnaethant yr hyn oll a orchymynasai y brenhin. A bu Duw foddolawn i'r wlad ar ol hyn.

15 ¶ A bu eilwaith ryfel rhwng y Philistiaid ac Israel; a Dafydd a aeth i waered a'i weision gyd âg ef, ac a ymladdasant â'r Philistiaid. A diffygiodd Dafydd.

16 Ac Isibienob, yr hwn oedd o feibion ^fy cawr, (a phwys ⁶ei waywffon yn dri chàn siel o bres,) ac wedi ei wregysu â *chleddyf* newydd, a feddyliodd ladd Dafydd.

17 Ond Abisai mab Serfiah a'i helpiodd ef, ac a darawodd y Philistiad, ac a'i lladdodd ef. Yna ^gwŷr Dafydd a dyngasant wrtho ef, gan ddywedyd, Nid âi di allan mwyach gyd â ni i ryfel, rhag i ti ddiffoddi ^{7g}goleuni Israel.

18 ^hAc ar ol hyn fe fu eilwaith ryfel yn Gob yn erbyn y Philistiaid: yna ⁱSibbechai yr Husathiad

Cyn
CRIST
Cylch
1021.

⁴ Neu,
chwaer
Michal.
1019.

^d pen. 3. 7.

^e 1 Sam. 31.
10.

Cylch
1018.

⁵ Neu,
Raphah.
⁶ Heb.
paladr,
neu, flaen
ei waywffon.

^f pen. 18. 3.

⁷ Heb.
canwyll,
neu, lamp.

⁸ 1 Bren.
11. 36.
Pa. 132. 17.

^h 1 Chron.
20. 4.

ⁱ 1 Chron.
11. 29.

Cyn
CRIST
Cylch
1018.

⁸ Neu,
Raphah.

¹⁰ Edrych
1 Chron.
20. 5.

⁹ Neu,
i Raphah.

² Neu,
ddifenydd.
¹ Sam. 17.
10, 25, 26.
¹¹ Sam. 16, 9.
Sammah.

1018.

^a Deut. 32. 4.
Pa. 18. 2,
&c.

^b Heb. 2. 13.

² Neu,
gloes, neu,
Donnanu.
³ Heb.
Belial.
⁴ Neu,
Rheffyn-
nanu.

^c Job 26. 11.

a laddodd Saph, yr hwn *oedd* o feibion ⁸ y cawr.

19 A bu etto ryfel yn Gob yn erbyn y Philistiaid : ac Elhanan mab Jaare-oregim, y Bethlehemiad, a darawodd ^k *frawd* Goliath y Gethiad ; a phren ei wayffon ef *oedd* fel carfan gwehydd.

20 A bu etto ryfel yn Gath : ac yr *oedd* gwr corphol, a chwech o fysedd ar bob llaw iddo, a chwech o fysedd ar bob troed iddo, pedwar ar hugain o rifedi ; efe hefyd *oedd* fab ⁹ i'r cawr.

21 Ac efe a ² ammharchodd Israel ; a Jonathan mab ¹ Simea, brawd Dafydd, a'i lladdodd ef.

22 Y pedwar hyn a aned i'r cawr yn Gath, ac a gwympasant trwy law Dafydd ; a thrwy law ei weision ef.

PENNOD XXII.

Psalm o ddiolchgarwch am alluog ymwared Duw, a'i amryw fendithion.

A DAFYDD a lefarodd wrth yr ARGLWYDD eiriau y gân hon, yn y dydd y gwaredodd yr ARGLWYDD ef o law ei holl elynion, ac o law Saul.

2 Ac efe a ddywedodd, ^a Yr ARGLWYDD *yw* fy nghraig, a'm hamddiffynfa, a'm gwaredydd i ;

3 *Duw* fy nghraig, ^b ynddo ef yr ymddiriedaf : fy nharian, a chorn fy iachawdwriaeth, fy uchel-dŵr a'm noddfa, fy achubwr ; rhag trais y'm hachubaist.

4 Galwaf ar yr ARGLWYDD canmoladwy : felly y'm cedwir rhag fy ngelynyon.

5 Canys ² gofidion angau a'm cylchynasant ; afonydd ³ y fall a'm dychrynasant i.

6 ⁴ Doluriau uffern a'm hamgylchynasant ; maglau angau a'm rhagflaenasant.

7 Yn fy nghyfyngdra y gelwais ar yr ARGLWYDD, ac y gwaeddais ar fy NUW ; ac efe a glybu fy llef o'i deml, a'm gwaedd *a aeth* i'w glustiau ef.

8 Yna y cynhyrfodd ac y crynodd y ddaear : ^c seiliau y nefoedd a gyffroisant ac a ymsiglasant, am iddo ef ddigio.

9 Dyrchafodd mwg o'i ffroenau ef, a than o'i enau ef a ysodd : glo a ennynasant ganddo ef.

10 Efe a ogwyddodd y nefoedd, ac a ddisgynodd ; a thywyllwch *oedd* dan ei draed ef.

11 Marchogodd efe hefyd ar y

cerub, ac a ehedodd : ië, efe a welwyd ar adenydd y gwynt.

12 Efe a osododd y tywyllwch yn bebyll o'i amgylch ; *sef* casgliad y dyfroedd, *a* thew gymmylau yr awyr.

13 Gan y disgleirdeb ger ei fron ef yr ennynodd y marwor tanlyd.

14 Yr ARGLWYDD a daranodd o'r nefoedd, a'r Goruchaf a roddes ei lef.

15 Ac efe a anfonodd *ei* saethau, ac a'u gwasgarodd hwynt ; mell, ac a'u drylliodd hwynt.

16 Gwaelodion y môr a ymddangosodd, *a* seiliau y byd a ⁵ ddinoethwyd, gan gerydd yr ARGLWYDD, *a* chan chwythad anadl ei ffroenau ef.

17 Efe a anfonodd oddi uchod : cymmerodd fi ; tynnodd fi o ddyfroedd ⁶ lawer.

18 Gwaredodd fi rhag fy ngelyn cadarn, *a* rhag fy nghaseion ; am eu bod yn drech na mi.

19 Achubasant fy mlaen yn nydd fy ngofid : ond yr ARGLWYDD oedd gynhaliad i mi.

20 Efe a'm dug i ehangder : efe a'm gwaredodd i, am iddo ynhoffi ynof.

21 Yr ARGLWYDD a'm gobrwyodd yn ol fy nghyfiawnder : yn ol glendid fy nwyllaw y talodd efe i mi.

22 Canys mi a gedwais ffyrdd yr ARGLWYDD, ac ni chiliais yn anuwiol oddi wrth fy NUW.

23 O herwydd ei holl farnedig-aethau ef *oedd* ger fy mron i : ac oddi wrth ei ddeddfau ni chiliais i.

24 Bâm hefyd berffaith ⁷ ger ei fron ef ; ac ymgedwais rhag fy anwiredd.

25 A'r ARGLWYDD a'm gobrwyodd innau yn ol fy nghyfiawnder ; yn ol fy nglendid o flaen ei lygaid ef.

26 A'r trugarog y gwnei drugared : a'r gwr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

27 A'r glân y gwnei lendid ; ac ^a a'r cyndyn yr ymgynyddni.

28 Y bobl gystuddiedig a waredi : ond *y mae* dy lygaid ar y rhai uchel, i'w darostwg.

29 Canys ti *yw* fy nghanwyll i, O ARGLWYDD ; a'r ARGLWYDD a lewyrcha fy nhywyllwch.

30 Oblegid ynot ti y ⁸ rhedaf trwy fyddin : trwy fy NUW y lllamaf dros fur.

31 ^c *Duw sydd* berffaith ei ffordd ; *y*madrodd yr ARGLWYDD *sydd* buredig : tarian *yw* efe i bawb a ymddiriedant ynddo.

32 Canys ^e pwy *sydd* DDuw, heb

Cyn
CRIST
1018.

⁵ ddatgudd-
iwyd.

⁶ Neu,
maurion.

⁷ Heb.
iddo.

^a Lef. 26.
Dan. 4. 37.
Ps. 18. 26.

⁸ Neu,
torraf.

^c Deut. 32. 4.
Dan. 4. 37.
Dat. 15. 3.
^e Ps. 12. 6.
a 119. 140.
Diar. 30. 5.
^f 1 Sam. 2. 2.
Es. 45. 5, 6.

Cyn
CRIST
1018.

law yr ARGLWYDD? a phwy sydd
grraig, eithr ein DUW ni?
33 DUW *yw* fy nghadernid *a'm*
nerth; ac a rwyddhaodd fy ffordd
i yn berffaith.

34 Efe sydd yn gwneuthur fy
nhraed fel *traed* ewigod; ac efe sydd
yn fy ngosod ar fy uchelfaoedd.

35 Efe sydd yn dysgu fy nwyllaw i
ryfel; fel y dryllir bwa dur *yn* fy
mreichiau.

36 Rhoddaist hefyd i mi darian
dy iachawdwriaeth; ^a ac â'th fwyn-
der y lliosogaist fi.

37 Ehengaist fy ngherddediad dan-
af; fel na lithrodd fy sodlau.

38 Erlidiais fy ngelynyon, a difeth-
ais hwynt; ac ni ddychwelais nes
eu difa hwynt.

39 Difeais hwynt hefyd, a thry-
wenais hwynt, fel na chyfodent; a
hwy a syrthiasant dan fy nhraed i.

40 Canys ti *a'm* gwregysaist i â
nerth i ryfel: y rhai a ymgfyodent
i'm herbyn, a ddarostyngaist danaf.

41 Rhoddaist hefyd i mi warrau
fy ngelynyon; fel y difethwn fy
nghaseion.

42 Disgwylasant, ond nid *oedd*
achubydd; *sef* am yr ARGLWYDD,
ond nid atebodd hwynt.

43 Yna y maluriais hwynt fel
llwch y ddaear; melais hwynt fel
tom yr heolydd, *a* thaenais hwynt.

44 Gwaredaist fi rhag cynhennau
fy mhobl; cedwaist fi yn ben *ar*
genhedloedd: pobl nid adnabûm
a'm gwasanaethant.

45 Meibion dieithr a gymmerant
arnynt ²ymddarostwng i mi: pan
glywant, gwrandawant arnaf fi.

46 Meibion dieithr a ballant, ac
a ddychrynant o'u carchardai.

47 Byw fyddo yr ARGLWYDD, a
bendigedig *fyddo* fy nghraig; a
dyrchafwr DUW, craig fy iachawd-
wriaeth.

48 DUW sydd yn ³fy nîal i, ac sydd
yn darostwng pobloedd danaf fi,

49 Ac sydd yn fy nhywys i o blith
fy ngelynyon: ti hefyd *a'm* dyrch-
efaist uwch law y rhai a gyfodent
i'm herbyn; rhag y gwr traws y'm
hachubaist i.

50 Am hynny y moliannaf di, O
ARGLWYDD, ym mhlith y ^hcenhedl-
oedd, ac y canaf i'th enw.

51 *Efe sydd* dŵr iachawdwriaeth
i'w frenhin; ac yn gwneuthur tru-
garedd i'w enneiuiog, i Dafydd; ac
i'w had yn dragywydd.

PENNOD XXIII.

1 Dafydd yn ei eiriau diweddar yn dangos
fod ei *fydd* ef yn addewidion DUW tu hwnt
i bob deall dynol. 6 Anghyffelyb gyfithr yr
annwïol. 8 Enwau cedyrn Dafydd.

DYMA eiriau diweddar Dafydd.
Dywedodd Dafydd mab Jesse,
^a a dywedodd y gwr a osodwyd yn
uchel, enneiuiog DUW Jacob, a
pheraidd ganiadydd Israel;

2 Yspryd yr ARGLWYDD a lefar-
odd ynof fi, a'i ymadrodd ef *oedd*
ar fy nhafod.

3 DUW Israel a ddywedodd wrth-
yf fi, ^b Craig Israel a ddywedodd,
² *Bydded* llywodraethwr ar ddyn-
ion yn gyfiawn, yn llywodraethu
mewn ofn DUW:

4 Ac ^c *efe a fydd* fel y bore-oleuni,
pan gyfodo haul foregwaith heb
gymmlau: *fel* eginyn *a dŷf* o'r
ddaeuar, gan lewyrchiad yn ol gwlaw.

5 Er nad *yw* fy nhŷ i felly gyd â
DUW; etto ^d cyfammod tragywydd-
ol a wnaeth efe â mi, wedi ei lun-
iaethu yn hollol ac yn sicr; canys
fy holl iachawdwriaeth, *a'm* holl
ddymuniad *yw*, er nad *yw* yn peri
iddo flaguro.

6 ¶ Ar anwir *fyddant* oll fel
drain wedi eu bwrw heibio: canys
mewn llaw nis cymmerir hwynt.

7 Ond y gwr a gyffyrddo â hwynt
a ³ ddiffynir â haiarn, ac â phaladr
gwaywffion; ac â thân y llosgir
hwynt yn eu lle.

8 ¶ Dyma enwau y cedyrn oedd
gan Dafydd. ⁴ Y Tachmoniad a eis-
teddai yn y gadair, yn bennaeth y
tywysogion; hwnnw *oedd* Adino
yr Eśniad: ⁵ *efe a ruthrodd* yn
erbyn wyth cant, y rhai a laddodd
efe ar unwaith.

9 Ac ar ei ol ef *yr oedd* ^e Eleazar
mab Dodo, mab Ahohi, *ym mhlith*
y tri chedyrn, gyd â Dafydd, pan
ddifenwasant hwy y Philistiaid a
ymgynnullasant yno i ryfel, a phan
aeth gwŷr Israel ymaith.

10 Efe a gyfododd, ac a darawodd
ar y Philistiaid, nes diffygio ei law
ef, a glynw o'i law ef wrth y cled-
dyf: a'r ARGLWYDD a wnaeth iach-
awdwriaeth mawr y diwrnod hwn-
nw; a'r bobl a ddychwelasant ar ei
ol ef yn unig i anrheithio.

11 Ac ar ei ol ef *yr oedd* ^f Sammah
mab Age yr Harariad. A'r Philistiaid
aymgynnullasant ⁶ yn dorf; ac yroedd
yno ran o'r maes yn llawn o ffacys:
a'r bobl a ffodd o flaen y Philistiaid.

Cyn
CRIST
1018.

^a Ps. 89. 27.

^b Dent. 32. 4.
pen. 22. 2,
32.
² Neu, *Bydd*.

^c Barn. 5.
81.
Ps. 89. 36.
Diar. 4. 18.
Hos. 6. 5.

^d pen. 7. 15,
10.

⁵ Heb.
gyflawnir.

⁴ Joseph-
bassabel y
Tachmoni-
ad, pen y
tri.

⁵ Edrych
1 Chron. 11.
11. a 27. 2.

^e 1 Chron. 11.
12. a 27. 4.

^f 1 Chron.
11. 27.

⁶ Neu, *4 ys-
gylfaethu*.

^a Neu, *a'th
fwyn-
der
a'm lliosog-
odd*.

² Edrych
Dent. 33.
29.

³ Heb.
*rhoddi diol
trosof*.

^h Rhuf. 15.
9.

⁴ pen. 7. 12.

Cyn
CRIST
1018.

12 Ond efe a safodd y'nghanol y rhandir, ac a'i hachubodd, ac a laddodd y Philistiaid. Felly y gwnaeth yr ARGLWYDD ymwared mawr.

13 ⁷ A ⁸ thri o'r deg pennaeth ar hugain a ddisgynasant, ac a ddaethant y cynhauaf at Dafydd i ⁹ ogof Adulam: a thorf y Philistiaid oedd yn gwersyllu yn ¹ nyffryn Rephaim.

14 A Dafydd oedd yna mewn amddiffynfa: a sefyllfa y Philistiaid ydoedd yna yn Bethlehem.

15 A blysiodd Dafydd, a dywedodd, Pwy a'm dioda i â dwfr o bydew Bethlehem, yr hwn sydd wrth y porth?

16 A'r tri chedyrn a ruthrasant trwy wersyll y Philistiaid, ac a dynnasant ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn oedd wrth y porth, ac a'i cymmerasant hefyd, ac a'i dygasant at Dafydd: ond ni fynnai efe ei yfed, eithr efe a'i diod-offrymmodd ef i'r ARGLWYDD;

17 Ac a ddywedodd, Na atto yr ARGLWYDD i mi wneuthur hyn; onid gwaed y gwŷr a aethant mewn enbydrwydd am eu heinioes yw hwn? Am hynny ni fynnai efe ei yfed. Hyn a wnaeth y tri chedyrn hynny.

18 Ac ^k Abisai brawd Joab, mab Serfia, oedd bennaf o'r tri. Ac efe a gyfododd ei waywffon yn erbyn tri chant, ⁸ ac a'u lladdodd hwynt: ac iddo ef yr oedd yr enw ym mhlith y tri.

19 Onid anrhydeddusaf oedd efe o'r tri? a bu iddynt yn dywysog: etto ni chyrhaeddodd efe y tri chyntaf.

20 A Benaiah mab Jehoiada, mab gwr grymmus o Cabseel, aml ei weithredoedd, efe a laddodd ddau ⁹ o gedyrn Moab: ac efe a aeth i waered, ac a laddodd lew mewn pydew yn amser eira.

21 Ac efe a darawodd Aipht-ddyn, gwr ¹ golygus o faint: ac yn llaw yr Aiphtiad yr oedd gwaywffon; eithr efe a ddaeth i waered atto ef â ffon, ac a ddug y waywffon o law yr Aiphtiad, ac a'i lladdodd ef â'i waywffon ei hun.

22 Hyn a wnaeth Benaiah mab Jehoiada: ac iddo yr oedd yr enw ym mhlith y tri chedyrn.

23 ² Anrhydeddusach oedd na'r deg ar hugain; ond ni chyrhaeddodd efe y tri chyntaf: a Dafydd a'i gosododd ef ar ³ ei wŷr o gard.

24 ^m Asahel brawd Joab oedd un o'r deg ar hugain; Elhanan mab Dodo y Bethlehemiad,

25 Sammah yr Harodiad, Elica yr Harodiad,

26 Heles y ⁿ Paltiad, Ira mab Icces y Tecoiad,

27 Abiezer yr Anathothiad, Mebunnai yr Husathiad,

28 Salmon yr Ahohiad, Maharai y Netophathiad,

29 Heleb mab Baanah y Netophathiad, Ittai mab Ribai o Gibeah meibion Benjamin,

30 Benaiah y Pirathoniad, Hidai o ⁴ afonydd Gaas,

31 Abi-albon yr Arbathiad, Azmafeth y Barhumiad,

32 Eliahba y Saalboniad; o feibion Jasen, Jonathan,

33 Sammah yr Harariad, Ahiam mab Sarar yr Harariad,

34 Eliphelet mab Ahasbai, mab y Maachathiad, Eliam mab Ahitophel y Giloniad,

35 Hesrai y Carmeliad, Paarai yr Arbiad,

36 Igal mab Nathan o Sobah, Bani y Gadiad,

37 Selec yr Ammoniad, Naharai y Beerothiad yn dwyn arfau Joab mab Serfia,

38 ^o Ira yr Ithriad, Gareb yr Ithriad,

39 Urias yr Hethiad: dau ar bymtheg ar hugain o gwbl.

PENNOD XXIV.

1 Satan yn tentio Dafydd, ac yntau yn gyrru Joab i rifo y bobl. 5 Y captentiaid, ym mhen y naw mis a'r ugain niwnod, yn dwyn cyfrif o dri chan mil ar ddeg o ryfelwyr. 10 Dafydd yn cael ei ddewis o dri pla; ac yn dewis tridiau o'r nodau: 15 ac wedi lladd deng mil a thri ugain o'r bobl, yn edifarhau, ac wrth hynny yn achub dinystr Jerusalem. 18 Dafydd, trwy gymghor Gad, yn prynu llawr-dyrnu Arafnah; a'r pla yn peidio, wedi iddo ef aberthu.

A THRACHEFN digllonedd yr ARGLWYDD a ennynodd yn erbyn Israel; ² ac efe a annogodd Dafydd yn eu herbyn hwynt, i ddywedyd, ^a Dos, cyfrif Israel a Judah.

2 Canys y brenhin a ddywedodd wrth Joab tywysog y llu oedd ganddo ef, ³ Dos yn awr trwy holl lwythau Israel, ^o Dan hyd Beerseba, a chyfrif y bobl, fel y gwypwyf rifedi y bobl.

3 A Joab a ddywedodd wrth y brenhin, Yr ARGLWYDD dy DDUW a chwanego y bobl yn gân cymmaint ag y maent, fel y gwelo llygaid fy arglwydd frenhin: ond paham yr ewyllysia fy arglwydd frenhin y peth hyn?

Cyn
CRIST
1018.

ⁿ 1 Chron.
11. 27.

⁴ Neu,
ddyffryn-
noedd.

^o pen. 20. 26.

1017.

² a Satan,
Edrych
1 Chron.
21. 1.

^a Edrych
1 Chron.
27. 23, 24.

³ Neu,
Cylchyma.
^b Barn. 20.
1.

⁷ Neu, A'r
tri pen-
naeth ar.
⁸ 1 Chron.
11. 15.
⁹ 1 Sam.
22. 1.

¹ pen. 5. 18.

^k 1 Chron.
11.

⁸ Heb.
o ladd-
edigion.

⁹ Heb.
lew Dduw
o Moab.

¹ 1 Chron.
11. 23.

² Neu, An-
rhydeddus
oedd ym
mysg y deg
ar hugain.

³ Neu, ei
gymghor.
Heb. ei
orchymyn.
^m pen. 2. 18.

Cyn
CRIST
1017.

4 A gair y brenhin fu drech na Joab, ac na thywysogion y llu. Joab am hynny a aeth allan, a thywysogion y llu, o wydd y brenhin, i gyfrif pobl Israel.

5 ¶ A hwy a aethant dros yr Ior-ddonen, ac a wersyllasant yn Aroer, o'r tu dehau i'r ddinas *sydd* yng nghanol ⁴dyffryn Gad, a thu a Jazer.

6 Yna y daethant i Gilead, ac ⁵i wlad Tahtim-hodsi; daethant *hefyd* i Dan-jaan, ac o amgylch i Sidon;

7 Daethant *hefyd* i amddiffynfa Tyrus, ac i holl ddinasoedd yr Hef-iaid, a'r Canaaneaid; a hwy a aethant i du dehau Judah, i Beerseba.

8 Felly y cylchynasant yr holl wlad, ac a ddaethant ym mhen naw mis ac ugain niwrnod i Jerusalem.

9 A rhoddes Joab nifer cyfrif y bobl at y brenhin: ac Israel ydoedd wyth gan mil o wŷr grymmus yn tynnu cleddyf; a gwŷr Judah *oedd* bwm can mil o wŷr.

10 ¶ A ^cchalon Dafydd a'i tarawodd ef, ar ol iddo gyfrif y bobl. A dywedodd Dafydd wrth yr ARGLWYDD, Pechais yn ddirfawr *yn* yr hyn a wneuthum: ac yn awr dilea, attolwg, O ARGLWYDD, anwiredd dy was; canys ynfyd iawn y gwneuthum.

11 A phan gyfododd Dafydd y bore, daeth gair yr ARGLWYDD at ^dGad y prophwyd, ^egweledydd Dafydd, gan ddywedyd,

12 Dos a dywed wrth Dafydd, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; Yr ydwyf fi yn gosod tri *pheth* o'th flaen di; dewis i ti un o honynt, a gwnaf *hynny* i ti.

13 Felly Gad a ddaeth at Dafydd, ac a fynegodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, A *fynni* ddyfod i ti ^fsaith mlynedd o newyn yn dy wlad? neu ffoi dri mis o flaen dy elynion, a hwy yn dy erlid? ai ynte bod haint yn y wlad dri diwrnod? Yn awr ymgynghora, ac edrych pa beth a at-tebaf i'r hwn a'm hanfonodd i.

14 A dywedodd Dafydd wrth Gad, Y mae yn gyfyng iawn arnaf fi: bid i mi syrthio yn awr yn llaw yr ARGLWYDD, canys aml *yw* ei drugar-eddau ef, ac ^gna chwypwyrf yn llaw dyn.

15 Yna y rhoddes ^hyr ARGLWYDD haint yn Israel, o'r bore hyd yr amser nodedig: a bu farw o'r bobl, o Dan hyd Beerseba, ddeng mil a thri ugain o wŷr.

16 A phan estynasai yr angel ei law at Jerusalem i'w dinystrio hi, ⁱedifarhaodd ar yr ARGLWYDD y drwg hwn, ac a ddywedodd wrth yr angel oedd yn dinystrio y bobl, Digon bellach: attal dy law. Ac angel yr ARGLWYDD *oedd* wrth lawr-dyrnu ^kArafnah y Jebusiad.

17 A llefarodd Dafydd wrth yr ARGLWYDD, pan ganfu efe yr angel a darawsai y bobl, a dywedodd, Wele, myfi a bechais, ac a wneuthum yn ddrygionus: ond y defaid hyn, beth a wnaethant hwy? bydded, attolwg, dy law arnaf fi, ac ar dŷ fy nhad.

18 ¶ A Gad a ddaeth at Dafydd y dwthwn hwnnw, ac a ddywedodd wrtho, Dos i fynu, cyfod allor i'r ARGLWYDD yn llawr-dyrnu ⁶Arafnah y Jebusiad.

19 A Dafydd a aeth i fynu, yn ol gair Gad, fel y gorchymynasai yr ARGLWYDD.

20 Ac Arafnah a edrychodd, ac a ganfu y brenhin a'i weision yn dyfod tu ag atto. Ac Arafnah a aeth allan, ac a ostyngodd ei wyneb i lawr ger bron y brenhin.

21 Ac Arafnah a ddywedodd, Pahan y daeth fy arglwydd frenhin at ei was? ^lA dywedodd Dafydd, I brynu gennyti ti y llawr-dyrnu, i adeiladu allor i'r ARGLWYDD, fel yr attalier y pla oddi wrth y bobl.

22 A dywedodd Arafnah wrth Dafydd, Cymmered, ac offrymmed fy arglwydd frenhin yr hyn *fyddo* da yn ei olwg: wele yr ^mychain yn boeth-offrwm, a'r ffustiau ac offer yr ychain yn lle cynnud.

23 Hyn oll a roddodd Arafnah, *megis* brenhin, i'r brenhin. A dywedodd Arafnah wrth y brenhin, Yr ARGLWYDD dy DDUW a fyddo boddllawn i ti.

24 A dywedodd y brenhin wrth Arafnah, Nag *ê*; eithr gan brynu y prynaf *ef* mewn pris gennyti: ac nid offrymmaf i'r ARGLWYDD fy NUW boeth-offrymmau rhad. Felly ⁿDafydd a brynodd y llawr-dyrnu a'r ychain, er deg a deugain o siclau arian.

25 Ac yno yr adeiladodd Dafydd allor i'r ARGLWYDD, ac a offrymmodd boeth-offrymmau ac offrymmau heddi. A'r ARGLWYDD a gymmododd â'r wlad, a'r pla a attaliwyd oddi wrth Israel.

Cyn
CRIST
1017.¹ Gen. 6. 6.
¹ Sam. 15.
11.^k 1 Chron.
21. 15.
Oruan:
Edrych
ad. 18.⁶ Heb.
Arafnah.^l Edrych
Gen. 23.
8-16.^m 1 Bren.
19. 21.ⁿ Edrych
1 Chron.
21. 25.⁴ Neu, *afon*.
⁵ Neu, *i'r*
isaf-wlad
newydd
gufan-
neddu.^c 1 Sam. 24.
5.^d 1 Sam. 22.
5.
^e 1 Sam. 9.9.
1 Chron.
29. 29.^f Edrych
1 Chron.
21. 12.^g Edrych
Es. 47. 6.
Zech. 1. 15.
^h 1 Chron.
27. 24.

LLYFR CYNTAF Y BRENHINOEDD;

YR HWN A ELWIR HEFYD,

TRYDYDD LLYFR Y BRENHINOEDD.

PENNOD I.

1 *Abisag yn ymgeleddu Dafydd.* 5 *Adoniah, anweilyd Dafydd, yn ei wneuthur ei hun yn frenhin.* 11 *Nathan yn cyngori 15 i Bathseba ddywedyd i'r brenhin,* 22 *ac yn dywedyd gyd â hi.* 28 *Dafydd yn adnewyddu ei lw i Bathseba.* 32 *Sadoc a Nathan, trwy archiad Dafydd, yn enneinio Solomon yn frenhin; a'r bobl yn gorfoleddu.* 41 *Jonathan yn adrodd hynny, a gwahoddedigion Adoniah yn ffoi.* 50 *Adoniah yn cymmeryd noddfa wrth gyrr yr allor; a than ammod, yn cael ei ollhong yn rhydd.*

A'r brenhin Dafydd oedd hen, ac a aethai mewn ²oedran; er iddynt ei enhuddo ef mewn dillad, etto ni chynhesai efe.

2 Am hynny ei weision a ddywedasant wrtho ³Ceisier i'm harglwydd frenhin langces o forwyn; a safed hi o flaen y brenhin, a bydded yn gwneuthur ymgeledd iddo, a gorwedded yn dy fynwes, fel y gwres-ogo fy arglwydd frenhin.

3 A hwy a geisiasant langces dêg trwy holl fro Israel; ac a gawsant Abisag y Sunamees, ac a'i dygasant hi at y brenhin.

4 A'r llangces oedd dêg iawn, ac oedd yn ymgeleddu y brenhin, ac yn ei wasanaethu ef: ond ni bu i'r brenhin a wnaeth â hi.

5 ¶ Ac ^aAdoniah mab Haggith a ymddyrchafodd, gan ddywedyd, Myfi a ⁴fyddaf frenhin: ac ^befe a ddarparodd iddo gerbydau a gwŷr meirch, a dengwr a deugain i redeg o'i flaen.

6 A'i dad nid anfoddlonasai ef ⁵yn ei ddyddiau, gan ddywedyd, Paham y gwnaethost fel hyn? yntau hefyd oedd dêg iawn o bryd; ac ^cefe a anesid wedi Absalom.

7 ⁶Ac o'i gyfrinach y gwnaeth efe Joab mab Serfiah, ac Abiathar yr offeiriad: a ^dhwy a gynnorthwysasant ar ol Adoniah.

8 Ond Sadoc yr offeiriad, a Benaiah mab Jehoiada, a Nathan y prophwyd, a ^eSimei, a Rei, a'r ^fgwŷr cedyrn a fuasai gyd â Dafydd, nid oeddynt gyd âg Adoniah.

9 Ac Adoniah a laddodd ddefaid, a gwartheg, a phasgedigion, wrth faen Zoheleth, yr hwn sydd wrth ⁷Enrogel, ac a wahoddodd ei holl

frodyr meibion y brenhin, a holl wŷr Judah gweision y brenhin.

10 Ond Nathan y prophwyd, a Benaiah, a'r gwŷr cedyrn, a Solomon ei frawd, ni wahoddodd efe.

11 ¶ Am hynny y dywedodd Nathan wrth Bathseba mam Solomon, gan ddywedyd, Oni chlywaist ti fod Adoniah mab ⁸Haggith yn teyrnasu, a'n harglwydd Dafydd heb wybod hynny?

12 Tyred gan hynny yn awr, at-tolwg, rhoddaf i ti gynghor, fel yr achubech dy einioes dy hun, ac einioes Solomon dy fab.

13 Dos, a cherdda i mewn at y brenhin Dafydd, a dywed wrtho, Oni thyngaist ti, fy arglwydd frenhin, wrth dy wasanaeth-wraig, gan ddywedyd, ^hSolomon dy fab di a deyrnasa yn ddiau ar fy ol i, ac efe a eistedd ar fy ngorsedd-faingc i? paham gan hynny y mae Adoniah yn teyrnasu?

14 Wele, tra fyddech yno etto yn llefaru wrth y brenhin, minnau a ddeuaf i mewn ar dy ol di, ac ⁸a sicrhâf dy eiriau di.

15 ¶ A Bethseba a aeth i mewn at y brenhin, i'r ystafell. A'r brenhin oedd hen iawn; ac Abisag y Sunamees oedd yn gwasanaethu y brenhin.

16 A Bathseba a ostyngodd ei phen, ac a ymgrymmodd i'r brenhin. A'r brenhin a ddywedodd, Beth a ^ffynni di?

17 Hithau a ddywedodd wrtho, Fy arglwydd, ti a dyngaist i'r ARGGLWYDD dy DDUW wrth dy wasanaethyddes, gan ddywedyd, Solomon dy fab a deyrnasa yn ddiau ar fy ol i, ac efe a eistedd ar fy ngorsedd-faingc i:

18 Ac yn awr, wele, Adoniah sydd frenhin; ac yr awr hon, fy arglwydd frenhin, nis gwyddost ti ^hhyn.

19 Ac efe a laddodd wartheg, ac ^aanifeiliaid breision, a defaid lawer iawn, ac a wahoddodd holl feibion y brenhin, ac Abiathar yr offeiriad, a Joab tywysog y filwriaeth: ond dy was Solomon ni wahoddodd efe.

20 Tithau, fy arglwydd frenhin, y

Cyn
CRIST
1015.

Cyn
CRIST
1015.

² Heb.
dyddiau.

³ Heb.
Ceisiant.

⁸ 2 Sam. 3. 4.

^h 1 Chron.
22. 9.

^a 2 Sam. 3. 4.

⁴ Heb.
deyrnasaf.
^b 2 Sam.
15. 1.

⁵ Heb. er.

^c 2 Sam. 3.
3. 4.
1 Chron.
3. 2.

⁶ Heb. ^dA'i
eiriau ^faf
oedd ^ggyd
â Joab.
^d pen. 2. 22.
28.

^e pen. 4. 18.
^f 2 Sam. 23.
8.

⁷ Neu,
ffynnon
Rogel,
2 Sam. 17.
17.

⁸ Heb.
gyflawnaf.

Cyn
CRIST
1015.Cyn
CRIST
1015.

mae llygaid holl Israel arnat ti, am fynegi iddynt pwy a eistedd ar orsedd-faingc fy arglwydd y brenhin ar ei ol ef.

21 Os amgen, pan orweddo fy arglwydd frenhin gyd â'i dadau, yna y cyfrifir fi a'm mab Solomon yn bechaduriaid.

22 ¶ Ac wele, tra yr oedd hi etto yn ymddiddan â'r brenhin, y daeth Nathan y prophwyd hefyd i mewn.

23 A hwy a fynegasant i'r brenhin, gan ddywedyd, Wele Nathan y prophwyd. Ac efe a aeth i mewn o flaen y brenhin, ac a ymgrymmodd i'r brenhin a'i wyneb hyd lawr.

24 A dywedodd Nathan, Fy arglwydd frenhin, a ddywedaist ti, Adoniah a deyrnasa ar fy ol i, ac efe a eistedd ar fy ngorsedd-faingc?

25 Canys efe a aeth i waered heddyw, ac a laddodd ychain, ac anifeiliaid breision, a defaid lawer, ac a wahoddodd holl feibion y brenhin, a thywysogion y filwriaeth, ac Abiathar yr offeiriad; ac wele hwynt yn bwytta ac yn yfed o'i flaen ef, ac y maent yn dywedyd, 'Bydded fyw y brenhin Adoniah.

26 Ond myfi dy was, a Sadoc yr offeiriad, a Benaiah mab Jehoiada, a'rh was Solomon, ni wahoddodd efe.

27 Ai trwy fy arglwydd frenhin y bu y peth hyn, heb ddangos o honot i'rh was, pwy a eistedd ar orsedd-faingc fy arglwydd y brenhin ar ei ol ef?

28 ¶ A'r brenhin Dafydd a atebodd ac a ddywedodd, Gelwch Bathseba attaf fi. A hi a ddaeth o flaen y brenhin, ac a safodd ger bron y brenhin.

29 A'r brenhin a dyngodd, ac a ddywedodd, *Fel y* mae yr ARGLWYDD yn fyw, yr hwn a waredodd fy enaid i allan o bob cyfyngder,

30 Yn ddiau megis y tyngais wrthyt ti i ARGLWYDD DDUW Israel, gan ddywedyd, Solomon dy fab a deyrnasa yn ddiau ar fy ol i, ac efe a eistedd ar fy ngorsedd-faingc i yn fy lle i; felly y gwnaf y dydd hwn.

31 Yna Bathseba a ostyngodd ei phen a'i hwyneb i lawr, ac a ymgrymmodd i'r brenhin, ac a ddywedodd, ^kBydded fy arglwydd frenhin Dafydd fyw byth.

32 ¶ A'r brenhin Dafydd a ddy-

wedodd, Gelwch attaf fi Sadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd, a Benaiah mab Jehoiada. A hwy a ddaethant o flaen y brenhin.

33 A'r brenhin a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch weision eich arglwydd gyd â chwi, a pherwch i Solomon fy mab farchogaeth ar ^lfy mules fy hun, a dygwch ef i waered i Gihon.

34 Ac enneinied Sadoc yr offeiriad a Nathan y prophwyd ef yno yn frenhin ar Israel: ac udgenwch mewn udgorn, a dywedwch, Bydded fyw y brenhin Solomon.

35 Deuwch chwithau i fynu ar ei ol ef, a deued efe i fynu, ac eisteddedd ar fy ngorsedd-fa; ac efe a deyrnasa yn fy lle i: canys ef a ordeiniais i fod yn flaenor ar Israel ac ar Judah.

36 A Benaiah mab Jehoiada a atebodd y brenhin, ac a ddywedodd, Amen: yr un modd y dywedo ARGLWYDD DDUW fy arglwydd frenhin.

37 Megis y bu yr ARGLWYDD gyd â'm harglwydd y brenhin, felly bydded gyd â Solomon, a gwnaed yn fwy ei orsedd-faingc ef na gorsedd-faingc fy arglwydd y brenhin Dafydd.

38 Felly Sadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd, a Benaiah mab Jehoiada, a'r Cerethiaid, a'r Pelethiaid, a aethant i waered, ac a wnaethant i Solomon farchogaeth ar fules y brenhin Dafydd, ac a aethant âg ef i Gihon.

39 A Sadoc yr offeiriad a gymmerodd gorn o ^molew allan o'r babel, ac a enneiniodd Solomon. A hwy a udganasant mewn udgorn: ⁿa'r holl bobl a ddywedasant, Bydded fyw y brenhin Solomon.

40 A'r holl bobl a aethant i fynu ar ei ol ef, yn canu pibellau, ac yn llawenychu â llawenydd mawr, fel y rhwygai y ddaear gan eu swyn hwynt.

41 ¶ A chlybu Adoniah, a'i holl wahoddedigion y rhai *oedd* gyd âg ef, pan ddarfuasai iddynt fwytta. Joab hefyd a glywodd lais yr udgorn; ac a ddywedodd, Paham *y mae* twrf y ddinas yn derfysgol?

42 Ac efe etto yn llefaru, wele, daeth Jonathan mab Abiathar yr offeiriad. A dywedodd Adoniah, Tyred i mewn: canys ^ogwr grymus *ydwynt* ti, a daioni a fynegi di.

43 A Jonathan a atebodd ac a ddywedodd wrth Adoniah, Yn ddiau

^l Edrych
Est. 6. 8.^l 1 Sam. 10.
24.^m Exod. 30.
23, 25, 32.ⁿ 1 Sam. 10.
24.^k 1 Sam. 2. 4.º 2 Sam. 18.
27.

Cyn
CRIST
1015.

ein harglwydd frenhin Dafydd a osododd Solomon yn frenhin.

44 A'r brenhin a anfonodd gyd âg ef Sadoc yr offeiriad, a Nathan y prophwyd, a Benaiah mab Jehoiada, a'r Cerethiaid, a'r Pelethiaid; a hwy a barasant iddo ef farchogaeth ar fules y brenhin.

45 A Sadoc yr offeiriad a Nathan y prophwyd a'i henneiniasant ef yn frenhin yn Gihon: a hwy a ddaethant i fynu oddi yno yn llawen; a'r ddinas a derfysgodd. Dyna y twrf a glywsoch chi.

46 Ac y mae Solomon yn eistedd ar orsedd-faingc y frenhiniaeth.

47 A gweision y brenhin a ddaethant hefyd i fendithio ein harglwydd frenhin Dafydd, gan ddywedyd, Dy DDUW a wnelo enw Solomon yn well na'th enw di, ac a wnelo yn fwy ei orsedd-faingc ef na'th orsedd-faingc di. A'r brenhin a ymgrymmodd ar y gwely.

48 Fel hyn hefyd y dywedodd y brenhin: Bendigedig fyddo ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn a roddodd heddyw un i eistedd ar fy ngorsedd-faingc, a'm llygaid innau yn gweled *hynny*.

49 A'r holl wahoddedigion, y rhai oedd gyd âg Adoniah, a ddychrynasant, ac a gyfodasant, ac a aethant bob un ei ffordd.

50 ¶ Ac Adoniah oedd yn ofni rhag Solomon; ac a gyfododd, ac a aeth ac ^a ymaflodd, ynghyrn yr allor.

51 A mynegwyd i Solomon, gan ddywedyd, Wele, y mae Adoniah yn ofni y brenhin Solomon: canys wele, efe a ymaflodd ynghyrn yr allor, gan ddywedyd, Tynged y brenhin Solomon i mi heddyw, na ladd efe ei was â'r cleddyf.

52 A dywedodd Solomon, Os bydd efe yn wr da, ^a ni syrth *un* o'i wallt ef i lawr; ond os ceir drygioni ynddo ef, efe a fydd marw.

53 A'r brenhin Solomon a anfonodd, a hwy a'i dygasant ef oddi wrth yr allor. Ac efe a ddaeth, ac a ymgrymmodd i'r brenhin Solomon. A dywedodd Solomon wrtho, Dos i'th dy.

PENNOD II.

1 Dafydd yn rhoi cyngor i Solomon, 3 i fod yn ddurwiol, 5 ynghylch Joab, 7 Barzilai, 8 a Simei; 10 ac yn marw. 12 Solomon yn frenhin ar ei ol ef. 13 Adoniah yn ceisio gan Bathseba ddywedyd wrth Solomon am Abiaq, ac yn cael ei ddihenydd. 26 Abia-thar yn cael ei hoedl, ac yn colli yr offeiriad-

aeth. 28 Joab yn ffoi at gyrn yr allor, a'i ladd ef; 35 a gosod Benaiah yn lle Joab, a Sadoc yn lle Abiathar. 36 Simei yn cael gorchymyn i aros yn Jerusalem; ac am fyned i Gath, yn gorfod arno farw.

YNA dyddiau Dafydd a nasant i farw; ac efe a orchymynodd i Solomon ei fab, gan ddywedyd,

2 *Myfi wyf yn myned ffordd yr holl ddaear: am hynny ymnertha, a bydd wr;

3 A chadw gadwraeth yr ARGLWYDD dy DDUW, i rodio yn ei ffyrdd ef, i gadw ei ddeddfau ef, a'i orchymynion, a'i farnedigaethau, a'i dystiolaethau, fel yr ysgrifenydd y'ngyfraith Moses; fel y ² bllwyddych yn yr hyn oll a wnelych, ac i ba le bynnag y tröech:

4 Fel y cyflawno yr ARGLWYDD ei air a lefarodd efe wrthyf, gan ddywedyd, °Os dy feibion a gadwant eu ffyrdd, i rodio ger fy mron mewn gwirionedd, â'u holl galon, ac â'u holl enaid, ^a ni thorri, (eb efe,) na byddo o honot wr ar orsedd-faingc Israel.

5 Tithau hefyd a wyddost yr hyn a wnaeth Joab mab Serfiah â mi, a'r hyn a wnaeth efe i ddau o dywysogion lluoedd Israel, i °Abner mab Ner, ac i °Amasa mab Jether, y rhai a laddodd efe, ac a ³ ollyngodd waed rhyfel mewn heddwch, ac a roddodd waed rhyfel ar ei wregys oedd am ei lwynau, ac yn ei esgidiau oedd am ei draed.

6 Am hynny gwna yn ol dy ddoethineb, ac na âd i'w benllwydni ef ddisgyn i'r bedd mewn heddwch.

7 Ond i feibion °Barzilai y Gilead- iad y gwnei garedigrwydd, a byddant ym mysg y rhai a fwyttânt ar dy fwrdd di: canys felly ^h y daethant attaf fi pan oeddwn yn ffoi rhag Absalom dy frawd di.

8 Wele hefyd i Simei mab Gera, mab Jemini, o Bahurim, gyd â thi, yr hwn a'm melldithiodd i â melldith ⁴ dost, y dydd yr euthum i Mahanaim: ^k ond efe a ddaeth i waered i'r Iorddonen i gyfarfod â mi; a ^l mi a dyngais i'r ARGLWYDD wrtho ef, gan ddywedyd, Ni'th laddaf â'r cleddyf.

9 Ond yn awr na âd di ef heb gospedigaeth: canys gwr doeth yd- wyt ti, a gwyddost beth a wnei iddo: dwg dithau ei benwynni ef i waered i'r bedd mewn gwaed.

10 Felly ^m Dafydd a hunodd gyd

Cyn
CRIST
1015.

a Jos. 23. 14.

2 Neu,
gwnelech
yn gall.
b Deut. 29. 9.
Jos. 1. 7.
1 Chron.
22. 13.

c Ps. 132. 12.

d 2 Sam. 7.
12.e 2 Sam. 3.
27.
f 2 Sam. 20.
10.
g Heb.
osododd.h 2 Sam. 19.
31.i 2 Sam. 17.
27.j 2 Sam. 15.
5.k Heb.
galed.
l 2 Sam. 19.
18.m 2 Sam. 19.
23.n Act. 2. 29.
a 13. 36.

p pen. 2. 23.

q 1 Sam. 14.
45.
2 Sam. 14.
11.
Act. 27. 34.

Cyn
CRIST
1015.2 Sam.
5. 7.
2 Sam.
5. 4.
1 Chron.
29. 26, 27.1 Chron.
29. 23.
2 Chron.
1. 1.

1014.

1 Sam.
16. 4.1 Chron.
22. 9.
28. 5.Heb.
thro heibio
fy wgyneb.Edrych
Ps. 45. 9.

â'i dadau, ac a gladdwyd yn ninas Dafydd.

11 A'r dyddiau o y teyrnasodd Dafydd ar Israel oedd ddeugain mlynedd: saith mlynedd y teyrnasodd efe yn Hebron, a thair blynedd ar ddeg ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

12 ¶ A Solomon a eisteddodd ar orsedd-faingc Dafydd ei dad; a'i frenhiniaeth ef a sicrhâwyd yn ddirfawr.

13 ¶ Ac Adoniah mab Haggith a ddaeth at Bathseba mam Solomon. A hi a ddywedodd, "Ai heddychlawn dy ddyfodiad? Yntau a ddywedodd, Heddychlawn.

14 Ac efe a ddywedodd, *Y mae i mi air â thi.* Hithau a ddywedodd, Dywed.

15 Yntau a ddywedodd, Ti a wyddost mai eiddoffi oedd y frenhiniaeth, ac i holl Israel osod eu hwynebau ar fy ngwneuthur i yn frenhin: eithr trodd y frenhiniaeth, ac a aeth i'm brawd: canys trwy yr ARGLWYDD yr aeth hi yn eiddo ef.

16 Ond yn awr dymunaf gennynt un dymuniad; na ommedd fi. Hithau a ddywedodd wrtho, Dywed.

17 Yntau a ddywedodd, Dywed, attolwg, wrth y brenhin Solomon, canys ni ommedd efe dydi, am roddi o hono ef Abisag y Sunamees yn wraig i mi.

18 A dywedodd Bathseba, Da; mi a ddywedaf drosot ti wrth y brenhin.

19 ¶ Felly Bathseba a aeth at y brenhin Solomon, i ddywedyd wrtho ef dros Adoniah. A'r brenhin a gododd i'w chyfarfod hi, ac a ostyngodd iddi, ac a eisteddodd ar ei orsedd-faingc, ac a barodd osod gorsedd-faingc i fam y brenhin: a hi a eisteddodd ar ei ddeheulaw ef.

20 Yna hi a ddywedodd, Un dymuniad bychan yr ydwyf fi yn ei dymuno gennynt; na ommedd fi. A'r brenhin a ddywedodd wrthi hi, Gofyn, fy mam: canys ni'th ommeddafi.

21 A hi a ddywedodd, Rhodder Abisag y Sunamees yn wraig i Adoniah dy frawd.

22 A'r brenhin Solomon a attebodd ac a ddywedodd wrth ei fam, Paham y ceisi di Abisag y Sunamees i Adoniah? gofyn hefyd y frenhiniaeth iddo ef; canys fy mrawd hyn na mi ydyw efe; a chyd âg ef y mae

Abiathar yr offeiriad, a Joab mab Serfiah.

23 A'r brenhin Solomon a dyngodd i'r ARGLWYDD, gan ddywedyd, "Fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, onid yn erbyn ei einioes y llefarodd Adoniah y gair hwn.

24 Yn awr gan hynny, *fel mai* byw yr ARGLWYDD, yr hwn a'm sicrhaodd i, ac a wnaeth i mi eistedd ar orsedd-faingc Dafydd fy nhad, yr hwn hefyd a wnaeth i mi dŷ, megis "y dywedasai efe; heddyw yn ddiau y rhoddir Adoniah i farwolaeth.

25 A'r brenhin Solomon a anfonodd gyd â Benaiah mab Jehoiada; ac efe a ruthrodd arno ef, fel y bu efe farw.

26 ¶ Ac wrth Abiathar yr offeiriad y dywedodd y brenhin, Dos i "Anathoth, i'th fro dy hun; canys gwr yn haeddu marwolaeth ydwyf ti: ond ni laddaf di y pryd hwn; o herwydd dwyn o honot arch yr Arglwydd DDUW o flaen fy nhad Dafydd, ac am dy gystuddio yn yr hyn oll y cystuddiwyd fy nhad.

27 Felly y bwriodd Solomon Abiathar ymaith o fod yn offeiriad i'r ARGLWYDD; fel "y cyflawnai air yr ARGLWYDD, yr hwn a ddywedasai efe am dŷ Eli yn Siloh.

28 ¶ A'r chwedl a ddaeth at Joab: canys Joab a wryasai ar ol Adoniah, er na wryasai efe ar ol Absalom. A ffodd Joab i babell yr ARGLWYDD, ac a ymaflodd yng nghyrr yr allor.

29 A mynegwyd i'r brenhin Solomon, ffoi o Joab i babell yr ARGLWYDD; ac wele, *y mae* efe wrth yr allor. A Solomon a anfonodd Benaiah mab Jehoiada, gan ddywedyd, Dos, rhuthra arno ef.

30 A daeth Benaiah i babell yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd wrtho ef, Fel hyn y dywed y brenhin; Tyred allan. Yntau a ddywedodd, Na ddeuaf; eithr yma y byddai farw. A Benaiah a ddug drachefn air at y brenhin, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedodd Joab, ac fel hyn y'm hattebodd.

31 A dywedodd y brenhin wrtho ef, "Gwna fel y dywedodd efe, a rhuthra arno ef, a chladd ef; fel y tynnech y gwaed gwirion a dywalltodd Joab, oddi arnaf fi, ac oddi ar dŷ fy nhad i.

32 A'r ARGLWYDD a ddychwel ei waed ef ar ei ben ei hun; o herwydd

Cyn
CRIST
1014.Ruth 1.
17.2 Sam. 7.
11, 13.

1014.

Jos. 21.
18.1 Sam. 22.
20.
2 Sam. 15.
24.1 Sam. 2.
31—35.

pen. 1. 50.

Exod. 21.
14.

Ps. 7. 16.

Cyn
CRIST
1014.

d 2 Sam. 3.
27.
e 2 Sam. 20.
10.

f 2 Sam. 3.
29.

1014.

g 1 Sam. 2.
35.
Edrych
1 Chron. 6.
53. a 24. 3.
h 2 Sam.
16. 5.

i 2 Sam. 15.
23.

1011.

efe a ruthrodd ar ddau wr cyf-iawnach a gwell nag ef ei hun, ac a'u lladdodd hwynt â'r cleddyf, a Dafydd fy nhad heb wybod; *sef* ^aAbner mab Ner, tywysog llu Israel, ac ^aAmasa mab Jether, tywysog llu Judah.

33 A'u gwaed hwynt a ddychwel ar ben Joab, ac ^aar ben ei had ef yn dragywydd: ond i Dafydd, ac i'w had, ac i'w dŷ, ac i'w orsedd-faingc, y bydd heddwch yn dragywydd gan yr ARGLWYDD.

34 Felly yr aeth Benaiah mab Jehoiada i fynu, ac a ruthrodd arno, ac a'i lladdodd. Ac efe a gladdwyd yn ei dŷ ei hun yn yr anialwch.

35 ¶ A'r brenhin a osododd Benaiah mab Jehoiada yn ei le ef ar y filwriaeth. A'r brenhin a osododd ^aSadoc yr offeiriad yn lle Abiathar.

36 ¶ A'r brenhin a anfonodd ac a alwodd am ^bSimeï, ac a ddywedodd wrtho, Adeilada i ti dŷ yn Jerusalem, ac aros yno, ac na ddos allan oddi yno nac yma na thraw.

37 Canys bydd, y dydd yr elych allan, ac yr elych dros ^aafon Cidron, gan wybod y cei di wybod y lleddir di yn farw: dy waed fydd ar dy ben dy hun.

38 A dywedodd Simeï wrth y brenhin, Da *yw* y gair: fel y dywedodd fy arglwydd frenhin, felly y gwna dy was. A Simeï a drigodd yn Jerusalem ddyddiau lawer.

39 Eithr ym mhen tair blynedd y ffodd dau was i Simeï at Achis, mab Maachah, brenhin Gath. A mynegwyd i Simeï, gan ddywedyd, Wele dy weision di yn Gath.

40 A Simeï a gyfododd, ac a gyfrwyodd ei asyn, ac a aeth i Gath at Achis, i geisio ei weision: i'e, Simeï a aeth, ac a gyrchodd ei weision o Gath.

41 A mynegwyd i Solomon, fyned o Simeï o Jerusalem i Gath, a'i ddychwelyd ef.

42 A'r brenhin a anfonodd ac a alwodd am Simeï, ac a ddywedodd wrtho, Oni pherais i ti dyngu i'r ARGLWYDD, ac *oni* thystiolaethais wrthyf, gan ddywedyd, Yn y dydd yr elych allan, ac yr elych nac yma nac acw, gan wybod gwybydd y lleddir di yn farw? a thi a ddywed-aist wrthyf, Da *yw* y gair a glywais.

43 Paham gan hynny na chedwaist lw yr ARGLWYDD, a'r gorchymyn a orchymynais i ti?

44 A dywedodd y brenhin wrth Simeï, Ti a wyddost ^kyr holl ddrygioni a ^wyr dy galon, yr hwn a wnaethost di yn erbyn Dafydd fy nhad: yr ARGLWYDD am hynny a ddychwelodd dy ddrygioni di ar dy ben dy hun;

45 A bendigedig *fydd* y brenhin Solomon, a gorsedd-faingc Dafydd a sicrhêir o flaen yr ARGLWYDD yn dragywydd.

46 Felly y gorchymynodd y brenhin i Benaiah mab Jehoiada; ac efe a aeth allan, ac a ruthrodd arno ef, fel y bu efe farw. A'r ^lfrenhiniaeth a sicrhâwyd yn llaw Solomon.

PENNOD III.

1 Solomon yn *prïodi* merch Pharaoh: 2 ac wrth aberthu yn uchelfa Gibeon, 5 yn cael gan *Dduw* ei ddeuwis rodd, ac yn dewis doethineb; ac yn cael doethineb, a chyfoeth, ac anrhydedd. 16 Barn Solomon rhwng y ddwy buttain, yn ei wneuthur ef yn emoog.

A ^aSOLOMON a ymgyfathrachodd â Pharaoh brenhin yr Aipht, ac a briododd ferch Pharaoh, ac a'i dug hi i ddinas Dafydd, nes darfod iddo adeiladu ei dŷ ei hun, a thŷ yr ARGLWYDD, a ^bmur Jerusalem oddi amgylch.

2 Etto y bobl oedd yn aberthu mewn uchelfaoedd, o herwydd nad adeiladasid tŷ i enw yr ARGLWYDD, hyd y dyddiau hynny.

3 A Solomon a garodd yr ARGLWYDD, gan rodio yn neddfau Dafydd ei dad: etto mewn uchelfaoedd yr oedd efe yn aberthu ac yn arogl-darthu.

4 ^cA'r brenhin a aeth i Gibeon i aberthu yno: canys honno *oedd* uchelfa fawr. Mil o boeth-offrymau a offrymmodd Solomon ar yr allor honno.

5 ¶ ^dYn Gibeon yr ymddangosodd yr ARGLWYDD i Solomon mewn breuddwyd liw nos: a dywedodd Duw, Gofyn beth a roddaf i ti.

6 A dywedodd Solomon, Ti a wnaethost â'th was Dafydd fy nhad fawr ²drugaredd, megis y rhodiodd efe o'th flaen di mewn gwirionedd, ac mewn cyfiawnder, ac mewn uniondeb calon gyd â thi; i'e, cedwaist iddo y drugaredd fawr hon, a rhodd-aist iddo fab i eistedd ar ei orsedd-faingc, fel y *gwelir* heddyw.

7 Ac yn awr, O ARGLWYDD fy NUW, ti a wnaethost i'th was deyrnasu yn lle Dafydd fy nhad: a minnau yn fachgen bychan: ni fedraf ^efyned nac allan nac i mewn.

Cyn
CRIST
1011.

k 2 Sam.
16. 5.

l 2 Chron.
1. 1.

1014.
a pen. 7. 8.

b pen. 9. 15.
19.

c 2 Chron.
1. 3.

d pen. 9. 2.

2 Neu,
haelion.

e Num. 27.
17.

Cyn
CRIST
1014.Cyn
CRIST
1014.¹ 2 Chron.
1. 10.³ Neu,
⁴ yfudd.
Heb. yn
clywed.⁵ Preg. 1.
16.^h Matt. 6.
33.
Eph. 3. 20.⁴ Neu, bu.¹ pen. 15. 5.

8 A^hth was *sydd* ym mysg dy bobl, y rhai a ddewisaist ti; pobl aml, y rhai ni rifir ac nis cyfrifir gan lios-owgrwydd.

9 Am hynny ¹dyro i^hth was galon ²ddeallus, i farnu dy bobl, i ddeall *rhagor* rhwng da a drwg: canys pwy a ddichon farnu dy liosog bobl hyn?

10 A^r peth fu dda y^gngolwg yr ARGLWYDD, am ofyn o Solomon y peth hyn.

11 A Duw a ddywedodd wrtho, O herwydd gofyn o honot y peth hyn, ac na ofynaist i ti ddyddiau lawer, ac na ofynaist i ti olud, ac na cheisiaist einioes dy elynion, eithr gofynaist i ti ddeall i wrandaw barn:

12 Wele, gwneuthum yn ol dy eiriau; wele, ³rhoddais i ti galon ddoeth a deallus, fel na bu dy fath o^hth flaen, ac na chyfyd dy fath ar dy ol.

13 A ^hrhoddais i ti hefyd yr hyn nis gofynaist, golud, a gogoniant hefyd; fel na ⁴byddo un o^hth fath ym mysg y brenhinoedd, dy holl ddyddiau di.

14 Ac os rhodi yn fy ffyrdd i, gan gadw fy neddfau a^m gorchymynion, ¹megis y rhodiodd Dafydd dy dad, estynaf hefyd dy ddyddiau di.

15 A Solomon a ddeffrôdd; ac wele, breuddwyd *oedd*. Ac efe a ddaeth i Jerusalem, ac a safodd o flaen arch cyfammod yr ARGLWYDD, ac a offrymmodd offrymmau poeth, ac a aberthodd aberthau hedd, ac a wnaeth wledd i^w holl weision.

16 ¶ Yna dwy wragedd o buttein-iaid a ddaethant at y brenhin, ac a safasant ger ei fron ef.

17 A^r naill wraig a ddywedodd, O fy arglwydd, myfi a^r wraig hon oeddym yn trigo yn yr un tŷ; a mi a esgorais yn tŷ gyd â hi.

18 Ac ar y trydydd dydd wedi esgor o honof fi, yr esgorodd y wraig hon hefyd; ac yr *oeddym* ni ynghyd, heb arall yn tŷ gyd â ni, ond nyni ein dwyoedd yn tŷ.

19 A mab y wraig hon a fu farw liw nos; o herwydd hi a orweddodd arno ef.

20 A hi a gododd y^gnghanol y nos, ac a gymmerodd fy mab i o^m hymyl, tra yr ydoedd dy law-forwyn yn cysgu, ac aⁱ gosododd ef yn ei mynwes hi, aⁱ mab marw hi a osododd hi yn fy mynwes innau.

21 A phan godais i y bore i beri i^m mab sugno, wele, marw oedd

efe; ac wedi i mi ddal arno y bore, wele, nid fy mab i, yr hwn a esgor-aswn i, ydoedd efe.

22 A^r wraig arall a ddywedodd, Nag ê; eithr fy mab i *yw* y byw, a^hth fab dithau *yw* y marw. A hon a ddywedodd, Nag ê; eithr dy fab di *yw* y marw, a^m mab i *yw* y byw. Fel hyn y llefarasant o flaen y brenhin.

23 Yna y dywedodd y brenhin, Hon sydd yn dywedyd, Dyma fy mab i *sydd* fyw, a^hth fab dithau *yw* y marw: a hon accw sydd yn dywedyd, Nag ê; eithr dy fab di *yw* y marw, a^m mab innau *yw* y byw.

24 A dywedodd y brenhin, Dygwch i mi gleddyf. A hwy a ddygasant gleddyf o flaen y brenhin.

25 A^r brenhin a ddywedodd, Rhennwch y bachgen byw yn ddau, a rhoddwch yr hamer i^r naill, a^r hanner i^r llall.

26 Yna y dywedodd y wraig *bi-oedd* y mab byw wrth y brenhin, (canys ¹ei hymysgaroedd a gynhesasai wrth ei mab,) ac a lefarodd, O fy arglwydd, rhoddwch iddi hi y bachgen byw, ac na leddwch ef ddim: ond y llall a ddywedodd, Na fydded eiddo fi na thithau, *eithr* rhennwch ef.

27 Yna yr atebodd y brenhin, ac y dywedodd, Rhoddwch y bachgen byw iddi hi, ac na leddwch ef ddim: dyna ei fam ef.

28 A holl Israel a glywsant y farn a farnasai y brenhin; a hwy a ofnasant y brenhin: canys gwelsant *fod* doethineb Duw ynddo ef i wneuthur barn.

PENNOD IV.

1 Tywysogion Solomon, 7 a deuddeg swyddog ei lys ef; 20, 24 a heddwch a helaethrwydd ei frenhiniaeth; 22 ac arlwy ei fwrdd, 26 aⁱ stablau; 29 aⁱ ddoethineb, 32 aⁱ lyfrau.

A^r brenhin Solomon oedd frenhin ar holl Israel.

2 A dyma y tywysogion *oedd* ganddo ef: Azariah mab Sadoc ²yr offeiriad;

3 Elihoreph ac Ahiah, meibion Sisa, *oedd* ysgrifenyddion; ⁴Jehosaphat mab Ahilud, yn gofiadur;

4 Benaiah mab Jehoiada *oedd* ar y llu; a Sadoc ac Abiathar, yn offeiriad;

5 Ac Azariah mab Nathan *oedd* ar y swyddogion; a Zabud mab Nathan *oedd* ben-llywydd, ac yn gyfaill i^r brenhin;

k Hos. 11. 8.

² Neu,
// pen-
swyddog.² 2 Sam. 8.
16. a 20. 24.

Cyn
CRIST
1014.^b pen. 5. 14.
³ Neu.
drefh.

6 Ac Ahisar oedd ben-teulu; ac
^b Adoniram mab Abda, ar y ³ deyrn-
ged.

7 ¶ A chan Solomon yr ydoedd
deuddeg o swyddogion ar holl Is-
rael, y rhai a barottôent luniaeth i'r
brenhin a'i dŷ: mis yn y flwyddyn
yr oedd ar bob un ddarparu.

8 Dyma eu henwau hwynt. ⁴ Mab
Hur, ym mynydd Ephraim.

9 ⁵ Mab Decar ym Macas, ac yn
Saalbim, a Beth-semes, ac Elon-
bethanan.

10 ⁶ Mab Hesed, yn Aruboth: iddo
ef yr oedd Sochoh, a holl dir He-
pher.

11 ⁷ Mab Abinadab oedd yn holl
ardal Dor: Taphath merch Solo-
mon oedd yn wraig iddo ef.

12 Baana mab Ahilud oedd yn
Taanach, a Megido, a Bethsean oll,
yr hon sydd ger llaw Sartanah, is
law Jezreel, o Bethsean hyd Abel-
meholah, hyd y tu hwnt i Joceam.

13 ⁸ Mab Geber oedd yn Ramoth-
Gilead: iddo ef yr oedd ^c trefydd
Jair mab Manasseh, y rhai sydd yn
Gilead: eiddo ef oedd ^d ardal Ar-
gob, yr hon sydd yn Basan; sef
tri ugain o ddinasoedd mawrion, a
chaerau, a barrau pres.

14 Ahinadab mab Ido oedd ym
Mahanaim.

15 ^e Ahimaas oedd yn Naphtali:
yntau a gymmerodd Basmath merch
Solomon yn wraig.

16 Baana mab Husai oedd yn Aser
ac yn Aloth.

17 Jehosaphat mab Paruah oedd
yn Issachar.

18 Simeï mab Ela oedd o fewn
Benjamin.

19 Geber mab Uri oedd y'ngwlad
Gilead, gwlad Sehon brenhin yr
Amoriaid, ac Og brenhin Basan;
a'r unig swyddog oedd yn y wlad
ydoedd efe.

20 ¶ Judah ac Israel oedd aml, fel
y tywod sydd ger llaw y môr o
amldra, yn bwyta ac yn yfed, ac
yn gwneuthur yn llawen.

21 A ^e Solomon oedd yn llywodr-
aethu ar yr holl deyrnasodd, o'r
afon hyd wlad y Philistiaid, ac hyd
derfyn yr Aipht: yr oeddynt hwy
yn dwyn anrhegion, ac yn gwasan-
aethu Solomon holl ddyddiau ei
einioes ef.

22 ¶ A ⁹ bwyd Solomon beunydd
oedd ddeg corus ar hugain o beill-
iaid, a thri ugain corus o flawd;

23 Deg o ychain pasgedig, ac
ugain o ychain porfadwy, a chant o
ddefaid, heb law ceirw, ac iyrchod,
a buail, ac ² ednod breision.

24 Canys efe oedd yn llywodr-
aethu ar y tu yma i'r afon oll, o
Tiphrah hyd Azzah, ar yr holl fren-
hinoedd o'r tu yma i'r afon: ac yr
oedd iddo ef heddwch o bob parth
iddo o amgylch.

25 Ac yr oedd Judah ac Israel
yn preswyllo yn ³ ddiogel, ^f bob un
dan ei winnyddan a than ei ffig-
ysbren, ^g o Dan hyd Beerseba, holl
ddyddiau Solomon.

26 ¶ Ac ^h yr oedd gan Solomon
ddeugain mil o bresebaw ⁱ meirch
i'w gerbydau, a deuddeng mil o
wŷr meirch.

27 A'r swyddogion hynny a barot-
tôent luniaeth i Solomon y brenhin,
ac i bawb a ddalai i fwrdd y bren-
hin Solomon, pob un yn ei fis: ni
adawsant eisieu dim.

28 Haidd hefyd a gwellt a ddyg-
asant hwy i'r meirch, ac i'r cyflym
gamelod, i'r fan lle y byddai y
swyddogion, pob un ar ei ran.

29 ¶ A Duw a roddodd ddoeth-
ineb i Solomon, a deall mawr iawn,
a helaethdra calon, fel y tywod sydd
ar fin y môr.

30 A doethineb Solomon oedd fwy
na doethineb holl feibion y dwyrain,
ac na holl ^k ddoethineb yr Aipht.

31 Ië, doethach oedd efe nag un
dyn; nag ^l Ethan yr Ezrahiaid, na
Heman, na Chalcol, na Darda,
meibion Mahol: a'i enw ef oedd
ym mhlith yr holl genhedloedd
oddi amgylch.

32 Ac ^m efe a lefarodd dair mil o
ddiarhebion: a'i ganiadau ef oedd
fil a phump.

33 Llefarrowd hefyd am brennau,
o'r cedrwydd sydd yn Libanus, hyd
yr isop a dŷf allan o'r pared: ac
efe a lefarodd am anifeiliaid, ac am
ehediaid, ac am ymlusgiaid, ac am
bysgod.

34 Ac o bob pobloedd y daeth-
pwyd i wrandaw doethineb Solo-
mon, oddi wrth holl frenhinoedd
y ddaear, y rhai a glywsent am ei
ddoethineb ef.

PENNOD V.

1 Hiram yn gyrru i gysfarch Solomon, ac yn
cael gwybod ei fod ef ar fedr adeiladu y
deml, ac yn addaw defnyddiau i'r gwaith.
7 Hiram yn bendithio Duw dros Solomon,
yn cael ymborth i'w deulu, ac yn gyrru coed
i Solomon. 13 Rhifedi gweithwyr Solomon.

Cyn
CRIST
1014.² adar.³ Heb.
hyderus.
^f Mic. 4. 4.
Zech. 3. 10.
^g Barn.
20. 1.^h pen. 10.
25. 26.
ⁱ 2 Chron. 1.
14. a 9. 25.
^j Edrych.
Dert. 17.
16.^k Edrych
Act. 7. 22.^l 1 Chron.
2. 6.
Ps. 88. tit.
a 89. tit.^m Prg. 12.
9.^e Edrych
1's. 72. 8.⁹ Heb.
bara.

Cyn
CRIST
1014.a ad. 10, 13.
2 Chron.
2. 3.
b 2 Sam. 5.
11.
1 Chron.
14. 1.
Amos 1. 9.
c 2 Chron.
2. 3.d 1 Chron.
22. 8.
a 28. 3.e Heb. yn
dywedyd
am.e 2 Sam. 7.
13.
1 Chron.
17. 12.
a 22. 10.f 2 Chron.
2. 16.
g Heb.
anfonych.h Edrych
Ezra 3. 7.
Ezec. 27.
17.
Act. 12. 20.h Edrych
2 Chron. 2.
10.

^a **H**IRAM *hefyd* brenhin Tyrus a anfonodd ei weision at Solomon; canys clybu enneinio o honnynt hwy ef yn frenhin yn lle ei dad: canys ^bhoff oedd gan Hiram Dafydd bob amser.

2 A ^cSolomon a anfonodd at Hiram, gan ddywedyd,

3 Ti a wyddost am Dafydd fy nhad, na allai efe adeiladu tŷ i enw yr ARGLWYDD ei DDUW, ^dgan y rhyfeloedd oedd o'i amgylch ef, nes rhoddi o'r ARGLWYDD hwynt dan wadnau ei draed ef.

4 Eithr yn awr yr ARGLWYDD fy NUW a roddodd i mi lonydd oddi amgylch, *fel nad oes* na gwrthwyn-ebydd, nac ymgyfarfod niweidiol.

5 Ac wele fi ^eâ'm bryd ar adeiladu tŷ i enw yr ARGLWYDD fy NUW; megis y llefarodd yr ARGLWYDD wrth Dafydd fy nhad, gan ddywedyd, Dy fab, yr hwn a osodaf fi yn dy le di ar dy orsedd-faingc di, efe a adeilada dŷ i'm henw i.

6 Yn awr, gan hynny, gorchymyn dorri o honynt i mi gedrwydd o Libanus; a'm gweision i a fyddant gyd â'th weision di: a rhoddaf attat gyflog dy weision, yn ol yr hyn a ddywedych: canys ti a wyddost nad oes yn ein plith ni wr a fedro gymmynu coed megis y Sidoniaid.

7 ¶ A bu, pan glybu Hiram eiriau Solomon, lawenychu o hono ef yn ddirfawr, a dywedyd, Bendigedig yw yr ARGLWYDD heddyw, yr hwn a roddes i Dafydd fab doeth ar y bobl liosog yma.

8 A Hiram a anfonodd at Solomon, gan ddywedyd, Gwrandewais ar yr hyn a anfonaiat attaf: mi a wnaf dy holl ewyllys di am goed cedrwydd, a choed ffynnidwydd.

9 Fy ngweision a'u dygant i wared o Libanus hyd y môr: a mi a'u gyrraf hwynt yn gludeiriau ar hyd y môr, hyd ^fy fan a ^gosodych di i mi; ac yno y dattodaf hwynt, a chymmer di *hwynt*: ond ti a wnei fy ewyllys innau, ^hgan roddi ymborth i'm teulu i.

10 Felly yr oedd Hiram yn rhoddi i Solomon o goed cedrwydd, ac o goed ffynnidwydd, ei holl ddymuniad.

11 A ⁱHolomon a roddodd i Hiram ugain mil corus o wenith yn gynhaliaeth i'w dŷ, ac ugain corus o olew coeth: felly y rhoddai Solomon i Hiram bob blwyddyn.

12 A'r ARGLWYDD a roddes ddoethineb i Solomon, ^jfel y dywedasai wrtho: a bu heddwch rhwng Hiram a Solomon; a hwy a wnaethant gyfammod ill dau.

13 ¶ A'r brenhin Solomon a gyfododd ^kdreth o holl Israel, a'r dreth oedd ddeng mil ar hugain o wŷr.

14 Ac efe a'u hanfonodd hwynt i Libanus, deng mil yn y mis *ar* gylch: mis y byddent yn Libanus, a dau fis gartref. Ac ^kAdoniram oedd ar y dreth.

15 Ac yr oedd gan Solomon ddeng mil a thri ugain yn dwyn beichiau, a phedwar ugain mil yn naddu cerig yn y mynydd;

16 Heb law pen-swyddogion Solomon, y rhai *oedd* ar y gwaith, sef tair mil a thri chant, yn llywodraethu y bobl a weithient yn y gwaith.

17 A'r brenhin a orchymynodd ddwyn o honynt hwy feini mawr, a meini costus, a meini nadd, i sylfaenu y tŷ.

18 Felly seiri Solomon, a seiri Hiram, a'r ^lGibliaid, a naddasant, ac a ddarparasant goed a cherrig i adeiladu y tŷ.

PENNOD VI.

1 Adeiladu teml Solomon, 5 a'i ystafelloedd. 11 Addewid Duw i'r deml. 15 Byrddio ac addurno y deml. 23 Y cerubiaid. 31 Y dorau. 36 Y cyntedd. 37 Yr hŷd y buwyd yn adeiladu y deml.

AC ^myn y bedwar-ugeinfed a phedwar cant o flynyddoedd wedi dyfod meibion Israel allan o'r Aipht, yn y bedwaredd flwyddyn o deyrnasiad Solomon ar Israel, yn y mis Zif, hwnnw yw yr ail mis, ⁿy dechreuodd efe adeiladu tŷ yr ARGLWYDD.

2 A'r ^otŷ a adeiladodd y brenhin Solomon i'r ARGLWYDD *oedd* dri ugain cufydd ei hŷd, ac ugain *cufydd* ei led, a deg cufydd ar hugain ei uchder.

3 A'r porth o flaen teml y tŷ *oedd* ugain cufydd ei hŷd, yn un hŷd â lled y tŷ; ac yn ddeg cufydd ei led, o flaen y tŷ.

4 Ac efe a wnaeth i'r tŷ ^pffenestri, ^qyn llydain oddi fewn, ac yn gyfyng oddi allan.

5 ¶ Ac efe a adeiladodd ^rwrth fur y tŷ ^sy ystafelloedd oddi amgylch mur y tŷ, ynghylch y deml, a'r gafell; ac a wnaeth ^tgelloedd o amgylch.

6 Yr ystafell isaf *oedd* bwm cufydd ei lled, a'r ganol chwe chufydd ei

Cyn
CRIST
1014.

1 pen. 3. 12.

4 Neu,
deyrn-ged
o wŷr.

k pen. 4. 6.

l Ezec. 27.
9.1012.
a 2 Chron.
3. 1.2 Neu, yr
adeiladodd.
b Act. 7. 47.c Edrych
Ezec. 41.
1, &c.d Edrych
Ezec. 40.
16.
a 41. 16.e Neu,
ar osgo ac
yn ganad.

f Neu, ar.

g Heb.
loriau.h Edrych
Ezec. 41. 6.

i Heb. af.

Cyn CRIST 1012.	lled, a'r drydedd yn saith gufydd ei lled: canys efe a roddasai ateg- ion o'r tu allan i'r tŷ oddi amgylch, fel na rwymid y trawstiau ym mur y tŷ.	felly hefyd y gwisgodd efe yr allor o gedrwydd.	Cyn CRIST 1005.
⁶ Edrych Deut. 27. 5, 6.	7 A'r tŷ, pan adeiladwyd ef, a adeiladwyd o gerrig wedi eu cwbl naddu cyn eu dwyn yno; fel na chlybuwyd na morthwylion, na bwyll, nac un offeryn haiarn, yn y tŷ, wrth ei adeiladu.	21 Solomon hefyd a wisgodd y tŷ oddi fewn âg aur⁸ pur; ac a roddes farrau ar draws, wrth gadwyni aur, o flaen y gafell, ac a'u gwisgodd âg aur.	⁸ Heb. cauedig.
⁷ Heb. ysgwydd ddechau.	8 Drws y gell ganol oedd ar ystlys ddechau y tŷ; ac ar hyd grisiau trô- edig y dringid i'r ganol, ac o'r ganol i'r drydedd.	22 A'r holl dŷ a wisgodd efe âg aur, nes gorphen yr holl dŷ: yr allor hefyd oll, yr hon oedd wrth y gafell, a wisgodd efe âg aur.	⁹ Heb. olew.
1005.	9 Felly yr adeiladodd efe y tŷ, ac a'i gorphenodd; ac a fyrddiodd y tŷ â thrawstiau ac ystyllod o gedr- wydd.	23 ¶ Ac efe a wnaeth yn y gafell ddau o gerubiaid, o bren⁹ olew-wydd, pob un yn ddeg cufydd ei uchder.	
	10 Ac efe a adeiladodd ystafelloedd wrth yr holl dŷ, yn bùm cufydd eu huchder: ac â choed cedr yr oedd- ynt yn pwysu ar y tŷ.	24 A'r naill aden i'r cerub oedd bùm cufydd, a'r aden arall i'r cerub oedd bùm cufydd: deg cufydd oedd o'r naill gwrr i'w adenydd ef hyd y cwrr arall i'w adenydd ef.	
	11 ¶ A daeth gair yr ARGLWYDD at Solomon, gan ddywedyd,	25 A'r ail cerub oedd o ddeg cu- fydd: un fesur ac un agwedd oedd y ddau gerub.	
⁸ pen. 2. 4. a 9. 4.	12 Am y tŷ yr wyt ti yn ei adeil- adu, os rhodi di yn fy neddfau i, a gwneuthur fy marnedigaethau, a chadw fy holl orchymynion, gan rodio ynddynt; yna y cyflawnaf â thi fy ngair¹⁰ a leferais wrth Dafydd dy dad:	26 Uchder y naill gerub oedd ddeg cufydd; ac felly yr oedd y cerub arall.	
⁹ 2 Sam. 7. 13. ¹ Chron. 22. 10. ¹ Exod. 25, 8.	13 A mi a breswyliaf ym mysg meibion Israel, ac ni adawaf fy mhobl Israel.	27 Ac efe a osododd y cerubiaid yn y tŷ oddi fewn: ² ac¹¹ adenydd y cerubiaid a ymledasant, fel y cyff- yrddodd aden y naill â'r naill bar- ed, ac aden y cerub arall oedd yn cyffwrdd â'r pared arall; a'u had- enydd hwy y'ngghanol y tŷ oedd yn cyffwrdd â'u gilydd.	² Neu, a'r cerubiaid a ledasant eu hadenydd. ¹¹ Exod. 25. 20.
	14 Felly yr adeiladodd Solomon y tŷ, ac a'i gorphenodd.	28 Ac efe a wisgodd y cerubiaid âg aur.	
	15 Ac efe a fyrddiodd barwydydd y tŷ oddi fewn âg ystyllod cedrwydd, o lawr y tŷ hyd y llogail y byrdd- iodd efe ef â choed oddi fewn: byrddiodd hefyd lawr y tŷ â phlange- iau o ffynnidwydd.	29 A holl barwydydd y tŷ o am- gylch a gerfiodd efe â cherfiedig lun- iau cerubiaid, a phalmwydd, a blod- au agored; o fewn ac oddi allan.	
	16 Ac efe a adeiladodd ugain cu- fydd ar ystlysau y tŷ âg ystyllod cedr, o'r llawr hyd y parwydydd: felly yr adeiladodd iddo o fewn, sef i'r gafell, i'r cyssegr sancteiddiolaf.	30 Llawr y tŷ hefyd a wisgodd efe âg aur, oddi fewn ac oddi allan.	
	17 A'r tŷ, sef y deml o'i flaen ef, oedd ddeugain cufydd ei hŷd.	31 ¶ Ac i ddrws y gafell y gwnaeth efe ddorau o goed olew-wydd; cap- pan y drws a'r gorsingau oedd ³ bummed ran y pared.	³ Neu, bùm ysgwydd.
	18 A chedrwydd y tŷ oddi fewn oedd wedi eu cerfio yn gnapiau, ac yn flodau agored: y cwbl oedd gedrwydd; ni welid carreg.	32 Ac ar⁴ y ddwy ddor o goed olew-wydd y cerfiodd efe gerfiadau cerubiaid, a phalmwydd, a blodau agored, ac a'u gwisgodd âg aur, ac a ledodd aur ar y cerubiaid, ac ar y palmwydd.	⁴ Neu. ddolennau y dorau.
	19 A'r gafell a ddarparodd efe yn y tŷ o fewn, i osod yno arch cyfam- mod yr ARGLWYDD.	33 Ac felly y gwnaeth efe i ddrws y deml orsingau o goed olew-wydd, y rhai oedd⁵ bedwaredd ran y pared.	⁵ Neu, beddtrongl.
	20 A'r gafell yn y pen blaen oedd ugain cufydd o hŷd, ac ugain cufydd o led, ac ugain cufydd ei huchder: ac efe a'i gwisgodd âg aur pur;	34 Ac yr oedd y ddwy ddor o goed ffynnidwydd: ¹ dwy ddalen blygedig oedd i'r naill ddor, a dwy ddalen blygedig i'r ddor arall.	¹ Esec. 41. 23.
		35 Ac efe a gerfiodd gerubiaid, a phalmwydd, a blodau agored, ar-	

Cyn
ORIST
1005.Cyn
ORIST
1005.

nynt; ac a'u gwisgodd âg aur, yr hwn a gymhwyswyd ar y cerfiad.

36 ¶ Ac efe a adeiladodd y cyntedd nesaf i mewn â thair rhes o gerrig nadd, ac â rhes o drawstiau cedrwydd.

37 ¶^m Yn y bedwaredd flwyddyn y sylfaenwyd tŷ yr ARGLWYDD, ym mis Zif:

38 Ac yn yr unfed flwyddyn ar ddeg, ym mis Bul, (dyna yr wythfed mis,) y gorphenwyd y tŷ, a'i holl rannau, a'i holl ⁶berthynasau. Felly *mewn* ^asaith mlynedd yr adeiladodd efe ef.

PENNOD VII.

1 Adeiladu tŷ Solomon, 2 a thŷ coed Libanus, 6 a'r porth colofnau, 7 a phorth y frawle, 8 a thŷ merch Pharaoh, 13 Gwaith Hiram ar y ddwy golofn. 23 Y môr tawdd. 27 Y deg ystôl. 38 Y deg noe bres, 40 a'r holl lestri.

EITHER ei dŷ ei hun a adeiladodd Solomon mewn ^atair blynedd ar ddeg, ac a orphenodd ei holl dŷ.

2 ¶ Efe a adeiladodd dŷ coedwig Libanus, yn gân cufydd ei hŷd, ac yn ddeg cufydd a deugain ei led, ac yn ddeg cufydd ar hugain ei uchder, ar bedair rhes o golofnau cedrwydd, a thrawstiau cedrwydd ar y colofnau.

3 Ac efe a dôwyd â chedrwydd oddi arnodd ar ²y trawstiau *oedd* ar y pùm colofn a deugain, pymtheg yn y rhes.

4 Ac yr *oedd* tair rhes o ffenestri, ³goleu ar gyfer goleu, yn dair rhengc.

5 A'r holl ddrysau a'r gorsingau *oedd* ysgwâr, *felly* yr *oedd* y ffenestri; a goleu ar gyfer goleu, yn dair rhengc.

6 ¶ Hefyd efe a wnaeth borth o golofnau, yn ddeg cufydd a deugain ei hŷd, ac yn ddeg cufydd ar hugain ei led: a'r porth *oedd* o'u blaen hwynt; a'r colofnau *eraill* a'r swmmerau *oedd* o'u blaen hwythau.

7 ¶ Porth yr orseddfa *hefyd*, yr hwn y barnai efe ynddo, a wnaeth efe yn borth barn: ac efe a wisgwyd â chedrwydd ⁴o'r naill gwrr i'r llawr hyd y llall.

8 ¶ Ac i'w dŷ ei hun, yr hwn y trigai efe ynddo, yr *oedd* cyntedd arall o fewn y porth o'r un fath waith. Gwnaeth hefyd dŷ i ferch Pharaoh, ^byr hon a briodasai Solomon, fel y porth hwn.

9 Hyn oll *oedd* o feini costus, wedi eu naddu wrth fesur, a'u lladd â lif, oddi fewn ac oddi allan, a *hynny*

o'r sylfaen hyd y llogail; ac *felly* o'r tu allan hyd y cyntedd mawr.

10 Ac efe a sylfaenesid â meini costus, â meini mawr, â meini o ddeg cufydd, ac â meini o wyth gufydd.

11 Ac oddi arnodd yr *oedd* meini costus, wedi eu naddu wrth fesur, a chedrwydd.

12 Ac i'r cyntedd mawr yr *oedd* o amgylch, dair rhes o gerrig nadd, a rhes o drawstiau cedrwydd, i gyn-tedd tŷ yr ARGLWYDD oddi fewn, ac i borth y tŷ.

13 ¶ A'r brenhin Solomon a anfonodd, ac a gyrchodd ^cHiram o Tyrus.

14 ^dMab gwraig weddw *oedd* hwn o lwyth Naphtali, a'i dad yn wr o Tyrus: gôf pres *ydoedd* efe; a ^ellawn ydoedd o ddoethineb, a deall, a gwybodaeth, i weithio pob gwaith o bres. Ac efe a ddaeth at y brenhin Solomon, ac a weithiodd ei holl waith ef.

15 Ac efe a ^ffwriodd ^fddwy golofn o bres; deunaw cufydd *oedd* uchder pob colofn; a llinyn o ddeuddeg cufydd a amgylchai bob un o'r ddwy.

16 Ac efe a wnaeth ddau gnaf o bres tawdd, i'w rhoddi ar bennau y colofnau; pùm cufydd *oedd* uchder y naill gnaf, a phùm cufydd uchder y cnap arall.

17 Efe a wnaeth rwydwaith, a phlethiadau o gadwynwaith, i'r cnapiau *oedd* ar ben y colofnau; saith i'r naill gnaf, a saith i'r cnap arall.

18 Ac efe a wnaeth y colofnau, a dwy res o bomgranadau o amgylch ar y naill rwydwaith, i guddio y cnapiau *oedd* uwch ben; ac felly y gwnaeth efe i'r cnap arall.

19 A'r cnapiau y rhai *oedd* ar y colofnau oedd o waith lili, yn y porth, yn bedwar cufydd.

20 Ac i'r cnapiau ar y ddwy golofn oddi arnodd, ar gyfer y canol, yr *oedd* pomgranadau, y rhai *oedd* wrth y rhwydwaith; a'r pomgranadau *oedd* ^dddau cant, yn rhesau o amgylch, ar y cnap arall.

21 ^hAc efe a gyfododd y colofnau ¹ym mhorth y deml: ac a gyfododd y golofn ddehau, ac a alwodd ei henw hi ^eJachin; ac efe a gyfododd y golofn aswy, ac a alwodd ei henw hi ⁷Boaz.

22 Ac ar ben y colofnau yr *oedd* gwaith lili. Felly y gorphenwyd gwaith y colofnau.

23 ¶ Ac efe a wnaeth ^kfôr tawdd, yn ddeg cufydd o ymyl i ymyl: yn grwn

m ad. 1.

⁶ Neu, or-
deiniadau.
^a Edrych
ad. 1.
1005.

1005.
hyd 992.
^a pen. 9. 10.

² Heb.
yr ais.

³ Heb.
golwg ar
gyfer
golwg.

⁴ Heb. o
lawr i
lawr.

b pen. 8. 1.

² 2 Chron.
4. 11.
Edrych
ad. 40.
^d 2 Chron.
2. 14.
^e Exod.
31. 3.

⁵ Heb.
luniodd.
^f 2 Bren.
25. 17.
^g 2 Chron. 3.
15. a 4. 12.
Jer. 52. 21.

⁵ Edrych
2 Chron. 3.
16. a 4. 13.
Jer. 52. 23.
^h 2 Chron.
3. 17.
ⁱ pen. 6. 3.

⁶ Hynny
yw, Efe a
sicrh.

⁷ Sef,
Ynddo y
mae nerth.

k Jer. 52. 17.

Cyn
CRIST
1005.

oddi amgylch, ac yn bùm cufydd ei uchder; a llinyn o ddeg cufydd ar hugain a'i hamgylchall oddi amgylch.

1 2 Chron.
4. 3.

24 A chnapiâu a'i hamgylchent ef dan ei ymyl o amgylch, deg mewn cufydd oedd¹ yn amgylchu y môr o amgylch; y cnapiâu oedd yn ddwy res, wedi eu bwrw pan fwriwyd yntau.

m Jer. 52.
20.

25 Sefyll yr oedd ar^m ddeuddeg o ychain; tri oedd yn edrych tu a'r gogledd, a thri yn edrych tu a'r gorllewin, a thri yn edrych tu a'r dehau, a thri yn edrych tu a'r dwyrain: a'r môr arnynt oddi arnodd, a'u pennau ol hwynt oll o fewn.

a Edrych
2 Chron.
4. 5.

26 Ei dewder hefyd oedd ddyrnfedd, a'i ymyl fel gwaith ymyl cwp-pan, a blodau lili: ^a dwy fil o bathau a annai ynddo.

27 ¶ Hefyd efe a wnaeth ddeg o ystolion pres; pedwar cufydd oedd hŷd pob ystôl, a phedwar cufydd ei lled, a thri chufydd ei uchder.

28 A dyma waith yr ystolion: ystlysau oedd iddynt, a'r ystlysau oedd rhwng y delltennau:

29 Ac ar yr ystlysau oedd rhwng y delltennau, yr oedd llewod, ychain, a cherubiaid; ac ar y dellt yr oedd ystôl oddi arnodd; ac oddi tan y llewod a'r ychain yr oedd cyssylltiadau o waith tenau.

30 A phedair olwyn bres oedd i bob ystôl, a phlangiau pres; ac yn eu pedair congl yr oedd ysgwyddau iddynt: dan y noe yr oedd ysgwyddau, wedi eu toddi ar gyfer pob cyssylltiad.

31 A'i genau oddi fewn y cwmpas, ac oddi arnodd, oedd gufydd; a'i genau hi oedd grwn, ar waith yr ystôl, yn gufydd a hanner; ac ar ei hymyl hi yr oedd cerfiadau, a'i hystlysau yn bedwar ochrog, nid yn grynion.

32 A'r pedair olwyn oedd dan yr ystlysau, ac echelau yr olwynion yn yr ystôl; ac uchder pob olwyn yn gufydd a hanner cufydd.

33 Gwaith yr olwynion hefyd oedd fel gwaith olwynion mên; eu hechelau, a'u bothau, a'u cammegau, a'u hadenydd, oedd oll yn doddedig.

34 Ac yr oedd pedair ysgwydd wrth bedair congl pob ystôl: o'r ystôl yr oedd ei hysgwyddau hi.

35 Ac ar ben yr ystôl yr oedd cwmpas o amgylch, o hanner cufydd o uchder; ar ben yr ystôl hefyd yr oedd ei hymylau a'i thaleithiau o'r un.

36 Ac efe a gerfiodd ar ystyllod ei

hymylau hi, ac ar ei thaleithiau hi, gerubiaid, llewod, a phalmwydd, wrth noethder pob un, a chyssylltiadau oddi amgylch.

37 Fel hyn y gwnaeth efe y deg ystôl: un doddiad, un fesur, ac un agwedd, oedd iddynt hwy oll.

o 2 Chron.
4. 6.

38 ¶ Gwnaeth hefyd ddeng noe bres: deugain bath a ddaliai pob noe; yn bedwar cufydd bob noe; ac un noe ar bob un o'r deg ystôl.

39 Ac efe a osododd bùm ystôl ar⁸ ystlys ddehau y tŷ, a phump ar yr ystlys aswy i'r tŷ: a'r môr a osododd efe ar y tu dehau i'r tŷ, tu a'r dwyrain, ar gyfer y dehau.

8 Heb.
ysgwydd.

40 ¶ Gwnaeth⁹ Hiram hefyd y noeau, a'r rhawiau, a'r cawgiau: a Hiram a orphenodd wneuthur yr holl waith, yr hwn a wnaeth efe i'r brenhin Solomon yn nhŷ yr ARGLWYDD.

9 Heb.
Hiram:
Edrych
ad. 13.

41 Y ddwy golofn, a'r cnapiâu coronog y rhai oedd ar ben y ddwy golofn; a'r ddau^p rwydwaith, i guddio y ddau gnaf coronog oedd ar ben y colofnau;

P ad. 17, 18.

42 A phedwar cant o bomgranadau i'r ddau rwydwaith, dwy res o bomgranadau i un rhwydwaith, i guddio y ddau gnaf coronog oedd ar² y colofnau;

2 Neu,
wynod y
colofnau.

43 A'r deg ystôl, a'r deg noe ar yr ystolion;

44 Ac un môr, a deuddeg o ychain dan y môr;

45 A'r crochanau, a'r rhawiau, a'r cawgiau; a'r holl lestri a wnaeth Hiram i'r brenhin Solomon, i dŷ yr ARGLWYDD, oedd o bres gloyw.

46 Yngwastadedd yr Iorddonen y toddodd y brenhin hwynt³ mewn cleidir, rhwng Succoth a Sarthan.

3 Heb.
yn nhew-
dur y tŷ.

47 A Solomon a beidiodd^a phwysu yr holl lestri, o herwydd eu lliosowgrwydd anfeidrol hwynt: ac ni⁴ wybwyd pwys y pres chwaith.

4 Heb.
chwiliwyd.

48 A Solomon a wnaeth yr holl ddodrefn a berthynai i dŷ yr ARGLWYDD; yr allor aur, a'r bwrdd aur, yr hwn yr oedd⁵ y bara gosod arno;

5 Exod. 25.
30.

49 A phùm canhwyllbren o'r tu dehau, a phump o'r tu aswy, o flaen y gafell, yn aur pur; a'r blodau, a'r llusernau, a'r gefelliau, o aur;

50 Y phiolau hefyd, a'r psaltringau, a'r cawgiau, a'r llwyau, a'r⁶ thusserau, o aur coeth; a bachau dorau y tŷ, o fewn y cyssegr sancteiddiaf, a dorau tŷ y deml, oedd aur.

6 Heb.
pedyŷ
ludw.

Cyn
CRIST
1005.2 Sam. 8.
11.
2 Chron.
6. 1.2 Chron.
6. 2.2 Sam. 5.
9. a 6. 12.
16.

1004.

3 Neu, arch.
2 Chron.
5. 9.Exod. 25.
21.
Deut. 10. 2.
Deut. 10.
5.
Heb. 9. 4.
3 Neu, pan
gyfammod-
odd.Exod. 34.
27. 28.
ad. 21.Exod. 40.
34. 35.
2 Chron. 5.
13. 14.
a 7. 2.

51 Felly y gorphenwyd yr holl waith a wnaeth y brenhin Solomon i dŷ yr ARGLWYDD. A Solomon a ddug i mewn yr hyn a gyssegrasai Dafydd ei dad; yr arian, a'r aur, a'r dodrefn, a roddodd efe ym mhilth trysorau tŷ yr ARGLWYDD.

PENNOD VIII.

1 Gwyl cyssegrïad y deml. 12, 55 Bendith Solomon, 22 a'i weddi, 62 a'i hedd-aberth.

YNA ^aSolomon a gasglodd henuriaid Israel, a holl bennau y llwythau, a thywysogion tadau meibion Israel, at y brenhin Solomon, yn Jerusalem, i ddwyn i fynu arch cyfammod yr ARGLWYDD o ^bddinas Dafydd, honno yw Sion.

2 A holl wŷr Israel a ymgynnullasant at y brenhin Solomon, ar yr wyl, ym mis Ethanim, hwnnw yw y seithfed mis.

3 A holl henuriaid Israel a ddaethant, a'r offeiriaid a godasant yr arch i fynu.

4 A hwy a ddygasant i fynu arch yr ARGLWYDD, a phabell y cyfarfod, a holl lestri y cyssegr y rhai oedd yn y babell, a'r offeiriaid a'r Lefiaid a'u dygasant hwy i fynu.

5 A'r brenhin Solomon, a holl gynulleidfa Israel, y rhai a ymgynnullasai atto ef, oedd gyd âg ef o flaen yr arch, yn aberthu defaid, a gwartheg, y rhai ni rifid ac ni chyfrifid, gan liosowgrwydd.

6 Felly yr offeiriaid a ddygasant arch cyfammod yr ARGLWYDD i'w lle ei hun, i gafell y tŷ, i'r cyssegr sancteiddiaf, dan adenydd y cerubiaid.

7 Canys y cerubiaid oedd yn lledu eu hadenydd dros le yr arch; a'r cerubiaid a orchuddient yr arch, a'i barrau oddi arnodd.

8 A'r barrau a estynasant, fel y gwelid pennau y barrau o'r ²cyssegr o flaen y gafell, ond nis gwelid oddi allan: yno y maent hwy hyd y dydd hwn.

9 ^cNid oedd dim yn yr arch ^dond y ddwy lech faen a osodasai Moses yno yn Horeb, ³lle ^ey cyfammododd yr ARGLWYDD â meibion Israel, pan oeddynt yn dyfod o wlad yr Aipht.

10 A phan ddaeth yr offeiriaid allan o'r cyssegr, y cwmmwl a lanwodd dŷ yr ARGLWYDD.

11 Fel na allai yr offeiriaid sefyll i wasanaethu, o herwydd y cwmmwl: canys gogoniant yr ARGLWYDD a lanwasai dŷ yr ARGLWYDD.

12 ¶ ⁸Yna y dywedodd Solomon, Yr ARGLWYDD a ddywedodd, y preswyliai efe ^hyn y tywyllwch.

13 Gan adeiladu yr adeileidais dŷ yn breswylfod i ti; trigle i ti i aros yn dragywydd ynddo.

14 A'r brenhin a drodd ei wyneb, ac a fendithiodd holl gynulleidfa Israel. A holl gynulleidfa Israel oedd yn sefyll.

15 Ac efe a ddywedodd, Bendigedig fyddo ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn a lefarodd â'i enau wrth Dafydd fy nhad, ac a'i cwblhaodd â'i law, gan ddywedyd,

16 ⁱEr y dydd y dygais fy mhobl Israel allan o'r Aipht, ni ddewisais ddinas o holl lwythau Israel i adeiladu tŷ, fel y byddai ^kfy enw i yno: eithr ^ldewisais Dafydd i fod ar fy mhobl Israel.

17 Ac ^myr oedd ym mryd Dafydd fy nhad adeiladu tŷ i enw ARGLWYDD DDUW Israel.

18 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Dafydd fy nhad, O herwydd bod yn dy fryd di adeiladu tŷ i'm henw i, da y gwnaethost fod ^{hynny} yn dy galon:

19 Etto nid adeileidi di y tŷ; ond dy fab di, yr hwn a ddaw allan o'th lwynau di, efe a adeilada y tŷ i'm henw i.

20 A'r ARGLWYDD a gywirodd ei air a lefarodd efe; a mi a gyfodais yn lle Dafydd fy nhad, ac a eisteddais ar deyrn-gadair Israel, megis y lefarodd yr ARGLWYDD, ac a adeileidais dŷ i enw ARGLWYDD DDUW Israel.

21 A mi a osodais yno le i'r arch, yr hon y mae ynddi ⁿgyfammod yr ARGLWYDD, yr hwn a gyfammododd efe â'n tadau ni, pan ddug efe hwynt allan o wlad yr Aipht.

22 ¶ A Solomon a safodd o flaen ^oallor yr ARGLWYDD, y'ngwŷdd holl gynulleidfa Israel, ac a estynodd ei ddwy law tu a'r nefoedd:

23 Ac efe a ddywedodd, O ARGLWYDD DDUW Israel, ^pnid oes DUW fel tydi, yn y nefoedd oddi uchod, nac ar y ddaear oddi isod, ^qyn cadw cyfammod a thrugaredd â'th weision sydd yn rhodio ger dy fron di â'u holl galon;

24 Yr hwn a gedwaist â'th was Dafydd fy nhad yr hyn a leferaist wrtho: traethaist hefyd â'th enau, a chwblhêaist â'th law, megis heddyw y mae.

Cyn
CRIST
1004.2 Chron.
6. 1.
h Lef. 16. 2.
Pa. 97. 2.2 Sam. 7.
6.
2 Chron.
6. 6.

k ad. 29.

l 2. Sam.
7. 8.m 2 Sam.
7. 2.
1 Chron.
17. 1.

n ad. 2.

o 2 Chron.
6. 12.p Exod. 15.
11.
2 Sam. 7.
22.
q Dan. 9. 4.

Cyn
CRIST
1004.* 2 Sam. 7.
12, 16.
pen. 2. 4.

25 Ac yn awr, O ARGLWYDD DDUW Israel, cadw â'th was Dafydd fy nhad yr hyn a leferaist wrtho, gan ddywedyd, *Ni thorrir ymaith oddi wrthyt *na byddo* gwr ger fy mron i yn eistedd ar deyrn-gadair Israel; os dy feibion a gadwant eu ffordd, i rodio ger fy mron i, megis y rhodiaist ti ger fy mron.

26 Ac yn awr, O DDUW Israel, poed gwir, attolwg, fyddo dy air a leferaist wrth dy was Dafydd fy nhad.

* 2 Chron.
2. 6.
Es. 66. 1.
Jer. 23. 24.
Act. 7. 49.

27 *Ai gwir yw, y preswylia Duw ar y ddaear? wele, y nefoedd, a nefoedd y nefoedd, ni allant dy gynnwys di; pa faint llai y *dichon* y tŷ hwn a adeiletais i!

28 Etto edrych ar weddi dy was, ac ar ei ddeisyfiad ef, O ARGLWYDD fy NUW, i wrandaw ar y llef a'r weddi y mae dy was yn ei gweddïo heddyw ger dy fron di:

* Deut. 12.
11.

29 Fel y byddo dy lygaid yn agored tu a'r tŷ yma nos a dydd, tu a'r lle y dywedaist am dano, *Fy enw a fydd yno: i wrandaw ar y weddi a weddio dy was yn y lle hwn.

30 Gwrando gan hynny ddeisyfiad dy was, a'th bobl Israel, pan weddiant yn y lle hwn: clyw hefyd o le dy breswylfa, *sef* o'r nefoedd; a phan glywech, maddeu.

* Exod. 22.
11.

31 ¶ Os pecha gwr yn erbyn ei gymmydog, a *gofyn ganddo raith, gan ei dyngu ef, a dyfod y llw o flaen dy allor di yn y tŷ hwn:

32 Yna clyw di yn y nefoedd, gwna hefyd, a barna dy weision, gan ddamnio y drygionus i ddwyn ei ffordd ef ar ei ben; a chan gyfiawnhau y cyfiawn, trwy rodidi iddo ef yn ol ei gyfiawnder.

* Lef. 26. 17.
Deut. 28.
25.

33 ¶ *Pan darawer dy bobl Israel o flaen y gelyn, am iddynt bechu yn dy erbyn di, *os dychwelant attat ti, a chyfaddef dy enw, a gweddïo, ac ymbil â thi *yn y tŷ hwn:

* Lef. 26. 39,
40.

34 Yna gwrando di yn y nefoedd, a maddeu bechod dy bobl Israel, a dychwel hwynt i'r tir a rodiaist i'w tadau hwynt.

* Neu,
tu ag at.* Lef. 26. 19.
Deut. 28.
23.

35 ¶ *Pan gauer y nefoedd, fel na byddo gwlaw, o herwydd pechu o honynt i'th erbyn; os gweddiant yn y lle hwn, a chyfaddef dy enw, a dychwelyd oddi wrth eu pechod, pan gystuddiech di hwynt:

36 Yna gwrando di yn y nefoedd, a maddeu bechod dy weision, a'th bobl Israel, fel y dysgech iddynt

y ffordd oreu y rhodiant ynddi, a dyro wlaw ar dy dir a rodiaist i'th bobl yn etifeddiaeth.

37 ¶ *Os bydd newyn yn y tir, os bydd haint, llosgfa, maldod, locustiaid, os bydd y lindys; pan warchaeo ei elyn arno ef y'ngwlad ei ⁵ddinasoedd; pa bla bynnag, pa glefyd bynnag, a *fyddo*;

* Lef. 26. 16,
26.
Deut. 28.
21, 22, 27,
38, 42.* Heb.
byrth.

38 Pob gweddi, pob deisyfiad, a fyddo gan un dyn, *neu* gan dy holl bobl Israel, y rhai a wyddant bawb bla ei galon ei hun, ac a estynant eu dwylaw tu a'r tŷ hwn:

39 Yna gwrando di yn y nefoedd, mangre dy breswylfod, a maddeu; gwna hefyd, a dyro i bob un yn ol ei holl ffyrdd, yr hwn yr adwaenost ei galon; (canys ti yn unig a adwaenost galonnau holl feibion dynion;)

40 ^bFel y'th ofnont di yr holl ddyddiau y byddont byw ar wyneb y tir a rodiaist i'n tadau ni.

* Ps. 130. 4.

41 ¶ Ac am y dieithrddyn hefyd ni *byddo* o'th bobl Israel, ond dyfod o wlad bell er mwyn dy enw;

42 (Canys clywant am dy enw mawr di, a'th law gref, a'th fraich estynedig;) pan ddêl a gweddïo tu a'r tŷ hwn:

43 Gwrando di yn y nefoedd, mangre dy breswylfod, a gwna yn ol yr hyn oll a'r a lefo y dieithrddyn arnat am dano: fel yr adwaeno holl bobl y ddaear dy enw di, i'th ofni di, fel y *mae* dy bobl Israel, ac y gwypont ^cmai ar dy enw di y gelwir y tŷ hwn a adeiletais i.

* Heb. y
gelwir dy
enw di ar
y tŷ hwn.

44 ¶ Os â dy bobl di allan i ryfel yn erbyn eu gelyn, ar hyd y ffordd yr anfonych hwynt, os gweddiant ar yr ARGLWYDD *tu* a ffordd y ddinas a ddewisaiest ti, a'r tŷ yr hwn a adeiletais i'th enw di:

45 Yna gwrando yn y nefoedd ar eu gweddi hwynt, ac ar eu deisyfiad, a gwna farn iddynt.

46 ¶ Os pechant i'th erbyn, (^ccanys nid *oes* dyn ni phecha,) a digio o honot wrthyt, a'u rhoddi hwynt o flaen eu gelynion, fel y caeth-gludont hwynt yn gaethion ^di wlad y gelyn, ym mhell neu yn agos;

* 2 Chron.
6. 36.
Diar. 20. 9.
Preg. 7. 20.
Iago 3. 2.
1 Ioan 1.
8, 10.* Lef. 26.
34, 44.
Deut. 28.
64.

47 Os dychwelant at eu calon yn y wlad y caeth-gludwyd hwynt iddi, a dychwelyd, ac erfyn arnat y'ngwlad y rhai a'u caeth-gludasant, gan ddywedyd, *Pechasom, troseddasom hefyd, a gwnaethom yn annuwiol;

* Dan. 9. 5.

48 A dychwelyd attat ti â'u holl galon, ac â'u holl enaid, y'ngwlad eu

Cyn
CRIST
1004.^f Dan. 6. 10.

gelynion a'u caeth-gludasant hwynt, a^f gweddio arnat ti tu a'u gwlad a rod-daist i'w tadau, a'r ddinas a ddew-isaist, a'r tŷ a adeileidais i'th enw di:

49 Yna gwrando di yn y nefoedd, mangre dy breswylfod, eu gweddi hwynt, a'u deisyfiad, a gwna farn iddynt,

50 A maddeu i'th bobl a bechasant i'th erbyn, a'u holl gamweddau yn y rhai y troseddasant i'th erbyn, a phâr iddynt gael trugaredd ger bron y rhai a'u caeth-gludasant, fel y trugarhaont wrthynt hwy:

51 Canys dy bobl di a'th etifedd-iaeth ydynt hwy, y rhai a ddygaist ti allan o'r Aipht, ^o ganol y ffwrn haiarn:

52 Fel y byddo dy lygaid yn agored i ddeisyfiad dy was, a deisyfiad dy bobl Israel, i wrandaw arnynt hwy pa bryd bynnag y galwont arnat ti.

53 Canys ti a'u neillduaist hwynt yn etifeddiaeth i ti o holl bobl y ddaear, ^b fel y lleferaist trwy law Moses dy was, pan ddygaist ein tadau ni allan o'r Aipht, O ARGLWYDD DUW.

54 Ac wedi gorphen o Solomon weddio ar yr ARGLWYDD yr holl weddi a'r deisyfiad yma, efe a gyfododd oddi ger bron allor yr ARGLWYDD, o ostwng ar ei liniau, ac o estyn ei ddwyllaw tu a'r nefoedd.

55 Ac efe a safodd, ac a fendithiodd holl gynnulleidfa Israel â llef uchel, gan ddywedyd,

56 Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, yr hwn a roddes lonydd- wch i'w bobl Israel, yn ol yr hyn oll a lefarodd efe: 'ni syrthiodd un gair o'i holl addewidion da ef, y rhai a addawodd efe trwy law Moses ei was.

57 Yr ARGLWYDD ein DUW fyddo gyd â ni, fel y bu gyd â'n tadau: na wrthoded ni, ac na'n gadawed ni:

58 I ostwng ein calonnau ni iddo ef, i rodio yn ei holl ffyrdd ef, ac i gadw ei orchymynion ef, a'i ddeddfau, a'i farnedigaethau, y rhai a orchymynodd efe i'n tadau ni.

59 A bydded fy ngeiriau hyn, y rhai a ddeisyfais ger bron yr ARGLWYDD, yn agos at yr ARGLWYDD ein DUW ddydd a nos, i wneuthur barn â'i was, a barn â'i bobl Israel ⁷ beunydd, fel y byddo yr achos:

60 Fel y gwypo holl bobl y ddaear mai yr ^k ARGLWYDD sydd DUW, ac nad oes arall.

61 Bydded gan hynny eich calon yn berffaith gyd â'r ARGLWYDD ein

DUW ni, i rodio yn ei ddeddfau ef, ac i gadw ei orchymynion ef, fel heddyw.

62 ¹ A'r 'brenhin a holl Israel gyd âg ef a aberthasant aberth ger bron yr ARGLWYDD.

63 A Solomon a aberthodd aberth hedd, yr hwn a offrymmodd efe i'r ARGLWYDD, *sef* dwy fil ar hugain o wartheg, a chwech ugain mil o ddefaid. Felly y brenhin a holl feibion Israel a gyssegrasant dŷ yr ARGLWYDD.

64 ^m Y dwthwn hwnnw y sanct-eiddiodd y brenhin ganol y cynetedd *oedd* o flaen tŷ yr ARGLWYDD: canys yno yr offrymmodd efe y poeth-offrymmau, a'r bwyd-offrymmau, a brasder yr offrymmau hedd: o herwydd ⁿ yr allor bres, yr hon *oedd* ger bron yr ARGLWYDD, *oedd* rŷ fechan i dderbyn y poeth-offrymmau, a'r bwyd-offrymmau, a brasder yr offrymmau hedd.

65 A Solomon a gadwodd y pryd hwnnw wyl, a holl Israel gyd âg ef, cynnulleidfa fawr, o ddyfodfa Hamath hyd afon yr Aipht, ger bron yr ARGLWYDD ein DUW, ^o saith o ddyddiau a saith o ddyddiau, *sef* pedwar diwrnod ar ddeg.

66 ^p A'r wythfed dydd y gollyngodd efe ymaith y bobl: a hwy a ^s fendithiasant y brenhin, ac a aethant i'w pebyll yn hyfryd ac â chalon lawen, am yr holl ddaioni a wnaethai yr ARGLWYDD i Dafydd ei was, ac i Israel ei bobl.

PENNOD IX.

¹ Ammod Duw â Solomon meon gweledigaeth.

10 Solomon a Hiram yn arrehegu eu gilydd.

15 Y cenhedloedd yn gaethlon, a'r Israeliaid yn weision parchedig, y'nŷwaith Solomon.

24 Merch Pharaoh yn symmudo i'w thŷ.

25 Cyhoedd aberthau blynyddol Solomon.

26 Ei llynges ef yn cyrchu aur o Ophir.

^A ^a PHAN orphenodd Solomon adeiladu tŷ yr ARGLWYDD, a thŷ y brenhin, a ^b chwbl o ddymuniad Solomon yr hyn a ewyllysiodd efe ei wneuthur;

2 Yr ARGLWYDD a ymddangosodd i Solomon yr ail waith, ^c fel yr ymddangosasai iddo yn Gibeon.

3 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Gwrandewais dy weddi di a'th ddeisyfiad di, yr hwn a ddeisyfaist ger fy mron i: cyssegrais y tŷ yma a adeileidais, ^d i osod fy enw ynddo byth; ^e fy llygaid hefyd a'm calon fydd yno yn wastadol.

4 Ac os rhodi di ger fy mron i,

Cyn
CRIST
1004.¹ 2 Chron.
7. 4.^m 2 Chron.
7. 7.ⁿ 2 Chron.
4. 1.º 2 Chron.
7. 8.^p 2 Chron.
7. 9, 10.^s Neu,
ddiolch-
asant i'r.Cylch
992.^a 2 Chron.
7. 11.^b 2 Chron.
8. 6.^c pen. 3. 5.^d pen. 8. 29.^e Deut. 11.
12.^g Deut. 4. 20.
Jer. 11. 4.^h Exod. 19. 5.
Deut. 9. 26,
29. a 14. 2.ⁱ Deut. 12. 10.
Jos. 21. 45.⁷ Heb.
gynath
dydd yn
ei ddydd.
^k Deut. 4.
35. 39.

Cyn CRIST Cylch 992.	megis y rhodiodd Dafydd dy dad, mewn perffeithrwydd calon ac uniondeb i wneuthur yn ol yr hyn oll a orchymynais i ti, ac os cedwi fy neddfau a'm barnedigaethau:	16 A Pharaoh brenhin yr Aipht a aethai i fynu, ac a ennillasai Gezer, ac a'i llosgasai hi â than, ac a laddasai y Canaaneaid oedd yn trigo yn y ddinas, ac a'i rhoddasai hi yn anrheg i'w ferch, gwraig Solomon.	Cyn CRIST Cylch 992.
	5 Yna mi a sicrhâf orsedd-faingc dy frenhiniaeth di ar Israel yn dragywydd, fel y lleferais wrth Dafydd dy dad, gan ddywedyd, Ni phalla i ti wr ar orsedd-faingc Israel.	17 A Solomon a adeiladodd Gezer, a Beth-horon isaf,	Cylch 1014. Jos. 21. 22. Jos. 19. 44. 2 Chron. 8. 6, &c.
r 2 Sam. 7. 12. 16. pen. 2. 4. a 6. 12. 1 Chron. 22. 10. Ps. 132. 12. 2 Sam. 7. 14. Ps. 89. 30, &c.	6 Os gan ddychwelyd y dychwelwch chwi a'ch meibion oddi ar fy ol i, ac heb gadw fy ngorchymynion a'm deddfau, y rhai a roddais o'ch blaen chwi, eithr myned a gwasanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt hwy:	18 A Baalath, a Thadmor yn yr anialwch, o fewn y wlad,	x pen. 4. 26.
	7 Yna y torraf Israel oddi ar wyn-eb y tir a roddais iddynt hwy; a'r tŷ hwn a gyssegrais i'm henw, a fyriaf allan o'm golwg; ac Israel fydd yn ddiareb ac yn wawd ym mysy yr holl bobloedd:	19 A holl ddinasoedd y trysorau y rhai oedd gan Solomon, a dinasoedd y cerbydau, a dinasoedd y gwŷr meirch, a'r hyn oedd ewyllys gan Solomon ei adeiladu yn Jerusalem, ac yn Libanus, ac yn holl dir ei lywodraeth.	Cylch 992.
h Jer. 7. 14.	8 A'r tŷ uchel hwn, pawb a gynniweiro heibio iddo, a synna wrtho, ac a chwibana; dywedant hefyd, Paham y gwnaeth yr ARGWLWYDD fel hyn i'r wlad hon, ac i'r tŷ yma?	20 Yr holl bobl y rhai a adawyd o'r Amoriaid, Hethiaid, Pereziaid, Hefiaid, a'r Jebusiaid, y rhai nid oeddynt o feibion Israel;	
i Deut. 28. 37.	9 A hwy a ddywedant, Am iddynt wrthod yr ARGWLWYDD eu DUW, yr hwn a ddug eu tadau hwynt allan o dir yr Aipht, ac ymafyd mewn duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt, a'u gwasanaethu hwynt; am hynny y dug yr ARGWLWYDD arnynt hwy yr holl ddrwg hyn.	21 Sef eu meibion hwy, y rhai a adawsid ar eu hol hwynt yn y wlad, y rhai ni allodd meibion Israel eu lladd; ar y rhai hynny y cyfododd Solomon dreth a wriogaeth hyd y dydd hwn.	J Barn. 1. 21, 27, 29. Jos. 15. 63. a 17. 12.
k 2 Chron. 7. 21.	10 ¶ Ac ym mhen yr ugain mlynedd, wedi adeiladu o Solomon y ddau dŷ, sef tŷ yr ARGWLWYDD, a tŷ y brenhin,	22 Ond o feibion Israel ni wnaeth Solomon un yn gaeth-was: rhyfelwyr iddo ef oeddynt, a gweision iddo, a thywysogion iddo, a chapteniaid iddo, a thywysogion ei gerbydau a'i wŷr meirch.	J Edrych Ezra 2. 55, 58. Neh. 11. 3. b Lef. 25. 39.
i Deut. 29. 24. Jer. 22. 8.	11 Am i Hiram brenhin Tyrus ddwyn i Solomon goed cedr, a choed ffynnidwydd, ac aur, yn ol ei holl ewyllys ef, y brenhin Solomon a roddes i Hiram ugain dinas yngwlad Galilea.	23 Y rhai hyn oedd bennaf ar y swyddogion oedd ar waith Solomon, pum cant a deg a deugain, oedd yn llywodraethu y bobl oedd yn gweithio yn y gwaith.	c 2 Chron. 8. 10.
m 2 Chron. 8. 1. n pen. 6. 37, 38. a 7. 1.	12 A Hiram a ddaeth o Tyrus i edrych y dinasoedd a roddasai Solomon iddo ef; ac nid oeddynt wrth ei fodd ef.	24 ¶ A merch Pharaoh a ddaeth i fynu o ddinas Dafydd i'w tŷ ei hun, yr hwn a adeiladasai Solomon iddi hi: yna efe a adeiladodd Milo.	d 2 Chron. 8. 11. e pen. 7. 8.
	13 Ac efe a ddywedodd, Pa ddinasoedd yw y rhai hyn a roddaist i mi, fy mrawd? Ac efe a'u galwodd hwynt Gwlad Cabul, hyd y dydd hwn.	25 ¶ A thair gwaith yn y flwyddyn yr offrymmai Solomon boeth-offrymmau ac offrymmau heddw ar yr allor a adeiladasai efe i'r ARGWLWYDD: ac efe a arogl-darthodd ar yr allor oedd ger bron yr ARGWLWYDD. Felly efe a orphenodd y tŷ.	f pen. 11. 27. 2 Chron. 32. 5.
g Heb. uniaen yn ei ohwg ef.	14 A Hiram a anfonodd i'r brenhin chwech ugain talent o aur.	26 ¶ A'r brenhin Solomon a wnaeth longau yn Esion-gaber, yr hon sydd wrth Eloth, ar fin y môr coch, yngwlad Edom.	g Heb. arni hi.
h Sef, bawlyd.	15 ¶ A dyma swm o y dreth a gododd y brenhin Solomon, i adeiladu tŷ yr ARGWLWYDD, a'i dŷ ei hun, a Milo, a mur Jerusalem, Hasor, a Megido, a Gezer.	27 A Hiram a anfonodd ei weision yn y llongau, y rhai oedd longwyr yn medru oddi wrth y môr, gyd â gweision Solomon.	h 2 Chron. 8. 17. i Num. 33. 35. Deut. 2. 8.
i achos. e pen. 5. 13. Pad. 24. Jos. 19. 36. Jos. 17. 11. Jos. 16. 10. Barn. 1. 29.		28 A hwy a ddaethant i Ophir, ac a ddygasant oddi yno bedwar cant ac ugain o dalentau aur, ac a'u dygasant at y brenhin Solomon.	j pen. 10. 11.

Cyn
CRIST
Cylch
992.

PENNOD X.

1 Brenhines Seba yn rhyffedd ganddi ddoethineb Solomon. 14 Sum ei aur ef: 16 ei dariannau: 18 ei orsedd-faingc ifori: 21 ei lestri: 24 ei anrhegion: 26 ei gerbydau a'i farchogion: 28 ei deyrnged.

A PHAN glybu ^abrenhines Seba glod Solomon am enw yr ARGLWYDD, hi a ddaeth ^bi'w brofi ef â chwestiynau caled.

2 A hi a ddaeth i Jerusalem â llu mawr iawn, â chamelod yn dwyn aroglau, ac aur lawer iawn, a meini gwerthfawr. A hi a ddaeth at Solomon, ac a lefarodd wrtho ef yr hyn oll oedd yn ei chalon.

3 A Solomon a fynegodd iddi hi ei holl ²ofynion: nid oedd *dim* yn guddiedig rhag y brenhin, a'r na fynegodd efe iddi hi.

4 A phan welodd brenhines Seba holl ddoethineb Solomon, a'r tŷ a adeiladasai efe,

5 A bwyd ei fwrdd, ac eisteddiad ei weision, a threfn ei weinidogion, a'u dillad hwynt, a'i drulliadau ef, a'i esgynfa ar hyd yr hon yr âi efe i fynu i dŷ yr ARGLWYDD; nid oedd mwyach yspryd ynddi.

6 A hi a ddywedodd wrth y brenhin, Gwir yw y gair a glywais yn fy ngwlad am dy ymadroddion di, ac am dy ddoethineb.

7 Etto ni chredais y geiriau, nes i mi ddyfod, ac i'm llygaidd weled: ac wele, ni fynegasid i mi yr haner: ³mwy yw dy ddoethineb a'th ddaioni na'r glod a glywais i.

8 Gwŷn fyd dy wŷr di, gwŷn fyd dy weision hyn, y rhai sydd yn sefyll yn wastadol ger dy fron di, yn clywed dy ddoethineb.

9 Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn a'th hoffodd di, i'th roddi ar deyrn-gadair Israel: o herwydd cariad yr ARGLWYDD tu ag at Israel yn dragwydd, y gosododd efe di yn frenhin, i wneuthur barn a chyfiawnder.

10 A hi a roddes i'r brenhin chwech ugain talent o aur, a phêr-aroglau lawer iawn, a meini gwerthfawr. Ni ddaeth y fath bêr-aroglau mwyach, cyn amled a'r rhai a roddodd brenhines Seba i'r brenhin Solomon.

11 A llongau Hiram hefyd, y rhai a gludent aur o Ophir, a ddygasant o Ophir lawer iawn o ⁴goed almugim, ac o feini gwerthfawr.

12 ^cA'r brenhin a wnaeth o'r coed almugim annelau i dŷ yr ARGLWYDD,

ac i dŷ y brenhin, a thelynau a psaltringau i gantorion. Ni ddaeth y fath goed almugim, ac ni welwyd hyd y dydd hwn.

13 A'r brenhin Solomon a roddes i frenhines Seba ei holl ddymuniad, yr hyn a ofynnodd hi, heb law yr hyn a roddodd Solomon iddi hi ⁵o'i frenhinol haelioni. Felly hi a ddychwelodd, ac a aeth i'w gwlad, hi a'i gweision.

14 ¶ A phwys yr aur a ddeuai i Solomon bob blwyddyn, oedd chwe chant a thri ugain a chwech o dalentau aur;

15 Heb law yr hyn a gâi efe gan y marchnadwyr, ac o farsandiaeth y llysieuwyr, a chan holl frenhin-oedd Arabia, a thywysogion y wlad.

16 ¶ A'r brenhin Solomon a wnaeth ddau gant o dariannau aur ⁶dilin; chwe chàn *sicl* o aur a roddodd efe ym mhob tarian:

17 ^aA thri chant o fwcledi o aur dilin; ⁷tair punt o aur a roddes efe ym mhob bwcled. A'r brenhin a'u rhoddes hwynt yn ⁸nhŷ coedwig Libanus.

18 ¶ A'r brenhin a wnaeth orsedd-faingc fawr o ifori, ac a'i gwisgodd hi âg aur o'r goreu.

19 Chwech o risiau oedd i'r orsedd-faingc; a phen crwn oedd i'r orsedd-faingc o'r tu ol iddi, a chanllawiau o bob tu i'r eisteddle, a dau lew yn sefyll yn ymyl y canllawiau.

20 A deuddeg o lewod oedd yn sefyll yno ar y chwe gris o'r ddeutu. Ni wnaethpwyd ⁸y fath yn un deyrnas.

21 ¶ A holl lestri yfed y brenhin Solomon oedd o aur; a holl lestri tŷ coedwig Libanus oedd aur pur: nid oedd arian ynddynt. Ni roddid dim bri arno yn nyddiau Solomon.

22 O herwydd llongau Tarsis oedd gan y brenhin ar y môr, gyd â llongau Hiram. Unwaith yn y tair blynedd y deuai llongau Tarsis, yn dwyn aur, ac arian, ac ⁹ifori, ac eppaod, a pheunod.

23 ^aA'r brenhin Solomon a ragorodd ar holl frenhinoedd y ddaear, mewn cyfoeth a doethineb.

24 ¶ A'r holl fyd oedd yn ceisio gweled wyneb Solomon, i glywed ei ddoethineb ef, a roddasai Duw yn ei galon ef.

25 A hwy a ddygasant bob un ei anrheg, llestri arian, a llestri aur, a gwisgoedd, ac arfau, a phêr-aroglau,

Cyn
CRIST
Cylch
992.

⁵ Heb.
yn ol llaw
brenhin
Solomon.

⁶ dilin.

⁴ pen. 14. 26.

⁷ triphwys.

⁸ pen. 7. 2.

¹² Chron.
9. 17.

⁸ Heb.
felly.

⁹ Neu,
dannedd
elephant-
iaid.

⁵ pen. 3. 12.
13.

^a 2 Chron.
9. 1.
Matt. 12.
42.
Luc 11. 31.
^b Edrych
Barn. 14.
12.

² Heb.
ciriau.

³ Heb.
chwaneg-
aist
ddoethineb
a daioni
at y glod.

⁴ 2 Chron.
2. 8. a 9.
10. 11.
algun-
mimwydd.
^c 2 Chron.
9. 11.

Cyn
CRIST
Cylch
992.

^h pen. 4. 26.
² Chron. 1.
14. a 9. 25.
¹ Deut. 17.
16.

^h Heb.
roddes.

^k 2 Chron.
1. 16.
a 9. 28.

^h Heb.
ymmediad
y meirch
oedd gan
Solomon.

¹ Jos. 1. 4.
² Bren. 7.
6.

Cylch
992.

^a Neh. 13.
26.
^b Deut. 17.
17.
² Neu,
gyd â.

^c Exod. 34.
16.
Deut. 7. 3.

Cylch
984.

^d Barn. 2.
13.
² Bren. 23.
13.
³ A elwir
Moloch,
ad. 7.

meirch, a mulod, dogn bob blwydd-
yn.

26 ¶ ^hA Solomon ¹a gasglodd ger-
bydau, a marchogion: ac yr oedd
ganddo fil a phedwar cant o gerbyd-
au, a deuddeng mil o farchogion;
y rhai a osododd efe yn ninasoedd
y cerbydau, a chyd â'r brenhin yn
Jerusalem.

27 A'r brenhin a ²wnaeth yr arian
yn Jerusalem fel cerrig, a'r cedr-
wydd a wnaeth efe fel sycomor-
wydd yn y dol-dir, o amltra.

28 ¶ ^kA ³meirch a ddygid i So-
lomon o'r Aipht, ac edafedd llin:
marchnadrddion y brenhin a gym-
merent yr edafedd llin dan bris.

29 A cherbyd a ddeuai i fynu ac
a âi allan o'r Aipht am chwe chàn
sicl o arian, a march am gant a deg
a deugain: ac fel hyn i holl fren-
hinoedd yr Hethiaid, ¹ac i frenhin-
oedd Syria, y dygent hwy *feirch*
trwy eu llaw hwynt.

PENNOD XI.

1 *Gwagedd a gorâderchadon Solomon.* 4 Y
rhai hynny yn ei henaint yn ei dynnu ef i
gau-dduoliaeth. 9 Ddw yn ei fygwth ef. 14
Gwrthwynebwy'r Solomon oedd, Hadad,
a aeth i'r Aipht; 23 Rezon, a deyrnasodd yn
Damascus; 26 a Jeroboam, i'r hwn y pro-
phwydodd Ahiah. 41 Gweithredoedd, a
theyrnasiad, a marwolaeth Solomon. 43 Re-
hoboam yn teyrnasu ar ei ol ef.

OND ^ay brenhin Solomon a gar-
odd ^blawer o wragedd dieithr,
²heb law merch Pharaoh, Moabees-
au, Ammonesau, Edomeesau, Si-
doneesau, a Hetheesau;

2 O'r cenhedloedd *am* y rhai y
dywedasai yr ARGLWYDD wrth feib-
ion Israel, ^cNac ewch i mewn at-
tynt hwy, ac na ddeuant hwythau
i mewn attoch chwi: diau y troant
eich calonnau chwi ar ol eu duwiau
hwynt. Wrthynt hwy y glynnodd
Solomon mewn cariad.

3 Ac yr oedd ganddo ef saith
gant o wragedd, yn frenhinesau; a
thri chant o ordderch-wragedd: a'i
wragedd a droisant ei galon ef.

4 A phan beneiddiodd Solomon,
ei wragedd a droisant ei galon ef
ar ol duwiau dieithr: ac nid oedd
ei galon ef berffaith gyd â'r AR-
GLWYDD ei DDUW, fel y *buasai*
calon Dafydd ei dad ef.

5 Canys Solomon a aeth ar ol ^dAs-
toreth duwies y Sidoniaid, ac ar ol
³Milcom ffeidd-dra yr Ammoniaid.

6 A Solomon a wnaeth yr hyn *oedd*
ddrwy y'ngolwg yr ARGLWYDD; ac

ni chyflawnodd *fyned* ar ol yr AR-
GLWYDD, fel Dafydd ei dad.

7 Yna Solomon a adeiladodd uch-
elfa i ^eCemos, ffeidd-dra Moab, yn
^fy bryn *sydd* ar gyfer Jerusalem;
ac i Moloch, ffeidd-dra meibion
Ammon.

8 Ac felly y gwnaeth efe i'w holl
wragedd dieithr, y rhai a arogl-darth-
asant ac a aberhasant i'w duwiau.

9 ¶ A'r ARGLWYDD a ddigiodd
wrth Solomon, o herwydd troi ei
galon ef oddi wrth ARGLWYDD
DDUW Israel, ^gyr hwn a ymddang-
osasai iddo ef ddwy waith,

10 Ac ^ha orchymynasai iddo am y
peth hyn, nad elai efe ar ol duwiau
dieithr: ond ni chadwodd efe yr hyn
a orchymynasai yr ARGLWYDD.

11 Am hynny y dywedodd yr AR-
GLWYDD wrth Solomon, O herwydd
bod hyn ynot ti, ac na chedwaist fy
nghyfammad a'm deddfau a orchy-
mynais i ti; ¹gan rwygo y rhwygaf
y frenhiniaeth oddi wrthyt ti, ac
a'i rhoddaf hi i'th was di.

12 Etto yn dy ddyddiau di ni wnaf
hyn, er mwyn Dafydd dy dad: o
law dy fab di y rhwygaf hi.

13 Ond ni rwygaf yr holl frenhin-
iaeth; un llwyth a roddaf i'th fab
di, er mwyn Dafydd fy ngwas, ac er
mwyn Jerusalem, yr hon a etholais.

14 ¶ A'r ARGLWYDD a gyfododd
wrthwynebwr i Solomon, Hadad
yr Edomiad: o had y brenhin yn
Edom *yr oedd* efe.

15 ^kCanys pan oedd Dafydd yn
Edom, a Joab tywysog y filwriaeth
yn myned i fynu i gladdu y lladd-
edigion, ¹wedi iddo daro pob gwr-
ryw yn Edom;

16 (Canys chwe mis yr arhosodd
Joab yno â holl Israel, nes difetha
pob gwrryw yn Edom:)

17 Yr Hadad hwnnw a ffodd, a
gwŷr Edom o weision ei dad gyd
âg ef, i fyned i'r Aipht; a Hadad
yn fachgen bychan etto.

18 A hwy a gyfodasant o Midian,
ac a ddaethant i Paran: ac a gym-
merasant wŷr gyd â hwynt o Paran,
ac a ddaethant i'r Aipht, at Pharaoh
brenhin yr Aipht; ac efe a roddes
iddo ef dŷ, ac a ddywedodd *am roddi*
bwyd iddo, ac a roddodd dir iddo.

19 A Hadad a gafodd ffafr fawr
y'ngolwg Pharaoh, ac efe a roddes
iddo ef yn wraig chwaer ei wraig ei
hun, chwaer Tahpenes y frenhines.

20 A chwaer Tahpenes a ymddug

Cyn
CRIST
Cylch
984.

^e Num. 21.
29.
Barn. 11.
24.
^f 2 Bren.
23. 13.

^g pen. 3. 5.
a 9. 2.

^h pen. 6. 12.

¹ ad. 31.
pen. 12. 15.

^k 2 Sam. 8.
14.
¹ Chron.
18. 12, 13.

¹ Num. 24.
19.
Deut. 20.
13.

Cyn
CRIST
Cylch
984.

iddo ef Genubath ei fab; a Thah-penes a'i diddyfnodd ef yn nhŷ Pharaoh: a Genubath fu yn nhŷ Pharaoh ym mysg meibion Pharaoh.

21 A phan glybu Hadad yn yr Aipht, huno o Dafydd gyd â'i dadau, a marw o Joab tywysog y filwriaeth, Hadad a ddywedodd wrth Pharaoh, ⁴Gollwng fi, fel yr elwyf i'm gwlad fy hun.

22 A dywedodd Pharaoh wrtho ef, Ond pa beth sydd arnat ei eisieu gyd â mi, pan wyt, wele, yn ceisio myned i'th wlad dy hun? Ac efe a ddywedodd, Dim; eithr gan ollwng gollwng fi.

23 ¶ A Duw a gyfododd wrthwynebwr *arall* yn ei erbyn ef, Rezon mab Eliada, yr hwn a ffoisai oddi wrth Hadadezer brenhin Soba ei arglwydd:

24 Ac efe a gynhullodd wŷr atto, ac a aeth yn dywysog ar fyddin, ^mpan laddodd Dafydd hwynt o *Sobah*; a hwy a aethant i Damascus, ac a drigasant ynddi, ac a deyrnasasant yn Damascus.

25 Ac yr oedd efe yn wrthwynebwr i Israel holl ddyddiau Solomon, heb law y drwg a *wnaeth* Hadad: ac efe a ffeiddiodd Israel, ac a deyrnasodd ar Syria.

26 ¶ A ⁿJeroboam mab Nebat, Ephratead o Seredah, (ac enw ei fam ef *oedd* Serfah, *yr hon oedd* wraig weddw,) gwas i Solomon, a ddyrchafodd hefyd *ei* law yn erbyn y brenhin.

27 Ac o achos hyn y dyrchafodd efe *ei* law yn erbyn y brenhin: ^oSolomon a adeiladodd Milo, *ac* a gauodd adwyau dinas Dafydd ei dad.

28 A'r gwr Jeroboam *oedd* rymmus o nerth: a Solomon a ganfu y llange hwnnw yn *medru* gwneuthur gwaith, ac a'i gwnaeth ef yn oruchwyliwr ar holl ^ofaich tŷ Joseph.

29 A'r pryd hwnnw, a Jeroboam yn myned allan o Jerusalem, y prophwyd Ahiah y Siloniad a'i cafodd ef ar y ffordd, ac efe oedd wedi ei wisgo mewn gwisg newydd, a hwynt ill dau *oeddynt* yn unig yn y maes.

30 Ac Ahiah a ymaffodd yn y wisg newydd *oedd* am dano ef, ac ^aa'i rhwygodd yn ddeuddeg o ddarnau.

31 Ac efe a ddywedodd wrth Jeroboam, Cymmer i ti ddeg darn: canys ^qfel hyn y dywed yr ARGLWYDD, DUW Israel, Wele fi yn rhwygo y frenhiniaeth o law Solomon, a rhoddaf ddeg llwyth i ti:

32 (Ond un llwyth fydd iddo ef, er mwyn fy ngwas Dafydd, ac er mwyn Jerusalem, y ddinas a etholais i o holl lwythau Israel:)

33 Oblegid iddynt fy ngwrthod i, ac ymgrymmu i Astoreth duwies y Sidoniaid, *ac* i Cemos duw y Moabiaid, ac i Milcom duw meibion Ammon, ac a rodiasant yn fy ffyrdd i, i wneuthur *yr hyn oedd* uniawn yn fy ngolwg i, *ac i wneuthur* fy neddfau a'm barnedigaethau, fel Dafydd ei dad.

34 Ond ni chymmeraf yr holl frenhiniaeth o'i law ef: eithr gwnaf ef yn dywysog holl ddyddiau ei einioes, er mwyn Dafydd fy ngwas, yr hwn a ddewisais i, yr hwn a gadwodd fy ngorchymynion a'm deddfau i:

35 Eithr ^rcymmeraf yr holl frenhiniaeth o law ei fab ef, a rhoddaf o honi i ti ddeg llwyth.

36 Ac i'w fab ef y rhoddaf un llwyth; fel ^sy byddo ^ogoleuni i'm gwas Dafydd yn wastadol ger fy mron yn Jerusalem, y ddinas a ddewisais i mi i osod fy enw yno.

37 A thi a gymmeraf fi, fel y teyrnasech yn ol yr hyn oll a ddy-muno dy galon; a thi a fyddi frenhin ar Israel.

38 Ac os gwrandewi di ar yr hyn oll a orchymynwyf i ti, a rhodio yn fy ffyrdd i, a gwneuthur *yr hyn sydd* uniawn yn fy ngolwg i, i gadw fy neddfau a'm gorchymynion, fel y gwnaeth Dafydd fy ngwas; yna mi a fyddaf gyd â thi, ac a adeiladaf i ti dŷ sicr, fel yr adeileidais i Dafydd, a mi a roddaf Israel i ti.

39 A mi a gystuddiaf had Dafydd oblegid hyn; etto nid yn dragywydd.

40 Am hynny Solomon a geisiodd ladd Jeroboam. A Jeroboam a gyfododd, ac a ffodd i'r Aipht, at Sisac brenhin yr Aipht; ac efe a fu yn yr Aipht hyd farwolaeth Solomon.

41 ¶ A'r rhan arall o ⁷weithredoedd Solomon, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i ddoethineb ef, onid *ydynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr gweithredoedd Solomon?

42 A'r dyddiau y teyrnasodd Solomon yn Jerusalem, ar holl Israel, *oedd* ⁿddeugain mlynedd.

43 A Solomon a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn ninas Dafydd ei dad; a ^xRehoboam ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

Cyn
CRIST
Cylch
980.

^rpen. 12. 16.

^s 1 Bren.
15. 4.
2 Bren. 8.
19.
Ps. 132. 17.
⁶ Heb.
canwyll,
neu, lamp.

Cylch
980.

⁴ 2 Chron.
9. 29.
⁷ Neu,
etrianu,
neu,
bethau.

ⁿ 2 Chron.
9. 30.
Cylch
975.

^x A elwir
Rehoboam,
Matt. 1. 7.

⁴ Heb.
Anfon fi
ymaith.

^m 2 Sam. 8.
3. a 10. 18.

ⁿ 2 Chron.
13. 6.

^o pen. 9. 24.

⁵ *waith*.
Cylch
980.

^p Edrych
1 Sam. 15.
27. a 24. 5.

^q ad. 11.

Cyn
CRIST
975.Cyn
CRIST
975.

PENNOD XII.

1 Yr Israeliaid wedi ymgasglu yn Sichem i goroni Rehoboam, trwy Jeroboam yn ceisio rhyddhâd ganddo. 6 Rehoboam yn gwrthod cynghor yr henafgwyr, a thrwy gynghor y gwŷr ieuainge, yn eu hatteb hwy yn arw. 16 Deg llwyth yn gwrthryfela, ac yn lladd Adoram, ac yn gyrru Rehoboam i ffoi. 21 Rehoboam yn casglu llu, a Semaiah yn gwarafun iddo. 25 Jeroboam yn ymgadarnhau â threfydd, 26 a thrwy ddelw-addol-iaeth y ddau lo.

YNA ^aRehoboam a aeth i Sichem: canys i Sichem y daethai holl Israel i'w urddo ef yn frenhin. 2 A phan glybu Jeroboam mab Nebat, ac efe etto yn yr Aipht, (canys ^befe a ffoisai o wydd Solomon y brenhin, a Jeroboam a arhosasai yn yr Aipht;)

3 Hwyl a anfonasant, ac a alwasant arno ef. A Jeroboam a holl gynnulleidfa Israel a ddaethant, ac a ymddiddanasant â Rehoboam, gan ddywedyd,

4 Dy dad di a wnaeth ein ^chiau ni yn drom: ac yn awr ysgafnhâ beth o gaethiwed caled dy dad, ac o'i iau drom ef a roddodd efe arnom ni, ac ni a'th wasanaethwn di.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch etto dridiau; yna dychwelwch attaf fi. A'r bobl a aethant ymaith.

6 ¶ A'r brenhin Rehoboam a ymgynghorodd â'r henuriaid a fuasai yn sefyll ger bron Solomon ei dad ef, tra yr ydoedd efe yn fyw, ac a ddywedodd, Pa fodd yr ydych chiwi yn cynggori ateb i'r bobl hyn?

7 A hwy a lefarasant wrtho ef, gan ddywedyd, Os byddi di heddyw was i'r bobl hyn, a'u gwasanaethu hwynt, a'u hatteb hwynt, a llefaru wrthynt eiriau teg; yna y byddant weision i ti byth.

8 Ond efe a wrthododd gynghor yr henuriaid, yr hwn a gynghorasent iddo ef; ac efe a ymgynghorodd â'r gwŷr ieuainge a gynnyddasai gyd âg ef, a'r rhai oedd yn sefyll ger ei fron ef:

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Beth yr ydych chiwi yn ei cynggori, fel yr atebom y bobl hyn, y rhai a lefarasant wrthyf, gan ddywedyd, Ysgafnhâ yr iau a roddodd dy dad arnom ni?

10 A'r gwŷr ieuainge, y rhai a gynnyddasant gyd âg ef, a lefarasant wrtho, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedi di wrth y bobl yma, y rhai a lefarasant wrthyf, gan ddywedyd, Dy dad di a drymhaodd ein

hiau ni, ond ysgafnhâ di hi arnom ni; fel hyn y lleferi di wrthynt; Fy mys bach fydd breisgach na llwynau fy nhad.

11 Ac yn awr fy nhad a'ch llwythodd â iau drom, a minnau a chwane-gaf ar eich iau chwi: fy nhad a'ch cospodd chwi â ffrewyllau, a mi a'ch cospaf chwi âg ysgorpionau.

12 ¶ A daeth Jeroboam a'r holl bobl at Rehoboam y trydydd dydd, fel y llefarasai y brenhin, gan ddywedyd, Dychwelwch attaf fi y trydydd dydd.

13 A'r brenhin a atebodd y bobl yn ²arw, ac a wrthododd gynghor yr henuriaid a gynghorasent hwy iddo;

14 Ac a lefarodd wrthynt hwy yn ol cynghor y gwŷr ieuainge, gan ddywedyd, Fy nhad a wnaeth eich iau chwi yn drom, a minnau a chwane-gaf ar eich iau chwi: fy nhad a'ch ceryddodd chwi â ffrewyllau, a minnau a'ch ceryddaf chwi âg ysgorpionau.

15 Ac ni wrandawodd y brenhin ar y bobl. O herwydd ^dyr achos oedd oddi wrth yr ARGLWYDD, fel y cwblhêid ^eei air ef, yr hwn a lefarasai yr ARGLWYDD trwy law Ahiah y Silon-iaid wrth Jeroboam mab Nebat.

16 ¶ A phan welodd holl Israel na wrandawai y brenhin arnynt hwy, y bobl a atebasant y brenhin, gan ddywedyd, ^fPa ran sydd i ni yn Dafydd? nid oes i ni etifeddiaeth ym mab Jesse: O Israel, dos i'th bebyll; edrych yn awr ar dy dŷ dy hun, Dafydd. Felly Israel a aethant i'w pebyll.

17 Ond ^gmeibion Israel, y rhai oedd yn preswyllo yn ninasoedd Judah, Rehoboam a deyrnasodd arnynt hwy.

18 A'r brenhin Rehoboam a anfonodd Adoram, yr hwn oedd ar y dreth; a holl Israel a'i llabyddiasant ef â meini, fel y bu efe farw. Am hynny y brenhin Rehoboam a ^hbrysurodd i fyned i'w gerbyd, i ffoi i Jerusalem.

19 Felly ⁱIsrael a ^jwrthryfelasant yn erbyn tŷ Dafydd hyd y dydd hwn.

20 A phan glybu holl Israel ddychwelyd o Jeroboam, hwy a anfonasant ac a'i galwasant ef at y gynnulleidfa, ac a'i gosodasant ef yn frenhin ar holl Israel: nid oedd yn myned ar ol tŷ Dafydd, ond llwyth Judah ^kyn unig.

21 ¶ A ^kphan ddaeth Rehoboam

^a 2 Chron.
10. 1.^b pen. 11. 40.^c pen. 4. 7.² Heb.
galed.^d ad. 24.
Bern. 14. 4.
2 Chron.
10. 15.
a 22. 7.
a 25. 20.
^e pen. 11.
11, 31.^f 2 Sam.
20. 1.^g pen. 11. 32.^h Heb.
ymgryf-
haodd.ⁱ 2 Bren.
17. 21.^j Neu,
grympas-
ant oddi
wrth dŷ
Dafydd.^k pen. 11.
13, 32.^k 2 Chron.
11. 1.

Cyn
CRIST
975.¹² Chron.
11. 2.

m ad. 15.

ⁿ Edrych
Barn. 9. 45.º Barn. 8.
17.^p 2 Bren.
17. 16.^q Exod. 32.
4. 8.^r Hos. 4. 15.^s pen. 13. 33.
² Bren. 17.
32.
² Chron.
11. 15.
Ezec. 44.
7. 8.^t Lef. 23. 33.
Num. 29.
12.^u Neu,
aeth i fynu
at yr.^v Neu,
i aberthu.^w Neu,
aeth i fynu
at yr allor.

i Jerusalem, efe a gasglodd holl dŷ Judah, a llwyth Benjamin, cant a phedwar ugain mil *o wŷr* dewisol, cymmwys i ryfel, i ymladd yn erbyn tŷ Israel, i ddwyn drachefn y frenhiniaeth i Rehoboam mab Solomon.

²² Ond ¹gair Duw a ddaeth at Se-maiah gwr Duw, gan ddywedyd,

²³ Adrodd wrth Rehoboam mab Solomon brenhin Judah, ac wrth holl dŷ Judah a Benjamin, a gwedd-ill y bobl, gan ddywedyd,

²⁴ Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, Nac ewch i fynu, ac nac ymledwch yn erbyn eich brodyr meibion Israel; dychwelwch bob un i'w dŷ ei hun: ^m canys trwof fi y mae y peth hyn. A hwy a wrandawsant ar air yr ARGLWYDD, ac a ddychwelasant i fyned ymaith, yn ol gair yr ARGLWYDD.

²⁵ ¶ Yna Jeroboam a adeiladodd ⁿ Sicheim ym mynydd Ephraim, ac a drigodd ynddi hi; ac a aeth oddi yno, ac a adeiladodd ^o Penuel.

²⁶ A Jeroboam a feddylodd yn ei galon, Yn awr y dychwel y frenhiniaeth at dŷ Dafydd.

²⁷ Os â y bobl hyn i fynu i wneuthur aberthau yn nhŷ yr ARGLWYDD yn Jerusalem, yna y try calon y bobl hyn at eu harglwydd Rehoboam brenhin Judah, a hwy a'm lladdant i, ac a ddychwelant at Rehoboam brenhin Judah.

²⁸ Yna y brenhin a ymgynghorodd, ac ^p a wnaeth ddau lo aur, ac a ddywedodd wrthynt hwy, Gormod yw i chwi fyned i fynu i Jerusalem:

^q wele dy dduwiau di, O Israel, y rhai a'th ddug di i fynu o wlad yr Aipht.

²⁹ Ac efe a osododd un yn ^r Bethel, ac a osododd y llall yn Dan.

³⁰ A'r peth hyn a aeth yn bechod: oblegid y bobl a aethant ger bron y naill hyd Dan.

³¹ Ac efe a wnaeth dŷ uchelfeydd, ac ^s a wnaeth offeiriaid o'r rhai gwaclaf o'r bobl, y rhai nid oedd o feibion Lefi.

³² A Jeroboam a wnaeth uchelwyl yn yr wythfed mis, ar y pymthegfed dydd o'r mis, fel ^t yr uchelwyl oedd yn Judah; ac efe a ^u offrymmodd ar yr allor. Felly y gwnaeth efe yn Bethel, ^v gan aberthu i'r lloi a wnaethai efe: ac efe a osododd yn Bethel offeiriaid yr uchelfaoedd a wnaethai efe.

³³ Ac efe a ^w offrymmodd ar yr allor a wnaethai efe yn Bethel, y

pymthegfed dydd o'r wythfed mis, *sef* yn y mis a ddychymmygasai efe yn ei galon ei hun; ac efe a wnaeth uchel-wyl i feibion Israel: ac efe a aeth i fynu at yr allor i arogl-darthu.

PENNOD XIII.

¹ Llaw Jeroboam, yr hon a estynasai efe yn erbyn yr hun a brophwydasai yn erbyn yr allor yn Bethel, yn gwywo; ⁶ a thrwy weddi y prophwyd, yn myned yn iach. ⁷ Y prophwyd yn gwrthod croesaw y brenhin, ac yn myned ymaith o Bethel. ¹¹ Hen brophwyd yn ei hudo ef, ac yn ei droi yn ei ol. ²⁰ Duw yn ei geryddu ef; ²⁴ a llew yn ei ladd ef; ²⁶ a'r hen brophwyd yn ei gladdu ef, ³¹ ac yn cadarnhau ei brophwydoliaeth ef. ³³ Cyndynrwydd Jeroboam.

AC wele gwr i DDUW a ddaeth o Judah, trwy air yr ARGLWYDD, i Bethel: a Jeroboam oedd yn sefyll wrth yr allor i ² arogl-darthu.

² Ac efe a lefodd yn erbyn yr allor, trwy air yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O allor, allor, fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; Wele, mab a enir i dŷ Dafydd, a'i enw ^a Josiah; ac efe a abertha arnat ti offeiriaid yr uchelfeydd y rhai sydd yn arogl-darthu arnat ti, a hwy a losgant esgryn dynion arnat ti.

³ Ac efe a roddodd arwydd y dwthwn hwnnw, gan ddywedyd, Dyma yr argoel a lefarodd yr ARGLWYDD; Wele, yr allor a rwygir, a'r lludw *sydd* arni a dywelltir.

⁴ A phan glybu y brenhin air gwr Duw, yr hwn a lefodd efe yn erbyn yr allor yn Bethel, yna Jeroboam a estynodd ei law oddi wrth yr allor, gan ddywedyd, Deliwch ef. A diffwrthodd ei law ef, yr hon a estynasai efe yn ei erbyn ef, fel na allai efe ei thynnu hi atto.

⁵ Yr allor hefyd a rwygodd, a'r lludw a dywalltwyd oddi ar yr allor, yn ol yr argoel a roddasai gwr Duw trwy air yr ARGLWYDD.

⁶ A'r brenhin a atebodd ac a ddywedodd wrth yr Duw, Gwedd-ia, attolwg, ger bron yr ARGLWYDD dy DDUW, ac ^b ymbil drosod fi, fel yr adferer fy llaw i mi. A gwr Duw a weddiodd ger bron yr ARGLWYDD; a llaw y brenhin a adferwyd iddo ef, ac a fu fel cynt.

⁷ A'r brenhin a ddywedodd wrth wr Duw, Tyred adref gyd â mi, a chymmer luniaeth, a mi a roddaf rodd i ti.

⁸ A gwr Duw a ddywedodd wrth y brenhin, ^c Pe rhoddit i mi hanner

Cyn
CRIST
975.⁹ Neu,
offrymma.^a 2 Bren.
23. 15. 16.^b Exod. 8. 8.
a 9. 23.
a 10. 17.
Num. 21. 7.
Act. 8. 24.^c Felly
Num. 22.
18. u. 24. 13.

Cyn
CRIST
975.

dy dŷ, ni ddeuwn i gyd â thi; ac ni fwyttâwn fara, ac ni yfwn ddwfr, yn y fan hon:

9 Canys fel hyn y gorchymynwyd i mi trwy air yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr; na ddychwel chwaith ar hyd y ffordd y daethost.

10 Felly efe a aeth ymaith ar hyd ffordd arall, ac ni ddychwelodd ar hyd y ffordd y daethai ar hyd-ddi i Bethel.

11 ¶ Ac yr oedd rhyw hen brophwyd yn trigo yn Bethel; a'i fab a ddaeth ac a fynegodd iddo yr holl waith a wnellsai gwr Duw y dydd *hwnnw* yn Bethel: a hwy a fynegasant i'w tad y geiriau a lefarasai efe wrth y brenhin.

12 A'u tad a ddywedodd wrthynt, Pa ffordd yr aeth efe? A'i feibion a welsent y ffordd yr aethai gwr Duw, yr hwn a ddaethai o Judah.

13 Ac efe a ddywedodd wrth ei feibion, Cyfrwywch i mi yr asyn. A hwy a gyfrwyasant iddo yr asyn; ac efe a farchogodd arno.

14 Ac efe a aeth ar ol gwr Duw, ac a'i cafodd ef yn eistedd dan dderwen; ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi *yw* gwr Duw, yr hwn a ddaethost o Judah? Ac efe a ddywedodd, *Iê*, myfi.

15 Yna efe a ddywedodd wrtho, Tyred adref gyd â mi, a bwytta fara.

16 Yntau a ddywedodd, Ni allaf ddychwelyd gyd â thi, na dyfod gyd â thi; ac ni fwyttâf fara, ac nid yfaf ddwfr gyd â thi, yn y fan hon.

17 Canys ³dywedwyd wrthyf ^atrwy ymadrodd yr ARGLWYDD, Na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr yno; ac na ddychwel gan fyned trwy y ffordd y daethost ar hyd-ddi.

18 Dywedodd yntau wrtho, Prophwyd hefyd *ydwyf* fi fel tithau; ac angel a lefarodd wrthyf trwy air yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Dychwel ef gyd â thi i'th dŷ, fel y bwyttao fara, ac yr yfo ddwfr. Ond efe a ddywedodd gelwydd wrtho.

19 Felly efe a ddychwelodd gyd âg ef, ac a fwyttaodd fara yn ei dŷ ef, ac a yfodd ddwfr.

20 ¶ A phan oeddynt hwy yn eistedd wrth y bwrdd, daeth gair yr ARGLWYDD at y prophwyd a barasai iddo ddychwelyd:

21 Ac efe a lefodd ar wr Duw yr hwn a ddaethai o Judah, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr AR-

GLWYDD; O herwydd i ti anufuddhau i air yr ARGLWYDD, ac na chedwaist y gorchymyn a orchymynodd yr ARGLWYDD dy DDUW i ti,

22 Eithr dychwelaist, a bwytteaist fara, ac yfaist ddwfr, yn y lle *am* yr hwn y dywedodd *yr* ARGLWYDD wrthyti, Na fwytta fara, ac nac ŷf ddwfr; nid â dy gelain di i fedd-rod dy dadau.

23 ¶ Ac wedi iddo fwytta bara, ac wedi iddo yfed, efe a gyfrwyodd iddo yr asyn, *sef* i'r prophwyd a barasai efe iddo ddychwelyd.

24 Ac wedi iddo fyned ymaith, ^ellew a'i cyfarfu ef ar y ffordd, ac a'i lladdodd ef: a bu ei gelain ef wedi ei bwrw ar y ffordd, a'r asyn oedd yn sefyll yn ei ymyl ef, a'r llew yn sefyll wrth y gelain.

25 Ac wele wŷr yn myned heibio, ac a ganfuant y gelain wedi ei thafu ar y ffordd, a'r llew yn sefyll wrth y gelain: a hwy a ddaethant ac a adroddasant *hynny* yn y ddinas yr oedd yr hen brophwyd yn aros ynddi.

26 A phan glybu y prophwyd, yr hwn a barasai iddo ef ddychwelyd o'r ffordd, efe a ddywedodd, Gwr Duw *yw* efe, yr hwn a anufuddhodd air yr ARGLWYDD: am hynny yr ARGLWYDD a'i rhoddodd ef i'r llew, yr hwn a'i drylliodd ef, ac a'i lladdodd ef, yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarodd efe wrtho ef.

27 Ac efe a lefarodd wrth ei feibion, gan ddywedyd, Cyfrwywch i mi yr asyn. A hwy a'i cyfrwyasant.

28 Ac efe a aeth, ac a gafodd ei gelain ef wedi ei thafu ar y ffordd, a'r asyn a'r llew yn sefyll wrth y gelain: ac ni fwyttasai y llew y gelain, ac ni ddrylliasai efe yr asyn.

29 A'r prophwyd a gymmerth gelain gwr Duw, ac a'i gosododd hi ar yr asyn, ac a'i dug yn ei hol. A'r hen brophwyd a ddaeth i'r ddinas, i alaru, ac i'w gladdu ef.

30 Ac efe a osododd ei gelain ef yn ei feddrod ei hun; a hwy a alarasant am dano ef, *gan ddywedyd*, O fy mrawd!

31 Ac wedi iddo ei gladdu ef, efe a lefarodd wrth ei feibion, gan ddywedyd, Pan fyddwyf farw, cleddwch finnau hefyd yn y bedd y claddwyd gwr Duw ynddo; ^fgosodwch fy esgyrn i wrth ei esgyrn ef.

32 Canys diammeu y bydd ^gyr hyn a lefodd efe trwy air yr ARGLWYDD

Cyn
CRIST
975.

* pen. 20, 36.

³ Heb. bu
gair *attaf*.
^a pen. 20, 35.
¹ Thess. 4.
15.

^f 2 Bren.
23, 18.

^g 2 Bren.
23, 16.

Cyn
CRIST
975.

^b Edrych
pen. 16. 24.

Cylch
974.

¹ pen. 12.
31, 32.

⁴ Heb.

^a drodd ac
a wnaeth.

⁵ Heb. a
lanwai ei
law ef.

⁶ pen. 12. 30.

yn erbyn yr allor *sydd* yn Bethel, ac yn erbyn holl dai yr uchelfeydd *sydd* yn ninasoedd ^b Samaria.

33 ¶ Wedi y peth hyn ni ddychwelodd Jeroboam o'i ffordd ddrygionus; ond ¹ efe ⁴ a wnaeth drachefn o wehilion y bobl offeiriad i'r uchelfeydd: y neb a fynnai, efe ⁵ a'i cyssegrai ef, ac efe a gâi fod yn offeiriad ⁶ i'r uchelfeydd.

34 A'r peth hyn a aeth yn bechod i dŷ Jeroboam, i'w ddiwreiddio hefyd, ac i'w ddileu oddi ar wyneb y ddaear.

PENNOD XIV.

1 Jeroboam, pan glefydhodd ei fab Ahiah, yn gyrru ei wraig yn ddiethr ag anrhegion i'r prophwyd Ahiah i Siloh. ⁵ Ahiah, ar rybudd Duw, yn cyhoeddi barn Duw. 17 Ahiah yn marw, a'i gladdu ef. 19 Nadab yn dyfod ar ol Jeroboam. 21 Drygionus lywodraeth Rehoboam. 25 Sisac yn anrheithio Jerusalem. 29 Abiam yn dyfod ar ol Rehoboam.

Y PRYD hwnnw y clefydhodd Ahiah mab Jeroboam.

2 A Jeroboam a ddywedodd wrth ei wraig, Cyfod, attolwg, a newid dy ddillad, fel na wypont mai ti *yw* gwraig Jeroboam; a dos i Siloh: wele, yno *y mae* Ahiah y prophwyd, yr hwn a ddywedodd wrthyf ^a *y byddwn* frenhin ar y bobl yma.

3 A ^b chymmer yn dy law ddeg o fara, a theisenau, a chostrelaid o fêl, a dos atto ef: efe a fynega i ti beth a dderfydd i'r bachgen.

4 A gwraig Jeroboam a wnaeth felly; ac a gyfododd ac a aeth i Siloh, ac a ddaeth i dŷ Ahiah. Ond ni allai Ahiah weled; o herwydd ei lygaidd ef a ² ballasai oblegid ei henaint.

5 ¶ A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Ahiah, Wele, y mae gwraig Jeroboam yn dyfod i geisio peth gennyf dros ei mab; canys claf yw efe: fel hyn ac fel hyn y dywedi wrthi hi: canys pan ddelo hi i mewn, hi a ymddieithra.

6 A phan glybu Ahiah drwst ei thraed hi yn dyfod i'r drws, efe a ddywedodd, Tyred i mewn, gwraig Jeroboam; i ba beth yr wyt ti yn ymddieithro? canys myfi a anfonwyd attat ti â *newyddion* caled.

7 Dos, dywed wrth Jeroboam, Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD DDUW Israel; Yn gymmaint a darfod i mi dy ddyrchafu di o blith y bobl, a'th wneuthur di yn flaenor ar fy mhobl Israel,

8 A thorri ymaith y frenhiniaeth oddi wrth dŷ Dafydd, a'i rhoddi

i ti; ac na buost ti fel fy ngwas Dafydd, yr hwn a gadwodd fy ngorchymynion, a'r hwn a rodiodd ar fy ol i â'i holl galon, i wneuthur yn unig *yr hyn oedd* uniawn yn fy ngolwg i;

9 Ond a wnaethost ddrwg y tu hwnt i bawb a fu o'th flaen di; ac a aethost ac a wnaethost i ti dduwiau dieithr, a delwau tododedig, i'm digio i, ac ^c a'm teflaist i o'r tu ol i'th gefn:

10 Am hynny, wele ^d fi yn dwyn drwg ar dŷ Jeroboam; a thorraf ymaith oddi wrth Jeroboam ^e yr hwn a biso ar bared, ^f y gwarchaëedig a'r gweddilledig yn Israel; a mi a fwr- iaf allan weddillion tŷ Jeroboam, fel y bwrir allan dom, nes ei ddarfod.

11 Y cwn a fwyty yr hwn fyddo farw o eiddo Jeroboam yn y ddinas; ac adar y nefoedd a fwyty yr hwn fyddo farw yn y maes: canys yr ARGLWYDD a'i dywedodd.

12 Cyfod di gan hynny, dos i'th dŷ: a ^g phan ddelo dy draed i'r ddinas, bydd marw y bachgen.

13 A holl Israel a alarant am dano ef, ac a'i claddant ef: canys efe yn unig o Jeroboam a ddaw i'r bedd; o herwydd ^h cael ynddo ef beth daioni tu ag at ARGLWYDD DDUW Israel, yn nhŷ Jeroboam.

14 Yr ARGLWYDD hefyd a gyfyd iddo ⁱ frenhin ar Israel, yr hwn a dyrr ymaith dŷ Jeroboam y dwthwn hwnnw: ond pa beth? ie, yn awr.

15 Canys yr ARGLWYDD a dery Israel, megis y siglir y gorsen mewn dwfr; ac ^k a ddiwreiddia Israel o'r wlad dda hon a roddodd efe i'w tad- au hwynt, ac a'u gwasgar hwynt tu hwnt i'r afon; o herwydd gwneuthur o honynt eu llwyni, gan annog yr ARGLWYDD i ddigofaint.

16 Ac efe a ddyry heibio Israel, er mwyn pechodau Jeroboam, yr hwn a bechodd, a'r hwn a wnaeth i Israel bechu.

17 ¶ A gwraig Jeroboam a gyfododd, ac a aeth ymaith, ac a ddaeth ¹ i Tirsah: ac ^m a hi yn dyfod ³ i drothwy y tŷ, bu farw y bachgen.

18 A hwy a'i claddasant ef; a holl Israel a alarasant am dano, ⁿ yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe trwy law ei was Ahiah y prophwyd.

19 A'r rhan arall o weithredoedd Jeroboam, fel y rhyfelodd efe, ac fel y teyrnasodd efe, wele hwynt yn

Cyn
CRIST
956.

^o Neh. 9. 26.
Ezec. 23.
35.

Cylch
956.

^d pen. 15. 21.

^e pen. 21. 21.

² Bren. 9.

⁸.

^f Deut. 32.

³⁶.

956.

^a pen. 11. 31.

^b Edrych
1 Sam. 9. 7.

^g ad. 17.

^h 2 Chron.
12. 12.
a 19. 3.

ⁱ pen. 15. 27.

² Heb. saf-
asai gan
henaint.

^k 2 Bren.
17. 23.

¹ pen. 16. 6.

⁸, 15. 23.

Can. 6. 4.

^m ad. 12.

³ at riniog

y drws.

ⁿ ad. 13.

Cyn
CRIST
956.

ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel.

954.

20 A'r dyddiau y teyrnasodd Jeroboam, *oedd* ddwy flynedd ar hugain; ac efe a hunodd gyd â'i dadau; a Nadab ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

o 2 Chron.

12. 13.

975.

21 ¶ A Rehoboam mab Solomon a deyrnasodd yn Judah. Mab un mlwydd a deugain *oedd* °Rehoboam pan aeth efe yn frenhin, a dwy flynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusaleam, y ddinas a ddewisasai yr ARGLWYDD o holl lwythau Israel, i osod ei enw yno. Ac enw ei fam ef *oedd* Naamah, Ammonees.

972.

22 A Judah a wnaeth ddrygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD; a hwy a'i hannogasant ef i eiddigedd, rhagor yr hyn oll a wnaethai eu tadau, yn eu pechodau a wnaethent.

23 Canys hwy a adeiladasant iddynt uchelfeydd, a delwau, a llwyni ar bob bryn uchel, a than bob pren gwyrdllas.

P pen. 15. 12.

a 22. 46.

2 Bren. 23.

7.

24 A gwŷr ^Psodomiaidd *oedd* yn y wlad: gwnaethant *hefyd* yn ol holl ffieidd-dra y cenhedloedd a fwriasai yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

q 2 Chron.

12. 2.

971.

r pen. 11. 40.

25 ¶ ^qAc yn y bummed flwyddyn i'r brenhin Rehoboam, ^rSisac brenhin yr Aipht a ddaeth i fynu yn erbyn Jerusaleam.

26 Ac efe a ddug ymaith drysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thrysorau tŷ y brenhin; efe a'u dug hwynt ymaith oll: dug ymaith *hefyd* yr holl dariannau aur ^aa wnaethai Solomon.

s pen. 10. 17.

27 A'r brenhin Rehoboam a wnaeth yn eu lle hwynt dariannau pres, ac a'u rhoddodd *hwynt* i gadw yn llaw tywysogion y ^rrhedegwyr, y rhai *oedd* yn cadw drws tŷ y brenhin.

4 gard.

28 A phan elai y brenhin i dŷ yr ARGLWYDD, y rhedegwyr a'u dygent hwy, ac a'u hadferent i ystafell y rhedegwyr.

t 2 Chron.

12. 15.

29 ¶ ^tA'r rhan arall o weithredoedd Rehoboam, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydnyt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

30 A rhyfel fu rhwng Rehoboam a Jeroboam yr holl ddyddiau.

958.

31 A Rehoboam a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd. Ac enw ei fam ef *oedd* Naamah, Ammonees. Ac ^uAbiam ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

u 2 Chron.

12. 16.

Abiah.

PENNOD XV.

1 *Annwylol deyrnasiad Abiam.* 8 Asa ar ei ol ef, 11 yn teyrnasu yn ddaionus; 16 a'r rhyfel rhyngddo ef a Baasa, yn peri iddo wneuthur cynghrair â Benhadad. 24 Jehosaphat, yn dyfod ar ei ol ef. 25 Drygionus lywodraeth Nadab. 27 Brad Baasa yn ei erbyn ef, yn cyflawni prophwydoliaeth Ahiah. 31 Hanes Nadab, a'i furvolaeth. 33 Drygionus lywodraeth Baasa.

AC yn y ddeunawfed flwyddyn i'r brenhin ^aJeroboam mab Nebat, yr aeth Abiam yn frenhin ar Judah.

a 2 Chron.

13. 1.

2 ^bTair blynedd y teyrnasodd efe yn Jerusaleam. Ac ^cenw ei fam ef *oedd* Maachah, merch ^dAbisalom.

b 2 Chron.

13. 2.

c 2 Chron.

11. 20, 22.

d 2 Chron.

11. 21.

Absalom.

3 Ac efe a rodiodd yn holl bechodau ei dad, y rhai a wnaethai efe o'i flaen ef: ac nid *oedd* ei galon ef berffaith gyd â'r ARGLWYDD ei Dduw, fel calon Dafydd ei dad.

4 Ond er mwyn Dafydd y rhoddodd yr ARGLWYDD ei Dduw iddo ef ²oleuni yn Jerusaleam; i gyfodi ei fab ef ar ei ol ef, ac i sicrhau Jerusaleam:

2 Heb.

ganwyll,

neu, lamp,

pen. 11. 36.

5 O herwydd gwneuthur o Dafydd yr *hyn oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac na chiliodd oddi wrth yr hyn oll a orchymynodd efe iddo holl ddyddiau ei einioes, ^eond yn achos Uriah yr Hethiad.

e 2 Sam. 11.

4. 16.

a 12. 9.

6 A rhyfel a fu rhwng Rehoboam a Jeroboam holl ddyddiau ei einioes.

7 A'r rhan arall o weithredoedd Abiam, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydnyt* hwy yn ysgrifenedig yn ^fllyfr chronicl brenhinoedd Judah? A rhyfel a fu rhwng Abiam a Jeroboam.

f 2 Chron.

13. 3.

8 Ac Abiam a hunodd gyd â'i dadau, a hwy a'i claddasant ef yn ninas Dafydd. Ac ^gAsa ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

955.

g 2 Chron.

14. 1.

9 ¶ Ac yn yr ugeinfed flwyddyn i Jeroboam brenhin Israel yr aeth Asa yn frenhin ar Judah.

10 Ac yn mlynedd a deugain y teyrnasodd efe yn Jerusaleam. Ac enw ^hei fam ef *oedd* Maachah, merch Abisalom.

h pen. 14. 24.

a 22. 46.

11 Ac Asa a wnaeth *yr hyn oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, fel Dafydd ei dad.

12 Ac efe a yrrodd ymaith ^hy gwŷr sodomiaidd o'r wlad, ac a fwriodd ymaith yr holl ddelwau a wnaethai ei dadau.

Cylech

951.

h pen. 14. 24.

a 22. 46.

13 Ac efe a symmudodd ⁱMaachah ei fam o *fod* yn frenhines, o herwydd gwneuthur o honi hi ddelw

i 2 Chron.

15. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
951.

^k pen. 22.
43.

mewn llwyn; ac Asa a ddrylliodd ei delw hi, ac a'i llosgodd wrta afon Cidron.

14 Ond ^kni fwrwyd ymaith yr uchelfeydd: etto calon Asa oedd berffaith gyd â'r ARGLWYDD ei holl ddyddiau ef.

15 Ac efe a ddug i mewn gyssegredig bethau ei dad, a'r pethau a gyssegrasai efe ei hun, i dŷ yr ARGLWYDD, yn arian, yn aur, ac yn llestri.

16 ¶ A rhyfel a fu rhwng Asa a Baasa brenhin Israel eu holl ddyddiau hwynt.

17 A ¹Baasa brenhin Israel a aeth i fynu yn erbyn Judah, ac a adeiladodd Ramah; ^mfel na adawai efe i neb fyned allan na dyfod i mewn at Asa brenhin Judah.

18 Yna Asa a gymmerodd yr holl arian a'r aur a adawsid yn nhrysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thrysorau tŷ y brenhin, ac efe a'u rhoddodd hwynt yn llaw ei weision: a'r brenhin Asa a anfonodd at ⁿBenhadad mab Tabrimon, mab Hezion, brenhin Syria, yr hwn oedd yn trigo yn Damascus, gan ddywedyd,

19 Cyfammod *sydd* rhyngof fi a thi, rhwng fy nhad i a'th dad di: wele, mi a anfonais i ti anrheg o arian ac aur; tyred, diddymma dy gyfammod â Baasa brenhin Israel, fel ⁴y cilio efe oddi wrthyf fi.

20 Felly Benhadad a wrandawodd ar y brenhin Asa, ac a anfonodd dywysogion y lluoedd, y rhai *oedd* ganddo ef, yn erbyn dinasoedd Israel, ac a darawodd ^oIjon, a Dan, ac Abellbeth-maachah, a holl Cinneroth, gyd â holl wlad Naphtali.

21 A phan glybu Baasa *hynny*, efe a beidiodd âg adeiladu Ramah; ac a drigodd yn Tirsah.

22 Yna y brenhin Asa a gasglodd holl Judah, heb lysu *neb*: a hwy a gymmerasant gerrig Ramah, a'i choed, â'r rhai yr adeiladasai Baasa; a'r brenhin Asa a adeiladodd â hwynt Geba Benjamin, a Mispah.

23 A'r rhan arall o holl hanes Asa, a'i holl gadernid ef, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'r dinasoedd a adeiladodd efe, onid *ydnyt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Judah? eithr ^pyn amser ei henaint efe a glafychodd o'i draed.

24 Ac Asa a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd ei dad; ^qa ^rJehosaphat ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

25 ¶ A Nadab mab Jeroboam a ⁵ddechreuodd deyrnasu ar Israel yn yr ail flwyddyn i Asa brenhin Judah; ac a deyrnasodd ar Israel ddwy flynedd.

26 Ac efe a wnaeth ddrygioni yng ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd yn ffordd ei dad, ac yn ei bechod ef â'r hwn y gwnaeth efe i Israel bechu.

27 ¶ A Baasa mab Ahiah, o dŷ Issachar, a gyd-fwriadodd yn ei erbyn ef; a Baasa a'i tarawodd ef yn ^sGibbethon *eiddo* y Philistiaid: canys Nadab a holl Israel oedd yn gwarchae ar Gibbethon.

28 A Baasa a'i lladdodd ef yn y drydedd flwyddyn i Asa brenhin Judah, ac a deyrnasodd yn ei le ef.

29 A phan deyrnasodd, efe a darawodd holl dŷ Jeroboam; ni adawodd un *perchen* anadl i Jeroboam, nes ei ddifetha ef, yn ol ^tgair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe trwy law ei was Ahiah y Siloniad:

30 ^uAm bechodau Jeroboam y rhai a bechasai efe, a *thrwy* y rhai y gwnaethai efe i Israel bechu; o herwydd ei waith ef yn digio ARGLWYDD DDUW Israel.

31 A'r rhan arall o hanes Nadab, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydnyt* yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Israel?

32 A rhyfel a fu rhwng Asa a Baasa brenhin Israel eu holl ddyddiau hwynt.

33 Yn y drydedd flwyddyn i Asa brenhin Judah y teyrnasodd Baasa mab Ahiah ar holl Israel yn Tirsah, bedair blynedd ar hugain.

34 Ac efe a wnaeth ddrygioni yng ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd yn ffordd Jeroboam, ac yn ei bechod ef *trwy* yr hwn y gwnaeth efe i Israel bechu.

PENNOD XVI.

1, 7 Prophwydoliaeth Jehu yn erbyn Baasa. 5 Elah yn dyfod ar ei ol ef: 8 a Zimri, trwy frad, ar ei ol yntau; 11 ac yn dwyn i ben brophwydoliaeth Jehu. 15 Omri yn ei yrru ef i'w losgi ei hun; 21 a chweddi ymrannu o'r bobl, yn gorthrechu Tibni, 23 yn adeiladu Samaria, 25 yn teyrnasu yn annwylol. 27 Ahab ar ei ol ef, 29 yn teyrnasu yn ysgeler. 34 Melltith Josua yn dyfod i Hiel am adeiladu Jericho.

YNA y daeth gair yr ARGLWYDD at ^aJehu mab Hanani yn erbyn Baasa, gan ddywedyd,

2 ^bO herwydd i mi dy ddyrchafu o'r llwch, a'th wneuthur yn flaenor ar fy mhobl Israel, a rhodio o honot

Cyn
CRIST
954.

⁵ Heb.
deyrnas-
odd.

^s Jos. 19. 44.
pen. 16. 15.

¹ 2 Ohron.
16. 1.

^m Edrych
pen. 12. 27.

ⁿ 2 Chron.
16. 2.

⁴ Heb. yr
elo i fynu
oddi wrth-
yf.

^o 2 Bren.
15. 29.

^t pen. 14.
10. 14.

^u pen. 14.
16.

953.

^p 2 Ohron.
16. 12.

914.

^q 2 Chron.
17. 1.
^r Matt. 1. 8.
Josphat.

Cylch
930.

^a 2 Chron.
19. 2. a 20.
34.

^b pen. 14. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
930.

* ad. 11.

* pen. 14.
10, a 15, 29.

* pen. 14. 11.

* 2 Ohron.
16. 1.

930.

* pen. 15.
27, 29.
Edrych
Hos. 1. 4.
930.2 Heb. ar
dy Tirsah.
929.
2 Bren. 9.
31.1 Sam. 25.
22.

* ad. 1.

1 Deut. 32.
21.
1 Sam. 12.
21.
1 Cor. 8. 4.
a 10. 19.

929.

tithau yn ffordd Jeroboam, a pheri i'm pobl Israel bechu, gan fy nigio â'u pechodau;

3 Wele fi ° yn torri ymaith hiliogaeth Baasa, a hiliogaeth ei dŷ ef: a mi a wnaf dy dŷ di fel °tŷ Jeroboam mab Nebat.

4 ° Y cwn a fwyty yr hwn fyddo marw o'r eiddo Baasa yn y ddinas; ac adar y nefoedd a fwyty yr hwn fyddo marw o'r eiddo ef yn y maes.

5 A'r rhan arall o hanes Baasa, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i gadernid ef, °onid *ydylnt* yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

6 A Baasa a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn Tirsah; ac Elah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

7 Hefyd trwy law Jehu mab Hanani y prophwyd y bu gair yr ARGLWYDD yn erbyn Baasa, ac yn erbyn ei dŷ ef, o herwydd yr holl ddrygioni a wnaeth efe y'ngolwg yr ARGLWYDD, gan ei ddigio ef trwy waith ei ddwyllaw; gan fod fel tŷ Jeroboam, ac oblegid °iddo ei ladd ef.

8 ¶ Yn y chweched flwyddyn ar hugain i Asa brenhin Judah y teyrnasodd Elah mab Baasa ar Israel yn Tirsah, ddwy flynedd.

9 A Zimri ei was ef, tywysog ar hanner y cerbydau, a gyd-fwriadodd yn ei erbyn ef, ac efe yn yfed yn feddw, yn Tirsah, yn nhŷ Arsa, yr hwn *oedd* ²ben-teulu yn Tirsah.

10 A ^hZimri a aeth ac a'i tarawodd ef, ac a'i lladdodd, yn y seithfed flwyddyn ar hugain i Asa brenhin Judah, ac a deyrnasodd yn ei le ef.

11 ¶ A phan ddechreuodd efe deyrnasu, ac eistedd ar ei deyrngadair, efe a laddodd holl dŷ Baasa: ni adawodd efe iddo ef ¹un i biso yn erbyn y pared, na'i geraint, na'i gyfeillion.

12 Felly Zimri a ddinystriodd holl dŷ Baasa, yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarodd efe yn erbyn Baasa trwy law ^kJehu y prophwyd.

13 O herwydd holl bechodau Baasa, a phechodau Elah ei fab ef, *trwy* y rhai y pechasant hwy, a thrwy y rhai y gwnaethant i Israel bechu, gan ddigio ARGLWYDD DDUW Israel â'u ^lgwagedd.

14 A'r rhan arall o hanes Elah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

15 ¶ Yn y seithfed flwyddyn ar

hugain i Asa brenhin Judah y teyrnasodd Zimri saith niwrnod yn Tirsah: ^ma'r bobl *oedd* yn gwersyllu yn erbyn Gibbethon *eiddo* y Philistiaid.

16 A chlybu y bobl *y rhai oedd* yn y gwersyll ddywedyd, Zimri a gyd-fwriadodd, ac a laddodd y brenhin. A holl Israel a goronasant Omri, tywysog y llu, yn frenhin y dwthwn hwnnw ar Israel, yn y gwersyll.

17 Ac Omri a aeth i fynu, a holl Israel gyd âg ef, o Gibbethon; a hwy a warchaeasant ar Tirsah.

18 A phan welodd Zimri fod y ddinas wedi ei hennill, efe a aeth i balas tŷ y brenhin, ac a losgodd dŷ y brenhin am ei ben â thân, ac a fu farw;

19 Am ei bechodau yn y rhai y pechodd efe, gan wneuthur drygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD, gan rodio yn ffordd Jeroboam, ac yn ei bechod a wnaeth efe i beri i Israel bechu.

20 A'r rhan arall o hanes Zimri, a'i gyd-fradwriaeth a gyd-fwriadodd efe; onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

21 ¶ Yna yr ymrannodd pobl Israel yn ddwy ran: rhan o'r bobl oedd ar ol Tibni mab Ginath, i'w osod ef yn frenhin, a rhan ar ol Omri.

22 A'r bobl *oedd* ar ol Omri a orchfygodd y bobl *oedd* ar ol Tibni mab Ginath: felly Tibni a fu farw, ac Omri a deyrnasodd.

23 ¶ Yn yr unfed flwyddyn ar ddeg ar hugain i Asa brenhin Judah y teyrnasodd Omri ar Israel ddeuddeng mlynedd: yn Tirsah y teyrnasodd efe chwe blynedd.

24 Ac efe a brynodd fynydd Samaria gan Semer, er dwy dalent o arian; ac a adeiladodd yn y mynydd, ac a alwodd enw y ddinas a adeiladasai efe, ar ol enw Semer, arglwydd y mynydd, ³ⁿSamaria.

25 ¶ Ond °Omri a wnaeth ddrygioni y'ngŵydd yr ARGLWYDD, ac a wnaeth yn waeth na'r holl rai a *fuasai* o'i flaen ef.

26 Canys efe a rodiodd yn holl ffordd Jeroboam mab Nebat, ac yn ei bechod ef, *trwy* yr hwn y gwnaeth efe i Israel bechu, gan ddigio ARGLWYDD DDUW Israel â'u ^pgwagedd hwynt.

27 A'r rhan arall o hanes Omri, yr hyn a wnaeth efe, a'i rymmuser a wnaeth efe, onid *ydylnt* hwy yn

Cyn
CRIST
Cylch
929.* pen. 15.
27.

929.

925.

3 Heb.
Someron.
Edrych
pen. 13, 32.
o Mic. 6. 16.

P ad. 13.

Cyn
CRIST
925.

ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

28 Ac Omri a hunodd gyd â'i dad-au, ac a gladdwyd yn Samaria, ac Ahab ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

918.

29 ¶ Ac Ahab mab Omri a ddechreuodd deyrnasu ar Israel yn y drydedd flwyddyn ar bymtheg ar hugain i Asa brenhin Judah: ac Ahab mab Omri a deyrnasodd ar Israel yn Samaria ddwy flynedd ar hugain.

30 Ac Ahab mab Omri a wnaeth ddrygioni y'ngolwg yr ARGLWYDD y tu hwnt i bawb o'i flaen ef.

4 Heb. 4i.

31 ⁴ Canys ysgafu oedd ganddo ef rodio ym mhechodau Jeroboam mab Nebat, ac efe a gymmerth yn wraig Jezebel merch Ethbaal brenhin y Sidoniaid, ac a aeth ac a wasanaethodd Baal, ac a ymgrymmodd iddo.

32 Ac efe a gyfododd allor i Baal yn nhŷ Baal, yr hwn a adeiladasai efe yn Samaria.

⁹ 2 Bren.
13. 6. a 17.
16. a 21. 3.33 Ac Ahab a wnaeth ¹lwyn. Ac Ahab a wnaeth fwy i ddigio ARGLWYDD DDUW Israel na holl frenhinoedd Israel a fuasai o'i flaen ef.34 ¶ Yn ei ddyddiau ef Hiel y Betheliad a adeiladodd Jericho: yn Abiram ei gyntaf-anedig y sylfaenodd efe hi, ac yn Segub ei fab ieuangaf y gosododd efe ei phyrth hi, ¹yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe trwy law Josua mab Nun.

r Jos. 6. 26.

PENNOD XVII.

¹ Elias, wedi prophwydo yn erbyn Ahab, yn cael ei borthi gan gigrain yn Cerith, 10 a chan wraig weddw yn Sareptah, 14 a honno yn cael rhad penllad, 17 a chyfodi ei mab o farw i fyw, 24 ac yn credu, Elias.Cylch
910.
2 Heb.
Eliahu.
a 2 Bren. 3.
14.**A**C ² Elias y Thesbiad, un o breswylwyr Gilead, a ddywedodd wrth Ahab ^a Fel mai byw ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn yr ydwyf yn sefyll ger ei fron, ^b ni bydd ^c y blynyddoedd hyn na gwllith na gwllaw, ond yn ol fy ngair i.^b Iago 5. 17.
^c Luc 4. 25.

2 A gair yr ARGLWYDD a ddaeth atto ef, gan ddywedyd,

3 Dos oddi yma, a thro tu a'r dwyrain, ac ymguddia wrth afon Cerith, yr hon sydd ar gyfer yr Iorddonen.

4 Ac o'r afon yr yfi; ac mi a berais i'r cigfrain dy borthi di yno.

5 Felly efe a aeth, ac a wnaeth yn ol gair yr ARGLWYDD; canys efe a aeth, ac a arhosodd wrth afon Cerith, yr hon sydd ar gyfer yr Iorddonen.

6 A'r cigfrain a ddygent iddo fara

a chig y bore, a bara a chig brydnawn: ac efe a yfai o'r afon.

7 Ac yn ol talm o ddyddiau y sychodd yr afon, oblegid na buasai wlaw yn y wlad.

8 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth atto ef, gan ddywedyd,

9 Cyfod, dos i ^d Sareptah, yr hon sydd yn perthyn i Sidon, ac aros yno: wele, gorchymynais i wraig weddw dy borthi di yno.^d Obad. 20.
Luc 4. 26.
Sarepta.

10 Felly efe a gyfododd, ac a aeth i Sareptah. A phan ddaeth efe at borth y ddinas, wele yno wraig weddw yn casglu briw-wydd: ac efe a alwodd arni, ac a ddywedodd, Dwg, attolwg, i mi ychydig ddwfr mewn llestr, fel yr yfwyf.

11 Ac a hi yn myned i'w gyrchu, efe a alwodd arni, ac a ddywedodd, Dwg, attolwg, i mi dammaid o fara yn dy law.

12 A hi a ddywedodd, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD dy DDUW, nid oes gennyf deisen, ond llonaid llaw o flawd mewn celwrn, ac ychydig olew mewn ystên: ac wele fi yn casglu dau o friw-wydd, i fyned i mewn, ac i barottôl hynny i mi ac i'm mab, fel y bwytaom hynny, ac y byddom feirw.

13 Ac Eliás a ddywedodd wrthi, Nac ofna; dos, gwna yn ol dy air: etto gwna i mi o hynny deisen fechan yn gyntaf, a dwg i mi; a gwna i ti ac i'w fab ar ol hynny.

14 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, Y blawd yn y celwrn ni threulir, a'r olew o'r ystên ni dderfydd, hyd y dydd y rhoddo yr ARGLWYDD wlaw ar wyneb y ddaear.

15 A hi a aeth, ac a wnaeth yn ol gair Eliás: a hi a fwytaodd, ac yntau, a'i thylwyth, ³yspaid blwyddyn.³ Neu,
lawer o
ddyddiau.

16 Ni ddarfu y celwrn blawd, a'r ystên olew ni ddarfu, yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a ddywedasai efe trwy law Eliás.

17 ¶ Ac wedi y pethau hyn y clefydodd mab gwraig y tŷ, ac yr oedd ei glefyd ef mor gryf, fel na thrigodd anadl ynddo.

18 A hi a ddywedodd wrth Eliás, ^e Beth sydd i mi a wnelwyf â thi, gwr DUW? a ddaethost ti attaf i goffâu fy anwiredd, ac i ladd fy mab?^e Edrych
Luc 5. 8.

19 Ac efe a ddywedodd wrthi, Moes i mi dy fab. Ac efe a'i cymmerth ef o'i mynwes hi, ac a'i dug ef i fynu i ystafell yr oedd efe yn

Cyn
CRIST
Cylch
910.

aros ynddi, ac a'i gosododd ef ar ei wely ei hun.

20 Ac efe a letodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD fy NUW, a ddrygaist ti y wraig weddw yr ydwyf fi yn ymdeithio gyd â hi, gan ladd ei mab hi?

21 Ac ^fefe a ⁴ymestynodd ar y bachgen dair gwaith, ac a lefodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD fy NUW, dychweled, attolwg, enaid y bachgen hwn ⁵iddo eilwath.

22 A'r ARGLWYDD a wrandawodd ar lef Elias; ac enaid y bachgen a ddychwelodd i mewn iddo, ac efe a ddadebrodd.

23 Ac Elias a gymmerodd y bachgen, ac a'i dug ef i waered o'r ystafell i'r tŷ, ac a'i rhoddes ef i'w fam: ac Elias a ddywedodd, Gwel, byw yw dy fab.

24 ¶ A'r wraig a ddywedodd wrth Elias, Yn awr wrth hyn y gwn mai gwr DUW ydwyf ti, ac mai gwirionedd yw gair yr ARGLWYDD yn dy enau di.

PENNOD XVIII.

1 *Elias, pan oedd dostaf y newyn, wedi ei yrru at Ahab, yn cyfarfod âg Obadiah; 9 a humno yn dwyn Ahab at Elias: 17 ac yntau yn argyhoeddi Ahab; a thrwy dân o'r nef, yn cael y maes ar brophwydi Baal; 41 a thrwy weddi yn cael gwlaau, ac yn canlyn Ahab i Jezreel.*

Ac ar ol dyddiau lawer daeth gair yr ARGLWYDD at Elias, yn y drydedd flwyddyn, gan ddywedyd, Dos, ymddangos i Ahab; a mi a roddaf wlaw ar wyneb y ddaear.

2 Ac Elias a aeth i ymddangos i Ahab. A'r newyn oedd dost yn Samaria.

3 Ac Ahab a alwodd Obadiah, yr hwn oedd ²ben-teulu iddo: (ac Obadiah oedd yn ofni yr ARGLWYDD yn fawr:

4 Canys pan ddistrywiodd ³Jezebel brophwydi yr ARGLWYDD, Obadiah a gymmerodd gant o brophwydi, ac a'u cuddiodd hwynt bob yn ddeg a deugain mewn ogof, ac a'u porthodd hwynt â bara ac â dwfr.)

5 Ac Ahab a ddywedodd wrth Obadiah, Dos i'r wlad, at bob ffynnon ddwfr, ac at yr holl afonydd: ysgatfydd ni a gawn laswellt, fel y cadwom yn fyw y ceffylau a'r mulod, fel ⁴na adawom i'r holl anifeiliaid golli.

6 Felly hwy a rannasant y wlad rhyngddynt i'w cherdded: Ahab a

aeth y naill ffordd ei hunan, ac Obadiah a aeth y ffordd arall ei hunan.

7 ¶ Ac fel yr oedd Obadiah ar y ffordd, wele Elias yn ei gyfarfod ef: ac efe a'i hadnabu ef, ac a syrthiodd ar ei wyneb, ac a ddywedodd, Onid ti yw fy arglwydd Elias?

8 Yntau a ddywedodd wrtho, Iê, myfi: dos, dywed i'th arglwydd, Wele Elias.

9 Dywedodd yntau, Pa bechod a wneuthum i, pan roddit ti dy was yn llaw Ahab i'm lladd?

10 *Fel mai* byw yr ARGLWYDD dy DDUW, nid oes genedl na brenhiniaeth yr hon ni ddanfonodd fy arglwydd iddi i'th geisio di; a phan ddywedent, Nid yw efe yma, efe a dyngai y frenhiniaeth a'r genedl, na chawsent dydi.

11 Ac yn awr yr wyt ti yn dywedyd, Dos, dywed i'th arglwydd, Wele Elias.

12 A phan elwyf fi oddi wrthyt ti, a yspryd yr ARGLWYDD a'th gymmer di lle nis gwn i; a phan ddelwyf i fynegi i Ahab, ac yntau heb dy gael di, efe a'm lladd i: ond y mae dy was di yn ofni yr ARGLWYDD o'm mebyd.

13 Oni fynegwyd i'm harglwydd yr hyn a wneuthum i, pan laddodd Jezebel brophwydi yr ARGLWYDD, fel y cuddiais gannwr o brophwydi yr ARGLWYDD, bob yn ddengwr a deugain mewn ogof, ac y porthais hwynt â bara ac â dwfr?

14 Ac yn awr ti a ddywedi, Dos, dywed i'th arglwydd, Wele Elias: ac efe a'm lladd i.

15 A dywedodd Elias, *Fel mai* byw ARGLWYDD y lluoedd, yr hwn yr wyf yn sefyll ger ei fron, heddyw yn ddiau yr ymddangosaf iddo ef.

16 Yna Obadiah a aeth i gyfarfod Ahab, ac a fynegodd iddo. Ac Ahab a aeth i gyfarfod Elias.

17 A phan welodd Ahab Elias, Ahab a ddywedodd wrtho, Onid ti yw yr hwn ^bsydd yn blino Israel?

18 Ac efe a ddywedodd, Ni flinais i Israel; ond tydi, a thŷ dy dad: am i chwi wrthod gorchymynion yr ARGLWYDD, ac i ti rodio ar ol Baalim.

19 Yn awr gan hynny anfon, a chasgl attaf holl Israel i fynydd Carmel, a phrophwydi Baal, pedwar cant a deg a deugain, a phrophwydi y llwyni, pedwar cant, y rhai sydd yn bwytta ar fwrdd Jezebel.

Cyn
CRIST
Cylch
906.

^f 2 Bren. 4.
34, 35.

⁴ Heb. ymfesurodd.

⁵ Heb.
f'w fewn.

Cylch
906.

² Heb. ar
ei dy ef.

³ Heb.
Isabel.

⁴ Heb. nad
ymdorrnom
oddi wrth
yr anifeil-
iaid.

^a 2 Bren. 2.
16.
Ezec. 3. 12,
14.
Act. 8. 30.

^b Act. 16. 20.

Cyn
CRIST
Cylch
906.

20 Felly Ahab a anfonodd at holl feibion Israel, ac a gasglodd y prophwydi ynghyd i fynydd Carmel.

21 Ac Elias a ddaeth at yr holl bobl, ac a ddywedodd, Pa hyd yr ydych chi yn cloffi rhwng dau feddwl? os yr ARGLWYDD *sydd* DDUW, °ewch ar ei ol ef; ond os Baal, ewch ar ei ol yntau. A'r bobl nid attebasant iddo air.

22 Yna y dywedodd Elias wrth y bobl, °Myfi fy hunan wyf yn fyw o brophwydi yr ARGLWYDD; ond prophwydi Baal *ydynt* bedwar cant a dengwr a deugain.

23 Rhodder gan hynny i ni ddau fustach: a dewisant hwy iddynt un bustach, a darniant ef, a gosodant ar goed, ond na osodant dân *dano*: a minnau a barottoaf y bustach arall, ac a'i gosodaf ar goed, ac ni roddaf dân *dano*.

24 A gelwch chi ar enw eich duwiau, a minnau a alwaf ar enw yr ARGLWYDD: a'r DUW a attebo trwy dân, bydded efe DDUW. A'r holl bobl a attebasant ac a ddywedasant, Da yw y °peth.

25 Ac Elias a ddywedodd wrth brophwydi Baal, Dewiswch i chi un bustach, a pharottôwch ef yn gyntaf; canys llawer *ydych* chi: a gelwch ar enw eich duwiau, ond na osodwch dân *dano*.

26 A hwy a gymmerasant y bustach a roddasid iddynt, ac a'i parottoisant, ac a alwasant ar enw Baal o'r bore hyd hanner dydd, gan ddywedyd, Baal, °gwrando ni; ond nid *oedd* llef, na neb yn ateb: a hwy a lammasant °ar yr allor a wnelaid.

27 A bu, ar hanner dydd, i Elias eu gwatwor hwynt, a dywedyd, Gwaeddwch â llef uchel: canys duw *yw* efe; naill ai °ymddiddan *y mae*, neu erlid, neu ymdeithio *y mae* efe; fe a allai ei fod yn cysgu, ac *mai rhaid* ei ddeffro ef.

28 A hwy a waeddasant â llef uchel, ac a'u torrasant eu hunain yn ol eu harfer â chyllill ac âg ellynod, nes i'r gwaed ffrydio arnynt.

29 Ac wedi iddi fyned dros hanner dydd, °a phrophwydo o honynt nes °offrymmu yr *hwyr*-offrrwm; etto nid *oedd* llef, na neb yn ateb, nac yn °ystyried.

30 A dywedodd Elias wrth yr holl bobl, Nesêwch attaf fi. A'r holl bobl a nasant atto ef. Ac efe a

gyweiriodd allor yr ARGLWYDD, *yr hon* a ddrylliasid.

31 Ac Elias a gymmerth ddeuddeg o gerrig, yn ol rhifedi llwythau meibion Jacob, yr hwn y daethai gair yr ARGLWYDD atto, gan ddywedyd, °Israel fydd dy enw di.

32 Ac efe a adeiladodd â'r meini allor yn enw yr ARGLWYDD; ac a wnaeth ffos o gylch lle dau fesur o had, o amgylch yr allor.

33 Ac efe a drefnodd y coed, ac a ddarniodd y bustach, ac a'i gosododd ar y coed;

34 Ac a ddywedodd, Llenwch bedwar celyrnaid o ddwfr, a °thywelltwch ar y poeth-offrrwm, ac ar y coed. Ac efe a ddywedodd, Gwnewch eilwaith; a hwy a wnaethant eilwaith. Ac efe a ddywedodd, Gwnewch y drydedd waith; a hwy a wnaethant y drydedd waith.

35 A'r dyfroedd a aethant o amgylch yr allor, ac a lanwodd y ffos o ddwfr.

36 A phan offrymmod yr *hwyr*-offrrwm, Elias y prophwyd a nes-aodd, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD °DDUW Abraham, Isaac, ac Israel, gwybydder heddyw mai ti *sydd* DDUW yn Israel, a minnau yn was i ti, ac *mai* trwy dy air di y gwneuthum i yr holl bethau hyn.

37 Gwrando fi, O ARGLWYDD, gwrando fi, fel y gwypo y bobl hyn mai tydi *yw* yr ARGLWYDD DDUW, ac *mai* ti a ddychwelodd eu calon hwy drachefn.

38 Yna °tân yr ARGLWYDD a syrthiodd, ac a ysodd y poeth-offrrwm, a'r coed, a'r cerrig, a'r llwch, ac a leibiodd y dwfr *oedd* yn y ffos.

39 A'r holl bobl a welsant, ac a syrthiasant ar eu hwynebaw, ac a ddywedasant, Yr ARGLWYDD, efe *sydd* DDUW, yr ARGLWYDD, efe *sydd* DDUW.

40 Ac Elias a ddywedodd wrthynt hwy, °Deliwch brophwydi Baal; na ddianged gwr o honynt. A hwy a'u daliasant: ac Elias a'u dygodd hwynt i waered i afon Cison, ac a'u lladdodd hwynt yno.

41 ¶ Ac Elias a ddywedodd wrth Ahab, Dos i fynu, bwytta ac yf; canys *wele* °drwst llawer o wlaw.

42 Felly Ahab a aeth i fynu i fwytta ac i yfed. Ac Elias a aeth i fynu i ben Carmel; °ac a ymostyngodd ar y ddaear, ac a osododd ei wyneb rhwng ei liniau;

Cyn
CRIST
Cylch
906.

1 Gen. 32.
28.
2 Bren. 17.
34.

5 Edrych
Barn. 6. 20.

h Exod. 3. 6.

1 Lef. 9. 24.
Barn. 6. 21.
2 Chron. 7.
1.

h 2 Bren. 10.
25.

3 Neu,
sion trwy
gwlaw.

1 Iago 5. 17,
18.

c Edrych
Jos. 24. 15.

d pen. 19.
10, 14.

e Heb. gair.

6 Neu. ateb.

7 Neu. wrth.

8 Neu,
myfyrio.

e 1 Cor. 11.
4. 5.
9 Heb.
dyrchafu.

2 Neu,
ymwando.

Cyn
CRIST
Cylch
906.

43 Ac a ddywedodd wrth ei lange, Dos i fynu yn awr, edrych tu a'r môr. Ac efe a aeth i fynu ac a edrychodd, ac a ddywedodd, Nid oes dim. Dywedodd yntau, Dos etto saith waith.

44 A'r seithfed waith y dywedodd efe, Wele gwmmlwl bychan fel cleidr llaw gwr yn dyrchafu o'r môr. A dywedodd yntau, Dos i fynu, dywed wrth Ahab, Rhwym *dy gerbyd*, a dos i waered, fel na'th rwystro y gwlaw.

45 Ac yn yr ennyd honno y nef-oedd a dduodd gan gymylau a gwynt; a bu gwlaw mawr. Ac Ahab a farchogodd, ac a aeth i Jezreel.

46 A llaw yr ARGLWYDD oedd ar Elias; ac efe ^ma wregysodd ei lwynau, ac a redodd o flaen Ahab nes ^eei ddyfod i Jezreel.

PENNOD XIX.

1 *Elias, wrth fygywth Jezebel, yn ffoi i Beerseba; 4 a phan, oedd ffin ganddo ei einioes, yn cael cysur gan angel. 9 Duw yn ymddangos iddo yn Horeb, ac yn ei anfon ef i enneinio Hazael, Jehu, ac Elisëus. 19 Elisëus, wedi canu yn iach i'r eiddo, yn canlyn Elias.*

AC Ahab a fynegodd i Jezebel yr hyn oll a wnaethai Elias; a chyd â phob peth, y modd y lladdasai efe yr holl brophwydi â'r cleddyf.

2 Yna Jezebel a anfonodd gennad at Elias, gan ddywedyd, ^aFel hyn y gwnelo y duwiau, ac fel hyn y chwanegont, oni wnafer erbyn y pryd *hwn* y fory dy einioes di fel einioes un o honynt hwy.

3 A phan welodd efe *hynny*, efe a gyfododd, ac a aeth am ei einioes, ac a ddaeth i Beerseba, yr hon *sydd* yn Judah, ac a adawodd ei lange yno.

4 ¶ Ond efe a aeth i'r anialwch daith diwrnod, ac a ddaeth ac a eisteddodd dan ferywen; ac ^ba ddeisyfodd ²iddo gael marw: dywedodd hefyd, Digon yw; yn awr, ARGLWYDD, cymmer fy einioes: canys nid *ydwyf* fi well na'm tadau.

5 Ac fel yr oedd efe yn gorwedd ac yn cysgu dan ferywen, wele, angel a gyffyrddodd âg ef, ac a ddywedodd wrtho, Cyfod, bwyttu.

6 Ac efe a edrychodd: ac wele deisen wedi ei chrasu ar farwor, a phiolaid o ddwfr wrth ei ³ben ef. Ac efe a fwytaodd ac a yfodd, ac a gysgodd drachefn.

7 Ac angel yr ARGLWYDD a ddaeth

drachefn yr ail waith, ac a gyffyrddodd âg ef, ac a ddywedodd, Cyfod a bwyttu; canys *y mae* i ti lawer o ffordd.

8 Ac efe a gyfododd, ac a fwytaodd ac a yfodd; a thrwy rym y bwyd hwnnw y cerddodd efe ^oddeugain niwrnod a deugain nos, hyd ^dHoreb mynydd Duw.

9 ¶ Ac yno yr aeth efe i fewn ogof, ac a lettŷodd yno. Ac wele air yr ARGLWYDD atto ef; ac efe a ddywedodd wrtho, Beth *a wnei* di yma, Elias?

10 Ac efe a ddywedodd, ^eDygais fawr zêl dros ARGLWYDD DDUW y lluoedd; o herwydd i feibion Israel wrthod dy gyfammod di, a distrywio dy allorau di, a lladd dy brophwydi â'r cleddyf: a ^fmi fy hunan a adawyd; a cheisio y maent ddwyn fy einioes innau.

11 Ac efe a ddywedodd, Dos allan, a saf yn y mynydd ger bron yr ARGLWYDD. Ac wele yr ARGLWYDD yn myned heibio, a ^ggwynt mawr a chryf yn rhwygo y mynyddoedd, ac yn dryllio y creigiau o flaen yr ARGLWYDD; *ond nid oedd* yr ARGLWYDD yn y gwynt: ac ar ol y gwynt, daear-gryn; *ond* nid *oedd* yr ARGLWYDD yn y ddaear-gryn:

12 Ac ar ol y ddaear-gryn, tân; *ond* nid *oedd* yr ARGLWYDD yn y tân: ac ar ol y tân, llef ddistaw fain.

13 A phan glybu Elias, ^hefe a oblygodd ei wyneb yn ei fantell, ac a aeth allan, ac a safodd *wrth* ddrws yr ogof. ⁱAc wele lef *yn dyfod* atto, yr hon a ddywedodd, Beth *a wnei* di yma, Elias?

14 ^kDywedodd yntau, Dygais fawr zêl dros ARGLWYDD DDUW y lluoedd; o herwydd i feibion Israel wrthod dy gyfammod di, a distrywio dy allorau, a lladd dy brophwydi â'r cleddyf: a mi fy hunan a adawyd; a cheisio y maent fy einioes innau i'w dwyn hi ymaith.

15 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Dos, dychwel i'th ffordd i anialwch Damascus: a phan ddelych, enneinia ^lHazael yn frenhin ar Syria;

16 A ^mJehu mab Nimsi a enneini di yn frenhin ar Israel; ac ⁿElisëus mab Saphat, o Abel-meholah, a enneini di yn brophwyd yn dy le dy hun.

Cyn
CRIST
Cylch
906.

^oFelly Dent. 9. 9, 18, Matt. 4. 2, d Exod. 3. 1.

^eRhuf. 11. 3.

^fpen. 18. 22.

^gEzec. 1. 4, a 37. 7.

^hFelly Exod. 3. 6, Es. 6. 2.

ⁱad. 9.

^kad. 10.

^l2 Bren. 8. 13.

^m2 Bren. 9. 1, 2.

ⁿLuc 4. 27.

^m2 Bren. 4. 29.

^eHeb. dy.

^aRuth 1. 17.

^bNum. 11. 15, Jonah 4. 3, 8, ²Heb. ^eei einioes.

^eHeb. obennydd.

Cyn
CRIST
Cylch
906.

o 2 Bren. 9.
14. &c.
a 10. 6. &c.
a 13. 3.

P Edrych
Hos. 6. 5.
4 Rhuf. 11.
4.

4 Neu,
adawaf.
r Edrych
Hos. 13. 2.

s Matt. 8.
21, 22.
Luc 9. 61,
62.

t 2 Sam. 24.
22.

17 °A'r hwn a ddiango rhag cleddyf Hazael, Jehu a'i lladd ef: ac ^pElisêus a ladd yr hwn a ddiango rhag cleddyf Jehu.

18 ¹A mi a ⁴adewais yn Israel saith o filoedd, y gliniau oll ni phlygasant i Baal, ^ra phob genau a'r nis cusanodd ef.

19 ¶ Felly efe a aeth oddi yno, ac a gafodd Elisêus mab Saphat yn aredig, a deuddeg cwpl o ychain o'i flaen, ac efe oedd gyd â'r deuddegfed. Ac Elias a aeth heibio iddo ef, ac a fwriodd ei fantell arno ef.

20 Ac efe a adawodd yr ychain, ac a redodd ar ol Eliâs, ac a ddywedodd, Attolwg, ^sgâd i mi gusanu fy nhad a'm mam, ac yna mi a ddeuaf ar dy ol. Ac yntau a ddywedodd wrtho, Dos, dychwel; canys beth a wneuthum i ti?

21 Ac efe a ddychwelodd oddi ar el ol ef, ac a gymmerth gwpl o ychain, ac a'u lladdodd, ac âg offer yr ychain ^ty berwodd efe eu cig hwynt, ac a'i rhoddodd i'r bobl, a hwy a fwyttasant. Yna efe a gyfododd ac a aeth ar ol Eliâs, ac a'i gwasan-aethodd ef.

PENNOD XX

1 Benhadad, yn anfoddlawn i wrogaeth Ahab, yn gwarchae ar Samaria. 13 Lladd y Syriaid, troi gynghor y prophwyd. 22 Y Syriaid, fel y dywedasai y prophwyd i Ahab, yn dyfod yn ei erbyn ef yn Aphec; 28 a throir air y prophwyd, a barn Duw, yn cael eu taro drachefn, 31 ac yn ymrôl, ac Ahab dan ammod yn golhwng ymaith Benhadad. 35 Y prophwyd, troi ddammeg, yn peri i Ahab ei farnu ei hun, ac yn datgan barn Duw yn ei erbyn ef.

901.

ABENHADAD brenhin Syria a gasglodd ei holl lu, a deuddeg brenhin ar hugain gyd âg ef, a meirch, a cherbydau: ac efe a aeth i fynu, ac a warchaeodd ar Samaria, ac a ryfelodd i'w herbyn hi.

2 Ac efe a anfonodd genhadau at Ahab brenhin Israel, i'r ddinas,

3 Ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed Benhadad, Dy arian a'th aur sydd eiddof fi; dy wragedd hefyd, a'th feibion glanaf, ydynt eiddof fi.

4 A brenhin Israel a atebodd ac a ddywedodd, Yn ol dy air di, fy arglwydd frenhin, myfi a'r hyn oll sydd gennyf ydym eiddot ti.

5 A'r cenhadau a ddychwelasant, ac a ddywedasant, Fel hyn yr ymadroddodd Benhadad, gan ddywyd, Er i mi anfon attat ti, gan ddy-

wedyd, Dy arian a'th aur, a'th wragedd, a'th feibion, a roddi di i mi:

6 Etto ynghylch y pryd hwn y fory yr anfonaf fy ngweision attat ti, a hwy a chwiliant dy dŷ di, a thai dy weision: a phob peth dymunol yn dy olwg a gymmerant hwy yn eu dwylaw, ac a'i dygant ymaith.

7 Yna brenhin Israel a alwodd holl henuriaid y wlad, ac a ddywedodd, Gwybyddwch, attolwg, a gwelwch mai ceisio drygioni y mae hwn: canys efe a anfonodd attaf fi am fy ngwagedd, ac am fy meibion, ac am fy arian, ac am fy aur; ac nis ²gommeddais ef.

8 Yr holl henuriaid hefyd, a'r holl bobl, a ddywedasant wrtho ef, Na wrando, ac na chyttuna âg ef.

9 Am hynny y dywedodd efe wrth genhadau Benhadad, Dywedwch i'm harglwydd y brenhin, Am yr hyn oll yr anfonaist ti at dy was ar y cyntaf, mi a'i gwnaf: ond ni allaf wneuthur y peth hyn. A'r cenhadau a aethant, ac a ddygasant air iddo drachefn.

10 A Benhadad a anfonodd atto ef, ac a ddywedodd, ^aFel hyn y gwneio y duwiau i mi, ac fel hyn y chwaneigont, os bydd pridd Samaria ddigon o ddyrneidiau i'r holl bobl sydd i'm canlyn i.

11 A brenhin Israel a atebodd ac a ddywedodd, Dywedwch wrtho, Nac ymfrostied yr hwn a wregyso ei arfau, fel yr hwn sydd yn eu diosg.

12 A phan glywodd efe y ⁴peth hyn, (ac efe yn yfed, efe a'r brenhinoedd, yn y pebyll,) efe a ddywedodd wrth ei weision, Ymosodwch. A hwy a ymosodasant yn erbyn y ddinas.

13 ¶ Ac wele, rhyw brophwyd a nesaodd at Ahab brenhin Israel, ac a ddywedodd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Oni welaist ti yr holl dyrfa fawr hon? wele, mi a'i rhoddaf yn dy law di heddyw, fel y gwpech mai myfi yw yr ARGLWYDD.

14 Ac Ahab a ddywedodd, Trwy bwy? Dywedodd yntau, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Trwy ⁵wŷr ieuaingc tywysogion y taleithiau. Ac efe a ddywedodd, Pwy a ⁶drefna y fyddin? Dywedodd yntau, Tydi.

15 Yna efe a gyfrifodd wŷr ieuaingc tywysogion y taleithiau, ac yr oedd ynt yn ddau cant a deuddeg ar hugain: ac ar eu hol hwynt efe a gyfrifodd yr holl bobl, cwbl o feibion Israel, yn saith mil.

Cyn
CRIST
901.

2 Heb.
cedwais
oddi wrtho.

a pen. 19. 2.

3 Heb.
neu, wrth
fy nhraed:
Felly
Exod. 11. 8.

4 Heb.
gair hwn.

5 Neu,
weision.

6 Heb.
rwyng y.

Cyn
CRIST
901.

16 A hwy a aethant allan ganol dydd. A Benhadad oedd yn yfed yn feddw yn y pebyll, efe a'r brenhinoedd, y deuddeg brenhin ar hugain oedd yn ei gynnorthwyo ef.

17 A gwŷr ieuaingc tywysogion y taleithiau a aethant allan yn gyn-taf : a Benhadad a anfonodd allan, a hwy a fynegasant iddo gan ddywedyd, Daeth gwŷr allan o Samaria.

18 Ac efe a ddywedodd, Os am heddwch y daethant allan, deliwch hwynt yn fyw; ac os i ryfel y daethant allan, deliwch hwynt yn fyw.

19 Felly yr aethant hwy allan o'r ddinas, *sef* gwŷr ieuaingc tywysogion y taleithiau, a'r llu yr hwn oedd ar eu hol hwynt.

20 A hwy a laddasant bawb ei wr: a'r Syriaid a ffoisant, ac Israel a'u herlidiodd hwynt: a Benhadad brenhin Syria a ddiangodd ar farch, gyd â'r gwŷr meirch.

21 A brenhin Israel a aeth allan, ac a darawodd y meirch a'r cerbydau, ac a laddodd y Syriaid â lladdfa fawr.

22 ¶ A'r prophwyd a nesaodd at frenhin Israel, ac a ddywedodd wrtho, Dos, ymgryfhâ, gwybydd hefyd, ac edrych beth a wnelech; canys ym mhen y flwyddyn brenhin Syria a ddaw i fynu i'th erbyn di.

23 A gweision brenhin Syria a ddywedasant wrtho ef, Duwiau y mynyddoedd *yw* eu duwiau hwynt, am hynny trech fuant na ni: ond ymladdwn â hwynt yn y gwastadedd, a ni a'u gorthrechwn hwynt.

24 A gwna hyn; Tyn ymaith y brenhinoedd bob un o'i le, a gosod gapteniaid yn eu lle hwynt.

25 Rhifa hefyd i ti lu, fel y llu a gollaist, meirch am feirch, a cherbyd am gerbyd: a ni a ymladdwn â hwynt yn y gwastattir, ac a'u gorthrechwn hwynt. Ac efe a wrandawodd ar eu llais hwynt, ac a wnaeth felly.

26 Ac ym mhen y flwyddyn Benhadad a gyfrifodd y Syriaid, ac a aeth i fynu i Aphec, i ⁸ ryfela yn erbyn Israel.

27 A meibion Israel a gyfrifwyd, ac oeddynt oll yn bresennol, ac a aethant i'w cyfarfod hwynt: a meibion Israel a wersyllasant ar eu cyfer hwynt, fel dwy ddiadell fechan o eifr; a'r Syriaid oedd yn llenwi y wlad.

28 ¶ A gwr i Dduw a nesaodd, ac

a lefarodd wrth frenhin Israel, ac a ddywedodd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; O herwydd dywedyd o'r Syriaid, DUW y mynyddoedd *yw* yr ARGLWYDD, ac nid DUW y dyffrynoedd *yw* efe; am hynny y rhoddaf yr holl dyrfa fawr hon i'th law di, a chwi a gewch wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

29 A hwy a wersyllasant y naill ar gyfer y llall saith niwrnod. Ac ar y seithfed dydd y rhyfel a aeth yng-hyd: a meibion Israel a laddasant o'r Syriaid gan mil o wŷr traed mewn un diwrnod.

30 A'r lleill a ffoisant i Aphec, i'r ddinas; a'r mur a syrthiodd ar saith mil ar hugain o'r gwŷr a adawsid: a Benhadad a ffodd, ac a ddaeth i'r ddinas o ystafell i ystafell.

31 ¶ A'i weision a ddywedasant wrtho, Wele yn awr, clywsom am frenhinoedd tŷ Israel, mai brenhinoedd trugarog *ydynt* hwy: gosodwn, attolwg, sachlian am ein llwynau, a rhaffau am ein pennau, ac awn at frenhin Israel; ond odid efe a geidw dy einioes di.

32 Yna y gwregysasant sachlian am eu llwynau, a rhaffau am eu pennau, ac a ddaethant at frenhin Israel, ac a ddywedasant, Benhadad dy was a ddywed, Attolwg gâd i mi fyw. Dywedodd yntau, A *ydyw* efe etto yn fyw? fy mrawd *yw* efe.

33 A'r gwŷr oedd yn disgwyl yn ddyfal a *ddeuai dim* oddi wrtho ef, ac a'i ciplasant ar frys: ac a ddywedasant, Dy frawd Benhadad. Dywedodd yntau, Ewch, dygwch ef. Yna Benhadad a ddaeth allan atto ef; ac efe a barodd iddo ddyfod i fynu i'r cerbyd.

34 A Benhadad a ddywedodd wrtho, Y dinasoedd a ddug fy nhad i oddi ar dy dad di, a roddaf drachefn; a chei wneuthur heolydd i ti yn Damascus, fel y gwnaeth fy nhad yn Samaria. A *dywedodd Ahab*, Mi a'th ollyngaf dan yr ammod *hwn*. Felly efe a wnaeth gyfammod âg ef, ac a'i gollyngodd ef ymaith.

35 ¶ A rhyw wr o ^b feibion y prophwydi a ddywedodd wrth ei gymydog ^c trwy air yr ARGLWYDD, Taro fi, attolwg. A'r gwr a wrthododd ei daro ef.

36 Dywedodd yntau wrtho, O herwydd na wrandewaist ar lais yr ARGLWYDD, wele, pan elech oddi wrthyf, llew a'th ladd di. Ac efe a

Cyn
CRIST
900.

⁷ Heb.
gwymmodd.

900.

⁸ Heb.
ryfel âg
Israel.

^b 2 Bren. 2.
3, 5, 7, 15.

^c pen. 13.
17, 18.

Cyn
CRIST
900.

pen. 13. 24.

Edrych
2 Sam. 12.
1, &c.Heb.
bieyst.Heb. nid
oedd efe.pen. 22.
31—37.

899.

1 Sam. 8.
14.Heb. yn
dy olwg.Lef. 25. 23.
Num. 36. 7.
Ezec. 46.
18

aeth oddi wrtho ef, a ¹llew a'i cyfarfu ef, ac a'i lladdodd.

37 Yna efe a gafodd wr arall, ac a ddywedodd, Taro fi, attolwg. A'r gwr a'i tarawodd ef, gan ei daro a'i archolli.

38 Felly y prophwyd a aeth ymaith, ac a safodd o flaen y brenhin ar y ffordd, ac a ymddieithrodd â lludw ar ei wyneb.

39 A ²phan ddaeth y brenhin heibio, efe a lefodd ar y brenhin, ac a ddywedodd, Dy was a aeth i ganol y rhyfel, ac wele, gwr a drodd heibio, ac a ddug wr attaf fi, ac a ddywedodd, Cadw y gwr hwn: os gan golli y cyll efe, yna y bydd dy einioes di yn lle ei einioes ef, neu ti a ³deli dalent o arian.

40 A thra yr oedd dy was yn ym-drôl yma ac accw, ²efe a ddiangodd. A brenhin Israel a ddywedodd wrtho, Felly y bydd dy farn di; ti a'i rhoddaist ar lawr.

41 Ac efe a frysiodd, ac a dynnodd ymaith y lludw oddi ar ei wyneb: a brenhin Israel a'i hadnabu ef, mai o'r prophwyd yr oedd efe.

42 Ac efe a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ¹O herwydd i ti ollwng ymaith o'th law y gwr a nodais i'w ddifetha, dy einioes di fydd yn lle ei einioes ef, a'th bobl di yn lle ei bobl ef.

43 A brenhin Israel a aeth i'w dŷ ei hun yn drist ac yn ddigllawn, ac a ddaeth i Samaria.

PENNOD XXI.

1 Ahab yn athrist am ei nacáu o winllan Naboth. 5 Naboth, ar lythyrau Jezebel, yn cael barn i farw am gabled: 15 ac Ahab yn perchenmogi ei winllan ef. 17 Etias yn datgan barn Duw yn erbyn Ahab a Jezebel. 25 A Duw, ar edifeirwch Ahab, yn oedi ei farnedigaeath.

ADIGWYDDODD ar ol y pethau hyn, fod gwinllan gan Naboth y Jezreeliad, yr hon oedd yn Jezreel, wrth balas Ahab brenhin Samaria.

2 Ac Ahab a lefarodd wrth Naboth, gan ddywedyd, Dyro i mi dy ¹winllan, fel y byddo hi i mi yn ardd lysiau, canys y mae hi yn agos i'm tŷ i: a mi a roddaf i ti am dani hi winllan well na hi; neu, os da fydd ²gennyt, rhoddaf i ti ei gwerth hi yn arian.

3 A Naboth a ddywedodd wrth Ahab, Na atto yr ARGLWYDD ³i mi roddi tref-tadaeth fy hynafiaid i ti.

4 Ac Ahab a ddaeth i'w dŷ yn

athrist ac yn ddigllawn, o herwydd y gair a lefarasai Naboth y Jezreeliad wrtho ef; canys efe a ddywedasai, Ni roddaf i ti dref-tadaeth fy hynafiaid. Ac efe a orweddodd ar ei wely, ac a drodd ei wyneb ymaith, ac ni fwyttai fara.

5 ¶ Ond Jezebel ei wraig a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, Paham y mae dy yspryd mor athrist, ac nad wyt yn bwytta bara?

6 Ac efe a ddywedodd wrthi, O herwydd i mi lefaru wrth Naboth y Jezreeliad, a dywedyd wrtho, Dyro i mi dy winllan er arian: neu, os mynni di, rhoddaf i ti winllan am dani. Ac efe a ddywedodd, Ni roddaf i ti fy ngwinllan.

7 A Jezebel ei wraig a ddywedodd wrtho, Ydwyti ti yn awr yn teyrnasu ar Israel? cyfod, bwytta fara, a llawenyched dy galon; myfi a roddaf i ti winllan Naboth y Jezreeliad.

8 Felly hi a ysgrifennodd lythyrau yn enw Ahab, ac a'u seliodd â'i sêl ef, ac a anfonodd y llythyrau at yr henuriaid, ac at y pennaethiaid oedd yn ei ddinas yn trigo gyd â Naboth.

9 A hi a ysgrifennodd yn y llythyrau, gan ddywedyd, Cyhoeddych ympryd, a gosodwch Naboth uwch ben y bobl.

10 Cyflëwch hefyd ddau wr o feibion y fall, gyferbyn âg ef, i dystiolaethu i'w erbyn ef, gan ddywedyd, Ti ⁴a geblaist DDUW a'r brenhin. Ac yna dygwch ef allan, a ⁴labyddiwch ef, fel y byddo efe marw.

11 A gwŷr ei ddinas, sef yr henuriaid a'r pennaethiaid, y rhai oedd yn trigo yn ei ddinas ef, a wnaethant yn ol yr hyn a anfonasai Jezebel attynt hwy, ac yn ol yr hyn oedd ysgrifenedig yn y llythyrau a anfonasai hi attynt hwy.

12 Cyhoeddasant ympryd, a chyfleasant Naboth uwch ben y bobl.

13 A dau wr, o feibion y fall, a ddaethant, ac a eisteddasant ar ei gyfer ef: a gwŷr y fall a dystiolaethasant yn ei erbyn ef, sef yn erbyn Naboth, ger bron y bobl, gan ddywedyd, Naboth a gablodd DDUW a'r brenhin. Yna hwy a'i dygasant ef allan o'r ddinas, ac a'i labyddiasant ⁵ef â meini, fel y bu efe farw.

14 Yna yr anfonasant hwy at Jezebel, gan ddywedyd, Naboth a labyddiwyd, ac a fu farw.

Cyn
CRIST
899.Exod. 22.
28.
Lef. 24. 15,
16.
Act. 6. 11.
d Lef. 24. 14.Edrych
2 Bren. 9.
26.
899.

Cyn
CRIST
899.

15 ¶ A phan glybu Jezebel labyddio Naboth, a'i farw, Jezebel a ddywedodd wrth Ahab, Cyfod, perchen-noga winllan Naboth y Jezreeliad, yr hwn a wrthododd ei rhoddi i ti er arian; canys nid byw Naboth, eithr marw yw.

16 A phan glybu Ahab farw Naboth, Ahab a gyfododd i fyned i waered i winllan Naboth y Jezreeliad, i gymmeryd meddiant ynddi.

17 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Elias y Thesbiad, gan ddywedyd,

18 Cyfod, dos i waered i gyfarfod Ahab brenhin Israel, yr hwn sydd yn Samaria: wele efe y'ngwinllan Naboth, yr hon yr aeth efe i waered iddi i'w meddiannu.

19 A llefara wrtho ef, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, A leddaist ti, ac a feddiennaist hefyd? Llefara hefyd wrtho ef, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Yn y fan lle y llyfodd y cwn waed Naboth, y llyf cwn dy waed dithau hefyd.

20 A dywedodd Ahab wrth Elias, A gefaist ti fi, O fy ngelyn? Dywedodd yntau, Cefais: oblegid si ti ymwerthu i wneuthur yr hyn sydd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD.

21 Wele ^bfi yn dwyn drwg arnat ti, a mi a dynnaf ymaith dy hiliogaeth di, ac a dorraf oddi wrth Ahab ¹yr hwn a biso ar bared, ^ky gwarchaëedig hefyd, a'r gweddill-edig yn Israel:

22 A mi a wnaif dy dŷ di fel tŷ ¹Jeroboam mab Nebat, ac fel tŷ ^mBaasa mab Ahiah, o herwydd y digter trwy yr hwn y'm digiaist, ac y gwnaethost i Israel bechu.

23 Am ^aJezebel hefyd y llefarodd yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Y cwn a fwyty Jezebel wrth ³fur Jezreel.

24 °Y cwn a fwyty yr hwn a fyddo marw o'r eiddo Ahab yn y ddinas: a'r hwn a fyddo marw yn y maes a fwyty adar y nefoedd.

25 ¶ Diau ^pna bu *neb* fel Ahab, yr hwn a ymwerthodd i wneuthur drwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: o herwydd Jezebel ei wraig a'i han-nogai ef.

26 Ac efe a wnaeth yn ffaidd iawn, gan fyned ar ol delwau, yn ol yr hyn oll ^aa wnaeth yr Amoriaid, y rhai a yrrodd yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

27 A phan glybu Ahab y geiriau hyn, efe a rwygodd ei ddillad, ac a osododd sachlian am ei gnawd, ac a ymprydiodd, ac a orwedodd mewn sachlian, ac a gerddodd yn araf.

28 A gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Elias y Thesbiad, gan ddywed-yd,

29 Oni weli di fel yr ymostwng Ahab ger fy mron? am iddo ymostwng ger fy mron i, ni ddygaf y drwg yn ei ddyddiau ef; ond ^ryn nyddiau ei fab ef y dygaf y drwg ar ei dŷ ef.

PENNOD XXII.

1 Ahab wedi ei dwylllo gan y gau-brophwyd, yn ol gair Micheah, yn cael ei ladd yn Ramoth-Gilead. 37 Y cwn yn llyfu ei waed ef, ac Ahaziah yn teyrnasu ar ei ol ef. 41 Da-ionus lywodraeth Jehosaphat, 45 a'i weith-redoedd. 50 Jehoram yn frenhin ar ei ol ef. 51 Drygionus lywodraeth Ahaziah.

A BUANT yn aros dair blynedd heb ryfel rhwng Syria ac Israel.

2 Ac yn y drydedd flwyddyn, ^aJehosaphat brenhin Judah a ddaeth i waered at frenhin Israel.

3 A brenhin Israel a ddywedodd wrth ei weision, Oni wyddoch mai eiddo ni yw Ramoth-Gilead, a'n bod ni yn tewi, heb ei dwyn hi o law brenhin Syria?

4 Ac efe a ddywedodd wrth Jehosaphat, A âi di gyd â mi i ryfel i Ramoth-Gilead? A Jehosaphat a ddywedodd wrth frenhin Israel, ^bYr ydwyf fi fel tithau, fy mhobl i fel dy bobl dithau, fy meirch i fel dy feirch dithau.

5 Jehosaphat hefyd a ddywedodd wrth frenhin Israel, Ymgynghora, attolwg, heddyw â gair yr ARGLWYDD.

6 Yna brenhin Israel a gasglodd y prophwydi, ynghylch pedwar cant o wŷr, ac a ddywedodd wrthynt, A âf fi yn erbyn Ramoth-Gilead i ryfel, neu a beidiaf fi? Dywedasant hwythau, Dos i fynu; canys yr ARGLWYDD a'i dryd hi yn llaw y brenhin.

7 A ^cJehosaphat a ddywedodd, Onid oes yma un prophwyd i'r ARGLWYDD mwyach, fel yr ymgynghorem âg ef?

8 A brenhin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, Y mae etto un gwr trwy yr hwn y gallem ymgynghori â'r ARGLWYDD: eithr cas yw gennyf fi ef; canys ni phrophwyda efe i mi ddaioni, namyn drygioni;

Cyn
CRIST
899.r 2 Bren. 9
20.

897.

a 2 Ohron.
18. 2, &c.b 2 Bren. 3.
7.c 2 Bren. 3.
11.

f pen. 22. 28.

f 2 Bren.
17. 17.
Rhuf. 7. 14.h pen. 14. 10.
2 Bren. 9.
8.i 1 Sam. 25.
22.
k pen. 14. 10.l pen. 15. 29.
m pen. 16.
3. 11.n 2 Bren. 9.
36.o Ner.,
glawdd.p pen. 14. 11.
a 16. 4.q pen. 16.
30, &c.r Gen. 15.
16.

Cyn
CRIST
897.

² Neu,
eumuch.

Micheah mab Jimlah *yw efe*. A dywedodd Jehosaphat, Na ddywed-
ed y brenhin felly.

9 Yna brenhin Israel a alwodd ar ² un o'i ystafellyddion, ac a ddywedodd, Prysura *yma* Micheah mab Jimlah.

10 A brenhin Israel a Jehosaphat brenhin Judah oeddynt yn eistedd bob un ar ei deyrn-gadair, wedi gwisgo eu *brenhinol* wisgoedd, mewn llannerch *wrth* ddrws porth Samaria; a'r holl brophwydi oedd yn prophwyo ger eu bron hwynt.

11 A Sedeciah mab Cenaanah a wnaeth iddo gyrn heiyryn; ac efe a ddywedodd, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, A'r rhai hyn y corni di y Syriaid, nes i ti eu difa hwynt.

12 A'r holl brophwydi oedd yn prophwyo fel hyn, gan ddywed-
yd, Dos i fynu i Ramoth-Gilead, a llwydda: canys yr ARGLWYDD a'i dyry *hi* yn llaw y brenhin.

13 A'r gennad a aethai i alw Micheah a lefarodd wrtho ef, gan ddywedyd, Wele yn awr eiriau y prophwydi yn un-air yn dda i'r brenhin: bydded, attolwg, dy air dithau fel gair un o honynt, a dywed y goreu.

14 A dywedodd Micheah, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, yr hyn a ddywedo yr ARGLWYDD wrthyf, hynny a lefaraf fi.

15 ¶ Felly efe a ddaeth at y brenhin. A'r brenhin a ddywedodd wrtho, Micheah, a awn ni i ryfel yn erbyn Ramoth-Gilead, ai peidio? Dywedodd yntau wrtho, Dos i fynu, a llwydda; canys yr ARGLWYDD a'i dyry *hi* yn llaw y brenhin.

16 A'r brenhin a ddywedodd wrtho, Pa sawl gwaith y'th dynghedaf di, na ddywedech wrthyf ond gwirionedd yn enw yr ARGLWYDD?

17 Ac efe a ddywedodd, Gwelais holl Israel ^a ar wasgar ar hyd y mynyddoedd, fel defaid ni *byddai* iddynt fugail. A dywedodd yr ARGLWYDD, Nid *oes* feistr arnynt hwy; dychweled pob un i'w dŷ ei hun mewn heddych.

18 A brenhin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, Oni ddywedais i wrthyf ti, na prophwydai efe ddaioni i mi, eithr drygioni?

19 Ac efe a ddywedodd, Clyw gan hynny air yr ARGLWYDD: Gwelais yr ARGLWYDD yn eistedd ar ei orseddfa, a ^c holl lu y nefoedd yn

sefyll yn ei ymyl, ar ei law ddehau ac ar ei law aswy.

20 A'r ARGLWYDD a ddywedodd, Pwy a dwylla Ahab, fel yr elo efe i fynu ac y syrthio yn Ramoth-Gilead? Ac un a ddywedodd fel hyn, ac arall oedd yn dywedyd fel hyn.

21 Ac yspryd a ddaeth allan, ac a safodd ger bron yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Myfi a'i twyllaf ef. A dywedodd yr ARGLWYDD wrtho, Pa fodd?

22 Dywedodd yntau, Mi a âf allan, ac a fyddaf yn yspryd celwyddog y'ngenu ei holl brophwydi ef. Ac efe a ddywedodd, 'Twylli a gorchfygi *ef*: dos ymaith, a gwna felly.

23 Ac yn awr wele, yr ARGLWYDD a roddodd yspryd celwyddog yng ngenau dy holl brophwydi hyn; a'r ARGLWYDD a lefarodd ddrwg am danat ti.

24 Ond Sedeciah mab Cenaanah a nesaodd, ac a darawodd Micheah dan *ei* gern, ac a ddywedodd, ² Pa ffordd yr aeth yspryd yr ARGLWYDD oddi wrthyf fi i ymddiddan â thydi?

25 A Micheah a ddywedodd, Wele, ti a gei weled y dwthwn hwnnw, pan elych di o ystafell i ystafell i ymguddio.

26 A brenhin Israel a ddywedodd, Cymmer Micheah, a dwg ef yn ei ol at Amon tywysog y ddinas, ac at Joas mab y brenhin;

27 A dywed, Fel hyn y dywed y brenhin; Rhowch hwn yn y carchardy, a bwydych ef â bara cystudd ac â dwfr blinder, nes i mi ddyfod mewn heddych.

28 A dywedodd Micheah, Os gan ddychwelyd y dychweli di mewn heddych, ni lefarodd yr ARGLWYDD ynof fi. Dywedodd hefyd, Gwrandêwch *hyn* yr holl bobl.

29 Felly brenhin Israel a Jehosaphat brenhin Judah a aethant i fynu i Ramoth-Gilead.

30 A brenhin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, ³ Mi a newidiaf fy nillad, ac a âf i'r rhyfel; ond gwisg di dy ddillad *dy hun*. A brenhin Israel ^b a newidiodd *ei ddillad*, ac a aeth i'r rhyfel.

31 A brenhin Syria a orchymynasai i dywysogion y cerbydau *oedd* ganddo, *sef* deuddeg ar hugain, gan ddywedyd, Nac ymleddwch â bychan nac â mawr, ond â brenhin Israel yn unig.

Cyn
CRIST
897.

¹ Barn. 9.
23.
Job 12. 16.
Ezec. 14. 9.
2 Thes. 2.
11.

² 2 Chron.
18. 21.

³ Neu, pan newidiodd ei ddillad, a myned i'r rhyfel.

^b 2 Chron. 35. 22.

^a Matt. 9.
36.

^c Job 1. 6.
a 2. 1.
Dan. 7. 10.
Zech. 1. 10.
Matt. 18.
10.
Heb. 1. 7.
14.

Cyn CRIST 897.	32 A phan welodd tywysogion y cerbydau Jehosaphat, hwy a ddywedasant, Diau brenhin Israel <i>yw</i> efe. A hwy a droisant i ymladd yn ei erbyn ef: a Jehosaphat ¹a waeddodd.	ain y teyrnasodd efe yn Jerusalem. Ac enw ei fam ef <i>oedd</i> Azubah, merch Silhi.	Cyn CRIST 914.
¹ 2 Chron. 18. 31.	33 A phan welodd tywysogion y cerbydau nad brenhin Israel oedd efe, hwy a ddychwelasant oddi ar ei ol ef.	43 Ac efe a rodiodd yn holl ffordd Asa ei dad, ni <i>wy</i>rodd efe oddi wrthi hi, gan wneuthur <i>yr hyn oedd</i> uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD. Er ²hynny ni thynnwyd ymaith yr uchelfeydd; y bobl oedd etto yn offrymmu ac yn arogl-darthu yn yr uchelfeydd.	² pen. 15. 14. ² Bren. 12. 3.
⁴ Heb. <i>yn ei wir- iondeb.</i>	34 A <i>rhyw</i> wr a dynnodd mewn bwa ⁴ar ei amcan, ac a darawodd frenhin Israel rhwng ⁵cyssylltiadau y llurig: am ⁶hynny efe a ddywedodd wrth ei gerbydwr, Tro dy law, a dwg fi allan o'r fyddin; canys fe a'm clwyfwyd i.	44 A ^oJehosaphat a heddychodd â brenhin Israel.	^o 2 Chron. 19. 2.
⁵ Heb. <i>y cysswllt a'r ddwy- frowneg.</i>	35 A'r rhyfel a ⁶gryfhaodd y dwthwn hwnnw: a'r brenhin a gynhelid i fynu yn ei gerbyd yn erbyn y Syriaid; ac efe a fu farw gyd â'r hwy: a gwaed yr archoll a ffrydiodd i ⁷ganol y cerbyd.	45 A'r rhan arall o hanes Jehosaphat, a'i rymmusdra a wnaeth efe, a'r modd y rhyfelodd efe, onid <i>ydynt</i> hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?	² pen. 15. 14.
⁶ Heb. <i>ddychraf- oid.</i>	36 Ac fe aeth cyhoeddiad trwy y gwersyll ynghylch machludiad yr haul, gan ddywedyd, <i>Eled</i> pob un i'w ddinas, a phob un i'w wlad ei hun.	46 A'r rhan arall ²o'r sodomiaid a'r a adawyd yn nyddiau Asa ei dad ef, efe a'u dileodd o'r wlad.	913.
⁷ Heb. <i>fynwes.</i>	37 ¶ Felly y bu farw y brenhin, ac y daeth efe i Samaria; a hwy a gladdasant y brenhin yn Samaria.	47 Yna nid <i>oedd</i> brenhin yn E-dom: ond rhaglaw <i>oedd</i> yn lle brenhin.	² pen. 15. 14.
^k pen. 21. 19.	38 A golchwyd ei gerbyd ef yn llyn Samaria; a'r cwn a lyfasant ei waed ef: yr arfau hefyd a olchwyd; ^kyn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe.	48 ²Jehosaphat ³a'r wnaeth longau ⁴amôr i fyned i Ophir am aur: ond nid aethant; canys y llongau a ddrylliodd yn Esion-Gaber.	² 2 Chron. 20. 35. ³ Neu, <i>oedd gan- ddo ddeg llong.</i> ⁴ pen. 10. 22.
¹ Amos 3. 15.	39 A'r rhan arall o hanesion Ahab, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'r tŷ ¹ifori a adeiladodd efe, a'r holl ddinasoedd a adeiladodd efe, onid <i>ydynt</i> hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?	49 Yna y dywedodd Ahaziah mab Ahab wrth Jehosaphat, Eled fy ngweision i gyd â'th weision di yn y llongau: ond ni fynnai Jehosaphat.	² 2 Chron. 20. 37.
914. ^m 2 Chron. 20. 51.	40 Felly Ahab a hunodd gyd â'i dadau; ac Ahaziah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.	50 ¶ A ^tJehosaphat a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd ei dad; a Jehoram ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.	889. ^t 2 Chron. 21. 1.
914. ^m 2 Chron. 20. 51.	41 ¶ A ^mJehosaphat mab Asa a aeth yn frenhin ar Judah yn y bedwaredd flwyddyn i Ahab brenhin Israel.	51 ¶ ^uAhaziah mab Ahab a aeth yn frenhin ar Israel yn Samaria, yn y ddwyfed flwyddyn ar bymtheg i Jehosaphat brenhin Judah; ac a deyrnasodd ar Israel ddwy flynedd.	^u ad. 40.
896.	42 Jehosaphat <i>oedd</i> fab pymtheng mlwydd ar hugain pan aeth efe yn frenhin; a phùm mlynedd ar hug-	52 Ac efe a wnaeth ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd yn ffordd ei dad, ac yn ffordd ei fam, ac yn ffordd Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.	896.
896.	42 Jehosaphat <i>oedd</i> fab pymtheng mlwydd ar hugain pan aeth efe yn frenhin; a phùm mlynedd ar hug-	53 Canys efe a wasanaethodd Baal, ac a ymgrymmodd iddo, ac a ddigiodd ARGLWYDD DDUW Israel, yn ol yr hyn oll a wnaethai ei dad.	896.

AIL LYFR Y BRENHINOEDD;

YR HWN A ELWIR HEFYD,

PEDWERYDD LLYFR Y BRENHINOEDD.

Cyn
ORIST
Cylch
896.

PENNOD I.

1 *Moab yn gwrthryfela. 2 Ahaziah yn gyrru at Baal-zebub, ac yn cael ei farnu gan Elias. 5 Elias ddywysaith yn dwyn tân o'r nefoedd ar y rhaŷ a anfonasai Ahaziah i'w ddal ef, 13 yn tosturio wrth y trydydd tywysog; a chweddi ei gysuro gan angel, yn dangos i'r brenhin ei farwolaeth. 17 Jehoram mab Ahab yn teyrnasu yn lle Ahaziah.*

YNA Moab a wrthryfelodd yn erbyn Israel, ^awedi marwolaeth Ahab.

2 Ac Ahaziah a syrthiodd trwy ddellt o'i lofft, yr hon *oedd* yn Samaria, ac a glefychoedd; ac efe a anfonodd genhadau, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, ac ymofynwch â Baal-zebub duw Ecron, a fyddaf fi byw o'r clefyd hwn.

3 Ac angel yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth Elias y Thesbiad, Cyfod, dos i fynu i gyfarfod â chenhadau brenhin Samaria, a dywed wrthynt, Ai am nad *oedd* DUW yn Israel, yr ydych chi yn myned i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron?

4 Ac am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Ni ddisgyni o'r gwely y dringaist arno, eithr gan farw y byddi farw. Ac Elias a aeth ymaith.

5 ¶ A phan ddychwelodd y cenhadau atto ef, efe a ddywedodd wrthynt, Paham y dychwelasoch chi?

6 A hwy a ddywedasant wrtho, Gwr a ddaeth i fynu i'n cyfarfod ni, ac a ddywedodd wrthym ni, Ewch, dychwelwch at y brenhin a'ch anfonodd, a lleferwch wrtho, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Ai am nad *oes* DUW yn Israel, yr ydwyti ti yn anfon i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron? o herwydd hynny ni ddisgyni o'r gwely y dringaist arno, eithr gan farw y byddi farw.

7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ddull *oedd* ar y gwr a ddaeth i fynu i'ch cyfarfod chi, ac a lefarodd wrthych yr ymadroddion yma?

8 A hwy a ddywedasant wrtho, Gwr ^bblewog *oedd* efe, wedi ymwregysu hefyd â gwregys croen am ei lwynau. Dywedodd yntau, Elias y Thesbiad *oedd* efe.

9 Yna efe a anfonodd atto ef dy-

wysog ar ddeg a deugain, ynghyd â'i ddeg a deugain: ac efe a aeth i fynu atto ef; (ac wele ef yn eistedd ar ben bryn;) ac a lefarodd wrtho, Ti wr DUW, y brenhin a lefarodd, Tyred i waered.

10 Ac Elias a attebodd ac a ddywedodd wrth dywysog y deg a deugain, Os gwr DUW *ydwyf* fi, ^cdisgyned tân o'r nefoedd, ac ysed di a'th ddeg a deugain. A thân a ddisgynodd o'r nefoedd, ac a'i hysodd ef a'i ddeg a deugain.

11 A'r *brenhin* a anfonodd eilwaith atto ef dywysog arall ar ddeg a deugain, â'i ddeg a deugain: ac efe a attebodd ac a ddywedodd, O wr DUW, fel hyn y dywedodd y brenhin, Tyred i waered yn ebrwydd.

12 Ac Elias a attebodd ac a ddywedodd wrthynt hwy, Os gwr DUW *ydwyf* fi, disgyned tân o'r nefoedd, ac ysed di a'th ddeg a deugain. A thân DUW a ddisgynodd o'r nefoedd, ac a'i hysodd ef a'i ddeg a deugain.

13 ¶ A'r *brenhin* a anfonodd etto y trydydd tywysog ar ddeg a deugain, â'i ddeg a deugain: a'r trydydd tywysog ar ddeg a deugain a aeth i fynu, ac a ddaeth ac a ymgrymmodd ar ei liniau ger bron Elias, ac a ymbiliodd âg ef, ac a lefarodd wrtho, O wr DUW, attolwg, bydded fy einioes i, ac einioes dy ddeg gwas a deugain hyn, ^dyn werthfawr yn dy olwg di.

14 Wele, disgynodd tân o'r nefoedd, ac a ysodd y ddau dywysog cyntaf ar ddeg a deugain, a'u deg a deugeiniau: am hynny yn awr bydded fy einioes i yn werthfawr yn dy olwg di.

15 Ac angel yr ARGLWYDD a lefarodd wrth Elias, Dos i waered gyd âg ef, nac ofna ef. Ac efe a gyfododd, ac a aeth i waered gyd âg ef at y brenhin.

16 Ac efe a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, O herwydd i ti anfon cenhadau i ymofyn â Baal-zebub duw Ecron, (ai am nad *oes* DUW yn Israel i ymofyn â'i air?) am hynny ni ddisgyni

Cyn
ORIST
Cylch
896.

o Luc 9. 54.

d Ps. 72. 14.

^b Edrych
Zech. 13. 4.
Matt. 3. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
896.

o'r gwely y dringaist arno, eith gan farw y byddi farw.

17 ¶ Felly efe a fu farw, yn ol gair yr ARGLWYDD yr hwn a lefarasai Elias: °a Jehoram a deyrnasodd yn ei le ef, yn yr ail flwyddyn i Jehoram mab Jehosaphat brenhin Judah; am nad oedd mab iddo ef.

18 A'r rhan arall o weithredoedd Ahaziah y rhai a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

PENNOD II.

1 Elias, wrth ganu yn iach i Elisëus, yn hollti yr Iorddonen â'i fantell; 9 a chweddi rhoi ei ddymuniaid i Elisëus, yn cael ei ddwyn i'r nefoedd mewn cerbyd tanllyd. 12 Elisëus yn hollti yr Iorddonen â mantell Elias; ac eraill yn gwybod wrth hynny ei fod ef yn lle Elias. 16 Meibion y prophwydi yn mynnu chwilio am Elias, a heb ei gael ef. 19 Elisëus â halen yn iacháu y dwfr. 23 Eirth yn dstrywio y plant a fellldigasai Elisëus.

A PHAN oedd yr ARGLWYDD ar gymmeryd i fynu Elias mewn corwynt i'r nefoedd, aeth Elias ac Elisëus allan o Gilgal.

2 Ac Elias a ddywedodd wrth Elisëus, °Aros, attolwg, yma: canys yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i Bethel. Ac Elisëus a ddywedodd, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, ac °*mai* byw dy enaid dithau, nid ymadawaf â thi. Felly hwy a aethant i waered i Bethel.

3 A °meibion y prophwydi, y rhai oedd yn Bethel, a ddaethant allan at Elisëus, ac a ddywedasant wrtho, A wyddost ti mai heddyw y mae yr ARGLWYDD yn dwyn dy feistr oddi arnat ti? Dywedodd yntau, Mi a wn hynny hefyd, tewch chwi â sôn.

4 Ac Elias a ddywedodd wrtho, Aros yma, attolwg, Elisëus; canys yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i Jericho. Dywedodd yntau, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, ac *mai* byw dy enaid dithau, nid ymadawaf â thi. Felly hwy a ddaethant i Jericho.

5 A meibion y prophwydi, y rhai oedd yn Jericho, a ddaethant at Elisëus, ac a ddywedasant wrtho, A wyddost ti mai heddyw y mae yr ARGLWYDD yn dwyn dy feistr oddi arnat ti? Yntau a ddywedodd, Mi a wn hynny hefyd, tewch chwi â sôn.

6 Ac Elias a ddywedodd wrtho, Aros yma, attolwg; canys yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i'r Ior-

ddonen. Dywedodd yntau, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, ac *mai* byw dy enaid dithau, nid ymadawaf â thi. A hwy a aethant ill dau rhagddynt.

7 A dengwr a deugain o feibion y prophwydi a aethant, ac a safasant³ ar gyfer o bell: a hwy ill dau a safasant wrth yr Iorddonen.

8 Ac Elias a gymmerth ei fantell, ac a'i plygodd ynghyd, ac a darawodd y dyfroedd, a °hwy a ymwahanasant yma ac accw, fel yr aethant hwy trwodd ill dau ar *dir* sych.

9 ¶ Ac wedi iddynt fyned drosodd, Elias a ddywedodd wrth Elisëus, Gofyn y peth a wnelwyf i ti, cyn fy nghymmeryd oddi wrthyf. A dywedodd Elisëus, Bydded gan hynny, attolwg, ddau parth o'th yspryd di arnaf fi.

10 Dywedodd yntau, °Gofynaist beth anhawdd: os gweli fi wrth fy nghymmeryd oddi wrthyf, fe fydd i ti felly; ac onid ê, ni bydd.

11 Ac fel yr oeddynt hwy yn myned dan rodio ac ymddiddan, wele °gerbyd tanllyd, a meirch tanllyd, a hwy a'u gwahanasant hwynt ill dau. Ac Elias a ddychafodd mewn corwynt i'r nefoedd.

12 ¶ Ac Elisëus oedd yn gweled, ac efe a lefodd, °Fy nhad, fy nhad, cerbyd Israel, a'i farchogion. Ac nis gwelodd ef mwyach: ac efe a ymaffodd yn ei ddillad, ac a'u rhwygodd yn ddeuddarn.

13 Ac efe a gododd i fynu fantell Elias a syrthiasai oddi wrtho ef; ac a ddychwelodd ac a safodd wrth fin yr Iorddonen.

14 Ac efe a gymmerth fantell Elias a syrthiasai oddi wrtho ef, ac a darawodd y dyfroedd, ac a ddywedodd, Pa le y mae ARGLWYDD Dduw Elias? Ac wedi iddo yntau daro y dyfroedd, °hwy a wahanwyd yma ac accw. Ac Elisëus a aeth drosodd.

15 A phan welodd meibion y prophwydi ef, y rhai oedd yn Jericho⁵ ar ei gyfer, hwy a ddywedasant, Gorphwysodd yspryd Elias ar Elisëus. A hwy a ddaethant i'w gyfarfod ef, ac a ymgrymmasant hyd lawr iddo.

16 ¶ A hwy a ddywedasant wrtho, Wele yn awr, y mae gyd â'th weision ddeg a deugain o °wŷr cryfion; elont yn awr, ni a attolygwn, a cheisiant dy feistr: rhag i °yspryd yr ARGLWYDD ei ddwyn ef, a'i fwrw ar °ryw fynnydd, neu mewn rhyw

Cyn
CRIST
896.° Neu,
mewn
golwg,
neu,
i edrych.d Felly
Exod. 14.
21.
Jos. 3. 16.
ad. 14.4 Heb.
Caled y
gwnaeth-
ost yn
gofyn.

° pen. 6. 17.

f pen. 13.
14.

° ad. 8.

h ad. 7.

5 Heb.
feibion
nerth.
1 Edrych
1 Bren. 18.
12.
Ezec. 8. 3.
Act. 8. 39.
6 Heb.
un o'r
mynnydd-
oedd.

Cyn
CRIST
896.

ddyffryn. Dywedodd yntau, Na anfonwch.

17 Etto buant daer arno, nes cywilyddio o hono, ac efe a ddywedodd, Anfonwch. A hwy a anfonasant ddengwr a deugain, y rhai a'i ceisiasant ef dridiau, ond nis cawsant.

18 A hwy a ddychwelasant atto ef, ac efe oedd yn aros yn Jericho; ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Oni ddywedais i wrthych, Nac ewch?

19 ¶ A gwŷr y ddinas a ddywedasant wrth Elisëus, Wele, attolwg, ansawdd y ddinas, da yw, fel y mae fy arglwydd yn gweled: ond y dyfroedd sydd ddrwg, a'r tir yn ⁷ ddifiaeth.

20 Ac efe a ddywedodd, Dygwch i mi phiol newydd, a dodwch ynddi halen. A hwy a'i dygasant atto ef.

21 Ac efe a aeth at ffynhonnell y dyfroedd, ac ^k a fwriodd yr halen yno, ac a ddywedodd, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, Mi a iacheais y dyfroedd hyn; ni bydd oddi yno farwolaeth mwyach, na diffwythdra.

22 Felly yr iachâwyd y dyfroedd hyd y dydd hwn, yn ol gair Elisëus, yr hwn a ddywedasai efe.

23 ¶ Ac efe a aeth i fynu oddi yno i Bethel: ac fel yr oedd efe yn myned i fynu ar hyd y ffordd, plant bychain a ddaeth allan o'r ddinas, ac a'i gwatwarasant ef, ac a ddywedasant wrtho ef, Dos i fynu, moelyn, dos i fynu, moelyn.

24 Ac efe a drodd yn ei ol, ac a edrychodd arnynt, ac a'u melidithiodd yn enw yr ARGLWYDD. A dwy arth a ddaeth allan o'r goedwig, ac a ddrylliodd o honynt ddau blentyn a deugain.

25 Ac efe a aeth oddi yno i fynydd Carmel, ac oddi yno efe a ddychwelodd i Samaria.

PENNOD III.

1 Jehoram yn teyrnasu, 4 Mesa yn gworthrffela.

6 Jehoram, a Jehosaphat, a brenhin Edom, mewn cyfyngder am dwfr, trwy Elisëus yn cael dwfr, ac addewid o fuddugoliaeth. 21 Y Moabïaid, wedi eu twyllu gan liw y dwfr wrth ddyfod i yspellio, yn cael eu gorchfygu. 26 Brenhin Moab, trwy aberthu mab brenhin Edom, yn gyrru Israel i'w gwlad.

AJEHORAM mab Ahab a aeth yn frenhin ar Israel yn Samaria, yn y ddeunawfed flwyddyn i Jehosaphat brenhin Judah, ac a deyrnasodd ddeuddeng mlynedd.

2 Ac efe a wnaeth ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, ond nid fel ei dad nac fel ei fam: canys efe a fwriodd

ymaith ddelw Baal, ^a yr hon a wnel-sai ei dad.

3 Etto efe a lynodd wrth ^b bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu: ni chilioedd efe oddi wrthynt hwy.

4 ¶ A Mesa brenhin Moab oedd berchen defaid, ac a dalai i frenhin Israel gan mil o ^c ŵyn, a chàn mil o hyrddod gwlanog.

5 Ond ^d wedi marw Ahab, brenhin Moab a wrthryfelodd yn erbyn brenhin Israel.

6 ¶ A'r brenhin Jehoram a aeth allan y pryd hwnnw o Samaria, ac a gyfrifodd holl Israel.

7 Efe a aeth *hefyd* ac a anfonodd at Jehosaphat brenhin Judah, gan ddywedyd, Brenhin Moab a wrthryfelodd i'm herbryn i: a ddeui di gyd â mi i ryfel yn erbyn Moab? Dywedodd yntau, Mi a âf i fynu; ^e myfi *a fyddaf* fel tithau, fy mhobl i fel dy bobl dithau, fy meirch i fel dy feirch dithau.

8 Ac efe a ddywedodd, Pa ffordd yr awn ni i fynu? Dywedodd yntau, Ffordd anialwch Edom.

9 Felly yr aeth brenhin Israel, a brenhin Judah, a brenhin Edom; ac a aethant o amgylch ar eu taith saith niwrnod: ac nid oedd dwfr i'r fyddin, nac i'r anifeiliaid *oedd* ² yn eu canlyn hwynt.

10 A brenhin Israel a ddywedodd, Gwae *fi!* o herwydd i'r ARGLWYDD alw y tri brenhin hyn ynghyd i'w rhoddi yn llaw Moab.

11 A ^f Jehosaphat a ddywedodd, Onid *oes* yma brophwyd i'r ARGLWYDD, fel yr ymofynom ni â'r ARGLWYDD trwyddo ef? Ac un o weision brenhin Israel a attebodd ac a ddywedodd, *Y mae* yma Elisëus mab Saphat, yr hwn a dywalltodd ddwfr ar ddwyllaw Elias,

12 A Jehosaphat a ddywedodd, *Y mae* gair yr ARGLWYDD gyd âg ef. Felly brenhin Israel, a Jehosaphat, a brenhin Edom, a aethant i waered atto ef.

13 Ac Elisëus a ddywedodd wrth frenhin Israel, Beth *sydd* i mi *a wnelwyf* â thi? ^g dos at ^h brophwydi dy dad, ac at brophwydi dy fam. A brenhin Israel a ddywedodd wrtho, Nag *ê*: canys yr ARGLWYDD a alwodd y tri brenhin hyn ynghyd i'w rhoddi yn llaw Moab.

14 Ac Elisëus a ddywedodd, ⁱ *Fel mai* byw ARGLWYDD y lluoedd, yr

Cyn
CRIST
896.

^a 1 Bren.
16, 31, 32.
^b 1 Bren.
12, 28, 31,
32.

^c Edrych
Es. 16, 1.

^d pen. 1. 1.

895.

^e 1 Bren.
22, 4.

² Heb.
wrth eu
traed:
Edrych
Exod. 11.8.

^f 1 Bren.
22, 7.

^g Felly
Barn. 10.
14.
Ruth 1, 15.
^h 1 Bren.
18, 19.

ⁱ 1 Bren.
17, 1.
pen. 5, 16.

⁷ Heb.
erthyliu.

^k Edrych
Exod. 15.
25.
pen. 4, 41.
a 6, 6.
Ioan 9, 6.

Cyn
CRIST
895.

hwn yr ydwyf yn sefyll ger ei fron, oni bai fy mod i yn perchi wyn-eb Jehosaphat brenhin Judah, nid edrychaswn i arnat ti, ac ni'th wel-swn.

* Edrych
1 Sam. 10.
5.

15 Ond yn awr dygwch i mi^k gerddor. A phan ganodd y cerddor, daeth¹ llaw yr ARGLWYDD arno ef.

1 Ezech. 1. 3.
a 3. 14, 22.
a 3. 1.

16 Ac efe a ddywedodd, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; ^mGwna y dyffryn hwn yn llawn ffosydd.

a Edrych
pen. 4. 3.

17 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Ni welch wynt, ac ni welch wlaw; etto y dyffryn hwn a lenwir o ddwfr, fel yr yfoch chwi, a'ch anifeiliaid, a'ch ysgrubliaid.

18 A pheth ysgafn yw hyn y'ngolwg yr ARGLWYDD: efe a ddyry Moab yn eich llaw chwi hefyd.

19 A chwi a darêwch bob dinas gaerog, a phob dinas ddetholedig; a phob pren teg a fwriwch chwi i lawr; yr holl ffynhonnau dyfroedd hefyd a gauwch chwi, a phob darn o dir da a ddifwynwch chwi â cherrieg.

20 A'r bore pan offrymmwyd y bwyd-offrwm, wele ddyfroedd yn dyfod o ffordd Edom; a'r wlad a lanwyd o ddyfroedd.

21 ¶ A phan glybu yr holl Moabiaid fod y brenhinoedd hynny wedi dyfod i fynu i ymladd yn eu herbyn hwynt, y galwyd ynghyd bawb a'r a allai³ wisgo arfau, ac uchod, a hwy a safasant ar y terfyn.

3 Heb. ym-
wregysu
a gwregysu.

22 A hwy a gyfodasant yn fore, a'r haul a gyfodasai ar y dyfroedd; a'r Moabiaid a ganfuant ar eu cyfer y dyfroedd yn goch fel gwaed:

23 A hwy a ddywedasant, Gwaed yw hwn: gan ddifetha y difethwyd y brenhinoedd, a hwy a darawsant bawb eu gilydd: am hynny yn awr at yr anrhaith, Moab.

24 A phan ddaethant at wersyll Israel, yr Israeliaid a gyfodasant, ac a darawsant y Moabiaid, fel y ffoisant o'u blaen hwynt: a hwy a⁴ aethant rhagddynt, gan daro y Moabiaid yn eu gwlad eu hun.

4 Neu,
darawsant
ynddi,
gan, &c.

25 A hwy a ddistrywiasant y dinasoedd, ac i bob darn o dir da y bwriasant bawb ei garreg, ac a'i llanasant; a phob ffynnon ddwfr a gauasant hwy, a phob pren da a gwympasant hwy i lawr: ⁵yn unig yn Cir-haraseth y gadawsant ei cherrieg; etto y rhai oedd yn taflu a'i ham-gylchynasant, ac a'i tarawsant hi.

5 Heb. nes
iddo adael
ei cherrieg
yn Cir-
haraseth.

26 ¶ A phan welodd brenhin Moab fod y rhyfelwyr yn drech nag ef, efe

a gymmerth saith gant o wŷr gyd âg ef yn tynnu cleddyf, i ruthro ar frenhin Edom: ond nis gallasant hwy.

27 Yna efe a gymmerodd ei fab cyntaf-anedig ef, yr hwn oedd i deyrnasu yn ei le ef, ⁿac a'i hoffrymmodd ef yn boeth-offrwm ar y mur. A bu llid mawr yn erbyn Israel: ^oa hwy a aethant ymaith oddi wrtho ef, ac a ddychwelasant i'w gwlad eu hun.

Cyn
CRIST
895.

n Amos 2. 1.

o pen. 8. 20.

PENNOD IV.

1 *Elisæus trwy rad penllad yn amlhau olew y wraig weddw ddyledog.* 12 Yn cael mab i'r Sunamees, 18 ac yn ei gyfodi ef o farw i fyw: 38 yn iacháu y cawl yn Gilgal: 42 yn porthi canmor âg ugain torth o fara.

A RHYW wraig o wragedd^a meibion y prophwydi a lefodd ar Elisæus, gan ddywedyd, Dy was fy ngwr a fu farw; a thi a wyddost fod dy was yn ofni yr ARGLWYDD: a'r echwynwr a ddaeth^b i gymmeryd fy nau fab i i fod yn gaethion iddo.

a 1 Bren.
20. 35.b Edrych
Lef. 25. 39.
Matt. 18.
25.

2 Ac Elisæus a ddywedodd wrthi, Beth a wnaffi ti? mynega i mi, beth sydd gennyt ti yn dy dŷ? Dywedodd hithau, Nid oes dim gan dy lawforwyn yn tŷ, ond ystenaidd o olew.

3 Ac efe a ddywedodd, Dos, cais i ti lestri oddi allan gan dy holl gymmydogion, sef llestri gweigion, ^c2 nid ychydig.

c Edrych
pen. 3. 17.
2 Neu, na
phwihd.

4 A phan ddelych i mewn, cau y drws arnat, ac ar dy feibion, a thywallt i'r holl lestri hynny; a dod heibio yr hwn a fyddo llawn.

5 Felly hi a aeth oddi wrtho ef, ac a gauodd y drws arni, ac ar ei meibion: a hwynt-hwy a ddygasant y llestri atti hi; a hithau a dywalltodd.

6 Ac wedi llenwi y llestri, hi a ddywedodd wrth ei mab, Dwg i mi etto lestr. Dywedodd yntau wrthi, Nid oes mwyach un lestr. A'r olew a beidiodd.

7 Yna hi a ddaeth ac a fynegodd i wr Duw. Dywedodd yntau, Dos, gwerth yr olew, a thâl³ dy ddyled; a bydd di fyw, ti a'th feibion, ar y rhan arall.

3 Neu,
i'th ddyl-
edwr.

8 ¶ A bu ar ryw ddiwrnod i Elisæus dramwyo i⁴ Sunem; ac yno yr oedd gwraig oludog, yr hon⁴ a'i cymbellodd ef i fwytta bara. A chynnifer gwaith ag y tramwyai efe heibio, efe a droai yno i fwytta bara.

d Jos. 19.
18.4 Heb. a
ymafodd
ynddo.

9 A hi a ddywedodd wrth ei gwr, Wele yn awr, mi a wn mai gwr sanct-

Cyn
CRIST
895.

aidd i Duw *ydyw* hwn, sydd yn cynniwair heibio i ni yn wastadol.

10 Gwnawn, attolwg, ystafell fechan ar y mur; a gosodwn iddo yno wely, a bwrdd, ac ystôl, a chanhwyllbren: fel y tro efe yno, pan ddelo efe attom ni.

11 Ac ar ddydd-gwaith efe a ddaeth yno, ac a drodd i'r ystafell, ac a orphwysodd yno.

12 Ac efe a ddywedodd wrth Gehazi ei was, Galw ar y Sunamees hon. Yntau a alwodd arni hi: hithau a safodd ger ei fron ef.

13 Dywedodd hefyd wrtho, Dywed yn awr wrthi hi, Wele, ti a ofelaist trosom ni â'r holl ofal yma; beth sydd i'w wneuthur erot ti? a oes a *fynnych* di ei ddywedyd wrth y brenhin, neu wrth dywysog y llu? Hithau a ddywedodd, Y'ngghanol fy mhobl yr ydwyf fi yn trigo.

14 Ac efe a ddywedodd, Beth gan hynny sydd i'w wneuthur erddi hi? A Gehazi a ddywedodd, Yn ddiaau nid oes iddi fab, a'i gwr sydd hen.

15 Ac efe a ddywedodd, Galw hi. Ac efe a'i galwodd hi; a hi a safodd yn y drws.

16 Ac efe a ddywedodd, *Ynghylch ⁵y pryd hwn wrth amser bywiolaeth, ti a gofleidi fab. Hithau a ddywedodd, Nag ê, fy arglwydd, gwr Duw, f'na ddywed gelwydd i'th law-forwyn.

17 A'r wraig a feichiogodd, ac a ddug fab y pryd hwnnw, yn ol amser bywiolaeth, yr hyn a lefarasai Elisêus wrthi hi.

18 ¶ A'r bachgen a gynnyddodd, ac a aeth ddydd-gwaith allan at ei dad at y medelwyr.

19 Ac efe a ddywedodd wrth ei dad, Fy mhen, fy mhen. Dywedodd yntau wrth llangc, Dwg ef at ei fam.

20 Ac efe a'i cymmerth, ac a'i dug ef at ei tam. Ac efe a eisteddodd ar ei gliniau hi hyd hanner dydd, ac a fu farw.

21 A hi a aeth i fynu, ac a'i gosododd ef i orwedd ar wely gwr Duw, ac a gauodd y drws arno, ac a aeth allan.

22 A hi a alwodd ar ei gwr, ac a ddywedodd, Anfon, attolwg, gyd â mi un o'r llangciau, ac un o'r asynod: canys mi a redaf hyd at wr Duw, ac a ddychwelaf.

23 Dywedodd yntau, Paham yr âi di atto ef heddyw? nid *yw* hi na newydd-loer, na Sabbath. Hithau a ddywedodd, ⁶Pob peth yn dda.

24 Yna hi a gyfrwyodd yr asyn; ac a ddywedodd wrth ei llangc, Gyrr, a dos rhagot: nac ⁷aros am danaf fi i farchogaeth, onid archwyf i ti.

25 Felly hi a aeth, ac a ddaeth at wr Duw i fynydd Carmel. A phan welodd gwr Duw hi o bell, efe a ddywedodd wrth Gehazi ei was, Wele y Sunamees honno.

26 Rhed yn awr, attolwg, i'w chyfarfod, a dywed wrthi hi, A *wyt* ti yn iach? a *ydyw* dy wr yn iach? a *ydyw* y bachgen yn iach? Dywedodd hithau, Iach.

27 A phan ddaeth hi at wr Duw i'r mynydd, hi a ymaflodd yn ei draed ef: a Gehazi a nesaodd i'w gwrthio hi ymaith. A gwr Duw a ddywedodd, Gâd hi yn llonydd: canys ei henaid sydd ⁸ofidus ynddi; a'r ARGWLWYDD a'i celodd oddi wrthef fi, ac nis mynegodd i mi.

28 Yna hi a ddywedodd, A ddymunais i fab gan fy arglwydd? ⁹oni ddywedais, Na thwylla fi?

29 Yna efe a ddywedodd wrth Gehazi, ^hGwregysa dy lwynau, a chymmer fy ffon yn dy law, a dos ymaith: o chyfarfyddi â neb, ⁱna chyfarfarch iddo; ac o chyfarfarch neb di, nac ateb ef: a ^kgosod fy ffon i ar wyneb y bachgen.

30 A mam y bachgen a ddywedodd, *Fel mai* byw yr ARGWLWYDD, ac *mai* byw dy enaid di, nid ymadawaf fi â thi. Ac efe a gyfododd, ac a aeth ar ei hol hi.

31 A Gehazi a gerddodd o'u blaen hwynt, ac a osododd y ffon ar wyneb y bachgen: ond nid oedd na lleferydd, na ⁹chlywed. Am hynny efe a ddychwelodd i'w gyfarfod ef: ac a fynegodd iddo, gan ddywedyd, Ni ddeffrôdd y bachgen.

32 A phan ddaeth Elisêus i mewn i'r tŷ, wele y bachgen wedi marw, yn gorwedd ar ei wely ef.

33 Felly efe ¹a ddaeth i mewn, ac a gauodd y drws arnynt ill dau, ac a weddiodd ar yr ARGWLWYDD.

34 Ac efe a aeth i fynu, ac a orwedodd ar y bachgen, ac a osododd ei enau ar ei enau yntau, a'i lygaid ar ei lygaid ef, a'i ddwyllaw ar ei ddwyllaw ef, ac ^mefe a ymestynodd arno ef; a chynhesodd cnawd y bachgen.

35 Ac efe a ddychwelodd, ac a rodiodd yn y tŷ ²i fynu ac i waered; ac a aeth i fynu, ac a ymestynodd arno ef: a'r ⁿbachgen a disiodd hyd

Cyn
CRIST
895.

⁷ Heb.
attal erof
ff farchogaeth.

⁸ Heb.
chweru.

⁹ ad. 16.

^h 1 Bren.
18. 46.
pen. 9. 1.

ⁱ Luc 10. 4.

^k Edrych
Exod. 7. 9,
19. a 14. 16.
pen. 2. 8,
14.
Act. 19. 12.

⁹ Heb. ym-
mynedd.

¹ ad. 4.
Matt. 6. 6.

^m 1 Bren.
17. 21.
Act. 20. 10.

² Heb.
unwaith
yma, ac
unwaith
acw.
ⁿ pen. 8.
1. 5.

^{*} Gen. 18.
10, 14.
⁵ Heb.
yr amser
nodedig.
[†] ad. 28.

Cyn
CRIST
895.

yn seithwaith, a'r bachgen a agorodd ei lygaid.

36 Ac efe a alwodd ar Gehazi, ac a ddywedodd, Galw y Sunamees hon. Ac efe a alwodd arni hi. A hi a ddaeth atto ef. Dywedodd yntau, Cymmer dy fab.

37 A hi a aeth i mewn, ac a syrthiodd wrth ei draed ef, ac a ymgrymmodd hyd lawr, ac a gymmerodd ei mab, ac a aeth allan.

Cylch
891.

38 ¶ Ac Elisêus a ddychwelodd i Gilgal. Ac *yr oedd* newyn yn y wlad; a meibion y prophwydi *oedd* yn eistedd ger ei fron ef: ac efe a ddywedodd wrth ei was, Trefna y crochan mawr, a berw gawl i feibion y prophwydi.

39 Ac un a aeth allan i'r maes i gasglu bresych, ac a gafodd winyddden wylt, ac a gasglodd o honi fresych gwylltion lonaidd ei wisg, ac a ddaeth ac a'u briwodd yn y crochan cawl: canys nid adwaenent *hwyt*.

40 Yna y tywalltasant i'r gwŷr i fwytta. A phan fwyttasant o'r cawl, hwy a waeddasant, ac a ddywedasant, O wr DUW, *y mae* angau yn y crochan: ac ni allent *ei* fwytta.

o Edrych
Exod. 15.
25.
pen. 2. 21.
a 5. 10.
Ioan 9. 6.

41 Ond efe a ddywedodd, Dygwch flawd. Ac *efe* a'i bwriodd yn y crochan: dywedodd hefyd, Tywallt i'r bobl, fel y bwyttaont. Ac nid oedd dim niwed yn y crochan.

3 Neu,
wisg.

42 ¶ A daeth gwr o Baal-salisa, ac a ddug i wr DUW o fara blaenffwyth, ugain torth haidd, a thywysenau o ŷd newydd yn ei ³gibau. Ac efe a ddywedodd, Dod i'r bobl, fel y bwyttaont.

P Ioan 6. 9.

43 A'i weinidog ef a ddywedodd, ¶ I ba beth y rhoddaf hyn ger bron kannwr? Dywedodd yntau, Dyro i'r bobl, fel y bwyttaont: canys fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, ¶ Hwy a fwyttânt, a bydd gweddill.

q Ioan 6. 11.

44 Felly efe a'i rhoddodd ger eu bron hwyt: a hwy a fwyttasant, ac ^a weddillasant, yn ol gair yr ARGLWYDD.

r Matt. 14.
20. a 15. 37.
Ioan 6. 13.

PENNOD V.

1 Naaman, wrth chwedl ei gaeth-forwyn, yn myned i Samaria i'w iachâu o'i wahan-glwyf. 8 Elisêus yn ei yrru ef i'r Iorddonen i'w iachâu; 15 yn gwerthod ei roddion ef, ac yn rhoi iddo beth o'r ddaear. 20 Gehazi yn enw ei feistr yn cymmerd rhoddion Naaman, ac yn cael gwahan-glwyf tragywyddol.

Cylch
894.a Luc 4. 27.
2 Neu,
ddyrchafedig, neu,
gymmeradwy ei
wynieb.

A^a NAAMAN, tywysog llu brenhin Syria, oedd wr mawr yng ngolwg ei arglwydd, ac yn ²an-

rhydeddus; canys trwyddo ef y rhoddasai yr ARGLWYDD ymwared i Syria: ac yr oedd efe yn wr cadarn nerthol, *ond yr oedd* yn wahan-glwyfus.

2 A'r Syriaidd a aethent allan yn finteioedd, ac a gaethgludasent o wlad Israel langces fechan; a honno oedd ³yn gwasanaethu gwraig Naaman.

3 Heb.
o flaen.

3 A hi a ddywedodd wrth ei meistres, O na *byddai* fy arglwydd o flaen y prophwyd *sydd* yn Samaria! canys efe a'i ⁴hiachâi ef o'i wahan-glwyf.

4 Heb.
casglai.

4 Ac *un* a aeth ac a fynegodd i'w arglwydd, gan ddywedyd, Fel hyn ac fel hyn y dywedodd y llangces o wlad Israel.

5 A brenhin Syria a ddywedodd, Dos, cerdda, a mi a anfonaf lythyr at frenhin Israel. Ac efe a aeth ymaith, ac ^a ddug ⁵gyd âg ef ddeg talent o arian, a chwe mil o aur, a deg pâr o ddillad.

b pen. 8. 8,
9.
5 Heb.
yn ei law.

6 Ac efe a ddug y llythyr at frenhin Israel, gan ddywedyd, Yn awr pan ddêl y llythyr hwn attat ti, wele, anfonais attat ti Naaman fy ngwas, fel yr iachâi ef o'i wahan-glwyf.

7 A phan ddarllenodd brenhin Israel y llythyr, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ddywedodd, Ai ^cDuw *ydwys* fi, i farwâu, ac i fywâu, pan anfonai efe attaf fi i iachâu gwr o'i wahan-glwyf? gwybyddwch gan hynny, attolwg, a gwelwch mai ceisio achos y mae efe i'm herbryn i.

c Deut. 32.
39.
1 Sam. 2. 6.

8 ¶ A phan glybu Elisêus gwr Duw rwygo o frenhin Israel ei ddillad, efe a anfonodd at y brenhin, gan ddywedyd, Paham y rhwygaist dy ddillad? deued yn awr attaf fi, ac efe a gaiff wybod fod prophwyd yn Israel.

9 Yna Naaman a ddaeth â'i feirch ac â'i gerbydau, ac a safodd wrth ddrws tŷ Elisêus.

10 Ac Elisêus a anfonodd atto ef gennad, gan ddywedyd, Dos ac ^dymolch saith waith yn yr Iorddonen; a'th gnawd a ddychwel i ti, a thithau a lanhêir.

d Edrych
pen. 4. 41.

11 Ond Naaman a ddigiodd, ac a aeth ymaith; ac a ddywedodd, Wele, mi a ⁶fedylliais ynof fy hun, gan ddyfod y deuai efe allan, ac y safai efe, ac y galwai ar enw yr ARGLWYDD ei DDUW, ac y ⁷gosodai ei law ar y fan, ac yr iachâi y gwahan-glwyfus.

6 Heb.
ddywedais
wrthuf fy
hun.7 Heb.
cyhufannai.

Cyn
CRIST
Cylch
894.

⁸ Neu,
Amama.

^e Job 33.25.

^f Luc 4.27.

⁹ Heb.
fendith.
⁵ pen. 3. 14.

^b Gen.14.32.
Edrych
Matt. 10. 8.
Act. 8. 13,
20.

³ pen. 7. 2,
17.

² Heb.
âbr, fel
Gen. 35.16.

³ Heb.
A oes
heddwch?

12 Onid gwell ⁸ Abana a Pharpar, afonydd Damascus, na holl ddyfroedd Israel? oni allaf ymolchi ynddynt hwy, ac ymlanhâu? Felly efe a drodd, ac a aeth ymaith mewn digter.

13 A'i weision a nesasant, ac a lefarasant wrtho, ac a ddywedasant, Fy nhad, *pe* dywedasai y prophwyd beth mawr wrthyt ti, onis gwnelsit? pa faint mwy, gan iddo ddywedyd wrthyt, Ymolch, a bydd lân?

14 Ac yna efe a aeth i waered, ac a ymdrochodd saith waith yn yr Iorddonen, yn ol gair gwr DUW: ^a a'i gnawd a ddychwelodd fel cnawd dyn bach, ac ^e efe a lanhâwyd.

15 ¶ Ac efe a ddychwelodd at wr DUW, efe a'i holl fintai, ac a ddaeth ac a safodd ger ei fron ef; ac a ddywedodd, Wele, yn awr y gwn nad *oes* DUW trwy yr holl ddaear, ond yn Israel: am hynny cymmer yn awr, attolwg, ⁹ rodd gan dy was.

16 Ond efe a ddywedodd, ⁸ *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, yr hwn yr ydwyf yn sefyll ger ei fron, ^h ni chymmeraf. Ac efe a gymhellodd arno *ei* chymmyrd; etto efe *a'i* gwrthododd.

17 A Naaman a ddywedodd, Oni roddir yn awr i'th was lwyth cwpl o fulod o ddaear? canys ni offrymma dy was mwyach boeth-offrwm nac aberth i dduwiau eraill, ond i'r ARGLWYDD.

18 Yn y peth hyn yr ARGLWYDD a faddeuo i'th was; pan elo fy arglwydd i dŷ Rimmon i addoli yno, a ⁱ phwyso ar fy llaw i, a *phan* ymgrymmwyf finnau yn nhŷ Rimmon; pan ymgrymmwyf yn nhŷ Rimmon, maddued yr ARGLWYDD i'th was yn y peth hyn.

19 Ac efe a ddywedodd wrtho, Dos mewn heddwch. Ac efe a aeth oddi wrtho ef encyd o ² ffordd.

20 ¶ Ond Gehazi, gwas Elisêus gwr DUW, a ddywedodd, Wele, fy meistr a arbedodd Naaman y Syriaad hwn, heb gymmyrd o'i law ef yr hyn a ddygasai efe: *fel mai* byw yr ARGLWYDD, mi a redaf ar ei ol ef, ac a gymmeraf ryw beth ganddo ef.

21 Felly Gehazi a ganlynodd ar ol Naaman. A phan welodd Naaman ef yn rhedeg ar ei ol, efe a ddisgynodd oddi ar y cerbyd i'w gyfarfod ef, ac a ddywedodd, ³ *A yw* pob peth yn dda?

22 Dywedodd yntau, *Y mae* pob

peth yn dda. Fy meistr a'm hanfodd i, gan ddywedyd, Wele, yr awr hon dau lange o fynydd Ephraim, o feibion y prophwydi, a ddaeth attaf fi: dyro *yn awr* iddynt hwy dalent o arian, a dau bâr o ddillad.

23 A Naaman a ddywedodd, Bydd foddolawn, cymmer ddwy dalent. Ac efe a fu daer arno ef; ac a rwymodd ddwy dalent o arian mewn dwy gôd, a deubar o ddillad; ac efe a'u rhoddodd at ddau o'i weision, i'w dwyn o'i flaen ef.

24 A phan ddaeth efe i'r ⁴ bwlech; efe a'u cymmerth o'u llaw hwynt, ac a'u rhoddodd i gadw yn tŷ; ac a ollyngodd ymaith y gwŷr, a hwy a aethant ymaith.

25 Ond efe a aeth i mewn, ac a safodd o flaen ei feistr. Ac Elisêus a ddywedodd wrtho ef, O ba le *y daethost ti*, Gehazi? Dywedodd yntau, Nid aeth dy was *nac* yma na thraw.

26 Ac efe a ddywedodd wrtho, Onid aeth fy nghalon *gyd â thi*, pan drodd y gwr oddi ar ei gerbyd i'th gyfarfod di? *a ydoedd hi* amser i gymmyrd arian, ac i gymmyrd gwisgoed, ac olew-wyddlannau, a gwinllannau, a defaid, a gwartheg, a gweision, a morwynion?

27 Am hynny gwahan-glwyf Naaman a lŷn wrthyt ti, ac wrth dy had yn dragwydd. Ac efe a aeth ymaith o'i wydd ef ^k yn wahan-glwyfus *cyn wynn*ed a'r eira.

PENNOD VI.

1 *Elisêus yn caniatáu i feibion y prophwydi gael ehengi eu terfynau; ac yn peri i'r hatarn nofio: 8 yn datguddio cyfrinach brenhin Syria. 18 Y llu a yrrwyd i ddal Elisêus, yn cael eu taro â dallineb: 19 a chweddi eu dwyn i Samaria, yn cael eu gollwng ymaith. 24 Y newyn yn Samaria yn peri i wragedd fwytta eu plant. 30 Y brenhin yn gyrru i ladd Elisêus.*

A MEIBION y prophwydi a ddywedasant wrth Elisêus, Wele yn awr, y lle yr hwn yr ydym ni yn trigo ynddo ger dy fron di, sydd ry gyfyng i ni.

2 Awn yn awr hyd yr Iorddonen, fel y cymmerom oddi yno bawb ei drawst, ac y gwnelom i ni yno le i gyfanneddu ynddo. Dywedodd yntau, Ewch.

3 Ac un a ddywedodd, Bydd foddolawn, attolwg, a thyred gyd â'th weision. Dywedodd yntau, Mi a ddeuaf.

4 Felly efe a aeth gyd â hwynt.

Cyn
CRIST
Cylch
894.

⁴ Neu,
lle dirgel.

^k Exod.4.6
Num. 12.
10.

Cylch
893.

Cyn
CRIST
Cylch
893.² Heb.
haiarn.

a pen. 2, 21.

A hwy a ddaethant at yr Iorddonen, ac a dorrasant goed.

5 A phan oedd un yn bwrw i lawr drawst, ei ²fwyell ef a syrthiodd i'r dwfr. Ac efe a waeddodd, ac a ddywedodd, Och fi, fy meistr! canys benthg oedd.

6 A gwr Duw a ddywedodd, Pa le y syrthiodd? Yntau a ddangosodd iddo y fan. Ac ^aefe a dorrodd bren, ac a'i taflodd yno; a'r haiarn a nofiodd.

7 Ac efe a ddywedodd, Cymmer i fynu i ti. Ac efe a estynnodd ei law, ac a'i cymmerodd.

8 ¶ A brenhin Syria oedd yn rhyfela yn erbyn Israel; ac efe a ymgynghorodd â'i weision, gan ddywedyd, Yn y lle a'r lle *y bydd* fy ngwersyllfa.

9 A gwr Duw a anfonodd at frenhin Israel, gan ddywedyd, Ymgadw rhag myned i'r lle a'r lle: canys yno y disgynnodd y Syriaid.

10 A brenhin Israel a anfonodd i'r lle *am* yr hwn y dywedasai gwr Duw wrtho, ac y rhybuddiasai ef, ac a ymgadwodd yno, nid unwaith, ac nid dwywaith.

11 A chalon brenhin Syria a gythryblwyd herwydd y peth hyn; ac efe a alwodd ar ei weision, ac a ddywedodd wrthynt, Oni fynegwch i mi pwy o honom ni *sydd* gyd â brenhin Israel?

12 Ac un o'i weision ef a ddywedodd, Nid *oes neb*, fy arglwydd frenhin: ond Elisëus y prophwyd, yr hwn *sydd* yn Israel, a fynega i frenhin Israel y geiriau a leferi di yng nghanol dy ystafell wely.

13 ¶ Ac efe a ddywedodd, Ewch, ac edrychwch pa le *y mae* efe, fel yr anfonwyf i'w gyrchu ef. Ac mynegwyd iddo, gan ddywedyd, Wele, yn Dothan *y mae* efe.

14 Am hynny efe a anfonodd yno feirch a cherbydau, a llu ³mawr: a hwy a ddaethant liw nos, ac a amgylchynasant y ddinas.

15 A phan gododd gweinidog gwr Duw yn fore, a myned allan, wele lu yn amgylchynu y ddinas, â meirch ac â cherbydau. A'i was a ddywedodd wrtho ef, Aha, fy meistr! pa fodd y gwnawn?

16 Ac efe a ddywedodd, Nac ofna: canys amlach *yw* ^by rhai *sydd* gyd â ni na'r rhai *sydd* gyd â hwynt.

17 Ac Elisëus a weddiodd, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD, agor,

attolwg, ei lygaid ef, fel y gwelo. A'r ARGLWYDD a agorodd lygaid y llange; ac efe a edrychodd: ac wele y mynydd yn llawn ^cmeirch a cherbydau tanlyd o amgylch Elisëus.

18 A phan ddaethant i waered atto ef, Elisëus a weddiodd ar yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Taro, attolwg, y genedl hon â dallineb. Ac ^defe a'u tarawodd hwy â dallineb, yn ol gair Elisëus.

19 ¶ Ac Elisëus a ddywedodd wrthynt, Nid hon *yw* y ffordd, ac nid hon *yw* y ddinas: deuwch ar fy ol i, a mi a'ch dygaf chwi at y gwr yr ydych chwi yn ei geisio. Ond efe a'u harweiniodd hwynt i Samaria.

20 A phan ddaethant hwy i Samaria, Elisëus a ddywedodd, O ARGLWYDD, agor lygaid y rhai hyn, fel y gwelont. A'r ARGLWYDD a agorodd eu llygaid hwynt; a hwy a welsant: ac wele, ynghanol Samaria *yr oeddynt*.

21 A brenhin Israel a ddywedodd wrth Elisëus, pan welodd efe hwynt, Can daro a darawaf *hwynt*, fy nhad?

22 Dywedodd yntau, Na tharo: a darewit ti y rhai a gaethiwaist â'th gleddyf ac â'th fwa dy hun? gosod fara a dwfr ger eu bron hwynt, fel y bwyttaont ac yr yfont, ac yr elont at eu harglwydd.

23 Ac efe a arlwyydd iddynt hwy arlwyfawr: a hwy a fwyttasant ac a yfasant; ac efe a'u gollyngodd hwynt ymaith, a hwy a aethant at eu harglwydd. Felly byddinoedd Syria ni chwanegasant ddyfod mwyach i wlad Israel.

24 ¶ Ac wedi hyn Benhadad brenhin Syria a gynhullodd ei holl lu, ac a aeth i fynu, ac a warchaeodd ar Samaria.

25 Ac yr oedd newyn mawr yn Samaria: ac wele, yr oeddynt hwy yn gwarchae arni hi, nes bod pen asyn er pedwar ugain *sicl* o arian, a phedwaredd *ran* cab o dom colommennod er pum *sicl* o arian.

26 Ac fel yr oedd brenhin Israel yn myned heibio ar y mur, gwraig a lefodd arno ef, gan ddywedyd, Achub, fy arglwydd frenhin.

27 Dywedodd yntau, ⁴Oni achub yr ARGLWYDD dydi, pa fodd yr achubaf fi di? Ai o'r ysgubor, neu o'r gwin-wrŷf?

28 A'r brenhin a ddywedodd wrthi hi, Beth a ddarfu i ti? Hithau a

Cyn
CRIST
Cylch
893.^c pen. 2, 11.
Ps. 34, 7.
Zech. 1, 8.
a 6, 1-7.^d Gen. 19.
11.Cylch
892.³ Heb.
trwm.^b 2 Chron.
32, 7.⁴ Neu, Na
uchubed.

Cyn
CRIST
Cylch
892.e Deut. 28.
53, 57.

ddywedodd, Y wraig hon a ddywedodd wrthyf, Dyro dy fab, fel y bwytaom ef heddyw; a'm mab innau a fwyttâwn ni y fory.

29 Felly e ni a ferwasom fy mab i, ac a'i bwyttasom ef: a mi a ddywedais wrthi hithau y diwrnod arall, Dyro dithau dy fab, fel y bwytaom ef: ond hi a guddiodd ei mab.

30 ¶ A phan glybu y brenhin eiriau y wraig, efe a rwygodd ei ddillad, ac a aeth heibio ar y mur; a'r bobl a edrychodd, ac wele, sachlian oedd am ei gnawd ef oddi fewn.

31 Ac efe a ddywedodd, 'Fel hyn y gwnelo Duw i mi, ac fel hyn y chwanego, os saif pen Elisëus mab Saphat arno ef heddyw.

32 Ond Elisëus oedd yn eistedd yn ei dŷ, a'r henuriaid yn eistedd gyd âg ef. A'r brenhin a anfonodd wr o'i flaen: ond cyn dyfod y gennad atto ef, efe a ddywedodd wrth yr henuriaid, 'A welwch chwi fel yr anfonodd mab y llofrudd hwn i gymmeryd ymaith fy mhen i? Edrychwch pan ddêl y gennad i mewn, cauwech y drws, a deliwch ef wrth y drws: onid yw trwst traed ei arglwydd ar ei ol ef?

33 Ac efe etto yn ymddiddan â hwynt, wele y gennad yn dyfod i mewn atto ef: ac efe a ddywedodd, Wele, y drwg hyn sydd oddi wrth yr ARGLWYDD; paham y disgwyliaf wrth yr ARGLWYDD mwy?

PENNOD VII.

1 Elisëus yn prophwydo helaethrwydd anghredadwy yn Samaria. 3 Pedwar gwahan-glywffus yn myned i wersyll y Syriaid, ac yn dangos iddynt ffoi. 12 Y brenhin yn cael hynny yn wir, ac yn yspellio pebyll y Syriaid. 17 Y pennaeth ni choelhai eiriau y prophwyd, yn cael ei sathru dan draed nes ei farw.

YNA Elisëus a ddywedodd, Gwrandêwech air yr ARGLWYDD: Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD; *Ynghylch y pryd hwn y fory y gwerthir ²sat o beilliaid er siel, a dau sat o haidd er siel, ym mhorth Samaria.

2 Yna ³tywysog yr oedd y brenhin yn pwyso ar ei law a atebodd wr Duw, ac a ddywedodd, Wele, pe gwnai yr ARGLWYDD ffenestri yn y nefoedd, a fyddai y peth hyn? Dywedodd yntau, Wele, ti a'i gweli â'th lygaid, ond ni fwyttêi o hono.

3 ¶ Ac yr oedd pedwar gwr gwahan-glywffus ^bwrth ddrws y porth, a hwy a ddywedasant wrth eu gil-

ydd, Paham yr ydym ni yn aros yma nes ein meirw?

4 Os dywedwn ni, Awn i mewn i'r ddinas, newyn sydd yn y ddinas, a ni a fyddwn feirw yno; ac os trigwn yma, ni a fyddwn feirw hefyd. Am hynny deuwech yn awr, ac awn i wersyll y Syriaid: o chadwant ni yn fyw, byw fyddwn; ac os lladdant ni, byddwn feirw.

5 A hwy a gyfodasant ar dorriad dydd i fyned i wersyll y Syriaid. A phan ddaethant at gwrr eithaf gwersyll y Syriaid, wele, nid oedd neb yno.

6 Canys yr ARGLWYDD a barasai i wersyll y Syriaid e'glywed trwst cerbydau, a thrwst meirch, trwst llu mawr: a hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Wele, brenhin Israel a gyflogodd i'n herbryn ni ^dfrenhinoedd yr Hethiaid, a brenhinoedd yr Aipht, i ddyfod arnom ni.

7 Am hynny hwy a gyfodasant, ac a ffoisant, ar lasiad dydd, ac a adawsant eu pebyll, a'u meirch, a'u hasynod, sef y gwersyll fel yr ydoedd, ac a ffoisant am eu heinioes.

8 A phan ddaeth y rhai gwahan-glywffus hyn hyd gwrr eithaf y gwersyll, hwy a aethant i un babell, ac a fwyttasant, ac a yfasant, ac a gymmerasant oddi yno arian, ac aur, a gwisgoedd, ac a aethant, ac a'i cuddiasant, ac a ddychwelasant; ac a aethant i babell arall, ac a gymmerasant oddi yno, ac a aethant, ac a'i cuddiasant.

9 Yna y dywedodd y naill wrth y llall, Nid ydym ni yn gwneuthur yn iawn; y dydd hwn sydd ddydd llawen-chwedl, ac yr ydym ni yn tewi â sôn; os arhoswn ni hyd oleuni y bore, ⁴rhyw ddrwg a ddi-gwydd i ni: deuwech gan hynny yn awr, ac awn fel y mynegom i dŷ y brenhin.

10 Felly hwy a ddaethant, ac a waeddasant ar borthor y ddinas; a hwy a fynegasant iddynt, gan ddywedyd, Daethom i wersyll y Syriaid, ac wele, nid oedd yno neb, na llais dyn, ond y meirch yn rhwym, a'r asynod yn rhwym, a'r pebyll megis yr oeddynt o'r blaen.

11 Ac efe a alwodd ar y porthorion; a hwy a'i mynegasant i dŷ y brenhin oddi fewn.

12 ¶ A'r brenhin a gyfododd liwnos, ac a ddywedodd wrth ei weision, Mynegaf yn awr i chwi yr hyn

Cyn
CRIST
Cylch
892.c 2 Sam. 5.
24.d 1 Bren.
10, 29.4 Heb.
ni a gawm
gospedig-
aeth.Cylch
892.

a ad. 18, 19.

b mesur.

3 Heb.
tywysog o'r
ciddo y
brenhin
oedd yn
pwyso ar
ei law ef,
pen. 5, 18.

b Lev. 13. 46.

Cyn
CRIST
Cylch
892.

a wnaeth y Syriaid i ni. Gwyddent mai newynog oeddym ni; am hynny yr aethant ymaith o'r gwersyll i ymguddio yn y maes, gan ddywedyd, Pan ddelont hwy allan o'r ddinas, ni a'u daliwn hwynt yn fyw, ac a awn i mewn i'r ddinas.

13 Ac un o'r gweision a attebodd ac a ddywedodd, Cymmer yn awr bump o'r meirch a adawyd, y rhai a adawyd yn y ddinas, (wele, *y maent* hwy fel holl liaws Israel, y rhai a arhosasant ynddi; wele, *y maent* hwy fel holl liaws Israel, y rhai a ddarfuant;) ac anfonwn, ac edrychwn.

14 Felly hwy a gymmerasant feirch dau gerbyd: a'r brenhin a anfonodd ar ol gwersyll y Syriaid, gan ddywedyd, Ewch, ac edrychwch.

15 A hwy a aethant ar eu hol hwynt hyd yr Iorddonen, ac wele, yr holl ffordd ydoedd yn llawn o ddillad a llestri, y rhai a fwriasai y Syriaid ymaith wrth frysio: a'r cenhadau a ddychwelasant ac a fynegasant i'r brenhin.

16 A'r bobl a aethant allan, ac a anrheithiasant wersyll y Syriaid: a bu sat o beilliaid er sicl, a dau sat o haidd er sicl, yn ol gair yr ARGLWYDD.

17 ¶ A'r brenhin a osododd y tywysog yr oedd efe yn pwysu ar ei law i *wylied* ar y porth: a'r bobl a'i mathrasant ef yn y porth, ac efe fu farw, * megis y llefarasai gwr Duw, yr hwn a ddywedasai *hynny* pan ddaeth y brenhin i waered atto ef.

18 A bu, megis y llefarasai gwr Duw wrth y brenhin, gan ddywedyd, ^fDau sat o haidd er sicl, a sat o beilliaid er sicl, fydd y pryd *hwn* y fory ym mhorth Samaria.

19 Ar tywysog a attebasai wr Duw, ac a ddywedasai, Wele, *pe* gwnai yr ARGLWYDD ffenestri yn y nefoedd, a fyddai y peth hyn? Dywedodd yntau, Wele, ti a'i gweli â'th lygaidd, ond ni fwyttfêi o hono.

20 Ac felly y bu iddo ef: canys y bobl a'i sathrasant ef yn y porth, ac efe a fu farw.

PENNOD VIII.

1 Y Sunamees, wedi gadael ei gwlad saith mlynedd i ffoi rhag y newyn, yn cael gan y brenhin ei thir yn ei ol, er mwyn gwyrrthiau Elisëus. 7 Hazael, wedi clywed y brophwydoliaeth, yn lladd ei feistr, ac yn teyrnasu yn ei le ef. 16 Annwviol lywodraeth Jehoram ar Judah. 20 Edom a Libnah yn cilio oddi wrth Judah. 23 Ahaziah yn frenhin ar ol Jehoram, 25 a'i lywodraeth annwviol ef. 28 Efe yn ymweled â Jehoram, oedd frîwedig yn Jezreel.

YNA Elisëus a lefarodd wrth y wraig ^ay bywhasai efe ei mab, gan ddywedyd, Cyfod, a dos, ti a'th dylwyth, ac ymdeithia lle y gellych ymdeithio: canys yr ARGLWYDD ^ba alwodd am newyn, a *hwnnw* a ddaw ar y wlad saith mlynedd.

2 A'r wraig a gyfododd, ac a wnaeth yn ol gair gwr Duw: a hi a aeth, hi a'i thylwyth, ac a ymdeithiodd y'ngwlad y Philistiaid saith mlynedd.

3 Ac ym mhen y saith mlynedd, y wraig a ddychwelodd o wlad y Philistiaid: a hi a aeth i weiddi ar y brenhin am ei thŷ, ac am ei thir.

4 A'r brenhin oedd yn ymddiddan â ^cGehazi gwas gwr Duw, gan ddywedyd, Adrodd i mi, attolwg, yr holl bethau mawr a wnaeth Elisëus.

5 Ac fel yr oedd efe yn mynegi i'r brenhin y modd y bywhasai efe y marw, yna wele y wraig y bywhasai efe ei mab yn gweiddi ar y brenhin am ei thŷ, ac am ei thir. A Gehazi a ddywedodd, Fy arglwydd frenhin, dyma y wraig, a dyma ei mab yr hwn a ddarfu i Elisëus ei fywhâu.

6 A'r brenhin a ofynodd i'r wraig; a hithau a fynegodd iddo ef. A'r brenhin a roddodd iddi ryw ²ys-tafellydd, gan ddywedyd, Dod drachefn yr hyn oll *oedd* eiddi hi, a holl gnwd y maes, o'r dydd y gadawodd hi y wlad hyd y pryd hwn.

7 ¶ A daeth Elisëus i Damascus: a Benhadad brenhin Syria oedd glaf; a mynegwyd iddo ef, gan ddywedyd, Daeth gwr Duw yma.

8 A'r brenhin a ddywedodd wrth Hazael, ^aCymmer anrheg yn dy law, a dos i gyfarfod â gwr Duw; ac ^cymofyn â'r ARGLWYDD trwyddo ef, gan ddywedyd, A fyddaf fi byw o'r clefyd hwn?

9 Felly Hazael a aeth i'w gyfarfod ef, ac a gymmerth anrheg yn ei law, a phob peth *a'r a oedd* dda o Damascus, *sef* llwyth deugain o gam-elod; ac a ddaeth, ac a safodd o'i flaen ef, ac a ddywedodd, Benhadad brenhin Syria dy fab a'm hanfonodd attat, gan ddywedyd, A fyddaf fi byw o'r clefyd hwn?

10 Ac Elisëus a ddywedodd wrtho, Dos, a dywed wrtho, Diau y gelli fyw: etto yr ARGLWYDD a ddangosodd i mi ^fy bydd efe marw yn ddiau.

11 Ac efe a osododd ei wyneb, ^sac a ddaliodd sylw arno, nes cywil-

Cyn
CRIST
Cylch
891.

* pen. 4. 35.

^b Ps. 105. 16.
Hag. 1. 11.Cylch
885.

* pen. 5. 27.

² Neu,
eunuch.

885.

^a1 Bren.
14. 3.
pen. 5. 5.
* pen. 1. 2.^f ad. 15.^s Heb.
ac a'i go-
sododd.* pen. 6. 32.
ad. 2.^f ad. 1.

Cyn
CRIST
885.s pen. 10. 32.
a 12. 17.
a 13. 3. 7.
Amos 1. 3.h pen. 15. 16.
Hos. 13. 16.
Amos 1. 13.i 1 Bren. 19.
15.

892.

4 Heb.
teyrnasodd.
k 2 Chron.
21. 5.

i ad. 26.

m 2 Sam. 7.
13.
1 Bren. 11.
36. a 15. 4.5 Heb.
ganwyll,
neu, lamp.
n Gen. 27.
40.
2 Chron.
21. 8.

yddio o hono ef: a gwr DUW a wylodd.

12 A Hazael a ddywedodd, Pahan y mae fy arglwydd yn wylo? Dywedodd yntau, Am fy mod yn gwybod ^sy drwg a wnei di i feibion Israel: eu hamddiffynfaoedd hwynt a losgi di â thân, a'u gwŷr ieuaingc a leddi â'r cleddyf, ^ha'u plant a bwyi, a'u gwragedd beichlogion a rwygi.

13 A Hazael a ddywedodd, Pabeth! ai ci *yw* dy was, fel y gwnel-ai efe y mawr beth hyn? Ac Elisëus a ddywedodd, ¹Yr ARGWLWYDD a ddangosodd i mi *y byddi* di yn frenhin ar Syria.

14 Felly efe a aeth ymaith oddi wrth Elisëus, ac a ddaeth at ei arglwydd; yr hwn a ddywedodd wrtho, Beth a ddywedodd Elisëus wrthyti? Ac efe a atebodd, Efe a ddywedodd wrthyf, y byddit ti byw yn ddiau.

15 A thrannoeth efe a gymmerth wrthban, ac a'i gwlychodd mewn dwfr, ac a'i lledodd ar ei wyneb ef, fel y bu efe farw: a Hazael a deyrnasodd yn ei le ef.

16 ¶ Ac yn y bummed flwyddyn i Joram mab Ahab brenhin Israel, a Jehosaphat yn frenhin yn Judah, y ⁴dechreuodd ^kJehoram mab Jehosaphat brenhin Judah deyrnasu.

17 Mab ddeuddeng mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnasu; ac wyth mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

18 Ac efe a rodiodd yn ffordd brenhinoedd Israel, fel y gwnai tŷ Ahab: canys ¹merch Ahab oedd yn wraig iddo: felly efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGWLWYDD.

19 Ond ni fynnai yr ARGWLWYDD ddifetha Judah, er mwyn Dafydd ei was; ^mmegis yr addawsai efe, y rhoddai iddo ^oleuni, ac i'w feibion yn dragwydd.

20 ¶ Yn ei ddyddiau ef y gwrthryfelodd ⁿEdom oddi tan law Judah, ac y gosodasant frenhin arnynt eu hunain.

21 A Joram a aeth trosodd i Sair, a'r holl gerbydau gyd âg ef; ac efe a gyfododd liw nos, ac a darawodd yr Edomiaid oedd yn ei amgylchu ef, a thywysogion y cerbydau: a'r bobl a ffodd i'w pebyll.

22 Er hynny Edom a wrthryfelodd oddi tan law Judah hyd y dydd

hwn. Yna y gwrthryfelodd °Libnah y pryd hwnnw.

23 A'r rhan arall o hanes Joram, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *yd-ynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

24 A Joram a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd; ac ^p6 Ahaziah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

25 ¶ Yn y ddeuddegfed flwyddyn i Joram mab Ahab brenhin Israel yr aeth Ahaziah mab Jehoram brenhin Judah yn frenhin.

26 Mab dwy flwydd ar hugain oedd Ahaziah pan aeth efe yn frenhin; ac un flwyddyn y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef oedd Athaliah, ⁷merch Omri brenhin Israel.

27 Ac efe a rodiodd yn ffordd tŷ Ahab, ac a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGWLWYDD, fel tŷ Ahab: canys ^sdaw tŷ Ahab *ydoedd* efe.

28 ¶ Ac efe a aeth gyd â Joram mab Ahab i ryfel yn erbyn Hazael brenhin Syria i ⁹Ramoth-Gilead; a'r Syriaid a darawsant Joram.

29 A ^qJoram y brenhin a ddychwelodd i Jezreel i ymiachâu o'r briwiau ²a roisai y Syriaid iddo ef yn Ramah, wrth ymladd o hono ef yn erbyn Hazael brenhin Syria: ac ^rAhaziah mab Jehoram brenhin Judah a aeth i waered i ymweled â Joram mab Ahab yn Jezreel; canys claf ydoedd.

PENNOD IX.

1 Elisëus yn danfon prophwyd ieuango i enneinio Jehu yn Ramoth-Gilead. 4 Y prophwyd wedi gnoneuthur ei neges, yn ffioi. 11 Jehu, wedi ei wneuthur yn frenhin gan y milwyr, yn lladd Joram ym maes Naboth. 27 Lladd Ahaziah yn Gur, a'i gladdu yn Jerusalem. 30 Taisu Jezebel allan trwy ffenestr, a chwn yn ei bwyttu hi.

AC Elisëus y prophwyd a alwodd un o ^afeibion y prophwydi, ac a ddywedodd wrtho, ^bGwregysa dy lwynau, a chymmer y phiolaidd olew hon yn dy law, a dos i Ramoth-Gilead.

2 A phan ddelych yno, edrych yno am Jehu mab Jehosaphat, mab Nimsi; a dos i mewn, a phâr iddo godi o fysg ^cei frodyr, a dwg ef i ystafell ^dddirgel:

3 Yna ^dcymmer y phiolaidd olew, a thywallt ar ei ben ef, a dywed, Fel hyn y dywedodd yr ARGWLWYDD; Mi a'th enneiniais di yn frenhin ar Israel: yna agor y drws, a ffio, ac nac aros.

Cyn
CRIST
892.o 2 Chron.
21. 10.p 2 Chron.
22. 1.
885.6 A elwir
Azariah,
2 Chron.
22. 6.
ac a elwir
Jehonhaz,
2 Chron.
21. 17.
n 25. 23.7 Neu,
dyres:
Edrych
ad. 18.8 mab yng
nghyf-
raith.
884.9 Ramah,
ad. 29.

q pen. 9. 15.

2 Heb.
a'r rhai yr
archollasai
y Syriaid
ef.r 2 Chron.
22. 6, 7.

884.

a 1 Bren.
20. 35.b pen. 4. 29.
Jer. 1. 17.

c ad. 5. 11.

2 Heb.
o fewn
ystafell.
d 1 Bren.
19. 16.

Cyn
CRIST
884.

4 ¶ Felly y llange, sef llange y prophwyd, a aeth i Ramoth-Gilead.

5 A phan ddaeth efe, wele, tywysogion y llu oedd yn eistedd: ac efe a ddywedodd, Y mae i mi air â thi, O dywysog. A dywedodd Jehu, A pha un o honom ni oll? Dywedodd yntau, A thydi, O dywysog.

6 Ac efe a gyfododd, ac a aeth i mewn i'r tŷ: ac yntau a dywalltodd yr olew ar ei ben ef, ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel; *Myfi a'th enneiniais di yn frenhin ar bobl yr ARGLWYDD, sef ar Israel.

7 A thi a darewi dŷ Ahab dy arglwydd; fel y dialwyf fi waed fy ngweision y prophwydi, a gwaed holl weision yr ARGLWYDD, 'ar law Jezebel.

8 Canys holl dŷ Ahab a ddifethir: a *mi a dorraf ymaith oddi wrth Ahab ^hyr hwn a biso ar bared, 'y gwarchaëedig hefyd, a'r hwn a adawyd yn Israel.

9 A mi a wnaif dŷ Ahab fel tŷ *Jeroboam mab Nebat, ac fel tŷ ¹Baasa mab Ahia.

10 A'r cwn a fwyttânt Jezebel yn rhandir Jezreel, ac ni bydd a'i claddo hi. Ac efe a agorodd y drws, ac a ffodd.

11 ¶ A Jehu a aeth allan at weision ei arglwydd, a dywedwyd wrtho ef, A yw pob peth yn dda? paham y daeth ^myr ynfyd hwn attat ti? Dywedodd yntau wrthynt, Chwi a adwaenoch y gwr, a'i ymadroddion.

12 Dywedasant hwythau, Celwydd; mynega yn awr i ni. Dywedodd yntau, Fel hyn ac fel hyn y llefarodd wrthyf, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Mi a'th enneiniais di yn frenhin ar Israel.

13 A hwy a frysiasant, ac ^a a gymmerasant bob un ei wisg, ac a'i gosodasant dano ef ar ben uchaf y grisiau, ac a ganasant mewn udgorn, ac a ddywedasant, Jehu sydd ³frenhin.

14 A Jehu mab Jehosaphat mab Nimsi a gyd-fwriadodd yn erbyn Joram: (a Joram oedd yn cadw Ramoth-Gilead, efe a holl Israel, rhag Hazael brenhin Syria:

15 Ond ⁴o Joram y brenhin a ddychwelasai i ymiachâu i Jezreel, o'r archollion ⁵o'r rhai ⁵yr archollasai y Syriaid ef wrth ymladd o hono yn erbyn Hazael brenhin Syria.) A dywedodd Jehu, Os mynnwch chwi,

nac eled un diangol o'r ddinas i fyned i fynegi i Jezreel.

16 Felly Jehu a farchogodd mewn cerbyd, ac a aeth i Jezreel; canys Joram oedd yn gorwedd yno. Ac Ahaziah brenhin Judah a ddaethai i waered i ymweled â Joram.

17 A gwyliwr oedd yn sefyll ar y tŵr yn Jezreel, ac a ganfu fintai Jehu pan oedd efe yn dyfod, ac a ddywedodd, Yr ydwyf yn gweled mintai. A Joram a ddywedodd, Cymmer wr march, ac anfon i'w cyfarfod hwynt, a dywedodd, *Ai heddwoch?*

18 A gwr march a aeth i'w gyfarfod ef, ac a ddywedodd, Fel hyn y dywed y brenhin, *A oes heddwoch?* A dywedodd Jehu, Beth sydd i ti a ofynych am heddwoch? tro yn fy ol i. A'r gwyliwr a fynegodd, gan ddywedyd, Y gennad a ddaeth hyd attynt hwy, ond nid yw efe yn dychwelyd.

19 Yna efe a anfonodd yr ail gwr march, ac efe a ddaeth attynt hwy, ac a ddywedodd, Fel hyn y dywedodd y brenhin, *A oes heddwoch?* A dywedodd Jehu, Beth sydd i ti a ofynych am heddwoch? tro yn fy ol i.

20 A'r gwyliwr a fynegodd, gan ddywedyd, Efe a ddaeth hyd attynt hwy, ond nid yw efe yn dychwelyd: a'r ⁶gyrriad sydd fel gyrriad Jehu mab Nimsi; canys y mae efe yn gyrru yn ynfyd.

21 A Joram a ddywedodd, Rhwym y cerbyd. Yntau a rywmodd ei gerbyd ef. A ⁷Joram brenhin Israel a aeth allan, ac Ahaziah brenhin Judah, pob un yn ei gerbyd, a hwy a aethant yn erbyn Jehu, a ⁷chyfarfuant âg ef yn rhandir Naboth y Jezreliad.

22 A phan welodd Joram Jehu, efe a ddywedodd, *A oes heddwoch, Jehu?* Dywedodd yntau, Pa heddwoch tra fyddo putteindra Jezebel dy fam di, a'i hudoliaeth, mor aml?

23 A Joram a drodd ei law, ac a ffodd, ac a ddywedodd wrth Ahaziah, *Y mae bradwriaeth, O Ahaziah.*

24 A Jehu a ⁸gymmerth fwa yn ei law, ac a darawodd Joram rhwng ei ysgwyddau, fel yr aeth y saeth trwy ei galon ef, ac efe a ⁹syrtiodd yn ei gerbyd.

25 A Jehu a ddywedodd wrth Bidcar ei dywysog, Cymmer, bwrw ef i randir maes Naboth y Jezreliad: canys cofia pan oeddym ni, mi a thi, yn marchogaeth ynghyd ein

Cyn
CRIST
884.

e 2 Chron.
22. 7.

f 1 Bren.
21. 15.

g 1 Bren.
14. 10.

h 21. 21.

i 1 Sam. 25.
22.

j Deut. 32.
36.

k 1 Bren.
14. 10.

l 15. 29.

m 21. 22.

n 1 Bren. 16.
3. 11.

o Jer. 29.
26.
Ioan 10. 20.
Act. 20. 21.
1 Cor. 4.
10.

p Matt. 21.
7.

q Heb. yn
teyrnau.

r Heb.
Jehoram.
o pen. 8. 29.
s Heb. y
tarasau.

6 Neu.
cerdded-
iad.

7 2 Chron.
22. 7.

8 Heb.
chawsant
ef.

9 Heb.
lancodd ef
law a bwa.

10 Heb. ym-
grymmodd.

Cyn
CRIST
884.*1 Bren.
21. 29.

dau ar ol Ahab ei dad ef, ¹rodde o'r ARGLWYDD arno ef y baich hwn.

26 Diau, meddai yr ARGLWYDD, gwaed Naboth, a gwaed ei feibion, a welais i neithiwy, a mi a dalaf i ti yn y rhandir hon, medd yr ARGLWYDD. Gan hynny cymmer a bwrw ef yn awr yn y rhandir hon, yn ol gair yr ARGLWYDD.

27 ¶ Ond pan welodd Ahaziah brenhin Judah *hynny*, ete a fiodd ar hyd ffordd tŷ yr ardd. A Jehu a ymlidiodd ar ei ol ef, ac a ddywedodd, Tarêwch hwn hefyd yn ei gerbyd. *A hwy a'i tarawsant ef yn rhiw Gur, yr hon sydd wrth Ibleam*; ac efe a fiodd i Megido, ac a fu farw yno.

28 A'i weision a'i dygasant ef mewn cerbyd i Jerusalem, ac a'i claddasant ef yn ei feddrod gyd â'i dadau, yn ninas Dafydd.

29 Ac yn yr unfed flwyddyn ar ddeg i Joram mab Ahab yr aethai Ahaziah yn frenhin ar Judah.

30 ¶ A phan ddaeth Jehu i Jezreel, Jezebel a glybu *hynny*, ac a golurodd ei ²hwyneb, ac a wisgodd yn wych am ei phen, ac a edrychodd trwy ffenestr.

31 A phan oedd Jehu yn dyfod i mewn i'r porth, hi a ddywedodd, *A fu heddych i Zimri, yr hwn a laddodd ei feistr?*

32 Ac efe a ddyrchafodd ei wynneb at y ffenestr, ac a ddywedodd, *Pwy sydd gyd â mi, pwy? A dau neu dri o'r ystafellyddion a edrychasant arno ef.*

33 Yntau a ddywedodd, Teflwich hi i lawr. A hwy a'i taflasant hi i lawr; a thaenellwyd *peth* o'i gwaed hi ar y pared, ac ar y meirch: ac efe a'i mathrodd hi.

34 A phan ddaeth efe i mewn, efe a fwytaodd ac a yfodd, ac a ddywedodd, Edrychwch am y *wraig* felldigedig honno, a chleddwch hi; canys ¹merch brenhin *ydym* hi.

35 A hwy a aethant i'w chladdu hi; ond ni chawsant o honi onid y benglog, a'r traed, a chledrau y dwylaw.

36 Am hynny hwy a ddychwelasant, ac a fynegasant iddo ef. Dywedodd yntau, Dyna air yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarodd efe trwy law ei wasanaethwr Elias y Thesbiad, gan ddywedyd, ¹Yn rhandir Jezreel y bwyty y cwn gnawd Jezebel:

37 A chelain Jezebel a fydd fel tommen ar wyneb y maes, yn rhandir Jezreel; fel na ellir dywedyd, Dyma Jezebel.

PENNOD X.

1 *Jehu trwy lythyr:au yn peri torri pennau deng mab a thri ugain Ahab: 8 ac yn ei esgusodi ei hun â phrophwydoliaeth Elias: 12 yn lladd dau a deugain o frodyr Ahaziah wrth y tŷ cneisio: 15 yn cymmyrd Jehonadab atto: 18 a thrwy gyfrwysdra yn difetha holl addolwyr Baal: 29 yn canlyn pechodau Jeroboam. 32 Hazael yn gorthrymma Israel. 34 Joahaz yn frenhin ar ol Jehu.*

AC i Ahab yr oedd deng mab a thri ugain yn Samaria. A Jehu a ysgrifennodd lythyr, ac a anfonodd i Samaria, at dywysogion Jezreel, ac at yr henuriaid, ac at dadmaethod Ahab, gan ddywedyd,

2 Ac yn awr pan ddêl y llythyr hwn atoch chwi, canys gyd â chwi *y mae* meibion eich arglwydd, a chennych chwi *y mae* cerbydau, a meirch, a dinasoedd caerog, ac arfau: 3 Yna edrychwch yr hwn sydd oreu, ac yn gymhwysaf o feibion eich arglwydd, a gosodwch ef ar deyrn-gadair ei dad, ac ymleddwch dros dŷ eich arglwydd.

4 A hwy a ofnasant yn ddifawr, ac a ddywedasant, Wele, dau frenhin ni safasant o'i flaen ef: pa fodd gan hynny y safwn ni?

5 Am hynny yr anfonodd yr hwn oedd ar y tŷ, a'r hwn oedd ar y ddinas, a'r henuriaid, a'r tadmaethod, at Jehu, gan ddywedyd, Dy weision di *ydym* ni, a'r hyn oll a ddywedych di wrthym a wnawn ni; ni wnawn ni neb yn frenhin: gwna *yr hyn a fyddo* da yn dy olwg.

6 Yna efe a ysgrifennodd yr ail llythyr attynt hwy, gan ddywedyd, Os ²eiddof fi *fyddwch*, ac os ar fy llais i y gwrandêwch, cymmerwch bennau y gwŷr, meibion eich arglwydd, a deuoch attaf fi y pryd hwn y fory i Jezreel. A meibion y brenhin, *sef* deng nyn a thri ugain, oedd gyd â phennaethiaid y ddinas, y rhai oedd yn eu meithrin hwynt.

7 A phan ddaeth y llythyr attynt, hwy a gymmerasant feibion y brenhin, ac a laddasant ddeng nyn a thri ugain, ac a osodasant eu pennau hwynt mewn basgedau, ac a'u danfonasant atto ef i Jezreel.

8 ¶ A chennad a ddaeth ac a fynegodd iddo ef, gan ddywedyd, Hwy a ddygasant bennau meibion y brenhin. Dywedodd yntau, Gos-

Cyn
CRIST
Cylch
884.

884.

Cylch
884.2 Heb.
Uygaid.*1 Bren. 16.
9—20.Cylch
884.*1 Bren. 16.
31.*1 Bren. 21.
23.2 Heb.
troes y
byddwch.

Cyn
CRIST
884.

odwch hwynt yn ddau bentwr wrth ddrws y porth hyd y bore.

9 A'r bore efe a aeth allan, ac a safodd, ac a ddywedodd wrth yr holl bobl, Cyflawn *ydych* chwi: wele, myfi a gyd-fwriedais yn erbyn fy arglwydd, ac a'i lleddais ef: ond pwy a laddodd yr holl rai hyn?

10 Gwybyddwch yn awr na syrth *dim* o air yr ARGLWYDD i'r ddaear, yr hwn a lefarodd yr ARGLWYDD am dŷ Ahab: canys gwnaeth yr ARGLWYDD yr hyn a lefarodd efe ^atrwy law Elias ei was.

11 Felly Jehu a darawodd holl weddillion tŷ Ahab yn Jezreel, a'i holl bennaethiaid ef, a'i ³gyfneseiaid ef, a'i offeiriaid, fel na adawyd un yngweddill.

12 ¶ Ac efe a gyfododd, ac a aeth ymaith hefyd, ac a ddaeth i Samaria. Ac fel yr *oedd efe wrth dŷ* cneifio y bugeiliaid ar y ffordd,

13 ^bJehu a gyfarfu â brodyr Ahaziah brenhin Judah, ac a ddywedodd, Pwy *ydych* chwi? Dywedasant hwythau, Brodyr Ahaziah *ydy* ni; a ni a ddaethom i waered i gyfarch gwell i feibion y brenhin, ac i feibion y frenhines.

14 Ac efe a ddywedodd, Deliwch hwynt yn fyw. A hwy a'u daliasant hwy yn fyw, ac a'u lladdasant hwy wrth bydew y tŷ cneifio, *sef* dau wr a deugain, ac ni adawodd efe wr o honynt.

15 ¶ A phan aethai efe oddi yno, efe a ⁴gyfarfu â ^cJehonadab mab ^dRechab yn cyfarfod âg ef, ac ^ea gyfarchodd well iddo, ac a ddywedodd wrtho, A yw dy galon di yn uniawn, fel *y mae* fy nghalon i gyd â'th galon di? A dywedodd Jehonadab, Ydyw. Od ydyw, *eb efe*, ^emoes dy law. Rhoddodd yntau ei law, ac efe a barodd iddo ddyfod i fynu atto i'r cerbyd.

16 Ac efe a ddywedodd, Tyred gyd â mi, a gwel fy zêl i tu ag at yr ARGLWYDD. Felly hwy a wnaethant iddo farchogaeth yn ei gerbyd ef.

17 A phan ddaeth efe i Samaria, ^fefe a darawodd yr holl rai a adawsid i Ahab yn Samaria, nes iddo ei ddinystrio ef, yn ol gair yr ARGLWYDD, ^gyr hwn a lefarasai efe wrth Elias.

18 ¶ A Jehu a gynhullodd yr holl bobl ynghyd, ac a ddywedodd wrthynt, ^hAhab a wasanaethodd Baal ychydig, ond Jehu a'i gwasanaetha ef lawer.

19 Ac yn awr gelwch attaf fi holl brophwydi Baal, ei holl weision, a'i holl offeiriaid ef, na fydded un yn eisieu; canys aberth mawr *sydd* gennyf i Baal: pwy bynnag a fyddo yn eisieu, ni bydd efe byw. Ond Jehu a wnaeth *hyn* mewn cyfrwysdra, fely difethai efe addolwyr Baal.

20 A Jehu a ddywedodd, ⁶Cyhoeddwch gymmanfa sanctaidd i Baal. A hwy a'i cyhoeddasant.

21 A Jehu a anfonodd trwy holl Israel; a holl addolwyr Baal a ddaethant, ac nid oedd un yn eisieu a'r ni ddaethai: a hwy a ddaethant i dŷ Baal, a llanwyd tŷ Baal o ben bwy gilydd.

22 Ac efe a ddywedodd wrth yr hwn *oedd geidwad* ar y gwisgoedd, Dwg allan wisgoedd i holl addolwyr Baal. Ac efe a ddug wisgoedd iddynt.

23 A Jehu a aeth i mewn, a Jehonadab mab Rechab, i dŷ Baal, ac a ddywedodd wrth addolwyr Baal, Chwiliwch ac edrychwch, rhag bod yma gyd â chwi *neb* o weision yr ARGLWYDD, ond addolwyr Baal yn unig.

24 A phan ddaethant i mewn i wneuthur aberthau, a phoeth-offrymmau, Jehu a osododd iddo allan bedwar ugeinwr, ac a ddywedodd, Os diange yr un o'r dynion a ddygais i'ch dwylaw chwi, einioes yr hwn *y diango ganddo fydd* am ei einioes ef.

25 A phan orphenodd efe wneuthur y poeth-offrwm, Jehu a ddywedodd wrth y swyddogion a'r tywysogion, Ewch i mewn, lleddwch hwynt, na ddeled neb allan. Felly hwy a'u tarawsant hwy â min y cleddyf: a'r swyddogion a'r tywysogion a'u taffiasant *hwy* allan, ac a aethant i ddinas tŷ Baal.

26 A hwy a ddygasant allan ddelwau tŷ Baal, ac a'u llosgasant hwy.

27 A hwy a ddistrywiasant ddelw Baal, ac a ddinystriasant dŷ Baal, ac a'i gwnaethant ef yn domdy hyd heddyw.

28 Felly y dileodd Jehu Baal allan o Israel.

29 ¶ Etto pechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu, ni throdd Jehu oddi wrthynt hwy, *sef oddi wrth* ⁱy lloi aur *oedd* yn Bethel, a'r rhai *oedd* yn Dan.

30 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Jehu, O herwydd i ti wneuthur

Cyn
CRIST
884.⁶ Heb.
Sancteidd-
iuch gym-
manfa i
Baal.^a 1 Bren.
21. 19, 21.
29.³ Neu,
gyfnabod.^b 2 Chron.
22. 8.⁴ Heb.
gafodd.
^c Jer. 35. 6.
^d 1 Chron.
2. 55.⁵ Heb. *o'i*
bemith-
todl.^e Ezra 10.
19.^f 2 Chron.
22. 8.^g 1 Bren.
21. 21.^h 1 Bren.
16. 32.ⁱ Bren. 12.
28.

Cyn
CRIST
884.^a Edrych
ad. 35.
pen. 13. 1.
10. a 14. 23.
^a 15. 8. 12.
⁷ Heb. ni
seglodd.Cylch
860.⁸ Neu,
hyd Gilead.
¹ Amos 1. 3.

856.

884.
^a 2 Chron.
22. 10.^b pen. 8. 26.
² Heb.
holl hud y
frenhin-
iaeth.³ 2 Chron.
22. 11.
Joséba.378.
^c 2 Chron.
23. 1.

yn dda, gan wneuthur yr hyn oedd uniawn yn fy ngolwg i, yn ol yr hyn oll a'r *a oedd* yn fy nghalon i y gwnaethost i dŷ Ahab, ^kmeibion y bedwaredd genhedlaeth i ti a eisteddant ar orsedd-faingc Israel.

31 Ond ⁷nid edrychodd Jehu am rodio y'ng hyfraith ARGLWYDD DDUW Israel a'i holl galon: *canyys* ni throdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

32 ¶ Yn y dyddiau hynny y dechreuodd yr ARGLWYDD dorri cyrrau Israel: a Hazael a'u tarawodd hwynt yn holl derfynau Israel;

33 O'r Iorddonen *tu a* chodiad haul, *sef* holl wlad Gilead, y Gad-iaid, a'r Reubeniaid, a'r Manassiaid, o Aroer, yr hon *sydd* wrth afon Arnon, ⁸¹Gilead a Basan hefyd.

34 A'r rhan arall o hanes Jehu, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, a'i holl gadernid ef; onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

35 A Jehu a hunodd gyd â'i dadau, a chladdwyd ef yn Samaria, a Joahaz ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

36 A'r dyddiau y teyrnasodd Jehu ar Israel yn Samaria *oedd* wyth mlynedd ar hugain.

PENNOD XI.

1 Achub Joas gan ei fodryb Joseba, pan laddodd Athaliah yr had brenhinol, a'i guddio chwe blynedd yn nhŷ Dduw. 4 Jehoiada, trwy gymorthwy y tywysogion, ar y seithfed flwyddyn yn ei wneuthur ef yn frenhin. 13 Lladd Athaliah, 17 Jehoiada yn adferu gwasanaeth Duw.

A PHAN welodd ^aAthaliah ^bmam Ahaziah farw o'i mab, hi a gyfododd, ac a ddifethodd ²yr holl had brenhinol.

2 Ond ³Joseba merch y brenhin Joram, chwaer Ahaziah, a gymmerth Joas mab Ahaziah, ac a'i lladrattaodd ef o fysg meibion y brenhin y rhai a laddwyd: a hwy a'i cuddiasant ef a'i fammaeth yn ystafell y gwelyau, rhag Athaliah, fel na laddwyd ef.

3 Ac efe a fu gyd â hi y'ng hŷdd yn nhŷ yr ARGLWYDD chwe blynedd: ac Athaliah oedd yn teyrnasu ar y wlad.

4 ¶ Ac ^cyn y seithfed flwyddyn yr anfonodd Jehoiada, ac y cymmerth dywysogion y cannoedd, a'r capteniaid, a'r swyddogion, ac a'u dug hwynt i mewn atto i dŷ yr AR-

GLWYDD, ac a wnaeth â hwynt gyf- ammod, ac a wnaeth iddynt dyngu yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac a ddangosodd iddynt fab y brenhin.

5 Ac efe a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Dyma y peth a wnewch chwi; Trydedd ran o honoch sydd yn dyfod i mewn ^dar y Sabbath, a gadwant wyliadwriaeth tŷ y brenhin:

6 A thrydedd ran *fydd* ym mhorth Sur: a thrydedd ran yn y porth o'r tu ol i'r swyddogion: felly y cedwch wyliadwriaeth y tŷ rhag ei dorri.

7 A ⁴deuparth o honoch oll sydd yn myned allan ar y Sabbath, a gadwant wyliadwriaeth tŷ yr ARGLWYDD, ynghylch y brenhin.

8 A chwi a amgylchynwch y brenhin o bob parth, pob un a'i arfau yn ei law; a'r hwn a ddelo i'r rhesau, lladder ef: a byddwch gyd â'r brenhin pan elo efe allan, a phan ddelo efe i mewn.

9 ^aA thywysogion y cannoedd a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynasai Jehoiada yr offeiriad, a chymmerasant bawb eu gwŷr y rhai oedd yn dyfod i mewn *ar* y Sabbath, gyd â'r rhai oedd yn myned allan *ar* y Sabbath; ac a ddaethant at Jehoiada yr offeiriad.

10 A'r offeiriad a roddodd i dywysogion y cannoedd waywffyn a thariannau y brenhin Dafydd, y rhai *oedd* yn nhŷ yr ARGLWYDD.

11 A'r swyddogion a safasant bob un a'i arfau yn ei law, o'r ⁵tu dehau i'r tŷ, hyd y tu aswy i'r tŷ, wrth yr allor a'r tŷ, amgylch ogylech y brenhin.

12 Ac efe a ddug allan fab y brenhin, ac a roddodd y goron arno ef, a'r dystiolaeth: a hwy a'i hurddasant ef yn frenhin, ac a'i henneiniasant ef; curasant hefyd eu dwylaw, a dywedasant, Byw fyddo y brenhin.

13 ¶ A phan glybu Athaliah drwst y bobl yn rhedeg, hi a ddaeth i mewn at y bobl i dŷ yr ARGLWYDD.

14 A phan edrychodd hi, wele, y brenhin oedd yn sefyll ^fwrth y golofn yn ol yr arfer, a'i tywysogion a'r udgyrn yn ymyl y brenhin, a holl bobl y wlad yn llawen, ac yn canu mewn udgyrn. Ac Athaliah a rwygodd ei dillad, ac a waeddodd, Bradwriaeth, bradwriaeth!

15 A Jehoiada yr offeiriad a orchy-

Cyn
CRIST
878.^d 1 Chron.
9. 25.⁴ Neu,
dwy sintot,
Heb.
dwy law.^e 2 Chron.
23. 8.⁵ Heb.
ysgrwydd
udehau.^f pen. 23. 3.
² Chron. 34.
31.

Cyn
CRIST
878.

mynodd i dwysogion y cannoedd, y rhai oedd wedi eu gosod ar y llu, ac a ddywedodd wrthynt, Dygwch hi o'r tu allan i'r rhesau; a'r hwn a ddelo ar ei hol hi, lladder ef â'r cleddyf: canys dywedasai yr offeiriad, Na ladder hi yn nhŷ yr ARGLWYDD.

16 A hwy a osodasant ddwyllaw arni hi, a hi a aeth ar hyd y ffordd feirch i dŷ y brenhin, ac yno y lladdwyd hi.

17 ¶ A Jehoiada a wnaeth gyfammod rhwng yr ARGLWYDD a'r brenhin a'r bobl, i fod o honynt yn bobl i'r ARGLWYDD; ^a a rhwng y brenhin a'r bobl.

18 A holl bobl y wlad a aethant i dŷ Baal, ac a'i dinystriasant ef a'i allorau, ei ddellwau hefyd a ddrylliasant hwy yn chwilfriw, lladdasant hefyd Mattan offeiriad Baal o flaen yr allorau. 'A'r offeiriad a osododd oruchwylwyr ar dŷ yr ARGLWYDD.

19 Efe a gymmerth hefyd dwysogion y cannoedd, a'r capteniaid, a'r swyddogion, a holl bobl y wlad, a hwy a ddygasant i waered y brenhin o dŷ yr ARGLWYDD, ac a ddaethant ar hyd ffordd porth y swyddogion, i dŷ y brenhin: ac efe a eisteddodd ar orseddfa y brenhinoedd.

20 A holl bobl y wlad a lawenychasant, a'r ddinas a lonyddodd: a hwy a laddasant Athaliah â'r cleddyf wrth dŷ y brenhin.

21 ^k Mab saith mlwydd oedd Joas pan aeth efe yn frenhin.

PENNOD XII.

1 Joas yn teyrnasu yn dduwiol tra fu fyfyrwr Jehoiada; ⁴ ac yn peri cyweirio y deml. 17 Troi Hazeel oddi wrth Jerusalem âg anrheg o'r trysorau cyssegredig. 19 Ei weision yn lladd Joas, ac Amasiah yn myned yn frenhin ar ei ol ef.

YN ^a y seithfed flwyddyn i Jehu y dechreuodd Joas deyrnasu, a deugain mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem. Ac enw ei fam ef oedd Sibiah o Beerseba.

2 A Joas a wnaeth yr *hyn oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD ei holl ddyddiau, yn y rhai y dysgodd Jehoiada yr offeiriad ef.

3 Er hynny ^b ni thynnasid ymaith yr uchelfeydd: y bobl oedd etto yn offrymmu ac yn arogl-darthu yn yr uchelfeydd.

4 ¶ A Joas a ddywedodd wrth yr

offeiriaid, ^e Holl arian y ² pethau cyssegredig a ddyger i mewn i dŷ yr ARGLWYDD, ^a arian y gwr a gynniweirio, arian ³ gwerth eneidiau pob un, a'r holl arian a ^e glywn neb ar ei galon eu dwyn i mewn i dŷ yr ARGLWYDD;

5 Cymmered yr offeiriaid *hynny* iddynt, pawb gan ei gydnabod, a chyweiriant adwyau y tŷ, pa le bynnag y caffer adwy ynddo.

6 Ond yn y drydedd flwyddyn ar hugain i'r brenhin Joas, nid adgyweiriasai yr offeiriaid agennau y tŷ.

7 Yna y brenhin Joas a alwodd am Jehoiada yr offeiriad, a'r offeiriad *eraill*, ac a ddywedodd wrthynt, Paham nad ydych chiwi yn cyweirio agennau y tŷ? yn awr gan hynny, na dderbyniwch arian gan eich cydnabod, ond rhoddwch hwy at *gyweirio* adwyau y tŷ.

8 A'r offeiriaid a gydsyniasant na dderbyniant arian gan y bobl, ac na chyweiriant agennau y tŷ.

9 Eithr Jehoiada yr offeiriad a gymmerth gist, ac a dylodd dwll yn ei chaead, ac a'i gosododd hi o'r tu dehau i'r allor, ffordd y delai un i mewn i dŷ yr ARGLWYDD: a'r offeiriad, y rhai oedd yn cadw y ⁴ drws, a roddent yno yr holl arian a ddygid i mewn i dŷ yr ARGLWYDD.

10 A phan welent *fod* llawer o arian yn y gist, y deuai ysgrifenydd y brenhin, a'r arch-offeiriad, i fynu, ac a ⁵ roent mewn codau, ac a gyfrifent yr arian a gawsid yn nhŷ yr ARGLWYDD.

11 A hwy a roddasant yr arian wedi eu cyfrif, yn nwyllaw gweithwyr y gwaith, goruchwylwyr tŷ yr ARGLWYDD: a hwy a'i ⁶ talasant i'r seiri pren, ac i'r adeiladwyr oedd yn gweithio tŷ yr ARGLWYDD.

12 Ac i'r seiri meini, ac i'r naddwyr cerrig, ac i brynu coed a cherrig nadd, i gyweirio adwyau tŷ yr ARGLWYDD, ac am yr hyn oll a aethai allan i adgyweirio y tŷ.

13 Etto ni wnaed yn nhŷ yr ARGLWYDD gwppanau arian, psaltringau, cawgiau, udgyrn, na llestri aur, na llestri arian, o'r arian a ddygasid i mewn i dŷ yr ARGLWYDD.

14 Eithr hwy a'i rhoddasant i weithwyr y gwaith; ac a gyweiriasant â hwynt dŷ yr ARGLWYDD.

15 Ac ^f ni cheisiasant gyfrif gan y

Cyn
CRIST
878.

^e pen. 22. 4.

² Heb. sancteidd-iadau.

^d Exod. 30. 13.

³ Heb. eneidiau ei

^brie ef.

^c Lef. 21. 2.

^e Exod. 35. 5.

856.

⁴ Heb. rhiniog.

⁵ Heb. rwyment.

⁶ Heb. dygasant allan.

^a 2 Chron. 23. 16.

^b 2 Sam. 5. 3.

^c 2 Chron. 23. 18.

^k 2 Chron. 24. 1.

^a 2 Chron. 24. 1.

^b 1 Bren. 15. 14.
^a 22. 43.
^{pen.} 14. 4.

^f pen. 22. 7.

Cyn
CRIST
856.

⁵ Lef. 5. 15,
18.

^b Num. 18.
9.

¹ pen. 8. 12.
Cylch
840.

^k Edrych
2 Chron.
24. 23.

¹ Bren. 15.
18.
pen. 18. 15,
16.

⁷ Heb.
aeth i fynu.

^m pen. 14. 5.
839.

⁸ Nen,
Beth-milo.

ⁿ 2 Chron.
24. 26.
Zabad.
839.

856.

Cylch
849.

^a pen. 8. 12.

dynion y rhoddasant hwy yr arian yn eu dwylaw i'w rhoddi i weithwyr y gwaith: canys yr oeddynt hwy yn gwneuthur yn ffyddlawn.

16 ⁸ Yr arian *dros* gamwedd a'r arian *dros* bechodau, ni ddwygwyd i mewn i dŷ yr ARGLWYDD: ^h eiddo yr offeiriaid oeddynt hwy.

17 ¶ Yna ¹ Hazael brenhin Syria a aeth i fynu, ac a ymladdodd yn erbyn Gath, ac a'i hennillodd hi: a ^k Hazael a osoddoddi ei wyneb i fyned i fynu yn erbyn Jerusalem.

18 A Joas brenhin Judah ¹ a gymmerth yr holl bethau cyssegredig a gyssegrasai Jehosaphat, a Jehoram, ac Ahaziah, ei dadau ef, brenhinoedd Judah, a'i gyssegredig bethau ef ei hun, a'r holl aur a gafwyd yn nhrysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thŷ y brenhin, ac a'u hanfonodd at Hazael brenhin Syria, ac efe a ⁷ ymadawodd oddi wrth Jerusalem.

19 ¶ A'r rhan arall o hanes Joas, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Judah?

20 ^m A'i weision ef a gyfodasant, ac a gyd-fwriadasant fradwriaeth; ac a laddasant Joas *yn* ⁿ nhŷ Milo, wrth ddyfod i waered i Sila.

21 A ⁿ Jozachar mab Simeath, a Jozabad mab Somer, ei weision ef, a'i tarawsant ef, ac efe a fu farw; a hwy a'i claddasant ef gyd â'i dadau yn ninas Dafydd: ac Amasiah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XIII.

1 Annwiciol lywodraeth Joahaz; 3 a Hazael yn ei orthrymmy ef; ac yntau yn cael ymwared trwy weddi. 8 Joas yn teyrnasu yn ei le ef; 10 ei annwiciol lywodraeth yntau. 12 Jeroboam yn dyfod ar ei ol ef. 14 Elisëus wrth farw yn prophwydo y gorchfygai Joas y Syriaid dair gwaith. 20 Y Moabiaid yn dyfod yn erbyn y wlad, ac esgyrn Elisëus yn cyfodi gwr marw. 22 Hazael yn marw, a Joas deirgwaith yn gorchfygu Benhadad.

YN y drydedd flwyddyn ar hugain i Joas mab Ahaziah brenhin Judah, y teyrnasodd Joahaz mab Jehu ar Israel yn Samaria, a dwy flynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe.

2 Ac efe a wnaeth yr *hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd ar ol pechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu; ni throdd oddi wrthynt hwy.

3 ¶ A digofaint yr ARGLWYDD a lidiodd yn erbyn Israel; ac efe a'u rhoddodd hwynt yn llaw ^a Hazael

brenhin Syria, ac yn llaw Benhadad mab Hazael, *eu* holl ddyddiau *hwynt*.

4 A Joahaz a erfyniodd ar yr ARGLWYDD, a gwrandawodd yr ARGLWYDD arno ef; o herwydd iddo ganfod gorthrymder Israel, canys brenhin Syria a'u gorthrymmai hwynt.

5 (A'r ARGLWYDD a roddodd ^b achubwr i Israel, fel yr aethant oddi tan law y Syriaid: a meibion Israel a drigasant yn eu pebyll fel ² cynt.

6 Etto ni throisant hwy oddi wrth bechodau tŷ Jeroboam, yr hwn a wnaeth i Israel bechu, *eithr* ³ rhodiasant ynddynt hwy: a'r ^c llwyn hefyd a safai yn Samaria.)

7 Ac ni adawodd efe i Joahaz o'r bobl, ond deg a deugain o wŷr meirch, a deg cerbyd, a deng mil o wŷr traed: o herwydd brenhin Syria a'u dinystriasai hwynt, ac a'u gwnaethai hwynt fel llwch wrth ^d ddyrn.

8 ¶ A'r rhan arall o hanes Joahaz, a'r hyn oll a wnaeth efe, a'i gadernid, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Israel?

9 A Joahaz a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef yn Samaria, a Joas ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

10 ¶ Yn y ddwyfed flwyddyn ar bymtheg ar hugain i Joas brenhin Judah, y teyrnasodd Joas mab Joahaz ar Israel yn Samaria: un mlynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe.

11 Ac efe a wnaeth yr *hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: ni throdd efe oddi wrth holl bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu; *eithr* efe a rodiodd ynddynt.

12 ^e A'r rhan arall o hanes Joas, a'r ^f hyn oll a wnaeth efe, a'i ^g gadernid, *trwy* yr hwn yr ymladdodd efe âg Amasiah brenhin Judah, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Israel?

13 A Joas a hunodd gyd â'i dadau, a Jeroboam a eisteddodd ar ei deyrngadair ef: a Joas a gladdwyd yn Samaria gyd â brenhinoedd Israel.

14 ¶ Ac yr oedd Elisëus yn glaf o'r clefyd y bu efe farw o hono: a Joas brenhin Israel a ddaeth i waered atto ef, ac a wylodd ar ei wyneb ef, ac a ddywedodd, O ^h fy nhad, fy nhad, cerbyd Israel, a'i farchogion.

15 Ac Elisëus a ddywedodd wrtho ef, Cymmer fwa a saethau. Ac efe a gymmerth fwa a saethau.

Cyn
CRIST
849.

Cylch
842.

^b Edrych
ad. 25. n
pen. 14. 25,
&c.

² Heb. *doe*
ac *echdoe*.

³ Heb.
rhodiodd.
^c 1 Bren.
16. 33.

^d Amos 1. 3.
839.

841.

^e pen. 14.
15.
^f Edrych
ad. 14. 25,
^g pen. 14,
9, &c.

825.

Cylch
839.

^h pen. 2. 12.

Cyn
CRIST
Cylch
839.

16 Ac efe a ddywedodd wrth frenhin Israel, Dod dy law ar y bwa. Ac efe a roddodd ei law : ac Elisëus a osododd ei ddwy law ar ddwy law y brenhin.

17 Ac efe a ddywedodd, Agor y ffenestr tu a'r dwyrain. Yntau a'i hagorodd. Yna y dywedodd Elisëus, Saetha. Ac efe a saethodd. Dywedodd yntau, Saeth ymwared yr ARGLWYDD, a saeth ymwared rhag Syria; a thi a darewi y Syriaid yn Aphec, nes eu difa hwynt.

18 Hefyd efe a ddywedodd, Cymmer y saethau. Ac efe a'u cymmerodd. Ac efe a ddywedodd wrth frenhin Israel, Taro y ddaear. Ac efe a darawodd dair gwaith, ac a beidiodd.

19 A gwr Duw a ddigiodd wrtho ef, ac a ddywedodd, *Dylesit* daro bump neu chwech o weithiau, yna y tarawsit Syria nes ei difa : ¹ac yn awr tair gwaith y tarewi Syria.

20 ¶ Ac Elisëus a fu farw, a hwy a'i claddasant ef. A minteioedd y Moabiaid a ddaethant i'r wlad y flwyddyn honno.

21 A phan oeddynt hwy yn claddu gwr, wele, hwy a ganfuant dorf, ac a fwriasant y gwr i feddrod Elisëus. A phan aeth y gwr i lawr a chyffwrdd âg esgryn Elisëus, efe a ddad-ebrodd, ac a gyfododd ar ei draed.

22 ¶ A Hazael brenhin Syria a orthrymmodd Israel holl ddyddiau Joahaz.

23 A'r ARGLWYDD a drugarhaodd wrthynt hwy, ac a dosturiodd wrthynt hwy, ac ^ka drodd attynt hwy, er mwyn ei gyfammod âg Abraham, Isaac, a Jacob, ac ni fynnai eu dinystrio hwynt, ac ni fwriodd efe hwynt allan o'i ⁴olwg hyd yn hyn.

24 Felly Hazael brenhin Syria a fu farw; a Benhadad ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

25 A Joas mab Joahaz a ⁵ennillodd yn eu hol o law Benhadad mab Hazael, y dinasoedd a ddygasai efe o law Joahaz ei dad ef mewn rhyfel : Joas a'i tarawodd ef ¹dair gwaith, ac a ddug adref ddinasoedd Israel.

PENNOD XIV.

1 Amasiah y brenhin da. 5 Ei gyfiawnder ar y rhai a laddasai ei dad ef : 7 a'i oruchafiaeth ar Edom. 8 Amasiah yn annog Joas, ac yn cael ei orchfygu a'i yspeilio. 16 Jeroboam yn dyfod yn lle Joas. 19 Lladd Amasiah trwy fraduriaeth. 21 Azariah yn dyfod ar ei ol ef. 23 Annwriol deyrnasiad Jeroboam : 29 a Zachariah yn dyfod yn ei le yntau.

YN yr ail flwyddyn i Joas mab Joahaz brenhin Israel y teyrnasodd ^a Amasiah mab Joas brenhin Judah.

2 Mab pùm mlwydd ar hugain oedd efe pan aeth yn frenhin, a naw mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem : ac enw ei fam ef oedd Joadan o Jerusalem.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd uniawn yngolwg yr ARGLWYDD, etto nid fel Dafydd ei dad; ond efe a wnaeth yn ol yr hyn oll a wnaethai Joas ei dad ef.

4 ^b Er hynny ni thynnwyd ymaith yr uchelfeydd : y bobl oedd etto yn aberthu ac yn arogl-darthu yn yr uchelfeydd.

5 ¶ A phan sicrhâwyd ei deyrnas yn ei law ef, efe a laddodd ei weision ^cy rhai a laddasant y brenhin ei dad ef.

6 Ond ni laddodd efe feibion y lleiddiaid; fel y mae yn ysgrifenedig yn llyfr cyfraith Moses, yn yr hon y gorchymynasai yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, ^d Na ladder y tadau dros y meibion, ac na ladder y meibion dros y tadau; ond lladder pob un am ei bechod ei hun.

7 Efe a darawodd o'r Edomiaid, yn ^enyffryn yr halen, ddeng mil, ac a ennillodd ²y graig mewn rhyfel, ac a alwodd ei henw Joctheel hyd y dydd hwn.

8 ¶ Yna Amasiah a anfonodd genhadau at Joas mab Joahaz, mab Jehu, brenhin Israel, gan ddywedyd, Tyred, gwelwn wyneb ein gilydd.

9 A Joas brenhin Israel a anfonodd at Amasiah brenhin Judah, gan ddywedyd, ^f Yr ysgellyn yn Libanus a anfonodd at y gedrwydden yn Libanus, gan ddywedyd, Dyro dy ferch i'm mab i yn wraig. A bwystfil y maes yr hwn oedd yn Libanus a dramwyodd ac a sathrodd yr ysgellyn.

10 Gan daro y tarewaist yr Edomiaid, am hynny dy galon a'th falchiodd : ymfrostia, ac eistedd yn dy dŷ : canys i ba beth yr ymyrri i'th ddrwg dy hun, fel y syrthit ti, a Judah gyd â thi?

11 Ond ni wrandawai Amasiah. Am hynny Joas brenhin Israel a aeth i fynu, a hwy a welsant wynebau eu gilydd, efe ac Amasiah brenhin Judah, yn Beth-semes, yr hon sydd yn Judah.

12 A Judah a darawyd o flaen

Cyn
CRIST
839.

^a 2 Chron.
25, 1.

^b pen. 12. 3.

^c pen. 12.
20.

^d Deut. 24.
16.
Ezec. 18. 4,
20.

Cylch
827.
^e 2 Sam. 8.
13.
Ps. 60. tit.
2 Selah.

Cylch
826.

^f Edrych
Barn. 9. 8.

¹ ad. 25.

Cylch
838.

^k Exod. 2.
24, 25.

⁴ Neu,
iwydd.
Cylch
839.

⁵ Heb. dyl-
chweidd
ac a ennill-
odd.
Cylch
836.

¹ ad. 18, 19.

Cyn
CRIST
Cylch
826.

Israel; a hwy a ffoisant bawb i'w pebyll.

13 A Joas brenhin Israel a ddaliodd Amasiah brenhin Judah, mab Joas, mab Ahaziah, yn Beth-semes, ac a ddaeth i Jerusalem, ac a dorrodd i lawr fur Jerusalem, o ^s borth Ephraim hyd borth ^b y gongl, bedwar can cufydd.

14 Ac efe a gymmerth yr holl aur a'r arian, a'r holl lestri a'r a gafwyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn nhrys-orau tŷ y brenhin, a gwystlon, ac a ddychwelodd i Samaria.

15 ¶ ¹ A'r rhan arall o hanes Joas, yr hyn a wnaeth efe, a'i gadernid, ac fel yr ymladdodd efe âg Amasiah brenhin Judah, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

16 A Joas a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn Samaria gyd â brenhinoedd Israel; a Jeroboam ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

17 ¶ Ac Amasiah mab Joas brenhin Judah a fu fyw ar ol marwolaeth Joas mab Joahaz brenhin Israel bymtheng mlynedd.

18 A'r rhan arall o hanes Amasiah, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

19 Ond ^k hwy a frad-fwriadasant yn ei erbyn ef yn Jerusalem; ac efe a ffodd i Lachis: etto hwy a anfonasant ar ei ol ef i Lachis, ac a'i lladdasant ef yno.

20 A hwy a'i dygasant ef ar feirch, ac efe a gladdwyd yn Jerusalem gyd â'i dadau, yn ninas Dafydd.

21 ¶ A holl bobl Judah a gymmerasant ¹ Azariah, ac yntau yn fab un mlwydd ar bymtheg, ac a'i hurddasant ef yn frenhin yn lle Amasiah ei dad.

22 Efe a adeiladodd ^m Elath, ac a'i rhoddodd hi drachefn i Judah, ar ol huno o'r brenhin gyd â'i dadau.

23 ¶ Yn y bymthegfed flwyddyn i Amasiah mab Joas brenhin Judah y teyrnasodd Jeroboam mab Joas brenhin Israel yn Samaria; un mlynedd a deugain y teyrnasodd efe.

24 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: ni chiliodd efe oddi wrth holl bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

25 Efe a ddug adref derfyn Israel o'r lle yr ⁿ eir i mewn i Hamath hyd ^o fôr y rhos, yn ol gair ARGLWYDD DDUW Israel, yr hyn a lefarasai efe

trwy law ei was ^p Jonah mab Amittai y prophwyd, yr hwn oedd o Gath-Hepher.

26 Canys yr ARGLWYDD a welodd gystudd Israel yn flin iawn: canys ^q nid oedd neb gwarchaëdig, na neb wedi ei adael, na chynnorthwydd i Israel.

27 ^r Ac ni lefarasai yr ARGLWYDD y dileai efe enw Israel oddi tan y nefeodd: ond efe a'u gwareddodd hwynt trwy law Jeroboam mab Joas.

28 ¶ A'r rhan arall o hanes Jeroboam, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, a'i gadernid ef, y modd y rhyfelodd efe, a'r modd y dug ef adref Damascus a Hamath, ⁱ i Judah yn Israel, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

29 A Jeroboam a hunodd gyd â'i dadau, *sef* gyd â brenhinoedd Israel; a Zachariah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XV.

1 Daionus deyrnasiad Azariah. 5 Efe yn marw o'r gwahan-gloeff; a Jotham yn dyfod yn ei le ef. 8 Zachariah, y diweddaf o genedl Jehu, yn teyrnasu yn ddrygionus; a'i ladd ef gan Salum. 13 Salum yn teyrnasu jis; a Menahem yn ei ladd ef. 16 Menahem yn cael nerth gan Pul. 22 Pecahiah yn dyfod yn ei le ef. 25 Pecah yn ei ladd ef. 29 Tiglath-pileser yn gorthrymmu Pecah: a Hosea yn ei ladd ef. 32 Jotham y brenhin da. 38 Ahaz yn dyfod ar ei ol ef.

YN y seithfed flwyddyn ar hugain i Jeroboam brenhin Israel ^a y teyrnasodd ^b Azariah mab Amasiah brenhin Judah.

2 Mab un mlwydd ar bymtheg ydoedd efe pan ddechreuodd deyrnasu, a deuddeng mlynedd a deugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam oedd Jecholiah o Jerusalem.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnelasai Amasiah ei dad ef;

4 ^c Ond na thynnwyd ymaith yr uchelfeydd: y bobl oedd etto yn aberthu ac yn arogl-darthu yn yr uchelfeydd.

5 ¶ A'r ARGLWYDD ^d a darawodd y brenhin, fel y bu efe wahan-glwyfus hyd ddydd ei farwolaeth, ac ^e y trigodd mewn tŷ o'r neilldu: a Jotham mab y brenhin oedd ar y tŷ yn barnu pobl y wlad.

6 A'r rhan arall o hanes Azariah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *yd-*

Cyn
CRIST
825.

^p Jon. 1. 1.
Matt. 12.
39, 40.
822.

^q Deut. 32.
36.

^r pen. 13. 5.

^s 2 Sam. 8. 6.
2 Chron. 8.
3.

734.

Cylch
810.

^a pen. 14. 21.
2 Chron.
26. 1. 3.

^b A elwir
Azariah.
nd. 13, 30,
&c.

^c pen. 12. 3.
a 14. 4.
ad. 35.

^d 2 Chron.
26. 19.

^e Lef. 13. 46.

Cylch
765.

^s Neh. 12.
39.

^b Jer. 31. 38.

Cylch
825.

ⁱ pen. 13. 12.

Cylch
825.

^k 2 Chron.
25. 27.

810.

¹ pen. 15. 13.
2 Chron.
26. 1,
Uzziah.

^m pen. 16. 6.

825.

ⁿ Num. 34.
8.
^o Deut. 3.
17.

Cyn
CRIST
Cylch
758.2 Chron.
26. 23.Cylch
773.Cylch
772.
* Amos 7. 9.h pen. 10.
30.Cylch
772.1 Mott. 1.
8. 9.
a elwir
Ozias,
ac ad. 1.
Azariah.2 Heb.
mis o
ddyddiau.* 1 Bren.
14. 17.

1 pen. 8. 12.

772.

ynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

7 Ac Azariah a hunodd gyd â'i dadau, a 'chladdasant ef gyd â'i dadau yn ninas Dafydd; a Jotham ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

8 ¶ Yn y drydedd flwyddyn ar bymtheg ar hugain i Azariah brenhin Judah, y teyrnasodd Zachariah mab Jeroboam ar Israel yn Samaria chwe mis.

9 Ac efe a wnaeth *yr hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, megis y gwnaethai ei dadau: ni throdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

10 A Sàlum mab Jabes a fradfwriadodd yn ei erbyn ef, ac ^aa'i tarawodd ef ger bron y bobl, ac a'i lladdodd ef, ac a deyrnasodd yn ei le ef.

11 A'r rhan arall o hanes Zachariah, wele, *y mae* yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel.

12 Dyma ^hair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe wrth Jehu, gan ddywedyd, Meibion y bedwaredd genhedlaeth i ti a eisteddant ar orseddfa Israel. Ac felly y bu.

13 ¶ Sàlum mab Jabes a ddechreuodd deyrnasu yn y bedwaredd flwyddyn ar bymtheg ar hugain i Uzziah, brenhin Judah, a ²mis cyfan y teyrnasodd efe yn Samaria.

14 Canys Menahem mab Gadi a aeth i fynu o ^kTirsah, ac a ddaeth i Samaria, ac a darawodd Sàlum mab Jabes yn Samaria, ac a'i lladdodd ef, ac a deyrnasodd yn ei le ef.

15 A'r rhan arall o hanes Sàlum, a'i fradwriaeth ef yr hon a fradfwriadodd efe, wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel.

16 ¶ Yna Menahem a darawodd Tiphseh, a'r rhai oll *oedd* ynddi, a'i therfynau, o Tirsah: o herwydd nad agorasant *iddo ef*, am hynny y tarawodd efe *hi*; a'i holl ¹wragedd beichiogion a rwygodd efe.

17 Yn y bedwaredd flwyddyn ar bymtheg ar hugain i Azariah brenhin Judah y teyrnasodd Menahem mab Gadi ar Israel, a deng mlynedd *y teyrnasodd efe* yn Samaria.

18 Ac efe a wnaeth *yr hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: ni throdd efe yn ei holl ddyddiau oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

19 A ^mPhul brenhin Assyria a ddaeth yn erbyn y wlad; a Menahem a roddodd i Pul fil o dalentau arian, fel y byddai ei law gyd âg ef, i sicrhau y frenhinaeth yn ei law ef.

20 A Menahem a gododd yr arian ar Israel, *sef* ar yr holl rai cedyrn o allu, ar bob un ddeg siel a deugain o arian, i'w rhoddi i frenhin Assyria; felly brenhin Assyria a ddychwelodd, ac nid arhosodd yno yn y wlad.

21 ¶ A'r rhan arall o hanes Menahem, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydylt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel?

22 A Menahem a hunodd gyd â'i dadau; a Phecahiah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

23 ¶ Yn y ddegfed flwyddyn a deugain i Azariah brenhin Judah y teyrnasodd Pecahiah mab Menahem ar Israel yn Samaria, a dwy flynedd *y teyrnasodd efe*.

24 Ac efe a wnaeth *yr hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD: ni throdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

25 A Phecah mab Remaliah ei dywysog ef a fradfwriadodd yn ei erbyn ef, ac a'i tarawodd ef yn Samaria, yn llys y brenhin, gyd âg Argob, ac Arieih, a chyd âg ef ddeng wr a deugain o feibion y Gileadiaid: ac efe a'i lladdodd ef, ac a deyrnasodd yn ei le ef.

26 A'r rhan arall o hanes Pecahiah, a'r hyn oll a wnaeth efe, wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel.

27 ¶ Yn y ddeuddegfed flwyddyn a deugain i Azariah brenhin Judah y teyrnasodd ⁿPecah mab Remaliah ar Israel yn Samaria, ac ugain mlynedd *y teyrnasodd efe*.

28 Ac efe a wnaeth *yr hyn oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, ni throdd efe oddi wrth bechodau Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu.

29 Yn nyddiau Pecah brenhin Israel ^ydaeth Tiglath-pileser brenhin Assyria, ac a ennillodd ^pIjon, ac Abel-beth-maachah, a Janoah, Cedesh, hefyd, a Hazor, a Gilead, a Galilea, holl wlad Naphtali, ac a'u caethgludodd hwynt i Assyria.

30 A Hosea mab Elah a fradfwriadodd fradwriaeth yn erbyn Pecah mab Remaliah, ac a'i tarawodd ef,

Cyn
CRIST
771.m 1 Chron.
5. 26.
Es. 9. 1.

761.

759.

a Es. 7. 1.

740.

o 1 Chron.
5. 26.
Es. 9. 1.
p 1 Bren.
15. 20.

739.

Cyn
CRIST
739.

ac a'i lladdodd, ac a deyrnasodd yn ei le ef, yn yr ugeinfed flwyddyn i Jotham mab Uzziāh.

31 A'r rhan arall o hanes Pecah, a'r hyn oll a wnaeth efe, wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Israel.

32 ¶ Yn yr ail flwyddyn i Pecah mab Remaliah brenhin Israel y dechreuodd ^aJotham mab Uzziāh brenhin Judah deyrnasu.

33 Mab pŵm mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnasu, ac un mlwydd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Jerusa, merch Sadoc.

34 Ac efe a wnaeth *yr hyn oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD; yn ol yr hyn oll a'r a wnelsai Uzziāh ei dad y gwnaeth efe.

35 ¶ Er hynny ni thynnwyd ymaith yr uchelfeydd; y bobl oedd etto yn aberthu ac yn arogl-darthu yn yr uchelfeydd. Efe a adeiladodd y porth uchaf i dŷ yr ARGLWYDD.

36 ¶ A'r rhan arall o hanes Jotham, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *ydylnt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

37 Yn y dyddiau hynny y dechreuodd yr ARGLWYDD anfon yn erbyn Judah, ^aResin brenhin Syria, a Phecah mab Remaliah.

38 A Jotham a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd ei dad, ac Ahaz ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XVI.

1 *Annuwiol lywodraeth Ahaz. 5 Ahaz yn cyflogi Tiglath-pileser yn erbyn Resin a Phecah. 10 Ahaz yn anfon portreid allor o Damascus i Uriah, ac yn mynnu yr allor bres iddo ei hun i offrynnu arni. 17 Ahaz yn yspeilio y deml. 19 A Hezechiah yn teyrnasu ar ei ol ef.*

YN y ddwyfed flwyddyn ar bymtheg i Pecah mab Remaliah y dechreuodd Ahaz mab Jotham brenhin Judah deyrnasu.

2 Mab ^augain mlwydd *oedd* Ahaz pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem, ac ni wnaeth efe *yr hyn oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD ei Dduw, fel Dafydd ei dad:

3 Eithr rhodiodd yn ffordd brenhinoedd Israel, ac ^ba dynnodd ei fab trwy y tân, yn ol ffieidd-dra y cenhedloedd a fwriasai yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

4 Ac efe a aberthodd ac a arogl-darthodd yn yr uchelfeydd, ac ^car y bryniau, a than bob pren gwyrdlas.

5 ¶ ^dYna y daeth Resin brenhin Syria, a Phecah mab Remaliah brenhin Israel, i fynu i Jerusalem i ryfel: a hwy a warchaeasant ar Ahaz; ond ni allasant hwy *ei* orchfygu *ef*.

6 Yn yr amser hwnnw Resin brenhin Syria a ddug drachefn ^eElath at Syria, ac a yrrodd yr Iuddewon o Elath: a'r Syriaid a ddaethant i Elath, ac a breswylasant yno hyd y dydd hwn.

7 Yna Ahaz a anfonodd genhadau at ^fTiglath-pileser brenhin Assyria, gan ddywedyd, Dy was di a'th fab di *ydwyf* fi: tyred i fynu, a gwared fi o law brenhin Syria, ac o law brenhin Israel, y rhai sydd yn cyfodi yn fy erbyn i.

8 Ac Ahaz ^ga gymmerth yr arian a'r aur a gafwyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn nhrysorau ^htŷ y brenhin, ac a'u hanfonodd yn anrheg i frenhin Assyria.

9 A brenhin Assyria a wrandawodd arno ef; a brenhin Assyria a ddaeth i fynu i Damascus, ac ⁱa'i hennillodd hi, ac a gaethgludodd *ei thrigolion* i Cir, ac a laddodd Resin.

10 ¶ A'r brenhin Ahaz a aeth i Damascus i gyfarfod Tiglath-pileser brenhin Assyria, ac a welodd allor *oedd* yn Damascus: a'r brenhin Ahaz a anfonodd at Uriah yr offeiriad agwedd yr allor a'i phortreid, yn ol ei holl wneuthuriad.

11 Ac Uriah yr offeiriad a adeiladodd allor yn ol yr hyn oll a anfonasai y brenhin Ahaz o Damascus: felly y gwnaeth Uriah yr offeiriad, erbyn dyfod y brenhin Ahaz o Damascus.

12 A phan ddaeth y brenhin o Damascus, y brenhin a ganfu yr allor: ^ja'r brenhin a nesaodd at yr allor, ac a offrymmodd arni hi.

13 Ac efe a losgodd ei boeth-offrwm, a'i fwyd-offrwm, ac a dywalltodd ei ddioid-offrwm, ac a daenellodd waed ei offrymmau heddd ar yr allor.

14 A'r ^kallor bres, yr hon *oedd* ger bron yr ARGLWYDD, a dynnodd efe ymaith o dalcen y tŷ, oddi rhwng yr allor a thŷ yr ARGLWYDD, ac a'i rhoddas hi o du gogledd yr allor.

15 A'r brenhin Ahaz a orchymynodd i Uriah yr offeiriad gan ddy-

Cyn
CRIST
Cylch
742.

o Deut. 12

2.

o 742.
o Es. 7. 1.e pen. 14.
22.f 1 Chron.
5. 26.
2 Chron.
28. 20.740.
g pen. 12.
18.
Idrych
2 Chron.
28. 21.

h Amos 1. 5.

i 2 Chron.
26. 16, 19.k 2 Chron.
4. 1.

758.

q 2 Chron.
27. 1.

r ad. 4.

Cylch
742.s pen. 16. 5.
Es. 7. 1.

742.

Cylch
742.t 2 Chron.
28. 1.u 1ef. 18.
21.

Cyn
CRIST
740.
* Exod. 23,
39, 40, 41.

wedyd, Llosg ar yr allor fawr * y poeth-offrwm boreuol, a'r bwyd-offrwm prydnhawnol, poeth-offrwm y brenhin hefyd, a'i fwyd-offrwm ef, a phoeth-offrwm holl bobl y wlad, a'u bwyd-offrwm hwynt, a'u diodydd-offrwm hwynt; a holl waed y poeth-offrwm, a holl waed yr aberth, a daenelli di arni hi: a bydded yr allor bres i mi i ymofyn.

16 Ac Uriah yr offeiriad a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynasai y brenhin Ahaz.

17 ¶ A'r brenhin Ahaz a dorrodd ddaliadau yr ystolion, ac a dynnodd ymaith y noe oddi arnynt hwy, ac a ddisgynodd y môr oddi ar yr ych-ain pres *oedd* tano, ac a'i rhoddodd ar balmant cerrig.

18 A gorchudd y Sabbath yr hwn a adeiladasant hwy yn tŷ, a dyfodfa y brenhin oddi allan, a drodd efe oddi wrth dŷ yr ARGLWYDD, o achos brenhin Assyria.

19 ¶ A'r rhan arall o hanes Ahaz, yr hyn a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Judah?

20 Ac Ahaz a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd; a Hezeciah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XVII.

1 Drygionus lywodraeth Hosea. 3 Wedi ei ddarostwng gan Salmaneser, y mae yn ymgyd-furiadu â So brenhin yr Aipht yn ei erbyn ef. 5 Caethgludo Samaria am eu pechodau. 24 Y cenhedloedd ddiethr, a blannod yn Samaria, wedi i lewod eu blino, yn geneuthur cymmysg o amryno grefydd.

YN y ddeuddegfed flwyddyn i Ahaz brenhin Judah, y teyrnasodd Hosea mab Elah yn Samaria ar Israel; naw mlynedd y teyrnasodd efe.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, etto nid fel brenhinoedd Israel y rhai a fuasai o'i flaen ef.

3 ¶ A Salmaneser brenhin Assyria a ddaeth i fynu yn ei erbyn ef, a Hosea a aeth yn was iddo ef, ac a ddug iddo ³ anrhegion.

4 A brenhin Assyria a gafodd fradwriaeth yn Hosea: canys efe a ddanfonasai genhadau at So brenhin yr Aipht, ac ni ddanfonasai anrheg i frenhin Assyria, fel y byddai efe arferol bob blwyddyn: am hynny brenhin Assyria a gauodd arno ef, ac a'i rhwymodd ef mewn carchardy.

5 ¶ Yna ^a brenhin Assyria a aeth i fynu trwy yr holl wlad, ac a aeth i fynu i Samaria, ac a warchaeodd arni hi dair blynedd.

6 ¶ Yn y nawfed flwyddyn i Hosea, yr ennillodd brenhin Assyria Samaria, ac y caethgludodd efe Israel i Assyria, ac a'u cyfleodd hwynt ^c yn Halah ac yn Habor, wrth afon Gozan, ac yn ninasoedd y Mediaid.

7 Felly y bu, am i feibion Israel bechu yn erbyn yr ARGLWYDD eu DUW, yr hwn a'u dygasai hwynt i fynu o wlad yr Aipht, oddi tan law Pharaoh brenhin yr Aipht, ac am iddynt ofni duwiau dieithr,

8 A ^a rhodio yn neddfau y cenhedloedd, y rhai a fwriasai yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel, ac yn y deddfau a wnaethai brenhinoedd Israel.

9 A meibion Israel a wnaethant yn ddirgel bethau nid *oedd* uniawn yn erbyn yr ARGLWYDD eu DUW, ac a adeiladasant iddynt uchelfeydd yn eu holl ddinasoedd, ^c o dŵr y gwylwyr hyd y ddinas gaerog.

10 Gosodasant hefyd iddynt ddelwau a ^l lwyini ^s ar bob bryn uchel, a than bob pren i'rlas:

11 Ac a arogl-darthasant yno yn yr holl uchelfeydd, fel y cenhedloedd y rhai a gaethgludasai yr ARGLWYDD o'u blaen hwynt; a gwnaethant bethau drygionus i ddigio yr ARGLWYDD.

12 A hwy a wasanaethasant eilunod, ^h am y rhai y dywedasai yr ARGLWYDD wrthynt, ⁱ Na wnewch y peth hyn.

13 Er i'r ARGLWYDD dystiolaethu yn erbyn Israel, ac yn erbyn Judah, trwy law yr holl brophwydi, a phob ^k gweledydd, gan ddywedyd, ^l Dychwelwch o'ch ffyrdd drygionus, a chedwch fy ngorchymynion, a'm deddfau, yn ol yr holl gyfraith a orchymynais i'ch tadau, a'r hon a anfonais atoch trwy law fy ngweision y prophwydi.

14 Etto ni wrandawsant, eithr ^m caledasant eu gwarrau fel gwarrau eu tadau, y rhai ni chredasant yn yr ARGLWYDD eu DUW.

15 A hwy a ddirmygasant ei ddeddfau ef, a'i gyfammod yr hwn a wnaethai efe â'u tadau hwynt, a'i dystiolaethau ef y rhai a dystiolaethodd efe i'w herbyn; a rhodiasant ar ol ⁿ oferedd, ac ^o a aethant yn ofer: *aethant* hefyd ar ol y cenhedloedd

Cyn
CRIST
723.
* pen. 18. 9.

721.
* pen. 18.
10.

* 1 Chron.
5. 26.

d Lef. 18. 3.

* pen. 18. 8.

* Exod. 34.
13.
Deut. 16.
21.

* Deut. 12.
2.

* Exod. 20.
3, 4.
Deut. 5, 7,
8.
Deut. 4.
19.

* 1 Sam. 9.
9.
1 Jer. 18.
11. a 25. 5.
a 35. 15.

* Deut. 31.
27.

* Deut. 32.
21.
1 Bren. 16.
13.
1 Cor. 8. 4.
* Pa. 115. 8.

739.

* 1 Bren. 7.
27, 28.

* 1 Bren. 7.
23, 25.

726.

* 2 Chron.
28. 27.

730.

* Heb.
dalodd.
* Neu,
deyrnged.

725.

Cyn
CRIST
721.

y rhai oedd o'u hamgylch, am y rhai y gorchymynasai yr ARGLWYDD iddynt, na wnelent fel hwynt.

P Exod. 32.
8.
1 Bren. 12.
28.
1 Bren.
14, 15, 23.
a 15, 13.
a 16, 33.
1 Bren.
16, 31.
a 22, 53.
pen. 11, 18.
Lef. 18, 21.
pen. 16, 3.
1 Bren.
21, 20.

16 A hwy a adawsant holl orchymynion yr ARGLWYDD eu DUW, ac a wnaethant iddynt ddelwau tawdd, *nid amgen* dau lo: ^agwnaethant hefyd lwyn, ac ymgrymmasant i holl lu y nefoedd, a ^agwasanaethasant Baal.

17 A hwy ^aa dynnasant eu meibion a'u merched trwy y tân, ac a arferasant ddewiniaeth, a swynion, ac ^aa ymwerthasant i wneuthur yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, i'w ddigio ef.

18 Am hynny yr ARGLWYDD a ddigiodd yn ddirfawr wrth Israel, ac a'u bwriadodd hwynt allan o'i olwg: ni adawyd ^aond llwyth Judah yn unig.

19 Ni chadwodd Judah chwaith orchymynion yr ARGLWYDD eu DUW, eithr rhodiasant yn neddfau Israel y rhai a wnelent hwy.

20 A'r ARGLWYDD a ddystyrodd holl had Israel, ac a'u cystuddiodd hwynt, ac a'u rhoddodd hwynt yn llaw anrheithwyr, nes iddo eu bwrw allan o'i olwg.

21 Canys ^aefe a rwygodd Israel oddi wrth dŷ Dafydd; i ^ahwy a wnaethant Jeroboam mab Nebat yn frenhin: a Jeroboam a yrrodd Israel oddi ar ol yr ARGLWYDD, ac a wnaeth iddynt bechu pechod mawr.

22 Canys meibion Israel a rodiasant yn holl bechodau Jeroboam, y rhai a wnaeth efe, heb gilio oddi wrthynt:

23 Nes i'r ARGLWYDD fwrw Israel allan o'i olwg, fel y llefarasai trwy law ei holl weision y prophwydi: ac Israel a gaethgludwyd allan o'i wlad ei hun i Assyria, hyd y dydd hwn.

24 ¶ A ^abrenhin Assyria a ddug *bohl* o ^aBabilon, ac o Cuthah, ac o ^aAfa, o Hamath hefyd, ac o Sepharfaim, ac a'u cyfleodd *hwynt* yn ninasoedd Samaria, yn lle meibion Israel. A hwy a feddiannasant Samaria, ac a drigasant yn ei dinasoedd hi.

25 Ac yn nechreu eu trigias hwy yno, nid ofnasant hwy yr ARGLWYDD; am hynny yr ARGLWYDD a anfonodd lewod yn eu plith hwynt, y rhai a laddasant *rai* o honynt.

26 Am hynny y mynegasant i frenhin Assyria, gan ddywedyd, Y cenhedloedd y rhai a fudaist ti, ac a gyfleaist yn ninasoedd Samaria, nid adwaenant ddefod DUW y wlad:

am hynny efe a anfonodd lewod yn eu mysgh hwynt, ac wele, lladdasant hwynt, am na wyddent ddefod DUW y wlad.

27 Yna brenhin Assyria a orchymynodd, gan ddywedyd, Dygwch yno un o'r offeiriaid a ddygasoch oddi yno, i fyned ac i drigo yno, ac i ddysgu iddynt ddefod DUW y wlad.

28 Felly un o'r offeiriaid a ddygasent hwy o Samaria a ddaeth ac a drigodd yn Bethel, ac a ddysgodd iddynt pa fodd yr ofnent yr ARGLWYDD.

29 Etto pob cenedl oedd yn gwneuthur eu duwiau eu hun, ac yn eu gosod yn nhai yr uchelfeydd a wnaethai y Samariaid, pob cenedl yn eu dinasoedd yr oeddynt yn preswyllo ynddynt.

30 A gwŷr ^aBabilon a wnaethant Succoth-Benoth, a gwŷr Cuth a wnaethant Nergal, a gwŷr Hamath a wnaethant Asima,

31 A'r Afiad a wnaethant Nibhaz a Thartac, a'r Sepharfiad a losgasant eu meibion yn tân i Adrammelech ac i Anammelech, duwiau Sepharfaim.

32 Felly hwy a ofnasant yr ARGLWYDD, ac ^aa wnaethant iddynt rai o'u gwehilion yn offeiriaid yr uchelfeydd, y rhai a wnaethant *aberthau* iddynt yn nhai yr uchelfeydd.

33 ^aYr ARGLWYDD yr oeddynt hwy yn ei ofni, a gwasanaethu yr oeddynt eu duwiau, yn ol defod y cenhedloedd y rhai ^aa ddygasent oddi yno.

34 Hyd y dydd hwn y maent hwy yn gwneuthur yn ol eu hen arferion: nid ydynt yn ofni yr ARGLWYDD, ac nid ydynt yn gwneuthur yn ol eu deddfau hwynt, nac yn ol eu harfer, nac yn ol y gyfraith na'r gorchymyn a orchymynodd yr ARGLWYDD i feibion Jacob, ^ayr hwn y gosododd efe ei enw, Israel.

35 A'r ARGLWYDD a wnaethai gyffammod â hwynt, ac a orchymynasai iddynt, gan ddywedyd, ^aNac ofnwch dduwiau dieithr, ac nac ymgrymmwch iddynt, ac na wasanaethwch hwynt, ac nac aberthwch iddynt:

36 Ond yr ARGLWYDD yr hwn a'ch dug chwi i fynu o wlad yr Aipht â nerth mawr, ac ^aâ braich estynedig, ef a ofnwch chwi, ac iddo ef yr ymgrymmwch, ac iddo ef yr aberthwch.

37 Y deddfau hefyd, a'r barnedig-aethau, a'r gyfraith, a'r gorchymyn, a ysgrifennodd efe i chwi, a gedwch

Cyn
CRIST
Cylch
678.

* ad. 24.

d1 Bren.
12, 31.

* Zeph. 1. 5.

4 Neu, a's
dygasent.f Gen. 32.
28, a 35, 10.
1 Bren. 18.
31.f Barn. 6.
10.h Exod. 6.
6.

Cylch
678.
Ezra 4. 2.
Edrych
ad. 31.
pen. 18.
34, fah.

Cyn
CRIST
Cylch
678.

chwi i'w gwneuthur byth; ac nac ofnwch dduwiau dieithr.

38 Ac nac anghofiwrch y cyfammod a ammodais â chwi, ac nac ofnwch dduwiau dieithr:

39 Eithr ofnwch yr ARGLWYDD eich DUW; ac efe a'ch gwared chwi o law eich holl elynion.

40 Ond ni wrandawsant hwy, eithr yn ol eu hen arfer y gwnaethant hwy.

41 Felly y cenhedloedd hyn oedd yn ofni yr ARGLWYDD, ac yn gwasanaethu eu delwau cerfiedig; eu plant a'u hwyrion: fel y gwnaeth eu tadau, y maent hwy yn gwneuthur hyd y dydd hwn.

PENNOD XVIII.

1 Y brenhin duwiol Hezeciah 4 yn dilleu delwaddoliaeth, ac yn llywyddo. 9 Caethgludo Samaria am eu pechodau. 13 Senacherib yn dyfod yn erbyn Judah; a theyrnged yn ei ddynhuddo ef. 17 Senacherib yn danfon Rabsaceh yr ail waith; ac yntau yn difennu Hezeciah, a throyi gabl-eiriau yn amog y bobl i droi at frenhin Assyria.

AC yn y drydedd flwyddyn i Hosea mab Elah brenhin Israel, y teyrnasodd ^a Hezeciah mab Ahaz brenhin Judah.

2 Mab pŵm mlwydd ar hugain oedd efe pan aeth yn frenhin, a naw mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* ^b Abi, merch Zachariah.

3 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai Dafydd ei dad ef.

4 ¶ Efe a dynnodd ymaith yr uchelfeydd, ac a ddrylliodd y delwau, ac a dorrodd y llwyni, ac a faluriodd y ^d saph bres a wnelsai Moses; canys hyd y dyddiau hynny yr oedd meibion Israel yn arogl-darthu iddi hi: ac efe a'i galwodd hi Nehustan.

5 Yn ARGLWYDD DDUW Israel yr ymddiriedodd efe, ac ar ei ol ef ni bu ei fath ef ym mhlith holl frenhinoedd Judah, nac *ym mysg* y rhai a fuasai o'i flaen ef.

6 Canys efe a lynodd wrth yr ARGLWYDD, ni throdd efe oddi ar ei ol ef, eithr efe a gadwodd ei orchymynion ef, y rhai a orchymynasai yr ARGLWYDD wrth Moses.

7 A'r ARGLWYDD fu gyd âg ef; i ba le bynnag yr aeth, efe a lwyddodd: ac efe a wrthryfelodd yn erbyn brenhin Assyria, ac nis gwasanaethodd ef.

8 ^e Efe a darawodd y Philistiaid

hyd ² Gazah a'i therfynau, ^f o dŵr y gwylwyr hyd y ddinas gaerog.

9 ¶ Ac yn y bedwaredd flwyddyn i'r brenhin Hezeciah, honno *oedd* y seithfed flwyddyn i Hosea mab Elah brenhin Israel, y daeth ^g Salmaneser brenhin Assyria i fynu yn erbyn Samaria, ac a warchaeodd arni hi.

10 Ac ym mhen y tair blynedd yr ennillwyd hi; yn y chweched flwyddyn i Hezeciah, honno *oedd* ^h y nawfed flwyddyn i Hosea brenhin Israel, yr ennillwyd Samaria.

11 A brenhin Assyria a gaethgludodd Israel i Assyria, ac a'u cyfleodd hwynt ⁱ yn Halah ac yn Habor, *wrth* afon Gozan, ac yn ninasoedd y Mediaid:

12 Am na wrandawsent ar lais yr ARGLWYDD eu DUW, eithr troseddau ei gyfammod ef, a'r hyn oll a orchymynasai Moses gwas yr ARGLWYDD, ac na wrandawent *arnynt*, ac nas gwnaent *hwynt*.

13 ¶ Ac ^k yn y bedwaredd flwyddyn ar ddeg i'r brenhin Hezeciah, y daeth Senacherib brenhin Assyria i fynu yn erbyn holl ddinasoedd caerog Judah, ac a'u hennillodd hwynt.

14 A Hezeciah brenhin Judah a antonodd at frenhin Assyria i Lachis, gan ddywedyd, Pechais, dychwel oddi wrthyf: dygaf yr hyn a roddych arnaf. A brenhin Assyria a osoddodd ar Hezeciah brenhin Judah, dri chant o dalentau arian, a deg ar hugain o dalentau aur.

15 A Hezeciah a roddodd *iddo* yr holl arian a gafwyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn nhrysorau tŷ y brenhin.

16 Yn yr amser hwnnw y torrodd Hezeciah *yr aur oddi ar* ddrysau teml yr ARGLWYDD, ac *oddi ar* y colofnau a orchuddasai Hezeciah brenhin Judah, ac a'u rhoddes hwynt i frenhin Assyria.

17 ¶ A brenhin Assyria a anfonodd Tartan, a Rabsaris, a Rabsaceh, o Lachis, at y brenhin Hezeciah, â llu ³ dirfawr yn erbyn Jerusalem. A hwy a aethant i fynu, ac a ddaethant i Jerusalem. Ac wedi eu dyfod i fynu, hwy a ddaethant ac a safasant wrth ¹ bistyll y llyn uchaf, yr hwn *sydd* ym mhrif-ffordd maes y pannwr.

18 Ac wedi iddynt alw ar y brenhin, daeth allan attynt hwy Eliacim mab Hilciah, yr hwn *oedd* ben-teulu,

Cyn
CRIST
Cylch
725.

² Heb. Azzah.
^f pen. 17. 9.
^g pen. 17. 3.

Cylch
721.

^h pen. 17. 6.

ⁱ 1 Chron.
5. 26.

Cylch
726.

^a 2 Chron.
28. 27.
a 29. 1.
A elwir
Ezeccias,
Matt. 1. 9.

^b 2 Chron.
29. 1.
Abiah.

^c 2 Chron.
31. 1.

^d Num. 21.
9.

Cylch
725.

^e Es. 14. 29.

713.
^k 2 Chron.
32. 1.
Es. 36. 1.

Cylch
710.

³ Heb.
trcm.

¹ Es. 7. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
710.

a Sebnah yr ysgrifenydd, a Joah mab Asaph y cofiadur.

19 A Rabsaceh a ddywedodd wrthynt hwy, Dywedwch yn awr wrth Hezeciah, Fel hyn y dywedodd y brenhin mawr, brenhin Assyria, Pa hyder yw hwn yr wyt yn ymddiried ynddo?

20 ⁴ Dywedyd yr ydwyt, (ond *nid ydynt ond* geiriau ⁵ ofer,) ⁶ Y mae gennyf gynghor a nerth i ryfel. Ar bwy y mae dy hyder, pan wrthryfelaist i'm herbyn i?

21 Wele yn awr, y mae dy hyder ar y ^m ffon gorsen ddrylliedig hon, ar yr Aipht, yr hon pwy bynnag a bwysio arni, hi a â i gleidr ei law ef, ac a dylla trwyddi hi: felly y mae Pharaoh brenhin yr Aipht i bawb a hyderant arno ef.

22 Ac os dywedwch wrthyf, Yn yr ARGLWYDD ein DUW yr ydym ni yn ymddiried; onid efe yw yr hwn y tynnodd Hezeciah ymaith ei uchelfeydd, a'i allorau, ac y dywedodd wrth Judah ac wrth Jerusalem, O flaen yr allor hon yr ymgrymmwch chwi yn Jerusalem?

23 Yn awr gan hynny dod wystlon, attolwg, i'm harglwydd, brenhin Assyria, a rhoddaf i ti ddwy fil o feirch, os gelli di roddi rhai a farchogo arnynt hwy.

24 A pha fodd y troi di ymaith wyneb un capten o'r gweision lleiaf i'm harglwydd, ac yr ymddiriedi yn yr Aipht am gerbydau a gwŷr meirch?

25 Ai heb yr ARGLWYDD y deuthum i fynu yn erbyn y lle hwn, i'w ddinystrio ef? Yr ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Dos i fynu yn erbyn y wlad hon, a dinystria hi.

26 Yna y dywedodd Eliacim mab Hilciah, a Sebnah, a Joah, wrth Rabsaceh, Llefara, attolwg, wrth dy weision yn Syriaeg, canys yr ydym ni yn ei deall hi; ac nac ymddiddan â ni yn iaith yr Iuddewon, lle y clywo y bobl sydd ar y mur.

27 Ond Rabsaceh a ddywedodd wrthynt, Ai at dy feistr di, ac attat tithau, yr anfonodd fy meistr fi, i lefaru y geiriau hyn? onid at y dynion sydd yn eistedd ar y mur, fel y bwyttant eu tom eu hun, ac yr yfiont ⁷ eu trwngc eu hun gyd â chwi, yr anfonodd fi?

28 Felly Rabsaceh a safodd, ac a waeddodd â llef uchel yn iaith yr Iuddewon, llefarodd hefyd, a dy-

wedodd, Gwrandêwch âir y brenhin mawr, brenhin Assyria.

29 Fel hyn y dywedodd y brenhin, Na thwyllled Hezeciah chwi: canys ni ddichon efe eich gwaredu chwi o'm llaw i.

30 Ac na phared Hezeciah i chwi ymddiried yn yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD gan waredu a'n gwared ni, ac ni roddir y ddinas hon yn llaw brenhin Assyria.

31 Na wrandêwch ar Hezeciah: canys fel hyn y dywed brenhin Assyria, Gwnewch ⁸ fwynder â mi, a deuwich allan attaf fi, ac yna bwyttêwch bob un o'i winwydden ei hun, a phob un o'i ffigysbren, ac yfed pawb ddwfr ei ⁹ ffynnon ei hun:

32 Nes i mi ddyfod a'ch dwyn chwi i wlad megis eich gwlad eich hun, gwlad yd a gwin, gwlad bara a gwinllannoedd, gwlad olew olewydd a mêl, fel y byddoch fyw, ac na byddoch feirch: ac na wrandêwch ar Hezeciah, pan hudo efe chwi, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD a'n gwared ni.

33 ^a A lwyr-wareddodd yr un o dduwiau y cenedloedd ei wlad o law brenhin Assyria?

34 ^o Mae duwiau Hamath ac Arpad? mae duwiau Sepharfaim, Hena, ac ^p Ifah? a achubasant hwy Samaria o'm llaw i?

35 Pwy sydd ym mhlith holl dduwiau y gwledydd a waredasant eu gwlad o'm llaw i, ^a fel y gwaredai yr ARGLWYDD Jerusalem o'm llaw i?

36 Eithr y bobl a dawsant, ac nid attebasant air iddo: canys gorchymyn y brenhin oedd hyn, gan ddywedyd, Nac attebwch ef.

37 Yna y daeth Eliacim mab Hilciah, yr hwn oedd ben-teulu, a Sebnah yr ysgrifenydd, a Joah mab Asaph y cofiadur, at Hezeciah, ^r a'u dillad yn rhwygedig, ac a fynegasant iddo eiriau Rabsaceh.

PENNOD XIX.

1 Hezeciah yn galaru, ac yn anfon at Esaiiah i weddio drosto. 6 Esaiiah yn ei gyseuro ef. 8 Senacherib yn myned i ymladd â Thirhacah, ac yn danfon at Hezeciah lythyr yn llawn cabl-eiriau. 14 Gwedi Hezeciah. 20 Esaiiah yn prophwydo am falchder a dinystr Senacherib, a daioni Sion. 35 Angel yn lladd yr Assyriaid. 36 Ei feibron ei hun yn lladd Senacherib yn Ninesh.

A ^a PHAN glybu y brenhin Hezeciah hynny, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ymwisgodd â sachlian, ac a aeth i mewn i dŷ yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
710.

⁸ Heb.
fewiith.

⁹ Neu,
bydew.

^a pen. 19.
12.
Es. 10. 10.

^o pen. 19.
13.

^p pen. 17.
24. Afah.

^a Dan. 2. 15.

^r Es. 38. 7.

^a Es. 37. 1.

⁴ Neu,
Siarad.
⁵ Heb.
gwe/jusau.
⁶ Neu, ond
cyngbor a
nerth sydd
raid i
ryfel.

^m Ezeec. 29.
6.

⁷ Heb.
ddic/r eu
traed.

Cyn
CRIST
Cylech
710.

^b Luc 3. 4.
Esaia.

² Neu,
chythrudd.

open. 18. 17.

710.
^d Edrych
1 Sam. 23.
27.

open. 18. 33.

^f pen. 18. 34.

2 Ac efe a anfonodd Eliacim, yr hwn *oedd* ben-teulu, a Sebnah yr ysgrifenydd, a henuriaid yr offeiriaid, wedi ymwisgo mewn sachlian, at ^bEsaiah y prophwyd mab Amos.

3 A hwy a ddywedasant wrtho ef, Fel hyn y dywed Hezeciah, Diwrnod cyfyngdra, a cherydd, a ²chablled, *yw* y dydd hwn: canys y plant a ddaethant hyd yr enedigaeth, ond nid *oes* grym i esgor.

4 Fe allai y gwrendy yr ARGLWYDD dy DDUW holl eiriau Rabsaceh, yr hwn a anfonodd brenhin Assyria ei feistr ef i gablu y DUW byw, ac y cerydda efe y geiriau a glybu yr ARGLWYDD dy DDUW: am hynny dyrcha *dy* weddi dros y gweddill *sydd* i'w gael.

5 Felly gweision y brenhin Hezeciah a ddaethant at Esaiah.

6 ¶ Ac Esaiah a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywedwch wrth eich meistr, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Nac ofna y geiriau a glywaist, *trwy* y rhai ^cy cablodd gweision brenhin Assyria fi.

7 Wele fi yn rhoddi arno ef wynt, ac efe a glyw swm, ac a ddychwel i'w wlad: gwnaf hefyd iddo syrthio gan y cleddyf yn ei wlad ei hun.

8 ¶ Yna y dychwelodd Rabsaceh, ac a gafodd frenhin Assyria yn ymladd yn erbyn Libnah: canys efe a glywsai fyned o hono ef ymaith o Lachis.

9 A ^dphan glybu efe am Tirhacah brenhin Ethiopia, gan ddywedyd, Wele, efe a ddaeth allan i ryfela â thi; efe a anfonodd genhadau drachefn at Hezeciah, gan ddywedyd,

10 Fel hyn y lleferwch wrth Hezeciah brenhin Judah, gan ddywedyd, Na thwyllid dy DDUW di, yr hwn yr wyt yn ymddiried ynddo, gan ddywedyd, Ni roddir Jerusalem yn llaw brenhin Assyria.

11 Wele, ti a glywaist yr hyn a wnaeth brenhinoedd Assyria i'r holl wledydd, gan eu difrodi hwynt: ac a waredir di?

12 ^eA waredodd duwiau y cenhedloedd hwynt, y rhai a ddarfu i'm tadau i eu dinstrio; *sef* Gozan, a Haran, a Reseph, a meibion Eden y rhai *oedd* o fewn Thelasar?

13 ^fMae brenhin Hamath, a brenhin Arpad, a brenhin dinas Sepharfaim, Hena, ac Ifah?

14 ¶ A Hezeciah a gymmerodd y llythrau o law y cenhadau, ac a'u

darllenodd hwy: a Hezeciah a aeth i fynu i dŷ yr ARGLWYDD, ac a'u lledodd hwynt ger bron yr ARGLWYDD.

15 A Hezeciah a weddiodd ger bron yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD DDUW Israel, ^eyr hwn wyt yn trigo *rhwyng* y cerubiaid, tydi sydd DDUW, tydi yn unig, i holl deyrnasoedd y ddaear; ti a wnaethost y nefoedd a'r ddaear.

16 Gogwydda, ARGLWYDD, dy glust, a gwranddo: agor dy lygaid, ARGLWYDD, ac edrych; a gwranddo eiriau Senacherib, yr hwn a anfonodd i ddifenwi y DUW byw.

17 Gwir *yw*, O ARGLWYDD, i frenhinoedd Assyria ddifa yr holl genhedloedd a'u tir,

18 A rhoddi eu duwiau hwynt yn tân: canys nid *oeddynt* hwy dduwiau, eithr gwaith dwylaw dyn, ^ogoed a maen: am hynny y dinstriasant hwynt.

19 Yn awr gan hynny, O ARGLWYDD ein DUW ni, achub ni, atolwg, o'i law ef, fel y gwypo holl deyrnasoedd y ddaear mai tydi *yw* yr ARGLWYDD DDUW, tydi yn unig.

20 ¶ Yna Esaiah mab Amos a anfonodd at Hezeciah, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, Gwrandewais ar yr hyn a weddiaist arnaf fi yn erbyn Senacherib brenhin Assyria.

21 Dyma y gair a lefarodd yr ARGLWYDD yn ei erbyn ef, Y forwyn merch Sion a'th ddirmygodd di, *ac* a'th watwarodd; merch Jerusalem ^ha ysgydodd ben ar dy ol di.

22 Pwy a ddifenwaist ti, ac a gebliaist? ac yn erbyn pwy y dyrchfaist ti *dy* lef, ac y codaist yn uchel dy lygaid? yn erbyn ⁱSanct Israel.

23 Trwy law dy genhadau y cebliaist ti yr ARGLWYDD, ac y dywedaist, A lliaws fy ngherbyddau y dringais i uchelder y mynyddoedd, i ystlysau Libanus; a mi a dorraf uchelder ei gedrwydd ef, *a'i* ddewis fyfnidwydd ef, âf hefyd i'w letty eithaf, *ac i* goedwig ei ddol-dir ef.

24 Myfi a' gloddiais, ac a yfais ddyfroedd dieithr, ac â gwadnau fy nhraed y dyhysbyddais holl afonydd y ³gwarchaëdig.

25 Oni chlywaist ti ddarparu o honof fi hyn er ys talm, ac i mi lunio hynny er y dyddiau gynt? yn awr ⁴y dygais hynny i ben, fel y byddit i ddinstrio dinasoedd caerog *yn* garneddau dinstriol.

Cyn
CRIST
710.

⁵¹ Sam. 4.
4.
Ps. 80. 1.

^h Job 16. 4.
Pa. 22. 7.

ⁱ Es. 5. 24.
Jer. 51. 5.

³ Neu,
cawedig.

⁴ Neu, a
ddygnw,
&c.

Cyn
CRIST
710.

k Ps. 129. 6.

1 Ps. 139. 1,
3cc.
5 Neu
drig/a.m Ezech. 29.
4. a 38. 4.6 Heb.
diangol.

n Es. 9. 7.

o pen. 20. 6.

p1 Bren.
11. 12. 13.
q Es. 37. 36.

709.

r2 Chron.
32. 21.
s ad. 7.v Heb.
Ararat.
t Ezra 4. 2.

26 Am hynny eu trigolion yn gwtoglaw a ddychrynwyd, ac a gwylyddiwyd: oeddynt *megis* gwellt y maes, fel gwyrddlysiau, *neu* ^k laswelltyn ar bennau *tai*, neu *jd* wedi deifio cyn addfedu.

27 ¹Dy ⁵eisteddiad hefyd, a'th fynediad allan, a'th ddyfodiad i mewn, a adnabum i, a'th gynnedeiriogrwydd i'm herbyn.

28 Am i ti ymgynndeiriogi i'm herbyn, ac i'th ddadwrdd ddyfod i fynu i'm clustiau i; am hynny ^my gosodaf fy mach yn dy ffroen, a'm ffrwyn yn dy weflau, ac a'th ddychwelaf di ar hyd yr un ffordd ag y daethost.

29 A hyn *fydd* yn argoel i ti, O *Hezeciah*: Y flwyddyn hon y bwyttêi a dyfo o hono ei hun, ac yn yr ail flwyddyn yr attwf; ac yn y drydedd flwyddyn hauwch, a medwech, plennwch winllannoedd hefyd, a bwyttêwch eu ffrwyth hwynt.

30 A'r ⁶gweddill o dŷ Judah *yr hwn* a adewir, a wreiddia eilwaith i waered, ac a ddwg ffrwyth i fynu.

31 Canys gweddill a â allan o Jerusalem, a'r rhai diangol o fynydd Sion: ⁿzêl ARGLWYDD y *lluocedd* a wna hyn.

32 Am hynny fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD am frenhin Assyria, Ni ddaw efe i'r ddinas hon, ac ni ergydia saeth yno; hefyd ni ddaw efe o'i blaen hi â tharian, ac ni fwrw glawdd i'w herbyn hi.

33 Ar hyd yr un ffordd ag y daeth, y dychwel efe, ac ni ddaw i mewn i'r ddinas hon, medd yr ARGLWYDD.

34 Canys ^omi a ddiffynnaf y ddinas hon, i'w chadw hi er fy mwyn fy hun, ac ^per mwyn Dafydd fy ngwas.

35 ¶ A'r ^qnoson honno yr aeth angel yr ARGLWYDD, ac a darawodd y'ngwersyll yr Assyriaid bump a phedwar ugain a chant o filoedd: a phan gyfodasant yn fore drannoeth, wele hwynt oll yn galaneddau meirwon.

36 Felly Senacherib brenhin Assyria a ymadawodd, ac a aeth ymaith, ac a ddychwelodd, ac a drigodd yn Ninefeh.

37 A bu, fel yr oedd efe yn addoli yn nhŷ Nisroch ei dduw, i ^tAdramelech a Sareser ei feibion ^sei ladd ef â'r cleddyf; a hwy a ddiangasant i wlad ⁷Armenia: ac ^tEsarhaddon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XX.

1 *Hezeciah*, wedi cael rhybudd o'i farwolaeth, trwy weddi yn cael estyn ei oes. 8 Yr haul yn myned yn ei ol ddeg o raddau, yn argoel o'r addewid honno. 12 Berodach-Balaian yn danfon i ymweled â *Hezeciah*, o herwydd y rhyfeddod honno; ac felly yn cael gwybodaeth am ei drysorau ef. 14 *Esaiah* yn cael gwybod hynny, ac yn rhag-fynegi y caethglud i Babilon. 21 *Manasseh* yn frenhin ar ol *Hezeciah*.

YN ^ay dyddiau hynny y clefychodd *Hezeciah* hyd farw: ac *Esaiah* y prophwyd mab *Amos* a ddaeth atto, ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, ²Trefna dy dŷ; canys marw fyddi, ac ni byddi byw.

2 Yna efe a drodd ei wyneb at y pared, ac a weddiodd at yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

3 Attolwg, ARGLWYDD, cofia yr awr hon i mi rodio ger dy fron di mewn gwirionedd, ac â chalon berffaith, a gwneuthur o honof *yr hyn oedd* dda yn dy olwg di. A *Hezeciah* a wylodd âg wylofain mawr.

4 A chyn myned o *Esaiah* allan i'r ³cyntedd canol, daeth gair yr ARGLWYDD atto, gan ddywedyd,

5 Dychwel, a dywed wrth *Hezeciah* blaenor fy mhobl i, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Dafydd dy dad, Clywais dy weddi di, gwelais dy dagrau; wele fi yn dy iachâu di; y trydydd dydd yr âi di i fynu i dŷ yr ARGLWYDD.

6 A mi a chwanegaf at dy ddyddiau di bymtheng mlynedd, ac a'th waredaf di a'r ddinas hon o law brenhin Assyria: ^bdiffynnaf hefyd y ddinas hon er fy mwyn fy hun, ac er mwyn Dafydd fy ngwas.

7 A dywedodd *Esaiah*, Cymmerwch swp o ffigys. A hwy a gymmerasant, ac a'i gosodasant ar y cornwyd, ac efe a aeth yn iach.

8 ¶ A *Hezeciah* a ddywedodd wrth *Esaiah*, ^cPa arwydd *fydd* yr iachâu yr ARGLWYDD fi, ac yr âf fi i fynu i dŷ yr ARGLWYDD y trydydd dydd?

9 Ac *Esaiah* a ddywedodd, Hyn *fydd* i ti yn argoel oddi wrth yr ARGLWYDD, y gwna yr ARGLWYDD y gair a lefarodd efe: A â y cysgod ddeg o raddau ym mlaen, neu a ddychwel efe ddeg o raddau yn ol? 10 A *Hezeciah* a ddywedodd, Hawdd yw i'r cysgod ogwyddo ddeg o raddau: nid *felly*, ond dychweled y cysgod yn ei ol ddeg o raddau.

Cyn
CRIST
713.s 2 Chron.
32. 24.
Es. 38. 1.s Heb.
Dod orchymyn am.s Neu,
dinas.b pen. 19
34.c Edrych
Barn. 6. 17,
37. 39.
Es. 7. 11,
14.

Cyn
CRIST
713.4 Edrych
Jos. 10, 12,
14.
Es. 38. 8.4 Heb. yng
ngraddau.
712.

e Es. 39. 1.

f 2 Chron.
32, 27, 31.5 Neu,
lysieu-dy.6 Neu,
dlysau.
Heb. ddo-
drefn.5 pen. 24.
13. a 25. 13.
Jer. 27. 22.
a 52. 17.7 Cyflawn-
wyd,
Dan. 1. 3.8 Neu,
Oni bydd
heddwch,
&c.Cylch
710.

h Neh. 3. 16.

12 Chron.
32. 30.Cylch
698.

11 Ac Esaiah y prophwyd a lefodd ar yr ARGLWYDD: ac ^aefe a drodd y cysgod ar hyd y graddau, ar hyd y rhai y disgynasai efe ^ayn neial Ahaz, ddeg o raddau yn ei ol.

12 ¶ Yn yr amser hwnnw yr anfonodd Berodach-Baladan, mab Baladan brenhin Babilon, lythyrau ac anrheg at Hezeciah: canys efe a glywsai fod Hezeciah yn glaf.

13 A ^fHezeciah a wrandawodd arnynt, ac a ddangosodd iddynt holl dŷ ei ^bdrysor, yr arian, a'r aur, a'r pŕ-aroglau, a'r olew goreu, a holl dŷ ei ^carfau, a'r hyn oll a gafwyd yn ei drysorau ef: nid oedd dim yn ei dŷ ef, nac yn ei holl gyfoeth ef, a'r nas dangosodd Hezeciah iddynt.

14 ¶ Yna Esaiah y prophwyd a ddaeth at y brenhin Hezeciah, ac a ddywedodd wrtho, Beth a ddywedodd y gwŷr hyn? ac o ba le y daethant attat ti? A dywedodd Hezeciah, O wlad bell y daethant hwy, sef o Babilon.

15 Yntau a ddywedodd, Beth a welsant hwy yn dy dŷ di? A dywedodd Hezeciah, Yr hyn oll oedd yn fy nhŷ i a welsant hwy: nid oes dim yn fy nhrysorau i nas dangosais iddynt hwy.

16 Ac Esaiah a ddywedodd wrth Hezeciah, Gwrando air yr ARGLWYDD.

17 Wele y dyddiau yn dyfod, pan ^gddyger i Babilon yr hyn oll sydd yn dy dŷ di, a'r hyn a gynhilodd dy dadau hyd y dydd hwn: ni adewir dim, medd yr ARGLWYDD.

18 Cymmerant hefyd o'th feibion di, y rhai a ddaw allan o honot, y rhai a genhedli di, ^ha hwy a fyddant yn ystafellyddion yn llys brenhin Babilon.

19 Yna Hezeciah a ddywedodd wrth Esaiah, Da yw gair yr ARGLWYDD, yr hwn a leferaist. Dywedodd hefyd, ⁱOnid da os bydd heddwch a gwirionedd yn fy nyddiau i?

20 ¶ A'r rhan arall o hanes Hezeciah, a'i holl rym ef, ac fel ^hy gwnaeth efe y llyn, a'r pistyll, ac ⁱy dug efe y dyfroedd i'r ddinas, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicle brenhinoedd Judah?

21 A Hezeciah a hunodd gyd â'i dadau: a Manasseh ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXI.

1 Teyrnasiad Manasseh: 3 a'i ddelw-addoliaeth. 10 Ei annwioledeb ef yn achos o brophwydoliaethau yn erbyn Judah. 17 Amon ar ei ol ef; 19 a'i annwioledeb yntau. 23 Ei weision yn ei ladd ef, a'r bobl yn eu lladd hwythau; a Josiah yn myned yn frenhin.

MAB ^adeuddeng mlwydd oedd Manasseh pan ddechreuodd efe deyrnasu, a phymtheng mlynedd a deugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef oedd Hephisibah.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol ffield-dra y cenhedloedd a fwr-iodd yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

3 Canys efe a adeiladodd drachefn yr uchelfeydd ^ba ddinystriasai Hezeciah ei dad ef; ac a gyfododd allorau i Baal, ac a wnaeth lwyn, fel ^cy gwnelsai Ahab brenhin Israel, ac a addolodd holl lu y nefoedd, ac a'u gwasanaethodd hwynt.

4 ^dAdeiladodd hefyd allorau yn nhŷ yr ARGLWYDD, am yr hwn y dywedasai yr ARGLWYDD, * Yn Jerusalem y gosodaf fy enw.

5 Ac efe a adeiladodd allorau i holl lu y nefoedd yn nau gyntedd tŷ yr ARGLWYDD.

6 Ac ^eefe a dynnodd ei fab trwy dân, ac a arferodd ^fhudoliaeth, a brudiau, ac a fawrhaodd swynyddion, a dewiniaid: efe a wnaeth lawer o ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, i'w ddigio ef.

7 Ac efe a osoddodd ddelw gerfiedig y llwyn a wnelsai efe, yn y tŷ am yr hwn y dywedasai yr ARGLWYDD wrth Dafydd, ac wrth Solomon ei fab, ^hYn y tŷ hwn, ac yn Jerusalem, yr hon a ddewisais i o holl lwythau Israel, y gosodaf fi fy enw yn dragwydd:

8 Ac ni symmudaf mwyach droed Israel o'r wlad a roddais i'w tadau hwynt: yn unig os gwyliant ar wneuthur yr hyn oll a orchymynais iddynt, ac yn ol yr holl gyfraith a orchymynodd fy ngwas Moses iddynt.

9 Ond ni wrandawsant hwy: a Manasseh a'u cyfeiliornodd hwynt i wneuthur yn waeth na'r cenhedloedd a ddifethasai yr ARGLWYDD o flaen meibion Israel.

10 ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD trwy law ei weision y prophwydi, gan ddywedyd,

11 ⁱO herwydd i Manasseh brenhin

Cyn
CRIST
Cylch
698.a 2 Chron.
33. 1.

b pen. 18. 4.

c 1 Bren.
16. 33.d Jer. 32.
34.e 2 Sam. 7.
13.
1 Bren. 8.
29. a 9. 3.f Ief. 18.
21. a 20. 2.
pen. 16. 3.
g Ief. 19.
26, 31.h 2 Sam. 7.
13.
1 Bren. 8.
29. a 9. 3.
pen. 23. 27.
Pa. 132. 13.

i Jer. 15. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

Judah wneuthur y ffeidd-dra hyn, a gwneuthur yn waeth na'r hyn oll a wnaethai yr Amoriaid a fu o'i flaen ef, a pheri i Judah bechu trwy ei eilunod:

12 Oblegid hynny, fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, Wele fi yn dwyn drwg ar Jerusalem a Judah, *fel y merwino dwy-glust y sawl a'i clywant.

13 A mi a estynaf 'lilyn mesur Samaria ar Jerusalem, a phwys tŷ Ahab: golchaf hefyd Jerusalem fel y gylch un gwppan, yr hwn pan ²olcho, efe a'i try ar ei wyneb.

14 A mi a wrthodaf weddill fy etifeddiaeth, ac a'u rhoddaf hwynt yn llaw eu gelynion, a hwy a fyddant yn anrhaith ac yn yspail i'w holl elynion:

15 Am iddynt wneuthur yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg i, a'u bod yn fy nigio i, er y dydd y daeth eu tadau hwynt allan o'r Aipht, hyd y dydd hwn.

16 Manasseh hefyd a dywalltodd lawer iawn o waed gwirion, hyd oni lanwodd efe Jerusalem o ³ben bwy gilydd; heb law ei bechod trwy yr hwn y gwnaeth efe i Judah bechu, gan wneuthur yr hyn oedd ddrwg y ngolwg yr ARGLWYDD.

17 ¶ A'r ^mrtan arall o hanes Manasseh, a'r hyn a wnaeth efe, a'i bechod a bechodd efe, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

18 A ⁿManasseh a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd y ngardd ei dŷ ei hun, sef y ngardd Uzza; ac Amon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

19 ¶ Mab dwy flwydd ar hugain oedd Amon pan ddechreuodd efe deyrnasu, a dwy flynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef oedd Mesùlemeth, merch Harus o Jotbah.

20 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y ngolwg yr ARGLWYDD, fel y gwnelsai Manasseh ei dad.

21 Ac efe a rodiodd yn yr holl ffyrdd y rhodiasai ei dad ynddynt, ac a wasanaethodd yr eilunod a wasanaethasai ei dad, ac a ymgrymmodd iddynt:

22 Ac efe a wrthododd ARGLWYDD DDUW ei dadau, ac ni rodiodd yn ffordd yr ARGLWYDD.

23 ¶ A gweision Amon a frad-fwriadasant yn ei erbyn ef, ac a laddasant y brenhin yn ei dŷ ei hun.

24 A phobl y wlad a laddodd yr holl rai a frad-fwriadasant yn erbyn y brenhin Amon: a phobl y wlad a osodasant Josiah ei fab ef yn frenhin yn ei le ef.

25 A'r rhan arall o hanes Amon, yr hyn a wnaeth efe, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

26 A chladdwyd ef yn ei feddrod y ngardd Uzza; a ^oJosiah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXII.

1 Duwioldeb Josiah, 3 a'i ofal am gyweirio y deml. 8 Hilciah yn cael llyfr y gyfraith, a Josiah yn gyrru at Huldah i ymgynghori â'r Arglwydd. 15 Huldah yn prophwydo dînystr Jerusalem, ond yr oedid hymny dros amser Josiah.

MAB ^awyth mlwydd oedd Josiah pan aeth efe yn frenhin, ac un mlynedd ar ddeg ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef oedd Jedidah, merch Adaiah o ^bBoscath.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd uniawn y ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd yn holl ffyrdd Dafydd ei dad, ac ni throdd ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy.

3 ¶ Ac yn y ddeunawfed flwyddyn i frenhin Josiah, y brenhin a anfonodd Saphan, mab Asaliah, mab Meslam, yr ysgrifenydd, i dŷ yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

4 Dos i fynu at Hilciah yr arch-offeiriad, fel y cyfrifo efe yr arian ^aa ddygpwyd i dŷ yr ARGLWYDD, y rhai a gasglodd ^dceidwaid y ²drws gan y bobl:

5 A rhoddant hwy yn llaw gweithwyr y gwaith, y rhai sydd olygwyr ar dŷ yr ARGLWYDD; a rhoddant hwy i'r rhai sydd yn gwneuthur y gwaith sydd yn nhŷ yr ARGLWYDD, i gyweirio agennau y tŷ,

6 I'r seiri coed, ac i'r adeiladwyr, ac i'r seiri maen, ac i brynu coed a cherrig nadd, i adgyweirio y tŷ.

7 Etto ^oni chyfrifwyd â hwynt am yr arian a roddwyd yn eu llaw hwynt, am eu bod hwy yn gwneuthur yn ffyddlawn.

8 ¶ A Hilciah yr arch-offeiriad a ddywedodd wrth Saphan yr ysgrifenydd, Cefais 'lyfr y gyfraith yn nhŷ yr ARGLWYDD: a Hilciah a roddodd y llyfr at Saphan, ac efe a'i darllenodd ef.

9 A Saphan yr ysgrifenydd a ddaeth at y brenhin, ac a adroddodd y peth

Cyn
CRIST
641.

^o Matt. 1.
10, Josias.

641.
^a 2 Chron.
34. 1.

^b Jos. 15.
39.

Cylch
624.

^e pen. 12. 4.

^d pen. 12. 9.
² Heb.
trochwy.

^e pen. 12. 15.

^f Edrych
Deut. 31.
24. &c.
2 Chron.
34. 14.

^k 1 Sam. 3.
11.
Jer. 19. 3.

^l Edrych
Es. 84. 11.
Gular. 2. 8.
Amos 7. 7,
8.

² Neu,
sycho.

³ Heb.
ymyl &
ymyl.

^m 2 Chron.
33. 11—19.

ⁿ 2 Chron.
33. 20.

643.

641.

Cyn
CRIST
Cylch
624.

⁸ Heb.
doddasant.

i'r brenhin, ac a ddywedodd, Dy weision di a ³gasglasant yr arian a gafwyd yn tŷ, ac a'i rhoddasant yn llaw gweithwyr y gwaith, y rhai sydd olygwyr ar dŷ yr ARGLWYDD.

10 A Saphan yr ysgrifenydd a fynegodd i'r brenhin, gan ddywedyd, Hilciah yr offeiriad a roddodd i mi lyfr : a Saphan a'i darllenodd ef ger bron y brenhin.

11 A phan glybu y brenhin eiriau llyfr y gyfraith, efe a rwygodd ei ddillad.

12 A'r brenhin a orchymynodd i Hilciah yr offeiriad, ac i Ahicam mab Saphan, ac i ⁸Achbor mab ^hMichaiah, ac i Saphan yr ysgrifenydd, ac i Asahiah gwas y brenhin, gan ddywedyd,

13 Ewch, ymfynwch â'r ARGLWYDD drosod fi, a thros y bobl, a thros holl Judah, am eiriau y llyfr hwn a gafwyd : canys mawr yw llid yr ARGLWYDD yr hwn a ennynodd i'n herbyn ni, o herwydd na wrandawodd ein tadau ni ar eiriau y llyfr hwn, i wneuthur yn ol yr hyn oll a ysgrifenydd o'n plegid ni.

14 Felly Hilciah yr offeiriad, ac Ahicam, ac Achbor, a Saphan, ac Asahiah, a aethant at Huldah y brophwydes, gwraig Sâlum mab ¹Ticfah, mab ⁴Harhas, ceidwad y gwisgoedd : a hi oedd yn trigo yn Jerusalem yn yr ⁵ysgoldŷ ; a hwy a ymddiddanasant â hi.

15 ¶ A hi a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD DDUW Israel, Dywedwch i'r gwr a'ch anfonodd chwi attaf fi ;

16 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi yn dwyn drwg ar y lle hwn, ac ar ei drigolion, *sef* holl eiriau y llyfr a ddarllenodd brenhin Judah :

17 Am iddynt fy ngwrthod i, ac arogl-darthu i dduwiau dieithr, i'm digio i â holl waith eu dwylaw : am hynny yr ennyn fy llid yn erbyn y lle hwn, ac nis diffoddir ef.

18 Ond wrth ^kfrenhin Judah, yr hwn a'ch anfonodd chwi i ymgynghori â'r ARGLWYDD, fel hyn y dywedwch wrtho ef, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, *Am* y geiriau a glywaist ti ;

19 Oblegid i'th galon feddalhau, ac i tithau ymostwng o flaen yr ARGLWYDD, pan glywaist yr hyn a leferais yn erbyn y lle hwn, ac yn erbyn ei drigolion, y byddent yn anghyfannedd ac yn felldith, ac *am*

rwygo o honot dy ddillad, ac wylo ger fy mron i ; minnau hefyd a wrandewais, medd yr ARGLWYDD.

20 O herwydd hynny, wele, mi a'th gymmeraf di ymaith at dy dadau, a thi a ddygir i'th fedd i mewn heddwch, fel na welo dy lygaid yr holl ddrwg yr ydwyf fi yn ei ddwyn ar y fan hon. A hwy a ddygasant air i'r brenhin drachefn.

PENNOD XXIII.

1 Josiah yn peri darllen y gyfraith y'ngŵydd yr holl bobl : 3 yn adnewyddu cyffammod yr Arglwydd : 4 yn difetha yr eilum-addolwyr a'u hoffetiaid : 15 yn llosgi esgyrn y meirw ar allor Bethel, fel y daroganesid : 21 yn cadw Pasc ardderchog : 24 yn difetha y consurwyr, a phob ffeidd-dra. 26 Dygn ddigofaint Duw yn erbyn Judah. 29 Josiah yn cyffroi Pharaoh-Nechoh, ac yn cael ei ladd ym Megido. 31 Joahaz yn frenhin ar ei ol ef ; a Pharaoh-Nechoh yn ei garcharu ef, ac yn gwnethur Joacim yn frenhin. 36 Annwyl lywodraeth Joacim.

A'r ^abrenhin a anfonodd, a holl henuriaid Judah a Jerusalem a ymgynnullasant atto ef.

2 A'r brenhin a aeth i fynu i dŷ yr ARGLWYDD, a holl wŷr Judah, a holl drigolion Jerusalem gyd âg ef, yr offeiriad hefyd, a'r prophwydi, a'r holl bobl o fychan hyd fawr : ac efe a ddarllenodd, lle y clywsant hwy, holl eiriau llyfr y cyffammod, ^byr hwn a gawsid yn nhŷ yr ARGLWYDD.

3 ¶ A'r brenhin ^ca safodd wrth y golofn, ac a wnaeth gyffammod ger bron yr ARGLWYDD, ar fyned ar ol yr ARGLWYDD, ac ar gadw ei orchymynion ef, a'i dystiolaethau, a'i ddeddfau, a'u holl galon, ac a'u holl enaid, i gyflawni geiriau y cyffammod hwn, y rhai *oedd* ysgrifenedig yn y llyfr hwn. A'r holl bobl a safodd wrth y cyffammod.

4 A'r brenhin a orchymynodd i Hilciah yr arch-offeiriad, ac i'r offeiriad o'r ail *radd*, ac i geidwaid y drws, ddwyn allan o deml yr ARGLWYDD yr holl lestri a wnellsid i Baal, ac ^di'r llwyn, ac i holl lu y nefoedd : ac efe a'u llosgodd hwynt o'r tu allan i Jerusalem, ym meusydd Cidron, ac a ddug eu lludw hwynt i Bethel.

5 Ac efe a ddiswyddodd ²yr offeiriad a osodasai brenhinoedd Judah i arogl-darthu yn yr uchelfeydd, yn ninasoedd Judah, ac yn amgylchoedd Jerusalem : a'r rhai oedd yn arogl-darthu i Baal, i'r haul, ac i'r lleuad, ac i'r ³planedau, ac i holl lu y nefoedd.

Cyn
CRIST
Cylch
624.

¹ Es. 57. 1,
2.

^a 2 Chron.
34. 29.

^b pen. 22. 8.

^c pen. 11.
14.

^d pen. 21.
3. 7.

² Neu,
chemarim,
Hos. 10. 5.
Zeph. 1. 4.

³ Neu,
deuddeg
arwydd.

⁸ 2 Chron.
34. 20.
Aholon.
^h Neu,
Michah.

¹ 2 Chron.
34. 22.
Ticfath.
⁴ Neu,
Hazrah.
⁵ Neu,
ail ran.

^k 2 Chron.
34. 26.

Cyn CRIST Cylch 624.	6 Efe a ddug allan hefyd * y llwyn o dŷ yr ARGLWYDD, i'r tu allan i Jerusalem, hyd afon Cidron, ac a'i llosgodd ef wrth afon Cidron, ac a'i malodd yn llwch, ac a dafiodd ei lwch ar ^f feddau meibion y bobl.	16 A Josiah a edrychodd, ac a ganfu feddau, y rhai <i>oedd</i> yno yn y mynydd, ac a anfonodd, ac a gymmerth yr esgryn o'r beddau, ac a'u llosgodd ar yr allor, ac a'i halogodd hi, yn ol ^g gair yr ARGLWYDD yr hwn a gyhoeddasai gwr Duw, yr hwn a bregethasai y geiriau hyn.	Cyn CRIST Cylch 624.
* pen. 21. 7.	7 Ac efe a fwriodd i lawr dai y sodomiaid, y rhai <i>oedd</i> wrth dŷ yr ARGLWYDD, lle yr oedd y gwragedd yn gwau ⁴ cortynnau i'r llwyn.	17 Yna efe a ddywedodd, Pa ditl <i>yno</i> hwn yr ydwyf fi yn ei weled? A gwŷr y ddinas a ddywedasant wrtho, ^r Bedd gwr Duw, yr hwn a ddaeth o Judah, ac a gyhoeddodd y pethau hyn a wnaethost ti i allor Bethel, <i>ydwyw</i> .	* 1 Bren. 13. 2.
* 2 Chron. 34. 4.	8 Ac efe a ddug yr holl offeiriaid allan o ddinasoedd Judah, ac a halogodd yr uchelfeydd yr oedd yr offeiriaid yn arogl-darthu arnynt, o Geba hyd Beerseba, ac a ddistrywiodd uchelfeydd y pyrth, y rhai <i>oedd</i> wrth ddrws porth Josua tywysog y ddinas, y rhai <i>oedd</i> ar y llaw aswy i bawb a <i>ddelai</i> i borth y ddinas.	18 Ac efe a ddywedodd, Gadêwch ef yn llonydd; nac ymyrred neb â'i esgryn ef. Felly yr achubasant ei esgryn ef, gyd âg esgryn * y prophwyd a ddaethai o Samaria.	* 1 Bren. 13. 30.
* Heb. <i>ter.</i>	9 Etto ⁸ offeiriaid yr uchelfeydd ni ddaethant i fynu at allor yr ARGLWYDD i Jerusalem, ond hwy a fwyttasant fara croyw ym mysg eu brodyr.	19 Josiah hefyd a dynnodd ymaith holl dai yr uchelfeydd, y rhai <i>oedd</i> ^t yn ninasoedd Samaria, y rhai a wnelsai brenhinoedd Israel i ddigio yr ARGLWYDD, ac a wnaeth iddynt yn ol yr holl weithredoedd a wnelsai efe yn Bethel.	* 1 Bren. 13. 31.
* Edrych Ezech. 44. 10—14.	10 Ac efe a halogodd ^h Topheth, yr hon <i>sydd</i> yn ⁱ nyffryn meibion Hinnom, fel ^k na thynnai neb ei fab na'i ferch trwy dân i Moloch.	20 Ac ^u efe a ⁸ laddodd holl offeiriaid yr uchelfeydd <i>oedd</i> yno, ar yr allorau, ac a losgodd esgryn dynion arnynt, ac a ddychwelodd i Jerusalem.	* 1 Bren. 13. 31.
* Jer. 7. 31. a 19. 6, 11. ⁱ Jos. 15. 8.	11 Ac efe a ddifethodd y meirch a roddasai brenhinoedd Judah i'r haul, wrth ddyfodfatŷ yr ARGLWYDD, wrth ystafell Nathan-melech yr ⁵ ystafellydd, yr hwn <i>oedd</i> yn y pentref, ac a losgodd gerbydau yr haul yn tân.	21 ¶ A'r brenhin a orchymynodd i'r holl bobl, gan ddywedyd, ^v Gwnewch Basc i'r ARGLWYDD eich Duw, ² fel y <i>mae</i> yn ysgrifenedig yn llyfr y cyfammod hwn.	* 1 Bren. 13. 2. ⁸ Neu, <i>aberrhodd</i> . ^x Exod. 22. 20. pen. 11. 18.
* Lef. 18. 21. Deut. 18. 10.	12 Yr allorau hefyd, y rhai <i>oedd</i> ¹ ar nen ystafell Ahaz, y rhai a wnelsai brenhinoedd Judah, a'r allorau a wnelsai ^m Manasseh yn nau gyntedd tŷ yr ARGLWYDD, a ddistrywiodd y brenhin, ac ⁶ a'u bwriodd <i>hwynt</i> i lawr oddi yno, ac a dafiodd eu llwch hwynt i afon Cidron.	22 Yn ddiau ^a ni wnaed y fath Basc â hwn, er dyddiau y barnwyr a farnasant Israel, nac <i>yn</i> holl ddyddiau brenhinoedd Israel, na brenhinoedd Judah.	* 2 Chron. 35. 1. ² Exod. 12. 3. Lef. 23. 5. Num. 9. 2. Deut. 16. 2. ² Chron. 35. 18.
* Heb. <i>eunuch</i> .	13 Y brenhin hefyd a ddifwynodd yr uchelfeydd <i>oedd</i> ar gyfer Jerusalem, y rhai <i>oedd</i> o'r tu dehau i ⁷ fynydd y llygredigaeth, y rhai a adeiladasai ² Solomon brenhin Israel i Astoreth ffeidd-dra y Sidoniaid, ac i Cemos ffeidd-dra y Moabiaid, ac i Milchom ffeidd-dra meibion Ammon.	23 Ac yn y ddeunawfed flwyddyn i frenhin Josiah y cynhaliwyd y Pasc hwn i'r ARGLWYDD yn Jerusalem.	* 2 Chron. 35. 1. ² Exod. 12. 3. Lef. 23. 5. Num. 9. 2. Deut. 16. 2. ² Chron. 35. 18.
* Edrych Jer. 19. 13. Zeph. 1. 5.	14 Ac efe ^a a ddrylliodd y delwau, ac a dorrodd y llwyni, ac a lanwodd eu lle hwynt âg esgryn dynion.	24 ¶ Y swynyddion hefyd, a'r dewiniaid, a'r ⁹ delwau, a'r eilunod, a'r holl ffeidd-dra, y rhai a welwyd y'ngwlad Judah, ac yn Jerusalem, a dynnodd Josiah ymaith: fel y cyflawnai efe eiriau y ^b gyfraith; y rhai <i>oedd</i> ysgrifenedig yn y llyfr a gafodd Hilciah yr offeiriad yn nhŷ yr ARGLWYDD.	* 2 Chron. 35. 18.
* pen. 21. 5.	15 ¶ Yr allor hefyd, yr hon <i>oedd</i> yn Bethel, a'r uchelfa ^a a wnaethai Jeroboam mab Nebat, yr hwn a wnaeth i Israel bechu, ie, yr allor honno a'r uchelfa a ddistrywiodd efe, ac a losgodd yr uchelfa, ac a'i malodd yn llwch, ac a losgodd y llwyn.	25 Ac ^a ni bu o'i flaen frenhin o'i fath ef, yr hwn a drodd at yr ARGLWYDD â'i holl galon, ac â'i holl enaid, ac â'i holl egni, yn ol cwbl o gyfraith Moses; ac ar ei ol ef ni chyfododd ei fath ef.	* 2 Chron. 35. 18.
* Neu, a redodd oddi yno.		26 ¶ Er hynny ni throdd yr AR-	Cylch 623.
* Jer. 7. 31. a 19. 6, 11. ⁱ Jos. 15. 8.			* 2 Chron. 35. 1. ² Exod. 12. 3. Lef. 23. 5. Num. 9. 2. Deut. 16. 2. ² Chron. 35. 18.
* Lef. 18. 21. Deut. 18. 10.			* 2 Chron. 35. 18.
* Heb. <i>eunuch</i> .			* 2 Chron. 35. 18.
* Edrych Jer. 19. 13. Zeph. 1. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* pen. 21. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* Neu, a redodd oddi yno.			* 2 Chron. 35. 18.
* Jer. 7. 31. a 19. 6, 11. ⁱ Jos. 15. 8.			* 2 Chron. 35. 18.
* Lef. 18. 21. Deut. 18. 10.			* 2 Chron. 35. 18.
* Heb. <i>eunuch</i> .			* 2 Chron. 35. 18.
* Edrych Jer. 19. 13. Zeph. 1. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* pen. 21. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* Neu, a redodd oddi yno.			* 2 Chron. 35. 18.
* Jer. 7. 31. a 19. 6, 11. ⁱ Jos. 15. 8.			* 2 Chron. 35. 18.
* Lef. 18. 21. Deut. 18. 10.			* 2 Chron. 35. 18.
* Heb. <i>eunuch</i> .			* 2 Chron. 35. 18.
* Edrych Jer. 19. 13. Zeph. 1. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* pen. 21. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* Neu, a redodd oddi yno.			* 2 Chron. 35. 18.
* Jer. 7. 31. a 19. 6, 11. ⁱ Jos. 15. 8.			* 2 Chron. 35. 18.
* Lef. 18. 21. Deut. 18. 10.			* 2 Chron. 35. 18.
* Heb. <i>eunuch</i> .			* 2 Chron. 35. 18.
* Edrych Jer. 19. 13. Zeph. 1. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* pen. 21. 5.			* 2 Chron. 35. 18.
* Neu, a redodd oddi yno.			* 2 Chron. 35. 18.

Cyn
CRIST
Cylch
623.

^a Jer. 15. 4.

^e pen. 17.
18, 20. a 18.
11. a 21. 13.

^f 1 Bren. 8.
29. a 9. 3.
pen. 21. 4.
7.

610.
^g 2 Chron.
35. 20.

^h 2 Chron.
35. 24.

ⁱ Zech. 12.
11.
^k pen. 14. 8.

12 Chron.
36. 1.
^m 1 Chron.
3. 15.
Johanan.
Jer. 22. 11,
Salum.

ⁿ en. 24.
18.

^o Neu, am
ei fod yn
teyrnasu.

^p Edrych
pen. 24. 17.
Dan. 1. 7.
^q Matt. 1.
11.

^r Jer. 22.
11, 12.
Ezek. 19.
3. 4.
^s nd. 33.

610.

GLWYDD oddi wrth lid ei ddigofaint mawr, *trwy* yr hwn y llidiodd ei ddigllonedd ef yn erbyn Judah, ^a o herwydd yr holl ddigter *trwy* yr hwn y digiasai Manasseh ef.

27 A dywedodd yr ARGLWYDD, Judah hefyd a fwriaf ymaith o'm golwg, fel ^e y bwriais ymaith Israel, ac a wrthodaf y ddinas hon Jerusalem, yr hon a ddetholais, a'r tŷ *am* yr hwn y dywedais, ^f Fy enw a fydd yno.

28 A'r rhan arall o hanes Josiah, a'r hyn oll a wnaeth efe, onid *yd-ynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

29 ¶ ^g Yn ei ddyddiau ef y daeth Pharaoh-Nechoh brenhin yr Aipht i fynu yn erbyn brenhin Assyria, hyd afon Euphrates: a'r brenhin Josiah a aeth i'w gyfarfod ef, a Pharaoh ^h a'i lladdodd ef ym ⁱ Megido, pan ei ^k gwelodd ef.

30 A'i weision a'i dygasant ef mewn cerbyd yn farw o Megido, ac a'i dygasant ef i Jerusalem, ac a'i claddasant ef yn ei feddrod ei hun. A ^l phobl y wlad a gymmerasant ^m Joahaz mab Josiah, ac a'i henniniasant ef, ac a'i hurddasant yn frenhin yn lle ei dad.

31 ¶ Mab tair blwydd ar hugain oedd Joahaz pan aeth efe yn frenhin, a thri mis y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam ef *oedd* ⁿ Hamutal, merch Jeremiah o Libnah.

32 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai ei dadau ef.

33 A Pharaoh-Nechoh a'i rhwymodd ef yn Riblah y'ngwlad Hamath, ² fel na theyrnasai efe yn Jerusalem: ac a osododd dreth ar y wlad o gàn talent o arian, a thalent o aur.

34 A Pharaoh-Nechoh a osododd Eliacim mab Josiah yn frenhin yn lle Josiah ei dad, ac ^a a drodd ei enw ef ^p Joacim: ac efe a ddug ymaith Joahaz, ac efe a ddaeth i'r Aipht, ac yno ^q y bu efe farw.

35 A Joacim a roddodd i Pharaoh ^r yr arian, a'r aur; ond efe a drethodd y wlad i roddi yr arian wrth orchymyn Pharaoh: efe a gododd yr arian a'r aur ar bobl y wlad, ar bob un yn ol ei dreth, i'w rhoddi i Pharaoh-Nechoh.

36 ¶ Mab pum mlwydd ar hugain oedd Joacim pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar ddeg y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac

enw ei fam ef *oedd* Zebudah, merch Pedaiah o Rumah.

37 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai ei dadau.

PENNOD XXIV.

1 Joacim wedi ei orchfygu gan Nabuchodonosor, yn gwrthryfela yn ei erbyn ef; ac felly yn dwyn dinystr arno ei hun. 6 Joachin yn teyrnasu ar ei ol ef. 7 Brenhin Babilon yn gorchfygu brenhin yr Aipht. 8 Drwg lywodraeth Joachin. 10 Ennill Jerusalem, a chaethgludo y bobl i Babilon. 17 Gwneuthur Sedeciah yn frenhin; a'i ddwog lywodraeth ef yn achos o lwyrr-ddinystr Jerusalem.

Y ^a ei ddyddiau ef y daeth Nabuchodonosor brenhin Babilon i fynu, a Joacim a fu was iddo ef dair blynedd: yna efe a drodd, ac a wrthryfelodd yn ei erbyn ef.

2 A'r ARGLWYDD a anfonodd yn ei erbyn ef dorfoedd o'r Caldeaid, a thorfoedd o'r Syriaid, a thorfoedd o'r Moabïaid, a thorfoedd o feibion Ammon, ac a'u hanfonodd hwynt yn erbyn Judah i'w dinystrio hi, ^b yn ol gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarasai efe trwy law ei weision y prophwydi.

3 Yn ddïau trwy orchymyn yr ARGLWYDD y bu *hyn* yn erbyn Judah, i'w bwrw allan o'i olwg ef, o achos ^c pechodau Manasseh, yn ol yr hyn oll a wnaethai efe;

4 A hefyd o herwydd ^d y gwaed gwirion a ollyngodd efe: canys efe a lanwodd Jerusalem o waed gwirion; a hynny ni fynnai yr ARGLWYDD ei fadden.

5 ¶ A'r rhan arall o hanes Joacim, a'r hyn oll a'r a wnaeth efe, onid *yd-ynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Judah?

6 A ^e Joacim a hunodd gyd â'i dadau; a ² Joachin ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

7 Ac ^f ni ddaeth brenhin yr Aipht mwyach o'i wlad: canys ^g brenhin Babilon a ddygasai yr hyn oll a oedd eiddo brenhin yr Aipht, o aton yr Aipht hyd afon Euphrates.

8 ¶ ^h Mab deunaw mlwydd oedd Joachin pan aeth efe yn frenhin; a thri mis y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Nehusta, merch Elnathan o Jerusalem.

9 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai ei dad.

10 ¶ ⁱ Yn yr amser hwnnw y daeth gweision Nabuchodonosor brenhin

Cyn
CRIST
610.

607.
606.
603.

² 2 Chron.
36. 6.

600.

^b pen. 20.
17. a 23. 27.

^d pen. 21.
16.

599.
^e Edrych
2 Chron.
36. 6, 8.
Jer. 22. 18,
19. a 36. 30.

² Neu,
Jeconiah.
1 Chron. 3.
16. neu,
Coniah,
Jer. 22. 24,
28.

^f Edrych
Jer. 37. 5,
7.
^g Jer. 46. 2.
^h 2 Chron.
36. 9.

ⁱ Dan. 1. 1.

Cyn
CRIST
599.⁸ Heb.
a'r ddinas a
ddaeth yng
ngwarchae.

599.

⁴ Neu,
eunuchiaid.^k Edrych
pen. 25. 27.^l Edrych
Jer. 52. 28.^m pen. 20.
17.
Es. 39. 6.ⁿ Edrych
Dan. 5. 2, 3.º Jer. 20. 5.^p Jer. 24. 1.^q Edrych
Jer. 52. 28.^r Felly
1 Sam. 13.
19, 22.^s pen. 25.
12.^t 2 Chron.
36. 10.^u Esth. 2. 6.
Jer. 22. 24.
&c.^v Neu,
eunuchiaid.^w Edrych
Jer. 52. 28.^x Jer. 37. 1.
599.^y 1 Chron.
3. 15.^z Felly
pen. 23. 34.
2 Chron.
36. 4.^a 2 Chron.
36. 11.^b Jer. 37. 1.
a 52. 1.^c 593.
pen. 23.
31.^d Ezech. 17.
15.Babilon i fynu yn erbyn Jerusalem,
³ a gwarchaewyd ar y ddinas.11 A Nabuchodonosor brenhin
Babilon a ddaeth yn erbyn y ddin-
as, a'i weision ef a warchaeasant
arni hi.12 A Joachin brenhin Judah a
aeth allan at frenhin Babilon, efe,
a'i fam, a'i weision, a'i dywysogion,
a'i ⁴ystafellyddion: a brenhin Babi-
lon ^ka'i daliodd ef ^lyn yr wythfed
flwyddyn o'i deyrnasiad.13 Ac ^mefe a ddug oddi yno holl
drysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thrys-
orau tŷ y brenhin, ac ⁿa dorrodd
yr holl lestri aur a wnelai Solo-
mon brenhin Israel yn nheml yr
ARGLWYDD, ^ofel y llefarasai yr AR-
GLWYDD.14 Ac ^pefe a ddug ymaith holl Je-
rusalem, yr holl dywysogion hefyd,
a'r holl gedyrn nerthol, ^qa sef deng
mil o gaethion, a ^r'phob saer, a gŵf:
ni adawyd ond ^s'pobl dldion y wlad
yno.15 ^tEfe hefyd a ddug ymaith Joa-
chin i Babilon, a mam y brenhin, a
gwragedd y brenhin, a'i ^uystafellydd-
ion, a chedyrn y wlad a ddug efe i
gaethiwed o Jeusalem i Babilon.16 A'r ^vholl wŷr nerthol, ^wsef saith
mil; ac o seiri a gofaint, mil, y rhai
oll oedd gryffion a rhyfelwyr: hwynt-
hwy a ddug brenhin Babilon yn
gaeth i Babilon.17 ^xA ^ybrenhin Babilon a osod-
odd Mattaniah ^zbrawd ei dad ef yn
frenhin yn ei le ef, ac ^aa drodd ei
enw ef yn Sedeciah.18 ^aMab un mlwydd ar hugain
oedd Sedeciah pan ddechreuodd
efe deyrnasu, ac un mlynedd ar
ddeg y teyrnasodd efe yn Jerusa-
lem: ac enw ei fam ef oedd ^bHamu-
tal, merch Jeremiah o Libnah.19 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd
ddrwy y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn
ol yr hyn oll a wnaethai Joachin.20 Canys trwy ddigofaint yr AR-
GLWYDD y bu hyn yn Jerusalem ac
yn Judah, nes iddo eu taffu hwynt
allan o'i olwg, ^cfod i Sedeciah wrth-
ryfela yn erbyn brenhin Babilon.

PENNOD XXV.

1 Cylchynu Jerusalem. 4 Dal Sedeciah, a
lladd ei feibion, a thynnu ei lygaid ef. 8
Nabuzaradan yn difrodi y ddinas; ac yn
dwyn y gweddill, ond ychydig dldion, i
gaethiwed: 13 yn anrheithio ac yn dwyn
ymaith y trysorau. 18 Lladd y bonedd-
igion yn Riblah. 22 Wedi lladd Gedaliah,a osodasid yn ben arnynt, y mae y lleill yn
ffoi i'r Aipht. 27 Efil-merodach yn dyrchafu
Joachin yn ei lys.AC ^ayn y nawfed flwyddyn o'i
deyrnasiad ef, yn y degfed mis,
ar y degfed dydd o'r mis, y daeth
Nabuchodonosor brenhin Babilon,
efe a'i holl lu, yn erbyn Jerusalem,
ac a wersyllodd yn ei herbryn hi, a
hwy a adeiladasant yn ei herbryn hi
wrthglawdd o'i hamgylch hi.2 A bu y ddinas y'ngwarchae hyd
yr unfed flwyddyn ar ddeg i'r bren-
hin Sedeciah.3 Ac ar y nawfed dydd o'r ^bped-
werydd mis y trymhaodd y newyn
yn y ddinas, ac nid oedd bara i
bobl y wlad.4 ^cA'r ^dddinas a dorrrwyd, a'r holl
ryfelwyr a ffoisat liw nos ar hyd
ffordd y porth, rhwng y ddau fur, y
rhai sydd wrth ardd y brenhin, (a'r
Caldeaid oedd wrth y ddinas o am-
gylch;) a'r ^ebrenhin a aeth y ffordd
tu a'r rhos.5 A llu y Caldeaid a erlidiasant ar
ol y brenhin, ac a'i daliasant ef yn
rhosydd Jericho: a'i holl lu ef a
wasgarasid oddi wrtho.6 Felly hwy a ddaliasant y brenhin,
ac a'i dygasant ef i fynu at frenhin
Babilon i Riblah; ac a ²roddasant
farn yn ei erbyn ef.7 Lladdasant feibion Sedeciah hefyd
o flaen ei lygaid, ac a ³dynnasant
lygaid Sedeciah, ac a'i rhwymasant
ef mewn gefynnau pres, ac a'i dyg-
asant ef i Babilon.8 ^fA'r ^gAc yn y pummed mis, ^har y
seithfed dydd o'r mis, honno oedd
ⁱy bedwaredd flwyddyn ar bymtheg
i'r brenhin Nabuchodonosor bren-
hin Babilon, y daeth Nabuzaradan
y distain, gwas brenhin Babilon, i
Jerusalem.9 Ac efe a losgodd dŷ yr AR-
GLWYDD, a thŷ y brenhin, a holl
dai Jerusalem, a phob tŷ mawr a
losgodd efe â than.10 A holl lu y Caldeaid, y rhai
oedd gyd â'r distain, a dorrasant i
lawr furiau Jerusalem oddi amgylch.11 A Nabuzaradan y distain a
ddug ymaith y rhan arall o'r bobl a
adawsid yn y ddinas, a'r ffoaduriaid
a gillasant yn frenhin Babilon, gyd
â gweddill y dyrfa.12 Ac ^ho dldion y wlad y gadaw-
odd y distain rai, yn winllanwyr,
ac yn arddwyr.13 ⁱY ^kcolofnau pres hefyd, y rhaiCyn
CRIST
590.² Chron.
36. 17.
Jer. 34. 2.
a 39. 1.
a 52. 4.
Ezech. 24. 1.

588.

³ Jer. 52. 6.⁴ Jer. 33.
2, 8.^d Ezech. 12.
12.² Heb.
lefarasant
farn gyd
ag ef.³ Heb.
ddallasant.
^e Ezech. 12.
13.^f Edrych
Jer. 52. 12.^g Edrych
pen. 24. 12.
a ad. 27.^h pen. 24.
14.Jer. 40. 7.
a 52. 16.ⁱ pen. 20.
17.Jer. 37. 19,
22.^k 1 Bran. 7.
15.

Cyn
CRIST
588.

11 Bren. 7.
27.
m 1 Bren. 7.
23.

Exod. 27.
3.
1 Bren. 7.
50.

1 Bren. 7.
47.

1 Bren. 7.
15.
Jer. 52. 21.

1 Chron.
6. 14.
Jer. 21. 1.
a 29. 25.

4 Heb.
rhiniog.

5 Neu,
eunuch.
Jer. 52.
25.

6 Neu,
a phen ys-
grifenydd
y llu.

Jer. 40. 5.

oedd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ¹a'r ys-
tolion, ^ma'r môr pres, yr hwn *oedd*
yn nhŷ yr ARGLWYDD, a ddrylliodd
y Caldeaid, a hwy a ddygasant eu
pres hwynt i Babilon.

14 ^aY crochanau hefyd, a'r rhaw-
iau, a'r psaltringau, y llwyau, a'r
holl lestri pres, y rhai yr oeddid
yn gwasanaethu â hwynt, a ddyg-
asant hwy ymaith.

15 Y pedyll tân hefyd, a'r cawgiau,
y rhai *oedd* o aur yn aur, a'r rhai
oedd o arian yn arian, a ddug y
distain ymaith.

16 Y ddwy golofn, yr un môr, a'r
ystolion a wnelsai Solomon i dŷ yr
ARGLWYDD; ^onid *oedd* bwys ar
bres yr holl lestri hyn.

17 ^pTri chufydd ar bymtheg *oedd*
uchder y naill golofn, a chnap pres
oedd arni; ac uchder y cnap *oedd*
dri chufydd; plethwaith hefyd a
phomgranaethau *oedd* ar y cnap o
amgylch, yn bres i gyd: ac felly yr
oedd yr ail golofn, â phlethwaith.

18 ^qA'r distain a gymmerth ^aSe-
raiah yr offeiriad pennaf, a ^tSepha-
niah, yr ail offeiriad, a'r tri *oedd* yn
cadw y ^ddrws.

19 Ac o'r ddinas efe a gymmerth
⁵ystafellydd, yr hwn *oedd* ar y rhy-
felwyr, a ^aphumwr o'r rhai *oedd*
yn gweled wyneb y brenhin, y rhai
a gafwyd yn y ddinas, ⁶ac ysgrif-
enydd tywysog y llu, yr hwn *oedd*
yn byddino pobl y wlad; a thri
ugeinwr o bobl y wlad, y rhai a
gafwyd yn y ddinas.

20 A Nabuzaradan y distain a
gymmerth y rhai hyn, ac a'u dug
at frenhin Babilon, i Riblah.

21 A brenhin Babilon a'u tarawodd
hwynt, ac a'u lladdodd hwynt, yn
Riblah, yngwlad Hamath. Felly y
caethgludwyd Judah o'i wlad ei
hun.

22 ^qA'r ^tAc *am* y bobl a adawsid
yngwlad Judah, y rhai a adawsai
Nabuchodonosor brenhin Babilon,
efe a wnaeth yn swyddog arnynt

hwy, Gedaliah mab Ahicam, mab
Saphan.

23 A phan glybu holl ^adywysogion
y lluoedd, hwynt-hwy a'u gwŷr,
wneuthur o frenhin Babilon Geda-
liah yn swyddog, hwy a ddaethant
at Gedaliah i Mispah, sef Ismael
mab Nethaniah, a Johanan mab
Careah, a Seraiah mab Tanhumeth
y Netophathiad, a Jaazaniah mab
Maachathiad, hwynt a'u gwŷr.

24 A Gedaliah a dyngodd wrthynt
hwy, ac wrth eu gwŷr, ac a ddywed-
odd wrthynt, Nac ofnwch *fod* yn
weision i'r Caldeaid: trigwch yn y
tir, a gwasanaethwch frenhin Babi-
lon, a bydd da i chwi.

25 Ac yn y seithfed mis ^ay daeth
Ismael mab Nethaniah, mab Eli-
sama, ^to'r had brenhinol, a dengwr
gyd âg ef, a hwy a darawsant Geda-
liah, fel y bu efe farw: *tarawsant*
hefyd yr Iuddewon a'r Caldeaid
oedd gyd âg ef ym Mispah.

26 A'r holl bobl o fychan hyd
fawr, a thywysogion y lluoedd, a
gyfodasant ac ^adaethant i'r
Aipht: canys yr oeddynt yn ofni y
Caldeaid.

27 ^qAc ^ayn y ddwyfed flwyddyn
ar bymtheg ar hugain o gaethiwed
Joachin brenhin Judah, yn y deu-
dddegfed mis, ar y seithfed *dydd* ar
hugain o'r mis, Efil-merodach bren-
hin Babilon, yn y flwyddyn yr aeth
efe yn frenhin, ^aa ddyrchafodd ben
Joachin brenhin Judah o'r carch-
ardy.

28 Ac efe a ddywedodd ^syn ddeg
wrtho, ac a osododd ei gadair ef
goruwch cadeiriau y brenhinoedd
oedd gyd âg ef yn Babilon.

29 Ac efe a newidiodd ei garchar-
wisg ef: ac efe a fwytaodd fwyd yn
wastadol ger ei fron ef holl ddydd-
iau ei einioes.

30 A'i ran ef *oedd* ran feunyddiol,
a roddid iddo gan y brenhin, dogn
dydd yn ei ddydd, holl ddyddiau ei
enioes ef.

Cyn
CRIST
588.

Jer. 40. 7,
8.

588.

Jer. 41. 1.

7 Heb. o
had y fren-
hiniaeth.

Jer. 43.
4, 7.

562.
Jer. 52.
31.

Edrych
Gen. 40. 13,
20.

8 Heb.
bethau
daionus.

LLYFR CYNTAF Y CHRONICL.

PENNOD I.

1 *Llin Adda hyd Noah.* 5 *Meibion Japheth.*
8 *Meibion Cham.* 17 *Meibion Sem.* 24 *Llin Sem hyd Abraham.* 29 *Meibion Ismael.* 32 *Meibion Ceturah.* 34 *Hiliogaeth Abraham o Esau.* 43 *Brenhinoedd Edom.* 51 *Duciaid Edom.*

ADDA, ^a Seth, Enos,
2 Cenani, Mahalaleel, Jered,
3 Enoch, Methuselah, Lamech,
4 Noah, Sem, Cham, a Japheth.
5 [†] ^b Meibion Japheth; Gomer, a Magog, a Madai, a Jafan, a Thubal, a Mesech, a Thiras.

6 A meibion Gomer; Aschenaz, a ² Riphath, a Thogarmah.

7 A meibion Jafan; Elisah, a Tharsis, Cittim, a ³ Dodanim.

8 [†] ^c Meibion Cham; Cus, a Misraim, Put, a Chanaan.

9 A meibion Cus; Seba, a Hafilah, a Sabta, a Raamah, a Sabtecha: a Seba, a Dedan, meibion Raamah.

10 ^d A Chus a genhedlodd Nimrod: hwn a ddechreuodd fod yn gadarn ar y ddaear.

11 A Misraim a genhedlodd Ludim, ac Ananim, a Lehabim, a Naphtuhim,

12 Pathrusim hefyd, a Chasluhim, (y rhai y daeth y Philistiaid allan o honynt,) a ^e Chaphtorim.

13 A ^f Chanaan a genhedlodd Sidon ei gyntaf-anedig, a Heth,

14 Y Jebusiad hefyd, a'r Amoriad, a'r Girgasiad,

15 A'r Hefiad, a'r Arciad, a'r Siniad, 16 A'r Arfadiad, a'r Semariad, a'r Hamathiad.

17 [†] ^g Meibion Sem; Elam, ac Asur, ac Arphaxad, a Lud, ac Aram, ac Us, a Hul, a Gether, a ⁴ Mesech.

18 Ac Arphaxad a genhedlodd Selah, a Selah a genhedlodd Eber.

19 Ac i Eber y ganwyd dau o feibion: enw y naill *ydoedd* ^h Peleg; o herwydd mai yn ei ddyddiau ef y rhannwyd y ddaear: ac enw ei frawd *oedd* Joctan.

20 A ⁱ Joctan a genhedlodd Almodad, a Seleph, a Hasarmafeth, a Jerah, 21 Hadoram hefyd, ac Usal, a Diclath,

22 Ac Ebal, ac Abimael, a Seba, 23 Ophir hefyd, a Hafilah, a Jobab.

Y rhai hyn oll *oedd* feibion Joctan.

24 [†] ⁱ Sem, Arphaxad, Selah,

25 ^k Eber, Peleg, Reu,
26 Serug, Nachor, Terah,
27 ¹ Abram, hwnnw *yw* Abraham.
28 Meibion Abraham; ^m Isaac, ac ⁿ Ismael.

29 [†] Dyma eu cenhedlaethau hwynt: ^o cyntaf-anedig Ismael *oedd* Nebaioth, yna Cedar, ac Adbeel, a Mibsam,

30 Misma, a Dumah, Massa, ⁶ Hadad, a Thema,

31 Jetur, Naphis, a Chedemah. Dyma feibion Ismael.

32 [†] A ^p meibion Ceturah, gordderch-wraig Abraham: hi a ymddug Zimran, a Jocsan, a Medan, a Midian, ac Isbac, a Suah. A meibion Jocsan; Seba, a Dedan.

33 A meibion Midian; Ephah, ac Ephraim, a Henoch, ac Abida, ac Eldaah: y rhai hyn oll *oedd* feibion Ceturah.

34 Ac ^q Abraham a genhedlodd Isaac. ^r Meibion Isaac; Esau, ac Israel.

35 [†] ^s Meibion Esau; Eliphaz, Reuel, a Jëus, a Jaalam, a Churah.

36 Meibion Eliphaz; Teman, ac Omar, ⁷ Sephi, a Gatam, Cenaz, a Thimna, ac Amalec.

37 Meibion Reuel; Nahath, Zerah, Sammah, a Mizzah.

38 A ^t meibion Seir; Lotan, a Sobal, a Sibeon, ac Anah, a Dison, ac Eser, a Disan.

39 A meibion Lotan; Hori, a ⁸ Homam: a chwaer Lotan *oedd* Timna.

40 Meibion Sobal; ⁹ Alian, a Manahath, ac Ebal, ² Sephi, ac Onam. A meibion Sibeon; Aiah, ac Anah.

41 Meibion Anah; ^u Dison. A meibion Dison; ³ Amram, ac Esban, ac Ithran, a Cheran.

42 Meibion Eser; Bilhan, a Zafan, a ⁴ Jacan. Meibion Dison; Us, ac Aran.

43 [†] Dyma hefyd y ^x brenhinoedd a deyrnasasant yn nhr Edom, cyn teyrnasu o frenhin ar feibion Israel; Bela mab Beor: ac enw ei ddinas ef *oedd* Dinhabah.

44 A phan fu farw Bela, y teyrnasodd yn ei le ef Jobab mab Zerah o Bosrah.

45 A phan fu farw Jobab, Husam o wlad y Temaniaid a deyrnasodd yn ei le ef.

46 A phan fu farw Husam, yn ei

Cyn
CRIST
4004, &c.

^a Gen. 4. 25.
26. a 5. 8, 9.

^b Gen. 10. 2.

² Neu,
Diphath.

⁸ Neu,
Rodanim.
^c Gen. 10. 6.

^d Gen. 10. 8.

^e Deut. 2.

23.
^f Gen. 10. 15.

⁸ Gen. 10.
22. a 11. 10.

⁴ Mas.
Gen. 10. 23.

⁵ Sef, Gwa-
hamiad.

^h Gen. 10.
26.

¹ Gen. 11. 10.
Luc 3. 35.
&c.

Cyn
CRIST
4004, &c.

^k Gen. 11.
15.

¹ Gen. 17. 5.

^m Gen. 21.
2, 3.

ⁿ Gen. 16.
11, 15.

^o Gen. 25.
13, &c.

⁶ Neu,
Hadad.

Cylch
1853.

^p Gen. 25.
1, 2.

^q Gen. 21. 2.

^r Gen. 25.
25.

^s Gen. 36.
9, 10.

⁷ Neu,
Sepho.
Gen. 36. 11.

^t Gen. 36. 20.

⁸ Neu,
Hemam,
Gen. 36. 22.

⁹ Neu,
Alfan,
Gen. 36. 23.

² Neu,
Sepho,
Gen. 36. 23.

^u Gen. 36.
25.

³ Neu,
Hemam,
Gen. 36. 26.

⁴ Neu, Acan,
Gen. 36. 27.

Cylch
1676.

^x Gen. 36.
31.

Cyn
CRIST
Cylch
1676.

7 Gen. 36.
37.

5 Hadar,
Gen. 36. 39.
6 Pau,
Gen. 36. 39.

Cylch
1496.
8 Gen. 36.
40.

le ef y teyrnasodd Hadad mab Bedad, yr hwn a darawodd Midian ym maes Moab: ac enw ei ddinas ef *Ydoedd*. Afith.

47 A phan fu farw Hadad, y teyrnasodd yn ei le ef Samlah o Masrecah.

48 A phan fu farw Samlah, Saul o Rehoboth *wrth* yr afon a deyrnasodd yn ei le ef.

49 A phan fu farw Saul, y teyrnasodd yn ei le ef Baalhanan mab Achbor.

50 A bu farw Baalhanan, a theyrnasodd yn ei le ef ⁵Hadad: ac enw ei ddinas ef *oedd* ⁶Pai; ac enw ei wraig ef Mehetabel, merch Matred, merch Mezahab.

51 ¶ A bu farw Hadad. ^aA duciaid Edom oedd; duc Timna, duc Aliah, duc Jetheth,

52 Duc Aholibamah, duc Elah, duc Pinon,

53 Duc Cenaz, duc Teman, duc Mibsar,

54 Duc Magdiel, duc Iram. Dyma dduciaid Edom.

PENNOD II.

1 *Meibion Israel.* 3 *Hiliogaeth Judah o Tamar.* 13 *Meibion Jesse.* 18 *Hiliogaeth Caleb mab Hesron.* 21 *Hiliogaeth Hesron o ferch Machir.* 25 *Hiliogaeth Jerahmeel.* 34 *Hiliogaeth Sesan.* 42 *Caingo arall o hiliogaeth Caleb.* 50 *Hiliogaeth Caleb mab Hur.*

DYMA feibion ²Israel; ^aReuben, Simeon, Lefi, a Judah, Issachar, a Zabulon,

2 Dan, Joseph, a Benjamin, Naphtali, Gad, ac Aser.

3 ¶ *Meibion* ^bJudah; Er, ac Onan, a Selah. Y tri *hyn* a anwyd iddo ef o ferch ^cSua y Canaanee. Ond

^dEr, cyntaf-anedig Judah, ydoedd ddrygionus y ngolwg yr ABGLWYDD, ac efe a'i lladdodd ef.

4 A ^eThamar ei waudd ef a ymddtug iddo Phares, a Zerach. Holl feibion Judah *oedd* bump.

5 ^fMeibion Phares; Hesron, a Hamul.

6 A meibion Zerach; ³Zimri, ⁸ac Ethan, a Heman, a Chalcol, a ⁴Dara; hwynt oll *oedd* bump.

7 A meibion ^hCarmi; ⁵Achar, yr hwn a flinodd Israel, ac a wnaeth gamwedd oblegid ⁱy diöfryd-beth.

8 A meibion Ethan; Azariah.

9 A meibion Hesron, y rhai a anwyd iddo ef; Jerahmeel, a ⁶Ram, a

⁷Chelubai.

10 A ^kRam a genhedlodd Amminadab; ac Amminadab a genhedlodd Nahson, ¹pennaeth meibion Judah;

11 A Nahson a genhedlodd ⁸Salma; a Salma a genhedlodd Boaz;

12 A Boaz a genhedlodd Obed; ac Obed a genhedlodd Jesse;

13 ¶ A Jesse a genhedlodd ei gyntaf-anedig ^mEliab, ac Abinadab yn ail, a ⁹Simma yn drydydd,

14 Nethaneel yn bedwerydd, Radai yn bummed,

15 Osem yn chweched, Dafydd yn seithfed;

16 A'u chwiorydd hwynt *oedd* Serfiah, ac Abigail. ⁿA meibion Serfiah; Abisai, a Joab, ac Asahel; tri.

17 Ac ^oAbigail a ymddtug Amasa. A thad Amasa *oedd* ²Jether yr Ismaeliad.

18 ¶ A Chaleb mab Hesron a ennillodd *blant* o Azubah ei wraig, ac o Jerioth: a dyma ei meibion hi; Jeser, Sobab, ac Ardon.

19 A phan fu farw Azubah, Caleb a gymmerth iddo ^pEphrath, a hi a ymddtug iddo Hur.

20 A ^qHur a genhedlodd Uri, ac Uri a genhedlodd Bezaleel.

21 ¶ Ac wedi hynny yr aeth Hesron i mewn at ferch ^rMachir, tad Gilead, ac efe a'i ³prïododd hi pan *ydoedd* fab tri ugain mlwydd; a hi a ddug iddo Segub.

22 A Segub a genhedlodd Jair: ac yr oedd iddo ef dair ar hugain o ddinasoedd y ngwlad Gilead.

23 ^sAc efe a ennillodd Gesur, ac Aram, a threfydd Jair oddi arnynt, a Chenath a'i phentrefydd, *sef* tri ugain o ddinasoedd. Y rhai hyn oll *oedd* *eiddo* meibion Machir tad Gilead.

24 Ac ar ol marw Hesron o fewn Caleb-ephrata, Abiah gwraig Hesron a ymddtug iddo ^tAsur, tad Tecoa.

25 ¶ A meibion Jerahmeel cyntaf-anedig Hesron oedd, Ram yr hynaf, Bunah, ac Oren, ac Osem, ac Abiah.

26 A gwraig arall ydoedd i Jerahmeel, a'i henw Atarah: hon *oedd* fam Onam.

27 A meibion Ram cyntaf-anedig Jerahmeel oedd, Maas, a Jamin, ac Ecer.

28 A meibion Onam oedd, Sammai, a Jada. A meibion Sammai; Nadab, ac Abisur.

29 Ac enw gwraig Abisur *oedd* Abihail: a hi a ymddtug iddo Aban, a Molid.

30 A meibion Nadab; Seled, ac Appaim. A bu farw Seled yn ddiblant.

31 A meibion Appaim; Isi. A

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

⁸ Salmon,
Ruth 4. 21.
Matt. 1. 4.
^m 1 Sam.
16. 6.
⁹ Neu,
Samma,
1 Sam. 16.
9.

Cylch
1090.

ⁿ 2 Sam. 2.
18.

^o 2 Sam. 17.
25.
² Ithra yr
Israeliad,
2 Sam. 17.
25.

Cylch
1471.

^p ad. 50.

^q Exod. 31.
2.

^r Num. 27. 1.

³ Heb.
cymmerth.

^s Num. 32.
41.
Deut. 3. 14.
Jos. 13. 30.

Cylch
1471.

^t pen. 4. 5.

1752, &c.
² Neu,
Jacob.

^a Gen. 29.
32. a 30. 5.
^a 35. 18, 22.
^a 46. 8, &c.

^b Gen. 38. 3.
^a 46. 12.
Num. 26.
19.

^c Gen. 38. 2.
^d Gen. 38. 7.

^e Gen. 38.
29. 30.
Matt. 1. 3.

^f Gen. 46. 12.
Ruth 4. 18.

⁵ Neu,
Zabdi,
Jos. 7. 1.

⁸ 1 Bren. 4.
31.

⁴ Neu,
Darda.

^h Edrych
pen. 4. 1.

⁵ Neu, *Acen.*

¹ Jos. 6. 18.
^a 7. 1.

⁶ Neu,
Aram,
Matt. 1.
3. 4.

⁷ Neu,
Caleb,
ad. 18. 42.

^k Ruth 4.
19.

¹ Num. 1. 7.
^a 2. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
1471.

* Edrych
ad. 34, 35.

* pen. 11. 41.

Cylch
1471, &c.

* Jos. 15. 17.

* Neu,
Ephraim,
ad. 19.

* Neu,
Reaiah,
pen. 4. 2.

* Neu,
Menuciaid,
neu,
Hatsiham-
menucoth.

meibion Isi; Sesan. A *meibion Sesan; Alai.

32 A meibion Jada brawd Sammai; Jether, a Jonathan. A bu farw Jether yn ddiblant.

33 A meibion Jonathan; Peleth, a Zaza. Y rhai hyn oedd feibion Jerahmeel.

34 ¶ Ac nid oedd i Sesan feibion, ond merched: ac i Sesan yr oedd gwas o Aiphtiad, a'i enw Jarha.

35 A Sesan a roddodd ei ferch yn wraig i Jarha ei was. A hi a ymddôg iddo Attai.

36 Ac Attai a genhedlodd Nathan, a Nathan a genhedlodd *Zabad,

37 A Zabad a genhedlodd Ephlal, ac Ephlal a genhedlodd Obed,

38 Ac Obed a genhedlodd Jehu, a Jehu a genhedlodd Azariah,

39 Ac Azariah a genhedlodd Heles, a Heles a genhedlodd Eleasah,

40 Ac Eleasah a genhedlodd Sisamai, a Sisamai a genhedlodd Sålum,

41 A Sålum a genhedlodd Jecamiah, a Jecamiah a genhedlodd Elisama.

42 ¶ Hefyd meibion Caleb brawd Jerahmeel oedd, Mesa ei gyntafanedig, hwn oedd dad Ziph: a meibion Maresah tad Hebron.

43 A meibion Hebron; Corah, a Thappuah, a Recem, a Sema.

44 A Sema a genhedlodd Raham, tad Jorcoam: a Recem a genhedlodd Sammai.

45 A mab Sammai oedd Maon: a Maon oedd dad Bethsur.

46 Ac Ephah gordderch-wraig Caleb a ymddôg Haran, a Mosa, a Gazez: a Haran a genhedlodd Gazez.

47 A meibion Jahdai; Regem, a Jotham, a Gesan, a Phelet, ac Ephah, a Saaph.

48 Gordderch-wraig Caleb, sef Maachah, a ymddôg Seber, a Thirhanah.

49 Hefyd hi a ymddôg Saaph tad Madmannah, Sefa tad Machbena, a thad Gibeaz: a merch Caleb oedd *Achsah.

50 ¶ Y rhai hyn oedd feibion Caleb mab Hur, cyntaf-anedig *Ephraim; Sobal tad Ciriath-jearim,

51 Salma tad Bethlehem, Hareph tad Beth-gader.

52 A meibion oedd i Sobal, tad Ciriath-jearim; *Haroeah, a hanner y *Manahethiaid.

53 A theulu oedd Ciriath-jearim oedd, yr Ithriaid, a'r Puhiaid, a'r

Sumathiaid, a'r Misraiaid: o'r rhai hyn y daeth y Sareathiaid, a'r Es-thauliaid.

54 Meibion Salma; Bethlehem, a'r Netophathiaid, *Ataroth, tŷ Joab, a hanner y Manahethiaid, y Soriaid.

55 A thylwyth yr ysgrifenyddion, y rhai a breswyliant yn Jabes; y Tirathiaid, y Simeathiaid, y Suchathiaid. Dyma y *Ceniaid, y rhai a ddaethant o Hemath, tad tylwyth *Rechab.

PENNOD III.

1 Meibion Dafydd, 10 a'i lin ef hyd Sedeciah.
17 Hiliogaeth Jechoniah.

Y RHAI hyn hefyd oedd feibion Dafydd, y rhai a anwyd iddo ef yn Hebron; y cyntaf-anedig *Amon, o Ahinoam y *Jezreeles: yr ail, *Daniel, o Abigail y Carmelees:

2 Y trydydd, Absalom mab Maachah, merch Talmai brenhin Gesur: y pedwerydd, Adoniah mab Haggith: 3 Y pummed, Sephatiah o Abital: y chweched, Ithream o *Eglah ei wraig.

4 Chwech a anwyd iddo yn Hebron; ac *yno y teyrnasodd efe saith mlynedd a chwe mis: a *thair blynedd ar ddeg ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

5 *A'r rhai hyn a anwyd iddo yn Jerusalem; *Simea, a Sobab, a Nathan, a *Solomon, pedwar, o *Bathsua merch *Ammiel:

6 Ibhaz hefyd, ac *Elisama, ac Eliphelet,

7 A Nogah, a Nepheg, a Japhia, 8 Ac Elisama, *Eliada, ac Eliphelet, naw.

9 Dyma holl feibion Dafydd, heb law meibion y gordderch-wragedd, a *Thamar eu chwaer hwynt.

10 ¶ A mab Solomon ydoedd *Rehoboam: *Abiah ei fab yntau; Asa ei fab yntau; a Jehosaphat ei fab yntau;

11 Joram ei fab yntau; *Ahaziah ei fab yntau; Joas ei fab yntau;

12 Amasiah ei fab yntau; *Azariah ei fab yntau; Jotham ei fab yntau;

13 Ahaz ei fab yntau; Hezeciah ei fab yntau; Manasseh ei fab yntau;

14 Amon ei fab yntau; Josiah ei fab yntau.

15 A meibion Josiah; y cyntaf-anedig oedd *Johanan, yr ail *Joachim, y trydydd *Sedeciah, y pedwerydd Sålum.

16 A meibion *Joachim; *Jechoniah ei fab ef, Sedeciah *ei fab yntau.

Cyn
CRIST
Cylch
1471, &c.

* Heb.
Athrïad,
neu, go-
ronau tŷ
Joab.

* Barn. 1.
16.

* Jer. 35. 2.

Cylch
1053, &c.

* 2 Sam. 3. 2.

* Jos. 15. 56.

* Neu,
Chileab,
2 Sam. 3. 3.

* 2 Sam. 3. 5.

* 2 Sam. 2.

* 2 Sam. 5. 5.

* 2 Sam. 5. 14.

* Neu,
Sammua,
2 Sam. 5. 14.

* 2 Sam. 12. 24.

* Neu,
Bathsaba,
2 Sam. 11. 3.

* Neu,
Eliam,
2 Sam. 11. 3.

* Neu,
Elisua,
2 Sam. 5. 15.

* Neu,
Beithada,
pen. 14. 7.

* 2 Sam. 13. 1.

* 1 Bren. 11. 43.

* Neu,
Abim,
1 Bren. 15. 1.

* Neu,
Asariah,
2 Chron. 22. 6.

* Neu,
Jehozabaz,
2 Chron. 21. 17.

* Neu,
Uzziah,
2 Bren. 15. 30.

* Neu,
Joahas,
2 Bren. 23. 30.

* Neu,
Eliachim,
2 Bren. 23. 34.

* Neu,
Mattaniah,
2 Bren. 24. 17.

* Matt. 1. 11.

* Neu,
Jocim,
2 Bren. 24. 6.

* Neu,
Coniah,
Jer. 22. 24.

* 2 Bren. 24. 17.

Cyn
CRIST
Cylch
1053, &c.

^m Matt. 1.
12.

17 ¶ A meibion Jechoniah; Assir, Salathiel ^m ei fab yntau, 18 Malciram hefyd, a Phedaiah, a Senasar, Jecamiah, a Hosamah, a Nedabiah.

19 A meibion Pedaiah; Zorobabel, a Simei: a meibion Zorobabel; Mesulam, a Hananiah, a Selomith eu chwaer hwynt:

20 A Hasubah, ac Ohel, a Berechiah, a Hasadiah, Jusab-hesed, pump.

21 A meibion Hananiah; Pelatiah, a Jesaiah: meibion Rephaiah, meibion Arnan, meibion Obadiah, meibion Sechaniah.

22 A meibion Sechaniah; Semai: a meibion Semaiah; ^p Hattus, ac Igeal, a Bariah, a Neariah, a Saphat, chwech.

23 A meibion Neariah; Elioenai, a Hezeciah, ac Azricam, tri.

24 A meibion Elioenai *oedd*, Hodaiah, ac Eliasib, a Phelaiah, ac Accub, a Johanan, a Dalaiah, ac Anani, saith.

PENNOD IV.

1, 11 Hiliogaeth Judah o Caleb mab Hur, 5 ac o Asur mab Hesron. 9 Jabes, a'i weddi. 21 Hiliogaeth Selah, 24 a Simeon, a'i ddinas-oedd. 39 Eu gorfodaeth ar Gedor, a'r Amaleciaid, ym mynydd Seir.

MEIBION Judah; ^aPhares, Hesron, a ²Charmi, a Hur, a Sobal.

2 A ³Reaiah mab Sobal a genhedlodd Jahath; a Jahath a genhedlodd Ahumai, a Lahad. Dyma deuluoedd y Sorathiaid.

3 A'r rhai hyn *oedd* o dad Etam; Jezreel, ac Isma, ac Idbas: ac enw eu chwaer hwynt *oedd* Haseleponi.

4 A Phenuel tad Gedor, ac Ezer tad Husah. Dyma feibion ^bHur cyntaf-anedig Ephratah, tad Bethlehem.

5 ¶ Ac i ^cAsur tad Tecoa yr *oedd* dwy wragedd, Helah, a Naarah.

6 A Naarah a ddug iddo Ahuzam, a Hopher, a Themeni, ac Hahastari. Dyma feibion Naarah.

7 A meibion Helah *oedd*, Sereth, a Jesoar, ac Ethnan.

8 A Chos a genhedlodd Anub, a Sobebah, a theuluoedd Aharhel mab Harum.

9 ¶ Ac yr *oedd* ⁴Jabes yn anrhyddedusach na'i frodyr; a'i fam a alwodd ei enw ef Jabes, gan ddywedyd, Oblegid i mi *ei* ddwyn ef trwy ofid.

10 A Jabes a alwodd ar DDW Israel, gan ddywedyd, ⁵O na lwyf fendithit fi, ac na ehengit fy nherfynau, a bod dy law gyd â mi, ⁶a'm cadw oddi wrth ddrwg, fel na'm gofidier! A pharodd DW ddyfod iddo yr hyn a ofynasai.

11 ¶ A Chelub brawd Suah a genhedlodd Mehîr, yr hwn *oedd* dad Eston.

12 Ac Eston a genhedlodd Bethrapha, a Phaseah, a Thehinnah tad ⁷dinas Nahas. Dyma ddynion Rechah.

13 A meibion Cenaz; ⁴Othniel, a Seraiah: a meibion Othniel; ⁸Hathath.

14 A Meonothai a genhedlodd Ophrah: a Seraiah a genhedlodd Joab, tad ⁹glyn y crefftwyr; canys crefftwyr *oedd*dynt hwy.

15 A meibion Caleb mab Jephunneh; Iru, Elah, a Naam: a meibion Elah *oedd*, ²Cenaz.

16 A meibion Jehaleleel; Ziph, a Ziphah, Tiria, ac Asareel.

17 A meibion Ezrah *oedd*, Jether, a Mered, ac Ephher, a Jalon: a hi a ddug Miriam, a Sammai, ac Isbah tad Estemoa.

18 A'i wraig ef ³Jehudiah a ymddôg Jered tad Gedor, a Heber tad Socho, a Jecuthiel tad Zanoah. A dyma feibion Bithiah merch Pharaoh, yr hon a gymmerth Mered.

19 A meibion *ei* wraig ⁴Hodiah, chwaer Naham, tad Ceilah y Garmiad, ac Estemoa y Maachathiad.

20 A meibion Simon *oedd*, Amnon, a Rinnah, Benhanan, a Thilon. A meibion Isi *oedd*, Zoheth, a Benzoheth.

21 ¶ A meibion Selah ⁵mab Judah *oedd*, Er tad Lechah, a Laadah tad Maresah, a theuluoedd tylwyth gweithyddion llian main, o dŷ Asbea,

22 A Jocim, a dynion Chozeba, a Joas, a Saraph, y rhai *oedd* yn arglwyddiaethu ar Moab, a Jasubilehem. Ac *y mae* y pethau hyn yn hen.

23 Y rhai hyn *oedd* grochenyddion yn cyfanneddu *ym mws*g planwydd a chaeau; gyd â'r brenhin yr arhosasant yno yn ei waith ef.

24 ¶ Meibion Simeon *oedd*, ⁶Nemuel, a Jamin, Jarib, Zerah, a Saul: 25 Salum ei fab yntau, Mibsam ei fab yntau, Misma ei fab yntau.

26 A meibion Misma; Hamuel ei

Cyn
CRIST
1300, &c.

⁶ Heb. Os lwyf fendithi.
⁶ Heb. a gwneuthur ymwared i mi.

⁷ Neu. Irnahas.

⁴ Jos. 15. 7.

⁸ Neu. Hathah, a Meonothai, yr hwn a genhedlodd, &c.

⁹ Neu. trigolion diffryn Carastim.
⁶ Neh. 11. 35.

² Neu. Uonaz.

³ Neu. Iuddeinea.

⁴ Neu. Jehudiah, a enwyd o'r blaen.

⁵ Gen. 38. 5.

1300, &c.

¹ Gen. 38. 29. a 46. 12.

² Neu. Chelubas, pen. 2. 9. nen, Caleb, pen. 2. 13.

³ Neu. Earech, pen. 2. 52.

^b pen. 2. 50.

^c pen. 2. 24.

⁴ Hynny yw, athrist.

Cyn
CRIST
1800, &c.

⁶ Neu, hyd
i-bion.

⁶ Jos. 19. 2.

⁷ Neu,
Balah,
Jos. 19. 3.

⁸ Neu,
Eltolad,
Jos. 19. 4.

⁹ Neu,
Hasar-susim,
Jos. 19. 5.

² Neu,
Ether,
Jos. 19. 7.

³ Neu,
Bariath-beer,
Jos. 19. 8.

⁴ Neu,
ac fel yr
ymran-
nasant yn
genhedl-
oedd yn
eu mysg
hwynt.

Cylch
715.

⁵ Neu,
Ham.

^h Edrych
1 Sam. 15.
8. a 30. 17.
2 Sam. 8.
12.

fab yntau, Zacchur ei fab yntau, Simeï ei fab yntau.

27 Ac i Simeï *yr oedd* un ar bymtheg o feibion, a chwech o ferched, ond i'w frodyr ef nid *oedd* nemawr o feibion: ac nid amlhasai eu holl deulu hwynt ⁶ megis meibion Judah.

28 A ⁷ hwy a breswylasant yn Beerseba, a Moladah, a Hasar-sual, 29 Yn ⁷ Bilhah hefyd, ac yn Esem, ac yn ⁸ Tolad,

30 Ac yn Bethuel, ac yn Hormah, ac yn Siclag,

31 Ac yn Beth-marcaboth, ac yn ⁹ Hasar-susim, ac yn Beth-birei, ac yn Saaraim. Dyma eu dinasoedd hwynt, nes teyrnasu o Dafydd.

32 A'u trefydd hwynt *oedd*, ² Etam, ac Ain, Rimmon, a Thochen, ac Asan; pump o ddinasoedd.

33 A'u holl bentrefi hwynt hefyd, y rhai *oedd* o amgylch y dinasoedd hyn hyd ³ Baal. Dyma eu trigfannau hwynt, ⁴ a'u hachau.

34 A Mesobab, a Jamlech, a Josah mab Amasiah,

35 A Jöel, a Jehu mab Josibiah, fab Seraiah, fab Asiel,

36 Ac Elioenai, a Jaacobah, a Jeshoah, ac Asaiah, ac Adiel, a Jesimiel, a Benaiah,

37 A Ziza mab Sippi, fab Alon, fab Jedaiah, fab Simri, fab Semaiah.

38 Y rhai hyn erbyn *eu* henwau a *aethant* yn bennaethiaid yn eu teuluoedd, ac a amlhasant dylwyth eu tadau yn fawr.

39 ¶ A hwy a *aethant* i flaenau Gedor, hyd at du dwyrain y dyffryn, i geisio porfa i'w praidd.

40 A hwy a gawsant borfa fras, a da, a gwlad ehang *ei* therfynau, a heddychlawn a thangnefeddus: canys y rhai a breswylasant yno o'r blaen *oedd* o ⁵ Cham.

41 A'r rhai hyn yn ysgrifenedig erbyn eu henwau a ddaethant yn nyddiau Hezeciah brenhin Judah, ac a darawsant eu pebyll a'r anneddau a gafwyd yno, ac a'u difrodasant hwy hyd y dydd hwn, a thrigasant yn eu lle hwynt; am *fod* porfa i'w praidd hwynt yno.

42 Ac o honynt hwy, *sef* o feibion Simeon, yr aeth pum cant o ddynion i fynydd Seir, a Phelatiah, a Neariah, a Rephaiah, ac Uzziel, meibion Isi, yn ben arnynt.

43 Tarawsant hefyd ^h y gweddill a

ddiangasai o Amalec, ac a wlad-ychasant yno hyd y dydd hwn.

PENNOD V.

1 Llin Reuben, (*yr hwn a gollodd ei enedig-aeth-fraint*), hyd y caethgludiad i Babilon. 9 *Eu trigias*, a'u gorfodaeth ar yr Hagar-iaid. 11 Pennaduriaid a thrigloedd Gad. 18 Rhifedi a gorfodaeth Reuben, a Gad, a hanner llywyth Manasseh. 23 Trigloedd a phennaduriaid yr hanner llywyth hwnnw. 25 *Eu caethiwed o herwydd eu pechod*.

A MEIBION Reuben, cyntaf-
anedig Israel, (canys ^aefe *oedd*
gyntaf-anedig, ond am iddo ^bhalogi
gwely ei dad, rhoddwyd ^cei enedig-
aeth-fraint ef i feibion Joseph, mab
Israel; ac ni chyfrifir ei achau ef
yn ol yr enedigaeth-fraint:

2 Canys ^dJudah a ragorodd ar ei
frodyr, ac o hono ef y *daeth* ^eblaen-
or: a'r enedigaeth-fraint a *rodd-*
wyd i Joseph.)

3 Meibion ^fReuben cyntaf-anedig
Israel *oedd*, Hanoah, a Phalu, Hes-
ron, a Charmi.

4 Meibion Jöel; Semaiah ei fab ef,
Gog ei fab yntau, Simeï ei fab yntau,

5 Michah ei fab yntau, Reaiah ei
fab yntau, Baal ei fab yntau,

6 Beerah ei fab yntau, yr hwn
a *gaeth*-gludodd ²Tilgath-pilneser
brenhin Assyria: hwn *ydoedd* dy-
wysog i'r Reubeniaid.

7 A'i frodyr ef yn eu teuluoedd,
^gwrth gymmeryd eu hachau yn eu
cenhedlaethau: y pennaf *oedd* Jeiel,
a Zechariah,

8 A Bela mab Azaz, fab ³Sema,
fab Jöel, yr hwn a gyfanneddodd
yn ^hAroer, a hyd at Nebo, a Baal-
meon.

9 Ac o du y dwyrain y preswylodd
efe, hyd y lle yr elir i'r anialwch,
oddi wrth afon Euphrates: canys
eu hanifeiliaid hwynt a amlhasai
y'ngwlad Gilead.

10 Ac yn nyddiau Saul y gwnaeth-
ant hwy ryfel yn erbyn yr Hagar-
iaid, y rhai a syrthiasant trwy eu
dwylaw hwynt; a thrigasant yn eu
pebyll hwynt, ⁴trwy holl du dwyr-
ain Gilead.

11 ¶ A ⁱmeibion Gad a drigasant
gyferbyn â hwynt y'ngwlad Basan,
hyd at Salchah:

12 Jöel y pennaf, a Sapham yr ail,
a Jaanai, a Saphat, yn Basan.

13 A'u brodyr hwynt o dŷ eu
tadau *oedd*, Michael, a Mesulam,
a Seba, a Jorai, a Jacan, a Zia, a
Heber, saith.

14 Dyma feibion Abihail fab Huri,

Cyn
CRIST
Cylch
715.

1300, &c.

^a Gen. 29.
32.

^b Gen. 35.
22. a 49. 4.
^c Gen. 48.
15. 22.

^d Gen. 49.
8. 10.
Ps. 60. 7.
a 108. 8.
^e Mic. 5. 2.
Matt. 2. 6.

^f Gen. 46. 9.
Exod. 6. 14.
Num. 26. 5.

² Neu,
Tilgath-
pilneser,
2 Bren. 15.
23.

^g Edrych
ad. 17.

³ Neu,
Semaiah,
ad. 4.

^h Jos. 13.
15. 16.

⁴ Heb. ar
holl wyneb
tu dwyr-
ain.

ⁱ Jos. 13.
11. 24.

Cyn
CRIST
1300, &c.

fab Jaroah, fab Gilead, fab Michael, fab Jesisai, fab Jahdo, fab Buz ;
15 Ahi mab Abdiel, fab Guni, y pennaf o dŷ eu tadau.

16 A hwy a drigasant yn Gilead yn Basan, ac yn ei threfydd, ac yn holl bentrefi ^kSaron, wrth eu ^oterfynau.

17 Y rhai hyn oll a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn nyddiau ¹Jotham brenhin Judah, ac yn nyddiau ^mJeroboam brenhin Israel.

18 ¶ Meibion Reuben, a'r Gad-iaid, a hanner llwyth Manasseh, o ^owŷr nerthol, dynion yn dwyn tarian a chleddyf, ac yn tynnu bwa, ac wedi eu dysgu i ryfel, oedd bedair mil a deugain a saith cant a thri ugain, yn myned allan i ryfel.

19 A hwy a wnaethant ryfel yn erbyn yr Hagariaid, a ^aJetur, a Nephis, a Nodab.

20 A ^ochynnorthwywyd hwynt yn erbyn y rhai hynny, a rhoddwyd yr Hagariaid i'w dwylaw hwynt, a chwbl a'r ^aydoedd gyd â hwynt: canys llefasant ar Dduw yn y rhyfel, ac efe a wrandawodd arnynt, o herwydd iddynt obeithio ynddo.

21 A hwy a gaethgludasant eu hanifeiliaid hwynt; o'u camelod hwynt ddengmil a deugain, ac o ddefaid ddeucant a deg a deugain o filoedd, ac o asynod ddwy fil, ac o ^oddynion gan mil.

22 Canys llawer yn archolledig a fuant feirw, am fod y rhyfel oddi wrth Dduw; a hwy a drigasant yn eu lle hwynt hyd ^py caethiwd.

23 ¶ A meibion hanner llwyth Manasseh a drigasant yn y tir: o Basan hyd Baal-hermon, a Senir, a mynydd Hermon, yr aethant hwy yn aml.

24 Y rhai hyn hefyd oedd bennau tŷ eu tadau, sef Ephraim, ac Isi, ac Eliel, ac Azriel, a Jeremiah, a Hodafiah, a Jadiel, gwŷr cedyrn o nerth, gwŷr enwog, a phennau tŷ eu tadau.

25 ¶ A hwy a droseddasant yn erbyn Duw eu tadau, ac ^aa buteiniasant ar ol duwiau pobl y wlad, y rhai a ddinystriasai Duw o'u blaen hwynt.

26 A Duw Israel a annogodd yspriyd ^pPul brenhin Assyria, ac yspriyd Tilgath-pilneser brenhin Assyria, ac a'u caeth-gludodd hwynt, sef y Reubeniaid, a'r Gadiaid, a hanner llwyth Manasseh, ac a'u dug

hwynt i ^aHalah, a Habor, a Hara, ac i afon Gozan, hyd y dydd hwn.

PENNOD VI.

1 Meibion Lefi. 4 Llin yr offeiriaid hyd y caethgludiad. 16 Teuluoedd Gerson, Cohath, a Merari. 49 Swydd Aaron, a'i lin hyd Ahimaas. 54 Dinasoedd yr offeiriaid a'r Lefiaid.

MEIBION Lefi; ²a Gerson, Cohath, a Merari.

2 A meibion Cohath; Amram, ^bIshar, a Hebron, ac Uzziel.

3 A phlant Amram; Aaron, Moses, a Miriam: a meibion Aaron; ^cNadab, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

4 ¶ Eleazar a genhedlodd Phinees, Phinees a genhedlodd Abisua,

5 Ac Abisua a genhedlodd Bucci, a Bucci a genhedlodd Uzzi,

6 Ac Uzzi a genhedlodd Zerachiah, a Zerachiah a genhedlodd Meraioth,

7 Meraioth a genhedlodd Amariah, ac Amariah a genhedlodd Ahitub,

8 Ac ^dAhitub a genhedlodd Sadoc, a ^eSadoc a genhedlodd Ahimaas,

9 Ac Ahimaas a genhedlodd Azariah, ac Azariah a genhedlodd Johanan,

10 A Johanan a genhedlodd Azariah; (hwn ^foedd yn offeiriad yn ^gy tŷ a adeiladodd Solomon yn Jerusalem:)

11 Ac ^hAzariah a genhedlodd Amariah, ac Amariah a genhedlodd Ahitub,

12 Ac Ahitub a genhedlodd Sadoc, a Sadoc a genhedlodd ⁱSalum,

13 A Salum a genhedlodd Hilciah, a Hilciah a genhedlodd Azariah,

14 Ac Azariah a genhedlodd ^jSeraiah, a Seraiah a genhedlodd Jehosadac:

15 A Jehosadac a ymadawodd, ^kpan gaeth-gludodd yr ARGLWYDD Judah a Jerusalem trwy law Nabuchodonosor.

16 ¶ Meibion Lefi; ⁴1 Gerson, Cohath, a Merari.

17 A dyma enwau meibion Gerson; Libni, a Simei.

18 A meibion Cohath; Amram, ac Ishar, a Hebron, ac Uzziel.

19 Meibion Merari; Mahli, a Musi. A dyma dylwyth y Lefiaid, yn ol eu tadau.

20 I Gerson; Libni ei fab, Jahath ei fab yntau, ^mZimmah ei fab yntau,

21 ⁿJoah ei fab yntau, ^oIdo ei fab yntau, Zerach ei fab yntau, a

^pJeaterai ei fab yntau.

22 Meibion Cohath; ^qAminadab

Cyn
CRIST
Cylch
740.

² Bren.
17. 6.
a 18. 11.

Cylch
1300, &c.

² Neu,
Gerson,
ad. 16.
^a Gen. 46.
11.
Exod. 6. 16.
Num. 26.
57.
pen. 23. 6.
^b Edrych
ad. 22.
^c Lef. 10. 1.

^d 2 Sam. 8.
17.
^e 2 Sam. 15.
27.

^f Edrych
2 Chron.
26. 17, 18.
^g 1 Bren. 16.
2 Chron. 3.
^h Edrych
Ezra 7. 3.

ⁱ Neu,
Mesilam,
pen. 9. 11.

^j Neh. 11.
11.

^k 2 Bren.
25. 18.

⁴ Neu,
Gerson,
ad. 1.
¹ Exod. 6.
16.

^m ad. 42.

⁶ Neu,
Ethan,
ad. 42.

⁶ Neu,
Adath,
ad. 41.

⁷ Neu,
Ehni,
ad. 41.

⁸ Neu,
Ishar,
ad. 2, 18.

^k pen. 27.
29.
⁵ Heb.
mynediad
allan.

¹ 2 Bren.
15. 5, 32.
^m 2 Bren.
14. 16, 28.

⁶ Heb.
feibion.

ⁿ Gen. 25.
15.
pen. 1. 31.
^o Edrych
ad. 22.

⁷ Heb.
eneidiau
dynion;
megis
Num. 31.
35.

^p 2 Bren.
15. 29, a
17. 6.

^q 2 Bren.
17. 7.

Cylch
771.

^r 2 Bren.
15. 19.

Cylch
740.

Cyn CRIST Cylch 1300, &c.	ei fab ef, Corah ei fab yntau, Assir ei fab yntau, 23 Elcanah ei fab yntau, ac Ebiasaph ei fab yntau, ac Assir ei fab yntau,	46 Fab Amsi, fab Bani, fab Samer, 47 Fab Mahli, fab Musi, fab Merari, fab Lefi.	Cyn CRIST Cylch 1280, &c.
9 Neu, Zephaniah, Azariah, Joel, ad. 36. n Edrych ad. 35, 36.	24 Tahath ei fab yntau, 9 Uriel ei fab yntau, Uzziah ei fab yntau, a Saul ei fab yntau. 25 A meibion Elcanah; n Amasai, ac Ahimoth.	48 A'u brodyr hwynt y Lefiaid oedd gwedi eu rhoddi ar holl wasanaeth tabernacl tŷ Dduw. 49 ¶ Ond Aaron a'i feibion a aberthasant ar allor y poeth-offrwm, ac ar allor yr arogl-darth, i gyflawni holl wasanaeth y cyssegr sancteiddiolaf, ac i wneuthur cymmod dros Israel, yn ol yr hyn oll a orchymynasai Moses gwas Duw.	1444, &c. t Lef. 1. 9. u Exod. 30. 7.
2 Neu, Suph, ad. 35, 1 Sam. 1. 1. o ad. 34, Toah. p ad. 34, Eliel.	26 Elcanah: meibion Elcanah; 2 Sophai ei fab ef, a o Nahath ei fab yntau, 27 p Eliab ei fab yntau, Jeroham ei fab yntau, Elcanah ei fab yntau.	50 Dyma hefyd feibion Aaron; Eleazar ei fab ef, Phinees ei fab yntau, Abisua ei fab yntau, 51 Bucci ei fab yntau, Uzzi ei fab yntau, Zerachiah ei fab yntau,	
3 A elwir Joel, ad. 33, a 1 Sam. 8. 2.	28 A meibion Samuel; y cyntaf-anedig, 3 Fasnî, yna Abiah. 29 Meibion Merari; Mahli, Libni ei fab yntau, Simeï ei fab yntau, Uzzah ei fab yntau,	52 Meraioth ei fab yntau, Amariah ei fab yntau, Ahitub ei fab yntau, 53 Sadoc ei fab yntau, Ahimaas ei fab yntau.	
Cylch 1280, &c.	30 Simea ei fab yntau, Haggiah ei fab yntau, Asaiah ei fab yntau. 31 Y rhai hyn a osododd Dafydd yn gantorion yn nhŷ yr ARGLWYDD, ar ol gorphwys o'r arch.	54 ¶ A dyma eu trigleoedd hwynt yn ol eu palasau, yn eu terfynau; sef meibion Aaron, o dylwyth y Cohathiaid: oblegid eiddynt hwy ydoedd y rhan hon.	x Jos. 21.
q pen. 1. 16,	32 A hwy a fuant weinidogion mewn cerdd o flaen tabernacl pabell y cyfarfod, nes adeiladu o Solomon dŷ yr ARGLWYDD yn Jerusalem: a hwy a safasant wrth eu defod yn eu gwasanaeth.	55 A rhoddasant iddynt Hebron y'ngwlad Judah, a'i meusydd pentrefol o'i hamgylech.	y Jos. 21. 11.
4 Heb. safasant.	33 A dyma y rhai a weiniasant, a'u meibion hefyd: o feibion y Cohathiaid; Heman y cantor, mab Joel, fab Samuel,	56 Ond meusydd y ddinas, a'i phentrefi, a roddasant hwy i Caleb mab Jephunneh.	z Jos. 14. 13. a 15. 13.
5 ad. 26, Nahath. 6 ad. 26, Sophai.	34 Fab Elcanah, fab Jeroham, fab Eliel, fab Toah, 35 Fab 6 Suph, fab Elcanah, fab Mahath, fab Amasai,	57 Ac a'i feibion Aaron y rhoddasant hwy ddinasoedd Judah, sef Hebron, y ddinas noddfa, a Libnah a'i meusydd pentrefol, a Jattir ac Estemoa, a'u meusydd pentrefol,	a Jos. 21. 13.
7 ad. 24, Saul, Uzziah, Uriel.	36 Fab Elcanah, fab 7 Joel, fab Azariah, fab Sephaniah,	58 A 2 Hilen a'i meusydd pentrefol, a Debir a'i meusydd pentrefol, 59 Ac 3 Asan a'i meusydd pentrefol, a Bethsemes a'i meusydd pentrefol:	2 Neu, Holon, Jos. 15. 51. a 21. 15. 3 Neu, Ain, Jos. 21. 16.
r Exod. 6. 24.	37 Fab Tahath, fab Assir, fab r Ebiasaph, fab Corah,	60 Ac o lwyth Benjamin; Geba a'i meusydd pentrefol, ac 4 Alemeth a'i meusydd pentrefol, ac Anathoth a'i meusydd pentrefol: eu holl ddinasoedd hwynt trwy eu teuluoedd oedd dair dinas ar ddeg.	
s Edrych ad. 21.	38 Fab Ishar, fab Cohath, fab Lefi, fab Israel. 39 A'i frawd Asaph, yr hwn oedd yn sefyll ar ei law ddehau, sef Asaph mab Berachiah, fab Simea,	61 Ac b i'r rhan arall o feibion Cohath o deulu y llwyth hwnnw, y rhoddwyd o'r hanner llwyth, sef hanner Manasseh, ddeg dinas c wrth goelbren.	b ad. 66. c Jos. 21. 5.
	40 Fab Michael, fab Baasiah, fab Malchiah, 41 Fab s Ethni, fab Zerah, fab Adaiah,	62 Rhoddasant hefyd i feibion Gersom trwy eu teuluoedd, o lwyth Issachar, ac o lwyth Aser, ac o lwyth Naphtali, ac o lwyth Manasseh yn Basan, dair ar ddeg o ddinasoedd.	
	42 Fab Ethan, fab Zimmah, fab Simeï, 43 Fab Jahath, fab Gersom, fab Lefi.		
8 A elwir Jeduthun, pen. 9. 16. a 25. 1, 3, 6.	44 A'u brodyr hwynt, meibion Merari, oedd ar y llaw aswy: 8 Ethan mab 9 Cisi, fab Abdi, fab Maluc, 45 Fab Hasabiah, fab Amasiah, fab Hilciah,		
9 Neu, Cusaiah, pen. 15. 17.		63 I feibion Merari trwy eu teuluoedd, o lwyth Reuben, ac o lwyth	

Cyn
CRIST
1444, &c.

d Jos. 21. 7,
34.

Gad, ac o lwyth Zabulon, *y rhodd-asant* trwy goelbren ^a ddeuddeg o ddinasoedd.

64 A meibion Israel a roddasant i'r Lefiaid y dinasoedd *hyn* a'u meusydd pentrefol.

65 A hwy a roddasant trwy goelbren, o lwyth meibion Judah, ac o lwyth meibion Simeon, ac o lwyth meibion Benjamin, y dinasoedd *hyn*, y rhai a alwasant hwy ar *eu* henwau *hwynt*.

66 ° I'r *rhai oedd* o deuluoedd meibion Cohath, yr ydoedd dinasoedd eu terfyn, o lwyth Ephraim.

67 ° A hwy a roddasant iddynt hwy ddinasoedd noddfa, *sef* Sichem a'i meusydd pentrefol, ym mynydd Ephraim; Gezer hefyd a'i meusydd pentrefol.

68 ° Jocmeam hefyd a'i meusydd pentrefol, a Beth-horon a'i meusydd pentrefol.

69 Ac Ajalon a'i meusydd pentrefol, a Gath-rimmon a'i meusydd pentrefol.

70 Ac o hanner llwyth Manasseh; Aner a'i meusydd pentrefol, a Bileam a'i meusydd pentrefol, i deulu y rhai oedd y'ngweddill o feibion Cohath.

71 I feibion Gersom o deulu hanner llwyth Manasseh *y rhoddwyd*, Golan yn Basan a'i meusydd pentrefol, Astaroth hefyd a'i meusydd pentrefol.

72 Ac o lwyth Issachar; Cedes a'i meusydd pentrefol, Daberath a'i meusydd pentrefol.

73 Ramoth hefyd a'i meusydd pentrefol, ac Anem a'i meusydd pentrefol.

74 Ac o lwyth Aser; Masal a'i meusydd pentrefol, ac Abdon a'i meusydd pentrefol.

75 Huoc hefyd a'i meusydd pentrefol, a Rehob a'i meusydd pentrefol.

76 Ac o lwyth Naphtali; Cedes yn Galilea a'i meusydd pentrefol, Hammon hefyd a'i meusydd pentrefol, a Chiriathaim a'i meusydd pentrefol.

77 I'r rhan arall o feibion Merari *y rhoddwyd* o lwyth Zabulon, Rimmon a'i meusydd pentrefol, a Thabor a'i meusydd pentrefol.

78 Ac am yr Iorddonen a Jericho, *sef* o du dwyrain yr Iorddonen, *y rhoddwyd* o lwyth Reuben, ^b Beser yn yr anialwch a'i meusydd pen-

trefof, Jasah hefyd a'i meusydd pentrefol.

79 Cedemoth hefyd a'i meusydd pentrefol, a Mephaath a'i meusydd pentrefol.

80 Ac o lwyth Gad, Ramoth yn Gilead a'i meusydd pentrefol, Mahanaim hefyd a'i meusydd pentrefol.

81 Hesbon hefyd a'i meusydd pentrefol, a Jazer a'i meusydd pentrefol.

PENNOD VII.

1 Meibion Issachar, 6 Benjamin, 13 Naphtali, 14 Manasseh, 20, 23 Ephraim. 21 Adfyd Ephraim gan wjyr Gath. 23 Genti Beriah. 28 Trigloedd Ephraim. 30 Meibion Aser.

A MEIBION Issachar *oedd*, ^a Tola, a Phuah, Jasub, a Simron, pedwar.

2 A meibion Tola; Uzzi, a Rephah, a Jeriel, a Jahmai, a Jibsam, a Semuel, pennaethiaid ar dŷ eu tadau: o Tola yr *ydoedd* gwŷr cedyrn o nerth yn eu cenhedlaethau; ^b eu rhif yn nyddiau Dafydd *oedd* ddwy fil ar hugain a chwe chant.

3 A meibion Uzzi; Izrahiah: a meibion Izrahiah; Michael, ac Obadiah, a Joel, Isiah, pump: yn bennaethiaid oll.

4 A chyd â hwynt yn eu cenhedlaethau, *ac* yn ol tŷ eu tadau, *yr ydoedd* byddinoedd milwyr i ryfel, un fil ar bymtheg ar hugain: canys llawer oedd ganddynt o wragedd a meibion.

5 A'u brodyr cedyrn o nerth, o holl deuluoedd Issachar, a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn saith mil a phedwar ugain *mil* oll.

6 ¶ A meibion ° Benjamin *oedd*, Bela, a Becher, a Jediael, tri.

7 A meibion Bela; Esbon, ac Uzzi, ac Uzziel, a Jerimoth, ac Iri; pump o bennau tŷ *eu* tadau, cedyrn o nerth, a gyfrifwyd wrth eu hachau, yn ddwy fil ar hugain a phedwar ar ddeg ar hugain.

8 A meibion Becher *oedd*, Zemirah, a Joas, ac Eliezer, ac Elioenai, ac Omri, a Jerimoth, ac Abiah, ac Anathoth, ac Alemeth: y rhai hyn oll *oedd* feibion Becher.

9 A hwy a rifwyd wrth eu hachau, yn ol eu cenhedlaethau, yn bennau tŷ *eu* tadau, yn gedyrn o nerth, yn ugain mil a dau cant.

10 A meibion Jediael; Bilhan: a meibion Bilhan; Jëus, a Benjamin, ac Ehud, a Chenaanah, a Zethan, a Tharsis, ac Ahisahar.

Cyn
CRIST
1444, &c.

1400, &c.
a Gen. 46.
18.
Num. 26.
23.

b 2 Sam.
24. 1, 2.
pen. 27. 1.

c Gen. 46.
21.
Num. 26.
88.
pen. 8. 1,
&c.

* ad. 61.

f Jos. 21. 21.

g Edrych
Jos. 21.
22—35.
lle y gelwir
llawer o'r
dinasoedd
hyn wrth
enwau
eraill.

h Jos. 21. 36.

Cyn
CRIST
1400, &c.

^d Num. 26.
39, *Sephupham*, a
Hupham.

² Neu, *Iri*,
ad. 7.

³ Neu,
Ahiram,
Num. 26.
38.

^e Gen. 46.
24, *Silem*.

^f 1 Sam. 12.
11.

^g Num. 26.
30,
Jezer.

^h Num. 26.
35.

11 Y rhai hyn oll *oedd* feibion Jediael, yn bennau eu tadau, yn gedyrn o nerth, yn myned allan mewn llu i ryfel, yn ddwy fil ar bymtheg a deucant.

12 ^d Suppim hefyd, a Huppim, meibion ² Ir; Husim, meibion ³ Aher.

13 ¶ Meibion Naphtali; Jasiel, a Guni, a Geser, a ^e Salum, meibion Bilhah.

14 ¶ Meibion Manasseh; Asriel, yr hwn a ymddûg *ei wraig*: (*ond ei ordderch-wraig o Syria a ymddûg Machir tad Gilead*).

15 A Machir a gymmerodd yn wraig *chwaer* Huppim a Suppim, ac enw eu chwaer hwynt *oedd* Maachah: ac enw yr ail *mab* Salphaad: ac i Salphaad yr *oedd* merched.

16 A Maachah gwraig Machir a ymddûg fab, a hi a alwodd ei enw ef Peres, ac enw ei frawd ef Seres, a'i feibion ef *oedd*, Ulam, a Racem.

17 A meibion Ulam; ^f Bedan. Dyma feibion Gilead fab Machir, fab Manasseh.

18 A Hammolecheth ei chwaer ef a ymddûg Isod, ac ^g Abiezer, a Mahalah.

19 A meibion Semida *oedd*, Ahian, a Sechem, a Lichi, ac Aniham.

20 ¶ A ^h meibion Ephraim; Suthelah, a Bered ei fab ef, a Thahath ei fab yntau, ac Eladah ei fab yntau, a Thabath ei fab yntau,

21 ¶ A Zabad ei fab yntau, a Suthelah ei fab yntau, ac Ezer, ac Elead: a dynion Gath y rhai a anwyd yn y tir, a'u laddodd hwynt, o herwydd dyfod o honynt i waered i ddwyn eu hanifeilliad hwynt.

22 Ac Ephraim eu tad a alarodd ddyddiau lawer; a'i frodyr a ddaethant i'w gysuro ef.

23 ¶ A phan aeth efe at ei wraig, hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab; ac efe a alwodd ei enw ef Beriah, am fod drygfyd yn ei dŷ ef.

24 (Serah hefyd *oedd* ei ferch ef, a hi a adeiladodd Beth-horon yr isaf, a'r uchaf *hefyd*, ac Uzzenserah.)

25 A Rephah *oedd* ei fab ef, a Reseph, a Thelah ei fab yntau, a Thahan ei fab yntau,

26 Laadan ei fab yntau, Ammihud ei fab yntau, Elisama ei fab yntau,

27 Nun ei fab yntau, Josua ei fab yntau.

28 ¶ A'u meddiant a'u cyfannedd-

au *oedd*, Bethel a'i phentrefi, ac o du y dwyrain ¹ Naaran, ac o du y gorllewin Gezer a'i ⁴ phentrefi; a Sichem a'i phentrefi, hyd Gazah a'i phentrefi:

29 Ac ar derfynau meibion ^k Manasseh, Beth-sean a'i phentrefi, Taanach a'i phentrefi, ¹ Megido a'i phentrefi, Dor a'i phentrefi. Meibion Joseph mab Israel a drigasant yn y rhai hyn.

30 ¶ ^m Meibion Aser; Imnah, ac Isuah, ac Isuai, a Beriah, a Serah eu chwaer hwynt.

31 A meibion Beriah; Heber, a Malchiel, hwn *yw* tad Birzafith.

32 A Heber a genhedlodd Japhlet, a ⁿ Somer, a Hotham, a Sua eu chwaer hwynt.

33 A meibion Japhlet; Pasach, a Bimhal, ac Asuath. Dyma feibion Japhlet.

34 A meibion ^o Samer; Ahi, a Rogah, Jehubbah, ac Aram.

35 A meibion ei frawd ef Helem; Sophah, ac Imnah, a Seles, ac Amal.

36 Meibion Sophah; Suah, a Harnepher, a Sual, a Beri, ac Imrah,

37 Beser, a Hod, a Samma, a Silsah, ac Ithran, a Beera.

38 A meibion Jether; Jephunneh, Pispah hefyd, ac Ara.

39 A meibion Ula; Arah, a Haniel, a Resia.

40 Y rhai hyn oll *oedd* feibion Aser, pennau eu cenedl, yn ddewis wŷr o nerth, yn bennau capteniaid. A'r cyfrif trwy eu hachau o wŷr i ryfel, *oedd* chwe mil ar hugain o wŷr.

PENNOD VIII.

1 Meibion a phennaduriaid Benjamin. 33
Hynafiaid Saul a Jonathan.

BENJAMIN hefyd a genhedlodd ^a Bela ei gyntaf-anedig, Asbel yr ail, ac Aharah y trydydd,

2 Nohah y pedwerydd, a Rapha y pumed.

3 A meibion Bela *oedd*, ² Adar, a Gera, ac Abihud,

4 Ac Abisua, a Naaman, ac Ahoah,

5 A Gera, a ³ Sephuphan, a Huram.

6 Dyma hefyd feibion Ehud; dyma hwynt pennau-cenedl preswylwyr Geba, a hwy a'u mudasant hwynt i ^b Manahath:

7 Naaman hefyd, ac Ahiah, a Gera, efe a'u symmudodd hwynt, ac a genhedlodd Uzza, ac Ahihud.

Cyn
CRIST
1400, &c.

ⁱ Jos. 16. 7.
Naarath.

⁴ Heb.
merched.

^k Jos. 17. 7.

¹ Jos. 17. 11.

^m Gen. 46.
17.
Num. 26.
44.

ⁿ ad. 34,
Samer.

^o ad. 32,
Somer.

1400, &c.

^a Gen. 46.
21.
Num. 26.
38.
pen. 7. 6.

² Neu, *Ard*,
Gen. 46. 21.

³ Neu,
Sephuphan,
Num. 26.
39.
Edrych
pen. 7. 12.

^b pen. 2. 52.

Cyn
CRIST
1400, &c.

8 Cenhedlodd hefyd Saharaim yng ngwlad Moab, gwedi eu gollwng hwynt ymaith: Husim a Baara *oedd* ei wragedd.

9 Ac efe a genhedlodd o Hodes ei wraig, Jobab, a Sibia, a Mesa, a Malcham,

10 A Jeus, a Sabiah, a Mirmah. Dyma ei feibion ef, pennau-cenedl.

11 Ac o Husim efe a genhedlodd Ahitub, ac Elpaal.

12 A meibion Elpaal *oedd*, Eber, a Misam, a Samed, yr hwn a adeiladodd Ono, a Lod a'i phentrefi.

13 Beriah hefyd, a ^cSema *oedd* bennau-cenedl preswylwyr Ajalon; y rhai a ymlidiasant drigolion Gath.

14 Ahio hefyd, Sasac, a Jeremoth,

15 Zebadiah hefyd, ac Arad, ac Ader,

16 Michael hefyd, ac Ispah, a Joha, meibion Beriah;

17 Zebadiah hefyd, a Mesulam, a Hezeci, a Heber,

18 Ismerai hefyd, a Jeziah, a Jobab, meibion Elpaal;

19 Jacim hefyd, a Zichri, a Zabdi,

20 Elienai hefyd, a Silthai, ac Eliel,

21 Adaiiah hefyd, a Beraiah, a Simrath, meibion ^dSimhi;

22 Ispan hefyd, a Heber, ac Eliel,

23 Abdon hefyd, a Zichri, a Hanan,

24 Hananiah hefyd, ac Eiam, ac Antothiah,

25 Iphedeiah hefyd, a Phenuel, meibion Sasac;

26 Samserai hefyd, a Sehariah, ac Athaliah,

27 Jaresiah hefyd, ac Eliah, a Zichri, meibion Jeroham.

28 Y rhai hyn *oedd* bennau-cenedl, *sef* pennaethiaid ar eu cenhedlaethau. Y rhai hyn a gyfaneddasant yn Jerusalem.

29 Yn Gibeon hefyd y preswyliodd ^etad Gibeon, ac enw ei ^dwraig ef *oedd* Maachah.

30 Ac Abdon ei fab cyntaf-anedig ef, Sur hefyd, a Chis, a Baal, a Nadab,

31 Gedor hefyd, ac Ahio, a ^fZacher.

32 Micloth hefyd a genhedlodd ^gSimeah: y rhai hyn hefyd, ar gyfer eu brodyr, a breswylasant yn Jerusalem gyd â'u brodyr.

33 ¶ ^eNer hefyd a genhedlodd Cis, a Chis a genhedlodd Saul, a Saul a

genhedlodd Jonathan, a Malcisua, ac ^fAbinadab, ac ^gEsbaal.

34 A mab Jonathan *oedd* ^hMeribbaal; a Meribbaal a genhedlodd ⁱMichah.

35 A meibion Michah; Pithon, a Melech, a ^jTharea, ac Ahaz.

36 Ac Ahaz a genhedlodd ^kJehoadah, a Jehoadah a genhedlodd Alemeth, ac Azmafeth, a Zimri: a Zimri a genhedlodd Mosa,

37 A Mosa a genhedlodd Bineah: ^lRapha *oedd* ei fab ef, Eleasah ei fab yntau, Asel ei fab yntau.

38 Ac i Asel y bu chwech o feibion, a dyma eu henwau hwynt, Azricam, Bocheru, ac Ismael, a Seariah, ac Obadiah, a Hanan. Y rhai hyn oll *oedd* feibion Asel.

39 A meibion Esec ei frawd ef *oedd*, Ulam ei gyntaf-anedig ef, Jehus yr ail, ac Eliphelet y trydydd.

40 A meibion Ulam *oedd* ddynion cedryn o nerth, yn saethyddion, ac yn aml eu meibion a'u hwyrion, *sef* cant a deg a deugain. Y rhai hyn oll *oedd* o feibion Benjamin.

PENNOD IX.

1 *Achau Israel a Judah. 2 Yr Israeliaid, 10 yr offeiriaid, 14 a'r Lefiaid, a'r Nethiniaid, oedd yn trigo yn Jerusalem. 27 Swydd rhai o'r Lefiaid. 35 Hynaf Saul a Jonathan.*

A HOLL Israel a rifwyd wrth eu hachau, ac wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Israel a Judah; a hwy a *gaeth*-gludwyd i Babilon am eu camwedd.

2 ¶ Y trigolion cyntaf hefyd y rhai *oedd* yn eu hetifeddiaeth yn eu dinasoedd *oedd*, yr Israeliaid, yr offeiriaid, y Lefiaid, a'r ^aNethiniaid.

3 ^bAc yn Jerusalem y trigodd rhai o feibion Judah, ac o feibion Benjamin, ac o feibion Ephraim, a Manasseh:

4 Uthai mab Ammihud, fab Omri, fab Imri, fab Bani, o feibion Phares fab Judah.

5 Ac o'r Siloniaid; Asaiah y cyntaf-anedig, a'i feibion.

6 Ac o feibion Zerach; Jeuel, a'u brodyr, chwe chant a deg a phedwar ugain.

7 Ac o feibion Benjamin, Sàlu mab Mesulam, fab Hodafiah, fab Hasenuah,

8 Ibneiah hefyd mab Jeroham, ac Elah mab Uzzi, fab Michri, a Mesulam mab Sephatiah, fab Reuel, fab Ibnijah;

9 A'u brodyr yn ol eu cenhedl-

Cyn
CRIST
1400, &c.

^f1 Sam. 14.

49.

^gJesui.

^hNeu,

ⁱJaboseth,

^j2 Sam. 2. 8.

^kNeu,

^lMephiboseth,

^m2 Sam. 4. 4.

ⁿa 9, 6, 10.

^o2 Sam. 9.

^p12.

^qTahrea,

^rpen. 9, 41.

^spen. 9, 42.

^tJarah.

^upen. 9, 43.

^vRephaiah.

1200, &c.

Cylch
536.

^aEzra 2.

43. a 8. 20.

^bNeh. 11.

1, &c.

^cad. 21.

^dNeu,
^eSema,
ad. 13.

^fA elwir
^gJehiel,
pen. 9. 35.
^hpen. 9. 35.

ⁱNeu,
^jZechariah,
pen. 9. 37.

^kNeu,
^lSimeam,
pen. 9. 38.

^m1 Sam. 14.
61.

Cyn
CRIST
1200, &c.

^c Neh. 11.
10, &c.

² Neh. 11.
11,
Seraiah.

aethau, naw cant a deg a deugain a chwech. Y dynion hyn oll *oedd* bennau-cenedl ar dŷ eu tadau.

10 ^c Ac o'r offeirïaid; Jedaiah, a Jehoiarib, a Jachin,

11 ² Azariah hefyd mab Hilciah, fab Mesulam, fab Sadoc, fab Meraioth, fab Ahitub, tywysog tŷ DDUW;

12 Adaiah hefyd mab Jeroham, fab Passur, fab Malciah; a Maasia, mab Adiel, fab Jazerah, fab Mesulam, fab Mesilemith, fab Immer.

13 A'u brodyr, pennaf ar dŷ eu tadau, yn fil a saith gant a thri ugain; yn wŷr galluog o nerth i waith gwasanaeth tŷ DDUW.

14 Ac o'r Lefiaid; Semaiah mab Hassub, fab Azricam, fab Hasabiah, o feibion Merari,

15 Bacbaccar hefyd, Heres, a Galal, a Mattaniah mab Michah, fab Zichri, fab Asaph;

16 Obadiah hefyd mab Semaiah, fab Galal, fab Jeduthun; a Berechiah mab Asa, fab Elcanah, yr hwn a drigodd yn nhrefydd y Ne-tophathiaid.

17 Y porthorion hefyd *oedd*, Sàlum, ac Accub, a Thalmon, ac Ahiman, a'u brodyr; Sàlum *ydoedd* bennaf;

18 A hyd yn hyn ym mhorth y brenhin o du y dwyrain. Y rhai hyn o finteioedd meibion Lefi *oedd* borthorion.

19 Sàlum hefyd mab Core, fab Ebiasaph, fab Corah, a'r Corahiaid ei frodyr ef o dylwyth ei dad, *oedd* ar waith y weinidogaeth, yn cadw ³pyrth y babell: a'u tadau hwynt ar lu yr ARGLWYDD, *oedd* yn cadw y ddyfodfa i mewn.

20 ^a Phinees hefyd mab Eleazar a fusasai dywysog arnynt hwy o'r blaen: a'r ARGLWYDD *ydoedd* gyd âg ef.

21 Zechariah mab Meselemiah *ydoedd* borthor drws pabell y cyfarfod.

22 Hwynt oll y *rhai* a etholasid yn borthorion wrth y rhiniogau, *oedd* ddau cant a deuddeg. Hwynt-hwy yn eu trefydd a rifwyd wrth eu hachau; gosodasai ^e Dafydd a Samuel ^f y gwel-edydd y rhai hynny yn eu ⁴ swydd.

23 Felly hwynt a'u meibion a *saf-ent* wrth byrth tŷ yr ARGLWYDD, *sef* tŷ y babell, i wylid wrth wyl-iadwriaethau.

24 Y porthorion *oedd* ar bedwar o fannau, dwyrain, gorllewin, gogledd, a dehau.

25 A'u brodyr, y *rhai oedd* yn eu

trefydd, *oedd* i ddyfod ^a ar y seithfed dydd, o amser i amser, gyd â hwynt.

26 Canys dan ⁶ lywodraeth y Lefiaid hyn, y pedwar pen porthor, yr *oedd* yr ystafelloedd a thrysorau tŷ DDUW.

27 ⁷ Ac o amgylch tŷ DDUW y llettŷent hwy, canys arnynt hwy *yr oedd* yr oruchwyliaeth, ac arnynt hwy hefyd *yr oedd* ei agoryd o fore i fore.

28 Ac o honynt hwy *yr oedd* gol-*ygwyr* ar lestri y weinidogaeth, ac mewn rhif y dygent hwynt i mewn, ac mewn rhif y dygent hwynt allan.

29 A *rhai* o honynt hefyd *oedd* wedi eu gosod ar y llestri, ac ar holl ddodrefn y cyssegr, ac ar y peilliaid, a'r gwin, a'r olew, a'r thus, a'r aroglau peraid.

30 *Rhai* hefyd o feibion yr offeir-*iaid oedd* yn gwneuthur ^b ennaint o'r aroglau peraid.

31 A Mattithiah, *un* o'r Lefiaid, yr hwn *oedd* gyntaf-anedig Sàlum y Corahiad, *ydoedd* mewn ^c swydd ar waith y ^d radell.

32 Ac *eraill* o feibion y Cohath-*iaid* eu brodyr hwynt, *oedd* ar y bara ^e gosod, i'w ddarparu bob Sabbath.

33 A dyma y ^f cantorion, pennau-cenedl y Lefiaid, y *rhai oedd* mewn ystafelloedd yn ysgyfala; o herwydd arnynt *yr oedd* y gwaith *hwnnw* ddydd a nos.

34 Dyma bennau-cenedl y Lefiaid, pennau trwy eu cenhedlaethau: hwy a drigent yn Jerusalem.

35 ^g Ac yn Gibeon y trigodd tad Gibeon, Jehiel; ac enw ei wraig ef *oedd* Maachah:

36 A'i fab cyntaf-anedig ef *oedd* Abdon, yna Sur, a Chis, a Baal, a Ner, a Nadab,

37 A Gedor, ac Ahio, a Zechariah, a Micloth.

38 A Micloth a genhedlodd Simeam: a hwythau hefyd, ar gyfer eu brodyr, a drigasant yn Jerusalem gyd â'u brodyr.

39 ^h Ner hefyd a genhedlodd Cis, a Chis a genhedlodd Saul, a Saul a genhedlodd Jonathan, a Malcisua, ac Abinadab, ac Esbaal.

40 A mab Jonathan *oedd* Meribbaal; a Meribbaal a genhedlodd Michah.

41 A meibion Michah *oedd*, Pi-thon, a Melech, a Tharea, ac ⁱ Ahaz.

42 Ac Ahaz a genhedlodd Jarah, a Jarah a genhedlodd Alemeth, ac

Cyn
CRIST
1200, &c.

⁶² Bren.
11. 5.
⁸ Neu,
ymddiried.

^b Exod. 30.
23.

⁶ Neu,
ymddiried.
⁷ Neu,
badell.

⁸ Neu,
trefn.
ⁱ pen. 6. 31.
a. 25. 1.

^k pen. 8. 29.

^l pen. 8. 33.

^m pen. 8. 35.

⁵ Heb.
rhiniogau.

^a Num. 31.
6.

^e pen. 26.
1, 2.

^f 1 Sam. 9.
9.

⁴ Neu,
hymddiried.

Cyn
CRIST
1200, &c.

Azmafeth, a Zimri; a Zimri hefyd a genhedlodd Mosa:

43 A Mosa a genhedlodd Bineah; a Rephaiah oedd ei fab ef, Elasahe ei fab yntau, Asel ei fab yntau.

44 Ac i Asel yr ydoedd chwech o feibion, a dyma eu henwau hwynt; Azricam, Bocheru, ac Ismael, a Seariah, ac Obadiah, a Hanan. Dyma feibion Asel.

PENNOD X.

1 Cwmp Saul, a'i farwolaeth. 8 Gorfoledd y Philistiaid o'r achos hwnnw. 11 Caredig-
rwydd Jabes Gilead tu ag at Saul a'i feibion.
13 Pechod Saul, am yr hwn yr aeth y fren-
hiniaeth oddi wrtho ef i Dafydd.

A'R^a Philistiaid a ryfelasant yn erbyn Israel, a ffodd gwŷr Israel o flaen y Philistiaid, ac a gwympasant yn² archolledig ym mynydd Gilboa.

2 A'r Philistiaid a erlidiasant ar ol Saul, ac ar ol ei feibion: a'r Philistiaid a laddasant Jonathan, ac³ Abinadab, a Malcisua, meibion Saul.

3 A'r rhyfel a drymhaodd yn erbyn Saul, a'r perchen bwâu a'i cawsant ef, ac efe a orchollwyd gan y saethyddion.

4 Yna y dywedodd Saul wrth yr hwn oedd yn dwyn ei arfau ef, Tyn dy gledddyf, a gwân fi âg ef, rhag dyfod y rhai dienwaededig hyn a'm gwatwar i. Ond arweinydd ei arfau ef nis gwnai, canys ofnodd yn ddifawr. Yna y cymmerth Saul gledddyf, ac a syrthiodd arno.

5 A phan welodd arweinydd ei arfau ef farw o Saul, syrthiodd yntau hefyd ar y cledddyf, ac a fu farw.

6 Felly y bu farw Saul, a'i dri mab ef, a'i holl dylwyth a fuant feirw ynghyd.

7 A phan welodd holl wŷr Israel, y rhai oedd yn y dyffryn, ffoi o honynt hwy, a marw Saul a'i feibion; hwy a ymadawsant o'u dinasoedd, ac a ffoisant; a'r Philistiaid a ddaethant, ac a drigasant ynddynt.

8 ¶ A thrannoeth, pan ddaeth y Philistiaid i ddiosg y lladdedigion, hwy a gawsant Saul a'i feibion yn feirw ym mynydd Gilboa.

9 Ac wedi iddynt ei ddiosg, hwy a gymmerasant ei ben ef, a'i arfau, ac a anfonasant i wlad y Philistiaid o amgylch, i ddangos i'w delwau, ac i'r bobl.

10 A hwy a osodasant ei arfau ef yn nhŷ eu duwiau, a'i benglog a grogasant hwy yn nhŷ Dagon.

11 ¶ A phan glybu holl Jabes Gilead yr hyn oll a wnaethai y Philistiaid i Saul,

12 Pob gwr nerthol a godasant, ac a gymmerasant ymaith gorph Saul, a chyrph ei feibion ef, ac a'u dygasant i Jabes, ac a gladdwasai eu hesgryn hwynt dan y dderwen yn Jabes, ac a ymprydiasant saith niwrnod.

13 ¶ Felly y bu farw Saul, am ei gamwedd a⁴ wnaethai efe yn erbyn yr ARGLWYDD, ^b sef yn erbyn gair yr ARGLWYDD yr hwn ni chadwasai efe, ac am iddo ymgynghori â dewines, ^c i ymofyn â hi;

14 Ac heb ymgynghori â'r ARGLWYDD: am hynny y lladdodd efe ef, ac y trodd y frenhiniaeth i Dafydd mab Jesse.

PENNOD XI.

1 Enneinio Dafydd yn lle Saul, o gyttundeb cyffredin, yn Hebron. 4 Ac yntau yn ennill tŵr Sion oddi ar y Jebusiaid, trwy wrolaeth Joab. 10 Enwau cedyrn Dafydd.

YNA^a holl Israel a ymgasglasant at Dafydd i Hebron, gan ddywedyd, Wele, dy asgwrn a'th gnawd di ydym ni.

2 Doe hefyd, ac echdoe, pan ydoedd Saul yn frenhin, tydi oedd yn arwain Israel i mewn ac allan: a dywedodd yr ARGLWYDD dy DDUW wrthyf, Ti^b a² borthi fy mhobl Israel, a thi a fyddi dywysog ar fy mhobl Israel.

3 A holl henuriaid Israel a ddaethant at y brenhin i Hebron, a Dafydd a wnaeth gyfammod â hwynt yn Hebron, ger bron yr ARGLWYDD; a hwy a enneiniasant Dafydd yn frenhin ar Israel, yn ol gair yr ARGLWYDD trwy law^c Samuel.

4 ¶ A^d Dafydd a holl Israel a aeth i Jerusalem, hon yw Jebus, ac yno y Jebusiaid oedd drigolion y tir.

5 A thrigolion Jebus a ddywedasant wrth Dafydd, Ni ddeui i mewn yma. Etto Dafydd a ennillodd dŵr Sion, yr hwn yw dinas Dafydd.

6 A dywedodd Dafydd, Pwy bynnag a darawo y Jebusiaid yn gyntaf, efe a fydd yn bennaf, ac yn dywysog. Yna yr esgynodd Joab mab Serfiah yn gyntaf, ac a fu bennaf.

7 A thrigodd Dafydd yn y tŵr: o herwydd hynny y galwasant ef³ Dinas Dafydd.

8 Ac efe a adeiladodd y ddinas oddi amgylch, o Milo o amgylch ogyrch: a Joab a⁴ adgyweiriodd y rhan arall i'r ddinas.

Cyn
CRIST
1056.

⁴ Heb. drosedd-odd.

^b 1 Sam. 13. 13.
^a 15. 23.

^c 1 Sam. 28. 7.

1056.
^a 1 Sam. 31. 1, 2.

² Neu, lladdedig.

³ Neu, Issui.
1 Sam. 14. 49.

1048.
^a 2 Sam. 5. 1.

^b Pa. 78. 71.
² Neu, lywodraeth.

^c 1 Sam. 16. 1, 12, 13.
^d 2 Sam. 5. 6.

³ Sef, Sion, 2 Sam. 5. 7.

⁴ Heb. adfywiodd.

Cyn
CRIST
1048.* 2 Sam. 23.
8.† 1 Sam. 18.
1, 12.5 Neu,
Hachmoni-
ad.

1047.

6 Neu,
Ephes-
damim,
1 Sam. 17.
1.7 Neu,
safasant.8 Neu,
A thri
phennaeth
y deg ar
hugain.9 2 Sam. 23.
13.10 Heb.
enl. gŵd u
heinioes.11 2 Sam. 23.
18, &c.

9 A Dafydd a aeth ac a gynnydd-odd fwyfwy, ac ARGLWYDD y llu oedd *oedd* gyd âg ef.

10 ¶^e Dyma hefyd bennaethiaid y cedyrn oedd gan Dafydd, yn ym-gryfhâu gyd âg ef yn ei deyrnas, a chyd â holl Israel, i'w wneuthur ef yn frenhin ar Israel, yn ol ^fgair yr ARGLWYDD.

11 A dymâ rif y cedyrn *oedd* gan Dafydd; Jasobeam mab⁵ Hachmoni, pen y capteniaid: hwn a ddyrchafodd ei wayffon yn erbyn tri chant, y rhai a laddwyd ar unwaith *ganddo*.

12 Ac ar ei ol ef Eleazar mab Dodo, yr Ahohiad, hwn *oedd un* o'r tri chedyrn.

13 Hwn oedd gyd â Dafydd yn ⁶Pas-dammim; a'r Philistiaid a ymgynnullasant yno i ryfel, ac yr ydoedd rhan o'r maes yn llawn haidd, a'r bobl a ffoisant o flaen y Philistiaid.

14 A hwy a ⁷ymosodasant y'nghanol y rhandir *honno*, ac a'i hachubasant hi, ac a darawsant y Philistiaid: felly y gwaredodd yr ARGLWYDD *hwynt* âg ymwared mawr.

15 ¶⁸ A ⁸thri o'r deg pennaeth ar hugain a ddisgynasant i'r graig at Dafydd, i ogof Adulam; a llu y Philistiaid oedd yn gwersyllu yn nyffryn Rephaim.

16 A Dafydd yna *ydoedd* yn yr amddiffynfa, a sefyllfa y Philistiaid yna *oedd* yn Bethlehem.

17 A Dafydd a flysiodd, ac a ddywedodd, O, pwy a rydd i mi ddiöd ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn *sydd* wrth y porth?

18 A'r tri a ruthrasant trwy wersyll y Philistiaid, ac a dynnasant ddwfr o bydew Bethlehem, yr hwn *oedd* wrth y porth, ac a'i cymmerasant ac a'i dygasant i Dafydd: ac ni fynnai Dafydd ei yfed ef, ond efe a'i diöd-offrymmodd ef i'r ARGLWYDD:

19 Ac efe a ddywedodd, Na atto fy NUW i mi wneuthur hyn. A yfaf fi waed y dynion hyn, ⁹a beryglasant eu heinioes? o herwydd mewn *enbydrwydd* am eu heinioes y dygasant ef: am hynny ni fynnai efe ei yfed. Y tri chedyrn a wnaethant hyn.

20 ¶¹⁰ Ac Abisai brawd Joab oedd bennaf o'r tri. A hwn a ysgydwodd ei wayffon yn erbyn tri chant, ac a'u lladdodd *hwynt*: ac iddo *y bu* enw ym mhlith y tri.

21 O'r tri, anrhydeddusach na'r ddau *eraill*, a thywysog iddynt, oedd efe: ond ni ddaeth efe hyd y tri *cyntaf*.

22 ¹Benaiah mab Jehoiada, mab gwr grymmus o Cabseel, mawr ei weithredoedd: efe a laddodd ddau o ²gedyrn Moab; ac efe a ddisgynodd ac a laddodd lew mewn pydew yn amser eira.

23 Ac efe a laddodd Aipht-ddyn, gwr pùm cufydd o fesur; ac yn llaw yr Aipht-ddyn *yr oedd* gwaywffon megis carfan gwehydd; ac yntau a aeth ¹i waered atto ef â ffon, ac a ddug y waywffon o law yr Aipht-ddyn, ac a'i lladdodd ef â'i waywffon ei hun.

24 Hyn a wnaeth Benaiah mab Jehoiada, ac iddo *y bu* enw ym mhlith y tri chedyrn.

25 Wele, anrhydeddus *oedd* efe ym mysg y deg ar hugain, ond at y tri *cyntaf* ni ddaeth efe: a gosododd Dafydd ef ar ei wŷr o gard.

26 ¶ A chedyrn y llu *oedd* ^kAsahel brawd Joab, Elhanan mab Dodo o Bethlehem,

27 Sammoth yr ³Harodiad, Heles y Peloniad,

28 Ira mab Icces y Tecoiad, Abi-ezer yr Antothiad,

29 Sibbechai yr Husathiad, Ilai yr Ahohiad,

30 Maharai y Netophathiad, Heled mab Baanah y Netophathiad,

31 Ithai mab Ribai o Gibeah meibion Benjamin, Benaiah y Pirathoniad,

32 Hurai o afonydd Gaas, Abiel yr Arbathiad,

33 Azmafeth y Baharumiad, Eliahba y Saalboniad,

34 Meibion Hasem y Gizoniad, Jonathan mab Sageth yr Harar-
iad,

35 Ahiam mab Sachar yr Harar-
iad, Eliphal mab Ur,

36 Hepher y Mecherathiad, Ahiah y Peloniad,

37 Hesro y Carmeliad, Naarai mab Ezbai,

38 Jöel brawd Nathan, Mibhar ⁴mab Haggeri,

39 Selec yr Ammoniad, Nahara^p y Berothiad, yr hwn oedd yn dwyn arfau Joab mab Serfiah,

40 Ira yr Ithriad, Gareb yr Ithri-
iad,

41 Urias yr Hethiad, Zabab mab Ahlai,

Cyn
CRIST
1047.1 2 Sam. 23.
20.2 Heb.
lewod.k 2 Sam. 23.
24.3 Neu,
Haroriat,
2 Sam. 23.
25.4 Neu, yr
Haggeriad.

Cyn
CRIST
1047.

42 Adina mab Sisa y Reubeniad, pennaeth y Reubenaiad, a chyd âg ef ddeg ar hugain,

43 Hanan mab Maachah, a Josaphat y Mithniad,

44 Uziah yr Asterathiad, Sama a Jehiel, meibion Hothan yr Aroeriad,

⁵ Neu, y
Sinriad.

45 Jediel ⁵ mab Simri, a Joha ei frawd ef, y Tisiad,

46 Eliel y Mahafiad, a Jeribai, a Josafiah, meibion Elnaam, ac Ithmah y Moabiad,

47 Eliel, ac Obed, a Jasiel y Mesobaiad.

PENNOD XII.

1 *Enwau y rhai a ddaeth at Dafydd i Siclag, 23 a'r lloedd a ddaeth atto ef i Hebron.*

Cylch
1058.
^a 1 Sam. 27.² Heb.
wedi cau.^b Barn. 20.
16.³ Neu,
Hamaah.

A DYMA y rhai a ddaeth at Dafydd i ^a Siclag, ac efe etto ² yn cadw arno rhag Saul mab Cis: a hwy oedd ym mhlith y rhai cedyrn, cynnorthwywyr y rhyfel,

2 Yn arfogion ^a bwâu, yn medru o ddehau ac ^b o aswy dafu â cherig, a saethu mewn bwâu, o frodyr Saul, o Benjamin.

3 Y pennaf oedd Ahiezer, yna Joas, meibion ³ Semaah y Gibeathiad, a Jeziel a Phelet meibion Azmafeth, a Berachah, a Jehu yr Antothiad,

4 Ac Ismaiah y Gibeoniad, grymmus oedd efe ym mhlith y deg ar hugain, a goruwch y deg ar hugain; Jeremiah hefyd, a Jehaziel, a Johanan, a Josabad y Gederathiad,

5 Eluzai, a Jerimoth, a Bealiah, a Semariah, a Sephatiah yr Haruphiad,

6 Elcanah, a Jesiah, ac Azareel, a Joëzer, a Jasobeam, y Corhiaid,

7 A Joëlah, a Zebadiah, meibion Jeroham o Gedor.

8 A rhai o'r Gadiaid a ymneillduasant at Dafydd i'r amddiffynfa i'r anialwch, yn gedyrn o nerth, gwyr milwraidd i ryfel, yn medru trin tarian a bwled, ac wynebaw llewod oedd eu hwynebaw hwynt, ac megis iyrchod ar y mynyddoedd ^{4c} o funder oeddynt hwy.

⁴ Heb.
^c 2 Sam. 2.
18.

9 Ezer y cyntaf, Obadiah yr ail, Eliab y trydydd,

10 Mismannah y pedwerydd, Jeremiah y pumed,

11 Attai y chweched, Eliel y seithfed,

12 Johanan yr wythfed, Elzabad y nawfed,

13 Jeremiah y degfed, Machbanai yr unfed ar ddeg.

14 Y rhai hyn oedd o feibion Gad, yn gapteniaid y llu: yr un lleiaf ⁵ oedd ar gant, a'r mwyaf ar fil.

15 Dyma hwy y rhai a aethant dros yr Iorddonen yn y mis cyntaf, a hi wedi ^{6d} lifo dros ei holl dorlannau, ac a yrrasant i ffo holl drigolion y dyffrynoedd tu a'r dwyrain, a thu a'r gorllewin.

16 A rhai o feibion Benjamin a Judah a ddaethant i'r amddiffynfa at Dafydd.

17 A Dafydd a aeth ⁷ⁱ w cyfarfod hwynt, ac a lefarodd ac a ddywedodd wrthynt, Os mewn heddwch y daethoch chi attaf fi i'm cynnorthwyo, bydd fy nghalon yn un â chi: ond os i'm bradychu i'm gelynyon, a minnau heb ⁸ gamwedd yn fy nwyllaw, Duw ein tadau ni a edrycho, ac a geryddo.

18 A'r yspryd a ⁹ ddaeth ar Amasai pennaeth y capteniaid, ac efe a ddywedodd, Eiddot ti, Dafydd, a chyd â thi, mab Jesse, y byddwn ni; heddwch, heddwch i ti, a hedd i'th gynnorthwywyr; o herwydd dy Dduw sydd yn dy gymmorth di. Yna Dafydd a'u croesawodd hwynt, ac a'u gosododd hwy yn bennaethiaid ar y fyddin.

19 A rhai o Manasseh a droes at Dafydd, ¹⁰ pan ddaeth efe gyd â'r Philistiaid yn erbyn Saul i ryfel, ond ni chynnorthwyasant hwynt: canys ¹¹ pennaduriaid y Philistiaid, wrth gynghor, a'i gollyngasant ef ymaith, gan ddywedyd, Efe a syrth at ei feistr Saul am ein pennau ni.

20 Fel yr oedd efe yn myned i Siclag, trodd atto ef o Manasseh, Adnah, a Jozabad, a Jediel, a Michael, a Jozabad, ac Elihu, a Silthai, y rhai oedd bennaethiaid y miloedd ym Manasseh.

21 A'r rhai hyn a gynnorthwyasant Dafydd ² yn erbyn ³ y dorf: canys cedyrn o nerth oeddynt hwy oll, a chapteniaid ar y llu.

22 Canys rhai a ddeuai at Dafydd beunydd y pryd hwnnw, i'w gynnorthwyo ef, hyd onid oedd efe yn llu mawr, megis llu Duw.

23 ¶ A dyma rifedi y pennau, y rhai yn arfogion i ryfel ^{12a} a ddaethant at Dafydd i Hebron, i droi brenhiniaeth Saul atto ef, ¹³ yn ol gair yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
1058.⁵ Neu, a
wrthwyn-
ebai gant,
&c.⁶ Heb.
llenwi.
^d Jos. 3. 15.⁷ Heb.
o'u blaen.⁸ Neu,
drais.⁹ Heb.
wisgodd
am: felly
Barn. 6. 34.Cylch
1056.
^c 1 Sam. 29.
2.^f 1 Sam. 29.
4.² Neu,
gyd â'r.
³ 1 Sam. 30.
1, 9, 10.1048.
^b 2 Sam. 2.
3, 4.¹¹ Sam. 16.
1, 3.

Cyn
CRIST
1048.³ Neu,
barod.

24 O feibion Judah, yn dwyn tarian a ffonwayw, chwe mil ac wyth cant, yn ³ arfog i ryfel.

25 O feibion Simeon, yn gedyrn nerthol i ryfel, saith mil a chant.

26 O feibion Lefi, pedair mil a chwe chant.

27 A Jehoiada oedd dywysog ar yr Aaroniaid, a chyd âg ef dair mil a saith cant.

28 ^k Sadoc hefyd, llangc grymmus nerthol, ac o dŷ ei dad ef dau ar hugain o gapteniaid.

29 Ac o feibion Benjamin brodyr Saul, tair mil: canys hyd yn hyn ^l llawer o honynt oedd yn dilyn tŷ Saul.

30 Ac o feibion Ephraim, ugain mil ac wyth cant, yn rymmus nerthol, yn wŷr enwog yn nhŷ eu tadau.

31 Ac o hanner llwyth Manasseh, tair mil ar bymtheg, y rhai a hysbysasid erbyn eu henwau, i ddyfod i wneuthur Dafydd yn frenhin.

32 Ac o feibion Issachar, ^m y rhai a fedrent ddeall yr amseroedd i wybod beth a ddylai Israel ei wneuthur, eu pennaethiaid hwynt oedd ddeucant, a'u holl frodyr oedd wrth eu gorchymyn hwynt.

33 O Zabulon, y rhai a aent allan i ryfel, yn medru rhyfela â phob arfau rhyfel, deng mil a deugain, yn medru byddino, a hynny ⁴ yn ffyddlawn.

34 Ac o Naphtali, mil o dywysogion, a chyd â hwynt, â tharian a gwaywffon, ddwy fil ar bymtheg ar hugain.

35 Ac o'r Daniaid, wyth mil ar hugain a chwe chant, yn medru rhyfela.

36 Ac o Aser yr oedd deugain mil yn myned allan mewn byddin, yn medru ⁵ rhyfela.

37 Ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen, o'r Reubeniaid, ac o'r Gadiaid, ac o hanner llwyth Manasseh, *y daeth* chwech ugain mil mewn pob rhyw arfau cymmwys i ryfel.

38 Yr holl ryfelwyr hyn, yn medru byddino, a ddaethant mewn calon berffaith i Hebron, i wneuthur Dafydd yn frenhin ar holl Israel: a'r rhan arall o Israel oedd hefyd yn un feddwl i wneuthur Dafydd yn frenhin.

39 A hwy a fuant yno gyd â Dafydd dridiau, yn bwytta ac yn yfed:

canys eu brodyr a arlwyasant iddynt hwy.

40 A hefyd, y rhai oedd agos atynt hwy, hyd Issachar, a Zabulon, a Naphtali, a ddygasant fara ar asynod, ac ar gamelod, ac ar fulod, ac ar ychain, yn ⁶ fwyd, yn flawd, yn ffygys, ac yn resingau, ac yn win, ac yn olew, ac yn wartheg, ac yn ddefaid yn helaeth: o herwydd *yr ydoedd* llawenydd yn Israel.

PENNOD XIII.

¹ Dafydd mewn rhwysg fawr yn cyrchu yr arch o Ciriath-jearim, 9 ac, o herwydd taro Uzza, yn gadael yr arch yn nhŷ Obed-edom.

A DAFYDD a ymgynghorodd â chapteniaid y miloedd a'r cannoedd, ac â'r holl dywysogion.

2 A Dafydd a ddywedodd wrth holl gynulleidfa Israel, Os da genych chwi, a *bod hyn* o'r ARGLWYDD ein DUW, ² danfonwn ar led at ein brodyr y rhai a weddillwyd trwy holl diroedd Israel, a chyd â hwynt at yr offeiriaid a'r Lefiaid o fewn ³ eu dinasoedd a'u meusydd pentrefol, i'w cynnull hwynt attom ni.

3 A dygwn ⁴ drachefn arch ein DUW attom ni; canys nid ymofynasom â hi yn nyddiau Saul.

4 A'r holl dyrfa a ddywedasant am wneuthur felly: canys uniawn oedd y peth y'ngolwg yr holl bobl.

5 Felly ^a y casglodd Dafydd holl Israel ynghyd, o Sihor yr Aipht, hyd y ffordd y delir i Hemath, i ddwyn arch DUW o ^b Ciriath-jearim.

6 A Dafydd a aeth i fynu, a holl Israel, i ^c Baalah, sef Ciriath-jearim, yr hon *sydd* yn Judah, i ddwyn oddi yno arch yr ARGLWYDD DDUW, yr hwn sydd yn preswyllo *rhwyng* y cerubiaid, *ar* yr hon y gelwir ei enw *ef*.

7 A hwy a ⁵ ddygasant arch DUW ^d ar fên newydd o dŷ Abinadab: ac Uzza ac Ahio oedd yn gyrru y fên.

8 A Dafydd a holl Israel oedd yn chwarae ger bron DUW, â'u holl nerth, ac â chaniadau, ac â thelynau, ac â nablau, ac â thympanau, ac â symbalau, ac âg udgyrn.

9 ¶ A phan ddaethant hyd lawr-dyrnu ^e Cidon, Uzza a estynoedd ei law i ddala yr arch, canys yr ychain ⁷ oedd yn ei hysgwyd hi.

10 Ac ennynodd llid yr ARGLWYDD yn erbyn Uzza, ac efe a'i lladdodd ef, ^e oblegid iddo estyn ei law at yr

Cyn
CRIST
1048.⁶ Neu,
ymborth o
flawd, &c.^k 2 Sam. 8.
17.^l 2 Sam. 2.
8, 9.^m Est. 1. 13.⁴ Heb.
heb galon
a chialon.⁵ Neu,
byddino.

1045.

² Heb.
torren
allan a
danfonwn.³ Heb. din-
asoedd eu
meusydd.⁴ Heb.
o amgylch.^a 2 Sam. 6.
1.^b 1 Sam. 6.
21. a 7. 1.^c Jos. 15. 9,
60.⁵ Heb.
wnaethant
i'r arch
farchog-
aeth ar, &c.
^d Edrych
Num. 4. 15.
pen. 15. 2,
13.⁶ A elwir
Nachon,
2 Sam. 6. 6.⁷ Neu,
a dram-
gwydient.^e Num. 4.
15.

Cyn
CRIST
1045.

arch; ac yno y bu efe farw ger bron Duw.

11 A bu ddrwg gan Dafydd am i'r ARGLWYDD rwygo rhwygiad yn Uzza; ac efe a alwodd y lle hwnnw

⁸ Peres-uzza, hyd y dydd hwn.

12 A Dafydd a ofnodd DUW y dydd hwnnw, gan ddywedyd, Pa fodd y dygaf arch DUW i mewn attaf fi?

13 Ac ni ⁹ ddug Dafydd yr arch atto ei hun i ddinas Dafydd, ond efe a'i cludodd hi i dŷ Obed-edom y Gethiad.

14 Ac arch DUW a arhosodd gyd â theulu Obed-edom, yn ei dŷ ef, dri mis. A'r ARGLWYDD a fendithiodd ¹ dŷ Obed-edom, a'r hyn oll ydoedd eiddo.

PENNOD XIV.

1 Caredigrwydd Hiram i Dafydd. 2 Dedwyddwch Dafydd o'i bobl, o'i wragedd, ac o'i blant. 8 Y ddwy oruchafiaeth a gafodd efe yn erbyn y Philistiaid.

A ^a HIRAM brenhin Tyrus a anfonodd genhadau at Dafydd, a choed cedr, a seiri meini, a seiri prennau, i adeiladu iddo ef dŷ.

2 A gwybu Dafydd sicrhau o'r ARGLWYDD ef yn frenhin ar Israel: canys yr oedd ei frenhiniaeth ef wedi ei dyrchafu yn uchel, o herwydd ei bobl Israel.

3 ¶ A chymmerth Dafydd wragedd ² ychwaneg yn Jerusalem: a Dafydd a genhedlodd feibion ychwaneg, a merched.

4 A ^b dyma enwau y plant oedd iddo ef yn Jerusalem: Sammua, a Sobab, Nathan, a Solomon,

5 Ac Ibhar, ac Elisua, ac El-palet,

6 A Nogah, a Nepheg, a Japhia,

7 Ac Elisama, a ³ Beeliada, ac Eli-palet.

8 ¶ ^c A phan glybu y Philistiaid fod Dafydd wedi ei enneinio yn frenhin ar holl Israel, y Philistiaid oll a aethant i fynu i geisio Dafydd: a chlybu Dafydd, ac a aeth allan yn eu herbyn hwynt.

9 A'r Philistiaid a ddaethant ac a ymwasgarasant yn nyffryn Rephaim.

10 A Dafydd a ymgynghorodd â DUW, gan ddywedyd, A âf fi i fynu yn erbyn y Philistiaid? ac a roddi di hwynt yn fy llaw i? A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Cerdda i fynu, canys mi a'u rhoddaf hwynt yn dy law di.

11 Felly yr aethant i fynu i ⁴ Baal-perasim, a Dafydd a'u tarawodd hwynt yno. A Dafydd a ddywedodd, Duw a dorrodd i mewn ar fy ngelynion trwy fy llaw i, fel rhwygo dyfroedd: am hynny y galwasant hwy enw y lle hwnnw Baal-perasim.

12 A phan adawsant hwy eu duwiau, dywedodd Dafydd am eu llosgi hwynt yn tân.

13 A thrachefn etto y Philistiaid a ymwasgarasant yn y dyffryn.

14 A Dafydd a ymgynghorodd â DUW drachefn; a DUW a ddywedodd wrtho, Na ddos i fynu ar eu hol hwynt, tro ymaith oddi wrthynt, ^d a thyred arnynt ar gyfer y morwydd.

15 A phan glywech drwst cerddediad ym mrig y morwydd, yna dos allan i ryfel: canys y mae DUW wedi myned o'th flaen di, i daro llu y Philistiaid.

16 A gwnaeth Dafydd megis y gorchymynasai DUW iddo; a hwy a darawsant lu y Philistiaid o Gibeon hyd Gazer.

17 Ac enw Dafydd a aeth trwy yr holl wledydd; a'r ARGLWYDD a roddes ei arswyd ef ar yr holl genhedloedd.

PENNOD XV.

1 Dafydd yn parottôl lle i'r arch, yn trefnu yr offeiriad a'r Lefiaid i'w chyrchu hi o dŷ Obed-edom, 25 ac yn ei dwyn hi yn ei hol mewn llawenydd mawr. 29 Michal yn ei ddystyru ef.

A ^a DAFYDD a wnaeth iddo dai yn ninas Dafydd, ac a barottôdd le i arch DUW, ac a osododd iddi babel.

2 A Dafydd a ddywedodd, ^a Nid yw i neb ddwyn arch DUW, ond i'r Lefiaid: canys hwynt a ddewisodd yr ARGLWYDD i ddwyn arch DUW, ac i weini iddo ef yn dragwydd.

3 A Dafydd a gynhullodd holl Israel i Jerusalem, i ddwyn i fynu arch yr ARGLWYDD i'w lle a barottoisai efe iddi hi.

4 A Dafydd a gynhullodd feibion Aaron, a'r Lefiaid.

5 O feibion Cohath; Uriel y pennaf, a'i ² frodyr, cant ac ugain.

6 O feibion Merari; Asaiah y pennaf, a'i frodyr, dau cant ac ugain.

7 O feibion Gersom; Jôel y pennaf, a'i frodyr, cant a deg ar hugain.

Cyn
CRIST
1047.⁴ Sef, lle rhwyg-tidau.^d 2 Sam. 5. 23.

1042.

^a Num. 4. 2, 15, Deut. 31. 9.Cylch
1042.² Neu, geraint.⁸ Sef, Rhwyg Uzza.⁹ Heb. sym-raudodd.^f Fel pen. 26. 5.Cylch
1043.
^a 2 Sam. 5. 11. &c.² Heb. etto.^b pen. 3. 5.³ Neu, Eliada, 2 Sam. 5. 16.
^c 2 Sam. 5. 17.

1047.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

^b Exod. 6.
22.
^c Exod. 6.
18.

^d 2 Sam. 6. 3.
1. en. 13. 7.
^e pen. 13.
10, 11.

^f Exod. 25.
14.
Num. 4. 15.
a 7. 9.

^g pen. 6. 33.
^h pen. 6. 39.
ⁱ pen. 6. 44.

^k ad. 18.
Jaaziel.

^l Neu, ar yr
wythfed i
oruchwytl-
io.

^m Neu, clud.

ⁿ Heb.
dyrchaf-
iad.

8 O feibion ^b Elisaphan; Semaiah y pennaf, a'i frodyr, dau cant.

9 O feibion ^c Hebron; Eliel y pennaf, a'i frodyr, pedwar ugain.

10 O feibion Uzziel; Amminadab y pennaf, a'i frodyr, cant a deuddeg.

11 A Dafydd a alwodd am Sadoc ac am Abiathar yr offeiriad, ac am y Lefiaid, am Uriel, Asaiah, a Joël, Semaiah, ac Eliel, ac Amminadab,

12 Ac a ddywedodd wrthynt, Chwi sydd bennau-cenedl ym mhlith y Lefiaid: ymsancteiddiowch chwi a'ch brodyr, fel y dygoch i fynu arch ARGLWYDD DDUW Israel i'r lle a barottoais iddi hi.

13 ^d O herwydd nas *gwnaethoch* o'r dechreuad, ^e y torrodd yr ARGLWYDD ein DUW arnom ni, oblegid na cheisiasom ef yn y modd y dylesym.

14 Felly yr offeiriad a'r Lefiaid a ymsancteiddiasant i ddwyn i fynu arch ARGLWYDD DDUW Israel.

15 A meibion y Lefiaid a ddygasant arch DUW ar eu hysgwyddau, wrth drosolion, megis ^f y gorchymynodd Moses, yn ol gair yr ARGLWYDD.

16 A Dafydd a ddywedodd wrth dywysogion y Lefiaid, ar iddynt osod eu brodyr y cerddorion i leisio âg offer cerdd, nablau, a thelynau, a symbolau, yn lleisio gan ddyrchafu llef mewn gorfoledd.

17 Felly y Lefiaid a osodasant ^g Heman mab Joël; ac o'i frodyr ef ^h Asaph mab Berechiah; ac o feibion Merari eu brodyr, ⁱ Ethan mab Cusaiah.

18 A chyd â hwynt eu brodyr o'r ail *radd*, Zechariah, Ben, a Jaaziel, a Semiramoth, a Jehiel, ac Unni, Eliab, a Benaiah, a Maasiah, a Mattithiah, ac Elipheleh, a Micniah, ac Obed-edom, a Jehiel, y porthorion.

19 Felly Heman, Asaph, ac Ethan, y cerddorion, *oeddynt* i leisio â symbolau pres.

20 A Zechariah, ac ^k Aziel, a Semiramoth, a Jehiel, ac Unni, ac Eliab, a Maasiah, a Benaiah, a *gant* nablau ar Alamothe.

21 A Mattithiah, ac Elipheleh, a Micniah, ac Obed-edom, a Jehiel, ac Azaziah, *oeddynt* ^l â thelynau ar y Seminithe i ragori.

22 Chenaniah hefyd oedd flaenor y Lefiaid ar y ^m gân: efe a ddysgai *eraill* am y ⁿ gân, canys cyfarwydd *ydoedd*.

23 A Berechiah ac Elcanah *oedd* borthorion i'r arch.

24 A Sebaniah, a Jehosaphat, a Nathaneel, ac Amasai, a Zechariah, a Benaiah, ac Eliezer, yr offeiriad, ¹ *oedd* yn lleisio mewn udgyrn o flaen arch DUW: Obed-edom hefyd a Jehiah *oedd* borthorion i'r arch.

25 ¶ Felly ^m Dafydd a henuriaid Israel, a thywysogion y miloedd, a aethant i ddwyn i fynu arch cyfammmod yr ARGLWYDD o dŷ Obed-edom mewn llawenydd.

26 A phan gynnorthwyodd DUW y Lefiaid *oedd* yn dwyn arch cyfammmod yr ARGLWYDD, hwy a offrymmasant saith o fustych, a saith o hyrddod.

27 A Dafydd *oedd* wedi ymwisgo mewn gwisg o lian main; a'r holl Lefiaid, y rhai *oedd* yn dwyn yr arch, a'r cantorion, Chenaniah hefyd meistr y ^o gân, a'r cerddorion. Ac am Dafydd *yr oedd* ephod lian.

28 A holl Israel a ddygasant i fynu arch cyfammmod yr ARGLWYDD â bloedd, â llais ⁷ trwmped, âg udgyrn, ac â symbolau, yn lleisio gyd â'r nablau a'r telynau.

29 ¶ A ⁿ phan ydoedd arch cyfammmod yr ARGLWYDD yn dyfod i ddinas Dafydd, Michal merch Saul a edrychodd trwy ffenestr, ac a ganfu Dafydd y brenhin yn dawnsio ac yn chwarae: a hi a'i dirmygodd ef yn ei chalon.

PENNOD XVI.

¹ Dafydd yn aberthu, 4 yn ordeinio cantorion i ganu mawl i Dduw, 7 yn gwneuthur Psalm o ddiolch i Dduw, 37 yn gosod gweinidogion, a phorthorion, ac offeiriad, a cherddorion, i weini i'r arch yn wastadol.

FELLY ^a y dygasant hwy arch DUW i mewn, ac a'i gosodasant hi ynghanol y babel a osodasai Dafydd iddi hi: a hwy a offrymmasant offrymmau poeth ac ebyrth hedd ger bron DUW.

2 Ac wedi i Dafydd orphen aberthu offrymmau poeth ac ebyrth hedd, efe a fendithiodd y bobl yn enw yr ARGLWYDD.

3 Ac efe a rannodd i bob un o Israel, yn wr ac yn wraig, dorth o fara, a dryll o gig, a chostrelaid o win.

4 ¶ Ac efe a osododd ger bron arch yr ARGLWYDD weinidogion o'r Lefiaid, i gofio, ac i foliannu, ac i glodfori ARGLWYDD DDUW Israel.

5 Asaph *oedd* bennaf, ac yn ail iddo ef Zechariah, Jehiel, a Semiramoth, a Jehiel, a Mattithiah, ac

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

¹ Num. 10. 8.

^m 2 Sam. 6.
12, 13, &c.

^o Neu, clud.

⁷ cornet.

ⁿ 2 Sam. 6.
16.

Cylch
1042.
^a 2 Sam. 6.
17.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

^b Edrych
2 Sam. 23.
1.

^c Ps. 105. 1.

^a Gen. 17. 2.
^a 26. 3.
^a 28. 13.
^a 35. 11.

² Heb.
Uinyr.

³ Heb.
gwyr rhif.
^e Gen. 34.
30.

^f Gen. 12.
17. a 20. 3.
Exod. 7. 15.

^g Ps. 105.
15.

^h Ps. 96. 1.

Eliab, a Benaiah, ac Obed-edom: a Jeiel âg offer nablau, a thelynau; ac Asaph oedd yn lleisio â symbalau.

6 Benaiah hefyd a Jahaziel yr offeiriaid *oedd* âg udgyrn yn wastadol o flaen arch cyfammod DUW.

7 ¶ Yna y dydd hwnnw y rhodd-
es Dafydd y *Psalm hon* ^b yn gyntaf i foliannu yr ARGLWYDD, yn llaw Asaph a'i frodyr.

8 ^c Moliennwch yr ARGLWYDD, gelwch ar ei enw ef, hysbyswch ei weithredoedd ef ym mhlith y bobloedd.

9 Cenwch iddo, clodforwch ef, ymadroddwch am ei holl ryfeddodau.

10 Ymlawenychwch yn ei enw sanctaidd ef; ymhyfryded calon y sawl a geisiant yr ARGLWYDD.

11 Ceisiwch yr ARGLWYDD a'i nerth ef, ceisiwch ei wyneb ef yn wastadol.

12 Cofiwch ei wyrthiau y rhai a wnaeth efe, ei ryfeddodau, a barnedigaethau ei enau;

13 Chwi had Israel ei was ef, chwi meibion Jacob ei etholedigion ef.

14 Efe *yw* yr ARGLWYDD ein DUW ni; ei farnedigaethau ef *sydd* trwy yr holl ddaear.

15 Cofiwch yn dragywydd ei gyfammod; y gair a orchymynodd efe i fil o genhedlaethau;

16 ^d Yr hwn a gyfammodd efe âg Abraham, a'i lw i Isaac:

17 Ac a osododd efe yn ddeddf i Jacob, *ac* yn gyfammod tragywyddol i Israel,

18 Gan ddywedyd, I ti y rhoddaf dir Canaan, ² rhandir eich etifeddiaeth.

19 Pan nad oeddych ond ³ ychydig, ^e ie, ychydig, a dieithriaid ynddi;

20 A *phan* rodient o genhedlaeth i genhedlaeth, ac o *un* frenhiniaeth at bobl eraill;

21 Ni adawodd efe i neb eu gor-thrymmu: ond efe ^f a geryddodd frenhinoedd o'u plegid hwy, *gan ddywedyd*,

22 ^g Na chyffyrddwch â'm hennein-iog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.

23 ^h Cenwch i'r ARGLWYDD yr holl ddaear: mynegwch o ddydd i ddydd ei iachawdwriaeth ef.

24 Adroddwch ei ogoniant ef ym mhlith y cenhedloedd; a'i wyrthiau ym mhlith yr holl bobloedd.

25 Canys mawr *yw* yr ARGLWYDD, a chanmoladwy iawn: ofnadwy hefyd yw efe goruwch yr holl dduwiau.

26 O herwydd holl dduwiau y

ⁱ bobloedd *ydylnt* eilunod; ond yr ARGLWYDD a wnaeth y nefoedd.

27 Gogoniant a harddwch *sydd* ger ei fron ef: nerth a gorfoledd yn ei fangre ef.

28 Moeswch i'r ARGLWYDD, chwi deuluoedd y bobloedd, moeswch i'r ARGLWYDD ogoniant a nerth.

29 Moeswch i'r ARGLWYDD ogoniant ei enw: dygwch aberth, a deu-wch ger ei fron ef; ymgrymmwch i'r ARGLWYDD mewn prydfferthwch sancteiddrwydd.

30 Ofnwch rhagddo ef yr holl ddaear: y byd hefyd a sicrhêir, fel na syflo.

31 Ymlawenyched y nefoedd, ac ymhyfryded y ddaear; a dywedant ym mhlith y cenhedloedd, Yr ARGLWYDD sydd yn teyrnasu.

32 Rhued y môr a'i gyflawnder; llawenhâd y maes, a'r hyn oll y *sydd* ynddo.

33 Yna prennau y coed a ganant o flaen yr ARGLWYDD, am ei fod yn dyfod i farnu y ddaear.

34 ^k Clodforwch yr ARGLWYDD; canys da *yw*: o herwydd ei drugaredd *sydd* yn dragywydd.

35 A dywedwch, ¹ Achub ni, O DDUW ein hiachawdwriaeth, casgl ni hefyd, a gwared ni oddi wrth y cenhedloedd, i foliannu dy enw sanctaidd di, *ac* i ymogoneddu yn dy foliant.

36 Bendigedig *fyddo* ARGLWYDD DDUW Israel, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb. A dywedodd yr holl ^m bobl, Amen, gan foliannu yr ARGLWYDD.

37 ¶ Ac efe a adawodd yno, o flaen arch cyfammod yr ARGLWYDD, Asaph a'i frodyr, i weini ger bron yr arch yn wastadol, gwaith dydd yn ei ddydd:

38 Ac Obed-edom, a'u brodyr, wyth a thri ugain; Obed-edom hefyd mab Jeduthun, a Hosah, *i fod* yn borthorion:

39 Sadoc yr offeiriad, a'i frodyr yr offeiriaid, o flaen ⁿ tabernacl yr ARGLWYDD, ^o yn yr uchelfa *oedd* yn Gibeon,

40 I offrymmu poeth-offrymmau i'r ARGLWYDD ar allor y poeth-offrwm yn wastadol ^p fore a hwyr, yn ol yr hyn oll *sydd* ysgrifenedig ynghyfraith yr ARGLWYDD, yr hon a orchymynodd efe i Israel:

41 A chyd â hwynt Heman, a Jeduthun, a'r etholedigion eraill, y

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

¹ Lef. 19. 4.

^k Ps. 107. 1.
^a 118. 1.
^a 136. 1.

¹ Ps. 106.
47. 48.

^m Deut. 27.
15.

ⁿ pen. 21. 29.
² Chron.
1. 3.
^o 1 Bren.
3. 4.

^p Exod. 29.
35.
Num. 28. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

^a 2 Chron.
5. 13.
a 7. 3.
Ezra 3. 11.
Jer. 33. 11.

rhai a hysbysasid wrth eu henwau, i foliannu yr ARGLWYDD, ^aam *fod* ei drugaredd ef yn dragywydd:

42 A chyd â hwynt Heman, a Jeduthun, yn lleisio âg udgyrn, ac â symbolau i'r cerddorion, ac offer cerdd Duw: a meibion Jeduthun oedd wrth y porth.

43 A'r holl bobl a aethant bob un i'w dŷ ei hun: a Dafydd a ddychwelodd i fendigo ei dŷ yntau.

PENNOD XVII.

1 *Nathan unwaith yn foddlaun i arfeddyd Dafydd ar adeiladu tŷ i Dduw, 3 a chweddi hynny, trwy air Duw, yn gwarafun iddo: 11 yn addaw iddo fendithion a daioni yn ei had. 16 Gweddi Dafydd a'i ddolch.*

^a PHAN oedd Dafydd yn trigo yn ei dŷ, Dafydd a ddywedodd wrth Nathan y prophwyd, Wele fi yn trigo mewn tŷ o gedrwydd, ac arch cyfammod yr ARGLWYDD dan gortynnau.

2 Yna Nathan a ddywedodd wrth Dafydd, Gwna yr hyn oll *sydd* yn dy galon; canys *y mae* Duw gyd â thi.

3 ¶ A'r noson honno y daeth gair Duw at Nathan, gan ddywedyd,

4 Dos, a dywed wrth Dafydd fy ngwas, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Nid adeiledi di i mi dŷ i breswyllo *ynddo*.

5 Canys ni phreswyliais i mewn tŷ er y dydd y dygais i fynu Israel hyd y dydd hwn, ond bŵm o babell i babell, ac o dabernacl *bwy gilydd*.

6 Ym mha *le* bynnag y rhodiais gyd â holl Israel, a yngenais i air wrth un o farnwyr Israel, i'r rhai y gorchymynaswn borthi fy mhobl, gan ddywedyd, Paham nad adeiladasoch i mi dŷ o gedrwydd?

7 Ac yr awr hon fel hyn y dywedi wrth Dafydd fy ngwas, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Myfi a'th gymmerais di o'r gorlan, oddi ar ol y praid, i fod yn dywysog ar fy mhobl Israel.

8 A bŵm gyd â thi, i ba *le* bynnag y rhodiaist, torrais ymaith hefyd dy holl elynion o'th flaen, a gwneuthum enw i ti megis enw y gwŷr mawr *sydd* ar y ddaear.

9 Gosodaf hefyd i'm pobl Israel *le*, ac a'u plannaf, a hwy a drigant yn eu lle, ac ni symmudir hwynt mwyach; a meibion anwiredid ni chwanegant eu cystuddio, megis yn y cyntaf,

10 Ac er y dyddiau y gorchymynais i farnwyr *fod* ar fy mhobl Israel;

darostyngaf hefyd dy holl elynion di, a mynegaf i ti yr adeilada yr ARGLWYDD i ti dŷ.

11 ¶ A bydd pan gyflawner dy ddyddiau di i fyned at dy dadau, y cyfodaf dy had ar dy ol di, yr hwn a fydd o'th feibion di, a mi a sicrhâf ei deyrnas ef.

12 Efe a adeilada i mi dŷ, a minau a sicrhâf ei deyrn-gadair ef byth.

13 ^b Myfi a fyddaf iddo ef yn dad, ac yntau fydd i mi yn fab, a'm trugaredd ni thynnaf oddi wrtho ef, megis y tynnais oddi wrth yr hwn a fu o'th flaen di.

14 Ond ^c mi a'i gosodaf ef yn fy nhŷ, ac yn fy nheyrnas byth; a'i deyrn-gadair ef a sicrhêir byth.

15 Yn ol yr holl eiriau hyn, ac yn ol yr holl weledigaeth hon, felly y llefarodd Nathan wrth Dafydd.

16 ¶ A daeth Dafydd y brenhin, ac a eisteddodd ger bron yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Pwy *ydwyf* fi, O ARGLWYDD DDUW, a pheth *yw* fy nhŷ, pan ddygit fi hyd yma?

17 Etto bychan *yw* hyn yn dy olwg di, O DDUW; canys dywedaist am dŷ dy was dros hir o amser, a thi a edrychaist arnaf, O ARGLWYDD DDUW, fel ar gyflwr dyn uchel-radd.

18 Pa beth a chwanega Dafydd *ei ddywedyd* wrthyt mwyach am anrhydedd dy was? canys ti a adwaenost dy was.

19 O ARGLWYDD, er mwyn dy was, ac yn ol dy feddwl dy hun, y gwnaethost yr holl fawredd hyn, i ddangos pob mawredd.

20 O ARGLWYDD, nid *oes neb* fel tydi, ac nid *oes* Duw ond tydi, yn ol yr hyn oll a glywsom â'n clustiau.

21 A pha un genedl ar y ddaear *sydd* megis dy bobl Israel, yr hon yr aeth Duw i'w gwaredu yn bobl iddo ei hun, i osod i ti enw mawr ac ofnadwy, gan fwrw allan genhedloedd o flaen dy bobl, y rhai a waredaist ti o'r Aipht?

22 Ti hefyd a wnaethost dy bobl Israel yn bobl i ti byth: a thi, ARGLWYDD, a aethost yn DDUW iddynt hwy.

23 Am hynny yr awr hon, ARGLWYDD, y gair a lefaraist am dy was, ac am ei dŷ ef, poed sicr fyddo byth: gwna fel y llefaraist.

24 A phoed sicr fyddo, fel y mawrhâer dy enw yn dragywydd, gan

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

^b 2 Sam. 7.
14.

^c Luc 1. 33.

^a 2 Sam. 7.
1. &c.

Cyn
CRIST
Cylch
1042.

² Heb.
ddatgudd-
iaist glust
dy roas.

³ Neu, bu.

Cylch
1040.
^a 2 Sam. 8.
1, &c.

² Neu,
Hadarezer,
² Sam. 8. 3.

³ A elwir
yn llyfr
Samuel,
Bela, a
Berothai.

^b 1 Bren. 7.
23.
² Chron. 4.
15.

⁴ Neu, Toi.
² Sam. 8. 9.

ddywedyd, ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, sydd DDUW i Israel: a bydded tŷ Dafydd dy was yn sier ger dy fron di.

²⁵ Canys ti, O fy NUW, a ² ddywedaist i'th was, yr adeiladit ti dŷ iddo ef: am hynny y cafodd dy was weddio ger dy fron di.

²⁶ Ac yr awr hon, ARGLWYDD, ti ydwyt DDUW, a thi a lefaraist am dŷ dy was, y daioni hwn;

²⁷ Yn awr gan hynny ³ bid wiw gennynt fendigo tŷ dy was, i fod ger dy fron yn dragwydd: am i ti, O ARGLWYDD, ei fendigo, bendigedig fydd yn dragwydd.

PENNOD XVIII.

¹ Dafydd yn darostwng y Philistiaid a'r Moabiaid; ³ yn taro Hadarezer a'r Syriaid. ⁹ Tou yn danfon Hadoram âg anrhegion i fendithio Dafydd; ¹¹ ac yntau yn cyssegru yr anrhegion a'r yspail i Dduw; ¹³ yn gosod amddiffynfeydd yn Edom. ¹⁴ Swyddogion Dafydd.

A ^a DARFU wedi hyn, i Dafydd daro y Philistiaid, a'u darostwng hwynt, a dwyn Gath a'i phen-trefi o law y Philistiaid.

² Hefyd efe a darawodd Moab; a'r Moabiaid a fuant weision i Dafydd, yn dwyn treth.

³ ¶ Tarawodd Dafydd hefyd ² Hadarezer brenhin Sobah hyd Hamath, pan oedd efe yn myned i sicrhâu ei lywodraeth wrth afon Euphrates.

⁴ A Dafydd a ddug oddi arno ef fil o gerbydau, a saith mil o wŷr meirch, ac ugain mil o wŷr traed; a thorrodd Dafydd linynnau garr meirch yr holl gerbydau, ond efe a adawodd o honynt gan cerbyd.

⁵ A phan ddaeth y Syriaid o Damascus i gynnorthwyo Hadarezer brenhin Sobah, Dafydd a laddodd o'r Syriaid ddwy fil ar hugain o wŷr.

⁶ A gosododd Dafydd amddiffynfeydd yn Syria Damascus: a bu y Syriaid yn weision i Dafydd, yn dwyn treth. A'r ARGLWYDD a waredodd Dafydd i ba le bynnag yr aeth.

⁷ A Dafydd a gymmerodd y tarianau aur oedd gan weision Hadarezer, ac a'u dug hwynt i Jerusalem.

⁸ Dug Dafydd hefyd o ³ Tibhath, ac o Chun, dinasoedd Hadarezer, lawer iawn o bres, â'r hwn y gwnaeth ^b Solomon y môr pres, a'r colofnau, a'r llestri pres.

⁹ ¶ A phan glybu ⁴ Tou brenhin Hamath daro o Dafydd holl lu Hadarezer brenhin Sobah;

¹⁰ Efe a anfonodd at y brenhin Dafydd ⁶ Hadoram ei fab, a phob llestri aur, ac arian, a phres, *gyd âg ef*, i ymofyn am ei iechyd ef, ac i'w fendithio ef, am iddo ryfela yn erbyn Hadarezer, a'i daro ef: canys ⁶ rhyfela yr oedd Hadarezer yn erbyn Tou.

¹¹ ¶ Y rhai hynny hefyd a gyssegrodd y brenhin Dafydd i'r ARGLWYDD, *gyd â'r arian a'r aur a ddygasai efe oddi ar yr holl genhedloedd, sef oddi ar Edom, ac oddi ar Moab, ac oddi ar feibion Ammon, ac oddi ar y Philistiaid, ac oddi ar Amalec.*

¹² Ac Abisai mab Serfiah a ^c laddodd o Edom, yn nyffryn yr halen, dair mil ar bymtheg.

¹³ ¶ Ac efe a osododd amddiffynfeydd yn Edom; a'r holl Edomiaid a fuant weision i Dafydd. A'r ARGLWYDD a gadwodd Dafydd i ba le bynnag yr aeth efe.

¹⁴ ¶ A Dafydd a deyrnasodd ar holl Israel, ac yr oedd efe yn gwneuthur barn a chyfiawnder i'w holl bobl.

¹⁵ A Joab mab Serfiah oedd ar y llw; a Jehosaphat mab Ahilud yn gofiadur;

¹⁶ A Sadoc mab Ahitub, ac ⁷ Abimelech mab Abiathar, oedd offeiriaid; a ⁸ Saisa yn ysgrifenydd;

¹⁷ Benaiah hefyd mab Jehoiada oedd ar y Cerethiaid a'r Pelethiaid; a meibion Dafydd oedd y rhai pennaf wrth law y brenhin.

PENNOD XIX.

¹ Traha Hanun â'r cenhadau a ddanfonasai Dafydd i'w gysuro ef am ei dad. ⁶ Yr Ammoniaid yn cael nerth gan y Syriaid; a Joab ac Abisai yn eu gorchfygu hwynt. ¹⁶ Sophach yn cael cymmorth etto gan y Syriaid; a Dafydd yn ei ladd ef.

A C ar ol hyn ^a y bu i Nahas brenhin meibion Ammon farw; a'i fab a deyrnasodd yn ei le ef.

² A Dafydd a ddywedodd, Gwnaf garedigrwydd â Hanun mab Nahas, o herwydd gwnaeth ei dad â myfi garedigrwydd. Ac anfonodd Dafydd genhadau i'w gysuro ef am ei dad. A gweision Dafydd a ddaethant i wlad meibion Ammon, at Hanun, i'w gysuro ef.

³ A thywysogion meibion Ammon a ddywedasant wrth Hanun, Ai anrhydeddu dy dad di y mae Dafydd ² yn dy dyb di, am iddo anfon cysurwyr attat ti? onid i chwilio, ac i ddifetha, ac i droedio y wlad, y daeth ei weision ef attat ti?

Cyn
CRIST
Cylch
1040.

⁵ Neu,
Joram.
² Sam. 8.
10.

⁶ Heb.
rhyfela
oedi.

^c 2 Sam. 8.
13.

⁷ 2 Sam. 8.
17.
Ahimelec.

⁸ A elwir
Seraiath,
² Sam. 8.
17. a Saisa,
1 Bren. 4.
3.

Cylch
1037
^a 2 Sam. 10.
1, &c.

² Heb. yn
dy olwg di.

Cyn
CRIST
Cylch
1037.

4 Yna y cymmerth Hanun weis-
ion Dafydd, ac a'u heilliodd hwynt,
ac a dorrodd eu dillad hwynt yn
eu hanner, wrth eu cluniau, ac a'u
gyrrodd hwynt ymaith.

5 A hwy a aethant, ac a fynegas-
ant i Dafydd am y gwŷr. Ac efe a
anfonodd i'w cyfarfod hwynt: can-
ys y gwŷr oedd wedi cywilyddio yn
fawr. A dywedodd y brenhin, Trig-
wch yn Jericho hyd oni thyfo eich
barfau; yna dychwelwch.

6 ¶ Yna meibion Ammon a wel-
sant ddarfod iddynt eu gwneuthur
eu hunain ³ yn gas gan Dafydd;
ac anfonodd Hanun a meibion
Ammon fil o dalentau arian, i gyf-
logi iddynt gerbydau a marchogion
o Mesopotamia, ac o Syria-maachah,
ac o Sobah.

7 A chyfflogasant iddynt ddeu-
ddeng mil ar hugain o gerbydau, a
brenhin Maachah a'i bobl; y rhai
a ddaethant, ac a wersyllasant o
flaen Medeba. A meibion Ammon
hefyd a ymgasglasant o'u dinas-
oedd, ac a ddaethant i ryfel.

8 A phan glybu Dafydd, efe a an-
fonodd Joab, a holl lu y cedyrn.

9 A meibion Ammon a aethant all-
an, ac a ymfyddinasant wrth borth
y ddinas: a'r brenhinoedd y rhai a
ddelsai oedd o'r neilldu yn y maes.

10 A phan ganfu Joab fod wyneb
y rhyfel yn ei erbyn ef ym mlaen
ac yn ol, efe a etholodd o holl
⁴ etholedigion Israel, ac a'u bydd-
inodd hwynt yn erbyn y Syriaid.

11 A gweddill y bobl a roddes
efe dan law Abisai ei frawd; a hwy
a ymfyddinasant yn erbyn meibion
Ammon.

12 Ac efe a ddywedodd, Os trech
fydd y Syriaid na mi, yna bydd di
yn gynnorthwy i mi: ond os meib-
ion Ammon a fyddant trech na thi,
yna mi a'th gynnorthwyaf dithau.

13 Bydd rymmus, ac ymwrolwn
dros ein pobl, a thros ddinasoedd
ein DUW; a gwnaed yr ARGLWYDD
yr hyn fyddo da yn ei olwg ef.

14 Yna y nesaodd Joab, a'r bobl
oedd gyd âg ef, yn erbyn y Syriaid i'r
rhyfel; a hwy a ffoisant o'i flaen ef.

15 A phan welodd meibion Am-
mon ffoi o'r Syriaid, hwythau hef-
yd a ffoisant o flaen Abisai ei frawd
ef, ac a aethant i'r ddinas; a Joab
a ddaeth i Jerusalem.

16 ¶ A phan welodd y Syriaid eu
lladd o flaen Israel, hwy a anfonas-

ant genhadau, ac a ddygasant allan
y Syriaid y rhai oedd o'r tu hwnt
i'r ⁵ afon; a ⁶ Sophach capten llu
Hadarezer oedd o'u blaen hwynt.

17 A mynegwyd i Dafydd; ac efe
a gasglodd holl Israel, ac a aeth
dros yr Iorddonen, ac a ddaeth ar-
nynt hwy, ac a ymfyddinodd yn eu
herbyn hwynt. A phan ymfyddin-
odd Dafydd yn erbyn y Syriaid,
hwy a ryfelasant âg ef.

18 Ond y Syriaid a ffoisant o flaen
Israel; a lladdodd Dafydd o'r Syr-
iaid saith mil o wŷr yn ymladd
mewn cerbydau, a deugain mil o
wŷr traed, ac a laddodd Sophach
capten y llu.

19 A phan welodd gweision Ha-
darezer eu lladd o flaen Israel, hwy
a heddychasant â Dafydd, a gwas-
anaethasant ef: ac ni fynnai y Syr-
iaid gynnorthwyo meibion Ammon
mwyach.

PENNOD XX.

1 Joab yn gwarchae ar Rabbah, a Dafydd yn
ei hanrheithio hi, ac yn arteithio ei phobl.
4 Lladd tri chawr mewn tair cad yn erbyn
y Philistiaid.

^a DARFU hefyd ² wedi gorphen
y flwyddyn, yn amser myned
o'r brenhinoedd allan i ryfela, ar-
wain o Joab gadernid y llu, ac an-
rheithio gwlad meibion Ammon, ac
efe a ddaeth ac a warchaeodd ar
Rabbah: ond Dafydd a arhosodd
yn Jerusalem: a Joab a darawodd
Rabbah, ac a'i dinystriodd hi.

2 A ^b chymmerth Dafydd goron eu
brenhin hwynt oddi am ei ben, a
chafodd hi o bwys talent o aur, ac
ynddi feini gwerthfawr, a hi a roed
am ben Dafydd: ac efe a ddug
anrhaith fawr iawn o'r ddinas.

3 A'r bobl oedd ynddi a ddug efe
allan, ac a'u torrodd hwynt â llif-
iau, ac âg ogau heiyron, ac â bwyll:
ac fel hyn y gwnaeth Dafydd â
holl ddinasoedd meibion Ammon.
A dychwelodd Dafydd a'r holl bobl
i Jerusalem.

4 ¶ Ac ar ol hyn ^c y ³ cyfododd
rhyfel yn ⁴ Gezer yn erbyn y Phi-
listiaid: yna ^d Sibbechai yr Husath-
iad a laddodd ^e Sippai yr hwn oedd
o feibion ⁵ y cawr; felly y daros-
tyngwyd hwynt.

5 A bu drachefn ryfel yn erbyn
y Philistiaid, ac Elhanan mab ⁶ Jair
a laddodd Lahmi, brawd Goliath y
Gethiad, a phaladr ei waywffon ef
oedd fel carfan gwehydd.

Cyn
CRIST
Cylch
1036.

⁵ Sef,
Euphrates.
⁶ Neu,
Sobach,
2 Sam. 10.
16.

³ Heb.
i ddreui.

Cylch
1037.

⁴ Neu, wŷr
ieuatingo.

Cylch
1035.

^a 2 Sam.
11. 1.
² Heb. ar
ddychnel-
iad y
flwyddyn.

Cylch
1033.

^b 2 Sam. 12.
30.

^c 2 Sam. 21.
18.

Cylch
1018.

³ Neu,
parhaodd.
Heb.
safodd.

^d Neu, Gob.
pen. 11. 29.

^e 2 Sam. 21.
18, Saph.

⁵ Neu,
Rapha.

⁶ A elwir
Jaare-
oregim,
2 Sam. 21.
19.

Cyn
CRIST
Cylch
1018.

^f 2 Sam. 21.

20.

⁷ Heb.

⁸ fester.

⁸ Neu.

⁸ Rapha.

⁹ A elwir

⁹ Samma.

¹ Sam. 16. 9.

6 ^f Bu hefyd drachefn ryfel yn Gath, ac yr oedd gwr ⁷ hir, a'i fysedd *oeddynt* bob yn chwech a chwech, *sef* pedwar ar hugain; yn-tau hefyd a anesid i'r ⁸ cawr.

7 Ond pan ddifenwodd efe Israel, Jonathan mab ⁹ Simea brawd Dafydd a'i lladdodd ef.

8 Y rhai hyn a anwyd i'r cawr yn Gath, ac a laddwyd trwy law Dafydd, a thrwy law ei weision ef.

PENNOD XXI.

1 *Dafydd, wedi ei demtio gan Satan, yn gyrru Joab i rifo y bobl, 5 a chweddi dwyn cyfrif y bobl atto, yn edifar ganddo hymny, 9 ac yn cael ei ddewis o dair pla, ac yn dewis haint y nodau, 14 ac wedi marw deng mil a thri ugain o'r bobl, trwy edifeirwch, yn achub dinystr Jerusaleu. 18 Dafydd, trwy gynghor Gad, yn prynu llawr-dyrnu Ornan, ac yn gnoneuthur yno allor, a Duw trwy dân yn rhoi iddo arwydd o'i ffafr, ac yn attal y pla. 28 Dafydd yn aberthu yno, wedi ei attal gan angel rhag myned i Gibeon.*

A ^a SATAN a safodd i fynu yn erbyn Israel, ac a annogodd Dafydd i gyfrif Israel.

2 A dywedodd Dafydd wrth Joab, ac wrth bennaethiaid y bobl, Ewch, cyfrifwch Israel o Beerseba hyd Dan; a dygwch attaf fi, fel y gwyprwyf eu rhifedi hwynt.

3 A dywedodd Joab, Chwaneged yr ARGLWYDD ei bobl yn gân cym-maint ag *ydylt*: O fy arglwydd frenhin, onid gweision i'm har-glwydd *ydylt* hwy oll? paham y cais fy arglwydd hyn? paham y bydd efe yn achos camwedd i Israel?

4 Ond gair y brenhin a fu drech na Joab: a Joab a aeth allan, ac a dramwyodd trwy holl Israel, ac a ddaeth i Jerusaleu.

5 ¶ A rhoddes Joab nifer rhifedi y bobl i Dafydd. A holl Israel oedd fil o filoedd a chàn mil o wŷr yn tynnu cleddyf; a Judah *oedd* bed-war càn mil a deng mil a thri ugain o wŷr yn tynnu cleddyf.

6 Ond ^b Lefi a Benjamin ni chyfrifasai efe yn eu mysg hwynt; canys ffaidd oedd gan Joab air y brenhin.

7 A bu ddrwg ² y peth hyn y'ngolwg Duw, ac efe a darawodd Israel.

8 A Dafydd a ddywedodd wrth DDUW, ^c Pechais yn ddirfawr, o herwydd i mi wneuthur y peth hyn: ^d ac yr awr hon, dilea, attolwg, anwiredd dy was, canys gwneuthurum yn ynyd iawn.

9 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Gad, ^e gweledydd Dafydd, gan ddywedyd,

10 Dos, a llefara wrth Dafydd, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Tri *pheth* yr ydwyf fi yn eu ³ gosod o'th flaen di; dewis i ti un o honynt, a mi a'i gwnaf i ti.

11 Yna Gad a ddaeth at Dafydd, ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Cymmer i ti

12 *Naill* ai tair blynedd o newyn; ai *dy* ddifetha dri mis o flaen dy wrthwynebwyf, a chleddyf dy elynion yn *dy* oddiweddyd; ai ynte cleddyf yr ARGLWYDD, *sef* haint y nodau, yn y tir dri diwrnod, ac angel yr ARGLWYDD yn dinystrio trwy holl derfynau Israel. Ac yr awr hon edrych pa air a ddygaf drachefn i'r hwn a'm hanfonodd.

13 A Dafydd a ddywedodd wrth Gad, Y mae yn gyfyng iawn arnaf fi; syrthiwyf, attolwg, yn llaw yr ARGLWYDD, canys ei drugareddau ef *ydylt* aml iawn, ac na syrthiwyf yn llaw dyn.

14 ¶ Yna y rhoddes yr ARGLWYDD haint y nodau ar Israel: a syrthiodd o Israel ddeng mil a thri ugain mil o wŷr.

15 A Duw a anfonodd ^f angel i Jerusaleu i'w dinystrio hi: ac fel yr oedd yn ei dinystrio, yr ARGLWYDD a edrychodd, ac ^g a edifarhaodd am y drwg, ac a ddywedodd wrth yr angel oedd yn dinystrio, Digon bellach, attal dy law. Ac angel yr ARGLWYDD oedd yn sefyll wrth lawr-dyrnu ⁴ Ornan y Jebusiad.

16 A Dafydd a ddyrchafodd ei lygaid, ac ^h a ganfu angel yr ARGLWYDD yn sefyll rhwng y ddaear a'r nefoedd, a'i gleddyf noeth yn ei law wedi ei estyn tu a Jerusaleu. A syrthiodd Dafydd a'r henuriaid, *y rhai oedd* wedi ymwisgo mewn sachlian, ar eu hwynebau.

17 A Dafydd a ddywedodd wrth DDUW, Onid myfi a ddywedais am gyfrif y bobl? a mi yw yr hwn a bechais, ac a wneuthum fawr ddrwg; ond y defaid hyn, beth a wnaethant hwy? O ARGLWYDD fy Nuw, bydded, attolwg, dy law arnaf fi, ac ar dy fy nhad, ac nid yn bla ar dy bobl.

18 ¶ Yna ⁱ angel yr ARGLWYDD a archodd i Gad ddywedyd wrth Dafydd, am fyned o Dafydd i fynu i gyfodi allor i'r ARGLWYDD yn llawr-dyrnu Ornan y Jebusiad.

19 A Dafydd a aeth i fynu, yn ol

Cyn
CRIST
1017.

⁸ Heb.
estyn.

^f 2 Sam. 24.
16.

^g Edrych
Gen. 6. 6.

⁴ 2 Sam. 24.
16, 18,
Arafuah.

^h 2 Chron.
3. 1.

ⁱ 2 Chron.
3. 1.

1017.

^a 2 Sam. 24.

1, &c.

^b pen. 27. 24.

² Neu, o
herwydd y
peth hyn.

^c 2 Sam. 24.
10.

^d 2 Sam. 12.
13.

^e Edrych
1 Sam. 9. 9.

Cyn
CRIST
1017.8 Neu,
Pan drodd
Ornan, a
chanfod,
&c. yna efe
a'i bedwar,
&c.

gair Gad, yr hwn a lefarasai efe yn enw yr ARGLWYDD.

20 ⁵ Yna y trodd Ornan, ac a ganfu yr angel, a'i bedwar mab gyd âg ef a ymguddiasant; ac Ornan oedd yn dyrnu gwenith.

21 A Dafydd a ddaeth at Ornan; ac edrychodd Ornan, ac a ganfu Dafydd, ac a aeth allan o'r llawr-dyrnu, ac a ymgrymmodd i Dafydd, â'i wyneb tu a'r ddaear.

22 A dywedodd Dafydd wrth Ornan, Moes i mi le y llawr-dyrnu, fel yr adeiladwyf ynddo allor i'r ARGLWYDD: dyro ef i mi am ei lawn werth; fel yr attalier y pla oddi wrth y bobl.

23 Ac Ornan a ddywedodd wrth Dafydd, Cymmer i ti, a gwnaed fy arglwydd frenhin yr hyn fyddo da yn ei olwg. Wele, rhoddaf yr ych-ain yn boeth-offrwm, a'r offer dyrnu yn gynnud, a'r gwenith yn fwyd-offrwm: hyn oll a roddaf.

24 A'r brenhin Dafydd a ddywedodd wrth Ornan, Nid felly, ond gan brynu y prynaf ef am ei lawn werth: canys ni chymmeraf i'r ARGLWYDD yr eiddot ti, ac nid offrymmaf boeth-offrwm yn rhad.

25 Felly ^k y rhoddod Dafydd i Ornan am y lle chwe chàn siel o aur wrth bwys.

26 Ac yno yr adeiladodd Dafydd allor i'r ARGLWYDD, ac a offrymmodd boeth-offrymmau, ac ebyrth hedd, ac a alwodd ar yr ARGLWYDD; ac ^l efe a'i hattebodd ef o'r nefoedd trwy dân ar allor y poeth-offrwm.

27 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth yr angel; ac yntau a roes ei gleddyf yn ei wain drachefn.

28 [†] Y pryd hwnnw, pan ganfu Dafydd ddarvoud i'r ARGLWYDD wrandaw arno ef yn llawr-dyrnu Ornan y Jebusiad, efe a aberthodd yno.

29 Ond tabernacl yr ARGLWYDD, yr hon a wnellsai Moses yn yr anialwch, ac allor y poeth-offrwm, oedd y pryd hwnnw yn yr uchelfa yn ^m Gibeon:

30 Ac ni allai Dafydd fyned o'i blaen hi i ymofyn â Duw; canys ofnasai rhag cleddyf angel yr ARGLWYDD.

PENNOD XXII.

1 Dafydd, wedi gwybod y lle yr adeiledd y deml, yn parotîo llawer o ddefnyddiau i'w hadeilad hi. 6 Dafydd yn dysgu i Solomon addewidion Duw, a'i ddyled wrth adeiladu y deml, 17 ac yn gorchymyn i'r tywysogion ei gynnorthwyo ef.

A DYWEDODD Dafydd, ^a Hwn yw tŷ yr ARGLWYDD DDUW, a dyma allor y poeth-offrwm i Israel.

2 Dywedodd Dafydd hefyd am ^b gasglu y ddeithriaid oedd yn nhir Israel; ac efe a osododd seiri meini i naddu cerrig nadd, i adeiladu tŷ DDUW.

3 A pharottôdd Dafydd haiarn yn helaeth, tu ag at hoelion drysau y pyrth, ac i'r cyssylltiadau, a phres mor helaeth ag ^c nad oedd arno bwys;

4 Coed cedr hefyd allan o rif: canys y Sidoniaid a'r Tyriaid a ddygent gedrwydd lawer i Dafydd.

5 A dywedodd Dafydd, ^d Solomon fy mab sydd ieuangc a thyner, a'r tŷ a adeiledir i'r ARGLWYDD, rhaid iddo fod mewn mawredd, mewn rhagoriaeth, mewn enw, ac mewn gogoniant, trwy yr holl wledydd: parottoaf yn awr tu ag atto ef. Felly y parottôdd Dafydd yn helaeth cyn ei farwolaeth.

6 [†] Ac efe a alwodd ar Solomon ei fab, ac a orchymynodd iddo adeiladu tŷ i ARGLWYDD DDUW Israel.

7 Dywedodd Dafydd hefyd wrth Solomon, Fy mab, ^e yr oedd yn fy mryd i adeiladu tŷ ^f i enw yr ARGLWYDD fy NUW.

8 Eithr gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf fi, gan ddywedyd, ^g Gwaed lawer a dywelltaist ti, a rhyfeloedd mawrion a wnaethost ti: nid adeiledi di dŷ i'm henw i, canys gwaed lawer a dywelltaist ar y ddaear yn fy ngŵydd i.

9 Wele, mab a enir i ti, efe a fydd wr llonydd, a mi a roddaf lonyddwch iddo ef gan ei holl elynion o amgylch: canys ² Solomon fydd ei enw ef, heddwch hefyd a thangnefedd a roddaf i Israel yn ei ddyddiau ef.

10 ^h Efe a adeilada dŷ i'm henw, ac ⁱ efe a fydd i mi yn fab, a minnau yn dad iddo yntau: sicrhâf hefyd orseddfa ei frenhiniaeth ef ar Israel byth.

11 Yn awr fy mab, ^k yr ARGLWYDD fyddo gyd â thi, a ffynna dithau, ac adeilada dŷ yr ARGLWYDD dy DDUW, megis ag y llefarodd efe am danat ti.

12 Yn unig rhoddod yr ARGLWYDD i ti ddoethineb, a deall, a rhoddod i ti orchymynion am Israel, fel y cadwech gyfraith yr ARGLWYDD dy DDUW.

Cyn
CRIST
1017.a Deut. 12. 5.
2 Sam. 24.
18.
b 1 Bren. 9.
21.

c ad. 14.

d pen. 29. 1.

e 2 Sam. 7. 2.

f Deut. 12.
5, 11.g 1 Bren.
5. 3.
pen. 28. 3.2 Sef. heddwch.
ychlawon.h 2 Sam. 7.
13.
1 Bren. 5. 5.
pen. 17. 12.
13.

i Heb. 1. 5.

k ad. 16.

k 2 Sam. 24.
24.l Lef. 9. 24.
2 Chron.
3. 1.m 1 Bren.
3. 4.
pen. 16. 39.
2 Chron.
1. 3.

Cyn
CRIST
1017.

¹ Deut. 31.
7, 8.
Jos. 1. 6,
7, 9.
³ Neu,
nhrallod.

^m ad. 3.

^a ad. 11.

13 Yna y ffynni, os gwyli ar wneuthur y deddfau a'r barnedigaethau a orchymynodd yr ARGLWYDD i Moses am Israel. ¹Ymgryfhâ, ac ymwrola; nac ofna, ac na arswyda.

14 Ac wele, yn fy ³nhlodi y parottoais i dŷ yr ARGLWYDD gan mil o dalantau aur, a mil o filoedd o dalantau arian; ar bres hefyd, ac ar haiarn, ^mnid oes bwys; (cany y mae yn helaeth;) coed hefyd a meini a barottoais i: ychwanega dithau attynt hwy.

15 Hefyd y mae yn aml gyd â thi weithwyr gwaith, sef cymmynwyr, a seiri maen a phren, a phob rhai celfydd ym mhob gwaith.

16 Ar aur, ar arian, ar bres, ac ar haiarn, nid oes rifedi. Cyfod dithau, a gweithia, a'r ⁿARGLWYDD a fydd gyd â thi.

17 ¶ A Dafydd a orchymynodd i holl dywysogion Israel gynnorthwyo Solomon ei fab, gan ddywedyd,

18 Onid yw yr ARGLWYDD eich DUW gyd â chwi? ac oni roddes efe lonyddwch i chwi oddi amgylch? canys rhoddes yn fy llaw i drigolion y tir; a'r tir a ddarostyngwyd o flaen yr ARGLWYDD, ac o flaen ei bobl ef.

19 Yn awr rhoddwch eich calon a'ch enaid i geisio yr ARGLWYDD eich DUW; cyfodwch hefyd, ac adeiledwch gyssegr yr ARGLWYDD DDUW, i ddwyn arch cyfammed yr ARGLWYDD, a sanctaidd lestri DUW, i'r tŷ a adeiledir i enw yr ARGLWYDD.

PENNOD XXIII.

1 Dafydd yn ei henaint yn gweuthur Solomon yn frenhin. 2 Rhifedi a dosparthiadau y Lefiaid. 7 Teuluoedd y Gersoniaid. 12 Meibion Cohath. 21 Meibion Merari. 24 Swydd y Lefiaid.

A PHAN oedd Dafydd yn hen, ac yn llawn o ddyddiau, efe a osododd ^aSolomon ei fab yn frenhin ar Israel.

2 ¶ Ac efe a gynhullodd holl dywysogion Israel, a'r offeiriaid, a'r Lefiaid.

3 A'r Lefiaid a gyfrifwyd o fab ^bdeng mlwydd ar hugain, ac uchod: a'u nifer hwy wrth eu pennau, bob yn wr, oedd onid dwy fil deugain.

4 O'r rhai yr oedd pedair mil ar hugain i oruchwylio ar waith tŷ yr ARGLWYDD; ac ^cyn swyddogion, ac yn farnwyr, chwe mil:

5 A phedair mil yn borthorion, a

phedair mil yn moliannu yr ARGLWYDD â'r offer ^da wnolsw n i, ebe Dafydd, i foliannu.

6 A ^ddosparthodd Dafydd hwynt yn ddosparthiadau ym mysg meibion Lefi, sef Gerson, Cohath, a Merari.

7 ¶ O'r ^fGersoniaid yr oedd ²Laadan, a Simeï.

8 Meibion Laadan; y pennaf Jehiel, a Zetham, a Joël, tri.

9 Meibion Simeï; Selomith, a Haziel, a Haran, tri. Y rhai hyn oedd bennau-cenedl Laadan.

10 Meibion Simeï hefyd oedd, Jahath, ³Zina, a Jeus, a Beriah. Dyma bedwar mab Simeï.

11 A Jahath oedd bennaf, a Zizah yn ail: ond Jeus a Beriah nid ⁴oedd nemmawr o feibion iddynt; am hynny yr oeddynt hwy yn un cyfrif, wrth dŷ eu tad.

12 ¶ ⁵Meibion Cohath; Amram, Ishar, Hebron, ac Uzziel, pedwar.

13 Meibion ^hAmram oedd, Aaron, a Moses; ac ⁱAaron a neillduwyd i sancteiddio y cyssegr sancteiddiolaf, efe a'i feibion byth, i arogl-darthu ger bron yr ARGLWYDD, i'w wasanaethu ef, ac ^ki fendigo yn ei enw ef yn dragywydd.

14 A Moses gwr DUW, ^lei feibion ef a alwyd yn llwyth Lefi.

15 ^mMeibion Moses oedd, Gersom, ac Eliezer.

16 O feibion Gersom; ⁿ5 Sebuel oedd y pennaf.

17 A meibion Eliezer oedd, ^oRehabiah y ⁶cyntaf. Ac i Eliezer nid oedd meibion eraill; ond meibion Rehabiah a amlhasant yn ddirfawr.

18 O feibion Ishar; ⁷Selomith y pennaf.

19 ^pO feibion Hebron; Jeriah y cyntaf, Amariah yr ail, Jahaziel y trydydd, a Jecameam y pedwerydd.

20 O feibion Uzziel; Michah y cyntaf, a Jesiah yr ail.

21 ¶ ^qMeibion Merari oedd, Mahli, a Musi. Meibion Mahli; Eleazar, a ^rChis.

22 A bu farw Eleazar, a ^smeibion nid oedd iddo ef, ond merched; a meibion Cis eu ⁸brodyr ^ta'u priododd hwynt.

23 ^uMeibion Musi; Mahli, ac Eder, a Jerimoth, tri.

24 ¶ Dyma feibion ^xLefi, yn ol tŷ eu tadau, pennau eu cenedl, wrth eu rhifedi, dan nifer eu henwau wrth

Cyn
CRIST
Cylch
1045.

^d Edrych
2 Chron.
29. 25.
Amos 6. 5.
^e Exod. 6. 16.
Num. 26. 57.
pen. 6. 1,
&c.
^f 2 Chron. 8.
14. a 29. 25.
^g pen. 26. 21.
^h Neu,
Libni,
pen. 6. 17.

³ Neu,
Zizah,
ad. 11.

⁴ Heb.
amlhasant
feibion.

⁵ Exod. 6. 18.

^h Exod. 6. 20.

ⁱ Exod. 28. 1.
Heb. 5. 4.

^k Num. 6. 23.

^l Edrych
pen. 26. 23,
24, 25.

^m Exod. 2.
22. a 18.
3, 4.

ⁿ pen. 26. 24.
⁵ Sebuel,
pen. 24. 20.

^o pen. 26. 25.

⁶ Neu,
pennaf.

⁷ pen. 24. 22,
Selomoth.

^p pen. 24. 23.

^q pen. 24. 26.

^r pen. 24. 29.

^s pen. 24. 28.

⁸ Neu,
ceraint.
^t Edrych
Num. 36.
6, 8.

^u pen. 24. 30.

^x Num. 10.
17, 21.

1015.

^a 1 Bren. 1.
33—39.
pen. 28. 5.

1015.

Cylch
1045.

^b Num. 4.
3, 47.

^c Deut. 16.
18.

Cyn
CRIST
Cylch
1045.

⁷ Num. 4. 3.
a 8. 24.

⁹ Nen,
ac y mae
yn aros.

Cylch
1015.

² Heb.
sefyllfa.

⁸ Exod. 25.
30.
^a Lef. 6. 20.
¹ en. 9. 20.
&c.
^b Lef. 2. 4.
^c Lef. 2. 5, 7.
⁸ Nen,
badell.
^d Lef. 19. 35.

^e Num. 10.
10.
Ps. 81. 3.

^f Num. 3.
6—9.

Cylch
1015.
^a Lef. 10.
1. 6.

^b Num. 3. 4.
a 26. 61.

eu pennau, y rhai oedd yn gwneuthur y gwaith i wasanaeth tŷ yr ARGLWYDD, o fab ⁷ugain mlwydd ac uchod.

25 Canys dywedodd Dafydd, ARGLWYDD DDUW Israel a roddes lonyddwch i'w bobl, ⁹i aros yn Jerusalem byth;

26 A hefyd i'r Lefiaid: ni ddygant *mwyach* y tabernacl, na dim o'i lestri, i'w wasanaeth ef.

27 Canys yn ol geiriau diweddaf Dafydd y cyfrifwyd meibion Lefi, o fab ⁷ugain mlwydd ac uchod:

28 A'u ²gwasanaeth hwynt *o'odd* i fod wrth law meibion Aaron yng ngweinidogaeth tŷ yr ARGLWYDD, yn y cynteddau, ac yn y celloedd, ac ym mhuredigaeth pob sancteiddbeth, ac yngwaith gweinidogaeth tŷ DDUW;

29 Yn ²y bara gosod hefyd, ac ym ^amheilliad y bwyd-offrwm, ac yn ^by teisenau croyw, yn ^cy ³radell hefyd, ac yn y badell ffrio, ac ym mhob ^dmesur a meidroldeb:

30 Ac i sefyll bob bore i foliannu ac i ogoneddu yr ARGLWYDD, felly hefyd brydnawn:

31 Ac i offrymmu pob offrwm poeth i'r ARGLWYDD ^ear y Sabathau, ar y newydd-loerau, ac ar y gwylliau gosodedig, wrth rifedi, yn ol y ddefod *sydd* arnynt yn wastadol ger bron yr ARGLWYDD:

32 Ac i gadw goruchwyliaeth pabell y cyfarfod, a ^fgoruchwyliaeth y cyssegr, a goruchwyliaeth meibion Aaron eu brodyr, yngwasanaeth tŷ yr ARGLWYDD.

PENNOD XXIV.

1 *Dosparthu meibion Aaron yn bedwar ar hugain o ddosparthiadau wrth goelbren. 20 Rhannu y Cohathiaid 27 a'r Merariaid wrth goelbren.*

DYMA ddosparthiadau meibion Aaron. ^aMeibion Aaron *oedd*, Nadab, ac Abihu, Eleazar, ac Ithamar.

2 A bu farw ^bNadab ac Abihu o flaen eu tad, ac nid oedd meibion iddynt: am hynny Eleazar ac Ithamar a offeiriadasant.

3 A Dafydd a'u dosparthodd hwynt, Sadoc o feibion Eleazar, ac Ahimelech o feibion Ithamar, yn ol eu swyddau, yn eu gwasanaeth.

4 A chafwyd mwy o feibion Eleazar yn llywodraethwyr nag o feibion Ithamar; ac *fel hyn* y rhanwyd hwynt. *Yr ydoedd* o feibion

Eleazar yn bennau ar dŷ *eu* tadau un ar bymtheg; ac o feibion Ithamar, yn ol tŷ eu tadau, wyth.

5 Felly y dosparthwyd hwynt wrth goelbrenau, y naill gyd â'r llall; canys tywysogion y cyssegr, a thywysogion *tŷ* DDUW, oedd o feibion Eleazar, ac o feibion Ithamar.

6 A Semaiah mab Nethaneel yr ysgrifenydd, o *lwyth* Lefi, a'u hysgrifenodd hwynt ger bron y brenhin, a'r tywysogion, a Sadoc yr offeiriad, ac Ahimelech mab Abiathar, a phen-cenedl yr offeiriad, a'r Lefiaid; un ²teulu a ddaliwyd i Eleazar, ac *un arall* a ddaliwyd i Ithamar.

7 A'r coelbren cyntaf a ddaeth i Jehoiarib, a'r ail i Jedaiah,

8 Y trydydd i Harim, y pedwerydd i Seorim,

9 Y pummed i Malchiah, y chweched i Mijamin,

10 Y seithfed i Haccos, yr wythfed i ^cAbiah,

11 Y nawfed i Jesua, y degfed i Sechaniah,

12 Yr unfed ar ddeg i Eliasib, y deuddegfed i Jacim,

13 Y trydydd ar ddeg i Huppah, y pedwerydd ar ddeg i Jesebeab,

14 Y pymthegfed i Bilgah, yr unfed ar bymtheg i Immer,

15 Y ddeufed ar bymtheg i Hezir, y deunawfed i Aphses,

16 Y pedwerydd ar bymtheg i Pethahiah, yr ugeinfed i Jehesecel,

17 Yr unfed ar hugain i Jachin, y ddeufed ar hugain i Gamul,

18 Y trydydd ar hugain i Delaiah, y pedwerydd ar hugain i Maaziah.

19 Dyma eu dosparthiadau hwynt yn eu gwasanaeth, ^di fyned i dŷ yr ARGLWYDD yn ol eu defod, dan law Aaron eu tad, fel y gorchymynasai ARGLWYDD DDUW Israel iddo ef.

20 ¶ A'r lleill o feibion Lefi *oedd y rhai hyn*. O feibion Amram; ^eSu-bael: o feibion Subael; Jehdeiah.

21 Am ^fRehabiah; Isiah *oedd* ben ar feibion Rehabiah.

22 O'r Ishariaid; ^gSelomoth: o feibion Selomoth; Jahath.

23 A meibion ^hHebron *oedd*, Jeriah *y cyntaf*, Amariah yr ail, Jahaziel y trydydd, *a* Jecameam y pedwerydd.

24 O feibion Uzziel; Michah: o feibion Michah; Samir.

25 Brawd Michah *oedd* Isiah; o feibion Isiah; Zechariah.

26 ⁱMeibion Merari *oedd*, Mahli, a Musi: meibion Jaaziah; Beno.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

² Heb.
tŷ tad.

^c Neh. 12.
4. 17.
Luc 1. 5.

^d pen. 9. 25.

^e pen. 23. 16.
Sebuel.

^f pen. 23. 17.

^g pen. 23. 18.
Selomith.

^h pen. 23. 19.
a 26. 31.

ⁱ Exod. 6. 19.
pen. 23. 21.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

^k pen. 23. 22.

¹ pen. 23. 23.

Cylch
1015.

^a pen. 6. 33,
39, 44.

² Jesarelah,
ad. 14.

³ Neu, Isri,
ad. 11.

⁴ Trwy gyf-
rif Simeï,
ad. 17.

⁵ Neu,
Azareel,
ad. 18.

⁶ Neu,
Subael,
ad. 20.

⁷ Neu, yn
achosion.

^b ad. 2.
⁸ Heb. llaw.

^c 2 Chron.
23. 13.

27 ¶ Meibion Merari o Jaaziah; Beno, a Soham, a Zaccur, ac Ibri.

28 O Mahli *y daeth* Eleazar, ac ^k ni bu iddo ef feibion.

29 Am Cis: mab Cis *oedd* Jerahmeel.

30 ¹ A meibion Musi *oedd*, Mahli, ac Eder, a Jerimoth. Dyma feibion y Lefiaid yn ol tŷ eu tadau.

31 A hwy a fwriasant goelbrennau ar gyfer eu brodyr meibion Aaron, ger bron Dafydd y brenhin, a Sadoc, ac Ahimelech, a phennau-cenedl yr offeiriaid a'r Lefiaid; *ie*, y pen-cenedl ar gyfer y brawd ieuangaf.

PENNOD XXV.

¹ Rhifedi a swyddau y cantorion. ⁸ Eu dosparthu hwy yn bedwar dosparthiad ar hugain.

A NEILLDUODD Dafydd, a thywysogion y llu, tu ag at y gwasanaeth, o feibion ^a Asaph, a Heman, a Jeduthun, y rhai a brophwydent â thelynau, ac â nablau, ac â symbalau; a nifer y gweithwyr yn ol eu gwasanaeth ydoedd:

2 O feibion Asaph; Zaccur, a Joseph, a Nethaniah, ² Asarelah, meibion Asaph, dan law Asaph, *yr hwn* oedd yn prophwydo wrth law y brenhin.

3 O Jeduthun: meibion Jeduthun; Gedaliah, a ³ Seri, a Jesaiah, a Hasabiah, Mattithiah, ⁴ chwech, dan law Jeduthun eu tad, ar y delyn yn prophwydo, i foliannu ac i glodfori yr ARLWYDD.

4 O Heman: meibion Heman; Bucciah, Mattaniah, ⁵ Uzziel, ⁶ Sebuel, a Jerimoth, Hananiah, Hanani, Eliathah, Gidalti, a Romanti-ezer, Josbecasah, Malothi, Hothir, a Mahazioth:

5 Y rhai hyn oll *oedd* feibion Heman, gweledydd y brenhin ⁷ yngeiriau DUW, i ddychafu y corn. DUW hefyd a roddes i Heman bedwar ar ddeg o feibion, a thair o ferched.

6 Y rhai hyn oll *oedd* dan law eu tad yn canu *yn nhŷ* yr ARLWYDD, â symbalau, a nablau, a thelynau; i wasanaeth tŷ DUW; ^b yn ol ⁸ trefn y brenhin i Asaph, a Jeduthun, a Heman.

7 A'u nifer hwynt, ynghyd â'u brodyr dysgedig ynghaniadau yr ARLWYDD, *sef* pob *un* cyfarwydd, oedd ddau cant pedwar ugain ac wyth.

8 ¶ A hwy a fwriasant goelbrennau, cylch yn erbyn *cylch*, bychan a mawr, ^c athraw a disgybl.

9 A'r coelbren cyntaf a ddaeth dros Asaph i Joseph: yr ail i Gedaliah; efe, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

10 Y trydydd i Zaccur; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

11 Y pedwerydd i Isri; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

12 Y pumed i Nethaniah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

13 Y chweched i Bucciah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

14 Y seithfed i Jesarelah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

15 Yr wythfed i Jesaiah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

16 Y nawfed i Mattaniah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

17 Y degfed i Simeï; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

18 Yr unfed ar ddeg i Azareel; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

19 Y deuddegfed i Hazabiah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

20 Y trydydd ar ddeg i Subael; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

21 Y pedwerydd ar ddeg i Mattithiah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

22 Y pymthegfed i Jerimoth; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

23 Yr unfed ar bymtheg i Hananiah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

24 Y ddeufed ar bymtheg i Josbecasah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

25 Y deunawfed i Hanani; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

26 Y pedwerydd ar bymtheg i Malothi; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

27 Yr ugeinfed i Eliathah; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

28 Yr unfed ar hugain i Hothir; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

29 Y ddeufed ar hugain i Gidalti; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

30 Y trydydd ar hugain i Mahazioth; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

31 Y pedwerydd ar hugain i Romanti-ezer; *efe*, a'i feibion a'i frodyr *oedd* ddeuddeg.

PENNOD XXVI.

¹ Dosparthiadau y porthorion. ¹³ Rhannu iddynt y pyrth wrth goelbren. ²⁰ Y Lefiaid y rhai *oedd* ar y trysorau. ²⁹ Swyddogion a barnwyr.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

² Neu,
Selemiah,
ad. 14.
³ Neu,
Abiasaph,
pen. 6. 37.
a 9. 19.

⁴ Heb.
Issaschar.

⁵ Sef,
Obed-edom,
pen. 13. 14.

^a pen. 16.
38.

⁶ Neu, dros
fychan.

⁷ Neu, Me-
selemiah,
ad. 1.

⁸ Sef, cyn-
hulfan.

⁹ Gwel
1 Bren. 10.
5.
2 Chron. 9.
4.

AM ddosparthiad y porthorion :
O'r Corhiaid *yr oedd* ² Mesele-
miah mab Core, o feibion ³ Asaph.

2 A meibion Meselemiah *oedd*, Ze-
chariah y cyntaf-anedig, Jediael yr
ail, Zebadiah y trydydd, Jathniel y
pedwerydd,

3 Elam y pummed, Jehohanan y
chweched, Elioenai y seithfed.

4 A meibion Obed-edom; Semaiah
y cyntaf-anedig, Jehozabad yr ail,
Joah y trydydd, a Sachar y ped-
werydd, a Nethaneel y pummed,

5 Ammiel y chweched, ⁴ Issachar
y seithfed, Peulthai yr wythfed:
cansys Duw a'i bendithiodd ⁵ ef.

6 Ac i Semaiah ei fab ef y ganwyd
meibion, y rhai a arglwyddiaethas-
ant ar dŷ eu tad: cansys cedyrn o
nerth *oeddynt* hwy.

7 Meibion Semaiah; Othni, a Re-
phael, ac Obed, Elzabad; ei frodyr
ef *oedd* wŷr nerthol, *sef* Elihu, a
Semachiah.

8 Y rhai hyn oll o feibion Obed-
edom: hwynt-hwy, a'u meibion, a'u
brodyr, yn wŷr nerthol mewn cryf-
der, tu ag at y weinidogaeth, *oedd*
dri ugain a dau o Obed-edom.

9 Ac i Meselemiah, yn feibion ac
yn frodyr, *yr oedd* tri ar bymtheg o
wŷr nerthol.

10 O ^a Hosah hefyd, o feibion Me-
rari, yr oedd meibion; Simri y pen-
naf, (er nad oedd efe gyntaf-anedig,
etto ei dad a'i gosododd ef yn ben;)

11 Hilciah yr ail, Tebaliah y tryd-
ydd, Zechariah y pedwerydd: holl
feibion a brodyr Hosah *oedd* dri ar
ddeg.

12 Ym mhlith y rhai hyn yr *oedd*
dosparthiadau y porthorion, *sef* ym
mhlith y pennaethiaid, *ac iddynt*
oruchwyliaeth ar gyfer eu brodyr i
wasanaethu yn nhŷ yr ARGLWYDD.

13 ¶ A hwy a fwriasant goelbren-
nau, ⁶ fychan a mawr, yn ol tŷ eu
tadau, am bob porth.

14 A choelbren ⁷ Selemiah a syrth-
iodd tu a'r dwyrain: a *thros* Zecha-
riah ei fab, cynghorwr deallgar, y
bwriasant hwy goelbrennau; a'i
goelbren ef a ddaeth tu a'r gogledd.

15 I Obed-edom tu a'r dehau, ac
i'w feibion, *y daeth* tŷ ⁸ Asup-
pim.

16 I Suppim, a Hosah, tu a'r gor-
llewin, gyd â phorth Salecheth, yn
ffordd y ⁹ rhiw, *yr oedd* y naill or-
uchwyliaeth ar gyfer y llall.

17 Tu a'r dwyrain *yr oedd* chwech
o Lefiaid, tu a'r gogledd pedwar beu-

nydd, tu a'r dehau pedwar beunydd,
a thu ag Asup-
pim dau a dau.

18 A Pharbar tu a'r gorllewin, ped-
war ar y ffordd, a dau yn Parbar.

19 Dyma ddosparthiadau y porth-
orion, o feibion Core, ac o feibion
Merari.

20 ¶ Ac o'r Lefiaid, Ahiah *oedd* ar
^b drysorau tŷ DDUW, ac ar drysorau
y pethau cyssegredig.

21 Am feibion ² Laadan: meibion y
Gersoniad Laadan, pennau tylwyth
Laadan y Gersoniad, *oedd* ³ Jehieli.

22 Meibion Jehieli; Zetham, a
Joel ei frawd, *oedd* ar drysorau tŷ
yr ARGLWYDD.

23 O'r Amramiaid, a'r Ishariaid,
o'r Hebroniaid, a'r Uzzielaid:

24 A ^c Sebucl mab Gersom, mab
Moses, *oedd* olygwr ar y trysorau.

25 A'i frodyr ef o Eleazar; Reha-
biah ei fab ef, a Jesaiah ei fab yntau,
a Joram ei fab yntau, a Zichri ei
fab yntau, a ^d Selomith ei fab yntau.

26 Y Selomith hwnnw a'i frodyr
oedd ar holl drysorau y pethau cys-
segredig a gyssegrasai Dafydd fren-
hin, a'r tadau pennaf, a thywysogion
y miloedd a'r cannoedd, a thywys-
ogion y llu.

27 O'r rhyfeloedd ac o'r yspail y
cyssegrasant *bethau* i gynnal tŷ yr
ARGLWYDD.

28 A'r hyn oll a gyssegrodd Sa-
muel ^e y gweledydd, a Saul mab Cis,
ac Abner mab Ner, a Joab mab
Serfiah, a phwy bynnag a gyssegr-
asai *ddim*, *yr oedd* efe dan law
Selomith a'i frodyr.

29 ¶ O'r Ishariaid, Cenaniah a'i
feibion *oedd* yn Israel ^f yn swydd-
ogion, ac yn farnwyr, ar y gwaith
oddi allan.

30 O'r Hebroniaid, Hasabiah a'i
frodyr, meibion nerthol, mil a saith
gant, *oedd* mewn swydd yn Israel,
o'r tu hwn i'r loddonen tu a'r gor-
llewin, yn holl waith yr ARGLWYDD,
ac yngwasanaeth y brenhin.

31 O'r Hebroniaid, ^g Jeriah *oedd*
ben o'r Hebroniaid, yn ol cenhedl-
aethau ei dadau: yn y ddeugeinfed
flwyddyn o deyrnasiad Dafydd y
ceisiwyd hwynt, a chafwyd yn eu
mysg hwy *wŷr* cryfion nerthol, ^h yn
Jazer Gilead.

32 A'i frodyr ef yn feibion nerthol
oedd ddwy fil a saith gant o bennau-
cenedl: a Dafydd y brenhin a'u go-
sododd hwynt ar y Reubenaid, a'r
Gadiaid, a hanner llwyth Manasseh,

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

^b Mal. 3. 10.

² Neu,
Libni,
pen. 6. 17.

³ Neu,
Jehiel,
pen. 23. 8.
a 29. 8.

^c pen. 23.
16.

^d pen. 23.
18.

^e 1 Sam. 9.
9.

^f pen. 23. 4.

^g pen. 23.
19.

^h Edrych
Jos. 21. 39.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.¹ 2 Chron.
19. 11.ym mhob gorchwyl Duw, a ¹gorchwyl y brenhin.

PENNOD XXVII.

¹ Y deuddeg tywysog am bob mis. ¹⁶ Pennaethiaid y deuddeg llywyth. ²³ Rhwystro cyfrif y bobl. ²⁵ Amryw swyddogion Dafydd.

PEDAIR mil ar hugain *oedd* pob dosparthiad o feibion Israel dan eu rhif, yn bennau-cenedl, ac yn dywysogion miloedd a channoedd, a'u swyddogion yn gwasanaethu y brenhin ym mhob achos o'r dosparthiadau, yn dyfod i mewn, ac yn myned allan, o fis i fis, trwy holl fisoedd y flwyddyn.

² Ar y dosparthiad cyntaf, dros y mis cyntaf, *yr oedd* ^a Jasobeam mab Zabdiel; ac yn ei ddosparthiad ef *yr oedd* pedair mil ar hugain.

³ O feibion Peres *yr oedd* y penaf o holl dywysogion y llu dros y mis cyntaf.

⁴ Ac ar ddosparthiad yr ail mis *yr oedd* ² Dodai yr Ahohiad, ac o'i ddosparthiad ef *yr oedd* Micloth hefyd yn gapten; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

⁵ Trydydd mis tywysog y llu dros y trydydd mis *oedd* Benaiah mab Jehoiaida yr ³ offeiriad pennaf; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

⁶ Y Benaiah hwn *oedd* ^b gadarn ym *mhlith* y deg ar hugain, ac oddi ar y deg ar hugain; ac yn ei ddosparthiad ef *yr oedd* Amizabad ei fab ef.

⁷ Y pedwerydd dros y pedwerydd mis *oedd* ^c Asahel brawd Joab, a Zebadiah ei fab ar ei ol ef; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

⁸ Y pummed dros y pummed mis *oedd* dywysog, Samhuth yr Izrahiaid; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

⁹ Y chweched dros y chweched mis *oedd* ^d Ira mab Icces y ⁴ Tecoad; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹⁰ Y seithfed dros y seithfed mis *oedd* ^e Heles y Peloniad, o feibion Ephraim; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹¹ Yr wythfed dros yr wythfed mis *oedd* ^f Sibbechai yr Husathiad, o'r Zarhiaid; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹² Y nawfed dros y nawfed mis *oedd* ^g Abiezer yr ⁵ Anathothiad, o'r Benjaminiaid; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹³ Y degfed dros y degfed mis *oedd* ^h Maharai y Netophathiad, o'r

Zarhiaid; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹⁴ Yr unfed ar ddeg dros yr unfed mis ar ddeg *oedd* ⁱ Benaiah y Pirathoniad, o feibion Ephraim; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹⁵ Y deuddegfed dros y deuddegfed mis *oedd* ⁶ Heldai y Netophathiad, o Othniel; ac yn ei ddosparthiad ef bedair mil ar hugain.

¹⁶ ¶ Ac ar lwythau Israel: ar y Reubeniaid, Eliezer mab Zichri *oedd* dywysog: ar y Simeoniaid, Sephatiah mab Maachah:

¹⁷ Ar y Lefiaid, ^k Hasabiah mab Cemuel: ar yr Aaroniaid, Sadoc:

¹⁸ Ar Judah, ¹ Elihu, *wn* o frodyr Dafydd: ar ⁷ Issachar, Omri mab Michael:

¹⁹ Ar Zabulon, Ismaiah mab Obadiah: ar Naphtali, Jerimoth mab Azriel:

²⁰ Ar feibion Ephraim, Hosea mab Azaziah: ar hanner llwyth Manasseh, Joël mab Pedaiah:

²¹ Ar hanner *llwyth* Manasseh yn Gilead, Ido mab Zechariah: ar Benjamin, Jaasiel mab Abner:

²² Ar Dan, Azariel mab Jeroham. Dyma dywysogion llwythau Israel.

²³ ¶ Ond ni chymmerth Dafydd eu rhifedi hwynt o fab ugain mlwydd ac isod; canys ^m dywedasai yr ARGLWYDD yr amlhâi efe Israel megis sêr y nefoedd.

²⁴ Joab mab Serfiah a ddechreuodd gyfrif, ond ni orphenodd efe, am fod o achos hyn ⁿ lidiowgrwydd yn erbyn Israel, ac nid aeth y cyfrif hwn ym mysg cyfrifon chronicl y brenhin Dafydd.

²⁵ ¶ Ac ar drysorau y brenhin *yr oedd* Azmafeth mab Adiel: ac ar y trysordai yn y meusydd, yn y dinasoedd, yn y pentrefi hefyd, ac yn y tyrau, *yr oedd* Jehonathan mab Uziah.

²⁶ Ac ar weithwyr y maes, *y rhai oedd* yn llafurio y ddaear, *yr oedd* Ezri mab Celub.

²⁷ Ac ar y gwinllannoedd *yr oedd* Simei y Ramathiad: ac ar yr hyn *oedd* yn dyfod o'r gwinllannoedd i'r selerau gwin, *yr oedd* Zabdi y Siphmial.

²⁸ Ac ar yr olew-wydd, a'r sycomorwydd, y rhai *oedd* yn y dyffryn-oedd, *yr oedd* Baalhanan y Gederiad: ac ar y selerau olew *yr oedd* Joas.

²⁹ Ac ar yr ychain pasgedig yn Saron, *yr oedd* Sitrai y Saroniad:

Cyn
CRIST
Cylch
1015.¹ pen. 11.
31.⁶ Neu,
Heled,
pen. 11. 30.^k pen. 26.
30.¹ 1 Sam. 16.
⁶ Eliab.
⁷ Heb.
Issachar.^m Gen. 15.
5.Cylch
1017.ⁿ 2 Sam. 24.
15.
pen. 21. 7.Cylch
1015.^a 2 Sam. 23.
8.
pen. 11. 11.² Neu,
Dodo,
2 Sam. 23.
9.³ Neu,
swyddog.^b 2 Sam. 23.
20, 22. 23.
pen. 11. 22.
&c.^c 2 Sam. 23.
24.
pen. 11. 26.^d pen. 11.
28.⁴ pen. 11.
28.
Tecoiaid.^e pen. 11.
27.^f 2 Sam. 21.
16.^g pen. 11.
28.⁵ pen. 11.
28.
Anoth-
iad.^h 2 Sam. 23.
28.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

ac ar yr ychain yn y dyffrnoedd,
yr oedd Saphat mab Adlai.

30 Ac ar y camelod *yr oedd* Obil
yr Ismaeliad : ac ar yr asenod Jeh-
deiah y Meronothiad.

31 Ac ar y defaid *yr oedd* Jaziz
yr Hageriad. Y rhai hyn oll *oedd*
dywysogion y golud eiddo y bren-
hin Dafydd.

32 A Jehonathan ewythr Dafydd
frawd ei dad *oedd* gynghorwr, gwr
doeth, ac ysgrifenydd : Jehiel hef-
yd ⁹ mab Hachmoni *oedd* gyd â
meibion y brenhin.

33 Ac ^o Ahitophel *oedd* gynghorwr
y brenhin ; a ^p Husai yr Arciad *oedd*
gyfaill y brenhin.

34 Ac ar ol Ahitophel *yr oedd* Je-
hoiada mab Benaiah, ac Abiathar : a
thywysog llu y brenhin *oedd* ^a Joab.

PENNOD XXVIII.

1 Dafydd, y'ngŵydd yr holl bobl, yn datgan
daioni Duw iddo ef, a'i addewid i'w fab
Solomon, ac yn eu hannog hwynt i ofni Duw :
9, 20 yn rhoi oysur yn Solomon i adeiladu
y deml ; 11 yn dangos iddo ei dull a'i phor-
treiad hi, ac yn rhoddi iddo aur ac arian
i'w gwneuthur hi.

A DAFYDD a gynhullodd holl
dywysogion Israel, ^a thywysogion
y llwythau, a ^b thywysogion y dos-
parthiadau, y rhai *oedd* yn gwas-
anaethu y brenhin, tywysogion y
miloedd hefyd, a thywysogion y
cannoedd, a ^a thywysogion holl olud
² a meddiant y brenhin, a'i feibion,
gyd â'r ³ ystafellyddion, a'r ^d cedyrn,
a phob yn grymmusol o nerth, i
Jerusalem.

2 A chyfododd Dafydd y brenhin
ar ei draed, ac a ddywedodd, Gwan-
dêwch arnaf fi, fy mrodyr, a'm pobl ;
^e Myfi a feddyliais yn fy nghalon
adeiladu tŷ gorphwysfa i arch cyf-
ammod yr ARGLWYDD, ac i ^f ystôl-
draed ein DUW ni, a mi a barotto-
ais tu ag at adeiladu.

3 Ond Duw a ddywedodd wrth-
yf, ^g Nid adeiledi di dŷ i'm henw i,
canys rhyfelwr fuost, a gwaed a
dywelltaist.

4 Er hynny ARGLWYDD DDUW Is-
rael a'm hetholodd i o holl dŷ fy
nhad, i fod yn frenhin ar Israel yn
dragywydd : canys ^h Judah a ddewis-
odd efe yn llywiawdwr ; ac o dŷ Ju-
dah, ⁱ tŷ fy nhad i, ac ^k o feibion fy
nhad, efe a fynnai i mi deyrnasu ar
holl Israel :

5 ^l Ac o'm holl feibion innau, (can-
ys llawer o feibion a roddes yr
ARGLWYDD i mi,) efe hefyd a ddew-

isodd Solomon fy mab, i eistedd
ar orseddfa brenhiniaeth yr AR-
GLWYDD, ar Israel.

6 Dywedodd hefyd wrthyf, ^m Solo-
mon dy fab, efe a adeilada fy nhŷ
a'm cynteddau i ; canys dewisais ef
yn fab i mi, a minnau a fyddaf iddo
ef yn dad.

7 A'i frenhiniaeth ef a sicrhâf yn
dragywydd, os efe a ymegnia i
wneuthur fy ngorchymynion a'm
barnedigaethau i, megis y dydd hwn.

8 Yn awr gan hynny, y'ngŵydd
holl Israel, cynnulleidfa yr AR-
GLWYDD, a lle y clywo ein DUW ni,
cedwch a cheisiwch holl orchymyn-
ion yr ARGLWYDD eich DUW, fel y
meddiannoch y wlad dda hon, ac y
gadawoch hi yn etifeddiaeth i'ch
meibion ar eich ol yn dragywydd.

9 ⁿ A thithau Solomon fy mab,
adnebydd DDUW dy dad, a gwasan-
aetha ef â chalon berffaith, ac â
meddwl ewyllysgar : canys yr ⁿ AR-
GLWYDD sydd yn chwilio yr holl
galonnau, ac yn deall pob dychym-
myg meddyliau. O cheisi ef, ti a'i
cei ; ond os gwrthodi ef, efe a'th
fwrw di ymaith yn dragywydd.

10 Gwel yn awr mai yr ARGLWYDD
a'th ddewisodd di i adeiladu tŷ y
cyssegr : ymgryfhâ, a gwna.

11 ⁿ Yna y rhoddes Dafydd i Solo-
mon ei fab ^o bortreid y porth, a'i dai,
a'i selerau, a'i gellau, a'i ystafelloedd
oddi fewn, a thŷ y drugareddfa,

12 A phortreid yr hyn oll a *oedd*
ganddo trwy yr yspryd, am gyn-
teddau tŷ yr ARGLWYDD, ac am
yr holl ystafelloedd o amgylch, am
drysorau tŷ DDUW, ac am drysorau
y pethau cyssegredig :

13 Ac am ddosparthiadau yr offeir-
iaid a'r Lefaid, ac am holl waith
gweinidogaeth tŷ yr ARGLWYDD, ac
am holl lestri gwasanaeth tŷ yr AR-
GLWYDD.

14 Efe a roddes o aur wrth bwys,
i'r pethau o aur, tu ag at holl lestri
pob gwasanaeth, ac arian i'r holl
lestri arian, mewn pwys, tu ag at
holl lestri pob math ar wasanaeth :

15 Sef pwys y canhwylbrenni aur,
a'u lampau aur, wrth bwys i bob
canhwylbren ac i'w lampau : ac i'r
canhwylbrennau arian wrth bwys,
i'r canhwylbren ac i'w lampau, yn
ol gwasanaeth pob canhwylbren.

16 Aur hefyd dan bwys, tu ag at
fyrddau y bara gosod, i bob bwrdd ;
ac arian i'r byrddau arian ;

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

m 2 Sam. 7.
13, 14.
pen. 22. 9.
2 Chron. 1.
9.

⁹ Neu,
yr Hach-
moniad.

^o 2 Sam. 15.
12.
^p 2 Sam. 15.
37, a 16. 16.

^a pen. 11. 6.

^a pen. 27.
16.
^b pen. 27.
1, 2.

^c pen. 27.
25.
² Neu,
amfeiliad.
³ Neu,
eumuch-
iad.
^d pen. 11.
10.

^e 2 Sam. 7.
2.

^f Ps. 99. 5.
a 132. 7.

^g 2 Sam. 7.
5, 13.
^h 1 Bren. 5. 3.
pen. 22. 8.

^h Gen. 49. 8.
pen. 5. 2.
Ps. 60. 7.
a 78. 68.
ⁱ 1 Sam. 16.
1.
^k 1 Sam. 16.
12.
^l pen. 23. 1.

n 1 Sam. 16.
7.
¹ Bren. 8.
39.
pen. 29. 17.
Ps. 7. 9.
a 133. 2.
Diar. 17. 3.
Jer. 11. 20.
a 17. 10.
a 20. 12.
Dat. 2. 23.

^o Edrych
Exod. 25.
40.
ad. 19.

Cyn
CRIST
1015.

17 Ac aur pur i'r cigweiniau, ac i'r phiolau, ac i'r dysglau, ac i'r gorflychau aur, wrth bwys pob gorflwch : ac i'r gorflychau arian wrth bwys pob gorflwch ;

18 Ac i allor yr arogl-darth, aur pur wrth bwys ; ac aur i bortreiaid cerbyd ^py cerubiaid oedd yn ymledu, ac yn gorchuddio arch cyffammod yr ARGLWYDD.

19 Hyn oll, *ebe Dafydd*, ^aa wnaeth yr ARGLWYDD i mi ei ddeall mewn ysgrifen, trwy ei law ef arnaf fi, *sef* holl waith y portreiaid hwn.

20 A dywedodd Dafydd wrth Solomon ei fab, ^rYmgryfhâ, ac ymegnia, a gweithia ; nac ofna, ac na arswyda : canys yr ARGLWYDD DDUW, fy NUW i, *fydd* gyd â thi ; nid ymedy efe â thi, ac ni'th wrthyd, nes gorphen holl waith gwasanaeth tŷ yr ARGLWYDD.

21 Wele hefyd ddosparthiadau yr offeiriad a'r Lefiaid, i holl wasanaeth tŷ DDUW, a chyd â thi *y maent* yn yr holl waith, a ^pphob un ewyllysgar cywraint i bob gwasanaeth ; y tywysogion hefyd a'r bobl oll *fyddant* wrth dy orchymyn yn gwbl. *

PENNOD XXIX.

1 *Dafydd, trwy ei esampl ei hun, a'i eiriol, 6 yn peri i'r tywysogion ac i'r bobl offrymmu yn ewyllysgar. 10 Diolch Dafydd a'i weddi. 20 Y bobl, wedi bendithio Duw, ac aberthu iddo, yn ganeuthur Solomon yn frenhin. 26 Yr hŷd y teyrnasodd Dafydd, a'i farwol-aeth ef.*

YNA y dywedodd Dafydd y brenhin wrth yr holl dyrfa, DUW a ddewisodd yn unig fy mab Solomon, *ac y mae efe* ^ayn ieuange, ac yn dyner, a'r gwaith *sydd* fawr ; canys nid i ddyn *y mae* y llys, ond i'r ARGLWYDD DDUW.

2 Ac â'm holl gryfder y parottoais i dŷ fy NUW, aur i'r *gwaith* aur, ac arian i'r arian, a phres i'r pres, a haiarn i'r haiarn, a choed i'r *gwaith* coed ; ^bmeini onix, a *meini* gosod, meini carbunculus, ac o amryw liw, a phob maen gwerthfawr, a meini marmor yn aml.

3 Ac etto am *fod* fy ewyllys tu a thŷ fy NUW, y mae gennyf o'm heiddo fy hun, aur ac arian, *yr hwn* a roddaf tu ag at dŷ fy NUW ; heb law yr hyn oll a barottoais tu a'r tŷ sanctaidd :

4 Tair mil o dalantau aur, o aur ^cOphir ; a saith mil o dalantau arian puredig, i oreuro parwydydd y tai :

5 Yr aur i'r *gwaith* aur, a'r arian i'r arian ; a thu ag at yr holl waith, trwy law y rhai celfydd. Pwy hefyd a ymrŷdd yn ewyllysgar i ²ymgysegru heddyw i'r ARGLWYDD?

6 ¶ Yna tywysogion y teuluoedd, a thywysogion llwythau Israel, a thywysogion y miloedd a'r cannoedd, a ^dswyddogion gwaith y brenhin, a offrymmasant yn ewyllysgar,

7 Ac a roddasant tu ag at wasanaeth tŷ DDUW, bwm mil o dalantau aur, a deng mil o sylltau, a deng mil o dalantau arian, a deunaw mil o dalantau pres, a chan mil o dalantau haiarn.

8 A chyd â'r hwn y ceid meini, hwy a'u rhoddasant i drysor tŷ yr ARGLWYDD, trwy law ^eJehiel y Gersoniad.

9 A'r bobl a lawenhasant pan offrymment o'u gwirfodd ; am eu bod â chalon berffaith yn ewyllysgar yn offrymmu i'r ARGLWYDD : a Dafydd y brenhin hefyd a lawenychodd â llawenydd mawr.

10 ¶ Yna y bendithiodd Dafydd yr ARGLWYDD yngŵydd yr holl dyrfa, a dywedodd Dafydd, Bendigedig *wyt* ti, ARGLWYDD DDUW Israel, ein tad ni, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb.

11 ¶ I ti, ARGLWYDD, *y mae* mawredd, a gallu, a gogoniant, goruchafiaeth, a harddwch : canys y cwbl yn y nefoedd ac yn y ddaear *sydd* eiddot ti ; y deyrnas *sydd* eiddot ti, ARGLWYDD, yr hwn hefyd a ymddyrchefaist yn ben ar bob peth.

12 Cyfoeth hefyd ac anrhydedd a ddeuant oddi wrthyd ti, a thi sydd yn arglwyddiaethu ar bob peth, ac yn dy law di *y mae* nerth a chadernid ; yn dy law di hefyd *y mae* mawrhâu, a nerthu pob dim.

13 Ac yn awr, ein DUW ni, yr ydym ni yn dy foliannu, ac yn clodfori dy enw gogoneddus.

14 Eithr pwy *ydwyff* fi, a phwy *yw* fy mhobl i, fel y caem ni rym i offrymmu yn ewyllysgar fel hyn? canys oddi wrthyd ti *y mae* pob peth, ac o'th law dy hun y rhoisom i ti.

15 O herwydd ^adieithriaid *ydym* ni ger dy fron di, ac alltudion fel ein holl dadau : ^bfel cysgod *yw* ein dyddiau ni ar y ddaear, ac nid *oes* ³ymaros.

16 O ARGLWYDD ein DUW, yr holl amllder hyn a barottoisom ni i adeiladu i ti dŷ i'th enw sanctaidd,

Cyn
CRIST
1015.

² Heb.
lenwi os
law.

^d pen. 27.
25, &c.

^e pen. 26.
21.

^f Matt. 6.
13.
1 Tim. 1.
17.
Dat. 5. 12.

^g Ps. 39. 12.
Heb. 11. 13.
1 Petr. 2. 11.

^h Ps. 90. 9.
a 102. 11.
a 144. 4.

³ Heb.
disgwyf.

^p 1 Sam. 4.
4.
1 Bren. 6.
23, &c.

^q Edrych
Exod. 25.
40.

^r Deut. 31.
7, 8.
Jos. 1. 6,
7, 9.
pen. 22. 13.

^s Exod. 35.
25, 26
a 36. 1, 2.

1015.

^a pen. 22. 5.
Diar. 4. 3.

^b Edrych
Es. 54. 11,
12.
Dat. 21. 18,
&c.

^c 1 Bren. 9.
23.

Cyn
CRIST
1015.1 Sam. 16.
7.
pen. 28. 9.

o'th law di *y mae*, ac eiddot ti *yd-
yw* oll.

17 Gwn hefyd, O fy Nuw, mai ti sydd 'yn profi y galon, ac yn ymfoddloni mewn cyfiawnder. Myfi yn uniondeb fy nghalon, o wirfodd a offrymmais hyn oll; ac yn awr y gwelais dy bobl a gafwyd yma yn offrymmu yn ewyllysgar i ti, a hynny mewn llawenydd.

18 ARGLWYDD DDUW Abraham, Isaac, ac Israel, ein tadau, cadw hyn yn dragywydd ym mryd meddyliau calon dy bobl; a ⁴pharottoa eu calon hwynt attat ti.

19 A dyro i Solomon fy mab galon berffaith, i gadw dy orchymynion, dy dystiolaethau, a'th ddeddfau, ac i'w gwneuthur *hwynt* oll, ac i adeiladu y llys yr hwn y darperais iddo.

20 ¶ Dywedodd Dafydd hefyd wrth yr holl dyrfa, Bendithiwech, attolwg, yr ARGLWYDD eich DUW. A'r holl dyrfa a fendithiasant ARGLWYDD DDUW eu tadau, a blygasant eu pennau, ac a ymgrymmasant i'r ARGLWYDD, ac i'r brenhin.

21 Aberthasant hefyd ebyrth i'r ARGLWYDD, a thrannoeth ar ol y dydd hwnnw yr aberthasant yn boeth-offrymmau i'r ARGLWYDD, fil o fustych, mil o hyrddod, a mil o ŵyn, a'u diod-offrymmau, ac ebyrth yn llïosog, dros holl Israel:

22 Ac a fwyttasant ac a yfasant ger bron yr ARGLWYDD y diwrnod hwnnw mewn llawenydd mawr. A ^kgosodasant Solomon mab Dafydd yn frenhin yr ail waith; ac ennein-

iasant *ef* i'r ARGLWYDD yn flaenor, a Sadoc yn offeiriad.

23 Felly yr eisteddodd 'Solomon ar orseddfa yr ARGLWYDD yn frenhin, yn lle Dafydd ei dad, ac a lwyddodd; a holl Israel a wrandawsant arno.

24 Yr holl dywysogion hefyd a'r cedyrn, a chyd â hynny holl feibion y brenhin Dafydd, ¹a roddasant eu dwylaw *ar fod* dan Solomon y brenhin.

25 A'r ARGLWYDD a fawrygodd Solomon yn rhagorol y'ngŵydd holl Israel, ac ^ma roddes iddo ogoniant brenhinol, math yr hwn ni bu i un brenhin o'i flaen ef yn Israel.

26 ¶ Felly Dafydd mab Jesse a deyrnasodd ar holl Israel.

27 ^aA'r dyddiau y teyrnasodd efe ar Israel *oedd* ddeugain mlynedd: ^osaith mlynedd y teyrnasodd efe yn Hebron, a thair *blynedd* ar ddeg ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

28 Ac efe a fu farw mewn oedran teg, yn gyflawn o ddyddiau, cyfoeth, ac anrhydedd: a Solomon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

29 *Ac am* weithredoedd *cyn*taf a diweddaf y brenhin Dafydd, wele, *y maent* yn ysgrifenedig y'ngeiriau Samuel y gweledydd, ac y'ngeiriau Nathan y prophwyd, ac y'ngeiriau Gad y gweledydd.

30 Gyd â'i holl frenhiniaeth ef, a'i gadernid, a'r amserau a aethant drosto ef, a thros Israel, a thros holl deyrnasodd y gwledydd.

Cyn
CRIST
1015.1 Edrych
Gen. 24. 2.
a 47. 29.
Ezec. 17.
18.m 1 Bren. 3.
13.
2 Chron. 1.
12.
Freg. 2. 9.n 1 Bren. 2.
11.o 2 Sam. 5.
5.4 Neu,
chadarnhâ.k 1 Bren. 1.
35, 39.

AIL LYFR Y CHRONICL.

PENNOD I.

1 Solomon yn offrymmu yn Gibeon; 7 yn dewis doethineb, a Duw yn bendithio ei ddewis ef.
13 Ei allu a'i gyfoeth ef.

A^aSOLOMON mab Dafydd a ymgadarnhaodd yn ei deyrnas, a'r ARGLWYDD ei DDUW *oedd* gyd âg ef, ac a'i mawrhaodd ef yn ddirfawr.

2 A Solomon a ddywedodd wrth holl Israel, wrth dywysogion y mil-oedd a'r cannoedd, ac wrth y barnwyr, ac wrth bob llywodraethwr yn holl Israel, *sef* y pennau-cenedl.

3 Felly Solomon a'r holl dyrfa gyd âg ef a aethant i'r uchelfa *oedd* yn ^bGibeon: canys yno yr *oedd* pabell cyfarfod Duw, yr hon a wnelsai

Moses gwas yr ARGLWYDD yn yr anialwch.

4 ^eEithr arch Duw a ddygasai Dafydd i fynu o Ciriath-jearim, i'r lle a ddarparasai Dafydd iddi: canys efe a osodasai iddi hi babell yn Jerusalem.

5 Hefyd, ^dyr allor bres ^ea wnelsai Bezaleel mab Uri, mab Hur, *oedd* yno o flaen pabell yr ARGLWYDD: a Solomon a'r dyrfa a'i hargeisiodd hi.

6 A Solomon a aeth i fynu yno at yr allor bres, ger bron yr ARGLWYDD, yr hon *oedd* ym mhabel y cyfarfod, a mil o boeth-offrymmau a offrymmodd efe arni hi.

7 ¶ Y noson honno yr ymddangos-

Cyn
CRIST
1015.o 2 Sam. 6.
2. 17.
1 Chron.
16. 1.
1045.d Exod. 27.
1, 2, a 38. 1.
e Exod. 31.
2.

1015.

Cyn
CRIST
1015.a 1 Bren. 2.
46.b 1 Bren. 3.
4.
1 Chron. 16.
39. a 21. 29.

Cyn
CRIST
1015.†1 Chron.
28. 5.†1 Bren. 3.
7.
2 Heb. *aml
fel lluch.*
†1 Bren.
3. 9.
† Num. 27.
17.

odd Duw i Solomon, ac y dywedodd wrtho ef, Gofyn yr hyn a roddaf i ti. 8 A dywedodd Solomon wrth DDUW, Ti a wnaethost fawr drugaredd â'm tad Dafydd, ac a wnaethost i mi [†]deyrnasu yn ei le ef.

9 Yn awr, O ARGLWYDD DDUW, sicrhâer dy air wrth fy nhad Dafydd; ⁸ canys gwnaethost i mi deyrnasu ar bobl ² mor llïosog a llwch y ddaear. 10 Yn awr ^h dyro i mi ddoethineb a gwybodaeth, fel [†] yr elwyf allan, ac y delwyf i mewn o flaen y bobl hyn: canys pwy a ddichon farnu dy bobl lïosog hyn?

11 A dywedodd Duw wrth Solomon, O herwydd bod hyn yn dy feddwl di, ac na ofynaist na chyfoeth, na golud, na gogoniant, nac einïoes dy elynion, ac na ofynaist lawer o ddyddiau chwaith; eithr gofyn o honot i ti ddoethineb, a gwybodaeth, fel y bernit fy mhobl y'th osodais yn frenhin arnynt:

12 Doethineb a gwybodaeth a roddwyd i ti, cyfoeth hefyd, a golud, a gogoniant, a roddaf i ti, y rhai ^k ni bu eu cyffelyb gan y brenhinoedd *a fu* o'th flaen di, ac ni bydd y cyffelyb i neb ar dy ol di.

13 ¶ A Solomon a ddaeth o'r uchelfa *oedd* yn Gibeon, i Jerusalem, oddi ger bron pabell y cyfarfod, ac a deyrnasodd ar Israel.

14 [†] A Solomon a gasglodd gerbyddau a marchogion, ac yr oedd ganddo fil a phedwar cant o gerbyddau, a deuddeng mil o wŷr meirch, ac efe a'u gosododd hwynt yn ninasoedd y cerbyddau, ac yn Jerusalem gyd â'r brenhin.

15 ^m A'r brenhin a ³ wnaeth yr arian a'r aur yn Jerusalem *cyn amlod* a'r cerrig, a chedrwydd a roddes efe fel y sycomorwydd o amltra, y rhai sydd *yn tyfu* yn y doldir.

16 ⁴ⁿ A meirch a ddygid i Solomon o'r Aipht, ac edafedd llin: marchnadwyr y brenhin a gymmerent yr edafedd llin dan bris.

17 Canys deuent i fynu, a dygent o'r Aipht gerbyd am chwe chàn *darn* o arian; a march am gant a hanner; ac felly y dygent i holl frenhinoedd yr Hethiaid, ac i frenhinoedd Syria ⁵ gyd â hwynt.

PENNOD II.

1, 17 Gweithwyr Solomon wrth adeiladu y deml. 3 Solomon yn gyrru at Hiram am weithwyr a defnyddiau. 11 A Hiram yn ei atteb ef yn garedig.

A SOLOMON a roes ei fryd ar adeiladu tŷ i enw yr ARGLWYDD, a brenhindy iddo ei hun.

2 A ^a Solomon a rifodd ddeng mil a thri ugain o gludwyr, a phedwar ugain mil o gymmynwyr yn y mynydd, ac yn oruchwylwyr arnynt hwy dair mil a chwe chant.

3 ¶ A Solomon a anfonodd at ² Hiram brenhin Tyrus, gan ddywedyd, ^b Megis y gwnaethost â Dafydd fy nhad, ac yr anfonaist iddo gedrwydd i adeiladu iddo dŷ i drigo ynddo, *felly gwna â minnau*.

4 Wele fi yn adeiladu tŷ i enw yr ARGLWYDD fy NUW, i'w gyssegru iddo, *ac i arogl-darthu arogl-darthu* llysieuog ger ei fron ef, ac i'r gwas-tadolosodiad *bara*, a'r ^c poeth-offrymmau bore a hwyr, ar y Sabbathau, ac ar y newydd-loerau, ac ar osod-edig wyliau yr ARGLWYDD ein DUW ni. Hyd byth *y mae* hyn ar Israel.

5 A'r tŷ a adeiladaf *fi fydd* mawr: canys mwy *yw* ein DUW ni na'r holl dduwiau.

6 ^d A phwy ³ sydd abl i adeiladu iddo ef dŷ, gan na all y nefoedd, i.e., nefoedd y nefoedd ei amgyffred? a phwy *ydwyf* fi, fel yr adeiladwn iddo ef dŷ, ond yn unig i arogl-darthu ger ei fron ef?

7 Felly yn awr anfon i mi wr cywraint, i weithio mewn aur, ac mewn arian, ac mewn pres, ac mewn haiarn, ac mewn porphor, ac ysgarlad, a glas, ac yn medru cerfio cerfiadau gyd â'r rhai celfydd *sydd* gyd â mi yn Judah ac yn Jerusalem, y rhai a ddarparodd fy nhad Dafydd.

8 Anfon hefyd i mi goed cedr, a ffynnidwydd, ac ⁴ algumimwydd, o Libanus: canys myfi a wn y medr dy weision di naddu coed Libanus: ac wele, fy ngweision innau *a fyddant* gyd â'th weision dithau;

9 A *hynny* i ddarparu i mi lawer o goed: canys y tŷ yr ydwyf fi ar ei adeiladu *fydd* mawr a rhyfeddol.

10 Ac wele, i'th weision, i'r seiri a naddant y coed, y rhoddaf ugain mil corus o wenith wedi ei guro, ac ugain mil corus o haid, ac ugain mil bath o win, ac ugain mil bath o olew.

11 ¶ A Hiram brenhin Tyrus a atebodd mewn ysgrifen, ac a'i hanfonodd at Solomon, O gariad yr ARGLWYDD ar ei bobl, y rhoddas efe dydi yn frenhin arnynt hwy.

12 Dywedodd Hiram hefyd, Ben-

Cyn
CRIST
1015.†1 Bren. 5.
15.
ad. 18.2 Heb.
Hiram.
Edrych
1 Bren. 5. l.
†1 Chron.
14. 1.c Num. 28.
3, 9, 11.d1 Bren. 8.
27.
pen. 6. 18.
3 Heb. a
gafiff i'w orth.4 Neu,
almugim,
1 Bren. 10.
11.†1 Bren. 4.
26. a 10.
26, &c.
pen. 9. 25.m1 Bren.
10. 27.
pen. 9. 27.
Job 22. 24.
3 Heb.
roddodd.4 Heb.
Mynediad
y meirch
oedd gan
Solomon
oedd o'r
Aipht.n1 Bren.
10. 28.
pen. 9. 28.5 Heb. *trwy
eu llaw
hwynt*.

Cyn
CRIST
1015.

* Gen. 1. a 2.
Ps. 33. 6.
a 102. 25.
a 124. 8.
a 130. 5. 6.
Act. 4. 24.
a 14. 15.
Dat. 10. 6.
5 Heb.
yn gwybod
synwyr a
deall.
†1 Bren. 7.
14.

digedig *fyddo* ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn a wnaeth nef a daear, yr hwn a roddes i'r brenhin Dafydd fab doeth, ⁵gwybodus o synwyr a deall, i adeiladu tŷ i'r ARGLWYDD, a brenhindy iddo ei hun.

13 Ac yn awr mi a anfonais wr celfydd, cywraint, a deallus, o'r eiddo fy nhad Hiram :

14 [†]Mab gwraig o ferched Dan, a'i dad yn wr o Tyrus, yn medru gweithio mewn aur, ac mewn arian, mewn pres, mewn haiarn, mewn cerrig, ac mewn coed, mewn porphor, ac mewn glas, ac mewn llian main, ac mewn ysgarlad; ac i gerfio pob cerfiad, ac i ddychymygu pob dychymmyg a roddir atto ef, gyd â th rai cywraint di, a rhai cywraint fy arglwydd Dafydd dy dad.

15 Ac yn awr, y gwenith, a'r haidd, yr olew, a'r gwin, y rhai a ddywedodd ⁶fy arglwydd, anfoned hwynt i'w weision :

16 A ni a gymmynwn goed o Libanus, yn ol dy holl raid, ac a'u dygwn hwynt i ti yn gludeiriau ar hyd y môr i ⁶Joppa: dwg dithau hwynt i fynu i Jerusalem.

17 [†]A Solomon a rifodd yr holl wŷr dieithr *oedd* yn nhir Israel, wedi y rhifiad â'r hon y rhifasai [†]Dafydd ei dad ef hwynt: a chaed tair ar ddeg a saith ugain o filoedd a chwe chant.

18 Ac efe a wnaeth o honynt hwy ^kddeng mil a thri ugain yn gludwyr, a phedwar ugain mil yn naddwyr yn y mynydd, a thair mil a chwe chant yn oruchwylwyr i roi y bobl ar waith.

PENNOD III.

1 Y lle a'r amser yr adeiladwyd y deml. 3 E'i mesur a'i haddurn. 10 Y cerubiaid. 14 Y llen a'r colofnau.

^A^aSOLOMON a ddechreuodd adeiladu tŷ yr ARGLWYDD yn Jerusalem ym mynydd ^bMoriah, ²lle yr ymddangosasai yr ARGLWYDD i Dafydd ei dad ef, yn y lle a ddarparasai Dafydd, yn llawr-dyrnu ^{3c}Ornan y Jebusiad.

2 Ac efe a ddechreuodd adeiladu ar yr ail *dydd* o'r ail mis, yn y bedwaredd flwyddyn o'i deyrnasiad.

3 [†]A dyma ⁴*fesurau* ^asyfyaeniad Solomon wrth adeiladu tŷ DDUW. Yr hŷd *oedd* o gufyddau wrth y mesur cyntaf yn dri ugain cufydd; a'r lled yn ugain cufydd.

4 A'r ^eporth *oedd* wrth dalcen y tŷ *oedd* un hŷd a lled y tŷ, yn ugain

cufydd, a'i uchder yn chwech ugain cufydd; ac efe a wisgodd hwn o fewn âg aur pur.

5 A'r tŷ mawr a fyrrdiodd efe â ffynnidwydd, y rhai a wisgodd efe âg aur dilyn, ac a gerfiodd balmwydd a chadwynau ar hyd-ddo ef.

6 Ac efe a ⁵addurnodd y tŷ â meini gwerthfawr yn hardd; a'r aur *oedd* aur Parfaim.

7 Ië, efe a wisgodd y tŷ, y trawstiau, y rhiniogau, a'i barwydydd, a'i ddorau, âg aur, ac a gerfiodd gerubiaid ar y parwydydd.

8 Ac efe a wnaeth dŷ y cyssegr sancteiddiolaf; ei hŷd *oedd* un hŷd â lled y tŷ, yn ugain cufydd, a'i led yn ugain cufydd: ac efe a'i gwisgodd ef âg aur da, *sef* â chwe chan talent.

9 Ac yr *oedd* pwys yr hoelion o ddeg siel a deugain o aur; y llofft-ydd hefyd a wisgodd efe âg aur.

10 [†]Ac efe a wnaeth yn nhŷ y cyssegr sancteiddiolaf ddau gerub o waith ⁶cywraint, ac a'u gwisgodd hwynt âg aur.

11 Ac adenydd y cerubiaid *oedd* ugain cufydd eu hŷd: y naill aden o bùm cufydd, yn cyrhaedd yd pared y tŷ; a'r aden arall o bùm cufydd yn cyrhaedd yd at aden y cerub arall.

12 Ac aden y cerub arall o bùm cufydd, yn cyrhaedd yd pared y tŷ; a'r aden arall o bùm cufydd, yng-hyd âg aden y cerub arall.

13 Adenydd y cerubiaid hyn a ledwyd yn ugain cufydd: ac yr oeddynt hwy yn sefyll ar eu traed, a'u hwynebaw tu ⁷ag i fewn.

14 [†]Ac efe a wnaeth ⁸y wahanlen o *sidan* glas, a phorphor, ac ysgarlad, a llian main, ac a ⁸weithiodd gerubiaid ar hynny.

15 Gwnaeth hefyd ^bddwy golofn o flaen y tŷ, yn bymtheg cufydd ar hugain o hŷd, a'r cnap ar ben pob un o honynt *oedd* bùm cufydd.

16 Ac efe a wnaeth gadwyni *fel* yn y gafell, ac a'u rhoddodd ar ben y colofnau; ac efe a wnaeth ⁱgant o bomgranadau, ac a'u rhoddodd ar y cadwynau.

17 A ^kchyfododd y colofnau o flaen y deml, un o'r tu dehau, ac un o'r tu aswy; ac a alwodd enw y ddehau, ⁹Jachin; ac enw yr aswy, ²Boaz.

PENNOD IV.

1 Yr allor bres. 2 Y môr taodd ar ddeuddeg o ychain. 6 Y deg noe, y canhwylbrenni a'r byrddau. 9 Y cynteddau, a'r dodrefn pres. 19 Yr offer aur.

Cyn
CRIST
1012.

⁵ Heb.
orchudd-
todd.

[†]1 Bren. 6.
23.

⁶ Neu,
delwau,
neu, sym-
nudadwy.

⁷ Heb.
a'r tŷ.
⁸ Matt. 27.
51.

⁸ Heb.
dilyrchaf-
odd.

⁹ 1 Bren. 7.
15—21.
Jer. 52. 21.

¹¹ Bren. 7.
20.

^k 1 Bren. 7.
21.

⁹ Sef, efe
a sicrhái.

² Sef,
ynddo y
mae nerth.

Cyn
CRIST
1012.

^a Ezec. 43.

13. 16.

^b 1 Bren. 7.

23.

² Heb.

^o i ymyl

⁴ w ymyl.

^c 1 Bren. 7.

24.

³ Neu.

^{fel} bloeu-

^{yn} lili.

^d 1 Bren. 7.

38.

^e 1 Bren. 7.

49.

^f Exod. 25.

31. 40.

¹ Chron.

28. 12. 19.

^g 1 Bren. 7.

48.

⁴ Neu.

^{phiolau.}

^h 1 Bren. 6.

36.

ⁱ 1 Bren. 7.

39.

^k Edrych

¹ Bren. 7.

40.

⁵ Neu, a'r

^{phiolau.}

^l 1 Bren. 7.

41.

^m Edrych

¹ Bren. 7.

20.

⁶ Heb.

^{wynneb}

AC efe a wnaeth ^aallor bres, o ugain cufydd ei hŷd, ac ugain cufydd ei lled, a deg cufydd ei huchder.

2 ¶ ^b Gwnaeth hefyd fôr tawdd, yn ddeg cufydd ²o ymyl i ymyl, yn grwn o amgylch, ac yn bùm cufydd ei uchder, a llinyn o ddeg cufydd ar hugain a'i hamgylchall oddi amgylch.

3 ^c A llun ychain *oedd* dano yn ei amgylchu o amgylch, mewn deg cufydd yr oeddynt yn amgylchu y môr oddi amgylch: dwy res o ychain *oedd* wedi eu toddi, pan doddwyd yntau.

4 Sefyll yr oedd ar ddeuddeg o ychain; tri yn edrych tu a'r gogledd, a thri yn edrych tu a'r gorllewin, a thri yn edrych tu a'r dehau, a thri yn edrych tu a'r dwyrain: a'r môr arnynt oddi arnodd, a'u holl bennau ol hwynt *oedd* o fewn.

5 A'i dewder *oedd* ddynfedd, a'i ymyl fel gwaith ymyl cwppan, ³a blodau lili: a thair mil o bathau a dderbyniai, ac a ddaliai.

6 ¶ Gwnaeth hefyd ^dddeg o noeau, ac efe a roddodd bump o'r tu dehau, a phump o'r tu aswy, i ymolchi ynddynt: trochent ynddynt ddefnydd y poeth-offrwm; ond y môr *oedd* i'r offeiriaid i ymolchi ynddo.

7 ^e Ac efe a wnaeth ddeg canhwyllbren aur ^fyn ol eu portreiad, ac a'u gosododd yn y deml, pump o'r tu dehau, a phump o'r tu aswy.

8 ^g Gwnaeth hefyd ddeg o fyrdau, ac a'u gosododd yn y deml, pump o'r tu dehau, a phump o'r tu aswy: ac efe a wnaeth gant o ⁴gawgiau aur.

9 ¶ Ac ^hefe a wnaeth gyntedd yr offeiriaid, a'r cyntedd mawr, a dorau i'r cynteddoedd; a'u dorau hwynt a wisgodd efe â phres.

10 Ac ⁱefe a osododd y môr ar yr ystlys ddehau, tu a'r dwyrain, ar gyfer y dehau.

11 Gwnaeth ^kHiram hefyd y crochanau, a'r rhawiau, ⁶a'r cawgiau: a darfu i Hiram wneuthur y gwaith a wnaeth efe dros frenhin Solomon i dŷ Dduw:

12 Y ddwy golofn, a'r ^lcnapiau, a'r coronau ar ben y ddwy golofn, a'r ddwy bleth i guddio y ddau gnaf coronog, y rhai *oedd* ar ben y colofnau:

13 A ^mphedwar cant o bomgranadau ar y ddwy bleth; dwy res *oedd* o bomgranadau ar bob pleth, i guddio y ddau gnaf coronog *oedd* ar ⁶bennau y colofnau.

14 Ac efe a wnaeth ⁿystolion, ac a wnaeth ⁷noeau ar yr ystolion;

15 Un môr, a deuddeg o ychain dano:

16 Y crochanau hefyd, a'r rhawiau, a'r cigweiniau, a'u holl lestri hwynt, a wnaeth ^oHiram ei dad i'r brenhin Solomon, yn nhŷ yr ARGLWYDD, o bres gloyw.

17 ^pYngwastadedd yr Iorddonen y toddodd y brenhin hwynt, ⁸mewn cleidir, rhwng Succoth a Seredathah.

18 Fel hyn y gwnaeth Solomon yr holl lestri hyn, yn lliosog iawn; canys anfeidrol *oedd* bwys y pres.

19 ¶ A ^qSolomon a wnaeth yr holl lestri *oedd* yn nhŷ Dduw, a'r allor aur, a'r byrddau *oedd* ^ra'r bara gosod arnynt,

20 A'r canhwyllbrennau, a'u lampau, i oleuo ^syn ol y ddefod o flaen y gafell, o aur pur;

21 ^tY blodau hefyd, a'r lampau, a'r gefeiliau, *oedd* aur, a hwnnw ⁹yn aur perffaith.

22 Y psaltringau hefyd, a'r ²cawgiau, a'r llwyau, a'r thusserau, *oedd* aur pur: a drws y tŷ, a'i ddorau, o du fewn y cyssegr sancteiddiolaf, a dorau tŷ y deml, *oedd* aur.

PENNOD V.

1 Y trysorau cyssegredig. 2 Dwyn arch Duw yn barchedig i'r cyssegr. 11 Duw, yn ol ei folianau, yn dangos arwydd o'i ffafr.

FELLY y gorphenwyd yr holl waith a wnaeth Solomon i dŷ yr ARGLWYDD: a ^aSolomon a ddug i mewn yr hyn a gyssegrasai Dafydd ei dad; ac a osododd yn nhrysorau tŷ Dduw, yr arian, a'r aur, a'r holl lestri.

2 ¶ ^bYna y cynhullodd Solomon henuriaid Israel, a holl bennau y llwythau pennau-cenedl meibion Israel, i Jerusalem, i ddwyn i fynu arch cyfammod yr ARGLWYDD o ddinas Dafydd, honno yw Sion.

3 Am hynny holl wŷr Israel a ymgynnullasant at y brenhin ^car yr wyl *oedd* yn y seithfed mis.

4 A holl henuriaid Israel a ddaethant, a'r Lefiaid a godasant yr arch.

5 A hwy a ddygasant i fynu yr arch, a phabell y cyfarfod, a holl lestri y cyssegr, y rhai *oedd* yn y babell, yr offeiriaid a'r Lefiaid a'u dygasant hwy i fynu.

6 Hefyd y brenhin Solomon, a holl gynnulleidfia Israel, y rhai a gynnullasid atto *ef* o flaen yr arch, a aberthasant o ddefaid, a gwartheg,

Cyn
CRIST
1012.

^a 1 Bren. 7.

27.

⁷ Neu,

^{beiriau.}

^c 1 Bren. 7.

14.

^p 1 Bren. 7.

46.

⁸ Heb,

^{yn} nhevd-

^{der} y tŷ.

^q 1 Bren. 7.

48.

^r Exod. 25.

36.

^s Exod. 27.

20. 21.

^t Exod. 25.

31, &c.

⁹ Heb.

^o berffeith-

^{rudd} aur.

² Neu,

^{phiolau.}

1005.

^a 1 Bren. 7.

51.

1004.

^b 1 Bren. 8.

1, &c.

^c Edrych

^{pen} 7, 8, 9,

10.

Cyn
CRIST
1004.

fwy nag a ellid eu rhifo na'u cyfrif gan liosowgrwydd.

7 A'r offeiriaid a ddygasant arch cyfammod yr ARGLWYDD i'w lle, i gafell y tŷ, i'r cyssegr sancteiddiolaf, hyd tan adenydd y cerubiaid.

8 A'r cerubiaid oedd yn lledu eu hadenydd dros le yr arch: a'r cerubiaid a gysgodent yr arch a'i throsolion, oddi arnodd.

9 A thynnasant allan y trosolion, fel y gwelid pennau y trosolion o'r arch o flaen y gafell, ac ni welid hwynt oddi allan. Ac yno y ²mae hi hyd y dydd hwn.

10 Nid oedd yn yr arch ond y ddwy lech ^aa roddasai Moses ynddi yn Horeb, ³lle y gwnaethai yr ARGLWYDD gyfammod â meibion Israel, pan ddaethant hwy allan o'r Aipht.

11 ¶ A phan ddaeth yr offeiriaid o'r cyssegr; canys yr holl offeiriaid, y rhai a gafwyd, a ymsancteiddiasent, heb gadw dosparthiad:

12 ^eFelly y Lefiaid, y rhai oedd gantorion, hwynt-hwy oll o Asaph, o Heman, o Jeduthun, â'u meibion hwynt, ac â'u brodyr, wedi eu gwisgo â llian main, â symbolau, ac â nablau a thelynau, yn sefyll o du dwyrain yr allor, a chyd â hwynt chwe ugain o offeiriaid yn udganu mewn udgyrn.

13 Ac fel yr oedd yr udganwyr a'r cantorion, megis un, i seinio un sain i glodfori ac i foliannu yr ARGLWYDD; ac wrth ddrychafu sain mewn udgyrn, ac mewn symbolau, ac mewn offer cerdd, ac wrth foliannu yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, ^fCanys da yw; ac yn dragywydd y mae ei drugaredd ef: yna y llanwyd y tŷ â chwmmwl, sef tŷ yr ARGLWYDD;

14 ^gFel na allai yr offeiriaid sefyll i wasanaethu gan y cwmmwl: o herwydd gogoniant yr ARGLWYDD a lanwasai dŷ DDUW.

PENNOD VI.

1 Solomon, wedi bendithio y bobl, yn bendithio Duw. 12 Gweddai Solomon wrth gyssegru y deml, allan o'r pulpudd pres.

YNA ^ay lefarodd Solomon, Yr ARGLWYDD a ddywedodd yr arhosai efe yn ^by tywyllwch;

2 A minnau a adeileidais dŷ yn drigfa i ti, a lle i'th breswylfod yn dragywydd.

3 A'r brenhin a drodd ei wyneb, ac a fendithiodd holl gynnulleidfa Israel: a holl gynnulleidfa Israel oedd yn sefyll.

4 Ac efe a ddywedodd, Bendigedig fyddo ARGLWYDD DDUW Israel, yr hwn a lefarodd â'i enau wrth Dafydd fy nhad, ac a gwblhaodd â'i ddwyllaw, gan ddywedyd,

5 Er y dydd y dygais i fy mhobl allan o wlad yr Aipht, ni ddetholais ddinas o holl lwythau Israel i adeiladu tŷ, i fod fy enw ynddo; ac ni ddewisais wr i fod yn flaenor ar fy mhobl Israel:

6 Ond ^emi a etholais Jerusalem, i fod fy enw yno; ac ^aa ddewisais Dafydd i fod ar fy mhobl Israel.

7 Ac ^eyr oedd ym mryd Dafydd fy nhad adeiladu tŷ i enw ARGLWYDD DDUW Israel.

8 Ond dywedodd yr ARGLWYDD wrth Dafydd fy nhad, O herwydd bod yn dy fryd di adeiladu tŷ i'm henw i, da y gwnaethost fod hynny yn dy galon:

9 Er hynny nid adeiledi di y tŷ; ond dy fab di, yr hwn a ddaeth allan o'th lwynau, efe a adeilada y tŷ i'm henw i.

10 Am hynny yr ARGLWYDD a gwblhaodd ei air a lefarodd efe: canys mi a gyfodais yn lle Dafydd fy nhad, ac a eisteddais ar orseddfa Israel, fel y lefarodd yr ARGLWYDD, ac a adeileidais dŷ i enw ARGLWYDD DDUW Israel.

11 Ac yno y gosodais yr arch; ^fyn yr hon y mae cyfammod yr ARGLWYDD, yr hwn a ammododd efe â meibion Israel.

12 ¶ A Solomon a safodd o flaen allor yr ARGLWYDD, y'ngŵydd holl gynnulleidfa Israel, ac a estynodd ei ddwyllaw:

13 Canys Solomon a wnaethai bulpudd pres, ac a'i gosodasai yng nghanol y cyntedd, yn bwm cufydd ei hŷd, a phwm cufydd ei led, a thri chufydd ei uchder; ac a safodd arno, ac a ostyngodd ar ei liniau ger bron holl gynnulleidfa Israel, ac a estynodd ei ddwyllaw tu a'r nefoedd:

14 Ac efe a ddywedodd, O ARGLWYDD DDUW Israel, ^gnid oes Duw cyffelyb i ti yn y nefoedd, nac ar y ddaear; yn cadw cyfammod a thrugaredd â'th weision sydd yn rhodio ger dy fron di â'u holl galon:

15 ^hYr hwn a gedwaist â'th was Dafydd fy nhad yr hyn a leferaist wrtho; fel y leferaist â'th enau, felly y cwblheiaist â'th law, megis y mae y dydd hwn.

Cyn
CRIST
1004.^e pen. 12.
13.^d 1 Chron.
28. 4.^e 2 Sam. 7.
2.
ⁱ 1 Chron.
17. 1.
a 28. 2.^f pen. 5. 10.² Neu,
maent hwy;
megis
1 Bren. 8. 8.^a Deut. 10.
2, 5.
pen. 6. 11.³ Neu, pan
wnaethai.^e 1 Chron.
25. 1.^f Ps. 136.
Edrych
1 Chron.
16. 34, 41.^g Exod. 40.
35.
pen. 7. 2.^a 1 Bren. 8.
12, &c.^b Lef. 16. 2.^g Exod. 15.
11.
Deut. 4. 33.
a 7. 9.^h 1 Chron.
22. 9.

Cyn
CRIST
1004.¹ 2 Sam. 7.
12, 16.
¹ Bren. 2.
4. a 6. 12.² Ps. 132.
12.¹ pen. 2. 6.
Es. 68. 1.
Act. 7. 49.² Neu,
tu a'r fan
hon.³ Neu,
tu a'r tŷ.⁴ 1 Bren.
17. 1.

16 Ac yn awr, O ARGLWYDD DDUW Israel, cadw â'th was Dafydd fy nhad yr hyn a leferaist wrtho, gan ddywedyd, ¹Ni thorrir ymaith oddi wrthyt *na byddo* gwr ger fy mron i yn eistedd ar deyrn-gadair Israel; ²os dy feibion a wylant ar eu ffordd, i rodio yn fy nghyfraith i, fel y rhodiaist ti ger fy mron.

17 Yn awr gan hynny, O ARGLWYDD DDUW Israel, poed gwir fyddo dy air a leferaist wrth dy was Dafydd.

18 Ai gwir yw, y preswylia DUW gyd â dyn ar y ddaear? ¹Wele, y nefoedd, a nefoedd y nefoedd, ni allant dy amgyffred; pa faint llai y *dichon* y tŷ hwn a adeileidais i?

19 Edrych gan hynny ar weddi dy was, ac ar ei ddeisyfiad ef, O ARGLWYDD fy NUW, i wrandaw ar y llef ac ar y weddi y mae dy was yn ei gweddio ger dy fron:

20 Fel y byddo dy lygaid yn agored tu a'r tŷ yma ddydd a nos, tu a'r lle *am* yr hwn y dywedaist, y gosodit dy enw yno; i wrandaw ar y weddi a weddio dy was di ²yn y fan hon.

21 Gwrando gan hynny ddeisyfiadau dy was, a'th bobl Israel, y rhai a weddiant yn y lle hwn: gwrando di hefyd o le dy breswylfod, *sef* o'r nefoedd; a phan glywech, maddeu.

22 ¶ Os pecha gwr yn erbyn ei gymmydog, a gofyn ganddo raith, gan ei dyngu ef, a dyfod y llw o flaen dy allor di yn y tŷ hwn:

23 Yna gwrando di o'r nefoedd; gwna hefyd, a barna dy weision; gan dalu i'r drygionus, trwy rododi ei ffordd ef ar ei ben ei hun; a chan gyfiawnhâu y cyfiawn, trwy rododi iddo yntau yn ol ei gyfiawnder.

24 ¶ A phan darawer dy bobl Israel o flaen y gelyn, am iddynt bechu yn dy erbyn; os dychwelant, a chyfaddef dy enw, a gweddio ac ymbil ger dy fron di ³yn y tŷ hwn:

25 Yna gwrando di o'r nefoedd, a maddeu bechod dy bobl Israel, a dychwel hwynt i'r tir a roddaist iddynt hwy, ac i'w tadau.

26 ¶ ⁴Pan gau'r y nefoedd, fel na byddo gwlaw, o herwydd pechu o honynt i'th erbyn; os gweddiant yn y lle hwn, a chyfaddef dy enw, a dychwelyd oddi wrth eu pechod, pan gystuddiech hwynt:

27 Yna gwrando di o'r nefoedd, a maddeu bechod dy weision, a'th

bobl Israel, pan ddysgech iddynt dy ffordd dda yr hon y rhodient ynddi; a dyro wlaw ar dy wlad a roddaist i'th bobl yn etifeddiaeth.

28 ¶ ⁵Os bydd newyn yn y tir, os bydd haint, deifiad, neu falldod, os bydd locustiaid neu lindys; os gwarchae ei elyn arno ef ⁶yn ninasoedd ei wlad; *neu* pa bla bynnag, neu glefyd bynnag *a fyddo*;

29 Pob gweddi, pob deisyfiad a fyddo gan bob dyn, neu gan holl bobl Israel; pan wypo pawb ei bla ei hun, a'i ddolur, ac estyn ei ddwy-law ⁷tu a'r tŷ hwn:

30 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breswylfod, a maddeu, a dyro i bob un yn ol ei holl ffyrdd, yr hwn a adwaenost ei galon ef, (canys tydi yn unig ⁸a adwaenost galon meibion dynion;)

31 Fel y'th ofnont, gan rodio yn dy ffyrdd di yr holl ddyddiau y byddont hwy byw ar wyneb y ddaear, yr hon a roddaist i'n tadau ni.

32 ¶ Ac am y dieithrddyn hefyd, ⁹yr hwn ni *byddo* o'th bobl di Israel, ond wedi dyfod o wlad bell, er mwyn dy enw mawr, a'th law gadarn, a'th fraich estynedig; os deuant a gweddio yn y tŷ hwn:

33 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breswylfod, a gwna yn ol yr hyn oll a lefo y dieithrddyn arnat; fel yr adwaeno holl bobl y ddaear dy enw di, ac y'th ofnont, fel y *mae* dy bobl Israel, ac y gwypont mai ¹⁰ar dy enw di y gelwir y tŷ yma a adeileidais i.

34 ¶ Os â dy bobl allan i ryfel yn erbyn eu gelynion ar hyd y ffordd yr anfonych hwynt, os gweddiant arnat ti tu a'r ddinas yma yr hon a ddetholaist, a'r tŷ a adeileidais i'th enw di:

35 Yna gwrando o'r nefoedd ar eu gweddi hwynt ac ar eu deisyfiad, a gwna farn iddynt.

36 ¶ Os pechant i'th erbyn, (canys ¹¹nid oes dyn ni phecha,) a diglloni o honot i'w herbyn hwynt, a'u rhoddi o flaen *eu* gelynion, ¹²ac iddynt eu caethgludo yn gaethion i wlad bell neu agos;

37 Os dychwelant at eu calon yn y wlad y caethgludwyd hwynt iddi, a dychwelyd, ac ymbil â thi yng ngwlad eu caethiwed, gan ddywedyd, Pechasom, troseddassom, a gwnaethom yn annuwiol;

38 Os dychwelant attat â'u holl

Cyn
CRIST
1004.¹ pen. 20. 9.⁴ Heb.
y'ngwlad
eu pyrrh.⁵ Neu, y'n
y tŷ hwn.⁶ 1 Chron.
28. 9.⁹ Ioan 12.
20.
Act. 8. 27.¹⁰ Heb.
dy enw di
a elwir ar
y tŷ hwn.¹¹ Diar. 20.
9.
Freg. 7. 20.
Iago 3. 2.
1 Ioan 1. 8.¹² Heb.
ac i'r rhat
a'u caeth-
gludant
eu caeth-
gludo.

Cyn
CRIST
1004.

galon, ac â'u holl enaid, y'ngwlad eu caethiwed, lle y caethgludasant hwynt, a gweddio tu a'u gwlad a roddaist i'w tadau, a'r ddinas a ddetholaist, a'r tŷ a adeileidais i'th enw di :

39 Yna gwrando di o'r nefoedd, o fangre dy breswylfod, eu gweddi hwynt a'u deisyfiadau, a gwna farn iddynt, a maddeu i'th bobl a bechasant i'th erbyn.

40 Yn awr, O fy Nuw, bydded, attolwg, dy lygaid yn agored, a'th glustiau yn ymwrando â'r weddi a wneir tu a'r lle yma.

41 Ac yn awr cyfod, O ARGLWYDD DDUW, i'th orphwysfa, ti ac arch dy gadernid : dillader dy offeiriad, O ARGLWYDD DDUW, â iachawdwr-iaeth, a llawenyched dy saint mewn daioni.

42 O ARGLWYDD DDUW, na thro ymaith wyneb dy enneiniog : cofia drugareddau Dafydd dy was.

PENNOD VII.

1 Duw yn tystiolaethu gyd â gweddi Solomon, trwy ddn o'r nef, a gogoniant yn y deml ; a'r bobl yn ei addoli ef. 4 Cyhoedd ebyrth Solomon. 8 Solomon, ar ol cadw gwyl y pebyll, a gwyl cysegriad yr allor, yn gollwng y bobl ymaith. 12 Duw yn ymddangos i Solomon, ac yn rhoi iddo addeuwidion dan ammod.

AC a wedi gorphen o Solomon A weddio, b tan a ddisgynodd o'r nefoedd, ac a ysodd y poeth-offrwm a'r ebyrth ; a c gogoniant yr ARGLWYDD a lanwodd y tŷ.

2 Ac ni allai yr offeiriad fyned i mewn i dŷ yr ARGLWYDD, o herwydd gogoniant yr ARGLWYDD a lanwasai dŷ yr ARGLWYDD.

3 A phan welodd holl feibion Israel y tan yn disgyn, a gogoniant yr ARGLWYDD ar y tŷ, hwy a ymgrymmasant â'u hwynebau i lawr ar y palmant, ac a addolasant, ac a glodforasant yr ARGLWYDD, a canys daionus yw efe ; o herwydd bod ei drugaredd ef yn dragywydd.

4 ¶ Yna y brenhin a'r holl bobl a aberthasant ebyrth ger bron yr ARGLWYDD.

5 A'r brenhin Solomon a aberthodd aberth o ddwy fil ar hugain o ychain, a chwech ugain mil o ddefaid : felly y brenhin a'r holl bobl a gyssegrasant dŷ DDUW.

6 A'r offeiriad oedd yn sefyll yn eu goruchwyliaeth : a'r Lefiaid âg offer cerdd yr ARGLWYDD, y rhai a wnaethai Dafydd y brenhin i gyffesu yr ARGLWYDD, o herwydd

yn dragywydd y mae ei drugaredd ef, pan oedd Dafydd yn molianu DUW² trwyddynt hwy : a'r offeiriad oedd yn udganu ar eu cyfer hwynt, a holl Israel oedd yn sefyll.

7 A Solomon a gyssegrodd ganol y cýntedd yr hwn oedd o flaen tŷ yr ARGLWYDD : canys yno yr offrymmodd efe boeth-offrymmau, a brasder yr aberthau hedd ; canys ni allai yr allor bres a wnaethai Solomon dderbyn y poeth-offrwm, a'r bwyd-offrwm, a'r brasder.

8 ¶ A Solomon a gadwodd wyl y pryd hwnnw saith niwrnod, a holl Israel gyd âg ef, cynnulleidfa fawr iawn, o ddyfodfa Hamath hyd hafon yr Aipht.

9 Gwnaethant hefyd yr wythfed dydd³ gymmanfa : canys cysegriad yr allor a gadwasant hwy saith niwrnod, a'r wyl saith niwrnod.

10 Ac yn y trydydd dydd ar hugain o'r seithfed mis y gollyngodd efe y bobl i'w pabellau, yn hyfryd ac yn llawen eu calon, am y daioni a wnaethai yr ARGLWYDD i Dafydd, ac i Solomon, ac i Israel ei bobl.

11 Fel hyn⁴ y gorphenodd Solomon dŷ yr ARGLWYDD, a thŷ y brenhin : a'r hyn oll oedd ym mryd Solomon ei wneuthur yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn ei dŷ ei hun, a wnaeth efe yn llwyddiannus.

12 ¶ A'r ARGLWYDD a ymddangosodd i Solomon liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Gwrandewais dy weddi, a mi a ddewisais y fan hon i mi yn dŷ aberth.

13 Os cauaf fi y nefoedd, fel na byddo gwlad, neu os gorchymynaf i'r locustiaid ddifa y dddear, ac os anfonaf haint ym mys fy mhobl ;

14 Os fy mhobl, y rhai y gelwir fy enw arnynt, a ymostyngant, ac a weddiant, ac a geisiant fy wyneb, ac a droant o'u ffyrdd drygionus : yna y gwrandawaf o'r nefoedd, ac y maddeuaf iddynt eu pechodau, ac yr iachaf eu gwlad hwynt.

15 Yn awr⁵ fy llygaid a fyddant yn agored, a'm clustiau yn ymwrando â'r weddi a wneir yn y fan hon.

16 Ac yn awr⁶ mi a ddetholais ac a sancteiddiais y tŷ hwn, i fod fy enw yno hyd byth : fy llygaid hefyd a'm calon a fyddant yno yn wastadol.

17 A thithau, os rhodi ger fy mron i, fel y rhodiodd Dafydd dy dad, a

Cyn
CRIST
1004.

2 Heb. trwy eu llaw hwynt.

5 1 Bren. 8. 65.

b Jos. 13. 3.

3 Heb. wahardd- tad.

1 1 Bren. 8. 66.

k 1 Bren. 9. 1, &c.

1 Deut. 12. 5.

m pen. 6. 40.

n pen. 6. 6.

* Ps. 132. 8, 9, 10, 16.

* Es. 55. 3.

a 1 Bren. 8. 54.

b Lef. 9. 24. Barn. 6. 21. 1 Bren. 18. 38.

1 Chron. 21. 26.

c 1 Bren. 8. 10, 11. pen. 5. 13, 14.

d pen. 5. 13.

e 1 Chron. 16. 41. pen. 20. 21.

f 1 Chron. 15. 16.

Cyn
CRIST
1004.

gwneuthur yr hyn oll a orchymynais i ti, a chadw fy neddfau a'm barn-edigaethau :

18 Yna y sicrhâf deyrn-gadair dy frenhiniaeth di, megis yr ammodais â Dafydd dy dad, gan ddywedyd, ° Ni thorrir ymaith oddi wrthyt na byddo gwr yn arglwyddiaethu yn Israel.

19 P Ond os dychwelwch, ac os gwrthodwch fy neddfau a'm gorchymynion a roddais ger eich bron, ac os ewch a gwasanaethu duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt hwy :

20 Yna mi a'u diwreiddiaf hwynt o'm gwlad a roddais iddynt, a'r tŷ a sancteiddiais i'm henw a fwriaf allan o'm golwg, a mi a'i rhoddaf ef yn ddiareb, ac yn wawd ym mysg yr holl bobloedd.

21 A'r tŷ yma, yr hwn sydd uchel, a wna i bawb a'r a êl heibio iddo synnu : fel y dywedo, ° Paham y gwnaeth yr ARGLWYDD fel hyn i'r wlad hon, ac i'r tŷ hwn ?

22 Yna y dywedant, Am iddynt wrthod ARGLWYDD DDUW eu tadau, yr hwn a'u dug hwy allan o wlad yr Aipht, ac am iddynt ymaffyd mewn duwiau dieithr, ac ymgrymmu iddynt, a'u gwasanaethu hwynt : am hynny y dug efe yr holl ddrwg yma arnynt hwy.

PENNOD VIII.

1 Adeilad Solomon. 7 Solomon yn dwyn y cenhedloedd a adawsid dan deyrnged iddo; ac yn gwneuthur yr Israeliaid yn llysoadroyr dano. 11 Merch Pharaoh yn eymmudo i'w thŷ. 12 Cyhoedd aberthau blynyddol Solomon. 14 Solomon yn gosod yr offeiriaid a'r Lefiaid yn eu lleoedd. 17 Y llynges yn cyrchu aur o Ophir.

A C^aym mhen yr ugain mlynedd, yn y rhai yr adeiladodd Solomon dŷ yr ARGLWYDD, a'i dŷ ei hun,

2 Solomon a adeiladodd y dinasoedd a ²roddasai Hiram i Solomon, ac a wnaeth i feibion Israel drigo yno.

3 A Solomon a aeth i Hamath-sobah, ac a'i gorchfygodd hi.

4 Ac efe a adeiladodd Tadmor yn yr anialwch, a holl ddinasoedd y trysorau, y rhai a adeiladodd efe yn Hamath.

5 Efe hefyd a adeiladodd Beth-horon uchaf, a Beth-horon isaf, dinasoedd wedi eu cadarnhau â muriau, pyrth, a barrau ;

6 Baalath hefyd, a holl ddinasoedd y trysorau oedd gan Solomon, a holl ddinasoedd y cerbydau, a

dinasoedd y marchogion, ^{3b} a'r hyn oll oedd ewyllys gan Solomon ei adeiladu yn Jerusalem, ac yn Libanus, ac yn holl dir ei arglwyddiaeth ef.

7 ¶ Yr holl bobl y rhai a adawyd o'r Hethiaid, a'r Amoriaid, a'r Phe-reziaid, a'r Hefiaid, a'r Jebusiaid, y rhai nid oeddynt o Israel ;

8 Ond o'u meibion hwynt, y rhai a drigasant ar eu hol hwynt yn y wlad, y rhai ni ddifethasai meibion Israel, Solomon a'u gwnaeth hwynt yn drethol hyd y dydd hwn.

9 Ond o feibion Israel ni roddodd Solomon *neb* yn weision yn ei waith : canys hwynt-hwy oeddynt ryfelwyr, a thywysogion ei gapteniaid ef, a thywysogion ei gerbydau a'i wŷr meirch ef.

10 A dyma y rhai pennaf o swyddogion y brenhin Solomon, *sef* dau cant a deg a deugain, yn arglwyddiaethu ar y bobl.

11 ¶ A Solomon °a ddug ferch Pharaoh i fynu o ddinas Dafydd i'r tŷ a adeiladasai efe iddi hi : canys efe a ddywedodd, Ni thrig fy ngwraig i yn nhŷ Dafydd brenhin Israel, o herwydd ⁴sanctaid yw, oblegid i arch yr ARGLWYDD ddyfod i mewn iddo.

12 ¶ Yna Solomon a offrymmodd boeth-offrymmau i'r ARGLWYDD ar allor yr ARGLWYDD, yr hon a adeiladasai efe o flaen y porth ;

13 I boeth-offrymmu dogn dydd ^ayn ei ddydd, yn ol gorchymyn Moses, ar y Sabbathau, ac ar y newyddloerau, ac ar y gwyliau arbennig, °dair gwaith yn y flwyddyn ; *sef* ar wyl y bara croyw, ac ar wyl yr wythnosau, ac ar wyl y pebyll.

14 ¶ Ac efe a osododd, yn ol trefn Dafydd ei dad, °ddosparthiadau yr offeiriaid yn eu gwasanaeth, a'r ⁵Lefiaid yn eu goruchwyliaeth, i foliannu ac i weini ger bron yr offeiriaid, fel yr oedd ddyledus bob dydd yn ei ddydd, a'r ^bporthorion yn eu dosparthiadau, wrth bob porth : canys felly yr oedd gorchymyn Dafydd gwr DUW.

15 Ac ni throisant hwy oddi wrth orchymyn y brenhin i'r offeiriaid a'r Lefiaid, am un peth, nac am y trysorau.

16 A holl waith Solomon oedd wedi ei barottôl hyd y dydd y seil-iwyd tŷ yr ARGLWYDD, a hyd oni orphenwyd ef. *Felly* y gorphenwyd tŷ yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
992.

³ Heb.
a holl
ddymuniad
Solomon, a
ddymun-
odd efe ei
adeiladu.
^b 1 Bren. 9.
1.

^c 1 Bren. 3.
1. a 7. 8.
a 9. 24.

⁴ Heb.
sancteid-
rwydd.

⁴ Exod. 29.
38.

^e Exod. 23.
14.
Deut. 16.
16.

^f 1 Chron.
24. 1.

⁵ 1 Chron.
25. 1.

^h 1 Chron. 9.
17. a 26. 1.

° pen. 6. 16.

P Lef. 26.
14, 33.
Deut. 28.
15, 36, 37.

° Deut. 29.
24.
Jer. 22. 8, 9.

992.
a 1 Bren. 9.
10, &c.

² Neu,
adferasai.

Cyn
CRIST
992.

⁵ Neu,
Eloth,
Deut. 2. 8.
2 Bren. 14.
22.

17 ¶ Yna yr aeth Solomon i Esion-gaber, ac i ⁵Eloth, ar fin y môr, y'ngwlad Edom.

18 A Hiram a anfonodd gyd â'i weision longau, a gweision cyfarwydd ar y môr; a hwy a aethant gyd â gweision Solomon i Ophir, ac a gymmerasant oddi yno bedwar cant a deg a deugain talent o aur, ac a'u dygasant i'r brenhin Solomon.

PENNOD IX.

1 Brenhines Seba yn rhyfedd ganddi ddoethineb Solomon. 13 Aur Solomon, 15 a'i darianau, 17 a'i orsedd-faingo ifori, 20 a'i lestri, 23 a'i anrhegion, 25 a'i gerbydau a'i feirch, 26 a'i deyrnged. 29 Pa hyd y teyrnasodd efe, a'i farwolaeth.

A^a PHAN glybu brenhines Seba glod Solomon, hi a ddaeth i Jerusalem, i brofi Solomon â chwestiynau caled, â llu mawr iawn, ac â chamelod yn dwyn aroglau, ac aur lawer, a meini gwerthfawr: a hi a ddaeth at Solomon, ac a ddywedodd wrtho ef yr hyn oll oedd yn ei chalon.

2 A Solomon a fynegodd iddi hi ei holl ofynion: ac nid oedd dim yn guddiedig rhag Solomon a'r na fynegodd efe iddi hi.

3 A phan welodd brenhines Seba ddoethineb Solomon, a'r tŷ a adeiladasai efe,

4 A bwyd ei fwrdd, ac eisteddiad ei weision, a threfn ei weinidogion, a'u dillad, a'i drulliadau ef, a'u gwisgoedd, a'i esgynfa ar hyd yr hon yr âi efe i fynu i dŷ yr ARGLWYDD; nid oedd mwyach yspryd ynddi.

5 A hi a ddywedodd wrth y brenhin, Gwir yw y gair a glywais yn fy ngwlad, am dy ²weithredoedd di, ac am dy ddoethineb:

6 Etto ni choeliais i'w geiriau hwynt, nes i mi ddyfod, ac i'm llygaid weled. Ac wele, ni fynegasid i mi hanner helaethrwydd dy ddoethineb: ychwanegaist at y glod a glywais i.

7 Gwŷn fyd dy wŷr di, a gwŷnfydedig yw dy weision hyn, y rhai sydd yn sefyll yn wastadol ger dy fron, ac yn clywed dy ddoethineb.

8 Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn a'th hoffodd di, i'th osod ar ei orseddfa ef, yn frenhin dros yr ARGLWYDD dy DDUW: o herwydd cariad dy DDUW tu ag at Israel, i'w sicrhâu yn dragywydd; am hynny y gwnaeth efe dydi yn frenhin arnynt hwy, i wneuthur barn a chyfiawnder.

9 A hi a roddodd i'r brenhin chwech ugain talent o aur, a phêr-aroglau lawer iawn, a meini gwerthfawr: ac ni bu y fath bêr-aroglau a'r rhai a roddodd brenhines Seba i'r brenhin Solomon.

10 Gweision Hiram hefyd, a gweision Solomon, y rhai a ddygasant aur o Ophir, a ddygasant goed algumim, a meini gwerthfawr.

11 A'r brenhin a wnaeth o'r coed algumim ³risiau i dŷ yr ARGLWYDD, ac i dŷ y brenhin, a thelynau a nablau i'r cantorion: ac ni welsid eu bath o'r blaen y'ngwlad Judah.

12 A'r brenhin Solomon a roddodd i frenhines Seba ei holl ddymuniaid, a'r hyn a ofynodd hi, heb law yr hyn a ddygasai hi i'r brenhin. Felly hi a ddychwelodd, ac a aeth i'w gwlad, hi a'i gweision.

13 ¶ A phwys yr aur a deuai i Solomon bob blwyddyn, oedd chwe chant a thri ugain a chwech o dalentau aur;

14 Heb law yr hyn yr oedd y marchnadwyr a'r marsiandwyr yn eu dwyn: a holl frenhinoedd Arabia, a thywysogion y wlad, oedd yn dwyn aur ac arian i Solomon.

15 ¶ A'r brenhin Solomon a wnaeth ddau cân tarian o aur dilyn: chwe chàn *sicl* o aur dilyn a roddodd efe ym mhob tarian.

16 A thri chant o fwcledi o aur dilyn: tri chàn *sicl* o aur a roddodd efe ym mhob bwcle. A'r brenhin a'u gosododd hwynt yn nhŷ coed Libanus.

17 ¶ A'r brenhin a wnaeth orseddfa fawr o ifori, ac a'i gwisgodd âg aur pur.

18 A chwech o risiau oedd i'r orseddfa, a throedle o aur, y'nglŷn wrth yr orseddfa, a chanllawiau o bob tu i'r eisteddle, a dau lew yn sefyll wrth y canllawiau;

19 A deuddeg o lewod yn sefyll yno ar y chwe gris o bob tu. Ni wnaethpwyd y fath mewn y deyrnas.

20 ¶ A holl lestri dïod y brenhin Solomon oedd o aur, a holl lestri tŷ coed Libanus oedd aur ⁴pur: ⁵nid oedd yr un o arian; nid oedd dim bri arno yn nyddiau Solomon.

21 Canys llongau y brenhin oedd yn myned i Tarsis gyd â gweision Hiram: unwaith yn y tair blynedd y deuai llongau Tarsis yn dwyn aur, ac arian, ⁶ac ifori, ac eppaod, a pheunod.

Cyn
CRIST
992.

³ Heb,
brif-ffyrdd.

Cylch
992.
^a 1 Bren.
10. 1. &c.
Matt. 12.
42.
Luc 11. 31.

² Neu, ymadroddion.

⁴ Heb,
cauedig.
⁵ Neu, nid
oedd arian
ynddynt.

⁶ Neu,
a daint
elephant.

Cyn
CRIST
Cylch
992.

22 A'r brenhin Solomon a ragorodd ar holl frenhinoedd y ddaear mewn cyfoeth a doethineb.

23 ¶ A holl frenhinoedd y ddaear oedd yn ceisio *gweled* wyneb Solomon, i wrandaw ei ddoethineb a roddasai DUW yn ei galon ef.

24 A hwy a ddygasant bob un ei anrheg, llestri arian, a llestri aur, a gwisgoedd, arfau, a phêr-aroglau, meirch, a mulod, dogn bob blwyddyn.

25 ¶ Ac ^byr oedd gan Solomon bedair mil o bresebaw meirch a cherbydau, a deuddeng mil o wŷr meirch; ac efe a'u cyfleodd hwynt yn ninasoedd y cerbydau, a chyd â'r brenhin yn Jerusalem.

26 ¶ Ac yr oedd efe yn arglwyddiaethu ar yr holl frenhinoedd, ^do'r ⁷afon hyd wlad y Philistiaid, a hyd derfyn yr Aipht.

27 A'r brenhin a ^ewnaeth yr arian yn Jerusalem fel cerrig, a'r cedrwydd a wnaeth efe fel y sycomorwydd yn y doldir, o amltra.

28 ^eAc yr oeddynt hwy yn dwyn meirch i Solomon o'r Aipht, ac o bob gwlad.

29 ¶ A'r rhan arall o ^fweithredoedd Solomon, cyntaf a diweddaf, onid *ydynt* hwy yn ysgrifenedig y'ngeiriau Nathan y prophwyd, ac ym mhrophwydoliaeth Ahiah y Siloniad, ac y'ngweledigaethau ^gIdo y gweledydd yn erbyn Jeroboam mab Nebat?

30 A Solomon a deyrnasodd yn Jerusalem ar holl Israel ddeugain mlynedd.

31 A Solomon a hunodd gyd â'i dadau, a chladdwyd ef yn ninas Dafydd ei dad; a Rehoboam ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD X.

1 Yr Israeliaid yn ymgasglu yn Sichem i gori *onî* Rehoboam, a thrwy Jeroboam yn ceisio ganddo eu rhyddhau hwy. 6 Rehoboam yn gwrthod cynghor yr henafgwyr, a thrwy gynghor y gwŷr ieuaingc, yn eu hatteb hwy yn arw. 16 Deg llwyth yn cilio oddi wrtho ef, yn lladd Hadoram, ac yn ei yrru yntau i ffô.

A^a REHOBAM a aeth i Sichem; canys i Sichem y daethai holl Israel i'w urddo ef yn frenhin.

2 A phan glybu Jeroboam mab Nebat, ac yntau yn yr Aipht, ^blle y ffoisai efe o ŵydd Solomon y brenhin, Jeroboam a ddychwelodd o'r Aipht.

3 Canys hwy a anfonasant, ac a alwasent am dano ef. A Jeroboam

a holl Israel a ddaethant, ac a ymddiddanasant â Rehoboam, gan ddywedyd,

4 Dy dad a wnaeth ein hiau ni yn drom; yn awr gan hynny ysgafnhâ *beth* o gaethiwed caled dy dad, ac o'i iau drom ef yr hon a roddodd efe arnom ni, a ni a'th wasanaethwn di.

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ym mhen y tridiau dychwelwch attaf fi. A'r bobl a aethant ymaith.

6 ¶ A'r brenhin Rehoboam a ymgynghorodd â'r henuriaid a fuasai yn sefyll o flaen Solomon ei dad ef pan ydoedd efe yn fyw, gan ddywedyd, Pa fodd yr ydych chiwi yn cynghori ateb y bobl hyn?

7 A hwy a lefarasant wrtho, gan ddywedyd, Os byddi yn dda i'r bobl yma, a'u boddloni hwynt, ac os dywedi wrthynt eiriau teg, hwy a fyddant yn weision i ti byth.

8 Ond efe a wrthododd gynghor yr henuriaid a gynghorasant hwy iddo; ac efe a ymgynghorodd â'r gwŷr ieuaingc a gynnyddasant gyd âg ef, a'r rhai oedd yn sefyll ger ei fron ef.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Beth yr ydych chiwi yn ei gynghori, fel yr atebom y bobl hyn, y rhai a lefarasant wrthyf, gan ddywedyd, Ysgafnhâ *beth* ar yr iau a osododd dy dad arnom ni?

10 A'r gwŷr ieuaingc y rhai a gynnyddasant gyd âg ef a lefarasant wrtho, gan ddywedyd, Fel hyn y dywedi wrth y bobl a lefarasant wrthyf, gan ddywedyd, Dy dad a wnaeth ein hiau ni yn drom, ysgafnhâ dithau *hi* oddi arnom ni: fel hyn y dywedi wrthynt; Fy *mys* bach *fydd* ffyrfach na llwynau fy nhad.

11 Ac yn awr fy nhad a'ch llwythodd chiwi â iau drom, minnau hefyd a chwanegaf ar eich iau chiwi: fy nhad a'ch ceryddodd chiwi â ffrewyllau, a minnau *a'ch ceryddaf* âg ysgorpionau.

12 Yna y daeth Jeroboam, a'r holl bobl, at Rehoboam y trydydd dydd, fel y llefarasai y brenhin, gan ddywedyd, Dychwelwch attaf fi y trydydd dydd.

13 A'r brenhin a'u hattebodd hwynt yn arw: a'r brenhin Rehoboam a wrthododd gynghor yr henuriaid;

14 Ac efe a lefarodd wrthynt yn ol cynghor y gwŷr ieuaingc, gan ddywedyd, Fy nhad a wnaeth eich iau chiwi yn drom, a minnau a chwanegaf arni hi: fy nhad a'ch cerydd-

Cyn
CRIST
975.

Cylch
975.

^b1 Bren. 4.
26, a 10. 26,
pen. 1. 14.

^c1 Bren. 4.
21.
^d Gen. 15.
18.
⁷ Sef, *Euphrates*.

⁸ Heb.
rodde.

^e1 Bren.
10. 28,
pen. 1. 16.

^f1 Bren.
11. 41.

^gpen. 12. 15.
a 13. 22.

975.

^a1 Bren.
12. 1, &c.

^b1 Bren.
11. 40.

Cyn
CRIST
Cylch
975.

* 1 Bren.
12. 15, 24.

* 1 Bren.
11. 29.

odd chwi â ffrewyllau, a minnau *a'ch ceryddaf chwi* âg ysgorpionau.

15 Ac ni wrandawodd y brenhin ar y bobl: o herwydd yr achos oedd oddi wrth DDUW, fel y cwblhâi yr ARGLWYDD ei air a lefarasai efe trwy ^dlaw Ahiah y Siloniad wrth Jeroboam mab Nebat.

16 ¶ A phan *welodd* holl Israel na wrandawai y brenhin arnynt hwy, y bobl a attebasant y brenhin, gan ddywedyd, Pa ran *sydd* i ni yn Dafydd? nid *oes* chwaith i *ni* etifeddiaeth ym mab Jesse: O Israel, *aed* pawb i'w pebyll; edrych yn awr ar dy dŷ dy hun, Dafydd. Felly holl Israel a aethant i'w pebyll.

17 Ond meibion Israel, y rhai oedd yn preswyllo yn ninasoedd Judah, Rehoboam a deyrnasodd arnynt hwy.

18 A'r brenhin Rehoboam a anfonodd Hadoram, yr hwn *oedd* ar y dreth, a meibion Israel a'i llabyddiasant ef â meini, fel y bu efe farw: ond y brenhin Rehoboam a ²brysurodd i fyned i'w gerbyd, i ffioi i Jerusalem.

19 Ac Israel a wrthryfelasant yn erbyn tŷ Dafydd hyd y dydd hwn.

PENNOD XI.

1 Rehoboam yn codi llu i ddwyn Israel dano, a Semaiah yn gwarafun iddo. 5 Rehoboam yn cadarnhau y deyrnas âg amddiffynfeydd ac anghenrheidiau. 13 Yr offeiriad a'r Lefiaid, a'r rhai oedd yn ofni DUW, wedi i Jeroboam eu gwrthod, yn cadarnhau teyrnas Judah. 18 Gwagedd a phlant Rehoboam.

A^a PHAN ddaeth Rehoboam i Jerusalem, efe a gasglodd o holl dŷ Judah, ac o Benjamin, gant a phedwar ugain mil o *wŷr* dewisol, cymmwys i ryfel, i ymladd âg Israel, ac i ddwyn drachefn y frenhiniaeth i Rehoboam.

2 Ond gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Semaiah gwr DUW, gan ddywedyd,

3 Dywed wrth Rehoboam mab Solomon brenhin Judah, ac wrth holl Israel yn Judah a Benjamin, gan ddywedyd,

4 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Nac ewch i fynu, ac nac ymledldwch yn erbyn eich brodyr; dychwelwch bob un i'w dŷ ei hun: canys trwof fi y gwnaethpwyd y peth hyn. A hwy a wrandawsant ar eiriau yr ARGLWYDD, ac a ddychwelasant, heb fyned yn erbyn Jeroboam.

5 ¶ A Rehoboam a drigodd yn

Jerusalem, ac a adeiladodd ddinasoedd cedyrn yn Judah.

6 Ac efe a adeiladodd Bethlehem, ac Etam, a Thecoa,

7 A Bethsur, a Socho, ac Adulam,

8 A Gath, a Maresah, a Ziph,

9 Ac Adoraim, a Lachis, ac Azecah,

10 A Sorah, ac Ajalon, a Hebron, y rhai *oedd* yn Judah, ac yn Benjamin; dinasoedd o gadernid.

11 Ac efe a gadarnhaodd yr amddiffynfaoedd, ac a osododd flaenoraid ynddynt hwy, a chellau bwyd, ac olew, a gwin.

12 Ac ym mhob dinas y *gosododd* efe dariannau, a gwaywffyn, ac a'u cadarnhaodd hwynt yn gadarn iawn, ac eiddo ef *oedd* Judah a Benjamin.

13 ¶ A'r offeiriad a'r Lefiaid, y rhai *oedd* yn holl Israel, a gyrchant atto ef o'u holl derfynau.

14 Canys y Lefiaid a adawsant ^beu meusydd pentrefol, a'u meddiant, ac a ddaethant i Judah, ac i Jerusalem: canys ^cJeroboam a'i feibion a'u bwriasai hwynt ymaith o fod yn offeiriad i'r ARGLWYDD.

15 Ac ^defe a osododd iddo offeiriad i'r uchelfeydd, ac i'r ^ecythreulaid, ac i'r lloi a wnaethai efe.

16 Ac ar eu hol hwynt, ^fo holl lwythau Israel, y rhai *oedd* yn rhoddi eu calon i geisio ARGLWYDD DDUW Israel, a ddaethant i Jerusalem, i abertu i'r ARGLWYDD DDUW eu tadau.

17 Felly hwy a gadarnhasant frenhiniaeth Judah, ac a gryphasant Rehoboam mab Solomon, dros dair blynedd: canys hwy a rodiasant yn ffordd Dafydd a Solomon dair blynedd.

18 ¶ A Rehoboam a gymmerth Mahalath, merch Jerimoth mab Dafydd, yn wraig iddo, ac Abihail merch Eliab mab Jesse:

19 A hi a ymddug iddo ef feibion, *sef* Jëus, a Samariah, a Zaham.

20 Ac ar ei hol hi efe a gymmerth ^gMaachah merch Absalom: a hi a ymddug iddo ef Abiah, ac Attai, a Ziza, a Selomith.

21 A Rehoboam a garodd Maachah merch Absalom yn fwy na'i holl wragedd a'i ordderchadon: canys deunaw o wragedd a gymmerth efe, a thri ugain o ordderchadon; ac efe a genhedlodd wyth ar hugain o feibion, a thri ugain o ferched.

22 A Rehoboam ^ha osododd Abiah mab Maachah yn ben, yn flaenor ar

Cyn
CRIST
Cylch
975.

974.

^b Num. 35.
²

^c Gen. 13. 9.

^d 1 Bren.
12. 31.
^e Lef. 17. 7.

^f Edrych
pen. 15. 9.
a 30. 11. 18.

^g Heb.
ymegniodd.

* 1 Bren.
12. 21, &c.

^g 1 Bren.
15. 2.
Hi a elwir
Michaiah
merch
Uriel.
pen. 13. 2.

^h Edrych
Deut. 21.
15. 16, 17.

Cyn
CRIST
974.

ei frodyr; canys *yr oedd yn ei fryd* ei urddo ef yn frenhin.

23 Ac efe a fu gall, ac a wasgarodd *rai* o'i feibion i holl wledydd Judah a Benjamin, i bob dinas gadarn, ac a roddes iddynt hwy luniaeth yn helaeth: ac efe a geisiodd liaws o wragedd.

PENNOD XII.

1 Rehoboam yn ymorthod â Duw, a Sisac yn ei gospi ef. 5 Efe a'i dywysogion yn edifarhau wrth bregeth Semaiah, ac yn cael ymwared rhag eu dinystrio, ond nid rhag eu hanrheithio. 13 Pa hyd y teyrnasodd Rehoboam, a'i farwolaeth ef.

972.

AC wedi i Rehoboam sicrhau y frenhiniaeth, a'i chadarnhau, a efe a wrthododd gyfraith yr ARGLWYDD, a holl Israel gyd âg ef.

2 Ac yn y bummed flwyddyn i'r brenhin Rehoboam, y daeth Sisac brenhin yr Aipht i fynu yn erbyn Jerusalem, b o herwydd iddynt wrthryfela yn erbyn yr ARGLWYDD,

3 A mil a dau cant o gerbydau, a thri ugeinmil o wŷr meirch; ac nid oedd nifer ar y bobl a ddaeth gyd âg ef o'r Aipht, sef y Lubiaid, y Succiaid, a'r Ethiopiaid.

4 Ac efe a ennillodd y dinasoedd cedyrn, y rhai oedd yn Judah, ac a ddaeth hyd Jerusalem.

5 ¶ Yna Semaiah y prophwyd a ddaeth at Rehoboam a thywysogion Judah, y rhai oedd wedi ymgasglu yn Jerusalem rhag ofn Sisac, ac a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Chwi a'm gwrthodasoch i, am hynny myfi a'ch gadewais chwi yn llaw Sisac.

6 Yna tywysogion Israel a'r brenhin a ymostyngasant ac a ddywedasant, Cyfiawn yw yr ARGLWYDD.

7 A phan welodd yr ARGLWYDD iddynt hwy ymostwng, daeth gair yr ARGLWYDD at Semaiah, gan ddywedyd, Hwy a ymostyngasant; am hynny ni ddifethaf hwynt, ond rhoddaf iddynt ymwared ar fyrdar; ac ni thywelltir fy llid yn erbyn Jerusalem trwy law Sisac.

8 Etto e byddant yn weision iddo ef, fel yr adnabyddont fy ngwasanaeth i, a gwasanaeth teyrnasodd y gwledydd.

9 Yna Sisac brenhin yr Aipht a ddaeth i fynu yn erbyn Jerusalem, ac a gymmerth drysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thrysorau tŷ y brenhin, ac a'u dug hwynt ymaith oll: dug ymaith hefyd y tariannau aur a wnaethai Solomon.

10 A'r brenhin Rehoboam a wnaeth yn eu lle hwynt dariannau pres, ac a'u rhoddodd hwynt i gadw dan law tywysogion gwŷr y 2 gard, y rhai oedd yn cadw drws tŷ y brenhin.

11 A phan elai y brenhin i dŷ yr ARGLWYDD, gwŷr y gard a ddeuent ac a'u cyrchent hwy, ac a'u dygent drachefn i ystafell gwŷr y gard.

12 A phan ymostyngodd efe, llid yr ARGLWYDD a ddychwelodd oddi wrtho ef, fel nas dinystriai ef yn hollol; 3 ac yn Judah hefyd yr oedd pob peth yn dda.

13 ¶ Felly y brenhin Rehoboam a ymgryfhaodd yn Jerusalem, ac a deyrnasodd: a mab e un mlwydd a deugain oedd Rehoboam pan ddechreuodd efe deyrnasu, a dwy flynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem, 4 y ddinas a ddewisasai yr ARGLWYDD i osod ei enw ef ynddi, o holl lwythau Israel: ac enw ei fam oedd Naamah, Ammonees.

14 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg, canys ni 4 pharottodd efe ei galon i geisio yr ARGLWYDD.

15 Am y gweithredoedd cyntaf a diweddaf i Rehoboam, onid ydynt hwy yn ysgrifenedig y'ngeiriau Semaiah y prophwyd, ac Ido y gwledydd, yn yr achau? A bu rhytel oedd rhwng Rehoboam a Jeroboam yn wastadol.

16 A Rehoboam a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd yn ninas Dafydd; ac 5 Abiah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XIII.

1 Abiah yn dyfod yn lle Rehoboam, ac yn rhyfela â Jeroboam: 4 yn adrodd ddad oedd ei achos: 13 yn rhoi ei hyder ar Duw, ac yn gorchfygu Jeroboam. 21 Gwagedd a phlant Abiah.

AC yn y ddeunawfed flwyddyn i'r brenhin Jeroboam y dechreuodd Abiah deyrnasu ar Judah.

2 Tair blynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam ef oedd 6 Michaiah, merch Uriel o Gibeah. Ac yr oedd rhyfel rhwng Abiah a Jeroboam.

3 Ac Abiah a gydiodd y rhyfel â llu o ryfelwyr grymmus, sef pedwar can mil o wŷr etholedig: a Jeroboam a luniaethodd y rhyfel yn ei erbyn ef âg wyth gan mil o wŷr etholedig, grymmus, nerthol.

4 ¶ Ac Abiah a gyfododd ar fynydd Semaraim, yr hwn sydd ym mynydd Ephraim, ac a ddywedodd,

Cyn
CRIST
971.2 Neu,
gogorodd.3 Neu, ac
ello yn Ju-
dah yr oedd
pethau
daionus:
Edrych
Gen. 18.
24, &c.
1 Bren. 14.
13.
pen. 19. 3.
1 Bren.
14. 21.

f pen. 6. 6.

4 Neu,
sefydodd,
neu, osod-
odd, neu,
gyfairodd.5 1 Bren.
14. 31,
Abiam.958.
1 Bren.
15. 1, &c.b Edrych
pen. 11. 20.
957.a 1 Bren.
14. 22.

971.

b 1 Bren.
14. 24, 25.c Edrych
Ea. 26. 13.d 1 Bren.
10. 16.
pen. 9. 15.

Cyn
CRIST
957.

O Jeroboam, a holl Israel, gwranda
dêwch fi;

5 Oni *ddylech* chwi wybod roddi
o ARGLWYDD DDUW Israel y fren-
hiniaeth i Dafydd ar Israel yn dra-
gywydd, iddo ef ac i'w feibion, trwy
c^g gyfammed halen?

6 Etto ^d Jeroboam mab Nebat,
gwas Solomon mab Dafydd, a gyf-
ododd ac a wrthryfelodd yn erbyn
ei arglwydd.

7 Ac ofer ddynion, *sef* meibion
y fall, a ymgasglasant atto ef, ac
a ymgadarnhasant yn erbyn Reho-
boam mab Solomon, pan oedd Re-
hoboam yn fachgen, ac yn wan ei
galon, ac ni allai ymgadarnhau i'w
herbyn hwynt.

8 Ac yn awr yr ydych yn meddwl
ymgadarnhau yn erbyn brenhin-
iaeth yr ARGLWYDD, *yr hon sydd*
yn llaw meibion Dafydd; ac *yr yd-
ych* yn dyrfa fawr, a chyd â chwi *y
mae* y lloi aur ^a a wnaeth Jeroboam
yn dduwiau i chwi.

9^f Oni yrrasoch ymaith offeiriaid yr
ARGLWYDD, meibion Aaron, a'r Lef-
iaid? ac ^g oni wnaethoch i chwi off-
eiriaid fel pobl y gwledydd *eraill*?
pwy bynnag sydd yn dyfod ² i'w gys-
segru â bustach ieuangc ac â saith
o hyrddod, *hwnnw* sydd yn offeiri-
ad i'r rhai nid *ydnyt* dduwiau.

10 Ninnau, yr ARGLWYDD *yw* ein
DUW ni, ac nis gwrthodasom ef; a'r
offeiriaid y rhai sydd yn gwasanaethu
yr ARGLWYDD *yw* meibion Aaron,
a'r Lefiaid *sydd* yn eu gorchwyl.

11^b Ac y maent hwy yn llosgi i'r AR-
GLWYDD boeth-offrymmau bob bore
a phob hwyr, ac arogl-darth peraidd;
ac *yn cadw* trefn ¹ y bara *gosod* ar
y bwrdd pur, a'r canhwylbren aur
a'i lampau, ² i losgi bob prydawn:
canys yr ydym ni yn cadw goruch-
wyliaeth yr ARGLWYDD ein DUW;
ond chwi a'i gwrthodasoch ef.

12 Ac wele, DUW *sydd* ben gyd â
ni, ¹ a'i offeiriaid ef âg udgryn son-
iarus i udganu yn eich erbyn chwi.
O feibion Israel, ^m nac ymleddwch yn
erbyn ARGLWYDD DDUW eich tad-
au; canys ni lwyddwch eich.

13 ¶ Ond Jeroboam a barodd osod
cynllwyn o amgylch, a dyfod o'u
hol hwynt: felly yr oeddynt hwy o
flaen Judah, a'r cynllwyn o'r tu ol
iddynt.

14 A Judah a edrychodd yn ol,
ac wele ryfel iddynt ym mlaen ac yn
ol; a hwy a waeddasant ar yr AR-

GLWYDD, a'r offeiriaid a leisiasant
mewn udgryn.

15 A gwŷr Judah a floeddiasant:
a phan waeddodd gwŷr Judah, DUW
a darawodd Jeroboam. ^a holl Israel,
o flaen Abiah a Judah

16 A meibion Israel a ffoisant o
flaen Judah: a DUW a'u rhoddodd
hwynt i'w llaw hwynt.

17 Ac Abiah a'i bobl a'u tarawsant
hwy â lladdfa fawr: a syrthiodd yn
archolledig o Israel bwm can mil o
wŷr etholedig.

18 Felly y darostyngwyd meibion
Israel y pryd hwnnw; a meibion
Judah a orfuant, o herwydd idd-
ynt bwyso ar ARGLWYDD DDUW eu
tadau.

19 Ac Abiah a erlidiodd ar ol Je-
roboam, ac a ddug oddi arno ef
ddinasoedd, Bethel a'i phentrefi, a
Jesaniah a'i phentrefi, ac Ephraim
a'i phentrefi.

20 Ac ni chafodd Jeroboam nerth
mwyach yn nyddiau Abiah: ond yr
ARGLWYDD a'i tarawodd ef, fel y
bu efe farw.

21 ¶ Ond Abiah a ymgryfhaodd,
ac a gymmerth iddo bedair ar ddeg
o wragedd, ac a genhedlodd ddau
fab ar hugain, ac un ar bymtheg o
ferched.

22 A'r rhan arall o hanes Abiah,
a'i ffyrdd ef, a'i eiriau, *y maent* yn
ysgrifenedig yn ³ llyfr y prophwyd
^a Ido.

PENNOD XIV.

1 *Asa yn dyfod ar ol Abiah, ac yn dileu delho-
addoliaeth; 6 a chweddi cael heddwch, yn
cadarnhau ei deyrnas âg amddiffynfeydd ac
âg arfau: 9 yn gahw ar Dduw, ac yn gorch-
fygu Zerach, ac yn yspellio yr Ethiopiaid.*

FELLY Abiah a hunodd gyd â'i
dadau, a chladdasant ef yn ninas
Dafydd; ac ^a Asa ei fab a deyrnasodd
yn ei le ef. Yn ei ddyddiau ef y caf-
odd y wlad lonydd ddeng mlynedd.

2 Ac Asa a wnaeth yr hyn *oedd*
dda ac uniawn y'ngolwg yr AR-
GLWYDD ei DDUW.

3 Canys efe a fwriodd ymaith all-
orau y *duwiau* dieithr, a'r ^b uchel-
feydd, ac ^c a ddrylliodd y delwau,
ac a dorrodd y llwyni:

4 Ac a orchymynodd i Judah geis-
io ARGLWYDD DDUW eu tadau, a
gwneuthur y gyfraith a'r gorchymyn.

5 Ac efe a fwriodd ymaith o holl
ddinasoedd Judah yr uchelfeydd a'r
² delwau: a chafodd y frenhiniaeth
lonydd o'i flaen ef.

Cyn
CRIST
957.

957.

c Num. 18.
19.
d 1 Bren.
11. 26.e 1 Bren.
12. 28.f pen. 11.
14, 15.g 1 Bren.
12. 31.h Heb.
i *lenoi*
ei law:
Edrych
Exod. 29. 1.
Lef. 8. 2.

i pen. 2. 4.

j Lef. 24. 6.

k Exod. 27.
21.
Lef. 24. 3.l Num. 10.
8.

m Act. 5. 39.

s Neu,
histori.
n pen. 12.
15.

955.

a 1 Bren.
15. 8, &c.Cylch
951.
b Edrych
pen. 15. 17.
c Exod. 34.
13.2 Heb. *hawl-
ddelwan*.

Cyn
CRIST
Cylch
951.

6 ¶ Ac efe a adeiladodd ddinas-oedd cedyrn yn Judah, o herwydd bod y wlad yn cael llonydd, ac nad oedd rhyfel yn ei erbyn ef yn y blynyddoedd hynny; oblegid yr ARGLWYDD a roddasai lonyddwch iddo.

7 Am hynny efe a ddywedodd wrth Judah, Adeiladwn y dinasoedd hyn, ac amgylchwn hwynt â mur, â thyr-au, â drysau, ac â barrau, tra fyddo y wlad o'n blaen ni; o herwydd i ni geisio yr ARGLWYDD ein DUW, ni a'i ceisiasom, ac efe a roddodd lonyddwch i ni o amgylch. Felly hwy a adeiladasant, ac a lwyddasant.

8 Ac yr oedd gan Asa lu o wŷr yn dwyn tariannau a gwaywffyn, o Judah tri chàn mil, ac o Benjamin dau cant a phedwar ugain mil yn dwyn tariannau, ac yn tynnu bwa: y rhai hyn oll oedd wŷr grymmus.

9 ¶^d A Zerach yr Ethiopiaid a ddaeth allan yn eu herbyn hwynt, â llu o fil o filoedd, ac â thri chant o gerbyd-au; ac a ddaeth hyd ° Maresah.

10 Yna Asa a aeth allan yn ei erbyn ef, a hwy a luniaethasant ryfel yn nyffryn Sephathah wrth Maresah.

11 Ac Asa a waeddodd ar yr ARGLWYDD ei DDUW, ac a ddywedodd, O ARGLWYDD, nid yw ddim i ti gynnorthwyo, pa un bynnag ai gyd â llawer, ai gyd â'r rhai nid oes ganddynt gryfder: cynnorthwya di ni, O ARGLWYDD ein DUW; canys pwyso yr ydym ni arnat ti, ac yn dy enw di y daethom yn erbyn y dorf hon: O ARGLWYDD, ein DUW ni ydwynt ti, na orfydded dyn i'th erbyn.

12 Felly yr ARGLWYDD a darawodd yr Ethiopiaid o flaen Asa, ac o flaen Judah; a'r Ethiopiaid a ffoisant.

13 Ac Asa a'r bobl oedd gyd âg ef a'u herlidiasant hwy hyd Gerar: a syrthiodd yr Ethiopiaid fel na allent ymadgryfhau; canys drylliasid hwynt o flaen yr ARGLWYDD, ac o flaen ei lu ef; a hwy a ddygasant ymaith anrhaith fawr iawn.

14 A tharawsant yr holl ddinas-oedd o amgylch Gerar; canys ° yr oedd dychryn yr ARGLWYDD arnynt hwy: a hwy a anrheithiasant yr holl ddinasoedd; canys anrhaith fawr oedd ynddynt.

15 Lluetai yr anifeiliaid hefyd a darawsant hwy, ac a gaethgludasant lawer o ddefaid a chamelod, ac a ddychwelasant i Jerusalem.

PENNOD XV.

1 Asa a Judah, a llawer o Israel, trwy annog prophwydoliaeth Azariah mab Oded, yn gwnethur cyhoedd gyfammod â Duw: 16 yn symmudo Maachah ei fam o fod yn frenhines, o herwydd ei delw-aiddoliaeth: 18 yn dwyn y pethau cyssegredig i dŷ Dduw, ac yn cael hir heddwch.

A Cyspyrd Duw a ddaeth ar Azariah mab Oded.

2 Ac efe a aeth allan ^{2o} o flaen Asa, ac a ddywedodd wrtho, O Asa, a holl Judah, a Benjamin, gwrandêwch fi; ° Yr ARGLWYDD sydd gyd â chwi, tra fyddoch gyd âg ef; ac ° os ceis-iwch ef, chwi a'i cewch ef: ond ° os gwrthodwch chwi ef, yntau a'ch gwrthyd chwithau.

3 ^d Dyddiau lawer y bu Israel heb y gwir DDUW, a heb offeiriad yn ddysgawdwr, a heb gyfraith.

4 Ond ° pan ddychwelent yn eu cyfyngdra at ARGLWYDD DDUW Israel, a'i geisio ef, efe a geid ganddynt.

5 Ac ° yn yr amseroedd hynny nid oedd heddwch i'r hwn oedd yn myned allan, nac i'r hwn oedd yn dyfod i mewn: ond blinder lawer oedd ar holl breswylwyr y gwledydd.

6 A chenedl a ³ ddinystriwyd gan genedl, a dinas gan ddinas: oblegid Duw oedd yn eu poeni hwy â phob aflwydd.

7 Ymgryfhêwch gan hynny, ac na laesed eich dwylaw: canys y mae gwobr i'ch gwaith chwi.

8 A phan glybu Asa y geiriau hyn, a prophwydoliaeth Oded y prophwyd, efe a gryfhaodd, ac a fwr-iodd ymaith y ⁴ flaid eilunod o holl wlad Judah, a Benjamin, ac o'r holl ddinasoedd a ennillasai efe o fynydd Ephraim, ac a adnewyddodd allor yr ARGLWYDD, yr hon oedd o flaen porth yr ARGLWYDD.

9 Ac efe a gynhullodd holl Judah, a Benjamin, a'r ⁵ dieithriaid gyd â hwynt, o Ephraim a Manasseh, ac o Simeon: canys hwy a syrthiasant atto ef yn aml o Israel, pan welsant fod yr ARGLWYDD ei DDUW gyd âg ef.

10 Felly hwy a ymgynnullasant i Jerusalem, yn y trydydd mis, yn y bym-thegfed flwyddyn o deyrnasiad Asa.

11 A hwy a aberthasant i'r ARGLWYDD y dwthwn hwnnw, o'r han-rhaith a ddygasant, saith gant o eidionau, a saith mil o ddefaid.

12 A hwy a aethant dan gyfammod i geisio ARGLWYDD DDUW eu tadav, â'u holl galon, ac â'u holl enaid:

13 A ¹ phwy bynnag ni cheisiai AR-

Cyn
CRIST
Cylch
941.

² gyfarfod.

^a Iago 4. 8.

^b ad. 4. 15.

¹ Chron.

28. 9.

pen. 23. 12.

13.

Matt. 7. 7.

^c pen. 24.

20.

^d Hoe. 3. 4.

^e Deut. 4.

29.

^f Barn. 5. 6.

³ Heb.

ddryll-

iwyd.

⁴ Heb.

flaid-dra.

⁵ pen. 11.

16.

^h pen. 14.

13.

ⁱ Deut. 13.

5, 9, 15.

941.
d pen. 16. 8.

• Jor. 15.
44.

¶ 1 Sam. 14.
6.

• Gen. 35. 5.
pen. 17. 10.

Cyn
CRIST
941.

GLWYDD DDUW Israel, fod ei roddi ef i farwolaeth, yn fychan ac yn fawr, yn wr ac yn wraig.

14 A hwy a dyngasant i'r ARGLWYDD â llef uchel, ac â bloedd, âg udgyrn hefyd, ac â thrwmpedau.

15 A holl Judah a lawenychasant o herwydd y llw; canys â'u holl galon y tyngasant, ac ^kâ'u holl ewyllys y ceisiasant ef, a hwy a'i cawsant ef: a'r ARGLWYDD a roddodd lonyddwch iddynt o amgylch.

16 ¶ A'r brenhin Asa a symmudodd ¹Maachah ei fam o fod yn frenhines; o herwydd gwneuthur o honi ⁵ddelw mewn llwyn: ac Asa a dorrodd ei delw hi, ac a'i drylliodd, ac a'i llosgodd wrth afon Cidron.

17 Ond ^mni thynnwyd ymaith yr uchelfeydd o Israel: etto yr oedd calon Asa yn berffaith ei holl ddyddiau ef.

18 ¶ Ac efe a ddug i mewn i dŷ yr ARGLWYDD yr hyn a gyssegrasai ei dad, a'r hyn a gyssegrasai efe ei hun, arian, ac aur, a llestri.

19 Ac ni bu ryfel *mwych* hyd y bymthegfed flwyddyn ar hugain o deyrnasiad Asa.

PENNOD XVI.

1 Asa, trwy gymmorth y Syriaid, yn rhoystro i Baasa adeiladu Ramah. 7 Hanani yn ei argyhoeddi ef am hynny, ac yntau yn ei furio ef yngharchar. 11 Ym mhlith ei weithredoedd eraill, y mae efe, yn ei glefyd, yn ymgais, nid â Duw, ond â'r physgygyr. 13 Ei farwolaeth ef a'i gladdedigaeith.

YN yr unfed flwyddyn ar bymtheg ar hugain o deyrnasiad Asa, ^ay daeth Baasa brenhin Israel i fynu yn erbyn Judah, ac a adeiladodd Ramah, fel na adawai i neb fyned allan na dyfod i mewn at Asa brenhin Judah.

2 Yna Asa a ddug allan arian, ac aur, o drysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thŷ y brenhin, ac a'i hanfonodd at Benhadad brenhin Syria, yr hwn oedd yn trigo yn ²Damascus, gan ddywedyd,

3 Cyfammod *sydd* rhyngof fi a thi, fel *y bu* rhwng fy nhad i a'th dad dithau: wele, anfonais attat arian, ac aur; dos, torr dy gyfammod â Baasa brenhin Israel, fel y cilio efe oddi wrthyf fi.

4 A Benhadad a wrandawodd ar y brenhin Asa, ac a anfonodd dywysogion ei luoedd yn erbyn dinasoedd Israel, a hwy a darawsant Ijon, a Dan, ac Abel-maim, a holl drysor-ddinasoedd Naphtali.

5 A phan glybu Baasa *hynny*, efe a beidiodd âg adeiladu Ramah, ac a adawodd ei waith i sefyll.

6 Yna Asa y brenhin a gymmerth holl Judah, a hwy a gludasant ymaith gerrig Ramah, a'i choed, â'r rhai yr adeiladai Baasa; ac a adeiladodd â hwynt Geba, a Mispah.

7 ¶ Y pryd hwnnw y daeth ^bHanani y gweledydd at Asa brenhin Judah, ac a ddywedodd wrtho, Gan i ti roi dy bwys ar frenhin Syria, ac na roddest dy bwys ar yr ARGLWYDD dy DDUW, am hynny y diangodd llu brenhin Syria o'th law di.

8 Onid oedd ^cyr Ethiopiaid a'r Lubiaid yn ³llu dirfawr, â cherbydau ac â gwŷr meirch yn aml iawn? ond am i ti roi dy bwys ar yr ARGLWYDD, efe a'u rhoddodd hwynt yn dy law di.

9 Canys ^ay mae llygaidd yr ARGLWYDD yn edrych ar yr holl ddaear, ⁴i'w ddangos ei hun yn gryf gyd â'r rhai *sydd* a'u calon yn berffaith tu ag atto ef. Ynfyd y gwnaethost yn hyn; am hynny ^erhyfeloedd fydd i'th erbyn o hyn allan.

10 Yno y digiodd Asa wrth y gwel-edydd, ac a'i rhoddodd ef mewn carchardy; canys *yr oedd efe* yn ddigllawn wrtho am *y peth* hyn. Ac Asa a ⁵orthrymmodd rai o'r bobl y pryd hwnnw.

11 ¶ Ac wele, gweithredoedd Asa, y rhai cyntaf a'r rhai diweddaf, wele, *y maent* yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Judah ac Israel.

12 Ac Asa a glefychodd o'i draed yn y bedwaredd flwyddyn ar bymtheg ar hugain o'i deyrnasiad, nes i'w glefyd *fyned* yn ddirfawr; etto ni cheisiodd efe yr ARGLWYDD yn ei glefyd, ond y meddygon.

13 ¶ Ac Asa a hunodd gyd â'i dadau, ac a fu farw yn yr unfed flwyddyn a deugain o'i deyrnasiad.

14 A chladdasant ef yn ei feddrod ei hun, yr hwn a ⁶wnaethai efe iddo yn ninas Dafydd, a rhoddasant ef i orwedd mewn gwely a lanwasid ^fâ phêr-aroglau o amryw rywogaethau, wedi eu gwneuthur trwy waith apothecari; a hwy a gynneuasant iddo ef ^ggynneu mawr iawn.

PENNOD XVII.

1 Jehosaphat yn dyfod ar ol Asa, yn teyrnasu yn ddaionus, ac yn fyfnnu; 7 yn anfon Lefiaid gyd â'r pennaethiaid i ddysgu Judah. 10 Duw yn dychrynu ei elymion ef, a rhai o honynt yn dwyn iddo anrhegion a theyrnged. 12 Ei fawredd, a'i gapteniaid, a'i luoedd ef.

Cyn
CRIST
940.b1 Bren.
16. 1.
pen. 19. 2.941.
e pen. 14. 9.
3 Heb.
llawys.d Job 34.
21.
Diar. 5. 21.
a 15. 3.
Jer. 16. 17.
a 32. 19.
Zech. 4. 10.4 Heb. i
ymgrif-
hau.e 1 Bren.
15. 32.5 Heb.
ysgoud.

914.

6 Heb.
gloddiasai.

f Gen. 50. 2.

g pen. 21.
19.

k ad. 2.

1 Bren. 15.
13.5 Heb.
ddychryn.m pen. 14.
8, 5.

940.

a1 Bren. 15.
17.2 Heb.
Darmesec.

Cyn
CRIST
914.^a 1 Bren.
15. 24.^b pen. 15. 8.^c 1 Sam. 10.
27.² Neu,
A'i galon
a ymgys-
uodd.^d Edrych
1 Bren. 22.
43.
pen. 20. 33.
913.

912.

^e Gen. 35. 5.³ Neu,
geatyll.

A*JEHOSAPHAT ei fab a deyrn-
haodd yn erbyn Israel.

2 Ac efe a roddodd fyddinoedd
ym mhob un o gaerog ddinasoedd
Judah, ac a roddes raglawiaid yng
ngwlad Judah ac yn ^bninasoedd
Ephraim, y rhai a ennillasai Asa ei
dad ef.

3 A'r ARGLWYDD a fu gyd â Je-
hosaphat, o herwydd iddo rodio yn
ffyrdd cyntaf Dafydd ei dad, ac nad
ymofynodd â Baalim:

4 Eithr DUW ei dad a geisiodd efe,
ac yn ei orchymynion ef y rhioddod,
ac nid yn ol gweithredoedd Israel.

5 Am hynny yr ARGLWYDD a sicr-
haodd y frenhiniaeth yn ei law ef;
a holl Judah ^ca roddasant anrhegion
i Jehosaphat; ac yr ydoedd iddo
olud ac anrhydedd yn helaeth.

6 ² Ac efe a ddyrchafodd ei galon
yn ffyrdd yr ARGLWYDD: ac ^defe
a fwriadodd hefyd yr uchelfeydd a'r
llwyni allan o Judah.

7 ¶ Hefyd yn y drydedd flwyddyn
o'i deyrnasiad, efe a anfonodd at ei
dywysogion, *sef* Benhail, ac Obadiah,
a Zechariah, a Nethaneel, a Micha-
iah, i ddysgu yn ninasoedd Judah.

8 A chyd â hwynt *yr anfonodd*
efe Lefiaid, Semaiah, a Nethaniah,
a Zebadiah, ac Asahel, a Semira-
moth, a Jehonathan, ac Adoniah, a
Thobiah, a Thob-adoniah, y Lefiaid;
a chyd â hwynt Elisama, a Jeho-
ram, yr offeiriaid.

9 A hwy a ddysgasant yn Judah,
a chyd â hwynt *yr oedd* llyfr cyf-
raith yr ARGLWYDD: felly yr am-
gylchasant hwy holl ddinasoedd
Judah, ac y dysgasant y bobl.

10 ¶ Ac ^earswyd yr ARGLWYDD
oedd ar holl deyrnasoedd y gwled-
ydd *oedd* o amgylch Judah, fel nad
ymladdasant hwy yn erbyn Jeho-
saphat.

11 A rhai o'r Philistiaid oedd yn
dwyn i Jehosaphat anrhegion, a
theyrned o arian: yr Arabiaid hef-
yd oedd yn dwyn iddo ef ddiadell-
oedd, saith mil a saith gant o hyrdd-
od, a saith mil a saith gant o fychod.

12 ¶ Felly Jehosaphat oedd yn
myned rhagddo, ac yn cynnyddu yn
uchel; ac efe a adeiladodd yn Ju-
dah ³balasau, a dinasoedd trysorau.

13 A llawer o waith oedd ganddo
ef yn ninasoedd Judah; a rhyfel-
wyr cedyrn nerthol yn Jerusalem.

14 A dyma eu rhifedi hwynt, yn

ol tŷ eu tadau: O Judah yn dywys-
ogion miloedd, *yr oedd* Adnah y
pennaf, a chyd âg ef dri chan mil o
wŷr cedyrn nerthol.

15 A cher ei law ef, Jehohanan y
tywysog, a chyd âg ef ddau cant a
phedwar ugain mil.

16 A cher llaw iddo ef, Amasiah
mab Zichri, yr hwn o'i wirfodd a
ymroddodd i'r ARGLWYDD; a chyd
âg ef ddau can mil o *wŷr* cedyrn
nerthol.

17 Ac o Benjamin, *yr oedd* Eliada
yn *wr* cadarn nerthol, a chyd âg ef
ddau can mil yn arfogion â bwâu
a thariannau.

18 A cher llaw iddo ef, Jehozabad,
a chyd âg ef gant a phedwar ugain
mil yn barod i ryfel.

19 Y rhai hyn oedd yn gwasan-
aethu y brenhin, heb law y ^frhai a
roddasai y brenhin yn y dinasoedd
caerog, trwy holl Judah.

PENNOD XVIII.

1 Jehosaphat yn ymgysfathachu âg Ahab, ac
yn myned gyd âg ef i Ramoth-Gilead. 4
Gau-brophwydi yn twyllu Ahab, a'i ladd ef
yn ol gair Micheah.

AC i Jehosaphat yr ydoedd golud
ac anrhydedd yn helaeth; ac
efe ^aa ymgysfathrachodd âg Ahab.

2 ^bAc ym mhen *ennyd* o flynydd-
oedd efe a aeth i waered at Ahab i
Samaria. Ac Ahab a laddodd ddef-
aid a gwartheg lawer, iddo ef ac
i'r bobl *oedd* gyd âg ef, ac a'i han-
nogodd ef i fyned i fynu *gyd âg*
ef i Ramoth-Gilead.

3 Ac Ahab brenhin Israel a ddy-
wedodd wrth Jehosaphat brenhin
Judah, A âi di gyd â mi i Ramoth-
Gilead? Yntau a ddywedodd wrtho,
Yr ydwyf fi fel tithau, a'm pobl i
fel dy bobl dithau, a *byddwn* gyd
â thi yn y rhyfel.

4 ¶ Jehosaphat hefyd a ddywed-
odd wrth frenhin Israel, ^cYmgyngh-
ora, attolwg, heddyw â gair yr AR-
GLWYDD.

5 Am hynny brenhin Israel a gasgl-
odd o'r prophwydi bedwar cant o
wŷr, ac a ddywedodd wrthynt, A
awn ni yn erbyn Ramoth-Gilead i
ryfel, neu a beidiaf fi? Dywedasant
hwythau, Dos i fynu; canys DUW
a'i dryn yn llaw y brenhin.

6 Ond Jehosaphat a ddywedodd,
Onid *oes* yma *un* prophwyd i'r AR-
GLWYDD etto mwyach, fel yr ym-
gynghorem âg ef?

7 A brenhin Israel a ddywedodd

Cyn
CRIST
912.^f ad. 2.

897.

^a 2 Bren. 8.
18.^b 1 Bren.
22. 2.^c 1 Sam. 23.
2. 4. 9.
2 Sam. 2. 1.

Cyn
CRIST
897.

wrth Jehosaphat, *Y mae etto un gwr trwy yr hwn y gallem ymgynghori â'r ARGLWYDD*: ond y mae yn gas gennyf fi ef: canys nid yw yn prophwydo i mi ddaioni, ond drygioni erioed: efe *yw* Micheah mab Imla. A dywedodd Jehosaphat, Na ddyweded y brenhin felly.

8 A brenhin Israel a alwodd ar un o'i ²ystafellyddion, ac a ddywedodd, Prysura Micheah mab Imla.

9 A brenhin Israel a Jehosaphat brenhin Judah oeddynt yn eistedd bob un ar ei deyrn-gadair, wedi eu gwisgo mewn *brenhinol* wisgoedd, eistedd yr oeddynt mewn llannerch *wrth* ddrws porth Samaria; a'r holl brophwydi oedd yn prophwydo ger eu bron hwynt.

10 A Sedeciah mab Cenaanah a wnaethai iddo ei hun gyrn heiyrn, ac efe a ddywedodd, Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, A'r rhai hyn y corni di y Syriaid, nes i ti eu difa hwynt.

11 A'r holl brophwydi oedd yn prophwydo fel hyn, gan ddywedyd, Dos i fynu i Ramoth-Gilead, a ffynna: canys yr ARGLWYDD a'i dyry *hi* yn llaw y brenhin.

12 A'r gennad a aethai i alw Micheah, a lefarodd wrtho ef, gan ddywedyd, Wele eiriau y prophwydi yn ³un-air yn dda i'r brenhin: bydded gan hynny, attolwg, dy air dithau fel un o'r rhai hynny, a dywed y goreu.

13 A Micheah a ddywedodd, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, ⁴yr hyn a ddywedo fy NUW, hynny a lefaraf fi.

14 A phan ddaeth efe at y brenhin, y brenhin a ddywedodd wrtho, Micheah, a awn ni i ryfel yn erbyn Ramoth-Gilead, neu a beidiaf fi? Dywedodd yntau, Ewch i fynu, a ffynnwch, a rhoddir hwynt yn eich llaw chwi.

15 A'r brenhin a ddywedodd wrtho, Pa sawl gwaith y'th dynghedaf di, na lefarech wrthyf fi ond gwirionedd yn enw yr ARGLWYDD?

16 Yna efe a ddywedodd, Gwelais holl Israel yn wasgaredig ar y mynyddoedd, fel defaid ni *byddai* iddynt fugail. A dywedodd yr ARGLWYDD, Nid oes feistr arnynt hwy; dychweled pob un i'w dŷ ei hun mewn tangnefedd.

17 (A brenhin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, Oni ddywedais i wrthyf, na phrophwydai efe ⁴ddaioni i mi, ond drygioni?)

18 Yntau a ddywedodd, Gan hynny gwrando air yr ARGLWYDD; Gwelais yr ARGLWYDD yn eistedd ar ei orseddfa, a holl lu y nefoedd yn sefyll ar ei ddeheulaw, ac *ar* ei law aswy.

19 A dywedodd yr ARGLWYDD, Pwy a dwylla Ahab brenhin Israel, fel yr elo efe i fynu, ac y syrthio yn Ramoth-Gilead? Ac un a lefarodd gan ddywedyd fel hyn, ac arall gan ddywedyd fel hyn.

20 Yna ⁵yspryd a aeth allan, ac a safodd ger bron yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Myfi a'i twyllaf ef. A dywedodd yr ARGLWYDD wrtho, Pa fodd?

21 Dywedodd yntau, Myfi a âf allan, ac a fyddaf yn yspryd celwyddog y'ngennai ei holl brophwydi ef. A dywedodd yr ARGLWYDD, Twylli, a gorchfygi: dos allan, a gwna felly.

22 Ac yn awr wele, yr ⁶ARGLWYDD a roddodd yspryd celwyddog y'ngennai dy brophwydi hyn; a'r ARGLWYDD a lefarodd ddrwg am danat ti.

23 Yna Sedeciah mab Cenaanah a nesaodd, ac ⁸a darawodd Micheah dan ei gern, ac a ddywedodd, Pa ffordd yr aeth yspryd yr ARGLWYDD oddi wrthyf fi i ymddiddan â thydi?

24 A Micheah a ddywedodd, Wele, ti a gei weled y dwthwn hwnnw, pan elych di ⁵o ystafell i ystafell i ymguddio.

25 A brenhin Israel a ddywedodd, Cymmerwch Micheah, a dygwch ef yn ei ol at Amon tywysog y ddinas, ac at Joas mab y brenhin;

26 A dywedwch, Fel hyn y dywedodd y brenhin, Rhowch hwn yn y carchardy, a bwydwch ef â bara cystudd, ac â dwfr blinder, nes i mi ddyfod eilwaith mewn heddwch.

27 Yna y dywedodd Micheah, Os gan ddychwelyd y dychweli di mewn heddwch, ni lefarodd yr ARGLWYDD ynof fi. Efe a ddywedodd hefyd, Gwrandêwch *hyn*, yr holl bobl.

28 Felly brenhin Israel a Jehosaphat brenhin Judah a aethant i fynu i Ramoth-Gilead.

29 A brenhin Israel a ddywedodd wrth Jehosaphat, Mi a newidiaf fy nillad, ac a âf i'r rhyfel; ond gwisg di dy ddillad. Felly brenhin Israel a newidiodd ei ddillad, a hwy a aethant i'r rhyfel.

30 A brenhin Syria a orchymynasai i dywysogion y cerbydau y rhai oedd ganddo ef, gan ddywedyd, Nac

Cyn
CRIST
897.

• Job 1. 6.

† Job 12.
16.
Es. 19. 14.
Ezec. 14. 9.8 Jer. 20. 2.
Marc 14.
65.
Act. 23. 2.5 Heb.
† ystafell
mewn ystafell.2 Neu,
eunuch-
iaid.3 Heb.
un enau.4 Num. 22.
18. 20. 35.
a 23. 12. 26.
a 24. 18.
1 Bren. 22.
14.4 Neu, er
drygioni.

Cyn
CRIST
897.

6 amgylch-
asant.

7 Heb. yn ei
wiriondeb.
8 Heb.
rhwyg y
cyssyllti-
adau, a
rhwyg y
ddwyfryn-
neg.

ymleddwch â bychan nac â mawr,
ond â brenhin Israel yn unig.

31 A phan welodd tywysogion y
cerbydau Jehosaphat, hwy a ddy-
wedasant, Brenhin Israel *yw* efe. A
hwy a ⁶ droisant i ymladd yn ei er-
byn ef: ond Jehosaphat a waedd-
odd, a'r ARGLWYDD a'i cynnorthwy-
odd ef, a DUW a'u gyrrodd hwynt
oddi wrtho ef.

32 A phan welodd tywysogion y
cerbydau nad brenhin Israel oedd
efe, hwy a ddychwelasant oddi ar
ei ol ef.

33 A *rhyw* wr a dynnodd mewn
bwa ⁷ ar ei amcan, ac a darawodd
frenhin Israel⁸ rhwng cyssylltiadau
y llurig: am hynny efe a ddywed-
odd wrth ei gerbydwr, Tro dy law,
a dwg fi allan o'r gâd; canys fe'm
clwyfyd i.

34 A'r rhyfel a gryfhaodd y dw-
thwn hwnnw; a brenhin Israel a
gynhelid yn ei gerbyd yn erbyn y
Syriaid hyd yr hwyr: ac efe a fu
farw ynghylch machludiad haul.

PENNOD XIX.

1 Jehu yn ceryddu Jehosaphat, ac yntau yn ym-
wled â'i deyrnas, 5 ac yn rhoi athrawiaeth
i'w farnwyr, 8 ac i'r offeiriad a'r Lefiaid.

896.

A JEHOSEPHAT brenhin Judah
a ddychwelodd i'w dŷ ei hun i
Jerusalem mewn heddych.

2 A Jehu mab Hanani^a y gweled-
ydd, a aeth o'i flaen ef, ac a ddywed-
odd wrth y brenhin Jehosaphat, Ai
cynnorthwyo yr annuwiol, a ^b charu
y rhai oedd yn casâu yr ARGLWYDD,
a wneit ti? am hyn digofaint oddi
wrth yr ARGLWYDD *sydd* arnat ti.

3 Er hynny ^c pethau da a gafwyd
ynot ti; canys ti a dynnaist ymaith
y llwyni o'r wlad, ac a barottoaist
dy galon i geisio DUW.

4 A Jehosaphat a drigodd yn Jeru-
salem: ac efe a ² aeth drachefn trwy
y bobl o Beersaba hyd fynydd E-
phraim, ac a'u dug hwynt eilwaith
at ARGLWYDD DDW eu tadau.

5 ¶ Ac efe a osododd farnwyr yn
y wlad, trwy holl ddinasoedd caerog
Judah; o ddinas bwy gilydd;

6 Ac efe a ddywedodd wrth y
barnwyr, Edrychwch beth a wnel-
och: canys ^d nid dros ddyn yr yd-
ych yn barnu, ond dros yr AR-
GLWYDD; ac ^e efe a fydd gyd â
chwi ³ wrth roddi barn.

7 Yn awr gan hynny bydded ofn
yr ARGLWYDD arnoch chwi; gwy-
l i'wch a gwnewch *hynny*: o herwydd

^f nid oes anwiredd gyd â'r ARGLWYDD
ein DUW, na ^g derbyn wyneb, na
chymmyrd gwobr.

8 ¶ A Jehosaphat ^h a osododd hef-
yd yn Jerusalem *rai* o'r Lefiaid, ac
o'r offeiriad, ac o bennau tadau Is-
rael, *i drin* barnedigaethau yr AR-
GLWYDD, ac amrafaelion, pan ddy-
chwelent i Jerusalem.

9 Ac efe a orchymynodd iddynt,
gan ddywedyd, Fel hyn y gwnewch
mewn ofn yr ARGLWYDD, mewn
ffyddlondeb, ac â chalon berffaith.

10 ⁱ A pha amrafael bynnag a ddél
attoch chwi oddi wrth eich brodyr, y
rhai sydd yn trigo yn eu dinasoedd,
rhwyg gwaed a gwaed, rhwyg cyf-
raith a gorchymyn, deddfau a barn-
edigaethau, rhybuddi'wch hwynt na
throseddont yn erbyn yr ARGLWYDD,
a bod digofaint arnoch chwi, ac ar
eich brodyr: felly gwnewch ac na
throseddwch.

11 Ac wele, Amariah yr arch-
offeiriad *sydd* arnoch chwi^k ym mhob
peth a *berthyn i'r* ARGLWYDD; a
Zebadiah mab Ismael, blaenor tŷ
Judah, ym mhob achos i'r brenhin;
a'r Lefiaid yn swyddogion ger eich
bron chwi. Ymwrolwch, a gwnewch
hynny, a'r ARGLWYDD fydd gyd â'r
daionus.

PENNOD XX.

1 Jehosaphat yn ei ofn yn cyhoeddi ymryd,
5 ac yn gweddio. 14 Prophwydoliaeth Jaha-
ziel. 20 Jehosaphat yn cyngori y bobl, ac yn
gosod cantorion i folianu yr Arglwydd. 22
Mawr ddynistr y gelynydd. 26 Y bobl, wedi
bendithio DUW yn Berachah, yn dychwelyd
mewn gorfoledd. 31 Teyrnasiad Jehosaphat.
35 Ei longau ef ac Ahaziah yn dryllio.

AC wedi hyn meibion Moab a
meibion Ammon a ddaethant,
a chyd â hwynt *eraill* heb law yr
Ammoniaid, yn erbyn Jehosaphat,
i ryfel.

2 Yna y deuwyd ac y mynegwyd
i Jehosaphat, gan ddywedyd, Tyrfa
fawr a ddaeth yn dy erbyn di o'r
tu hwnt i'r môr, o Syria; ac wele
y maent hwy yn Hasason-Tamar,
honno *yw* En-gedi.

3 A Jehosaphat a ofnodd, ac a
² ymroddodd i geisio yr ARGLWYDD;
ac a gyhoeddodd ymryd trwy holl
Judah.

4 A Judah a ymgasglasant i ofyn
cymmorth gan yr ARGLWYDD: can-
ys hwy a ddaethant o holl ddinas-
oedd Judah i geisio yr ARGLWYDD.

5 ¶ A Jehosaphat a safodd yng
nghynnulleidfa Judah a Jerusalem,

Cyn
CRIST
896.

^f Deut. 32. 4.
Rhuf. 9. 14.
^g Deut. 10.
17.
Job 34. 19.
Act. 10. 34.
Rhuf. 2. 11.
Gal. 2. 6.
Eph. 6. 9.
Col. 3. 25.
1 Petr. 1.
17.
^h Deut. 16.
18.

ⁱ Deut. 17.
8.

^k 1 Chron.
26. 30.

^a 1 Sam. 9.
9.

^b Ps. 139.
21.

^c pen. 17. 4.
6.
Edrych
pen. 12. 12.

^g Heb.
ddydwel-
odd, ac a
aeth.

^d Deut. 1. 17.

^e Ps. 82. 1.
Preg. 5. 8.

^h Heb. yn
achos y
farn.

^g Heb.
roddodd ei
wyneb.

Cyn
CRIST
896.

yn nhŷ yr ARGLWYDD, o flaen y cyntedd newydd,

6 Ac a ddywedodd, O ARGLWYDD DDUW ein tadau, onid wyt ti yn DDUW yn y nefoedd, ac yn llywodraethu ar holl deyrnaoedd y cenhedloedd; ac ^aonid yn dy law di *y mae* nerth a chadernid, fel nad oes a ddichon dy wrthwynebu di?

7 Onid tydi ein DUW ni a yrraist ymaith breswylwyr y wlad hon o flaen dy bobl Israel, ac a'i rhodd-aist hi i had Abraham ^bdy garedigol yn dragywydd?

8 A thrigasant ynddi, ac adeiladasant i ti ynddi gyssegr i'th enw, gan ddywedyd,

9 ^c*Pan* ddél niwed arnom ni, *sef* cleddyf, barnedigaeth, neu haint y nodau, neu newyn; os safwn o flaen y tŷ hwn, a cher dy fron di, (canys dy enw di *sydd* yn y tŷ hwn,) a gwaeddi arnat yn ein cyfyngdra, ti a wrandewi ac a'n gwar-edi ni.

10 Ac yn awr wele feibion Ammon a Moab, a *thrigholion* mynydd Seir, y rhai ^dni chaniatteeaist i Israel fyned attynt, pan ddaethant o wlad yr Aipht; ond ^ehwy a droisant oddi wrthynt, ac ni ddifethasant hwynt:

11 Etto wele hwynt-hwy yn talu i ni, gan ddyfod i'n bwrw ni allan o'th etifeddiaeth di, yr hon a wnaethost i ni ei hetifeddu.

12 O ein DUW ni, oni fferni di hwynt? canys nid *oes* gennym ni nerth i *sefyll* o flaen y dyrfa fawr hon sydd yn dyfod i'n herbyn; ac ni wyddom ni beth a wnawn: ond ^farnat ti *y mae* ein llygaidd.

13 A holl Judah oedd yn sefyll ger bron yr ARGLWYDD, â'u rhai bach, eu gwragedd, a'u plant.

14 ¶ Yna ar Jahaziel mab Zechariah, fab Benaiah, fab Jeiel, fab Mattaniah, Lefiad o feibion Asaph, ^gy daeth yspryd yr ARGLWYDD yng nghanol y gynulleidfa.

15 Ac efe a ddywedodd, Gwrandêwch holl Judah, a thrigholion Jerusalem, a *thithau* frenhin Jehosaphat, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD wrthy chwi, ^hNac ofnwch, ac na ddigalonnwch rhag y dyrfa fawr hon: canys nid eiddoch chwi y rhyfel, eithr eiddo DUW.

16 Y fory ewch i waered yn eu herbyn hwynt; wele hwynt yn dyfod i fynu wrth riu Sis, a chwi a'u

goddiweddych hwynt y'ng hwir ³yr afon, tu ag anialwch Jeruel.

17 ⁱNid *rhaid* i chwi ymladd yn *y rhyfel* hwn: sef wch yn llonydd, a gwelwch ymwared yr ARGLWYDD tu ag attoch, O Judah a Jerusalem: nac ofnwch, ac na ddigalonwch: ewch y fory allan yn eu herbyn hwynt, a'r ARGLWYDD *fydd* gyd â chwi.

18 A Jehosaphat a ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb: holl Judah hefyd a holl drigholion Jerusalem a syrthiasant ger bron yr ARGLWYDD, gan addoli yr ARGLWYDD.

19 A'r Lefiaid, o feibion y Cohathiaid, ac o feibion y Corhiaid, a gyfodasant i foliannu ARGLWYDD DDUW Israel â llef uchel ddyrchafedig.

20 ¶ A hwy a gyfodasant yn fore, ac a aethant i anialwch Tecoa: ac wrth fyned o honynt, Jehosaphat a safodd, ac a ddywedodd, Gwrandêwch fi, O Judah, a thrigholion Jerusalem; ^kCredwch yn yr ARGLWYDD eich DUW, a chwi a sier-hêir; coeliwch ei brophwydi ef, a chwi a ffynnwch.

21 Ac efe a ymgynghorodd â'r bobl, ac a osododd gantorion i'r ARGLWYDD, a rhai i foliannu prydferthwch sancteiddrwydd, pan aent allan o flaen y rhyfelwyr; ac i ddywedyd, ^lClodforwch yr ARGLWYDD, ^mo herwydd ei drugaredd a *bery* yn dragywydd.

22 ¶ Ac yn yr amser y dechreuasant hwy y gân a'r moliant, ⁿy rhoddodd yr ARGLWYDD gynllwynwyr yn erbyn meibion Ammon, Moab, a *thrigholion* mynydd Seir, y rhai oedd yn dyfod yn erbyn Judah; a hwy a ^oladdasant bawb eu gilydd.

23 Canys meibion Ammon a Moab a gyfodasant yn erbyn trigolion mynydd Seir, i'w difrodi, ac i'w difetha *hwynt*: a phan orphenasant hwy drigholion Seir, hwy a helpiasant ddifetha pawb eu gilydd.

24 A phan ddaeth Judah hyd ⁵Mispah yn yr anialwch, hwy a edrychasant ar y dyrfa, ac wele hwynt yn gelaneddau meirwon yn gorwedd ar y ddaear, ac ⁶heb *un* diangol.

25 A phan ddaeth Jehosaphat a'i bobl i ysglyfaethu eu hyspail hwynt, hwy a gawsant yn eu mysg hwy lawer o olud, gyd â'r cyrph meirw, a thlysau dymunol, yr hyn a ysglyfaethasant iddynt, beth anfeidrol: a

Cyn
CRIST
896.

³ Neu,
y dyfryn.
ⁱ Exod. 14.
13, 14.

^a 1 Chron.
29, 12.
Matt. 6, 13.

^b Iago 2, 23.

^c 1 Bren. 8.
33, 37.
pen. 6, 28.

^d Deut. 2.
4, 9, 19.

^e Num. 20.
21.

^f Ps. 25, 15.
^a 123, 1, 2.
^a 141, 8.

^g Num. 11.
25, 26.
^a 24, 2.
pen. 24, 20.

^b Exod. 14.
13, 14.

^k Es. 7, 9.

^l Ps. 136, 1.

^m 1 Chron.
16, 41.

ⁿ Barn. 7.
22.
¹ Sam. 14.
20.

⁴ Neu,
darwasant.

⁵ tŷr y
gwylwyr.

⁶ Heb.
nid oedd
dianglfa.

Cyn
CRIST
896.

¶ Berachah.

¶ Berachah.

• pen. 17.
10.¶ 1 Bren.
22, 41, &c.¶ Edrych
pen. 17. 6.¶ 1 Bren.
16. 1, 7.
¶ Heb. a
ddyrychaf-
wyd.¶ 1 Bren.
22. 48, 49.
896.

thridiau y buant yn ysglyfaethu yr yspail; canys mawr *oedd*.

26 ¶ Ac ar y pedwerydd dydd yr ymgynnullasant i ddyffryn ⁷y fendith; canys yno y bendithiasant yr ARGLWYDD: am hynny y gelwir enw y fan honno, Dyffryn ⁸y fendith hyd heddyw.

27 Yna y dychwelodd holl wŷr Judah a Jerusalem, a Jehosaphat yn flaenor iddynt, i fyned yn eu hol i Jerusalem mewn llawenydd; canys yr ARGLWYDD a roddasai lawenydd iddynt hwy ar eu gelynyon.

28 A hwy a ddaethant i Jerusalem â nablau, a thelynau, ac udgyrn, i dŷ yr ARGLWYDD.

29 Ac °ofn DUW oedd ar holl deyrnasodd y ddaear, pan glywsant hwy fel y rhyfelasai yr ARGLWYDD yn erbyn gelynyon Israel.

30 Felly teyrnas Jehosaphat a gafodd lonydd: canys ei DDUW a roddodd iddo lonyddwch o amgylch.

31 ¶ P A Jehosaphat a deyrnasodd ar Judah: mab pymtheng mlwydd ar hugain *oedd efe* pan ddechreuodd deyrnasu, a phùm mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Azubah merch Silhi.

32 Ac efe a rodiodd yn ffordd Asa ei dad, ac ni chilioedd oddi wrthi, gan wneuthur yr hyn *oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD.

33 Er hynny ^ani thynnwyd yr uchelfeydd ymaith: canys ni pharrottoisai y bobl eu calon etto at DDUW eu tadau.

34 A'r rhan arall o'r gweithred-oedd cyntaf a diweddaf i Jehosaphat, wele hwy yn ysgrifenedig ym mysg geiriau Jehu mab Hanani, ^ryr hwn ⁹y crybwyllir am dano yn llyfr brenhinoedd Israel.

35 ¶ Ac wedi hyn ^aJehosaphat brenhin Judah a ymgyfeillodd âg Ahaziah brenhin Israel, yr hwn a ymroddasai i ddrygioni.

36 Ac efe a unodd âg ef ar wneuthur llongau i fyned i Tarsis: a gwnaethant y llongau yn Esion-gaber.

37 Yna Eliezer mab Dodafah o Maresah a brophwydodd yn erbyn Jehosaphat, gan ddywedyd, O herwydd i ti ymgyfeillachu âg Ahaziah, yr ARGLWYDD a ddrylliodd dy waith di. A'r llongau a ddrylliwyd, fel na allasant fyned i Tarsis.

PENNOD XXI.

1 Jehoram yn teyrnasu ar ol Jehosaphat, ac yn lladd ei frodyr. 5 Ei annwriaddeb ef. 8 Edom a Libnah yn troi oddi wrtho ef. 12 Prophwydoliaeth Elias yn ei erbyn ef. 16 Y Philistiaid a'r Arabiaid yn ei orthrymmu ef. 18 Ei anaele glefyd ef, a'i waradwyddus farwolaeth, a'i gladdedigaeth.

A ^aJEHOSAPHAT a hunodd gyd â'i dadau, ac a gladdwyd gyd â'i dadau yn ninas Dafydd. A Jehoram ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

2 Ac iddo ef yr *oedd* brodyr, meibion Jehosaphat; Azariah, a Jehiel, a Zechariah, ac Azariah, a Michael, a Sephatiah: y rhai hyn oll *oedd* feibion Jehosaphat brenhin Israel.

3 A'u tad a roddodd iddynt roddion lawer, o arian, ac aur, a gwerthfawr bethau, gyd â dinasoedd caerog yn Judah: ond efe a roddodd y frenhiniaeth i Jehoram, canys efe *oedd* y cyntaf-anedig.

4 A ^bJehoram a gyfododd ar frenhiniaeth ei dad, ac a ymgadarnhodd, ac a laddodd ei holl frodyr â'r cleddyf, a rhai hefyd o dywysogion Israel.

5 ¶ Mab deuddeng mlwydd ar hugain *oedd* Jehoram pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac wyth mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

6 Ac efe a rodiodd yn ffordd brenhinoedd Israel, fel y gwnelsai tŷ Ahab; canys ^cmerch Ahab *oedd* wraig iddo: ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD.

7 Ond ni fynnai yr ARGLWYDD ddifetha tŷ Dafydd, er mewn ^dy cyfammodd a ammodasai efe â Dafydd, fel y dywedasai, y rhoddai efe iddo ²oleuni ac i'w feibion byth.

8 ¶ Yn ei ddyddiau ef y gwrthryfelodd Edom oddi tan law Judah, ac y gosodasant frenhin arnynt eu hun.

9 A Jehoram ^ea aeth allan, a'i dywysogion, a'i holl gerbydau gyd âg ef: ac efe a gyfododd liw nos, ac a darawodd yr Edomiaid, y rhai *oedd* yn ei amgylchu ef, a thywysogion y cerbydau.

10 Felly Edom a wrthryfelodd oddi tan law Judah hyd y dydd hwn: a gwrthryfelodd Libnah y pryd hwnnw oddi tan ei law ef; o herwydd iddo ymwrthod âg ARGLWYDD DDUW ei dadau.

11 Efe hefyd a wnaeth uchelfeydd ym mynyddoedd Judah, ac a wnaeth

Cyn
CRIST
889.a 1 Bren.
22, 50.

892.

b 2 Bren. 8.
16, 17.

892.

c pen. 22. 2.

d 2 Sam. 7.
12.
1 Bren. 11.
36.
2 Bren. 8.
19.
Ps. 132. 11.
&c.e Heb.
lamp, neu,
ganwyll.889.
e 2 Bren. 8.
20.

Cyn
CRIST
889.

i drigolion Jerusalem butteinio, ac a gymhellodd Judah i *hynny*.

12 ¶ A daeth ysgrifen oddi wrth Elias y prophwyd atto ef, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Dafydd dy dad, O herwydd na rodiaist ti yn ffyrdd Jehosaphat dy dad, nac yn ffyrdd Asa brenhin Judah;

13 Eithr rhodio o honot yn ffordd brenhinoedd Israel, a gwneuthur o honot i Judah ac i drigolion Jerusalem butteinio, fel y putteiniodd tŷ Ahab, a lladd o honot dy frodyr hefyd o dŷ dy dad, y rhai *oedd* well na thydi:

14 Wele, yr ARGLWYDD a dery ³ phla mawr dy bobl di, a'th blant, a'th wragedd, a'th holl olud.

15 A thi a *gei* glefyd mawr, clefyd o'th ymysgaroedd, nes myned o'th goluddion allan gan y clefyd, o ddydd i ddydd.

16 ¶ Felly yr ARGLWYDD a gyffrôdd yn erbyn Jehoram yspryd y Philistiaid, a'r Arabiaid, y rhai *oedd* ger llaw yr Ethiopiaid:

17 A hwy a ddaethant i fynu i Judah, ac a'i drylliasant hi, ac a gaethgludasant yr holl gyfoeth a gafwyd yn nhŷ y brenhin, a'i ¹ feibion hefyd a'i wragedd; fel na adawyd mab iddo, ond ⁴ Jehoahaz, yr ieuangaf o'i feibion.

18 ¶ Ac wedi hyn oll yr ARGLWYDD a'i tarawodd ef yn ei ymysgaroedd â chlefyd anaele.

19 A bu, ar ol talm o ddyddiau, ac wedi darfod yspaid dwy flynedd, ei ymysgaroedd ef a aeth allan gan ei glefyd: felly y bu efe farw o glefydau drwg. A'i bobl ni wnaethant iddo gynneu, megis ² cynneu ei dadau.

20 Mab deuddeng mlwydd ar hugain *oedd* efe pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac wyth mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac efe a ymadawodd heb hiraeth *am dano*: a chladdasant ef yn ninas Dafydd, ond nid ym meddrod y brenhinoedd.

PENNOD XXII.

1 Ahaziah yn dyfod ar ol Jehoram, ac yn teyrnasu yn annwylol. 5 Ei gynghrair ef a Joram mab Ahab, a Jehu yn ei ladd ef. 10 Athaliah yn difetha yr holl had brenhinol ond Joas, yr hwn a guddiasat Josabea ei fodryb, ac yn cymmeryd arni y frenhiniaeth.

ATHRIGOLION Jerusalem a, urddasant ² Ahaziah ei fab ieuangaf ef yn frenhin yn ei le ef: canys y fyddin a ddelsai gyd â'r

Arabiaid i'r gwersyll, a laddasai y rhai ^b hynaf oll. Felly Ahaziah mab Jehoram brenhin Judah a deyrnasodd.

2 ^c Mab dwy flwydd a deugain *oedd* Ahaziah pan ddechreuodd efe deyrnasu; ac un flwyddyn y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* ^d Athaliah merch Omri.

3 Yntau hefyd a rodiodd yn ffyrdd tŷ Ahab: canys ei fam *oedd* ei gynghor ef i wneuthur drwg.

4 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg yngolwg yr ARGLWYDD, fel tŷ Ahab: canys hwynt-hwy *oedd* gynghoriaid iddo ef, ar ol marwol-aeth ei dad, i'w ddinysr ef.

5 ¶ Ac efe a rodiodd yn ol eu cynghor hwynt, ac a aeth gyd â Jehoram mab Ahab brenhin Israel i ryfel, yn erbyn Hazael brenhin Syria, yn Ramoth-Gilead: a'r Syriaid a darawsant Joram.

6 Ac efe a ddychwelodd i ymiachâu i Jezreel, o herwydd yr archollion â'r rhai y tarawsant ef yn Ramah, pan ymladdodd efe â Hazael brenhin Syria. Ac ² Azariah mab Jehoram brenhin Judah a aeth i waered i ymweled â Jehoram mab Ahab i Jezreel, canys claf *oedd* efe.

7 A ³ dinysr Ahaziah ^e *oedd* oddi wrth DDUW, wrth ddyfod at Joram: canys pan ddaeth, efe a aeth gyd â Jehoram yn erbyn Jehu mab Nimsi, yr hwn ^f a enneiniasai yr ARGLWYDD i dorri ymaith dŷ Ahab.

8 A phan farnodd Jehu yn erbyn tŷ Ahab, efe ^g a gafodd dywysogion Judah, a meibion brodyr Ahaziah, y rhai *oedd* yn gwasanaethu Ahaziah, ac efe a'u lladdodd hwynt.

9 ^h A efe a geisiodd Ahaziah; a hwy a'i daliasant ef, canys yr *oedd* efe yn llechu yn Samaria; a hwy a'i dygasant ef at Jehu: lladdasant ef hefyd, a chladdasant ef; canys dywedasant, Mab Jehosaphat *yw* efe, yr hwn a geisiodd yr ARGLWYDD â'i holl galon. Felly nid *oedd* gan dŷ Ahaziah nerth i llynu yn y deyrnas.

10 ¶ ⁱ Ond pan welodd Athaliah mam Ahaziah farw o'i mab, hi a gyfododd, ac a ddifethodd holl frenhinol had tŷ Judah.

11 Ond Josabea merch y brenhin a gymmerth Joas mab Ahaziah, ac a'i lladrattaodd ef o fysg meibion y brenhin y rhai a laddwyd, ac a'i rhoddodd ef a'i fammaeth yn ystafell y gwelfau. Felly Josabea

Cyn
CRIST
885.b pen. 21.
17.e Edrych
2 Bren. 8.
26.

d pen. 21. 6.

884.

2 Ahaziah,
ad. 1.
Jehoahaz,
pen. 21. 17.3 Heb.
mathrad.
e Barn. 14.
4.f 2 Bren. 9.
7.g 2 Bren.
10. 13.h 2 Bren. 9.
27.884.
i 2 Bren.
11. 1.3 Heb.
dyrnod.Cylch
887.f pen. 24. 7.
887.4 Neu,
Ahaziah,
pen. 22. 1.
neu, Aza-
riah,
pen. 22. 6.

885.

g pen. 16.
14.885.
2 Bren. 8.
24. &c.
Edrych
ad. 6.

Cyn
CRIST
884.

merch y brenhin Jehoram, gwraig Jehoiada yr offeiriad, (canys chwaer Ahaziah ydoedd hi,) a'i cuddiodd ef rhag Athaliah, fel na laddodd hi ef.

12 Ac efe a fu y'ng hŷdd gyd â hwynt yn nhŷ Dduw chwe blynedd: ac Athaliah oedd yn teyrnasu ar y wlad.

PENNOD XXIII.

1 Jehoiada, wedi gosod pethau mewn trefn, yn gwneuthur Joas yn frenhin. 12 Lladd Athaliah. 16 Jehoiada yn edfryd gwasanaeth Duw.

AC^a yn y seithfed flwyddyn yr ymgadarnhaodd Jehoiada, ac y cymmerodd dywysogion y cannoedd, Azariah mab Jeroham, ac Ismael mab Johanan, ac Azariah mab Obed, a Maaseiah mab Adaiah, ac Elisaphat mab Zichri, gyd âg ef mewn cyfammod.

2 A hwy a aethant o amgylch yn Judah, ac a gynnullasant y Lefiaid o holl ddinasoedd Judah, a phen-nau-cenedl Israel, ac a ddaethant i Jerusalem.

3 A'r holl gynnulleidfa a wnaethant gyfammod â'r brenhin yn nhŷ Dduw: ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Wele, mab y brenhin a deyrnasa, fel^b y llefarodd yr ARGLWYDD am feibion Dafydd.

4 Dyma y peth a wnewch chwi; Y drydedd ran o honoch, y rhai a ddeuant i mewn ar y Sabbath, o'r offeiriad ac o'r Lefiaid, fydd yn borthorion i'r trothwyau;

5 A'r drydedd ran fydd yn nhŷ y brenhin; a'r drydedd ran wrth borth y sylfaen; a'r holl bobl yng nghynteddau tŷ yr ARGLWYDD.

6 Ac na ddeled neb i dŷ yr ARGLWYDD, ond yr offeiriad, ^ca'r gweinidogion o'r Lefiaid; deuant hwy i mewn, canys sanctaidd ydynt: ond yr holl bobl a gadwant wyliadwriaeth yr ARGLWYDD.

7 A'r Lefiaid a amgylchant y brenhin o bob tu, pob un â'i arfau yn ei law; a phwy bynnag arall a ddelo i'r tŷ, lladder ef: ond byddwch chwi gyd â'r brenhin, pan ddelo efe i mewn, a phan elo efe allan.

8 A'r Lefiaid a holl Judah a wnaethant yn ol yr hyn oll a orchymynasai Jehoiada yr offeiriad, a hwy a gymmerasant bawb eu gwŷr, y rhai oedd yn dyfod i mewn ar y Sabbath, gyd â'r rhai oedd yn myned allan ar y Sabbath: (canys ni

ryddhasai Jehoiada yr offeiriad ^dy dosparthiadau.)

9 A Jehoiada yr offeiriad a roddodd i dywysogion y cannoedd, y gwaywffyn, a'r tariannau, a'r estylch, a fuasai yn eiddo y brenhin Dafydd, y rhai oedd yn nhŷ Dduw.

10 Ac efe a gyfleodd yr holl bobl, a phob un â'i arf yn ei law, o'r ^etu dehau i'r tŷ hyd y tu aswy i'r tŷ, ynghylch yr allor a'r tŷ, yn ymyl y brenhin oddi amgylch.

11 Yna y dygasant allan fab y brenhin, a rhoddasant y goron arno ef, ^fa'r dystiolaeth, ac a'i hurddasant ef yn frenhin: Jehoiada hefyd a'i feibion a'i henneiniasant ef, ^gac a ddywedasant, Byw fyddo y brenhin.

12 ¶ A phan glybu Athaliah drwst y bobl yn rhedeg, ac yn moliannu y brenhin, hi a ddaeth at y bobl i dŷ yr ARGLWYDD.

13 A hi a edrychodd, ac wele y brenhin yn sefyll wrth ei golofn yn y ddyfodfa, a'r tywysogion a'r udgyrn yn ymyl y brenhin; a holl bobl y wlad yn llawen, ac yn lleisio mewn udgyrn; a'r cantorion âg offer cerdd, ^ha'r rhai a fedrent foliannu. Yna Athaliah a rwygodd ei dillad, ac a ddywedodd, Bradwriaeth, bradwriaeth!

14 A Jehoiada yr offeiriad a ddug allan dywysogion y cannoedd, sef swyddogion y llu, ac a ddywedodd wrthynt, Dygwch hi allan o'r rhesau: a'r hwn a ddelo ar ei hol hi, lladder ef â'r cleddyf. Canys dywedasai yr offeiriad, Na leddwch hi yn nhŷ yr ARGLWYDD.

15 A hwy a roddasant ddwy law arni hi, a hi a ddaeth tu a'r porth y deuai y meirch i dŷ y brenhin, ac yno y lladdasant hwy hi.

16 ¶ A Jehoiada a wnaeth gyfammod rhyngddo ei hun, a rhwng yr holl bobl, a rhwng y brenhin, i fod yn bobl i'r ARGLWYDD.

17 Yna yr holl bobl a aethant i dŷ Baal, ac a'i distrywiasant ef, a'i allorau, ei ddolwau hefyd a ddrylliasant hwy, ac ⁱa laddasant Mattan offeiriad Baal o flaen yr allor.

18 A Jehoiada a osododd swyddau yn nhŷ yr ARGLWYDD, dan law yr offeiriad y Lefiaid, y rhai ^ja ddosparthasai Dafydd yn nhŷ yr ARGLWYDD, i offrymmu poeth-offrymmau yr ARGLWYDD, fel y mae yn ysgrifenedig ^ky'ng hyfraith Moses,

Cyn
CRIST
878.^d Edrych
1 Chron.
24. a 25.^g Heb.
ysgrifedd
ddeha.^e Deut. 17.
18.^f 1 Chron.
25. 8.878.
^a 2 Bren.
11. 4, &c.^b 2 Sam. 7.
12.
1 Bren. 2. 4.
^c 9. 6.
pen. 6. 17.
^d 7. 18.
^e 21. 7.ⁱ 1 Chron.
28. 28, 29.^j Deut. 13.
2.^k 1 Chron.
24. 1.^l Num. 28.
2.

Cyn
CRIST
878.³ Heb. trwy
ddwyglaw.
¹ Chron.
26. 1, &c.

mewn llawenydd a chân, ³ yn ol trefn Dafydd.

19 Ac efe a gyfleodd ^k y porthorion wrth byrth tŷ yr ARGLWYDD, fel na ddelai i mewn neb a fyddai afian mewn dim oll.

20 Cymmerodd hefyd dywysogion y cannoedd, a'r pendefigion, a'r rhai oedd yn arglwyddiaethu ar y bobl, a holl bobl y wlad, ac efe a ddug y brenhin i waered o dŷ yr ARGLWYDD: a hwy a ddaethant trwy y porth uchaf i dŷ y brenhin, ac a gyfleasant y brenhin ar orseddfa y frenhiniaeth.

21 A holl bobl y wlad a lawenychasant, a'r ddinas a fu lonydd wedi iddynt ladd Athaliah â'r cleddyf.

PENNOD XXIV.

¹ Joas yn teyrnasu yn ddaionus tra fu fyw Jehoiada: ⁴ yn peri cyweirio y deml. 15 Marwolaeth Jehoiada, a'i barchedig angladd. 17 Joas yn troi at ddeho-addoliaeth, ac yn lladd Zechariah mab Jehoiada. 23 Y Syriaid yn ei anrheithio ef, a Zabab a Jehoza-bad yn ei ladd ef. 27 Amasiah yn teyrnasu ar ei ol ef.

MAB ^a saith mlwydd oedd Joas pan ddechreuodd efe deyrnasu, a deugain mlynedd y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef oedd Sibiah o Beerseba.

2 A Joas ^b a wnaeth yr hyn oedd uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD holl ddyddiau Jehoiada yr offeiriad.

3 A Jehoiada a gymmerth iddo ddwy wragedd: ac efe a genhedlodd feibion a merched.

4 ¶ Ac wedi hyn Joas a roes ei fryd ar adnewyddu tŷ yr ARGLWYDD.

5 Ac efe a gynhullodd yr offeiriad a'r Lefiaid, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i ddinasoedd Judah, a chesglwch gan holl Israel arian i gyweirio tŷ eich Duw, o flwyddyn i flwyddyn: prysurwech chwithau y peth. Ond ni frysiodd y Lefiaid.

6 A'r brenhin a alwodd am Jehoiada, yr offeiriad pennaf, ac a ddywedodd wrtho, Paham na cheisiaist gan y Lefiaid ddwyn o Judah, ac o Jerusalem, dreth ^c Moses gwas yr ARGLWYDD, a chynnullidfa Israel, i babell y dystiolaeth?

7 Canys ^d meibion Athaliah, y wraig ddrygonus honno, a rwygasent dŷ DDUW; a holl gyssegredig bethau tŷ yr ARGLWYDD a roisant hwy i Baalim.

8 Ac wrth orchymyn y brenhin hwy a wnaethant gist, ac a'i gosod-

asant hi ym mhorth tŷ yr ARGLWYDD oddi allan.

9 A rhoddasant ² gyhoeddiad yn Judah, ac yn Jerusalem, ar ddwyn i'r ARGLWYDD dreth Moses gwas Duw, yr hon a roisid ar Israel yn yr anialwch.

10 A'r holl dywysogion a'r holl bobl a lawenychasant, ac a ddygasant, ac a fwriasant i'r gist, nes gorphen o honynt.

11 A bu, yr amser y dygpwyd y gist at swyddog y brenhin trwy law y Lefiaid, a phan welsant fod llawer o arian, ddyfod o ysgrifenydd y brenhin, a swyddog yr arch-offeiriad, a thywallt y gist, a'i chymmeryd hi, a'i dwyn drachefn i'w lle ei hun. Felly y gwnaethant o ddydd i ddydd, a chasglasant arian lawer.

12 A'r brenhin a Jehoiada a'i rhoddodd i'r rhai oedd yn gweithio gwasanaeth tŷ yr ARGLWYDD; a chyflogasant seiri maen, a seiri pren, i gyweirio tŷ yr ARGLWYDD; a gofaint haiarn a phres, i gadarnhau tŷ yr ARGLWYDD.

13 Felly y gweithwyr a weithiasant, ³ a'r gwaith a orphenwyd trwy eu dwylaw hwynt: a hwy a wnaethant dŷ DDUW yn ei drefn ei hun, ac a'i cadarnhasant ef.

14 A phan orphenasant hwy ef, hwy a ddygasant y gweddill o'r arian ger bron y brenhin a Jehoiada; a hwy a wnaethant o honynt lestri i dŷ yr ARGLWYDD, sef llestri y weinidogaeth, ⁴ a'r morterau, a'r llwyau, a'r llestri aur ac arian. Ac yr oeddynt hwy yn offrymmu poeth-offrymmau yn nhŷ yr ARGLWYDD yn wastadol, holl ddyddiau Jehoiada.

15 ¶ Ond Jehoiada a beneiddiodd, ac oedd gyflawn o ddyddiau, ac a fu farw: mab cân mlwydd a deg ar hugain oedd efe pan fu farw.

16 A hwy a'i claddasant ef yn ninas Dafydd gyd â'r brenhinoedd; canys efe a wnelsai ddaioni yn Israel, tu ag at DDUW a'i dŷ.

17 Ac wedi marw Jehoiada, tywysogion Judah a ddaethant, ac a ymgrymmasant i'r brenhin: yna y brenhin a wrandawodd arnynt hwy.

18 A hwy a adawsant dŷ ARGLWYDD DDUW eu tadau, ac a wasanaethasant y llwyni, a'r delwau: a daeth digofaint ar Judah a Jerusalem, o herwydd eu camwedd hyn.

19 Etto efe a anfonodd attynt hwy brophwydi, i'w troi hwynt at yr AR-

Cyn
CRIST
856.² Heb. lef.Cylch
878.
^a 2 Bren.
12. 1, &c.^b Edrych
pen. 26. 5

856.

^c Exod. 30.
12, 13, 14.^d pen. 21.
17.³ Heb. a meddyginiaeth aeth i fynu ar y gwaith.⁴ Heb. 4 offrymmu.Cylch
850.Cylch
840.

Cyn
CRIST
Cylch
840.

^b Heb.
wisgodd
am, fel
Barn. 6. 34.

^e pen. 15. 2.

840.
^f Matt. 23.
35.

840.
^g Heb. yn
nychweith
iad.

839.

^h Lef. 26. 8.
Deut. 32.
30.
Esa. 30. 17.

ⁱ Neu,
Jozachar,
2 Bren. 12.
21.

839.

^j Neu,
Somer.
^k 2 Bren.
12. 18.

GLWYDD; a hwy a dystiolaethasant yn eu herbyn hwynt, ond ni wrandawsant hwy.

20 Ac yspryd Duw a ^dddaeth ar Zechariah mab Jehoiada yr offeiriad, ac efe a safodd oddi ar y bobl, ac a ddywedodd wrthynt hwy, Fel hyn y dywedodd Duw, Paham yr ydych chiwi yn troseddu gorchymynion yr ARGLWYDD? diau na ffynnwch chiwi; canys ^egwrthodasoch yr ARGLWYDD, am hynny yntau a'ch gwrthyd chwithau.

21 A hwy a gyd-fwriadasant yn ei erbyn ef, ac ^fa'i llabyddiasant ef â meini wrth orchymyn y brenhin, y'nghyntedd tŷ yr ARGLWYDD.

22 Ac ni chofiodd Joas y brenhin y caredigrwydd a wnaethai Jehoiada ei dad ef âg ef, ond efe a laddodd ei fab ef: a phan oedd efe yn marw, efe a ddywedodd, Edryched yr ARGLWYDD, a gofyned.

23 ¶ Ac ^gym mhen y flwyddyn y daeth llu y Syriaid i fynu yn ei erbyn ef: a hwy a ddaethant yn erbyn Judah a Jerusalem, ac a ddifethasant holl dywysogion y bobl o blith y bobl, ac a anfonasant eu holl anrhaith hwynt i frenhin Damascus.

24 Canys llu y Syriaid ^ha ddaethai âg ychydig wŷr, a'r ARGLWYDD a roddodd yn eu llaw hwynt lu mawr iawn, am iddynt wrthod ARGLWYDD DDUW eu tadau: felly y gwnaethant hwy farn yn erbyn Joas.

25 A phan aethant hwy oddi wrtho ef, (canys hwy a'i gadawsant ef mewn clefydau mawrion,) ei weision ei hun a gyd-fwriadodd i'w erbyn ef, o herwydd gwaed meibion Jehoiada yr offeiriad, ac a'i lladdasant ef ar ei wely; ac efe a fu farw: a hwy a'i claddasant ef yn ninas Dafydd, ond ni chladdasant ef ym meddau y brenhinoedd.

26 A dyma y rhai a frad-fwriadasant yn ei erbyn ef; ⁱZabad mab Simeath yr Ammones, a Jehozabad mab ^jSimrith y Moabees.

27 ¶ Am ei feibion ef, a maint ^ky baich a roddwyd arno, a sylfaeniad tŷ DDUW, wele hwy yn ysgrifenedig yn histori llyfr y brenhinoedd. Ac Amasiah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXV.

1 Amasiah yn dechreu teyrnasu yn ddaionus: 3 yn gwneuthur cyflawnder &r bradwyr: 5 yn cyflogi llu o'r Israeliad yn erbyn yr Edomiaid, ac ar aîr y prophwyd yn colli y cân talent cyflog, ac yn eu gollwng hwynt

ymaith: 11 yn gorchfygu yr Edomiaid. 10, 13 Yr Israeliad yn ddigllawn am eu gollwng ymaith, yn yspellio wrth fyned adref. 14 Amasiah yn balchïo am ei oruchafiaeth, ac yn gwasanaethu duwiau Edom, ac yn dystyru rhybudd y prophwyd; 17 yn cyffroi Joas i'w ddinysr ei hun. 25 Yr hŷd y teyrnasodd efe. 27 Ei ladd ef trwy frad.

MAB ^apùm mlwydd ar hugain ^boedd Amasiah pan ddechreuodd efe deyrnasu, a naw mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef ^coedd Jehoâdan o Jerusalem.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn ^doedd uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, ^eond nid â chalonn berffaith.

3 ¶ A phan sicrhâwyd ei deyrnas ^fiddo ef, efe a laddodd ei weision a laddasant y brenhin ei dad ef.

4 Ond ni laddodd efe eu meibion hwynt, ond ^gefe a wnaeth fel y mae yn ysgrifenedig yn y gyfraith yn llyfr Moses, lle y gorchymynasai yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, ^hNi bydd marw y tadau dros y meibion, ac ni bydd marw y meibion dros y tadau, ond pob un a fydd marw am ei bechod ei hun.

5 ¶ Ac Amasiah a gynhullodd Judah, ac a'u gwnaeth hwy, yn ol tŷ eu tadau, yn dywysogion ar filoedd, ac yn dywysogion ar gannoedd, trwy holl Judah a Benjamin: ac efe a'u cyfrifodd hwynt ⁱo fab ugain mlwydd ac uchod, a'o cafodd hwy yn dri chànn mil o ^jwŷr etholedig yn ^kgallu myned i ryfel, yn medru trin gwaywffon a tharian.

6 Ac efe a gyflogodd o Israel gân mil o ^lwŷr cedyrn nerthol, er cân talent o arian.

7 Ond gwr Duw a ddaeth atto ef, gan ddywedyd, O frenhin, nac aed llu Israel gyd â thi: canys nid ^myw yr ARGLWYDD gyd âg Israel, ⁿsef gyd â holl feibion Ephraim.

8 Ond os myned a fynni, gwna, ymgadarnhâ i ryfel: ^oond Duw a wna i ti syrthio o flaen dy elynion; canys y mae gan DDUW nerth i gynnorthwyo, ac i gwmpo.

9 Ac Amasiah a ddywedodd wrth wr Duw, Ond beth a wneir am y cân talent a roddais i dorf Israel? A dywedodd gwr Duw, Y mae ar law yr ARGLWYDD roddi i ti lawer mwy na hyppy.

10 Felly Amasiah a'u neillduodd hwynt, ^psef y dorf a ddelsai atto ef o Ephraim, i fyned i'w mangre eu hun. A llidiodd eu digllonedd hwy

Cyn
CRIST
839.

^a 2 Bren.
14. 1, &c.

^b Edrych
2 Bren. 14.
4.
ad. 14.
^c Heb.
arno.

^d Deut. 24.
16.
2 Bren. 14.
6.
Jer. 31. 80.
Ezec. 18.
20.

^e Num. 1. 3.

Cyn
CRIST
839.Cylch
827.⁵ Heb. *A*
meibion *y*
fyddin.⁶ Edrych
pen. 28, 23.⁴ Heb.
cynghori.826.
⁷ 2 Bren.
14. 8.⁵ Neu,
eithinen,
neu, *Y*
ddraenen.

yn ddirfawr yn erbyn Judah, a dychwelasant i'w mangre eu hun mewn llid diglawn.

11 ¶ Ac Amasiah a ymgadarnhaodd, ac a dywysodd allan ei bobl, ac a aeth i ddyffryn yr halen, ac a darawodd o feibion Seir ddeng mil.

12 Meibion Judah hefyd a gaethgludasant ddeng mil yn fyw, ac a'u dygasant i ben y graig, ac a'u taffasant hwy o ben y graig, fel y dryllwyd hwynt oll.

13 ¶ ³ A'r rhyfelwyr, y rhai a ddarfusai i Amasiah eu troi yn ol rhag myned gyd âg ef i ryfel, a ruthrasant ar ddinasoedd Judah, o Samaria hyd Beth-horon, ac a darawsant o honynt dair mil, ac a ysglyfaethasant anrhaith fawr.

14 ¶ Ac wedi dyfod Amasiah o ladd yr Edomiaid, ⁶ efe a ddug dduwiau meibion Seir, ac a'u gosododd hwynt iddo ef yn dduwiau, ac a addolodd ger eu bron hwynt, ac a arogl-darthodd iddynt.

15 Am hynny y llidiodd digllonedd yr ARGLWYDD yn erbyn Amasiah; ac efe a anfonodd brophwyd atto ef, yr hwn a ddywedodd wrtho ef, Paham y ceisiaist ti dduwiau y bobl, y rhai nid achubasant eu pobl eu hun o'th law di?

16 A phan oedd efe yn llefaru wrtho ef, *y brenhin* a ddywedodd wrtho yntau, A wnaed tydi yn gynghorwr i'r brenhin? paid, i ba beth y'th darewid? A'r prophwyd a beidiodd, ac a ddywedodd, Mi a wn fod Duw wedi ⁴ arfaethu dy ddinystrio di, am i ti wneuthur hyn, ac na wrandewaist ar fy nghyngor i.

17 ¶ Yna ¹ Amasiah brenhin Judah a ymgynghorodd, ac a anfonodd at Joas mab Jehoahaz mab Jehu brenhin Israel, gan ddywedyd, Tyred, gwelwn wyneb ein gilydd.

18 A Joas brenhin Israel a anfonodd at Amasiah brenhin Judah, gan ddywedyd, Yr ⁵ ysgellyn sydd yn Libanus a anfonodd at y gedrwydden sydd yn Libanus, gan ddywedyd, Dyro dy ferch i'm mab i yn wraig: a bwystfil y maes, yr hwn oedd yn Libanus, a dramwyodd, ac a sathrodd yr ysgellyn.

19 Dywedaist, Wele, tarewaist yr Edomiaid, a'th galon a'th ddyrchafodd i ymfrostio; eistedd yn awr yn dy dŷ; paham yr wyt yn ymyrryd er drwg i ti dy hun, fel y syrthit ti, a Judah gyd â thi?

20 Ond ni wrandawai Amasiah; canys ² oddi wrth DDUW *yr oedd* hynny, fel y rhoddid hwynt yn llaw *y gelyn*, am iddynt geisio duwiau Edom.

21 Felly Joas brenhin Israel a aeth i fynu, a hwy a welsant wynebau eu gilydd, efe ac Amasiah brenhin Judah, yn Bethsemes, yr hon oedd yn Judah.

22 A Judah a darawyd o flaen Israel, a hwy a ffoisant bawb i'w pebyll.

23 A Joas brenhin Israel a ddaliodd Amasiah mab Joas, fab ¹ Jehoahaz brenhin Judah, yn Bethsemes, ac a'i dug ef i Jerusalem, ac a dorrodd i lawr fur Jerusalem, o borth Ephraim hyd borth ⁶ y gongl, pedwar can cufydd.

24 Ac *efe a gymmerth* yr holl aur, a'r arian, a'r holl lestri a gafwyd yn nhŷ DDUW gyd âg Obed-edom, a thrysorau tŷ y brenhin, a'r gwystlon hefyd, ac a ddychwelodd i Samaria.

25 ¶ Ac Amasiah mab Joas brenhin Judah a fu fyw, wedi marwolaeth Joas mab Jehoahaz brenhin Israel, bymtheng mlynedd.

26 A'r rhan arall o'r gweithredoedd cyntaf a diweddaf i Amasiah, wele, onid *ydynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Judah ac Israel?

27 ¶ Ac wedi yr amser yr ymadawodd Amasiah oddi ar ol yr ARGLWYDD, hwy a fradfwriadasant fradwriaeth yn ei erbyn ef yn Jerusalem, ac efe a ffodd i Lachis: ond hwy a anfonasant ar ei ol ef i Lachis, ac a'i lladdasant ef yno.

28 A hwy a'i dygasant ef ar feirch, ac a'i claddasant ef gyd â'i dadau ⁷ yn ninas Judah.

PENNOD XXVI.

1 Uziah yn frenhin ar ol Amasiah, ac yn llywodraethu yn dda tra fu fyw Zechariah, ac yn llwyddo. 16 Wedi hynny yn balchho, ac yn cymmyrd arno yr offeiriadaeth, ac yn cael ei daro â gwahan-glawf. 22 Efe yn marw, a Jotham yn teyrnasu ar ei ol ef.

YNA holl bobl Judah a gymerasant ² Uziah, ac yntau yn fab un mlwydd ar bymtheg, ac a'i hurddasant ef yn frenhin yn lle Amasiah ei dad.

2 Efe a adeiladodd Eloth, ac a'i dug hi drachefn i Judah, ar ol huno o'r brenhin gyd â'i dadau.

3 Mab un mlwydd ar bymtheg oedd Uziah pan ddechreuodd efe deyrnasu, a deuddeng mlynedd a

Cyn
CRIST
826.⁵ pen. 22. 7.⁶ Edrych
pen. 21. 17.
a 22. 1, 6.⁶ Heb. *yr*
hwn aodd
yn wynebu.

810.

⁷ Sef, dinas
Dafydd,
2 Bren. 14.
20.³ Neu,
Azariah.
a 2 Bren.
14. 21.
a 15. 1.

Cyn
CRIST
810.

deugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem : ac enw ei fam ef *oedd* Jecholiah o Jerusalem.

4 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai Amasiah ei dad ef.

5 Ac ^befe a ymgeisiodd â Duw yn nyddiau Zechariah, yr hwn ^coedd ganddo ddeall ³y'ngweledigaethau Duw : a'r dyddiau y ceisiodd efe yr ARGLWYDD, Duw a'i llwyddodd ef.

6 Ac efe a aeth allan, ac ^da ryfelodd yn erbyn y Philistiaid, ac a dorrodd i lawr fur Gath, a mur Jabneh, a mur Asdod, ac a adeiladodd ddinasoedd yn Asdod, ac ym mysg y Philistiaid.

7 A Duw a'i cynnorthwyodd ef yn erbyn ^ey Philistiaid, ac yn erbyn yr Arabiaid, y rhai oedd yn trigo yn Gur-baal, a'r Mehuniaid.

8 A'r Ammoniaid a roisant roddion i Uzziāh : a'i enw ef a aeth hyd y mynediad i'r Aipht ; o herwydd efe a ymgryfhaodd yn ddirfawr.

9 Hefyd Uzziāh a adeiladodd dyrau yn Jerusalem wrth ^fborth y gongl, ac wrth borth y glyn, ac wrth droad y mur, ac a'u ⁴cadarnhaodd hwynt.

10 Ac efe a adeiladodd dyrau yn yr anialwch, ac a ⁵gloddiodd bydewau lawer ; oblegid yr oedd ganddo lawer o anifeiliaid, yn y dyffryndir ac yn y gwastadedd : a llafurwyr a gwinllanwyr yn y mynyddoedd, ac yn ⁶Carmel : canys hoff oedd ganddo *goled* y ddaear.

11 Ac yr oedd gan Uzziāh lu o ryfelwyr, yn myned allan yn fyddin-oedd, yn ol nifer eu cyfrif hwynt, trwy law Jeiel yr ysgrifenydd, a Maaseiah y llywydd, dan law Hananiah, un o dywysogion y brenhin.

12 Holl nifer pennau-cenedl y rhai cedyrn o nerth *oedd* ddwy fil a chwe chant.

13 A than eu llaw hwynt yr *oedd* llu grymmus, tri chàn mil a saith mil a phum cant, yn rhyfela â chryfder nerthol, i gynnorthwyo y brenhin yn erbyn y gelyn.

14 Ac Uzziāh a ddarparodd iddynt, *sef* i'r holl lu, dariannau, a gwaywffyn, a helmau, a llurigau, a bwâu, a ⁷thafiau i *daflu* cerrig.

15 Ac efe a wnaeth yn Jerusalem offer trwy gelfyddyd y rhai cywraint, i fod ar y tyrau ac ar y conglau, i ergydio saethau a cherrig mawrion : a'i enw ef a aeth ym mhell, canys

yn rhyfedd y cynnorthwywyd ef, nes ei gadarnhâu.

16 ¶ Ond pan aeth yn gryf, ei galon a ddyrchafwyd i'w ddinysr *ei hun* ; canys efe a droseddodd yn erbyn yr ARGLWYDD ei Dduw : ac efe ⁸a aeth i mewn i deml yr ARGLWYDD i arogl-darthu ar allor yr arogl-darth.

17 Ac Azariah yr offeiriad a aeth i mewn ar ei ol ef, a chyd âg ef bedwar ugain o offeiriaid yr ARGLWYDD, yn feibion grymmus :

18 A hwy a safasant yn erbyn Uzziāh y brenhin, ac a ddywedasant wrtho, ^hNi *pherthyn* i ti, Uzziāh, arogl-darthu i'r ARGLWYDD, ond i'r ⁱoffeiriaid meibion Aaron, y rhai a gyssegrwyd i arogl-darthu : dos allan o'r cyssegr ; canys ti a droseddaist, ac ni *bydd hyn* i ti yn ogoniant oddi wrth yr ARGLWYDD Dduw.

19 Yna y llidiodd Uzziāh, a'r arogl-darth i arogl-darthu *oedd* yn ei law ef : a thra yr ydoedd efe yn llidiog yn erbyn yr offeiriaid, gwahan-glwylf a gyfododd yn ei dalcen ef, y'ngwlydd yr offeiriaid yn nhŷ yr ARGLWYDD, ger llaw allor yr arogl-darth.

20 Ac edrychodd Azariah yr arch-offeiriad a'r holl offeiriaid arno ef, ac wele, yr *oedd* efe yn wahan-glwylf yn ei dalcen, a gwnaethant iddo frysio oddi yno : ac yntau hefyd ^ka frysiodd i fyned allan, o herwydd i'r ARGLWYDD ei daro ef.

21 ^lAc Uzziāh y brenhin a fu wahan-glwylf hyd ddydd ei farwol-aeth, ac a grigodd yn wahan-glwylf ^mmewn tŷ ⁸neillduol ; canys efe a dorrasid ymaith o dŷ yr ARGLWYDD : a Jotham ei fab ef *oedd* ar dŷ y brenhin, yn barnu pobl y wlad.

22 ¶ A'r rhan arall o weithred-oedd cyntaf a diweddaf Uzziāh, a ysgrifennodd ⁿEsaiāh y prophwyd mab Amos.

23 Felly Uzziāh a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef gyd â'i dadau ym maes beddrod y brenhin-oedd ; canys dywedasant, Gwahan-glwylf *ydyw* efe. A Jotham ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXVII

1 Jotham yn teyrnasu yn dda, ac yn llywddo : 5 yn darostwng yr Ammoniaid. 7 Ei deyrnasiad ef. 9 Ahaz yn teyrnasu ar ei ol ef.

MAB ^apum mlwydd ar hugain *oedd* Jotham pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar

Cyn
CRIST
Cyth
765.⁸ Felly
² Bren. 16.
12, 13.^h Num. 18.
7.ⁱ Exod. 30.
7.^k Megis
Est. 6. 12.^l 2 Bren.
15. 5.^m Lef. 13.
46.
Num. 5. 2.
⁸ Heb.
rhydd.ⁿ Es. 1. 1.758.
^a 2 Bren.
15. 32, &c.^b Edrych
pen. 24. 2.
^c Gen. 41.
15.
Dan. 1. 17.
a 2. 19. a
10. 1.
³ Heb.
yn gweled
Duw.
⁴ Es. 14. 29.^e pen. 21.
16.^f Neh. 3. 13,
19. 32.
Zech. 14.
10.
⁴ Neu,
cyneiriodd.⁵ Neu,
naddodd.⁶ Neu,
meusydd
frwyth-
lawn.
Cyth
800.⁷ Heb.
cherrig
tafi.

Cyn
CRIST
758.

bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem, ac enw ei fam ef *oedd* Jerusah merch Sadoc.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnelsai Uzziāh ei dad: eithr nid aeth efe i deml yr ARGLWYDD. ^bA'r bobl oedd etto yn ymlygru.

3 Efe a adeiladodd y porth uchaf i dŷ yr ARGLWYDD; ac ar fur ²y tŵr yr adeiladodd efe lawer.

4 Dinasoedd hefyd a adeiladodd efe ym mynyddoedd Judah, ac yn y coedydd yr adeiladodd efe balasau a thyllau.

5 ¶ Ac efe a ryfelodd yn erbyn brenhin meibion Ammon, ac a aeth yn drech na hwynt. A meibion Ammon a roddasant iddo ef gān talent o arian y flwyddyn honno, a deng mil corus o weith, a deng mil corus o haidd. Hyn a roddodd meibion Ammon iddo ef yr ail flwyddyn a'r drydedd.

6 Felly Jotham a aeth yn gadarn, oblegid efe ³a barottôdd ei ffyrdd ger bron yr ARGLWYDD ei DDUW.

7 ¶ A'r rhan arall o hanes Jotham, a'i holl ryfeloedd ef, a'i ffyrdd, wele, y *maent* yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Israel a Judah.

8 Mab pŵm mlwydd ar hugain oedd efe pan ddechreuodd deyrnasu, ac un mlynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

9 ¶ A Jotham a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef yn ninas Dafydd. Ac Ahaz ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXVIII.

1 Ahaz yn teyrnasu yn ddrygionus, a'r Syriaidd yn ei flno ef. 6 Yr Israeliaid yn caethgludo gwŷr Judah, a thwy gyngor Oded y prophwyd yn eu gollwg hwy adref. 16 Ahaz yn gyrru am gymmorth i Assyria, a hynny heb lesu iddo: 22 yn ei gyfyngder yn chwaneu ei ddelw-addoliaeth: 26 yn marw, a Hezechiah yn dyfod ar ei ol ef.

MAB ^augain mlwydd *oedd* Ahaz pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar bymtheg y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ond ni wnaeth efe yr hyn *oedd* uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, fel Dafydd ei dad.

2 Eithr efe a rodiodd yn ffyrdd brenhinoedd Israel, ac a wnaeth i Baalim *ddelwau* toddedig.

3 Ac efe a ²a rogl-darthodd yn nyffryn ³Ben-hinnom, ac a losgodd ^bei blant yn tân, yn ol ffieidd-dra y cen-

hedloedd a fwriasai yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

4 Efe a aberthodd hefyd, ac a arogl-darthodd yn yr uchelfeydd, ac ar y brynau, a than bob pren gwyrdlas.

5 Am hynny yr ^cARGLWYDD ei DDUW a'i rhoddodd ef yn llaw brenhin Syria; a hwy a'i tarawsant ef, ac a gaethgludasant ymaith oddi ganddo ef gaethglud fawr, ac a'u dygasant i Damascus. Ac yn llaw brenhin Israel hefyd y rhoddwyd ef, yr hwn a'i tarawodd ef â lladdfa fawr.

6 ¶ Canys ^dPecah mab Remaliah a laddodd yn Judah chwech ugain mil mewn un diwrnod, hwynt oll yn feibion grymmus: am wrthod o honynt ARGLWYDD DDUW eu tadau.

7 A Zichri, gwr grymmus o Ephraim, a laddodd Maaseiah mab y brenhin, ac Azricam llywodraethwr y tŷ, ac Elcanah ⁴y nesaf at y brenhin.

8 A meibion Israel a gaethgludasant o'u brodyr ddau cān mil, yn wragedd, yn feibion, ac yn ferched, ac a ysglyfaethasant anrhaith fawr oddi arnynt, ac a ddygasant yr yspail i Samaria.

9 Ac yno yr oedd prophwyd i'r ARGLWYDD, a'i enw Oded; ac efe a aeth allan o flaen y llu oedd yn dyfod i Samaria, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, ^eo herwydd digofaint ARGLWYDD DDUW eich tadau yn erbyn Judah, y rhoddodd efe hwynt yn eich llaw chwi, a lladdasoch hwynt mewn cynddaredd ^fyn cyrhaeddyd hyd y nefoedd.

10 Ac yn awr yr ydych chwi yn amcanu darostwng meibion Judah a Jerusalem, yn gaeth-weision, ac yn gaeth-forwynion i chwi: onid oes gyd â chwi, i'e, gyd â chwi, bechodau yn erbyn yr ARGLWYDD eich DUW?

11 Yn awr gan hynny gwrandêwch arnaf fi, a gollyngwch adref y gaethglud a gaethgludasoch o'ch brodyr: oblegid y *mae* lliidiog ddigofaint yr ARGLWYDD arnoch chwi.

12 Yna rhai o bennaethiaid meibion Ephraim, Azariah mab Johanan, Berechiah mab Mesilemoth, a Jehizciah mab Sâlum, ac Amasa mab Hadlai, a gyfodasant yn erbyn y rhai oedd yn dyfod o'r filwriaeth,

13 Ac a ddywedasant wrthynt, Ni ddygwch y gaethglud yma: canys gan i ni bechu *eisoës* yn erbyn yr ARGLWYDD, yr ydych chwi yn am-

Cyn
CRIST
741.^c Es. 7. 1.
Cylch
741.^d 2 Bren.
15. 27.⁴ Heb.
yr ail i'r
brenhin.^e Ps. 69. 26.
Es. 10. 5.
^a 47. 6.
Ezec. 25.
12. 15.
^a 26. 2.
Obad. 10.
&c.
Zech. 1. 15.
^f Ezra 9. 6.^b 2 Bren.
15. 35.² Ophel.³ Neu,
sierhaodd.Cylch
742.741.
^a 2 Bren.
16. 2.² Neu, of-
rymmodd
aberth.³ mab
Hinnom.
^b Lef. 18.
21.

Cyn
CRIST
Cylch
741.

canu chwanegu ar ein pechodau ni, ac ar ein camweddau: canys *y mae* ein camwedd ni yn fawr, ac *y mae* digofaint llidiog yn erbyn Israel.

14 Felly y llu a adawodd y gaethglud a'r anrhaith o flaen y tywysogion, a'r holl gynulleidfa.

^a ad. 12.

15 A'r gwŷr, ^ay rhai a enwyd wrth eu henwau, a gyfodasant ac a gymmerasant y gaethglud, ac a ddilladasant eu holl rai noethion hwynt â'r yspail, a dilladasant hwynt, a rhoddasant iddynt esgidiau, ac a wnaethant iddynt fwyta ac yfed; enneiniasant hwynt hefyd, a dygasant ar asynod bob un llesg, i.e., dygasant hwynt i Jericho, ^bdinas y palmwydd, at eu brodyr. Yna hwy a ddychwelasant i Samaria.

^a Deut. 34.
3.
Barn. 1, 16.

Cylch
741.
ⁱ 2 Bren.
16. 7.

16 ¶ ⁱYr amser hwnnw yr anfonodd y brenhin Ahaz at frenhinoedd Assyria i'w gynnorthwyo ef.

17 A'r Edomiaid a ddaethent etto, ac a darawsent Judah, ac a gaethgludasent gaethglud.

^a Ezech. 16.
27, 57.

18 ^kY Philistiaid hefyd a ruthrasent i ddinasoedd y gwastadedd, a thu dehau Judah, ac a ennillasent Beth-semes, ac Ajalon, a Gederoth, a Socho a'i phentrefi, Timnah hefyd a'i phentrefi, a Gimzo a'i phentrefi; ac a drigasant yno.

19 Canys yr ARGLWYDD a ddarostyngodd Judah, o achos Ahaz brenhin Israel: oblegid efe a ¹noethodd Judah, gan droseddu yn erbyn yr ARGLWYDD yn ddirfawr.

ⁱ Exod. 32.
25.

740.
^m 2 Bren.
15, 29.

20 A ^mThilgath-pilneser brenhin Assyria a ddaeth atto ef, ac a gyfyngodd arno ef, ac nis cynnorthwyodd ef.

21 Er i Ahaz gymmeryd rhan alian o dŷ yr ARGLWYDD, ac o dŷ y brenhin, a chan y tywysogion, a'i rhoddi i frenhin Assyria; etto nis cynnorthwyodd efe ef.

22 ¶ A'r amser yr oedd yn gyfyng arno, efe a chwanegodd droseddu yn erbyn yr ARGLWYDD: hwn *yw* y brenhin Ahaz.

^a Edrych
pen. 25, 14.

23 Canys ^aefe a aberthodd i dduwiau Damascus, y rhai a'i tarawsent ef; ac efe a ddywedodd, Am i dduwiau brenhinoedd Syria eu cynnorthwyo hwynt, minnau a aberthaf iddynt hwy, fel y'm cynnorthwyont innau: ond hwy a fuant iddo ef ac i holl Israel yn dramgwydd.

24 Ac Ahaz a gasglodd lestri tŷ DDUW, ac a ddarniodd lestri tŷ DDUW, ac a ^ogauodd ddrysau tŷ yr

^a Edrych
pen. 29, 3.

ARGLWYDD, ac a wnaeth iddo allorau ym mhob cong i Jerusalem.

25 Ac ym mhob dinas yn Judah y gwnaeth efe uchelfeydd i ⁵arogldarthu i dduwiau dieithr, ac a ddigllonodd ARGLWYDD DDUW ei dadau.

26 ¶ A'r rhan arall o'i hanes ef, a'i holl ffyrdd, cyntaf a diweddaf, wele hwy yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Judah ac Israel.

27 Ac Ahaz a hunodd gyd â'i dadau, a hwy a'i claddasant ef yn y ddinas yn Jerusalem, ond ni ddygasant hwy ef i feddrod brenhinoedd Israel. A Hezeciah ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

726.

PENNOD XXIX.

1 Y brenhin duwiol Hezeciah, 3 yn adferu gwir grefydd, 5 yn cynghori y Lefiaid: 12 a hwythau yn ymsancteiddio, ac yn glanhau tŷ Dduw. 20 Hezeciah yn aberthu ebyrth cyhoedd, lle yr oedd y Lefiaid yn barottach na'r offeiriad.

MAB ^apùm mlwydd ar hugain oedd Hezeciah pan ddechreuodd efe deyrnasu, a naw mlynedd ar hugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac enw ei fam ef oedd Abiah merch Zechariah.

726.
^a 2 Bren.
18. 1.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnelsai Dafydd ei dad.

3 ¶ Yn y flwyddyn gyntaf o'i deyrnasiad ef, yn y mis cyntaf, ^befe a agorodd ddrysau tŷ yr ARGLWYDD, ac a'u cyweiriodd hwynt.

726.
^b Edrych
pen. 28, 24.
ad. 7.

4 Ac efe a ddug i mewn yr offeiriad, a'r Lefiaid, ac a'u casglodd hwynt ynghyd i heol y dwyrain,

5 Ac a ddywedodd wrthynt hwy, Gwrandêwch fi, O Lefiaid, ymsancteiddiych yn awr, a sancteiddiych dŷ ARGLWYDD DDUW eich tadau, a dygwch yr aflendid allan o'r lle sanctaidd.

6 Canys ein tadau ni a droseddasant, ac a wnaethant yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD ein DUW, ac a'i gwrthodasant ef, ac a droisant eu hwynebau oddi wrth babell yr ARGLWYDD, ac a ²droisant eu gwarrau.

² Heb.
roisant.

7 ^cCauasant hefyd ddrysau y porth, ac a ddiffoddasant y lampau, ac nid arogl-darthasant arogl-darth, ac ni offrymmasant boeth-offrymmau yn y cyssegr i DDUW Israel.

^c pen. 28.
24.

8 Am hynny digofaint yr ARGLWYDD a ddaeth yn erbyn Judah a Jerusalem, ac efe a'u rhoddodd hwynt yn gyffro, yn syndod, ac ^dyn

^d 1 Bren.
9, 8.

Cyn
CRIST
726.^apen. 28. 5,
6. 8.³Neu,
thwyller
chwi.⁴Num. 3. 6.
a 8. 14.
a 18. 2, 6.⁴Neu, yn
achosion.

726.

watwargerdd, fel yr ydych yn gwel-
ed â'ch llygaidd.

9 Canys wele, ^eein tadau ni a syrth-
iasant trwy y cleddyf, ein meibion
hefyd, a'n merched, a'n gwragedd,
ydynt mewn caethiwed o herwydd
hyn.

10 Yn awr *y mae* yn fy mryd i
wneuthur cyfammod âg ARGLWYDD
DDUW Israel; fel y tro ei ddigofaint
lidiog ef oddi wrthym ni.

11 Fy meibion, na ³fyddwch ddi-
fraw yn awr: canys yr ARGLWYDD
^fa'ch dewisodd chwi i sefyll ger ei
fron ef, i weini iddo ef, ac i fod yn
gweini, ac yn arogl-darthu iddo ef.

12 ¶ Yna y Lefiaid a gyfodasant,
Mahath mab Amasai, a Joel mab
Azariah, o feibion y Cohathiaid: ac
o feibion Merari; Cis mab Abdi,
ac Azariah mab Jehaleleel: ac o'r
Gersoniaid; Joah mab Zimmah, ac
Eden mab Joah:

13 Ac o feibion Elisaphan; Simri,
a Jeiel: ac o feibion Asaph; Ze-
chariah, a Mattaniah:

14 Ac o feibion Heman; Jehiel, a
Simei: ac o feibion Jeduthun; Se-
maiah, ac Uzziel.

15 A hwy a gynnullasant eu brod-
yr, ac a ymsancteiddiasant, ac a
ddaethant yn ol gorchymyn y bren-
hin, ⁴trwy eiriau yr ARGLWYDD, i
lanhau tŷ yr ARGLWYDD.

16 A'r offeiriaid a ddaethant i
fewn tŷ yr ARGLWYDD i'w lanhau
ef, ac a ddygasant allan yr holl
frynti a gawsant hwy yn nheml yr
ARGLWYDD, i gyntedd tŷ yr AR-
GLWYDD. A'r Lefiaid a'i cymmer-
asant, i'w ddwyn ymaith allan i
afon Cidron.

17 Ac yn y *dydd* cyntaf o'r mis
cyntaf y dechreuasant *ei* sancteidd-
io, ac ar yr wythfed dydd o'r mis y
daethant i borth yr ARGLWYDD: ac
mewn wyth niwrnod y sancteidd-
iasant dŷ yr ARGLWYDD, ac yn yr
unfed dydd ar bymtheg o'r mis
cyntaf y gorphenasant.

18 Yna y daethant hwy i mewn at
Hezeciah y brenhin, ac a ddywed-
asant, Glanhasom holl dŷ yr AR-
GLWYDD, ac allor y poeth-offrwm,
a'i holl lestri, a bwrdd y *bara* go-
sod, a'i holl lestri.

19 A'r holl lestri a fwriasai y bren-
hin Ahaz ymaith yn ei gamwedd,
pan oedd efe yn teyrnasu, a barottoi-
som, ac a sancteiddiasom ni: ac wele
hwy ger bron allor yr ARGLWYDD.

20 ¶ Yna Hezeciah y brenhin a
gododd yn fore, ac a gasglodd dy-
wysogion y ddinas, ac a aeth i fynu
i dŷ yr ARGLWYDD.

21 A hwy a ddygasant saith o fus-
tych, a saith o hyrddod, a saith o
wyn, a saith o fychod geifr, ⁵yn bech-
aberth dros y frenhiniaeth, a thros
y cyssegr, a thros Judah: ac efe a
ddywedodd wrth yr offeiriaid meib-
ion Aaron, am offrymmu *y rhai*
hynny ar allor yr ARGLWYDD.

22 Felly hwy a laddasant y bus-
tych, a'r offeiriaid a dderbyniasant
y gwaed, ac ^ha'i taenellasant ar yr
allor: lladdasant hefyd yr hyrddod,
a thaenellasant y gwaed ar yr allor:
a hwy a laddasant yr wyn, ac a
daenellasant y gwaed ar yr allor.

23 A hwy a ⁵ddygasant fychod y
pech-aberth o flaen y brenhin a'r
gynulleidfa, ac ¹a osodasant eu
dwylaw arnynt hwy.

24 A'r offeiriaid a'u lladdasant hwy,
ac a wnaethant gymmod ar yr allor
â'u gwaed hwynt, i wneuthur cym-
mod dros holl Israel; canys dros holl
Israel yr archasai y brenhin *wneuth-*
ur y poeth-offrwm a'r pech-aberth.

25 ^kAc efe a osododd y Lefiaid yn
nhŷ yr ARGLWYDD, â symbalau, ac
â nablau, ac â thelynau, ¹yn ol gor-
chymyn Dafydd, a Gad gweledydd
y brenhin, a Nathan y prophwyd:
canys y gorchymyn *oedd* trwy law
yr ARGLWYDD, trwy law ei bro-
phwydi ef.

26 A'r Lefiaid a safasant âg offer
^mDafydd, a'r offeiriaid â'r ⁿudgryn.

27 A Hezeciah a ddywedodd am
offrymmu poeth-offrwm ar yr allor:
a'r amser y dechreuodd y poeth-
offrwm, y dechreuodd cân yr AR-
GLWYDD, â'r udgryn, ac âg offer
Dafydd brenhin Israel.

28 A'r holl gynulleidfa oedd yn
addoli, a'r ⁶cantorion yn canu, a'r
udgryn yn lleisio: *hyn* oll a *barha-*
odd nes gorphen y poeth-offrwm.

29 A phan orphenasant hwy off-
rymmu, y brenhin a'r holl rai a
gafwyd gyd âg ef, a ymgrymmas-
ant, ac a addolasant.

30 A Hezeciah y brenhin a'r ty-
wysogion a ddywedasant wrth y
Lefiaid am foliannu yr ARGLWYDD,
â geiriau Dafydd ac Asaph y gwel-
edydd. Felly hwy a foliannasant â
llawenydd, ac a ymostyngasant, ac
a addolasant.

31 A Hezeciah a attebodd ac a

Cyn
CRIST
726.⁵Lef. 4. 3,
14.^hLef. 8. 14,
15, 19, 24.
Heb. 9. 21.⁵Neu,
nesasant.¹Lef. 4. 15,
24.^k1 Chron.
16. 4.
a 25. 6.¹1 Chron.
23. 5.
a 25. 1.
pen. 8. 14.^m1 Chron.
23. 5.
Amos 6. 5.
ⁿNum. 10.
10.⁶Heb.
caniad.

Cyn
CRIST
726.

7 Heb. y
llanwas-
och eich
llaw.
o Lef. 7. 12.

P pen. 35.
11.

a Num. 9.
10, 11.

b Exod. 12.
6, 18.

2 Heb. 4c
uniawn.

ddywedodd, Yn awr ⁷yr ymgyssegr-
asoch chwi i'r ARGLWYDD; nesêwch,
a dygwch ebyrth, ac ^oebyrth mol-
iant, i dŷ yr ARGLWYDD. A'r gyn-
nulleidfa a ddygasant ebyrth, ac
ebyrth moliant, a phob ewyllysgar
o galon, boeth-offrymmau.

32 A rhifedi y poeth-offrymmau a
ddug y gynnulleidfa, oedd ddeg a
thri ugain o fustych, cant o hyrddod,
dau cant o ŵyn: y rhai hyn oll *oedd*
yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD.

33 A'r pethau cyssegredig *oedd*
chwe chant o fustych, a thair mil o
ddefaid.

34 Ond yr oedd rhy fychan o off-
eiriaid, fel na allent flingo yr holl
boeth-offrymmau: am hynny ^peu
brodyr y Lefiaid a'u cynnorthwyas-
ant hwy, nes gorphen y gwaith, ac
nes i'r offeiriaid ymgyssegru: canys
y Lefiaid *oedd* uniawnach o galon i
ymgyssegru na'r offeiriaid.

35 Y poeth-offrymmau hefyd *oedd*
yn aml, gyd â brasder yr hedd-
offrwm, a'r ddiod-offrwm i'r poeth-
offrymmau. Felly y trefawyd gwas-
anaeth tŷ yr ARGLWYDD.

36 A Hezeciah a lawenychodd,
a'r holl bobl, o herwydd parottôl o
DDUW y bobl: oblegid yn ddisym-
mwrth y bu y peth.

PENNOD XXX.

1 Hezeciah yn cyhoeddi Pasc arbennig ar yr
ail mis, i Judah ac i Israel. 13 Y gynnull-
eidfa, wedi distrywio allorau delw-addol-
taeth, yn cadw yr wyl bedwar diwrnod ar
ddeg. 27 Yr offeiriaid a'r Lefiaid yn ben-
dithio y bobl.

A HEZECIAH a anfonodd at
holl Israel a Judah, ac a ys-
grifenodd lythyrau hefyd at Eph-
raim a Manasseh, i ddyfod i dŷ yr
ARGLWYDD i Jerusalem, i gynnal
Pasc i ARGLWYDD DDUW Israel.

2 A'r brenhin a ymgynghorodd, a'i
dywysogion, a'r holl gynnulleidfa,
yn Jerusalem, am gynnal y ^aPasc yn
yr ail mis.

3 Canys ni allent ei gynnal ef ^by
pryd hwnnw; oblegid nid ymsanct-
eiddiasai yr offeiriaid ddigon, ac nid
ymgasglasai y bobl i Jerusalem.

4 ²A da oedd y peth y'ngolwg y
brenhin, ac y'ngolwg yr holl gyn-
nulleidfa.

5 A hwy a orchymynasant gy-
hoeddi trwy holl Israel, o Beerseba
hyd Dan, am ddyfod i gynnal y Pasc
i ARGLWYDD DDUW Israel yn Je-
rusalem: canys ni wnaethent er ys-
talm fel yr oedd yn ysgrifenedig.

6 Felly y rhedegwyr a aethant â'r
llythyrau o law y brenhin a'i dy-
wysogion trwy holl Israel a Judah,
ac wrth orchymyn y brenhin, gan
ddywedyd, O meibion Israel, dy-
chwelwch at ARGLWYDD DDUW
Abraham, Isaac, ac Israel, ac efe a
ddychwel at y gweddill a ddiangodd
o honoch chwi o law ^cbrenhinoedd
Assyria.

7 Ac na fyddwch fel eich tadau,
nac fel eich brodyr, y rhai a drosedd-
asant yn erbyn ARGLWYDD DDUW
eu tadau; am hynny efe a'u rhodd-
odd hwynt yn anghyfnedd, megis
y gwelwch chwi.

8 Yn awr na chaledwch eich gwarr,
fel eich tadau; ³rhoddwch law i'r
ARGLWYDD, a deuwch i'w gyssegr
a gyssegrodd efe yn dragywydd: a
gwasanaethwch yr ARGLWYDD eich
DUW, fel y tro llid ei ddigofaint ef
oddi wrthych chwi.

9 Canys os dychwelwch chwi at yr
ARGLWYDD, eich brodyr chwi a'ch
meibion a *gânt* drugaredd ger bron
y rhai a'u caethgludodd hwynt, fel
y dychwelont i'r wlad yma: o-
blegid ^dgrasol a thrugarog *yw* yr
ARGLWYDD eich DUW, ac ni thry
efe *ei* wyneb oddi wrthych, os dy-
chwelwch atto ef.

10 Felly y rhedegwyr a aethant o
ddinas i ddinas trwy wlad Ephraim
a Manasseh, hyd Zabulon: ond
hwy a wawdiasant, ac a'u gwatwar-
asant hwy.

11 Er hynny ^egwŷr o Aser, a Ma-
nasseh, ac o Zabulon, a ymostyng-
asant, ac a ddaethant i Jerusalem.

12 Llaw DUW hefyd fu yn Judah,
i roddi iddynt un galon i wneuthur
gorchymyn y brenhin a'r tywysog-
ion, yn ol gair yr ARGLWYDD.

13 [¶]A phobl lawer a ymgasglas-
ant i Jerusalem, i gynnal gwyl y
bara croyw, yn yr ail mis; cynnull-
eidfa fawr iawn.

14 A hwy a gyfodasant, ac a fwr-
iasant ymaith ^fyr allorau *oedd* yn
Jerusalem: bwriasant ymaith all-
orau yr arogl-darth, a thafiasant
hwynt i afon Cidron.

15 Yna y laddasant y Pasc ar y
pedwerydd *dydd* ar ddeg o'r ail
mis: yr offeiriaid hefyd a'r Lefiaid
a gywilyddiasant, ac a ymsancteid-
iasant, ac a ddygasant y poeth-
offrymmau i dŷ yr ARGLWYDD.

16 A hwy a safasant yn eu ⁴lle,
wrth eu harfer, yn ol cyfraith Mo-

Cyn
CRIST
726.

o 2 Bren.
15. 19, 20.

3 Edrych
1 Chron.
29. 24.
Ezra 10. 19.

d Exod. 34.
6.

o Felly
pun. 11. 16.
ad. 18.

f pen. 23.
24.

4 Heb.
ee/glyfa.

Cyn
CRIST
726.

ses gwr DUW : yr offeiriaid oedd yn taenellu y gwaed o law y Lefiaid.

17 Canys *yr oedd* llawer yn y gyn-nulleidfa y rhai nid ymsanteiddiasent : ac ar y Lefiaid *yr oedd* lladd y Pasc dros yr holl rai aflan, i'w sancteiddio i'r ARGLWYDD.

18 O herwydd llawer o'r bobl, *sef* ² llawer o Ephraim a Manasseh, Issachar, a Zabulon, nid ymlanhasent ; etto hwy a fwyttasant y Pasc, yn amgenach nag yr oedd yn ysgrifenedig. Ond Hezeciah a weddiodd drostynt hwy, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD daionus a faddeuo i bob un

19 A barottôdd ei galon i geisio DUW, *sef* ARGLWYDD DDUW ei dadau, er na *lanhâwyd ef* yn ol pur-edigaeth y cyssegr.

20 A'r ARGLWYDD a wrandawodd ar Hezeciah, ac a iachaodd y bobl.

21 A meibion Israel, y rhai a gafwyd yn Jerusalem, a gynhaliasant wyl y bara croyw saith niwrnod trwy lawenydd mawr : y Lefiaid hefyd a'r offeiriaid oedd yn molianu yr ARGLWYDD o ddydd i ddydd, *gan ganu* âg offer ⁵ soniarus i'r ARGLWYDD.

22 A Hezeciah a ddywedodd wrth *fodd* calon yr holl Lefiaid, y rhai oedd yn dysgu gwybodaeth ddaionus yr ARGLWYDD ; a hwy a fwyttasant ar hyd yr wyl saith niwrnod, ac a aberthasant ebyrth heddi, ac a gyffesasant i ARGLWYDD DDUW eu tadau.

23 A'r holl gynulleidfa a ymgynghorasant i gynnal saith o ddyddiau eraill : felly y cynhaliasant ^h saith o ddyddiau *eraill trwy* lawenydd.

24 Canys Hezeciah brenhin Judah ¹ a ⁶ roddodd i'r gynulleidfa fil o fustych, a saith mil o ddefaid ; a'r tywysogion a roddasant i'r gynulleidfa fil o fustych, a deng mil o ddefaid : a llawer o offeiriaid a ymsanteiddiasant.

25 A holl gynulleidfa Judah a lawenychasant, gyd â'r offeiriaid a'r Lefiaid, a'r holl gynulleidfa a ddaeth o Israel, a'r dieithriaid a ddaethai o wlad Israel, ac oeddynt yn gwladychu yn Judah.

26 Felly y bu llawenydd mawr yn Jerusalem : canys er dyddiau Solomon mab Dafydd brenhin Israel ni bu y cyffelyb yn Jerusalem.

27 ¶ Yna yr offeiriaid a'r Lefiaid a gyfodasant, ac ^k a fendithiasant y bobl ; a gwrandawyd ar eu llef

hwynt, a'u gweddi hwynt a ddaeth i *fynu* i'w breswylfa ⁷ sanctaidd ef, i'r nefoedd.

PENNOD XXXI.

1 Y bobl yn chwannog i ddilêu delw-addoliaeth.

2 Hezeciah yn trefnu cylchoedd yr offeiriaid a'r Lefiaid, ac yn parottôl gwaith a chynhaliath iddynt. 5 Parodwydd y bobl i dalu degwm ac offrm. 11 Hezeciah yn gosod swyddogion i ddosparthu y degymmau. 20 Purdeb Hezeciah.

AC wedi gorphen hyn i gyd, holl Israel y rhai ² oedd bresennol a aethant allan i ddinasoedd Judah, ac ^a a ddrylliasant y delwau, ac a dorrasant y llwyni, ac a ddistryiasant yr uchelfeydd a'r allorau allan o holl Judah a Benjamin, yn Ephraim hefyd a Manasseh, nes eu ³ llwyr ddifa. Yna holl feib'on Israel a ddychwelasant bob un i'w feddiant, i'w dinasoedd.

2 ¶ A Hezeciah a osododd ddosparthiadau yr offeiriaid a'r Lefiaid, yn eu cylchoedd, pob un yn ol ei weinidogaeth, yr offeiriaid a'r Lefiaid i'r poeth-offrm, ac i'r ebyrth heddi, i weini, ac i foliannu, ac i ganmol, ym mhyrth gwersylloedd yr ARGLWYDD.

3 A rhan y brenhin *oedd* o'i olud ei hun i'r poeth-offrymmau, *sef* i boeth-offrymmau y bore a'r hwyr, ac i boeth-offrymmau y Sabbathau, a'r newydd-loerau, a'r gwyliau arbenig, fel *y mae* yn ysgrifenedig ^b yng nghyfraith yr ARGLWYDD.

4 Efe a ddywedodd hefyd wrth y bobl, trigolion Jerusalem, am roddi rhan i'r offeiriaid a'r Lefiaid, fel yr ymgryfhâent y'ngchyfraith yr ARGLWYDD.

5 ¶ A phan gyhoeddwyd y gair hwn, meibion Israel a ddygasant yn aml, flaen-ffrwyth yr yd, y gwin, a'r olew, a'r mêl, ac o holl gnwd y maes, a'r degwm o bob *peth* a ddygasant hwy yn helaeth.

6 A meibion Israel a Judah, y rhai oedd yn trigo yn ninasoedd Judah, hwythau a ddygasant ddegwm gwartheg a defaid, a ^c degwm y pethau cyssegredig a gyssegrasid i'r ARGLWYDD eu DUW, ac a'u gosodasant ⁴ bob yn bentwr.

7 Yn y trydydd mis y dechreuasant hwy seilio y pentyrrau, ac yn y seithfed mis y gorphenasant *hwynt*.

8 A phan ddaeth Hezeciah a'r tywysogion, a gweled y pentyrrau, hwy a fendithiasant yr ARGLWYDD, a'i bobl Israel.

Cyn
CRIST
726.

⁷ Heb. ei sancteidd-
rwydd ef.

² Heb. a
gafwyd.

^a 2 Bren.
18. 4.

³ Heb.
gorphen.

^b Num. 28.
a 29.

^c Lef. 27. 30.
Deut. 14.
28.

⁴ Heb. yn
bentyrrau,
yn den-
tyrrau.

⁵ ad. 11.

⁵ Heb.
cryfder.

^h Edrych
1 Bren. 8.
65.

¹ pen. 35. 7.
8.

⁶ Heb.
ddrychaf-
odd, neu,
offrm-
modd.

^k Num. 6.
23.

Cyn
CRIST
726.

9 A Hezeciah a ymofynodd â'r offeiriaid a'r Lefiaid o herwydd y pentyrrau.

4 Mal. 3. 10.

10 Ac Azariah yr offeiriad pennaf o dŷ Sadoc, a ddywedodd wrtho, ac a lefarodd, ^dEr pan ddechreuwyd dwyn offrymmau i dŷ yr ARGLWYDD, bwyttasom a digonwyd ni, gweddillasom hefyd lawer iawn: canys yr ARGLWYDD a fendithiodd ei bobl; a'r gweddill *yw* yr amltra hyn.

11 ¶ A Hezeciah a ddywedodd am barottôi celloedd yn nhŷ yr ARGLWYDD; a hwy a'u parottoisant,

12 Ac a ddygasant i mewn y blaenffrwyth, a'r degwm, a'r pethau cyssegredig, yn ffyddlawn: a Chononiah y Lefiad oedd flaenor arnynt hwy, a Simei ei frawd ef yn ail.

5 Neu, wrth.

13 Jehiel hefyd, ac Azaziah, a Nahath, ac Asahel, a Jerimoth, a Jozabad, ac Eliel, ac Ismachiah, a Mahath, a Benaiah, oedd swyddogion ⁵dan law Cononiah a Simei ei frawd ef, trwy orchymyn Hezeciah y brenhin, ac Azariah blaenor tŷ DDUW.

14 A Chore mab Imnah y Lefiad, y porthor tu a'r dwyrain, oedd ar y pethau a offrymmid yn ewyllysgar i DDUW, i rannu offrymmau yr ARGLWYDD, a'r pethau sancteiddiolaf.

6 Jos. 21. 9.

6 Neu, ymddiried.

15 Ac wrth ei law ef yr oedd Eden, a Miniamin, a Jesua, a Semaiah, Amariah, a Sechaniah, yn ⁶ninasoedd yr offeiriaid, yn eu ⁶swydd, i roddi i'w brodyr yn ol eu rhan, i fawr ac i fychan:

16 Heb law y gwrrywiad o'u cenedl hwynt, o fab tair blwydd ac uchod, i bawb a'r oedd yn dyfod i dŷ yr ARGLWYDD, ddogn dydd yn ei ddydd, yn eu gwasanaeth hwynt, o fewn eu goruchwyliaethau, yn ol eu dosparthiadau;

7 1 Chron. 23, 24, 27.

17 I genedl yr offeiriaid wrth dŷ eu tadau, ac i'r Lefiaid ⁷o fab ugain mlwydd ac uchod, yn ol eu goruchwyliaethau, yn eu dosparthiadau;

18 Ac i genedl eu holl blant hwy, eu gwragedd, a'u meibion, a'u merched, trwy yr holl gynulleidfa: oblegid ⁷trwy eu ffyddlondeb y trinent hwy yn sanctaidd yr hyn oedd sanctaidd:

7 Neu, yn eu hymddiried yr ymddiried yn yr hyn, &c.

8 Lef. 25. 34. Num. 35. 2.

19 Ac i feibion Aaron, yr offeiriaid, y rhai oedd ym ⁸meusydd pentref-ol eu dinasoedd, ym mhob dinas, y gwŷr a enwasid wrth eu henwau, i roddi rhannau i bob gwrryw ym

mysg yr offeiriaid, ac i'r holl rai a gyfrifwyd wrth achau ym mhlith y Lefiaid.

20 ¶ Ac fel hyn y gwnaeth Hezeciah trwy holl Judah, ac efe a wnaeth yr hyn oedd dda ac uniawn, a'r gwirionedd, ger bron yr ARGLWYDD ei DDUW.

21 Ac ym mhob gwaith a ddechreuodd efe y'ngweinidogaeth tŷ DDUW, ac yn y gyfraith, ac yn y gorchymyn i geisio ei DDUW, efe a'i gwnaeth â'i holl galon, ac a ffynnodd.

PENNOD XXXII.

1 Senacherib yn dyfod yn erbyn Judah; a Hezeciah yn ymgadarnhau, ac yn cysuro ei bobl. 9 Hezeciah ac Esaiiah yn gweddio yn erbyn cabledd Senacherib. 21 Angel yn difetha llu yr Assyriaid, a hymny yn barch i Hezeciah. 24 Hezeciah yn gweddio yn ei glefyd, a Duw yn rhoi iddo argoel iechyd. 25 Hezeciah yn balchho, a Duw yn ei ddarostung ef. 27 Ei gyfoeth ef, a'i weithredoedd. 31 Ei fai ef ynghylch cenhaden Babilon. 32 Efe yn marw, a Manasseh yn terymasu ar ei ol ef.

WEDI y ^apethau hyn, a'u sicrhau, y daeth Senacherib brenhin Assyria, ac a ddaeth i mewn i Judah; ac a wersyllodd yn erbyn y dinasoedd caerog, ac a feddylodd eu ²hennill hwynt iddo ei hun.

2 A phan welodd Hezeciah ddyfod Senacherib, a bod ei wyneb ef i ryfela yn erbyn Jerusalem,

3 Efe a ymgynghorodd â'i dywysogion, ac â'i gedyrn, am argae dyfroedd y ffynhonnau, y rhai oedd allan o'r ddinas. A hwy a'i cynnorthwyasant ef.

4 Felly pobl lawer a ymgasglasant, ac a argaeasant yr holl ffynhonnau, a'r afon sydd yn ³rhedeg trwy ganol y wlad, gan ddywedyd, Paham y daw brenhinoedd Assyria, ac y cânt ddyfroedd lawer?

5 Ac ^befe a ymgyrhaodd, ac a adailadodd yr holl fur drylliedig, ac a'i cyfododd i fynu hyd y tyrau, a mur arall oddi allan, ac a gadarnhaodd ^cMilo yn ninas Dafydd, ac a wnaeth lawer o ⁴biccellau ac o dariannau.

6 Ac efe a osododd dywysogion rhyfel ar y bobl, ac a'u casglodd hwynt atto i heol porth y ddinas, ac a lefarodd wrth ^dfodd eu calon hwynt, gan ddywedyd,

7 Ymwrolwch, ac ymgadarnhewch; nac ofnwch, ac na ddigalonwch rhag brenhin Assyria, na rhag yr holl dyrfa sydd gyd âg ef: canys ^dy mae gyd â ni fwy na chyd âg ef.

8 Gyd âg ef y mae ^ebraich cnawdol;

Cyn
CRIST
726.7
a 2 Bren. 18. 13, &c.
Es. 36. 1, &c.

2 Heb. torri.

3 Heb. lifefrio.

b Es. 22. 9.

c 2 Sam. 5. 9.

4 Neu, gledysaw, neu, arfau.

d 2 Bren. 6. 16.

e Jer. 17. 5. 1 Ioua 4. 4.

Cyn
CRIST
713.⁶ Heb.
bwyasant.² 710.
² 2 Bren.
18, 17.⁶ Heb.
lywodr-
aeth.⁷ Heb. yn
yr amddi-
ffynfa.⁵ 2 Bren.
18, 22.² 2 Bren.
19, 9.² 2 Bren.
18, 28.

ond yr ARGLWYDD ein DUW sydd gyd â ni, i'n cynnorthwyo, ac i ryfela ein rhyfeloedd. A'r bobl a ⁵hyderasant ar eiriau Hezeciah brenhin Judah.

9 ¶ ¹ Wedi hyn yr anfonodd Senacherib brenhin Assyria ei weision i Jerusalem, (ond yr ydoedd efe ei hun yn rhyfela yn erbyn Lachis, a'i holl ⁶allu gyd âg ef,) at Hezeciah brenhin Judah, ac at holl Judah, y rhai oedd yn Jerusalem, gan ddywedyd,

10 Fel hyn y dywedodd Senacherib brenhin Assyria, Ar ba beth yr ydych chi yn hyderu, chwi y rhai sydd yn aros ⁷y'ngwarchae o fewn Jerusalem?

11 Ond Hezeciah sydd yn eich hudo chwi, i'ch rhoddi chwi i farw trwy newyn, a thrwy syched, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD ein DUW a'n gwared ni o law brenhin Assyria.

12 ⁸ Onid yr Hezeciah hwnnw a dynnodd ymaith ei uchelfeydd ef, a'i allorau, ac a orchymynodd i Judah a Jerusalem, gan ddywedyd, O flaen un allor yr addolwch, ac ar honno yr arogl-derthwch?

13 Oni wyddoch chi beth a wneuthum, mi a'm tadau, i holl bobl y tiroedd? ai gan allu y gallai duwiau cenhedloedd y gwledydd achub eu gwlad o'm llaw i?

14 Pwy oedd ym mysg holl dduwiau y cenhedloedd hyn, y rhai a ddarfu i'm tadau eu difetha, a allai waredu ei bobl o'm llaw i, fel y gallai eich DUW chi eich gwaredu chi o'm llaw i?

15 Yn awr gan hynny na thwyllodd Hezeciah chi, ac na huded mo honoch fel hyn, ac na choeliwch iddo ef: canys ni allodd duw un genedl na theyrnas achub ei bobl o'm llaw i, nac o law fy nhadau: pa faint llai y gwared eich DUW chiwchwi o'm llaw i?

16 A'i weision ef a ddywedasant ychwaneg yn erbyn yr ARGLWYDD DDUW, ac yn erbyn Hezeciah ei was ef.

17 ⁹ Ac efe a ysgrifennodd lythyrau i gablu ARGLWYDD DDUW Israel, ac i lefaru yn ei erbyn ef, gan ddywedyd, Fel nad achubodd duwiau cenhedloedd y gwledydd eu pobl o'm llaw i, felly nid achub DUW Hezeciah ei bobl o'm llaw i.

18 ¹ Yna y gwaeddasant hwy â llef uchel, yn iaith yr Iuddewon, ar bobl Jerusalem y rhai oedd ar y mur,

i'w hofni hwynt, ac i'w brawychu; fel yr ennillent hwy y ddinas.

19 A hwy a ddywedasant yn erbyn DUW Jerusalem fel yn erbyn duwiau pobloedd y wlad, *sef* gwaith dwylaw dyn.

20 ¹⁰ Am hynny y gweddiodd Hezeciah y brenhin, ac Esaiah y prophwyd mab Amos, ac a waeddasant i'r nefoedd.

21 ¶ ¹¹ A'r ARGLWYDD a anfonodd angel, yr hwn a laddodd bob cadarn nerthol, a phob blaenor a thywysog y'ngwersyll brenhin Assyria. Felly efe a ddychwelodd â chywilydd ar ei wyneb i'w wlad ei hun. A phan ddaeth efe i dŷ ei dduw, y rhai a ddaethant allan o'i ymysgaroedd ei hun a'i ⁸lladdasant ef yno â'r cleddyf.

22 Felly y gwaredodd yr ARGLWYDD Hezeciah a thrigolion Jerusalem o law Senacherib brenhin Assyria, ac o law pawb eraill, ac a'u cadwodd hwynt oddi amgylch.

23 A llawera ddygasant ⁹roddion i'r ARGLWYDD i Jerusalem, a phethau gwerthfawr i Hezeciah brenhin Judah; fel y dyrchafwyd ef o hynny allan y'ngwlydd yr holl genhedloedd.

24 ¶ ¹² Yn y dyddiau hynny y clefydhodd Hezeciah hyd farw, ac a weddiodd ar yr ARGLWYDD: yntau a lefarodd wrtho, ac a roddes argoel iddo.

25 Ond ni thalodd Hezeciah drachefn yn ol yr hyn a roddasid iddo; canys ei galon ef a ddyrchafodd: a digofaint a ddaeth arno ef, ac ar Judah a Jerusalem.

26 Er hynny Hezeciah a ymostyngodd o herwydd dyrchafiad ei galon, efe a thrigolion Jerusalem; ac ni ddaeth digofaint yr ARGLWYDD arnynt yn nyddiau Hezeciah.

27 ¶ Ac yr oedd gan Hezeciah gyfoeth ac anrhydedd mawr iawn: ac efe a wnaeth iddo drysorau o arian, ac o aur, ac o feini gwerthfawr, o bêr-aroglau hefyd, ac o dariannau, ac o bob llestri ²hyfryd;

28 A selerau i gnwd yr yd, a'r gwin, a'r olew; a phresebau i bob math ar anifail, a chorlannau i'r diadellau.

29 Ac efe a wnaeth iddo ddinasoedd, a chyfoeth o ddefaid a gwartheg lawer: canys DUW a roddasai iddo ef gyfoeth mawr iawn.

30 ¹³ A'r Hezeciah yma a argaeodd yr aber uchaf i ddyfroedd Gihon,

Cyn
CRIST
710.¹² 2 Bren.
19, 15.Cylch
710.
¹² 2 Bren.
19, 35, &c.⁸ Heb.
cwymp-
asant.710.
⁹ Neu,
anrhegion.713.
¹² 2 Bren.
20, 1.
Es. 38, 1.² Heb.
dymuniad.¹³ Es. 22, 9,
11.

Cyn
CRIST
713.

ac a'u dug hwynt yn uniawn oddi tanodd, tu a thu y gorllewin i ddinas Dafydd. A ffynnodd Hezeciah yn ei holl waith.

712.
3 Heb. cyfieithyddion.
o 2 Bren.
20, 12.
Es. 39, 1.

31 ¶ Etto yn *neges* ³ cenhadau tywysogion Babilon, y rhai a ° anfonwyd atto ef i ymofyn am y rhyfeddod a wnaethid yn y wlad, Duw a'i gadawodd ef, i'w brofi ef, i wybod y cwbl *ag oedd* yn ei galon.

P Es. 36,
a 37, a 38,
a 39.

32 ¶ A'r rhan arall o hanes Hezeciah, a'i garedigrwydd ef, wele hwy yn ysgrifenedig ^p y'ngweledigaeth Esaiah y prophwyd mab Amos, ac yn ^q llyfr brenhinoedd Judah ac Israel.

q 2 Bren.
18, a 19,
a 20.

33 A Hezeciah a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef yn yr uchaf o feddau meibion Dafydd. A holl Judah a thrigolion Jerusalem a wnaethant anrhydedd iddo ef wrth ei farwolaeth. A Manasseh ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

698.

PENNOD XXXIII.

1 Y brenhin annuviol Manasseh, 3 yn gosod i fynu ddelw-addoliaeth, ac heb gymmeryd rhybudd. 11 Ei gaethgludo ef i Babilon: 12 a'i weddi at Ddau yn achos o'i ryddhâd, ac yntau yn tynnu i lawr ddelw-addoliaeth. 18 Ei weithredoedd, 20 a'i farwolaeth ef, ac Amon yn dyfod ar ei ol ef. 21 Annuviol deyrnasiad Amon, a'i weision yn ei ladd ef. 25 Lladd y lleiddiaid, a Josiah yn myned yn frenhin.

a 2 Bren.
21, 1, &c.

MAB ^a deuddeng mlwydd *oedd* Manasseh pan ddechreuodd efe deyrnasu, a phymtheng mlynedd a deugain y teyrnasodd efe yn Jerusalem:

b Deut. 18.
9.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol ^b ffieidd-dra y cenhedloedd a fwrthiasai yr ARGLWYDD allan o flaen meibion Israel.

2 Heb. ddychweledodd ac a adeiladodd.
o 2 Bren.
18, 4.
pen. 30, 14.
a 31, 1.
a 32, 12.
d Deut. 16,
21.
e Deut. 17,
3.

3 ¶ Canys efe a ² adeiladodd drachefn yr uchelfeydd, y rhai ° a ddinystriasai Hezeciah ei dad ef, ac a gyfododd allorau i Baalim, ac ^d a wnaeth lwyni, ac a addolodd ° holl lu y nefoedd, ac a'u gwasanaethodd hwynt.

f Deut. 12,
11.
1 Bren. 8,
29, a 9, 3.
pen. 6, 6.
a 7, 16.

4 Adeiladodd hefyd allorau yn nhŷ yr ARGLWYDD, am yr hwn y dywedasai yr ARGLWYDD, ^f Yn Jerusalem y bydd fy enw i yn dragywydd.

5 Ac efe a adeiladodd allorau i holl lu y nefoedd yn nau gyntedd tŷ yr ARGLWYDD.

g Lef. 18,
21.
Deut. 18,
10.
2 Bren.
23, 10.
h 2 Bren.
21, 6.

6 Ac efe ^g a yrrodd ei feibion trwy y tân yn nyffryn mab Hinnom, ac a arferodd frùd, a hudoliaeth, a chyfareddion, ac a ^h fawrhaodd swynyddion, a dewiniaid: efe a wnaeth lawer

o ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, i'w ddigio ef.

7 Ac ¹ efe a osododd y ddelw gerfiedig, y ddelw a wnelasai efe, yn nhŷ DDUW, am yr hwn y dywedasai DUW wrth Dafydd, ac wrth Solomon ei fab, Yn ^k y tŷ hwn, ac yn Jerusalem, yr hon a ddewisais i o holl lwythau Israel, y gosodaf fy enw yn dragywydd.

Cyn
CRIST
698.

i 2 Bren.
21, 7.

k Ps. 132,
14.

8 ¹ Ac ni chwanegaf symmud troed Israel oddi ar y tir a ordeiniais i'ch tadau chwi; os gwyliant ar wneuthur yr hyn oll a orchymynais iddynt, yn ol yr holl gyfraith, a'r deddfau, a'r barnedigaethau, trwy law Moses.

i 2 Sam. 7,
10.

9 Felly Manasseh a wnaeth i Judah a thrigolion Jerusalem gyfeil-iorni, a gwneuthur yn waeth na'r cenhedloedd a ddifethasai yr ARGLWYDD o flaen meibion Israel.

10 Er llefaru o'r ARGLWYDD wrth Manasseh, ac wrth ei bobl, etto ni wrandawsant hwy.

677.
m Deut. 28,
36.
Job 36, 8.

11 ¶ ^m Am hynny y dug yr ARGLWYDD arnynt hwy dywysogion llu brenhin Assyria, a hwy a ddaliasant Manasseh mewn dyrysni, ac a'i rhwymasant ef â ³ dwy gadwyn, ac a'i dygasant ef i Babilon.

3 Neu, Ugyfetheiriau.

12 A phan oedd gyfyng arno ef, efe a weddiodd ger bron yr ARGLWYDD ei DDUW, ac a ymostyngodd yn ddifawr o flaen DUW ei dadau,

13 Ac a weddiodd arno ef: ac efe a fu foddllawn iddo, ac a wrandawodd ei ddymuniad ef, ac a'i dug ef drachefn i Jerusalem i'w frenhiniaeth. Yna y gwybu Manasseh mai yr ARGLWYDD *oedd* DDUW.

14 Wedi hyn hefyd efe a adeiladodd y mur oddi allan i ddinas Dafydd, o du y gorllewin i Gihon, yn y dyffryn, hyd y ddyfodfa i borth y pysgod, ac a amgylchodd ⁴ Ophel, ac a'i cyfododd yn uchel iawn, ac a osododd dywysogion y llu yn yr holl ddinasoedd caerog o fewn Judah.

4 Heb. y tŷ.
pen. 27, 3.

15 Ac efe a dynnodd ymaith y duwiau dieithr, a'r ddelw, allan o dŷ yr ARGLWYDD, a'r holl allorau a adeiladasai efe ym mynydd tŷ yr ARGLWYDD, ac yn Jerusalem, ac a'u tatlodd allan o'r ddinas.

16 Ac efe a gyweiriodd allor yr ARGLWYDD, ac a aberthodd arni hi ebyrth hedda ⁿ moliant; dywedodd hefyd wrth Judah am wasanaethu ARGLWYDD DDUW Israel.

n Lef. 7, 12.

17 Er hynny y bobl oedd etto yn

Cyn CRIST 677.	aberthu yn yr uchelfeydd: etto i'r ARGLWYDD eu DUW yn unig.	3 ¶ Canys yn yr wythfed flwydd- yn o'i deyrnasiad, tra yr ydoedd efe etto yn fachgen, efe a ddechreuodd geisio DUW Dafydd ei dad: ac yn y ddeuddegfed flwyddyn efe a dde- chreuodd ^b lanhâu Judah a Jerusa- lem oddi wrth yr uchelfeydd, a'r llwyni, a'r delwau cerfiedig, a'r delw- au toddedig.	Cyn CRIST 634.
o 1 Sam. 9. 9	18 ¶ A'r rhan arall o hanes Ma- nasseh, a'i weddi ef at ei DDUW, a geiriau y °gweledyddion a lefaras- ant wrtho ef yn enw ARGLWYDD DDUW Israel, wele hwynt ym mhlith geiriau brenhinoedd Israel.	4 °Distrywiasant hefyd yn ei wydd ef allorau Baalim; a'r ² delwau y rhai oedd i fynu oddi arnynt hwy a dorrodd efe: y llwyni hefyd, a'r delwau cerfiedig, a'r delwau todd- edig, a ddrylliodd efe, ac a falur- iodd, taenodd hefyd eu llwch hwy ar hyd wyneb beddau y rhai a aberthasent iddynt hwy.	630. b 1 Bren. 13. 2.
5 Neu, Hozai.	19 Ei weddi ef hefyd, a'r <i>modd</i> y cymmododd DUW ág ef, a'i holl bechod ef, a'i gamwedd, a'r lleoedd yr adeiladodd efe ynddynt uchel- feydd, ac y gosododd lwyni, a delw- au cerfiedig, cyn ymostwng o hono ef; wele hwynt yn ysgrifenedig ym mysg geiriau y °gweledyddion.	5 ^d Ac esgyrn yr offeiriaid a losgodd efe ar eu hallorau, ac a lanhaodd Judah a Jerusalem.	c 1 Lef. 26. 30. 2 Bren. 23. 4. 2 Neu, haul- delwau.
P 2 Bren. 21. 19, &c.	20 ¶ Felly Manasseh a hunodd gyd â'i dadau, a chladdasant ef yn ei dŷ ei hun; ac Amon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.	6 Felly y gwnaeth efe yn ninas- oedd Manasseh, ac Ephraim, a Si- meon, a hyd Naphtali, â'u ³ ceibiau oddi amgylch.	d 2 Bren. 23. 20.
6 Heb. amhaodd gamwedd.	21 ¶ P Mab dwy flwydd ar hugain oedd Amon pan ddechreuodd efe deyrnasu, a dwy flnedd y teyrnas- odd efe yn Jerusalem.	7 A phan ddinystriasai efe yr all- orau a'r llwyni, a dryllio o hono y delwau cerfiedig, gan eu malurio yn llwch, a thorri yr eilunod i gyd trwy holl wlad Israel, efe a ddy- chwelodd i Jerusalem.	3 Neu, gyrdd, neu, morth- wylion.
641.	22 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, fel y gwnaethai Manasseh ei dad ef: canys Amon a aberthodd i'r holl ddelwau cerfiedig a wnelsai Manas- seh ei dad ef, ac a'u gwasanaethodd hwynt.	8 ¶ Ac °yn y ddeunawfed flwyddyn o'i deyrnasiad ef, wedi glanhâu y wlad, a'r tŷ, efe a anfonodd Saphan mab Asaliah, a Maaseiah tywysog y ddinas, a Joah mab Joahaz y cof- iadur, i gyweirio tŷ yr ARGLWYDD ei DDUW.	624. e 2 Bren. 22. 8.
a 2 Bren. 22. 1, &c.	23 Ond nid ymostyngodd efe ger bron yr ARGLWYDD, fel yr ymos- tyngasai Manasseh ei dad ef: eithr yr Amon yma a °bechodd fwyfwy.	9 A phan ddaethant hwy at Hil- ciah yr arch-offeiriad, hwy a rodd- asant 'yr arian a ddygasid i dŷ DDUW, y rhai a gasglasai y Lefiaid oedd yn cadw y drysau, o law Ma- nasseh ac Ephraim, ac oddi gan holl weddill Israel, ac oddi ar holl Judah a Benjamin, a hwy a ddy- chwelasant i Jerusalem.	f 2 Bren. 12. 4, &c.
4 Neu, lorio.	24 A'i weision ef a frad-fwriadas- ant i'w erbyn ef, ac a'i lladdasant ef yn ei dŷ ei hun.	10 A hwy a'i rhoddasant yn llaw y gweithwyr, y rhai oedd oruchwyl- wyr ar dŷ yr ARGLWYDD: hwythau a'i rhoddasant i wneuthurwyr y gwaith, y rhai oedd yn gweithio yn nhŷ yr ARGLWYDD, i gyweirio ac i gadarnhâu y tŷ.	
	25 ¶ Ond pobl y wlad a ladd- asant yr holl rai a frad-fwriadasant yn erbyn y brenhin Amon; a phobl y wlad a urddasant Josiah ei fab ef yn frenhin yn ei le ef.	11 Rhoddasant hefyd i'r seiri ac i'r adeiladwyr, i brynu cerrig nadd, a choed tu ag at y cyssylltiadau, ac i °fyrddio y tai a ddinystriasai brenhinoedd Judah.	
	PENNOD XXXIV. 1 Josiah yn teyrnasu yn ddwiviol, 3 ac yn din- ystrio delw-addoliaeth, 8 yn peri adgyweirio y deml. 14 Hilciah yn cael llyfr y gyfraith, a Josiah yn gyrru at Huldah i ymofyn â'r Arghwydd, 23 a lithau yn prophwydo din- ystr Jerusalem, ond yr oedd hynny dros amser Josiah. 29 Josiah yn peri darllen llyfr y gyfraith y'ngŵydd yr holl bobl, ac yn adnewyddu y cyfiammod â Duw. MAB °wyth mlwydd oedd Josiah pan ddechreuodd efe deyrn- asu, ac un mlynedd ar ddeg ar hug- ain y teyrnasodd efe yn Jerusalem. 2 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd uniawn y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac a rodiodd yn ffyrdd Dafydd ei dad, ac ni ogwyddodd ar y llaw ddehau nac ar y llaw aswy.	12 A'r gwŷr oedd yn gweithio yn y gwaith yn ffyddlawn: ac arnynt	

Cyn
CRIST
624.

hwy yn olygwyr *yr oedd* Jahath, ac Obadiah, y Lefiaid, o feibion Merari; a Zechariah, a Mesulam, o feibion y Cohathiaid, i'w hannog: ac o'r Lefiaid, pob un a oedd gyfarwydd ar offer cerdd.

13 *Yr oeddynt* hefyd ar y cludwyr, ac yn olygwyr ar yr holl rai oedd yn gweithio ym mhob rhyw waith: ac o'r Lefiaid *yr oedd* ysgrifenyddion, a swyddogion, a phorthorion.

14 ¶ A phan ddygasant hwy allan yr arian a ddygasid i dŷ yr ARGLWYDD, Hilciah yr offeiriad ^a a gafodd lyfr cyfraith yr ARGLWYDD, *yr hwn a roddasid* trwy law Moses.

15 A Hilciah a attebodd ac a ddywedodd wrth Saphan yr ysgrifenydd, Cefais lyfr y gyfraith yn nhŷ yr ARGLWYDD. A Hilciah a roddodd y llyfr at Saphan:

16 A Saphan a ddug y llyfr at y brenhin, ac a ddug air drachefn i'r brenhin, gan ddywedyd, Yr hyn oll a roddwyd yn llaw dy weision di, y maent hwy yn ei wneuthur.

17 ^b Casglasant hefyd yr arian a gafwyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, a rhoddasant hwynt yn llaw y golygwyr, ac yn llaw y gweithwyr.

18 Saphan yr ysgrifenydd a fynegodd hefyd i'r brenhin, gan ddywedyd, Hilciah yr offeiriad a roddodd i mi lyfr. A Saphan a ddarllenodd ynddo ef ger bron y brenhin.

19 A phan glybu y brenhin eiriau y gyfraith, efe a rwygodd ei ddillad.

20 A'r brenhin a orchymynodd i Hilciah, ac i Ahicam mab Saphan, ac i ^c Abdon mab Michah, ac i Saphan yr ysgrifenydd, ac i Asaiah gwas y brenhin, gan ddywedyd,

21 Ewch, ymofynwch â'r ARGLWYDD drosod fi, a thros y gweddi-ill yn Israel ac yn Judah, am eiriau y llyfr a gafwyd: canys mawr *yw* llid yr ARGLWYDD a dywalltodd efe arnom ni, oblegid na chadwodd ein tadau ni air yr ARGLWYDD, gan wneuthur yn ol yr hyn oll *sydd* ysgrifenedig yn y llyfr hwn.

22 Yna yr aeth Hilciah, a'r rhai a *yrrodd* y brenhin, at Huldah y brophwydes, gwraig Sâlum mab ^d Tifath, fab ^e Hasrah, ceidwad y gwisgoedd; (a hi oedd yn aros yn Jerusalem yn yr ^f ysgoldy;) ac a ymddiddanasant â hi felly.

23 ¶ A hi a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywedodd ARGLWYDD

DDUW Israel, Dywedwch i'r gwr a'ch anfonodd chwi attaf fi,

24 Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, Wele fi yn dwyn drwg ar y lle hwn, ac ar ei drigolion, *sef* yr holl felldithion *sydd* ysgrifenedig yn y llyfr a ddarllenasant hwy ger bron brenhin Judah:

25 Am iddynt fy ngwrthod i, ac arogl-darthu i dduwiau dieithr, i'm digio i â holl waith eu dwylaw; am hynny yr ymdywallt fy llid i ar y lle hwn, ac nis diffoddir ef.

26 Ond am frenhin Judah, yr hwn a'ch anfonodd chwi i ymofyn â'r ARGLWYDD, fel hyn y dywedwch wrtho, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel *am* y geiriau a glywaist;

27 Oblegid i'th galon feddalhâu, ac i tithau ymostwng o flaen DUW, pan glywaist ei eiriau ef yn erbyn y fan hon, ac yn erbyn ei thrigolion, ac ymostwng o honot ger fy mron, a rhwygo dy ddillad, ac wylo o'm blaen i; am hynny y gwrandewais innau, medd yr ARGLWYDD.

28 Wele, mi a'th gymmeraf di ymaith at dy dadau, a thi a ddygir ymaith i'r bedd mewn heddwch, fel na welo dy lygaid di yr holl ddrwg yr ydwyf fi yn ei ddwyn ar y fan hon, ac yn erbyn ei phreswylwyr. Felly hwy a ddygasant air i'r brenhin drachefn.

29 ¶ ^g Yna y brenhin a anfonodd, ac a gynhullodd holl henuriaid Judah a Jerusalem.

30 A'r brenhin a aeth i fynu i dŷ yr ARGLWYDD, a holl wŷr Judah, a thrigolion Jerusalem, yr offeiriad hefyd a'r Lefiaid, a'r holl bobl o fawr i fychan; ac efe a ddarllenodd, lle y clywsant hwy, holl eiriau llyfr y cyfammod, yr hwn a gawsid yn nhŷ yr ARGLWYDD.

31 A'r brenhin a safodd yn ^h ei le, ac a wnaeth gyfammod ger bron yr ARGLWYDD, ar rodio ar ol yr ARGLWYDD, ac ar gadw ei orchymynion ef, a'i dystiolaethau, a'i ddefodau, â'i holl galon, ac â'i holl enaid; i gwblhâu geiriau y cyfammod *y rhai sydd* ysgrifenedig yn y llyfr hwnnw.

32 Ac efe a wnaeth i bawb a'r a gafwyd yn Jerusalem, ac yn Benjamin, sefyll *wrth yr ammod*: trigolion Jerusalem hefyd a wnaethant yn ol cyfammod DUW, *sef* DUW eu tadau.

33 Felly Josiah a dynnodd ymaith y ffeidd-dra i gyd o'r holl wledydd

Cyn
CRIST
624.^a 2 Bren.
22. 8, &c.^b Heb.
Tywall-
asant, neu,
Toddasant.^c Neu,
Achbor,
2 Bren. 22.
12.^d 2 Bren.
22. 14.
^e Neu,
Harhas,
2 Bren. 22.
14.
^f Neu, ail
ran.^g 2 Bren.
23. 1.^h 2 Bren.
11. 14.
a 23. 8.
pen. 6. 13.

Cyn
CRIST
624.

y rhai oedd eiddo meibion Israel, ac efe a wnaeth i bawb a'r a gafwyd yn Israel wasanaethu, sef gwasanaethu yr ARGLWYDD eu DUW. Ac yn ei holl ddyddiau ef ni throisant hwy oddi ar ol ARGLWYDD DUW eu tadau.

PENNOD XXXV.

1 Josiah yn cadw Pasc godidog, 20 yn annog Pharaoh-Necho, ac yn cael ei ladd ym Megido. 25 Galarnad Josiah.

A^a JOSIAH a gynhaliodd Basc i'r ARGLWYDD yn Jerusalem: a hwy a laddasant y Pasc^b y pedwerdd dydd ar ddeg o'r mis cyntaf.

2 Ac efe a gyfleodd yr offeiriad yn eu goruchwyliaethau, ac a'u hannogodd hwynt i weinidogaeth tŷ yr ARGLWYDD;

3 Ac a ddywedodd wrth y Lefiaid, y rhai oedd yn dysgu holl Israel, ac oedd sanctaidd i'r ARGLWYDD, Rhoddwch yr arch sanctaidd yn y tŷ a adeiladodd Solomon mab Dafydd brenhin Israel; ^cna fydded hi mwyach i chwi yn faich ar ysgwydd: gwasanaethwch yn awr yr ARGLWYDD eich DUW, a'i bobl Israel,

4 Ac ymbarottôwch wrth ^ddeuluoedd eich tadau, yn ol eich dosparthiadau, yn ol ^eysgrifen Dafydd brenhin Israel, ac yn ol ^fysgrifen Solomon ei fab ef.

5 A sefwich yn y cyssegr yn ol dosparthiadau² tylwyth tadau eich brodyr³ y bobl, ac yn ol dosparthiad tylwyth y Lefiaid.

6 Felly lleddwch y Pasc, ac ^gym-sancteiddiwch, a pharottôwch eich brodyr, i wneuthur yn ol gair yr ARGLWYDD trwy law Moses.

7 A Josiah^h a roddodd i'r bobl ddiadell o wyn, a mynnod, i gyd tu ag at y Pasc-aberthau, sef i bawb a'r a gafwyd, hyd rifedi deng mil ar hugain, a thair mil o eidionau; hyn oedd o gyfoeth y brenhin.

8 A'i ddwysogion ef a ⁱroddasant yn ewyllysgar i'r bobl, i'r offeiriad, ac i'r Lefiaid: Hileia, a Zechariah, a Jehiel, blaenoriaid tŷ DUW, a roddasant i'r offeiriad tu ag at y Pasc-aberthau, ddwy fil a chwe chant o ddefaid, a thri chant o eidionau.

9 Cononiah hefyd, a Semaiah, a Nathaneel, ei frodyr, a Hasabiah, a Jehiel, a Jozabad, tywysogion y Lefiaid, a ^jroddasant i'r Lefiaid yn Basc-ebyrth, bum mil o ddefaid, a phum cant o eidionau.

10 Felly y parottôwyd y gwasan-

aeth; a'r offeiriad a safasant yn eu lle, a'r Lefiaid yn eu dosparthiadau, yn ol gorchymyn y brenhin.

11 A hwy a laddasant y Pasc; a'r offeiriad a daenellasant y gwael o'u llaw hwynt, a'r Lefiaid^k oedd yn eu blingio hwynt.

12 A chymmerasant ymaith y poeth-offrymmau, i'w rhoddi yn ol dosparthiadau teuluoedd y bobl, i offrymmu i'r ARGLWYDD, fel y mae yn ysgrifenedig^k yn llyfr Moses: ac felly am yr eidionau.

13 A hwy^l a rostiasant y Pasc wrth dân, yn ol y ddefod: a'r cyssegredig bethau eraill a ferwasant hwy mewn crochanau, ac mewn pedyll, ac mewn peiriau, ac a'u rhannasant ar redeg i'r holl bobl.

14 Wedi hynny y parottoisant iddynt eu hunain, ac i'r offeiriad; canys yr offeiriad meibion Aaron oedd yn offrymmu y poeth-offrymmau a'r brasder hyd y nos; am hynny y Lefiaid oedd yn parottôi iddynt eu hunain, ac i'r offeiriad meibion Aaron.

15 A meibion Asaph y cantorion oedd yn eu sefyllfa, yn ol^m gorchymyn Dafydd, ac Asaph, a Heman, a Jeduthun gweledydd y brenhin; ⁿa'r porthorion ym mhob porth: ni chaent hwy ymadaw o'u gwasanaeth; canys eu brodyr y Lefiaid a barottôent iddynt hwy.

16 Felly y parottôwyd holl wasanaeth yr ARGLWYDD y dwthwn hwnnw, i gynnal y Pasc, ac a'i offrymmu poeth-offrymmau ar allor yr ARGLWYDD, yn ol gorchymyn y brenhin Josiah.

17 A meibion Israel y rhai a gafwyd, a gynhaliasant y Pasc yr amser hwnnw, a gwyf y bara croyw, saith niwrnod.

18 Ac ^oni chynhaliasid Pasc fel hwnnw yn Israel, er dyddiau Samuel y prophwyd: ac ni chynhaliodd neb o frenhinoedd Israel gyffelyb i'r Pasc a gynhaliodd Josiah, a'r offeiriad, a'r Lefiaid, a holl Judah, a'r neb a gafwyd o Israel, a thrigolion Jerusalem.

19 Yn y ddeunawfed flwyddyn o deyrnasiad Josiah y cynhaliwyd y Pasc hwn.

20 ¶^p Wedi hyn oll, pan barottoisai Josiah y^q tŷ, Necho brenhin yr Aipht a ddaeth i fynu i ryfela yn erbyn Charcemis wrth Euphrates: a Josiah a aeth allan yn ei erbyn ef.

21 Yntau a anfonodd genhadau

Cyn
CRIST
Cylch
623.ⁱ Edrych
pen, 29. 34.^k Lef. 3. 3.^l Exod. 12.
8, 9.^m 1 Chron.
25. 1, &c.ⁿ 1 Chron.
9. 17. 18. a
26. 14, &c.^o 2 Bren.
23. 22.610.
^p 2 Bren.
23. 29.
Jer. 46. 2.
^q Sef,
y demt.Cylch
623.^a 2 Bren.
23. 21, 22.
^b Exod. 12.
6.^c 1 Chron.
23. 26.^d 1 Chron.
9. 10.^e 1 Chron.
23. a 24.
a 25, a 26.
^f pen. 8. 14

2 Heb. tg.

^g Heb.
meibion y
bobl.^h pen. 29. 5,
17, a 30. 3,
16.
Exra 6. 20.ⁱ pen. 30.
24.^j Neu, off-
rymmodd.
Heb.
ddyrrchaf-
odd.^k Neu, off-
rymmas-
ant. Heb.
ddyrrchaf-
asant.^l Megia
ad. 7. 8.

Cyn
CRIST
610.

atto ef, gan ddywedyd, Beth sydd i mi a wnelwyf â thi, O frenhin Judah? nid yn dy erbyn di y deuthum i heddyw, ond yn erbyn tŷ arall y mae fy rhyfel i; a Duw a archodd i mi frysio: paid di â Duw, yr hwn sydd gyd â mi, fel na ddifetho efe dydi.

³ Felly
1 Bren. 22.
30.

22 Ond ni throai Josiah ei wyneb oddi wrtho ef, eithr ³newidiodd ei ddillad i ymladd yn ei erbyn ef, ac ni wrandawodd ar eiriau Necho o enau Duw, ond efe a ddaeth i ymladd i ddyffryn Megido.

23 A'r saethyddion a saethasant at y brenhin Josiah: a'r brenhin a ddywedodd wrth ei weision, Dygwch fi ymaith, canys clwyfyd fi yn dost.

24 Felly ei weision a'i tynnasant ef o'r cerbyd, ac a'i gosodasant ef yn yr ail cerbyd yr hwn oedd ganiddo: dygasant ef hefyd i Jerusalem, ac efe fu farw, ac a gladdwyd ym ⁸meddrod ei dadau. A ¹holl Judah a Jerusalem a alarasant am Josiah.

⁸ Neu,
mysg
beddau.
¹ Zech. 12.
11.

25 ¶ Jeremiah hefyd a alarnadodd am Josiah, a'r ¹holl gantorion a'r cantoresau yn eu galarnadau a soniant am Josiah hyd heddyw, a hwy a'i gwnaethant yn ddefod yn Israel; ac wele hwynt yn ysgrifenedig yn y galarnadau.

26 A'r rhan arall o hanes Josiah, a'i ⁹ddaioni ef, yn ol yr hyn oedd ysgrifenedig ynghyfraith yr ARGLWYDD,

⁹ Heb. gar-
eidgrwydd.

27 A'i weithredoedd ef, cyntaf a diweddaf, wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Israel a Judah.

PENNOD XXXVI.

1 Joahaz yn frenhin ar ol Josiah: a Pharaoh yn ei ddiswyddo ef, ac yn ei ddwyn i'r Aipht. 5 Joacim yn teyrnasu yn ddrygionus, a'i ddwyn ef yn rhwym i Babilon. 9 Joachin yn teyrnasu yn ddrygionus, a'i ddwyn yntau i Babilon. 11 Sedeciah y brenhin drygionus yn ddistyru y prophwydi, ac yn gwrthryfela yn erbyn Nebuchodonosor. 14 Lloyr-ddifrodi Jerusalem am bechodau yr offeiriaid a'r bobl. 22 Cyrus yn cyhoeddi yr adeiledd y deml.

YNA ¹pobl y wlad a gymmerasant Joahaz mab Josiah, ac a'i hurddasant ef yn frenhin yn lle ei dad yn Jerusalem.

2 Mab tair blwydd ar hugain oedd Joahaz pan ddechreuodd efe deyrnasu; a thri mis y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

3 A brenhin yr Aipht a'i ²diswyddodd ef yn Jerusalem; ac a drethodd ar y wlad gan talent o arian, a thalent o aur.

4 A brenhin yr Aipht a wnaeth Eliacim ei frawd ef yn frenhin ar Judah a Jerusalem, ac a drodd ei enw ef yn Joacim. A Necho a gymmerodd Joahaz ei frawd ef, ac a'i dug i'r Aipht.

5 ¶ Mab pŵm mlwydd ar hugain oedd Joacim pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar ddeg y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yng ngolwg yr ARGLWYDD ei DDUW.

6 ^bNebuchodonosor brenhin Babilon a ddaeth i fynu yn ei erbyn ef, ac a'i rhwymodd ef mewn ³cadwynau pres, ^ci'w ddwyn i Babilon.

7 ^aNebuchodonosor hefyd a ddug o lestri tŷ yr ARGLWYDD i Babilon, ac a'u rhoddodd hwynt yn ei deml o fewn Babilon.

8 A'r rhan arall o hanes Joacim, a'i ffiidd-dra ef y rhai a wnaeth efe, a'r hyn a gafwyd arno ef, wele hwynt yn ysgrifenedig yn llyfr brenhinoedd Israel a Judah. A ⁴Joachin ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

9 ¶ ^eMab wyth mlwydd oedd Joachin pan ddechreuodd efe deyrnasu, a thri mis a deng niwrnod y teyrnasodd efe yn Jerusalem; ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr ARGLWYDD.

10 Ac ⁶ym mhen y flwyddyn ^fyr anfonodd y brenhin Nebuchodonosor, ac a'i dug ef i Babilon, gyd â llestri dymunol tŷ yr ARGLWYDD: ac efe a wnaeth ⁶Sedeciah ei frawd ef yn frenhin ar Judah a Jerusalem.

11 ¶ ^hMab un mlwydd ar hugain oedd Sedeciah pan ddechreuodd efe deyrnasu, ac un mlynedd ar ddeg y teyrnasodd efe yn Jerusalem.

12 Ac efe a wnaeth yr hyn oedd ddrwg yngolwg yr ARGLWYDD ei DDUW, ac nid ymostyngodd efe o flaen Jeremiah y prophwyd, yr hwn oedd yn llefaru o enau yr ARGLWYDD.

13 Ond ⁱefe a wrthryfelodd yn erbyn brenhin Nebuchodonosor, yr hwn a wnaethai iddo dyngu i DDUW: ond efe a galedodd ei warr, ac a gryfhaodd ei galon, rhag dychwel-yd at ARGLWYDD DDUW Israel.

14 ¶ Holl dywysogion yr offeiriaid

Cyn
CRIST
610.

³ Heb. sym-
mudodd.

610.

^b 2 Bren.
24. 1.

³ Neu, *Uy-
ffethiriau*.
607.

^c Edrych
² Bren. 24.
6.
Jer. 22. 18.
19. a 36. 30.
^d 2 Bren.
24. 13.
Dan. 1. 1, 2.

599.

⁴ Neu,
Jechoniah,
1 Chron. 3.
16. neu,
Coniah,
Jer. 22. 24.
^e 2 Bren.
24. 8.

⁶ Heb.
yn *my-
chweiliad*.
^f Dan. 1. 1.
2.

599.

⁶ Neu,
Mattaniah,
2 Bren. 24.
17.

⁸ Jer. 37. 1.

^h 2 Bren.
24. 18.
Jer. 52. 1,
&c.

593.

ⁱ Eze. 17.
15, 18.

610.
^a 2 Bren.
23. 30, &c.

Cyn
CRIST
593.

k Jer. 25, 3,
4. a 35, 15.

1 Jer. 5, 12,
13.

m 2 Bren.
25, 1, &c.

590.

588.

hefyd, a'r bobl, a chwanegasant gam-fucheddu, yn ol holl ffeidd-dra y cenhedloedd; a hwy a halogasant dŷ yr ARGLWYDD, yr hwn a sanct-eiddiasai efe yn Jerusalem.

15 ^k Am hynny ARGLWYDD DDUW eu tadau a anfonodd attynt hwy trwy law ei genhadau, gan fore-godi, ac anfon: am ei fod ef yn tosturio wrth ei bobl, ac wrth ei breswylfod.

16 Ond ¹ yr oeddynt hwy yn gwat-war cenhadau DUW, ac yn tremygu ei eiriau ef, ac yn gwawdio ei brophwydi ef; nes cyfodi o ddigofaint yr ARGLWYDD yn erbyn ei bobl, fel nad oedd iachâd.

17 ^m Am hynny efe a ddygodd i fynu arnynt hwy frenhin y Cal-deaid, yr hwn a laddodd eu gwŷr ieuangc hwy â'r cleddyf yn nhŷ eu cyssegr, ac nid arbedodd na gwr ieuangc na morwyn, na hen, na'r hwn oedd yn cammu gan oedran: efe a'u rhoddodd *hwynt* oll yn ei law ef.

18 Holl lestri tŷ DDUW hefyd, mawrion a bychain, a thrysorau tŷ yr ARGLWYDD, a thrysorau y brenhin a'i dywysogion: y rhai hynny oll a ddug efe i Babilon.

19 A hwy a losgasant dŷ DDUW, ac a ddistrywiasant fur Jerusalem;

a'i holl balasau hi a losgasant hwy â than, a'i holl lestri dymunol a ddinystriasant.

20 ⁷ A'r rhai a ddiangasai gan y cleddyf, a *gaeth*-gludodd efe i Babilon; lle y buant hwy yn weision iddo ef ac i'w feibion, nes teyrnasu o'r Persiaid:

21 I gyflawni gair yr ARGLWYDD trwy enau ⁿ Jeremiah, nes ^o mwynhau o'r wlad ei Sabbathau; *cany*s yr holl ddyddiau *y bu hi* yn anghyfan-nedd, y gorphwysodd hi, i gyflawni deng mlynedd a thri ugain.

22 [¶] Ac ^p yn y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenhin Persia, fel y cyflawnid gair yr ARGLWYDD *yr hwn a ddywedwyd* trwy enau ^q Jeremiah, yr ARGLWYDD a gyffrôdd yspryd Cyrus brenhin Persia, fel y cyhoeddodd efe trwy ei holl frenhiniaeth, a hynny mewn ysgrifen, gan ddywedyd,

23 Fel hyn y dywed Cyrus brenhin Persia, ARGLWYDD DDUW y nef-oedd a roddodd holl deyrnasoedd y ddaear i mi, ac efe a orchymynodd i mi adeiladu tŷ iddo yn Jerusalem, yr hon *sydd* yn Judah. Pwy *sydd* yn eich mysgr chwi o'i holl bobl ef? yr ARGLWYDD ei DDUW *fyddo* gyd âg ef, ac eled i fynu.

Cyn
CRIST
588.

⁷ Heb. *A gweiddill y cleddyf.*

ⁿ Jer. 25, 9,
12. a 26, 6,
7. a 29, 10.
^o Lef. 26,
34, 35, 43.

536.
^p Ezra 1. 1.

^q Jer. 25,
12, 13. a 29,
10.

LLYFR EZRA.

PENNOD I.

1 *Cyrus yn gorchymyn adeiladu y deml. 5 Y bobl yn ymarotthi i ddychweelyd yn eu hol.*
7 *Cyrus yn rhoi yn ol lestri y deml i Sesbassar.*

YN ^a y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenhin Persia, i gyflawni gair yr ARGLWYDD o enau Jeremiah, y cyffrôdd yr ARGLWYDD yspryd Cyrus brenhin Persia, fel y ² cyhoeddodd efe trwy ei holl deyrnas, a *hynny* hefyd mewn ysgrifen, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed Cyrus brenhin Persia, ARGLWYDD DDUW y nef-oedd a roddes i mi holl deyrnasoedd y ddaear, ac efe ^b a orchymynodd i mi adeiladu iddo ef dŷ yn Jerusalem, yr hon *sydd* yn Judah.

3 Pwy *sydd* o honoch o'i holl bobl ef? bydded ei DDUW gyd âg ef, ac eled i fynu i Jerusalem, yr hon *sydd* yn Judah, ac adeiladed dŷ ARGLWYDD DDUW Israel, (dyna y DUW,) yr hwn *sydd* yn Jerusalem.

4 A phwy bynnag a adawyd mewn

un man lle y mae efe yn ymdeithio, ³ cynnorthwyed gwŷr ei wlad ef âg arian, ac âg aur, ac â golud, ac âg anifeiliaid, gyd âg ewyllysgar offrrwm tŷ DDUW, yr hwn *sydd* yn Jerusalem.

5 [¶] Yna y cododd pennau-cenedl Judah a Benjamin, a'r offeiriaid a'r Lefiaid, a phob un y cyffrôdd DUW ei yspryd, i fyned i fynu i adeiladu tŷ yr ARGLWYDD yr hwn *oedd* yn Jerusalem.

6 A'r rhai oll o'u hamgylch a'u ⁴ cynnorthwasant hwy â llestri arian, ac aur, a golud, ac âg anifeiliaid, ac â phethau gwerthfawr, heb law yr hyn oll a offrymmwyd yn ewyllysgar.

7 [¶] A'r brenhin Cyrus a ddug allan lestri tŷ yr ARGLWYDD, ^c y rhai a ddygasai Nebuchodonosor allan o Jerusalem, ac a roddasai efe yn nhŷ ei dduwiau ei hun:

8 Y rhai hynny a ddug Cyrus brenhin Persia allan trwy law Mith-

Cyn
CRIST
Cylch
536.

^a 2 Chron.
36, 22.

² Heb.
*gwnaeth i
lef dram-
wg.*

^b Es. 44, 28.
a 45, 1, 13.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

³ Heb.
*cyfoded,
neu,
cynhalied.*

⁴ Heb.
*cyflhasant
eu dwylaw
hwy a, &c.*

^c 2 Bren.
24, 13.
2 Chron.
36, 7.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

^d Edrych
pen. 5. 14.

redath y trysorydd, ac a'u rhifodd hwynt at ^dSesbassar pennaeth Judah.

9 A dyna eu rhifedi hwynt; Deg ar hugain o gawgiau aur, mil o gawgiau arian, naw ar hugain o gyllill,

10 Deg ar hugain o orffychau aur, deg a phedwar cant o ail *fath* o orffychau arian, a mil o lestri eraill.

11 Yr holl lestri, yn aur ac yn arian, *oedd* bwm mil a phedwar cant. Y rhai hyn oll a ddug Sesbassar i fynu gyd â'r ^egaethglud a ddygwyd i fynu o Babilon i Jerusalem.

PENNOD II.

1 *Rhifedi y bobl a ddychwelodd*, 36 *a'r offeiriad*, 40 *a'r Lefiaid*, 43 *a'r Nethiniaid*, 55 *a gweision Solomon*, 62 *a'r offeiriad ni fedrent ddangos eu hachau*. 64 *Rhifedi y cwbl, a'u golud*. 68 *Eu hoffrynnau*.

A ^aDYMA feibion y dalaeth y rhai a ddaeth i fynu o gaethiwed y gaethglud, yr hon a gaethgludasai Nebuchodonosor brenhin Babilon i Babilon, ac a ddychwelasant i Jerusalem a Judah, pob un i'w ddinas ei hun;

2 Y rhai a ddaeth gyd â Zorobabel: Jesua, Nehemiah, ²Seraiah, Reelaiah, Mordecai, Bilsan, Mispar, Bigfai, Rehum, Baanah. Rhifedi gwŷr pobl Israel:

3 Meibion Paros, dwy fil a deuddeg ac wyth ugain.

4 Meibion Sephatiah, tri chant a deuddeg a thri ugain.

5 Meibion Arah, ^bsaith gant a phymtheg a thri ugain.

6 Meibion ^cPahath-Moab, o feibion Jesua a Joab, dwy fil wyth cant a deuddeg.

7 Meibion Elam, mil dau cant a phedwar ar ddeg a deugain.

8 Meibion Zattu, naw cant a phump a deugain.

9 Meibion Zaccai, saith gant a thri ugain.

10 Meibion ³Bani, chwe chant a dau a deugain.

11 Meibion Bebai, chwe chant a thri ar hugain.

12 Meibion Azgad, mil dau cant a dau ar hugain.

13 Meibion Adonicam, chwe chant a chwech a thri ugain.

14 Meibion Bigfai, dwy fil ac onid pedwar tri ugain.

15 Meibion Adin, pedwar cant a phedwar ar ddeg a deugain.

16 Meibion Ater o Hezeciah, onid dau pum ugain.

17 Meibion Besai, tri chant a thri ar hugain.

18 Meibion ⁴Jorah, cant a deuddeg.

19 Meibion Hasum, dau cant a thri ar hugain.

20 Meibion ⁵Gibbar, pymtheg a phedwar ugain.

21 Meibion Bethlehem, cant a thri ar hugain.

22 Gwŷr Netophah, onid pedwar tri ugain.

23 Gwŷr Anathoth, cant ac wyth ar hugain.

24 Meibion ⁶Azmafeth, dau a deugain.

25 Meibion Ciriath-arim, Cephirah, a Beeroth, saith gant a thri a deugain.

26 Meibion Ramah a Gaba, chwe chant ac un ar hugain.

27 Gwŷr Michmas, cant a dau ar hugain.

28 Gwŷr Bethel ac Ai, dau cant a thri ar hugain.

29 Meibion Nebo, deuddeg a deugain.

30 Meibion Magbis, cant ac onid pedwar tri ugain.

31 Meibion ^dElam arall, mil dau cant a phedwar ar ddeg a deugain.

32 Meibion Harim, tri chant ac ugain.

33 Meibion Lod, ⁷Hadid, ac Ono, saith gant a phump ar hugain.

34 Meibion Jericho, tri chant a phump a deugain.

35 Meibion Senaah, tair mil a chwe chant a deg ar hugain.

36 ¶ Yr offeiriad: meibion ^eJedaiah, o dŷ Jesua, naw cant deg a thri ugain a thri.

37 Meibion ^fImmer, mil a deuddeg a deugain.

38 Meibion ⁸Pasur, mil dau cant a saith a deugain.

39 Meibion ^hHarim, mil a dau ar bymtheg.

40 ¶ Y Lefiaid: meibion Jesua a Chadmiel, o feibion ⁸Hodafiah, pedwar ar ddeg a thri ugain.

41 ¶ Y cantoriaid: meibion Asaph, cant ac wyth ar hugain.

42 ¶ Meibion y porthorion: *sef* meibion Sâlum, meibion Ater, meibion Talmon, meibion Accub, meibion Hatita, meibion Sobai, *oedd* oll gant ac onid un deugain.

43 ¶ Y ⁱNethiniaid: meibion Siha, meibion Hasupha, meibion Tabba-oth,

Cyn
CRIST
Cylch
536.

⁴ Neu,
Hariph,
Neh. 7. 24.

⁵ Neu,
Gibeon,
Neh. 7. 25.

⁶ Neu,
*Beth-asma-
feth*,
Neh. 7. 28.

^d Edrych
ad. 7.

⁷ Neu,
Harid.

^e 1 Chron.
24. 7.

^f 1 Chron.
24. 14.

⁸ 1 Chron.
9. 12.

^h 1 Chron.
24. 8.

⁸ Neu,
Judah,
pen. 3. 9.
neu,
Hodafiah,
Neh. 7. 43.

ⁱ 1 Chron.
9. 2.

⁵ Heb. tros-
glwyddiad.

^a Neh. 7. 6,
&c.

² Neu,
Azariah,
Neh. 7. 7.

^b Edrych
Neh. 7. 10.

^c Neh. 7. 11.

³ Neu,
Binnui,
Neh. 7. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

⁹ Neu,
Salma.

² Neu,
Bazith,
Neh. 7. 64.

^k 1 Bren. 9.
21.

³ Neu,
Perida,
Neh. 7. 57.

⁴ Neu,
Amon,
Neh. 7. 59.
¹ Jos. 9. 21,
27.

¹ Chron. 9.
2.

^m 1 Bren.
9. 21.
⁶ Neu,
Adm,
Neh. 7. 61.

ⁿ 2 Sam.
17. 27.

⁶ Heb. yr
halogwyd.

⁷ Neu,
lunwydd:
Edrych
Neh. 8. 9.

^o Exod. 23.
30.
Num. 27.
21.

44 Meibion Ceros, meibion Sïaha,
meibion Padon,

45 Meibion Lebanah, meibion
Hagabah, meibion Accub,

46 Meibion Hagab, meibion ⁹Sam-
lai, meibion Hanan,

47 Meibion Gidel, meibion Gahar,
meibion Reaiah,

48 Meibion Resin, meibion Ne-
coda, meibion Gazzam,

49 Meibion Uzza, meibion Paseah,
meibion Besai,

50 Meibion Asnah, meibion Me-
hunim, meibion Nephusim,

51 Meibion Bacbuc, meibion Ha-
cupha, meibion Harhur,

52 Meibion ²Basluth, meibion Me-
hida, meibion Harsa,

53 Meibion Barcos, meibion Sise-
ra, meibion Thamah,

54 Meibion Nesiah, meibion Ha-
tipha.

55 ¶ Meibion ^kgweision Solomon:
meibion Sotai, meibion Sophereth,
meibion ³Peruda,

56 Meibion Jaalah, meibion Dar-
con, meibion Gidel,

57 Meibion Sephatiah, meibion
Hattil, meibion Pochereth o Seba-
im, meibion ⁴Ami.

58 Yr holl ¹Nethiniaid, a meibion
^mgweision Solomon, *oedd* dri chant
deuddeg a phedwar ugain.

59 A'r rhai hyn a aethant i fynu o
Tel-melah, Tel-harsa, Cerub, ⁵Adan,
ac Immer: ond ni fedrent ddangos
tŷ eu tadau, na'u hiliogaeth, ai o Is-
rael *yr oeddynt*:

60 Meibion Delaiah, meibion To-
biah, meibion Necoda, chwe chant
a deuddeg a deugain.

61 ¶ A meibion yr offeiriaid: meib-
ion Habaiah, meibion Cos, meib-
ion ⁿBarzilai; yr hwn a gymmer-
asai wraig o ferched Barzilai y
Gileadiad, ac a alwasid ar eu henw
hwynt.

62 Y rhai hyn a geisiasant eu hys-
grifen *ym mhlith* yr achau, ond ni
chafwyd hwynt: am hynny ⁶y bwr-
iwyd hwynt allan o'r offeiriadaeth.

63 A'r ⁷Tirsatha a ddywedodd
wrthynt, na fwyttâent o'r pethau
sancteiddiaf, hyd oni chyfodai offe-
iriad âg ^oUrim ac â Thummin.

64 ¶ Yr holl dyrfa ynghyd, *oedd*
ddwy fil a deugain tri chant a thri
ugain:

65 Heb law eu gweision a'u mor-
wynion; y rhai hynny *oedd* saith
mil tri chant a dau ar bymtheg ar

hugain: ac yn eu mysg *yr oedd* dau
cant yn gantorion ac yn gantoresau.

66 Eu meirch *oedd* saith cant ac
onid pedwar deugain; eu mulod yn
ddau cant ac yn bump a deugain;

67 Eu camelod yn bedwar cant ac
yn bymtheg ar hugain; *eu* hasynod
yn chwe mil saith cant ac ugain.

68 ¶ Ac o'r pennau-cenedl pan
ddaethant i dŷ yr ARGLWYDD, yr hwn
oedd yn Jerusalem, *rhai* a offrym-
masant o'u gwaith eu hun tu ag at dŷ
yr ARGLWYDD, i'w gyfodi yn ei le.

69 Rhoddasant yn ol eu gallu i
^pdrysordy y gwaith, un fil a thri
ugain o ddracmonau aur, a phùm
mil o bunnoedd o arian, a chant o
wisgoedd offeiriaid.

70 Yna yr offeiriaid a'r Lefiaid,
a *rhai* o'r bobl, a'r cantorion, a'r
porthorion, a'r Nethiniaid, a drig-
asant yn eu dinasoedd; a holl Is-
rael yn eu dinasoedd.

PENNOD III.

1 Gosod i fynu yr allor. 4 Amled yr offrym-
mau. 7 Parottôï gweithwyr. 8 Gosod syl-
feini y deml gyd â llawenydd mawr a galar.

A PHAN ddaeth y seithfed mis,
a meibion Israel yn eu dinas-
oedd, y bobl a ymgasglasant i Jeru-
salem megis un gwr.

2 Yna y cyfododd ²Jesua mab Jo-
sadae, a'i frodyr yr offeiriaid, a ^aZo-
robabel mab Salathiel, a'i frodyr,
ac a adeiladasant allor Duw Israel,
i offrymmu arni offrymmau poeth,
fel ^byr ysgrifenasid y'nghyfraith Mo-
ses gwr Duw.

3 A hwy a osodasant yr allor ar ei
hystolion, (canys *yr oedd* arnynt ofn
pobl y wlad,) ac a offrymmasant ar-
ni boeth-offrymmau i'r ARGLWYDD,
^cpoeth-offrymmau bore a hwyr.

4 Cadwasant hefyd wyl y pebyll,
^dfel *y mae* yn ysgrifenedig, ac ^ea
offrymmasant boeth-aberth beu-
nydd dan rifedi, yn ol y ddefod,
dogn dydd yn ei ddydd;

5 Ac wedi hynny y poeth-offrwm
gwastadol, ac *offrwm* y newydd-loer-
au, a holl sanctaidd osodedig wyliau
yr ARGLWYDD, offrwm ewyllysgar
pob un a offrymmai o hono ei hun,
a offrymmasant i'r ARGLWYDD.

6 O'r dydd cyntaf i'r seithfed mis y
dechreuasant offrymmu poeth-off-
rymmau i'r ARGLWYDD. Ond teml
yr ARGLWYDD ni sylfaenasid *etto*.

7 Rhoddasant hefyd arian i'r seiri
maen, ac i'r seiri pren; a bwyd, a diod,
ac olew, i'r Sidoniaid, ac i'r Tyriaid,

Cyn
CRIST
Cylch
536.

^p 1 Chroa.
26. 20.

² Neu,
Josua,
Hag. 1. 1.
Zech. 3. 1.
^a Matt. 1.
12.
Luc 3. 27.

^b Deut. 12.
6.

^c Num. 28.
3. 4.

^d Exod. 23.
16.

^e Num. 29.
12, &c.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

† Act. 9. 36.

535.

8 Neu.
Heddwch.
pen. 2. 40.8 1 Chron.
6. 31. a 16.
4. a 25. 1.8 Exod. 15.
21.
2 Chron. 7.
3.1 1 Chron.
16. 41.
Jer. 33. 11.8 Edrych
Hug. 2. 3.8 Edrych
ad. 7. 8. 9.Cylch
678.8 2 Bren.
17. 24.
a 19. 37.

am ddwyn⁸ coed cedr o Libanus hyd y môr i 'Joppa: yn ol caniatâd Cyrus brenhin Persia iddynt hwy.

8 ¶ Ac yn yr ail flwyddyn wedi eu dyfod hwy i dŷ DDUW i Jerusalem, yn yr ail mis, y dechreuodd Zorobabel mab Salathiel, a Jesua mab Josadac, a'r rhan arall o'u brodyr hwynt yr offeiriaid a'r Lefiaid, a'r rhai oll a ddaethai o'r caethiwed i Jerusalem; ac a osodasant y Lefiaid, o fab ugeinmlwydd ac uchod, yn olygwyr ar waith tŷ yr ARGLWYDD.

9 Yna y safodd Jesua, a'i feibion a'i frodyr, Cadmiel a'i feibion, meibion⁸ Judah yn gyttân, i oruchwylio ar weithwyr y gwaith yn nhŷ DDUW: meibion Henadad, a'u meibion hwythau a'u brodyr y Lefiaid.

10 A phan oedd y seiri yn sylfaenu teml yr ARGLWYDD, hwy a osodasant yr offeiriaid yn eu gwisgoedd âg udgryn, a'r Lefiaid meibion Asaph a symbolau, i foliannu yr ARGLWYDD, yn ol⁸ ordinhâd Datydd brenhin Israel.

11 A⁸ hwy a gyd-ganasant, wrth foliannu ac wrth glodforyr yr ARGLWYDD, mai da oedd, mai yn dragywydd yr ydoedd ei drugaredd ef ar Israel. A'r holl bobl a floeddiasant â bloedd fawr, gan foliannu yr ARGLWYDD, am sylfaenu tŷ yr ARGLWYDD.

12 Ond llawer o'r offeiriaid a'r Lefiaid, a'r pennau-cenedl, y rhai oedd hen, ac a welsent y tŷ cyntaf, k wrth sylfaenu y tŷ hwn yn eu golwg, a wylasant â llef uchel; a llawer oedd yn dyrchafu llef mewn bloedd gorfoledd:

13 Fel nad oedd y bobl yn adnabod sain bloedd y llawenydd oddi wrth sain wylofain y bobl: canys y bobl oedd yn bloeddio â bloedd fawr, a'r swm a glywid ym mhell.

PENNOD IV.

1 Gwrthwynebwyr Judah, am na chynhwysid iddynt adeiladu y deml gyd a'r Iuddewon, yn ceisio llestair ei hadeiladu ht. 7 Eu llythyrau hwy at Artaxerxes. 17 Gorchymyn Artaxerxes. 23 Rhwystro adeiladu y deml.

YNA a gwrthwynebwyr Judah a Benjamin a glywsant fod meibion y gaethglud yn adeiladu y deml i ARGLWYDD DDUW Israel;

2 Ac a ddaethant at Zorobabel, ac at y pennau-cenedl, ac a ddywedasant wrthynt, Adeiladwn gyd â chwi: canys fel chwithau y ceisiwn eich DUW chwi; ac iddo ef yr ydym ni yn aberthu, er dyddiau⁸ Esarhaddon

brenhin Assyria, yr hwn a'n dug ni i fynu yma.

3 Eithr dywedodd Zorobabel a Jesua, a'r rhan arall o bennau-cenedl Israel, wrthynt, °Nid yw i chwi ac i ninnau adeiladu tŷ i'n DUW ni; eithr nynt a gyd-adeiladwn i ARGLWYDD DDUW Israel, megis y'n gorchymynodd⁴ y brenhin Cyrus, brenhin Persia.

4 °A phobl y wlad oedd yn anghysuro pobl Judah, ac yn eu rhwystro hwy i adeiladu,

5 Ac yn cyflogi cynghorwyr yn eu herbryn hwynt, i ddiddymmu eu cynghor hwynt, holl ddyddiau Cyrus brenhin Persia, a hyd deyrnasiad Darius brenhin Persia.

6 Ac yn nheyrnasiad Ahasferus, yn nechreuad ei deyrnasiad ef, yr ysgrifenasant atto achwyn yn erbyn trigolion Judah a Jerusalem.

7 ¶ Ac yn nyddiau Artaxerxes yr ysgrifennodd² Bislam, Mithredath, Tabeel, a'r rhan arall o'u³ cyfeillion, at Artaxerxes brenhin Persia; ac ysgrifenydd y llythyr a ysgrifenydd yn Syriaeg, ac a eglurwyd yn Syriaeg.

8 Rehum y cofiadur a Simsai yr ysgrifenydd a ysgrifenasant lythyr yn erbyn Jerusalem at Artaxerxes y brenhin, fel hyn:

9 Yna yr ysgrifennodd Rehum y cofiadur, a Simsai yr ysgrifenydd, a'r rhan arall o'u⁴ cyfeillion, y Dinaiaid, yr Apharsathchiaid, y Tarpelaid, yr Apharsiaid, yr Archefiaid, y Babiloniaid, y Susanchiaid, y Dehafiaid, yr Elamiaid,

10 A'r rhan arall o'r bobl y rhai a ddug Asnappar mawr ac enwog, ac a osododd efe yn ninasoedd Samaria, a'r rhan arall tu yma i'r afon, °a'r amser a'r amser.

11 ¶ Dyma ystyr y llythyr a anfonasant atto ef, sef at Artaxerxes y brenhin; Dy wasanaethwyr o'r tu yma i'r afon, a'r amser a'r amser.

12 Bid hysbys i'r brenhin, fod yr Iuddewon a ddaethant i fynu oddi wrthyt ti attom ni, wedi dyfod i Jerusalem, ac yn adeiladu y ddinas wrthryfelgar ddrygionus, a'r muriau a sylfaenasant hwy, ac a gydwniasant y sylfaenau.

13 Yn awr bydded hysbys i'r brenhin, os adeiledir y ddinas hon, a gorphen ei chaerau, na roddant na tholl, na theyrnged, na threth; felly y drygi⁶ drysor y brenhinoedd.

14 Ac yn awr o herwydd ein bod

Cyn
CRIST
Cylch
678.c Neh. 2.
20.d pen. 1. 1,
2, 3.534
• pen. 3. a.

529.

522.

2 Neu.
meron
heddwch.
8 Heb.
cyfeiliaid.4 Oald.
cyfeiliaid.Cylch
678.8 Oald.
Ceoneth:
Felly ad.
11, 17. a
pen. 7. 12.
522.6 Neu.
ardreth.
nou, all.

Cyn
CRIST
522.7 Cald. ein
holltu a
halen llys,
&c.

ni yn cael ⁷ein cynhaliaeth o lys y brenhin, ac nad oedd weddaidd i ni weled gwarth y brenhin; ac hynny yr anfonasom ac yr hysbysasom i'r brenhin.

15 Fel y ceisier yn llyfr historiau dy dadau: a thi a gei yn llyfr yr historiau, ac a elli wybod, fod y ddinas hon yn ddinas wrthryfelgar, niweidiol i frenhinoedd a thaleithiau, a bod yn gwneuthur brad-fwriad o fewn hon er ys talm: am hynny y dinystriwyd y ddinas hon.

16 Yr ydym yn hysbysu i'r brenhin, os y ddinas hon a adeileidir, a'r muriau a sylfaenir, wrth hynny ni fydd i ti ran o'r tu yma i'r afon.

17 ¶ Yna yr anfonodd y brenhin air at Rehum y cofiadur, a Simsai yr ysgrifenydd, a'r rhan arall o'u ⁸cyfeillion hwynt y rhai a drigent yn Samaria, ac at y lleill o'r tu hwnt i'r afon, Tangnefedd, a'r amser a'r amser.

18 Y llythyr a anfonasoch attaf, a ddarllenwyd yn eglur ger fy mron.

19 A mi a osodais orchymyn, a chwiliwyd; a chafwyd fod y ddinas hon er ys talm yn ymddyrchafu yn erbyn brenhinoedd, a gwneuthur ynddi anufudd-dod a gwrthryfel.

20 A brenhinoedd cryfion a fu ar Jerusalem, yn llywodraethu ar bawb o'r tu hwnt i'r afon; ac iddynt hwy y rhoddid toll, teyrnged, a threth.

21 Yn awr rhoddwch orchymyn, i beri i'r gwŷr hynny beidio, ac nad adeilader y ddinas honno, hyd oni roddwyf fi orchymyn etto.

22 A gwyliwch wneuthur yn amryfus yn hyn: pahan y tyf niwed i ddrygu y brenhinoedd?

23 ¶ Yna pan ddarllenwyd ystyr llythyr Artaxerxes y brenhin o flaen Rehum a Simsai yr ysgrifenydd, a'u cyfeillion, hwy a aethant i fynu ar frys i Jerusalem at yr Iuddewon, ac a wnaethant iddynt beidio trwy fraich a chryfder.

24 Yna y peidiodd gwaith tŷ Dduw yr hwn sydd yn Jerusalem; ac y bu yn sefyll hyd yr ail flwyddyn o deyrnasiad Darius brenhin Persia.

PENNOD V.

1 Zorobabel a Jesua, wedi eu hannog gan Haggai a Zechariah, yn rhwyddhau adeiladu y deml. 3 Tatnai a Setharboznai heb allel rhwystro yr Iuddewon. 6 Eu llythyr hwy at Darius yn erbyn yr Iuddewon.

YNA y prophwydi, ^aHaggai y prophwyd, a ^bZechariah mab

Ido, a brophwydasant i'r Iuddewon oedd yn Judah ac yn Jerusalem; yn enw Duw Israel y prophwydasant iddynt.

2 Yna Zorobabel mab Salathiel, a Jesua mab Josadac, a godasant, ac a ddechreuasant adeiladu tŷ Dduw yr hwn sydd yn Jerusalem: a phrophwydi Duw oedd gyd â hwynt yn eu cynnorthwyo.

3 ¶ Y pryd hwnnw y daeth attynt hwy Tatnai tywysog y tu yma i'r afon, a Setharboznai, a'u cyfeillion, ac fel hyn y dywedasant wrthynt; Pwy a roddes i chwi orchymyn i adeiladu y tŷ hwn, ac i sylfaenu y muriau hyn?

4 ^cYna fel hyn y dywedasant wrthynt; Beth yw enwau y gwŷr a adeiladant yr adeiladaeth yma?

5 A ^dgolwg eu Duw oedd ar henuriaid yr Iuddewon, fel na wnaethant iddynt beidio, nes dyfod yr achos at Darius: ac yna yr attebasant trwy lythyr am hyn.

6 ¶ Ystyr y llythyr a anfonodd Tatnai tywysog y tu yma i'r afon, a Setharboznai, a'i gyfeillion yr Apharsachiaid, y rhai oedd o'r tu yma i'r afon, at y brenhin Darius:

7 Anfonasant lythyr atto ef, ac fel hyn yr ysgrifenasid ²ynddo; Pob heddwech i'r brenhin Darius.

8 Bydded hysbys i'r brenhin, fyned o honom ni i dalaeth Judea, i dŷ y Duw mawr, a bod yn ei adeiladu ef â meini ³mawr, a bod yn gosod coed yn ei barwydydd ef; a bod y gwaith yn myned rhagddo ar frys, a'i fod yn llwyddo yn eu dwylaw hwynt.

9 Yna y gofynasom i'r henuriaid hynny, ac a ddywedasant wrthynt fel hyn; Pwy a roddes i chwi orchymyn i adeiladu y tŷ hwn, ac i sylfaenu y mur yma?

10 Gofynasom hefyd iddynt eu henwau, fel yr hysbysem i ti, ac fel yr ysgrifnem enwau y gwŷr oedd yn bennau iddynt.

11 A'r geiriau hyn a attebasant hwy i ni, gan ddywedyd, Nyni ydym weision Duw nef a daear, ac yn adeiladu y tŷ yr hwn a adeiladwyd cyn hyn lawer o flynyddoedd; a brenhin mawr o Israel a'i hadeiladodd, ac ^aa'i seiliodd ef.

12 Eithr ^fwedi i'n tadau ni ddigio Duw y nefoedd, efe a'u rhoddes hwynt yn llaw ^gNebuchodonosor brenhin Babilon, y Caldead; a'r tŷ

Cyn
CRIST
520.

c ad. 10.

d Edrych
pen. 7. 6.
28.

519.

2 Cald. yn
ei ganol ef.3 Cald.
treigla.

e 1 Bren.

6. 1.
f 2 Chron.
36. 16, 17.g 2 Bren.
24. 2.
a 25. 8.

520.

520.
• Hag. 1. 1.
b Zech. 1. 1.

Cyn
CRIST
519.

536.
pen. 1. 1.

pen. 1. 7,
8. a 6. 5.

Neu,
rhuglaw.

hwn a ddinystriodd efe, ac a gaeth-gludodd y bobl i Babilon.

13 Ond hyn y flwyddyn gyntaf i Cyrus brenhin Babilon y rhoddes y brenhin Cyrus orchymyn i adeiladu y tŷ DDUW hwn.

14 A llestri tŷ DDUW hefyd o aur ac arian, y rhai a ddygasai Nebuchodonosor o'r deml yn Jerusalem, ac a'u dygasai i deml Babilon, y rhai hynny a ddug y brenhin Cyrus allan o deml Babilon, a rhoddwyd hwynt i un Sesbassar wrth ei enw, yr hwn a osodasai efe yn dywysog;

15 Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer y llestri hyn, dos, dwg hwynt i'r deml yn Jerusalem, ac adeilader tŷ DDUW yn ei le.

16 Yna y daeth y Sesbassar hwnnw, ac a osododd sylfaeni tŷ DDUW yn Jerusalem. Ac o'r pryd hwnnw hyd yr awr hon yr ydys yn ei adeiladu, ac nis gorphenwyd ef.

17 Ac yn awr, os da gan y brenhin, ceisier yn nhrysordy y brenhin yna yn Babilon, a ddarfu i'r brenhin Cyrus osod gorchymyn am adeiladu y tŷ DDUW hwn yn Jerusalem; ac anfoned y brenhin ei ewyllys attom am y peth hyn.

PENNOD VI

1 Dariŷus, wedi gweled gorchymyn Cyrus, yn rhoi gorchymyn newydd i yrru gwaith y deml ym mlaen. 13 Gorphen y deml, trwy gymmorth y gelyntion, a chyfarwyddiad y prophwydi. 16 Cadw gwyl y cysegrriad, 19 a gwyl y Pasg.

519.

YNA y brenhin Dariŷus a osododd orchymyn; a chwiliwyd yn nhŷ y llyfrau, lle y cedwid y trysorau yn Babilon.

2 A chafwyd yn Achmetha, yn y llys yn nhalaeth Media, ryw lyfr, ac fel hyn yr ysgrifenasid ynddo yn goffadwriaeth:

3 Yn y flwyddyn gyntaf i'r brenhin Cyrus y gosododd y brenhin Cyrus orchymyn am dŷ DDUW o fewn Jerusalem, Adeilader y tŷ, y fan lle yr aberthent aberthau, a gwnaer yn gadarn ei sylfeini; yn dri ugain cufydd ei uchder, ac yn dri ugain cufydd ei led:

4 Yn dair rhes o feini mawr, a rhes o goed newydd: a rhodder y draul o dŷ y brenhin.

5 A llestri tŷ DDUW hefyd, yn aur ac yn arian, y rhai a ddug Nebuchodonosor o'r deml yn Jerusalem, ac a ddug efe adref i Babilon, rhodder hwynt i'w dwyn i'r deml

yn Jerusalem, i'w lle, a gosoder hwynt yn nhŷ DDUW.

6 Yn awr Tatnai tywysog y tu hwnt i'r afon, Setharboznai, a'ch cyfeillion yr Apharsachiaid, y rhai ydych o'r tu hwnt i'r afon, ciliwch oddi yno.

7 Gadewch yn llonydd waith tŷ DDUW hwn: adeiladed tywysogion a henuriaid yr Iuddewon y tŷ hwn i DDUW yn ei le.

8 Gosodais hefyd orchymyn am yr hyn a wnewch i henuriaid yr Iuddewon hyn wrth adeiladu y tŷ DDUW hwn; mai o gyfoeth y brenhin, sef o'r deyrnged o'r tu hwnt i'r afon, y rhoddir traul i'r gwyr hyn, fel na pheidio y gwaith.

9 A'r hyn a fyddo anghenrheidiol i boeth-offrymmau DUW y nefoedd, yn eidionau, neu yn hyrddod, neu yn ŵyn, yn ŷd, yn halen, yn win, ac yn olew, yn ol yr hyn a ddywedo yr offeiriaid sydd yn Jerusalem, rhodder iddynt bob dydd yn ddibaid:

10 Fel yr offrymmont aroglau peraid i DDUW y nefoedd, ac y gweddiont dros einioes y brenhin, a'i feibion.

11 Gosodais hefyd orchymyn, pa ddyn bynnag a newidio y gair hwn, tynner coed o'i dŷ ef, a gosoder i sefyll, ac ar hwnnw croger ef; a bydded ei dŷ ef yn dommen am hynny.

12 A'r DUW, yr hwn a wnaeth i'w enw breswyllo yno, a ddinystria bob brenhin a phobl a estyno ei law i newidio ac i ddistrywio y tŷ hwn eiddo DUW yn Jerusalem. Myfi Dariŷus a osodais y gorchymyn; gwnl-er ef yn ebrwydd.

13 Yna Tatnai tywysog y tu yma i'r afon, Setharboznai, a'u cyfeillion, megis yr anfonodd y brenhin Dariŷus, felly y gwnaethant yn ebrwydd.

14 A henuriaid yr Iuddewon a adeiladasant, ac a lwyddasant trwy brophwydoliaeth Haggai y prophwyd, a Zechariah mab Ido; ie, adeiladasant, a gorphenasant, wrth orchymyn DUW Israel, ac wrth orchymyn Cyrus a Dariŷus, ac Artaxerxes brenhin Persia.

15 A'r tŷ hwn a orphenwyd y trydydd dydd o fis Adar, pan oedd y chweched flwyddyn o deyrnasiad y brenhin Dariŷus.

16 A meibion Israel, yr offeiriaid a'r Lefiaid, a'r rhan arall o feibion y gaethglud, a gyssegrasant y

Cyn
CRIST
519.

Cald.
cyfeillach.

Cald. Non-
yddoch.

Cald.
dyfether.

Cald.
dyrchefid.

Neu,
Ecbatana,
neu, meion
cist.

1 Bren. 6.
36.

pen. 1. 7,
8. a 5. 14.

Cald.
i fymed.

Cald.
gyfraith.
ad. 3.
pen. 1. 1.
a 5. 13.

515.
pen. 4. 24.
pen. 7. 1.

1 Bren. 2.
63.
2 Chron. 7.
5.

Cyn
CRIST
515.

* pen. 8. 35.

h Num. 3.
6. a 8. 9.
Edrych
Exod. 12. 6.9 Heb.
i gryfhâu
eu droglaw
hwynt.457.
* Neh. 2. 1.b 1 Chron.
6. 14.

c ad. 11. 21.

d ad. 9.
pen. 8. 22,
31.e Edrych
pen. 8. 15,
&c.

tŷ hwn eiddo DUW mewn llawen-
ydd;

17 Ac ^a a offrymmasant wrth gys-
segru y tŷ hwn eiddo DUW, gant o
ychain, dau cant o hyrddod, ped-
war cant o ŵyn, a deuddeg o fychod
geifr, yn bech-aberth dros Israel,
yn ol rhifedi llwythau Israel.

18 Gosodasant hefyd yr offeiriaid
yn eu dosparthiadau, a'r Lefiaid yn
eu cylchoedd hwythau, i wasanaeth
DUW yn Jerusalem, yn ol ysgrifen
llyfr Moses.

19 Meibion y gaethglud hefyd a
gadwasant y Pasc ^b ar y pedwerydd
dydd ar ddeg o'r mis cyntaf.

20 Canys yr offeiriaid a'r Lefiaid a
ymlanhasant yn gyttûn, yn lân i gyd
oll, ac a aberthasant y Pasc dros
holl feibion y gaethglud, a thros eu
brodyr yr offeiriaid, a throstynt eu
hunain.

21 A meibion Israel, y rhai a ddy-
chwelasant o'r gaethglud, a phob
un a ymneillduasai oddi wrth halog-
edigaeth cenhedloedd y wlad attynt
hwy, i geisio ARGLWYDD DDUW Is-
rael, a fwyttasant,

22 Ac a gadwasant wyl y bara
croyw saith niwrnod mewn llawen-
ydd: canys yr ARGLWYDD a'u lla-
wenhasai hwynt, ac a droisai galon
brenhin Assyria attynt hwy, ⁹ i'w
cynnorthwyo hwynt yngwaith tŷ
DDUW, DUW Israel.

PENNOD VII.

1 Ezra yn myned i fynu i Jerusalem, 11 wedi
cael cennad a gorchymyn gan Artaxerxes;
27 ac yn bendithio DUW am ei drugaredd.

AC wedi y pethau hyn, yn nheyrn-
asiad ^a Artaxerxes brenhin Per-
sia, Ezra, ^b mab Seraiah, fab Aza-
riah, fab Hilciah,

2 Fab Sâlum, fab Sadoc, fab Ahi-
tub,

3 Fab Amariâh, fab Azariâh, fab
Meraioth,

4 Fab Zerachiah, fab Uzzi, fab
Bucci,

5 Fab Abisua, fab Phinees, fab
Eleazar, fab Aaron yr offeiriad pen-
naf:

6 Yr Ezra hwn a aeth i fynu o
Babilon; ac efe *oedd* ^c ysgrifenydd
cyflym ynghyfraith Moses, yr hon a
roddasai ARGLWYDD DDUW Israel:
a'r brenhin a roddes iddo ef ei holl
ddymuniad, ^d fel yr *ydodd* llaw yr
ARGLWYDD ei DDUW arno ef.

7 A *rhai* a aethant i fynu o feib-
ion Israel, ac o'r offeiriaid, ^e a'r Lef-

iaid, a'r cantorion, a'r porthorion,
^f a'r Nethiniaid, i Jerusalem, yn y
seithfed flwyddyn i'r brenhin Ar-
taxerxes.

8 Ac efe a ddaeth i Jerusalem yn
y pumed mis, yr hwn *oedd* yn y
seithfed flwyddyn i'r brenhin.

9 Canys ar y *dydd* cyntaf o'r mis
cyntaf ² y dechreuodd efe fyned i
fynu o Babilon; ac ar y *dydd* cyn-
taf o'r pumed mis y daeth efe i
Jerusalem, fel yr *oedd* daionus law
ei DDUW gyd âg ef.

10 Canys Ezra a barottoisai ei gal-
on i geisio cyfraith yr ARGLWYDD,
ac i'w gwneuthur, ac i ddysgu yn
Israel ddeddfau a barnedigaethau.

11 ¶ A dyma ystyr y llythyr a
roddodd y brenhin Artaxerxes i
Ezra yr offeiriad a'r ysgrifenydd,
sef ysgrifenydd geiriau gorchymyn-
ion yr ARGLWYDD, a'i ddeddfau ef
i Israel.

12 Artaxerxes ^g brenhin y bren-
hinoedd at Ezra yr offeiriad, ^h ys-
grifenydd deddf DUW y nefoedd,
perffaith *dangnefedd*, a'r amser a'r
amser.

13 Myfi a osodais orchymyn, fod i
bwy bynnag yn fy nheyrnas i o bobl
Israel, ac o'i offeiriaid ef, a'i Lefiaid,
sydd ewyllysgar i fyned i Jerusa-
lem, gael myned gyd â thi.

14 O herwydd dy anfon di oddi
wrth y brenhin, a'i ⁱ saith gynghor-
iaid, i ymweled â Judah ac â Jeru-
salem, wrth gyfraith dy DDUW yr
hon *sydd* yn dy law di;

15 Ac i ddwyn ^j yr arian a'r aur a
offrymmodd y brenhin a'i gynghor-
iaid, o honynt eu hunain, i DDUW
Israel, yr hwn y *mae* ei breswylfa
yn Jerusalem,

16 A'r holl arian a'r aur a fedrych
ei gael yn holl dalaeth Babilon, gyd
âg offrymmau gwirfodd y bobl a'r
offeiriaid, y rhai a offrymmant o
honynt eu hunain tu ag at dŷ eu
DUW yn Jerusalem:

17 Fel y prynech yn ebrwydd
â'r arian hynny ychain, hyrddod,
ŵyn, a'u bwyd-offrymmau, a'u diod-
offrymmau, a'u hoffrwm hwynt ar
allor tŷ eich DUW yn Jerusalem.

18 A'r hyn a fyddo da gennyt ti,
a chan dy frodyr, ei wneuthur â'r
rhan arall o'r arian a'r aur, gwnewch
yn ol ewyllys eich DUW.

19 A'r llestri, y rhai a roddwyd i ti
i wasanaeth tŷ dy DDUW, dod adref
o flaen *dy* DDUW yn Jerusalem.

Cyn
CRIST
457.* pen. 2. 43.
457.Cylch
457.2 Neu,
efe *oedd*
ysgrif-
enydd
myned i
fynu.g Eze. 26.
7.
Dan. 2. 37.
h Neu, ys-
grifenydd
perffaith
deddf DUW
y nefoedd
tangnef-
edd, &c.

i Est. 1. 14.

j pen. 8. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
457.

20 A pheth bynnag ychwaneg a fyddo anghenraid i dŷ dy DDUW, yr hyn a ddigwyddo i ti ei roddi, a roddi di o drysordy y brenhin.

21 A minnau y brenhin Artaxerxes ydwyf yn gosod gorchymyn i holl drysorwyr y tu hwnt i'r afon, beth bynnag a geisio Ezra, offeiriad, ac ysgrifenydd deddf DUW y nefoedd, gennych, gwnele yn ebrwydd;

22 Hyd gàn talent o arian, a hyd gàn corus o wenith, a hyd gàn bath o win, a hyd gàn bath o olew, a halen heb fesur.

4 Heb.
sydd wrth
gyfraith.

23 Beth bynnag 4yw gorchymyn DUW y nefoedd, gwnele yn ddyfal i dŷ DUW y nefoedd: canys pahan y byddai lliidiowgrwydd yn erbyn teyrnas y brenhin a'i feibion?

24 Yr ydym yn hysbysu i chwi hefyd, am yr holl offeiriad, a'r Lefiaid, cantorion, porthorion, Nethiniaid, a gweinidogion y tŷ DUW hwn, na ellir bwrw arnynt doll, na theyrngeid, na threth.

25 Tithau, Ezra, yn ol doethineb dy DDUW, yr hwn sydd yn dy law, gosod swyddogion a barnwyr, i farnu yr holl bobl o'r tu hwnt i'r afon, y rhai oll a fedrant gyfraith dy DDUW; a dysgwch y rhai nis medrant.

26 A phwy bynnag ni wnelo gyfraith dy DDUW, a chyfraith y brenhin, gwnele barn yn ebrwydd arno ef, pa un bynnag ai i farwolaeth, ai i'w 5 ddeol, ai i ddirwy o ddâ, ai i garchar.

5 Oald. ddi-
noreiddio.

27 ¶ Bendigedig fyddo ARGLWYDD DUW ein tadau, yr hwn a roddes fel hyn ynghalon y brenhin, i harddu tŷ yr ARGLWYDD yr hwn sydd yn Jerusalem:

6 pen. 9. 9.

28 Ac 6a barodd i mi drugaredd o flaen y brenhin a'i gynghoriaid, ac o flaen holl gedryn dywysogion y brenhin. A mi a gynnorthwywyd, fel yr oedd 1 llaw yr ARGLWYDD fy NUW arnaf fi, a chesglais o Israel bennaethiaid i fyned i fynu gyd â mi.

1 Edrych
pen. 5. 5.

PENNOD VIII.

1 Pa rai a ddychwelasant gyd â Ezra o Babilon. 15 Ezra yn danfon at Ido am weinidogion i'r deml: 21 yn cadw ympryd: 24 yn gorchymyn y trysorau i gadwraeth yr offeiriad. 31 Y bobl yn dyfod o Ahafa i Jerusalem. 33 Pwyso y trysor yn y deml. 36 Rhai gorchymyn y brenhin at y pendefigion.

457. A DYMA eu pennau-cenedl hwynt, a'u hachau, y rhai a aeth i fynu gyd â mi, yn nheyrn-

asiad Artaxerxes y brenhin, allan o Babilon.

2 O feibion Phinees; Gersom: o feibion Ithamar; Daniel: o feibion Dafydd; 8 Hattus:

Cyn
CRIST
457.a 1 Chron.
3. 22.

3 O feibion Sechaniah, o feibion 1 Pharos; Zechariah: a chyd âg ef y rhifwyd wrth eu hachau gant a deg a deugain o wrywiaid.

b pen. 2. 3.

4 O feibion Pahath-Moab; Elihoenai mab Zeremiah, a chyd âg ef ddau cant o wrywiaid.

5 O feibion Sechaniah; mab Jahaziel, a chyd âg ef dri chant o wrywiaid.

6 O feibion Adin hefyd; Ebed mab Jonathan, a chyd âg ef ddeg a deugain o wrywiaid.

7 Ac o feibion Elam; Jesaiah mab Athaliah, a chyd âg ef ddeg a thri ugain o wrywiaid.

8 Ac o feibion Sephatiah; Zebadiah mab Michael, a chyd âg ef bedwar ugain o wrywiaid.

9 O feibion Joab; Obadiah mab Jehiel, a chyd âg ef ddau cant a deunaw o wrywiaid.

10 Ac o feibion Selomith; mab Josiphiah, a chyd âg ef wyth ugain o wrywiaid.

11 Ac o feibion Bebai; Zechariah mab Bebai, a chyd âg ef wyth ar hugain o wrywiaid.

12 Ac o feibion Azgad; Johanan 2 mab Haccatan, a chyd âg ef ddeng mab a chant.

2 Neth.
y mab
teuangaſ.

13 Ac o feibion olaf Adoniam, dyma hefyd eu henwau hwynt, Eliphelet, Jeiel, a Semaiah, a chyd â hwynt dri ugain o wrywiaid.

14 Ac o feibion Bigfai; Uthai, a 3 Zabbud, a chyd â hwynt ddeg a thri ugain o wrywiaid.

3 Neth.
Zaccur.

15 ¶ A chesglais hwynt wrth yr afon sydd yn myned i Ahafa; ac yno y gwersyllasom ni dridiau: a mi a ystyriais y bobl, a'r offeiriad, ond ni chefais yno neb o feibion Lefi.

Cylch
457.

16 Yna yr anfonais am Eliezer, am Ariel, am Semaiah, ac am Elnathan, ac am Nathan, ac am Zechariah, ac am Mesulam, y pennaethiaid; ac am Joiarib, ac am Elnathan, y rhai doethion:

17 A rhoddais orchymyn gyd â hwynt at Ido, pennaeth yn y fan a elwir Chasiphia; a 4 gosodais yn eu pennau hwynt eiriau i'w traethu wrth Ido, a'i frodyr y Nethiniaid, yn y fan a elwir Chasiphia, fel y

4 Edrych.
2 Sam. 14.
3. 19.

Cyn
CRIST
Cylch
457.

dygent attom ni weinidogion i dŷ ein DUW.

18 A hwy a ddygasant attom, fel yr oedd daionus law ein DUW arnom ni, wr deallgar o feibion Mahli, fab Lefi, fab Israel, a Serebiah, a'i feibion, a'i frodyr, ddeunaw;

19 A Hasabiah, a chyd âg ef Jesaiah o feibion Merari, a'i frodyr, a'u meibion, ugain;

20 Ac o'r Nethiniaid, a roddasai Dafydd a'r tywysogion y'ngwasanaeth y Lefiaid, dau cant ac ugain o Nethiniaid: hwynt oll a hysbysasid erbyn eu henwau.

21 ¶ Ac yno, wrth afon Ahafa, y cyhoeddais ympryd, i dymgystuddio ger bron ein DUW ni, i geisio ganddo ef ffordd uniawn i ni, ac i'n plant, ac i'n golud oll.

22 Canys cywilydd oedd gennyf geisio gan y brenhin fyddin a gwŷr meirch, i'n cynnorthwyo rhag y gelyn ar y ffordd: canys llefarasem wrth y brenhin, gan ddywedyd, Llaw ein DUW ni sydd er daioni ar bawb a'i ceisiant ef, a'i gryfder a'i ddigter yn erbyn pawb a'i gadawant ef.

23 Am hynny yr ymprydiasom ac yr ymbiliasom â'n DUW am hyn; ac efe a wrandawodd arnom.

24 ¶ Yna y neillduais ddeuddeg o bennaethiaid yr offeiriad, Serebiah, Hasabiah, a deg o'u brodyr gyd â hwynt;

25 Ac a bwysais attynt hwy f'yr arian, a'r aur, a'r llestri, sef offrwm tŷ ein DUW ni, yr hyn a offrymmasai y brenhin, a'i gynghoriaid, a'i dywysogion, a holl Israel, y rhai a gawsid yno.

26 Iê, pwysais i'w dwylaw hwynt chwe chant a deg a deugain talent o arian, ac o lestri arian gan talent, a chan talent o aur;

27 Ac ugain o orfychau aur o fil o ddraconau; a dau lestr o bres melyn da, mor⁵ brydferth ag aur.

28 A dywedais wrthynt, Sanctaidd ydych chi i'r ARGLWYDD; a'r llestri ydynt sanctaidd; yr arian hefyd a'r aur sydd offrwm gwirfodd i ARGLWYDD DDUW eich tadau.

29 Gwylwch, a chedwch hwynt, hyd oni phwysoch hwynt ger bron pennaethiaid yr offeiriad a'r Lefiaid, a phennau-cenedl Israel yn Jerusalem, y'nghelloedd tŷ yr ARGLWYDD.

30 Felly yr offeiriad a'r Lefiaid a

gymmerasant bwys yr arian, a'r aur, a'r llestri, i'w dwyn i Jerusalem i dŷ ein DUW ni.

31 ¶ A chychwynasom oddi wrth afon Ahafa, ar y deuddegfed dydd o'r mis cyntaf, i fyned i Jerusalem: a llaw ein DUW oedd arnom ni, ac a'n gwaredodd o law y gelyn, a'r rhai oedd yn cynllwyn ar y ffordd.

32 A ni^h a ddaethom i Jerusalem, ac a arhosasom yno dridiau.

33 ¶ Ac ar y pedwerydd dydd y pwyswyd yr arian, a'r aur, a'r llestri, yn nhŷ ein DUW ni, trwy law Mere-moth mab Uriah yr offeiriad; ac Eleazar mab Phinees oedd gyd âg ef; a Jozabad mab Jesua, a Noadiah mab Binnui, y Lefiaid, oedd gyd â hwynt;

34 Wrth rifedi, ac wrth bwys pob un: a'r holl bwysau a ysgrifenwyd y pryd hwnnw.

35 Meibion y gaethglud, y rhai a ddaeth o'r caethiwed, a offrymmasant boeth-offrymmau i DDUW Israel, sef deuddeg o fustych dros holl Israel, onid pedwar pŵm ugain o hyrddod, namyn tri pedwar ugain o ŵyn, a deuddeg o fychod yn bechaberth: y cwbl oedd yn offrwm poeth i'r ARGLWYDD.

36 ¶ A rhoddasant orchymyn y brenhin at bendefigion y brenhin, a thywysogion y tu hwnt i'r afon: a hwy a gynnorthwyasant y bobl, a thŷ DDUW.

PENNOD IX.

1 Ezra yn gofidio am fod y bobl yn ymgysfathachu â dŷeithriaid; 5 yn gweddio DUW, ac yn cyfaddef eu pechodau hwynt.

A C wedi darfod hynny, y tywysogion a ddaethant attaf fi, gan ddywedyd, Nid ymneillduodd pobl Israel, a'r offeiriad, a'r Lefiaid, oddi wrth bobl y gwledydd: gwnaethant yn ol eu ffeidd-dra hwynt; sef y Canaaneaid, yr Hethiaid, y Phe-reziaid, y Jebusiaid, yr Ammoniaid, y Moabiaid, yr Aiphtiaid, a'r Amoriaid.

2 Canys cymmerasant o'u merched iddynt eu hun, ac i'w meibion; a'r had sanctaidd a ymgymmysgodd â phobl y gwledydd: a llaw y pennaethiaid a'r tywysogion fu gyntaf yn y camwedd hyn.

3 Pan glywais innau hyn, a mi a rwygais fy nillad a'm gwisg, ac a dynnais wallt fy mhen, a'm barf, ac a eisteddais yn syn.

4 Yna yr ymgasglodd attaf fi bob

Cyn
CRIST
Cylch
457.

^g pen. 7. 6.
28.

^h Neh. 2.
11.

ⁱ Felly
pen. 6. 17.

457.

^a Job 1. 20.

^e Edrych
pen. 2. 43.

^d Lef. 16.
29.

^e Felly
1 Cor. 9. 15.

^f pen. 7. 15.
16.

^g Heb.
ddymmunol.

Cyn
CRIST
457.b pen. 10.
3.

un a'r ^a ofnodd eiriau Duw Israel, am gamwedd y rhai a gaethglud-asid; a myfi a eisteddais yn syn hyd yr aberth prydnhawnol.

5 ¶ Ac ar yr aberth prydnhawnol mi a gyfodais o'm cystudd; ac wedi i mi rwygo fy nillad a'm gwisg, mi a ostyngais ar fy ngliniau, ac a ledais fy nwyllaw at yr ARGLWYDD fy NUW,

6 Ac a ddywedais, O fy NUW, y mae arnaf gywilydd a gorchwyledd godi fy wyneb attat ti, fy NUW; o herwydd ^e ein hanwireddau ni a aethant yn aml dros ben, a'n ² camwedd ^a a dyfodd hyd y nefoedd.

7 Er dyddiau ein tadau *yr ydym* ni mewn camwedd mawr hyd y dydd hwn; ac am ein hanwireddau y rhoddwyd ni, ein brenhinoedd, a'n hofferiaid, i law brenhinoedd y gwledydd, i'r cleddyf, i gaethiwed, ac i anrhaith, ac i warthrudd wyneb, megis heddyw.

8 Ac yn awr dros ennyd fechan y daeth gras oddi wrth yr ARGLWYDD ein DUW, i adael i ni weddill i ddi-angc, ac i roddi i ni hoel yn ei le sanctaidd ef; fel y goleuai ein DUW ein llygaid, ac y rhoddai i ni ychydig orphwysdra yn ein caethiwed.

9 Canys caethion *oeddym* ni; ond ni adawodd ein DUW ni yn ein caethiwed, eithr ^e parodd i ni drugaredd o flaen brenhinoedd Persia, i roddi i ni orphwysdra i ddyrchafu tŷ ein DUW ni, ac i gyfodi ei leoedd anghyfannedd ef, ac i roddi i ni fur yn Judah a Jerusalem.

10 Ac yn awr beth a ddywedwn wedi hyn, O ein DUW? canys gadawsom dy orchymynion di,

11 Y rhai a orchymynais trwy law dy weision y prophwydi, gan ddywedyd, Y wlad yr ydych yn myned iddi i'w meddiannu, gwlad halogedig *yw* hi, trwy halogedigaeth pobl y gwledydd, oblegid eu ffeidd-dra hwynt, y rhai a'u llanwasant hi a'u haflendid ³ o gwrr bwy gilydd.

12 Ac yn awr, ^a na roddwch eich merched i'w meibion hwynt, ac na chymmerwch eu merched hwynt i'ch meibion chwi, ac ^a na cheisiwch eu heddwch hwynt na'u daioni byth: fel y cryfhaoch, ac y mwynhaoch ddaioni y wlad, ac y gadawoch hi yn etifeddiaeth i'ch meibion byth.

13 Ac wedi yr hyn oll a ddaeth arnom am ein drwg weithredoedd, a'n mawr gamwedd, am i ti ein

Duw ^a ein cospi yn llai na'n hanwiredd, a rhoddi i ni ddiangfa fel hyn;

14 A dorrem ni drachefn dy orchymynion di, ac ymgyfathrachu ^a a'r ffaidd bobl hyn? oni ddigit ti wrthym, nes *ein* difetha, fel na byddai un gweddill na diangol?

15 ARGLWYDD DDUW Israel, cyfiawn *ydwyt* ti; eithr gweddill diangol ydym ni, megis heddyw: wele ni o'th flaen di yn ein camweddau; canys ni allwn ni sefyll o'th flaen di am hyn.

PENNOD X.

1 Sechaniah yn annog Ezra i ddiwygio y priodasau dŵieithr. 6 Ezra yn galaru, ac yn casglu y bobl ynghyd. 9 Y bobl, trwy eiriol Ezra, yn edifarhau, ac yn addaw gwelldu. 15 Eu gofal am gyflawni hynny. 18 Enwau y rhai a briodasai wragedd dŵieithr.

AC wedi i Ezra weddio a chyffesu, gan wlo a syrthio i lawr o flaen tŷ DDUW, tyrfa fawr o Israel a ymgasglasant atto ef, yn wŷr, ac yn wragedd, ac yn blant: canys y bobl a wylasant âg wylofain mawr.

2 Yna y llefarodd Sechaniah mab Jehiel, o feibion Elam, ac a ddywedodd wrth Ezra, Ni a bechasom yn erbyn ein DUW, ac a gyttaliasom â gwragedd dŵieithr o bobl y wlad: etto yn awr y mae gobaith i Israel am hyn.

3 Yn awr, gan hynny, gwnawn gyfammod a'n DUW, ar ² fwrw allan yr holl wragedd, a'u plant, wrth gynghor yr ARGLWYDD, a'r rhai ^a a ofnant ^b orchymynion ein DUW: a gwneler yn ol y gyfraith.

4 Cyfod; canys arnat ti *y mae* y peth: a ni a *fyddwn* gyd â thi: ymwrola, a gwna.

5 Yna y cyfododd Ezra, ac a dyngodd bennaethiaid yr offeiriaid a'r Lefiaid, a holl Israel, ar wneuthur yn ol y peth hyn. A hwy a dyngasant.

6 ¶ Yna y cyfododd Ezra o flaen tŷ DDUW, ac a aeth i ystafell Johanan mab Eliasib: a *phan* ddaeth yno, ni fwytaodd fara, ac nid yfodd ddwfr; canys galaru yr oedd am gamwedd y gaethglud.

7 A chyhoeddasant yn Judah a Jerusalem, ar i holl feibion y gaethglud ymgasglu i Jerusalem;

8 A phwy bynnag ni ddelai o fewn tridiau, yn ol cynghor y pen-naethiaid a'r henuriaid, efe a gollai

Cyn
CRIST
457.

b Ps. 103.

10.

4 Heb.
attal is
law ein
hanwiredd.5 Heb.
â phobl y
ffeidd-dra
hyn?

c Ps. 38. 4.

2 Neu,
euog-
rwydd.
d 2 Chron.
28. 9.

e pen. 7. 28.

3 Heb. o
enau:
megis
2 Bren. 21.
16.f Exod. 23.
32.
Deut. 7. 3.
g Deut. 23.
6.2 1st eb.
ddwyn
allan.

a pen. 9. 4.

b Deut. 7.
2, 3.

Cyn
CRIST
457.

ei holl olud, ac yntau a ddidolid oddi wrth gynnulleidfa y rhai a gaethgludasid.

9 ¶ Felly holl wŷr Judah a Benjamin a ymgasglasant i Jerusalem o fewn tridiau: hynny *oedd* y nawfed mis, ar yr ugeinfed *dydd* o'r mis; a'r ^choll bobl a eisteddasant yn heol tŷ DDUW, yn crynu o achos y peth *hyn*, ac o achos y ^gglawogydd.

10 Ac Ezra yr offeiriad a gyfododd, ac a ddywedodd wrthynt, Chwi a bechasoch, ac a gyttaliasoch â gwragedd dieithr, gan ychwanegu ar bechod Israel.

11 Ac yn awr rhoddwch foliant i ARGLWYDD DDUW eich tadau, a gwnewch ei ewyllys ef; ac ysgerwch oddi wrth bobl y tir, ac oddi wrth y gwragedd dieithr.

12 A holl dyrfa Israel a atebasant, ac a ddywedasant â llef uchel, Yn ol dy air di y mae arnom ni wneuthur.

13 Eithr y bobl sydd lawer, a'r amser yn wlawog, ac ni ellir sefyll allan, ac nid gwaith un diwrnod na dau *ydyw*: canys pechasom ⁴yn ddirfawr yn y peth *hyn*.

14 Safed yn awr ein pennaethiaid o'r holl dyrfa, a deued y rhai o'n dinasoedd a gyttaliasant â gwragedd dieithr, ar amseroedd gosodedig, a henuriaid pob dinas, a'u barnwyr gyd â hwynt, nes troi digter ein DUW oddi wrthym ⁵am y peth *hyn*.

15 ¶ Yn unig Jonathan mab Asahel, a Jahasiah mab Ticfah, a ⁶osodwyd ar hyn: Mesulam hefyd a Sabbethai y Lefiad a'u cynnorthwyasant hwy.

16 A meibion y gaethglud a wnaethant felly. Ac Ezra yr offeiriad, a'r gwŷr *oedd* bennau-cenedl tŷ eu tadau, a hwynt oll wrth *eu* henwau, a neillduwyd, ac a eisteddasant ar y dydd cyntaf o'r degfed mis, i ymofyn am y peth *hyn*.

17 A hwy a wnaethant ben â'r holl wŷr a gyttaliasant â gwragedd dieithr, erbyn y dydd cyntaf o'r mis cyntaf.

18 ¶ A chafwyd o feibion yr offeiriad, y rhai a gyttaliasant â gwragedd dieithr: o feibion Jesua mab Josadac, a'i frodyr; Maaseiah, ac Eliezer, a Jarib, a Gedaliah.

19 A hwy ^aa roddasant eu dwylaw ar fwrw allan eu gwragedd; a

chan iddynt bechu, *a offrymmasant* hwrdd o'r praid dros eu camwedd. 20 Ac o feibion Immer; Hanani, a Zebadiah.

21 Ac o feibion Harim; Maaseiah, ac Eliah, a Semaiah, a Jehiel, ac Uzziāh.

22 Ac o feibion Pasur; Elioenai, Maaseiah, Ismael, Nethaneel, Jozabad, ac Elasah.

23 Ac o'r Lefiaid; Jozabad, a Simeï, a Chelaiah, (hwnnw *yw* Celita,) Pethahiah, Judah, ac Eliezer.

24 Ac o'r cantorion; Eliasib: ac o'r porthorion; Sâlum, a Thelem, ac Uri.

25 Ac o Israel: o feibion Paros; Ramiah, a Jesiah, a Malchiah, a Miamin, ac Eleazar, a Malchiah, a Benaiah.

26 Ac o feibion Elam; Mattaniah, Zechariah, a Jehiel, ac Abdi, a Jeremoth, ac Eliah.

27 Ac o feibion Zattu; Elioenai, Eliasib, Mattaniah, a Jeremoth, a Zabad, ac Aziza.

28 Ac o feibion Bebai; Jehohanan, Hananiah, Zabbai, *ac* Athlai.

29 Ac o feibion Bani; Mesulam, Mâluch, ac Adaiah, Jasub, a Seal, a Ramoth.

30 Ac o feibion Pahath-Moab; Adna, a Chelal, Benaiah, Maaseiah, Mattaniah, Bezaleel, a Binnui, a Manasseh.

31 Ac o feibion Harim; Eliezer, Isiah, Malchiah, Semaiah, Simeon,

32 Benjamin, Mâluch, *a* Semaiah.

33 O feibion Hasum; Mattenai, Mattathah, Zabad, Eliphelet, Jeremai, Manasseh, *a* Simeï.

34 O feibion Bani; Maadai, Amram, ac Uel,

35 Benaiah, Bedeiah, Cêlu,

36 Faniah, Meremoth, Eliasib,

37 Mattaniah, Mattenai, a Jaasau,

38 A Bani, a Binnui, a Simeï,

39 A Selemiah, a Nathan, ac Adaiah,

40 ⁷Machnadebai, Sasai, Sarai,

41 Azareel, a Selemiah, a Semaiah,

42 Sâlum, Amariah, *a* Joseph.

43 O feibion Nebo; Jeiel, Matithiah, Zabad, Zebina, Jadau, a Joël, *a* Benaiah.

44 Y rhai *hyn* oll a gymmerasant wragedd dieithr: ac yr *oedd i rai* o honynt wragedd a ddygasai blant iddynt.

Cyn
CRIST
456.o Edrych
1 Sam. 12.
18.s Heb.
canodydd.4 Neu,
lawer o
honon.5 Neu, nes
gorphen y
peth *hyn*.6 Heb.
safodd.7 Neu, Mach-
nadebai.a 2 Bren.
10, 15.

LLYFR NEHEMIAH.

Cyn
CRIST
Cylch
446.

PENNOD I.

1 *Nehemiah, wrth glywed gan Hanani ddrwg gyfhor Jerusalem, yn galaru, ac yn ymprydio, ac yn gweddio. 5 Ei weddi ef.*

GEIRIAU Nehemiah mab Hachaliah. A bu ym mis Cisleu, yn yr ugeinfed flwyddyn, pan oeddwn i ym mrenhinllys Susan,

2 Ddyfod o Hanani, un o'm brodyr, efe a gwŷr o Judah; a gofynais iddynt am yr Iuddewon a ddiangasai, y rhai a adawsid o'r caethiwed, ac am Jerusalem.

3 A hwy a ddywedasant wrthyf, Y gweddillion, y rhai a adawyd o'r gaethglud yno yn y dalaeth ydynt mewn blinder mawr a gwaradwydd: mur Jerusalem hefyd ^a a ddrylliwyd, a'i phyrth a losgwyd â than.

4 ¶ A phan glywais y geiriau hyn, myfi a eisteddais ac a wylais, ac a alerais *dalm* o ddyddiau; a bŵm yn ymprydio, ac yn gweddio ger bron Duw y nefoedd;

5 A dywedais, Attolwg, ^b A RGLWYDD DDUW y nefoedd, y DUW mawr ac ofnadwy, ^c yr hwn sydd yn cadw cyfammod a thrugaredd i'r rhai a'i carant ef ac a gadwant ei orchymynion:

6 Bydded, attolwg, dy glust yn clywed, ^d a'th lygaid yn agored, i wrandaw ar weddi dy was, yr hon yr ydwyf fi yn ei gweddio ger dy fron di yr awr hon ddydd a nos, dros feibion Israel dy weision, ac yn cyffesu pechodau meibion Israel, y rhai a bechasom i'th erbyn: myfi hefyd a thŷ fy nhad a bechasom.

7 Gwnaethom yn llygreddig iawn i'th erbyn, ac ni chadwasom y gorchymynion, na'r deddfau, na'r barn-edigaethau, a orchymynaist i Moses dy was.

8 Cofia, attolwg, y gair a orchymynaist wrth Moses dy was, gan ddywedyd, ^e Os chwi a droseddych, myfi a'ch gwasgaraf chwi ym mys y bobloedd:

9 Ond os dychwelwch attaf fi, a chadw fy ngorchymynion, a'u gwneuthur hwynt; ^f pe gyrrid rhai o honoch chwi hyd eithaf y nefoedd, etto mi a'u casglaf hwynt oddi yno, ac a'u dygaf i'r lle a etholais i drigo o'm henw ynddo.

^a 2 Bren. 25. 10.

^b Dan. 9. 4.

^c Exod. 20. 6.

^d 1 Bren. 8. 29.

^e Lef. 26. 33. Deut. 4. 25, &c.

^f Deut. 30. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
446.

10 A hwy ydynt dy weision a'th bobl, y rhai a waredaist â'th fawr allu, ac â'th law nerthol.

11 Attolwg, A RGLWYDD, bydded yn awr dy glust yn gwrandaw ar weddi dy was, ac ar weddi dy weision y rhai sydd yn ewyllsio ofni dy enw: llwydda hefyd, attolwg, dy was heddyw, a chaniattâ iddo *gael* trugaredd ger bron y gwr hwn. Canys myfi oedd drulliad i'r brenhin.

PENNOD II.

1 *Artaxerxes, pan wybu yr achos yr oedd Nehemiah yn athrist, yn ei anfon ef â llythyrau ac â gorchymynion i Jerusalem. 9 Nehemiah yn dyfod i Jerusalem, a'r gelymion yn ddrwg ganddynt hynny. 12 Yntau yn gyfrinachol yn golygu adfail y caerau, 17 ac yn annog yr Iuddewon i adeiladu Jerusalem, er gwaethaf eu gelymion.*

AC ym mis Nisan, yn yr ugeinfed flwyddyn i ^a Artaxerxes y brenhin, yr oedd gwin o'i flaen ef: a mi a gymmerais y gwin, ac a'i rhoddais i'r brenhin. Ond ni byddwn *arferol* o fod yn drist ger ei fron ef.

2 Am hynny y brenhin a ddywedodd wrthyf, Paham y mae dy wynnebryd yn drist, a thithau heb fod yn glaf? nid yw hyn ond tristwch calon. Yna yr ofnais yn ddifawr:

3 A dywedais wrth y brenhin, ^b Byw fyddo y brenhin yn dragwydd: paham na thristâi fy wyneb, pan fyddai y ddinas, tŷ beddrod fy nhadau, wedi ei dinystrio, a'i phyrth wedi eu hysu â than?

4 A'r brenhin a ddywedodd wrthyf, Pa beth yr wyt ti yn ei ddy-muno? Yna y gweddiais ar DDUW y nefoedd.

5 A mi a ddywedais wrth y brenhin, O rhynga bodd i'r brenhin, ac od yw dy was yn gymmeradwy ger dy fron di, ar i ti fy anfon i Judah, i ddinas beddrod fy nhadau, fel yr adeiladwyf hi.

6 A'r brenhin a ddywedodd wrthyf, a'i wraig yn eistedd yn ei ymyl ef, Pa hyd y bydd dy daith di, a pha bryd y dychweli? A gwelodd y brenhin yn dda fy anfon i, a minnau a nodais iddo ^c amser.

7 Yna y dywedais wrth y brenhin, O rhynga bodd i'r brenhin, rhodder i mi lythyrau at y tywysogion o'r

Cylch
445.
^a Ezra 7. 1.

^b 1 Bren. 1. 31. Dan. 2. 4. a 5. 10. a 6. 6, 21

^c pen. 5. 14. a 13. 6.

- Cyn
CRIST
Cylch
445.

d ad. 18.
Ezra 5, 5,
a 7, 6, 9,
28.
445.

• Ezra 8. 32.

f 2 Chron.
26. 9.
pen. 3. 13.

f ad. 8.

tu hwnt i'r afon, fel y trosglwydd-
ont fi nes fy nyfod i Judah ;

8 A llythyr at Asaph, ceidwad
coedwig y brenhin, fel y rhoddo efe
i mi goed i wneuthur trawstiau i
byrth y palas y rhai a *berthyn* i'r
tŷ, ac i fur y ddinas, ac i'r tŷ yr
elwyf iddo. A'r brenhin a roddodd
i mi, ^afel yr *oedd* daionus law fy
Nuw arnaf fi.

9 ¶ Yna y deuthum at y tywys-
ogion o'r tu hwnt i'r afon, ac a rodd-
ais iddynt lythyrâu y brenhin. A'r
brenhin a anfonasai dywysogion y
llu, a marchogion gyd â mi.

10 Pan glybu Sanbàlat yr Horon-
iad, a Thobiah y gwas, yr Ammon-
iad, y *peth hyn*, bu ddrwg iawn
ganddynt, am ddyfod dyn i geisio
daioni i feibion Israel.

11 Felly mi ^aa ddeuthum i Jerusa-
lem, ac a fûm yno dridiau.

12 ¶ A chyfodais liw nos, myfi ac
ychydig wŷr gyd â mi ; ac ni fyn-
egais i neb beth a roddasai fy Nuw
yn fy nghalon ei wneuthur yn Je-
rusalem : ac anifail nid *oedd* gen-
nyf, ond yr anifail yr oeddwn yn
marchogaeth arno.

13 A mi a euthum allan liw nos,
trwy ^bborth y glyn, ar gyfer ffynnon
y ddraig, ac at borth y dom ; a del-
iais sylw ar furiau Jerusalem y rhai
oedd wedi eu dryllo, a'i phyrth y
rhai oedd wedi eu hysu â thân.

14 Yna y tramwyais i borth y ffyn-
non, ac at bysgod-lyn y brenhin : ac
nid *oedd* le i'r anifail *oedd* danaf i
fyned heibio.

15 A mi a euthum i fynu gan làn
yr afon liw nos, ac a ddeliais sylw
ar y mur, ac a ddychwelais, ac a
ddeuthum trwy borth y glyn, ac
felly y troais yn ol.

16 A'r pennaethiaid ni wyddent i
ba le yr aethwn i, na pheth yr oedd-
wn yn ei wneuthur ; a hyd yn hyn
ni fynegaswn *ddim* i'r Iuddewon,
nac i'r offeiriaid, nac i'r pendefigion,
nac i'r pennaethiaid, nac i'r rhan
arall oedd yn gwneuthur y gwaith.

17 ¶ Yna y dywedais wrthynt, Yr
ydych yn gweld yr adfyd yr ydym
ynddo, fod Jerusalem wedi ei din-
ystrio, a'i phyrth wedi eu llosgi â
thân : deuwwch, ac adeiladwn fur Je-
rusalem, fel na byddom mwyach yn
waradwydd.

18 Yna y mynegais iddynt fod
^allaw fy Nuw yn ddaionus tu ag
attaf ; a geiriau y brenhin hefyd y

rhai a ddywedasai efe wrthyf. A
hwy a ddywedasant, Cyfodwn, ac
adeiladwn. Felly y cryfhasant eu
dwy law i ddaioni.

19 Ond pan glybu Sanbàlat yr
Haroniad, a Thobiah y gwas, yr
Ammoniad, a Gesem yr Arabiad,
hyn, hwy a'n gwatwarasant ni, ac
a'n dirmygasant, ac a ddywedasant,
Pa beth *yw* hyn yr ydych chwi yn
ei wneuthur ? a wrthryfelwch chwi
yn erbyn y brenhin ?

20 Yna yr atebais hwynt, ac y
dywedais wrthynt, Duw y nefoedd,
efe a'n llwyddâ ni ; a ninnau ei weis-
ion ef a gyfodwn, ac a adeiladwn :
ond ^bnid *oes* i chwi ran, na chyf-
iawnder, na choffadwriaeth yn Je-
rusalem.

PENNOD III.

1 Enwau a threfn y rhai a adeiladasant gaerau
Jerusalem.

YNA ^aEliasib yr arch-offeiriad a
gyfododd, a'i frodyr yr offeir-
iaid, a hwy a adeiladasant ^bborth y
defaid ; hwy a'i cyssegrasant, ac a
osodasant ei ddorau ef ; i.e, hyd dŵr
Meah y cyssegrasant ef, a hyd dŵr
^cHananeel.

2 A cher llaw iddo ef yr adeilad-
odd ^dgwŷr Jericho. A cher llaw
iddynt hwy yr adeiladodd Zaccur
mab Imri.

3 A ^emeibion Hassenaah a adeilad-
asant ^fborth y pysgod ; hwynt-hwy a
osodasant ei drawstiau ef, ac ^ga osod-
asant ei ddorau, ei gloiau, a'i farrau.

4 A cher eu llaw hwynt y cyweir-
iodd Meremoth mab Uriah, mab
Cos. A cher eu llaw hwynt y cyweir-
iodd Mesulam mab Berechiah, mab
Mesezabeel. A cher eu llaw hwynt
y cyweiriodd Sadoc mab Baana.

5 A cher llaw iddynt hwy y cy-
weiriodd y Tecoiad ; ond eu gwŷr
mawr ni osodasant eu gwddf ^h yng
ngwasanaeth eu Harglwydd.

6 A Jehoiada mab Paseah, a Me-
sulam mab Besodeiah, a gyweirias-
ant yr hen borth ; hwy a osodasant
ei drawstiau ef, ac a osodasant i fynu
ei ddorau, a'i gloiau, a'i farrau.

7 A cher eu llaw hwynt y cyweir-
iodd Melatiah y Gibeoniad, a Jadon
y Meronothiad, gwŷr Gibeon a Mis-
pah, hyd orseddfa y llywydd *oedd*
tu yma i'r afon.

8 Ger llaw iddo ef y cyweiriodd
Uzziel mab Harhaiah, o'r gofaint
aur. Ger llaw iddo yntau y cyweir-
iodd Hananiah, mab *un* o'r apothe-

Cyn
CRIST
445.

^b Ezra 4. 3.

^a pen. 12.
10.

^b pen. 12.
39.

^c Jer. 31.
38.

^d Ezra 2. 34.

^e Ezra 2. 35.

^f 2 Chron.
33. 14.
Seph. 1. 10.

^g Edrych
pen. 6. 1.
a 7. 1.

^h Barn. 5.
23.

Cyn
CRIST
445.² Neu,
adaulasant.

cariaid : a hwy a ²gyweiriasant Jerusalem hyd y mur llydan.

9 A cher eu llaw hwynt y cyweiriodd Rephaiah mab Hur, tywysog hanner rhan Jerusalem.

10 A cher llaw iddynt hwy y cyweiriodd Jedaiah mab Harumaph, ar gyfer ei dŷ. A Hattus mab Hasabniah a gyweiriodd ger llaw iddo yntau.

11 Malchiah mab Harim, a Hasub mab Pahath-Moab, a gyweiriasant ³ran arall, a thŵr y ffyrnau.

12 A cher llaw iddo ef y cyweiriodd Sâlum mab Halohe, tywysog hanner rhan Jerusalem, efe a'i ferched.

13 ¹Porth y glyn a gyweiriodd Hanun, a thrigolion Zanoah; hwynt-hwy a'i hadeiladasant ef, ac a osodasant ei ddorau ef, ei gloiau, a'i farrau, a mil o guffyddau ar y mur, hyd ^kborth y dom.

14 Ond porth y dom a gyweiriodd Malchiah mab Rechab, tywysog rhan o Beth-haccerem; efe a'i hadeiladodd, ac a osododd ei ddorau ef, ei gloiau, a'i farrau.

15 A Sâlum mab Col-hozeh, tywysog rhan o Mispah, a gyweiriodd ¹borth y ffynnon; efe a'i hadeiladodd, ac a'i tôdd, ac a osododd ei ddorau ef, ei gloiau, a'i farrau, a mur ^mpysgod-lyn Siloah wrth ardd y brenhin, a hyd y grisiau sydd yn dyfod i waered o ddinas Dafydd.

16 Ar ei ol ef y cyweiriodd Nehemiah mab Azbuc, tywysog hanner rhan Bethsur, hyd ar gyfer beddrod Dafydd, a hyd ⁿy pysgod-lyn a wnel-sid, a hyd dŷ y cedyrn.

17 Ar ei ol ef y cyweiriodd y Lefiaid, Rehum mab Bani. Ger llaw iddo ef y cyweiriodd Hazabiah, tywysog hanner rhan Ceilah, yn ei fro ei hun.

18 Ar ei ol ef eu brodyr hwynt a gyweiriasant, Bafai mab Henadad, tywysog hanner rhan Ceilah.

19 A cher llaw iddo ef y cyweiriodd Ezer mab Jesua, tywysog Mispah, ran arall ar gyfer y ddringfa i dŷ yr arfau, wrth ⁴y drofa.

20 Ar ei ol ef Baruc mab ⁵Zabbai yn awyddus a gyweiriodd y mesur arall, o'r drofa hyd ddrws tŷ Eliasib yr arch-offeiriad.

21 Ar ei ol ef Meremoth mab Uriah, fab Cos, a gyweiriodd y mesur arall, o ddrws tŷ Eliasib hyd dalcen tŷ Eliasib.

22 Ac ar ei ol ef yr offeiriad, gwŷr y gwastadedd, a gyweiriasant.

23 Ar ei ol ef y cyweiriodd Benjamin, a Hasub, gyferbyn â'u tŷ. Wedi yntau Azariah mab Maaseiah, mab Ananiah, a gyweiriodd wrth ei dŷ.

24 Ar ei ol yntau Binnui mab Henadad a gyweiriodd fesur arall, o dŷ Azariah hyd y drofa, sef hyd y gongl.

25 Palal mab Uzai, ar gyfer y drofa, a'r tŵr sydd yn myned allan o ucheldy y brenhin, yr hwn sydd wrth ^ogyntedd y carchar. Ar ei ol ef, Pedaiah mab Paros.

26 A'r ²Nethiniaid, y rhai oedd yn trigo yn ⁶4 Ophel, hyd ar gyfer ²porth y dwfr, tu a'r dwyrain, a'r tŵr oedd yn myned allan.

27 Ar ei ol yntau y Tecoiaid a gyweiriasant fesur arall, ar gyfer y tŵr mawr sydd yn myned allan, hyd fur Ophel.

28 Oddi ar ¹borth y meirch, yr offeiriad a gyweiriasant bob un gyferbyn â'i dŷ.

29 Ar eu hol hwynt Sadoc mab Immer a gyweiriodd ar gyfer ei dŷ. Ac ar ei ol yntau y cyweiriodd Semaiah mab Sechaniah, ceidwad porth y dwyrain.

30 Ar ei ol ef y cyweiriodd Hananiah mab Selemiah, a Hanun chweched mab Salaph, y mesur arall. Ar ei ol yntau Mesûlam mab Berechiah a gyweiriodd ar gyfer ei ystafell.

31 Ar ei ol yntau Malchiah, mab y gôf aur, a gyweiriodd hyd dŷ y Nethiniaid, a'r marchnadyddion ar gyfer porth Miphcad, hyd ystafell y gongl.

32 A rhwng ystafell y gongl a phorth y defaid, yr eurychod a'r marchnadyddion a gyweiriasant.

PENNOD IV.

1 Nehemiah yn gweithio, ac yn myned rhagddo yn adeiladu Jerusalem, er bod y gelynion yn ei watwar: 7 a phan wybu eu digllonedd a'u cyfrinach hwy, yn gosod gweiliaduriaeth, 13 yn arfogi y gweithwyr, 19 ac yn dysgu iddynt ryfela.

PAN glybu ^aSanbâlat ein bod ni yn adeiladu y mur, efe a gyn-ddeiriogodd ynddo, ac a lidiodd yn ddirfawr, ac a watwarodd yr luddewon.

2 Ac efe a lefarodd o flaen ei frodyr a llu Samaria, ac a ddywedodd, Beth y mae yr luddewon gweiniaid hyn yn ei wneuthur? a adewir iddynt hwy? a aberthant? a orphenant mewn diwrnod? a godant hwy y cer-rig o'r tyrrau llwch, wedi eu llosgi?

Cyn
CRIST
445.º Jer. 32. 2.
a 33. 1.
a 37. 21.^p Ezra 2. 43.⁶ y tŵr.
⁹ 2 Chron.
27. 3.
^r pen. 8. 1.
3. a 12. 37.^s 2 Bren. 11.
16.
Jer. 31. 40.³ Heb. yr
a'i mesur.¹ pen. 2. 13.^k pen. 2. 13.¹ pen. 2. 14.^m Iohn 9. 7.ⁿ 2 Bren.
20. 20.⁴ droad y
mur.
⁵ Neu,
Zaccai.^a pen. 2. 10.

Cyn
CRIST
445.

3 A Thobiah yr Ammoniad oedd yn ei ymyl, ac efe a ddywedodd, Er eu bod hwy yn adeiladu, *etto* ped elai lwynog i fynu, efe a fwriai i lawr eu mur cerrig hwynt.

4 Gwrandd, O ein Duw; canys yr ydym yn ²ddirmygus: dychwel hefyd eu gwaradwydd ar eu pennau hwynt, a dod hwynt yn anrhaith y'ngwlad y caethiwed:

5 Ac ^bna orchuddia eu hanwiredd hwynt, ac na ddilëer eu pechod hwynt o'rh wydd di: canys digiasant *dydi* ger bron yr adeiladwyr.

6 Felly nyni a adeiladasom y mur: a chyfannwyd yr holl fur hyd ei hanner: canys yr oedd gan y bobl galon i weithio.

7 ¶ Ond pan glybu Sanbàlat, a Thobiah, a'r Arabiaid, a'r Ammoniaid, a'r Asdodiaid, ³gwbl-gyweirio muriau Jerusalem, a dechreu cau yr adwyau; yna y lldiasant yn ddifawr:

8 A hwynt oll a frad-fwriadasant ynghyd i ddyfod i ymladd yn erbyn Jerusalem, ac ⁴i'w rhwystro.

9 Yna y gweddiasom ar ein Duw, ac y gosodasom wyliadwriaeth yn eu herbyn hwynt ddydd a nos, o'u plegid hwynt.

10 A Judah a ddywedodd, Nerth y cludwyr a wanhaodd, a phridd lawer *sydd*, fel na allwn ni adeiladu y mur.

11 A'n gwrthwynebwyr a ddywedasant, Ni chânt wybod, na gweled, nes i ni ddyfod i'w mysg hwynt, a'u lladd, a rhwystro eu gwaith hwynt.

12 A phan ddaeth yr Iuddewon oedd yn preswyllo yn eu hymyl hwynt, dywedasant wrthym ddengwaith, ⁵O'r holl leoedd *trwy* y rhai y gallech ddychwelyd attom ni, *y byddant arnoch chi*.

13 ¶ Am hynny mi a osodais *rai* ⁶yn y lleoedd isaf, o'r tu ol i'r mur, ac yn y lleoedd uchaf; yn ol eu teuluoedd hefyd y gosodais y bobl, a'u cleddyfau, a'u gwaywffyn, ac a'u bwäau.

14 A mi a edrychais, ac a gyfodais, ac a ddywedais wrth y pendefigion, a'r swyddogion, ac wrth y rhan arall o'r bobl, Nac ofnwch rhagddynt: cofiwech yr ARGLWYDD mawr ac ofnadwy, ac ymleddwch dros eich brodyr, eich meibion a'ch merched, eich gwragedd a'ch tai.

15 A phan glybu ein gelynyon fod *y peth* yn hysbys i ni, Duw a ddi-

² Heb.
dirmyg.^b Ps. 69, 27,
28, a 109.
14, 15.
Jer. 18, 23.³ Heb.
dyrchafu
o furiau.⁴ Heb. i
sneuthur
iddo am-
ryfusedd.⁵ Neu, O
boblley dy-
chwelyd
attom ni.⁶ Heb. o
fannau
isaf y lle.

ddymmodd eu cyngor hwynt; a ninnau oll a ddychwelasom at y mur, bawb i'w waith.

16 Ac o'r dydd hwnnw, hanner fy ngweision oedd yn gweithio yn y gwaith, a'u hanner hwynt oedd yn dal gwaywffyn, a thariannau, a bwäau, a llurigau; a'r tywysogion oedd ar ol holl dŷ Judah.

17 Y rhai oedd yn adeiladu ar y mur, ac yn dwyn beichiau, a'r rhai oedd yn llwytho, oeddynt âg un llaw yn gweithio yn y gwaith, ac a'r llaw arall yn dal arf.

18 Canys pob un o'r adeiladwyr oedd wedi gwregysu ei gleddyf ar ei ⁷glun, ac yn adeiladu: a'r hwn oedd yn lleisio mewn udgorn *yd-oedd* yn fy ymyl i.

19 ¶ A mi a ddywedais wrth y pendefigion, ac wrth y swyddogion, ac wrth y rhan arall o'r bobl, Y gwaith *sydd* fawr a helaeth, a nyni a wasgarwyd ar hyd y mur, ym mhell oddi wrth ein gilydd.

20 Yn y fan lle y clywoch sain yr udgorn, yno ymgesglwch attom. ^cEin Duw ni a ymladd drosom.

21 Felly yr oeddem ni yn gweithio yn y gwaith: a'u hanner hwynt yn dal gwaywffyn, o gyfodiad y wawr hyd gyfodiad y sêr.

22 Dywedais hefyd y pryd hwnnw wrth y bobl, Llettyd pob un a'i was yn Jerusalem, fel y byddont i ni yn wyliadwriaeth y nos, a'r dydd *mewn* gwaith.

23 Felly myfi, a'm brodyr, a'm gweision, a'r gwylwyr oedd ar fy ol, ni ddiosgasom ein dillad, ⁸ond a ddiosgai pob un i'w golchi.

PENNOD V.

1 Yr Iuddewon yn cwyno rhag eu dyledion, a'u pridd, a'u caethiwed. 6 Nehemiah yn ceryddu yr usurwyr, ac yn peri iddynt roi yr ocer a'r pridd yn ei ol: 14 yn maddeu ei gynhaliaeth i'r bobl, ac yn cadw tŷ.

A yr oedd gweiddi mawr gan y bobl, a'u gwagedd, yn erbyn yr Iuddewon eu brodyr.

2 Canys yr oedd rhai yn dywedyd, *Y mae llawer o honom ni, ein meibion, a'n merched: am hynny yr ydym yn cymmeryd ŷd, fel y bywttaom, ac y byddom byw.*

3 Yr oedd rhai hefyd yn dywedyd, Ein meusydd, a'n gwinllannoedd, a'n tai, yr ydym ni yn eu gwystlo, fel y prynom ŷd rhag y newyn.

4 Ac yr oedd rhai *eraill* yn dywedyd, Benthyciasom arian i *dalu*

Cyn
CRIST
445.⁷ Heb.
lwynau.^c Exod. 14,
14, 25.
Deut. 1, 30.⁸ Neu, pob
un ai d'i
arf yr
dros: Edrych
Bari. 5, 11.

Cyn
CRIST
445.

a Es. 58. 7.

b Exod. 21.
7.2 Heb.
ymgyng-
horodd.

c Lef. 25. 48.

d Lef. 25.
36.e Jer. 34.
8. 9.f Matt. 10.
14.
Act. 13. 51.
a 18. 6.

treth y brenhin, a *hynny* ar ein tiroedd a'n gwinllannoedd.

5 Ac yn awr, ^a ein cnawd ni *sydd* fel cnawd ein brodyr, ein plant ni fel eu plant hwy: ac wele ni ^b yn darostwng ein meibion a'n merched yn weision, ac y mae *rhai* o'n merched ni wedi eu caethiwo, ac heb fod gennym *i'w rhyddhau*; canys gan eraill y mae ein meusydd a'n gwinllannoedd hyn.

6 ¶ Yna y lldiaais yn ddirfawr, pan glywais eu gwaedd hwynt, a'r geiriau hyn.

7 Fy nghalon hefyd a ² feddyliondd ynof, a mi a ddwrdaais y pendefigion, a'r swyddogion, ac a ddywedais wrthynt, Yr ydych chwi yn cymeryd occraeth bob un gan ei frawd. A gosodais yn eu herbyn hwynt gynnulleidfa fawr.

8 Dywedais hefyd wrthynt, Nyni yn ol ein gallu a ^c brynasom ein brodyr yr Iuddewon, y rhai a werthasid i'r cenedloedd; ac a ydych chwithau yn gwerthu eich brodyr? neu a werthir hwynt i ni? Yna y tawsant, ac ni chawsant air i *attek*.

9 A mi a ddywedais, Nid da y peth yr ydych chwi yn ei wneuthur: oni ddylech chwi rodio ^d mewn ofn ein Duw ni, o achos gwaradwydd y cenedloedd ein gelynyon?

10 Myfi hefyd, *a'm* brodyr, a'm llangciau, ydym yn echwyno iddynt arian ac *ŷd*: peidiwn, attolwg, â'r occraeth yma.

11 Rhoddwch, attolwg, iddynt heddyw eu meusydd, eu gwinllannoedd, a'u holew-wydd-lannoedd, a'u tai drachefn; a chanfed *ran* yr arian, a'r *ŷd*, y gwin, a'r olew, yr ydych chwi yn ei fynnu ganddynt.

12 Hwytbau a ddywedasant, Nyni a'u rhoddwn drachefn, ac ni cheisiwn *ddim* ganddynt; felly y gwnawn fel yr ydwynt yn llefaru. Yna y gelwais yr offeiriaid, ac ^e a'u tyngais hwynt ar wneuthur yn ol y gair hwn.

13 A ^f mi a ysgydwais odre *fy ngwisg*, ac a ddywedais, Felly yr ysgydwo Duw bob gwr o'i dŷ, ac o'i lafur, yr hwn ni chwblhao y gair hwn, ac felly y byddo efe yn ysgydwedig, ac yn wag. A'r holl gynnulleidfa a ddywedasant, Amen: ac a foliannasant yr **ARGLWYDD**. A'r bobl a wnaeth yn ol y gair hwn.

14 ¶ Ac o'r dydd y gosodwyd fi

yn dywysog iddynt hwy y'ngwlad Judah, o'r ugeinfed flwyddyn hyd y ddeuddegfed flwyddyn ar hugain i Artaxerxes y brenhin, *sef* deuddeng mlynedd, ni fwytteais i na'm brodyr fara y tywysog.

15 Ond y tywysogion cyntaf, y rhai a *fuasai* o'm blaen i, fuasant drymion ar y bobl, ac a gymmerasant ganddynt fara â gwin, heb law deugain siel o arian; eu llangciau hefyd a arglwyddiaethent ar y bobl: ond ni wneuthum i felly, rhag ofn Duw.

16 Eithr myfi a gyweiriais *ran* y'ngwaith y mur hwn, ac ni phrynasom *un* maes: a'm holl weision i a ymgynnullasant yno at y gwaith.

17 Ac yr *oedd* ar fy mwrdd i, o Iuddewon ac o swyddogion, ddengwr a saith ugain, heb law y rhai oedd yn dyfod attom ni o'r cenedloedd y rhai *oedd* o'n hamgylch.

18 A'r hyn a arlwyid beunydd *oedd* un *ŷch*, chwech o ddefaid dewisol, ac adar wedi eu parottôi i mi; a phob deng niwrnod y rhoddid gwin o bob math, yn ddiamdlawd: ac er hyn ni cheisiais fara y tywysog; canys trwm oedd y caethiwd ar y bobl yma.

19 ^g Cofia fi, O fy **NUW**, er llês i mi, yn ol yr hyn oll a wneuthum i'r bobl hyn.

PENNOD VI.

1 *Sanbàlat*, trwy ddichellion, a chwedlau, a brudiau gau, yn ceisio dychrynu Nehemiah. 15 Gorphen adeiladu Jerusalem; a hynny yn dychrynu i'r gelynyon. 17 Pendefigion Judah a'i gelynyon yn deall cyfrinach eu gilydd.

A PHAN glybu Sanbàlat, a Thobiah, a ² Gesem yr Arabiad, a'r rhan arall o'n gelynyon, adeiladu o honof fi y mur, ac nad oedd adwy wedi ei gadael ynddo; ^a er na osodaswn i y pryd hwnnw y dorau ar y pyrth;

2 Yna yr anfonodd Sanbàlat a Gesem attaf, gan ddywedyd, Tyred, ac ymgysfarfyddwn ynghyd yn *un* o'r pentrefi y'ngwastadedd ^b Ono. Ac yr oeddynt hwy yn bwriadu gwneuthur niwed i mi.

3 Minnau a anfonais genhadau attynt hwy, gan ddywedyd, Gwaith mawr yr ydwyf fi yn ei wneuthur; o herwydd hynny ni allaf ddyfod i waered: paham y safai y gwaith, pan ymadawn âg ef, a dyfod i waered attoch chwi?

4 Etto hwy a anfonasant attaf fi

Cyn
CRIST
445.g pen. 13.
22.2 Gaeu.
ad. 6.

a pen. 3. 3.

b1 Chron.
8. 12.

Cyn
CRIST
445.

yn y wedd hon bedair gwaith; ac yn y modd hwnnw yr atdebais hwynt.

5 Yna Sanbàlat a anfonodd ei was attaf fi y bummed waith yr un ffund, a llythyr agored yn ei law:

6 Ynddo yr oedd yn ysgrifenedig, Ym mysg y cenhedloedd y mae y gair, a ³Gasmu sydd yn dywedyd, dy fod di a'r Iuddewon yn amcanu gwrthryfela: o herwydd hynny dy fod di yn adeiladu y mur, fel y byddit frenhin arnynt, yn ol y geiriau hyn;

7 A'th fod dithau hefyd wedi gosod prophwydi i bregethu am danat yn Jerusalem, gan ddywedyd, *Y mae brenhin yn Judah.* Ac yn awr y fath ymadroddion a hyn a glyw y brenhin: gan hynny tyred yn awr, ac ymgynghorwn ynghyd.

8 Yna yr anfonais atto, gan ddywedyd, Ni ddarfu yn ol yr ymadroddion hyn yr ydwyd ti yn eu dywedyd; ond o'th galon dy hun yr ydwyd yn eu dychymmygu hwynt.

9 Oblegid hwynt-hwy oll oedd yn ceisio ein hofni ni, gan ddywedyd, Eu dwylaw hwy a laesant oddi wrth y gwaith, fel nas gwneir ef. Gan hynny cryfhâ yn awr, *O DDUW*, fy nwyllaw i.

10 A mi a ddeuthum i dŷ Semaiah mab Delaiah, mab Mehetabeel, yr hwn oedd wedi cau arno; ac efe a ddywedodd, Cyfarfyddwn yn nhŷ DDUW, a chauwn ddrysau y deml: canys y maent yn dyfod i'th ladd di; a lliw nos y deuant i'th ladd di.

11 Yna y dywedais, A ffy gwr o'm bath i? neu pwy sydd fel myfi yr hwn a elai i'r deml, fel y byddai byw? Nid âf i mewn.

12 Ac wele, gwybŷm nad DUW a'i hanfonasai ef; ond llefaru o hono ef y brophwydoliaeth hon yn fy erbyn i: canys Tobiah a Sanbàlat a'i cyflogasent ef.

13 O herwydd hyn y cyflogasid ef, fel y'm hofnid i, ac y gwnawn felly, ac y pechwn; ac y byddai hynny ganddynt yn enllib i'm herbyn, fel y'm gwaradwyddent.

14 O fy NUW, cofia Tobiah a Sanbàlat, yn ol eu gweithredoedd hynny; a Noadiah y brophwydes hefyd, a'r rhan arall o'r prophwydi y rhai oedd yn fy nychrynu i.

15 ¶ A'r mur a orphenwyd ar y pummed dydd ar hugain o Elul, mewn deuddeng niwrnod a deugain.

16 A phan glybu ein holl elynion ni hynny, a gweled o'r holl genhedl-

oedd y rhai oedd o'n hamgylch, hwy a ofnasant, ac a lwfrhasant yn ddifawr ynddynt eu hun: canys gwybuant mai trwy ein DUW ni y gwnelsid y gwaith hwn.

17 ¶ Ac yn y dyddiau hyn pen-defigion Judah oedd yn mynych-ddanfon eu llythyrau at Tobiah; a'r eiddo Tobiah oedd yn dyfod attynt hwythau.

18 Canys yr oedd llawer yn Judah mewn cynghrair âg ef; o herwydd ⁴daw oedd efe i Sechaniah mab Arah; a Johanan ei fab ef a gymmerasai ferch Mesûlam mab Berechiah yn wraig iddo.

19 A'i gymmwynasau ef y byddent hwy yn eu mynegi ger fy mron i; ⁵fy ngeiriau innau hefyd y byddent yn eu hadrodd iddo yntau. A Thobiah a anfonodd llythyrau i'm dychrynu i.

PENNOD VII.

1 *Nehemiah yn gorchymyn Jerusalem i Hanani a Hananiah.* 5 *Llyfr achau y rhai a ddaeth gyntaf allan o Babilon,* 8 *o'r bobl,* 39 *a'r offeiriaid,* 43 *a'r Lefiaid,* 46 *a'r Nethiniaid,* 57 *a gweision Solomon,* 63 *a'r offeiriaid ni fedrent gael eu hachau.* 66 *Rhifedi y cwbl, a'u golud,* 70 *a'u hoffrymrau.*

AC wedi adeiladu y mur, a chyfodi o honof y dorau, a gosod y porthorion, a'r cantorion, a'r Lefiaid;

2 Yna mi a orchymynais i Hanani fy mrawd, ac i Hananiah tywysog y palas yn Jerusalem, canys efe oedd wr ffyddlawn, ac yn ofni DUW yn fwy na llawer:

3 A mi a ddywedais wrthynt, Nac agorer pyrth Jerusalem nes gwresogi yr haul; a thra fyddont hwy yn sefyll yno, cauant y drysau, a phreniant: a mi a osodais wylwyr o drigolion Jerusalem, pob un yn ei wyliadwriaeth, a phob un ar gyfer ei dŷ.

4 A'r ddinas oedd ehang a mawr; ac ychydig bobl ynddi: a'r tai nid oeddynt wedi eu hadeiladu.

5 ¶ A'm DUW a roddodd yn fy nghalon gynnnull y pendefigion, y tywysogion hefyd, a'r bobl, i'w cyfrif wrth eu hachau. A mi a gefais lyfr achau y rhai a ddaethai i fynu yn gyntaf, a chefais yn ysgrifenedig ynddo,

6 ^aDyma feibion y dalaeth, y rhai a ddaeth i fynu o gaethiwed y gaethglud a gaethgludasai Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac a ddychwelasant i Jerusalem, ac i Judah, pob un i'w ddinas ei hun;

Cyn
CRIST
Cylch
445.⁴ mab yng nghyf-rasth.⁵ Neu, fy matterion.⁸ Genem. ad. 1.c pen. 13.
29.Cylch
445.Cylch
536.
^a Ezra 2. 1,
&c.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

² Neu,
Seraiah :
Edrych
Ezra 2. 2.

⁵ Neu,
Bani.

⁴ Neu,
Jora.

⁵ Neu,
Gibbar.

⁶ Neu,
Asmafeth.

⁷ Neu,
Ciriath-
arim.

^b Edrych
ad. 12.

7 Y rhai a ddaethant gyd â Zoro-
babel: Jesua, Nehemiah, ² Azari-
ah, Raamiah, Nahamani, Mordecai,
Bilsan, Mispereth, Bigfai, Nehum,
Baanah. *Dyma* rifedi dynion pobl
Israel;

8 Meibion Paros, dwy fil cant a
deuddeg a thri ugain.

9 Meibion Sephatiah, tri chant a
deuddeg a thri ugain.

10 Meibion Arah, chwe chant a
deuddeg a deugain.

11 Meibion Pahath-Moab, o feib-
ion Jesua a Joab, dwy fil ac wyth
gant a thri ar bymtheg.

12 Meibion Elam, mil dau cant a
phedwar ar ddeg a deugain.

13 Meibion Zattu, wyth gant a
phump a deugain.

14 Meibion Zaccai, saith gant a
thri ugain.

15 Meibion ³ Binnui, chwe chant
ac wyth a deugain.

16 Meibion Bebai, chwe chant ac
wyth ar hugain.

17 Meibion Azgad, dwy fil tri
chant a dau ar hugain.

18 Meibion Adoniam, chwe chant
a saith a thri ugain.

19 Meibion Bigfai, dwy fil a saith
a thri ugain.

20 Meibion Adin, chwe chant a
phymtheg a deugain.

21 Meibion Ater o Hezeciah, tri
ar bymtheg a phedwar ugain.

22 Meibion Hasum, tri chant ac
wyth ar hugain.

23 Meibion Besai, tri chant a
phedwar ar hugain.

24 Meibion ⁴ Hariph, cant a deu-
ddeg.

25 Meibion ⁵ Gibeon, pymtheg a
phedwar ugain.

26 Gwŷr Bethlehem a Netophah,
cant ac wyth a phedwar ugain.

27 Gwŷr Anathoth, cant ac wyth
ar hugain.

28 Gwŷr ⁶ Beth-asmafeth, dau a
deugain.

29 Gwŷr ⁷ Ciriath-jearim, Cephi-
rah, a Beeroth, saith gant a thri a
deugain.

30 Gwŷr Ramah a Gaba, chwe
chant ac un ar hugain.

31 Gwŷr Michmas, cant a dau ar
hugain.

32 Gwŷr Bethel ac Ai, cant a thri
ar hugain.

33 Gwŷr Nebo arall, deuddeg a
deugain.

34 Meibion ^b Elam arall, mil dau

cant a phedwar ar ddeg a deu-
gain.

35 Meibion Harim, tri chant ac
ugain.

36 Meibion Jericho, tri chant a
phump a deugain.

37 Meibion Lod, Hadid, ac Ono,
saith gant ac un ar hugain.

38 Meibion Senaah, tair mil naw
cant a deg ar hugain.

39 ¶ Yr offeiriaid: meibion ^c Je-
daiah, o dŷ Jesua, naw cant a thri
ar ddeg a thri ugain.

40 Meibion ^d Immer, mil a deu-
ddeg a deugain.

41 Meibion ^e Pasur, mil dau cant
a saith a deugain.

42 Meibion ^f Harim, mil a dau ar
bymtheg.

43 ¶ Y Lefiaid: meibion Jesua, o
Cadmial, ac o feibion ^g Hodefah,
pedwar ar ddeg a thri ugain.

44 ¶ Y cantorion: meibion Asaph,
cant ac wyth a deugain.

45 ¶ Y porthorion: meibion Sâl-
um, meibion Ater, meibion Talmon,
meibion Accub, meibion Hatita,
meibion Sobai, cant a thri ar bym-
theg ar hugain.

46 ¶ Y Nethiniaid: meibion Siha,
meibion Hasupha, meibion Tabba-
oth,

47 Meibion Ceros, meibion Sia,
meibion Padon,

48 Meibion Lebanah, meibion Ha-
gaba, meibion Salmai,

49 Meibion Hanan, meibion Gidel,
meibion Gahar,

50 Meibion Reaiah, meibion Re-
sin, meibion Necoda,

51 Meibion Gazzam, meibion Uz-
za, meibion Phaseah,

52 Meibion Besai, meibion Meu-
nim, meibion Nephisesim,

53 Meibion Bacbuc, meibion Ha-
cupha, meibion Harhur,

54 Meibion Baslith, meibion Me-
hida, meibion Harsa,

55 Meibion Barcos, meibion Sise-
ra, meibion Thamah,

56 Meibion Nesiah, meibion Ha-
tipha.

57 ¶ Meibion gweision Solomon:
meibion Sotai, meibion Sophereth,
meibion Perida,

58 Meibion Jaala, meibion Dar-
con, meibion Gidel,

59 Meibion Sephatiah, meibion
Hattil, meibion Pochereth o Se-
baim, meibion ^h Anan.

60 Yr holl Nethiniaid, a meibion

Cyn
CRIST
Cylch
536.

^c 1 Chron.
24. 7.

^d 1 Chron.
24. 14.

^e Edrych
1 Chron. 9.
12. a 24. 9.

^f 1 Chron.
24. 8.

^g Neu,
Hodefah,
Ezra 2. 40.
neu,
Judah,
Ezra 3. 9.

^h Neu, Ami.

Cyn
CRIST
Cylch
536.⁶ Ezra 2. 59.² Neu,
hachau.³ Heb.
halogwyd.⁴ Neu,
llywydd.⁵ Heb.
rhan.
² pen. 8. 9.Cylch
536.

gweision Solomon, *oedd* dri chant a deuddeg a phedwar ugain.

61 ¹ A'r rhai hyn a ddaethant i fynu o Tel-melah, Tel-haresa, Cerub, Adon, ac Immer: ond ni fedrent ddangos tŷ eu tadau, na'u ² hiliogaeth, ai o Israel *yr oeddynt*.

62 Meibion Delaiah, meibion Tobiah, meibion Necoda, chwe chant a dau a deugain.

63 ¶ Ac o'r offeiriaid: meibion Habaiah, meibion Cos, meibion Barzilai, yr hwn a gymmerth *un* o ferched Barzilai y Gileadiad yn wraig, ac a alwyd ar eu henw hwynt.

64 Y rhai hyn a geisiasant eu hysgrifen *ym mhlith* yr achau, ond nis cafwyd: am hynny y ³ bwriwyd hwynt allan o'r offeiriadaeth.

65 A'r ⁴ Tirsatha a ddywedodd wrthynt, na fwyttäent o'r pethau sancteiddiolaf, hyd oni chyfodai offeiriad âg Urim ac â Thummim.

66 ¶ Yr holl gynnulleidfa ynghyd *oedd* ddwy fil a deugain tri chant a thri ugain.

67 Heb law eu gweision hwynt a'u morwynion, y rhai hynny *oedd* saith mil tri chant a dau ar bymtheg ar hugain: a chanddynt hwy *yr oedd* dau cant a phump a deugain o gantorion ac o gantoresau.

68 Eu meirch hwynt *oedd* saith cant ac un ar bymtheg ar hugain; a'u mulod yn ddau cant a phump a deugain;

69 Y camelod *oedd* bedwar cant a phymtheg ar hugain; yr asynod *oedd* chwe mil saith cant ac ugain.

70 ¶ A ⁵ rhai o'r tadau pennaf a roddasant tu ag at y gwaith. ⁶ Y Tirsatha a roddodd i'r trysor fil o ddracmonau aur, deg a deugain o phiolau, pŵm cant a deg ar hugain o wisgoedd offeiriad.

71 A rhai o'r tadau pennaf a roddasant i drysor y gwaith ugain mil o ddracmonau aur, a dwy fil a deucant o bunnau o arian.

72 A'r hyn a roddodd y rhan arall o'r bobl *oedd* ugain mil o ddracmonau aur, a dwy fil o bunnau yn arian, a saith a thri ugain o wisgoedd offeiriad.

73 A'r offeiriad, a'r Lefiaid, a'r porthorion, a'r cantorion, a rhai o'r bobl, a'r Nethiniaid, a holl Israel, a drigasant yn eu dinasoedd. A phan ddaeth y seithfed mis, *yr oedd* meibion Israel yn eu dinasoedd.

PENNOD VIII.

1 *Dwiciol arfer gwrandaw a ddarllen y gyfraith.* 9 Nehemiah, ac Ezra, a'r Lefiaid, yn cysuro y bobl. 13 Parodwydd y bobl i wrandaw, ac i ddysgu. 16 Cadw gwyl y pebyll.

A'r holl ¹ bobl a ymgasglasant o *A* un fryd i'r heol *oedd* o flaen ² porth y dwfr, ac a ddywedasant wrth Ezra ³ yr ysgrifenydd, am ddwyn llyfr cyfraith Moses, yr hon a orchymynasai yr ARGLWYDD i Israel.

2 Ac Ezra yr offeiriad a ddug y gyfraith o flaen y gynnulleidfa o wŷr, a gwragedd, a phawb a'r a oedd yn ² medru gwrandaw yn ddeallus, ar y dydd cyntaf o'r seithfed mis.

3 Ac efe a ddarllenodd ynddo ar wyneb yr heol *oedd* o flaen porth y dwfr, o'r ³ bore hyd hanner dydd, ger bron y gwŷr, a'r gwragedd, a'r rhai oedd yn medru deall: a chlustiau yr holl bobloedd *oedd yn* gwrandaw ar lyfr y gyfraith.

4 Ac Ezra yr ysgrifenydd a safodd ar ⁴ bulpud o goed, yr hwn a wnelid i'r peth *hyn*; a chyd âg ef y safodd Mattithiah, a Sema, ac Anaiah, ac Uriah, a Hileiah, a Maaseiah, ar ei law ddeheu ef; a Phedaiah, a Miasael, a Malchiah, a Hasum, Hasbadanah, Zechariah, a Mesulam, ar ei law aswy ef.

5 Ac Ezra a agorodd y llyfr ⁵ yng ngŵydd yr holl bobl; (canyr yr oedd efe oddi ar yr holl bobl;) a phan agorodd, yr holl bobl a safasant.

6 Ac Ezra a fendithiodd yr ARGLWYDD, y DUW mawr. A'r holl bobl a attebasant, Amen, Amen, gan ddyrchafu eu dwylaw: a hwy a ymgrymmasant, ac a addolasant yr ARGLWYDD *a'u* hwynebau *tu a'r* ddaear.

7 Jesua hefyd, a Bani, Serebiah, Jamin, Accub, Sabbethai, Hodiah, Maaseiah, Celita, Azariah, Jozabad, Hanan, Pelaiah, a'r Lefiaid, oedd yn dysgu y gyfraith i'r bobl, a'r bobl yn sefyll yn eu lle.

8 A hwy a ddarllenasant yn eglur yn y llyfr, ynghyfraith DUW; gan osod *allan* y synwyr, fel y deallent wrth ddarllen.

9 ¶ A Nehemiah, efe *yw* y ⁶ Tirsatha, ac Ezra yr offeiriad a'r ysgrifenydd, a'r Lefiaid y rhai oedd yn dysgu y bobl, a ddywedasant wrth yr holl bobl, ⁷ *Y mae* heddyw yn sanctaidd i'r ARGLWYDD eich

Cyn
CRIST
Cylch
445.¹ Ezra 3. 1.² pen. 3. 26.³ Ezra 7. 6.² Heb.
deall.³ Heb.
goleu.⁴ Heb.
dwyr.⁵ Heb.
y'ngclog.⁶ llywydd,
Ezra 2. 63.
pen. 10. 1.⁷ N. u. u. 29.
1.

Cyn
CRIST
Cylch
445.

• Dent. 16.
14, 15.

† Esa. 9. 19,
22.
Dat. 11. 10.

Duw; *na alerwch, ac na wylwch: canys yr holl bobl oedd yn wlo pan glywsant eiriau y gyfraith.

10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch, bwyttêwch y breision, ac yf-wch y melysion, ac †anfonwch rannau i'r hwn nid oes ganddo *ddim* yn barod; canys *y mae* heddyw yn sanctaidd i'n Harglwydd: am hynny na thristêwch; canys llawenydd yr ARGLWYDD yw eich nerth chwi.

11 A'r Lefiaid a ostegasant yr holl bobl, gan ddywedyd, Tewch: canys y dydd heddyw *sydd* sanctaidd, ac na thristêwch.

12 A'r holl bobl a aethant i fwytta ac i yfed, ac i anfon ymaith rannau, ac i wneuthur llawenydd mawr; o herwydd iddynt ddeall y geiriau a ddysgasant hwy iddynt.

13 †A'r ail dydd, tadau pennaf yr holl bobl, yr offeiriad, a'r Lefiaid, a ymgynnullasant at Ezra yr ysgrifenydd, *i'w* dysgu y'ngeiriau y gyfraith.

14 A hwy a gawsant yn ysgrifenedig yn y gyfraith, yr hyn a orchymynasai yr ARGLWYDD trwy law Moses, *ⁱ*y dylai meibion Israel drigo mewn bythod ar wyl y seithfed mis;

15 Ac *ⁱ*y dylent gyhoeddi, a gyrru gair trwy eu holl ddinasoedd, a thrwy Jerusalem, gan ddywedyd, Ewch i'r mynydd, a dygwch ganghennau olew-wydd, a changau pinwydd, a changau y myrtwydd, a changau y palmwydd, a changhennau o'r prenau cauadfrig, i wneuthur bythod, fel *y mae* yn ysgrifenedig.

16 †Felly y bobl a aethant allan, ac *a'u* dygasant, ac a wnaethant iddynt fythod, bob un ar ei nen, ac yn eu cynteddoedd, ac y'nglyntedd-oedd tŷ Dduw, ac yn heol porth y dwfr, ac yn heol porth Ephraim.

17. A holl gynnulleidfa y rhai a ddychwelasant o'r caethiwed, a wnaethant fythod, ac a eisteddasant yn y bythod: canys er dyddiau Josua mab Nun hyd y dydd hwnnw ni wnaethai meibion Israel felly. Ac yr oedd llawenydd mawr iawn.

18 Ac Ezra a ddarllenodd yn llyfr cyfraith DDUW *¹*beunydd, o'r dydd cyntaf hyd y dydd diweddaf. A hwy a gynhaliasant yr wyl saith niwrnod; ac ar yr wythfed dydd *y bu* *ⁱ*cymmanfa, *ⁱ*yn ol y ddefod.

PENNOD IX.

1 Ymryd cyhoedd, ac edifeirwch y bobl. 4 Y Lefiaid yn gweuthur draviol gyffes o ddaioni Duw, a drygoni y bobl.

AC ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r *ⁱ*mis hwn, meibion Israel a ymgynnullasant mewn ym-pryd, ac mewn sachlian, a *ⁱ*phridd arnaddynt.

2 A *ⁱ*had Israel a ymneillduasant oddi wrth bob *²*dieithriaid, ac a safasant, ac a gyffesasant eu pechodau, ac anwireddau eu tadau.

3 A chodasant i fynu yn eu lle, ac a *⁴*ddarllenasant yn llyfr cyfraith yr ARGLWYDD eu DUW, bedair gwaith yn y dydd; a phedair gwaith yr ymgyffesasant, ac yr ymgrymmasant i'r ARGLWYDD eu DUW.

4 †Yna y safodd *³*ym mhulpudd y Lefiaid, Jesua, a Bani, Cadmiel, Sebaniah, Bunni, Serebiah, Bani, a Chenani; a gwaeddasant â llef uchel ar yr ARGLWYDD eu DUW:

5 A'r Lefiaid, Jesua, a Chadmiel, Bani, Hasabniah, Serebiah, Hodiah, Sebaniah, a Phethahiah, a ddywedasant, Cyfodwch, bendithiwch yr ARGLWYDD eich DUW o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb: a bendithier dy enw gogoneddus a dyrchafedig, goruwch pob bendith a moliant.

6 Ti yn unig wyt ARGLWYDD: *ⁱ*o ti a wnaethost y nefoedd, *¹*nefoedd y nefoedd, *a'u* *ⁱ*holl luoedd hwynt, y ddaear a'r hyn oll *sydd* arni, y moroedd a'r hyn oll *sydd* ynddynt; a thi sydd yn eu cynnal hwynt oll; a llu y nefoedd sydd yn ymgrymmu i ti.

7 Ti *yw* yr ARGLWYDD DDUW, yr hwn a ddetholaist *ⁱ*Abram, ac *a'i* dygaist ef allan o Ur y Caldeaid, ac a roddaiست iddo enw *¹*Abraham:

8 A chefaist ei galon ef *ⁱ*yn ffydd-lawn ger dy fron di, ac a wnaethost *¹*gyfammod âg ef, ar roddi yn ddiaŵ *¹*i'w had ef wlad y Canaaneaid, yr Hefiaid, yr Amoriaid, a'r Phereziaid, a'r Jebusiaid, a'r Girgasaid; ac a gwblheiaist dy eiriau: o herwydd cyfiawn *wyt*.

9 *ⁱ*Gwelaist hefyd gystudd ein tadau yn yr Aipht; a thi *ⁱ*a wrandewaist eu gwaedd hwynt wrth y môr coch:

10 A thi *ⁱ*o a wnaethost arwyddion a rhyfeddodau ar Pharaoh, ac ar ei holl weision, ac ar holl bobl ei wlad ef: canys gwybuost i'r rhai hyn falchïo yn eu herbyn hwynt. A gwnaethost i ti enw, fel *y gwelir* y dydd hwn.

11 *ⁱ*Y môr hefyd a holltaist o'u blaen hwynt, fel y treiddiasant trwy

Cyn
CRIST
445.

• pen. 8. 2.
b Jos. 7. 6.
Job 2. 12.

o Ezra 10.
11.
pen. 13. 3.
10.
2 Heb.
meibion
dieithr.

d pen. 8. 7,
8.

3 Neu,
y'ngristiau.
Heb.
esgynfa.

7 Neu,
ddysgu.

ⁱ Lef. 23.
34.
Dent. 16.
13.

b Lef. 23. 4.

o Gen. 1. 1.
Dat. 14. 7.
† Dent. 10.
14.
1 Bren. 8.
27.
ⁱ Gen. 2. 1.

h Gen. 11.
31. a 12. 1.

† Gen. 17. 5.

k Gen. 15. 6.

† Gen. 12. 7.
a 15. 18.
a 17. 7, 8.

m Exod. 2.
25. a 3. 7.
n Exod. 14.
10.

o Exod. 7.
8, 9, 10, 11,
12, a 14,
pennod.

† Dent. 31.
10, &c.

ⁱ Heb. gwa-
harddind.
* Lef. 23.
36.

p Exod. 14.
21, 22.

Cyn
CRIST
445.^a Exod. 15.
5, 10.
^b Exod. 13.
21.^c Exod. 19.
20. a 20. 1.^d Heb.
gmirion-
eidd.^e Exod. 16.
14, 15.
^f Exod. 17.
6.
Num. 20.
9, &c.^g Deut. 1. 8.
^h Heb.
godasit dy
law;
Num. 14.
30.ⁱ Num. 14.
4.^j Heb. Duw
y naddau-
ant.^k Exod. 34.
6.
Num. 14.
18.
Pa. 86. 5,
15.
^l Exod. 32.
4.^m Exod. 13.
22.
Num. 14.
14.
ⁿ 1 Cor. 10. 1.º Num. 11.
17.
Es. 63. 11.^p Exod. 16.
15.
Jos. 5. 12.
^q Exod. 17.
6.^r Deut. 2. 7.^s Deut. 8. 4.
^t 23. 5.

ganol y môr ar hyd sychdir; a'u herlidwyr a fwriaist i'r gwaelod, ^afel maen i ddyfroedd cryfion:

12 Ac ^aa'u harweiniaist hwy liw dydd mewn colofn gwmmwl, a lliw nos mewn colofn dân, i oleuo iddynt hwy y ffordd yr oeddynt yn myned ar hyd-ddi.

13 ^aTi a ddisgynaist hefyd ar fyn-ydd Sinai, ac a ymddiddenaist â hwynt o'r nefoedd; rhoddaist hefyd iddynt farnedigaethau uniawn, a chyfreithiau ^agwr, deddfau a gorchymynion daionus:

14 A'th Sabbath sanctaidd a hysbysaist iddynt; gorchymynion hefyd, a deddfau, a chyfreithiau a orchymynaist iddynt, trwy law Moses dy was:

15 ^aBara hefyd o'r nefoedd a rodd-aist iddynt yn eu newyn, a ^adwfr o'r graig a dynnaist iddynt yn eu syched; a thi a ddywedaist wrth-ynt, ^ay deuent i etifeddu y wlad a ^adyngaist ar ^aei rhoddi iddynt.

16 Ond hwynt-hwy a'n tadau ni a falchiasant, ac a galedasant eu gwarrau, ac ni wrandawsant ar dy orchymynion di;

17 Ac a wrthodasant wrandaw, ac ni chofiasant dy ryfeddodau, y rhai a wnellsit ti erddynt; caledasant hefyd eu gwarrau, a gosodasant ^aben arnynt i ddychwelyd i'w caethiwd yn eu cyndynrwydd: etto ti ^aydwyt ^aDDUW parod i faddeu, ^agraslawn, a thrugarog, hwyrfridyg i ddigter, ac aml o drugaredd, ac ni wrthodaist hwynt.

18 Hefyd, ^apan wnaethent iddynt lo toddedig, a dywedyd, Dyma dy ddau di yr hwn a'th ddug di i fynu o'r Aipht, a chablasent yn ddifawr;

19 Er hynny, yn dy aml dosturiaethau, ni adewaist ti hwynt yn yr anialwch: ^by golofn gwmmwl ni chillodd oddi wrthynt trwy y dydd, i'w harwain hwynt ar hyd y ffordd; na'r golofn dân trwy y nos, i oleuo iddynt, ac i ddangos y ffordd y cerddent ynddi.

20 Dy ^cyspyrd daionus hefyd a roddaist i'w dysgu hwynt, ac nid atteliaist dy ^dfanna rhag eu genau; ^edwfr hefyd a roddaist iddynt yn eu syched.

21 Felly ^fdeugain mlynedd y porthaist hwynt yn yr anialwch, heb fod arnynt eisieu ^gdim: eu ^ggwisgoedd ni heneiddiasant, a'u traed ni chwyddasant.

22 A thi a roddaist iddynt frenhiniaethau a phobloedd, a rhen-naist hwynt i gonglau. Felly hwy a feddiannasant wlad ^hSihon, a gwlad brenhin Hesbon, a gwlad Og brenhin Basan.

23 ⁱLliosogaist hefyd eu meibion hwynt fel sêr y nefoedd, ac a'u dygaist hwynt i'r wlad a ddywed-asit wrth eu tadau y deuent iddi i'w meddiannu.

24 Felly ^ky meibion a aethant i mewn, ac a feddiannasant y wlad, a thi a ddarostyngaist drigolion y wlad, y Canaaneaid, o'u blaen hwynt, ac a'u rhoddaist yn eu llaw hwynt, eu brenhinoedd hefyd, a phobloedd y wlad, fel y gwnaent iddynt yn ol eu hewyllys.

25 A hwy a ennillasant ddinasoedd cedyrn, a daear fras, ac a feddian-nasant dai llawn o bob daioni, py-dewau cloddiedig, gwinllannoedd, ac olew-wydd-lannoedd, a choed ^lfirwythlawn yn aml; a hwy a fwyt-tasant, ac a ddigonwyd, ac ^la frasa-wyd, ac a ymhyfyrdasant yn dy fawr ddaioni di.

26 Etto hwy a anufuddhasant, ac a wrthryfelasant yn dy erbyn, ^mtaflasant hefyd dy gyfraith o'r tu ol i'w cefn, ⁿa'th brophwydi a laddas-ant, y rhai a dystiolaethasant wrth-ynt am ddychwelyd attat; ac a gablasant yn ddifawr.

27 ^oAm hynny ti a'u rhoddaist hwynt yn llaw eu gorthrymwyr, y rhai a'u cystuddiasant: ac yn am-ser eu cyfyngdra, pan waeddasant arnat, a'u gwrandewaist hwynt o'r nefoedd, ac yn ol dy aml dosturiaethau rhoddaist iddynt achubwyr, y rhai a'u hachubasant o law eu gwrthwynebwyr.

28 Ond pan lonyddodd arnynt, dychwelasant i wneuthur drygioni yn dy wydd di: am hynny y gad-ewaist hwynt yn llaw eu gelynyon, y rhai a arglwyddiaethasant arnynt: etto pan dychwelasant, ^agwaeddi arnat, tithau o'r nefoedd a wran-dewaist, ac a'u gwaredaist hwynt, yn ol dy dosturiaethau, lawer o am-seroedd.

29 A thi a dystiolaethaist yn eu herbyn hwynt, i'w dychwelyd at dy gyfraith di: ond hwy a falchiasant, ac ni wrandawsant ar dy orchymyn-ion, eithr pechasant yn erbyn dy farnedigaethau, (^py rhai os gwna dyn hwynt, efe fydd byw ynddynt,)

Cyn
CRIST
445.^h Num. 21.
21, &c.ⁱ Gen. 22.
17.^k Jos. 1. 2.
&c.^l Heb.
ymborth.
^m Deut. 32.
15.ⁿ 1 Bren.
14. 9.º 1 Bren.
18. 4. a 19.
10.
^p 2 Chron.
24. 20, 21.^q Barn. 2.
14. a 3. 8,
&c.^r Lef. 18. 5.

Cyn
CRIST
445.⁸ Heb.
rhodda-
ant,
Zech. 7. 11.⁹ 2 Bren.
17. 13.⁹ Heb. yn
llaw.
¹ Edrych
Act. 7. 51.
1 Petr. 1. 11.⁸ Jer. 4. 27.¹ Exod. 34.
6, 7.² Heb. a'n
cafodd,
neu a'u
goddi-
weiddodd.^u Dan. 9. 14.

a⁸ gwnaethant ysgwydd i gilio, ac a galedasant eu gwarrau, ac ni wrandawsant.

30 Er hynny ti a'u hoedaist hwynt flynyddoedd lawer, ac a dystiolaethaist¹ wrthynt trwy dy Yspryd⁹ yn dy brophwydi; ond ni wrandawsant: am hynny y rhoddaist hwynt yn llaw pobl y gwledydd.

31 Etto, er mwyn dy fawr drugaredau, ni¹ lwyrr-ddifethaist hwynt, ac ni wrthodaist hwynt; canys Duw gaslawn a thrugarog ydwynt.

32 Ac yn awr, O ein Duw ni, y Duw mawr, cadarn, ac ofnadwy, yr hwn wynt yn cadw cyfammod a thrugaredd; na fydded bychan o'th flaen di yr holl flinder² a ddi-gwyddodd i ni, i'n brenhinoedd, i'n tywysogion, ac i'n hofferiaid, ac i'n prophwydi, ac i'n tadau, ac i'th holl bobl, er dyddiau brenhinoedd Assyria hyd y dydd hwn.

33^u Tithau ydwynt gyfiawn yn yr hyn oll a ddi-gwyddodd i ni: canys gwirionedd a wnaethost ti, a ninnau a wnaethom yn annuwiol.

34 Ein brenhinoedd hefyd, ein tywysogion, ein hofferiaid, a'n tadau, ni chadwasant dy gyfraith, ac ni wrandawsant ar dy orchymynion, na'th dystiolaethau, y rhai a dystiolaethaist wrthynt.

35 A hwy ni'th wasanaethasant yn eu brenhiniaeth, nac yn dy fawr ddaioni a roddaist iddynt, nac yn y wlad ehang a bras yr hon a osodaist o'u blaen hwynt; ac ni ddychwelasant oddi wrth eu drwg weithredoedd.

36 Wele ni heddyw yn weision; ac am y wlad a roddaist i'n tadau ni, i fwytta ei ffrwyth a'i daioni, wele ni yn weision ynddi.

37 A mawr yw ei thoreth hi i'r brenhinoedd a osodaist arnom ni am ein pechodau: ac arglwyddiaethu y maent ar ein cyrph, ac ar ein hani-feiliaid, yn ol eu hewyllys; ac yr ydym mewn cyfyngder mawr.

38 Ac o herwydd hyn oll yr ydym yn gwneuthur cyfammod sicr, ac yn ei ysgrifenu; ac y mae ein tywysogion, ein Lefiaid, a'n hofferiaid, yn ei selio.

PENNOD X.

1 Enwau y rhai a seliasant y cyfammod rhwng Duw a'r bobl. 29 Fyngciau y cyfammod.

A'R rhai² a seliodd oedd, Nehe-miah y Tirsatha, mab Hachaliah, a Sidciah,
2^a Seraiah, Azariah, Jeremiah,

3 Pasur, Amariah, Malchiah,
4 Hattus, Sebaniah, Maluch,
5 Harim, Meremoth, Obadiah,
6 Daniel, Ginnethon, Baruch,
7 Mesulam, Abiah, Miamin,
8 Maaziah, Bilgai, Semaiah: dyma yr offeiriaid.

9 A'r Lefiaid: Jesua mab Azaniah, Binnui o feibion Henadad, Cadmiel;
10 A'u brodyr hwynt; Sebaniah, Hodiah, Celita, Pelajiah, Hanan,
11 Micha, Rehob, Hasabiah,
12 Zaccur, Serebiah, Sebaniah,
13 Hodiah, Bani, Beninu.

14 Pennaethiaid y bobl; ^b Paros, Pahath-Moab, Elam, Zattu, Bani,

15 Bunni, Azgad, Bebai,
16 Adoniah, Bigfai, Adin,
17 Ater, Hizciah, Azzur,
18 Hodiah, Hasum, Besai,
19 Hariph, Anathoth, Nebai,
20 Magpias, Mesulam, Hezir,
21 Mesezabeel, Sadoc, Jaddua,
22 Pelatiah, Hanan, Anaiah,
23 Hosea, Hananiah, Hasub,
24 Hahoes, Pileha, Sobec,
25 Rehun, Hasabnah, Maaseiah,
26 Ac Ahiah, Hanan, Anan,
27 Maluch, Harim, Baanah.

28 ¶ A'r rhan arall o'r bobl, yr offeiriaid, y Lefiaid, y porthorion, y cantorion, y Nethiniaid, a phawb a'r a ymneillduasant oddi wrth bobl y gwledydd at gyfraith Duw, eu gwragedd hwynt, eu meibion, a'u merched, pawb a'r a oedd a gwybodaeth ac a deall ganddo;

29 Hwy a lynasant wrth eu brodyr, eu pennaethiaid, ac^a aethant mewn rhaith a llw ar radio y'ngyfraith Duw, yr hon a roddasid trwy law Moses gwas Duw: ac ar gadw ac ar wneuthur holl orchymynion yr ARGWYDD ein Harglwydd ni, a'i farnedigaethau, a'i ddeddfau:

30 Ac ar^e na roddem ein merched i bobl y wlad: ac na chymmerem eu merched hwy i'n meibion ni:

31^f Ac o byddai pobl y tir yn dwyn marchnadoedd, neu ddim lluniaeth ar y dydd Sabbath i'w werthu, na phrynem ddim ganddynt ar y Sabbath, neu ar y dydd sanctaidd; ac y gadawem heibio y^g seithfed flwyddyn, a^h chodi pob³ dyled.

32 A ni a osodasom arnom ddeddfau, ar i ni roddi traian siel yn y flwyddyn, tu ag at wasanaeth tŷ ein Duw ni,

33 A thu ag atⁱ y bara gosod, a'r bwyd-offrwm gwastadol, a thu ag at y

Cyn
CRIST
445.^b Edrych
Ezra 2. 3,
&c.
pen. 7. 8,
&c.^c Ezra 2.
36-43.^d Ps. 119.
106.^e Exod. 34.
16.
Deut. 7. 8.^f Exod. 20.
10.
Lev. 23. 3.
Deut. 5. 12.
pen. 13. 15,
&c.^g Exod. 23.
10. 11.
Lev. 25. 4.^h Deut. 15.
2.³ Heb. llaw.ⁱ 1 ef. 24. 5,
&c.
2 Chron. 2.
4.⁸ Heb. wrth,
neu, wedd
ei selio.² Heb. oedd
wrth selio.^a Edrych
pen. 12.
1-21.

Cyn
CRIST
445.1 Edrych
Num. 28,
a 29.1 Pen. 13.
31.

m Lef. 6. 12.

n Exod. 23,
19. a 34. 26.
Lef. 19. 23.o Exod. 13.
2, 12, 13.
Lef. 27. 27.
Num. 18.
15, 16.p Lef. 23.
17.Num. 15.
19. a 18. 12,
&c.
Deut. 18. 4.
a 26. 2.q Lef. 27.
30.
Num. 18.
21, &c.r Num. 18.
26.s Deut. 12.
6, 11.a ad. 18.
Matt. 4. 5.
a 27. 53.

poeth-offrwm gwastadol, ^ky Sabbath au, y newydd-loerau, a'r gwyliau arbennig, a thu ag at y cyssegredig *bethau*, a thu ag at y pech-ebyrth, i wneuthur cymmod dros Israel; a *thu ag at* holl waith tŷ ein Duw.

34 A ni a fwriasom goelbrennau yr offeiriaid, y Lefiaid, a'r bobl, am goed yr offrwm, fel y dygent *hwynt* i dŷ ein Duw ni, yn ol tai ein tadau ni, ar amserau nodedig, o flwyddyn i flwyddyn, i'w llosgi ar allor yr ARGLWYDD ein DUW, ^mfel y mae yn ysgrifenedig yn y gyfraith:

35 Ac ⁿi ddwyn blaen-ffrwyth ein tir, a blaen-ffrwyth o bob ffrwyth o bob pren, o flwyddyn i flwyddyn, i dŷ yr ARGLWYDD:

36 A'r rhai cyntaf-anedig o'n meibion, ac o'n hanifeiliaid, fel y mae yn ysgrifenedig ^oyn y gyfraith, a chyn-taf-anedigion ein gwartheg a'n defaid, i'w dwyn i dŷ ein Duw, at yr offeiriaid sydd yn gwasanaethu yn nhŷ ein Duw ni.

37 ^pA blaenion ein toes, a'n hoffrymmau, a ffrwyth pob pren, gwin ac olew, a ddygem at yr offeiriaid i gelloedd tŷ ein Duw, a ^qdegwm ein tir i'r Lefiaid; fel y cai y Lefiaid hwythau ddegwm trwy holl ddinas-oedd ein llafur ni.

38 A bydd yr offeiriad, mab Aaron, gyd â'r Lefiaid, ^rpan fyddo y Lefiaid yn degyddu: a dyged y Lefiaid i fynu ddegfed ran y degwm i dŷ ein Duw ni, i'r celloedd yn y trysordy.

39 Canys meibion Israel a meibion Lefi ^sa ddygant offrwm yr ŷd, y gwin, a'r olew, i'r ystafelloedd, lle y mae llestri y cyssegr, a'r offeiriaid sydd yn gweini, a'r porthorion, a'r cantorion; ac nac ymwrthodwn â thŷ ein Duw.

PENNOD XI

1 Y tywysogion, a'r rhai a ewyllystent, a'r degfed gwr a ddewisid wrth goelbren, yn trigo yn Jerusalem. 3 Rhof o'u hmwau hwynt. 20 Y bobl eraill yn trigo mewn dinasoedd eraill.

ATHYWYSOGION y bobl a drigasant yn Jerusalem: a'r rhan arall o'r bobl a fwriasant goelbrennau i ddwyn un o'r deg i drigo yn Jerusalem ^ay ddinas sanctaidd, a naw rhan i fod yn y dinasoedd eraill.

2 A'r bobl a fendithiasant yr holl wŷr a ymroddasant yn ewyllysgar i breswyllo yn Jerusalem.

3 ¶ A dyma bennaethiaid y dal-aeth, y rhai a drigasant yn Jerusa-

lem: ond yn ninasoedd Judah pawb a drigasant yn eu meddiant o fewn eu dinasoedd, *sef* Israel, yr offeiriaid, a'r Lefiaid, a'r ^bNethiniaid, a ^cmeibion gweision Solomon.

4 A ^drhai o feibion Judah ac o feibion Benjamin a drigasant yn Jerusalem. O feibion Judah; Athaiah mab Uziah, fab Zechariah, fab Amariah, fab Sephatiah, fab Mahalaleel, o feibion ^ePeres;

5 Maaseiah hefyd mab Baruch, fab Colhozeh, fab Hazaiah, fab Adaiah, fab Joiarib, fab Zechariah, fab Siloni.

6 Holl feibion Peres y rhai oedd yn trigo yn Jerusalem, *oedd* bedwar cant ac wyth a thri ugain o wŷr grymmus.

7 A dyma feibion Benjamin; Sâlû mab Mesûlam, fab Jöed, fab Pedahiah, fab Colaiah, fab Maaseiah, fab Ithiel, fab Jesaiah.

8 Ac ar ei ol ef Gabbai, Sâlai; naw cant ac wyth ar hugain.

9 A Jöel mab Zichri *oedd* swyddog arnynt hwy: a Judah mab Senuah yn ail ar y ddinas.

10 ^fO'r offeiriaid: Jedaiah mab Joiarib, Jachin.

11 Seraiah mab Hilciah, fab Mesûlam, fab Sadoc, fab Meraioth, fab Abitub, blaenor tŷ DDUW.

12 A'u brodyr y rhai oedd yn gweithio gwaith y tŷ, *oedd* wyth cant a dau ar hugain: ac Adaiah mab Jeroham, fab Pelaliah, fab Amsi, fab Zechariah, fab Pasur, fab Malchiah,

13 A'i frodyr, pennau-cenedl, dau cant a dau a deugain: ac Amasai mab Azareel, fab Ahazai, fab Mesilemoth, fab Immer,

14 A'u brodyr hwynt, yn gedyrn o nerth, *oedd* gant ac wyth ar hugain: a Zabdiel mab ^gHaggadolim yn swyddog arnynt.

15 Ac o'r Lefiaid: Semaiah mab Hasub, fab Azricam, fab Hasabiah, fab Bunni.

16 Sabbethai hefyd, a Jozabad, o bennaethiaid y Lefiaid, *oedd oruchaf* ^har y gwaith o'r tu allan i dŷ DDUW.

17 Mattaniah hefyd mab Micha, fab Zabdi, fab Asaph, *oedd* bennaf i ddechreu tâl diolch mewn gweddi: a Bacuchiah yn ail o'i frodyr; ac Abda mab Sammua, fab Galal, fab Jeduthun.

18 Yr holl Lefiaid yn y ddinas sanctaidd, *oedd* ddau cant a phedwar a phedwar ugain.

Cyn
CRIST
445.b Ezra 2.
43.c Ezra 2.
55.d 1 Chron.
9. 3.e Gen. 38.
29.f 1 Chron. 9.
10, &c.g un o'r
gwŷr
maur.h 1 Chron.
26. 29.

Cyn
CRIST
445.

³ Heb. *wrth*
y pyrrh.

^b Edrych
pen. 3. 26.
⁴ Ophel.

¹ Edrych
Ezra 6. 8, 9.
a 7. 20, &c.
⁵ Neu,
rhan.

^k Gen. 38.
30.

⁶ Neu, *hyd*.

¹¹ Chron.
4. 14.

Cylch
536.
[•] Ezra 2. 1.

^b Edrych
pen. 10.
2-8.

19 A'r porthorion, Accub, Talmon, a'u brodyr ³ yn cadw y pyrrh, *oedd* gant a deuddeg a thri ugain.

20 ¶ A'r rhan arall o Israel, o'r offeiriaid ac o'r Lefiaid a drigent yn holl ddinasoedd Judah, pob un yn ei etifeddiaeth.

21 ^b Ond y Nethiniaid oeddylnt yn aros yn ⁴ y tŵr: Siha a Gispā *oedd* ar y Nethiniaid.

22 A swyddog y Lefiaid yn Jerusalem, *oedd* Uzzi mab Bani, fab Hasabiah, fab Mattaniah, fab Micha: o feibion Asaph, y cantorion *oedd* ar waith tŷ DDUW.

23 Canys ¹ gorchymyn y brenhin am danynt hwy *oedd*, *fod* ⁵ ordin-hâd safadwy i'r cantorion, dogn dydd yn ei ddydd.

24 A Phethahiah mab Mesezabeel, o feibion ^k Zerah mab Judah, *oedd* wrth law y brenhin ym mhob peth a berthynai i'r bobl.

25 Ac am y trefydd a'u meusydd, rhai o feibion Judah a drigasant yng Nghaer Arba a'i phentrefi, ac yn Dibon a'i phentrefi, ac yn Jecab-seel a'i phentrefi,

26 Ac yn Jesua, ac ym Moladah, ac yn Beth-phelet,

27 Ac yn Hasar-sual, ac yn Beer-seba a'i phentrefi,

28 Ac yn Siclag, ac ym Mechonah ac yn ei phentrefi,

29 Ac yn En-rimmon, ac yn Sareah, ac yn Jarmuth,

30 Zanoah, Adulam, a'u trefydd, Lachis a'i meusydd, yn Azecah a'i phentrefi. A hwy a wladychasant o Beerseba hyd ddyffryn Hinnom.

31 A meibion Benjamin o Geba a drigasant ⁶ ym Michmas, ac Aia, a Bethel, a'u pentrefi,

32 Yn Anathoth, Nob, Ananiah,

33 Hasor, Ramah, Gittaim,

34 Hadid, Seboim, Nebalat,

35 Lod, ac Ono, ¹ glyn y crefft-wyr.

36 Ac o'r Lefiaid yr *oedd* rhannau yn Judah, ac yn Benjamin.

PENNOD XII.

1 Yr offeiriaid 8 a'r Lefiaid a ddaeth i fynu gyd â Zorobabel. 10 Hiliogaeth yr offeiriaid. 22 Rhai o'r Lefiaid pennaf. 27 Cyhoedd gysegriad muriau Jerusalem. 44 Gosod swyddau i'r offeiriaid ac i'r Lefiaid yn y deml.

DYMA hefyd ^a yr offeiriaid a'r Lefiaid, y rhai a ddaethant i fynu gyd â Zorobabel mab Salathiel, a Jesua: *sef* ^b Seraiah, Jeremiah, Ezra,

2 Amariah, ² Maluch, Hattus, ³ Sechaniah, ⁴ Rehum, ⁵ Meremoth, ⁴ Ido, ⁶ Ginnetho, [•] Abiah, ⁵ Miamin, ⁸ Maadiah, Bilgah, ⁶ Semaiah, a Joiarib, Jedaiah, ⁷ Salu, Amoc, Hilciah, Jedaiah: dyma bennaethiaid yr offeiriaid a'u brodyr yn nyddiau ^d Jesua.

8 A'r Lefiaid: Jesua, Binnui, Cadmiel, Serebiah, Judah; a Mattaniah *oedd* ar y ² gerdd, efe a'i frodyr.

9 Bacbuciah hefyd ac Unni, eu brodyr hwynt, *oedd* ar eu cyfer yn y gwyliadwriaethau.

10 ¶ A Jesua a genhedlodd Joiacim, a Joiacim a genhedlodd Eliasib, ac Eliasib a genhedlodd Joiada,

11 A Joiada a genhedlodd Jonathan, a Jonathan a genhedlodd Jaddua.

12 Ac yn nyddiau Joiacim, yr offeiriaid *hyn* *oedd* bennau-cenedl: o Seraiah, Meraiah; o Jeremiah, Hananiah;

13 O Ezra, Mesulam; o Amariah, Jehohanan;

14 O Melichu, Jonathan; o Sebaniah, Joseph;

15 O Harim, Adna; o Meraioth, Helcai;

16 O Ido, Zechariah; o Ginnethon, Mesulam;

17 O Abiah, Zichri; o Miniamin, o Moadiah, Piltai;

18 O Bilgah, Sammua; o Semaiah, Jehonathan;

19 Ac o Joiarib, Mattenai; o Jedaiah, Uzzi;

20 O Salai, Calai; o Amoc, Eber;

21 O Hilciah, Hasabiah: o Jedaiah, Nethaneel.

22 ¶ Y Lefiaid yn nyddiau Eliasib, Joiada, a Johanan, a Jaddua, *oedd* wedi eu hysgrifenu yn bennau-cenedl: a'r offeiriaid, hyd deyrnasiad Darius y Persiad.

23 Meibion Lefi, *y* *pennau-cenedl*, *oedd* wedi eu hysgrifenu yn llyfr [•] y chroniclau, hyd ddyddiau Johanan mab Eliasib.

24 A phennaethiaid y Lefiaid, *oedd* Hasabiah, Serebiah, a Jesua mab Cadmiel, a'u brodyr ar eu cyfer, i ogoneddu ac i foliannu, ¹ yn ol gorchymyn Dafydd, gwr DUW, gwyliadwriaeth ar gyfer gwyliadwriaeth.

25 Mattaniah, a Bacbuciah, Obadiah, Mesulam, Talmon, Accub, *oedd* borthorion, yn cadw gwyliadwriaeth wrth ³ drothwyau y pyrrh.

26 Y rhai *hyn* *oedd* yn nyddiau

Cyn
CRIST
Cylch
536.

² Neu, *Melichu*, ad. 14.
³ Neu, *Sebaniah*, ad. 14.
⁴ Neu, *Harim*, ad. 15.

⁵ Neu, *Meraioth*, ad. 15.
⁶ Neu, *Ginnethon*, ad. 16.
[•] Luc 1. 5.

⁷ Neu, *Miniamin*, ad. 17.
⁸ Neu, *Moadiah*, ad. 17.
⁹ Neu, *Salai*, ad. 20.
^d Ezra 3. 2.
Hag. 1. 1.
Zech. 3. 1.
² Sef, *psalmau diolch*.

[•] 1 Chron.
9. 14. &c.

¹¹ Chron.
23. a 25,
a 26.

³ Neu, *drysorau*, neu, *gymmanfau*.

Cyn
CRIST
Cylch
536.

445.
Deut. 20.
Pa. 30, tit.

Joiacim mab Jesua, fab Josadac, ac yn nyddiau Nehemiah y tywysog, ac Ezra yr offeiriad a'r ysgrifenydd.

27 ¶ Ac s'ynghyssegriad mur Jerusalem y ceisiasant y Lefiaid o'u holl leoedd, i'w dwyn i Jerusalem, i wneuthur y cyssegriad â gorfoledd, mewn diolchgarwch, ac mewn cân, a symbalau, nablau, ac â thelynau.

28 A meibion y cantorion a ymgynnullasant o'r gwastadedd o amgylch i Jerusalem, ac o drefydd Netophathi,

29 Ac o dŷ Gilgal, ac o feusydd Geba ac Azmafeth: canys y cantorion a adeiladasent bentrefi iddynt o amgylch Jerusalem.

30 Yr offeiriad hefyd a'r Lefiaid a ymlanhasant; glanhasant hefyd y bobl, a'r pyrth, a'r mur.

31 A mi a berais i dywysogion Judah ddringo ar y mur; a gosodais ddwy *fintai* fawr o rai yn moliannu; a mynediad ^by naill oedd ar y llaw ddeheu ar y mur tu a ⁱphorth y dom:

32 Ac ar eu hol hwynt yr aeth Hosaiah, a hanner tywysogion Judah,

33 Azariah hefyd, Ezra, a Mesulam,

34 Judah, a Benjamin, a Semaiah, a Jeremiah,

35 Ac o feibion yr offeiriad ^kâg udgyrn, Zechariah mab Jonathan, fab Semaiah, fab Mattaniah, fab Michaelah, fab Zaccur, fab Asaph;

36 A'i frodyr ef, Semaiah, ac Azarael, Milalai, Gilalai, Maai, Nethaneel, a Judah, Hanani, âg ^loffer cerdd Dafydd gwr Duw, ac Ezra yr ysgrifenydd o'u blaen hwynt.

37 Ac wrth ^mborth y ffynnon, yr hon oedd ar eu cyfer hwynt, y dringasant ar ⁿrisiau dinas Dafydd yn nringfa y mur, oddi ar dŷ Dafydd, hyd ^oborth y dwfr tu a'r dwyrain.

38 A'r ail *fintai* o'r rhai oedd yn moliannu, oedd yn myned ar eu cyfer hwynt, a minnau ar eu hol; a hanner y bobl oedd ar y mur, oddi ar ^pdŵr y ffynau, hyd ^qy mur llydan;

39 Ac oddi ar ^rborth Ephraim, ac oddi ar ^syr hen borth, ac oddi ar ^tborth y pysgod, a thŵr Hananeel, a ^uthŵr Meah, hyd borth y deaidd; a hwy a safasant ym ^xmhorth y wyliadwriaeth.

40 Felly y ddwy *fintai*, y rhai oedd yn moliannu, a safasant yn nhŷ

DDuw, a minnau, a hanner y swyddogion gyd â mi:

41 Yr offeiriad hefyd; Eliacim, Maaseiah, Miniamin, Michaelah, Elioenai, Zechariah, Hananiah, âg udgyrn:

42 Maaseiah hefyd, a Semaiah, ac Eleazar, ac Uzzi, a Jehohanan, a Malchiah, ac Elam, ac Ezra. A'r cantorion a ⁴ganasant yn groch, a Jazrahiah eu blaenor.

43 A'r diwrnod hwnnw yr aberthasent ebyrth mawrion, ac y llawenhasant: canys Duw a'u llawenychasai hwynt â llawenydd mawr: y gwragedd hefyd a'r plant a orfoloddasant: fel y clybuwyd llawenydd Jerusalem hyd ym mhell.

44 ¶ A'r dwthwn hwnnw y gosodwyd gwŷr ar gelloedd y trysorau, ar yr offrymmau, ar y blaen-ffrwyth, ac ar y degymmau, i gasglu iddynt hwy o feusydd y dinasoedd y rhannau cyfreithlawn i'r offeiriad a'r Lefiaid: canys llawenydd Judah oedd ar yr offeiriad ac ar y Lefiaid y rhai oedd yn sefyll *yno*.

45 Y cantorion hefyd a'r porthorion a gadwasant wyliadwriaeth eu Duw, a gwyliadwriaeth y glanhâd, yn ⁷ol gorchymyn Dafydd, a Solomon ei fab.

46 Canys gynt, yn nyddiau Dafydd ^aac Asaph, *yr oedd* y pencantorion, a chaniadau canmoliaeth a moliant i DDuw.

47 Ac yn nyddiau Zorobabel, ac yn nyddiau Nehemiah, holl Israel oedd yn rhoddi rhannau i'r cantorion, a'r porthorion, dogn dydd yn ei ddydd: a hwy a gyssegrasant *bethau sanctaidd* i'r Lefiaid; ^aa'r Lefiaid a'u cyssegrasant i feibion Aaron.

PENNOD XIII.

1 Darllen y gyfraith, a gyrru y bobl gymmysg o blith Israel. 4 Nehemiah, pan ddychwelodd, yn peri glanhau yr ystafelloedd; 10 yn dwyn swyddau tŷ Duw i well trefn, 15 yn llestair halogi y Sabbath, 23 a phŵrddi gwragedd o estron genedl.

Y DWTHWN hwnnw y darllenwyd yn llyfr Moses ²lle y clybu y bobl; a chafwyd yn ysgrifenedig ynddo, ^ana ddylai yr Ammoniad na'r Moabiad ddylfod i gynulleidfa Duw yn dragywydd;

2 Am na chyfarfuasant â meibion Israel â bara ac â dwfr, eithr ^bcyflogasant Balaam yn eu herbyn i'w melldithio hwynt: ^cetto ein Duw ni a drodd y felldith yn fendith.

Cyn
CRIST
445.

⁴ Heb.
wnaethant
eu clyneed.

⁷ 1 Chron.
25, a 26.

^a 1 Chron.
25, 1, &c.

^a Num. 18.
26.

² Heb.
y'nglust-
iau.

^a Deut. 23.
3, 4.

^b Num. 22.
5.
Jos. 24, 9.

^c Deut. 23.
5.

^b Edrych
ad. 38.
^a pen. 2, 13.
a 3, 13.

^k Num. 10.
2.

^l 1 Chron.
23, 5.

^m pen. 2, 14.
a 3, 15.

ⁿ pen. 3, 15.

^o pen. 3, 26.
a 8, 1, 3, 16.

^p pen. 3, 11.
^q pen. 3, 8.

^r 2 Bren.
14, 13.
^s pen. 3, 6.

^t pen. 3, 3.

^u pen. 3, 1.

^x pen. 3, 32.

Cyn
CRIST
445.

d pen. 9. 2.

3 A phan glywsant hwy y gyfraith, a hwy a neillduasant yr holl rai cymysg oddi wrth Israel.

4 ¶ Ac o flaen hyn, Eliasib yr offeiriad, yr hwn a osodasid ar ystafell tŷ ein Duw ni, oedd gyfathrachwr i Tobiah:

5 Ac efe a wnaeth iddo ef ystafell fawr; ac yno y byddent o'r blaen yn rhoddi y bwyd-offrymmau, y thus, a'r llestri, a degwm yr ŷd, y gwin, a'r olew, ³a orchymynasid eu rhoddi i'r Lefiaid, a'r cantorion, a'r porthorion, ac offrymmau yr offeiriad.

6 Ac yn hyn i gyd o amser ni bŵm i yn Jerusalem: canys yn y ddeuddegfed flwyddyn ar hugain i Artaxerxes brenhin Babilon y deuthum i at y brenhin, ac ym mhen talm o ddyddiau y ⁴cefaïs gennad gan y brenhin;

7 Ac a ddeuthum i Jerusalem, ac a ddeallais y drygioni a wnaethai Eliasib er Tobiah, gan wneuthur iddo ystafell y'ng hynteddoedd tŷ DDUW.

8 A bu ddrwg iawn gennyf; am hynny mi a fwriais holl ddodrefn tŷ Tobiah allan o'r ystafell.

9 Erchais hefyd iddynt lanhâu yr ystafelloedd: a mi a ddygais yno drachefn lestri tŷ DDUW, yr offrmw a'r thus.

10 ¶ Gwybŵm hefyd fod °rhannau y Lefiaid heb eu rhoddi iddynt: canys ffoisai y Lefiaid a'r cantorion, y rhai oedd yn gwneuthur y gwaith, bob un i'w ^ffaes.

11 Yna ²y dwrdiais y swyddogion, ac y dywedais, Paham y gwrthodwyd tŷ DDUW? A mi a'u cesglais hwynt ynghyd, ac a'u gosodais yn eu ⁵lle.

12 Yna holl Judah a ddygasant ddegwm yr ŷd, a'r gwin, a'r olew, i'r trysordai.

13 A mi a wneuthum yn drysorwyr ar y trysorau, Selemiah yr offeiriad, a Sadoc yr ysgrifenydd, a Phedaiah, o'r Lefiaid: a cher llaw iddynt hwy yr oedd Hanan mab Zaccur, mab Mattaniah: canys ffyddlawn y cyfrifid hwynt, ac arnynt hwy yr oedd rhannu i'w brodyr.

14 ^hCofia fi, fy NUW, o herwydd hyn; ac na ddilea fy ngharedigrwydd a wneuthum i dŷ fy NUW, ac i'w wyliadwriaethau ef.

15 ¶ Yn y dyddiau hynny y gwelais yn Judah rai yn sengi gwinwryfau ar y Sabbath, ac yn dwyn i mewn ysgubau ŷd, ac yn llwytho

asynod, gwin hefyd, a grawnwin, a ffigys, a phob beichiau, ac yn eu dwyn i Jerusalem ar y dydd Sabbath: a mi a dystiolaethais yn eu herbyn ar y dydd y gwerthasant luniaeth.

16 Y Tyriaid hefyd oedd yn trigo ynddi, ac yn dwyn pysgod, a phob peth gwerthadwy, y rhai yr oeddynt hwy yn eu gwerthu ar y Sabbath i feibion Judah, ac yn Jerusalem.

17 Yna ¹y dwrdiais bendeffigion Judah, ac y dywedais wrthynt, Pa beth drygionus yw hwn yr ydych chi yn ei wneuthur, gan halogi y dydd Sabbath?

18 Onid fel hyn y gwnaeth eich tadau chi? ac oni ddug ein Duw ni yr holl ddrwg hyn arnom ni, ac ar y ddinas hon? a chwithau ydych yn ychwanegu digofaint ar Israel, trwy halogi y Sabbath.

19 A phan ^kdywyllasai pyrth Jerusalem cyn y Sabbath, yr erchais gau y dorau, ac a orchymynais nad agorid hwynt hyd wedi y Sabbath: a mi a osodais rai o'm gweision wrth y pyrth, ¹fel na ddelai baich i mewn ar ddydd y Sabbath.

20 Felly y marchnadwyr, a gwerthwyr pob peth gwerthadwy, a lettyasant o'r tu allan i Jerusalem unwaith neu ddwy.

21 A mi a dystiolaethais yn eu herbyn hwynt, ac a ddywedais wrthynt, Paham yr ydych chi yn aros dros nos wrth y mur? os gwnewch eilwaith, mi a estynaf fy llaw i'ch erbyn. O'r pryd hwnnw ni ddaethant ar y Sabbath mwyach.

22 A mi a ddywedais wrth y Lefiaid, am ^mid dynt ymlanhâu, a dyfod i gadw y pyrth, gan sancteiddio y dydd Sabbath. ^aAm hyn hefyd cofia fi, fy NUW, ac arbed fi yn ol ⁶lliaws dy drugaredd.

23 ¶ Yn y dyddiau hynny hefyd y gwelais Iuddewon ⁷a briodasent Asdodeasai, Amoneesai, a Moabesai, yn wragedd iddynt:

24 A'u plant hwy oedd yn llefaru y naill hanner o'r Asdodiaeg, ac heb fedru ymddiddan yn iaith yr Iuddewon, ond yn ol tafodiaith ⁸y ddeubar bobl.

25 Yna yr ymrysonais â hwynt, ac y ⁹melldithiais hwynt; tarewais hefyd rai o honynt, ac a bliciais eu gwallt hwynt: a mi a'u tyngais hwynt trwy DDUW, gan ddywedyl, Na roddwch eich merched i'w meibion hwynt, ac na chymmerwch o'u

Cyn
CRIST
Cylch
434.

ad. 11.

k Lef. 23.
32.

l Jer. 17. 21.

m pen. 12.
30.

n ad. 14. 31.

o Neu,
amlder.
Cylch
434.p Heb. a
gytaliasai
ag.
o Ezra 9. 2.q Heb. y
bobl a'r
bobl.r Neu,
difemwais.s Heb. yr
hyn oedd
orchymyn
y Lefiaid.Cylch
434.t Neu,
gofynais.

u Mal. 3. 8.

v Num. 35.

w ad. 17, 25.

x Heb.
sefyllfa.y ad. 22, 31.
pen. 5, 19.

Cyn
CRIST
Cylch
434.

¶ 1 Bren. 3.
13.
2 Chron. 1.
12.
¶ 2 Sam. 12.
24.

¶ 1 Bren. 11.
1, &c.

merched hwynt i'ch meibion, nac i chwi eich hunain.

26 Onid o achos y rhai hyn y pechodd Solomon brenhin Israel? er ^pna bu brenhin cyffelyb iddo ef ym mysg cenhedloedd lawer, ^ayr hwn oedd hoff gan ei Dduw, a Duw a'i gwnaeth ef yn frenhin ar holl Israel; ^retto gwragedd dieithr a wnaethant iddo ef bechu.

27 Ai arnoch chwi y gwrandaŵn, i wneuthur yr holl ddrygioni mawr hwn, gan droseddu yn erbyn ein Duw, trwy briodi gwragedd dieithr?

28 Ac *un* o feibion Joiada, mab

Eliasib yr arch-offeiriad, *oedd* ddaw i Sanbàlat yr Horoniad: yr hwn a ymlidiais i oddi wrthyf.

29 O fy Nuw, ^acofia hwynt, am ²iddynt halogi yr offeiriadaeth, a ¹chyfammod yr offeiriadaeth, a'r Lefiaid.

30 Yna y glanheais hwynt oddi wrth bob estron; ^ugosodais hefyd oruchwyliaethau i'r offeiriad ac i'r Lefiaid, pob un yn ei waith;

31 Ac at ^agoed yr offrwm mewn amserau nodedig, ac at y blaenffrwythau. ^rCofia fi, O fy Nuw, er daioni.

Cyn
CRIST
Cylch
434.

* pen. 6. 14.
2 Heb.
halogedig-
aethau.
† Mal. 2. 4,
11, 12.

* pen. 12.
1, &c.

* pen. 10.
34.

* ad. 14, 22.

LLYFR ESTHER.

PENNOD I.

1 *Ahasferus yn gwneuthur gwleddoedd brenhinol*: 10 yn anfon i gyrchu atto y frenhines Fasti; a hithau yn gwrthod dyfod. 13 *Ahasferus*, trwy gyngor Memuchan, yn gwneuthur cyfraith ar fod o'r guŵr yn ben ar eu gwragedd.

YN nyddiau Ahasferus, (efe *yw* Ahasferus yr hwn oedd yn teyrnasu ^ao India hyd Ethiopia, *sef* ar gant a saith ar hugain o daleithiau;)

2 Yn y dyddiau hynny, pan eisteddodd y brenhin Ahasferus ar orseddfa ei frenhiniaeth, yr hon *oedd* yn Susan y brenhinllys,

3 Yn y drydedd flwyddyn o'i deyrnasiad, efe a wnaeth wledd i'w holl dywysogion a'i weision; cadernid Persia, a Media, y rhaglawaidd, a thywysogion y taleithiau, *oedd* ger ei fron ef:

4 Fel y dangosai efe gyfoeth a gogoniant ei deyrnas, ac anrhyddedd a phrydferthwch ei fawredd, ddyddiau lawer, *sef* cant a phedwar ugain o ddyddiau.

5 Ac wedi gorphen y dyddiau hynny, y brenhin a wnaeth i'r holl bobl a gafwyd yn Susan y brenhinllys, o'r mwyaf hyd y lleiaf, wledd *dros* saith niwrnod, y'nghyntedd gardd palas y brenhin:

6 *Lle yr oedd llenni* gwŷnion, gwyrdion, a ²rhudd-gochion, wedi eu cylymmu â llinynnau sidan, ac â phorphor, wrth fodrwyau arian, a cholofnau marmor: ^by gwelŷau *oedd* o aur ac arian, ar balmant o *faen* grisial, a marmor, ac alabaster, a jasinct.

7 Ac yfed diod *yr oeddynt* mewn llestri aur, a chyfnewid amryw

lestri, a gwin brenhinol lawer, yn ol ³gallu y brenhin.

8 Yr yfed hefyd *oedd* wrth ddefod, nid *oedd* neb yn cymmell: canys gosodasai y brenhin *orchymyn* ar bob swyddwr o fewn ei dŷ, ar wneuthur yn ol ewyllys pawb.

9 Y frenhines Fasti hefyd a wnaeth wledd i'r gwragedd *yn* y brenhindy *oedd* eiddo Ahasferus y brenhin.

10 ¶ Ar y seithfed dydd, pan oedd lawen calon y brenhin gan win, efe a ddywedodd wrth Mehuman, Biztha, ^cHarbona, Bigtha, ac Abagtha, Zethar, a Charcas, y saith ⁴ystafellydd oedd yn gweini ger bron y brenhin Ahasferus,

11 Am gyrchu y frenhines Fasti o flaen y brenhin, yn y frenhinol goron, i ddangos i'r bobloedd ac i'r tywysogion ei glendid hi: canys glân yr olwg *ydoedd* hi.

12 Ond y frenhines Fasti a wrthododd ddyfod wrth air y brenhin trwy law ei ystafellyddion: am hynny y llidiodd y brenhin yn ddirfawr, a'i ddigllonedd ef a ennynodd ynddo.

13 ¶ Yna y dywedodd y brenhin wrth y doethion ^aoedd yn gwybod yr amserau, (canys felly *yr oedd* arfer y brenhin tu ag at bob rhai a fyddai yn gwybod cyfraith a barn:

14 A nesaf atto ef *oedd* Carsena, Sethar, Admatha, Tarsis, Meres, Marsena, a Memuchan, ^esaith dywysog Persia a Media, ^fy rhai oedd yn gwledd wyneb y brenhin, ac yn eistedd yn gyntaf yn y frenhiniaeth;)

15 Beth sydd i'w wneuthur wrth y gyfraith i'r frenhines Fasti, am na wnaeth hi archiad y brenhin Ahasferus trwy law yr ystafellyddion?

Cyn
CRIST
Cylch
519.

* Heb. *llaw*.

* pen. 7. 9.

* Neu. *cumuch*.

* 1 Chron.
12. 32.

* Ezra 7. 14.

* 2 Bren. 25.
19.

Cyn
CRIST
Cylch
521.

* pen. 8. 9.

Cylch
519.

2 Neu.
gleision.

¶ Edrych
pen. 7. 8.
Ezec. 23.
41.
Amos 2. 8.
a 6. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
519.

16 Yna Memuchan a ddywedodd ger bron y brenhin a'r tywysogion, Nid yn erbyn y brenhin yn unig y gwnaeth Fasti y frenhines ar fai, ond yn erbyn yr holl dywysogion hefyd, a'r holl bobloedd sydd trwy holl daleithiau y brenhin Ahasferus.

17 Canys gweithred y frenhines a â allan at yr holl wragedd, fel y ⁵tremygant eu gwŷr yn eu golwg eu hun, pan ddywedant, Y brenhin Ahasferus a archodd gyrchu Fasti y frenhines o'i flaen; ond ni ddaeth hi.

18 Arglwyddesau Persia a Media, y rhai a glywsant weithred y frenhines, a ddywedant heddyw wrth holl dywysogion y brenhin. Felly y bydd mwy na digon o ddirmyg a digter.

19 Os ⁶bydd boddolawn gan y brenhin, eled brenhinol orchymyn oddi wrtho ef, ac ysgrifener ef ym mysg cyfreithiau y Persiaid a'r Mediaid, fel na ⁸throsedder ef, Na ddêl Fasti mwy ger bron y brenhin Ahasferus; a rhodded y brenhin ei brenhinfrain hi i'w chyfeilles yr hon sydd well na hi.

20 A phan glywer gorchymyn y brenhin, yr hwn a wnelo efe, trwy ei holl frenhiniaeth, (yr hon sydd fawr,) yna yr holl wragedd a roddant anrhydedd i'w gwŷr, o'r mwyaf hyd y lleiaf.

21 A da oedd y peth y'ngolwg y brenhin a'r tywysogion; a'r brenhin a wnaeth yn ol gair Memuchan:

22 Canys efe a anfonodd lythyrau i holl daleithiau y brenhin, i.e. ¹hi bob talaeth yn ol ei ysgrifen, ac at bob pobl yn ol eu tafodiaith eu hun; ar fod pob gwr yn arglwyddiaethu yn ei dŷ ei hun; a ⁷chyhoeddi hyn yn ol tafodiaith pob rhyw bobl.

PENNOD II.

1 Dewis brenhines i Ahasferus o fysg y gwyr-
yfon glanaf. 5 Mordecai tadmaeth Esther.
8 Hegai yn gweled Esther yn well nag un o'r
lleill. 12 Y modd y glanhêid y gwyrffon, ac
yr aent i mewn at y brenhin. 15 Esther yn
rhyngu bodd y brenhin yn oreu, ac yn cael
ei gwneuthur yn frenhines. 21 Mordecai yn
datguddio braduriaeth; ac ysgrifenu hynny
yn y chroniclel.

WEDI y pethau hyn, pan lon-
yddodd diglonedd y bren-
hin Ahasferus, efe a gofiodd Fasti,
a'r hyn a wnelsai hi, a'r hyn a farn-
asid arni.

2 Am hynny gweision y brenhin,
y rhai oedd yn gweini iddo, a ddy-

wedasant, Ceisier i'r brenhin lange-
esau teg yr olwg o wyrffon:

3 A gosoded y brenhin swyddogion
trwy holl daleithiau ei frenhiniaeth,
a chasglant hwythau bob llangces
dêg yr olwg, o wyrff, i Susan y
brenhinllys, i dŷ y gwragedd, dan
law ⁸Hegi ystafellydd y brenhin,
ceidwad y gwragedd; a rhodder
iddynt bethau i'w glanhâu:

4 A'r llangces a fyddo da y'ngolwg
y brenhin, a deyrnasa yn lle Fasti.
A da oedd y peth hyn y'ngolwg y
brenhin; ac felly y gwnaeth efe.

5 ¶ Yn Susan y brenhinllys yr
oedd rhyw Iuddew a'i enw Morde-
cai, mab Jair, fab Simei, fab Cis,
gwr o Jemini:

6 * Yr hwn a ddygasid o Jerusalem
gyd â'r gaethglud a gaethgludasid
gyd â Jechoniah brenhin Judah, yr
hwn a ddarfuasai i Nebuchodonosor
brenhin Babilon ei gaethgludo.

7 Ac efe a fagasai Hadassah, hon-
no yw Esther, ⁵merch ei ewythr ef
frawd ei dad; canys nid oedd iddi
dad na mam: a'r llangces oedd
⁹weddeiddlws, a glân yr olwg; a
phan fuasai ei thad a'i mam hi
farw, Mordecai a'i cymmerasai hi
yn ferch iddo.

8 ¶ A phan gyhoeddwyd gair y
brenhin a'i gyfraith, pan gasglasid
hefyd llangcesau lawer i Susan y
brenhinllys dan law Hegai, cymmer-
wyd Esther i dŷ y brenhin, dan law
Hegai ceidwad y gwragedd.

9 A'r llangces oedd ²dêg yn ei
olwg ef, a hi a gafodd ffafr ganddo;
am hynny efe ar frys a barodd roddi
iddi bethau i'w glanhâu, a'i rhan-
nau, a rhoddi iddi saith o llangcesau
golygus, o dŷ y brenhin: ac efe a'i
³symmudodd hi a'i llangcesau i'r
fan oreu yn nhŷ y gwragedd.

10 * Ond ni fynegasai Esther ei
phobl na'i chenedl: canys Mordecai
a orchymynasai iddi nad ynganai.

11 A Mordecai a rodiodd beunydd
o flaen cyntedd tŷ y gwragedd, i
wybod ⁴llwyddiant Esther, a pheth
a wnelid iddi.

12 ¶ A phan ddigwyddai amser
pob llangces i fyned i mewn at y
brenhin Ahasferus, wedi bod iddi hi
yn ol defod y gwragedd ddeuddeng
mis, (canys felly y cyflawnid dydd-
iau eu puredigaeth hwynt; chwe
mis mewn olew myrr, a chwe mis
mewn pêr-aroglau, a phethau eraill
i lanhâu y gwragedd;)

Cyn
CRIST
518.⁸ Nen, He-
gai, nd. 8.⁵ dirmyg-
ant.⁶ Heb. da
fydd gan.⁸ pen. 8. 8.^a 2 Bren.
24. 14. 15.
2 Chron.
36. 10.
Jer. 24. 1.^b ad. 15.⁹ Heb. dêg
o bryd.² Heb. dda.³ Heb.
newidiodd.^c ad. 20.⁴ Heb.
heddych.Cylch
515.

518.

Cyn
CRIST
Cylch
515.

13 Yna fel hyn y deuai y llangces at y brenhin; pa beth bynnag a ddywedai hi *am dano* a roddid iddi, i fyned gyd â hi o dŷ y gwragedd i dŷ y brenhin.

14 Gyd â'r hwyr yr âi hi i mewn, a'r bore hi a ddychwelai i dŷ arall y gwragedd, dan law Saasgaz, ystafellydd y brenhin, ceidwad y gordderchadon: ni ddeuai hi i mewn at y brenhin mwyach, oddi eithr i'r brenhin ei chwennych hi, a'i galw hi wrth *ei* henw.

15 ¶ A phan ddigwyddodd amser Esther, ^amerch Abihail ewythr Mordecai, yr hon a gymmerasai efe yn ferch iddo, i fyned i mewn at y brenhin, ni cheisiodd hi ddim ond yr hyn a ddywedasai Hegai, ystafellydd y brenhin, ceidwad y gwragedd: ac Esther oedd yn cael ffafr y'ngolwg pawb a'r oedd yn edyrch arni.

16 Felly Esther a gymmerwyd at y brenhin Ahasferus, i'w frenhindy ef, yn y degfed mis, hwnnw *yw* mis Tebeth, yn y seithfed flwyddyn o'i deyrnasiad ef.

17 A'r brenhin a hoffodd Esther rhagor yr holl wragedd, a hi a gafodd ffafr a charedigrwydd yn ei wŷdd ef rhagor yr holl wryrfon; ac efe a osododd y deyrn-goron ar ei phen hi, ac a'i gwnaeth yn frenhines yn lle Fasti.

18 Yna y gwnaeth y brenhin wledd fawr i'w holl dywysogion a'i weision, *sef* gwledd Esther; ac efe a wnaeth ^bryddid i'r taleithiau, ac a roddodd roddion yn ol gallu y brenhin.

19 A phan gasglwyd y gwryrfon yr ail waith, yna Mordecai oedd yn eistedd ym mhorth y brenhin.

20 ^cNid oedd Esther yn mynegi ei chenedl, na'i phobl; megis y gorchymynasai Mordecai iddi: canys Esther oedd yn gwneuthur yr hyn a ddywedasai Mordecai, fel *cynt pan* oedd hi yn ei meithrin gyd âg ef.

21 ¶ Yn y dyddiau hynny, pan oedd Mordecai yn eistedd ym mhorth y brenhin, y llidiodd ^eBigthan a Theres, dau o ystafellyddion y brenhin, *sef* o'r rhai oedd yn cadw y trothwy, a cheisiasant estyn llaw yn erbyn y brenhin Ahasferus.

22 A'r peth a wybu Mordecai; ac efe a'i mynegodd i Esther y frenhines; ac Esther a'i dywedodd wrth y brenhin, yn enw Mordecai.

23 A phan chwiliwyd y peth, fe a

gafwyd *felly*: am hynny y crogwyd hwynt ill dau ar bren. Ac ysgrif-enwyd *hynny* mewn ^ellyfr chroniel ger bron y brenhin.

PENNOD III.

1 *Ahasferus yn dyrchafu Haman, ac yntau, am i Mordecai ei ddystyru, yn ceisio dial ar yr holl Iuddewon; 7 ac yn bwrsu coelbren; 8 a thrwy enllib yn cael gan y brenhin gwneuthur cyfraith i ladd yr holl Iuddewon.*

WEDI y pethau hyn, y brenhin Ahasferus a fawrhaodd Haman mab Hammedatha yr Agagiad, ac a'i dyrchafodd ef; gosododd hefyd ei orsedd-faingc ef goruwch yr holl dywysogion *oedd* gyd âg ef.

2 A holl weision y brenhin, y rhai *oedd* ym mhorth y brenhin, oedd yn ymgrymmu, ac yn ymostwng i Haman; canys felly y gorchymynasai y brenhin am dano ef: ond nid ymgrymmodd Mordecai, ac nid ymostyngodd.

3 Yna gweision y brenhin, y rhai *oedd* ym mhorth y brenhin, a ddywedasant wrth Mordecai, Paham yr ydwyt ti yn troseddu ^agorchymyn y brenhin?

4 Ac er eu bod hwy beunydd yn dywedyd wrtho *fel hyn*, etto ni wrandawai efe arnynt hwy; am hynny y mynegasant i Haman, i edrych a safai geiriau Mordecai: canys efe a fynegasai iddynt mai Iuddew *ydoedd* efe.

5 A phan welodd Haman nad oedd Mordecai yn ymgrymmu, nac yn ymostwng iddo, Haman a lanwyd o ddigllonedd.

6 Er hynny diystyr oedd ganddo yn ei olwg ei hun estyn llaw yn erbyn Mordecai ei hunan; canys mynegasant iddo bobl Mordecai: am hynny Haman a geisiodd ddifetha yr holl Iuddewon, y rhai *oedd* trwy holl frenhiniaeth Ahasferus, *sef* pobl Mordecai.

7 ¶ Yn y mis cyntaf, hwnnw *yw* mis Nisan, yn y ddeuddegfed flwyddyn i'r brenhin Ahasferus, ^befe a barodd fwrw Pwr, (hwnnw *yw*, y coelbren,) ger bron Haman, o ddydd i ddydd, ac o fis i fis, *hyd* y ddeuddegfed *mis*, hwnnw *yw* mis Adar.

8 ¶ A Haman a ddywedodd wrth y brenhin Ahasferus, Y mae rhyw bobl wasgaredig a gwahanedig ym mhlith y bobloedd, trwy holl dal-eithiau dy frenhiniaeth; ^ca'u cyfreithiau hwynt *sydd* yn amraf-aelio oddi wrth yr holl bobl, ac nid

Cyn
CRIST
Cylch
514.^e pen. 6. 1.Cylch
510.^a ad. 2.

510.

^b pen. 9. 24.^c Ezra 4. 13.
Act. 16. 20.Cylch
515.
ad. 7.Cylch
514.^b Heb.
lonydd-
wch.^c ad. 10.^e Nen.
Bigthana,
pen. 6. 2.

Cyn
CRIST
510.² Neu, cym-
mrys.³ Heb. *i'w*
difetha.⁴ Heb.
biwyssaf.^d Gen. 41.
42.
^e pen. 8. 2, 8.⁵ Neu,
gorthrym-
mwr.^f pen. 8, 9.^g pen. 1. 22.
n 8. 9.^h pen. 8. 12.
&c.ⁱ pen. 8. 11.^k Edrych
pen. 8. 15.Cylch
510.^a Jos. 7. 6.
Ezec. 27.
30.

dydynt yn gwneuthur cyfreithiau y brenhin; am hynny nid ² buddiol i'r brenhin eu dioddef hwynt.

9 O bydd boddllawn gan y brenhin, ysgrifener ³ am eu difetha hwynt: a deng mil o dalentau arian a ⁴ dalaf ar ddwyllaw y rhai a wnant y weithred hon, i'w dwyn i drysorau y brenhin.

10 A ^d thynnodd y brenhin ^e ei fodrwy oddi am ei law, ac a'i rhoddes i Haman mab Hammedatha yr Agagiad, ⁵ gwrthwynebwr yr Iuddewon.

11 A'r brenhin a ddywedodd wrth Haman, Rhodder yr arian i ti, a'r bobl, i wneuthur â hwynt fel y byddo da yn dy olwg.

12 ^f Yna y galwyd ysgrifenyddion y brenhin, yn y mis cyntaf, ar y trydydd dydd ar ddeg o'r mis hwnnw, ac yr ysgrifenydd, yn ol yr hyn oll a orchymynasai Haman, at bendeffigion y brenhin, ac at y duciaid *oedd* ar bob talaeth, ac at dywysogion pob pobl i bob talaeth ^g yn ol ei ysgrifen, ac *at* bob pobl yn ol eu tafodiaith; yn enw y brenhin Ahasferus yr ysgrifenasid, ac â modrwy y brenhin y seliasid *hyn*.

13 A'r llythyrau a anfonwyd gyd â'r rhedegwyr i holl daleithiau y brenhin; i ddynystrio, i ladd, ac i ddifetha yr holl Iuddewon, yn ieu-ainge ac yn hen, yn blant ac yn wragedd, ^h mewn un dydd, *sef* ar y trydydd *dydd* ar ddeg o'r deuddegfed mis, hwnnw *yw* mis Adar, ac ⁱ i ysglyfaethu eu hyspail hwynt.

14 Testun yr ysgrifen, i roi gorchymyn ym mhob talaeth, a gyhoeddwyd i'r holl bobloedd, i fod yn barod erbyn y diwrnod hwnnw.

15 Y rhedegwyr a aethant, wedi eu cymmell trwy air y brenhin, a'r gorchymyn a roddasid yn Susan y brenhinllys. Y brenhin *hefyd* a Haman a eisteddasant i yfed, a ^k dinasyddion Susan oedd yn athrist.

PENNOD IV.

1 *Marwr alar Mordecai a'r Iuddewon.* 4 *Esther, pan wybu hynny, yn danfon at Mordecai, ac yntau yn dangos iddi yr achos, ac yn ei chynghori hi i eiriol drostynt hwy.* 10 *Hithau yn ymesgusodi, a Mordecai yn ei bygoth hi:* 15 *a hithau yn gosod ympryd, ac yn addaw eiriol drostynt.*

PAN wybu Mordecai yr hyn oll a wnelsid, Mordecai a rwygodd ei ddillad, ac a wisgodd sachlian a lludw, ac a aeth allan i ganol y

ddinas, ac a waeddodd â chwerwleu uchel.

2 Ac efe a ddaeth hyd o flaen porth y brenhin: ond ni *cheid* dyfod i borth y brenhin mewn gwisg o sach.

3 Ac ym mhob talaeth *a* lle a'r y daethai gair y brenhin a'i orchymyn *iddo, yr oedd* galar mawr gan yr Iuddewon, ac ympryd, ac wylofain, ac oernad; a ² llawer a orweddent mewn sachlian a lludw.

4 ¶ Yna llangesau Esther a'i ³ hystafellyddion hi a ddaethant ac a fynegasant *hynny* iddi hi. A'r frenhines a dristaodd yn ddirfawr; a hi a ddanfonodd wisgoedd i ddilladu Mordecai, ac i dynnu ymaith ei sachlian ef oddi am dano; ond ni chymmerai efe *hwynt*.

5 Am hynny Esther a alwodd ar Hathach, *un* o ystafellyddion y brenhin, yr hwn a osodasai efe *i wasanaethu* o'i blaen hi; a hi a orchymynodd iddo am Mordecai, fynnu gwybod pa beth *oedd* hyn, ac am ba beth *yr ydoedd* hyn.

6 Yna Hathach a aeth allan at Mordecai i heol y ddinas, yr hon *sydd* o flaen porth y brenhin.

7 A Mordecai a fynegodd iddo yr hyn oll a ddigwyddasai iddo; a swm yr arian y rhai a addawsai Haman eu talu i drysorau y brenhin am yr Iuddewon, i'w difetha hwynt.

8 Ac efe a roddodd iddo destun ysgrifen y gorchymyn a osodasid yn Susan i'w dynystrio hwynt, i'w ddangos i Esther, ac *i'w* fynegi iddi, ac i orchymyn iddi fyned i mewn at y brenhin, i ymbil âg ef, ac i ⁴ ymnhedd o'i flaen ef dros ei phobl.

9 A Hathach a ddaeth ac a fynegodd i Esther eiriau Mordecai.

10 ¶ Ac Esther a ddywedodd wrth Hathach, ac a orchymynodd iddo *ddywedyd* wrth Mordecai;

11 Holl weision y brenhin, a phobl taleithiau y brenhin, ydynt yn gwybod, mai pa wr bynnag, neu wraig, a ddelo i mewn at y brenhin i'r cyntedd nesaf i mewn, heb ei alw, ^b un o'i gyfreithiau ef *yw ei farwolaethu ef*, oddi eithr yr hwn yr ^c estyno y brenhin y deyrn-wialen aur iddo, fel y byddo byw: ac ni'm galwyd i ddyfod i mewn at y brenhin, bellach *er* ys deng niwrnod ar hugain.

Cyn
CRIST
Cylch
510.² Heb.
sachlian a
lludw a
daenid dan
lawer.
Es. 58. 5.
Dan. 9. 3.³ Heb.
eumuch-
*iaid.*⁴ *erfyn.*^b Dan. 2. 9.^c pen. 5. 2.
a 8. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

12 A hwy a fynegasant i Mordecai eiriau Esther.

13 Yna Mordecai a ddywedodd am iddynt ateb Esther; Na feddwl yn dy galon y diengi yn nhŷ y brenhin rhagor yr holl luddewon.

14 O herwydd os tewi â sôn a wnei di y pryd hwn, esmwythdra ac ymwared a gyfyd i'r luddewon o le arall, tithau a thŷ dy dad a gyfrgollir: a phwy sydd yn gwybod ai o herwydd y fath amser a hwn y daethost ti i'r frenhiniaeth?

15 ¶ Yna Esther a ddywedodd am ateb Mordecai fel hyn;

16 Dos, a chasgl yr holl luddewon a gaffer yn Susan, ac ymprydwch drosof fi, na fwyttŵch hefyd ac nac yfwch dros ^adridiau, nos na dydd: a minnau a'm llangesau a ymprydiaf felly: ac felly yr âf i mewn at y brenhin, yr hwn beth nid yw gyfreithlawn: ac ^eo derfydd am danaf, darfydded.

17 Felly Mordecai a aeth ymaith, ac a wnaeth yn ôl yr hyn oll a orchymynasai Esther iddo.

PENNOD V.

1 Esther, wrth anturio ar ffafr y brenhin, yn cael estyn attŷ y deyrn-wialen aur, ac yn gwahodd y brenhin a Haman i'r wledd. 6 A chweddi cael cysur gan y brenhin am y peth yr oedd hi yn ei geisio, yn eu gwahodd hwy drannoeth i wledd arall. 9 Haman yn falch o'i godiad, yn ddwng ganddo fod Mordecai yn ei ddwytyru ef, 14 a thrwy gynghor Zeres yn gwneuthur crogbren iddo ef.

Ac a'r y trydydd dydd, Esther a ymwisgodd mewn brenhinol wisgoedd, ac a safodd b'ynghyntedd tŷ y brenhin o'r tu fewn, ar gyfer tŷ y brenhin: a'r brenhin oedd yn eistedd ar ei deyrn-gadair yn y brenhindy gyferbyn â drws y tŷ.

2 A phan welodd y brenhin Esther y frenhines yn sefyll yn y cynthedd, hi a gafodd ffafr yn ei olwg ef: a'r brenhin a estynodd y deyrn-wialen aur oedd yn ei law ef tu ag at Esther; ac Esther a nesaodd, ac a gyffyrddodd â phen y deyrn-wialen.

3 Yna y brenhin a ddywedodd wrthi, Beth a fynni di, y frenhines Esther? a pha beth yw dy ddeisyfiad? ^ahyd yn hanner y frenhiniaeth, ac fe a'i rhoddir i ti.

4 A dywedodd Esther, O rhynga bodd i'r brenhin, deled y brenhin a Haman heddyw i'r wledd a wneuthum iddo.

5 A'r brenhin a ddywedodd, Perwch i Haman frysio i wneuthur yn ol gair Esther. Felly y daeth y brenhin a Haman i'r wledd a wnaethai Esther.

6 ¶ A'r brenhin a ddywedodd wrth Esther y'nghyfeddach y gwin, 'Beth yr wyt ti yn ei ofyn, ac fe a roddir i ti? a pheth yr wyt ti yn ei geisio? *gofyn* hyd yn hanner y frenhiniaeth, ac fe a'i cwblhêir.

7 Ac Esther a atebodd, ac a ddywedodd, Fy nymuniad a'm deisyfiad yw,

8 O chefais ffafr y'ngolwg y brenhin, ac o rhyglydda bodd i'r brenhin roddi fy nymuniad, a gwneuthur fy neisyfiad; deled y brenhin a Haman i'r wledd a arlwywyf iddynt, ac y fory y gwnaf yn ol gair y brenhin.

9 ¶ Yna Haman a aeth allan y dwthwn hwnnw yn llawen, ac yn hyfryd ei galon: ond pan welodd Haman Mordecai ym mhorth y brenhin, na chyfodasai efe, ac na sylfasai erddo ef, Haman a gyflawnwyd o ddigllonedd yn erbyn Mordecai.

10 Er hynny Haman a ymatlaliodd; a phan ddaeth i'w dŷ ei hun, efe a anfonodd, ac a ²alwodd am ei garedigion, a Zeres ei wraig.

11 A Haman a adroddodd iddynt ogoniant ei gyfoeth, ac ³aml-dra ei feibion, a'r hyn oll y mawrhasai y brenhin ef ynddynt, ac fel y dyrchafasai y brenhin ef goruwch y tywysogion a gweision y brenhin.

12 A dywedodd Haman hefyd, Ni wahoddodd Esther y frenhines neb gyd â'r brenhin i'r wledd a wnaethai hi, ond myfi; ac y fory hefyd y'm gwahoddwyd attŷ hi gyd â'r brenhin.

13 Ond nid yw hyn oll yn llesâu i mi, tra fyddwyf fi yn gweled Mordecai yr luddew yn eistedd ym mhorth y brenhin.

14 ¶ Yna y dywedodd Zeres ei wraig, a'i holl garedigion wrtho, Parottôer pren o ddeg cufydd a deugain o uchder, a'r bore dywed wrth y brenhin am grogi Mordecai arno; yna dos gyd â'r brenhin i'r wledd yn llawen. A da oedd y peth ger bron Haman, am hynny efe a barottôdd ^hy crogbren.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

^e pen. 7. 2.

^f pen. 9. 12.

^d Edrych
pen. 5. 1.

^e Edrych
Gen. 43. 14.

² Heb.
wnaeth i'w
garedigion
ddyfod.

^f pen. 9. 7,
&c.

^a Edrych
pen. 4. 16.

^b Edrych
pen. 6. 4.

^e pen. 8. 4.

^a Felly
Marc 6. 23.

^h pen. 7. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

PENNOD VI.

1 *Ahasferus* wrth ddarlenn yn y chronicle am y gwasanaeth da a wnaethai Mordecai iddo, yn gofalu am wneuthur tâl iddo. 4 *Haman* wrth geisio peri crogi Mordecai, mewn anwybod yn rhoi cynghor i beri iddo gael parch, 12 yn cwyno mor druch fuasai, a'r eiddo ei hun yn dangos iddo ei dynged.

Y NOSON honno cwsgr y brenhin a giliodd ymaith; am hynny efe a archodd ddwyn allyfr coffadwriaethau hanesion yr amseroedd; a darllenwyd hwynt ger bron y brenhin.

2 Yna y cafwyd yn ysgrifenedig yr hyn a fynegasai Mordecai am ² Bigthana a Theres, dau o ystafellyddion y brenhin, o'r rhai oedd yn cadw y trothwy; sef y rhai a geisiasent estyn llaw yn erbyn y brenhin Ahasferus.

3 A dywedodd y brenhin, Pa anrhydedd neu fawredd a wnaed i Mordecai am hyn? A gweision y brenhin, sef ei weinidogion ef, a ddywedasant, Ni wnaed dim erddo ef.

4 ¶ A'r brenhin a ddywedodd, Pwy sydd yn y cyntedd? A Haman a ddaethai i ^b gyntedd nesaf allan tŷ y brenhin, i ddywedyd wrth y brenhin am grogi Mordecai ar y pren a barottoisai efe iddo.

5 A gweision y brenhin a ddywedasant wrtho, Wele Haman yn sefyll yn y cyntedd. A dywedodd y brenhin, Deled i mewn.

6 A phan ddaeth Haman i mewn, dywedodd y brenhin wrtho, Beth a wneir i'r gwr y mae y brenhin yn ewyllysio ei ³ anrhydeddu? Yna Haman a ddywedodd yn ei galon, I bwy yr ewyllysia y brenhin wneuthur anrhydedd yn fwy nag i mi?

7 A Haman a ddywedodd wrth y brenhin, Y gwr y mae y brenhin yn chwennych ei ⁴ anrhydeddu,

8 Dygant y wisg frenhinol iddo, yr hon a wisg y brenhin, a'r march y merchyg y brenhin arno, a rhodder y frenhinol goron am ei ben ef:

9 A rhodder y wisg, a'r march, yn llaw un o dywysogion ardderchoecaf y brenhin, a gwisgant am y gwr y mae y brenhin yn chwennych ei anrhydeddu, a pharant iddo farchogaeth ar y march trwy heol y ddinas, a chyhoeddant o'i flaen ef, Fel hyn y gwneir i'r gwr y mae y brenhin yn chwennych ei anrhydeddu.

10 Yna y brenhin a ddywedodd

wrth Haman, Brysia, cymmer y wisg a'r march, fel y lleferaist, a gwna felly i Mordecai yr Iuddew, yr hwn sydd yn eistedd ym mhorth y brenhin: na âd ⁵ heb wneuthur ddim o'r hyn oll a leferaist.

11 Felly Haman a gymmerth y wisg a'r march, ac a wisgodd am Mordecai, ac a wnaeth hefyd iddo farchogaeth trwy heol y ddinas, ac a gyhoeddodd o'i flaen ef, Fel hyn y gwneir i'r gwr y mae y brenhin yn mynnu ei anrhydeddu.

12 ¶ A dychwelodd Mordecai i borth y brenhin. A Haman ^a a frysiodd i'w dŷ yn alarus, ^e wedi gorchuddio ei ben.

13 A Haman a adroddodd i Zeres ei wraig, ac i'w holl garedigion, yr hyn oll a ddigwyddasai iddo. Yna ei ddoethion, a Zeres ei wraig, a ddywedasant wrtho, Os o had yr Iuddewon y mae Mordecai, yr hwn y dechreuaist syrthio o'i flaen, ni orchfygi mo hono, ond gan syrthio y syrthi o'i flaen ef.

14 Tra yr oeddynt hwy etto yn ymddiddan âg ef, ystafellyddion y brenhin a ddaethant, ac a gyrhasant Haman ar frys i'r wledd a wnelsai Esther.

PENNOD VII.

1 *Esther* wrth wneuthur croesaw i'r brenhin ac i Haman, yn gofyn ei heinioes ei hun a'i phobl, 5 yn achwyn ar Haman, 7 a'r brenhin yn ei ddig, wrth glywed sôn am y crogbren a wnaethai Haman i Mordecai, yn peri ei grogi ef ar hwnno.

FELLY daeth y brenhin a Haman i ² gyfeddach gyd âg Esther y frenhines.

2 A dywedodd y brenhin wrth Esther drachefn yr ail dydd, a wrth gyfeddach y gwin, Beth yw dy ddymuniaid, Esther y frenhines? ac fe a roddir i ti; a pha beth yw dy ddeisfyiad? *gofyn* hyd yn hanner y deyrnas, ac fe a'i cwblhêir.

3 A'r frenhines Esther a atebodd, ac a ddywedodd, O chefais fafr yn dy olwg di, O frenhin, ac o rhyglydda bodd i'r brenhin, rhodder i mi fy einioes ar fy nymuniad, a'm pobl ar fy neisfyad.

4 Canys ^b gwerthwyd ni, myfi a'm pobl, i'n ³ dinystrio, i'n lladd, ac i'n difetha: ond pe gwerthasid ni yn gaeth-weision ac yn gaeth-forwynion, mi a dawswn â sôn, er nad yw y gwrthwynebwr yn cystadlu colled y brenhin.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

⁵ Heb.
i d'itm
gwympto
o'r, &c.

^d 2 Chron.
26. 20.
^e 2 Sam. 15.
30.
Jer. 14. 3,
4.

² Heb. *wed*.

a pen. 5. 6.

^b pen. 3. 9.
a 4. 7.
³ Neu,
sef y'n
dinystr-
ient, &c.

a pen. 2. 23.

² Neu,
Bigthan,
pen. 2. 21.

^b Edrych
pen. 5. 1.

³ Heb.
anrhydedd.

⁴ Heb.
anrhydedd.

^e 1 Bren. 1.
33.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

⁴ Heb. y
llanwodd ei
galon ef i
wneuthur.

⁵ Neu,
y ngŵydd.

c pen. 1. 6.

⁶ Cyn gyn-
taf ag. &c.

^d Job 9. 24.

e pen. 1. 10.

5 ¶ Yna y llefarodd y brenhin Ahasferus, ac y dywedodd wrth Esther y frenhines, Pwy yw hwnnw? a pha le y mae efe, yr hwn ⁴a glywai ar ei galon wneuthur felly?

6 A dywedodd Esther, Y gwrthwynebwr a'r gelyn *yw* yr Haman ddrygionus hwn. Yna Haman a ofnodd ⁵ger bron y brenhin a'r frenhines.

7 ¶ A'r brenhin a gyfododd yn ei ddigllonedd o gyfeddach y gwin, *ac a aeth* i ardd y palas: a Haman a safodd i ymbil âg Esther y frenhines am ei einioes; canys efe a welodd fod drwg wedi ei barottôl yn ei erbyn ef oddi wrth y brenhin.

8 Yna y dychwelodd y brenhin o ardd y palas i dŷ cyfeddach y gwin. Ac yr oedd Haman wedi syrthio ar ^cy gwely *yr oedd* Esther arno. Yna y dywedodd y brenhin, Ai treisio y frenhines hefyd *y mae efe* yn tŷ gyd â mi? ⁶*Hwy yn gyntaf ag* yr aeth y gair allan o enau y brenhin, hwy ^da orchuddiasant wyneb Haman.

9 A ^eHarbonah, un o'r ystafellyddion, a ddywedodd y ngŵydd y brenhin, Wele hefyd y crogbren a barottôdd Haman i Mordecai, yr hwn a lefarodd ddaioni am y brenhin, yn sefyll yn nhŷ Haman, yn ddeg cufydd a deugain o uchder. Yna y dywedodd y brenhin, Crogwch ef ar hwnnw.

10 Felly hwy a grogasant Haman ar y pren a barasai efe ei ddarparu i Mordecai. Yna digllonedd y brenhin a lonyddodd.

PENNOD VIII.

1 Cyfodiad Mordecai. 3 Esther yn eiriol am alw llythyrau Haman yn eu hol. 7 Ahasferus yn rhoi cennad i'r Iuddewon i'w hamddiffyn eu hun. 15 Anrhydedd Mordecai, a llawenydd yr Iuddewon.

Y DWTHWN hwnnw y rhoddodd y brenhin Ahasferus i'r frenhines Esther dŷ Haman gwrthwynebwr yr Iuddewon. A Mordecai a ddaeth o flaen y brenhin; canys Esther a fynegasai ^abeth *oedd* efe iddi hi.

2 A'r brenhin a dynnodd ymaith ^by fodrwy a gymmerasai efe oddi wrth Haman, ac a'i rhoddodd i Mordecai. Ac Esther a osododd Mordecai ar dŷ Haman.

3 ¶ Ac Esther a lefarodd drachefn ger bron y brenhin, ac a syrthiodd wrth ei draed ef; wylodd hefyd, ac ymbiliodd âg ef am fwrw ymaith

ddrygioni Haman yr Agagiad, a'i fwrriad yr hwn a fwriadasai efe yn erbyn yr Iuddewon.

4 A'r ^cbrenhin a estynodd y deyrnwialen aur tu ag at Esther. Yna Esther a gyfododd, ac a safodd o flaen y brenhin,

5 Ac a ddywedodd, O bydd bodd-lawn gan y brenhin, ac o chefais ffafr o'i flaen ef, ac *od ydyw* y peth yn iawn ger bron y brenhin, a minnau yn gymmeradwy yn ei olwg ef; ysgrifener am alw yn ol lythyrau bwriad Haman mab Hammedatha yr Agagiad, ²y rhai a ysgrifennodd efe i ddifetha yr Iuddewon *sydd* trwy holl daleithiau y brenhin.

6 Canys pa fodd y gallaf edrych ar y drygfyd a gaiff fy mhobl? a pha fodd y gallaf edrych ar ddi-fetha fy nghenedl?

7 ¶ A'r brenhin Ahasferus a ddywedodd wrth Esther y frenhines, ac wrth Mordecai yr Iuddew, Wele, tŷ Haman a roddais i Esther, a hwy a'i crogasant ef ar y pren, am iddo estyn ei law yn erbyn yr Iuddewon.

8 Ysgrifenhych chwithau hefyd dros yr Iuddewon fel y gweloch yn dda, yn enw y brenhin, ac inseliwch â modrwy y brenhin: canys yr ysgrifen a ysgrifenydd yn enw y brenhin, ac a seliwyd â modrwy y brenhin, ^dni all neb ei dattroi.

9 ^eYna y galwyd ysgrifenyddion y brenhin yr amser hwnnw yn y trydydd mis, hwnnw *yw* y mis Sifan, ar y trydydd *dydd* ar hugain o hono, ac ysgrifenydd, yn ol yr hyn oll a orchymynodd Mordecai, at yr Iuddewon, ac at y rhaglawiad, y penaduriaid hefyd, a thwywsogion y taleithiau, y rhai *oedd* ¹o India hyd Ethiopia, *sef* cant a saith ar hugain o daleithiau, ^ei bob talaeth wrth ei ysgrifen, ac *at* bob pobl yn ol eu tafodiaith: at yr Iuddewon hefyd yn ol eu hysgrifen hwynt, ac yn ol eu tafodiaith.

10 Ac efe a ysgrifennodd yn enw y brenhin Ahasferus, ac a'i seliodd â modrwy y brenhin; ac a anfonodd lythyrau gyd â'r rhedegwyr yn marchogaeth ar feirch, dromedariaid, mulod, *ac* ebolion cesig:

11 *Trwy* y rhai y caniatiaodd y brenhin i'r Iuddewon, y rhai *oedd* ym mhob dinas, ymgynnull, a sefyll am eu heinioes, i ddinystrio, i ladd, ac i ddifetha holl allu y bobl a'r dalaeth a osodai arnynt, yn blant

Cyn
CRIST
Cylch
510.

c pen. 4. 11.
a 5. 2.

² Neu, *yr*
lawn a ys-
grifennodd
ddinystrio,
&c.

d pen. 1. 19.
Dan. 6. 8,
12. 15.
e pen. 3. 12.

f pen. 1. 1.

g pen. 1. 22.
a 3. 12.

a pen. 2. 7.

b pen. 3. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
510.

^b Edrych
pen. 8, 10,
13, 16,
ⁱ pen. 3, 13,
&c. a 9. 1.

³ Heb. *ddat-*
guddiwyd.

^{*} Edrych
pen. 3, 15.

Cylch
509.
^a pen. 8, 12.

ac yn wragedd, ac ^hi ysglyfaethu eu hyspail hwynt;

12 ¹ Mewn un dydd, trwy holl daleithiau y brenhin Ahasferus, *sef* ar y trydydd *dydd* ar ddeg o'r deuddegfed mis, hwnnw *yw* mis Adar.

13 Testun yr ysgrifen, i roddi gorchymyn ym mhob talaeth, a ³gyhoeddwyd i bob rhyw bobl; ac ar fod yr Iuddewon yn barod erbyn y diwrnod hwnnw i ymddial ar eu gelynion.

14 Y rhedegwyr, y rhai oedd yn marchogaeth y dromedariaid a'r mulod, a aethant ar frys, wedi eu gyrru trwy air y brenhin; a'r gorchymyn a roddasid yn Susan y brenhinllys.

15 ¶ A Mordecai a aeth allan o wŷdd y brenhin mewn brenhinol wisg o rudd-goch, a gwŷn, ac *a* choron fawr o aur, ac *mewn* dillad sidan a phorphor; a ^kdinas Susan a orfoleddodd ac a lawenychodd:

16 I'r Iuddewon yr oedd goleuni, a llawenydd, a hyfrydwch, ac anrhydedd.

17 Ac ym mhob talaeth, ac ym mhob dinas, lle y daeth gair y brenhin a'i orchymyn, *yr oedd* llawenydd a hyfrydwch gan yr Iuddewon, gwledd *hefyd* a diwrnod daionus: a llawer o bobl y wlad a aethant yn Iuddewon; oblegid arswyd yr Iuddewon a syrthiasai arnynt hwy.

PENNOD IX.

1 Yr Iuddewon, (trwy fod y *Llywodraethwyr*, rhag ofn Mordecai, yn eu helpio hwynt,) yn ladd eu gelynion, a deng mab Haman. 11 Ahasferus, ar ddymuniad Esther, yn caniatáu diwrnod etto i ladd, ac i grogi meibion Haman. 20 Gwneuthur dau ddiwrnod y Pwrim yn wyliau.

FELLY ^ayn y deuddegfed mis, hwnnw *yw* mis Adar, ar y trydydd dydd ar ddeg o hono, pan nes-aodd gair y brenhin a'i orchymyn i'w cwblhâu; yn y dydd y gobeithiasai gelynion yr Iuddewon y caent fuddugoliaethu arnynt, (ond yn y gwrthwyneb i hynny *y bu*, canys yr Iuddewon a arglwyddiaethasant ar eu caseion;)

2 Yr Iuddewon a ymgynnullasant yn eu dinasoedd, trwy holl daleithiau y brenhin Ahasferus, i estyn llaw yn erbyn y rhai oedd yn ceisio niwed iddynt: ac ni safodd neb yn eu hwynebau; canys eu harswyd a syrthiasai ar yr holl bobloedd.

3 A holl dywysogion y taleithiau,

a'r pendefigion, a'r duciaid, a'r rhai oedd yn gwneuthur y gwaith *oedd* eiddo y brenhin, oedd yn cynnorthwyo yr Iuddewon: canys arswyd Mordecai a syrthiasai arnynt hwy.

4 Canys mawr *oedd* Mordecai yn nhŷ y brenhin, a'i glod ef oedd yn myned trwy yr holl daleithiau: o herwydd y gwr hwn Mordecai oedd yn myned rhagddo, ac yn cynnyddu.

5 Felly yr Iuddewon a darawsant eu holl elynion â dyrnod y cleddyf, a lladdedigaeth, a distryw; a gwnaethant i'w caseion yn ol eu hewyllys eu hun.

6 Ac yn Susan y brenhinllys, yr Iuddewon a laddasant ac a ddifethasant bwm cant o wŷr.

7 Parsandatha hefyd, a Dalphon, ac Aspatha,

8 Poratha hefyd, ac Adalia, ac Aridatha,

9 Parmasta hefyd, ac Arisai, Aridai hefyd, a Bajezatha,

10 Deng mab Haman mab Hammedatha, gwrthwynebwr yr Iuddewon, a laddasant hwy: ^bond nid estynasant eu llaw ar yr anrhaith.

11 ¶ Y dwthwn hwnnw nifer y lladdedigion yn Susan y brenhindy a ddaeth ger bron y brenhin.

12 A dywedodd y brenhin wrth Esther y frenhines, Yr Iuddewon a laddasant ac a ddifethasant yn Susan y brenhinllys, bwm cant o wŷr, a deng mab Haman; yn y rhan arall o daleithiau y brenhin beth a wnaethant *hwy*? ^cbeth gan hynny *yw* dy ddymuniad? ac fe a roddir i ti; a pheth *yw* dy ddeisyfiad ym mhellach? ac fe a'i gwneir.

13 Yna y dywedodd Esther, O rhyglydda bodd i'r brenhin, caniatâd y fory i'r Iuddewon *sydd* yn Susan wneuthur yn ol y gorchymyn heddyw: a chrogant ddeng mab Haman ar y pren.

14 A'r brenhin a ddywedodd am wneuthur felly, a'r gorchymyn a roddwyd yn Susan: a hwy a grogasant ddeng mab Haman.

15 Felly yr Iuddewon, y rhai *oedd* yn Susan, a ymgynnullasant ar y pedwerydd dydd ar ddeg o fis Adar hefyd, ac a laddasant dri chant o wŷr yn Susan: ^dond nid estynasant eu llaw ar yr yspail.

16 A'r rhan arall o'r Iuddewon, y rhai *oedd* yn nhaleithiau y brenhin, a ymgasglasant, ac a safasant am eu

Cyn
CRIST
Cylch
509.

^b Edrych
pen. 8, 11.

^c pen. 5, 6.
a 7, 2.

^d ad. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
509.

509.

² Heb.
yndo.^e Deut. 16.
11, 14.
^f Neh. 8.
10, 12.^g Neh. 8.
11^h pen. 3. 7.³ Heb.
hysgo.ⁱ ad. 13, 14.
pen. 7. 5,
&c.
^a 8. 3, &c.
⁴ Heb. hi.

heinioes, ac a gawsant lonyddwch gan eu gelynion, ac a laddasant bymtheng mil a thri ugain o'u cas-eion: ond nid estynasant eu llaw ar yr anrhaith.

17 Ar y trydydd dydd ar ddeg o fis Adar *y bu hyn*, ac ar y pedwerydd dydd ar ddeg ² o hono y gorphwysasant, ac y cynhaliasant ef yn ddydd gwledd a gorfoledd.

18 Ond yr Iuddewon, y rhai oedd yn Susan, a ymgynnullasant ar y trydydd dydd ar ddeg o hono, ac ar y pedwerydd dydd ar ddeg o hono; ac ar y pymthegfed o hono y gorphwysasant, a gwnaethant ef yn ddydd cyfeddach a llawenydd.

19 Am hynny Iuddewon y pentrefi, y rhai oedd yn trigo mewn dinas-oedd heb gaerau, oedd yn cynnal y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis Adar, ^e mewn llawenydd a chyfeddach, ac yn ddiwrnod daionus, ac ^f i anfon rhannau i'w gilydd.

20 ¶ A Mordecai a ysgrifennodd y geiriau hyn, ac a anfonodd lythyrau at yr holl Iuddewon oedd trwy holl daleithiau y brenhin Ahasferus, yn agos ac ym mhell,

21 I ordeinio iddynt gadw y pedwerydd dydd ar ddeg o fis Adar, a'r pymthegfed dydd o hono, bob blwyddyn;

22 Megis y dyddiau y cawsai yr Iuddewon ynddynt lonydd gan eu gelynion, a'r mis yr hwn a ddychwelasai iddynt o dristwch i lawenydd, ac o alar yn ddydd daionus: gan eu cynnal hwynt yn ddyddiau gwledd a llawenydd, a phawb ^g yn anfon anrhegion i'w gilydd, a rhoddion i'r rhai anghenus.

23 A'r Iuddewon a gymmerasant arnynt wneuthur fel y dechreuasant, ac fel yr ysgrifenasai Mordecai attynt.

24 Canys Haman mab Hammedatha yr Agagiad, gwrthwynebwr yr holl Iuddewon, a arfaethasai yn erbyn yr Iuddewon, am eu difetha hwynt; ac ^h efe a fwriasai Pwr, hwnnw *yw* y coelbren, i'w ³ dinystrio hwynt, ac i'w difetha:

25 A ⁱ phan ddaeth ⁴ *Esther* o flaen y brenhin, efe a archodd trwy lythyrau, ddychwelyd ei ddrwgfwriad ef, yr hwn a fwriadodd efe yn erbyn yr Iuddewon, ar ei ben

ei hun; a'i grogi ef a'i feibion ar y pren.

26 Am hynny y galwasant y dyddiau hynny Pwrim, ar enw y ⁵ Pwr: am hynny, o herwydd holl eiriau ^k y llythyr hwn, ac o *herwydd* y peth a welsent hwy am y peth hyn, a'r peth a ddigwyddasai iddynt,

27 Yr Iuddewon a ordeiniasant, ac a gymmerasant arnynt, ac ar eu had, ac ar yr holl rai oedd yn un â hwynt, ⁶ na phallai bod cynnal y ddau ddydd hynny, yn ol eu hysgrifen hwynt, ac yn ol eu tymmor, bob blwyddyn:

28 Ac *y byddai* y dyddiau hynny i'w cofio, ac i'w cynnal trwy bob cenhedlaeth, a phob teulu, pob tal-aeth, a phob dinas; *sef* ⁷ na phallai y dyddiau Pwrim hynny o fysg yr Iuddewon, ac na ddarfyddai eu coffadwriaeth hwy o blith eu had.

29 Ac ysgrifennodd Esther y frenhines merch Abihail, a Mordecai yr Iuddew, trwy eu holl rym, i sicrhâu ail lythyr y Pwrim hwn.

30 Ac efe a anfonodd lythyrau at yr holl Iuddewon, trwy y cant a'r saith dalaeth ar hugain o frenhiniaeth Ahasferus, a geiriau heddwch a gwirionedd;

31 I sicrhâu y dyddiau Pwrim hynny yn eu tymhorau, fel yr ordeiniasai Mordecai yr Iuddew, ac Esther y frenhines, iddynt hwy, ac fel yr ordeiniasent hwythau ⁸ drostynt eu hun, a thros eu had, eiriau yr ymprydiau a'u gwaedd.

32 Ac ymadrodd Esther a gadarnhaodd achosion y dyddiau Pwrim hynny: ac ysgrifennwyd *hyn* mewn llyfr.

PENNOD X.

1 Mawredd Ahasferus, 3 a chyfodiad Mordecai.

A'R brenhin Ahasferus a osododd A dreth ar y wlad, ac *ar* ynys-oedd y môr.

2 A holl weithredoedd ei rym ef, a'i gadernid, a hysbysrwydd o fawredd Mordecai, â'r hwn y mawrhaodd y brenhin ef, onid *ydwynt* hwy yn ysgrifenedig yn llyfr chronicl brenhinoedd Media a Phersia?

3 Canys Mordecai yr Iuddew oedd yn nesaf i'r brenhin Ahasferus, ac yn fawr gan yr Iuddewon, ac yn gymmeradwy ym mysg lliaws ei frodyr; yn ceisio daioni i'w bobl, ac yn dywedyd *am* heddwch i'w holl ² hiliogaeth.

Cyn
CRIST
509.⁵ Sef, coel-bren.^k ad. 20.⁶ Heb. nod elai heibio.⁷ Heb. nod elai heibio.⁸ Heb. dros eu hensiidiau.Cylch
495.² had.

² Tybir mai
Moses a ys-
grifnodd
Lyfr Job,
tra yr oedd
yn mhllith
y Midian-
iaid.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^a Ezec. 14.
14.
^b Iago 5. 11.
^c pen. 2. 3.

⁸ Neu,
anifelliaid,
neu, dda.

⁴ Neu,
hwsmon-
naeth.

^c 1 Bren. 21.
10, 13.

^d pen. 2. 1.
^e 1 Bren. 22.
19.
pen. 38. 7.

⁵ Heb. a'r
gwrthwyr-
ebwr,
1 Chron.
21. 1.
Dut. 12. 9.

⁶ Heb.
canol.

^f pen. 2. 2.
Mat. 12.
43.
1 Petr. 5. 8.

⁷ Heb.
roddiaist ti
dy galon.

²LLYFR JOB.

PENNOD I.

1 Sancteiddrwydd Job, a'i gyfoeth, a'i dduwiol ofal dros ei blant. 6 Satan yn ymddangos ger bron Duw; a thrwy enllib yn cael cennad i demtio Job. 13 Job yn ei golled am ei olud a'i blant, ac yn ei alar, yn bendithio Duw.

YR oedd gwr y'ngwlad Us a'i enw ^aJob; ac yr oedd y gwr hwnnw ^byn berffaith ac yn uniawn, ac yn ofni Duw, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni.

2 Ac iddo y ganwyd saith o feibion, a thair o ferched.

3 A'i ³olud oedd saith mil o ddefaid, a thair mil o gamelod, a phùm can iau o ychain, a phùm cant o asenod, a llawer iawn o ⁴wasanaethyddion; ac yr oedd y gwr hwn yn fwyaf o holl feibion y dwyrain.

4 A'i feibion ef a aent ac a wnaent wledd yn eu tai, bob un ar ei ddiwrnod; ac a anfonent ac a wahoddent eu tair chwiorydd i fwytta ac i yfed gyd â hwynt.

5 A phan ddeuai dyddiau y wledd oddi amgylch, yna Job a anfonai ac a'u sancteiddiai hwynt, ac a gyfodai yn fore, ac a offrymmai boeth-offrymmau yn ol eu rhifedi hwynt oll: canys dywedodd Job, Fy meibion ond odid a bechasant, ac ^aa felldithiasant Dduw yn eu calonnau. Felly y gwnai Job yr holl ddyddiau hynny.

6 ¶ A ^adydd a ddaeth i ^efeibion Duw ddyfod i sefyll ger bron yr ARGLWYDD; ⁵a Satan hefyd a ddaeth yn eu ⁶plith hwynt.

7 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Satan, O ba le yr ydwyt ti yn dyfod? A Satan a atebodd yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O ^fdramwy ar hyd y ddaear, ac o ymrodio ynddi.

8 A dywedodd yr ARGLWYDD wrth Satan, A ⁷ddeliaist ti ar fy ngwas Job, nad oes gyffelyb iddo ar y ddaear, yn wr perffaith ac uniawn, yn ofni Duw, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni?

9 Yna Satan a atebodd yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Ai yn ddiachos y mae Job yn ofni Duw?

10 Oni chaeaist o'i amgylch ef, ac o amgylch ei dŷ, ac ynghylch yr hyn oll sydd eiddo oddi amgylch? ti a

fendithiaist waith ei ddwyllaw ef, a'i ⁸ddâ ef a gynnyddodd ar y ddaear.

11 ⁸Eithr estyn yn awr dy law, a chyffwrdd â'r hyn oll sydd ganddo, ⁹ac efe a'th felldithia o flaen dy wyneb.

12 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Satan, Wele yr hyn oll sydd eiddo ef yn dy law di; yn unig yn ei erbyn ef ei hun nac estyn dy law. Felly Satan a aeth allan oddi ger bron yr ARGLWYDD.

13 ¶ A dydd a ddaeth, pan oedd ei feibion ef a'i ferched yn bwytta ac yn yfed gwin yn nhŷ eu brawd hynaf.

14 A daeth cennad at Job, ac a ddywedodd, Yr ychain oedd yn aredig, a'r asenod oedd yn pori ger llaw iddynt;

15 A'r Sabeaid a ruthrasant, ac a'u dygasant ymaith; y llangciau hefyd a darawsant hwy â min y cleddyf, a mi fy hunan yn unig a ddiengais i fynegi i ti.

16 Tra yr oedd hwn yn llefaru, un arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd, Tân ²Duw a syrthiodd o'r nefoedd, ac a losgodd y defaid, a'r gweision, ac a'u hysodd hwynt; ond myfi fy hunan yn unig a ddiengais i fynegi i ti.

17 Tra yr ydoedd hwn yn llefaru, un arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd, Y Caldeaid a osodasant dair byddin, ac a ruthrasant i'r camelod, ac a'u dygasant ymaith, ac a darawsant y llangciau â min y cleddyf; a minnau fy hun yn unig a ddiengais i fynegi i ti.

18 Tra yr ydoedd hwn yn llefaru, un arall hefyd a ddaeth, ac a ddywedodd, Dy feibion a'th ferched oedd yn bwytta ac yn yfed gwin yn nhŷ eu brawd hynaf:

19 Ac wele, gwynt mawr a ddaeth ³oddi ar yr anialwch, ac a darawodd wrth bedair congyl y tŷ, ac efe a syrthiodd ar y llangciau, a buant feirw; ond myfi fy hun yn unig a ddiengais i fynegi i ti.

20 Yna y cyfododd Job, ac ^ha rwygodd ei fantell, ac a eilliodd ei ben, ac a syrthiodd i lawr, ac a addolodd;

21 Ac a ddywedodd, ⁱNoeth y

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁸ Neu, olud,
neu, anif-
elliaid.

⁹ pen. 2. 5.
a 19. 21.

⁹ Heb.
on'th fell-
dithia.

² Neu,
mawr.

³ Heb.
oddi tros.

^h Gen. 37.
29.

ⁱ Preg. 5.
15.
1 Tim. 6. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁴ Neu, yn-
fydwydd
yn erbyn.

^a pen. 1. 6.

^b pen. 1. 7.

^c pen. 1. 1.
8.

^d pen. 9. 17.
² Heb.
Lyngeu.

^e pen. 1. 11.

^f pen. 1. 12.

³ Neu, yn
unig.

⁵ pen. 42. 6.
Matt. 11.
21.

deuthum o groth fy mam, a noeth y dychwelaf yno. Yr ARGLWYDD a roddodd, a'r ARGLWYDD a ddygodd ymaith; bendigedig fyddo enw yr ARGLWYDD.

22 Yn hyn i gyd ni phechodd Job, ac ni roddodd ⁴yn ynfyd *ddim* yn erbyn DUW.

PENNOD II.

1 *Satan yn ymddangos ger bron Duw, ac yn cael cennad etto i demtio Job; 7 ac yn ei daro ef â chornwydydd blin. 9 Job yn cerbyddu ei wraig am geisio gando fellldithio Duw. 11 Ei dri chyfaill yn cyd-ddolurio âg ef mewn distawrwydd.*

^a DYDD a ddaeth i feibion DUW ddyfod i sefyll ger bron yr ARGLWYDD; a Satan hefyd a ddaeth yn eu plith hwynt i sefyll ger bron yr ARGLWYDD.

2 ^b A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Satan, O ba le yr ydwyf ti yn dyfod? A Satan a atebodd yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, O dramwy ar hyd y ddaear, ac o ymrodio ynddi.

3 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Satan, A ddoliaist ti ar fy ngwas Job, nad oes gyffelyb iddo ar y ddaear, ^cyn wr perffaith ac uniawn, yn ofni DUW, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni? ac yn parhau yn ei berffeithrwydd, er i ti fy annog i yn ei erbyn ef, ^di'w ²ddifa ef heb achos?

4 A Satan a atebodd yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd, Croen am groen, a'r hyn oll *sydd* gan wr a ddyry efe am ei einioes.

5 ^eEithr estyn yn awr dy law, a chyffwrdd â'i esgyrn ef ac â'i gnawd, ac efe a'th felldithia di o flaen dy wyneb.

6 ^fA'r ARGLWYDD a ddywedodd wrth Satan, Wele ef yn dy law di; ³etto cadw ei hoedl ef.

7 ¶ Felly Satan a aeth allan oddi ger bron yr ARGLWYDD, ac a darawodd Job â chornwydydd blin, o wadn ei droed hyd ei goryn.

8 Ac efe a gymmerth gragen i ymgrafu â hi; ac ⁸a eisteddodd yn y lludw.

9 ¶ Yna ei wraig a ddywedodd wrtho, A wyt ti etto yn parhau yn dy berffeithrwydd? melldithia DDuw, a bydd farw.

10 Ond efe a ddywedodd wrthi, Lleferaiſt fel y llefarai un o'r ynfydion: a dderbyniwn ni gan DDuw yr hyn sydd dda, ac oni dderbyniwn

yr hyn sydd ddrwg? Yn hyn i gyd ni phechodd Job â'i wefusau.

11 ¶ A phan glybu tri chyfaill Job yr holl ddrwg yma a ddigwyddasai iddo ef, hwy a ddaethant bob un o'i fangre ei hun; Eliphaz y Teman- iad, a Bildad y Suhiad, a Sophar y Naamathiad: canys hwy a gyttun- asent i ddyfod ^hi gyd-ofidio âg ef, ac i'w gysuro.

12 A phan ddyrchafasant eu llyg- aid o bell, ac heb ei adnabod ef, hwy a ddyrchafasant eu llef, ac a wylasant; rhwygasant hefyd bob un ei fantell, a ⁱthaenasant lwch ar eu pennau tu a'r nefoedd.

13 Felly hwy a eisteddasant gyd âg ef ar y ddaear saith niwrnod a saith noswaith; ac nid oedd *neb* a ddywedai air wrtho ef: canys gwelent fyned *ei* ddolur *ef* yn fawr iawn.

PENNOD III.

1 *Job yn melldithio dydd ei enedigaeth. 13 Esmwythder marwolaeth. 20 Job yn flin gando ei einioes, o achos ei gystudd.*

WEDI hyn Job a agorodd ei enau, ac a felldithiodd ei ddydd.

2 A Job a lefarodd, ac a ddywed- odd,

3 ^aDarfydded am y dydd y'm gan- wyd ynddo, a'r nos y dywedwyd, Ynnillwyd gwrryw.

4 Bydded y dydd hwnnw yn dy- wyllwch, *a* DUW oddi uchod heb ei ystyried; ac na thywynned llew- yrch arno.

5 Tywyllwch a ^bchysgod marwol- aeth a'i halogo, ac arhosed cwmmlwl arno; ²dued y diwrnod a'i dychryno.

6 Y nos honno, tywyllwch a'i cym- mero; ³na chydier hi â dyddiau y flwyddyn, ac na ddeued i rifedi y misoedd.

7 Bydded y noswaith honno yn unig, ac na fydded gorfoledd yn- ddi.

8 A'r rhai a felldithiant y dydd, ac sydd barod i gyffroi ⁴eu galar, a'i melldithio hi.

9 A bydded sêr ei chyfddydd hi yn dywyll: disgwylied am oleuni, ac na *fydded iddi*; ac na chaffed weled ⁵y wawr ddydd:

10 Am na chauodd ddrysau croth fy *mam*, ac na chuddiodd ofid oddi wrth fy llygaid.

11 ^cPaham na bûm farw o'r bru? *na* threngais *pan* ddeuthum allan o'r groth?

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^h pen. 42.
11.

ⁱ Neh. 9. 1.
Galar. 2. 10.
Ezec. 27.
30.

^a pen. 10.
13. 19.
Jer. 15. 10.
a 20. 14.

^b pen. 16.
16.
Ps. 23. 4.

² Neu, dychryn-
ant ef
fel rhai
chwerio eu
diwrnod.
Amos 8. 10.
³ na lawer-
ychyd ym-
mysg dydd-
iau, &c.

⁴ Neu.
lefiathan.

⁵ Heb.
omrantau
y wawr.
pen. 41. 18.

^c pen. 10.
18.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

12 Paham y derbyniodd gliniau fyfi? a phaham y *cevais* fronnau i sugno?

13 O herwydd yn awr mi a gawsw'n orwedd, a gorphwys, a huno: yna y *buasai* llonyddwch i mi,

14 Gyd â brenhinoedd a chynghorwyr y ddaear, y rhai ^aadeiladasant iddynt eu hunain fannau anghyfannedd;

15 Neu gyd â thywysogion *âg* aur ganddynt, y rhai a lanwasant eu tai âg arian;

16 Neu ^efel erthyl cuddiedig, ni buaswn ddim; megis plant bychain heb weled goleuni.

17 Yno yr annuwiolion a beidiant â'u cyffro; ac yno y gorphwys y rhai ⁶lluddedig.

18 Y rhai a garcharwyd a gânt yno lonydd ynghyd; ^fni chlywant lais y gorthrymmydd.

19 Bychan a mawr *sydd* yno; a'r gwas a ryddhawyd oddi wrth ei feistr.

20 Paham y rhoddir goleuni i'r hwn sydd mewn llafur, a bywyd i'r gofidus ei enaid?

21 Y rhai ^gsydd yn disgwyl am farwolaeth, ac heb ei *chael*; ac yn cloddio am dani yn fwy nag am drysorau cuddiedig?

22 Y rhai a lawenychant mewn hyfrydwch, ac a orfoleddant, pan gaffont y bedd?

23 *Paham y rhoddir goleuni* i'r dyn y mae ei ffordd yn guddiedig, ^hac y cauodd Duw arno?

24 Oblegid o flaen fy mwyd y daw fy uchenaid; a'm rhuadau a dywellttr megis dyfroedd.

25 Canys ⁷yr hyn a fawr ofnais a ddaeth arnaf, a'r hyn a arswydais a ddigwyddodd i mi.

26 Ni chevais na llonydd nac esmwythdra, ac ni orphwysais: er hynny daeth cynnwrf.

PENNOD IV.

1 *Eliphaz yn ceryddu Job am na bai ganddo ffydd; 7 yn dangos nad ar y cyfiawn, ond ar yr amwyr y daw barnedigaethau Duw. 12 Ei weledigaeth erchyll ef, i ddarostwng godidowgrwydd y creaduriaid ger bron Duw.*

YNA Eliphaz y Temaniad a atebodd ac a ddywedodd,
2 *Pe profem ni air wrthyf, a fyddai blin gennyf ti? ond pwy a all attal ei ymadroddion?*

3 Wele, ti a ddysgaist lawer, ac a gryfheaist ddwyllaw wedi llaesu.

4 Dy ymadroddion a godasant i

fynu yr hwn oedd yn syrthio; a thi ^aa nerthaist y gliniau oedd ^byn cammu.

5 Ond yn awr, daeth arnat tithau, ac y mae yn flin gennyf; cyffyrddodd â thi, a chyffroaist.

6 Onid *dyma* dy ofn di, dy hyder, perffeithrwydd dy ffyrdd, a'th obaith?

7 Cofia, attolwg, pwy, *ac* efe yn ddiniwed, a gollwyd? a pha le y torrwyd y rhai uniawn ymaith?

8 Hyd y gwelais i, ^cy rhai a arddant anwiredd, ac a hauant ddrygioni, a'u medant.

9 Gan anadl Duw y difethir hwynt, a chan ^dchwythad ei ffiroenau ef y darfyddant.

10 Rhuad y llew, a llais y llew creulawn, a ^edannedd cenawon y llewod, a dorwyd.

11 ^fYr hen lew a fethodd o eisieu ysglyfaeth; a chenawon y llew mawr a wasgarwyd.

12 Ac attaf fi y dygwyd gair yn ²ddirgel: a'm clust a dderbyniodd ychydig o hono.

13 ^gYm mhlith meddyliu yn *dyfod* o weledigaethau y nos, pan syrthio trwmgwsg ar ddynion,

14 Ofn ³a ddaeth arnaf, a dychryn, ac a wnaeth ⁴i'm holl esgyrn grynu.

15 Yna yspryd a aeth heibio o flaen fy wyneb; ac a wnaeth i flew fy nghnawd sefyll.

16 Efe a safodd, ac nid adwaenwn ei agwedd ef: drychiolaeth oedd o flaen fy llygaid, ⁵bu distawrwydd, a mi a glywais lef yn *dywed*yd,

17 ^hA fydd dyn marwol yn gyfiawnach na Duw? a fydd gwr yn burach na'i wneuthurwr?

18 Wele, ⁱyn ei wasanaethwyr ni roddes ymddiried; ⁶ac yn erbyn ei angelion y gosododd ynydrwydd:

19 Pa faint llai ar y rhai sydd yn trigo mewn ^ktai o glai, y rhai *sydd* a'u sail mewn pridd, y rhai a falurir yn gynt na gwyfyn?

20 ^lO'r bore hyd hwyr y malurir hwynt; difethir hwynt yn dragywydd heb *neb* yn ystyried.

21 ^mOnid aeth y rhagoriaeth oedd ynddynt ymaith? ⁿhwy a fyddant feirw, ac nid mewn doethineb.

PENNOD V.

1 *Y niwed a ddaw o eisieu ystyried. 3 Aflwydd yw diwedd yr annuwiol. 6 Rhaid yw cofio Duw mewn adfyd. 17 Dedwydd ddinwedd ceryddon Duw.*

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

a Es. 35. 3.
b Heb. 12. 12.

c Ps. 7. 14.
d Ps. 22. 8.
e Hos 10. 13.
f Gal. 6. 7, 8.

d Ps. 30. 33.
e Edrych
Exod. 15. 8.
f pen. 1. 19.
g a 15. 30.
h Es. 11. 4.
i 2 Thes. 2. 8.
j Ps. 58. 6.
k Ps. 34. 10.

2 Heb. *Uadrad-aid*.

g pen. 33. 15.

3 Heb. *a gyfarfu â mi*.

4 Heb. *i liaws fy esgyrn*.

5 Neu, *mi a glywais lef ddistaw*.

h pen. 9. 2.

i pen. 15.
j 15. a 5. 5.
k 2 Petr 2. 4.
l Neu, *nac ynei angelion, yn y rhai y ddaodd oleuni*.
m 2 Cor. 5. 1.

1 Ps. 90. 5.

m Ps. 39. 11.
n a 49. 14.
o pen. 36. 12.

d pen. 15. 28.

e Ps. 58. 8.

6 Heb. *lluddedig o nerth*.

f pen. 39. 7.

g Dat. 9. 6.

h pen. 19. 8.
i Galat. 3. 7.

7 Heb. *yr ofn a ofnais*.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu, yr
wyneb.
³ Neu,
digllondeb.

^a Ps. 37. 35.

^b Ps. 119.
155.
^a 127. 5.

^c pen. 18. 9.

⁴ Neu, ys-
glgfaethur.

⁵ Neu,
anwiredd.

⁶ Neu,
lofur.

⁷ Heb. y
mae plant
y farwydos
yn ymgodi
i hedeg.

^a pen. 9. 10.
^a 37. 5.
Ps. 40. 5.
^a 72. 18.
^a 146. 3.
Rhuf. 11.
33.

⁸ Heb. nes
bod heb
rifedi.

⁹ Heb. lle-
oedd oddi
allan, neu,
heolydd.

¹ Sam. 2.
7.

Ps. 113. 7.
^f Neh. 4. 15.
Ps. 33. 10.
Es. 8. 10.

¹ Cor. 3.
19.

^h Deut. 28.
20.
Es. 50. 10.
Amos 8. 9.

² Neu,
rhedant i
dyrcylluch.

¹ Ps. 107.
42.

^k Diar. 3.
11.
Heb. 12. 5.
Iago 1. 12.
Dat. 3. 19.

¹ Deut. 32.
39.

¹ Sam. 2. 6.
Es. 30. 26.
Hcs. 6. 1.

^m Ps. 91. 3.
Diar. 24.
16.

ⁿ Ps. 33. 19.
^a 37. 19.

³ Heb. llaw.
^o Ps. 31. 20.

⁴ Neu, Pan
ffrewyllio
y tafod.

GALW yn awr, od oes *neb* a
ettyb i ti, ac at bwy o'r saint
² y troi di?

² Canys digllondeb a ladd yr
ynfyd, a ³ chenfigen a ladd yr an-
noeth.

³ ^a Mi a welais yr ynfyd yn gwreidd-
io: ac a felldithiais ei drigfa ef yn
ddisymmwth.

⁴ ^b Ei feibion ef a bellhêir oddi
wrth iachawdwriaeth: dryllir hwynt
hefyd yn y porth, ac nid oes gwar-
edydd.

⁵ Yr hwn y bwyty y newynog ei
gynhauaf, wedi iddo ei gymmeryd
o blith drain; ^c a'r ⁴ sychedig a
lwnge eu cyfoeth.

⁶ Er na ddaw ⁵ cystudd allan o'r
pridd, ac na flagura gofid allan o'r
ddaeear:

⁷ Ond dyn a aned i ⁶ flinder, fel
yr eheda gwreichionen i fynu.

⁸ Etto myfi a ymgynghorwn â
DUW: ac ar DDW y rhoddwn fy
achos:

⁹ ^d Yr hwn sydd yn gwneuthur
pethau mawrion ac anchwiliadwy;
rhyfeddol⁸ heb rifedi:

¹⁰ Yr hwn sydd yn rhoddi gwlaw
ar wyneb y ddaear; ac yn danfon
dyfroedd ar wyneb y ⁹ meusydd:

¹¹ ^e Gan osod rhai isel mewn uchel-
der; fel y dyrchefir y galarus i iach-
awdwriaeth.

¹² ^f Efe sydd yn diddymmu am-
canion y cyfrwys, fel na allo eu
dwylaw ddwyn dim i ben.

¹³ ^g Efe sydd yn dal y doethion yn
eu cyfrwysdra: a chynghor y cyn-
dyn a ddiddymmir.

¹⁴ ^h Lliw dydd y ² cyfarfyddant â
thywyllwch, a hwy a balfalant han-
ner dydd megis lliw nos.

¹⁵ Yr hwn hefyd a achub y tlawd
rhag y cleddyf, rhag eu safn hwy,
a rhag llaw y cadarn.

¹⁶ ⁱ Felly y mae gobaith i'r tlawd,
ac anwiredd yn cau ei safn.

¹⁷ ^k Wele, gwŷn ei fyd y dyn a
geryddo DUW; am hynny na ddi-
ystyra gerydd yr Hollalluog.

¹⁸ ¹ Canys efe a glwyfa, ac a
rwym: efe a archolla, a'i ddwylaw
ef a iachânt.

¹⁹ ^m Mewn chwech o gyfyngderau
efe a'th wared di; i'e, mewn saith
ni chyffwrdd drwg â thi.

²⁰ ⁿ Mewn newyn efe a'th wared
rhag marwolaeth: ac mewn ryfel
rhag ³ nerth y cleddyf.

²¹ ^o ⁴ Rhag ffrewyll tafod y'th

guddir; ac ni ofni rhag dinystr pan
ddelo.

²² Mewn dinystr a newyn y
chwerddi; ^p ac ni ofni rhag bwyst-
filod y ddaear.

²³ Canys ^a â cherrig y maes y byddi
mewn cynghrair; a bwystfil y maes
hefyd fydd heddychol â thi.

²⁴ A thi a gei wybod ⁵ y bydd
heddwch yn dy luest: a thi a ym-
weli â'th drigfa, ac ni ⁶ phechi.

²⁵ A chei wybod hefyd mai ⁷ lli-
osog fydd dy had, a'th hiliogaeth
megis gwellt y ddaear.

²⁶ Ti a ddeui mewn henaint i'r
bedd, fel y cyfyd ysgafn o fyd yn ei
amser.

²⁷ Wele hyn, ni a'i chwiliasom,
felly y mae: gwrando hynny, a
gwybydd er dy fwyn dy hun.

PENNOD VI.

¹ Job yn dangos nad heb achos y mae yn
cwyno: ⁸ yn deisyf cael marw, ac felly yn
sicr ganddo y caiff gysur; ¹⁴ yn argyhoeddi
ei gyfeillion o angharedigrwydd.

A JOB a attebodd ac a ddy-
wedodd,

² O gan bwyso na phwysid fy
ngofid, ac na chyd-godid fy nhrych-
ineb mewn cloriannau!

³ Canys yn awr trymmach fyddai
^a na thywod y môr: am hynny y
pallodd geiriau gennyf.

⁴ ^b O herwydd y mae saethau yr
Hollalluog ynof, y rhai y mae eu
gwenwyn yn yfed fy yspryd: ^c dy-
chrynfâau DUW a ymfyddinasant
i'm herbyn.

⁵ A rua asyn gwŷllt uwch ben
glaswellt? a fref fych uwch ben ei
borthiant?

⁶ A fwyttêir peth diflas heb halen?
a oes flas ar wŷn ŵy?

⁷ Y pethau a wrthododd fy enaid
eu cyffwrdd, sydd megis bwyd gof-
idus i mi.

⁸ O na ddeuai fy nymuniad! ac
na roddai DUW yr hyn yr ydwyf
yn ei ddisgwyl!

⁹ Sef rhyngu bodd i DDW fy
nryllio, a gollwng ei law yn rhydd,
a'm torri ymaith.

¹⁰ Yna cysur a fyddai etto i mi,
i'e, mi a ymgaledwn mewn gofid;
nac arbeded, canys ni chelais ym-
adroddion ^d y Sanctaidd.

¹¹ Pa nerth sydd i mi i obeithio?
a pha ddiwedd fydd i mi, fel yr
estynwn fy hoedl?

¹² Ai cryfder cerrig yw fy nghryf-
der? a ydyw fy nghnawd o bres?

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

P Es. 11. 9.
^a 35. 9.
^a 65. 25.
Ezec. 34.
25.
^q Ps. 91. 12.
Hos. 2. 18.

⁵ Neu, mai
heddwch
yw dy
luest.

⁶ Neu, chy-
feillioni.

⁷ Neu,
mawr.

^a Diar. 27. 3.

^b Ps. 38. 2.

^c Ps. 38. 15.
16.

^d Lef. 19. 2.
Es. 57. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Heb. *I'r*
hwn sydd
yn toddi.

⁶ Jer. 15.
18.

³ Heb. *yn*
eu gwres y
diffoddant.

⁴ Neu,
tebyg *gdy-*
nych ddynt.
Heb. *iddo.*
¹ pen. 13. 4.

⁵ Heb.
berach
synthio ar.

⁶ Heb. *ger*
bron eich
wyneb
chwi.
⁵ pen. 17.
10.

² Neu,
mluriaeth.
^a pen. 14.
13, 14.
Ps. 39. 4.

13 Onid *ydyw* fy nghymmorth ynof fi? a fwrwyd doethineb yn llwyr oddi wrthyf?

14 ² I'r cystuddiol y byddai trugar-edd oddi wrth ei gyfaill; ond efe a adawodd ofn yr Hollalluog.

15 Fy mrodyr a'm twyllasant megis afon: °aethant heibio fel llifeiriant afonydd;

16 Y rhai a dduasant gan rew, ac yr ymguddiodd eira ynddynt:

17 Yr amser y cynhesant, hwy a dorrir ymaith: °pan wresogo *yr hin*, hwy a ddarfyddant allan o'u lle.

18 Llwybrau eu ffordd hwy a giliant: hwy a ânt yn ddiddym, ac a gollir.

19 Byddinoedd Tema a edrychasant, mintoioedd Seba a ddisgwylasant am danynt.

20 Hwy a gywyddiwyd, am iddynt obeithio; hwy a ddaethant hyd yno, ac a wladeiddiasant.

21 Canys yn awr ^{4f} nid ydych chwi ddim; chwi a welsoch *fy* nhafu i lawr, ac a ofnasoch.

22 A ddywedais i, Dygwch i mi? neu, O'ch golud rhoddwch roddion dros of fi?

23 Neu, Gwaredwch fi o law y gelyn? neu, Rhyddhêwch fi o law y cedyrn?

24 Dysgwch fi, a myfi a dawaf: a gwnewch i mi ddeall *ym* mha beth y cam-gymmerais.

25 Mor gryfion ydyw geiriau uniondeb! ond pa beth a argyhoedda argyhoeddiad *un* o honoch chwi?

26 Ai argyhoeddi ymadroddion a amcenwch chwi â geiriau un diobaith, y rhai *sydd* megis gwynt?

27 Chwi a °ruthrwyd hefyd am ben yr amddifad, ac a gloddiwch *bwll* i'ch cyfaill.

28 Yn awr gan hynny byddwch foddolawn; edrychwch arnaf fi; canys *y mae* °yn eglur i chwi os dywedaf gelwydd.

29 °Dychwelwch, attolwg, na fydded anwiredd; i'e, trowch etto, *y mae* fy nghyfiawnder yn hyn.

30 A oes anwiredd yn fy nhafod? oni ddeall tafnod fy ngenau gam flas?

PENNOD VII

1 Job yn ei esgusodi ei hun am ddeisyfu angau; 12 yn cwyno anesmwythder yno arno, 17 ac mor wyladwus ydyw Duw.

ONID oes ^{2a} amser terfynedig i ddyddyn ar y ddaear? onid *yw* ei ddyddiau ef megis dyddiau gwas cyflog?

2 Megis y dyheua gwas am gysgod, ac y disgwyl cyflog-ddyn *wobr* ei waith:

3 Felly y gwnaethpwyd i mi feddiannu ^b misoedd o oferedd, a nosweithiau blinion a osodwyd i mi.

4 °Pan orweddwyf, y dywedaf, Pa bryd y codaf, ac °yr ymedy y nos? canys caf ddigon o ymdroi hyd y cyfddydd.

5 Fy nghnawd a wisgodd bryfed a thom priddlyd: fy nghroen a agenodd, ac a aeth yn ffiaidd.

6 ⁴ Fy nyddiau sydd gynt na gwenol gwehydd, ac a ddarfuant heb obaith.

7 Cofia mai °gwynt *yw* fy hoedl: ni ⁴ wêl fy llygad ddaioni mwyach.

8 °Y llygad a'm gwelodd, ni'm gwel *mwyach*: dy lygaidd *sydd* arnaf, ac nid *ydywyf*.

9 Fel y derfydd y cwmml, ac yr â ymaith: felly yr °hwn sydd yn disgyn i'r bedd, ni ddaw i fynu *mwyach*.

10 Ni ddychwel mwy i'w dŷ: °a'i le nid edwyn ef mwy.

11 Gan hynny ni warafunaf i'm genau; mi a lefaraf y'ngyfyngdra fy yspryd; myfi a gwynaf yn chwerwder fy enaid.

12 Ai môr *ydywyf*, neu forfil, gan dy fod yn gosod cadwriaeth arnaf?

13 ¹ Pan ddywedwyf, Fy ngwely a'm cysura, fy ngorweddfa a esmwythâ fy nghwynfan;

14 Yna y'm brawychi â breuddwydion, ac y'm dychryni â gweledigaethau:

15 Am hynny y dewisai fy enaid ymdagu, a marwolaeth yn fwy na'm ⁵ hoedl.

16 ^k Ffieiddiais *einioes*, ni fyynnwn fyw byth: °paid â mi, canys °oferedd *ydyw* fy nyddiau.

17 ^a Pa beth *ydyw* dyn, pan fawrhêit ef? a phan osodit dy feddwl arno?

18 Ac ymweled âg ef bob bore, a'i brofi ar bob moment?

19 Pa hyd *y byddi* heb gilio oddi wrthyf, ac na adewi fi yn llonydd tra llyngwyf fy mhoeryn?

20 Myfi a bechais; beth a wnaif i ti, °O geidwad dyn? paham °y gosodaist fi yn nôd i ti, fel yr ydwyf yn faich i mi fy hun?

21 A phaham na faddeui fy nghamwedd, ac na fwrri heibio fy anwiredd? canys yn awr yn y llwch y gorweddaf, a thi a'm ceisi yn fore, ond ni *byddaf*.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^b Edrych
pen. 29. 2.

^c Deut. 28.
67.
pen. 17. 12.

⁸ Heb. *y*
mesirir
yr hwy?

^d pen. 9. 25.
^a 16. 22. a
17. 11.
Ps. 90. 6.
^a 102. 11.
^a 103. 15.
^a 144. 4.
Es. 38. 12.
^a 40. 6.
Iago 4. 14.
^e Ps. 78. 39.
^a 89. 47.

⁴ Heb.
ddychwel
fy llygad
i weled
daioni.
^f pen. 20. 9.
^g 2 Sam. 12.
23.

^h pen. 20. 9.
Ps. 103. 16.

ⁱ pen. 9. 27.

⁵ Heb.
hesgyrn.
^k pen. 10. 1.

^l pen. 10. 20.
^a 14. 6.
Ps. 39. 13.
^m Ps. 62. 9.
ⁿ Ps. 8. 4.
^a 144. 3.
Heb. 2. 6.

^o Ps. 36. 6.
^p pen. 16.
12.
Ps. 21. 12.
Galar. 3.
12.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

PENNOD VIII.

1 *Bildad yn dangos gyfiawned ydyw Duw, gan ei fod yn gwneuthur â phawb yn ol ei weithred: S yn dangos o'r hen oesoedd gynt, mor sicr yw dinystr y rhagrithiur: 20 yn bwrio at Job gyfiawned y gwna Duw â phawb.*

YNA Bildad y Suhriad a atebodd ac a ddywedodd,
2 Pa hyd y dywedi di hynny? ac y bydd geiriau dy enau megis gwynt cryf?

3 ^a A ŵyra Duw farn? neu a ŵyra yr Hollalluog gyfiawnder?

4 Os dy feibion a bechasant yn ei erbyn ef; a bwrw o hono ef hwynt ymaith ² am eu camwedd;

5 ^b Os tydi a fore-godi at DDuw, ac a weddii ar yr Hollalluog;

6 Os pur ac uniawn fyddi, yn wir efe a ddefnyddiat ti yr awrhon, ac a wna drigfa dy gyfiawnder yn llwyddiannus.

7 Er bod dy ddechreuad yn fychan, etto dy ddiwedd a gynnyddia yn ddirfawr.

8 ^c Oblegid gofyn, attolwg, i'r oes gynt, ac ymbarottoa i chwilio eu hynafiaid hwynt:

9 (Canys ^d doe yr ydym ni, ac ni wyddom ddim, o herwydd cysgod yw ein dyddiau ni ar y ddaear:)

10 Oni ddysgant hwy di? ac oni ddywedant i ti? ac oni ddygant ymadroddion allan o'u calon?

11 A gyfyd brwynen heb wlybaniaeth? a dyf hesg heb ddwfr?

12 ^e Tra fyddo hi etto yn wyrddlas heb ei thorri, hi a wywa o flaen pob glaswelltyn.

13 Felly y mae llwybrau pawb a'r sydd yn gollwng Duw dros gôf, ac f'y derfydd am obaith y rhagrithiwr:

14 Yr hwn y torrir ymaith ei obaith; ac fel ^f tŷ pryf coppyn y bydd ei hyder ef.

15 ^h Efe a bwysa ar ei dŷ, ond ni saif; efe a ymeifl ynddo, ond ni phery.

16 Y mae efe yn i'r o flaen yr haul, ac yn ei ardd y daw ei frig allan.

17 Plethir ei wraidd ef ynghylch y pentwr, ac efe a wél le cerrig.

18 Os diwreiddia efe ef allan o'i le, ⁱ efe a'i gwad ef, gan ddywedyd, Ni th welais.

19 Wele, dyma lawenydd ei ffordd ef: ac o'r ddaear y blagura eraill.

20 Wele, ni wrthyd Duw y perffaith, ac nid ymeifl efe yn llaw y rhai drygionus;

21 Oni lanwo efe dy enau di â chwerthin, a'th wefusau â ³ gorfolodd.

22 A gwisgir dy gaseion di â chywilydd, ac ni bydd llesty yr anuwil.

PENNOD IX.

1 *Job yn cydnabod gyfiawned yw Duw, ac yn dangos nad gwisg ymryson âg ef. 22 Nad wrth ei gystudd y mae barnu gwiriondeb dyn.*

YNA Job a atebodd ac a ddywedodd,

2 Yn wir mi a wn mai felly y mae: canys pa fodd ^a y cyfiawnhêir dyn gyd â Duw?

3 Os myn efe ymryson âg ef, ni all ateb iddo am un peth o fil.

4 ^b Y mae efe yn ddoeth o galon, ac yn alluog o nerth: pwy a ymgaledodd yn ei erbyn ef, ac a lwyddodd?

5 Yr hwn sydd yn symmud mynyddoedd, ac heb wybod iddynt: yr hwn sydd yn eu dymchwelyd hwynt yn ei ddigofaint.

6 Yr hwn sydd yn cynhyrfu y ddaear allan o'i lle, fel y cryno ei cholofnau hi.

7 Yr hwn a ddywed wrth yr haul, ac ni chyfyd: ac a selia ar y sêr.

8 ^c Yr hwn yn unig sydd yn taenu y nefoedd, ac yn sathru ar ² donnau y môr.

9 ^d Yr hwn sydd yn gwneuthur ³ Arcturus, Orion, a Phleiadès, ac ystafelloedd y dehau.

10 ^e Yr hwn sydd yn gwneuthur pethau mawrion anchwiliadwy, a rhyfeddodau aneirif.

11 ^f Wele, efe a â heibio i mi, ac nis gwelaf ef; ac efe a â rhagddo, ac ni chanfyddaf ef.

12 ^g Wele, efe a ysglyfaetha, pwy a'i ⁴ lluddia? pwy a ddywed wrtho, Pa beth yr wyt yn ei wneuthur?

13 Oni thry Duw ei ddigllonedd ymaith, dano ef y crymma cynnorthwywyr ⁵ balchder.

14 Pa faint llai yr atebaf iddo ef, ac y gallaf ddewis fy ngeiriau i ymresymmu âg ef?

15 I'r hwn, pe bawn cyfiawn, nid atebwn, eithr ymbiliwn â'm barnwr.

16 Pe galwaswn, a phed atebasai efe i mi, ni chredwn y gwrandawai efe fy lleferydd.

17 Canys efe a'm dryllia â chorwynt, ac a amlhâ fy archolion ^h yn ddiachos.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

³ Heb.
bloedd
gorfolodd.

^a Ps. 143. 2.

^b pen. 36. 5.

^c Gen. 1. 6.
Ps. 104. 2, 3.

² Heb.
uchel-
derau.

^d pen. 38.
31, &c.
Amcs 5. 8.

³ Heb. As,
Cecil, a
Chimul.

^e pen. 5. 9.
Ps. 71. 15.

^f pen. 23. 8,
9.

^g Es. 45. 9.
Jer. 18. 6.
Rhuf. 9. 20.

⁴ Heb. a's
try yn ol?
pen. 11. 10.

⁵ Neu.
nerth.

^h pen. 2. 3.
a 34. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

18 Ni ddioddef efe i mi gymmer-
yd fy anadl: ond efe a'm lleinw â
chwerwder.

19 Os *soniaf* am gadernid, wele
ef yn gadarn: ac os am farn, pwy
a ddadleu dros of fi?

20 Os myfi a ymgyfiawnhâf, fy
ngenau a'm barn yn euog: os per-
ffiaith y dywedaf fy mod, efe a'm
barn yn gildyn.

21 *Pe byddwn* berffiaith, etto nid
adwaenwn fy enaid: ffliaidd fyddai
gennyf fy einioes.

22 Dyma un *peth*, am hynny mi
a'i dywedais: ¹y mae efe yn difetha
y perffiaith a'r annuwiol.

23 Os lladd y ffireyll yn ddisym-
mwrth, efe a chwadd am ben prof-
edigaeth y diniwed.

24 Y ddaear a roddwyd yn llaw
yr annuwiol: efe a fwrw hŷg dros
wynebaw ei barnwyr hi: onid ê, pa
le y mae, a phwy *yw efe*?

25 ^kA'm dyddiau i sydd gynt na
rhedegwr: ffoant ymaith heb weled
daioni.

26 Aethant heibio megis llongau
⁶buain; ¹megis yr eheda eryr at
ymborth.

27 ^mOs dywedaf, Gollyngaf fy
nghŷwn dros gôf; mi a adawaf fy
nhrymder, ac a ymgysuraf:

28 Yr wyf yn ofni fy holl ddolur-
iau: gwn na'm berni yn wirion.

29 Os euog fyddaf, paham yr ym-
ffinaf yn ofer?

30 ⁿOs ymolchaf mewn dwfr eira,
ac os glanhâf fy nwyllaw yn lân;

31 Etto ti a'm trochi yn y pwll;
a'm dillad a'm ffeiddiant.

32 Canys ^onid gwr fel myfi *yw*
efe, fel yr atebwn iddo, ac y delem
ynghyd i farn.

33 ^pNid oes rhyngom ni ⁷ddyddiwr
a all osod ei law arnom ein dau.

34 ^qTynned ymaith ei wialen oddi
arnaf; ac na ddychryned ei ofn ef
fyfi:

35 Yna y dywedwn, ac nid ofnwn
ef: ond nid felly ^sy mae gyd â
myfi.

PENNOD X.

1 Job yn cymmeryd rhyddid i achwyn, ac yn
ymliw â Duw o achos ei gystudd, 18 yn
cwyno ei fod yn fyw, ac yn erfyn cael ychydig
esmwythdra cyn ei farw.

Y MAE ^afy enaid ²yn blino ar fy
einioes: arnaf fy hun y gad-
awaf fy nghŷwn; ac yn chwerwder
fy enaid y llefaraf.

2 Dywedaf wrth DDUW, Na farn

fi yn euog; gwna i mi wybod pa-
ham yr ymrysoni â mi.

3 Ai da i ti orthrymmu, fel y di-
ystyrit ³waith dy ddwyllaw, ac y
llewyrchit gynghor yr annuwiol?

4 Ai llygaidd o gnawd sydd i ti? ai
^bfel y gwel dyn y gweli di?

5 *A ydyw* dy ddyddiau di fel
dyddiau dyn? *a ydyw* dy flynydd-
oedd di fel dyddiau gwr,

6 Pan geisi fy anwiredd, a phan
ymofyni am fy mhechod?

7 ⁴Ti a wyddost nad ydwyf annu-
wiol; ac nid *oes* a waredo o'th law di.

8 Dy ddwyllaw di a'm gweithias-
ant, ac a'm cyd-luniasant o am-
gylch; etto fy nifetha yr wyt.

9 Cofia, attolwg, mai ^cfel clai y
gwnaethost fi; ac a ddygi di fi i'r
pridd drachefn?

10 ^dOni thywelltaist fi fel llaeth;
ac oni cheulaist fi fel caws?

11 Ti a'm gwisgaist i â chroen, ac
â chnawd; ti a'm ^ediffynnaist i âg
esgyrn ac â giau.

12 Bywyd a thrugaredd a ddar-
peraist i mi, a'th ymgeledd a gadw-
odd fy yspryd.

13 *Â'r pethau* hyn a guddiaist ti
yn dy galon: gwn *fod* hyn gyd â
thi.

14 Os pechaf, ti a'm gwyli, ac ni'm
glanhêi oddi wrth fy anwiredd.

15 Os ydwyf annuwiol, gwae fi;
ac ^eos cyfiawn ydwyf, *er hynny* ni
chodaf fy mhen: *yr ydwyf* yn
llawn o warthrudd, am hynny gwel
fy nghystudd;

16 Canys cynnyddu y mae: ^ffy
hela yr ydwyf fel llew creulawn:
er hynny drachefn ti a wnei yn
rhyfedd â mi.

17 Yr wyt ti yn adnewyddu dy
dystion i'm herbyn, ac yn amlhau
dy ddigofaint wrthyf; cyfnewidiau
a rhyfel *sydd* i'm herbyn.

18 ^gPaham gan hynny y dygaist fi
allan o'r groth? *O na* buaswn farw,
ac na'm gwelsai llygad!

19 Mi a fuaswn megis pe na bu-
aswn, a myfi a ddygasid o'r bru i'r
bedd.

20 ^hOnid ychydig *yw* fy nyddiau?
ⁱpaid *gan hynny*, ^kgâd i'm lonydd,
fel yr ymgysurwyf ychydig;

21 Cyn myned o honof lle ni
ddychwelwyf, i dir tywyllwch a
chysgod angau;

22 Tir tywyllwch fel y fagddu, a
chysgod angau, a heb drefn; *lle y*
mae y goleuni fel y tywyllwch.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.³ Heb.
lofur.^b 1 Sam. 16.
7.⁴ Heb. Mae
ar dy wyl-
od aeth di.^c Gen. 2. 7.
a 3. 19.^d Ps. 139.
14 15, 16.^e Heb.
cauait.^e pen. 9. 20.^f Es. 38. 13.
Galar. 3.
10.^g pen. 3. 11.^h Edrych
pen. 7. 16.
a 8. 9.ⁱ Ps. 39. 13.
^k pen. 7. 16,
19.¹ Preg. 9. 2,
3.^k 1 en. 7. 6.⁶ Heb.
dymuniad,
neu, *Ebeh.*
¹¹ Iab. 1. 8.
^m 1 en. 7. 13.ⁿ Jer. 2. 22.º Preg. 6. 10.
Es. 45. 9.
Jer. 49. 19.
Rhuf. 9.
20.^p ad. 19.
1 Sam. 2.
25.⁷ Heb.
argy-
hoeddwr,
neu, *re-*
symmar.^q pen. 13.
20. a 33. 7.⁸ Heb. *myfi.*^a pen. 7. 16.
² Neu, *weiti*
ei ddiwr
ymaith
tra fwyf
byw.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

PENNOD XI.

1 Sophar yn ceryddu Job am ei gyfiawnháu ei hun, 5 ac yn dangos mor anchwiliadwy ydyw doethineb Duw. 13 Sicred yw bendith edifeirwch.

A SOPHAR y Naamathiad a atebodd ac a ddywedodd,
2 Oni atebir amllder geiriau? ac a gyfiawnhêir gwr ²siaradus?

3 Ai dy ³gelwyddau a wna i wŷr dewi? a phan watwarech, oni bydd a'th waradwyddo?

4 Canys ^adywedaist, Pur ydyw fy nysgeidiaeth, a glân ydwyf yn dy olwg di.

5 Ond, O na lefarai Duw, ac nad agorai ei wefusau yn dy erbyn,

6 A mynegi i ti ddirgedigaethau doethineb, eu bod yn ddau cymmaint a'r hyn sydd! Cydnebydd gan hynny ^bi Dduw ofyn gennyt lai nag a haeddai dy anwiredd.

7 ^cA elli di wrth chwilio gael gafael ar Dduw? a elli di gael yr Hollalluog hyd berffeithrwydd?

8 ^dCyfuwch a'r nefoedd ydyw, beth a wnei di? dyfnach nag uffern yw, beth a elli di ei wybod?

9 Mae ei fesur ef yn hŵy na'r ddaear, ac yn llettach na'r môr.

10 ^dOs tyrr efe ymaith, ac os carchara: os casgl ynghyd, pwy a'i ⁵rhwystra ef?

11 Canys ^eefe a edwyn ofer ddynion, ac a wêl anwiredd; onid ystyria efe gan hynny?

12 ^fDyn gwag er hynny a gymmer arno fod yn ddoeth; er geni dyn fel llwddn asen wŷllt.

13 ^gOs tydi a barottôl dy galon, ac ^ha estyni dy ddwyllaw atto ef;

14 Od oes drygioni yn dy law, bwrw ef ymaith ym mhell, ac na ddioddef i anwiredd drigo yn dy luestai:

15 Canys yna ⁱy codi dy wyneb yn ddifrychau; ie, byddi safadwy, ac nid ofni:

16 Oblegid ti a ollyngi dy ofid dros gôf: fel dyfroedd y rhai a aethant heibio y cofi ef.

17 Dy oedran hefyd ^ka ⁶fydd disgleiriach na hanner dydd; llewyrchi, a byddi fel y bore-ddydd.

18 Hyderus fyddi hefyd, o herwydd bod gobaith: ie, ti a gloddi, ac ^la orweddi mewn diogelwch.

19 Ti a orweddi hefyd, ac ni bydd a'th ddychryno, a llawer ^ma ymbil-
iant â'th wyneb.

20 Ond llygaid yr annuwiolion a

ddiffygiant, metha ganddynt ffoi, ⁿa'u gobaith fydd fel ymadawiad yr enaid.

PENNOD XII.

1 Job yn ei amddiffyn ei hun yn erbyn ei gyfeillion oedd yn ei geryddu; 7 yn cydnabod fod Duw yn hollalluog.

A JOB a atebodd ac a ddywedodd,

2 Diau mai chwychwi sydd bobl; a chyd â chwi y bydd marw doethineb.

3 Eithr ^ay mae gennyf fi ²ddeall fel chwithau, nid ydwyf fi ³waeth na chwithau; ⁴a phwy ni wŷr y fath bethau a hyn?

4 ^bYr ydwyf fel un a watwarid gan ei gymmydog, yr hwn a eilw ar Dduw, ac efe a'i hettyb: ^cgwatwar-gerdd yw y cyfiawn perffaith.

5 Lamp ddiystyr ym meddwl y llwyddiannus, yw yr hwn sydd barod i lithro â'i draed.

6 ^dLlwyddiannus yw lluestai yspeilwyr, ac y mae diogelwch i'r rhai sydd yn cyffroi Duw, y rhai y cyfoethoga Duw eu dwylaw.

7 Ond gofyn yn awr i'r anifeiliaid, a hwy a'th ddysgant; ac i ehediaid yr awyr, a hwy a fynegant i ti.

8 Neu dywed wrth y ddaear, a hi a'th ddysg; a physgod y môr a hysbysant i ti.

9 Pwy ni wŷr yn y rhai hyn oll, mai llaw yr ARGWYDD a wnaeth hyn?

10 ^eYr hyn y mae ⁵einioes pob peth byw yn ei law, ac anadl pob ⁶math ar ddyn.

11 ^fOnid y glust a farna ymadroddion? ⁷a'r genau a archwaetha ei fwyd?

12 Doethineb sydd mewn henuriaid; a deall mewn hir ddyddiau.

13 ^gGyd âg ef y mae doethineb a chadernid; cynghor a deall sydd ganddo.

14 Wele, ^hefe a ddistrywia, ac nid adeiledir: ⁱefe a gau ar wr, ac nid agorir arno.

15 Wele, efe a attal y dyfroedd, a hwy a sychant: ^jefe a'u denfyn hwynt, a hwy a ddadymchwelant y ddaear.

16 ^kGyd âg ef y mae nerth a doethineb: efe biau y twyllledig, a'r twyllodrus.

17 Efe sydd yn gwneuthur i gyngoriaid fyned yn anrhaith; ac ^lefe a ynfyda farnwyr.

18 Efe sydd yn dattod rhwym

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

n pen. 8. 14.
a 18. 14.

a pen. 13. 2.
2 Heb.
galon.

3 Heb. yw
cwympo yn
is na, &c.

4 Heb. a
chyd â
phwy nid
yw y fath
hyn?

b pen. 16.
10.
a 17. 2. 6.
a 21. 3.
a 30. 1.

c Diar. 14. 2.

d pen. 21. 7.
Ps. 37. 1.
35.
a 73. 11. 12.
a 92. 7.
Jer. 12. 1.
Mal. 3. 15.

e Num. 16.
22.

5 Neu,
enaid.

6 Heb.
cnawd dyn.

1 pen. 34. 3.

7 Heb. a
thofod y
genau,
pen. 6. 30.

g pen. 36. 5.

h pen. 11.
10.

i Esa. 22. 22.
Dat. 3. 7.

k ad. 13.

l 2 Sam. 15.
31. a 17. 14.
23.
Esa. 19. 12.
1 Cor. 1. 19.

2 Heb.
gwefusau.
8 Neu,
ddyghym-
mygion.

a pen. 6. 10.
a 10. 7.

b Ezra 9.
13.

c Preg. 3.
11.
Rhuf. 11.
33.

4 Heb.
Uchel-
derau y
nefoedd.

d pen. 9. 12.
a 12. 14.
Dat. 3. 7.

5 Neu, try
heibio?
pe. 9. 12.
e Ps. 10. 11,
14.
a 35. 22.

f Ps. 73. 22.
a 92. 6.
Preg. 3. 13.

g pen. 5. 8.
a 22. 21.
h Ps. 83. 9.
a 143. 6.

i Edrych
Gen. 4. 5.
6.
pen. 22. 26.

k Ps. 37. 6.
a 112. 4.
Esa. 58. 8.
6 Heb.
gwydd
wchlaw.

l Lef. 26. 5,
6.
Ps. 3. 5.
a 4. 8.
Diar. 3. 24.
m Ps. 45. 12.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

m pen. 32. 9.

Ps. 3. 2, 3.

8 Heb.

gwefus y

fyddlaron.

n Ps. 107.

40.

1an. 2. 21.

9 Heb.

datod

auwgys y

cryfion.

o 1an. 2. 22.

Matt. 10.

26.

1 Cor. 4. 5.

P Ps. 107.

38.

9 Ps. 107.

4, 40.

a pen. 12. 3.

b pen. 23. 3.

a 31. 35.

c pen. 6. 21.

a 16. 2.

d Diar. 17.

28.

e pen. 17. 5.

a 32. 21.

a 36. 4.

brenhinoedd, ac yn rhwymo gwregys am eu llwynau hwynt.

19 Efe sydd yn gwneuthur i dywysogion fyned yn anrhaith; ac a blyga y rhai cedyrn.

20 ^mEfe sydd yn dwyn ymaith ymadrodd y ffyddlawn; ac yn dwyn synwyr y rhai hen.

21 ⁿEfe sydd yn tywallt diystyrwch ar dywysogion; ac yn ^ggwanhau nerth y rhai cryfion.

22 ^oEfe sydd yn datguddio pethau dynion allan o dywyllwch; ac yn dwyn cysgod angau allan i oleuni.

23 ^pEfe sydd yn amlhau y cenhedloedd, ac yn eu distrywio hwynt: efe sydd yn ehengi ar y cenhedloedd, ac efe a'u dwg hwynt i gyfyngdra.

24 Efe sydd yn dwyn calon pen-naethiaid pobl y ddaear; ac ^qefe a wna iddynt grwydro mewn anialwch heb ffordd.

25 Hwy a balfalant yn y tywyllwch heb oleuni; ac efe a wna iddynt hwy gyfeiliorni fel meddwyn.

PENNOD XIII.

1 Job yn argyhoeddi ei gyfeillion am eu bod yn dueddol; 14 yn dangos ei ymddiried yn Nuw, 20 ac yn dymuno cael gwybod ei bechodau, ac amcan Duw wrth ei gystuddio ef.

WELE, fy llygad a welodd hyn oll; fy nghlust a'i clywodd ac a'i deallodd.

2 ^aMi a wn yn gystal a chwithau: nid ydwyf waeth na chwithau.

3 ^bYn wir myfi a lefaraf wrth yr Hollalluog, ac yr ydwyf yn chwenychu ymresymmu â Duw.

4 Ond rhai yn asio celwydd ydych chwi: ^cmeddygon diddym ydych chwi oll.

5 O gan dewi na thawech! a ^dhynny a fyddai i chwi yn ddoethineb.

6 Clywch, attolwg, fy rheswm, a gwrandêwch ar ddadl fy ngwefusau.

7 ^eA ddywedwch chwi anwiredd dros DDŴ? ac a ddywedwch chwi dwyll er ei fwyn ef?

8 A dderbyniwch chwi ei wyneb ef? a ymrysonwch chwi dros DDŴ?

9 Ai da fydd hyn pan chwilio efe chwi? a dwyllwch chwi ef fel twyllo dyn?

10 Gan geryddu efe a'ch cerydda chwi, os derbyniwch wyneb yn ddirgel.

11 Oni ddychryna ei ardderchowgrwydd ef chwi? ac oni syrth ei arswyd ef arnoch?

12 Cyffelyb i ludw ydyw eich

coffadwriaeth chwi; a'ch cyrph i gyrph o glai.

13 Tewch, ²gadêwch lonydd, fel y llefarwyf finnau; a deued arnaf yr hyn a ddelo.

14 Paham y ^fcymmeraf fy nghnawd â'm dannedd? ac ^gy gosodaf fy einioes yn fy llaw?

15 ^hPe lladdai efe fi, etto mi a obeithiaf ynddo ef: er hynny fy ffyrdd a ²ddiffynnaf ger ei fron ef.

16 Hefyd efe fydd iachawdwriaeth i mi: canys ni ddaw rhag-rithiwr yn ei wrydd ef.

17 Gan wrandaw gwrandêwch fy ymadrodd, ac a fynegwyf, a'ch clustiau.

18 Wele, yn awr trefnais fy achos; gwn y'm cyfiawnhêir.

19 Pwy ydyw yr hwn a ymddadl-eu â mi? canys yn awr os tawaf, mi a drengaf.

20 ¹Ond dau beth na wna i mi: yna nid ymguddiaf rhagot.

21 Pellhâ dy law oddi arnaf: ac na ddychryned dy ddychryn fi.

22 Yna galw, a myfi a atebaf: neu myfi a lefaraf, ac ateb di fi.

23 Pa faint o gamweddau ac o bechodau sydd ynof? pâr i mi wybod fy nghamwedd a'm pechod.

24 ^kPaham y cuddi dy wyneb, ac ^ly cymmeri fi yn elyn i ti?

25 ^mA ddrylli di ddeilen ysgwydedig? a ymlidi di sofflyn sych?

26 Canys yr wyt ti yn ysgrifenu pethau chwerwon yn fy erbyn; ac yn ⁿgwneuthur i mi feddiannu camweddau fy ieuengctid.

27 Ac ^oyr ydwyf ti yn gosod fy nhraed mewn cyffion, ac yn gwylid ar fy holl lwybrau; ac yn nodi ^ggwadnau fy nhraed.

28 ⁵Ac efe, megis pydrni, a heneiddia, fel dilledyn yr hwn a ysa gwyfyn.

PENNOD XIV.

1 Job yn ymbil â Duw am ei ffafr, o herwydd byrred oes dyn, a sicred marwolaeth. 7 Er nas gellir cael einioes, wedi ei cholli unwaith, etto y mae efe yn disgwyl am gael ei newidid.

16 Trwy bechod y mae y creadur dan lygr-edigaeth.

DYN a aned o wraig sydd fyr o ddyddiau, a ^allawn o helbul.

2 ^bFel blodeuyn y daw allan, ac y torrir ef ymaith; ac efe a gilia fel cysgod, ac ni saif.

3 A agori di dylgaid ar y fath yma? ac a ddygi di fi i farn gyd â thi?

4 ^cPwy a ddry beth glân allan o beth aflan? neb.

5 ^dGan fod ei ddyddiau ef wedi

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Heb. *ablii*
wrthi.

^f pen. 18. 4.

^g 1 Sam. 28.

21.

Ps. 119.

109.

^h Ps. 23. 4.

Diar. 14. 32.

³ Heb.

brafaf,

neu, *argy-*

hoedlof.

ⁱ pen. 9. 34.

a 33. 7.

^k Deut. 32.

20.

Ps. 13. 1.

^l Deut. 32.

42.

Ruth 1. 21.

pen. 16. 9.

a 19. 11.

a 33. 10.

Galar. 2. 5.

^m Es. 42. 3.

ⁿ Ps. 25. 7.

^o pen. 33.

11.

⁴ Heb.

gwradd.

⁵ Y *cyfrygo*

un &c.

^a Preg. 2.

23.

^b pen. 8. 9.

Ps. 90. 5. 6.

9. a 102. 11.

a 103. 15.

a 144. 4.

Es. 40. 6.

Iago 1. 10.

11. a 4. 14.

1 Petr. 1. 24.

^c Gen. 5. 3.

Ps. 51. 5.

Ioan 3. 6.

Rhuf. 5. 12.

Eph. 2. 3.

^d pen. 7. 1.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^o pen. 7. 16,
19. a 10. 20.
Ps. 39. 13.
² peidio.
¹ pen. 7. 1.

eu rhag-derfynu, rhifedi ei fisoedd ef gyd â thi, a gosod o honot ei derfynau, fel nad êl drostynt:

6 ^o Tro oddi wrtho, fel y ² gor-phwyso, hyd oni orpheno, ¹ fel gwas cyffog, ei ddiwrnod.

7 Canys y mae gobaith o bren, er ei dorri, y blagura efe etto, ac na phaid ei flagur ef â thyfu.

8 Er heneiddio ei wreiddyn ef yn y ddaear, a marweiddio ef foncyff ef yn y pridd;

9 Efe a flagura oddi wrth arogl dyfroedd, ac a fwrw ganghennau fel planhigyn.

10 Ond gwr a fydd marw, ac a dorri ymaith; a dyn a drenga, a pha le y mae?

11 Fel y mae dyfroedd yn pallu o'r môr, a'r afon yn myned yn ddiysbydd, ac yn sychu:

12 Felly gwr a orwedd, ac ni chyfyd hyd ^o oni byddo heb nefoedd; ni ddihunant, ac ni ddeffroant o'u cwsgr.

13 O na chuddit fi yn y bedd! na'm cedwit yn ddirgel, nes troi dy lid ymaith! na osodit amser nodedig i mi, a'm cofio!

14 Os bydd gwr marw, a fydd efe byw drachefn? disgwyliaf holl ddyddiau fy milwriaeth, hyd oni ddelo fy nghyfnewidiad.

15 Gelwi, a myfi a'th attebaf; chwenychi waith dy ddwyllaw.

16 Canys yr awr hon ^h y rhifi fy nghamrau: onid wyt yn gwylied ar fy mhechod?

17 Fy nghamwedd ¹ a selied mewn côd; a thi a wnïaist i fynu fy anwiredd.

18 Ac yn wir, y mynydd a syrthio a ddiflanna; a'r graig a symmudir o'i lle.

19 Dyfroedd a dreuliant y cerrig; yr wyt yn ³ golchi ymaith y pethau sydd yn tyfu o bridd y ddaear, ac yn gwneuthur i obaith dyn golli.

20 Yr wyt yn ei orchfygu ef yn dragywydd, fel yr elo ymaith: a chan newidio ei wyneb ef, yr wyt yn ei ddanfôn ef i ffordd.

21 Ei feibion ef a ddaw i anrhydedd, ac ^k nis gwybydd efe: a hwy a ostyngir, ac ni ŵyr efe oddi wrthynt:

22 Ond ei gnawd arno a ddoluria, a'i enaid ynddo a alara.

PENNOD XV.

1 Eliphaz yn ceryddu Job am ei annuwioldeb yn ei gyfiawnhâu ei hun; 17 ac yn profi o bennau yr hen bobl, mor anesmwyth yw yr annuwiol.

YNA Eliphaz y Temaniad a atebodd ac a ddywedodd,

2 A adrodd gwr doeth wybodaeth o wynt? ac a leinw efe ei fol â'r dwyrein-wynt?

3 A ymresymma efe â gair ni fuddia? neu âg ymadroddion y rhai ni wna efe lesâd â hwynt?

4 Yn ddiau ti a ² dorraist ymaith ofn: yr ydwynt yn attal ³ gweddi ger bron Duw.

5 Canys dy enau ⁴ a draetha dy anwiredd; ac yr wyt yn dewis tafod y cyfrwys.

6 Dy enau di sydd yn dy fwrw yn euog, ac nid myfi: a'th wefusau sydd yn tystiolaethu yn dy erbyn.

7 A aned tydi yn gyntaf dyn? a ^a lunied tydi o flaen y brynau?

8 ^b A glywaist ti gyfrinach Duw? ac a atteli di ddoethineb gyd â thi dy hun?

9 Beth a wyddost ti a'r nas gwyddom ni? beth a ddealli di, heb fod hynny hefyd gennym ninnau?

10 ^c Y mae yn ein mysg ni y penllwyd, a'r oeddrannus hefyd; hyn o oedran na'th dad di.

11 Ai bychan gennyt ti ddiddanwch Duw? a oes dim dirgel gyd â thi?

12 Pa beth sydd yn dwyn dy feddwl oddi arnat? ac ar ba beth yr amneidia dy lygaid,

13 Gan i ti droi dy feddwl yn erbyn Duw, a gollwng y fath eiriau allan o'th enau?

14 ^d Pa beth yw dyn, i fod yn lân? a'r hwn a aned o wraig, i fod yn gyfiawn?

15 ^e Wele, ni roddes efe ymddiried yn ei saint; a'r nefoedd nid ydynt lân yn ei olwg ef.

16 ^f Pa faint mwy ffaidd a drewedig ydyw dyn, ^g yr hwn sydd yn yfed anwiredd fel dwfr?

17 Dangosaf i ti, gwrando arnaf; a'r hyn a welais a fynegaf.

18 Yr hyn a fynegodd gwŷr doethion ^h oddi wrth eu tadau, ac nis celasant:

19 I'r rhai yn unig y rhoddwyd y ddaear: ac ni ddaeth alltud yn eu plith hwy.

20 Holl ddyddiau yr annuwiol y bydd efe yn ymofidio: a rhifedi y blynyddoedd a guddiwyd oddi wrth y traws.

21 Trwst ⁵ ofnadwy sydd yn ei glustiau ef: ¹ mewn heddwch y daw y dinystrydd arno.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Heb. ddiiddym-maist.

³ Neu, ymadrodd.

⁴ Heb. sydd yn dysgu.

^a Ps. 90. 2.

^b Rhuf. 11. 34.

^c pen. 32. 6, 7.

^d 1 Bren. 8. 46.

² Chron. 6. 36.

pen. 14. 4.

Ps. 14. 3.

Diar. 20. 9.

Preg. 7. 20.

1 Ioan. 1. 8, 10.

^e pen. 4. 18.

a 25. 5.

^f Ps. 14. 3.

a 53. 3.

^g pen. 34. 7.

Diar. 19. 28.

^h pen. 8. 8.

⁵ Heb. dy-chryniad-aw.

¹ 1 Theas. 5. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^k Ps. 59. 15.
^a 109. 10.
^l pen. 18.
12.

22 Ni chred efe y dychwel allan o dywyllwch : ac y mae y cleddyf yn gwylied arno.

23 Y mae efe ^k yn crwydro am fara, pa le *y byddo* : efe a ^wyr fod ^l dydd tywyllwch yn barod wrth ei law.

24 Cystudd a chyfyngdra a'i brawycha ef; *hwy* a'i gorchfygant, fel brenhin parod i ryfel.

25 Canys efe a estynodd ei law yn erbyn Duw; ac yn erbyn yr Hollalluog yr ymnerthodd.

26 Efe a red yn y gwddf iddo ef, trwy dewdwr torrau ei dariannau :

27 Canys efe a dōdd ei wyneb â'i frasder : ac a wnaeth dyrch *o floneg* ar ei denewynau.

28 A thrigo y mae mewn dinasoedd wedi eu dinystrio, *a* thai anghyfannedd, y rhai sydd barod *i fod* yn garneddau.

29 Ni chyfoethoga efe, ni phery ei olud ef chwaith; ac nid estyn efe eu perffeithrwydd *hwy* ar y ddaear.

30 Nid ymedy efe allan o dywyllwch, y ffilam a wywa ei frig ef; ac efe a ymedy ^m trwy anadl ei enau ef.

31 *Yr hwn* a dwylled, nac ymddirieded mewn oferedd : canys oferedd fydd ei wobr ef.

32 Efe a dorrir ymaith ⁿ cyn ei ddydd; a'i gangen ni lasa.

33 Efe a ddihidla ei rawn anaddfed fel gwinwydden; ac a fwrw ei flodeuyn fel olew-wydden.

34 Canys cynulleidfa rhagrithwyr *fydd* unig : a *thân* a ysa luestai gwobrwyr.

35 ^o Y maent yn ymddwyn blinder, ac yn esgor ar ⁶ wagedd; a'u bol sydd yn darpar twyll.

PENNOD XVI.

1 *Job yn beio ar ei gyfeillion, eu hannhrugaroced; 7 yn dangos mor dostur yw ei gyfwr, 17 ac yn amddiffyn ei ddiniweidrwydd.*

A JOB a atebodd ac a ddywedodd,

2 Clywais lawer o'r fath hyn : ^a cysurwyr ² gofidus *ydych* chwi oll.

3 Oni *cheir* diwedd ar eiriau ³ ofer? neu pa beth sydd yn dy gryfhâu di i ateb?

4 Mi a fedrwn ddywedyd fel chwithau : pe byddai eich enaid chwi yn lle fy enaid i, medrwn bentyrru geiriau i'ch erbyn, ac ^b ysgwyd fy mhen arnoch.

5 Ond mi a'ch cryfhâwn chwi â'm genau; a symmudiad fy ngwefusau a esmwythâi *eich gofid*.

6 Os llefaraf fi, nid esmwythâ fy nolur; ac *os* peidiaf, ⁴ ai llai fy ngofid?

7 Ond yn awr efe a'm blinodd i; anrheithiaist fy holl gynnulleidfa :

8 A chroen-grychaist fi, a hynny sydd dystiolaeth : a'm culni yn codi ynof, a dystiolaetha yn fy wyneb.

9 ^c Yn ei ddigllondeb *y'm* rhwyga yr hwn a'm casâ : efe a ysgyrniga ddannedd arnaf; ^d fy ngwrthwynebwr a flaenllymmodd ei lygaid yn fy erbyn.

10 *Hwy* a ledasant eu safnau arnaf; ^e tarawsant fy nghernau yn ddirmygus; ymgasglasant ynghyd yn fy erbyn.

11 Duw ^f a'm ⁵ rhoddes i'r anwir; ac a'm trodd i ddwylaw yr annuwiolion.

12 Yr oeddwn yn esmwyth; ond efe a'm drylliodd, ac a ymaffodd yn fy ngwddf, ac a'm drylliodd yn chwllfriw, ac ^g a'm cododd yn nôd iddo ei hun.

13 Ei saethyddion ef sydd yn fy amgylchu; y mae efe yn holti fy arennau, ac nid ydyw yn arbed; y mae yn tywallt fy mustl ar y ddaear.

14 Y mae yn fy rhwygo â rhwygiad ar rwygiad : y mae efe yn rhedeg arnaf fel cawr.

15 Gwniais sachlen ar fy nghroen, a ^h halogais fy nghorn yn y llwch.

16 Fy wyneb sydd fudr gan wylo, a chysgod marwolaeth *sydd* ar fy amrantau :

17 Er nad *oes* gamwedd yn fy nwylaw; a *bod* fy ngweddi yn bur.

18 O ddaearen, na orchuddia fy ngwaed, ac ⁱ na fydded lle i'm gwaedd.

19 Wele hefyd yn awr fy nhyst yn y nefoedd; a'm tystiolaeth yn yr uchelder.

20 Fy nghyfeillion ⁶ sydd yn fy ngwawdio : fy llygad a ddiferodd *ddagrau* wrth Dduw.

21 ^k O na chai un ymddadleu â Duw dros ddyn, fel mab dyn dros ei ⁷ gymmydog!

22 Canys *pan ddêl* ⁸ ychydig flynyddoedd, yna mi a rodiaf lwybr *ar hyd yr hwn* ni ddychwelaf.

PENNOD XVII.

1 *Job yn apelio oddi wrth ddynion at Dduw.*

6 Y gall annhrugaredd dynion wrth y cystuddiol, beri i'r ddiwiol synnu; ond nas gall beri iddynt ddiagonaloni. 11 Nad mewn bynyd, ond mewn marwolaeth, y mae ei obaith ef.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁴ Heb. *pa beth sydd yn myned oddi wrth y?*

^c pen. 10.
16, 17.

^d pen. 13.
24.

^e Galar. 3.
30.
Mic. 5. 1.

^f pen. 1. 15.
17.
⁵ Heb
hargaeod.

^g pen. 7. 20.

^m pen. 4. 9.

ⁿ pen. 22.
16.
Pa. 55. 23.

^o Ps. 7. 14.
Es. 59. 4.
Hos 10. 13.
⁶ Neu,
gamwedd.

^a pen. 13. 4.

² Neu,
trafferthus.
³ Heb.
gwynt?

^b Ps. 22. 7.
a 109. 25.
Galar. 2. 15.

^h pen. 30.
19.

ⁱ pen. 27. 9.
Ps. 66. 18.
19.

⁶ Heb.
yw fy ngwawdiwy.

^k pen. 31.
35.
Preg. 6. 10.
Es. 45. 9.
Rhuf. 9. 20.

⁷ Neu,
gwailt.
⁸ Heb.
blynyddoedd rhif.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu,
yspryd a
dreulwyd.
³ Heb.
llettya.

^a Diar. 6. 1.
^a 17. 18.
^a 22. 26.

^b pen. 30. 9.

⁴ Neu, o'u
blaen
hwynt.
^c Ps. 6. 7.

⁵ Neu,
meddyliau.

^d pen. 6. 29.

^e pen. 7. 6.
^a 9. 25.

⁶ Neu,
meddian-
nau.

⁷ Heb.
cyfagos.

^f pen. 3. 17,
18. 19.

FY² anadl a lygrwyd, fy nyddiau
a ddiffoddwyd, beddau *sydd*
barod i mi.

2 Onid *oes* watwarwyr gyd â mi?
ac onid yw fy llygad yn ³ aros yn eu
chwerwedd hwynt?

3 Dyro i lawr yn awr, dyro i mi
feichiau gyd â thi: pwy *ydyw* efe
^a a dery ei law yn fy llaw i?

4 Canys cuddiaist eu calon hwynt
oddi wrth ddeall: am hynny ni
ddyrcheff di *hwynt*.

5 Yr hwn a ddywed weniaith i'w
gyfeillion, llygaid ei feibion ef a
ballant.

6 Yn ddiâu efe a'm gosododd ^b yn
ddiäreb i'r bobl, ac ⁴ o'r blaen yr
oeddwn megis tympan iddynt.

7 Am hynny ^c y tywyllodd fy llyg-
ad gan ddigllonedd, ac *y mae* fy
⁵ aelodau oll fel cysgod.

8 Y rhai uniawn a synnant am
hyn; a'r diniwed a ymgfyd yn er-
byn y rhagritiwr.

9 Y cyfiawn hefyd a ddeil ei ffordd;
a'r glân ei ddwyllaw a chwanega
gryfder.

10 Ond chwi oll, ^d dychwelwch, a
deuwch yn awr: am na chaf fi *wr*
doeth yn eich plith chwi.

11 ^e Fy nyddiau a aeth heibio, fy
amcanion a dynned ymaith; *sef*
⁶ meddyliau fy nghalon.

12 Gwnant y nos yn ddydd: ⁷ byr
yw y goleuni, o herwydd tywyll-
wch.

13 Os disgwyliaf, y bedd *sydd* dŷ
i mi: mewn tywyllwch y cyweiriais
fy ngwely.

14 Gelwais ar y pwll, Tydi *yw*
fy nhad: ar y pryf, Fy mam a'm
chwaer *wyt*.

15 A pha le yn awr *y mae* fy
ngobaith? pwy hefyd a genfydd fy
ngobaith?

16 Disgynant i farrau y pwll,
pan *fyddo ein* ^f cyd-orphwysfa yn
y llwch.

PENNOD XVIII.

1 Bidad yn beio ar Job, am ei ryfgyg a'i an-
noddefgarwch. 5 Trueni yr annuwiol.

A BILDAD y Suhiad a atebodd
ac a ddywedodd,

2 Pa *bryd* y derfydd eich ymadr-
odd? ystyriwch, wedi hynny ninnau
a lefarwn.

3 Paham y cyfrifed nyni fel ani-
feiliaid? ac yr ydym yn wael yn eich
golwg chwi?

4 O ^a yr hwn sydd yn rhwygo ei

enaid yn ei ddigllondeb! ai er dy
fwyn di y gadewir y ddaear? neu y
symmudir y graig allan o'i lle?

5 Iê, goleuni yr annuwiolion a
ddiffoddir, a gwreghionen ei dân ef
ni lewyrcha.

6 ² Goleuni a dywylla yn ei luesty
ef; a'i lusern a ddiffydd gyd âg
ef.

7 Camrau ei gryfder ef y gyfyngir,
a'i gynghor ei hun a'i bwrw ef i
lawr.

8 Canys ^b efe a deffir i'r rhwyd er-
byn ei draed, ac ar faglau y rhodia
efe.

9 Magl a ymeifl yn ei sawdl *ef*, ^c a'r
gwilliad fydd trech nag ef.

10 Hoenyn a guddied iddo ef yn y
ddaeear, a magl iddo ar y llwybr.

11 ^d Braw a'i brawycha ef o am-
gylch, ac a'i ³ gyrr i *gymmeryd* ei
draed.

12 Ei gryfder fydd newynllyd,
a ^e dinystr *fydd* parod wrth ei
ystlys.

13 Efe a ysa ⁴ gryfder ei groen ef:
cyntaf-anedig angau a fwyty ei
gryfder ef.

14 ^f Ei hyder ef a dynnir allan o'i
luesty: a *hynny* a'i harwain ef at
frenhin dychryniadau.

15 Efe a drig yn ei luest ef, am
nad eiddo ef *ydyw*: brwmstan a
wasgerir ar ei drigfa ef.

16 ^g Ei wraidd a sychant oddi tan-
odd, a'i frig a dorrrir oddi arnodd.

17 ^h Ei goffiadwriaeth a gollir o'r
ddaeear, ac ni bydd enw iddo ar
wyneb yr heol.

18 ⁵ Efe a yrrir allan o oleuni i
dywyllwch: efe a ymlidir allan o'r
byd.

19 ⁱ Ni *bydd* iddo fab nac ŵyr ym
mysg ei bobl; nac un wedi ei adael
yn ei drigfannau ef.

20 Y rhai a ddél ar *ei* ol, a synna
arnynt o herwydd ei ddydd ef; a'r
rhai o'r blaen a ⁶ gawsant fraw.

21 Yn wir, dyma drigleoedd yr
anwir; a dyma le *y dyn* nid edwyn
Dduw.

PENNOD XIX.

1 Job yn cwyno greuloned yw ei gyfeillion; ac
yn dangos fod ynddo ef ddigon o drueni i
borthi eu creulondeb hwy. 21, 28 Yn ymbil
am dosturi, 25 ac yn credu yr adgyfodiad.

A JOB a atebodd ac a ddy-
wedodd,

2 Pa hyd y cystuddiawch fy enaid?
ac y'm drylliawch â geiriau?

3 ^a Dengwaith bellach y'm gwarad-

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu,
Canwyll.

^b pen. 22.
10.

^c pen. 5. 5.

^d pen. 15.
21.
^j r. 6. 25 a
20. 3. a 46.
5. a 49. 29.
³ Heb.
gwsgara.
^e pen. 15.
23.

⁴ Heb.
Jarrau.

^f pen. 8. 14.
a 11. 20.
Ps. 112. 10.
Diar. 10. 28.

^g pen. 29.
19.
Es. 5. 24.
Amos 2. 9.
Mal. 4. 1.

^h Ps. 109.
13.
Diar. 2. 22.
a 10. 7.

⁵ Heb.
Gurrant ef
allan.

ⁱ Es. 14. 22.
Jer. 22. 30.

⁶ Heb.
ymafas-
ant mewn
braw.

^a pen. 13.
14.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

wyddasoch; ac nid cywilydd gen-
nych ymgaledu i'm herbyn.

4 Hefyd pe *byddai* wir wneuthur
o honof fi yn amryfus; gyd â mi y
trig fy amryfusedd.

5 Yn wir os ymfawrygwch yn fy
erbyn, a dadleu fy ngwaradwydd
i'm herbyn:

6 Gwybyddwch yn awr mai DUW
a'm dymchwelodd i, ac a'm ham-
gylchodd â'i rwyd.

7 Wele, llefaf rhag trawsder, ond
ni'm hattebir: gwaeddaf, ond nid
oes farn.

b pen. 3. 23.

8 ^b Efe a gauodd fy ffordd, fel nad
elwyf drosodd; y mae efe yn gosod
tywyllwch ar fy llwybrau.

9 Efe a ddiosgodd fy ngogoniant
oddi am danaf; ac a ddygodd ym-
aith goron fy mhen.

10 Y mae efe yn fy nistrywio oddi
amgylch, ac yr ydwyf yn myned
ymaith: ac efe a symmudodd fy
ngobaith fel pren.

c pen. 13.
24.
Galar. 2. 5.

11 Gwnaeth hefyd i'w ddigofaint
gynneu yn fy erbyn; ac ^a a'm cyfrif-
odd iddo fel *un o'i* elynion.

a pen. 30.
12.

12 Ei dorfoedd sydd yn dyfod
ynghyd, ac ^a yn palmantu eu ffyrdd
yn fy erbyn, ac yn gwersyllu o am-
gylch fy mhabeil.

e Ps. 31. 11.
a 33. 11.
a 69. 8.
a 88. 8, 18.

13 ^e Efe a bellhaodd fy mrodyr
oddi wrthyf, a'r rhai oedd yn fy
adnabod hefyd a ymddieithrasant
oddi wrthyf.

14 Fy nghyfnasaf a ballasant, a'r
rhai oedd o'm cydnabod a'm hang-
hofiasant.

15 Y rhai oedd yn trigo yn fy nhŷ,
a'm morwynion, sydd yn fy nghyfrif
yn ddieithr: alltud ydwyf yn eu
golwg.

16 Gelwais ar fy ngwasanaethwr,
ac nid attebodd; ymbiliais âg ef
â'm genau.

17 Dieithr oedd fy anadl i'm gwraig,
er ymbil o honof *â hi er mwyn* fy
mhlant o'm ² corph.

2 Heb. bol.

3 Neu,
Yr enwir.

18 ³ Plant hefyd a'm diystyrent:
cyfodais, a dywedasant i'm her-
byn.

f Ps. 41. 9.
a 55. 13,
14, 20.

19 ^f Fy holl gyfrinachwyr sydd yn
fy ffieiddio: a'r rhai a gerais a droi-
sant yn fy erbyn.

g pen. 30.
30.
Ps. 102. 5.
Galar. 4. 8.

4 Neu, fel
wrth, &c.

20 ^g Fy esgyrn a lynodd wrth fy
nghroen, ⁴ ac wrth fy nghnawd; ac
â chroen fy nannedd y diengais.

21 Trugarhêwch wrthyf, trugar-
hêwch wrthyf, fy nghyfeillion; can-
ys ^h llaw DUW a gyffyrddodd â mi.

h pen. 1. 11.
Ps. 33. 2.

22 Paham yr ydych chiwi yn fy

erlid i fel DUW, heb gael digon ar
fy nghnawd?

23 ⁵ O nad ysgrifenid fy ngeiriau
yn awr! O na argrephid hwynt
mewn llyfr!

24 O nad ysgrifenid hwynt yn y
graig dros byth â phin o haiarn ac
â phlwm!

25 Canys myfi a wn fod fy Mhryn-
wr yn fyw, ac y saif yn y diwedd
ar y ddaear.

26 Ac ^e er ar ol fy nghroen *i bryf-
ed* ddifetha y *corph* hwn, etto ⁱ caf
weled DUW yn fy nghnawd:

27 Yr hwn a gaf fi i mi fy hun
ei weled, a'm llygaid a'i gwelant,
ac nid ⁷ arall; *er i'm* harenau ddar-
fod ⁸ ynof.

28 Eithr chwi a ddylech ddy-
wedyd, Paham yr erlidiwn ef? ⁹ canys
gwreiddyn y matter a gaed ynof.

29 Ofnwch am danoch rhag y
cleddyf: canys *y mae* digofaint *yn
duw* cospedigaethau y cleddyf, fel
y gwybyddoch *fod* barn.

PENNOD XX.

Sophar yn dangos cyflwr a rhan yr annwviol.

YNA Sophar y Naamathiad a
attebodd ac a ddywedodd,

2 Am hynny y mae fy meddyliau
yn peri i mi atteb: ac am *hyn* y
mae brys ² arnaf.

3 Yr ydwyf yn clywed cerydd
gwaradwyddus i mi; ac y mae ys-
pryd fy neall yn peri i mi atteb.

4 Oni wyddost ti hyn erioed, er
pan osodwyd dyn ar y ddaear,

5 ^a Mai ³ byr *yw* gorfoledd yr an-
nuwliolion, a llawenydd y rhagrith-
wyr dros funud awr?

6 ^b Pe dyrchafai ei odidowgrwydd
ef i'r nefoedd, a chyrhaeddodd o'i
ben ef hyd y ⁴ cymmylau;

7 Efe a gollir yn dragywydd fel
ei dom: y rhai a'i gwelsant a ddy-
wedant, Pa le *y mae* efe?

8 Efe a eheda ymaith ^c megis
breuddwyd, ac ni cheir ef: ac efe
a ymlidir fel gweledigaeth nos.

9 ^d Y llygad *a'i* gwelodd, ni *wel*
ef mwy: a'i le ni chenfydd mwy o
hono.

10 ⁵ Ei feibion a gais foddioni y
tlodion: a'i ddwyllaw ^a a roddant
adref eu golud hwynt.

11 Ei esgyrn sydd yn llawn o
^f bechod ei ieuengctid, yr hwn a
orwedd gyd âg ef yn y pridd.

12 Er bod drygioni yn felus yn
ei enau ef; *er* iddo ei gau dan ei
dafod;

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

5 Heb. *Pwy
a ddwyg
ysgrifenu
fy, &c.*

6 Neu, *i mi
uedd i mi
ddefro, er
dangystrio
y corph
hwn, etto
o'm cnawd
y gwelaf
DUW.*

7 Ps. 17. 15.
1 Cor. 13.
12.

8 Heb. *yn
fy mynnes.*

9 Neu, *pa
wreiddyn
matter a
gaed, &c.*

10 Heb. *diethr.*

11 Heb. *yn
fy mynnes.*

12 Heb. *yn
fy mynnes.*

13 Heb. *yn
fy mynnes.*

14 Heb. *yn
fy mynnes.*

15 Heb. *yn
fy mynnes.*

16 Heb. *yn
fy mynnes.*

17 Heb. *yn
fy mynnes.*

18 Heb. *yn
fy mynnes.*

19 Heb. *yn
fy mynnes.*

20 Heb. *yn
fy mynnes.*

21 Heb. *yn
fy mynnes.*

22 Heb. *yn
fy mynnes.*

23 Heb. *yn
fy mynnes.*

24 Heb. *yn
fy mynnes.*

25 Heb. *yn
fy mynnes.*

26 Heb. *yn
fy mynnes.*

27 Heb. *yn
fy mynnes.*

28 Heb. *yn
fy mynnes.*

29 Heb. *yn
fy mynnes.*

30 Heb. *yn
fy mynnes.*

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

13 *Er* iddo ei arbed, ac heb ei adaw; eithr ei attal o fewn tafflod ei enau:

14 Ei fwyd a dry yn ei ymysgaroedd: bustl aspiad *ydyw* o'i fewn ef.

15 Efe a lyngcodd gytoeth, ac efe a'i chwyda: Duw a'i tyn allan o'i fol ef.

16 Efe a sugn wenwyn aspiad: tafod gwiber a'i lladd ef.

17 Ni chaiff weled ^aafonydd, ffrydiau, ac aberoedd o fêl ac ymenyn.

18 Y mae efe ^byn rhoddi adref yr hyn a lafuriodd am dano, ac nis llwngc: ^cyn ol ei olud y rhydd adref, ac heb gael llawenydd o hono.

19 Am iddo ddryllio, a gadaw y tlodion; ysglyfaethu tŷ nid adeiladodd;

20 ⁱDiau na ^jchaiff lonydd yn ei fol, na weddill o'r hyn a ddy-mnodd.

21 Ni *bydd* gweddill ^ko'i fwyd ef; am hynny ni ddisgwyl neb am ei ddâ ef.

22 Pan gyflawner ei ddigonoldeb, cyfyng *fydd* arno; llaw pob *dyn* blin a ddaw arno.

23 *Pan* fyddo efe ar fedr llenwi ei fol, Duw a ddenfyn arno angerdd ei ddigofaint; ac a'i gwlawia *hi* arno ef ym mysg ei fwyd.

24 ^kEfe a ffy oddi wrth arfau haiarn; a'r bwa dur a'i trywana ef.

25 Efe a dynnir, ac a ddaw allan o'r corph, a ^lgloyw-lafn a ddaw allan o'i fustl ef; ^mdychryn *fydd* arno.

26 Pob tywyllwch a *fydd* cuddiedig yn ei ddirgeloeidd ef: tân heb ei chwythu a'i hysa ef: yr hyn a adawer yn ei luestai ef, a ddrygir.

27 Y nefoedd a ddatguddiant ei anwiredd ef, a'r ddaear a gyfyd yn ei erbyn ef.

28 Cynnydd ei dŷ ef a gilias: *ei ddâ* a lifa ymaith yn nydd ei ddigofaint ef.

29 ⁿDyma ran dyn annuwiol gan DDUW; ^oa'r etifeddiaeth a osodwyd iddo gan DDUW.

PENNOD XXI.

1 *Job yn dangos fod iddo achos i ofidio, &c., ym marn dyn.* 7 Bod yr annuwiol weithiau yn gymmaint eu llywyddiant, ag y pair iddynt ddystyru Duw: 16 a bod eu dinystr hwy weithiau yn eglur. 23 Nad oes ragor rhwng y llywyddianus a'r truenus yn angau: 30 ac mai mewn byd arall y mae barnedigaeith yr annuwiol.

A JOB a attebodd ac a ddywedodd,

2 Gan wrandaw gwrandêwch fy

ymadrodd; a bydded hyn yn lle eich cysur.

3 Dioddefwch fi, a minnau a lefaraf; ac wedi i mi ddywedyd, ^agwatwarwch.

4 A minnau, *ydwyl* fi yn *gwneuthur* fy nghŵyn wrth ddyn? ac os *ydwyl*, pahan ²na byddai gyfyng ar fy yspryd?

5 Edrychwch arnaf, a synnwch; a ^bgosodwch *eich* llaw ar *eich* genau.

6 Minnau pan gofiwyf, a ofnaf; a dychryn a ymeifi yn fy nghnawd.

7 ^cPahan y mae yr annuwiolion yn byw, yn heneiddio, ac yn cryfhau *mewn* cyfoeth?

8 Eu had hwy *sydd* safadwy o'u blaen gyd â hwynt, a'u hiliogaeth yn eu golwg.

9 Eu tai *sydd mewn* heddwch allan o ofn; ac nid *ydyw* gwialen Duw arnynt hwy.

10 Y mae eu tarw hwynt yn cyflôl, ac ni chyll ei had; ei fuwch ef a fwrw lo, ac nid erthyla.

11 Danfonant allan eu rhai bychain fel diadell, a'u bechgyn a neidiant.

12 Cymmerant dympan a thelyn, a llawenychant wrth lais yr organ.

13 ^dTreuliant eu dyddiau mewn daioni, ac mewn moment y disgynant i'r bedd.

14 ^eDywedant hefyd wrth DDUW, Cilia oddi wrthym; canys nid ydym yn chwennych gwybod dy ffyrdd.

15 ^fPa beth *ydyw* yr Hollalluog, fel y gwasanaethem ef? a pha fudd fydd i ni os gweddiwn arno?

16 Wele, nid *ydyw* eu daioni hwy yn eu llaw eu hun: ^gpell yw cyng-hor yr annuwiol oddi wrthyf fi.

17 Pa sawl gwaith y diffydd ^hcanwyll yr annuwiolion? ac y daw eu dinystr arnynt hwy? *DUW* a ran ofidiau yn ei ddig.

18 ⁱY maent hwy fel sofr o flaen gwynt, ac fel mân us yr hwn a ^jgipia y corwynt.

19 Duw a guddia ei anwiredd ef i'w feibion: efe a dâl iddo, ac efe a'i gwybydd.

20 Ei lygaid a welant ei ddinystr ef; ac ^kefe a ^lff o ddigofaint yr Hollalluog.

21 Canys pa wŷnfyd *sydd ganddo* ef yn ei dŷ ar ei ol, pan hannerer rhifedi ei fisoedd ef?

22 ¹A ddyysg *neb* wybodaeth i DDUW? gan ei fod yn barnu y rhai uchel.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.a pen. 16.
10. a 17. 2.2 Heb. na
fyrhéid fy
yspryd?b pen. 29. 9.
a 40. 4.
Ps. 39. 9.c pen. 12. 6.
Ps. 17. 10.
a 73. 3. 12.
Jer. 12. 1.
Hab. 1. 16.d pen. 36.
11.e pen. 22.
17.f Exod. 5. 2.
pen. 34. 9.
a 35. 3.
Mal. 3. 14.g pen. 22.
18.h Neu,
lamp.b Ps. 1. 4.
a 35. 5.
Es. 29. 5.
Hos. 13. 3.i Heb.
ladratta.j Exod. 20.
5.k Ps. 75. 8.
Jer. 25. 15.
Dat. 14. 10.
a 19. 15.l Es. 40. 13.
a 45. 9.
Rhuf. 11.
34.
1 Cor. 2. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁶ Neu, nerth
ei berffeith-
rwydd.

⁶ Neu,
gelyrnau.

23 Y naill sydd yn marw yn ⁵ei gyflawn nerth, ac efe yn esmwyth ac yn heddychol yn gwbl.

24 Ei ⁶fronnau ef sydd yn llawn llaeth, a'i esgyrn yn iraidd gan fêr.

25 A'r llall sydd yn marw mewn chwerwder enaid, ac ni fwytaodd mewn hyfrydwch.

26 Hw y orweddant ynghyd yn y pridd, a'r pryfed a'u gorchuddia hwynt.

27 Wele, mi a adwaen eich meddyliau, a'r bwriadau yr ydych chwi yn eu dychymmygu ar gam yn fy erbyn.

28 Canys dywedwch, Pa le y mae tŷ y pendefig? a pha le y mae lluesty anneddau yr annuwiolion?

29 Oni ofynasoch chwi i'r rhai oedd yn myned heibio ar hyd y ffordd? ac onid adwaenoch chwi eu harwyddion hwy.

^m Diar. 16.
4.

⁷ Heb. cyn-
ddareddau.

30 ^mMai hyd ddydd dinystr yr arbedir y drygionus? yn nydd ⁷cyn-ddaredd y dygir hwynt allan.

31 Pwy a fynega ei ffordd ef yn ei wyneb ef? a phwy a dâl iddo fel y gwnaeth?

⁸ Heb.
beddau.

⁹ Heb.
wyllia.

32 Etto efe a ddygir i'r ³bedd, ac a ⁹erys yn y pentwr.

33 Y mae priddellau y dyffryn yn felus iddo, a phob dyn a dyn ar ei ol ef, megis yr aeth aneirif o'i flaen ef.

34 Pa fodd gan hynny y cysurwch fi âg oferedd, gan fod camwedd yn eich attebion chwi?

PENNOD XXII.

1 *Eliphaz yn dangos nad yw daioni dyn yn geneuthur dim llês i Dduw: 5 yn cyhuddo Job o amryw bechodau: 21 yn ei gynghori ef i edifarhâu, trwy addewidion o drugaredd.*

YNA Eliphaz y Temaniad a atebodd ac a ddywedodd,

a pen. 33. 7.
Ps. 16. 2.
Luc 17. 10.

2 ^aA wna gwr lesâd i DDUW, fel y gwna y synhwyrol lesâd iddo ei hun?

3 Ai digrifwch ydyw i'r Hollalluog dy fod di yn gyfiawn? neu ai elw dy fod yn perffeithio dy ffyrdd?

4 Ai rhag dy ofn y cerydda efe dydi? neu yr â efe gyd â thi i farn?

5 Onid ydyw dy ddrygioni di yn aml? a'th anwireddau heb derfyn?

b Exod. 23.
28, 27.
Deut. 24.
10, &c.

6 Canys ^bcymmeraiſt wystl gan dy frawd yn ddiachos; a diosgaist ddillad y rhai noethion.

7 Ni roddaiſt ddwfr i'w yfed i'r lluddedig; a thi a atteliaiſt fara oddi wrth y newynog.

² Heb.
braich.

8 Ond y gwr ²cadarn, efe bioedd y

ddaeu; a'r ³anrhydeddus a drigai ynddi.

9 Danfonaist ymaith wragedd gweddwon yn waglaw; a breichiau y rhai amddifaidd a dorrwyd.

10 Am hynny y mae ^cmaglau o'th amgylch, ac ofn disymmwth yn dy ddychrynu di;

11 Neu dywyllwch, rhag gweled o honot: a llawer o ddyfroedd a'th orchuddiant.

12 Onid ydyw Dduw yn uchelder y nefoedd? gwel hefyd ⁴uchder y sêr, mor uchel ydynt.

13 A thi a ddywedi, ^aPa ⁵fodd y gŵyr Dduw? a farn efe trwy y cwmml tywyll?

14 Y tew gymmlau sydd loches iddo, ac ni wêl; ac y mae efe yn rhodio ar gylch y nefoedd.

15 A ystyriaiſt di yr hen ffordd a sathrodd y gŵyr enwir?

16 Y rhai ^aa dorrwyd pan nid oedd amser; afon a dywalltwyd ar eu sylfaen hwy.

17 ¹Hwy a ddywedasant wrth DDUW, Cilia oddi wrthym: a pha beth a wna yr Hollalluog iddynt hwy?

18 Etto efe a lanwasai eu tai hwy o ddaioni: ond ²pell yw cynghor yr annuwiolion oddi wrthyf fi.

19 ^bY rhai cyfiawn a welant, ac a lawenychant: a'r diniwed a'u gwatwar hwynt.

20 Gan na thorred ymaith ein sylwedd ni, eithr y tân a ysodd eu ⁶gweddill hwy.

21 Ymarfer, attolwg, âg ef, a ¹bydd heddychlaw: o hyn y daw ei ti ddaioni.

22 Cymmer y gyfraith, attolwg, o'i enau ef, a gosod ei eiriau ef yn dy galon.

23 ^kOs dychweli at yr Hollalluog, ti a adeileidir, symmudi anwiredd ym mhell oddi wrth dy luestai.

24 ¹Rhoddi aur i gadw ⁷fel pridd, ac aur Ophir fel cerrig yr afonydd.

25 A'r Hollalluog fydd yn ^aamddiffyn i ti, a thi a gei ⁹amldra o arian.

26 Canys yna yr ymhoffi yn yr Hollalluog, ac ^ma ddyrcheff dy wynneb at DDUW.

27 ⁿTi a weddii arno ef, ac efe a'th wrendy; a thi a deli dy addunedau.

28 Pan ragluniech di beth, efe a sicrhêir i ti; a'r goleuni a lewyrcha ar dy ffyrdd.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

³ Heb. uchel, neu, gymmer-advy ei wyneb.

^c pen. 18. 8, 9, 10.
a 19. 6.

⁴ Heb. ben.

^d Ps. 10. 11.
a 59. 7.
a 73. 11.
a 94. 7.

⁵ Neu, beth a dŷyr Dduw?

^e pen. 15.
32.
Ps. 55. 23.
a 102. 24.
Preg. 7. 17.

^f pen. 21.
14.

^g pen. 21.
16.

^h Ps. 107.
42.

⁶ Neu, godidowg-rwydd.
ⁱ Es. 27. 5.

^k pen. 8. 5,
6. a 11. 13.

¹ 2 Chron.
1. 15.
⁷ Neu, ar y pridd.
⁸ Neu, aur.
⁹ Heb. arian crylder.

^m pen. 11.
15.

ⁿ Ps. 50. 14,
15.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^a Diar. 29.
23.
Iago 4. 6.
1 Petr 5. 5.
² Neu, Y
diniweid a
wareda yr
ynys.

29 Pan ostynger *hwynt*, yna y dywedi di, *Y mae* goruchafiaeth; ac ^a efe a achub y gostyngedig *ei olwg*.

30 ² Efe a wareda ynys y diniwed: a thrwy lendid dy ddwyllaw y gwar-edir hi.

PENNOD XXIII.

1 Job yn hiraethu am fyned ger bron Duw, 6 o hyder ar ei drugaredd ef. 8 Y mae Duw, er ei fod yn anweledig, yn dal ar ein ffyrdd ni. 11 Gwiriondeb Job. 13 Bod barn Duw yn anghyfnawidol.

A JOB a attebodd ac a ddywedodd,

2 Y mae fy ymadrodd heddyw yn chwerw: fy ² nialedd sydd drym-mach na'm huchenaidd.

3 ^a O na wyddwn pa le y cawn ef! *fel* y deuwn at ei eisteddfa ef!

4 Trefnwn *fy* matter ger ei fron ef, a llanwn fy ngenau â rhesym-mau.

5 Mynwn wybod *â pha* eiriau y'm hattebai; a deall pa beth a ddywedai efe wrthyf.

6 ^b A ddadleu efe i'm herbyn â hel-aethrwydd *ei* gadernid? Na *wna*; ond efe a osodai *nerth* ynof.

7 Yno yr uniawn a ymresymmai âg ef: felly mi a ddiangwn byth gan fy marnwr.

8 ^c Wele, ym mlaen yr âf, ond nid *ydwy* efe *yno*; yn ol hefyd, ond ni fedraf ei ganfod ef:

9 Ar y llaw aswy, lle y mae efe yn gweithio, ond ni fedraf *ei* weled ef: ar y llaw ddehau y mae yn ym-guddio, fel na chaf *ei* weled:

10 Ond efe a edwyn ³ fy ffordd i: ^a wedi iddo fy mhrofi, myfi a ddeuaf allan fel aur.

11 Fy nhroed a ddilynodd ei gerddediad ef: cedwais ei ffordd ef, ac ni *ŵra*is.

12 Nid ydwyf chwaith ym cilio oddi wrth orchymyn ei wefusau ef: ⁴ hoffais eiriau ei enau ef yn fwy na'm ⁵ hymborth angenrheidiol.

13 Ond y mae efe yn un, a ^a phwy a'i try ef? ^a r *hyn* y mae ei enaid ef yn ei chwennychu, efe ^a i gwna.

14 Canys efe a gyflawna yr *hyn* a osodwyd i mi: ac y mae ganddo lawer o'r fath bethau.

15 Am hynny y dychrynais rhag ei ofn ef: ystyriais, ac ofnais ef.

16 Canys Duw ⁶ a feddalhaodd fy nghalon, a'r Hollalluog a'm cy-thryblodd:

17 O herwydd na thorwyd fi

ymaith o flaen y tywyllwch, *ac na* chuddiodd efe y tywyllwch o'm gŵydd.

PENNOD XXIV.

1 Bod anwiredd yn fynych yn ddiange rhag ei gopi; 17 a bod barn ddirgel i'r annuwiol.

PAHAM, gan ^a na chuddiwyd yr amseroedd rhag yr Hollalluog, na welai y rhai sydd yn ei adnabod ef, ei ddyddiau ef?

2 Y mae *rhai* yn symmudo ^b ter-fynau; yn ysglyfaethu defaid, ac yn ² ymborthi *arnynt*.

3 Y maent yn gyrru asynod yr amddifad ymaith: maent ^c yn cym-meryd ŷch y wraig weddw ar wystl.

4 Maent yn troi yr anghenog allan o'r ffordd: ^d tlodion y ddacur a ym-gyd-lechant.

5 Wele, y maent *fel* asynod gwyllt-ion yn yr anialwch, yn myned allan i'w gwaith, gan geisio ysglyfaeth yn fore: y diffaethwch *sydd yn dwyn* iddynt fwyd, *ac i'w* plant.

6 Medant eu ³ hŷd yn y maes; ⁴ a gwinllan yr annuwiol a gasglant.

7 Gwnant i'r tlawd lettŷa yn noeth heb ddillad, ac heb wisg mewn oerni.

8 Gwlychant gan liferiant y myn-yddoedd; ac o eisieu diddosrwydd ^e y cofleidiant graig.

9 Tynnant yr amddifad oddi wrth y fron: cymmerant wystl gan y tlawd.

10 Gwnant *iddo* fyned yn noeth heb ddillad, a dygant ddyrneidiau *lloffa* y rhai newynog.

11 Y *rhai* sydd yn gwneuthur olew o fewn eu parwydydd hwynt, *ac* sydd yn sathru eu cafnau gwin, ydynt sychedig.

12 Y mae gwŷr yn griddfan o'r ddinas, ac y mae eneidiau y rhai archolledig yn gweiddi; ac nid yw Duw yn rhoi ffolineb *yn eu herbyn*.

13 Y rhai hynny sydd ym mhlith y rhai sydd yn gwrthwynebu gol-euni; nid ydynt yn adnabod ei ffyrdd, nac yn aros yn ei lwybrau.

14 ^f Gyd â'r goleuad y cyfyd y lleiddiad, ac y lladd efe y tlawd a'r anghenog; a'r nos y bydd *efe* fel lleidr.

15 ^g A llygad y godinebwr sydd yn gwylied am ŷ cyfnos, ^h gan ddywed-yd, Ni chaiff llygad fy ngweled; ac efe a esyd hŷg ar ei wyneb.

16 Yn y tywyll y maent yn cloddio trwy dai, y *rhai* a nodasant iddynt eu hunain liw dydd: ⁱ nid adwaen-ant hwy oleuni.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^a Act. 1. 7.

^b Deut. 19.
14. a 27. 17.
Diar. 22. 28.
a 23. 10.

² Neu, eu
worth
hwynt.

^c pen. 22. 6.
Deut. 24. 6,
10, 12, 17.

^d Diar. 23.
28.

³ Heb. cym-
mysg-ŷd.

⁴ Heb. a'r
annuwiol a
gasglant y
winllan.

^e Galar. 4. 5.

^f Ps. 10. 8.

^g Diar. 7. 9.

^h Ps. 10. 11.

ⁱ Ioan 3. 20.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

17 Canys megis cysgod marwolaeth *ydwy* y bore iddynt hwy: dychryn cysgod marwolaeth *yw*, os edwyn neb *hwynt*.

18 Ysgafn *ydwy* ar wyneb y dyfroedd; melldigedig *ydwy* eu rhandir hwy ar y ddaear: ni thry efe ei wyneb *at* ffordd y gwinllannoedd.

19 Sychder a gwres sydd yn cipio dyfroedd eira: *felly* y bedd *y rhai* a bechasant.

20 Y groth a'i gollwng ef dros gôf, melus fydd gan y pryf ef; ni chofir ef mwy: ac anwiredd a dorrir fel pren.

21 Y mae efe yn dryllio yr amhlantadwy, *yr hon* ni phlanta; ac nid *ydwy* yn gwneuthur daioni i'r weddw.

22 Ac y mae efe yn tynnu y rhai cedyrn wrth ei nerth: y mae efe yn codi, ac ⁶ nid oes *neb* diogel o'i einioes.

23 Er rhoddi iddo fod mewn diogelwch, ar yr hyn y mae ei bwys; etto *y mae* ei lygaid ef ar eu ffyrdd hwy.

24 Hwyt-hwy a ddyrchafwyd dros ychydig, ond hwy ⁶ a ddarfuant, ac a ostyngwyd; hwy a ⁷ ddygpwyd ymaith fel pawb *eraill*, ac a dorrwyd ymaith fel pen tywysen.

25 Ac onid *ydwy felly* yn awr, pwy a'm gwna i yn gelwyddog, ac a esyd fy ymadrodd yn ddiddym?

PENNOD XXV.

Bildad yn dangos na all neb fod yn gyfiawn ger bron Duw.

YNA Bildad y Suhiad a atebodd ac a ddywedodd,

2 Arglwyddiaeth ac ofn *sydd* gyd âg ef: y mae efe yn gwneuthur heddwch yn ei uchel-fannau.

3 A oes gyfrif o'i luoedd ef? ac ar bwy ni chyfyd ei oleuni?

4 ^a Pa fodd y cyfiawnhêir dyn gyd â Duw? neu pa fodd y bydd yr hwn a aned o wraig yn lân?

5 Wele, hyd yn nod y lleuad, ac ni lewyrcha hi; a'r sêr nid ydynt bur yn ei olwg ef:

6 Pa faint llai dyn, *yr hwn sydd* bryf; a mab dyn, *yr hwn sydd* abwydyn?

PENNOD XXVI.

1 *Job yn ceryddu annhrugarog yspryd Bildad; 5 ac yn cydnabod fod gallu Duw yn anfeidrol, ac yn anchwiliadwy.*

A JOB a atebodd ac a ddywedodd,

2 Pwy a gynnorthwyaist ti? ai y

dinerth? a achubaist ti y braich *sydd* heb gadernid?

3 Pa fodd y cynghoraist ti yr annoeth? ac y mynegaist yn helaeth y peth fel y mae?

4 Wrth bwy y mynegaist ymadroddion? ac yspryd pwy a ddaeth allan o honot ti?

5 *Pethau* meirw a lunir oddi tan y dyfroedd, ² a'r rhai sydd yn trigo ynddynt hwy.

6 ^a *Y mae* uffern yn noeth ger ei fron ef: ac nid oes dô ar ddistryw.

7 ^b *Y mae* efe yn taenu y gogledd ar y gwagle: y mae efe yn crogi y ddaear ar ddiddym.

8 *Y mae* efe yn rhwymo y dyfroedd yn ei gymmlau; ac nid *ydwy* y cwmmlwl yn hollti danynt hwy.

9 *Y mae* efe yn attal wyneb *ei* orsedd-faingc: y mae efe yn taenu ei gwmmlwl arni hi.

10 ^c Efe a amgylchodd wyneb y dyfroedd â therfynau, ³ nes dibennu goleuni a thywyllwch.

11 *Y mae* colofnau y nefoedd yn crynu, ac yn synnu wrth ei gerydd ef.

12 ^d Efe a ranna y môr â'i nerth; ac a dery falchder â'i ddoethineb.

13 ^e Efe a addurnodd y nefoedd â'i Yspryd: ei law ef a luniodd y sarp h dorchog.

14 Wele, dyma rannau ei ffyrdd ef: ond mor fychan *ydwy* y peth yr ydym ni yn ei glywed am dano ef! ond pwy a ddeall daranau ei gadernid ef?

PENNOD XXVII.

1 *Job yn dangos ei burdeb, 8 ac nad oes go-baith i'r rhagrithiwr. 11 Y troir bendithion yr enwir yn feiddithion.*

A JOB a ² barablodd eilwaith, ac a ddywedodd,

2 *Y mae* Duw yn fyw, ^a *yr hwn* a ddug ymaith fy marn; a'r Hollalluog, *yr hwn* a ³ ofdiodd fy enaid;

3 Tra *fyddo* fy anadl ynof, ac yspryd Duw yn fy ffroenau,

4 Ni ddywed fy ngwefusau anwiredd, ac ni thraetha fy nhafod dwyll.

5 Na atto Duw i mi eich cyfiawnhau chwi: oni threngwyf, ^b ni symmudaf fy mherffeithrwydd oddi wrthyf.

6 *Yn* fy nghyfiawnder y glynais, ac nis gollyngaf hi: ni waradwydda fy nghalon *fi* ⁴ tra fyddwyf byw.

7 Bydded fy ngelyn fel yr annuw-

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu, *gyd* â'r rhai, &c.

^a Ps. 139. 8, 11.

Diar. 15. 11.

Heb. 4. 13.

^b pen. 9. 8.

Ps. 104. 2, &c.

⁵ Neu, *nid* ymadrodded i'w einioes ei hun.

⁶ Heb. *nid* ydynt.

⁷ Heb. *gawryd* arnynt.

^c pen. 38. 8.

Ps. 33. 7.

^a 104. 9.

Diar. 8. 29.

Jcr. 5. 22.

³ Heb. *hyd* ddiwedd

sod goleuni

gyd â

thywyll-

wch.

^d Ps. 51. 15.

Jer. 31. 35.

^e Ps. 33. 6.

^a pen. 4. 17, &c. a 15. 14, &c. Ps. 130. 3, a 143. 2.

^b Ps. 22. 6.

² Heb. *ychwaneg-* oddi gymmeryd ei ddammeg.

^a pen. 34. 6.

³ Heb. *chwerw-* odd.

Ruth 1. 20.

2 Bren. 4. 27.

^b pen. 2. 9.

a 13. 15.

⁴ Heb. *er* fy nyddiau.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^c Matt. 16.
26.
Luc 12. 20.
^d Gen. 35. 12.
Ps. 18. 41.
a 109. 7.
Diar. 1. 28.
a 23. 9.
Ps. 1. 15.
Jer. 14. 12.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Ioan 9. 31.
Iago 4. 3.

^e pen. 20. 20.

^f Dent. 28.
41.
Hos. 9. 13.

^g Ps. 78. 64.

^h Diar. 28. 8.
Preg. 2. 26.

ⁱ Es. 1. 8.
Galar. 2. 6.

^k pen. 18.
II.

iol; a'r hwn sydd yn codi yn fy erbyn, fel yr anwir.

8^e Canys pa obaith *sydd* i'r rhag-rithiwr, er elwa o hono ef, pan dynno DUW ei enaid ef allan?

9 A ^dwrendy DUW ar ei lef, pan ddelo cyfyngder arno?

10 A ymlawenycha efe yn yr Hollalluog? a eilw efe ar DDUW bob amser?

11 Myfi a'ch dysgaf chwi trwy law DUW: ni chelaf yr hyn *sydd* gyd â'r Hollalluog.

12 Wele, chwydychwi oll a'i gwelsoch; a phaham yr ydych chwi felly yn ofera *mewn* oferedd?

13^e Dyma ran dyn annuwiol gyd â DUW; ac etifeddiaeth y rhai traws, *yr hon* a gânt hwy gan yr Hollalluog.

14^f Os ei feibion ef a amlhêir, *hwy a amlhêir* i'r cleddyf: a'i hiliogaeth ef ni ddigonir â bara.

15 Ei weddillion ef a gleddir ym marwolaeth: ^sa'i wragedd gweddwon ni wylant.

16 Er iddo bentyrri arian fel llwch, a darparu dillad fel clai;

17 Efe a'i darpara, ond ^hy cyfiawn a'i gwisg: a'r diniwed a gyfranna ym ei awy.

18 Efe a adeiladodd ei dŷ fel gwyfyn, ac ⁱfel bwth a wna gwyliwr.

19 Y cyfoethog a huno, ac nis cesglir ef: efe a egr yr ei lygaid, ac nid *yw*.

20^k Dychryniadau a'i goddiweddant ef fel dyfroedd: corwynt a'i lladratta ef liw nos.

21 Y dwyreini-wynt a'i cymmer ef i ffordd, ac efe a â ymaith; ac a'i teifl ef fel corwynt allan o'i le.

22 Canys DUW a deifl arno ef, ac nid arbed: gan ffoi, efe a fynnai ffoi rhag ei law ef.

23 Curant eu dwylaw arno, ac a'i hyssiant allan o'i le.

PENNOD XXVIII.

1 Bod gwybodaeth am bethau naturiol. 12 Ond mai godidog ddawn Duw yw doethineb.

DIAU fod gwythen i'r arian; a lle i'r aur, *lle* y coethant ef.

2 Haiarn a dynnir allan o'r pridd; ac o'r garreg y toddir pres.

3 Efe sydd yn gosod terfyn ar dywyllwch, ac yn chwilio allan bob perffeithrwydd; *hyd yn nod* meini tywyllwch a chysgod angau.

4 Y mae yr afon yn torri allan oddi wrth y trigolion, *y dyfroedd* a anghofwyd gan y troed: hwy a

sychasant ac a aethant ymaith oddi wrth ddynion.

5 Y ddaearen, o honi y daw bara: tröwyd megis tân oddi tani.

6 Ei cherrig hi a *fyddant* le i saphir; a ²phriddellau aur sydd iddi.

7 Y mae llwybr nid adnabu aderyn, ac ni chanfu llygad barcud:

8 Yr hwn ni sathrodd cenawon llew; nid aeth hen lew trwyddo.

9 Y mae efe yn estyn ei law at y gallestr: y mae efe yn dymchwelyd mynyddoedd o'r gwraidd.

10 Y mae efe yn peri i afonydd dorri trwy y creigiau; ac y mae ei lygad ef yn gweled pob peth gwerthfawr.

11 Y mae efe yn rhwymo yr afonydd rhag ³llifo, ac yn dwyn *peth* dirgel allan i oleuni.

12^a Ond pa le y ceir doethineb? a pha le *y mae* trigle deall?

13 Ni ôyr dyn beth a dâl hi; ac ni cheir hi yn nhir y rhai byw.

14^b Y mae y dyfnder yn dywedyd, Nid *ydyw* hi ynof fi: ac y mae y môr yn dywedyd, Nid *ydyw* hi gyd â myfi.

15^c Ni cheir hi er aur pur; ac ni ellir pwyso ei gwerth hi o arian.

16 Ni chyffelybir hi i'r aur o Ophir; nac i'r onix gwerthfawr, nac i'r saphir.

17 Nid aur a grisial a'i cystadla hi: na llestr o aur ⁵dilin *fydd* gyd-werth iddi.

18 Ni chofir y ⁶cwrel, na'r ⁷gabis: canys *gwell yw* caffaeliad doethineb na gemmau.

19 Ni ellir cyffelybu y topaz o Ethiopia iddi hi: ni chyd-brisir hi âg aur pur.

20^d Gan hynny o ba le y daw doethineb? a pha le *y mae* mangre deall?

21 Canys hi a guddied oddi wrth lygaid pob dyn byw; a hi a guddiwyd oddi wrth ehediaid y nefoedd.

22^e Colledigaeth a marwolaeth sydd yn dywedyd, Ni a glywsom â'n clustiau sôn am dani hi.

23 Duw sydd yn deall ei ffordd hi; ac efe a edwyn ei lle hi.

24 Canys y mae efe yn edrych ar eithafoedd y ddaear, ac yn gweled dan yr holl nefoedd;

25^f I wneuthur pwys i'r gwynt; ac efe a bwysa y dyfroedd wrth fesur.

26 Pan wnaeth efe ddeddf i'r gwlaw, a ffordd i fellt y taranau:

27 Yna efe a'i gwelodd hi, ac a'i

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu,
mewn aur.

³ Heb. *wylo.*

^a ad. 20.
Preg. 7. 24.

^b ad. 22.
Rhuf. 11.
33, 34.

^c Diar. 3.
13, 14.
a 8. 11, 19.
a 16. 16.
⁴ Heb. *Ni roir aur pur am dani.*

⁵ Neu,
dilyfn.

⁶ Neu,
Ramoth.
⁷ Neu,
maen gwerthfawr.

^d ad. 12.

^e ad. 14.

^f Ps. 135. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁸ Neu,
rhifodd.
⁸ Deut. 4. 6.
Ps. 111. 10.
Diar. 1. 7.
a 9. 10.
Preg. 12.
13.

² Heb.
ychwaneg-
odd gym-
neryd ei
ddammeg.
^a Edrych
pen. 7. 3.

³ Neu,
lamp,
Ps. 18. 28.

^b Edrych
Deut. 32.
13. a 33. 24.
pen. 20. 17.
^c Ps. 81. 16.
¹ Heb. gyd
â myf.

⁵ Heb. Llais
y pen-
defigion
a gudd-
iwyd.

^d Ps. 72. 12.
Diar. 21.
13. a 24. 11.

^e Deut. 24.
13.
Ps. 132. 9.
Es. 59. 17.
a 61. 10.
Eph. 6. 14.
&
1 Thess. 5.
8.
^f Diar. 29. 7.

⁸ Diar. 30.
14.
⁶ Heb.
furiion.

^h pen. 18.
16.
⁷ Heb.
agored.

⁸ mynegodd hi; efe a'i parottôdd hi, a hefyd efe a'i chwiliodd hi allan.
28 Ac wrth ddyn efe a ddywedodd, Wele, ⁸ ofn yr Arglwydd, hynny yd-
yw doethineb; a chilio oddi wrth ddrwg, sydd ddeall.

PENNOD XXIX.

Job yn cwyno iddo ei hun, o herwydd ei lwydd-
iant a'i anrhydedd o'r blaen.

YNA Job a ² barablodd drachefn, ac a ddywedodd,

2 O na bawn i fel yn ^a y misoedd o'r blaen, fel yn y dyddiau pan gadwai Duw fi;

3 Pan wnaï efe i'w ³ oleuni lewyrchu ar fy mhen, wrth oleuni yr hwn y rhodiwn trwy dywyllwch;

4 Pan oeddwn yn nyddiau fy ieu-
engetid, a dirgelwch Duw ar fy mhabell;

5 Pan oedd yr Hollalluog etto gyd â mi, a'm plant o'm hamgylch;

6 Pan ^b olchwn fy nghanrau âg ymenyn, a phan dywalltai y ^c graig ^a i mi afonydd o olew;

7 Pan awn i allan i'r porth trwy y dref; pan barottôwn fy eisteddfa yn yr heol!

8 Llangiau a'm gwelent, ac a ym-
guddient; a henuriaid a gyfodent, ac a safent i fynu.

9 Tywysogion a attalient eu hym-
adroddion, ac a osodent eu llaw ar eu genau.

10 ⁵ Pendefigion a dawent â sôn, a'u tafod a lynai wrth daffod eu genau.

11 Pan y'm clywai clust, hi a'm bendithiai; a phan y'm gwelai llyg-
ad, efe a dystiolaethai gyd â mi:

12 Am fy mod ^a yn gwaredu y tlawd a fyddai yn gweiddi, a'r amddifad, a'r hwn ni byddai gynnorthwywr iddo.

13 Bendith yr hwn oedd ar ddarfod am dano a ddeuai arnaf; a gwnawn i galon y wraig wedd wawenydu.

14 ^e Gwisgwn gyfiawnder, a hithau a wisgai am danaf fi: a'm barn fyddai fel mantell a choron.

15 Llygaid oeddwn i'r dall; a thraed oeddwn i'r cloff.

16 Tad oeddwn i'r anghenog; ^a a'r cŵyn ni wyddwn a chwiliwn allan.

17 Drylliwn hefyd ⁸ gildannedd yr anghyfiawn, ac a ⁶ dynnwn yr ysglyfaeth allan o'i ddannedd ef.

18 Yna y dywedwn, Byddaf farw yn fy nyth; a byddaf mor aml fy nyddiau a'r tywod.

19 ^h Fy ngwreiddyn oedd yn ⁷ ym-

daenu ¹ wrth y dyfroedd; a'r gwllith a arhosodd ar hyd nos ar fy mrig.

20 Fy ngogoniant oedd ⁸ i'r ynof fi; ^k a'm bwa a ⁹ adnewyddai yn fy llaw.

21 Hwyl a wrandawent arnaf, ac a ddisgwylent; distawent wrth fy nghynghor.

22 Ar ol fy ymadrodd ni ddywed-
ent hwy eilwaith; a'm hymadrodd a ddiferai arnynt hwy.

23 A hwyl a ddisgwylent am dan-
af fel am y gwllaw; ac a ledent eu genau fel am ¹ y diweddar-wlaw.

24 Os chwarddwn arnynt hwy, ni chredent; ac ni wnaent hwy i lew-
yrch fy wyneb syrthio.

25 Dewiswn eu ffordd hwynt, eis-
teddwn yn bennaf, a thrigwn fel brenhin mewn llu, megis yr hwn a gysura rai galarus.

PENNOD XXX.

1 Troi anrhydedd Job yn ddygn ddystyruch:
15 a'i hawddfyd yn adfyd.

OND yn awr y rhai sydd ² ieuang-
ach na mi sydd yn fy ngwat-
war, y rhai y diystyraswn eu tadau i'w gosod gyd â chwn fy nefaid.

2 I ba beth y gwasanaethai cryf-
dwr eu dwylaw hwynt i mi? dar-
fuasai am ³ henaint ynddynt hwy.

3 Gan angen a newyn, unig oedd-
ynt: yn ffoi i'r anialwch ⁴ gynt, yn ddifiaeth ac yn wŷllt:

4 Y rhai a dorrent yr hoccys mewn brysglwyni, a gwraidd meryw yn fwyd iddynt.

5 Hwyl a yrrid ymaith o fysg dyn-
ion, (gwaeddent ar eu hol hwyl, fel ar ol lleidr);

6 I drigo mewn holltau ⁵ afonydd, mewn tyllau y ddaear, ac yn y creigiau.

7 Hwyl a ruent ym mhlith perthi:
hwyl a ymgasglent dan ddanadl.

8 Meibion yr ynfyd, a meibion rhai anenwog oeddynt: gwaelach na'r ddaear oeddynt.

9 ^a Ac yn awr eu cân hwyl ydwyf fi, a myfi sydd yn destun iddynt.

10 Y maent yn fy flieiddio, yn cil-
io ym mhell oddi wrthyf: ac nid ⁶ arbedant ^b boeri yn fy wyneb.

11 Oblegid iddo ^c ddattod fy rhaff, a'm cystuddio; hwythau a ollyng-
asant y ffrwyn yn fy ngolwg i.

12 Y rhai ieuainge sydd yn codi ar
fy llaw ddehau; y maent yn gwthio
fy nhraed, ac ^d yn sarnu i'm herbyn
ffyrdd eu dinystr.

13 Anrheithiant fy llwybr, ychwan-

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

¹ Ps. 1. 8.
Jer. 17. 8.
⁸ Heb.
newydd.
^k Gen. 49.
24.
⁹ Heb.
newidiai.

¹ Zech. 10.
1.

² Heb. lai o
ddyddiau
na mi.

³ oedran.

⁴ Heb.
neithioytr.

⁵ dyffryn-
oedd.

^a pen. 17. 6.
Ps. 35. 15.
a 69. 12.
Galar. 3.
14. 63.

⁶ Heb.
attaliant
boeri o'm
hwyneb.
^b Num. 12.
14.
Deut. 25. 9.
Es. 50. 6.
Matt. 26.
67. a 27. 30.
^c Edrych
pen. 12. 18.
^d pen. 19.
12.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

egant fy nhrueni, heb *fod* help iddynt.

14 Y maent hwy yn dyfod *arnaf* megis *dwfr trwy* adwy lydan: y maent yn ymdreiglo *arnaf* wrth yr anrhaith.

15 Dychryniadau a dröwyd *arnaf*: fel gwynt yr erlidiant fy ⁷enaid: a'm hiachawdwriaeth a â heibio fel cwmml.

16 Am hynny yr ^eymdywallt fy enaid yn awr *arnaf*; dyddiau cystudd a ymaffasant ynof.

17 Y nos y tyllir fy esgyrn o'm mewn: a'm gïau nid ydynt yn gor-phwys.

18 Trwy fawr nerth fy *nghlefyd*, fy ngwisg a newidodd: efe a'm hamgylcha fel coler fy mhais.

19 Efe a'm taffodd yn y clai; ac euthum yn gyffelyb i lwch a lludw.

20 Yr ydwyf yn llefain arnat ti, ac nid ydwyf yn gwrandaw: yr ydwyf yn sefyll, ac *nid* ystyri wrthyf.

21 Yr wyt yn troi yn greulawn yn fy erbyn; yr wyt yn fy ngwrthwynebu â nerth dy law.

22 Yr wyt yn fy nyrchafu i'r gwynt; yr ydwyf yn gwneuthur i mi farchogaeth *arno*, ac yr ydwyf yn toddi fy ⁸sylwedd.

23 Canys myfi a wn y dygi di fi i farwolaeth; ac *i'r tŷ* ⁹rhag-derfynedig i bob dyn byw.

24 Diau nad estyn *ef* law i'r ⁹bedd, er *bod* gwaedd ganddynt yn ei ddinysr ef.

25 ⁸Oni wylais i dros yr hwn oedd galed *ei* ²fyd? *oni* ofidiodd fy enaid dros yr anghenog?

26 Pau edrychais am ddaioni, drygfyd a ddaeth: pan ddisgwyliais am oleuni, tywyllwch a ddaeth.

27 Fy ymysgaroedd a ferwasant, ac ni orphwysasant: dyddiau cystudd a'm rhag-flaenasant.

28 ^hCerddais yn alarus heb yr haul: codais, a gwaeddais yn y gynnulleidfa.

29 ⁱYr ydwyf yn frawd i'r dreigiau, ac yn gyfaill i gywion yr estrys.

30 ^kFy nghroen a dduodd am danaf, ¹a'm hesgyrn a losgasant gan wres.

31 Aeth fy nhelyn hefyd yn alar, a'm horgan *fel* llais rhai yn wylo.

PENNOD XXXI.

Job â'r gyhoedd yn dangos ei burdeb mewn amrywio bethau.

MYFI a wneuthum ammod â'm ^allygaid; paham gan hynny y meddyliwn am forwyn?

2 Canys pa ^bran *sydd oddi wrth* DUW oddi uchod? a *pha* etifeddiaeth *sydd oddi wrth* yr Hollalluog o'r uchelder?

3 Onid *oes* dinystr i'r anwir? a *dialedd* dieithr i'r rhai sydd yn gwneuthur anwiredd?

4 ^cOnid ydyw efe yn gweled fy ffyrdd i? ac yn cyfrif fy holl gamrau?

5 Os rhodiais mewn oferedd, ac os prysurodd fy nhroed i dwyllo;

6 Pwysed fi mewn cloriannau cyfiawn, a mynned DUW wybod fy mherffeithrwydd.

7 Os gŵyrododd fy ngherddeddiad allan o'r ffordd; a ^dmyned o'm calon ar ol fy llygaid; neu lynu dim aflan wrth fy nwyllaw:

8 *Yna* ^ehauwyf fi, a bwyttâed arall; i'e, dadwreiddier fy hiliogaeth i.

9 Os twyllled fy nghalon gan wraig, ac *os* cynllwynais wrth ddrws fy nghymmydog;

10 Maled fy ngwraig innau i *wr* arall; ac ymgrymmed eraill arni hi.

11 Canys ysgelerder *ydyw* hyn, ac ^fanwiredd *ydyw i'w* *gospï gan* farnwyr.

12 Canys tân *ydyw* a ysa oni anrheithio, ac *efe* a ddadwreiddia fy holl frwyth.

13 Os diystyrais achos fy ngwas a'm gwasanaethferch, pan ymrysonent â mi;

14 Pa beth gan hynny a wnaif pan ^ggodo DUW? a phan ymwelo efe, pa beth a attebaf iddo?

15 ^hOnid yr hwn a'm gwnaeth i yn y groth, a'i gwnaeth yntau? ac ²onid yr un a'n lluniodd yn y bru?

16 Os atteliais *ddim* o ddeisyfiad y tlawd, ac *os* gwneuthum i lygaid y weddw ddiffygio;

17 Ac *os* bwytteais fy ³mwyd yn unig, ac oni fwyttaodd yr amddifad o hono;

18 (Canys efe a gynnyddodd gyd â mi, fel *gyd â* thad, o'm hieuengctid; ac o groth fy mam mi a'i tywysais ⁴hi;)

19 Os gwelais neb yn marw o eisieu dillad, a'r anghenog heb wisg:

20 Os ei lwynau ef nï'm ⁱbendithiasant, ac *oni* chynhesodd efe gan gnu fy nefaid i;

Cyn
CRIST
Cylch
1520.a Matt. 5.
28.
b pen. 20.
29. a 27.
13.c 2 Chron.
16. 9.
pen. 34. 21.
Diar. 5. 21.
a 15. 3.
Jer. 32. 19.d Edrych
Num. 15.
39.
Ezec. 6. 9.
Matt. 5. 21.
e Lef. 26. 16.
Deut. 28.
30, 38, &c.f Gen. 38.
24.
Lef. 20. 10.
Deut. 22.
22.
Edrych
ad. 28.

g Ps. 44. 21.

h pen. 34.
19.
Diar. 14.
31. a 22. 2.
Mal. 2. 10.
2 Neu, onid
efe a'n
lluniodd
ni mewn
un groth?i Heb.
nhammaid.k Sef, y
weddw.l Edrych
Deut. 24.
13.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

21 Os codais fy llaw yn erbyn yr amddifad, pan welwn fy nghym-morth yn y porth :

22 Syrthied fy mraich oddi wrth fy ysgwydd, a thorrer fy mraich oddi wrth y cymmal.

23 Canys ^k ofn dinystr Duw oedd arnaf; a chan ei uchelder ef ni allwn oddef.

24 ^l Os gosodais fy ngobaith *mewn* aur; ac os dywedais wrth aur coeth, Fy ymddiried *wyt*;

25 ^m Os llawenychais am *fod* fy nghyfoeth yn fawr, ac oblegid i'm llaw gael llawer;

26 ⁿ Os edrychais ar yr haul pan dywynnai, a'r lleuad yn cerdded yn ddisglair;

27 Ac os hudwyd fy nghalon yn guddiedig, ac os fy ngenau a gusan-odd fy llaw:

28 Hyn hefyd *fuasai* °anwiredd i'w gospi gan y barnwyr: canys gwadaswn DDUW uchod.

29 ^p Os llawenychais i am dry-chineb yr hwn a'm casâi, ac os ymgodais pan ^q ddigwyddodd drwg iddo:

30 ^r Ac ni ddiödddefais i dafnod fy ngenau bechu; gan ofyn ei einioes ef trwy felldithio.

31 Oni ddywedodd dynion fy mhabell, O na chaem o'i gnawd ef! ni ddigonir ni.

32 ^r Ni lettÿodd dieithr ddyn yn yr heol: agorais fy nrysau i'r ^s ffordd-olion.

33 Os cuddiais fy nghamweddau °fel ^t Adda; gan guddio fy anwiredd yn fy mynwes;

34 A ofnais i dyrfa liosog, neu a'm dychrynai dirmyg teulu; fel y tawn, heb fyned allan o'm drws?

35 O am un a'm gwrandawai! wele, fy ^u nymuniad yw, ^v i'r Hollall-uog fy atteb i, ac ysgrifenu o'm gwrthwynebwr lyfr.

36 Diau y dygwn ef ar fy ys-gwydd; a rhwymwn ef yn lle cor-on i mi.

37 Mynegwn iddo rifedi fy ngham-rau; fel tywysog y nesâwn atto.

38 Os ydyw fy nhir i yn llefain yn fy erbyn, ac os ydyw ei gwysau ef yn cyd-wylo;

39 Os bwytteais i ei ^w gnwd ef heb arian, ac os cystuddiais enaid ei berchennogion ef:

40 Tyfed ^x ysgall yn lle gwenith, a ^y bulwg yn lle haid.

Diweddyd geiriau Job.

PENNOD XXXII.

1 *Elihu yn ddig wrth Job a'i gyfeillion*: 6 ac, am nad yw ddoethineb yn dyfod o henaint, yn esgusodi hyfder ei ieuengctid ei hun; 11 ac yn beio arnynt hwy, nad oeddynt yn bodd-loni Job. 16 *Ei zel ef i lefaru.*

FELLY y tri gwr yma a beidias-ant âg atteb i Job, am ei *fod* ef yn gyfiawn yn ei olwg ei hun.

2 Yna digofaint Elihu, mab Barachel y Buziad, o genedl Ram, a gynneuodd: ei ddigofaint ef a enynodd yn erbyn Job, am farnu o hono ei enaid yn gyfiawn o flaen Duw.

3 A'i ddigofaint ef a gynneuodd yn erbyn ei dri chyfaill, am na chawsent hwy atteb, ac *er hynny*, farnu o honynt Job yn euog.

4 Elihu hefyd a ² arhosasai ar Job nes darfod iddo lefaru: canys *yr oeddynt* hwy yn hÿn nag ef o ³ oedran.

5 Pan welodd Elihu nad *oedd* at-teb gan y tri wÿr hyn, yna y cyn-neuodd ei ddigofaint ef.

6 Ac Elihu, mab Barachel y Bu-ziad, a atebodd ac a ddywedodd, ⁴ Ieuange ydyw o oedran, chwithau *ydych* hen iawn: am hynny yr ar-swydais, ac yr ofnais ddangos fy meddwl i chwi.

7 Dywedais, Dyddiau a draethant, a lliaws o flynyddoedd a ddysgant ddoethineb.

8 Ond *y mae* yspryd mewn dyn; ac ^a ysprydoliaeth yr Hollalluog sydd yn gwneuthur iddynt hwy ddeall.

9 Nid yw *gwŷr* mawrion ddoeth *bob amser*: ac nid yw henafgwyr yn deall barn.

10 Am hynny y dywedais, Gwran-do fi; minnau a ddangosaf fy meddwl.

11 Wele, disgwyliais wrth eich geiriau; clust-ymwrandewais â'ch ⁵ rhesymmau, tra y chwiliasoch chwi am eiriau.

12 Iê, mi a ddeliais arnoch: ac wele, nid oedd *un* o honoch yn ar-gyhoeddi Job, gan atteb ei eiriau ef:

13 Rhag dywedyd o honoch, Ni a gawsom ddoethineb: Duw sydd yn ei wthio ef i lawr, ac nid dyn.

14 Er na ⁶ hwyliodd efe *ei* ymad-roddion yn fy erbyn i: ac nid atteb-af finnau iddo â'ch geiriau chwi.

15 Hwy a synnasant, nid attebas-ant mwy; ⁷ peidiasant â llefaru.

16 Wedi disgwyl o honof, (canys

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² ddisgwyl-
iasai Job
mewn geir-
iau.

³ Heb.
ddyddiau.

⁴ Heb.
Bychan
ydyw o
ddyddiau.

^a pen. 35.
11. a 38. 36.
Diar. 2. 6.
Preg. 2. 26.
Dan. 1. 17.
a 2. 21.
Iago 1. 5.

⁵ Heb. deall.

⁶ Heb.
threfnodd.

⁷ Heb.
symmas-
asant oddi
wrthynt
ymadrod-
ion.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

ni lefarent, eithr sefyll heb atteb mwy.)

17 *Dywedais*, Minnau a atebaf fy rhan, minnau a ddangosaf fy meddwl.

18 Canys yr ydwyf yn llawn geiriau : y mae ⁸yr yspryd sydd ynof yn fy nghymmell i.

19 Wele, fy mol *sydd* fel gwin nid agorid arno : y mae efe yn hollti fel costrelau newyddion.

20 Dywedaf, fel y caffwyf fy anadl : agoraf fy ngwefusau, ac atebaf.

21 Ni dderbyniaf yn awr wyneb neb : ni wenhieithiaf wrth ddyn.

22 Canys ni fedraf wenhieithio ; *pe gwnawn*, buan y'm cymmerai fy Ngwneuthurwr ymaith.

PENNOD XXXIII.

1 *Elihu yn ymgymyng i ymresymmu â Job dros Dduw, mewn purdeb a llarieidd-dra ; 8 yn dangos nad yw Duw rwyddedig i roi cyfrif o'i ffridd i ddyn.* 14 *Duw yn galw dyn i edifeirwch, trwy weledigaethau, 19 trwy gystuddiau, 23 a thrwy ei weinidogion.* 31 *Y mae efe yn annog Job i wrandaw.*

O HERWYDD pahan, Job, clyw, attolwg, fy ymadroddion ; a gwrando fy holl eiriau.

2 Wele, yr ydwyf yn awr yn agor-yd fy ngenau ; mae fy nhafod yn dywedyd yn nhafod fy ngenau.

3 *O* uniondeb fy nghalon *y bydd* fy ngeiriau ; a'm gwefusau a adroddant wybodaeth bur.

4 ^a Yspryd Duw a'm gwnaeth i ; ac anadl yr Hollalluog a'm bywiocaodd i.

5 Os gelli, atteb fi : ymbarottoa, a saf o'm blaen i.

6 ^b Wele fi, yn ol dy ² ddymuniad di, yn lle Duw : allan o'r clai y torrwyd finnau.

7 Wele, ni'th ddychryna fy arswyd i, ac ni bydd fy llaw yn drom arnat.

8 Dywedaist yn ddia ³ lle y clywais i, a myfi a glywais lais *dy* ymadroddion :

9 ^c Pur *ydwyf* fi heb gamwedd : glân *ydwyf*, ac heb anwiredd ynof.

10 Wele, efe a gafodd achosion yn fy erbyn : ^d y mae efe yn fy nghyfrif yn elyn iddo.

11 ^e Y mae yn gosod fy nhraed yn y cyffion ; y mae yn gwylied fy holl lwybrau.

12 Wele, *yn* hyn nid ydwyf gyfiawn. Mi a'th atebaf, mai mwy ydyw Duw na dyn.

13 Pahan yr ymrysoni yn ei er-

byn ef? o herwydd nid ydyw efe yn ⁴ rhoi cyfrif am ddim o'i weithredoedd.

14 Canys y mae Duw yn llefaru unwaith, i.e., ddwywaith ; *ond* ni ddeall *dyn*.

15 Trwy hân, *a thrwy* weledigaeth nos, pan syrthio trwmgwsg ar ddynion, wrth hepian ar wely ;

16 Yna ⁵ yr egr efe glustiau dynion, ac y selia efe addysg iddynt :

17 I dynnu dyn *oddi wrth ei* waith, ac i guddio balchder oddi wrth ddyn.

18 Y mae efe yn cadw ei enaid ef rhag y pwll ; a'i hoedl ef rhag ei ⁶ cholli trwy y cleddyf.

19 Ac efe a geryddir trwy ofid ar ei wely ; a lliaws ei esgyrn ef â *gofid* caled :

20 ⁸ Fel y ffeiddio ei fywyd ef fara, a'i enaid fwyd ⁷ blasus.

21 Derfydd ei gnawd ef allan o olwg : saif ei esgyrn allan, *y rhai* ni welid o'r blaen.

22 Nesáu y mae ei enaid i'r bedd, a'i fywyd i'r dinystrywyr.

23 Os bydd gyd âg ef gennad o ⁸ ladmerydd, un o fil, i ddangos i ddyn ei uniondeb :

24 Yna efe a drugarhâ wrtho, ac a ddywed, Gollwng ef, rhag disgyn o hono i'r clawdd : myfi a gefais ⁹ iawn.

25 Ireiddiach *fydd* ei gnawd na ² bachgen : efe a ddychwel at ddyddiau ei ieuenctid.

26 Efe a weddia ar Dduw, ac yntau a fydd boddolawn iddo ; ac efe a edrych yn ei wyneb ef mewn gorfoledd : canys efe a dâl i ddyn ei gyfiawnder.

27 Efe a edrych ar ddynion, ³ ac os dywed *neb*, Mi a bechais, ac a wryrais uniondeb, ac ni lwyddodd i mi ;

28 Efe a ⁴ wared ei enaid ef rhag myned i'r clawdd, ⁵ a'i fywyd a wel oleuni.

29 Wele, hyn oll a wna Duw ⁶ ddwywaith *neu* dair â dyn,

30 ^h I ddwyn ei enaid ef o'r pwll, i'w oleuo â goleuni y rhai byw.

31 Gwrando, Job, clyw fi : taw, a mi a lefaraf.

32 Od oes geiriau gennyf, atteb fi : llefara ; canys chwennychwn dy gyfiawnhau di.

33 Onid ê, gwrando arnaf fi : bydd ddistaw, a myfi a ddysgaf i ti ddoethineb.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁴ Heb.
atle.

⁵ Heb. y
dalguddia.
⁶ pen. 36.
10. 15.

⁶ Heb.
myned
ymaith.

⁸ Ps. 107.
18.

⁷ Heb.
dymunol.

⁸ Neu,
ddeoglwr.

⁹ Neu,
gymmod.

² Heb.
mabolaeth.

³ Neu, ac a
ddywed.

⁴ Neu,
waredodd
fy enaid.
⁵ Neu, a'm
bywyd.

⁶ ynfynych.

^h Ps. 56. 13.

⁸ Heb.
yspryd fy
mol.

^a Gen. 2. 7.

^b pen. 9. 34.
35. a 13. 20.
21.

² Heb. enau.

³ Heb. yn fy
nghlust-
iau.

^c pen. 9. 17.
a 10. 7. a 11.
4. a 16. 17.
a 23. 10. 11.
a 27. 5.
a 29. 14.
a 31. 1.

^d pen. 13.
24. a 16. 9.
a 19. 11.

^e pen. 13.
27. a 14. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

PENNOD XXXIV.

1 *Elihu yn beio ar Job, am furw ar Dduw fod yn anghyfiawn. 10 Nas gall Duw Hollalluog fod yn anghyfiawn. 31 Rhaid i ddyn ymddarostwng i Dduw. 34 Elihu yn ceryddu Job.*

AC Elihu a lefarodd ac a ddywedodd,

2 *Ha wŷr doethion, gwrandêwch fy ymadroddion; a chwychwi y rhai ydych yn gwybod, clust-ymwrandêwch.*

3 ^a Canys y glust a farn ymadroddion, fel yr archwaetha ² y genau fwyd.

4 Dewiswn i ni farn, gwybyddwn rhyngom pa beth sydd dda.

5 Canys dywedodd Job, Cyfiawn ydwyf: a ^b Duw a ddug ymaith fy marn.

6 A ddywedaf fi gelwydd yn erbyn fy matter fy hun? ^c anaele *yw* fy ³ archoll heb gamwedd.

7 Pa wr sydd fel Job, ^d yr hwn a yf watwargerdd fel dwfr?

8 Ac a rodio y'ng hymdeithas gyd â gweithredwyr anwiredd, ac sydd yn myned gyd â dynion annuwiol.

9 Canys ^e dywedodd, Ni fuddia i wr ymhyfrydu â Duw.

10 Am hynny chwychwi wŷr calonnog, gwrandêwch arnaf. ^f Pell oddi wrth DDUW fyddo *guneuthur* annuwioldeb, ac oddi wrth yr Hollalluog *weithredu* anwiredd.

11 ^g Canys efe a dâl i ddyn ei waith; ac efe a wna i wr gael yn ol ei ffyrdd ei hun.

12 Diau hefyd na wna Duw yn annuwiol; ac na wŷra yr Hollalluog farn.

13 Pwy a roddes iddo ef lywodraethu y ddaear? a phwy a osododd ⁴ yr holl fyd?

14 ^h Os gesyd ei galon ⁶ ar ddyn, os casgl efe atto ei hun ei yspryd a'i anadl ef;

15 ⁱ Pob cnawd a gyd-drenga, a dyn a ddychwel i'r pridd.

16 Ac od oes ddeall *ynot*, gwrando hyn: clust-ymwrando â llef fy ymadroddion.

17 ^k A gaiff yr hwn sydd yn casâu barn, ⁶ lywodraethu? ac a fferni di yr hwn sydd gyfiawn odiaeth, yn annuwiol?

18 A ddywedir wrth frenhin, Drygonus *ydwyf? ac*, Annuwiol *ydych*, wrth dywysogion?

19 Pa faint llai wrth yr hwn ¹ ni dderbyn wynebau tywysogion, ac

nid edwyni y goludog o flaen y tlawd? canys ^m gwaith ei ddwyllaw ef *ydnyt* oll.

20 Hwyl a fyddant meirw mewn moment, a hanner nos y cynhyrfa y bobl, ac yr ânt ymaith: a'r cadarn a ⁿ symmudir heb *waith* llaw.

21 ⁿ Canys ei lygaid ef *sydd* ar ffyrdd dyn, ac efe a wêl ei holl gamrau ef.

22 ^o Nid oes dywyllwch, na chysgod angau, lle y gall y rhai sydd yn gweithio anwiredd, ymguddio.

23 Canys ni esyd DUW ar ddyn ychwaneg *nag a haeddo*; fel y gallo efe fyned i gyfraith â Duw.

24 Efe a ddryllia rai cedyrn yn ^s aneirif, ac a esyd eraill yn eu lle hwynt.

25 Am hynny efe a edwyn eu gweithredoedd hwy: a phan newidiodo efe y nos, hwy a ⁹ ddryllir.

26 Efe a'u tery hwynt, megis rhai annuwiol, ² yn amlwg:

27 Am iddynt gilio oddi ar ei ol ef, ac ^p nad ystyrient ddim o'i ffyrdd ef:

28 Gan ddwyn gwaedd y tlawd atto ef, ac efe a wrendy waedd y cystuddiol.

29 Pan esmwythao efe, pwy a anesmwythâ? a phan guddio efe ei wyneb, pwy a edrych arno? pa un bynnag ai yn erbyn cenedl, ai yn erbyn dyn yn unig:

30 Fel na theyrnasai dyn ffuantus, ac na rwyder y bobl.

31 Ond wrth DDUW, yr hwn a ddywed, Mi a faddenais, nid anrheithiaf, *y dylid dywedyd*;

32 Heb law a welaf, dysg di fi: o gneueithum anwiredd, ni wnaaf fi mwy.

33 Ai ³ wrth dy feddwl di *y byddai?* efe a'i tâl, pa un bynnag a wnelych ai gwrthod, ai dewis; ac nid myfi: am hynny dywed yr hyn a wyddost.

34 Gwŷr ⁴ call, dywedant i mi; a'r gwr doeth, clywed fi.

35 Job a ddywedodd yn annoeth; a'i eiriau *ydnyt* heb ddoethineb.

36 Fy Nhaf, profer Job hyd y diwedd, am *roddi* atebion dros ddyinion anwir.

37 Canys efe a chwanegodd ysgelerder at ei bechod; efe a gurodd *ei ddwyllaw* yn ein plith ni, ac a amlhaodd ei eiriau yn erbyn DUW.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

m pen. 31.
15.

7 Heb. symmudir.
n 2 Chron. 16. 9.
pen. 31. 4.
Ps. 34. 15.
Diar 5. 21.
a 15. 3.
Jer. 16. 17.
a 32. 19.
o Ps. 139. 12.
Amos 9. 2.
3.
Heb. 4. 13.

8 Heb. an-chwiliadwy.

9 Heb. ysgir.

2 Heb. ym mangre y rhai sydd yn edrych.

p Ps. 28. 5.
Es. 5. 12.

3 Heb. oddi gyd â thi.

4 Heb. o galon.

a pen. 6, 30.
a 12. 11.
2 Heb. tafod y genau.

b pen. 27. 2.

c pen. 9. 17.
3 Heb. seith.
pen. 6. 4.
a 16. 13.
d pen. 15. 16.

e pen. 35. 3.

f Deut. 32. 4.
2 Chron. 19. 7.
pen. 3. 3.
a 36. 23.
Ps. 92. 15.
Rhuf. 9. 14.
g Ps. 62. 12.
Diar. 24. 12.
Jer. 32. 19.
Ezec. 33. 20.
Matt. 16. 27.
Rhuf. 2. 6.
2 Cor. 5. 10.
1 Petr. 1. 17.
Dat. 22. 12.

4 Heb. y crebl o hono?
h Ps. 104. 29.
Preg. 12. 7.
5 Heb. arno ef.
i Gen. 3. 19.
Preg. 12. 7.

k Gen. 18. 25.
6 Heb. ruyino?

1 Deut. 10. 17.
2 Chron. 19. 7.
Act. 10. 34.
Rhuf. 2. 11.
Gal. 2. 6.
Eph. 6. 9.
Col. 3. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

PENNOD XXXV.

1 Nad oes mo'r ymgystadlu â Duw; am nad yw na'n daioni na'n drygioni yn dda nac yn ddreig iddo ef. 9 Bod llawer yn gwaeddi ar Dduw yn eu cystudd, ac heb gael eu gwrandawr, o eisieu fydd.

AC Elihu a lefarodd ac a ddywedodd,

2 A gyfrifaist di yn uniawn ddywedyd o honot, *Y mae* fy nghyfiawnder i yn fwy na'r eiddo DUW?

3 Canys ^adywedaist, Pa lês a wna *hynny* i ti? pa beth a ennillaf, ²*er fy nglanhâu* oddi wrth fy mhechod?

4 Myfi a ³attebaf i ti, ac i'th gyfeillion gyd â thi.

5 ^bEdrych ar y nefoedd, a gwel; ac edrych ar y cymmylau, *y rhai* sydd uwch na thi.

6 Os pechi, pa *niwed* a wnei di iddo ef? os aml fydd dy anwireddau, pa beth yr wyt yn ei wneuthur iddo ef?

7 ^cOs cyfiawn fyddi, pa beth yr wyt yn ei roddi iddo ef? neu pa beth y mae efe yn ei gael ar dy law di?

8 I wr fel tydi, dy annuwioldeb, ac i fab dyn, dy gyfiawnder, *a all ryw beth*.

9 Gan faint y gorthrymder, hwy a wnant i'r *gorthrymmedig* lefain: hwy a floeddiant rhag braich y cedyrn.

10 Ond ni ddywed neb, Pa le y mae DUW, yr hwn a'm gwnaeth i; ^dyr hwn sydd yn rhoddi *achosion* i ganu y nos?

11 Yr hwn sydd yn ein dysgu yn fwy nag anifeiliaid y ddaear, ac yn ein gwneuthur yn ddoethach nag ehediaid y nefoedd.

12 ^eYna hwy a waeddant rhag balchder y rhai drwg, ac ni chlyw efe.

13 ^fDiau na wrendy DUW oferedd, ac nad edrych yr Hollalluog arno.

14 Er dywedyd o honot na weli ef, *etto y mae* barn ger ei fron ef: disgwyl dithau wrtho.

15 Ac yn awr, am nad *yw felly*, ⁴efe a ymwelodd yn ei ddigofaint; *etto* ni ⁵wyr ⁵efe mewn dirfawr galedi:

16 Am hynny y lleda Job ei safn yn ofer; ac yr amlhâ eiriau heb wybodaeth.

PENNOD XXXVI.

1 *Elihu yn dangos bod Duw yn gyfiawn yn ei fydd.* 16 *Y modd y mae pechodau Job yn atai bendithion Duw.* 24 *Rhaid yw maiwrhâu gweithredoedd Duw.*

AC Elihu a aeth rhagddo, ac a ddywedodd,

2 Goddef i mi ychydig, a myfi a fynegaf i ti, *fod gennyf* ymadroddion etto dros DDUW.

3 O bell y cymmeraf fy ngwybod-aeth, ac i'm Gwneuthurwr y rhoddaf gyfiawnder.

4 Canys yn wir nid celwydd *fydd* fy ymadroddion: y perffaith o wybodaeth *sydd* gyd â thi.

5 Wele, cadarn *ydwy* DUW, ac ni ddiystyra efe *neb*: ^acadarn o gadernid a ⁶doethineb *yw efe*.

6 Nid achub efe fywyd yr annuwiol; ond efe a rydd uniondeb *i'r* ⁷trueiniaid.

7 ^bNi thyn efe ei olwg oddi ar y cyfiawn; eithr ^c*y maent* gyd â brenhinoedd, ar yr orsedd-faingc; i'e, efe a'u sicrhâ yn dragywydd, a hwy a ddyrchefir.

8 Ac ^dos *hwy* a rwymir â gefynnau, ac a ddêlir â rhaffau gorthrymder;

9 Yna efe a ddengys iddynt hwy eu gwaith, a'u hanwireddau, amlhâu o honynt:

10 ^eAc a egyr eu clustiau hwy i *dderbyn* cerydd; ac a ddywed am droi o honynt oddi wrth anwiredd.

11 Os gwrandawant hwy, a'i wasanaethu *ef*, hwy a ^fdreuliant eu dyddiau mewn daioni, a'u blynyddoedd mewn hyfrydwch.

12 Ac oni wrandawant, ⁸difethir hwy gan y cleddyf; a hwy a drengant heb wybodaeth.

13 Ond y rhai rhagrithiol o galon ⁹a chwanegant ddig: ni waeddant pan rwymo efe hwynt.

14 ^hEu henaidd hwythau fydd marw mewn ieuengctid, a'u bywyd gyd â'r ⁹afan.

15 Efe a wared y ²truan yn ei gystudd, ac a egyr eu clustiau hwynt mewn gorthrymder.

16 Felly hefyd efe a'th symmud-asai di o enau cyfyngdra i ehangder, lle nid *oes* gwasgfa; ³a ¹saig dy fwrdd di *fuasai* yn llawn brasder.

17 Ond ti a gyfiawnaist farn yr annuwiol: barn a chyfiawnder ⁴a ymaflant *ynot*.

18 O herwydd *bod* digofaint, *gochel*, rhag iddo dy gymmeryd di ymaith â'i ddyrnod: yna ^kni'th ⁵wared iawn mawr.

19 A brisia efe ar dy olud di? *na phrisia*, ar aur, nac ar holl gadernid nerth.

20 Na chwenych y nos, pan dor-rer pobl ymaith yn eu lle.

21 Ymochel, nac edrych ar an-

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

a pen. 9. 4.
a 12. 13. 16.
a 37. 23.
1st. 99. 4.
6 Heb.
chalon.

7 Neu,
cystuddiol.
b Ps. 33. 18.
a 34. 15.
c Ps. 113. 8.

d Ps. 107.
10.

e pen. 33.
16, 23.

f pen. 21.
13.

8 Heb. *ant*
ymaith.

9 Rhuf. 2. 5.

h pen. 15.
32. a 22. 16.
Ps. 55. 23.

9 Neu,
sodomiatid.
2 Neu,
cystuddiol.

3 Heb. *yr*
hym a or-
ghyys ar
dy furdd.
1st. 23. 5.

4 Neu, a'th
gynhalient.

k Ps. 49. 7.
5 Heb. *dry*
heibio.

a pen. 21.
15. a 34. 9.
2 Neu, oddi
wrthomwy
nag oddi
wrth fy
mhechod?
3 Heb. *dwy-*
chwelef
eiriau i ti.
b pen. 22.
12.

c pen. 22. 2.
3.
Ps. 16. 2.
Diar. 9. 12.
Rhuf. 11.
35.

d Ps. 42. 8.
a 77. 6.
a 149. 5.

e Diar. 1.
28.

f pen. 27. 9.
Diar. 15. 29.
Jer. 11. 11.

4 Sef, Duw.

5 Sef, Job.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

¹ Es. 40. 13,
14.
Rhuf. 11.
34.
¹ Cor. 2. 16.
^m pen. 34.
13.
ⁿ pen. 34.
10.

^o 1's. 90. 2.
a 102. 24,
27.
Heb. 1. 12.

^o Heb.
wraidd.

^p pen. 37.
13. a 38. 23.

^v Heb. yr
esgyniad.

² Heb.
oleuni.
³ Heb.
esgyll.
^a Ps. 29. 3.
u 68. 33.

^b pen. 5. 9.
a 9. 10.
a 36. 26.
^c Ps. 147.
16, 17.

⁴ Heb.
gawodydd
o wlaw
mawr.

wiredd: canys hynny a ddewisaist
o flaen cystudd.

22 Wele, Duw trwy ei nerth a
ddyrchafa: ¹ pwy sydd yn dysgu fel
efe?

23 ^m Pwy a orchymynodd ei ffordd
ef iddo? a ⁿ phwy a ddywed,
Gwnaethost anwiredd?

24 Cofia fawrhau ei waith ef, ar
yr hwn yr edrych dynion.

25 Pob dyn a'i gwel; a dyn a'i
cenfydd o bell.

26 Wele, mawr *yw* Duw, ac nid
adwaenom ef; ac ^o ni fedrir chwilio
allan nifer ei flynyddoedd ef.

27 Canys efe a wna y defnynnau
dyfroedd yn fân: hwy a dywalltant
wlaw fel y byddo ei darth;

28 Yr hwn a ddifera ac a ddefn-
ynna y cymmylau ar ddyn yn hel-
aeth.

29 Hefyd, a ddeall *dyn* daeniadau
y cymmylau, a thwrf ei babell ef?

30 Wele, efe a daenodd ei oleuni
arno, ac a orchuddiodd ⁶ waelod y
môr.

31 Canys ^pâ hwynt y barn efe y
bobloedd, ac y rhydd efe fwyd yn
helaeth.

32 Efe a guddia y goleuni â chym-
mylau; ac a rydd orchymyn iddo
na thywynno trwy y *cummwl* sydd
rhyngddynt.

33 Ei dwrf a fynega am dano, a'r
anifeiliaid am ⁷ y tARTH.

PENNOD XXXVII.

1 Rhaid *yn ofni Duw* o herwydd ei weithred-
oedd. 15 Bod ei ddoethineb ef yn anchwil-
iadwy ynddynt hwy.

WRTH hyn hefyd y cryn fy
nghalon, ac y dychlamma hi
o'i lle.

2 Gan wrandaw gwrândêwch ar
swn ei lef, ac ar y sain a ddaw allan
o'i enau ef.

3 Efe a'i hyfforddia dan yr holl
nefoedd, a'i ² fellt hyd ³ eithafoedd
y ddaear.

4 ^a Swn a rua ar ei ol ef: efe a
wna daranau â llais ei odidowg-
rwydd, ac ni oeda efe hwynt, pan
glywir ei dwrf ef.

5 Duw a wna daranau â'i lais yn
rhyfedd: ^b y mae yn gwneuthur
pethau mwy nag a wyddom ni.

6 Canys ^cefe a ddywed wrth yr
eira, Bydd ar y ddaear; ac wrth
gawod o wlaw, ac wrth ⁴ wlaw mawr
ei nerth ef.

7 Efe a selia law pob dyn, fel yr
adwaeno pawb ei waith ef.

8 Yna yr â y bwystfil i'w loches,
ac y trig yn ei le.

9 O'r ⁵ dehau y daw corwynt; ac
oerni oddi wrth y ⁶ gogledd.

10 ^d A'i wynt y rhydd Duw rew:
a lled y dyfroedd a gyfyngir.

11 Hefyd efe a flina gwmmwl yn
dyfrhâu; efe a wasgar ⁷ ei gwmmwl
goleu.

12 Ac y mae hwnnw yn ymdroi
oddi amgylch wrth ei lywodraeth
ef: fel y gwnelont hwy beth byn-
nag a orchymyno efe iddynt, ar
hyd wyneb y byd ar y ddaear.

13 Pa un bynnag ai yn ⁸ gospedig-
aeth, ai ^e i'w ddaear, ai ^f er daioni,
^g efe a bâr iddo ddyfod.

14 Gwranddo hyn, Job; saf, ac ys-
tyria ryfeddodau Duw.

15 A wyddost ti pa bryd y dos-
parthodd Duw hwynt, ac y gwnaeth
efe i oleuni ei gwmmwl lewyrchu?

16 A wyddost ti oddi wrth bwysau
y cymmylau, rhyfeddodau yr hwn
sydd berffeith-gwbl o wybodaeth?

17 Pa fodd *y mae* dy ddillad yn
gynnes, pan baro efe y ddaear yn
dawel â'r deheu-wynt?

18 ^h A daenaist ti gyd âg ef yr
wybren, *yr hon* a sicrhawyd fel
drych toddedig?

19 Gwna i ni wybod pa beth a
ddywedwn wrtho: ni fedrwn ni gyf-
leu *ein geiriau* gan dywyllwch.

20 A fynegir iddo ef, os llefaraf?
os dywed neb, diau y llyngcir ef.

21 Ac yn awr, ni wel *neb* y gol-
euni disglair *sydd* yn y cymmylau:
ond myned y mae y gwynt, a'u
puro hwynt.

22 O'r gogledd-wynt y daw ⁹ hin-
dda: *y mae* yn Nuw ogoniant mwy
ofnadwy.

23 *Am* yr Hollalluog, ⁱ ni allwn ni
mo'i gael ef: ^k ardderchog *yw* o
nerth, a barn, a helaethrwydd cyf-
iawnder: ni chystuddia efe.

24 *Am* hynny yr ofna dynion ef:
nid edrych efe ar neb doeth eu
calon.

PENNOD XXXVIII.

1 Duw yn annog Job i ateb. 4 Duw, trwy ei
alluog weithredoedd, yn dangos i Job ei an-
wybodaeth, 31 a'i wendid.

YNA yr ARGWLWYDD a atebodd
Job ^a allan o'r corwynt, ac a
ddywedodd,

2 ^b Pwy *yw* hwn sydd yn tywyllu
cynghor âg ymadroddion heb wyb-
odaeth?

3 ^c Gwregysa dy lwynau yn awr

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁵ Heb.
ystofell.
⁶ Heb.
gwyntoedd
gwas-
garog.

^d pen. 38.
29. 30.
Ps. 147. 17,
18.

⁷ Heb.
gwmmlwl
ei oleuni.

⁸ Heb.
wialen.
^e pen. 38.
26, 27.
^f 2 Sam. 21.
10.
¹ Bren. 18.
45.
^g Exod. 9.
18, 23.
¹ Sam. 12.
18, 19.
Ezra 10. 9.
pen. 36. 31.

^h Gen. 1. 6.

⁹ Heb. *amr*.

ⁱ 1 Tim. 6.
16.
^k pen. 36. 5.

^a Felly
Exod. 19.
16, 18.
¹ Bren. 19.
11.
Ezra. 1. 4.
Nah. 1. 3.
^b pen. 42. 8.

^c pen. 40. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Heb.
gwana i mi
wybod.

^d Ps. 104. 5.
Diar. 8. 29.
a 30. 4.

³ Heb.
soddwyd.

⁴ Heb. mor-
teisiau,
neu,
ystolion.

^e Gen. 1. 9.
Ps. 33. 7.
a 104. 9.
Diar. 8. 29.

^f pen. 26.
10.

⁵ Heb.
esgyll.

⁵ Ps. 10. 15.

^b Ps. 9. 13.

⁶ Neu, yn,
neu, wrth.

ⁱ Ps. 135. 7.

^k Exod. 9.
1.
Jos. 10. 11.
Ea. 30. 30.

fel gwr; a ²mynega i mi yr hyn a ofynwyf i ti.

4 ^aPa le yr oeddit ti pan sylfaenais i y ddaear? mynega, os medri ddeall.

5 Pwy a osododd ei mesurau hi, os gwyddost? neu pwy a estynodd llynyn arni hi?

6 Ar ba beth y ³sicrhawyd ei ⁴sylfeini hi? neu pwy a osododd ei chongl-faen hi,

7 Pan gyd-ganodd sêr y bore, ac y gorfoleddodd holl feibion DUW?

8 ^aPhwy a gauodd y môr â dorau, pan ruthrodd efe allan megis pe deuai allan o'r groth?

9 Pan osodais i y cwmwl yn wisg iddo, a niwl tew yn rhwymyn iddo,

10 ^fPan osodais fy ngorchymyn arno, a phan osodais drosolion a dorau,

11 Gan ddywedyd, Hyd yma y deui, ac nid ym mhellach; ac yma yr attelir ymchwydd dy donnau di.

12 A orchymynaist ti y bore er dy ddyddiau? a ddangosaist ti i'r wawr-ddydd ei lle,

13 I ymaflyd yn ⁵eithafoedd y ddaear, fel yr ysgydwyr yr annuwl allan o honi hi?

14 Canys hi a ymnewidia fel clai y sêl; a hwy a safant fel dillad.

15 Ac attelir eu goleuni oddi wrth yr annuwl: ⁸dryllir y braich dyrchafedig.

16 A ddaethost ti i eigion y môr? ac a rodiaist ti ynghilfachau y dyfnder?

17 A agorwyd ^hpyrth marwolaeth i ti? neu a welaist ti byrth cysgod angau?

18 A ystyriaist ti led y ddaear? mynega, os adwaenost ti hi i gyd.

19 Pa ffordd yr eir lle y trig goleuni? a pha le y mae lle y tywyllwch,

20 Fel y cymmerit ef ⁶hyd ei derfyn, ac y medrit y llwybrau i'w dŷ ef?

21 A wyddit ti yna y genid tydi? ac y byddai rhifedi dy ddyddiau yn fawr?

22 A aethost ti i ⁱdrysorau yr eira? neu a welaist ti drysorau y cenllysg,

23 ^kY rhai a gedwais i hyd amser cyfyngder, hyd ddydd ymladd a rhyfel?

24 Pa ffordd yr ymranna goleuni, yr hwn a wasgar y dwyrein-wynt ar y ddaear?

25 Pwy a rannodd ddyfrlle i'r llif-ddyfroedd? a ffordd i fellt y taranau, 26 I wlawio ar y ddaear lle ni byddo dyn; ar yr anialwch, sydd heb ddyn ynddo?

27 ¹I ddigoni y tir diffaeth a gwŷllt, ac i beri i gnwd o laswellt dyfu?

28 A oes dad i'r gwlaw? neu pwy a genhedlodd ddefnynnau y gwllith?

29 O groth pwy y daeth yr iâ allan? a phwy a genhedlodd lwydrew y nefoedd?

30 Y dyfroedd a guddir megis â charreg, ac wyneb y dyfnder a ⁷rewodd.

31 A rwymi di hyfrydweh ^{8m}Pleides? neu a ddattodi di rywmau ⁹Orion?

32 A ddygi di allan ²Mazzaroth yn eu hamser? neu a dywysi ³di Arcturus a'i feibion?

33 A adwaenost ti ⁿordeiniadau y nefoedd? a osodi di ei lywodraeth ef ar y ddaear?

34 A ddrychefti di dy lef ar y cwmwl, fel y gorchuddio helaethrwydd o ddyfroedd dydi?

35 A ddanfoni di fellt allan, fel yr elont, ac y dywedont wrthyt, Wele ni?

36 ^oPwy a osododd ddoethineb yn yr ymysgaroedd? neu pwy a roddodd ddeall i'r galon?

37 Pwy a gyfrif y cymmylau trwy ddoethineb? a phwy a all ⁴attal costrelau y nefoedd,

38 Pan ⁵dröer y llwch yn dom, fel y glyno y priddellau ynghyd?

39 ^pA elli di hela ysglyfaeth i'r llew? neu a elli di lenwi ⁶gwangc cenawon y llewod,

40 Pan ymgrymmant yn eu llochesau, pan eisteddant mewn ffau i gynllwyn?

41 ^qPwy a ddarpar i'r gigfran ei bwyd? pan lefo ei chywion ar DDUW, gwibiant o eisieu bwyd.

PENNOD XXXIX.

1 Am y geifr gwylltion, a'r ewigod; 5 yr asyn gwŷllt, 9 yr unicorn, 13 y paun, a'r estrys; 19 y march, 26 y gwaleh, 27 a'r eryr.

A WYDDOST ti yr amser i eifr gwylltion y creigiau lydnau? a fedri di wylled yr amser ^ay bwrw yr ewigod loi?

2 A gyfrifi di y misoedd a gyflawnant hwy? ac a wyddost ti yr amser y llydnant?

3 Ymgrymmant, bwriant eu llydnod, ac ymadawant â'u gofid.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

¹ Ps. 107.
35.

⁷ Heb.
ddaliog d.

⁸ Neu.
y saith
seren?

Heb.
Cimah?

^m pen. 9. 9.
Amos 5. 8.

⁹ Heb.
Cesil?

² Neu, y
deuddeg
arwydd.

³ Heb. di
hwynt
Arcturus
a'i feibion?

ⁿ Jer. 31.
35.

^o pen. 32. 8.
Preg. 2. 26.

⁴ Heb. beri
i gostrelau
y nefoedd
oriedl.

⁵ Heb.
dywallter.

^p Ps. 104.
21.

⁶ Heb.
bywyd.

^q Ps. 147. 9.
Matt. 6. 26.

^a Ps. 29. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

² Neu,
gan yd.

^b pen. 24. 5.
Jer. 2. 24.
Hos. 8. 9.

³ Heb.
halen-dir.

^c pen. 8. 18.
⁴ Heb.
cymhellwr.

⁵ Neu, blu y
ciconia a'r
estrays?

⁶ wisgaist ti
ei wddf ef â
tharau?

4 Eu llydnod a gryfhâ, cynnydd-
ant ² yn y maes: ânt allan, ac ni
ddychwelant attynt hwy.

5 Pwy a ollyngodd yr asyn gwŷllt
yn rhydd? neu pwy a ddattododd
rwybau yr asyn gwŷllt?

6 ^b Yr hwn y gosodais yr anialwch
yn dŷ iddo, a'r ³ diffaethwch yn
drigfa iddo.

7 Efe a chwadd am *ben* lliaws
tref: ^c ni wrendy ar lais y ⁴ geilwad.

8 Cilfachau y mynyddoedd *yw* ei
borfa ef, ac efe a chwilia am bob
glaswelltyn.

9 A gyttuna yr unicorn i'th was-
anaethu di? a erys efe wrth dy
bresebaw di?

10 A rwymi di unicorn â'i did
mewn rhych? a lyfna efe y dolydd
ar dy ol di?

11 A ymddiriedi wrtho, am fod ei
gryfder yn fawr? a adewi di dy
lafur iddo?

12 A goeli di ef, y dwg efe dy
had di drachefn, ac y casgl efe ef
i'th lawr-dyrnu di?

13 A *roddaist ti* adenydd hyfryd
i'r peunod? neu ⁵ adenydd a phlu
i'r estrys?

14 Yr hon a âd ei hwyau yn y
ddaeir, ac a'u cynhesa yn y llwch;

15 Ac y mae hi yn gollwng dros
gôf y gallai droed eu dryllio hwynt,
neu anifail y maes eu sathru.

16 Caled yw hi wrth ei chywion,
fel pe na *byddent* eiddi hi: ei
gwaith hi *sydd* ofer, heb ofn;

17 Oblegid na roddes Duw iddi
ddoethineb, ac na chyfrannodd iddi
ddeall.

18 Yr amser yr ymgodo hi yn
uchel, hi a ddiystyra y march a'i
farchog.

19 A *roddaist ti* gryfder i farch?
neu a ⁶ ddysgaist iddo weryru?

20 A ddychryni di ef fel ceiliog
rhedyn? dychryn *ydwy* ardderch-
owgrwydd ei ffroen ef.

21 *Ei draed ef* a gloddiant yn y
dyffryn, ac efe a lawenycha yn ei
gryfder: efe a â allan i gyfarfod
arfau.

22 Efe a ddiystyra arswyd, ac ni
ddychryna efe; ac ni ddychwel yn
ei ol rhag y cleddyf.

23 Y cawell saethau a drystia yn
ei erbyn, y ddisglaer waywffon a'r
darian.

24 Efe a lwngc y ddaear gan greu-
londeb a chynddaredd: ac ni chred
mai llais yr udgorn *yw*.

25 Efe a ddywed ym mhlith yr
udgyrn, Ha, ha; ac a aroglâ o bell
ryfel, twrf tywysogion, a'r bloeddio.

26 Ai trwy dy ddoethineb di yr
eheda y gwalch, *ac* y lleda efe ei
adenydd tu a'r dehau?

27 Ai wrth dy ⁷ orchymyn di yr
ymgyfyd yr eryr, ac ^a y gwna efe ei
nyth yn uchel?

28 Y trig efe ac yr erys *mewn*
craig; *ac* ar ysgythredd y graig,
a'r lle cadarn?

29 Oddi yno y chwilia am fwyd;
ei lygaid a ganfyddant o bell.

30 Ei gywion hefyd a sugnant
waed: a ^e lle *y byddo* celanedd, yno
y bydd efe.

PENNOD XL

1 *Job yn ymostwng ger bron Duw.* 6 *Duw yn
ei gyffrôl ef i ddangos ei gyfiawnder, a'i
allu, a'i ddoethineb.* 15 *Am y behemoth.*

YR ARGLWYDD hefyd a atbe-
odd Job, ac a ddywedodd,

2 Ai dysgeidiaeth yw ymryson â'r
Hollalluog? a argyhoeddo DDUW,
atbed i hynny.

3 ¶ A Job a atbedodd yr AR-
GLWYDD, ac a ddywedodd,

4 Wele, gwael ydwyf; pa beth a
atbefaf i ti? ^a mi a osodaf fy llaw
ar fy ngenau.

5 Dywedais unwaith; ond nid at-
tebaf: iê, ddwywaith; ond ni chwan-
egaf.

6 ¶ ^b A'r ARGLWYDD a atbedodd
Job allan o'r corwynt, ac a ddy-
wedodd,

7 ^c Gwregysa yn awr dy lwynau
fel gwr; a ^d myfi a ofynaf i ti, myn-
ega dithau i mi.

8 ^e A wnei di fy marn i yn ofer? a
ferni di fi yn anghyfiawn, i'th gyf-
iawnhau dy hun?

9 A oes i ti fraich fel i DDUW?
neu a wnei di daranau â'th lais fel
yntau?

10 ^f Ymdrwsia yn awr â mawredd
ac â godidowgrwydd, ac ymwisg â
gogoniant ac â phrydferthwch.

11 Gwasgara gynddaredd dy ddig-
ofaint; ac edrych ar bob balch, a
thaffi ef i lawr.

12 Edrych ar bob balch, a gos-
twng ef; a mathra yr annuwiol yn
eu lle.

13 Cuddia hwynt ynghyd yn y
pridd, a rhwym eu hwynebau hwynt
mewn lle cuddiedig.

14 Yna hefyd myfi a addefaf i ti,
y gall dy ddeheulaw dy achub.

15 ¶ Yn awr wele ² y behemoth,

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁷ Heb.
enau.
^d Jer. 49.
16.
Obad. 4.

^e Matt. 24.
23.
Luc 17. 37.

^a Ps. 39. 9.

^b pen. 38. 1.

^c pen. 38. 8.

^d pen. 42. 4.

^e Ps. 51. 4.
Rhuf. 3. 4.

^f Ps. 104. 1.

² Neu, yr
elephant.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

yr hwn a wneuthum gyd â thi;
glaswellt a fwyty efe fel fêch.

16 Wele yn awr, ei gryfder ef *sydd*
yn ei lwynau, a'i nerth ym mogel
ei fol.

17 Efe a gyfyd ei gynffon fel cedr-
wydden: gewynnau ei arennau ef
sydd blethedig.

18 Pibellau pres *ydyw* ei esgyrn
ef: ei esgyrn *sydd* fel ffyn heiyrn.

19 Pennaf o ffyrdd Duw *ydyw*
efe: yr hwn a'i gwnaeth, a all beri
i'w gleddyf nesâu *atto ef*.

20 Y mynyddoedd yn ddiau a
ddygant laswellt iddo: ac yno y
chwery holl anifeiliaid y maes.

21 Efe a orwedd dan goedydd cys-
godfawr, mewn lloches o gyrs a
siglenydd.

22 Coed cysgodfawr a'i gorchudd-
iant â'u cysgod: helyg yr afon a'i
hamgylchant.

23 Wele, efe a ³ff yr afon, *ac* ni
phrysur: efe a obeithiai y tynnai
efe yr lorddonen i'w safn.

24 A ddeil neb ef o flaen ei lyg-
aid? a dylla *neb* ei drwyn ef â
bachau?

PENNOD XLI.

Mawr allu Duw yn y lefiathan.

A DYNNI di y ²lefiathan allan
â bach? ³neu a rwymi di ei
dafod ef â rhaff?

2 A osodi di fach yn ei drwyn ef?
neu a dylli di asgwrn ei ên ef â
mynawyd?

3 A fawr ymbil efe â thi? a ddy-
wed efe wrthyt ti yn dêg?

4 A wna efe ammod â thi? a gym-
meri di ef yn was tragywyddol?

5 A chwareui di âg ef fel *âg* ad-
eryn? neu a rwymi di ef i'w llange-
esau?

6 A swppera cyfeillion arno? a
gyfrannant hwy ef rhwng mar-
siantwyr?

7 A lenwi di ei groen ef â phigau
heiyrn? neu ei ben â thryferau?

8 Gosod dy law arno ef; cofia y
rhyfel; na wna mwyr.

9 Wele, ofer ydyw ei obaith ef:
oni chwyp *un* gan ei olwg ef?

10 Nid *oes* *neb* mor hyderus a'i godi
ef: a phwy a saif ger fy mron i?

11 ^aPwy a roddodd i mi yn gyn-
taf, a mi a dalaf? ^b*beth bynnag*
sydd dan yr holl nefoedd, eiddof
fi yw.

12 Ni chelaf ei aelodau ef, na'i
gryfder, na gweddeidd-dra ei ys-
tum ef.

13 Pwy a ddatguddia wyneb ei
wisg ef? pwy a ddaw *atto ef* â'i
ffrwynddau-ddyblyg?

14 Pwy a egyr ddorau ei wyneb
ef? ofnadwy *yw* amgylchoedd ei
ddannedd ef.

15 *Ei* falchder yw *ei* ⁴emmau,
wedi eu cau ynghyd *megis* â sêl
gaeth.

16 *Y mae* y naill mor agos at y
llall, fel na ddaw gwynt rhyng-
ddynt.

17 Pob un a lŷn wrth eu gilydd;
hwy a gyd-ymgyssylltant, fel na wa-
henir hwy.

18 Wrth ei disian ef y tywynna
goleuni, a'i lygaidd ef *sydd* fel am-
rantau y bore.

19 Fflaglau a ânt allan, *a* gwreich-
ion tanlyd a neidiant o'i enau ef.

20 Mwg a ddaw allan o'i ffoenau,
fel o bair neu grochan berwedig.

21 Ei anadl a wna i'r glo losgi, a
fflam a ddaw allan o'i enau.

22 Yn ei wddf y trig cryfder, a
thristwch a ⁵dry yn llawenydd o'i
flaen ef.

23 Llywethau ei gnawd a lynant
ynghyd: caledodd ynddo ei hun,
fel na syflo.

24 Caled ydyw ei galon fel carreg:
a chaled fel darn o'r maen isaf i
felin.

25 Rhai cryfion a ofnant pan godo
efe: rhag ei ddrylliadau ef yr ym-
lanhânt.

26 Cleddyf yr hwn a'i tarawo, ni
ddeil; y waywffon, y biccelf, na'r
⁶llurig.

27 Efe a gyfrif haiarn fel gwellt,
a phres fel pren pwr.

28 Ni phâr saeth iddo ffoi: cerrig
tafi a dröed iddo yn soffl.

29 Piccellau a gyfrifir fel sofflyn;
ac efe a chwardd wrth ysgwyd
gwaywffon.

30 Dano ef *y bydd* *megis* darnau
llymion o lestri pridd: efe a daena
bethau llymion ar hyd y clai.

31 Efe a wna i'r dyfnder ferwi
fel crochan: efe a esyd y môr fel
crochan o ennaint.

32 Efe a wna lwybr goleu ar ei
ol; *fel* y tybygid *fod* y dyfnder yn
frigwyn.

33 Nid *oes* ar y ddaear gyffelyb
iddo, yr hwn a ⁷wnaethpwyd heb
ofn.

34 Efe a edrych ar bob *peth* uch-
el: brenhin *ydyw* ar holl feibion
balchder.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

⁴ Neu,
gryfion
dariannau.

⁵ Heb.
lawenychna.

⁶ Neu,
ddwyfiron-
neg.

⁷ Neu.
ymddug.

³ Heb.
dreisia.

² Sef,
morffl.
³ Neu, ei
dafod ef â
rhaff a
olgyngych
i lawr?
Heb. a
soddych?

^a Rhuf. 11.
85.
^b Exod. 19.
5.
Deut. 10. 14.
Ps. 24. 1.
a 50. 12.
1 Cor. 10.
26, 28.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

PENNOD XLII.

1 Job yn ymrôl i Dduw. 7 A Duw yn barnu achos Job yn oreu, ac yn peri i'w gyfeillion ymrôl iddo, ac yn ei dderbyn ef yn gymmeradwy, 10 ac yn ei fawrhâu, ac yn ei fendithio. 16 Oedran a marwolaeth Job.

A JOB a attebodd yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd,

2 Myfi a wn y gelli di bob *peth*; ac na ²attelir un meddwl oddi wrthyt.

3 ^aPwy *ydyw* yr hwn sydd yn cuddio cynghor heb wybodaeth? am hynny y lleferais yr hyn nis deallais; ^b*pethau* rhy ryfedd i mi, y rhai nis gwyddwn.

4 Gwrando, attolwg, a myfi a lefaraf: ^cgofynaf i ti, dysg dithau finnau.

5 Myfi a glywais â'm clustiau sôn am danat: ond yn awr fy llygad a'th welodd di.

6 Am hynny y mae yn ffaidd genyf fi *fy hun*; ac yr ydwyf yn edif- arhâu mewn llwch a lludw.

7 ¶ Ac wedi dywedyd o'r ARGLWYDD y geiriau hyn wrth Job, yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth Eliphaz y Temaniad, Fy nigofaint a gynneuodd yn dy erbyn di, ac yn erbyn dy ddau gyfaill; am na ddywedasoeh am danaf fi yn uniawn fel fy ngwasanaethwr Job.

8 Yn awr gan hynny cymmerwch i chwi saith o fustych, a saith o hyrddod, ac ^dewch at fy ngwasanaethwr Job, ac offrymmwch boeth- aberth drosoch; a gweddied fy ngwasanaethwr Job drosoch: canys mi a dderbyniaf ei wyneb ef: fel na wnelwyf i chwi *yn ol eich* ffoflineb, am na ddywedasoeh yr uniawn am danaf fi, fel fy ngwasanaethwr Job.

9 Felly Eliphaz y Temaniad, a Bildad y Suhiad, a Sophar y Namathiad, a aethant ac a wnaethant fel y dywedasai yr ARGLWYDD wrthynt. A'r ARGLWYDD a dderbyniodd wyneb Job.

10 Yna yr ^eARGLWYDD a ddychwelodd gaethiwed Job, pan weddi- iodd efe dros ei gyfeillion: a'r ARGLWYDD a chwanegodd yr hyn oll a *fuasai* gan Job yn ^fddau ddyblyg.

11 Yna ei holl geraint, a'i holl garesau, a phawb o'i gydnabod ef o'r blaen, a ddaethant atto, ac a fwyttasant fwyd gyd âg ef yn ei dŷ, ac a gwynasant iddo, ac a'i cysurasant ef, am yr holl ddrwg a ddygasai yr ARGLWYDD arno ef: a hwy a roddasant iddo bob un ddarn o arian, a phob un dlws o aur.

12 Felly yr ARGLWYDD a fendithiodd ddiwedd Job yn fwy na'i ddechreuad: canys yr oedd ganddo bedair mil ar ddeg o ddefaid, a chwe mil o gamelod, a mil o gyplau ychain, a mil o asenod.

13 Ac yr oedd iddo saith o feibion, a thair o ferched.

14 Ac efe a alwodd enw y gyntaf, Jemimah; ac enw yr ail Cesiah; ac enw y drydedd, Ceren-happuc.

15 Ac ni cheid gwragedd mor lân a merched Job yn yr holl wlad honno: a'u tad a roddes iddynt hwy etifeddiaeth ym mhlith eu brodyr.

16 A Job a fu fyw wedi hyn gant a deugain o flynyddoedd; ac a welodd o'i feibion, a meibion ei feibion, bedair cenhedlaeth.

17 Felly Job a fu farw yn hen, ac yn llawn o ddyddiau.

Cyn
CRIST
Cylch
1520.

^e Ps. 14. 7.
^a 126. 1.

^f Es. 40. 2.

² Neu, rwystrir un o'th feddyliau. ^a pen. 38. 2.

^b Ps. 40. 5. a 131. 1. a 139. 6.

^c pen. 38. 3. a 40. 7.

^d Matt. 5. 24.

² Luc 20. 42.
Act. 1. 20.

²LLYFR Y PSALMAU.

PSALM I.

1 *Dedwyddoch y duwiol.* 4 *Annedwyddoch yr annuwiol.*

GWYN ei fyd ^ay gwr ni rodia ynghyngor yr annuwiolion, ac ni saif yn ffordd pechaduriaid, ^bac nid eistedd yn eisteddfa gwatwarwyr.

2 Ond *sydd* a'i ewyllys ynghyfraith yr ARGLWYDD; ^aac yn myfyrio yn ei gyfraith ef ddydd a nos.

3 Ac ^aefe a fydd fel pren wedi ei blannu ar làn afonydd dyfroedd, yr hwn a rydd ei ffrwyth yn ei bryd; a'i ddalen ni ³wywa; a pha beth bynnag a wnel, efe a lwydda.

4 Nid felly *y bydd* yr annuwiol; ond ^afel mân us yr hwn a chwal y gwynt ymaith.

5 Am hynny yr annuwiolion ni safant yn y farn, na pechaduriaid ynghynulleidfa y rhai cyfiawn.

6 Canys ¹yr ARGLWYDD a edwyn ffordd y rhai cyfiawn: ond ffordd yr annuwiolion a ddifethir.

PSALM II.

1 *Brenhiniaeth Crist.* 10 *Cyngori brenhinoedd i'w derbyn.*

PAHAM ^ay terfysga y cenhedloedd, ac y myfyria y bobloedd beth ofer?

2 Y mae brenhinoedd y ddaear yn ymosod, a'r pennaethiaid yn ymgynghori ynghyd, yn erbyn yr ARGLWYDD, ac yn erbyn ei ^bGrist ef, *gan ddywedyd*,

3 ^cDrylliwn eu rhwymau hwy, a thafliwn eu rheffynnau oddi wrthym.

4 ^dYr hwn sydd yn preswyllo yn y nefoedd a chwardd: yr ARGLWYDD a'u gwatwar hwynt.

5 Yna y llefara efe wrthynt yn ei lid, ac yn ei ddigllonrwydd y ²dychryna efe hwynt.

6 Minnau a ³osodais fy Mrenhin ar Sion ⁴fy mynydd sanctaidd.

7 Mynegaf ⁵y ddeddf: dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ^eFy Mab *ydwyf* ti; myfi heddyw a'th genhedlais.

8 ^fGofyn i mi, a rhoddaf y cenhedloedd yn etifeddiaeth i ti, a therfynau y ddaear i'th feddiant.

9 ^gDrylli hwynt â gwialen haiarn; maluri hwynt fel llestr pridd.

10 Gan hynny yr awr hon, fren-

hinoedd, byddwch synhwyrol: barnwyr y ddaear, cymmerwch ddysg.

11 Gwasanaethwch yr ARGLWYDD mewn ofn, ac ymlawenhêwch mewn dychryn.

12 Cusenwch y Mab, rhag iddo ddigio, a'ch difetha chwi o'r ffordd, pan gynneuo ei lid ef ond ychydig.

^hGwyn eu byd pawb a ymddiriedant ynddo ef.

PSALM III.

Dŵogelwch nawdd ac amddiffyn Duw.

Psalm Dafydd, ^apan ffodd efe rhag Absalom ei fab.

ARGLWYDD, mor aml yw fy nhrallodwyr! llawer *yw* y rhai sydd yn codi i'm herbryn.

2 Llawer *yw* y rhai sydd yn dywedyd am fy enaid, Nid oes iachawdwriaeth iddo yn *ei* DDUW. Selah.

3 Ond tydi, ARGLWYDD, *ydwyf* darian ²i mi; fy ngogoniant, a ^bdyrchafydd fy mhen.

4 A'm llef y gelwais ar yr ARGLWYDD, ac efe a'm clybu o'i fynydd sanctaidd. Selah.

5 ^cMi a orweddaais, ac a gysgais, ac a ddeffroais: canys yr ARGLWYDD a'm cynhaliodd.

6 ^dNid ofnaf fyrddiwn o bobl, y rhai o amgylch a ymosodasant i'm herbryn.

7 Cyfod, ARGLWYDD; achub fi, fy NUW: canys ^etarewaist fy holl elynion ar garr yr ên; torraist ddannedd yr annuwiolion.

8 ^fIachawdwriaeth *sydd eiddo* yr ARGLWYDD: dy fendith *sydd* ar dy bobl. Selah.

PSALM IV.

1 *Dafydd yn gweddïo ar gael ei wrandaw: 2 yn ceryddu ac yn cynghori ei elynion.* 6 *Yn ffafr Duw y mae dedwyddoch dyn.*

I'r ²Pencerdd ar Neginoth, Psalm Dafydd.

GWRANDO fi pan alwyf, O DDUW fy nghyfiawnder: mewn cyfyngder yr ehengaist arnaf; ³trugarhâ wrthyf, ac erglyw fy ngweddi.

2 O feibion dynion, pa hyd *y trowch* fy ngogoniant yn warth? yr hoffwch wegi, *ac* yr argeisiwch gelwydd? Selah.

3 Ond gwybyddwch i'r ARGLWYDD neillduo y duwiol iddo ei hun: yr

^a Diar. 4.
14, 15.

^b Pa. 26. 4.
Jer. 15. 17.

^c Jos. 1. 8.
Pa. 119. 97.

^d Jer. 17. 8.
Ezec. 47.
12.

³ Heb.
ddiflawn.

^e Job 21. 18.
Pa. 35. 5.
Es. 17. 13.
a 29. 5
Hos. 13. 3.

¹ Nall. 1. 7.

^{1047.}
^a Pa. 46. 6.
Act. 4. 25.

^b Pa. 45. 7.

^c Jer. 5. 5.
Luc 19. 14.

^d Pa. 37. 13.
a 59. 8.
Diar. 1. 26.

² Neu,
Nina.

³ Heb.
cennetiais.

⁴ Heb.
mynydd fy
sanctaid-
rwydd.

⁵ Neu, yn
lle deddf.

^e Act. 13.
33.

Heb 1. 5.
a 3. 5.

^f Pa. 22. 27.
a 72. 8.

a 89. 27.
Edrych
Isaia 17. 4.

^g Dat. 2. 27.
a 12. 5.
a 19. 15.

^h Pa. 34. 8.
Diar. 16. 20.
Es. 30. 18.
Jer. 17. 7.
Rhuf. 9. 33.
a 10. 11.
1 Petr 2. 6.

^a 2 Sam. 15.
a 16. a 17.
a 18.

1023.

² Neu,
droes ff.
^b Pa. 27. 6.

^c Lef. 28. 6.
Pa. 4. 8.
Diar. 3. 24.

^d Pa. 27. 3.

^e Job 16. 10.
Pa. 58. 6.

^f Diar. 21.
31.
Pa. 43. 11.
Jer. 3. 23.
Hos. 13. 4.
Iorn 2. 9.
Dat. 7. 10.
a 19. 1.

² Neu,
golygwr.
Hab. 3. 19.

³ Neu, bydd
rasol i mi.

ARGLWYDD a wrendy pan alwyf arno.

4 ^aOfnwch, ac na phechwch : ^bymddiddenwch â'ch calon ar eich gwely, a thewch. Selah.

5 Aberthwch ^cebyrth cyfiawnder ; a gobeithiwch yn yr ARGLWYDD.

6 Llauer sydd yn dywedyd, Pwy a ddengys i ni ddaioni ? ^aARGLWYDD, dyrcha arnom lewyrch dy wyneb.

7 Rhoddaist lawenydd yn fy nghalon, mwy na'r amser yr amlhaodd eu hŷd a'u gwin hwynt.

8 ^cMewn heddwwch hefyd y gorweddaf, ac yr hunaf : canys ti, ARGLWYDD, yn unig a wnei i mi ^ddrigo mewn diogelwch.

PSALM V.

1 *Dafydd yn gweddïo, ac yn datgan ei ddiwydrwydd yn gweddïo. 4 Ni ffafria Duw yr emoir. 7 Dafydd yn dangos ei ffydd, ac yn gweddïo ar Dduw am ei gyfarwyddo ef, 10 a difetha ei elynion, 11 a chadw y duwiol.*

I'r Pencerdd ar Nehiloth, Psalm Dafydd.

GWRANDO fy ngeiriau, ARGLWYDD ; deall fy myfyrdod.

2 Erglyw ar lef fy ngwaedd, fy Mrenhin, a'm Duw : canys arnat y gweddiaf.

3 ^aYn fore, ARGLWYDD, y clywi fy llef ; yn fore y cyfeirïaf *fy ngweddi* attat, ac yr edrychaf i fynu.

4 O herwydd nid *wyt* ti DDUW yn ewyllysio anwiredd : a drwg ni thrig gyd â thi.

5 ^bYnfydion ni safant ^ayn dy olwg : caseaist holl weithredwyr anwiredd.

6 Difethi y rhai a ddywedant gelywydd : ^cyr ARGLWYDD a ffeiddia y gwr gwaedlyd a'r twyllodrus.

7 A minnau a ddeuaf i'th dŷ di yn amllder dy drugaredd ; ac a addolaf tu ^aa'th deml sanctaidd yn dy ofn di.

8 ARGLWYDD, arwain fi yn dy gyfiawnder, o achos ^dfy ngelynion ; ac ^duniona dy ffordd o'm blaen.

9 Canys nid *oes* ^euniondeb yn ^feu genau ; eu ceudod *sydd* anwireddau : ^ebedd agored *yw* eu ceg ; gwenhieithiant â'u tafod.

10 ^gDistrywia hwynt, O DDUW ; syrthiant oddi wrth eu cynghorion : gyrr hwynt ymaith yn amllder eu camweddau : canys gwrthryfelasant i'th erbyn.

11 Ond llawenhâed y rhai oll a ymddiriedant ynot ti : llafar-ganant yn dragywydd, am i ti orchuddio drostynt : a'r rhai a garant dy enw, gorfoleddant ynot.

12 Canys ti, ARGLWYDD, a fendithi y cyfiawn : â charedigrwydd megis *â* tharian y coroni di ef.

PSALM VI.

1 *Achwynion Dafydd yn ei glefyd. 8 Y mae efe trwy ffydd yn ymorfoleddu ar ei elynion.*

I'r Pencerdd ar Neginoth ar ^ay Seminith, Psalm Dafydd.

ARGLWYDD, ^ana cherydd a fi yn dy lidiowgrwydd, ac na chospa fi yn dy lid.

2 Trugarhâ wrthyf, ARGLWYDD ; canys llesg *ydwyf* fi : iachâ fi, O ARGLWYDD ; canys fy esgyrn a gystuddiwyd.

3 A'm henaid a ddychrynwyd yn ddirfawr : tithau, ARGLWYDD, pa hyd ?

4 Dychwel, ARGLWYDD, gwared fy enaid : achub fi er mwyn dy drugaredd.

5 ^bCanys yn angau nid *oes* goffa am danat : yn y bedd pwy a'th folianna ?

6 Diffygiais gan fy ochain ; bob nos yr ydwyf yn gwneuthur fy ngwely yn foddfa : yr ydwyf fi yn gwlychu fy ngorweddfa â'm dagrau.

7 ^cTreuliodd fy llygad gan ddigter : heneiddiodd o herwydd fy holl elynion.

8 ^dCiliwch oddi wrthyf, holl weithredwyr anwiredd : canys yr ARGLWYDD a glywodd lef fy wylofain.

9 Clybu yr ARGLWYDD fy neisysiad : yr ARGLWYDD a dderbyn fy ngweddi.

10 Gwaradwydder a thralloder yn ddirfawr fy holl elynion : dychweler a chywilyddier hwynt yn ddisymmwth.

PSALM VII.

1 *Dafydd yn gweddïo yn erbyn malais ei elynion, ac yn dangos ei wiriondeb ; 10 a thrwy ffydd yn gweled yr amddiffynnid ef, ac y difethid ei elynion.*

^aSigaion Dafydd, yr hwn a ganodd efe i'r ARGLWYDD oblegid ^ageiriau Ous mab Jemini.

ARGLWYDD fy NUW, ynot yr ymddiriedais : achub fi rhag fy holl erlidwyr, a gwared fi.

2 Rhag iddo larpio fy enaid fel llew, gan *ei* rwygo, pryd na *byddo* gwaredydd.

3 O ARGLWYDD fy NUW, os gwneuthum hyn ; od *oes* anwiredd yn fy nwyllaw ;

4 O thelais ddrwg i'r neb oedd heddychol â mi, (ie, ^bmi a waredais yr hwn sydd elyn i mi heb achos ;)

5 Erliedied y gelyn fy enaid, a go-

^a Eph. 4.

26.

^b Ps. 77. 6.

^c Deut. 33.

19.

^d Ps. 50. 14.

^e 51. 19.

^d Num. 6.

26.

^f Ps. 80. 3, 7.

^g 19. a 119.

135.

^e Job 11.

18, 19.

^f Ps. 3. 5.

^g Lef. 25. 18.

19. a 26. 5.

^h Deut. 12.

10.

^a Ps. 30. 5.

^b 130. 6.

^b Hab. 1. 13.

² Heb. o

faen dy

lygaidd.

^c Ps. 55. 23.

³ Heb. a

theml dy

sanctaid-

rwydd.

⁴ Heb. fy

ngwylwyr.

^d Ps. 25. 4.

^e a 27. 11.

⁵ Neu,

ffyddlon-

deb, neu,

sicrwydd.

⁶ Neu,

ei enau.

^g Luc 11.

44.

^h Rhuf. 8. 13.

ⁱ Neu,

Gwna

hwynt y'n

euog.

² yr wyth-

fed :

Edrych

1 Chron.

15. 21.

^a Ps. 38. 1.

Jer. 10. 24.

a 46. 28.

^b Ps. 30. 9.

a 88. 11.

a 115. 17.

a 118. 17.

Es. 38. 18.

^c Job 17. 7.

Ps. 31. 9.

a 78. 10.

a 88. 9.

Galar. 5.

17.

^d Ps. 119.

115.

Matt. 7. 23.

a 22. 41.

Luc 13. 27.

^a Hab. 3. 1.

Cylch

1062.

² Neu,

achosion.

^b 1 Sam. 24.

7. a 26. 9.

e Ps. 94. 2.

d Ps. 44. 23.

e Ps. 13. 20.

f 1 Sam. 16.

7. 1 Chron.

28. 9.

Ps. 139. 1.

Jer. 11. 20.

a 17. 10.

a 20. 12.

Dat. 2. 23.

3 Heb. Fy

nhurian

sydd ar

Dduw.

4 a farnu y

cyfiawn.

5 Dent. 32.

41.

h Dent. 32.

23. 42.

i Job 15. 35.

Es. 33. 11.

a 59. 4.

Iago 1. 15.

k Job 4. 8.

Ps. 9. 15. a

10. 2. a 35.

8. a 94. 13.

a 141. 10.

Diar. 5. 22.

a 26. 27.

Preg. 10. 8.

i 1 Bren. 2.

32.

2 Ps. 31.

a 84. titl.

a Ps. 113. 4.

a 148. 13.

b Edrych

Matt. 11.

25. a 21. 16.

1 Cor. 1. 27.

3 Heb.

selliaist.

e Ps. 44. 16.

d Job 7. 17.

Ps. 144. 3.

Heb. 2. 6.

e Gen. 1. 26.

28.

ddiwedded : sathred hefyd fy mywyd i'r llawr, a gosoded fy ngogoniant yn y llwch. Selah.

6 °Cyfod, ARGLWYDD, yn dy ddigllonedd, ymddyrrha, o herwydd llid fy ngelynion : ^adeffro hefyd drosod i'r farn a orchymynaist.

7 Felly cynulleidfa y bobloedd a'th amgylchynant : er eu mwyn dychwel dithau i'r uchelder.

8 Yr ARGLWYDD a farn y bobloedd : barn fi, O ARGLWYDD, °yn ol fy nghyfiawnder, ac yn ol fy mherffethrwydd sydd ynof.

9 Darfydded weithian anwiredd yr annuwiolion, eithr cyfarwydda di y cyfiawn : ^fcanys y Duw cyfiawn a chwilia y calonnau a'r arenau.

10 ³Fy amddiffyn sydd o DDUW, iachawdwr y rhai uniawn o galon.

11 Duw ⁴sydd Farnydd cyfiawn, a Duw sydd ddigllawn beunydd wrth yr annuwiol.

12 Oni ddychwel yr annuwiol, efe ⁵a hoga ei gleddyf : efe a annelodd ei fwa, ac a'i parottôdd.

13 Parottôdd hefyd iddo arfau angheuol : ^hefe a drefnodd ei saethau yn erbyn yr erlidwyr.

14 ⁱWele, efe a ymddwg anwiredd, ac a feichiogodd ar gamwedd, ac a esgorodd ar gelwydd.

15 Torrodd bwl, cloddiodd ef, ^ksyrthiodd hefyd yn y clawdd a wnaeth.

16 ^lEi anwiredd a ymchwel ar ei ben ei hun, a'i draha a ddisgyn ar ei goppa ei hun.

17 Clodforaf yr ARGLWYDD yn ol ei gyfiawnder, a channolaf enw yr ARGLWYDD goruchaf.

PSALM VIII.

Mawrygu gogoniant Duw, wrth ei weithredoedd, ac wrth ei gariad tu ag at ddyn.

I'r Pencerdd ²ar Gittith, Psalm Dafydd.

ARGLWYDD ein Ior ni, mor ardderchog yw dy enw ar yr holl ddaear ! yr hwn ^aa osodaist dy ogoniant uwch y nefoedd.

2 ^bO enau plant bychain a rhai yn sugno y ³peraist nerth, o achos dy elynion, i ostegu °y gelyn a'r ymddialydd.

3 Pan edrychwyf ar y nefoedd, gwaith dy fysedd ; y lloer a'r sêr, y rhai a ordeiniaist ;

4 ^dPa beth yw dyn, i ti i'w gofio ? a mab dyn, i ti i ymweled âg ef ?

5 Canys gwnaethost ef ychydig is na'r angelion, ac a'i coronaist â gogoniant ac â harddwch.

6 °Gwnaethost iddo arglwydd-

iaethu ar weithredoedd dy ddwy-law ; ^fgosodaist bob peth dan ei draed ef :

7 Defaid ac ychain oll, ac anifeiliaid y maes hefyd ;

8 Ehediaid y nefoedd, a physgod y môr, ac y sydd yn tramwyo llwybrau y moroedd.

9 ARGLWYDD ein Ior, mor ardderchog yw dy enw ar yr holl ddaear !

PSALM IX.

1 Dafydd yn moliannu Duw am wneuthur barn ; 11 ac yn annog eraill i'w glodfori ef, 13 ac yn gweddio ar iddo gael achos i'w foliannu ef.

I'r Pencerdd ar Muth-labben, Psalm Dafydd.

CLODFORAF di, O ARGLWYDD, °am holl galon : mynegaf dy holl ryfeddodau.

2 Llawenychaf a gorfoleddaf ynot : canaf i'th enw di, °y Goruchaf.

3 Pan ddychweler fy ngelynion yn eu hol, hwy a gwympant ac a ddifethir o'th flaen di.

4 Canys gwnaethost fy marn a'm matter yn dda : eisteddaist ar orsedd-faingc, gan farnu ²yn gyfiawn.

5 Ceryddaist y cenhedloedd, distrywiaist yr annuwiol ; ^beu henw hwynt a ddileiaist byth bythol.

6 ³Ha elyn, darfu am ddinystr yn dragywydd : a diwreiddiaist y dinasoedd ; darfu eu coffadwriaeth gyd â hwynt.

7 Ond yr ARGLWYDD a bery yn dragywydd : efe a barottôdd ei orsedd-faingc i farn.

8 Ac °efe a farn y byd mewn cyfiawnder : efe a farn y bobloedd mewn uniondeb.

9 ^dYr ARGLWYDD hefyd fydd ⁴noddfa i'r gorthrymmedig, noddfa yn amser trallod.

10 A'r rhai a adwaenant dy enw, a ymddiriedant ynot : canys ni adewaist, O ARGLWYDD, y rhai a'th geisient.

11 Canmolwch yr ARGLWYDD, yr hwn sydd yn preswyllo yn Sion : mynegwch ym mysg y bobloedd ei weithredoedd ef.

12 °Pan ymofyno efe am waed, efe a'u cofia hwynt : nid anghofia waedd y cystuddiol.

13 Trugarhâ wrthyf, ARGLWYDD ; gwel fy mlinder gan fy nghaseion, fy nyrchafydd o byrth angau :

14 Fel y mynegwyf dy holl foliant ym mhyrth merch Sion : llawenychaf yn dy iachawdwriaeth.

15 ^fY cenhedloedd a soddasant yn y

f 1 Cor. 15. 27.

Heb. 2. 8.

1018.

a Ps. 83. 18.

2 Heb. cyfiawnder.

b Dent. 9.

14.

3 Neu, Darfu am ddinystr y gelyn yn dragywydd.

e Ps. 96. 13.

■ 98. 9.

d Ps. 32. 7.

a 37. 39.

a 46. 1.

a 91. 2.

4 Neu, uchelfa.

e Gen. 9. 5.

f Ps. 7. 15.

16. a 35. 8.

a 57. 6.

a 94. 13.

Diar. 5. 22.

a 22. 8.

a 26. 27.

ffos a wnaethant: yn y rhwyd a guddiasant, y daliwyd eu troed eu hun.

16 Adweinir yr ARGLWYDD wrth y farn a wna: yr annuwiol a faglwyd y'ngweithredoedd ei ddwyllaw ei hun. ⁸Higgaion. Selah.

17 Y rhai drygionus a ymchwelant i uffern, a'r holl genhedloedd a anghofiant DDUW.

18 Canys nid anghofir y tlawd byth: gobaith y trueiniaid ni chollir byth.

19 Cyfod, ARGLWYDD; na orfydded dyn: barnier y cenhedloedd ger dy fron di.

20 Gosod, ARGLWYDD, ofn arnynt: fel y gwybyddo y cenhedloedd mai dynion ydynt. Selah.

PSALM X.

1 Dafydd yn cwyno wrth Dduw rhag traha yr annuwiol; 12 ac yn gweddïo am ymwared; 16 ac yn dangos ei hyder.

PAHAM, ARGLWYDD, y sefi o bell? yr ymguddi yn amser cyfyngder?

2 Yr annuwiol mewn balchder a erlid y tlawd: ^adalier hwynt yn y bwriadau a ddychymmygasant.

3 Canys yr annuwiol a ymfrostia am ewyllys ei ²galon; ³ac ^ba fendithia y cybydd, yr hwn y mae yr ARGLWYDD yn ei ffeiddio.

4 Yr annuwiol, gan uchder ei ffroen, ni chais DDUW: ⁴nid yw Duw yn ei holl ^cfeddyliau ef.

5 Ei ffyrdd sydd flin bob amser; ^duchel yw dy farnedigaethau allan o'i olwg ef: chwythu y mae yn erbyn ei holl elynion.

6 Dywedodd yn ei galon, Ni'm symmudir: o herwydd ni byddaf mewn drygfyd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

7 ^eEi enau sydd yn llawn melldith, a dichell, a thwyll: dan ei dafod y mae ⁵cawedd ⁶ac anwiredd.

8 Y mae efe yn eistedd ynghynllwynfa y pentrefi: ^fmewn cilfachau y lladd efe y gwirion: ei lygaid a dremiant yn ddirgel ar y tlawd.

9 Efe a gynllwyna mewn dirgelwch megis llew yn ei ffau: cynllwyn y mae i ddal y tlawd: efe a ddeil y tlawd, gan ei dynnu i'w rwyd.

10 Efe a ⁸ymgrymma, ac a ymstwng, fel y cwympo tyrfa trueiniaid gan ei gedyrn ef.

11 Dywedodd yn ei galon, Anghofiodd Duw: ⁹cuddiodd ei wyneb; ni wêl byth.

12 Cyfod, ARGLWYDD; O DDUW,

dyrcha dy law: nac anghofia y cystuddiol.

13 Paham y dirmyga yr annuwiol DDUW? dywedodd yn ei galon, Nid ymofyni.

14 Gwelaist hyn; canys ti a ganfyddi anwiredd a cham, i roddi ^htâl â'th ddwyllaw dy hun: arnat ti y gedy y tlawd; ^hti yw cynnorthwywr yr amddifad.

15 ⁱTorr fraich yr annuwiol a'r drygionus: cais ei ddrygioni ef hyd na chaffech ddim.

16 ^kYr ARGLWYDD sydd frenhin byth ac yn dragywydd: difethwyd y cenhedloedd allan o'i dir ef.

17 ARGLWYDD, clywaist ddymuniad y tlodion: ⁹parottôl eu calon hwynt, gwrendy dy glust arnynt;

18 I farnu yr amddifad a'r gorthrymmedig, fel na chwanego dyn daearol ²beri ofn mwyach.

PSALM XI.

1 Dafydd yn ymgysuro yn Nuw yn erbyn ei elynion. 4 Rhagddarbodaeth a chyfiawnder Duw.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

YN yr ARGLWYDD yr wyf yn ymddiried: ^apa fodd y dywedwch wrth fy enaid, Eheda ²i'ch mynydd fel aderyn?

2 Canys wele, y ^bdrygionus a anelant fwa, parottoisiant eu saethau ar y llinyn; i saethu ³yn ddirgel y rhai uniawn o galon.

3 ^cCanys y seiliau a ddinystriwyd; pa beth a ⁵wna y cyfiawn?

4 ^cYr ARGLWYDD sydd yn nhehl ei sancteiddrwydd; gorseddfa yr ARGLWYDD sydd yn y nefoedd: ^dy mae ei lygaid ef yn gweled, ei amrantau yn profi meibion dynion.

5 Yr ARGLWYDD a brawf y cyfiawn: eithr cas gan ei enaid ef y drygionus, a'r hwn sydd hoff ganddo drawsder.

6 ^eAr yr annuwiolion y gwlawia efe faglau, tân a brwmstan, a phoethwynt ystormus: ^fdyma ran eu phiol hwynt.

7 Canys yr ARGLWYDD cyfiawn a gâr gyfiawnder: ei wyneb a edrych ar yr uniawn.

PSALM XII.

1 Dafydd, heb ganddo ddim cysur dynol, yn erfyn cymmorth gan Dduw, 3 ac yn ymgysuro â barnedigaethau Duw ar yr enwir, a'i ymddiried yn mhrofedig addewidion Duw.

I'r Pencerdd ar ²Seminith, Psalm Dafydd.

ACHUB, ARGLWYDD; canys ^adarfu y trugarog: o herwydd

⁸ Ps. 19. 14.
^a 92. 3.

^a Ps. 7. 16.
^a 9. 15, 16.
Diar. 5. 22.

² Heb. enaid.
³ Neu. a'r cybydd a ymfendithia, ffeiddio yr ARGLWYDD y mae.
^b Diar. 28. 4.
Rhuf. 1. 32.
⁴ Neu. ei holl feddyliau yw, Nad oes Duw.
^c Ps. 14. 1.
^a 53. 1.
^d Diar. 24. 7.

^e Rhuf. 3. 14.

⁵ blinder.
⁶ a groagedd.
Heb. a thwyll.
^f Hab. 3. 14.

⁷ Heb. lechant, neu, ymguddiant.

⁸ Heb. ymdryllia.

⁹ Job 22. 13.
Ps. 73. 11.
^a 94. 7.

^h Ps. 68. 5.

ⁱ Ps. 37. 17.

^k Ps. 29. 10.
^a 145. 13.
^a 146. 10.
Jer. 10. 10.
Galar. 5. 19.
Dan. 4. 34.
^a 6. 26.
1 Tim. 1. 17.

⁹ Neu. sicrhêi.

² Neu, orthrymmu.

Cylch 1060.
^a Edrych 1 Sam. 26. 19.
² i'r.

^b Ps. 64. 3. 4.

³ Heb. mewn tywyllwch.

⁴ Os.

⁵ wnaeth y.
^c Hab. 2. 20.

^d Ps. 33. 13.
^a 34. 15, 16.
^a 66. 7.

^e Gen. 19. 24.
Ezec. 38. 22.

^f Edrych Gen. 43. 34.
1 Sam. 1. 4.
^a 9. 23.
Ps. 75. 8.

² yr wythjed.
Ps. 6. titl.
^a Es. 57. 1.
Mic. 7. 2.

palodd y ffyddloniaid o blith meibion dynion.

2 Oferedd a ddywedant bob un wrth ei gymmydog: ^bâ gwefus wenhieithgar, ac â ^cchalon ddau-ddyblyg, y llefarant.

3 Torred yr ARGLWYDD yr holl wefusau gwenhieithus, a'r tafod a ddywedo fawrhydri:

4 Y rhai a ddywedant, A'n tafod y gorfyddwn; ein gwefusau *sydd* ^deiddom ni: pwy *sydd* arglwydd arnom ni?

5 O herwydd anrhaith y rhai cystuddiedig, o herwydd uchenaidd y tlodion, y cyfodaf yn awr, medd yr ARGLWYDD; rhoddaf mewn iachawdwriaeth *yr hwn* y ^emagler iddo.

6 °Geiriau yr ARGLWYDD *ydyn* eiriau purion; *fel* arian wedi ei goethi mewn ffwrn bridd, wedi ei buro seithwaith.

7 Ti, ARGLWYDD, a'u cedwi hwynt: cedwi ⁶hwynt rhag y genhedlaeth hon yn dragywydd.

8 Yr annuwiolion a rodiant o amgylch, pan ddyrchafar y gwaelfaf o feibion dynion.

PSALM XIII.

1 *Dafydd yn awyno bod yn oedi ei ymwared ef: 3 yn gweddïo am ras i'w ragflaenu: 5 yn ymffrostio yn nhrugaredd Duw.*

I'r ^aPencerdd, Psalm Dafydd.

PA hyd, ARGLWYDD, y'm hanghofi? *ai* yn dragywydd? pa hyd ^ay cuddi dy wyneb rhagof?

2 Pa hyd y cymmeraf gynghorion yn fy enaid, *gan fod* blinder beunydd yn fy nghalon? pa hyd y dyrchafir fy ngelyn arnaf?

3 Edrych, *a* chlyw fi, O ARGLWYDD fy NUW: goleua fy llygaidd, ^brhag i mi huno yn yr angau:

4 °Rhag dywedyd o'm gelyn, Gorchfygais ef; ac i'm gwrthwynebwyr lawenyachu, os gogwyddaf.

5 Minnau hefyd a ymddiriedais yn dy drugaredd di; fy nghalon a ymlawenycha yn dy iachawdwriaeth: canaf i'r ARGLWYDD, am iddo synio arnaf.

PSALM XIV.

1 *Dafydd yn dangos llygredigaeth natur dyn: 4 yn argyhoeddi yr annuwiol trwy oleuni eu cydwybod eu hun: 7 yn ymogoneddu yn iachawdwriaeth Duw.*

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

YR ^aynfyd a ddywedodd yn ei galon, Nid oes un Duw. ^bYmlygrasant; ffeiddwaith a wnaethant: nid oes a wnel ddaioni.

2 °Yr ARGLWYDD a edrychodd i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i weled a *oedd* neb deallgar, yn ymgeisio â Duw.

3 Ciliodd pawb; cyd-ymddifwynasant: ^dnid oes a wnel ddaioni, nac oes un.

4 ²Oni ²wyr holl weithredwyr anwired? y rhai sydd °yn bwytta fy mhobl *fel* y bwyttânt fara: ^cni alwasant ar yr ARGLWYDD.

5 Yno y dychrynasant gan ofn; canys y *mae* Duw y'ngghenedlaeth y cyfiawn.

6 Cynghor y tlawd a waradwyddasoch chwi; am *fod* yr ARGLWYDD yn obaith iddo.

7 °Pwy a ddry iachawdwriaeth i Israel o Sion! pan ^dddychwelo yr ARGLWYDD gaethiwed ei bobl, yr ymfryda Jacob, *ac* y llawenhâ Israel.

PSALM XV.

Dafydd yn dangos pa fath sydd ar ddinasyddion Sion.

Psalm Dafydd.

ARGWLWYDD, ^apwy a ²drig yn dy babell? pwy a breswylia ym mynydd dy sancteiddrwydd?

2 ^bYr hwn a rodia yn berffaith, ac a wnel gyfiawnder, ac a ddywed wir ³yn ei galon:

3 °Heb absennu â'i dafod, heb wneuthur drwg i'w gymmydog, ac heb ^ddderbyn enllib yn erbyn ei gymmydog.

4 Yr hwn y mae y drygionus yn ddirmygus yn ei olwg; ond a anrhydedda y rhai a ofnant yr ARGLWYDD: *yr hwn* a dwng i'w niwed *ei hun*, ac ni newidia.

5 °Yr *hwn* ni roddes ei arian ar usuriaeth, ac ^cni chymmer wobr yn erbyn y gwirion. A wnelo hyn, nid ysgogir yn dragywydd.

PSALM XVI.

1 *Dafydd, o anymddiried i'w haedddegiaethau ei hun, ac o gas ar ddeho-addoliaeth, yn cyrchu at Dduw am ymwared: 5 yn dangos gobaith ei alwedigaeth, yr adgyfodiad, a bywyd tragynyddol.*

^aMichtam Dafydd.

CADW fi, O DDUW: canys ynot yr ymddiriedaf.

2 *Fy enaid*, dywedaist wrth yr ARGLWYDD, *Fy Arglwydd ydwy* ti: ^afy nâ nid *yw* ddim i ti:

3 Ond i'r saint *sydd* ar y ddaear, a'r rhai rhagorol, yn y rhai *y mae* fy holl hyfrydych.

4 Gofidiau a amlhânt i'r rhai a ³frysiant *ar ol duw* dâithr: eu

c Ps. 102. 19.

d Rhuf. 3. 10.

² Onid oes wybodaeth gan h'u? ° Amos 8. 4. Mic. 3. 3. ^c Es. 64. 7.

⁵ Edrych Rhuf. 11. 26. ^b Job 42. 10. Ps. 126. 1.

^a Ps. 24. 3. &c. ² Heb. ymdeitha.

^b Es. 33. 15.

³ o'i galon.

^c Lef. 19. 16. ^a Ps. 34. 13.

^d Exod. 23. 1.

^c Exod. 22. 25. Lef. 25. 36. Deut. 23. 19. Ezec. 18. 8. a 22. 12.

^f Exod. 23. 8. Deut. 16. 19.

² Psalm curaid. Felly Pa. 56, a 57, a 58, a 59, a 60.

^a Job 22. 2. 3. a 35. 7. 8. Ps. 50. 9. Rhuf. 11. 35.

³ Neu, anrhagant eraill.

^b Ps. 28. 3. Jer. 9. 8. ^c Heb. chalon a chalon.

⁴ Heb. gyd a ni.

⁵ chynffther orno, ^c 2 Sam. 22. 31. Ps. 18. 30, a 119. 140. Diar. 30. 5.

⁶ Heb. ef.

² Golygwr.

^a Deut. 31. 17. Job 13. 24. Ps. 44. 24. a 89. 46.

^b Jer. 51. 39. ^c Ps. 25. 2.

^a Ps. 10. 4. a 53. 1. ^b Rhuf. 3. 10, &c.

b Jos. 23. 7.
Hos. 2. 16,
17.

c Deut. 32.
9.
Ps. 73. 26.
a 142. 5.
Galat. 3. 24.

d Heb.
rhundir.
e Ps. 11. 6.

diod-offrwm o waed nid offrymmaf fi, ac ^bni chymmeraf eu henwau yn fy ngwefusau.

5 ^cYr ARGLWYDD *yw* rhan fy ⁴etifeddiaeth i ^da'm phiol: ti a gynheli fy nghoelbren.

6 Y llinynnau a syrthiodd i mi mewn lleoedd hyfryd; ië, y mae i mi etifeddiaeth dëg.

7 Bendithiaf yr ARGLWYDD, yr hwn a'm cynghorodd: fy arennau hefyd a'm dysgant y nos.

8 ^eGosodais yr ARGLWYDD bob amser ger fy mron: am ^fei fod ar fy neheulaw, ni'm hysgogir.

9 O herwydd hynny llawenychodd fy nghalon, ac ^gymhyfrydodd fy ngogoniant: fy nghnawd hefyd a ^horphwys mewn gobaith.

10 ^hCanys ni adewi fy enaid yn uffern; ac ni oddefi i'th Sanct wel-ed llygredigaeth.

11 Dangosi i mi lwybr bywyd: ⁱdigonolrwydd llawenydd *sydd* ger dy fron, ar dy ddeheulaw *y mae* digrifwch yn dragywydd.

PSALM XVII.

1 Dafydd, o hyder ar ei wiriondeb, yn gofyn cymmorth Duw yn erbyn ei elynion; 10 yn dangos eu balchder, a'u dichell, a'u creulondeb hwy; 13 yn gweddïo yn eu herbyn hwy, mewn hyder ar ei obaith.

Gweddi Dafydd.

CLYW, ARGLWYDD, gyfiawnder; ystyria fy llefain, gwrando fy ngweddi ²o wefusau didwyll.

2 Deued fy marn oddi ger dy fron: edryched dy lygaid ar uniondeb.

3 Profaist fy nghalon, gofyaist *fi* y nos; ^achwiliaist fi, ac ni chei ddim: bwriedais na throseddai fy ngenau.

4 Tu ag at am weithredoedd dynion, wrth eiriau dy wefusau yr ymgedwais *rhag* llwybrau yr yspeillydd.

5 ^bCynnal fy ngherddediad yn dy lwybrau, *fel* ³na lithro fy nhraed.

6 ^cMi a elwais arnat; canys gwrandedi arnaf fi, O DDŴ: gostwng dy glust attaf, ac erglyw fy ymadrodd.

7 ^dDangos dy ryfedd drugareddau, O Achubydd y rhai a ymddiriedant *ynot*, rhag y sawl a ymgyfodant yn erbyn dy ddeheulaw.

8 ^eCadw fi fel canwyll llygad: ^fcudd fi dan gysgod dy adenydd,

9 Rhag yr annuwiolion, y rhai a'm ^ggorthrymmant; *rhag* fy ngelynyon

^hmarwol, *y rhai* a'm hamgylchant.

10 ^gCauasant gan eu brasder: â'u genau y llefariant mewn balchder.

11 Ein cynniweirfa ni a gylchynasant hwy yr awrhon: gosodasant eu llygaid i dynnu i lawr i'r ddaear.

12 ^hEu dull *sydd* fel llew a chwenychai ysglyfaethu, ac megis llew ieuangc yn aros mewn lleoedd dirgel.

13 Cyfod, ARGLWYDD, achub ei flaen ef, cwympa ef: gwared fy enaid rhag yr annuwiol, ⁱ*yr hwn* *yw* dy gleddyf di;

14 Rhag dynion, *y rhai yw* dy law, O ARGLWYDD, rhag dynion y byd, ^j*y rhai* y mae eu rhan yn y bywyd *yma*, a'r rhai y llenwaist eu boliau â'th guddiedig *drysor*: lawnd ^kdydynt o feibion, a gadawant eu gweddill i'w rhai bychain.

15 Myfi a edrychaf ar dy wyneb mewn cyfiawnder: ^ldigonir fi, pan ddihunwyf, â'th ddelfw di.

PSALM XVIII.

Dafydd yn moliannu Duw am ei amryw a'i ryfeddol fendithion.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd, ^mgwas yr ARGLWYDD, yr hwn a lefarodd wrth yr ARGLWYDD eiriau ⁿy gân hon, yn y dydd y gwaredodd yr ARGLWYDD ef o law ei holl elynion, ac o law Saul: Ac efe a ddywedodd,

CARAF ^odi, ARGLWYDD fy nghadernid.

2 Yr ARGLWYDD *yw* fy nghraig, a'm hamddiffynfa, a'm gwaredydd; fy NUW, ^pfy nghadernid, ^qyn yr hwn yr ymddiriedaf; fy nharian, a chorn fy iachawdwriaeth, a'm huchel-dŵr.

3 Galwaf ar yr ARGLWYDD ^rcanmoladwy: felly y'm cedwir rhag fy ngelynyon.

4 ^sGofidion angau a'm cylchynasant, ac afonydd ^ty fall a'm dychrynasant i.

5 ^uGofidiau uffern a'm cylchynasant: maglau angau a achubasant fy mlaen.

6 Yn fy nghyfyngder y gelwais ar yr ARGLWYDD, ac y gwaeddais ar fy NUW: efe a glybu fy llef o'i deml, a'm gwaedd ger ei fron a ddaeth i'w glustiau ef.

7 Yna y siglodd ac y crynodd y ddaear; a seiliau y mynyddoedd a gynhyrfodd ac a ymsiglodd, am iddo ef ddigio.

8 Dyrchafodd mwg ^vo'i ffroenau, a than a ysodd o'i enau: glo a enynasant ganddo.

5 Deut. 32.
15.
Job 15. 27.
Ps. 73. 7.
a 119. 70.

6 Heb. Et adull.

7 Neu, d'th gleddyf.

8 Luc 16.
25.

8 Neu, yw eu meibion.

1 Ps. 4. 6, 7.
a 16. 11.
a 65. 4.

a Ps. 36, titl.

b 2 Sam. 22.

c Ps. 144. 1.

2 Heb. fy nghraig.
d Heb. 2. 13.

e Ps. 76. 4.

f Ps. 116. 3.

g dynion annuwiol.
Heb. Belial.

h Neu, Rheffynau.

5 Neu, trwy ei ffroenau.

b Jos. 23. 7.
Hos. 2. 16,
17.

c Deut. 32.
9.
Ps. 73. 26.
a 142. 5.
Galat. 3. 24.

d Heb.
rhundir.
e Ps. 11. 6.

e Act. 2. 25.
f Ps. 73. 23.
a 110. 5.
a 121. 5.

g Ps. 30. 12.
a 57. 8.

h Heb. brestyllia yn ddiogel.
i Act. 2. 31.
a 13. 35.

j Ps. 17. 15.
a 21. 6.
k Matt. 5. 8.
l Cor. 13. 12.
l Ioan 3. 2.

2 Heb. heb wefusau toyll.

3 Job 23. 10.
Ps. 26. 2.
a 66. 10.
Zech. 13. 9.
Mal. 3. 2, 3.
1 Petr. 1. 7.

b Ps. 119. 133.
c Heb. nad ysgogo.
e Ps. 116. 2.

d Ps. 31. 21.
e Deut. 32. 10.
f Zech. 2. 8.
g Ruth 2. 12.
Ps. 36. 7.
a 57. 1.
a 63. 7.
a 91. 1, 4.
Matt. 23. 37.

h Heb. an-rheithiant.
i Heb. yn erbyn yr enaid.

s Ps. 144. 5.

9 ^s Efe hefyd a ostyngodd y nef-oedd, ac a ddisgynodd: a thywyllwch *oedd* dan ei draed ef.

h Ps. 104. 3.

10 Marchogodd hefyd ar y cerub, ac a ehedodd: iê, ^h efe a ehedodd ar adenydd y gwynt.

i Ps. 97. 2.

11 ⁱ Efe a wnaeth dywyllwch yn ddirgelfa iddo; a'i babell o'i amgylch *oedd* dywyllwch dyfroedd, a thew-gymmlau yr awyr.

12 Gan y disgleirdeb *oedd* ger ei fron, ei gymmlau a aethant heibio; cenllysg a marwor tanllyd.

13 Yr ARGLWYDD hefyd a daranodd yn y nefoedd, a'r Goruchaf a roddes ei lef; cenllysg a marwor tanllyd.

k J. s. 10. 10.
Ps. 144. 6.
Es. 30. 30.

14 Iê, ^k efe a anfonodd ei saethau, ac a'u gwasgarodd hwynt; ac a saethodd ei fellt, ac a'u gorchfygodd hwynt.

15 Gwaelodion y dyfroedd a welwyd, a seiliau y byd a ddinoethwyd gan dy gerydd di, O ARGLWYDD, a chan chwythad anadl dy ffroenau.

l Ps. 144. 7.

16 ^l Anfonodd oddi uchod, cymmerodd fi, tynnodd fi allan o ddyfroedd ^l lawer.

m Neu,
maurion.

17 Efe a'm gwaredodd oddi wrth fy ngelyn cadarn, a rhag fy nghaseion: canys yr oeddynt yn drech na mi.

18 Achubasant fy mlaen yn nydd fy ngoffid: ond yr ARGLWYDD oedd gynhaliad i mi.

n Ps. 31. 8.
a 118. 5.

19 ⁿ Dug fi hefyd i ehangder: gwar-edodd fi; canys ymhoffodd ynof.

20 Yr ARGLWYDD a'm gobrwyodd yn ol fy nghyfiawnder; yn ol glendid fy nwyllaw y talodd efe i mi.

21 Canys cedwais ffyrdd yr ARGLWYDD, ac ni chiliais yn annuwiol oddi wrth fy NUW.

22 O herwydd ei holl farnedig-aethau ef *oedd* ger fy mron i, a'i ddeddfau ni fwriais oddi wrthyf.

23 Bûm hefyd yn berffaith gyd âg ef, ac ymgedwais rhag fy anwiredol.

24 A'r ARGLWYDD a'm gobrwyodd yn ol fy nghyfiawnder, yn ol purdeb fy nwyllaw o flaen ei lygaif ef.

25 A'r trugarog y gwnei drugared; â'r gwr perffaith y gwnei berffeithrwydd.

o Lef. 26.
23, 24, 27,
28.

26 A'r glân y gwnei lendid; ac ^a â'r cyndyn yr ymgynyddni.

27 Canys ti a waredi y bobl gystuddiedig: ond ti a ostyngi ^oolygon uchel.

p Ps. 101. 5.
Diar. 6. 17.
7 Neu.
lamp.
Job 29. 3.

28 O herwydd ti a oleui fy ⁷ nghan-

wyll: yr ARGLWYDD fy NUW a lewyrcha fy nhywyllwch.

29 Oblegid ynot ti y ^s rhedais trwy fyddin; ac yn fy NUW y llemmais dros fur.

s Neu,
torrais.

30 Duw ^p sydd berffaith ei ffordd: ^a gair yr ARGLWYDD sydd wedi ei buro: tarian *yw* efe i bawb a ymddiriedant ynddo.

p Deut. 32.
4.
Dan. 4. 37.
Dat. 15. 3.
q Ps. 12. 6.
a 119. 140.
Diar. 30. 5.
r Deut. 32.
31, 39.
1 Sam. 2. 2.
Ps. 86. 8.
Es. 45. 5.
s Ps. 91. 2.

31 ^r Canys pwy *sydd* DDuw heb law yr ARGLWYDD? a phwy *sydd* graig ond ein Duw ni?

32 Duw ^a sydd yn fy ngwregysu â nerth, ac yn gwneuthur fy ffordd yn berffaith.

33 ^t Gosod y mae efe fy nhraed fel *traed* ewigod; ac ^u ar fy uchel-fannau y'm sefydla.

t 2 Sam. 2.
18.
Hab. 3. 19.
u Deut. 32.
13. a 33. 29.
x Ps. 144. 1.

34 ^x Efe sydd yn dysgu fy nwyllaw i ryfel; fel y dryllier bwa dur yn fy mreichiau.

35 Rhoddaist hefyd i mi darian dy iachawdwriaeth; a'th ddeheu-law a'm cynhaliodd, ^y a'th fwynder a'm lliosogodd.

y Neu, ac
d'th fwynder
y'm lliosogodd

36 Ehengaist fy ngherddediad danaf; fel na lithrodd fy ^z nhraed.

z Heb.
ffirau, neu,
sodlau.

37 Erlidiais fy ngelynion, ac a'u goddiweddais: ac ni ddychwelais nes eu difa hwynt.

38 Archollais hwynt, fel na allent godi: syrthiasant dan fy nhraed.

39 Canys gwregysaist fi â nerth i ryfel: ³ darostyngaist danaf y rhai a ymgododd i'm herbryn.

3 Heb.
plygaist.
neu, crynmaist.

40 Rhoddaist hefyd i mi warrau fy ngelynion; fel y difethwn fy nghaseion.

41 Gwaeddasant, ond nid *oedd* achubydd: ⁴ sef ar yr ARGLWYDD, ond nid atebodd efe hwynt.

y Job 27. 9.
a 35. 12.
Diar. 1. 28.
Es. 1. 15.
Jer. 11. 11.
a 14. 12.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Zech. 7. 13.

42 Maluriais hwynt hefyd fel llwch o flaen y gwynt: ⁵ teflais hwynt allan megis tom yr heolydd.

z Zech. 10.
5.

43 ^a Gwaredaist fi rhag cynhenau y bobl; ^b gosodaist fi yn ben cenhedloedd: ^c pobl nid adnabûm, a'm gwasanaethant.

a 2 Sam. 2.
9, 10. a 3. 1.
b 2 Sam. 8.
9-14.

44 ^d Pan glywant am danaf, ufuddhânt i mi: ^e meibion dieithr a ^f gymmerant arnynt ymddarostwng i mi.

c Deut. 23.
29.
Ps. 66. 3.
a 81. 15.

45 Meibion dieithr a ballant, ac a ddychrynant allan o'u dirgel fannau.

d Heb. Wrth
glywed y
ghist.

46 Byw yw yr ARGLWYDD, a bendithier fy nghraig: a dyrchafur Duw fy iachawdwriaeth.

e Mic. 7. 17.

47 Duw *sydd* yn rhoddi i mi *allu* ymddial, ac a ⁶ ddarostwng y bobl-oedd danaf.

f Heb.
ddywrdant
gchrydd
wrthyf.

48 Efe sydd yn fy ngwared oddi wrth fy ngelynion: iê, ⁷ o'ti a'm dyrch-

g Neu,
ddietha.

h Ps. 59. 1.

7 Neu, trais.

† Rhuf. 15.

8 Neu,
cyssecaf.6 2 Sam. 7.
13.a Gen. 1. 6.
Es. 40. 22.
Rhuf. 1. 19,
20.2 heb y rhai
hyn y clyw-
ir eu llaf
hwynt.
Heb. heb
glywed eu
llferydd.
b Rhuf. 10.
18.
c Neu,
rheol.

c Preg. 1. 5.

d Ps. 111. 7.

4 Neu,
Addysg.5 Neu,
adferu.6 Ps. 119.
72, 127.
Diar. 8. 10,
11, 19.
† Ps. 119.
103.

6 Ps. 40, 12.

b Ps. 90. 8.

1 Ps. 119.
133.
Rhuf. 6.
12, 14.6 1/2 anwir-
edd mawr.

efi uwchlaw y rhai a gyfodant i'm
herbyn: achubaist fi rhag y gwr
7 traws.

49 † Am hynny y ⁸moliannaf di, O
ARGLWYDD, ym mhlith y cenhedl-
oedd, ac y canaf i'th enw.

50 Efe sydd yn gwneuthur mawr
ymwared i'w Frenhin; ac yn
gwneuthur trugaredd i'w ennein-
iog, i Dafydd, ac i'w had ef ⁶byth.

PSALM XIX.

1 Bod y creaduriaid yn dangos gogoniant
Duw: 7 a'i air yn dangos ei ras ef. 12
Dafydd yn gweddïo am ras.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

Y ^aNEFOEDD sydd yn datgan
gogoniant Duw; a'r ffurfafen
sydd yn mynegi gwaith ei ddwylaw
ef.

2 Dydd i ddydd a draetha ymad-
rodd, a nos i nos a ddengys wybod-
aeth.

3 Nid oes iaith nac ymadrodd, ²lle
ni chlybuwyd eu llferydd hwynt.

4 ^bEu ³llinyr a aeth trwy yr holl
ddaeir, a'u geiriau hyd eithafoedd
byd: i'r haul y gosododd efe babell
ynddynt;

5 Yr hwn sydd fel gwr priod yn
dyfod allan o'i ystafell: ac ^ca ym-
lawenhâ fel cawr i redeg gyrfa.

6 O eithaf y nefoedd y mae ei fyn-
ediad ef allan, a'i amgylchiad hyd
eu heithafoedd hwynt: ac nid ym-
gudd dim oddi wrth ei wres ef.

7 ^d4 Cyfraith yr ARGLWYDD sydd
berffaith, yn ⁵troi yr enaid: tystiol-
aeth yr ARGLWYDD sydd sicr, ac
yn gwneuthur y gwirion yn ddoeth.

8 Deddfau yr ARGLWYDD sydd
uniawn, yn llawenhâu y galon: gor-
chymyn yr ARGLWYDD sydd bur,
yn goleuo y llygaid.

9 Ofn yr ARGLWYDD sydd lân, yn
parhâu yn dragywydd; barnau yr
ARGLWYDD ydynt wirionedd, cyf-
iawn ydynt i gyd.

10 ^eMwy dymunol ⁹nt nag aur, i'e,
nagaur coeth lawer: ^fmelysach hefyd
na'r mêl, ac na diferiad diliau mêl.

11 Ynddynt hwy hefyd y rhy-
buddir dy was: o'u cadw y mae
gwobr lawer.

12 ^gPwy a ddeall ei gamwedd-
au? glanhâ fi oddi wrth fy meiau
^hcuddiedig.

13 Attal hefyd dy was oddi wrth
bechodau rhyfygus; ⁱna arglwydd-
iaethont arnaf: yna y'm perffeithir,
ac y'm glanhêir oddi wrth ⁶anwir-
edd lawer.

14 Bydded ymadroddion fy ngen-
au, a myfyrdod fy nghalon, yn gym-
meradwy ger dy fron, O ARGLWYDD,
fy nghraig a'm prynwr.

PSALM XX.

1 Yr eglwys yn bendithio y Brenhin yn ei fawr-
hydi. 7 Ei hyder hi ynghymorth Duw.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

GWRANDAWED yr ARGLWYDD
arnat yn nydd cyfyngder: enw
Duw Jacob a'th ²ddiffyno.

2 Anfoned ³i ti gymmorth o'r
cyssegr, a ⁴nerthed di o Sion.

3 Cofied dy holl offrymmau, a
⁵bydded foddlawr i'th boeth-
offirm. Selah.

4 Rhodded i ti wrth fodd dy gal-
on; a chyflawned dy holl gynghor.

5 Gorfoleddwn yn dy iachawd-
wriaeth di, a dyrchafwn faner ^ayn
enw ein DUW: cyflawned yr AR-
GLWYDD dy holl ddymuniadau.

6 Yr awr hon y gwn y gwared yr
ARGLWYDD ei enneiniog: efe a
wrendy arno o nefoedd ei sanct-
eiddrwydd, yn nerth iechyd ei dde-
heulaw ef.

7 ^bYmddiried rhai mewn cer-
bydau, a rhai mewn meirch: ond
nyni a gofiwn enw yr ARGLWYDD
ein DUW.

8 Hwy a gwmpasant, ac a syrth-
iasant; ond nyni a gyfodasom, ac
a safasom.

9 Achub, ARGLWYDD: gwrandawed
y Brenhin arnom yn y dydd y llefom.

PSALM XXI.

1 Tâl dïolch am fuddugoliaeth: 7 a hyder ar
gael ychwaneg o lwyddiant.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

ARLWYDD, yn dy nerth y
llawenycha y Brenhin; ac yn
dy iachawdwriaeth di mor ddifawr
yr ymhyfyda!

2 Deisyfiad ei galon a roddaist
iddo; a dymuniad ei wesusau nis
gommeddaist. Selah.

3 Canys achubaist ei flaen ef â
bendithion daioni: gosodaist ar ei
ben ef goron o aur coeth.

4 ^aGofynodd oes gennynt, a rhodd-
aist iddo: ^{ie}, ^bhir oes, byth ac yn
dragywydd.

5 Mawr yw ei ogoniant yn dy
iachawdwriaeth: gosodaist arno
ogoniant a phrydferthwch.

6 Canys gwnaethost ef yn fendith-
ion yn dragywyddol; llawenychaist
ef â llawenydd â'th wynebpryd.

7 O herwydd bod y Brenhin yn

2 Heb.

ddyrchafu.

3 Heb. dy

gymmorth.

4 Heb. at-

teged, neu,

cynhaliad.

5 Heb.

gwnaed

yn lludw,

neu, yn

fras.

a Exod. 17.

15.

Ps. 60. 4.

b Ps. 33. 16.

Diar. 21. 31.

Es. 31. 1.

a Ps. 61. 6.

b 2 Sam. 7.

19.

2 Heb. hir

ddyddiau.

ymddiried yn yr ARGLWYDD, a thrwy drugaredd y Goruchaf nid ysgogir ef.

8 Dy law a gaiff afael ar dy holl elynion : dy ddeheulaw a gaiff afael ar dy gaseion.

9 Ti a'u gwnei hwynt fel ffwrn dan-lyd yn amser dy lid : yr ARGLWYDD yn ei ddigllonedd a'u llwngc hwynt, a'r tân a'u hysa hwynt.

10 ° Eu ffirwyth hwynt a ddinystri di oddi ar y ddaear, a'u had o blith meibion dynion.

11 Canys bwriadasant ddrwg i'th erbyn : meddylasant amcan, heb allu o honynt *ei gwblhâu*.

12 Am hynny ^dy gwnei iddynt droi eu ³cefnau : ar dy linyddau y parottôi di *saethau* yn erbyn eu hwynebau.

13 Ymddyrrha, ARGLWYDD, yn dy nerth : canwn, a chanmolwn dy gadernid.

PSALM XXII.

1 *Dafydd yn achwyn mewn anghysur mawr ; 9 yn gweddïo mewn cyfyngder mawr ; 23 ac yn clodfodi Duw.*

I'r Pencerdd ar ^aAieith-hasabar, Psalm Dafydd.

FY ^aNUW, fy NUW, paham y'm gwrthodaist? *paham yr ydwyf* mor bell oddi wrth fy iachawdwriaeth, ^a ^bgeiriau fy llefain?

2 Fy NUW, llefain yr ydwyf y dydd, ac ni wrandewi ; y nos hefyd, ac ³nid oes ostep i mi.

3 Ond tydi *wyt* sanctaidd, *O dydi* yr hwn wyt yn cyfanneddu ym moliant Israel.

4 Ein tadau a obeithiasant ynot : gobeithiasant, a gwaredaist hwynt.

5 Arnat ti y llefasant, ac achubwyd hwynt : ° ynot yr ymddiriedasant, ac nis gwaradwyddwyd hwynt.

6 A minnau, pryf *ydwyf*, ac nid gwr ; ^dgwarthrudd dynion, a dirmyg y bobl.

7 ° Pawb a'r a'm gwelant, a'm gwarant : ⁴llaesant weff, ^fysgydwant ben, *gan ddywedyd*,

8 ⁸ ⁵Ymddiriedodd yn yr ARGLWYDD ; gwareded ef : achubed ef, ⁶gan ei fod yn dda ganddo.

9 Canys ^hti a'm tynnaist o'r groth : ⁷gwnaethost i mi obeithio *pan oeddwn* ar fronnau fy mam.

10 Arnat ti y'm bwriwyd o'r bru : o groth fy mam fy NUW *ydwyf*.

11 Nac ymbellhâ oddi wrthyf ; o herwydd cyfyngder *sydd* agos : canys nid oes cynnorthwywr.

12 Teirw lawer a'm cylchynasant :

gwrdd *deirw* ¹Basan a'm hamgylchasant.

13 ^kAgorasant arnaf eu genau, *fel* llew rheibus a rhuadwy.

14 Fel dwfr y'm tywalltwyd, a'm hesgryn oll a ymwahanasant : ¹fy nghalon sydd fel cŵyr ; hi a doddodd y'nganol fy ⁸mherfedd.

15 Fy nerth a wywodd fel pridd-lestr ; ^ma'm tafod a lynodd wrth daffod fy ngenau : ac i lwch angau y'm dygaist.

16 Canys cwn a'm cylchynasant : cynnulleidfa y drygionus a'm hamgylchasant : ⁿtrywanasant fy nwyllaw a'm traed.

17 Gallaf gyfrif fy holl esgryn : ° y maent yn tremio *ac* yn edrych arnaf.

18 ^pY maent yn rhannu fy nillad yn eu mysg, ac ar fy ngwisg yn bwrw coelbren.

19 Ond tydi, ARGLWYDD, nac ymbellhâ : fy nghadernid, brysia i'm cynnorthwyo.

20 Gwared fy enaid rhag y cleddyf, ^qfy unig *enaid* o ⁹feddiant y ci.

21 ^rAchub fi rhag safn y llew : canys o blith cyrn unicorniaid y'm gwrandewaist.

22 ^sMynegaf dy enw ^ti'm brodyr : y'nganol y gynnulleidfa y'th folaf.

23 Y rhai sydd yn ofni yr ARGLWYDD, molwch ef : holl had Jacob, gogoneddwech ef ; a holl had Israel, ofnwch ef.

24 Canys ni ddirmygodd, ac ni ffeiddiodd gystudd y tlawd ; ac ni chuddiodd ei wyneb rhagddo : ond ^upan lefodd efe arno, efe a wrandawodd.

25 ^vFy mawl *sydd* o honot ti yn y gynnulleidfa fawr : ^yfy addunedau a dalaf ger bron y rhai a'i hofnant ef.

26 ^zY tlodion a fwyttânt, ac a ddiwellir : y rhai a geisiant yr ARGLWYDD, a'i moliannant ef : eich calon fydd byw yn dragywydd.

27 ^aHoll derfynau y ddaear a gofiant, ac a droant at yr ARGLWYDD : a holl dylwythau y cenhedloedd a addolant ger dy fron di.

28 Canys eiddo yr ARGLWYDD *yw* y deyrnas : ac efe *sydd* yn llywodraethu ym mhllith y cenhedloedd.

29 Yr holl *rai* breision ar y ddaear a fwyttânt, ac a addolant : ^by rhai a ddisgynant i'r llwch, a ymgrymant ger ei fron ef ; ac nid oes neb a all gadw yn fyw ei enaid ei hun.

e Job 18. 16, 19.
Ps. 37. 23.
a 109. 13.

d Edrych Job 7. 20.
a 16. 12.
Galar. 3. 12.
3 Heb. ysgwydd.

2 ewig y bore.

a Matt. 27. 46.
Marc 15. 34.

• Heb. 5. 7.

3 nid wyf yn teul.

e Ps. 25. 2.
a 31. 1.
a 71. 1.
Es. 49. 23.
Rhuf. 9. 33.
d Es. 53. 3.

e Matt. 27. 30.
4 Heb. agorant.
f Job 16. 4.
Ps. 109. 25.
5 Matt. 27. 43.
5 Heb. Ymdreiglodd at yr.
6 Heb. os yno.
h Ps. 71. 6.
Es. 46. 3.
7 Neu, droglaisst.

1 Deut. 32. 14.
Ps. 68. 30.
Ezec. 39. 18.
Amos 4. 1.
k Job 16. 10.
Galar. 2. 16.
a 3. 46.
1 Job 23. 16.

8 ymysgar-oedd.

m Galar. 4. 4.

n Matt. 27. 35.
Marc 15. 24.
Luc 23. 33.
Ioan 19. 23.
37. a 20. 25.
o Luc 23. 27.
p Luc 23. 34.
Ioan 19. 24.

q Ps. 35. 17.
9 Heb. law.
r 2 Tim. 4. 17.

s Heb. 2. 12.
t Ioan 20. 17.
Rhuf. 8. 29.

u Heb. 5. 7.

x Ps. 35. 18.

y Ps. 116. 14.

z Lef. 7. 11.
12. 15. 16.
Ps. 69. 32.
Es. 65. 13.

a Ps. 2. 8.
a 72. 11.
a 86. 9.

b Ps. 26. 19.
Phil. 2. 10.

c Ps. 87. 6.

d Edrych
Rhuf. 3.
21, 22.

30 *Eu* had a'i gwasanaetha ef: °cyfrifir ef i'r ARGLWYDD yn genhedlaeth.

31 Deuant, ac °adroddant ei gyfiawnder ef i'r bobl a enir, mai efe a wnaeth *hyn*.

PSALM XXIII.

Hyder Dafydd ar ras Duw.

Psalm Dafydd.

YR ARGLWYDD *yw* °*fy* Mugail; °*ni* bydd eisieu arnaf.

2 Efe a wna i mi orwedd mewn porfeydd gwelltog: efe a'm tywys ger llaw y dyfroedd °*tawel*.

3 Efe a ddychwel fy enaid: °efe a'm harwain ar hyd llwybrau cyfiawnder er mwyn ei enw.

4 Iê, pe rhodiwn ar hyd glyn °*cysgod* angau, °nid ofnaf niwed: canys *yr wyf* ti gyd â mi; dy wialen a'th ffon a'm cysurant.

5 °*Ti* a arlwyi ford ger fy mron y'ngŵydd fy ngwrthwynebwyr: °*ir*-aist fy mhen âg olew; fy phiol sydd lawn.

6 Daioni a thrugaredd yn ddiau a'm canlynant holl ddyddiau fy mywyd: a phreswyliaf yn nhŷ yr ARGLWYDD °*yn* dragywydd.

PSALM XXIV.

1 Arghwyddiaeth Duw yn y byd hon. 3 Dinasyddion ei ysbrydol deyrnas ef. 7 Cynghor i'w dderbyn ef.

Psalm Dafydd.

EIDDO °*yr* ARGLWYDD y ddaear, a'i chyflawnder; y byd, ac a breswylia ynddo.

2 °*Canys* efe a'i seiliodd ar y moroedd, ac a'i sicrhaodd ar yr afonydd.

3 °*Pwy* a esgyn i fynydd yr ARGLWYDD? a phwy a saif yn ei le sanctaidd ef?

4 °*Y* glân ei ddwyllaw, a'r pur ei galon; yr hwn ni ddyrchafodd ei feddwl at wagedd, ac ni thyngodd i dwyllo.

5 Efe a dderbyn fendith gan yr ARGLWYDD, a chyflawnder gan DDUW ei iachawdwriaeth.

6 Dyma genhedlaeth y rhai a'i ceisiant ef, y rhai °*a* geisiant dy wyneb di, °*O* Jacob. Selah.

7 O byrth, dyrchefwch eich penau; ac ymddyrchefwch, ddrysau tragywyddol; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

8 *Pwy yw* y Brenhin gogoniant hwn? yr ARGLWYDD nerthol a chadarn, yr ARGLWYDD cadarn mewn rhyfel.

9 O byrth, dyrchefwch eich penau; ac ymddyrchefwch, ddrysau tragywyddol; a Brenhin y gogoniant a ddaw i mewn.

10 *Pwy yw* y Brenhin gogoniant hwn? ARGLWYDD y lluoedd, efe *yw* Brenhin y gogoniant. Selah.

PSALM XXV.

1 *Hyder Dafydd yn ei weddi. 7 Y mae yn gweddio am faddeuant pechodau, 16 ac am gymmorth mewn trallod.*

Psalm Dafydd.

ATTAT °*ti*, O ARGLWYDD, y dyrchafaf fy enaid.

2 O fy NUW, °*ynot* ti yr ymddiriedais; na'm gwaradwydder; °*na* orfoledded fy ngelynion arnaf.

3 Iê, na waradwydder neb sydd yn disgwyl wrthyt ti: gwaradwydder y rhai a droseddant heb achos.

4 °*Pâr* i mi wybod dy ffyrdd, O ARGLWYDD: dysg i mi dy lwybrau.

5 Tywys fi yn dy wirionedd, a dysg fi: canys ti *yw* DUW fy iachawdwriaeth; wrthyt ti y disgwyliaf ar hyd y dydd.

6 Cofia, ARGLWYDD, °*dy* °*dosturiaethau*, a'th drugareddau: canys erioed *y maent* hwy.

7 Na chofia °*bechodau* fy ieuengtid, na'm camweddau: yn ol dy drugaredd meddwl di am danaf, er mwyn dy ddaioni, ARGLWYDD.

8 Da ac uniawn *yw* yr ARGLWYDD: o herwydd hynny y dysg efe bechaduriaid yn y ffordd.

9 Y rhai llariaidd a hyffordda efe mewn barn: a'i ffordd a ddysg efe i'r rhai gostyngedig.

10 Holl lwybrau yr ARGLWYDD *ydylt* drugaredd a gwirionedd, i'r rhai a gadwant ei gyfammod a'i dystiolaethau ef.

11 Er mwyn dy enw, ARGLWYDD, maddeu fy anwiredd: °*canys* mawr *yw*.

12 Pa wr *yw* efe sydd yn ofni yr ARGLWYDD? efe a'i dysg ef yn y ffordd a ddewiso.

13 Ei enaid ef a °*erys* mewn daioni: °*a'i* had a etifedda y ddaear.

14 °*Dirgelwch* yr ARGLWYDD *sydd* gyd â'r rhai a'i hofnant ef: a'i gyfammod hefyd, °*i'w* cyfarwyddo hwynt.

15 *Fy llygaid sydd* yn wastad ar yr ARGLWYDD: canys efe a ddwg fy nhraed allan o'r rhwyd.

16 Tro attaf, a thrugarhâ wrthyf: canys unig a thlawd *ydwyf*.

17 Gofidiau fy nghalon a hel-

a Uss. 40.
11.
Jer. 23. 4.
Ezec. 34. 23.
Joan. 10. 11.
1 Petr. 2. 25.
Dut. 7. 17.
b Phil. 4. 19.
2 Heb. Hon-
yddwch.
c Ps. 5. 8.
a 31. 3.

d Job. 3. 5.
a 10. 21, 22.
a 24. 17.
Ps. 44. 19.
e Ps. 3. 6.
a 118. 6.

f Ps. 104. 15.

3 Heb.
bruceist.4 Heb.
dros hir
ddyddiau.

1017.
a Exod. 9.
29, a 19. 5.
Deut. 10. 14.
Job. 41. 11.
Ps. 50. 12.
1 Cor. 10.
26, 28.
b Job. 38. 6.
Ps. 104. 6.
a 136. 6.
2 Petr. 3. 5.
c Ps. 15. 1.

d Es. 33. 15.
16.2 Heb.
enaid.

e Ps. 27. 8.

3 Neu, O
Dduw
Jacob.a Ps. 86. 4.
a 143. 8.

b Ps. 22. 5.
a 31. 1.
a 34. 8.
Es. 28. 16.
a 49. 23.
Rhuf. 10.
11.

c Ps. 13. 4.

d Exod. 33.
13.
Ps. 5. 8.
a 27. 11.
a 86. 11.
a 119.
a 143. 8, 10.

e Ps. 103.
17, a 106. 1.
a 107. 1.
Jer. 33. 11.
2 Heb. ym-
sgarcedd.
f Job. 13. 26.
a 20. 11.
Jer. 3. 25.

5 Edrych
Rhuf. 5. 20.

3 Heb.
lettia.
b Ps. 37. 11.
22, 29.

d 12. 3. 32.
Edrych
Joan. 7. 17.
a 15. 15.

4 Heb. i
beri iddynt
wybed.

aethwyd : dwg fi allan o'm cyfyngderau.

18 Gwel fy nghystudd a'm helbul, a maddeu fy holl bechodau.

19 Edrych ar fy ngelynyon ; canys amlhasant ; â chasineb traws *hefyd* y'm casasant.

20 Cadw fy enaid, ac achub fi : na'm gwaradwydder ; canys ymddiriedais ynot.

21 Cadwed perffeithrwydd ac uniondeb fi : canys yr wyf yn disgwyl wrthyt.

22 O DDUW, gwared Israel o'i holl gyfyngderau.

PSALM XXVI.

Dafydd yn cyrchu at Dduw, mewn hyder o'i ddiniweidrwydd.

Psalm Dafydd.

BARN ^afi, ARGLWYDD ; canys rhodiais yn fy mherffeithrwydd ; ymddiriedais hefyd yn yr ARGLWYDD : *am hynny* ni lithraf.

2 ^bHola fi, ARGLWYDD, a phrawf fi : chwilia fy arennau a'm calon.

3 Canys dy drugaredd *sydd* o flaen fy llygaidd : ac mi a rodiais yn dy wirionedd.

4 ^cNid eisteddais gyd â dynion coegion ; a chyd â'r rhai trofaus nid âf.

5 Caseais gynnulleidfa y drygionus ; a chyd â'r annuwiolion nid eisteddaf.

6 ^dGolchaf fy nwyllaw mewn diniweidrwydd : a'th allor, O ARGLWYDD, a amgylchynaf :

7 I gyhoeddi â llef clodforedd, ac i fynegi dy holl ryfeddodau.

8 ARGLWYDD, ^ehoffais drigfan dy dŷ, a lle ²preswylfa dy ogoniant.

9 ^fNa chasgl fy enaid gyd â phechaduriaid, na'm bywyd gyd â dynion gwaedlyd :

10 Y rhai *y mae* ysgelerder yn eu dwyllaw, a'u deheulaw yn llawn gwobrau.

11 Eithr mi a rodiaf yn fy mherffeithrwydd : gwared fi, a thrugarhâ wrthyf.

12 ^gFy nhroed sydd yn sefyll ar yr uniawn : yn y cynnulleidfaoedd *y'th* fendithiaf, O ARGLWYDD.

PSALM XXVII.

1 *Dafydd yn ategu ei ffydd, trwy allu Duw, 4 trwy ei serch i wasonaeth Duw, 9 a thrwy weddi.*

Psalm Dafydd.

YR ^aARGLWYDD *yw* fy ngoleu-ni a'm hiachawdwriaeth ; rhag

pw y yr ofnaf? ^byr ARGLWYDD *yw* nerth fy mywyd ; rhag pwy y dychrynaf?

2 Pan nesaodd y rhai drygionus, *sef* fy ngwrthwynebwy'r a'm gelynyon, i'm herbyn, i fwytta fy nghnawd, hwy a dramgwyddasant ac a syrthiasant.

3 ^cPe gwersyllai llu i'm herbyn, nid ofna fy nghalon : pe cyfodai câd i'm herbyn, yn hyn mi *a fyddaf* hyderus.

4 ^dUn *peth* a ddeisyfais i gan yr ARGLWYDD, hynny a geisiaf ; *sef* caffael trigo yn nhŷ yr ARGLWYDD holl ddyddiau fy mywyd, i edrych ^ear ²brydferthwch yr ARGLWYDD, ac i ymofyn yn ei deml.

5 Canys ^fyn y dydd blin y'm cuddia o fewn ei babell : yn nirelfa ei babell y'm cuddia ; ar graig y'm cyfyd i.

6 Ac yn awr ^gy dyrcha efe fy mhen goruwch fy ngelynyon o'm hamgylch : am hynny yr aberthaf yn ei babell ef ebyrth ^hgorfoledd ; canaf, ie, canmolaf yr ARGLWYDD.

7 Clyw, O ARGLWYDD, fy lleferydd *pan* lefwyf : trugarhâ hefyd wrthyf, a gwrando arnaf.

8 *Pan ddywedaist*, ⁱCeisiwch fy wyneb ; fy nghalon a ddywedodd wrthyf, Dy wyneb a geisiaf, O ARGLWYDD.

9 ^jNa chuddia dy wyneb oddi wrthyf ; na fwrw ymaith dy was mewn sorriant : fy nghymmorth fuost ; na âd fi, ac na wrthod fi, O DDUW fy iachawdwriaeth.

10 ^kPan yw fy nhad a'm mam yn fy ngwrthod, yr ARGLWYDD a'm ^lderbyn.

11 Dysg i mi dy ffordd, ARGLWYDD, ac arwain fi ar hyd llwybrau uniondeb, o herwydd fy ^mngelynyon.

12 Na ddyro fi i fynu i ewyllys fy ngelynyon : canys gau dystion, a rhai a adroddant drawsder, a gyfodasant i'm herbyn.

13 *Diffygiaswn*, pe na chredaswn weled daioni yr ARGLWYDD ⁿyn nhir y rhai byw.

14 ^oDisgwyl wrth yr ARGLWYDD : ymwrola, ac efe a nertha dy galon : disgwyl, meddaf, wrth yr ARGLWYDD.

PSALM XXVIII.

1 *Dafydd yn gweddïo yn daer yn erbyn ei elynion ; 6 yn bendithio Duw, 9 ac yn gweddïo dros y bobl.*

Psalm Dafydd.

^b Pa. 118. 4.

^c Pa. 3. 6.

^d Ps. 26. 8.

^e Ps. 90. 17.

² Neu, *hyfrydwch.*

^f Ps. 31. 20.

^a 83. 3.

^a 91. 1.

^g Ps. 3. 3.

^h Heb. *bloedd.*

^h Ps. 24. 6.

^a 105. 4.

ⁱ Ps. 69. 17.

^k Es. 49. 15.

⁴ Heb. *casgl.*

^l Ps. 25. 4.

^a 86. 11.

^a 119. 33.

⁵ Heb. *ngwyllyr.*

^m Ps. 56. 13.

^a 116. 9.

^a 142. 5.

ⁿ Ps. 31. 24.

^a 130. 5.

^{Es.} 25. 9.

^{Hab.} 2. 3.

^a Ps. 7. 3.

^b Ps. 7. 9.

^a 17. 3.

^a 6. 10.

^a 139. 23.

^{Zech.} 13. 3.

^c Ps. 1. 1.

^{Jer.} 15. 17.

^d Edrych

^{Exod.} 30.

^{19.} 20.

^{Ps.} 73. 13.

^e Ps. 27. 4.

² Neu, *tabernacl.*

^f Edrych

^{1 Sam.} 25.

^{29.}

^{Ps.} 28. 3.

^g Ps. 40. 2.

^a Ps. 84. 11.

^{Es.} 60. 19.

^{20.}

^{Mic.} 7. 8.

a Ps. 83. 1.

b Ps. 143. 7.

c Ps. 138. 2.

2 Heb.

gafell dy

gyssegr.

d Ps. 26. 9.

e Ps. 12. 2.

a 55. 21.

a 62. 4.

Jer. 9. 8.

f 2 Tim. 4.

14.

Dat. 18. 6.

g Job 34. 27.

h Neu, un.

i Neu, llywodraeth.

j 1 Chron.

16. 23, 29.

Ps. 96. 7.

8. 9.

k Neu, yn ei brydferth gyssegr.

l Job 37.

4. 5.

m Dent. 3. 9.

n Neu, dyrr allan.

ARNAT ti, ARGLWYDD, y gwaedd-af; fy nghraig, a na ddistawa wrthyf: b rhag, o thewi wrthyf, i mi fod yn gyffelyb i rai yn disgyn i'r pwll.

2 Erglyw lef fy ymbil pan waeddwyf arnat, pan ddyrchafwyf fy nwyllaw c tu ag at d dy gafell sanctaidd.

3 a Na thyn fi gyd â'r annuwiolion, a chyd â gweithredwyr anwiredd; y rhai a lefarant heddwch wrth eu cymmydogion, a drwg yn eu calon.

4 Dyro iddynt yn ol eu gweithred, ac yn ol drygioni eu dychymmygion: dyro iddynt yn ol gweithredoedd eu dwylaw; tâl iddynt eu haeddedigaethau.

5 Am e nad ystyriant weithredoedd yr ARGLWYDD, na gwaith ei ddwyllaw ef, y dinystria efe hwynt, ac nis adeilada hwynt.

6 Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD: canys clybu lef fy ngweddiau.

7 Yr ARGLWYDD yw fy nerth, a'm tarian; ynddo ef yr ymddiriedodd fy nghalon, a myfi a gynnorthwywyd: o herwydd hyn y llawenychodd fy nghalon, ac ar fy nghân y clodforaf ef.

8 Yr ARGLWYDD sydd nerth i'r cyfryw rai, a chadernid iachawdwriaeth ei Enneiniog yw efe.

9 Cadw dy bobl, a bendithia dy etifeddiaeth: portha hwynt hefyd, a dyrcha hwynt yn dragywydd.

PSALM XXIX.

1 Dafydd yn annog tywysogion i roi gogoniant i Dduw: 3 o herwydd ei favor allu, 11 a'i amddiffyn i'w bobl.

Psalm Dafydd.

MOESWCH i'r ARGLWYDD, chwi feibion cedyrn, moeswch i'r ARGLWYDD ogoniant a nerth.

2 Moeswch i'r ARGLWYDD ogoniant ei enw: addolwch yr ARGLWYDD ym mhrydferthwch ei sancteiddrwydd.

3 Llef yr ARGLWYDD sydd ar y dyfroedd: Duw y gogoniant a darana; yr ARGLWYDD sydd ar y dyfroedd mawrion.

4 Llef yr ARGLWYDD sydd mewn grym: llef yr ARGLWYDD sydd mewn prydferthwch.

5 Llef yr ARGLWYDD sydd yn dryllio y cedrwydd: ie, dryllia yr ARGLWYDD gedrwydd Libanus.

6 Efe a wna iddynt lammu fel llo; Libanus a Sirion fel llwn unicorn.

7 Llef yr ARGLWYDD a wasgara y fflamau tân.

8 Llef yr ARGLWYDD a wna i'r anialwch grynau: yr ARGLWYDD a wna i anialwch Cades grynau.

9 Llef yr ARGLWYDD a wna i'r ewigod lydnau, ac a ddynoetha y coedydd: ac yn ei deml pawb a draetha ei ogoniant ef.

10 Yr ARGLWYDD sydd yn eistedd ar y llifeiriant; ie, yr ARGLWYDD a eistedd yn Frenhin yn dragywydd.

11 Yr ARGLWYDD a ddyry nerth i'w bobl: yr ARGLWYDD a fendithia ei bobl â thangnefedd.

PSALM XXX.

1 Dafydd yn molï Duw am ei ymwared; 4 yn annog eraill i'w glodfori, wrth weled fel yr oedd Duw yn gwnethur âg ef.

Psalm neu-Gân o gyssegrïad tŷ Dafydd.

MAWRYGAF di, O ARGLWYDD: canys dyrchefaist fi, ac ni lawenheast fy ngelynyon o'm plegid.

2 ARGLWYDD fy NUW, llefaist arnat, a thithau a'm hiacheaist.

3 ARGLWYDD, dyrchefaist fy enaid o'r bedd: cedwaist fi yn fyw, rhag disgyn o honof i'r pwll.

4 C'enwch i'r ARGLWYDD, ei saint ef; a chlodforwch wrth goffadwriaeth ei sancteiddrwydd ef.

5 Canys ennyd fechan y bydd yn ei lid; yn ei foddlonrwydd y mae bywyd: dros brydnawn yr erys wylofain, ac erbyn y bore y bydd gorfoledd.

6 Ac mi a ddywedais yn fy llwyddiant, Nîm syffir yn dragywydd.

7 O'th ddaioni, ARGLWYDD, y gosodaist gryfder yn fy mynydd: cuddiaist dy wyneb, a bûm helbulus.

8 Arnat ti, ARGLWYDD, y llefaist, ac â'r ARGLWYDD yr ymbiliais.

9 Pa fudd sydd yn fy ngwaed, pan ddisgynwyf i'r ffos? a glodfora y llwch di? a fynega efe dy wirionedd?

10 Clyw, ARGLWYDD, a thrugarhâ wrthyf: ARGLWYDD, bydd gyn-northwywr i mi.

11 Troaist fy ngalar yn llawenydd i mi: diosgaist fy sachwisg, a gwregysaist fi â llawenydd;

12 Fel y cano fy ngogoniant i ti, ac na thawo. O ARGLWYDD fy NUW, yn dragywyddol y'th foliannaf.

PSALM XXXI.

1 Dafydd yn dangos ei ymddiried yn Nuw, ac yn gofyn ei help ef; 7 yn ymlawenyachu yn ei drugaredd ef; 9 yn gweddïo yn ei adfyd, 19 ac yn molïannu Duw am ei ddaioni.

a Neu, ofidïo.

b Job 39. 1, 2, 3.

c Neu, y cwbl o honi.

d Ps. 10. 16.

e Dent. 20. 5.

1042.

f Ps. 86. 13.

g 1 Chron. 16. 4.

Pa. 97. 12.

h Ps. 103. 9.

Esa. 26. 20.

a 54. 7, 8.

2 Cor. 4. 17.

i Heb.

yr hwy.

j Heb. cên.

k Job 29. 18.

l Ps. 104. 29.

m Ps. 6. 5.

a 88. 11.

a 115. 17.

n 2 Sam. 6. 14.

Esa. 61. 3.

o Hynny yw, fy nhafod, neu, fy enaid.

Edrych

Gen. 49. 6.

Pa. 16. 9.

a 57. 8.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

a Ps. 22. 5.
a 25. 2.
a 71. 1.
Es. 40. 23.
b Ps. 143. 1.

YNOT ^ati, ARGLWYDD, yr ymddiriedais: na'm gwaradwydder yn dragywydd: ^bgwared fi yn dy gyfiawnder.

2 Heb.
caulnidd.

2 Gogwydda dy glust attaf; gwar-
ed fi ar frys: bydd i mi yn graig
²gadarn, yn ^dy amddiffyn i'm cadw.

c Ps. 23. 3.
a 25. 11.

3 Canys fy nghraig a'm castell
ydwyf: gan hynny ^cer mwyn dy
enw tywys fi, ac arwain fi.

d Luc 23.
46.
Act. 7. 69.

4 Tyn fi allan o'r rhwyd a gudd-
iasant i mi: canys ti *yw* fy nerth.

e Jonah 2. 8.

5 ^dI'th law y gorchymynaf fy ys-
pryd: gwaredaist fi, O ARGLWYDD
Dduw y gwirionedd.

6 Caseais y rhai ^esydd yn dal ar
ofer-wagedd: minnau a obeithiaf
yn yr ARGLWYDD.

f Ps. 4. 1.
i 18. 19.

7 Ymlawenhâf ac ymhyfrydaf yn
dy drugaredd: canys gwelaist fy
adfyd; adnabuost fy enaid mewn
cyfyngderau;

g Ps. 6. 7.

8 Ac ni warchaeaiast fi yn llaw y
gelyn; *ond* ^ggosodaist fy nhraed
mewn ehangder.

9 Trugarhâ wrthyf, ARGLWYDD;
canys cyfyng *yw* arnaf: ^hdadwin-
odd fy llygad gan ofid, *Ûe*, fy enaid
a'm bol.

h Ps. 32. 8.
a 102. 3.
i Ps. 41. 8.
Es. 53. 4.
k Job 19. 18.
Ps. 38. 11.
a 88. 8, 18.

10 Canys fy mywyd a ballodd gan
ofid, a'm blynnyddoedd gan ochain:
fy nerth a ballodd o herwydd fy an-
wiredd, ^ha'm hesgryn a bydrasant.

i Ps. 88. 4, 5.

11 ⁱYn warthrudd yr ydwyf ym
mysg fy holl elynion, a *hynny* ^kyn
ddirfawr ym mysg fy nghymydog-
ion; ac yn ddychryn i'r rhai a'm
hadwaenant: y rhai a'm gwelent
allan, a gilient oddi wrthyf.

m Jer. 20.
10.
n Jer. 6. 25.
a 20. 5.
Galar. 2. 22.

12 ^lAnghofwyd fi fel un marw
allan o feddwl: yr ydwyf fel llestr
methedig.

13 ^mCanys clywais ogan llawer-
oedd; ⁿdychryn *oedd* o bob parth:
pan gyd-ymgynghorasant yn fy er-
byn, y bwriadasant fy nieneidio.

14 Ond mi a obeithiais ynot ti,
ARGLWYDD: dywedais, Fy NUW
ydwyf.

o Num. 6.
25, 26.
Ps. 4. 6.
a 67. 1.

15 Yn dy law di *y mae* fy amser-
au: gwared fi o law fy ngelynion,
ac oddi wrth fy erlidwyr.

p Ps. 25. 2.

16 ^oLlewyrcha dy wyneb ar dy
was: achub fi er mwyn dy dru-
garedd.

q 1 Sam. 2.
9.

17 ARGLWYDD, ^pna waradwydder
fi; canys gelwais arnat: gwarad-
wydder yr annuwiolion, ^qtorrer
hwynt i'r bedd.

r Ps. 12. 8.

18 ^rGosteger y gwefusau celwydd-

og, y rhai ^aa ddywedant yn galed,
trwy falchder a diystyrwch, yn er-
byn y cyfiawn.

19 ^sMor fawr *yw* dy ddaioni a rodd-
aist i gadw i'r sawl a'th ofnant; *ac*
a wnaethost i'r rhai a ymddiriedant
ynot, ger bron meibion dynion!

20 ^tCuddi hwynt yn nirgelfa dy
wyneb rhag balchder dynion: ^ucuddi
hwynt mewn pabell rhag cynnen
tafodau.

s 1 Sam. 2.
3.
Pa. 94. 4.
Judas 15.

t Es. 64. 4.
1 Cor. 2. 9.

u Ps. 27. 5.
a 32. 7.
x Job 5. 21.

21 Bendigedig *fyddo* yr AR-
GLWYDD: canys ^vdangosodd yn
rhyfedd ei garedigrwydd i mi mewn
dinas ^ggadarn.

y Ps. 17. 7.

22 Canys ^wmi a ddywedais yn fy
ffwrst, ^aFe'm bwriwyd allan o'th
olwg: er hynny ti a wrandewaist
lais fy ngweddiau pan lefais arnat.

z Neu,
gaerog.

1 Sam. 23.
26.
Ps. 116. 11.
a Es. 38. 11,
12.
Galar. 3. 54.
Jonah 2. 4.
b Ps. 34. 9.

23 ^bCerwch yr ARGLWYDD, ei holl
saint ef: yr ARGLWYDD a geidw y
ffyddloniaid, ac a dâl yn ehelaeth
i'r neb a wna falchder.

c Ps. 27. 14.

24 ^cYmwrolwch, ac efe a gryfhâ
eich calon, chwychwï oll y rhai yd-
ych yn gobeithio yn yr ARGLWYDD.

PSALM XXXII.

1 Ym maddeuant pechodau y mae dedwyddwch
yn sefyll. 3 Bod cyfaddef pechodau yn es-
mwoythâu ar y gydywybod. 8 Addewidion
Dduw yn dwyn llawenydd.

Psalm Dafydd, ^aer athrawiaeth.

GWYN ei fyd y neb ^ay madd-
euwyd ei drosedd, ac y cudd-
iwyd ei bechod.

2 Heb.
Maschil.
a Ps. 85. 2.
Rhuf. 4. 6,
7, 8.

2 Gwyn ei fyd y dyn ni chyfrif yr
ARGLWYDD iddo anwiredd, ac ^bni
byddo dichell yn ei yspryd.

b Ioan 1. 47.

3 Tra y tewais, heneiddiodd fy es-
gryn, gan fy rhuaed ar hyd y dydd.

4 Canys trymhaodd dy law arnaf
ddydd a nos: fy irder a dröwyd yn
sychder haf. Selah.

5 Addefais fy mhechod wrthyf,
a'm hanwiredd ni chuddiais: ^cdy-
wedais, Cyffesaf yn fy erbyn fy hun
fy anwireddau i'r ARGLWYDD; a thi
a faddeuaist anwiredd fy mhechod.
Selah.

c Diar. 28.
13.
Es. 65. 24.
1 Ioan 1. 9.

6 Am hyn ^dy gweddïa pob duwiol
arnat ti yn ^eyr amser y'th geffir: yn
ddïau yn llifeiriant dyfroedd mawr-
ion, ni chânt nesâu atto ef.

d Es. 55. 6.
Ioan 7. 34.
e Heb.
amser
caffael.

7 ^fTi *ydwyf* loches i mi; cedwi fi
rhag ing: amgylchyni fi â chaniad-
au ymwared. Selah.

f Ps. 9. 9.
a 27. 5.
a 81. 20.
a 119. 114.

8 Cyfarwyddaf di, a dysgaf di yn
y ffordd yr elych: a'm llygad arnat
y'th gynghoraf.

9 ^gNa fyddwch fel march, *neu* ful,
heb ddeall: yr hwn y mae rhaid

g Diar. 26. 3.
Iago 3. 3.

⁵ Diar. 13.
21.
⁴ sydd.

^h Ps. 64. 10.
^a 68. 3.

attal ei ên â genfa, ac â ffirwyn, rhag ei ddynesâu attat.

10 ^s Gofidiau lawer ⁴fydd i'r annuwiol: ond y neb a ymddiriedo yn yr ARGLWYDD, trugaredd a'i cylchyna ef.

11 Y rhai cyfiawn, ^hbyddwch lawen a hyfryd yn yr ARGLWYDD: a'r rhai uniawn o galon oll, cenwch yn llafar.

PSALM XXXIII.

1 *Bod yn rhaid moliannu Duw, am ei ddaioni, 6 am ei allu, 12 am ei ragluniaeth. 20 Ar Dduw y mae hyderu.*

YMLAWENHEWCH, y rhai cyfiawn, ^ayn yr ARGLWYDD: i'r rhai uniawn gweddus yw ^bmawl.

2 Molwch yr ARGLWYDD â'r delnyn: cenwch iddo â'r nabl, ac â'r degtant.

3 ^c Cenwch iddo ganiad newydd: cenwch yn gerddgar, yn soniarus.

4 Canys uniawn yw gair yr ARGLWYDD; a'i holl weithredoedd a wnaed mewn ffyddlondeb.

5 ^d Efe a gâr gyfiawnder a barn: ^eo drugaredd yr ARGLWYDD y mae y ddaear yn gyfiawn.

6 ^f Trwy air yr ARGLWYDD y gwnaethpwyd y nefoedd; a'u ^s holl luoedd hwy ^h trwy yspryd ei enau ef.

7 ⁱ Casglu y mae efe ddyfroedd y môr ynghyd megis pentwr: y mae yn rhoddi y dyfnderoedd mewn trysorau.

8 Ofned yr holl ddaear yr ARGLWYDD: holl drigolion y byd arswydant ef.

9 Canys ^k efe a ddywedodd, ac *felly* y bu: efe a orchymynodd, a hynny a safodd.

10 ^l Yr ARGLWYDD sydd yn diddymmu cynghor y cenhedloedd: y mae efe yn diddymmu amcanion pobloedd.

11 ^m Cynghor yr ARGLWYDD a saif yn dragwydd; meddyliau ei galon o genhedlaeth i genhedlaeth.

12 ⁿ Gwyn ei byd y genedl *y mae* yr ARGLWYDD yn Dduw iddi; a'r bobl a ddetholodd efe yn etifeddiaeth iddo ei hun.

13 ^o Yr ARGLWYDD sydd yn edrych i lawr o'r nefoedd: *y mae* yn gwelwed holl feibion dynion.

14 O breswyl ei drigfa yr edrych efe ar holl drigolion y ddaear.

15 Efe a gyd-luniodd eu calon hwynt: efe a ddeall eu holl weithredoedd.

16 ^p Ni waredir brenhin gan liaws

llu: ni ddiange cadarn trwy ei fawr gryfder.

17 ^q Peth ofer yw march i ymwared: ac nid achub efe *neb* trwy ei fawr gryfder.

18 ^r Wele, *y mae* llygad yr ARGLWYDD ar y rhai a'i hofnant ef, *sef* ^s ar y rhai a obeithiant yn ei drugaredd ef;

19 I waredu eu henaid rhag angau, ac ^t i'w cadw yn fyw yn *amser* newyn.

20 ^u Ein henaid sydd yn disgwyl am yr ARGLWYDD: ^v efe yw ein porth a'n tarian.

21 Canys ynddo ef y llawenycha ein calon, o herwydd i ni obeithio yn ei enw sanctaidd ef.

22 Bydded dy drugaredd, ARGLWYDD, arnom ni, megis yr ydym yn ymddiried ynot.

PSALM XXXIV.

1 *Dafydd yn clodfodi Duw, ac yn annog eraill i wneuthur hynny, wrth a brofasai efe. 8 Dedwydd yw y rhai sydd yn ymddiried yn Nuw. 11 Cynghor i ofni Duw. 15 Rhagorfraint y cyfiauon.*

Psalm Dafydd, pan newidiodd efe ei wedd o flaen ^a Abimelech; yr hwn a'i gyrrodd ef ymaith, ac efe a ymadawodd.

BENDITHIAF ^a yr ARGLWYDD bob amser: ei foliant *fydd* yn fy ngenau yn wastad.

2 Yn yr ARGLWYDD y gorfoledda fy enaid: ^b y rhai gostyngedig a glywant *hyn*, ac a lawenychant.

3 Mawrygwch yr ARGLWYDD gyd â mi; a chyd-ddyrchafwn ei enw ef.

4 Ceisiais yr ARGLWYDD, ac efe a'm gwardawodd; gwaredodd fi hefyd o'm holl ofn.

5 Edrychasant arno, a hwy a oleuwyd; a'u hwynebau ni chywiliwyd.

6 Y tlawd hwn a lefodd, a'r ARGLWYDD a'i clybu, ac a'i gwaredodd o'i holl drallodau.

7 Angel yr ARGLWYDD ^c a gastella o amgylch y rhai a'i hofnant ef, ac a'u gwared hwynt.

8 ^d Profwch, a gwelwch mor dda yw yr ARGLWYDD: ^e gwyn ei fyd y gwr a ymddiriedo ynddo.

9 ^f Ofnwch yr ARGLWYDD, ei saint ef: canys nid *oes* eisieu ar y rhai a'i hofnant ef.

10 ^g Y mae eisieu a newyn ar y llewod ieuainc: ond y sawl a geisiant yr ARGLWYDD, ni bydd arnynt eisieu dim daioni.

11 Deuwch, blant, gwrandêwch

^q Ps. 147.
10.
Diar. 21. 31.

^r Job 36. 7.
Ps. 34. 15.
1 Petr. 3. 12.
^s Ps. 147. 11.

^t Job 5. 20.
Ps. 37. 19.

^u Ps. 62. 1.
5. a 130. 6.
^v Ps. 115. 9.
10. 11.

^a Ps. 97. 12.

^b Ps. 147. 1.

^c Ps. 96. 1.
^a 98. 1.
^a 144. 9.
Esa. 42. 10.
Dat. 5. 9.

^d Ps. 45. 7.

^e Ps. 119.
64.

^f Gen. 1. 6.
7.
Heb. 11. 3.
2 Petr. 3. 5.
^g Gen. 2. 1.
^h Job 26. 13.
ⁱ Gen. 1. 9.
Job 26. 10.
^a 38. 8.

^k Gen. 1. 3.
Ps. 148. 5.

^l Esa. 19. 3.

^m Job 23.
13.
Diar. 19. 21.
Esa. 46. 10.

ⁿ Ps. 65. 4.
^a 144. 15.

^o 2 Chron.
16. 9.
Job 28. 24.
Ps. 11. 4.
^a 14. 2.

^p Ps. 44. 6.

² Achis.
1 Sam. 21.
13.

^a Eph. 5. 20.
1 Thess. 5.
18.
2 Thess. 1.
3. a 2. 13.

^b Ps. 119.
74. a 142. 7.

^c Edrych
Gen. 32.
1. 2.
² Bren. 6.
17.
Zech. 9. 8.
^d 1 Petr. 2. 3.
^e Ps. 2. 12.

^f Ps. 31. 23.

^g Job 4. 10.
11.

arnaf: dysgaf i chwi ofn yr ARGLWYDD.

12 ^b Pwy *yw* y gwr a chwenych fywyd, *ac* a gâr *hir* ddyddiau, i weled daioni?

13 Cadw dy dafod rhag drwg, a'th wefusau rhag traethu twyll.

14 ⁱ Cilia oddi wrth ddrwg, a gwna dda; ^k ymgais â thangnefedd, a dilyn hi.

15 ^l Llygaid yr ARGLWYDD *sydd* ar y cyfiawn: a'i glustiau *sydd yn agored* i'w llefain hwynt.

16 ^m Wyneb yr ARGLWYDD *sydd* yn erbyn y rhai a wna ddrwg, i dorri eu coffa oddi ar y ddaear.

17 *Y rhai cyfiawn* a lefant; a'r ARGLWYDD a glyw, ac a'u gwared o'u holl drallodau.

18 ⁿ Agos *yw* yr ARGLWYDD at y rhai drylliedig o galon; ac efe a geidw y rhai briwedig o yspryd.

19 ^o Aml ddrygau *a gaiff* y cyfiawn: ond yr ARGLWYDD a'i gwared ef oddi wrthynt oll.

20 Efe a geidw ei holl esgyrn ef: ^p ni thorrir un o honynt.

21 ^q Drygioni a ladd yr annuwiol: a'r rhai a gasânt y cyfiawn, a ^r anrheithir.

22 Yr ARGLWYDD a wared eneidiau ei weision: a'r rhai oll a ymddiriedant ynddo ef, nid anrheithir hwynt.

PSALM XXXV.

1 *Dafydd yn gweddïo am ddiogelwch iddo ei hun, a gwarth i'w elynion: 11 yn achwyn rhag y cam a wnaent âg ef. 22 Ac wrth hynny, yn annog Duw yn eu herbyn hwy.*

Psalms Dafydd.

DADLEU ^a *fy nadl*, ARGLWYDD, yn erbyn y rhai a ddadleuant i'm herbyn: ymladd â'r rhai a ymladdant â mi.

2 Ymafael yn y darian a'r astalch, a chyfyd i'm cymmorth.

3 Dwg allan y waywffon, ac argaea yn erbyn fy erlidwyr: dywed wrth fy enaid, Myfi *yw* dy iachawdwr-iaeth.

4 ^b Cywilyddier a gwaradwydder y rhai a geisiant fy enaid: ymchwel-er yn *eu* hol a gwarthâer y sawl a fwriadant fy nrygu.

5 ^c Byddant fel us o flaen y gwynt: ac angel yr ARGLWYDD yn *eu* herlid.

6 Bydded eu ffordd ^d yn dywyll-uch ac yn llithrigfa: ac angel yr ARGLWYDD yn eu hymlid.

7 Canys heb achos y cuddiasant

eu rhwyd i mi *mewn* pydew, *yr hwn* heb achos a gloddiasant i'm henaid.

8 Deued arno ddistryw ni wypo; ^e a'i rwyd yr hon a guddiodd, a'i dalio: syrthied yn y distryw hwnnw.

9 A llawenycha fy enaid i yn yr ARGLWYDD: *efe* a ymhyfryda yn ei iachawdwr-iaeth ef.

10 ^f Fy holl esgyrn a ddywedant, O ARGLWYDD, pwy *sydd* fel tydi, yn gwaredu y tlawd rhag yr hwn a fyddo trech nag ef; y truan hefyd a'r tlawd, rhag y neb a'i hyspeilio?

11 Tystion gau a gyfodasant: hol-asant i mi yr hyn nis gwn oddi wrtho.

12 ^g Talasant i mi ddrwg dros dda, i ^h yspeilio fy enaid.

13 A minnau, ⁱ pan glafychent hwy, *oeddw'n* â'm gwisg o sachlen: ^j gostyngais fy enaid âg ympryd, a'm ^k gweddi a ddychwelodd i'm mynwes fy hun.

14 ^l Ymddygais fel *pe buasai* yn gyfaill, *neu* yn frawd i mi: ymos-tyngais mewn galarwisg, fel un yn galaru *am* ei fam.

15 Ond ymlawenhasant hwy yn fy ^m adfyd i, ac ymgasglasant: ⁿ *ie*, ymgasglodd efryddion yn fy erbyn, ac nis gwyddwn; rhwygasant *fi*, ac ni pheidient.

16 Ym mysg y gwatwarwyr rhag-rithiol mewn gwleddoedd, ^o ysgyr-nygasant eu dannedd arnaf.

17 Arglwydd, ^p pa hyd yr edrychi di *ar hyn*? gwared fy enaid rhag eu distryw hwynt, ^q fy unig *enaid* rhag y llewod.

18 ^r Mi a'th glodforaf yn y gyn-nulleidfa fawr: moliannaf di ym mhlith pobl ^s lawer.

19 Na lawenychant o'm herwydd y rhai sydd elynion i mi ^t heb achos: y sawl ^u a'm casânt yn ddiachos, *nac* ^v amneidiant â llygad.

20 Gan nad ymddiddanant yn dangnefeddus; eithr dychymmyg-ant eiriau dichellgar yn erbyn *y rhai* llonydd yn y tir.

21 Lledasant eu safn arnaf, gan ddywedyd, ^w Ha, ha, gwelodd ein llygad.

22 Gwelaist *hyn*, ARGLWYDD: ^x na thaw dithau; nac ymbellhâ oddi wrthyf, O ARGLWYDD.

23 ^y Cyfod, a deffro i'm barn, *sef* i'm dadl, fy NUW a'm Harglwydd.

24 Barn *fi*, ARGLWYDD fy NUW, yn ol dy gyfiawnder; ac na lawen-hânt o'm plegid.

^b 1 Petr. 3. 10.

ⁱ Ps. 37. 27. Es. 1. 16, 17.

^k Heb. 12. 14.

^l Job 36. 7. Ps. 33. 18, 1 Petr. 3. 12.

^m Ief. 17. 10. Jer. 41. 11. Amos 9. 4.

ⁿ Ps. 51. 17. Es. 57. 15. n. 61. 1. a. 66. 2.

^o 2 Tim. 3. 11, 12.

^p Ioan 19. 36.

^q Ps. 94. 23.

^r Neu, *syddiant* euog.

^a Ps. 43. 1. a. 119. 154. Galar. 3. 58.

^b ad. 26. Ps. 40. 14. 15. a. 70. 3.

^c Job 21. 18. Ps. 1. 4. Es. 29. 5. Hos. 13. 3.

^d Ps. 73. 18. Jer. 23. 12.

^e Ps. 7. 15. 16. a. 67. 6. a. 141. 9. Diar. 5. 22.

^f Edrych Ps. 61. 8.

^g Ps. 38. 20. a. 109. 3, 5.

^h Heb. *ddifuddio*.

ⁱ Job 30. 25. Ps. 69. 10, 11.

^j Neu, *cystuddiaid*.

^k Matt. 10. 13.

^l Luc 10. 6.

^m Heb. *Rhodiasis*.

ⁿ Heb. *ngheffni*.

^o Ps. 37. 12.

^p Hab. 1. 13.

^q Ps. 22. 20.

^r Ps. 22. 25. 31. a. 40. 9. 10. a. 111. 1.

^s Heb. *gedyrn*.

^t Heb. *ar gam*.

^u Ps. 69. 4.

^v a. 109. 3. a. 119. 161.

^w Galar. 3. 52. Ioan 15. 25.

^x Diar. 6. 13. a. 10. 10.

^y Ps. 40. 15. a. 54. 7. a. 70. 3.

^z Ps. 83. 1.

^{aa} Ps. 44. 23.

^s Heb. enaid.^u ad. 4. Ps. 40. 14.^x Ps. 109. 20. a 132. 18.^y Ps. 149. 4.^a Rhuf. 3. 18.^b Deut. 29. 19. Ps. 10. 3. a 49. 18.^c Heb. i gael. ^d Heb. i'w gasin.^e Neu. Gwagedd. ^f Diar. 4. 16. Mic. 2. 1.^g Ps. 57. 10. a 108. 4^h Heb. Duw. ⁱ Job 11. 8. ^j Rhuf. 11. 33. ^k Job 7. 20. 1 Tim. 4. 10.^l Ruth 2. 12. Ps. 17. 8.^m Heb. Meddair, neu, Mwydir. ⁿ Ps. 65. 4. ^o Job 20. 17. Dat. 22. 1.

25 Na ddywedant yn eu calon, O ein ^s gwynfyd: na ddywedant, Llyngcasom ef.

26 ^u Cywilyddier a gwaradwydder hwy i gyd, y rhai sydd lawen am fy nrygfyd: ^x gwisger â gwarth ac â chywilydd y rhai a ymfawrygant i'm herbyn.

27 Caned a llawenyched y rhai a hoffant fy nghyfiawnder: dywedant hefyd yn wastad, Mawryger yr ARGLWYDD, ^y yr hwn a gâr lwyddiant ei was.

28 Fy nhafod innau a lefara am dy gyfiawnder a'th foliant ar hyd y dydd.

PSALM XXXVI.

1 *Blin gyflwr yr annuwiol.* 5 *Godidowgrwydd trugaredd Duw.* 10 *Dafydd yn gweddïo am ffafr i blant Duw.*

I'r Pencerdd, *Psalm* Dafydd gwas yr ARGLWYDD.

Y MAE anwiredd yr annuwiol yn dywedyd o fewn fy nghalon, ^a nad oes ofn DUW o flaen ei lygaid ef.

2 O herwydd ^b ymwenhieithio y mae efe iddo ei hun yn ei olwg ei hunan, ² nes cael ei anwiredd ³ yn atgas.

3 Geiriau ei enau *ydynt* anwiredd a thwyll: peidiodd â bod yn gall i wneuthur daioni.

4 ^c Anwiredd a ddychymmyg efe ar ei wely: efe a'i gesyd ei hun ar ffordd nid *yw* dda; nid ffaidd ganddo ddrygioni.

5 ^d Dy drugaredd, ARGLWYDD, sydd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymmylau.

6 Fel mynyddoedd ^e cedyrn *y mae* dy gyfiawnder; ^f dyfnder mawr *yw* dy farnedigaethau: ^g dyn ac anifail a gedwi di, ARGLWYDD.

7 Mor werthfawr *yw* dy drugaredd, O DDUW! am hynny yr ymddiried meibion dynion ^h dan gysgod dy adenydd.

8 ⁱ Llawn-ddigonir hwynt â brasder dy dŷ; ac ^j âg afon dy hyfryd-wch y diodi hwynt.

9 Canys gyd â thi *y mae* ffynnon y bywyd: yn dy oleuni di y gwelwn oleuni.

10 Estyn dy drugaredd i'r rhai a'th adwaenant, a'th gyfiawnder i'r rhai uniawn o galon.

11 Na ddeued troed balchder i'm herbyn: na syfled llaw yr annuwiol fi.

12 Yno y syrthiodd gweithwyr an-

wiredd: gwthiwyd hwynt i lawr, ac ni allant gyfodi.

PSALM XXXVII.

Dafydd yn annog i amynedd, ac i hyderu ar Dduw, o herwydd y rhagor sydd rhwng cyflwr y duwiol a'r annuwiol.

Psalm Dafydd.

NAC ^a ymddigia o herwydd y rhai drygionus, ac na chenfigenna wrth y rhai a wnant anwiredd.

2 Canys yn ebrwydd y torrir hwynt i'r llawr fel glaswellt, ac y gwywant fel gwyrdd-lysiau.

3 Gobeithia yn yr ARGLWYDD, a gwna dda; *felly* y trigi yn y tir, a thi a borthir yn ddia.

4 Ymddigrifa hefyd yn yr ARGLWYDD; ac efe a ddry i ti ddy-muniadau dy galon.

5 ^b Treigla dy ffordd ar yr ARGLWYDD, ac ymddiried ynddo; ac efe a'i dwg i ben.

6 Efe a ddwg allan dy gyfiawnder fel y goleuni, a'th farn ^c fel hanner dydd.

7 Distawa yn yr ARGLWYDD, a disgwyl wrtho: nac ymddigia o herwydd yr hwn a lwyddo ganddo ei ffordd, wrth y gwr sydd yn gwneuthur *ei* ddrwg amcanion.

8 Paid â digofaint, a gâd ymaith gynndaredd: ^d nac ymddigia er dim i wneuthur drwg.

9 Canys torrir ymaith y drwg ddynion: ond y rhai a ddisgwylant wrth yr ARGLWYDD, hwynt-hwy a etifeddant y tir.

10 Canys etto ychydigyn, ac ni welir yr annuwiol: a ^e thi a edrychi am ei le ef, ac ni *bydd* dim o hono.

11 ^f Eithr y rhai gostyngedig a etifeddant y ddaear; ac a ymhyfrydant gan liaws tangnefedd.

12 Yr annuwiol a amcana yn erbyn y cyfiawn, ac ^g a ysgyrmyga ei ddannedd arno.

13 ^h Yr ARGLWYDD a chwarrd am ei ben ef: canys gwel fod ei ddydd ar ddyfod.

14 Yr annuwiolion a dynnasant eu cleddyf, ac a annelasant eu bwa, i fwrw i lawr y tlawd a'r anghenog, ac i ladd y rhai uniawn *eu* ffordd.

15 ⁱ Eu cleddyf a â yn eu calon eu hunain, a'u bwâu a ddryllir.

16 Gwell *yw* yr ychydig sydd gan y cyfiawn na mawr olud annuwiolion lawer.

17 Canys ^k breichiau yr annuwiol-

^a Ps. 73. 8. Diar. 28. 17. a 24. 1. 19.^b Ps. 55. 22. Diar. 16. 3. Mat. 6. 25. Luc 12. 22. 1 Petr 5. 7.^c Job 11. 17.^d Ps. 73. 3. Eph. 4. 26.^e Job 7. 10. a 20. 9.^f Matt. 5. 5.^g Ps. 35. 16.^h Ps. 2. 4.ⁱ Mic. 5. 6.^k Job 88. 15. Ps. 10. 15. Ezec. 30. 21. &c.

ion a dorrrir: ond yr ARGLWYDD a gynnal y rhai cyfiawn.

18 Yr ARGLWYDD a edwyn ddyddiau y rhai perffaith: a'u hetifeddiaeth hwy fydd yn dragywydd.

¹ Job 5. 20.
Pa. 33. 19.

19 Nis gwaradwyddir hwy yn amser drygfyd: ac ¹ yn amser newyn y cânt ddigon.

² Heb.
gwerth-
fawrong-
rwydd.

20 Eithr collir yr annuwlion, a gelynon yr ARGLWYDD fel ² brasder ŵyn a ddiflannant: yn fwg y diflannant hwy.

^m Ps. 112.
5, 9.

21 Yr annuwiol a echwyna, ac ni thâl adref: ond y ^m cyfiawn sydd drugarog, ac yn rhoddi.

22 Canys y rhai a fendigo efe, a etifeddant y tir; a'r rhai a fell-dithio efe, a dorrrir ymaith.

³ Neu,
sicrh.

23 Yr ARGLWYDD a ³ fforddia gerddediad gwr da: a da fydd ganddo ei ffordd ef.

^m Ps. 34. 19,
20, a 91. 12.
Diar. 24.
16.
² Cor. 4. 9.

24 ^a Er iddo gwympo, ni lwyrfwrir ef i lawr: canys yr ARGLWYDD sydd yn ei gynnal ef a'i law.

25 Mi a fûm ieuange, ac yr ydwyf yn hen; etto ni welais y cyfiawn wedi ei adu, na'i had ^o yn cardotta bara.

^o Job 15. 23.
Ps. 59. 15,
a 109. 10.

26 ⁴ Bob amser y mae efe yn drugarog, ac yn rhoddi benthyg; a'i had a fendithir.

⁴ Heb.
Ar hyd y
dydd, neu,
Bob dydd.
^p Ps. 112.
5, 9.
^q Ps. 34. 14.

27 ^a Cilia di oddi wrth ddrwg, a gwna dda; a chyfannedda yn dragywydd.

28 Canys yr ARGLWYDD a gâr farn, ac ni edy ei saint; cedwir hwynt yn dragywydd: ond ^r had yr annuwiol a dorrrir ymaith.

^r Ps. 21. 10.

29 ^s Y rhai cyfiawn a etifeddant y ddaear, ac a breswylant ynddi yn dragywydd.

^s Diar. 2. 21.

30 Genau y cyfiawn a fynega ddoethineb, a'i dafod a draetha farn.

31 ^t Deddf ei DDUW sydd yn ei galon ef; a'i ⁵ gamrau ni lithrant.

^t Deut. 6. 6.
Ps. 40. 8,
a 119. 98.
Es. 51. 7.

32 Yr annuwiol a wylia ar y cyfiawn, ac a gais ei ladd ef.

⁶ Neu,
gerdded-
iaid.

33 Ni âd yr ARGLWYDD ef yn ei law ef, ac ni âd ef yn euog pan ei barner.

34 Gobeithia yn yr ARGLWYDD, a chadw ei ffordd ef, ac efe a'th ddyrchafa fel yr etifeddech y tir: ^u pan ddfether yr annuwlion, ti a'i gweli.

^u Ps. 91. 8.

35 ^v Gwelais yr annuwiol yn gadarn, ac yn frigog fel ⁶ y lawryf gwyrdd.

^v Job 5. 3.

36 Er hynny efe a aeth ymaith, ac wele, nid oedd mwy o hono:

⁶ Neu, *pryn*
gwyrdlas
yn ydys o
hono ei
hun.

a mi a'i ceisiais, ac nid oedd i'w gael.

37 Ystyr y perffaith, ac edrych ar yr uniawn: canys diwedd y gwr *hwnnw fydd* tangnefedd.

38 Ond y troseddwy'r a gyd-ddis-trywir: diwedd yr annuwlion a dorrrir ymaith.

39 A iachawdwriaeth y cyfiawn sydd oddi wrth yr ARGLWYDD: *efe yw* eu nerth yn amser trallod.

40 ⁷ A'r ARGLWYDD a'u cymmorth hwynt, ac a'u gwared: efe a'u gwared hwynt rhag yr annuwlion, ac a'u ceidw hwynt, am iddynt ymddiried ynddo.

⁷ Es. 31. 5.

PSALM XXXVIII.

Dafydd yn erfyn ar Dduw dosturio wrth ei dostur gyflwr ef.

Psalm Dafydd, *er coffa.

^a Ps. 70. titl.

ARGLWYDD, na ^b cherydda fi yn dy lid: ac na chospa fi yn dy ddigllonedd.

^b Ps. 6. 1.

2 Canys ^c y mae dy saethau y'nglŷn yn of, a'th law yn drom arnaf.

^c Job 6. 4.

3 Nid oes iechyd yn fy nghnawd, o herwydd dy ddigllonedd; ^d ac nid oes heddych i'm hesgyrn, oblegid fy mhechod.

^d Ps. 6. 2.

4 Canys ^e fy nghamweddau a aethant dros fy mhen: megis baich trwm y maent yn rhy drwm i mi.

^e Ezra 9. 6.
Ps. 40. 12.

5 Fy nghleisiau a bydrasant ac a lygrasant, gan fy ynyfdrwydd.

6 Crymmwyd a darostyngwyd fi yn ddifawr: ^f beunydd yr ydwyf yn myned yn alarus.

^f Job 30. 28.
Ps. 35. 14.
a 42. 9.
a 43. 2.

7 Canys fy lwynau a lanwyd o ffeidd-glywf; ac nid oes iechyd yn fy nghnawd.

8 Gwanhawyd, a drylliwyd fi yn dra-mawr: ^g rhuais gan aflonyddwch fy nghalon.

^g Job 3. 24.
Es. 59. 11.

9 O'th flaen di, ARGLWYDD, y mae fy holl ddymuniad; ac ni chuddiwyd fy uchenaidd oddi wrthy.

10 Fy nghalon sydd yn llammu; fy nerth a'm gadawodd; a ^h llew-yrch fy llygaid nid yw chwaith gennyf.

^h Ps. 6. 7.
a 88. 9.

11 ⁱ Fy ngharedigion a'm cyfeillion ^k a safent oddi ar gyfer fy ² mhla; a'm ³ cyfneseifiaid a safent o hirbell.

ⁱ Ps. 31. 11.

12 Y rhai hefyd a geisient fy ein-ioes, a osodasant faglau; a'r rhai a geisient fy niwed, a draethent an-wireddau, ac a ddychymmygent ddichellion ar hyd y dydd.

^k Luc 10.
31, 32.
² Heb.
nynod.
³ Neu, *cym-*
mydogion.

13 A ^l minnau fel byddar ni chlywn; eithr ^m oeddwn fel mudan heb agor- yd ei enau.

^l Edrych
2 Sam. 16.
10.
^m Ps. 39. 2.
9.

14 Felly yr oeddwn fel gwr ni chlywai, ac heb argyhoeddion yn ei enau.

15 O herwydd i mi obeithio ynot, ARGLWYDD; ti, ARGLWYDD fy NUW, a⁴ wrandewi.

16 Canys dywedais, *Gwrando fi*, rhag llawenyachu o honynt i'm herbyn: pan lithrai fy nhroed, ymfawrygent i'm herbyn.

17 Canys parod wyf i^a gloffi, a'm dolur sydd ger fy mron yn wastad.

18 Diau y mynegaf fy anwired, ac y pryderaf o herwydd fy mhechod.

19 Ac y mae fy ngelynyon yn fyw, ac yn gedyrn: amlhawyd hefyd y rhai a'm casânt ar gam.

20 A'r rhai^a a dalant ddrwg dros dda, a'm gwrthwynebant; ^a am fy mod yn dilyn daioni.

21 Na âd fi, O ARGLWYDD: fy NUW, nac ymbellhâ oddi wrthyf.

22 Brysia i'm cymmorth, O ARGLWYDD fy iachawdwriaeth.

PSALM XXXIX.

1 Gofal Dafydd am ei feddyliau: 4 ystyried fyrred ac ofered oes dyn: 7 parch barned-igaethau Duw, 10 a gweddi, yn ffrwyno ei annïoddefgarwch ef.

Psalm Dafydd i'r Pencerdd, sef i^a Jeduthun.

DYWEDAIS, Cadwaf fy ffyrdd, rhag pechu â'm tafod: cadwaf ffyrwn yn fy ngenau, tra fyddo yr annuwiol yn fy ngolwg.

2 Tewais yn ddistaw, *ïe*, tewais â daioni; a'm dolur a gyffrôdd.

3 Gwresogodd fy nghalon o'm mewn: tra yr oeddwn yn myfyrio, ennynodd tân, a mi a leferais â'm tafod.

4 ARGLWYDD, ^b pâr i mi wybod fy niwedd, a pheth yw mesur fy nyddiau; *fel* y gwypwyf² o ba oedran y byddaf fi.

5 Wele, gwnaethost fy nyddiau *fel* dyrnfedd; ^a a'm heinioes sydd megis diddym yn dy olwg di: ^a diau mai cwbl wagedd yw pob dyn, pan fo³ ar y goreu. Selah.

6 Dyn yn ddiau sydd yn rhodio mewn⁴ cysgod, ac yn ymdrafferthu yn ofer: ^e efe a dyrra *olud*, ac nis gŵyr pwy a'i casgl.

7 Ac yn awr beth a ddisgwyliaf, O ARGLWYDD? fy ngobaith sydd ynot ti.

8 Gwared fi o'm holl gamweddau; ac na osod fi yn waradwydd i'r nyfyd.

9^f Euthum yn fud, ac nid agorais

fy ngenau: canys ti a wnaethost *hyn*.

10^g Tyn dy bla, oddi wrthyf: gan⁵ ddyrnod dy law y darfum i.

11 Pan gospit ddyn â cheryddon am anwired, ^h dattodid fel gwyfyn ei ardderchogrwydd ef: ¹ gwagedd yn ddiau yw pob dyn. Selah.

12 Gwrando fy ngweddi, ARGLWYDD, a chlyw fy llef; na thaw wrth fy wylofain: canys^k ymdeithydd ydwyf gyd â thi, ac alltud, ¹ fel fy holl dadau.

13^m Paid â mi, fel y cryfhawyf cyn fy myned, ac na byddwyf mwy.

PSALM XL.

1 Y *Ues* sydd o hyderu ar *Dduw*. 6 *Ufudd-dod* yw yr aberth goreu. 11 *Drygau* Dafydd yn peri iddo weddïo yn daerach.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

DISGWYLIAIS² yn ddyfal am yr ARGLWYDD; ac efe a ymstyngodd attaf, ac a glybu fy llefain.

2 Cyfododd fi hefyd o'r pydew³ erchyll, allan o'r^a pridd tomlyd; ac a osododd fy nhraed ar graig, gan hwylio fy ngherddediad.

3 A rhoddodd yn fy ngenau ganiad newydd o foliant i'n DUW ni: llawer a welant *hyn*, ac a ofnant, ac a ymddiriedant yn yr ARGLWYDD.

4 Gwyn ei fyd y gwr a osodo yr ARGLWYDD yn ymddiried iddo; ac ni thry at feilchion, nac at y rhai a ŵyrant at gelwydd.

5^b Lliosog y gwnaethost ti, O ARGLWYDD fy NUW, dy ryfeddodau, a'th amcanion tu ag attom: ni ellir yn drefnus eu cyfrif hwynt i ti: pe mynegwn, a *phe* traethwn *hwynt*, amlach ydynt nag y gellir eu rhifo.

6^c Aberth ac offrrwm nid ewyllysiaist; ⁴ agoraist fy nghlustiau: poeth-offrrwm a phech-aberth nis gofynaist.

7 Yna y dywedais, Wele yr ydwyf yn dyfod: ⁵ yn rhol y llyfr yr ysgrifenywd am danaf.

8^d Da gennyf wneuthur dy ewyllys, O fy NUW: ^e a'th gyfraith sydd⁶ o fewn fy nghalon.

9^f Pregethais gyfiawnder yn y gynulleidfa fawr: wele, nid attel-iais fy ngwefusau; ti, ARGLWYDD, a'i gwyddost.

10 Ni chuddiais dy gyfiawnder o fewn fy nghalon; traethais dy ffydd-loneb, a'th iachawdwriaeth: ni chelais dy drugaredd na'th wirionedd yn y gynulleidfa liosog.

^g Job 9. 34.

^a 13. 21.

^h Heb.

ⁱ *frwydr*.

^j Heb.

^k *toddit*.

^l Job 4. 19.

^m 13. 28.

ⁿ Es. 50. 9.

^o Hos. 5. 12.

^p ad. 6.

^q Lef. 25.

^r 23.

^s 1 Chron.

^t 29. 15.

^u Ps. 119. 10.

^v 2 Cor. 5. 6.

^w Heb. 11.

^x 13.

^y 1 Petr. 1.

^z 17. a 2. 11.

^{aa} 1 Gen. 47. 9.

^{ab} Job 10.

^{ac} 20. 21.

^{ad} a 14. 5. 6.

^{ae} Heb. gan

^{af} ddisgwyl.

^{ag} Heb.

^{ah} *trust*.

^{ai} Ps. 69. 2.

^{aj} Job 5. 4.

^{ak} a 9. 10.

^{al} Ps. 71. 15.

^{am} a 92. 5.

^{an} a 139. 6.

^{ao} 17.

^{ap} 1 Sam. 15.

^{aq} 22.

^{ar} Ps. 50. 8.

^{as} a 51. 16.

^{at} Es. 1. 11.

^{au} a 66. 3.

^{av} Hos. 6. 6.

^{aw} Matt. 12. 7.

^{ax} Heb. 10. 5.

^{ay} Heb.

^{az} *cloddiaist*.

^{ba} Neu, ym

^{bb} *mhlyg*.

^{bc} d Ps. 119.

^{bd} 16. 24. 27.

^{be} 92.

^{bf} Rhuf. 7. 22.

^{bg} e Ps. 37. 31.

^{bh} Jer. 31. 33.

^{bi} 2 Cor. 3. 3.

^{bj} Heb.

^{bk} *ynganol*

^{bl} *fy ymys-*

^{bm} *garoedd*.

^{bn} f Ps. 35. 18.

⁴ Neu, *atlebi*.

^a Ps. 35. 15.

^c Ps. 35. 12.

^d Edrych

^e 1 Ioan 3.

^f 12.

^g 1 Petr 3.

^h 13.

^a 1 Chron.

^b 16. 41.

^c a 25. 1.

^d Ps. 62.

^e a 77. titl.

^b Ps. 90. 12.

^c a 119. 84.

² Neu.

³ *mor freuol*

⁴ ydwyf.

^c Ps. 90. 4.

^d ad. 11.

^e Ps. 62. 9.

^f a 144. 4.

³ Heb. *wedi*

⁴ *ymsefydlu*.

⁵ Heb. *edun*.

⁶ Job 27. 17.

⁷ Preg. 2. 18.

⁸ 21. 26.

⁹ a 5. 14.

^f Job 40. 4.

^g 5.

^h Ps. 38. 13.

^e Ps. 43. 3.
a 57. 3.
a 61. 7.

^h Ps. 38. 4.

⁷ Heb.
y'm gwrth-
ododd fy
nghalon.
¹ Ps. 73. 26.
^k Ps. 70. 1,
&c.

¹ Ps. 35. 4,
26. a 70. 3.
a 71. 13.

11 Tithau, ARGLWYDD, nac attal dy drugareddau oddi wrthyf: ^e cadwed dy drugaredd a'th wirionedd fi byth.

12 Canys drygau annifeiriol a'm cylchynasant o amgylch: ^h fy mhechodau a'm daliasant, fel na allwn edrych i fyfynu: amlach ydynt na gwallt fy mhen; am hynny ⁷ i y pallodd fy nghalon gennyf.

13 ^k Rhynged bodd i ti, ARGLWYDD, fy ngwaredu: brysia, ARGLWYDD, i'm cymmorth.

14 ¹ Cyd-gywilyddier a gwaradwydder y rhai a geisiant fy einioes i'w difetha; gyrrer yn eu hol a chywilyddier y rhai a ewyllysiant i mi ddrwg.

15 Anrheithier hwynt yn wobr am eu gwaradwydd, y rhai a ddywedant wrthyf, Ha, ha.

16 Llawnyched ac ymhyfryded ynot ti y rhai oll a'th geisiant: dyweded y rhai a garant dy iachawdwriaeth bob amser, Mawryger yr ARGLWYDD.

17 Ond yr wyf fi yn dlawd ac yn anghenus; *etto* yr ARGLWYDD a feddwl am danaf: fy nghymmorth a'm gwaredydd *ydynt* ti; fy NUW, na hir drig.

PSALM XLI.

1 *Gofal Duw dros y tlawd.* 4 *Dafydd yn cwyno rhag brad ei elynion; 10 yn cilio at Dduw am gymmorth.*

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

GWYN ^a ei fyd a ystyria wrth ² y tlawd: yr ARGLWYDD a'i gwared ef yn ³ amser adfyd.

2 Yr ARGLWYDD a'i ceidw, ac a'i bywhâ; gwynfydedig fydd ar y ddaear: na ddod dithau ef wrth ewyllys ei elynion.

3 Yr ARGLWYDD a'i nertha ef ar ei glaf wely: ⁴ cyweiri ei holl wely ef yn ei glefyd.

4 Mi a ddywedais, ARGLWYDD, trugarhâ wrthyf: iachâ fy enaid; canys pechais i'th erbyn.

5 Fy ngelynyon a lefarant ddrwg am danaf, *gan ddywedyd*, Pa bryd y bydd efe farw, ac y derfydd am ei enw ef?

6 Ac os daw i'm hedrych, efe a ddywed gelwydd; ei galon a gasgl atti anwired: *pan* êl allan, efe a'i traetha.

7 Fy holl gaseion a gyd-hustyngant i'm herbyn: yn fy erbyn y dychymmygant ddrwg i mi.

8 ⁵ Afiwydd, meddant, a lŷn

wrtho: a chan ei fod yn gorwedd, ni chyfyd mwy.

9 ^b Hefyd y gwr oedd ⁶ anwyl genyf, yr hwn yr ymddiriedais iddo, ^c ac a fwytaodd fy mara, a ⁷ ddyrchafodd ei sawdl i'm herbyn.

10 Eithr ti, ARGLWYDD, trugarhâ wrthyf; a chyfod fi, fel y talwyf iddynt.

11 Wrth hyn y gwn hoffi o honot fi, am na chaiff fy ngelyn orfoleddu i'm herbyn.

12 Ond am danaf fi, yn fy mherffeithrwydd y'm cynheli, ac y'm gosodi ger dy fron yn dragywydd.

13 Bendigedig fyddo ARGLWYDD DDUW Israel, o dragywyddoldeb a hyd dragywyddoldeb. Amen, ac Amen.

PSALM XLII.

1 *Zêl Dafydd i weddïo Duw yn ei deml.* 5 *Y mae yn cynhyrfu ei enaid i roi ei oglud ar Dduw.*

I'r Pencerdd, ^a Maschil, i feibion ^c Corah.

FEL y brefa yr hydd am yr afonydd dyfroedd, felly yr hiraetha fy enaid am danat ti, O DDUW.

2 ^b Sychedig yw fy enaid am DDUW, am ^c y DUW byw: pa bryd y deuaf ac yr ymddangosaf ger bron DUW?

3 ^d Fy nagrau oedd fwyd i mi ddydd a nos, ^e tra dywedant wrthyf bob dydd, Pa le y mae dy DDUW?

4 ^f Tywalltwn fy enaid ynof, pan gofiwn hynny: canys aethwn gyd â'r gynnulleidfa, ^g cerddwn gyd â hwynt i dŷ DDUW, mewn sain cân a moliant, *fel* tyrfa yn cadw gwyl.

5 ^h Paham, fy enaid, ⁱ y'th ddaros-tyngir, ac yr ymderfysgi ynof? go-beithia yn NUW: oblegid molian-naf ef etto, ^k am iachawdwriaeth ei wynebpryd.

6 Fy NUW, fy enaid a ymddaros-twn ynof: am hynny y cofiaf di, o dir yr Iorddonen, a'r Hermoniaid, ⁵ o fryn Misar.

7 ¹ Dyfnder a eilw ar ddyfnder, wrth swm dy bistylloedd di: ^k dy holl donnau a'th lifeiriaint a aethant drosod fi.

8 *Etto* yr ARGLWYDD ¹ a orchymyn ei drugaredd liw dydd, a'i gân *fydd* gyd â mi ^m liw nos; *sef* gweddi ar DDUW fy einioes.

9 Dywedaf wrth DDUW fy nghraig, Paham yr anghofiaist fi? paham ⁿ y rhodiaf yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

10 *Megis* â ⁶ chleddyf yn fy esgyrn

^b Job 19. 19.
^c Ps. 55. 12,
13. 20.
^d Jer. 20. 10.
^e Heb. hedd-
wch i mi.
^f Ioan 13.
18.
^g Heb.
favor-
ygodd.

1023.
^h Neu,
Psalm yn
rhoddi
athraw-
iaeth meth-
ion Corah.
ⁱ Edry. h
1 Chron. 6.
33, 37.
^j a 25. 5.
^k Ps. 63. 1.
a 84. 2.
^l 1 Thess.
1. 9.
^m Ps. 80. 5.
a 102. 1.
ⁿ ead. 10.
^o Ps. 79. 10.
a 115. 2.
^p Job 30. 16.

^q Ps. 30. 29.

^h Ps. 43. 5.
³ Heb.
yr ym-
grynni.

⁴ Neu,
iachawd-
wriaeth
ywe ei wyn-
ebryd.

⁵ o'r bryn
bychan.
¹ Jer. 4. 20.
Ezec. 7. 26.
^k 1's. 88. 7.
Jonah 2. 3.

¹ Lef. 25. 21.
Deut. 28. 8.
Ps. 133. 3.

^m Job 35.
10.
Ps. 68. 6.
a 149. 5.

ⁿ Ps. 38. 6.

⁶ Neu,
Uaddiad.

^a Diar. 14.
21.
² Neu, y
llwg, neu,
y claf.
³ Heb.
nydd
drwg.

⁴ Heb. troi.

⁵ Heb. Peth
5'r fall.
neu. Baidi.

^a ad. 3.
Joel 2. 17.
Mic. 7. 10.

y mae fy ngwrthwynebwyd yn fy ngwaradwyddo, °pan ddywedant wrthyf bob dydd, Pa le **y mae** dy Dduw?

11 Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a phaham y terfysgi ynof? ymddiried yn Nuw: canys etto y moliannaf ef, *sef* iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

PSALM XLIII.

1 *Dafydd yn gweddïo am gael ei ddwyn â'r chefn i'r deml; ac yn addaw gwasanaethu Duw yn llawen: 5 yn cynhyrfu ei enaid i ymddiried yn Nuw.*

1023.

BARN fi, O Dduw, a' dadleu fy nadl yn erbyn y genhedlaeth annhrugarog: gwared fi rhag y dyn twyllodrus ac anghyfiawn.

2 Canys ti *yw* Duw fy nerth: paham y'm bwri ymaith? °paham yr âf yn alarus trwy orthrymder y gelyn?

3 °Anfon dy oleuni a'th wirionedd: tywysant hwy fi; ac arweiniant fi i fynydd dy sancteiddrwydd, ac i'th bebyll.

4 Yna yr âf at allor Duw, at Dduw hyfrydwch fy ngorfoledd; a mi a'th foliannaf ar y delyn, O Dduw, fy Nuw.

5 °Paham y'th ddarostyngir, fy enaid? a phaham y terfysgi ynof? gobeithia yn Nuw; canys etto y moliannaf ef, *sef* iachawdwriaeth fy wyneb, a'm Duw.

PSALM XLIV.

1 *Yr eglwys, wrth gosio daioni Duw tu ag atti o'r blaen, 7 yn cwyno rhag ei drygfydd presennol; 17 yn dangos ei phurdeb, 24 ac yn gweddïo yn ddifrif am gymmorth.*

I'r Pencerdd, i feibion Corah, Maschil.

DUW, clywsom â'n clustiau, ein tadau a fynegasant i ni, y weithred a wnaethost yn eu hamser hwynt, yn y dyddiau gynt.

2 °Ti â'th law a yrraist allan y cenhedloedd, ac a'u plennaist hwythau; ti a ddrygaist y bobloedd, ac a'u °cynnyddaist hwythau.

3 Canys °nid â'u cleddyf eu hun y goresgynasant y tir, nid eu braich a barodd iachawdwriaeth iddynt; eithr dy ddeheulaw di, a'th fraich, a llewyrch dy wyneb, °o herwydd i ti eu hoffi hwynt.

4 °Ti, Dduw, yw fy Mrenhin: gorchymyn iachawdwriaeth i Jacob.

5 Ynot ti y cilgwithiwn ni ein gelnyon: yn dy enw di y sathrwn y rhai a gyfodant i'n herbyn.

6 O herwydd °nid yn fy mwa yr ymddiriedaf; nid fy nghleddyf chwaith a'm hachub.

7 Eithr ti a'n hachubaist ni oddi wrth ein gwrthwynebwyd, ac a waradwyddaist ein caseion.

8 Yn Nuw yr ymfrostriwn trwy y dydd; a ni a glodforwn dy enw yn dragwydd. Selah.

9 Ond °ti a'n bwriaist ni ymaith, ac a'n gwaradwyddaist; ac nid wyt yn myned allan gyd â'n lluoedd.

10 Gwnaethost i ni droi yn ol oddi wrth y gelyn: a'n caseion a anrheithiasant iddynt eu hun.

11 °Rhoddaist ni fel defaid i'w bwytta; a gwasgeraist ni ym mysig y cenhedloedd.

12 °Gwerthaist dy bobl heb °elw, ac ni chwanegaist *dy olud* o'u gwerth hwynt.

13 °Gosodaist ni yn warthrudd i'n cymmydogion, yn watwargerdd ac yn wawd i'r rhai ydynt o'n hamgylch.

14 °Gosodaist ni yn ddiareb ym mysig y cenhedloedd, °yn rhai i ysgwyd pen arnynt ym mysig y bobloedd.

15 Fy ngwarthrudd *sydd* beunydd ger fy mron, a chywilydd fy wyneb a'm tôdd:

16 Gan lais y gwarthruddwr a'r cablwr; o herwydd °y gelyn a'r ymddialwr.

17 Hyn oll a ddaeth arnom; etto ni'th anghofiasom di, ac ni buom anffyddlaw yn dy gyfammod.

18 Ni throdd ein calon yn ei hol, ac nid aeth ein cerddediad allan o'th lwybr di;

19 Er i ti ein curo yn °nhrigfa dreigiau, a thoi drosom â °chysgod angau.

20 Os anghofiasom enw ein Duw, neu °estyn ein dwylaw at Dduw dieithr:

21 °Oni chwilia Duw hyn allan? canys efe a °wyr ddirgeloeidd y galon.

22 Ie, °er dy fwyn di y'n lleddir beunydd; cyfrifir ni fel defaid i'w lladd.

23 °Deffro, paham y cysgi, O ARGLWYDD? cyfod, na fwrw ni ymaith yn dragwydd.

24 Paham y cuddi dy wyneb? ac yr anghofi ein cystudd a'n gorthrymder?

25 Canys °gostyngwyd ein henaid i'r llwch: glynodd ein bol wrth y ddaear.

° Ps. 33. 18.

° Ps. 60. 1.
10. a 74. 1.
° 89. 33.
° 108. 11.

° Rhuf. 8. 36.

h Es. 52. 3.
4.
Jer. 15. 13.
3 11eb. olud.

i Deut. 23. 37.
Ps. 79. 4.
a 80. 6.

k Jer. 24. 9.

12 Bren. 19. 21.
Job 16. 4.
Ps. 22. 7.

c Ps. 42. 5.
11.

m Ps. 8. 2.

n Es. 34. 13.
a 35. 7.
° Ps. 23. 4.

p Job 11. 13.
Ps. 68. 31.

q Job 31. 14.

r Rhuf. 8. 36.

s Ps. 7. 6.
a 35. 23.
a 59. 4. 5.
a 78. 65.

° Ps. 119. 25.

26 Cyfod yn gynnorthwy i ni, a gwared ni er mwyn dy drugaredd.

PSALM XLV.

1 *Mawrhydi a rhad brenhiniaeth Crist. 10 Dyledswydd yr eglwys, a'r budd sydd o hynny.*

I'r Pencerdd ^aar Sosannim, i feibion Corah, ^aMaschil, Cân cariadau.

³ **T**RAETHA fy nghalon beth da: dywedyd yr ydwyf y pethau a wneuthum i'r brenhin: fy nhafod sydd bin ysgrifenydd buan.

2 Teccach ydwyf na meibion dynion: tywalltwyd gras ar dy wefusau: o herwydd hynny y'th fendithiodd Duw yn dragywydd.

3 Gwregysa dy ^bgleddyf ar *dy* glun, O Gadarn, â'th ogoniant a'th harddwch.

4 Ac yn dy harddwch ⁴marchoga yn llwyddiannus, o herwydd gwirionedd, a lledneisrwydd, a chyfiawnder; a'th ddeheulaw a ddysg i ti bethau ofnadwy.

5 Pobl a syrthiant danat; o herwydd dy saethau llymion yn glynu y'ngalon gelynyon y Brenhin.

6 ^cDy orsedd di, O Dduw, sydd byth ac yn dragywydd: teyrnwialen uniondeb yw teyrnwialen dy frenhiniaeth di.

7 ^dCeraist gyfiawnder, a chaseaist ddrygioni: am hynny y'th enneiniodd ^eDuw, *sef* dy Dduw di, âg olew llawenydd yn fwy na'th gyfeillion.

8 *Arogl* myrr, aloes, a chasia, sydd ar dy holl wisgoedd: *allan* o'r palasau ifori, â'r rhai y'th lawenhasant.

9 Merched brenhinoedd oedd ym mhlith dy bendefigesau: ^fsafai y frenhines ar dy ddeheulaw mewn aur coeth o Ophir.

10 Gwranddo, ferch, a gwel, a gostwng dy glust; ac ^ganghofia dy bobl dy hun, a thy dy dad.

11 A'r Brenhin a chwennych dy degwch: canys ^hefe yw dy lor di; ymostwng dithau iddo ef.

12 Merch Tyrus hefyd fydd ymo âg anrheg; ⁱa chyfoethogion y bobl a ymbiliant â'th wyneb.

13 ^kMerch y Brenhin sydd oll yn ogoneddus o fewn: gemwaith aur yw ei gwisg hi.

14 Mewn gwaith edau a nodwydd y dygir hi at y Brenhin: y morwynion *y rhai a ddeuant* ar ei hol, yn gyfeillesau iddi, a ddygir attat ti.

15 Mewn llawenydd a gorfoledd

y dygir hwynt: deuant i lys y Brenhin.

16 Dy feibion fydd yn lle dy dadau, ^my rhai a wnei yn dywysogion yn yr holl dir.

17 Paraf gofio dy enw ym mhob cenhedlaeth ac oes: am hynny y bobl a'th foliannant byth ac yn dragywydd.

PSALM XLVI.

1 Yr ymddiried sydd gan yr eglwys yn Nuw. 8 Cynghor i ystyried hynny.

I'r Pencerdd ^ofeibion Corah, Cân ar ^aAlamoth.

DUW sydd noddfa a nerth i ni, ^bcymmorth hawdd ei gael mewn cyfyngder.

2 Am hynny nid ofnwn pe symudai y ddaear, a phe treiglid y mynyddoedd i ³ganol y môr:

3 ^cEr rhuo a therfysgu o'i ddyfroedd, er crynu o'r mynyddoedd gan ei ymchwydd ef. Selah.

4 Y mae afon, a'i ffrydiau a lawenhânt ddinas Duw; cyssegr preswylfeydd y Goruchaf.

5 Duw sydd yn ei chanol; nid ysgog hi: Duw a'i cynnorthwya ⁴yn fore iawn.

6 ^dY cenhedloedd a derfysgasant, y teyrnasoedd a ysgogasant: efe a roddes ei lef, toddodd y ddaear.

7 ^eY mae ARGLWYDD y lluoedd gyd â ni; y mae Duw Jacob yn ⁵amddiffynfa i ni. Selah.

8 ^fDeuwch, gwelwch weithredoedd yr ARGLWYDD; pa anghyannedd-dra a wnaeth efe ar y ddaear.

9 Gwna i ryfeloedd beidio hyd eithaf y ddaear; ^gefe a ddryllia y bwa, ac a dyrr y waywffon, efe a lysg y cerbydau â than.

10 Peidiwch, a gwybyddwch mai myfi sydd DDUW: dyrchefir fi ym mys y cenhedloedd, dyrchefir fi ar y ddaear.

11 ^hY mae ARGLWYDD y lluoedd gyd â ni; amddiffynfa i ni yw Duw Jacob. Selah.

PSALM XLVII.

Cynghori y cenhedloedd i groesawu teyrnas Crist yn llawn.

I'r Pencerdd, Psalm ^ai feibion Corah.

YR holl bobl, ^acurwch ddwyllaw: llafar genwch i DDUW â llef gorfoledd.

2 Canys yr ARGLWYDD goruchaf sydd ofnadwy; ^bBrenhin mawr ar yr holl ddaear.

m i Petr 2. 9.
Dat. 1. 6.
a 5. 10.
a 20. 6.

³ i feibion.
a 1 Chron. 15. 20.

b Deut. 4. 7.
Ps. 145. 18.

³ Heb. galon y moroedd.
o Ps. 93. 3, 4.
Jer. 5. 22.
Matt. 7. 25.

⁴ Heb. pam wynebo y bore:
Edrych Exod. 14. 24, 27.
2 Chron. 20. 20.
a 143. 8.

^d Ps. 2. 1.
o ad. 11.

⁵ Heb. uchelfa.
f Ps. 66. 5.

^g Ps. 76. 3.

^h ad. 7.

² Neu, meibion.
a Es. 55. 12.

^b Mal. 1. 14.

^a Ps. 69, a 80, titl.
² Neu, Athrawiaeth.
³ Heb. Mae fy nghalon yn berwi allan beth da.

^b Ps. 49, 2.
Heb. 4. 12.
Dut. 1. 16.
u 19. 15.

⁴ Heb. llwydda, marchoga.

^c Ps. 93. 2.
Heb. 1. 8.

^d Ps. 33. 5.

^e Es. 61. 1.

^f Edrych 1 Bren. 2. 19.

^g Edrych Deut. 21. 13.

^h Ps. 95. 6.
Es. 54. 5.

ⁱ Ps. 22. 29.
a 72. 10.
Es. 49. 23.

^k Dat. 19. 7, 8.

^l Can. 1. 4.

3 Efe a ddwg y bobl danom ni, a'r cenhedloedd dan ein traed.

4 Efe a ddethol ein hetifeddiaeth i ni, ardderchowgrwydd Jacob, yr hwn a hoffodd efe. Selah.

5 ^c Dyrchafodd Duw â llawenfloedd, yr ARGLWYDD â sain udgorn.

6 Cenwch fawl i DDUW, cenwch: cenwch fawl i'n Brenhin, cenwch.

7 Canys Brenhin yr holl ddaear yw DUW: ^d cenwch fawl ³ yn ddeallus.

8 Duw sydd yn teyrnasu ar y cenhedloedd: eistedd y mae Duw ar orsedd-faingc ei sancteiddrwydd.

9 ⁴ Pendefigion y bobl a ymgasglasant ynghyd, ⁵ sef pobl Duw Abraham: canys tariannau y ddaear ydynt eiddo Duw: dirfawr y dyrchafwyd ef.

PSALM XLVIII.

Addurn a rhagorffaint yr eglwys.

Cân a Psalm ² i feibion Corah.

MAWR yw yr ARGLWYDD, a thra moliannus, yn ninas ein Duw ni, yn ei fynydd sanctaidd.

2 ^a Tegwch bro, llawenydd yr holl ddaear, yw mynydd Sion, ^b yn ystlysau y gogledd, ^c dinas y Brenhin mawr.

3 Duw yn ei phalasau a adwaenir yn amddiffynfa.

4 Canys wele, y brenhinoedd a ymgynnullasant, aethant heibio ynghyd.

5 Hwyl a welsant, felly y rhyfeddasant; brawychasant, ac aethant ymaith ar ffrwst.

6 Dychryn a ddaeth arnynt yno, a dolur, megis gwraig yn esgor.

7 ^d A gwynt y dwyrain y ^e drylli longau y ³ môr.

8 Megis y clywsom, felly y gwelsom yn ^f ninas ARGLWYDD y lluoedd, yn ninas ein Duw ni: Duw a'i sicrhâ hi yn dragywydd. Selah.

9 Meddylasom, O DDUW, am dy drugaredd ynghanol dy deml.

10 Megis y mae dy enw, O DDUW, felly y mae dy fawl hyd eithafoedd y tir: cyflawn o gyfiawnder yw dy ddeheulaw.

11 Llawenyched mynydd Sion, ac ymhyfydd merched Judah, o herwydd dy farnedigathau.

12 Amgylchwch Sion, ac ewch o'i hamgylch hi; rhifwch ei thyrau hi.

13 ⁴ Ystyriwch ei rhagfuriau ⁵ edrychwch ar ei phalasau; fel y mynegoch i'r oes a ddelo ar ol.

14 Canys y DUW hwn yw ein Duw ni byth ac yn dragywydd: efe a'n tywys ni hyd angau.

PSALM XLIX.

1 Eiriol difrif i adeiladu ffydd yr adgyfodiad, nid ar allu bydol, ond ar Dduw. 16 Na ddylid rhyfeddu wrth lwyddiant bydol.

Tr Pencerdd, Psalm ² i feibion Corah.

CLYWCH hyn, yr holl bobloedd; gwrandêwch hyn, holl drigolion y byd:

2 Yn gystal ^a gwreng a bonheddig, cyfoethog a thlawd ynghyd.

3 Fy ngenau a draetha ddoethineb; a myfyrdod fy nghalon fydd am ddeall.

4 ^b Gostyngaf fy nghlust at ddiarheb; fy nammeg a ddatguddiaf gyd â'r delyn.

5 Paham yr ofnaf yn amser adfyd, pan y'm hamgylchyno anwiredd fy sodlau?

6 Rhai ^c a ymddiriedant yn eu golud, ac a ymfrostiant yn lliosowgrwydd eu cyfoeth.

7 Gan waredu ni wared neb ei frawd, ac ni all efe roddi iawn drosto i DDUW:

8 (Canys ^d gwerthfawr yw pryniad eu henaid, a hynny a baid byth;)

9 Fel y byddo efe byw byth, ac ^e na welo lygredigaeth.

10 Canys efe a wêl fod ^f y doethion yn meirw, yr un ffunud y derfydd am ffol ac ynfyd, gadawant eu golud i eraill.

11 Eu meddwl yw, y pery eu tai yn dragywydd, a'u trigfeydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: enwant eu tiroedd ar eu henwau eu hunain.

12 Er hynny ^g dyn mewn anrhyddedd, nid erys: tebyg yw i anifeiliaid a ddifethir.

13 Eu ffordd yma yw eu hynfydrwydd: etto eu hiliogaeth ydynt foddolawn i'w ^h hymadrodd. Selah.

14 Fel defaid y gosodir hwynt yn ⁱ uffern; angau a ymborth arnynt; ^a a'r rhai cyfiawn a lywodraetha arnynt y bore; ¹ a'u ⁵ tegwch a dderfydd ⁶ yn y bedd, o'u cartref.

15 Etto Duw a wared fy enaid i o ⁷ feddiant ⁸ uffern: canys efe a'm derbyn i. Selah.

16 Nac ofna pan gyfoethogo un, pan ychwanego gogoniant ei dŷ ef:

17 ^k Canys wrth farw ni ddwg efe ddim ymaith, ac ni ddisgyn ei ogoniant ar ei ol ef.

^c Ps. 68. 24, 25.

^d 1 Cor. 14. 15.

⁸ Heb. bob deallus.

⁴ Neu, Rhaf ewyllysgar.

⁵ Neu, ai bobl.

² Neu, meibion.

^a Ps. 50. 2. Jer. 3. 19. Galar. 2. 15. Eze. 20. 6. Dan. 8. 9. a 11. 16. ^b Esa. 14. 13. ^c Matt. 5. 35.

^d Jer. 18. 17. ^e Eze. 27. 26. ⁸ Tarsis.

^f ad. 1. 2.

⁴ Heb. Gosodwch eich calonau ar. ⁵ Neu, dyrchafwch.

² Neu, meibion.

^a Ps. 62. 9.

^b Ps. 78. 2. Matt. 13. 35.

^c Job 31. 24. Ps. 52. 7. a 62. 10. Marc 10. 24. 1 Tim. 6. 17.

^d Job 36. 18, 19.

^e Ps. 89. 48.

^f Preg. 2. 16.

^g ad. 20. Ps. 82. 7.

⁸ Heb. gennu.

⁴ y bedd.

^h Dan. 7. 22. Mal. 4. 3. Luc 22. 30. 1 Cor. 6. 2. Dat. 2. 26. a 20. 4.

ⁱ Job 4. 21. Ps. 39. 11.

⁵ Neu, cryfder.

⁶ Neu, y bedd yw cartref pob un o honant.

⁷ Heb. law.

⁸ Neu, y bedd. ^k Job 27. 19.

18 Er iddo yn ei fywyd fendithio ei enaid: canmolant dithau, o byddi da wrthyt dy hun.

19 Efe a â at genhedlaeth ei dadau, ac ni welant oleuni byth.

20 ¹Dyn mewn anrhydedd, ac heb ddeall, ^msydd gyffelyb i anifeiliaid a ddifethir.

PSALM L.

1 *Mawrhydi Duw yn ei eglwys. 5 Ei drefn ef am gasglu y saint ynghyd. 7 Nad oes ewyllys gan Dduw mewn seremonïau, 14 ond mewn gwir ufudd-dod.*

Psalms Asaph.

DUW y duwiau, *sef* yr **ARGLWYDD**, a lefarodd, ac a alwodd y ddaear, o godiad haul hyd ei fachludiad.

2 Allan o Sïon, ^aperffeithrwydd tegwch, ^by llewyrchodd Duw.

3 Ein Duw ni a ddaw, ac ni bydd distaw: ^ctân a ysa o'i flaen ef, a thymmestl ddirfawr fydd o'i amgylch.

4 ^dGeilw ar y nefoedd oddi uchod, ac ar y ddaear, i farnu ei bobl.

5 Ciesglwch fy saint ynghyd attaf fi, y rhai a wnaethant gyfammod â mi trwy aberth.

6 ^eA'r nefoedd a fynegant ei gyfiawnder ef: canys ^fDuw ei hun sydd Farnwr. Selah.

7 ^gClywch, fy mhobl, a mi a lefaraf; O Israel, a mi a dystiolaethaf i'th erbyn: Duw, *sef* dy Dduw di, *ydwyf* fi.

8 ^hNid ⁱam dy aberthau y'th gerddaf, na'th boeth-offrymmau, *am nad oeddynt* ger fy mron i yn wastad.

9 ^kNi chymmeraf fustach o'th dŷ, na bychod o'th gorlannau.

10 Canys holl fwystfilod y coed *dydynt* eiddof fi, a'r anifeiliaid ar fil o fynyddoedd.

11 Adwaen holl adar y mynyddoedd: a gwŷllt anifeiliaid y maes *dydynt* ³eiddof fi.

12 Os bydd newyn arnaf, ni ddywedaf i ti: ¹canys y byd a'i gyflawnder *sydd* eiddof fi.

13 A fwyttâf fi gig teirw? neu a yfaf fi waed bychod?

14 ^mAbertha foliant i Dduw; a ⁿthâl i'r Gorchufach dy addunedau:

15 A ^ogalw arnaf fi yn nydd trallod: mi a'th waredaf, a thi a'm goneddi.

16 Ond wrth yr annuwiol y dywedodd Duw, Beth sydd i ti a fynegech ar fy neddfau, neu a gym-

merech ar fy nghyfammod yn dy enau?

17 ^pGan dy fod yn casâu addysg, ac yn taflu fy ngeiriau i'th ol.

18 Pan welaist leidr, cyttunaist âg ef; a'th gyfran *oedd* gyd â'r godinebwyr.

19 Gollyngaist dy safn i ddrygioni, ^aa'th dafod a gyd-bletha ddichell.

20 Eisteddaist, *a* dywedaist yn erbyn dy frawd: rhoddaist enllib i fab dy fam.

21 Hyn a wnaethost, a ^rmi a dewais: ^ttybiaist dithau fy mod yn gwbl fel ti dy hun: *ond* ^tmi a'th argyhoeddaf, ac ^au trefnaf o flaen dy lygaid.

22 Deallwch hyn yn awr, y rhai ydych yn anghofio Duw; rhag i mi *eich* rhwygo, ac na *byddo* gwaredydd.

23 Yr hwn a abertho foliant, a'm gogonedda i: a'r neb a osodo *ei* ffordd *yn iawn*, dangosaf iddo iachawdwriaeth Duw.

PSALM LI.

1 *Dafydd yn gweddio am faddeuant pechodau, ac yn gweithur cyfies ddifrif o honynt: 6 yn gweddio am ei sancteiddio. 16 Nad oes ewyllys gan Dduw mewn aberth, ond mewn purdeb calon. 18 Y mae yn gweddio dros yr eglwys.*

Tr Pencerdd, Psalm Dafydd, ^apan ddaeth Nathan y prophwyd atto, wedi iddo ^bfyned i mewn at Bathseba.

TRUGARHA wrthyf, O **DDUW**, yn ol dy drugarowgrwydd: yn ol lliaws dy dosturiaethau, ^cdilea fy anwireddau.

2 ^dGolch fi yn llwyr-ddwys oddi wrth fy anwiredd, a glanhâ fi oddi wrth fy mhechod.

3 Canys yr wyf yn cydnabod fy nghamweddau: a'm pechod *sydd* yn wastad ger fy mron.

4 ^eYn dy erbyn di, dydi dy hunan, y pechais, ac y gwneuthum y drwg *hwn* yn dy olwg: ^ffel y'th gyfiawnhaer pan leferych, *ac y* byddit bur pan farnech.

5 Wele, ^gmewn anwiredd y'm lluniwyd; ac mewn pechod y ²beichiogodd fy mam arnaf.

6 Wele, ceraist wirionedd oddi mewn: a pheri i mi wybod doethineb yn ³y dirgel.

7 ^hGlanhâ fi âg isop, a mi a lanhêir: golch fi, a byddaf ⁱwynnach na'r eira.

8 Pâr i mi glywed gorfoledd a llawenydd; *fel* y llawencho yr esgryn a ddrylliaist.

P Rhuf. 2, 21, 22.

a Pa. 52. 2.

^f Preg. 8. 11, 12.
Es. 26. 10.
a 57. 11.
^g Fdrych Rhuf. 2. 4.
^h Ps. 90. 8.

Cylch 1034.

a 2 Sam. 12.

b 2 Sam. 11. 2, 4.

c ad. 9.
Es. 43. 25.
a 44. 22.
Col. 2. 14.
d Heb. 9. 14.
1 Ioan 1. 7.
Dat. 1. 5.

e Gen. 20. 6.
a 39. 9.

f Rhuf. 3. 4.

g Job 14. 4.
Ioan 3. 6.
Rhuf. 5. 12.
Eph. 2. 3.
2 Heb. cynhesodd fy mam.

3 ddirgel.

h Lef. 14. 4, 6, 49.
Num. 19. 18.
Heb. 9. 19.

i Es. 1. 18.

^k ad. 1.

⁴ Neu,
dianwadl.

9 Cuddia dy wyneb oddi wrth fy mhechodau, a ^k dilea fy holl anwiredau.

10 Crea galon lân ynof, O DDUW; ac adnewydd yspryd ⁴ uniawn o'm mewn.

11 Na fwrw fi ymaith oddi ger dy fron; ac na chymmer dy yspryd sanctaidd oddi wrthyf.

12 Dyro drachefn i mi orfoledd dy iachawdwriaeth; ac *a'th* hael yspryd cynnal fi.

13 Yna y dysgaf dy ffyrdd i rai anwir; a phechaduriaid a droir attat.

14 Gwared fi oddi wrth waed, O DDUW, DUW fy iachawdwriaeth: a'm tafod a gân yn llafar am dy gyfiawnder.

15 ARGWLWYDD, agor fy ngwefusau, a'm genau a fynega dy foliant.

16 Canys ¹ ni chwennychi aberth; ⁵ pe amgen, mi a'i rhoddwn: poeth-offrwm ni fynni.

17 ^m Aberthau DUW *ydynt* yspryd drylliedig: calon ddrylliog gystuddiedig, O DDUW, ni ddirmygi.

18 Gwna ddaioni yn dy ewyllysgarwch i Sion: adeilada furiau Jerusalem.

19 Yna y byddi foddllawn i ⁿ ebyrth cyfiawnder, i boeth-offrwm ac aberth llosg: yna yr offrymmant fustych ar dy allor.

PSALM LIL

1 Dafydd yn barnu ar goegni Döeg, ac yn prophwydo ei ddinystr ef, 6 ac y llawenhâ y cyfiawn o'i blegid. 8 Dafydd, o'i hyder ar drugaredd Duw, yn rhoddi dïolech.

I'r Pencerdd, Maschil, Psalm Dafydd, ^a pan ddaeth Döeg yr Edomiad a mynegi i Saul, a dywedyd wrtho, Daeth Dafydd i dŷ Ahimelech.

PAHAM yr ymfrosti mewn drygioni, O ^b gadarn? y mae trugaredd DUW yn *parhâu* yn wastadol.

2 ^c Dy dafod a ddychymmyg ysgelderer; ^d fel ellyn llym, yn gwneuthur twyll.

3 Hoffaist ddrygioni yn fwy na daioni; a chelwydd yn fwy na thraethu cyfiawnder. Selah.

4 Hoffaist bob geiriau distryw, ² O dafod twyllodrus.

5 DUW a'th ³ ddistrywia dithau yn dragywydd: efe a'th gipia di ymaith, ac a'th dyn allan o'th babel, ac a'th ddiwreiddia o dir y rhai byw. Selah.

6 ^e Y cyfiawn hefyd a welant, ac a ofnant, ac a chwarddant am ei ben.

7 Wele y gwr ni osododd DDUW yn gadernid iddo; eithr ^f ymddiriedodd yn lliosowgrwydd ei olud; ac a ymnerthodd yn ei ⁴ ddrygioni.

8 Ond myfi *sydd* ⁸ fel olew-wydden werdd yn nhŷ DDUW: ymddiriedaf yn nhrugaredd DUW byth ac yn dragywydd.

9 Clodforaf di yn dragywydd, o herwydd i ti wneuthur *hyn*: a disgwyliaf wrth dy enw; canys da *yw* ger bron dy saint.

PSALM LIII.

1 Dafydd yn gosod allan lygredigaeth dyn naturiol; 4 yn argyhoeddi yr amwiciol wrth oleuni eu cydwybod eu hun; 6 yn ymgon-eddu yn iachawdwriaeth Duw.

I'r Pencerdd ar y Mahalath, Maschil, Psalm Dafydd.

DYWEDODD ^a yr ynyd yn ei galon, Nid *oes* un DUW. Ymlygrasant, a gwnaethant ffaidd anwiredd: ^b nid *oes* un yn gwneuthur daioni.

2 Edrychodd DUW i lawr o'r nefoedd ar feibion dynion, i edrych a oedd *neb* yn ddeallus, ac yn ceisio DUW.

3 Ciliaasai pob un o honynt yn wsg ei gefn: cyd-ymddifwynasent; nid *oes* a wnel ddaioni, nac *oes* un.

4 Oni wŷr gweithredwyr anwiredd? y rhai sydd yn bwytta fy mhobl, *fel* y bwyttäent fara: ni alwasant ar DDUW.

5 ^c Yno yr ofnasant *gan* ofn, lle nid oedd ofn: canys DUW a wasgarodd esgyrn yr hwn a'th warchaeodd: gwaradwyddais *hwynt*, am i DDUW eu dirmygu hwy.

6 ² O na roddid iachawdwriaeth i Israel o Sion! pan ymchwelo DUW gaethiwed ei bobl, y llawenycha Jacob, ac yr ymhyfryda Israel.

PSALM LIV.

1 Dafydd yn cwyno rhag y Ziphiaid, ac yn gweddïo am iachawdwriaeth: 4 ac, o hyder ar gynnorth Duw, yn addaw aberth.

I'r Pencerdd ar Neginoth, Maschil, Psalm Dafydd, ^a pan ddaeth y Ziphiaid a dywedyd wrth Saul, Onid ydyw Dafydd yn ymguddio gyd â ni?

ACHUB fi, O DDUW, yn dy enw; ^A a barn fi yn dy gadernid.

2 DUW, clyw fy ngweddi; gwrando ymadrodd fy ngenau.

3 Canys ^b dieithriaid a gyfodasant i'm herbyn, a'r trawsion a geisiant fy enaid: ni osodasant DDUW o'u blaen. Selah.

^k Ps. 49. 6.

⁴ Neu, olud.

⁸ Hos. 14. 6.

^a Ps. 10. 4.
^a 14. 1, &c.

^b Rhuf. 3.
10.

^c Lef. 26.
17, 36.
Diar. 28. 1.

² Heb. Pwy a rydd, &c.

^a 1 Sam. 23.
19. a 26. 1.

^b Ps. 86. 14.

¹ Num. 15.
27, 30.
Ps. 40. 6.
a 50. 8.
Es. 1. 11.
Jer. 7. 22.
Hos. 6. 6.
⁵ Neu, fel y rhoddwn.
^m Ps. 34. 18.
Es. 57. 16.
a 66. 2.

ⁿ Ps. 4. 5.
Mal. 3. 3.

^a 1 Sam. 22.
9.

^b 1 Sam. 21.
7.

^c Ps. 50. 19.

^d Ps. 57. 4.
a 59. 7.
a 64. 3.

² Neu, a'r tafod.
³ Heb. dery dithau i lawr.

^e Ps. 64. 9.

c Ps. 118. 7.

2 Heb.
gwyltyr.

d Ps. 52. 9.

e Ps. 59. 10.

4 Wele, Duw *sydd* yn fy nghyn-northwyo: °yr Arglwydd *sydd* ym mysg y rhai a gynhaliant fy enaid.

5 Efe a dâl ddrwg i'm ²gelynion: torr hwynt ymaith yn dy wirionedd.

6 Aberthaf i ti yn ewyllysgar: °clodforaf dy enw, O ARGLWYDD; canys da yw.

7 Canys efe a'm gwaredodd o bob trallod; °a'm llygad a welodd ei ewyllys ar fy ngelynion.

PSALM LV.

1 *Dafydd yn ei weddi yn cwyno ei gyflwr erchyll: 9 yn gweddio yn erbyn ei elynion, ac yn achwyn rhag eu hanwiredd a'u brad hwy: 16 yn ymgysuro, o herwydd nawdd Duw yn ei gadw, ac o herwydd gwaradwydd ei elynion.*

I'r Pencerdd ar Neginoth, Maschil, Psalm Dafydd.

1023.

GWRANDO fy ngweddi, O DDUW; ac nac ymguddia rhag fy neisfyad.

2 Gwrando arnaf, ac erglyw fi: cwynfan yr ydywf yn fy ngweddi, a thuchan.

3 Gan lais y gelyn, gan orthrymder yr annuwiol: o herwydd y maent yn bwrw anwiredd arnaf, ac yn fy nghasâu yn lliidiog.

4 Fy nghalon a ofidia o'm mewn: ac ofn angau a syrthiodd arnaf.

5 Ofn ac arswyd a ddaeth arnaf, a dychryn a'm gorchuddiodd.

6 A dywedais, O na bai i mi adenydd fel colommen! *yna* yr ehedwn ymaith, ac y gorphwyswn.

7 Wele, crwydrwn ym mhell, ac arhoswn yn yr anialwch. Selah.

8 Brysiwn i ddiange, rhag y gwynt ystormus a'r dymmestl.

9 Dinystria, O ARGLWYDD, a gwahan eu tafodau: canys gwelais °drawsder a chynnen yn y ddinas.

10 Dydd a nos yr amgylchant hi ar ei muriau: ac *y mae* anwiredd a blinder yn ei chanol hi.

11 Anwireddau *sydd* yn ei chanol hi; ac ni chilia twyll a dichell o'i heolydd hi.

12 Canys nid gelyn a'm difenwodd; *yna* y dioddefaswn: nid fy nghasddyn a ymfawrygodd i'm herbyn; *yna* mi a ymguddiaswn rhagddo ef:

13 Eithr tydi, ddyn, fy nghydradd, °fy fforddwr, a'm cydnabod.

14 Y rhai oedd felus gennym gyd-gyfrinach, ac a rodiasom i dy DDUW ynghyd.

15 Rhuthred marwolaeth arnynt,

a disgynant ²i uffern yn fyw: canys drygioni *sydd* yn eu cartref, ac yn eu mysg.

16 Myfi a waeddaf ar DDUW; a'r ARGLWYDD a'm hachub i.

17 °Hwyr a bore, a hanner dydd, y gweddiaf, a byddaf daer: ac efe a glyw fy lleferydd.

18 Efe a waredodd fy enaid mewn heddwch oddi wrth y rhyfel oedd i'm herbyn: canys yr oedd llawer gyd â mi.

19 Duw a glyw, ac a'u darostwng hwynt, yr hwn sydd yn aros erioed: Selah: °am nad oes gyfnewidiau iddynt, °am hynny nid ofnant DDUW.

20 Efe a estynodd ei law yn erbyn y rhai oedd heddychlawn âg ef: efe a °dorrodd ei gyfammod.

21 °Llyfnach oedd ei enau nag ymenyn, a rhyfel yn ei galon: tynerach oedd ei eiriau nag olew, a hwynt yn gledlyfau noethion.

22 °Bwrw dy °faich ar yr ARGLWYDD, ac efe a'th gynnal di: °ni âd i'r cyfiawn ysgogi byth.

23 Tithau, DDUW, a'u disgyni hwynt i bydew dinystr: °gwyr gwaedlyd a thwyllodrus ni °byddant byw hanner eu dyddiau; ond myfi a obeithiaf ynot ti.

PSALM LVI.

1 *Dafydd, wrth weddio Duw o hyder ar ei air, yn cwyno rhag ei elynion: 9 yn datgan ei ymddiried i'ngair Duw, ac yn addaw ei folianu ef.*

I'r Pencerdd ar Jonath-Elem-Rechocim, °Michtam Dafydd, pan ddaliodd °y Philistiaid ef yn Gath.

TRUGARHA wrthyf, O DDUW: canys dyn a'm llyngcai: beunydd, gan ymladd, y'm gorthrymma.

2 Beunydd y'm llyngcai ³fy ngelynion: canys llawer *sydd* yn rhyfela i'm herbyn, O DDUW goruchaf.

3 Y dydd yr ofnwyf, mi a ymddiriedaf ynot ti.

4 °Yn NUW y clodforaf ei air, yn NUW y gobeithiaf; °nid ofnaf beth a wnel enawd i mi.

5 Beunydd y cam-gymmerant fy ngeiriau: eu holl feddyliau *sydd* i'm herbyn er drwg.

6 Hwyr a ymgasglant, a lechant, ac a wylant fy nghamrau, pan ddisgwyliant am fy enaid.

7 A ddiangant hwy trwy anwiredd? disgyn y bobloedd *hyn*, O DDUW, yn dy lidiowgrwydd.

8 Ti a gyfrifaist fy symmudiadau:

2 Neu,
f'r bedd.e Dan. 6. 10.
Act. 3. 1. a
10. 3, 9, 30.3 Neu, gyd
d'r rhai
nid oes gyf-
newidiau.
4 Neu, etto.5 Heb.
halogodd.
d Ps. 23. 3.
a 37. 4. a 62.
4. a 64. 3.
Diar. 5. 3, 4.e Ps. 37. 5.
Matt. 6. 25.
Luc 12. 22.
1 Petr 5. 7.
6 Neu, rodd.
f Ps. 37. 24.

5 Ps. 5. 6.

7 Heb.
hammer-
au eu
ddiadau:
Eidrych
Diar. 10. 27.
Preg. 7. 17.2 Psalm
enraid.3 1 Sam. 21.
11.3 Heb. fy
ngwyltyr.

b ad. 10. 11.

c Ps. 118. 6.
Es. 31. 3.
Heb. 13. 6.

a Jer. 6. 7.

b Ps. 41. 9.

d Mal. 3. 16.

dod fy nagrau yn dy gostrel : ^aonid ydynt yn dy lyfr di?

9 Y dydd y llefwyf *arnat*, yna y dychwelir fy ngelynion yn eu gwrthol: hyn a wn; am *fod* Duw gyd â mi.

o ad. 4.

10 ^aYn Nuw y moliannaf *ei* air: yn yr ARGLWYDD y moliannaf *ei* air.

11 Yn Nuw yr ymddiriedais: nid ofnaf beth a wnel dyn i mi.

12 Arnaf fi, O DDUW, *y mae* dy addunedau: talaf i ti foliant.

f Ps. 116. 8.

13 Canys ^agwaredaist fy enaid rhag angau: oni *waredi* fy nhraed rhag syrthio, fel y rhodiwyf ger bron Duw ^ay'ngoleuni y rhai byw?

s Job 33. 30.

PSALM LVII.

1 *Dafydd yn cilio at Dduw trwy weddi, ac yn cwyno ei enbyd gyflwr; 7 yn ymgysuro i foliannu Duw.*

Tr Pencerdd, ^aAl-taschith, Michtam Dafydd, ^apan fiodd rhag Saul i'r ogof.

TRUGARHA wrthyf, O DDUW, trugarhâ wrthyf: canys ynot y gobeithiodd fy enaid; ië, ^bying nghysgod dy adenydd y gobeithiaf, hyd onid êl yr aflwydd *hwn* heibio.

2 Galwaf ar DDUW goruchaf; ar DDUW ^aa gwblhâ â mi.

3 Efe a enfyn o'r nefoedd, ac ^aa'm gwared *oddi wrth* warthrudd yr hwn a'm llyngcai. Selah. ^dDenfyn Duw ei drugaredd a'i wirionedd.

4 Fy enaid *sydd* yn mysg llewod: gorwedd yr wyf *ym* mysg dynion poethion, *sef* meibion dynion, ^ay rhai *y mae* eu dannedd yn waywffyn a saethau, ^aa'u tafod yn gledd-yf llym.

5 ^sYmddyrrha, DDUW, uwch y nefoedd; *a bydded* dy ogoniant ar yr holl ddaear.

6 ^bDarparasant rwyd i'm traed; crymmwyd fy enaid: cloddiasant bydew o'm blaen; syrthiasant yn ei ganol. Selah.

7 ^aParod yw fy nghalon, O DDUW, parod yw fy nghalon: canaf a chanmolaf.

8 Deffro, ^kfy ngogoniant; deffro, nabl a thelyn: deffroaf yn fore.

9 Clodforaf di, ARGLWYDD, *ym* mysg y bobloedd: canmolaf di *ym* mysg y cenhedloedd.

10 ^aCanys mawr *yw* dy drugaredd hyd y nefoedd, a'th wirionedd hyd y cymmylau.

11 ^mYmddyrrha, DDUW, uwch y nefoedd; *a bydded* dy ogoniant ar yr holl ddaear.

PSALM LVIII.

1 *Dafydd yn argyhoeddi barnwyr enwir; 3 yn dangos naturiaeth yr annuwiol; 6 ac yn ymrôl i farnedigaethau Duw, 10 y rhai a bâr i'r cyfiawm lawenychu.*

Tr Pencerdd, ^aAl-taschith, Michtam Dafydd.

AI cyfiawnder yn ddiau a draethwch chwi, O gynnullidfa? a fernwch chwi uniondeb, O feibion dynion?

2 Anwiredd yn hytrach a weithredwch yn y galon: ^btrawsder eich dwylaw yr ydych yn ei bwysu ar y ddaear.

3 ^aO'r groth yr ymddieithriodd y rhai annuwiol: o'r bru y cyfeiliornasant, gan ddywedyd celwydd.

4 ^dEu gwenwyn *sydd* ^sfel gwenwyn sarph: *y maent* fel ^ay neidr fyddar *yr hon* a gau ei chlustiau;

5 Yr hon ni wrendy ar lais y rhinwyr, *er* cyfarwydded fyddo y swynwr.

6 ^fDryllia, O DDUW, eu dannedd yn eu geneuau: torr, O ARGLWYDD, gildannedd y llewod ieuaingc.

7 Todder hwynt fel dyfroedd *sydd* yn rhedeg yn wastad: *pan* saetho eu saethau, byddant megis wedi eu torri.

8 Aed ymaith fel malwoden dawdd, *neu* ^serthyl gwraig; *fel* na welont yr haul.

9 Cyn i'ch crochanau glywed y mieri, efe a'u cymmer hwynt ymaith megis â chorwynt, ^syn fyw, ac yn *ei* ddigofaint.

10 Y cyfiawn a lawenycha pan welo ddial: ^befe a ylch ei draed y'ngwaed yr annuwiol.

11 Fel y dywedo dyn, *Diau fod* ^sffrwyth i'r cyfiawn: *diau fod* Duw a farna ar y ddaear.

PSALM LIX.

1 *Dafydd yn gweddïo am gael ei wared oddi wrth ei dlynion: 6 yn cwyno rhag eu creulondeb hwy; 9 yn ymddiried yn Nuw: 11 yn gweddïo yn eu herbym hwy; 16 ac yn clodfori Duw.*

Tr Pencerdd, ^aAl-taschith, Michtam Dafydd, ^bpan yrodd Saul rai i gadw y tē i'w ladd ef.

FY Nuw, ^cgwared fi oddi wrth fy ngelynion: ^aamddiffyn fi oddi wrth y rhai a ymgyfodant i'm herbym.

2 Gwared fi oddi wrth weithredwyr anwiredd, ac achub fi rhag y gwŷr gwaedlyd.

3 Canys wele, cynllwynasant yn erbyn fy enaid: ymgasglodd ced-

² Neu, *Nu* ddifetha, Euraid Psalm Dafydd. ^aPs. 57, titl.

^b Ps. 94. 20. Es. 10. 1.

^c Ps. 51. 5. Es. 48. 8.

^d Ps. 140. 3. Preg. 10. 11.

^s Heb. *ym* o'd cyffelyb-rwydd.

^a Neu, *yr asp.* ^e Jer. 8. 17.

^f Jer. 4. 10. Ps. 3. 7.

^s Job 3. 16. Preg. 6. 3.

^b Heb. *megis byn, megis digofaint.*

^b Ps. 68. 23.

⁶ gwobr.

² Neu, *Nu* ddifetha. ^a 1 Sam. 22. 1. a 24. 3. Ps. 142, titl.

^b Ps. 17. 8. a 63. 7.

^c Ps. 138. 8.

^s Neu, *efe a warth-ruddia yr hwn, &c.* ^d Ps. 40. 11. a 43. 3. a 61. 7.

^e Diar. 30. 14.

^f Ps. 55. 21. a 64. 3.

^s ad. 11. Ps. 108. 5.

^b Ps. 7. 15. 16. a 9. 15.

^f Ps. 108. 1. &c.

^k Edrych Ps. 30. 12.

¹ Ps. 36. 5. a 71. 19. a 103. 11. a 108. 4.

^m ad. 5.

d Ps. 44. 23.

4 Heb.
cyffarfod.

e ad. 14.

f Ps. 57. 4.
Diar. 12. 18.g Ps. 10. 11.
13. a 73. 11.
a 94. 7.h 1 Sam. 19.
16.
Ps. 2. 4.

i ad. 17.

5 Heb.
uchelfa.k Ps. 54. 7.
a 92. 11.l Heb. fy.
ngwyllyr.m Felly
Gen. 4. 12.
15.n Diar. 12.
13. a 18. 7.

o Ps. 83. 18.

p ad. 6.

q Job 15. 23.
Ps. 109. 10.r Heb. i
fwylla.s Neu, hwy
a arhosant
dros nos.

t ad. 9, 10.

u Ps. 80. titl.
2 Psalm
enraid.v 2 Sam. 8.
3. 13.w 1 Chron.
18. 3, 12.

yrn i'm herbyn; nid ar fy mai na'm pechod i, O ARGLWYDD.

4 Rhedant, ymbarottoant, heb anwired *ynof fi*: ^a deffro dithau i'm ^a cymmorth, ac edrych.

5 A thi, ARGLWYDD DDUW y lluoedd, DUW Israel, deffro i ymweled â'r holl genhedloedd: na thrugarhâ wrth neb a wnant anwired yn fal-eisus. Selah.

6 ^e Dychwelant gyd â'r hwyr, cyfarthant fel cwn, ac amgylchant y ddinas.

7 Wele, bytheiriant â'u genau: ^f cledlyfau *sydd* yn eu gwefusau: canys ^g pwy, *meddant*, a glyw?

8 Ond ^h tydi, O ARGLWYDD, a'u gwatwari hwynt; ac a chwerddi am ben yr holl genhedloedd.

9 O *herwydd* ei nerth ef, y disgwyliaf wrthyt ti: ⁱ canys DUW *yw* fy ^j amddiffynfa.

10 Fy NUW trugarog a'm rhagflaena: DUW a wna ^k i mi weled *fy ewyllys* ar ^l fy ngelynyon.

11 ^m Na ladd hwynt, rhag i'm pobl anghoffio: gwasgar hwynt yn dy nerth, a darostwng hwynt, O Arglwydd ein tarian.

12 ⁿ Am bechod eu genau, ac ymadrodd eu gwefusau, dalier hwynt yn eu balchder: ac am y felldith a'r celwydd a draethant.

13 Difa *hwynt yn dy* lid, difa, fel na *byddont*: a ^o gwybyddant mai DUW sydd yn llywodraethu yn Jacob, hyd eithafoedd y ddaear. Selah.

14 A ^p dychwelant gyd â'r hwyr, a chyfarthant fel cwn, ac amgylchant y ddinas.

15 ^q Crwydrant ^r am fwyd; ac onis digonir, ^s grwgnachant.

16 Minnau a ganaf am dy nerth, i.e. llafar-ganaf am dy drugaredd yn fore: canys buost yn amddiffynfa i mi, ac yn noddfa yn y dydd *y bu* cyfyngder arnaf.

17 I ti, fy nerth, y canaf; canys ^t DUW *yw* fy amddiffynfa, a DUW fy nhrugaredd.

PSALM LX.

1 *Dafydd yn cwyno wrth Dduw am farnedig-aethau o'r blaen*: 4 ac yr awron, ar obaith gwell, yn gweddio am ymwared: 6 yn ymgysuro yn addewidion Dduw, ac yn deisyf cael yr help y rhoisai ei hyder arno.

I'r Pencerdd ^u ar Susan-eduth, ^v Michtam Dafydd, i ddyssu; ^w pan ymladdodd yn erbyn Syriaid Mesopotamia, a Syriaid Sobah, pan ddychwelodd Joab, a lladdeiddeng mil o'r Edomiaid yn nyffryn yr halen.

O DDUW, ^e bwriaist ni ymaith, ^f gwasgeraist ni, a sorraist: dychwel attom drachefn.

2 Gwnaethost i'r ddaear grynu, a holltaist hi: iachâ ei briwiau; canys y mae yn crynu.

3 ^a Dangosaist i'th bobl galedi: ^b diodaist ni â gwin ^c madrondod.

4 ^d Rhoddaist faner i'r rhai a'th ofnant, i'w dyrchafu o herwydd y gwirionedd. Selah.

5 ^e Fel y gwareder dy rai anwyl: achub â'th ddeheulaw, a gwrandod fi.

6 DUW a lefarodd yn ei sancteiddrwydd, Llawenyhaf: rhannaf Sichem, a mesuraf ddyffryn Succoth.

7 Eiddof fi *yw* Gilead, ac eiddof fi Manasseh: ^h Ephraim hefyd *yw* nerth fy mhen; ⁱ Judah *yw* fy neddfwr.

8 Moab *yw* fy nghrochan golchi; dros Edom y bwriaf fy esgid: Philistia, ymorfoledda di ^j o'm plegid i.

9 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm harwain hyd yn Edom?

10 Onid tydi, DDUW, *yr hwn* ^k a'n bwriaist ymaith? a *thydi*, O DDUW, *yr hwn* nid âit allan gyd â'n lluoedd?

11 Moes i ni gynnorthwy rhag cyfyngder: canys ^l ofer *yw* ^m ymwared dyn.

12 Yn NUW ⁿ y gwnawn wroldeb: canys efe a sathr ein gelynyon.

PSALM LXI.

1 *Dafydd yn cilio at Dduw, wrth a brofasai o'r blaen*; 4 ac yn addunedu ei wasanaethu ef yn wastadol, o herwydd ei addewidion.

I'r Pencerdd ar Neginoth, Psalm Dafydd.

CYLYW, O DDUW, fy llefain; gwrando ar fy ngweddi.

2 O eithaf y ddaear y llefaf attat, pan lesmeirio fy nghalon: arwain fi i graig a fyddo uwch na mi.

3 Canys buost yn noddfa i mi, ac yn dŵr cadarn rhag y gelyn.

4 ^a Preswyliaf yn dy babell byth: ^b a'm hymddiried fydd dan orchudd dy adenydd. Selah.

5 Canys ti, DDUW, a glywaist fy addunedau: rhoddaist etifeddiaeth i'r rhai a ofnant dy enw.

6 ^c Ti a ^d estyni oes y Brenhin; ei flynyddoedd *fyddant* fel ^e cenhedlaethau lawer.

7 Efe a erys byth ger bron DUW: darpar ^f drugaredd a gwirionedd, *fel* y cadwont ef.

8 Felly y canmolaf dy enw yn dragwydd, fel y talwyf fy addunedau beunydd.

Cylch 1040.

c Ps. 44. 9.
3 Heb.
dryllaist.

d Ps. 71. 20.

e Es. 51. 17,
22.

f syndod.

g Ps. 20. 5.

h Ps. 108. 6,
&c.i Edrych
Deut. 33. 17.
1 Gen. 49.
10.j Neu,
arnaf fi.k Ps. 44. 9.
a 108. 11.l Ps. 146. 3.
6 Neu,
noddod.m Num. 24.
18.
1 Chron.
19. 13.

n Ps. 27. 4.

o Ps. 17. 8.
a 57. 1.
a 91. 4.

p Ps. 21. 4.

q Heb.
ychwanegi
ddyddiau
at ddydd-
tau y
brenhin.r Heb. cen-
hedlaeth a
chenhedl-
aeth.s Ps. 40. 11.
Diar. 20. 28.

PSALM LXII.

1 Dafydd, wrth ddangos ei hyder ar Dduw, yn digalonni ei elynion; 5 ac, yn yr un hyder, yn rhoi calon yn y duwiol. 9 Nad yw i neb roi ei oglud ar bethau bydol. 11 Gallu a thrugaredd a berthyn i Dduw.

I'r Pencerdd, i^a Jeduthun, Psalm Dafydd.

W RTH DDUW ² yn unig y ³ disgwyl ^b fy enaid: o hono ef y daw fy iachawdwriaeth.

2 ^a Efe yn unig yw fy nghraig, a'm hiachawdwriaeth, a'm ⁴ hamddiffyn; ni'm mawr ysgogir.

3 Pa hyd y bwriedwch aflwydd yn erbyn gwr? lleddir chwi oll; a byddwch ^d fel magwyr ogwyddedig, neu bared ar ei ogwydd.

4 Ymgynghorasant yn unig i'w fwrw ef i lawr o'i fawredd; hoffasant gelwydd: ^e â'u geneuau y bendithiant, ond o'u mewn y melldithiant. Selah.

5 ^f O fy enaid, disgwyl wrth DDUW yn unig: canys ynddo ef y mae fy ngobaith.

6 Efe yn unig yw fy nghraig, a'm hiachawdwriaeth: *efe yw* fy amddiffynfa: ni'm hysgogir.

7 Yn NUW y mae fy iachawdwriaeth a'm gogoniant: craig fy nghadernid, a'm noddfa, sydd yn NUW.

8 Gobeithiwch ynddo ef bob amser; O bobl, ^g tywelltwch eich calon ger ei fron ef: DUW sydd noddfa i ni. Selah.

9 ^h Gwagedd yn ddiau yw meibion dynion, geudab yw meibion gwŷr: i'w gosod yn y clorian, ysgafnach ydynt hwy i gyd na gwegi.

10 Nac ymddiriedwch mewn trawder, ac mewn trais na fyddwch ofer: ⁱ os cynnydda golud, na roddwch eich calon arno.

11 Unwaith y dywedodd DUW, clywais hynny ddwywaith; mai eiddo DUW yw cadernid.

12 Trugaredd hefyd sydd eiddot ti, O Arglwydd: canys ^k ti a deli i bob dyn yn ol ei weithred.

PSALM LXIII.

1 Hiraeth Dafydd am Dduw. 4 Y modd y bendithiai efe Dduw. 9 Ei hyder o ddinystri ei elynion, a'i ddiogelwch ei hun.

Psalm Dafydd, a pan oedd efe yn niffaethwch Judah.

T I, O DDUW, yw fy NUW i; yn fore y'th geisiaf: ^b sychedodd fy enaid am danat, hiraethodd fy nghnawd am danat, mewn tir cras a ² sychedig heb ddwfr;

2 I weled ^c dy nerth a'th ogoniant, fel y'th welais yn y cyssegr.

3 Canys gwell yw dy drugaredd di na'r bywyd: fy ngwefusau a'th foliannant.

4 Fel hyn y'th glodforaf yn fy mywyd: dyrchafaf fy nwyllaw yn dy enw.

5 Megis ^d a ³ mer ac ^d braser y digonir fy enaid; a'm genau a'th fawl â gwefusau llafar:

6 Pan ^e y'th gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf am danat y'ngwyladwriaethau y nos.

7 Canys buost gynnorthwy i mi; am hynny ^f y'ngghysgod dy adenydd y gorfoleddaf.

8 Fy enaid a lŷn wrthyt: dy ddeheulaw a'm cynnal.

9 Ond y rhai a geisiant fy enaid i ddistryw, a ânt i iselderau y ddaear.

10 ^g Syrthiant ar fin y cleddyf: rhan llwynogod fyddant.

11 Ond y Brenhin a lawenycha yn NUW: gorfoledda pob un ^h a dyngo iddo ef: eithr cauir genau y rhai a ddywedant gelwydd.

PSALM LXIV.

1 Dafydd yn gweddïo am ymwared, ac yn cwyno rhag ei elynion: 7 yn addaw iddo ei hun, y cai weled y fath amlog ddinystri ar ei elynion, ag a barai i'r cyffwrdd lawenychu o'i blegid.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

C LYW fy llef, O DDUW, yn fy ngweddi: cadw fy einioes rhag ofn y gelyn.

2 Cudd fi rhag cyfrinach y rhai drygionus; rhag terfysg gweithredwyr anwiredd:

3 ^a Y rhai a hogant eu tafod fel cleddyf, ac ^b a ergydiant eu saethau, sef geiriau chwervon:

4 I saethu y perffaith yn ddirgel: yn ddisymmwrth y saethant ef, ac nid ofnant.

5 ^c Ymwrolant mewn ² peth drygionus, ymchwedleuant ³ am osod maglau yn ddirgel; ^d dywedant, Pwy a'u gwel hwynt?

6 Chwiliant allan anwireddau; ^e gorphenant ddyfal chwilio: ceudod a chalon pob un o honynt sydd ddofn.

7 Eithr ^f DUW a'u saetha hwynt; ^g a saeth ddisymmwrth ⁵ yr archollir hwynt.

8 Felly hwy a wnant i'w tafodau eu hun syrthio arnynt: ^h pob un a'u gwelo a gilia.

9 ⁱ A phob dyn a ofna, ac a fynega waith DUW: canys doeth-ystryiant ei waith ef.

* 1 Chron. 25. 1, 3. 1048.

2 Neu, yn ddiau.

3 Heb. distawa.

b Ps. 33. 20.

c ad. 6.

d Heb. huchelfa.

e Ps. 30. 13.

f Ps. 28. 3.

g ad. 1, 2.

h 1 Sam. 1. 15. Galar. 2. 19.

i Ps. 39. 5, 11. Es. 40. 15, 17. Rhuf. 3. 4.

j Job 31. 25. Luc 12. 15. 1 Tim. 6. 17.

k Job 34. 11. Diar. 24. 12. Jer. 32. 19. Ezech. 7. 27. a 33. 20. Matt. 16. 27.

l Rhuf. 2. 6. 1 Cor. 3. 8. 2 Cor. 5. 10. Eph. 6. 8. Col. 3. 25. 1 Petr. 1. 17. Dat. 22. 12.

m 1 Sam. 22. 5. a 23. 14. 15, 26.

n Ps. 42. 2. a 84. 2. a 143. 6.

o Heb. blin.

p Edrych. 1 Sam. 4. 21. 1 Chron. 16. 11. Ps. 78. 61.

q Heb. braser.

r Ps. 42. 8. a 119. 55. a 149. 5.

s Ps. 61. 4.

t Heb. Gwariant iddo i'f-eirio trwy ddwylaw y cleddyf.

u Deut. 6. 13. Es. 45. 23. a 65. 16. Seph. 1. 5.

v Ps. 11. 2. a 57. 4. b Ps. 58. 7.

c Edrych. Diar. 1. 11. 2 Neu, gair. 3 Heb. i guldio maglau. d Ps. 59. 7.

e Neu, treuliasom gan yr hyn a ddylaf chwiliasom.

f Ps. 7. 12. 13.

g Heb. fydd eu harcholt. h Ps. 31. 11. a 52. 6.

i Ps. 32. 11.

b Ps. 68. 10.

10 ^b Y cyfiawn a lawenycha yn yr ARGLWYDD, ac a obeithia ynddo; a'r rhai uniawn o galon oll a orfoloddant.

PSALM LXV.

1 Dafydd yn moliannu Duw am ei ras. 4 Dedwyddwch etholedigion Duw, oblegid amryw ddoniau.

I'r Pencerdd, Psalm a Chân Dafydd.

MAWL ² a'th erys di yn Sion, O DDUW: ac i ti y telir yr adduned.

2 Ti yr hwn a wrandewi weddi, attat ti y daw pob cnawd.

3 Pethau anwir a'm gorchfygasant: ein camweddau ni, ti a'u glanhêi.

4 ^a Gwyn ei fyd yr hwn a ddewis-ech, ac a nesâech attat; fel y trigo yn dy gynteddoedd: ^b nyni a ddi-gonir â daioni dy dŷ, sef dy deml sanctaidd.

5 Attebi i ni trwy bethau ofnadwy, yn dy gyfiawnder, O DDUW ein hiachawdwriaeth; gobaieth holl gyr-rau y ddaear, a'r rhai sydd bell ar y môr.

6 Yr hwn a sicrhâ y mynydd-oedd trwy ei nerth, ac ^c a wregysir â chadernid.

7 ^d Yr hwn a ostega dwrf y mor-oedd, twrf eu tonnau, a ^e therfysg y bobloedd.

8 A phreswylwyr eithafoedd y byd a ofnant dy arwyddion: gwnei i derfyn bore a hwyr ³ lawenychu.

9 Yr wyt yn ymweled â'r ddaear, ⁴ ac ^f yn ei dyfrhâu hi: yr ydwyt yn ei chyfoethogi hi yn ddifawr âg afon Duw, yr hon sydd yn llawn dwfr: yr wyt yn parottôi yd iddynt, pan ddarperaist felly iddi.

10 Gan ddyfrhâu ei chefnau, ⁵ a gostwng ei rychau, yr ydwyt yn ei ⁶ mwydo hi â chafodau, ac yn bendithio ei chnwd hi.

11 Coroni yr ydwyt y flwyddyn â'th ddaioni; a'th lwybrau a ddi-ferant frasier.

12 Diferant ar borfeydd yr anial-wch: a'r brynau a ⁷ ymwregysant â hyfrydwch.

13 Y dolydd a wisgir â defaid, a'r dyffirnoedd a orchuddir âg yd; am hynny y bloeddiant, ac y canant.

PSALM LXVI.

1 Dafydd yn annog i foliannu Duw, 5 i ddal ar ei weithredoedd ef, 8 i'w fendithio am ei ddoniau grasusol; 13 yn addaw drosto ei hun wasanaeth crefyddol i Dduw; 16 yn datgan enwedig ddoniau Duw iddo.

I'r Pencerdd, Cân neu Psalm.

LAWEN-FLOEDDIWCH i DDUW, yr holl ddaear:

2 Datgenwch ogoniant ei enw: gwnewch ei foliant yn ogoneddus.

3 Dywedwch wrth DDUW, Mor ofnadwy wyt yn dy weithredoedd! o herwydd maint dy nerth, ^a y cymmer dy elynion arnynt fod yn ddarostyngedig i ti.

4 Yr holl ddaear a'th addolant di, ac a ganant i ti; i'e, canant i'th enw. Selah.

5 ^b Deuwch, a gwelwch weithred-oedd Duw: ofnadwy yw yn ei weithred tu ag at feibion dynion.

6 ^c Trodd efe y môr yn sychdir: ^d aethant trwy yr afon ar draed: yna y llawenychasom ynddo.

7 Efe a lywodraetha trwy ei gadernid byth; ^e ei lygaid a edrychant ar y cenhedloedd: nac ymddyrchafed y rhai anufudd. Selah.

8 O bobloedd, bendithiwch ein Duw, a pherwch glywed llais ei fawl ef:

9 Yr hwn sydd yn gosod ein henaid mewn bywyd, ac ni âd i'n troed lithro.

10 Canys ^f profaist ni, O DDUW: coethaist ni, fel coethi arian.

11 Dygaist ni i'r rhwyd: gosod-aist wasgfa ar ein llwynau.

12 ^g Peraist i ddynion farchogaeth ar ein pennau; ^h aethom trwy y tân a'r dwfr: a thi a'n dygaist allan i le ² diwall.

13 ⁱ Deuaf i'th dŷ âg offrymmau poeth: ^k talaf i ti fy addunedau,

14 Y rhai a ^l adroddodd fy ngwefusau, ac a ddywedodd fy ngenau yn fy nghyfyngder.

15 Offrymmaf i ti boeth-offrymmau ^m breision, ynghyd âg arogl-darth hyrddod; aberthaf ychain a bychod. Selah.

16 Deuwch, gwrandêwch, y rhai oll a ofnwch DDUW; a mynegaf yr hyn a wnaeth efe i'm henaid.

17 Llefaïs arno â'm genau, ac efe a ddyrchafwyd ⁿ m tafod.

18 ^o Pe edrychaswn ar anwiredd yn fy nghalon, ni wrandawsai yr Arglwydd.

19 Duw yn ddiau a glybu, ac a wrandawodd ar lais fy ngweddi.

20 Bendigedig fyddo Duw, yr hwn ni throdd fy ngweddi oddi wrtho, na'i drugaredd ef oddi wrth-yf finnau.

a Ps. 18. 44.

a 81. 15.

b Ps. 46. 8.

c Exod. 14. 21.

d Jos. 3. 14.

e Ps. 11. 4.

f Ps. 17. 3.

Es. 48. 10.

g Es. 51. 23.

h Es. 43. 2.

2 Heb.

dyfradwy.

i Ps. 100. 4.

k Preg. 5. 4.

l Heb.

agorodd.

m Heb.

o fêr.

n Diar. 28. 9.

Es. 1. 16.

Ioan 9. 31.

Iago 4. 8.

PSALM LXVII.

1 Gweddî am helaethu teyrnas Dduw, 3 er llawenydd 4r bobl, 6 ac er amhlâu bendithion Duw.

Tr Pencerdd ar Neginoth, Psalm neu Gân.

DUW a drugarhao wrthym, ac a'n bendithio; a *thywynned ei wyneb ²arnom: Selah.

2 Fel yr adwaener dy ffordd ar y ddaear, a'th iachawdwriaeth ym mhlith yr holl genhedloedd.

3 Molianned y bobl di, O DDUW; molianned yr holl bobl dydi.

4 Llawnhâed y cenedloedd, a byddant hyfryd: canys ^bti a fferni y bobl yn uniawn, ac a ³lywodraethi y cenedloedd ar y ddaear. Selah.

5 Molianned y bobl di, O DDUW; molianned yr holl bobl dydi.

6 *Yna y ddaear a rydd ei ffrwyth; a DUW, sef ein DUW ni, a'n bendithia.

7 DUW a'n bendithia; a holl derfynau y ddaear a'i hofnant ef.

PSALM LXVIII

1 Gweddî wrth symmudo yr arch. 4 Cynghor i folianu Duw am ei drugareddau; 7 am ei ofal dros ei eglhys; 19 am ei fawr drugareddau.

Tr Pencerdd, Psalm neu Gân Dafydd.

CYFODED ^aDUW, gwasgarer ei elynion: a ffoed ei gaseion ²o'i flaen ef.

2 Chweli hwynt fel chwalu mwg: fel y tawdd cŵyr wrth y tân, difether y rhai annuwiol o flaen DUW.

3 Ond ^bllawenycher y rhai cyf-iawn, a gorfoleddant ger bron DUW; a byddant hyfryd o lawenydd.

4 Cenwch i DDUW, canmôlwch ei enw: dyrchefwch yr hwn sydd yn marchogaeth ar y nefoedd, a'i enw yn JAH, a gorfoleddwch ger ei fron ef.

5 ^cTad yr amddifaid, a Barnwr y gweddwon, yw DUW, yn ei breswylfa sanctaidd.

6 ^dDUW sydd yn gosod yr unig mewn teulu: *yn dwyn allan ^ey rhai a rwymwyd mewn gefynnau; ond y rhai cyndyn a breswylant gras-dir.

7 Pan aethost, O DDUW, o flaen dy bobl, pan gerddaist trwy yr anialwch; Selah:

8 ^fY ddaear a grynodd, a'r nefoedd a ddiferasant o flaen DUW: Sinai yntau a grynodd o flaen DUW, sef DUW Israel.

9 ^hDyhidlaist wlaw graslawn, O DDUW, ar dy etifeddiaeth: ti a'i gwrteithiaist wedi ei blino.

10 Dy gynnulleidfa di sydd yn trigo ynddi: yn dy ddaioni, O DDUW, yr wyt yn darparu i'r tlawd.

11 Yr ARGLWYDD a roddes y gair; mawr oedd ³mintai y rhai a'i pregethent.

12 Brenhinoedd byddinog a ⁴ffoisant ar ffrwst: a'r hon a drigodd yn tŷ, a rannodd yr yspail.

13 Er gorwedd o honoch ym mysg y crochanau, byddwch fel esgyll colommen wedi eu gwisgo âg arian, a'i hadenydd âg aur melyn.

14 Pan wasgarodd yr Hollalluog frenhinoedd ⁵ynddi, yr oedd hi yn wên fel eira yn Salmon.

15 Mynydd DUW sydd fel mynydd Basan; yn fynydd cribog fel mynydd Basan.

16 Paham y llemmwch, chwi fynddoedd cribog? ⁱdyma y mynydd a chwennychodd DUW ei breswyllo; i.e., preswylia yr ARGLWYDD ynddo byth.

17 ^kCerbydau DUW ydynt ugain mil, sef ⁶miloedd o angelion: yr Arglwydd sydd yn eu plith, megis yn Sinai yn y cyssegr.

18 ^lDyrchefaist i'r uchelder, caethgludaist gaethiwed: derbyniaist roddion ⁷i ddynion; i.e., i'r rhai cyndyn hefyd, fel y preswyliai yr ARGLWYDD DDUW yn eu plith.

19 Bendigedig fyddo yr Arglwydd, yr hwn a'n llwytha beunydd ^adaioni; sef DUW ein hiachawdwriaeth. Selah.

20 Ein DUW ni sydd DDUW iachawdwriaeth; ac ^mi'r ARGLWYDD DDUW y perthyn diangfaau rhag marwolaeth.

21 ⁿDUW yn ddiau a archolla ben ei elynion; a choppa walltog yr hwn a rodio rhagddo yn ei gamweddau.

22 Dywedodd yr Arglwydd, Dygaf fy mhobl drachefn ^oo Basan, dygaf hwynt drachefn ^po ddyfnder y môr;

23 ^qFel y ^rtrocher dy droed yng ngwaed dy elynion, a thafod dy gŵn yn yr unrhyw.

24 Gwelsant dy fynediad, O DDUW; mynediad fy NUW, fy Mrenhin, yn y cyssegr.

25 ^rY cantorion a aethant o'r blaen, a'r cerddorion ar ol; yn eu mysg yr oedd y llangesau yn canu tympanau.

26 Bendithiwch DDUW yn y cynulleidfaoedd, sef yr Arglwydd, y rhai ydych o ^sffynnon Israel.

⁸ Heb. Au.

⁴ Heb. ffoisant, ffoisant.

⁵ Neu, erddi.

ⁱ Ps. 87. 1. a 132. 13, 14.

^k Deut. 33. 2.

² Bren. 6. 11, 17. Dan. 7. 10. Heb. 12. 22. Dat. 9. 16.

⁶ Neu, llawer mil.

¹ Eph. 4. 8.

⁷ Heb. yn y dyn.

^m Dat. 1. 18. a 20. 1.

ⁿ Ps. 110. 6. Hab. 3. 13.

^o Num. 21. 33.

^p Exod. 14. 22.

^q Ps. 58. 10. ⁸ Neu, cocher.

^r 1 Chron. 13. 8. a 15. 16. Ps. 47. 5.

^s Dent. 33. 28. Es. 48. 1.

^a Ps. 4. 6.

² Heb. gyd â ni.

^b Ps. 96. 13.

³ Heb. dywyel.

^c Ps. 85. 12.

^a Num. 10. 35.

² Heb. rhag ei wyneb ef.

^b Ps. 32. 11.

^c Ps. 10. 14. 18. n 146. 9.

^d 1 Sam. 2. 5. Ps. 113. 9. e Ps. 107. 10. n 146. 7. f Ps. 107. 34, 40.

^g Exod. 19. 16, 18. Barn. 5. 4. Es. 64. 1, 3.

^h Dent. 11. 11, 12.

^a 1 Sam. 9.
21.

27 Yno *y mae* ^aBenjamin fychan
a'u llywydd, tywysogion Judah a'u
cynulleidfia; tywysogion Zabulon,
a thywysogion Naphtali.

28 Dy DDUW a orchymynodd dy
nerth: cadarnhâ, O DDUW, yr hyn
a wnaethost ynom ni.

29 ^aBrenhinoedd a ddygant i ti
anrheg er mwyn dy deml yn Jeru-
salem.

30 Cerydda ^adyrfa y gwaywffyn,
cynulleidfia y gwrdd-deirw, gyd â
lloi y bobl, *fel* y delont yn ostyng-
edig â darnau arian: ^agwasgar y
bobl *sydd* dda ganddynt ryfel.

31 Pendefigion a ddeuant o'r
Aipht; Ethiopïa ^aa estyn ei dwy-
law yn brysur at DDUW.

32 Teyrnasoedd y ddaear, cenwch
i DDUW; canmolwch yr Arglwydd,
Selah:

33 Yr hwn ^aa ferchyg ar nef y
nefoedd, *y rhai oedd* erioed: wele
^aeife yn ^aanfon ei lef, *a honno* yn
llef nerthol.

34 Rhoddwch i DDUW gadernid:
ei oruchelder *sydd* ar Israel, a'i
nerth yn yr wybrennau.

35 Ofnadwy *wyt*, O DDUW, o'th
gyssegr: DUW Israel *yw* eife *sydd*
yn rhoddi nerth a chadernid i'r
bobl. Bendigedig *fyddo* DUW.

PSALM LXIX.

1 *Dafydd yn awyno ei gystudd; 13 yn gweddïo*
am ymwared; 22 yn dïofrydu ei elynion i
ddinystr; 30 yn molianu Duw gyd â dïolch.

Pr Pencerdd ^aar Sosannim, Psalm Dafydd.

ACHUB fi, O DDUW; canys ^by
dyfroedd a ddaethant i mewn
hyd at *fy* enaid.

2 ^cSoddais ^amewn tom dwfn, lle
nid *oes* sefyllfa: deuthum i ddyfn-
der dyfroedd, a'r firwd a lifodd
drosof.

3 Bliniais yn llefain, sychodd fy
ngheg: ^dpallodd fy llygaid, tra yr
ydwyl yn disgwyl wrth fy NUW.

4 Amlach na gwallt fy mhen yw y
rhai ^ea'm casânt heb achos: cedyrn
yw fy ngelynion diachos, y rhai a'm
difethent: yna y telais yr hyn ni
chymmerais.

5 O DDUW, ti a adwaenost fy yn-
fydrwydd; ac nid yw ^ffy ngham-
weddau guddiedig rhagot.

6 Na chywilyddier o'm plegid i y
rhai ^ga obeithiant ynot ti, Arglwydd
DDUW y lluoedd: na waradwydder
o'm plegid i y rhai a'th geisiant di,
O DDUW Israel.

7 Canys er dy fwyn di y dygais

warthrudd, *ac* y todd cywilydd fy
wyneb.

8 ^hEuthum yn ddiethr i'm brodyr,
ac fel estron gan blant fy mam.

9 ⁱCanys zêl dy dŷ a'm hysodd; a
^hgwaradwyddiad y rhai a'th warad-
wyddent di, a syrthiodd arnaf fi.

10 ⁱPan wylais, *gan gystuddio* fy
enaid âg ymryd, bu hynny yn war-
adwydd i mi.

11 Gwisgais hefyd sachliân; ac
euthum yn ddiareb iddynt.

12 Yn fy erbyn y chwedleuau y
rhai a eisteddent yn y porth; ^kac
ⁱi'r meddwn *yr oeddw* yn ^lwawd.

13 Ond myfi, fy ngweddi *sydd* at-
tat ti, O ARGLWYDD, ^m*mewn* amser
cymmeradwy: O DDUW, yn llios-
owgrwydd dy drugaredd gwrando fi,
y'ngwirionedd dy iachawdwriaeth.

14 Gwared fi o'r dom, ac na
soddwyf: ⁿgwareder fi oddi wrth
fy nghaseion, ac o'r ^odyfroedd
dyfnion.

15 Na lifed y firwd ddwfr drosof,
ac na lyngced y dyfnider fi; na chau-
ed y pydew chwaith ei safn arnaf.

16 Clyw fi, ARGLWYDD; canys da
yw dy drugaredd: yn ol lliaws dy
dosturiaethau edrych arnaf.

17 Ac ^ona chuddia dy wyneb oddi
wrth dy was; canys *y mae* cyfyng-
der arnaf: brysia, gwrando fi.

18 Nesâ at fy enaid, a gwared ef:
achub fi o herwydd fy ngelynion.

19 Ti a adwaenost ^pfy ngwarthrudd,
a'm cywilydd, a'm gwaradwydd: fy
holl elynion *ydyn* ger dy fron di.

20 Gwarthrudd a dorrodd fy nghal-
on; yr ydwyl mewn gofid: a ^qdis-
gwyliais *am rai* ^ri dosturio *wrthyf*,
ac nid *oedd* neb; ac am gysurwyr,
ac ni chefais neb.

21 ^sRhoddasant hefyd fustl yn fy
mwyd, ac a'm diodasant yn fy sych-
ed â finegr.

22 ^tBydded eu bwrdd yn fagl ger
eu bron, a'u llwyddiant yn dram-
gwydd.

23 ^uTywyller eu llygaid, fel na
welont; a gwna i'w llwynau grynu
bob amser.

24 Tywallt dy ddig arnynt; a chyr-
haedded lliidiowgrwydd dy ddigof-
aint hwynt.

25 ^vBydded eu ^wpreswylfod yn
anghyfannedd; *ac* na fydded a
drigo yn eu pebyll.

26 Canys ^xerlidiasant ^yyr hwn a
darawsit ti; ac am ofid ^zy rhai
a archollaist ti, y chwedleuant.

^f Ps. 31. 11.
^g Ps. 53. 3.
^h Ioan 1. 11.
ⁱ a 7. 5.
^j Ps. 119.
133.
^k Ioan 2. 17.
^l Edrych
Ps. 59. 50.
51.
^m Rhuf. 15. 3.
ⁿ Ps. 35. 13,
14.

^o Job 30. 9.
^p Ps. 35. 15,
16.
^q Heb. i
yfyrdd
gairn.
^r 5 gair.
^s Es. 49. 8.
^t a 35. 6.
^u 2 Cor. 6. 2.

^v Ps. 144. 7.
^w ad. 1, 2,
15.

^x Ps. 27. 9.
^y a 102. 2.

^z Ps. 22. 6,
7.
^{aa} Es. 53. 3.
^{ab} Heb. 12. 2.

^{ac} Ps. 142. 4.
^{ad} Es. 63. 5.
^{ae} Heb. i
g-d-gwyn
fan a mi.

^{af} Matt. 27.
34. 48.
^{ag} Marc 15.
23.
^{ah} Ioan 19. 29.

^{ai} Rhuf. 11.
9, 10.

^{aj} Es. 6. 9.
10.
^{ak} Ioan 12. 39.
40.
^{al} Rhuf. 11. 8.
2 Cor. 3. 14.

^{am} Act. 1. 20.
^{an} Heb.
p. 105.
^{ao} x Edrych
2 Chron.
28. 3.
^{ap} Es. 53. 4.
^{aq} Heb. i
ar-bolled
igion.

^a 1 Bren.
10. 10, 24,
25.
^b 2 Chron.
32. 23.
^c Ps. 72. 10,
a 76. 11.

^d Neu,
anifail y
cyrs.

^e Neu, efe
a *mwysgar*.

^f Ps. 44. 20.

^g Ps. 18. 10,
a 104. 3.

^h Ps. 29. 3,
4c.

ⁱ Heb. rhoi.

^a Ps. 45, titl.

^b ad. 2, 14,
15.

^c Jonah 2. 5.

^d Ps. 40. 2.
^e Heb. yn
nham y
dyfnider.

^f Ps. 119.
82, 123.

^g Ioan 15.
25.

^h Heb.
fy *cyog*-
roydd.

^a Neu, gosp
anwiredd.

27 Dod ti^a anwiredd at eu hanwiredd hwynt; ac na ddelont i'th gyfiawnder di.

^a Exod. 32.
32.
Dat. 13. 8.
^a Luc 10. 20.
Heb. 12. 23.

28 ^a Dilêr hwynt o lyfr y rhai byw; ac ^a na ysgrifener hwynt gyd â'r rhai cyfiawn.

29 Minnau, truan a gofidus *ydwyf*: dy iachawdwriaeth di, O DDUW, a'm dyrchafu.

30 Moliannaf enw DUW ar gân, a mawrygaf ef mewn mawl.

^b Ps. 50. 13,
14, 23.

31 ^b A *hyn* fydd well gan yr ARGLWYDD nag *ÿch neu* fustach corniog, carnol.

^c Ps. 34. 2.

32 ^c Y trueiniaid a lawenychant *pan* welant *hyn*: ^d eich calon chwithau, y rhai a geisiwch DPUW, a fydd byw.

^d Ps. 22. 26.

33 Canys gwrendy yr ARGLWYDD ar dlodion, ac ni ddiystyra efe ei garcharorion.

^e Ps. 96. 11.
Es. 44. 23.
a 49. 13.

34 ^e Nefoedd a daear, y môr, a'r hyn oll a ymlusgo ynddo, molant ef.

35 Canys DUW a achub Sïon, ac a adeilada ddinasoedd Judah; fel y trigont yno, ac y meddiannont hi.

^f Ps. 102.
28.

36 ^f A hiliogaeth ei weision a'i meddiannant hi: a'r rhai a hoffant ei enw ef, a breswylant ynddi.

PSALM LXX.

Dafydd yn ymbil â Duw am gyflwm ddynystyr i'r annuwiol, a'i nawdd i'r duwiol.

^a Ps. 38, titl.

I'r Pencerdd, *Psalm* Dafydd ^a i goffia.

^b Ps. 40. 13,
&c.
a 71. 12.

O ^b DDUW, *prysura* i'm gwar-edu; brysia, ARGLWYDD, i'm cymmorth.

^c Ps. 35. 4.
26. a 71. 13.

2 ^c Cywilyddier a gwarthrudder y rhai a geisiant fy enaid: tröer yn eu hol a gwaradwydder y rhai a ewyllsiant ddrwg i mi.

3 Dattröer yn lle gwobr am eu cywilydd, y rhai a ddywedant, Ha, ha.

4 Llawenyched, a gorfoledded ynot ti y rhai oll a'th geisiant; a dyweded y rhai a garant dy iachawdwriaeth yn wastad, Mawryger DUW.

5 Minnau *ydwyf* dlawd ac anghenus; O DDUW, brysia attaf: fy nghymmorth a'm gwaredydd *ydwyf* ti, O ARGLWYDD; na hir drig.

PSALM LXXI.

1 *Dafydd, mewn hyder ffydd, a phrauf o ffafr Duw, yn gweddio drosto ei hun, ac yn erbyn gelymton ei enaid: 14 yn addaw bod yn ddianwadl: 17 yn gweddio am nerth i barháu: 19 yn moliannu Duw, ac yn addaw gwneuthur hynny yn llawen.*

YNOT ^a ti, O ARGLWYDD, y go-beithiais; na'm cywilyddier byth.

1023.
^a Ps. 25. 2,
8. a 51. 1.

2 Achub fi, a gwared fi yn dy gyfiawnder: gostwng dy glust attaf, ac achub fi.

3 Bydd i mi yn ² drigfa gadarn, i ddyfod iddi bob amser: gorchymynaist fy achub; canys ti *yw* fy nghraig a'm hamddiffynfa.

² Heb. *gratg*
gyfannedd.

4 ^b Gwared fi, O fy NUW, o law yr annuwiol, o law yr anghyfiawn a'r traws.

^b Ps. 140.
1, 4.

5 Canys ti *yw* fy ngobaith, O Arglwydd DDUW; fy ymddiried o'm hieuengctid.

6 ^c Wrthyt ti y'm cynhaliwyd o'r bru; ti a'm tynnaist o groth fy mam: fy mawl *fydd* yn wastad am danat ti.

^c Ps. 22. 9,
10.
Es. 46. 3.

7 ^d Oeddwn i lawer megis yn rhyfeddod: eithr tydi *yw* fy nghadarn noddfa.

^d Zech. 3. 8.

8 Llanwer fy ngenau *â*'th foliant, ac *â*'th ogoniant beunydd.

9 ^e Na fwrw fi ymaith yn amser henaint: na wrthod fi pan ballo fy nerth.

^e ad. 18.

10 Canys fy ngelymton sydd yn dywedyd i'm herbyn; a'r rhai a ddisgwylant am fy enaid a gydymgynghorant,

11 Gan ddywedyd, DUW a'i gwrthododd ef: erlidiwch a deliwech ef; canys nid *oes* gwaredydd.

12 O DDUW, na fydd bell oddi wrthyf: fy NUW, ^f brysia i'm cymmorth.

^f Ps. 70. 1.

13 ^g Cywilyddier a difether y rhai a wrthwynebant fy enaid: *â* gwarth ac *â* gwaradwydd y gorchuddier y rhai a geisiant ddrwg i mi.

^g ad. 24.
Ps. 35. 4,
26. a 40. 14.
a 70. 2.

14 Minnau a obeithiaf yn wastad, ac a'th foliannaf di fwyfwy.

15 Fy ngenau a fynega dy gyfiawnder *â*'th iachawdwriaeth beunydd; canys ^h ni wn rifedi *arnynt*.

^h Ps. 40. 5.
a 139. 17,
18.

16 Ynghadernid yr Arglwydd DDUW y cerddaf: dy gyfiawnder di yn unig a gofiat fi.

17 O'm hieuengctid y'm dysgaist, O DDUW: hyd yn hyn y mynegais dy ryfeddodau.

18 ⁱ Na wrthod fi chwaith, O DDUW, ^j mewn henaint a phen-llwydni; hyd oni fynegywyf dy ^k nerth i'r genhedlaeth *hon*, a'th gadernid i bob un a ddelo.

1 ad. 6.

^j Heb. *hyd*.

^k Heb.
fraich.

19 Dy gyfiawnder hefyd, O DDUW, *sydd* uchel, yr hwn a wnaethost bethau mawrion: pwy, ^k O DDUW, *sydd* debyg i ti?

^k Ps. 89. 6,
8.

¹ Ps. 60. 3.

20 ¹ *Ti*, yr hwn a wnaethost i mi weled aml a blin gystuddiau, a'm bywhêi drachefn, ac a'm cyfodi drachefn o orddyfnder y ddaear.

21 Amlhêi fy mawredd, ac a'm cysuri oddi amgylch.

22 Minnau a'th foliannaf ar offer-yn nabl, *sef* dy wirionedd, O fy Nuw: canaf i ti â'r delyn, O Sanct Israel.

23 Fy ngwefusau a fyddant hyf-ryd pan ganwyf i ti; a'm henaïd, yr hwn a waredaist.

24 Fy nhafod hefyd a draetha dy gyfiawnder beunydd: o herwydd ^m cywilyddiwyd a gwaradwyddwyd y rhai a geisiant niwed i mi.

PSALM LXXII.

1 *Dafydd*, wrth weddïo dros Solomon, yn dangos daioni a gogoniant ei deyrnas ef yn y cysgod, ond mewn gwirionedd, teyrnas Crist: 18 yn bendithio Duw.

Psalms ² i Solomon.

O DDUW, dod i'r Brenhin dy farnedigaethau, ac i fab y Brenhin dy gyfiawnder.

2 Efe a farn dy bobl mewn cyfiawnder, a'th drueiniaid â barn.

3 ^a Y mynyddoedd a ddygant heddwch i'r bobl, a'r brynau, trwy gyfiawnder.

4 Efe a farn drueiniaid y bobl, efe a achub feibion yr anghenus, ac a ddryllia y gorthrymmydd.

5 ^b Tra fyddo haul a lleuad y'th ofniant, yn oes oesoedd.

6 ^c Efe a ddisgyn fel gwlaw ar ³ gnu gwlan; fel cawodydd yn dyfrhâu y ddaear.

7 Yn ei ddyddiau ef y blodeua y cyfiawn; ac amllder o heddwch fydd ⁴ tra fyddo lleuad.

8 ^d Ac efe a lywodraetha o fôr hyd fôr, ac o'r afon hyd derfynau y ddaear.

9 O'i flaen ef yr ymgrymma trigolion yr anialwch: ^e a'i elynion a lyfant y llwch.

10 ^f Brenhinoedd Tarsis a'r ynys-odd a dalant anrheg: brenhinoedd Sheba a Seba a ddygant rodd.

11 Iê, yr holl frenhinoedd a ymgrymmant iddo: yr holl genhedl-odd a'i gwasanaethant ef.

12 Canys efe ^g a wared yr anghenog pan waeddo: y truan hefyd, a'r hwn ni byddo cynnorthwywr iddo.

13 Efe a arbed y tlawd a'r rheidus, ac a achub eneidiau y rhai anghenus.

14 Efe a wared eu henaïd oddi

wrth dwyll a thrawsder: a ^h gwerth-fawr fydd eu gwaed yn ei olwg ef.

15 Byw hefyd fydd efe, a rhoddir iddo o aur Seba: gweddiant hefyd drosto ef yn wastad: beunydd y clodforir ef.

16 Bydd dyrnaid o ^î d ar y ddaear ym mhen y mynyddoedd: ei firwyth a ysgwyd fel Libanus; a *phobl* y ddinas a flodeuant fel gwellt y ddaear.

17 Ei enw fydd yn dragywydd: ei enw a bery tra fyddo haul; ac ⁱ ymfendithiant ynddo: yr holl genhedl-odd a'i galwant yn wynfydedig.

18 Bendigedig fyddo yr ARLWYDD DDUW, DUW Israel, ^k yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau.

19 Bendigedig hefyd fyddo ei enw gogoneddus ef yn dragywydd; a'r holl ddaear a lanwer o'i ogoniant. Amen, ac Amen.

20 Gorphen gweddïau Dafydd mab Jesse.

PSALM LXXIII.

1 *Y prophwyd*, wedi gorfod rhyw brefedigaeth, 2 ar yr achlysur hwnnw, yn dangos lwyddiant yr enwir; 13 a'r briw a gafodd efe wrth hynny, *sef* anymddiried, 15 Ei orfodaeth, *sef* gwybod amcan Duw, yn difetha yr annuwiol, ac yn cynnal y cyfiawn.

Psalms ² Asaph.

³ **Y** N ddïau da *yw* Duw i Israel; *sef* i'r rhai glân o galon.

2 Minnau, braidd na lithrodd fy nhraed: prin na thripiodd fy ngherddediad.

3 ^a Canys cenfigennais wrth y rhai ynfyd, pan welais lwyddiant y rhai annuwiol.

4 Canys nid oes rhwymau yn eu marwolaeth; a'u cryfder sydd ⁴ heini.

5 Nid ydynt mewn blinder fel dynion eraill; ac ni ddialeddir arnynt hwy gyd â dynion eraill.

6 Am hynny y cadwynodd balchder hwynt, ac y gwisg trawsder am danynt fel dilledyn.

7 ^b Eu llygaid a saif allan gan fraser: aethant dros feddwl calon o gyfoeth.

8 Y maent wedi llygru, ^c yn chwedl-eua yn ddrygionus am drawsder; yn dywedyd yn uchel.

9 Gosodasant eu genau yn erbyn y nefoedd: a'u tafod a gerdd trwy y ddaear.

10 Am hynny y dychwel ei bobl ef yma; ac y gwesgir iddynt ddwfr *phiol* lawn.

11 Dywedant hefyd, ^d Pa fodd y

^h Ps. 116. 15.ⁱ Gen. 12. 3. a 22. 18. Jer. 4. 2.^k Ps. 136. 4.^m ad. 13.² Ps. 127. titl. 1015.^a Ps. 85. 10. Ea. 52. 7.^b ad. 7. 17. Ps. 89. 36. 37.^c 2 Sam. 23. 4. Hos. 6. 3.³ Neu, tr-wair.⁴ Heb. *hyd* oni bo heb leuad.^d Edrych Exod. 23. 31.^e Ps. 2. 8. a 80. 11. a 89. 25. Zech. 9. 10.^f Ea. 49. 23. Mic. 7. 17.^g Ps. 45. 12. a 68. 29. Ea. 49. 7. a 60. 9.^h Job 29. 12.² Neu, ⁱ Asaph, Ps. 50. titl.³ Neu, *Etto da*.^a Job 21. 7. Ps. 37. 1. Jer. 12. 1.⁴ Neu, *dirf*, neu, *fras*.^b Job 15. 27. Ps. 17. 10. a 119. 70.^c Hos. 7. 16.^d Job 22. 13. Ps. 10. 11. a 94. 7.

gŵyr Duw? a oes gwybodaeth gan y Goruchaf?

12 Wele, dyma y rhai annuwiol, a'r rhai sydd lwyddiannus yn y byd, ac a amlhasant olud.

13 ^a Dïau mai yn ofer y glanheais fy nghalon, ac y ^b golchais fy nwy-law mewn diniweidrwydd.

14 Canys ar hyd y dydd y'm maeddwyd; fy ngherydd a ddeuai bob bore.

15 Os dywedwn, Mynegaf fel hyn; wele, â chenhedlaeth dy blant di y gwnawn gam.

16 Pan amcenais wybod hyn, blin oedd hynny yn fy ngolwg i;

17 Hyd onid ^c euthum i gyssegr Duw: yna y deallais eu diwedd hwynt.

18 Dïau ^d osod o honot hwynt mewn llithrigfa, a chwympo o honot hwynt i ddynstr.

19 Mor ddisymmwth yr aethant yn anghyfannedd! pallasant, a darfuant gan ofn.

20 ^e Fel breuddwyd wrth ddiuno un; felly, O Arglwydd, pan ddefroech, y dirmygi eu gwedd hwynt.

21 Fel hyn y gofidiodd fy nghalon, ac y'm pigwyd yn fy arenau.

22 ^f Mor ynfyd oeddwn, ac heb wybod; anifail oeddwn ^g o'th flaen di.

23 Etto yr ydwyf yn wastad gyd â thi: ymafaist yn fy llaw ddehau.

24 A'th gynghor y'm harweini; ac wedi hynny y'm cymmeri, i ogoniant.

25 Pwy sydd gennyf fi yn y nef-oedd ond tydi? ac ni ewyllysiais ar y ddaear neb gyd â thydi.

26 Pallodd fy nghnawd a'm calon: ond ^h nerth fy nghalon ⁱ a'm rhan yw Duw yn dragywydd.

27 Canys wele, difethir y rhai a bellhânt oddi wrthyt: torraist ymaith bob un ^j a butteinio oddi wrthyt.

28 Minnau, nesâu at Dduw sydd dda i mi: yn yr Arglwydd Dduw y gosodais fy ngobaith, i draethu dy holl weithredoedd.

PSALM LXXIV.

1 Y prophwyd yn cwyno anrheithio y cyssegr: 10 yn erfyn cymmorth gan Dduw, wrth ystyr-ied ei allu, 18 a'i elynion enllibus, a'i blant, a'i guffammod.

² Maschil Asaph.

PAHAM, DDUW, y'n bwriaist heibio yn dragywydd, ac y myga dy ddogfaint yn erbyn ^a defaid dy borfa?

2 Cofia dy gynnulleidfa, yr hon a

brynaist gynt; a ^b llwyth dy etifeddiaeth, yr ^c hwn a waredaist; mynydd Sion hwn, y preswyli ynddo.

3 Dyrcha dy draed at anrhaith dragywyddol; sef at yr holl ddrwg a wnaeth y gelyn yn y cyssegr.

4 Dy elynion a ruasant y'nghanol dy gynnulleidfaoedd; gosodasant eu bannerau yn arwyddion.

5 Hynod oedd gwr, fel y codasai fwyll mewn dyrys-goed.

6 Ond yn awr y maent yn dryllio ^d ei cherfiadau ar unwaith â bwyll ac â morthwylion.

7 ^e Bwriasant dy gyssegroedd yn tân; hyd lawr yr halogasant breswylfa dy enw.

8 Dywedasant yn eu calonau, ^f Cyd-anrheithiwn hwynt: llosgasant holl synagogau Duw yn y tir.

9 Ni welwn ein harwyddion: ^g nid oes brophwyd mwy, nid oes genym a ŵyr pa hyd.

10 Pa hyd, Dduw, y gwarthrudda y gwrthwynebwr? a gabla y gelyn dy enw yn dragywydd?

11 Paham y tynni yn ei hol dy law, sef dy ddeheulaw? tyn hi allan o ganol dy fynwes.

12 Canys ^h Duw yw fy Mrenhin o'r dechreuad, gwneuthurwr iachawdwriaeth o fewn y tir.

13 ⁱ Ti yn dy nerth a ^j berthaist y môr: drylliaist bennau ^k dreigiau yn y dyfroedd.

14 Ti a ddrylliaist ben lefiathan; rhodaist ef yn fwyd i'r bobl yn yr anialwch.

15 ^l Ti a holltaist y ffynnon a'r afon; ^m ti a ddyhysbyddaist afonydd cryfion.

16 Y dydd sydd eiddot ti, y nos hefyd sydd eiddot ti: ⁿ ti a barot-toaist oleuni a haul.

17 Ti a osodaist holl derfynau y ddaear: ^o ti a luniaist haf a gauaf.

18 ^p Cofia hyn, i'r gelyn gablu, O ARGLOWYDD, ac i'r bobl ynfyd ddif-enwi dy enw.

19 Na ddyro enaid dy durtur i gynnulleidfa y gelynion: nac anghofia gynnulleidfa dy drueiniaid byth.

20 Edrych ar y cyfammod: canys llawn yw tywyll-leoedd y ddaear o drigfannau trawsder.

21 Na ddychweled y ^q tlawd yn waradwyddus: molianedd y truan a'r anghenus dy enw.

22 Cyfod, O Dduw, dadleu dy ddadl: ^r cofia dy waradwydd gan yr ynfyd beunydd.

³ Neu, gwtaen.
^b Deut. 32.9.
Jer. 10. 16.
⁴ hon.

^c I Bren. 6.
18, 29, 32,
35.

^d 2 Bren.
25. 9.

^e Heb. Cyd-ddryllion, neu, cyd-dorion.
^f 1 Sam. 3.
1.
Amos 8. 11.

^g Ps. 44. 4.

^h Exod. 14.
21.

ⁱ Heb. dorraist.
^j Es. 51. 9,
10.

^k Eze. 29. 3.
a 32. 2.

^l Neu, môrfeirch.
^m Exod. 17.5.
Num. 20.
11.

ⁿ Ps. 105. 41.
Es. 48. 21.

^o Jos. 3. 13,
&c.

^p Gen. 1. 14,
&c.

^q Gen. 8. 22.

^r Heb. haf a gauaf ti a'u luniaist.
^s ad. 22.

^t gorthrym-medig.

^u ad. 18.
Ps. 89. 51.

^a Job 21. 15.
a 34. 9.
a 35. 3.
Mal. 3. 14.
^b Ps. 26. 6.

^c Ps. 77. 13.

^d Ps. 35. 6.

^e Job 20. 8.
Ps. 90. 5.

^f Ps. 92. 6.
Diar. 30. 2.
^g Heb. gyd â thi.

^h Heb. craig.
ⁱ Ps. 16. 5.

^j Exod. 34.
15.
Num. 15.
39.
Iago 4. 4.

^k Neu, Psalm i Asaph i roddi athrawiaeth.
^l Ps. 95. 7.
a 100. 3.

23 Nac anghofia lais dy elynion :
dadwrdd y rhai a godant i'th erbyn
sydd yn dringo yn wastadol.

PSALM LXXV.

1 Y prophwyd yn molianu Duw ; 2 yn addaw
barnu yn gyfiawn ; 4 yn ceryddu y beilch-
ion, trwy ystyried rhagluniaeth Duw ; 9 yn
molianu Duw, ac yn addaw gwneuthur cyf-
iawnder.

I'r Pencerdd, ^a Al-taschith, Psalm neu Gân
^a Asaph.

CLODFORWN dydi, O DDUW,
clodforwn ; canys agos yw dy
enw ; dy ryfeddodau a fynegant
hynny.

2 Pan ^a dderbyniwyf y gynnulleid-
fa, mi a farnaf yn uniawn.

3 Ymddatododd y ddaear, a'i holl
drigolion : myfi sydd yn cynnal ei
cholofnau. Selah.

4 Dywedais wrth y rhai ynfyd, Nac
ynfydwch ; ac wrth y rhai annuwiol,
^a Na ddyrchefwch eich corn :

5 Na ddyrchefwch eich corn yn
uchel : na ddwyedwch yn warsyth.

6 Canys nid o'r dwyrain, nac o'r
gorllewin, nac o'r ^b dehau, y daw
goruchafiaeth.

7 ^b Ond Duw sydd yn barnu ; ^c efe
a ostwng y naill, ac a gyfyd y llall.

8 Oblegid ^a y mae phïol yn llaw
yr ARGLWYDD, a'r gwin sydd goch ;
^c yn llawn cymmysg ; ac efe a dy-
walltodd o hono : etto holl annu-
wïolion y tir a wasgant, ac a yfant
ei waelodion.

9 Minnau a fynegaf yn dragy-
wydd, ac a ganaf i DDUW Jacob.

10 Torraf hefyd holl ^f gyrn y rhai
annuwiol ; a ^g chyrn y rhai cyfiawn
a ddyrchefir.

PSALM LXXVI.

1 Datgan mawredd Duw yn ei eglwys. 11
Cynghor i'w wasanaethu ef yn barchedig.

I'r Pencerdd ar Neginoth, Psalm neu Gân
^a Asaph.

HYNOD yw DUW ^a yn Judah ;
mawr yw ei enw ef yn Israel.

2 Ei babelld hefyd sydd yn Sa-
lem, a'i drigfa yn Sïon.

3 Yna ^b y torrodd efe saethau y
bwa, y tarian, y cleddyf hefyd, a'r
frwydr. Selah.

4 Gogoneddusach wyt a chadarn-
ach na mynyddoedd yr yspail.

5 Yspeiliwyd y cedyrn galon, hun-
asant eu hûn : a'r holl wŷr o nerth
ni chawsant eu dwylaw.

6 ^c Gan dy gerydd di, O DDUW
Jacob, y rhoed y cerbyd a'r march
i gysgu.

7 Tydi, tydi, wyt ofnadwy ; a
phwy a saif o'th flaen pan ennyno
dy ddigter ?

8 O'r nefoedd y peraisit glywed
barn ; ofnodd, a gostegodd y ddaear,
9 Pan gyfododd Duw i farn, i
achub holl rai llednais y tir. Se-
lah.

10 ^d Diau cynddaredd dyn a'th
folianna di : gweddill cynddaredd
a waherddi.

11 ^e Addunedwch, a thelwch i'r
ARGLWYDD eich DUW : ^f y rhai oll
ydynt o'i amgylch ef, dygant an-
rheg ^g i'r Ofnadwy.

12 Efe a dyrr ymaith yspryd ty-
wysogion : y mae yn ofnadwy i
frenhinoedd y ddaear.

PSALM LXXVII.

1 Y Psalmiudd yn dangos pa ymdrech creu-
lawr a fuasai rhyngddo ac anobaith ; 10
a'r oruchafiaeth a gafodd, wrth ystyried
mawr a grasul weithredoedd Duw.

I'r Pencerdd, i ^a Jeduthun, Psalm ^a Asaph.

A'M llef y gwaeddais ar DDUW,
â'm llef ar DDUW ; ac efe a'm
gwrandawodd.

2 Yn nydd fy nhrallod y ceisiais
yr Arglwydd : fy ³ archoll a redodd
liw nos, ac ni pheidiodd : fy enaid
a wrthododd ei ddiddanu.

3 Cofiais DDUW, ac a'm cyth-
ryblwyd : ewynais, a therfysgwyd fy
yspryd. Selah.

4 Deliaist fy llygaid yn neffro :
synnodd arnaf, fel na allaf lefaru.

5 ^b Ystyriais y dyddiau gynt, blyn-
yddoedd yr hen oesoedd.

6 Cofio yr ydwyf fy ngân y nos :
^c yr ydwyf yn ymddiddan â'm cal-
on ; fy yspryd sydd yn chwilio yn
ddyfal.

7 Ai yn dragywydd y bwrw yr
ARGLWYDD heibio ? ac oni bydd
efe boddllawn mwy ?

8 A ddarfu ei drugaredd ef dros
byth ? a balla ei addewid ef yn oes
oesoedd ?

9 A anghofiodd Duw drugarhâu ?
a ganodd efe ei drugareddau mewn
sorriant ? Selah.

10 A dywedais, Dyma fy ngwen-
did : etto cofiaf flynyddoedd de-
heulaw y Goruchaf.

11 Cofiaf weithredoedd yr AR-
GLWYDD ; ie, cofiaf dy wyrthiau
gynt.

12 Myfyriaf hefyd ar dy holl
waith, ac am dy weithredoedd y
chwedleuaf.

13 ^d Dy ffordd, O DDUW, sydd yn

^d Edrych
Exod. 9. 16.
a 18. 11.
Ps. 65. 7.

^e Preg. 5. 4,
5, 6.
^f Ps. 68. 29.
a 89. 7.

^g Heb. i ofn.

^a Ps. 39,
a 62, titl.
² Neu,
i Asaph.

³ Heb. llaw.

^b Ps. 143. 5.
Es. 51. 9.

^c Ps. 4. 4.

^d Ps. 73. 17.

² Neu, Na
ddifetha,
Ps. 57, titl.
³ Neu,
i Asaph.

⁴ Neu, gym-
merwyf
amser nod-
edig.

^a Zech. 1.
21.

⁵ Heb.
antafwch.

^b Ps. 50. 6.
a 58. 11.

^c 1 Sam. 2.
7.

^d Job 21. 20.
Ps. 60. 3.

^e Jer. 25. 16.
Dat. 14. 10.

^f a 16. 19.
^g Diar. 23.
30.

^f Ps. 101. 8.
Jer. 48. 25.
^g Ps. 89. 17.
a 148. 14.

² Neu,
i Asaph.
^a Ps. 48. 1,
&c.

^b Ps. 46. 9.
Ezec. 39. 9.

^c Exod. 15.
1. 21.
Ezec. 39. 20.
Nah. 2. 13.
Zech. 12. 4.

y cyssegr: pa dduw mor fawr a'n Duw ni?

14 Ti yw y Duw sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: dangosaist dy nerth ym mysgr y bobloedd.

15 °Gwaredaist a'th fraich dy bobl, meibion Jacob a Joseph. Selah.

16 ¹Y dyfroedd a'th welsant, O DDUW, y dyfroedd a'th welsant: hwy a ofnasant; y dyfnderau hefyd a gynhyrwyd.

17 Y cymmlau a ⁴dywalltasant ddwfr: yr wybrennau a roddasant dwrf: dy saethau hefyd a gerddasant.

18 Twrf dy daran a glywyd ⁵o amgylch: ²mellt a oleuasant y byd; cyffrôdd a chrynodd y ddaear.

19 Dy ffordd sydd yn y môr, a'th lwybrau yn y dyfroedd mawrion; ac nid adweinir dy ol.

20 ²Tywysaist dy bobl fel defaid, trwy law Moses ac Aaron.

PSALM LXXVIII.

1 Cynghor i ddysgu ac i bregethu cyfraith Dduw. 9 Histori digofaint Duw yn erbyn yr anghrediniol, a'r anufudd. 67 Wedi buro heibio yr Israeliaid, y mae Duw yn dewis Judah, Sïon, a Dafydd.

²Maschil i Asaph.

GWRANDO fy nghyfraith, fy mhobl: gostyngwch eich clust at eiriau fy ngenau.

2 ²Agoraf fy ngenau mewn diareb: traethaf ddamhegion o'r cynfyd:

3 ²Y rhai a glywsom, ac a wybuom, ac a fynegodd ein tadau i ni.

4 Ni chelwn rhag eu meibion, gan fynegi i'r oes a ddêl foliant yr ARGLWYDD, a'i nerth, a'i ryfeddodau y rhai a wnaeth efe.

5 Canys ¹efe a sicraodd dystiol-aeth yn Jacob, ac a osododd gyfraith yn Israel, y rhai a orchymynodd efe i'n tadau ²eu dysgu i'w plant:

6 Fel y gwybyddai yr oes a ddêl, sef y plant a enid; a phan gyfodent, y mynegent hwy i'w plant hwythau:

7 Fel y gosodent eu gobaith ar DDUW, heb anghofio gweithred-oedd DUW, eithr cadw ei orchymynion ef:

8 Ac na byddent fel eu tadau, ¹yn genhedlaeth gyndyn a gwrthryfelgar; yn genhedlaeth ni ²osododd ei chalon yn uniawn, ac nid yw ei hyspryd ffyddlawn gyd â Duw.

9 Meibion Ephraim, yn arfog ac yn saethu â bwa, a droisant eu cefnau yn nydd y frwydr.

10 Ni chadwasant gyfammod DUW, eithr gwrthodasant rodio yn ei gyfraith ef;

11 Ac anghofiasant ei weithred-oedd a'i ryfeddodau, y rhai a ddangosasai efe iddynt.

12 Efe a wnaethai wyrthiau o flaen eu tadau hwynt yn nhir yr Aipht, ym maes ²Soan.

13 ¹Efe a barthodd y môr, ac a aeth â hwynt drwodd; ²gwnaeth hefyd i'r dwfr sefyll fel pentwr.

14 ¹Y dydd hefyd y tywysodd efe hwynt â chwmmwl, ac ar hyd y nos â goleuni tân.

15 ³Efe a holltodd y creigiau yn yr anialwch; a rhoddes ddiod oddi yno megis o ddyfnderau dirfawr.

16 Canys efe a ddug ⁴ffrydiau allan o'r graig, ac a dynnodd i lawr megis afonydd o ddyfroedd.

17 Er hynny chwanegasant etto bechu yn ei erbyn ef, gan ⁵ddigio y Goruchaf yn y diffaethwch.

18 ²A themtiasant DDUW yn eu calon, gan ofyn bywd wrth eu blys.

19 ⁴Llefasant hefyd yn erbyn DUW; dywedasant, A ddichon DUW ³arlwyo bwrdd yn yr anialwch?

20 ²Wele, efe a darawodd y graig, fel y pistyllodd dwfr, ac y llifodd afonydd; a ddichon efe roddi bara hefyd? a ddarpara efe gig i'w bobl?

21 Am hynny y clybu yr ARGLWYDD, ac ²y digiodd: a than a ennynodd yn erbyn Jacob, a digofaint hefyd a gynneuodd yn erbyn Israel;

22 Am na chredent yn NUW, ac na obeithient yn ei iachawdwr-iaeth ef:

23 Er iddo ef orchymyn i'r wybrennau oddi uchod, ac ¹agoryd drysau y nefoedd,

24 ²a gwlawio manna arnynt i'w fwyta, a rhoddi iddynt yd y nefoedd.

25 ⁴Dyn a fwytaodd fara angelion: anfonodd iddynt fwyd yn ddi-gonol.

26 ²Gyrrodd y dwyrein-wynt yn y nefoedd; ac yn ei nerth y dug efe ddeheu-wynt.

27 Gwlawiodd hefyd gig arnynt fel llwch, ac adar asgellog fel tywod y môr.

28 Ac a wnaeth iddynt gwympo o fewn eu gwersyll, o amgylch eu preswylfeydd.

29 Felly y bwyttasant, ac y llwyf-

• Exod. 6. 6.

• Exod. 14. 21.
Ps. 114. 3.
Hab. 3. 8, &c.

⁴ Heb. dynallt-
wyd gan
ddwfr.

⁵ Neu, yn
yr wybr.
⁶ Ps. 97. 4.

⁸ Exod. 14. 19.
Ps. 78. 52.
Hos. 12. 13.

⁹ Ps. 74. titl.

⁸ Ps. 49. 4.
Matt. 13. 35.

• Ps. 44. 1.

⁹ Ps. 147. 19.

• Deut. 4. 9.
a 6. 7.
a 11. 19.

• Exod. 32. 9. a 33. 3.
a 34. 9.
Deut. 9. 6.
13. a 31. 27.

⁶ ad. 37.
⁷ Heb. pharot-
lôid ei
chalon.

⁸ Gen. 32. 3.
Num. 13. 22.
Es. 19. 11, 13.
Ezec. 30. 14.

⁹ Exod. 14. 21.
⁸ Exod. 15. 8.

⁹ Exod. 13. 21. a 14. 24.
Ps. 105. 39.
⁸ Exod. 17. 6.

Num. 20. 11.
Ps. 105. 41.
1 Cor. 10. 4.

⁹ Deut. 9. 21.
Ps. 105. 41.

• Ps. 95. 8.

⁸ Exod. 16. 2.

⁹ Num. 11. 4.

⁸ Heb. drefnu.
⁹ Exod. 17. 6.
Num. 20. 11.

⁸ Num. 11. 1, 10.

⁸ Mal. 3. 10.

⁹ Exod. 16. 4, 14.
Ps. 105. 40.
Ican 6. 31.
1 Cor. 10. 3.

⁹ Neu, Pawb a fwytaodd fara y cedyrn.
Ps. 103. 20.
⁸ Num. 11. 31.

	ddiwallwyd hwynt; ac efe a barodd eu dymuniad iddynt;	chyfyngder, trwy anfon angelion drwg.	
^v Num. 11. 83.	30 Ni ommeddwyd hwynt o'r hyn a flysiasant: er hynny, ^v tra yr yd-oedd eu bwyd yn eu safnau,	50 Cymhwysodd ffordd i'w ddigofaint: nid attaliodd eu henaidd oddi wrth angau; ond eu ⁴ bywyd a roddodd efe i'r haint.	⁴ Neu, hanf-feiliaid.
⁵ Heb. grymmodd, neu, byggoedd.	31 Digllonedd Duw a gynneuodd yn eu herbryn hwynt, ac a laddodd y rhai brasaf o honynt, ac a ⁵ gwympodd ⁶ etholedigion Israel.	51 ^p Tarawodd hefyd bob cyntaf-anedig yn yr Aipht; <i>sef</i> blaenion eu nerth hwynt ym ^q mhebyll Ham:	^p Exod. 12. 29. ^q Ps. 105. 36.
⁶ Neu, wrf ieuaingc.	32 Er hyn oll ² pechasant etto, ac ni chredasant i'w ryfeddodau ef.	52 Ond ^r efe a yrodd ei bobl ei hun fel defaid, ac a'u harweiniodd hwynt fel praidd yn yr anialwch.	^q Ps. 106. 22. ^r Ps. 77. 20.
⁷ Num. 14. a 16, a 17.	33 Am hynny y treuliodd efe eu dyddiau hwynt mewn oferedd, a'u blynyddoedd mewn dychryn.	53 Tywysodd hwynt hefyd yn ddiogel, fel nad ofnasant: a'r môr ^s a orchuddiodd eu gelynyon hwynt.	^s Exod. 14. 27, 28. ^s 15. 10.
^a Edrych Hos. 5. 15.	34 ^a Pan laddai efe hwynt, hwy a'i ceisient ef, ac a ddychwelent, ac a geisient DDuw yn fore.	54 Hwythau a ddug efe i oror ei sancteiddrwydd; i'r mynydd hwn, ^t a ennillodd ei ddeheulaw ef.	^t Ps. 44. 3.
^b Deut. 32. 4.	35 Cofient hefyd mai ^b Duw oedd eu Craig, ac mai y Goruchaf DDuw oedd eu Gwaredydd.	55 Ac efe a yrodd allan y cenhedloedd o'u blaen hwynt, ac ^u a rannodd iddynt etifeddiaeth wrth llyn, ac a wnaeth i lwythau Israel drigo yn eu pebyll hwynt.	^u Jos. 13. 7. Ps. 136. 21, 22.
^c ad. 8.	36 Er hynny, rhagrithio yr oedd-ynt iddo ef â'u genau, a dywedyd celwydd wrtho â'u tafod:	56 Er hynny temtiasant a digiasant DDuw goruchaf, ac ni chadwasant ei dystiolaethau:	^x Hos. 7. 16.
^d Es. 48. 9.	37 ^c A'u calon heb fod yn uniawn gyd âg ef, na'u bod yn ffyddlawn yn ei gyfammod ef.	57 Eithr ciliasant a buant anffyddlawn fel eu tadau: troisant ^x fel bwa twyllodrus.	^y Deut. 32. 16, 21.
^e Job 7. 7, 16. ^f Ps. 103. 14. ^g Gen. 6. 3. Ioan 3. 6.	38 Er hynny efe yn drugarog a faddeuodd eu hanwiredd, ac ni ddifethodd hwynt: ie, ^d trodd ymaith ei ddigofaint yn fynych, ac ni chyffrôdd ei holl lid.	58 ^y Digiasant ef hefyd â'u huchelfannau; a gyrrasant eiddigedd arno â'u cerfiedig ddelwau.	^z 1 Sam. 4. 11. ^z Jer. 7. 12, 14. ^z a 26. 6, 9.
^h Ps. 95. 9, 10. ⁱ Es. 7. 13. Eph. 4. 30.	39 Canys ^e efe a gofiai ^f mai cnawd oeddynt, a gwynt yn myned, ac heb ddychwelyd.	59 Clybu Duw hyn, ac a ddigiodd, ac a ffeiddiodd Israel yn ddirfawr:	⁵ eu.
^j Neu, gwrthryfelusant i'w erbyn.	40 Pa sawl gwaith ^g y ⁷ digiasant ef yn yr anialwch, ac y gofidiasant ef yn y diffaethwch?	60 ^z Fel y gadawodd efe dabernacl Siloh, y babel a osodasai efe ym mysg dynion;	⁶ a'u prydferthwch.
^k Num. 14. 22.	41 Iê, ^h troisant a phrofasant DDuw, ac a osodasant derfyn i Sanct yr Israel.	61 Ac y rhoddodd ⁵ ei nerth mewn caethiwd, ⁶ a'i brydferthwch yn llaw y gelyn.	
^l Neu, gwyngdra.	42 Ni chofiasant ei law ef, na'r dydd y gwareddodd efe hwynt oddi wrth ^g y gelyn.	62 Rhoddes hefyd ei bobl i'r cleddyf; a digiodd wrth ei etifeddiaeth.	
^m Ps. 105. 27, &c.	43 Fel ⁱ y gosodasai efe ei arwyddion yn yr Aipht, a'i ryfeddodau ym maes Soan:	63 Tân a ysodd eu gwyr ieuaingc; ^a a'u morwynion ni ⁷ phriodwyd.	^a Jer. 7. 34. a 16. 9. a 25. 10.
ⁿ Exod. 7. 20.	44 ^k Ac y troisai eu hafonydd yn waed; a'u ffrydiau, fel na allent yfed.	64 Eu hofferiaid a laddwyd â'r cleddyf; ^b a'u gwragedd gweddwon nid wylasant.	⁷ Heb. channolwydd.
^o Exod. 8. 24. ^p Ps. 105. 31.	45 ^l Anfonodd gymmysgbla yn eu plith, yr hon a'u difaodd hwynt; a ^m llyffaint i'w difetha.	65 Yna ^c y deffrôdd yr Arglwydd fel un o gysgu, fel cadarn yn bloeddio gwedi gwin.	^b Job 27. 15. Eccl. 24. 23. ^c Ps. 44. 23.
^q Exod. 8. 6.	46 ⁿ Ac efe a roddodd eu cnwd hwynt i'r lindys, a'u llafur i'r locust.	66 Ac ^d efe a darawodd ei elynion o'r tu ol: rhoddes iddynt warth tragywyddol.	^d 1 Sam. 5. 6, 12. a 6. 4.
^r Exod. 9. 23. ^s Ps. 105. 33.	47 ^o ⁹ Distrywiodd eu gwinwydd â chenillysg, a'u sycomorwydd â ² rhew.	67 Gwrthododd hefyd babel Joseph, ac ni etholodd lwyth Ephraim:	
^t Heb. Lladodd.	48 ³ Rhoddodd hefyd eu hanifeiliaid i'r cenillysg, a'u golud i'r mell.	68 Ond efe a etholodd lwyth Judah, mynydd Sion, yr hwn a hoffodd.	
^u Neu, chesair.	49 Anfonodd arnynt gynddaredd ei lid, lliidiowgrwydd, a digter, a	69 Ac a adeiladodd ei gyssegr fel	
^v Canodd.			

• 1 Sam. 16.
11.
2 Sam. 7.8.

• Gen. 33.
13.
Es. 40. 11.
• 2 Sam. 5.
2.
1 Chron.
11. 2.

• Neu,
• Asaph.

• Ps. 74. 7.

• Ps. 141. 7.
Jer. 14. 16.
a 16. 4.

• Ps. 44. 13.
a 80. 6.

• Ps. 89. 46.

• Jer. 10. 25.

• Es. 64. 9.

• Ps. 42. 10.
a 115. 2.

• Ps. 102.
20.

• Heb.
• Paich.

• Gen. 4. 15.
Es. 65. 6, 7.
Jer. 32. 18.
Luc 6. 38.

Ulys uchel, fel y ddaear yr hon a seiliodd efe yn dragywydd.

70 • Etholodd hefyd Dafydd ei was, ac a'i cymmerth o gorlannau y defaid :

71 Oddi ar ol 'y defaid cyfebron y daeth âg ef 's i borthi Jacob ei bobl, ac Israel ei etifeddiaeth.

72 Yntau a'u porthodd hwynt yn ol perffeithrwydd ei galon; ac a'u trinodd wrth gyfarwyddyd ei ddwy-law.

PSALM LXXIX.

1 *Y Psalmydd yn cwyno difrod Jerusalem: 8 yn gweddïo am ymwared; 13 ac yn addaw diolch.*

Psalm • Asaph.

Y CENHEDLOEDD, O DDUW, a ddaethant i'th etifeddiaeth; a halogasant dy deml sanctaidd; gosodasant Jerusalem yn garn-eddau.

2 Rhoddasant gelanedd dy weision yn fwyd i adar y nefoedd, a chig dy saint i fwystfilod y ddaear.

3 Tywalltasant eu gwaed fel dwfr o amgylch Jerusalem: ^bac nid oedd a'u claddai.

4 • Yr ydym ni yn warthrudd i'n cymmydigion; dirmyg a gwatwar-gerdd i'r rhai sydd o'n hamgylch.

5 ^dPa hyd, ARLWYDD? a ddigi di yn dragywydd? a lysg dy eiddigedd di fel tân?

6 • Tywallt dy lid ar y cenedloedd ni'th adnabuant, ac ar y teyrnas-oedd ni alwasant ar dy enw.

7 Canys yasant Jacob, ac a wnaethant ei breswylfa yn anghyff-annedd.

8 • Na choffa yr anwireddau gynt i'n herbyn: brysia, rhagflaened dy dostur drugareddau ni: canys llesg iawn y'n gwnaethpwyd.

9 Cynnorthwya ni, O DDUW ein hiachawdwriaeth, er mwyn gogon-iant dy enw: gwared ni hefyd, a thrugarhâ wrth ein pechodau, er mwyn dy enw.

10 • Paham y dywed y cenedloedd, Pa le y mae eu DUW hwynt? bydded hysbys ym mhlith y cenedloedd yn ein golwg ni, wrth ddial gwaed dy weision *yr hwn* a dywalltwyd.

11 ^bDeued uchenaid y carcharor-ion ger dy fron: yn ol mawredd dy ³nerth cadw blant marwolaeth.

12 A thâl i'n cymmydigion ar y seithfed i'w mynwes, eu cabledd trwy yr hon y'th gablasant di, O Arglwydd.

13 A ^kninnau dy bobl a defaid dy borfa, a'th foliannwn di yn dragywydd: datganwn dy foliant o genhedlaeth i genhedlaeth.

PSALM LXXX.

1 *Dafydd yn ei weddi yn cwyno trueni yr eglwys. 8 Daioni DUW o'r blaen yn troi yn farnedigaethau. 14 Y mae yn gweddïo am ymwared.*

I'r Pencerdd • ar Sosannim Eduth, Psalm • Asaph.

GWRANDO, O Fugail Israel, yr hwn wyt yn arwain Joseph fel praid; ^bymddisgleiria, ^cyr hwn wyt yn eistedd *rhung* y cerubiaid.

2 Cyfod dy nerth o flaen Ephraim a Benjamin a Manasseh, a thyred yn iachawdwriaeth i ni.

3 ^dDychwel ni, O DDUW, a ^allewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

4 O ARLWYDD DDUW y lluoedd, pa hyd y ³sorri wrth weddi dy bobl?

5 • Porthaist hwynt â bara dagrau; a diodaist hwynt â dagrau wrth fesur mawr.

6 • Gosodaist ni yn gynnen i'n cymmydigion; a'n gelynyon a'n gwatwarant yn eu mysg eu hun.

7 O DDUW y lluoedd, ^bdychwel ni, a llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

8 Mudaist ¹winwydden o'r Aipht: ^kbwriaist y cenedloedd allan, a phlennaist hi.

9 Arloesaist o'i blaen, a pheraist i'w gwraidd wreiddio, a hi a lanwodd y tir.

10 Cuddiwyd y mynyddoedd gan ei chysgod; a'i changhennau oedd fel cedrwydd ⁴rhagorol.

11 Hi a estynodd ei changau hyd y môr, a'i blagur ¹hyd yr afon.

12 Paham y ^mrhwygaist ei chaeau, fel y tynno pawb a elo heibio *ar hyd* y ffordd *ei grawn* hi?

13 Y baedd o'r coed a'i turia, a bwystfil y maes a'i pawr.

14 O DDUW y lluoedd, dychwel, attolwg: ⁿedrych o'r nefoedd, a chenfydd, ac ymwêl â'r winwydden hon;

15 A'r winllan a blannodd dy ddeheulaw, ac â'r planhigyn a gadarnheaist i ti dy hun.

16 Llosgwyd *hi* â thân; torrwyd *hi* i lawr: gan gerydd dy wyneb y difethir hwynt.

17 • Bydded dy law dros wr dy ddeheulaw, a thros fab y dyn *yr hwn* a gadarnheaist i ti dy hun.

• Ps. 95. 7.
a 100. 3.

• Ps. 45.
a 69, titl.
• Neu,
• Asaph.

• Deut. 33. 2.
Ps. 50. 2.
a 94. 1.
• Exod. 25.
20.
1 Sam. 4. 4.
2 Sam. 6. 2.
Ps. 99. 1.

• ad. 7, 19.
Galar. 5. 21.
• Ps. 4. 6.

• Heb.
mysg.
Ps. 74. 1.

• Ps. 42. 3.
a 102. 9.

• Ps. 44. 13.
a 79. 4.

• ad. 3, 19.

1 Es. 5. 1, 7.
Jer. 2. 21.
Ezec. 17. 6.
• Ps. 44. 2.

4 Heb.
DUW.

1 Ps. 72. 8.

• Ps. 89.
40. 41.
Es. 5. 5.
Nah. 2. 2.

• Es. 63. 13.

• Ps. 89. 21.

18 Felly ni chiliwn yn ol oddi wrthyt ti: bywhâ ni, a ni a alwn ar dy enw.

19 O ARGLWYDD DDUW y lluoedd, ^pdychwel ni, llewyrcha dy wyneb; a ni a achubir.

PSALM LXXXI.

1 ^Y mae yn annog i roi cyhoedd ddiolch i Dduw. 4 Bod Dduw yn gofyn hymny o ddyl-ed, oblegid ei ddoniau. 8 Dduw, wrth annog i ufudd-dod, yn cwyno rhag eu hanufudd-dod hwy, yr hwn sydd niweidiol iddyni.

I'r Pencerdd ar ^Gittith, Psalm ²Asaph.

CENWCH yn llafar i DDUW ein cadernid: cenwch yn llawen i DDUW Jacob.

2 Cymmerwch psalm, a moeswch dympan, y delyn fwyn a'r nabl.

3 Udgenwch udgorn yn y lloer newydd, yn yr amser nodedig, yn nydd ein huchel-wyl.

4 Canys ^bdeddf ^{yw} hyn i Israel, a defod i DDUW Jacob.

5 Efe a'i gosododd yn dystiolaeth yn Joseph, pan aeth efe allan ³trwy dir yr Aipht: lle y clywais ^oiaith ni ddeallwn.

6 ^dTynnais ei ysgwydd oddi wrth y baich: ei ddwyllaw a ymadaw-sant â'r ^ecrochanau.

7 ^fMewn cyfyngder y gelwaist, ac mi a'th waredais: gwrandewais di yn nirgelwch y daran: ^gprofais di wrth ddyfroedd ⁴Meribah. Selah.

8 ^hClyw, fy mhobl, a mi a dystiol-aethaf i ti: Israel, os gwrandewi arnaf;

9 Na fydded ynot dduw arall; ac nac ymgrymma i dduw ddeithr.

10 ⁱMyfi yr ARGLWYDD dy DDUW ^{yw} yr hwn a'th ddug di allan o dir yr Aipht: ^klleda dy safn, a mi a'i llanwaf.

11 Ond ni wrandawai fy mhobl ar fy llef; ac Israel ni'm mynnai.

12 ^lYna y gollyngais hwynt yng nghyndynrwydd eu calon: aethant wrth eu cynghor eu hunain.

13 ^mO na wrandawsai fy mhobl arnaf; na rodiasai Israel yn fy ffyrdd!

14 Buan y gostyngaswn eu gelyn-ion, ac y troiswn fy llaw yn erbyn eu gwrthwynebwyr.

15 Caseion yr ARGLWYDD a ⁿgygmerasent arnynt ymostwng iddo ef: a'u hamser hwythau fuasai yn dragywydd.

16 ^oBwydasai hwynt hefyd â ^pbras-der gwenith: ac â mêl ^qo'r graig y'th ddiwallaswn.

PSALM LXXXII.

1 Dafydd, wedi cyngori y barnwyr, 5 a cher-yddu eu hegeulusdra hwy, 8 yn erfyn ar Dduw farnu.

Psalm ²Asaph.

DUW sydd ^ayn sefyll y'nglyn-nulleidfa y galluog: ym mhlith y duwiau y barn efe.

2 Pa hyd y bernwch ar gam? ac ^by derbyniwch wyneb y rhai annuwiol? Selah.

3 ³Bernwch y tlawd a'r amddifad: cyfiawnhewch y cystuddiedig a'r rheidus.

4 ^cGwaredwch y tlawd a'r ang-henus: achubwch hwynt o law y rhai annuwiol.

5 Ni wyddant, ac ni ddeallant; mewn tywyllwch y rhodiant: holl sylfaenau y ddaear a symmudwyd o'u lle.

6 ^dMyfi a ddywedais, Duwiau ^{yd-ych} chwi; a meibion y Goruchaf ^{ydych} chwi oll.

7 Eithr ^ebyddwch feirw fel dyn-ion, ac fel un o'r tywysogion y syrthiawch.

8 Cyfod, O DDUW, barna y ddaear: canys ti a etifeddi yr holl genhedloedd.

PSALM LXXXIII.

1 Achwyn wrth Dduw rhag brad y gelyn. 9 Gweddï yn erbyn y rhai sydd yn gorthrymu yr eglwys.

Cân neu Psalm ²Asaph.

ODDUW, ^ana ostega: na thaw, ac na fydd lonydd, O DDUW.

2 Canys wele, dy elynion sydd yn terfysgu; a'th gaseion yn cyfodi eu pennau.

3 Ymgynfrinachasant yn ddichellgar yn erbyn dy bobl, ac ymgynghorasant yn erbyn ^bdy rai dirgel di.

4 Dywedasant, Deuwch, a ^cdi-fethwn hwynt fel na *byddont* yn genedl; ac na chofier enw Israel mwych.

5 Canys ymgynghorasant yn ³un-fryd; ⁴ac ymwnaethant i'th erbyn;

6 ^dPebyll Edom, a'r Ismaeliad; y Moabïaid, a'r Hagariaid;

7 Gebal, ac Ammon, ac Amalec; y Philistïaid, gyd â phreswylwyr Tyrus.

8 Assur hefyd a ymgwplysodd â hwynt: buant fraich i blant Lot. Selah.

9 Gwna di iddynt fel i ^eMidian; megis i ^fSisera, megis i Jabin, wrth afon Cison:

^a Ps. 3, 7.

^a Ps. 8, titl.
² Neu,
ⁱ Asaph.

^b Lef. 23.
24.
Num. 10.
10.

³ Neu, yn
erbyn.
^c Ps. 114. 1.

^d Es. 9. 4.
a 10. 27.

^e Exod. 1.
14.

^f Exod. 2.
23. a 14. 10.
Ps. 50. 15.

^g Exod. 17.
6, 7.
Num. 20.
13.

⁴ Neu, y
gynnen.
^h Ps. 50. 7.

ⁱ Exod. 20.
2.

^k Ps. 37. 4.
Eph. 3. 20.

^l Act. 7. 42.
a 14. 16.

^m Deut. 5.
29. a 10. 12.
13. a 32. 29.
Es. 48. 8.

⁵ Heb. ddy-
wedasant
gelynydd.
ⁿ Ps. 18. 44.
a 66. 3.
^o Deut. 32.
13. 14.
^p Ps. 147.
14.
^q Job 29. 6.

² Neu,
ⁱ Asaph.
^a 2 Chron.
19. 6.
Preg. 5. 8.

^b Deut. 1.
17.
² Chr. 19.
7.
³ Ymddiff-
gynwch.

^c Diar. 24.
11.

^d Ioan 10.
34.

^e Ps. 49. 12.
Ezec. 31. 14.

² Neu,
ⁱ Asaph.
^a Ps. 28. 1.
a 35. 22.
a 109. 1.

^b Ps. 27. 5.
a 31. 20.

^c Edrych
Jer. 11. 19.
a 31. 36.

³ Heb. un
galon.
⁴ a
gwnaeth-
ant gyl-
ammod.
^d Edrych
2 Chr. 20.
1, 10, 11.

^e Barn. 7.
22.
^f Barn. 4.
15, 24.
a 5. 21.

² Bren. 9.
37.
^h Seph. 1. 17.
^h Barn. 7.
25.
¹ Barn. 8.
12, 21.

² Es. 17. 13,
14.

¹ Ps. 59. 13.

^a Ps. 8, a 81,
titl.
² Neu, i
feibion.
1023.

^b Ps. 42. 1,
2, a 63. 1.
a 73. 26,
a 119. 20.

³ ei galon.

⁴ Morwgadd.

⁵ Heb.
orchuddia.
⁶ Neu, fiantai
i fiantai.

⁷ Heb.
eistedd
wrth y
rhiniog.

10 Yn Endor y difethwyd hwynt :
aethant yn dail i'r ddaear.

11 Gwna en pendeigion fel ^h Oreb,
ac fel Zeeb ; a'u holl dywysogion
fel ¹ Zebah, ac fel Salmunnah :

12 Y rhai a ddywedasant, Cym-
merwn i ni gyfanneddau Duw i'w
meddiannu.

13 Gosod hwynt, O fy Nuw, ^k fel
olwyn ; fel sofr o flaen y gwynt.

14 Fel y llysg tân goed, ac fel y
goddeithia fflam fynyddoedd ;

15 Felly erlid di hwynt â'th dym-
mestl, a dychryna hwynt â'th gor-
wynt.

16 Llanw eu hwynebau â gwarth ;
fel y ceisient dy enw, O ARGLWYDD.

17 Cywilyddier a thralloder hwynt
yn dragywydd ; ie, gwaradwydder
a difether hwynt :

18 ¹ Fel y gwympont mai tydi, yr
hwn yn unig *wyt* JEHOFAH *wrth*
dy enw, *wyt* Oruchaf ar yr holl
ddaeear.

PSALM LXXXIV.

1 *Dafydd yn hiraethu am gymmundeby cyssegr ;*
4 ac yn dangos mor ddedwydd yw y rhai
sydd yn aros ynddo : 8 ac yn gweddïo ar
gael o hono yntau fynd yno drachefn.

I'r Pencerdd ar ^a Githith, Psalm ^a meibion
Corah.

MOR hawddgar yw dy bebyll di,
O ARGLWYDD y lluoedd !

2 ^b Fy enaid a hiraetha, ie, ac a
flysia am gynteddau yr ARGLWYDD :
fy nghalon a'm cnawd a waeddant
am y Duw byw.

3 Aderyn y tō hefyd a gafodd dŷ,
a'r wennol nyth iddi, lle y gesyd
ei chywion ; *sef* dy allorau di, O
ARGLWYDD y lluoedd, fy Mrenhin,
a'm Duw.

4 Gwŷn fydd preswylwyr dy dŷ : yn
wastad y'th foliannant. Selah.

5 Gwŷn *ei* fydd y dyn *y mae* ei
gadernid ynot ; *a'th* ffyrdd yn ³ eu
calon :

6 *Y rhai* yn myned trwy ddyffryn
⁴ Bacha a'i gwnant yn ffynnon : a'r
gwlaw a ⁵ leinw y llynnau.

7 Ant o ⁶ nerth i nerth ; ymddengys
pob un ger bron Duw yn Sion.

8 O ARGLWYDD DDUW y lluoedd,
clyw fy ngweddi : gwranddo, O DDUW
Jacob. Selah.

9 O DDUW ein tarian, gwel, ac
edrych ar wyneb dy Enneiniog.

10 Canys gwell yw diwrnod yn dy
gynteddau di na mil : dewiswn
⁷ gadw drws yn nhŷ fy Nuw, o flaen
trigo ym mhebyll annuwioldeb.

11 Canys haul a ^c tharian yw yr
ARGLWYDD DDUW : yr ARGLWYDD
a rydd ras a gogoniant : ^d ni attal
efe ddim daioni oddi wrth y rhai a
rodiant yn berffaith.

12 O ARGLWYDD y lluoedd, ^e gwŷn
fyd y dyn a ymddiried ynot.

PSALM LXXXV.

1 *Dafydd, wedi profi trugareddau Duw o'r*
blaen, yn gweddïo ar iddynt barhâu ; 8 ac,
o hyder ar ddaioni Duw, yn addaw disgwyl
wrthyn.

I'r Pencerdd, Psalm ^a meibion Corah.

³ **G**RASLAWN fuost, O AR-
GLWYDD, i'th dir : dychwel-
aist gaethiwed Jacob.

2 ^a Maddeuaist anwiredd dy bobl :
cuddiaist eu holl bechod. Selah.

3 Tynnaist ymaith dy holl lid :
⁴ troaist oddi wrth lidiowgrwydd dy
ddigter.

4 Tro ni, O DDUW ein hiachawd-
wriaeth, a thorr ymaith dy ddigof-
aint oddi wrthym.

5 Ai byth y digi wrthym ? a estyni
di dy sorriant hyd genhedlaeth a
chenhedlaeth ?

6 Oni throi di a'n bywhâu ni, fel
y llawenychod dy bobl ynot ti ?

7 Dangos i ni, ARGLWYDD, dy
drugaredd, a dod i ni dy iachawd-
wriaeth.

8 Gwrandawaf beth a ddywed yr
ARGLWYDD DDUW : canys ^b efe a
draetha heddwch i'w bobl, ac i'w
saint : ond na throant at ynfyd-
rwydd.

9 Diau *fod* ei iechyd ef yn agos i'r
rhai a'i hofnant ; fel y trigo gogon-
iant yn ein tir ni.

10 Trugaredd a gwirionedd a ym-
gyfarfuant ; ^c cyfiawnder a heddwch
a ymgusanasant.

11 ^d Gwirionedd a dardda o'r ddae-
ar ; a chyfiawnder a edrych i lawr
o'r nefoedd.

12 Yr ARGLWYDD hefyd a rydd
ddaioni ; ^e a'n daear a rydd ei
chnwd.

13 ^f Cyfiawnder a â o'i flaen ef ; ac
a esyd ei draed ef ar y ffordd.

PSALM LXXXVI.

1 *Dafydd yn cadarnhâu ei weddi, trwy wybod*
fod ganddo ffydd ; 5 trwy ddaioni a gallu
Duw : 11 yn deisyf parhâu o'r gras cyntaf.
14 *Ac, wrth gwyno rhag y balch, yn erfyn*
rhyw arwydd o ddaioni Duw.

² Gweddi Dafydd.

GOSTWNG, O ARGLWYDD, dy
glust, gwranddo fi : canys truan
ac anghenus *ydwyf*.

^c Gen. 15. 1.
Ps. 115. 9,
10, 11.
^a 119. 114.
Diar. 2. 7.
^d Ps. 34. 9,
10.

^e Ps. 2. 12.

² Neu, i
feibion.
Ps. 42, titl.
³ Heb.
Boddlaeron.

^a Ps. 32. 1.

⁴ Heb.
troaist dy
ddigter
rhag llatho.

^b Zech. 9.
10.

^c Ps. 72. 3.
Es. 32. 17.

^d Es. 45. 8.

^e Ps. 67. 6.

^f Ps. 89. 14.

² Neu,
Psalm.

^a Neu, un
a gafodd
fafr.

2 Cadw fy enaid; canys ^asanctaidd ydwyf: achub di dy was, O fy NUW, yr hwn sydd yn ymddiried ynot.

^a Neu, trwy
y dydd.

3 Trugarhâ wrthyf, ARGLWYDD: canys arnat y llefaf ^abeunydd.

^a Ps. 25. 1.
a 143. 8.

4 Llawenhâ enaid dy was: canys ^aattat ti, Arglwydd, y dyrchafaf fy enaid.

^b ad. 15.
Ps. 145. 9.
Joel 2. 13.

5 ^b Canys ti, O ARGLWYDD, ydwyf dda, a maddeugar; ac o fawr drugaredd i'r rhai oll a alwant arnat.

^c Ps. 50. 15.

6 Clyw, ARGLWYDD, fy ngweddi; ac ymwrando â llais fy ymbil.

^d Exod. 15.
11.
Deut. 3. 24.
Ps. 89. 6.

7 ^c Yn nydd fy nghyfyngder y llefaf arnat: canys gwrandewi fi.

8 ^d Nid oes fel tydi ym mysg y duwiau, O ARGLWYDD; na gweithredoedd fel dy weithredoedd di.

^e Ps. 72. 18.
a 77. 14.
f Deut. 6. 4.
a 32. 39.
Es. 37. 16.
a 44. 6.
Marc 12.
29.

9 Yr holl genhedloedd y rhai a wnaethost a ddeuant, ac a addolant ger dy fron di, O Arglwydd; ac a ogoneddant dy enw.

^g Ps. 25. 4.
a 27. 11.
a 119. 33.
a 143. 8.

10 Canys ydwyf fawr, ac ^e yn gwneuthur rhyfeddodau: ^f ti yn unig wyt DDUW.

^h Ps. 54. 3.

11 ^g Dysg i mi dy ffordd, O ARGLWYDD; mi a rodiaf yn dy wirionedd: una fy nghalon i ofni dy enw.

ⁱ Exod. 34.
6.
Num. 14.
18.
Neh. 9. 17.
ad. 5.
Ps. 103. 8.
a 111. 4.
a 130. 4. 7.
a 145. 8.
Joel 2. 13.

12 Moliannaf di, O Arglwydd fy NUW, â'm holl galon: a gogoneddaf dy enw yn dragywydd.

^k Ps. 116.
16.

13 Canys mawr yw dy drugaredd tu ag attaf fi: a gwaredaist fy enaid ^h o uffern ⁱ isod.

^l Ps. 116.
16.

14 ^h Rhai beilchion a gyfodasant i'm herbyn, O DDUW, a chynulleidfâ ^j y trawsion a geisiasant fy enaid; ac ni'th osodasant di ger eu bron.

^m Ps. 48. 1. 2.

15 ⁱ Eithr ti, O Arglwydd, wyt DDUW trugarog a graslawn; hwyrfrydig i lid, a helaeth o drugaredd a gwirionedd.

ⁿ Ps. 78. 67.
68.

16 Edrych arnaf, a thrugarhâ wrthyf: dyro dy nerth i'th was, ac achub ^k fab dy wasanaethferch.

17 Gwna i mi arwydd er daioni: fel y gwelo fy nghaseion, ac y gwaradwydder hwynt; am i ti, O ARGLWYDD, fy nghynnorthwyo a'm diddanu.

PSALM LXXXVII.

1 Naturiaeth a gogoniant yr eglwys. 4 Cynydd, a pharch, a diddanwch, aelodau yr eglwys.

Psalms neu Gân ^a meibion Corah.

EI sail sydd ^a ar y mynyddoedd sanctaidd.

2 ^b Yr ARGLWYDD a gâr byrth Sïon yn fwy na holl breswylfeydd Jacob.

3 Gogoneddus bethau a ddywedir am danat ti, O ddinas DUW. Selah.

^c Ps. 89. 10.

4 Cofiaf ^c Rahab a Babilon wrth fy nghydnabod: wele Philistia, a Thyru, ynghyd âg Ethiopia. Yno y ganwyd hwn.

5 Ac am Sïon y dywedir, Y gwr a'r gwr a anwyd ynddi: a'r Goruchaf ei hun a'i sicrhâ hi.

^d Ps. 22. 30.

6 ^d Yr ARGLWYDD a gyfrif pan ysgrifeno y bobl, eni hwn yno. Selah.

7 Y cantorion a'r cerddorion a fyddant yno: fy holl ffynhonnau sydd ynot ti.

PSALM LXXXVIII.

Gweddi yn cynnwys achwyn chwerv-dost.

Psalms neu Gân ^a meibion Corah, i'r Pencerdd ar Mahalath Leannoth, ^b Maschil ^c Heman yr Ezrahiaid.

² Neu, ⁱ feibion.

³ Neu, Ps. Heman, &c.

⁴ yn rhoi athrawiaeth.

^a 1 Bren. 4. 31.

¹ Chron. 2. 6.

O ARGLWYDD DDUW fy iachawdwriaeth, gwaeddais o'th flaen ddydd ^a nos.

2 Deued fy ngweddi ger dy fron: gostwng dy glust at fy llefain.

3 Canys fy enaid a lanwyd o flinderau; a'm heinioes a nesâ i'r beddrod.

^b Ps. 31. 12.

4 ^b Cyfrifwyd fi gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll: ydwyf fel gwr heb nerth.

5 Yn rhydd ym mysg y meirw, fel rhai wedi eu lladd, yn gorwedd mewn bedd, y rhai ni chofi mwy; a hwy a dorrrwyd ^d oddi wrth dy law.

⁴ Neu, gan.

6 Gosodaist fi yn y pwll isaf, mewn tywyllwch, yn y dyfnderau.

7 Y mae dy ddigofaint yn pwyso arnaf: ac ^a â'th holl donnau ym cystuddiaist. Selah.

^c Ps. 42. 7.

8 ^d Pellheiaist fy nghydnabod oddi wrthyf; gwnaethost fi yn ffeidd-dra iddynt: gwarchaewyd ^e fi, fel nad awn allan.

^d Job 19. 13.
Ps. 31. 11.
a 142. 4.

9 Fy llygad a ofidiodd gan fy nghystudd: llefais arnat, ARGLWYDD, beunydd; ^e estynais fy nwyllaw attat.

^e Job 11. 13.
Ps. 143. 6.

10 ^f Ai, i'r meirw y gwnei ryfeddod? a gyfyd y meirw ^a â'th foliannu di? Selah.

^f Ps. 6. 5.
a 30. 9.

11 A draethir dy drugaredd mewn bedd? ^a â'th wirionedd yn nistryw?

^a 115. 17.
a 118. 17.
Es. 38. 13.

12 A adweinir dy ryfeddod yn y tywyllwch? ^a â'th gyfiawnder yn nhir anghof?

13 Ond myfi a lefais arnat, ARGLWYDD; ^g yn fore yr achub fy ngweddi dy flaen.

^g Ps. 5. 3.

14 Paham, ARGLWYDD, y gwrthodi fy enaid? y cuddi dy wyneb oddi wrthyf?

15 Truan ydwyf fi, ac ar drangedigaeth o'm hieuengetid: ^b dygais dy ofn, ac yr ydwyf yn petruso.

16 Dy sorriant a aeth drosof; dy ddychrynedigaethau a'm torrodd ymaith.

17 Fel dwfr y'm cylchynasant ^b beunydd, ac y'm cyd-amgylchasant.

18 Câr a chyfaill a yrraist ym mhell oddi wrthyf, a'm cydnabod i dywyllwch.

PSALM LXXXIX.

1 Dafydd yn moliannu Duw am ei gyfammod, 5 am ei ryfeddol alu, 15 am ei ofal dros ei eglwys, 19 am ei ffafr i frenhiniaeth Dafydd; 38 yna yn cwyno am yr hyn a ddigwyddasai yn y gwrthwyneb, 46 yn ymyllo â Duw, yn ei weddïo, ac yn ei fendithio.

² Maschil ^a Ethan yr Ezrahiaid.

TRUGAREDDAU yr ARGLWYDD a ddatganaf byth: â'm genau y mynegaf dy wirionedd o genhedlaeth hyd genhedlaeth.

2 Canys dywedais, Adeiledir trugaredd yn dragywydd: ^b yn y nefoedd y sicerhêi dy wirionedd.

3 Gwneuthum ammod â'm hetholedig, ^c tyngais i'm gwas Dafydd.

4 Yn dragywydd y sicerhâf dy had di; ac ^o o genhedlaeth i genhedlaeth yr adeiladaf dy orsedd-faingc di. Selah.

5 A'r nefoedd, O ARGLWYDD, a foliantant dy ryfeddod; a'th wirionedd y'ngghynulleidfa y saint.

6 Canys ^a pwy yn y nef a gystedlir â'r ARGLWYDD? ^a pwy a gyffelybir i'r ARGLWYDD ym mysg meibion y cedyrn?

7 Duw sydd ofnadwy iawn yng nghynulleidfa y saint, ac i'w arswydo yn ei holl amgylchoedd.

8 O ARGLWYDD DDŴW y lluoedd, pwy sydd fel tydi, yn gadarn lor? a'th wirionedd o'th amgylch?

9 Ti wyt yn llywodraethu ymchwydd y môr: pan gyfodo ei donau, ti a'u gostegi.

10 Ti a ddrylliaist ³ yr Aipht, fel un lladdedig: trwy ⁴ nerth dy fraich y gwasgeraist dy elynion.

11 Y nefoedd ydynt eiddot ti, a'r ddaear sydd eiddot ti: ti a seiliaist y byd a'i gyflawnder.

12 Ti a greaist ogledd a dehau: Tabar a Hermon a lawenychant yn dy enw.

13 Y mae i ti fraich a chadernid:

cadarn yw dy law, ac uchel yw dy ddeheulaw.

14 Cyflawnder a barn yw ⁵ trigfa dy orsedd-faingc: ^a trugaredd a gwirionedd a ragflaeniant dy wyneb.

15 Gwyn eu byd y bobl a adwaeniant ^o yr hyfrydlais: yn llewyrch dy wyneb, O ARGLWYDD, y rhodiant hwy.

16 Yn dy enw di y gorfoleddant beunydd; ac yn dy gyflawnder yr ymddyrchafant.

17 Canys godidowgrwydd eu cadernid hwynt ydwyf ti; ac yn dy ewyllys da ^p y dyrchefir ein corn ni.

18 Canys ⁶ yr ARGLWYDD yw ein tarian; a Sanct Israel yw ein Brenhin.

19 Yna yr ymddiddenaist mewn gweledigaeth â'th ⁷ Sanct, ac a ddywedaist, Gosodais gymmorth ar un cadarn: dyrchefais un etholedig o'r bobl.

20 Cefais Dafydd fy ngwasan-aethwr: enneiniais ef â'm holew sanctaidd:

21 Yr hwn y sicerhêir fy llaw gyd âg ef: a'm braich a'i nertha ef.

22 Ni orthrymma y gelyn ef; a'r mab anwir nis cystuddia ef.

23 Ac mi a goethaf ei elynion o'i flaen; a'i gaseion a darawaf.

24 Fy ngwirionedd hefyd a'm trugaredd fydd gyd âg ef; ac ^u yn fy enw y dyrchefir ei gorn ef.

25 A ^x gosodaf ei law yn y môr, a'i ddeheulaw yn yr afonydd.

26 Efe a lefa arnaf, Ti yw fy Nhad, fy NUW, a Chraig fy iachawdwriaeth.

27 Minnau a'i gwnaf yntau yn gynfab, goruwch brenhinoedd y ddaear.

28 Cadwaf iddo fy nhrugaredd yn dragywydd; a'm cyfammod fydd sier iddo.

29 Gosodaf hefyd ei had yn dragywydd; a'i orsedd-faingc ^a fel dyddiau y nefoedd.

30 Os ei feibion a adawant fy nghyfraith, ac ni rodiant yn fy marnedigaethau;

31 Os fy neddfau a halogant, a'm gorchymynion ni chadwant:

32 Yna ^b mi a ymwelaf â'u camwedd â gwialen, ac â'u hanwiredid â ffreyllau.

33 Ond ni thorraf fy nhrugaredd oddi wrtho, ac ⁸ ni phallaf o'm gwirionedd.

34 Ni thorraf fy nghyfammod, ac

^m Ps. 97. 2.
⁵ Neu, sicerhâd.
ⁿ Ps. 85. 13.

^o Num. 10. 10. a 23. 21.

^p ad. 24.
Ps. 75. 10.
a 132. 17.

⁶ Neu, o'r Arglwydd y mae ein tarian, ac o Sanct Israel y mae ein brenhin.
⁷ Neu, saint.

^q 1 Sam. 16. 1, 12.

^r Ps. 80. 17.

^s 2 Sam. 7. 1.

^t Ps. 61. 7.

^u ad. 17.

^x Ps. 72. 8. a 80. 11.

^y Es. 55. 3.

^z ad. 4. 36.

^a Deut. 11. 21.

^b 2 Sam. 7. 14.

⁸ Heb. ni ddiddymaf fy ngwirionedd.

^b Job 6. 4.

⁵ Neu, ar hys y dydd.
¹ Ps. 31. 11. a 38. 11.

² Neu, Psalm i Ethan, &c. i roi athrawiaeth.
^a 1 Bren. 4. 81.
1 Chron. 2. 6.

^b Ps. 119. 89.

^c 2 Sam. 7. 11, &c.
d ad. 29. 36.
^o Edrych ad. 1.

^f Ps. 19. 1.

⁵ Ps. 40. 5. a 71. 19. a 86. 8. a 113. 5.

^b Ps. 76. 11.

¹ Ps. 65. 7.

^k Exod. 14. 26.
Ps. 87. 4.
Es. 50. 7.

³ Rahab.
⁴ Heb. fraich dy nerth.

¹ Gen. 1. 1. Ps. 24. 1. a 50. 12.

ni newidiaf yr hyn a ddaeth allan o'm genau.

35 Tyngais unwaith i'm sancteidd-rwydd, na ddywedwn gelwydd i Dafydd.

36 °Bydd ei had ef yn dragywydd, a'i orsedd-faingc ^d fel yr haul ger fy mron i.

37 Sicrhêir ef yn dragywydd fel y lleuad, ac *fel* tyst ffyddlawn yn y nef. Selah.

38 Ond ti a wrthodaist ac a ffi-eiddiaist, ti a ddigiaist wrth dy Enneiniog.

39 Diddymmaist gyfammod dy was; halogaist ei goron, *gan ei thafu* i lawr.

40 °Drylliaist ei holl gaeau ef; gwnaethost ei amddiffynfeydd yn adwyau.

41 Yr holl fforddion a'i hyspeilian ef: aeth yn warthrudd i'w gymmydogion.

42 Dyrcheaist ddeheulaw ei wrthwynebwy; llawenheist ei holl elynion.

43 Troaist hefyd fin ei gleddyf, ac ni chadarnheist ef mewn rhyfel.

44 Peraist i'w ⁹harddwch ddarfod, a bwriaist ei orsedd-faingc i lawr.

45 Byrheast ddyddiau ei ieuengtid: toaist gywilydd drosto ef. Selah.

46 ^fPa hyd, ARGWLWYDD, yr ym-guddi? *ai* yn dragywydd? a lysg dy ddigofaint di fel tân?

47 ⁵Cofia ^hpa amser sydd i mi: pahan y creiaist holl blant dynion yn ofer?

48 ⁱPa wr a *fydd* byw, ac ni ^kwêl farwolaeth? a wared efe ei enaid o law y bedd? Selah.

49 Pa le *y mae* dy hen drugareddau, O ARGWLWYDD, *y rhai* ^{1a} dyng-aist i Dafydd yn dy wirionedd?

50 Cofia, O ARGWLWYDD, waradwydd dy weision, ^m*yr hwn* a ddygais yn fy mynwes *gan* yr holl bobloedd fawrion;

51 A'r hwn y gwaradwyddodd dy elynion, O ARGWLWYDD; â'r hwn y gwaradwyddasant ol troed dy Enneiniog.

52 Bendigedig *fyddo* yr ARGWLWYDD yn dragywydd. Amen, ac Amen.

PSALM XC.

1 Moses yn datgan rhagluniaeth Duw: 3 yn cwyno rhag breuolder dyn, 7 a cheryddon Duw, 10 a byrred yr einioes: 12 ac yn gweddïo am gael gwybodaeth a phrawf o ddaionus rhagluniaeth Duw.

² Gweddi Moses ^a gwr Duw.
TI, ARGWLWYDD, ^b fuost yn bres-wylfa i ni ³ ym mhob cenhedlaeth.

2 ° Cyn gwneuthur y mynyddoedd, a llunio o honot y ddaear, a'r byd; ti hefyd *wyt* DDW, o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb.

3 Troi ddyn i ddinistr; a dywedi, ^d Dychwelwch, feibion dynion.

4 ° Canys mil o flynyddoedd *ydynt* yn dy olwg di fel doe, wedi yr êl heibio, ac *fel* gwyliadwriaeth nos.

5 Dygi hwynt ymaith megis â llifeiriant; ^f y maent *fel* hân: y bore ⁵ *y maent* fel llysieuyn a newidir.

6 Y bore y blodeua, ac y tyf; prydawn y torrîr ef ymaith, ac y gwywa.

7 Canys yn dy ddig y difethwyd ni, ac yn dy lidiowgrwydd y'n brawychwyd.

8 ^h Gosodaist ein hanwiredd ger dy fron, ein ⁱ dirgel *bechodau* yng ngoleuni dy wyneb.

9 Canys ein holl ddyddiau ni a ⁴ ddarfuant gan dy ddigofaint di: treuliasom ein blynyddoedd fel ⁵ chwedl.

10 ⁶ Yn nyddiau ein blynyddoedd *y mae* deng mlynedd a thri ugain: ac os o gryfder *y cyrheuddir* pedwar ugain mlynedd, etto eu nerth *sydd* boen a blinder; canys ebrwydd y derfydd, a ni a ehedwn ymaith.

11 Pwy a edwyn nerth dy sorriant? canys fel *y mae* dy ofn, *y mae* dy ddigter.

12 ^k Dysg *i ni* felly gyfrif ein dyddiau, fel y dygom *ein* calon i ddoethineb.

13 Dychwel, ARGWLWYDD, pa hyd? ac edifarhâ o ran dy weision.

14 Diwalla ni yn fore â'th drugaredd; fel y gorfoleddom ac y llawenychom dros ein holl ddyddiau.

15 Llawenhâ ni yn ol y dyddiau y cystuddiaist ni, a'r blynyddoedd y gwelsom ddrygfyd.

16 Gweler dy waith tu ag at dy weision, a'th ogoniant tu ag at eu plant hwy.

17 A bydded ¹ prydferthwch yr ARGWLWYDD ein DUW arnom ni: a threfna weithred ein dwylaw ynom ni; i.e. trefna waith ein dwylaw.

PSALM XCI.

1 Cyflwr y dwiwl, 3 a'u diogeloch, 9 a'u trigias; 11 eu gweision, 14 a'u caredigion; a diwedd y cwbl.

• 2 Sam. 7. 16.
ad. 4. 29.
Luc 1. 33.
Ioan 12. 34.
• Ps. 72. 5, 17.

• Ps. 80. 12.

• Heb. ddis-gleirdeb.

• Ps. 79. 5.

• Job 7. 7.
• Ps. 39. 4.
5. a 119. 84.

• Ps. 49. 9.
• Heb. 11. 5.

• 2 Sam. 7. 15.
Es. 55. 3.

• Ps. 69. 9.

2 Neu, Psalm.
a Deut. 33. 1.
b Deut. 33. 27.
Ezec. 11. 16.
3 Heb. y'nghehedaeth a chenheledaeth.
c Diar. 8. 25.

d Gen. 3. 19.
Preg. 12. 7.
e 2 Petr. 3. 8.

f Ps. 73. 20.

g Ps. 103. 15.
Es. 40. 6.

h Ps. 50. 21.

i Ps. 19. 12.

4 Heb. droisant eu hwynebau.

5 Neu, maffyrddod.

6 Neu, Dyddiau ein blynyddoedd, ynddyni y mae, &c.

k Ps. 39. 4.

l Ps. 27. 4.

a Ps. 27. 5.
2 Heb.
feltju.

b Ps. 142. 5.

c Ps. 124. 7.

d Ps. 17. 8.
a 57. 1.
a 61. 4.

e Job 5. 19,
&c.
Ps. 121. 6.
Diar. 3. 23.
Es. 43. 2.

f Ps. 37. 34.

g Ps. 90. 1.

h Ps. 34. 7.
a 71. 3.
Matt. 4. 6.
Luc 4. 10.

i Job 5. 23.
Ps. 37. 24.
3 neidr.

k Ps. 50. 15.

2 Neu,
f'r dydd.
a Ps. 147. 1.

3 Heb.
Higgaion.

b Ps. 40. 5.
a 139. 17.

YR hwn ^asydd yn trigo yn nirgelwch y Goruchaf, a ²erys ynghysgod yr Hollalluog.

² ^bDywedaf am yr ARGLWYDD, Fy noddfa a'm hamddiffynfa *ydyw*: fy NUW; ynddo yr ymddiriedaf.

³ Canys ^cefe a'th wareda di o fagl yr heliwr, *ac* oddi wrth haint echryslawn.

⁴ ^dA'i asgell y cysgoda efe trosot, a than ei adenydd y byddi diogel: ei wirionedd *fydd* darian *ac* as-talch i ti.

⁵ ^eNid ofni rhag dychryn nos; *na* rhag y saeth *a* ehedo y dydd:

⁶ *Na* rhag yr haint *a* rodio yn y tywyllwch; *na* rhag y dinystr *a* ddinystrio ganol dydd.

⁷ Wrth dy ystlys y cwmp mil, a deng mil wrth dy ddeheulaw: *ond* ni ddaw yn agos attat ti.

⁸ Yn unig ^fti a ganfyddi â'th lygaid, *ac* a weli dâl y rhai annuwiol.

⁹ Am i ti wneuthur yr ARGLWYDD fy noddfa, *sef* y Goruchaf, ^gyn breswylfa i ti;

¹⁰ Ni ddigwydd i ti niwed, *ac* ni ddaw pla yn agos i'th babell.

¹¹ ^hCanys efe a orchymyn i'w angelion am danat ti, dy gadw yn dy holl ffyrdd.

¹² Ar *eu* dwylaw y'th ddygant ⁱrhag taro dy droed wrth garreg.

¹³ Ar y llew a'r ³asp y cerddi: y cenaw llew a'r ddraig a fethri.

¹⁴ Am iddo roddi ei serch arnaf, am hynny y gwaredaf ef: dyrchafaf ef, am iddo adnabod fy enw.

¹⁵ ^kEfe a eilw arnaf, a mi a'i gwrandawaf: mewn ing *y byddaf* fi gyd âg ef, y gwaredaf, *ac* y goneddaf ef.

¹⁶ Digonaf ef â hir ddyddiau; a dangosaf iddo fy iachawdwriaeth.

PSALM XCII.

¹ *Dafydd* yn annog i foliannu Duw, ⁴ am ei fawr weithredoedd, ⁶ am ei farnedigaethau ar yr enwir, ¹⁰ a'i ddaioni i'r duwiol.

Psaln neu Gân ^aar y dydd Sabbath.

^a **D**A *yw* moliannu yr ARGLWYDD, a chanu *marwl* i'th enw di, y Goruchaf:

² A mynegi y bore am dy drugaredd, a'th wirionedd y nosweithiau;

³ Ar ddegtant, *ac* ar y nabl; *ac* ar y delyn ³yn fyfyrïol.

⁴ Canys llawenychaist fi, O ARGLWYDD, â'th weithred: ynghwaith dy ddwyllaw y gorfoleddaf.

⁵ ^bMor fawredig, O ARGLWYDD,

yw dy weithredoedd! ^cdwfn iawn yw dy feddyliau.

⁶ ^dGwr annoeth ni *ŵyr*, a'r ynyd ni ddeall hyn.

⁷ Pan ^eflodeuo y rhai annuwiol fel y llysieuyn, a blaguro holl weithredwyr anwiredd; *hynny sydd* i'w dinystrio byth bythoedd.

⁸ Tithau, ARGLWYDD, *wyt* ddyrchafedig yn dragywydd.

⁹ Canys wele, dy elynion, O ARGLWYDD, wele, dy elynion a ddi-fethir: gwasgerir holl weithredwyr anwiredd.

¹⁰ Ond ^ffy nghorn i a ddyrcheff fel unicorn: âg olew i'r ym henneinir.

¹¹ ^gFy llygad hefyd a wêl *fy ngwynfyd* ar fy ngwrthwynebwyr: fy nghlustiau a glywant *fy ewyllys* am y rhai drygionus a gyfodant i'm herbryn.

¹² ^hY cyfiawn a flodeua fel palmwydden; *ac* a gynnydda fel cedrwydden yn Libanus.

¹³ Y rhai a blannwyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, a flodeuant ynghynteddoedd ein DUW.

¹⁴ Ffrwythant etto yn *eu* henaint; tirlion *ac* iraidd fyddant:

¹⁵ I fynegi mai uniawn *yw* yr ARGLWYDD ⁱfy nghraig; *ac* ^knad oes anwiredd ynddo.

PSALM XCIII.

Mawrhydi, gallu, a sancteiddrwydd teyrnas Crist.

^a **Y**R ARGLWYDD sydd yn teyrnasu, ^befe a wisgodd ardderch-owgrwydd; gwisgodd yr ARGLWYDD nerth, *ac* ymwregysodd: y byd hefyd a sicrhawyd, fel na syflo.

² ^cDarparwyd dy orsedd-faingc ²erioed: ti *wyt* er tragywyddoldeb.

³ Y llifeiriaint, O ARGLWYDD, a ddyrchafasant, y llifeiriaint a ddyrchafasant eu twrf; y llifeiriaint a ddyrchafasant eu tonnau.

⁴ Yr ARGLWYDD yn yr uchelder *sydd* gadarnach na thwrf dyfroedd lawer, *na* chedryn donnau y môr.

⁵ Sicr iawn yw dy dystiolaethau: sancteiddrwydd a weddai i'th dŷ, O ARGLWYDD, ³byth.

PSALM XCIV.

¹ Y prophwyd, wrth alw am gyfiawnder, yn cwyno rhag trais *ac* annuwioldeb: ³ yn dysgu rhagluniaeth Duw: ¹² yn dangos dedwyddwch cystudd. ¹⁶ Mai Duw *yw* amddiffynnwr y cystuddiedig.

O ARGLWYDD Dduw y ^adial, O Dduw y dial, ^bymddisgleiria.

c Rhuf. 11. 34.

d Ps. 94. 8.

e Job 12. 6.
a 21. 7.
Jer. 12. 1, 2.
Mal. 3. 15.

f Ps. 89. 17. 24.

g Ps. 54. 7.
a 59. 10.
a 112. 8.

h Es. 65. 22.
Hos. 14. 5.

i Deut. 32. 4.
k Rhuf. 9. 14.

a Ps. 96. 10.
a 97. 1.
a 99. 1.
Es. 52. 7.
b Ps. 104. 1.

c Ps. 45. 6.
Diar. 8. 22, &c.
2 cynt.

3 Heb.
dros hir ddyddiau.

a Deut. 32. 35.
Nab. 1. 2.
b Ps. 80. 1.

c Ps. 7. 6.
d Gen. 18.
25.

2 °Ymddyrrha, ^aFarnwr y byd: tâl eu gwobr i'r beilchion.

3 Pa hyd, ARGLWYDD, y caiff yr annuwiolion, pa hyd y caiff yr annuwiol orfoleddu?

• Ps. 31. 18.
Judas 15.

4 Pa hyd °y siaradant ac y dywedant yn galed? yr ymfawryga holl weithredwyr anwiredd?

5 Dy bobl, ARGLWYDD, a ddrylliant; a'th etifeddiaeth a gystuddiant.

6 Y weddw a'r dieithr a laddant, a'r amddifad a ddieneidiant.

f Ps. 10. 11,
13. a 59. 7.

7 ^fDywedant hefyd, Ni wêl yr ARGLWYDD; ac nid ystyria Duw Jacob *hyn*.

g Ps. 73. 22.
a 92. 6.

8 ^gYstyriwch, chwi rai annoeth ym mys y bobl: ac ynfydion, pa bryd y deallwch?

h Exod. 4.
11.
Diar. 20.
12.

9 ^hOni chlyw yr hwn a blannodd y glust? oni wêl yr hwn a luniodd y llygad?

10 Oni cherydda yr hwn a gospa y cenhedloedd? *oni ŵyr* yr hwn sydd yn dysgu gwybodaeth i ddyn?

i 1 Cor. 3.
20.

11 ⁱGŵyr yr ARGLWYDD feddyliau dyn, mai gwagedd *ydylnt*.

k 1 Cor. 11.
32.
Heb. 12. 5,
&c.

12 ^kGwyn *ei* fyd y gwr a geryddi di, O ARGLWYDD, ac a ddysgi yn dy gyfraith:

13 I beri iddo lonydd oddi wrth ddyddiau drygfyd, hyd oni chloddier ffos i'r annuwiol.

l 1 Sam. 12.
22.
Rhuf. 11.
1, 2.

14 ^lCanys ni âd yr ARGLWYDD ei bobl, ac ni wrthyd efe ei etifeddiaeth.

15 Eithr barn a ddychwel at gyfiawnder: a'r holl rai iaiawn o galon a ânt ar ei ol.

16 Pwy a gyfyd gyd â mi yn erbyn y rhai drygionus? pwy a saif gyd â mi yn erbyn gweithredwyr anwiredd?

17 Oni *buasai* yr ARGLWYDD yn gymmorth i mi, braid na thrigasai fy enaid mewn distawrwydd.

18 Pan ddywedais, Llithrodd fy nhroed: dy drugaredd di, O ARGLWYDD, a'm cynhaliodd.

19 Yn amler fy meddyliau o'm mewn, dy ddiddanwch di a lawenycha fy enaid.

m Amos 6. 3.

20 A ^mfydd cyd-ymdeithas i ti â gorsedd-faingc anwiredd, yr hon ⁿa lunia anwiredd yn lle cyfraith?

n Ps. 58. 2.
Es. 10. 1.

21 Yn finteioedd y deuant yn erbyn enaid y cyfiawn, a gwaed gwirion a farnant yn euog.

22 Eithr yr ARGLWYDD sydd yn amddiffynfa i mi; a'm Duw *yw* craig fy nodedd.

23 Ac °efe a dâl iddynt eu hanwiredd, ac a'u tyrr ymaith yn eu drygioni: yr ARGLWYDD ein Duw a'u tyrr hwynt ymaith.

PSALM XCV.

1 *Cynghor i foliannu Duw*, 3 o herwydd ei fawredd, 6 a'i ddaioni; 8 ac na themtier ef.

DEUWCH, canwn i'r ARGLWYDD: ^aymlawenhâwn ²yn nerth ein hiechyd.

2 ³Deuwn ger ei fron ef â diolch: canwn yn llafar iddo â psalmai.

3 Canys ^byr ARGLWYDD *sydd* Duw mawr, a Brenhin mawr goruwch yr holl dduwiau.

4 Yr hwn *y mae* gorddyfnderau y ddaear yn ei law, ⁴ac uchelderau y mynyddoedd yn eiddo.

5 Y môr *sydd* eiddo, ac efe a'i gwnaeth: a'i ddwyllaw a luniasant y sychdir.

6 Deuwch, addolwn, ac ymgrymwn: gostyngwn ar ein gliniau ger bron yr ARGLWYDD ein Gwneuthurwr.

7 Canys efe *yw* ein Duw ni; a ^cninnau *ym* bobl ei borfa, a defaid ei law. ^dHeddyw, os gwrandêwch ar ei leferydd,

8 Na chaledwch eich calonnau, ^emegis yn ⁵yr ymrysonfa, fel *yn* nydd profedigaeth yn yr anialwch:

9 Pan ^fdemtiodd eich tadau fi, y profasant fi, ac y gwelsant fy ngweithredoedd.

10 Deugain mlynedd yr ymrysonais â'r genhedlaeth *hon*, a dywedais, Pobl gyfeiliornus yn *eu* calon *ydylnt* hwy, ac nid adnabuant fy ffyrdd:

11 Wrth y rhai y tyngais yn fy lliid, ⁶na ddelent i'm gorphwysfa.

PSALM XCVI.

1 *Cynghor i glodfodi Duw*, 4 am ei fawredd, 8 a'i frenhiniaeth, 11 a'i farn gyffredinol.

CENWCH i'r ARGLWYDD ganiad newydd: cenwch i'r ARGLWYDD, yr holl ddaear.

2 Cenwch i'r ARGLWYDD, bendigwch ei enw; cyhoeddwch o ddydd i ddydd ei iachawdwriaeth ef.

3 Datgenwch ym mys y cenhedloedd ei ogoniant ef, ym mhlith yr holl bobloedd ei ryfeddodau.

4 Canys ^bmawr *yw* yr ARGLWYDD, a ^cchanmoladwy iawn: ^dofnadwy *yw* efe goruwch yr holl dduwiau.

5 Canys ^eholl dduwiau y bobloedd *ydylnt* eilunod: ond yr ARGLWYDD a wnaeth y nefoedd.

6 Gogoniant a harddwch *sydd* o'i

o Ps. 7. 16.

a Ps. 100. 1.
2 Heb.
y'ngkraig.
3 Heb.
Rhag-
fiaeon ei
wyned ef.
b Ps. 96. 4.
a 97. 9.
a 135. 5.

4 Neu, a
nerth y.

c Ps. 79. 13.
a 80. 1.
a 100. 3.
d Heb. 3. 7.
a 4. 7.

e Exod. 17.
2, 7.
Num. 14.
22, &c.
a 20. 13.
Deut. 6.
16.

6 Heb.
y gynnen.
f Ps. 78. 18,
40, 56.
1 Cor. 10.
9.

6 Heb.
os ddaeni.

a 1 Chron.
16. 23.
Ps. 33. 3.

b Ps. 145. 3.
c Ps. 18. 3.
d Ps. 95. 3.

e Edrych
Jer. 10. 11,
12.

flaen ef; nerth a hyfrydwch sydd yn ei gyssegr.

7 Tylwythau y bobl, rhoddwch i'r ARGLWYDD, rhoddwch i'r ARGLWYDD ogoniant a nerth.

8 Rhoddwch i'r ARGLWYDD ogoniant ei enw: dygwch offrw, a deuoch i'w gynteddoedd.

9 Addolwch yr ARGLWYDD ^{2s}mewn prydfferthwch sancteiddrwydd: yr holl ddaear, ofnwch ger ei fron ef.

10 Dywedwch ym mysg y cenhedloedd, ^hYr ARGLWYDD sydd yn teyrnasu; a'r byd a sicrhodd efe, fel nad ysgogo: efe a farna y bobl yn uniawn.

11 Llawenhâd y nefoedd, a gorfoledded y ddaear; ^krhued y môr a'i gyflawnder.

12 Gorfoledded y maes, a'r hyn oll y sydd ynddo: yna holl brennau y coed a ganant

13 O flaen yr ARGLWYDD: canys y mae yn dyfod, canys y mae yn dyfod i farnu y ddaear: ^lefe a farna y byd trwy gyflawnder, a'r bobloedd â'i wirionedd.

PSALM XCVII.

1 Mawrhydi teyrnas Dduw. 7 Yr eglwys yn llawenychu o herwydd barnedigaethau Duw a ddelw-addolwyr. 10 Cynghor i dduwioldeb a llawenydd.

^aYR ARGLWYDD sydd yn teyrnasu; gorfoledded y ddaear: llawenyched ynsoedd ²lawer.

2 Cymmylau a thywyllwch sydd o'i amgylch ef: ^ccyflawnder a barn yw ³trigfa ei orsedd-faingef ef.

3 Tân a â allan o'i flaen ef, ac a lysg ei elynion o amgylch.

4 Ei fellt a lewyrchasant y byd: y ddaear a welodd, ac a grynodd.

5 Y mynyddoedd a doddasant fel cŵyr o flaen yr ARGLWYDD, o flaen Arglwydd yr holl ddaear.

6 Y nefoedd a fynegant ei gyflawnder ef, a'r holl bobl a welant ei ogoniant.

7 Gwaradwydder y rhai oll a wasanaethant ddelw gerfiedig, y rhai a ymfrostant mewn eilunod: ^haddolwch ef, yr holl dduwiau.

8 Sïon a glywodd, ac a lawenychodd; a merched Judah a orfoleddasant, o herwydd dy farnedigaethau di, O ARGLWYDD.

9 Canys ti, ARGLWYDD, wyt oruchel goruwch yr holl ddaear: ^ldirfawr yth ddyrchafwyd goruwch yr holl dduwiau.

10 Y rhai a gerwch yr ARGLWYDD,

^kcasêwch ddrygioni: efe sydd yn cadw eneidiau ei saint; efe a'u gwared o law y rhai annuwiol.

11 Hauwyd goleuni i'r cyfiawn, a llawenydd i'r rhai uniawn o galon.

12 Y rhai cyfiawn, ^mllawenychwch yn yr ARGLWYDD; a moliennwch wrth goffadwriaeth ei sancteiddrwydd ef.

PSALM XCVIII.

1 Dafydd yn annog yr Iuddewon, 4 a'r cenhedloedd, 7 a'r holl greaduriaid, i glodfori Duw.

Psalm.

^aCENWCH i'r ARGLWYDD gan iad newydd: canys efe a wnaeth bethau rhyfedd: ^bei ddeheulaw a'i fraich sanctaidd a barodd iddo fuddugoliaeth.

2 Hysbysodd yr ARGLWYDD ei iachawdwriaeth: datguddiodd ei gyflawnder y'ngolwg y cenhedloedd.

3 Cofiodd ei drugaredd a'i wirionedd i dŷ Israel: holl derfynau y ddaear a welsant iachawdwriaeth ein DUW ni.

4 Cenwch yn llafar i'r ARGLWYDD, yr holl ddaear: llefwch, ac ymlawenhêwch, a chenwch.

5 Cenwch i'r ARGLWYDD gyd â'r delyn; gyd â'r delyn, a llef psalm.

6 Ar udgyrn a sain cornet, cenwch yn llafar o flaen yr ARGLWYDD y Brenhin.

7 Rhued y môr a'i gyflawnder; y byd a'r rhai a drigant o'i fewn.

8 Cured y llifeiriaint eu dwylaw; a chyd-ganed y mynyddoedd

9 O flaen yr ARGLWYDD: canys y mae yn dyfod i farnu y ddaear: efe a farna y byd â chyflawnder, a'r bobloedd âg uniondeb.

PSALM XCIX.

1 Dafydd yn gosod allan deyrnas Dduw yn Sïon: 5 ac yn annog pawb, wrth esampl yr hen dadau, i addoli Duw yn ei fynydd sanctaidd.

YR ^aARGLWYDD sydd yn teyrnasu; cryned y bobloedd: ^beistedd y mae rhwng y cerubiad; ymgynhyrferd y ddaear.

2 Mawr yw yr ARGLWYDD yn Sïon, a dyrchafedig yw efe goruwch yr holl bobloedd.

3 Moliannant dy enw mawr ac ofnadwy; canys sanctaidd yw.

4 A nerth y Brenhin a hoffa farn: ti a sierhêi uniondeb, barn a chyflawnder a wnei di yn Jacob.

5 Dyrchefwch yr ARGLWYDD ein Duw, ac ymgrymmwch o flaen ^eei ystôl-draed ef: canys sanctaidd yw.

^fPs. 29. 1, 2.

²Neu, yn y cyassegr prydfferth.
⁶Ps. 29. 2, a 110. 3.

^hPs. 93. 1, a 97. 1.

ⁱPs. 69. 34.

^kPs. 98. 7, &c.

^lPs. 67. 4, Dat. 19. 11.

^aPs. 96. 10.

²Neu, mawrion.
^b1 Bren. 8. 12.
^cPs. 18. 11.
^ePs. 89. 14.

³Neu, sicrhâd.

^dPs. 77. 18, a 104. 32.

^eBarn. 5. 5, Mic. 1. 4, Nah. 1. 5.

^fPs. 19. 1, a 50. 6.

^gExod. 20. 4, Lef. 26. 1, Deut. 5. 8, h Heb. 1. 6.

ⁱPs. 95. 3, a 96. 4.

^kPs. 34. 14, a 101. 3, Amos 6. 15, Rhuf. 12. 9.

^lPs. 112. 4.

^mPs. 33. 1.

^aPs. 33. 3, a 96. 1, Eas. 42. 10.

^bEas. 59. 16, a 63. 5.

^cEas. 52. 10.

^dPs. 96. 11, &c.

^aPs. 93. 1.

^bExod. 25. 22, Ps. 80. 1.

^cJob 36. 5.

^dad. 9.

^e1 Chron. 28. 2.

^a Jer. 15. 1.

6 ^f Moses ac Aaron ym mhlith ei offeiriaid ef; a Samuel ym mysg y rhai a alwant ar ei enw: galwasant ar yr ARGLWYDD, ac efe a'u gwrandawodd hwynt.

^a Exod. 33. 9.

7 ^s Llefaroedd wrthynt yn y golofn gwmmwl: cadwasant ei dystiol-aethau, a'r ddeddf a roddodd efe iddynt.

^b Edrych Ex. 32. 2. Num. 20. 12. 24. Deut. 9. 20. ¹ ad. 5.

8 Gwrandewaist arnynt, O ARGLWYDD ein DUW: DUW oeddit yn eu harbed, ie, pan ^b ddielit am eu dychymmygion.

9 ⁱ Dyrchefwch yr ARGLWYDD ein DUW, ac ymgrymmwch ar ei fynydd sanctaidd: canys sanctaidd *yw* yr ARGLWYDD ein DUW.

PSALM C.

1 *Cynghor i folianmu Duw yn llawen-hyfryd, 3 am ei fawredd, 4 ac am ei allu.*

^a Psalm ² o foliant.^a Ps. 145. titl.² Neu, o ddolch.^b Ps. 96. 1.

CENWCH ^b yn llafar i'r ARGLWYDD, yr holl ddaear.

2 Gwasanaethwch yr ARGLWYDD mewn llawenydd: deuwch o'i flaen ef â chan.

^a Ps. 119. 73. a 139. 13. &c.^a 149. 2.^a Eph. 2. 10.³ Neu, eiddo ef ydym.^a Ps. 95. 7.^a Ezech. 34. 30. 31.^a Ps. 66. 13.

3 Gwybyddwch mai yr ARGLWYDD sydd *DDUW*: 'efe a'n gwnaeth, ac nid ni ein hunain: ^a ei bobl ef *ydym*, a defaid ei borfa.

4 ⁱ Ewch i mewn i'w byrth ef â diolch, ac i'w gynteddau â mawl: diolchwch iddo, a bendithiwch ei enw.

¹ Ps. 136. 1. &c.

5 Canys da *yw* yr ARGLWYDD: ⁱ ei drugaredd *sydd* yn dragywydd; a'i wirionedd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

PSALM CI.

Dafydd yn gwneuthur adduned a phroffes o dduwioldeb.

Psalms Dafydd.

CANAF am drugaredd a barn: ⁱ ti, ARGLWYDD, y canaf.

2 Byddaf ddeallus mewn ffordd berffaith. Pa bryd y deui attaf? rhodiaf mewn perfeithrwydd fy nghalon o fewn fy nhŷ.

² Neu, i'r fall.^a Heb. Belial.^a Ps. 97. 10.^b Ps. 125. 5.

3 Ni osodaf ddim ² anwir o flaen fy llygaid: ^a cas gennyf waith ^b y rhai cildynnus; ni lŷn wrthyf fi.

4 Calon gyndyn a gilia oddi wrthyf: nid adnabyddaf *ddyn* drygionus.

^a Ps. 18. 27.^a Diar. 6. 17.

5 Torraf ymaith yr hwn a enllibio ei gymmydog yn ddirgel: ^e yr uchel o olwg, a'r balch ei galon, ni allaf ei ddioddef.

6 Fy llygaid *fydd* ar ffyddloniaid y tir, fel y trigont gyd â mi: yr hwn a rodio ³ mewn ffordd berffaith, hwnnw a'm gwasanaetha i.

³ Neu, yn berffaith yn y ffordd.

7 Ni thrig o fewn fy nhŷ yr un a wnelo dwyll: ni ⁴ thrig yn fy ngolwg yr un a ddywedo gelwydd.

8 ^a Yn fore y torraf ymaith holl annuwilion y tir, i ddiwreiddio holl weithredwyr anwiredd o ddinas yr ARGLWYDD.

⁴ Heb. sicrhêr.^d Ps. 75. 10.^d Jer. 21. 12.

PSALM CII.

1 *Y prophwyd yn ei weddi yn cwyno yn chwerw-dost: 12 yn cymmyrd cysur o dragywydd-oldeb a thrugaredd Duw. 18 Bod yn rhaid cadw coffa o drugareddau Duw. 23 Y mae yn ategu ei wendid âg anghyfnawidolder Duw.*

Gweddi ² y cystuddiedig, pan fyddo mewn blinder, ac yn tywailt ei gŵyn ger bron yr ARGLWYDD.

² Neu, i'r.

A RGLWYDD, clyw fy ngweddi, a deled fy llef attaf.

2 ^a Na chudd dy wyneb oddi wrthyf yn nydd fy nghyfyngder, gostwng dy glust attaf: yn y dydd y galwyf, brysia, gwrando fi.

^a Ps. 27. 9.^a 69. 17.

3 Canys fy nyddiau a ddarfuant ³ fel mwg, ^b a'm hesgryn a boethasant fel aelwyd.

³ Neu, yn fwg.^b Job 30. 30.

4 Fy nghalon a darawyd, ac a wywodd fel llysieun; fel yr anghoflais fwytta fy mara.

5 Gan lais fy nhuchan y glynodd ^c fy esgryn wrth fy ⁴ nghnawd.

^c Job 19. 20.^c Galar. 4. 8.⁴ nghroen.^d Job 30. 29.

6 ^d Tebyg wyf i belican yr anialwch: ydwyf fel dylluan y diffaethwch.

7 Gwyliais, ac ydwyf fel aderyn y tô, unig ar ben y tŷ.

8 Fy ngelynyon a'm gwaradwyddant beunydd: y rhai a ynfydant wrthyf, a dyngasant yn fy erbyn.

9 Canys bwytteais ludw fel bara, a ^e chymmysgais fy niod âg wylofain;

^e Ps. 42. 8.^a 80. 5.

10 O herwydd dy lid di a'th ddigofaint: canys codaist fi i fynu, a theflaist fi i lawr.

11 ^f Fy nyddiau *sydd* fel cysgod yn cilio; a ^g minnau fel glaswelltyn a wywais.

^f Ps. 109.^g 23. a 144. 4.^h Preg. 6. 12.ⁱ Es. 40. 6.^j Iago 1. 10.^k Galar. 5. 19.^l Ps. 135.^m 13.

12 ^h Tithau, ARGLWYDD, a barhêi yn dragywyddol, a'th ⁱ goffadwriaeth hyd genhedlaeth a chenhedlaeth.

13 Ti a gyfodi, *ac* a drugarhêi wrth Sion: canys yr amser i drugarhâu wrthi, ie, yr amser nodedig, a ddaeth.

14 Oblegid y mae dy weision yn hoffi ^k ei meini, ac yn tosturio wrth ei llwch hi.

^k Ps. 79. 1.

15 Felly y cenhedloedd a ofnant enw yr ARGLWYDD, a holl frenhinoedd y ddaear dy ogoniant.

16 Pan adeilado yr ARGLWYDD Sion, y gwelir ef yn ei ogoniant.

¹ Ps. 22. 31.
Es. 43. 21.

^m Ps. 14. 2.
a 33. 13.

^a Ps. 79. 11.

⁴ Heb.
Cystudd-
iodd.

^o Heb. 1. 10.

^P Es. 51. 6.
a 65. 17.
a 66. 22.
Rhuf. 8. 20.
2 Petr 3. 7,
10, 11.

⁵ Heb. sefi.

^q Ps. 69. 36.

^a Ps. 104. 1.
a 146. 1.

^b Ps. 130. 8.
Matt. 9. 2,
6.
Marc 2. 11.
Luc 7. 47.

^c Ps. 5. 12.

^d Es. 40. 31.

^e Ps. 146. 7.

^f Ps. 147.

^g Exod. 34.
6, 7.
Num. 14.

^h Deut. 5. 10.

ⁱ Neh. 9. 17.

^j Ps. 36. 15.

^k Jer. 32. 18.

^l Ps. 30. 5.

^m Es. 57. 10.

ⁿ Jer. 3. 5.

^o Mic. 7. 18.

17 Efe a edrych ar weddi y gwael,
ac ni ddystyrododd eu dymuniad.

18 Hyn a ysgrifenis i'r genhedl-
aeth a ddél: ¹a'r bobl a grëir a
foliannant yr ARGLWYDD.

19 Canys ^mefe a edrychodd o uch-
elder ei gyssegr: yr ARGLWYDD a
edrychodd o'r nefoedd ar y ddaear;

20 ¹I wrandaw uchenaid y carchar-
orion; ac i ryddhâu plant angau;

21 I fynegi enw yr ARGLWYDD
yn Sïon, a'i foliant yn Jerusalem:

22 Pan gasgler y bobl ynghyd,
a'r teyrnasoedd i wasanaethu yr
ARGLWYDD.

23 ⁴Gostyngodd efe fy nerth ar
y ffordd; byrhaodd fy nyddiau.

24 Dywedais, Fy NUW, na chym-
mer fi ymaith ynghanol fy nydd-
iau: dy flynyddoedd di sydd yn
oes oesoedd.

25 ^oYn y dechreuad y seiliaist y
ddaear; a'r nefoedd ydynt waith
dy ddwyllaw.

26 ^pHwy a ddarfyddant, a thi a
⁵barhëi: ie, hwy oll a heneiddiant
fel dilledyn; fel gwisg y newidi
hwynt, a hwy a newidir.

27 Tithau yr un ydwynt, a'th flyn-
yddoedd ni ddarfyddant.

28 ^qPlant dy weision a barhânt,
a'u had a sicrhëir ger dy fron di.

PSALM CIII.

1 Cynghor i fendithio Duw, am ei drugaredd,
15 a'i ddiamwadaelch.

Psalm Dafydd.

FY enaid, ^abendithia yr AR-
GLWYDD; a chwbl sydd ynof,
ei enw sanctaidd ef.

2 Fy enaid, bendithia yr AR-
GLWYDD; ac nac anghofia ei holl
ddoniau ef:

3 ^bYr hwn sydd yn maddeu dy
holl anwireddau; yr hwn sydd yn
iachâu dy holl lesgedd:

4 Yr hwn sydd yn gwaredu dy fyw-
yd o ddistryw: yr ^chwn sydd yn dy
goroni â thrugaredd ac â thosturi:

5 Yr hwn sydd yn diwallu dy
enau â daioni; ^dfel yr adnewyddir
dy ieuengetid fel yr eryr.

6 ^eYr ARGLWYDD sydd yn
gwneuthur cyfiawnder a barn i'r
rhai gorthrymmedig oll.

7 ^fHysbysodd ei ffyrdd i Moses;
ei weithredoedd i feibion Israel.

8 ^gTrugarog a graslawn yw yr
ARGLWYDD; hwyrfydig i lid, a
mawr o drugarowgrwydd.

9 ^hNid byth yr ymryson efe: ac
nid byth y ceidw efe ei ddigofaint.

10 ¹Nid yn ol ein pechodau y
gwnaeth efe â ni; ac nid yn ol ein
hanwireddau y talodd efe i ni.

11 Canys cyfuwch ag yw y nef-
oedd uwchlaw y ddaear, y rhagor-
odd ei drugaredd ef ar y rhai a'i
hofnant ef.

12 Cyn belled ag yw y dwyrain
oddi wrth y gorllewin, y pellhaodd
efe ein camweddau oddi wrthym.

13 ^kFel y tosturia tad wrth ei
blant, felly y tosturia yr ARGLWYDD
wrth y rhai a'i hofnant ef.

14 Canys efe a edwyn ein defn-
ydd ni: ¹cofia mai llwch ydym.

15 ^mDyddiau dyn sydd fel glas-
welltyn: ⁿmegis blodeuyn y maes,
felly y blodeua efe.

16 Canys y gwynt a â drosto, ac
ni bydd mwy o hono; ^oa'i le nid
edwyn ddim o hono ef mwy.

17 Ond trugaredd yr ARGLWYDD
sydd o dragwyddoldeb hyd dragy-
wyddoldeb, ar y rhai a'i hofnant ef;
a'i gyfiawnder ^pi blant eu plant;

18 I'r sawl a gadwant ei gyfam-
mod ef, ac a gofiant ei orchymyn-
ion i'w gwneuthur.

19 Yr ARGLWYDD a barottôdd ei
orseddfa yn y nefoedd: a'i frenhin-
iaeth ef sydd yn llywodraethu ar
bob peth.

20 ^qBendithiwyd yr ARGLWYDD,
ei angelion ef, ^rcedyrn o nerth, yn
gwneuthur ei air ef, gan wrandaw
ar leferydd ei air ef.

21 Bendithiwyd yr ARGLWYDD, ei
holl luoedd ef; ^sei holl weision yn
gwneuthur ei ewyllys ef.

22 Bendithiwyd yr ARGLWYDD,
holl weithredoedd ef, a'i
man o'i lywodraeth: ei
dithia yr ARGLWYDD.

PS.

1 Myfyraodd

ragddar

Duwr yn dragy

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

dduno moliannu Duw yn

¹ Para 9. 13.

^k Mal. 3. 17.

¹ Pa. 78. 39.

^m Ps. 90. 5.

ⁿ Job 14. 1,

2,

Iago 1. 10,

11.

^o Job 7. 10.

a 20. 9.

^P Exod. 20.

6.

Deut. 7. 9.

^q Ps. 148. 2.

^r Edrych

Ps. 78. 25.

^s Heb. 1. 14

^a Ps. 93. 1.

^b Es. 40. 22.

a 45. 12.

^c Amos 9. 6.

^d Es. 19. 1.

^e Ps. 18. 10.

^f Heb. 1. 7.

⁵ Job 26. 7.
^a 38. 4. 6.
^{Ps.} 24. 2.
^a 136. 6.

^a Gen. 7. 19.

¹ Gen. 8. 1.

² Neu, Y
mynydd-
oedd a ym-
godant a'r
dyffryn-
oedd a
ddisgyn-
ant.

^k Ps. 83. 7.
^{Jer.} 5. 22.
¹ Gen. 9. 11.
15.

^m Ps. 147. 8.

¹ Ps. 65. 9.

^o Gen. 1. 29.
30. a 3. 18.
a 9. 3.

^P Barn. 9.
13.
^{Ps.} 23. 5.
^{Diar.} 31. 6.
7.

⁸ Heb. i beri
i'r wyneb
ddisgleirio
ag olew,
neu, yn
fynu nac

ei genhadon yn ysprydion; a'i
weinidogion yn dân fflamlyd.

⁵ ^g Yr hwn a seiliodd y ddaear
ar ei sylfeini, fel na symmudo byth
yn dragywydd.

⁶ ^h Toaist hi â'r gorddyfnder,
megis â gwisg: y dyfroedd a safent
goruwch y mynyddoedd.

⁷ ⁱ Gan dy gerydd di y ffoisant:
rhag swm dy daran y prysurasant
ymaith.

⁸ ² Gan y mynyddoedd yr ymgod-
ant: ar hyd y dyffrnoedd y dis-
gynant, i'r lle a seiliaist iddynt.

⁹ ^k Gosodaist derfyn, fel nad el-
ont drosodd; ¹ fel na ddychwelont
i orchuddio y ddaear.

¹⁰ Yr hwn a yrr y ffynhonnau i'r
dyffrnoedd, y rhai a gerddant
rhwng y brynau.

¹¹ Diodant holl fwystfilod y maes:
yr asynod gwylltion a dorrant eu
syched.

¹² Adar y nefoedd a drigant ger
llaw iddynt, y rhai a leisiant oddi
rhwng y cangau.

¹³ ^m Y mae efe yn dyfrhâu y bryn-
iau o'i ystafelloedd: ⁿ y ddaear a
ddigonir o ffirwyth dy weithredoedd.

¹⁴ ^o Y mae yn peri i'r gwellt dyfu
i'r anifeiliaid, a llysiau i wasanaeth
dyn: fel y dycco fara allan o'r ddaear;

¹⁵ A ^p gwin, yr hwn a lawenycha
galon dyn; ac ³ olew, i beri i'w
wyneb ddisgleirio: a bara, yr hwn
a gynnal galon dyn.

¹⁶ Prennau yr ARGLWYDD sydd
lawn sugn: cedrwydd Libanus, ^q y
rhai a blannodd efe;

^r Efe y nytha yr adar: y ffyn-
fyn ty y ciconia.

^s Efe doedd uchel sydd
a'r creigiau i'r

^t Efe i am-
edwyn

^u Efe i am-
edwyn

^v Efe i am-
edwyn

^w Efe i am-
edwyn

^x Efe i am-
edwyn

^y Efe i am-
edwyn

^z Efe i am-
edwyn

^{aa} Efe i am-
edwyn

^{ab} Efe i am-
edwyn

an: yno y mae ymlusgiaid heb rif-
edi, bwystfilod bychain a mawrion.

²⁶ Yno yr â y llongau: yno y
mae y lefiathan, yr hwn a luniaist
i chwarae ynddo.

²⁷ ^u Y rhai hyn oll a ddisgwyl-
iant wrthyt; am roddi iddynt eu
bwyd yn ei bryd.

²⁸ A roddech iddynt, a gasglant:
agori dy law, a diwellir hwynt â
daioni.

²⁹ Ti a guddi dy wyneb, hwythau
a drallodir: ^x dygi ymaith eu han-
adl, a threngant, a dychwelant i'w
llwch.

³⁰ ^y Pan ollyngych dy yspryd, y
crëir hwynt; ac yr adnewyddi wyn-
eb y ddaear.

³¹ Gogoniant yr ARGLWYDD fydd
yn dragywydd: yr ARGLWYDD a
lawenycha yn ei weithredoedd.

³² Efe a edrych ar y ddaear, a
hi a gryna: ^z efe a gyffwrdd â'r
mynyddoedd, a hwy a fygant.

³³ ^{aa} Canaf i'r ARGLWYDD tra fydd-
wyf fyw: canaf i'm DUW tra fydd-
wyf.

³⁴ Bydd melus fy myfyrdod am
dano: mi a lawenychaf yn yr AR-
GLWYDD.

³⁵ Darfydded y pechaduriaid o'r
tir, na fydded yr annuwiolion
mwy. Fy enaid, bendithia di yr AR-
GLWYDD. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CV.

¹ Cynghor i foliannu Duw, ac i chwilio allan
ei weithredoedd ef. ⁷ Ystori rhagluniaeth
Duw tu ag at Abraham, 16 a Joseph, 23 a
Jacob yn yr Aipht, 26 a Moses yn gwaredu
yr Israeliaid, 37 a'r Israeliaid wedi eu
dwyn allan o'r Aipht, eu porthi yn yr an-
ialwch, a'u plannu y'ngwlad Canaan.

^a CLODFORWCH yr ARGLWYDD;
gelwch ar ei enw: mynegwch
ei weithredoedd ym mys y bobl-
oedd.

² Cenwch iddo, canmolwch ef:
ymddiddennwch am ei holl ryfedd-
odau ef.

³ Gorfoleddwch yn ei enw sanct-
aidd: llawenyched calon y rhai a
geisiant yr ARGLWYDD.

⁴ Ceisiwch yr ARGLWYDD a'i nerth:
ceisiwch ei wyneb ef bob amser.

⁵ Cofiwch ei ryfeddodau y rhai a
wnaeth efe; ei wyrthiau, a barn-
edigaethau ei enau;

⁶ Chwi had Abraham ei was ef,
chwi meibion Jacob ei etholedigion.

⁷ Efe yw yr ARGLWYDD ein DUW
ni: ei farnedigaethau ef sydd trwy
yr holl ddaear.

^u Ps. 136.
25. a 145.
15. a 147. 9.

^x Job 34. 14.
15.
^{Ps.} 146. 4.
^{Freg.} 12. 7.

^y Es. 32. 15.
Ezec. 37. 9.

^z Ps. 144. 4.

^{aa} Ps. 63. 4.
a 146. 2.

^a 1 Chron.
16. 8.
Es. 12. 4.

^f Ystafelloedd
yn ym-
lusgo yn
y coed.
^{Job} 38. 39.
^{Joel} 1. 20.

	8 Cofiodd ei gyfammod byth, y gair a orchymynodd efe i fil o genhedlaethau:	cymmysgbla, a llau yn eu holl fro hwynt.	
^b Gen. 17. 2. a 22. 16. &c. a 26. 3. a 28. 13. a 33. 11. Luc 1. 73. Heb. 6. 17.	9 ^b Yr hyn a ammododd efe âg Abraham, a'i lw i Isaac;	32 ^c Efe a ⁷ wnaeth eu gwlaw hwynt yn genllysg, ac yn fflamau tân yn eu tir.	^c Exod. 9. 23. ⁷ Heb. roddes.
^c Gen. 13. 15. a 15. 18. ² Heb. llyngn.	10 A'r hyn a osododd efe yn ddeddf i Jacob, ac yn gyfammod tragwyddol i Israel;	33 Tarawodd hefyd eu gwinwydd, a'u ffigyswydd; ac a ddrylliodd goed eu gwlad hwynt.	
^d Gen. 34. 30. Deut. 7. 7. a 26. 5. ^e Heb. 11. 9.	11 Gan ddywedyd, ^c I ti y rhoddaf dir Canaan, ² rhandir eich etifedd-iaeth.	34 ^d Efe a ddywedodd, a daeth y locustiaid, a'r lindys, yn aneirif;	^d Exod. 10. 4, 13.
^f Gen. 35. 5. ^g Gen. 12. 17. a 20. 3, 7.	12 ^d Pan oeddynt ychydig o rifedi, i'e, ychydig, a ^e dieithriaid ynddi:	35 Y rhai a fwyttasant yr holl laswellt yn eu tir hwynt, ac a ddifasant ffirwyth eu daear hwynt.	^e Exod. 12. 29. Ps. 78. 51. ^f Gen. 49. 3.
	13 Pan rodient o genhedlaeth i genhedlaeth, o'r naill deyrnas at bobl arall:	36 ^e Tarawodd hefyd bob cyntafanedig yn eu tir hwynt, ^f blaenffirwyth eu holl nerth hwynt.	^g Exod. 12. 35.
^h Gen. 41. 54. ³ thorrodd. ⁴ ffon. ¹ Lef. 26. 26. Es. 3. 1. Ezec. 4. 16. ² Gen. 45. 5. a 50. 20. ¹ Gen. 37. 28. ³ Gen. 39. 20. a 40. 15.	14 ^f Ni adawodd i neb eu gor-thrymmu; i'e, ^g ceryddodd frenhin-oedd o'u plegid;	37 ^g Ac a'u dug hwynt allan âg arian ac aur; ac heb <i>un</i> llesg yn eu llwythau.	^h Exod. 12. 35.
^h Gen. 41. 54. ³ thorrodd. ⁴ ffon. ¹ Lef. 26. 26. Es. 3. 1. Ezec. 4. 16. ² Gen. 45. 5. a 50. 20. ¹ Gen. 37. 28. ³ Gen. 39. 20. a 40. 15.	15 Gan ddywedyd, Na chyffyrddwch â'm rhai enneiniog, ac na ddrygwch fy mhrophwydi.	38 ^h Llawenychodd yr Aipht pan aethant allan: canys syrthiasai eu harswyd arnynt hwy.	ⁱ Exod. 13. 21.
ⁿ Gen. 41. 14.	16 ^h Galwodd hefyd am newyn ar y tir; a ³ dinystriodd holl ⁴ i gynhaliaeth bara.	39 ⁱ Efe a daenodd gwmmwl yn dô, a tân i oleuo liw nos.	^k Exod. 16. 12, &c. ¹ Ps. 78. 24, 25. ⁶ Exod. 17. 6. Num. 20. 11. Ps. 78. 16. ¹ Cor. 10. 4. ⁿ Gen. 15. 14.
^o Gen. 41. 40.	17 ^k Anfonodd wr o'u blaen hwynt, ¹ Joseph, yr hwn a werthwyd yn was.	40 ^k Gofynasant, ac efe a ddug soffieir; ac ¹ a'u diwallodd â bara nefol.	⁸ Heb. cên. ^o Deut. 6. 10, 11. Jos. 13. 7.
⁵ Heb. jeudiant.	18 ^m Cystuddiasant ei draed ef mewn gefyn: ei enaid a aeth mewn heigrn:	41 ^m Efe a holltodd y graig, a'r dyfroedd a ddylifodd; cerddasant ar hyd lleoedd sychion yn afonydd.	^p Deut. 4. 1, 40. a 6. 21—25.
^p Gen. 46. 6. ^q Ps. 106. 22. ^r Exod. 1. 7.	19 Hyd yr amser y daeth ei air ef: gair yr ARGLWYDD a'i profodd ef.	42 Canys efe a gofiodd ⁿ ei air sanctaidd, ac Abraham ei was.	
^s Exod. 1. 8. &c.	20 ⁿ Y brenhin a anfonodd, ac a'i gollyngodd ef; llywodraethwr y bobl, ac a'i rhyddhaodd ef.	43 Ac a ddug ei bobl allan mewn llawenydd; ei etholedigion mewn ⁸ gorfoledd.	
^t Exod. 3. 10, a 4. 12, 14.	21 ^o Gosododd ef yn arglwydd ar ei dŷ, ac yn llywydd ar ei holl ⁵ gyfoeth:	44 ^a Ac a roddes iddynt diroedd y cenhedloedd: a meddiannasant lafur y bobloedd.	
^u Exod. 7. a 8. a 9. Ps. 78. 43. &c.	22 I rwymo ei dywysogion ef wrth ei ewyllys; ac ⁱ ddysgu doethineb i'w henuriaid ef.	45 ^p Fel y cadwent ei ddeddfau ef, ac y cynhalient ei gyfreithiau. Molwch yr ARGLWYDD.	
⁵ Heb. eiriau ei.	23 ^p Aeth Israel hefyd i'r Aipht; a Jacob a ymdeithiodd ^q yn nhir Ham.		
^x Exod. 10. 22.	24 Ac ^r efe a gynnyddodd ei bobl yn ddirfawr; ac a'u gwnaeth yn gryfach na'u gwrthwynebwyr.		
^y Ps. 99. 7.	25 ^s Trodd eu calon hwynt i gasâu ei bobl ef, i wneuthur yn ddichellgar â'i weision.		
⁶ Neu, oeddynt yfudd i'w air ef.	26 ^t Efe a anfonodd Moses ei was; ac Aaron, yr hwn a ddewisasai.		
^a Exod. 7. 20.	27 ^u Hwy a ddangosasant ⁵ ei arwyddion ef yn eu plith hwynt, a rhyfeddodau yn nhir Ham.		
^b Exod. 8. 6.	28 ^x Efe a anfonodd dywyllwch, ac a dywyllodd: ac ^y nid ⁶ anufuddhasant hwy ei air ef.		
^c Exod. 8. 17, 24.	29 ^z Efe a drodd eu dyfroedd yn waed, ac a laddodd eu pysgod.		
	30 ^a Eu tir a heigiodd lyffaint yn ystafelloedd eu brenhinoedd.		
	31 ^b Efe a ddywedodd, a daeth		

PSALM CVI.

1 Y Psalmwydd yn annog i foliannu Duw: 4 yn gweddïo am faddewant pechodau, megis y gwnaeth Duw â'r tadau. 7 Ystori o wrthryfelgarwch y bobl, a thrugaredd Duw. 47 Y mae efe yn diweddu â gweddï ac â moliant.

2 ^aMOLWCH yr ARGLWYDD. ^ab Clodforwch yr ARGLWYDD; canys da yw: o herwydd ei drugaredd a bery yn dragywydd.

2 Pwy a draetha nerthoedd yr ARGLWYDD? ac a fynega ei holl fawl ef?

3 Gwŷn eu byd a gadwant farn, a'r hwn a wnel gyfiawnder bob amser.

4 ^cCofia fi, ARGLWYDD, yn ol *dy* raslonrwydd i'th bobl; ymwêl â mi â'th iachawdwriaeth.

5 Fel y gwelwyf ddaioni dy etholedigion, fel y llawenychwyf yn llawenydd dy genedl di, fel y gorfoloddwyf gyd â'th etifeddiaeth.

d1 Bren. 8.
47.
Dan. 9. 5.

6 ^d Pechasom gyd â'n tadau; gwnaethom gamwedd, anwireddus fuom.

7 Ein tadau ni ddeallasant dy ryf-
eddodau yn yr Aipht, ni chofias-
ant liosowgrwydd dy drugareddau;
^e eithr gwrthryfelgar fuont wrth y
môr, *sef* y môr coch.

• Exod. 14.
11, 12.

8 Etto efe a'u hachubodd hwynt
er mwyn ei enw, ⁱ i beri adnabod
ei gadernid.

f Exod. 9.
16.

9 ^g Ac a geryddodd y môr coch,
fel y sychodd efe: a ^h thywysodd
hwynt trwy y dyfnder, megis trwy
yr anialwch.

g Exod. 14.
21.

h Es. 63, 11,
12, 13.

10 Achubodd hwynt hefyd o law
eu digasog; ac a'u gwaredodd o
law y gelyn.

i Exod. 14.
27. a 15. 5.

11 ⁱ A'r dyfroedd a doisant eu
gwrthwynebwyd; ni adawyd un o
honynt.

k Exod. 14.
31. a 15. 1.

12 ^k Yna y credasant ei eiriau
ef; canasant ei fawl ef.

13 ^l Yn y fan yr anghofiasant ei
weithredoedd ef; ni ddisgwylias-
ant am ei gynghor ef:

l Exod. 15.
24. a 17. 2.

m Heb. Hecy
a frysias-
ant, ac a
anghofias-
ant, &c.

14 ^m Eithr blysiasant ⁿ yn ddirfawr
yn yr anialwch; a themtiasant
DDUW yn y diffaethwch.

n Num. 11.
4, 33.

o Ps. 78, 18,
1 Cor. 10, 6.

p Heb. frys
yn yr.

q Num. 11.
31.

15 ⁿ Ac efe a roddes eu dymuniad
iddynt; eithr efe a anfonodd gulni
i'w henaid.

r Num. 16.
1. &c.

16 ^o Cenfignasant hefyd wrth
Moses yn y gwersyll, *ac* wrth
Aaron sant yr ARGLWYDD.

s Num. 16.
31.

t Deut. 11. 6.

17 ^p Y ddaear a agorodd, ac a
lyngcodd Dathan, ac a orchudd-
icodd gynnulleidfa Abiram.

u Num. 16.
35, 46.

18 ^q Cynneuodd tân hefyd yn eu
cynnulleidfa hwynt: fflam a losg-
odd y rhai annuwiol.

v Exod. 32.
4.

19 ^r Llo a wnaethant yn Horeb; ac
ymgrymmasant i'r ddelw dawdd.

w Jer. 2. 11.
Rhuf. 1. 23.

20 Felly ^s y troisant eu gogoniant
i lun eidion yn pori glaswellt.

21 Anghofiasant DDUW eu Ha-
chubwr, yr hwn a wnelsai bethau
mawrion yn yr Aipht;

x Ps. 78. 51.
a 105, 23,
27.

22 Pethau rhyfedd ^t yn nhir Ham;
pethau ofnadwy wrth y môr coch.

y Exod. 32.
10, 11, 32.

z Deut. 9. 19.
a 10, 10.

aa Ezec. 13.
5. a 22. 30.

23 ^u Am hynny y dywedodd y
dinystriai efe hwynt, oni buasai i
Moses ei etholedig ^v sefyll ar yr
adwy o'i flaen ef; i droi ymaith
ei lidiowgrwydd ef, rhag *eu* din-
ystrio.

ab Jer. 3. 19.

24 Dystyrasant hefyd ^y y tir dy-
munol: ni chredasant ei air ef:

ac Num. 14.
2.

25 ^z Ond grwgnachasant yn eu
pebyll; *ac* ni wrandawsant ar lais
yr ARGLWYDD.

26 ^a Yna y dyrchafodd efe ei law
yn eu herbyn hwynt, i'w cwmpo
yn ^b yr anialwch;

27 ^b Ac i gwmpo eu had ym
mysg y cenhedloedd; ac i'w gwas-
garu yn y tiroedd.

28 ^c Ymgysyllasant hefyd â Baal-
Peor, a bwyttasant ebyrth y meirw.

29 Felly y digiasant *ef* â'u dy-
chymmygion eu hun; ac y taraw-
odd pla yn eu mysg hwy.

30 ^d Yna y safodd Phinees, ac a
iawn-farnodd: a'r pla a attaliwyd.

31 A chyfrifwyd *hyn* iddo yn gyf-
iawnder, o genhedlaeth i genhedl-
aeth byth.

32 ^e Llidasant *ef* hefyd wrth ddyfr-
oedd y gynnen; fel y bu ddrwg i
Moses o'u plegid hwynt:

33 O herwydd cythruddo o hon-
ynt ei yspryd ef, fel y cam-ddywed-
odd â'i wefusau.

34 ^f Ni ddinystriasant y bobloedd,
^g am y rhai y dywedasai yr AR-
GLWYDD wrthynt:

35 ^h Eithr ymgymysgasant â'r cen-
hedloedd; a dysgasant eu gweith-
redoedd hwynt:

36 A gwasanaethasant eu delw-
au hwynt; ⁱ y rhai a fu yn fagl
iddynt.

37 ^k Aberthasant hefyd eu meib-
ion a'u merched i gythreuliaid,

38 Ac a dywalltasant waed gwir-
ion, *sef* gwaed eu meibion a'u
merched, y rhai a aberthasant i
ddelwau Canaan: ^l a'r tir a halog-
wyd â gwaed.

39 Felly yr ymhalogasant yn eu
gweithredoedd eu hun, ac ^m y put-
teiniasant gyd â'u dychymmygion.

40 Am hynny y cynneuodd dig yr
ARGLWYDD yn erbyn ei bobl, fel y
fleiddiodd efe ei etifeddiaeth.

41 Ac efe a'u rhoddes hwynt yn
llaw y cenhedloedd; a'u caseion a
lywodraethasant arnynt.

42 Eu gelynion hefyd a'u gorthrym-
masant; a darostyngwyd hwynt dan
eu dwylaw hwy.

43 ⁿ Llawer gwaith y gwaredodd
efe hwynt; hwythau ^o a'i digiasant
ef â'u cynghor eu hun, a hwy a
^p wanhychwyd am eu hanwiredd.

44 Etto efe a edrychodd pan oedd
ing arnynt, pan ^q glywodd eu llefain
hwynt.

45 ^r Ac efe a gofiodd ei gyfammod
â hwynt, ac a edifarhaodd yn ol li-
osowgrwydd ei drugareddau:

46 ^s Ac a wnaeth iddynt gael tru-

* Num. 14.
28.
Ps. 95. 11.
Ezec. 20.
15.

b y diffaeth-
wch.

c Ps. 44. 11.
Ezec. 20.
23.

d Num. 25.
2. 3. a 31.

e Deut. 32.
16.

f Hos. 9. 10.
Dat. 2. 14.

g Num. 25.
7.

h Num. 20.
3, 13.

i Deut. 3. 26.

j Barn. 1.
21, 27.

k Deut. 7. 2.

l Barn. 2. 2.
a 3. 5, 6.

m Exod. 23.
33.

n Deut. 7. 16.

o 2 Bren.
16. 3.

p Es. 57. 5.
Ezec. 16.
20. a 20. 26.

q 1 Cor. 10.
20.

r Num. 35.
33.

s Lef. 17. 7.
Num. 15.
39.

t Barn. 2.
16.

u Neu,
alodwyd.

v Barn. 3. 9.
a 4. 3.

w a 6. 7.
a 10. 10.

x Deut. 30.
3.

y Ezra 9. 9.
Jer. 42. 12.

^r 1 Chron.
16, 35, 36.

garedd gan y rhai oll a'u caeth-
iwai.

47 ^r Achub ni, O ARLWYDD ein
DUW, a chynnull ni o blith y cen-
hedloedd, i glodfori dy enw sanct-
aidd, *ac* i orfoleddu yn dy fol-
iant.

48 Bendigedig *fyddo* ARLWYDD
DDUW Israel erioed ac yn dragy-
wydd: a dyweded yr holl bobl,
Amen. Molwch yr ARLWYDD.

PSALM CVII.

1 *Dafydd yn annog y gwaredigion, wrth glod-
fori Duw, i ystyried ei amryw ragluniaeth
ef, 4 tu ag at fforddion, 10 a chaethion,
17 a rhai cleifion, 23 a morwyr, 33 ac yn
amrafael ddamweiniau y bywyd hwn.*

^a CLODFORWCH yr ARLWYDD;
canys da *yw*: o herwydd ei
drugaredd *sydd* yn dragwydd.

2 *Felly* dyweded gwaredigion yr
ARLWYDD, y rhai a waredodd efe
o law y gelyn;

3 Ac a gasglodd efe o'r tiroedd,
o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, o'r
gogledd, ac o'r ² dehau.

4 Crwydrasant yn yr anialwch
mewn ffordd ddisathr, heb gael
dinas i aros ynddi:

5 Yn newynog ac yn sychedig, eu
henaid a lewygodd ynddynt.

6 ^b Yna y llesasant ar yr AR-
GLWYDD yn eu cyfyngder; *ac* efe
a'u gwaredodd o'u gorthrymderau;

7 Ac a'u tywsodd hwynt ar hyd
y ffordd uniawn, i fyned i ddinas
gyfanneddol.

8 ^c O na foliannent yr ARLWYDD
am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feib-
ion dynion!

9 Canys efe a ddiwalla yr enaid
sychedig, ac a leinw yr enaid new-
ynog â daioni.

10 Y rhai a breswylant yn y ty-
wyllwch a chysgod angau, ^d yn
rhwym mewn cystudd a haiarn;

11 O herwydd anufuddhau o hon-
ynt eiriau DUW, a dirmygu ^e cyng-
hor y Goruchaf.

12 Am hynny yntau a ostyngodd
eu calon â blinder: syrthiasant, ac
nid *oedd* cynnorthwywr.

13 ^f Yna y gwaeddasant ar yr AR-
GLWYDD yn eu cyfyngder; *ac* efe
a'u hachubodd o'u gorthrymderau.

14 ^g Dug hwynt allan o dywyllwch
a chysgod angau; a drylliodd eu
rhwymau hwynt.

15 ^h O na foliannent yr ARLWYDD
am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i
feibion dynion!

16 Canys efe a dorrodd y pyrth
pres, ac a ddrylliodd y barrau
heiyrm.

17 Ynfydion, oblegid eu camwedd-
au, ac o herwydd eu hanwireddau,
a gystuddir.

18 ⁱ Eu henaid a ffeiddiai bob bwyd;
a ^k daethant hyd byrth angau.

19 ^l Yna y gwaeddasant ar yr AR-
GLWYDD yn eu cyfyngder; *ac* efe
a'u hachubodd o'u gorthrymderau.

20 ^m Anfonodd ei air, ac iachaodd
hwynt, ac a'u gwaredodd o'u dinystr.

21 ⁿ O na foliannent yr ARLWYDD
am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i
feibion dynion!

22 ^o Aberthant hefyd aberth mol-
iant; a mynegant ei weithredoedd
ef mewn ³ gorfoledd.

23 Y rhai a ddisgynant mewn
llongau i'r môr, gan wneuthur eu
gorchwyl mewn dyfroedd mawrion.

24 Hwy a welant weithredoedd
yr ARLWYDD, a'i ryfeddodau yn
y dyfnder.

25 Canys efe a orchymyn, a chyfyd
tymmestl-wynt, yr hwn a ddyrch-
afa ei donnau ef.

26 Hwy a esgynant i'r nefoedd,
disgynant i'r dyfnder: ^p tawdd eu
henaid gan flinder.

27 Ymdroant, ac ymsymudant
fel meddwyn: a'u holl ddoethineb
a ⁴ ballodd.

28 ^q Yna y gwaeddant ar yr AR-
GLWYDD yn eu cyfyngder; *ac* efe
a'u dwg allan o'u gorthrymderau.

29 ^r Efe a wna yr ystorm yn
dawel; a'i thonnau a ostegant.

30 Yna y llawenhânt am eu gos-
tegu; *ac* efe a'u dwg i'r porthladd
a ddymunent.

31 ^s O na foliannent yr ARLWYDD
am ei ddaioni, a'i ryfeddodau i
feibion dynion!

32 A dyrchafant ef y'ng hynnull-
eidfa y bobl, a molianant ef yn
eisteddfod yr henuriaid.

33 Efe a wna afonydd yn ddi-
ffaeithwch, a ffynhonnau dyfroedd
yn sychdir;

34 A thir ffrwythlawn yn ⁵ ddi-
ffrwyth, am ddrygioni y rhai a drig-
ant ynddo.

35 ^t Efe a dry yr anialwch yn
llyn dwfr, a'r tir cras yn ffynhon-
nau dwfr.

36 Ac yno y gwna i'r newynog
aros; fel y darparont ddinas i gyf-
anneddu:

37 Ac yr hauont feusydd, ac y

¹ Job 33, 20.

^k Ps. 9, 13.

^a 88, 3.

^l ad. 6, 13,

23.

^m Ps. 147.

15, 18.

ⁿ Matt. 8, 8.

^o ad. 8, 15,

31.

^p Lef. 7, 12.

^q Ps. 50, 14.

^r Heb. 13, 15.

^s Heb. cân.

^a Ps. 106, 1.
^a 118, 1.
^a 136, 1.

² Heb. *môr*.

^b ad. 13, 19,
28.
^c Hos. 5, 15.

^c ad. 15, 21,
31.

^d Job 36, 8.

^e Ps. 73, 24.
^a 119, 24.

^f ad. 6, 19,
28.

^g Ps. 68, 6.
^a 146, 7.

^h ad. 8, 21,
31.

^p Ps. 22, 14.
^a 119, 28.
ⁿ Nah. 2, 10.

⁴ Heb.

lyngwyrdd.

^q ad. 6, 13,

19.

^r Matt. 8.

26.

^s ad. 8, 15,
21.

⁵ Heb.
halltimeb.

^t Ps. 114, 8.
^u Es. 41, 18.

^a Exod. 1. 7.

plannont winllannoedd, y rhai a ddygant ffrwyth toreithiog.

38 ^aAc efe a'u bendithia hwynt fel yr amlhânt yn ddirfawr, ac ni âd i'w hanifeiliaid leihâu.

39 Lleihêir hwynt hefyd, a gos-tyngir hwynt, gan gyfyngder, drygfyd, a chyni.

^x Job 12. 21, 24.

40 ^aEfe a dywallt ddirmyg ar foneddigion, ac a wna iddynt grwydro mewn ^eanialwch heb ffordd.

⁶ Neu, gwagle.⁷ 1 Sam. 2.⁸ Ps. 113. 7.⁸ Ps. 113. 7.⁷ Neu, ar ol cystudd.^a Ps. 78. 52.^a Job 22. 19.^b Job 5. 16.^b Job 10. 11.^c Jer. 9. 12.^c Hos. 14. 9.

41 ^yOnd efe a gyfyd y tlawd ⁷o gystudd, ac ^aa wna iddo deuluoedd fel praidd.

42 ^aY rhai uniawn a welant *hyn*, ac a lawenychant: a phob ^banwir-edd a gau ei safn.

43 ^cY neb *sydd* ddoeth; ac a gadwo *hyn*, hwy a ddeallant drugar-eddau yr ARGLWYDD.

PSALM CVIII.

1 *Dafydd yn ymwroli i foliannu Duw: 5 yn gweddio am gymmorth Duw yn ol ei addewid.*
11 *Ei hyder ef ar gymmorthwy Duw.*

Cân neu Psalm Dafydd.

^a Ps. 57. 7, &c.

^a**P**AROD yw fy nghalon, O DDUW: canaf a chanmolaf â'm gogon-iant.

2 Deffro, y nabl a'r delyn: minnau a ddeffroaf yn fore.

3 Clodforaf di, ARGLWYDD, ym mysg y bobloedd: canmolaf di ym mysg y cenhedloedd.

4 Canys mawr *yw* dy drugaredd oddi ar y nefoedd: a'th wirionedd a *gyrhaedd* hyd yr wybren.

^a Ps. 57. 5, 11.

5 ^bYmddyrrha, O DDUW, uwch y nefoedd: a bydded dy ogoniant ar yr holl ddaear;

6 ^cFel y gwareder dy rai anwyl: achub *d'th* ddeheulaw, a gwrando fi.

7 Duw a lefarodd yn ei sanct-eiddrwydd, Llawenychaf, rhannaf Sichem, a mesuraf ddyffryn Suc-both.

8 Eiddof fi *yw* Gilead; eiddof fi Manasseh; Ephraim hefyd *yw* nerth fy mhen: Judah *yw* fy neddfwr.

9 Moab *yw* fy nghrochan golchi; tros Edom y taflaf fy esgid: buddugoliaethaf ar Philistia.

10 Pwy a'm dwg i'r ddinas gadarn? pwy a'm dwg hyd yn Edom?

11 Onid *tydi*, O DDUW, *yr hwn* a'n bwriast ymaith? ac onid âi di allan, O DDUW, gyd â'n lluoedd?

12 Dyro i ni gynnorthwy rhag cyfyngder: canys gau *yw* ymwar-ed dyn.

13 Trwy DDUW y gwnawn wroldeb: canys efe a sathr ein gelynon.

PSALM CIX.

1 *Dafydd yn cwyno rhag enllib ei elynion, ac yn rhith Judas yn eu melltigo hwy: 16 yn dangos eu pechod hwy: 21 yn cwyno rhag ei drueni ei hun; ac yn gweddio am help: 30 yn addaw bod yn ddiolchgar.*

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

^a**N**A thaw, O DDUW fy moliant.
2 Canys genau yr annuwiol a ²genau y twyllodrus a ymagoras-ant arnaf: â thafod celwyddog y llefarasant i'm herbyn.

^a Ps. 53. 1.² Heb. *ge- au twyll.*

3 Cylchynasant fi hefyd â geiriau cas; ac ymladdasant â mi ^bheb achos.

^b Ps. 69. 4. Ioan 15. 25.

4 Am fy ngharedigrwydd y'm gwrthwynebant: minnau a arferaf weddi.

5 ^cTalasant hefyd i mi ddrwg am dda, a chas am fy nghariad.

^c Ps. 35. 7, 12. a 38. 20.

6 Gosod *dithau* un annuwiol arno ef; a safed ^dSatan wrth ei ddeheulaw ef.

^d Zech. 3. 1.⁸ Neu, y gwrth- wynebur.

7 Pan farner ef, eled yn euog; ^ea bydded ei weddi yn bechod.

^e Diar. 28. 9.

8 Ychydig fyddo ei ddyddiau; a ^fchymmered arall ei swydd ef.

^f Act. 1. 20.

9 ^gBydded ei blant yn amddifaid; a'i wraig yn weddw.

^g Exod. 22. 24.

10 Gan grwydro hefyd crwydred ei blant ef, a chardottant: ceisiant hefyd *eu bara* o'u hanghyfannedd-leoedd.

11 ^hRhwyded ⁴y ceisiad yr hyn oll sydd ganddo; ac anrheithied dieithriaid ei lafur ef.

^h Job 5. 5. a 18. 9.⁴ Neu, yr occitor.

12 Na fydded *neb* a estyno drugaredd iddo; ac na fydded *neb* a drugarhao wrth ei amddifaid ef.

13 ⁱTorrer ymaith ei hiliogaeth ef: dilêr eu henw yn yr oes nesaf.

ⁱ Job 18. 19.

14 ^kCofier anwireddeid ei dadau o flaen yr ARGLWYDD; ac na ddilêr pechod ei fam ef.

^k Exod. 20. 5.

15 Byddant bob amser ger bron yr ARGLWYDD, fel ^ly torro efe ymaith eu coffadwriaeth o'r tir:

^l Job 18. 17. Ps. 34. 16.

16 Am na chofiodd wneuthur trugaredd, eithr erlid o hono y truan a'r tlawd, a'r cystuddiedig o galon, i'w ladd.

17 ^mHoffodd felldith, a hi a ddaeth iddo: ni fynnai fendith, a hi a bellhaodd oddi wrtho.

^m Ezec. 35. 6.

18 Iê, gwisgodd felldith fel dilledyn; a hi a ddaeth fel dwfr i'w fewn, ac fel olew i'w esgyrn.

19 Bydded iddo fel dilledyn *yr hwn* a wisgo efe, ac fel gwregys a'i gwregyso efe yn wastadol.

20 *Hyn fyddo* tâl fy ngwrthwyn-

ebwyr gan yr ARGLWYDD, a'r rhai a ddywedant ddrwg yn erbyn fy enaid.

21 Tithau, ARGLWYDD DDUW, gwna erof fi er mwyn dy enw: am fod yn dda dy drugaredd, gwared fi.

22 Canys truan a thlawd ydwyf fi, a'm calon a archollwyd o'm mew.

23 Euthum ^a fel cysgod pan gilio: fel locust y'm hysgydwir.

24 Fy ngliniau a aethant yn egwan gan ymryd; a'm cnawd a guriodd o eisieu brasder.

25 Gwaradwydd hefyd oeddwn iddynt: pan welent fi, °siglent eu pennau.

26 Cynnorthwya fi, O ARGLWYDD fy NUW; achub fi yn ol dy drugaredd:

27 Fel y gwympont mai dy law di yw hyn; mai ti, ARGLWYDD, a'i gwnaethost.

28 Melldithiant hwy, ond bendithia di: cywilyddier hwynt, pan gyfodant; a llawenyched dy was.

29 Gwisger fy ngwrthwynebwy'r â gwarth, ac ymwisgant â'u cywilydd, megis â chochl.

30 Clodforaf yr ARGLWYDD yn ddirfawr â'm genau; ie, moliannaf ef ym mysg llawer.

31 O herwydd ^b efe a saif ar ddeheulaw y tlawd, i'w achub oddi wrth y rhai a farnant ei enaid.

PSALM CX.

1 Brenhiniaeth, 4 offeiriadaeth, 5 goruchafiaeth, 7 a ddiodefaint Crist.

Psalms Dafydd.

DYWEDODD ^a yr ARGLWYDD wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn fainge i'th draed.

2 Gwialen dy nerth a enfyn yr ARGLWYDD o Sion: llywodraetha di ynghanol dy elynion.

3 Dy bobl a fyddant ewyllysgar yn nydd dy nerth, mewn ^b harddwch sancteiddrwydd, ² o groth y wawr: y mae gwlith dy ³ enedigaeth i ti.

4 °Tyngodd yr ARGLWYDD, ac nid edifarhâ, Ti wyt offeiriad yn dragywyddol, yn ol urdd Melchisedec.

5 Yr Arglwydd ⁴ ar dy ddeheulaw a drywana frenhinoedd yn nydd ei ddigofaint.

6 Efe a farn ym mysg y cenhedloedd; lleinw *leoedd* â chelaneddau: °archolla ben ⁴ llawer gwlad.

7 Efe a yf o'r afon ar y ffordd: am hynny y dyrcha efe ei ben.

PSALM CXI.

1 Y Psalmydd, trwy ei esampl ei hun, yn annog eraill i foliannu Duw, am ei ogoneddus 5 a'i rasusol weithredoedd. 10 Mai ofn Duw sydd yn magu gwir ddoethineb.

MOLWCH yr ARGLWYDD. Clodforaf yr ARGLWYDD â'm holl galon, ynghymmanfa y rhai uniawn, ac yn y gynulleidfa.

2 Mawr yw gweithredoedd yr ARGLWYDD, wedi eu ceisio gan bawb a'u hoffant.

3 Gogoniant a harddwch yw ei waith ef; a'i gyfiawnder sydd yn parhau byth.

4 Gwnaeth gofio ei ryfeddodau: ^a graslawn a thrugarog yw yr ARGLWYDD.

5 Rhoddodd ³ ymborth i'r rhai a'i hofnant ef: efe a gofia ei gyfammod yn dragywydd.

6 Mynegodd i'w bobl gadernid ei weithredoedd, i roddi iddynt etifeddiaeth y cenhedloedd.

7 Gwirionedd a barn yw gweithredoedd ei ddwyllaw ef: ^b ei holl orchymynion ydynt sier:

8 °Wedi eu sicrhau byth ac yn dragywydd, a'u gwnethur mewn gwirionedd ac uniawnder.

9 Anfonodd ymwared i'w bobl: gorchymynodd ei gyfammod yn dragywyddol: sancteiddiol ac ofnadwy yw ei enw ef.

10 ^d Dechreuad doethineb yw ofn yr ARGLWYDD: ⁴ deall da sydd gan y rhai ⁵ a wnant ei orchymynion ef: y mae ei foliant ef yn parhau byth.

PSALM CXII.

1 Duwioldeb sydd iddi addewid o'r bycyd yma, 4 ac o'r bywyd a ddaw. 10 Y bydd drwg gan yr enwir weled llywyddiant y duwiol.

MOLWCH yr ARGLWYDD. ^a Gwyn ei fyd y gwr a ofna yr ARGLWYDD, ac sydd yn hoffi ei orchymynion ef yn ddifawr.

2 Ei had fydd cadarn ar y ddaear: cenhedlaeth y rhai uniawn a fendithir.

3 Golud a chyfoeth fydd yn ei dy ef: a'i gyfiawnder sydd yn parhau byth.

4 ^b Cyfyd goleuni i'r rhai uniawn yn y tywyllwch: trugarog, a thosturiol, a chyfiawn, yw efe.

5 °Gwr da sydd gymmwynasgar, ac yn rhoddi benthyg: wrth farn y llywodraetha efe ei achosion.

6 Yn ddiau nid ysgogir ef byth:

² Heb. Halleluiah.

^a Ps. 86, 5. a 103, 8.

³ Heb. ysglyfaeth.

^b Ps. 19, 7.

^c Esa. 40, 8. Matt. 5, 18.

^d Deut. 4, 6. Job 28, 28. Ps. 1, 7. a 9, 10. Preg. 12, 13.

⁴ Neu, llywyddiant.

⁵ Heb. a'u gwena hwynt.

² Heb. Halleluiah. a Ps. 128, 1.

^b Job 11, 17. Ps. 97, 11.

^c Ps. 37, 26. Luc 6, 35.

^a Ps. 102, 11. a 144, 4.

^b Ps. 22, 7.

^c Ps. 16, 8. a 73, 23. a 110, 5. a 121, 5.

^a Matt. 22, 44. Marc 12, 36. Luc 20, 42. Act. 2, 34. 1 Cor. 15, 25. Heb. 1, 13. 1 Petr. 3, 22.

^b Ps. 96, 9.

² Neu, yn fwy na chroth y wawr: cei wllith, &c.

³ Ieuengctid.

^c Heb. 5, 6. a 7, 17, 21. Edrych Zech. 6, 13.

^d Ps. 16, 8.

^e Ps. 68, 21. Hab. 3, 13.

⁴ Neu, gwyddyd mawr.

^d Diar. 10. 7.^d y cyfiawn fydd byth mewn coff-
adwriaeth.^e Diar. 1. 33.7 ^e Nid ofna efe rhag chwedl
drwg: ei galon sydd ddisigl, yn
ymddiried yn yr ARGLWYDD.8 Attegwyd ei galon: nid ofna
efe, hyd oni welo ei ewylllys ar ei
elynon.^f 2 Cor. 9. 9.9 ^f Gwasgarodd, rhoddodd i'r tlo-
ion; a'i gyfiawnder sydd yn parhau
byth; ^e ei gorn a ddyrchefir mewn
gogoniant.^h Edrych

Luc 13. 28.

ⁱ Ps. 37. 12.^k Ps. 58. 7.^l Diar. 10.

28.

10 ^h Yr annuwiol a wél hyn, ac a
ddigia; ⁱ efe a ysgyrniga ei ddan-
nedd, ac ^k a dawdd ymaith: ^l derfydd
am ddymuniaid y rhai annuwiol.

PSALM CXIII.

1 Cynghor i foliannu Duw, o herwydd ei ar-
dderchougrwydd, 6 a'i drugaredd.² Heb.

Haleiuiah.

² MOLWCH yr ARGLWYDD.
Gweision yr ARGLWYDD, mol-
wch, ⁱ e, molwch enw yr ARGLWYDD.^a Dan. 2. 20.2 ^a Bëndigedig fyddo enw yr AR-
GLWYDD o hyn allan ac yn dragy-
wydd.^b Ec. 59. 19.

Mal. 1. 11.

3 ^b O godiad haul hyd ei fachludiad,
moliannus yw enw yr ARGLWYDD.^c Ps. 8. 1.4 Uchel yw yr ARGLWYDD gor-
uwch yr holl genhedloedd; ^c a'i
ogoniant sydd goruwch y nefoedd.^d Ps. 89. 6.³ Heb. ym-

ddyrchafu

i bres-

tylio?

^e Ps. 138. 6.

Es. 57. 15.

5 ^d Pwy sydd fel yr ARGLWYDD
ein DUW ni, yr hwn sydd yn ^e pres-
wyllo yn uchel,⁶ Yr hwn a ymddarostwng i

edrych y pethau yn y nefoedd, ac

yn y ddaear?

^f 1 Sam. 2.

8.

Ps. 107. 41.

7 ^f Efe sydd yn codi y tlawd o'r
llwch, ac yn dyrchafu yr anghenus
o'r dommen,^g Job 36. 7.8 I'w ^g osod gyd â phendefigion,
ⁱ e, gyd â phendefigion ei bobl.^h 1 Sam. 2.

5.

Ps. 68. 6.

⁴ Heb. drigo

mewn tŷ.

9 ^h Yr hwn a wna i'r amhlant-
adwy ⁴ gadw tŷ, a bod yn llawen fam
plant. Canmolwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXIV.

Dafydd, trwy esampl y' creaduriaid mudion,
yn annog i ofni Duw yn ei eglwys.^a Exod. 13.

3.

^b Ps. 81. 5.^a PAN ^a aeth Israel o'r Aipht, tŷ
Jacob ^b oddi wrth bobl anghyf-
iaith;^c Exod. 6. 7.^a 19. 6.

Deut. 27. 9.

^d Exod. 14.

21.

^e 77. 16.^f Jos. 3. 13.

16.

^f Ps. 29. 6.

a 63. 16.

2 ^c Judah oedd ei sancteiddrwydd,
ac Israel ei arglwyddiaeth.³ Y môr a welodd hyn, ac a gil-iodd; ^e yr Iorrdonen a drodd yn ol.4 ^f Y mynyddoedd a neidiasant

fel hyrddod, a'r brynau fel ŵyn

defaid.

5 ^g Beth ddarfu i ti, O fôr, pan

giliaist? tithau, Iorrdonen, paham

y troaist yn ol?

6 Paham, fynyddoedd, y neidiech

^h Hab. 3. 8.fel hyrddod? a'r brynau fel ŵyn
defaid?7 Ofna, di ddaear, rhag yr AR-
GLWYDD, rhag DUW Jacob:8 ^h Yr hwn sydd yn troi y graig
yn llyn dwfr, a'r gallestr yn ffyn-
non dyfroedd.^h Exod. 17.

6.

Num. 20.

11.

Ps. 107. 35.

PSALM CXV.

1 O herwydd bod Duw yn wir-ogoneddus, 4 ac
ei hunod yn wagedd, 9 y mae y Psalmydd yn
cynghori rhoi hyder ar Dduw. 12 Y dylid
bendithio Duw am ei fendithion.^a NID i ni, O ARGLWYDD, nid i
ni, ond i'th enw dy hun dod
ogoniant, er mwyn dy drugaredd,
ac er mwyn dy wirionedd.2 ^b Paham y dywedai y cenhedl-
oedd, Pa le yn awr y mae eu DUW
hwynt?3 Ond ein DUW ni sydd yn y
nefoedd: ^c efe a wnaeth yr hyn a
fynnodd oll.4 ^d Eu delwau hwy ydynt o aur
ac arian, gwaith dwylaw dynion.5 Genau sydd iddynt, ond ni lef-
arant; llygaid sydd ganddynt, ond
ni welant:6 Y mae clustiau iddynt, ond ni
chlywant; firoenau sydd ganddynt,
ond ni aroglant:7 Dwylaw sydd iddynt, ond ni
theimlant; traed sydd iddynt, ond
ni cherddant; ni leisiant chwaith
â'u gwddf.8 Y rhai â'u gwnant ydynt fel
hwythau, a phob un a ymddiriedo
ynddynt.9 ^e O Israel, ymddiried di yn yr
ARGLWYDD: ^f efe yw eu porth a'u
tarian.10 Tŷ Aaron, ymddiriedwch yn yr
ARGLWYDD: efe yw eu porth a'u
tarian.11 Y rhai a ofnwch yr AR-
GLWYDD, ymddiriedwch yn yr AR-
GLWYDD: efe yw eu porth a'u
tarian.12 Yr ARGLWYDD a'n cofiodd
ni: efe a'n bendithia: bendithia
efe dŷ Israel; bendithia efe dŷ
Aaron.13 ^g Bendithia efe y rhai a ofn-
ant yr ARGLWYDD, fychain ² a mawr-
ion.14 Yr ARGLWYDD a'ch chwanega
chwi wyfwy, chwychwi a'ch plant
hefyd.15 Bëndigedig ydych chwi gan
yr ARGLWYDD, yr hwn a wnaeth
nef a daear.16 Y nefoedd, ⁱ e, y nefoedd ydynt^a Edrych

Es. 48. 11.

Ezec. 36. 32.

^b Ps. 42. 3.

10. a 79. 10.

Joel 2. 17.

^c Ps. 135. 6.^d Deut. 4.

28.

Ps. 135. 15.

Jer. 10. 3.

&c.

^e Edrych

Ps. 118. 1.

2, 3, 4.

^f Ps. 135. 12,

20.

^g Ps. 33. 20.

Diar. 30. 5.

^g Ps. 128. 1.

4.

² Heb.

gyd â.

eiddo yr ARGLWYDD: a'r ddaear a roddes efe i feibion dynion.

17^h Y meirw ni foliannant yr ARGLWYDD, na'r neb sydd yn disgyn i ddistawrwydd.

18ⁱ Ond nyni a fendithiwn yr ARGLWYDD o hyn allan ac yn dragywydd. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXVI.

1 *Dafydd yn dangos ei gariad a'i ddyled tu ag at Dduw am ei wared ef: 12 ac yn ym-egnio i fod yn ddiolchgar.*

DA gennyf wrandaw o'r ARGLWYDD ar fy llef, a'm gweddïau.

2 Am ostwng o hono ei glust at-
taf, am hynny llefaf dros fy nydd-
iau arno ef.

3^a Gofidion angau a'm cylchynas-
ant, a gofidiau uffern a'm² dalias-
ant: ing a blinder a gefais.

4 Yna y gelwais ar enw yr ARGLWYDD; Attolwg, ARGLWYDD, gwared fy enaid.

5 Graslawn yw yr ARGLWYDD, a chyfiawn; a thosturiol yw ein DUW ni.

6 Yr ARGLWYDD sydd yn cadw y rhai annichellgar: tlodais, ac efe a'm hachubodd.

7 Dychwel, O fy enaid, i'th orphwysfa; canys^b yr ARGLWYDD fu dda wrthyt.

8^c O herwydd i ti waredu fy enaid oddi wrth angau, fy llygaid oddi wrth dagrau, a'm traed rhag llithro.

9 Rhodiaf o flaen yr ARGLWYDD a'n nhir y rhai byw.

10^c Credais, am hynny y lleferais: cystuddiwyd fi yn ddifawr.

11^f Mi a ddywedais yn fy ffrwst, ^gPob dyn sydd gelwyddog.

12 Beth a dalaf i'r ARGLWYDD, am ei holl ddoniau i mi?

13 Phiol iachawdwriaeth a gym-
meraf, ac ar enw yr ARGLWYDD y galwaf.

14^h Fy addunedau a dalaf i'r ARGLWYDD, yn awr y'ngwŷydd ei holl bobl ef.

15ⁱ Gwerthfawr y'ngolwg yr ARGLWYDD yw marwolaeth ei saint ef.

16 O ARGLWYDD, yn ddiau^k dy was di ydwyf fi; dy was di ydwyf fi, ^lmab dy wasanaeth-wraig: dattod-
aist fy rhwymau.

17 Aberthaf i ti^m aberth moliant; a galwaf ar enw yr ARGLWYDD.

18ⁿ Talaf fy addunedau i'r AR-

GLWYDD, yn awr y'ngwŷydd ei holl bobl,

19 Y'nghynteddoedd tŷ yr ARGLWYDD, yn dy ganol di, O Jerusa-
lem. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXVII.

Cynghor i foliannu Duw am ei drugaredd a'i wirionedd.

MOLWCH yr ARGLWYDD, yr holl genhedloedd: clodfor-
wch ef, yr holl bobloedd.

2 O herwydd ei drugaredd ef tu ag attom ni sydd fawr: a gwirion-
edd yr ARGLWYDD a bery yn dragy-
wydd. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXVIII.

1 *Cynghor i foliannu Duw am ei drugaredd. 5 Y Psalmydd, wrth a brofasai efe ei hun, yn dangos mor dda ydyw hyderu ar Dduw. 19 Mynegi dyfodiad Crist yn ei deyrnas, dan rith a chysgod y Psalmydd.*

CLODFORWCH yr ARGLWYDD; canys da yw: o herwydd ei drugaredd a bery yn dragywydd.

2^b Dyweded Israel yr awr hon, fod ei drugaredd ef yn parhâu yn dragywydd.

3 Dyweded tŷ Aaron yn awr, fod ei drugaredd ef yn parhâu yn dragywydd.

4 Yn awr dyweded y rhai a ofn-
ant yr ARGLWYDD, fod ei drugar-
edd ef yn parhâu yn dragywydd.

5^{c2} Mewn ing y gelwais ar yr ARGLWYDD; yr ARGLWYDD a'm clybu, ac^d a'm gosododd mewn ehangder.

6^e Yr ARGLWYDD sydd gyd â mi, nid ofnaf: beth a wna dyn i mi?

7^f Yr ARGLWYDD sydd gyd â mi ym mhlith fy nghynnorthwywyr: am hynny y caf weled fy ewyllys ar fy nghaseion.

8^g Gwell yw gobeithio yn yr ARGLWYDD, nag ymddiried mewn dyn.

9^h Gwell yw gobeithio yn yr ARGLWYDD, nag ymddiried mewn ty-
wysogion.

10 Yr holl genhedloedd a'm ham-
gylchynasant: ond yn enw yr ARGLWYDD mi a'u torraf hwynt ym-
aith.

11 Amgylchynasant fi; i'e, am-
gylchynasant fi: ond yn enw yr ARGLWYDD mi a'u torraf hwynt ymaith.

12 Amgylchynasant fiⁱ fel gwenyn; diffoddasant^k fel tân drain: o her-
wydd yn enw yr ARGLWYDD mi a'u torraf hwynt ymaith.

13 Gan wthio y gwthiaist fi, fel y

^a Ps. 6. 5.
^a 88. 10.
11. 12.
Es. 38. 18.

ⁱ Dan. 2. 20.

^a Ps. 13. 5.
6.

² Heb.
cavasant.

^b Ps. 13. 6.

^c Ps. 56. 13.

^d Ps. 27. 13.

^e 2 Cor. 4.
13.

^f Ps. 31. 22.

^g Rhuf. 3. 4.

^h Ps. 22. 25.
ad. 18.

ⁱ Ps. 72. 14.

^k Ps. 143.
12.

^l Ps. 86. 16.

^m Lef. 7. 12.

ⁿ ad. 14.

^a Rhuf. 15.
11.

^a 1 Chron.
16. 8.
Ps. 106. 1.
^a 107. 1.
^a 136. 1.

^b Edrych
Ps. 115. 9.
&c.

^c Ps. 120. 1.
² Heb.
Allan o
ing.
^d Ps. 18. 19.

^e Ps. 27. 1.
^a 56. 4. 11.

^f Es. 61. 12.
Heb. 13. 6.

^g Ps. 54. 4.
^a 40. 4.
^a 62. 8. 9.
Jer. 17. 5, 7.
^h Ps. 146. 3.

ⁱ Deut. 1.
44.
^k Preg. 7. 8.

¹ Exod. 15.
2.
Es. 12. 2.

syrthiwn: ond yr ARGLWYDD a'm cynnorthwyodd.

14 ¹Yr ARGLWYDD yw fy nerth a'm cân; ac sydd iachawdwriaeth i mi.

15 Llef gorfoledd a iachawdwriaeth sydd ym mhebyll y cyfiawn: deheulaw yr ARGLWYDD sydd yn gwneuthur grymmusder.

16 Deheulaw yr ARGLWYDD a ddyrchafwyd: deheulaw yr ARGLWYDD sydd yn gwneuthur grymmusder.

^m Ps. 6. 5.
Hab. 1. 12.

17 ^mNi byddaf farw, ond byw; a mynegaf weithredoedd yr ARGLWYDD.

18 Gan gospi y'm cospodd yr ARGLWYDD: ond ni'm rhoddodd i farwolaeth.

ⁿ Es. 26. 2.

19 ⁿAgorwch i mi byrth cyfiawnder: âf i mewn iddynt, a chlodforaf yr ARGLWYDD.

^o Es. 35. 8.
Dat. 21. 27.
a 22. 14, 15.

20 Dyma borth yr ARGLWYDD; °y rhai cyfiawn a ânt i mewn iddo.

21 Clodforaf di; o herwydd i ti fy ngwrandaw, a'th fod yn iachawdwriaeth i mi.

^p Matt. 21.
42.
Marc. 12. 10.
Luc 20. 17.
Act. 4. 11.
Eph. 2. 20.
1 Petr. 2. 4, 7.

22 ^pY maen a wrthododd yr adeiladwyr, a aeth yn ben i'r gongl.

23 O'r ARGLWYDD y daeth hyn; hyn oedd ryfedd yn ein golwg ni.

24 Dyma y dydd a wnaeth yr ARGLWYDD; gorfoleddwn a llawenychnwn ynddo.

25 Attolwg, ARGLWYDD, achub yn awr: attolwg, ARGLWYDD, pâr yn awr lwyddiant.

^q Matt. 21.
9. a 23. 39.
Marc. 11. 9.
Luc 19. 38.
Edrych
Zech. 4. 7.

26 ^qBendigedig yw a ddêl yn enw yr ARGLWYDD: bendithiasom chwi o dŷ yr ARGLWYDD.

27 Duw yw yr ARGLWYDD, yr hwn a lewyrechodd i ni: rhwymwch yr aberth â rhaffau, hyd wrth gyrn yr allor.

28 Fy NUW ydwyd ti, a mi a'th glodforaf: dyrchafaf di, fy NUW.

29 Clodforwch yr ARGLWYDD; canys da yw: o herwydd yn dragwydd y pery ei drugaredd ef.

PSALM CXIX.

Y Psalm hon sydd yn cynnwys amryw weddïau, a molïannau, ac addewidion ufudd-dod.

ALEPH.

^a Ps. 128. 1.

GWYN fyd y rhai perffaith eu ffordd, °y rhai a rodiant yng nghyfraith yr ARGLWYDD.

2 Gwyn fyd y rhai a gadwant ei dystiolaethau ef; ac a'i ceisiant ef â'u holl galon.

^b 1 Ioan. 3.
9. a 5. 15.

3 ^bY rhai hefyd ni wnant anwired, hwy a rodiant yn ei ffyrdd ef.

4 Ti a orchymynaist gadw dy orchymynion yn ddyfal.

5 O am gyfeirio fy ffyrdd i gadw dy ddeddfau!

6 Yna ni'm gwaradwyddid, pan edrychwn ar dy holl orchymynion.

7 °Clodforaf di âg uniondeb calon, pan ddysgwyl farnedigaethau dy gyfiawnder.

^c ad. 171.

8 Cadwaf dy ddeddfau; O na âd fi yn hollol.

BETH.

9 Pa fodd y glanhâ llangc ei lwybr? wrth ymgadw yn ol dy air di.

10 A'm holl galon y'th geisiais: na âd i mi gyfeiliorni oddi wrth dy orchymynion.

11 ^dCuddiais dy ymadroddion yn fy nghalon, fel na phechwn i'th erbyn.

^d Ps. 37. 31.
Luc 2. 19, 51.

12 Ti, ARGLWYDD, wyt fendigedig: °dysg i mi dy ddeddfau.

^e ad. 26. 33,
64, 68, 108,
124, 135.

13 A'm gwefusau y treuthais holl farnedigaethau dy enau.

14 Bu mor llawen gennyf ffordd dy dystiolaethau, a'r holl olud.

15 Yn dy orchymynion y myfyriaf, ac ar dy lwybrau yr edrychaf.

16 Yn dy ddeddfau yr ymddigrifaf: nid anghosiaf dy air.

GIMEL.

17 Bydd dda wrth dy was, fel y byddwyf byw, ac y cadwyf dy air.

18 Datguddia fy llygaid, fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di.

19 ^fDieithr ydwyf fi ar y ddaear: na chudd di rhagof dy orchymynion.

^f Gen. 47. 9.
1 Chr. 29.
15.
Ps. 39. 12.
2 Cor. 5. 6.
Heb. 11. 13.

20 ^gDrylliwyd fy enaid gan awydd i'th farnedigaethau bob amser.

^g Ps. 42. 1.
2. a 63. 1.
a 84. 2.

21 Ceryddaist y beilchion ²mell-digedig, y rhai a gyfeiliornant oddi wrth dy orchymynion.

² Neu, a mell-digedig yw y rhai, &c.

22 Tro oddi wrthyf gywilydd a dirmyg: oblegid dy dystiolaethau di a gedwais.

23 Tywysogion hefyd a eisteddasant, ac a ddywedasant i'm herbyn: dy was dithau a fyfyriai yn dy ddeddfau.

24 ^hA'th dystiolaethau oeddynt fy hyfrydwch a'm cynghorwyr.

^h ad. 77, 92.

DALETH.

25 ⁱGlynodd fy enaid wrth y llwch: ^kbywhâ fi yn ol dy air.

ⁱ Ps. 44. 25.

^k ad. 40.
Ps. 143. 11.

26 Fy ffyrdd a fynegais, a gwrandedaist fi: ^ldysg i mi dy ddeddfau.

^l ad. 12.
Ps. 25. 4.
n 27. 11.
a 86. 11.

27 Gwna i mi ddeall ffordd dy orchymynion; a mi a fyfyriaf yn dy ryfeddodau.

m Ps. 107.
26.

28 ^m Diferodd fy enaid gan ofid :
nertha fi yn ol dy air.

29 Cymmer oddi wrthyf ffordd y
celwydd; ac yn raslawn dod i mi
dy gyfraith.

30 Dewisais ffordd gwirionedd :
gosodais dy farnedigaethau o'm
blaen.

31 Glynais wrth dy dystiolaethau :
O ARGLWYDD, na'm gwaradwydda.

32 Ffordd dy orchymynion a redaf,
pan ⁿ ehangech fy nghalon.

HE.

33 ^o Dysg i mi, O ARGLWYDD,
ffordd dy ddeddfau, a chadwaf hi
hyd y diwedd.

34 Gwna i mi ddeall, a chadwaf
dy gyfraith; ie, cadwaf hi a'm holl
galon.

35 Gwna i mi gerdded yn llwybr
dy orchymynion: canys ynddo y
mae fy ewyllys.

36 Gostwng fy nghalon at dy dysti-
olaethau, ac nid at gybydd-dra.

37 ^p Tro heibio fy llygaid, rhag
^q edrych ar wagedd; a bywhâ fi yn
dy ffyrdd.

38 Sicrhâ dy air i'th was, yr hwn
sydd yn ymroddi i'th ofn di.

39 Tro heibio fy ngwaradwydd yr
wyf yn ei ofni: canys dy farnedig-
aethau sydd dda.

40 Wele, awyddus ydwyf i'th or-
chymynion: ^r gwna i mi fyw yn dy
gyfiawnder.

FAU.

41 Deued i mi dy drugaredd, AR-
GLWYDD, a'th iachawdwriaeth yn
ol dy air.

42 Yna ^s yr atebaf i'm cablydd :
o herwydd yn dy air y gobeithiais.

43 Na ddwg dithau air y gwirionedd
o'm genau yn llwyr: o herwydd yn
dy farnedigaethau di y gobeithiais.

44 A'th gyfraith a gadwaf yn was-
tadol, byth ac yn dragywydd.

45 Rhodiaf hefyd mewn ehang-
der: o herwydd dy orchymynion
di a geisiaf.

46 ^a Ac am dy dystiolaethau di y
llefarafl o flaen brenhinoedd, ac ni
bydd cywilydd gennyf.

47 Ac ymddigrifaf yn dy orchy-
mynion, y rhai a hoffais.

48 A'm dwylaw a ddychafaf at
dy orchymynion, y rhai a gerais; a
mi a fyfyrfafl yn dy ddeddfau.

ZAIN.

49 Cofia y gair wrth dy was, yn yr
hwn y peraist i mi obeithio.

50 Dyma fy nghysur yn fy nghys-

tudd: canys dy air di a'm bywha-
odd i.

51 Y beilchion a'm gwatwarasant
yn ddurfawr: *er hynny* ni throais
oddi wrth dy gyfraith di.

52 Cofiais, O ARGLWYDD, dy farn-
edigaethau erioed; ac ymgysurais.

53 Dychryn a ddaeth arnaf, obleg-
id yr annuwiolion, y rhai sydd yn
gadu dy gyfraith di.

54 Dy ddeddfau oedd fy nghân yn
nhŷ fy mhererindod.

55 ^t Cofiais dy enw, ARGLWYDD, y
nos; a chedwais dy gyfraith.

56 Hyn oedd gennyf, am gadw o
honof dy orchymynion di.

CHETH.

57 ^u O ARGLWYDD, fy rhan *ydwyt*;
dywedais y cadwn dy eiriau.

58 Ymbiliais â'th wyneb a'm holl
galon: trugarhâ wrthyf yn ol dy air.

59 Meddyliais am fy ffyrdd, a
throais fy nhraed at dy dystiolaeth-
au di.

60 Brysiais, ac nid oedais gadw
dy orchymynion.

61 ^v Minteioedd yr annuwiolion a'm
hyspeiliasant: ond nid anghofiais
dy gyfraith di.

62 Hanner nos y cyfodaf i'th fol-
iannu, am farnedigaethau dy gyf-
iawnder.

63 Cyfaill *ydwyt* fi i'r rhai oll
a'th ofnant, ac i'r rhai a gadwant
dy orchymynion.

64 Llawn yw y ddaear o'th dru-
garedd, O ARGLWYDD: ^x dysg i mi
dy ddeddfau.

TETH.

65 Gwnaethost yn dda â'th was,
O ARGLWYDD, yn ol dy air.

66 Dysg i mi iawn ddeall a gwyb-
odaeth: o herwydd dy orchymyn-
ion di a gredais.

67 ^y Cyn fy nghystuddio yr oedd-
wn yn cyfeiliorni: ond yn awr
cedwais dy air di.

68 Da *ydwyt*, a daionus: ^z dysg
i mi dy ddeddfau.

69 Y beilchion a glytiasant gel-
wydd i'm herbyn; minnau a gadwaf
dy orchymynion a'm holl galon.

70 ^a Cyn frased a'r bloneg yw eu
calon: minnau a ymddigrifais yn
dy gyfraith di.

71 ^b Da *yw* i mi fy nghystuddio;
fel y dysgwn dy ddeddfau.

72 ^c Gwell i mi gyfraith dy enau,
na miloedd o aur ac arian.

IOD.

73 ^d Dy ddwylaw a'm gwnaethant,

s Ps. 63. 6.

u Ps. 16. 5.
Jer. 10. 16.
Galar. 3.
24.t Neu,
Byddin-
oedd.

x ad. 12, 26.

y ad. 71.
Jer. 31. 18,
19.

z ad. 12, 26.

a Ps. 17. 10.
Esa. 6. 10.b ad. 67.
Heb. 12. 10,
11.c ad. 127.
Ps. 19. 10.
Diar. 8. 11.d Job 10. 8.
Ps. 100. 3.
a 138. 8.

e Ps. 34. 2.

ac a'm lluniasant: pâr i mi ddeall, fel y dysgwylf dy orchymynion.

74 ^e Y rhai a'th ofnant a'm gwelant, ac a lawenychant; oblegid go-beithio o honof yn dy air di.

⁵ Heb. cyf-iawnder.
f Heb. 12.
10.

75 Gwn, ARGLWYDD, mai ⁵ cyfiawn yw fy farnedigaethau; ac ^f mai mewn ffyddlondeb y'm cystuddiaist.

76 Bydded, attolwg, dy drugaredd i'm cysuro, yn ol dy air i'th wasan-aethwr.

⁸ ad. 24, 47,
174.

77 Deued i mi dy drugareddau, fel y byddwyf byw; o herwydd ⁸ dy gyfraith yw fy nigrifweh.

78 Cywilyddier y beilchion, canys gwnant gam â mi yn ddiachos: ond myfi a fyfuriaf yn dy orchymynion di.

79 Tröer attaf fi y rhai a'th ofnant di, a'r rhai a adwaenant dy dystiolaethau.

80 Bydded fy nghalon yn berffaith yn dy ddeddfau; fel na'm cywilyddier.

CAPH.

^h Ps. 73. 26.
a 84. 2.

81 ^h Diffygiodd fy enaid am dy iachawdwriaeth: wrth dy air yr ydwyf yn disgwyl.

ⁱ ad. 123.
Ps. 69. 3.

82 ⁱ Y mae fy llygaid yn pallu am dy air, gan ddywedyd, Pa bryd y'm diddeni?

^k Job 30. 30.

83 Canys ^k ydwyf fel costrel mewn mwg; ond nid anghofiais dy ddeddfau.

^l Ps. 39. 4.

84 ^l Pa nifer yw dyddïau dy was? pa bryd y gwnei farn ar y rhai a'm herlidiant?

^m Ps. 35. 7.

85 ^m Y beilchion a gloddiasant byllau i mi, yr hyn nid yw wrth dy gyfraith di.

ⁿ Neu,
ffyddlon-
deb.

86 Dy holl orchymynion ydynt ⁿ wirionedd: ar gam y'm herlidiasant; cymmorth fi.

87 Braidd na'm difasant ar y ddaear; minnau ni adewais dy orchymynion.

^o ad. 40.

88 ^o Bywhâ fi yn ol dy drugaredd; felly y cadwaf dystiolaeth dy enau.

LAMED.

^p Ps. 89. 2.
Matt. 24.
34, 35.

89 ^p Yn dragywydd, O ARGLWYDD, y mae dy air wedi ei sicrhau yn y nefoedd.

90 Dy wirionedd sydd hyd genhedlaeth a chenhedlaeth: seiliaist y ddaear, a hi a saif.

91 Wrth dy farnedigaethau y safant heddyw: canys dy weision yw pob peth.

^q ad. 24.

92 Oni bai fod ^q dy ddeddf yn hyfrydweh i mi, darfuasai yna am danaf yn fy nghystudd.

93 Byth nid anghofiaf dy orchymynion: canys â hwynt y'm bywheaist.

94 Eiddot ti ydwyf, cadw fi: o herwydd dy orchymynion a geisiais.

95 Y rhai annuwiol a ddisgwyliasant am danaf i'm difetha: ond dy dystiolaethau di a ystyriaf fi.

96 ^r Yr ydwyf yn gweled diwedd ar bob perffeithrwydd: ond dy orchymyn di sydd dra ehang.

^q Matt. 5.
18.
u 24. 35.

MEM.

97 Mor gu gennyf dy gyfraith di! ^r hi yw fy myfyrdod ^r beunydd.

^r Ps. 1. 2.
7 ar hyd y
dydd.

98 A'th orchymynion yr ydwyf yn fy ngwneuthur yn ddoethach na'm gelynyon: canys byth y ^s maent gyd â mi.

^s Heb. mae.

99 Deallais fwy na'm holl athrawon: o herwydd dy dystiolaethau yw fy myfyrdod.

100 Deallais yn well na'r henuriaid, am fy mod yn cadw dy orchymynion di.

101 Attelais fy nhraed oddi wrth bob llwybr drwg, fel y cadwn dy air di.

102 Ni chiliais oddi wrth dy farnedigaethau: o herwydd ti a'm dysgaist.

103 ^t Mor felus yw dy eiriau ^t i'm genau! melusach na mêl i'm safn.

^t Ps. 19. 10.
Diar. 8. 11.
^u Heb. i
daftod fy
ngenau
^v ad. 128.

104 Trwy dy orchymynion di y pwyllais: am hynny ^y caseais bob gau lwybr.

NUN.

105 ^z Llusern yw dy air i'm traed, a llewyrch i'm llwybr.

² Neu,
Canwyll.
u Diar. 6.
23.
^x Neh. 10.
29.

106 ^z Tyngais, a chyflawnaf, y cadwn farnedigaethau dy gyfiawnder.

107 Cystuddiwyd fi yn ddirfawr: ^y bywhâ fi, O ARGLWYDD, yn ol dy air.

^y ad. 88.

108 Attolwg, ARGLWYDD, bydd foddllawn i ewyllysgar offrymmau fy ngenau, a ^z dysg i mi dy farnedigaethau.

^z ad. 12, 26.

109 ^a Y mae fy enaid yn fy llaw yn wastadol: er hynny nid wyf yn anghofio dy gyfraith.

^a Job 13. 14.

110 ^b Y rhai annuwiol a osodasant fagl i mi: ond ni chyfeiliornais oddi wrth dy orchymynion.

^b Ps. 140. 5.
a 141. 3.

111 ^c Cymmerais dy orchymynion yn etifeddiaeth dros byth: o herwydd ^d llawenydd fy nghalon ydynt.

^c Deut. 33.
4.

112 Gostyngais fy nghalon i wneuthur dy ddeddfau byth, hyd y diwedd.

^d ad. 77, 92,
174.

SAMECH.

113 Meddyliau ofer a gaseais; a'th gyfraith di a hoffais.

114 ^e Fy lloches a'm tarian ydwyf: yn dy air y gobeithiaf.

^e Ps. 32. 7.
a 91. 1.
^f Ps. 6. 8.
a 139. 19.
Matt. 7. 23.

115 ^f Ciliweh oddi wrthyf, rai dryg-

ionus: canys cadwaf orchymynion fy NUW.

116 Cynnal fi yn ol dy air, fel y byddwyf byw: ac na âd i mi gywil-yddio am fy ngobaith.

117 Cynnal fi, a diangol fyddaf: ac ar dy ddeddfau yr edrychaf yn wastadol.

118 Sethraist y rhai oll a gyfeil-iornant oddi wrth dy ddeddfau: canys twyllodrus yw eu dichell hwynt.

119 ³ Bwriaist heibio holl annuw-
iolion y tir ² fel sothach: am hynny yr hoffais dy dystiolaethau.

120 ^h Dychrynodd fy nghawd rhag dy ofn, ac ofnais rhag dy farnedig-aethau.

AIN.

121 Gwneuthum farn a chyfiawn-
der: na âd fi i'm gorthrymmwyr.

122 Mechnia dros dy was er da-
ioni: na âd i'r beilchion fy ngor-
thrymmu.

123 ¹ Fy llygaid a ballasant am
dy iachawdwriaeth, ac am ymad-
rodd dy gyfiawnder.

124 Gwna i'th was yn ol dy dru-
garedd, a ^k dysg i mi dy ddeddfau.

125 Dy was ydwyf fi; pâr i mi
ddeall, fel y gwypwyf dy dystiol-
aethau.

126 Amser yw i'r ARGLWYDD weith-
io: diddymasant dy gyfraith di.

127 ¹ Am hynny yr hoffais dy
orchymynion yn fwy nag aur; i.e.
yn fwy nag aur coeth.

128 Am hynny uniawn y cyfrifais
dy orchymynion am bob peth; a
^m chaseais bob gau lwybr.

P.E.

129 Rhyfedd yw dy dystiolaethau:
am hynny y ceidw fy enaid hwynt.

130 Agoriad dy eiriau a rydd oleu-
ni: ⁿ pair ddeall i rai annichellgar.

131 Agorais fy ngenau, a dyheais:
oblegid awyddus oeddwn i'th or-
chymynion di.

132 ^o Edrych arnaf, a thrugarhâ
wrthyf, ^p yn ol dy arfer ⁴ i'r rhai a
garant dy enw.

133 ^q Cyfarwydda fy nghamrau yn
dy air: ac ^r na lywodraethed dim
anwiredd arnaf.

134 Gwared fi oddi wrth orthrym-
der dynion: felly y cadwaf dy
orchymynion.

135 ^s Llewyrcha dy wyneb ar dy
was: a ^t dysg i mi dy ddeddfau.

136 ^u Afonydd o ddyfroedd a red-
ant o'm llygaid, am na chadwasant
dy gyfraith di.

TSADI.

137 Cyfiawn ydwyf ti, O AR-
GLWYDD, ac uniawn yw dy farned-
igaethau.

138 Dy dystiolaethau y rhai a
orchymynaist, ydynt ⁵ gyfiawn, a
fyddlawn iawn.

139 ^{*} Fy zêl a'm ⁶ difaodd; o her-
wydd i'm gelynion anghofio dy eir-
iau di.

140 ^v Purwyd dy ymadrodd yn
ddirfawr: am hynny y mae dy was
yn ei hoffi.

141 Bychan ydwyf fi, a dirmyg-
us: ond nid anghofiais dy orchy-
mynion.

142 Dy gyfiawnder sydd gyfiawn-
der byth, a'th gyfraith sydd wir-
ionedd.

143 Adfyd a chystudd a'm ⁷ go-
ddiweddasant: a'th orchymynion
oedd fy nigrifwch.

144 Cyfiawnder dy dystiolaethau
a bery yn dragywydd: gwna i mi
ddeall, a byw fyddaf.

COPH.

145 Llefais â'm holl galon; clyw
fi, O ARGLWYDD: dy ddeddfau a
gadwaf.

146 Llefais arnat; achub fi, ⁸ a
chadwaf dy dystiolaethau.

147 ^z Achubais flaen y cyfddydd,
a gwaeddais; wrth dy air y dis-
gwyliais.

148 ^a Fy llygaid a achubasant
flaen gwyliadwriaethau y nos, i fy-
fyrio yn dy air di.

149 Clyw fy llef yn ol dy drugar-
edd: ARGLWYDD, ^b bywhâ fi yn ol
dy farnedigaethau.

150 Y rhai a ddilynant ysgeler-
der a nesasant arnaf: ymbellasant
oddi wrth dy gyfraith di.

151 Tithau, ARGLWYDD, wyt agos;
a'th holl orchymynion sydd wir-
ionedd.

152 Er ys talm y gwyddwn am dy
dystiolaethau, seilio o honot hwynt
yn dragywydd.

RESH.

153 Gwel fy nghystudd, a gwared
fi: canys nid anghofiais dy gyfraith.

154 ^c Dadleu fy nadl, a gwared fi:
^d bywhâ fi yn ol dy air.

155 ^e Pell yw iachawdwriaeth oddi
wrth y rhai annuwiol: o herwydd
ni cheisiant dy ddeddfau di.

156 Dy drugareddau, ARGLWYDD,
sydd aml: ^f bywhâ fi yn ol dy farn-
edigaethau.

157 Llawer sydd yn fy erlid, ac

³ Heb.
Gwnaeth-
ost i holl,
&c.
ddarfod
fel, &c.
⁵ Ezech. 22.
18.
^h Hab. 3.
16.

¹ ad. 81, 82.

^k ad. 12.

¹ ad. 72.
Ps. 19. 10.
Diar. 8. 11.

^m ad. 104.

^o Ps. 106. 4.
P 2 Thess.
1. 6, 7.
⁴ Neu, tu ag
at y rhai.
^q Ps. 17. 6.
^r Ps. 19. 13.
Rhuf. 6. 12.

^s Ps. 4. 6.
^t ad. 12, 26.
^u Jer. 9. 1.
a 14. 17.
Edrych
Ezech. 9. 4.

⁵ Heb.
gyfiawn-
der a
fyddlon-
deb.

^{*} Ps. 69. 9.
Ioan 2. 17.

⁶ Heb.
torrodd
ymaith.

⁷ Ps. 12. 6.
a 18. 30
Diar. 30. 5.

⁷ Heb.
causant.

⁸ Neu, fel
y cadwyf.

^z Ps. 5. 3.
a 130. 6.

^a Ps. 63. 1.
6.

^b ad. 40, 154.

^c Ps. 35. 1.
Mic. 7. 9.

^d ad. 40.
^e Job 5. 4.

^f ad. 149.

yn fy ngwrthwynebu; *er hynny* ni throais oddi wrth dy dystiolaethau.

158 Gwelais y troseddwy, a gresynais; am na chadwent dy air di.

159 Gwel fy mod yn hoffi dy orchymynion: ARGLWYDD, ^s bywhâ fi yn ol dy drugarowgrwydd.

160 ⁹ Gwirionedd o'r dechreuad *yw* dy air; a phob un o'th gyfiawn farnedigaethau a bery yn dragywydd.

SCHIN.

161 Tywysogion a'm herlidiasant heb achos: *er hynny* fy nghalon a grynai rhag dy air di.

162 Llawen ydwyf fi oblegid dy air, fel un yn cael ysglyfaeth lawer.

163 Celwydd a gaseais, ac a ffeiddiais: a'th gyfraith di a hoffais.

164 Seithwaith yn y dydd yr ydwyf yn dy glodfori; o herwydd dy gyfiawn farnedigaethau.

165 ^b Heddwch mawr fydd i'r rhai a garant dy gyfraith: ac nid oes dramgwydd iddynt.

166 ¹ Disgwyliais wrth dy iachawdwriaeth di, O ARGLWYDD; a gwneuthum dy orchymynion.

167 Fy enaid a gadwodd dy dystiolaethau; a hoff iawn genyf hwynt.

168 Cedwais dy orchymynion a'th dystiolaethau: canys *y mae* fy holl ffyrdd ger dy fron di.

TAU.

169 Nesâed fy ngwaedd o'th flaen, ARGLWYDD: gwna i mi ddeall yn ol dy air.

170 Deued fy ngweddi gei dy fron: gwared fi yn ol dy air.

171 ^k Fy ngwefusau a draetha foliant, pan ddysgech i mi dy ddeddfau.

172 Fy nhafod a ddatgan dy air: o herwydd dy holl orchymynion *sydd* gyfiawnder.

173 Bydded dy law i'm cynnorthwyo: o herwydd ¹ dy orchymynion di a ddewisais.

174 ^m Hiraethais, O ARGLWYDD, am dy iachawdwriaeth; ⁿ a'th gyfraith *yw* fy hyfrydwch.

175 Bydded byw fy enaid, fel y'th folianno di; a chynnorthwyed dy farnedigaethau fi.

176 ^o Cyfeiliornais fel dafad wedi colli: cais dy was; oblegid nid ang-hofiais dy orchymynion.

PSALM CXX.

¹ Dafydd yn gweddïo yn erbyn Dōeg; 3 yn ceryddu ei dafod ef: 5 yn cwyno fod yn rhaid iddo gyttal a bucheddu gyd â'r anwir.

Caniad y graddau.

AR yr ARGLWYDD y gwaeddais ^a yn fy nghyfyngder, ac efe a'm gwrandawodd i:

2 ARGLWYDD, gwared fy enaid oddi wrth wefusau celwyddog, ac oddi wrth dafod twyllodrus.

3 ² Beth a roddir i ti? neu pa beth a wneir i ti, dydi dafod twyllodrus?

4 Llymion saethau cawr, ynghyd â marwor meryw.

5 Gwae fi, fy mod yn preswyllo ym Mesech, yn cyfanneddu ^b ym mhebyll Cedar.

6 Hir y trigodd fy enaid gyd â'r hwn oedd yn casâu tangnefedd.

7 Heddychol *ydwyf* fi: ond pan lefarwyf, *y maent yn barod* i ryfel.

PSALM CXXI.

Mawr ddiogelwch y duwiol, sydd yn hyderu ar nawdd ac amddiffyn Duw.

Caniad y graddau.

² DYRCHAFAF fy llygaid i'r mynyddoedd, o'r lle y daw fy nghymmorth.

2 ^a Fy nghymmorth a ddaw oddi wrth yr ARGLWYDD, yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

3 Ni âd efe i'th droed lithro: ac ^b ni hun a dy geidwad.

4 Wele, ni hun a ac ni chwsg ceidwad Israel.

5 Yr ARGLWYDD *yw* dy geidwad: yr ARGLWYDD *yw* ^c dy gysgod ^d ar dy ddeheulaw.

6 ^e Ni'th dery yr haul y dydd, na'r lleuad y nos.

7 Yr ARGLWYDD a'th geidw rhag pob drwg: efe a geidw dy enaid.

8 Yr ARGLWYDD ^f a geidw dy fynediad a'th ddyfodiad, o'r pryd hwn hyd yn dragywydd.

PSALM CXXII.

¹ Dafydd yn dangos ei lawenydd dros yr eglwys; 6 ac yn gweddïo am heddwch iddi.

Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

LAWENYCHAIS pan ddywedent wrthyf, Awn i dŷ yr ARGLWYDD.

2 Ein traed a safant o fewn dy byrth di, O Jerusalem.

3 Jerusalem a adeiladwyd fel dinas ^a wedi ei chyd-gyssylltu ynddi ei hun.

4 ^b Yno yr esgyn y llwythau, llwythau yr ARGLWYDD, ^c yn dystiolaeth i Israel, i foliannu enw yr ARGLWYDD.

5 Canys yno ² y gosodwyd gorsedd-feingciau barn, gorsedd-feingciau tŷ Dafydd.

6 Dymunwch heddwch Jerusalem: llwydded y rhai a'th hoffant.

Cylch 1058.

^a Ps. 118. 5. Jonah 2. 2.

² Neu, Beth a rydd i fod twyllodrus i ti? neu, beth a ychwanega i ti?

^b 1 Sam. 25. 1. Jer. 49. 29.

² Neu, A ddyrchafaf fi. Edrych Jer. 3. 23.

^a Ps. 124. 8.

^b Ps. 127. 1. Es. 27. 3.

^c Es. 25. 4. ^d Ps. 16. 8. a 109. 31.

^e Ps. 91. 5. Es. 49. 10. Dat. 7. 16.

^f Deut. 28. 6.

^a Edrych 2 Sam. 5. 9.

^b Exod. 23. 17. Deut. 16. 16.

^c Exod. 16. 34.

² Heb. yr eistedd.

7 Heddwech fyddo o fewn dy ragfur, a ffyniant yn dy balasau.

8 Er mwyn fy mrodyr a'm cyfeillion y dywedaf yn awr, Heddwech fyddo i ti.

^a Neh. 2, 10. 9 Er mwyn tŷ yr ARGLWYDD ein Duw, ^a y ceisiaf i ti ddaioni.

PSALM CXXIII.

1 Y duwiol yn dangos eu hyder ar Dduw; 3 ac yn gweddïo ar gael eu gwared oddi wrth ddirmyg.

Caniad y graddau.

^a Ps. 121. 1.

^b Ps. 115. 3.

ATTAT ^a ti y dyrchafaf fy llygaid, ^b ti yr hwn ^b a breswyli yn y nefoedd.

2 Wele, fel *y mae* llygaid gweision ar law eu meistriaid, neu fel *y mae* llygaid llaw-forwyn ar law ei meistres; felly *y mae* ein llygaid ni ar yr ARGLWYDD ein DUW, hyd oni thrugarhao efe wrthym ni.

3 Trugarhâ wrthym, ARGLWYDD, trugarhâ wrthym; canys llanwyd ni â dirmyg yn ddirfawr.

4 Yn ddirfawr y llanwyd ein henaid â gwatwargerdd y rhai goludog, ac â dystyrwch y beilchion.

PSALM CXXIV.

Yr eglwys yn bendithio Duw am ei ryfeddol ymwared.

Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

^a Ps. 129. 1.

ONI buasai yr ARGLWYDD yr hwn a fu gyd â ni, ^a y gall Israel ddywedyd yn awr;

2 Oni buasai yr ARGLWYDD yr hwn a fu gyd â ni, pan gyfododd dynion yn ein herbyn:

3 Yna y'n llyngcasent ni yn fyw, pan ennynodd eu llid hwynt i'n herbyn:

4 Yna y dyfroedd a lifasai drosom, y ffrwd a aethai dros ein henaid:

5 Yna yr aethai dros ein henaid ddyfroedd ² chwyddedig.

² beilchion.

6 Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, yr hwn ni roddodd ni yn ysglyfaeth i'w dannedd hwynt.

^b Ps. 91. 3.
^c Ps. 121. 2.

7 Ein henaid a ddiangodd ^b fel aderyn o fagl yr adarwyr: y fagl a dorrrwyd, a ninnau a ddiangasom.

8 ^c Ein porth ni sydd yn enw yr ARGLWYDD, yr hwn a wnaeth nefoedd a daear.

PSALM CXXV.

1 Diogelwch y rhai sydd yn ymddiried yn Nuw. 4 Gweddï dros y duwiol, ac yn erbyn yr annuwiol.

Caniad y graddau.

YRHAI a ymddiriedant yn yr ARGLWYDD, fyddant fel myn-

ydd Sïon, yr hwn ni syflir, ond a bery yn dragwydd.

2 Fel *y mae* Jerusalem a'r mynyddoedd o'i hamgylch; felly *y mae* yr ARGLWYDD o amgylch ei bobl, o'r pryd hwn hyd yn dragwydd.

^a Diar. 22. 8.
^b Es. 14. 5.

3 Canys ^a ni orphwys gwialen annuwioldeb ar randir y rhai cyfiawn; rhag i'r rhai cyfiawn estyn eu dwylaw at anwiredd.

4 O ARGLWYDD, gwna ddaioni i'r rhai daionus, ac i'r rhai uniawn yn eu calonnau.

5 Ond y rhai a ymdroant i'w ^b trofeydd, yr ARGLWYDD a'u gyrr gyd â gweithredwyr anwiredd: *a bydd* ^c tangnefedd ar Israel.

^b Diar. 2.
15.

^c Ps. 128. 6.
Gal. 6. 16.

PSALM CXXVI.

1 Yr eglwys, wrth ddangos coffa o'i rhyfeddol ymwared allan o gaethiweid, 4 yn gweddïo am hwyddiant, ac yn ei brophwydo.

Caniad y graddau.

PAN ² ddychwelodd yr ARGLWYDD gaethiweid Sïon, ^a yr oeddym fel rhai yn breuddwydio.

² Heb. ddychwelodd ddychwel-iad.

^a Act. 12. 9.

^b Job 8. 21.

2 Yna ^b y llanwyd ein genau â chwerthin, a'n tafod â chanu: yna y dywedasant ym mysg y cenhedloedd, Yr ARGLWYDD a ³ wnaeth bethau mawrion i'r rhai hyn.

³ Heb. fawrhaodd wneuthur i'r, &c.

3 Yr ARGLWYDD a wnaeth i ni bethau mawrion; am hynny yr ydym yn llawen.

4 Dychwel, ARGLWYDD, ein caethiweid ni, fel yr afonydd yn y dehau.

5 ^c Y rhai sydd yn hau mewn dagrau, a fedant mewn ⁴ gorfoledd.

^c Edrych Jer. 31. 9, &c.

⁴ Neu, cdm.

6 Yr hwn sydd yn myned rhagddo, ac yn wlo, gan ddwyn ⁵ had gwerthfawr, gan ddyfod a ddaw mewn gorfoledd, dan gludo ei ysgubau.

⁵ Neu, had-lestr.

PSALM CXXVII.

1 Rhinwedd bendithion Duw. 3 Dawn Duw yw plant rhinweddol.

Caniad y graddau, ² i Solomon.

OS yr ARGLWYDD nid adeilada y tŷ, ofer y llafuria ei adeiladwyr wrtho: os ^a yr ARGLWYDD ni cheidw y ddinas, ofer y gwylia y ceidwad.

² Neu, o'r eiddo, Ps. 72, tiid.

^a Ps. 121. 3, 4, 5.

2 Ofer i chwi fore-godi, myned yn hwy i gysgu, bwytta bara gofidiau: felly y rhydd efe hŷn i'w anwlyd.

3 Wele, ^b plant ydynt etifeddiaeth yr ARGLWYDD: ^c ei wobwr ef yw ffrwyth y groth.

^b Gen. 33. 5, a 48. 4.

^c Jos. 24. 3, 4.

^c Deut. 28. 4.

4 Fel *y mae* saethau yn llaw y cadarn; felly *y mae* plant ieuengetid.

5 Gwyn ei fyd y gwr a lanwodd ei

^a Edrych
Job 5. 4.
Diar. 27. 11.
^b Neu,
ddaros-
tyngant y
gelymion;
megis
Ps. 18. 47.
neu, ddi-
fethant.

^a Ps. 122. 1.
a 115. 13.
a 119. 1.

^b Es. 3. 10.

^c Ps. 134. 3.

^d Ps. 125. 5.

^a Edrych
Ezec. 23. 3.
Hos. 2. 15.
a 11. 1.
^b Ps. 124. 1.

² tyfo.

^c Ruth 2. 4.

^a Galar. 3.
55.
Jonah 2. 2.

^b Ps. 143. 2.

gawell saethau â hwynt: ^a nis gwar-
adwyddir hwy, pan ³ ymddiddanant
â'r gelymion yn y porth.

PSALM CXXVIII.

*Yr amryw fendithion sydd yn canlyn y rhai a
ofnant Dduw.*

Caniad y graddau.

^a G WYN ei fyd pob un sydd yn
ofni yr ARGLWYDD; yr hwn
sydd yn rhodio yn ei ffyrdd ef.

² Canys mwynhêi lafur dy ddwy-
law: gwyn dy fyd, a da fydd i ti.

³ Dy wraig fydd fel gwinwydden
ffrwythlawn ar hyd ystlysau dy dŷ:
dy blant fel planhigion olew-wydd
o amgylch dy ford.

⁴ Wele, fel hyn yn ddiâu y ben-
dithir y gwr a ofno yr ARGLWYDD.

⁵ Yr ARGLWYDD a'th fendithia all-
an o Sïon; a thi a gei weled daioni
Jerusalem holl ddyddiau dy einioes.

⁶ A thi a gei weled plant dy blant,
a ^a thangnefedd ar Israel.

PSALM CXXIX.

*1 Y mae yn annog i foliannu Duw, am gadw
Israel yn ei fawr gystuddiau. 5 Melldithio
y rhai a gasânt eglwys Dduw.*

Caniad y graddau.

L LAWER gwaith y'm cystudd-
iasant ^a o'm hieuengtid, ^b y
dichon Israel ddywedyd yn awr:

² Llawer gwaith y'm cystuddiasant
o'm hieuengtid: etto ni'm gorfuant.

³ Yr arddwyr a arddasant ar fy
nghefn: estynasant eu cwysau yn
hirion.

⁴ Yr ARGLWYDD sydd gyfiawn: efe
a dorrodd raffau y rhai annuwiol.

⁵ Gwaradwydder hwy oll, a gyrrer
yn eu hol, y rhai a gasânt Sïon.

⁶ Byddant fel glaswellt pen tai, yr
hwn a wywa cyn y ² tynner ef ymaith:

⁷ A'r hwn ni leinw y pladurwr ei
law; na'r hwn fyddo yn rhwymo
yr ysgubau, ei fynwes.

⁸ Ac ni ddywed y rhai a ânt heib-
io, ^c Bendith yr ARGLWYDD arnoch:
bendithiwn chwi yn enw yr AR-
GLWYDD.

PSALM CXXX.

*1 Y Psalmydd yn dangos ei obaith mewn
gweddi: 5 a'i ddioddefgarwch mewn gobaith.*

7 Y mae yn annog Israel i obeithio yn Nuw.

Caniad y graddau.

O'R ^a dyfnder y llefais arnat, O
ARGLWYDD.

² ARGLWYDD, clyw fy llefain;
ystyried dy glustiau wrth lef fy
ngweddian.

³ Os creffi ar anwiredau, AR-
GLWYDD, O ARGLWYDD, pwy a saif?

⁴ Ond y mae gyd â thi faddeu-
ant, fel ^c y'th ofner.

⁵ Disgwyliaf am yr ARGLWYDD,
disgwyl fy enaid, ac yn ei air ef y
gobeithiaf.

⁶ Fy enaid sydd yn disgwyl am
yr ARGLWYDD yn fwy nag y mae
y gwylwyr am y bore; ² yn fwy
nag y mae y gwylwyr am y bore.

⁷ Disgwylied Israel am yr AR-
GLWYDD; o herwydd ^f y mae tru-
garedd gyd â'r ARGLWYDD, ac aml
ymwared gyd âg ef.

⁸ Ac ^g efe a wared Israel oddi
wrth ei holl anwiredau.

PSALM CXXXI.

*1 Dafydd yn dangos ei ostyngieiddrwydd; 3 ac
yn annog Israel i obeithio yn Nuw.*

Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

O ARGLWYDD, nid ymfalch-
iodd fy nghalon, ac nid ym-
ddyrchafodd fy llygaid: ^a ni rodiais
chwaith mewn pethau rhy fawr, a
rhy ² uchel i mi.

² Eithr gosodais a gostegais fy
enaid, ^b fel un wedi ei ddiddfyntu
oddi wrth ei fam: fy enaid sydd
ynof fel un wedi ei ddiddfyntu.

³ Disgwylied Israel wrth yr AR-
GLWYDD, o'r ³ pryd hwn hyd yn
dragwydd.

PSALM CXXXII.

*1 Dafydd yn ei weddi yn dangos i Dduw ei
dduwiol ofal dros yr arch; 8 yn gweddi
wrth symmudo yr arch; 11 ac yn ail-adrodd
addeiwidion Duw iddo.*

Caniad y graddau.

O ARGLWYDD, cofia Dafydd,
^a i holl flinder:

² Y modd y tyngodd efe wrth
yr ARGLWYDD, ac yr addunodd i
^a rymmus DDUW Jacob;

³ Ni ddeuaf i fewn pabell fy nhŷ,
ni ddringaf ar erchwyn fy ngwely;

⁴ Ni roddaf gwsg i'm llygaid, na
hân i'm hamrantau,

⁵ Hyd oni chaffwyf le i'r AR-
GLWYDD, ² preswylfod i rymmus
DDUW Jacob.

⁶ Wele, clywsom am dani yn
Ephratah: ^c cawsom hi ym meus-
ydd y coed.

⁷ Awn i'w bebyll ef; ^d ymgrym-
mwn o flaen ei faingc draed ef.

⁸ Cyfod, ARGLWYDD, i'th or-
phwysfa; ti, ac arch dy gadernid.

⁹ Gwisged dy offeiriad gyfiawn-
der; a gorfoledded dy saint.

¹⁰ Er mwyn Dafydd dy was, na
thro ymaith wyneb dy Enneiniog.

¹¹ Tyngodd yr ARGLWYDD mewn

^c 1 Bren. 8.

40.

Ps. 2. 11.

Jer. 33. 9.

^d Ps. 27. 14.

a 33. 20.

a 40. 1.

Es. 8. 17.

a 30. 18.

^e Ps. 63. 6.

a 119. 147.

² Neu, y

rhaf sydd

yn gwylied

am y bore.

^f Ps. 86. 5.

15.

^g Ps. 103.

3. 4.

^h Rhuf. 12.

16.

² Heb.

ryfedd.

^b Matt. 18.

3.

¹ Cor. 14.

20.

³ Heb.

aur hon.

Cylch

1004.

^a Gen. 49.

24.

^b Diar. 6. 4.

² Heb.

preswyl-

feydd.

^c 1 Sam. 7.

1.

^d Ps. 5. 7.

a 99. 5.

^e Num. 10.

35.

² Chron. 6.

41. 42.

^f Job 29. 14.

Es. 61. 10.

^g Ps. 89. 3.

4. 33. &c.

a 110. 4.

^b 2 Sam. 7.
12.
¹ Bren. 8.
25.
² Chron. 6.
16.
Luc 1. 69.
Act. 2. 30.
³ Heb. fru.
⁴ tystiolaethau.

gwirionedd i Dafydd; ni thry efe oddi wrth hynny; ^b O ffrwyth dy ³ gorph y gosodaf ar dy orsedd-faingc.

12 Os ceidw dy feibion fy nghyff- ammod a'm ⁴ tystiolaeth, y rhai a ddysgwyl iddynt; eu meibion hwythau yn dragwydd a eisteddant ar dy orsedd-faingc.

13 Canys dewisodd yr ARGLWYDD Sion: ac a'i chwenychodd yn drigfa iddo ei hun.

¹ Ps. 68. 16.

14 ¹ Dyma fy ngorphwysfa yn dragwydd: yma y trigaf; canys chwenychais hi.

^k Ps. 147.
14.

15 ^k Gan fendithio y bendithiaf ei lluniaeth: diwallaf ei thlodion â bara.

¹ 2 Chron.
6. 41.
Ps. 149. 4.

16 ¹ Ei hoffeiraiad hefyd a wisgaf âg iachawdwriaeth: a'i saint dan ganu a ganant.

^m Ezec. 29.
21.
Luc 1. 69.
⁵ Neu, ganwyll: Edrych 1 Bren. 11. 36. a 15. 4. 2 Chron. 21. 7.

17 ^m Yna y paraf i gorn Dafydd flaguro: darperais ⁵ lamp i'm Hen-neiniog.

18 Ei elynion ef a wisgaf â chywilydd: arno yntau y blodeua ei goron.

PSALM CXXXIII.

**Budd cymmundeb y saint.*

Caniad y graddau, o'r eiddo Dafydd.

^a Gen. 13. 8.

WELE, mor ddaionus ac mor hyfryd yw ^a trigo o frodyr ynghyd!

^b Exod. 30.
25, 30.

2 ^Y mae fel ^b yr ennaint gwerthfawr ar y pen, yn disgyn ar hyd y farf, *sef* barf Aaron; yr hwn oedd yn disgyn ar hyd ymyl ei wisgoed ef:

^c Deut. 4.
48.

3 Fel gwlith ^c Hermon, ac fel y gwlith yn disgyn ar fynyddoedd Sion: canys ^d yno y gorchymynodd yr ARGLWYDD y fendith, *sef* bywyd yn dragwydd.

^d Lef. 25. 21.
Deut. 28. 5.
Ps. 42. 8.

PSALM CXXXIV.

Y mae yn annog i fendithio Duw.

Caniad y graddau.

^a Ps. 135.
1, 2.

WELE, ^a holl weision yr ARGLWYDD, bendithiych yr ARGLWYDD, ^b y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ yr ARGLWYDD y nos.

^b 1 Chron.
9. 33.

2 Dyrchefwch eich dwylaw ² yn y cyssegr; a bendithiych yr ARGLWYDD.

² Neu, newn sancteiddrwydd.

3 ^c Yr ARGLWYDD yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, a'th fendithio di allan o Sion.

PSALM CXXXV.

1 *Y mae yn annog i glodfori Duw, am ei drugaredd, 5 am ei allu, 8 ac am ei farnedig- aethau. 15 Ofered yw eilunod. 19 Y mae yn annog i fendithio Duw.*

MOLWCH yr ARGLWYDD. Molwch enw yr ARGLWYDD; ^a gweision yr ARGLWYDD, molwch ef.

^a Ps. 134. 1.

2 Y rhai ydych yn sefyll yn nhŷ yr ARGLWYDD, ynghynteddoedd tŷ ein DUW ni,

^b Ps. 147. 1.

3 ^b Molwch yr ARGLWYDD; canys da yw yr ARGLWYDD: cenwch i'w enw; canys hyfryd yw.

4 Oblegid ^c yr ARGLWYDD a dde- tholodd Jacob iddo ei hun, ac Is- rael yn briodoriaeth iddo.

^c Exod. 19.
5.
Deut. 7. 6.
7. a 10. 15.

5 Canys mi a wn mai ^d mawr yw yr ARGLWYDD; a *bod* ein Har- glwydd ni goruwch yr holl dduwiau.

^d Ps. 95. 3.
a 97. 9.

6 ^e Yr ARGLWYDD a wnaeth yr hyn oll a fynnai yn y nefoedd, ac yn y ddaear, yn y môr, ac yn yr holl ddyfnderau.

^e Ps. 115. 3.

7 ^f Y mae yn codi tARTH o eithaf- oedd y ddaear; ^g mellt a wnaeth efe ynghyd â'r gwlaw; gan ddwyn y gwynt allan o'i drysorau.

^f Jer. 10. 13.
a 51. 16.
^g Job 28. 25.
26. a 38. 24.
&c.
Zech. 10. 1.

8 ^h Yr hwn a darawodd gyntaf- anedig yr Aipht, ² yn ddyn ac yn anifail.

^h Exod. 12.
12, 29.
Ps. 78. 51.
a 136. 10.

9 ⁱ Danfonodd arwyddion a rhyf- eddodau i'th ganol di, yr Aipht; ar Pharaoh, ac ar ei holl weision.

² Heb. o ddyn hyd anifail.
ⁱ Exod. 7.
a 8. a 9.
a 10. a 14.

10 ^k Yr hwn a darawodd genhedl- oedd lawer, ac a laddodd frenhin- oedd cryfion;

^k Num. 21.
24, 25, 26.
34, 35.
Ps. 136. 17.
&c.

11 Sehon brenhin yr Amoriaid, ac Og brenhin Basan, a ¹ holl fren- hiniaethau Canaan:

¹ Jos. 12. 7.

12 ^m Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth, yn etifeddiaeth i Israel ei bobl.

^m Ps. 78.
55. a 136.
21, 22.

13 ⁿ Dy enw, O ARGLWYDD, a *bery* yn dragwydd; dy goffadwriaeth, O ARGLWYDD, ³ o genhedlaeth i genhedlaeth.

ⁿ Exod. 3.
15.
Ps. 102. 12.

14 ^o Canys yr ARGLWYDD a farna ei bobl, a bydd edifar ganddo o ran ei weision.

³ Heb. i genhedlaeth a chenedlaeth.
^o Deut. 32.
36.

15 ^p Delwau y cenedloedd ydynt arian ac aur, gwaith dwylaw dyn.

^p Ps. 115. 4.
5, 6, 7, 8.

16 Genau sydd iddynt, ond ni lef- arant; llygaid sydd ganddynt, ond ni welant.

17 Y mae clustiau iddynt, ond ni chlywant; nid oes chwaith anadl yn eu genau.

18 Fel hwynt y mae y rhai a'u gwnant, a phob un a ymddiriedo ynddynt.

^q Ps. 115. 9.
&c.

19 ^q Tŷ Israel, bendithiych yr ARGLWYDD: bendithiych yr ARGLWYDD, tŷ Aaron.

20 Tŷ Lefi, bendithiych yr AR-

* Ps. 134. 3.

GLWYDD: y rhai a ofnwch yr ARGLWYDD, bendithiwch yr ARGLWYDD.

21 Bendithier yr ARGLWYDD^r o Sion, yr hwn sydd yn trigo yn Jerusalem. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXXXVI.

Y mae yn annog i foliannu Duw am ei drugareddau neillduol.

a Ps. 106. 1.
a 107. 1.
a 118. 1.
b 1 Chron. 16. 34, 41.
c Deut. 10. 17.

^a CLODFORWCH yr ARGLWYDD; canys da yw: ^b o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

2 Clodforwch^c DDUW y duwiau: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

3 Clodforwch ARGLWYDD yr arglwyddi: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

a Ps. 72. 18.

4^d Yr hwn yn unig sydd yn gwneuthur rhyfeddodau: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

e Gen. 1. 1.
Diar. 3. 19.
Jer. 51. 15.

5^e Yr hwn a wnaeth y nefoedd mewn doethineb: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

f Gen. 1. 9.
Ps. 24. 2.
Jer. 10. 12.

6^f Yr hwn a estynodd y ddaear oddi ar y dyfroedd: oblegid ei drugaredd sydd yn dragywydd.

g Gen. 1. 14.

7^g Yr hwn a wnaeth oleuadau mawrion: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd:

h Gen. 1. 16.
² Heb. lywodraeth y dydd.

8^h Yr haul, i² lywodraethu y dydd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd:

9 Y lleuad a'r sêr, i lywodraethu y nos: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

i Exod. 12. 29.

10ⁱ Yr hwn a darawodd yr Aipht yn eu cyntaf-anedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

k Exod. 12. 51. a 13. 17.

11^k Ac a ddug Israel o'u mysg hwynt: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

l Exod. 6. 6.

12^l A llaw gref, ac â braich estynedig: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

m Exod. 14. 21, 22.
Ps. 78. 13.

13^m Yr hwn a rannodd y môr coch yn ddwy ran: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

14 Ac a wnaeth i Israel fyned trwy ei ganol: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

n Exod. 14. 27.

15ⁿ Ac a ysgytiodd Pharaoh a'i lu yn y môr coch: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

o Exod. 15. 22.

16° Ac a dywysodd ei bobl trwy yr anialwch: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

p Ps. 135. 10. 11.

17^p Yr hwn a darawodd frenhinoedd mawrion: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

q Deut. 29. 7.

18^q Ac a laddodd frenhinoedd

ardderchog: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

19^r Sehon brenhin yr Amoriaid: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

r Num. 21. 21.

20^s Ac Og brenhin Basan: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

s Num. 21. 33.

21^t Ac a roddodd eu tir hwynt yn etifeddiaeth: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

t Jos. 12. 1, &c.
Ps. 135. 12.

22 Yn etifeddiaeth i Israel ei was: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

23 Yr hwn yn ein hisel radd a'n cofiodd ni: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd:

24 Ac a'n hachubodd ni oddi wrth ein gelynion: o herwydd ei drugaredd sydd yn dragywydd.

u Ps. 104. 27. a 145. 15. a 147. 9.

25^u Yr hwn sydd yn rhoddi ymborth i bob cnawd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

26 Clodforwch DDUW y nefoedd: canys ei drugaredd sydd yn dragywydd.

PSALM CXXXVII.

1 *Dianwadalwch yr Iuddewon mewn caethiwed.*
2 *Y prophwyd yn melldithio Edom a Babel.*

W RTH afonydd² Babilon, yno yr eisteddasom, ac wylasom, pan feddylasom am Sion.

Cylch 570.

² Neu, Babilon yr eisteddasom, ac a, &c.

2 Ar yr helyg o'u mewn y crogasom ein telynau.

3 Canys yno y gofynodd y rhai a'n caethiwasent i ni³ gân; a'r rhai a'n^{4a} hanrheithiasai, lawenydd, gan ddywedyd; Cenwch i ni rai o ganiadau Sion.

³ Heb. eiriau cân.

⁴ Neu, gwnaethant yn garneddau, neu, yn bentlyrrau.

a Ps. 79. 1.

4 Pa fodd y canwn gerdd yr ARGLWYDD mewn gwlad ddieithr?

5 Os anghofiaf di, Jerusalem, anghofied fy neheulaw ganu.

6 Glyned fy nhafod wrth dafnod fy ngenau, oni chofiaf di; oni chodaf Jerusalem goruwch⁵ fy llawenydd pennaf.

⁵ Heb. fy mhennawenydd.

b Jer. 49. 7. Galar. 4. 22.

7 Cofia, ARGLWYDD, ^b blant Edom yn nydd Jerusalem; y rhai a ddywedent, Dinoethwch, dinoethwch hi, hyd ei sylfaen.

c Es. 13. 1. a 47. 1. Jer. 25. 12. a 50. 2.

d Jer. 50. 15. 20. Dat. 18. 6.

8 O ferch Babilon, ^c a anrheithir: gwyn ei fyd ^d a dalo i ti fel y gwnaethost i ninnau.

⁶ Heb. a dalo i ti daledig-aeth fel y talaist i ninnau.

e Es. 13. 16. f Heb. graig.

9 Gwyn ei fyd a gymmero ac ^e a darawo dy rai bach wrth y⁷ meini.

PSALM CXXXVIII.

1 *Dafydd yn moliannu Duw am wirionedd ei air: 4 yn prophwydo y bydd i frenhinoedd y ddaear foliannu Duw: 7 yn dargos ei ymddiried yn Nuo.*

Psalm Dafydd.

CLODFORAF di â'm holl galon : ^a y'ngŵydd y duwiau y canaf i ti.

² ^b Ymgrymmaf ^c tu a'th deml sanctaidd, a chlodforaf dy enw, am dy drugaredd a'th wirionedd : o blegid ti a fawrheaist dy air uwch law dy enw oll.

³ Y dydd y llefais, y'm gwrandedaist; ac a'm cadarnheaist â nerth yn fy enaid.

⁴ ^d Holl frenhinoedd y ddaear a'th glodforant, O ARGLWYDD, pan glywiant eiriau dy enau.

⁵ Canant hefyd am ffyrdd yr ARGLWYDD : canys mawr yw gogoniant yr ARGLWYDD.

⁶ ^e Er bod yr ARGLWYDD yn uchel, etto ^f efe a edrych ar yr isel : ond y balch a edwyn efe o hirbell.

⁷ Pe rhodiwn y'nganol cyfyngder, ti a'm bywhêit : estynit dy law yn erbyn digofaint fy ngelynion, a'th ddeheulaw a'm hachubai.

⁸ ^g Yr ARGLWYDD a gyflawna â mi : dy drugaredd, ARGLWYDD, sydd yn dragywydd : ^h nac esgeulusa waith dy ddwyllaw.

PSALM CXXXIX.

¹ Dafydd yn molianu Duw am ei ragluniaeth sydd yn canfod pob peth : ¹⁹ yn ffeiddio yr annuwiol : ²³ yn gweddïo am burdeb.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

ARGLOWYDD, ^a chwiliaist, ac adnabuyst fi.

² ^b Ti a adwaenost fy eisteddiad a'm cyfodiad : dealli fy meddwl o bell.

³ Amgylchyni fy llwybr a'm gorweddfa; a hysbys wyt yn fy holl ffyrdd.

⁴ Canys nid oes air ar fy nhafod, ond wele, ARGLWYDD, ti a'i gwyddost oll.

⁵ Amgylchynaist fi yn ol ac ym mlaen, a gosodaist dy law arnaf.

⁶ ^c Dyma wybodaeth ry ryfodd i mi : uchel yw, ni fedraf oddi wrthi.

⁷ ^d I ba le yr âf oddi wrth dy yspryd? ac i ba le y ffoaf o'th ŵydd?

⁸ ^e Os dringaf i'r nefoedd, yno yr wyt ti : ^f os cyweiriaf fy ngwely yn uffern, wele di yno.

⁹ Pe cymmerwn adenydd y wawr, a phe trigwn yn eithafoedd y môr :

¹⁰ Yno hefyd y'm tywysai dy law, ac y'm daliai dy ddeheulaw.

¹¹ Pe dywedwn, Diau y tywyllwch a'm cuddiai; yna y byddai y nos yn oleuni o'm hamgylch.

¹² ^g Ni thywylla y tywyllwch rhagot ti; ond y nos a oleua fel dydd : ² un ffunud yw tywyllwch a goleuni i ti.

¹³ Canys ti a feddiennaist fy arenau : toaist fi y'ngthroth fy mam.

¹⁴ Clodforaf di; canys ofnadwy a rhyfedd y'm gwnaed : rhyfedd yw dy weithredoedd; a'm henaidd a ŵyr hynny yn ³ dda.

¹⁵ ^h Ni chuddiwyd fy ⁴ sylwedd oddi wrthyt, pan y'm gwnaethpwyd yn ddirgel, ac y'm cywreiniwyd yn iselder y ddaear.

¹⁶ Dy lygaidd a welsant fy anelwig ddefnydd; ac yn dy lyfr di yr ysgrifenydd ⁵ hwynt oll, y dydd y ⁶ lluniwyd hwynt, pan nad oedd yr un o honynt.

¹⁷ ⁱ Am hynny mor werthfawr yw dy feddyliau gennyf, O DDUW! mor fawr yw eu swm hwynt!

¹⁸ ^j Pe cyfrifwn hwynt, amlach ydynt na'r tywod : pan ddeffrôwyf, gyd â thi yr ydwyf yn wastad.

¹⁹ Yn ddiau, O DDUW, ti a leddi yr annuwiol : am hynny y gwyr gwaedlyd, ^k ciliwch oddi wrthyt :

²⁰ Y rhai a ddywedant ysgelerder yn dy erbyn; dy elynion a gymmerant dy enw yn ofer.

²¹ ^l Onid cas gennyf, O ARGLWYDD, dy gaseion di? onid ffaidd gennyf y rhai a gyfodant i'th erbyn?

²² A chas cyflawn y caseais hwynt : cyfrifais hwynt i mi yn elynion.

²³ ^m Chwilia fi, O DDUW, a gwybydd fy nghalon : prawf fi, a gwybydd fy meddyliau;

²⁴ A gwel a oes ffordd ⁿ annuwiol gennyf, a ^o thywys fi yn y ffordd dragywyddol.

PSALM CXL.

¹ Dafydd yn gweddïo am gael ei waredu oddi wrth Saul a Dôg : ⁸ yn gweddïo yn eu herbyn hwy : ¹² yn ymgysuro, trwy ymddiried yn Nuw.

I'r Pencerdd, Psalm Dafydd.

GWARED fi, O ARGLWYDD, oddi wrth y dyn drwg : ^a cadw fi rhag y gwr ² traws :

² Y rhai sydd yn bwriadu drygioni yn eu calon : ymgasglant beunydd i ryfel.

³ Golymmasant eu tafodau fel sarp : ^b gwenwyn asp sydd dan eu gwefusau. Selah.

⁴ ^c Cadw fi, O ARGLWYDD, rhag dwyllaw yr annuwiol; ^d cadw fi rhag y ³ gwr traws : y rhai a fwriadasant fachellu fy nhraed.

⁵ Job 26. 6. a 34. 22. Heb. 4. 13.

² Heb. fel y tywyllwch, jellu y mac y goleuni.

³ Heb. odiaeth. h Job 10. 8, 9. Preg. 11. 5.

⁴ Neu, nerth, neu, nghorff, neu, esgyrn.

⁵ f y aelodau oll. ⁶ llunidd.

ⁱ Ps. 40. 5.

^k Ps. 119. 115.

^l 2 Chron. 19. 2. Ps. 119. 158.

^m Job 31. 6. Ps. 26. 2.

⁷ Heb. gofid, neu, dristwch. ⁿ Ps. 5. 8. a 143. 10.

^a ad. 4.

² Heb. trais.

^b Ps. 58. 4. Rhuf. 3. 13.

^c Ps. 71. 4.

^d ad. 1.

³ gwyr.

^a Ps. 119. 46.

^b Ps. 28. 2. ^c 2 Bren. 8. 29, 30.

^d Ps. 102. 15, 22.

^e Ps. 113. 5, 6. ^f Es. 57. 15. ^g Iago 4. 6. ^h 1 Petr 5. 5.

^g Ps. 57. 2. Phil. 1. 6.

^h Edrych Job 10. 8.

^a Jer. 12. 3.

^b 2 Bren. 19. 27.

^c Job 42. 3. Ps. 40. 5.

^d Jer. 23. 24.

^e Amos 9. 2, 3, 4. ^f Diar. 15. 11.

^e Ps. 35. 7.
a 57. 6.
a 119. 110.
a 141. 9.
Jer. 18. 22.

5^e Y beilchion a guddiasant fagl-
au i mi, *ac* a estynasant rwyd wrth
dannau ar ymyl y llwybrau : gosod-
asant hoenynnau ar fy medr. Selah.

6 Dywedais wrth yr ARGLWYDD,
Fy Nŵw *ydwyt* ti : clyw, O AR-
GLWYDD, lef fy ngweddiau.

7 ARGLWYDD DDUW, nerth fy
iachawdwriaeth, gorchuddiaist fy
mhen yn nydd brwydr.

8 Na chaniattâ, ARGLWYDD, ddy-
muniaid yr annuwiol : na lwydda ei
ddrwg feddwl ; ^f *rhag* eu balchio
hwynt. Selah.

9 Y pennaf o'r rhai a'm ham-
gylchyno, ^g blinder eu gwefusau a'u
gorchuddio.

10 ^h Syrthied marwor arnynt : *a*
bwrier hwynt yn tân ; *ac* mewn
ceu-flosydd, fel na chyfodant.

11 Na sierhâer dyn ⁱ siaradus ^e ar
y ddaear : drwg a hela y gwr traws
i'w ddistryw.

12 Gwn y dadleu yr ARGLWYDD
ddadl y truan, *ac* y barna efe y
tlodion.

13 Y cyfiawn yn ddiaa a glodfor-
ant dy enw di : y rhai uniawn a
drigant ger dy fron di.

PSALM CXLI.

1 Dafydd yn gweddïo ar fod ei arch ef yn
gymmeradwy, 3 a'i gydwylbod yn bur, 7 a'i
einioes yn ddïogel oddi wrth faglau.

Psalm Dafydd.

ARGLWYDD, yr wyf yn gwaeddi
arnat : brysia attaf ; clyw fy
llais, pan lefwyf arnat.

2 Cyfeirier ^a fy ngweddi ger dy fron
fel arogl-darth, *a* ^b dyrchafiad fy
nwyllaw *fel* yr offrmw prydnhawnol.

3 Gosod, ARGLWYDD, gadwraeth
o flaen fy ngenau : cadw ddrws fy
ngwefusau.

4 Na ostwng fy nghalon at *ddim*
drwg, i friadu gweithredoedd
drygioni gyd â gwŷr a weithred-
ant anwiredd : *ac* na âd i mi fwytta
o'u danteithion hwynt.

5^e Cured y cyfiawn fi ² yn garedig,
a cherydded fi : ³ na thorred eu
holew pennaf *hwynt* fy mhen :
canys fy ngweddi *fydd* etto yn eu
drygau hwynt.

6 Pan dafler eu barnwyr i lawr
mewn lleoedd carregog, clywant fy
ngeiriau ; canys melus ydynt.

7 Y mae ein hesgryn ar wasgar
ar fin y bedd, megis un yn torri
neu yn hollti *coed* ar y ddaear.

8 Eithr ^a arnat ti, O ARGLWYDD
DDUW, *y mae* fy llygaidd : ynot ti y

gobeithiais ; ⁴ na âd fy enaid yn
ddymgeledd.

9 Cadw fi rhag ^e y fagl a osodas-
ant i mi, a hoenynnau gweithred-
wyr anwiredd.

10 ^f Cyd-gwmped y rhai annu-
wiol yn eu rhwydau eu hun, tra yr
elwyf fi heibio.

PSALM CXLII.

Dafydd yn dangos mai gweddïo Duro oedd
ei holl gysur ef mewn trallod.

^a Maschil Dafydd ; Gweddi ^b pan oedd efe
yn yr ogof.

GWAEDDAIS â'm llef ar yr AR-
GLWYDD ; â'm llef yr ymbiliais
â'r ARGLWYDD.

2^e Tywalltais fy myfyrdod o'i
flaen ef ; a mynegais fy nghystudd
ger ei fron ef.

3 Pan ^a ballodd fy yspryd o'm
mewn, tithau a adwaenit fy llwybr.
^e Yn y ffordd y rhodiwn, y cuddias-
ant i mi fagl.

4 ^f Edrychais ar y tu dehau, a
^g deliais sylw, *ac* ^h nid oedd neb a'm
hadwaenai : ⁱ pallodd nodedd i mi ;
nid oedd neb yn ymofyn am fy enaid.

5 Llefais arnat, O ARGLWYDD ;
a dywedais, ^h Ti *yw* fy ngobaith,
ⁱ a'm rhan ^k yn nhir y rhai byw.

6 Ystyr wrth fy ngwaedd ; canys
truan iawn ydwyf : gwared fi oddi
wrth fy erlidwyr ; canys trech yd-
ynt na mi.

7 Dwg fy enaid allan o garchar,
fel y molianwyf dy enw : ^l y rhai
cyfiawn a'm cylchynant ; canys ti
a fyddi da wrthyf.

PSALM CXLIII.

1 Dafydd yn gweddïo am ffafr mewn barn ;

3 yn cwyno rhag ei ofidiau : 5 yn cadarn-
hau ei fydd trwy fyfyrïo a gweddïo : 7 yn
gweddïo am ras, 9 am ymwared, 10 am
sancteiddrwydd, 12 am ddïnystr ar ei elynion.

Psalm Dafydd.

ARGLWYDD, clyw fy ngweddi,
a gwrando ar fy neisfyfiadau :
^a erglyw fi yn dy wirionedd, *ac* yn
dy gyfiawnder.

2 *Ac* na ddos i farn â'th was : o
herwydd ni ^b chyfiawnhêir neb byw
yn dy olwg di.

3 Canys y gelyn a erlidiodd fy en-
aid : curodd fy enaid ilawr : gwnaeth
i mi drigo mewn tywyllwch, fel y
rhai a fu feirw er ys talm.

4 Yna ^c y pallodd fy yspryd o'm
mewn : *acy* synnodd fy nghalon ynof.

5^d Cofiais y dyddiau gynt ; myfyr-
iais ar dy holl waith : *ac* y'ngweith-
redoedd dy ddwyllaw y myfyriaf.

⁴ Heb. na
noetha fy
enaid.

^e Ps. 119.
110.
a 140. 5.
a 142. 3.

^f Ps. 35. 8.

^a Ps. 57.
titl.

² Neu, Psalm Da-
fydd,
yn rhoi
atbaw-
taeth.

^b 1 Sam. 22.
1. a 24. 3.
^c Ps. 102.
titl.

^d Ps. 143. 4.

^e Ps. 140. 5.

^f Ps. 69. 20.
^g Neu,
Edrych.

^h Neu, gwel.
ⁱ Ps. 31. 11.
a 88. 8. 18.

^j Heb. coll-
asat nou-
ed oddi
wrthyf.

^k Ps. 46. 1.
a 91. 2.

^l Ps. 16. 5.
a 73. 26.
a 119. 57.
Galar. 3.
24.

^m Ps. 27. 13.

ⁿ Ps. 34. 2.

^a Ps. 31. 1.

^b Exod. 34.
7.

^c Job 4. 17.
a 9. 2. a 15.
14. a 25. 4.
Preg. 7. 20.
Rhuf. 3. 20.
Gal. 2. 16.

^d Ps. 142. 3.

^e Ps. 77. 5.
10. 11.

^f Deut. 32.
27.

^g Heb. nac
ymddyrch-
afant.

^h Ps. 7. 16.
a 94. 23.
Diar. 12.
13. a 18. 7.
h Ps. 11. 6.

ⁱ Heb.
tafod.

^j Neu, y
gwr traws,
drwg, ar y
ddaear :
helier ef
i'w ddis-
tryw.

^a Dat. 5. 8.
a 8. 3. 4.
^b Ps. 134. 2.

^c Diar. 9. 8.
a 19. 25.
a 25. 12.

^d Neu, car-
edigrwydd
fydd.

^e Neu, oleu
rhagorol
fydd, yr
hwn ni
thyr fy
mhen.

^f 2 Chron.
20. 12.
Ps. 123. 1,
2.

° Ps. 88, 9.
† Ps. 63, 1.

6 ° Lledais fy nwyllaw attat: ^ffy enaid fel tir sychedig *sydd yn hir-aethu* am danat. Selah.

7 O ARGLWYDD, gwrando fi yn ebrwydd: pallodd fy yspryd: na chuddia dy wyneb oddi wrthyf; ⁸rhag fy mod yn gyffelyb i'r rhai a ddisgynant i'r pwll.

8 Pâr i mi glywed dy drugarowgrwydd ^hy bore; o herwydd ynot ti y gobeithiaf: ⁱpâr i mi wybod y ffordd y rhodiwyf; oblegid ^kattat ti y dyrchafaf fy enaid.

9 Gwared fi oddi wrth fy ngelynion, O ARGLWYDD: ³gyd â thi yr ymguddiais.

10 ¹Dysg i mi wneuthur dy ewyllys di; canys ti *yw* fy NUW: ⁴tywysed dy yspryd daionus fi i ^mdir uniondeb.

11 ⁿBywhâ fi, O ARGLWYDD, er mwyn dy enw: dwg fy enaid allan o ing, er mwyn dy gyfiawnder.

12 Ac er dy drugaredd dinystrïa fy ngelynion, a difetha holl gystuddwyr fy enaid: oblegid ^ody was di *ydwyf* fi.

PSALM CXLIV.

1 *Dafydd yn bendithio Duw am ei drugaredd tu ag atto ef, a thu ag at bob dyn: 5 yn gweddïo ar i Dduw yn alhug ei waredu ef oddi wrth ei elynion: 9 yn addaw bendithio Duw: 11 yn gweddïo dros ddedydd gyfhor y deyrnas.*

Psalm Dafydd.

BENDIGEDIG *fyddo* yr ARGLWYDD ²fy nerth, ^ayr hwn sydd yn dysgu fy nwyllaw i ymladd, *a'm* bysedd i ryfela.

2 ^bFy nhrugaredd, a'm hamddiffynfa; fy nhŵr, a'm gwaredydd: fy nharian *yw efe*, ac ynddo y gobeithiais; yr hwn sydd yn darostwng fy mhobl danaf.

3 ^cARGLWYDD, beth *yw* dyn, pan gydnabyddit ef? *neu* fab dyn, pan wneit gyfrif o hono?

4 ^dDyn sydd debyg i wagedd; ^eei ddyddiau *sydd* fel cysgod yn myned heibio.

5 ARGLWYDD, ^fgostwng dy nef-oedd, a disgyn: ^gcyffwrdd â'r mynyddoedd, a mygant.

6 ^hSaetha fellt, a gwasgar hwynt; ergydia dy saethau, a difa hwynt.

7 ⁱAnfon ³dy law oddi uchod; ^kachub a gwared fi o ddyfroedd mawrion, o law ¹plant estron;

8 Y rhai y llefara eu genau wagedd, ac *y mae* eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder.

9 ^mCanaf i ti, O DDUW, ganiad newydd: ar y nabl *a'r* degtant y canaf i ti.

10 *Efe* sydd yn rhoddi ⁴iachawdwriaeth i frenhinoedd; yr hwn sydd yn gwaredu Dafydd ei was oddi wrth y cleddyf niweidiol.

11 ⁿAchub fi, a gwared fi o law meibion estron, y rhai y llefara eu genau wagedd, ac *y mae* eu deheulaw yn ddeheulaw ffalsder:

12 Fel *y byddo* ein meibion fel planwydd yn tyfu yn eu hieuegctid; *a'n* merched fel conglfaen nadd, wrth gyffelybrwydd palas:

13 Fel *y byddo* ein celloedd yn llawn, yn trefnu pob rhyw luniaeth; *a'n* defaid yn dwyn miloedd a myrddiwn yn ein heolydd:

14 *A'n* hychain yn gryffion i ⁵lafurio; heb na rhuthro i mewn, na myned allan; na gwaedd yn ein heolydd.

15 ^oGwŷn *eu* byd y bobl *y mae* felly iddynt: gwŷn *eu* byd y bobl *y mae* yr ARGLWYDD yn DDUW iddynt.

PSALM CXLV.

1 *Dafydd yn moliannu Duw, o herwydd ei enw, 8 ei ddaioni, 11 ei frenhiniaeth, 14 ei ragddarbodaeth, 17 a'i drugaredd yn achub.*

^a Psalm Dafydd o foliant.

DYRCHAFAF di, fy NUW, O Frenhin; a bendithiaf dy enw byth ac yn dragywydd.

2 Beunydd y'th fendithiaf; a'th enw a folaf byth ac yn dragywydd.

3 ^bMawr *yw* yr ARGLWYDD, a chanmoladwy iawn; ^ca'i fawredd *sydd* anchwiliadwy.

4 Cenhedlaeth wrth genhedlaeth a fawl dy weithredoedd, ac a fynega dy gadernid.

5 Ardderchowgrwydd gogoniant dy fawredd, a'th bethau rhyfedd, a draethaf.

6 Traethant hwy gadernid dy weithredoedd ofnadwy: mynegaf finnau dy fawredd.

7 Coffadwriaeth amllder dy ddaioni a draethant; a'th gyfiawnder a ddatganant.

8 ^dGraslawn a thrugarog *yw* yr ARGLWYDD; hwyrfrydig i ddig, a mawr *ei* drugaredd.

9 Daionus *yw* yr ARGLWYDD i bawb: a'i drugaredd *sydd* ar ei holl weithredoedd.

10 Dy holl weithredoedd a'th glodforant, O ARGLWYDD; a'th saint a'th fendithiant.

11 Dywedant am ogoniant dy frenhiniaeth; a thraethant dy gadernid:

⁴ ymwared.

ⁿ ad. 7, 3.

⁵ ddwyyn llwythau.

^o Ps. 33, 12.
^a 65, 4.
^a 146, 5.

^a Ps. 100, titl.

^b Ps. 96, 4.
^c Job 5, 9.
^a 9, 10.

^d Exod. 34, 6, 7.
Num. 14, 18.
Ps. 86, 5,
15, a 103, 8.

^g Ps. 28, 1.
² Neu, *cuthum yn guffelyb, &c.*
^h Edrych
Ps. 46, 5.
ⁱ Ps. 5, 8.
^k Ps. 25, 1.

³ Neu, *cuddia fi gyd â thi.*
¹ Ps. 25, 4, 5, a 139, 24.
⁴ Neu, *daionus gyda yspryd; fynyse fi, &c.*
^m Es. 26, 10.
ⁿ Ps. 119, 25, 37, 40, &c.

^o Ps. 116, 16.

² Heb. *fy nghraig*.
Ps. 18, 2, 31.
^a 2 Sam. 22, 55.
^b 2 Sam. 22, 2, 3, 40, 45.

^c Job 7, 17.
Ps. 8, 4.
Heb. 2, 6.

^d Job 4, 19.
^a 14, 2.
Ps. 39, 5.
^a 62, 9.
^e Ps. 102, 11.
^f Ps. 18, 9.
Es. 64, 1.
^g Ps. 104, 32.
^h Ps. 18, 13, 14.

ⁱ Ps. 18, 16.
³ Heb. *dy ddeglaw*.
^k ad. 11.
Ps. 69, 2, 14.
¹ Ps. 54, 3.
Mal. 2, 11.

^m Ps. 33, 2, 3.

e Ps. 146.

10.

1 Tim. 1.

17.

2 Heb.

yr oesoedd

i gyd.

f Ps. 146. 8.

g Ps. 104.

27.

h Ps. 136.

25.

i digoni

ewyllys

pob peth

byw.

4 Neu,

thrugarog,

neu, da-

ionus,

i Deut. 4. 7.

12 I beri i feibion dynion adnabod ei gadernid ef, a gogoniant ardderchowgrwydd ei frenhiniaeth.

13 ^e Dy frenhiniaeth di sydd frenhiniaeth ² dragywyddol: a'th lywodraeth a bery yn oes oesoedd.

14 Yr ARGLWYDD sydd yn cynnal y rhai oll a syrthiant, ac ^f sydd yn codi pawb a ddarostyngwyd.

15 ^g Llygaid pob peth a ddisgwylfiant wrthyt; ac ^h yr ydwyf yn rhoddi eu bwyd iddynt yn ei bryd;

16 Gan agoryd dy law, a ⁱ diwallu pob peth byw a'th ewyllys da.

17 Cyfiawn yw yr ARGLWYDD yn ei holl ffyrdd, a ⁴ sanctaidd yn ei holl weithredoedd.

18 ⁱ Agos yw yr ARGLWYDD at y rhai oll a alwant arno, at y rhai oll a alwant arno mewn gwirionedd.

19 Efe a wna ewyllys y rhai a'i hofnant: gwrendy hefyd eu llefain, ac a'u hachub hwynt.

20 Yr ARGLWYDD sydd yn cadw pawb a'i carant ef; ond yr holl rai annuwiol a ddifetha efe.

21 Traetha fy ngenau foliant yr ARGLWYDD: a bendithied pob cnawd ei enw sanctaidd ef byth ac yn dragywydd.

PSALM CXLVI.

1 Y Psalmydd yn addunedu moliant gwastadol i Dduw: 3 yn annog na hyderer ar ddyn.

5 Duw yn unig, o herwydd ei allu, a'i gyfiawnder, a'i drugaredd, a'i frenhiniaeth, sydd wiw hyderu arno.

2 ^a MOLWCH yr ARGLWYDD. ^a Fy enaid, mola di yr ARGLWYDD.

2 ^b Molaf yr ARGLWYDD yn fy myw: canaf i'm Duw tra fyddwyf.

3 ^c Na hyderwch ar dywysogion, nac ar fab dyn, yr hwn nid oes iachawdwriaeth ynddo.

4 ^d Ei anadl a â allan, efe a ddychwel i'w ddaear: y dydd hwnnw ^e y derfydd am ei holl amcanion ef.

5 ^f Gwyn ei fyd yr hwn y mae Duw Jacob yn gymmorth iddo, sydd a'i obaith yn yr ARGLWYDD ei Dduw:

6 ^g Yr hwn a wnaeth nefoedd a daear, y môr, a'r hyn oll y sydd ynddynt: yr hwn sydd yn cadw gwirionedd yn dragywydd:

7 ^h Yr hwn sydd yn gwneuthur barn i'r rhai gorthrymmedig, yn rhoddi bara i'r newynog. ⁱ Yr ARGLWYDD sydd yn gollwng y carcharorion yn rhydd.

8 ^k Yr ARGLWYDD sydd yn agoryd llygaid y deillion: ^l yr ARGLWYDD sydd yn codi y rhai a ddarostyng-

wyd: yr ARGLWYDD sydd yn hoffi y rhai cyfiawn.

9 ^m Yr ARGLWYDD sydd yn cadw y dieithriaid: efe a gynnal yr amddifad a'r weddw; ac a ddadymchwel ffjord y rhai annuwiol.

10 ⁿ Yr ARGLWYDD a deyrnasa byth, sef dy Dduw di, Sion, dros genhedlaeth a chenhedlaeth. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXLVII.

1 Y prophwyd yn annog i foliant Duw, am ei oful dros ei eglwys; 5 am ei allu, 6 a'i drugaredd, 7 a'i ragluniaeth, 12 a'i fendithion ar y deyrnas; 15 a'i allu ar y rhew a'r eira, a phob tywydd arall: 19 a'i ddeddfau yn yr eglwys.

MOLWCH yr ARGLWYDD: canys ^a da yw canu i'n Duw ni; o herwydd hyfryd yw, ^{ie}, ^b gweddus yw mawl.

2 Yr ARGLWYDD sydd yn adeiladu Jerusalem: ^c efe a gasgl wasgaregion Israel.

3 ^d Efe sydd yn iachâu y rhai briwedig o galon, ac yn rhwymo eu doluriau.

4 ^e Y mae efe yn rhifo rhifedi y sêr: geilw hwynt oll wrth eu henwau.

5 Mawr yw ein HARGLWYDD, a mawr ei nerth: aneirif yw ei ddeall.

6 ^f Yr ARGLWYDD sydd yn dyrchafu y rhai llariaidd, gan ostwng y rhai annuwiol hyd lawr.

7 Cyd-genwch i'r ARGLWYDD mewn diolchgarwch: cenwch i'n Duw â'r delyn;

8 ^g Yr hwn sydd yn toi y nefoedd â chymmylau, yn parottôi gwlaw i'r ddaear, gan beri i'r gwellt dyfu ar y mynyddoedd.

9 ^h Efe sydd yn rhoddi i'r anifail ei borthiant, ac ⁱ i gywion y gigfran, pan lefant.

10 ^k Nid oes hyfrydwch ganddo yn nerth march: ac nid ymhoffa efe yn esgeiriau gwr.

11 Yr ARGLWYDD sydd hoff ganddo y rhai a'i hofnant ef; sef y rhai a ddisgwylfiant wrth ei drugaredd ef.

12 Jerusalem, mola di yr ARGLWYDD: Sion, molianna dy Dduw.

13 O herwydd efe a gadarnhaodd farrau dy byrth: efe a fendithiodd dy blant o'th fewn.

14 Yr hwn sydd yn gwneuthur dy fro yn ² heddychol, ac ¹ a'th ddiwalla di â ^m brasder gwenith.

15 ⁿ Yr hwn sydd yn anfon ei or-

m Deut. 10. 18.

Ps. 68. 5.

n Exod. 15. 18.

Ps. 10. 16.

a 145. 13.

a Ps. 92. 1.

a 135. 3.

b Ps. 33. 1.

c Deut. 30. 3.

d Ps. 51. 17.

Es. 57. 15.

a 61. 1.

e Edrych

Gen. 13. 5.

Es. 40. 26.

f Ps. 146. 9.

g Ps. 104.

13. 14.

h Job 38. 41.

Ps. 104. 27.

28.

a 136. 25.

a 145. 15.

i Job 38. 41.

Matt. 6. 26.

k Ps. 33. 16.

17. 18.

Hos. 1. 7.

2 Heb.

heddwch.

1 Ps. 132.

15.

m Deut. 32.

14.

Ps. 81. 16.

n Ps. 107.

20.

chymyn ar y ddaear: a'i air a red yn dra buan.

16 Yr hwn sydd yn rhoddi eira fel gwlan; ac a daena rew fel lludw.

17 Yr hwn sydd yn bwrw ei iâ fel tammeidiau: pwy a erys gan ei oerni ef?

18 ^aEfe a enfynd ei air, ac a'u tawdd hwynt: ^ai wynt y chwŷth efe, a'r dyfroedd a lifant.

19 ^pY mae efe yn mynegi ei eiriau i Jacob, ^aei ddeddfau a'i farn-edigaethau i Israel.

20 ^rNi wnaeth efe felly âg un genedl; ac nid adnabuant ei farnedig-aethau ef. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXLVIII.

1 Y Psalmydd yn annog y creaduriaid nefol, 7 a daearol, 11 a rhesymmol, i foliannu Duw.

2 ^MMOLWCH yr ARGLWYDD. Molwch yr ARGLWYDD o'r nefoedd: molwch ef yn yr uchelderau.

2 ^aMolwch ef, ei holl angelion: molwch ef, ei holl luoedd.

3 Molwch ef, haul a lleuad: molwch ef, yr holl sêr goleuni.

4 Molwch ef, ^bnef y nefoedd; ^ca'r dyfroedd y rhai ydych oddi ar y nefoedd.

5 Molant enw yr ARGLWYDD: o herwydd ^defe a orchymynodd, a hwy a grëwyd.

6 ^eA gwnaeth iddynt barhâu byth yn dragywydd: gosododd ddeddf, ac nis troseddir hi.

7 Molwch yr ARGLWYDD o'r ddaear, y dreigiau, a'r holl ddyfnderau:

8 Tân, a chenillysg; eira, a tharth; gwynt ystormus, yn gwneuthur ei air ef:

9 Y mynyddoedd, a'r brynau oll; y coed ffrwythlawn, a'r holl gedrwydd:

10 Y bwystfilod, a phob anifail; yr ymlusgiaid, ac adar asgellog:

11 Brenhinoedd y ddaear, a'r holl bobloedd; tywysogion, a holl farnwyr y byd:

12 Gwŷr ieuaingc, a gwryfon hefyd; henafgwyr, a llangciau:

13 Molant enw yr ARGLWYDD: o herwydd ^fei enw ef yn unig sydd ddyrchafadwy; ei ardderchog-

rwydd ef sydd uwch law daear a nefoedd.

14 ^gAc efe sydd yn dyrchafu corn ei bobl, ^hmoliand ei holl saint; ^{sef}meibion Israel, pobl agos atto. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CXLIX.

1 Y prophwyd yn annog i foliannu Duw, am ei gariad tu ag at yr eghwys, 5 ac am y gallu a roddes efe i'w eghwys.

2 ^MMOLWCH yr ARGLWYDD. ^aCenwch i'r ARGLWYDD ganiad newydd, ^ai foliant ef y'ng hyn-nulleidfa y saint.

2 Llawenhâd Israel yn ^byr hwn a'i gwnaeth: gorfoledded meibion Sion yn eu Brenhin.

3 ^cMolant ei enw ef ar y ³dawns: canant iddo ar dympan a thelyn.

4 O herwydd ^dhoffodd yr ARGLWYDD ei bobl: ^eefe a brydfertha y rhai llednais â iachawdwriaeth.

5 Gorfoledded y saint mewn gogoniant: a ^fchanant ar eu gwelfau.

6 Bydded ardderchog foliant Duw yn eu ^ggenau, a ^hchleddyf dau-finiog yn eu dwylaw;

7 I wneuthur dial ar y cenhedloedd, a chosp ar y bobloedd;

8 I rwymo eu brenhinoedd â chadwynau, a'u pendefigion â gefynnau heiyrn;

9 ^hI wneuthur arnynt y farn ysgrifenedig: ⁱyr ardderchowgrwydd hwn sydd i'w holl saint ef. Molwch yr ARGLWYDD.

PSALM CL.

1 Y mae yn annog i foliannu Duw, 3 â phob math ar offer cerdd.

2 ^MMOLWCH yr ARGLWYDD. Molwch DDUW yn ei ³sancteiddrwydd: molwch ef yn ffurfafen ei nerth.

2 ^aMolwch ef am ei gadernid: molwch ef yn ol amllder ei fawredd.

3 Molwch ef â llais udgorn: ^bmolwch ef â nabl ac â thelyn.

4 Molwch ef â thympan ac â ^ddawns: molwch ef â thannau ac âg organ.

5 Molwch ef â symbalau soniarus: molwch ef â symbalau llafar.

6 Pob perchen anadl, molianned yr ARGLWYDD. Molwch yr ARGLWYDD.

^g Ps. 75. 10.

^h Ps. 149. 9.

² Heb.

^a Ps. 33. 3.

^b Edrych

Job 35. 10.

^c Ps. 81. 2.

³ Neu,

^{bibell.}

^d Ps. 35. 27.

^e Ps. 132.

^f Job 35. 10.

⁴ Heb. ceg.

⁵ Heb. 4. 12.

⁶ Dat. 1. 16.

^h Deut. 7.

ⁱ Ps. 148.

^{14.}

² Heb.

³ gyssegr.

^a Ps. 145.

^{5, 6.}

^b Ps. 81. 2.

^a 149. 3.

⁴ Neu,

^{phibell.}

^o ad. 15.

^{Edrych}

^{Job 37. 10.}

^P Ps. 76. 1.

^a 78. 5.

^a 103. 7.

^q Mal. 4. 4.

^r Edrych

Rhuf. 3.

^{1, 2.}

² Heb.

^{Haleluiah.}

^a Ps. 103.

^{20, 21.}

^b 1 Bren. 8.

^{27.}

^c Gen. 1. 7.

^d Gen. 1. 1.

^{6.}

^{Ps. 33. 6, 9.}

^e Ps. 89. 37.

^a 119. 90,

^{91.}

^{Jer. 31. 35,}

^{36. a 33. 23.}

^f Ps. 8. 1.

^{Es. 12. 4.}

LLYFR Y DIARHEBION.

PENNOD I.

1 *Arfer y diarhebbion. 7 Cynghor i ofni Duw, ac i gredu ei air; 10 i ochel hŷd pechaduriaid. 20 Doethineb yn cwyno fod yn ei ddiystyru hi, 24 ac yn byguoth y rhai a'i ddiystrent.*

DIARHEBION Solomon mab Dafydd, brenhin Israel;

2 I wybod doethineb ac addysg, i ddeall geiriau synwyr;

3 I gymmeryd athrawiaeth deall, cyfiawnder, a barn, ac uniondeb;

4 I roi callineb i'r anghall, ac i'r bachgen wybodaeth a synwyr.

5 Y doeth a wrendy, ac a chwana-ega addysg; a'r deallgar a ddaw i gynghorion pwylllog;

6 I ddeall diareb, a'i dehongl; geiriau y doethion, a'u damhegion.

7 ¶ ^bOfn yr ARGLWYDD *yw* ³dechreuad gwybodaeth: *ond* ffyliaid a ddiystyrant ddoethineb ac addysg.

8 °Fy mab, gwrando addysg dy dad, ac nac ymadaw â chyfraith dy fam:

9 Canys ^d4 cynnydd gras *a fyddant* hwy i'th ben, a chadwyni am dy wddf di.

10 ¶ Fy mab, os pechaduriaid a'th ddenant, na chyttuna.

11 Os dywedant, Tyred gyd â ni, °cynllwynwn am waed, ymguddiwn yn erbyn y gwirion yn ddiachos:

12 Llyngwn hwy yn fyw, fel y bedd; ac yn gyfan, fel rhai yn disgyn i'r pydew:

13 Nyni a gawn bob cyfoeth gwerthfawr, nyni a lanwn ein tai âg yspail:

14 Bwrw dy goelbren yn ein mysg; bydded un pwrs i ni i gyd:

15 Fy mab, ^fna rodia yn y ffordd gyd â hwynt; attal dy droed rhag eu llwybr hwy.

16 ⁸Canys eu traed a redant i ddyrygion, ac a brysurant i dywallt gwaed.

17 Diau gwaith ofer yw taenu rhwyd y'ngolwg pob perchen aden.

18 Ac y maent hwy yn cynllwyn am eu gwaed eu hun: am eu heinioes eu hun y maent yn llechu.

19 Felly *y mae* llwybrau y rhai oll sydd chwannog i elw; *yr hwn* a ddwg einioes ei berchennogion.

20 ¶ ^{5h}Doethineb sydd yn gweiddi oddi allan; y mae hi yn adrodd ei lleferydd yn yr heolydd:

21 Y mae hi yn llefain ym mhrifleoedd y dyrfa, yn nrysau y pyrth; yn y ddinas y mae hi yn traethu ei hymadroddion, *gan ddywedyd*,

22 Pa hyd, chwi ynfydion, y cerwech ynfydrwydd? a chwi watwarwyr, y bydd hoff gennych watwar? ac y casâ ffyliaid wybodaeth?

23 Dychwelwch wrth fy ngherydd: wele, mi a dywalltaf fy yspyd i chwi, fy ngeiriau a hysbysaf i chwi.

24 ¶ ¹Yn gymmaint ag i mi *eich* gwahodd, ac i chwithau wrthod; i mi estyn fy llaw, a neb heb ystyried;

25 Ond ^kdiystyrasoch fy holl gyng- hor i, ac ni fynnech ddim o'm cer- ydd:

26 ¹Minnau hefyd a chwarddaf yn eich dialedd chwi; mi a wawdiaf pan syrthio arnoch yr hyn yr ydych yn ei ofni;

27 ^mPan ddêl arnoch yr hyn yr ydych yn ei ofni megis distryw, ac y dêl eich dialedd arnoch megis corwynt; a dyfod arnoch wasgfa a chaledi:

28 ⁿYna y galwant arnaf, ond ni wrandawaf; yn fore y'm ceisiant, ond ni'm cânt:

29 Canys cas fu ganddynt wybodaeth, ac °ofn yr ARGLWYDD ni ddewisasant:

30 ^pNi chymmerent ddim o'm cyng- hor i; dirmygasant fy holl gerydd.

31 Am hynny ^qhwy a gânt fwytta ffrwyth eu ffordd eu hunain, a'u llenwi â'u cynghorion eu hunain.

32 Canys esmwythdra y rhai ang- hall a'u lladd; a llwyddiant y rhai ffol a'u difetha.

33 Er hynny ^ry sawl a wrandawo arnaf fi, a gaiff aros yn ddiogel, ac ^sa gaiff lonyddwch oddi wrth ofn drwg.

PENNOD II.

1 *Doethineb yn addaw duwioldeb i'w phla, 10 a diogelwch rhag cyfeillach ddrwg, 20 a chyfarwyddyd mewn ffyrdd da.*

FY mab, os derbyni di fy ngeiriau, ac os a cuddi fy ngorchymynion gyd â thi;

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁵ Heb.
Doeth-
inebau, sef,
godidow
ddoethineb.
^h pen. 8. 1.
a 9. 3.

¹ Es. 65. 12.
a 66. 4.
Jer. 7. 13.

^k Ps. 107.
11.
ad. 30.
Luc 7. 30.

¹ Ps. 2. 4.

^m pen. 10.
24.

ⁿ Job 27. 9.
a 35. 12.
Es. 1. 15.
Jer. 11. 11.
a 14. 12.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Zech. 7. 13.
Iago 4. 3.
^o Ps. 119.
173.
P ad. 25.

^q Job 4. 8.
pen. 14. 14.
a 22. 8.
Jer. 6. 19.

^r Ps. 25. 12.
13.

^s 1's. 112. 7.

^a pen. 4. 21.
a 7. 1.

Cyn
CRIST
Cych
1000.

^a Heb.
rhoddi.
^b Matt. 13.
44.

^c 1 Bren. 3.
9, 12.
Iago 1. 5.

^d Ps. 84. 11.
pen. 30. 5.

^e Ps. 125. 5.

^f pen. 5. 20.

^g pen. 5. 3.
a 6. 24.
a 7. 5.

^h Edrych
Mal. 2. 14,
15.

ⁱ pen. 7. 27.

^k Ps. 37. 29.

^l Job 18. 17.
Ps. 104. 35.

2 Fel y parech i'th glust wrandaw ar ddoethineb, ac y gogwyddech dy galon at ddeall;

3 Iê, os gwaeddi ar ol gwybodaeth, os ²cyfodi dy lef am ddeall;

4 ^b Os ceisi hi lef arian, os chwili am dani fel am drysorau cuddiedig;

5 Yna y cei ddeall ofn yr ARGLWYDD, ac y cei wybodaeth o DDUW.

6 ^c Canys yr ARGLWYDD sydd yn rhoi doethineb: allan o'i enau ef y mae gwybodaeth a deall yn dyfod.

7 Y mae ganddo y'nghadw i'r rhai uniawn wir ddoethineb: ^dtarian yw efe i'r sawl a rodiant yn uniawn.

8 Y mae efe yn cadw llwybrau barn, ac yn cadw ffordd ei saint.

9 Yna y cei di ddeall cyfiawnder, a barn, ac uniondeb, a phob llwybr daionus.

10 ^l Pan ddelo doethineb i mewn i'th galon, a phan fyddo hyfryd gan dy enaid wybodaeth;

11 Yna cynghor a'th gynnal, a synwyr a'th geidw:

12 I'th achub di oddi wrth y ffordd ddrwg, ac oddi wrth y dyn a lefaro drawsedd;

13 Y rhai a ymadawant â llwybrau uniondeb, i rodio mewn ffyrdd tywyllwch;

14 Y rhai a ymlawenychant i wneuthur drwg, ac a ymddigrifant yn anwiredd y drygionus;

15 ^e Y rhai sydd a'u ffyrdd yn geimion, ac yn gildyn yn eu llwybrau:

16 I'th wared oddi wrth ^f y fenyw estronaidd, ^g oddi wrth y ddieithr wenhieithus ei geiriau;

17 ^h Yr hon a ymedy â llywodraethwr ei hieuengctid, ac a ollwng dros gôf gyfammod ei Duw.

18 Canys ⁱ y mae ei thê yn gŵyro at angau, a'i llwybrau at y meirw.

19 Pwy bynnag a elo i mewn atti hi, ni ddychwelant, ac nid ymafaelant yn llwybrau y bywyd.

20 Fel y rhodiech di ar hyd ffordd gwŷr da, a chadw llwybrau y cyfiawn.

21 ^k Canys y gwŷr cyfiawn a breswylant y ddaear, a'r rhai perffaith a gânt aros ynddi.

22 ^l Ond yr annuwiolion a dorrir oddi ar y ddaear, a'r troseddwy'r a ddiwreiddir allan o honi.

PENNOD III.

1 Y mae yn annog i ufudd-dod, 5 a ffydd, 7 a marwâd, 9 a dwyfolded, 11 ac amynedd.

13 Dedroydd elw doethineb. 19 Gallu 21 a chymmwynasau doethineb. 27 Cynghor i fod yn gariadus, 30 yn heddychol, 31 ac yn foddlongar. 33 Cyflwr melltigedig yr enwir.

FY mab, na ollwng fy nghyfraith dros gôf; ond ^acadwed dy galon fy ngorchymynion:

2 Canys hir ddyddiau, a blynyddoedd bywyd, a ^bheddwch, a chwanegant hwy i ti.

3 Na âd i drugaredd a gwirionedd ymadael â thi: ^ccylymma hwy am dy wddf, ^dysgrifena hwy ar lech dy galon.

4 ^e Felly y cei di ras a ²deall da ger bron Duw a dynion.

5 ^l Gobeithia yn yr ARGLWYDD â'th holl galon; ac nac ymddiried i'th ddeall dy hun.

6 ^f Yn dy holl ffyrdd cydnebydd ef, ac efe a hyfforddia dy lwybrau.

7 ^g Na fydd ddoeth yn dy olwg dy hun: ^h ofna yr ARGLWYDD, a thyn ymaith oddi wrth ddrygioni.

8 Hynny a fydd ⁱ iechyd i'th fogail, a ⁴ mêr i'th esgyrn.

9 ^k Anrhydedda yr ARGLWYDD â'th gyfoeth, ac â'r peth pennaf o'th holl ffirwyth:

10 ^l Felly y llenwir dy ysguboriau â digonoldeb, a'th win-wryfoedd a dorrant gan win newydd.

11 ^m Fy mab, na ddirmyga gerdd yr ARGLWYDD; ac na flina ar ei gospedigaeth ef;

12 Canys y neb a fyddo Duw yn ei garu, efe a'i cerydda, ⁿ megis tad ei fab anwyl ganddo.

13 ^o Gwyn ei fyd y dyn a gaffo ddoethineb, a'r dyn a ddygo ddeall allan.

14 ^p Canys gwell yw ei marsiandiaeth hi na marsiandiaeth o arian, a'i chynnyrch hi sydd well nag aur coeth.

15 Gwerthfawroccach yw hi na gemmau: a'r holl bethau dymunol nid ydynt gyffelyb iddi.

16 ^q Hir hoedl sydd yn ei llaw ddehau hi; ac yn ei llaw aswy y mae cyfoeth a gogoniant.

17 Ei ffyrdd hi sydd ffyrdd hyfrydwch, a'i holl lwybrau hi ydynt heddwch.

18 ^r Pren bywyd yw hi i'r neb a ymaflo ynddi: a gwyn ei fyd a ddalio ei afael ynddi hi.

19 ^s Yr ARGLWYDD trwy ddoethineb a seilliodd y ddaear; trwy ddeall y ^t sicrhaodd efe y nefoedd.

20 ^u Trwy ei wybodaeth ef yr hollt-

Cyn
CRIST
Cych
1000.

^a Deut. 8. 1.
^a 30. 16, 20.

^b Ps. 119.
165

^c Exod. 13.
9.
Deut. 6. 8.
pen. 6. 21.
a 7. 3.

^d Jer. 17. 1.
^e Ps. 111. 10.
Edrych
1 Sam. 2.
26.

^f Luc 2. 52.
Act. 2. 47.
Rhuf. 14.
18.

^g Urydd-
iant.

^h 1 Chron.
28. 9.

ⁱ Rhuf. 12.
16.

^j Job 1. 1.
pen. 16. 6.

^k Heb.
meddyg-
inaeth.

^l Heb.
lleithdra.

^m Job 21. 24.

ⁿ Exod. 23.
19. a 34. 26.

^o Deut. 26. 2.
&c.

^p Mal. 3. 10,
&c.

^q Luc 18. 12.
Deut. 28.
8.

^r Job 5. 17.
Heb 12. 5.
Dat. 3. 19.

^s Deut. 8. 5.

^t pen. 8. 34.

^u Job 28. 13,
&c.

^v Ps. 19. 10.
pen. 8. 11,
19. a 16. 16.

^w pen. 8. 34.

^x Job 28. 13,
&c.

^y Ps. 19. 10.
pen. 8. 11,
19. a 16. 16.

^z pen. 8. 18.

^{aa} pen. 8. 18.

^{ab} pen. 8. 18.

^{ac} pen. 8. 18.

^{ad} pen. 8. 18.

^{ae} pen. 8. 18.

^{af} pen. 8. 18.

^{ag} pen. 8. 18.

^{ah} pen. 8. 18.

^{ai} pen. 8. 18.

^{aj} pen. 8. 18.

^{ak} pen. 8. 18.

^{al} pen. 8. 18.

^{am} pen. 8. 18.

^{an} pen. 8. 18.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

odd y dyfnderau, ac y defnyna yr wybrennau wlith.

21 ¶ Fy mab, na ollwng hwynt allan o'th olwg: cadw ddoethineb a phwyll.

22 Yna y byddant yn fywyd i'th enaid, ac ^u yn ras i'th wddf.

23 ^x Yna y cei rodio dy ffordd yn ddiöfal, a'th droed ni thrangwydda.

24 ^y Pan orweddych, nid ofni; ti a orweddi, a'th gwsg fydd melus.

25 ^z Nac ofna rhag braw disym-mwth, na rhag dinystr yr annuwiol pan ddelo.

26 Canys yr ARGLWYDD a fydd dy hyder di, ac a geidw dy droed rhag ei ddal.

27 ¶ Na attal ddaioni oddi wrth ⁶ y rhai y perthyn iddynt, pan fyddo ar dy law ei wneuthur.

28 ^a Na ddywed wrth dy gymmydog, Cerdda ymaith, a thyred amser arall, ac y fory mi a roddaf; a chennyt *beth yn awr*.

29 Na feddwl ddrwg yn erbyn dy gymmydog, ac yntau yn trigo yn ddiöfal yn dy ymyl.

30 ¶ Nac ymryson â neb heb achos, os efe ni wnaeth ddrwg i ti.

31 ¶ ^b Na chenfigenna wrth wr ⁷ traws, ac na ddewis yr un o'i ffyrdd ef.

32 Canys ffaidd gan yr ARGLWYDD y cyndyn: ^c ond gyd â'r rhai uniawn y mae ei gyfrinach ef.

33 ¶ ^d Melldith yr ARGLWYDD *sydd* yn nhŷ yr annuwiol: ond efe a fendithia drigfa y cyfiawn.

34 ¶ ^e Dïau efe a watwar y gwarwarus: ond ei ras a rydd efe i'r gostyngedig.

35 Y doethion a etifeddant anrhydedd, a gwarth ⁸ *fydd* dyrchaf-iaid ffylliaid.

PENNOD IV.

1 Solomon, er mwyn dysgu ufudd-dod i eraill, 3 yn dangos pa athrawiaeth a gafodd efe gan ei rieni, 5 i geisio doethineb, 14 ac i ochel llwybrau yr annuwiol. 20 Y mae yn annog i ffydd, 23 ac i sancteiddrwydd.

^a GWRANDEWCH, blant, addysg deall.

2 Canys yr ydwyf fi yn rhoddi i chwi addysg dda: na wrthodwch fy nghyfraith.

3 Canys yr oeddwn yn fab i'm tad, yn ^b dyner ac yn anwyl ² y'ngolwg fy mam.

4 ^c Efe a'm dysgai, ac a ddywedai wrthyf, Dalied dy galon fy ngeiriau:

^d cadw fy ngorchymynion, a bydd fyw.

5 Cais ddoethineb, cais ddeall: na âd dros gôf, ac na ^w yra oddi wrth eiriau fy ngenau.

6 Nac ymâd â hi, a hi a'th geidw: câr hi, a hi a'th wared di.

7 Pennaf peth *yw* doethineb: cais ddoethineb; ac â'th holl gyfoeth cais ddeall.

8 ^e Dyrchafa di hi, a hithau a'th ddyrchafa di: hi a'th ddrwg di i anrhydedd, os coffleidi hi.

9 ^f Hi a rydd ychwaneg o ras i'th ben di: *ie*, hi ³ a rydd i ti goron gogoniant.

10 Gwranddo, fy mab, a derbyn fy ngeiriau; a blynyddoedd dy fywyd a amlhêir.

11 Yr ydwyf yn dy ddysgu yn ffordd doethineb; ac yn dy dywys yn llwybrau uniondeb.

12 Pan rodiech, dy gerddediad ni bydd cyfyng; a ^g phan redech, ni thrangwyddi.

13 Ymafael mewn addysg, *ac* na ollwng *hi*: cadw hi; canys dy fywyd di *yw* hi.

14 ¶ ^h Na ddos i lwybr yr annuwiolion, ac na rodia ar hyd ffordd y drygionus.

15 Gochel hi, na ddos ar hyd-ddi; cilia oddi wrthi hi, a dos heibio.

16 Canys ⁱ ni chysgant nes gwneuthur drwg; a'u cwsg a gollant, nes iddynt gwympo *rhyw ddyn*.

17 Canys y maent yn bwytta bara annuwioldeb, ac yn yfed gwin trais.

18 Ond llwybr y cyfiawn ^k *sydd* fel y goleuni, yr hwn a lewyrycha fwy-fwy hyd ganol dydd.

19 ¹ *Eithr* ffordd y drygionus *sydd* fel y tywyllwch: ni wyddant wrth ba beth y tramgyddant.

20 ¶ Fy mab, gwranddo ar fy ngeiriau: gogwydda dy glust at fy ymadroddion.

21 ^m Na âd iddynt fyned ymaith o'th olwg: ⁿ cadw hwynt y'nganhol dy galon.

22 Canys bywyd *ydynt* i'r neb a'u caffont, ac ^o ⁴ iechyd i'w holl gnawd.

23 ¶ Cadw dy galon yn dra di-esgeulus; canys allan o honi y mae bywyd yn dyfod.

24 Bwrw oddi wrthyt ⁵ enau taeg-aidd, a gwefusau trofaus ym mhell oddi wrthyt.

25 Edryched dy lygaid yn uniawn; ac edryched dy amrantau yn uniawn o'th flaen.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

d pen. 7. 2.

e 1 Sam. 2. 30.

f pen. 1. 9.
3 Neu, o'th amgylchiu â choron gogoniant.

g Ps. 91. 11, 12.

h Ps. 1. 1. pen. 1. 10, 15.

i Ps. 36. 4.

k 2 Sam. 23. 4.

l Es. 59. 9. Jer. 23. 12.

m pen. 3. 3, 21.
n pen. 2. 1.o pen. 3. 8.
4 Heb. meddug-inaeth.

5 Heb. taegrovydd genau.

u pen. 1. 9.

x Ps. 37. 24. a 91. 11, 12.

y Ps. 3. 5. a 4. 8.

z Ps. 91. 5. a 112. 7.

6 Heb. ei berchen-nogion.

a Lef. 19. 13. Deut. 24. 16.

b Ps. 37. 1. a 73. 3. pen. 24. 1.

7 Heb. trais.

c Ps. 25. 14.

d Lef. 26. 14. &c. Mal. 2. 2.

e Ingo 4. 6. 1 Petr 5. 5.

8 Heb. a ddyrchafa.

a pen. 1. 8.

b 1 Chron. 29. 1.

2 Neu, ym mysg meibion.

c 1 Chron. 28. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁶ Neu,
threfnir.
¹ Deut. 5.
³² a 28, 14.
Jos. 1. 7.

26 Ystyria lwybr dy draed: a
⁶ threfner dy holl ffyrdd yn uniawn.
27 ^p Na thro ar y llaw ddehau nac
ar y llaw aswy; symmud dy droed
oddi wrth ddyrgioni.

PENNOD V.

1 Solomon yn annog i geisio doethineb: 3 yn
dangos ysgelerder putteindra ac anlywodra-
eth: 15 yn annog i foddlonrwydd, haelioni,
a diwetrdeb. 22 Bod eu pechodau eu hun yn
goddwies yr annuwiol.

FY mab, gwrando ar fy noethin-
eb, a gostwng dy glust at fy
neall:

2 Fel y gellych ystyried pwyll,
a'th wefusau gadw gwybodaeth.

3 [†] Canys gwefusau y ddieithr
a ddiferant fel y dil mël, ² a'i genau
sydd ^b lyfnach nag olew:

4 Ond ei diwedd hi a fydd chwerw
fel y wermod, ^c yn llym fel cleddyf
dau-finiog.

5 ^d Ei thraed hi a ddisgynant i ang-
au; ^a i cherddediad a sang uffern.

6 Rhag i ti ystyrio ffordd bywyd,
y symmud ei chamrau hi, heb wyb-
od i ti.

7 Yr awr hon gan hynny, O blant,
gwrandêwch arnaf fi, ac nac ym-
adêwch â geiriau fy ngenau.

8 Cadw dy ffordd ym mhell oddi
wrthi hi, ac na nesâ at ddrws ei
thŷ hi:

9 Rhag i ti roddi dy harddwch
i eraill, a'th flynyddoedd i'r creu-
lawn:

10 Rhag llenwi yr estron â'th ³ gyf-
oeth di, ac i'th lafur fod yn nhŷ y
dieithr;

11 Ac o'r diwedd i ti ochain, wedi
i'th gnawd a'th gorph gurio,

12 A dywedyd, Pa fodd y caseais
i addysg! ^a pa fodd y dirmygodd fy
nghalon gerydd!

13 Ac na wrandewais ar lais fy
athrawon, ac na ostyngais fy nghlust
i'm dysgawdwyr!

14 Bwm o fewn ychydig at bob
drwg, y'ngghanol y gynnulleidfa a'r
dyrfa.

15 [†] Yf ddwfr o'th bydew dy hun,
a ffrydiau allan o'th ffynnon dy hun.

16 Tardded dy ffynhonnau allan,
a'th ffrydiau dwfr yn yr heolydd.

17 Byddant yn eiddot ti dy hun yn
unig, ac nid yn eiddo dieithriaid
gyd â thi.

18 Bydded dy ffynnon yn fendig-
edig: ac ymlawenhâ gyd â ^e gwraig
dy ieuengctid.

19 ^f Bydded fel ewig gariadus, ac fel

iyrches hawddgar: gâd i'w bronnau
hi dy ⁴ lenwi bob amser, ⁵ ac ymfodd-
lona yn ei chariad hi yn wastadol.

20 A phaham, fy mab, yr ymddigrifi
yn ⁸ y wraig ddieithr, ac y cofleidi
fynwes yr hon nid yw eiddot ti?

21 ^h Canys ffyrdd dyn sydd y'ngol-
wg yr ARGWLWYDD, ac y mae efe yn
dal ar ei holl lwybrau ef.

22 [†] Ei anwiredd ei hun a ddeil yr
annuwiol, ac efe a ddêlir â rhaffau
ei bechod ei hun.

23 ^k Efe a fydd farw o eisieu
addysg; a rhag maint ei ffoelineb
yr â ar gyfeiliorn.

PENNOD VI

1 Yn erbyn mechniaeth, 6 a seguryd, 12 ysgeler-
der. 16 Saith beth cas gan Dduw. 20 Ben-
dithion ufudd-dod. 25 Drygioni putteindra.

FY mab, os ^a mechniaist dros dy
gymmydog, ac os tarewaist dy
law yn llaw y dieithr,

2 Ti a faglywd â geiriau dy enau,
ti a ddaliwyd â geiriau dy enau.

3 Gwna hyn yr awr hon, fy mab, a
gwared dy hun, gan i ti syrthio i law
dy gymmydog; cerdda, ac ymostwng
iddo, ac ymbil â'th gymmydog.

4 ^b Na ddyro gwsig i'th lygaid, na
hûn i'th amrantau.

5 Gwared dy hun fel yr iwrch o
law yr heliwr, ac fel aderyn o law
yr adarwr.

6 [†] Cerdda at y morgrugyn, tydi
ddiogyn; edrych ar ei ffyrdd ef, a
bydd ddoeth:

7 Nid oes ganddo neb i'w arwain,
i'w lywodraethu, nac i'w feistrol;

8 ^c Ac er hynny y mae efe yn parot-
tôi ei fwyd yr haf, ac yn casglu ei
luniaeth y cynhauaf.

9 ^e Pa hyd, ddiogyn, y gorweddi?
pa bryd y cyfodi o'th gwsig?

10 Etto ychydig gysgu, ychydig hep-
ian, ychydig blethu dwylaw i gysgu.

11 ^d Felly y daw tlodi arnat fel ym-
deithydd, a'th angen fel gwr arfog.

12 [†] Dyn i'r fall, a gwr anwir, a
rodia â genau cyndyn.

13 ^e Efe a amneidia â'i lygaid, efe
a lefara â'i draed, efe a ddysg â'i
fysedd.

14 Y mae pob rhyw gyndynrwydd
yn ei galon; y mae yn dychymmyg
drygioni bob amser, yn peri cyn-
hennau.

15 Am hynny ei ddinystyr a ddaw
arno yn ddisymmwrth: yn ddisym-
mwrth ^f y dryllir ef, fel na byddo
meddyginiaeth.

16 [†] Y chwe pheth hyn sydd gas

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁴ Heb.
ddysfrhdu.

⁵ Heb. a
chufteil-
iorna.

⁶ pen. 2. 16.
a 7. 4.

^h 2 Chron.
16. 9.

Job 31. 4.
a 34. 21.

pen. 15. 3.
Jer. 16. 17.

a 32. 19.
Hos. 7. 2.

Heb. 4. 13.
ⁱ Ps. 9. 15.
^k Job 4. 21.
a 36. 12.

a pen. 11.
15. a 17. 18.
a 20. 16.
a 22. 26.
a 27. 13.

b Ps. 132. 4.

c pen. 24.
33. 34.

d pen. 10. 4.
a 13. 4.
a 20. 4.

e Ps. 35. 19.
pen. 10. 10.

f Jer. 19. 11.

a pen. 2. 16.
a 6. 24.

² Heb. a
thafnod ei
genau.

b Ps. 55. 21.

c Heb. 4. 12.

d pen. 7. 27.

³ Heb.
nerth.

e Mal. 2. 14.

f Edrych
Can. 4. 6.
a 7. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

² Heb.
ffieidd-ara
gan ei
enaid ei.

³ Ps. 18. 27.
a 101. 5.
⁴ Rhuf. 3.
16.

¹ pen. 19. 5.

¹ pen. 1. 8.

¹ pen. 3. 3.
a 7. 3.

^m pen. 3. 23,
24.

ⁿ Ps. 19. 8.
a 119. 105.
³ Neu.
lamp.

^o pen. 2. 16.
a 5. 3. a 7. 5.
⁴ Neu.
dieithr.
P Matt. 5.
28.

^q pen. 29. 3.

^r Exod. 22.
1. 4.

⁵ Heb.
galon.

⁶ Heb. Ni
dderbym
synneb dim
iawn.

gan yr ARGLWYDD: iē, saith *beth*
sydd ²ffiaidd ganddo ef:

17 ¹Llygaid beilchion, tafod cel-
wyddog, a'r dwylaw a dywalltant
waed gwirion,

18 Y galon a ddychymmygo fedd-
yliau drwg, ¹traed yn rhedeg yn
fuan i ddrygioni,

19 ¹Tyst celwyddog yn dywedyd
celwydd, a'r neb a gyfodo gynnen
rhwng brodyr.

20 ¹Fy mab, cadw orchymyn dy
dad, ac nag ymadaw â chyfraith dy
fam.

21 ¹Rhwym hwynt ar dy galon
yn wastadol; cwlwm hwynt am dy
wddf.

22 ^mPan rodiech, hi a'th gyfar-
wydda; pan orweddych, hi a'th
wylia; pan ddeffroych, hi a gyd-
ymddiddan â thi.

23 ⁿCanys ³canwyll *yw* y gorchymyn;
a goleuni *yw* y gyfraith; a ffordd
i fywyd *yw* ceryddon addysg:

24 ^oI'th gadw rhag y fenyw ddrwg,
a rhag gweniaith tafod ⁴y ddieithr.

25 ^pNa chwenmych ei phrŷd hi yn
dy galon; ac na âd iddi dy ddal â'i
hamrantau.

26 ^qOblegid y fenyw butteinig
y daw dyn i dammaid o fara; a
gwraig gwr *arall* a hela yr enaid
gwerthfawr.

27 A ddichon gwr ddwyn tân yn
ei fynwes, heb losgi ei ddillad?

28 A ddichon gwr rodio ar hyd
marwor, ac heb losgi ei draed?

29 Felly, pwy bynnag a êl at wraig
ei gymmydog; y neb a gyffyrddo â
hi, ni bydd glân.

30 Ni ddirmyga *neb* leidr a lad-
rattao i ddiwallu ei enaid, pan
fyddo arno newyn:

31 Ond os dêlir ef, ^refe a dâl yn
saith ddyblyg; efe a rydd gym-
maint oll ag a feddo yn ei dŷ.

32 Ond y neb a wnel odineb â
benyw, sydd heb ⁵synwyr; y neb a'i
gwnel, a ddifetha ei enaid ei hun.

33 Archoll a gwarth a gaiff efe;
a'i gywilydd ni ddileir.

34 Canys cynddaredd *yw* eiddig-
edd gwr; am hynny nid erbyd efe
yn nydd dial.

35 ⁶Ni bydd ganddo bris ar ddim
iawn; ac ni foddlonir ef, er rhoi
rhoddion lawer.

PENNOD VII.

1 Solomon yn cynghori bod meun pur a char-
iadus gyfeillach â doethineb. 6 Wrth a
welsai efe ei hun, yn dangos 10 cyfrwysdra

puttain, 22 ac enbyd wiriondeb yr ieuainge
mwyfus: 24 yn cynghori gochelyd y cyfryw
annuwioldeb.

FY mab, cadw fy ngeiriau, a
^achuddia fy ngorchymynion
gyd â thi.

2 ^bCadw fy ngorchymynion, a
bydd fyw; a'm cyfraith fel ^ccan-
wyll dy lygad.

3 ^dRhwym hwynt am dy fysedd,
ysgrifena hwynt ar lech dy galon.

4 Dywed wrth ddoethineb, Fy
chwaer *wyt* ti; a galw ddeall yn
gares:

5 ^eFel y'th gadwont oddi wrth y
wraig ddieithr, a rhag y fenyw â'r
ymadrodd gwenhieithus.

6 ^fCanys *a mi* yn ffenestr fy nhŷ,
mi a edrychais trwy fy nellt;

7 A mi a welais ym mysg y ffyl-
iaid, *iē*, mi a ganfam ym mhlith ²yr
ieuengetid, ddyn ieuange heb ddeall
ganddo

8 Yn myned ar hyd yr heol ger
llaw ei chongl hi; ac efe a âi ar
hyd y ffordd i'w thŷ hi,

9 Yn ³y cyfnos gyd â'r hwyr, pan
oedd hi yn nos ddu ac yn dywyll:

10 Ac wele fenyw yn cyfarfod âg
ef, a chanddi ymddygiad puttain, ac
â chalon ddichellgar.

11 (⁴Siaradus ac anufudd *yw* hi;
^eei thraed nid arhoant yn ei thŷ:

12 Weithiau yn y drws, weithiau
yn yr heolydd, ac yn cynllwyn ym
mhob cong.)

13 Hi a ymafaelodd ynddo, ac a'i
cusanodd, ac ⁴âg wyneb digywilydd
hi a ddywedodd wrtho,

14 *Yr oedd* arnaf fi aberthau heddi;
heddyw y cywirais fy adduned:

15 Ac am hynny y deuthum allan
i gyfarfod â thi, i chwilio am dy
wyneb; a chefais afael arnat.

16 Mi a drwsiais fy ngwely â llen-
ni, ac â cherfiadau a ^hllieiniau yr
Aipht.

17 Mi a fwg-derthais fy ngwely â
myrr, aloes, a synamon.

18 Tyred, moes i ni ymlenwi o garu
hyd y bore; ymhyfrydwn â chariad.

19 Canys nid *yw* y gwr gartref;
efe a aeth i ffordd bell:

20 Efe a gymmerth godaid o arian
yn ei law; efe a ddaw adref ar y
⁵dydd ammodol.

21 ⁱHi a'i troes ef â'i haml eiriau
teg, ac â gweniaith ei gwefusau hi
a'i cymhellodd ef.

22 Efe a'i canlynodd hi ⁶ar frys,
fel yr ŷch yn myned i'r lladdfa, neu

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^a pen. 2. 1.

^b Lef. 18. 5.
pen. 4. 4.
^c Deut. 32.
10.

^d Deut. 6. 8.
a 11. 18.
pen. 3. 3.
a 6. 21.

^e pen. 2. 16.
a 5. 3.

² Heb. y
meibion.

³ Heb. hwyr
y dydd.

⁴ pen. 9. 13.
⁵ 1 Tim. 5.
13.
Tit. 2. 5.

⁴ Heb. hi
a gadarn-
haodd ei
hwyrneb
âg, &c.

^h Esa. 19. 9.

⁵ Neu, llor
newydd.

ⁱ pen. 5. 3.

⁶ Heb. yn
ddisym-
muth.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

fel ynfyd yn myned i'r cyffion i'w gosi:

23 Hyd oni ddryllio y saeth ei afu ef; fel yr aderyn yn prysuro i'r fagl, heb wybod *ei bod* yn erbyn ei einioes ef.

24 ¶ Yn awr gan hynny, *fy* meibion, gwrandêwch arnaf fi, ac ystyr-iwch eiriau fy ngenau.

25 Na thuedded dy galon at ei ffyrdd hi, na chyfeiliorna ar hyd ei llwybrau hi.

26 Canys llawer a gwmpodd hi yn archolledig; i.e., *gwgr* grymmus lawer a laddodd hi.

27 ^k Ffordd i uffern *yw* ei thŷ hi, yn disgyn i ystafelloedd angau.

PENNOD VIII.

1 *Emwocced* 6 ac *eglhured yw doethineb*. 10 *Godidowgrwydd*, 12 *naturiaeth*, 15 *gallu*, 18 *cyfoeth*, 22 a *thragywyddoldeb doethineb*. 32 *Bod doethineb yn ddymunol, o achos y dedwyddwch y mae yn ei ddwyn*.

ONID *yw* ^a doethineb yn gweiddi? a deall yn llefain?

2 Ym mhen lleoedd uchel, ger llaw y ffordd, lle mae llwybrau lawer, y mae hi yn sefyll.

3 Ger llaw y pyrth, ym mhen y dref, yn ymyl y drysau, y mae hi yn llefain:

4 Arnoch chwi, wŷr, yr wyf fi yn galw; ac at feibion dynion *y mae* fy llais.

5 Ha ynfydion, deallwch gyfrwydder; a chwi wŷr anghall, byddwch o galon ddeallus.

6 Gwrandêwch: canys myfi a draethaf i chwi ^b bethau ardderchog; ac a agoraf fy ngwefusau ar bethau uniawn.

7 Canys fy ngenau a draetha wirionedd; a ² ffaidd gan fy ngwefusau ddrygioni.

8 Holl eiriau fy ngenau *ydnyt* gyfiawn; nid *oes* ynddynt na gŵyrni na thrawsedd.

9 *Y maent* hwy oll yn amlwg i'r neb a ddeallo, ac yn uniawn i'r rhai a gafodd wybodaeth.

10 Derbyniwch fy addysg, ac nid arian; a gwybodaeth o flaen aur etholedig.

11 ^c Canys gwell *yw* doethineb na gemmau: nid oes dim dymunol cyffelyb iddi.

12 Myfi doethineb wyf yn trigo gyd â challineb: yr ydwyf yn cael allan wybodaeth cyngor.

13 Ofn yr ARGLWYDD *yw* casâu drygioni: balchder, ac uchder, a

ffordd ddrygionus, a'r genau traws, sydd gas gennyf fi.

14 Mi biau gyinghor, a gwir ddoethineb: deall *ydwyf* fi; ^d mi biau nerth.

15 ^e Trwof fi y teyrnasa brenhin-oedd, ac y barna y pennaethiaid gyfiawnder.

16 Trwof fi y rheola tywysogion a phendefigion, *sef* holl farnwyr y ddaear.

17 Y sawl a'm carant i, a garaf finnau; ^f a'r sawl a'm ceisiant yn fore, a'm cânt.

18 ^g Gyd â myfi *y mae* cyfoeth, ac anrhydedd, golud parhaus, a chyfiawnder.

19 ^h Gwell *yw* fy ffrwyth i nag aur, i.e., nag aur coeth; a'm cynnyrch *sydd well* na'r arian detholedig.

20 Ar hyd ffordd cyfiawnder ³ yr arweiniaf, ar hyd canol llwybrau barn:

21 I beri i'r rhai a'm carant etifeddu sylwedd: a mi a lanwaf eu trysorau.

22 Yr ARGLWYDD a'm meddian-nodd i yn nechreuad ei ffordd, cyn ei weithredoedd erioed.

23 Er tragwyddoldeb y'm henneniwyd, er y dechreuad, cyn bod y ddaear.

24 Pryd nad *oedd* dyfnder y'm cenhedlwyd, cyn *bod* ffynhonnau yn llawn o ddyfroedd.

25 ⁱ Cyn sylfaenu y mynyddoedd, o flaen y bryniau, y'm cenhedlwyd:

26 Cyn gwneuthur o hono ef y ddaear, na'r meusydd, ⁴ nac uchder llwch y byd.

27 Pan barottôdd efe y nefoedd, *yr oeddwn* i yno: pan osododd efe gylch ar wyneb y dyfnder:

28 Pan gadarnhaodd efe y cymylau uwch ben: a phan nerthodd efe ffynhonnau y dyfnder:

29 ^k Pan roddes efe ei ddeddf i'r môr, ac i'r dyfroedd, na thorrent ei orchymyn ef: pan ^l osododd efe sylfeini y ddaear:

30 ^m Yna yr oeddwn i gyd âg ef *megis* un wedi ei feithrin *gyd âg ef*: ac yr oeddwn yn hyfrydwech *iddo* beunydd, yn ymlawenhâu ger ei fron ef bob amser;

31 Ac yn llawenyachu ynghyfan-neddle ei ddaear ef; a'm hyfrydwech *oedd* gyd â meibion dynion.

32 Yr awrhon gan hynny, O feibion, gwrandêwch arnaf; canys ⁿ gwŷn eu byd a gadwant fy ffyrdd i

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^d Preg. 7. 19.

^e Dan. 2. 21. Rhuf. 13. 7.

^f Iago 1. 5.

^g pen. 3. 16.

^h pen. 3. 14.

ⁱ Neu, y rhodiaf.

^j Ps. 90. 2.

^k Heb. na phen.

^k Gen. 1. 9, 10. Job 38. 10, 11. Ps. 33. 7. Jer. 5. 22. Job 38. 4. ^m Ioan. 1. 1, 18.

ⁿ Ps. 119. 1, 2. a 128. 2. Luc 11. 28.

^k pen. 2. 18. a 6. 6.

^a pen. 1. 20. a 9. 3.

^b pen. 22. 20.

² Heb. *ffieidd-dra* fy ngwefusau yw drygioni.

^c Job 28. 15. Ps. 19. 10. a 119. 127. pen. 3. 14, 15. a 4. 5, 7. a 16. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

pen. 3. 13.
13.

pen. 12. 2.
Heb. dñn
allan.

Matt. 22.
3. &c.
Heb.
Naddafa.
pen. 23.
30.

pen. 8. 2.
ad. 14.

ad. 16.

Can. 5. 1.
Es. 55. 1.

Matt. 7. 6.
Ps. 141. 5.

Job 28. 28.
Ps. 111. 10.
pen. 1. 7.

pen. 10.
27.

pen. 16.
26.

pen. 7. 11.

ad. 3.

ad. 4.

33 Gwrandêwch addysg, a byddwch ddoethion; nac ymwrthodwch â hi.

34 °Gwŷn ei fyd y dyn a wrandawo arnaf, ac a wylïo yn ddyfal beunydd wrth fy nrysau, gan warchod wrth byst fy mhyrth i.

35 Canys y neb a'm caffo i, a gaiff fywyd, ac ^pa ⁵feddianna ewyllys da gan yr ARGLWYDD.

36 Ond y neb a becho yn fy erbyn, a wna gam â'i enaid ei hun: fy holl gaseion a garant angau.

PENNOD IX.

1 Addysg 4 ac athrawiaeth doethineb. 13 Arfer 16 ac amryfusedd ymfydrwydd.

DOETHINEB a adeiladodd ei thŷ, hi a naddodd ei saith golofn.

2 ^aHi a laddodd ei ²hanifeiliaid; hi ^ba gymmysgodd ei gwin, ac a huliodd ei bwrdd.

3 Hi a yrrodd ei llaw-forwynion: ^cy mae yn llefain ^doddi ar fannau uchel y ddinas:

4 °Pwy bynnag sydd annichellgar, trôed i mewn yma: ac wrth yr annoeth y mae hi yn dywedyd,

5 ^fDeuwch, a bwyttêwch o'm bara, ac yfwch o'r gwin a gymmysgais.

6 Ymadêwch â'r rhai ffol, a byddwch fyw; a cherddwch yn ffordd deall.

7 Yr hwn a geryddo watwarwr, a gaiff waradwydd iddo ei hun: a'r hwn a feio ar y drygionus, a gaiff anaf.

8 ^gNa cherydda watwarwr, rhag iddo dy gasâu: ^hcerydda y doeth, ac efe a'th gâr di.

9 Dyro addysg i'r doeth, ac efe fydd doethach: dysg y cyfiawn, ac efe a chwanega ei ddysgeidiaeth.

10 ⁱDechreuad doethineb yw ofn yr ARGLWYDD: a gwybodaeth y sanctaidd yw deall.

11 ^kCanys trwof fi yr amlhêir dy ddyddiau, ac y chwanegir blynedd-oedd dy einioes.

12 ^lOs doeth fyddi, doeth fyddi i ti dy hun: ond os gwatwarwr fyddi, tydi dy hun a'i dygi.

13 ^mGwraig ffol a fydd siaradus; anghall yw, ac ni ŵyr ddim:

14 Canys hi a eistedd ar ddrws ei thŷ, ar fainge, ⁿyn y lleoedd uchel yn y ddinas,

15 I alw ar y neb a fyddo yn myned heibio, y rhai sydd yn cerdded eu ffyrdd yn uniawn:

16 °Pwy bynnag sydd ehud, trôed

yma: a phwy bynnag sydd ddisynwyr, a hi a ddywed wrtho,

17 ^pDyfroedd lladrad sydd felus, a bara cudd sydd beraidd.

18 Ond ni ŵyr efe mai ^qmeirw yw y rhai sydd yno; a bod ei gwahoddwyr hi yn nyfnder uffern.

PENNOD X.

O'r bennod yma hyd y bummed ar hugain, y mae amryw addysg ynghylch rhinweddau da, a'u gwrthwyneb feiau.

DIARHEBION Solomon. ^aMab doeth a wna dad llawen, a ^bmab ffol a dristâ ei fam.

2 °Ni thyccia trysorau drygioni: ond cyfiawnder a wared rhag angau.

3 ^dNi edy yr ARGLWYDD i enaid y cyfiawn newynu: ond efe a chwâl ymaith ²gyfoeth y drygionus.

4 °Y neb a weithio â llaw ³dwyllodrus, fydd tlawd: ond ^fllaw y diwyd a gyfoethoga.

5 Mab synhwyrol yw yr hwn a gasgl amser haf: ond ^gmab gwaradwyddus yw yr hwn a gwsag amser cynhauaf.

6 Bendithion fydd ar ben y cyfiawn: ond ^htrawsedd a gau ar enau y drygionus.

7 ⁱCoffadwriaeth y cyfiawn sydd fendigedig: ond enw y drygionus a bydra.

8 Y galon ddoeth a dderbyn orchymynion: ond ^ky ffol ei wefusau a ⁴gwmp.

9 ^lY neb a rodio yn uniawn, a rodia yn ddiogel: ond y neb a gam-dry ei ffyrdd, a fydd hynod.

10 ^mY neb a amneidio â'i lygaid, a bair flinder: ⁿa'r ffol ei wefusau a ⁵gwmp.

11 °Ffynnon bywyd yw genau y cyfiawn: ond ^ptrawsedd a gau ar enau y drygionus.

12 Casineb a gyfyd gynhennau: ond ^qcariad a guddia bob camwedd.

13 Yngwefusau y synhwyrol y ceir doethineb: ond ^rgwialen a weddai i gefn ⁶yr anghall.

14 Y doethion a ystorian wybodaeth: ond ^sdinystr sydd gyfagos i enau y ffol.

15 ^tCyfoeth y cyfoethog yw dinas ei gadernid ef: ond dinystr y tlodion yw eu tlodi.

16 Gwaith y cyfiawn a dñn at fywyd: ond ffirwyth y drygionus tu ag at bechod.

17 Ar y ffordd i fywyd y mae y neb a gadwo addysg: ond y

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

pen. 20.
17.
pen. 2. 18.
a 7. 27.

pen. 15.
20.

pen. 17.
21. 25.
Ps. 43. 6.
&c.
pen. 11. 4.
Ps. 10. 14.
a 37. 23.

Neu, y
drygionus
am eu
drygioni.
pen. 12.
24. a 19. 15.
3 adrog.
pen. 13. 4.
a 21. 5.
pen. 12. 4.
a 17. 2.
a 19. 26.

ad. 11.

Ps. 112. 6.

ad. 10.

Neu,
gwrir.
Ps. 23. 4.
pen. 28. 18.

pen. 6.
13.
ad. 8.

Neu,
gwrir.
pen. 13.
14. a 13. 4.
ad. 6.
Ps. 107. 42.

pen. 17. 9.
1 Cor. 13. 4.
1 Petr. 4. 8.

pen. 26. 3.

Heb. yr
hwn sydd
heb galon.

pen. 18. 7.
a 21. 23.

pen. 18.
11.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^u Preg. 5. 3.

⁷ Heb.
calon.

^a pen. 14. 9.
a 15. 21.

⁷ Matt. 7.
24, 25.
a 16. 18.

^a pen. 9. 11.

⁸ Heb. *y-chiranega*.

^a Job 15.
32.

^a 22. 16.
Ps. 55. 23.

^b Job 8. 13.
a 11. 20.
Ps. 112. 10.

^c Ps. 37. 22.
a 125. 1.

^d Ps. 37. 30.

^a Lef. 19.
35, 36.

Deut. 25.
13-16.

pen. 16. 11.
a 20. 10,
23.

² Heb.
tuyll.

³ Heb.
berffaith.

^b pen. 15.
33. a 16. 13.

a 18. 12.

^c pen. 13. 6.

^d pen. 10. 2.

Exec. 7. 19.
Seph. 1. 18.

neb a wrthodo gerydd, sydd yn cyfeiliorni.

18 A guddio gas ^a gwefusau celwyddog; a'r neb a ddywed enllib, sydd ffol.

19 ^u Yn amlder geiriau ni bydd pall ar bechod: ond y neb a attalio ei wefusau *sydd* synhwyrol.

20 Tafod y cyfiawn *sydd fel* arian detholedig: calon y drygionus ni thâl ond ychydig.

21 Gwefusau y cyfiawn a borthant lawer: ond y ffyliaid, o ddiffyg ⁷ synwyr, a fyddant feirw.

22 Bendith yr ARGLWYDD a gyfoethoga; ac ni ddwg flinder gyd â hi.

23 ^a Hyfryd gan ffol wneuthur drwg: a chan wr synhwyrol *y mae* doethineb.

24 Y peth a ofno y drygionus, a ddaw iddo: ond y peth a ddeisyfo y rhai cyfiawn, *Duw* a'i rhydd.

25 Fel y mae y corwynt yn myned heibio, felly ni *bydd* y drygionus *mwyr*: ond ⁷ y cyfiawn *sydd* sylfaen a bery byth.

26 Megis finegr i'r dannedd, a mwg i'r llygaid, felly *y bydd* y diog i'r neb a'i gyrrant.

27 ^a Ofn yr ARGLWYDD a ⁸ estyn ddyddiau: ond ^a blynyddoedd y drygionus a fyrrhêir.

28 Gobaith y cyfiawn *fydd* llawenydd: ond ^b gobaith y drygionus a dderfydd am dano.

29 Ffordd yr ARGLWYDD *sydd* gadarnid i'r perffaith: ond dynistr *fydd* i'r rhai a wnant anwiredd.

30 ^c Y cyfiawn nid ysgog byth: ond y drygionus ni phreswylant y ddaear.

31 ^d Genau y cyfiawn a ddwg allan ddoethineb: a'r tafod cyndyn a dorrrir ymaith.

32 Gwefusau y cyfiawn a wyddant beth sydd gymmeradwy; ond genau y drygionus a *lefara* drawsedd.

PENNOD XI

^a **C**LORIANNAU ² anghywir *sydd* ffiaidd gan yr ARGLWYDD: ond carreg ³ uniawn *sydd* foddllawn ganddo ef.

2 ^b *Pan* ddêl balchder, fe ddaw gwarth: ond gyd â'r gostyngedig *y mae* doethineb.

3 ^c Perffeithrwydd yr uniawn a'u tywys hwynt: ond trawsedd yr anffyddloniaid a'u difetha hwynt.

4 Ni ^d thyeicia cyfoeth yn nydd

digofaint: ond cyfiawnder a wared rhag angau.

5 Cyfiawnder y perffaith ⁴ a'i hyfforddia ef: ond o achos ei ddrygioni y syrth y drygionus.

6 Cyfiawnder y cyfiawn a'u gwarded hwynt: ond ^e troseddwy'r a ddêlir yn *eu* drygioni.

7 Pan fyddo marw dyn drygionus, fe a ddarfu am *ei* obaith *ef*: a gobaith y traws a gyfrgollir.

8 ^f Y cyfiawn a waredir o gyfyngder, a'r drygionus a ddaw yn *ei* le ef.

9 ^g Rhagrithiwr â'i enau a lygra ei gymmydog: ond y cyfiawn a waredir trwy wybodaeth.

10 ^h Yr holl ddinas a ymlawenâ o herwydd llwyddiant y cyfiawn: a phan gyfrgoller y drygionus, *y bydd* gorfoledd.

11 ⁱ Trwy fendith y cyfiawn y dyrchefir y ddinas: ond trwy enau y drygionus y dinystrir hi.

12 Y neb sydd ⁵ ddisynwyr a ddiystyra ei gymmydog; ond y synhwyrol a daw â sôn.

13 ^k Yr hwn a rodia yn athrodwr, a ddatguddia gyfrinach: ond y ffyddlawn ei galon a gela y peth.

14 ^l Lle ni *byddo* cyngor, y bobl a syrthiant: ond lle y byddo llawer o gynghorwyr, *y bydd* diogelwch.

15 ^m Blinder mawr a gaiff y neb a fachnïo dros ddiethr-ddyn: ond y neb a gasao ⁷ fachniaeth, fydd diogel.

16 Gwraig rasol a gaiff anrhyddedd; a'r galluog a gânt gyfoeth.

17 Gwr trugarog sydd dda wrth ei enaid ei hun: ond y creulawn a flina ei gnawd ei hun.

18 Y drygionus a wna waith twyllodrus: ond ⁿ i'r neb a hauo gyfiawnder, *y bydd* gwobr sicr.

19 Fel *yr arwain* cyfiawnder i fywyd: felly dilyn drygioni a *dywys* i angau.

20 Ffiaidd gan yr ARGLWYDD y neb sydd gyndyn eu calonnau: eithr hoff ganddo ef y rhai sydd berffaith yn eu ffyrdd.

21 ^o Er maint fyddo cymmorth, y drygionus ni bydd dieuog: ond had y cyfiawn a waredir.

22 *Fel* modrwy aur yn nhrwyn hwch, *yw* benyw lân ⁹ heb synwyr.

23 Deisyfiad y cyfiawn *sydd* ar ddaioni yn unig: ond gobaith y drygionus *sydd* ddigter.

24 Rhyw un a wasgar ei ddâ, ac

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁴ Heb. *a wiaawna ei ffordd ef.*

^e pen. 5. 22.

^f pen. 21.
18.

^g Job 8. 13.

^h pen. 28.
12, 23.

ⁱ pen. 29. 8.

⁵ Heb.
ddigalon.

^k Lef. 19.
16.
pen. 20. 19.

^l Bren. 12.
1, &c.
pen. 15. 22.
a 24. 6.

^m pen. 6. 1.

⁶ Heb.
*Llygyr-
drysillir y
neb.*

⁷ Heb.
*y rhai a
dery law.*

ⁿ Hos. 10.
12.
Gal. 6. 8.
Iago 3. 13.

⁹ pen. 16. 5.
⁸ Heb. *Er
bod llaw
yn llaw.*

⁹ Heb. *yn
cilio oddi
wrth
synwyr.*

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^p 2 Cor. 9.
8, 9, 10.
² Heb.
bendith.

^q Amos 8.
5, 6.

^r Ps. 7, 15.
16, a 9, 16,
16, a 10, 2.
a 57, 6.
^s Job 31, 24.
Marc 10, 24.
1 Tim. 6, 17.
^t Ps. 1, 3.
a 92, 12,
&c.
Jer. 17, 8.

^u Dau. 12, 3.
³ Heb.
ddatio.
^x 1 Petr 4.
17, 18.

^a pen. 8, 35.

^b pen. 10.
25.
^c 1 Cor. 11.
7.

^d pen. 14.
30.

^e pen. 1, 11,
18.
^f pen. 14, 3.

^g Ps. 37, 36.
pen. 11, 21.

^h pen. 13, 7.
² *a gwas
ganddo.*

ⁱ Deut. 25.
4.
³ Heb. *ym-
ysgarcedd.*

^k pen. 28,
19.

efe a chwanegir *iddo*: a rhyw un arall a arbed mwy nag a weddai, ac a *syrrh* i dlodi.

25 ^p Yr enaid ² hael a frasêir: a'r neb a ddyfrhao, a ddyfrhêir yntau hefyd.

26 ^q Y neb a attalio ei *fyd*, y bobl a'i melldithia: ond bendith a *fydd* ar ben y neb a'i gwertho.

27 Y neb a ddyfal geisio ddaioni, a ennill ewyllys da: ^r ond y neb a geisio ddrwg, iddo ei *hun* y daw.

28 ^s Y neb a roddo ei oglud ar ei gyfoeth, a syrth: ond ^t y cyfiawn a flodeuant megis cangen.

29 Y neb a flino ei *dŷ* ei hun, a berchennoga y gwynt: a'r ffol a *fydd* gwas i'r synhwyrol ei galon.

30 Ffirwyth y cyfiawn *sydd* megis pren y bywyd: ^u a'r neb a ³ ennillo eneidiau, *sydd* ddoeth.

31 ^x Wele, telir i'r cyfiawn ar y ddaear: pa faint mwy i'r drygionus a'r pechadur?

PENNOD XII.

Y NEB a garo addysg, a gâr wybodaeth: ond y neb a gasao gerydd, anifeilaidd *yw*.

2 ^a Gwr da a gaiff ffafr gan yr ARGLWYDD: ond gwr o ddichellion drwg a ddamnia efe.

3 Ni sierhêir dyn trwy ddrygioni: ond ^b gwraidd y cyfiawn nid ysgoga.

4 ^c Gwraig rymmus *sydd* goron i'w gwr: ond y waradwyddus *sydd* ^d megis pydrni yn ei esgyrn ef.

5 Meddyliau y cyfiawn *sydd* uniawn: a chynghorion y drygionus *sydd* dwyllodrus.

6 ^e Geiriau y drygionus *yw* cynllwyn am waed: ^f ond genau yr uniawn a'u gwared hwynt.

7 ^g Difethir y drygionus, fel na *byddont* hwy: ond ^{tŷ} y cyfiawn a saif.

8 Yn ol ei ddeall y canmolir gwr: ond gwr cyndyn ei galon a ddiystyir.

9 ^h Gwell *yw* yr hwn a'i cydnabyddo ei hun yn wael, ac *sydd* ² was iddo ei hun, na'r hwn a'i hanrhydeddo ei hun, ac *sydd* arno eisieu bara.

10 ⁱ Y cyfiawn a fydd ofalus am fywyd ei anifail: ond ³ tosturi y drygionus *sydd* greulawn.

11 ^k Y neb a lafurio ei dir, a ddi-gonir o fara: ond y neb a ganlyno ofer-*wgr*, disynwyr *yw*.

12 Y drygionus *sydd* yn deisyf rhwyd y drygionus: ond gwreiddyn y cyfiawn a rydd *ffrwyth*.

13 ¹⁴ Trwy drosedd ei wefusau y meglir y drygionus: ond y cyfiawn a ddaw allan o gyfyngder.

14 ^m Trwy ffrwyth ei enau y digonir gwr â daioni; a thaledigaeth dwylaw dyn a delir iddo.

15 ⁿ Ffordd yr ynfyd *sydd* uniawn yn ei olwg ei hun: ond y neb a wrandawo ar gynghor *sydd* gall.

16 ^o Mewn un dydd y gwybyddir digter yr ynfyd: ond y call a guddia gywilydd.

17 ^p Y neb a ddywedo y gwir, a ddengys gyfiawnder: ond gau dyst a *draetha* dwyll.

18 ^q Rhyw ddyn a ddywed eiriau fel brath cleddyf: ond tafod y doethion *sydd* feddyginiaeth.

19 Gwefus gwirionedd a saif byth: ond tafod celwyddog ni *saif* funud awr.

20 Dichell *sydd* y'nghalon y rhai a ddychymmygant ddrwg: ond i gynghorwyr heddwch y *bydd* llawenydd.

21 Ni ddigwydd i'r cyfiawn ddim blinder; ond y drygionus a lenwir â drwg.

22 ^r Ffiaidd gan yr ARGLWYDD wefusau celwyddog: ond y rhai a wnant yn ffyddlawn, a ryngant fodd iddo ef.

23 ^s Gwr pwyllôg a gela wybodaeth: ond calon ffylliaid a gyhoedda ffolineb.

24 ^t Llaw y diesgeulus a deyrnasa: a *llaw* y ⁵ twyllodrus a fydd dan deyrnged.

25 ^u Gofid y'nghalon gwr a bair iddi grymmu: ond ² gair da a'i llawenâ hi.

26 Y cyfiawn a ragora ar ei gymydog: ond ffordd y rhai drygionus a'u twylla hwynt.

27 Ni rostia y twyllodrus ei helwriaeth: ond golud y dyn diesgeulus *sydd* werthfawr.

28 Yn ffordd cyfiawnder y *mae* bywyd; ac yn ei llwybrau *hi* nid oes marwolaeth.

PENNOD XIII.

MAB doeth a *wrendy* ar athraw-iaeth ei dad: ond gwatwarwr ni *wrendy* ar gerydd.

2 ^a Gwr a fwynhâ ddaioni o ffrwyth ei enau: ac enaid yr anghyfiawn a *fwynhâ* drawsedd.

3 ^b Y neb a geidw ei enau, a geidw ei einioes: ond y neb a ledo ei wefusau, a ddinystir.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

1 pen. 18, 7.
⁴ Heb. *Yn
ahrosedd
ei wefusau
mae nagle
y dryg-
ionus.*
^m pen. 13, 2.
ⁿ pen. 3, 7.

^o pen. 29.
11.

^p pen. 14, 5.

^q Ps. 57, 4.
a 59, 7.
a 64, 3.

^r pen. 6, 17.
a 11, 20.
Dat. 22, 15.

^s pen. 13.
16, a 15, 2.

^t pen. 10, 4.
⁵ Neu, *diog.*

^u pen. 15.
13.
^x Es. 50, 4.

^a pen. 12.
14.

^b pen. 21.
23.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^e pen. 10. 4.

^d pen. 11.
3, 5, 6.

² Heb.
bechod.
^e pen. 12. 9.

^f Job 18. 6.
a 21. 17.
⁸ Neu,
lamp.

^g pen. 10. 2.
a 20. 21.

^h ad. 19.

⁴ Neu,
fydd mewn
hadduch.
¹ pen. 10. 11.
a 14. 27.
a 16. 22.

^k pen. 12.
23. a 15. 2.

¹ pen. 25.
13.

^m pen. 15.
5, 31.

ⁿ ad. 12.

⁶ Heb.
diryllir.
^e Ps. 32. 10.

^f Job 27. 17.
pen. 28. 8.
Preg. 2. 26.

⁹ pen. 12.
11.

^r pen. 19.
18. a 22. 15.
a 23. 13.
a 29. 15, 17.

4 ° Enaid y diog a ddeisyf, ac ni *chaff* ddim: ond enaid y diwyd a wneir yn fras.

5 Cas gan y cyfiawn gelwydd: ond y drygionus sydd fflaidd, ac a ddaw i gywilydd.

6 ^d Cyfiawnder a geidw y perffaith yn ei ffordd: ond annuwioldeb a ddymchwel ² y pechadur.

7 ° Rhyw un a ymfrostia ei fod yn gyfoethog, ac heb ddim ganddo: ac arall ei fod yn dlawd, a chyfoeth lawer iddo.

8 Iawn am einioes gwr *yw* ei ddâ: ond y tlawd ni chlyw gerydd.

9 Goleuni y cyfiawn a lawenhâ: ^f ond ³ canwyll y drygionus a ddi-foddur.

10 Trwy falchedd yn unig y cyffry cynnen: ond gyd â'r pwylllog *y mae* doethineb.

11 ⁸ Golud a *gasgler* trwy oferedd, a leihêir: ond y neb a gasglo â'i law a chwanega.

12 Gobaith a oeder a wanhâ y galon: ond ^h pren y bywyd *yw* deisyfiad, pan ddêl i ben.

13 Yr hwn a ddirmygo y gair, a ddifethir: ond yr hwn sydd yn ofni y gorchymyn, a ⁴ obrwyir.

14 ¹ Cyfraith y doeth *sydd* ffynnon bywyd, i gilio oddi wrth faglau angau.

15 Deall da a ddyry ras: ond ffordd troseddwy *sydd* galed.

16 ^k Pob call a wna *bethau* trwy wybodaeth: ond yr ynfyd a ddengys ynfydrwydd.

17 Cennad annuwiol a syrth i ddrygioni: ond ¹ cennad ffyddlawn *sydd* iechyd.

18 Tlodi a gwaradwydd *fydd* i'r hwn a wrthodo addysg: ond ^m yr hwn a gadwo gerydd, a anrhydeddir.

19 ⁿ Dymuniad wedi ei gyflawni, sydd felus gan yr enaid: ond fflaidd gan ynfydion gilio oddi wrth ddrygioni.

20 Yr hwn a rodia gyd â doethion, fydd doeth: ond yr hwn sydd gyfaill i ynfydion, a ⁵ gystuddir.

21 ° Drygfyd a erlyn bechaduriaid: ond daioni a delir i'r rhai cyfiawn.

22 Y *gwr* daionus a âd etifeddiaeth i feibion ei feibion: a ^p golud y pechadur a roddwyd i gadw i'r cyfiawn.

23 ¹ Llauer o ymborth *sydd* ym maes y tlodion: ond y mae a ddinystir o eisieu barn.

24 ^r Yr hwn a arbedo y wialen, sydd yn casâu ei fab: ond yr hwn a'i câr ef, a'i cerydda mewn amser.

25 ° Y cyfiawn a fwyty hyd oni ddigoner ei enaid: ond bol yr annuwiolion fydd mewn eisieu.

PENNOD XIV.

GWRAIG ddoeth a adeilada ei thŷ: ond y fflog a'i tyn ef i lawr â'i dwylaw.

2 Yr hwn sydd yn rhodio yn ei unionder, sydd yn ofni yr **ARGLWYDD**; ^a a'r *hwn sydd* gyndyn yn ei ffyrdd, sydd yn ei ddirmygu ef.

3 Yngennau y ffol *y mae* gwialen balchder: ond ^b gwefusau y doethion a'u ceidw hwynt.

4 Lle nid *oes* ychain, glân *yw* y preseb: ond llawer o gnwd *sydd yn dyfod* trwy nerth yr ŷch.

5 ^c Tyst ffyddlawn ni ddywed gelwydd: ond gau dyst a draetha gelwyddau.

6 Y gwatwarwr a gais ddoethineb, ac nis *caiff*: ond ^d gwybodaeth *sydd* hawdd i'r deallus.

7 Dos ymaith oddi wrth wr ffol, pan wpech nad *oes ganddo* wefusau gwybodaeth.

8 Doethineb y call *yw* deall ei ffordd ei hun: ond ffolineb y ffyllaid *yw* twyll.

9 ° Y ffyllaid a ymhyfrydant mewn camwedd: ond ym mhlith y rhai uniawn *y mae* ewyllys da.

10 Y galon sydd yn gwybod chwerwder ei henaidd ei hun: a'r dieithr ni bydd gyfrannog o'i llawenydd hi.

11 Tŷ yr annuwiolion a ddinystir: ond pabell y rhai uniawn a flodeua.

12 ^r Y mae ffordd sydd uniawn yngolwg dyn: ond ei diwedd hi *yw* ffyrdd angau.

13 Iê, wrth chwerthin y bydd blin ar y galon; a ^s diwedd y llawenydd hwnnw *yw* tristwch.

14 Y gwrthnysig o galon ^h a gaiff ddigon o'i ffyrdd ei hun: ond y gwr daionus ² a *gilia* oddi wrtho ef.

15 Yr ehud a goelia bob gair: a'r call a ddeil ar ei gamrau.

16 ¹ Y doeth sydd yn ofni, ac yn cilio oddi wrth ddrygioni: ond y ffol sydd ffrom a hyderus.

17 *Gwr* diglawn a wna ffolineb: a chas *yw* y gwr dichellgar.

18 Y rhai ehud a etifeddant ffolineb: ond y rhai call a goronir â gwybodaeth.

19 Y rhai drygionus a ymostyngant ger bron y daionus: a'r annuwiol ym mhyrth y cyfiawn.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^a Ps. 34. 10.
a 37. 3.

^a Job 12. 4.

^b pen. 12. 6.

^c ad. 25.
Exod. 20.
16. a 23. 1.
pen. 6. 19.
a 12. 17.

^d pen. 8. 9.
a 17. 24.

^e pen. 10.
23.

^f pen. 16.
25.

^g pen. 5. 4.

^h pen. 1. 31.
a 12. 14.

² Neu, a
ddigonir
ganddo ei
hun.

¹ pen. 22. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

* pen. 19. 7.
1 Ps. 41. 1.
a 112. 9.

m ad. 5.

n pen. 13.
14.

8 Heb. byr.

e Ps. 112.
10.
P pen. 12. 4.
q pen. 17. 5.
Matt. 26.
40, 45.
r Edrych
pen. 22. 2.
Job 31. 15,
16.

s Job 13. 15.
a 19. 26.
Ps. 23. 4.
2 Cor. 1. 9.

t pen. 12.
16. a 29. 11.

a pen. 25.
15.

b ad. 28.
pen. 12. 23.
a 13. 16.
2 Heb. a
fythiria.
c Job 34. 21.
pen. 5. 21.
Jer. 16. 17.
Heb. 4. 13.

20 ^kY tlawd a gasêir, ie, gan ei gymmydog ei hun : ond llawer fydd yn caru y cyfoethog.

21 A ddirmo ygo ei gymmydog, sydd yn pechu : ond ^ly trugarog wrth y tlawd, gwyn ei fyd ef.

22 Onid ydyw y rhai a ddychymmygant ddrwg yn cyfeiliorni? eithr trugaredd a gwirionedd a fydd i'r sawl a ddychymmygant ddaioni.

23 Ym mhob llafur y mae elw : ond o eiriau gwefusau nid oes dim ond tlodi.

24 Coron y doethion yw eu cyfoeth : ond ffolineb y ffyliaid sydd ffolineb.

25 ^mTyst ffyddlawn a weryd enidiau : ond y twyllodrus a ddywed gelwyddau.

26 Yn ofn yr ARGLWYDD y mae gobaith cadarn : ac i'w blant ef y bydd noddfa.

27 ⁿOfn yr ARGLWYDD yw ffynnon y bywyd, i ddiange rhag maglatau angau.

28 Mewn amlder y bobl y mae anrhydedd y brenhin : ac o ddiffyg pobl y dynstrir y tywysog.

29 Y diog i ddigofaint sydd yn llawn o synwyr : ond y ³digllawn ei yspryd a ddyrchafa ynfyrwydd.

30 Calon iach yw bywyd y cnawd : ond ^ocenfigen ^aa bydra yr esgyrn.

31 ^qY neb a orthrymma y tlawd, a gywilyddia ^rei Greawdydd : ond y neb a drugarhao wrth yr anghenus, a'i hanrhydedda ef.

32 Y drygionus a yrrir ymaith yn ei ddrygioni : ond ^sy cyfiawn a obeithia pan fyddo yn marw.

33 Doethineb sydd yn gorphwys y'nghalon y call : ond ^tyr hyn sydd y'nghalon ffyliaid a wybyddir.

34 Cyfiawnder a ddyrchafa genedl : ond cywilydd pobloedd yw pechod.

35 Ewyllys da y brenhin sydd ar ei was synhwyrol : ond ei ddigofaint a fydd ar was gwaradwyddus.

PENNOD XV.

^a ATTEB arafaid a ddettry lid : ond gair garw a gyffry ddigofaint.

2 Tafod y synhwyrol a draetha wybodaeth yn dda : ond ^bgenau y ffyliaid ²a dywallt ffolineb.

3 ^cYm mhob lle y mae llygaid yr ARGLWYDD, yn canfod y drygionus a'r daionus.

4 Pren y bywyd yw ³tafod iach : ond trawsedd ynddo sydd rwyg yn yr yspryd.

5 ^dDyn ffol a ddiystyra addysg ei dad : ond ^ey neb a ddioddefo gerydd, sydd gall.

6 Yn nhŷ y cyfiawn y bydd mawr gyfoeth : ond am olud yr annuwiol y mae trallod.

7 Gwefusau y doethion a wasgarant wybodaeth : ond calon y ffyliaid ni wna felly.

8 ^fAberth yr annuwiol sydd ffaidd gan yr ARGLWYDD : ond gweddi yr uniawn sydd hoff ganddo.

9 Ffordd yr annuwiol sydd ffaidd gan yr ARGLWYDD : ond efe a gâr y neb ^ga ddilyn gyfiawnder.

10 ⁴Cerydd sydd flin gan y neb a dry oddi ar y ffordd : ^ha'r neb a gasao gerydd, a fydd marw.

11 ⁱUffern a dynistr sydd ger bron yr ARGLWYDD : pa faint mwy, ^kcalonnau plant dynion?

12 Ni châr y gwatwarwr mo y neb a'i ceryddo ; ac nid â at y doethion.

13 ^lCalon lawen a wna wyneb siriol : ond ^mtrwy ddolur y galon y torrir yr yspryd.

14 Calon y synhwyrol a ymgais â gwybodaeth : ond genau y ffyliaid a borthir â ffolineb.

15 Holl ddyddiau y cystuddiedig sydd flin : ond gwledd wastadol yw calon lawen.

16 ⁿGwell yw ychydig gyd âg ofn yr ARGLWYDD, na thrysor mawr a thrallod gyd âg ef.

17 ^oGwell yw pryd o ddail lle byddo cariad, nag ŷch pasgedig a chas gyd âg ef.

18 ^pGwr digllawn a gyffry gynnen : ond gwr hwyrfyddig i lid a dyrr ymryson.

19 ^qFfordd y diog sydd fel cae drain : ond ffordd yr uniawn ⁵sydd wastad.

20 ^rMab doeth a lawenhâ ei dad : ond dyn ffol a ddiystyra ei fam.

21 ^sFfolineb sydd hyfryd gan yr ⁶ynfyd : ond gwr deallus a rodia yn uniawn.

22 ^tOfer fydd bwriadau lle ni byddo cynghor : ac mewn amlder cynghorwyr y sicrhêir hwynt.

23 Llawenydd fydd i wr o herwydd ymadrodd ei enau ; ac ^uO mor dda yw gair yn ei amser !

24 ^xFfordd y bywyd sydd ⁷fry i'r synhwyrol, i ochel uffern ⁸obry.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

8 Heb. meddyginiaeth tafod.
d pen. 10. 1.
e pen. 13.
18.
ad. 31, 32.

f pen. 21.
27.
Es. 1. 11.
a 61. 8.
a 66. 3.
Jer. 6. 20.
a 7. 22.
Amos 5. 22.

g pen. 21.
21.
1 Tim. 6.
11.

4 Neu. Addysg.
h pen. 5. 12.
a 10. 17.
i Job 26. 6.
Ps. 139. 8.

k 2 Chron. 6. 30.
Ps. 7. 9.
a 44. 21.
Ioan 2. 24.
25. a 21. 17.
Act. 1. 24.

l pen. 17.
22.
m pen. 12.
25.

n Ps. 37. 16.
pen. 16. 8.
1 Tim. 6. 6.

o pen. 17. 1.

p pen. 26.
21. a 29. 22.

q pen. 22. 5.

5 Heb. a godir yn sarn.

r pen. 10. 1.
a 29. 3.

s pen. 10.
23.

6 Heb. hwn sydd heb galon.

t pen. 11.
14. a 20. 18.

u pen. 25.
11.

x Phil. 3. 20.
Col. 3. 1, 3.

7 i fymu.

8 i waered.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^y pen. 12. 7.
^a 14. 11.
^a Ps. 68. 5.
^a 6. a 146. 9.
^a pen. 6. 18.
^b pen. 11.
19.

^c Ps. 34. 16.

^d Ps. 145.
18, 19.

⁹ Neu,
gerydd.

² Heb.
galon.
^c pen. 1. 7.
^f pen. 18.
12.

^a ad. 9.
pen. 19. 21.
^a 20. 24.
Jer. 10. 23.

^b pen. 21. 2.

^c Ps. 37. 5.
^a 55. 22.
^a Matt. 6. 25.
^a Luc. 12. 22.
^a Phil. 4. 6.
^a 1 Petr. 5. 7.
^a Job. 21. 30.
^a Rhuf. 9.
22.

^c pen. 6. 17.
^a 8. 13.
² Heb. er
bod llaw
yn llaw.
^f pen. 11.
21.
^g pen. 14.
16.

^h Ps. 37. 16.
pen. 15. 16.

¹ ad. 1.

³ Heb. Dew-
iniaeth.

^k Lef. 19.
36.
pen. 11. 1.

25 ^y Yr ARGLWYDD a ddiwreiddia dŷ y beilchion: ond ^a efe a sicrhâ derfyn y weddw.

26 ^a Meddyliau yr annuwiol *sydd* ffaidd gan yr ARGLWYDD: ond geiriau y glân *ynt* beraidd.

27 ^b Y neb a fyddo dra-chwannog i elw, a derfysga ei dŷ: ond y neb a gasao roddion, fydd byw.

28 Calon y cyfiawn a fyfyria i ateb: ond genau y drygionus a dywallt allan ddrwg.

29 ^c Pell *yw* yr ARGLWYDD oddi wrth y rhai annuwiol: ond ^d efe a wrendy weddi y cyfiawn.

30 Llewyrch y llygaid a lawenhâ y galon: ^a gair da a frasâ yr esgyrn.

31 Y glust a wrandawo ar gerydd y bywyd, a breswylia ym mhlith y doethion.

32 Y neb a wrthodo ^a addysg, a ddiystyra ei enaid ei hun: ond y neb a wrandawo ar gerydd, a feddianna ² ddeall.

33 ^a Addysg doethineb *yw* ofn yr ARGLWYDD; ac ⁴ o flaen anrhydedd *yr â* gostyngeddrrwydd.

PENNOD XVI.

^a **P**AROTTOAD y galon mewn dyn, ac ymadrodd y tafod, oddi wrth yr ARGLWYDD *y mae*.

2 ^b Holl ffyrdd dyn *ydynt* lân yn ei olwg ei hun: ond yr ARGLWYDD a bwysa yr ysprydion.

3 ^c Treigla dy weithredoedd ar yr ARGLWYDD, a th feddyliau a safant.

4 Yr ARGLWYDD a wnaeth bob *peth* er ei fwyn ei hun: ^a a'r annuwiol hefyd erbyn y dydd drwg.

5 ^e Ffaidd gan yr ARGLWYDD bob dyn uchel galon: ^{2f} er maint *fyddo* ei gymmorth, ni bydd dieuog.

6 Trwy drugaredd a gwirionedd y dilëir pechod: a ^a thrwy ofn yr ARGLWYDD *y mae* ymadaw oddi wrth ddrwg.

7 Pan fyddo ffyrdd gwr yn rhyngu bodd i'r ARGLWYDD, efe a bair i'w elynion fod yn heddychol âg ef.

8 ^h Gwell *yw* ychydig trwy gyfiawnder, na chnwd mawr trwy gam.

9 ⁱ Calon dyn a ddychymmyg ei ffordd: ond yr ARGLWYDD a gyfarwyddia ei gerddediad ef.

10 ³ Ymadrodd Duw *sydd* yng ngwefusau y brenhin: ni wŷra ei enau ef mewn barn.

11 ^k Pwys a chloriannau cywir, yr

ARGLWYDD *a'u pïau*: ei waith ef *yw* holl ⁴ gerrig y gôd.

12 Ffaidd *yw* i frenhinoedd wneuthur annuwioldeb: canys ¹ trwy gyfiawnder y cadarnhêir yr orsedd.

13 ^m Gwefusau cyfiawn *sydd* gymmeradwy gan frenhinoedd; a'r brenhin a gâr a draetho yr uniawn.

14 ⁿ Digofaint y brenhin *sydd* megis cennad angau; ond gwr doeth a'i gostega.

15 Yn sirol wynebpryd y brenhin *y mae* bywyd: ^a a'i ewyllys da ef *sydd* ^p megis cwmwl gwlaw diweddar.

16 ^q Cael doethineb, *O* mor well *yw* nag aur coeth! a chael deall, mwy dymunol *yw* nag arian.

17 Sarn y cyfiawn *yw* dychwelyd oddi wrth ddrwg: y neb a gadwo ei ffordd, a geidw ei enaid.

18 ^r Balchder *sydd yn myned* o flaen dinystr: ac uchder yspryd o flaen cwymp.

19 Gwell *yw* bod yn ostyngedig gyd â'r gostyngedig, na rhannu yr yspail gyd â'r beilchion.

20 ^s A ⁵ drino fatter yn ddoeth, a gaiff ddaioni: a'r neb ^a a ymddiriedo yn yr ARGLWYDD, *O* gwŷn ei fyd hwnnw!

21 Y doeth ei galon a elwir yn ddeallus; a melusder y gwefusau a chwanega ddysgeidiaeth.

22 ^t Ffynnon y bywyd *yw* deall i'w pherchennog: ond addysg ffyliaid *yw* ffolineb.

23 Calon y doeth a reola ei enau ef yn synhwyrol, ac a chwanega addysg i'w wefusau.

24 Geiriau teg *ydynt* megis dil mêl, yn felus i'r enaid, ac yn iachus i'r esgyrn.

25 ^u Mae ffordd a dybir ei bod yn uniawn yngolwg dyn: ond ei diwedd *yw* ffyrdd marwolaeth.

26 ^v Y neb a lafurio, a lafurio iddo ei hun: canys ei enau ⁷ a'i gofyn ganddo.

27 Dyn ⁸ i'r fall sydd yn cloddio drwg: ac ar ei wefusau *yr erys* fel tân poeth.

28 ^y Dyn cyndyn a bair ymryson: ^a a'r hustyngwr a neilldua dywysogion.

29 Gwr traws ^a a huda ei gymmydog, ac a'i tywys i'r ffordd nid *yw* dda.

30 Efe a gau ei lygaid i ddychymmyg trawsedd; gan symmud ei wefusau y dwg efe ddrwg i ben.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁴ Neu,
brysau.
¹ pen. 25. 5.
^a 29. 14.
^m pen. 14.
36, a 22. 11.

ⁿ pen. 19.
12, a 20. 2.

^o pen. 19.
12.
^p Job 29. 23.
Zech. 10. 1.

^q pen. 8. 11.
19.

^r pen. 11. 2.
^a 17. 19.
^a 18. 12.

⁵ Neu,
ddeallo
fatter, a
gaiff.
^s Ps. 2. 12.
^a 34. 8.
^a 125. 1.
^a Es. 39. 18.
Jer. 17. 7.

^t pen. 13. 14.
^a 14. 27.

^u pen. 14.
12.

⁶ Heb. En-
aid y neb.
^x Edrych
pen. 9. 12.
Preg. 6. 7.

⁷ Heb. a
ymostwng
iddo.
⁸ Heb. i
Beith.

^y pen. 6. 14.
19, a 15. 18.
^a 26. 21.
^a 29. 22.
^z pen. 17. 9.
^a pen. 1. 10,
etc.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

b pen. 20.
23.

31 ^b Coron anrhydeddus *yw* pen-llwydni, os bydd mewn ffordd cyf-iawnder.

32 Gwell *yw* y diog i ddigofaint na'r cadarn; a'r neb a reola ei yspryd ei hun, na'r hwn a ennillo ddinas.

33 Y coelbren a fwir i'r arffed: ond oddi wrth yr ARGLWYDD *y mae* ei holl lywodraethiad ef.

PENNOD XVII.

GWELL *yw* ^a tammaid sych a llonyddwch gyd âg ef, na thŷ yn llawn o ^a aberthau gyd âg ymryson.

2 Gwas synhwyrol a feistrola ar ^b fab gwaradwyddus; ac a gaiff ran o'r etifeddiaeth ym mhlith y brodyr.

3 ^c Y tawddlestr *sydd* i'r arian, a'r ffwrn i'r aur: ond yr hwn a brawf y calonnau *yw* yr ARGLWYDD.

4 Y drygionus a wrendy ar wefus anwir: *a'r* celwyddog a rydd glust i dafod drwg.

5 ^d Y neb a watwaro y tlawd, *sydd* yn gwaradwyddo ei Wneuthurwr ef: ^e *a'r* neb a ymddigrifo mewn cystudd, ni bydd dieuog.

6 ^f Coron yr henafgwyr *yw* eu hwyron: ac anrhydedd y plant *yw* eu tadau.

7 Anweddaidd *yw* i ffol ^g ymadrodd rhagorol; mwy o lawer i ben-defig wefusau celwyddog.

8 ^h Maen gwerthfawr *yw* anrheg y'ngolwg ei pherchennog: pa le bynnag y tro, hi a ffynna.

9 ⁱ Y neb a guddia bechod, *sydd* yn ^j ceisio cariad: ond ^k y neb a adnewyddfa fai, *sydd* yn neillduo ^l ytwysogion.

10 *Un* sèn a ofna y call yn fwy na phe baeddid y ffol ganwaith.

11 Y dyn drwg *sydd* a'i fryd ar derfysg yn unig: a chennad greulawn a anfonir yn ei erbyn ef.

12 ^m Gwell i wr gyfarfod âg arthes wedi colli ei chenawon, nag â'r ffol yn ei ffolineb.

13 Y neb ⁿ a dalo ddrwg dros dda, nid ymedy drwg â'i dŷ ef.

14 Pen y gynnen *sydd megis* ped agorid ^o argae: am hynny ^p gâd ymaith ymryson cyn ymyrryd arni.

15 ^q Y neb a gyfiawnhao y drygionus, ac a gondemnio y gwirion; ffaidd gan yr ARGLWYDD *ydynt* ill dau.

16 Paham *y bydd* gwerth yn llaw y ffol i berchennogi doethineb, ac *yntau* heb galon *ganddo*?

17 ^r Cydymmaith a gâr bob amser: a brawd a anwyd erbyn caledi.

18 ^s Dyn heb ^t bwyll a dery ei law, ac a fachnia o flaen ei gyfaill.

19 Y neb *sydd* hoff ganddo ymsennu, *sydd* hoff ganddo bechod; ^u *a'r* hwn *sydd* yn gwneuthur ei ddrws yn uchel, *sydd* yn ceisio niwed.

20 Y cyndyn ei galon ni chaiff ddaioni: *a'r* hwn *sydd* drofaus yn ei dafod, a syrth i ddrwg.

21 ^v Y neb a genhedlo un ffol, *a ynnill* iddo ei hun dristwch: ac ni bydd lawen tad yr ynyf.

22 ^w Calon lawen a wna lês ^x *fel* meddyginiaeth: ond meddwl trwm a sych yr esgyrn.

23 Yr annuwiol a dderbyn rodd o'r fynwes, i gam-droi llwybrau barn.

24 ^y Doethineb *sydd* yn wyneb y deallgar: ond llygaid y ffyliaid *sydd* y'nghyrrau y byd.

25 ^z Mab ffol *a bair* ddigllonedd i'w dad, a chwerwder ^{aa} i'w fam.

26 Hefyd nid da cospi y cyfiawn, na tharo pennaethiaid, *pan fyddant* ar yr iawn.

27 ^{ab} Gwr synhwyrol a attal ei ymadroddion: *a* gwr pwylllog *sydd* ^{ac} ymarhous ei yspryd.

28 ^{ad} Y ffol, tra tawo, a gyfrifir yn ddoeth; *a'r* neb a gauo ei wefusau, yn ddeallus.

PENNOD XVIII.

^{ae} **Y** NEILLDUOL a gais wrth ei ddeisyfiad *ei hun*, ac a ymyrra â phob peth.

2 Y ffol nid hoff ganddo ddeall; ond bod i'w galon ei datguddio ei hun.

3 Wrth ddyfodiad y drygionus y daw dŷstyrwch, a chyd â gogan, gwaradwydd.

4 ^{af} Geiriau y'ngenau gwr *sydd fel* dyfroedd dyfnion; *a* ffynnon doethineb *sydd megis* afon yn llifo.

5 ^{ag} Nid da derbyn wyneb yr annuwiol, i ddmchwelyd y cyfiawn mewn barn.

6 Gwefusau y ffol a ânt i mewn i gynnen, a'i enau a eilw am ddyrnodiau.

7 ^{ah} Genau y ffol *yw* ei ddinystyr, a'i wefusau *sydd* fagl i'w enaid.

8 ^{ai} Geiriau yr hustyngwr *sydd* megis ^{aj} archollion, ac a ddisgynant i ^{ak} gilfachau y bol.

9 Y neb a fyddo diog yn ei waith, *sydd* ^{al} frawd i'r treulgar.

10 ^{am} Tŵr cadarn *yw* enw yr AR-

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

o pen. 18.
24.

p pen. 6. 1.
a 11. 15.

7 Heb.
galon.

q pen. 16.
18.

r pen. 10. 1.
ad. 25.

s pen. 15.
13. a 12. 25.

8 Neu,
i feddyg-
iniaeth.

t pen. 14. 6.
Preg. 2. 14.
a 8. 1.

u pen. 10. 1.
a 15. 20.
a 19. 13.

v Heb.
i'r hon a'i
hesgorodd.

x Iago 1. 19.

2 Neu,
oer, neu,
odidawg.

7 Job 13. 5.

2 Neu,
Trwy
ddeisyfiad
y cais y
neillduol,
ac yr ym-
yrr â phob
doethineb:
Edrych
Judas 19.

a pen. 10.
11. a 20. 5.

b Lef. 19. 15.
Deut. 1. 17.
a 16. 19.
pen. 24. 23.

c pen. 10.
14. a 12. 13.
a 13. 3.
Preg. 10.
12.

d pen. 12.
18. a 26. 22.

e Neu,
rhaf a ar-
chollhwyd.

f Heb.
gelloedd.

g pen. 28.
24.

h 2 Sam. 22.
51.

i Ps. 18. 2.
a 27. 1.
a 61. 4.

j a 91. 2.
a 144. 2.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁶ Heb.
ddyrchaf-
edig.
⁸ pen. 10.
15.

^h pen. 11. 2.
a 15. 33.
a 16. 18.

⁶ Heb.
adfero air.

⁷ Neu,
dwg?

¹ pen. 17. 8.
a 21. 14.

⁸ wahana.

^k pen. 12.
14. a 13. 2.

¹ Edrych
Matt. 12.
37.

^m pen. 19.
14. a 31. 10.

ⁿ Iago 2. 3.

^o pen. 17.
17.

^a pen. 28. 6.

^b pen. 14.
20.

^c ad. 9.
Exod. 23. 1.
Dout. 19.
16. 19.

^d pen. 29.
26.

^e pen. 17. 8.
a 18. 16.
a 21. 14.

^f Heb. i'w
rhoddion.

GLWYDD: atto y rhed y cyfiawn, ac y mae yn ^d ddiogel.

11 ^s Cyfoeth y cyfoethog sydd iddo yn ddinas gadarn, ac yn fur uchel, yn ei dyb ei hun.

12 ^h Cyn dinystr y balchïa calon gwr; a chyn anrhydedd y bydd gostyngeiddrwydd.

13 Y neb a ^e attebo beth cyn ei glywed, ffolineb a chywilydd fydd iddo.

14 Yspryd gwr a gynnal ei glefyd ef: ond yspryd cystuddiedig pwy a'i ⁷ cyfyd?

15 Calon y pwylllog a berchennoga wybodaeth; a chlust y doethion a gais wybodaeth.

16 ¹ Rhodd dyn a ehanga arno, ac a'i dwg ef ger bron pennaethiaid.

17 Y cyntaf yn ei hawl a dybir ei fod yn gyfiawn: ond ei gymmydog a ddaw ac a'i chwilia ef.

18 Y coelbren a wna i gynhennau beidio, ac a ^s athrywyn rhwng cedyrn.

19 Anhaws yw ennill ewylllys da brawd pan ddigier, na dinas gadarn: a'u hymryson sydd megis trosol castell.

20 ^k A ffrwyth genau gwr y diwellir ei fol; ac o ffrwyth y gwe-fusau y digonir ef.

21 ¹ Angau a bywyd sydd ym meddiant y tafod: a'r rhai a'i hoffant ef, a fwyttant ei ffrwyth ef.

22 ^m Y neb sydd yn cael gwraig, sydd yn cael peth daionus, ac yn cael ffafr gan yr ARGLWYDD.

23 Y tlawd a ymbil; a'r cyfoethog a ettyb ⁿ yn erwin.

24 Y neb y mae iddo gyfeillion, cadwed gariad: ^o ac y mae cyfaill a lŷn wrthyt yn well na brawd.

PENNOD XIX.

^a GWELL yw y tlawd a rodio yn ei uniondeb, na'r traws ei we-fusau, ac yntau yn ffol.

2 Hefyd, bod yr enaid heb wybodaeth, nid yw dda; a'r hwn sydd brysur ei draed a becha.

3 Ffolineb dyn a ŵyra ei ffordd ef: a'i galon a ymddigia yn erbyn yr ARGLWYDD.

4 ^b Cyfoeth a chwanega lawer o gyfeillion: ond y tlawd a ddidolir oddi wrth ei gymmydog.

5 ^c Tyst celwyddog ni bydd di-euog: a lluniwr celwyddau ni ddi-ange.

6 ^d Llauer a ymbilant o flaen pen-defig: a ^e phawb sydd gyfaill ² i'r hael.

7 ^f Holl frodyr y tlawd a'i casânt ef: pa faint mwy yr ymbellhâ ei gyfeillion oddi wrtho? er maint a ³ ymnheddo, ni throant atto.

8 A gaffo ⁴ ddoethineb a gâr ei enaid: a gadwo ddeall a ennill ddaioni.

9 ^s Tyst celwyddog ni bydd di-euog; a thraethwr celwyddau a ddifethir.

10 Nid gweddaidd i ffol hyfrydwch: anweddeiddiach o lawer ^h i was ar-glywdiaethu ar bennaethiaid.

11 ¹⁶ Synwyr dyn a oeda ei ddigofaint ef: a harddwch yw iddo fyned dros gamwedd.

12 ^k Llud y brenhin sydd megis rhuad llew ieuangc: ond ei ffafr ef sydd megis gwlith ar laswellt.

13 ¹ Mab ffol sydd orthrymder i'w dad: ^m ac ymserth gwraig sydd megis defni parhaus.

14 Tŷ a chyfoeth ŷnt etifeddiaeth y tadau: ond ⁿ rhodd yr ARGLWYDD yw gwraig bwylllog.

15 Syrthni a bair drwmgwsg: ac ^o enaid ⁶ twyllodrus a newyna.

16 ^p Y neb a gadwo y gorchymyn a geidw ei enaid: a'r neb a esgeul-usa ei ffyrdd fydd marw.

17 ^q Y neb a gymmero drugaredd ar y tlawd, sydd yn rhoddi echwyn i'r ARGLWYDD; a'i ⁷ rodd a dâl efe iddo drachefn.

18 ^r Cerydda dy fab tra fyddo go-baith; ac nac arbeded dy enaid ef, ^s i'w ddifetha.

19 Y mawr ei ddig a ddwg gosp-edigaeth: canys os ti a'i gwaredi, rhaid i ti ⁹ wneuthur hynny drachefn.

20 Gwrando gynghor, a chymmer addysg; fel y byddech ddoeth yn dy ddiwedd.

21 ^s Bwriadau lawer sydd yng nghalon dyn: ond cynghor yr ARGLWYDD, hwnnw a saif.

22 Deisyfiad dyn yw ei drugaredd ef: a gwell yw y dyn tlawd na'r gwr celwyddog.

23 Ofn yr ARGLWYDD a dywys i fywyd: a'r neb y byddo ganddo, a erys yn ddiwall, heb i ddrwg ym-weled âg ef.

24 ^t Y dyn swrth a gudd ei law yn ei fynwes, ac ni estyn hi at ei enau.

25 ^u Taro watwarwr, a'r ehud fydd gyfrwysach: a phan geryddech y deallus, efe a ddeall wybodaeth.

26 ^x Mab gwaradwyddus gwarthus

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^f pen. 14.
20.

³ ymbil.
⁴ Heb.
galon.

⁵ ad. 5.

^h pen. 30.
22.
Preg. 10. 6.
7.

¹ pen. 14.
29.

⁵ Neu,
Cathineb.

^k pen. 16.
14. 15.
a 20. 2.
a 28. 15.

¹ pen. 10. 1.
a 15. 20.
a 17. 21. 25.
^m pen. 21. 9.
19. a 27. 15.

ⁿ pen. 18.
22.

^o pen. 10. 4.
a 20. 13.
a 23. 21.

⁶ Neu,
seurglyd.

^p Luc 10.
28. a 11. 28.

^q pen. 28.
27.

Matt. 10.
42. a 25. 40.

² Cor. 9. 6.
7.

⁷ Neu,
wath.

^r pen. 13.
24. a 23. 18.

⁸ er iddo
weiddi.

⁹ Heb.
ychwan-
egu.

^s Job 23. 13.
Ps. 33. 10,
11.
pen. 16. 1. 9.
Es. 14. 26.
27. a 46. 10.
Heb. 6. 17.

^t pen. 15.
19. a 20. 13.

^u pen. 21.
11.

^x pen. 17.
25.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

² Heb.
Belial.

⁷ Job 15. 18.
a 20. 12, 13.
a 34. 7.

^a Esa. 28. 7.
Hos. 4. 11.

^b pen. 16.
14. a 19. 12.

^c pen. 17.
14.

^d pen. 10. 4.

^e pen. 18. 4.

^f pen. 25.
14.

² Neu,
haelioni.

^g Ps. 112. 2.
h ad. 26.

¹¹ Bren. 8.
46.

² Chron. 6.
36.

¹ Job 14. 4.
Ps. 51. 6.
Preg. 7. 20.

¹ Ioan 1. 8.

^k Deut. 25.
13, &c.
ad. 23.

¹ pen. 11. 1.
a 16. 11.

¹ Mic. 6. 10,
11.

³ Heb.
Carreg a
chareg,
ephal ac
ephah.

¹ Exod. 4.
11.

¹ Ps. 94. 9.

^m pen. 6. 9.
a 12. 11.

¹ a 19. 15.

ⁿ pen. 3. 15.
a 8. 11.

⁴ dluw.

^o pen. 22.
27. a 27. 13.

^p pen. 9. 17.

a anrheithia ei dad, ac a yrr ei fam
ar grwydr.

27 ^{Fy} mab, paid â gwrndaw yr
addysg *a bair i ti* gyfeiliorni oddi
wrth eiriau gwybodaeth.

28 Tyst ² y fall a watwar farn:
a ⁷ genau y drygionus a lwnge an-
wired.

29 Barn sydd barod i'r gwatwar-
wyr, a chleisiau i gefn y ffyliaid.

PENNOD XX.

^a **G**WATWARUS *yw* gwin, a
therfysgaidd *yw* diod gadarn:
pwy bynnag a siommir ynddi, nid
yw ddoeth.

2 ^b Megis rhwad llew ieuange *yw*
ofn y brenhin: y mae *y neb* a'i
cyffrô ef i ddigofaint yn pechu *yn*
erbyn ei enaid ei hun.

3 ^c Anrhydeddus *yw* i wr beidio
âg ymryston: ond pob ffol a fyn
ymyrraeth.

4 ^d Y diog nid ardd, o herwydd oer-
der *y gauaf*; am hynny y cardotta
efe y cynhauaf, ac ni charff ddim.

5 ^e Megis dyfroedd dyfnion *yw*
pwyll ynghalon gwr: etto y gwr
call a'i tyn allan.

6 ^f Llauer dyn a gyhoedda ei
² drugarowgrwydd ei hun: ond pwy
a gaiff wr ffyddlawn?

7 Y cyfiawn a rodia yn ei uniondeb:
gwyn eu byd ^g ei blant ar ei ol ef.

8 ^h Brenhin yn eistedd ar orsedd
barn, a wasgar â'i lygaid bob drwg.

9 ⁱ Pwy a ddichon ddywedyd, Mi
a lanheais fy nghalon, glân wyf
oddi wrth fy mhechod?

10 ^k Amryw bwysau, ac amryw
fesurau, fflaidd gan yr ARGLWYDD
bob un o'r ddau.

11 Bachgen a adweinir wrth ei
waith, ai pur ai uniawn *yw* ei
waith.

12 ^l Y glust yn clywed, a'r llygad
yn gweled, yr ARGLWYDD a wnaeth
bob un o'r ddau.

13 ^m Na châr gysgu, rhag dy fyned
yn dlawd: agor dy lygaid, fel y'th
ddigoner â bara.

14 Drwg, drwg, medd y prynwr:
ond pan êl o'r neilldu, efe a ym-
ffrostia.

15 Y mae aur, a gemmau lawer:
ond ⁿ gwefusau gwybodaeth *sydd*
⁴ ddodrefnyn gwerthfawr.

16 ^o Cymmer wisg y gwr a fachnïo
dros estron; a chymmer wystl
ganddo dros estrones.

17 ^p Melus gan wr fara *trwy* ffals-

edd: ond o'r diwedd ei enau a len-
wir â graian.

18 ^a Bwriadau a sicrhêir trwy
gynghor: a ⁷ thrwy gynghor dies-
geulus dos i ryfela.

19 ^s Y neb a fyddo athrodwr a
ddatguddia gyfrinach: am hynny
nac ymyrr â'r hwn a ⁵ wenhieithio
â'i wefusau.

20 ^t Y neb a felldithio ei dad neu
ei fam, ^u ei ⁶ ganwyll a ddiffoddir
yn y tywyllwch du.

21 ^v Etifeddiaeth a geir ar frys
yn y dechreuad; ond ei diwedd
ni fendithir.

22 ^w Na ddywed, Mi a dalaf ddrwg:
disgwyl wrth yr ARGLWYDD, ac efe
a'th achub.

23 ^x Fflaidd gan yr ARGLWYDD
amryw bwysau; a chlorian twyll-
odrus nid *yw* dda.

24 ^y Oddi wrth yr ARGLWYDD *y*
mae cerddediad gwr: ond beth a
ddeall dyn o'i ffordd ei hun?

25 Magl *yw* i wr lyngau peth cys-
segredig; ac wedi addunedu, ym-
ofyn.

26 ^b Brenhin doeth a wasgar yr an-
nuwiol, ac a dry yr olwyn arnynt.

27 ^c Canwyll yr ARGLWYDD *yw*
yspryd dyn, yn chwilio holl gell-
oedd y bol.

28 ^d Trugaredd a ffyddlondeb a
gadwant y brenhin; a'i orseddfa a
gadarnhêir trwy drugaredd.

29 Gogoniant gwyr ieuainge *yw*
eu nerth; a ^e harddwch henafgwyr
yw gwallt gwyn.

30 Cleisiau briw ^a a lanhâ ddrwg:
felly *y gwna* dyrnodiau gelloedd
y bol.

PENNOD XXI.

FEL afonydd o ddwfr *y mae*
calon y brenhin yn llaw yr
ARGLWYDD: efe a'i try hi lle y
mynno.

2 ^a Pob ffordd gwr *sydd* uniawn
yn ei olwg ei hun: ond yr AR-
GLWYDD a bwysa y calonnau.

3 ^b Gwneuthur cyfiawnder a barn
sydd well gan yr ARGLWYDD nag
aberth.

4 ^c Uchder golwg, a balchder calon,
² ac â'r yr annuwiol, *sydd* bechod.

5 ^d Bwriadau y diesgeulus *sydd*
at helaethrwydd yn unig: ond ³ yr
eiddo pob prysur at eisieu yn unig.

6 ^e Trysorau a gasgler â thafod cel-
wyddog, a chwelir megis gwagedd
gan y neb sydd yn ceisio angau.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^q pen. 15.
22. a 24. 6.

^r Luc 14. 31.

^s pen. 11.
13.

⁵ Neu,
ddeno.

^t Exod. 21.
17.

¹ Lef. 20. 9.
Matt. 15. 4.

^u pen. 24.
20.

⁶ Neu,
lamp.

^x pen. 28.
20.

^y Deut. 32.
35.

¹ pen. 17. 13.
a 24. 29.

¹ Rhuf. 12.
17.

¹ Thess. 5.
15.

¹ 1 Petr. 3. 9.

^z ad. 10.

^a Ps. 37. 23.
pen. 16. 9.

¹ Jer. 10. 23.

^b Ps. 101. 5.
&c.

¹ ad. 8.

¹ 1 Cor. 2.
11.

⁷ Neu,
Lamp.

^d Ps. 101. 1.
pen. 29. 14.

^e pen. 16.
31.

⁸ Heb. *sydd*
feddyg-
iniath i.

^a pen. 16. 2.

^b 1 Sam. 15.
22.

¹ Ps. 50. 8.

¹ Es. 1. 11,
&c.

¹ Hos. 6. 6.
Mic. 6. 7,
8.

^c pen. 6. 17.

² Neu,
a lamp.

^d pen. 10. 4.
a 13. 4.

³ Bwriadau
pob, &c.

^e pen. 10. 2.
a 13. 11.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁴ Heb.
llyfa, neu,
ymleithia
gyd d
hwynt.

^f ad. 19.
pen. 19. 13.
a 25. 24.
a 27. 15

⁵ Heb.
cyfeillach.
⁶ Iago 4. 5.

^h pen. 10.
25.

ⁱ Matt. 18.
30, &c.

^k pen. 17. ⁸.
23. a 18. 16.

⁶ Neu,
lawenydd.

^l pen. 11. 8.
Es. 43. 3.

^m ad. 9.
⁷ Heb.
yn nhir yr
anialuch.

ⁿ Ps. 112. 3.

^o pen. 15. 9.

^p Preg. 9.
14, &c.

^q pen. 12.
13. a 13. 3.
a 18. 21.

⁸ Heb.
balcher.
^r pen. 13. 4.

^s Ps. 112. 9.

^t Ps. 50. 9.
pen. 15. 8.
Es. 66. 3.
Jer. 6. 20.
Amos 5. 22.

⁹ Heb.
ygelelder?

7 Anrhaith yr annuwiol a'u⁴ difetha hwynt, am iddynt wrthod gwneuthur barn.

8 Trofaus a dieithr *yw* ffordd dyn: ond y pur *sydd* uniawn ei waith.

9 ^f Gwell *yw* bod mewn congl yn nen tŷ, na bod gyd â gwraig anynad mewn tŷ ⁵ ehang.

10 ⁸ Enaid yr annuwiol a ddeisyf ddrwg: nid grasol *yw* ei gymmydog yn ei olwg ef.

11 ^h Pan gosper gwatwarwr, y bydd yr ehud callach: a phan ddysger y doeth, efe a dderbyn wybodaeth.

12 Call y mae y cyfiawn yn ystyr-ied am dŷ yr annuwiol: *ond* y mae *Duw* yn difetha y rhai annuwiol am *eu* drygioni.

13 ⁱ Y neb a gauo ei glust rhag llef y tlawd, a lefain ei hunan, ac nis gwrandewir ef.

14 ^k Rhodd yn y dirgel a dyrr ddigofaint; a gwobr yn y fynwes, lid cryf.

15 Llawn gan y cyfiawn wneuthur barn: ond dinystr *fydd* i weith-wyr anwiredd.

16 Dyn yn myned ar gyfeiliorn oddi ar ffordd deall, a orphwys yng nghynnulleidfa y meirw.

17 Y neb a garo ⁶ ddifyrrwch, *a ddaw* i dlodi: a'r neb a garo win ac olew, ni bydd cyfoethog.

18 ^l Yr annuwiol *a roddir* yn iawn dros y cyfiawn, a'r troseddwr dros yr uniawn.

19 ^m Gwell *yw* aros ⁷ yn yr anial-wch, na chyd â gwraig anynad ddig-llawn.

20 ⁿ Y mae trysor dymunol, ac olew, yn nhrigfa y doeth; ond dyn ffol a'u llwngc hwynt.

21 ^o Y neb a ddilyno gyfiawnder a thrugaredd, a gaiff fywyd, cyfiawnder, ac anrhydedd.

22 ^p Y doeth a ddring i ddinas y cedyrn, ac a fwrw i lawr y cadernid y mae hi yn hyderu arno.

23 ^q Y neb a gadwo ei enau a'i dafod, a geidw ei enaid rhag cyfyngder.

24 Y balch a'r gwatwarwr uchel, *yw* enw y gwr a wnelo beth mewn digllonedd ⁸ balch.

25 ^r Deisyfiad y diog a'i lladd: can-ys ei ddwyllaw a wrthodant weithio:

26 Yn hyd y dydd y mae yn fawr ei awydd: ond ^s y cyfiawn a rydd, ac ni arbed.

27 ^t Aberth y rhai annuwiol *sydd* ffaidd: pa faint mwy, *pan* offrym-mant mewn ⁹ meddwl drwg?

28 ^u Tyst celwyddog a ddifethir: ond y gwr a wrandawo, a lefara yn wastad.

29 Gwr annuwiol a galeda ei wyn-eb: ond yr uniawn a ² gyfarwydda ei ffordd.

30 ^x Nid *oes* doethineb, na deall, na chynghor, yn erbyn yr ARGLWYDD.

31 ^y Y march a ddarperir erbyn dydd y frwydr: ond ^z ymwared *sydd* oddi wrth yr ARGLWYDD.

PENNOD XXII.

MWY dymunol *yw* ^a enw *da* na chyfoeth lawer; *a gwell yw* ffafr dda nag arian, ac nag aur.

2 ^b Y tlawd a'r cyfoethog a gyd-gyfarfyddant: ^c yr ARGLWYDD *yw* gwneuthurwr y rhai hyn oll.

3 ^d Y call a genfydd y drwg, ac a ymgudd: ond y ffyliaid a ânt rhag-ddynt, ac a gospir.

4 ^e Gwobr gostyngeidrwydd *ac* ofn yr ARGLWYDD, *yw* cyfoeth, ac an-rhydedd, a bywyd.

5 ^f Drain *a* maglau *sydd* yn ffordd y cyndyn: ^g y neb a gadwo ei enaid, *a fydd* bell oddi wrthynt hwy.

6 Hyfforddia blentyn ym mhen ei ffordd; a phan heneiddio nid ymedy â hi.

7 ^h Y cyfoethog a arglwyddiaetha ar y tlawd; a gwas *fydd* yr hwn a gaffo fenthg y'r gwr a roddo fenthg.

8 ⁱ Y neb a hao anwiredd a fêd flinder; a gwialen ei ddigofaint ² ef a balla.

9 ^k Yr hael ei lygad a fendithir: canys efe a rydd o'i fara i'r tlawd.

10 ^l Bwrw allan y gwatwarwr, a'r gynnen a â allan; i.e, yr ymrson a'r gwarth a dderfydd.

11 ^m Y neb a garo lendid calon, ⁴ *am* ras ei wefusau *a gaiff* y bren-hin yn garedig iddo.

12 Llygaid yr ARGLWYDD a gadw-ant wybodaeth; ac efe a ddinstria ⁵ eiriau y troseddwr.

13 ⁿ Medd y diog, Y mae llew allan; fo'm lledir y'ng hanol yr heolydd.

14 ^o Ffos ddofn *yw* genau gwragedd dieithr: ^p y neb y byddo yr ARGLWYDD yn ddig wrtho, a syrth yno.

15 Ffolineb *sydd* yn rhwym yng nghalon plentyn; *ond* ^q gwialen cer-ydd a'i gyrr ym mhell oddi wrtho.

16 Y neb a orthrymno y tlawd er ychwanegu ei *gyfoeth*, a'r neb a roddo i'r cyfoethog, *a ddaw* i dlodi yn ddiammeu.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

^u pen. 19. 5.
⁹.

² Neu,
ystyria.

^x Jer. 9. 23.

^y Ps. 20. 7.
a 33. 17.
^z Ps. 3. 8.

^a Preg. 7. 1.

^b pen. 29. 13.
^c pen. 14. 31.

^d pen. 14. 16.
a 27. 12.

^e Ps. 112. 3.

^f pen. 15. 19.
^g 1 Ioan 5.
18.

^h Iago 2. 6.

ⁱ Job 4. 8.
Hos. 10. 13.
² Heb. *y*
derfydd
am dano.
^k 2 Cor. 9. 6.
³ Heb. *Y*
daïonus ei
lygad.
^l Ps. 101. 5.

^m Ps. 101. 6.
pen. 16. 13.
⁴ Neu, *ac y*
sydd i gras
yn ei we-
fusau.

⁵ Neu,
falterion.
ⁿ pen. 26. 13.

^o pen. 2. 16.
a 5. 3. a 7.
5. a 23. 27.
^p Preg. 7.
26.

^q pen. 13.
24. a 19. 18.
a 23. 13. 14.
a 29. 15. 17.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁶ Heb. fol.

⁷ Neu,
gobeithia
dithau.
⁸ pen. 8. 6.

⁸ Neu, a'th
anfonant.

⁹ Zech. 7.
10.

¹ Job 31. 21.
Ps. 68. 5.
pen. 23. 11.

⁹ pen. 6. 1.
a 11. 15.

² pen. 20. 16.
⁷ Deut. 19.
14. a 27. 17.
pen. 23. 10.

⁹ pen. 28. 20.
¹ Tim. 6. 9,
10.
⁶ pen. 3. 5.

17 Gogwydda dy glust, a gwrando eiriau y doethion, a gosod dy galon ar fy ngwybodaeth.

18 Canys peth peraid *yw* os cedwi hwynt yn dy ⁶galon; cymhwysir hwynt hefyd yn dy wefusau.

19 Fel y byddo dy obaith yn yr ARGLWYDD, yr hysbysais i ti heddw, ⁷ie, i ti.

20 Oni ysgrifenisais i ti eiriau ⁸arderchog o gynghor a gwybodaeth,

21 I beri i ti adnabod sicrwydd geiriau gwirionedd, fel y gallit atteb geiriau y gwirionedd i'r neb ⁸a anfonant attat?

22 Na yspeilia mo'r tlawd, o herwydd ei *fod* yn dlawd: ac ⁹na orthrymma y cystuddiol yn y porth.

23 Canys ¹yr ARGLWYDD a ddadleu eu dadl hwynt, ac a orthrymma enaid y neb a'u gorthrymmo hwynt.

24 Na fydd gydymmaith i'r digllawn; ac na chyd-gerdd â gwr llidiog:

25 Rhag i ti ddysgu ei lwybrau ef, a chael magl i'th enaid.

26 ⁹Na fydd *un* o'r rhai a roddant eu dwylaw, o'r rhai a fachniant am ddyled.

27 Oni bydd gennyt i dalu, paham y ²cymmerai efe dy wely oddi tanat?

28 ⁷Na symmud mo'r hen derfyn, yr hwn a osododd dy dadau.

29 A welaist ti wr diesgeulus yn ei orchwyl? efe a saif ger bron brenhinoedd, *ac* ni saif ger bron *rhai* isel-radd.

PENNOD XXIII.

PAN eisteddych i fwytta gyd â thywysog, ystyria yn ddyfal beth *sydd* ger dy fron:

2 A gosod gyllell ar dy geg, os *byddi* ddyn blysig.

3 Na ddeisyf ei ddanteithion ef: canys bwyd twyllodrus *ydyw*.

4 ⁹Nac ymfina i ymglyfoethogi: ⁶dod heibio dy synwyr dy hun.

5 A beri di i'th lygaid ehedeg ar y peth nid *yw*? canys *golud* yn ddiau a gymmer adenydd, ac a eheda ymaith megis eryr tu a'r wybr.

6 Na fwytta fwyd y drwg ei lygad; ac na chwenych mo'i ddanteithion ef.

7 Canys fel y meddylia yn ei galon, felly efe a ddwywed wrthyt, Bwytta ac *ÿf*; a'i galon heb *fod* gyd â thi.

8 Y tammaid a fwytteaist a fwri i fynu, a'th eiriau melus a golli.

9 ⁹Na lefara lle y clywo y ffol: canys efe a ddiystyra ddoethineb dy eiriau.

10 ⁴Na symmud mo'r hen derfyn; ac na ddos i feusydd yr amddifaid:

11 ⁹Canys eu gwaredwr hwynt *sydd* nerthol; *ac* a amddiffyn eu ²cweryl hwynt yn dy erbyn di.

12 Gosod dy galon ar addysg, a'th glustiau ar eiriau gwybodaeth.

13 ¹Na thyn gerydd oddi wrth *dy* blentyn: os curi ef â gwialen, ni bydd efe farw.

14 Cur ef â gwialen, a thi a achubi ei enaid rhag uffern.

15 Fy mab, ⁹os dy galon di fydd doeth, fy nghalon innau a lawenycha;

16 Ië, fy arenau a grychneidiant, pan draetho dy wefusau di gyfiawn-der.

17 ¹Na wnyfydd dy galon wrth bechaduriaid: ond ¹*aros* yn ofn yr ARGLWYDD yn hyd y dydd.

18 ¹Canys yn ddiau y mae gwobr; ac ni phalla dy ddisgwyliad.

19 Erglyw, fy mab, a bydd ddoeth; a chyfarwydda dy galon yn y ffordd.

20 ¹Na fydd ym mysg y rhai sydd yn meddwi ar win; ym mysg y rhai glythion ar ³gig.

21 Canys y meddw a'r glwth a ddaw i dlodi: a ¹chysgu ⁴a bair fyned mewn gwisg garpiog.

22 ⁹Gwrando ar dy dad a'th genhedlodd: ac na ddiystyra dy fam pan heneiddio.

23 ⁹Pryn y gwir, ac na werth; *felly* doethineb, ac addysg, a deall.

24 ²Tad y cyfiawn a orfoleda yn fawr; a'r neb a genhedlo *fab* doeth, a lawenhâ o'i blegid.

25 Dy dad a'th fam a lawenycha; a'r hon a'th ymddug a orfoleda.

26 Fy mab, moes i mi dy galon; dalied dy lygaid ar fy ffyrdd i.

27 ¹Canys ffos ddofn *yw* puttain: a phydew cyfyng *yw* y ddieithr.

28 ²Ië, hi a gynllwyn fel ⁶gwilliad; ac a chwanega bechaduriaid ym mysg dynion.

29 ⁹I bwy y mae gwae? i bwy y mae ochain? i bwy y mae cynnen? i bwy y mae dadwrdd? ac i bwy y mae gweliâu heb achos? i bwy ¹y mae llygaid cochion?

30 I'r neb sydd yn aros wrth y gwin: i'r neb sydd yn myned i ymofyn am ⁹win cymmysgedig.

31 Nac edrych ar y gwin pan

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

⁹ pen. 9. 8.
Matt. 7. 6.
⁴ Deut. 19.
14. a 27. 17.
pen. 22. 28.
⁶ Job 31. 21.
pen. 22. 23.
² cwyn.

¹ pen. 13. 24.
a 19. 18.
a 22. 15.
a 29. 15. 17.

⁹ pen. 29. 3.

¹ Ps. 37. 1.
a 73. 3.
pen. 3. 31.
a 24. 1.
¹ pen. 28. 14.
¹ pen. 24. 14.

¹ Es. 5. 22.
Luc. 21. 34.
Rhuaf. 13.
13.
Eph. 5. 18.

³ Heb. eu
cig.
m pen. 19.
15.

⁴ Heb. a
ddilada d
charpiaw.
a pen. 1. 8.

⁹ pen. 4. 5.
7.

⁹ pen. 10. 1.
a 15. 20.
ad. 15.

⁹ pen. 22. 14.

⁹ pen. 7. 12.
⁶ Neu, am
ysgylfaeth.

⁹ Es. 5. 11,
22.

¹ Gen. 49.
12.

⁹ Ps. 75. 8.
pen. 9. 2.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

fyddo coch, pan ddangoso ei liw yn y cwppan, *pan* ymgynhyrfo yn iawn.

32 Yn y diwedd efe a frath fel sarph, ac a biga fel neidr.

33 Dy lygaid a edrychant ar wragedd dieithr, a'th galon a draetha drawsedd.

34 Ti a fyddi megis un yn cysgu y'ngghanol y môr, ac fel un yn cysgu ym mhen yr hwybren.

35 Curent fi, *meddi*, ac ni chlaffychais; dulient fi, ac nis gwybûm: ^apan ddeffrôwyf, mi a âf rhagof; mi a'i ceisiaf drachefn.

PENNOD XXIV.

^a **N**A chenfigenna wrth wŷr annuwiol; ac na chwennychi fod gyd â hwynt:

2 ^bCanys eu calon a fyfyria anrhaith, a'u gwefusau a draetha flinder.

3 Trwy ddoethineb yr adeiledir tŷ, a thrwy ddeall y sicrhêir ef:

4 A thrwy wybodaeth y llenwir y celloedd o bob golud gwerthfawr a hyfryd.

5 ^cGwr doeth *sydd* nerthol; a gwr pwylog a ²chwanega ei nerth.

6 ^dCanys trwy gynghor doeth y gwnei dy ryfel: a thrwy lawer o gynghorwyr *y bydd* diogelwch.

7 ^eRhy uchel *yw* doethineb i ffol; ni egr ef ei enau yn y porth.

8 Y neb a fwriada ddrygau, a elwir yn ysgeler.

9 Bwriad y ffol *sydd* bechod; a ffaidd gan ddynion y gwatwarus.

10 Os llwfrhêi ³mewn amser cyfyngder, ⁴bychan *yw* dy nerth.

11 ^fGwared *y rhai* a lusgir i angau: a ymadewit â'r *neb sydd* barod i'w lladd?

12 Os dywedi, Wele, ni wyddom ni hyn: onid yw pwyswr y calonnau yn deall? a'r hwn sydd yn cadw dy enaid, oni ŵyr ef? ac oni ⁵thâl ef i *bob* un yn ol ei weithred?

13 Fy mab, bwyttâ fêl; canys da *yw*: a'r dil mêl; *canys* melus *yw* ⁶i'th enau.

14 ^hFelly *y bydd* gwybodaeth doethineb i'th enaid: os cei di *hi*, ⁱyn ddiaŵ fe fydd gwobr, a'th obaith ni phalla.

15 Na chynllwyn di, O annuwiol, wrth drigfa y cyfiawn; na anrheithia ei orphwysfa ef.

16 ^kCanys seithwaith y syrth y cyfiawn, ac efe a gyfyd *drachefn*:

ond ^lyr annuwiolion a syrthiant mewn drygioni.

17 ^mPan syrthio dy elyn, na lawenycha: a phan dramgwyddo, na orfoledded dy galon:

18 Rhag i'r **ARGLWYDD** weled, a bod hynny yn ddrwg yn ei olwg ef, ac iddo droi ei ddig oddi wrtho ef *attat ti*.

19 ⁿNac ⁶yddigia o herwydd y drwg-*weithredwyr*; na chenfigenna wrth yr annuwiolion:

20 Canys ni bydd gwobr i'r drygionus: ^ocanwyll yr annuwiolion a ddiffoddir.

21 Fy mab, ofna yr **ARGLWYDD** a'r brenhin, ac nac ymyrr â'r ⁸rhai anwastad:

22 Canys yn ddisymmwth y cyfyd eu distryw hwy: a phwy a ŵyr eu dinystr hwy ill dau?

23 ¶ Dyma hefyd *bethau* doethion. ^pNid da derbyn wyneb mewn barn.

24 ^qY neb a ddywedo wrth yr annuwiol, Cyfiawn *wyt*; y bobl a'i melldithiant ef, cenhedloedd a'i ffeiddiant ef:

25 Ond i'r neb a'i ceryddo, y bydd hyfrydwch; a bendith ⁹dda a ddi-gwydd iddynt.

26 *Paub* a gusana wefusau y neb a attebo eiriau uniawn.

27 ^rDarpara dy orchwyl oddi allan, a dospartha ef i ti yn y maes: ac wedi hynny adeilada dy dŷ.

28 Na fydd dyst heb achos yn erbyn dy gymmydog: ac na huda â'th wefusau.

29 ^sNa ddywed, Mi a wnaif iddo ef fel y gwnaeth yntau i minnau; mi a dalaf i'r gwr yn ol ei weithred.

30 Mi a euthum heibio i faes y dyn diog, a heibio i winllan yr angall;

31 Ac wele, codasai drain ar hyddo oll; danadl a guddiasai ei wyneb ef; a'i fagwyr gerrig a syrthiasai i lawr.

32 Gwelais hyn, a mi a ²ystyriais yn ddwys; edrychais arno, a chymmerais addysg.

33 ^tYchydig gysgu, ychydig hepian, ychydig wasgu dwylaw i gysgu:

34 Felly y daw dy dlodi *megis* ymdeithydd, a'th angen fel gwr ³arfog.

PENNOD XXV.

1 Addysg ynghylch brenhinoedd, 8 a gochel achosion i ymrafaelio.

Cyn
CRIST
Cylch
1000.

¹ Amos 5, 2.
a 8, 14.
^m Job 31.
29.
Ps. 35, 15.
pen. 17, 5.

ⁿ Ps. 37, 1.
pen. 23, 17.
ad. 1.

⁶ Neu, *ymgyfelliach* d'r drwg, &c.

^o Job 18, 5.
6, a 21, 17.
pen. 13, 9.
a 20, 20.

⁷ Neu, *lamp*.
⁸ Heb. *newidwyr*.

^p Lef. 19, 15.
Deut. 1, 17.
a 16, 19.
pen. 18, 5.
a 28, 21.
Ioan 7, 24.
^q pen. 17, 15.
Es. 5, 23.

⁹ Heb. *daloni*.

^r Luc 14, 28.

^s pen. 20, 22.
Matt. 5, 39.
Rhuf. 12, 17, 19.

² Heb. *osodais fy nghalon*.

^t pen. 6, 9, &c.

³ Heb. *turian*.

⁶ Heb. *y'ngghanol*.

^a Edrych Deut. 29, 19.
Es. 56, 12.

^a Ps. 37, 1.
&c. a 73, 3.
pen. 3, 31.
a 23, 17.
ad. 19.
^b Ps. 10, 7.

^c pen. 21, 22.
Preg. 9, 16.
² Heb. *gryfhâ* nerth.
^d pen. 11, 14.
a 15, 22.
a 20, 18.
Luc 14, 31.

^e Ps. 10, 5.
pen. 14, 6.

⁸ Heb. *yn nydd*.

⁴ Heb. *cyfyng*.

^f Ps. 82, 4.
Ps. 58, 6, 7.
1 Ioan 3, 16.

⁵ Job 34, 11.
Ps. 62, 12.
Jer. 32, 19.
Rhuf. 2, 6.
Dat. 22, 12.

⁶ Heb. *i dafnod dy enau*.

^h Ps. 19, 10.
a 119, 103.

ⁱ pen. 23, 18.

^k Job 5, 19.
Ps. 34, 19.
a 37, 24.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

² gopiodd.
^a Deut. 29.
29.
Rhuf. 11.
33.

^b pen. 20. 8.

^c Luc 14. 8.
9, 10.

^d Matt. 5. 25.
a 28. 15.

³ Neu,
un arall.

^e pen. 15. 23.
⁴ Neu,
yn ei le.
Heb. ar ei
olwynion.

^f pen. 13. 17.

⁵ pen. 20. 6.
^h Judas 12.

¹ Gen. 32. 4.
&c.
¹ Sam. 25.
24. &c.
pen. 15. 1.
a 16. 14.
^k ad. 27.

⁵ Neu, *Bid
anfynych
dy droed yn
nhy dy, &c.*
⁶ Heb. *gael
digon.*
¹ Ps. 120. 3.
4.
pen. 12. 13.

DYMA hefyd ddiarhebion Solo-
mon, y rhai a ² gasglodd gwŷr
Hezeciah brenhin Judah.

2 ^a Anrhydedd Duw *yw* dirgelu
peth : ond anrhydedd brenhin *yw*
chwilio peth allan.

3 Y nefoedd am uchder, y ddaear
am ddyfnder, a chalon brenhinoedd,
ni *ellir* eu chwilio.

4 Tyn yr ammhuredd oddi wrth
yr arian, a daw i'r gôf-arian lestr.

5 ^b Tyn yr annuwiol o olwg y
brenhin, a'i orseddfa ef a gadarn-
hêir trwy gyfiawnder.

6 ^c Nac ymogonedda ger bron y
brenhin; ac na saf yn lle *gwŷr*
mawr :

7 Canys gwell i ti ddywedyd wrth-
yt, Tyred yma i fynu, na'th fwrw
yn is ger bron pendefig yr hwn a
welodd dy lygaidd.

8 Na ddos allan i gynhennu ar
frys : rhag *na wpech* beth a wnel-
ych yn ei diwedd, wedi dy gywil-
yddio gan dy gymmydog.

9 ^d Ymresymma â'th gymmydog *ei
hun* : ond na ddatguddia gyfrinach
i ³ arall :

10 Rhag i'r neb a fyddo yn gwan-
daw ddwyn gwarth arnat ti; ac i'th
gywilydd na thro ymaith.

11 ^e Gair a ddyweder ⁴ mewn am-
ser *sydd megis* afalau aur mewn
gwaith arian cerfiedig.

12 Ceryddwr doeth i'r glust a
wrandawo, *sydd fel* anwyl-dlws eur-
aid, a gwisg o aur rhagorol.

13 ^f Megis oerder eira yn amser
cynhauaf, *yw* cennad fyddlawn i'r
rhai a'i gyrrant : canys efe a lawen-
ycha enaid ei feistriaid.

14 ⁵ Y neb a ymffrostio o achos gau
rodd, *sydd gyffelyb* i ^h gymmylau a
gwynt heb wlaw.

15 ¹ Trwy hir-ymaros y boddlonir
pendefig : a tha'fod esmwyth a dyrr
asgwrn.

16 Pan gaffech fêl, ^k bwyttu a'th
wasanaetho : rhag wedi dy lenwi o
hono, i ti ei chwydu ef.

17 ⁵ Cadw dy droed allan o dŷ dy
gymmydog : rhag iddo ⁶ flino arnat,
a'th gasâu.

18 ¹ Y neb a ddygo gam-dystiolaeth
yn erbyn ei gymmydog, sydd megis
gordd, a chleddyf, a saeth lem.

19 Hyder ar ffalswr yn nydd cyf-
yngder, *sydd megis* dant wedi ei
dorri, a throed wedi tyrfu.

20 *Fel* yr hwn a ddygo ymaith
wisg yn amser oerfel, *ac fel* finegr

ar nitr, felly *y mae* yr hwn sydd yn
canu caniadau i galon drist.

21 ^m Os dy elyn a newyna, portha
ef â bara; ac os sycheda, dod iddo
ddiod i'w hyfed :

22 Canys marwor a bentyrri ar ei
ben ef; a'r **ARGLWYDD** a dâl i ti.

23 ⁿ Gwynt y gogledd ⁷ a yrr y
gwlaw ymaith : felly *y gyrr* ⁸ wyneb-
pryd digllawn dafod athrodgar.

24 ^o Gwell *yw* trigo mewn congyl yn
nen tŷ, na chyd â gwraig anynad
mewn tŷ ehang.

25 *Fel* dyfroedd oerion i enaid
sychedig, *yw* newyddion da o wlad
bell.

26 Gwr cyfiawn wedi syrthio i
lawr ger bron y drygionus, *sydd
megis* ffynnon wedi ei chymmysgu
â gofer budr.

27 ^p Nid da bwyttu llawer o fêl : *ac*
felly chwilio eu hanrhydedd, *nid*
anrhydedd *yw*.

28 ^q Y neb ni byddo ganddo attal
ar ei yspryd ei hun, *sydd megis*
dinas ddrylliog heb gaer.

PENNOD XXVI.

1 Addysg ynghylch ynyfydion, 13 a rhai segur-
llyd; 17 ac ynghylch dynion cynhennus, tra-
fferthus.

MEGIS ôd yr haf, neu ^a wlaw y
cynhauaf, felly nid cymmws
i'r ffol anrhydedd.

2 Fel yr aderyn wrth grwydro, a'r
wennol wrth ehedeg, felly y felldith
ddiachos ni ddaw.

3 Ffrewyll i farch, ^b ffrwyn i asyn,
a ^c gwialen i gefn yr ynyf.

4 Na ateb ynyf yn ol ei ynyf-
rwydd; rhag dy fod yn gyffelyb
iddo.

5 Atteb yr ynyf yn ol ei ynyf-
rwydd; rhag iddo fod yn ddoeth
yn ei olwg ei hun.

6 Y neb a yrro negesau gyd âg
un anghall, a dyrr ymaith y traed,
ac a yf ² gollod.

7 Nid gogyhyd esgeiriau y cloff :
felly dammeg y'ngenau ffyliaid.

8 Fel un ³ yn rhwymo carreg mewn
tafl; felly *y gwna* y neb a anrhyd-
eddo ffol.

9 *Fel* draen yn myned i law dyn
meddw; felly *y mae* diareb y'ngen-
au yr anghall.

10 ⁴ Y *Duw* mawr yr hwn a luniodd
bob *peth*, sydd yn gobrwyto y ffol,
ac yn talu i'r troseddwy.

11 ^d Megis y mae y ci yn dychwelyd
at ei chwydfa; *felly* y mae y ffol
yn ⁵ dychwelyd at ei ffolineb.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

^m Exod. 23.
4.
ⁿ Matt. 5. 44.
Rhuf. 12.
20.

ⁿ Job 37. 22.
⁷ Heb. a
esgor ar y
gwlaw.
⁸ Neu, *tafod
athrodgar
wyneb dig.*
^o pen. 19. 13.
a 21. 9, 19.

^p ad. 16.

^q pen. 16. 32.

^a 1 Sam. 12.
16.

^b Ps. 32. 9.
^c pen. 10. 13.

² Neu,
drais.

³ Neu, *yn
gosed maen
gwerthfawr
mewn carn-
edd gerrig.*

⁴ Neu,
Gwr mawr
a gyth-
rudd
bawb, ac
sydd yn
cytogi y
ffol, &c.

^d 2 Petr 2.
22.
⁵ Heb. *ad-
wneuthur.*

Cyn
CRIST
Cylch
700.

^e pen. 29.
20.
^f pen. 22.
13.

^g pen. 19.
24.

⁶ Neu,
ymddigto
mewn cyn-
nen ni, &c.

⁷ Heb.
weirchion.

⁸ Heb. heb
goed.
^h pen. 22.
10.
⁹ Heb.
gostega.
ⁱ pen. 15.
18. a 29. 22.

^k pen. 18. 8.

² Neu,
adweintr.

³ Heb.
wnelo ei
leŷerydd yn
harwddgar.

⁴ Neu, Yn
y dirgel.

¹ Ps. 7. 15.
16. a 9. 15.
a 10. 2.
a 57. 6.
pen. 28. 10.
Preg. 10. 8.

^a Iago 4. 13.
&c.

12 ° A weli di wr doeth yn ei olwg ei hun? gwell *yw* y gobaith am ffol nag am hwnnw.

13 ^f *Y mae* llew *mawr* ar y ffordd, medd y diog, *y mae* llew yn yr heolydd.

14 *Fel* y drws yn troi ar ei golyn, felly *y try* y diog yn ei wely.

15 ^g *Y* diog a guddia ei law yn ei fynwes; blin ganddo ei hestyn at ei enau drachefn.

16 Doethach *yw* y diog yn ei olwg ei hun, na seithwyr yn adrodd rheswm.

17 *Y* neb wrth fyned heibio a ⁶ ymyrro â chynnen ni *pherthyn* iddo, *sydd megis* un yn cymmyrd ei erbyn ei glustiau.

18 *Fel dyn* gwallgofus a daflo ⁷ bentewynion tân, saethau, ac *arfau* marwolaeth;

19 Felly *y mae* y gwr a dwyllo ei gymmydog, ac a ddywed, Onid cellwair yr ydwyf?

20 *Megis* ⁸ pan ddarfyddo y coed, y diffydd y tân: felly ^h pryd na *byddo* athrodwr, ⁹ derfydd y gynnen.

21 ⁱ *Fel* glo i'r marwor, a choed i'r tân; felly *y mae* gwr cynhennus i eunnyn cynnen.

22 ^k Geiriau yr athrodwr *sydd* megis archollion, a hwy a ddisgynnant i gelloedd y bol.

23 *Fel* sorod arian wedi eu bwrw dros ddryll o lestr pridd; felly *y mae* gwefusau poeth, a chalon ddrwg.

24 *Y* digasog a ² ragrithia â'i wefusau, ac yn ei galon yn bwriadu twyll:

25 Pan ³ ddywedo efe yn dêg, na ymddiried iddo: canys *y mae* saith ffeidd-dra yn ei galon ef.

26 ⁴ Trwy gyfrwysder y cuddir digasedd: ond ei ddrygioni a ddatguddir yn y gynnulleidfa.

27 ¹ *Y* neb a gloddio bydew, a syrth ynddo; a'r neb a dreiglo garreg, atto y dychwel.

28 *Y* tafod celwyddog a gasâ y neb a gystuddio efe; a'r genau gwenhieithus a wna ddinyst.

PENNOD XXVII.

1 *Ynglych* serch arnom ein hunain. 5 *Am wir gariad*. 11 *Gofalu am ochel rhwystrau*: 23 *a gofalu dros dŷ a thylwoyth*.

^a **N**AC ymfrostia o'r dydd y fory: canys ni wyddost beth a ddigwydd *mewn* diwrnod.

2 Canmoled arall dydi, ac nid dy enau dy hun; estron, ac nid dy wefusau dy hunan.

3 Trom *yw* y garreg, a phwysfawr *yw* y tywod: ond digofaint y ffol *sydd* drymmach na hwy ill dau.

4 Creulawn *yw* llid, fel llif-ddwfr *yw* digofaint; a phwy a ddichon sefyll o flaen ² cenfigen?

5 Gwell *yw* cerydd cyhoedd na chariad cuddiedig.

6 ^b Ffyddlawn *yw* archollion y caredig: ond cusanau y digasog *ydynt* ³ dwyllodrus.

7 ⁴ *Y* dyn llawn a fathra y dil mêl: ond ^c i'r newynog pob peth chwerw sydd felus.

8 Gwr yn ymdaith o'i le ei hun, sydd debyg i aderyn yn cilio o'i nyth.

9 Olew ac arogl-darth a lawenycha y galon; felly *y gwna* mwynder cyf-aill trwy gynghor ⁵ ffyddlawn.

10 Nac ymado â'th gydymmaith dy hun, a chydymmaith dy dad; ac na ddos i dŷ dy frawd yn amser dy orthrymder: *canys* ^d gwell *yw* cymmydog yn agos na brawd ym mhell.

11 ^e Bydd ddoeth, fy mab, a llawenycha fy nghalon; ^f fel y gallwyf ateb i'r neb a'm gwaradwyddo.

12 ^g *Y* call a wêl y drwg *yn dyfod*, ac a ymgûdd: ond yr anghall a ânt rhagddynt, ac a gospir.

13 ^h Cymmer wisg yr hwn a fachnïo dros y dieithr; a chymmer wystl ganddo dros y ddieithr.

14 *Y* neb a fendithio ei gydymmaith â llef uchel y bore pan gyfodo, cyfrifir *hyn* yn felldith iddo.

15 ⁱ Defni parhaus ar ddiwrnod gwlawog, a gwraig anynad, cyffelyb ydynt.

16 *Y* mae yr hwn a'i cuddio hi, *megis* yn cuddio y gwynt, ac olew ei ddeheulaw, *yr hwn* a ymddengys.

17 Haiarn a hoga haiarn: felly gwr a hoga wyneb ei gyfaill.

18 ^k *Y* neb a gadwo ei ffigysbren, a fwyty o'i ffrwyth ef; a'r neb a wasanaetho ei feistr, a ddaw i anrhydedd.

19 *Megis* mewn dwfr *y mae* wyn-eb *yn ateb* i wyneb: felly *y mae* calon dyn i ddyn.

20 ¹ Ni lenwir uffern na distryw: felly ^m ni lenwir llygaidd dyn.

21 ⁿ *Fel* y tawddlestr i'r arian, a'r ffwrnes i'r aur: felly *y mae* gwr i'w glod.

22 Er i ti bwyo ffol mewn mortar â phestl ym mhlith gwenith; *etto* nid ymedy ei ffolineb âg ef.

23 Edrych yn ddyfal ar dy anifeiliaid, a ⁶ gofala am dy braidd.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

² Neu,
eiddigedd.
pen. 6. 34.

^b Ps. 141. 5.

³ Neu, daer,
neu, oml.
⁴ Heb. Yr
enaid.
^c Job 6. 7.

⁵ Heb. Yr
enaid.

^d pen. 17.
17. a 18. 24.
Edrych
pen. 19. 7.
^e pen. 10. 1.
a 23. 24.
^f Ps. 127. 5.

^g pen. 22. 3.

^h Edrych
Exod. 22.
26.
pen. 20. 16.

ⁱ pen. 19.
13.

^k 1 Cor. 9. 7.

¹ pen. 30.
16.
Hab. 2. 5.
^m Preg. 1. 8.
a 6. 7.
ⁿ pen. 17. 3.

⁶ Heb.
gosod dy
galon ar
dy braidd.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

⁷ Heb.
werth.

24 Canys ⁷ cyfoeth ni *phery* byth :
ac a *bery* y goron o genhedlaeth i
genhedlaeth?

25 Y gwair a flaen-dardda, a'r
glaswellt a ymddengys, a llysiau y
mynyddoedd a gesglir.

26 Yr ŵyn a'th ddillada, ac o'r
geifr y *cei* werth tir.

27 Hefyd *ti* a *gei* ddigon o laeth
geifr yn fwyd i *ti*, yn fwyd i'th
dylwyth, ac *yn* ⁸ gynhaliaeth i'th
langcesau.

⁸ Heb.
fwyd.

PENNOD XXVIII.

*Athrawiaethau cyffredinol ynghylch annuwiol-
deb, a dwiriol burdeb.*

YR ^a annuwiol a ffy heb neb yn
ei erlid : ond y rhai cyfiawn
sydd hŷf megis llew.

^a Lef. 26.
17, 36.
Ps. 53. 5.

2 O herwydd camwedd gwlad, aml
fydd ei phennaethiaid : ond ² lle y
byddo gwr pwylllog synhwyrol, y
³ pery hi yn hir.

² Neu,
trwy wgr
pwylllog,
&c.

³ Neu, par-
hant hwy.

3 Gwr tlawd yn gorthrymmu tlod-
ion, *sydd debyg* i lif-ddwfr ⁴ yr hwn
ni âd luniaeth.

⁴ Heb. a heb
luniaeth.

4 ^b Y rhai a ymadawant â'r gyf-
raith, a ganmolant yr annuwiol :
ond y neb a gadwant y gyfraith,
a ymladd â hwynt.

^b Ps. 10. 3.
a 49. 18.
Rhuf. 1.
32.

5 Dynion annuwiol ni ddeallant
farn : ond ^c y neb a geisiant yr AR-
GLWYDD, a ddeallant bob *peth*.

^c 1 Cor. 2.
15.
1 Ioan. 2.
20, 27.

^d pen. 19. 1.
ad. 18.

6 ^d Gwell *yw* y tlawd a rodio yn
ei uniondeb, na'r traws ei ffyrdd,
er ei *fod* yn gyfoethog.

^e pen. 29. 3.

7 ^e Y neb a gadwo y gyfraith,
sydd fab deallus : ond y neb a
^f fyddo cydymmaith i loddestwyr,
a gywilyddia ei dad.

^f Neu,
a borthio
loddestwyr.

^g Job 27. 16,
17.
pen. 13. 22.
Preg. 2. 26.

8 ^f Y neb a chwanego ei gyfoeth
trwy usuriaeth ac occraeth, sydd
yn casglu i'r neb a fydd trugarog
wrth y tlawd.

^g Ps. 66. 18.
a 109. 7.
pen. 15. 8.

9 ^g Y neb a dry ei glust *ymaith*
rhag gwrandaw y gyfraith, *fydd*
ffiaidd ei weddi hefyd.

^h pen. 26.
27.

10 ^h Y neb a ddeno y cyfiawn i
ffordd ddrwg, a syrth yn ei bydew
ei hun : ond y cyfiawn a feddianna
ddaioni.

11 Gwr cyfoethog *sydd* ddoeth
yn ei olwg ei hun : ond y tlawd
deallus a'i chwilia ef allan.

ⁱ ad. 28.
pen. 11. 10.
a 29. 2.
Preg. 10. 6.

12 ⁱ Pan fyddo llawen y cyfiawn,
y mae anrhydedd mawr : ond pan
ddyrchafer yr annuwiolion, y chwil-
ir am ddyn.

^k Ps. 32.
3, 5.
1 Ioan. 1.
9, 10.
1 pen. 23.
17.
Es. 66. 2, 5.

13 ^k Y neb a guddio ei bechodau,
ni lwydda : ond y neb a'u haddefo,
ac a'u gadawo, a gaiff drugaredd.

14 Gwyn ei fyd y dyn ^l a ofno yn

wastadol : ond ^m y neb a galedo ei
galon, a ddigwydda i ddrwg.

15 *Fel* y llew rhuadus, a'r arth
wangeus, *yw* llywydd annuwiol i
bobl dlodion.

16 Pennadur heb ddeall *sydd* yn
fawr ei drawsedd : ond y neb a gasao
gybydd-dra, a estyn ei ddyddiau.

17 ⁿ Dyn a wnelo drawsedd i waed
neb, a ffy i'r pwll ; nac attaliad
neb ef.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

^m Rhuf. 11.
20.

ⁿ Gen. 9. 6.
Exod. 21.
14.

^o pen. 10. 9.
P ad. 6.

^q pen. 12.
11.

^r pen. 13.
11. a 20. 21.
a 23. 24.
ad. 22.

^s 1 Tim. 6. 9.

^t pen. 18. 5.
a 24. 23.

^u Pzec. 13.
19.

^v ad. 20.

18 ^o Y neb a rodio yn uniawn, a
waredir : ond ^p y neb a *fyddo* traws
ei ffyrdd, a syrth ar unwaith.

19 ^q Y neb a lafurio ei dir, a ddi-
gonir o fara : ond y neb a ganlyno
ofer-*wgr*, a gaiff ddigon o dlodi.

20 Gwr ffyddlawn a fydd aml ei
fendithion : ond ^r y neb a brysuro i
fod yn gyfoethog, ni bydd digerydd.

21 ^s Nid da derbyn wyneb : canys
^t y cyfryw wr am dammaid o fara
a wna gam.

22 ^u Gwr drwg ei lygad a brysura
i ymgyfoethogi : ond bychan y gŵyr
efe y daw tlodi arno.

23 ^x Y neb a geryddo ddyn, a
gaiff yn y diwedd fwy o ffafr na'r
neb a draetho weniaith â'i dafod.

^x pen. 27. 6.

24 Y neb a yspeilio ei dad neu
ei fam, ac a ddywed, Nid *yw* hyn
gamwedd, ^y *sydd* gymhar i ddin-
ystriwr.

^y pen. 18. 9.

25 ^z Gwr uchel ei feddwl a ennyn
gynnen : ond y neb a ymddiriedo
yn yr ARGLWYDD, a wneir yn fras.

^z pen. 13.
10.

26 Y neb a ymddiriedo yn ei gal-
on ei hun, sydd ffol : ond y neb a
rodio yn bwylllog, a achubir.

27 ^a Y neb a roddo i'r tlawd, ni
bydd angen arno : ond y neb a
guddio ei lygaid, a gaiff lawer o
felldithion.

^a Deut. 15.
7, &c.
pen. 19. 17.
a 22. 9.

28 ^b Pan ddyrchafer yr annuwiol,
^c dynion a ymguddia : ond wedi
darfod am danynt, yr amlhêir y
cyfiawn.

^b ad. 12.
pen. 29. 2.
^c Job 24. 4.

PENNOD XXIX.

1 Addysg ynghylch llywodraeth gyffredinol, 15
a neillduol. 22 Ynghylch lliid, balchder, llad-
rad, llyfrder, ac anibereidd-dra, a llygredig-
aeth swyddogion.

GWR ² a gerydder yn fynych ac
a galeda ei warr, a ddryllir yn
ddisymmwth, fel na byddo meddyg-
iniaeth.

² Heb.
ceryddon.

2 ^a Pan amlhâer y cyfiawn, y bobl
a lawenychant : ond pan fyddo yr
annuwiol yn llywodraethu, y bobl
a ocheneidia.

^a pen. 11.
10. a 28. 12.
28.
Preg. 10. 5.

3 ^b Gwr a garo ddoethineb a lawen-

^b pen. 10. 1.
a 15. 21.
a 27. 11.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

^e pen. 5. 9.
10. a 6. 26.
a 28. 7.
Luc 16. 13.
^s Heb. *gwr*
anrhegion.

ycha ei dad: ond ^ey neb a fyddo gyfaill i butteiniaid, a ddifa ei ddâ.

4 Brenhin trwy farn a gadarnhâ y wlad: ond ^sy neb a garo anrhegion, a'i dinystria hi.

5 Y gwr a ddywedo weniaith wrth ei gymmydog, sydd yn taenu rhwyd i'w draed ef.

6 Ynghamwedd dyn drwg y mae magl: ond y cyfiawn a gân ac a fydd lawen.

^a Job 29. 16.

7 ^aY cyfiawn a ystyria fatter y tlodion: ond yr annuwiol ni ofala am ei wybod.

^e pen. 11.
11.
^s Heb.
losgant.

8 ^eDynion gwatwarus a ⁴faglant ddinas: ond y doethion a droant ymaith ddigofaint.

9 Os gwr doeth a ymryson â dyn ffol, pa un bynnag a whel ai digio ai chwerthin, etto ni bydd llonyddwch.

10 Gwŷr gwaedlyd a gasânt yr uniawn: ond yr uniawn a gais ei enaid ef.

^f pen. 12.
16. a 14. 33.

11 ^fY ffol a dywallt ei holl feddwl: ond *gwr* doeth a'i hattal hyd yn ol.

12 Os llywydd a wrendy ar gelwydd, ei holl weision fyddant annuwiol.

^e pen. 22. 2.
⁶ Neu,
occurw.

13 ^sY tlawd a'r ⁶twyllodrus a gyd-gyfarfyddant; a'r ARGWLWYDD a lewyrcha eu llygaid hwy ill dau.

^h pen. 20.
28. a 25. 5.

14 ^hY brenhin a farno y tlodion yn ffyddlawn, ei orsedd a sierheir byth.

ⁱ ad. 17.

15 ⁱY wialen a cherydd a rydd ddoethineb: ond ^kmab a gaffo ei rwysg ei hun, a gywilyddia ei fam.

^k pen. 10. 1.
a 17. 21. 25.

16 Pan amlhao y rhai annuwiol, yr amlhâ camwedd: ond ^ly rhai cyfiawn, a welant eu cwmp hwy.

^l Pa. 37. 36.
a 58. 10.
a 91. 8.

17 ^mCerydda dy fab, ac efe a bair i ti lonyddwch; ac a bair hyfrydwch i'th enaid.

^m pen. 13.
24. a 19. 18.
a 22. 15.
a 23. 13. 14.

18 ⁿLle ni byddo gweledigaeth, ⁶methu a wna y bobl: ond ^ey neb a gadwo y gyfraith, gwyn ei fyd ef.

ⁿ 1 Sam.
3. 1.
Amos 8.
11. 12.

19 Ni chymmer gwas addysg ar eiriau: canys er ei fod yn deall, etto nid ettyb.

⁶ Neu,
y noethir
y bobl.

20 A welï di ddyn prysur yn ei ⁷eiriau? ²gwell *yw* y gobaith am y ffol nag am dano ef.

^o Ioan 13.
17.
Iago 1. 25.

21 Y neb a ddygo ei was i fynu yn foethus o'i febyd, o'r diwedd efe a fydd *fel* mab *iddo*.

^q pen. 15.
18. a 26. 21.

22 ^qGwr diglawn a ennyn gynnen; a'r lliديو sydd aml ei gamwedd.

^r Job 22. 29.
pen. 15. 33.
a 18. 12.
Es. 66. 2.
Matt. 23.
12.

23 ^rBalchder dyn a'i gostwng ef: ond y gostyngedig o yspryd a gynnal anrhydedd.

^s Luc 14. 11.
a 18. 14.
Iago 4. 6.
10.
1 Petr 5. 5.

24 Y neb a fo cyfrannog â lleidr,

a gasâ ei enaid ei hun: efe a wrendy ar felldith, ac nis mynega.

25 Ofn dyn sydd yn dwyn magl: ond y neb a ymddiriedo yn yr ARGWLWYDD a ddyrchefir.

26 ^lLlawer a ymgeisiant âg wynneb y llywydd: ond oddi wrth yr ARGWLWYDD y mae barn pob dyn.

27 Ffiaidd gan y cyfiawn wr anghyfiawn: a ffaidd gan yr annuwiol wr uniawn ei ffordd.

PENNOD XXX.

1 *Cyffes Agur o'i ffydd.* 7 *Dau bwnge ei weddi ef.* 10 *Na ddylid gnoneuthur cam â'r rhai gwaelf.* 11 *Pedair cenhedlaeth ddrygiomus.* 15 *Pedwar peth ni ellir eu digoni.* 17 *Na ddylid drysturu tad a mam.* 18 *Pedwar peth anhawdd eu gwybod.* 21 *Pedwar peth ni ellir eu dioddef.* 24 *Pedwar peth doeth dros ben.* 29 *Pedwar peth mawrfrydig.* 32 *Rhaid yw achub blaen digofaint.*

GEIRIAU Agur mab Jaceh, *sef* ^ay brophwydoliaeth: y gwr a lefarodd wrth Ithiel, wrth Ithiel, *meddaf*, ac Ucal.

^a pen. 31. 1.

2 Yn wir yr *ydwyf* yn ffolach na neb, ac nid oes deall dyn gennyf.

3 Ni ddysgais ddoethineb, ac ²nid oes gennyf wybodaeth y sanctaidd.

² Heb.
nis gum
wybodaeth.

4 ^bPwy a esgynodd i'r nefoedd, neu a ddisgynodd? ^cpwya gasglodd y gwynt yn ei ddynau? pwy a rwymodd y dyfroedd mewn dilledyn? pwy a gadarnhaodd holl derfynau y ddaear? beth *yw* ei enw ef, a pheth *yw* enw ei fab, os gwyddost?

^b Ioan 3. 13.

5 ^dHoll air DUW sydd ³bur: ^etarian *yw* efe i'r neb a ymddiriedant ynddo.

^d Pa. 12. 6.
a 18. 30.
a 19. 8.
a 119. 140.

6 ^fNa ddyro ddim at ei eiriau ef, rhag iddo dy geryddu, a'th gael yn gelwyddog.

³ Heb.
buredig.

7 Dau *beth* yr *ydwyf* yn eu gofyn gennyf, ⁴na ommedd *hwynt* i mi cyn fy marw.

^e Pa. 34. 11.
a 115. 9, 10, 11.

8 Tyn ym mhell oddi wrthyf wagedd a chelwydd; na ddyro i mi na thlodi na chyfoeth; ⁵portha fi â'm ⁵digonedd o fara:

^f Deut. 4. 2.
a 12. 32.
Dat. 22. 18, 19.

9 ^hRhag i mi ymlenwi, a'th wadu di, a dywedyd, Pwy *yw* yr ARGWLWYDD? a rhag i mi fyned yn dlawd, a lladratta, a chymmeryd enw fy NUW yn *ofer*.

⁴ Heb.
nac attal
hwynt oddi
wrthyf.

10 ⁶Nac achwyn ar was wrth ei feistr, rhag iddo dy felldithio, a'th gael yn euog.

⁵ Matt. 6.
11.

11 *Y mae* cenhedlaeth a felldithia ei thad, a'i mam ni fendithia.

⁵ Heb. *dogm*.

12 *Y mae* cenhedlaeth lân yn ei golwg ei hun, er nas glanhâwyd oddi wrth ei haflendid.

^h Deut. 8.
12. a 32. 15.
Hos. 13. 6.

⁶ Heb. *Na*
niveidia
a'th dafod.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

¹ pen. 6. 17.
² Job 29. 17.
Ps. 52. 2.
a 57. 4.
pen. 12. 18.
¹ Ps. 14. 4.
Amos 8. 4.

⁷ gel bendoll.

⁶ Heb.
Gohud.
m pen. 27.
20.
Hab. 2. 5.

⁹ Neu,
yr afon.

² Heb.
y'ng hathon.

² pen. 19.
10.
Preg. 10. 7.

³ etifeddes.

⁴ Heb.
twedi ei
gionethur
yn ddoeth.
⁶ pen. 6. 6.
&c.

² Ps. 104.
18.

⁵ Heb. yn
gyssyllt-
edig.

⁶ Neu,
March.
Heb.
Gureg-
ysedig ei
llwynau.

13 *Y mae* cenhedlaeth, O mor uchel yw ei llygaid! a'i hamrantau a ddyrchafwyd.

14 *Y mae* cenhedlaeth a'i dannedd yn gleddyfau, a'i childdannedd yn gyllyll, ¹i ddifa y tlodion oddi ar y ddaear, a'r anghenus o *blith* dynion.

15 *I'r* ⁷gele y mae dwy ferch, *yn llefain*, Moes, moes. Tri *pheth* ni ddiwellir: *ie*, pedwar *peth* ni ddywedant byth, ⁸Digon:

16 ^mY bedd; y groth amhhlantadwy; y ddaear ni ddiwellir â dyfroedd; a'r tân ni ddywed, Digon.

17 Llygad yr hwn a watwro *ei* dad, ac a ddiystyro ufuddhâu *ei* fam, a dyn cigfrain ⁹y dyffryn, a'r cywion eryrod a'i bwyty.

18 Tri *pheth* sydd guddiedig i mi; *ie*, pedwar *peth* nid adwaen:

19 Ffordd eryr yn yr awyr, ffordd neidr ar graig, ffordd llong ²ynghanol y môr, a ffordd gwr gyd â morwyn.

20 Felly *y mae* ffordd merch odinebus; hi a fwyty, ac a sych ei safn, ac a ddywed, Ni wneuthum i anwiredd.

21 O herwydd tri *pheth* y cynhyrfir y ddaear, ac o herwydd pedwar, *y rhai* ni ddichon hi eu dioddef:

22 ⁿO herwydd gwas pan deyrnaso; ac un ffol pan lanwer ef o fwyd;

23 O herwydd *gwraig* atgas pan brioder hi; a llaw-forwyn a elo yn ³aeres i'w meistres.

24 *Y mae* pedwar *peth* bychain ar y ddaear, ac etto *y maent* yn ddoeth ⁴iawn:

25 ⁿOid *yw* y morgrug bobl nerthol, etto y maent yn darparu eu lluniaeth yr haf;

26 ^pY cwningod nid *ydylt* bobl rymmus, etto hwy a wnant eu tai yn y graig;

27 *Y* locustiaid nid oes brenhin iddynt, etto hwy a ânt allan ⁵yn dorfeydd;

28 *Y* pryf coppyn a ymafaela â'i ddwyllaw, ac y mae yn llys y brenhin.

29 *Y mae* tri *pheth* a gerddant yn hardd, *ie*, pedwar *peth* a rodiant yn weddus:

30 Llew cryf ym mhlith anifeiliaid, ni thry yn ei ol er neb;

31 ⁶Milgi *cryf yn ei feingefn*, a bwch, a brenhin, *yr hwn* ni chyfyd neb yn ei erbyn.

32 Os buost ffol yn ymddyrchafu, ac os meddyliaist ddrwg, ^a*dyro* dy law ar dy enau.

33 Yn ddiau corddi llaeth a ddwg allan ymenyn, a gwasgu ffroenau a dyn allan waed: felly cymmell lliad a ddwg allan gynnen.

PENNOD XXXI.

1 Addysg Lemuel ynghylch diweirdeb a chymmedrollder. 6 Bod yn rhaid cysuro ac amddiffyn y cystuddiedig. 10 Clod a chynhedd-fau gwraig dda.

GEIRIAU Lemuel frenhin; ^ay brophwydoliaeth a ddysgodd ei fam iddo.

2 Pa *beth*, fy mab? pa beth, mab fy nghroth? *ie*, pa beth, mab fy addunedau?

3 ^bNa ddyro i wragedd dy nerth; na'th ffyrdd ^ci'r hyn a ddifetha frenhinoedd.

4 ^dNid *gweddaidd* i frenhinoedd, O Lemuel, nid *gweddaidd* i frenhinoedd yfed gwin; nac i bennaduriaid ddiod gadarn:

5 Rhag iddynt yfed, ac ebargofi y ddeddf; a newidio barn ²yr un o'r rhai gorthrymmedig.

6 ^eRhoddwch ddiod gadarn i'r neb sydd ar ddarford am dano; a gwin ³i'r rhai trwm eu calon.

7 Yfed efe, fel yr anghofio ei dlodi; ac nas meddylio am ei flinfyd mwy.

8 ^fAgor dy enau dros y mud, yn achos holl blant dinystr.

9 Agor dy enau, ^gbarn yn gyfiawn; a dadleu dros y tlawd a'r anghenus.

10 ^hPwy a fedr gael gwraig rinweddol? gwerthfawroccach *yw* hi na'r carbwncl.

11 Calon ei gwr a ymddiried ynddi, fel na bydd arno eisieu anrhaith.

12 Hi a wna iddo lês, ac nid drwg, holl ddyddiau ei bywyd.

13 Hi a gais wlan a llin, ac a'i gweithia â'i dwyllaw yn ewyllysgar.

14 Tebyg yw hi i long marsiandwr; hi a ddwg ei hymborth o bell.

15 Hi a gyfyd hefyd liw nos, ac a rydd fwyd i'w thylwyth, a'u dogn i'w llangesau.

16 Hi a feddwl am faes, ac a'i ⁴pryn ef; â gwaith ei dwyllaw hi a blanna winllan.

17 Hi a wregysa ei llwynau â nerth, ac a gryfhâ ei breichiau.

18 Hi a ⁵wêl *fod* ei marsiandiaeth yn fuddiol; ni ddiffydd ei chanwyll ar hyd y nos.

19 Hi a rydd ei llaw ar y werthdy, a'i llaw a ddeil y cogail.

Cyn
CRIST
Cylch
700.

⁹ Job 21. 5.
a 40. 4.
Mic. 7. 16.

Cylch
1015.
a pen. 30. 1.

^b pen. 5. 9.

^c Deut. 17.
17.

^d Preg. 10.
17.

² Heb. holl
feibion
cystudd.

^e Ps. 104.
15.

³ Heb.
chwero eu
henaid.

⁴ Edrych
Job 29. 15.

⁵ Lef. 19.
15.
Deut. 1. 16.

^h pen. 12. 4.
a 18. 22.
a 19. 14.

⁴ Heb.
cynmer.

⁵ Heb. arch-
waetha.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

⁶ Heb. *leda*.
⁷ Neu, *d*
diillai dau-
ddybyg.

20 Hi a ⁶egyr ei llaw i'r tlawd, ac a estyn ei dwylaw i'r anghenus.

21 Nid ofna hi am ei thylwyth rhag yr eira; canys ei holl dŷ hi a ddilledir ⁷âg ysgarlad.

22 Hi a weithia iddi ei hun garpedau; ei gwisg *yw* sidan a phorphor.

23 Hynod *yw* ei gwr hi yn y pyrth, pan eisteddo gyd â henuriaid y wlad.

24 Hi a wna lïan main, ac a'i gwerth, ac a rydd wregysau at y marsiandwr.

25 Nerth ac anrhydedd *yw* ei gwisg; ac yn yr amser a ddaw hi a chwardd.

26 Hi a egyr ei genau yn ddoeth: a chyfraith trugaredd *sydd* ar ei thafod hi.

27 Hi a graffa ar ffyrdd tylwyth ei thŷ: ac ni fwytty hi fara seguryd.

28 Ei phlant a godant, ac a'i galwant yn ddedwydd; ei gwr *hefyd*, ac a'i canmol hi:

29 Llawer merch a ⁸weithiodd yn rymmus; ond ti a ragoraist arnynt oll.

30 Siommedig *yw* ffafr, ac ofer *yw* tegwch; ond benyw yn ofni yr ARGWLWYDD, hi a gaiff glod.

31 Rhoddwyd iddi o frwyth ei dwylaw; a chanmoled ei gweithredoedd hi yn y pyrth.

Cyn
CRIST
Cylch
1015.

⁸ Neu,
gawsant
olud.

LLYFR ECCLESIASTES,

NEU Y PREGETHW.

PENNOD I.

1 Y *Pregethwr* yn dangos ofered gorchwylion dyn: 4 o herwydd bod y creaduriaid yn ddiorthwys yn eu cylchoedd; 9 nad ydynt yn dwyn dim newydd, a bod yr hen bethau wedi eu hebargosi: 12 ac o herwydd mai felly y cafodd efe wrth chwilio doethineb.

GEIRIAU y ^aPregethwr, mab Dafydd, brenhin yn Jerusaleu.

2 ^bGwagedd o wagedd, medd y Pregethwr, gwagedd o wagedd; ^cgwagedd *yw* y cwbl.

3 ^dPa fudd sydd i ddyn o'i holl lafur a gymmer efe dan yr haul?

4 *Un* genhedlaeth a â ymaith, a chenedlaeth *arall* a ddaw: ^eond y ddacur a saif byth.

5 Yr haul hefyd a gyfyd, a'r haul a fachlud, ac a ²brysura i'w le lle y mae yn codi.

6 Y gwynt a â i'r dehau, ac a amgylcha i'r gogledd: y mae yn myned oddi amgylch yn wastadol, y mae y gwynt yn dychwelyd yn ei gwmpasoedd.

7 ^fYr holl afonydd a redant i'r môr, etto nid *yw* y môr yn llawn: o'r lle y daeth yr afonydd, yno y dychwelant ³eilwaith.

8 Pob peth *sydd* yn llawn blinder; ni ddichon dyn *ei* draethu: ni chaiff y llygad ddigon o edrych, ac ni ddigonir y glust â chlywed.

9 ^gY peth a fu, a fydd; a'r peth a wnaed, a wneir: ac nid *oes* dim newydd dan yr haul.

10 A oes dim y gellir dywedyd am dano, Edrych ar hwn, dyma beth newydd? efe fu eisoes yn yr hen amser o'n blaen ni.

11 Nid *oes* goffa am y pethau gynt; ac ni bydd coffa am y pethau a ddaw, gan *y rhai* a ddaw ar ol.

12 ^hMyfi y Pregethwr oeddwn frenhin ar Israel yn Jerusalem;

13 Ac a roddais fy ⁴mryd ar geisio a chwilio trwy ddoethineb, am bob *peth* a wnaed dan y nefoedd: ¹y llafur blin yma a roddes Duw ar feibion dynion i ⁵ymguro ynddo.

14 Mi a welais yr holl weithredoedd a wnaed dan haul; ac wele, gwagedd a gorthrymder yspryd *yw* y cwbl.

15 ^kNi ellir uniawni yr hyn sydd gam, na chyfrif yr hyn sydd ddi-ffgiol.

16 Mi a ymddiddennais â'm calon fy hun, gan ddywedyd, Wele, ¹mi a euthum yn fawr, ac a gesglais ddoethineb tu hwnt i bawb a fu o'm blaen i yn Jerusalem; a'm calon a ⁶ddeallodd lawer o ddoethineb a gwybodaeth.

17 ^mMi a roddais fy nghalon hefyd i wybod doethineb, ac i wybod ynfydrwydd a ffolineb: mi a wybŷm fod hyn hefyd yn orthrymder yspryd.

18 Canys ⁿmewn llawer o ddoethineb *y mae* llawer o ddig: a'r neb a chwanego wybodaeth, a chwanega ofid.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

^h ad. 1.

⁴ Heb.
nghalon.

¹ Gen. 3. 19.

⁵ Neu, *ym-*
gystuddio.

^k pen. 7. 13.

¹ 1 Bren. 3.
12. 13.
a 4. 30.
a 10. 7. 23.
pen. 2. 9.

⁶ Heb.
welodd.

^m pen. 2. 12.
a 7. 23. 25.

ⁿ pen. 12.
12.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

^a ad. 12.
pen. 7. 27.
a 12. 8. 9.
10.

^b Ps. 39. 5.
6. a 62. 9.
a 144. 4.
pen. 12. 8.
^c Rhuf. 8.
20.
^d pen. 2. 22.
a 3. 9.

^e Ps. 104. 5.
a 119. 90.

² Heb.
ddyheia.

^f Job 38.
10.
Ps. 104. 8.
9.

³ Heb.
fynded.

^g pen. 3. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
977

PENNOD II.

1 Ofered gwaith dyn yn ei ddifyrwch. 12 Er bod y doeth yn well na'r ynfyd, etto yr un diwedd sydd i bob un o'r ddau. 18 Ofered llafur dyn, gan fod yn rhaid iddo adael y cwbl, ni ddyr i bwy. 24 Nad oes dim well na chymmeryd llawenydd o'n llafur; etto rhodd Duw yw hynny.

MI a ddywedais yn fy nghalon, Iddo yn awr, mi a'th brofaf â llawenydd; am hynny cymmer dy fyd yn ddifyr: ac wele, hyn hefyd sydd wagedd.

2 Mi a ddywedais am chwerthin, Ynfyd yw: ac am lawenydd, Pa beth a wna?

3 ^a Mi a geisiais yn fy nghalon ymroddi i win, (etto yn arwain fy nghalon mewn doethineb,) ac i goffidid ffolineb, hyd oni welwn beth oedd y da hwnnw i feibion dynion, yr hyn a wnant hwy dan y nefoedd holl ddyddiau eu bywyd.

4 Mi a wneuthum i mi waith mawr; mi a adeileidais i mi dai; mi a blennais i mi winllannoedd:

5 Mi a wneuthum erddi a pherllannau, ac a blennais ynddynt brennau o bob ffrwyth:

6 Mi a wneuthum lynnau dwfr, i ddyfrhâu â hwynt y llwyni sydd yn dwyn coed:

7 Mi a ddarperais weision a morwynion; hefyd yr oedd i mi ⁴gaethweision tŷ; i.e., yr oeddwn i yn berchen llawer o wartheg a defaid, tu hwnt i bawb a fuasai o'm blaen i yn Jerusalem:

8 ^b Mi a bentyrrais i mi hefyd arian ac aur, a thrysor pennaf brenhinoedd a thaleithiau: mi a ddarperais i mi gantorion a chantoresau, a phob rhyw offer cerdd, difyrwrch meibion dynion.

9 ^c A mi a euthum yn fawr, ac a gynyddais yn fwy na neb a fuasai o'm blaen i yn Jerusalem: a'm doethineb oedd yn sefyll gyd â mi.

10 A pha beth bynnag a ddeisyfai fy llygaid, ni ommeddwn hwynt: ni attaliwn fy nghalon oddi wrth ddim hyfryd; canys fy nghalon a lawenychai yn fy holl lafur: a ^dhyn oedd fy rhan i o'm holl lafur.

11 Yna mi a edrychais ar fy holl weithredoedd a wnaethai fy nwy-law, ac ar y llafur a lafurais yn ei wneuthur: ac wele, hyn oll oedd ^ewagedd a gorthrymder yspryd, ac nid oedd dim budd dan yr haul.

12 A mi a droais i edrych ar ddoethineb, ac ar ^fynfydrwydd a

ffolineb, canys beth a wnai y dyn a ddeuai ar ol y brenhin? ⁵ y peth a wnaed eisoes.

13 Yna mi a welais ⁶ fod doethineb yn rhagori ar ffolineb, fel y mae goleuni yn rhagori ar dywyllwch.

14 ⁸ Y doeth sydd a'i llygaid yn ei ben; ond y ffol a rodia yn y tywyllwch: ac etto mi a welais ^h yr un ddamwain yn digwydd iddynt oll.

15 Yna y dywedais yn fy nghalon, Fel y digwydd i'r ffol, y digwydd i minnau; pa beth gan hynny a dâl i mi fod yn ddoeth mwyach? Yna y dywedais yn fy nghalon, *fod* hyn hefyd yn wagedd.

16 Canys ni bydd coffa am y doeth mwy nag am yr annoeth yn dragywydd; y pethau sydd yr awr hon, yn y dyddiau a ddaw a olyngir oll dros gôf: a pha fodd y mae y doeth yn marw? fel yr annoeth.

17 Am hynny cas gennyf einioes; canys blin gennyf y gorchwyl a wneir dan haul; canys gwagedd a gorthrymder yspryd yw y cwbl.

18 ¶ I.e., cas gennyf fy holl lafur yr ydwyf fi yn ei ⁷ gymmeryd dan haul; am fod ¹ yn rhaid i mi ei adael i'r neb a fydd ar fy ol i.

19 A phwy a wŷr ai doeth ai annoeth fydd efe? etto efe a fydd feistr ar fy holl lafur yr hwn a gymmerais, ac yn yr hwn y bûm ddoeth dan haul. Dyma wagedd hefyd.

20 Am hynny mi a droais i beri i'm calon anobeithio o'r holl lafur a gymmerais dan yr haul.

21 Canys y mae dyn yr hwn y mae ei lafur yn bwylllog, yn synhwyrol, ac yn uniawn: ac y mae yn ei ⁸ adael yn rhan i'r neb ni lafuriodd wrtho. Hyn hefyd sydd wagedd, a gorthrymder mawr.

22 ^k Canys beth sydd i ddyn o'i holl lafur a gorthrymder ei galon, yr hwn a gymmerodd efe dan haul?

23 Canys ei holl ddyddiau sydd ¹ orthrymder, a'i lafur yn ofid: i.e., ni chymmer ei galon esmwythdra y nos. Hyn hefyd sydd wagedd.

24 ¶ ^m Nid oes daioni mwy i ddyn, nag iddo fwyta ac yfed, a pheri i'w enaid gael daioni o'i lafur. Hyn hefyd a welais, mai o law Duw yr oedd hyn.

25 Canys pwy a ddichon fwyta, a phwy a'i mwynhâi, o'm blaen i?

26 Canys i'r dyn a fyddo da ⁹ yn ei olwg ef, y rhydd *Duw* ddoethineb, a gwybodaeth, a llawenydd;

Cyn
CRIST
Cylch
977.

⁵ Neu, yn y pethau, &c.

⁶ Heb. fod rhagoriaeth yn doethineb mwy nag mewn ynfyrwydd.

⁸ Diar. 17. 24.

pen. 8. 1.

^h Ps. 49. 10.

pen. 9. 2, 3.

⁷ Heb. lafurio.

¹ Ps. 49. 10.

pen. 9. 2, 3.

⁸ Heb. roddi.

^k pen. 1. 3.

a 3. 9.

¹ Job 14. 1.

^m pen. 3. 12.

13, 22.

a 5. 18.

a 8. 15.

⁹ Heb. ger ei fron ef.

a pen. 1. 17.

² Heb. dynnu fy nghnawd a gwin.

³ Heb. risedi dyddiau eu heinioes.

⁴ Heb. feibion tŷ.

^b 1 Bren. 9. 28, a 10. 10, 14, 21, &c.

c pen. 1. 16.

^d pen. 3. 22. a 5. 18. a 9. 9.

^e pen. 1. 3. 14.

^f pen. 1. 17. a 7. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

^a Job 27. 16,
17.
Diar. 28. 8.

ond i'r pechadur y rhydd efe boen i gasglu ac i dyrru, ^ai'w roddi i'r neb a fyddo da ger bron DUW. Hynny hefyd sydd wagedd, a gorthrymder yspryd.

PENNOD III.

1 Bod anghenraid gyfnewid yr amseroedd yn ychwanegu gwagedd at lafur dyn. 11 Godidowgrwydd gweithredoedd Duw: 16 ond dyn, Duw a farn ei weithredoedd ef yn y byd a ddaw; ac yma ni bydd ond cyffelyb i anifail.

Y MAE ^aamser i bob peth, ac amser i bob amcan dan y nef-oedd:

2 Amser i ²eni, ac amser i farw; amser i blannu, ac amser i dynnu y peth a blannwyd;

3 Amser i ladd, ac amser i iachâu; amser i fwrw i lawr, ac amser i adeiladu;

4 Amser i wylo, ac amser i chwerthin; amser i alaru, ac amser i ddawnsio;

5 Amser i dafllu cerrig ymaith, ac amser i gasglu cerrig ynghyd; amser i ymgofleidio, ac ^bamser i ³ochel ymgofleidio;

6 Amser i geisio, ac amser i golli; amser i gadw, ac amser i fwrw ymaith;

7 Amser i rwygo, ac amser i wnïo; amser i dewi, ac amser i ddywedyd;

8 Amser i garu, ac amser i gasâu; amser i ryfel, ac amser i heddwch.

9 ^cPa fudd sydd i'r gweithydd yn yr hyn y mae yn llafurio?

10 Mi a welais y blinder a roddes Duw ar feibion dynion, i ymflino ynddo.

11 Efe a wnaeth bob peth yn dëg yn ei amser: efe a osododd y byd hefyd yn eu calonnau hwy, fel ^dna allo dyn gael allan y gwaith a wnaeth Duw o'r dechreuad hyd y diwedd.

12 ^eMi a wn nad oes dim da ynddynt, ond bod i ddyn fod yn llawen, a gwneuthur daioni yn ei fywyd.

13 A ^fbod i bob dyn fwytta ac yfed, a mwynhâu daioni o'i holl lafur; rhodd Duw yw hynny.

14 Mi a wn beth bynnag a wnel Duw, y bydd hynny byth; ni ellir na bwrw atto, na thynnu dim oddi wrtho: ac y mae Duw yn gwneuthur hyn, fel yr ofnai dynion ger ei fron ef.

15 ^gY peth a fu o'r blaen sydd yr

awr hon; a'r peth sydd ar ddyfod a fu o'r blaen: Duw ei hun a ofyn y peth a ⁴aeth heibio.

16 ^hHefyd ^hmi a welais dan yr haul le barn, yno yr oedd annw-
ioldeb; a lle cyfiawnder, yno yr oedd anwiredd.

17 Mi a ddywedais yn fy nghalon, Duw a farn y cyfiawn a'r anghyfiawn: canys ^ymae ⁱamser i bob amcan, ac i bob gwaith yno.

18 Mi a ddywedais yn fy nghalon am gyflwr meibion dynion; ⁵fel y byddai i DDUW eu hamlygu hwynt, ac y gwelent hwythau mai anifeiliaid ydynt.

19 ^kCanys digwydd meibion dynion a ddigwydd i'r anifeiliaid; yr un digwydd sydd iddynt: fel y mae y naill yn marw, felly y bydd marw y llall; ie, yr un chwythad sydd iddynt oll; fel nad oes mwy rhagoriaeth i ddyn nag i anifail: canys gwagedd yw y cwbl.

20 Y mae y cwbl yn myned i'r un lle: ¹pob un sydd o'r pridd, a phob un a dry i'r pridd eilwaith.

21 ^mPwy a edwyn yspryd ⁶dyn, yr hwn sydd yn esgyn i fynu? a chwythad anifail, yr hwn sydd yn disgyn i waered i'r ddaear?

22 ⁿAm hynny mi a welaf nad oes dim well nag i ddyn ymlawenychu yn ei weithredoedd ei hun; canys hyn yw ei ran ef: canys pwy a'i dwg ef i weled y peth fydd ar ei ol?

PENNOD IV.

1 Bod trais, 4 a chenfigen, 5 a seguryd, 7 a chybydd-dod, 9 a neilliwolrwydd, 13 a gwrthnysigrwydd, yn ychwanegu ar wagedd dyn.

FELLY mi a ddychwelais, ac a edrychais ar yr holl ^aorthrymderau sydd dan yr haul: ac wele ddagrau y rhai gorthrymmedig heb neb i'w cysuro; ac ar law eu treiswyr yr oedd gallu, a hwythau heb neb i'w cysuro.

2 ^bA mi a ganmolais y meirw y rhai sydd yn barod wedi marw, yn fwy na'r byw y rhai sydd yn fyw etto.

3 ^cGwell na'r ddau yw y neb ni bu erioed, yr hwn ni welodd y gwaith blin sydd dan haul.

4 ^hA mi a welais fod pob llafur, a phob uniondeb gwaith dyn, ²yn peri iddo genfigen gan ei gymmydog. Hyn hefyd sydd wagedd a gorthrymder yspryd.

5 ^dY ffol a wasg ei ddwyllaw yng-
hyd, ac a fwytty ei gnawd ei hun.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

⁴ Heb.
yrrwyd
ymaith.
^b pen. 5. 8.

ⁱ ad. 1.

⁵ fel y
gwnaent
Dduw yn
bur, ac y
gwelent
mai, &c.

^k Ps. 49. 12,
20.
pen. 2. 16.

ⁱ Gen. 3. 19.

^m pen. 12. 7.
⁶ Heb.
meibion
dyn.

ⁿ ad. 12.
pen. 2. 24.
a 5. 18.
a 11. 9.

^a pen. 5. 8.

^b Job 3. 17,
&c.

^c Job 3. 11,
16. 21.
pen. 6. 3.

² Heb. mai
hyn yw
cenfigen
dyn gan
ei gym-
mydog.

^d Diar. 6.
10. a 24. 33.

^a ad. 17.
pen. 8. 6.

² Heb.
esgor.

^b Joel 2. 16.
¹ Cor. 7. 5.
³ Heb.
bellhâu
oddî iorth.

^e pen. 1. 3.

⁴ pen. 8. 17.

^e ad. 22.

^f pen. 2. 24.

^g pen. 1. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
977.e Diar. 15.
16, 17.
a 16. 8.

f Ps. 39. 6.

6 °Gwell *yw* llonaid llaw *trwy* lonyddwch, na llonaid dwy law *trwy* flinder a gorthrymder yspryd.

7 ¶ Yna mi a droais, ac a welais wagedd dan yr haul.

8 Y mae un *yn unig*, ac heb ail; ie, nid *oes* iddo na mab na brawd; ac etto nid *oes* diwedd ar ei lafur oll: ie, ni chaiff ei lygaid ddigon o gyfoeth; ^f*ni ddywed efe*, I bwy yr ydwyf yn llafurio, ac yn difuddio fy enaid oddi wrth hyfrydwch? Hyn hefyd *sydd* wagedd, a dyma drafferth flin.

9 ¶ Gwell *yw* dau nag un, o achos bod iddynt wobwr da am eu llafur.

10 Canys os syrthiant, y naill a gyfyd y llall: ond gwae yr unig; canys pan syrthio efe, nid *oes* ail i'w gyfodi.

11 Hefyd os dau a gyd-orweddant, hwy a ymgynhesant; ond yr unig, pa fodd y cynhesa efe?

12 Ac os cryfach fydd un nag ef, dau a'i gwrthwynebiant yntau; a rhaff deircainge ni thorrir ar frys.

13 ¶ Gwell *yw* bachgen tlawd a doeth, na brenhin hen ac ynyd, yr hwn ni fedr gymmeryd rhybudd mwyach:

14 Canys *y naill* sydd yn dyfod allan o'r carchardy i deyrnasu, a'r llall wedi ei eni yn ei frenhiniaeth, *yn myned* yn dlawd.

15 Mi a welais y rhai byw oll y rhai sydd yn rhodio dan yr haul, gyd â'r ail mab yr hwn a saif yn ei le ef.

16 Nid *oes* diben ar yr holl bobl, *sef* ar y rhai oll a fu o'u blaen hwynt; a'r rhai a ddêl ar ol, ni lawenychant ynddo: gwagedd yn ddi-
au a blinder yspryd *yw* hyn hefyd.

PENNOD V.

1 Gwagedd *y'ngwasanaeth Duw*, 8 mewn grwg-nach yn erbyn trais, 9 ac mewn cyfoeth. 18 Rhodd Duw *yw* cael llawenydd o'n cyfoeth.

GWYLLIA ar dy droed ^apan fydddech yn myned i dŷ Duw, a bydd barottach i wrandaw ^bnag i roi aberth ffyliaid; canys ni wyddant hwy eu bod yn gwneuthur drwg.

2 Na fydd *ry* brysur â'th enau, ac na frysied dy galon i draethu ²dim ger bron Duw: canys Duw *sydd* yn y nefoedd, a thithau *sydd* ar y ddaear; ac am hynny ^cbydded dy eiriau yn anaml.

3 Canys breuddwyd a ddaw o drallod lawer: ac ^dymadrodd y ffol o laweroedd o eiriau.

4 °Pan addunedech adduned i Duw, nac oeda ei thalu: canys nid *oes ganddo* flas ar rai ynyd; ^fy peth a addunedais, tâl.

5 °Gwell i ti fod heb addunedu, nag i ti addunedu, a bod heb dalu.

6 Na âd i'th enau beri i'th gnawd bechu; ac na ddywed ger bron yr angel, Amryfusedd *fu*: paham y digiai Duw wrth dy leferydd, a difetha gwaith dy ddwyllaw?

7 Canys mewn llaweroedd o freuddwydion *y mae* gwagedd, ac mewn llawer o eiriau: ond ofna di Duw.

8 ¶ Os gweli dreisio y tlawd, a thraws-wyro barn a chyfiawnder mewn gwlad; na ryfedda ³o achos hyn: canys ^hy mae *yr hwn sydd* uwch na'r uchaf yn gwylied, ac *y mae un* sydd uwch na hwynt.

9 ¶ Cynnyrch y ddaear hefyd sydd i bob peth: wrth dir llafur y mae y brenhin yn byw.

10 Y neb a garo arian, ni ddi-gonir âg arian; na'r neb a hoffo amltra, â chynnyrch. Hyn hefyd *sydd* gwagedd.

11 Lle y byddo llawer o ddâ, y bydd llawer i'w ddi-fa: pa fudd gan hynny *sydd* i'w perchennog, ond eu gweled â'u llygaid?

12 Melus *yw* hwn y gweithiwr, pa un bynnag ai ychydig ai llawer a fwyttao: ond llawnder y cyfoethog ni âd iddo gysgu.

13 Y mae trueni blin a welais dan yr haul, cyfoeth wedi eu cadw yn niwed i'w perchennog.

14 Ond derfydd am y cyfoeth hynny trwy drallod blin; ac efe a yn-nill fab, ac nid *oes* dim yn ei law ef.

15 ¹Megis y daeth allan o groth ei fam yn noeth, y dychwel i fyned modd y daeth, ac ni ddwg ddim o'i lafur, yr hyn a ddygo ymaith yn ei law.

16 A hyn hefyd *sydd* ofid blin; yn hollol y modd y daeth, felly yr â efe ymaith: a ^kpha fudd *sydd* iddo ef a lafuriodd am y gwynt?

17 Ei holl ddyddiau ¹y bwyty ef mewn tywyllwch, mewn digter mawr, gofid, a llied.

18 ¶ Wele y *peth* a welais i: ^mda *yw* a theg i *ddyn* fwytta ac yfed, a chymmeryd byd da o'i holl lafur a lafuria dan yr haul, ⁵holl ddyddiau ei fywyd, y rhai a roddes Duw iddo: ⁿcanys hynny *yw* ei ran ef.

Cyn
CRIST
Cylch
977.e Num. 30.
2.
Deut. 23.
21, 22, 23.
Ps. 50. 14.
a 76. 11.
f Ps. 66. 13,
14.
g Act. 5. 4.3 Heb.
wrth yr
ewylllys,
neu, yr
amcan.
h Ps. 58. 11.
a 82. 1.1 Job 1. 21.
Ps. 49. 17.
1 Tim. 6.
7.

k pen. 1. 3.

1 Ps. 127. 2.
m pen. 2. 24.
a 3. 12, 13,
22, a 9. 7.
a 11. 9.
1 Tim. 6.
17.4 Heb.
y mae
peth da
yr hwn
sydd deg.5 Heb.
rifedi
dyddiau.
n pen. 2. 10.
a 3. 22.a Fdrych
Es. 1. 12,
&c.b 1 Sam. 15.
22.
Ps. 50. 8.
Diar. 15. 8.
a 21. 27.
Hos. 6. 6.

2 Neu, gair.

c Diar. 10.
19.
Matt. 6. 7.d Diar. 10.
19.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

o pen. 2. 24.
a 3. 13.
a 6. 2.

6 Neu, Er
na rydd
lawer, etto
efe a gofia
ddyddiau,
&c.

2 aml.

a Job 21. 10.
Ps. 17. 14.
a 73. 7.

b Es. 14. 19.
20.
Jer. 22. 19.
c Job 3. 16.
Ps. 58. 8.

d Ddar. 16.
26.

e Job 9. 32.
Es. 45. 9.
Jer. 49. 19.

3 Heb.
rifedi
dyddiau
bywyd ei
oferedd.

f Ps. 102.
11. a 109.
23. a 144. 4.
Iago 4. 14.

g pen. 8. 7.

19 °Ië, i bwy bynnag y rhoddes Duw gyfoeth a golud; ac y rhoddes iddo ryddid i fwyta o honynt, ac i gymmeryd ei ran, ac i lawenyachu yn ei lafur; rhodd Duw *yw* hyn.

20 °Canys ni fawr-gofia efe ddyddiau ei fywyd; am fod Duw yn ateb i lawenydd ei galon ef.

PENNOD VI.

1 Ofered *yw* cyfoeth heb eu harfer. 3 Am blant, 6 a henaint heb gyfoeth. 9 Ofered golwg a deisyfiadau anwastad. 11 Diweddgwm ar bob gwagedd.

Y MAE drwg a welais dan haul, a hwnnw yn ²fawr ym mysyddynion:

2 Gwr y rhoddodd Duw iddo gyfoeth, a golud, ac anrhydedd, ^aheb arno eisieu dim i'w enaid a'r a ddymunai; a Duw heb roi gallu iddo i fwyta o hono, ond estron a'i bwyty. Dyma wagedd, ac *y mae* yn ofid blin.

3 ¶ Os ynnill gwr gant o blant, ac a fydd byw lawer o flynyddoedd, fel y bo dyddiau ei flynyddoedd yn llawer, os ei enaid ni ddiwellir â daioni, ac ^boni bydd iddo gladd-edigaeth; mi a ddywedaf, °*mai* gwell *yw* erthyl nag ef.

4 Canys mewn oferedd y daeth, ac yn y tywyllwch yr ymedy, a'i enw a guddir â thywyllwch.

5 Yntau ni welodd mo'r haul, ac ni wybu *ddim*: mwy o lonyddwch sydd i hwn nag i'r llall.

6 ¶ Pe byddai efe fyw ddwy fil o flynyddoedd, etto ni welodd efe ddaioni: onid i'r un lle yr â pawb?

7 ^dHoll lafur dyn *sydd* dros ei enau, ac etto ni ddiwellir ei enaid ef.

8 Canys pa ratoriaeth sydd i'r doeth mwy nag i'r annoeth? beth sydd i'r tlawd a fedr rodio ger bron y rhai byw?

9 ¶ Gwell *yw* golwg y llygaid nag ymdaith yr enaid. Hyn hefyd *sydd* wagedd a gorthrymder yspryd.

10 Beth bynnag fu, y mae enw arno; ac y mae yn hysbys mai dyn *yw* efe: ac °ni ddichon efe ymryson â'r neb sydd drech nag ef.

11 ¶ Gan fod llawer o bethau yn amlhâu gwagedd, beth *yw* dyn well?

12 Canys pwy a wŷr beth *sydd* dda i ddyn yn y bywyd *hwn* ³holl ddyddiau ei fywyd ofer, y rhai a dreulia efe fel ^fcysgod? canys

^gpwy a ddengys i ddyn beth a ddigwydd ar ei ol ef dan yr haul?

PENNOD VII.

1 Help yn erbyn gwagedd, *yw* enw da, 2 marwolaethu y enawd, 7 amynedd, 11 doethineb. 23 Anhawed ydyw cael doethineb.

^a**G**WELL *yw* enw da nag ennaint a gwerthfawr; a dydd marwol-aeth na dydd genedigaeth.

2 ¶ Gwell *yw* myned i dŷ galar, na myned i dŷ gwledd: canys hynny *yw* diwedd pob dyn; a'r byw a'i gesyd at ei galon.

3 Gwell *yw* ²digter na chwerthin: canys trwy dristwch yr wynebpryd y gwellhêir y doethion.

4 Calon doethion *fydd* yn nhŷ y galar; ond calon ffyliaid yn nhŷ llawenydd.

5 ^bGwell *yw* gwrandaw sên y doeth, na gwrandaw cân ffyliaid.

6 Canys °cwerthiniaid dyn ynfyd *sydd* fel clindarddach drain dan grochan. Dyma wagedd hefyd.

7 ¶ Yn ddïau trawsedd a ynfyda y doeth, a ^drhodd a ddifetha y galon.

8 Gwell *yw* diweddiad peth na'i ddechreuad: °gwell *yw* y dioddefgar o yspryd na'r balch o yspryd.

9 ^fNa fydd gyflym yn dy yspryd i ddigio: oblegid dig sydd yn gorphwys ym mynwes ffyliaid.

10 Na ddywed, Paham y bu y dyddiau o'r blaen yn well na'r dyddiau hyn? canys nid o ddoethineb yr wyt yn ymofyn am y peth hyn.

11 ¶ ³Da *yw* doethineb gyd âg etifeddiaeth: ac o *hynny y mae* elw i'r rhai sydd yn gweled yr haul.

12 Canys cysgod *yw* doethineb, a chysgod *yw* arian: ond rhatoriaeth gwybodaeth *yw*, bod doethineb yn rhoddi bywyd i'w pherchennog.

13 Edrych ar orchwyl Duw: canys ^gpwy a all unioni y peth a gammodd efe?

14 Yn amser gwynfyd bydd lawen; ond yn amser adfyd ystyria: Duw hefyd a wnaeth y naill ar gyfer y llall, er mwyn na chai dyn ddim ar ei ol ef.

15 Hyn oll a welais yn nyddiau fy ngwagedd: ^hy mae *un* cyfiawn yn diflannu yn ei gyfiawnder, ac y mae *un* annuwiol yn estyn ei ddyddiau yn ei ddrygioni.

16 Na fydd ry gyfiawn; ac na chymmer arnat fod yn rhy ddoeth: paham y'th ddifethit dy hun?

17 Na fydd ry annuwiol; ac na fydd ffol: paham y byddit ⁱfarw °cyn dy amser?

Cyn
CRIST
Cylch
977.

a Ddar. 15.
30. a 22. 1.

3 Neu, tristwch.

b Edrych
Ps. 141. 5.
Ddar. 13.
13. a 15. 31.
32.
c Ps. 118.
12.

d Ex. 23. 8.
Deut. 16.
19.

e Ddar. 14.
29.

f Ddar. 14.
17. a 16. 32.

3 Neu, Cystal *yw* doethineb ac etifeddiaeth: *ye*, gwell i'r rhai sydd, &c.

g Edrych
Job 12. 14.
pen. 1. 15.

h pen. 8. 14.

i Job 15. 32.
Ps. 55. 23.
Ddar. 10.
27.

4 Heb.
nid yn dy
amser?

Cyn
CRIST
Cylch
977.

* Diar. 21.
22. a 24. 5.
pen. 9. 16.
18.

11 Bren. 8.
46.

2 Chron. 6.
36.

Diar. 20. 9.
11oan 1. 8.

5 Heb. ddod.

18 Da i ti ymafael yn hyn; ac oddi wrth hyn na ollwng dy law: canys y neb a ofno DDUW, a ddaw allan o honynt oll.

19 ^kDoethineb a nertha y doeth, yn fwy na deg o gedyrn a fyddant yn y ddinas.

20 ^lCanys nid oes dyn cyfiawn ar y ddaear a wna ddaioni, ac ni phecha.

21 Na ⁵osod dy galon ar bob gair a ddyweder; rhag i ti glywed dy was yn dy felldithio.

22 Canys llawer gwaith hefyd y gwyr dy galon, ddarfod i ti dy hun felldithio eraill.

23 ¶ Hyn oll a brofais trwy ddoethineb: mi a ddywedais, Mi a fyddaf ddoeth; a hithau ym mhell oddi wrthyf.

m Job 28.
12, 20.

24 ^mY peth sydd bell a dwfn iawn, pwy a'i caiff?

a pen. 1. 17.
a 2. 12.

25 ⁿMi a droais â'm calon i wybod, ac i chwilio, ac i geisio doethineb, a rheswm; ac i adnabod annuwioldeb ffolineb, sef ffolineb ac ynfyrwydd:

o Diar. 5. 3.
4. a 22. 14.

26 ^oAc mi a gefais beth chwerwach nag angau, y wraig y mae ei chalon yn faglau ac yn rhwydau, a'i dwylaw yn rhwymau: y neb sydd dda ⁶gan DDUW, a waredir oddi wrthi hi; ond pechadur a ddêlir ganddi.

6 Heb. ger
bron.

27 Wele, hyn a gefais, medd ^py Pregethwr, wrth chwilio o'r naill beth i'r llall, i gael y ⁷rheswm;

p pen. 1. 1.
2.

⁷cyfrif.

28 Yr hwn beth etto y chwilia fy enaid am dano, ac ni chefais: un gwr a gefais ym mhlith mil; ond un wraig yn eu plith hwy oll nis cefais.

a Gen. 1. 27.

29 Wele, hyn yn unig a gefais; ^qwneuthur o DDUW ddyn yn uniawn: ond hwy a chwiliasant allan lawer o ddychymmygion.

PENNOD VIII.

1 *Am ufuddhâu i frenhinoedd.* 6 Rhaid yw dal ar ragluniaeth Duw. 12 Gwell yw y byd ar y dwiriol mewn adfyd, nag ar yr annuwiol mewn hawddfyd. 16 Mor anchwiliadroy yw gweithredoedd Duw.

PWY sydd debyg i'r doeth? a phwy a fedr ddeongl peth? ^adoethineb gwr a lewyrcha ei wyneb, a nerth ei wyneb ef a newidir.

a Diar. 4. 8.
9. a 17. 24.
Edrych.
Act. 6. 15.

2 Yr ydwyf yn dy rybuddio i gadw gorchymyn y brenhin, a ^bhynny o herwydd llw Duw.

b Rhuf. 13.
5.

3 ^cNa ddos ar frys allan o'i olwg ef; na saf mewn peth drwg: canys efe a wna a fynno ei hun.

c pen. 10. 4.

4 Lle ^ybyddo gair y brenhin, ^ymae gallu: a phwy a ddywed wrtho, Beth yr wyt ti yn ei wneuthur?

5 Y neb a gadwo y gorchymyn, ni wybydd oddi wrth ddrwg; a chalon y doeth a edwyn amser a barn.

6 ¶ Canys ^dy mae amser a barn i bob amcan; ac ^ymae trueni dyn yn fawr arno.

d pen. 3. 1.

7 Canys ^eni wŷr efe beth a fydd: canys pwy a ddengys iddo pa ²bryd y bydd?

e Diar. 24.
22.
pen. 6. 12.
a 9. 12.
a 10. 14.

8 Nid oes un dyn yn arglwyddiaethu ^far yr yspryd, i attal yr yspryd; ac nid oes ganddo allu yn nydd marwolaeth: ac nid oes bwrw arfau yn y rhyfel *hwnnw*; ac nid achub annuwioldeb ei pherchennog.

f Neu,
fodd.
Job 14. 5.

9 Hyn oll a welais i, a gosodais fy nghalon ar bob gorchwyl a wneir dan haul: ^ymae amser pan arglwyddiaetha dyn ar ddyn er drwg iddo.

10 Ac felly mi a welais gladdu y rhai annuwiol, y rhai a ddaethent ac a aethent o le y Sanctaidd; a hwy a ebargofiwyd yn y ddinas lle y gwnaethent felly. Gwagedd ^{yw}hyn hefyd.

11 ^oHerwydd na wneir barn ^{yn}erbyn gweithred ddrwg yn fuan, am hynny calon plant dynion sydd yn llawn ynddynt i wneuthur drwg.

g Ps. 50. 21.
Es. 26. 10.

12 ¶ Er gwneuthur o bechadur ddrwg ganwaith, ac estyn ei ^{ddydd-}iau ef; etto mi a wn yn ddiâu ^hy bydd daioni i'r rhai a ofnant DDUW, y rhai a arswydant ger ei fron ef.

h Ps. 37. 11.
18. 19.
Diar. 1. 32.
33.
Es. 3. 10.
11.

13 Ond ni bydd daioni i'r annuwiol, ac ni estyn efe ^{ei}ddyddiau, ^yrhai sydd gyffelyb i gysgod; am nad yw yn ofni ger bron Duw.

14 Y mae gwagedd a wneir ar y ddaear; bod y cyfiawn ⁱyn damwain iddynt yn ol gwaith y drygionus; a bod y drygionus yn digwyddo iddynt yn ol gwaith y cyfiawn. Mi a ddywedais ^{fod}hyn hefyd yn wagedd.

15 Yna mi a gannmolais lawenydd, am ^knad oes dim well i ddyn dan haul, na bwytta ac yfed, a bod yn llawen: canys hynny a lŷn wrth ddyn o'i lafur, ddyddiau ei fywyd, y rhai a roddes Duw iddo dan yr haul.

k pen. 2. 24.
a 3. 12, 22.
a 5. 18.
a 9. 7.

16 ¶ Pan osodais i fy nghalon i wybod doethineb, ac i edrych ar y drafferth a wneir ar y ddaear, (canys ^ymae ni wêl hûn â'i lygaid na dydd na nos;)

17 Yna mi a edrychais ar holl

Cyn
CRIST
Cylch
977.¹ Job 5. 9.
pen. 3. 11.
Rhuf. 11.
33.

waith DUW, ¹na ddichon dyn ddeall y gwaith a wneir dan haul: oblegid er i ddyn lafurio i geisio, etto nis caiff; i.e., pe meddyliai y doeth fynnu gwybod, etto ni allai efe gael hynny.

PENNOD IX.

¹ Yr un fath bethau a ddigwydd i'r drwg ac i'r da. ⁴ Bod yn anghenraid i ddynion farw. ⁷ Cysur yw eu holl ran hwy yn y fuchedd yma. ¹¹ Bod rhagluniaeth DUW yn llywodraethu pob peth. ¹³ Gwell yw doethineb na chryfder.

² Heb.
roddata
at fy
nghalon.

ER hyn oll mi a ²ystryiais yn fy nghalon, i ddangos hyn oll; bod y cyfiawn, a'r doethion, a'u gweithredoedd, yn llaw DUW: ni wŷr dyn gariad, neu gas, wrth yr hyn oll sydd o'u blaen.

^a Ps. 73. 3.
12, 13.
Mal. 3. 15.

² Yr un peth a ddamwain i bawb fel eu gilydd: yr un peth a ddamwain i'r cyfiawn, ac i'r annuw-
iol; i'r da ac i'r glân, ac i'r aflan; i'r neb a abertha, ac i'r neb ni abertha: fel y mae y da, felly y mae y pechadur; a'r neb a dyngo, fel y neb a ofno dyngo.

³ Dyma ddrwg ym mysg yr holl bethau a wneir dan haul; sef bod yr un diben i bawb: hefyd calon meibion dynion sydd yn llawn dryg-
ioni, ac ynfydrwydd sydd yn eu cal-
on tra fyddant fyw, ac ar ol hynny y maent yn myned at y meirw.

⁴ Canys i'r neb a fo ynghym-
deithas y rhai byw oll, y mae go-
baith: canys gwell yw ei byw na
llew marw.

⁵ O herwydd y rhai byw a wydd-
ant y byddant feirw: ond ^bnid oes
dim gwybodaeth gan y meirw, ac
nid oes iddynt wobwr mwyach; can-
ys ^ceu coffa hwynt a anghofwyd.

^b Job 14. 21.
Es. 63. 16.

⁶ Eu cariad hefyd, a'u cas, a'u
cenfigen, a ddarfu yn awr; ac nid
oes iddynt gyfran byth mwy o
ddim oll a wneir dan yr haul.

^c Job 7. 8,
9, 10.
Es. 26. 14.

⁷ Dos, ^abwyttu dy fwyd yn lla-
wen, ac yf dy win â chalon hyfryd:
canys yn awr cymmeradwy gan
DUW dy weithredoedd.

^d pen. 8. 15.

⁸ Bydded dy ddillad yn wŷnion
bob amser; ac na fydded diffyg
olew ar dy ben.

^e Heb. Gwel
fywyd.

⁹ Dwg dy fyd yn llawen gyd â'th
wraig anwyl holl ddyddiau bywyd
dy oferedd, y rhai a roddes efe i ti
dan yr haul, holl ddyddiau dy ofer-
edd: ^ecanys dyna dy ran di yn y
bywyd yma, ac yn dy lafur a gym-
meri dan yr haul.

^e pen. 2. 10,
24. a 8. 13.
a 5. 18.

¹⁰ Beth bynnag a ymafael dy law
ynddo i'w wneuthur, gwna â'th holl
egni: canys nid oes na gwaith, na
dychymmyg, na gwybodaeth, na
doethineb, yn y bedd, lle yr wyt
ti yn myned.

¹¹ Mi a droais, ac a welais dan
haul, nad yw y rhedfa yn eiddo y
cyflym, na'r rhyfel yn eiddo y ced-
yrn, na'r bwyd yn eiddo y doethion,
na chyfoeth yn eiddo y pwylllog, na
ffafyr yn eiddo y cyfarwydd: ond am-
sera damwain addigwydd iddynt oll.

¹² Canys ^fni wŷr dyn chwaith ei
amser: fel y pysgod a ddêlir â'r
rhwyd niweidiol, ac fel yr adar a
ddêlir yn y delm; felly ^gy dêlir plant
dynion yn amser drwg, pan syrthio
arnynt yn ddisymwth.

^f pen. 8. 7.

¹³ Hefyd y doethineb hyn a
welais i dan haul, ac sydd fawr
gennyf fi:

^g Diar. 29.
6.
Luc 12.
20, 39.

¹⁴ Yr oedd dinas fechan, ac yn-
ddi ychydig wŷr; a brenhin mawr
a ddaeth yn ei herbyn hi, ac a'i
hamgylchynodd, ac a gododd glawdd
uchel yn ei herbyn:

^h Edrych
2 Sam. 20.
16—22.

¹⁵ A chafwyd ynddi wr tlawd
doeth, ac efe a waredodd y ddinas
honno â'i ddoethineb: etto ni chof-
iodd neb y gwr tlawd hwnnw.

¹⁶ Yna y dywedais, Gwell yw
doethineb na nerth: er hynny dir-
mygir doethineb y tlawd, ac ni
wrandewir ar ei eiriau ef.

ⁱ Diar. 21.
22. a 24. 5.
pen 7. 19.

¹⁷ Geiriau y doethion a wrandewir
mewn distawrwydd, rhagor bloedd
yr hwn sydd yn llywodraethu ym
mysg ffyliaid.

¹⁸ Gwell yw doethineb nag arfau
rhyfel; ond un pechadur a ddin-
ystria lawer o ddaioni.

PENNOD X.

¹ Pethau i ddal arnynt ynghylch doethineb ac
ynfydrwydd. ¹⁶ Am anllywodraeth, ¹⁸ dŵgi,
¹⁹ ac arian. ²⁰ Rhaid i bawb feddwol yn
barchedig o'r brenhin.

GWYBED ²meirw a wnant i en-
naint yr apothecari ddrewi;
felly y gwna ychydig ffolineb i wr
ardderchog o herwydd doethineb
ac anrhydedd.

² Heb.
maru-
olaeth.

² Calon y doeth sydd ar ei ddeheu-
law; a chalon y ffol ar ei law aswy.

³ I.e., y ffol pan rodio ar y ffordd,
sydd a'i galon yn pallu, ac y mae
yn dywedyd wrth bawb ei fod yn ffol.

⁴ Pan gyfodo yspryd pennadur
yn dy erbyn, ^anac ymado â'th le:
canys ^bmostwng a ostega bechod-
au mawrion.

^a pen. 8.^b Diar
15.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

³ Heb.
uchelderau
maior.

⁶ Diar. 19.
10. a 30. 22.

⁴ Ps. 7. 15.
Diar. 26.
27.

⁶ Ps. 58. 4,
5.

⁴ Jer. 8. 17.

⁴ Heb.
perchen
iafod.

⁴ Diar. 10.
32. a 12. 13.

⁵ Heb. ras.
⁵ Diar. 10.
14. a 18. 7.

^h Diar. 15.
2.

¹ pen. 3. 22.
a 6. 12.
a 8. 7.

^k Es. 3. 4, 5.
12. a 5. 11.

¹ Diar. 31. 4.

⁶ segur yd y
dwyllaw.

^m Ps. 104.
15.

ⁿ Exod. 22.
28.

⁷ Act. 23. 5.

⁷ Neu,
gydwylbod.

^a Edrych
Es. 32. 20.

^b Deut. 15.
10.

^b Diar. 19.
17.

^b Matt. 10.
42.

5 Y mae drwg a welais dan yr haul, cyffelyb i gyfeiliorni sydd yn dyfod oddi ger bron y llywydd:

6 Gosodir ffolineb mewn ³graddau uchel, a'r cyfoethog a eistedd mewn lle isel.

7 Mi a welais weision ^car feirch, a thywysogion yn cerdded fel gweision ar y ddaear.

8 ^dY sawl a gloddio bwl, a syrth ynddo; a'r neb a wasgaro gae, sarp h a'i brath.

9 Y sawl a symmudo gerrig, a gaiff ddolur oddi wrthynt; a'r neb a hollto goed, a gaiff niwed oddi wrthynt.

10 Os yr haiarn a byla, oni hoga efe y min, rhaid iddo roddi mwy o nerth: etto doethineb sydd ragorol i gyfarwyddo.

11 Os brath sarp ^eheb swyno, nid gwell yw ^ddyn siaradus.

12 ^fGeiriau genau y doeth sydd ⁵rasol: ond ^ggwefusau y ffol a'i difetha ef ei hun.

13 Ffolineb yw dechreuad geiriau ei enau ef: a diweddiad geiriau ei enau sydd anfad ynfydrwydd.

14 ^hY ffol hefyd sydd aml ei eiriau: ⁱni w'r neb beth a fydd; a phwy a fynega iddo pa beth fydd ar ei ol ef?

15 Llafur y ffyliaid a flina bawb o honynt: canys ni fedr efe fyned i'r ddinas.

16 ^kY Gwae di y wlad sydd a bachgen yn frenhin i ti, a'th dywysogion yn bwyta yn fore.

17 Gwyn dy fyd di y wlad sydd a'th frenhin yn fab i bendedigion, ¹a'th dywysogion yn bwyta eu bwyd yn eu hamser, er cryfder, ac nid er meddwod.

18 ^lTrwy ddiogi lawer yr adfeilia yr adeilad; ac wrth ⁶laesu y dwylaw y gollwng y tŷ ddefni.

19 ^lArlwyant wledd i chwerthin, a ^mgwin a lawenycha y rhai byw; ond arian sydd yn ateb i bob peth.

20 ⁿNa felldithia y brenhin yn dy feddwl; ac yn ystafell dy wely na felldithia y cyfoethog: canys ehediad yr awyr a gyhoedda y llais, a pherchen adain a fynega y peth.

PENNOD XI.

1 Addysg at gariad perffaith. 7 Rhaid yw meddwl am anghau mewn bywyd, 9 ac am ddydd y farn mewn ieuengctid.

BWRW dy fara ^aar wyneb y dyfroed; canys ti a'i cei ar ol ^bllawer o ddyddiau.

2 ^oDyro ran i saith, a hefyd i wyth: canys ^dni wyddost pa ddrwg a ddigwydd ar y ddaear.

3 Os bydd y cymmylau yn llawn gwlaw, hwy a ddefnynant ar y ddaear: ac os tu a'r dehau neu tu a'r gogledd y syrth y pren; lle y syrthio y pren, yno y bydd efe.

4 Y neb a ddalio ar y gwynt, ni haua; a'r neb a edrycho ar y cymmylau, ni feda.

5 Megis ^enas gwyddost ffordd yr yspryd, ^fna pha fodd y ffurfhêir yr esgyrn ynghroth y feichiog; felly ni wyddost waith Duw, yr hwn sydd yn gwneuthur y cwbl.

6 Y bore haua dy had, a phrydnawn nac attal dy law: canys ni wyddost pa un ²a ffynna, ai hyn yma ai hyn accw, ai ynte da fyddant ill dau yn yr un ffunud.

7 ^lMelus yn ddiau yw y goleuni, a hyfryd yw i'r llygaid weled yr haul.

8 Ond pe byddai dyn fyw lawer o flynyddoedd, a bod yn llawen ynddynt oll; etto cofied ddyddiau tywyllwch; canys llawer fyddant. Beth bynnag a ddigwydda, oferedd yw.

9 ^lGwna yn llawen, wr ieuange, yn dy ieuengctid, a llawenyched dy galon yn nyddiau dy ieuengctid, a rhodia yn ffyrdd dy galon, ac yngolwg dy lygaid: ond gwybydd y geilw Duw di i'r farn am hyn oll.

10 Am hynny bwrw ³ddig oddi wrth dy galon, a thro ymaith ddrwg oddi wrth dy gnawd: canys gwagedd yw mebyd ac ieuengctid.

PENNOD XII.

1 Rhaid yw meddwl am ein Gwneuthurwr mewn pryd. 8 Gofal y Pregethwr am adeiladu eraill. 13 Ofn Duw yw yr help pennaf yn erbyn pob gwagedd ac oferedd.

COFIA yn awr dy Greawdwr yn nyddiau dy ieuengctid, cyn dyfod y dyddiau blin, a nesáu o'r blynyddoedd ^byn y rhai y dywedi, Nid oes i mi ddim diddanwch ynddynt:

2 Cyn tywyllu yr haul, a'r goleuni, a'r lleuad, a'r sêr, a dychwelyd y cymmylau ar ol y gwlaw:

3 Yr amser y cryna ceidwaid y tŷ, ac y crymma y gwŷr cryfion, ac y metha y rhai sydd yn malu, am eu bod yn ⁴ychydig, ac y tywylla y rhai sydd yn edrych trwy ffenestri;

4 A chau y pyrth yn yr heolydd,

Cyn
CRIST
Cylch
977.

^c Ps. 112. 9.
Luc 6. 30.
^d Eph. 5. 16.

^e Ioan 3. 8.

^f Ps. 139.
14. 15.

² Heb. sydd
uniawn.

⁸ Neu,
dristwch.

^a Diar. 22.
6.

^b Edrych
2 Sam. 19.
35.

⁴ Neu, malu
ychydig.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

pan fo isel swn y malu, a'i gyfodi wrth lais yr aderyn, a gostwng i lawr holl ferched cerdd:

5 Ië, yr amser yr ofnant yr hyn sydd uchel, ac yr arswydant yn y ffordd, ac y blodeua y pren almon, ac y bydd y ceiliog rhedyn yn faich, ac y palla chwant: pan elo dyn i dŷ ei hir gartref, °a'r galarwyr yn myned o bob tu yn yr heol:

6 Cyn torri y llinyn arian, a chyn torri y cawg aur, a chyn torri y piser ger llaw y ffynnon, neu dorri yr olwyn wrth y pydew.

7^d Yna y dychwel y pridd i'r ddaear fel y bu, ac y dychwel yr yspryd at Dduw, °yr hwn a'i rhoes ef.

8 ¶^f Gwagedd o wagedd, medd y Pregethwr; gwagedd yw y cwbl.

9 A hefyd, am fod y Pregethwr yn ddoeth, efe a ddysgodd etto wybodaeth i'r bobl; ie, efe a ys-

tyriodd, ac a chwiliodd allan, ac °a drefnodd ddiarhebon lawer.

10 Chwiliodd y Pregethwr am eiriau °cymmeradwy; a'r hyn oedd ysgrifenedig oedd uniawn, sef geiriau gwirionedd.

11 Geiriau y doethion sydd megis symbylau, ac fel hoelion wedi eu sicrhâu gan feistriaid y gynnulleidfia, y rhai a roddir oddi wrth un bugail.

12 Ym mhellach hefyd, fy mab, cymmer rybudd wrth y rhai hyn; nid oes diben ar wneuthur llyfrau lawer, a °darllen llawer sydd finnder i'r cnawd.

13 ¶^s Swm y cwbl a glybuwyd yw, °Ofna Dduw, a chadw ei orchymynion: canys hyn yw holl ddyled dyn.

14 Canys^k Duw a ddwg bobgweithred i farn, a phob peth dirgel, pa un bynnag fyddo ai da ai drwg.

Cyn
CRIST
Cylch
977.

°1 Bren. 4.
32.
2 Heb.
dymunol.

h pen. 1. 18.

°8 Neu,
Dweddd y
peth, sef,
Y cwbl a
glywyd,
yw &c.
1 Deut. 6. 2.
a 10. 12.
k Rhuf. 2.
16. a 14. 10.
1 Cor. 4. 5.
2 Cor. 5. 10.

CANIAD SOLOMON.

PENNOD I.

1 Cariad yr eghwys ar Grist. 5 Y mae hi yn cyfaddef ei gwrthuni, 7 ac yn gweddïo am gael ei chyfarwyddo at ei ddiadell ddefaid ef. 8 Crist yn ei chyfarwyddo hi at bebyll y bugeiliaid: 9 a chan ddangos ei gariad tu ag atti, 11 yn gwnethur iddi addewidion grasusol. 12 Crist a'i eghwys yn ymgaredigo.

CAN y caniadau, eiddo Solomon.

2 Cusaned fi â chusanau ei fin: °a canys gwell yw dy gariad na gwin.

3 O herwydd arogl dy ennaint dationus, ennaint tywalltedig yw dy enw: am hynny y llangesau a'th garant.

4^b Tyn fi, °ni a redwn ar dy ol. °Y brenhin a'm dug i i'w ystafellau: ni a ymhyfrydwn ac a ymlawen-hâwn ynot; ni a gofiwn dy gariad yn fwy na gwin: °y rhai uniawn sydd yn dy garu.

5 Du ydwyf fi, ond hawddgar, merched Jerusalem, fel pebyll Cedar, fel llenni Solomon.

6 Nac edrychwch arnaf, am fy mod yn ddu, ac am i'r haul edrych arnaf: meibion fy mam a ddigiasant wrthyf, gosodasant fi i gadw gwinllannoedd eraill; fy ngwinllan fy hun nis cedwais.

7 Mynega i mi, yr hwn a hoffodd fy enaid, pa le yr wyt yn bugeilio, pa le y gwnei iddynt orwedd ganol dydd: canys pahan y byddaf megis

un³ yn troi heibio wrth ddiadellau dy gyfeillion?

8 ¶ Oni wyddost ti, °y decaf o'r gwragedd, dos allan rhagot ar hyd ol y praid, a phortha dy fynnod ger llaw pebyll y bugeiliaid.

9 I'r meirch yngherbydau Pharaoh y'th gyffelybais, °fy anwylyd.

10 °Hardd yw dy ruddiau gan dlysau, a'th wddf gan gadwyni.

11 Tlysau o aur, a boglynnau o arian, a wnawn i ti.

12 ¶ Tra yw y brenhin ar ei fwrdd, fy nardus i a rydd ei arogl.

13 Fy anwylyd sydd i mi yn bwysi myrr; rhwng fy mronnau yr erys dros nos.

14 Cangen o rawn °camphir yw fy anwylyd i mi, y'ngwinllannoedd Èngedi.

15^h Wele di yn dêg, fy anwylyd, wele di yn dêg; y mae i ti lygaid colommennod.

16 Wele di, fy °anwylyd, yn dêg, ac yn hawddgar; ein gwely hefyd sydd iraid.

17 Swmmerau ein tai sydd gedrwydd; ein °distiau sydd ffynnidwydd.

PENNOD II.

1 Y cariad sydd rhwng Crist a'i eglwys. 8 Gobaith, 10 a galwedigaeth yr eglwys; 14 a gofal Crist drosti. 16 Proffes yr eghwys, a'i ffydd, a'i gobaith.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.

°8 Neu,
wedi ei
gorchuddio.
°pen. 5. 9.
a 6. 1.

°pen. 2. 2.
10. 13. a 4.
1. 7. a 5. 2.
a 6. 4.
Ioan 15. 14.
15.
°Ezec. 16.
11, 12, 13.

4 Neu,
cypres.

h pen. 4. 1.
a 5. 12.

6 Neu,
nghyffelles.

6 Neu,
ceibr, neu,
rhodfeydd.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.

RHOSYN Saron, a lili y dyffryn-
oedd, *ydwyf* fi.

2 Megis lili ym mysg y drain,
felly *y mae* fy anwylyd ym mysg y
merched.

3 Megis pren afalau ym mysg
prennau y coed, felly *y mae* fy an-
wylyd ym mhlith y meibion: ²bu
dda gennyf eistedd dan ei gysgod ef,
a'i ffrwyth *oedd* felus ³i'm genau.

4 Efe a'm dug i'r gwindy, a'i faner
drosof *ydoedd* gariad.

5 Cynheliwch fi â phottelau, ⁴cys-
urwch fi âg afalau; canys claf *yd-
wyf* fi o gariad.

6 ^aEi law aswy *sydd* dan fy mhen,
a'i ddeheulaw *sydd* yn fy nghoff-
eidio.

7 ^bMerched Jerusalem, tynghedaf
chwi trwy iyrchod ac ewigod y maes,
na chyffrôch, ac na ddeffrôch *fy*
nghariad, hyd oni fynno ei hun.

8 ¶ *Dyma* lais fy anwylyd! wele
ef yn dyfod, yn neidio ar y myn-
yddoedd, *ac* yn llammu ar y bryn-
iau.

9 ^cTebyg *yw* fy anwylyd i iwrech
neu lwdn hydd; wele efe yn sefyll
y tu ol i'n pared, yn edrych trwy
y ffenestri, yn ymddangos trwy y
dellt.

10 Fy anwylyd a lefarodd, ac a
ddywedodd wrthyf, Cyfod, fy anwy-
lyd, a thyred di, fy mhrydferth:

11 Canys wele, y gauaf a aeth heib-
io, y gwlaw a basiodd, ac a aeth,
ymaith;

12 Gwelwyd y blodau ar y ddaear,
daeth amser i'r *adar* i ganu, clywyd
llais y durtur yn ein gwlad;

13 Y ffygysbren a fwriodd allan ei
ffigys irion, a'r gwinwydd *â'u* hegin
grawn a roddasant arogl *teg*. Cy-
fod di, fy anwylyd, a thyred di, fy
mhrydferth.

14 ¶ Fy ngholommen, *yr hon wyt*
yn holltau y graig, yn lloches y
grisiau, gâd i mi weled dy wyneb,
^agâd i mi glywed dy lais: canys dy
lais *sydd* beraidd, a'th olwg yn
hardd.

15 Deliwch i ni ^ey llwynogod, y
llwynogod bychain, y rhai a ddi-
fwynant y gwinllannoedd: can-
ys *y mae* i'n gwinllannoedd egin
grawnwin.

16 ¶ ^fFy anwylyd *sydd* eiddof fi,
a minnau yn eiddo yntau; y mae
efe yn bugeilio ym mysg y lili.

17 ^gHyd oni wawrio y dydd, a chilio
o'r cysgodau; tro, bydd ^hdebyg, fy

anwylyd, i iwrech, neu lwdn hydd
ym mynyddoedd ⁵Bether.

PENNOD III.

1 *Ymdrech yr eglwys, a't gorfodaeth mewn prof-
edigaeth.* 6 *Yr eglwys yn ymgoneddu yng
Nghrist.*

LLIW ^anos yn fy ngwely y ceis-
iais yr hwn a hoffa fy enaid:
ceisiais ef, ac nis cefais.

2 Codaf yn awr, ac âf o amgylch
y ddinas, trwy yr heolydd a'r ys-
trydoedd, ceisiaf yr hwn a hoffa fy
enaid: ceisiais ef, ac nis cefais.

3 ^bY gwylwyr, y rhai a aent o am-
gylch y ddinas, a'm cawsant: *gofyn-
ais*, A welsoch chwi yr hwn sydd
hoff gan fy enaid?

4 Nid aethwn i neppell oddi wrth-
ynt, hyd oni cefais yr hwn sydd
hoff gan fy enaid: deliais ef, ac nis
gollyngais, hyd oni ddygais ef i dŷ
fy mam, ac i ystafell yr hon a'm
hymdddg.

5 ^cMerched Jerusalem, tynghed-
af chwi trwy iyrchod ac ewigod y
maes, na chyffrôch ac na ddeffrôch
fy nghariad, hyd oni fynno ei hun.

6 ¶ ^dPwy *yw* hon sydd yn dyfod i
fynu o'r anialwch megis colofnau
mwg, wedi ei phêr-arogli â myrr,
ac â thus, *ac* â phob powdr yr
apothecari?

7 Wele ei wely ef, *sef* yr eiddo So-
lomon; *y mae* tri ugain o gedyrn
o'i amgylch, *sef* o gedyrn Israel.

8 Hwynt oll a ddaliant gleddyf,
wedi eu dysgu i ryfel, pob un â'i
gleddyf ar ei glun, rhag ofn liw
nos.

9 Gwnaeth y brenhin Solomon iddo
²gerbyd o goed Libanus.

10 Ei byst ef a wnaeth efe o arian,
ei lawr o aur, ei lenni o borphor;
ei ganol a balmantwyd *â* chariad,
i ferched Jerusalem.

11 Ewch allan, merched Sion, ac
edrychwch ar y brenhin Solomon
yn y goron â'r hon y coronodd ei
fam ef yn ei ddydd dyweddi ef, ac
yn nydd llawenydd ei galon ef.

PENNOD IV.

1 *Crist yn gosod allan hawddgar ddoniau yr
eglwys: 8 yn dangos ei gariad tu ag atti.*
16 *Yr eglwys yn gweddio ar gael ei gwneuth-
ur yn gymmwr i'w bresenmoldeb ef.*

WELE di yn ddeg, fy anwylyd,
wele di yn ddeg; dy lygaid
ydylt golommennauidd rhwng dy
lywethau; ^bdy wallt *sydd* fel di-
adell o eifr, y rhai a ²ymddangos-
ant o fynydd Gilead.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.

⁵ Neu, y
gwahan.

^a Es. 26. 9.

^b pen. 5. 7.

^c pen. 2. 7.
^a 8. 4.

^d pen. 8. 5.

² Neu, *wely*.

^a pen. 1. 15.
^a 5. 12.

^b pen. 6. 5,
6.
² Neu, *bor-
ant ar fyn-
ydd, &c.*

Cyn
CRIST
Cylch
1014.

2 Dy ddannedd *sydd* fel diadell o ddefaid gwastad-gnaif, y rhai a ddaethant i fynu o'r olchfa; y rhai oeddynt bob un yn dwyn dau oen, ac nid oedd un ynddynt yn ddiëppil.

c pen. 6. 7.

3 Dy wefusau *sydd* fel edau ys-gariad, a'th barabl yn weddus: °dy arleisiau rhwng dy lywethau *sydd* fel darn o bomgranad.

d pen. 7. 4.

4 ^d Dy wddf *sydd* fel tŵr Dafydd, yr hwn a adeiladwyd yn dŷ arfau; tariannau fil sydd yn crogi ynddo, i gyd yn estylch y cedyrn.

e Fdrych
Diar. 5. 19.
pen. 7. 3.

5 ° Dy ddwy fron *sydd* fel dau lwdn iwrch o efelliaid yn pori ym mysg lili.

f pen. 2. 17.

6 ^f Hyd oni ^g wawrio y dydd, a chilio o'r cysgodau, âf i fynydd y myrr, ac i fryn y thus.

g Heb.
anadlo.

h Eph. 5. 27.

7 ^h Ti oll *ydwynt* dêg, fy anwylyd; ac nid oes ynot frycheuyn.

i pen. 2. 17.

8 ¶ Tyred gyd â mi o Libanus, *fy* nyweddi, gyd â mi o Libanus: edrych o ben Amanah, o goppa Senir a ^b Hermon, o lochesau y llew-od, o fynyddoedd y llewpardiaid.

b Deut. 3. 2.

9 Dygaist fy nghalon, fy chwaer, a'm dyweddi; dygaist fy nghalon âg un o'th lygaid, âg un gadwyn wrth dy wddf.

c pen. 1. 2.

10 Mor dêg *yw* dy gariad, fy chwaer, a'm dyweddi! ⁱ pa faint gwell *yw* dy gariad na gwin, ac arogl dy olew na'r holl bêr-aroglau!

d pen. 1. 2.

11 Dy wefusau, *fy* nyweddi, sydd yn diferu *fel* dil mêl: *y mae* mêl a llaeth dan dy dafod, ac arogl dy wisgoedd ^k fel arogl Libanus.

e Hos. 14. 6.
7.

12 Gardd ^l gauedig *yw* fy chwaer, a'm dyweddi: ffynnon glöedig, ffynnon seliedig *yw*.

f Heb.
glöedig,
neu, wedi
ei bario.

13 Dy blanhigion *sydd* berllan o bomgranadau, a ffirwyth peraidid, ^o camphir, a nardus;

g Neu,
cypres.

14 *Iê*, nardus a saffrwn, calamus a synamon, a phob pren thus, myrr, ac aloes, ynghyd â phob rhagorol bêr-lysiau:

15 Fffynnon y gerddi, ffynnon y dyfroedd byw, a ffrydiau o Libanus.

16 ¶ Deffro di, ogledd-wynt, a thyred, ddeheu-wynt, chwŷth *ar* fy ngardd, *fel* y gwasgarer ei phêr-aroglau: deued fy anwylyd i'w ardd, a bwyttâed ei ffirwyth peraidid ei hun.

PENNOD V.

1 Crist yn deffro'i yr eglwys â'i alwad. 2 Yr eglwys, wedi profi cariad Crist, yn glaf o gariad. 9 Portreidiadu Crist wrth ei radau.

DEUTHUM i'm gardd, fy chwaer, a'm dyweddi: cesglais fy myrr gyd â'm pêr-arogl, bwytteais fy nil gyd â'm mêl, yfais fy ngwin gyd â'm llaeth: bwyttêwch, ^a gyfeillion, yfwch, iê, ² yfwch yn helaeth, *fy* rhai anwyl.

2 ¶ Myfi *sydd* yn cysgu, a'm calon yn neffro: llais fy anwylyd *yw* ^b yn curo, *gan ddywedyd*. Fy chwaer, fy anwylyd, fy ngholommen, fy ni-halog, agor i mi: canys llanwyd fy mhen â gwllith, a'm gwallt â defnynnau y nos.

3 Diosgais fy mhais; pa fodd y gwisgaf hi? golchais fy nhraed; pa fodd y diwynaf hwynt?

4 Fy anwylyd a estynodd ei law trwy y twll; a'm hymysgaroedd a gyffrôdd ³ er ei fwyn.

5 Mi a gyfodais i agori i'm hanwylyd; a'm dwylaw a ddiferasant *gan* fyrr, a'm bysedd *gan* fyrr yn diferu ar hyd hespennau y clo.

6 Agorais i'm hanwylyd; ond fy anwylyd a giliasai, *ac* a aethai ymaith: fy enaid a lewygodd pan lefarodd: ^c ceisiais, ac nis cefais; gelwais ef, ond ni'm hattebodd.

7 ^d Y gwylwyr y rhai a aent o am-gylch y ddinas, a'm cawsant, a'm tarawsant, a'm harchollasant: gwylwyr y caerâu a ddygasant fy ngorchudd oddi arnaf.

8 Merched Jerusalem, gorchymynaf i chi, os cewch fy anwylyd, fynegi iddo fy *mod* yn glaf o gariad.

9 ¶ Beth *yw* dy anwylyd rhagor anwylyd *arall*, y ^e deccaf o'r gwragedd? beth *yw* dy anwylyd rhagor anwylyd *arall*, pan orchymyni i ni felly?

10 Fy anwylyd *sydd* wŷn a gwridog, yn ⁴ rhagori ar ddeng mil.

11 Ei ben *fel* aur coeth, ei wallt ⁵ yn grych, yn ddu fel y fran.

12 ^f Ei lygaid fel *llygaid* colomennod wrth afonydd dyfroedd, wedi eu golchi â llaeth, ⁶ wedi eu gosod yn gymmws.

13 Ei ruddiau fel gwely pêr-lysiau, *fel* blodau peraidid: ei wefusau *fel* lili yn diferu myrr diferol.

14 Ei ddwylaw *sydd fel* modrwyau aur, wedi eu llenwi o beryl: ei fol *fel* disglaer ifori wedi ei wisgo â saphir.

15 Ei goesau *fel* colofnau marmor wedi eu gosod ar wadnau o aur

Cyn
CRIST
Cylch
1014.a Luc 15. 7.
10.
Ioan 3. 29.b Neu, a
meddwer
chwi gan
gariad.
c Dat. 3. 20.

d Neu, ynof.

e pen. 3. 1.

f pen. 3. 3.

g pen. 1. 8.

h Heb.
fanerog.i Neu, yn
gudynnog.
j pen. 1. 15.
a 4. 1.k Heb.
yn eistedd
mewn cyf-
lawnder.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.⁷ taflod
ei enau.

coeth: ei wynebpryd fel Libanus,
mor ddewisol a chedrwydd.

16 Melus odiaeth *yw* ⁷ei enau; i'e,
y mae efe oll yn hawddgar. Dyma
fy anwylyd, dyma fy nghyfaill, O
ferched Jerusalem.

PENNOD VI.

1 *Yr eglwys yn gwneuthur proffes o'i ffydd yng
Nghrist.* 4 *Crist yn dangos hawddgar ddon-
iau yr eglwys, 10 a'i gariad ef tu ag atti.*

I BA le yr aeth dy anwylyd, ^ay
deccaf o'r gwragedd? i ba le y
trodd dy anwylyd? fel y ceisiom ef
gyd â thi.

2 Fy anwylyd a aeth i waered
i'w ardd, i welŷau y pêr-lysiau, i
ymborth yn y gerddi, ac i gasglu
lili.

3 ^bMyfi *wyf* eiddo fy anwylyd,
a'm hanwylyd yn eiddof finnau, yr
hwn sydd yn bugeilio ym mysg y
lili.

4 ¶ Teg *ydwy*t ti, fy anwylyd, me-
gis Tirsah, gweddus megis Jerusa-
lem, °ofnadwy megis *llu* banerog.

5 Tro dy lygaid oddi wrthyf, can-
ys hwy a'm ²gorchfygasant: ⁴dy
wallt *sydd* fel diadell o eifr y rhai
a ymddangosant o Gilead.

6 Dy ddannedd *sydd* fel diadell
o ddefaid a ddai i fynu o'r olchfa,
y rhai sydd bob un yn dwyn dau
oen, ac heb *un* yn ddieppil yn eu
mysg.

7 °Dy arleisiau rhwng dy lywethau
sydd fel darn o bomgranad.

8 Y mae tri ugain o frenhines-
au, ac o ordderch-wragedd bedwar
ugain, a llangesau heb rifedi.

9 Un *ydyw* hi, fy ngholommen, fy
nihalog; unig ei mam *yw* hi, dew-
isol *yw* hi gan yr hon a'i hesgor-
odd: y merched a'i gwelsant, ac a'i
galwasant yn ddedwydd; y bren-
hinesau a'r gordderch-wragedd, a
hwy a'i canmolasant hi.

10 ¶ Pwy *yw* hon a welir fel y
wawr, yn dêg fel y lleuad, yn bur
fel yr haul, ^fyn ofnadwy fel *llu*
banerog?

11 Euthum i waered i'r ardd gnau,
i edrych am firwythydd y dyffryn,
⁸i weled a flodeuasai y winwydden,
a flodeuasai y pomgranadau.

12 Heb wybod i mi ³y'm gwnaeth
fy enaid *megis* cerbydau Ammi-
nadib.

13 Dychwel, dychwel, y Sulamees;
dychwel, dychwel, fel yr edrychom
arnat. Beth a welwch chwi yn y
Sulamees? Megis tyrfa ⁴dau lu.

^a pen. 1. 8.^b pen. 2. 16.
^a 7. 10.^c ad. 10.² Neu,
chwydd-
asant.
^d pen. 4. 1,
².^e pen. 4. 3.^f ad. 4.⁸ pen. 7. 12.³ Neu, *fy*
enaid a'm
gosolodd
*ar gerbyd-
au fy*
mhoel
*ewylllys-
gar.*⁴ Maha-
naim.

PENNOD VII.

1 *Hysbysrwydd pellach o radau yr eglwys.* 10
Yr eglwys yn gwneuthur proffes o'i ffydd, ao
o'i dymuniad.

MOR dêg *yw* dy draed mewn
esgidiau, ferch pendefig! cym-
malau dy forddwydydd *sydd* fel
tlysau, gwaith dwylaw y cywraint.

2 Dy fogail *sydd* fel gorflwch
crwn, heb eisieu ²lleithder: dy fru
fel twrr gwenith wedi ei amgylchu
â lili.

3 ^aDy ddwy fron megis dau lwn
iwrch o efelliaid.

4 ^bDy wddf fel tŵr o ifori; dy lyg-
aid *fel* pysgod-lynnedd yn Hesbon
wrth borth Bath-rabbim; dy drwyn
fel tŵr Libanus yn edrych tu a Da-
mascus.

5 Dy ben *sydd* arnat fel ³Carmel,
a gwallt dy ben fel porphor; y
brenhin *sydd* wedi ei rwympo yn y
rhodfeydd.

6 Mor dêg *ydwy*t, ac mor hawdd-
gar, fy nghariad, a'm hyfrydwch!

7 Dy uchder yma *sydd* debyg i
balmwydden, a'th fronau i'r grawn-
sypiau.

8 Dywedais, Dringaf i'r balmwydd-
en, ymaflaf yn ei cheingciau: ac yn
awr dy fronau fyddant megis grawn-
ganhennau y winwydden, ac arogl
dy ffroenau megis afalau;

9 A thafiod dy enau megis y gwin
goreu i'm hanwylyd, yn myned *i*
waered ⁴yn felus, ac yn peri i
wefusau y rhai a fyddo yn ⁵cysgu
lefaru.

10 ¶ °Eiddo fy anwylyd *ydwyf* fi,
ac ^dattaf fi *y mae* ei ddymuniad ef.

11 Tyred, fy anwylyd, awn i'r maes,
a llettŷwn yn y pentrefi.

12 Bore-godwn i'r gwinllannoedd;
°edrychwn a flodeuodd y winwydd-
en, a ⁶agorodd egin y grawnwin, a
flodeuodd y pomgranadau: yno y
rhoddaf fy nghariad i ti.

13 ^fY mandragorau a roddasant
arogled, ac wrth ein drysau ⁸*y mae*
pob rhyw odidawg *ffrwythau*, new-
ydd a hen, *y rhai* a rois i gadw i ti,
fy anwylyd.

PENNOD VIII.

1 *Cariad yr eglwys tu ag at Grist.* 6 *Mor*
angerddol yw cariad. 8 *Gahvad y cenhed-
leodd.* 14 *Yr eglwys yn gweddïo am ddy-
fodiad Crist.*

O NA bait megis brawd i mi, yn
sugno bronnau fy mam! *pan*
y'th gawn allan, cusanwn di; etto
ni'm ²dirmygid.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.² Heb.
cymmysg.^a pen. 4. 5.^b pen. 4. 4.³ Neu,
ygariad.⁴ Heb. yn
unawn.
⁵ Neu, hen.^c pen. 2. 16.
^a 6. 3.
^d Ps. 45. 11.^e pen. 6. 11.⁶ Neu,
ymddang-
osodd.^f Gen. 30.
14.
⁸ Matt. 13.
52.² Neu,
dirmygid.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.^a Diar. 9. 2.
^b pen. 2. 6.^c pen. 2. 7.
^a 3. 5.³ Heb.
paham y
cyffwrthoch
a phaham
y de-
ffwrthoch.
^d pen. 3. 6.^e Esa. 49. 16.
Jer. 22. 24.
Hag. 2. 23.⁴ Heb.
galed.^f Diar. 6.
35.

2 Arweiniwn, *a* dygwn di i dŷ fy mam, *yr hon* a'm dysgai: parwn i ti yfed ^agwin llysieuog o sugn fy mhomgranadau.

3 ^bEi law aswy *fyddai* dan fy mhen, a'i law ddehau a'm coffleidiai.

4 ^cTynghedaf chwi, ferched Jerusalem, ³na chyffrôch, ac na ddeffrôch *fy* nghariad, hyd oni fynno ei hun.

5 ^dPwy *yw* hon sydd yn dyfod i fynu o'r anialwch, *ac* yn pwyso ar ei hanwylyd? Dan yr afallen y'th gyfodais: yno y'th esgorodd dy fam; yno y'th esgorodd *yr hon* a'th ymddûg.

6 ^e^f Gosod fi megis sêl ar dy galon, fel sêl ar dy fraich: canys cariad *sydd* gryf fel angau; eiddigedd *sydd* ⁴greulawn fel y bedd: ei farwor *sydd* farwor tanllyd, *a* fflam angerddol *iddynt*.

7 Dyfroedd lawer ni allant ddi-ffoddi cariad, ac afonydd nis boddant: ^fpe rhoddai wr holl gyfoeth ei dŷ am gariad, gan ddirmysgu y dirmygid hynny.

8 ^g^h *Y mae* i ni chwaer fechan, ac nid *oes* fronnau iddi: beth a wnawn i'n chwaer y dydd y dyweder am dani?

9 Os caer *yw* hi, ni a adeiladwn arni balas arian; ac os drws *yw* hi, ni a'i cauwn hi âg ystyllod cedrwydd.

10 Caer *ydwylf* fi, a'm bronnau fel tyrau: yna yr oeddwn yn ei olwg ef megis wedi cael ⁵tangnefedd.

11 Yr oedd gwinllan i Solomon yn Baal-hamon: efe a osododd y winllan i warcheidwaid; pob un a ddygai am ei ffrwyth fil o *ddarnau* arian.

12 Fy ngwinllan *sydd* ger fy mron: mil *a roddir* i ti, Solomon, a dau cant i'r rhai a gadwant ei ffrwyth hi.

13 O yr hon a drigi yn y gerddi, y cyfeillion a wrandawant ar dy lais: ^gpâr i mi *ei* glywed.

14 ^hⁱ *Y mae* Brysia, fy anwylyd, ^abydd debyg i iwrch neu lwdn hydd ar fynyddoedd y pâr-lysiau.

Cyn
CRIST
Cylch
1014.⁵ *ffafr*,
Matt. 21.
33.^g pen. 2. 14.⁶ Heb. *Ffo*
ymaith.^h Edrych
Dat. 22. 17,
20.ⁱ pen. 2. 17.

LLYFR Y

PROPHWYD ESAIAH.

PENNOD I.

1 *Esaiah yn achwyn ar Judah am ei hanufudd-dod*: 5 yn gofidio am ei barnedigaeth hi: 10 yn edliw iddynt eu holl wasanaeth: 16 yn annog i edifeirwch, trwy addewidion a bygythion: 21 yn cwyno eu hannuwioldeb hwy, ac yn datgan barnedigaethau Duw: 25 yn addaw gras; 28 ac yn bygroth dinysstr ar yr annuwiol.

^a **G**WELEDIGAETH *Esaiah* mab Amos, yr hon a welodd efe am Judah a Jerusalem, yn nyddiau Uzziah, Jotham, Ahaz, a Heze-
ciah, brenhinoedd Judah.

2 ^bGwrandêwch, nefoedd; clyw di-thau, ddaear: canys yr ARGLWYDD a lefarodd, Megais a meithrinais feibion, a hwy a wrthryfelasant i'm herbryn.

3 ^cYr *ŷch* a edwyn ei feddian-nydd, a'r asyn breseb ei berchen-nog: *ond* Israel nid edwyn, fy mhobl ni ddeall.

4 O genhedlaeth bechadurus, pobl lwythog o anwiredd, had y rhai drygionus, meibion yn llygru: gwrthodasant yr ARGLWYDD, digiasant Sanct Israel, ²ciliasant yn oll!

5 ^d^e *I* ba beth y'ch tarewir mwy? cildynrwydd a chwanegwch: y pen oll *sydd* glwyfus, a'r holl galon yn llesg.

6 O wadn y troed hyd y pen nid *oes* dim ³cyfan ynddo; *ond* archollion, a chleisiau, a gweliau crawn-lyd: ni wasgwyd hwynt, ac ni rwymerwyd, ac ni thwynerwyd âg olew.

7 ^f^g *Y mae* eich gwlad yn anrheithiedig, eich dinasoedd wedi eu llosgi â than: eich tir a dieithriaid yn ei ysu yn eich gŵydd, ac wedi ei anrheithio fel ⁴ped ymchwelai estroniaid ef.

8 Merch Sion a adewir ^fmegis lluesty mewn gwinllan, megis lletty mewn gardd cucumerau, megis dinas warchaëedig.

9 ^hOni buasai i ARGLWYDD y lluoedd adael i ni ychydig iawn o weddill, fel ^hSodom y buasem, *a* chyffelyb fuasem i Gomorrah.

10 ⁱGwrandêwch air yr ARGLWYDD, tywysogion ⁱSodom; clywch gyfraith ein DUW ni, pobl Gomorrah.

11 ^kBeth *yw* lliosowgrwydd eich

Cyn
CRIST
Cylch
760.^d Jer. 2. 30.
^a 5. 3.³ iach.^e Deut. 23.
51. 52.
pen. 5. 5.⁴ Heb. *dym-
cheliad*
estrionaid.^f Job 27. 18.
Galar. 2. 6.^g Galar. 3.
22.^h Rhuf. 9. 29.
Gen. 19.
24.ⁱ Deut. 32.
32.^j Eze. 16.
46.^k Ps. 50. 8.
9. a 51. 16.^l Diar. 15. 8.^m 21. 27.ⁿ pen. 66. 3.
Jer. 6. 20.º 7. 21.
Amos 5.
21. 22.
Mic. 6. 7.Cyn
CRIST
Cylch
760.^a Num. 12.
6.^b Deut. 32.
1.
Jer. 2. 12.
a 22. 29.
Eze. 36. 4.
Mic. 1. 2.
a 6. 1, 2.^c Jer. 8. 7.² Heb.
ymddi-
cithrasant,
neu, ym-
wahanas-
ant,
Pa. 58. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
760.

¹ Exod. 23.
17. a 34. 23.
⁶ Heb. *sch*
gweled.

^m Joel 1. 14.
a 2. 15.
⁶ Neu,
gofid.

ⁿ pen. 43.
24.

^o Job 27. 9.
Diar. 1. 28.
Jer. 14. 12.
Mic. 3. 4.

⁷ Heb.
amhaech
weddi.

^p pen. 50. 3.

^q Ps. 34. 14.
a 37. 27.
Amos 5. 15.
Rhuf. 12. 9.
1 Petr. 3. 11.

^r pen. 43.
26.
Mic. 6. 2.

^s Ps. 51. 7.
Dat. 7. 14.

^t Jer. 2. 21.

^u Jer. 6. 28,
30.
Ezec. 22.
18, 19.

^x Diar. 29.
24.

^y Ezec. 22.
12.
Hos. 4. 18.
Mic. 3. 11.

^z Jer. 5. 28.
Zech. 7. 10.

^a Deut. 28.
13.
Ezec. 5. 13.

abertchau i mi? medd yr ARGLWYDD: llawnydwyf o boeth-abertchau hyrddod, ac o frasder anifeiliaid breision; gwaed bustych hefyd, ac ŵyn, a bychod, nid ymhyfyrdais ynddynt.

12 Pan ddeloch ¹⁵ i ymddangos ger fy mron, pwy a geisiodd hyn ar eich llaw, *sef* sengi fy nghynteddau?

13 Na chwanegwch ddwyn offrwm ofer: arogl-darth sydd ffaidd genyfy; ni allaf oddef y newydd-loer-
au na'r Sabbathau, ^mcyhoeddi cym-
manfa; ⁶anwiredd *ydyw*, *sef* yr
uchel-wyl gyfarfod.

14 Eich lleuadau newydd a'ch gwyliu gosodedig a gasaodd fy enaid: y maent yn faich arnaf; ⁿblinais yn eu dwyn.

15 °A phan estynoch eich dwylaw, mi a guddiaf fy llygaid rhagoch: hefyd pan ⁷weddioch lawer, ni wrandawaf: ^peich dwylaw sydd lawn o waed.

16 ¶ Ymolchwch, ymlanhêwch, bwriwch ymaith ddrygioni eich gweithredoedd oddi ger bron fy llygaid; ^qpeidiwch â gwneuthur drwg;

17 Dysgwch wneuthur daioni: ceisiwch farn, gwnewch uniondeb i'r gorthrymmedig, gwnewch farn i'r amddifad, dadleuwch dros y weddw.

18 Deuwch yr awr hon, ac ^rym-
resymmwn, medd yr ARGLWYDD: pe byddai eich pechodau fel ys-
garlad, ^sânt cyn wynnied a'r eira; pe cochent fel porphor, byddant fel gwlan.

19 Os byddwch ewyllysgar ac ufudd, daioni y tir a fwyttêwch.

20 Ond os gwrthodwch, ac os an-
ufuddhêwch, â chleddyf y'ch ysir: canys genau yr ARGLWYDD a'i llef-
arodd.

21 ¶ ^tPa wedd yr aeth y ddinas ffyddlawn yn buttain! cyflawn fu o farn: llettyodd cyfiawnder ynddi; ond yr awr hon lleiddiaid.

22 ^uDy arian a aeth yn sothach, dy wyn sydd wedi ei gymmysgu â dwfr:

23 Dy dywysogion *sydd* gyndyn, ac ^xyn gyfrannogion â lladron; ^ypob un yn caru rhoddion, ac yn dilyn gwobrau: ^zni farnant yr amddifad, a chŵyn y weddw ni chaiff ddyfod attynt.

24 Am hynny medd yr Arglwydd, ARGLWYDD y lluoedd, cadarn *DDUW* Israel, Aha, ^aymgyssuraf ar fy ngwrth-

wynebwyr, ac ymddialaf ar fy ngel-
ynion.

25 ¶ A mi a ddychwelaf fy llaw arnat, ac ^ba ³lân-buraf dy sothach, ac a dynnaf ymaith dy holl alcarn.

26 Adferaf hefyd dy farnwyr fel cynt, a'th gynghoriaid megis yn y dechreu: wedi hynny ^cy'th elwir yn Ddinas cyfiawnder, yn Dref ffyddlawn.

27 Sion a waredir â barn, a'r rhai a ddychwelant ynddi â chyfiawnder.

28 ¶ A ^ddinystyr y troseddwy'r a'r pechaduriaid *fydd* ynghyd; a'r rhai a ymadawant â'r ARGLWYDD, a ddifethir.

29 Canys cywilyddiant o achos ^ey derw a chwennychasoch; a gwarthruddir chwi am ^fy gerddi a ddetholasoch.

30 Canys byddwch fel derwen a'i dail yn syrthio, ac fel gardd heb ddwfr iddi.

31 A'r cadarn fydd fel carth, a'i ²weithydd fel gwreichionen: a hwy a losgant ill dau ynghyd, ac ni bydd a'u diffoddo.

PENNOD II.

1 *Esaiah yn prophwydo dyfodiad brenhiniaeth Crist. 6 Annuncioldeb yw yr achos fod Duw yn gwrthod dyn. 10 Y mae yn annog i ofni, o herwydd maint yw gallu mawrhydi Duw.*

Y GAIR yr hwn a welodd Es-
iah mab Amos, am Judah a
Jerusalem.

2 A ^abydd yn y dyddiau diwed-
af, ^bfod mynydd tŷ yr ARGLWYDD
wedi ei ²barottôl ym mhen y myn-
yddoedd, ac yn ddrychafedig gor-
uwch y brynau; a'r holl genhedl-
oedd a ddylifant atto.

3 A phobloedd lawer a ânt ac a ddywedant, ^cDeuwch, ac esgynwn i fynydd yr ARGLWYDD, i dŷ Duw Jacob; ac efe a'n dysg ni yn ei ffyrdd, a ni a rodiwn yn ei lwybr-
au ef: canys y gyfraith a â allan o Sion, a gair yr ARGLWYDD o Je-
rusalem.

4 Ac efe a farna rhwng y cenhedl-
oedd, ac a gerydda bobloedd lawer: a ^dhwy a gurant eu cleddyfau yn sychau, a'u gwaywffyn yn bladuriau: ni chyfyd cenedl gleddyf yn erbyn cenedl, ac ni ddysgant ryfel mwyach.

5 Tŷ Jacob, deuwch, a rhodiwn y'ngoleuni yr ARGLWYDD.

6 ¶ Am hynny y gwrthodaist dy bobl, tŷ Jacob, am eu bod wedi eu llenwi ^eallan o'r dwyrain, ^fa'u bod yn swynwyr megis y Philistiaid, ac

Cyn
CRIST
Cylch
760.

^b Jer. 6. 29.
a 9. 7.
Mal. 3. 3.

⁸ Heb.
buraf fel
puweidd-
ad.
^c Zech. 8. 3.

⁹ Heb.
drylliad.
^d Job 31. 3.
Ps. 1. 6.
a 5. 6.
a 73. 27.
a 92. 9.
a 104. 35.

^e pen. 57. 5.

^f pen. 65. 3.
a 66. 17.

² Neu,
waith.

^a Mic. 4. 1.
&c.

^b Ps. 68. 15,
16.

² Neu,
sicrhau.

^c Jer. 31. 6.
a 50. 5.
Zech. 8. 21.

^d Ps. 46. 9.
Hos. 2. 18.
Zech. 9. 10.

³ Neu, yn
fwy na'r
dwyrain.
^e Deut. 13.
14.

Cyn
CRIST
Cylch
760.

⁴ Neu, yr
ymddigon-
ant.
¹ Deut. 17.
16, 17.

mewn plant dieithriaid ⁴yr ym-
foddlonant.

7 ⁴A'u tir sydd gyflawn o arian
ac aur, ac nid oes diben ar eu trys-
orau; ⁴a'u tir sydd lawn o feirch,
ac nid oes diben ar eu cerbydau.

8 Eu tir hefyd sydd lawn o eilun-
od; i waith eu dwylaw eu hun yr
ymgrymmant, i'r hyn a wnaeth eu
bysedd eu hun:

9 A'r gwreng sydd yn ymgrymmu,
a'r bonheddig yn ymostwng: am
hynny na faddeu iddynt.

10 ¶ Dos i'r graig, ac ymgudd yn
y llwch, rhag ofn yr ARGLWYDD, a
rhag gogoniant ei fawredd ef.

⁵ pen. 5. 15.

11 ⁵Uchel drem dyn a iselir, ac
uchder dynion a ostyngir; a'r AR-
GLWYDD yn unig a ddyrchefir yn
y dydd hwnnw.

12 Canys dydd ARGLWYDD y llu-
oedd *fydd* ar bob balch ac uchel,
ac ar bob dyrchafedig; ac efe a
ostyngir:

13 Ac ar holl uchel a dyrchaf-
edig ^hgedrwydd Libanus, ac ar holl
dderw Basan,

^h Edrych
Ezec. 31. 3.
Zech. 11.
1, 2.
¹ pen. 30.
25.

14 Ac ¹ar yr holl fynyddoedd uchel,
ac ar yr holl fryniau dyrchafedig,

15 Ac ar bob tŵr uchel, ac ar bob
magwyr gadarn,

^k 1 Bren.
10. 22.

16 Ac ar holl ^klongau Tarsis, ac
ar yr holl luniau dymunol.

17 Yna yr iselir uchelder dyn, ac
y gostyngir uchder dynion: a'r AR-
GLWYDD yn unig a ddyrchefir yn
y dydd hwnnw.

⁵ Neu, *ant*
ymaith.

18 A'r eilunod a ⁵fwrw efe ymaith
yn hollol.

19 A hwy a ânt i ¹dyllau y creig-
iau, ac i ogofau ⁶lychlyd, rhag ofn
yr ARGLWYDD, a rhag gogoniant
ei fawredd ef, pan gyfodo efe i
gynhyrfu y ddaear.

^m pen. 30.
22. a 31. 7.
⁷ Heb.
eilunod ei
arian.
⁸ Neu, *iddo*.

20 ^mYn y dydd hwnnw y teifi dyn
⁷ei eilunod arian, a'i eilunod aur,
y rhai a wnaethant ⁸iddynt i'w hadd-
oli, i'r wadd ac i'r ystlummod:

21 I fyned i agennau y creigiau,
ac i goppäau y clogwyni, rhag ofn
yr ARGLWYDD, a rhag gogoniant ei
fawredd ef, pan gyfodo efe i gyn-
hyrfu y ddaear.

22 Peidiwch chwithau â'r dyn yr
hwn *sydd* a'i anadl yn ei ffroenau:
canys ym mha beth y gwneir cyfrif
o hono?

PENNOD III.

1 Y mawr waradwydd sydd yn dyfod o bechu.
9 Dignwilydd-dra y bobl. 12 Traha a chy-
bydd-dod y llywodraethwyr. 16 Pa ddialedd
a ddaw am falchder y gwagedd.

CANYS wele, yr Arglwydd, AR-
GLWYDD y lluoedd, ^aa dŷn ym-
aith o Jerusalem, ac o Judah, ^by
cynhaliaeth a'r ffon, holl gynhal-
iaeth bara, a holl gynhaliaeth dwfr,
2 ^cY cadarn, a'r rhyfelwr, y brawd-
wr, a'r prophwyd, y synhwyrol, a'r
henwr,

3 Y tywysog deg a deugain, a'r ²an-
rhydeddus, a'r cynghorwr, a'r crefft-
wr celfydd, a'r areithiwr hyawdl.

4 A rhoddaf ^dblant yn dywysog-
ion iddynt, a bechgyn a arglwydd-
iaetha arnynt.

5 A'r bobl a orthrymmir y naill
gan y llall, a phob un gan ei gym-
mydog: y bachgen yn erbyn yr
henwr, a'r gwael yn erbyn yr an-
rhydeddus, a ymfalchia.

6 Pan ymaflo gwr yn ei frawd o
dŷ ei dad, *gan ddwydedyd*, Y mae
dillad gennynt, bydd dywysog i ni;
a *bydded* y cwmp hwn dan dy
law di:

7 Yntau a ³dwng yn y dydd hwnnw,
gan ddywedyd, Ni byddaf ⁴iach-
âwr; canys yn fy nhŷ nid oes fwyd
na dillad: na osodwch fi yn dy-
wysog i'r bobl.

8 Canys cwmpodd Jerusalem, a
syrthiodd Judah: o herwydd eu
tafod hwynt a'u gweithredoedd
sydd yn erbyn yr ARGLWYDD, i
gyffrôl llygaid ei ogoniant ef.

9 ¶ Dull eu hwynebau hwynt a
dystiolaetha yn eu herbyn; a'u
pechod fel ^eSodom a fynegant, *ac*
ni chelant: gwae eu henaidd, canys
talasant ddrwg iddynt eu hunain.

³ Heb.
gyfydd ei
law
⁴ Gen. 14. 22.
⁴ Heb.
rwymwr.

10 Dywedwch mai da *fydd* i'r cyf-
iawn: canys ^fffrwyth eu gweithred-
oedd a fwynhânt.

11 Gwae yr anwir, drwg *fydd*
iddo: canys gwobr ei ddwyllaw ei
hun a ⁵fydd iddo.

12 ¶ Fy mhobl ^g*sydd* a'u treiswyr
yn fechgyn, a gwagedd a arglwydd-
iaetha arnynt. O fy mhobl, ^hy rhai
a'th ^edywysant sydd yn peri i ti
gyfeiliorni, a ffordd dy lwybrau a
⁷ddistrywiant.

13 Yr ARGLWYDD sydd yn sefyll
i ymddadleu, ac yn sefyll i farnu y
bobloedd.

14 Yr ARGLWYDD a ddaw i farn
â henuriaid ei bobl, a'u tywysog-
ion: canys chwi a ⁸borasoch y
winllan; anrhaith y tlawd *sydd* yn
eich tai.

15 Beth *sydd* i chwi a guroch ar
fy mhobl, ac a faloch ar wynebau y

Cyn
CRIST
Cylch
760.

^a Jer. 37. 21.
a 38. 9.
^b Lef. 26.
26.
^c Edrych
2 Bren. 24.
14.

² Heb. *uchel*
ei wyneb.

^d Preg. 10.
16.

³ Heb.
gyfydd ei
law
⁴ Gen. 14. 22.
⁴ Heb.
rwymwr.

^e Gen. 13.
13. a 18. 21.
a 19. 5.

^f Ps. 128. 2.

⁵ Neu,
roddir.
Heb.
uwrir.
⁶ ad. 4.

^h pen. 9. 16.

⁶ Neu, *fen-
dihiant*.

⁷ Heb.
lyngant.

⁸ Neu,
losgasoch.

Cyn
CRIST
Cylch
760.

⁹ Neu,
yn hudo.

¹ pen. 47. 2,
3.
Nah. 3. 5.

² Neu, pér-
aroglau.

³ Heb. tai
yr enaid.

⁴ Neu,
gedyrn.

⁵ Neu,
yn wag.
Heb. wedi
ei glanhau.

² Neu, i
gymmeryd
ymaith.
^a Luc 1. 25.
^b Zech. 3. 8.
a 6. 12.

³ Heb. i
ddiangfa
Israel.

⁴ Neu,
mewn
bywyd.

^c Mal. 3.
2. 3.

tlodion? medd ARGLWYDD DDUW y lluoedd.

16 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd, O herwydd balchïo o ferched Sïon, a rhodio â gwddf estynedig, ac â llygaidd ⁹gwammal, gan rodio a rhygyngu wrth gerdded, a thrystio â'u traed:

17 Am hynny y clafra yr ARGLWYDD gorynnau merched Sïon; a'r ARGLWYDD ¹a ddinoetha eu gwarthle hwynt.

18 Yn y dydd hwnnw y tyn yr ARGLWYDD ymaith addurn yr esgidiau, y rhwydwaith hefyd, a'r lloerawg wisgoedd,

19 Y ²cadwynau, a'r breichledau, a'r moledau,

20 Y penguwch, ac addurn y coesau, a'r ysnodennau, a'r ³dwyfronnegau, a'r clust-dlysau,

21 Y modrwyau, ac addurn y trwyn, 22 Y gwisgoedd symmudliw, a'r mentyll, a'r misyrnau, a'r crychnodwyddau,

23 Y drychau hefyd, a'r llïan meinwrych, a'r coccyllau, a'r gynau.

24 A bydd yn lle pêr-arogl, ddrewi; bydd hefyd yn lle gwregys, rwygiad; ac yn lle iawn drefn gwallt, foelni; ac yn lle dwyfronneg, gwregys o sachlian; a llosgfa yn lle prydferthwch.

25 Dy wŷr a syrthiant gan y cleddyf, a'th ⁴gadernid trwy ryfel.

26 A'i phyrth hi a ofidiant, ac a alarant: a hithau ⁵yn anrheithiedig a eistedd ar y ddaear.

PENNOD IV.

Mewn dygn adfyd, teyrnas Crist a fydd nodedd.

A C yn y dydd hwnnw saith o wragedd a ymaflant mewn un gwr, gan ddywedyd, Ein bara ein hun a fwyttawn, a'n dillad ein hun a wisgwn: yn unig galwer dy enw di arnom ni; ²cymmer ymaith ^aein gwarth ni.

2 Y pryd hwnnw y bydd ^bBlaguryn yr ARGLWYDD yn brydferthwch ac yn ogoniant; a ffrwyth y ddaear yn rhagorol ac yn hardd ³i'r rhai a ddiangasant o Israel.

3 A bydd, am yr hwn a adewir yn Sïon, ac a weddillir yn Jerusalema, y dywedir wrtho, O sanct; *sef* pob un a'r a ysgrifenwyd ⁴ym mhlith y rhai byw yn Jerusalema:

4 Pan ^cddarffo i'r ARGLWYDD olchi budreddi merched Sïon, a charthu gwaed Jerusalema o'i chanol, mewn yspryd barn, ac mewn yspryd llosgfa.

5 A'r ARGLWYDD a grea ar bob trigfa o fynydd Sïon, ac ar ei gymmanfaoedd, ^dgwmwl a mwg y dydd, a llewyrch tân fflamlyd y nos: canys ^ear yr holl ogoniant y bydd ^famddiffyn.

6 A phabell fydd yn gysgod y dydd rhag gwres, ac yn noddfa ac yn ddiddos rhag tymmestl a rhag gwlaw.

PENNOD V.

1 Trwy ddammeg y winllan, y mae Duw yn esgusodi bod ei farnedigaethau cyn dodedd. 8 Ei farnedigaethau ef yn erbyn cybydd-dod, 11 a thrhythllwch, 13 ac annuwioldeb, 20 ac anghyfiawnder. 26 Y rhai a ddialleda dros Dduw.

C ANAF yr awr hon i'm hanwyl, ganiad fy anwyl am ^aei winllan. Gwinllan sydd i'm hanwyl ²mewn bryn tra ffrwythlawn:

2 Ac efe a'i ³cloddiodd hi, ac a'i digarregodd, ac a'i plannodd o'r winwydden oreu, ac a adeiladodd dŵr yn ei chanol, ac a drychodd win-wrŷf ynddi: ac efe a ddisgwylodd *iddi* ddwyn grawnwin, hithau a ddug rawn gwylltion.

3 Ac yr awr hon, preswylwyr Jerusalema, a gwŷr Judah, bernwch, attolwg, rhyngof fi a'm gwinllan.

4 Beth oedd i'w wneuthur ychwaneg i'm gwinllan, nag a wneuthum ynddi? paham, a mi yn disgwyl *iddi* ddwyn grawnwin, y dug hi rawn gwylltion?

5 Ac yr awr hon mi a hysbysaf i chwi yr hyn a wnaf i'm gwinllan: ^btynnaf ymaith ei chae, fel y porer hi; torraf ei magwyr, fel y byddo hi yn sathrfa;

6 A mi a'i gosodaf hi yn ddifrod: nid ysgythrir hi, ac ni chloddir hi; ond mieri a drain a gyfyd: ac i'r cymmylau y gorchymynaf na wlawiont wlaw arni.

7 Diau, gwinllan ARGLWYDD y lluoedd *yw* tŷ Israel, a gwŷr Judah *yw* ⁴ei blanhigyn hyfryd ef: ac efe a ddisgwylodd am farn, ac wele ⁵drais; am gyfiawnder, ac wele lef.

8 ¶ Gwae y rhai sydd yn cyssylltu ^ctŷ at dŷ, ac yn cydio maes wrth faes, hyd *oni byddo* eisieu lle, ac y trigoch chwi yn unig y'nghanol y tir.

9 ⁶Lle y clywais y dywedodd ARGLWYDD y lluoedd, ⁷Yn ddiâu bydd tai lawer, mawrion a theg, yn anghyfannedd heb drigiannydd.

10 Canys deg cyfair o winllan a

Cyn
CRIST
Cylch
760.

^d Exod. 13.
21.

⁵ Neu,
uwch ben.

⁶ Heb.
gorchudd.

^a Ps. 80. 8.
Can. 8. 12.
pen. 27. 2.
Jer. 2. 21.
Matt. 21. 33.
Marc 12. 1.
Luc 20. 9.

² Heb.
y'nghorn
mab yr
oleu.

³ Neu,
cawodd.

^b Ps. 80. 12.

⁴ Heb.
planhigyn
ei hyfryd-
wch ef.

⁵ Heb.
grammen.

^c Mic. 2. 2.

⁶ Neu, Hyn
sydd yn fy
nghlust-
iau, medd
Arglwydd,
&c.

⁷ Heb. Oni
bydd.

Cyn
CRIST
Cylch
760.

^a Edrych
Ezec. 45.
11.

^b Diar. 23.
39, 30.
Freg. 10.
16.

^c Neu,
erlido.

^d Amos 6, 5.

^e Job 34, 27.
Pa. 28, 5.

^f Hos. 4, 6.

^g Heb. han-
rhydded
sydd wr
newyn

¹ pen. 2, 9,
11, 17.

² Heb. y
Sanctidd.

^k pen. 66, 5.
Jer. 17, 15.
Amos 5, 18.
2 Petr 3, 3,
4.

¹ Diar. 3, 7.
Rhuf. 12.
16.

^m Diar. 17.
15.
a 24, 24.

ⁿ Exod. 15.
7.

³ Heb.
tafod tdn.

^o Job 18, 16.
Amos 2, 9.

ddygant un ^a bath, a lle homer a ddwg ephah.

11 ¶ ^a Gwae y rhai a gyfodant yn fore i ddilyn diod gadarn, a arhosant hyd yr hwyr, *hyd oni* ^b ennyno y gwin hwynt.

12 Ac yn eu gwleddoedd hwynt y ^c mae y delyn, a'r nabl, y dympan, a'r bibell, a'r gwin: ond ^d am waith yr ARGLWYDD nid edrychant, a gweithred ei ddwylaw ef nid ystyriant.

13 ¶ ^e Am hynny y caethgludwyd fy mhobl, am nad *oes ganddynt* wybodaeth: a'u ^f gwyr anrhydeddus *sydd* newynog, a'u lliaws a wywodd gan syched.

14 Herwydd hynny yr ymehangodd uffern, ac yr agorodd ei safn yn anferth; ac yno y disgyn eu gogoniant, a'u lliaws, a'u rhwysg, a'r hwn a lawenycha ynddi.

15 ¹ A'r gwreng a grymmir, a'r galluog a ddarostyngir, a llygaid y rhai uchel a iselir.

16 Ond ARGLWYDD y lluoedd a ddyrchefir mewn barn; a'r DUW ² sanctaidd a sancteiddir mewn cyfiawnder.

17 Yr ³ wyn hefyd a borant yn ol eu harfer; a dieithriaid a fwyttânt ddiifeithfaoedd y breision.

18 Gwae y rhai a dynnant anwir-odd â rheffynnau oferedd, a phechod megis â rhaffau mên:

19 ^k Y rhai a ddywedant, Brysied, a phrysured ei orchwyl, fel y gwelom; nesâed hefyd, a deued cynghor Sanct yr Israel, fel y gwypom.

20 ¶ Gwae y rhai a ddywedant am y drwg, Da *yw*; ac am y da, Drwg *yw*; gan osod tywyllwch am oleuni, a goleuni am dywyllwch; y rhai a osodant chwerw am felus, a melus am chwerw.

21 Gwae y rhai *sydd* ¹ ddoethion yn eu golwg eu hun, a'r rhai deallgar yn eu golwg eu hun.

22 Gwae y rhai cryfion i yfed gwin, a'r dynion nerthol i gymysgu diod gadarn:

23 Y rhai ^m a gyfiawnhânt yr anwir er gwobr, ac a gymmerant ymaith gyfiawnder y rhai cyfiawn oddi ganddynt.

24 Am hynny, ⁿ megis ag yr ysa y ³ fflagl dân y sofr, ac y difa y fflam y mân-us; *felly* ^o y bydd eu gwreiddyn hwynt yn bydredd, a'u blodeuyn a gyfyd i fynu fel llwch; am iddynt ddiystyru cyfraith ARGLWYDD

y lluoedd, a dirmygu gair Sanct yr Israel.

25 Am hynny yr ennynodd llied yr ARGLWYDD yn erbyn ei bobl, ac yr estynodd efe ei law arnynt, ac a'u tarawodd hwynt; a ^p chrynodd y mynyddoedd, a bu eu celanedd hwynt ⁴ yn rhwygedig y'nghanol yr heolydd. ⁵ Er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef wedi ei hestyn allan.

26 ¶ Ac efe a gyfyd faner i'r cenedloedd o bell, ac ^a chwibana arnynt hwy o eithaf y ddaear: ac wele, ar frys yn fuan y deuant.

27 Ni *bydd un* blin na thram-gwyddedig yn eu plith; ni hunia yr un, ac ni chwsig: ac ^a ni ddattodir gwregys ei lwynau, ac ni ddryllir carrai ei esgidiau.

28 Yr hwn *sydd* a'i saethau yn llymion, a'i holl fwâau yn annellog: carnau ei feirch ef a gyfrifir fel call-estr, a'i olwynion fel corwynt.

29 Ei ruad *fydd* fel llew; efe a rua fel cenawon llew: efe a chwyrna hefyd, ac a ymeifl yn yr ysglyfaeth; efe a ddiange hefyd, ac a'i dwg ymaith yn ddiogel, ac ni bydd achubudd.

30 Ac efe a rua arnynt y dydd hwnnw, fel rhwad y môr: os ^t edrychir ar y tir, wele dywyllwch, a chyfyngder, ⁵ a'r goleuni a dywyllir yn ei nefoedd.

PENNOD VI

1 *Esaiah, meun gweledigaeth, yn gweled Duw yn ei ogoniant*; 5 *a chweddi ofni, yn cael ei gadarnhau i'w gennadwri*. 9 *Y mae yn dangos gwrthysigrwydd y bobl, nes eu dinystrio*. 13 *Y gweddill a fydd cadwedig*.

YN y flwyddyn ^a y bu farw y brenhin Uzziah, ^b y gwelais hefyd yr ARGLWYDD yn eistedd ar eisteddfa uchel a dyrchafedig, a'i odre yn llenwi y deml.

2 Y seraphiaid oedd yn sefyll oddi ar hynny: chwech adain ydoedd i bob un; â dwy y cuddiai ei wyneb, ac ^c â dwy y cuddiai ei draed, ac â dwy yr ehedai.

3 A llefodd ² y naill wrth y llall, ac a ddywedodd, ^d Sanct, Sanct, Sanct, yw ARGLWYDD y lluoedd, ³ yr holl ddaear sydd lawn o'i ogoniant ef.

4 A physt y rhiniogau a symmudasant gan lef yr hwn oedd yn llefain, ^e a'r tŷ a lanwyd gan fwg.

5 ¶ Yna y dywedais, ^f Gwae fi! canys ⁴ darfu am danaf: o herwydd gwr halogedig *ei* wefusau *ydwyf* fi,

Cyn
CRIST
Cylch
760.

P Jer. 4, 24.

⁴ Neu,
fel tom.
⁵ pen. 9, 12,
17, 21.
a 10, 4.

^r pen. 7, 13.

^s Dan. 5, 6.

^t pen. 8, 22.

⁵ Neu, a
phan fo
goleu, ty-
wyll fydd
yn ei
dinystr.

Cylch
758.
^a 2 Bren.
15, 7.
^b Ioan 12.
41.

^c Ezec. 1, 11.

² Heb. hwn
ar hwn.
^d Dat. 4, 8.
³ Heb.
llonaid yr
holl ddaear
yw ei ogon-
iant.

^e Exod. 40.
34.
^f 1 Bren. 8.
10.

¹ Barn. 6, 22.
a 13, 22.

⁴ Heb.
torwyd fi
ymaith.

Cyn
CRIST
Cylch
758.

ac ym mysg pobl halogedig o wefusau yr ydwyf yn trigo: canys fy llygaid a welsant y brenhin, ARGLWYDD y lluoedd.

6 Yna yr ehedodd attaf un o'r seraphiaid, ac yn ei law farworyn a gymmerasai efe oddi ar yr allor mewn gefail:

7 Ac ^ai rhoes i gyffwrdd â'm genau, ac a ddywedodd, Wele, cyffyrddodd hwn â'th wefusau, ac ymadawodd dy anwiredd, a glanhawyd dy bechod.

8 Clywais hefyd lef yr ARGLWYDD yn dywedyd, Pwy a anfonaf? a phwy a â drosom ^hni? Yna y dywedais, Wele fi, anfon fi.

9 ¶ Ac efe a ddywedodd, Dos, a dywed wrth y bobl hyn, ¹Gan glywed clywch, ond na ddeallwch; a chan weled gwelwch, ond na wybyddwch.

10 Brasâ ^kgalon y bobl hyn, a thrymhâ eu clustiau, a chau eu llygaid; ¹rhag iddynt weled â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'u calon, a dychwelyd, a'u meddyginiaethu.

11 Yna y dywedais, Pa hyd, ARGLWYDD? Ac efe a attebodd, Hyd oni anrheithier y dinasoedd heb drigiannydd, a'r tai heb ddyn, a gwneuthur y wlad yn gwbl ang-hyfannedd,

12 Ac i'r ARGLWYDD bellhâu dynion, a bod ymadawiad mawr yng nghanol y wlad.

13 ¶ Ac etto bydd ynddi ddegwm, ⁵a hi a ddychwel, ac a borir; fel y llwyfen a'r dderwen, y rhai wrth fwrw eu dail y mae ⁶sylwedd ynddynt: felly yr had sanctaidd fydd ei sylwedd hi.

PENNOD VII.

1 Ahaz, pan oedd ofn Resin a Phecah yn ei flino ef, yn cael cysur gan Esaiah. 10 Ahaz, wedi cael cennad i ddewis argoel, yn ei wrthod; ac yn cael, yn lle arwydd, addewid o Grist. 17 Prophwydo y daw ddaled arno ef o Assyria.

ABU yn nyddiau ^aAhaz mab Joatham, mab Uzziah brenhin Judah, ddyfod o Resin brenhin Syria, a Phecah mab Remaliah, brenhin Israel, i fynu tu a Jerusalem, i ryfela arni: ond ni allodd ei gorchfygu.

2 A mynegwyd i dŷ Dafydd, gan ddywedyd, Syria a ²gydsyniodd âg Ephraim. A'i galon ef a gyffrôdd, a chalon ei bobl, megis y cynhyrfa prennau y coed o flaen y gwynt.

3 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD

wrth Esaiah, Dos allan yr awr hon i gyfarfod Ahaz, ti a ³Sear-jasub dy fab, wrth ymyl ^bpistyll y llyn uchaf, ⁴ym mhrif-ffordd maes y pannwr:

4 A dywed wrtho, Ymgadw, a bydd lonydd; nac ofna, ac na fedd-alhâed dy galon, rhag dwy gloren y pentewynion myglyd hyn, rhag angerdd llid Resin, a Syria, a mab Remaliah:

5 Canys Syria, ac Ephraim, a mab Remaliah, a ymgynghorodd gynghor drwg yn dy erbyn, gan ddywedyd,

6 Esgynwn yn erbyn Judah, a ⁵blinwn hi, torrwn hi hefyd attom, a gosodwn frenhin yn ei chanol hi; sef mab Tabeal.

7 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Ni saif, ac ni bydd hyn.

8 Canys pen Syria yw Damascus, a phen Damascus yw Resin; ac o fewn pum mlynedd a thri ugain y torrir Ephraim rhag bod yn bobl.

9 Hefyd pen Ephraim yw Samaria, a phen Samaria yw mab Remaliah. ⁶Oni chredwch, diau ni sicrhêir chwi.

10 ¶ A'r ARGLWYDD a chwanegodd lefaru wrth Ahaz, gan ddywedyd,

11 Gofyn i ti arwydd gan yr ARGLWYDD dy DDUW; gofyn o'r dyfnder, neu o'r uchelder oddi arnodd.

12 Ond Ahaz a ddywedodd, Ni ofynaf, ac ni themtiaf yr ARGLWYDD.

13 A dywedodd yntau, Gwrandêwch yr awr hon, tŷ Dafydd; Ai bychan gennych flino dynion, oni flinoch hefyd fy NUW?

14 Am hynny yr ARGLWYDD ei hun a ddry i chwi arwydd; ⁴Wele, morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar ^afab, ⁷ac a cilw ei enw ef, Immanuel.

15 Ymenyn a mêl a fwyty efe; fel y medro ymrwrthod â'r drwg, ac ethol y da.

16 ¹Canys cyn medru o'r bachgen ymrwrthod â'r drwg, ac ethol y da, y gwrthodir y wlad a ffeiddiaist, gan ^aei dau frenhin.

17 ¶ Yr ARGLWYDD a ddwg arnat ti, ac ar dy bobl, ac ar dŷ dy dadau, ddyddiau ni ddaethant er y dydd ^hyr ymadawodd Ephraim oddi wrth Judah, sef brenhin Assyria.

18 A bydd yn y dydd hwnnw, i'r ARGLWYDD ¹chwibanu am y gwybedyn sydd yn eithaf afonydd yr Aipht, ac am y wenynen sydd yn nhir Assyria:

Cyn
CRIST
Cylch
742.

³ Sef, y gweddill a ddychwel: Edrych pen. 6. 13. a 10. 21. ^b 2 Bren. 18. 17. pen. 36. 2. ⁴ Neu, yn sarn.

⁵ Neu, asfrowm.

^c Edrych 2 Chron. 20. 20.

⁶ Neu, Oni chredwch? am na ch sicrhawyd y mae.

^d Matt. 1. 23. Luc 1. 31.

^e pen. 9. 6. ⁷ Neu, a thi, forwyn, a elwi: Edrych Gen. 4. 1. 25. a 16. 11. a 29. 32. a 30. 6. 8. 1 Sam. 4. 21.

^f Edrych pen. 8. 4.

^g 2 Bren. 15. 30. a 16. 9.

^h 1 Bren. 12. 16.

ⁱ pen. 5. 26.

⁵ Edrych Jer. 1. 9. Dan. 10. 16.

^h Gen. 1. 26. a 3. 22. a 11. 7.

ⁱ Matt. 13. 14. Marc 4. 12. Luc 8. 10. Ioan 12. 40. Act. 28. 26. Rhuf. 11. 8. ^k Ps. 119. 70. pen. 63. 17. ¹ Jer. 5. 21.

⁵ Neu, wedi ei dychwelyd, a'i phori. ⁶ Neu, boncgyff.

Cylch
742.
^a 2 Bren. 16. 5. 2 Chron. 28. 5.

² Neu, orphwys ar Ephraim.

Cyn
CRIST
Cylch
742.

19 A hwy a ddeuant ac a orphwysant oll yn y dyffirynoedd anghyfanneddol, ac ynghromlechydd y creigiau, ac yn yr ysbyddaid oll, ac yn y perthi oll.

20 Yn y dydd hwnnw yr eillia yr Arglwydd â'r ^kellyn a gyflogir, *sef* â'r rhai o'r tu hwnt i'r afon, *sef* â brenhin Assyria, y pen, a blew y traed; a'r farf hefyd a ddifaefe.

21 A bydd yn y dydd hwnnw, i wr fagu anneir-fuwch, a dwy ddafad:

22 Bydd hefyd o amllder y llaeth a roddant, iddo fwytta ymenyn: canys ymenyn a mêl a fwytty pawb a'adewir ^o o fewn y tir.

23 A bydd y dydd hwnnw, fod pob lle yr hwn y bu ynddo fil o winwydd *er* mil o arian *bathol*, yn fieri ac yn ddrain y bydd.

24 A saethau ac â bwäau y daw yno: canys yn fieri ac yn ddrain y bydd yr holl wlad.

25 Eithr yr holl fynyddoedd y rhai a geibir â cheibiau, ni ddaw yno ofn mieri na drain: ond bydd yn hebryngfa gwartheg, ac yn sathrfa defaid.

PENNOD VIII.

1 Ym *Maher-shalal-has-baz* y mae efe yn prophwyd y darostyngir Syria ac Israel gan Assyria; 5 a Judah hefyd am eu hanffyddlondeb: 9 nas gellir gwrthwynebu barnedig-aeth Duw: 11 y bydd cysur i'r rhai a ofno Dduw. 19 Trallod blin ar ddêho-addolwyr.

AR ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Cymmer i ti rôl fawr, ac ^aysgrifena arni â phin dyn, am ²Maher-shalal-has-baz.

2 A chymmerais yn dystiolaeth i mi dystion ffyddlawn, ^bUriah yr offeiriad, a Zechariah mab Jeber-echiah.

3 A mi a neseais at y brophwydes; a hi a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab. Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Galw ei enw ef, ³Maher-shalal-has-baz.

4 ^cCanys cyn y medro y bachgen alw, Fy nhad, neu, Fy mam, ⁴⁴golud Damascus ac yspail Samaria a ddygir ymaith o flaen brenhin Assyria.

5 ¶ A chwanegodd yr ARGLWYDD lefaru wrthyf drachefn, gan ddywedyd,

6 O herwydd i'r bobl hyn wrthod dyfroedd Siloah, y rhai sydd yn cerdded yn araf, *a chymimeryd* llawenydd o Resin, a mab Remaliah:

7 Am hynny, wele, mae yr Arglwydd yn dwyn arnynt ddyfroedd

yr afon, yn gryfion ac yn fawrion, *sef* brenhin Assyria, a'i holl ogoniant; ac efe a esgyn ar ei holl afonydd, ac ar ei holl geulennydd ef.

8 Iê, trwy Judah y treiddia efe: efe a lifa, ac a â drosodd, ^eefe a gyrhaedd hyd y gwddf; ac estyniad ei adenydd ef fydd llonaid lled dy dir di, O ^fImmanuel.

9 ¶ Ymgyfeillechwch, bobloedd, ⁵a chwi a ddryllir: gwrandêwch, holl belledigion y gwledydd; ymwregyswch, a chwi a ddryllir; ymwregyswch, a chwi a ddryllir.

10 Ymgynghorwch gynghor, ac fe a ddiddymmir; dywedwch y gair, ac ni saif: canys *y mae* Duw gyd â ni.

11 ¶ Canys fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf ⁶â llaw gref, ac efe a'm dysgodd na rodiwn yn ffordd y bobl hyn, gan ddywededyd,

12 Na ddywedwch, Cyd-fwriad, wrth y rhai oll y dywedo y bobl hyn, Cyd-fwriad: nac ofnwch chwaith eu hofn hwynt, ac na arswydwch.

13 ARGLWYDD y lluoedd ei hun a sancteiddiwch; a *bydded* efe yn ofn i chwi, a *bydded* efe yn arswyd i chwi:

14 Ac ^eefe a fydd yn noddfa; ^bond yn faen tramgwydd ac yn graig rhwystr i ddau dŷ Israel, yn fagl ac yn rhwyd i breswylwyr Jerusalem.

15 A llawer yn eu mysg ¹a dramgwyddant, ac a syrthiant, ac a ddryllir, ac a rwydir, ac a ddêlir.

16 Rhwym y dystiolaeth, selia y gyfraith ym mhlith fy nisgyblion.

17 A minnau a ddisgwyliaf am yr ARGLWYDD sydd yn cuddio ei wynneb oddi wrth dŷ Jacob, ac a wyliaf am dano.

18 ^kWele fi a'r plant a roddes yr ARGLWYDD i mi, yn arwyddion ac yn rhyfeddodau yn Israel; oddi wrth ARGLWYDD y lluoedd, yr hwn sydd yn trigo ym mynydd Sion.

19 ¶ A phan ddywedant wrthyf, Ymofynwch â'r swynyddion, ac â'r dewiniaid, ^my rhai sydd yn hustyng, ac yn sibrd: onid â'u Duw yr ymofyn pobl? dros y byw at y meirw?

20 ⁿAt y gyfraith, ac at y dystiolaeth: oni ddywedant yn ol y gair hwn, *hynny sydd* am ^onad oes ⁷ol-euni ynddynt.

21 A hwy a dramwyant trwyddi, yn galed arnynt ac yn newynog: a bydd pan newynont, yr ymddigiant, ac y melldithiant eu brenhin a'u Duw, ac a edrychant i fynu.

Cyn
CRIST
Cylch
741.^e pen. 30. 28.^f pen. 7. 14.⁵ Neu, *etto*.⁶ Heb. *4*
chrwyder
llaw.⁵ Ezech. 11.
16.^b pen. 23. 16.
Luc 2. 34.
Rhur. 9. 34.
1 Petr. 2. 8.¹ Matt. 21.
44.
Luc 20. 18.^a Heb. 2. 2.² Brysia *f'r*
yspail,
prysura
f'r an-
rhaith.
^b 2 Bren.
16. 10.³ Brysia *f'r*
yspail,
prysura
f'r an-
rhaith.
^c Edrych
pen. 7. 16.
Cylch
741.^d 2 Bren.
15. 29.
^a 16. 9.
pen. 17. 3.⁴ Neu, *yr*
hwn sydd
o flaen
brenhin
Assyria
a ddwog
ymaith
olud Da-
mascus,
&c.^k Heb. 2. 13.¹ Ps. 71. 7.
Zech. 3. 8.Cylch
741.^m pen. 29. 4.ⁿ Luc 16.
29.º Mic. 3. 6.
⁷ Heb.
uawr.

Cyn
CRIST
Cylch
741.

pen. 5. 30.

22 PA hwy a edrychant ar y ddaear; ac wele drallod a thywyllwch, niwl cyfyngder: a *byddant* wedi eu gwthio i dywyllwch.

PENNOD IX.

1 Pa lawenydd a fydd y'nghanol blinderau, trwy frenhiniaeth a genedigaeth Crist. 8 Barnedigaethau yn erbyn Israel, am eu balchder, 13 am eu rhagrith, 18 ac am eu hanedifeirwch.

Cylch
940.

ETO ni *bydd* y tywyllwch yn ol yr hyn a fu yn y gofid; megis yn yr amser cyntaf y cyffyrddodd yn ysgafn â thir Zabulon a thir Naphtali, ac wedi hynny yn ddwysach y cystuddiodd hi wrth ffordd y môr, tu hwnt i'r Iorddonen, yn Galilea ² y cenhedloedd.

2 ^a Y bobl a rodiasant mewn tywyllwch, a welsant oleuni mawr: y rhai sydd yn aros yn nhir cysgod angau, y llewyrchodd goleuni arnynt.

3 Amlheaist y genhedlaeth, ³ ni chwanegaist lawenydd; llawenychasant ger dy fron megis y llawenydd amser cynhauaf, ac megis y llawenychant wrth rannu yspail.

4 ⁴ Canys drylliaist iau ei faich ef, a ffon ei ysgwydd ef, gwialen ei orthrymmwr, megis yn nydd ^b Midian.

5 ⁵ Canys pob câd y rhyfelwr sydd mewn trwst, a dillad wedi eu trybaeddu mewn gwaed; ⁶ ond bydd *hwn* trwy losgiad ⁷ a chynnud tân.

6 Canys ^c bachgen a aned i ni, ^d mab a roddwyd i ni, a bydd y llywodraeth ar ei ysgwydd ef: a gelwir ei enw ef, ^e Rhyfeddol, Cynghorwr, y Duw cadarn, Tad tragywyddoldeb, Tywysog tangnefedd.

7 Ar helaethrwydd ei lywodraeth a'i dangnefedd ^f ni *bydd*, diwedd, ar orseddfa Dafydd, ac ar ei frenhiniaeth ef, i'w threfnu hi, ac i'w chadarnhâu â barn ac â chyfiawnder, o'r pryd hwn, a hyd byth.

⁸ Zêl ARGLWYDD y lluoedd a wna hyn.

8 ¶ Yr Arglwydd a anfonodd air i Jacob; ac efe a syrthiodd ar Israel.

9 A'r holl bobl a wybydd, *sef* Ephraim a thrigiannydd Samaria, y rhai a ddywedant mewn balchder, ac mewn mawredd calon,

10 Y priddfeini a syrthiasant, ond â cherrieg nadd yr adeiladwn: y sycamorwydd a dorwyd, ond ni a'u newidiwn yn gedrwydd.

11 Am hynny yr ARGLWYDD a ddyrchafa wrthwynebwyr Resin yn

ei erbyn ef, ac a ⁸ gyssyllta ei elynion ef ynghyd;

12 Y Syriaid o'r blaen, a'r Philistiaid hefyd o'r ol: a hwy a ysant Israel yn safnrhwth. ^h Er hyn i gyd ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef yn estynedig.

13 ¶ ⁱ A'r bobl ni ddychwelant at yr hwn a'u tarawodd, ac ni cheisiant ARGLWYDD y lluoedd.

14 Am hynny y tyrr yr ARGLWYDD oddi wrth Israel ben a chynffon, cangen a brwynen, yn yr un dydd.

15 Yr henwr a'r anrhydeddus *yw* y pen: a'r prophwyd sydd yn dysgu celwydd, efe *yw* y gynffon.

16 Canys ^k cyfarwyddwyr y bobl hyn sydd yn peri *iddynt* gyfeil-iorni, a llyngewyd *y rhai* a ² gyfarwyddir ganddynt.

17 Am hynny nid ymlawenhâ yr ARGLWYDD yn eu gwŷr ieuainge hwy, ac wrth eu hamddifaid a'u gweddwon ni thosturia: canys pob un o honynt *sydd* ragrithiwr a drygionus, a phob genau yn traethu ³ ynfydrwydd. ¹ Er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef yn estynedig.

18 ¶ O herwydd anwiredd a lysg fel tân; y mieri a'r drain a ysa efe, ac a gynneu yn nyrysi y coed; a hwy a ddyrchafant *fel* ymddyrchafiad mwg.

19 Gan ddigofaint ARGLWYDD y lluoedd ^m y tywylla y ddaear, ac y bydd y bobl fel ymborth tân: nid eiriach neb ei frawd.

20 Ac efe a ⁴ gipia ar y llaw ddehau, ac a newyna; bwyty hefyd ar y llaw aswy, ac nis digonir hwynt: ⁿ bwyttânt bawb gig ei fraich ei hun:

21 Manasseh, Ephraim; ac Ephraim, Manasseh: hwythau ynghyd yn erbyn Judah. ^o Er hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef yn estynedig.

PENNOD X.

1 Gwae y rhai trawssion. 5 Assyria, gwialen rhagrithiwr, am ei falchder a dorrir. 20 Yr achubir gweddill o Israel. 24 Cysuro Israel, trwy addaw iddynt gael eu gwared oddi wrth Assyria.

GWAE y rhai ^a sydd yn gwneuthur deddfau anwir, a'r ysgrifenyddion sydd yn ysgrifenu blinder;

2 I ymchwelyd y tlodion oddi wrth farn, ac i ddwyn barn anghenogion fy mhobl: fel y byddo gweddwon yn yspail iddynt, ac yr anrheithiont yr amddifaid.

Cyn
CRIST
Cylch
738.

⁸ Heb. *gymmysga*.
^h pen. 5. 25.
^a 10. 4.

ⁱ Jer. 5. 3.

^k pen. 3. 12.
⁹ Neu, *ben-dithiwr*.
² Neu, *fendithir*.

³ Neu, *coegni*.
¹ ad. 12. 21.
pen. 10. 4.

^m pen. 8. 22.

⁴ Heb. *dyrr*.

ⁿ pen. 49.
26.

^o pen. 5. 25.

Cylch
713.

^a Ps. 58. 2.
^a 94. 20.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^b Job 31. 14.

^c pen. 5. 25.
^a 9. 12, 17,
21.

³ Neu, Oh.
⁴ Jer. 51. 20.

^c Mic. 4. 12.

^f 2 Bren.
18. 24. 33.
^a 19. 10,
&c.
^c Amos 6. 2.

^a 2 Bren.
19. 31.

³ Neu, pobl
lawer.

⁴ Neu, ped
ysgydwai
y wialen y
rhaf, &c.
⁵ Neu,
dyrchafai
y ffon, yr
hyn nid
yw bren.

3 A ^bpha beth a wnewch yn nydd yr ymweliad, ac yn y distryw a ddaw o bell? at bwy y ffowch am gynnorthwy? a pha le y gadêwch eich gogoniant?

4 Hebof fi y crymmant dan y carcharorion, a than y rhai a laddwyd y syrthiant. ^cEr hyn oll ni ddychwelodd ei lid ef, ond etto *y mae* ei law ef yn estynedig.

5 ¶ ²Gwae Assur, ^dgwialen fy llid, a'r ffon yn eu llaw hwynt yw fy nigofaint.

6 At genedl ragrithiol yr anfonaf ef, ac yn erbyn pobl fy nigter y gorchymynaf iddo yspeilio yspail, ac ysglyfaethu ysglyfaeth, a'u gosod hwynt yn sathrfa megis tom yr heolydd.

7 ^eOnd nid felly yr amcana efe, ac nid felly y meddwl ei galon; eithr *y mae* yn ei fryd ddifetha a thorri ymaith genhedloedd nid ychydig.

8 ^fCanys efe a ddywed, Onid *yw* fy nhywysogion i gyd yn frenhinoedd?

9 Onid fel Charcemis *yw* ^gCalno? onid fel Arpad *yw* Hamath? onid fel Damascus *yw* Samaria?

10 Megis y cyrhaeddodd fy llaw deyrnasoedd yr eilunod, a'r rhai yr oedd eu delwau cerfiedig yn rhagori ar yr eiddo Jerusalem a Samaria:

11 Onid megis y gwneuthum i Samaria ac i'w heilunod, felly y gwnaf i Jerusalem ac i'w delwau lithau?

12 A bydd, pan gyflawno yr Arglwydd ei holl waith ^hym mynydd Sion, ac yn Jerusalem, yr ymwelaf â ffrwyth mawredd calon brenhin Assur, ac â gogoniant uchelder ei lygaid ef:

13 Canys dywedodd, Trwy nerth fy llaw y gwneuthum *hyn*, a thrwy fy noethineb; o herwydd doeth ydwyf: ac mi a symmudais derfynau pobloedd, a'u trysorau a yspeilliais, ac a fwriais i'r llawr y trigolion fel ⁱgwr grymmus:

14 A'm llaw a gafodd gyfoeth y bobloedd fel nyth; ac megis y cesglir wyau wedi eu gado, y cesglais yr holl ddaear; ac nid oedd a symmudai aden, nac a agorai safn, nac a ynganai.

15 A ymfrostita y fwyell yn erbyn yr hwn a gynnyno â hi? a ymfawryga y llif yn erbyn yr hwn a'i tynno? megis ^jpe ymddyrchafai y wialen yn erbyn y rhai a'i codai hi i fynu, *neu* megis pe ^ky mddyrchafai y ffon, *fel pe* na byddai yn bren.

16 Am hynny yr hebrwng yr Ar-

glwydd, Arglwydd y lluoedd, ym mhlith ei freision ef gulni; a than ei ogoniant ef y llysg llosgiad megis llosgiad tân.

17 A bydd goleuni Israel yn dân, a'i Sanct ef yn fflam: ac efe a lysg, ac a ysa ei ddrain a'i fieri mewn un dydd:

18 Gogoniant ei goed hefyd, a'i ddoldir, a ysa efe, ^lenaïd a choroph: a byddant megis pan lesmeirio banerwr.

19 A phrennau gweddill ei goed ef a fyddant o rifedi, fel y rhifo plentyn hwynt.

20 ¶ A bydd yn y dydd hwnnw, na chwanega gweddill Israel, a'r rhai a ddiangodd o dŷ Jacob, ^mymgynnal mwyach ar yr hwn a'u tarawodd; ond pwysant ar yr ARGLWYDD, Sanct Israel, mewn gwirionedd.

21 ⁿY gweddill a ddychwel, *sef* gweddill Jacob, at y Duw cadarn.

22 ^oCanys pe byddai dy bobl di Israel fel tywod y môr, gweddill o honynt a ddychwel: ^pdarfodiad terfynedig a lifa drosodd *mewn* cyfiawnder.

23 Canys darfodedigaeth, a *honno* yn derfynedig, a wna Arglwydd Duw y lluoedd y'ngghanol yr holl dir.

24 ¶ Am hynny fel hyn y dywed Arglwydd Duw y lluoedd, Fy mhobl yr hwn a breswyli yn Sion, nac ofna rhag yr Assyriad: â gwialen y'th dery di, ac efe a gyfyd ei ffon ^qi'th erbyn, yn ol ffordd ^ryr Aipht.

25 Canys etto ychydig bach, ac fe a dderfydd y llid, a'm digofaint yn eu dinstyr hwy.

26 Ac ARGLWYDD y lluoedd a gyfyd ^sffirewyll yn ei erbyn ef, megis lladdfa ^tMidian y'nghraig Oreb: ac ^ufel y bu ei wialen ar y môr, felly y cyfyd efe hi yn ol ffordd yr Aipht.

27 A bydd yn y dydd hwnnw, ^vy symmudir ei faich ef oddi ar dy ysgwydd di, a'i iau ef oddi ar dy warr di; a dryllir yr iau, o herwydd yr enneiniad.

28 Daeth at Aiath, tramwyodd i Migron; ym Michmas y rhoddes ei ddodrefn i gadw.

29 Aethant trwy y ^wrhôd, yn Geba y llettyasant: dychrynodd Ramah; ^xGibeah Saul a ffoes.

30 Bloeddia ^yd'th lef, merch ^zGàlim: pâr ei chlywed hyd ^{aa}Laïs, O ^{ab}Anathoth dlawd.

31 Ymbellaodd ^{ac}Madmenah: trigolion Gebim a ymgasglasant i ffoi.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

⁶ Heb. o'r
enaïd hyd
y cnawd.

¹ Edrych
2 Bren. 16.
7.
2 Chron.
28. 20.

^k pen. 7. 3.

^l Rhuf. 9.
27.

^m pen. 28.
22.
Dan. 9. 27.

⁷ Neu,
troed.
ⁿ Exod. 14.

^o 2 Bren.
19. 35.
^p Barn. 7.
25.
pen. 9. 4.
^q Exod. 14.
26, 27.
^r pen. 14.
25.

^s 1 Sam. 13.
23.

^t 1 Sam. 11.
4.

^u 1 Sam. 25.
44.

^x Barn. 18.
7.

^y Jos. 21. 18.

^z Jos. 15. 31.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^a 1 Sam. 21.
1.
Neh. 11. 32.

32 Etto y dydd hwnnw y saif efe yn ^aNob; efe a gyfyd ei law yn *erbyn* mynydd merch Sion, bryn Jerusalem.

33 Wele, yr Arglwydd, ARGLWYDD y lluoedd, yn ysgythru y gangen â dychryn: a'r rhai uchel o gyrph a dorrr ymaith, a'r rhai goruchel a ostyngir.

34 Ac efe a dyrr ymaith frysglwyni y coed â haiarn; a Libanus trwy un cryf a gwyp.

PENNOD XI.

1 Heddychol frenhiniaeth y Blaguryn a dardda o wreiddyn Jesse, 10 Gorfodus adnewyddiad Israel, a gahwedigaeth y cenhedloedd.

YNA ^ay daw allan wialen o gyff ^bJesse; a ^cBlaguryn a dŷf o'i wraidd ef.

2 Ac yspryd yr ARGLWYDD a orphwys arno ef; yspryd doethineb a deall, yspryd cyngor a chadernid, yspryd gwybodaeth ac ofn yr ARGLWYDD;

3 Ac a wna ei ²ddeall ef yn fywiog yn ofn yr ARGLWYDD: ac nid wrth olwg ei lygaid y barn efe, nac wrth glywed ei glustiau y cerydda efe.

4 Ond ^aefe a farn y tlodion mewn cyfiawnder, ac a argyhoedda dros rai llariaidd y ddaear mewn uniondeb: ac efe ^aa dery y ddaear â gwi-alen ei enau, ac âg anadl ei wefusau y lladd efe yr anwir.

5 A chyfiawnder fydd gwregys ei lwynau ef, a ffyddlondeb yn wregys ei arennau.

6 ^aA'r blaidd a drig gyd â'r oen, a'r llewpard a orwedd gyd â'r mŷn; y llo hefyd, a chenu y llew, a'r anifail bras, fyddant ynghyd, a bachgen bychan a'u harwain.

7 Y fuwch hefyd a'r arth a borant ynghyd; eu llydnod a *gyd*-orweddant: y llew, fel yr ŷch, a bawr wellt.

8 A'r plentyn sugno a chwery wrth dwll yr asp; ac ar ffau y wiber yr estyn yr hwn a ddidyfnwyd ei law.

9 ^aNi ddrygant ac ni ddifethant yn holl fynydd fy sancteiddrwydd: canys ^by ddaear a fydd llawn o wybodaeth yr ARGLWYDD, megis y mae y dyfroedd yn toi y môr.

10 ^aAc yn y dydd hwnnw ^by bydd gwreiddyn Jesse, yr hwn a saif yn arwydd i'r bobloedd: âg ef yr ymgais y cenhedloedd: a'i orphwysfa *fydd* yn ogoniant.

11 Bydd hefyd yn y dydd hwnnw, i'r ARGLWYDD fwrw eilwaith ei law i feddiannu gweddill ei bobl, y rhai

a weddillir ^agan Assyria, a chan yr Aipht, a chan Pathros, a chan ^bEthiopia, a chan Elam, a chan Sinar, a chan Hamath, a chan yn-ysoedd y môr.

12 Ac efe a gyfyd faner i'r cenhedloedd, ac a gynnnull ¹grwydriaid Israel, ac a gasgl wasgaredigion Judah o bedair ⁴congl y ddaear.

13 ^aCenfigen Ephraim a ymedy hefyd, a gwrthwynebwy'r Judah a dorrr ymaith: ni chenfigenna Ephraim wrth Judah, ac ni chyfynga Judah ar Ephraim.

14 Ond hwy a ehedant ar ysgwyddau y Philistiaid tu a'r gorllewin; ynghyd yr yspeiliant feibion y dwyrain: ^ahwy a osodant eu llaw ar Edom a Moab, a meibion Ammon ⁶fydd mewn ufudd-dod iddynt.

15 Yr ARGLWYDD hefyd ^aa ddfiroda dafod môr yr Aipht, ac â'i wynt nerthol efe a gyfyd ei law ar yr afon, ac â'i tery hi yn y saith ffrwd, ac a wna fyned drosodd ⁷yn droedsych.

16 ^aA hi a fydd yn brif-ffordd i weddill ei bobl ef y rhai a adewir o Assyria, ²megis ag y bu i Israel yn y dydd y daeth efe i fynu o dir yr Aipht.

PENNOD XII.

Llawen ddiolch y ffyddloniaid am drugaredau Duw.

YNA y dywedi yn y dydd hwnnw, Molaf di, O ARGLWYDD: er i ti sorri wrthyf, dychwelir dy lid, a thi a'm cysuri.

2 Wele, Duw *yw* fy iachawdwr-iaeth; gobeithiaf, ac nid ofnaf: canys ^ayr ARGLWYDD DDUW *yw* fy nerth a'm cân; efe hefyd *yw* fy iachawdwriaeth.

3 Am hynny mewn llawenydd y tynnwch ^bddwfr o ffynhonnau iachawdwriaeth.

4 A chwi a ddywedwch yn y dydd hwnnw, ^aMolwch yr ARGLWYDD, ²gelwch ar ei enw, hysbyswch ei weithredoedd ef ym mhlith y bobloedd, cofiwch mai dyrchafedig *yw* ei enw ef.

5 Cenwch i'r ARGLWYDD; canys godidowgrwydd a wnaeth efe: hysbys *yw* hyn yn yr holl dir.

6 ^aBloeddia a chroch-lefa, breswylferch Sion; canys mawr *yw* Sanct Israel o'th fewn di.

PENNOD XIII.

1 Duw yn byddino lluoedd ei ddigofaint: 6 yn bygwth distrywio Babilon trwy y Mediaid. 19 Difrod Babilon.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^k Zech. 10.
10.
^s Neu, Cus.

¹ Iago 1. 1.

⁴ Heb. asgell.
^m Jer. 3. 18.
Ezec. 37.
16, 22.
Hos. 1. 11.

⁵ Heb. Edom a Moab fydd goodfa eu awylau hwynt.

⁶ Heb. eu hnydd-dod hwy.
ⁿ Zech. 10.
11.

⁷ Heb. mewn esgidian.
^o pen. 19.
23.

^p Exod. 14.
23.

^a pen. 53. 2.
Zech. 6. 12.
Dat. 5. 5.

^b Act. 13.
23.

^c pen. 4. 2.
Jer. 23. 5.

² Heb. arogliaid.

^d Ps. 72. 2.
Dat. 19. 11.

^e Job 4. 9.
Mal. 4. 6.
2 Thess. 2.
8.
Dat. 1. 16.
a 2. 16.
a 19. 15.

^f pen. 65.
25.
Ezec. 34.
25.
Hos. 2. 18.

^g Job 5. 23.
pen. 35. 9.

^h Hab. 2. 14.

ⁱ Rhuf. 15.
12.

^a Exod. 15.
2.
Pa. 118. 14.

^b Ioan 4. 10.
14.
a 7. 37, 38.

^c 1 Chron. 16. 8.
Ps. 105. 1.
² Neu, cyhoedd-wchei enw.

^d pen. 54. 1.
Seph. 3. 14.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^a pen. 21. 1.
^a 47. 1.
Jer. 50,
a 51.
^b pen. 18. 3.

² Heb.
cyffelyb-
rwydd
pobl.

^a Job 31. 23.
Joel 1. 15.

³ Neu,
gwymp.

⁴ Neu,
gilydd.

^d Ezech. 32.
7.
Joel 2. 31.
a 3. 15.
Matt. 24.
29.
Marc 13. 24.
Luc 21. 25.

^e Jer. 50. 16.
a 51. 9.

^f Ps. 137. 9.
Nah. 3. 10.

^a BAICH Babilon, yr hwn a wel-
odd Esaiah mab Amos.

2 ^b Dyrchefwch faner ar y myn-
ydd uchel, dyrchefwch lef attynt,
ysgydwch law, fel yr elont i fewn
pyrth y pendefigion.

3 Myf i orchymynais i'm rhai
sanctaid; gelwais hefyd fy nghed-
yrn i'm digter, y rhai a ymhyfryd-
ant yn fy nyrchafiad.

4 Llef tyrfa yn y mynyddoedd,
² yn gyffelyb i bobl lawer; sw'n
twrf teyrnasoedd y cenhedloedd
wedi ymgynnull: ARGLWYDD y lluo-
edd sydd yn cyfrif llu y rhyfel.

5 Dyfod y maent o wlad bell, o
eithaf y nefoedd; *sef* yr ARGLWYDD,
ac arfau ei lidiowgrwydd, i ddifa yr
holl dir.

6 ¶ Udwch; canys agos *yw* diwr-
nod yr ARGLWYDD; ^c megis an-
rhaith oddi wrth yr Hollalluog y
daw.

7 Am hynny yr holl ddwyllaw a
³ laesa; a chalon pob dyn a dawdd:

8 A hwy a ofnant; gwewyr a
doluriau a'u deil hwynt; megis
gwraig yn esgor yr ymofidiant;
pawb wrth ei ⁴ gyfaill a ryfedda;
eu hwynebau *fyddant* wynebau
fflamllyd.

9 Wele ddydd yr ARGLWYDD yn
dyfod, yn greulawn â digofaint a
digter llidiog, i osod y wlad yn
ddiffaethwch; a'i phechaduriaid a
ddifa efe allan o honi.

10 Canys sêr y nefoedd, a'u plan-
edau, ni roddant eu llewyrch: yr
haul ^d a dywyllir yn ei godiad, a'r
lloer ni oleua â'i llewyrch.

11 A mi a ymwelaf â'r byd *am* ei
ddrygioni, ac â'r annuwiolion *am*
eu hanwired: a gwnaf i falchder
y rhai rhyfygus beidio; gostyngaf
hefyd uchder y rhai ofnadwy.

12 Gwnaf ddyn yn werthfawroc-
cach nag aur coeth; i.e. dyn na
chŷn o aur Ophir.

13 Am hynny yr ysgydwaif y nef-
oedd, a'r ddaear a gryn o'i lle, yn
nigofaint ARGLWYDD y lluoedd, ac
yn nydd llid ei ddigter ef.

14 A hi a fydd megis ewig wedi
ei tharfu, ac fel dafad heb neb a'i
coleddo; ^e pawb a wynebant at eu
pobl eu hun, a phawb i'w gwlad
eu hun a ffoant.

15 Pob un a geffir *ynddi* a dry-
wenir; a phawb a chwaneger *atti*
a syrth trwy y cleddyf.

16 Eu plant hefyd ^f a ddryllir o

flaen eu llygaid; eu tai a yspeilir,
a'u gwragedd a dreisir.

17 Wele fi ^g yn cyfodi y Mediaid
yn eu herbyn hwy, y rhai ni rodd-
ant fri ar arian; a'r aur nid ym-
hyfrydant ynddo.

18 *Eu* bwâu hefyd a ddryllia y
gwŷr ieuainge, ac *wrth* ffrwyth bru
ni thosturiant: eu llygad nid eir-
iach y rhai bach.

19 ¶ A Babilon, prydferthwch y
teyrnasoedd, gogoniant godidowg-
rwydd y Caldeaid, fydd megis din-
ystr DUW ^h ar Sodom a Gomorrah.

20 Ni chyfanneddir hi yn dragy-
wydd, ac ni phreswylir hi o gen-
hedlaeth i genhedlaeth; ac ni pha-
bella yr Arabiad yno, a'r bugeiliaid
ni chorlannant yno.

21 Ond ⁱ anifeiliaid gwylltion yr
anialwch a orweddant yno; a'u tai
hwynt a lenwir o ^j ormesiaid, a
^k chywion yr estrys a drigant yno,
a'r ellyllon a lammant yno:

22 A'r ^l cathod a gyd-attebant yn
ei gweddwdai hi, a'r dreigiau yn y
palasoedd hyfryd: a'i hamser *sydd*
yn agos i ddyfod, a'i dyddiau nid
oedir.

PENNOD XIV.

1 Duw yn drugarog yn adnewyddu Israel: 4
a'u gorfoledd hwythau yn erbyn Babilon. 24
Amcan Duw yn erbyn Assyria. 29 Bygwith
Palestina.

CANYS yr ARGLWYDD a dost-
uria wrth Jacob, ac ^a a ddethol
Israel etto, ac a bair iddynt or-
phwys yn eu tir eu hunain: a'r di-
eithr a ymgysyllta â hwynt, a hwy
a lynant wrth dŷ Jacob.

2 Y bobl hefyd a'u cymmer
hwynt, ac a'u dygant i'w lle, a thŷ
Israel a'u meddianna hwynt yn
nhir yr ARGLWYDD, yn weision ac
yn forwynion: a hwy a gaethiwant
y rhai a'u caethiwodd hwythau, ac
a lywodraethant ar eu gorthrym-
wyr.

3 ¶ A bydd, yn y dydd y rhoddo
yr ARGLWYDD lonyddwch i ti oddi
wrth dy ofid, ac oddi wrth dy ofn,
ac oddi wrth y caethiwed caled y
gwasanaethaist ynddo.

4 I ti ^b gymmeryd y ddiareb hon
yn erbyn brenhin Babilon, a dy-
wedyd, Pa wedd y peidiodd y
gorthrymmwr? *ac* y peidiodd y
dref aur?

5 Yr ARGLWYDD a ddrylliodd
^c ffon yr anwiriaid, a theyrn-wialen
y llywiawdwy.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^e pen. 21. 2.
Jer. 51. 11.

^h Gen. 19.
24.
Deut. 29.
23.
Jer. 49. 13.
a 50. 40.

ⁱ pen. 34.
11-15.
Dat. 18. 2.
^j Heb.
Zim.
^k Heb.
Ochim.
^l Heb.
merched.
^m Heb. Rim.

ⁿ Zech. 1.
17. a 2. 12.

^b Hab. 2. 6.

^c Ps. 125. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

² Neu,
dyrnod.
³ Heb. heb
symmod.

^d Ezech. 31.
16.

^e Ezech. 32.
21.

^f Neu,
Y bedd.

^g Heb.
fyched
mawr.

6 Yr hwn sydd yn taro y bobloedd mewn digllonedd â ²phla ³gwastadol, yr hwn sydd yn llywodraethu y cenhedloedd mewn lliidiowgrwydd, a erlidir heb *neb* yn lluddias.

7 Gorphwysodd *a* llonyddodd yr holl ddaear; canasant o lawenydd. 8 ^aY ffynnidwydd hefyd *a* chedrwyd Libanus a lawenhasant yn dy erbyn, *gan ddywedyd*, Er pan orweddaist, nid esgynodd cymmynydd i'n herbyn.

9 ^eUffern oddi tanodd a gynhyrfoedd o'th achos, i gyfarfod *â thi* wrth dy ddyfodiad: hi a gyfododd y meirw i ti, *sef* holl ⁵dywysogion y ddaear; cyfododd holl frenhinoedd y cenhedloedd o'u gorseddfaedd.

10 Y rhai hynny oll a lefarant, ac a ddywedant wrthyf, A wanhawyd tithau fel ninnau? a aethost ti yn gyffelyb i ni?

11 Disgynwyd dy falchder i'r bedd, *a* thrwst dy nablau: tanat y taenir pryf, pryfed hefyd a'th doant.

12 Pa fodd y syrthiaist o'r nefoedd, ⁶Lusifer, mab y wawr ddydd! *pa fodd* y'th dorrwyd ti i lawr, yr hwn a wanheiaist y cenhedloedd!

13 Canys ti a ddywedaist yn dy galon, Mi a ddringaf i'r nefoedd; oddi ar sêr Dŵw y dyrchafaf fy ngorseddfa; a mi a eisteddaf ym mynydd y gynnulleidfa, ^fyn ystlysau y gogledd;

14 Dringaf yn uwch na'r cymmylau; tebyg fyddaf i'r Goruchaf.

15 Er hynny i uffern y'th ddisgynir, i ystlysau y ffos.

16 Y rhai a'th welant a edrychant arnat yn graff, *ac* a'th ystyriant, *gan ddywedyd*, Ai dyma y gwr a wnaeth i'r ddaear grynu, ac a gynhyrfodd deyrnasoedd?

17 A osododd y byd fel anialwch, ac a ddinystriodd ei ddinasoedd, heb ollwng ei garcharorion yn rhydd tu ag adref?

18 Holl frenhinoedd y cenhedloedd, *ie*, hwy oll a orweddasant mewn gogoniant, bob un yn ei dŷ ei hun:

19 Eithr tydi a fwrwyd allan o'th fedd, fel cangen ffaidd, *neu* wisg y lladdedigion, y rhai a drywanwyd â chleddyf; y rhai a ddisgynent i gerig y ffos, fel celain wedi ei mathru.

20 Ni byddi mewn un bedd â hwynt, o herwydd dy dir a ddifethaist, a'th bobl a leddaist: ^gni bydd had yr annuwiol enwog byth.

21 Darperwch laddfa i'w feibion ef, ^ham anwiredd eu tadau; rhag codi o honynt a goresgyn y tir, a llenwi wyneb y byd â dinasoedd.

22 Minnau a gyfodaf yn eu herbyn hwynt, medd ARGLWYDD y lluoedd, ac a dorraf allan o Babilon enw a gweddill, a mab, ac ŵyr, medd yr ARGLWYDD:

23 ⁱAc a'i gosodaf hi yn feddiant i aderyn y bwn, ac yn byllau dyfroedd; ysgubaf hi hefyd âg ysgubau distryw, medd ARGLWYDD y lluoedd.

24 ¶ Tyngodd ARGLWYDD y lluoedd, gan ddywedyd, Diau megis yr amcenais, felly y bydd; ac fel y bwriedais, hynny a saif;

25 Am ddryllio Assur yn fy nhir: canys mathraf ef ar fy mynyddoedd; yna ^ky cilia ei iau ef oddi arnynt, ac y symmudir ei faich ef oddi ar eu hysgwyddau hwynt.

26 Dyma y cynghor a gymmerwyd am yr holl ddaear; a dyma y llaw a estynwyd ar yr holl ghenhedloedd.

27 O herwydd ARGLWYDD y lluoedd ^la'i bwriadodd, a phwy a'i diddymma? ei law ef hefyd a estynwyd, a phwy a'i try yn ôl?

28 Yn y flwyddyn ^my bu farw y brenhin Ahaz, y bu y baich hwn.

29 ¶ Palestina, na lawenycha di oll, er torri ⁿgwialen dy darawydd: o herwydd o wreiddyn y saph y daw ^ogwiber allan, a'i ffrwyth hi fydd saph danllyd hedegog.

30 A chynblant y tlodion a ymborthant, a'r rhai anghenus a orweddant mewn diogelwch: a mi a laddaf dy wreiddyn â newyn, yntau a ladd dy weddill.

31 Uda, borth; gwaedda, ddinas; Palestina, ti oll a doddwyd: canys mwg sydd yn dyfod o'r gogledd, ac ni *bydd* unig yn ei ⁷amseroedd nodedig ef.

32 A pha beth a attebir i genhadau y genedl? ^pSeilio o'r ARGLWYDD Sïon, ac ^qy ⁸gobeithia trueiniaid ei bobl ef ⁹ynddi.

PENNOD XV.

Tostur gyflwr Moab.

^a**BAICH** Moab. O herwydd y nos y dinystriwyd Ar Moab, *ac* y ²distawyd hi; o herwydd y nos y dinystriwyd Cir Moab, *ac* y distawyd hi.

2 ^bAeth i fynu i Baïth, ac i Dibon, i'r uchelfeydd, i wylo: am Nebo, ac

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^h Ex. 20. 5.
Matt. 23.
35.

ⁱ pen. 34. 11.
Seph. 2. 14.

^k pen. 10.
27.

^l 2 Chron.
20. 6.
Job 9. 12.
a 23. 13.
Ps. 33. 11.
Diar. 19. 21.
a 21. 30.
pen. 43. 13.
Dan. 4. 31,
35.

726.
^m 2 Bren.
16. 20.
ⁿ 2 Chron.
26. 6.
^o 2 Bren.
18. 8.

⁷ Neu,
gymman-
faedd.
^p Ps. 37. 1.
5. a 102. 16.
^q Seph. 3.
12.
Zech. 11.
11.
⁸ Neu,
cyrch.
⁹ Heb. iddi.

Cylch
726.

^a Jer. 48. 1.
&c.
Ezech. 25. 8.
Amos 2. 1.
² Neu,
torrwyd hi
ymaith.
^b pen. 16.
12.

⁵ Job 18. 19.
Ps. 21. 10.
⁶ 37. 28.
¹⁰⁹ 109. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
726.

^c Edrych
Lef. 21. 5.
Jer. 47. 5.
a 48. 37, 38.
Ezec. 7. 18.
^d Jer. 48. 38.
^e Heb. gan
ddisgyn i
wylu, neu,
y dda ag
wylu fain.

^e pen. 16.
11.
Jer. 48. 31.

^d Neu,
hyd ei
therfynau,
sef, hyd
Soar.

^f Jer. 48. 5,
34.

^g Heb.
torriad.

am Medeba, yr uda Moab: ^ebydd
moelni ar eu holl bennau, a phob
barf wedi ei heillio.

3 Yn eu heolydd yr ymwregysant
â sachlian: ^dar bennau eu tai, ac
yn eu heolydd, yr uda pob un, ^ggan
wylu yn hidl.

4 Gwaedda Hesbon hefyd, ac Ele-
aleh: hyd Jahas y clywir eu llefain
hwynt: am hynny arfogion Moab
a floeddiant, pob un a flina ar ei
einioes.

5 ^eFy nghalon a waedda am Moab,
^dei ^fffoaduriaid hi a ^{ant} hyd Soar,
fel anner deirblwydd; mewn wyl-
ofain y dringant hyd allt Luhith:
canys codant waedd ^gdinystr ar
hyd ffordd Horonaim.

6 O herwydd dyfroedd Nimrim a
fyddant yn anrhaith: canys gwyw-
odd y llysiau, darfu y gwellt; nid
oes gwyrddlesni.

7 Am hynny yr helaethrwydd a
gawsant, a'r hyn a roisant i gadw,
a ddygant i ^gafon yr helyg.

8 Canys y gweiddi a amgylchyn-
odd derfyn Moab, eu hudfa hyd
Eglaim, a'u hochain hyd Beerelim.

9 Canys dyfroedd Dimon a lenwir
o waed; canys gosodaf ychwaneg
ar Dimon, llewod ar yr hwn a
ddiango ym Moab, ac ar weddill
y wlad.

PENNOD XVI.

1 Annog Moab i ufuddhau i frenhiniaeth Crist.
6 Bygwth Moab am eu balchder. 9 Y
prophwyd yn cwynfan drosti. 12 Barned-
igaeth Moab.

ANFONWCH oen i lywodraeth-
wr y tir, ²o Sela i'r anialwch,
i fynydd merch Sion.

2 Bydd fel aderyn yn gwibio ³wedi
ei fwrw allan o'r nyth; felly y bydd
merched Moab wrth rydau ^aArnon.

3 ⁴Ymgynghora, gwna farn, gwna
dy gysgod fel nos y'nganol hanner
dydd; cuddia y rhai gwasgaredig,
na ddatguddia y crwydrad.

4 Triged fy ngwasgaredigion gyd
â thi, Moab, bydd di loches iddynt
rhag y dinystrydd; canys diwedd-
wyd y gorthrymmydd, yr anrheith-
iwr a beidiodd, y mathrwy'r a ddar-
fuant o'r tir.

5 A ^bgorsedd-faingc a ddarperir
mewn trugaredd; ac arni yr eistedd
efe mewn gwirionedd, o fewn pabell
Dafydd, yn barnu ac yn ceisio barn,
ac yn prysuro cyfiawnder.

6 ¶ ^cClywsom am falchder Moab,
(balch iawn yw,) am ei falchder, a'i

draha, a'i ddigllonedd: ond nid
felly y bydd ei gelwyddau.

7 Am hynny yr ^duda Moab am
Moab, pob un a uda: am syl-
feini Cir-hareseth y griddfenwch;
yn ddiau hwy a darawyd.

8 Canys ^egwinwydd Hesbon a
wanhasant; ac am winwydden Sib-
mah, arglwyddi y cenhedloedd a
ysgydwasant ei phêr-winwydd hi;
hyd Jazer y cyrhaeddasant; crwydr-
asant ar hyd yr anialwch; ei
changhennau a ^gymestynasant, ac
a aethant dros y môr.

9 ¶ Am hynny ^fy galaraf âg wyl-
ofain Jazer, gwinwydden Sibmah;
dyfrhâf di, Hesbon, ac Elealeh, â'm
dagrau: canys ⁷ar dy firwythydd
haf, ac ⁸ar dy gynhauaf, y syrth-
iodd ⁹bloedd.

10 ⁸Y llawenydd hefyd a'r gorfol-
edd a ddarfu o'r dolydd; ni chenir
ac ni floeddir yn y gwinllannoedd;
ni sathr sathrydd win yn y gwrŷf-
oedd; gwneuthum i'w bloedd gyn-
hauaf beidio.

11 Am hynny ^hy rhua fy ymysgar-
oedd am Moab fel telyn, a'm perf-
edd am Cir-hares.

12 ¶ A phan weler flino o Moab
ⁱar yr uchelfan, yna y daw efe i'w
gyssegr i weddio; ond ni thyccia
iddo.

13 Dyma y gair a lefarodd yr
ARGLWYDD am Moab, er yr amser
hwnnw.

14 Ond yn awr y lefarodd yr AR-
GLWYDD, gan ddywedyd, O fewn
tair blynedd, ^kfel blynyddoedd gwas
cyflog, y dirmygir gogoniant Moab,
a'r holl dryfa fawr; a'r gweddill
fydd ychydig bach ²a dirym.

PENNOD XVII.

1 Bygwth Syria, ac Israel. 6 Gweddill a ym-
wrthyd â deh-waddoliaeth: 9 a'r lleill a
gânt ddialedd am eu hamwioledeb. 12 Gwae
gelynyon Israel.

BAICH Damascus. Wele Da-
mascus wedi ei symmud o
fod yn ddinas, a charnedd wedi
syrthio a fydd hi.

2 Gwrthodwyd dinasoedd Aroer:
i ddiadellau y byddant, y rhai
a orweddant, ac ni bydd a'u dy-
chryno.

3 ^bA derfydd amddiffynfa o Eph-
raim, a brenhiniaeth o Damascus,
a gweddill Syria: fel gogoniant
meibion Israel y byddant, medd
ARGLWYDD y lluoedd.

4 Ac ar y dydd hwnnw y bydd i

Cyn
CRIST
Cylch
726.

^d Jer. 48. 20.

^e pen. 24. 7.
⁵ meusydd.

⁶ Neu,
dynnwyd
ymaith.

^f Jer. 48. 32.

⁷ am.

⁸ am.

⁹ y floedd.

⁸ Jer. 48. 33.

^h pen. 15. 5.
Jer. 48. 36.

ⁱ pen. 15. 2.

^k pen. 21.
16.

² Neu, ac
nid llawer.

Cylch
741.
^a Jer. 49. 23.
Amos 1. 3.
Zech. 9. 1.
Cyflawn
wyd 740.

^b pen. 7. 16.
a 8. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
741.Cylch
741.
c pen. 24.
13.

ogoniant Jacob feinhâu, a brasder ei gig ef a gulhâ.

5 Ac efe a fydd fel pan gasglo y cynhauafwr yd, a medi â'i fraich y tywysennau: a bydd fel casglydd tywysennau y'nglyn Rephaim.

6 ¶ Etto ynddo y gadewir lloffion grawnwin, fel ysgydwad olew-wydd-en, *sef* dau neu dri o rawn ym mlaen y brig, a phedwar neu bump yn ei changhennau ffrwythlawn eithaf, medd ARGLWYDD DDUW Israel.

7 Yn y dydd hwnnw yr edrych dyn at ei Wneuthurwr, a'i lygaidd a edrychant ar Sanct Israel:

8 Ac nid edrych am yr allorau, y rhai ydynt waith ei ddwyllaw; i.e. nid edrych am yr hyn a wnaeth ei fyseidd, na'r llwyni, na'r ²delwau.

9 ¶ Yn y dydd hwnnw y bydd eu dinasoedd cedyrn fel cangen wrthodedig, a'r brig, y rhai a adawsant o herwydd meibion Israel: felly y bydd anghyfannedd-dra.

10 O herwydd anghoffio o honot DDUW dy iachawdwriaeth, ac na chofiaist graig dy gadernid: am hynny y plenni blanhigion hyfryd, ac yr impi hwynt â changhennau dieithr.

11 Y dydd y gwnei i'th blanhigyn dyfu, a'r bore y gwnei i'th had flodeuo: ond bydd y cynhauaf ³yn bentwr ar ddydd llesgedd a dolur gofidus.

12 ¶ Gwae ⁴dyrfa pobloedd lawer, fel twrf y môr y trystiant; ac i dwrf y bobloedd a drystant fel swm dyfroedd lawer.

13 Fel swm dyfroedd lawer y trystia y bobl; a DUW a'u cerydda hwynt, a hwy a ffoant ym mhell, ac ⁴a erlidir fel peiswyn mynydd o flaen y gwynt, ac fel ⁵peth yn treiglo ym mlaen corwynt.

14 Ac wele drallod ar brydnawn, a chyn y bore ni bydd. Dyma ran y rhai a'n hanrheithiant ni, a choelbren y rhai a'n hyspeiliant ni.

PENNOD XVIII.

1 Duw, o ofal dros ei bobl, yn addaw distrywio yr Ethiopiaid: 7 ac o hynny y daw cynnydd i'r eglwys.

¶ GWAE y tir sydd yn cysgodi âg adenydd, yr hwn sydd tu hwnt i afonydd Ethiopia:

2 Yr hwn a hebrwng genhadau hyd y môr, ac ar hyd wyneb y dyfroedd, mewn llestri brwyn, gan ddywedyd, Ewch, genhadon cyflym, at ^bgenhedlaeth wasgaredig ac yspeiliedig, at bobl ofnadwy er

pan ydynt ac etto, ²cenhedlaeth wedi ei mesur a'i sathru, yr hon ³yr yspeiliodd yr afonydd ei thir.

3 Holl drigolion y byd, a phreswylwyr y ddaear, gwelwch pan gyfodo efe faner ar y mynyddoedd, a chlywch pan udgano âg udgorn.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Byddaf lonydd, a mi a ystyriaf ⁴yn fy annedd, megis gwres eglur ⁵ar lysiau, fel niwl gwllith y'ngwres cynhauaf.

5 Canys o flaen cynhauaf, pan fyddo y blodeuyn yn berffaith, a'r grawnwin surion yn addfedu yn y blodeuyn: efe a dyrr y brig â chrymmanau, ac a dŷn ymaith ac a dyrr y canghennau.

6 Gadewir hwynt ynghyd i adar y mynyddoedd, ac i anifeiliaid y ddaear: ac arnynt y bwrw yr adar yr haf, a holl anifeiliaid y ddaear a auafa arnynt.

7 ¶ Yr amser hwnnw ^cy dygir rhodd i ARGLWYDD y lluoedd gan bobl ^dwasgaredig ac yspeiliedig, a chan bobl ofnadwy er pan ydynt ac etto, cenedl wedi ei mesur a'i sathru, yr hon yr yspeiliodd yr afonydd ei thir, i le enw ARGLWYDD y lluoedd, *sef* i fynydd Sion.

PENNOD XIX.

1 Gwaradwydd yr Aipht. 11 Ynfydrwydd eu pendefigion hwy. 18 Gaho yr Aipht at yr eglwys. 23 Cynghrair yr Aipht, Assyria, ac Israel.

¶ BAICH yr Aipht. Wele yr ARGLWYDD ^byn marchogaeth ar gwmmwl ysgafn, ac efe a ddaw i'r Aipht: ac ^ceilunod yr Aipht a gynhyrfant rhagddo ef, a chalon yr Aipht a dawdd yn ei chanol.

2 ²Gyrfa hefyd yr Aiphtiaid yn erbyn yr Aiphtiaid, a hwy a ymladdant bob un yn erbyn ei frawd, a phob un yn erbyn ei gymmydog; dinas yn erbyn dinas, a theyrnas yn erbyn teyrnas.

3 Ac yspryd yr Aipht a ³balla yn ei chanol, a mi a ⁴ddiddymmaf ei chynghor hi: yna yr ymofynant âg eilunod, ac â swynyddion, ac â dewiniaid, ac â brudwyr.

4 A mi a gauaf yr Aipht yn llaw arglwydd caled; a brenhin cadarn a lywodraetha arnynt, medd yr Arglwydd, ARGLWYDD y lluoedd.

5 A'r dyfroedd a ddarfyddant o'r môr, yr afon hefyd a â yn hesp ac yn sech.

6 A hwy a droant yr afonydd ym

Cyn
CRIST
Cylch
714.

² Neu, cenhedlaeth yn mesur ac yn sathru. Heb. cenhedlaeth llinyn a mathrad.
³ Neu, y dirmygodd.
⁴ Neu, fy anneddle.
⁵ Neu, ar ol gwllaw.

² Neu, haulddelwau.

³ Neu, wedi ei symmudo ar ddydd etifedd-iaeth a bydd dolur gofidus.
⁴ Neu, dwrf.

^a Ps. 83. 13.
Hos. 13. 3.
^b Neu, plu y gweunydd.

Cylch
714.
^a pen. 20. 4.
Ezec. 30. 9.
Seph. 2. 12.

^b ad. 7.

^c Edrych Ps. 68. 31.
a 72. 10.
pen. 16. 1.
Seph. 3. 10.
^d Edrych ad. 2.

^a Jer. 46. 13.
Ezec. 29. a 30.
^b Ps. 18. 10. a 104. 3.
^c Exod. 12. 12.
Jer. 43. 12.

² Heb. Cymmysgaf.

³ Heb. dywelltir.
⁴ Heb. llyngosaf.

Cyn
CRIST
Cylch
714.

mbell; y ffrydiau amddiffyn a ddy-hysbyddir, ac a sychant: torrir ymaith *bob* corsen a hesgen.

7 Y papur-frwyn wrth yr afon, ar fin yr afon, a phob peth a hauwyd wrth yr afon, a wywa, a chwelir, ac ni bydd *mwyr*.

8 Y pysgodwyr hefyd a dristânt, a'r rhai oll a fwriant fachau i'r afonydd a alarant: felly y rhai a daenant rwydau ar hyd wyneb y dyfroedd a lesgant.

9 Gwaradwyddir hefyd y rhai a weithiant ^afeinllin, a'r rhai a weuant ^brwydwaith.

10 A hwy a dorrir yn eu ^cbwriadau, y rhai oll a wnant argaeau, ^da' physgod-lynnau.

11 ¶ Diau ynfydion *yw* tywysogion^e Soan; cynghor doethion gyng-horwyr Pharaoh a aeth yn ynfyd: pa fodd y dywedwch wrth Pharaoh, Mab y doethion *ydwyf* fi, mab hen frenhinoedd?

12 *Mae* hwynt? *mae* dy ddoethion? a mynegant i ti yr awr hon, a gwybyddant pa gynghor a gymmerodd ARGLWYDD y lluoedd yn erbyn yr Aipht.

13 Tywysogion Soan a ynfydasant; twyllwyd tywysogion Noph, a ^gphennaethiaid eu llwythau a hudasant yr Aipht.

14 Cymysgodd yr ARGLWYDD ynddi yspryd gwrthnysigrwydd; a hwy a wnaethant i'r Aipht gyfeiliorni yn ei holl waith, fel y cyfeiliorna meddwyn yn ei chwydfa.

15 Ac ni bydd gwaith i'r Aipht, yr hwn a wnelo y ^fpen na'r gloren, y gangen na'r frwynen.

16 Y dydd hwnnw y bydd yr Aipht ^gfel gwragedd; canys hi a ddychryna, ac a ofna rhag ysgyd-wad llaw ARGLWYDD y lluoedd, yr hon a ysgydwa efe arni hi.

17 A bydd tir Judah yn arswyd i'r Aipht: pwy bynnag a'i cofia hi, a ofna ynddo ei hun; o herwydd cynghor ARGLWYDD y lluoedd, yr hwn a gymmerodd efe yn ei herbyn hi.

18 ¶ Y dydd hwnnw y bydd pum dinas yn nhir yr Aipht ^hyn llefaru ⁱiaith Canaan, ac yn tyngu i ARGLWYDD y lluoedd: Dinas ²distryw y gelwir un.

19 Y dydd hwnnw ⁱy bydd allor i'r ARGLWYDD ynghanol tir yr Aipht, a cholofn i'r ARGLWYDD ger llaw ei therfyn hi.

20 ^kYn arwydd hefyd ac yn dystiolaeth y bydd i ARGLWYDD y lluoedd yn nhir yr Aipht. Canys llefant ar yr ARGLWYDD o herwydd y gorthrymwyr; ac efe a enfynd iddynt iachawdwr a phennaeth, ac efe a'u gwared hwynt.

21 A'r ARGLWYDD a adweinir gan yr Aipht; i.e. yr Aiphtiaid a adwaenant yr ARGLWYDD yn y dydd hwnnw: ^lgwnant hefyd aberth ac offrm, ac addunant adduned i'r ARGLWYDD, ac a'i talant.

22 Yr ARGLWYDD hefyd a dery yr Aipht; efe a'i tery, ac a'i hiachâ; hwythau a droant at yr ARGLWYDD, ac efe a'u gwrendy hwynt, ac a'u hiachâ hwynt.

23 ¶ A'r dydd hwnnw ^my bydd prifffordd o'r Aipht i Assyria, ac yr â yr Assyriad i'r Aipht, a'r Aiphtiaid i Assyria: a'r Aiphtiaid gyd â'r Assyriaid a wasanaethant.

24 Y dydd hwnnw y bydd Israel yn drydydd gyd â'r Aipht, a chyd âg Assyria, *sef* yn fendith o fewn y tir:

25 Yr hwn a fendithia ARGLWYDD y lluoedd, gan ddywedyd, Bendigedig *yw* yr Aipht fy mhobl i, ac Assyria ⁿgwaith fy nwyllaw, ac Israel fy etifeddiaeth.

PENNOD XX.

Arwydd a chysgod yn rhag-arwyddoedd caethiwed yr Aipht ac Ethiopia.

YN y flwyddyn y daeth ^aTartan i Asdod, (pan ddanfonodd Sargon brenhin Assyria ef,) ac yr ymladdodd yn erbyn Asdod, ac a'i hennillodd hi;

2 Yr amser hwnnw y bu gair yr ARGLWYDD trwy law Esaiah mab Amos, gan ddywedyd, Dos, a datod y sachlian oddi am dy lwynau, a diosg dy esgidiau oddi am dy draed. Ac efe a wnaeth felly, ^bgan rodio yn noeth, ac heb esgidiau.

3 Dywedodd yr ARGLWYDD hefyd, Megis y rhodiodd fy ngwas Esaiah yn noeth ac heb esgidiau dair blynedd *yn* arwydd ac *yn* argoel yn erbyn yr Aipht, ac yn erbyn Ethiopia;

4 Felly yr arwain brenhin Assyria gaethiwed yr Aipht, a chaethglud Ethiopia, *sef* yn llangciau a henafgwyr, yn noethion ac heb esgidiau, ac ^cyn din-noeth, yn ²warth i'r Aipht.

5 Brawychant a chywilyddiant o achos Ethiopia eu gobaith hwynt,

Cyn
CRIST
Cylch
714.

^k Edrych
Jos. 4. 20.
a 22. 27.

^l Mal. 1. 11.

^m pen. 11.
16.

ⁿ Ps. 100. 3.
pen. 29. 23.
Eph. 2. 10.

^a 2 Bren.
18. 17.

^b Mic. 1. 8,
11.

^c 2 Sam. 10.
4.
Jer. 13. 22,
26.

² Heb.
noethm.

^a 1 Bren.
10. 28.
Diar. 7. 16.

^b Neu,
gwaith
gryn.

^c Heb.
seiliau.

^d Heb.
lynnau i
bethau
byw.

^e Num. 13.
22.

^g Neu,
lywodraethwyr.
Heb.
chonglau.

^f pen. 9. 14.

^g Jer. 51. 30.
Nab. 3. 13.

^h Seph. 3. 9.

ⁱ Heb.
grefus.

² Neu,
Heres,
neu, yr
haul.

¹ Gen. 28.
18.
Exod. 24. 4.
Jos. 22. 10,
27.

Cyn
CRIST
Cylch
714.³ Neu,
y wlad.

ac o achos yr Aipht eu gogoniant hwy.

6 A'r dydd hwnnw y dywed preswylwyr ³yr ynys hon, Wele, fel hyn y mae ein gobaith ni, lle y ffoisom am gymmorth i'n gwared rhag brenhin Assyria: a pha fodd y diangwn?

PENNOD XXI.

1 Y prophwyd, wrth gwyno caethiwed ei bobl, mewn gweledigaeth yn gweled cwypm Babilon gan y Mediaid a'r Persiaid. 11 Edom yn gwahtar y prophwyd; a'i hannog i edifarhau. 13 Amser nodedig adfyd Arabia.

^a Zech. 9.
14.

B AICH anialwch y môr. Fel ^ay mae corwynt yn y dehau yn myned trwodd; felly y daw o'r anialwch, o wlad ofnadwy.

^b pen. 33. 1.

2 Gweledigaeth galed a fynegwyd i mi. ^bYr anffyddlawn sydd yn anffyddloni, a'r dinystrydd sydd yn dinystrio. Elam, ^cdring; Media, gwarchae; gwneuthum i'w holl riddfan hi ddarfod.

^c pen. 13. 17.
Jer. 49. 34.^d pen. 15. 5.
a 16. 11.

3 Am hynny y ^allanwyd fy llwynau o ddolur; gwewyr a'm daliasant fel gwewyr gwraig yn esgor; syrthiais wrth ei glywed, brawychais wrth ei weled.

² Heb.
osododd.

4 Cyfeiliornodd fy nghalon, braw a'm dychrynodd; efe a ²drodd fy nghyfnos ddymunol yn ddychryn i mi.

5 Parottoa y bwrdd, gwylia yn y ddisgwylfa, bwyttu, yf; cyfodwch, dywysogion; enneiniwch y darian.

6 O herwydd fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Dos, gosod wyliedydd, myneged yr hyn a welo.

7 Ac efe a welodd gerbyd, a dau o wŷr meirch, cerbyd asynod, a cherbyd camelod; ac efe a ystyriodd yn ddyfal iawn dros ben.

³ Neu,
fel llew.
^e Hab. 2. 1.

8 Ac efe a lefodd ³Llew: fy arglwydd, ar ^ey ddisgwylfa yr wyf fi yn sefyll liw dydd yn wastad, ac ar fy nghadwriaeth yr ydwyf yn sefyll bob nos.

9 Ac wele, yma y mae yn dyfod gerbyd o wŷr, a dau o wŷr meirch. Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, ^fSyrthiodd, syrthiodd Babilon; a ^gholl ddelwau cerfiedig ei duwiau hi a ddrylliodd efe i lawr.

^f Jer. 51. 8.
Dat. 14. 8.
a 18. 2.^g pen. 46. 1.
Jer. 50. 2.
a 51. 44.^h Jer. 51. 33.⁴ Heb. mab.

10 ^hO fy nyrniad, a ⁴chnwd fy llawr-dyrnu! yr hyn a glywais gan ARGLWYDD y llooedd, Duw Israel, a fynegais i chwi.

¹ Jer. 49. 7.
Ezec. 35. 2.
Obad. 1.

11 ⁱBaich Dumah. Arnaf fi y mae yn galw o Seir, Y gwyliedydd,

beth am y nos? y gwyliedydd, beth am y nos?

12 Dywedodd y gwyliedydd, Daeth y bore a'r nos hefyd: os ceisiwch, ceisiwch: dychwelwch, deuwch.

13 ^kBaich ar Arabia. Yn y coed yn Arabia y llettŷwch chwi, ffordd-olion Dedanim.

^k Jer. 49. 28.

14 ⁵Dygwch ddyfroedd i gyfarfod â'r sychedig, trigolion tir Tema, ⁶achubwch flaen y crwydrus â'i fara.

⁵ Neu,
Dygasant.⁶ Neu,
achubasant.

15 O herwydd rhag cleddyfau y ffoisant, ⁷rhag y cleddyf noeth, a rhag y bwa annelog, a rhag trymder rhyfel.

⁷ Neu,
rhag ofn.
Heb. rhag
wyneb.

16 O herwydd fel hyn y dywedodd yr Arglwydd wrthyf fi, Cyn pen blwyddyn, ¹⁰o fath blwyddyn gwas cyflog, y derfydd hefyd holl anrhydedd Cedar:

¹ pen. 16. 14.

17 A'r gweddill o rifedi ⁸saethyddion gwŷr cedyrn meibion Cedar, a leihêir: canys ARGLWYDD DDUW Israel a'i dywedodd.

⁸ Heb.
bwdan.

PENNOD XXII.

1 Y prophwyd yn cwyno dyfodiad y Persiaid i Judea: 8 yn beio ar eu symwyr ddynol, a'u llawenydd bydol hwy: 15 yn prophwydo y diwyddid Sebna, 20 ac y gosodid Eliacim yn ei le ef: yr hwn oedd arwydd o frenhiniaeth Crist.

B AICH glyn gweledigaeth. Beth a ddarfu i ti yn awr, pan ddringast ti oll i nennau y tai?

Cylch
712.

2 Ti yr hon wyt yn llawn terfysg, yn ddinas derfysgol, ^ayn ddinas lawen: dy laddedigion ni laddwyd â chleddyf, na'th feirw mewn rhyfel.

^a pen. 32. 13.

3 Dy holl dywysogion a gyd-ffoisant, gan y perchen bwâu y rhwymwyd hwynt: y rhai oll a gafwyd ynot a gyd-rwymwyd, y rhai a ffoisant o bell.

4 Am hynny y dywedais, ^bEdrychwch oddi wrthyf; ²mi a wylaf yn chwerw, na lafuriwch fy nghysuro, am ddinystr merch fy mhobl.

^b Jer. 4. 19.
a 9. 1.² Heb. mi
a fyddaf
chwerw
wrth wyllo.

5 O herwydd diwrnod blinder yw, a mathru, a dyrysni, gan Arglwydd DDUW y llooedd, ynglyn gweledigaeth, yn difurio y gaer, ac yn gwaeddi i'r mynydd.

6 Elam hefyd a ddug y cawell saethau, mewn cerbydau dynion a gwŷr meirch; Cir hefyd a ddi-noethodd y darian.

7 A bydd ³dy ddyffrnoedd dewisol yn llawn o gerbydau; a'r gwŷr meirch a ymfyddinant ⁴tu a'r porth.

³ Heb.
dewis dy
ddyffrnoedd.⁴ Neu, yn
y porth.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^c 1 Bren. 7.
2. a 10. 17.
^d 2 Chron.
32. 4, 5, 30.

^e Edrych
pen. 37. 26.

^f Edrych
Ezra 9. 3.
pen. 15. 2.
Mic. 1. 16.

^g pen. 56. 12.
1 Cor. 15.
32.

^h dorraist.

ⁱ Neu, O yr
hwn, &c.

^j Neu, yr
hwn a'th
orchudd-
iodd dî d
gorchudd
godidog, a
chan wisgo
a'th wisg-
odd dî,
ad. 18.
Gan dreig-
lo a'th
dreigla,
&c.

^k Heb. gwr.

^l 2 Bren.
18. 13.

^m Job 12. 14.
Dat. 3. 7.

ⁿ Ezra 9. 3.

8 ¶ Ac efe a ddinoethodd dô Judah, ac yn y dydd hwnnw yr edrych-
aist ar arfogaeth °tŷ y goedwig.

9 A ^gwelsoch rwygiadau dinas Dafydd, mai aml oeddynt; a chasglasoch ddyfroedd y pysgod-lyn isaf.

10 Rhifasoch hefyd dai Jerusalem, a thynnasoch y tai i lawr i gadarnhâu y mur.

11 A rhwng y ddau fur y gwnaethoch lyn i ddyfroedd yr hen bysgod-lyn: ond nid edrychasoch am °ei wneuthurwr, nid ystyriasoch yr hwn a'i lluniodd ef er ys talm.

12 A'r dydd hwnnw y gwahoddodd Arglwydd DDUW y lluoedd *rai* i wylofain, ac i alarnad, ac ⁱi foel-
edd, ac i ymwregysu â sachlian:

13 Ac wele lawenydd a gorfoledd, gan ladd gwartheg, a ladd defaid, gan fwytta cig, ac yfed gwin: ^bbwyttawn ac yfwn; canys y fory, *meddant*, y byddwn feirw.

14 A datguddiwyd *hyn* lle y clywais gan ARGLWYDD y lluoedd, Yn ddiau ni lanheir yr anwired hyn, hyd oni byddoch feirw, medd Arglwydd DDUW y lluoedd.

15 ¶ Fel hyn y dywed Arglwydd DDUW y lluoedd, Cerddda, dos at y trysorydd hwn, *sef* at Sebna, yr hwn sydd ben-teulu, *a dywed*,

16 Beth *sydd* i ti yma? a phwy *sydd* gennyti ti yma, pan ^cdrychaist i ti yma fedd, ^efel yr hwn a drychai ei fedd yn uchel, *ac* a naddai iddo ei hun drigfa mewn craig?

17 Wele yr ARGLWYDD ^fyn dy fudo di â chaethiwed ^gtost, a chan wisgo â'th wisg di.

18 Gan dreiglo y'th dreigla di, *fel* treiglo pêl, i wlad ehang: yno y byddi farw, ac yno *y bydd* cerbydau dy ogoniant yn warth i dŷ dy feistr.

19 Yna y'th yrraf o'th sefyllfa, ac o'th sefyllfa y dinstria efe di.

20 ¶ Ac yn y dydd hwnnw y galwaf ar fy ngwas ^hEliacim mab Hileiah:

21 A'th wisg di hefyd y gwisgaf ef, ac â'th wregys di y nerthaf ef; a than ei law ef y rhoddaf dy lywodraeth di: ac efe a fydd yn dad i breswylwyr Jerusalem, ac i dŷ Judah.

22 Rhoddaf hefyd agoriad tŷ Dafydd ar ei ysgwydd ef: yna ⁱyr egyr efe, ac ni *bydd* a gauo; ac efe a gau, ac ni *bydd* a agoro.

23 A mi a'i sicrhâf ef *fel* ^khoel

mewn man sier; ac efe a fydd yn orseddfa gogoniant i dŷ ei dad.

24 Ac arno ef y crogant holl ogoniant tŷ ei dad, hil ac eppil; yr holl fân lestri; o'r llestri meiliau, hyd yr holl ^ooffer cerdd.

25 Yn y dydd hwnnw, medd ARGLWYDD y lluoedd, y symmudir yr hoel a hoeliwyd yn y man sier, a hi a dorrir, ac a syrth: torrir hefyd y llwyth *oedd* arni; canys yr ARGLWYDD a'i dywedodd.

PENNOD XXIII.

1 Gofidus gwymyp Tyrus. 17 Eu troch ddy-chweliad hwy.

^aBAICH Tyrus. Llongau Tarsis, udwch: canys anrheithiwyd *hi*, fel nad oes na thŷ, na chyntedd: o dir Chittim y datguddiwyd iddynt.

2 Distêwch, drigolion yr ynys, yr hon y mae marchnadyddion Sidon, y rhai sydd yn tramwy y môr, yn dy lenwi.

3 Ac wrth ddyfroedd lawer, had Sihor, cynhauaf yr afon *yw* ei chnwd hi: felly marchnadfa cenhedloedd *yw* hi.

4 Cywilyddia, Sidon; canys y môr, *ie*, cryfder y môr, a lefarodd, gan ddywedyd, Nid ymddygais, ac nid esgorais, ni fegais wŷr ieuainge chwaith, *ac ni* feithrinais forwynion.

5 Megis wrth glywed sôn am yr Aiphtiaid, yr ymofidiant wrth glywed sôn am Tyrus.

6 Ewch trosodd i Tarsis; udwch, preswylwyr yr ynys.

7 Ai hon *yw* eich *dinas* lawen chwi, yr hon *y mae* ei hynafiaeth er y dyddiau gynt? ei thraed a'i dygant hi i ymdaith ²i bell.

8 Pwy a gynghorodd hyn yn erbyn Tyrus ^bgoronog, yr hon *yr ydoedd* ei marchnattawyr yn dywysogion, a'i marsiandwyr yn bendefigion y ddaear?

9 ARGLWYDD y lluoedd a fwriadodd hyn, i ddifwyno balchder pob gogoniant, *ac* i ddirmygu holl bendefigion y ddaear.

10 Dos trwy dy wlad fel afon, O ferch Tarsis: nid *oes* ³nerth mwyach.

11 Estynodd ei law ar y môr, dychrynodd y teyrnasodd; gorchymynodd yr ARGLWYDD ⁴am *ddinas* ⁵y farsiaidiaeth, ddinstrio ei chadernid.

12 Ac efe a ddywedodd, Ni chei orfoleddu mwyach, yr orthrymmedig forwyn, merch Sidon; cyfod, dos

Cyn
CRIST
Cylch
712.

⁹ Neu, lestri
costrelau.

Cylch
715.

^a Jer. 25. 22.
a 47. 4.
Ezec. 26.
a 27. a 28.
Amos 1. 9.
Zech. 9. 2,
3.

² Heb.
o bell.

^b Edrych
Ezec. 23.
12.

³ Heb.
wregys.

⁴ Neu, yn
erbyn.
⁵ Heb.
Canaan.

Cyn
CRIST
Cylch
715.

i Chittim; yno chwaith ni bydd i ti lonyddwch.

13 Wele dir y Caldeaid; nid oedd y bobl hyn, *nes* i Assur ei sylfaenu hi i drigolion yr anialwch: dyrchafasant ei thyllau, cyfodasant ei phall-asau; ac efe a'i tynnodd hi i lawr.

14 Llongau Tarsis, udwch; canys anrheithiwyd eich nerth.

15 A'r dydd hwnnw yr anghofir Tyrus ddeng mlynedd a thri ugain, megis dyddiau un brenhin: ym mhen y deng mlynedd a thri ugain ⁶y cân Tyrus megis puttain.

16 Cymmer y delyn, amgylchyna y ddinas, ti buttain anghofiedig: cân gerdd yn dda: cân lawer fel y'th gofier.

17 ¶ Ac ym mhen y deng mlynedd a thri ugain yr ARGLWYDD a ymwel â Thyru, a hi a ddychwel at ei helw, ac a butteinia â holl deyrnas-oedd y byd ar wyneb y ddaear.

18 Yna y bydd ei marchnad a'i helw ^cyn sancteiddrwydd i'r ARGLWYDD: ni thrysorir ac nis cedwir: canys eiddo y rhai a drigant o flaen yr ARGLWYDD fydd ei marsiandiaeth, i fwyta yn ddigonol, ac yn ddillad ⁷parhâus.

PENNOD XXIV.

1 Tostur farnedigaethau Duw ar y wlad. 13 Y llawen-glodfora y gweddill Dduw. 16 Y dyrchafa Duw ei deyrnas yn ei farnedigaethau.

WELE yr ARGLWYDD yn gwneuthur y ddaear yn wag, ac yn ei difwyno hi; canys efe a ddadymchwel ei hwyneb hi, ac a wasgar ei thrigolion.

2 Yna bydd yr un ffunud i'r bobl ac i'r ^a2 offeiriad, i'r gwas ac i'w feistr, i'r llaw-forwyn ac i'w meistres, ^bi'r prynydd ac i'r gwerthydd, i'r hwn a roddo ac i'r hwn a gymmero echwyn, i'r hwn a gymmero lôg ac i'r hwn a dalo lôg iddo.

3 Gan waghau y gwaghêir, a chan yspeilio yr yspeilir y wlad; canys yr ARGLWYDD a lefarodd y gair hwn.

4 Galarodd ^a a diflannodd y ddaear, llesgaodd ^a dadwinodd y byd, dihoenodd ^a pobl feilchion y ddaear.

5 ^cY ddaear hefyd a halogwyd dan ei phreswylwyr: canys troseddasant y cyfreithiau, newidiasant y deddfau, diddymasant y cyfammod tragywyddol.

6 Am hynny melldith a ysodd y tir, a'r rhai oedd yn trigo ynddo a anrheithiwyd; am hynny preswyl-

wyr y tir a losgwyd, ac ychydig ddynion a adawyd.

7 ^aGalarodd y gwin, llesgaodd y winwydden, y rhai llawen galon oll a riddfanasant.

8 Darfu llawenydd ^ey tympanau, peidiodd trwst y gorfoleddwyr, darfu hyfrydwch y delyn.

9 Nid yfant win dan ganu; chwerw fydd diod gref i'r rhai a'i hyfant.

10 Drylliwyd y ddinas wagedd; cauwyd pob tŷ, fel na ddeler i mewn.

11 *Y mae* llefain am win yn yr heolydd; tywyllodd pob llawenydd, hyfrydwch y tir a fudodd ymaith.

12 Yn y ddinas y gadawyd anghyffanneddrwydd, âg anrhaith hefyd y dryllir y porth.

13 ¶ Oblegid bydd o fewn y tir, y'nganol y bobloedd, ^fmegis ysgydwad olew-wydden, *ac* fel grawn lloffa pan ddarffo cynhauaf y gwin.

14 Hwyl a ddyrchafant eu llef, *ac* a ganant; o herwydd godidowgrwydd yr ARGLWYDD, bloeddiant o'r môr.

15 Am hynny gogoneddwch yr ARGLWYDD yn y ⁴dyffirnoedd, enw ARGLWYDD DDUW Israel yn ynys-oedd y môr.

16 ¶ O ⁵eithafoedd y ddaear y clywsom ganiadau, *sef* gogoniant i'r cyfiawn. A dywedais, ⁶O fy nghulni, O fy nghulni, gwae fi! y rhai anffyddlawn a wnaethant yn anffyddlawn, i.e. gwnaeth yr anffyddlawn o'r fath anffyddlonaf.

17 ⁸Dychryn, a ffos, a magl, *fydd* arnat ti, breswyl y ddaear.

18 A'r hwn a ffyrh rhag trwst y dychryn, a syrth yn y ffos; a'r hwn a gyfodo o ganol y ffos, a ddêlir yn y fagl: o herwydd ^hffenestri o'r uchelder a agorwyd, a ⁱseiliau y ddaear sydd yn crynu.

19 Gan ddryllio yr ymddrylliodd y ddaear, gan rwygo yr ymrwygodd y ddaear, gan symmud yr ymsymmudodd y ddaear.

20 Y ddaear ^kgan symmud a ymsymmud fel meddwyn, ac a ymsigla megis bwth; a'i chamwedd fydd trwm arni; a hi a syrth, ac ni chyfyd mwy.

21 Yr amser hwnnw yr ymwel yr ARGLWYDD â llu yr uchel, *yr hwn sydd* yn yr uchelder, ac â brenhin-oedd y ddaear ar y ddaear.

22 A chesglir hwynt ⁷fel y cesglir carcharorion mewn daear, a hwy

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^d pen. 16. 8.
⁹ Joel 1. 10,
12.

^e Jer. 7. 34.
^a 16. 9.
^a 25. 10.
Ezec. 26.
13.

Hos. 2. 11.

^f pen. 17.
⁶, 6.

⁴ Heb. *tân*.

⁵ Heb.
asgell.

⁶ Heb.
Culni i mi,
neu, Fy
nghyfrin-
ach i mi.

⁸ Edrych
1 Bren. 19.
17.
Jer. 48. 43,
44.
Amos 5. 19.

^h Gen. 7. 11.

ⁱ Ps. 18. 7.

^k pen. 12. 14.

⁷ Heb. *a*
chasgliad
carchar-
orion, &c.

⁶ Heb. *y*
byddi Ty-
rus megis
cân put-
tain.

^c Zech. 14.
20, 21.

⁷ Heb. *hen*.

Cylch
712.

^a Hos. 4. 9.
² Neu,
tywysog.
^b Ezech. 7.
12, 13.

³ Heb.
uchder
pobl y
ddaear.
^c Gen. 3. 17.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

• Neu, y
ceir hwynt
yn ddisff-
ygol.
• pen. 13. 10.
Ezec. 32. 7.
Joel 2. 31.
a 3. 15.
• Neu,
y bydd
gogoniant.

Cylch
712.

• pen. 21. 9.
a 23. 13.

• Diar. 9. 2.
Matt. 22. 4.

• Heb.
lwnge.

• 1 Cor. 15.
54.
Dat. 20. 14.
a 21. 4.
• Dat. 7. 17.
a 21. 4.

• ddyrnir.
• Neu, fel
dyruu
gwellt ym
Madme-
nah.

a garcherir mewn carchar, ac ym mhen llawer o ddyddiau ⁸ yr ymwelir â hwynt.

23 ¹Yna y lleuad a wrida, a'r haul a gywilyddia, pan deyrnaso ARGLWYDD y lluoedd ym mynydd Sion ac yn Jerusalem, ac o flaen ei henuriaid ⁹ mewn gogoniant.

PENNOD XXV.

1 Y prophwyd yn molianu Duw am ei farnedigaethau, 6 am ei ddoniau ymwared, 9 ac am ei orfoleddus iachawdwriaeth.

O ARGLWYDD, fy Nŵw yd-wyt; dyrchafaf di, moliannaf dy enw; canys gwnaethost ryfeddodau: dy gynghorion er ys talm sydd wirionedd a sicrwydd.

2 Canys gosodaist ^a ddinas yn bentwr, a thref gadarn yn garnedd; palas ddeithriaid, fel na byddo ddinas; nid adeilidir hi byth.

3 Am hynny pobl nerthol a'th ogonedda, dinas y cenhedloedd ofnadwy a'th arswyda:

4 Canys buost nerth i'r tlawd, a chadernid i'r anghenog yn ei gyfyngder, yn nodedd rhag tymmestl, yn gysgod rhag gwres, pan oedd gwynt y cedyrn fel tymmestl yn erbyn mur.

5 Fel gwres mewn sychder y darostyngi dwrf ddeithriaid; sef gwres â chysgod cwmwl; darostyngir angen yr ofnadwy.

6 ¶ Ac ^b ARGLWYDD y lluoedd a wna i'r holl bobloedd yn y mynydd hwn wledd o basgedigion, gwledd o loyw-win; o basgedigion breision, a gloyw-win puredig.

7 Ac efe a ² ddifa yn y mynydd hwn y gorchudd sydd yn gorchuddio yr holl bobloedd, a'r llen yr hon a daenwyd ar yr holl genhedloedd.

8 Efe ^a a lwnge angau mewn buddugoliaeth; a'r Arglwydd DDUW ^d a sych ymaith ddagrau oddi ar bob wyneb; ac efe a dyn ymaith warthrudd ei bobl oddi ar yr holl ddaear: canys yr ARGLWYDD a'i llefarodd.

9 ¶ A'r dydd hwnnw y dywedir, Wele, dyma ein Duw ni; gobeithiasom ynddo, ac efe a'n ceidw: dyma yr ARGLWYDD; gobeithiasom ynddo, gorfoleddwn a llawenychwn yn ei iachawdwriaeth ef.

10 Canys llaw yr ARGLWYDD a orphwys yn y mynydd hwn, a Moab a ³ sethrir tano, ⁴ fel sathru gwellt mewn tommen.

11 Ac efe a estyn ei ddwyllaw yn eu canol hwy, fel yr estyn nosied-

ydd ei ddwyllaw i nofio; ac efe a ostwng eu balchder hwynt ynghyd âg yspail eu dwylaw.

12 Felly y gogwyddia, y gostwng, ac y bwrw efe i lawr hyd y llwch, ^o gadernid uchelder dy gaerau.

PENNOD XXVI.

1 Can yn annog i hyderu ar Dduw, 5 o herwydd ei farnedigaethau, 12 a'i ffafr i'w bobl. 20 Cyngor i ddisgwyl wrth Dduw.

Y DYDD hwnnw y cenir y gân hon yn nhir Judah: Dinas gadarn sydd i ni; ^a DUW a esyd iachawdwriaeth yn gaerau ac yn rhagfur.

2 ^b Agorwch y pyrth, fel y dêl y genedl gyfiawn i mewn, yr hon a geidw wirionedd.

3 Ti a gedwi mewn tangnefedd ² heddychol yr hwn sydd a'i feddylfryd arnat ti; am ei fod yn ymddiried ynot.

4 Ymddiriedwch yn yr ARGLWYDD byth; o herwydd yn yr ARGLWYDD DDUW ymae ³ cadernid tragywyddol.

5 ¶ Canys efe a ostwng breswylwyr yr uchelder; ^c tref uchel a ostwngw ef: efe a'i darostwng hi i'r llawr, ac a'i bwrw hi i'r llwch.

6 Troed a'i sathr hi, sef traed y trueiniaid, a chamrau y tlodion.

7 Uniondeb yw llwybr y cyfiawn; tydi yr uniawn wyt yn pwysu ffordd y cyfiawn.

8 A'r ^d lwybr dy farnedigaethau hefyd y'th ddisgwyliasom, ARGLWYDD; dymuniad ein henaid sydd at dy enw, ac at dy goffadwriaeth.

9 ^e A'm henaid y'th ddymunais liw nos; â'm hyspryd hefyd o'm mewn y'th fore-geisiaf: canys preswylwyr y byd a ddysgant gyfiawnder, pan fyddo dy farnedigaethau ar y ddaear.

10 ^f Gwneler cymmwynas i'r annuwiol, etto ni ddysg efe gyfiawnder; yn ^g nhir uniondeb y gwna ar gam, ac ni wêl uchelder yr ARGLWYDD.

11 ^h Ni welant, ARGLWYDD, pan ddyrchafar dy law: eithr cânt wel-ed, a chywilyddiant am eu heiddigedd ⁴ wrth y bobl; ie, tân dy elynion a'u hysa hwynt.

12 ¶ ARGLWYDD, ti a drefni i ni heddwch: canys ti hefyd a wnaethost ein holl weithredoedd ⁵ ynom ni.

13 O ARGLWYDD ein Duw, ⁱ arglwyddi eraill heb dy law di a arglwyddiaethasant arnom ni; yn unig trwot ti y coffawn dy enw.

14 Meirw ydynt, ni byddant fyw;

Cyn
CRIST
Cylch
712.

• pen. 26. 5.

Cylch
712.

• pen. 60. 13.

• Ps. 118.
19, 20.

• 2 Neu,
heddwch.

• 3 Heb.
craig oes-
oedd:
Deut. 32. 4.
• pen. 25. 12.
a 32. 19.

• d pen. 64. 5.

• e Can. 3. 1.

• f Preg. 8. 11.

• g Ps. 143.
10.

• h Job 34. 27.
Ps. 28. 5.
pen. 5. 12.

• 4 Neu, tu ag
at dy bobl.

• 5 trosom ni.

• i 2 Chron.
12. 8.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

ymadawsant, ni chyfodant; am hynny y gofuyaist a difethaist hwynt, dinystriaist hefyd bob coffa am danynt.

15 Ychwanegaist ar y genedl, O ARGLWYDD, ychwanegaist ar y genedl; tiaogoneddwyd; tia'i symmudasit ym mhell i holl gyrrau y ddaear.

16 Mewn adfyd, ARGLWYDD, yr ymwelsant â thi; tywalltasant^e weddi pan oedd dy gospedigaeth arnynt.

17 Fel y gofidia ac y gwaedda^k gwraig feichiog dan ei gwewyr, pan fyddo agos i esgor; felly yr oeddym o'th flaen di, ARGLWYDD.

18 Beichiogasom, gofidiasom, oeddym fel ped esgorem ar wynt; ni wnaethom ymwared ar y ddaear, a phreswylwyr y byd ni syrthiasant.

19¹ Dy feirw a fyddant byw, fel fy nghorphi yr adgyfodant. Deffrôwch, a chenwch, preswylwyr y llwch: canys dy wlith sydd fel gwlith llysiau, a'r ddaear a fwrw y meirw allan.

20 ¶ Tyred, fy mhobl, dos i'th ystafelloedd, a chau dy ddrysau arnat: llecha megis^m ennyd bach, hyd onid elo y llid heibio.

21 Canys wele yr ARGLWYDDⁿ yn dyfod allan o'i fangre, i ymweled âg anwiredd preswylwyr y ddaear: a'r ddaear a ddatguddia ei gwaed, ac ni chuddia mwyach ei lladdedigion.

PENNOD XXVII.

1 Gofal Duw dros ei winllan. 7 Y mae rhagor rhwng ei geryddon ef a'i farnedigaethau. 12 Eglwys yr Iuddewon a'r Cenhedloedd.

Y DYDD hwnnw yr ymwêl yr ARGLWYDD â'i gleddyf caled, mawr, a chadarn, â lefiathan y sarp hir-braff, i.e, â lefiathan y sarp dorchog: ac efe a ladd^a y ddraig sydd yn y môr.

2 Yn y dydd hwnnw^b cenwch iddi, Gwinllan y gwin coch.

3 Myfi yr ARGLWYDD a'i ceidw; ar bob moment y dyfrhâf hi: cadwaf hi nos a dydd, rhag i neb ei drygu.

4 Nid oes lidiowgrwydd ynof: pwy a osodai fieri a drain yn fy erbyn mewn rhyfel? myfi a²awn trwyddynt, mi a'u llosgwn hwynt ynghyd.

5 Neu ymafed yn fy nerth i, fel^c y gwnelo heddwch â mi, ac efe a wna heddwch â mi.

6 Efe a wna i hiliogaeth Jacob wreiddio; Israel a flodeua, ac a flaen-dardda; a hwy a lanwant wyneb y byd â chnwd.

7 ¶ A darawodd efe ef³ fel y tarawodd y rhai a'i tarawsai ef? a

laddwyd ef fel lladdfa ei laddedigion ef?

8^d Wrth fesur, pan⁴ êl allan, yr ymddadleu âg ef: y mae yn attal ei wynt garw ar ddydd dwyrein-wynt.

9 Am hynny trwy hyn y glanhêir anwiredd Jacob; a dyma yr holl ffrwyth, tynnu ymaith ei bechod: pan wnelo efe holl gerrig yr allor fel cerrig calch briwedig, ni saif y llwyni na'r⁵ delwau.

10 Etto y ddinas gadarn fydd unig, a'r annedd wedi ei adael, a'i wrthod megis yn anialwch: yno y pawr y llo, ac y gorwedd, ac y difa ei blagur hi.

11 Pan ywyo ei brig hi, hwy a dorrrir: gwragedd a ddaw, ac a'i llosgant hi; canys^e nid pobl ddeallgar ydynt: am hynny yr hwn a'u gwnaeth ni thosturia wrthynt, a'r hwn a'u lluniodd ni thrugarhâ wrthynt.

12 ¶ A'r dydd hwnnw y bydd i'r ARGLWYDD ddynru, o ffrwd yr afon hyd afon yr Aipht: a chwi meibion Israel a gesglir bob yn un ac un.

13 Ac yn y dydd hwnnw yr udgenir âg udgorn mawr; yna y daw y rhai ar ddarfod am danynt yn nhir Assyria, a'r rhai a wasgarwyd yn nhir yr Aipht, ac a addolant yr ARGLWYDD yn y mynydd sanctaidd yn Jerusalem.

PENNOD XXVIII.

1 Y prophwyd yn bygwith Ephraim am eu balchder a'u meddwod. 5 Y gweddill a ddychefir yn nheyrnas Crist. 7 Y mae yn argyhoeddi eu hamryfusedd hwy, 9 a'u drwg athrylith i ddysgu, 15 a'u diofalwch. 16 Addewid o Grist, y sail sicr. 18 Y profir eu diofalwch hwy. 23 Eu hannog hwy i ystyried prwyllog ragluniaeth Duw.

GWAE^a goron balchder, meddw^b on Ephraim; yr hwn y mae^b ardderchowgrwydd ei ogoniant yn flodeuyn diflannedig, yr hwn sydd ar ben y dyffrynnoedd breision, y rhai a²orchfygwyd gan win.

2 Wele, un grymmus a nerthol sydd gan yr ARGLWYDD, fel tymestl cenllysg, neu gorwynt dinystriol, fel llifeiriant dyfroedd mawrion yn lifo drosodd, yr hwn a fwrw i lawr â llaw.

3³ Dan draed y sethrir coron balchder, meddwon Ephraim.

4 Ac ardderchowgrwydd ei ogoniant, yr hwn sydd ar ben y dyffryn bras, fydd blodeuyn diflannedig, megis fligysen gynnar cyn yr haf, yr hon pan welo yr hwn a edrycho arni, efe a'i llwngc hi, a hi etto yn ei law.

5 ¶ Yn y dydd hwnnw y bydd

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^d Job 23. 6.
Jer. 10. 24.
a 30. 11.
a 46. 28.
1 Cor. 10. 13.
⁴ Neu, anfonych ef allan.

⁵ Neu, haul ddelwau.

^e Deut. 32. 28.
pen. 1. 3.

Cylch
725.
^a ad. 3.
^b ad. 4.

² Heb. dorwyd.

³ Heb. d thraed.

⁶ Neu, ddargel ymadrodd.

^k Ioan 16. 21.

¹ Ezech. 37. 1, &c.

^m Ps. 30. 5.
pen. 54. 7.
8.
² Cor. 4. 17.
ⁿ Mic. 1. 3.

^a pen. 51. 9.
Ezech. 29. 3.
a 32. 2.

^b pen. 5. 1.

² Neu, gerdduon yn eu herbyn.

^c Job 22. 21.

³ Heb. yn ddynnod y rhai a darawsai, &c.

Cyn
CRIST
Cylch
725.

ARGLWYDD y lluoedd yn goron ardderchowgrwydd, ac yn goron gogoniant i weddill ei bobl;

6 Ac yn yspryd barn i'r hwn a eisteddo ar farn, ac yn gadernid i'r rhai a ddychwelant y rhyfel i'r porth.

7 ¶ Ac er hynny hwy a gyfeiliornasant trwy win, ac a amryfusasant trwy ddiod gadarn: ^ayr offeiriad a'r prophwyd a gyfeiliornasant trwy ddiod gadarn, difawyd hwy gan win, cyfeiliornasant trwy ddiod gadarn, amryfusasant mewn gweledigaeth, tramgwyddasant mewn barn.

8 Canys y byrddau oll sydd lawn o chwydfa a budreddi, heb le glân.

9 ¶ I bwy y dysg efe wybodaeth? ac i bwy y pâr efe ddeall yr hyn a glywo? i'r rhai a ddiddyfawyd oddi wrth laeth, y rhai a dynnwyd oddi wrth y bronnau.

10 Canys ^arhoddir gorchymyn ar orchymyn, gorchymyn ar orchymyn; llin ar lin, llin ar lin; ychydig yma, ac ychydig accw.

11 Canys ^aâ bloesgni ^bgwefusau, ac â thafodiaith ddieithr, y ^cllefara efe wrth y bobl hyn.

12 Y rhai y dywedodd efe wrthynt, Dyma orphwysdra, gadêwch i'r diffygiol orphwyso, a dyma esmwythder; ond ni fynnent wrandaw.

13 Eithr gair yr ARGLWYDD oedd iddynt yn orchymyn ar orchymyn, yn orchymyn ar orchymyn; yn llin ar lin, yn llin ar lin; ychydig yma, ac ychydig accw; fel yr elent ac y syrthient yn ol, ac y dryllier, ac y magler, ac y dalier hwynt.

14 ¶ Am hynny gwrandêwch air yr ARGLWYDD, ddynion gwatwarus, llywodraethwyr y bobl hyn, y rhai sydd yn Jerusalem.

15 Am i chwi ddywedyd, Gwnaethom ammod âg angau, ac âg uffern y gwnaethom gynghrair; pan ddêl ffirewyll lifeiriol, ni ddaw attom ni: canys gosodasom ein gobaith ar gelwydd, a than ffalsder y llechasom.

16 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDWU, ^aWele fi yn sylfaenu maen yn Sion, maen profedig, *congl*-faen gwerthfawr, sylfaen safadwy; ni frysia yr hwn a gredo.

17 A mi a osodaf farn wrth linyn, a chyfiawnder wrth bwys; y cennylys a ysguba ^bnoddfa celwydd, a'r dyfroedd a foddant y lloches.

18 ¶ A diddymmir eich ammod âg angau, a'ch cynghrair âg uffern ni

saif; pan ddêl y ffirewyll lifeiriol, byddwch yn sathrfa iddi.

19 O'r amser y delo, y cymmer chwi: canys daw bob bore, ddydd a nos; a blinder yn unig fydd ^ai beri deall yr hyn a glywir.

20 Canys byrrach yw y gwely nag y galler ymestyn *ynddo*; a chul yw y cwrlid i ymdroi *ynddo*.

21 Canys yr ARGLWYDD a gyfyd megis ym mynydd ^aPerasim, efe a ddigia megis y'nglyn ^bGibeon, i wneuthur ei waith, ei ddieithr-waith; ac i wneuthur ei weithred, ei ddieithr-weithred.

22 Ac yn awr na watwarwch, rhag cadarnhâu eich rhwymau: canys clywais ^cfod darfodedigaeth derfynol oddi wrth ARGLWYDD DDWU y lluoedd ar yr holl dir.

23 ¶ Clywch, a gwrandêwch fy llais; ystyriwch, a gwrandêwch fy lleferydd.

24 Ydyw yr arddwr yn aredig ar hyd y dydd i hau? ydyw efe yn agoryd ac yn llyfnu ei dir?

25 Onid wedi iddo lyfnhâu ei wyneb, y taena efe y ffacbys, ac y gwasgar y cwmin, ac y bwrw y ^dgwenith ardderchog, a'r haidd nodedig, a'r rhôg yn ei ^egyfie?

26 ^fCanys ei DDWU a'i hyfforddia ef mewn synwyr, ac a'i dysg ef.

27 Canys nid âg ôg y dyrnir ffacbys, ac ni throir olwyn mên ar gwmin; eithr dyrnir ffacbys â ffôn, a chwmin â gwialen.

28 Yd bara a felir; ond gan ddyrnu ni ddyrn y dyrnwr ef yn wastadol, ac ni ysiga ef âg olwyn ei fên, ac nis mâl ef â'i wŷr meirch.

29 Hyn hefyd a ddaw oddi wrth ARGLWYDD y lluoedd, *yr hwn* sydd lryfedd yn ei gynghor, ac ardderchog yn ei waith.

PENNOD XXIX.

1 Gorthrwm farnedigau Duw ar Israel. 7 Na ddigonir ei gelyntion hi. 9 Anneallgarwch, 13 a rhagrith yr Iuddewon. 18 Addaw sancteiddio y duwiol.

GWAE ^aAriel, Ariel, y ddinas y trigodd Dafydd *ynddi*! ychwanegwch flwyddyn at flwyddyn; ^blladdant ebyrth.

2 Etto mi a gyfyngaf ar Ariel, a bydd galar, a griddfan; a hi a fydd i mi fel Ariel.

3 A gwersyllaf yn grwn i'th erbyn, ac a warchaeaf i'th erbyn *mewn* gwarch-dŵr, ac a gyfodaf wrthglawdd yn dy erbyn.

Cyn
CRIST
Cylch
725.7 Neu, pan
baro i chwi
ddeall
addyg.h 2 Sam. 5.
20.
1 Chron. 14.
11.
1 Jos. 10, 10,
12.
2 Sam. 5.
25.
1 Chron.
14. 16.k pen. 10.
22, 23.8 Neu,
gwenith ym
y lle pen-
naf, a'r
haidd ym
y lle nod-
edig.
9 Heb.
derfyn.
2 Neu,
Ac efe a'i
rhwym ym
y modd y
mae Duw
yn ei
addyg.

1 Jer. 32. 19.

Cylch
712.2 Neu,
lew Duw,
Ezec. 43.
15, 16.3 Heb.
torrant
bennau.e Diar. 20.
1.
Hos. 4. 11.
d pen. 56.
10, 12.4 Neu,
rhoddir.e 1 Cor. 14.
21.
5 Heb.
gwefus.
6 Neu,
llefarodd.f Ps. 118. 22.
Matt. 21.
42.
Act. 4. 11.
Rhuf. 9. 33.
a 10. 11.
Eph. 2. 20.
1 Petr. 2. 6,
7, 8.

g ad. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

4 A thi a ostyngir; o'r ddaear y lleferi, ac o'r llwch y bydd isel dy lefydd; dy lais fydd hefyd o'r ddaear fel *llais* swynwr, a'th ymadrodd a hustyng o'r llwch.

5 A thyrfya dy ddieithriaid fydd fel llwch mân, a thyrfya y cedyrn ^afel peiswyn yn myned heibio; i'e, bydd ^byn ddisymmwrth ddiatreg.

6 Oddi wrth ARGLWYDD y lluoedd y gofwyir trwy daranau, a thrwy ddaear-gryn, a thwrf mawr, *trwy* gorwynt, a thymmestl, a fflam dân ysol.

7 ¶ Yna y bydd tyrfya yr holl genhedloedd y rhai a ryfelant yn erbyn Ariel, fel breuddwyd gweledigaeth nos, sef y rhai oll a ymladdant yn ei herbyn hi a'i hamddiffynfa, ac a warchaeant arni.

8 Ië, bydd megis newynog a freuddwydio, ac wele ef yn bwyttu; a phan ddeffrô, gwag fydd ei enaid; ac megis y sychedig a freuddwydio, ac wele ef yn yfed; a phan ddeffrô, wele ef yn ddiffygiol, a'i enaid yn chwenych *diod*: felly y bydd tyrfya yr holl genhedloedd a lueddant yn erbyn mynydd Sion.

9 ¶ Arefwch, a rhyfeddwch; bloeddiwch, a gwaeddwch: ^cmeddwasant, ac nid *trwy* win; penfeddwasant, ac nid *trwy* ddioid gadarn.

10 Canys ^dtywalltodd yr ARGLWYDD arnoch yspryd trwmgwsg, ac a gauodd eich llygaid chwi: eich prophwydi, a'ch pennaethiaid, ^ey gwel-edyddion, a orchuddiodd efe.

11 A gweledigaeth pob un o *honynt* sydd i chwi fel geiriau ^fllyfr seliedig, yr hwn os rhoddant ef at un a fedr ar lyfr, gan ddywedyd, Darllen hwn, attolwg: yna y dywed, Ni allaf; canys seliwyd ef.

12 Os rhoddir y llyfr at yr hwn ni fedr ar lyfr, gan ddywedyd, Darllen hwn, attolwg: yna y dywed, Ni fedraf ar lyfr.

13 ¶ Am hynny y dywedodd yr ARGLWYDD, ^gO herwydd bod y bobl hyn yn nesâu attaf â'u genau, ac yn fy anrhydeddu â'u gwefusau, a phellhâu eu calon oddi wrthyf, a bod eu hofn tu ag attaf fi wedi ei ddysgu allan o athrawiaeth dynion;

14 Am hynny wele fi yn ^hmyned rhagof i wneuthur yn rhyfedd ym mysgr y bobl hyn, *sef* gwyrthiau a

rhyfeddod: ⁱ canys difethir doethineb eu doethion hwynt, a deall eu rhai deallgar hwynt a ymguddia.

15 ^jGwae y rhai a ddyfn-geisiant i guddio *eu* cyngor oddi wrth yr ARGLWYDD, ac y mae eu gweithredoedd mewn tywyllwch, ac ^ka ddywedant, Pwy a'n gwel ni? a phwy a'n hedwyn?

16 Diau fel clai crochenydd y cyfrifir eich trofeydd chwi. Canys a ddywed ^ly gwaith am y gweithydd, Ni'm gwnaeth i? neu a ddywed y peth a luniwyd am yr hwn a'i lluniodd, Nid yw ddeallus?

17 Onid ychydig bach *fydd* etto hyd oni throir ^mLibanus yn ddol-dir, a'r doldir a gyfrifir yn goed?

18 ¶ ⁿA'r dydd hwnnw y rhai byddar a glywant eiriau y llyfr, a llygaid y deillion a welant allan o niwl a thywyllwch.

19 A'r rhai llariaidd a chwanegant lawenychu yn yr ARGLWYDD; a'r dynion tlodion a ymhyfyrdant yn Sanct Israel.

20 Canys darfu am yr ofnadwy, a difethwyd y gwatwarus, a'r rhai oll a wyliant am anwiredd a dorrrir ymaith;

21 Y rhai a wnant ddyn yn droseddwr o herwydd gair, ac ^oa osodant faglau i'r hwn a geryddo yn y porth, ac a wnant i'r cyfiawn wro ar beth coeg.

22 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, yr hwn a waredodd Abraham, am dŷ Jacob, Weithian ni chywilyddir Jacob, ac ni lasa ei wyneb ef.

23 Eithr pan welo efe ei feibion, ^pgwaith fy nwyllaw, o'i fewn, hwy a sancteiddiant fy enw, i'e, sancteiddiant Sanct Jacob, ac a ofnant DDUW Israel.

24 A'r rhai cyfeiliornus o yspryd a ^qddysgant ddeall, a'r grwgnachwyr a ddysgant addysg.

PENNOD XXX.

1 Y prophwyd yn bygrwth y bobl am hyderu ar yr Aipht, 8 ac am ddiystyru gair Duw. 18 Trugareddau Duw i'w eglwys. 27 Digofaint Duw, a llawenydd y bobl am ddinystir Assyria.

GWAE y meibion cyndyn, medd yr ARGLWYDD, ^aa gymmerant gynghor, ond nid gennyf fi; ac a orchuddiant â gorchudd, ac nid o'm hyspyrd i, i chwanegu pechod ar bechod:

2 ^bY rhai sydd yn myned i ddis-

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^h Jer. 49. 7.
Obad. 8.
ⁱ Cor. 1. 19.
^j pen. 30. 1.
^k Ps. 94. 7.

^l pen. 45. 9.

^m pen. 32.
15.

ⁿ pen. 35. 5.

^o Amos 5.
10.

^p pen. 19.
23.
Eph. 2. 10.

^q Heb.
feirant.

Cylch
713.
^a pen. 29.
15.

^b pen. 31. 1.

^a Job 21. 18.
pen. 17. 13.
^b pen. 30. 13.

^c Edrych
pen. 28.
7. 8.

^d Rhuf. 11.
8.

^e 1 Sam. 9.
9.

^f Neu,
llythyr.
^g pen. 8. 16.
Dat. 5.
1-6.

^g Ezech. 33.
31.
Matt. 15. 8.
Marc 7. 6.

^h Heb.
ychwan-
egu.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^c Num. 27.
21.
^j Jos. 9. 14.
¹ Bren. 22.
7.
^j Jer. 21. 2.
^a 42. 1, 20.
^d Jer. 37.
5, 7.

^e Jer. 2. 36.

^f pon. 57. 9.
¹ Jos. 8. 9.
^a 12. 1.

^g ad. 15.
pen. 7. 4.

^h Hab. 2. 2.

ⁱ Deut. 32.
20.
pen. 1. 4.

^k Jer. 11. 21.
Amos 2. 12.
a 7. 13.
Mic. 2. 6.

^l Mic. 2. 11.

^m Neu, traits.

ⁿ Pa. 62. 3.

ⁿ pen. 23. 5.

^o Jer. 19.
11.
³ Heb.
costrel.

gyn i'r Aipht, ^e heb ymofyn â mi, i ymnertu yn nerth Pharaoh, ac i ymddiried ynghysgod yr Aipht.

3 Am hynny ^d y bydd nerth Pharaoh yn gywilydd i chwi, a'r ymddiried ynghysgod yr Aipht yn waradwydd.

4 Canys bu ei dywysogion yn Soan, a'i genhadau a ddaethant i Hanes.

5 ^e Hwynt oll a gywilyddiwyd o herwydd y bobl ni fuddia iddynt, ni byddant yn gynnorthwy nac yn llesâd, eithr yn warth ac yn waradwydd.

6 ^f Baich anifeiliaid y debau. I dir cystudd ac ing, *lle y daw* o honynt yr hen lew a'r llew ieuange, y wiber a'r sarph danllyd hedegog, y dygant ar golud ar gefnau asynod, a'u trysorau ar gefnau camelod, at bobl ni wna lês.

7 Canys yn ddiles ac yn ofer y cynnorthwya yr Aiphtiaid: am hynny y llefais arni, ^g Eu nerth hwynt *yw* aros yn llonydd.

8 ^h Dos yn awr, ^h ysgrifena hyn mewn llech ger eu bron hwynt, ac ysgrifena mewn llyfr, fel y byddo hyd y dydd diweddaf yn oes oes-oedd;

9 Mai ⁱ pobl wrthryfelgar *yw* y rhai hyn, plant celwyddog, plant ni fynnant wrandaw cyfraith yr ARGLWYDD:

10 ^k Y rhai a ddywedant wrth y gweledyddion, Na welwch; ac wrth y prophwydi, Na prophwydwch i ni bethau uniawn; ^l traethwch i ni weniaith, prophwydwch i ni siom-medigaeth:

11 Ciliwch o'r ffordd, ciliwch o'r llwybr; perwch i Sanct Israel beidio â ni.

12 Am hynny fel hyn y dywed Sanct Israel, Am wrthod o honoch y gair hwn, ac ymddiried o honoch mewn ^m twyll a cham, a phwyso ar hynny:

13 Am hynny y bydd yr anwiredd hyn i chwi ⁿ fel rhwygiad chwyddedig mewn mur uchel ar syrthio, yr hwn y daw ei ddrylliad ⁿ yn ddisymmwth heb attreg.

14 Canys ^o efe a'i dryllia hi fel dryllio ³ llestr crochenydd, gan guro heb arbed; fel na chaffer ym mysg ei darnau gragen i gymmeryd tân o'r aelwyd, nac i godi dwfr o'r ffos.

15 Canys fel hyn y dywed yr Ar-

glwydd DDUW, Sanct Israel, ^p Trwy ddychwelyd a gorphwys y byddwch gadwedig; mewn llonyddwch a go-baith y bydd eich cadernid: ond ni fynnech.

16 Eithr dywedasoeh, Nid *felly*; canys ni a ffown ar feirch; am hynny y ffowch: a marchogwn ar *feirch* buain; am hynny y bydd buain y rhai a'ch erlidio.

17 ^q Mil a ffy wrth gerydd un; ac wrth gerydd pump y ffowch, hyd oni'ch gadawer megis hwyllbren ar ben mynydd, ac fel baner ar fryn.

18 ^r Ac am hynny y disgwyl yr ARGLWYDD i drugarhâu wrthyh, ie, am hynny yr ymddyrrhaif i dosturio wrthyh; canys DUW cyf-iawnder *yw* yr ARGLWYDD. ^s Gwyn eu byd y rhai oll a ddisgwyliant wrtho.

19 Canys y bobl a drig yn Sïon o fewn Jerusalem: gan wylo nid wyli; gan drugarhâu efe a drugarhâu wrthyh; wrth lef dy waedd, pan ei clywo, efe a'th ateb di.

20 A'r Arglwydd a rydd i chwi ^t fara ing, a dwfr gorthrymder; ond ni chornelir dy athrawon mwy, eithr dy lygaid fyddant yn gweled dy athrawon:

21 A'th glustiau a glywant air o'th ol yn dywedyd, Dyma y ffordd, rhodiwch ynddi, pan ^u bwysoch ar y llaw ddehau, neu pan bwysoch ar y llaw aswy.

22 ^v Yna yr halogwch ball ^d dy gerddelw arian, ac ephod dy dawdddelw aur; gwasgeri hwynt fel cadach mis-glywf, a dywedi wrthynt, Dos ymaith.

23 Ac efe a rydd wlaw i'th had pan hauech dy dir, a bara cnwd y ddaear, ac efe a fydd yn dew ac yn aml; a'r dydd hwnnw y pawr dy anifeiliaid mewn porfa helaeth.

24 Dy ychain hefyd a'th asynod, y rhai a lafuriant y tir, a borant ebran ^w pur, yr hwn a nithiwyd â gwyntyll ac â gogr.

25 Bydd hefyd ^x ar bob mynydd uchel, ac ar bob bryn dyrchafedig, afonydd a ffrydiau dyfroedd, yn nydd y lladdfa fawr, pan syrthio y tyrau.

26 A bydd llewyrch y lleuad fel llewyrch yr haul, a llewyrch yr haul fydd saith mwy, megis llewyrch saith niwrnod, yn y dydd y rhwma yr ARGLWYDD friw ei bobl, ac yr iachao archoll eu dynnod hwynt.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^p ad. 7.

^q Lef. 26. 8.
Deut. 28.
25. a 32. 30.

^r Pa. 2. 12.
a 34. 8.
Diar. 16. 20.
Jer. 17. 7.

^s 1 Bren.
22. 27.

^t Jos. 1. 7.

^u pen. 2. 20.
a 31. 7.
^v Heb. gerf-
ddelw dy
arian.

^w Neu, blasus.
Heb.
lefeiniog.
^x pen. 2. 14.
15.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

⁶ Neu, *toester*
y *ffagl*.

⁷ pen. 8. 8.

⁸ pen. 37.
29.

⁹ Ps. 42. 4.

⁷ Heb. *graig*
Israel;
Deut. 32. 4.

^b pen. 37.
36.

^c pen. 10. 5.
24.

⁸ Heb. *A*
phob my-
wialen, &c.

⁹ Heb.
bair yr
Arghlwydd
add
orphwys
arno.

Cylch
713.

^a pen. 30. 2.
Ezec. 17.
15.

^b Ps. 20. 7.

² Heb.
symmuda
ei air.

27 ¶ Wele enw yr ARGLWYDD yn dyfod o bell, yn llosgi gan ei ddigofaint ef, ⁶a'i faich sydd drwm; ei wefusau a lanwyd o ddigter, a'i dafod sydd megis tân ysol.

28 Ei anadl hefyd, megis afon lif-eiriol, ⁷a gyrhaedd hyd hanner y gwddf, i nithio y cenhedloedd â gogr oferedd; a bydd ⁸ffirwyn yng ngenau y bobloedd, yn eu gyrru ar gyfeiliorn.

29 Y gân fydd gennych megis y noswaith ⁹y sancteiddir uchel-wyl; a llawenydd calon, megis pan elo un â phibell i fyned i fynydd yr ARGLWYDD, at ⁷Gadarn yr Israel.

30 A'r ARGLWYDD a wna glywed ardderchowgrwydd ei lais, ac a ddengys ddisgyniad ei fraich, mewn digter lliidiog, ac â fflam dân ysol, â gwasgarfa, ac â thymmestl, ac â cherrig cenlysg.

31 Canys ^bâ llais yr ARGLWYDD y distrywir Assur, ^cyr hwn a darawai â'r wialen.

32 ⁸A pha le bynnag yr elo y wialen ddiysgog, yr hon a ⁹esydd yr ARGLWYDD arno ef, gyd â thympanau a thelynau y bydd: ac â rhyfel tost yr ymladd efe yn ei erbyn.

33 Canys darparwyd Tophet er doe, ie, parottôwyd hi i'r brenhin: efe a'i dyfhaodd hi, ac a'i ehangodd: ei chynneuad sydd dân a choed lawer; anadl yr ARGLWYDD, megis afon o frwmstan, sydd yn ei hennyn hi.

PENNOD XXXI.

1 Y prophwyd yn dangos mellidgedig ynfydrwydd y bobl, yn hyderu ar yr Aipht, ac yn ymorthod â Duw. 6 Y mae yn annog i edifarhau; 8 ac yn dangos cwymp Assyria.

GWAE y rhai ^aa ddisgynant i'r Aipht am gynnorthwy, ac ^ba ymddiriedant mewn meirch, ac a hyderant ar gerbydau, am eu bod yn aml; ac ar wŷr meirch, am eu bod yn nerthol iawn: ond nid edrychant am Sanct Israel, ac ni cheisiant yr ARGLWYDD.

2 Etto y mae efe yn ddoeth, ac a ddaw â chospedigaeth, ac ni ²eilw ei air yn ol; eithr cyfyd yn erbyn tŷ y rhai drygionus, ac yn erbyn cynnorthwy y rhai a weithredant anwiredd.

3 Yr Aiphtiaid hefyd ydynt ddynion, ac nid Duw; a'u meirch yn gnawd, ac nid yn yspryd. Pan estyno yr ARGLWYDD ei law, yna y syrth y cynnorthwywyr, ac y cwymp

y cynnorthwyedig, a hwynt oll a gyd-ballant.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Megis y rhua hen lew a'r llew ieuangc ar ei ys-glyfaeth, yr hwn, er galw lliaws o fugeiliaid yn ei erbyn, ni ddychryn rhag eu llef hwynt, ac nid ymostwng er eu ³twrf hwynt: felly y disgyn ARGLWYDD y lluoedd i ryfela dros fynydd Sion, a thros ei fryn ef.

5 ^cMegis adar yn ehedeg, felly yr amddiffyn ARGLWYDD y lluoedd Jerusalem; ^dgan amddiffyn a gwared, gan basio heibio ac achub.

6 ¶ Dychwelwch at yr hwn ^ey llwyr-giliodd meibion Israel oddi wrtho.

7 O herwydd yn y dydd hwnnw ^fgwrthodant bob un ⁴ei eilunod arian, a'i eilunod aur, y rhai a wnaeth eich dwylaw eich hun yn bechod i chwi.

8 ¶ A'r Assyriad a syrth trwy gleddyf, ⁵nid eiddo gwr grymmus; a chleddyf, nid eiddo dyn gwael, a'i difa ef: ac efe a ffy ⁶rhag y cleddyf, a'i wŷr ieuangc a fyddant dan dreth.

9 ⁶Ac ^hefe a â i'w graig rhag ofn; a'i dywysogion a ofnant rhag y faner, medd yr ARGLWYDD, yr hwn y mae ei dân yn Sion, a'i ffwrn yn Jerusalem.

PENNOD XXXII.

1 Bendithion teyrnas Crist. 9 Rhag-ddangos difrod; 15 ac addawo adnewyddiad ar ol hymny.

WELE, ^abrenhin a deyrnasa mewn cyfiawnder, a thywysogion a lywodraethant mewn barn.

2 A gwr fydd megis yn ymguddfa rhag y gwynt, ac yn lloches rhag y dymmestl; megis afonydd dyfroedd mewn sychdir, megis cysgod craig ²fawr mewn tir ³sychedig.

3 Yna ^bllygaid y rhai a welant ni chaur, a chlustiau y rhai a glywant a wrandawant.

4 Calon y rhai ehud hefyd a ddeall wybodaeth, a thafod y rhai bloesg a brysura lefaru yn ⁴egfur.

5 Ni elwir mwy y coegddyn yn fonheddig, ac ni ddywedir am y cybydd, Hael yw.

6 Canys coegwr a draetha goegni, a'i galon a wna anwiredd, i ragrithio, ac i draethu amryfusedd yn erbyn yr ARGLWYDD, i ddiddymmu enaid y newynog; ac efe a wna i ddiod y sychedig ballu.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

⁸ Neu,
llawen,
neu, *tyrfa*.

^c Deut. 32.
11.
Ps. 91. 4.
^d Ps. 37. 40.

^e Hos. 9. 9.

^f pen. 2. 20.
a 30. 22.
⁴ Heb.
eilunod ei
arian, &c.

⁵ Edrych
2 Bren. 19.
35.

⁶ Neu,
rhag ofn.

⁶ Neu, *A'i*
graig a d
ymath
rhag ofn.
^b pen. 37.
31.

^a Ps. 45. 1.
&c.
Zech. 9. 9.

² Heb.
drom.
³ Neu, *blin*.
^b pen. 35.
6, 6.

⁴ Neu,
hyawdd.

Cyn
CRIST
Cylch
713.⁵ Neu, yn
erbyn yr
anghenus
mewn
barn.⁶ Neu,
sichêir.⁷ Dyddiau
a blynydd-
oedd lawer.^c pen. 34.
13.
Hos. 9. 6.
⁸ Neu,
yn llosgi
pob tŷ.
^d pen. 22. 2.^e Ps. 104.
30.
^f pen. 29.
17. a 35. 2.⁹ Neu,
yn isel.^a pen. 21. 2.
Hab. 2. 8.^b Dat. 13.
10.

7 Arfau y cybydd *sydd* ddrygion-
us: efe a ddychymmyg ddichellion
i ddifwyno y trueiniaid trwy ym-
adroddion gau, pan draetho ⁵ yr
anghenus yr uniawn.

8 Ond yr hael a ddychymmyg hael-
ioni; ac ar haelioni y ⁶ saif efe.

9 ¶ Cyfodwch, wragedd diwaith;
clywch fy llais: gwrandêwch fy ym-
adrodd, ferched diofal.

10 ⁷ Dyddiau gyd â blwyddyn y
trallodir chwi, wragedd difraw:
canys darfu y cynhauaf gwin, ni
ddaw cynnull.

11 Ofnwch, rai difraw; dychryn-
wch, rai diofal: ymddiosgwch, ac
ymnoethwch, a gwregyswch *sach-
lian* am eich llwynau.

12 Galarant am y tethau, am y
meusydd hyfryd, am y winwydden
ffrwythlawn.

13 ^c Cyfyd drain a mieri ar dir
fy mhobl, i.e., ⁸ ar bob tŷ llawenydd
yn ^d y ddinas hyfryd.

14 Canys y palasau a wrthodir,
llosowgrwydd y ddinas a adewir,
yr amddiffynfeydd a'r tyrau fydd-
ant yn ogofeydd hyd byth, yn hyf-
rydwch asynod gwylltion, yn borfa
diadellau;

15 Hyd ^e oni thywallter arnom yr
yspryd o'r uchelder, a bod ^f yr an-
ialwch yn ddoldir, a chyfrif y doldir
yn goed-tir.

16 Yna y trig barn yn yr anialwch,
a chyfiawnder a erys yn y doldir.

17 A gwaith cyfiawnder fydd heddwch;
ie, gweithred cyfiawnder *fydd*
llonyddwch a diogelwch, hyd byth.

18 A'm pobl a drig mewn pres-
wylfa heddychlawn, ac mewn an-
neddau diogel, ac mewn gorphwys-
faoedd llonydd:

19 Pan ddisgyno cenllysg *ar y*
coed, ac y gostyngir y ddinas ⁹ mewn
lle isel.

20 Gwyn eich byd y rhai a hauwch
ger llaw pob dyfroedd, y rhai a yr-
rwch draed yr ôch a'r asyn *yno*.

PENNOD XXXIII.

1 Barnedigaethau Duw yn erbyn gelynion yr
eglwys. 13 Rhagorffaint y dwciol.

GWAE *di* ^a anrheithiwr, a thi heb
dy anrheithio; a *thi* anffydd-
lawn, er na wnaed yn anffyddlawn
â thi: ^b pan ddarffo i ti anrheithio,
y'th anrheithir; a phan ddarffo i
ti fod yn anffyddlawn, byddant an-
ffyddlawn i ti.

2 ARGLWYDD, trugarhâ wrthym;
wrthyt y disgwyliasom: bydd fraich

iddynt bob bore, a'n hiachawdwr-
iaeth ninnau yn amser cystudd.

3 Wrth lais y twrf y gwibiodd y
bobl; wrth ymddyrchafu o honot
y gwasgarwyd y cenhedloedd.

4 A'ch yspail a gynhullir *fel* cyn-
hulliad lindys; fel gwibiad ceiliogod
rhedyn y rhed efe arnynt.

5 Dyrchafwyd yr ARGLWYDD;
canys preswyllo y mae yn yr uchel-
der: efe a lanwodd Sion o farn a
chyfiawnder.

6 A sicrwydd dy amserau, a nerth
iachawdwriaeth, fydd doethineb a
gwybodaeth: ofn yr ARGLWYDD *yw*
ei drysor ef.

7 Wele, eu ² rhai dewrion a waedd-
ant oddi allan: cenhadon heddwch
a wylant yn chwerw.

8 ^c Aeth y prif-ffyrdd yn ddi-
sathr, darfu cynniweirydd llwybr:
diddymmodd y cyfammod, diystyr-
odd y dinasoedd, ni wnaeth gyfrif
o ddynion.

9 Galarodd a llesgaodd y ddaear;
cywilyddiodd Libanus, a ³ thorrwyd
ef; Saron a aeth megis anialwch,
ysgydwyd Basan hefyd a Charmel.

10 Cyfodaf yn awr, medd yr AR-
GLWYDD: ymddyrchafaf weithian;
ymgodaf bellach.

11 ^d Chwi a ymddygwch us, *ac a*
esgorwch ar sofi; eich anadl *fel*
tân a'ch ysa chwi.

12 A'r bobloedd fyddant *fel* llosg-
fa calch, *fel* drain wedi eu torri y
llosgir hwy yn tân.

13 ¶ Gwrandêwch, belledigion, yr
hyn a wneuthum; a gwybyddwch,
gymmydogion, fy nerth.

14 Pechaduriaid a ofnasant yn Sion,
dychryn a ddaliodd y rhagrithwyr:
pwy o honom a drig gyd â'r tân
ysol? pwy o honom a breswylia
gyd â llosgfeydd tragwyddol?

15 ^e Yr hwn a rodia *mewn* cyfiawn-
der, ac a draetha uniondeb, a wrth-
yd elw ^f trawsder, a ysgydwo ei law
rhag derbyn gwobr, a gauo ei glust
rhag clywed ^g celanedd, ac a gauo ei
lygaid rhag edrych ar ddrygioni;

16 Efe a breswylia yr uchelderau;
cestyll y creigiau *fydd* ei amddiff-
ynfa ef: ei fara a roddir iddo, ei
ddwfr *fydd* sicr.

17 Dy lygaid a welant y brenhin
yn ei degwch: gwelant ^h y tir pell.

18 Dy galon a fyfyria ofn; ⁱ pa le
y mae yr ysgrifenydd? pa le *y mae*
y ^j trysorwr? pa le *y mae* rhifwr
y tyrau?

Cyn
CRIST
Cylch
713.² Neu,
cenhadon.^c Barn. 5. 6.³ Neu,
gwynodd.^d Ps. 7. 14.^e Ps. 15. 2.
a 24. 4.^f Neu,
twyll.^g Heb.
grovod.^h Heb. dir
y pellter.
ⁱ 1 Cor. I.
20.^j Heb.
pwystr?

Cyn
CRIST
Cylch
713.

2 Bren.
19. 32.
1 Deut. 28.
49.
Jer. 5. 15.
1 Ps. 46. 5.
a 125. 1, 2.

8 Heb.
ehang-ile,
neu,
ehang-law.

1 Iago 4. 12.

9 Nen,
Gollyng-
wyd.

2 Heb.
a'i chyf-
lawnder.

1 Joel 2. 20.

6 Ps. 102.
26.
Ezec. 32. 7.
Joel 2. 31.
a 3. 15.
Matt. 24.
23.
2 Petr. 3. 10.
c Dat. 6. 14.
d Dat. 6. 13.
e Jer. 46. 10.
f Jer. 49. 7.

8 pen. 63. 1.
Seph. 1. 7.

19 Ni ⁸chei weled ^hpobl greu-
lawn, pobl o iaith ddyfnach nag
a ddeallech di, *neu* floesg dafod,
fel na ddeallech.

20 Gwel Sion, dinas ein cyfarfod:
dy lygaid a welant ¹Jerusalem, y
breswylfa lonydd, y babell ni thyn-
nir i lawr, *ac* ni syflir un o'i hoelion
byth, *ac* ni thorrir un o'i rhaffau.

21 Eithr yr ARGLWYDD ardderch-
og *fydd* yno i ni, yn fangre afonydd
a ffrydiau ⁸llydain: y rhwyf-long
nid â trwyddo, a llong odidawg nid
â drosto.

22 Canys yr ARGLWYDD *yw* ein
barnwr, yr ARGLWYDD *yw* ein
^kdeddfwr, yr ARGLWYDD *yw* ein
brenhin; *efe* a'n ceidw.

23 ⁹Gollyngasant dy raffau, ni
chadarnhasant eu hwylbren yn iawn,
ni thaenasant yr hwyl; yna y rhen-
nir ysglyfaeth yspail fawr, y cloff-
ion a ysglyfaethant yr ysglyfaeth.

24 *Ac* ni ddywed y preswyllydd,
Claf ydwyf: maddeuir anwiredd y
bobl a drigant ynddi.

PENNOD XXXIV.

1 Y barnedigaethau y mae Duw yn *dial* ei
eglwys â hwynt. 11 Difrod ei gelynyion hi.
16 Sicred *yw* y brophwydoliaeth.

NESEWCH, genhedloedd, i glyw-
ed, a gwrandêwch, bobloedd;
gwrandawed y ddaear ²ac oll y
sydd ynddi, y byd a'i holl gnwd.

2 Canys lliidiowgrwydd yr AR-
GLWYDD *sydd* ar yr holl genhedl-
oedd, a'i sorriant ar eu holl luoedd
hwynt: difrododd hwynt, rhoddes
hwynt i'r lladdfa.

3 A'u lladdedigion a fwrir allan,
^aa'u drewiant o'u celanedd a gyf-
yd i fynu, y mynyddoedd hefyd a
doddant o'u gwaed hwynt.

4 ^bHoll lu y nefoedd hefyd a
ddattodir, ^ca'r nefoedd a blygir fel
llyfr: a'i holl lu a syrth, fel y syrth-
iai deilen o'r winwydden, *ac* fel
^dffigysen yn syrthio oddi ar y pren.

5 Canys ^efy nghleddyf a drochir yn
y nefoedd: wele, ^far Edom y disgyn
i farn, *ac* ar y bobl a ysgymmunais.

6 Cleddyf yr ARGLWYDD a lanwyd
o waed, tewychodd gan frasder, *a*
chan waed ^gwyn a bychod, gan fras-
der arenau hyrddod: canys ^hmae
i'r ARGLWYDD aberth yn Bosrah, a
lladdfa fawr yn nhir Edom.

7 A disgyn yr unicorniaid gyd â
hwynt, a'r bustych gyd â'r teirw;
a'u tir hwynt a feddwa o'u gwaed
hwynt, a'u llwch fydd tew o frasder.

8 Canys ^hdiwrnod dial yr AR-
GLWYDD, blwyddyn taledigaeth yn
achos Sion, *yw*.

9 ¹A'i hafonydd a droir yn bŷg,
a'i llwch yn frwmstan, a'i daear yn
bŷg llosgedig.

10 Nis diffoddir nos na dydd; ^kei
mwg a ddring byth: ^lo genhedl-
aeth i genhedlaeth y diffaethir hi;
ni *bydd* cynniweirydd trwyddi byth
bythoedd.

11 ^mY pelican hefyd a'r draen-
og a'i meddianna; y dylluan a'r
gigfran a drigant ynddi; *ac* ⁿefe a
estyn arni llynyn annhrefn, a meini
gwagedd.

12 Ei phendefigion hi a alwant
i'r frenhiniaeth, ond ni *bydd* yr un
yno, a'i holl dywysogion hi fyddant
ddiddym.

13 ^oCyfyd hefyd *yn* ei phalasau
ddra'n, danadl ³ac ysgall o fewn ei
cheurydd: a ^phi a fydd yn drigfa
dreigiau, yn gyntedd i ⁴gywion yr
estrays.

14 *Ac* ⁵anifeiliaid gwylltion yr an-
ialwch, a'r ⁶cathod, a ymgyfarfydd-
ant: yr ellyll a elw ar ei gyfaill;
yr ⁷wyl a orphwys yno hefyd, *ac* a
gaiff orphwysfa iddi.

15 Yno y nytha y dylluan, *ac* y
dodwya, *ac* y deora, *ac* a gasgl yn
ei chysgod; y fwlturiaid a ymgasgl-
ant yno hefyd, pob un gyd â'i
gymhar.

16 ⁸Ceisiwch allan o lyfr yr AR-
GLWYDD, a darllenwch; ni phalla un
o hyn, ni bydd un heb ei gymhar;
canys fy ngenau, *efe* a orchymyn-
odd, a'i yspryd, *efe* a'u casglodd
hwynt.

17 *Efe* hefyd a fwriodd y coelbren
iddynt, a'i law ef a'i rhannodd hi
iddynt wrth llynyn: meddiannant hi
hyd byth, a phreswylant ynddi o
genhedlaeth i genhedlaeth.

PENNOD XXXV.

1 Hyfrydwch a godidowgrwydd teyrnas Crist.
3 Cysuro y gweiniaid trwy rimeddau a
breintiau yr efengyl.

YR anialwch a'r anghyfannedd-
le a lawenychant o'u plegid;
y diffaethwch hefyd a orfoledda, *ac*
a flodeua fel rhosyn.

2 ^bGan flodeuo y blodeua, *ac* y
llawenycha hefyd â llawenydd *ac* â
chân: gogoniant Libanus a roddir
iddo, godidowgrwydd Carmel a
Saron: hwy a welant ogoniant yr
ARGLWYDD, *a* godidowgrwydd ein
DUW ni.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

h pen. 63. 4.
i Edrych
Deut. 29.
23.

k Dat. 14.
11. a 18. 18.
a 19. 3.
l Mal. 1. 4.

m pen. 14.
23.
Seph. 2. 14.
Dat. 18. 2.
n 2 Bren.
21. 13.
Galar. 2. 8.

o Hos. 9. 6.

3 Neu,
a mieri.
p pen. 13.
21. &c.
4 Heb.
ferched.

5 Zim.
6 Tim.

a pen. 55.
12.

b pen. 32.
15.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

• Job 4. 3, 4.
Heb. 12. 12.
2 Heb.
pryaur.

d pen. 29.
13. a 32. 3.
4. a 42. 7.
Matt. 9. 27.
&c. a 11. 5.
a 12. 22.
a 20. 30. &c.
a 21. 14.
Ioan 9. 6, 7.
• Matt. 11.
5.
Marc 7. 32.
&c.

† Matt. 11.
5. a 15. 30.
a 21. 14.
Ioan 5. 3, 9.
Act. 3. 2.
&c. a 8. 7.
a 14. 8. &c.
§ Matt. 9.
32. 33.
a 12. 22.
a 15. 30.
h Ioan 7. 38.
39.

i pen. 41. 18.
a 43. 19.
k pen. 34.
13.

8 Neu.
cynledd.
l pen. 52. 1.
Joel 3. 17.
Dat. 21. 27.

4 Neu. efe
a fydd gyd
i'r rhai
hynny.

m Lef. 26. 6.
pen. 11. 9.
n pen. 51.
11.

• pen. 25. 8.
Dat. 7. 17.
a 21. 4.

713.
• 2 Bren.
18. 13. 17.
2 Chron.
32. 1.

710.

3 ¶ Cadarnhêwch y dwylaw llesg, a chryfhêwch y gliniau gweiniaid.

4 Dywedwch wrth y rhai ²ofnus o galon, Ymgryfhêwch, nac ofnwch: wele, eich Duw chwi a ddaw â dial, iê, Duw â thaledigaeth; efe a ddaw, ac a'ch achub chwi.

5 ^aYna yr agorir llygaid y deillion, a °chlustiau y byddarion a agorir.

6 Yna ^y lamma y cloff fel hydd, ac y cân ^stafod y mudan: canys ^hdyfroedd a dyrr allan ^{yn} yr anialwch, ac afonydd yn y diffaethwch.

7 Y crasdir hefyd fydd yn llyn, a'r tir sychedig yn ffynhonnau dyfroedd; yn ^knhrigfa y dreigiau, a'u gorweddfa, *y bydd* ^scyfle corsennau a brwyn.

8 Yna y bydd prif-ffordd, a ffordd; a Ffordd sanctaidd y gelwir hi: ¹yr halogedig nid â ar hyd-ddi; canys ⁴hi a fydd i'r rhai hynny: a rodio y ffordd, pe *byddent* ynfydion, ni chyfeiliornant.

9 ^mNi bydd yno lew, a bwystfil gormesol ni ddring iddi, ac nis ceir yno; eithr y rhai gwaredol a rodiant yno.

10 ⁿA gwaredigion yr ARGLWYDD a ddychwelant, ac a ddeuant i Sïon â chaniadau, ac â llawenydd tra-gywyddol ar eu pen: goddiweddant lawenydd a hyfrydwch, a °chystudd a galar a ffy ymaith.

PENNOD XXXVI.

1 Senacherib yn dyfod yn erbyn Judah. 4 Rabsaceh, wedi ei anfon gan Senacherib, trwy reesymmau cablaidd, yn ceisio gan y bobl droi oddi wrth Hezeciah. 22 Mynegi ei eiriau ef i Hezeciah.

^aAC yn y bedwaredd flwyddyn ar ddeg i'r brenhin Hezeciah, y daeth Senacherib brenhin Assyria i fynu yn erbyn holl gaerog ddinasoedd Judah, ac a'u goresgynodd hwynt.

2 A brenhin Assyria a anfonodd Rabsaceh o Lachis i Jerusalem, at y brenhin Hezeciah, â llu dirfawr. Ac efe a safodd wrth bistyll y llyn uchaf, ym mhrif-ffordd maes y pannwr.

3 Ac aeth atto ef Eliacim mab Hilciah, yr hwn oedd ben-teulu, a Sebna yr ysgrifenydd, a Joah mab Asaph y cofiadur.

4 ¶ Dywedodd Rabsaceh wrthynt, Dywedwch yn awr wrth Hezeciah, Fel hyn y dywed y brenhin mawr, brenhin Assyria, Pa hyder yw hwn yr ymddiriedi ynddo?

5 Dywedais, meddi, (ond nid ydynt ond ²geiriau ofer,) Cynghor a nerth sydd ³gennyf i ryfel: ar bwy, attolwg, yr hyderi, pan wyt yn gwrthryfela i'm herbyn?

6 Wele, hyderaist ar ^by ffon gorsen ddrylliedig honno, ar yr Aipht; yr hon pwy bynnag a bwyso arni, hi a â i gledr ei law ef, ac a dylla trwyddi: felly *y mae* Pharaoh brenhin yr Aipht i bawb a hyderant arno.

7 Ond os dywedi wrthyf, Yn yr ARGLWYDD ein Duw yr ydym yn ymddiried: onid efe yw yr hwn y darfu i Hezeciah dynnu i lawr ei uchelfeydd, a'i allorau, a dywedyd wrth Judah a Jerusalem, O flaen yr allor hon yr addolwch?

8 Ac yn awr dod wystlon, attolwg, i'm harglwydd brenhin Assyria, a mi a roddaf i ti ddwy fil o feirch, os gelli di roddi rhai a farchogo arnynt.

9 A pha fodd y troi di ymaith wyneb un capten o'r gweision lleiaf i'm harglwydd, ac yr ymddiriedi yn yr Aipht am gerbydau ac am farchogion?

10 Ai heb yr ARGLWYDD y deuthum i fynu yr awr hon yn erbyn y wlad hon i'w dinystrio? yr ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Dos i fynu yn erbyn y wlad hon, a dinystria hi.

11 ¶ Yna y dywedodd Eliacim, a Sebna, a Joah, wrth Rabsaceh, Llefara, attolwg, wrth dy weision yn Syriaeg; canys *yr ydym* ni yn ei deall; ac na lefara wrthym yn iaith yr Iuddewon, lle y clywo y bobl sydd ar y mur.

12 ¶ Ond Rabsaceh a ddywedodd, Ai at dy feistr ac attat tithau yr anfonodd fy meistr fi i lefaru y geiriau hyn? onid at y dynion sydd yn eistedd ar y mur *yr anfonodd fi*, fel y bwyttaont eu tom eu hun, ac yr yfiont eu trwngc eu hun gyd â chwi?

13 A safodd Rabsaceh, a gwaeddodd â llef uchel yn iaith yr Iuddewon, ac a ddywedodd, Gwrandêwch eiriau y brenhin mawr, brenhin Assyria:

14 Fel hyn y dywed y brenhin, Na thwyllled Hezeciah chwi: canys ni ddichon efe eich gwaredu chwi.

15 Ac na phared Hezeciah i chwi ymddiried yn yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD gan war-edu a'ch gwared chwi, ni roddir y ddinas hon yn llaw brenhin Assyria.

Cyn
CRIST
710.

2 Heb.
gwefusau.
3 Neu, raid.

b Ezeec. 29.
6, 7.

Cyn
CRIST
710.⁴ Heb.
fendith.

16 Na wrandêwch ar Hezeciah: canys fel hyn y dywed brenhin Assyria, Gwnewch ⁴fwynder â mi, a deuwwch allan attaf, a bwyttêwch bob un o'i winwydden ei hun, a phob un o'i ffigysbren, ac yfed pawb ddwfr ei ffynnon ei hun;

17 Nes i mi ddyfod a'ch dwyn chwi i wlad megis eich gwlad eich hun, gwlad yd a gwin, gwlad bara a gwinllannoedd.

18 *Gwylwch* rhag i Hezeciah eich hudo chwi, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD a'n gwared ni. A waredodd un o dduwiau y cenhedloedd ei wlad o law brenhin Assyria?

19 Mae duwiau Hamath ac Arphad? mae duwiau Sepharfaim? a waredasant hwy Samaria o'm llaw i?

20 Pwy sydd ym mhlith holl dduwiau y gwledydd hyn a'r a waredasant eu gwlad o'm llaw i, fel y gwaredai yr ARGLWYDD Jerusalem o'm llaw?

21 Eithr hwy a dawsant, ac nid attebasant air iddo: canys gorchymyn y brenhin oedd hyn, gan ddywedyd, Nac attebwch ef.

22 ¶ Yna y daeth Eliacim mab Hilciah, yr hwn oedd ben-teulu, a Sebna yr ysgrifenydd, a Joah mab Asaph y cofiadur, at Hezeciah, â'u dillad yn rhwygedig, ac a fynegasant iddo eiriau Rabsaceh.

PENNOD XXXVII.

1 Hezeciah, yn ei dristwch, yn gyrru at Esaiah i gael ganddo weddio drosto ef a'i bobl. 6 Esaiah yn eu cysuro hwy. 8 Senacherib yn myned i ymladd â Thirhacah, ac yn anfon llythyrau cblaidad at Hezeciah. 14 Gweddidi Hezeciah. 21 Esaiah yn prophwydo balchder a chwymp Senacherib, a llywyddiant Sion. 36 Angel yn ladd yr Assyriaid. 37 Lladd Senacherib yn Ninefeh gan ei feibion ei hun.

² Bren.
19. 1, &c.

A^a PHAN glybu y brenhin Hezeciah *hynny*, efe a rwygodd ei ddillad, ac a ymwisgodd mewn sachlian, ac a aeth i dŷ yr ARGLWYDD.

2 Ac a anfonodd Eliacim y pen-teulu, a Sebna yr ysgrifenydd, a henuriaid yr offeiriaid, wedi ymwisgo mewn sachlian, at Esaiah y prophwyd mab Amos.

3 A hwy a ddywedasant wrtho, Fel hyn y dywedodd Hezeciah, Diwrnod cyfyngder, a cherydd, a ²chabledd, *yw* y dydd hwn: canys y plant a ddaethant hyd yr enedigaeth, ond nid oes grym i esgor.

4 Fe allai y gwrendy yr ARGLWYDD dy DDUW eiriau Rabsa-

² Neu,
chylfro.

ceh, yr hwn a anfonodd brenhin Assyria ei feistr i gablu y DUW byw, ac y cerydda efe y geiriau a glybu yr ARGLWYDD dy DDUW: am hynny dyrcha *dy* weddi dros y gweddill *sydd* i'w gael.

5 Felly gweision y brenhin Hezeciah a ddaethant at Esaiah.

6 ¶ A dywedodd Esaiah wrthynt, Fel hyn y dywedwch wrth eich meistr, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Nac ofna y geiriau a glywaist, *trwy* y rhai y cablodd gweision brenhin Assyria fi.

7 Wele fi yn rhoddi ³arno ef wynt, ac efe a glyw swm, ac a ddychwel i'w wlad: gwnaf hefyd iddo syrthio gan y cleddyf yn ei wlad ei hun.

8 ¶ Yna y dychwelodd Rabsaceh, ac a gafodd frenhin Assyria yn rhyfela yn erbyn Libnah: canys efe a glywsai ddarfod iddo tyned o Lachis.

9 Ac efe a glywodd *sôn* am Tirhacah brenhin Ethiopia, gan ddywedyd, Efe a aeth allan i ryfela â thi. A phan glywodd *hynny*, efe a anfonodd genhadau at Hezeciah, gan ddywedyd,

10 Fel hyn y dywedwch wrth Hezeciah brenhin Judah, gan ddywedyd, Na thwyllled dy DDUW di, yr hwn yr wyt yn ymddiried ynddo, gan ddywedyd, Ni roddir Jerusalem yn llaw brenhin Assyria.

11 Wele, ti a glywaist yr hyn a wnaeth brenhinoedd Assyria i'r holl wledydd, gan eu difrodi hwynt; ac a waredir di?

12 A waredodd duwiau y cenhedloedd hwynt, y rhai a ddarfu i'm tadau eu dynystrio, *sef* Gozan, a Haran, a Reseph, a meibion Eden, y rhai oedd o fewn Telassar?

13 Mae brenhin ^bHamath, a brenhin Arphad, a brenhin dinas Sepharfaim, Hena, ac Ifah?

^b Jer. 49. 23.

14 ¶ A chymmerth Hezeciah y llythyr o law y cenhadau, ac a'i darllenodd; a Hezeciah a aeth i fynu i dŷ yr ARGLWYDD, ac a'i lledodd ger bron yr ARGLWYDD.

15 A Hezeciah a weddiodd at yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

16 ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, yr hwn wyt yn trigo *rhwyng* y cerubiaid, ti ydywyt DDUW, *ie*, tydi yn unig, i holl deyrnasoedd y ddaear: ti a wnaethost y nefoedd a'r ddaear.

17 Gogwydda, ARGLWYDD, dy glust,

Cyn
CRIST
710.³ Neu,
ynddo ef
yspryd.

Cyn
ORIST
710.

a gwrando; agor dy lygaid, ARGLWYDD, ac edrych: gwrando hefyd holl eiriau Senacherib, yr hwn a anfonodd i ddifenwi y DUW byw.

18 Gwir *yw*, O ARGLWYDD, i frenhinoedd Assyria ddifa yr holl ⁴genhedloedd a'u gwledydd,

19 A rhoddi eu duwiau hwynt yn tân; canys nid oeddynt hwy dduwiau, ond gwaith dwylaw dyn, o goed a maen: am hynny y dinystriasant hwynt.

20 Yr awr hon gan hynny, O ARGLWYDD ein DUW, achub ni o'i law ef; fel y gwypo holl deyrnasodd y ddaear mai ti *yw* yr ARGLWYDD, tydi yn unig.

21 ¶ Yna Eisaiah mab Amos a anfonodd at Hezeciah, gan ddywedyd, Fel hyn y derwed ARGLWYDD DDUW Israel, O herwydd i ti weddio attaf fi yn erbyn Senacherib brenhin Assyria:

22 Dyma y gair a lefarodd yr ARGLWYDD yn ei erbyn ef; Y forwyn merch Sion a'th ddirmygodd, ac a'th watwarodd; merch Jerusalem a ysgydodd ben ar dy ol.

23 Pwy a ddifenwaist ac a gebl-aist? ac yn erbyn pwy y dyrcheft-aist *dy* lef, ac y cyfodaist yn uchel dy lygaid? yn erbyn Sanct Israel.

24 Trwy law dy weision y ceblaist yr Arglwydd, ac y dywedaist, A lliaws fy ngherbydau y deuthum i fynu i uchelder y mynyddoedd, i ystlysau Libanus; a mi a dorraf uchelder ei gedrwydd, a'i ddewis ffynnidwydd; âf hefyd i'w gwrr uchaf, ac i goed ⁵ei ddoldir.

25 Myfi a gloddiais, ac a yfais ddwfr; â gwadnau fy nhraed hefyd y sychais holl afonydd y gwarchaëd-edig.

26 °Oni chlywaist wneuthur o honof hyn er ys talm, a'i lunio er y dyddiau gynt? ⁶yn awr y dygais hynny i ben, fel y byddit i ddi-strywio dinasoedd caerog yn garneddau dinystriol.

27 Am hynny eu trigolion yn gwtoglaw a ddychrynwyd ac a gywilyddiwyd: oeddynt *megis* gwellt y maes, fel gwyrdd-lysiau, a glaswellt ar bennau *tai*, neu *yd* wedi deifio cyn addfedu.

28 Dy eisteddiad hefyd, a'th fynediad allan, a'th ddyfodiad i mewn, a adnabûm, a'th gynddeiriowgrwydd i'm herbyn.

29 Am i ti ymgynddeiriogi i'm

herbyn, ac i'th ddadwrdd ddyfod i fynu i'm clustiau; am hynny ^ay rhoddaf fy mach yn dy ffroen di, a'm ffrwyn yn dy weflau, ac a'th ddychwelaf di ar hyd yr un ffordd ag y daethost.

30 A hyn *fydd* yn arwydd i ti, *Hezeciah*: Y flwyddyn hon y bwyttêi a dyfo o hono ei hun; ac yn yr ail flwyddyn yr attwf; ac yn y drydedd flwyddyn hauwch a medwch, plennwch winllannoedd hefyd, a bwyttêwch eu ffrwyth hwynt.

31 A'r gweddill o dŷ Judah, *yr hwn* a adewir, a wreiddia eilwaith i waered, ac a ddwg ffrwyth i fynu.

32 Canys gweddill a â allan o Jerusalem, a'r rhai diangol o fynydd Sion: °zêl ARGLWYDD y lluoedd a wna hyn.

33 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am frenhin Assyria, Ni ddaw efe i'r ddinas hon, ac nid ergydia efe saeth yno; hefyd ni ddaw o'i blaen â tharian, ac ni fwrw glawdd i'w herbyn.

34 Ar hyd yr un ffordd ag y daeth y dychwel, ac ni ddaw i mewn i'r ddinas hon, medd yr ARGLWYDD.

35 Canys mi ^addiffynnaf y ddinas hon, i'w chadw hi er fy mwyn fy hun, ac er mwyn Dafydd fy ngwas.

36 ¶ Yna yr aeth ^aangel yr ARGLWYDD, ac a darawodd yngwersyll yr Assyriaid gant a phedwar ugain a phump o filoedd: a phan gyfodasant yn fore drannoeth, wele hwynt oll yn gelaneddau meirwon.

37 ¶ Felly Senacherib brenhin Assyria a ymadawodd, ac a aeth, ac a ddychwelodd, ac a drigodd yn Ninefeh.

38 ¶ A bu, fel yr ydoedd efe yn addoli yn nhŷ Nisroch ei dduw, i Adrammelech a Sareser ei feibion, ei daro ef â'r cleddyf; a hwy a ddiangasant i wlad ⁷Armenia. Ac Esarhadon ei fab a deyrnasodd yn ei le ef.

PENNOD XXXVIII.

1 *Hezeciah, wedi cael cennadwri o'i farwolaeth, trwy weddi yn cael estyn ei einioes.* 8 *Yr haul yn myned ddeg o raddau yn ei ol, yn argoel o'r addewid honno.* 9 *Cân dŷolch Hezeciah.*

Y ^ay dyddiau hynny y clafychodd Hezeciah hyd farw. Ac Eisaiah y prophwyd mab Amos a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, Fel hyn y dywed yr AR-

Cyn
CRIST
710.

d pen. 30.
28.
Ezec. 38. 4.

° 2 Bren.
19. 31.
pen. 9. 7.

° 2 Bren.
20. 6.

° 2 Bren.
19. 35.

7 Heb.
Arar.

713.
° 2 Bren.
20. 1.
2 Chron.
32. 24.

⁴ Heb.
diroedd.

⁵ Carmel.

° 2 Bren.
19. 25.

⁶ Neu, a
dygion
hynny yn
awr i'w
dâstryn-
so, a dîn-
asoedd
caerog i
fod yn
garnedd-
au, &c.

Cyn
CRIST
713.² Heb. *Dod
orchymyn
am dy âg.*GLWYDD, ²Trefna dy dŷ; canys marw fyddi, ac ni byddi byw.

2 Yna Hezeciah a droes ei wyneb at y pared, ac a weddiodd at yr ARGLWYDD:

3 A dywedodd, Attolwg, ARGLWYDD, cofia yr awr hon i mi rodio ger dy fron di mewn gwirionedd ac â chalon berffaith, a gwneuthur o honof yr hyn oedd dda yn dy olwg. A Hezeciah a wylodd âg wylofain mawr.

4 ¶ Yna y bu gair yr ARGLWYDD wrth Esaiah, gan ddywedyd,

5 Dos, a dywed wrth Hezeciah, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Dafydd dy dad, Clywais dy weddi di, gwelais dy dagrau; wele, mi a chwanegaf at dy ddyddiau di bymtheng mlynedd.

6 Ac o law brenhin Assyria y'th waredaf di a'r ddinas: a mi a ddiffynnaf y ddinas hon.

7 A hyn fydd i ti yn arwydd oddi wrth yr ARGLWYDD, y gwna yr ARGLWYDD y gair hwn a lefarodd;

8 Wele fi yn dychwelyd cysgod y graddau, yr hwn a ddisgynodd y'n neial Ahaz gyd â'r haul, ddeg o raddau yn ei ol. Felly yr haul a ddychwelodd ddeg o raddau, ar hyd y graddau y disgynasai *ar hyd-dynt*.

9 ¶ Ysgrifen Hezeciah brenhin Judah, pan glafychasai, a byw o hono o'i glefyd:

10 Myfi a ddywedais yn nhorriad fy nyddiau, Af i byrth y bedd; difuddiwyd fi o weddill fy mlyn-ddoedd.

11 Dywedais, Ni chaf weled yr ARGLWYDD IOR ^byn nhir y rhai byw: ni welaf ddyn mwyach ym mysg trigolion y byd.12 ^cFy ⁴nhrigfa a aeth, ac a symudwyd oddi wrthyf fel luest bugail: torraisi ymaith fy hoedl megis gwehydd; ⁵â nychdod y'm tyrr ymaith: o ddydd hyd nos y gwnei ben am danaf.13 Cyfrifais hyd y bore, *mai* megis llew y dryllia efe fy holl esgyrn: o ddydd hyd nos y gwnei ddiben arnaf.14 Megis garan *neu* wennol, felly trydar a wneuthum; ^dgriddfenais megis colommen; fy llygaid a ddyrchafwyd i fynu: O ARGLWYDD, gorthrymmwyd fi; esmwythâ arnaf.

15 Beth a ddywedaf? canys dy-

wedodd wrthyf, ac efe a'i gwna: mi a gerddaf yn araf fy holl flynyddoedd yn chwerwedd fy enaid.

16 Arglwydd, trwy y *pethau* hyn yr ydys yn byw, ac yn yr holl *bethau* hyn y *mae* bywyd fy yspryd i; felly yr iachêi, ac y bywhêi fi.17 Wele ⁶yn lle heddwch i mi chwerwder chwerw: ond ⁷o gariad ar fy enaid y gwaredaist *ef* o bwl llygredigaeth: canys ti a ddaist fy holl bechodau o'r tu ol i'th gefn.18 Canys ⁸y bedd ni'th fawl di, angau ni'th glodfora: y rhai sydd yn disgyn i'r pwll ni obeithiant am dy wirionedd.19 Y byw, y byw, efe a'th fawl di, fel *yr wyf* fi heddyw: y tad a hysbysa i'r plant dy wirionedd.20 Yr ARGLWYDD *sydd* i'm cadw: am hynny y canwn fy nghaniadau holl ddyddiau ein heinioes yn nhŷ yr ARGLWYDD.21 Canys ¹Esaiah a ddywedasai, Cymmerant swp o ffigys, a rhwymant yn blastr ar y cornwyd, ac efe a fydd byw.

22 A dywedasai Hezeciah, Pa arwydd fydd y caf fyned i fynu i dŷ yr ARGLWYDD?

PENNOD XXXIX.

1 Merodach-Baladan yn anfon i ymweled â Hezeciah o herwydd y rhyfeddod, ac wrth hymny yn cael gwybodaeth o'i drysorau ef: 3 ac Esaiah yn cael gwybod hymny, ac yn rhag-fynegi y caethglud i Babilon.

YN ^ayr amser hwnnw Merodach-Baladan, mab Baladan, brenhin Babilon, a anfonodd lythrau ac anrheg at Hezeciah: canys efe a glywsai ei fod ef yn glaf, a'i fyned yn iach.2 A Hezeciah a lawenychodd o'u herwydd hwynt, ac a ddangosodd iddynt ²dŷ ei drysorau, yr arian, a'r aur, a'r llysieuau, a'r olew gwerthfawr, a holl dŷ ei ³arfau, a'r hyn oll a gafwyd yn ei drysorau ef: nid oedd dim yn ei dŷ ef, nac yn ei holl gyfoeth ef, a'r nas dangosodd Hezeciah iddynt.3 ¶ Yna y daeth Esaiah y prophwyd at y brenhin Hezeciah, ac a ddywedodd wrtho, Beth a ddywedodd y gwŷr hyn? ac o ba le y daethant attat? A dywedodd Hezeciah, O wlad bell y daethant attaf fi, *sef* o Babilon.

4 Yntau a ddywedodd, Beth a welsant hwy yn dy dŷ di? A dywedodd Hezeciah, Yr hyn oll oedd

Cyn
CRIST
713.⁶ Neu, ar fy heddwch.⁷ Heb. *ceraist fy enaid o bwl llygredigaeth, &c.*⁸ Ps. 6. 5.
a 30. 9.
a 88. 11.
a 115. 17.¹ 2 Bren.
20. 7.Cylch
712.
^a 2 Bren.
20. 12, &c.² Neu, ei llysieuau.³ Neu, dylsau. Heb. *dalodrefn*.^b Ps. 27. 13.
a 116. 9.^c Job 7. 6.
⁴ Neu, oes.⁵ Neu, oddi wrth yr eddi.^d pen. 59.
11.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

yn fy nhŷ i a welsant: nid oes dim yn fy nhrysorau a'r nas dangosais iddynt.

5 Yna Esaiah a ddywedodd wrth Hezeciah, Gwranddo air ARGLWYDD y lluoedd.

6 Wele y dyddiau yn dyfod, pan ddygir i Babilon yr hyn oll *sydd* yn dy dŷ di, a'r hyn a gynnilodd dy dadau di hyd y dydd hwn: ni adewir dim, medd yr ARGLWYDD.

7 Cymmerant hefyd o'th feibion di, y rhai a ddaw o honot, *sef* y rhai a genhedli, fel y byddont ystafell-yddion yn llys brenhin Babilon.

8 Yna y dywedodd Hezeciah wrth Esaiah, Da *yw* gair yr ARGLWYDD, yr hwn a lefaraist. Dywedodd hefyd, Canys bydd heddwch a gwirionedd yn fy nyddiau i.

PENNOD XL

1 Cyhoeddi yr efengyl. 3 Pregeth Ioan feddyddur, 9 a'r apostolion. 12 Y prophwyd, trwy ddangos fod Duw yn hollalluog, 18 ac nad oes dim cyffelyb na chyfarial iddo, 26 yn cysuro y bobl.

CYSURWCH, cysurwch fy mhobl, medd eich Duw.

2 Dywedwch ² wrth fodd calon Jerusalem, llefwch wrthi hi, gyflawni ei ³ milwriaeth, ddilëu ei hanwired: o herwydd derbyniodd o law yr ARGLWYDD ^a yn ddau-ddyblyg am ei holl bechodau.

3 ¶ ^b Llef un yn llefain yn yr anialwch, ^c Parottôwch ffordd yr ARGLWYDD, unionwch lwybr i'n DUW ni yn y diffaethwch.

4 Pob pant a gyfodir, a phob mynydd a bryn a ostyngir: y gŵyr a wneir yn uniawn, a'r anwastad yn wastadedd.

5 A gogoniant yr ARGLWYDD a ddatguddir, a phob cnawd ynghyd a'i gwel; canys genau yr ARGLWYDD a lefarodd *hyn*.

6 Y llef a ddywedodd, Gwaedda. Yntau a ddywedodd, Beth a waeddaf? ^a Pob cnawd sydd wellt, a'i holl odidowgrwydd fel blodeuyn y maes.

7 Gwywa y gwelltyn, syrth y blod-euyn; canys yspryd yr ARGLWYDD a chwythodd arno: gwellt yn ddiâu *yw* y bobl.

8 Gwywa y gwelltyn, syrth y blod-euyn; ond ^a gair ein DUW ni a saif byth.

9 ¶ Dring rhagot, yr ⁴ efengyles Sion, i fynydd uchel; dyrchafa dy lef trwy nerth, O efengyles Jerusalem: dyrchafa, nac ofna; dywed

wrth ddinasoedd Judah, Wele eich DUW chwi.

10 Wele, yr Arglwydd DDUW a ddaw ⁵ yn erbyn y cadarn, a'i fraich a lywodraetha drosto: wele ⁶ ei wobrgyd âg ef, a'i ⁶ waith o'i flaen.

11 ⁸ Fel bugail y portha efe ei braidd; â'i fraich y casgl ei ŵyn, ac a'u dwg yn ei fynwes, *ac* a gol-edda y ⁷ mammogiaid.

12 ¶ ^b Pwy a fesurodd y dyfroedd yn ei ddwrn, ac a fesurodd y nef-oedd â'i rychwant, ac a gymhwysodd bridd y ddaear mewn mesur, ac a bwysodd y mynyddoedd mewn pwysau, a'r brynau mewn clorian-nau?

13 ¹ Pwy a gyfarwyddodd Yspryd yr ARGLWYDD, ac yn wr o'i gyng-hor a'i cyfarwyddodd ef?

14 A phwy yr ymgynghorodd efe, *ie*, *pwyl* ⁸ a'i cyfarwyddodd, ac a'i dysgodd yn llwybr barn, ac a ddysgodd iddo wybodaeth, ac a ddangosodd iddo ffordd dealltwriaeth?

15 Wele, y cenhedloedd a gyfrifwyd fel defnyn o gelwrn, ac fel mân-lwch y cloriannau; wele, fel brycheuyn y cymmer efe yr ynys-oedd i fynu.

16 Ac nid digon Libanus i gyn-neu *tân*; nid digon ei fwystfilod chwaith yn boeth-offrwm.

17 Yr holl genhedloedd *ydylnt* megis ^k diddym ger ei fron ef; yn llai na dim, ac *na* gwagedd, y cyfrifwyd hwynt ⁹ ganddo.

18 ¶ ¹ I bwy gan hynny y cyffelyb-wch DDUW? a pha ddelw a osod-wch iddo?

19 ^m Y crefftwr a dawdd gerf-ddelw, a'r eurych a'i goreura, ac a dawdd gadwyni arian.

20 Yr hwn *sydd* dlawd ei offrwm a ddewis bren ni phydra; efe a gais atto saer cywraint, i barottôl cerf-ddelw, *yr hon* ni syfl.

21 Oni wybuoch? oni chlywsoch? oni fynegwyd i chwi o'r dechreuad? oni ddeallasoeh er seiliad y ddaear?

22 Efe sydd yn eistedd ar am-gylchoedd y ddaear, a'i thrigolion *sydd* fel locustiaid; ⁿ yr hwn a daena y nefoedd fel llên, ac a'i lleda fel pabell i drigo *ynddi*:

23 ^o Yr hwn a wna lywodraethwyr yn ddiddym; fel gwagedd y gwna efe farnwyr y ddaear.

24 Ie, ni phlennir hwynt, nis heuir chwaith; ei foncyff hefyd ni wreidd-ia yn y ddaear: ac efe a chwŷth

Cyn
CRIST
Cylch
712.

⁵ Neu, d llaw gadarn.
¹ pen. 62. 11.
⁶ Neu, ddi om ei waith.
⁸ pen. 49. 10.
⁷ Ezec. 34. 23.
¹⁰ Ioan 10. 11.
¹¹ Neu, cyfebron.
¹² Diar. 30. 4.

¹ Job 21. 22.
² 36. 22, 23.
³ Rhuf. 11. 34.
⁴ 1 Cor. 2. 16.

⁸ Heb. a wnaeth iddo ddeall.

^k Dan. 4. 35.

⁹ wrtho.

¹ pen. 46. 5.
² Act. 17. 23.

^m pen. 41. 6.
^a 44. 12.
³ Jer. 10. 3.

ⁿ Job 9. 8.
¹ Ps. 104. 2.
² pen. 44. 24.
³ Jer. 10. 12.

^o Job 12. 21.
¹ Ps. 107. 40.

Cyflawn-
wyd, Dan.
1. 2, 3, 7.

Cylch
712.

² Neu, yn gyfnewid wrth Jeru-salem.

³ Neu, hanner nodedig.

^a Edrych pen. 61. 7.

^b Matt. 3. 3.
¹ Marc 1. 3.
² Luc 3. 4.
³ Ioan 1. 23.
^c Mal. 3. 1.

^a Ioan 14. 2.
¹ Ps. 90. 5.
² a 102. 11.
³ a 103. 15.
⁴ Iago 1. 10.
⁵ 1 Petr. 1. 24.

⁶ Job 12. 34.
¹ Petr. 1. 25.

⁷ Neu, hon wyf yn efengylu i Sion, &c.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

arnynt, a hwy a wywant, a chor-
wynt a'u dwg hwynt ymaith fel soff.
25 I bwy gan hynny y'm cyffel-
ybwch, ac ym cystedlir? medd y
Sanct.

26 Dyrchefwch eich llygaid i fynu,
ac edrychwch pwy a greodd y rhai
hyn, a ddwg eu llu hwynt allan
mewn rhifedi: ¹eife a'u geilw hwynt
oll wrth eu henwau; gan amllder ei
rym ef, a'i gadarn allu, ni phalla un.

27 Paham y dywedi, Jacob, ac y
lleferi, Israel, Cuddiwyd fy ffordd
oddi wrth yr ARGLWYDD, a'm barn
a aeth heibio i'm DUW?

28 ¶ Oni wyddost, oni chlywaist,
na ddiffygia ac na flina DUW tragy-
wyddoldeb, yr ARGLWYDD, Creawd-
wr cyrrau y ddaear? ¹ni ellir chwilo
allan ei synwyr ef.

29 Yr hwn a rydd nerth i'r diffyg-
iol, ac a amlhâ gryfder i'r dirym.

30 Canys yr ieuengetid a ddiffyg-
ia ac a flina, a'r gwŷr ieuaingc gan
syrthio a syrthiant:

31 Eithr y rhai a obeithiant yn
yr ARGLWYDD ¹a ²adnewyddant
eu nerth; ehedant fel eryrod; rhed-
ant, ac ni flinant; rhodiant, ac ni
ddiffygiant.

PENNOD XLI.

1 Duw yn ym-ymliw â'i bobl, ynghylch ei dru-
gareddau i'w eglwys, 10 a'i addervidion: 21
ac ynghylch oferedd delwau ac eilunod.

DISTEWCHE, ynnysoedd, ger fy
mron; adnewydded y cenhedl-
oedd eu nerth: deuant yn nês, yna
llefarant; cyd-nesâwn i farn.

2 Pwy a gyfododd ²y cyfiawn o'r
dwyrain, a'i galwodd at ei droed,
¹a roddodd y cenhedloedd o'i flaen
ef, ac a wnaeth *iddo* lywodraethu
ar frenhinoedd? eife a'u rhoddodd
hwynt fel llwch i'w gleddyf, ac fel
soff gwasgaredig i'w fwa ef.

3 Y mae efe yn eu herlid hwynt,
ac yn myned ³yn ddiogel; ar hyd
llwybr ni cherddasai efe â'i draed.

4 Pwy a weithredodd ac a wnaeth
hyn, gan alw y cenhedlaethau o'r
dechreuad? Myfi yr ARGLWYDD ^by
cyntaf, myfi hefyd fydd gyd â'r
diweddaf.

5 Yr ynnysoedd a welsant, ac a
ofnasant; eithafoedd y ddaear a
ddychrynasant, a nesasant, ac a
ddaethant.

6 ^cPob un a gynnorthwyodd ei
gymmydog, ac a ddywedodd wrth
ei frawd, Ymgryfhâ.

7 Felly y saer a gysurodd ⁴yr eur-

ych, a'r morthwyliwr yr hwn oedd
yn taro ar yr eiongion, ⁵gan ddy-
wedyd, *Y mae yn barod i'w asio*;
ac eife a'i sierhaodd â hoelion, fel
nad ysgogir.

8 Eithr ti, Israel, fy ngwas ydwyti
ti, Jacob yr hwn a ^detholais, had
Abraham fy ^eanwlyd.

9 *Ti*, yr hwn a gymmerais o eith-
afoedd y ddaear, ac y'th elwais oddi
wrth ei phendefigion, ac y dywed-
ais wrthyf, Fy ngwas wyti ti; dew-
isais di, ac ni'th wrthodais.

10 ¶ Nac ofna; canys yr ydwyf
fi gyd â thi: na lwfrhâ; canys myfi
yw dy DDUW: cadarnhâf di, cyn-
northwyaf di hefyd, a chynhaliaf di
â dheulaw fy nghyfiawnder.

11 Wele, ^fcywilyddir a gwarad-
wyddir y rhai oll a ldiasant wrth-
yt: ⁶dy wrthwynebwyr a fyddant
megis diddym, ac a ddifethir.

12 Ti a'u ceisi, ac nis cei hwynt,
sef ⁷y dynion a ymgynhennasant â
thi: ⁸y gwŷr a ryfelant â thi fydd-
ant megis diddym, a megis peth
heb ddim.

13 Canys myfi yr ARGLWYDD dy
DDUW a ymaflaf yn dy ddeheulaw,
a ddywed wrthyf, Nac ofna, myfi
a'th gynnorthwyaf.

14 Nac ofna, di bryf Jacob, gwŷr
Israel; myfi a'th gynnorthwyaf,
medd yr ARGLWYDD, a'th Wared-
ydd, Sanct Israel.

15 Wele, ^ggosodaf di yn fên-ddyrnu
newydd ⁹ddanheddog; y mynydd-
oedd a ddyrni ac a feli, gosodi hef-
yd y bryniau fel ²mwlwg.

16 Nithi hwynt, a'r gwynt a'u dwg
ymaith, a'r corwynt a'u gwasgar
hwynt: a thi a lawenychi yn yr
ARGLWYDD, yn Sanct Israel y gor-
foleddi.

17 *Pan* geisio y trueiniaid a'r tlod-
ion ddwfr, ac nis cânt, *pan* ballo eu
tafod o syched, myfi yr ARGLWYDD
a'u gwrandawaf hwynt, myfi DUW
Israel nis gadawaf hwynt.

18 ^hAgoraf afonydd ar leoedd
uchel, a ffynhonnau ynghanol y
dyffirnoedd: gwnaf ⁱy diffaethwch
yn llyn dwfr, a'r crasdir yn ffryd-
iau dyfroedd.

19 Gosodaf yn yr anialwch y cedr-
wydd, sittah, myrtwydd, ac olew-
wydd; gosodaf yn y diffaethwch
ffynnidwydd, ffawydd, a'r pren box
ynghyd;

20 Fel y gwelont, ac y gwybyddont,
ac yr ystyriont, ac y deallont ynghyd,

Cyn
CRIST
Cylch
712.

⁵ Neu, gan
ddywedyd
am yr
asioad,
Da yw.

^d Deut. 7. 6.
^a 10. 15.
^e 14. 2.
^f Ps. 135. 4.
^{pen.} 43. 1.
^a 44. 1.
^g 2 Chron.
20. 7.
Iago 2. 23.

^f Exod. 23.
22.
^{pen.} 45. 24.
^a 60. 12.
Zech. 12. 3.

⁶ Heb.
gwŷr dy
gynnen.

⁷ Heb.
gwŷr dy
ymryson.

⁸ Heb.
gwŷr dy
ryfel.

^g Mic. 4. 13.
² Cor. 10.
4. 5.
⁹ Heb.
safnog.
² Neu, us.

^h pen. 35. 6.
7. a 43. 19.
a 44. 3.
¹ Ps. 107.
35.

^r Ps. 147. 4.

^q Ps. 147. 5.

^r Ps. 103. 5.
² Heb.
newidiant.

² Heb. gyl-
fawnder.

^a Edrych
Gen. 14. 14.
&c.

³ Heb.
meton
heddwch.

^b pen. 43.
10. a 44. 6.
a 48. 12.
Dat. 1. 17.
a 22. 13.

^c pen. 40.
19. a 42. 12.

⁴ Neu, y
rhoddiwr.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

mai llaw yr ARGLWYDD a wnaeth hyn, a Sanct Israel a'i creodd.

21 Deuwch yn nêś a'ch cŵyn, medd yr ARGLWYDD; dygwch eich *rhesymmau* cadarnaf, medd brenhin Jacob.

* pen. 45. 21.

22 ^k Dygant *hwynt* allan, a mynegant i ni y pethau a ddigwyddant: mynegwch y pethau gynt, beth *ydynt*, fel ³ yr ystyriom, ac y gwypom eu diwedd hwynt; neu traethwch i ni y pethau a ddaw.

³ Heb. y gosodom ein calon arnynt.

23 Mynegwch y pethau a ddaw ar ol *hyn*, fel y gwypom mai duwiau *ydych* chwi; ¹ gnewch hefyd dda neu ddrwg, fel y synno arnom, ac y gwelom ynghyd.

¹ Jer. 10. 5.

24 Wele, ^m peth heb ddim *ydych* chwi, a'ch gwaith sydd ⁴ ddiddym: ffaidd *yw y gwr* a'ch dewiso chwi.

^m pen. 44. 9.

⁴ Neu, waeth na'r eiddo gwiber.

25 Cyfodais un o'r gogledd, ac efe a ddaw: o gyfodiad haul y geilw efe ar fy enw; ac efe a ddaw ar dywysogion fel *ar* glai, ac fel y sathr crochenydd bridd.

26 Pwy a fynegodd o'r dechreuad, fel y gwybyddom? ac ym mlaen llaw, fel y dywedom, Cyfiawn *yw*? nid *oes* a fynega, nid *oes* a draetha chwaith, ac nid *oes* a glyw eich ymadroddion.

27 Y cyntaf a *ddywed* wrth Sïon, Wele, wele hwynt; rhoddaf hefyd efengylwr i Jerusaleam.

28 Canys edrychais, ac nid *oedd* neb, iē, yn eu plith, ac nid *oedd* gynghorwr, pan ofynais iddynt, a fedrai ⁵ ateb gair.

⁵ Heb. ddy-chweilyd.

29 Wele, hwynt oll *ydynt* wagedd, a'u gweithredoedd yn ddiddym: gwynt a gwagedd *yw* eu tawdd-ddelwau.

PENNOD XLII.

1 *Swydd Crist, ynghyd â'i larieidd-dra a'i ddianwadaluoch.* 5 *Addewid Duw iddo ef.* 10 *Y mae yn annog i foliannu Duw am ei efengyl:* 17 *ac yn beio ar y bobl am eu hanghrediniaeth.*

Cylch
712.

^a pen. 49. 3.
Matt. 12. 18.

^b Matt. 3.
17. a 17. 5.
Eph. 1. 6.

^c pen. 11. 2.
Ioan 3. 34.

WELE ^a fy ngwas, yr hwn yr ydwyf yn ei gynnal; fy ethol-edig, *i'r hwn* y mae fy enaid ^b yn foddllawn: ° rhoddais fy yspryd arno; efe a ddwg allan farn i'r cenhedloedd.

2 Ni waedda, ac ni ddyrchafa, ac ni phair glywed ei lef yn yr heol.

3 Ni ddryllia gorsen ysig, ac ni ddiffydd lin yn ² mygu: efe a ddwg allan farn at wirionedd.

² Neu, yn llosgi yn dywyll.

4 Ni phalla efe, ac ni ddigalonna, hyd oni osodo farn ar y ddaear; yr

ynysoedd hefyd a ddisgwyliant am ei gyfraith ef.

5 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, ⁴ creawdydd y nefoedd a'i hestynydd; lledydd y ddaear a'i chnwd; rhoddydd anadl i'r bobl arni, ac yspryd i'r rhai a rodiant ynddi:

6 Myfi yr ARGLWYDD a'th elwais mewn cyfiawnder, ac ymaflaf yn dy law, ° cadwaf di hefyd, a rhoddaf di yn gyfammod pobl, ac ⁴ yn oleuni Cenhedloedd;

7 ⁸ I agoryd llygaid y deillion, i ddwyn allan y carcharor o'r carchar, a'r rhai a eisteddant *mewn* ^h tywyllwch o'r carchardy.

8 Myfi *yw* yr ARGLWYDD; dyma fy enw: ¹ a'm gogoniant ni roddaf i arall, na'm mawl i ddelwau cerfiedig.

9 Wele, y pethau o'r blaen a ddaethant i ben, a mynegi yr ydwyf i bethau newydd; traethaf *hwy* i chwi cyn eu tarddu allan.

10 ^k Cenwch i'r ARGLWYDD gân newydd, a'i fawl ef o eithaf y ddaear; y rhai a ddisgynwch i'r môr, ³ ac sydd ynddo; yr ynysoedd a'u trigolion.

11 Y diffaethwch a'i ddinasoedd, dyrchafant *eu llef*, y maes-drefi a breswylia Cedar; caned preswylwyr y graig, bloeddiant o ben y mynyddoedd.

12 Rhoddant ogoniant i'r ARGLWYDD, a mynegant ei fawl yn yr ynysoedd.

13 Yr ARGLWYDD a â allan fel cawr, fel rhyfelwr y cyffry eiddigedd; efe a waedda, iē, efe a rua; *ac* a ⁴ fydd trech na'i elynion.

14 Tewais er ys talm, distewais, ymatteliais; llefaf fel gwraig yn esgor, difwynaf, a ⁵ difethaf ar unwaith.

15 Mi a wnaif y mynyddoedd a'r bryniau yn ddiffaethwch, a'u holl wellt a wywaf; ac a wnaif yr afonydd yn ynysoedd, a'r llynnoedd a sychaf.

16 Arweinïaf y deilliaid ar hyd ffordd nid adnabuant; a gwnaf iddynt gerdded ar hyd llwybrau nid adnabuant; gwnaf dywyllwch yn oleuni o'u blaen hwynt, a'r pethau ceimion yn uniawn. Dyma y pethau a wnaif iddynt, ac nis gadawaf hwynt.

17 ¶ ¹ Troir yn eu hol, a llwyr-waradwyddir y rhai a ymddiriedant

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^d pen. 44.
²⁴ Zech. 12. 1.

^e pen. 49. 8.

^f pen. 49. 6.
Luc 2. 32.
Act. 13. 47.

^g pen. 35. 5.
a 61. 1.
Luc 4. 18.
Heb. 2. 14, 15.

^h pen. 9. 2.

ⁱ pen. 48.
11.

^k Ps. 33. 3.
a 40. 3.
a 98. 1.

³ Heb. a'i gyl-tawnder.

⁴ Heb. ymwrwola, neu, a fydd gwrol yn erbyn ei, &c.

⁵ Heb. llyngcaf.

¹ Ps. 97. 7.
pen. 1. 23.
a 44. 11.
a 45. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
712.m pen. 43. 8.
Ezec. 12. 2.
Edrych
Ioan 9. 39,
41.n Rhuf. 2.
21.6 Neu, yn
maglu eu
holl wry
teuaingo
hwynt
mewn
carch-
ordai, &c.
7 Heb.
sathrfa.8 Heb. yr
amser ar
ol.Cylch
712.
a ad. 7.

b Ps. 66. 12.

• Diar. 11. 8.
a 21. 18.

mewn delwau cerfiedig, y rhai a ddywedant wrth y delwau tawdd, Chwi *yw* ein duwiau ni.

18 O fyddariaid, gwrandêwch; a'r deillion, edrychwch i weled.

19 ^m Pwy sydd ddall ond fy ngwas i? neu fyddar fel fy nghennad a anfonais? pwy mor ddall a'r perffaith, a dall fel gwas yr ARGLWYDD?

20 *Er* gweled llawer, ⁿ etto nid ystyri; *er* agoryd clustiau, etto ni wrendy.

21 Yr ARGLWYDD sydd foddolawn er mwyn ei gyfiawnder; efe a fawrhâ y gyfraith, ac a'i gwna yn anrhydeddus.

22 Etto dyma bobl a yspeiliwyd, ac a anrheithiwyd: ⁶ hwy a faglwyd oll mewn tyllau, mewn carchardai hefyd y cuddiwyd hwynt: y maent yn yspail, ac heb waredydd; yn ⁷ anrhaith, ac heb a ddywedai, Dyro yn ei ol.

23 Pwy o honoch a wrendy hyn? *pwy* a ystyr ac a glyw erbyn ⁸ yr amser a ddaw?

24 Pwy a roddes Jacob yn anrhaith, ac Israel i'r yspeilwyr? onid yr ARGLWYDD, yr hwn y pechasom i'w erbyn? canys ni fynnent rodio yn ei ffyrdd, ac nid ufuddhâent i'w gyfraith.

25 Am hynny y tywalltodd efe arno lidiowgrwydd ei ddigter, a chryfder rhyfel: efe a'i hennynodd oddi amgylch, ond ni wybu efe; llosgodd ef hefyd, ond nid ystyriodd.

PENNOD XLIII.

1 Yr Arglwydd yn cysuro ei eglwys a'i addewidion: 8 yn apelio at y bobl, i fod yn dystion o'i hollalluowgrwydd: 14 yn rhag-fynegi iddynt ddinystyr Babilon, 18 a rhyfeddol ymwared ei bobl: 22 yn argyhoeddi y bobl megis rhai ddesgus.

OND yr awr hon fel hyn y dywed yr ARGLWYDD ^a dy Greawdwr di, Jacob, a'th Luniwr di, Israel, Nac ofna; canys gwaredais di: gelwais di erbyn dy enw; eiddof fi *ydwyt*.

2 Pan ^b elych trwy y dyfroedd, myfi a fyddaf gyd â thi; a thrwy yr afonydd, *fel* na lifant drosot: pan rodiech trwy y tân, ni'th losgir; ac ni ennyn y fflam arnat.

3 Canys myfi *yw* yr ARGLWYDD dy DDUW, Sanct Israel, dy Waredydd: ^c myfi a roddais yr Aipht yn iawn trosot, Ethiopia a Seba am danat.

4 Er pan aethost yn werthfawr yn

fy ngolwg, y'th ogoneddwyd, a mi a'th hoffais; am hynny y rhoddaf ddynion am danat ti, a phobloedd dros dy einioes di.

5 ^d Nac ofna; canys yr *ydwyt* fi gyd â thi: o'r dwyrain y dygaf dy had, ac o'r gorllewin y'th gasglaf.

6 Dywedaf wrth y gogledd, Dod; ac wrth y dehau, Nac attal: dwg fy meibion o bell, a'm merched o eithaf y ddaear;

7 *Sef* pob un a elwir ar fy enw: canys ^e i'm gogoniant y creais ef, y lluniais ef, ac y gwneuthum ef.

8 ¶ Dwg allan ^f y bobl ddall sydd a llygaidd iddynt, a'r byddariaid sydd a chlustiau iddynt.

9 Casgler yr holl genhedloedd ynghyd, a chynhuller y bobloedd; ^g pwy yn eu mysg a fynega hyn, ac a draetha i ni y pethau o'r blaen? dygant eu tystion, fel y cyfiawnhâer hwynt; neu wrandawant, a dywedant, Gwir *yw*.

10 ^h Fynhystion i *ydydych* chwi, medd yr ARGLWYDD, a'm gwas yr hwn a ddewisais; fel yr adnabyddoch, ac y credoch fi, ac y dealloch ⁱ mai myfi *yw*: o'm blaen nid *oedd* ² DUW wedi ei ffurfio, ac ni bydd ar fy ol.

11 Myfi, myfi ^k *yw* yr ARGLWYDD; ac nid *oes* geidwad ond myfi.

12 Myfi a fynegais, ac a achubais, ac a ddangosais, pryd nad *oedd duw* ddeithr yn eich mysg: am hynny chwi *ydydych* fy nhystion, medd yr ARGLWYDD, mai myfi *sydd* DDUW.

13 Ie, cyn *bod* dydd yr *ydwyt* fi; ac nid *oes* a wared o'm llaw: gwnaf, a phwy a'i ^l lluddia?

14 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, eich Gwaredydd chwi, Sanct Israel; Er eich mwyn chwi yr anfonais i Babilon, ac y tynnais i lawr eu holl ⁴ bennaduriaid, a'r Caldeaid, *sydd* a'u bloedd mewn llongau.

15 Myfi yr ARGLWYDD *yw* eich Sanct chwi, Creawdydd Israel, eich Brenhin chwi.

16 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, yr hwn ^m a wna ffordd yn y môr, a ⁿ llwybr yn y dyfroedd cryfion;

17 Yr hwn ^o a ddwg allan y cerbyd a'r march, y llu a'r cryfder; cyd-orweddant, ni chodant: darfuant, fel llin y diffoddasant.

18 ¶ ^p Na chofiwch y pethau o'r blaen, ac nac ystyriwch y pethau gynt.

19 Wele fi yn gwneuthur ^q peth

Cyn
CRIST
Cylch
712.d pen. 41. 10,
14.
Jer. 30. 10.
a 46. 27.• Ps. 100. 3.
pen. 23. 23.
Ioan 3. 3. 5.
2 Cor. 5. 17.
Eph. 2. 10.
f pen. 42. 19.
Ezec. 12. 2.g pen. 41.
21, 22.

h pen. 44. 8.

i pen. 41. 4.
a 44. 8.
2 Neu, dim
wedi ei
ffurfio gan
DDuw.
k pen. 45.
21.
Hos. 13. 4.l Job 9. 12.
pen. 14. 27.
3 Heb.
dydychwel.4 Heb.
barrau,
neu, fford-
uriaid.m Exod. 14.
16.
pen. 51. 10.
n Jos. 3. 13.
o Exod. 14.
4-9, 25.p Jer. 16. 14.
a 23. 7.q 2 Cor. 5.
17.
Dat. 21. 5.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

* Exod. 17.
6.
Num. 20.
11.
Ps. 78. 16.
pen. 35. 6.
5 Heb.
merched.
* pen. 48. 21.

* 1^a. 102.
18.

^a Amos 5.
25.
6 Heb.
dyn, neu,
fjynnod.

7 Heb.
meddwaist,
neu, llwygr-
fyniaist.
* pen. 1. 14.
Mal. 2. 17.

7 pen. 48. 9.
Ezec. 36.
22, &c.

* pen. 1. 18.

8 Heb. lad-
meryddion.

^a pen. 47. 6.
9 Neu, y
tynysogion
sanctaidd.

Cylch
712.

^a pen. 41. 8.
a 43. 1.
Jer. 30. 10.
a 46. 27.

^b pen. 43. 7.

^c Deut. 32.
16.
^d pen. 35. 7.
Joel 2. 28.
Joan 7. 38.
Act. 2. 18.

newydd: yr awr hon y dechreu; oni
chewch ei wybod? ⁷ Gwnaf ffordd
yn yr anialwch, ac afonydd yn y
diffaethwch.

20 Bwystfil y maes, y dreigiau, a
⁵ chywch yr estrys, a'm gogonedd-
ant; am ^aroddi o honof ddwfr yn
yr anialwch, a'r afonydd yn y di-
ffaethwch, i roddi diod i'm pobl, fy
newisedig.

21 ¹ Y bobl hyn a luniais i mi fy
hun; fy moliant a fynegant.

22 [¶] Eithr ni elwaist arnaf, Ja-
cob; ond blinaist arnaf, Israel.

23 ^a Ni ddygaist i mi ⁶ filod dy
offrymmau poeth, ac ni'm hanrhyd-
eddaist â'th ebyrth: ni pherais i ti
fy ngwasanaethu âg offrwm, ac ni'th
flinais âg arogl-darth.

24 Ni phrynaist i mi galamus âg
arian, ac ni'm ⁷ llenwaist â brasder
dy ebyrth: eithr ti a wnaethost i mi
wasanaethu â'th bechodau, ^a blin-
aist fi â'th anwireddau.

25 Myfi, myfi *yw* yr hwn a ddilea
dy gamweddau ⁷ er fy mwyn fy hun,
ac ni chofiaf dy bechodau.

26 Dwg ar gôf i mi, ^a cyd-ym-
ddadleuwn: adrodd di, fel y'th gyf-
iawnhâer.

27 Dy dad cyntaf a bechodd, a'th
⁸ athrawon a wnaethant gamwedd
i'm herbyn.

28 Am hynny ^a yr halogais ⁹ dy-
wysogion y cyssegr, ac y rhoddais
Jacob yn ddiofryd-beth, ac Israel
yn waradwydd.

PENNOD XLIV.

1 *Duo yn cysuro ei eglwys â'i addewidion. 7*
*Gwagedd ac oferedd eilunod: 9 ac ynyd-
rwydd y rhai a'u gwnant. 21 Y mae yn*
annog i foliannu Duo am ei ymroared, ac
am ei hollalluogrwydd.

AC yn awr gwrando, ^a Jacob fy
ngwas, ac Israel yr hwn a
ddewisais.

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD,
^b yr hwn a'th wnaeth, ac a'th lun-
iodd o'r groth, efe a'th gynnorth-
wya; Nac ofna, fy ngwas Jacob; a
thi, ^c Jesurun, yr hwn a ddewisais.

3 Canys ^d tywalltaf ddyfroedd ar y
sychedig, a ffrydiau ar y sychdir:
tywalltaf fy Yspryd ar dy had, a'm
bendith ar dy hiliogaeth:

4 A hwy a dyfant *megis* ym mysg
glaswellt, fel helyg wrth ffrydiau
dyfroedd.

5 Hwn a ddywed, Eiddo yr AR-
GLWYDD *ydwyf* fi; a'r llall a'i
geilw *ei hun* ar enw Jacob; ac

arall a ysgrifena *â'i* law, Eiddo
yr ARGLWYDD *ydwyf*, ac a *ymgyf-*
enwa ar enw Israel.

6 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD,
brenhin Israel, a'i Waredydd, AR-
GLWYDD y lluoedd; ^e Myfi *yw* y
cyntaf, diwedda *ydwyf* fi hefyd;
ac nid *oes* Duw ond myfi.

7 ^f Pwy hefyd, fel fi, a eilw, a fyn-
ega, ac a esyd hyn yn drefnus i mi,
er pan osodais yr hen bobl? neu
mynegant iddynt y pethau sydd ar
ddyfod, a'r pethau a ddaw.

8 Nac ofnwch, ac nac arswydwch;
onid er hynny o amser y traethais i
ti, ac y mynegais? ^g a'm tystion *yd-*
ych chwi. A *oes* Duw ond myfi?
Ie, ^h nid *oes* ² Duw: nid adwaen i
yr un.

9 [¶] Oferedd *ydylnt* hwy oll y rhai
a luniant ddelfw gerfiedig; ni wna
eu pethau ³ dymunol lesâd: tystion
ydylnt iddynt eu hun, ^k na welant,
ac na wyddant; fel y byddo cywil-
ydd arnynt.

10 Pwy a luniai dduw, neu a fwr-
iai ddelfw gerfiedig, ¹ heb wneuthur
dim llês?

11 Wele, ei holl gyfeillion ^m a gy-
wilyddir, y seiri hefyd, o ddynion *y*
maent: casgler hwynt oll, safant i
fynu; *etto* hwy a ofnant, *ac* a gyd-
gywilyddiant.

12 ⁿ Y gôf ⁴ â'r efail a weithia yn
y glo, ac a'i llunia â morthwylion,
ac â nerth ei fraich y gweithia efe
hi: newynog *yw* hefyd, a'i nerth a
balla; nid yf ddwfr, ac y mae yn
diffygio.

13 Y saer pren a estyn *ei* llynyn;
efe a'i llunia hi wrth llynyn *coch*;
efe a'i cymhwysa hi â bwyll, ac a'i
gweithia wrth gwmpas, ac a'i gwna
ar ol delw dyn, fel prydferthwch
dyn, i aros *mewn* tŷ.

14 Efe a dyrr iddo gedrwydd, ac
a gymmer y cypresyddden a'r dder-
wen, ac ⁵ a ymegnia ym mysg pren-
nau y coed; efe a blanna onnen,
a'r gwlaw a'i maetha.

15 Yna y bydd i ddyn i gynneu
tân: canys efe a gymmer o honi, ac
a ymdwymna; ie, efe a'i llysg, ac a
boba fara; gwna hefyd dduw, ac a'i
haddola *ef*; gwna ef yn ddelfw gerf-
iedig, ac a ymgrymma iddo.

16 Rhan o hono a lysg efe yn tân;
wrth ran o hono y bwyty gig, y
rhostia rost, fel y diwaller ef: efe
a ymdwymna hefyd, ac a ddywed,
Aha, ymdwymna, gwelais dân.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^e pen. 41. 4.
a 48. 12.
Dat. 1. 8.
17. a 22. 13.

^f pen. 45. 21.

^g pen. 43. 10.

^h Deut. 4.
35. 39.
a 32. 39.
1 Sam. 2. 2.
pen. 45. 5.

ⁱ Heb.
grag,
Deut. 32. 4.
1 pen. 41. 24.
21.

^j Neu,
hwyryd,
^k 1^a. 115. 4.
&c.

^l Hab. 2. 18.

^m Pa. 97. 7.
pen. 1. 29.
a 42. 17.
a 45. 16.

ⁿ pen. 40.
19. a 41. 6.
Jer. 10. 3.

^o Neu,
a weithia
fwyall.

⁵ Neu, a'i
cadarnhâd.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

6 pen. 45. 20.

6 Neu,
ddwbiodd.

p pen. 46. 8.

7 Heb.
esyd neb
ei galon.8 Heb. 4^r
hyn a ddaw
o bren?

9 Hos. 4. 12.

* Ps. 69. 34.
a 96. 11, 12.
pen. 42. 10.
a 49. 13.
Jer. 51. 48.
Dat. 13. 20.

* pen. 43. 1.

† Job 9. 8.
Ps. 104. 2.
pen. 40. 22.
a 42. 5.
a 45. 12.
a 51. 13.
u pen. 47.
13.9 Heb.
diffaeth-
faoidd.* Edrych
Jer. 50. 33.
a 51. 32, 36.7 2 Chron.
36. 22, 23.
Ezra 1. 1,
&c.

* pen. 45. 13.

17 A'r rhan arall yn ddau y gwna, yn ddelw gerfiedig iddo; efe a ymgrymma iddo, ac a'i haddola, ac a weddia arno, ac a ddywed, Gwared fi; canys fy nuw ydwyf.

18 °Ni wyddant, ac ni ddeallant; canys DUW a °gauodd eu llygaidd hwynt rhag gweled, a'u calonnau rhag deall.

19 Ie, ni ^{p7}feddwl *neb* yn ei galon, ie, nid *oes* wybodaeth na deall i ddywedyd, Llosgais ran o hono yn tân, ac ar ei farwor y pobais fara, y rhostiais gig, ac y bwytteais; ac a wnaif fi y rhan arall yn ffeiddbeth? a ymgrymmaf ^si foncyff o bren?

20 Ymborth ar ludw y mae; ^acalon siommedig a'i gŵyrdrodd ef, fel na waredo ei enaid, ac na ddywedo, Onid *oes* celwydd yn fy neheulaw?

21 ¶ Meddwl hyn, Jacob ac Israel; canys fy ngwas ydwyf ti; lluniais di, gwas i mi ydwyf; Israel, ni'th anghofir gennyf.

22 Dileais dy gamweddau fel cwm-mwl, a'th bechodau fel niwl: dy-chwel attaf fi; canys myfi a'th war-edaais di.

23 *Cenwch, nefoedd: canys yr ARGLWYDD a wnaeth *hyn*: bloeddiwch, gwaelodion y ddaear; bloeddiwch ganu, fynyddoedd, y coed a phob pren ynddo: canys gwaredodd yr ARGLWYDD Jacob, ac yn Israel yr ymogonedda efe.

24 Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD dy Waredydd, °a'r hwn a'th luniodd o'r groth, Myfi *yw* yr ARGLWYDD sydd yn gwneuthur pob *peth*, °yn estyn y nefoedd fy hunan, yn lledu y ddaear o honof fy hun:

25 °Yn diddymmu arwyddion y rhai celwyddog, ac yn ynfydu dewiniaid; yn troi y doethion yn eu hol, ac yn gwneuthur eu gwybod-aeth yn ynfyd:

26 Yr hwn a gyflawna air ei was, ac a gwblhâ gynghor ei genhadon; yr hwn a ddywed wrth Jerusalem, Ti a breswylir; ac wrth ddinasoedd Judah, Chwi a adeiledir, a chyfodaf ei °hadwyau:

27 *Yr hwn wyf yn dywedyd wrth y dyfnder, Bydd sych; a mi a sychaf dy afonydd:

28 °Yr hwn wyf yn dywedyd wrth Cyrus, Fy mugail *yw*, ac efe a gyflawna fy holl ewyllys: gan ddywedyd wrth Jerusalem, °Ti a adeiledir; ac wrth y deml, Ti a sylfeinir.

PENNOD XLV.

1 Duw yn galw Cyrus er mwyn ei eglwys: 5 yn gofyn ufudd-dod am ei fod yn hollalluog: 20 yn dangos ofered ydyw eilunod, wrth ei allu yn ymwared.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD wrth ei enneiniog, wrth Cyrus, yr hwn ²yr ymaflais i yn ei ddeheulaw, i ddarostwng cenhedloedd o'i flaen ef: a mi a ddattodaf lwynau brenhinoedd; i agoryd y dorau o'i flaen ef; a'r pyrth ni cheuir:

2 Mi a âf o'th flaen di, ac a unionaf y gŵyr-geimion; y dorau pres a dorraf, a'r barrau heiyrn a ddrylliaf:

3 Ac a roddaf i ti drysorau cuddiedig, a chuddfeydd dirgel, fel y gwypech mai myfi yr ARGLWYDD, yr hwn °a'th alwodd erbyn dy enw, *yw* Duw Israel.

4 Er mwyn Jacob fy ngwas, ac Israel fy etholedig, y'th elwais erbyn dy enw: mi a'th gyfenwais, er na'm hadwaenit.

5 ¶ ^bMyfi ydwyf yr ARGLWYDD, ac °nid arall, nid *oes* DUW ond myfi; gwregysais di, er na'm hadwaenit:

6 Fel y gwyypont o godiad haul, ac o'r gorllewin, nad neb ond myfi: myfi *yw* yr ARGLWYDD, ac nid arall:

7 Yn llunio goleuni, ac yn creu tywyllwch; yn gwneuthur llwyddiant, ac °yn creu drygfyd: myfi yr ARGLWYDD sydd yn gwneuthur hyn oll.

8 °Defnynwch, nefoedd, oddi uchod, a thywallted yr wybrennau gyfiawnder; ymagored y ddaear, ffrwythed iachawdwriaeth a chyfiawnder, cyddarddant: myfi yr ARGLWYDD a'u creais.

9 Gwae a ymrysono â'i luniwr. Ymrysoned priddell â phriddellau y ddaear. °A ddywed y clai wrth ei luniwr, Beth a wnei? neu, Y mae dy waith heb ddwyllaw iddo?

10 Gwae a ddywedo wrth ei dad, Beth a genhedli? neu wrth y wraig, Beth a esgoraist?

11 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Sanct Israel, a'i luniwr, Gofynwch i mi y pethau a ddaw am fy meibion, a gorchymynwch fi am waith fy nwyllaw.

12 Myfi a wneuthum y ddaear, ac a greais ddyn arni: myfi, ie, fy nwyllaw i a estynasant y nefoedd, ac a orchymynais eu holl luoedd.

13 Myfi a'i cyfodais ef mewn cyf-

Cyn
CRIST
Cylch
712.2 Neu, °
cryfheais
ei ddeheu-
law.a Exod. 33.
12, 17.b Deut. 4.
35, 39.
a 32. 39.
pen. 44. 8.
c ad. 14, 18,
21.

d Amos 3. 6.

e Ps. 85. 11.

f pen. 29. 16.
Jer. 13. 6.
Rhuf. 9. 20.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

⁸ Neu, *untaronaſ.*
⁸ 2 Chron.
36. 22, 23.
Ezra 1. 1,
&c.
pen. 44. 28.
¹ pen. 52. 3.

¹ Ps. 149. 8.

¹ 1 Cor. 14.
25.

¹ ad. 5.

^m pen. 57.
17.

^a pen. 44. 11.

^e pen. 42. 5.

^p ad. 5.

^q Deut. 30.
11.
pen. 48. 16.

^r pen. 44. 17,
13, 19.

^a pen. 41. 22.
a 43. 9.
a 44. 7.
a 46. 10.
a 48. 14.
^t ad. 5, 14,
13.

^u Rhuf. 14.
11.
Phil. 2. 10.
^x Gen. 31.
53.

Deut. 6. 13.
pen. 65. 16.

⁴ Neu, *eſe*
a ddywed
am danat,
Yn yr Ar-
glwydd y
mae pob
cyfiawnder.
Heb. *cyfi-*
awnder-
au.

iawnder, a'i holl ffyrdd a ³ gyfarwyddaf; efe ⁵ a adeilada fy ninas, efe a ollwng fy ngharcharorion, ^h heb na gwerth na gobrwy, medd ARGLWYDD y lluoedd.

14 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Llafur yr Aipht, a marsiandiaeth Ethiopia, a'r Sabeaid hirion, a ddeuant attat ti, ac eiddot ti fyddant; ar dy ol y deuant; ¹ mewn cadwyni y deuant trosodd, ac ymgrymiant i ti; attat y gweddiant, ^k gan ddywedyd, Yn ddiau ynot ti y mae Duw, ¹ ac nid oes arall, nac oes Duw.

15 Ti yn ddiau wyt DDUW ^m yn ymguddio, O DDUW Israel yr Achubwr!

16 Cywilyddir a gwaradwyddir hwynt oll; ⁿ seiri delwau a ânt ynghyd i waradwydd.

17 Israel a achubir yn yr ARGLWYDD ^â iachawdwriaeth dragywyddol: ni'ch cywilyddir ac ni'ch gwaradwyddir byth bythoedd.

18 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^o Creawdydd y nefoedd, y DUW ei hun a luniodd y ddaear, ac a'i gwnaeth; efe a'i sicrhaodd hi, ni chreodd hi yn ofer, i'w phreswyllo y lluniodd hi: ^p Myfi yw yr ARGLWYDD, ac nid neb amgen.

19 ^q Ni leferais mewn dirgelwch, mewn man tywyll o'r ddaear; ni ddywedais wrth had Jacob, Ceisiwch fi yn ofer. Myfi yr ARGLWYDD wyf yn llefaru cyfiawnder, ac yn mynegi pethau uniawn.

20 ^r Ymgesglwch, a deuoch; cydnesêwch, rai diangol y cenedloedd; ^t nid oes gwybodaeth gan y rhai a ddyrchafant goed eu cerf-ddelw, ac a weddiant dduw nid all achub.

21 Mynegwch, a nesêwch hwynt; cyd-ymgynghorant hefyd; ^p pwy a draethodd hyn er cynt? ^{pwy} a'i mynegodd er y pryd hwnnw? onid myfi yr ARGLWYDD? ac ^t nid oes DUW arall ond myfi; yn DDUW cyfiawn, ac yn achubydd; nid oes ond myfi.

22 Trowch eich wynebau attaf fi, holl gyrrau y ddaear, fel y'ch achuber: canys myfi wyf DDUW, ac nid neb arall.

23 I mi fy hun y tyngais, aeth y gair o'm genau mewn cyfiawnder, ac ni ddychwel, Mai ^u i mi y plyga pob glin, ^x y twng pob tafod.

24 Yn ddiau ^y yn yr ARGLWYDD, medd un, y mae i mi gyfiawnder a

nerth; atto ef y deuir; ^y a chywilyddir pawb a ddigiant wrtho.

25 Yn yr ARGLWYDD y cyfiawnhêir, ac yr ymogonedda holl had Israel.

PENNOD XLVI.

1 Na allai eilunod Babilon eu hachub eu hunain. 3 Bod Duw yn achub ei bobl hyd y diwedd. 5 Nad yw eilunod gyffelyb i Dduw mewn gallu, 12 nac mewn ymwared presennol.

CRYMMODD ^a Bêl, plygodd Nebo; eu delwau oedd ar fwystfilod, ac ar anifeiliaid: eich clud a lwythwyd yn drwm; llwyth ydynt i'r diffygiol.

2 Gostyngant, cyd-grymiant: ni allent achub y llwyth, ² ond aethant mewn caethiwed eu hunain.

3 ^t Tŷ Jacob, gwrandêwch arnaf fi, a holl weddill tŷ Israel, y rhai a ddygpwyd gennyf o'r groth, ac a arweddwyd o'r bru:

4 Hyd henaint hefyd myfi yw; i'e, ^b myfi a'ch dygaf hyd oni ben-wynnoch: gwneuthum, arweddaſ hefyd; i'e, dygaf, a gwaredaſ chwi.

5 ^t I bwy y'm gwnewch yn debyg, ac y'm cystedlwh, ac y'm cyffelybwech, fel y byddom debyg?

6 ^a Hwy a wastraffant aur o'r pwrs, ac a bwysant arian mewn clorian, a gyflogant eurych, ac efe a'i gweithia yn dduw: gostyngant, ac ymgrymiant.

7 ^o Dygant ef ar ysgwyddau, dygant ef, ac a'i gosodant yn ei le, ac efe a saif; ni syff o'i le: ^t os llefa un arno, nid ettyb, ac nis gwared ef o'i gystudd.

8 Cofiwch hyn, a byddwch wŷr: ^a adgofiwch, droseddwy'r.

9 Cofiwch y pethau gynt erioed; canys myfi ydwyf DDUW, ac ^b nid neb arall; Duw ydwyf, ac heb fy math;

10 ⁱ Yn mynegi y diwedd o'r dechreuad, ac er cynt yr hyn ni wnaed etto, yn dywedyd, ^k Fy nghyngor a saif, a'm holl ewyllys a wnaſ:

11 Yn galw aderyn o'r dwyrain, ^y gwr a wna fy nghyngor o wlad bell: dywedais, a mi a'i dygaf i ben; mi a'i lluniais, a mi a'i gwnaf.

12 ^t Gwrandêwch arnaf fi, y rhai cedyrn galon, y rhai pell oddi wrth gyfiawnder:

13 Neseais fy nghyfiawnder; ni bydd bell, a'm hiachawdwriaeth nid erys: rhoddaf hefyd iachawdwriaeth yn Sion i'm gogoniant Israel.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^r pen. 41. 11.

Cylch
712.
^a pen. 21. 9.
Jer. 50. 2.
^a 51. 44.

² Heb. *a'i*
henaid
aeth mewn,
&c.

^b Exod. 19.
4.
Deut. 1. 31.
a 32. 11.
Ps. 71. 6,
18.
pen. 63. 9.
^c pen. 40. 18,
25.

^d pen. 40. 19.
a 41. 6.
a 44. 12, 19.
Jer. 10. 3.

^e Jer. 10. 5.

^f pen. 45. 20.

^g pen. 44. 19.

^h pen. 45. 5.
a 48. 12.

ⁱ pen. 45. 21.

^k Ps. 33. 11.
Diar. 19. 21.
a 21. 30.
Heb. 6. 17.

³ Heb. *fy*
nghyng-
horwr.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

PENNOD XLVII.

1 Barnedigaethau Duw ar Babilon a Chaldea, 6 am eu hanhrugarousgrwydd, 7 a'u balchder, 10 a'u rhyfgy: 11 ac nas gellir eu gorthwnebu.

a Jer. 48. 18.

DISGYN, ac eistedd yn y llwch, *ti* forwyn-ferch Babilon, eistedd ar lawr: nid oes orsedd-faingc, *ti* ferch y Caldeaid; canys ni th alwant mwy yn dyner ac yn foethus.

b Exod. 11.
5.
Barn. 16.
21.
Matt. 24.
41.

2 Cymmer y meini melin, a ^b mala flawd; datguddia dy lywethau, noetha dy sodlau, dinoetha dy forddwydydd, dos trwy yr afonydd.

c pen. 20. 4.
Jer. 13. 22.
26.
Nah. 3. 5.

3 ^c Dy noethni a ddatguddir, dy warth hefyd a welir: dialaf, ac nid *fel* dyn *y' th* gyfarfyddaf.

4 Ein gwaredydd ni, ei enw *yw* ARGLWYDD y lluoedd, Sanct Israel.

5 Eistedd yn ddistaw, a dos i dy-wyllwch, *ti* ferch y Caldeaid: canys ni th alwant mwy yn Arglwyddes y teyrnasoedd.

d Edrych
2 Sam. 24.
14.
2 Chron.
28. 9.
Zech. 1. 15.
e pen. 43. 28.
f Deut. 28.
50.

6 ^f Digiais wrth fy mhobl, ^e halogais fy etifeddiaeth, a rhoddais hwynt yn dy law di: ni chymmeraist drugaredd arnynt; ^f rhoddaist dy iau yn drom iawn ar yr henuriaid.

g Dat. 18. 7.

7 ^g A dywedaist, Byth y byddaf ^g arglwyddes: felly nid ystyriaist hyn, ac ni chofiaist ei diwedd hi.

h Seph. 2.
15.
i ad. 10.

8 Am hynny yn awr gwrandio hyn, y foethus, ^h yr hon a drigi yn ddiofal, ⁱ yr hon a ddywedi yn dy galon, Myfi *sydd*, ac nid neb ond myfi: nid eisteddaf yn weddw, ac ni chaf wybod beth yw dieppiledd.

k pen. 51. 19.

9 Ond y ddau ^k beth hyn a ddaw i ti yn ddisymmwth yr un dydd, dieppiledd a gweiddwod: yn gwbl y deuant arnat, ^l am amllder dy hudoliaethau, ^a mawr nerth dy swynion.

l Nah. 3. 4.

m ad. 8.

10 ^m Canys ^m ymddiriedaist yn dy ddrygioni: dywedaist, Ni'm gwel *neb*. Dy ddoethineb a th wybodaeth a th ⁿ hurtiant; a dywedaist yn dy galon, Myfi *sydd*, ac nid neb arall ond myfi.

2 Neu,
droant
ymaith.

11 Am hynny y daw arnat ddrygyd, yr hwn ni chei wybod ei ^o gyfodiad; a syrth arnat ddinystyr nis gelli ei ochelyd: i e, daw arnat ddistryw yn ddisymmwth, heb wybod i ti.

g Heb.
seior.

12 Saf yn awr gyd a th swynion, a chyd âg amllder dy hudoliaethau, yn y rhai yr ymfinaist o th ieuengetid; ⁱ edrych a elli wneuthur llës, ⁱ edrych a fyddi grymmus.

n pen. 44. 25.

13 Ymfinaist yn amllder dy gyng-horion dy hun. Safed yn awr ⁿ as-tronomyddion y nefoedd, y rhai a

dremiant ar y sêr, y rhai a hysbysant am y misoedd, ac achubant di oddi wrth *y pethau* a ddeuant arnat.

14 Wele, hwy a fyddant fel sof; y tân a'u llysg hwynt; ni waredant eu ^a heinioes o feddiant y fflam: ni *bydd* marworyn i ymdwymno, *na* thân i eistedd ar ei gyfer.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

4 Heb.
heneidiau.

o Dat. 18.
11.

15 Felly y byddant hwy i ti gyd â'r rhai yr ymfinaist, *sef* ^o dy farsiantdwy o th ieuengetid; crwydrasant bob un ar ei duedd; nid oes *un* yn dy achub di.

PENNOD XLVIII.

1 Duw, ⁱ argyhoeddi y bobl o'u hynod gyndymrwydd, yn datguddio ei brophwydoliaethau. 9 Er ei fwyn ei hun y mae efe yn eu gwared hwy. 12 Y mae yn eu hannog hwy i fod yn ufudd, o herwydd ei allu a'i ragluniaeth ef: 16 yn owyno eu cildymrwydd hwy. 20 O'i fawr allu y mae yn gwared ei bobl o Babilon.

GWRANDEWCH hyn, tŷ Jacob, y rhai a elwir ar enw Israel, ac ^a a ddaethant allan o ddyfroedd Judah; ^b y rhai a dyngant i enw yr ARGLWYDD, ac a goffant am DDUW Israel, ^c nid mewn gwirionedd, nac mewn cyfiawnder.

a Ps. 68. 26.

b pen. 65. 16.
Seph. 1. 5.

c Jer. 4. 2.
a 5. 2.

2 Canys hwy a'u galwant eu hunain o'r ddinas sanctaidd, ac ^a a bwysant ar DDUW Israel; enw yr hwn *yw* ARGLWYDD y lluoedd.

d Mic. 3. 11.
Rhuf. 2. 17.

3 ^e Y pethau gynt a fynegais er y pryd hwnnw, a daethant o'm genau, a mi a'u traethais; mi a'u gwneuthum yn ddisymmwth, daethant i ben.

e pen. 42. 9.
a 43. 9.
a 44. 7. 8.
a 45. 21.
a 46. 9. 10.

4 O herwydd i mi wybod dy *fod* di yn galed, a th warr *fel* gieuyr haiarn, a th dalen yn bres;

5 Mi a'i fynegais i ti er y pryd hwnnw; adroddais i ti cyn *ei* ddyfod; rhag dywedyd o honot, Fy nelw a'u gwnaeth, fy ngherf-ddelw a'm tawdd-ddelw a'u gorchymynodd.

6 Ti a glywaist, gwel hyn oll; ac oni fynegwch chwithau *ef*? adroddais i ti bethau newyddion o'r pryd hwn, a phethau cuddiedig, y rhai ni wyddit oddi wrthynt.

7 Yn awr y crëwyd hwynt, ac nid er y dechreuad, cyn y dydd ni chlywaist sôn am danynt: rhag dywedyd o honot, Wele, gwyddwn hwynt.

8 I e, nis clywsit, ac nis gwyddit chwaith, nid agorasid dy glust y pryd hwnnw: canys gwyddwn y byddit lwyf anffyddlawn, a th alw o'r groth ⁱ yn Droseddwr.

f Ps. 58. 3.

9 ^g Er mwyn fy enw yr ^h oedaf fy lliid, ac *er* fy mawl yr ymattaliaf oddi wrthynt, rhag dy ddifetha.

g pen. 43. 25.
h Ps. 78. 38.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

² Neu, ⁴ arian.
¹ Edrych
Deut. 32.
26, 27.
^k pen. 42. 8.

¹ Deut. 32.
39.
^m pen. 41. 4.
^a 44. 6.
^{Dat.} 1. 17.
^a 22. 13.

³ Neu,
ddyn-
faddodd.
ⁿ pen. 40. 26.

^o pen. 41. 22.
^a 43. 9.
^a 44. 7.
^a 45. 21.
^p pen. 45. 1.

^q pen. 45. 19.

^r Zech. 2. 9,
11.

^s Deut. 32.
29.
^{Ps.} 81. 13.

^t pen. 52. 11.
^{Jer.} 50. 8.
^a 51. 6, 45.
^{Zech.} 2. 6.
^{Dat.} 13. 4.

^u Exod. 19.
4, 5, 6.

^v Edrych
pen. 41. 17,
18.

^y Ex. 17. 6.
^{Num.} 20.
11.

^z pen. 57. 21.

10 Wele, myfi a'th burais, ond nid ²fel arian; dewisais di mewn pair cystudd.

11 Er fy mwyn fy hun, er fy mwyn fy hun, y gwnaf *hyn*; canys ¹pa fodd yr halogid *fy enw*? ac ^kni roddaf fy ngogoniant i arall.

12 ¶ Gwrando arnaf fi, Jacob, ac Israel, yr hwn a elwais: ¹myfi *yw*; myfi *yw* ^my cyntaf, a mi *yw* y diweddaf.

13 Fy llaw i hefyd a seiliodd y ddaear, a'm deheulaw i a ³rychwantodd y nefoedd: *pan* ^aalwyf fi arnynt, hwy a gyd-safant.

14 °Ymgsglwhc oll, a gwrandêwch; pwy o honynt hwy a fynegodd hyn? ^pYr ARGLWYDD a'i hoffodd: efe a wna ei ewyllys ar Babilon, a'i fraich a fydd ar y Caldeaid.

15 Myfi, myfi a leferais, ac a'i gelwais ef: dygais ef, ac efe a lwydda ei ffordd ef.

16 ¶ Nesêwch attaf, gwrandêwch hyn; ^ani leferais o'r cyntaf yn ddirgel; er y pryd y mae hynny yr *ydwyf* finnau yno: ac yn awr ^ryr Arglwydd DDUW a'i Yspryd a'm hanfonodd.

17 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD dy Waredydd, Sanct Israel; Myfi *yw* yr ARGLWYDD dy DDUW, yr hwn wyf yn dy ddysgu di i wellhâu, gan dy arwain yn y ffordd y dylit rodio.

18 °O na wrandawsit ar fy ngorchymynion! yna y buasai dy heddwch fel afon, a'th gyfiawnder fel tonnau y môr:

19 A buasai dy had fel y tywod, ac eppil dy gorph fel ei raian ef: ni thorrasid, ac ni ddinystriasid ei enw oddi ger fy mron.

20 ¶ °Ewch allan o Babilon, ffowch oddi wrth y Caldeaid, â llef gorfolled mynegwch ac adroddwch hyn, traethwch ef hyd eithafodd y ddaear; dywedwch, "Gwaredodd yr ARGLWYDD ei was Jacob.

21 Ac ^zni sychedasant *pan* arweiniodd hwynt yn yr anialwch: ^ygwnaeth i ddwfr bistyllio iddynt o'r graig: holltodd y graig hefyd, a'r dwfr a ddyllfodd.

22 °Nid *oes* heddwch, medd yr ARGLWYDD, i'r rhai annuwiol.

PENNOD XLIX.

1 Crist, wedi ei anfon at yr Iuddeon, yn achwyn rhagddynt. 5 Ei anfon ef at y Cenhedloedd âg addewidion grasuol. 13 Bod cariad Duw tu ag at ei eghoys yn dragywyddol. 18 Helaeth adferu yr eghoys. 24 Y galluog ymwared allan o'r caethiwed.

GWRANDEWCH arnaf, ynys-oedd; ac ystyriwch, bobl o bell; ^aYr ARGLWYDD a'm galwodd o'r groth; o ymysgaroedd fy mam y gwnaeth goffa am fy enw.

2 Gosododd hefyd ^bfy ngenau fel cleddyf llym, y'ngghysgod ei law y'm cuddiodd; a gwnaeth fi ^cyn saeth loyw, cuddiodd fi yn ei gawell saethau;

3 Ac a ddywedodd wrthyf, ^dFy ngwas i *ydwyf* ti, Israel, yr hwn yr ymgoneddaf ynot.

4 Minnau a ddywedais, Yn ofer y llafuriais, yn ofer ac am ddim y treuliais fy nerth; er hynny *y mae* fy marn gyd â'r ARGLWYDD, a'm ^ggwaith gyd â'm DUW.

5 ¶ Ac yn awr medd yr ARGLWYDD, yr hwn a'm lluniodd o'r groth yn was iddo, i ddychwelyd Jacob atto ef, ³Er nad ymgasglodd Israel, etto gogoneddus fyddaf fi y'ngolwg yr ARGLWYDD, a'm DUW fydd fy nerth.

6 Ac efe a ddywedodd, ⁴Gwael yw dy fod yn was i mi, i gyfodi llwythau Jacob, ac i adferu ⁵rhai cadwedig Israel: ^emi a'th roddaf hefyd yn oleuni i'r Cenhedloedd, fel y byddych yn iachawdwriaeth i mi hyd eithaf y ddaear.

7 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Gwaredydd Israel, a'i Sanct, wrth fy dirmygedig ⁶o enaid, wrth yr hwn sydd ffaidd gan y genedl, wrth was llywodraethwyr; ⁸Brenhinoedd a welant, ac a gyfodant; tywysogion hefyd a ymgrymiant, er mwyn yr ARGLWYDD, yr hwn sydd ffyddlawn, Sanct Israel, ac efe a'th ddewisodd di.

8 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^hMewn amser boddlongar y'th wrandewais, ac yn nydd iachawdwriaeth y'th gynnorthwya; ⁱa mi a'th gadwaf, ac a'th roddaf yn gyfammod y bobl, ⁷i sicrhau y ddaear, i beri etifeddu yr etifeddiaethau anghyffanneddol;

9 Fel y dywedych ^kwrth y carcharorion, Ewch allan; wrth y rhai sydd mewn tywyllwch, Ymddangoswch. Ar y ffyrdd y porant, ac yn yr holl uchel-fannau *y bydd* eu porfa hwynt.

10 ¹Ni newynant, ac ni sychedant; ac ^mnis tery gwres na haul hwynt: o herwydd yr hwn a dosturia wrthyn a'u tywys, ac a'u harwain wrth y ffynhonnau dyfroedd.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^a Matt. 1.
20, 21.
Luc 1. 31.
^b pen. 11. 4.
^a 51. 16.
Heb. 4. 12.
^{Dat.} 1. 16.
^c Ps. 45. 6.

^d pen. 42. 1.
Zech. 3. 8.

² Neu,
gwobr.

³ Neu, Fel
yr ym-
gasglodd Is-
rael atto ac
y byddwyf
yn ogon-
eddus yng
ngolwg,
&c.

⁴ Heb. A'i
gwaelach
wyf nag y
byddi yn
was, &c.

⁵ Neu,
diffaith-
fâoedd.
⁶ pen. 42. 6.
Luc 2. 32.
Act. 13. 47.
^a 26. 18.

⁷ pen. 53. 3.

⁸ Neu, gan
adyn.

⁹ Ps. 72. 10,
11.

^h Edrych
Ps. 69. 13.
2 Cor. 6. 2.

ⁱ pen. 42. 6.

⁷ Neu,
i gyfodi.

^k pen. 42. 7.

¹ Dat. 7. 16.
^m Ps. 121. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

11 A mi a wna fy holl fynydd yn ffordd, a'm prif-ffyrdd a gyfodir.

12 Wele, y rhai hyn a ddeuant o bell: ac wele, y rhai accw o'r gogledd, ac o'r gorllewin; a'r rhai yma o dir Sinim.

13 ¶¹ Cenwch, nefoedd; a gorfol-edda, ddaear; bloeddiwch ganu, y mynyddoedd: canys yr ARGLWYDD a gysurodd ei bobl, ac a drugarhâ wrth ei drueiniaid.

14 Etto dywedodd Sion, Yr ARGLWYDD a'm gwrthododd, a'm Harglwydd a'm hanghofiodd.

15 A anghofia gwraig ei phlentyn sugno, ⁷ fel na thosturio wrth fab ei chroth? ie, hwy a allant anghofio, etto myfi nid anghofiaf di.

16 Wele, °ar gleidr *fy* nwylaw y'th argrephais; dy furiau *sydd* ger fy mron bob amser.

17 Dy ⁸ blant a frysiant; y rhai a'th ddinystriant ac a'th ddistrywiant, a ânt allan o honot.

18 ¶¹ Dyrrha dy lygaid oddi amgylch, ac edrych: y rhai hyn oll a ymgasglant, ac a ddeuant attat. *Fel mai* byw fi, medd yr ARGLWYDD, diau y gwisgi hwynt oll fel harddwisg, ac y rhwy mi hwynt *am danat* fel priod-ferch.

19 Canys dy ddifiaethwch a'th anialwch, a'th dir dinystriol, yn ddiau °fydd yn awr yn rhy gyfyng gan breswylwyr; a'r rhai a'th lyngcant a ymbellhânt.

20 Plant dy ddiëppiledd a ddywedant etto lle y clywech, Cyfyng yw y lle hwn i mi; dod le i mi, fel y preswylwyf.

21 Yna y dywedi yn dy galon, Pwy a genhedlodd y rhai hyn i mi, a mi yn ddiëppil, ac yn unig, yn gaeth, ac ar grwydr? a phwy a fagodd y rhai hyn? Wele, myfi a adawyd fy hunan; °o ba le y *daeth* y rhai hyn?

22 °Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw, Wele, cyfodaf fy llaw at y cenhedloedd, a dyrchafaf fy maner at y bobloedd; a dygant dy feibion ² yn *eu* mynwes, a dygir dy ferched ar ysgwyddau.

23 Brenhinoedd hefyd fydd dy dadmaethod, a'u ³ brenhinesau dy fammaethod; crymmant i ti â'u hwynebau tu a'r llawr, a °llyfant lwch dy draed; a chei wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD: canys °ni chywilyddir y rhai a ddisgwyliant wrthyf fi.

24 ¶¹ °A ddygir y caffaeliad oddi ar y cadarn? neu a waredir ⁴ y rhai a garcherir yn gyfiawn?

25 Ond fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Iê, °carcharorion y cadarn a ddygir, ac anrhaith y creulawn a ddiango: canys myfi a ymrysonaf â'th ymrysonydd, a myfi a achubaf dy feibion.

26 °Gwnaf hefyd i'th orthrym-mwyr fwytta eu cig eu hunain, ac ar eu °gwaed eu hun y meddwant fel ar win °melus; a gwybydd pob cnawd mai myfi yr ARGLWYDD *yw* dy Achubydd, a'th gadarn Waredydd di, Jacob.

PENNOD L

1 Crist yn dangos nad efe *yw* yr achos y gwrthodwyd yr Iuddewon, am ei fod yn abl i'w hachub hwy, 5 am ei fod yn ufudd i wneuthur hynny, 7 ac am ei fod yn ymddiried y'ngghymmorth Duw. 10 Annog i hyderu ar Dduw, ac nid arnom etn hunain.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD, Pa le y *mae* allythyr ysgar eich mam, ² *trwy* yr hwn y gollyngais hi ymaith? neu pwy o'm ⁵ dyledwyr y gwerthais chwi iddo? Wele, am eich anwireddau yr ymwerthasoch, ac am eich camweddau y gollyngwyd ymaith eich mam.

2 Paham, pan ddeuthum, nad oedd neb i'm *derbyn*? pan elwais, nad atebodd *neb*? °Gan gwtgogi a gwttogodd fy llaw, fel na allai ymwared? neu onid *oes* ynof nerth i achub? wele, ⁴ a'm cerydd °y sychaf y môr, gwneuthum °yr afonydd yn ddifiaethwch: °eu pysgod a ddrewant o eisieu dwfr, ac a fyddant feirw o syched.

3^h Gwisgaf y nefoedd â thywyllwch, a gosodaf sachliân yn dô iddynt.

4 ¶ Yr Arglwydd Dduw a roddes i mi dafod y dysgedig, i fedru mewn pryd lefaru gair wrth °y diffygiol: deffry fi bob bore, deffry i mi glust i glywed fel y dysgedig.

5 Yr Arglwydd Dduw a agorodd fy nghlust, a minnau ni ^k wrthwynebais, ac ni chiliais yn *fy* ol.

6 °Fy nghorph a roddais i'r curwyr, °a'm cernau i'r rhai a dynnai y blew: ni chuddiais fy wyneb oddi wrth waradwydd a phoerodd.

7 ¶ O herwydd yr Arglwydd Dduw a'm cymmorth; am hynny °ni'm cywilyddir: am hynny °gosodais fy wyneb fel callestr, a gwn na'm cywilyddir.

8 °Agos *yw* yr hwn a'm cyfiawnhâ; pwy a ymryson â mi? safwn

Cyn
CRIST
Cylch
712.

u Matt. 12.

29.

4 Heb.

caethiwerd

y cyfiawn.

5 Heb.

caethglud.

x pen. 9. 20.

y Dat. 14.

20. u 16. 6.

6 Neu,

newydd.

n pen. 44.

23.

7 Heb. rhag

tosturio.

o Edrych

Exod. 13. 9.

Can. 3. 6.

8 Neu, ad-

eildawyr.

p pen. 60. 4.

9 Edrych

pen. 54. 1. 2.

Zech. 2. 4.

a 10. 10.

9 Neu, pa le

yr oedd.

r pen. 60. 4.

a 66. 20.

2 Neu, ar eu

breichiau.

3 Neu,

tywys-

ogesau.

s Ps. 72. 9.

Mic. 7. 17.

s Ps. 34. 22.

Rhuf. 5. 5.

a 9. 33.

a 10. 11.

a Deut. 24.

1.

Hos. 2. 2.

2 yr hon a

yrrais.

b Edrych

2 Bren. 4. 1.

c Num. 11.

23.

pen. 59. 1.

d Nah. 1. 4.

e Exod. 14.

21.

f Exod. 7.

18.

g Jos. 3. 16.

h Exod. 10.

21.

i Matt. 11.

28.

k Ioan 14.

31.

Phil. 2. 8.

Heb. 10. 5.

&c.

l Matt. 26.

67. a 27. 26.

m Galar. 3.

20.

n Ezec. 3.

8, 9.

o Rhuf. 8.

33, 34.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

³ Heb.
meistr *fy*
naid.
P pen. 51. 8.

ynghyd: pwy *yw* ³fy ngwrthwyn-
ebwr? nesâed attaf.

9 Wele, yr Arglwydd Dduw a'm
cynnorthwya; pwy *yw* yr hwn a'm
bwrw yn euog? wele, hwynt oll a
heneiddiant fel dilledyn; ³y gwyf-
yn a'u hysa hwynt.

10 ¶ Pwy yn eich mysg sydd yn
ofni yr ARGLWYDD, yn gwrandaw
ar lais ei was ef, ⁴yn rhodio *mewn*
tywyllwch, ac heb lewyrch iddo?
gobeithied yn enw yr ARGLWYDD,
ac ymddiried yn ei DDUW.

11 Wele, chwi oll y rhai ydych yn
cynneu tân, ac yn eich amgylchu
eich hunain â gwreichion; rhod-
iwch wrth lewyrch eich tân, ac
wrth y gwreichion a gynneuasoch.
⁵O'm llaw i y bydd hyn i chwi;
mewn gofid y gorweddwch.

PENNOD LI.

1 Cynghor i hyderu ar Grist, yn ol esampl
Abraham, 3 o herwydd ei addewidion cys-
urfaur, 4 a'i gyfiawon ymwared, 7 a marwol-
deb dyn. 9 Bod Crist a'i sanctaidd fraich
yn amddiffyn yr eiddo rhag ofn dyn. 17 Y
mae yn cwyno adfyd Jerusalem, 21 ac yn
addaw ymwared.

GWRANDEWCH arnaf fi, ⁶ddi-
lynwyr cyfiawnder, y rhai a
geisiwch yr ARGLWYDD: edrych-
wch ar y graig y'ch naddwyd, ac
ar geudod y ffos y'ch cloddiwyd
o honynt.

2 Edrychwch ar Abraham eich
tad, ac ar Sarah a'ch esgorodd:
canys ei hunan y gelwais ef, ac y
bendithiais, ac yr amlheais ef.

3 O herwydd yr ARGLWYDD a
gysura Sion: efe a gysura ei holl
anghyfannedd-leoedd hi; gwna hefyd
ei hanialwch hi fel Eden, a'i di-
flaethwch fel garrd yr ARGLWYDD:
ceir ynddi lawenydd a hyfrydwch,
diolch, a llais cân.

4 ¶ Gwrandêwch arnaf, fy mhobl;
clust-ymwrandêwch â mi, fy nghan-
edl: canys cyfraith a â allan oddi
wrthyf, a gosodaf fy marn yn oleuni
pobloedd.

5 Agos yw fy nghyfiawnder; fy
iachawdwriaeth a aeth allan, fy
mreichiau hefyd a farnant y bobl-
oedd: yr ynysoedd a ddisgwylant
wrthyf, ac a ymddiriedant yn fy
mraich.

6 Dyrchewch eich llygaid tu a'r
nefoedd, ac edrychwch ar y ddaear
isod: canys ⁷y nefoedd a ddarfydd-
ant fel mwg, a'r ddaear a heneiddia
fel dilledyn, a'i phreswylwyr yr un
modd a fyddant meirw; ond fy

iachawdwriaeth i a fydd byth, a'm
cyfiawnder ni dderfydd.

7 ¶ Gwrandêwch arnaf, y rhai a
adwaenoch gyfiawnder, y bobl ⁸sydd
a'm cyfraith yn eu calon: ⁹nac ofn-
wch waradwydd dynion, ac nac
arswydwech rhag eu difenwad.

8 Canys ¹⁰y pryf a'u bwytty fel dill-
edyn, a'r gwyfyn a'u hysa fel gwlan:
eithr fy nghyfiawnder a fydd yn
dragwydd, a'm hiachawdwriaeth o
genhedlaeth i genhedlaeth.

9 ¶ Deffro, deffro, gwisg nerth, O
fraich yr ARGLWYDD; deffro, fel
yn y dyddiau gynt, yn yr oesoedd
gynt. Onid ti *yw* yr hwn a dor-
raist ¹¹Rahab, ac a archollaist ¹²y
ddraig?

10 Onid ti *yw* ¹³yr hwn a sychaist
y môr, dyfoedd y dyfnder mawr?
yr hwn a wnaethost ddyfnderoedd
y môr yn ffordd i'r gwaredigion i
fyned drwodd?

11 Am hynny ¹⁴y dychwel gwaredig-
ion yr ARGLWYDD, a hwy a ddeu-
ant i Sion â chanu, ac â llawenydd
tragywyddol ar eu pennau: go-
ddiweddant lawenydd a hyfrydwch;
gofid a griddfan a ffy ymaith.

12 Myfi, myfi, *yw* yr hwn a'ch
diddana chwi: pwy *wyt* ti, fel yr
ofnit ¹⁵ddyn, yr hwn fydd marw;
a mab dyn, yr hwn a wneir ¹⁶fel
glaswelltyn?

13 Ac a anghofi yr ARGLWYDD dy
Wneuthurwr, ¹⁷yr hwn a estynodd
y nefoedd, ac a seiliodd y ddaear?
ac a ofnaist bob dydd yn wastad
rhag llid y gorthrymmydd, fel pe
darparai i ddinystrio? a pha le *y*
mae llid y gorthrymmydd?

14 Y carcharor sydd yn brysio i
gael ei ollwng yn rhydd, fel na
byddo farw yn y pwll, ac na phallo
ei fara ef.

15 Eithr myfi *yw* yr ARGLWYDD
dy DDUW, yr hwn ¹⁸a barthodd y
môr, pan ruodd ei donnau: ei enw
yw ARGLWYDD y lluoedd.

16 ¹⁹Gosodais hefyd fy ngeiriau yn
dy enau, ac y'ngghysgod fy llaw y'th
doais, fel y plannwn y nefoedd, ac
y seiliwn y ddaear, ac y dywedwn
wrth Sion, Fy mhobl *ydwyf*.

17 ¶ ²⁰Deffro, deffro, cyfod, Je-
rusalem, yr hon ²¹a yfaist o law yr
ARGLWYDD gwppan ei lidiowg-
rwydd ef; yfaist waddod ²²y cwppan
erchyll, *ie*, sugnaist ef.

18 Nid oes arweinydd iddi o'r holl
feibion a esgorodd; ac nid oes a

Cyn
CRIST
Cylch
712.

o Ps. 37. 31.
d Matt. 10.
28.

o pen. 50. 9.

f Ps. 87. 4.
g Ps. 74. 13,
14.
pen. 27. 1.
Ezec. 23. 3.
h Exod. 14.
21.
pen. 43. 16.

i pen. 35. 10.

k Ps. 118. 6.
l pen. 40. 6.
1 Petr. 1. 24.

m Job 9. 8.
Ps. 104. 2.
pen. 40. 22.
a 42. 5.
a 44. 24.

n Job 26. 12.
Jer. 31. 35.

o Deut. 18.
13.
pen. 49. 2.

P pen. 52. 1.

q Job 21. 20.
Ps. 75. 8.
Jer. 25. 15,
16.

r Edrych
Deut. 28.
23, 34.
Ps. 60. 3.
Zech. 12. 2.

b Ps. 102.
26.
Matt. 24. 35.
2 Petr. 3.
10.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^a pen. 47. 9.

² Heb.
drylliad.

^t Galar. 2.
11, 12.

^u Edrych
ad. 17.

^x Jer. 25.
26, 28.
Zech. 12. 2.
^y Ps. 66. 11,
12.

^a pen. 51. 17.

^b pen. 35. 8.
a 60. 21.
Dat. 21. 27.

^c Ps. 44. 12.
pen. 45. 13.
Jer. 15. 13.

^d Gen. 46. 6.

^e Eze. 36.
20, 23.
Rhuf. 2. 24.

^f Nah. 1. 15.
Rhuf. 10.
15.

ymaflo yn ei llaw o'r holl feibion a fagodd.

19 ^y ddau beth hyn a ddigwyddasant i ti; pwy a ofidia trosot? dinystyr, ² a distryw; a newyn, a chleddyf: *trwy* bwy y'th gysuraf?

20 ^t Dy feibion a lewygasant, gorweddant ym mhen pob heol, fel tarw gwylt *mewn* magl: llawn ydynt o lidiowgrwydd yr ARGLWYDD, a cherydd dy DDUW.

21 ^u Am hynny gwrando fi yn awr, y druan, a'r feddw, "ac nid *trwy* win.

22 Fel hyn y dywed dy Arglwydd, yr ARGLWYDD, a'th DDUW di, *yr hwn* a ddadleu *dros* ei bobl, Wele, cymmerais o'th law y cwppan erchyll, *sef* gwaddod cwppan fy lliidiowgrwydd: ni chwanegf ei yfed mwy:

23 Eithr ^x rhoddaf ef yn llaw dy gystuddwyr; ^y rhai a ddywedasant wrth dy enaid, Gostwng, fel yr elom drosot: a thi a osodaist dy gorph fel y llawr, ac fel heol i'r rhai a elent drosto.

PENNOD LII.

1 Crist yn perswadio ei eglwys i gredu ei rad brymedigaeth ef, 7 i dderbyn gweinidogion yr adbrymedigaeth, 9 i lawenyachu yn ei gallu hi, 11 ac i'w rhyddhau eu hunain oddi wrth guethiwed. 13 Y dyrchefir teyrnas Crist.

^a DEFFRO, deffro, gwisg dy nerth, Sion; gwisg wisgoedd dy ogoniant, sanctaidd ddinas Jerusalem: canys ^b ni ddaw o'th fewn mwy ddienwaededig nac aflan.

2 Ymysgwyd o'r llwch, cyfod, eistedd, Jerusalem: ymddattod oddi wrth rywmau dy wddf, *ti* gaethferch Sion.

3 Canys fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, ^c Yn rhad yr ymwerthasoch; ac nid âg arian y'ch gwaredir.

4 Canys fel hyn y dywedodd yr Arglwydd DDUW, Fy mhobl a aeth i waered i'r ^d Aipht yn y dechreuad, i ymdaith yno; a'r Assyriaid a'u gorthrymmodd yn ddiachos.

5 Ac yn awr beth sydd yma i mi, medd yr ARGLWYDD, pan ddygid fy mhobl ymaith yn rhad? eu llywodraethwyr a wna iddynt udo, medd yr ARGLWYDD; a phob dydd yn wastad ^e y ceblir fy enw.

6 Am hynny y caiff fy mhobl adnabod fy enw: am hynny *y cânt wybod* y dydd hwnnw, mai myfi *yw* yr hwn sydd yn dywedyd: wele, myfi *ydyw*.

7 ^f Mor weddaidd ar y mynydd-

oedd *yw* traed yr hwn sydd yn efengylu, yn cyhoeddi heddwdh; a'r hwn sydd yn mynegi daioni, yn cyhoeddi iachawdwriaeth; yn dywedyd wrth Sion, ^g Dy DDUW di sydd yn teyrnasu!

8 Dy wylwyr a ddyrchafant lef; gyd â'r llef y cyd-ganant: canys gwelant lygad yn llygad, pan ddychwelo yr ARGLWYDD Sion.

9 ^h Bloeddiwch, cyd-genwch, anialwch Jerusalem: canys yr ARGLWYDD a gysurodd ei bobl, *efe* a waredodd Jerusalem.

10 Diosgodd yr ARGLWYDD fraich ei sancteiddrwydd y'ngolwg yr holl genhedloedd: a ⁱ holl gyrrau y dddear a welant iachawdwriaeth ein DUW ni.

11 ^j Ciliwch, ciliwch, ewch allan oddi yno, na chyffyrddwch â dim halogedig; ewch allan o'i chanol; ymlanhêwch, y rhai a ddygwch lestri yr ARGLWYDD.

12 Canys ^k nid ar frys yr ewch allan, ac nid ar ffô y cerddwch: canys yr ARGLWYDD a â o'ch blaen chwi, a DUW Israel a'ch casgl chwi.

13 ^l Wele, fy ngwas a ² lwydda; efe a godir, a ddyrchefir, ac a fydd uchel iawn.

14 Megis y rhyfeddodd llawer wrthyt; mor llygredig *oedd* ei ¹ wedd yn anad neb, a'i brÿd yn anad meibion dynion!

15 Felly ^m y taenella efe genhedloedd lawer; brenhinoedd a gauant eu genau wrtho ef; canys gwelant yr hyn ⁿ ni fynegasid iddynt, a deallant yr hyn ni chlywsent.

PENNOD LIII.

1 Y prophwyd yn cwyno rhag anghrediniaeth; ac yn esgusodi rhwystr y groes, 4 trwy ddangos y daioni a ddaw o ddiödddefaint Crist, 10 a ffyniant y groes.

^a PWY a gredodd i'n ² hymadrodd? ac i bwy y datguddiwyd braich yr ARGLWYDD?

2 Canys ^b efe a dÿf o'i flaen ef fel blaguryn, ac fel gwreiddyn o dir sych: ^c nid oes na phrÿd na thegwch iddo: pan edrychom arno, ni bydd prÿd fel y dymunem ef.

3 ^d Dirmygedig yw, a dÿstyrâf o'r gwŵr; gwr gofidus, a chynnefin â dolur: ac ³ *hyr oeddym* megis yn cuddio *ein* hwynebau oddi wrtho: dirmygedig oedd, ac ni wnaethom gyfrif o hono.

4 ^e Diau ^e efe a gymmerth ein gwendid ni, ac a ddug ein doluriau: etto

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^g Ps. 93. 1.
a 96. 10.
a 97. 1.

^h Ps. 98. 2,
3.
Luc 3. 6.

ⁱ pen. 48. 20.
Jer. 50. 8.
a 51. 6, 45.
2 Cor. 6. 17.
Dat. 18. 4.

^k Edrych
Exod. 12.
33, 39.

² Neu, *wna*
yn gall,
pen. 53. 10.

¹ Ps. 22. 6, 7.
pen. 53.
2, 3.

^m Act. 2.
33.

ⁿ Rhuf. 15.
21.

^a Ioan 12.
38.
Rhuf. 10.
16.

² Neu,
haddysg
Heb.
clywed
pen. 11. 1.
pen. 49. 7.
a 52. 14.
Marc 9. 12.
d Ps. 22. 6.
pen. 49. 7.

³ Neu, yr
oedd megis
yn cuddio
ei wynebau
oddi wrtho,
neu oddi
wrthym.
Matt. 8.
17.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

¹ Rhuf. 4. 25.
¹ Cor. 15. 3.

⁴ Neu,
boenwyd.

⁵ 1 Petr. 2.
24.

⁶ Heb.
wnaeth ^fn
hanwir-
eddau ni ⁱ
gyd gyfar-
fod arno ef.

¹ Matt. 26.
63. a 27. 12,
14.
Marc 14.
61. a 15. 5.

¹ Act. 8. 32.

⁶ Neu,
gyfyngder.

¹ Dan. 9. 26.

¹ Matt. 27.
51.

¹ 1 Petr. 2.
22.
¹ Ioan 3. 5.

⁷ Neu,
wnoed ^ei
enaidd ef
aberth.

² 2 Cor. 5.
21.
¹ Petr. 2. 24.

^o pen. 42. 1
a 49. 3.
¹ P Rhuf. 5.
18, 19.
¹ Ioan 2. 1.

⁸ a'r mar-
ton.

⁹ Marc 15.
28.
Luc 22. 37.
¹ Luc 23. 34.
Rhuf. 8. 34.
Heb. 7. 25.
a 9. 24.
¹ Ioan 2. 1.

¹ a Seph. 3.
14.
Gal. 4. 27.

¹ b 1 Sam. 2. 5.

^o pen. 49.
19, 20.

ni a'i cyfrifasom ef wedi ei faeddu,
ei daro gan DDUW, a'i gystuddio.

5 Ond efe ^a ^a archollwyd am ein
camweddau ni, efe a ddrylliwyd
am ein hanwireddau ni: cosped-
igaeth ein heddwh ni *oedd* arno
ef: ^a ^a thrwy ei gleisiau ef yr iachâ-
wyd ni.

6 Nyni oll a grwydrasom fel def-
aid; troisom bawb i'w ffordd ei
hun: a'r ARGLWYDD a ^o ^o roddeis arno
ef ein hanwiredd ni i gyd.

7 Efe a orthrymmwyd, ac efe a
gystuddiwyd, ac ^h ^h nid agorai ei en-
au: ¹ ¹ fel oen yr arweinid ef i'r
lladdfa, ac fel y tau dafad o flaen
y rhai a'i cneifiai, felly nid agorai
yntau ei enau.

8 O ^o ^o garchar ac o farn y cymmer-
wyd ef: a phwy a draetha ei oes
ef? canys ^h ^h efe a dorwyd o dir y
rhai byw; *rhoddwyd* pla arno ef
am gamwedd fy mhobl.

9 Ac efe a wnaeth ei fedd gyd â'r
rhai anwir, a ¹ ¹ chyd â'r cyfoethog
yn ei farwolaeth; ^m ^m am na wnaethai
gam, ac nad *oedd* twyll yn ei enau.

10 ¶ Eithr yr ARGLWYDD a fyn-
nai ei ddryllio ef; efe a'i clwyfodd:
pan ^o ^o osodo efe ^e ^e ei enaid yn aberth
dros bechod, efe a wêl *ei* had, efe
a estyn *ei* ddyddiau; ac ewyllys yr
ARGLWYDD a lwydda yn ei law ef.

11 O lafar ei enaid y gwel, ac y
diwellir: ^o ^o fy ngwas cyfiawn a gyf-
iawnhâ lawer ^p ^p trwy ei wybodaeth;
canys efe a ddwg eu hanwireddau
hwynt.

12 Am hynny y rhannaf iddo *ran*
gyd â ³ ³ llawer, ac efe a ranna yr ys-
pall gyd â'r cedyrn: am iddo dywal-
llt ei enaid i farwolaeth: ac efe a
gyfrifwyd gyd â'r troseddwy; ac
⁴ ⁴ efe a ddug bechodau llaweroedd,
ac ^a ^a eiiriolodd dros y troseddwy.

PENNOD LIV.

1 Y prophwyd, er mwyn *cysuro* y Cenhedloedd,
yn prophwydo helaethrwydd yr eglwys; ⁴ ⁴
eu dïogelhoc hwy, ⁶ ⁶ a'u sier ymwared allan
o gystudd, ¹¹ ¹¹ a'u hadeilad dëg, ¹⁵ ¹⁵ a'u dï-
ogel gadwedigaeth.

^a ^a CAN, *di* amhblantadwy nid es-
gorodd; bloeddia ganu, a gor-
foledda, *yr hon* nid esgorodd: o
herwydd ^b ^b amlach meibion yr hon
a adawyd, na'r hon y mae gwr
iddi, medd yr ARGLWYDD.

2 ^o ^o Helaetha le dy babell, ac es-
tynant gortynnau dy breswylfeydd:
nac attal, estyn dy raffau, a sicrhâ
dy hoelion.

3 Canys ti a dorri allan ar y llaw
ddechau ac ar y llaw aswy; a'th
had a etifedda y Cenhedloedd, a
dinasoedd anrheithiedig a wnant
yn gyfanneddol.

4 Nac ofna; canys ni'th gywilydd-
ir: ac na'th waradwydder, am na'th
warthruddir; canys ti a anghofi war-
adwydd dy ieuengctid, a gwarth-
rudd dy weddwod ni chofi mwy-
ach.

5 Canys dy briod *yw* yr hwn a'th
wnaeth; ^d ^d ARGLWYDD y lluoedd *yw*
ei enw; dy Waredydd hefyd, Sanct
Israel, DUW yr holl ddaear y gel-
wir ef.

6 Canys ^e ^e fel gwraig wrthodedig, a
chystuddiedig o yspryd, y'th alwodd
yr ARGLWYDD, a gwraig ieuengctid,
pan oeddit wrthodedig, medd dy
DDUW.

7 ^f ^f Dros ennyd fechan y'th adew-
ais; ond â mawr drugareddau y'th
gagglaf.

8 Mewn ychydig sorriant y cudd-
iais fy wyneb oddi wrthyt ennyd
awr; ond â thrugaredd dragy-
wyddol y trugarhâf wrthyt, medd
yr ARGLWYDD dy Waredydd.

9 Canys ^g ^g *fel* dyfroedd Noah *y*
mae hyn i mi: canys *megis* y tyng-
ais nad elai dyfroedd Noah mwy
dros y ddaear; felly y tyngais na
ddigiwn wrthyt, ac na'th geryddwn.

10 Canys ^h ^h y mynyddoedd a giliant,
a'r bryniau a symmudant: eithr fy
nhrugaredd ni chilia oddi wrthyt, a
chyfammod fy hedd ni syfl, medd
yr ARGLWYDD sydd yn trugarhâu
wrthyt.

11 ¶ Y druan, helbulus gan dym-
mestl, y ddigysur, wele, ⁱ ⁱ mi a osod-
af dy gerrig di â charbuncl, ac a'th
sylfaenaf â *meini* saphir.

12 Gwnaf hefyd dy ffenestri o ris-
ial, a'th byrth o feini disglair, a'th
holl derfynau o gerrig dymunol.

13 ^k ^k Dy holl feibion hefyd *fydd-*
ant wedi eu dysgu gan yr AR-
GLWYDD; a mawr *fydd* heddwch
dy feibion.

14 Mewn cyfiawnder y'th sicrhêir:
byddi bell oddi wrth orthrymder,
canys nid ofni; ac oddi wrth ddy-
chryn, canys ni nesâ attat.

15 Wele, gan ymgasglu hwy a ym-
gasglant, *ond* nid o honof fi: pwyy
bynnag o honot ti a ymgasglo i'th
erbyn, efe a syrth.

16 Wele, myfi a greais y gôf, yr
hwn a chwÿth y marwor yn tân, ac

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^d Luc 1. 32.

^e pen. 62. 4.

^f Ps. 30. 5.
pen. 26. 20,
2 Cor. 4. 17.

^g Gen. 8. 21.
a 9. 11.
Edrych
Jer. 31. 35,
36.

^h Ps. 46. 2.
Matt. 5. 18.

ⁱ 1 Chron.
29. 2.
Dat. 21. 18,
&c.

^k pen. 11. 9.
Jer. 31. 34.
Ioan 6. 45.
1 Cor. 2. 10.
1 Thess. 4.
9.
1 Ioan 2.
20.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

a ddefnyddia arf i'w waith; myfi hefyd a greais y dinystrydd i ddis-trywio.

17 ¶ Ni lwydda un offeryn a lunier i'th erbyn; a thi a wnei yn euog bob tafod a gyfodo i'th erbyn mewn barn. Dyma etifeddiaeth gweision yr ARGLWYDD, a'u cyfiawnder hwy sydd oddi wrth y fi, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD LV.

1 Y prophwyd, trwy addewidion o Grist, yn galw pawb i gredu, 6 ac i edifarhâu. 8 Dedwydd hwyddiant y rhai a gredo.

O *DEUWCH i'r dyfroedd, bob un y mae syched arno, i.e. yr hwn nid oes arian ganddo; ^bdeuwch, prynwch, a bwyttêwch; i.e. deuwch, prynwch win a blaeth, heb arian, ac heb werth.

2 Paham y ²gweriwrch arian am yr hyn nid ydyw fara? a'ch llafur am yr hyn nid yw yn digoni? gan wrandaw gwrandêwch arnaf fi, a bwyttêwch yr hyn sydd dda; ac ymhyfyred eich enaid mewn brasder.

3 Gogwyddwch eich clust, a deuwch attaf; gwrandêwch, a bydd byw eich enaid: a mi a wnaif gyf-ammmod tragywyddol â chwi, sef ^csicr drugareddau Dafydd.

4 Wele, rhoddais ef yn dyst i'r bobl, yn flaenor ac yn athraw i'r bobloedd.

5 Wele, ^acenedl nid adweini a elwi, a chenhedloedd nith adwaenai di a red attaf, er mwyn yr ARGLWYDD dy DDUW, ac o herwydd Sanct Israel: canys efe a'th ogoneddodd.

6 ¶ Ceisiwrch yr ARGLWYDD, tra y galler ei gael ef; gelwch arno, tra fyddo yn agos.

7 Gadawed y drygionus ei ffordd, a'r gwr ³anwir ei feddyliau; a dycheled at yr ARGLWYDD, ac efe a gymmer drugaredd arno; ac at ein DUW ni, o herwydd efe a ⁴arbed yn helaeth.

8 ¶ Canys nid fy meddyliau i yw eich meddyliau chwi, ac nid eich ffyrdd chwi yw fy ffyrdd i, medd yr ARGLWYDD.

9 Canys fel y mae y nefoedd yn uwch na'r ddaear, felly uwch yw fy ffyrdd i na'ch ffyrdd chwi, a'm meddyliau i na'ch meddyliau chwi.

10 Canys ¹fel y disgyn y gwlaw a'r eira o'r nefoedd, ac ni ddychwel yno, eithr dyfrhâ y ddaear, ac a wna iddi darddu a thyfu, fel

y rhoddo had i'r hauwr, a bara i'r bwyttâwr:

11 Felly y bydd fy ngair, yr hwn a ddaw o'm genau: ni ddychwel attaf yn wag; eithr efe a wna yr hyn a fyynnwyf, ac a lwydda yn y peth yr anfonais ef o'i blegid.

12 Canys mewn llawenydd yr ewch allan, ac mewn hedd y'ch arweinir; ^ey mynyddoedd a'r brynau a floeddiant ganu o'ch blaen, a ^hholl goed y maes a gurant ddwyllaw.

13 ¹Yn lle ^kdrain y cyfyd ffynnidwydd, yn lle mieri y cyfyd myrtwydd: a hyn fydd i'r ARGLWYDD yn enw, ac yn arwydd tragywyddol yr hwn ni thorri ymaith.

PENNOD LVI.

1 Y prophwyd yn annog i sancteiddrwydd; 3 ac yn addaw y bydd sancteiddiad yn gyffredinol, heb dderbyn wyneb neb. 9 Y mae efe yn rhoi anghlod i'r gwyhoyr deillion.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD, Cedwch farn, a gwnewch gyfiawnder: ^acanys fy iachawdwriaeth sydd ar ddyfod, a'm cyfiawnder ar ymddangos.

2 Gwyn ei fyd y dyn a wnelo hyn, a mab y dyn a ymaflo ynddo; gan gadw y Sabbath heb ei halogi, a chadw ei law rhag gwneuthur dim drwg.

3 ¶ Ac na lefared ^by dieithr-fab, yr hwn a lynodd wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD gan ddioli a'm didolodd oddi wrth ei bobl; ac na ddywededyd y disbaddedig, Wele fi yn bren crin.

4 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD wrth y rhai disbaddedig, y rhai a gadwant fy Sabbathau, ac a ddewisant yr hyn a ewyllysiwyf, ac a ymaflant yn fy nghyfammmod i;

5 I.e. rhoddaf iddynt yn fy nhŷ, ac o fewn fy magwrydd, le ac enw gwell na meibion ac na merched: rhoddaf iddynt enw tragywyddol, yr hwn ni thorri ymaith.

6 A'r meibion dieithr, y rhai a lynant wrth yr ARGLWYDD, gan ei wasanaethu ef, a chan garu enw yr ARGLWYDD, i fod yn weision iddo ef, pob un a gadwo y Sabbath heb ei halogi, ac a ymaflo yn fy nghyfammmod;

7 ^cDygaf hwythau hefyd i fynydd fy sancteiddrwydd, a llawenyachaf hwynt yn ²nhŷ fy ngweddi: eu poeth-offrymmau hefyd a'u hebyrth fyddant gymmeradwy ar fy allor: canys ^dfy nhŷ i a elwir yn dŷ gweddi i'r holl bobloedd.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

^e Ps. 96. 12.
^a 98. 8.
pen. 35. 1.
^h 1 Chron. 16. 33.

^k pen. 41. 19.
^k Mic. 7. 4.

^a Ioan 4. 14.
^a 7. 37.
Dat. 21. 6.
^a 22. 17.
^b Matt. 13. 44, 46.
Dat. 3. 18.

² Heb.
pwysoch.

^c 2 Sam. 7. 8.
Ps. 89. 28.
Act. 13. 34.

^d Eph. 2. 11, 12.

^e Ps. 32. 6.
Matt. 5. 25.
Ioan 7. 34.
^a 8. 21.

³ Heb.
anwiredd.

⁴ Heb.
amthâ
arbed.

^f Deut. 32. 2.

^a Matt. 3. 2.
^a 4. 17.
Rhuf. 13. 11, 12.

^b Edrych
Deut. 23. 1, 2, 3.

^c pen. 2. 2.

² fy nhŷ
gweddi.

^d Matt. 21. 13.
Marc 11. 17.
Luc 19. 46.

Cyn
CRIST
Cylch
712.

• Ioan 10.
16.
Eph. 2. 14,
15.
• Heb. at ei
gasgledig-
ion ef.

• Nen, yn
breudd-
wydio,
neu, yn
siarad
trwy eu
hân.
• Ezech. 34.
2, 3.

• yn ei
duedd.

• Diar. 23.
35.
pen. 22. 13.

8 Medd yr Arglwydd DDUW, yr hwn a gasgl wasgaredigion Israel, ^eEtto mi a gasglaf eraill atto ef, ^ggyd â'r rhai sydd wedi eu casglu atto.

9 ¶ Pob bwystfil y maes, deuwech i ddifa, a phob bwystfil yn y coed.

10 Deillion yw ei wylledyddion: ni wyddant hwy oll *ddim*, cwn mudion *ydylt* hwy oll, heb fedru cyfarth; ⁴yn cysgu, yn gorwedd, ac yn caru hepian.

11 Iê, cwn gwangus *ydylt*, ^fni chydabyddant â'u digon, a bugeiliaid *ydylt* ni fedrant ddeall; wynebant oll at eu ffordd eu hun, pob un at ei elw ei hun ^oo'i gwrr.

12 Deuwch, *meddant*, cyrchaf win, ac ymlanwn o ddiod gref; a ^hbydd y fory megis heddyw, a mwy o lawer iawn.

PENNOD LVII.

1 *Bendigeidig farwolaeth y cyfiawn.* 3 *Duo yn argyhoeddi yr Iuddewon, am eu putteiniaidd ddeho-addoliaeth; 13 yn rhoi addewidion efengylaidd i'r edifeiriol.*

^aDARFU am y cyfiawn, ac ni esyd neb at ei galon; a'r gwŷr ²trugarog a gymmerir ymaith, ^bheb neb yn deall mai ³o flaen drygfyd y cymmerir y cyfiawn ymaith.

2 *Efe* a ⁴â ⁱdangnefedd: hwy a orphwysant yn eu ⁵hystafelloedd, *sef pob un* a rodia ^{yn}ei uniondeb.

3 ¶ Nesêwch yma, meibion yr hudoles, had y godinebus a'r buttain.

4 Yn erbyn pwy yr ymddigrifwch? yn erbyn pwy y lledwch safn, ac yr estynwch dafod? onid meibion camwedd a had ffalsedd *ydych* chwi?

5 Y rhai a ymwresogwch ⁷âg eilunod ^cdan bob pren deiliog, ^dgan ladd y plant yn y glynnoedd dan gromlechyd y creigiau.

6 Y'nghabol-feini yr afon *y mae* dy ran; hwynt-hwy *yw* dy gwtws: iddynt hwy hefyd y tywelltaist ddiod-offrwm, ac yr offrymmaist fywd-offrwm. Ai yn y rhai hyn yr ymgysurwn?

7 ^eAr fynydd uchel a dyrchafedig y gosodaist dy wely: dringaist hefyd yno i aberthu aberth.

8 Ynghil y drysau hefyd a'r pyst y gosodaist dy goffiadwriaeth: canys *ymddinoethaist i arall* heb fy llaw i, a dringaist; helaethaist dy wely, ac ⁸a wnaethost *ammod* rhyngot â hwynt; ^fti a hoffaist eu gorweddle hwynt ⁹pa le bynnag y gwelaist.

9 ^gCyfeiriaist hefyd at y brenhin âg ennaint, ac amlheaist dy bêr-arogl-

au: anfonaist hefyd dy genhadau i bell, ac ymostyngaist hyd uffern.

10 Ym maint dy ffordd yr ymfinaist; ac ni ddywedaist, Nid oes obaith: cefaist fywyd dy law; am hynny ni chlefychaist.

11 ^hPwy hefyd a arswydaist ac a ofnaist, fel y dywedaist gelwydd, ac na chofiaist fi, ac nad ystyriaist yn dy galon? oni thewais i â sôn er ys talm, a thithau heb fy ofni?

12 Myfi a fynegaf dy gyfiawnder, a'th weithredoedd; canys ni wnant i ti lês.

13 ¶ Pan waeddech, gwareded dy gynnulleidfaoedd di: eithr y gwynt a'u dwg hwynt ymaith oll; oferedd a'u cymmer *hwynt*: ond yr hwn a obeithia ynof fi a etifedda y tir, ac a feddianna fynydd fy sancteiddrwydd.

14 Ac efe a ddywed, ⁱPalmentwch, palmentwch, parottôwch y ffordd, cyfodwch y rhwystr o ffordd fy mhobl.

15 Canys fel hyn y dywed y Goruchel a'r dyrchafedig, yr hwn a breswylia dragwyddoldeb, ac ^ky mae ei enw yn Sanctaidd, Y goruchelder a'r cyssegr a breswyliaf; a ^lchyd â'r cystuddiedig a'r isel o yspryd, ^mni fywhâu y rhai isel o yspryd, ac i fywhâu calon y rhai cystuddiedig.

16 Canys ⁿnid byth yr ymrysonaf, ac nid yn dragwydd y digiaf: o herwydd yr yspryd a ballai o'm blaen i, a'r eneidiau ^oa wneuthum i.

17 Am anwiredd ei gybydd-dod ef y digiais, ac y tarewais ef: ^pymguddiais, a digiais, ac efe a aeth rhagddo yn ^qgildynnus ar hyd ffordd ei galon.

18 Ei ffyrdd a welais, a mi a'i hiachâf ef: tywysaf ef hefyd, ac adferaf gysur iddo, ac i'w alarwyr.

19 Myfi sydd yn creu ffirwyth y gwefusau; ^rHeddwch, heddwch, i bell, ac i agos, medd yr ARGLWYDD: a mi a'i hiachâf ef.

20 Ond y rhai anwir *sydd* fel y môr yn dygyfor, pan na allo fod yn llonydd, yr hwn y mae ei ddyfroedd yn bwrw allan dom a llaid.

21 ^rNi *bydd* heddwch, medd fy NUW, i'r rhai annuwiol.

PENNOD LVIII.

1 Y *phrwyd*, wedi ei yrru i argyhoeddi rhag-rith, 3 yn dangos beth yw ympryd ffuantus, a gwir ympryd, 8 yn dangos pa addewidion sydd ddyledus am ddiuoldeb, 13 ac am gadw y Sabbath.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

h pen. 51.
12, 13.

i pen. 40. 3.
a 62. 10.

k Job 6. 10.

l Ps. 34. 18.
a 51. 17.
a 138. 6.
pen. 66. 2.
m Ps. 147. 3.
pen. 61. 1.

n Ps. 103. 9.
Mic. 7. 18.

o Num. 16.
22.
Job 34. 14.
Heb. 12. 9.
p pen. 45.
15.

q Neu,
drofaus.

r Eph. 2. 17.

r pen. 48. 22.

Cylch
698.

a Ps. 12. 1.
Mic. 7. 2.

2 Heb.
trugaredd,
neu, diu-
ioldeb.

b Edrych
2 Bren. 22.
20.

3 Neu, rhag
drygioni.

4 Neu,
mewn
tangnef-
edd.

5 gwelchau.

6 Neu, ger
ei fron ef.

7 Neu,
yn mhith
y derw.

8 2 Bren.
16. 4.

d Lef. 18.
21. a 20. 2.

2 Bren. 16.
3. a 23. 10.

Ezech. 16.
20. a 20. 26.

e Ezech. 16.
16, 25.

8 Neu, a'i
neddaist
i ti yn hel-
aethach
na'r eidd-
ynt hwy.

f Ezech. 16.
26, 28.

a 23. 2-20.

9 Neu,
gwnaeth-
ost le.

g pen. 30. 6.
Ezech. 16.
33. a 23. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

LLEFA â'th geg, nac arbed; dyrch-
afa dy lais fel udgorn, a myn-
ega i'm pobl eu camwedd, a'u
pechodau i dŷ Jacob.

2 Etto beunydd y'm ceisiant, ac a
ewyllysiant wybod fy ffyrdd, fel cen-
edl a wnelai gyfiawnder, ac ni wrth-
odai farnedigaeth ei Duw: gofyn-
ant i mi farnedigaethau cyfiawnder,
ewyllysiant nesáu at DDuw.

3 ¶ Paham, meddant, yr ymryd-
iasom, ac nis gwelaist? ^a y cystudd-
iasom ein henaid, ac nis gwybuost?
Wele, yn y dydd yr ymrydioch yr
ydych yn cael gwynfyd, ac yn myn-
nu ² eich holl ddyledion.

4 Wele, i ymryson a chynnen yr
ymrydiwch, ac i daro â dwrn an-
wiredd: ³ nac ymrydiwch fel y dydd
hun, i beri clywed eich llais yn yr
uchelder.

5 Ai ^b dyma yr ymryd a ddewis-
ais? ⁴ dydd i ddyn i gystuddio ei en-
aid? ai crymmu ei ben fel brwynen
ydyw, a ^c thaenu sachlian a lludw
dano? ai hyn a elwi yn ymryd, ac
yn ddiwrnod cymmeradwy gan yr
ARGLWYDD?

6 Onid dyma yr ymryd a ddew-
isais? dattod rhwymau anwiredd,
tynnu ymaith feichiau ⁵ trymion, a
^d gollwng y rhai ⁶ gorthrymmedig yn
rhyddion, a thorri o honoch bob iau?

7 ^e Onid torri dy fara i'r newynog,
a dwyn o honot y ⁷ crwydraid i dŷ?
a phan welych y noeth, ei ddilladu;
ac nad ymguddiech oddi wrth ^f dy
gnawd dy hun?

8 ¶ ^g Yna y tyrr dy oleuni allan fel y
wawr, a'th iechyd a dardda yn fuan:
a'th gyfiawnder a â o'th flaen; ^h go-
goniant yr ARGLWYDD a'th ⁸ ddilyn.

9 Yna y gelwi, a'r ARGLWYDD a
ettyb; y gwaeddi, ac efe a ddywed,
Wele fi. Os bwri o'th fysg yr iau,
estyn bys, a dywedyd oferedd;

10 Os tynni allan dy enaid i'r
newynog, a diwallu yr enaid cyst-
tuddiedig: yna dy oleuni a gyfyd
mewn tywyllwch, a'th dywyllwch
fydd fel hanner dydd:

11 A'r ARGLWYDD a'th arwain yn
wastad, ac a ddiwalla dy enaid ar
sychder, ac a wna dy esgryn yn freis-
ion: a thi a fyddi fel garrd wedi ei
dyfrhâu, ac megis ffynnon ddwfr, yr
hon ni ⁹ phalla ei dyfroedd.

12 A'r rhai a fyddant o honot
ti ¹ a adeiladant yr hen ddiffaeth-
leoedd; ti a gyfodi sylfeini llawer
cenhedlaeth: a thi a elwir yn Gau-

wr yr adwy, yn Gyweiriwr llwybrau
i gyfanneddu ynddynt.

13 ¶ O throi dy droed oddi wrth
y Sabbath, heb wneuthur dy ewyllys
ar fy nydd sanctaidd; a galw y Sab-
bath yn hyfrydwch, sanct yr AR-
GLWYDD yn ogoneddus; a'i anrhy-
deddu ef, heb wneuthur dy ffyrdd dy
hun, heb geisio dy ewyllys dy hun,
na dywedyd dy eiriau dy hun:

14 Yna yr ymhyfrydi yn yr AR-
GLWYDD, ac mi a wnaif i ti ^k farch-
ogaeth ar uchelfeydd y ddaear, ac
a'th borthaf âg etifeddiaeth Jacob
dy dad: canys genau yr ARGLWYDD
a'i llefarodd.

PENNOD LIX.

1 Ysgeler naturiaeth pechod. 3 Pechodau yr
Iuddewon. 9 Am bechod y daw afhwydd.
16 O Dduw yn unig y mae iachawdriaeth.
20 Cyfammod y Frynwr.

WELE, ^a ni fyrrhâwyd llaw yr
ARGLWYDD, fel na allo
achub; ac ni thrymhaodd ei glust
ef, fel na allo glywed:

2 Eithr eich anwireddau chwi a
ysgarodd rhyngoch chwi a'ch Duw,
a'ch pechodau a ² guddiasant ei wyn-
eb oddi wrthyh, fel na chlywo.

3 Canys ^b eich dwylaw a halogwyd
â gwaed, a'ch bysedd â chamwedd:
eich gwefusau a draethasant gel-
wydd, eich tafod a fyfyriodd an-
wiredd.

4 Nid oes a alwo am gyfiawnder,
nac a ddadleu dros y gwirionedd;
y maent yn gobeithio mewn gwag-
edd, ac yn dywedyd celwydd; ^c yn
beichiogi ar flinder, ac yn esgor ar
anwiredd.

5 Wyau ³ asp a ddodwasant, a
gw eoedd y pryf-coppyn a weant:
yr hwn a fwytyy o'u hwyau a fydd
marw, a'r hwn a ⁴ sathrer a dyrr
allan yn wiber.

6 ^d Eu gw eoedd hwy ni byddant yn
wisgoedd, ac nid ymddilladant â'u
gweithredoedd: eu gweithredoedd
ydynt weithredoedd anwiredd, a
gwaith trawsder sydd yn eu dwylaw.

7 ^e Eu traed a redant i ddrygioni, a
hwy a frysiant i dywallt gwaed gwir-
ion: eu meddyliau sydd feddyliau
anwir; distryw a ⁵ dinystr sydd ar
eu ffyrdd hwynt.

8 Ffordd heddych nid adwaen-
ant; ac nid oes ⁶ gyfiawnder yn
eu llwybrau: gwnaethant iddynt
lwybrau ceimion: pwy bynnag a
rodio yno, nid edwyn heddych.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

^k Deut. 32.
13.

^a Num. 11.
23.
pen. 50. 2.

² Neu,
wnaeth
iddo gudd-
to.
^b pen. 1. 15.

^c Job 15. 35.
Ps. 7. 14.

³ Neu,
nadr oedd.

⁴ Neu,
daeneller
sydd fel
pe torrai
allan
wiber.
^d Job 8. 14.
15.

^e Diar. 1. 16.
Rhuf. 3. 15.

⁵ Heb.
thorriad.

⁶ Neu, barn.

^a Lef. 16.
29. 31.
a 23. 27.

² Neu, y
bethau y
gofidioch
crail d
hwynt.
Heb.
gofidiau.
³ Neu, nid
ydych yn
ymrydio.

^b Zech. 7. 5.

⁴ Neu,
cystuddio
o ddyn ei
enaid dros
ddiwrnod?
^c Est. 4. 3.
Job 2. 8.
Dan. 9. 3.

⁵ Heb.
yr iau.
^d Jer. 34. 9.
⁶ Heb.
drylliedig.
^e Ezec. 18.
7. 16.
Mat. 25. 35.
⁷ Neu,
cystuddiol.
^f Neh. 5. 5.

^g Job 11. 17.

^h Exod. 14.
19.
⁸ Heb.
gasgl.

⁹ Heb.
thoyilla.

ⁱ pen. 61. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

9 ¶ Am hynny y ciliodd barked-igaeth oddi wrthym, ac ni'n goddiweddodd cyfiawnder: disgwylasom am oleuni, ac wele dywyllwch; am ddisgleirdeb, ac yn y fagddu yr ydym yn rhodio.

10 ¶ Palfalasom fel deillion a'r pared, ië, fel rhai heb lygaidd y palfalasom: tramgwyddasom ar hanner dydd fel y cyfnos; oeddem mewn lleoedd anghyfannedd fel rhai meirw.

11 Nyni oll a ruasom fel eirth, a chan riddfan y griddfanasom fel colommennod: disgwylasom am farn, ac nid oes dim: am iachawdwriaeth, ac ymbellhaodd oddi wrthym.

12 Canys amlhaodd ein camweddau ger dy fron, a thystiolaethodd ein pechodau i'n herbyn: o herwydd ein camweddau sydd gyd â ni; a'n hanwireddau, ni a'u hadwaenom:

13 Camweddu, a dywedyd celwydd yn erbyn yr ARGLWYDD, a chilio oddi ar ol ein DUW, dywedyd trawsder ac anufudd-dod, myfyrio a thraethu o'r galon eiriau gau.

14 Barn hefyd a droedd yn ei hol, a chyfiawnder a safodd o hirbell: canys gwirionedd a gwmpodd yn yr heol, ac uniondeb ni all ddyfod i mewn.

15 Ië, gwirionedd sydd yn pallu, a'r hwn sydd yn cilio oddi wrth ddrygioni: a'i gwna ei hun yn yspail: a gwelodd yr ARGLWYDD hyn, a drwg oedd yn ei olwg nad oedd barn.

16 ¶ Gwelodd hefyd nad oedd gwr, a rhyfeddodd nad oedd eiriolwr: am hynny ei fraich a'i hachubodd, a'i gyfiawnder ei hun a'i cynhaliodd.

17 Canys efe a wisgodd gyfiawnder fel llurig, a helm iachawdwriaeth am ei ben; ac a wisgodd wisgoedd dial yn ddillad; ië, gwisgoedd zêl fel cochl.

18 Yn ol y gweithredoedd, ië, yn eu hol hwynt, y tâl efe, llid i'w wrthwynebwy, taledigaeth i'w elynion; taledigaeth i'r ynysoedd a dâl efe.

19 Felly yr ofnant enw yr ARGLWYDD o'r gorllewin, a'i ogoniant ef o godiad haul. Pan ddelo y gelyn i mewn fel afon, Yspryd yr ARGLWYDD a'i hymlid ef ymaith.

20 ¶ Ac i Sïon y daw y Gwareddydd, ac i'r rhai a droant oddi wrth anwiredd yn Jacob, medd yr ARGLWYDD.

21 A minnau, dyma fy nghyfammod â hwynt, medd yr ARGLWYDD:

Fy yspryd yr hwn sydd arnat, a'm geiriau y rhai a osodais yn dy enau, ni chiliaent o'th enau, nac o enau dy had, nac o enau had dy had, medd yr ARGLWYDD, o hyn allan byth.

PENNOD LX.

1 Gogoniant yr eglwys pan ddelo y cenhedloedd yn dra aml atti; 15 a'r bendithion mawr a fydd ar ol ychydig gystudd.

CYFOD, llewyrcha; canys daeth dy oleuni, a chyfododd gogoniant yr ARGLWYDD arnat.

2 Canys wele, tywyllwch a orchuddia y ddaear, a'r fagddu y bobloedd: ond arnat ti y cyfyd yr ARGLWYDD, a'i ogoniant a welir arnat.

3 Cenhedloedd hefyd a rodiant at dy oleuni, a brenhinoedd at ddisgleirdeb dy gyfodiad.

4 Cyfod dy lygaidd oddi amgylch, ac edrych; ymgasglasant oll, daethant attat: dy feibion a ddeuant o bell, a'th ferched a fegir wrth dy ystlys.

5 Yna y cei weled, ac yr ymddisgleiri; dy galon hefyd a ofna, ac a helaethir; am droi attat liosowgrwydd y môr, golud y cenhedloedd a ddaw attat ti.

6 Lliaws y camelod a'th orchuddiant, sef cyflym gamelod Midian ac Ephah; hwynt oll o Seba a ddeuant; aur a thus a ddygant; a moliant yr ARGLWYDD a fynegant.

7 Holl ddefaid Cedar a ymgasglant attat ti, hyrddod Nebaioth a'th wasanaethant: hwy a ddeuant i fynu yn gymmeradwy ar fy allor, a mi a anrhyddedaf dy fy ngogoniant.

8 Pwy yw y rhai hyn a ehedant fel cwmwl, ac fel colommennod i'w ffenestri?

9 Yn ddiau yr ynysoedd a'm disgwylant, a llongau Tarsis yn benaf, i ddwyn dy feibion o bell, eu harian hefyd a'u haur gyd â hwynt, si enw yr ARGLWYDD dy DDUW, ac i Sanct Israel, am iddo dy ogoneddu di.

10 A meibion dieithr a adeiladant dy furiau, a'u brenhinoedd a'th wasanaethant; canys yn fy nig y'th darewais, ac o'm hewyllys da fy hun y tosturiais wrthyf.

11 Am hynny dy byrth a fyddant yn agored yn wastad, ni cheuir hwynt na dydd na nos, i ddwyn attat olud y cenhedloedd, fel y dyger eu brenhinoedd hwynt hefyd.

12 Canys ky genedl a'r deyrnas

Cyn
CRIST
Cylch
698.

Mal. 4. 2.

Dat. 21. 24.

pen. 49. 18, 22, 23, a 66, 11, 12.

Neu, y llifeiri.

Neu, duruf. Rhuf. 11, 25.

pen. 61. 6. Matt. 2. 11.

gyntaf.

Gal. 4. 26.

Jer. 3. 17.

Zech. 6. 15.

Dat. 21. 25.

Zech. 14. 17.

Deut. 28. 29. Job 5. 14. Amos 8. 9.

pen. 38. 14.

Neu, a gwyfyr yn ynydd.

pen. 63. 5.

Marc 6. 6.

Ps. 98. 1.

Eph. 6. 14, 17. 1 Thess. 5. 8.

pen. 63. 6. Neu, taledigaethau.

Ps. 113. 3. Mal. 1. 11.

Dat. 12. 15.

Neu, a gwyfyr fanner yn ei erbyn ef. Rhuf. 11, 26.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

¹ pen. 35. 2.
a 41. 19.

^m Edrych
1 Chron.
28. 2.
Ps. 132. 7.
ⁿ pen. 49.
23.
Dat. 3. 9.

^o pen. 49.
23. a 61. 6.
a 66. 11. 12.
^p pen. 43. 3.

^q pen. 26. 1.

^r Dat. 21.
23. a 22. 5.

^s Zech. 2. 5.

^t pen. 52. 1.

^u Ps. 37. 11.
22.
Matt. 5. 5.
^x pen. 61. 3.
Matt. 15.
13.
^y pen. 29.
23. a 45. 11.

^a Luc 4. 18.

^b Ps. 147. 3.
pen. 57. 15.
^c pen. 42. 7.

ni'th wasanaetho di, a ddifethir;
a'r cenhedloedd hynny a lwyr ddin-
ystrir.

13 ¹ Gogoniant Libanus a ddaw at-
tat, y ffynnidwydd, ffawydd, a box
ynghyd, i harddu lle fy nghyssegr;
harddaf hefyd ^m le fy nhraed.

14 A meibion dy gystuddwyr ⁿ a
ddeuant attat yn ostyngedig: a'r
rhai oll a'th ddiystyrasant a ym-
ostyngant wrth wadnau dy draed,
ac a'th alwant yn Ddinas yr AR-
GLWYDD, yn Sion Sanct Israel.

15 Lle y buost yn wrthodedig, ac
yn gas, ac heb gynniweirydd *trwot*,
gwnaf di yn ardderchowgrwydd
tragywyddol, ac yn llawenydd i'r
holl genhedlaethau.

16 ^o Sugni hefyd laeth y cenhedl-
oedd, i.e. bronnau brenhinoedd a
sugni; a chei wybod mai ^p myfi yr
ARGLWYDD *yw* dy Achubydd, a'th
Waredydd *yw* cadarn *Dduw* Jacob.

17 Yn lle pres y dygaf aur, ac yn
lle haiarn y dygaf arian, ac yn lle
coed, bres, ac yn lle cerrig, haiarn;
a gwnaf dy swyddogion yn hed-
ychol, a'th drethwyr yn gyfiawn.

18 Ni chlywir mwy *sôn am* drais
yn dy wlad, *na* distryw na dinystr
yn dy derfynau: eithr ti a elwi ^q dy
fagwrydd yn Iachawdwriaeth, a'th
byrth yn Foliant.

19 ^r Ni bydd yr haul i ti mwyach yn
oleuni y dydd, a'r lleuad ni oleua yn
llewyrch i ti: eithr yr ARGLWYDD
fydd i ti yn oleuni tragwyddol,
^s a'th Dduw yn ogoniant i ti.

20 Ni fachluda dy haul mwyach,
a'th leuad ni phalla: o herwydd yr
ARGLWYDD fydd i ti yn oleuni tra-
gwyddol, a dyddiau dy alar a ddar-
fyddant.

21 ^t Dy bobl hefyd *fyddant* gyf-
iawn oll: ^u etifeddant y tir byth, *sef*
^x blaguryn fy mhlanhigion, ^y gwaith
fy nwyllaw, fel y'm gogonedder.

22 Y bychan a fydd yn fil, a'r gwael
yn genedl gref. Myfi yr ARGLWYDD
a brysuraf hynny yn ei amser.

PENNOD LXI.

1 *Swydd Crist.* 4 *Parodrwydd* 7 a *bendithion*
y ffyddloniaid.

^a **Y**SPRYD yr ARGLWYDD DDUW
sydd arnaf; o herwydd yr AR-
GLWYDD a'm henneiniodd i efeng-
ylu i'r rhai llariaidd; efe a'm han-
fonodd ^b i rwymo y rhai ysig eu
calon, i gyhoeddi ^c rhyddid i'r caeth-
ion, ac agoriad carchar i'r *rhai*
sydd yn rhwym;

2 I gyhoeddi blwyddyn gymmer-
adwy yr ARGLWYDD, a dydd dial
ein Dduw ni; ^d i gysuro pob galarus;

3 I osod i alarwyr Sion, ^e i roddi
iddynt ogoniant yn lle lludw, olew
llawenydd yn lle galar, gwisg mol-
iant yn lle yspryd cystuddiedig; fel
y gelwid hwynt yn Brennau cyfiawn-
der, ^f yn Blanhigyn yr ARGLWYDD,
fel y gogonedder ef.

4 ^g Adeiladant hefyd yr hen
ddiffaethfa, cyfodant yr anghyfan-
neddfa gynt, ac adnewyddant ddin-
asoedd diffaeth, ac anghyfannedd-
dra llawer oes.

5 A dieithriaid a safant ac a borth-
ant eich praid, a meibion dieithr
fydd arddwyr a gwinllanwyr i chwi.

6 Chwithau a elwir ^h yn Offeiriad
i'r ARGLWYDD: Gweinidogion ein
Dduw ni, meddri wrthych; ⁱ golud
y cenhedloedd a fwynhêwch, ac
yn eu gogoniant hwy yr ymddyrrch-
efwch.

7 ^j Yn lle eich cywilydd ^k *y cerwch*
ddau-ddyblyg; ac *yn lle* gwarad-
wydd hwy a lawenychant yn eu
rhan: am hynny yn y tir y medd-
iannant *ran* ddwbl; llawenydd
tragywyddol fydd iddynt.

8 Canys myfi yr ARGLWYDD a
hoffaf gyfiawnder; ^l yr wyf yn casâu
trais yn boeth-offrwm, ac a gyfar-
wyddaf eu gwaith mewn gwirion-
edd, ac a wnaf â hwynt gyfammod
tragywyddol.

9 Eu had hwynt hefyd a adweinir
ym mysg y cenhedloedd, a'u hiliog-
aeth hwynt y'ngghanol y bobl: y
rhai a'u gwelant a'u hadwaenant,
mai hwynt-hwy *yw* yr had a fen-
dithiodd yr ARGLWYDD.

10 Gan lawenychu y llawenychaf
yn yr ARGLWYDD, fy enaid a orfol-
edda yn fy Nuw: canys ^m gwisg-
odd fi â gwisgoedd iachawdwriaeth,
gwisgodd fi â mantell cyfiawnder;
megis y mae priod-fab ⁿ yn *ymwisgo*
â harddwisg, ac fel yr *ymdrwsia*
priod-ferch â'i thlysau.

11 Canys megis y gwna y ddaear
i'w gwellt dyfu, ac fel y gwna gardd
i'w hadau egino, felly y gwna yr Ar-
glwydd Ior i gyfiawnder a moliant
darddu ger bron yr holl genhedl-
oedd.

PENNOD LXII.

1 *Awyddus chwant y prophwyd i gadarnhau yr*
eglwys yn addewidion Duw. 5 *Dyledswydd*
y gweinidogion wrth bregethu yr efengyl, 10
a pharottô i y bobl i'w derbyn.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

^d Matt. 5. 4.
^e Ps. 30. 11.

^f pen. 60. 21.

^g pen. 58.
12.

^h 1 Petr. 2.
5. 9.
Dat. 1. 6.
a 5. 10.
ⁱ pen. 60. 5.
16.

^j Zech. 9.
12.

^l pen. 1. 11.
13.

^m Ps. 132.
9. 16.

ⁿ Heb. yn
ymharddu
fel offeiri-
ad.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

ER mwyn Sïon ni thawaf, ac er mwyn Jerusalem ni ostegaf, hyd onid elo ei chyfiawnder hi allan fel disgleirdeb, a'i hiachawdwriaeth hi fel lamp yn llosgi.

2 A'r cenhedloedd a welant dy gyfiawnder, a'r holl frenhinoedd dy ogoniant: yna ^ay gelwir arnat enw newydd, yr hwn a enwa genau yr ARGLWYDD.

3 Byddi hefyd ^byn goron gogoniant yn llaw yr ARGLWYDD, ac yn dalaith frenhinol yn llaw dy DDUW.

4 ^cNi ddywedir am danat mwy, ^dGwrthodedig; am dy dir hefyd ni ddywedir mwy, Anghyfannedd: eithr ti a elwir ^eHephisibah; a'th dir, ^fBeulah: canys y mae yr ARGLWYDD yn dy hoffi, a'th dir a briodir.

5 Canys *fel* y prioda gwr ieuange forwyn, y prioda dy feibion dydi; ac â llawenydd priod-fab am briodferch, ^gy llawenycha dy DDUW o'th blegid di.

6 ^hAr dy furiau di, Jerusalem, y gosodais geidwaid, y rhai ni thawant ddydd na nos yn wastad: y rhai ydych ⁱyn cofio yr ARGLWYDD, na ddistêwch,

7 Ac na adêwch ddistawrwydd iddo, hyd oni sierhao, ac hyd oni osodo Jerusalem yn foliant ar y ddaear.

8 Tyngodd yr ARGLWYDD i'w ddehulaw, ac i'w fraich nerthol, ^jYn ddïau ni ^kroddaf dy yd mwyach yn ymborth i'th elynion; a meibion dieithr nid yfant dy win, yr hwn y llafuriaist am dano:

9 Eithr y rhai a'i casglant a'i bwyttânt, ac a foliannant yr ARGLWYDD; a'r rhai a'i cynnullasant a'i hyfant ^lo fewn cynteddoedd fy sancteiddrwydd.

10 ¶ Cynniweiriwch, cynniweiriwch trwy y pyrth: ^mparottôwch ffordd y bobl; palmentwch, palmentwch brif-ffordd; digarregwch hi: cyfodwch faner i'r bobloedd.

11 Wele, yr ARGLWYDD a gyhoeddodd hyd eithaf y ddaear, ⁿDywedwch wrth ferch Sïon, Wele dy iachawdwriaeth yn dytod, wele ei gyflog gyd âg ef, a'i ^owaith o'i flaen.

12 Galwant hwynt hefyd yn Bobl sanctaidd, yn Waredigion yr ARGLWYDD: tithau a elwir, Yr hon a geisiwyd, Dinas nis gwrthodwyd.

PENNOD LXIII.

1 Crist yn dangos prwy ydyw, 2 pa beth yw ei oruchafiaeth ar ei elynion, 7 a pha beth yw ei drugaredd tu ag at ei eglwys. 10 Yn ei gyflawn ddigllonedd y mae yn meddwl am ei hael drugaredd. 15 Yr eglwys yn ei gweddï, 17 a'i hachwyn, yn gwneuthur profes o'i ffydd.

PWY yw hwn yn dyfod o Edom, ^ayn goch ei ddillad o Bosrah? hwn *sydd* hardd yn ei wisg, yn ymdaith yn amllder ei rym? Myfi, yr hwn a lefaraf mewn cyfiawnder, *ac wyf* gadarn i iachâu.

2 Paham yr ydwynt yn goch dy ddillad, a'th wisgoedd fel yr hwn a sathrai mewn gwin-wrŷf?

3 ^bSethrais y gwin-wrŷf fy hunan, ac o'r bobl nid *oedd* un gyd â mi; canys mi a'u sathraf hwynt yn fy nig, ac a'u mathraf hwynt yn fy llioiogrwydd; a'u gwaed hwynt a daenellir ar fy millad, a'm holl wisgoedd a lychwinaf.

4 Canys ^cdydd dial *sydd* yn fy nghalon, a blwyddyn fy ngwaredigion a ddaeth.

5 ^dEdrychais hefyd, ac ^enid *oedd* gynnorthwywr; rhyfeddais hefyd am nad *oedd* gynhaliwr: yna ^ffy mraich fy hun a'm hachubodd, a'm llioiogrwydd a'm cynhaliodd.

6 A mi a sathraf y bobl yn fy nig, ac ^ga'u meddwaf hwynt yn fy llioiogrwydd; a'u cadernid a ddisgynaf i'r llawr.

7 ¶ Cofiaf drugareddau yr ARGLWYDD, a moliant DUW, yn ol yr hyn oll a roddodd DUW i ni, ac amllder ei ddaioni i dŷ Israel, yr hyn a roddodd efe iddynt yn ol ei dosturiaethau, ac yn ol amllder ei drugareddau.

8 Canys efe a ddywedodd, Diau fy mhobl *ydylnt* hwy, meibion ni ddywedant gelwydd; felly efe a aeth yn iachawdwr iddynt.

9 ^hYn eu holl gystudd hwynt efe a gystuddiwyd, ac angel ei gynyddrychioldeb a'u hachubodd hwynt; ⁱyn ei gariad ac yn ei drugaredd y gwaredodd efe hwynt: ^jefe a'u dygodd hwynt, ac a'u harweiniodd yr holl ddyddiau gynt.

10 ¶ Hwytiau oeddynt ^kwrthryfelgar, ac ^la ofidiasant ei Yspryd sanctaidd ef: am hynny y trodd efe yn elyn iddynt, ac yr ymladdodd yn eu herbyn.

11 Yna y cofiodd *efe* y dyddiau gynt, Moses a'i bobl, *gan ddywed-yd, Mae* yr hwn ^ma'u dygodd hwynt

Cyn
CRIST
Cylch
698.^a Dat. 10.
13.^b Galar. 1.
15.
Dat. 14. 19,
20. a 19. 15.^c pen. 34. 8.
a 61. 2.^d pen. 59.
16.^e Ioan 16.
32.^f Ps. 98. 1.^g Dat. 16. 6.^h Heb. Os
rhoddaf.
ⁱ Deut. 23.
31, &c.
Jer. 5. 17.^j Edrych
Deut. 12.
12.
a 14. 26,
a 16. 11, 14.^k pen. 40. 3.
a 67. 14.^l Zech. 9. 9.
Matt. 21. 5.
Ioan 12. 15.^m pen. 40. 10.
Dat. 22. 12.
ⁿ Heb.
daliad.^h Barn. 10.
16.
Zech. 2. 8.
Act. 9. 4.ⁱ Deut. 7. 7,
8.
^j Exod. 19.
4.
Deut. 1. 31.
pen. 46. 3, 4.^k Exod. 15.
24.
Num. 14.
11.
Ps. 78. 56.
a 95. 9.^l Ps. 73. 40.
Eph. 4. 30.^m Exod. 14.
30.
Jer. 2. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

² Neu, *bugeiliad*, fel Ps. 77. 20.
³ Neh. 9. 20. Hag. 2. 5.
⁴ Exod. 14. 21.
Jos. 3. 16.

i fynu o'r môr, gyd â ²bugail ei braidd? *mae* yr hwn ³a osododd ei Yspryd sanctaidd o'i fewn ef?

12 Yr hwn a'u tywysodd *hwynt* â deheulaw Moses, ac â'i ogoneddus fraich, ⁴gan hollti y dyfroedd o'u blaen hwynt, i wneuthur iddo ei hun enw tragywyddol?

13 Yr hwn a'u harweiniodd hwynt trwy y dyfnderau, fel march yn yr anialwch, *fel* na thrangwyddent?

14 Fel y disgyn anifail i'r dyffryn, y gwna Yspryd yr ARGLWYDD iddo orphwys: felly y tywysaist dy bobl, i wneuthur i ti enw gogoneddus.

⁵ Deut. 26. 15.
Ps. 80. 14.

15 ¶ ⁶Edrych o'r nefoedd, a gwel o annedd dy sancteiddrwydd a'th ogoniant: *mae* dy zêl a'th gadernid, ⁷llosowgrwydd ⁸dy dosturiaethau a'th drugareddau tu ag attaf fi? a ymattaliasant?

⁹ Neu, *swen* dy ym-ysgaroedd, Jer. 31. 20. Hos. 11. 8.

16 Canys ti *yw* ein Tad ni, er ¹⁰nad edwyn Abraham ni, ac na'n cydnebydd Israel: ti, ARGLWYDD, *yw* ein Tad ni, ¹¹ein Gwaredydd; dy enw *sydd* erioed.

¹² Job 14. 21. Prg. 9. 5.

17 ¶ Paham, ARGLWYDD, y gwnaethost i ni gyfeiliorni allan o'th ffyrdd? ac y caledaist ein calonau oddi wrth dy ofn? Dychwel er mwyn dy weision, llwythau dy etifeddiaeth.

¹³ Neu, *ein* Gwaredydd erioed, yw dy enw.

18 Dros ychydig ennyd y meddiannodd dy bobl sanctaidd: ¹⁴ein gwrthwynebwyr a fathrasant dy gyssegr di.

¹⁵ Ps. 74. 7.

19 Nyni ydym *eiddot* ti: erioed ni buost yn arglwyddiaethu arnynt hwy; ac ¹⁶ni elwid dy enw arnynt.

¹⁷ Neu, *ni elwid* hwynt ar dy enw.

PENNOD LXIV.

1 Yr eglwys yn gweddïo ar i Dduw egluro ei allu; ²ac wrth fawrygu trugaredd Duw, yn cyfaddef ei llygredigaeth naturiol: ³9 yn cwyno rhag ei chystudd.

O NA rwygit y nefoedd, a disgyn, *fel* y ⁴toddai y mynyddoedd o'th flaen di,

⁵ Mic. 1. 4.

⁶2 Fel *pan* losgo y tân greision, y pair y tân i'r dwfr ferwi; i hysbysu dy enw i'th wrthwynebwyr, *fel* yr ofno y cenhedloedd rhagot!

⁷ Exod. 34. 10. Barn. 5. 4. 5. Ps. 68. 8. Hab. 3. 3, 6.

⁸3 Pan ⁹wnaethost bethau ofnadwy ni ddisgwyliasom *am danynt*, y disgynaist, a'r mynyddoedd a doddasant o'th flaen.

¹⁰ Ps. 31. 19. 1 Cor. 2. 9.

¹¹4 Ac erioed ¹²ni chlywsant, ni dderbyniasant â chlustiau, ac ni welodd llygad, ¹³2 O Dduw, ond tydi, *yr hyn* a ddarparodd efe i'r neb a ddisgwyl wrtho.

¹⁴ Neu, *Dduw* ond tydi.

¹⁵5 Cyfarfyddi â'r hwn sydd lawen, ac a wna gyfiawnder; ¹⁶*a y rhai* yn

¹⁷ pen. 26. 8.

dy ffyrdd a'th gofiant di: wele, ti a ddigiaist, pan bechasom: ynddynt hwy y mae para, a ni a fyddwn cadwedig.

¹⁸6 Eithr yr ydym ni oll megis *peth* affan, ac megis bratiau budron *yw* ein holl gyfiawnderau; ¹⁹a megis deilen ysrthiasom ni oll; a'n hanwiredau, megis gwynt, a'n dug ni ymaith.

²⁰ Ps. 90. 5. 6.

²¹7 Ac ²²nid oes a alwo ar dy enw, nac a ymgyfyd i ymaflyd ynot: canys cuddiaist dy wyneb oddi wrthym; ²³difeaist ni, o herwydd ein hanwiredau.

²⁴ Hos. 7. 7.

²⁵8 Ond yn awr, O ARGLWYDD, ein Tad ni *ydwyf* ti: ²⁶nyni *ydym* glai, a thithau *yw* ein lluniwr ni; ie, gwaith dy law *ydym* ni oll.

²⁷ Heb. toddaist.

²⁸9 ¶ ²⁹Na ddigia, ARGLWYDD, yn ddirfawr, ac na chofia anwired yn dragwydd: wele, edrych, attolwg, dy bobl di *ydym* ni oll.

³⁰ pen. 29. 18. a 45. 9. Jer. 18. 6. Rhut. 9. 20, 21.

³¹10 Dy sanctaidd ddinasoedd sydd anialwch; Sïon *sydd* yn ddiffaethwch, a Jerusalem yn anghyfannedd.

³² Ps. 79. 8.

³³11 Tŷ ein sancteiddrwydd a'n harddwch ni, lle y moliannai ein tadau dydi, a losgwyd â thân; a'n holl bethau dymunol sydd yn anrhaith.

³⁴12 A ymatteli di, ARGLWYDD, wrth *y pethau* hyn? a dewi di, ac a gystuddi di ni yn ddirfawr?

PENNOD LXV.

1 Galwedigaeth y Cenhedloedd. 2 Gwrthod yr Iuddeuon, am eu hanghrediniaeth, a'u delw-addoliaeth, a'u rhagrith. 3 Gweddi ll a achubir. 11 Barnedigaethau ar yr emwir, a bendithion ar y duwiol. 17 Dedwydd gyflwr Jerusalem newydd.

CEISIWIYD fi gan *y rhai* ni ymofynasant *am danaf*; cafwyd fi gan *y rhai* ni'm ceisiasant: dywedais, Wele fi, wele fi, wrth genhedlaeth ni alwyd ar fy enw i.

¹ a Rhuf. 9. 24, 25, 26. a 10. 20. Eph. 2. 12, 13.

²2 Estynais fy llaw ar hyd y dydd at bobl wrthryfelgar, y rhai a rodient y ffordd nid *oedd* dda, yn ol eu meddyliau eu hun;

³3 Pobl y rhai a'm llidient i yn wastad yn fy wyneb; ⁴yn aberthu mewn gerddi, ac yn arogl-darthu ⁵2 ar allorau pridd-feini;

⁶ pen. 1. 29. a 66. 17.

⁷4 Y rhai a arhōent yn mysg y beddau, ac a lettŷent yn y mynwentau; ⁸c y rhai a fwyttāent gig moch, ⁹3 ac isgell ffaidd *bethau* yn eu llestri;

¹⁰ 2 Heb. ar bridd-feini.

¹¹5 Y rhai a ddywedent, Saf ar dy ben dy hun; na nesâ attaf fi: canys sancteiddiach ydwyf na thydi. Y rhai hyn *sydd* fwg yn ¹²4 fy ffroenau, tân yn llosgi ar hyd y dydd.

¹³ pen. 66. 17.

¹⁴ Neu, a drylliau.

¹⁵ Neu, fy nigefaint.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

d Deut. 32.
34.
Mal. 3. 16.
e Ps. 79. 12.
f Ex. 20. 5.

6 Wele, ^dysgrifenwyd ger fy mron: ni thawaf; eithr talaf, iē, talaf °i'w mynwes,

7 Eich anwireddau chwi, ac ^fanwireddau eich tadau ynghyd, medd yr ARGLWYDD, y rhai a arogl-darthasant ar y mynyddoedd, ac a'm cablasant ar y bryniau: am hynny y mesuraf eu hen weithred-oedd hwynt i'w mynwes.

8 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Megis y ceir gwin newydd mewn swp o rawn, ac y dywedir, Na ddifwyna ef; canys *y mae* ^gbendith ynddo: felly y gwnaf er mwyn fy ngweision, na ddistryw- iwyf hwynt oll.

9 Eithr dygaf had allan o Jacob, ac o Judah *un* a etifeddo fy mynydd-oedd: a'm hetholedigion a'i hetifeddant, a'm gweision a drigant yno.

10 Saron hefyd fydd yn gorlan defaid, a ^hglyn Achor yn orweddfa gwartheg, i'm pobl y rhai a'm ceis- iasant.

11 ¶ Ond chwi *yw* y rhai a wrthodwch yr ARGLWYDD, a anghofi- wch fy mynydd sanctaidd, a arlywch fwrdd i'r ^ellu acw, ac a lenwch ddiod-offrwm i'r ⁶niferi acw.

12 Rhifaf chwithau i'r cleddyf, a chwi oll a ymostyngwch i'r lladded- igaeth: ¹o herwydd pan elwais chwi, nid attebasoch; pan leferais, ni wrandawsoch; ond gwnaethoch ddrygioni yn fy ngolwg, a dewisas- och yr hyn nid oedd dda gennyf.

13 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele, fy ngweis- ion a fwyttânt, a chwithau a newyn- wch: wele, fy ngweision a yfant, a chwithau a sychedwch: wele, fy ngweision a lawenychant, a chwi- thau a fydd cywilydd arnoch:

14 Wele, fy ngweision a ganant o hyfrydwch calon, a chwithau a waeddwch rhag gofid calon, ac a udwch rhag ⁷cystudd yspryd.

15 A'ch enw a adêwch yn felldith gan fy etholedigion: canys yr ARGLWYDD DDUW a'th ladd di, ac ^ka eilw ei weision *ar* enw arall:

16 Fel y bo i'r hwn a ymfendigo ar y ddaear, ymfendigo yn NUW y gwirionedd; ac ¹i'r hwn a dyngo ar y ddaear, dyngu i DDUW y gwir- ionedd: am anghofio y trallodau gynt, ac am eu cuddio hwynt o'm golwg.

17 ¶ Canys wele fi yn creu ^mnef- oedd newydd, a daear newydd: a'r

rhai cyntaf ni chofir, ac ni ⁸fedd- ylir am danynt.

18 Eithr llawenychwch a gorfol- eddwch yn dragywydd *yn y pethau* a grëwyf fi: canys wele fi yn creu Jerusalem yn orfoledd, a'i phobl yn llawenydd.

19 ^aGorfoleddaf hefyd yn Jerusa- lem, a llawenychaf yn fy mhobl: ac ni chlywir ynddi mwyach °lais wylofain, na llef gwaedd.

20 Ni bydd o hynny allan blentyn o oed, na henafigwr, yr hwn ni chyf- lawnnodd ei ddyddiau: canys y bach- gen fydd marw yn fab canmlwydd; ond y pechadur yn fab canmlwydd a felldithir.

21 A ^phwy a adeiladant dai, ac a'u cyfanneddant; plannant hefyd win- llannoedd, a bwyttânt eu ffrwyth.

22 Nid adeiladant hwy, fel y cyf- anneddo arall; ac ni phlannant, fel y bwyttao arall: eithr ^qmegis dydd- iau pren *y bydd* dyddiau fy mhobl, a'm hetholedigion a ⁹hir-fwynhânt waith eu dwylaw.

23 Ni lafuriant yn ofer, ac ni ^rchenhedlant i drallod: canys had rhai bendigedig yr ARGLWYDD *yd- ynt* hwy, a'u heppil gyd â hwynt.

24 A bydd, ^scyn galw o honynt, i mi ateb; ac a hwy etto yn llef- aru, mi a wrandawaf.

25 ^tY blaidd a'r oen a borant yng- hyd; y llew fel *ŷch* a bawr wellt; a'r sarph, ^ullwch *fydd* ei bwyd hi: ni ddrygant ac ni ddistrywiant yn fy holl fynydd sanctaidd, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD LXVI.

1 *Y myn y gogoneddus Dduw ei wasanaethu mewn gostyngedig burdeb: 5 y mae yn cysuro y gostyngedig â rhyfeddol genhedliad, 10 a grasusol ddoniau yr eglwys. 15 Tost farn- edigaethau Dduw yn erbyn yr ammwïol. 19 Y bydd i'r cenhedloedd eglhoys sanctaidd, 24 ac y cânt weled dammedigaeth yr ammwïol.*

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^aY nef *yw* fy ngorsedd-faingc, a'r ddaear *yw* ²lleithig fy nhraed: mae y tŷ a adeiledwch i mi? ac mae y fan y gorphwysaf?

2 Canys *y pethau* hyn oll a wnaeth fy llaw, a *thrwof fi* y mae hyn oll, medd yr ARGLWYDD: ond ar hwn yr edrychaf, ^bsef ar y truan a'r cystuddiedig o yspryd, ac ^csydd yn crynu wrth fy ngair.

3 ^dYr hwn a laddo *ŷch*, *sydd fel* yr hwn a laddo wr; yr hwn a abertho ^eoen, *sydd fel* yr hwn ^aa dorfynyglo

Cyn
CRIST
Cylch
698.

⁸ Heb. daw i'fynu ar y galon.

^a pen. 62. 5.

^o pen. 35.
^{10.} a 51. 11.
Dat. 7. 17.
^{21.} 4.

^p Edrych Lef. 26. 16.
Deut. 28. 30.
Amos 9. 14.

^q Ps. 92. 12.

⁹ Neu, dreuliant.

^r Deut. 28. 41.
Hos. 9. 12.

^s Ps. 32. 5.

^t pen. 11. 6,
7, 9.

^u Gen. 3. 14.

^g Joel 2. 14.

^h Hos. 2. 15.

⁵ Neu, Gád.

⁶ Neu, Memu.

¹ Mar. 1. 24,
&c.
pen. 66. 4.
Jer. 7. 13.

⁷ Heb. drylliad.

^k pen. 62. 2.

¹ Deut. 6. 13.
Ps. 63. 11.
pen. 19. 18.
a 45. 23.
Seph. 1. 5.

^m pen. 66.
22.
² Petr. 3. 13.
Dat. 21. 1.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

⁴ Neu,
sionmed-
igaethau.

^f Diar. 1. 24.
pen. 65. 12.
Jer. 7. 13.

^g ad. 2.

^h pen. 5. 19.

⁵ Neu, ddis-
gleirdeb.

pen. 48. 18.
a 60. 5.

^k pen. 60.
16.

^l pen. 49. 22.
a 60. 4.

^m Edrych
Ezec. 37. 1.
&c.

gi; yr hwn a offrymmo offrwm, *sydd fel ped offrymmai* waed moch; yr hwn a arogl-dartho thus, *sydd fel pe* bendigai eilun: ie, hwy a ddewisasant eu ffyrdd eu hun, a'u henaidd a ymhyfyrododd yn eu ffieidd-dra.

4 Minnau a ddewisaf eu ⁴dychymygion hwynt, ac a ddygaf arnynt yr hyn a ofnant: 'am alw o honof, ac nid *oedd* a attebai; lleferais, ac ni wrandawsant: eithr gwnaethant yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg, a'r hyn nid oedd dda gennyf a ddewisasant.

5 ¶ Gwrandêwch air yr ARGLWYDD, ^gy rhai a grynwch wrth ei air ef; Eich brodyr y rhai a'ch casasant, ac a'ch gyrrasant ar encil er mwyn fy enw i, a ddywedasant, ^hGogonedder yr ARGLWYDD: etto i'ch llawenydd chwi y gwelir ef, a hwynt a waradwyddir.

6 Llef soniarus o'r ddinas, llef o'r deml, llef yr ARGLWYDD yn talu y pwyth i'w elynion.

7 Cyn ei chlafychu, yr esgorodd; cyn dyfod gwewyr arni, y rhyddhawyd hi ar fab.

8 Pwy a glybu y fath beth a hyn? pwy a welodd y fath bethau a hyn? A wneir i'r ddaear dyfu mewn un dydd? a enir cenedl ar unwaith? Pan glafychodd Sion, yr esgorodd hefyd ar ei meibion.

9 A ddygaf fi i'r enedigaeth, ac oni pharaf esgor? medd yr ARGLWYDD: a baraf fi esgor, ac a luddiaf? medd dy DDUW.

10 Llawnhêwch gyd â Jerusaleml, a byddwch hyfryd gyd â hi, y rhai oll a'i cerwch hi: llawnhêwch gyd â hi yn llawen, y rhai oll a alerwch o'i phlegid hi:

11 Fel y sugnoch, ac y'ch diwaller â bronnnau ei diddanwch hi; fel y godroch, ac y byddoch hyfryd gan ⁵helaethrwydd ei gogoniant hi.

12 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, ⁶'mi a estynaf iddi heddwoch fel afon, a gogoniant y cenhedloedd fel ffrwd llifeiriol: yna ^ky sugnwch, ^l'ar ei hystlys hi y'ch dygir, ac ar ei gliniau y'ch diddenir.

13 Fel un yr hwn y diddana ei fam ef, felly y diddanaf fi chwi; ac yn Jerusaleml y'ch diddenir.

14 A phan weloch *hyn*, y llawenycha eich calon; ^meich esgyrn hefyd a flodeuant fel llysieuyn: ac

fe adweinir llaw yr ARGLWYDD tu ag at ei weision, a'i lidiowgrwydd wrth ei elynion.

15 Canys, wele, yr ARGLWYDD a ddaw â than, ac â'i gerbydau fel tröwynt, i dalu ei ddigter â llioiowgrwydd, a'i gerydd â fflammau tân.

16 Canys yr ARGLWYDD a ymddadleu â than ac â'i gleddyf yn erbyn pob cnawd; a lladdedigion yr ARGLWYDD fyddant aml.

17 ^aY rhai a ymsancteiddiant, ac a ymlanhânt yn y gerddi, ⁶yn ol eu gilydd, yn y canol, gan fwytta cig moch, a ffieidd-dra, a llygod, a gyd-ddiweddir, medd yr ARGLWYDD.

18 Canys mi a adwaen eu gweithredoedd hwynt a'u meddyliau: y mae yr *amser* yn dyfod, i gasglu yr holl genhedloedd a'r ieithoedd; a hwy a ddeuant, ac a welant fy ngogoniant.

19 A gosodaf yn eu mysg arwydd, ac anfonaf y rhai diangol o honynt at y cenhedloedd, ⁷i Tarsis, ⁷Affrica, a Lydia, y rhai a dynnant mewn bwa, ⁸i Italia, a Groeg, i'r ynys-oedd pell, y rhai ni chlywsant sôn am danaf, ac ni welsant fy ngogoniant; a mynegant fy ngogoniant ym mysg y cenhedloedd.

20 A hwy a ddygant eich holl frodyr o blith yr holl genhedloedd, ⁹yn offrwm i'r ARGLWYDD, ar feirch, ac ar gerbydau, ac ar elorau meirch, ac ar fulod, ac ar anifeiliaid buain, i'm mynydd sanctaidd Jerusaleml, medd yr ARGLWYDD, megis y dwg meibion Israel offrwm mewn llestr glân i dŷ yr ARGLWYDD.

21 Ac o honynt hwy y cymmeraf *rai* ^pyn offeiriaid ac yn Lefiaid, medd yr ARGLWYDD.

22 Canys megis y saif ger fy mron ^qy nefoedd newydd a'r ddaear newydd, y rhai a wnaif fi, medd yr ARGLWYDD, felly y saif eich had chwi, a'ch enw chwi.

23 ^rBydd hefyd o newydd-loer ⁹i newydd-loer, ac o Sabbath ²i Sabbath, ^si bob cnawd ddyfod i addoli ger fy mron i, medd yr ARGLWYDD.

24 A hwy a ânt allan, ac a edrychant ar gelanedd y rhai a wnaethant gamwedd i'm herbyn: canys eu ^t'pryf ni bydd marw, a'u tân ni ddiffydd; a byddant yn ffieidd-dra gan bob cnawd.

Cyn
CRIST
Cylch
698.

^a pen. 65.
3, 4.

⁶ Heb. o'r
tu ol i un
pren.

⁷ Put, a
Ind.

⁸ Tubal, a
Jafan.

⁹ Rhuf. 15.
16.

^p Ex. 19. 6.
pen. 61. 6.
¹ Petr 2. 9.
Dat. 1. 6.

^q pen. 65. 17.
² Petr 3. 13.
Dat. 21. 1.

^r Zech. 14.
16.

^s Heb.
^t i'w newydd-loer.

² Heb. i'w Sabbath.

^s Ps. 65. 2.

^t Marc 9.
44, 46, 48.

PROPHWYD JEREMIAH.

Cyn
CRIST
Cylch
629.

PENNOD I.

1 *Amser 3 a galwad Jeremiah. 11 Ei brophwydol weledigaeth ef am y wŷalen almon, a'r crochan berwedig. 15 Ei drom gennadwri ef yn erbyn Judah. 17 Duw yn ei gysuro ef, trwy addaw iddo ei gymmorth.*

GEIRIAU Jeremiah mab Hilciah, o'r offeiriaid y rhai oedd yn ^aAnathoth, o fewn tir Benjamin: 2 Yr hwny daeth gair yr ARGLWYDD atto, yn nyddiau Josiah mab Amon brenhin Judah, yn y drydedd flwyddyn ar ddeg o'i deyrnasiad ef.

3 Ac fe ddaeth yn nyddiau Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, nes darfod un mlynedd ar ddeg i Sedeciah mab Josiah brenhin Judah, hyd ddygiad Jerusalem i gaethiwed ^b yn y pummed mis.

4 Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

5 Cyn i mi ^cdy lunio di yn y groth, ^dmi a'th adnabŷm; a chyn dy ddyfod o'r groth, ^ey sancteiddiais di; ^fa mi a'th roddais yn brophwyd i'r cenhedloedd.

6 Yna y dywedais, ^gO Arglwydd Dduw, wele, ni fedraf ymadrodd; canys bachgen *ydwyf* fi.

7 ¶ Ond yr ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Na ddywed, Bachgen *ydwyf* fi: canys ti a âi at y rhai oll y'th anfonwyf, a'r hyn oll a orchymynwyf i ti a ddywedi.

8 ^hNac ofna rhag eu hwynebau hwynt: canys ⁱyr *ydwyf* fi gyd â thi i'th waredu, medd yr ARGLWYDD.

9 Yna yr estynnodd yr ARGLWYDD ei law, ac ^ja gyffyrddodd â'm genau. A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Wele, ^krhoddais fy ngeiriau yn dy enau di.

10 Gwel, heddyw y'th osodais ar y cenhedloedd, ac ar y teyrnas-oedd, ^li ddiwreiddio, ac i dynnu i lawr, i ddifetha, ac i ddistrywio, i adeiladu, ac i blannu.

11 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd, Jeremiah, beth a weli di? Minnau a ddywedais, Gwialen almon a welaf fi.

12 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Da y gwelaist; canys mi a brysuraef fy ngair i'w gyflawni.

13 A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf yr ail waith, gan ddywedyd, Beth a weli di? A mi a ddywedais, Mi a welaf ^mgrochan berwedig, a'i wyneb ⁿtu a'r gogledd.

14 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, O'r ^ogogledd ^py tyrr drwg allan ar holl drigolion y tir.

15 Canys wele, myfi ^qa alwaf holl deuluoedd teyrnas-oedd y gogledd, medd yr ARGLWYDD, a hwy a ddeuant, ac a osodant bob *un* ei orseddfainge wrth ddrws porth Jerusalem, ac yn erbyn ei muriau oll o amgylch, ac yn erbyn holl ddinasoedd Judah.

16 A mi a draethaf fy marnedig-aethau yn eu herbyn, am holl an-wiredd y rhai a'm gadawsant, ac a arogl-darthasant i dduwiau eraill, ac a addolasant weithredoedd eu dwylaw eu hunain.

17 ¶ Am hynny ^rgwregysa dy lwynau, a chyfod, a dywed wrthynt yr hyn oll yr ydwyf yn ei orchymyn i ti: na arswyda eu hwynebau, rhag i mi dy ^sddistrywio di ger eu bron hwynt.

18 Canys wele, heddyw yr ydwyf yn dy rod-di ^ty'n ddinas gaerog, ac yn golofn haiarn, ac yn fur pres, yn erbyn yr holl dir, yn erbyn brenhinoedd Judah, yn erbyn ei thywysogion, yn erbyn ei hoffeiriaid, ac yn erbyn pobl y tir.

19 Ymladdant hefyd yn dy erbyn, ond ni'th orchfygant: canys myfi *sydd* gyd â thi i'th ymwared, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD II.

1 *Duw, wedi dangos ei garedigrwydd o'r blaen, yn ymluo d'r Iuddewon am droi oddi wrtho mor ddiachos, 9 y tu hant i hawb eraill. 14 Mai hwynt-hwy eu hunain yw yr achos o'u hafswydd. 20 Pechodau Judah. 31 Gwrthod ei hyder ef.*

AGAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf fi, gan ddywedyd,

2 Cerdda, a llefa y'nglustiau Jerusalem, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Cofiais ^udi, caredigrwydd dy ^vieuengetid, a serch dy ddyweddi, pan y'm canlynaist yn y diffaethwch, mewn tir ni hauwyd.

Cyn
CRIST
Cylch
629.

^m Ezec. 11. 3, 7. a 24. 3.

² Heb. oddi wrth wyneb y gogledd. ⁿ pen. 4. 6. a 6. 1.

³ Heb. yr agorir drwg. ^o pen. 5. 15. a 6. 22. a 10. 22.

^p 1 Bren. 18. 46. ² Bren. 4. 29. a 9. 1.

⁴ Neu. ddyllio.

^q Es. 50. 7. pen. 6. 27. a 15. 20.

² Neu, er dy foyrn, gared.

^a Ezec. 16. 8, 22. a 23. 3, 8, 19.

Cyn
CRIST
Cylch
629.

^b Exod. 19.
5, 6.

^c Iago 1. 18.
Dat. 14. 4.

^d pen. 12.
14.

^e Edrych
pen. 50. 7.

^f Es. 5. 4.
Mic. 6. 3.

^g Es. 63. 9.
11. 13.
Hos. 13. 4.

^h Deut. 8.
15. a 32. 10.

ⁱ Ps. 78. 58.
a 106. 38.

^j Mal. 2. 6, 7.
Rhuf. 2. 20.

^k Ex. 20. 5.
Lef. 20. 5.

^l Neu,
drosodd i.

^m Mic. 4. 5.

ⁿ pen. 16.
20.

^o Ps. 106. 20.
Rhuf. 1. 23.

^p Es. 1. 2.
pen. 6. 19.

^q Ps. 36. 9.
pen. 17. 13.
a 13. 14.

^r Heb.
yr aeth yn
yspail?

^s Heb.
roisant eu
hef.

3 ^b Israel *ydoedd* sancteiddrwydd i'r ARGLWYDD, a ^c blaen-firwyth ei gnwd ef: ^d pawb oll a'r a'i bwyttao, a bechant; drwg a ddigwydd iddynt, medd yr ARGLWYDD.

4 Gwrandêwch air yr ARGLWYDD, tŷ Jacob, a holl deuluoedd tŷ Israel.

5 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, *Pa anwiredd a gafodd eich tadau chwi ynof fi, gan iddynt ymbellhâu oddi wrthyf, a rhodio ar ol oferedd, a myned yn ofer?

6 Ac ni ddywedant, 'Pa le y mae yr ARGLWYDD a'n dug ni i fynu o dir yr Aipht; a'n harweiniodd trwy yr ^e anialwch; trwy dir diffaeth, a phyllau; trwy dir sychder, a chysgod angau; trwy dir nid aeth gwr trwyddo, ac ni thrigodd dyn ynddo?

7 Dygais chwi hefyd i wlad gnydfawr, i fwytta ei firwyth a'i daioni: eithr pan ddaethoch i mewn, ^h halogasoch fy nhir i, a gwnaethoch fy etifeddiaeth i yn ffeidd-dra.

8 Yr offeiriaid ni ddywedasant, Pa le y mae yr ARGLWYDD? ⁱ a'r rhai sydd yn trin y gyfraith nid adnabuant fi: y bugeiliaid hefyd a droseddasant i'm herbyn, a'r prophwydi a brophwydasant yn *enw* Baal, ac a aethant ar ol *y pethau* ni wnaent lesâd.

9 ¶ Oblegid hyn, mi a ddadleuaf â chwi etto, medd yr ARGLWYDD; i'e, ^k dadleuaf â meibion eich meibion chwi.

10 Canys ewch ^l dros ynysoedd Chittim, ac edrychwch; a danfonwch i Cedar, ac ystyriwch yn ddiwyd, ac edrychwch a fu y cyfryw beth.

11 ^m A newidiodd *un* genedl eu duwiau, a hwy ⁿ heb *fod* yn dduwiau? eithr fy mhobl i ^o a newidiodd eu gogoniant am *yr hyn* ni wna lesâd.

12 O chwi nefoedd, ^p synnwch wrth hyn, ac ofnwch yn aruthrol, a byddwch anghyfannedd iawn, medd yr ARGLWYDD.

13 Canys dau ddrwg a wnaeth fy mhobl; hwy a'm gadawsant i, ^q ffynnon y dyfroedd byw, ac a gloddiasant iddynt eu hunain bydewau, i'e, pydewau wedi eu torri, ni ddaliant ddwfr.

14 ¶ Ai gwas *ydyw* Israel? ai *gwas* a anwyd yn tŷ *yw* efe? paham yr ^r yspeiliwyd ef?

15 Y llewod ieuainge a ruasant arno, ac a ^s leisiasant; a'i dir ef a

osodasant yn anrhaith, a'i ddinas-oedd a losgwyd heb drigiannydd.

16 Meibion Noph hefyd a Thahapanes a ^t dorrasant dy goryn di.

17 ^u Onid tydi a beraist hyn i ti dy hun, am wrthod o honot yr ARGLWYDD dy DDUW, pan ydoedd efe yn dy arwain ar hyd y ffordd?

18 A'r awr hon, beth *sydd* i ti a *wnelych* yn ffordd yr Aipht, i yfed dwfr ^v Nilus? a pheth *sydd* i ti yn ffordd Assyria, i yfed dwfr yr afon?

19 ^w Dy ddrygioni dy hun a'th gospa di, a'th wrthdro a'th ger-ydda: gwybydd dithau a gwel, mai drwg a chwerw *ydyw* gwrthod o honot yr ARGLWYDD dy DDUW, ac nad *ydyw* fy ofn i ynot ti, medd Arglwydd DDUW y lloedd.

20 ¶ Oblegid er ys talm mi a dorrais dy iau di, ac a ddrylliais dy rwyman; a thi a ddywedaist, Ni ^x throeddaf; ^y er hynny ti a wibiaist, gan butteinio ar bob bryn uchel, a than bob pren deiliog.

21 Etto myfi ^z a'th blannaswn yn bêr-winwydden, o'r iawn had oll: pa fodd gan hynny y'th dröwyd i mi ^{aa} yn blanhigyn afrywiog gwinwydden ddiethr?

22 Canys pe byddai i ti ^{ab} ymolchi â nitr, a chymmyd i ti lawer o sebon; *etto* ^{ac} nodwyd dy anwiredd ger fy mron i, medd yr Arglwydd DDUW.

23 Pa fodd y dywedi, Ni halogwyd fi, ac nid euthum ar ol Baal-im? Edrych dy ffordd yn y glyn, gwybydd beth a wnaethost; ^{ad} camel buan *ydywyt* yn amgylchu ei ffyrdd.

24 ^{ae} Asen wŷllt wedi ei ^{af} chynnefino â'r anialwch, wrth ddymuniad ei chalon yn yfed gwynt, wrth ei hachlysur pwy a'i try ymaith? pawb a'r a'i ceisiant hi, nid ymflinant; yn ei mis y cânt hi.

25 Cadw dy droed rhag ^{ag} noethni, a'th geg rhag syched. ^{ah} Tithau a ddywedaist, ^{ai} Nid oes obaith. Nac oes: canys cerais ddeithriaid, ac ar eu hol hwynt yr âf fi.

26 Megis y cywilyddia lleidr pan ^{aj} ddalier ef, felly y cywilyddia tŷ Israel; hwynt-hwy, eu brenhinoedd, eu tywysogion, a'u hoffeiriaid, a'u prophwydi;

27 Y rhai a ddywedant wrth bren, Tydi *yw* fy nhad; ac wrth garreg, Ti a'm cenhedlaist. Canys hwy a droisant attaf fi wegil, ac nid wyn-

Cyn
CRIST
Cylch
629.

⁶ Neu,
ymborthant ar,
Deut. 33.
20.
Es. 8. 8.
⁹ pen. 4. 13.

⁷ Sihor.

^r Es. 3. 9.
Hos. 5. 5.

⁸ Neu, *was-anaethaf*:
^s Es. 57. 5, 7.
pen. 3. 6.

^t Exod. 15.
17.
Ps. 44. 2.
^u Es. 80. 8.
Es. 5. 1, &c.
Matt. 21.
33.

^v Marc 12. 1.
Luc 20. 9.

^w Deut. 32.
32.

^x Job 9. 30.

^y Deut. 32.
34.

^z Job 14. 17.
Hos. 13. 12.

⁹ Neu,
O gamel
buan, yr
ydywyt, &c.

^{aa} Job 39. 5.
&c.

^{ab} pen. 14. 6.

^{ac} Neu,
O asen.

^{ad} Heb.
dyssgu.

^{ag} bod yn
ddiarchen.

^{ah} pen. 18. 12.

^{ai} Neu, *Ai diobaith yw?*

^{aj} Heb.
gaffer.

Cyn
CRIST
Cylch
629.

^b Es. 26. 16.
^c Deut. 32.
37.
Barn. 10.
14.
^d Es. 45. 20.
⁷ Heb.
ddrwg.
^e pen. 11. 13.

^f Es. 1. 5.
a 9. 13.
pen. 5. 3.
⁸ Matt. 23.
23, &c.

^h ad. 5.

⁸ Heb.
Arglwydd-
wedu yr
ydym.

⁹ Heb.
gloddio.

¹ pen. 31. 22.

^k Es. 20. 3.

¹ 2 Chron.
28. 20.

^m 2 Sam.
13. 19.

^a Deut. 24. 4.

^b Gen. 38.
14.
Ezec. 16.
24. 25.

eb: ond yn amser eu ^bhadfyd y dywedant, Cyfod, a chadw ni.

28 Eithr ^cpa le y mae dy dduwiau, y rhai a wnaethost i ti? ^dcodant, os gallant dy gadw yn amser dy ^eadfyd: canys ^eurth rifedi dy ddinas-oedd y mae dy dduwiau di, O Judah. 29 Paham yr ymddadleuwch â mi? chwi oll a droseddasoch i'm herbyn, medd yr ARGLWYDD.

30 Yn ofer y ^ftarewais eich plant chwi, ni dderbyniasant gerydd: eich cleddyf eich hun ^ga ddfaodd eich prophwydi, megis llew yn distrywio.

31 ¶ O genhedlaeth, gwelwch air yr ARGLWYDD: ^hA fûm i yn anialwch i Israel? yn dir tywyllwch? paham y dywed fy mhobl, ⁸Arglwyddi ydym ni, ni ddeuwn ni mwy attat ti?

32 A anghofia morwyn ei harddwisg? neu y briodas-ferch ei thlysau? etto fy mhobl i a'm hanghofiasant ddyddiau aneirif.

33 Paham yr wyt ti yn cyweirio dy ffordd i geisio cariad? am hynny hefyd y dysgaist dy ffyrdd i rai drygionus.

34 Hefyd yn dy odre di y cafwyd gwaed eneidiau y tlodion diniwed; nid wrth ⁹chwilio y cefais hyn, eithr ar y rhai hyn oll.

35 Etto ti a ddywedi, Am fy mod yn ddiniwed, yn ddiau y try ei lid ef oddi wrthyf. Wele, dadleuaf â thi, am ddywedyd o honot, Ni phechais.

36 ¹Paham y gwibi di gymmaint i newidio dy ffordd? canys ^kti a waradwyddir o herwydd yr Aipht, fel ¹y'th waradwyddwyd o herwydd Assyria.

37 Hefyd ti a ddeui allan oddi wrtho, ^ma'th ddwylaw ar dy ben: oblegid yr ARGLWYDD a wrthododd dy hyder di, ac ni lwyddi ynddynt.

PENNOD III.

1 Mawr drugaredd Duw yn ysgeler butteindra Judah. 6 Mai gwaeth yw Judah nag Israel. 12 Addewidion yr efengyl i'r edifeiriol. 20 Duw yn argyhoeddi ac yn galw Israel, a hwythau yn gwneuthur cyffes gyhoedd o'u pechodau.

2 **H**WY a ddywedant, O gyrr gwr ei wraig ymaith, a myned o honi oddi wrtho ef, ac iddi fod yn eiddo gwr arall, ^aa ddychwel efe atti hi mwyach? oni lwyr-halogir y tir hwnnw? ond ti a butteiniaist gyd â chyfeillion lawer; etto dychwel attaf fi, medd yr ARGLWYDD.

2 Dyrchafa dy lygaid i'r lleoedd uchel, ac edrych pa le ni phutteiniaist. ^bTi a eisteddaist ar y ffyrdd

iddynt hwy, megis Arabiad yn yr anialwch; ac a halogaist y tir â'th butteindra, ac â'th ddrygioni.

3 Am hynny yr attaliwyd ^cy cafo-dydd, ac ni bu gwlaw diweddar; a ^dthalcen putteinwraig oedd i ti; gwrthodaist gywilyddio.

4 Oni lefi di arnaf fi o hyn allan, Fy nhad, ti yw ^etywysog fy ieuengetid?

5 ^fA ddeil efe ei ddiig byth? a'i ceidw yn dragywydd? Wele, dywedaist a gwnaethost yr hyn oedd ddrwg hyd y gellaist.

6 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf yn amser Josiah y brenhin, A welaist ti hyn a wnaeth Israel wrthnysig? Hi ^ga aeth i bob mynydd uchel, a than bob pren deiliog, ac a butteiniodd yno.

7 A mi a ddywedais, wedi iddi wneuthur hyn i gyd, Dychwel attaf fi. Ond ni ddychwelodd. A Judah ^hei chwaer anffyddlawn hi a welodd hynny.

8 A gwelais yn dda, am yr achosion oll y putteiniodd Israel wrthnysig, ollwng o honof hi ymaith, ac a roddais iddi ei llythyr ysgar: er hyn ni ofnodd Judah ei chwaer anffyddlawn; eithr aeth a phutteiniodd hithau hefyd.

9 A chan ³ysgafuder ei phutteindra yr halogodd hi y tir; canys gyd â'r maen a'r pren y putteiniodd hi.

10 Ac er hyn oll hefyd ni ddychwelodd Judah ei chwaer anffyddlawn attaf fi â'i holl galon, eithr mewn ⁴rhagrith, medd yr ARGLWYDD.

11 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ¹Israel wrthnysig a'i cyfiawnhaodd ei hun rhagor Judah anffyddlawn.

12 ¶ Cerdda, a chyhoedda y geiriau hyn tu a'r gogledd, a dywed, Ti Israel wrthnysig, dychwel, medd yr ARGLWYDD, ac ni adawaf i'm llid syrthio arnoch: canys ^ktrugarog ydwyf fi, medd yr ARGLWYDD, ni ddaliaf lid yn dragywydd.

13 Yn unig cydnebydd dy anwired, droseddu o honot yn erbyn yr ARGLWYDD dy DDUW, a gwasgaru o honot dy ffyrdd i ddieithriaid dan bob pren deiliog, ac ni wrandawech ar fy llef, medd yr ARGLWYDD.

14 Trowch, chwi blant gwrthnysig, medd yr ARGLWYDD; canys myfi a'ch priodais chwi: a mi a'ch cym-

Cyn
CRIST
Cylch
629.

^c Deut. 28.
24.
pen. 9. 12.
^d pen. 6. 15.
a 8. 12.
Ezec. 3. 7.
Seph. 3. 5.

^e Diar. 2. 17.

^f Ps. 103. 9.
Es. 57. 16.
ad. 12.

Cylch
612.

^g pen. 2. 20.

^h Ezec. 16.
46. a 23. 2.
4.

³ Neu, aîr.

⁴ Heb.
falsder,
neu, cel-
wydd.

¹ Ezec. 16.
51. a 23. 11.

^k Ps. 86. 15.
a 103. 8, 9.
ad. 5.

Cyn
CRIST
Cylch
612.

¹ pen. 23. 4.
Ezec. 34.
23.
Eph. 4. 11.

⁵ Heb. ni
esgyn ar y
galon.

^m Es. 60. 9.
ⁿ pen. 11. 8.

^o Edrych
Es. 11. 13.
Ezec. 37.
16—22.
Hos. 1. 11.
⁶ Neu, i dŷ.

^p Ps. 106. 24.
Ezec. 20. 6.
Dan. 8. 9.
a 11. 16, 41,
45.
⁷ Heb.
dymuniad.

^q pen. 5. 11.

^r Hos. 14. 1.

^s Ps. 121. 1,
2.

^t Ps. 3. 8.

^u pen. 11. 13.

meraf chwi, un o ddinas, a dau o deulu, ac a'ch dygaf chwi i Sion:

15 Ac a roddaf i chwi ¹fugeiliaid wrth *fodd* fy nghalon, y rhai a'ch porthant chwi â gwybodaeth, ac â deall.

16 Ac wedi darford i chwi amlhâu a chynnyddu ar y ddaear, yn y dyddiau hynny, medd yr ARGLWYDD, ni ddywedant mwy, Arch cyfammod yr ARGLWYDD; ac ⁵nis meddwl calon am dani, ac ni chofir hi; nid ymwelant â *hi* chwaith, ac ni wneir *hynny* mwy.

17 Yn yr amser hwnnw y galwant Jerusalem yn orseddfa yr ARGLWYDD; ac y cesglir atti yr holl genhedloedd, ^mat enw yr ARGLWYDD, i Jerusalem: ac ni ⁿrodiant mwy yn ol cildynrwydd eu calon ddrygionus.

18 Yn y dyddiau hynny ^oy rhodia tŷ Judah ⁶gyd â thŷ Israel, a hwy a ddeuant ynghyd, o dir y gogledd, i'r tir a roddais i yn etifeddiaeth i'ch tadau chwi.

19 Ond mi a ddywedais, Pa fodd y'th osodaf ym mhlith y plant, ac y rhodaf i ti ^pdir dymunol, *sef* etifeddiaeth ⁷ardderchog lluoedd y cenhedloedd? ac a ddywedais, Ti a elwi arnaf fi, Fy nhad, ac ni throi ymaith oddi ar fy ol i.

20 ¶ Yn ddiau *fel* yr anffyddlona gwaig oddi wrth ei chyfaill; felly, tŷ Israel, ^qy buoch anffyddlawn i mi, medd yr ARGLWYDD.

21 Llef a glywyd yn y manau uchel, wylofain a dymuniadau meibion Israel: canys gŵyrasant eu ffordd, *ac* anghofiasant yr ARGLWYDD eu Duw.

22 ^rYmchwelwch, feibion gwrthnysig, a mi a iachâf eich gwrthnysigrwydd chwi. Wele ni yn dyfod attat ti; oblegid ti *yw* yr ARGLWYDD ein Duw.

23 ^sDiau *fod* yn ofer *ymddiried am help* o'r bryniau, *ac o* liaws y mynyddoedd: ^tdiau *fod* iachawdwriaeth Israel yn yr ARGLWYDD ein Duw ni.

24 ^uCanys gwarth a ysodd lafur ein tadau o'n hieuengetid; eu defaid a'u gwartheg, eu meibion a'u merched.

25 Gorwedd yr ydym yn ein cywilydd, a'n gwarth a'n todd ni: canys yn erbyn yr ARGLWYDD ein Duw y pechasom, nyni a'n tadau, o'n hieuengetid hyd y dydd hed-

yw, ac ni wrandawsom ar lais yr ARGLWYDD ein DUW.

PENNOD IV.

1 *Duw yn galw Israel trwy ei addewid; 3 yn annog Judah i edifarhâu trwy farnelig-aethau ofnadwy. 19 Tostur gwynfan am drueni Judah.*

ISRAEL, os dychweli, ^adychwel i attaf fi, medd yr ARGLWYDD: hefyd os rhoi heibio dy ffeidd-dra oddi ger fy mron, yna ni'th symudir.

2 A ^bthi a dyngi, Byw *yw* yr ARGLWYDD, ^cmewn gwirionedd, mewn barn, ac mewn cyfiawnder: a'r cenhedloedd a ymfendithiant ynddo; ië, ynddo ef ^dyr ymglodforant.

3 ¶ Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD wrth wŷr Judah, ac wrth Jerusalem: ^eBraenerwch i chwi fraenar, ac ^fna heuwch mewn drain.

4 ^gYmenwaedwch i'r ARGLWYDD, a rhoddwch heibio ddiennwaediad eich calon, chwi gŵyr Judah, a thrigolion Jerusalem: rhag i'm digofaint ddyfod allan fel tân, a llosgi fel na *byddo* diffoddydd, o herwydd drygioni eich amcanion.

5 Mynegwch yn Judah, a chyhoeddwch yn Jerusalem, a dywedwch, Udgenwch udgorn yn y tir: gwaeddwch, ymgwsglwch, a dywedwch, ^hYmgynhullwch, ac awn i'r dinasoedd caerog.

6 Codwch faner tu a Sion; ²ffowch, ac na sefwch; canys ⁱmi a ddygaf ddrrwg o'r gogledd, a ³dinystr mawr.

7 ^kYllew a ddaeth i fynu o'i loches, a difethwr y Cenhedloedd a gychwynodd, ac a aeth allan o'i drigle, ^li wneuthur dy dir yn orwag; ^ath ddinasoedd a ddinystrir heb drigiannydd.

8 Am hyn ^mymwregyswch â llïan sach; galerwch ac udwch: canys angerdd llid yr ARGLWYDD ni throes oddi wrthym ni.

9 Ac yn y dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD, y derfydd am galon y brenhin, ac am galon y pennaethiaid: yr offeiriaid hefyd a synnant, a'r prophwydi a ryfeddant.

10 Yna y dywedais, O ARGLWYDD DDUW, ⁿyn sicr gan dwyllo ti a dwyllaist y bobl yma a Jerusalem, gan ddywedyd, Bydd heddwwch i chwi; ac etto fe ddaeth y cledddyf hyd at yr enaid.

11 Yn yr amser hwnnw y dywedir wrth y bobl hyn, ac wrth Jerusalem, Gwynt sych yr uchel-leoedd yn y

Cyn
CRIST
Cylch
612.

a Joel 2. 12.

b Es. 65. 16.
Edrych
pen. 5. 2.
c Es. 48. 1.

d 2 Cor. 10.
17.

e Hos. 10.
12.
f Matt. 13.
7, 22.
g Deut. 10.
16. a 30. 6.
Col. 2. 11.

h pen. S. 14.

2 Neu, ym-
gesglwch,
neu,
ymgryf-
hewch

1 pen. 1. 13,
14, 15.
a 6. 22.
3 Heb.
thorriad.
k Dan. 7. 4.
l pen. 2. 15.

m pen. 6. 26.

n Ezec. 14. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
612.4 Neu,
llawnach
na'r lle-
oedd.o Es. 5. 28.
P Hab. 1. 8.

a Es. 1. 16.

r pen. 8. 16.

a Ps. 107. 17.
Es. 60. 1.
pen. 2. 17,
19.a Es. 15. 5.
a 16. 11.
a 21. 3.
a 22. 4.
pen. 9. 1,
10.u Ps. 42. 7.
Ezek. 7. 26.

6 Uenni.

* Es. 5. 25.

diffaethwch tu a merch fy mhobl, nid i nthio, ac nid i buro;

12 Gwynt ⁴llawn o'r lleoedd hynny a ddaw attaf fi: weithian hefyd myfi a draethaf farn yn eu herbyn hwy.

13 Wele, megis cymmylau y daw i fynu, ^aa'i gerbydau megis corwynt: ^pei feirch sydd ysgafnach na'r eryrod. Gwae nyni! canys ni a anrheithiwyd.

14 O Jerusalem, ^agolch dy galon oddi wrth ddrygioni, felly y bydd-ech gadwedig: pa hyd y llettŷi o'th fewn goeg amcanion?

15 Canys llef sydd yn mynegi ^rallan o Dan, ac yn cyhoeddi cystudd allan o fynydd Ephraim.

16 Cofŷwch i'r cenhedloedd, wele, cyhoeddwyd yn erbyn Jerusalem, ddyfod gwylwyr o wlad bell, a llefaru yn erbyn dinasoedd Judah.

17 Megis ceidwaid maes y maent o amgylch yn ei herbyn; am iddi fy nighloni, medd yr ARGLWYDD.

18 ^aDy ffordd di a'th amcanion a wnaethant hyn i ti: dyma dy ddrygioni di; am ei fod yn chwerw, am ei fod yn cyrhaeddyd hyd at dy galon di.

19 [¶]Fy ^mol, fy mol; gofidus wyf o barwydenau fy nghalon; mae fy nghalon yn terfysgu ynof: ni allaf dewi, am i ti glywed sain yr udgorn, O fy enaid, ^a gwaedd rhyfel.

20 ^aDinystyr ar ddinystyr a gyhoeddwyd; canys yr holl dir a anrheithiwyd: yn ddisymmwrth y distrywiwyd fy lloestai i, ^am ⁵cor-tenni yn ddiattreg.

21 Pa hyd y gwelaf faner, ^{ac} y clywaf sain yr udgorn?

22 Canys ^ymae fy mhobl i yn yfyd heb fy adnabod i; meibion angall ^{ydynt}, ac nid deallgar hwynt: ^ymaent yn synhwyrol i wneuthur drwg, eithr gwneuthur da ni fedrant.

23 Mi a edrychais ar y ddaear, ac wele, afluniaiidd a gwag ^{oedd}; ac ar y nefoedd, a goleuni nid ^{oedd} ganddynt.

24 ^{*}Mi a edrychais ar y mynyddoedd, ac wele, yr oeddynt yn crynu; a'r holl fryniau a ymysgydwent.

25 Mi a edrychais, ac wele, nid ^{oedd} dyn, a holl adar y nefoedd a giliasant.

26 Mi a edrychais, ac wele y doldir yn anialwch, a'i holl ddinasoedd a ddistrywiasid o flaen yr ARGLWYDD, gan lidiowgrwydd ei ddigter ef.

27 Canys fel hyn y dywedodd yr

ARGLWYDD, Y tir oll fydd diffaethwch: ^yac etto ni wnafl ddben.

28 Am hynny y galara y ddaear, ac ^ytywylla y nefoedd oddi uchod: o herwydd dywedyd o honof fi, Mi a'i bwriedais, ac ni bydd edifar gennyf, ac ni throaf oddi wrtho.

29 Rhag trwst y gwŷr meirch a'r saethyddion y ffy yr holl ddinas; hwy a ânt i'r dyrynsi, ac a ddringant ar y creigiau: yr holl ddinasoedd a adewir, ac heb neb a drigo ynddynt.

30 A thithau yr anrheithiedig, beth a wnei? Er ymwisgo o honot âg ysgarlad, er i ti ymdrwsio â thlysau aur, er i ti ^aliwio dy wyneb â lliwiau, yn ofer y'th wnei dy hun yn dëg; ^{dy}gariadau a'th ddirmygant, ^{ac} a geisiant dy einioes.

31 Canys clywais lef megis gwraig yn esgor, cyfyngder fel benyw yn esgor ar ei hetifedd cyntaf, llef merch Sion yn ochain, ^{ac} yn lledu ei dwylaw, ^{gan}ddywedyd, Gwae fi yr awr hon! oblegid diffygiodd fy enaid gan leiddiaid.

PENNOD V.

1 Barnedigaethau Duw ar yr Iuddewon, am eu gwrthnysigrwydd, 7 am eu godineb, 10 am eu hanmudioldeb, 19 am iddynt ddystyru Duw, 25 am eu mawr lygredigaeth yn eu llywodraeth fydol 30 ac eglhysig.

RHEDWCH yma a thraw ar hyd heolydd Jerusalem, ac edrychwch yr awr hon, mynnwch wybod hefyd, a cheisiwch yn ei ²heolydd hi, o chewch wr, ^aa oes a wnel farn, a gais wirionedd, a myfi a'i harbedaf hi.

2 Ac ^ber dywedyd o honynt, Byw yw yr ARGLWYDD, etto yn gelwyddog y tyngant.

3 O ARGLWYDD, onid ar y gwirionedd ^ymae dy lygaid di? ti ^aa'u tar-ewaist hwynt, ac nid ymofidiasant; difeais hwynt, ^{eithr}^dgwrthodasant dderbyn cerydd: hwy a wnaethant eu hwynebau yn galettach na chraig, gwrthodasant ddychwelyd.

4 A mi a ddywedais, Yn sicr tlodion ^{ydyw} y rhai hyn, ynfydion ydynt: canys ^anid adwaenant ffordd yr ARGLWYDD, ^{na} barn eu DUW.

5 Mi a âf rhagof at y gwŷr mawr, ac a ymddiddanaf â hwynt; canys ^fhwy a wybuant ffordd yr ARGLWYDD, ^a barn eu DUW: eithr y rhai hyn ^aa gyd-dorasant yr iau, ^{ac} a ddrylliasant y rhwymau.

6 Oblegid hyn ^hllew o'r coed a'u tery hwy, ⁱblaidd ³o'r anialwch a'u distrywia hwy, ^kllewpard a wylia ar

Cyn
CRIST
Cylch
612.7 pen. 5. 10,
18. a 30. 11.
a 46. 48.
a Es. 5. 30.
a 50. 3.6 Neu,
dorri dy
lygaid.2 ehang-
leoedd.a Gen. 18.
23. &c.
Ps. 12. 1.b Edrych
pen. 4. 2.c Es. 1. 5.
a 9. 13.
pen. 2. 30.

d Seph. 3. 2.

e pen. 8. 7.

f Mic. 3. 1.

g Pa. 2. 3.

h pen. 4. 7.

i Ps. 104. 20.

Hab. 1. 8.

j Neu,
yr hwy.

k Hs. 13. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
612

⁴ Heb. a
grufhaodd.

¹ Jos. 23. 7.
Seph. 1. 5.

^m Ezech. 22.
11.

ⁿ ad. 29.
pen. 9. 9.

^o pen. 39. 8.
^p pen. 4. 27.

^q pen. 3. 20.

^r 2 Chron.
36. 16.
^s Es. 23. 15.

^t pen. 1. 9.

^u Deut. 28.
49.
Es. 5. 26.
pen. 1. 15.
a 6. 22.

^x Lef. 26. 16.
Deut. 28.
31. 33.

^y pen. 4. 27.

^z pen. 13. 22.
a 16. 10.

eu dinasoedd hwy; pawb a'r a ddêl allan o honynt a rwygir: canys eu camweddau a amlhasant, eu gwrthdrofeydd a ⁴chwanegasant.

7 ¶ Pa fodd y'th arbedwn am hyn? dy blant a'm gadawsant i, ac ¹a dyngasant i'r rhai nid ydynt dduwiau: a phan ddiwellais hwynt, gwnaethant odineb, ac a heidiasant i dŷ y buttain.

8 ^mOeddynt fel meirch porthianus y bore; gweryrent bob un ar wraig ei gymmydog.

9 ⁿOnid ymwelaf am y pethau hyn? medd yr ARGLWYDD: oni ddial fy enaid ar gyfryw genedl a hon?

10 ¶ ^oDringwch ar ei muriau hi, a distrywiwch, ^pond na orphenwch yn llwyr: tynnwch ymaith ei murganllawiau hi; canys nid eiddo yr ARGLWYDD ydynt.

11 Oblegid ^qtŷ Israel a thŷ Judah a wnaethant yn anffyddlawn iawn â mi, medd yr ARGLWYDD.

12 ^rCelwyddog fuant yn erbyn yr ARGLWYDD, a dywedasant, ^sNid efe yw; ac ni ddaw drygyfd arnom, ac ni welwn gleddyf na newyn:

13 A'r prophwydi a fuant fel gwynt, a'r gair nid yw ynddynt: fel hyn y gwneir iddynt hwy.

14 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD DDŴ y lluoedd, Am i chwi ddywedyd y gair hwn, ^twele fi yn rhoddi fy ngeiriau yn dy enau di yn dân, a'r bobl hyn yn gynnud, ac efe a'u difa hwynt.

15 Wele, mi a ddygaf arnoch chwi, tŷ Israel, ^ugenedl o bell, medd yr ARGLWYDD: cenedl nerthol ydyw, cenedl a fu er ys talm, cenedl ni wyddost ei hiaith, ac ni ddealli beth a ddywedant.

16 Ei chawell saethau hi sydd fel bedd agored, cedyrn ydynt oll.

17 A hi a fwyty dy ^xgynhauaf di, a'th fara, yr hwn a gawsai dy feibion di a'th ferched ei fwytta: hi a fwyty dy ddefaid di a'th wartheg; hi a fwyty dy winwydd a'th ffgyrwydd: dy ddinasoedd cedyrn, y rhai yr wyt yn ymddiried ynddynt, a dloda hi â'r cleddyf.

18 Ac er hyn, yn y dyddiau hynny, medd yr ARGLWYDD, ^yni wnaf fi gwbl ben â chwi.

19 ¶ A bydd pan ddywedoch, ^zPaham y gwna yr ARGLWYDD ein DUW hyn oll i ni? ddywedyd o honot tithau wrthynt, Megis y gwrthodasoch fi, ac y gwasanaethasoch dduw-

iau dïeithr yn eich tir eich hun; felly y gwasanaethwch ddiethriaid mewn tir ni byddo eiddo chwi.

20 Mynegwch hyn yn nhŷ Jacob, a chyhoeddwch hyn yn Judah, gan ddywedyd,

21 Gwrando hyn yn awr, ^ati bobl ynyfd ac heb ^bddeall; y rhai y mae llygaid iddynt, ac ni welant; a ^cchlustiau iddynt, ac ni chlywant:

22 Onid ofnwch chwi fi? medd yr ARGLWYDD: oni chrynwch rhag fy mron, yr hwn a osodais y tywod ^byn derfyn i'r môr trwy ddeddf dragywyddol, fel nad elo dros hwnnw; er i'r tonnau ymgrychu, etto ni thyccia iddynt; er iddynt derfysgu, etto ni ddeuant dros hwnnw?

23 Eithr i'r bobl hyn y mae calon wrthnysig ac anufuddgar: hwynt-hwy a giliasant, ac a aethant ymaith.

24 Ac ni ddywedant yn eu calon, Ofnwn weithian yr ARGLWYDD ein DUW, ^cyr hwn sydd yn rhoi y gwlaw cynnar a'r diweddar yn ei amser: efe a geidw i ni ddefodol wythnosau y cynhauaf.

25 ¶ Eich anwireddau chwi a droes heibio y rhai hyn, a'ch pechodau chwi a attaliasant ddaioni oddi wrthyich.

26 Canys ym mysg fy mhobl y ceir anwiriaid, y rhai ^da ^ewyliant megis un yn gosod maglau: gosodant offer dinystr, dynion a ddaliant.

27 Fel cawell yn llawn o adar, felly y mae eu tai hwynt yn llawn o dwyll: am hynny y cynnyddasant, ac yr ymglyfoethogasant.

28 ^eTewychasant, disgleiriasant, aethant hefyd tu hwnt i weithred-oedd y drygionus; ^fni farnant farn yr amddifad, ^getto ffynnasant; ac ni farnant farn yr anghenus.

29 ^hOnid ymwelaf am y pethau hyn? medd yr ARGLWYDD: oni ddial fy enaid ar gyfryw genedl a hon?

30 ¶ ⁱPeth aruthr ac erchyll a wnaed yn y tir:

31 Y prophwydi a brophwydant ^jgelwydd, yr offeiriaid hefyd a ^klywodraethant trwy eu gwaith hwynt; a'm pobl a hoffant hynny: etto beth a wnewch yn niwedd hyn?

PENNOD VI.

1 Y gelynyon a yrrwyd yn erbyn Judah, 4 yn ymgysuro. 6 Duw yn gosod y gelynyon ar waith o herwydd pechodau ei bobl. 9 Y prophwyd yn cwyno rhag barnedigaethau Duw o herwydd eu pechodau hwy: 18 yn cyhoeddi digofaint Duw: 26 yn galw y bobl i alaru, o herwydd barnedigaethau Duw am eu pechodau hwy.

Cyn
CRIST
Cylch
612.

^a Es. 6. 9.
Ezech. 12. 2.
Matt. 13. 14.
Ioan. 12. 40.
Act. 28. 26.
Rhuf. 11. 8.
^b Heb.
galon.

^b Job 38.
10. 11.
Ps. 104. 9.

^c Deut. 11.
14.

^d Diar. 1. 11.
17. 18.
^e Neu,
dremiant
fel adar-
wyr yn
cynllwyn.

^e Deut. 32.
15.

^f Es. 1. 23.
Zech. 7. 10.
^g Job 12. 6.
1 s. 73. 12.
pen. 12. 1.
h ad. 9.

^h Neu,
Syndod a
brynti.

ⁱ pen. 14. 14.
a 23. 25,
26.
Ezech. 13. 6.
^k Heb. gym-
merant i'w
dwyllaw.

Cyn
CRIST
Cylch
612.

* pen. 1. 14.

* Neu,
yn trigo
gartref.

* Es. 57. 20.

* Pe. 55. 9,
10, 11.* Ezec. 23.
18.* Neu, ym-
ddatod.

* pen. 7. 26.

* Neu,
allan.* Deut. 28.
30.
pen. 8. 10.* Es. 56. 11.
pen. 8. 10.
a 14. 18.
a 23. 11.

YMGYNHULLWCH i ffoi, meibion Benjamin, o ganol Jerusalem, ac yn Tecoa udgenwch udgorn; a chodwch fflagl yn Beth-hacerem: canys ^adrwg a welir o'r gogledd, a dynstr mawr.

2 Cyffelybais ferch Sion i *wraig* ²dêg foethus.

3 Atti hi y daw y bugeiliaid â'u diadellau: yn ei herbyn hi o amgylch y gosodant *eu* pebyll; porant bob un yn ei le.

4 Parottôwch ryfel yn ei herbyn hi; codwch, ac awn i fynu ar hanner dydd. Gwae ni! o herwydd ciliodd y dydd, canys cysgodau yr hwyr a ymestynasant.

5 Codwch, ac awn i fynu o *hyd* nos, a distrywiwn ei phalasau hi.

6 ¶ Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Torrwch goed, a ^bchodwch glawdd yn erbyn Jerusalem. Dyma y ddinas *sydd* i ymweled â hi; gorthrymder *yw* hi oll o'i mewn.

7 ^bMegis y gwna ffynnon i'w dwfr darddu allan, felly y mae hi yn bwrw allan ei drygioni: ^ctrais ac yspail a glywir ynddi; gofid a dymodiâu *sydd yn* wastad ger fy mron.

8 Cymmer addysg, O Jerusalem, rhag ^di'm henaidd i ^eymadaw oddi wrthyt; rhag i mi dy osod di yn anrhaith, yn dir anghyfanneddol.

9 ¶ Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Gan loffa y lloffant weddill Israel fel gwinwydden; tro dy law yn ei hol, megis casglydd grawnwin i'r basgedau.

10 Wrth bwy y dywedaf fi, a phwy a rybuddiaf, fel y clywant? Wele, ^eeu clust hwy *sydd* ddienwaededig, ac ni allant wrandaw: wele, dirmygus ganddynt air yr ARGLWYDD; nid oes ganddynt ewyllys iddo.

11 Am hynny yr ydwyf fi yn llawn o lid yr ARGLWYDD; blinais yn ymattal: tywalltaf ef ar y plant ^fyn yr heol, ac ar gynnulleidfa y gwŷr ieuaingc hefyd: canys y gwr a'r wraig a ddêlir, yr henwr a'r llawn o ddyddiau.

12 ^fA'u tai a ddigwyddant i eraill, *eu* meusydd a'u gwragedd hefyd: canys estynaf fy llaw ar drigolion y wlad, medd yr ARGLWYDD.

13 Oblegid ^go'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf, pob un sydd yn ymrôl i gybydd-dod: ac o'r prophwyd hyd yr offeiriad, pob un sydd yn gwneuthur ffalsder.

14 A hwy ^ha iachasant ⁶friw merch fy mhobl i yn esmwyth, gan ddywedyd, Heddwch, heddwch; er nad *oedd* heddwch.

15 ⁱA ydoedd arnynt hwy gywilydd pan wnelent ffeidd-dra? nid ydoedd arnynt hwy ddim cywilydd, ac ni fedrent wrido: am hynny y cwmpant ym mysg y rhai a gwmpant; yn yr amser yr ymwelwyf â hwynt y cwmpant, medd yr ARGLWYDD.

16 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Sefwch ar y ffyrdd, ac edrychwch, a gofynwch am ^kyr hen lwybrau, lle *mae* ffordd dda, a rhodiwch ynddi; a ^lchwi a gewch orphwysdra i'ch eneidiau. Ond hwy a ddywedasant, Ni rodiwn ni *ynddi*.

17 A mi a osodais ^mwylwyr arnoch chwi, *gan ddywedyd*, Gwrandêwch ar sain yr udgorn. Hwytiau a ddywedasant, Ni wrandawn ni ddim.

18 ¶ Am hynny clywch, genhedloedd: a thi gynnulleidfa, gwybydd pa bethau sydd yn eu plith hwynt.

19 ⁿGwrando, tydi y ddaear; wele fi yn dwyn drygfyd ar y bobl hyn, *sef* ^offrwyth eu meddyliau eu hunain; am na wrandawsant ar fy ngeiriau, na'm cyfraith, eithr gwrthodasant hi.

20 ^pI ba beth y daw i mi thus o Seba, a chalamus peraidd o wlad bell? eich poeth-offrymmau nid *ydont* gymmeradwy, ac nid melus eich abertbau gennyf.

21 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi yn rhoddi tramgwyddiadau i'r bobl hyn, fel y tramgwyddo wrthynt y tadau a'r meibion ynghyd; cymmydog a'i gyfaill a ddifethir.

22 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele ^qbobl yn dyfod o dir y gogledd, a chenedl fawr a gyfyd o ystlysau y ddaear.

23 Yn y bwa a'r waywffon yr ymaflant; creulawn *ydont*, ac ni chymmerant drugaredd: eu llais a rua megis y môr, ac ar feirch y marchogant yn daclus, megis gwŷr i ryfel yn dy erbyn di, merch Sion.

24 Clywsom sôn am danynt; ein dwylaw a laesasant; ^rblinder a'n daliodd, fel gofid gwraig yn esgor.

25 Na ddos allan i'r maes, ac na rodia ar hyd y ffordd: canys cleddyf y gelyn *ac* arswyd *sydd* oddi amgylch.

26 ¶ Merch fy mhobl, ^symwregysa

Cyn
CRIST
Cylch
612.* pen. 8. 11.
Ezec. 13.
10.* Heb.
dorriad.* pen. 3. 3.
a 8. 12.* Es. 8. 20.
pen. 18. 15.
Mal. 4. 4.
Luc 16. 29.
* Matt. 11.
20.* Es. 21. 11.
Ezec. 3. 17.
Hab. 2. 1.

* Es. 1. 2.

* Diar. 1.
31.* Es. 1. 11.
a 66. 3.
Amos 5.
21.
Mic. 6. 6,
&c.* pen. 1. 15.
a 5. 15.
a 10. 22.
a 50. 41,
42, 43.* pen. 4. 31.
a 49. 24.
a 50. 43.

* pen. 4. 8.

Cyn
CRIST
Cylch
612.

* pen. 23. 34.
Mic. 1. 10.
u Zech. 12.
10.

* pen. 1. 18.
a 15. 20.

* pen. 9. 4.
* Eze. 22.
18.

* Es. 1. 22.

Cylch
600.

* pen. 18. 11.
a 26. 13.

* Mic. 3. 11.

* ad. 4.

â sachlian, ac 'ymdroa yn y lludw;
" gwna i ti gwynfan a galar tost,
megis am unig fab: canys y dis-
trywiwr a ddaw yn ddisymmwth
arnom ni.

27 * Mi a'th roddais di yn dŵr ac
yn gadernid ym mysg fy mhobl, i
wybod ac i brofi eu ffordd hwy.

28 Cyndyn o'r fath gyndynnaf
ydylnt oll, 'yn rhodio âg enllib;
* efydd a haiarn *ynt*; llygru y
maent hwy oll.

29 Llosgodd y fegin; gan dân y
darfu y plwm; yn ofer y toddodd
y toddydd: canys ni thynnwyd y
rhai drygionus ymaith.

30 * Yn arian gwrthodedig y galw-
ant hwynt; am wrthod o'r AR-
GLWYDD hwynt.

PENNOD VII.

1 *Anfon Jeremiah i alw am wir edifeirwch, i
luddias y caethiwed. 8 Ymae yn llysu eu hof-
er ymddiried hwy, 12 trwy esampl Siloh. 17
Ymae yn eu bygwth am eu delw-addoliaeth:
21 yn llysu ebyrth yr anafudd: 29 yn eu han-
nog i alaru, o achos eu ffeidd-dra yn Tophet,
32 a'r barnedigaethau a ddeuai am hynny.*

Y GAIR yr hwn a ddaeth at
Jeremiah oddi wrth yr AR-
GLWYDD, gan ddywedyd,

2 Saf di ym mhorth tŷ yr AR-
GLWYDD, a chyhoedda y gair hwn
yno, a dywed, Gwrandêwch air yr
ARGLWYDD, *chwi* holl Judah, y rhai
a ddeuwch i mewn trwy y pyrth
hyn i addoli yr ARGLWYDD.

3 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y
lluoedd, Duw Israel, * Gwellhêwch
eich ffyrdd, a'ch gweithredoedd;
ac mi a wnaif i chwi drigo yn y
man yma.

4 Nac ymddiriedwch mewn geiriau
celwyddog, ^b gan ddywedyd, Teml
yr ARGLWYDD, teml yr ARGLWYDD,
teml yr ARGLWYDD *ydylnt*.

5 Canys os gan wellhâu y gwell-
hêwch eich ffyrdd a'ch gweithred-
oedd; os gan wneuthur y gwnewch
farn rhwng gwr a'i gymmydog;

6 Ac ni orthrymmwch y dieithr,
yr amddifad, a'r weddw; ac ni
thywelltwch waed gwirion yn y
fan hon; ac ni rodiwch ar ol duw-
iau dieithr, i'ch niwed eich hun;

7 Yna y gwnaf i chwi drigo yn
y fan hon, yn y tir a roddais i'ch
tadau chwi, yn oes oesoedd.

8 ¶ Wele ^c chwi yn ymddiried mewn
geiriau celwyddog ni wnant lês.

9 Ai yn lladratta, yn lladd, ac yn
godinebu, a thyngu anudon, ac
a rogl-darthu i Baal, a rhodio ar

ol duwiau dieithr, y rhai nid ad-
waenoch;

10 Y deuwch ac y sefwch ger fy
mron i yn y tŷ hwn, yr hwn ² y
gelwir fy enw i arno, ac y dywed-
wch, Rhyddhâwyd ni i wneuthur
y ffeidd-dra hyn oll?

11 Ai ^d yn lloches lladron yr aeth
° y tŷ yma, ar yr hwn y gelwir fy
enw i, ger bron eich llygaidd? wele,
minnau a welais *hyn*, medd yr
ARGLWYDD.

12 Eithr, attolwg, ewch ^f i'm lle,
yr hwn *a fu* yn Siloh, lle y gosod-
ais fy enw ar y cyntaf, ac edrych-
wch beth a wneuthum i hwnnw,
o herwydd anwiredd fy mhobl Is-
rael.

13 Ac yn awr, am wneuthur o
honoch yr holl weithredoedd hyn,
medd yr ARGLWYDD, minnau a lef-
erais wrthyhch, ^g gan godi yn fore, a
llefaru, etto ni chlywsoch; ^h a gelw-
ais arnoch, ond nid attebasoch:

14 Am hynny y gwnaf i'r tŷ *hwn*
y gelwir fy enw arno, yr hwn yr
ydych yn ymddiried ynddo, ac i'r
lle a roddais i chwi ac i'ch tadau,
megis y gwneuthum i ⁱ Siloh.

15 A mi a'ch taflaf allan o'm gol-
wg, fel y teflais eich holl frodyr,
sef holl had Ephraim.

16 Am hynny ^k na weddia dros y
bobl hyn, ac na ddyrchafa waedd
na gweddi drostynt, ac nac eiriol
arnaf: canys ni'th wrandawaf.

17 ¶ Oni weli di beth y maent
hwy yn ei wneuthur yn ninasoedd
Judah, ac yn heolydd Jerusalem?

18 ^l Y plant sydd yn casglu cyn-
nud, a'r tadau yn cynneu tân, a'r
gwragedd yn tyllino toes, i wneuth-
ur teisenau i ^m frenhines y nef, ac i
dywallt diod-offrymmau i dduwiau
dieithr, i'm digio i.

19 Ai fi y maent hwy yn ei ddig-
io? medd yr ARGLWYDD: ai hwynt
eu hun, er cywilydd i'w hwynebau
eu hun?

20 Am hynny fel hyn y dywed yr
Arglwydd Duw, Wele, fy llid a'm
digofaint a dywelltir ar y man
yma, ar ddyn ac ar anifail, ar goed
y maes, ac ar ffrwyth y ddaear; ac
efe a lysg, ac nis diffoddir.

21 ¶ Fel hyn y dywed ARGLWYDD
y lluoedd, Duw Israel; ⁿ Rhodd-
wch eich poeth-offrymmau at eich
aberthau, a bwyttêwch gig.

22 Canys ni ddywedais i wrth
eich tadau, ac ni orchymynais idd-

Cyn
CRIST
Cylch
600.

² Neu,
A elwir ar
fy enw.

^d Matt. 21.
13.
Marc 11.
17.
Luc 19. 46.
^e Es. 56. 7.

^f Jos. 18. 1.
Barn. 18.
31.

^g ad. 25.
pen. 11. 7.
^h Djar. 1.
24.
Es. 65. 12.
a 66. 4.

ⁱ 1 Sam. 4.
10. 11.
Ps. 78. 60.
pen. 26. 6.

^k Exod. 32.
10.
pen. 11. 14.
a 14. 11.

^l pen. 44. 19.

³ Neu.
waith.

ⁿ Es. 1. 11.
pen. 6. 20.
Amos 5.
21.
Edrych
Hos. 8. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

⁴ Heb.
negesau
poeth-off-
rymmau.
⁵ Deut. 6. 3.
⁶ Exod. 19. 5.
Lef. 26. 12.

⁷ Pen. 11. 8.

⁸ Neu, ac
amcanion.

⁹ Pen. 2. 27.
a 32. 33.
¹⁰ Heb. oedd-
ynt yn ol.

¹¹ 2 Chron.
36. 15.
pen. 25. 4.

¹² ad. 13.

¹³ pen. 11. 8.

¹⁴ Neh. 9.
17. 29.
pen. 16. 12.
a 17. 23.
a 19. 15.
a 25. 3.

¹⁵ Neu,
addysg.

¹⁶ Job 1. 20.
Es. 15. 2.
pen. 16. 6.

¹⁷ 2 Bren.
21. 4.
2 Chron.
33. 4.
Ezec. 7. 20.
a 8. 5. 6.
Dan. 9. 27.

¹⁸ 2 Bren.
23. 10.
pen. 19. 5.

¹⁹ Heb. es-
gynoid ar
fynghalon.

²⁰ pen. 19. 6.

²¹ Deut. 28.
26.
Ps. 79. 2.
pen. 12. 9.
a 16. 4.
a 34. 20.

ynt, y dydd y dygais hwynt o dir yr Aipht, am ⁴boeth-offrymmau neu aberthau:

23 Eithr y peth hyn a orchymynais iddynt, gan ddywedyd, ⁵Gwrandêwch ar fy llef, a ⁶mi a fyddaf DDUW i chwi, a chwithau fyddwch yn bobl i minnau; a rhodiwch yn yr holl ffyrdd a orchymynais i chwi, fel y byddo yn ddaionus i chwi.

24 ⁷Eithr ni wrandawsant, ac ni ostyngasant eu clust, ond rhodiasant yn ol cynghorion ⁸a childynrwydd eu calon ddrygionus, ac ⁹aethant yn ol, ac nid ym mlaen.

25 O'r dydd y daeth eich tadau chwi allan o wlad yr Aipht hyd y dydd hwn, ¹⁰mi a ddanfonais atoch fy holl wasanaethwyr y prophwydi, ¹¹bob dydd gan fore-godi, ac anfon:

26 ¹²Er hynny ni wrandawsant arnaf fi, ac ni ostyngasant eu clust, eithr ¹³caledasant eu gwarrau; gwnaethant yn waeth na'u tadau.

27 Am hynny ti a ddywedi y geiriau hyn oll wrthynt; ond ni wrandawant arnat: gelwi hefyd arnynt; ond nid attebat di.

28 Eithr ti a ddywedi wrthynt, Dyma genedl ni wrendy ar lais yr ARGLWYDD ei DUW, ac ni dderbyn ¹⁴gerydd: darfu am y gwirionedd, a thorrrwyd hi ymaith o'u genau hwynt.

29 ¹⁵¶ Cneifia dy wallt, O Jerusaleml, a bwrw i ffordd; a chyfod gwynfan ar y lleoedd uchel: canys yr ARGLWYDD a fwriodd i ffordd ac a wrthododd genhedlaeth ei ddigofaint.

30 Canys meibion Judah a wnaethant ddrwg yn fy ngolwg, medd yr ARGLWYDD: ¹⁶gosodasant eu ffieidd-dra yn y tŷ yr hwn y gelwir fy enw arno, i'w halogi ef.

31 A hwy a adeiladasant ¹⁷uchelfeydd Tophet, yr hon sydd y'nglyn mab Hinnom, i losgi eu meibion a'u merchod yn tân, yr hyn ni orchymynais, ac ni ¹⁸feddyliodd fy nghalon.

32 ¹⁹¶ Am hynny wele y dyddiau ²⁰yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, na elwir hi mwy Tophet, na glyn mab Hinnom, namyn glyn lladdedigaeth; canys claddant o fewn Tophet, nes bod eisieu lle.

33 A bydd ²¹celanedd y bobl hyn yn fwyd i adar y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddæar; ac ni bydd a'u tarfo.

34 ²²Yna y gwnaf i lais llawenydd, a llais digrifwch, llais priodfab, a llais priod-ferch, ddarfod allan o ddinasoedd Judah, ac o heolydd Jerusalem; canys yn anrhaith y bydd y wlad.

PENNOD VIII.

1 Gofid yr Iuddewon, yn fyw ac yn fariu. 4 Ymae yn edlio iddynt eu hynfyd a'u digywilydd anedifeirwch: 13 yn dangos y farn dost a gaent hwy, 18 ac yn cwyno eu henbyd gyflwr hwy.

YN yr amser hwnnw, medd yr ARGLWYDD, y dygant hwy esgyrn brenhinoedd Judah, ac esgyrn ei dywysogion, ac esgyrn yr offeiriaid, ac esgyrn y prophwydi, ac esgyrn trigolion Jerusalem, allan o'u beddau.

2 A hwy a'u taenant o flaen yr haul, ac o flaen y lleuad, a holl lu y nefoedd y rhai a garasant hwy, a'r rhai a wasanaethasant, a'r rhai y rhodiasant ar eu hol, a'r rhai a geisiasant, a'r rhai a addolasant: ni chesglir hwynt, ac nis cleddir; yn dommen ar wyneb y ddæar y byddant.

3 Ac angau a ddewisir o flaen bywyd gan yr holl weddillion a adewir o'r teulu drwg hwn, y rhai a adewir yn y lleoedd oll y gyrrais i hwynt yno, medd ARGLWYDD y lluoedd.

4 ¹¶ Ti a ddywedi wrthynt hefyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; A gwmpant hwy, ac ni chodant? a dry efe ymaith, ac oni ddychwel?

5 Paham y ciliodd pobl Jerusalem yma yn eu hol âg encil tragwyddol? glynasant mewn twyll, gwrthodasant ddychwelyd.

6 Mi a wrandewais ac a glywais, ond ni ddywedent yn iawn: nid edifarhaodd neb am ei anwireded, gan ddywedyd, Beth a wneuthum i? pob un oedd yn troi i'w yrfa, megis march yn rhuthro i'r frwydr.

7 Iê, ²y ciconia yn yr awyr a edwyn ei dymhorau; y durtur hefyd, a'r aran, a'r wennol, a gadwant amser eu dyfodiad; eithr ³fy mhobl i ni wyddant farn yr ARGLWYDD.

8 Pa fodd y dywedwch, Doethion ydym ni, a chyfraith yr ARGLWYDD sydd gyd â ni? wele, yn ddiau ⁴ofer y gwnaeth hi; ofer yw pin yr ysgrifenyddion.

9 ⁵Y doethion ⁶a waradwyddwyd, a ddychrynwyd, ac a ddaliwyd: wele, gwrthodasant air yr ARGLWYDD; a ⁷pha ddoethineb sydd ynddynt?

10 Am hynny ⁸y rhoddaf eu gwrag-

Cyn
CRIST
Cylch
600.

¹ Es. 24.
7. 8.
pen. 16. 9.
a 25. 10.
a 33. 11.
Ezec. 26.
13.
Hos. 2. 11.
Dat. 18. 23.

² Es. 1. 3.
³ pen. 5. 4.
5.

⁴ Neu,
ffals bin
yr ysgrif-
enyddion
sydd yn
gwethio
ar ffalsder,
Es. 10. 1.
⁵ pen. 6. 15.

⁶ Neu,
a warad-
wyddwyd,
a ddy-
chrynwyd,
ac a ddal-
iwyd
hwynt?

⁷ Heb.
doethineb
pa beth?
⁸ Deut. 28.
30.
pen. 6. 12.
Amos 6. 11.
Seph. 1. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

• Es. 56. 11.
pen. 6. 13.

1 pen. 6. 14.

5 Ezech. 13.
10.

h pen. 3. 3.
a 6. 15.

5 Neu,
gasglu.

1 Es. 5. 1,
&c.

k Matt. 21.
19.
Luc 13. 6,
&c.

1 pen. 4. 5.

m pen. 9. 15.
a 23. 15.
Neu,
gwenwyn.

m pen. 14. 19.

o pen. 4. 15.

7 Heb.
a'i gyf-
lawnder.

2 Ps. 58. 4, 5.

8 Heb.
arnaf.

9 Heb.
gwlad y
pellenmig-
ion.

2 Heb.
duais.

9 Gen. 37.
25.
pen. 46. 11.
a 51. 8.

3 Heb.
esgyn.

edd hwynt i eraill, a'u meusydd i'r rhai a'u meddianno: canys o'r lleiaf hyd y mwyaaf, pob un sydd yn ymrôl i gybydd-dod; o'r prophwyd hyd at yr offeiriad, pawb sydd yn gwneuthur ffalsder.

11 Iachasant hefyd archoll merch fy mhobl yn ysgafn, gan ddywed- yd, ⁵ Heddweh, heddweh; pryd nad oedd heddweh.

12 A fu ^h gywilydd arnynt hwy pan wnaethant ffeidd-dra? na fu ddim cywilydd arnynt, ac ni fedras- ant wrido: am hynny y syrthiant ym mysg y rhai a syrthiant: yn amser eu hymweliad y syrthiant, medd yr ARGLWYDD.

13 ¶ Gan ^b ddifa y difaf hwynt, medd yr ARGLWYDD; ni bydd grawnwin ¹ ar y winwydden, na ffigys ^k ar y ffigysbren, a'r ddeilen a syrth; a'r ^{hyn} a roddais iddynt a ymedy â hwynt.

14 Paham yr ydym ni yn aros? ¹ ymgwsglweh ynghyd, ac awn i'r dinasoedd cedyrn, a distawn yno: canys yr ARGLWYDD ein Duw a'n gostegodd, ac a roes i ni ^m ddwfr ^b bustl i'w yfed, o herwydd pechu o honom yn erbyn yr ARGLWYDD.

15 ⁿ Disgwyl yr oeddym am hedd- weh, etto ni ddaeth daioni; am amser meddyginiaeth, ac wele ddychryn.

16 O ^o Dan y clywir ffroeniad ei feirch ef; gan lais gweryriad ei ged- yrn ef y crynodd yr holl ddaear: canys hwy a ddaethant, ac a fwyt-asant y tir, ⁷ ac oll a oedd ynddo; y ddinas a'r rhai sydd yn trigo ynddi.

17 Canys wele, mi a ddanfonaf seirph, aspiaid i'ch mysg, y rhai nid oes ^p swyn rhagddynt: a hwy a'ch brathant chwi, medd yr ARGLWYDD.

18 ¶ Pan ymgysurwn yn erbyn gofid, fy nghalon sydd yn gofidio ^o ynof.

19 Wele lais gwaedd merch fy mhobl, oblegid ⁹ y rhai o wlad bell: Onid ydyw yr ARGLWYDD yn Sïon? onid yw ei brenhin hi ynddi? paham y'm digiasant â'u delwau cerfiedig, ac âg oferedd dieithr?

20 Y cynhauf a aeth heibio, darfu yr haf, ac nid ydym ni gadwedig.

21 Am friw merch fy mhobl y'm briwwyd i; ² galerais: daliodd syn- der fi.

22 Onid oes ^a driagl yn Gilead? onid oes yno physygrwr? paham na ³ wellhâ iechyd merch fy mhobl?

PENNOD IX.

1 Jeremiah yn cwynfan o achos amryw bechod- au yr Iuddewon, 9 a'u barnedigaeithau. 12 Amfudd-dod yw achos eu chwerw ofid hwy. 17 Y mae yn eu hannog i gwynfan o achos en dinystr: 23 ac i hyderu, nid arnynt eu hunain, ond ar Dduw. 25 Y mae yn bygroth Iuddewon a Chenhedloedd hefyd.

² O ^a NA bai fy mhen yn ddyfr- oedd, a'm llygaid yn ffynnon o ddaerau, fel yr wylwn ddydd a nos am laddedigion merch fy mhobl!

2 O na byddai i mi yn yr anialweh letty fforddoliau, fel y gadâwn fy mhobl, ac yr elwn oddi wrthynt! canys ^b hwynt oll ydynt odinebus, a chymmanfa anffyddloniaid.

3 A ^o hwy a annelasant eu tafod fel eu bwa i gelwydd; ac nid at wirionedd yr ymgryffasant ar y ddaear: canys aethant o ddrwg i ddrwg, ac nid adnabuant fi, medd yr ARGLWYDD.

4 ^d Gochelweh bawb ei ³ gymmyd- og, ac na choelied neb ei frawd: canys pob brawd gan ddisodli a ddisodla, a phob cymmydog ^a a rodia yn dwyllodrus.

5 Pob un hefyd a ⁴ dwylla ei gym- mydog, a'r gwir nis dywedant: hwy a ddysgasant eu tafodau i ddywedyd celwydd, ymffinasant yn gwneuthur anwiredd.

6 Dy drigfan sydd y'nghanol twyll: o herwydd twyll y gwrthodasant fy adnabod i, medd yr ARGLWYDD.

7 Am hynny fel hyn y dywed AR- GLWYDD y lluoedd; Wele fi yn eu toddi hwynt, ac yn eu profi hwynt: canys pa wedd y gwnaf o herwydd merch fy mhobl?

8 Saeth ⁵ lêm yw eu tafod hwy, yn dywedyd ¹ twyll: â'i enau y traetha ^{un} heddweh wrth ei gymmydog, eithr o'i fewn y gesyd ⁶ gynllwyn iddo.

9 ¶ ^b Onid ymwelaf â hwynt am hyn? medd yr ARGLWYDD: oni ddial fy enaid ar gyfryw genedl a hon?

10 Dros y mynyddoedd y codaf wylofain a chwynfan, ¹ a galar dros ⁷ lannerchau yr anialweh; am eu ⁸ llosgi hwynt, fel na thramwyo neb trwyddynt, ac na chlywir llais ys- grubliaid: ⁹ adar y nefoedd a'r ani- feiliaid hefyd a giliasant, aethant ymaith.

11 A mi a wnaif Jerusalem yn garneddau, ac ^k yn drigfan dreig- iau; a dinasoedd Judah a wnaif yn ddiffaethweh heb breswlydd.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

2 Heb. Pryg
a rydd fy
mhen yn
ddwfr?
neu, i'm
penddwfr?
• Es. 22. 4.
pen. 4. 19.
a 14. 17.

b pen. 5. 7, 8.

o Ps. 64. 3.
Es. 69. 4,
13, 15.

d pen. 12. 6.
Mic. 7. 5, 6.
3 Neu,
gyfaill.

o pen. 6. 23.

4 Neu,
watwar.

5 Neu, wedi
ei saethu.
f Ps. 12. 2.
a 120. 3.
6 Ps. 28. 3.
6 Neu, ei
gynllwyn.

h pen. 5. 9,
29.

1 pen. 12. 4.
a 23. 10.
Hos. 4. 3.

7 Neu,
driafydd,
neu, bor-
feydd.

8 Neu,
hanghuf-
anneddu.

9 Heb.
o ehedid
y nefoedd
hyd ani-
feiliaid y
ciliasant.
k Es. 34. 13.
pen. 10. 22.

Cyn
CRIST
Cylch
600.¹Ps. 107. 43.²Neu,
meddyl-
fryd.^mpen. 8. 14.
a 23. 15.ⁿLef. 26. 33.
Deut. 28.
64.^o2 Chron.
35. 25.
Job 3. 8.
Preg. 12. 5.
Amos 5. 16.^pLef. 18. 28.
a 20. 22.^q1 Cor. 1.
31.
2 Cor. 10.
17.

12 ¶¹Pa wr *sydd* ddoeth a ddeall hyn? a phwy y traethodd genau yr ARGLWYDD wrtho, fel y mynego pam y darfu am y tir, *ac* y llosgwyd fel anialwch heb gynniweirydd?

13 A dywedodd yr ARGLWYDD, Am wrthod o honynt fy nghyfraith, yr hon a roddais ger eu bron hwynt, ac na wrandawsant ar fy llef, na rhodio ynddi;

14 Eithr myned yn ol ²cyndynrwydd eu calon eu hun, ac yn ol Baalim, yr hyn a ddysgodd eu tadau iddynt:

15 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel, Wele, mi a'u bwydaf hwynt, y bobl hyn, ^mâ wermold, ac a'u diodaf hwynt â dwfr bustl.

16 ⁿGwasgaraf hwynt hefyd ym mysg cenhedloedd nid adnabuant hwy na'u tadau: a mi a ddanfonaf ar eu hol hwynt gleddyf, hyd oni ddifethwyf hwynt.

17 ¶ Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Edrychwch, a °gelwch am alar-wragedd i ddyfod, a danfonwch am y rhai cyfarwydd, i beri iddynt ddyfod,

18 A brysio, a chodi cwynfan am danom ni, fel y gollyngo ein llygaid ni ddaugrau, ac y difero ein hamrantau ni ddwfr.

19 Canys llais cwynfan a glybuwyd o Sion, Pa wedd y'n hanrheithiwyd! Ni a lwyr-waradwyddwyd; o herwydd i ni adael y tir, o herwydd ^pi'n trigfannau ein bwrw ni allan.

20 Etto gwrandêwch air yr ARGLWYDD, O wragedd, a derbynied eich clust air ei enau ef; dysgwch hefyd gwynfan i'ch merched, a galar bob un i'w gilydd.

21 O herwydd dringodd angau i'n ffenestri, *ac* efe a ddaeth i'n palasau, i ddistrywio y rhai bychain oddi allan, *a'r* gwŷr ieuainc o'r heolydd.

22 Dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Celaneddau dynion a syrthiant megis tom ar wyneb y maes, ac megis y dyrnaid ar ol y medelwr, ac ni chynnull *neb* hwynt.

23 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Nac ymfrostied y doeth yn ei ddoethineb, ac nac ymfrostied y cryf yn ei gryfder, ac nac ymfrostied y cyfoethog yn ei gyfoeth;

24 Eithr ^qy neb a ymfrostio, ymfrostied yn hyn, *ei fod* yn deall, ac yn fy adnabod i, mai myfi *yw* yr ARGLWYDD a wna drugaredd, barn,

a chyfiawnder, yn y ddaear: o herwydd yn y rhai hynny yr ymhyrdaes, medd yr ARGLWYDD.

25 ¶ Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pan ymwelwyf â phob enwaeddig ynghyd â'r rhai dienwaeddig;

26 A'r Aipht, ac â Judah, ac âg Edom, ac â meibion Ammon, ac â Moab, ac â'r rhai oll ³*sydd* yn ^ry cyrrau eithaf, a'r rhai a drigant yn yr anialwch: canys yr holl cenhedloedd *hyn sydd* ddienwaeddig, a holl dŷ Israel *sydd* â ^achalon ddienwaeddig.

PENNOD X.

1 Yr anghyffelybrwydd *sydd rhwng Duw* ac eilunod. 17 Y mae yn annog i ochel y gofidiau *sydd* ar ddyfod: 19 yn cwyno anrhaith y tabernacl gan fugeiliaid ynfydion: 23 yn guneuthur gweddî ostyngedig.

GWRANDEWCH y gair a ddywed yr ARGLWYDD wrthy ch chi, tŷ Israel:

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^aNa ddysgwch ffordd y cenhedloedd, ac nac ofnwch arwyddion y nefoedd: canys y cenhedloedd a'u hofnant hwy.

3 Canys deddfau y bobloedd *sydd* oferedd: o herwydd ^bcymmyna *un* bren o'r coed, gwaith llaw y saer, â bwyell.

4 Ag arian ac âg aur yr harddant ef; â hoelion ac â morthwylion y sierhânt ef, fel na syflo.

5 Megis palmwydden, syth *ydnyt* hwy, °ac ni lefarant: ^dy mae yn rhaid eu dwyn hwy, am na allant gerdded. Nac ofnwch hwynt; canys °ni allant wneuthur drwg, a gwneuthur da nid *oes* ynddynt.

6 Yn gymmaint ag ⁱnad *oes* *neb* fel tydi, ARGLWYDD: mawr *wyt*, a mawr *yw* dy enw mewn cadernid.

7 ²Pwy ni'th ofna di, Brenhin y cenhedloedd? canys i ti y ²gweddai: o herwydd ym mysg holl ddoethion y cenhedloedd, ac ym mysg eu holl deyrnasoedd hwy, nid *oes* *neb* fel tydi.

8 Eithr ³h cyd-ynfydasant ac amhwyllasant: athrawiaeth oferedd yw cŷff.

9 Arian wedi ei yrru yn ddalennau a ddygir o Tarsis, ac ¹aur o Uphaz, gwaith y celfydd, a dwylaw y toddydd: sidan glas a phorphor *yw* eu gwisg hwy; gwaith y celfydd *ynt* oll.

10 Eithr yr ARGLWYDD *ydwy* ⁴y gwir DDUW, efe *yw* y Duw byw,

Cyn
CRIST
Cylch
600.³ Heb. a dorroyd ymaith i gonglau, neu, a dorroyd cyrrau eu gwallt.
^r pen. 25.
23. a 49. 32.
^s Lef. 26. 41.
Rhuf. 2.
23, 29.Cylch
600.^a Lef. 18. 3.
a 20. 23.^b Es. 40. 19.
a 44. 9, 10.
ecc.^c Ps. 115. 5.
a 135. 16.
^d Es. 46. 1.
7.^e Es. 41. 23.^f Exod. 15.
11.
Ps. 86. 8.
10.^g Dat. 15. 4.² Neu,
perthynat.³ Heb. yn un, neu, ar unwaith yr ynfydasant.^h Ps. 115. 8.
Es. 41. 29.
Hab. 2. 13.
Zech. 10. 2.
Rhuf. 1.
21, 22.ⁱ Dan. 10. 5.⁴ Heb. Dduw y gwirionedd!

Cyn
CRIST
Cylch
600.

^k Pa. 10. 16.

⁵ Heb. tra-
gywydd-
oldeb.

¹ Edrych
Pa. 96. 5.

^m Gen. 1.

1. 6.
Pa. 136. 5, 6.
pen. 51. 15,
&c.

ⁿ Job 9. 8,
Pa. 164. 2.
Es. 40. 22.

⁶ Neu,
llaw.
^o Pa. 135. 7.

⁷ Neu, i'r
gwlaw.

^p Es. 42. 17.
a 44. 11.
a 45. 16.

^q Pa. 74. 2.

^r Edrych
pen. 6. 1.
Ezec. 12. 3.

^s 1 Sam. 25.
29.

^t pen. 1. 15.
a 4. 6.
a 5. 15.
a 6. 22.

^u pen. 9. 11.
^x Diar. 16.
1. a 20. 24.

^y Pa. 6. 1.
a 38. 1.
pen. 30. 11.
^z Heb.
lleidau.

^ka'r Brenhin ⁵tragywyddol: rhag ei lid ef y cryna y ddaear, a'r cenhedloedd ni allant ddiodeff ei sorriant ef.

11 Fel hyn y dywedwch wrthynt; ¹Y duwiau ni wnaethant y nefoedd a'r ddaear, difethir hwynt o'r ddaear, ac oddi tan y nefoedd.

12 Efe ^ma wnaeth y ddaear trwy ei nerth, efe a sierhaodd y byd trwy ei ddoethineb, ac ⁿa estynodd y nefoedd trwy ei synwyr.

13 Pan roddo efe ei lais, *y bydd* ^otwrf dyfroedd yn y nefoedd, ac ^oefe a wna i'r tARTH ddrychafu o eithafoedd y ddaear: efe a wna fellt ⁷gyd â'r gwlaw, ac a ddwg y gwynt allan o'i drysorau.

14 Ynfyd yw pob dyn yn ei wybodaeth; ^pgwaradwyddwyd pob toddydd trwy y ddelw gerfiedig: canys celwydd *yw* ei ddelw dawdd, ac nid *oes* anadl ynddynt.

15 Oferedd *gnt*, a gwaith cyfeiliorni: yn amser eu gofwy y difethir hwynt.

16 Nid fel y rhai hyn *yw* rhan Jacob: canys lluniwr pob *peth yw* efe, ac ^qIsrael *yw* gwialen ei etifeddiaeth ef. ARGLWYDD y lluoedd *yw* ei enw.

17 ^rCasgl o'r tir dy farsiantiaeth, yr hon wyt yn trigo yn yr amddiffynfa.

18 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi ^syn taffu trigolion y tir y waith hon, a chyfyngaf arnynt, fel y caffont *felly*.

19 ^tGwae fi am fy mriw! dolurus *yw* fy archoll: ond mi a ddywedais, Yn ddiau dyma ofid, a mi a'i dygaf.

20 Fy mhabell i a anrheithiwyd, a'm rhaffau oll a dorrwyd; fy mhlant a aethant oddi wrthyf, ac nid *ydylnt*: nid *oes* mwy a led o fy mhabell, nac a gyfyd fy llenni.

21 Canys y bugeiliaid a ynfydasant, ac ni cheisiasant yr ARGLWYDD: am hynny ni lwyddant; a *defaid* eu porfa hwy oll a wasgerir.

22 Wele, trwst y sôn a ddaeth, a chynnwrff mawr o ^tdir y gogledd, i osod dinasoedd Judah yn ddifiaethwch, ac ^uyn drigran dreigiau.

23 ^xGwn, ARGLWYDD, ^ynad eiddo dyn ei ffordd: nid ar law gwr a rodio *y mae* llywodraethu ei gerddediad.

24 ^yCospa fi, ARGLWYDD, etto mewn barn; nid yn dy lid, rhag i ti fy ^zngwneuthur yn ddiddym.

25 ^zTywallt dy lid ar y cenhedloedd y rhai ni'n adnabuant, ac ar y teuluoedd ni alwasant ar dy enw: canys bwyttasant Jacob, i'e, bwyttasant ef, difasant ef hefyd, ac anrheithiasant ei gyfannedd.

PENNOD XI.

1 *Jeremiah yn cyhoeddi cyfammod Duw; 8 yn ceryddu yr Iuddewon am fod yn anafudd iddo, 11 yn prophwyd y deuai drygau arnynt hwy, 18 ac ar wgr Anathoth, am gyd-furiadu lladd Jeremiah.*

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

2 Gwrandêwch eiriau y cyfammod hwn, a dywedwch wrth wŷr Judah, ac wrth breswylwyr Jerusalem;

3 Dywed hefyd wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel; ^aMelldigedig *fyddo* y gwr ni wrendy ar eiriau y cyfammod hwn,

4 Yr hwn a orchymynais i'ch tadau chwi y dydd y dygais hwynt o wlad yr Aipht, ^bo'r ffwrn haiarn, gan ddywedyd, ^cGwrandêwch ar fy llef, a gwnewch hwynt, yn ol yr hyn oll a orchymynwyf i chwi: felly chwi a fyddwch yn bobl i mi, a minnau a fyddaf yn DDUW i chwithau:

5 Fel y gallwyf gwblhau y ^dllw a dyngais wrth eich tadau, ar roddi iddynt dir yn lleifirio o laeth a mêl, megis *y mae* heddyw. Yna yr atebais, ac y dywedais, O ARGLWYDD, ^efelly y byddo.

6 Yna yr ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Cyhoedda y geiriau hyn oll yn ninasoedd Judah, ac yn heolydd Jerusalem, gan ddywedyd, Gwrandêwch eiriau y cyfammod hwn, a gwnewch hwynt.

7 Canys gan dystiolaethu y tystiolaethais wrth eich tadau, y dydd y dygais hwynt i fynu o dir yr Aipht, hyd y dydd hwn, ^ftrwy godi yn fore, a thystiolaethu, gan ddywedyd, Gwrandêwch ar fy llais.

8 ^gOnd ni wrandawsant, ac ni ogwyddasant eu clust, eithr ^hrhodiasant bawb yn ol ⁱcyndynrwydd eu calon ddrygionus: am hynny y dygaf arnynt holl eiriau y cyfammod hwn, yr hwn a orchymynais *iddylnt* ei wneuthur, ond ni wnaethant.

9 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ^jCyd-fradwriaeth a gafwyd y'ngwŷr Judah, ac ym mysg trigolion Jerusalem.

10 Troisant at anwiredd eu tadau gynt, y rhai a wrthodasant wrandaw

Cyn
CRIST
Cylch
600.

^a Ps. 79. 6.

Cylch
608.

^a Deut. 27.
26.
Gal. 3. 10.

^b Deut. 4.
20.
¹ Bren. 8.
51.
^c Lef. 26. 3.
12.

^d Deut. 7.
12.

² Heb.
Amen.
Deut. 27.
15—26.

^e pen. 7. 13.
25.

^f pen. 7. 26.

^g pen. 3. 17.
a 7. 21.
a 9. 14.

³ Neu,
meddyl-
fryd.

^h Ezech. 22.
25.
Hos. 6. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
608.

fy ngeiriau : a hwy a aethant ar ol duwiau ddeithr i'w gwasanaethu hwy : tŷ Judah a thŷ Israel a dorasant fy nghyfammod yr hwn a wneuthum â'u tadau hwynt.

11 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi yn dwyn drwg arnynt, yr hwn nis gallant fyned oddi wrtho : ¹yna y gwaeddant arnaf, ac ni wrandawaf hwynt.

12 Yna dinasoedd Judah a thrigolion Jerusalem a ânt, ac ²a waeddant ar y duwiau yr arogl-darthant iddynt : ond gan waredu ni allant eu gwared hwynt yn amser eu drygyd.

13 Canys yn ol rhifedi dy ¹ddinasoedd yr oedd dy dduwiau, O Judah ; ac yn ol rhifedi heolydd Jerusalem y gosodasoch allorau i'r ⁴peth gwaradwyddus *hunnw, ie*, allorau i fwg-darthu i Baal.

14 Am hynny ^mna weddia dros y bobl hyn, ac na chyfod waedd neu weddi drostynt : canys ni wrandawaf yr amser y gwaeddant arnaf o herwydd eu drygyd.

15 ⁿ Beth a wna fy anwyl yn fy nhŷ, gan iddi wneuthur ysgelerder lawer ? a'r cig cyssegredig a aeth ymaith oddi wrthyt : ⁶pan wnelit ddrygioni, yna y llawenychit.

16 Olew-wydden ddeiliog dëg, o frwyth prydferth, y galwodd yr ARGLWYDD dy enw : trwy drwst cynwrf mawr y cynneuodd tân ynddi, a'i changhennau a dorwyd.

17 Canys ARGLWYDD y lluoedd, °yr hwn a'th blannodd, a draethodd ddrwg yn dy erbyn, o herwydd drygioni tŷ Israel a thŷ Judah, y rhai a wnaethant yn eu herbyn eu hun, i'm digio i, trwy fwg-darthu i Baal.

18 ¶ A'r ARGLWYDD a hysbysodd i mi, a mi a'ê gwn ; yna y dangosaist i mi eu gweithredoedd hwy.

19 A minnau oeddw'n fel oen neu fustach a ddygid i'w ladd ; ac ni wyddwn ^pfwriadu o honynt fwriadau yn fy erbyn i, gan ddywedyd, Distrywiwn y pren ynghyd â'i ⁷frwyth, a ^qdifethwn ef o dir y rhai byw, fel na chofier ei enw ef mwy.

20 Eithr, O ARGLWYDD y lluoedd, barnwr cyfiawnder, a ^rchwiliwr yr arennau a'r galon, gwelwyf dy ddialedd arnynt ; canys i ti y datguddiais fy nghŵyn.

21 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am wŷr Anathoth,

y rhai a geisiant dy einioes, gan ddywedyd, ^aNa phrophwyda yn enw yr ARGLWYDD, rhag dy farw trwy ein dwylaw ni :

22 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd ; Wele fi yn ymwelêd â hwynt : y gwŷr ieuaingc a fyddant feirw trwy y cleddyf, a'u meibion a'u merched a fyddant feirw o newyn.

23 Ac ni bydd gweddill o honynt ; canys mi a ddygaf ddrygyd ar wŷr Anathoth, sef blwyddyn eu gofwy.

PENNOD XII.

1 *Jeremiah yn cwyno rhag llywddiant yr annuwiol, a thrwy fydd yn gweled ef cwmp hwy. 5 Duw yn ei rybuddio ef o fraduriaeth ei frodyr yn ei erbyn ; 7 ac yn gofidio dros ei etifeddiaeth ; 14 ac yn addaw i'r edifeiriol gael dychwelyd o gaethiwed.*

^aCYFIAWN wyt, ARGLWYDD, pan dddadleuwyf â thi : er hynny ymresymmaf â thi am dy farnedigaethau : ^bPaham y llwydda ffordd yr anwir, ac y ffynna yr anffyddloniaid oll ?

2 Plennaist hwy, ie, gwreiddiasant ; ²cynnyddant, ie, dygant firwyth ; ^cagos wyt yn eu genau, a phell oddi wrth eu harenau.

3 Ond ti, ARGLWYDD, ^da'm hadwaenost i ; ti a'm gwelaist, ac ^ea brofaist fy nghalon ³tu ag attat ; tyn allan hwynt megis defaid i'r lladdfa, a pharottoa hwynt erbyn dydd y lladdfa.

4 Pa hyd y galara y tir, ac y gwywa gwellt yr holl faes, ^foblegid drygioni y rhai sydd yn trigo ynddo ? ^gmethodd yr anifeiliaid a'r adar, oblegid iddynt ddywedyd, Ni wêl efe ein diwedd ni.

5 ¶ O rhedaist ti gyd â'r gwŷr traed, a hwy yn dy flino, pa fodd yr ymdarewi â'r meirch ? ac os blinasant di mewn tir heddychlaw, yn yr hwn yr ymddiriedaist, yna pa fodd y gwnei yn ^hymchwedd yr Iorddonen ?

6 Canys ⁱdy frodyr, a thŷ dy dad, ie, y rhai hynny a wnaethant yn anffyddlaw â thi ; hwynt-hwy hefyd a ^jwaeddasant yn groch ar dy ol : ^kna choelia hwy, er iddynt ddywedyd ⁶geiriau teg wrthynt.

7 ¶ Gadewais fy nhŷ, gadewais fy etifeddiaeth ; mi a roddais ⁶anwyl yd fy enaid yn llaw ei gelynion.

8 Fy etifeddiaeth sydd i mi megis llew yn y coed, ⁷rhuo y mae i'm herbyn ; am hynny caseais hi.

Cyn
CRIST
Cylch
608.

• Es. 30. 10.
Amos 2. 12.
a 7. 13.
Mic. 2. 6.

• Ps. 51. 4.

b Job 12. 6.
a 21. 7.
Ps. 37. 1.
35. a 73. 3.
&c.
pen. 5. 28.
Hab. 1. 4.
Mal. 3. 15.
2 Heb. *ant*
rhagddymk.
c Es. 29. 13.

d Ps. 17. 3.
a 139. 1.
e pen. 11. 20.
3 Heb. *gyd*
â thi.

f Ps. 107. 34.

g pen. 4. 25.
a 7. 20.
a 9. 10.
Hos. 4. 3.

h Jos. 3. 15.
1 Chron.
12. 15.
pen. 49. 19.
a 50. 44.
i pen. 9. 4.

4 Neu, *alwasant*
llaws ar
dy ol.
k Diar. 26.
25.
5 Heb.
bethau da.
6 Heb.
gariad.

7 Neu, *llef*
odd. Heb.
rhoddes
ei lef.

1 Ps. 18. 41.
Diar. 1. 28.
Es. 1. 15.
pen. 14. 12.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Zech. 7. 13.
k Deut. 32.
37, 38.

l pen. 2. 28.

4 Heb.
gwaradwydd.
Hos. 9. 10.
m pen. 7. 16.
n 14. 11.

a Es. 1. 11.
&c.
5 Heb.
Beth sydd
i'm hanwyl
ydyd ym,
&c.
6 Heb. pan
fyddo dy
ddrygioni.

o pen. 2. 21.

p pen. 13.
18.

7 Heb. *fara*.
q Ps. 83. 4.

r 1 Sam. 16.
7.
1 Chron.
28. 9.
Ps. 7. 9.
pen. 17. 10.
a 20. 12.
Dat. 2. 23.

Cyn
CRIST
Cylch
608.

⁸ Neu,
craffangog,
neu,
ewinog.
¹ pen. 7, 33.

⁹ Neu,
perwch
iddynt
ddyfod.

^m Lef. 26.
16.
Deut. 28.
38.
Mic. 6, 15.
Hag. 1, 6.

^m Deut. 30.
3.
pen. 32, 37.

^c Es. 60, 12.

Cylch
602.

9 *Y mae* fy etifeddiaeth i mi *fel* aderyn ⁸ brith; *y mae* yr adar o amgylch yn ei herbyn hi: deuwlch, ymgwsglwlch, holl fwystfilod y maes, ¹⁹ deuwlch i ddifa.

10 Bugeiliaid lawer a ddistrywiasant fy ngwinllan; sathrasant fy rhandir, fy rhandir dirion a wnaethant yn ddifffiaethwch anrheithiol.

11 Gwnaethant hi yn anrhaith, ac wedi ei hanrheithio y galara hi wrthyf: y tir i gyd a anrheithiwyd, am nad oes neb yn ei gymmeryd at ei galon.

12 Anrheithwyr a ddaethant ar yr holl fryniau trwy yr anialwch: canys cleddyf yr ARGLWYDD a ddifetha o'r naill gwrr i'r ddaear hyd y cwrr arall i'r ddaear: nid oes heddwch i un cnawd.

13 ^m Hauasant wenith, ond hwy a fedant ddrain; ymboenasant, ond ni thycia iddynt: a hwy a gywilyddiant am eich ffrwythydd chwi, o herwydd llied digofaint yr ARGLWYDD.

14 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD yn erbyn fy holl gymmydogion drwg, y rhai sydd yn cyffwrdd â'r etifeddiaeth a berais i'm pobl Israel ei hetifeddu, Wele, mi ⁿ a'u tynnaf hwy allan o'u tir, ac a dynnaf dŷ Judah o'u mysg hwynt.

15 Ac wedi i mi eu tynnu hwynt allan, mi a ddychwelaf ac a drugarhâf wrthynt; a dygaf hwynt drachefn bob un i'w etifeddiaeth, a phob un i'w dir.

16 Ac os gan ddysgu y dysgant ffyrdd fy mhobl, i dyngu i'm henw, Byw yw yr ARGLWYDD, (megis y dysgasant fy mhobl i dyngu i Baal,) yna yr adeiledir hwy y'nghanol fy mhobl.

17 Eithr oni ° wrandawant, yna gan ddiwreiddio y diwreiddiaf fi y genedl hon, a chan ddifetha myfi a'i dinystrïaf hi, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD XIII.

1 Trwy arwydd y gwregys llian a guddiwyd yn Euphrates, y mae Duw yn rhag-ddangos dinystr ei bobl. 12 Trwy ddammeg costrelau a lenoid â gwin, yn rhag-fynegi y meddwid hwy â drygydd. 15 Y mae yn eu hannog i ochel y barnedigaethau sydd ar ddyfod; 22 ac yn dangos mai eu ffeidd-dra hwy oedd yr achos o hynny.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD wrthyf, Dos a chais i ti wregys llian, a dod ef am dy lwynau, ac na ddod ef mewn dwfr.

2 Felly y ceisiais wregys yn ol gair yr ARGLWYDD, ac a'i dodais am fy llwynau.

3 A daeth gair yr ARGLWYDD ataf eilwaith, gan ddywedyd,

4 Cymmer y gwregys a gefaist, ac sydd am dy lwynau, a chyfod, dos i Euphrates, a chuddia ef mewn twll o'r graig.

5 Felly mi a euthum, ac a'i cuddiais ef yn Euphrates, megis y gorchymynasai yr ARGLWYDD i mi.

6 Ac ar ol dyddiau lawer y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Cyfod, dos i Euphrates, a chymmer oddi yno y gwregys a orchymynais i ti ei guddio yno.

7 Yna yr euthum i Euphrates, ac a gloddiais, ac a gymmerais y gwregys o'r man lle y cuddiaswn ef: ac wele, pydrasai y gwregys, ac nid oedd efe dda i ddim.

8 A daeth gair yr ARGLWYDD ataf, gan ddywedyd,

9 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Felly y gwnaf i falchder Judah, a mawr falchder Jerusalem bydru.

10 Y bobl ddrygionus hyn, y rhai a wrthodant wrandaw fy ngeiriau i, y rhai a rodiant y'nghyndynrwydd eu calon, ac a ânt ar ol duwiau dieithr, i'w gwasanaethu hwynt, ac i ymostwng iddynt, a fyddant fel y gwregys yma, yr hwn nid yw dda i ddim.

11 Canys megis ag yr ymwâsg gwregys am lwynau gwr, felly y gwneuthum i holl dŷ Israel a holl dŷ Judah lynu wrthyf, medd yr ARGLWYDD, i fod i mi yn bobl, ac yn enw, ac yn foliant, ac yn ogoniant: ond ni wrandawent.

12 ¶ Am hynny y dywedi wrthynt y gair yma; Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, Pob costrel a lenwir â gwin. A dywedant wrthyf ti, Oni wyddom ni yn sier y llenwir pob costrel â gwin?

13 Yna y dywedi wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele fi yn llenwi holl drigolion y tir hwn, ie, y brenhinoedd sydd yn eistedd yn lle Dafydd ar ei orsedd-faingc ef, yr offeiriad hefyd, a'r prophwydi, a holl breswylwyr Jerusalem, a a meddwod.

14 Tarawaf hwy ² y naill wrth y llall, y tadau a'r meibion ynghyd, medd yr ARGLWYDD: nid arbedaf, ac ni thrugarhâf, ac ni resynaf, ³ ond eu difetha hwynt.

Cyn
CRIST
Cylch
602.

^a Es. 51, 17,
21. a 63, 6.
pen. 25, 27.
a 51, 7.

² Heb.
wr wrth ei
frawd.

³ Heb. rhag
eu difetha.

Cyn
CRIST
Cylch
602.^b Jos. 7. 19.^c Es. 8. 22.^d Es. 59. 9.^e Ps. 44. 19.^f Galar. 1. 2.
16. a 2. 18.^g Neu,
penwig.^h pen. 6. 24.ⁱ pen. 5. 19.
a 16. 10.^j Es. 47. 2, 3.
Nab. 3. 5.^k Neu,
dygir
ymaith dy
sodlau
trwy drais.^l Heb.
ddyngwyd.^m Galar. 1. 8.
Ezec. 16.
37. a 23. 29.
Hos. 2. 10.ⁿ pen. 5. 8.º Es. 65. 7.
pen. 2. 20.
Ezec. 6. 13.^p Heb.
ar ol pa
bryd etto?

15 ¶ Clywch, a gwrandêwch; na falchîwch: canys yr ARGLWYDD a lefarodd.

16 ^b Rhoddwch ogoniant i'r ARGLWYDD eich DUW, cyn iddo ef ddwyn ^c tywyllwch, a chyn i chwi daro eich traed wrth y mynyddoedd tywyll; a thra fyddoch ^d yn disgwyl am oleuni, iddo ef ei droi ^e yn gysgod angau, a'i wneuthur yn dywyllwch.

17 Ond oni wrandêwch chwi hyn, fy enaid a wyla mewn lleoedd dirgel am eich balchder; ^f a'm llygaid gan wyo a wylant, ac a ollyngant ddagrau, o achos dwyn diadell yr ARGLWYDD i gaethiwed.

18 Dywed wrth y brenhin a'r frenhines, Ymostyngwch, eisteddwch i lawr: canys disgynodd eich ^g pen-defigaeth, sef coron eich anrhydedd.

19 Dinasoedd y dehau a gaur, ac ni bydd a'u hagoro; Judah i gyd a gaethgludir, yn llwyr y dygir hi i gaethiwed.

20 Codwch i fynu eich llygaid, a gwelwch y rhai sydd yn dyfod o'r gogledd: pa le y mae y ddiadell a roddwyd i ti, sef dy ddiadell brydferth?

21 Beth a ddywedi pan ymwelo â thi? canys ti a'u dysgaist hwynt yn dywysogion, ac yn ben arnat: oni ^h oddiweis gofidiau di megis gwraig yn esgor?

22 ¶ Ac o dywedi yn dy galon, ⁱ Paham y digwydd hyn i mi? o herwydd amllder dy anwiredd ^j y noethwyd dy odre, ac y ^k dinoethwyd dy sodlau.

23 A newidia yr Ethiopiad ei groen, neu y llewpard ei frychni? ^l felly chwithau a ellwch wneuthur da, y rhai a ^m gynnffinwyd â gwneuthur drwg.

24 Am hynny y chwalaf hwynt megis soff yn myned ymaith gyd â gwynt y diffaethwch.

25 Dyma dy gyfran di, y rhan a fesurais i ti, medd yr ARGLWYDD; am i ti fy anghofio i, ac ymddiried mewn celwydd.

26 Am hynny ⁿ y dinoethais innau dy odre di dros dy wyneb, fel yr amlyger dy warth.

27 Gwelais dy odineb a'th ^o wer-riiad, brynti dy butteindra, a'th ffeidd-dra. ^p ar y bryniau yn y meusydd. Gwae di, Jerusalem! a ymlanhêi di? ^q pa bryd bellach?

PENNOD XIV.

1 Y newyn tost, 7 yn peri i Jeremiah weddio. 10 Ni fyn yr Arghwydd ymbil âg ef dros y bobl. 13 Nad yw gau-brophwydi yn esgus iddynt hwy. 17 Cyffrôi Jeremiah i gwyno drostynt hwy.

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a gddaeth at Jeremiah ² o achos y drudaniaeth.

2 Galara Judah, a'i phyrth a lesgant; y maent yn ddu hyd lawr, a gwaedd Jerusalem a ddyrchafodd i fynu.

3 A'u boneddigion a hebryngasant eu rhai bychain i'r dwfr: daethant i'r ffosydd, ni chawsant ddwfr; dychwelasant a'u llestri yn weigion: cywilyddio a gwlaideiddio a wnaethant, a ⁴ chuddio eu pennau.

4 Oblegid agennu o'r ddaear, am nad oedd gwlaw ar y ddaear, cywilyddiodd y llafurwyr, cuddiasant eu pennau.

5 Iê, yr ewig hefyd a lydnodd yn y maes, ac a'i gadawodd, am nad oedd gwellt.

6 ^b A'r asynod gwylltion a safasant yn y lleoedd uchel; yfasant wynt fel dreigiau: eu llygaid hwy a ballasant, am nad oedd gwellt.

7 ¶ O ARGLWYDD, er i'n hanwireddau dystiolaethu i'n herbyn, gwna di er mwyn dy enw: canys aml yw ein cildynrwydd ni; pechasom i'th erbyn.

8 Gobaith Israel, a'i geidwad yn amser adfyd, paham y byddi megis pererin yn y tir, ac fel ymdeithydd yn troi i lettfa dros noswaith?

9 Paham y byddi megis gwr wedi synnu? fel gwr cadarn heb allu achub? etto yr ydwynt yn ein mysg ni, ARGLWYDD, a'th enw di a elwir arnom: na âd ni.

10 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD wrth y bobl hyn, ^c Fel hyn yr hoffasant hwy grwydro, ac ni attaliasant eu traed: am hynny nis myn yr ARGLWYDD hwy; ^d yr awr hon y cofia efe eu hanwiredd hwy, ac a ymwel â'u pechodau.

11 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ^e Na weddia dros y bobl hyn am ddaioni.

12 ^f Pan ymprydiant, ni wrandawaf eu gwaedd hwynt; a ^g phan offrymant boeth-offrwm a bwyd-offrwm, ni byddaf boddllawn iddynt: ond ^h â'r cleddyf, ac â newyn, ac â haint, y difaf hwynt.

Cyn
CRIST
Cylch
601.² Heb. am
civau y
drudan-
iaeth, neu,
y gwa-
hardd-
iadau.^a 2 Sam. 15.
30.^b pen. 2. 24.^c Edrych
pen. 2. 23,
24, 25.^d Hos. 3. 13.
a 9. 9.^e Exod. 32.
10.
pen. 7. 16.
a 11. 14.^f Diar. 1. 28.
Es. 1. 15.
a 58. 3.^g pen. 11. 11.
Ezec. 8. 13.
Mic. 3. 4.
Zech. 7. 7,
13.^h pen. 6. 20.
a 7. 21, 22.ⁱ pen. 9. 16.

Cyn
CRIST
Cylch
601.

³ Heb. gwir-
sionedd,
neu, sicr-
wydd.

¹ pen. 23. 21.
a 27. 15.
a 29. 8, 9.

^k pen. 9. 1.
a 13. 17.
Galar. 1. 16.
a 2. 18.

⁴ Neu,
marciau-
diaeth yn
erbyn tir,
a hwythau
heb ei
gydnabod,
pen. 5. 13.

¹ pen. 8. 15.

^m Ps. 106. 6.
Dan. 9. 8.

ⁿ Zech. 10.
1, 2.

13 ¶ Yna y dywedais, O ARGLWYDD DDUW, wele, mae y prophwydi yn dywedyd wrthynt, Ni welwch chwi gleddyf, ac ni ddaw newyn attoch; eithr mi a roddaf heddwch ³ sicr i chwi yn y lle yma.

14 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Y prophwydi sydd yn prophwydo celwyddau yn fy enw i; ¹ nid anfonais hwy, ni orchymynais iddynt chwaith, ac ni leferais wrthynt; gau weledigaeth, a dewiniaeth, a choegedd, a thwyll eu calon eu hun, y maent hwy yn eu prophwydo i chwi.

15 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am y prophwydi sydd yn prophwydo yn fy enw i, a minnau heb eu hanfon hwynt, etto hwy a ddywedant, Cleddyf a newyn ni bydd yn y tir hwn; Trwy gleddyf a newyn y difethir y prophwydi hynny.

16 A'r bobl y rhai y maent yn prophwydo iddynt, a fyddant wedi eu taflu allan yn heolydd Jerusalem, o herwydd y newyn a'r cleddyf; ac ni bydd neb i'w claddu, hwynt-hwy, na'u gwragedd, na'u meibion, na'u merched: canys mi a dywalltaf arnynt eu drygioni.

17 ¶ Am hynny y dywedi wrthynt y gair yma, ^k Difered fy llygaid i ddaagrau nos a dydd, ac na pheidiant: canys â briw mawr y briwyd y wyrff merch fy mhobl, ac â phla tost iawn.

18 Os âf fi allan i'r maes, wele rai wedi eu lladd â'r cleddyf; ac o deuaf i mewn i'r ddinas, wele rai llesg o newyn: canys y prophwyd a'r offeiriad hefyd sydd yn ⁴ amgylchu i dir nid adwaenant.

19 Gan wrthod a wrthodaist ti Judah? neu a ffeiddiodd dy enaid di Sion? paham y tarewaist ni, ac nad oes i ni feddyginiaeth? ¹ disgwyliasom am heddwch, ac nid oes daioni; ac am amser iachâd, ac wele flinder.

20 Yr ydym yn cydnabod, ARGLWYDD, ein camwedd, ac anwirededd ein tadau; oblegid ^m ni a bechasom yn dy erbyn di.

21 Na ffeiddia ni, er mwyn dy enw, ac na fwrw i lawr orseddfa dy ogoniant: cofia, na thorff dy gyfammod â ni.

22 ⁿ A oes neb ym mhlith oferedd y cenhedloedd a wna iddi wlawio? neu a rydd y nefoedd gawodau?

° Onid ti yw efe, O ARGLWYDD ein DUW ni? am hynny arnat ti y disgwyliwn ni: canys ti a wnaethost y pethau hyn oll.

PENNOD XV.

1 Llwyr wrthodiad, ac amryw farnedigaethau yr Iuddewon. 10 Jeremiah yn cwyno rhag eu hatgasrwydd hwy; ac yn derbyn addewid iddo ei hun, 12 a bygwth arnynt hwythau: 15 yn gweddïo, 19 ac yn cael addewid grasusol.

A DYWEDODD yr ARGLWYDD wrthyf, ^a Pe safai ^b Moses a ^c Samuel ger fy mron, etto ni byddai fy serch ar y bobl yma; bwrw hwy allan o'm golwg, ac elont ymaith.

2 Ac os dywedant wrthyf, I ba le yr awn? tithau a ddywedi wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^d Y sawl sydd i angau, i angau; a'r sawl i'r cleddyf, i'r cleddyf; a'r sawl i'r newyn, i'r newyn; a'r sawl i gaethiwed, i gaethiwed.

3 A mi ^e a osodaf arnynt bedwar ² rhywogaeth, medd yr ARGLWYDD: y cleddyf, i ladd; a'r cwn, i larpio; ac ^f adar y nefoedd, ac anifeiliaid y ddaear, i ysu ac i ddifa.

4 Ac a'u rhoddaf hwynt i'w ^g symmudo i holl deyrnasocedd y ddaear; herwydd ^h Manasseh mab Hezechiah brenhin Judah, am yr hyn a wnaeth efe yn Jerusalem.

5 Canys ¹ pwy a drugarhâ wrthyf ti, O Jerusalem? a phwy a gwyna i ti? a phwy a dry i ymofyn ³ pa fodd yr wyt ti?

6 Ti a'm gadewaist, medd yr ARGLWYDD, ac a aethost yn ol: am hynny yr estynaf fy llaw yn dy erbyn di, ac a'th ddifethaf; myfi a ffinais yn edifarhâu.

7 A mi a'u chwalaf hwynt â gwyntyll ym mhyrth y wlad: ⁴ diblantaf, difethaf fy mhobl, gan na ddychwelant oddi wrth eu ffyrdd.

8 Eu gweddwon a amlhasant i mi tu hwnt i dywod y môr: dygais arnynt yn erbyn ⁵ mam y gwŷr ieu-ainge, anrheithiwr ganol dydd; perais iddo syrthio yn ddisymmwrth arni hi, a dychryn ar y ddinas.

9 ^k Yr hon a blantodd saith, a lesgaodd: ⁶ ei henaid hi a lesmeiriodd, ¹ ei haul a fachludodd tra yr oedd hi yn ddydd; hi a gywilyddiodd, ac a waradwyddwyd; a rhoddaf y gweddillion o honynt i'r cleddyf y'ngwŷydd eu gelynion, medd yr ARGLWYDD.

10 ¶ ^m Gwae fi, fy mam, ymddwŷn

Cyn
CRIST
Cylch
601.

° Ps. 135. 7.
a 147. 8.
Es. 30. 23.
pen. 5. 24.
a 10. 13.

^a Eze. 14.

14, &c.

^b Exod. 32.

11, 12.

^c Ps. 99. 6.

¹ Sam. 7.

9.

^d pen. 43. 11.

Eze. 5. 2,

12.

Zech. 11. 9.

° Lef. 26.

16, &c.

² Heb. teulu.

^f pen. 7. 33.

^g Deut. 28.

25,

pen. 24. 9.

Eze. 23.

46.

^h 2 Bren. 21.

11, a 23. 26.

a 24. 3.

ⁱ Es. 51. 19.

³ Heb.

am dy

heddwch?

⁴ Heb.

disfuddaf

neu, ym-

disfaddaf.

⁵ Neu,

y fam

ddinas, wr

ieuangc yn

yseilio,

neu, y fam

a'r gur

ieuangc.

^k 1 Sam. 2.

5.

⁶ Neu, ym-

adawodd

a'r enaid.

¹ Amos 8. 9.

^m Job 3. 1,

&c.

pen. 20. 14.

Cyn
CRIST
Cylch
601.

o honot fi yn wr ymryson, ac yn wr cynnen i'r holl ddaear! ni logais, ac ni logwyd i mi; *etto* pawb o honynt sydd yn fy mellldithio i.

11 Yr ARGLWYDD a ddywedodd, Yn ddiau *bydd* dy weddill di mewn daioni; yn ddiau ⁷ gwnaf i'r gelyn fod yn dda wrthyt, yn amser adfyd ac yn amser cystudd.

12 A dyrr haiarn yr haiarn o'r gogledd, a'r dur?

13 Dy gyfoeth a'th drysorau ^a a roddaf yn yspail, nid am werth, ond oblegid dy holl bechodau, trwy dy holl derfynau.

14 Gwnaf i ti fyned hefyd gyd â'th elynion i dir nad adwaenost: canys ^o tîan a ennynodd yn fy nigofaint, arnoch y llysg.

15 ¶ Ti a wyddost, ARGLWYDD; cofia fi, ac ymwêl â mi, a dial drosof ar fy erlidwyr; na ddwg fi ymaith yn dy hir-ymaros: gwybydd ddwyn o honof waradwydd er dy fwyn di.

16 Dy eiriau a gaed, a mi ^a a'u bwytteais hwynt; ac yr oedd dy air di i mi yn llawenydd ac yn hyfrydwch fy nghalon: canys dy enw di a alwyd arnaf fi, O ARGLWYDD DDUW y lluoedd.

17 ^a Nid eisteddais y'nghymmanfa y gwatwarwyr, ac *nid* ymhyfrydais: eisteddais fy hunan o herwydd dy law di; canys ti a'm llenwaist i o lid.

18 Paham y mae fy ^a nolur i yn dragwyddol? a'm pla yn anaele, fel na ellir ei iachâu? a fyddi di i mi megis celwyddog, *neu fel* ^a dyfroedd ^a a ballant?

19 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^a Os dychweli, yna y'th ddygaf eilwaith, a thi a sefi ger fy mron; os ^a tynni ymaith y gwerthfawr oddi wrth y gwael, byddi fel fy ngenau i: dychwelant hwy attat ti, ond na ddychwel di attynt hwy.

20 Gwnaf di hefyd i'r bobl yma ^a yn fagwyr efydd gadarn; a hwy a ryfelant yn dy erbyn di, eithr ^a ni'th orchfygant: canys *yr ydwyf* fi gyd â thi, i'th achub ac i'th wared, medd yr ARGLWYDD.

21 A mi a'th waredaf di o law y rhai drygionus, ac a'th ryddhâf di o law yr ofnadwy.

PENNOD XVI.

1 Y prophwyd, trwy gysgodion, *sef* trwy ymattal oddi wrth brîodas, ac oddi wrth dai galar a gwledda, yn rhag-ddangos llywyr ddifrod yr Iuddewon, 10 am eu bod yn

waeth na'u tadau; 14 y bydd rhyfeddach eu hymwared hwy allan o gaethiwed, nag allan o'r Aipht; 16 y tîl Duw iddynt eu delw-oddoliaeth yn ddau-ddyblyg.

GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth **G** hefyd attaf fi, gan ddywedyd,

2 Na chymmer i ti wraig, ac na fydded i ti feibion na merched, yn y lle hwn.

3 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am y meibion ac am y merched a anwyd yn y lle hwn, ac am eu mamau a'u dug hwynt, ac am eu tadau a'u cenhedlodd hwynt yn y wlad hon;

4 ^a O angau nychlyd y byddant feirw: ^b ni alerir am danynt, ac nis cleddir hwynt: byddant fel tail ar wyneb y ddaear, a darfyddant trwy y cleddyf, a thrwy newyn; a'u ^c celaneddau fydd yn ymborth i adar y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaear.

5 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^a Na ddos i dŷ ² y galar, ac na ddos i alaru, ac na chwyna iddynt: canys myfi a gymmerais ymaith fy heddych oddi wrth y bobl hyn, medd yr ARGLWYDD, *sef* trugaredd a thosturi.

6 A byddant feirw yn y wlad hon, fawr a bychan: ni chleddir hwynt, ac ni alerir am danynt; nid ^o ymdorrior ac nid ^a ymfoelir drostynt.

7 ^a Ni rannant iddynt *fwyd* mewn galar, i roi cysur iddynt am y marw; ac ni pharant iddynt yfed o phiol cysur, am eu tad, neu am eu mam.

8 Na ddos i dŷ gwledd, i eistedd gyd â hwynt i fwyta ac i yfed.

9 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Wele, ^a myfi a baraf i lais cerdd a llawenydd, i lais y priod-fab, ac i lais y brîod-ferch, ddarfod o'r lle hwn, o flaen eich llygaid, ac yn eich dyddiau chwi.

10 ¶ A phan ddangosech i'r bobl yma yr holl eiriau hyn, ac ^a iddynt hwythau ddywedyd wrthyt, Am ba beth y llefarodd yr ARGLWYDD yr holl fawr-ddrwg hyn i'n herbyn ni? neu, Pa beth *yw* ein hanwiredd? neu, Beth *yw* ein pechod a bechasom yn erbyn yr ARGLWYDD ein DUW?

11 Yna y dywedi wrthynt, O herwydd i'ch tadau fy ngadael i, medd yr ARGLWYDD, a myned ar ol duwiau dieithr, a'u gwasanaethu hwynt, ac ymgrymmu iddynt, a'm gwrthod i, a bod heb gadw fy nghyfraith;

Cyn
CRIST
Cylch
601.

⁷ Neu, *eirolaf ar y gelyn trosol.*

^a Ps. 44. 12.
pen. 17. 3.

^o Deut. 32.
22.

^p Ezec. 3.
1. 3.
Dat. 10. 9.

^a Ps. 1. 1.

^a 26. 4. 5.

^r pen. 30. 15.

^a Job 6. 15,
&c.

^b Heb.
nid ydynt ffyddlawn?

^c Zech. 3. 7.

^u Ezec. 22.
26. a 44. 23.

^x pen. 1. 18.
^a 6. 27.

^y pen. 20.
11. 12.

^a pen. 15. 2.

^b pen. 25. 33.

^c Ps. 79. 2.
pen. 7. 33.
^a 15. 3.
^a 34. 20.

^d Ezec. 21.

17. 22.

² Neu, *galar-wledd.*

^o Lef. 19. 28.

Deut. 14. 1.

^f Es. 22. 12.

^g Neu, *Nid ymdorrior drostynt,*

megis

Ezec. 24. 17.

Edrych

Deut. 26.

14.

Job 42. 11.

^h Es. 24. 7. &

pen. 1. 34.

^a 25. 10.

Ezec. 26. 13.

Hos. 2. 11.

Dat. 18. 23.

ⁱ pen. 5. 19.

^a 13. 22.

Cyn
CRIST
Cylch
601.

1 pen. 7. 26.

1 Deut. 4.
27. a 28. 36,
64. 65.1 Es. 43. 18.
pen. 23. 7,
8.1 Amos 4.
2.
Hab. 1. 15.1 Job 34. 22.
Diar. 5. 21.
a 15. 3.
pen. 32. 19.1 Ezech. 43.
7, 9.

1 pen. 17. 17.

1 pen. 2. 11.

1 pen. 33. 2.

12 A chwithau a wnaethoch i'n waeth na'ch tadau, canys wele chwi yn rhodio bob un yn ol cyndynrwydd ei galon ddrwg, heb wrandaw arnaf;

13 ^kAm hynny mi a'ch taffaf chwi o'r tir hwn, i wlad nid adwaenoch chwi na'ch tadau; ac yno y gwasanaethwch dduwiau dieithr ddydd a nos, lle ni ddangosaf i chwi ffafr.

14 ^l¶ ¹Gan hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pryd na ddywedir mwyach, Byw yw yr ARGLWYDD, yr hwn a ddug feibion Israel i fynu o dir yr Aipht:

15 Eithr, Byw yw yr ARGLWYDD, yr hwn a ddug i fynu feibion Israel o dir y gogledd, ac o'r holl diroedd lle y gyrrasai efe hwynt: a mi a'u dygaf hwynt drachefn i'w gwlad a roddais i'w tadau.

16 ^l¶ Wele fi yn anfon am ^m bysgodwyr lawer, medd yr ARGLWYDD, a hwy a'u pysgottant hwy; ac wedi hynny mi a anfonaf am helwyr lawer, a hwy a'u heliant hwynt oddi ar bob mynydd, ac oddi ar bob bryn, ac o ogofeydd y creigiau.

17 Canys ⁿ y mae fy ngolwg ar eu holl ffyrdd hwynt: nid ydynt guddiedig o'm gŵydd i, ac nid yw eu hanwiredd hwynt guddiedig oddi ar gyfer fy llygaid.

18 Ac yn gyntaf myfi a dalaf yn ddwbl am eu hanwiredd a'u pechod hwynt; am ^o iddynt halogi fy nhir â'u ffaidd gelanedd; i.e., â'u ffeidd-dra y llanwasant fy etifeddiaeth.

19 O ARGLWYDD, fy nerth a'm cadernid, ^p a'm noddfa yn nydd blinder; atat ti y daw y Cenhedloedd o eithafoedd y ddaear, ac a ddywedant, Diau mai celwydd a ddarfu i'n tadau ni ei etifeddu, oferedd, a phethau heb lês ynddynt.

20 A wna dyn dduwiau iddo ei hun, a ^q hwythau heb fod yn dduwiau?

21 Am hynny wele, mi a wnaif iddynt wybod y waith hon, dangosaf iddynt fy llaw a'm grym: a chânt wybod mai yr ARGLWYDD yw ^r fy enw.

PENNOD XVII.

1 Caethiwed Judah am eu pechod. 5 Mell-dithio ymddiried mewn dyn, 7 a bendithio ymddiried yn Nuw. 9 Nas gall y galon dwyllodrus dwyllu Duw. 12 Iachawduriaeth Duw. 15 Y prophwyd yn cwyno rhag y rhai oedd yn gwatwar ei brophwydoliaeth ef. 19 Eit anfon ef i adnewyddu y cyffammod, trwy sancteiddio y Sabbath.

PECHOD Judah a ysgrifenyddwyd â ^a phin o haiarn, âg ewin o adamant ^b y cerfiwyd ef ar lech eu calon, ac ar gyrn eich allorau;

2 Gan fod eu meibion yn cofio eu hallorau a'u ^c llwyni wrth y pren deiliog ar y brynau uchel.

3 O fy mynydd yn y maes, ^d dy olud a'th holl drysorau di a roddaf yn anrhaith, a'th uchelfeydd i bechod, trwy dy holl derfynau.

4 Ti a adewir hefyd ^e dy hunan, heb dy etifeddiaeth a roddais i ti; a mi a wnaif i ti wasanaethu dy elynion mewn tir nid adwaenost: ^e canys cynneuasoch dân yn fy nig, yr hwn a lysg byth.

5 ^l¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Melldigedig fyddo y gwr a hydero mewn dyn, ac a wnelo ^f gnawd yn fraich iddo, a'r hwn y cilio ei galon oddi wrth yr ARGLWYDD.

6 Canys efe a fydd ^g fel y grug yn y diffaethwch, ac ni wêl pan ddêl daioni; eithr efe a gyfannedda boeth-fannau yn yr anialwch, mewn tir hallt ac anghyfanneddol.

7 ^h Bendigedig yw y gwr a ymddiriedo yn yr ARGLWYDD, ac y byddo yr ARGLWYDD yn hyder iddo.

8 Canys efe a fydd ⁱ megis pren wedi ei blannu wrth y dyfroedd, ac a estyn ei wraidd wrth yr afon, ac ni wŷr oddi wrth ddyfod gwres; ei ddeilen fydd i'r, ac ar flwyddyn ^j sychder ni ofala, ac ni phaid â ffrwytho.

9 ^l¶ Y galon sydd fwy ei thwyll na dim, a drwg ddiobaith ydyw; pwy a'i hedwyn?

10 Myfi yr ARGLWYDD ^k sydd yn chwilio y galon, yn profi yr arennau, i roddi i bob un yn ol ei ffyrdd, ac yn ol ffirwyth ei weithredoedd.

11 Fel petris yn ^l eistedd, ac heb ddeor, yw yr hwn a helio gyfoeth yn annheilwng: ¹ yn hanner ei ddyddiau y gedy hwynt, ac yn ei ddiwedd ynydd fydd.

12 ^l¶ Gorsedd ogoneddus ddyrchafedig o'r dechreuad, yw lle ein cyssegr ni.

13 O ARGLWYDD, gobaith Israel, ^m y rhai oll a'th wrthodant a waradwyddir, ysgrifenydd yn y ddaear y rhai a giliant oddi wrthyf, am iddynt adael yr ARGLWYDD, ⁿ ffynnon y dyfroedd byw.

14 Iachâ fi, O ARGLWYDD, a mi a iachêir; achub fi, a mi a achubir: canys ^o tydi yw fy moliant.

Cyn
CRIST
Cylch
601.1 Job 19. 24.
2 Diar. 3. 3.1 Barn. 3. 7.
Es. 1. 29.
a 17. 3.
pen. 2. 20.
1 pen. 15.
13.1 Heb. ymot
dy hunan.

1 pen. 15. 14.

1 Edrych
Es. 31. 3.

1 pen. 48. 6.

1 Ps. 2. 12.
a 34. 8.
a 125. 1.
a 146. 5.
Diar. 16. 20.
Es. 30. 18.
1 Job 8. 16.
Ps. 1. 3.1 Neu,
attaliaeth.1 1 Sam. 16.
7.
1 Chron.
28. 11.
Ps. 7. 9.
Diar. 17. 3.
pen. 11. 20.
a 30. 12.
Rhuf. 8. 27.
Dat. 2. 23.1 Neu,
casglu
cywion nid
esgrodol
hi.
1 Ps. 55. 23.1 Ps. 73. 27.
Es. 1. 28.

1 pen. 2. 13.

1 Deut. 10.
21.

Cyn
CRIST
Cylch
601.p Es. 5. 19.
Amos 5. 18.
2 Petr. 3. 4.
a pen. 1. 4.
&c.

r pen. 16. 19.

a Pa. 35. 4.
a 40. 14.

a pen. 11. 20.

u Neh. 13.
19.x Exod. 20.
8. a 23. 12.
a 31. 13.
Ezec. 20.
12.

y pen. 11. 10.

a pen. 22. 4.

a pen. 32. 44.

15 ¶ Wele hwynt yn dywedyd wrthyf, ^pPa le y mae gair yr ARGLWYDD? deued bellach.

16 Ond myfi ^ani phrysuraish rhag bod yn fugail ar dy ol di: ac ni ddymunais y dydd blin, ti a'i gwyddost: yr oedd yr hyn a ddaeth o'm gwefusau yn *uniawn* ger dy fron di.

17 Na fydd yn ddychryn i mi; ^rti yw fy ngobaith yn nydd y drygyd.

18 ^aGwaradwydder fy erlidwyr, ac na'm gwaradwydder i; brawycher hwynt, ac na'm brawycher i: dwg arnynt ddydd drwg, a ^adryllia hwynt â drylliad dau-ddyblyg.

19 ¶ Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Cerdda, a saf ym mhorth meibion y bobl, trwy yr hwn yr â brenhinoedd Judah i mewn, a thrwy yr hwn y deuant allan, ac yn holl byrth Jerusalem;

20 A dywed wrthynt, Gwrandêwch air yr ARGLWYDD, brenhinoedd Judah, a holl Judah, a holl breswylwyr Jerusalem, y rhai a ddeuwch trwy y pyrth hyn:

21 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^uDisgwyliwch ar eich eneidiau, ac na ddygwch faich ar y dydd Sabbath, ac na ddygwch *ef* i mewn trwy byrth Jerusalem;

22 Ac na ddygwch faich allan o'ch tai ar y dydd Sabbath, ac na wnewch ddim gwaith; eithr sancteiddiwrch y dydd Sabbath, fel ^xy gorchymynais i'ch tadau.

23 ^yOnd ni wrandawsant, ac ni ogwyddasant eu clust; eithr caledasant eu gwarrau rhag gwrandaw, a rhag derbyn addysg.

24 Er hynny os dyfal-wrandêwch arnaf, medd yr ARGLWYDD, heb ddwyn baich trwy byrth y ddinas hon ar y dydd Sabbath, ond sancteiddio y dydd Sabbath, heb wneuthur dim gwaith arno:

25 ^aYna y daw trwy byrth y ddinas hon, frenhinoedd a thywysogion yn eistedd ar orsedd Dafydd, yn marchogaeth mewn cerbydau, ac ar feirch, hwy a'u tywysogion, gwŷr Judah, a phreswylwyr Jerusalem; a'r ddinas hon a gyfan-neddir byth.

26 Ac o ddinasoedd Judah, ac o ^aamgylchoedd Jerusalem, ac o wlad Benjamin, ac o'r gwastadedd, ac o'r mynydd, ac o'r dehau, y daw rhai yn dwyn poeth-offrymmau, ac ab-erthau, a bwyd-offrymmau, a thus,

ac yn dwyn aberthau moliant i dŷ yr ARGLWYDD.

27 Ond os chwi ni wrendy arnaf, i sancteiddio y dydd Sabbath, heb ddwyn baich, wrth ddyfod i byrth Jerusalem, ar y dydd Sabbath: yna ^bmi a gynneuf dân yn ei phyrth hi, ac efe a ysa balasau Jerusalem, ac nis diffoddir.

PENNOD XVIII.

1 *Trwy arwydd o'r crochenydd, y dangosir cyflawn allu Duw i wneuthur â phob cenedl y peth a fynno.* 11 *Bygwith ar Judah am gilio oddi wrth Dduw.* 18 *Jeremiah yn gweddïo yn erbyn y rhai oedd mewn cyd-furiad iddo.*

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

2 Cyfod, a dos i waered i dŷ y crochenydd, ac yno y paraf i ti glywed fy ngeiriau.

3 Yna mi a euthum i waered i dŷ y crochenydd, ac wele ef yn gwneuthur *ei* waith ar ²droellau.

4 A'r llestr yr hwn yr oedd efe yn ei wneuthur ³o glai, a ddifwynwyd yn llaw y crochenydd; felly efe ⁴a'i gwnaeth ef drachefn yn llestr arall, fel y gwelodd y crochenydd yn dda *ei* wneuthur *ef*.

5 Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

6 ^aOni allaf fi, fel y crochenydd hwn, wneuthur i chwi, tŷ Israel? medd yr ARGLWYDD. Wele, ^bmegis ag *y mae* y clai yn llaw y crochenydd, felly yr *ydych* chwithau yn fy llaw i, tŷ Israel.

7 Pa bryd bynnag y dywedwyf am ^cddiweiddio, a thynnu i lawr, a difetha cenedl neu frenhiniaeth;

8 ^dOs y genedl honno y dywedais yn ei herbyn a dry oddi wrth ei drygioni, ^emyfi a edifarhâf am y drwg a amcenais ei wneuthur iddi.

9 A *pha* bryd bynnag y dywedwyf am adeiladu, ac am blannu cenedl neu frenhiniaeth;

10 Os hi a wna ddrygioni yn fy ngolwg, heb wrandaw ar fy llais, minnau a edifarhâf am y daioni â'r hwn y dywedais y gwnawn lês iddi.

11 ¶ Yn awr gan hynny, attolwg, dywed wrth wŷr Judah, ac wrth breswylwyr Jerusalem, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi yn llunio drwg i'ch erbyn, ac yn dychymmygu dychymmyg i'ch erbyn: ^fdychwelwch yr awr hon bob un o'i fiordd ddrwg,

Cyn
CRIST
Cylch
601.b pen. 49. 27.
Amos 1. 4.
7, 10, 12.
a 2. 2, 5.Cylch
605.

2 Neu, eistedd-leoedd.

3 Heb. a ddifwynwyd megis clai yn llaw y crochenydd.

4 Heb. a ddychwelodd ac a'i gwnaeth yn llestr, &c.

a Es. 45. 9.
Rhuf. 9. 20.

b Es. 64. 8.

c pen. 1. 10.

d Ezec. 18.
21. a 33. 11.e Jonah 3.
10.f 2 Bren. 17.
13.
pen. 7. 3.
a 25. 5.
a 26. 13.
a 35. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
605.

⁸ pen. 2. 25.

^h pen. 2. 10.
¹ Cor. 5. 1.

^b Neu, fy
newydd
am graig,
neu, am
eira Li-
banus? a
wrthodir y
dyfroedd
rhedegog,
am y dyfr-
oedd
dieithr
oerion?

¹ pen. 2. 13,
32. a 3. 21.
a 13. 25.
a 17. 13.

^k pen. 6. 16.

^l pen. 19. 8.
a 49. 13.
a 50. 13.

^m Ps. 48. 7.
ⁿ pen. 13. 24.

^o pen. 11. 13.

^p Mal. 2. 7.
Ioan 7. 48,
49.

^q Neu, am
y tafod.

^r Ps. 109. 10.

^s Heb.
ddwyllaw.

a gwnewch eich ffyrdd a'ch gweithredoedd yn dda.

12 Hwytbau a ddywedasant, ⁸ Nid oes obaith; ond ar ol ein dychymmygion ein hunain yr awn, a gwnawn bob un amcan ei ddrwg galon ei hun.

13 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^h Gofynwch, attolwg, ym mysg y cenhedloedd, pwy a glywodd y cyfryw bethau? Gwnaeth y forwyn Israel beth erchyll iawn.

14 A wrthyd *dyn* ⁵ eira Libanus, yr hwn sydd yn dyfod o graig y maes? neu a wrthodir y dyfroedd oerion rhedegog sydd yn dyfod o le arall?

15 O herwydd i'm pobl fy anghofio i, hwy a arogl-darthasant i wagedd, ac a wnaethant iddynt dramgwyddo yn eu ffyrdd, *allan o'r* ^k hen lwybrau, i gerdded llwybrau ffordd ddisathr;

16 I wneuthur eu tir ^l yn anghyffannedd, ac yn chwibaniad byth: pob un a elo heibio iddo a synna, ac a ysgwyd ei ben.

17 ^m Megis â gwynt y dwyrain ⁿ y chwalaf hwynt o flaen y gelyn; *fy* ngwegil ac nid *fy* wyneb a ddangosaf iddynt yn amser eu dialedd.

18 ¶ Yna y dywedasant, ^o Deuwch, a dychymmygwn ddychymmygion yn erbyn Jeremiah; ^p canys ni chyll y gyfraith gan yr offeiriad, na chynghor gan y doeth, na'r gair gan y prophwyd: deuwch, tarâwn ef ^q â'r tafod, ac nac ystyriwn yr un o'i eiriau ef.

19 Ystyria di wrthyf, O ARGLWYDD, a chlyw lais y rhai sydd yn ymrson â mi.

20 A delir drwg dros dda? canys cloddiasant ffos i'm henaid: cofia i mi sefyll ger dy fron di i ddywedyd daioni drostynt, ac i droi dy ddig oddi wrthynt.

21 Am hynny ^r dyro eu plant hwy i fynu i'r newyn, a thywallt eu gwaed hwynt trwy ^s nerth y cleddyf; a bydded eu gwragedd heb eu plant, ac yn weddwon; lladder hefyd eu gwŷr yn feirw, a tharawer eu gwŷr ieuainge â'r cleddyf yn y rhyfel.

22 Clywer eu gwaedd o'u tai, pan ddygech fyddin arnynt yn ddisym-mwth; canys cloddiasant ffos i'm dal, a chuddiasant faglau i'm traed.

23 Tithau, O ARGLWYDD, a wyddost eu holl gynghor hwynt i'm her-

byn ⁸ i'm lladd i: ^r na faddeu eu hanwiredd, ac na ddilea eu pechodau o'th ŵydd; eithr byddant dramgwyddedig ger dy fron; gwna *hyn* iddynt yn amser dy ddigofaint.

PENNOD XIX.

¹ Dan rith torri llestr crochenydd, y mas yn rhag-ddangos distryw yr Iuddewon am eu pechodau.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD; Dos, a chais ystên bridd y crochenydd, a *chymmer* o henuriaid y bobl ac o henuriaid yr offeiriad,

2 A dos allan i ddyffryn mab Hinnom, yr hwn sydd wrth ddrws porth ² y dwyrain, a chyhoedda yno y geiriau a ddywedwyf wrthyf;

3 A dywed, Brenhinoedd Judah, a phreswylwyr Jerusalem, clywch air yr ARGLWYDD: Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Wele fi yn dwyn ar y lle hwn ddrwg, ^a yr hwn pwy bynnag a'i clywo, ei glustiau a ferwinant.

4 Am iddynt ^b fy ngwrthod i, a dieithrio y lle hwn, ac arogl-darthu ynddo i dduwiau dieithr, y rhai nid adwaenent hwy, na'u tadau, na brenhinoedd Judah, a llenwi o honynt y lle hwn o waed gwirioniaid;

5 Adeiladasant hefyd uchelfeydd Baal, i losgi eu meibion â than *yn* boeth-offrymmau i Baal; ^c yr hyn ni orchymynais, ac ni ddywedais, ac ni feddyliodd fy nghalon:

6 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pryd na elwir y lle hwn mwyach Tophet, na Dyffryn mab Hinnom, ond Dyffryn y lladdfa.

7 A mi a wnaaf yn ofer gynghor Judah a Jerusalem yn y lle hwn, a pharaf iddynt syrthio gan y cleddyf o flaen eu gelynion, a thrwy law y rhai a geisiant eu heinioes hwy: ^d rhoddaf hefyd eu celaneddau hwynt yn fwyd i ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaeear.

8 A ^e mi a wnaaf y ddinas hon yn anghyffannedd, ac yn ffaidd; pob un a elo heibio iddi a synna ac a chwibana, o herwydd ei holl ddialeddau hi.

9 A mi a baraf iddynt ^f fwytta cnawd eu meibion, a chnawd eu merched, bwyttant hefyd bob un gnawd ei gyfaill, yn y gwarchae a'r cyfyngder, â'r hwn y cyfynga eu gelynion, a'r rhai sydd yn ceisio eu heinioes, arnynt.

Cyn
CRIST
Cylch
605.

⁸ Heb. i
farwolaeth.
^r pen. 11. 20.

² Heb.
yr haul.

^a 1 Sam. 3.
11.
2 Bren. 21.
12.
^b Ecs. 65. 11.
pen. 2. 13,
17. 19.
a 15. 6.
a 17. 13.

^c pen. 7. 31,
32.

^d pen. 7. 33.
a 16. 4.
a 34. 20.

^e pen. 18. 16.
a 49. 13.
a 50. 13.

^f Lef. 26. 29.
Deut. 28.
53.
Galar. 4.
10.

Cyn
CRIST
Cylch
605.

⁵ Es. 30. 14.
Galar. 4. 2.

³ Heb.
feddygin-
iaethu.
^h pen. 7. 32.

¹ 2 Bren.
23. 12.
pen. 32. 29.
^k pen. 7. 18.

¹ pen. 17. 23.

^a 1 Chron.
24. 14.

² cyffion.

³ cyffion.

⁴ Sef,
Dychryn
o amgylch,
pen. 6. 25.
a 40. 5.

10 Yna y torri yr ystên y'ngŵydd
y gwŷr a êl gyd â thi,

11 Ac y dywedi wrthynt, Fel hyn
y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ⁵Yn
y modd hwn y drylliaf y bobl hyn,
a'r ddinas hon, fel y dryllia *un* lestr
pridd, yr hwn ni ellir ei ³gyfannu
mwyach; ac yn ^hTophet y cleddir
hwynt, o eisieu lle i gladdu.

12 Fel hyn y gwnaf i'r lle hwn,
medd yr ARGLWYDD, ac i'r rhai
sydd yn trigo ynddo; a mi a wnaif
y ddinas hon megis Tophet.

13 A thai Jerusalem, a thai bren-
hinoedd Judah, a fyddant halogedig
fel mangre Tophet: o herwydd yr
holl ⁱdai y rhai yr arogl-darthasant
ar eu pennau i holl lu y nefoedd, ac
^ky tywalltasant ddiod-offrymmau i
dduwiau dieithr.

14 Yna y daeth Jeremiah o To-
phet, lle yr anfonasai yr ARGLWYDD
ef i brophwydo, ac a safodd y'nglyn-
tedd tŷ yr ARGLWYDD, ac a ddy-
wedodd wrth yr holl bobl,

15 Fel hyn y dywed ARGLWYDD
y lluoedd, DUW Israel; Wele fi yn
dwyn ar y ddinas hon, ac ar ei
holl drefydd, yr holl ddrygau a
leferais i'w herbyn, am ¹galedu o
honynt eu gwarrau, rhag gwrandaw
fy ngeiriau.

PENNOD XX.

1 Pasur yn taro Jeremiah, ac yn cael enw new-
ydd, a barn ofnadwy. 7 Jeremiah yn achwyn
rhag ddirmyg, 10 a braduriaeth, 14 ac yn
ewyno ei eni.

PAN glybu Pasur mab ^aImmer
yr offeiriad, yr hwn *oedd* yn
ben-llywodraethwr yn nhŷ yr AR-
GLWYDD, i Jeremiah brophwydo y
geiriau hyn;

2 Yna Pasur a darawodd Jeremiah
y prophwyd, ac a'i rhoddodd ef yn
y ²carchar *oedd* yn y porth uchaf
i Benjamin, yr hwn *oedd* wrth dŷ
yr ARGLWYDD.

3 A thrannoeth, Pasur a ddug Je-
remiah allan o'r ³carchar. Yna Je-
remiah a ddywedodd wrtho ef, Ni
alwodd yr ARGLWYDD dy enw di
Pasur, ond ⁴Magor-missabib.

4 Canys fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Wele fi yn dy wneuthur
di yn ddychryn i ti dy hun, ac i'r rhai
oll a'th garant; a hwy a syrthiant
ar gleddyf eu gelynon, a'th lygaid
di yn gweled: rhoddaf hefyd holl
Judah yn llaw brenhin Babilon, ac
efe a'u caethgluda hwynt i Babilon,
ac a'u lladd hwynt â'r cleddyf.

5 ^bRhoddaf hefyd holl olud y ddinas
hon, a'i holl lafur, a phob dim a'r y
sydd werthfawr ganddi, a holl drys-
orau brenhinoedd Judah a roddaf
fi yn llaw eu gelynon, y rhai a'u
hanrheithiant hwynt, ac a'u cym-
merant, ac a'u dygant i Babilon.

6 A thithau, Pasur, a phawb a'r
sydd yn trigo yn dy dŷ, a ewch i
gaethiwed; a thi a ddeui i Babilon,
ac yno y byddi farw, ac yno y'th
gleddir, ti, a'r rhai oll a'th garant,
y rhai y prophwydaist iddynt yn
gelwyddog.

7 ¶ O ARGLWYDD, ti a'm hudaist,
a mi ⁵a hudwyd: cryfach oedditi na
mi, a gorchfygaist: yr ydwyf yn
watwargerdd ar hyd y dydd, pob
un sydd yn fy ngwatwar.

8 Canys er pan leferais, mi a
waeddais, trais ac anrhaith a lefais;
am fod gair yr ARGLWYDD yn war-
adwydd ac yn watwargerdd i mi
beunydd.

9 Yna y dywedais, Ni soniaf am
dano ef, ac ni lefaraf yn ei enw ef
mwyach: ond ^eei *air* ef oedd yn fy
nghalon yn llogi fel tân, wedi ei
gau o fewn fy esgyrn, a mi a flinais
yn ymattal, ac ^dni allwn *beidio*.

10 ¶ ^eCanys clywais ogan llawer,
dychryn o amgylch: Mynegwch,
meddant, a ninnau a'i mynegwn:
^fpob dyn ⁶heddychol â mi *oedd* yn
disgwyl i mi gloffi, *gan ddywedyd*,
Ysgatfydd efe a hudir, a ni a'i gorch-
fygwn ef, ac a ymddialwn arno.

11 Ond yr ARGLWYDD *oedd* gyd â
mi fel un cadarn ofnadwy: am hyn-
ny ⁸fy erlidwyr a dramgwyddant,
ac ni orchfygant; gwaradwyddir
hwynt yn ddirfawr, canys ni lwydd-
ant: nid anghofir eu ^hgwarth tragy-
wyddol byth.

12 Ond tydi, ARGLWYDD y lluoedd,
yr hwn wyt i'n profi y cyfiawn, yn
gweled yr arennau a'r galon, gâd i
mi weled dy ddialedd arnynt: canys
i ti y datguddiais fy nghŵyn.

13 Cenwch i'r ARGLWYDD, molien-
nwch yr ARGLWYDD: canys efe a
achubodd enaid y tlawd o law y
drygonus.

14 ¶ ^kMelldigedig *fyddo* y dydd
y'm ganwyd arno: na fendiger y
dydd y'm hesgorodd fy mam.

15 Melldigedig *fyddo* y gwr a
fynegodd i'm tad, gan ddywedyd,
Ganwyd i ti blentyn gwrryw; gan
ei lawenychu ef yn fawr.

16 A bydded y gwr hwnnw fel y

Cyn
CRIST
Cylch
605.

^b 2 Bren.
20. 17.

⁵ Neu, a
ddenwyd.

^c Job 32. 18,
19.
Ps. 30. 3.

^d Job 32. 18.

^e Ps. 31. 13.

^f Job 19. 19.
Ps. 41. 9.
a 55. 13, 14.
⁶ Heb. *fy*
heddwch.

⁸ pen. 15.
20. a 17. 18.

^h pen. 23. 40.

ⁱ pen. 11. 20.
a 17. 10.

^k Job 3. 3.
pen. 15. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
605.¹ Gen. 19.
25.

Job 3. 20.

Cylch
589.^a Exod. 6. 6.^b pen. 39. 5.
^a 52. 9.

dinasoedd ¹a ymchwelodd yr ARGLWYDD, ac ni bu edifar ganddo: a chaffed efe glywed gwaedd y bore, â bloedd bryd hanner dydd:

17 Am na laddodd fi wrth ddyfod o'r groth; neu na buasai fy mam yn fedd i mi, a'i chroth yn feichiog *arnaf* byth.

18 ^m Paham y deuthum i allan o'r groth, i weled poen a gofid, fel y darfyddai fy nyddiau mewn gwarth?

PENNOD XXI.

¹ Sedeciah yn anfon at Jeremiah i ymofyn pa beth a ddigwyddai o ryfel Nebuchodonosor.

³ Jeremiah yn darogan gwarchae tost, a chaethiwed gofidus: ⁸ y mae yn cyngori y bobl i droi at y Caldeaid; ¹¹ ac yn eddlu i dŷ y brenhin.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, pan anfonodd y brenhin Sedeciah atto ef Pasur mab Melchiah, a Sephaniah mab Maaseiah yr offeiriad, gan ddywedyd,

² Ymofyn, attolwg, â'r ARGLWYDD drosom ni, canys y mae Nebuchodonosor brenhin Babilon yn rhyfela yn ein herbryn ni, i edrych a wna yr ARGLWYDD â ni yn ol ei holl ryfeddodau, fel yr elo efe i fynu oddi wrthym ni.

³ ¶ Yna y dywedodd Jeremiah wrthynt, Fel hyn y dywedwch wrth Sedeciah;

⁴ Fel hyn y dywed ARGLWYDD Dduw Israel, Wele fi yn troi yn eu hol yr arfau rhyfel sydd yn eich dwylaw, y rhai yr ydych yn ymladd â hwynt yn erbyn brenhin Babilon, ac yn erbyn y Caldeaid, y rhai sydd yn gwarchae arnoch o'r tu allan i'r gaer, a mi a'u casglaf hwynt i ganol y ddinas hon.

⁵ A mi fy hun a ryfelaf i'ch erbyn â llaw estynedig, ac â braich gref, mewn sorriant, a llid, a digofaint mawr.

⁶ Tarawaf hefyd drigolion y ddinas hon, yn ddyn, ac yn anifail: byddant feirw o haint mawr.

⁷ Ac wedi hynny, medd yr ARGLWYDD, ^b y rhoddaf Sedeciah brenhin Judah, a'i weision, a'r bobl, a'r rhai a weddillir yn y ddinas hon, gan yr haint, gan y cleddyf, a chan y newyn, i law Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac i law eu gelynion, ac i law y rhai sydd yn ceisio eu heinioes: ac efe a'u tery hwynt â min y cleddyf; ni thosturia wrthynt, ac nid erbyd, ac ni chymmer drugaredd.

⁸ ¶ Ac wrth y bobl hyn y dywedi, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele fi yn rhoddi ger eich bron ffordd einioes, a ffordd angau.

⁹ Yr hwn a drigo yn y ddinas hon a leddir gan y cleddyf, a chan y newyn, a chan yr haint; ond y neb a elo allan, ac a gilio at y Caldeaid, y rhai sydd yn gwarchae arnoch, a fydd byw, ^d a'i einioes fydd yn ysglyfaeth iddo.

¹⁰ Canys mi a osodais fy wyneb yn erbyn y ddinas hon, er drwg, ac nid er da, medd yr ARGLWYDD: yn llaw brenhin Babilon y rhoddir hi, ac efe a'i llysg hi â than.

¹¹ ¶ Ac am dŷ brenhin Judah, dywed, Gwrandewch air yr ARGLWYDD.

¹² O tŷ Dafydd, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^e Bernwch uniondeb y bore, ac achubwch y gorthrymmedig o law y gorthrymmwr, rhag i'm llid dorri allan fel tân, a llosgi fel na allo neb ei ddiffodd, o herwydd drygioni eich gweithred-oedd.

¹³ Wele fi yn dy erbyn, yr hon wyt yn preswyllo y dyffryn, a chraig y gwastadedd, medd yr ARGLWYDD; y rhai a ddywedwch, Pwy a ddaw i waered i'n herbryn? neu, Pwy a ddaw i'n hanneddau?

¹⁴ Ond mi a ymwelaf â chwi yn ol ffrwyth eich gweithredoedd, medd yr ARGLWYDD; a mi a gynneuaf dân yn ei choedwig, ac efe a ysa bob dim o'i hamgylch hi.

PENNOD XXII.

¹ Y mae yn annog i edifeirwch, trwy addewidion a bygythion. ¹⁰ Barn Salum, ¹³ Jehoiachim, ²⁰ a Choniah.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD, Dos di i waered i dŷ brenhin Judah, a llefara yno y gair hwn;

² A dywed, Gwrandeo air yr ARGLWYDD, frenhin Judah, yr hwn wyt yn eistedd ar frenhin-faingc Dafydd, ti, a'th weision, a'th bobl y rhai sydd yn dyfod i mewn trwy y pyrth hyn:

³ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^a Gwnewch farn a chyfiawnder, a gwaredwch y gorthrymmedig o law y gorthrymmwr: na wnewch gam, ac na threisiwch y dieithr, yr amddifad, na'r weddw, ac na thywellt-wch waed gwirion yn y lle hwn.

⁴ Canys ^b os gan wneuthur y gwnewch y peth hyn, daw trwy byrth y tŷ hwn frenhinoedd yn

Cyn
CRIST
Cylch
589.

c pen. 33. 2.

d pen. 39.
18. a 45. 5.

e pen. 22. 3.

f Diar. 1. 31.

Cylch
609.

a pen. 21. 12.

b pen. 17. 25.

Cyn
CRIST
Cylch
609.

¹ Heb. tros
Dafydd ar
ei deyrn-
gacair ef.

o pen. 21.14

d Deut. 29.
24.
1 Bren. 9.
8.

• 2 Bren.
23. 34.

¹ Lef. 19. 13.
Deut. 24.
14. 15.
Mic. 3. 10.
Hab. 2. 9.

³ Neu, fy
fffenestri.

⁴ einobl.

eistedd ²ar deyrn-gadair Dafydd, yn marchogaeth mewn cerbydau, ac ar feirch, efe, a'i weision, a'i bobl.

5 Eithr oni wrandêwch y geiriau hyn, i mi fy hun y tyngaf, medd yr ARGLWYDD, y bydd y tŷ hwn yn anghyfneddol.

6 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am dŷ brenhin Judah; Gilead *wyt* i mi, *a* phen Libanus: *etto* yn ddiâu mi a'th wnaif yn ddi-ffaethwch, *ac* yn ddinasoedd anghyfneddol.

7 Parottoaf hefyd i'th erbyn anrheithwyr, pob un â'i arfau: *a* hwy *a* dorrant ^cdy ddewis gedrwydd, *ac* *a'u* bwriant i'r tân.

8 *A* chenhedloedd lawer *a* ânt heb law y ddinas hon, *ac* *a* ddywedant bob un wrth ei gilydd, ^dPaham y gwnaeth yr ARGLWYDD fel hyn i'r ddinas fawr hon?

9 Yna yr atebant, Am iddynt ymwrthod â chyfammod yr ARGLWYDD eu DUW, *ac* addoli duwiau dieithr, *a'u* gwasanaethu hwynt.

10 ¶ Nac wylwch dros y marw, *ac* naymofidiwcham dano, *ond* gan wylo wylwch am yr hwn sydd yn myned ymaith: canys ni ddychwel mwyach, *ac* ni wêl wlad ei enedigaeth.

11 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am Sâlum mab Josiah brenhin Judah, yr hwn *a* deyrnasodd yn lle Josiah ei dad, yr hwn *a* aeth allan o'r lle hwn; Ni ddychwel efe yno mwyach.

12 ^eEithr yn y lle y caethgludasant ef iddo, yno y bydd efe marw; *ac* ni wêl efe y wlad hon mwyach.

13 ¶ Gwae yr ^fhwn *a* adeilado ei dŷ trwy anghyfiawnder, a'i ystafellau trwy gam; gan beri i'w gymmydog ei wasanaethu yn rhad, *ac* heb roddi iddo am ei waith:

14 Yr hwn *a* ddywed, Mi *a* adeiladaf i mi dŷ ehang, *ac* ystafellau helaeth; *ac* *a* nadd iddo ³fffenestri, *a* llofft o gedrwydd, wedi ei lliwio â ⁴fermilion.

15 *A* gei di deyrnasu, am i ti ymgau mewn cedrwydd? oni fwyttaodd *ac* oni yfodd dy dad, *ac* oni wnaeth efe farn *a* chyfiawnder, *ac* yna *y bu* dda iddo?

16 Efe *a* farnodd gŵyn y tlawd *a'r* anghenus; yna y llwyddodd: onid fy adnabod i *oedd* hyn? medd yr ARGLWYDD.

17 Er hynny dy lygaid di a'th galon nid *ydynt* ond ar dy gybydd-

dod, *ac* ar dywallt gwaed gwirion, *ac* ar wneuthur trais, ⁵*a* cham.

18 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, Ni alarant am dano, *gan ddywedyd*, O fy mrawd! neu, O fy chwaer! ni alarant am dano ef, *gan ddywedyd*, O ior! neu, O ei ogoniant ef!

19 ^a*A* chladdedigaeth asyn y cleddir ef, wedi ei lusgo a'i daflu tu hwnt i byrth Jerusalem.

20 ¶ Dring i Libanus, *a* gwaedda; cyfod dy lef yn Basan, *a* bloeddia o'r ^bbylchau: canys dinystriwyd y rhai oll a'th garant.

21 Dywedais wrthyt pan oedd esmwyth arnat; tithau *a* ddywedaist, Ni wrandawaf. ^hDyma dy arfer o'th ieuengetid, na wrandewaist ar fy llais.

22 *A* gwynt *a* ysa dy holl fugeiliaid, a'th gariadau *a* ânt i gaethiwed: yna y'th gywilyddir, *ac* y'th waradwyddir am dy holl ddrygioni.

23 Ti yr hon wyt yn trigo yn Libanus, yn nythu yn y cedrwydd, mor hawddgar fyddi pan ddelo gwewyr arnat, *fel* cnofeydd gwraig yn esgor!

24 *Fel mai* byw fi, medd yr ARGLWYDD, pe byddai ⁱConiah mab Jehoiacim brenhin Judah ^kyn fodrwy ar fy neheulaw, diâu y tynnwn di oddi yno:

25 *A* mi a'th roddaf di yn llaw y rhai sydd yn ceisio dy einioes, *ac* yn llaw y rhai y mae arnat ofn eu hwynebaw, sef i law Nebuchod-nosor brenhin Babilon, *ac* i law y Caldeaid.

26 Bwriaf dithau hefyd, a'th fam a'th esgorodd, i wlad ddieithr, yr hon ni'ch ganwyd ynddi, *ac* yno y byddwch farw.

27 Ond i'r wlad ⁷y bydd arnynt hiraeth am ddychwelyd iddi, ni ddychwelant yno.

28 Ai delw ddirmygus ddrylliedig *yw* y gwr hwn Coniah? ai ¹llestr *yw* heb hoffder ynddo? paham y bwriwyd hwynt ymaith, efe a'i had, *ac* y taflwyd hwynt i wlad nid adwaenant?

29 O ddaear, ddaear, ddaear, gwrando air yr ARGLWYDD.

30 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Ysgrifenwch y gwr hwn yn ddiblant, gwr ni ffynna yn ei ddyddiau: canys ni ffynna o'i had ef un *a* eisteddo ar orseddfa Dafydd, *nac* *a* lywodraetho mwyach yn Judah.

Cyn
CRIST
Cylch
609.

⁵ Neu, *ac*
ymgyrch.

Cyflawnwyd
599.

⁵ 2 Chron.
36. 6.
pen. 36. 30.

599.

⁶ rhydau.

^h pen. 7. 23.
&c.

¹ Edrych
2 Bren.
24. 6.
^k Can. 3. 6.
Hag. 2. 23.

⁷ Heb. *y*
dyrchafant
eu meddyl-
iau.

¹ pen. 48. 33.
Hos. 8. 8.

Cyn
CRIST
599.

PENNOD XXIII.

1 Y mae yn prophwydo yr adferir y praidd gwasgaredig : 5 yn dangos y teyrnasa Crist, ac y gwared efe hwy. 9 Yn erbyn gau-brophwydi, 33 a gwaitharwyr y gwir brophwydi.

^a GWAE y bugeiliaid sydd yn difetha ac yn gwasgaru defaid fy mhorfaf! medd yr ARGLWYDD.

2 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel yn erbyn y bugeiliaid sydd yn bugeilio fy mhobl; Chwi a wasgarasoch fy nefaid, ac a'u hymldiasoch, ac nid ymwelsoch â hwynt: wele fi yn ymweled â chwi, am ddrygioni eich gweithredoedd, medd yr ARGLWYDD.

3 A mi a gasglaf weddill fy nefaid o'r holl wledydd lle y gyrrais hwynt, a mi a'u dygaf hwynt drachefn i'w corlannau; yna yr amlhânt ac y chwanegant.

4 ^b Gosodaf hefyd arnynt fugeiliaid, y rhai a'u bugeilia hwynt, ac nid ofnant mwyach, ac ni ddychrynant, ac ni byddant yn eisieu, medd yr ARGLWYDD.

5 ¶ Wele y ^c dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, y cyfodaf i Dafydd Flaguryn cyfiawn, a Brenhin a deyrnasa ac a lwydda, ac a wna farn a chyfiawnder ar y ddaear.

6 ^d Yn ei ddyddiau ef yr achubir Judah, ac Israel a breswylia yn ddiogel: a ^e hyn fydd ei enw ar yr hwn y gelwir ef, ² YR ARGLWYDD EIN CYFIAWNDER.

7 ^f Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pryd na ddwyedant mwyach, Byw yw yr ARGLWYDD, yr hwn a ddug feibion Israel i fynu o wlad yr Aipht:

8 Eithr, Byw yw yr ARGLWYDD, yr hwn a ddug i fynu, ac a dywysodd had tŷ Israel o dir y gogledd, ac o bob gwlad lle y gyrraswn i hwynt; a hwy a gânt aros yn eu gwlad eu hun.

9 ¶ O herwydd y prophwydi y torrodd fy nghalon ynof, fy holl esgyrn a grynant: yr ydwyf fel un meddw, ac fel un wedi i win ei orchfygu; o herwydd yr ARGLWYDD, ac o herwydd geiriau ei sancteiddrwydd ef.

10 Canys ^g llawn yw y ddaear o odinebwy: canys o herwydd ^h llwon y gofidiodd y ddaear, ac ⁱ y sychodd tirion leoedd yr anialwch; a'u ^j hellynt sydd ddrwg, a'u cadernid nid yw uniawn.

11 Canys ^k y prophwyd a'r offeiriad

hefyd a ragrithiasant: ^k yn fy nhŷ hefyd y cefais eu drygioni hwynt, medd yr ARGLWYDD.

12 Am hynny ^l y bydd eu ffordd yn llithrig iddynt yn y tywyllwch; gyrir hwynt rhagddynt, a syrthiant ynddi: canys myfi a ddygaf arnynt ddrygfyd, ^m sef blwyddyn eu gofwy, medd yr ARGLWYDD.

13 Ar brophwydi Samaria y gwelais hefyd beth ⁿ diflas: prophwydasant yn Baal, a hudasant fy mhobl Israel.

14 Ac ar brophwydi Jerusalem y gwelais ^o beth erchyll: ^p torri priodas, a rhodio mewn celwydd: cynnorthwyant hefyd ddwyllaw y drygionus, fel na ddychwel neb oddi wrth ei ddrygioni: y mae y rhai hyn oll i mi fel ^q Sodom, a'i thrigolion fel Gomorrah.

15 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd am y prophwydi, Wele, ^r mi a'u bwydaff hwynt â'r wermod, ac a'u diodaff hwynt â dwfr bustl: canys oddi wrth brophwydi Jerusalem yr aeth ^s lledrith allan i'r holl dir.

16 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Na wrandêwch ar eiriau y prophwydi sydd yn prophwydo i chwi: y maent yn eich gwneuthur yn ofer: ^t gweledigaeth eu calon eu hunain a lefarant, ac nid o enau yr ARGLWYDD.

17 Gan ddywedyd y dywedant wrth fy nirmygwyr, Yr ARGLWYDD a ddywedodd, ^u Byddi chwi heddwch; ac wrth bob un sydd yn rhodio wrth ^v amcan ei galon ei hun y dywedant, Ni ddaw arnoch niwed.

18 Canys ^w pwy a safodd ^x y'ng hyfrinach yr ARGLWYDD, ac a welodd ac a glywodd ei air ef? pwy hefyd a ddaliodd ar ei air ef, ac a'i gwrandawodd?

19 ^y Wele, corwynt yr ARGLWYDD a aeth allan mewn lliidiowgrwydd, sef corwynt angerddol a syrth ar ben y drygionus.

20 ^z Digofaint yr ARGLWYDD ni ddychwel, nes iddo wneuthur, a nes iddo gwblhâu meddwl ei galon: yn y dyddiau diweddaf y deallwch hynny yn eglur.

21 ^{aa} Ni hebryngais i y prophwydi hyn, etto hwy a redasant; ni leferais wrthynt, er hynny hwy a brophwydasant.

22 A phe safasant yn fy nghynghor, a phe traethasant fy ngeiriau i'm

Cyn
CRIST
599.

^k pen. 11.
15.
Ezec. 8. 11.
a 23. 39.
^l Ps. 35. 6.
Diar. 4. 19.
pen. 13. 16.

^m Neu,
diresum.

ⁿ Neu,
frynfi.
^p pen. 23.
23.

^q Deut. 32.
32.
Es. 1. 9, 10.

^r pen. 8. 14.
a 9. 15.

^s Neu,
amwredd.

^t pen. 14.
14.

^u pen. 6. 14.
a 8. 11.
Ezec. 13.
10.
Zech. 10. 2.

^v Neu,
gyndym-
rwydd.
^w Job 15. 8.
^x Neu, yng
nghynghor.

^y pen. 25.
32.
a 30. 23.

^z pen. 30. 24.

^{aa} pen. 14. 11.
a 27. 15.
a 29. 9.

^a pen. 10.
21.
Ezec. 34. 2.

^b pen. 3. 15.
Ezec. 34.
23, &c.

^c Es. 4. 2.
a 11. 1.
a 40. 11.
pen. 33. 14.
15.
Dan. 9. 24.
Zech. 3. 8.
a 6. 12.
Ioan. 1. 45.
^d Deut. 33.
28.

^e Edrych
pen. 33. 16.
^f Cor. 1. 30.
^g Jehofah-
tidscenu.
^h pen. 16. 14.
15.

ⁱ pen. 5. 7.
8. a 9. 2.

^j Neu, mell-
dithion.

^k pen. 9. 10.
a 12. 4.

^l Neu,
trausder.

^m pen. 6. 13.
a 8. 10.
Seph. 3. 4.

Cyn
CRIST
599.

pobl; yna y gwnaethent iddynt ddychwelyd o'u ffordd ddrwg, ac oddi wrth ddrygioni eu gweithredoedd.

23 Ai DUW o agos ydwyf fi, medd yr ARGLWYDD, ac nid DUW o bell?

* Pa. 139. 7, &c.
Amos 9. 2, 3.
† 1 Bren. 8. 27.
Ps. 139. 7.

24 * A lecha un mewn dirgel-leoedd, fel nas gwelwyf fi ef? medd yr ARGLWYDD: *onid ydwyf fi yn llenwi y nefoedd a'r ddaear? medd yr ARGLWYDD.

25 Mi a glywais beth a ddywedodd y prophwydi sydd yn prophwydo celwydd yn fy enw, gan ddywedyd, Breuddwydiais, breuddwydiais.

26 Pa hyd y bydd hyn y'nghalon y prophwydi sydd yn prophwydo celwydd? ie, prophwydi hudoliaeth eu calon eu hunain ydynt.

27 Y rhai sydd yn meddwl peri i'm pobl anghofio fy enw trwy eu breuddwydion a fynegant bob un i'w gymmydog; *fel yr anghofiodd eu tadau fy enw, er mwyn Baal.

* Barn. 3. 7, a 8. 33, 34.

28 Y prophwyd sydd a breuddwyd *ganddo, myneged freuddwyd; a'r hwn y mae ganddo fy ngair, llefared fy ngair mewn gwirionedd: beth yw yr us wrth y gwenith? medd yr ARGLWYDD.

9 Heb. gyd ag ef.

29 Onid yw fy ngair i megis tân? medd yr ARGLWYDD; ac fel gordd yn dryllio y graig?

a Deut. 18. 20.
pen. 14. 14, 15.

30 Am hynny wele *fi yn erbyn y prophwydi, medd yr ARGLWYDD, y rhai sydd yn lladratta fy ngeiriau, bob un oddi ar ei gymmydog.

31 Wele fi yn erbyn y prophwydi, medd yr ARGLWYDD, y rhai a lyfnhânt eu tafodau, ac a ddywedant, Efe a ddywedodd.

32 Wele fi yn erbyn y rhai a brophwydant freuddwydion celwyddog, medd yr ARGLWYDD, ac a'u mynegant, ac a hudant fy mhobl â'u celwyddau, ac â'u *gwagedd, a mi heb eu gyrru hwynt, ac heb orchymyn iddynt: am hynny ni wnant ddim llës i'r bobl hyn, medd yr ARGLWYDD.

b Seph. 3. 4.

33 ¶ A phan ofyno y bobl hyn, neu y prophwyd, neu yr offeiriad, i ti, gan ddywedyd, Beth yw baich yr ARGLWYDD? yna y dywedi wrthynt, Pa faich? eich gwrthod a wnaf, medd yr ARGLWYDD.

34 A'r prophwyd, a'r offeiriad, a'r bobl, y rhai a ddywedo, Baich yr ARGLWYDD, myfi a ymwelaf â'r gwr hwnnw, ac â'i dŷ.

35 Fel hyn y dywedwch bob un wrth ei gymmydog, a phob un wrth ei frawd, Beth a atebodd yr ARGLWYDD? a pha beth a lefarodd yr ARGLWYDD?

36 Ond am faich yr ARGLWYDD na wnewch goffa mwyach; canys baich i bawb fydd ei air ei hun: o herwydd chwydychwi a wŷrasoch eiriau y DUW byw, ARGLWYDD y lluoedd, ein DUW ni.

37 Fel hyn y dywedi wrth y prophwyd, Pa ateb a roddodd yr ARGLWYDD i ti? a pha beth a lefarodd yr ARGLWYDD?

38 Ond gan eich bod yn dywedyd, Baich yr ARGLWYDD; am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Am i chwi ddywedyd y gair hwn, Baich yr ARGLWYDD, a mi wedi anfon atoch, gan ddywedyd, Na ddywedwch, Baich yr ARGLWYDD:

39 Am hynny wele, myfi a'ch llwyr-anghofiaf chwi, ac mi a'ch gadawaf chwi, a'r ddinas yr hon a roddais i chwi ac i'ch tadau, ac a'ch bwriaf allan o'm golwg.

40 A mi a roddaf arnoch *warthrudd tragwyddol, a gwaradwydd tragwydd, yr hwn nid anghofir.

c pen. 20. 11.

PENNOD XXIV.

1 Dan rith ffigys da a drwg, 4 y mae yn darogan yr adferid y rhai a aethai y'nghaethiwd, 8 ac y distrywidd Sedeciah a'r lleill.

YR ARGLWYDD a ddangosodd i mi, ac wele ddau gawell o ffigys wedi eu gosod ar gyfer teml yr ARGLWYDD, wedi i *Nebuchodonosor brenhin Babilon gaethgludo ^bJechoniah mab Jehoiacim brenhin Judah, a thywysogion Judah, gyd â'r seiri a'r gofaint o Jerusalelem, a'u dwyn i Babilon.

Cylch
598.

2 Un cawell oedd o ffigys da iawn, fel ffigys yr addfediad cyntaf: a'r cawell arall oedd o ffigys drwg iawn, y rhai ni ellid eu bwytta rhag eu drycced.

a 2 Bren. 24. 12, &c.
2 Chron. 36. 10.

b Edrych pen. 22. 24, &c.

3 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Beth a weli di, Jeremiah? A mi a ddywedais, Ffigys: y ffigys da, yn dda iawn; a'r rhai drwg, yn ddrwg iawn, y rhai ni ellir eu bwytta rhag eu drycced.

4 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

5 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, DUW Israel, Fel y ffigys da hyn, felly y cydnabyddaf fi gaethglud Judah, y rhai a anfonais o'r lle hwn i wlad y Caldeaid er daioni.

Cyn
CRIST
Cylch
598.

^e pen. 33. 7.
a 42. 10.

^d Deut. 30. 6.
pen. 32. 39.
Ezec. 11.
19. a 36. 26.
27.
^e pen. 30.
22. a 31. 33.
a 32. 38.

^f pen. 29.
17.

^e Edrych
pen. 43.
a 44.

² Heb. yn
symmud-
fa, neu, yn
gynhvor.
^b Deut. 28.
25. 37.
1 Bren. 9.
7.

² Chron. 7.
20.
pen. 15. 4.

6 Canys mi a osodaf fy ngolwg arnynt er daioni, ac a'u dygaf drachefn i'r wlad hon, ac a'u had-eiladaf hwynt, ac ni thynnaf i lawr; plannaf hefyd hwynt, ac nis di-weiriddiaf.

7 Rhoddaf hefyd iddynt galon i'm hadnabod, mai yr ARGLWYDD ydwyf fi: a hwy a fyddant yn bobl i mi, a minnau a fyddaf yn Duw iddynt hwy: canys hwy a droant attaf fi a'u holl galon.

8 ¶ Ac fel y fligys drwg, y rhai ni ellir eu bwytta rhag eu dryced, (diau fel hyn y dywed yr ARGLWYDD,) felly y rhoddaf Sedeciah brenhin Judah, a'i bennaethiaid, a gweddill Jerusalem, y rhai a wedd-illwyd yn y wlad hon, a'r rhai sydd yn trigo yn nhir yr Aipht:

9 Ie, rhoddaf hwynt i'w^b symmud i holl deyrnasoedd y ddaear, er drwg iddynt, i fod yn waradwydd ac yn ddiareb, yn watwargerdd ac yn felldith, ym mhob man lle y gyrrwyf hwynt.

10 A mi a anfonaf arnynt y cled-lyf, newyn, a haint, nes eu dar fod oddi ar y ddaear yr hon a roddais iddynt ac i'w tadau.

PENNOD XXV.

1 Jeremiah yn argyhoeddi yr Iuddewon am eu hanufudd-dod i'r prophwydi; 8 yn rhag-fynegi deng mlynedd a thri ugain o gaeth-wed, 12 a chweddi hynny, dinystyr Babilon. 15 Dan rith y phiolaid win, y mae yn darogan dinystyr yr holl genhedloedd. 34 Udja y bugeiliaid.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah am holl bobl Judah, a yn y bedwaredd flwyddyn i Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, hon oedd y flwyddyn gyntaf i Nebuchodonosor brenhin Babilon;

2 Yr hwn a lefarodd y prophwyd Jeremiah wrth holl bobl Judah, ac wrth holl breswylwyr Jerusalem, gan ddywedyd,

3 Er y drydedd flwyddyn ar ddeg i Josiah mab Amon brenhin Judah, hyd y dydd hwn, honno yw y drydedd flwyddyn ar hugain, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, ac mi a ddywedais wrthydd, gan fore-godi a llefaru, ond ni wrandawsoch.

4 A'r ARGLWYDD a anfonodd atoch chwi ei holl weision y prophwydi, gan fore-godi a'u hanfon; ond ni wrandawsoch, ac ni ogwyddasoch eich clust i glywed.

5 Hwy a ddywedent, a Dychwel-wch yr awr hon bob un oddi wrth

ei ffordd ddrwg, ac oddi wrth ddryg-ioni eich gweithredoedd; a thrig-wch yn y tir a roddodd yr ARGLWYDD i chwi ac i'ch tadau, byth ac yn dragywydd:

6 Ac nac ewch ar ol duwiau di-eithr, i'w gwasanaethu, ac i ym-grymmu iddynt; ac na lidiwch fi â gweithredoedd eich dwylaw, ac ni wnafl niwed i chwi.

7 Er hynny ni wrandawsoch arnaf, medd yr ARGLWYDD, fel y digiech fi â gweithredoedd eich dwylaw, er drwg i chwi eich hunain.

8 ¶ Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, O herwydd na wrandawsoch ar fy ngeiriau,

9 Wele, mi a anfonaf ac a gymmeraf holl deuluoedd y gogledd, medd yr ARGLWYDD, a Nebuchodonosor brenhin Babilon, fy ngwas, a mi a'u dygaf hwynt yn erbyn y wlad hon, ac yn erbyn ei phreswyl-wyr, ac yn erbyn yr holl genhedloedd hyn oddi amgylch; difrodaf hwynt hefyd, a gosodaf hwynt yn syndod, ac yn chwibaniad, ac yn anrhaith tragywyddol.

10 Paraf hefyd i hais hyfrydwch, ac i hais llawenydd, i hais y priod-fab, ac i hais y briod-ferch, i swyn y meini melinau, ac i lewyrch y can-hwyllau, a ballu ganddynt.

11 A'r holl dir hwn fydd yn ddi-ffaethwch, ac yn syndod; a'r cenhedloedd hyn a wasanaethant frenhin Babilon ddeng mlynedd a thri ugain.

12 A i'phan gyflawner deng mlynedd a thri ugain, myfi a ymwelaf â brenhin Babilon, ac a'r genedl honno, medd yr ARGLWYDD, am eu hanwiredd, ac â gwlad y Caldeaid; a mi a'i gwnaf hi yn anghyfan-nedd tragywyddol.

13 Dygaf hefyd ar y wlad honno fy holl eiriau, y rhai a leferais i yn ei herbyn, sef cwbl ag sydd ysgrifenedig yn y llyfr hwn; yr hyn a brophwydodd Jeremiah yn erbyn yr holl genhedloedd.

14 Canys cenhedloedd lawer a brenhinoedd mawrion a fyynnant wasanaeth ganddynt hwythau: a mi a dalaf iddynt yn ol eu gweithredoedd, ac yn ol gwaith eu dwylaw eu hun.

15 ¶ Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Duw Israel, wrthyf fi; Cymmer phiol win y digofaint yma o'm llaw, a dod hi i'w hyfed i'r holl

Cyn
CRIST
Cylch
606.

^e pen. 1. 15.

^f pen. 27. 6.
a 43. 10.
Edrych
Is. 44. 28.
a 45. 1.
pen. 40. 2.

^e pen. 18. 16.

^h Es. 24. 7.
pen. 7. 34.
a 16. 9.
Ezec. 26.
13.
Hos. 2. 11.
Dat. 18. 23.

³ Heb.
fethu, neu,
goll.

¹² Chron.
36. 21. 22.
Ezra 1. 1.
pen. 29. 10.
Dan. 9. 2.

^{*} Dechreu
cylch 606.
2 Bren. 24.
1.

Diweddu
cylch 536.
Ezra. 1. 1.

^k Es. 13. 19.
a 14. 23.
a 21. 1.
a 47. 1.
pen. 50. 40.
a 51. 25.

¹ pen. 27. 7.

^m Job 21. 20.
Ps. 75. 8.
Es. 51. 17.

Diweddu
607.
Dechreu
606.

^a pen. 36. 1.

O 629,
i 606.

^b pen. 11. 7.
8. 10.
a 13. 10. 11.
a 16. 12.
a 17. 23.
a 18. 12.
a 19. 15.
a 22. 21.

^c pen. 7. 13.
25. a 29. 19.

^d 2 Bren.
17. 13.
pen. 18. 11.
a 35. 15.
Jonah 3. 8.

Cyn
CRIST
Cylch
606.

^a Ezec. 23.
34.
Nah. 3. 11.

genhedloedd y rhai yr wyf yn dy anfon attynt.

16 Aⁿ hwy a yfant, ac a frawychant, ac a wallgofant, o herwydd y cleddyf yr hwn a anfonaf yn eu plith.

17 Yna mi a gymmerais y phiol o law yr ARGLWYDD, ac a'i rhoddais i'w hyfed i'r holl genhedloedd y rhai yr anfonasai yr ARGLWYDD fi attynt:

18 I Jerusalem, ac i ddinasoedd Judah, ac i'w brenhinoedd, ac i'w thywysogion: i'w gwneuthur hwynt yn ddifiaethwch, yn syndod, yn chwibaniad, ac yn felldith, fel y mae heddyw;

19 O I Pharaoh brenhin yr Aipht, ac i'w weision, ac i'w dywysogion, ac i'w holl bobl;

20 Ac i'r holl bobl gymmysg, ac i holl frenhinoedd gwlad Us, a^p holl frenhinoedd gwlad y Philistiaid, ac i Ascalon, ac Azzah, ac Ecron, a^q gweddill Asdod;

21 I Edom, a^r Moab, a meibion^t Ammon;

22 I holl frenhinoedd^u Tyrus hefyd, ac i holl frenhinoedd Sidon, ac i frenhinoedd^v yr ynysoedd y rhai sydd dros^w y môr;

23 I^y Dedan, a Thema, a Buz; ac i bawb^o o'r cyrrau eithaf;

24 Ac i holl frenhinoedd Arabia, ac i holl frenhinoedd^z y bobl gymmysg, y rhai sydd yn trigo yn yr anialwch;

25 Ac i holl frenhinoedd Zimri, ac i holl frenhinoedd^a Elam, ac i holl frenhinoedd y Mediaid;

26 Ac i holl frenhinoedd y gogledd, agos a phell, bob un gyd â'u gilydd; ac i holl deyrnasodd y byd, y rhai sydd ar wyneb y ddaear: a brenhin^b Sesach a yf ar eu hol hwynt.

27 A thi a ddywedi wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel; ^cYfych a^d meddwch, a chwydwch, a syrthiwch, ac na chyfodwch, o herwydd y cleddyf yr hwn a anfonwyf i'ch plith.

28 Ac os gwrthodant dderbyn y phiol o'th law di i yfed, yna y dywedi wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Diau yr yfych:

29 Canys wele^f i yn dechreu drygu y ddinas y gelwir fy enw arni, ac a ddiengwch chwi yn ddi-gerydd? Na ddiengwch; canys yr ydwyf fi yn galw am gledddyf ar

holl drigolion y ddaear, medd ARGLWYDD y lluoedd.

30 Am hynny prophwyda yn eu herbyn yr holl eiriau hyn, a dywed wrthynt, 'Yr ARGLWYDD oddi uchod a rua, ac a rydd ei lef o drigle ei sancteiddrwydd; gan ruo y rhua efe ar ei drigle; ^gbloedd, fel rhai yn sathru *grawin*, a rydd efe yn erbyn holl breswylwyr y ddaear.

31 Daw twrf hyd eithafoedd y ddaear; canys y mae cŵyn rhwng yr ARGLWYDD a'r cenhedloedd: efe a ymddadleu â phob cnawd, y drygionus a ddyry efe i'r cleddyf, medd yr ARGLWYDD.

32 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Wele ddrwg yn myned allan o genedl at genedl, a^h chorwynt mawr yn cyfodi o ystlysau y ddaear.

33 A lladdedigion yr ARGLWYDD a fyddant y dwthwn hwnnw o'r naill gwrr i'r ddaear hyd y cwr arall i'r ddaear: niⁱ alerir dros-tynt, ac nis cesglir, ac nis cleddir hwynt; fel tommen y byddant ar wyneb y ddaear.

34 ^kUdwch, fugeiliaid, a gwaedd- wch; ac ymdreiglwch mewn lludw, chwi flaenoriaid y praidd: canys cyflawnwyd^o dyddiau eich lladded- igaeth a'ch gwasgarfa; a chwi a syrthiwch fel llestr dymunol.

35 Metha gan y bugeiliaid ffoi, a chan flaenoriaid y praidd ddiangc.

36 *Clywir* llef gwaedd y bugeil- iaid, ac udfa blaenoriaid y praidd: canys yr ARGLWYDD a anrheith- iodd eu porfa hwynt.

37 A'r anneddau heddychlawn a ddryllir, gan lid digofaint yr ARGLWYDD.

38 Efe a wrthododd ei loches, fel cenaw llew: canys y mae eu tir yn⁷ anghyfannedd, gan lid y gorthrym- mwr, a chan lid ei ddigofaint ef.

PENNOD XXVI.

1 Jeremia^h, trwy addewidion a bygythion, yn annog y bobl i edifeirwch: 8 a'i ddal ef am hynny, 10 a'i ddwyn ger bron. 12 Ei atbed ef drosto ei hun; 16 a'i farnu yn ddi-euog, trwy esamp! Michah, 20 ac Uriah, 24 a thrwy ofal Alicam.

YN nechreu teyrnasiad Jehoia- cim mab Josiah brenhin Ju- dah, y daeth y gair hwn oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Saf y'nghyntedd tŷ yr ARGLWYDD, a llefara wrth holl ddinasoedd Ju-

Cyn
CRIST
Cylch
606.

^f Joel 3. 16,
Amos 1. 2.

^g Esa. 16. 9,
pen. 48. 33.

^h pen. 23. 19,
a 30. 23.

ⁱ pen. 16. 4.

^k pen. 4. 8,
a 6. 26.

^o Heb. eich
dyddiau i
laddedig-
aeth.

⁷ Heb.
anghyf-
annedd-
ara.

Diwedd
610,
Dechreu
609.

Cyn
CRIST
Cylch
609.

^a Act. 20.
27.

^b pen. 18. 8.

^c pen. 7. 13,
26. a 11. 7.
a 25. 3.

^d 1 Sam. 4.
10.
Ps. 78. 60,
pen. 7. 12,
14.

dah, y rhai a ddêl i addoli i dŷ yr ARGLWYDD, yr holl eiriau a orchymynwyf i ti eu llefaru wrthynt; ^a na attal air:

3 I edrych a wrandawant, ac a ddychwelant bob un o'i ffordd ddrwg; fel ^b yr edifarhâwyf finnau am y drwg a amcenais ei wneuthur iddynt, am ddrygioni eu gweithredoedd.

4 A dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Oni wrandêwch arnaf i rodio yn fy nghyfraith, yr hon a roddais ger eich bron,

5 I wrandaw ar eiriau fy ngweision y prophwydi, ^c y rhai a anfonais attoch, gan godi yn fore, ac anfon, ond ni wrandawsoch chwi;

6 Yna y gwnaf y tŷ hwn fel ^d Siloh, a'r ddinas hon a wnaf yn fell-dith i holl genhedloedd y ddaear.

7 Yr offeiriaid hefyd, a'r prophwydi, a'r holl bobl a glywsant Jeremiah yn llefaru y geiriau hyn yn nhŷ yr ARGLWYDD.

8 ¶ A phan ddarfu i Jeremiah lefaru yr hyn oll a orchymynasai yr ARGLWYDD ei ddywedyd wrth yr holl bobl; yna yr offeiriaid, a'r prophwydi, a'r holl bobl a'i daliasant ef, gan ddywedyd, Ti a fyddi farw yn ddiau.

9 Paham y prophwydaist yn enw yr ARGLWYDD, gan ddywedyd, Fel Siloh y bydd y tŷ hwn, a'r ddinas hon a wneir yn anghyfannedd heb breswylwr? Felly ymgasglodd yr holl bobl yn erbyn Jeremiah yn nhŷ yr ARGLWYDD.

10 ¶ Pan glybu tywysogion Judah y geiriau hyn, yna hwy a ddaethant i fynu o dŷ y brenhin i dŷ yr ARGLWYDD, ac a eisteddasant ar ddrws porth newydd tŷ yr ARGLWYDD.

11 Yna yr offeiriaid a'r prophwydi a lefarasant wrth y tywysogion, ac wrth yr holl bobl, gan ddywedyd, Barn marwolaeth sydd ddyledus i'r gwr hwn: canys efe a brophwydodd yn erbyn y ddinas hon, megis y clywsoch â'ch clustiau.

12 ¶ Yna y lefarodd Jeremiah wrth yr holl dywysogion, ac wrth yr holl bobl, gan ddywedyd, Yr ARGLWYDD a'm hanfonodd i brophwydo yn erbyn y tŷ hwn, ac yn erbyn y ddinas hon, yr holl eiriau a glywsoch.

13 Gan hynny ^e gwellhêwch yn awr eich ffyrdd a'ch gweithred-

oedd, a gwrandêwch ar lais yr ARGLWYDD eich DUW; ac fe ^f a edifarhâ yr ARGLWYDD am y drwg a lefarodd efe i'ch erbyn.

14 Ac am danaf fi, wele fi yn eich dwylaw; gwnewch i mi fel ^g y gweloch yn dda ac yn uniawn.

15 Ond gwybyddwch yn sicr, os chwi a'm lladd, eich bod yn dwyn gwaed gwirion arnoch eich hunain, ac ar y ddinas hon, ac ar ei thrigolion: canys mewn gwirionedd yr ARGLWYDD a'm hanfonodd attoch i lefaru, ^h lle y clywech, yr holl eiriau hyn.

16 ¶ Yna y tywysogion, a'r holl bobl, a ddywedasant wrth yr offeiriaid a'r prophwydi, Ni haeddai y gwr hwn farn marwolaeth: canys yn enw yr ARGLWYDD ein DUW y lefarodd efe wrthym.

17 Yna rhai o henuriaid y wlad a godasant, ac a lefarasant wrth holl gynulleidfa y bobl, gan ddywedyd,

18 ⁱ Michah y Morasthiad oedd yn prophwydo yn nyddiau Hezeciah brenhin Judah, ac efe a lefarodd wrth holl bobl Judah, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^j Sion a erddir fel maes, a Jerusalem a fydd yn garneddau, a mynydd y tŷ yn uchelfeydd i goed.

19 A roddodd Hezeciah brenhin Judah, a holl Judah, ef i farwolaeth? oni ofnodd efe yr ARGLWYDD, ac oni weddiodd efe ger bron yr ARGLWYDD, fel yr edifarhaodd yr ARGLWYDD am y drwg a draethasai efe yn eu herbyn? Fel hyn y gwnaem ddrwg mawr yn erbyn ein heneidiau.

20 Ac yr oedd hefyd wr yn prophwydo yn enw yr ARGLWYDD, Uriah mab Semaiah, o Ciriath-jearim, yr hwn a brophwydodd yn erbyn y ddinas hon, ac yn erbyn y wlad hon, yn ol holl eiriau Jeremiah.

21 A phan glywodd y brenhin Jehoiacim, a'i holl gedryn, a'r holl dywysogion, ei eiriau ef, y brenhin a geisiodd ei ladd ef: ond pan glywodd Uriah, efe a ofnodd, ac a ffodd, ac a aeth i'r Aipht.

22 A'r brenhin Jehoiacim a anfonodd wŷr i'r Aipht, sef Elnathan mab Achbor, a gwŷr gyd âg ef i'r Aipht:

23 A hwy a gyrchasant Uriah allan o'r Aipht, ac a'i dygasant ef at y brenhin Jehoiacim, yr hwn a'i

Cyn
CRIST
Cylch
609.

¹ ad. 19.

² Heb. y mae yn dda ac yn uniawn yn eich golwg.

³ Heb. yn eich clustiau.

⁴ Mic. 1. 1.
Cylch
710.

⁵ Mic. 3. 12.

Cylch
609.

^e pen. 7. 3.

Cyn
CRIST
Cylch
609.

¹ Heb.
meibion y
bobl.
² Bren. 22.
12, 14.

Cylch
598.

² Neu,
ieuau.

³ Neu, am.

^a Dan. 4. 17,
25, 32.

^b pen. 25. 9,
a 43. 10.
^c pen. 28. 14.
Dan. 2. 38.

^d pen. 25. 12.

⁴ Heb.
breudd-
wydion.

lladdodd ef â'r cleddyf, ac a fwriodd ei gelain ef i feddau ⁴y cyffredin.

24 Eithr llaw ¹Ahicam mab Saphan oedd gyd â Jeremiah, fel na roddwyd ef i law y bobl i'w ladd.

PENNOD XXVII.

¹ Dan rith rhwymau ac ieuau, y mae yn prophwydo y darostyngid dan Nebuchodonosor y brenhinoedd oedd gymmydogion iddo. ⁸ Y mae yn eu hannog i ymrôl, ac na chredent y gau-brophwydi. ¹² Y mae yn guneuthur yr un peth i Sedeciah: ¹⁹ yn darogan y dygid yr hyn a adawsid o'r llestri i Babilon, ac y byddent yno hyd ddydd yr ymweiliad.

YN nechreu teyrnasiad Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, y daeth y gair hwn at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD wrthyf, Gwna i ti rwymanu a ²gefynnau, a dod hwynt am dy wddf;

3 Ac anfon hwynt at frenhin EDOM, ac at frenhin Moab, ac at frenhin meibion Ammon, ac at frenhin Tyrus, ac at frenhin Sidon, yn llaw y cenhadau a ddelo i Jerusalem at Sedeciah brenhin Judah;

4 A gorchymyn iddynt ddywedyd wrth eu harglwyddi, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Fel hyn y dywedwch ³ wrth eich arglwyddi;

5 Myfi a wneuthum y ddaear, y dyn a'r anifail sydd ar wyneb y ddaear, â'm grym mawr, ac â'm braich estynedig, ac ^a a'u rhoddais hwynt i'r neb y gwelais yn dda.

6 Ac yn awr mi a roddais yr holl diroedd hyn yn llaw Nebuchodonosor brenhin Babilon, ^b fy ngwas; a mi a roddais hefyd ^c anifeiliaid y maes i'w wasanaethu ef.

7 A'r holl genhedloedd a'i gwasanaethant ef, a'i fab, a mab ei fab, ^d nes dyfod gwir amser ei wlad ef; yna cenhedloedd lawer a brenhinoedd mawrion a fynnant wasanaeth ganddo ef.

8 Ond y genedl a'r deyrnas nis gwasanaetho ef, sef Nebuchodonosor brenhin Babilon, a'r rhai ni roddant eu gwddf dan iau brenhin Babilon; â'r cleddyf, ac â newyn, ac â haint, yr ymwelaf â'r genedl honno, medd yr ARGLWYDD, nes i mi eu difetha hwynt trwy ei law ef.

9 Am hynny na wrandêwch ar eich prophwydi, nac ar eich dewiniaid, nac ar eich ⁴breuddwydwyd, nac ar eich hudolion, nac ar eich

swynyddion, y rhai sydd yn llefaru wrthyich, gan ddywedyd, Nid rhaid i chwi wasanaethu brenhin Babilon:

10 Canys celwydd y mae y rhai hyn yn ei brophwydo i chwi, i'ch gyrru chwi ym mhell o'ch gwlad, ac fel y bwriwn chwi ymaith, ac y methoch.

11 Ond y genedl a roddo ei gwddf dan iau brenhin Babilon, ac a'i gwasanaetho ef, y rhai hynny a adawaf fi yn eu gwlad eu hun, medd yr ARGLWYDD; a hwy a'i llafuriant hi, ac a drigant ynddi.

12 ¶ Ac mi a leferais wrth Sedeciah brenhin Judah yn ol yr holl eiriau hyn, gan ddywedyd, Rhoddwch eich gwarrau dan iau brenhin Babilon, a gwasanaethwch ef a'i bobl, fel y byddoch byw.

13 Paham y byddwch feirw, ti a'th bobl, trwy y cleddyf, trwy newyn, a thrwy haint, fel y dywedodd yr ARGLWYDD yn erbyn y genedl ni wasanaethai brenhin Babilon?

14 Am hynny na wrandêwch ar eiriau y prophwydi y rhai a lefarant wrthyich, gan ddywedyd, Nid rhaid i chwi wasanaethu brenhin Babilon: canys ^e y maent yn prophwydo celwydd i chwi.

15 O herwydd nid myfi a'u hanfonodd hwynt, medd yr ARGLWYDD; er hynny hwy a brophwydant yn fy enw ar gelwydd, fel y gyrrwn chwi ymaith, ac y darfyddai am danoch chwi, a'r prophwydi sydd yn prophwydo i chwi.

16 Myfi a leferais hefyd wrth yr offeiriaid, a'r holl bobl hyn, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Na wrandêwch ar eiriau eich prophwydi, y rhai sydd yn prophwydo i chwi, gan ddywedyd, Wele, ^f llestri tŷ yr ARGLWYDD a ddygir yn eu hol o Babilon bellach ar frys; canys celwydd y maent yn ei brophwydo i chwi.

17 Na wrandêwch arnynt; gwasanaethwch chwi frenhin Babilon, a byddwch fyw: paham y byddai y ddinas hon yn ddifaethwch?

18 Ond os prophwydi ydynt hwy, ac od ydyw gair yr ARGLWYDD gyd â hwynt, eiriolant yr awr hon ar ARGLWYDD y lluoedd, nad elo y llestri a adawyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn nhŷ brenhin Judah, ac yn Jerusalem, i Babilon.

19 ¶ Canys fel hyn y dywed AR-

Cyn
CRIST
Cylch
598.

598.

^e pen. 14. 14.
^f a 23. 21.
a 29. 8.

^f pen. 23. 3.

Cyn
CRIST
598.

GLWYDD y lluoedd, am y colofnau, ac am y môr, ac am yr ystolion, ac am y rhan arall o'r llestri a adawyd yn y ddinas hon,

20 Y rhai ni ddug Nebuchodonosor brenhin Babilon ymaith, pan gaethgludodd efe Jechoniah, mab Jehoiaxim brenhin Judah, o Jerusalem i Babilon, a holl bendeigion Judah a Jerusalem;

21 Ië, fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, am y llestri a adawyd yn nhŷ yr ARGLWYDD, ac yn nhŷ brenhin Judah a Jerusalem;

22 ^h Hwy a ddygir i Babilon, ac yno y byddant hyd y dydd ⁱ yr ymwelwyf â hwynt, medd yr ARGLWYDD: yna ^k y dygaf hwynt i fynu, ac y dychwelaf hwynt i'r lle hwn.

PENNOD XXVIII.

1 Hananiah yn gau-brophwydo y dychwelai y llestri yn eu hol, a Jechoniah hefyd. 5 Jeremiah yn dymuno bod hynny yn wir, ac yn dangos mai y diwedd a ddengys pa rai sydd wir brophwydi. 10 Hananiah yn torri iau Jeremiah. 12 Jeremiah yn darogan iau haiarn, 15 a marwolaeth Hananiah.

AC yn y flwyddyn honno, yn nechreu teyrnasiad Sedeciah brenhin Judah, yn y bedwaredd flwyddyn, ar y pummed mis, y llesarodd Hananiah mab Azur y prophwyd, yr hwn oedd o Gibeon, wrthyf fi yn nhŷ yr ARGLWYDD, y'ngŵydd yr offeiriaid a'r holl bobl, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, gan ddywedyd, Myfi a dorrais iau brenhin Babilon.

3 ^{a 2} O fewn yspaid dwy flynedd myfi a ddygaf drachefn i'r lle hwn holl lestri tŷ yr ARGLWYDD, y rhai a gymmerth Nebuchodonosor brenhin Babilon ymaith o'r lle hwn, ac a'u dug i Babilon;

4 Ac mi a ddygaf Jechoniah mab Jehoiaxim brenhin Judah, a holl gaethglud Judah, y rhai a aethant i Babilon, drachefn i'r lle hwn, medd yr ARGLWYDD; canys mi a dorraf iau brenhin Babilon.

5 ¶ Yna Jeremiah y prophwyd a ddywedodd wrth Hananiah y prophwyd, y'ngŵydd yr offeiriaid, ac y'ngŵydd yr holl bobl, y rhai oedd yn sefyll yn nhŷ yr ARGLWYDD;

6 Ië, y prophwyd Jeremiah a ddywedodd, Amen, poed felly y gwnelo yr ARGLWYDD: yr ARGLWYDD a

gyflawno dy eiriau di, y rhai a brophwydaist, am ddwyn drachefn lestri tŷ yr ARGLWYDD, a'r holl gaethglud, o Babilon i'r lle hwn.

7 Etto, gwrando di yr awr hon y gair yma, yr hwn a lefaraf fi ³ lle y clywech di, a lle clywo yr holl bobl;

8 Y prophwydi y rhai a fuant o'm blaen i, ac o'th flaen dithau erioed, a brophwydasant yn erbyn gwledydd lawer, ac yn erbyn teyrnasoedd mawrion, am ryfel, ac am ddyrgfyd, ac am haint.

9 ^b Y prophwyd a brophwydo am heddwech, pan ddél gair y prophwyd *i ben*, yr adnabyddir y prophwyd, mai yr ARGLWYDD a'i hanfonodd cf mewn gwirionedd.

10 ¶ Yna Hananiah y prophwyd a gymmerodd ^c y gefyn oddi am wddf Jeremiah y prophwyd, ac a'i torrodd ef.

11 A Hananiah a lefarodd y'ngŵydd yr holl bobl, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Y modd hyn y torraf fi iau Nebuchodonosor brenhin Babilon o fewn yspaid dwy flynedd ^d oddi ar warr pob cenedl. A Jeremiah y prophwyd a aeth i ffordd.

12 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah y prophwyd, wedi i Hananiah y prophwyd dorri y gefyn oddi am wddf y prophwyd Jeremiah, gan ddywedyd,

13 Dos di, a dywed i Hananiah, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Gefynnau pren a dorraist ti; ond ti a wnei yn eu lle hwynt efynnau o haiarn.

14 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; ^e Rhoddaf iau o haiarn ar warr yr holl genhedloedd hyn, fel y gwasanaethont Nebuchodonosor brenhin Babilon, a hwy a'i gwasanaethant ef: ^f mi a roddais hefyd anifeiliaid y maes iddo ef.

15 ¶ Yna Jeremiah y prophwyd a ddywedodd wrth Hananiah y prophwyd, Gwrando yn awr, Hananiah; Ni anfonodd yr ARGLWYDD mo honot ti; ond yr wyt yn peri i'r bobl hyn ymddiried mewn celwydd.

16 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele, mi a'th fwriad di oddi ar wyneb y ddaear: *o fewn* y flwyddyn hon y byddi farw, ^g o herwydd i ti ddysgu ⁴ gwrthryfel yn erbyn yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
596.³ Heb. yn dyghustian di, &c.^b Deut. 18. 22.^c pen. 27. 2.^d pen. 27. 7.^e Deut. 28. 48.^f pen. 27. 6.^g Deut. 18. 5. pen. 29. 32. ⁴ Heb. ymadawriad.⁵ 2 Bren. 24. 14, 15. pen. 24. 1.^h 2 Bren. 26. 13. 2 Chron. 36. 18. ⁱ 2 Chron. 36. 21. pen. 29. 10. ^k Ezra 1. 7. a 7. 19.Cylch
596.^a pen. 27. 16. ² Heb. Ac etto ddyw flynedd o adydaiarn.

Cyn
CRIST
Cylch
595.

17 Felly Hananiah y prophwyd a fu farw y flwyddyn honno, yn y seithfed mis.

PENNOD XXIX.

1 *Jeremiah yn anfon llythyr at y rhai oedd yng nghaethiwed Babilon, ar fod o honynt yn llonydd yno; 8 ac na choelient freuddwydion eu prophwydi; 10 ac y caent ddychwelyd yn eu hol ym mhen deg a thri ugain o flynydd-oedd. 15 Y mae yn rhag-fynegi dinystr y lleill, am eu hanfudd-dod: 20 ac yn dangos erchyll ddiwedd Ahab a Sedeciah, dau brophwyd celwyddog. 24 Semaiah yn ysgrifenu llythyr yn erbyn Jeremiah: 30 a Jeremiah yn dangos ei farnedigaeth yntau.*

DYMA eiriau y llythyr a anfonodd Jeremiah y prophwyd o Jerusalem at weddill henuriaid y gaethglud, ac at yr offeiriaid, ac at y prophwydi, ac at yr holl bobl y rhai a gaethgludasai Nebuchodonosor o Jerusalem i Babilon,

2 (Wedi myned ^aJechoniah y brenhin, a'r frenhines, a'r ²ystaffellyddion, tywysogion Judah a Jerusalem, a'r seiri a'r gofaint, allan o Jerusalem.)

3 Yn llaw Elasah mab Saphan, a Gemariah mab Hilciah, y rhai a anfonodd Sedeciah brenhin Judah at Nebuchodonosor brenhin Babilon i Babilon, gan ddywedyd,

4 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel, wrth yr holl gaethglud, yr hon a berais ei chaethgludo o Jerusalem i Babilon;

5 ^bAdeiledwch dai, a phreswylwch *ynddynt*; a phlennwch erddi, a bwyttêwch eu ffrwyth hwynt.

6 Cymmerwch wragedd, ac ynillwch feibion a merched; a chymmerwch wragedd i'ch meibion, a rhoddwch eich merched i wŷr, fel yr esgoront ar feibion a merched, ac yr amlhaoch chwi yno, ac na leihaoch.

7 Ceisiwch hefyd heddwch y ddinas yr hon y'ch caethgludais iddi, a gweddiwch ar yr ARGLWYDD drosti hi; canys yn ei heddwch hi y bydd heddwech i chwithau.

8 ¶ O herwydd fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel; Na ^cthwyllled eich prophwydi y rhai *sydd* yn eich mysg chwi mo honoch, na'ch dewiniaid; ac na wrandêwch ar eich breuddwydion y rhai yr ydych chi yn peri eu breuddwydio:

9 Canys y maent hwy yn prophwydi i chwi ar gelwydd yn fy enw i; ni anfonais i mo honynt, medd yr ARGLWYDD.

10 ¶ O herwydd fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Pan gyflawner yn Babilon ^dddeng mlynedd a thri ugain, yr ymwelaf â chwi, ac a gyflawnaaf â chwi fy ngair daionus, trwy eich dwyn chwi drachefn i'r lle hwn.

11 Oblegid myfi a wn y meddyliau yr wyf fi yn eu meddwl am danoch chwi, medd yr ARGLWYDD, meddyliau heddwech ac nid niwed, i roddi i chwi ^ey diwedd yr ydych chi yn ei ddisgwyl.

12 Yna y ^egelwch chwi arnaf, ac yr ewch, ac y gweddiwch arnaf fi, a minnau a'ch gwrandawaf.

13 ^fCeisiwch fi hefyd, a chwi a'm cewch, pan y'm ceisioch â'ch holl galon.

14 A ^gmi a adawaf i chwi fy nghael, medd yr ARGLWYDD, a mi a ddychwelaf eich caethiwed, ac ^ha'ch casglaf chwi o'r holl genhedloedd, ac o'r holl leoedd y rhai y'ch gyrrais iddynt, medd yr ARGLWYDD; a mi a'ch dygaf chwi drachefn i'r lle y perais eich caethgludo chwi allan o hono.

15 ¶ O herwydd i chwi ddywedyd, Yr ARGLWYDD a gyfododd brophwydi i ni yn Babilon;

16 *Gwybyddwch* mai fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am y brenhin sydd yn eistedd ar deyrn-gadair Dafydd, ac am yr holl bobl sydd yn trigo yn y ddinas hon, ac am eich brodyr y rhai nid aethant allan gyd â chwi i gaethglud;

17 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Wele fi yn anfon arnynt ⁱy cleddyf, a newyn, a haint, a mi a'u gwnaf hwynt fel ^ky ffigys bryntion, y rhai ni ellir eu bwytta, rhag eu drycced.

18 A mi a'u herlidiaf hwynt â'r cleddyf, â newyn, ac â haint; ac ^lmi a'u rhoddaf hwynt i'w symmud i holl deyrnasoedd y ddaear, ^myn felldith, ac yn chwithdra, ac yn chwibaniad, ac yn warth, ym mysg yr holl genhedloedd lle y gyrrais i hwynt;

19 Am na wrandawsant ar fy ngeiriau, medd yr ARGLWYDD, y rhai a ⁿanfonais i attynt gyd â'm gweision y prophwydi, gan gyfodi yn fore, a'u hanfon; ond ni wrandawech, medd yr ARGLWYDD.

20 ¶ Gan hynny gwrandêwch air yr ARGLWYDD, chwi oll o'r gaethglud a anfonais o Jerusalem i Babilon:

Cyn
CRIST
Cylch
606.

^d 2 Chron. 36. 21, 22.
Ezra 1. 1.
pen. 25. 12.
a 27. 22.
Dan. 9. 2.

^g Heb. ddiwedd a disgwyl-
iad.
^e Dan. 9. 3,
&c.

^f Lef. 26. 39,
40, &c.
Deut. 30. 1,
&c.

^h Deut. 4. 7.
Ps. 32. 6.
a 46. 1.
Es. 55. 6.
h pen. 23. 3.

ⁱ pen. 24. 10.
^k pen. 24. 8.

^l Deut. 28.
25.
2 Chron. 29. 8.
pen. 15. 4.
a 24. 9.
a 34. 17.
^m pen. 42.
18.

ⁿ pen. 25. 4.
a 32. 33.

Cylch
599.

^a 2 Bren. 24. 12, &c.
² Neu, eu-nuchiaid.

^b ad. 28.

^c pen. 14. 14.
a 23. 21.
a 27. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
606.

21 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel, am Ahab mab Colaiah, ac am Sedeciah mab Maaseiah, y rhai sydd yn prophwydo celwydd i chwi yn fy enw i; Wele, myfi a'u rhoddaf hwynt yn llaw Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac efe a'u lladd hwynt y'ngŵydd eich llygaid chwi.

° Edrych
Gen. 48. 20.

22 °A holl gaethglud Judah, yr hon sydd yn Babilon, a gymmerant y rhag hon oddi wrthynt hwy, gan ddywedyd, Gwneled yr ARGLWYDD dydi fel Sedeciah ac fel Ahab, y rhai a rostiodd brenhin Babilon wrth y tân;

P pen. 23. 14.

23 Am Piddynt wneuthur ysgelder yn Israel, a gwneuthur godineb gyd â gwragedd eu cymmydogion, a llefaru o honynt eiriau celwyddog yn fy enw i, y rhai ni orchymynais iddynt; a minnau yn gwybod, ac yn dyst, medd yr ARGLWYDD.

598.
° Heb.
breudd-
wydiwr.

24 ¶ Ac wrth Semaiah y ⁴Nehe-
lamiad y lleferi, gan ddywedyd,

25 Fel hyn y llefarodd ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel, gan ddywedyd, Am i ti anfon yn dy enw dy hun lythyrâu at yr holl bobl sydd yn Jerusalem, ac at Sephaniah mab Maaseiah yr offeiriad, ac at yr holl offeiriad, gan ddywedyd,

26 Yr ARGLWYDD a'th osododd di yn offeiriad yn lle Jehoiada yr offeiriad, i fod yn olygwr yn nhŷ yr ARGLWYDD, ar bob ⁴gwr gor-
phwyllog, ac yn cymmyrd arno brophwydo, i'w ¹roddi ef mewn carchar, a chyffion:

° 2 Bren. 9.
11.
Act. 26. 24.
r pen. 20. 2.

27 Ac yn awr paham na cheryddaist ti Jeremiah o Anathoth, yr hwn sydd yn prophwydo i chwi?

28 Canys am hynny yr anfonodd attom ni i Babilon, gan ddywedyd, Hir fydd y caethiwed hwn: ^aadeil-
edwch dai, a phreswylwch yn-
ddynt; a phlennwch erddi, a bwy-
tewch eu firwyth hwynt.

° ad. 5.

29 A Sephaniah yr offeiriad a ddarllenodd y llythyr hwn lle y clywodd Jeremiah y prophwyd.

30 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah, gan ddywedyd,

31 Anfon at yr holl gaethglud, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am Semaiah y Nehe-
lamiad; O herwydd i Semaiah bro-
phwydo i chwi, a minnau heb ei

anfon ef, a pheri o hono i chwi ym-
ddiried mewn celwydd:

32 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, mi a ymwelaf â Semaiah y Nehelamiad, ac â'i had ef: ni bydd iddo un a drigo ym mysg y bobl hyn, ac ni chaiff efe weled y daioni a wnaif fi i'm pobl, medd yr ARGLWYDD; ¹am iddo ddyngu ⁵gwrthryfel yn erbyn yr ARGLWYDD.

PENNOD XXX.

1 Duw yn dangos i Jeremiah y dychwelai yr Iuddewon; 4 ac ar ol eu trallod y caent ymwared. 10 Y mae yn cysuro Jacob: 18 y bydd eu dychweliad hwy yn rasusol: 23 y syrth digofaint ar yr enwir.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y llefarodd yr ARGLWYDD, Duw Israel, gan ddywedyd, Ysgrifena i ti yr holl eiriau a leferais i wrthyt mewn llyfr.

3 Canys wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, i mi ddychwelyd caethiwed fy mhobl Israel a Judah, medd yr ARGLWYDD: a mi a'u dygaf hwynt drachefn i'r wlad a roddais i'w tadau, a hwy a'i meddiannant hi.

4 ¶ Dyma hefyd y geiriau a lefarodd yr ARGLWYDD am Israel, ac am Judah:

5 O herwydd fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Llef dychryn a glywsom ni, ²ofn, ac nid heddwch.

6 Gofynwch yr awr hon, ac edrychwch a esgora gwrryw; paham yr ydwyf fi yn gweled pob gwr â'i ddwyllaw ar ei lwynau, ^afel gwraig wrth esgor, ac y trôwyd yr holl wynebâu yn lesni?

7 ^bOch! canys mawr yw y dydd hwn, heb gyffelyb iddo: amser blinder yw hwn i Jacob; ond efe a waredir o hono.

8 Canys y dydd hwnnw, medd ARGLWYDD y lluoedd, y torraf fi ei iau ef oddi ar dy warr di, a mi a ddrylliaf dy rwymanau, ac ni chaiff dieithriaid wneuthur iddo ef eu gwasanaethu hwynt mwyach.

9 Eithr hwy a wasanaethant yr ARGLWYDD eu Duw, a ^cDafydd eu brenhin, yr hwn a godaf fi iddynt.

10 ¶ Ac ^anac ofna di, O fy ngwas Jacob, medd yr ARGLWYDD; ac na frawycha di, O Israel: canys wele, mi a'th achubaf di o bell, a'th had o dir eu caethiwed; a Jacob a ddy-

Cyn
CRIST
598.

t pen. 23. 16.

5 Heb. ym-
adawiad.

Cylch
606.

2 Neu, ofn
sydd, ac
nid, &c.

a pen. 4. 31.
a 6. 24.

b Joel 2. 11.
Amos 5. 18.
Seph. 1. 14,
&c.

c Ezech. 34.
23. a 37. 24.
Ilos. 3. 5.

d Es. 41. 13.
a 43. 5.
a 44. 2.
pen. 46. 28.

Cyn
CRIST
Cylch
606.

o Amos 9. 8.

† Ps. 6. 1.
Es. 27. 8.
pen. 10. 24.
a 46. 28.
8 Neu,
mesur.

8 pen. 15. 18.

4 Heb.
i ruyimo,
neu,
i wasgu.
h pen. 8. 22.
1 Galar. 1. 2.

h Job 13. 24.
a 16. 9.
a 19. 11.
1 Job 30. 21.
m pen. 5. 6.
n pen. 15. 18.

o Exod. 23.
22.
Es. 33. 1.
a 41. 11.
pen. 10. 25.

5 Neu,
brymcyh.

P Es. 35. 10.
a 51. 11.

9 pen. 24. 7
a 31. 1, 33.
a 32. 33.

chwel, ac a orphwys, ac a gaiff lon-
ydd, ac ni bydd a'i dychryno.

11 Canys yr ydwyf fi gyd â thi,
medd yr ARGLWYDD, i'th achub di:
°er i mi wneuthur pen am yr holl
genhedloedd lle y'th wasgerais, etto
† ni wnaif ben am danat ti; eithr mi
a'th geryddaf di mewn 3 barn, ac
ni'th adawaf yn gwbl ddigerydd.

12 Oblegid fel hyn y dywed yr
ARGLWYDD; 8 Anafus yw dy ysig-
tod, a dolurus yw dy archoll.

13 Nid oes a ddadleuo dy gŵyn,
4 fel y'th iachâer; 1 nid oes feddyg-
iniaeth iechyd i ti.

14 1 Dy holl gariadau a'th anghof-
iasant: ni cheisiant mo honot ti;
canys mi a'th darewais â dyrnod
k gelyn, sef â chospedigaeth 1y creu-
lawn, am amllder dy anwiredd:
m oblegid dy bechodau a anlhasant.

15 Paham n y bloeddi am dy ysig-
tod? anafus yw dy ddolur, gan
amllder dy anwiredd: o herwydd
amlhau o'th bechodau y gwneuth-
um hyn i ti.

16 Am hynny °y rhai oll a'th
ysant a ysir; a chwbl o'th holl
elynyon a ânt i gaethiwd; a'th
anrheithwyr di a fyddant yn an-
rhaith, a'th holl yspeilwyr a roddaf
fi yn yspail.

17 Canys myfi a roddaf iechyd i ti,
ac a'th iachâf di o'th friwiau, medd
yr ARGLWYDD; oblegid hwy a'th
alwasant di, Yr hon a yrrwyd ym-
aith, gan ddywedyd, Dyma Sion,
yr hon nid oes neb yn ei cheisio.

18 ¶ Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Wele, myfi a ddychwelaf
gaethiwd pebyll Jacob, ac a gym-
meraf drugaredd ar ei anneddau ef;
a'r ddinas a adeiledir ar ei 5 charn-
edd, a'r llys a erys yn ol ei arfer.

19 A p moliand a â allan o honynt,
a llais rhai yn gorfoleddu: a mi a'u
hamlhâf hwynt, ac ni byddant an-
aml; a mi a'u hanrhydeddaf hwynt,
ac ni byddant wael.

20 Eu meibion hefyd fydd megis
cynt, a'u cynulleidfa a sicrhêir ger
fy mron; a mi a ymwelaf â'u holl
orthrymwyr hwynt.

21 A'u pendefigion fydd o honynt
eu hun, a'u llywiawdwr a ddaw all-
an o'u mysy eu hun; a mi a baraf
iddo nesâu, ac efe a ddaw attaf:
canys pwy yw hwn a lwyr-roddodd
ei galon i nesâu attaf fi? medd yr
ARGLWYDD.

22 A 9 chwi a fyddwch yn bobl i

mi, a minnau a fyddaf yn DDUW
i chwithau.

23 Wele 1 gorwynt yr ARGLWYDD
yn myned allan mewn digter, cor-
wynt parhaus; ar ben annuwiolion
yr erys.

24 Ni ddychwel digofaint lliodiog
yr ARGLWYDD, nes iddo ei wneuth-
ur, ac nes iddo gyflawni meddyliau
ei galon: yn y dyddiau diweddfaf
y deallwch hyn.

PENNOD XXXI.

1 Adferu Israel; 10 a chyhoeddi hynny. 15
Rahel yn galaru am ei phlant. 18 Ephraim
yn edifarhau, ac yn cael ei ddwyn adref
drachefn. 22 Addewid o Grist. 27 Ei ofal
ef dros ei eglwys. 31 Ei gyfammod newydd
ef. 35 Sicrwydd 38 a helaethrwydd yr eglwys.

YR amser hwnnw, medd yr AR-
GLWYDD, y byddaf DDUW i
holl deuluoedd Israel; a hwythau
a fyddant bobl i mi.

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD;
Y bobl y rhai a weddillwyd gan
y cleddyf, a gafodd ffafir yn yr
anialwch, pan °euthum i beri llon-
yddwch iddo ef, sef i Israel.

3 2 Er ys talm yr ymddangosodd
yr ARGLWYDD i mi, gan ddywed-
yd, A chariad tragrywyddol y'th
gerais: am hynny 3 tynnais di â
thrugaredd.

4 b Myfi a'th adeiladaf etto, a thi a
adeiledir, O forwyn Israel: ymdrws
etto â'th °dympanau, ac a âi allan
gyd â'r chwareuyddion dawn.

5 4 Ti a blenni etto winllannoedd
ym mynyddoedd Samaria: y plan-
wyr a blannant, ac a'u 4 mwyhant
yn gyffredin.

6 Canys daw y dydd y llefa y
gwylwyr ym mynydd Ephraim,
°Codwch, ac awn i fynu i Sion at
yr ARGLWYDD ein DUW.

7 Canys fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Cenwch orfoledd i Ja-
cob, a chrechwenwch ym mhlith
rhai pennaf y cenedloedd: cy-
hoeddwch, molwch, a dywedwch, O
ARGLWYDD, cadw dy bobl, gwedd-
ill Israel.

8 Wele, mi a'u harweiniaf hwynt
°o dir y gogledd, ac a'u casglaf
hwynt o ystlysau y ddaear, y dall
a'r cloff, y feichiog a'r hon sydd yn
esgor, ar unwaith gyd â hwynt: cyn-
ulleidfa fawr a ddychwelant yma.

9 8 Mewn wylofain y deuant, ac
mewn 5 tosturiaethau y dygaf hwynt:
gwnaf iddynt rodio wrth ffrydiau
dyfroedd 1 mewn ffordd uniawn yr

Cyn
CRIST
Cylch
606.

8 pen. 23. 19,
20, a 25. 32.

a Num. 10.
33.
Deut. 1. 33.
Pa. 95. 11.

2 Heb.
O bell.

3 Neu, yr
estynais
drugaredd
i ti.

b pen. 33. 7.

c Ex. 15. 20.
Barn. 11.
34.

d Es. 65. 21.

4 Heb.
cyffredin-
ant.

e Es. 2. 3.
Mic. 4. 2.

f pen. 3. 12.

8 Ps. 126.
5. 6.
pen. 50. 4.

5 Neu,
ffafir, neu,
deisyf-
tadau.

h Es. 35. 8.
a 43. 19.

Cyn
CRIST
Cylch
606.

¹ Ex. 4. 22.

hon ni thriplant ynddi: oblegid myfi sydd dad i Israel, ac Ephraim yw fy¹ nghyntaf anedig.

10 ¶ Gwrandêwch air yr ARGLWYDD, O genhedloedd, a mynegwch yn yr ynysoedd o bell, a dywedwch, Yr hwn a wasgarodd Israel, a'i casgl ef, ac a'i ceidw fel bugail ei braidd.

^k Es. 49. 24, 25.

11 O herwydd ^k yr ARGLWYDD a waredodd Jacob, ac a'i hachubodd ef o law yr hwn oedd drech nag ef.

12 Am hynny y deuant, ac y cantant yn uchelder Sion; a hwy a redant at ddaioni yr ARGLWYDD, am wenith, ac am win, ac am olew, ac am eppil y defaid a'r gwartheg: a'u henaid fydd fel ¹ gardd ddyfradwy; ac ni ofidiant mwyach.

^l Es. 58. 11.

13 Yna y llawenycha y forwyn yn y dawns, a'r gwŷr ieuaingc a'r henafgwyr ynghyd: canys myfi a droaf eu galar yn llawenydd, ac a'u dddanaf hwynt, ac a'u llawenychaf o'u tristwch.

14 A mi a ddiwallaf enaid yr offeiraid â brasder, a'm pobl a ddigonir â'm daioni, medd yr ARGLWYDD.

^m Matt. 2. 17, 18.

15 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^m Llef a glywyd yn Ramah, cwynfan ac wylofain chwerw; Rahel yn wyllo am ei meibion, ni fynnai ei chysuro am ei meibion, o herwydd nad oeddylnt.

16 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Attal dy lef rhag wyllo, a'th lygaid rhag dagrau: canys y mae tâl i'th lafur, medd yr ARGLWYDD; a hwy a ddychwelant o dir y gelyn.

17 Ac y mae gobaith yn dy ddiwedd, medd yr ARGLWYDD, y dychwel dy blant i'w bro eu hun.

18 ¶ Gan glywed y clywais Ephraim yn cwynfan *fel hyn*; Cospaist fi, a mi a gompwyd, fel llo heb ei gynnefino *â'r iau*: ⁿ dychwel di fi, a mi a ddychwelir; oblegid ti *yw* yr ARGLWYDD fy NUW.

ⁿ Galar. 5. 21.

^o Deut. 30. 2.

19 Yn ddiau ^o wedi i mi ddychwelyd, mi a edifarheais; ac wedi i mi wybod, mi a darewais *fy* morddwyd: myfi a gywilyddiwyd, ac a waradwyddwyd hefyd, am i mi ddwyn gwarth fy ieuengctid.

20 Ai mab hoff gennyf *yw* Ephraim? ai plentyn hyfrydwch *yw*? canys er pan leferais i yn ei erbyn ef, gan gofio y cofiaf ef etto: ^p am hynny fy mherfedd a ruant am

^p Deut. 32. 36, Es. 63. 15, Hos. 11. 8.

dano ef; gan drugarhâu y trugarhâf wrtho ef, medd yr ARGLWYDD.

21 Cyfod i ti arwyddion ffordd, gosod i ti garneddau uchel: gosod dy galon tu a'r brifffordd, y ffordd yr aethost: dychwel, forwyn Israel, dychwel i'th ddinasoedd hyn.

22 ¶ Pa hyd ^q yr ymgrwydri, O ferch wrthnysig? oblegid yr ARGLWYDD a greodd beth newydd ar y ddaear; Benyw a amgylcha wr.

^q pen. 2. 18, 23, 36.

23 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Dywedant etto y gair hwn y'ngwlad Judah, ac yn ei dinasoedd, pan ddychwelwyf eu caethiwd hwynt; Yr ARGLWYDD a'th fendithio, trigfa cyf-iawnder, mynydd sancteiddrwydd.

24 Yna arddwyr a ⁶ bugeiliaid a breswylant ynddi hi Judah, ac yn ei holl ddinasoedd ynghyd.

⁶ Heb. *rhaf yn myned allan gyd â diadellau.*

25 O herwydd yr enaid diffygiol a ddigonais, a phob enaid trist a lenwais.

26 Ar hyn y deffroais, ac yr edrychais, a melus oedd fy hân gennyf.

27 ¶ Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, ^r yr hauaf dy Israel a thŷ Judah â had dyn ac â had anifail.

^r Hos. 2. 23, Zech. 10. 9.

28 Ac megis y gwyliais arnynt ⁱ i ddiwreiddio, ac i dynnu i lawr, ac i ddinystrio, ac i ddifetha, ac i ddrygu; felly y gwyliaf arnynt i adeiladu, ac i blannu, medd yr ARGLWYDD.

^s pen. 1. 10, a 18. 7.

29 ^t Yn y dyddiau hynny ni ddywedant mwyach, Y tadau a fwyttasant rawnwin surion, ac ar ddan-nedd y plant y mae dincod.

^t Ezec. 18. 2, 3.

30 Ond pob un a fydd farw yn ei anwiredd ei hun: pob un a'r a fwyttao rawnwin surion, ar ei ddan-nedd ef y bydd dincod.

31 ¶ Wele ^u y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, y gwnaf gyffammod newydd â thŷ Israel, ac â thŷ Judah:

^u pen. 32. 40, Heb. 8. 8, a 10. 16.

32 Nid fel y cyffammod a wneuthum â'u tadau hwynt ar y dydd yr ymeflais yn eu llaw hwynt i'w dwyn allan o dir yr Aipht, yr hwn fy nghyffammod a ddarfu iddynt hwy ei ddiddymmu, ^v er fy mod i yn briod iddynt, medd yr ARGLWYDD;

^v Neu, a barnhau i yn briod iddynt?

33 Ond dyma y cyffammod a wnaif i â thŷ Israel ar ol y dyddiau hynny, medd yr ARGLWYDD; ^x Myfi a roddaf fy nghyfraith o'u mewn hwynt, ac a'i hysgrifenaf hi yn eu calonnau hwynt; a ^y mi a fyddaf

^x Ps. 40. 8, Ezec. 11. 19, 20, a 36, 28, 27, 2 Cor. 3. 3.

^y pen. 24. 7, a 30. 22.

Cyn CRIST Cylch 606.	id dynt hwy yn Dduw, a hwythau a fyddant yn bobl i mi.	3 Canys Sedeciah brenhin Judah a gauasai arno ef, gan ddywedyd, Paham y prophwydi, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ° Wele, mi a roddaf y ddinas hon yn llaw brenhin Babilon, ac efe a'i hennill hi;	Cyn CRIST Cylch 590.
° Es. 54. 13. Ioan 6. 45. 1 Cor. 2. 10. 1 Ioan 2. 20.	34 ° Ac ni ddysgant mwyach bob un ei gymmydog, a phob un ei frawd, gan ddywedyd, Adnabydd- wch yr ARGLWYDD: o herwydd hwynt-hwy oll o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf o honynt a'm had- nabyddant, medd yr ARGLWYDD; oblegid ° mi a faddeuaf eu hanwir- edd, a'u pechod ni chofiaf mwyach.	° pen. 34. 2.	
° pen. 33. 8. Mic. 7. 18. Act. 10. 43. Rhuf. 11. 27.	35 ¶ Fel hyn y dywed yr AR- GLWYDD, ° yr hwn sydd yn rhoddi yr haul yn oleuni dydd, defodau y lloer a'r sêr yn oleuni nos, ° yr hwn sydd yn rhwygo y môr pan ruo ei donnau; ARGLWYDD y lluoedd yw ei enw:	4 Ac ° ni ddiange Sedeciah bren- hin Judah o law y Caldeaid, ond efe a roddir yn ddiau yn llaw bren- hin Babilon, ac efe a ymddiddan âg ef enau y'ngenau, a'i lygaidd ef a edrychant yn ei lygaidd yntau;	d pen. 34. 3. a 52. 9.
° Gen. 1. 16. Pa. 72. 5. 17. a 89. 2. 36. a 119. 89. ° Es. 51. 15.	36 ° Os cilia y defodau hynny o'm gwydd i, medd yr ARGLWYDD, yna had Israel a baid â bod yn genedl ger fy mron i yn dragywydd.	5 Ac efe a arwain Sedeciah i Ba- bilon, ac yno y bydd efe hyd oni ymwelwyf fi âg ef, medd yr AR- GLWYDD: er i chwi ymladd â'r Caldeaid, ni lwyddwch.	
° Es. 54. 9. pen. 33. 20.	37 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ° Os gellir mesur y nefoedd oddi uchod, a chwilio sylfeini y cdaear hyd isod, minnau hefyd a wrthodaf holl had Israel, am yr hyn oll a wnaethant hwy, medd yr ARGLWYDD.	6 ¶ A Jeremiah a lefarodd, Gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf fi, gan ddywedyd,	
° pen. 33. 22.	38 ¶ Wele ° y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, yr adeiledir y ddinas i'r ARGLWYDD, o ° dŵr Hananeel hyd borth y gongl.	7 Wele Hanameel mab Sâlum dy ewythr yn dyfod attaf, gan ddywed- yd, Pryn i ti fy maes, yr hwn sydd yn Anathoth: oblegid ° i ti y mae cyfiawnder y pryniad i'w brynu ef.	° Lef. 25. 24, 25, 32. Ruth 4. 4.
° Zech. 14. 10.	39 ° A'r llynyn mesur a â allan etto ar ei gyfer ef, ar fryn Gareb, ac a amgylcha hyd Goath.	8 Felly Hanameel mab fy ewythr frawd fy nhad a ddaeth attaf fi i gyntedd y carchardy, yn ol gair yr ARGLWYDD, ac a ddywedodd wrth- yf, Pryn, attolwg, fy maes sydd yn Anathoth yn nhir Benjamin: canys i ti y mae cyfiawnder yr etifedd- iaeth, ac i ti y perthyn ei ollwng; pryn ef i ti. Yna y gwybûm mai gair yr ARGLWYDD oedd hwn.	
° Neh. 3. 1. a Zech. 2. 1.	40 A holl ddyffryn y celaneddau, a'r lludw, a'r holl feusydd, hyd afon Cidron, hyd gongl ° porth y meirch tu a'r dwyrain, a fydd sanctaidd i'r ARGLWYDD; nis diwreiddir, ac nis dinystrir mwyach byth.	9 A mi a brynais y maes oedd yn Anathoth gan Hanameel mab fy ewythr frawd fy nhad, ac a bwysais iddo yr arian, saith siel a deg darn o arian.	
° 2 Chron. 23. 15. Neh. 3. 28.	PENNOD XXXII.	10 A mi a ysgrifenisais hyn mewn lyfr, ac a'i seliais; cymmerais hefyd dystion, a phwysais yr arian mewn cloriannau.	
Cylch 590.	1 Jeremiah, wedi ei garcharu gan Sedeciah am ei brophwydoliaeth, 6 yn prynu maes Hana- meel, 13 Baruch yn rhaid iddo gadw yr ysgrifeniadau, megis yn arwyddion o ddy- chweliad y bobl. 16 Jeremiah, yn ei weddi, yn achwyn wrth Dduw. 26 Duw yn sicrhau y caethiued am eu pechodau hwy, 36 ac yn addaw iddynt rasusol ddychweliad.	11 Yna mi a gymmerais lyfr y pryniad, sef yr hwn oedd wedi ei selio wrth gyfraith a defod, a'r hwn oedd yn agored.	
° 2 Bren. 25. 1, 2.	Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr AR- GLWYDD ° yn y ddegfed flwyddyn i Sedeciah brenhin Judah, honno oedd y ddeunawfed flwyddyn i Nebuchodonosor.	12 A mi a roddais lyfr y pryniad at Baruch mab Neriah, mab Maas- eiah, y'ngwyydd Hanameel mab fy ewythr, ac y'ngwyydd ° y tystion a ys- grifenasent lyfr y pryniedigaeth, yng ngwyydd yr holl luddewon oedd yn eistedd y'nghyntedd y carchardy.	° Edrych Es. 8. 2.
° Neh. 3. 25. pen. 33. 1. a 37. 21. a 38. 6. a 39. 14.	2 Canys y pryd hwnnw yr oedd llu brenhin Babilon yn gwarchae ar Jerusalem: a Jeremiah y pro- phwyd ydoedd wedi cau arno ° yng nghyntedd y carchar, yr hwn oedd yn nhŷ brenhin Judah.	13 ¶ A mi a orchymynais i Baruch yn eu gwydd hwynt, gan ddywedyd, 14 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Cymmer y llyfrau hyn, sef y llyfr hwn o'r	

Cyn
CRIST
Cylch
590.

Cyn
CRIST
Cylch
590.

pryniad yr hwn *sydd* seliedig, a'r llyfr agored hwn, a dod hwynt mewn llestr pridd, fel y parhaont ddyddiau lawer.

15 O herwydd fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Tai, a meusydd, a gwinllannoedd, a feddiennir etto yn y wlad hon.

16 ¶ Ac wedi i mi roddi llyfr y pryniad at Baruch mab Neriah, myfi a weddiais ar yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

17 O ARGLWYDD DDUW, wele, ti a wnaethost y nefoedd a'r ddaear, â'th fawr allu, ac â'th fraich estynedig; ⁸nid oes dim ²rhy anhawdd i ti.

18 Yr wyt yn gwneuthur ^htru-garedd i filoedd, ac yn talu anwiredau y tadau i fynwes eu meibion ar eu hol hwynt: y DUW mawr, cadarn, ARGLWYDD y lluoedd *yw* ei enw;

19 Mawr mewn cynghor, a galluog ar weithred; canys *y mae* dy ¹lygaid yn agored ar holl ffyrdd meibion dynion, ^ki roddi i bob un yn ol ei ffyrdd, ac yn ol ffirwyth ei weithredoedd;

20 Yr hwn a osodaist arwyddion a rhyfeddodau yngwlad yr Aipht hyd y dydd hwn, ac yn Israel, ac ym mysg dynion *eraill*; ac a wnaethost i ti enw, megis heddyw;

21 Ac a ddygaist dy bobl Israel ¹allan o dir yr Aipht, âg arwyddion, ac â rhyfeddodau, ac â llaw gref, ac â braich estynedig, ac âg ofn mawr;

22 Ac a roddaist iddynt y wlad yma, yr hon a dyngaist wrth eu tadau y rhoddit iddynt, *sef* gwlad yn llifeirio o laeth a mêl.

23 A hwy a ddaethant i mewn, ac a'i meddiannasant hi; ond ni wrandawsant ar dy lais, ac ni rodiasant yn dy gyfraith: ni wnaethant ddim o'r hyn oll a orchymynaist iddynt ei wneuthur: am hynny y peraist i'r holl niwed hyn ddi-gwydd iddynt.

24 Wele, ³peiriannau ergydion a ddaeth ar y ddinas i'w goresgyn hi; a'r ddinas a roddi i law y Caldeaid, y rhai sydd yn ymladd yn ei herbyn, o herwydd y cleddyf, a'r newyn, a'r haint: a'r hyn a ddywedaist ti, a gwblhawyd; ac wele, ti a'i gweli.

25 A thi a ddywedaist wrthyf, O ARGLWYDD DDUW, Pryn i ti y maes

âg arian, a chymmer dystion: gan fod y ddinas wedi ei rhoddi i law y Caldeaid.

26 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah, gan ddywedyd,

27 Wele, myfi *yw* yr ARGLWYDD, ^mDUW pob cnawd: ⁿa oes dim ⁴rhy anhawdd i mi?

28 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele fi yn rhoddi y ddinas hon yn llaw y Caldeaid, ac yn llaw Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac efe a'i hennill hi.

29 A'r Caldeaid, y rhai a ryfelant yn erbyn y ddinas hon, a ddeuant ac ^aa flaglant y ddinas hon â than, ac a'i llosgant hi, a'r tai ^py rhai yr arogl-darhasant ar eu pennau i Baal, ac y tywalltasant ddi-doffwm i dduwiau deieithr, i'm digio i.

30 Oblegid meibion Israel, a meibion Judah, oeddynt yn gwneuthur yn unig yr hyn oedd ddrwg yn fy ngolwg i o'u mebyd: o herwydd meibion Israel oeddynt yn unig yn fy niglloni i â gweithredoedd eu dwylaw, medd yr ARGLWYDD.

31 Canys i'm digofaint, ac i'm llid, y bu y ddinas hon i mi, er y dydd yr adeiladasant hi hyd y dydd hwn, i beri ei symmud oddi ger bron fy wyneb:

32 Am holl ddrygioni meibion Israel a meibion Judah, y rhai a wnaethant i'm digio i, hwynt-hwy, eu brenhinoedd, eu tywysogion, eu hofferiaid, a'u prophwydi, a gwyr Judah, a phreswylwyr Jerusalem.

33 Er i mi *eu* dysgu, gan foregodi i roddi addysg *iddynt*, etto ni wrandawsant i gymmeryd athrawiaeth; eithr troisant attaf fi eu ^ggwarrau, ac nid eu hwynebau:

34 Eithr ^rgosodasant eu ffeidd-dra yn y tŷ y gelwir fy enw arno, i'w halogi ef.

35 A hwy a adeiladasant uchelfeydd Baal, y rhai *sydd* yn nyffryn mab Hinnom, i ^wwneuthur i'w meibion a'u merched fyned trwy *y tân* i ⁴Moloch; yr hyn ni orchymynais iddynt, ac ni feddyliodd fy nghalon iddynt wneuthur y ffeidd-dra hyn, i beri i Judah bechu.

36 ¶ Ac yn awr am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, DUW Israel, am y ddinas hon, am yr hon y dywedwch chwi, Rhoddir hi i law brenhin Babilon, trwy y cleddyf, a thrwy newyn, a thrwy haint;

⁸ Gen. 18.
14.
ad. 27.
Luc 1. 37.
² Neu,
cuddiedig
rhagof.
^h Exod. 20.
G. a 34. 7.
Deut. 5. 10.

¹ Job 34. 21.
Ps. 33. 13.
Diar. 5. 21.
pen. 16. 17.
^k pen. 17. 10.

¹ Exod. 6. 6.
² Sam. 7.
25.
¹ Chron.
17. 21.

³ Neu,
gwrth-
glawdd.

^m Num. 16.
22.

ⁿ ad. 17.

⁴ Neu,
cuddiedig
rhagof?

^a pen. 21. 10.

^p pen. 19. 13.

^g pen. 2. 27.
a 7. 24.

^r pen. 7. 30.
31. a 23. 11.
Ezec. 8. 5,
6.

^w pen. 19. 5.

⁴ Lef. 18. 21.

Cyn
CRIST
Cylch
590.

^a Deut. 30.
3.
pen. 23. 3.
a 29. 14.
a 31. 10.
^x pen. 24. 7.
a 30. 22.
a 31. 33.

^y Ezech. 11.
19.
⁵ Heb.
yr holl
ddyddiau.
^z pen. 31. 31.

⁶ Heb.
oddi ar eu
hol hwynt.

^a Deut. 30. 9.
Seph. 3. 17.
^b pen. 24. 6.
Amos 9.
15.

⁷ Heb.
mewn
gwir-
ionedd,
neu, mewn
sierwydd.

^c pen. 17. 26.

^d pen. 33. 7.
11. 26.

Cylch
590.

^a pen. 32. 2.
3.

^b Esa. 37. 26.

² Neu,
dargel.

37 Wele, myfi ^aa'u cynnullaf hwynt o'r holl diroedd, y rhai yn fy nig a'm llid a'm sorriant mawr y gyr-rais hwynt iddynt; ac a'u dygaf yn eu hol i'r lle hwn, ac a wnaf iddynt breswyllo yn ddiogel.

38 A ^ahwy a fyddant yn bobl i mi, a minnau a fyddaf yn DDUW iddynt hwythau.

39 A mi ^aa roddaf iddynt un galon ac un ffordd, i'm hofni ^bbyth, er llës iddynt ac i'w meibion ar eu hol.

40 A ^ami a wnaf â hwynt gyfam-mod tragywyddol, na throaf ^boddi wrthynt, heb wneuthur llës iddynt; a mi a osodaf fy ofn yn eu calon-nau, fel na chiliont oddi wrthyf.

41 Iê, ^ami a lawenychaf ynddynt, gan wneuthur llës iddynt, a ^bmi a'u plannaf hwynt yn y tir hwn ⁷yn sicr, â'm holl galon, ac â'm holl enaid.

42 Canys fel hyn y dywed yr AR-GLWYDD; Megis y dygais i ar y bobl hyn yr holl fawr ddrwg hyn, felly y dygaf fi arnynt yr holl ddaioni a addewais iddynt.

43 A meusydd a feddiennir yn y wlad yma, *am* yr hon yr ydych chwi yn dywedyd, Anghyfannedd *yw* hi, heb ddyn nac anifail; yn llaw y Caldeaid y rhoddwyd hi.

44 Meusydd a brynant am arian, ac a ysgrifenant mewn llyfrau, ac a'u seliant, ac a gymmerant dystion yn ^cnhir Benjamin, ac yn amgylch-oedd Jerusalem, ac yn ninasoedd Judah, ac yn ninasoedd y mynydd-oedd, ac yn ninasoedd y gwastad, ac yn ninasoedd y dehau: canys ^ami a ddychwelaf eu caethiwed hwynt, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXIII.

1 *Duo yn addaw i'r gaethglud rasmusol ddychweliad, 9 a llawen gyfwr, 12 a llywodraeth ddysgog, 15 a Christ, Blaguryn cyf-iawnder; 17 y parhâi eu brenhiniaeth a'u hofffeiriadaeth; 20 a sierwydd o had ben-digedig.*

GAIR yr ARGLWYDD hefyd a ddaeth at Jeremiah yr ail waith, ac efe etto ^ayn garcharor y'ngghyntedd y carchardy, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD byr hwn a'i gwnaeth, yr ARGLWYDD yr hwn a'i lluniodd i'w sicrhâu, yr ARGLWYDD *yw* ei enw:

3 Galw arnaf, a mi a'th attebaf, ac a ddangosaf i ti *bethau* mawrion, a ²chedyrn, y rhai nis gwyddost.

4 Canys fel hyn y dywed yr AR-

GLWYDD, DUW Israel, am dai y ddinas hon, ac am dai brenhinoedd Judah, y rhai a ddinystriwyd â pheiriannau rhyfel, ac â chleddyf;

5 Y maent yn dyfod i ymladd â'r Caldeaid, ond i'w llenwi â chelan-edd dynion, y rhai a leddais yn fy llid a'm digofaint, ac am i mi guddio fy wyneb oddi wrth y ddinas hon am eu holl ddrygioni hwynt.

6 Wele, myfi a ddygaf iddi hi iechyd a meddyginiaeth, a mi a'u meddyginiaethaf hwynt, ac a ddat-guddiaf iddynt amllder o heddwch a gwirionedd.

7 A ^ami a ddychwelaf gaethiwed Judah, a chaethiwed Israel, a ^dmi a'u hadeiladaf hwynt megis yn y dechreuad.

8 A mi a'u puraf hwynt oddi wrth eu holl anwired a bechasant i'm herbyn; a mi ^aa faddeuaf iddynt eu holl bechodau *trwy* y rhai y pechasant i'm herbyn, a *thrw*y y rhai y troseddasant yn fy erbyn.

9 ¶ A *hyn* fydd i mi yn enw llawenydd, yn glod ac yn ogoniant, o flaen holl genhedloedd y ddaear, y rhai a glywant yr holl ddaioni yr ydwyf fi yn ei wneuthur iddynt: a hwythau a ofnant ac a grynant am yr holl ddaioni a'r holl lwyddiant yr ydwyf fi yn eu gwneuthur i'r *ddinas* hon.

10 Fêl hyn y dywed yr AR-GLWYDD; Clywir etto yn y lle hwn, (*am* yr hwn y dywedwch, Anialwch *yw* efe, heb ddyn ac heb anifail, yn ninasoedd Judah, ac yn heolydd Jerusalem, y rhai a wnaed yn anghyfannedd, heb ddyn, ac heb breswylwr, ac heb anifail.)

11 ^fLlef gorfoledd a llef llawenydd, llef y priod-fab a llef y briodferch, llef rhai yn dywedyd, ^gMolwch ARGLWYDD y lluoedd; o herwydd daionus *yw* yr ARGLWYDD, oblegid ei drugaredd a *bery* yn dragywydd; *llef* rhai yn dwyn off-rwm moliant i dŷ yr ARGLWYDD: canys ^hmi a ddychwelaf gaethiwed y wlad, megis yn y dechreuad, medd yr ARGLWYDD.

12 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Bydd etto yn y lle yma, *yr hwn sydd* anghyfanneddol heb ddyn ac heb anifail, ac yn ei holl ddinasoedd, drigfa bugeiliaid yn corlannu y praid.

13 ⁱYn ninasoedd y mynydd, yn ninasoedd y gwastad, ac yn ninas-

Cyn
CRIST
Cylch
590.

^c pen. 32. 44.

^d pen. 24. 6.
^a 31. 4.
^a 42. 10.

^e pen. 31. 34.
Mic. 7. 18.

^f pen. 7. 34.
^a 18. 9.

^g 2 Chron.
7. 3.
^fs. 136. 1

^h ad. 7.

ⁱ pen. 17. 26.
^a 32. 44.

Cyn
CRIST
Cylch
590.

* Lef. 27. 32.

oedd y dehau, ac y'ngwlad Benjamin, ac yn amgylchoedd Jerusalem, ac yn ninasoedd Judah, ^kyr â defaid etto, dan law yr hwn sydd yn eu rhifo, medd yr ARGLWYDD.

14 Wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, fel y cyflawnwyf y peth daionus a addewais i dŷ Israel, ac i dŷ Judah.

¹ Es. 4. 2.
a 11. 1.
pen. 23. 5.

15 ¶ Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amser hwnnw, y paraf i ¹Flaguryn cyflawnder flaguro i Dafydd; ac efe a wna farn a chyflawnder yn y tir.

³ Heb.
Jehoiash-
tsidcenu.

16 Yn y dyddiau hynny Judah a waredir, a Jerusalem a breswylia yn ddiogel; a hwn *yw yr enw* y gelwir ef, ³Yr ARGLWYDD ein cyflawnder.

^m 2 Sam. 7.
16.
1 Bren. 2. 4.

17 ¶ Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ^mNi ⁴phalla i Dafydd wr yn eistedd ar frenhin-faingc tŷ Israel.

⁴ Heb.
thorir
ymaith
oddi wrth
Dafydd.

18 Ac ni phalla i'r offeiriaid y Lefiaid wr ger fy mron i, i offrymmu poeth-offrwm, ac i offrymmu bwyd-offrwm, ac i wneuthur aberth, yn dragrwydd.

19 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Jeremia, gan ddywedyd,

ⁿ Es. 54. 9.
pen. 31. 36.

20 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ⁿOs gellwch ddiddymmu fy nghyffammod â'r dydd, a'm cyffammod â'r nos, ac na byddo dydd a nos yn eu hamser;

21 Yna y diddymmir fy nghyffammod â Dafydd fy ngwas, na byddo iddo fab yn teyrnasu ar ei deyrngadair ef, ac â'r Lefiaid yr offeiriaid fy ngweinidogion.

^o Gen. 13.
16. a 15. 5.
a 22. 17.
pen. 31. 37.

22 ° Megis na ellir cyfrif llu y nefoedd, ac na ellir mesur tywod y môr; felly myfi a amlhâf had Dafydd fy ngwas, a'r Lefiaid y rhai sydd yn gweini i mi.

23 Hefyd, gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Jeremia, gan ddywedyd,

24 Oni weli di pa beth y mae y bobl hyn yn ei lefaru, gan ddywedyd, Y ddau deulu a ddewisodd yr ARGLWYDD, efe a'u gwrthododd hwynt? felly y dirmygasant fy mhobl, fel nad ydynt mwyach yn genedl yn eu golwg hwynt.

25 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Os fy nghyffammod â'r dydd ac â'r nos ni *saisf*, ac oni osodais i ddefodau y nefoedd a'r ddaear:

26 Yna had Jacob a Dafydd fy ngwas a wrthodaf fi, fel na chymmerwyf o'i had ef lywodraethwyr ar

had Abraham, Isaac, a Jacob: canys ^pmi a ddychwelaf eu caethiwd hwynt, ac a drugarhâf wrthynt.

PENNOD XXXIV.

1 Jeremia, yn prophwydo caethiwd Sedecia, a'r ddinas. 8 Y tywysogion a'r bobl, wedi iddynt ryddhau eu caeth-weision, y'ngworthwynd i gyffammod Duw, yn eu cymmeryd hwy drachefn. 12 Jeremia, am eu hanufudd-dod, yn eu rhoddi hwy a Sedecia yn moylaw eu gelynon.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremia oddi wrth yr ARGLWYDD, ^apan oedd Nebuchodonosor brenhin Babilon, a'i holl lu, a holl deyrnasodd y ddaear *y rhai oedd* dan lywodraeth ei law ef, a'r holl bobloedd, yn rhyfela yn erbyn Jerusalem, ac yn erbyn ei holl ddinasoedd hi; gan ddywedyd,

Cylch
591.

^a 2 Bren.
25. 1, &c.
pen. 52. 2.

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Duw Israel; Dos, a llefara wrth Sedecia brenhin Judah, a dywed wrtho, ^bFel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele fi yn rhoddi y ddinas hon i law brenhin Babilon, ac ^cefe a'i llysg hi â thân:

^b pen. 32. 3.

^c pen. 32. 29.

^d pen. 32. 4.

3 Ac ^dni ddiengi dithau o'i law ef, canys diau yth ddêlir, ac yth roddir i'w law ef; a'th lygaid di a gânt weled llygaid brenhin Babilon, a'i enau ef a ymddiddan â'th enau di, a thithau a âi i Babilon.

4 Er hynny, O Sedecia brenhin Judah, gwrando air yr ARGLWYDD; Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am danat ti, Ni byddi di farw trwy y cleddyf:

5 Mewn heddwch y byddi farw: a hwy a losgant *bêr-aroglau* i ti, fel ^ey llosgwyd i'th dadau, y brenhinoedd gynt, y rhai a fu o'th flaen di: a ^fhwy a alarant am danat ti, *gan ddywedyd*, O arglwydd! canys myfi a ddywedais y gair, medd yr ARGLWYDD.

^e Edrych
2 Chron.
16. 14.

^a 21. 19.

^f Edrych
pen. 22. 18.

6 Yna Jeremia y prophwyd a lefarodd wrth Sedecia brenhin Judah yr holl eiriau hyn yn Jerusalem,

7 Pan oedd llu brenhin Babilon yn rhyfela yn erbyn Jerusalem, ac yn erbyn holl ddinasoedd Judah y rhai a adawsid, yn erbyn Lachis, ac yn erbyn Azecah: canys y dinasoedd caerog hyn a adawsid o ddinasoedd Judah.

8 ¶ Y gair yr hwn a ddaeth at Jeremia oddi wrth yr ARGLWYDD, wedi i'r brenhin Sedecia wneuthur cyffammod â'r holl bobl *oedd* yn Jerusalem, am gyhoeddi iddynt ^gryddid;

Cylch
591.

^g Ex. 21. 2.

Cyn
CRIST
Cylch
591.

^h Neh. 6.
11.

9^h I ollwng o bob un ei wasanaethwr, a phob un ei wasanaethferch, *y rhai fyddent* Hebreadd neu Hebrëes, yn rhyddion; ac na cheisiai neb wasanaeth ganddynt, *sef* gan ei frawd o Iuddew.

10 A phan glybu yr holl bennaethiaid, a'r holl bobl y rhai a aethent i'r cyfammod, am ollwng o bob un ei wasanaethwr a phob un ei wasanaethferch yn rhyddion, fel na cheisient wasanaeth ganddynt mwyach, yna hwy a wrandawsant, ac a'u gollyngasant ymaith.

11 Ond wedi hynny yr edifarhaodd arnynt, a hwy a ddygasant yn eu hol eu gweision a'u morwynion, y rhai a ollyngasant yn rhyddion, ac a'u caethiwasant hwy yn weision ac yn forwynion.

12 ¶ Am hynny y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, gan ddywedyd,

13 Fel hyn y dywed ARGLWYDD DDUW Israel, Mi a wneuthum gyfammod â'ch tadau chwi, y dydd y dygais hwynt allan o dir yr Aipht, o dŷ y caethiwed, gan ddywedyd;

14 Ym mhen¹ saith mlynedd goll-yngwch bob un ei frawd o Hebreadd, yr hwn a² werthwyd i ti, ac a'th wasanaethodd chwe blynedd; gollwng ef yn rhydd oddi wrthyt: ond ni wrandawodd eich tadau arnaf, ac ni ogwyddasant eu clustiau.

15 A chwithau a gymmerasech edifeirwch heddyw, ac a wnaethech yr hyn oedd uniawn yn fy ngolwg, am gyhoeddi rhyddid bob un i'w gymmydog; a chwi a wnaethech gyfammod yn fy ngŵydd i, yn y tŷ y gelwir fy enw arno:

16 Ond chwi a ddychwelasoch, ac a halogasoch fy enw, ac a ddygasoch yn eu hol bob un ei wasanaethwr, a phob un ei wasanaethferch, y rhai a ollyngasech yn rhyddion wrth eu hewylls eu hun: caethiwasoch hwynt hefyd i fod yn weision ac yn forwynion i chwi.

17 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Ni wrandawsoch arnaf fi, gan gyhoeddi rhyddid bob un i'w frawd, a phob un i'w gymmydog: wele fi yn cyhoeddi i'ch erbyn, medd yr ARGLWYDD, ryddid i'r cleddyf, i'r haint, ac i'r newyn, ac mi³ a wnaef eich⁴ symmud chwi i holl deyrnasoedd y ddaear.

18 A mi a roddaf y dynion a droseddodd fy nghyfammod, y rhai ni

chwblhasant eiriau y cyfammod a wnaethant ger fy mron, wedi iddynt fyned rhwng rhannau y llo, ¹ yr hwn a holltasent yn ddau,

19 Tywysogion Judah, a thywysogion Jerusalem, yr ystafellyddion, a'r offeiriaid, a holl bobl y wlad y rhai a aethant rhwng rhannau y llo,

20 Iê, mi a'u rhoddaf hwynt yn llaw eu gelynyon, ac yn llaw y rhai sydd yn ceisio eu heinioes: ^m a'u celain fydd yn fwyd i ehediaid y nefoedd, ac i anifeiliaid y ddaear.

21 A mi a roddaf Sedeciah brenhin Judah, a'i dywysogion, i law eu gelynyon, ac i law y rhai sydd yn ceisio eu heinioes, ac yn llaw llu brenhin Babilon, ⁿ y rhai a aethant i fynu oddi wrthych.

22 Wele, mi a orchymynaf, medd yr ARGLWYDD, ac a wnaef iddynt droi yn ol at y ddinas hon, a hwy a ryfelant yn ei herbyn hi, ac a'i gorgesgynant hi, ac a'i llosgant hi â thân: ac mi a wnaef ddinasoedd Judah yn anghyfannedd heb breswlydd.

PENNOD XXXV.

¹ Trwy ddangos ufudd-dod y Rechabaiad, 12 y mae Jeremiah yn barnu ar anufudd-dod yr Iuddewon. 18 Duw yn bendithio y Rechabaiad am eu hufudd-dod.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah oddi wrth yr ARGLWYDD, yn nyddiau Jehoiaçim mab Josiah brenhin Judah, gan ddywedyd,

2 Dos di i^a dŷ y Rechabaiad, a llefara wrthynt, a phâr iddynt ddyfod i dŷ yr ARGLWYDD, i un o'r ystafelloedd, a dod iddynt win i'w yfed.

3 Yna myfi a gymmerais Jaazani-ah, mab Jeremiah, mab Habazini-ah, a'i frodyr, a'i holl feibion, a holl deulu y Rechabaiad;

4 A mi a'u dygais hwynt i dŷ yr ARGLWYDD, i ystafell meibion Hanaan mab Igdaliah, gwr i DDUW, yr hon oedd wrth ystafell y tywysogion, yr hon sydd goruwch ystafell Maaseiah mab Sâlum, ceidwad y² drws.

5 A mi a roddais ger bron meibion tŷ y Rechabaiad phiolau yn llawn o win, a chwppanau, a mi a ddywedais wrthynt, Yfwech win.

6 Ond hwy a ddywedasant, Nid yfwn ni ddim gwin: o herwydd^b Jonadab mab Rechab ein tad a roddodd i ni orchymyn, gan ddywedyd, Nac yfwech win, na chwy-chwi na'ch plant, yn dragywydd:

Cyn
CRIST
Cylch
590.

¹ Edrych
Gen. 15, 10,
17.

^m pen.
33. a 16. 4.

ⁿ Edrych
pen. 37, 6,
11.

Cylch
607.

^a 1 Chron.
2. 55.

² Heb.
rhinog,
neu,
dodrefn.

^b 2 Bren.
10. 15.

¹ Exod. 21.
2.
Deut. 15. 12.
² Neu, sym-
werthodd.

³ Heb. a'ch
rhoddaf yn
symmud-
iad.
⁴ Deut. 28.
64.
pen. 20. 18.

Cyn
CRIST
Cylch
607.

7 Na adeiledwch dŷ, ac na heuwch had, ac na phlennwch winllan, ac na fydded gennych chwi: ond mewn pebyll y preswylwch eich holl ddyddiau; fel y byddoch chwi fyw ddyddiau lawer ar wyneb y ddaear, lle *yr ydych* yn ddiethriaid.

8 A nyni a wrandawsom ar lais Jonadab mab Rechab ein tad, am bob peth a orchymynodd efe i ni; nad yfem ni win ein holl ddyddiau, nyni, ein gwagedd, ein meibion, a'n merched;

9 Ac nad adeiladem i ni dai i'w preswyllo; ac nid oes gennym na gwinllan, na maes, na had:

10 Eithr trigo a wnaethom mewn pebyll, a gwrandaw, a gwneuthur yn ol yr hyn oll a orchymynodd Jonadab ein tad i ni.

11 Ond pan ddaeth Nebuchodonosor brenhin Babilon i fynu i'r wlad, nyni a ddywedasom, Deuwch, ac awn i Jerusalem, rhag llu y Caldeaid, a rhag llu yr Assyriaid: ac yn Jerusalem yrydym ni yn preswyllo.

12 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah, gan ddywedyd,

13 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Dos, a dywed wrth wŷr Judah, ac wrth breswylwyr Jerusalem, Oni chymmerwch chwi addysg i wrandaw ar fy ngeiriau? medd yr ARGLWYDD.

14 Geiriau Jonadab mab Rechab, y rhai a orchymynodd efe i'w feibion, nad yfent win, a gyflawnwyd: canys nid yfant hwy *win* hyd y dydd hwn; ond hwy a wrandawant ar orchymyn eu tad: a minnau a ddywedais wrthyhych chwi, ^c gan godi yn fore, a llefaru; ond ni wrandawsoch arnaf.

15 Myfi a anfonais hefyd attoch chwi fy holl weision y prophwydi, gan godi yn fore, ac anfon, gan ddywedyd, ^d Dychwelwch yn awr bawb oddi wrth ei ffordd ddrwg, a gwellhêwch eich gweithredoedd, ac nac ewch ar ol duwiau dieithr, i'w gwasanaethu hwynt; a chwi a drigwch yn y wlad yr hon a roddais i chwi ac i'ch tadau: ond ni ogwyddasoch eich clustiau, ac ni wrandawsoch arnaf.

16 Gan i feibion Jonadab mab Rechab gyflawni gorchymyn eu tad, yr hwn a orchymynodd efe iddynt; ond y bobl yma ni wrandawsant arnaf fi:

17 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD DUW y lluoedd, DUW Israel; Wele fi yn dwyn ar Judah, ac ar holl drigolion Jerusalem, yr holl ddrwg a leferais yn eu herbyn: o herwydd i mi ddywedyd wrthynt, ond ni wrandawsant; a galw arnynt, ond nid attebasant.

18 ¶ A Jeremiah a ddywedodd wrth dylwyth y Rechabïaid, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, O herwydd i chwi wrandaw ar orchymyn Jonadab eich tad, a chadw ei holl orchymynion ef, a gwneuthur yn ol yr hyn oll a orchymynodd efe i chwi:

19 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; ³ Ni phalla i Jonadab mab Rechab wr i sefyll ger fy mron i yn dragywydd.

PENNOD XXXVI.

1 Jeremiah yn peri i Baruch ysgrifenu ei brophwydoliaeth ef, 5 a'i darllen ar gyhoedd.

11 Y tyngysogion, wedi cael gwybodaeth o hynny trwy Michaiah, yn anfon Jehudi i gyrchu y llyfr, ac yn ei ddarllen: 19 yn erchi i Baruch ymguddio, efe a Jeremiah.

20 Y brenhin Jehoiacim wedi clywed sôn am y llyfr, yn gwrandaw peth o hono, ac yn ei losgi ef. 27 Jeremiah yn adrodd ei farn ef.

32 Baruch yn ysgrifenu y llyfr o newydd

AC yn y bedwaredd flwyddyn i Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, y daeth y gair hwn oddi wrth yr ARGLWYDD at Jeremiah, gan ddywedyd,

2 Cymmer i ti ^a blyg llyfr, ac ^b ysgrifena ynddo yr holl eiriau a leferais i wrthyt yn erbyn Israel, ac yn erbyn Judah, ac yn erbyn yr holl genhedloedd, o'r dydd y lleferais i wrthyt ti, er dyddiau ^c Josiah hyd y dydd hwn.

3 Fe allai pan glywo tŷ Judah yr holl ddrwg yr ydwyf fi yn amcanu ei wneuthur iddynt, y dychwelant bob un o'i ffordd ddrygionus, fel y maddeuwyf eu hanwiredd a'u pechod.

4 Yna Jeremiah a alwodd Baruch mab Neriah; a ^d Baruch a ysgrifennodd o enau Jeremiah holl eiriau yr ARGLWYDD, y rhai a lefarasai efe wrtho, mewn plyg llyfr.

5 A Jeremiah a orchymynodd i Baruch, gan ddywedyd, Cauwyd arnaf fi, ni allaf fi fyned i dŷ yr ARGLWYDD.

6 Am hynny dos di, a darllen o'r llyfr a ysgrifenaist o'm genau, eiriau yr ARGLWYDD, lle y clywo y bobl,

Cyn
CRIST
Cylch
607.

³ Heb.
Ni thorrir
ymaith i
Jonadab.

^a Es. 8. 1.
^b pen. 30. 2.

^c pen. 25. 3.

^d pen. 45. 1.

^e pen. 7. 13,
25.

^a pen. 18.
11. a 25. 5.

Cyn
CRIST
Cylch
607.

² Heb. y
cwymp eu
deisyflad.

Cylch
606.

* pen. 26.
10.

yn nhŷ yr ARGLWYDD, ar y dydd ymryd; a lle y clywo holl Judah hefyd, y rhai a ddelont o'u dinas-oedd, y darlenni di hwynt.

7 Fe allai ² y daw eu gweddi hwynt ger bron yr ARGLWYDD, ac y dy-chwelant bob un o'i ffordd ddryg-ionus: canys mawr yw y llid a'r digofaint a draethodd yr ARGLWYDD yn erbyn y bobl hyn.

8 Felly Baruch mab Neriah a wnaeth yn ol yr hyn oll a orchymynasai Jeremiah y prophwyd iddo, gan ddarllen o'r llyfr eiriau yr ARGLWYDD yn nhŷ yr ARGLWYDD.

9 Ac yn y bummed flwyddyn i Jehoiacim mab Josiah brenhin Judah, ar y nawfed mis, y cyhoeddasant ymryd ger bron yr ARGLWYDD, o'r holl bobl yn Jerusalem, ac i'r holl bobl a ddaethent o ddinasoedd Judah i Jerusalem.

10 Yna Baruch a ddarllenodd o'r llyfr eiriau Jeremiah, yn nhŷ yr ARGLWYDD, yn ystafell Gemariah mab Saphan yr ysgrifenydd, yn y cyntedd uchaf, wrth ^o ddrws porth newydd tŷ yr ARGLWYDD, lle y clybu yr holl bobl.

11 ¶ Pan glybu Michaiiah mab Gemariah, mab Saphan, holl eiriau yr ARGLWYDD allan o'r llyfr,

12 Yna efe a aeth i waered i dŷ y brenhin i ystafell yr ysgrifenydd: ac wele, yr holl dywysogion oedd yno yn eistedd; sef Elisama yr ysgrifenydd, a Delaiah mab Semaiah, ac Elnathan mab Achbor, a Gemariah mab Saphan, a Sedeciah mab Hananiah, a'r holl dywysogion.

13 A Michaiiah a fynegodd iddynt yr holl eiriau a glywsai efe pan ddarllenasai Baruch y llyfr lle y clybu y bobl.

14 Yna yr holl dywysogion a anfonasant Jehudi mab Nethaniah, mab Selemiah, mab Cusi, at Baruch, gan ddywedyd, Cymmer yn dy law y llyfr y darlennaist allan o hono lle y clybu y bobl, a thyred. Felly Baruch mab Neriah a gymmerodd y llyfr yn ei law, ac a ddaeth attynt.

15 A hwy a ddywedasant wrtho, Eistedd yn awr, a darllen ef lle y clywom ni. Felly Baruch a'i darlennodd lle y clywsant hwy.

16 A phan glywsant yr holl eiriau, hwy a ofnasant bawb gyd â'u gilydd; a hwy a ddywedasant wrth Baruch, Gan fynegi mynegwn yr holl eiriau hyn i'r brenhin.

17 A hwy a ofynasant i Baruch, gan ddywedyd, Mynega i ni yn awr, Pa fodd yr ysgrifenaist ti yr holl eiriau hyn o'i enau ef?

18 Yna Baruch a ddywedodd wrth-ynt, Efe a draethodd yr holl eiriau hyn wrthyf fi â'i enau, a minnau a'u hysgrifenaist hwynt yn y llyfr âg ingc.

19 Yna y tywysogion a ddywedasant wrth Baruch, Dos ac ymguddia, ti a Jeremiah; ac na wyped neb pa le y byddoch chiwi.

20 ¶ A hwy a aethant at y brenhin i'r cyntedd, (ond hwy a gadwasant y llyfr yn ystafell Elisama yr ysgrifenydd,) ac a fynegasant yr holl eiriau lle y clybu y brenhin.

21 A'r brenhin a anfonodd Jehudi i gyrcu y llyfr. Ac efe a'i dug ef o ystafell Elisama yr ysgrifenydd. A Jehudi a'i darlennodd lle y clybu y brenhin, a lle y clybu yr holl dywysogion oedd yn sefyll yn ymyl y brenhin.

22 A'r brenhin oedd yn eistedd yn ^y gauafdy, yn y nawfed mis; a than wedi ei gynneu ger ei fron.

23 A phan ddarllenasai Jehudi dair dalen neu bedair, yna efe a'i torrodd â chyllell ysgrifenydd, ac a'i bwriodd i'r tân oedd yn yr aelwyd, nes darfod o'r holl lyfr gan y tân oedd ar yr aelwyd.

24 Etto nid ofnasant, ac ni ^s rwygasant eu dillad, na'r brenhin, nac yr un o'i weision y rhai a glywsant yr holl eiriau hyn.

25 Etto Elnathan, a Delaiah, a Gemariah, a ymbiliasant â'r brenhin na losgai efe y llyfr; ond ni wrandawai efe arnynt.

26 Ond y brenhin a orchymynodd i Jerahmeel mab ³ Hammelech, a Seraiah mab Azriel, a Selemiah mab Abdiel, ddala Baruch yr ysgrifenydd, a Jeremiah y prophwyd: ond yr ARGLWYDD a'u cuddiodd hwynt.

27 ¶ Yna y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah, (wedi i'r brenhin losgi y llyfr, a'r geiriau a ysgrifenasai Baruch o enau Jeremiah,) gan ddywedyd,

28 Cymmer i ti etto lyfr arall, ac ysgrifena arno yr holl eiriau cyntaf y rhai oedd yn y llyfr cyntaf, yr hwn a losgodd Jehoiacim brenhin Judah:

29 A dywed wrth Jehoiacim brenhin Judah, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Ti a losgaist y llyfr hwn,

Cyn
CRIST
Cylch
606.

^f Edrych
Amos 3.
15.

⁵ 2 Bren.
22. 11.

³ Neu, y
brenhin.

Cylch
605.

Cyn
CRIST
Cylch
605.

b pen. 22.
19.

gan ddywedyd, Paham yr ysgrifenaist ynddo, gan ddywedyd, Diau y daw brenhin Babilon, ac a anrheithia y wlad hon; ac efe a wna i ddyd ac i anifail ddarfod o honi?

30 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD am Jehoiacim brenhin Judah; Ni bydd iddo ef a eisteddo ar frenhin-faingc Dafydd: ^aa'i gelain ef a fwrir allan i wres y dydd, ac i rew y nos.

31 A mi a ymwelaf âg ef, ac â'i had, ac â'i weision, am eu hanwired; a mi a ddygaf arnynt hwy, ac ar drigolion Jerusalem, ac ar wŷr Judah, yr holl ddrwg a leferais i'w herbyn, ond ni wrandawsant.

32 ¶ Yna Jeremiah a gymmerth lyfr arall, ac a'i rhoddodd at Baruch mab Neriah yr ysgrifenydd; ac efe a ysgrifennodd ynddo o enau Jeremiah holl eiriau y llyfr a losgasai Jehoiacim brenhin Judah yn tân: a chwanegwyd attynt etto eiriau lawer fel hwythau.

PENNOD XXXVII.

1 Wedi darfod i'r Aiphtiaid yrru y Caldeaid ymaith o warchae ar Jerusalem, y mae y brenhin Sedeciah yn anfon at Jeremiah i weddio dros y bobl. 6 Jeremiah yn prophwydo y dychwelai y Caldeaid, ac y gorchfygent. 11 Ei ddal ef megis ffoadur, a'i faeddu, a'i garcharu. 16 Y mae efe yn sicrhau Sedeciah o'r caethiwed: 18 yn ymbil am gael ei ollhng yn rhydd; ac yn cael peth i'faffr.

A'R brenhin ^aSedeciah mab Josiah a deyrnasodd yn lle Coniah mab Jehoiacim, yr hwn a wnaeth Nebuchodonosor brenhin Babilon yn frenhin y'ngwlad Judah.

2 Ond ni wrandawodd efe, na'i weision, na phobl y tir, ar eiriau yr ARGLWYDD, y rhai a draethodd efe trwy law Jeremiah y prophwyd.

3 A'r brenhin Sedeciah a anfonodd Jehucal mab Selemiah, a ^bSephaniah mab Maaseiah yr offeiriad, at Jeremiah y prophwyd, gan ddywedyd, Gweddia, attolwg, drosom ni ar yr ARGLWYDD ein Duw.

4 A Jeremiah oedd yn myned i mewn ac allan ym mysg y bobl: canys ni roddasant hwy ef etto yn y carchardy.

5 A ^cllu Pharaoh a ddaethai allan o'r Aipht: a ^dphan glybu y Caldeaid oedd yn gwarchae ar Jerusalem sôn am danynt, hwy a aethant ymaith oddi wrth Jerusalem.

6 ¶ Yna gair yr ARGLWYDD a

ddaeth at Jeremiah y prophwyd, gan ddywedyd,

7 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Duw Israel; Fel hyn y dywedwch chwi wrth frenhin Judah, yr hwn a'ch anfonodd chwi attaf fi i ymofyn â mi; Wele, llu Pharaoh, yr hwn a ddaeth allan yn gynnorthwy i chwi, a ddychwel i'w wlad ei hun, i'r Aipht.

8 A'r Caldeaid a ddychwelant, ac a ryfelant yn erbyn y ddinas hon, ac a'i hennillant, ac a'i llosgant â than.

9 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Na thwyllwch ²eich hunain, gan ddywedyd, Diau yr â y Caldeaid, oddi wrthym ni: oblegid nid ânt hwy.

10 Canys pe tarawech chwi holl lu y Caldeaid y rhai sydd yn rhyfela i'ch erbyn; fel na weddillid o honynt ond gwŷr ³archolledig, etto hwy a gyfodent bob un yn ei babell, ac a losgent y ddinas hon â than.

11 ¶ A phan aeth llu y Caldeaid ⁴ymaith oddi wrth Jerusalem, rhag llu Pharaoh,

12 Yna Jeremiah a aeth allan o Jerusalem, i fyned i wlad Benjamin, i ⁵ymlytho oddi yno y'nganol y bobl.

13 A phan oedd efe ym mhorth Benjamin, yr oedd yno ben-swyddog, a'i enw ef oedd Iriah, mab Selemiah, mab Hananiah; ac efe a ddaliodd Jeremiah y prophwyd, gan ddywedyd, Cilio at y Caldeaid yr wyt ti.

14 Yna y dywedodd Jeremiah, ⁶Nid gwir; nid ydwyf fi yn cilio at y Caldeaid. Ond ni wrandawai efe arno: felly Iriah a ymaffodd yn Jeremiah, ac a'i dygodd ef at y tywysogion.

15 Am hynny y tywysogion a ddigiasant wrth Jeremiah, ac a'i tarawsant, ac a'i rhoddasant yn y carchardy yn nhŷ Jonathan yr ysgrifenydd: o herwydd hwnnw a wnaethent hwy yn garchardy.

16 ¶ Pan ddaeth Jeremiah i'r daerdy, ac i'r ⁷cabanau, ac wedi i Jeremiah aros yno ddyddiau lawer;

17 Yna y brenhin Sedeciah a anfonodd, ac a'i cymmerodd ef allan: a'r brenhin a ofynodd iddo yn gyfrinachol yn ei dŷ ei hun, ac a ddywedodd, A oes gair oddi wrth yr ARGLWYDD? A dywedodd Jeremiah,

Cyn
CRIST
590.

² Heb. eich eneidiau.

³ Heb. wedi eu trywanu.

⁴ Heb. i'fynu.

⁵ Neu, ymneillduo.

⁶ Heb. Celwydd

⁷ Neu, celloedd. 589.

Cylch
599.

^a 2 Bren.
24. 17.
1 Chron. 3.
15.
2 Chron.
36. 10.
pen. 22. 24.

b pen. 29.
25. a 52.
24.

590.

c Edrych
2 Bren. 24.
7.
d pen. 34.
21.

Cyn
CRIST
589.

Oes; canys tydi, *eb efe*, a roddir yn llaw brenhin Babilon.

18 Jeremiah hefyd a ddywedodd wrth y brenhin Sedeciah, Pa bechod a wneuthum i i'th erbyn di, neu yn erbyn dy weision, neu yn erbyn y bobl hyn, pan y'm rhoddasoch yn y carchardy?

19 Pa le y mae eich prophwydi a brophwydasant i chwi, gan ddywedyd, Ni ddaw brenhin Babilon i'ch erbyn, nac yn erbyn y wlad hon?

20 Ac yn awr gwranddo, attolwg, O fy arglwydd frenhin: attolwg, ⁸ deued fy ngweddi ger dy fron; fel na pharech i mi ddychwelyd i dŷ Jonathan yr ysgrifenydd, rhag fy marw yno.

21 Yna y brenhin Sedeciah a orchymynodd iddynt hwy roddi Jeremiah ^a ynghyntedd y carchardy, a rhoddi iddo ef deisen o fara beunydd o heol y pobyddion, nes darfod yr holl fara yn y ddinas. Felly Jeremiah a arhosodd ynghyntedd y carchardy.

PENNOD XXXVIII.

1 *Jeremiah, ar gam-achwyn, yn cael ei farw i ddaeardy Malchiah: 7 ac Ebedmelech yn cael peth rhyddid iddo ef. 14 Jeremiah, trwy ymddiddan cyfrinachol, yn cynghori i'r brenhin achub ei einioes trwy ymrô; 24 a thrwy archiad y brenhin, yn celu yr ymddiddan honno oddi wrth y tywysogion.*

YNA Sephatiah mab Mattan, a Gedaliah mab Pasur, a Jucal mab Selemiah, a Phasur mab Malchiah, a glywsant y geiriau a draethasai Jeremiah wrth yr holl bobl, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywedodd yr ARGLWYDD, ^a Yr hwn a arhoso yn y ddinas hon, a fydd farw trwy y cleddyf, trwy newyn, a thrwy haint: ond y neb a elo allan at y Caldeaid, a fydd byw; canys ei einioes fydd yn ysglyfaeth iddo, a byw fydd.

3 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Y ddinas hon a roddir yn ddiau yn llaw llu brenhin Babilon, yr hwn a'i hennill hi.

4 Yna y tywysogion a ddywedasant wrth y brenhin, Rhodder, attolwg, y gwr hwn i farwolaeth: oblegid fel hyn y mae efe yn gwanhau dwylaw y rhyfelwyr a adawyd yn y ddinas hon, a dwylaw yr holl bobl, wrth ddywedyd wrthynt yn ol y geiriau hyn: o herwydd nid yw y gwr hwn yn ceisio ² llwyddiant i'r bobl hyn, ond niwed.

5 A'r brenhin Sedeciah a ddywed-

odd, Wele ef yn eich llaw chwi: canys nid yw y brenhin wr a ddi-chon ddim yn eich erbyn chwi.

6 Yna hwy a gymmerasant Jeremiah, ac a'i bwriasant ef i ddaeardy Malchiah mab ³ Hammelech, yr hwn oedd ynghyntedd y carchardy: a hwy a olyngasant Jeremiah i waered wrth raffau. Ac nid oedd dwfr yn y daeardy, ond tom: felly Jeremiah a lynodd yn y dom.

7 ¶ A phan glybu ^b Ebedmelech yr Ethiopiad, un o'r ystafellyddion yr hwn oedd yn nhŷ y brenhin, iddynt hwy roddi Jeremiah yn y daeardy, (a'r brenhin yn eistedd ym mhorth Benjamin.)

8 Ebedmelech a aeth allan o dŷ y brenhin, ac a lefarodd wrth y brenhin, gan ddywedyd,

9 O fy arglwydd frenhin, drwg y gwnaeth y gwŷr hyn ynghwbl ag a wnaethant i Jeremiah y prophwyd, yr hwn a fwriasant hwy i'r daeardy; ac efe a fydd marw o newyn yn y fan lle y mae, o herwydd nid oes bara mwyach yn y ddinas.

10 Yna y brenhin a orchymynodd i Ebedmelech yr Ethiopiad, gan ddywedyd, Cymmer oddi yma ddengwr ar hugain ⁴ gyd â thi, a chyfod Jeremiah y prophwyd o'r daeardy cyn ei farw.

11 Felly Ebedmelech a gymmerodd y gwŷr gyd âg ef, ac a aeth i dŷ y brenhin dan y trysordy, ac a gymmerodd oddi yno hen garpiau, a hen bwdr-fratiau, ac a'u gollyngodd i waered i Jeremiah i'r daeardy wrth raffau.

12 Ac Ebedmelech yr Ethiopiad a ddywedodd wrth Jeremiah, Gosod yn awr yr hen garpiau a'r pwdr-fratiau hyn dan dy geseiliau oddi tan y rhaffau. A Jeremiah a wnaeth felly.

13 Felly hwy a dynnasant Jeremiah i fynu wrth y rhaffau, ac a'i codasant ef o'r daeardy; a Jeremiah a arhosodd ynghyntedd y carchardy.

14 ¶ Yna y brenhin Sedeciah a anfonodd, ac a gymmerodd Jeremiah y prophwyd atto ⁵ i'r trydydd cyntedd, yr hwn sydd yn nhŷ yr ARGLWYDD; a'r brenhin a ddywedodd wrth Jeremiah, Mi a ofynaf i ti beth: na chela ddim oddi wrthyf fi.

15 A Jeremiah a ddywedodd wrth Sedeciah, Os mynegaf i ti, oni roddi

Cyn
CRIST
589.⁸ Neu, y
brenhin.^b pen. 39.
16.⁴ Heb.
yn dy law,
neu, gyd
â th law.⁵ Neu,
i'r cyntedd
penaf.⁸ Heb.
cwymped.

• pen. 32. 2

a pen. 21. 9.

² Heb.
heddwch.

Cyn
CRIST
589.

c Es. 57. 16.

di fi i farwolaeth? ac os rhoddaf i ti gynghor, oni wrandewi di arnaf?

16 Felly y brenhin Sedeciah a dyngodd wrth Jeremiah yn gyfrinachol, gan ddywedyd, *Fel mai* byw yr ARGLWYDD, °yr hwn a wnaeth i ni yr enaid hwn, ni roddaf fi di i farwolaeth, ac ni roddaf di yn llaw y gwŷr hyn sydd yn ceisio dy einioes.

17 Yna y dywedodd Jeremiah wrth Sedeciah, *Fel hyn* y dywed yr ARGLWYDD, Duw y lluoedd, Duw Israel; Os gan fyned yr âi di allan at dywysogion brenhin Babilon, yna y bydd dy enaid fyw, ac ni losgir y ddinas hon â thân; a thithau a fyddi fyw, ti a'th deulu.

18 Ond onid âi di allan at dywysogion brenhin Babilon, yna y ddinas hon a roddir i law y Caldeaid, a hwy a'i llosgant hi â thân, ac ni ddiengi dithau o'u llaw hwynt.

19 A'r brenhin Sedeciah a ddywedodd wrth Jeremiah, Yr ydwyf fi yn ofni yr Iuddewon a giliasant at y Caldeaid, rhag iddynt hwy fy rhoddi i yn eu llaw hwynt, ac i'r rhai hynny fy ngwatwar.

20 A Jeremiah a ddywedodd, Ni roddant ddim: gwrando, attolwg, ar lais yr ARGLWYDD, yr hwn yr ydwyf fi yn ei draethu i ti; felly y bydd yn dda i ti, a'th enaid a fydd byw.

21 Ond os gwrthodi fyned allan, dyma y gair a ddangosodd yr ARGLWYDD i mi:

22 Ac wele, yr holl wragedd, y rhai a adawyd yn nhŷ brenhin Judah, a ddygir allan at dywysogion brenhin Babilon; a hwy a ddywedant, °Dy gyfeillion a'th hudasant, ac a'th orchfygasant; dy draed a lynasant yn y dom, a hwythau a droisant yn eu hol.

23 Felly hwy a ddygant allan dy holl wragedd a'th blant at y Caldeaid, ac ni ddiengi dithau o'u llaw hwynt; canys â llaw brenhin Babilon y'th ddêlir; a'r ddinas hon a losgi â thân.

24 ¶ Yna y dywedodd Sedeciah wrth Jeremiah, Na chaffed neb wybod y geiriau hyn, ac ni'th roddir i farwolaeth.

25 Ond os y tywysogion a glywant i mi ymddiddan â thi, ac os deuant attat ti, a dywedyd wrthynt, Mynega yn awr i ni beth a draeth-

aist ti wrth y brenhin; na chela oddi wrthym ni, ac ni roddwn ni mo honot ti i farwolaeth; a pha beth a draethodd y brenhin wrthyntithau:

26 Yna dywed wrthynt, °Myfi a weddiais yn ostyngedig ger bron y brenhin, na yrrai efe fi drachefn i dŷ Jonathan, i farw yno.

27 Yna yr holl dywysogion a ddaethant at Jeremiah, ac a'i holasant ef: ac efe a fynegodd iddynt yn ol yr holl eiriau hyn, y rhai a orchymynasai y brenhin: felly hwy °a beidiasant âg ymddiddan âg ef, canys ni chafwyd clywed y peth.

28 A Jeremiah a arhosodd yng nghyntedd y carchardy hyd y dydd yr ennillwyd Jerusalem; ac yno yr oedd efe pan ennillwyd Jerusalem.

PENNOD XXXIX.

1 Ennill Jerusalem. 4 Tynnu llygaid Sedeciah, a'i anfon i Babilon. 8 Difrodi y ddinas, 9 a chaethiwo y bobl. 11 Nebuchodonosor yn rhoi gorchymyn ar fod yn dda wrth Jeremiah. 15 Addewid Duw i Ebedmelech.

YN °y nawfed flwyddyn i Sedeciah brenhin Judah, ar y degfed mis, y daeth Nebuchodonosor brenhin Babilon, a'i holl lu, yn erbyn Jerusalem, ac a warchaeasant arni.

2 Yn yr unfed flwyddyn ar ddeg i Sedeciah, yn y pedwerydd mis, ar y nawfed dydd o'r mis, y torrwyd y ddinas.

3 A holl dywysogion brenhin Babilon a ddaethant i mewn, ac a eisteddasant yn y porth canol, sef Nergal-sareser, Samgar-nebo, Sar-sechim, Rabsaris, Nergal-sareser, Rabmag, a holl dywysogion eraill brenhin Babilon.

4 ¶ A phan welodd Sedeciah brenhin Judah hwynt, a'r holl ryfelwyr, hwy a ffoisant, ac a aethant allan o'r ddinas liw nos, trwy ffordd gardd y brenhin, i'r porth rhwng y ddau fur: ac efe a aeth allan tu a'r °anialwch.

5 A llu y Caldeaid a erlidiasant ar eu hol hwynt, ac a oddiweddasant Sedeciah yn rhosydd Jericho, ac a'i daliasant ef, ac a'i dygasant at Nebuchodonosor brenhin Babilon, i Riblah y'ngwlad Hamath; lle y °rhoddodd efe farn arno.

6 Yna brenhin Babilon a laddodd feibion Sedeciah yn Riblah, o

Cyn
CRIST
589.d pen. 37.
20.7 Heb.
a darsasant
oddi wrtho.590.
a 2 Bren.
25. 1.
pen. 52. 4.

588.

6 Heb.
Gwŷr dy
heddwch.2 Neu,
gwastad-
edd.3 Heb.
lle farodd
wrtho
farnedig-
aethau.

Cyn
CRIST
588.

flaen ei lygaid ef: brenhin Babilon hefyd a laddodd holl bendeffigion Judah.

⁴ Heb. dwy gadwyn bres, neu, llyffethir-iau.

7 Ac efe a dynnodd lygaid Sede-
ciah, ac a'i rhwymodd ef â ⁴ chad-
wynau i'w ddwyn i Babilon.

8 ¶ A'r Caldeaid a losgasant dŷ y
brenhin a thai y bobl, â thân; a hwy
a ddrylliasant furiau Jerusalem.

⁵ Heb. y pen-bleidd-
iad: Ac felly
ad. 10, 11,
&c

9 Yna Nebuzaradan ⁵ pennaeth y
milwyr a gaethgludodd i Babilon
weddill y bobl y rhai a adawsid yn
y ddinas, a'r encilwyr y rhai a gil-
iasent atto ef, ynghyd â gweddill
y bobl y rhai a adawsid.

10 A Nebuzaradan pennaeth y
milwyr a adawodd o dlodion y
bobl, y rhai nid oedd dim gan-
ddynt, y'ngwlad Judah, ac efe a
roddodd iddynt, willannoedd a
meusydd ⁶ y pryd hwnnw.

⁶ Heb.
y dydd
hwnnw.

11 ¶ A Nebuchodonosor brenhin
Babilon a roddodd orchymyn am
Jeremiah ⁷ i Nebuzaradan pennaeth
y milwyr, gan ddywedyd,

⁷ Heb. trwy
law Nebu-
zaradan.

12 Cymmer ef, a bwrw olwg arno,
ac na wna iddo ddim niwed; ond
megis y dywedo efe wrthyt ti, felly
gwna iddo.

13 Felly Nebuzaradan pennaeth
y milwyr a anfonodd, Nebusasban
hefyd, Rabsaris, a Nergal-sareser,
Rabmag, a holl bennaethiaid bren-
hin Babilon;

14 Ië, hwy a anfonasant, ac a
gymmerasant Jeremiah o gyntedd
y carchardy, ac ^a a'i rhoddasant ef
at Gedaliah mab Ahicam, mab Sa-
phan, i'w ddwyn adref: felly efe a
drigodd ym mysg y bobl.

^b pen. 40. 6.

15 ¶ A gair yr ARGLWYDD a
ddaeth at Jeremiah, pan oedd efe
wedi cau arno y'ngyntedd y carch-
ar, gan ddywedyd,

^c pen. 38. 7.

16 Dos, a dywed i ^c Ebedmelech yr
Ethiopiad, gan ddywedyd, Fel hyn
y dywed ARGLWYDD y lluoedd,
Duw Israel; Wele, mi a baraf i'm
geiriau ddyfod yn erbyn y ddinas
hon er niwed, ac nid er llës, a hwy
a gwblhêir o flaen dy wyneb y
dwthwn hwnnw.

17 Ond myfi a'th waredaf di y
dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD,
ac ni'th roddir yn llaw y dynion *yr*
ydwyt ti yn ofni rhagddynt.

18 Canys gan achub mi a'th achub-
af, ac ni syrthi trwy y cleddyf, eithr
^d bydd dy einioes yn ysglyfaeth i
ti, am i ti ymddiried ynof fi, medd
yr ARGLWYDD.

^d pen. 21. 9.
a 45. 5.

PENNOD XL

Cyn
CRIST
588.

1 Jeremiah, wedi darfod i Nebuzaradan ei
ollwng ef yn rhydd, yn myned at Gedaliah:
7 a'r Iuddeuon oedd ar wasgar yn ymgasglu
atto ef. 13 Johanah yn datguddio bradwr-
iaeth Ismael, heb gael ei gredu.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jere-
miah oddi wrth yr ARGLWYDD,
wedi i Nebuzaradan pennaeth y
milwyr ei ollwng ef yn rhydd o
Ramah, wedi iddo ei gymmeryd ef,
ac yntau yn rhwym mewn ² cad-
wyni ym mysg holl gaethglud Je-
rusalem a Judah, *y rhai a gaeth-*
gludasid i Babilon.

² Neu,
gefynnau.

2 A phennaeth y milwyr a gym-
merodd Jeremiah, ac a ^a ddywedodd
wrtho, Yr ARGLWYDD dy DDUW a
lefarodd y drwg yma yn erbyn y
lle hwn.

^a pen. 50. 7.

3 A'r ARGLWYDD a'i dug i ben,
ac a wnaeth megis y llefarodd: am
i chwi bechu yn erbyn yr AR-
GLWYDD, ac na wrandawsoch ar ei
lais ef, am hynny y daeth y peth
hyn i chwi.

4 Ac yn awr wele, mi a'th rydd-
heais di heddyw o'r cadwynau *oedd*
am dy ddwyllaw: os da gennyt ti
ddyfod gyd â mi i Babilon, tyred,
a myfi a ³ fyddaf da wrthyt: ond os
drwg y gweli ddyfod gyd â mi i
Babilon, paid; wele yr holl dir o'th
flaen di: i'r fan *y byddo* da a bodd-
lawn gennyt fyned, yno dos.

³ Heb.
furiaf
olwg ar-
nat.

5 Ac yn awr, ac efe etto heb ddy-
chwelyd, *efe a ddywedodd*, Dy-
chwel at ^d Gedaliah mab Ahicam,
mab Saphan, yr hwn a osododd
brenhin Babilon ar ddinasoedd Ju-
dah, ac aros gyd âg ef ym mhlith y
bobl: neu dos lle y gwelech di yn
dda fyned. Felly pennaeth y mil-
wyr a roddodd iddo ef luniaeth a
rhodd, ac a'i gollyngodd ef ymaith.

^b 2 Bren.
25. 22.
pen. 39. 14.

6 Yna yr aeth Jeremiah at Ge-
daliah mab Ahicam i Mispah, ac
a arhosodd gyd âg ef ym mysg y
bobl a adawsid yn y wlad.

7 ¶ ^c A phan glybu holl dywysog-
ion y lluoedd, y rhai *oedd* ar hyd
y wlad, hwynt-hwy a'u gwŷr, i fren-
hin Babilon osod Gedaliah mab
Ahicam ar y wlad, ac iddo roddi
dan ei law ef wŷr, a gwragedd, a
phlant, ac o dlodion y wlad, o'r rhai
ni chaethgludasid i Babilon;

^c 2 Bren.
25. 23.

8 Yna hwy a ddaethant at Ge-
daliah i Mispah, *sef* Ismael mab
Nethaniah, a Johanan a Jonathan
meibion Careah, a Seraiah mab

Cyn
CRIST
588.

Tanhumeth, a meibion Ephai y Netophathiad, a Jezaniah mab Maachathiad, hwynt-hwy a'u gwŷr.

9 A Gedaliah mab Ahicam mab Saphan a dyngodd wrthynt hwy, ac wrth eu gwŷr, gan ddywedyd, Nac ofnwech wasanaethu y Caldeaid: trigwech yn y wlad, a gwasanaethwech frenhin Babilon, felly y bydd daioni i chi.

10 Am danaf finnau, wele, mi a drigaf ym Mispah, i wasanaethu y Caldeaid, y rhai a ddeuant attom ni: chwithau, cesglwech win, a ffrwythydd haf, ac olew, a dodwech hwynt yn eich llestri, a thrigwech yn eich dinasoedd, y rhai yr ydych yn eu meddiannu.

11 A phan glybu yr holl Iuddewon y rhai oedd ym Moab, ac ym mysg meibion Ammon, ac yn Edom, ac yn yr holl wledydd, i frenhin Babilon adael gweddill o Judah, a gosod Gedaliah mab Ahicam mab Saphan yn llywydd arnynt hwy;

12 Yna yr holl Iuddewon a ddychwelasant o'r holl leoedd lle y gyrrasid hwynt, ac a ddaethant i wlad Judah at Gedaliah i Mispah, ac a gasglasant win a ffrwythydd haf lawer iawn.

13 ¶ Johanen hefyd mab Careah, a holl dywysogion y lluoedd y rhai oedd ar hyd y wlad, a ddaethant at Gedaliah i Mispah,

14 Ac a ddywedasant wrtho, A wyddost ti yn hysbys i Baalis, brenhin meibion Ammon, anfon Ismael mab Nethaniah ⁴i'th ladd di? Ond ni chredodd Gedaliah mab Ahicam iddynt hwy.

15 Yna Johanen mab Careah a ddywedodd wrth Gedaliah ym Mispah yn gyfrinachol, gan ddywedyd, Gâd i mi fyned, attolwg, a mi a laddaf Ismael mab Nethaniah, ac ni chaiff neb wybod: paham y lladdai efe di, fel y gwasgerid yr holl Iuddewon y rhai a ymgasglasant attat ti, ac y darfyddai am y gwe-ddill yn Judah?

16 Ond Gedaliah mab Ahicam a ddywedodd wrth Johanen mab Careah, Na wna y peth hyn; canys celwydd yr ydwyt ti yn ei ddywedyd am Ismael.

PENNOD XLI.

1 Ismael, trwy fradwriaeth, yn lladd Gedaliah ac eraill, ac yn amcannu, efe a'r lleill, ffoi at yr Ammoniaid. 11 Johanen yn ennill y caethion, ac yn meddwl ffoi i'r Aipht.

Cyn
CRIST
588.2 Bren.
25. 25.

AC^a yn y seithfed mis daeth Ismael mab Nethaniah mab Elisama o'r had brenhinol, a phendefigion y brenhin, sef dengwr gyd âg ef, at Gedaliah mab Ahicam i Mispah: a hwy a fwyttasant yno fara ynghyd ym Mispah.

2 Ac Ismael mab Nethaniah a gyfododd, *efe* a'r dengwr oedd gyd âg ef, ac a darawsant Gedaliah mab Ahicam mab Saphan â'r cleddyf, ac a'i lladdasant ef, yr hwn a osodasai brenhin Babilon yn llywydd ar y wlad.

3 Ismael hefyd a laddodd yr holl Iuddewon oedd gyd âg ef, *sef* gyd â Gedaliah, ym Mispah, a'r Caldeaid y rhai a gafwyd yno, y rhyfelwyr.

4 A'r ail dydd wedi iddo ef ladd Gedaliah, heb neb yn gwybod,

5 Yna y daeth gwŷr o Sichem, o Siloh, ac o Samaria, *sef* pedwar ugeinwr, wedi eillio eu barfau, a rhwygo eu dillad, ac ymdorri, âg offrymmau ac â thus yn eu dwylaw, i'w dwyn i dŷ yr ARGLWYDD.

6 Ac Ismael mab Nethaniah a aeth allan o Mispah i'w cyfarfod hwynt, gan gerdded rhagddo, ac wylo; a phan gyfarfu efe â hwynt, efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch at Gedaliah mab Ahicam.

7 A phan ddaethant hwy i ganol y ddinas, yna Ismael mab Nethaniah a'u lladdodd hwynt, *ac a'u bwriodd* i ganol y pydew, efe a'r gwŷr oedd gyd âg ef.

8 Ond dengwr a gafwyd yn eu mysg hwynt, y rhai a ddywedasant wrth Ismael, Na ladd ni: oblegid y mae gennym ni drysor yn y maes, o wenith, ac o haidd, ac o olew, ac o fêl. Felly efe a beidiodd, ac ni laddodd hwynt ym mysg eu brodyr.

9 A'r pydew i'r hwn y bwriodd Ismael holl gelaneddau y gwŷr a laddasai efe ²er mwyn Gedaliah, *yw* o'r hwn a wnaethai y brenhin Asa, rhag ofn Baasa brenhin Israel: hwnnw a ddarfu i Ismael mab Nethaniah ei lenwi â'r rhai a laddasid.

10 Yna Ismael a gaethgludodd holl weddill y bobl y rhai oedd ym Mispah, *sef* ^amerched y brenhin, a'r holl bobl y rhai a adawsid ym Mispah, ar y rhai y gosodasai Nebuzaradan pennaeth y milwyr Gedaliah mab Ahicam yn llywydd: ac Ismael mab Nethaniah a'u

2 Neu,
ger llaw.
Heb. trwy
law, neu,
wrth ystlys
Gedaliah.
o 1 Bren.
15. 22.

d pen. 43. 6.

⁴ Heb. i'th
daro yn yr
enaid?

Cyn
CRIST
588.Cyn
CRIST
588.

caethgludodd hwynt, ac a ymadawodd i fyned drosodd at feibion Ammon.

11 ¶ Ond pan glybu Johanen mab Careah, a holl dywysogion y llu y rhai *oedd* gyd âg ef, yr holl ddrwg a wnaethai Ismael mab Nethaniah;

12 Yna hwy a gymmerasant eu holl wŷr, ac a aethant i ymladd âg Ismael mab Nethaniah, ac a'i cawsant ef wrth ^ey dyfroedd mawrion y rhai *sydd* yn Gibeon.

13 A phan welodd yr holl bobl, y rhai *oedd* gyd âg Ismael, Johanen mab Careah, a holl dywysogion y llu y rhai *oedd* gyd âg ef, yna hwy a lawenychasant.

14 Felly yr holl bobl, y rhai a gaethgludasai Ismael ymaith o Mispah, a droisant ac a ddychwelasant, ac a aethant at Johanen mab Careah.

15 Ond Ismael mab Nethaniah a ddiangodd, ynghyd âg wythnyn, oddi gan Johanen, ac a aeth at feibion Ammon.

16 Yna Johanen mab Careah, a holl dywysogion y llu y rhai *oedd* gyd âg ef, a gymmerasant holl weddill y bobl, y rhai a ddygasai efe yn eu hol oddi ar Ismael mab Nethaniah, o Mispah, (wedi iddo ef ladd Gedaliah mab Ahicam,) *sef* cedyrn ryfelwyr, a'r gwragedd, a'r plant, a'r ystafellyddion, y rhai a ddygasai efe o Gibeon.

17 A hwy a aethant oddi yno, ac a eisteddasant yn nhrigfa ^fChimham, yn agos at Bethlehem, i fyned i'r Aipht,

18 Rhag y Caldeaid: o herwydd eu bod yn eu hofni hwynt, am i Ismael mab Nethaniah ladd Gedaliah mab Ahicam, yr hwn a roddasai brenhin Babilon yn llywydd yn y wlad.

PENNOD XLII.

1 Johanen yn erfyn ar Jeremiah ymofyn â Duw, ac yn addaw bod yn ufudd i'w ewylllys ef. 7 Jeremiah yn dangos iddo y cai efe addiogelwch yn Judea, 13 a dinystr yn yr Aipht. 19 Y mae yn beio ar eu rhagrith hwy yn peri ymofyn â'r Arglwydd am yr hyn nid oedd yn eu bryd ei wneuthur.

FELLY holl dywysogion y llu, a Johanen mab Careah, a Jezaniah mab Hosaiah, a'r holl bobl, o fychan hyd fawr, a nasant,

2 Ac a ddywedasant wrth Jeremiah y prophwyd, Attolwg, ²gwrando ein deisyfiad ni, a gweddïa drosom

ni ar yr ARGLWYDD dy DDUW, *sef* dros yr holl weddill hyn; (canys nyni a adawyd o lawer yn ychydig, fel y mae dy lygaid yn ein gweled ni;)

3 Fel y dangoso yr ARGLWYDD dy DDUW i ni y ffordd y mae i ni rodio ynddi, a'r peth a wnelom.

4 Yna Jeremiah y prophwyd a ddywedodd wrthynt, Myfi a'ch clywais *chwi*; wele, mi a weddiaf ar yr ARGLWYDD eich DUW yn ol eich geiriau *chwi*, a pheth bynnag a ddywedo yr ARGLWYDD am danoch, myfi a'i mynegaf i *chwi*: ^anid ataliaf ddim oddi wrthyech.

5 A hwy a ddywedasant wrth Jeremiah, Yr ARGLWYDD fyddo dyst cywir a ffyddlawn rhyngom ni, onis gwnawn yn ol pob gair a anfono yr ARGLWYDD dy DDUW *gyd â* thi attom ni.

6 Os da neu os drwg *fydd*, ar lais yr ARGLWYDD ein DUW, yr hwn yr ydym ni yn dy anfon atto, y gwraddawn ni; ^bfel y byddo da i ni, pan wrandawom ar lais yr ARGLWYDD ein DUW.

7 ¶ Ac ym mhen y deng niwrnod y daeth gair yr ARGLWYDD at Jeremiah.

8 Yna efe a alwodd ar Johanen mab Careah, ac ar holl dywysogion y llu y rhai *oedd* gyd âg ef, ac ar yr holl bobl o fychan hyd fawr,

9 Ac a ddywedodd wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, DUW Israel, yr hwn yr anfonasoch fi atto i roddi i lawr eich gweddïau ger ei fron ef;

10 Os trigwch *chwi* yn wastad yn y wlad hon, myfi a'ch adeiladaf *chwi*, ac nis tynnaf i lawr, myfi a'ch plannaf *chwi*, ac nis diwreiddiaf: oblegid y mae yn edifar gennyf am y drwg a wneuthum i *chwi*.

11 Nac ofnwch rhag brenhin Babilon, yr hwn y mae arnoch ei ofn; nac ofnwch ef, medd yr ARGLWYDD: canys myfi a *fyddaf* gyd â *chwi* i'ch achub, ac i'ch gwaredu *chwi* o'i law ef.

12 A ^cmi a roddaf i *chwi* drugaredd, fel y trugarhao efe wrthyech, ac y dygo *chwi* drachefn i'ch gwlad eich hun.

13 ¶ Ond os dywedwch, Ni thrigwn ni yn y wlad hon, heb wrandaw ar lais yr ARGLWYDD eich DUW,

14 Gan ddywedyd, Nag ê: ond i wlad yr Aipht yr awn ni, lle ni welwn ryfel, ac ni chlywn sain

^e 2 Sam. 2.
13.^a 1 Sam. 3.
18.
Act. 20. 20.^b pen. 7. 23.^f 2 Sam. 19.
37, 38.^c Ps. 106. 46.² Heb.
cwymped
ein deisyf-
iad ger dy
fron.

Cyn
CRIST
588.

udgorn, ac ni bydd arnom newyn bara, ac yno y trigwn ni :

15 Am hynny, O gweddill Judah, gwrandêwch yn awr air yr ARGLWYDD; Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Os chwi^d gan osod a osodwch eich wynebâu i fyned i'r Aipht, ac a ewch i ymdeithio yno,

16 Yna y bydd i'r cleddyf, yr hwn yr ydych yn ei ofni, eich goddiwes chwi yno yn nhir yr Aipht; a'r newyn yr hwn yr ydych yn gofalu rhagddo; ³a'ch dilyn chwi yn yr Aipht; ac yno y byddwch feirw.

17 Felly y bydd i'r holl wŷr a osodasant eu hwynebâu i fyned i'r Aipht, i aros yno, hwy a leddir â'r cleddyf, â newyn, ac â haint : ac ^eni bydd yn o honynt y'ngweddill, neu yn ddiangol, gan y dialedd a ddygaf fi arnynt.

18 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Megis^f y tywalltwyd fy llid a'm digofaint ar breswylwyr Jerusalem; felly y tywelltir fy nigofaint arnoch chwithau, pan ddeloch i'r Aipht : a ^gchwi a fyddwch yn felldith, ac yn syndod, ac yn rheg, ac yn warth, ac ni chewch weled y lle hwn mwyach.

19 ¶ O gweddill Judah, yr ARGLWYDD a ddywedodd am danoch, Nac ewch i'r Aipht : gwybyddwch yn hysbys i mi ⁴eich rhybuddio chwi heddyw.

20 Canys ⁵rhagrithiasoch yn eich calonnau, wrth fy anfon i at yr ARGLWYDD eich DUW, gan ddywedyd, Gweddïa drosom ni ar yr ARGLWYDD ein DUW, a mynega i ni yn ol yr hyn oll a ddywedo yr ARGLWYDD ein DUW, a nynt a'i gwnawn.

21 A mi a'i mynegais i chwi heddyw, ond ni wrandawsoch ar lais yr ARGLWYDD eich DUW, nac ar ddim oll a'r y danfonodd efe fi attoch o'i blegid.

22 Ac yn awr gwybyddwch yn hysbys, mai trwy y cleddyf, a thrwy newyn, a thrwy haint, y byddwch chwi feirw yn y lle yr ydych yn ewyllsio myned i ymdeithio ynddo.

PENNOD XLIII.

1 Johanan yn anghoelio prophwydoliaeth Jeremiah, ac yn ei ddwyn ef ac eraill i'r Aipht.
8 Jeremiah, trwy gysgod, yn prophwydo y goresgynid yr Aipht gan y Babiloniaid.

APHAN ddarfu i Jeremiah lefaru wrth yr holl bobl holl eiriau yr ARGLWYDD eu DUW, am y rhai yr anfonasai yr ARGLWYDD eu DUW ef attynt, *sef* yr holl eiriau hyn :

2 Yna y llefarodd Azariah mab Hosaiah, a Johanan mab Careah, a'r holl ddynion beilchion, gan ddywedyd wrth Jeremiah, Celwydd yr wyt ti yn ei ddywedyd; ni anfonodd yr ARGLWYDD ein DUW ni mo honot ti i ddywedyd, Nac ewch i'r Aipht i ymdeithio yno.

3 Eithr Baruch mab Neriah a'th annogodd di i'n herbyn ni, i gael ein rhoddi ni yn llaw y Caldeaid, i'n lladd, ac i'n caethgludo i Babilon.

4 Ond ni wrandawodd Johanan mab Careah, na holl dywysogion y llu, na'r holl bobl, ar lais yr ARGLWYDD, i drigo yn nhir Judah :

5 Eithr Johanan mab Careah, a holl dywysogion y llu, a ddygasant ymaith holl weddill Judah, y rhai a ddychwelasant oddi wrth yr holl genhedloedd lle y gyrrasid hwynt, i aros y'ngwlad Judah ;

6 Yn wŷr, a gwragedd, a phlant, a ^amerched y brenhin, a phob enaid a'r a adawsai Nebuzaradan pennaeth y milwyr gyd â Gedaliah mab Ahicam mab Saphan, y prophwyd Jeremiah hefyd, a Baruch mab Neriah.

7 Felly hwy a ddaethant i wlad yr Aipht : canys ni wrandawsant ar lais yr ARGLWYDD; fel hyn y daethant i ^bTapanhes.

8 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth at Jeremiah yn Tapanhes, gan ddywedyd,

9 Cymmer yn dy law gerrig mawrion, a chuddia hwynt yn y clai yn yr odynd briddfaen, yr hon *sydd* yn nrws tŷ Pharaoh, yn Tapanhes, y'ngolwg gwŷr Judah ;

10 A dywed wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Wele, mi a anfonaf, ac a gymmeraf Nebuchodonosor brenhin Babilon, ^cfy ngwas, ac a osodaf ei frenhin-faingc ef ar y cerrig hyn y rhai a guddiais, ac efe a daena ei frenhinol babell arnynt.

11 A phan ddelo, efe a dery wlad yr Aipht; ^dy rhai *sydd* i angau, âg angau; a'r rhai *sydd* i gaethiwed, â chaethiwed; a'r rhai *sydd* i'r cleddyf, â'r cleddyf.

Cyn
CRIST
588.^d Deut. 17. 18.³ Heb. a lŷn wrthyach.^e Edrych pen. 44. 14, 28.^f pen. 7. 20.^g pen. 29. 18, 22. Zech. 8. 13.⁴ Heb. dyest- iolaethu i'oh erbyn chwi.⁵ Heb. cyfeiliorn- asoch yn eich eneid- iau, neu, twyllasoch eich eneid- iau.^a pen. 41. 10.^b Eia. 30. 4. Hanes. Diweddu 588.^c pen. 25. 9. Edrych Ezech. 23. 18.^d pen. 15. 2. Zech. 11. 9.

Cyn
CRIST
588.Cyn
CRIST
587.

12 A mi a gynneuaf dân yn nhai duwiau yr Aipht, ac efe a'u llysg hwynt, ac a'u caethgluda hwynt; ac efe a ymwisg â gwlad yr Aipht fel y gwisg bugail ei ddillad: ac efe a â allan oddi yno mewn heddwch.

2 Bethsemes.

13 Ac efe a dyrr ddelwau ²tŷ yr haul, yr hwn sydd y'ngwlad yr Aipht; ac efe a lysg dai duwiau yr Aipht â than.

PENNOD XLIV.

1 Jeremiah yn adrodd dinystr Judah am eu delw-addoliaeth; 11 yn prophwydo dinystr y rhai a wnant ddelw-addoliaeth yn yr Aipht. 15 Gwrthmysigwydd yr Iuddewon; 20 a Jeremiah yn eu byguoth hwy o'i herwydd, 29 ac, yn lle arwydd, yn prophwydo dinystr yr Aipht.

587.

Y GAIR yr hwn a ddaeth at Jeremiah, am yr holl Iuddewon y rhai oedd yn trigo y'ngwlad yr Aipht, ac yn preswyllo ym Migdol, ac yn Tapanhes, ac yn Noph, ac y'ngwlad Pathros, gan ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel; Chwi a welsoch yr holl ddrwg a ddygais i ar Jerusalem, ac ar holl ddinasoedd Judah; ac wele hwy heddyw yn anghyfannedd, ac heb breswilydd ynddynt:

3 O achos eu drygioni yr hwn a wnaethant i'm digio i, gan fyned i arogl-darthu, ac i wasanaethu duwiau dieithr, y rhai nid adwaenent, na hwy, na chwithau, na'ch tadau.

2 Chron.
36. 15.

4 Er i mi a anfon attoch fy holl weision y prophwydi, gan fore-godi, ac anfon, i ddywedyd, Na wnewch, attolwg, y ffeidd-beth hyn, yr hwn sydd gas gennyf fi:

5 Etto ni wrandawsant, ac ni ogwyddasant eu clust, i ddychwelyd oddi wrth eu drygioni, fel nad arogl-darthent i dduwiau dieithr.

pen. 42. 18.

6 Am hynny ^by tywalltwyd fy llid a'm digofaint, ac y llosgodd efe yn ninasoedd Judah, ac yn heolydd Jerusalem; ac y maent hwy yn anghyfannedd, ac yn ddifffaeathwch, fel y gwelir heddyw.

7 Ac yn awr fel hyn y dywed ARGLWYDD DDuw y lluoedd, Duw Israel; Paham y gwnewch y mawr ddrwg hwn yn erbyn eich eneidiau, i dorri ymaith oddi wrthych wr a gwraig, plentyn, a'r hwn sydd yn sugno, ²allan o Judah, fel na adawer i chwi weddill?

2 Heb.
o ganol
Judah.

8 Gan fy nigio i â gweithredoedd

eich dwylaw, gan arogl-darthu i dduwiau dieithr y'ngwlad yr Aipht, yr hon yr aethoch i aros ynddi; i'ch difetha eich hunain, ac i fod yn felldith ac yn warth ym mysg holl genhedloedd y ddaear.

9 A anghofiasoch chwi ³ddygioni eich tadau, a drygioni brenhinoedd Judah, a drygioni eu gwragedd hwynt, a'ch drygioni eich hunain, a drygioni eich gwragedd, y rhai a wnaethant hwy y'ngwlad Judah, ac yn heolydd Jerusalem?

3 Heb.
drygau,
neu,
gospedig-
aethau.

10 Nid ydynt ⁴wedi ymostwng hyd y dydd hwn, ac nid ofnasant, ni rodiasant chwaith yn fy nghyfraith, nac yn fy neddfau, y rhai a roddais i o'ch blaen chwi, ac o flaen eich tadau.

4 Heb.
drygyl-
tedig.

11 Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel; Wele, ^cmyfi a osodaf fy wyneb yn eich erbyn chwi er niwed, ac i ddifetha holl Judah.

c Lef. 17. 10.
pen. 21. 10.
Amos 9. 4.

12 A mi a gymmeraf weddill Judah, y rhai a osodasant eu hwynebau i fyned i wlad yr Aipht i aros yno, a ^dhwy a ddifethir oll; y'ngwlad yr Aipht y syrthiant: trwy y cleddyf a thrwy newyn y difethir hwynt: o fychan hyd fawr, trwy y cleddyf a thrwy newyn y byddant feirw: a ^ehwy a fyddant yn felldith, ac yn syndod, ac yn rheg, ac yn warth.

d pen. 42.
15, 16, 17,
22.

e pen. 42. 18.

13 Canys myfi a ymwelaf â thrigolion gwlad yr Aipht, fel yr ymwelais â Jerusalem, â chleddyf, â newyn, ac â haint:

14 Fel na byddo un a ddiango, nac a adawer o weddill Judah, y rhai a aethant i ymdeithio yno i wlad yr Aipht, i ddychwelyd i wlad Judah, yr hon y ^fmae eu hewyllys ar ddychwelyd i aros ynddi; canys ^gni ddychwel ond y rhai a ddiangant.

f Heb.
dyrchaf-
asant eu
henaid.
f ad. 28.

15 ^hYna yr holl wŷr y rhai a wyddent i'w gwragedd arogl-darthu i dduwiau dieithr, a'r holl wragedd y rhai oedd yn sefyll yno, cynnull-eidfa fawr, yr holl bobl y rhai oedd yn trigo y'ngwlad yr Aipht, yn Pathros, a attebasant Jeremiah, gan ddywedyd,

16 Am y gair a leferaist ti wrthym ni yn enw yr ARGLWYDD, ni wrandawn ni arnat.

17 Ond gan wneuthur y gwnawn ni ⁱbob peth a'r a ddolo allan o'n genau, gan arogl-darthu i ^h6 fren-

g Num. 30.
12.Edrych
ad. 25.

h pen. 7. 18.

i Neu,
waith.

Cyn
CRIST
587.

hines y nefoedd, a thywallt iddi hi ddiodydd-offrwm, megis y gwnaethom, nyni a'n tadau, ein brenhin-oedd a'n tywysogion, yn ninasoedd Judah, ac yn heolydd Jerusalem: canys *yna* yr oeddem ni yn ddi-gonol o fara, ac yn dda, ac heb weled drwg.

18 Ond er pan beidiasom âg arogl-darthu i frenhines y nefoedd, ac â thywallt diod-offrwm iddi hi, bu ar-nom eisieu pob *dim*: trwy gleddyf hefyd a thrwy newyn y darfuom ni.

1 pen. 7. 18.

19 ¹A phan oeddem ni yn arogl-darthu i frenhines y nefoedd, ac yn tywallt diod-offrwm iddi; ai heb ein gwŷr y gwnaethom ni iddi hi deisennau i'w haddoli hi, ac y tywalltasom ddiodydd-offrwm iddi?

20 ¶ Yna Jeremiah a ddywedodd wrth yr holl bobl, wrth y gwŷr, ac wrth y gwragedd, ac wrth yr holl bobl a'i hattebasant ef felly, gan ddywedyd,

21 Oni chofiodd yr ARGLWYDD yr arogl-darth a arogl-darthasoch chwi yn ninasoedd Judah, ac yn heol-ydd Jerusalem, chwyhwi a'ch tad-
au, eich brenhinoedd a'ch tywysog-
ion, a phobl y wlad? ac *oni* ddaeth
yn ei feddwl ef?

22 Fel na allai yr ARGLWYDD gyd-ddwyn yn hŵy, o achos dryg-
ioni eich gweithredoedd, *a* chan y
ffiaidd bethau a wnaethech: am
hynny yr aeth eich tir yn anghyfan-
nedd, ac yn syndod, ac yn felldith,
heb breswlydd, megis *y gwelir* y
dydd hwn.

23 O herwydd i chwi arogl-darthu, ac am i chwi bechu yn erbyn yr ARGLWYDD, ac na wrandawsoch ar lais yr ARGLWYDD, ac na rod-
iasoch yn ei gyfraith ef, nac yn
ei ddeddfau, nac yn ei dystiol-
aethau; am hynny y digwyddodd i
chwi yr aflwydd hwn, fel *y gwelir*
heddyw.

24 A Jeremiah a ddywedodd wrth yr holl bobl, ac wrth yr holl wrag-
edd, Gwrandêwch air yr ARGLWYDD,
holl Judah y rhai *ydych* y'ngwlad
yr Aipht.

25 Fel hyn y lefarodd ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel, gan ddy-
wedyd, ^kChwyhwi a'ch gwragedd
a lefarasoch â'ch genau, ac a gyf-
lawnasoch â'ch dwylaw, gan ddy-
wedyd, Gan dalu ni a dalwn ein
haddunedau y rhai a addunasom,
am arogl-darthu i frenhines y nef-

* ad. 15, &c.

oedd, ac am dywallt diod-offrwm iddi; llwyr y cwblhêwch eich add-
unedau, a llwyr y telwch yr hyn
a addunedasoch.

26 Am hynny gwrandêwch air yr ARGLWYDD, holl Judah y rhai sydd yn aros y'ngwlad yr Aipht; Wele, myfi a dyngais i'm henw mawr, medd yr ARGLWYDD, na elwir fy enw i mwyach, o fewn holl wlad yr Aipht y'ngenau un gwr o Judah, gan ddywedyd, Byw yw yr ARGLWYDD DDUW.

27 Wele, ¹mi a wyliaf arnynt hwy er niwed, ac nid er daioni: a holl wŷr Judah, y rhai *sydd* y'ngwlad yr Aipht, a ddifethir â'r cleddyf, ac â newyn, hyd oni ddarfyddont.

1 pen. 1. 10.
a 31. 28.

28 ^mA'r rhai a ddiangant gan y cleddyf, *ac* a ddychwelant o wlad yr Aipht i wlad Judah, *fyddant* ychydig o nifer: a holl weddill Judah, y rhai a aethant i wlad yr Aipht i aros yno, a gânt wybod gair pwy a saif, ⁷ai yr eiddof fi, ai yr eiddynt hwy.

m ad. 14.

29 ¶ A hyn *fydd* yn arwydd i chwi, medd yr ARGLWYDD, *sef* yr ymwelaf â chwi yn y lle hwn, fel y gwypoch y saif fy ngeiriau i'ch erbyn chwi er niwed.

7 Heb.
at oddi
wrthaf
ff, at oddi
wrthynt
hwy.
589.

30 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele, myfi a roddaf Pha-
raoh-hopra brenhin yr Aipht yn
llaw ei elynion, ac yn llaw y rhai
sydd yn ceisio ei einioes ef, fel y
rhoddais i Sedeciah brenhin Judah
yn llaw Nebuchodonosor brenhin
Babilon ei elyn, a'r hwn oedd yn
ceisio ei einioes.

PENNOD XLV.

1 Baruch, yn ei anghysur, 4 yn cael ei ddysgu
a'i gysuro gan Jeremiah.

Y GAIR yr hwn a lefarodd Je-
remiah y prophwyd wrth Ba-
ruch mab Neriah, ^apan ysgrifenasai
efe y geiriau hyn o enau Jeremiah
mewn llyfr, yn y bedwaredd flwydd-
yn i Jehoiacim mab Josiah brenhin
Judah, gan ddywedyd,

Cylch
607.

a pen. 36. 1.

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Duw Israel, wrthyt ti, Baruch;

3 Tydi a ddywedaist, Gwae fi yn awr! canys yr ARGLWYDD a chwan-
egodd dristwch ar fy ngofid; myfi
a ddiffygiais yn fy ochain, ac nid
wyf yn cael gorphwysdra.

4 ¶ Fel hyn y dywedi wrtho ef, Yr ARGLWYDD a ddywed fel hyn; Wele, myfi a ddistrywiaf yr hyn a
adeiledais, a mi a ddiwreiddiaf yr

Cyn
CRIST
Cylch
607.

b pen. 21. 9.
a 39. 18.

Cylch
607.

a 2 Chron.
35. 20.

2 Heb. wedi
eu dryllio.

s ufo.

4 Heb. Oua.
5 Heb. Put.

b Esa. 66. 19.

hyn a blennais, nid amgen yr holl wlad hon.

5 Ac a geisi di fawredd i ti dy hun? Na chais: canys wele, myfi a ddygaf ddrwg ar bob enawd, medd yr ARGLWYDD: ond ^b mi a roddaf i ti dy einioes yn ysglyfaeth ym mha le bynnag yr elych di.

PENNOD XLVI.

1 *Jeremiah yn prophwydo dinystyr llw Pharaoh wrth Euphrates, 13 ac y goresgynid yr Aipht gan Nebuchodonosor. 27 Y mae yn cysuro Jacob yn eu cerydd.*

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at Jeremiah y prophwyd, yn erbyn y Cenhedloedd,

2 Yn erbyn yr Aipht, yn erbyn llw Pharaoh-necho brenhin yr Aipht, yr hwn oedd wrth afon Euphrates yn ^a Carchemis, yr hwn a ddarfu i Nebuchodonosor brenhin Babilon ei daro, yn y bedwaredd flwyddyn i Jehoiachim mab Josiah brenhin Judah.

3 Teclwch y darian a'r astalch, a nesêwch i ryfel.

4 Cenglwch y meirch, ac ewch arnynt, farchogion; sefwch yn eich helmau, gloywch y gwaywffyn, gwisgwch y llurigau.

5 Paham y gwelais hwynt yn ddychrynedig, ² wedi cilio yn eu hol, a'u cedyrn wedi eu curo i lawr, a ffoi ar ffrwst, ac heb edrych yn eu hol? dychryn sydd o amgylch, medd yr ARGLWYDD.

6 Na chaed y buan ffoi, na'r cadarn ddiange; tu a'r gogledd, ger llaw afon Euphrates, y tripiant, ac y syrthiant.

7 Pwy yw hwn sydd yn ymgodi fel afon, a'i ddyfroedd yn ³ dygyfor fel yr afonydd?

8 Yr Aipht sydd fel afon yn ymgodi, a'i dyfroedd sydd yn dygyfor fel yr afonydd: a hi a ddywed, Mi a âf i fynu, ac a orchuddiaf y ddaear; myfi a ddifethaf y ddinas, a'r rhai sydd yn trigo ynddi.

9 O feirch, deuwch i fynu; a chwithau gerbydau, ymgynnddeir-iogwch; a deuwch allan y cedyrn; ⁴ yr Ethiopiaid, a'r ⁵ Libiaid, y rhai sydd yn dwyn tarian; a'r Lydiaid, ^b y rhai sydd yn teimlo ac yn annelu bwa.

10 Canys dydd ARGLWYDD DDUW y lluoedd yw hwn, dydd dial, fel yr ymddialo efe ar ei elynion: a'r cleddyf a ysa, ac a ddigonir, ac a feddwir â'u gwaed hwynt: canys

^c aberth sydd i ARGLWYDD DDUW y lluoedd yn nhir y gogledd wrth afon Euphrates.

11 ^d O forwyn, merch yr Aipht, dos i fynu i Gilead, a chymmer ^e driagl: yn ofer yr arferi lawer o feddyginiaethau; canys ni bydd iachâd i ti.

12 Y cenhedloedd a glywsant dy waradwydd, a'th waedd a lanwodd y wlad; canys cadarn wrth gadarn a dramgwyddodd, a hwy ill dau a gyd-syrthiasant.

13 ^f Y gair yr hwn a lefarodd yr ARGLWYDD wrth Jeremiah y prophwyd, y deuai Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac ^g y tarawai wlad yr Aipht.

14 Mynegwch yn yr Aipht, cyhoeddwech ym Migdol, hysbyswch yn Noph, ac yn Tapanhes: dywedwch, Saf, a bydd barod; oblegid y cleddyf a ysa dy amgylchoedd.

15 Paham ^h y syrthiodd dy rai cryfion? ni safasant, am i'r ARGLWYDD eu gwthio hwynt.

16 Efe a ⁱ wnaeth i lawer syrthio, ie, pawb a syrthiodd ar eu gilydd; a hwy a ddywedasant. Cyfodwch, a dychwelwn at ein pobl, i wlad ein genedigaeth, rhag cleddyf y gorthrymmwr.

17 Yno y gwaeddasant, Pharaoh brenhin yr Aipht *nid yw ond trwst*; aeth dros yr amser nodedig.

18 *Fel mai* byw fi, medd y Brenhin, enw yr hwn yw ARGLWYDD y lluoedd, cyn sicred *a bod* Tabor yn y mynyddoedd, a Charmel yn y môr, efe a ddaw.

19 O ferch drigiannol yr Aipht, gwna i ti offer caethglud; canys Noph a fydd anghyfannedd, ac a ddifethir heb breswlydd.

20 Yr Aipht sydd anner brydferth, y mae dinystyr yn dyfod: o'r gogledd y mae yn dyfod.

21 Ei gwyr cyflog hefyd sydd o'i mewn hi fel lloi ^j pasgedig: canys hwythau hefyd a droisant eu hwynebau, ac a gyd-ffoisant; ac ni safasant, o herwydd dydd eu gofid, ac amser eu gofwy a ddaethai arnynt.

22 Ei llais hi a â allan fel sarph: canys â llu yr ânt hwy, ac â bwyell y deuant yn ei herbyn hi, fel cymynwyr coed.

23 Hwyl a gymmynant i lawr ei choed hi, medd yr ARGLWYDD, er na ellir ei chwilio: canys amlach fyddant na'r ceiliogod rhedyn, ac heb rifedi arnynt.

Cyn
CRIST
Cylch
607.

^c Seph. 1. 7.
Edrych
Ezec. 39.
17.

^d Esa. 47. 1.
^e pen. 8. 22.
a 61. 8.
Ezec. 30.
21.

^f Esa. 19. 1.
Ezec. 29. a
30, a 32.

Cyflawnwyd
cylch
571.

^g Neu, yr
ysgubwyd
ymaith.

^h Heb.
amhaedd
y cymmp-
tedig.

^j Heb. o'r
basga.

Cyn
CRIST
Cylch
607.

⁹ Neu,
maethydd
No. Heb.
Amos.
⁵ Ezech. 30.
15.
Nah. 3. 8.
^h pen. 43.
12, 13.
Ezech. 30.
13.

¹ Ezech. 29.
11, 13.

^k Es. 41. 13.
a 43. 5. a
44. 2.
pen. 30. 10.

¹ pen. 10.
24. a 30. 11.
² Neu, wrth
fesur.

Cylch
600.

^a pen. 25.
20.
Ezech. 25.
15.
Amos 1. 6.
Seph. 2. 4.
5.
² Heb.
Azah.
^b Es. 8. 7.
^c pen. 1. 14.
³ Heb. a'i
chystawen-
der.

^d pen. 25.
22.

^e Amos 9. 7.
⁴ Neu,
gwlad.

^f Mic. 1. 16.

⁵ pen. 25.
20.

^h pen. 16. 6.
a 43. 37.

24 Merch yr Aipht a gywilyddir; hi a roddir yn llaw pobl y gogledd. 25 ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, sydd yn dywedyd, Wele, myfi a ymwelaf â⁹ lliaws⁵ No, ac â Pharaoh, ac â'r Aipht, ac â'i duwiau hi, ac â^h â'i brenhinoedd, sef â Pharaoh, ac â'r rhai sydd yn ymddiried ynddo;

26 A mi a'u rhoddaf hwynt yn llaw y rhai sydd yn ceisio eu heinioes, ac yn llaw Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac yn llaw ei weision ef; ac¹ wedi hynny hi a gyfan-neddir megis y dyddiau gynt, medd yr ARGLWYDD.

27 ¶^k Ond nac ofna di, O fy ngwas Jacob; a thithau Israel, na ddychryna; canys wele, myfi a'th gadwaf di o bell, a'th had o wlad eu caethiwed; a Jacob a ddychwel, ac a orphwys, ac a fydd esmwyth arno, ac heb neb a'i dychryno.

28 O fy ngwas Jacob, nac ofna, medd yr ARGLWYDD; canys yr ydwyf fi gyd â thi; canys mi a wnaf ddiben ar yr holl genhedloedd y rhai y'th fwriais attynt; ond ni wnaf fi¹ ddiben arnat ti; eithr mi a'th gopaf di² mewn barn, ac ni'th dorraf ymaith yn llwyr.

PENNOD XLVII.

Dynystr y Philistiaid.

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at Jeremiah y prophwyd^a yn erbyn y Philistiaid, cyn i Pharaoh daro² Gaza.

2 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, ^b dyfroedd a gyfodant^c o'r gogledd, ac a fyddant fel afon lif-eiriol, a hwy a lifant dros y wlad, ³ a'r hyn sydd ynddi; y ddinas, a'r rhai sydd yn aros ynddi; yna y dynion a waeddant, a holl breswyl-wyr y wlad a udant.

3 Rhag swn twrf carnau ei feirch cryfion, rhag trwst ei gerbydau, a thrwst ei olwynion ef, y tadau nid edrychant yn ol ar eu plant, gan wendid dwylaw:

4 O achos y dydd sydd yn dyfod i ddistrywio yr holl Philistiaid, ac i ddinystrio o^d Tyrus a Sidon bob cynnorthywyr ag y sydd yngwedd-ill: oblegid yr ARGLWYDD a ddinystria y Philistiaid, ^e gweddill⁴ ynys Caphtor.

5^f Moelni a ddaeth ar Gaza, torrwyd ymaith⁵ Ascalon, *gyd* â'r rhan arall o'u dyffrynoedd hwynt: pa hyd^h yr ymrwygi di?

6 O cleddyf yr ARGLWYDD, pa hyd ni lonyddi? ⁵ dychwel i'th wain, gorphwys a lydd ddistaw.

7 Pa fodd y⁶ llonydda efe, gan i'r ARGLWYDD ei orchymyn ef yn erbyn Ascalon, ac yn erbyn glân y môr? yno y gosododd ef.

PENNOD XLVIII.

1 *Barnedigaeth Moab, 7 am eu balchder, 11 a'u diöfalwch, 14 a'u hyder cnawdol, 26 a'u dŷystyrwch ar Dduw, a'i bobl. 47 Adferu Moab.*

FEL hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, yn erbyn^a Moab; Gwae Nebo! canys hi a anrheithiwyd: gwaradwyddwyd Cir-iathaim, ac ennillwyd hi; ² Misgab a waradwyddwyd, ac a ddychrynwyd.

2 Ni bydd³ ymfrost Moab mwy: yn Hesbon hwy a ddychymmygas-ant ddrwg i'w herbryn hi: Deuwch, dinystriwn hi i lawr, fel na byddo yn genedl. Tithau, Madmen, a⁴ dor-ir i lawr, y cleddyf⁵ a'th erlid.

3 Llef yn gweiddi a glywir o Ho-ronaim; anrhaith, a dinystr mawr.

4 Moab a ddistrywiwyd; gwnaeth ei rhai bychain glywed gwaedd.

5^b Canys yn rhiw Luhith, galar a â i fynu mewn wylofain, ac yng ngoriwaered Horonaim y gelynion a glywsant waedd dinystr.

6 Ffowch, achubwch eich einioes; a^c byddwch fel y⁶ grug yn yr an-ialwch.

7 ¶ O herwydd am i ti ymddiried yn dy weithredoedd a'th drysorau dy hun, tithau a ddêlir: ^c Cemos hefyd^a a â allan i gaethiwed, a'i offeiriaid a'i dywysogion ynghyd.

8 A'r anrheithiwr a ddaw i bob dinas, ac ni ddiance un ddinas: eithr derfydd am y dyffryn, a'r gwastad a ddifwynir, megis y dywedodd yr ARGLWYDD.

9 Rhoddwch adenydd i Moab, fel yr ehedo ac yr elo ymaith; canys ei dinasoedd hi a fyddant anghyf-annedd, heb breswilydd ynddynt.

10^f Melldigedig fyddo yr hwn a wnelo waith yr ARGLWYDD yn⁷ dwyllodrus, a melldigedig fyddo yr hwn a attalio ei gleddyf oddi wrth waed.

11 ¶ Moab a fu esmwyth arni er ei hieuengctid, a hi⁸ a orphwysodd ar ei gwaddod, ac ni thywalltwyd hi o lestr i lestr, ac nid aeth hi i gaethiwed: am hynny y safodd ei blas arni, ac ni newidiodd ei harogl.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

⁵ Heb.
ymgaegl.
⁶ Heb.
llonydd
di, &c.

Cylch
600.

^a Es. 15,
a 16.
pen. 25. 21.
a 27. 3.
Ezech. 25. 9.
Amos 2. 1.
² Neu, yr
uchelfa.

³ Neu, clod.

⁴ Neu,
ddistrywir.
⁵ Heb. a d
ar dy ol.

^b Es. 15. 5.

^c pen. 17. 6.
⁶ Neu,
noeth-bren.

^d Num. 21.
29.

^e Edrych
Es. 46. 1. 2.
pen. 49. 3.

^f Edrych
Barn. 5.
23.

⁷ Neu,
esgeulus.

⁸ Seph. 1.
12.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

12 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pan anfonwyf fudwyr, y rhai a'i mudant hi, ac a waghânt ei llestri hi, ac a ddrylliant eu costrelau.

13 A Moab a gywilyddia oblegid Cemos, fel y cywilyddiodd tŷ Israel oblegid ^b Bethel eu hyder hwynt.

14 ¶ Pa fodd y dywedwch chwi, ¹ Cedyrn ydym ni, a gwŷr nerthol i ryfel?

15 Moab a anrheithiwyd, ac a aeth i fynu o'i dinasoedd, ⁸ a'i dewis wŷr ieuaingc a ddisgynasant i'r lladdfa, medd y Brenhin, a'i enw ARGLWYDD y lluoedd.

16 Agos yw dinystr Moab i ddyfod, a'i dialedd hi sydd yn brysio yn ffeist.

17 Alaethwch drosti hi, y rhai ydych o'i hamgylch; a phawb a'r a edwyn ei henw hi, dywedwch, Pa fodd y torrwyd y ffon gref, a'r wialen hardd!

18 ^k O breswylferch Dibon, disgyn o'th ogoniant, ac eistedd mewn syched; canys anrheithiwr Moab a ddaw i'th erbyn, ac a ddinystria dy amddiffynfeydd.

19 Preswylferch Aroer, saf ar y ffordd, a gwylia; gofyn i'r hwn a fyddo yn ffoi, ac i'r hwn a ddiango, a dywed, Beth a ddarfu?

20 Gwaradwyddwyd Moab, canys hi a ddinystriwyd: ¹ udwch, a gwaeddwch; mynegwch yn Arnon anrheithio Moab;

21 A barn a ddaw ar y tir gwas-tad, ar Holon, ac ar Jahasah, ac ar Mephaath,

22 Ac ar Dibon, ac ar Nebo, ac ar Beth-diblathaim,

23 Ac ar Ciriathaim, ac ar Beth-gamul, ac ar Beth-meon,

24 Ac ar Cerioth, ac ar Bosrah, ac ar holl ddinasoedd gwlad Moab, ym mhell ac yn agos.

25 ^m Corn Moab a ysgythrwyd, a'i braich hi a dorrrwyd, medd yr ARGLWYDD.

26 ¶ ⁿ Meddwwch hi, oblegid hi a ymfawrygodd yn erbyn yr ARGLWYDD: ie, Moab a ymdrybaedda yn ei chwydfa; am hynny y bydd hi hefyd yn watwargerdd.

27 Ac ^o oni bu Israel yn watwargerdd i ti? a gafwyd ef ym mys glladron? canys er pan soniaist am dano, yr ymgynhyrfaist.

28 Trigolion Moab, gadêwch y dinasoedd, ac ^p arhoswch yn y graig,

a byddwch megis colommen yr hon a nytha yn yr ystlysau ar fin y twll.

29 ^a Nyni a glywsom falchder Moab, (*y mae hi yn falch iawn*), ei huchder, ei rhyfyg, a'i hymchwyyd, ac uchder ei chalon.

30 Myfi a adwaen ei llid hi, medd yr ARGLWYDD; ond nid felly y bydd; ⁹ ei chelwyddau hi ni wnant felly.

31 Am hynny ^r yr udaf fi dros Moab, ac y gwaeddaf dros holl Moab: *fy nghalon a riddfana dros wŷr Cir-heres.*

32 Myfi a wylaf drosot ti, gwinwydden Sibmah, âg wylofain Jazer; dy gangau a aethant dros y môr, hyd fôr Jazer y cyrhaeddant: yr anrheithiwr a ruthrodd ar dy ffrwythydd haf, ac ar dy gynhauaf gwin.

33 A dygir ymaith ^a lawenydd a gorfoledd o'r doldir, ac o wlad Moab, a mia wnaif i'r gwin ddarfod o'r cafnau: ni sathr neb trwy floddest; *eu bloddest ni bydd bloddest.*

34 ^t O floedd Hesbon hyd Elealeh, a hyd Jahaz, y llefasant, o Soar hyd Horonaim, *fel* anner deirblwydd: canys dyfroedd Nimrim a fyddant ² anghyfannedd.

35 Mi a wnaif hefyd ballu ym Moab, medd yr ARGLWYDD, ^u yr hwn sydd yn offrymmu mewn uchelfeydd, a'r hwn sydd yn arogl-darthu i'w dduwiau.

36 Am hynny ^x y lleisia fy nghalon am Moab fel pibellau, ac am wŷr Cir-heres y lleisia fy nghalon fel pibellau; oblegid ^v darfod y golud a gasglodd.

37 Oblegid ^z pob pen a fydd moel, a phob barf a ³ dorrrir; ar bob llaw y bydd rhwygiadau, ac am y llwynau, sachlian.

38 Ar holl bennau tai Moab, a'i heolydd oll, y bydd alaeth: oblegid myfi a dorraf Moab fel ^a llestr heb hoffder ynddo, medd yr ARGLWYDD.

39 Hwy a udant, *gan ddywedyd*, Pa fodd y bwriwyd hi i lawr! pa fodd y trodd Moab ei gwall trwy gywilydd! Felly Moab a fydd yn watwargerdd, ac yn ddychryn i bawb o'i hamgylch.

40 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele, ^b efe a eheda fel eryr, ac a leda ei adenydd dros Moab.

Cyn
CRIST
Cylch
600.^q Es. 16. 6, &c.⁹ Neu, ei hattegion (Heb. barau) hi ni wnant uniondeb. ^r Es. 15. 5.^s Es. 16. 10. Joel 1. 12.^t Es. 15. 4, 5, 6.² Heb. anghyfannedd.^u Es. 15. 2 a 16. 12.^x Es. 15. 5. a 16. 11.^v Es. 15. 7.^z Es. 15. 2, 3.

pen. 47. 5.

³ Heb. guttogir.^a pen. 22. 23.^b Deut. 28. 49. pen. 49. 22. Dan. 7. 4. Hos. 8. 1. Hab. 1. 8.^b 1 Bren. 12. 29.¹ Es. 16. 6.⁸ Heb. a dewis ei groŷr ieuaingc.^k Es. 47. 1.¹ Es. 16. 7.^m Pa. 75. 10.ⁿ pen. 25. 27.Cylch
600.º Seph. 2. 8.^p Pa. 55. 6, 7.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

⁴ Cerioth.
c pen. 49.
22.

^d Es. 24. 17,
18.

^e Num. 21.
28.
^f Num. 24.
17.

⁶ Heb.
meibion y
trwst.
⁶ Num. 21.
29.

⁶ Heb.
mewn
caethglud.

^h pen. 49. 6,
39.

Cylch
600.

² Neu.
Yn erbyn
meibion,
&c.

^a Ezec. 21.
28. a 25. 2.
Amos 1. 13.
Seph. 2. 8,
9.

³ Neu.
Melcom.

^b Amos 1.
14.

^c Es. 32. 11.
pen. 4. 8.
a 6. 26.

^d pen. 43. 7.
Amos 1. 15.

⁴ Neu.
Melcom.

41 ⁴Y dinasoedd a oresgynir, a'r amddiffynfeydd a ennillir, a ^cchal-on cedyrn Moab fydd y dydd hwn-nw fel calon gwraig wrth esgor.

42 A Moab a ddifethir o fod yn bobl, am iddi ymfawrygu yn erbyn yr ARGLWYDD.

43 ^dOfn, a ffos, a magl, a ddaw arnat ti, trigiannol Moab, medd yr ARGLWYDD.

44 Y neb a ffy rhag yr ofn, a syrth yn y ffos; a'r hwn a gyfyd o'r ffos, a ddêlir yn y fagl: canys myfi a ddygaf arni, sef ar Moab, flwyddyn eu hymweliad, medd yr ARGLWYDD.

45 Ynghysgod Hesbon y safodd y rhai a ffoisant rhag y cadernid: eithr ^etân a ddaw allan o Hesbon, a fflam o ganol Sihon, ac ^fa ysa gongl Moab, a choryn ⁶y meibion trystfawr.

46 ⁸Gwae di, Moab! darfu am bobl Cemos: canys cymmerwyd ymaith dy feibion ⁶yn gaethion, a'th ferched yn gaethion.

47 [†]Etto ^hmyfi a ddychwelaf gaethiwed Moab yn y dyddiau diweddaf, medd yr ARGLWYDD. Hyd yma y mae barn Moab.

PENNOD XLIX.

1 Barnedigaeth yr Ammoniaid: 6 a'u hadferiad. 7 Barnedigaeth Edom, 23 Damascus, 28 Cedar, 30 Hasor, 34 ac Elam. 39 Adferiad Elam.

² **A**M ^afeibion Ammon, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Onid oes meibion i Israel? onid oes etifedd iddo? paham y mae ³eu brenhin hwynt yn etifeddu Gad, a'i bobl yn aros yn ei ddinasoedd ef?

2 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pan wnelwyf glywed trwst rhyfel yn ^bRabbah meibion Ammon; a hi a fydd yn garnedd anghyfanneddol, a'i merched hi a losgir â thân: yna Israel a feddianna y rhai a'i meddiannasant ef, medd yr ARGLWYDD.

3 Uda, Hesbon, am anrheithio Ai: gwaeddych, chwi merched Rabbah, ^cymwregyswch mewn sachlian; al-aethwch, a gwibiwch gan y gwrychoedd: oblegid ^deu brenhin a â i gaethiwed, ei offeiraid a'i ben-naethiaid ynghyd.

4 Paham yr ymfrosti di yn y dyffrynoedd? llifodd dy ddyffryn di ymaith, O ferch wrthnysig, yr

hon a ymddiriedodd yn ei thrysorau, ^egan ddywedyd, Pwy a ddaw attaf fi?

5 Wele, myfi a ddygaf arswyd arnat ti, medd ARGLWYDD DDUW y lluoedd, rhag pawb o'th amgylch: a chwi a yrrir allan bob un o'i flaen, ac ni bydd a gasglo y crwydrad.

6 Ac ^fwedi hynny myfi a ddychwelaf gaethiwed meibion Ammon, medd yr ARGLWYDD.

7 [†]Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd ⁸am Edom; ^hOnid oes doethineb mwy yn Teman? a fethodd cynghor gan y rhai deallgar? a fethodd eu doethineb hwynt?

8 ⁱFfowch, ⁵trowch eich cefnau, ewch yn isel i drigo, preswylwyr ^kDedan: canys mi a ddygaf ddiynystr Esau arno, amser ei ofwy.

9 ¹Pe deuai cynhauafwyr gwin attat ti, oni weddillent hwy loffion grawn? pe lladron liw nos, hwy a anrheithient ⁶nes cael digon.

10 Ond myfi a ddinoethais Esau, ac a ddatguddiais ei lochesau ef, fel na allo lechu: ei had ef a ddi-fethwyd, a'i frodyr a'i gymmydogion, ac nid yw efe.

11 Gâd dy amddifaidd, myfi a'u cadwaf hwynt yn fyw; ac ymddiried dy weddwon ynof fi.

12 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele, ^my rhai nid oedd eu barn i yfed o'r phiol, gan yfed a yfasant, ac a ddiengi di yn ddigerydd? na ddiengi; eithr tithau a yfi yn sicr.

13 Canys i mi fy hun y tyngais, medd yr ARGLWYDD, mai yn anghyfannedd, yn warth, yn anialwch, ac yn telldith, y bydd Bosrah; a'i holl ddinasoedd yn ddiffaethwch tragywyddol.

14 ⁿMyfi a glywais chwedl oddi wrth yr ARGLWYDD, bod cennad wedi ei anfon at y cenhedloedd, yn dywedyd, Ymgsglwh, a deuwech yn ei herbyn hi, a chyfodwch i'r rhyfel.

15 O herwydd wele, myfi a'th wnaif di yn fychan ym mysg y cenhedloedd, ac yn wael ym mhlith dynion.

16 Dy erwindeb a'th dwyllodd, a balchder dy galon, ti yr hon ydwyf yn aros ynghromlechydd y graig, ac yn meddiannu uchelder y bryn: ^oer i ti ^posod dy nyth cyn uchod a'r eryr, myfi a

Cyn
CRIST
Cylch
600.

^e pen. 21.
13.

^f Felly
ad. 39.
pen. 43. 47.

⁵ Ezec. 25.
12.
Amos 1. 11.
^h Obad. 8.

ⁱ ad. 30.
⁵ Neu.
troisant eu
cefnau.
^k pen. 25.
23.

¹ Obad. 5.

⁶ Heb. eu
digon.

^m pen. 25.
29.
Obad. 16.

ⁿ Obad. 1.

^o Obad. 4.
^p Job 39. 27.

Cyn
CRIST
Cylch
600.

^a pen. 50.
13.

^r Gen. 19.
25.
Deut. 29.
23.
pen. 50. 40.
Amos 4.
11.

^s pen. 50.
44, &c.
^t pen. 12. 5.

^u Exod. 15.
11.

^v Job 41. 10.

⁷ Neu,
a'm geillw
& farn?

⁸ Heb.
ym môr y
gummon.
⁹ pen. 4. 13.
a 48. 40,
41.

Cylch
600.

^e Es. 17. 1.
a 37. 13.
Amos 1. 3.
Zech. 9. 1,
2.

⁹ Heb.
toddasant.
² Neu, fel
ar y môr.

^a pen. 4. 31.
a 6. 24. a
30. 6.

^b pen. 50.
30.

^c Amos 1. 4.

Cylch
600.

^d Es. 21. 13.

wnaf i ti ddisgyn oddi yno, medd yr ARGLWYDD.

17 Edom hefyd a fydd yn anghyfannedd: ^a pawb a'r a elo heibio iddi a synna, ac a chwibana am ei holl ddialeddau hi.

18 ^r Fel yn ninystr Sodom a Gomorrah, a'i chymmydogesau, medd yr ARGLWYDD; ni phreswylia neb yno, ac nid erys mab dyn ynddi.

19 ^s Wele, fel llew y daw i fynu oddi wrth ^t ymchwydd yr Iorddonen, i drigfa y cadarn; eithr mi a wnaif iddo redeg yn ddisymmwth oddi wrthi hi: a phwy sydd wr dewisol, a osodwyf fi arni hi? canys ^u pwy sydd fel myfi? a phwy a esyd i mi amser? a phwy ^v yw y bugail hwnnw a saif o'm blaen i?

20 Am hynny gwrandwch gynghor yr ARGLWYDD, yr hwn a gymmerodd efe yn erbyn Edom, a'i fwriadau a fwriadodd efe yn erbyn preswylwyr Teman: yn ddiau y rhai lleiaf o'r praidd a'u llusgant hwy; yn ddiau efe a wna yn anghyfannedd eu trigleoedd gyd â hwynt.

21 Gan lef eu cwmp hwynt y cryn y ddaear: llais eu gwaedd hwynt a glybuwyd ⁸ yn y môr coch.

22 Wele, ⁹ fel eryr y daw i fynu, ac efe a cheda ac a leda ei adenydd dros Bosrah: yna y bydd calon cedyrn Edom y dydd hwnnw fel calon gwraig wrth esgor.

23 ^t Am Damascus. Hamath ac Arpad a waradwyddwyd; o herwydd hwy a glywsant chwedl drwg; ⁹ llesmeiriasant; *y mae* gofal ² ar y môr heb fedru gorphwys.

24 Damascus a lesgaodd, *ac* a ymdrô y ffoi, ond dychryn a'i goddiweddodd *hi*; ^a gwasgfa a phoenau a'i daliodd hi fel gwraig yn esgor.

25 Pa fodd na adewir dinas moliant, caer fy llawenydd?

26 ^b Am hynny ei gwâr ieuainge a syrthiant yn ei heolydd, a'r holl ryfelwyr a ddifethir y dydd hwnnw, medd ARGLWYDD y lluoedd.

27 A mi a gynneuaf ^c dân ym mur Damascus, ac efe a ddifa lys-oedd Benhadad.

28 ^t Am Cedar, ac am deyrnasoedd Hasor, y rhai a ddinystria Nebuchodonosor brenhin Babilon, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Cyfodwch, ewch i fynu yn erbyn Cedar, ac anrheithiwch feibion y dwyrain.

29 Eu lluestai a'u diadellau a gymmerant ymaith; eu llenni, a'u holl lestri, a'u camelod, a gymmerant iddynt eu hunain; a hwy a floeddiant arnynt, *Y mae* ofn o amgylch.

30 ^t Ffowch, ciliwch ³ ym mhell, ewch yn isel i drigo, preswylwyr Hasor, medd yr ARGLWYDD: o herwydd Nebuchodonosor brenhin Babilon a gymmerodd gynghor yn eich erbyn chwi, ac a fwriadodd fwriad yn eich erbyn chwi.

31 Cyfodwch, ac ewch i fynu at y genedl ⁴ oludog, yr hon sydd yn trigo yn ddiöfal, medd yr ARGLWYDD, heb ddorau na barrau iddi; wrthynt eu hunain *y maent* yn trigo.

32 A'u camelod a fydd yn anrhaith, a'u minteioedd anifeiliaid yn yspail, a mi a wasgaraf tu a phob gwynt ⁵ y rhai ⁶ sydd yn y conglau eithaf; a myfi a ddygaf o bob ystlys iddi eu dinystr hwynt, medd yr ARGLWYDD.

33 Hasor hefyd ⁸ fydd yn drigfa dreigiau, *ac* yn anghyfannedd byth: ni phreswylia neb yno, ac nid erys mab dyn ynddi.

34 ^t Gair yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at Jeremiah y prophwyd yn erbyn ^b Elam, yn nechreu teyrnasiad Sedeciah brenhin Judah, gan ddywedyd,

35 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd: Wele fi yn torri bwa Elam, eu cadernid pennaf hwynt.

36 A mi a ddygaf ar Elam bedwar gwynt o bedwar eithaf y nefoedd, a mi a'u gwasgaraf hwynt tu a'r holl wyntoedd hyn; ac ni bydd cenedl at yr hon ni ddelo rhai o grwydraid Elam.

37 Canys mi a yrraf ar Elam ofn eu gelynyon, a'r rhai a geisiant eu heinioes; a myfi a ddygaf arnynt aflwydd, *sef* angerdd fy nigofaint, medd yr ARGLWYDD; a mi a anfonaf y cleddyf ar eu hol, nes i mi eu difetha hwynt.

38 A mi a osodaf fy nheyrngadair yn Elam, a mi a ddifethaf oddi yno y brenhin a'r tywysogion, medd yr ARGLWYDD.

39 ^t Ond yn y dyddiau diweddaf, ⁱ myfi a ddychwelaf gaethiwed Elam, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD L

1, 9, 21, 35 *Barnedigaeth Babilon.* 4, 17, 33 *Ymwared Israel.*

Cyn
CRIST
Cylch
600.

^e ad. 8.
⁸ Heb. *yn ddirfawr.*

⁴ Neu,
esmwyth
arni.

^f pen. 9. 26.
a 25. 23.
⁵ Heb. *a dorrwyd i gonglau,*
neu, dorrwyd cyrrau eu gwallt.
⁸ pen. 9. 11.
a 10. 22.
Mal. 1. 3.

598.

^h pen. 25.
25.

ⁱ pen. 48.
47.
ad. 6.

Cyn
CRIST
595.a Es. 13. 1.
a 21. 1.
a 47. 1.
2 Heb.
trwy law
Jeremiah.b Es. 46. 1.
pen. 51. 44.c Ezra 3.
12. 13.
Ps. 126. 5,
6.
pen. 31. 9.d pen. 31.
31, &c.e pen. 40.
2, 3.
Zech. 11. 5.
f Edrych
pen. 2. 3.
g Ps. 90. 1.
a 91. 1.h Es. 48. 20.
pen. 51. 6,
46.
Dat. 18. 4.3 Neu, yn
dinystrio,
neu, yn
difuddio.4 Neu,
ymnyddu,
neu, fyned
yn gor-pho-
ol, neu,
yn faer.

Y GAIR a lefarodd yr AR-
GLWYDD ^a yn erbyn Babilon,
ac yn erbyn gwlad y Caldeaid,
² trwy Jeremiah y prophwyd.

² Mynegwch ym mysg y cenhedloedd, a chyhoeddwch, a chodwch arwydd; cyhoeddwch, na chelwch: dywedwch, Goresgynwyd Babilon, gwaradwyddwyd ^b Bêl, drylliwyd Merodach: ei heilunod a gywilyddiwyd, a'i delwau a ddrylliwyd.

³ Canys o'r gogledd y daw cenedl yn ei herbyn hi, yr hon a wna ei gwlad hi yn anghyfannedd, fel na byddo preswilydd ynddi: yn ddyd ac yn anifail y mudant, ac y ciliant ymaith.

⁴ ¶ Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amser hwnnw, medd yr ARGLWYDD, meibion Israel a ddeuant, hwy a meibion Judah ynghyd, ^c dan gerdded ac wylor yr ânt, ac y ceisiant yr ARGLWYDD eu DUW.

⁵ Hwyl a ofynant y ffordd i Sion, tu ag yno *y bydd* eu hwynebau hwynt: Deuwch, *meddant*, a glynwn wrth yr ARGLWYDD, *trwy* ^d gyfammod tragywyddol *yr hwn* nid anghofir.

⁶ Fy mhobl a fu *fel* praidd colledig; eu bugailiaid a'u gyrrasant hwy ar gyfeiliorn, *ar* y mynyddoedd y troisant hwynt ymaith: aethant o fynydd i fryn, anghofiasant eu gorweddfa.

⁷ Pawb a'r a'u cawsant a'u difasant, ^e a'u gelynnion a ddywedasant, ^f Ni wnaethom ni ar fai; canys hwy a bechasant yn erbyn yr ARGLWYDD, ^g trigle cyfiawnder; sef yr ARGLWYDD, gobaith eu tadau.

⁸ ^h Ciliwch o ganol Babilon, ac ewch allan o wlad y Caldeaid; a byddwch fel bychod o flaen y praidd.

⁹ ¶ O herwydd wele, myfi a gyfodaf ac a ddygaf i fynu yn erbyn Babilon gynnulleidfia cenhedloedd mawrion o dir y gogledd: a hwy a ymfyddinant yn ei herbyn; oddi yno y goresgynir hi: eu saethau *fydd* fel *saethau* cadarn ³ cyfarwydd; ni ddychwelant yn ofer.

¹⁰ A Chaldea fydd yn yspail: pawb a'r a'i hyspeiliant hi a ddi-gonir, medd yr ARGLWYDD.

¹¹ Am i chwi fod yn llawen, am i chwi fod yn hyfryd, chwi fathrwyf fy etifeddiaeth, am i chwi ⁴ frasâu fel anner *mewn* glaswellt, a beichio fel teirw;

¹² Eich mam a gywilyddir yn ddirfawr, a'r hon a'ch ymddûg a waradwyddir: wele, yr olaf o'r cenhedloedd yn anialwch, yn grasdir, ac yn ddifiaethwch.

¹³ O herwydd digofaint yr ARGLWYDD nis preswylir hi, eithr hi a fydd i gyd yn anghyfannedd: ¹ pawb a'el heibio i Babilon a synna, ac a chwibana am ei holl ddialeddau hi.

¹⁴ Ymfyddinwch yn erbyn Babilon o amgylch; yr holl berchen bwâu, saethwch attî, nac arbedwch saethau: oblegid hi a bechodd yn erbyn yr ARGLWYDD.

¹⁵ Bloeddiwch yn ei herbyn hi o amgylch; hi a roddes ei llaw: ei sylfeini hi a syrthiasant, ei muriau a fwrwyd i lawr; o herwydd ^k dial yr ARGLWYDD *yw* hyn: dielwch arni: ¹ fel y gwnaeth, gwnewch iddi.

¹⁶ Torrwch ymaith yr hauwr o Babilon, a'r hwn a ddalio ⁵ gryman ar amser cynhauaf: rhag cleddyf y gorthrymmwr ^m y troant bob un at ei bobl ei hun, ac y ffoant bob un i'w wlad.

¹⁷ ¶ Fel dafad ar wasgar *yw* Israel; llewod a'i hymldiasant ymaith: brenhin Assyria yn gyntaf a'i hysodd, a'r Nebuchodonosor yma brenhin Babilon yn olaf ⁶ a'i diesgyrnodd.

¹⁸ Am hynny fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel; Wele, myfi a ymwelaf â brenhin Babilon, ac a'i wlad, fel yr ymwelais â brenhin Assyria.

¹⁹ A mi a ddychwelaf Israel i'w drigfa, ac efe a bawr *ar* Carmel a Basan; ac ar fynydd Ephraim a Gilead y digonir ei enaid ef.

²⁰ Yn y dyddiau hynny, ac yn yr amser hwnnw, medd yr ARGLWYDD, y ceisir anwiredd Israel, ac ni *bydd*; a phechodau Judah, ond nis ceir hwynt: canys myfi a faddeuaf i'r rhai a weddillwyf.

²¹ ¶ Dos i fynu yn erbyn gwlad ⁷ Merathaim, *ie*, yn ei herbyn hi, ac yn erbyn trigolion ⁸ Pecod: anrheithia di a difroda ar eu holl hwynt, medd yr ARGLWYDD, a gwna ⁿ yn ol yr hyn oll a orchymynais i ti.

²² Trwst rhyfel *sydd* yn y wlad, a dinystr mawr.

²³ Pa fodd y drylliwyd ac y torwyd ^o gordd yr holl ddaear! pa fodd yr aeth Babilon yn ddifiaethwch ym mysg y cenhedloedd!

Cyn
CRIST
595.1 pen. 49.
17.k pen. 51. 6.
11.1 Ps. 137. 8.
ad. 29.
Dat. 18. 6.5 Neu,
bladur.m Es. 13. 14.
pen. 51. 9.6 Neu, a
drylliodd
ei heagryn.7 Neu,
y gorth-
ryfelwyr.8 Neu,
y gofwy.n Edrych
2 Sam. 16.
11.
2 Bren. 18.
25.
2 Chron.
36. 23.
Es. 10. 6.
a 44. 28.
a 48. 14.
pen. 34. 22.
o pen. 51. 20.

Cyn
CRIST
595.

24 Myfi a osodais fagl i ti, a thi-thau Babilon a ddaliwyd, a heb wybod i ti: ti a gafwyd ac a ddaliwyd, o herwydd i ti ymryson yn erbyn yr ARGLWYDD.

25 Yr ARGLWYDD a agorodd ei drysor, ac a ddug allan arfau ei ddigofaint: canys gwaith ARGLWYDD DDUW y lluoedd *yw* hyn y'ngwlad y Caldeaid.

26 Deuwch yn ei herbyn o'r cwrr eithaf, agorwch ei hysguboriau hi; ⁹ dyrnwch hi fel pentwr *gd*, a llwyr ddinystriwch hi: na fydded gweddill o honi.

27 Lleddwch ei holl fustych hi; disgynant i'r lladdfa: gwaie hwynt! canys eu dydd a ddaeth, *ac* amser eu hymweliad.

28 Llef y rhai a ffoant ac a ddiangant o wlad Babilon, ² i ddangos yn Sion ddial yr ARGLWYDD ein DUW ni, dial ei deml ef.

29 Gelwch y saethyddion ynghyd yn erbyn Babilon; y perchen bwâu oll, gwersyllwch i'w herbyn hi o amgylch; na chafed neb ddiange o honi: ⁴ telwch iddi yn ol ei gweithred; ac yn ol yr hyn oll a wnaeth hi, gwnewch iddi: o herwydd hi a fu falch yn erbyn yr ARGLWYDD, yn erbyn Sanct Israel.

30 ¹ Am hynny ei gwŷr ieuainge a syrthiant yn ei heolydd hi; a'i holl ryfelwyr a ddifethir y dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD.

31 Wele fi yn dy erbyn di, ² falch, medd ARGLWYDD DDUW y lluoedd: o herwydd dy ddydd a ddaeth, yr amser yr ymwelwyf â thi.

32 A'r balch a dramgwydda ac a syrth, ac ni *bydd* a'i cyfodo: a mi a gynneuaf dân yn ei ddinasoedd, ac efe a ddifa ei holl amgylchoedd ef.

33 ¹ Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Meibion Israel a meibion Judah a orthrymmwyd ynghyd; a phawb a'r a'u caethiwodd hwynt a'u daliasant yn dŷn, ac a wrthodasant eu gollwng hwy ymaith.

34 Eu Gwaredwr *sydd* gryf; ARGLWYDD y lluoedd *yw* ei enw; efe a lwyr-ddadlennu eu dadl hwynt, i beri llonydd i'r wlad, ac aflonyddwch i breswylwyr Babilon.

35 ¹ Cleddyf *sydd* ar y Caldeaid, medd yr ARGLWYDD, ac ar drigolion Babilon, ac ar ei thywysogion, ac ar ei doethion.

36 Cleddyf *sydd* ar y ³ celwyddog;

a hwy a ynfydant: cleddyf *sydd* ar ei chedryn; a hwy a ddychrynant.

37 Cleddyf *sydd* ar ei meirch, ac ar ei cherbydau, ac ar yr holl ¹ werin *sydd* yn ei chanol hi; a ¹ hwy a fyddant fel gwagedd: cleddyf *sydd* ar ei thrysorau; a hwy a yspeilir.

38 ¹ Sychder *sydd* ar ei dyfroedd hi; a hwy a sychant: o herwydd gwlad delwau cerfedig *yw* hi, ac mewn eilunod y maent yn ynfydu.

39 Am hynny ¹ anifeiliaid gwyllt-ion yr anialwch, a chathod, a arhosant *yno*, a chywion yr estrys a drigant ynddi: ac ni phreswylir hi mwyach byth; ac nis cyfanneddir hi o genhedlaeth i genhedlaeth.

40 ¹ Fel yr ymchwelodd DUW Sodom a Gomorrah, a'i chymmydogesau, medd yr ARGLWYDD; *felly* ni phreswylia neb *yno*, ac ni erys mab dyn ynddi.

41 ¹ Wele, pobl a ddaw o'r gogledd, a chenedl fawr, a brenhinoedd lawer a godir o eithafoedd y ddaear.

42 Y bwa a'r waywffon a ddaliant; creulawn *dydynt*, ac ni thosturiant: ¹ eu llef fel môr a rua, ac ar feirch y marchogant yn daclus i'th erbyn di, merch Babilon, fel gwr i ryfel.

43 Brenhin Babilon a glywodd sôn am danynt, a'i ddwyllaw ef a lesgasant: ¹ gwasgfa a'i daliodd ef, a gwewyr fel gwraig wrth esgor.

44 ¹ Wele, fel llew y daw i fynu oddi wrth ymchwedd yr Iorddonen i drigfa y cadarn: eithr mi a wnaif iddo ef redeg yn ddisymmwth oddi wrthi hi: a phwy *sydd* wr dewisol a osodwyf fi arni hi? canys pwy *sydd* fel myfi? a ¹ phwy a esyd i mi yr amser? a phwy *yw* y bugail hwnnw a saif o'm blaen i?

45 Am hynny gwrandêwch chwi gynghor yr ARGLWYDD, yr hwn a gymmerodd efe yn erbyn Babilon, a'i fwriadau a fwriadodd efe yn erbyn gwlad y Caldeaid: yn ddïau y rhai lleiaf o'r praid a'u llusgant hwy; yn ddïau efe a wna yn anghyfannedd *eu* trigleoedd gyd â hwynt.

46 Gan drwst goresgyniad Babilon y cynhyrfa y ddaear, ac y clywir y waedd ym mysg y cenhedloedd.

PENNOD LI.

¹ Tost farnedigaeith DUW yn erbyn Babilon, er mwyn dial am Israel. 59 Jeremiah yn rhoddi llyfr y brophwydoliaeth at Seraiah, i'w fwrw i Euphrates, a hynny i arwyddocâu y soddai Babilon dros byth.

Cyn
CRIST
595.¹ pen. 25.
20, 26.
¹ Nah. 3. 13.¹ pen. 51.
32, 36.¹ Es. 13. 22.
a 34. 14.
pen. 61. 37.
Dat. 18. 2.¹ Gen. 19.
25.
Es. 13. 19.
pen. 49. 18.¹ pen. 6. 22.¹ Es. 5. 30.¹ pen. 49. 24.¹ pen. 49. 19.
&c.¹ Job 41. 10.¹ Neu, pen-lyrruch, neu, seilr-uch.¹ pen. 51.
10, 11.¹ ad. 15.¹ pen. 49. 26.¹ Heb. falchder.¹ Neu, deiniadaid, neu, ateg-ion pen-naf. Heb. barrau.

Cyn
CRIST
595.² Heb.
y'ng'halon.^a pen. 15. 7.^b pen. 49. 26.^c pen. 50. 8.
Dat. 18. 4.^d pen. 50.
15, 28.^e Dat. 14. 8.
a 17. 4.^f Es. 21. 9.
Dat. 14. 8.
a 18. 2.^g pen. 46. 11.^h Es. 13. 14.
pen. 50. 16.ⁱ pen. 50. 28.^k pen. 46. 4.³ Heb.
Glan-
hewch.
^l Es. 13. 17.^m pen. 50.
23.ⁿ Nah. 2. 1.
a 3. 14.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD, Wele, myfi a godaf wynt dinystriol yn erbyn Babilon, ac yn erbyn y rhai sydd yn trigo ²y'ng'halon y rhai a godant yn fy erbyn i;

2 A mi a anfonaf i Babilon ^anithwyr, a hwy a'i nithiant hi, ac a waghânt ei thir hi; o herwydd hwy a fyddant yn ei herbyn hi o amgylch ar ddydd blinder.

3 Yn erbyn yr hwn a annelo, anneled y saethydd ei fwa, ac yn erbyn yr hwn sydd yn ymddyrchafu yn ei lurig; nac arbedwch ei gwŷr ieuange, difrodwch ei holl lu hi.

4 Felly y rhai lladdedig a syrthiant y'ng'wlad y Caldeaid, a'r rhai a drywanwyd ^byn ei heolydd hi.

5 Canys Israel ni adawyd, na Judah, gan ei DDUW, gan ARGLWYDD y lluoedd: er bod eu gwlad hwynt yn llawn o gamwedd yn erbyn Sanct yr Israel.

6 ^cFfowch o ganol Babilon, ac achubwch bawb ei enaid ei hun: na adêwch eich difetha yn ei hanwiredd hi: oblegid ^damser dial yw hwn i'r ARGLWYDD; efe a dâl y pwyth iddi hi.

7 ^ePhiol aur oedd Babilon yn llaw yr ARGLWYDD, yn meddwi pob gwlad: yr holl genhedloedd a yfasant o'i gwin hi; am hynny y cenhedloedd a ynfydasant.

8 Yn ddisymmwrth ^fy syrthiodd Babilon, ac y drylliwyd hi: udwch drosti, ^gcymmerwch driagl i'w dolur hi, i edrych a iachâ hi.

9 Nyni a iachasom Babilon, ond nid aeth hi yn iach: gadêwch hi, ac ^hawn bawb i'w wlad: canys ei barn a gyrhaedd i'r nefoedd, ac a ddyrchafwyd hyd yr wybrau.

10 Yr ARGLWYDD a ddug allan ein cyflawnder ni: deuwch, a ⁱthraethwn yn Sion waith yr ARGLWYDD ein Duw.

11 ^k³Gloywch y saethau; cesglwch y tariannau: ^lyr ARGLWYDD a gyfododd yspryd brenhinoedd Media: oblegid ^my mae ei fwriad ef yn erbyn Babilon, i'w dinystrio hi; canys ^mdial yr ARGLWYDD yw hyn, dial ei deml ef.

12 ⁿDyrchefwch faner ar furiau Babilon; cadarnhêwch y wyliadwriaeth; gosodwch i fynu y gwylwyr; darperwch y cynllwynwyr: canys yr ARGLWYDD a fwriadodd, ac efe a wnaeth hefyd yr

hyn a lefarodd yn erbyn trigolion Babilon.

13 Tydi, yr hon ydwynt yn aros ar ddyfroedd lawer, yn aml dy drysorau, dy ddiwedd di a ddaeth, *sef* mesur dy gybydd-dod.

14 ^oARGLWYDD y lluoedd a dyngodd ^oiddo ei hun, *gan ddywedyd*, Dïau y'th lanwaf â dynion megis â lindys; a hwy a ^oganant floddest i'th erbyn.

15 ^pEfe a wnaeth y ddaear trwy ei nerth, *ac* a sicrhaodd y byd trwy ei ddoethineb, ac ^qa daenodd y nefoedd trwy ei ddeall.

16 Pan roddo efe *ei* lef, *y mae* ^rtwrf dyfroedd yn y nefoedd, ac ^ry mae efe yn codi y niwloedd o eithaf y ddaear: ac efe sydd yn gwneuthur y mellt gyd â'r gwlaw, ac yn dwyn y gwynt allan o'i drysorau.

17 Ynfyd yw pob dyn o wybodaeth; gwaradwyddwyd pob toddydd gan y ddelw gerfiedig: canys celwyddog *yw* ei ddelw dawdd, ac nid *oes* chwythad ynddynt.

18 Oferedd *ydynt*, gwaith cyfeiliorni: yn amser eu hymweliad y difethir hwynt.

19 Nid fel y rhai hyn, eithr Llun-iwr y cwbl oll, *yw* rhan Jacob; ac *Israel yw* gwialen ei etifeddiaeth ef: ARGLWYDD y lluoedd *yw* ei enw ef.

20 ^sTi *wyt* forthwyl i mi, *ac* arfau rhyfel: canys â thi y drylliaf y cenhedloedd, ac â thi y dinystriaf deyrnasoedd;

21 A thi hefyd y gwasgaraf y march a'r marchwr; ac â thi y drylliaf y cerbyd a'i farchog;

22 A thi y drylliaf fi wr a gwraig; ac â thi y drylliaf hen ac ieuange; ac â thi y drylliaf y gwr ieuange a'r forwyn;

23 A thi hefyd y drylliaf fi y bugail a'i braidd; ac â thi y drylliaf yr arddwr a'i iau ychain; ac â thi y drylliaf y tywysogion a'r pennaethiaid.

24 A mi a dalaf i Babilon, ac i holl breswylwyr Caldea, eu holl ddrwg a wnaethant yn Sion, yn eich golwg chwi, medd yr ARGLWYDD.

25 Wele fi i'th erbyn di, O fynydd dinystriol, yr hwn *wyt* yn dinystrio yr holl ddaear, medd yr ARGLWYDD; a myfi a estynaf fy llaw arnat, ac a'th dreiglaf di i lawr o'r creigiau, ac a'th wnaaf di yn fynydd llosg.

Cyn
CRIST
595.º Amos 6. 8.⁴ Heb.
i'w enaid
ei hun.
⁵ Neu, ddat-
ganant.^p Gen. 1. 1,
6.
pen. 10. 12,
&c.
^q Job 9. 8.
Ps. 104. 2.
Es. 40. 22.^r Neu,
llawr.
^s Ps. 135. 7.^s Es. 10. 5,
15.
pen. 50. 23.

Cyn
CRIST
595.

26 Ac ni chymmerant o honot faen congl, na sylfaen; ond diff-aethwch tragwyddol a fyddi di, medd yr ARGLWYDD.

27 Dyrchefwch faner yn y tir; lleisiwch udgorn ym mysg y cenhedloedd; darperwch y cenhedloedd yn ei herbyn hi; gelwch ynghyd deyrnasoedd Ararat, Minni, ac Aschenaz, yn ei herbyn hi; gosodwch dywysog yn ei herbyn hi; gwnewch i feirch ddyfod i fynu cyn amled a'r lindys blewog.

28 Darperwch y cenhedloedd yn ei herbyn hi, gyd â brenhinoedd Media, a'i thywysogion, a'i holl bennaethiaid, a holl wlad ei lywodraeth ef.

29 Y ddaear hefyd a gryna ac a ofidia; oblegid fe gyflawnir hwr-iaidau yr ARGLWYDD yn erbyn Babilon, i wneuthur gwlad Babilon yn anghyffannedd heb drigiannol ynddi.

30 Cedyrn Babilon a beidiasant âg ymladd, ac y maent hwy yn aros o fewn eu hamddiffynfeydd: pallodd eu nerth hwynt; aethant yn wrageddos: ei hanneddau hi a losgwyr, a'i barrau a dorwyd.

31 Rhedegwr a red i gyfarfod â rhedegwr, a chennad i gyfarfod â chennad, i fynegi i frenhin Babilon oresgyn ei ddinas ef o'i chwrr,

32 Ac ennill y rhydau, a llosgi o honynt y cyrs â than, a synnu ar y rhyfelwyr.

33 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd, Duw Israel; Merch Babilon sydd fel llawrdyrnu; amser ei dyrnu hi a ddaeth: ac ar fyrder y daw amser cynhauaf iddi.

34 Nebuchodonosor brenhin Babilon a'm hysodd, ac a'm hysigodd i; efe a'm gwnaeth fel llestr gwag; efe a'm llyngcodd fel draig, ac a lanwodd ei fol o'm danteithion; efe a'm bwriad i allan.

35 Y cam a wnaed i mi ac i'm cnawd, a ddelo ar Babilon, medd preswylferch Sion; a'm gwaed i ar drigolion Caldea, medd Jerusalem.

36 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, myfi a ddadleuaf dy ddadl di, ac a ddialaf drosot ti; a mi a ddhyhsyddaf ei môr hi, ac a sychaf ei tŷfynhonnau hi.

37 A bydd Babilon yn garneddau, yn drigfa dreigiau, yn syndra, ac yn chwibaniad, heb breswyllydd.

38 Cyd-ruant fel llewod; bloeddiant fel cenawon llewod.

39 Yn eu gwres hwynt y gosodaf wleddoedd iddynt, a mi a'u meddwaf hwynt, fel y llawenychont, ac y cysgont hân dragwyddol, ac na ddeffrônt, medd yr ARGLWYDD.

40 Myfi a'u dygaf hwynt i waered fel ŵyn i'r lladdfa, fel hyrddod a bychod.

41 Pa fodd y goresgynwyd Se-sach! pa fodd yr ennillwyd gogoniant yr holl ddaear! pa fodd yr aeth Babilon yn syndod ym mysg y cenhedloedd!

42 Y môr a ddaeth i fynu ar Babilon: hi a orchuddiwyd âg amlder ei donnau ef.

43 Ei dinasoedd hi a aethant yn anghyffannedd, yn grasdir, ac yn ddifffiaethwch; gwlad ni thrig un gwr ynddi, ac ni thramwya mab dyn trwyddi.

44 A mi a ymwelaf â Bêl yn Babilon, a mi a dynnaf o'i safn ef yr hyn a lyngcodd; a'r cenhedloedd ni ddylifant atto mwyach; iê, mur Babilon a syrth.

45 Deuwch allan o'i chanol, O fy mhobl, ac achubwch bob un ei enaid rhag llid digofaint yr ARGLWYDD,

46 A rhag llwfrhâu eich calonau, ac ofni rhag y chwedl a glywir yn y wlad: a'r naill flwyddyn y daw chwedl newydd, ac ar ol hynny chwedl newydd y flwyddyn arall; a thrais yn y wlad, llywodraethwr yn erbyn llywodraethwr.

47 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod yr ymwelwyf â delwau Babilon; a'i holl wlad hi a waradwyddir, a'i holl rai lladdedig hi a syrthiant yn ei chanol.

48 Yna y nefoedd a'r ddaear, a'r hyn oll sydd ynddynt, a ganant o herwydd Babilon: oblegid o'r go-gledd y daw yr anrheithwyr atti, medd yr ARGLWYDD.

49 Fel y gwnaeth Babilon i'r rhai lladdedig o Israel syrthio, felly yn Babilon y syrth lladdedigion yr holl ddaear.

50 Y rhai a ddiangasoch gan y cleddyf, ewch ymaith; na sefwich: cofiwch yr ARGLWYDD o bell, a deued Jerusalem yn eich côfchwî.

51 Gwaradwyddwyd ni, am i ni glywed cabledd: gwarth a orchuddiodd ein hwynebau; canys daeth estroniaid i gyssegroedd tŷ yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
595.

2 Neu, ym-ysgydriant, a ad. 57.

b pen. 25.26.

a ad. 6. pen. 50. 8. Dat. 18. 4.

d Es. 44. 23. a 49. 13. Dat. 18. 20.

3 Neu, Babilon sydd i syrthio, chwi ladd-edigion Israel; a chyd â Babilon y syrth, &c. 4 Neu, wlad.

Es. 19. 16. pen. 50. 37.

pen. 50. 38.

Es. 21. 10.

7 Neu, yr amser y dyrna efe hi.

8 Heb. Fy nhrais i. 9 Neu, gweddill.

pen. 50. 38.

Es. 13. 22. pen. 50. 39.

Cyn
CRIST
595.

e Obad. 4.

52 Am hynny wele y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, pan ymwelwyf fi â'i delwau hi; a thrwy ei holl wlad hi yr archolledig a riddfan.

53 *Er i Babilon ddyrchafu i'r nefoedd, ac er iddi gadarnhau ei hamddiffynfa yn uchel; *etto* anrheithwyr a ddaw atti oddi wrth yf fi, medd yr ARGLWYDD.

54 Sain gwaedd a *glywir* o Babilon, a dinystr mawr o wlad y Caldeaid.

55 O herwydd yr ARGLWYDD a anrheithiodd Babilon, ac a ddinystriodd y mawr-air allan o honi hi, er rhuo o'i thonnau fel dyfroedd lawer, a rhoddi twrf eu llef hwynt.

56 Canys yr anrheithiwr a ddaeth yn ei herbyn hi, *sef* yn erbyn Babilon, a'i chedyrn hi a ddaliwyd; eu bwa a dorwyd: canys ARGLWYDD DDUW y gwobr a obrwya yn sicr.

f ad. 39.

57 A ^fmyfi a feddwaf ei thywysogion hi, a'i doethion, ei phen-naethiaid, a'i swyddogion, a'i chedyrn: a hwy a gysgant hûn dragywyddol, ac ni ddeffroant, medd y Brenhin, enw yr hwn *yw* ARGLWYDD y lluoedd.

5 Neu,
ddynoeshti
y dy-
noethir.6 Neu,
muriaw
Babilon
lydan.

8 Hab. 2. 13.

58 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Gan ^bddryllio y dryllir ^cllydain furiau Babilon, a'i huchel byrth a losgir â tân; ^ea'r bobl a ymboeniant mewn oferedd, a'r cenhedloedd mewn tân, a hwy a ddiffygiant.

59 ¶ Y gair yr hwn a orchymynodd Jeremiah y prophwyd i Seraiah mab Neriah, mab Maaseiah, pan oedd efe yn myned ⁷gyd â Sedeciah brenhin Judah i Babilon, yn y bedwaredd flwyddyn o'i deyrnasiad ef. A Seraiah *oedd* ⁸dywysog llonydd.

7 ym mhlaidd
Sedeciah.8 Neu,
dywysog
Menuchah,
neu, ben-
ystafell-
ydd.

60 Felly Jeremiah a ysgrifennodd yr holl aflydd oedd ar ddyfod yn erbyn Babilon, mewn un llyfr; *sef* yr holl eiriau a ysgrifennwyd yn erbyn Babilon.

61 A Jeremiah a ddywedodd wrth Seraiah, Pan ddelych i Babilon, a gweled, a darllen yr holl eiriau hyn;

62 Yna dywed, O ARGLWYDD, ti a leferaist yn erbyn y lle hwn, am ei ddinystrio, fel na byddai ynddo breswlydd, na dyn nac anifail, eithr ei fod yn ⁹anghyfannedd tra-gywyddol.

9 Heb.
anghyfan-
neddau.

63 A phan ddarfyddo i ti ddarllen

y llyfr hwn, rhwym ^bfaen wrtho, a bwrw ef i ganol Euphrates:

64 A dywed, Fel hyn y soddir Babilon, ac ni chyfyd hi, gan y drwg a ddygaf fi arni: a hwy a ddiffygiant. Hyd hyn y mae geiriau Jeremiah.

PENNOD LII.

1 Sedeciah yn gwrthryfela. 4 Amgylchymu Jerusalem, a'i gorchfygu. 8 Lladd meibion Sedeciah, a thynnu ei lygaid yntau. 12 Nebuzaradan yn llosgi ac yn anrheithio y ddinas; 24 yn dwyn caethion ymaith. 31 Efil-merodach yn dychafu Jehoiacin.

MAB ^aun mlwydd ar hugain *oedd* Sedeciah pan ²ddechreuodd efe deyrnasu; ac un mlynedd ar ddeg y teyrnasodd efe yn Jerusalem: ac enw ei fam ef *oedd* Hamutal, merch Jeremiah o Libnah.

2 Ac efe a wnaeth yr hyn *oedd* ddrwg y'ngolwg yr ARGLWYDD, yn ol yr hyn oll a wnaethai Jehoiacin.

3 O herwydd gan ddigofaint yr ARGLWYDD y bu, yn Jerusalem ac yn Judah, hyd oni fwriodd efe hwynt allan o'i olwg, wrthryfela o Sedeciah yn erbyn brenhin Babilon.

4 ¶ Ac yn ^by nawfed flwyddyn o'i deyrnasiad ef, yn y degfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis, y daeth Nebuchodonosor brenhin Babilon, efe a'i holl lu, yn erbyn Jerusalem, ac a wersyllasant yn ei herbyn hi, ac a adeiladasant gyferbyn â hi amddiffynfa o amgylch ogyrch.

5 Felly y ddinas a fu y'ngwarchae hyd yr unfed flwyddyn ar ddeg i'r brenhin Sedeciah.

6 Yn y pedwerydd mis, yn y nawfed *dydd* o'r mis, y newyn a drymhaodd yn y ddinas, fel nad oedd bara i bobl y wlad.

7 Yna y torrwyd y ddinas; a'r holl ryfelwyr a ffoisant, ac a aethant allan o'r ddinas liw nos, ar hyd ffordd y porth rhwng y ddau fur, yr hwn *oedd* wrth ardd y brenhin, (a'r Caldeaid *oedd* wrth y ddinas o amgylch,) a hwy a aethant ar hyd ffordd y rhos.

8 ¶ Ond llu y Caldeaid a ymlidiasant ar ol y brenhin, ac a oddi-weddasant Sedeciah yn rhosydd Jericho, a'i holl lu ef a wasgarwyd oddi wrtho.

9 Yna hwy a ddaliasant y brenhin, ac a'i dygasant ef at frenhin Babilon i Riblah y'ngwlad Hamath; ac efe a roddodd farn arno ef.

10 A brenhin Babilon a laddodd

Cyn
CRIST
595.b Edrych
Dat. 18. 21.599.
a 2 Bren.
24. 18.2 Heb.
deyrnas-
odd.590.
b 2 Bren.
25. 1.
pen. 39. 1.

588.

Cyn
CRIST
588.³ Heb.
ddallodd.⁴ Neu,
llyffheir-
iau.^c Edrych
ad. 29.⁵ Heb. y
pen-llodd-
iad. Felly
ad. 14, &c.^d pen. 27. 19.^e Edrych
1 Bren. 7.
15, 23, 27,
50.^f Ex. 27. 3.^g 1 Bren. 7.
47.^h Heb.
ar eu pres
hwy yr holl
lestri hyn.
¹ 1 Bren. 7.
15.
² Bren. 25.
17.
² Chron. 3.
15.

feibion Sedeciah y'ngŵydd ei lygaidd ef: efe a laddodd hefyd holl dywysogion Judah yn Riblah.

11 Yna efe a ³dynmodd lygaidd Sedeciah, ac a'i rhwymodd ef â chadwyni: a brenhin Babilon a'i harweiniodd ef i Babilon, ac a'i rhoddodd ef mewn carchardy hyd ddydd ei farwolaeth.

12 ¶ Ac yn y pummed mis, ar y degfed dydd o'r mis, ^chon oedd y bedwaredd flwyddyn ar bymtheg i'r brenhin Nebuchodonosor brenhin Babilon, y daeth Nebuzaradan ^epennaeth y milwyr, yr hwn a safai ger bron brenhin Babilon, i Jerusalem;

13 Ac efe a losgodd dŷ yr ARGLWYDD, a thŷ y brenhin; a holl dai Jerusalem, a phob tŷ mawr, a losgodd efe â thân.

14 A holl lu y Caldeaid y rhai oedd gyd â phennaeth y milwyr, a ddrylliasant holl furiau Jerusalem o amgylch.

15 Yna Nebuzaradan pennaeth y milwyr a gaethgludodd rai o'r bobl wael, a'r gweddill o'r bobl a adawsid yn y ddinas, a'r ffoaduriaid a giliasant at frenhin Babilon, a'r gweddill o'r bobl.

16 Ond Nebuzaradan pennaeth y milwyr a adawodd rai o dldion yr wlad yn winllanwyr ac yn arddwyr.

17 ^dA'r Caldeaid a ddrylliasant ^ey colofnau pres y rhai oedd yn nhŷ yr ARGLWYDD, a'r ystolion, a'r môr pres yr hwn oedd yn nhŷ yr ARGLWYDD; a hwy a ddygasant eu holl bres hwynt i Babilon.

18 A hwy a ddygasant ymaith ^fy crochanau, a'r rhawiau, a'r psaltringau, a'r cawgiau, a'r thusserau, a'r holl lestri pres, y rhai yr oeddidd yn gwasanaethu â hwynt.

19 A'r phiolau, a'r pedyll tân, a'r cawgiau, a'r crochanau, a'r canhwylbrennau, a'r thusserau, a'r cwppanau, y rhai oedd o aur yn aur, a'r rhai oedd o arian yn arian, a gymmerodd pennaeth y milwyr ymaith.

20 Y ddwy golofn, un môr, a deuddeg o ychain pres, y rhai oedd dan yr ystolion, y rhai a wnaethai y brenhin Solomon, yn nhŷ yr ARGLWYDD: ^gnid oedd pwys ^har bres yr holl lestri hyn.

21 Ac am ^hy colofnau, deunaw cufydd oedd uchder un golofn,

⁷a llinyn o ddeuddeg cufydd oedd yn ei hamgylchu: a'i thewder yn bedair modfedd; ac yn gau yr oedd.

22 A chnap pres oedd arni, a phum cufydd oedd uchder un cnap; a rhwydwaith a phomgranadau ar y cnap o amgylch, yn bres i gyd: ac fel hyn yr oedd yr ail golofn a'i phomgranadau.

23 A'r pomgranadau oeddynt, onid pedwar, cant ar ystlys: ¹yr holl bomgranadau ar y rhwydwaith o amgylch oedd gant.

24 ¶ A ^kphennaeth y milwyr a gymmerodd Seraiah yr arch-offeiriad, a Sephaniah yr ail offeiriad, a'r tri oedd yn cadw y ⁸drws.

25 Ac efe a gymmerodd o'r ddinas ystafellydd, yr hwn oedd swyddog ar y rhyfelwyr; a seithwyr ⁹o weision pennaf y brenhin, y rhai a gafwyd yn y ddinas; ²a phenysgrifenydd y llu, yr hwn a fyddai yn byddino pobl y wlad; a thri ugeinwr o bobl y wlad, y rhai a gafwyd y'ng hantol y ddinas.

26 A Nebuzaradan pennaeth y milwyr a gymmerodd y rhai hyn, ac a aeth â hwynt i Riblah, at frenhin Babilon.

27 A brenhin Babilon a'u tarawodd hwynt, ac a'u lladdodd hwynt yn Riblah, y'ng wlad Hamath. Fel hyn y caethgludwyd Judah o'i wlad ei hun.

28 Dyma y bobl a gaethgludodd Nebuchodonosor yn ¹y seithfed flwyddyn, ^mtair mil a thri ar hugain o Iuddewon.

29 Yn y ddeunawfed flwyddyn i Nebuchodonosor efe a gaethgludodd o Jerusalem wyth gant a deuddeg ar hugain o ³ddynion.

30 Yn ⁿy drydedd flwyddyn ar hugain i Nebuchodonosor, Nebuzaradan pennaeth y milwyr a gaethgludodd saith gant a phump a deugain o Iuddewon: yr holl ddynion hyn oedd bedair mil a chwe chant.

31 ¶ ^oAc yn y ddwyfed flwyddyn ar bymtheg ar hugain wedi caethgludo Jehoiacin brenhin Judah, yn y deuddegfed mis, ar y pummed dydd ar hugain o'r mis, Efilmerodach brenhin Babilon, yn y flwyddyn gyntaf o'i deyrnasiad, ^pa ddyrchafodd ben Jehoiacin brenhin Judah, ac a'i dug ef allan o'r carchardy,

Cyn
CRIST
588.⁷ Heb.
ac edau.¹ Edrych
1 Bren. 7.
50.^k 2 Bren.
25. 13.⁸ Heb.
rhiniog.⁹ Heb. o'r
rhai oedd
yn gweled
amgylch y
brenhin.
² Neu, ac
ysgrifenydd
pennaeth y llu.

600.

¹ Edrych
2 Bren. 24.
12.590.
^m Edrych
2 Bren. 24.
14.³ Heb.
eneidiau.
585.ⁿ Edrych
ad. 12.562.
^o 2 Bren.
25. 27.^p Gen. 40.
13, 20.

Cyn
CRIST
562.⁴ Heb. ym-
diddan-
odd âg ef
bethau da.

32 Ac a ⁴ddywedodd yn dêg wrtho, ac a osododd ei frenhin-faingc ef uwch law gorsedd-feingciau y brenhinoedd, y rhai oedd gyd âg ef yn Babilon.

33 Ac efe a newidiodd ei garcharwrig ef: ac efe a fwytaodd fara

ger ei fron ef yn wastad, holl ddyddiau ei einioes.

34 Ac am ei luniaeth ef, lluniaeth gwastadol a roddwyd iddo gan frenhin Babilon, dogn dydd yn ei ddydd, hyd ddydd ei farwol-aeth, holl ddyddiau ei einioes.

Cyn
CRIST
562.

GALARNAD JEREMIAH.

PENNOD I.

1 Gofidus gyflwr Jerusalem o herwydd ei phechodau, 12 a hithau yn cwyno rhag ei gofid, 18 ac yn cyfaddef bod barnedigaethau Duw yn gyfiawn.

PA fodd y mae y ddinas aml ei phobl yn eistedd ei hunan! *pa fodd* y mae y liosog ym mhlith y cenhedloedd megis yn weddw! *pa fodd* y mae tywysoges y taleithiau dan deyrnged!

2 Y mae hi ^ayn wylo yn hidl ^bliw nos, ac *y mae* ei dagrau ar ei gruddiau, ^cheb *neb* ^da o'i holl gariadau yn ei chysuro: ei holl gyfeillion a fuant anghywir iddi, ac a aethant yn elynion iddi.

3 Judah a fudodd ymaith gan flinder, a chan faint caethiwed; y mae hi yn aros ym mysg y cenhedloedd, heb gael gorphwysdra: ei holl erlidwyr a'i goddiweddasant hi mewn lleoedd cyfyng.

4 Y mae ffyrdd Sion yn galaru, o eisieu rhai yn dyfod i'r wyl arben-nig: ei holl byrth hi *sydd* anghyff-annedd, ei hoffeiraid yn ucheneidio, ei morwynion yn ofidus, a hithau yn ²flin arni.

5 Ei gwrthwynebwyr ^edynt ben-naf, y mae ei gelynion yn ffynnu: canys yr ARGLWYDD a'i gofidiodd hi am amlder ei chamweddau: ei ^fphlant a aethant i gaethiwed o flaen y gelyn.

6 A holl harddwch merch Sion a ymadawodd â hi: y mae ei thywysogion hi fel hyddod heb gael porfa, ac yn myned yn ddinerth o flaen yr ymlidiwr.

7 Y mae Jerusalem, yn nyddiau ei blinder a'i chaledi, yn cofio ei holl ³hyfrydwch oedd *iddi* yn y dyddiau gynt, pan syrthiodd ei phobl hi yn llaw y gelyn, heb *neb* yn ei chynnorthwyo hi: y gelynion a'i gwelsant *hi*, ac a chwarddasant am ben ei Sabbathau.

8 Jerusalem a bechodd bechod;

am hynny ⁴y symmudwyd hi: yr holl rai a'i hanrhydeddent sydd yn ei diystyru hi, o herwydd ⁵idd-ynt weled ei noethni hi: ie, y mae hi yn ucheneidio, ac yn troi yn ei hol.

9 Ei haflendid *sydd* yn ei godre, ^bnid yw hi yn meddwl am ei diwedd; am hynny y syrthiodd hi yn rhyfedd, ¹heb *neb* yn ei chysuro. Edrych, ARGLWYDD, ar fy mlinder; canys *ymfawrygodd* y gelyn.

10 Y gwrthwynebwr a estynodd ei law ar ei holl ⁵hoff-bethau hi: hi a welodd y cenhedloedd yn dyfod i mewn i'w chyssegr, i'r rhai y gorchymynasit ti ^kna ddalent i'rh gynnulleidfa.

11 Y mae ei holl bobl hi yn ucheneidio, ¹yn ceisio bwyd: hwy a roddasant eu hoff-bethau am fwyd i ⁶ddadebru yr enaid: edrych, ARGLWYDD, a gwel; canys dirmygus ydwyf fi.

12 ⁷Onid gwaeth gennych chwi, ⁸y fforddion oll? gwelwch ac edrychwch, a ^moes y fath ofid a'm gofid i, yr hwn a wnaethpwyd i mi, â'r hwn y gofidiodd yr ARGLWYDD *fi* yn nydd angerdd ei ddigder.

13 O'r uchelder yr anfonodd efe dân i'm hesgyrn i, yr hwn a aeth yn drech na hwynt: efe a ledodd rwyd o flaen fy nhraed, ac a'm dychwelodd yn *fy* ol; efe a'm gwnaeth yn anrheithiedig, ac yn ofidus ar hyd y dydd.

14 Rhwymwyd iau fy nghamweddau â'i law ef: hwy a blethwyd, ac a ddaethant i fynu am fy ngwddf: efe a wnaeth i'm nerth syrthio; yr ARGLWYDD a'm rhoddodd mewn dwylaw, *oddi tan y rhai* ni allaf gyfodi.

15 Yr ARGLWYDD a fathrodd fy holl rai grymmus o'm mewn; efe a gyhoeddodd i'm herbryn gymmanfa, i ddifetha fy ngwŷr ieuainge: ⁹*fel*

Cyn
CRIST
Cylch
588.⁴ Heb. yr aeth ym symmudiad, neu, yn gwydr.⁵ Jer. 13. 26.

Ezec. 16.

37. a 23. 29.

Hos. 2. 10.

^b Deut. 32.

29.

¹ ad. 2, 17,

21.

⁵ Neu, ddymunol, neu, hysgryd.^k Deut. 23.

3.

Neh. 13. 1.

¹ Jer. 52. 6.⁶ Heb. ddy-chweyd.⁷ Neu, Nid gwaeth.⁸ Heb.

y rhai a dramwy- wch y ffordd?

^m Dan. 9. 12.^a Jer. 13. 17.^b Job 7. 3.

Ps. 6. 6.

cad. 9. 16,

17, 21.

^d Jer. 4. 30.

a 30. 14.

ad. 19.

² Heb. chweru.^e Deut. 28.

43, 44.

^f Jer. 52. 28.³ Neu, bethau dymunol.⁹ Neu, athr-odd yr Arglwydd win-wrŷf y forwyn.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^a Es. 63. 3.
^a Jer. 13. 17.
^a 14. 17.
^a pen. 2. 18.
² Heb. ddy-
chweilai.

^P Jer. 4. 31.

^a Dan. 9. 7.

^r 1 Sam. 12.

^a 14. 15.

³ Neu,
orchymyn.
Heb. enau.

^a ad. 2.
Jer. 30. 14.

^a Es. 16. 11.
Jer. 48. 36.
^a pen. 2. 11.
Hos. 11. 8.

^a Deut. 32.
25.
Ezec. 7. 15.

^a Es. 13. &c.
Jer. 46. &c.

^r pen. 5. 17.

^a 1 Chron.
23. 2.
^a Ps. 99. 5.
^a 132. 7.
^a ad. 17. 21.
^a pen. 3. 43.

² Heb. a
wnaeth
iddynt
gyffwrdd
a'r llawr.

gwin-wrŷf ^ay sathrodd yr ARGLWYDD y forwyn, merch Judah.

16 Am hyn yr ydwyf yn wylo; ^ay mae fy llygad, fy llygad, yn rhedeg gan ddwfr, o herwydd pellhâu oddi wrthyf ddiddanwr a ²ddadebrai fy enaid: fy meibion sydd anrheithiedig, am i'r gelyn orchfygu.

17 ^PSïon a ledodd ei dwylaw, heb neb yn ei diddanu: yr ARGLWYDD a orchymynodd am Jacob, *fod* ei elynion yn ei gylch: Jerusalem sydd fel gwraig fis-glwyfus yn eu mysg hwynt.

18 ¶ ^aCyfiawn yw yr ARGLWYDD; oblegid myfi ^aa fŵm anufudd i'w ³air ef: gwrandêwch, attolwg, bobloedd oll, a gwelwch fy ngofid: fy morwynion a'm gwŷr ieuaingc a aethant i gaethiwed.

19 Gelwais am fy nghariadau, *a* ^ahwy a'm twyllasant; fy offeiriad a'm henafgwyr a drengasant yn y ddinas, tra oeddynt yn ceisio iddynt fwyd i ddadebru eu henaid.

20 Gwel, O ARGLWYDD; canys y mae yn gyfyng arnaf: ^afy ymysgaroedd a gyffroisat, fy nghalon a drodd ynof; o herwydd fy mod yn rhy anufudd: ^ay mae y cleddyf yn difetha oddi allan, megis marwolaeth sydd gartref.

21 Clywsant fy mod i yn ucheneidio: nid *oes* a'm diddano: fy holl elynion, *pan* glywsant fy nrygfyd, a lawenychasant am i ti wneuthur *hynny*: *ond* ti a ddygi i ben ^ay dydd a gyhoeddaist, a hwy a fyddant fel finnau.

22 Deued eu holl ddrygioni hwynt o'th flaen di; a gwna iddynt hwy fel y gwnaethost i minnau, am fy holl gamweddau: oblegid *y mae* fy ucheneidiau yn aml, ^aa'm calon yn ofidus.

PENNOD II.

1 *Jeremiah yn galaru am ofid Jerusalem: 20 ac yn cwyno wrth Dduw faint oedd.*

PA fodd y dug yr ARGLWYDD gwmwl ar ferch Sïon yn ei sorriant, *ac* y bwriodd degwch Israel i lawr o'r nefoedd, ac na chofiodd ^aleithig ei draed yn nydd ei ddigofaint!

2 Yr Arglwydd a lyngcodd, ^bheb arbed, holl anneddau Jacob; efe a ddifrododd yn ei ddigter amddiffynfeydd merch Judah; efe ²a'u tynnodd *hwynt* i lawr, *ac* a ddi-fwynodd y deyrnas a'i thywysogion.

3 Mewn sorriant digllawn y tor-

rodd efe holl gorn Israel: efe a dynnodd *ei* ddeheulaw yn *ei* hol oddi wrth y gelyn; ac yn erbyn Jacob y cynneuodd megis fflam dallyd, *yr hon* a ddifa o amgylch.

4 Efe a annelodd ei fwa fel gelyn; safodd â'i ddeheulaw fel gwrthwynebwyr, ac a laddodd bob dim hyfryd i'r golwg ym mhbell merch Sïon: fel tân y tywalltodd efe ei ddigofaint.

5 Yr Arglwydd sydd megis gelyn: efe a lyngcodd Israel, efe a lyngcodd ei holl balasau hi: efe a ddi-fwynodd ei hamddiffynfeydd, ac a wnaeth gwynfan a galar yn aml ym merch Judah.

6 Efe ^aa anrheithiodd ³ei babell ^dfel gardd; efe a ddinystriodd le-oedd ei gymmanfa: yr ARGLWYDD a wnaeth anghofio yn Sïon yr uchel-wyl a'r Sabbath, ac yn lli-d-iowgrwydd ei sorriant y dirmygodd efe y brenhin a'r offeiriad.

7 Yr ARGLWYDD a wrthododd ei allor, a ffeiddiodd ei gyssegr; ⁴rhoddodd gaerau ei phalasau hi yn llaw y gelyn: ^arhoddasant floedd yn nhŷ yr ARGLWYDD, megis ar ddydd uchel-wyl.

8 Yr ARGLWYDD a fwriadodd ddifwyno mur merch Sïon; ^fefe a estynodd linyn, ac nid attaliodd ei law rhag ⁵difetha: am hynny y gwnaeth efe i'r rhagfur ac i'r mur alaru; cyd-lesgasant.

9 Ei phyrth a soddasant i'r ddaear; efe a ddifethodd ac a ddrylliodd ei barrau hi: ⁸ei brenhin a'i thywysogion *ydylt* ym mysg y cenhedloedd: heb gyfraith *y mae*; ^ba'i phrophwydi heb gael gweledigaeth gan yr ARGLWYDD.

10 Henuriaid merch Sïon a eisteddant ar lawr, a dawant â sôn; ⁱgosodasant lwch ar eu pennau; ymwregysant â sachlian: gwryf-fon Jerusalem a ostyngasant eu pennau i lawr.

11 ^kFy llygaid sydd yn pallu gan ddaerau, ¹fy ymysgaroedd a gyffroisat, fy afu a dywalltwyd ar y ddaear; o herwydd dinystr merch fy mhobl, pan lewygodd ^my plant a'r rhai yn sugno yn heolydd y ddinas.

12 Hwy a ddywedant wrth eu mammau, Pa le *y mae* *ŷd* a gwin? pan lewygent fel yr archolledig yn heolydd y ddinas, pan dywalltent eu heneidiau ym mynwes eu mammau.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^c Ps. 80. 12.
^a 89. 40.
Es. 5. 6.
³ Neu,
ei gae.
^d Es. 1. 8.

⁴ Heb.
cauodd.
^e Ps. 74. 4.

^f 2 Bren.
21. 13.
Es. 34. 11.
⁵ Heb.
lyngu.

⁶ 2 Bren.
24. 15.
^a 25. 7.
^h Ps. 74. 9.
Ezec. 7. 26.

ⁱ Job 2. 12.

^k pen. 3. 48,
&c.
¹ pen. 1. 20.

^m ad. 19.
pen. 4. 4.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

13 Pa beth a gymmeraf yn dyst i ti? beth a gyffelybaf i ti, O ferch Jerusalem? beth a gystadlaf â thi, fel y'th ddiddanwyf, O forwyn, merch Sion? canys *y mae* dy ddinystyr yn fawr fel y môr; pwy a'th iachâ di?

14 Dy ^a brophwydi a welsant i ti gelwydd a diflasrwydd; ac ni ddatguddiasant dy anwiredd, i droi ymaith dy gaethiwed: eithr hwy a welsant i ti feichiau celwyddog, ac achosion deol.

15 ^a Y rhai oll a dramwyent y ffordd, ^a a gurent *eu* dwylaw arnat ti; chwibanent, ac ysgydwent eu pennau ar ferch Jerusalem, *gan ddywedyd*, Ai dyma y ddinas a alwent ^a yn berffeithrwydd tegwch, yn llawenydd yr holl ddaear!

16 ^a Dy holl elynion a ledasant eu safnau arnat ti; a chwibanasant, ac a esgryngasant ddannedd, ac a ddywedasant, Llyngcasom *hi*: yn ddiau dyma y dydd a ddisgwylasom ni; ni a'i cawsom, ni a'i gwelsom.

17 Yr ARGLWYDD a wnaeth ^a yr hyn a ddychymygodd; ac a gyflawnodd ei air yr hwn a orchymynodd efe er y dyddiau gynt: ^a efe a ddi-frododd, ac nid arbedodd; efe a wnaeth i'r gelyn lawenychu yn dy erbyn di; efe a ddyrchafodd gorn dy wrthwynebwyd di.

18 Eu calon hwynt a waeddodd ar yr ARGLWYDD, O fur merch Sion, tywallt ^a ddagrau ddydd a nos fel afon; na orphwys, ac na pheidied canwyll dy lygad.

19 Cyfod, cyhoedda liw nos; yn nechreu y wyladwriaeth ^a tywallt dy galon fel dwyr ger bron yr ARGLWYDD: dyrchafa dy ddwyllaw atto ef am einioes dy blant, ^a y rhai sydd yn llewygu o newyn ym mhen pob heol.

20 ¶ Edrych, ARGLWYDD, a gwel i bwy y gwnaethost fel hyn: ^a a fwyty y gwragedd eu ffrwyth eu hun, plant ^a o rychwant o hŷd? a leddir yr offeiriad a'r prophwyd ynghyssegr yr ARGLWYDD?

21 Ieuangc a hen sydd yn gorwedd ar lawr *yn* yr heolydd: fy morwynion a'm gwŷr ieuangc a syrthiasant trwy y cleddyf: ^a ti a'u lleddaist *hwynt* yn nydd dy sorriant, lleddaist *hwy* heb arbed.

22 Gelwaist, megis ar ddydd uchelwyl, fy nychryn o amgylch, fel na ddiangodd ac na adawyd neb yn

nydd sorriant yr ARGLWYDD: y gelyn a ddifethodd y rhai a faethais ac a fegais i.

PENNOD III.

1 Y ffyddloniaid yn cwynfan am eu gofidiau: 22 a thrwy drugareddau Duw, yn cadarnhau eu gobaith: 37 yn cydnabod cyfiawnder Duw: 55 yn gweddïo am ymwared iddynt eu hunain, 64 a dial ar eu gelynnion.

MYFI *yw* y gwr a welodd flinder gan wialen ei ddigofaint ef.

2 I dywyllwch, ac nid i oleuni, yr arweiniodd ac y tywysodd efe fi.

3 Yn fy erbyn i yn ddiau y trodd efe, ac y mae efe yn troi ei law ar hyd y dydd.

4 Efe a wnaeth fy nghnawd a'm croen yn hen; efe a ddrylliodd fy esgyrn.

5 Efe a adeiladodd i'm herbyn, ac a'm hamgylchodd â bustl ac â blinder.

6 ^a Efe a'm gosododd mewn tywyll leoedd, fel y rhai sydd wedi marw er ys talm.

7 ^b Efe a gauodd o'm hamgylch, fel nad elwyf allan: efe a wnaeth fy llyffethair i yn drom.

8 Pan lefwyf, a *phan* floeddiwyf, efe a gau allan fy ngweddi.

9 Efe a gauodd fy ffyrdd â cherrig nadd; efe a wrodd fy llwybrau.

10 ^c Yr oedd efe i mi *fel* arth yn cynllwyn, *neu* lew mewn llochesau.

11 Efe a wrodd fy ffyrdd, ac a'm drylliodd; yn anrheithiedig y gwnaeth fi.

12 Efe a annelodd ei fwa, ac ^d a'm gosododd fel nôd i saeth.

13 Efe a wnaeth i ² saethau ei gawell fyned i'm harennau.

14 ^e Gwatwargerdd oeddwn i'm holl bobl, *a'u* ^f cân ar hyd y dydd.

15 Efe a'm llanwodd â chwerwder; *efe* a'm meddwodd i â'r wermod.

16 Efe a dorrodd fy nannedd â cherrig, ac a'm trybaeddodd yn y llwch.

17 A phellheist fy enaid oddi wrth heddwch; anghofiais ddaioni.

18 A mi a ddywedais, Darfu am fy nerth a'm gobaith oddi wrth yr ARGLWYDD.

19 ³ Cofia fy mlinder a'm gofid, y wermod a'r bustl.

20 Fy enaid gan gofio a gofia, ac a ⁴ ddarostyngwyd ynof fi.

21 Hyn yr ydwyf yn ei ⁵ adgofio; am hynny y gobeithiaf.

22 ¶ ⁶ Trugareddau yr ARGLWYDD *yw* na ddarfu â'm danom ni: o

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^a Jer. 2. 8.
^a 5. 31.
^a 14. 14.
^a 23. 16.
^a 27. 14.
^a 29. 8. 9.
Ezec. 13. 2.

^a 1 Bren. 9.
8.
PEzec. 25. 6.

^a Ps. 48. 2.
^a 50. 2.

^a pen. 3. 46.

^a Lef. 26.
16, &c.
Deut. 28.
15, &c.

^a ad. 2.

^a Jer. 14. 17.
pen. 1. 16.

^a Pa. 62. 8.

^a ad. 11.

^a Lef. 26. 29.
Deut. 28.
53.
Jer. 19. 9.
pen. 4. 10.
Ezec. 5. 10.
^a Neu, a
drinir d
dwylaw?

^a pen. 3. 43.

^a Ps. 88. 5, 6.

^b Job 3. 23.
^a 19. 8.

^c Job 10. 16.
Es. 38. 13.
Hos. 5. 14.
^a 13. 7, 8.

^d Job 7. 20.
^a 16. 12.

² Heb.
feibion.

^e Jer. 20. 7.

^f Job 30. 9.
Ps. 69. 12.
ad. 63.

³ Neu,
Wrth gofio.

⁴ Neu,

grym-
mynd.
⁵ Heb. *ddy-*
chaelyd at
fy nghalon.
⁶ Mat. 3. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^h Ps. 16. 5.
^a 73. 26.
^a 119. 57.
Jer. 10. 16.

herwydd ni phalla ei dosturiaeth-
au ef.

23 Bob bore *y deuant* o newydd:
mawr *yw* dy ffyddlondeb.

24 Yr ARGLWYDD *yw* fy ^h rhan
i, medd fy enaid; am hynny y
gobeithiaf ynddo.

25 Daionus *yw* yr ARGLWYDD i'r
rhai a ddisgwylant wrtho, *ac* i'r
enaid a'i ceisio.

26 Da *yw* gobeithio a disgwyl yn
ddistaw am iachawdwriaeth yr AR-
GLWYDD.

27 Da *yw* i wr ddwyn *yr* iau yn
ei ieuengctid.

¹ Jer. 15. 17.

28 ¹ Efe a eistedd ei hunan, *ac*
a daw â sôn; am iddo *ei* dwyn *hi*
arno.

29 Efe a ddyry ei enau yn y llwch,
i edrych a oes obaith.

^k Es. 50. 6.
Matt. 5. 39.

30 ^k Efe a ddyry *ei* gern i'r hwn
a'i tarawo: efe a lenwir â gwarad-
wydd.

31 Oblegid nid yn dragywydd y
gwrthyd yr ARGLWYDD:

32 Ond er iddo gystuddio, etto
efe a dosturia, yn ol amllder ei
drugareddau.

¹ Ezec. 33.
11.

⁶ Heb.
galon.

33 Canys ¹ nid o'i ⁶ fodd y blina
efe, nac y cystuddia, blant dynion;

34 I fathru holl garcharorion y
ddaeir dan ei draed,

35 I wro barn gwr o flaen wyneb
y Goruchaf.

36 Nid *yw* yr ARGLWYDD yn gwel-
ed *yn dda* wneuthur cam â gwr
yn ei fatter.

^m Ps. 33. 9.

37 ¹ Pwy ^m a ddywed y bydd
dim, heb i'r ARGLWYDD *ei* orchy-
myn?

38 Oni ddaw o enau y Goruchaf
ⁿ ddrwg a da?

ⁿ Job 2. 10.

^{Es.} 45. 7.

^{Amos} 3. 6.

^o Diar. 10. 3.

⁷ Heb.
cwywa.

39 ^o Paham y ⁷ grwgnach dyn byw,
gwr am gospedigaeth ei bechod?

40 Ceisiwn a chwiliwn ein ffyrdd,
a dychwelwn at yr ARGLWYDD.

41 Dyrchafwn ein calonnau *a'n*
dwyllaw at DDUW yn y nefoedd.

42 Nyni a wnaethom gamwedd,
ac a fuom anufudd; tithau nid
arbedaist.

43 Gorchuddiaist *ni* â sorriant,
ac erlidiaist *ni*: ^p lleddaist, nid
arbedaist.

^p pen. 2. 2,
17, 21.

44 Ti a'th guddiaist dy hun â
chwmmwl, fel na ddeuai *ein* gweddi
trwodd.

^q 1 Cor. 4.
13.

45 Ti a'n gwnaethost ^q yn sorod
ac yn ysgubion y'nghanol y bobl.

^r pen. 2. 16.

46 ^r Ein holl elynion a ledasant
eu safnau yn ein herbyn.

47 ^r Dychryn a magl a ddaeth
arnom, anrhaith a dinystr.

48 ^t Fy llygad a ddiferodd ffryd-
iau o ddwfr, o herwydd dinystr
merch fy mhobl.

49 Fy llygad a ddiferodd, *ac* ni
pheidiodd, am nad oes gorphwys-
dra;

50 Hyd oni edrycho, *ac* *oni* ys-
tyrio yr ARGLWYDD o'r nefoedd.

51 Y mae fy llygad yn blino fy
enaid, ^s o herwydd holl ferched fy
ninas.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^s Es. 24. 17.
Jer. 48. 43.
^t Jer. 4. 19.
^u 9. 1.
^u 14. 17.
pen. 2. 11.

^s Neu, *yn*
fwy na.

^u Ps. 35. 7.
19. a 60. 4.
a 109. 3.

^x Ps. 69. 2.
a 124. 4, 5.
^y Ps. 31. 22.
Es. 38. 10,
11.

^z Ps. 130. 1.

52 Fy ngelynyon gan hela a'm hel-
iasant ^u yn ddiachos, fel aderyn.

53 Torrasant ymaith fy einioes yn
y pwll, a bwriasant gerrig arnaf.

54 ^x Y dyfroedd a lifasant dros
fy mhen; ^y dywedaist, Torrwyd fi
ymaith.

55 ^y Gelwais ar dy enw di, O
ARGLWYDD, o'r pwll isaf.

56 Ti a glywaist fy llef: na chudd
dy glust rhag fy uchenaid a'm
gwaedd.

57 Ti a ddaethost yn nês y dydd
y gelwais arnat: dywedaist, Nac
ofna.

58 Ti, O ARGLWYDD, a ddadleu-
aist gyd â'm henaid: gwaredaist
fy einioes.

59 Ti, O ARGLWYDD, a welaist fy
ngam: barn di fy marn i.

60 Ti a welaist eu holl ddial hwynt,
a'u holl amcanion i'm herbyn i.

61 Clywaist eu gwaradwydd, O
ARGLWYDD, *a'u* holl fwriadau i'm
herbyn;

62 Gwefusau y rhai a godant i'm
herbyn, *a'u* myfyrdod i'm herbyn
ar hyd y dydd.

63 Edrych ar eu heisteddiad *a'u*
cyfodiad; ^a myfi *yw* eu cân hwynt.

^a ad. 14.

64 ^b Tâl y pwyth iddynt, O AR-
GLWYDD, yn ol gweithred eu dwy-
law.

^b Ps. 28. 4.

65 Dod iddynt ^c ofid calon, dy
felldith iddynt.

^c Neu,
gynidyn-
rwydd.

66 Erldid hwynt â digofaint, a di-
fetha hwy oddi tan ^c nefoedd yr
ARGLWYDD.

^c Ps. 8. 3.

PENNOD IV.

1 Sion yn cwyno ei thostur gyflwr: 13 yn
cyffesu ei phechodau. 21 Bygythio Edom;
22 a chysuro Sion.

PA fodd y tywyllodd yr aur! y
newidiodd yr aur coeth da!
taflwyd cerrig y cyssegr ym mhen
pob heol.

2 Gwerthfawr feibion Sion, a chys-
tal ag aur pur, pa fodd y cyfrifydd

Cyn
CRIST
Cylch
588.

^a Es. 30. 14.
Jer. 19. 11.

^b Job 39. 14,
16.

^c Ps. 22. 15.

^d Edrych
pen. 2. 11,
12.

^e Job 24. 8.

² Neu,
cospedig-
aeth.

³ cospedig-
gaeth.

^f Gen. 19.
25.

⁴ Heb.
Tywyllach
na di.

⁵ Heb.
lifiriant.

⁶ pen. 2. 20.

^a Deut. 28.
57.
² Bren. 6.
23.

¹ Deut. 32.
22.

^k Jer. 5. 31.
a 23. 21.

⁶ Neu,
gan nas
gallent na
chuffyrrdd-
ent a'u, &c.

⁷ Neu,
O aflan.

hwynt ^afel ystenau pridd, gwaith
dwyllaw y crochenydd!

3 Y dreigiau a dynnant allan eu
bronnau, a roddant sugn i'w cenaw-
on: merch fy mhobl *a aeth* yn
greulawn, ^bfel yr estrysiaid yn yr
anialwch.

4 ^cTafod y plentyn sugno sydd
yn glynu wrth daffod ei enau gan
syched: ^dy plant a ofynant fara,
ond nid *oedd* a dorrai iddynt.

5 Y rhai a ymborthent yn foethus,
a ddfithwyd yn yr heolydd: y rhai
a feithrinwyd mewn ysgarlad, ^ea
goffeidiant y tommennydd.

6 Canys mwy yw ²anwiredd merch
fy mhobl na ³phechod Sodom, yr
hon ^fa ddinystriwyd megis yn ddi-
symmwrth, ni safodd llaw arni.

7 Purach oedd ei Nazareaid hi
na'r eira, gwynnach oeddynt na'r
llaeth, gwriddocach oeddynt o gorph
na'r cwrel, *a'u* trwsiad *oedd* o
saphir.

8 ⁴Duach yw yr olwg arnynt na'r
glöyn; nid adweinir hwynt yn yr
heolydd: eu croen a lŷn wrth eu
hesgyrn; gwywodd, aeth yn debyg
i bren.

9 Gwell yw y rhai a laddwyd â
chleddyf, na'r rhai a laddwyd â
newyn; oblegid y rhai hyn a ⁵ddi-
hoenant, wedi eu trywanu o *eisieu*
cnwd y maes.

10 ⁶Dwyllaw gwragedd tosturiol
a ferwasant eu plant eu hun: eu
^hhymborth oeddynt yn ninysr
merch fy mhobl.

11 Yr ARGLWYDD a gyflawnodd
ei ddigter, a dywalltodd lidiowg-
rwydd ei sorriant, ac ¹a gynneuodd
dân yn Sion, yr hwn a ddifaodd
ei seiliau hi.

12 Ni choeliasai brenhinoedd y
ddaeir, na holl drigolion y byd, y
deuai y gwrthwynebwyr a'r gelyn i
mewn i byrth Jerusalem.

13 ⁷Am bechodau ei phro-
phwydi, *ac* anwiredd ei hofferiaid,
y rhai a ollyngasant waed y rhai
cyfiawn o'i mewn hi;

14 Gwibiasant *fel* deillion yn yr
heolydd, *ac* ymddifwynasant gan
waed, ⁶fel na ellid cyffwrdd â'u
dillad hwynt.

15 Gwaeddasant arnynt, Ciliwch;
⁷aflan *yw*; ciliwch, ciliwch, na
chyffyrddwch; pan ffoisant, *ac* yr
aethant ymaith. Dywedent ym
mysg y cenhedloedd, Ni thrigant
hwy *yma* mwyach.

16 ⁸Sorriant yr ARGLWYDD a'u
gwasgarodd hwynt; nid edrych efe
arnynt mwy: ni pharchent hwy yr
offeriaid, ni thosturient wrth yr
henafgwyr.

17 Ninnau hefyd, ¹ein llygaid a
ballasant am ein cynnorthwy ofer:
gan ddisgwyl disgwyl yr oeddem
ni wrth genhedlaeth ni allai *ein*
hachub.

18 ^mHwy a olrheinant ein cerdd-
ediad, fel na allwn fyned ar hyd
ein heolydd: y mae ein diwedd ni
yn agos, ein dyddiau ni a gyflawn-
wyd; canys daeth ein diwedd ni.

19 ⁿBuanach yw ein herlidwyr
nag eryrod yr awyr; y maent yn
ein herlid ni ar y mynyddoedd,
yn ein cynllwyn yn yr anialwch.

20 ^oAnadl ein ffroenau, enneiniog
yr ARGLWYDD, ^pa ddaliwyd yn eu
¹rhwydau hwynt, *am* yr hwn y dy-
wedasem, Dan ei gysgod ef y bydd-
wn ni byw ym mysg y cenhedloedd.

21 ¹Bydd lawen a hyfryd, merch
Edom, yr hon wyt yn trigo yn nhir
Us: ^qdaw y cwppan attat tithau
hefyd; ti a feddwi, *ac* a ymnoethi.

22 ¹Gorphenwyd dy ²gosped-
igaeth di, merch Sion; ni chaeth-
gluda efe di mwy: efe a ymwel
â'th anwiredd di, merch Edom; efe
³a ddatguddia dy bechodau.

PENNOD V.

Tostur gwynfan Sion, mewn gweddi at Dduw.

COFIA, O ARGLWYDD, beth a
ddaeth i ni: edrych a gwel
ein gwaradwydd.

2 Ein hetifeddiaeth ni a dröwyd
i estroniaid, a'n tai i ddieithriaid.

3 Amddifaidd ydym heb dadau; ein
mamau *sydd* megis gweddwon.

4 Yr ydym yn yfed ein dwfr am
arian; ein coed sydd yn dyfod am
werth.

5 ²Ein gwarrau sydd dan erlid;
llafurio yr ydym, nid oes gorphwys-
dra i ni.

6 Rhoisom ein llaw i'r Aiphtiaid,
i'r Assyriaid, i gael digon o fara.

7 ^aEin tadau a bechasant, *ac* nid
ydynt: ninnau sydd yn dwyn eu
³cosp hwynt.

8 Gweision sydd yn llywodraethu
arnom ni, heb *fod* a'n gwaredo o'u
llaw hwynt.

9 *Mewn enbydrwydd* am ein heim-
ioes y dygasom ein bara i mewn,
o herwydd cleddyf yr anialwch.

10 Ein ^bcroen a dduodd fel ffwrn,
⁴gan y newyn tost.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

⁸ Heb.
Wyned.

¹² Bren. 24.
7.
⁷ Es. 30. 6, 7.
Jer. 37. 7.
Ezec. 29.
16.

^m 2 Bren.
25. 4, 5.

ⁿ Deut. 23.
49.

^o Gen. 2. 7.

^p Jer. 52. 9.
Ezec. 12.
13.

^a 19. 4, 8.
⁹ ffosydd.

^q Jer. 25. 15,
16, 21.

^r Es. 40. 2.
² Neu,
anwiredd.

⁸ Neu, a'th
gaethgluda
am dy
bechodau.

² Heb. *Ar*
ein gwar-
rau y'n
herlidir.

^a Jer. 31. 29.
Ezec. 18. 2.

³ hanwir-
eddau.

^b Job 30. 30.
Ps. 119. 83.

⁴ Neu, gan
ddyghrym-
tadau,
neu, dym-
hesloedd
y newyn.

Cyn
CRIST
Cylch
588.

• Es. 47. 6.

11 Hwy a dreisiasant y gwragedd yn Sion, a'r morwynion yn ninasoedd Judah.

12 Crogasant dywysogion â'u dwylaw; ^c ni pherchid wynebaw yr henafgwyr.

13 Hwy a gymmerasant y gwŷr ieuaingc i falu; a'r plant a syrthiasant dan y coed.

14 Yr henafgwyr a beidiasant â'r porth; y gwŷr ieuaingc â'u cerdd.

15 Darfu llawenydd ein calon: ein dawns a drodd yn alar.

5 Heb.
coron ein.

16 Syrthiodd ^d y goron oddi am ein pen: gwae ni yn awr bechu o honom!

17 Am hyn ^d y mae ein calon yn ofidus; ^e am hyn y tywyllodd ein llygaid.

18 O herwydd mynydd Sion, yr hwn a anrheithiwyd, y mae y llwynogod yn rhodio ynddo.

19 ^f Ti, ARGLWYDD, a barhêi byth; dy orsedd-faingc yn oes oesoedd.

20 Paham yr anghofi ni byth, *ac* y gadewi ni dros hir ddyddiau?

21 ^g Dychwel ni, O ARGLWYDD, attat ti, a ni a ddychwelir: adnewyddda ein dyddiau megis cynt.

22 ^h Eithr ti a'n llwyr-wrthodaist ni: ti a ddigiaist wrthym ni yn ddirfawr.

Cyn
CRIST
Cylch
588.d pen. 1. 22.
• Ps. 6. 7.f Ps. 9. 7.
a 10. 16.
a 29. 10.
a 90. 2.
a 102. 12.
27.
a 145. 13.
Hab. 1. 12.
g Ps. 80. 3.
7. 19.
Jer. 31. 18.h Canys a
llwyr-wrth-
odaist di
nynt?

LLYFR Y

PROPHWYD EZECIEL.

Cyn
CRIST
Cylch
595.

PENNOD I.

1 Yr amser y prophwydodd Ezeiel yn Chebar.
4 Gweledigaeth y pedwar cerub, 15 y pedair olwyn, 26 a gogoniant Duw.

A DARFU yn y ddegfed flwydd- yn ar hugain, yn y pedwerydd mis, ar y pummed dydd o'r mis, a mi ym mysg ² y gaethglud wrth afon Chebar, ^a agoryd y nefoedd; a gwelwn weledigaethau Duw.

2 Yn y pummed dydd o'r mis, honno oedd y bummed flwyddyn o gaethgludiad ^b brenhin Jehoiachin,

3 Y daeth gair yr ARGLWYDD yn eglur at ³ Ezeiel yr offeiriad, mab Buzi, yn nhir y Caldeaid, wrth afon Chebar; ac ^c yno y bu llaw yr ARGLWYDD arno ef.

4 ¶ Yna yr edrychais, ac wele yn dyfod o'r gogledd gorwynt, a chwmmwl mawr, a than yn ymgymmeryd, a disgleirdeb o amgylch iddo; ac o'i ganol, *sef* o ganol y tân, fel lliw ^d ambr.

5 Hefyd o'i ganol y daeth cyffelybrwydd i bedwar peth byw. A ^d dyma eu hagwedd hwynt; Dull dyn oedd iddynt.

6 A ^e phedwar wyneb i bob un, a phedair aden i bob un o honynt.

7 A'u traed yn ^f draed uniawn; a gwadn eu traed fel gwadn troed llo; a gwreichioni yr oeddynt fel lliw efydd gloyw.

8 Ac yr oedd dwylaw dyn oddi tan eu hadenydd, ar eu pedwar ystlys; eu hwynebaw hefyd a'u hadenydd oedd ganddynt ill pedwar.

9 ^f Eu hadenydd hwynt oedd wedi eu cyssylltu y naill wrth y llall: pan gerddent, ni thröent; âent bob un yn uniawn rhag ei wyneb.

10 Dyma ^g ddull eu hwynebaw hwynt; Wyneb dyn, ac wyneb llew, oedd ar y tu dehau iddynt ill pedwar: ac wyneb ^h ŷch o'r tu aswy iddynt ill pedwar, ac wyneb eryr iddynt ill pedwar.

11 Dyma eu hwynebaw hwynt; a'u hadenydd oedd wedi eu ⁱ dosparthu oddi arnodd, dwy i bob un wedi eu cyssylltu â'u gilydd, a ^j dwy oedd yn cuddio eu cyrph.

12 ⁱ Aent hefyd bob un yn uniawn rhag ei wyneb; ^k i'r lle y byddai yr yspryd ar fyned, yno yr âent; ^l ni thröent pan gerddent.

13 Dyma ddull y pethau byw; Eu gwelediad oedd fel marwor tân yn llosgi, ac fel gwelediad fflaglau: yr oedd efe yn ymgerdded rhwng y pethau byw, a disglair oedd y tân, a mellit yn dyfod allan o'r tân.

14 Rhedai hefyd a dychwelai y pethau byw, fel gwelediad mellten.

15 ¶ Edrychais hefyd ar y pethau byw: ac wele ar lawr yn ymyl y pethau byw un olwyn, gyd â'i bedwar wyneb.

16 Dull yr olwynion a'u gwaith oedd fel lliw beryl: a'r un dull oedd iddynt ill pedair; a'u gwedd hwynt a'u gwaith fel pe byddai olwyn ynghanol olwyn.

17 Pan elent, âent ar eu pedwar ochr: ^m ni thröent pan gerddent.

Cyn
CRIST
Cylch
595.

f ad. 11, 12.

g Edrych
Dat. 4. 7.h Neu,
lleu.

i Es. 6. 2.

j ad. 9.

k ad. 20.

l ad. 17.

m ad. 12.

2 y rhaŷ a
gaeth-
gludasi.
a Felly
Matt. 3. 16.
Act. 7. 56.
a 10. 11.
Dat. 19. 11.b 2 Bren.
24. 12.3 Heb.
Jehozabab.c 1 Bren.
18. 46.
pen. 3. 14.
22.

4 gloyw.

d pen. 10. 8,
&c.

e ad. 10.

f Heb.
droed.

Cyn
CRIST
Cylch
595.

18 Eu cantau hefyd oedd gyfuwch ag yr oeddynt yn ofnadwy: a'u cantau *oedd* yn llawn llygaidd oddi amgylch ill pedwar.

19 A phan gerddai y pethau byw, yr olwynion a gerddent wrthynt; a phan ymgodai y pethau byw oddi ar y ddaear, yr ymgodai yr olwynion.

n ad. 12.

20 ⁿ I'r lle y byddai yr yspryd i fyned, yr âent, yno yr *oedd* eu hyspryd ar fyned; a'r olwynion a ymgodent ar eu cyfer hwynt: canys yspryd ⁷ y peth byw *oedd* yn yr olwynion.

7 Neu,
bywyd.

o ad. 19, 20.

21 ^o Cerddent pan gerddent hwythau, a safent pan safent hwythau; a phan ymgodent hwy oddi ar y ddaear, yr olwynion a ymgodent ar eu cyfer hwythau: canys yspryd ⁸ y peth byw *oedd* yn yr olwynion.

8 Neu,
bywyd.

22 Ac yr *oedd* ar bennau y pethau byw ddull y ffurfafen, fel lliw grisial ofnadwy, wedi ei hestyn dros eu pennau hwynt oddi arnodd.

23 A than y ffurfafen yr *oedd* eu hadenydd hwynt yn uniawn, y naill tu ag at y llall: dwy i bob un yn eu cuddio o'r naill du, a dwy i bob un yn cuddio eu cyrph o'r tu arall.

24 A mi a glywn swm eu hadenydd hwynt, fel swm dyfroedd lawer, fel swm yr Hollalluog, pan gerddent: swm lleferydd, fel swm llw: pan safent, llaesent eu hadenydd.

25 Ac yr *oedd* llais oddi ar y ffurfafen yr hon *oedd* ar eu pennau hwynt, pan safent, ac y llaesent eu hadenydd.

26 ¶ Ac oddi ar y ffurfafen yr hon *oedd* ar eu pennau hwynt, yr *oedd* cyffelybrwydd gorsedd-faingc, fel gwelediad maen saphir; ac ar gyffelybrwydd yr orsedd-faingc yr *oedd* oddi arnodd arno ef gyffelybrwydd megis gwelediad dyn.

9 gwefr.

27 Gwelais hefyd megis lliw ⁹ ambr, fel gwelediad tân o'i fewn o amgylch: o welediad ei lwynau ac uchod, ac o welediad ei lwynau ac isod, y gwelais megis gwelediad tân, a disgleirdeb iddo oddi amgylch.

P Dat. 4. 3.

28 ^P Fel gwelediad y bwa a fydd yn y cwmwl ar ddydd gwlawog, fel hyn yr *oedd* gwelediad y disgleirdeb o amgylch. Dyma welediad cyffelybrwydd gogoniant yr ARGWLWYDD. A phan welais, ¹⁰ syrthiais ar fy wyneb, a chlywais lais un yn llefaru.

9 pen. 3. 23.
Dan. 8. 17.
Dat. 1. 17.

PENNOD II.

1 Awdurdod Ezeziel, 6 a'i addysg. 9 Plyg llyfr ei orthrum brophwydoliaeth ef.

A C efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, saf ar dy draed, a mi a lefaraf wrthyf.

2 ^a A'r yspryd a aeth ynof, pan lefarodd efe wrthyf, ac a'm gosododd ar fy nhraed, fel y clywais yr hwn a lefarodd wrthyf.

a pen. 3. 24.

3 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, yr ydwyf fi yn dy ddanfôn di at feibion Israel, at ² genedl wrthryfelgar, y rhai a wrthryfelasant i'm herbyn; ^b hwynt-hwy a'u tadau a droseddasant i'm herbyn, hyd gorph y dydd hwn.

2 Heb. genhedloedd.

b Jer. 3. 25.

4 Meibion wyneb-galed hefyd a chadarn-galon yr wyf fi yn dy ddanfôn attynt: dywed dithau wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGWLWYDD DDUW.

5 A ^c pha un bynnag a wnelont ai gwrandaw, ai peidio, (^d canys tŷ gwrthryfelgar *ydylnt*.) etto ^e cânt wybod fod prophwyd yn eu mysg hwynt.

c pen. 3. 11.

d pen. 3. 26,

27.

e pen. 33. 33.

6 ¶ Tithau, fab dyn, ^f nac ofna rhagddynt, ac na arswyda er eu geiriau hwynt, er *bod* ³ gwrthryfelwyr a drain gyd â thi, a thithau yn trigo ym mysg ysgorpionau: ^h nac ofna rhag eu geiriau hwynt, ac na ddychryna gan eu hwynebau hwynt, er mai tŷ ⁴ gwrthryfelgar *ydylnt*.

f Jer. 1. 8,

17.

Luc. 12. 4.

3 Neu,

niferi.

g Jer. 6. 28.

Mic. 7. 4.

h pen. 3. 9.

1 Petr. 3. 14.

4 Heb.

gwrth-

ryfel.

7 Etto llefara di fy ngeiriau wrthynt, pa un bynnag a wnelont ai gwrandaw ai peidio; canys ⁵ gwrthryfelgar *ydylnt*.

5 Heb.

gwrth-

ryfel.

8 Tithau fab dyn, gwrando yr hyn yr ydwyf fi yn ei lefaru wrthyf, Na fydd di wrthryfelgar fel y tŷ gwrthryfelgar hwn: lleda dy safn, a ⁱ bwyttu yr hyn yr ydwyf fi yn ei roddi i ti.

i Dat. 10. 9.

9 ¶ Yna yr edrychais, ac wele law wedi ei hanfon attaf, ac wele ynddi blyg llyfr.

10 Ac efe a'i dadblygodd o'm blaen i: ac yr *oedd* efe wedi ei ysgrifenu wyneb a chefn; ac yr *oedd* wedi ysgrifenu arno, galar, a griddfan, a gwae.

PENNOD III.

1 Ezeziel yn bwyttu y plyg llyfr: 4 a Duw yn ei nerthu ef: 15 ac yn dangos iddo real prophwydoliaeth: 22 ac yn cau ac yn egori genau y prophwyd.

A C efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, bwyttu yr hyn a geffych,

Cyn
CRIST
Cylch
595.

a pen. 2. 8.

b Dat. 10. 9.
Edrych
Jer. 15. 16.

595.

2 Heb.
ddwyf o
wefusau
a thrwm
o dafod;
Felly
ad. 6.

3 Neu,
Diau y
gwan-
dawsai,
&c.

c Ioan
15. 20.

d Es. 50. 7.
Jer. 1. 18.
a 15. 20.
Mic. 3. 8.
e Jer. 1. 8,
17.
pen. 2. 6.

f pen. 2. 5,
7.

g pen. 8. 3.
Edrych
1 Bren. 18.
12.
2 Bren. 2.
16.
Act. 8. 39.

4 Heb.
cyswll eu
gilydd.

h 2 Bren. 3.
15.
pen. 8. 1.

^a bwytta y llyfr hwn, a dos, ^a llefara wrth dŷ Israel.

2 Yna mi a agorais fy safn, ac efe a wnaeth i mi fwytta y llyfr hwnnw.

3 Dywedodd hefyd wrthyf, Bwyda dy fol, a llanw dy berfedd, fab dyn, â'r llyfr hwn yr ydwyf fi yn ei roddi attat. Yna ^b y bwytteais; ac yr oedd efe yn fy safn fel mêl o felusder.

4 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, cerdda, dos at dŷ Israel, a llefara â'm geiriau wrthynt.

5 Canys nid at bobl ² o iaith ddi-eithr ac o dafodiaith galed y'th anfonir di, ond at dŷ Israel;

6 Nid at bobloedd lawer o iaith ddi-eithr ac o dafodiaith galed, y rhai ni ddealli eu hymadroddion.

³ Oni wrdawsai y rhai hynny arnat, *pe* y'th anfonaswn attynt?

7 Etto tŷ Israel ni fynnant wrandaw arnat ti; canys ^c ni fynnant wrandaw arnaf fi: oblegid tal-gryfion a chaled-galon *ydylnt* hwy, holl dŷ Israel.

8 Wele, gwneuthum dy wyneb yn gryf yn erbyn eu hwynebau hwynt, a'th dâl yn gryf yn erbyn eu talcennau hwynt.

9 Gwneuthum dy dalcen ^d fel adamant, yn galettach na'r gall-estr: ^e nac ofna hwynt, ac na ddy-chryna rhag eu hwynebau, er mai tŷ gwrthryfelgar *ydylnt*.

10 Dywedodd hefyd wrthyf, Ha fab dyn, derbyn â'th galon, a chlyw â'th glustiau, fy holl eiriau a lefarwyf wrthyf.

11 Cerdda hefyd, ^a dos at y gaethglud, at feibion dy bobl, a llefara hefyd wrthynt, a dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^f pa un bynnag a wnelont ai gwrandaw ai peidio.

12 ^g Yna yr yspryd a'm cymmerodd, a chlywn swm cynnwrf mawr o'm hol, *yn dywedyd*, Bendigedig fyddo gogoniant yr ARGLWYDD o'i le.

13 A swm adenydd y pethau byw oedd yn ⁴ cyffwrdd â'u gilydd, a swm yr olwynion ar eu cyfer hwynt, a swm cynnwrf mawr.

14 A'r yspryd a'm cyfododd, ac a'm cymmerodd ymaith, a mi a euthum yn chwerw yn angerdd fy yspryd; ond ^h llaw yr ARGLWYDD oedd gref arnaf.

15 ¶ A mi a ddeuthum i Tel-

abib, at y gaethglud oedd yn aros wrth afon Chebar, a ¹ mi a eisteddais lle yr oeddynt hwythau yn eistedd, i.e. eisteddais yno saith niwrnod yn syn yn eu plith hwynt.

16 Ac ym mhen y saith niwrnod y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

17 ^k Mab dyn, mi a'th wneuthum di ¹ yn wyliedydd i dŷ Israel: am hynny gwrando y gair o'm genau, a rhybuddia hwynt oddi wrthyf fi.

18 Pan ddywedwyf wrth y drygionus, Gan farw y byddi farw; oni rybuddi ef, ac oni leferi i rybuddio y drygionus oddi wrth ei ddrygionus, fel y byddo byw; y drygionus hwn a fydd marw yn ei anwiredd: ond ei waed ef a ofynaf fi ar dy law di.

19 Ond os rhybuddi y drygionus, ac yntau heb droi oddi wrth ei ddrygioni, na'i ffordd ddrygionus, efe a fydd marw yn ei ddrygioni; ond ti a achubaist dy enaid.

20 Hefyd ^m pan ddychwelo y cyfiawnder oddi wrth ei ⁵ gyfiawnder, a gwneuthur camwedd, a rhoddi o honof dramgwydd o'i flaen ef, efe fydd marw: am na rybuddiaist ef, am ei bechod y bydd efe marw, a'i gyfiawnder yr hwn a wnaeth efe ni chofir; ond ei waed ef a ofynaf ar dy law di.

21 Ond os tydi a rybuddi y cyfiawnder, rhag pechu o'r cyfiawnder, ac na phecho efe; gan fyw y bydd efe byw, am ei rybuddio: a thithau a achubaist dy enaid.

22 ¶ Ac ⁿ yno y bu llaw yr ARGLWYDD arnaf, ac efe a ddywedodd wrthyf, Cyfod, dos i'r gwastadedd, ac yno y llefaraf wrthyf.

23 Yna y cyfodais, ac yr euthum i'r gwastadedd: ac wele ogoniant yr ARGLWYDD yn sefyll yno, fel y gogoniant ^o a welswn wrth afon Chebar: a ^p mi a syrthiais ar fy wyneb.

24 Yna ^q yr aeth yr yspryd yno, ac a'm gosododd ar fy nhraed, ac a ymddiddanodd â mi, ac a ddywedodd wrthyf, Dos, a chau arnat o fewn dy dŷ.

25 Tithau fab dyn, wele, ^r hwy a roddant rwymau arnat, ac a'th rwymant â hwynt, ac na ddos allan yn eu plith.

26 A ^s mi a wnaaf i'th dafod lynu wrth dafod dy enau, a thi a wneir yn fud, ac ni byddi iddynt yn

Cyn
CRIST
595.

¹ Job 2. 13.

k pen. 33. 7,
&c.
¹ Es. 52. 8.
a 56. 10.
a 62. 6.
Jer. 6. 17.

m pen. 18.
24.
a 33. 12, 13.
⁵ Heb.
gyfiawn-
derau.

n ad. 14.
pen. 1. 3.

o pen. 1. 1.
p pen. 1. 28.

q pen. 2. 2.

r pen. 4. 8.

s pen. 24.
27.
Luc 1. 20,
22.

Cyn
CRIST
595.

¹ pen. 2, 5.

geryddwr : ¹ canys tŷ gwrthryfelgar ydynt.

27 Ond pan lefarwyf wrthyf, yr agoraf dy safn, a dywedi wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Yr hwn a wrandawo, gwrandawed; a'r hwn a beidio, peidied: canys tŷ gwrthryfelgar ydynt.

PENNOD IV.

1 Dan rith a chysgod amgylchynu y ddinas, y mae yn dangos yr amser o wrthryfel Jero-boam hyd y caethiwed : 9 a thrwy ddarparu lluniaeth mewn gwarchae, yn dangos doted fyddai y newyn.

TITHAU fab dyn, cymmer i ti briddlech, a dod hi o'th flaen, a llunia arni ddinas Jerusalem :

2 A gwarchae yn ei herbyn hi, ac adeilada wrthi ² warchglawdd, a bwrw o'i hamgylch hi wrthglawdd; dod hefyd wersylloedd wrthi, a gosod offer rhyfel yn ei herbyn o amgylch.

3 Cymmer i ti hefyd ³ badell haiarn, a dod hi yn fur haiarn rhyngot a'r ddinas; a chyfeiria dy wyneb att, a bydd mewn gwarchaëedigaeth, a gwarchae di arni. Arwydd fydd hyn i dŷ Israel.

4 Gorwedd hefyd ar dy ystlys aswy, a gosod anwiredd tŷ Israel arni; wrth rifedi y dyddiau y gorweddych arni, y dygi eu hanwiredd hwynt.

5 Canys rhoddais arnat ti flynyddoedd eu hanwiredd hwynt, wrth rifedi y dyddiau, tri chàn niwrnod a deg a phedwar ugain: felly y dygi anwiredd tŷ Israel.

6 A phan orphenych y rhai hynny, gorwedd eilwaith ar dy ystlys ddehau, a thi a ddygi anwiredd tŷ Judah ddeugain niwrnod: ⁴ pob diwrnod am flwyddyn a roddais i ti.

7 A chyfeiria dy wyneb at warchaëedigaeth Jerusalem, a'th fraich yn noeth; a thi a brophwydi yn ei herbyn hi.

8 Wele hefyd, rhoddais rwymau arnat, fel na throëch ⁵ o ystlys i ystlys, nes gorphen o honot ddyddiau dy warchaëedigaeth.

9 ¶ Cymmer i ti hefyd wenith, a haid, a ffa, a fflacbys, a millet, a chorbys, a dod hwynt mewn un llestr, a gwna hwynt i ti yn fara, dros rifedi y dyddiau y gorweddych ar dy ystlys: tri chàn niwrnod a deg a phedwar ugain y bwyttêi ef.

10 A'th fwyd a fwyttêi a fydd wrth bwys, ugain siel yn y dydd: o amser i amser y bwyttêi ef.

11 Y dwfr hefyd a yfi wrth fesur; chweched ran hin a yfi, o amser i amser.

12 Ac fel teisen haid y bwyttêi ef; ti a'i cresi hi hefyd wrth dail tom dyn, yn eu gwydd hwynt.

13 A dywedodd yr ARGLWYDD, Felly ^b y bwytty meibion Israel eu bara halogedig ym mysg y cenhedloedd y rhai y gyrraf hwynt attynt.

14 Yna y dywedais, ° O ARGLWYDD DDUW, wele, ni halogwyd fy enaid, ac ni fwytteais ^d furgyn neu ysglyfaeth o'm hieuengctid hyd yr awr hon; ac ni ddaeth i'm safn gig ffaidd.

15 Yntau a ddywedodd wrthyf, Wele, mi a roddais i ti fiswail gwartheg yn lle tom dyn, ac â hwynt y gwnei dy fara.

16 Dywedodd hefyd wrthyf, Mab dyn, wele ° fi yn torri ffon bara yn Jerusalem, fel y bwyttaont fara dan bwys, ac mewn gofal; ac yr yfонт ddwfr dan fesur, ac mewn syndod.

17 Fel y byddo arnynt eisieu bara a dwfr, ac y synnont un gyd âg arall, ac ^f y darfyddont yn eu hanwiredd.

PENNOD V.

1 Dan rith a chysgod y gwallt, 5 y mae yn dangos barnedigaeth Jerusalem am eu hanwiredd; 12 a hynny trwy newyn, a chleddyf, a gwasgarfa.

TITHAU fab dyn, cymmer i ti gyllell lem, cymmer i ti ellyn eillio, ² ac ° eillia dy ben a'th farf: yna y cymmeri i ti gloriannau pwys, ac y rhenni hwynt.

2 ^b Traian a losgi yn tân y'ngghanol ° y ddinas, pan gyflawner ^d dyddiau y gwarchae; traian a gymmeri hefyd, ac a'i tarewi â'r gyllell o'i amgylch; a thraian a daeni gyd â'r gwynt: a mi a dynnaf gleddyf ar eu hol hwynt.

3 Cymmer hefyd oddi yno ychydig o nifer, a chylymma hwynt yn dy ³ odre.

4 A chymmer eilwaith rai o honnynt hwy, a thafl hwynt i ganol y tân, a llosg hwynt yn tân: o hono y daw allan dân i holl dŷ Israel.

5 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Jerusalem yno hon: gosodais hi ym mysg y cenhedloedd a'r tiroedd o'i hamgylch.

Cyn
CRIST
Cylch
595.

^b Hos. 9, 3.

^c Act. 10. 14.

^d Exod. 22. 31.
Lef. 11. 40.
a 17. 15.
Deut. 14. 3.

^e Lef. 26. 26.
Pa. 105. 16.
Es. 3. 1.
pen. 5. 16.
a 14. 13.

^f Lef. 26. 39.

594.

² Heb. a gwna iddo dramwy ar dy ben, &c.

^a Es. 7. 20.
^b ad. 12.
^c pen. 4. 1.
^d pen. 4. 8, 9.

³ Heb. esgyll.

Cylch
975.
Dechreu o
1 Bren. 12.
27.
Diwedd
Cylch
585.

^a Num. 14. 34.
⁴ Heb. diwrnod am flwyddyn, diwrnod am flwyddyn.

⁵ Heb. o'th ystlys i'th ystlys.

Cyn
CRIST
594.

6 A hi a newidiodd fy marnedig-
aethau i ddrygioni yn fwy na'r
cenhedloedd, a'm deddfau yn fwy
na'r gwledydd *sydd* o'i hamgylch:
cansys gwrthodasant fy marnedig-
aethau a'm deddfau, ni rodiasant
ynddynt.

7 Am hynny fel hyn y dywed
yr ARGLWYDD DDUW; Am i chwi
amlhâu yn fwy na'r cenedloedd
sydd o'ch amgylch, heb rodio o
honoch yn fy neddfau, na gwneuth-
ur fy marnedigaethau, ac ^ena
wnaethoch yn ol barnedigaethau y
cenhedloedd *sydd* o'ch amgylch;

8 Am hynny fel hyn y dywed yr
ARGLWYDD DDUW; Wele fi, iē,
myfi, *ydwyl* yn dy erbyn, a gwnaf
yn dy ganol di farnedigaethau yng
ngolwg y cenedloedd.

9 A gwnaf ynot yr hyn ni wneuth-
um, ac nis gwnaf ei fath mwy, am
dy holl ffeidd-dra.

10 Am hynny y tadau ^fa fwyttânt
y plant yn dy fysg di, a'r plant a
fwytty eu tadau; a gwnaf ynot
farnedigaethau, a mi a daenaf dy
holl weddill gyd â phob gwynt.

11 Am hynny, *fel mai* byw fi,
medd yr ARGLWYDD DDUW, Yn
ddiau am halogi o honot fy nghys-
segr â'th holl ffeidd-dra ac â'th
holl frynti, am hynny hefyd y prin-
hâf finnau *di*; ac ^snid arbed fy
llygad, ac ni thosturiaf chwaith.

12 ¶ ^bDy draian fyddant feirw o'r
haint, ac a ddarfyddant o newyn,
yn dy ganol; a thraian a syrthiant
ar y cleddyf o'th amgylch; a ⁱthrai-
an a daenaf gyd â phob gwynt: a
^kthynnaf gleddyf ar eu hol hwynt.

13 Felly y gorphenir fy nig, ac y
llonyddaf fy lliidiogrwydd yn eu
herbyn hwynt, ac ⁱymgysuraf: a
hwy a gânt wybod mai myfi yr
ARGLWYDD a'i lleferais yn fy
ngwŷn, pan orphenwyf fy lliid yn-
ddynt.

14 A rhoddaf di hefyd yn an-
rhaith, ac yn warth ym mysg y
cenhedloedd *sydd* o'th amgylch,
yngolwg pawb a'el heibio.

15 Yna y bydd ^my gwaradwydd
a'r gwarthrudd yn ddysg ac yn
syndod i'r cenedloedd *sydd* o'th
amgylch, pan wnelwyf ynot farn-
edigaethau mewn dig, a lliidiog-
rwydd, a cherydd lliidiog. Myfi yr
ARGLWYDD a'i lleferais.

16 Pan ⁿanfonwyf arnynt ddrwg
saethau newyn, y rhai fyddant i'w

difetha, y rhai a ddanfonaf i'ch
difetha: casglaf hefyd newyn ar-
noch, a ^othorraf eich ffon bara:

17 Anfonaf hefyd arnoch newyn,
a ^pbwystfil drwg; ac efe a'th ddi-
blanta di: haint hefyd a gwaed a
dramwya trwot ti; a dygaf gleddyf
arnat. Myfi yr ARGLWYDD a'i llef-
erais.

PENNOD VI.

1 *Barnedigaeth Israel am eu delw-addoliaeth.*
8 *Gweddill a fendithir.* 11 *Annog y ffydd-
loniaid i gwyno eu gofid.*

A DAETH gair yr ARGLWYDD
attaf, gan ddywedyd,

2 Mab dyn, gosod dy wyneb
tu a ^amynyddoedd Israel, a phro-
phwyda yn eu herbyn;

3 A dywed, Mynyddoedd Israel,
gwrandêwch air yr ARGLWYDD
DDUW: Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD DDUW wrth y mynydd-
oedd ac wrth y bryniau, wrth y
nentydd ac wrth y dyffrynoedd;
Wele fi, *iē*, myfi yn dwyn cledddyf
arnoch, a mi a ddinystriaf eich
uchel-leoedd.

4 Eich allorau hefyd a ddifwynir,
a'ch ²haul-ddelwau a ddryllir: a
^bchwmpaf eich archolledigion o
flaen eich eilunod.

5 A rhoddaf gelanedd meibion
Israel ger bron eu heilunod, a
thaenaf eich esgyrn o amgylch
eich allorau.

6 Yn eich holl drigfeydd y dinas-
oedd a anrheithir, a'r uchelfeydd a
ddifwynir; fel yr anrheithier ac y
difwyner eich allorau, ac y torrer
ac y peidio eich eilunod, ac y torrer
ymaith eich haul-ddelwau, ac y
dilêer eich gweithredoedd.

7 Yr archolledig hefyd a syrth
yn eich canol; a ^cchewch wybod
mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

8 ¶ ^dEtto gadawaf weddill, fel y
byddo i chwi *rai* wedi diange gan
y cledddyf ym mysg y cenedloedd,
pan wasgarer chwi trwy y gwled-
ydd.

9 A'ch rhai diangol a'm cofiant i
ym mysg y cenedloedd y rhai y
caethgludir hwynt attynt, am ^efy
nryllio â'u calon butteinllyd, yr
hon a giliodd oddi wrthyf; ac ^fâ'u
llygaid, y rhai a butteiniasant ar
ol eu heilunod: ^gyna yr ymfieidd-
iant ynddynt eu hun am y drygioni
a wnaethant yn eu holl ffeidd-dra.

10 A chânt wybod mai myfi *yw*
yr ARGLWYDD, ac na leferais yn

Cyn
CRIST
594.

^e pen. 4. 16.

^p Lef. 26.
22.

594.

^a pen. 36. 1.

² Nen,
delwau,
ac felly
ad. 6.
^b Lef. 26.
30.

^c ad. 13.
pen. 7. 4, 9.
^a 11. 10,
12.

^d pen. 5. 2,
12.

^e Pa. 78. 40.
Es. 7. 13.
^a 63. 10.

^f Num. 15.
39.
pen. 20. 7,
24.

^g Lef. 26.
39.
pen. 36. 31.

^e Jer. 2. 10,
11.

^f Lef. 26.
29.
Deut. 28.
53.
2 Bren. 6.
23.
Jer. 19. 9.
Galar. 2.
20. a 4. 10.

^g pen. 7. 4,
9. a 8. 18.

^h Edrych
ad. 2.
Jer. 15. 2.

ⁱ pen. 6. 8.

^k Lef. 26.
33.

^l Esa. 1. 24.

^m Deut. 28.
37.

ⁿ Deut. 32.
23.

Cyn
CRIST
594.

^b pen. 21.
14.

^a ad. 7.

^k Es. 57. 5.
Hos. 4. 13.

⁵ Neu,
anrheithiol
o'r anial-
wch.

^a ad. 3, 6.
Amos 8. 2.
Matt. 24.
6, 13, 14.

^b ad. 8, 9.

^c pen. 5. 11.
a. 8. 18.
a. 9. 10.

^d pen. 6. 7.
a. 12. 20.

² Heb. yn
dy erbyn.

^e ad. 10.

^f ad. 12.

ofer am wneuthur iddynt y drwg hwn.

11 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^bTaro â'th law, a chur â'th droed, a dywed, O, rhag holl ffeidd-dra drygioni tŷ Israel! canys trwy gleddyf, trwy newyn, a thrwy haint, y syrthiant.

12 Y pellennig a fydd marw o'r haint, a'r cyfagos a syrth gan y cleddyf; y gweddilledig hefyd a'r gwarchaëedig a fydd marw o newyn: fel hyn y gorphenaf fy lli-d-iowgrwydd arnynt.

13 A ¹chewch wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD, pan fyddo eu harcholledigion hwynt ym mysg eu heilunod o amgylch eu hallorau, ^kar bob bryn uchel, ar holl bennau y mynyddoedd, a than bob pren ir, a than bob derwen gauadfrig, lle y rhoddasant arogl peraid i'w holl eilunod.

14 Felly yr estynaf fy llaw arnynt, a gwnaf y tir yn anrhaith; ie, yn fwy ³anrheithiol na'r anialwch *tu a* Diblath, trwy eu holl drigfeydd: a chânt wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD.

PENNOD VII.

1 Llwy'r anrhaith Israel. 16 Galarus edifeirwch y rhai a ddiangent. 20 Y gelymion yn halogi y cysssegr, o herwydd ffeidd-dra yr Israeliaid. 23 Dan rith cadwyn y mae yn dangos eu gofidus gaethiwd hwy.

A DAETH gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Tithau, fab dyn, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW wrth dir Israel; ^aDiwedd, diwedd a ddaeth ar bedair congl y tir.

3 *Daeth* yr awr hon ddiwedd arnat, a mi a anfonaf fy nig arnat ti; ^bbarnaf di *hefyd* yn ol dy ffyrdd, a rhoddaf dy holl ffeidd-dra arnat.

4 ^cFy llygad *hefyd* ni'th arbed di, ac ni thosturiaf: eithr rhoddaf dy ffyrdd arnat ti, a'th ffeidd-dra fydd yn dy ganol di: ^dfel y gwypoch mai myfi yw yr ARGLWYDD.

5 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Drwg, drwg unig, wele, a ddaeth.

6 Diwedd a ddaeth, daeth diwedd: y mae yn gwylio ²am danat; wele, efe a ddaeth.

7 ^eDaeth y boregwaith attaf, preswilydd y tir: ^fdaeth yr amser, agos yw y dydd terfysg, ac nid adsain mynyddoedd.

8 Weithian ar fyrder y tywalltaf fy lliad arnat, ac y gorphenaf fy nig wrthyt: barnaf di hefyd yn ol dy ffyrdd, a rhoddaf dy holl ffeidd-dra arnat.

9 A'm llygad nid arbed, ac ni thosturiaf: rhoddaf arnat yn ol dy ffyrdd, a'th ffeidd-dra a fydd yn dy ganol di; a ⁵chewch wybod mai myfi yr ARGLWYDD sydd yn taro.

10 Wele y dydd, wele *efe* yn dyfod: y boregwaith a aeth allan; blodeuodd y wialen, blagurodd balchder.

11 Cyfododd traha yn wialen drygioni: ni *bydd un* o honynt, nac o'u ³lliaws, nac o'r eiddynt, ^bna galar drostynt.

12 Yr amser a ddaeth, y dydd a nesaodd: na lawenyched y prynwr, ac na thristâd y gwerthwr: canys *mae* digllonedd ar ei holl liaws hi.

13 Canys y gwerthydd ni ddychwel at yr hyn a werthwyd, ⁴er eu bod etto yn fyw: oblegid y weledigaeth *sydd* am ei holl liaws, *y rhai* ni ddychwelant: ac nid ymgryfhâ neb ⁵yn anwiredd ei fuchedd.

14 Udganasant yr udgorn, i barot-tôi pawb: etto nid â neb i'r rhyfel; am *fod* fy nigllonedd yn erbyn eu holl liaws.

15 ¹Y cleddyf *fydd* oddi allan, yr haint hefyd a'r newyn o fewn: yr hwn *fyddo* yn y maes, a fydd farw gan gleddyf; a'r hwn *a fyddo* yn y ddinas, newyn a haint a'i difa ef.

16 ¶ Etto eu rhai diangol hwy a ddiangant, ac ar y mynyddoedd y byddant hwy i gyd fel colommenod y dyffryn, yn griddfan, bob un am ei anwiredd.

17 Yr holl ^kddwylaw a laesant, a'r holl liniau a ânt yn ddwfr.

18 ¹Ymwregysant hefyd me'n sachlian, ac arswyd a'u toa hwynt; a *bydd* cywilydd ar bob wyneb, a moelni ar eu holl bennau hwynt.

19 Eu harian a daflant i'r heolydd, a'u haur ⁶a roir heibio: eu ^mharian na'u haur ni ddichon eu gwared hwynt yn nydd digter yr ARGLWYDD: eu henaid ni ddiwallant, a'u coluddion ni lanwant: o herwydd ⁷tramgwydd eu hanwiredd ydyw.

20 ¶ A thegwch ei harddwch ef a osododd efe yn rhagoriaeth: ond

Cyn
CRIST
594.

⁵ ad. 4.

³ Neu,
terfysg-
wyr. Heb.
terfysg.
^b Jer. 16. 5,
6.
pen. 24.
16, 22.

⁴ Heb. *er*
bod eu
bywyd etto
yn mysg
y byw.

⁵ Neu, sydd
d'i fuchedd
yn ei an-
wiredd.

¹ Deut. 32.
25.
Galar. 1.
20.

^k Es. 13. 7.
Jer. 6. 24.

¹ Es. 3. 24.
a. 15. 2, 3.
Jer. 48. 37.
Amos 8.
10.

⁶ Heb. *a*
fydd yn
neilldu-
aeth, neu,
afendid.

^m Diar. 11.
4.
Seph. 1.
18.

⁷ Neu, eu
hanwiredd
ydw eu
tram-
gwydd.

Cyn
CRIST
594.

⁸ Neu,
gweuth-
um ef yn
beth aſtan
iddynt.

gwnaethant ynddo ddelwau eu ffieidd-dra *a'u* brynti: am hynny ⁸ y rhoddais ef ym mhell oddi wrth-ynt.

21 Ac mi a'i rhoddaf yn llaw dieithriaid yn yspail, ac yn anrhaith i rai drygionus y tir; a hwy a'i halogant ef.

22 Troaf hefyd fy wyneb oddi wrthynt, a halogant fy niregelfa: ie, ⁹ anrheithwyr a ddaw iddi, ac a'i halogant.

23 ¶ Gwna gadwyn; canys llanydd y tir o farn waedlyd, a'r ddinas sydd lawn o drais.

24 Am hynny y dygaf rai gwaethaf y cenhedloedd, fel y meddianont eu tai hwynt: gwnaf hefyd i falchder y cedryn beidio; a'u cyssegroedd a ² halogir.

25 Y mae ³ dinystr yn dyfod; a hwy a geisiant heddwch, ac nis *cânt*.

26 Daw ^a trychineb ar drychineb, a bydd chwedl ar chwedl: yna ^o y ceisiant weledigaeth gan y prophwyd; ond cyfraith a gyll gan yr offeiriad, a chynghor gan yr henuriaid.

27 Y brenhin a alara, a'r tywysog a wisgir âg anrhaith, a dwylaw pobl y tir a drallodir: gwnaf â hwynt yn ol eu ffordd, ac â'u barnedigaethau y barnaf hwynt; fel y gwybyddont mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

PENNOD VIII.

1 *Ezeciel, mewn gweledigaeth yn Jerusalem, 5 yn cael dangos iddo ddelw eiddigedd, 7 ac ystafelloedd y delwau, 13 a galarwyr Tammuz, 15 a'r rhai oedd yn addoli tu a'r haul. 18 Digofaint Duw am eu delw-addoliaeth hwy.*

^{594.} **A**BU yn y chweched flwyddyn, yn y chweched *mis*, ar y pumed *dydd* o'r *mis*, a mi yn eistedd yn fy nhŷ, a henuriaid Judah yn eistedd ger fy mron, ^a syrthio o law yr ARGLWYDD DDUW arnaf yno.

2 Yna yr edrychais, ac wele ^b gyffelybrwydd fel gwelediad tân; o welediad ei lwynau ac isod, yn dân; ac o'i lwynau ac uchod, fel gwelediad disgleirdeb, ^c megis lliw ambr.

3 Ac efe ^d a'estynodd lun llaw, ac a'm cymmerodd erbyn cudyn o'm pen: a chododd yr yspryd fi rhwng y ddaear a'r nefoedd, ac a'm dug i Jerusalem mewn gweledigaethau Duw, hyd ddrws y porth nesaf i

mewn, yr hwn sydd yn edrych tu a'r gogledd, lle *yr ydoedd* eistedd-fa delw yr eiddigedd, yr hon a wna eiddigedd.

4 Ac wele yno ogoniant DUW Israel, fel y weledigaeth ^o a welswn yn y gwastadedd.

5 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, cyfod yn awr dy lygaid *tu a ffordd* y gogledd. Felly y cyfodais fy llygaid *tu a ffordd* y gogledd; ac wele, tu a'r gogledd, wrth borth yr allor, ddelw yr eiddigedd hon yn y cyntedd.

6 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, a weli di beth y maent hwy yn ei wneuthur, y ffieidd-dra mawr y mae tŷ Israel yn ei wneuthur yma, i'm gyrru ym mhell oddi wrth fy nghyssegr? ac etto dychwel, cei weled ffieidd-dra mwy.

7 ¶ Ac efe a'm dug i ddrws y cyntedd; a phan edrychais, wele dwll yn y pared.

8 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Mab dyn, cloddia yn y pared: a phan gloddiais yn y pared, wele ddrws.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dos i mewn, ac edrych y ffieidd-dra drygionus y maent hwy yn eu gwneuthur yma.

10 Felly mi a euthum, ac a edrychais; ac wele bob llun ymlusgiad, ac anifail ffaidd, a holl eilunod tŷ Israel, wedi eu portreio ar y pared o amgylch ogylch:

11 A dengwr a thri ugain o henuriaid ty Israel yn sefyll ar eu cyfer hwynt, a Jaazaniah mab Saphan yn sefyll yn eu canol, pob un a'i thusser yn ei law; a chwmmwl tew o fwg-darth oedd yn dyrchafu.

12 Ac efe a ddywedodd wrthyf, A weli di, fab dyn, yr hyn y mae henuriaid Israel yn ei wneuthur yn y tywyllwch, bob un o fewn ei ddelw-gelloedd? canys dywedant, ^f Nid yw yr ARGLWYDD yn ein gweled; gadawodd yr ARGLWYDD y ddaear.

13 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, Tro etto, cei weled ffieidd-dra mwy, y rhai y maent hwy yn eu gwneuthur.

14 Ac efe a'm dug i ddrws porth tŷ yr ARGLWYDD, yr hwn *oedd* tu a'r gogledd; ac wele yno wragedd yn eistedd yn wylo am Tammuz.

15 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, A weli di *hyn*, fab dyn? dychwel

Cyn
CRIST
594.

^e pen. 1. 28.
a 3. 23.

^a pen. 1. 3.
a 3. 22.

^b pen. 1. 28.
27.

^c pen. 1. 4.

^d Dan. 5. 5.

^f pen. 9. 9.

Cyn
CRIST
594.

etto, cei weled ffeidd-dra mwy na hyn.

16 Ac efe a'm dug i gyntedd tŷ yr ARGLWYDD oddi fewn, ac wele wrth ddrws teml yr ARGLWYDD, rhwng y porth a'r allor, ynghylch ⁸ pumwr ar hugain, a'u cefnau tu ag at deml yr ARGLWYDD, a'u hwyn-ebau tu a'r dwyrain; ac yr oedd- ynt hwy yn ymgrymmu ¹ i'r haul tu a'r dwyrain.

17 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, A weli di hyn, fab dyn? ² ai peth ysgafn gan dŷ Judah wneuthur y ffeidd-dra a wnant yma? canys llanwasant y tir â thrais, a gwrth- droisant i'm cyffrô i; ac wele hwy yn gosod blaguryn wrth eu trwyn.

18 Minnau hefyd a wnaaf mewn llid: 'nid arbed fy llygad, ac ni thosturiaf: ac er iddynt ^k lefain yn fy nghlustiau â llef uchel, ni wran- dawaf hwynt.

PENNOD IX.

1 Gweledigaeth yn dangos yr achubid rhai, 5 ac y distrywïd y lleill. 8 Duw yn gwrthod gurandaw eiriol drostynt.

LLEFODD hefyd â llef uchel lle y clywais, gan ddywedyd, Gwnewch i swyddogion y ddinas nesâu, a phob un â'i arf dinystr yn ei law.

2 Ac wele chwech o wŷr yn dy- fod o ffordd y porth uchaf, yr hwn sydd yn ² edrych tu a'r gogledd, a phob un ³ â'i arf dinystr yn ei law: ac yr oedd un gwr yn eu mysg hwynt wedi ei wisgo â llian, a chorn du ysgrifenydd wrth ei ⁴ glun; a hwy a aethant i mewn, ac a safasant wrth yr allor bres.

3 A ^a gogoniant Duw Israel a gyf- ododd oddi ar y cerub yr ydoedd efe arno, hyd riniog y tŷ. Ac efe a lefodd ar y gwr oedd wedi ei wisgo â llian, yr hwn yr oedd corn du ysgrifenydd wrth ei glun:

4 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Dos trwy ganol y ddinas, trwy ganol Jerusalem, a ^b noda nôd ar dalcennau y dynion ^c sydd yn ucheneidio ac yn gweiddi am y ffeidd-dra oll a wneir yn ei chanol hi.

5 ¶ Ac wrth y lleill y dywedodd efe lle y clywais, Ewch trwy y ddinas ar ei ol ef, a tharêwch; ^d nac arbeded eich llygad, ac na thosturiwch.

6 ^e Lleddwch yn farw yr henwr, y gwr ieuange, a'r forwyn, y plant

hefyd, a'r gwragedd; ond na ddeu- wch yn agos at un gwr y byddo y nôd arno: ac ^f ar fy nghyssegr y dechreuwch. Yna y dechreuas- ant ar ^g y gwŷr hen, y rhai oedd o flaen y tŷ.

7 Dywedodd wrthynt hefyd, Hal- ogwch y tŷ, a llenwch y cyntedd- oedd o rai lladdedig: ewch allan. Felly hwy a aethant allan, ac a darawsant yn y ddinas.

8 ¶ A bu, a hwy yn lladd, a'm gadaw innau, i mi syrthio ar fy wyneb, a gwaeddi, a dywedyd, O ARGLWYDD DDuw, a ddifethi di holl weddill Israel, wrth dywallt dy lid ar Jerusalem?

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Anwiredd tŷ Israel a thŷ Judah sydd fawr dros ben; a ⁶ llawn yw y tir o waed, a llanwyd y ddinas o ⁷ gamwedd: o herwydd dywedant, ^h Gwrthododd yr ARGLWYDD y ddaear, ac nid yw yr ARGLWYDD yn gweled.

10 Ac am danaf fi, 'nid erbyd fy llygad, ac ni thosturiaf; rhoddaf eu ffordd eu hun ar eu pennau.

11 Ac wele, y gwr wedi ei wisgo â llian, yr hwn yr oedd y corn du wrth ei glun, yn dwyn gair dra- chefn, gan ddywedyd, Gwneuthum fel y gorchymynaist i mi.

PENNOD X.

1 Gweledigaeth y marwor tân a wasgerid dros y ddinas. 8 Gweledigaeth y cerubiaid.

YNA yr edrychais, ac wele yn ^a y ffurfafen, yr hon oedd uwch ben y cerubiaid, ^b megis maen sa- phir, fel dull cyffelybrwydd gor- seddfa, a welid arnynt hwy.

2 Ac efe a lefarodd wrth ^c y gwr a wisgasid â llian, ac a ddywed- odd, Dos i mewn rhwng yr olwyn- ion, hyd dan y cerub, a llanw ^d dy ddwylaw o farwor tanllyd oddi rhwng y cerubiaid, a thaena ar y ddinas. Ac efe a aeth o flaen fy llygaid.

3 A'r cerubiaid oedd yn sefyll o du dehau y tŷ, pan aeth y gwr i mewn; a'r cwmmwl a lanwodd y cyntedd nesaf i mewn.

4 ^a Yna y cyfododd gogoniant yr ARGLWYDD oddi ar y cerub, ac a safodd oddi ar riniog y tŷ; a'r tŷ a lanwyd â'r cwmmwl, a llanwyd y cyntedd o ddisgleirdeb gogoniant yr ARGLWYDD.

5 A ^e sw'n adenydd y cerubiaid a glybuwyd hyd y cyntedd nesaf all-

Cyn
CRIST
Cylch
594.

† Jer. 25. 29.

‡ pen. 8. 11, 16.

6 Heb.
llanwyd
y tir â
gwaed.7 Neu,
dyfro barn.
‡ pen. 8. 12.1 pen. 5. 11.
a 7. 4.
a 8. 18.

a pen. 1. 22.

b pen. 1. 26.

c pen. 9. 2.

2 Heb.
geudeb dy
ddwylaw.d Edrych
ad. 18.
pen. 9. 3.

e pen. 1. 24.

Cyn
CRIST
Cylch
594.

an, fel sw'n Duw Hollalluog pan lefarai.

6 Bu hefyd, wedi iddo orchymyn i'r gwr a wisgasid â llian, gan ddywedyd, Cymmer dân oddi rhwng yr olwynion, oddi rhwng y cerubiaid; fyned o hono ef, a sefyll wrth yr olwynion.

7 Yna yr ³estynodd *un* cerub ei law oddi rhwng y cerubiaid i'r tân yr hwn *oedd* rhwng y cerubiaid, ac a gymmerth, ac a roddodd *beth* yn nwyllaw yr hwn a wisgasid â llian: yntau a'i cymmerodd, ac a aeth allan.

8 ¶ A ¹gwelid yn y cerubiaid lun llaw dyn dan eu hadenydd.

9 Edrychais hefyd, ac wele ²bedair olwyn wrth y cerubiaid, un olwyn wrth un cerub, ac un olwyn wrth gerub arall: a ³gwelediad yr olwynion *oedd* fel lliw maen beryl.

10 A'u gwelediad, un wedd *oedd* iddynt ill pedair, fel pe byddai olwyn y'nghanol olwyn.

11 ¹Pan gerddent, ar eu pedwar ochr y cerddent; ni throënt pan gerddent, ond lle yr edrychai y pen, y cerddent ar ei ol ef; ni throënt pan gerddent.

12 Eu holl ⁴gnawd hefyd, a'u cefnau, a'u dwylaw, a'u hadenydd, a'r ⁵olwynion, *oedd* yn llawn llygaid oddi amgylch; *sef* yr olwynion *oedd* iddynt ill pedwar.

13 ⁵Galwyd hefyd lle y clywais arnynt hwy, *sef* ar yr olwynion, O olwyn.

14 A ¹phedwar wyneb *oedd* i bob un; yr wyneb cyntaf yn wyneb cerub, a'r ail wyneb yn wyneb dyn, a'r trydydd yn wyneb llew, a'r pedwerydd yn wyneb eryr.

15 A'r cerubiaid a ymddyrechafasant. Dyma y ^mpeth byw a welais wrth afon Chebar.

16 A ⁿphan gerddai y cerubiaid, y cerddai yr olwynion wrthynt; a phan godai y cerubiaid eu hadenydd i ymddyrchafu oddi ar y ddaear, yr olwynion hwythau ni throënt chwaith oddi wrthynt.

17 Safent, pan safent hwythau; a chodent gyd â hwy, pan godent hwythau; canys ^oyspryd ⁶y peth byw *oedd* ynddynt.

18 Yna ⁹gogoniant yr ARGLWYDD a aeth allan oddi ar riniog y tŷ, ac a safodd ar y cerubiaid.

19 ⁴A'r cerubiaid a godasant eu hadenydd, ac a ymddyrchafasant

oddi ar y ddaear o flaen fy llygaid; a'r olwynion *oedd* yn eu hymyl, pan aethant allan: a safodd *pop un* wrth ddrws porth y dwyrain i dŷ yr ARGLWYDD; a gogoniant Duw Israel *oedd* arnynt oddi arnodd.

20 Dyma y peth byw a welais dan DDUW Israel, wrth afon Chebar: a gwybŷm mai y cerubiaid *oeddynt*.

21 Pedwar wyneb *oedd* i bob un, a phedair aden i bob un, a chyffelybrwydd dwylaw dyn dan eu hadenydd.

22 Cyffelybrwydd eu hwynebau *oedd* yr un wynebau ag a welais wrth afon Chebar, eu dull hwynt a hwythau: cerddent bob un yn uniawn rhag ei wyneb.

PENNOD XI.

1 *Rhyfyg y tywysogion.* 4 *Eu pechod a'u barn-edigaeth.* 13 *Ezeciel yn cwyno, a Duw yn dangos iddo ei arfaeth wrth achub gweddill.* 21 *a chospi yr annwïol.* 22 *Gogoniant Duw yn gadael y ddinas.* 24 *Dychwelyd Ezeiel at y gaethglud.*

YNA y'm cyfododd yr yspryd, ac y'm dug hyd borth dwyrain tŷ yr ARGLWYDD, yr hwn sydd yn edrych tu a'r dwyrain: ac wele ^abŷmwr ar hugain yn nrws y porth; ac yn eu mysg y gwelwn Jaazaniah mab Azur, a Phelatiah mab Benaiah, tywysogion y bobl.

2 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Ha fab dyn, dyma y gwŷr *sydd* yn dychymygu anwired, ac yn cynghori drwg gynghor yn y ddinas hon:

3 Y rhai a ddywedant, ²Nid *yw* yn agos; adeiladwn dai; ^bhi *yw* y crochan, a ninnau y cig.

4 Am hynny prophwyda i'w herbyn hwynt, prophwyda, fab dyn.

5 Yna y syrthiodd ^cyspryd yr ARGLWYDD arnaf, ac a ddywedodd wrthyf, Dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Tŷ Israel, fel hyn y dywedasoeh: canys mi a wn y pethau sydd yn dyfod i'ch meddwl chwi, bob un *o honynt*.

6 Amlhasoeh eich lladdedigion o fewn y ddinas hon, a llanwasoeh ei heolydd hi â chelaneddau.

7 Am hynny, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^dEich lladdedigion, y rhai a osodasoeh yn ei chanol hi, *yw* y cig; a hithau *yw* y crochan: chwithau a ddygaf allan o'i chanol.

8 Y cleddyf a ofnasoeh, a'r cled-

Cyn
CRIST
Cylch
594.

594.

^a Edrych pen. 8. 16.

² Neu, Nid yw i ni adeiladu tai yn agos. pen. 12. 22.
^b Edrych Jer. 1. 13.

^c pen. 2. 2.

^d pen. 24. 3, 6, 10, 11. Mic. 3. 3.

Cyn
CRIST
594.

yf a ddygaf arnoch, medd yr ARGLWYDD DDUW.

9 Dygaf chwi hefyd allan o'i chanol hi, a rhoddaf chwi yn llaw dieithriaid, a gwnaf farn yn eich mysg.

e pen. 6. 7.
a 13. 9, 14,
21, 23.

10 Ar y cleddyf y syrthiwech, ar derfyn Israel y barnaf chwi; ^efel y gwypoch mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

11 Y *ddinas* hon ni bydd i chwi yn grochan, ni byddwch chwithau yn gig o'i mewn; *ond* ar derfyn Israel y barnaf chwi:

f ad. 10.

8 Neu,
y rhai.

12 A ^fchewch wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD: ³canys ni roddiasoch yn fy neddfau, ac ni wnaethoch fy marnedigaethau; ond yn ol defodau y cenhedloedd o'ch amgylch y gwnaethoch.

13 ¶ A phan brophwydais, bu farw Pelatiah mab Benaiah: yna syrthiais ar fy wyneb, a gwaeddais â llef uchel, a dywedais, O ARGLWYDD DDUW, a wnei di drange ar weddill Israel?

14 A daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

15 Ha fab dyn, dy frodyr, dy frodyr, dynion dy geraint, a holl dŷ Israel yn gwbl, *ydyw* y rhai y dywedodd preswylwyr Jerusalem wrthynt, Ymbellhêwch oddi wrth yr ARGLWYDD; i ni y rhodded y tir hwn yn etifeddiaeth.

16 Dywed am hynny, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Er gyrru o honof hwynt ym mhell ym mysg y cenhedloedd, ac er gwasgaru o honof hwynt trwy y gwledydd, etto ⁸byddaf yn gyssegr bychan iddynt yn y gwledydd lle y deuant.

8 Ps. 90. 1.
a 91. 9.
Es. 8. 14.

17 Dywed gan hynny, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Casglaf chwi hefyd o fysg y bobloedd, a chynhullaf chwi o'r gwledydd ych gwasgarwyd ynddynt, a rhoddaf i chwi dir Israel.

18 A hwy a ddeuant yno, ac a symmudant ei holl frynti hi a'i holl ffeidd-dra allan o honi hi.

h Jer. 32. 39.
pen. 36. 26,
27.

1 Ps. 51. 10.
a Zech. 7.
12

19 A ^hrhoddaf iddynt un galon, ac ⁱyspryd newydd a roddaf yn-och; tynnaf hefyd ^ky galon garreg ymaith o'u cnawd hwynt, a rhoddaf iddynt galon gig:

20 Fel y rhodiont yn fy neddfau, ac y cadwont fy marnedigaethau, ac y gwnelont hwynt: a hwy a fyddant yn bobl i mi, a

minnau a fyddaf DDUW iddynt hwy.

21 Ond *am y rhai* y mae eu calon yn myned ar ol meddwl eu brynti a'u ffeidd-dra, ¹rhoddaf eu ffordd hwynt ar eu pennau eu hun, medd yr ARGLWYDD DDUW.

1 pen. 9. 10.

22 ¶ Yna y cerubiaid a gyfodasant eu hadenydd, a'r olwynion yn eu hymyl, a gogoniant DUW Israel *oedd* arnynt oddi arnodd.

23 A gogoniant yr ARGLWYDD a ymddyrfhafodd oddi ar ganol y ddinas, ac a safodd ^mar y mynydd *sydd* o'r tu dwyrain i'r ddinas.

m Edrych
Zech. 14. 4.

24 ¶ Yna yr yspryd a'm cododd i, ac a'm dug hyd Caldea at y gaethglud mewn gweledigaeth trwy yspryd DUW. A'r weledigaeth a welswn a ddyrchafodd oddi wrthyf.

25 Yna y lleferais wrth y rhai o'r gaethglud holl eiriau yr ARGLWYDD, y rhai a ddangosasai efe i mi.

PENNOD XII.

1 Rhith ac arwydd symmudiad Ezeziel, 8 yn dangos caethiwed Sedeciah. 17 Dychryn Ezeziel yn dangos anghyffannedd-dra yr Iuddewon. 21 Beio ar ryfugus ddiareb yr Iuddewon. 26 Ebrwydded y weledigaeth.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

594.

2 Trigo yr wyt ti, fab dyn, yng nghanol ^atŷ gwrthryfelgar, y rhai ^by mae llygaid iddynt i weled, ac ni welant; clustiau iddynt i glywed, ac ni chlywant: canys tŷ gwrthryfelgar *ydynt*.

a pen. 2. 3,
6, 7, 8.
a 3. 26, 27.
b Es. 6. 9,
a 42. 20.
Jer. 5. 21.
Matt. 13.
13, 14.

3 A thithau, fab dyn, gwna i ti ²offer caethglud, a muda liw dydd o flaen eu llygaid hwynt; i.e, muda o'th le dy hun i le arall y'ngŵydd eu llygaid hwynt: nid hwyrach y gwelant, er eu *bod* yn dŷ gwrthryfelgar.

2 Neu,
ddodrefn.

4 A dwg allan dy ddodrefn liw dydd y'ngŵydd eu llygaid, fel do-drefn caethglud: a dos allan yn yr hwyr y'ngŵydd eu llygaid, fel ³rhai yn myned allan i gaethglud.

3 Heb.
mynediad o
guethiwed.

5 Cloddia i ti o flaen eu llygaid hwynt trwy y mur, a dwg allan trwy hwnnw.

6 Ar *dy* ysgwydd y dygi yng ngŵydd eu llygaid hwynt, yn y tywyll y dygi allan: dy wyneb a guddi, fel na welech y ddaear: canys *yn* arwydd y'th roddais i dŷ Israel.

7 Ac mi a wneuthum felly fel y'm gorchymynwyd: dygais fy offer

Cyn
CRIST
594.

allan liw dydd, fel offer caethglud; ac yn yr hwyr y cloddiais trwy y mur â'm llaw: yn y tywyll y dygais allan, ar *fy* ysgwydd y dygais o flaen eu llygaid hwynt.

8 ¶ A'r bore y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

9 Ha fab dyn, oni ddywedodd tŷ Israel, y tŷ gwrthryfelgar, wrthyt, Beth yr wyt ti yn ei wneuthur?

10 Dywed di wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, I'r tywysog yn Jerusalem *y mae* y baich hwn, ac i holl dŷ Israel y rhai *sydd* yn eu mysg.

11 Dywed, Eich arwydd chwi *ydwyf* fi; fel y gwneuthum i, felly y gwneir iddynt hwy: mewn caethglud yr ânt i gaethiwed.

12 A'r *c* tywysog yr hwn *sydd* yn eu canol a ddwg ar *ei* ysgwydd yn y tywyll, ac a â allan: cloddiant trwy y mur, i ddwyn allan trwyddo: ei wyneb a guddia fel na welo efe y ddaear â'i lygaid.

13 A mi a daenaf fy *d* rhwyd arno ef, fel y dalier ef yn fy rhwyd: a *c* dygaf ef i Babilon, tir y Caldeaid; ac ni wêl efe hi, etto yno y bydd efe marw.

14 A *f* gwasgaraf yr holl rai *sydd* yn ei gylch ef i'w gynnorthwyo, a'i holl fyddinoedd, tu a phob gwynt; a *s* thynnaf gleddyf ar eu hol hwynt.

15 A hwy a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, wedi gwasgaru o honof hwynt ym mysg y cenhedloedd, a'u taenu ar hyd y gwledydd.

16 Etto gweddillaf o honynt *4* ychydig ddynion oddi wrth y cleddyf, oddi wrth y newyn, ac oddi wrth yr haint; fel y mynegont eu holl ffeidd-dra ym mysg y cenhedloedd, lle y delont: a gwybyddant mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

17 ¶ Gair yr ARGLWYDD hefyd a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

18 Ha fab dyn, *h* bwyttêi dy fara dan grynu, a'th ddwfr a yfi mewn dychryn a gofal:

19 A dywed wrth bobl y tir, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW am drigolion Jerusalem, *ac* am wlad Israel; Eu bara a fwyttânt mewn gofal, a'u dwfr a yfant mewn syndod, fel yr anrheithir ei thir o'i chyflawnder, am drais y rhai oll a drigant ynddi.

c Jer. 33. 4.

d pen. 17. 20.

e 2 Bren. 25. 7.

f 2 Bren. 25. 4, 5.
pen. 5. 10.

g pen. 5. 2, 12.

h Heb. ddynion rhyf.

i pen. 4. 16.

20 A'r dinasoedd cyfanneddol a anghyfanneddir, a'r tir a fydd anrheithiol; felly y gwybyddwch mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

21 ¶ A daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

22 Ha fab dyn, beth *yw* y ddiareb hon gennyh am dir Israel, *i* gan ddywedyd, Y dyddiau a estynwyd, a darfu am bob gweledigaeth?

23 Am hynny dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Gwnaf i'r ddiareb hon beidio, fel nad arferont hi yn ddiareb mwy yn Israel: ond dywed wrthynt, Y dyddiau sydd agos, a sylwedd pob gweledigaeth.

24 Canys *k* ni bydd mwy un wel-edigaeth ofer, na dewiniaeth wenhieithus, o fewn tŷ Israel.

25 Canys myfi *yw* yr ARGLWYDD: mi a lefaraf, a'r gair a lefarwyf a wneir; nid oedir ef mwy: o herwydd yn eich dyddiau chwi, O dŷ gwrthryfelgar, y dywedaf y gair, ac a'i gwnaf, medd yr ARGLWYDD DDUW.

26 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

27 *1* Ha fab dyn, wele dŷ Israel yn dywedyd, Y weledigaeth a wêl efe *fydd* *m* wedi dyddiau lawer, a phrophwydo y mae efe am amseroedd pell.

28 Am hynny dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Nid oedir dim o'm geiriau mwy, ond y gair a ddywedais a wneir, medd yr ARGLWYDD DDUW.

PENNOD XIII.

1 Argyhoeddi prophwydi celwyddog, 10 a'u priddgalch heb dymheru. 17 Y prophwydesau a'u clustogau.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Prophwyda, fab dyn, yn erbyn prophwydi Israel, y rhai sydd yn prophwydo, a dywed wrth *a* y rhai *2* a brophwydant o'u *b* calon eu hun, Gwrandêwch air yr ARGLWYDD.

3 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Gwae y prophwydi ynfyd, y rhai a rodiant yn ol eu hyspryd eu hun, *3* ac heb weled *dim*.

4 Dy brophwydi, Israel, ydynt fel *c* llwynogod yn yr anialwch.

5 *d* Ni safasoch yn *4* yr adwyau, ac ni chauasoch y cae i dŷ Israel, i sefyll yn y rhyfel ar ddydd yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
594.i ad. 27.
pen. 11. 3.
Amos 6. 3.
2 Petr 3. 4.

k pen. 13. 23.

l ad. 22.

m 2 Petr 3. 4.

n ad. 17.

o Heb. sydd brophwydi.
b Jer. 14. 14.
a 23. 16.p Neu, a phethau nis gwelant.
c Can. 2. 15.
d Ps. 106. 23, 30.
pen. 22. 30.
e Heb. y rhyfgyddau.

Cyn
CRIST
594.^a ad. 23.
pen. 12. 24.

6 *Gwagedd a gau-ddewiniaeth a welsant, y rhai a ddywedant, Dywedodd yr ARGLWYDD; a'r ARGLWYDD heb eu hanfon hwynt: a pharasant i eraill ddisgwyl am gyflawni y gair.

7 Onid ofer weledigaeth a welsoch, a gau-ddewiniaeth a draethasoch, pan ddywedasochoch, Yr ARGLWYDD a ddywedodd; a minnau heb ddywedyd?

8 Am hynny, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, Am lefaru o honoch wagedd, a gweled o honoch gelwydd; am hynny wele fi i'ch erbyn, medd yr ARGLWYDD DDUW.

9 A bydd fy llaw yn erbyn y prophwydi sydd yn gweled gwagedd, ac yn dewinio celwydd; ⁵yng nghyfrinach fy mhobl ni byddant, ac o fewn ysgrifen tŷ Israel ni ysgrifeni'r hwynt, i dir Israel hefyd ni ddeuant; a ⁶gwybyddwch mai myfi yw yr ARGLWYDD DDUW.

10 ¶ O achos, i'e, o achos hudo o honynt fy mhobl, gan ddywedyd, ⁸Heddwch; ac nid oedd heddwch; un a adeiladai ⁶bared, ac wele eraill ^hyn ei briddo â *chlai* heb ei dymheru.

11 Dywed wrth y rhai a'i priddant â *phridd* rhydd, y syrth efe: canys cur-wlaw a fydd, a chwithau, gerrig cenllysg, a syrthiwech; a gwynt tymhestlog a'i rhwyga.

12 Wele, pan syrthio y pared, oni ddywedir wrthyh, *Mae* y clai a'r hwn y priddasoch ef?

13 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, Minnau a'i rhwygaf â gwynt tymhestlog yn fy llid; a chur-wlaw fydd yn fy nig, a cherrig cenllysg yn fy llioiwg-rwydd, i'w ddifetha.

14 Felly y bwriaf i lawr y pared a briddasoch â *phridd* heb ei dymheru, ac a'i tynnaf hyd lawr, fel y dinoether ei sylfaen, ac efe a syrth, a chwithau a ddifethir yn ei ganol ef; a ¹chewch wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD.

15 Fel hyn y gorphenaf fy llid ar y pared, ac ar y rhai a'i priddasant â *phridd* heb dymheru; a dywedaf wrthyh, Y pared nid yw, na'r rhai a'i priddasant:

16 *Sef* prophwydi Israel, y rhai a brophwydant am Jerusalem, ac a welant iddi weledigaethau heddwch, ac nid oes heddwch, medd yr ARGLWYDD DDUW.

17 ¶ Tithau fab dyn, gosod dy wyneb yn erbyn merched dy bobl, ^ky rhai a brophwydant o'u calon eu hun; a prophwyda yn eu herbyn hwynt,

18 A dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Gwae y gwniadyddesau clustogau dan holl ⁷benelinoedd fy mhobl, a'r rhai a weithiant foledau am ben pob corpholaeth, i hela eneidiau. Ai eneidiau fy mhobl a heliwech chwi, ac a gedwch chwi yn fyw yr eneidiau a ddél attoch?

19 Ac a halogwch chwi fi ym mysg fy mhobl ¹er dyneidiau o haidd, ac am dammeidiau o fara, i ladd yr eneidiau ni ddylent farw, a chadw yn fyw yr eneidiau ni ddylent fyw, gan ddywedyd o honoch gelwydd wrth fy mhobl, y rhai a wrandawent gelwydd?

20 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele fi yn erbyn eich clustogau chwi, a'r rhai yr ydych yno yn hela eneidiau, ⁸i beri iddynt ehedeg, a rhwygaf hwynt oddi wrth eich breichiau; a gollyngaf yr eneidiau, *sef* yr eneidiau yr ydych yn eu hela, i beri iddynt ehedeg.

21 Rhwygaf hefyd eich moledau chwi, a gwaredaf fy mhobl o'ch llaw, ac ni byddant mwy yn eich llaw chwi yn helfa; a ^mchewch wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD.

22 Am dristâu calon y cyfiawn trwy gelwydd, a minnau heb ei ofidio ef; ac ⁿam gadarnhau dwylaw yr annuwiol, fel na ddychwelai o'i ffordd ddrygionus, ⁹trwy addaw iddo einioes;

23 O herwydd hynny ^oni welwch wagedd, ac ni ddewiniwch ddewiniaeth mwy; canys gwaredaf fy mhobl o'ch llaw chwi; a ^pchewch wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD.

PENNOD XIV.

1 Duw yn ateb delw-addolwyr yn ol meddwl eu calon eu hun. 6 Eu hannog hwy i edifarhau, rhag ofn bardedigaethau, o herwydd gau-brophwydi. 12 Sier farn Duw ar ddanfon newyn, 15 a bwystfilod niweidiol, 17 a chleddyf, 19 a haint y nodau. 22 Gweddill a achubir, er esamp! i eraill.

YNA ^ay daeth attaf wŷr o henuriaid Israel, ac a eisteddasant o'm blaen.

2 A daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

Cyn
CRIST
594.^k ad. 2.⁷ Neu,
gesellau.¹ Edrych
Diar. 28.
21.
Mic. 3. 5.⁸ Neu,
i erddi.^m ad. 9.ⁿ Jer. 23. 14.⁹ Neu,
fel yr
achubwn
ei einioes.
Heb. i'w
fywddu.^o ad. 6, &c.
pen. 12. 24.
Mic. 3. 6.
^p ad. 9.
pen. 14. 8.
a 15. 7.Cylch
594.
^a pen. 20. 1.

Cyn
CRIST
Cylch
594.

3 Y gwŷr hyn, O fab dyn, a ddyrch-
afasant eu heilunod yn eu calon-
nau, ac a roddasant dramgwydd
eu hanwiredd ar gyfer eu hwyn-
ebau: gan ymofyn a ymofyn y
cyfryw â myfi?

4 Am hynny ymddiddan â hwynt,
a dywed wrthynt, Fel hyn y dy-
wed yr ARGLWYDD DDUW; Pob
un o dŷ Israel, yr hwn a ddyrch-
afo ei eilunod yn ei galon, ac a
osodo dramgwydd ei anwiredd ar
gyfer ei wyneb, ac a ddaw at y
prophwyd; myfi yr ARGLWYDD a
attebaf yr hwn a ddelo yn ol aml-
der ei eilunod,

5 I ddal tŷ Israel yn eu calon-
nau, am iddynt ymddieithrio oddi
wrthyf oll trwy eu heilunod.

6 ¶ Am hynny dywed wrth dŷ
Israel, Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD DDUW; Trowch, a ² dy-
chwelwch oddi wrth eich eilunod,
a throwch eich wynebau oddi wrth
eich holl ffeidd-dra.

7 Canys pob un o dŷ Israel, ac
o'r dieithr a ymdeithio o fewn Is-
rael, a ymneillduo oddi ar fy ol
i, ac a ddyrchafo ei eilunod yn ei
galon, ac a osodo dramgwydd ei
anwiredd ar gyfer ei wyneb, ac a
ddél at brophwyd i ymofyn â myfi
trwyddo ef; myfi yr ARGLWYDD a
attebaf iddo trwof fy hun.

8 ^b Gosodaf hefyd fy wyneb yn er-
byn y gwr hwnnw, a gwnaf ef ^c yn
arwydd ac yn ddiareb, a thorraf ef
ymaith o fysg fy mhobl; ^d fel y gwyp-
och mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

9 Ac os twyllir y prophwyd pan
lefaro air, ^e myfi yr ARGLWYDD a
dwyllodd y prophwyd hwnnw; a
mi a estynaf *hefyd* fy llaw arno
ef, ac a'i difethaf o fysg fy mhobl
Israel.

10 A hwy a ddygant eu han-
wiredd: un fath fydd anwiredd
yr ymofynydd ag anwiredd y pro-
phwyd:

11 Fel na chyfeiliorno tŷ Israel
mwy oddi ar fy ol, ac na haloger
hwy mwy â'u holl droseddau; ond
bod o honynt i mi yn bobl, a min-
nau iddynt hwy yn DDUW, medd
yr Arglwydd DDUW.

12 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth
attaf drachefn, gan ddywedyd,

13 Ha fab dyn, pan becho gwlad
i'm herbyn trwy wneuthur cam-
wedd, yna yr estynaf fy llaw arni,
a thorraf ^f ffôn ei bara hi, ac an-

fonaf arni newyn, ac a dorraf ym-
aith o honi ddyn ac anifail.

14 ^g Pe byddai yn ei chanol y
tri wŷr hyn, Noah, Daniel, a Job,
hwynt-hwy yn eu cyfiawnder a
achubent eu henaïd eu hun *yn*
unig, medd yr ARGLWYDD DDUW.

15 ¶ Os bwystfil niweidiol a yrraf
trwy y wlad, a'i ^h difa o hwnnw,
fel y byddo yn anghyfannedd, heb
gynniweirydd rhag ofn y bwystfil:

16 *Pe byddai* y tri wŷr hyn yn
ei chanol, *fel mai* byw fi, medd yr
ARGLWYDD DDUW, ni waredent na
meibion na merched; hwynt-hwy
yn unig a waredid, a'r tir a fyddai
yn anghyfannedd.

17 ¶ Neu os cleddyf a ddygaf ar
y tir hwnnw, a dywedyd o honof,
Cynniwair, gleddyf, trwy y tir; fel
y torrwyf ymaith o hono ddyn ac
anifail:

18 A'r tri wŷr hyn yn ei ganol, *fel*
mai byw fi, medd yr ARGLWYDD
DDUW, ni achubent na meibion
na merched, ond hwynt-hwy yn
unig a achubid.

19 ¶ Neu os haint a anfonaf i'r
wlad honno, a thywallt o honof fy
llid arni mewn gwaed, gan dorri
ymaith o honi ddyn ac anifail;

20 A Noah, Daniel, a Job, yn ei
chanol hi; *fel mai* byw fi, medd
yr ARGLWYDD DDUW, ni waredent
na mab na merch; hwynt-hwy yn
eu cyfiawnder a waredent eu hen-
eidiau eu hun *yn unig*.

21 Canys fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD DDUW; ⁱ Pa faint mwy,
pan anfonwyf fy mhedair drygfarn,
cleddyf, a newyn, a bwystfil niweid-
iol, a haint, ar Jerusalem, i dorri
ymaith o honi ddyn ac anifail?

22 ¶ Etto wele, bydd ynddi wedd-
ill diangol, y rhai a ddygir allan, yn
feibion a merched: wele hwynt yn
dyfod allan attoch, a chewch weled
eu ffyrdd hwynt a'u gweithredoedd;
fel yr ymgysuroch o herwydd yr
adfyd a ddygais ar Jerusalem, *sef*
yr hyn oll a ddygaie arni.

23 Iê, cysurant chwi, pan weloch
eu ffordd a'u gweithredoedd: a
chewch wybod nad heb achos y
gwneuthum yr hyn oll a wneuthum
i'w herbyn hi, medd yr ARGLWYDD
DDUW.

PENNOD XV.

2 Trwy ddangos mor anghymmwyys i wneuthur
defnydd o honi ydyn y winwydden, 6 y
dangosir y llysid ac y gwrthodiâ Jerusalem.

Cyn
CRIST
Cylch
594.

^g Jer. 15. 1.
Edrych
Jer. 7. 16.
a 11. 14.
a 14. 11.

^h Neu,
disuddio.

ⁱ Neu,
throwch
eraill.

^b Lef. 17. 10.
pen. 15. 7.
^c Deut. 28.
57.
pen. 5. 15.
^d pen. 6. 7.

^e 1 Bren.
22. 23.
Job 12. 16.
Jer. 4. 10.
2 Thess. 2.
11.

^f Lef. 26. 26.
Es. 3. 1.
pen. 4. 16.
a 5. 16.

ⁱ Neu,
Hefyd pan
anfonwyf.

Cyn
CRIST
Cylch
594.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, beth yw coed y winwydden *fwy* na phob coed *arall*, neu gaingc yr hon sydd ym mysg prennau y coed?

3 A gymmerir o honi goed i wneuthur gwaith? a gymmerant o honi hoel i grogi un offeryn arni?

^a Ioan 15. 6.

4 Wele, ^ayn ymborth i'r tân y rhoddir hi; difaodd y tân ei deuben hi, ei chanol a ologwyd: a ²wasanaetha hi mewn gwaith?

² Heb. *hwytta*, neu, *dycia*.

³ Heb. *ni weithid hi mewn gwaith, &c.*

5 Wele, pan oedd gyfan, ³nid oedd gymmwys i ddim gwaith: pa faint llai, gan ei difa o dân a'i golosgi, y bydd hi etto gymmwys i waith?

6 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Megis pren y winwydden ym mysg prennau y coed, yr hon a roddais yn ymborth i'r tân, felly y rhoddaf drigolion Jerusalem.

^b Lef. 17. 10. pen. 14. 8.

7 A ^bgosodaf fy wyneb yn eu herbryn hwynt: o'r *naill* dân y deuant allan, a *thân arall* a'u difa hwynt; ^afel y gwypoch mai myfi yw yr ARGLWYDD, pan osodwyf fy wyneb i'w herbryn hwynt.

^c pen. 6. 7. a 7. 4. a 20. 38, 42, 44.

8 Gwnaf hefyd y wlad yn anrhaith, am ⁴wneuthur o honynt gamwedd, medd yr ARGLWYDD DDUW.

⁴ Heb. *gamweddau*.

PENNOD XVI.

1 *Trwy guffelybrwydd o ddyn bach mewn gofidus gyfher, y dangosir cyfher naturiol Jerusalem. 6 Anfeidrol gariad Duw tu ag attî hi: 15 a'i hanferth buteindra hitheu; 35 a'i barn dost. 44 Bod ei phechod hi yn gymmaint a'r eiddo ei mam, ac yn fwy na'r eiddo ei chwiorydd Sodoma a Gomorrah; ac am hynny yn galw am farnedigaethau. 60 Addaw trugaredd iddi yn y diwedd.*

594.

A DAETH gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, gwna i Jerusalem adnabod ei ffeidd-dra,

3 A dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW wrth Jerusalem; Dy ²drigfa a'th enedigaeth *sydd* o wlad Canaan: ^ady dad *oedd* Amoriad, a'th fam yn Hittëes.

² Neu, *dorriad*, neu, *gychwyniad*, a ad. 45.

^b Hos. 2. 3.

4 Ac *am* dy enedigaeth, ar ^by dydd y'th anwyd ni thorriwyd dy fogail, ac mewn dwfr ni'th olchwyd ³i'th feddalhau: ni'th gyweiriwyd chwaith â halen, ac ni'th rwymwyd â rhwymyn.

³ Neu, *pan edrychais arnat*.

5 Ni thosturiodd llygad wrthyt, i wneuthur i ti un o hyn, i dosturio wrthyt; ond ar wyneb y maes y'th

dafliwyd, i ffeiddio dy einioes, ar y dydd y'th aned.

6 ¶ A phan dramwyais heibio i ti, a'th weled ⁴yn ymdrybaeddu yn dy waed, dywedais wrthyt yn dy waed, Bydd fyw; i.e. dywedais wrthyt yn dy waed, Bydd fyw.

7 ^cYn fyrddiwn y'th wneuthum fel gwellt y maes, a thi a gynnyddaist ac a aethost yn fawr, ac a ddaethost i ⁵harddwch godidog: *dy* fronnau a chwyddasant, a'th wallt a dyfodd, a thi yn llom ac yn noeth o'r *blaen*.

⁴ Neu, *oedd dy halog*, neu, *dy fathru*.

^c Exod. 1. 7.

⁵ Heb. *addurn addurnau*.

8 Pan euthum heibio i ti, ac edrych arnat, wele dy amser yn amser serchowgrwydd: yna ^dlledais fy aden drosot, a chuddiais dy noethni: tyngais hefyd i ti, ac euthum mewn cyfammod â thi, medd yr ARGLWYDD DDUW, a thi a aethost yn eiddof fi.

^d Ruth 3. 9.

9 Yna mi a'th olchais â dwfr; i.e. golchais dy waed oddi wrthyt, ac irais di âg olew.

10 Mi a'th wisgais hefyd â gwaith edau a nodwydd, rhoddais i ti hefyd esgidiau o groen daear-foch, a gwregysais di â llian main, a gorchuddiais di â sidan.

11 Mi a'th herddais hefyd â harddwch, a ^erhoddais freichledau am dy ddwylaw, a chadwyn am dy wddf.

^e Gen. 24. 22, 47.

12 Rhoddais hefyd dlws ar dy ^fdalcen, a thlysau wrth dy glustiau, a choron hardd am dy ben.

^f Edrych Eia. 3. 21.

13 Felly y'th harddwyd âg aur ac arian; a'th wisg *oedd* llian main, a sidan, a gwaith edau a nodwydd; peilliaid, a mêl, ac olew, a fwyttëit: teg hefyd odiaeth oedit, a ffynnaist yn frenhiniaeth.

14 Aeth allan *hefyd* i ti enw ym mysg y cenhedloedd, am dy degwch: canys cyflawn *oedd* gan fy harddwch yr hwn a osodaswn arnat, medd yr ARGLWYDD DDUW.

15 ¶ Ond ti a ymddiriedaist i'th degwch, a ^gphutteiniaist o herwydd dy enw, a thywelltaist dy buteindra ar bob cynniweirydd; eiddo ef ydoedd.

^g Eia. 57. 8. Jer. 2. 20. a 3. 2, 6, 20. pen. 23. 3, 12.

16 ^hCymmeraist *hefyd* o'th ddillad, a gwnaethost i ti uchelfeydd brithion, a phutteiniaist arnynt: *y fath* ni ddaw, ac ni bydd *felly*.

^h pen. 7. 20. Hos. 2. 8.

17 A chymmeraist offer dy harddwch o'm haur ac o'm harian i, y rhai a roddaswn i ti, a gwnaethost

Cyn
CRIST
594.⁶ Heb.
gurrynn.i ti ddelwau ⁶ gwŷr, a phutteiniaist
gyd â hwynt.18 Cymmeraist *hefyd* dy wisgoedd
o waith edau a nodwydd, ac a'u
gwisgaist hwynt: fy olew *hefyd*
a'm harogl-darth a roddaist o'u
blaen hwynt.19 Felly fy mwyd yr hwn a rodd-
aswn i ti, yn beilliaid, ac yn olew,
ac yn fêl, *a'r rhai* y'th borthaswn
di; rhoddaist hynny hefyd o'u blaen
hwynt yn arogl ⁷ peraid: *fel hyn*
y bu, medd yr ARGLWYDD DDUW.20 Cymmeraist hefyd dy feibion
a'th ferched, [†] y rhai a blantasi i
mi; y rhai hyn a aberthaist iddynt
i'w bwytta. *Ai* bychan *hyn* o'th
butteindra di,21 Ladd o honot fy mhlant, a'u
rhoddi hwynt i'w tynnu trwy *y*
tân iddynt?22 Ac yn dy holl ffeidd-dra a'th
butteindra ni chofiaist ddyddiau
dy [†] ieuengctid, pan oeddit lom a
noeth, *a'th* fod yn ymdrybaeddu
yn dy waed.23 A bu ar ol dy holl ddrygioni,
(Gwae, gwae i ti! medd yr AR-
GLWYDD DDUW),24 [†] Adeiladu o honot i ti uchelfa,
a ^m gwneuthur i ti ⁸ uchelfa ym
mhob heol.25 Ym mhen pob ffordd yr adeil-
edaist dy uchelfa, a gwnaethost dy
degwch yn ffaidd, ac a ledaist dy
draed i bob cynniweirydd, ac aml-
heaist dy butteindra.26 Putteiniaist hefyd ⁿ gyd â meib-
ion yr Aipht dy gymmydogion,
mawr eu cnawd; ac a amheaist
dy butteindra, i'm digio i.27 Am hynny wele, estynais fy
llaw arnat, a phrinheais dy ran, a
rhoddais di wrth ewyllys dy gas-
eion, ^o ⁹ merched y Philistiaid, y rhai
sydd gywilydd ganddynt dy ffordd
ysgeler.28 ^p Putteiniaist hefyd gyd â
meibion Assur, o eisien cael dy
ddigon; a hefyd wedi putteinio
gyd â hwynt, ni'th ddigonwyd.29 Amlheaist hefyd dy butteindra
y'ngwlad Canaan hyd Caldea; ac
etto ni'th ddigonwyd â hyn.30 Mor llesg yw dy galon, medd
yr ARGLWYDD DDUW, gan i ti
wneuthur hyn oll, *sef* gwaith put-
teinwraig yn llywodraethu!31 ² Pan ^a adeiledaist dy uchelfa
ym mhen pob ffordd, ac y gwnaeth-
ost dy uchelfa ym mhob heol; acnid oeddit fel puttain, gan dy fod
yn dirmygu gwobr;32 Ond *fel* gwraig a dorrai ei
phriodas, *ac* a gymmerai ddieithr-
iaid yn lle ei gwr.33 I bob puttain y rhoddant
wobr; ond [†] tydi a rodidi dy wobr
i'th holl gariadau, ac a'u gobrwyi
hwynt i ddyfod attat oddi amgylch
i'th butteindra.34 Ac ynot ti y mae y gwrthwyn-
eb i wragedd *eraill* yn dy buttein-
dra, gan na putteiniodd neb ar dy
ol di: canys lle y rhoddi wobr, ac
na roddir gwobr i ti, yna yr wyt
yn y gwrthwyneb.35 [†] Gan hynny, O buttain, clyw
air yr ARGLWYDD:36 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD
DDUW; Am dywallt dy frynti, a
datguddio dy noethni trwy dy but-
teindra gyd â'th gariadau, a chyd
â holl eilunod dy ffeidd-dra, a
thrwy waed dy feibion y rhai a
roddaist iddynt;37 Am hynny wele [†] fi yn casglu
dy holl gariadau gyd â'r rhai yr
ymddigrifaist, a'r rhai oll a geraist,
gyd â'r rhai oll a gaseaist; *ie*,
casglaf hwynt i'th erbyn oddi am-
gylch, ac a ddinoethaf dy noeth-
ni iddynt, fel y gwelont dy holl
noethni.38 Barnaf di hefyd ³ â barnedig-
aethau [†] putteiniaid, a'r rhai a dy-
walltant waed; a rhoddaf i ti waed
mewn lldiowgrwydd ac eiddgedd.39 *Ie*, rhoddaf di yn eu dwylaw
hwynt, a hwy a ddinystriant ⁿ dy
uchelfa, ac a fwriant i lawr dy
uchel-leoedd: diosgant di hefyd
o'th ddillad, a chymmerant ddo-
drefn dy harddwch, ac a'th adaw-
ant yn llom ac yn noeth.40 Dygant hefyd dyrfa i'th erbyn,
ac a'th labyddiant â meini, ac â'u
clddyfau y'th drywanant.41 [†] Llosgant *hefyd* dy dai â tân,
a gwnant arnat farnedigaethau yng
ngolwg wragedd lawer: a mi a
wnaf i ti beidio â phutteinio, a
hefyd ni rodidi wobr mwy.42 Felly y llonyddaf fy lliid i'th
erbyn, a symmud fy eiddgedd oddi
wrthyt; mi a lonyddaf hefyd, ac
ni ddigiaf mwy.43 Am na chofiaist ddyddiau dy
ieuengctid, ond annogaist fi i lid
yn hyn oll; am hynny wele, [†] myfi
a roddaf dy ffordd ar *dy* ben, medd
yr ARGLWYDD DDUW: fel na wnel-Cyn
CRIST
594.[†] Esa. 30. 3.
Hos. 8. 9.⁷ Heb. gor-
phwyadra.¹² Bren.
16. 3.
Ps. 106. 37.
Esa. 57. 5.
pen. 20. 26.
a 23. 37.^{*} Hos. 11. 1.¹ ad. 31.^m Esa. 57.
5. 7.
Jer. 2. 20.⁸ Neu,
butteinu.ⁿ pen. 8. 10,
14.
a 23. 19, 20.º 2 Chron.
28. 18.
ad. 57.⁹ Neu, trefn.^p 2 Bren.
16. 7, 10.
2 Chron.
28. 23.
Jer. 2. 18,
36.
pen. 23. 12,
&c.² Neu, *Yn*
dy ferched
y mae dy
uchelfa.
^a ad. 24, 39.^{*} Jer. 13.
22, 26.
Galar. 1. 8.
pen. 23.
22, 29.
Hos. 2. 10.
a 8. 10.³ Neu, *fel*
barnu.[†] Lef. 20.
10.
Deut. 22.
22.ⁿ ad. 24, 31.^{*} 2 Bren.
25. 9.
Jer. 39. 8.
a 52. 13.[†] pen. 9. 10.
a 11. 21.
a 22. 31.

Cyn
CRIST
594.

ech yr ysgelerder hyn am ben dy holl ffeidd-dra.

44 ¶ Wele, pob diarhebydd a ddi-arheba am danat, gan ddywedyd, Fel y fam y mae y ferch.

45 Merch dy fam, yr hon a ffeidd-iodd ei gwr a'i meibion, ydwyd ti; a chwaer dy chwïorydd ydwyd, y rhai a ffeiddiasant eu gwŷr a'u meibion: "eich mam oedd Hittëes, a'ch tad yn Amoriad.

46 A'th chwaer hynaf yw Samaria, hi a'i merched, yn trigo ar dy law aswy: "a'th chwaer ieuangach na thi, yr hon sydd yn trigo ar dy law ddehau, yw Sodom a'i merched.

47 Etto ni rodiaist yn eu ffyrdd hwynt, ac nid yn ol eu ffeidd-dra hwynt y gwnaethost: "megis pettai hynny ychydig bach, ymlygrast yn fwy na hwy yn dy holl ffyrdd.

48 Fel mai byw fi, medd yr ARGLWYDD DDUW, "ni wnaeth Sodom dy chwaer, na hi na'i merched, fel y gwnaethost ti a'th ferched.

49 Wele, hyn oedd anwiredd dy chwaer Sodom, Balchder, "digonedd bara, ac amllder o seguryd oedd ynddi ac yn ei merched, ac ni chryfhaodd hi law yr anghenog a'r tlawd.

50 A hwy a ymddyrfafasant, ac a wnaethant ffeidd-dra o'm blaen i: am hynny "y symmudais hwynt, fel y gwelais yn dda.

51 Samaria hefyd ni phechodd fel hanner dy bechod di; ond tydi a amlheast dy ffeidd-dra yn fwy na hwynt, ac "a gyfiawnheast dy chwïorydd yn dy holl ffeidd-dra a wnaethost.

52 Tithau yr hon a fernaist ar dy chwïorydd, dwg dy waradwydd am dy bechodau y rhai a wnaethost yn ffeiddiach na hwynt: cyfiawnach ydynt na thi: cywilyddia dithau, a dwg dy waradwydd, gan gyfiawnhau o honot dy chwïorydd.

53 "Pan ddychwelwyf eu caethiwed hwynt, "caethiwed Sodom a'i merched, a chaethiwed Samaria a'i merched, yna y dychwelaf gaethiwed dy gaethion dithau a'th ferched yn eu canol hwynt:

54 Fel y dygech dy warth, ac y'th waradwydder, am yr hyn oll a wnaethost, gan gysuro o honot hwynt.

55 Pan ddychwelo dy chwïorydd, Sodom a'i merched, i'w hen gyf-

lwr, a phan ddychwelo Samaria a'i merched i'w hen gyflwr, yna tithau a'th ferched a ddychwelwch i'ch hen gyflwr.

56 Canys "nid oedd mo'r sôn am Sodom dy chwaer yn dy enau yn nydd dy falchder,

57 Cyn datguddio dy ddrygioni, megis yn amser dy "waradwydd gan ferched "Syria, a'r holl rai o'i hamgylch, merched y Philistiaid, y rhai a'th "ddiystyrant o bob parth.

58 Dy ysgelerder, a'th ffeidd-dra hefyd, "ti a'u dygaist hwynt, medd yr ARGLWYDD.

59 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Felly y gwnaf â thi fel y gwnaethost, yr hon a ddiystyraist lw, i ddiddymmu y cyfammod.

60 ¶ Etto mi a gofias fy nghyfammod â thi yn nyddiau dy ieuengctid, ac a sicrhâf i ti gyfammod tragywyddol.

61 Yna "y cofi dy ffyrdd, ac y cywilyddi, pan dderbyniech dy chwïorydd hyn na thi, gyd a'r rhai ieuangach na thi: a rhoddaf hwynt yn "ferched i ti, "a hynny nid wrth dy ammod di.

62 A mi a sicrhâf fy nghyfammod â thi; a chei wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD:

63 Fel y cofiech di, ac y cywilyddiech, ac na byddo i ti mwy agoryd safn gan dy waradwydd, pan ddyhudder fi tu ag attat, am yr hyn oll a wnaethost, medd yr ARGLWYDD DDUW.

PENNOD XVII.

1 Trwy ddammeg o ddau eryr a gwinwydden, 11 y dangosir barnedigaeth Duw ar Jerusalem, am droi oddi wrth Babilon at yr Aipht. 22 Duw yn addawu plannu cedrwydden yr efengyl.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Mab dyn, traetha ddychymmyg, a diarheba ddiareb wrth dy Israel,

3 A dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Eryr mawr, mawr ei adenydd, hir ei asgell, llawn plu, yr hwn oedd iddo "amryw liwiau, a ddaeth i Libanus, ac "a gymmerth frigyn uchaf y gedrwydden.

4 Torrodd frig ei blagur hi, ac a'i dug i dir marsiandiaeth: yn ninas marchnadyddion y gosododd efe ef.

Cyn
CRIST
594.

6 Heb. nid oedd dy chwaer Sodom yn chuedl, neu, yn sôn yn dy enau.
12 Bren. 16. 5.
2 Chron. 28. 18.
Ez. 7. 1. a 14. 23.
7 Heb. Aram.
8 Neu, anrheithiant.
12 pen. 23. 49.

1 pen. 20. 43.

m Ez. 54. 1.
a Ez. 4. 26, &c.
n Jer. 31. 31, &c.

Cylch
594.

2 Heb. wriad-wath.
2 Bren. 24. 12.

Cyn
CRIST
Cylch
594.

³ Heb. had.

5 A chymmerth o had y tir, ac a'i bwriodd mewn maes ³ffrwyth-lawn; efe a'i gosododd ef wrth ddyfroedd lawer, ac a'i plannodd fel helygen.

6 Ac efe a dyfodd, ac a aeth yn winwydden wasgarog, isel o dwf, a'i changau yn troi atto ef; a'i gwraidd oedd dano ef: felly yr aeth yn winwydden, ac y dug geingciau, ac y bwriodd frig.

7 Yr oedd hefyd ryw eryr mawr, mawr ei esgyll, ac â llawer o blu: ac wele y winwydden hon yn plygu ei gwraidd tu ag atto ef, ac yn bwrw ei cheingciau tu ag atto, i'w dyfrhau ar hyd rhigolau ei phlaniad.

8 Mewn maes da wrth ddyfroedd lawer y plannasid hi, i fwrw brig, ac i ddwyn ffrwyth, fel y byddai yn winwydden hardd-deg.

9 Dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; A lwydda hi? oni thyn efe ei gwraidd hi? ac oni thyrr efe ei ffrwyth hi, fel y gwywo? sych holl ddail ei brig, ac nid trwy fraich mawr, na thrwy bobl lawer, i'w thynnu hi o'i gwraidd.

10 Ie, wele, wedi ei phlannu, a lwydda hi? ^bgan wywo oni wywa, pan gyffyrddo gwynt y dwyrain â hi? yn rhigolau ei thwf y gwywa.

11 ¶ Daeth hefyd air yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

12 Dywed yr awr hon wrth y tŷ gwrthryfelgar, Oni wyddoch beth yw hyn? dywed, Wele, daeth brenhin Babilon i Jerusalem, ac efe a gymmerodd ei brenhin hi, a'i thywysogion, ac a'u dug hwynt gyd âg ef i Babilon:

13 Ac a gymmerodd o'r had brenhinol, ac a wnaeth âg ef gyfammod, ac a'i dug ef dan lw; cymmerodd hefyd gedyrn y wlad:

14 Fel y byddai y deyrnas yn isel, heb ymddyrfachaf, *eithr* ⁴sefyll o honi trwy gadw ei gyfammod ef.

15 Ond ^dgwrthryfelodd i'w erbyn, gan anfon ei genhadau i'r Aipht, fel y rhoddid iddo feirch, a phobl lawer. A lwydda efe? a ddiange yr hwn a wnelo hyn? neu a ddiddymma efe y cyfammod, ac a waredir ef?

16 Fel mai byw fi, medd yr ARGLWYDD DDUW, ^fy'nghartref y brenhin yr hwn a'i gwnaeth ef yn frenhin, yr hwn y diystyrododd efe ei lw, a'r hwn y diddymmodd efe

ei gyfammod, gyd âg ef y bydd efe marw y'ngghanol Babilon.

17 Ac ni wna Pharaoh a'i lu mawr, ac a'i fintai liosog, *ddim* gyd âg ef mewn rhyfel; ^gwrth godi clawdd, ac wrth adeiladu cestyll, i dorri ymaith lawer einioes.

18 Gan ddiystyru o hono y llw, gan ddiddymmu y cynghrair, (canys wele, efe a roddasai ei law,) a gwneuthur o hono hynny oll, ni ddiange.

19 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; *Fel mai* byw fi, fy llw yr hwn a ddiystyrododd efe, a'm cyfammod yr hwn a ddiddymmodd efe, hwnnw a roddaf fi ar ei ben ef.

20 Canys ^htaenaf fy rhwyd arno, ac efe a ddélir yn fy rhwyd, a dygaf ef i Babilon, ac yno yr ymddadl-euaf âg ef *am* ei gamwedd a wnaeth i'm herbyn.

21 ⁱA'i holl ffoaduriaid ynghyd a'i holl fyddinoedd a syrthiant gan y cleddyf, a'r gweddill a wasgerir gyd â phob gwynt; fel y gwypoch mai myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais.

22 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Mi a gymmeraf hefyd frig y gedrwydden uchel, ac a'i gosodaf: o frig ei blagur y torraf *un* tyner, a mi a'i plannaf ar fynydd uchel a dyrchafedig.

23 Ar ^kfynydd uchelder Israel y plannaf ef: ac efe a fwrw frig, ac a ddwg ffrwyth, ac a fydd yn gedrwydden hardd-deg: a phob aderyn o bob rhyw asgell a drig dani; dan gysgod ei changhennau y trigant.

24 A holl brennau y maes a gânt wybod mai myfi yr ARGLWYDD a ostyngais y pren uchel, ac a ddyrchefais y pren isel; a sychais y pren i'r, ac a ireiddiais y pren crin: myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais, ac a'i gwneuthum.

PENNOD XVIII.

1 Duo yn argyhoeddi anghyfiawn ddiareb y grawnwin surion; 5 yn dangos y modd y gwna efe â thad cyfiawn: 10 ac â mab anghyfiawn i dad cyfiawn: 14 ac â mab cyfiawn i dad anghyfiawn: 19 ac â'r annwiot a edifarhao: 24 ac â'r duwiol a ymadawo â'i dduwioldeb. 25 Y mae yn amddiffyn ei gyfiawnder, 31 ac yn annog i edifeirwch.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Paham gennych arferu y ddiareb hon am dir Israel, gan ddywed-

Cyn
CRIST
Cylch
594.

^g Jer. 52. 4.
pen. 4. 2.

^h pen. 12. 13.
a 32. 3.

ⁱ pen. 12.
14.

^k Es. 2. 2, 3.
pen. 20. 40.
Mic. 4. 1.

^b pen. 19.
12.
Hos. 13.
15.

^c 2 Chron.
36. 13.

^d Heb. trwy
gadw ei
gyfammod
ef: i sefyll
wrtho.

^e 2 Bren.
24. 20.

^f Es. 31.
1. 3.

^f Jer. 32. 5.
a 34. 3.
pen. 12. 13.

594.

Cyn
CRIST
594.^a Jer. 31. 29.
Galar. 5. 7.

yd, ^aY tadau a fwyttasant rawnwin surion, ac ar ddannedd y plant y mae dincod?

3 *Fel mai* byw fi, medd yr ARGLWYDD DDUW, ni bydd i chwi mwy arferu y ddiareb hon yn Israel.

4 Wele, yr holl eneidiau eiddof fi ydynt; fel enaid y tad, felly hefyd enaid y mab, eiddof fi ydynt; yr enaid a becho, hwnnw a fydd marw.

5 ¶ Canys os bydd gwr yn gyfiaw, ac yn gwneuthur barn a chyfiawnder,

6 Heb ^bfwyta ar y mynyddoedd, na chyfodi ei lygaid at eilunod tŷ Israel, ac heb ^chalogi gwraig ei gymmydog, na nesâu at ^dwraig fisglwyfus,

7 Na ^egorthrymmu neb, ond a roddes ei ^fwystl i'r dyledwr yn ei ol, ni threisiodd drais, ^gei fara a roddodd i'r newynog, ac a ddilladodd y noeth,

8 Ni roddes ar ^husuriaeth, ac ni chymmerodd ychwaneg, ei law a dynnodd yn ei hol oddi wrth anwiredd, gwir farn a wnaeth rhwng gwr a gwr,

9 Yn fy neddfau y rhodiodd, a'm barnedigaethau a gadwodd, i wneuthur gwirionedd: cyfiawn yw; gan fyw efe a fydd byw, medd yr ARGLWYDD DDUW.

10 ¶ Os cenhedla efe fab yn ²lleidr, ac yn tywallt gwaed, ac a wna ³gyffelyb i'r un o'r *pethau* hyn,

11 Ac ni wna yr un o'r *pethau* hynny, ond ar y mynyddoedd y bwytty, a gwraig ei gymmydog a haloga,

12 Yr anghenus a'r tlawd a orthrymma, trais a dreisia, gwystl ni rydd drachefn, ac at eilunod y cyfyd ei lygaid, a wnaeth ffeidd-dra,

13 Ar usuriaeth y rhoddes, ac ychwaneg a gymmerth; gan hynny a fydd efe byw? Ni bydd byw: gwnaeth yr holl ffeidd-dra hyn; gan farw y bydd farw; ¹ei waed a fydd arno ei hun.

14 ¶ Ac wele, os cenhedla fab a wêl holl bechodau ei dad y rhai a wnaeth efe, ac a ystyria, ac ni wna felly,

15 Ar y mynyddoedd ni fwytty, a'i lygaid ni chyfyd at eilunod tŷ Israel, ni haloga wraig ei gymmydog,

16 Ni orthrymma neb chwaith, ni ⁴attal wystl, ac ni threisia drais, ei fara a rydd i'r newynog, a'r noeth a ddillada,

17 Ni thry ei law oddi wrth yr anghenog, usuriaeth na llog ni chymmer, fy marnau a wna, yn fy neddfau y rhodia: hwnnw ni bydd farw am anwiredd ei dad; gan fyw y bydd efe byw.

18 Ei dad, am orthrymmu yn dost, a threisio ei frawd trwy orthrech, a gwneuthur yr hyn nid oedd dda ym mysg ei bobl, wele, efe a fydd marw yn ei anwiredd.

19 ¶ Etto chwi a ddywedwch, Paham? ^koni ddwg y mab anwiredd y tad? Pan wnelo y mab farn a chyfiawnder, a chadw fy holl ddeddfau, a'u gwneuthur hwynt, gan fyw efe a fydd byw.

20 Yr enaid a becho, hwnnw a fydd marw. ¹Y mab ni ddwg anwiredd y tad, a'r tad ni ddwg anwiredd y mab: cyfiawnder y cyfiawn fydd arno ef, a drygioni y drygionus fydd arno yntau.

21 Ond ^mos yr annuwiol a ddychwel oddi wrth ei holl bechodau y rhai a wnaeth, a chadw fy holl ddeddfau, a gwneuthur barn a chyfiawnder, efe gan fyw a fydd byw; ni bydd efe marw.

22 Ni chofir iddo yr holl gamweddu a wnaeth: yn ei gyfiawnder a wnaeth y bydd efe byw.

23 ⁿGan ewyllysio a ewyllysiwn i farw yr annuwiol, medd yr ARGLWYDD DDUW, ac na ddychwelai oddi wrth ei ffyrdd, a byw?

24 ¶ Ond ^opan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei gyfiawnder, a gwneuthur anwiredd, a gwneuthur yn ol yr holl ffeidd-dra a wnelo yr annuwiol; a fydd efe byw? ni chofir yr holl gyfiawnderau a wnaeth efe: yn ei gamwedd yr hwn a wnaeth, ac yn ei bechod a bechodd, ynddynt y bydd efe marw.

25 ¶ ^pEtto chwi a ddywedwch, Nid cymmwyys yw ffordd yr ARGLWYDD. Gwrandêwch yr awr hon, tŷ Israel, onid yw gymmwyys fy ffordd i? onid eich ffyrdd chwi nid ydynt gymmwyys?

26 Pan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei gyfiawnder a gwneuthur anwiredd, a marw ynddynt; am ei anwiredd a wnaeth y bydd efe marw.

27 A phan ddychwelo yr annuw-

Cyn
CRIST
594.⁴ Heb.
wystl, neu,
chymmer
y'ngwystl.^k Exod. 20.
5.
Deut. 5. 9.¹ Deut. 24.
16.
² Bren. 14.
6.
² Chron.
25. 4.
Jer. 31.
29, 30.^m pen. 33.
12.ⁿ ad. 32.
pen. 33. 11.º pen. 3. 20.
a 33. 12,
13.^p ad. 29.
pen. 33. 17,
20.^b pen. 22. 9.^c Lef. 13. 20.
a 20. 10.^d Lef. 13. 19.
a 20. 13.^e Exod. 22.
21.
Lef. 19. 15.
a 25. 14.^f Exod. 22.
26.
Deut. 24.
12.^g Deut. 15.
7.
Es. 58. 7.
Matt. 25.
35.^h Exod. 22.
25. Lef.
25. 36, 37.
Deut. 23.
19.
Ps. 15. 5.² Neu,
dorrortai.³ Neu, i'w
frawd yw
erbyn y
pethau
hyn.¹ Lef. 20. 9.
Act. 18. 6.

Cyn
CRIST
594.

iol oddi wrth ei ddrygioni yr hwn a wnaeth, a gwneuthur barn a chyfiawnder, hwnnw a geidw yn fyw ei enaid.

28 Am iddo ystyried, a dychwel- yd oddi wrth ei holl gamweddau y rhai a wnaeth, gan fyw y bydd byw, ni bydd marw.

q ad. 25.

29 ¹ Etto tŷ Israel a ddywedant, Nid cymmwyys yw ffordd yr ARGLWYDD. Tŷ Israel, onid cymmwyys fy ffyrdd i? onid eich ffyrdd chwi nid ydynt gymmwyys?

r Matt. 3. 2.
5 Neu,
a throwch
eraill.

30 Am hynny barnaf chwi, tŷ Israel, bob un yn ol ei ffyrdd ei hun, medd yr ARGLWYDD DDUW. ² Dychwelwch, ³ a throwch oddi wrth eich holl gamweddau; fel na byddo anwiredd yn dramgwydd i chwi.

5 Jer. 32. 39.
pen. 11. 19.
a 36. 26.

31 ¶ Bwriwch oddi wrthych eich holl gamweddau y camweddasoch ynddynt, a gwnewch i chwi ⁴ galon newydd, ac yspryd newydd: canys paham, tŷ Israel, y byddwch feirw?

4 Galar. 3.
33.
pen. 33. 11.
2 Petr. 3. 9.

32 Canys ¹ nid oes ewyllys gennyf i farwolaeth y marw, medd yr ARGLWYDD DDUW. ² Dychwelwch gan hynny, a byddwch fyw.

6 Neu,
Trough
eraill.

PENNOD XIX.

1 *Cwynfan am dywysogion Israel, trwy ddam- meg o genawon llew a ddêlid mewn pydew; 10 ac am Jerusalem, trwy ddammeg o win- wydden anrheithiedig.*

594.

CYMMER dithau alarnad am dywysogion Israel,

2 A dywed, Beth yw dy fam? llewes: gorweddodd ym mysg llew- od, y'nganol y llewod ieuainge y maethodd hi ei chenawon.

a ad. 6.

3 A hi a ddug i fynu un o'i chen- awon: ^a efe a aeth yn llew ieuange, ac a ddysgodd ysglyfaethu ysglyf- aeth; bwyttaodd ddynion.

b 2 Bren.
23. 33. 34.
Jer. 22. 11,
12.

4 Yna y cenhedloedd a glywsant sôn am dano; ^b daliwyd ef yn eu ffôs hwynt, a dygasant ef mewn cadwynau i dir yr Aipht.

5 A phan welodd iddi ddisgwyl, a darfod am ei gobaith, hi a gym- merodd yn arall o'i chenawon, ac a'i gwnaeth ef yn llew ieuange.

c ad. 3.

6 Yntau a dramwyodd ym mysg y llewod; ^c efe a aeth yn llew ieuange, ac a ddysgodd ysglyfaethu ysglyfaeth; bwyttaodd ddynion.

2 Neu,
llysoedd
anghuf-
annedd,
neu,
gwedd-
dai.

7 Adnabu hefyd eu ² gweddwon hwynt, a'u dinasoedd a anrheith- iodd efe; ^{ie}, anrheithiwyd y tir a'i gyflawnder gan lais ei ruad ef.

d 2 Bren.
24. 2.

8 Yna ^d y cenhedloedd a ymosod- asant yn ei erbyn ef o amgylch

o'r taleithiau, ac ^e a daenasant eu rhwyd arno; ac efe a ddaliwyd yn eu ffôs hwynt.

9 A hwy a'i rhoddasant ef yng ngharchar mewn ³ cadwyni, ac a'i dygasant at frenhin Babilon: dyg- asant ef i amddiffynfeydd, fel na chlywid ei lais ef mwy ar fynydd- oedd Israel.

10 ¶ Dy fam sydd fel gwinwydd- en yn dy ⁴ waed di, wedi ei phlan- nu wrth ddyfroedd: ffrwythlawn a brigog oedd, o herwydd dyfroedd lawer.

11 Ac yr oedd iddi wiail cryfion yn deyrn-wiail llywodraethwyr, a'i huchder oedd uchel ym mysg y tewfrig; fel y gwelid hi yn ei huch- der yn amlder ei changhennau.

12 Ond hi a ddiwreiddiwyd mewn llioiowgrwydd, bwriwyd hi i'r llawr, a ^f gwynt y dwyrain a wywodd ei ffrwyth hi: ei gwiail cryfion hi a dorwyd ac a wywasant; tân a'u hysodd.

13 Ac yr awr hon hi a blannwyd mewn anialwch, mewn tir cras a sychedig.

14 A ^g thân a aeth allan o wialen ei changhennau, ysodd ei ffrwyth hi, fel nad oedd ynddi wialen gref yn deyrn-wialen i lywodraethu. Galarnad yw hwn, ac yn alarnad y bydd.

PENNOD XX.

1 *Duo yn gwrthod gadael i henuriaid Israel ymgynghori âg ef: 5 yn adrodd ystori eu hanufudd-dod hwy yn yr Aipht, 10 yn yr anialwch, 27 ac yn eu gwlad: 33 yn addaw eu cynnull hwy trwy yr efengyl. 45 Dan emw coedwig y mae yn dangos dinysr Jerusalem.*

Y N y seithfed flwyddyn, o fewn ^y pummed mis, ar y degfed dydd o'r mis, ^a y daeth gwŷr o hen- uriaid Israel i ymgynghori â'r ARGLWYDD, ac a eisteddasant ger fy mron i.

2 Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

3 Ha fab dyn, llefara wrth henur- iaid Israel, a dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^b Ai i ymofyn â mi yr ydych chwi yn dyfod? Fel mai byw fi, medd yr ARGLWYDD DDUW, ni fynnaf gennych ymofyn â mi.

4 ^{2c} A fferni di hwynt, mab dyn, a fferni di hwynt? gwna iddynt wyb- od ffeidd-dra eu tadau:

5 ¶ A dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Ar y dydd ^d y dewisais Israel, ac y

Cyn
CRIST
594.

* 2 Chron.
36. 6.
Jer. 22. 18.
3 Neu,
bachau.

4 Neu,
lonydd-
wch,
neu,
guffelyb-
rwydd.

f pen. 17.
10.
Hos. 13.
15.

g Barn. 9.
15.

Cylch
593.

a pen. 8. 1.
a 14. 1.

b ad. 31.
pen. 14. 3.

2 Neu, A
ddailieu
di trostynt
hwy.

c pen. 22. 2.
a 23. 36.

d Exod. 6. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
593.

³ Heb. codais fy llaw: ac felly ad. 6, &c.

^e Exod. 3. 8. a 4. 31.

^f Ps. 48. 2. ad. 15. Dan. 8. 9. a 11. 16.

^f Edrych Ex. 32. 12. Num. 14. 16. Deut. 9. 28. ad. 14. 22.

^h Ex. 13. 18.

⁴ Heb. a gwneuthum iddynt wylbod.

¹ Lef. 18. 5. ad. 13. 21. Rhuf. 10. 5. Gal. 3. 12. ² Exod. 20. 8. a 31. 13. &c. a 35. 2. Deut. 5. 12.

¹ Exod. 16. 27.

^m Num. 14. 20. a 26. 65. ⁿ ad. 9. 22.

^o Num. 14. 28. Ps. 106. 26.

^p ad. 6.

³ tyngais wrth had tŷ Jacob, ac y'm *gwneuthum yn hysbys iddynt yn nhir yr Aipht, pan dyngais wrthynt, gan ddywedyd, Myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi;

6 Yn y dydd y tyngais wrthynt ar eu dwyn hwynt allan o dir yr Aipht, i wlad yr hon a ddarparaswn iddynt, yn llifeirio o laeth a mêl, 'yr hon *yw* gogoniant yr holl diroedd:

7 Yna y dywedais wrthynt, Bwr-lych ymaith bob un ffiidd-dra ei lygaid, ac nac ymhalogwch âg eilunod yr Aipht. Myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

8 Er hynny gwrthryfelasant i'm herbyn, ac ni fynnent wrandaw arnaf: ni fwriasant ymaith ffiidd-dra eu llygaid bob un, ac ni adawsant eilunod yr Aipht. Yna y dywedais, Tywalltaf arnynt fy lidiowgrwydd, i gyflawni fy nig arnynt y'nganol gwlad yr Aipht.

9 ⁸ Etto gwneuthum er mwyn fy enw, rhag ei halogi y'ngolwg y cenhedloedd y rhai *yr oeddynt* hwy yn eu mysg; y'ngŵydd pa rai yr ymhysbysais iddynt hwy, wrth eu dwyn hwynt allan o dir yr Aipht.

10 ¶ Am hynny ^hy dygais hwynt allan o dir yr Aipht, ac a'u dygais hwynt i'r anialwch.

11 A rhoddais iddynt fy neddfau, ⁴a hysbysais iddynt fy marnedigaethau, 'y rhai y bydd byw ynddynt y dyn a'u gwna hwynt.

12 Rhoddais hefyd iddynt fy ^kSabbathau, i fod yn arwydd rhyngof fi a hwynt, i wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD a'u sancteiddiodd hwynt.

13 Er hynny tŷ Israel a wrthryfelasant i'm herbyn yn yr anialwch: ni rodiasant yn fy neddfau, ond diystyrasant fy marnedigaethau, y rhai y bydd byw ynddynt y dyn a'u gwneilo hwynt; fy Sabbathau hefyd a ¹halogasant yn ddirfawr. Yna y dywedais y tywalltwn fy llid arnynt yn yr ^manialwch, i'w difetha hwynt.

14 ⁿ Etto gwneuthum er mwyn fy enw, fel na halogid ef y'ngolwg y cenhedloedd, y rhai y dygais hwynt allan yn eu gŵydd.

15 Ac etto ^omi a dyngaswn iddynt yn yr anialwch, na ddygwn hwynt i'r wlad a roddaswn *iddynt*, yn llifeirio o laeth a mêl; ^phonno *yw* gogoniant yr holl wledydd:

16 ⁹O herwydd iddynt ddiystyru fy marnedigaethau, ac na rodiasant yn fy neddfau, ond halogi fy Sabbathau: canys eu calon oedd yn myned ar ol eu heilunod.

17 Etto tosturiodd fy llygaid wrthynt rhag eu dinystrio, ac ni wneuthum ddiben am danynt yn yr anialwch.

18 Ond mi a ddywedais wrth eu meibion hwynt yn yr anialwch, Na rodiwch yn neddfau eich tadau, ac na chedwch eu barnedigaethau hwynt, nac ymhalogwch chwaith â'u heilunod hwynt.

19 Myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi: rhodiwch yn fy neddfau, a chedwch fy marnedigaethau, a gwnewch hwynt:

20 Sancteiddiwch hefyd fy Sabbathau; fel y byddont yn arwydd rhyngof fi a chwithau, i wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eich DUW chwi.

21 Y meibion hwythau a wrthryfelasant i'm herbyn; yn fy neddfau ni rodiasant, a'm barnedigaethau ni chadwasant trwy eu gwneuthur hwynt, 'y rhai y bydd byw ynddynt y dyn a'u gwneilo hwynt: halogasant fy Sabbathau: yna y dywedais y tywalltwn fy llid arnynt, i gyflawni fy nig wrthynt yn yr anialwch.

22 ² Etto troais heibio fy llaw, a ⁴gwneuthum er mwyn fy enw, fel na halogid ef y'ngolwg y cenhedloedd y rhai y dygaswn hwynt allan yn eu gŵydd.

23 Hefyd mi a dyngaswn wrthynt yn yr anialwch, ^uar eu gwasgaru hwynt ym mysg y cenhedloedd, a'u taenu hwynt ar/hyd y gwledydd;

24 ²O herwydd fy marnedigaethau ni wnaethent, ond fy neddfau a ddiystyrasant, fy Sabbathau hefyd a halogasant, a'u llygaid oedd ar ol eilunod eu tadau.

25 ⁷ Minnau hefyd a roddais iddynt ddeddfau nid *oeddynt* dda, a barnedigaethau ni byddent fyw ynddynt:

26 Ac a'u halogais hwynt yn eu hoffrymmau, ²wrth dynnu *trwy dân* bob peth a egor y groth, fel y dinystriwn hwynt; fel y gwybyddent mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

27 ¶ Am hynny, fab dyn, llefara wrth dŷ Israel, a dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD

Cyn
CRIST
Cylch
593.

⁹ ad. 13, 24.

^r ad. 11, 13.

^s Ps. 78. 38.

^t ad. 9, 14.

^u Lef. 26. 33. Jer. 15. 4.

^x ad. 13, 16.

^y Edrych Ps. 81. 12. ad. 39. Rhuf. 1. 24.

² Bren. 17. 17. a 21. 6. 2 Chron. 28. 7. a 33. 6. pen. 16. 20.

Cyn
CRIST
Cylch
593.

⁶ Heb.
gamweddu
o honant
gamwedd.
^a Es. 57. 5,
& c.

^b pen. 16. 19.

⁶ Neu, idd-
yni, Beth
oeld yr
uchelfa,
neu, y Ba-
mah, &c.

^c ad. 3.

⁷ Heb.
Ar hyn a
egynnio ar
eich ga-
pryd.

DDUW; Etto yn hyn y'm cabloodd eich tadau, gan ⁶wneuthur o hon-
ynt gamwedd i'm herbyn.

28 Canys dygais hwynt i'r tir a
dyngaswn ar ei roddi iddynt, a
^agwelsant bob bryn uchel, a phob
pren brigog; ac aberthasant yno
eu hebyrth, ac yno y rhoddasant
eu hoffrymmau diglunedd: yno
hefyd y gosodasant eu ^bharogl
peraid, ac yno y tywalltasant eu
diod-offrymmau.

29 Yna y dywedais ⁶wrthynt, Beth
yw yr uchelfa yr ydych chwi yn
myned iddi? ^aBamah y galwyd
ei henw hyd y dydd hwn.

30 Am hynny dywed wrth dŷ Is-
rael, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD
DDUW; Ai ar ffordd eich tadau yr
ymhalogwch chwi? ac a butteiniwch
chwi ar ol eu ffieidd-dra hwynt?

31 Canys pan offrymmoch eich off-
rymmau, gan dynnu eich meibion
trwy y tân, yr ymhalogwch wrth
eich holl eilunod hyd heddyw: a
^cfynnaf fi gennych ymofyn â mi, tŷ
Israel? *Fel mai byw fi*, medd yr
ARGLWYDD DDUW, nid ymofynir
â mi gennych.

32 ⁷Eich bwriad hefyd ni bydd
ddim, yr hyn a ddywedwch, Bydd-
wn fel y cenhedloedd, fel teulu-
oedd y gwledydd, i wasanaethu
pren a maen.

33 ¶ *Fel mai byw fi*, medd yr AR-
GLWYDD DDUW, yn ddiau â llaw
gadarn, ac â braich estynedig, ac â
llidiowgrwydd tywalltedig, y teyrn-
asaf arnoch.

34 A dygaf chwi allan ym mysg
y bobloedd, a chasglaf chwi o'r
gwledydd y rhai y'ch gwasgarwyd
ynddynt, â llaw gadarn, ac â braich
estynedig, ac â llidiowgrwydd ty-
walltedig.

35 A dygaf chwi i anialwch y
bobloedd, ac ymddadleuaf â chwi
yno wyneb yn wyneb.

36 Fel yr ymddadleuais â'ch tadau
yn anialwch tir yr Aipht, felly yr
ymddadleuaf â chwithau, medd yr
ARGLWYDD DDUW.

37 A gwnaf i chwi fyned dan y
wialen, a dygaf chwi i ⁸rwym y
cyfammed.

38 A ^dcharthaf o honoch y rhai
gwrthryfelgar, a'r rhai a drosedd-
ant i'm herbyn: dygaf hwynt o
wlad eu hymdaith, ac ^ei wlad Is-
rael ni ddeuant: a ^fchewch wybod
mai myfi yw yr ARGLWYDD.

39 Chwithau, tŷ Israel, fel hyn y
dywed yr ARGLWYDD DDUW; Ewch,
gwasanaethwch bob un ei eilunod,
ac ar ol hyn *hefyd*, oni wrandêwch
arnaf fi: ond na halogwch mwy
fy enw sanctaidd â'ch offrymmau,
ac â'ch eilunod.

40 Canys ⁸yn fy mynydd sanct-
aidd, ym mynydd uchelder Israel,
medd yr ARGLWYDD DDUW, yno
y'm gwasanaetha holl dŷ Israel,
cwbl o'r wlad: yno y byddaf fodd-
lawn iddynt; ac yno y gofynaf
eich offrymmau, ⁹a blaen-ffrwyth
eich offrymmau, gyd â'ch holl sanct-
aidd bethau.

41 Byddaf foddolawn i chwi gyd
â'ch arogl ²peraid, pan ddygwyl
chwi allan o blith y bobloedd,
a'ch casglu chwi o'r tiroedd y'ch
gwasgarwyd ynddynt; a mi a sanct-
eiddir ynoch y'ngolwg y cenhedl-
oedd.

42 ^hHefyd cewch wybod mai myfi
yw yr ARGLWYDD, pan ddygwyl
chwi i dir Israel, i'r tir y tyngais
am ei roddi i'ch tadau.

43 Ac ⁱyno y cofiwch eich ffyrdd,
a'ch holl weithredoedd y rhai yr
ymhalogasoch ynddynt; ^kfel yr
alaroch arnoch eich hun am yr
holl ddrygioni a wnaethoch.

44 A ^lchewch wybod mai myfi
yw yr ARGLWYDD, pan wnelwyl â
chwi er mwyn fy enw, nid yn ol
eich ffyrdd drygionus chwi, nac
yn ol eich gweithredoedd llygreddig,
O tŷ Israel, medd yr ARGLWYDD
DDUW.

45 ¶ Daeth drachefn air yr AR-
GLWYDD attaf, gan ddywedyd,

46 Gosod dy wyneb, ^mfab dyn,
tu a'r dehau, ie, difera *eiriau* tu
a'r dehau, a phrophwyda yn erbyn
coed maes y dehau;

47 A dywed wrth goed y de-
hau, Gwrando air yr ARGLWYDD:
Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD
DDUW; Wele fi yn cynneu ynot
ti dân, ac efe a ysa ynot ti ⁿbob
pren i'r, a phob pren sych: flagl
y fflam ni ddiffydd, a'r holl wyn-
ebau o'r dehau hyd y gogledd a
loggir ynddo.

48 A phob cnawd a welant mai
myfi yr ARGLWYDD a'i cynneuais:
nis diffoddir ef.

49 Yna y dywedais, O ARGLWYDD
DDUW, y maent hwy yn dywedyd
am danaf, Onid damhegion y mae
hwn yn eu traethu?

Cyn
CRIST
Cylch
593.

⁸ Es. 2. 2, 3.
pen. 17. 23.
Mic. 4. 1.

⁹ Neu, a'r
pennaf
o'ch off-
rymmau.

² Heb.
gorphwysa-
dra.

^h ad. 38, 41.

ⁱ pen. 16. 61.

^k Lef. 26. 39.
pen. 6. 9.
Hos. 5. 15.

^l ad. 38.
pen. 24. 24.

^m pen. 21. 2.

ⁿ Luc 23. 31.

Cyn
CRIST
593.

PENNOD XXI.

1 Ezeiel yn prophwydo yn erbyn Jerusalem trwy arwydd ocheneidia. 8 Y cleddyf gloyw-lym, 18 yn erbyn Jerusalem, 25 yn erbyn y frenhiniaeth, 28 ac yn erbyn yr Ammoniaid.

A DAETH gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Gosod dy wyneb, ^afab dyn, tu a Jerusalem, a ^bdifera dy eiriau tu a'r cyssegroedd, a phrophwyda yn erbyn gwlad Israel,

3 A dywed wrth wlad Israel, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele fi i'th erbyn, tynnaf hefyd fy nghleddyf o'i wain, a thorraf o honot gyfiawn ac anghyfiawn.

4 O herwydd y torraf o honot gyfiawn ac anghyfiawn, am hynny y daw fy nghleddyf allan o'i wain yn erbyn pob cnawd, o'r dehau hyd y gogledd;

5 Fel y gwypo pob cnawd i mi yr ARGLWYDD dynnu fy nghleddyf allan o'i wain: ni ddychwel efe mwy.

6 Ochain dithau, fab dyn, gyd âg ysgidod lwynau; ie, ochain yn chwerw yn eu golwg hwynt.

7 A bydd, pan ddywedant wrthyt, Am ba beth yr ydwynt yn ochain? yna ddywedyd o honot, Am y chwedl newydd, am ei fod yn dyfod, fel y toddo pob calon, ac y llaeso y dwylaw oll, ac y pallo pob yspryd, a'r gliniau oll a ânt ²fel dwfr; wele efe yn dyfod, ac a fydd, medd yr ARGLWYDD DDUW.

8 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

9 Prophwyda, fab dyn, a dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Dywed, ^cCleddyf, cleddyf a hogwyd, ac a loywyd.

10 Efe a hogwyd i ladd lladdfa, efe a loywyd fel y byddai ddisglaer: a lawenychwn ni? ³y mae efe yn dirmygu gwialen fy mab, *fel* pob pren.

11 Ac efe a'i rhoddes i'w loywi, i'w ddal mewn llaw; y cleddyf hwn a hogwyd, ac a loywyd, i'w roddi yn llaw y lleidiad.

12 Gwaedda ac uda, fab dyn; canys hwn fydd ar fy mhobl, hwn fydd yn erbyn holl dywysogion Israel; ⁴dychryn gan y cleddyf fydd ar fy mhobl: am hynny ^ataro law ar forddwyd.

13 ⁵Canys profiad yw; a pheth os y cleddyf a ddiystyra y wialen?

ni bydd efe mwy, medd yr ARGLWYDD DDUW.

14 Tithau, fab dyn, prophwyda, a ^etharo law wrth law, a dybler y cleddyf y drydedd waith: cleddyf y lladdedigion, cleddyf lladdedigaeth y gwŷr mawr ydyw, yn myned i'w hystafelloedd hwynt.

15 Rhoddais ⁶flaen y cleddyf yn erbyn eu holl byrth hwynt, i doddi eu calon, ac i amlhâu eu tramgwyddiadau: O, gwnaed ef yn loyw, ⁷hogwyd ef i ladd!

16 Dos ryw ffordd, *naill* ar y llaw ddehau, ⁸ai ar y llaw aswy, lle y tueddo dy wyneb.

17 Minnau hefyd ^adarawaf y naill law yn y llall, ac a lonyddaf fy llid: myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais.

18 ¶ A daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

19 Tithau, fab dyn, gosod i ti ddwy ffordd, fel y delo cleddyf brenhin Babilon; o un tir y deuant ill dwy: a dewis le, ym mhen ffordd y ddinas y dewisi ef.

20 Gosod ffordd i ddyfod o'r cleddyf tu a ⁹Rabbath meibion Ammon, a thu a Judah yn erbyn Jerusalem gaerog.

21 Canys safodd brenhin Babilon ⁹ar y groes-ffordd, ym mhen y ddwy ffordd, i ddewinio dewiniaeth: gloywodd ei ²saethau, ymofynodd â ³delwau, edrychodd mewn afu.

22 Yn ei law ddehau yr oedd dewiniaeth Jerusalem, ⁴am osod ⁴capteniaid i agoryd safn mewn lladdedigaeth, i ddyrchafu llef gyd â bloedd, i osod offer rhyfel yn erbyn y pyrth, i fwrw clawdd, i adeiladu amddiffynfa.

23 A hyn fydd ganddynt, fel dewinio dewiniaeth gwagedd yn eu golwg hwynt, ⁵i'r rhai a dyngasant lwon: ond efe a gofia yr anwiredd, i'w dal hwynt.

24 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, Am beri o honoch gofio eich anwiredd, gan amlygu eich camweddau, fel yr ymddengys eich pechodau yn eich holl weithredoedd; am beri o honoch eich cofio, y'ch dêlir â llaw.

25 ¶ Tithau, halogedig annuwiol dywysog Israel, ¹yr hwn y daeth ei ddydd, yn amser diwedd anwiredd,

26 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Symmud y meitr, a thyn

Cyn
CRIST
593.

^e Num. 24.
10.
ad. 17.
pen. 6. 11.

⁶ Neu, loywer, neu, o'n.

⁷ Neu, goglygwed.

⁸ Heb. ymosod, dos ar y llaw aswy.

⁹ ad. 14.

⁹ Jer. 49. 2.

⁹ Heb. ar fam y ffordd.

² Neu, gyllt.

³ Heb. teraphim.

⁴ pen. 4. 2.

⁴ Neu, offer rhyfel. Heb. hyddod.

⁵ Neu, am y llwon a dyngwyd iddynt.

¹ ad. 29.
pen. 35. 5.

^a pen. 20. 46.

^b Deut. 32.
2.
Amos 7. 16.
Mic. 2. 6,
11.

⁸ Heb. yn ddyfr.

^c Deut. 32.
41.
ad. 15. 28.

⁹ Neu, gwialen fy mab yw; dirmygu pob pren y mae.

⁴ Neu, guthrydd hwynt i laer i'r cleddyf gyd â'm pobl.

^d Jer. 31. 19.

⁵ Neu, Wedi bod profiad, beth yna? oni byddant i'r wialen endid yn ddiystyr?

Cyn
CRIST
593.6 Heb.
Yn dym-
chweledig,
dym-
chweledig,
dym-
chweledig,
y gosodaf
hi.k Gen. 49.
10.
Luc 1. 32,
33.
Ioan 1. 49.
1 Jer. 49. 1.
pen. 25. 2, 3.
Seph. 2. 9.

m pen. 22. 28.

n ad. 25.

o Jer. 47. 6,
7.
7 Neu. Dy-
chweledig.8 Neu,
ynfyddion.

593.

2 Neu, o
ddadlenni di
tros, &c.a pen. 20. 4.
a 23. 36.
b pen. 24. 6,
9.
Nah. 3. 1.c 2 Bren.
21. 16.d Deut. 28.
37.
pen. 5. 14.

ymaith y goron; nid yr un *fydd* hon: cyfod yr isel, gostwng yr uchel.

27⁶ Dymchwelaf, dymchwelaf, dymchwelaf hi; ac ni bydd *mwych* k hyd oni ddelo yr hwn y mae yn gyfiawn iddo; ac iddo ef y rhoddaf hi.

28 ¶ Prophwyda dithau, fab dyn, a dywed, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW ¹am feibion Ammon, ac am eu gwaradwydd hwynt; dywed di, Y cleddyf, y cleddyf a dynnwyd: i ladd y gloywyd ef, i ddifetha o herwydd y disgleirdeb:

29 Wrth ^mweled gwagedd i ti, wrth ddewinio i ti gelwydd, i'th rododi ar yddfau y lladdedigion, y drygionus ⁿy rhai y daeth eu dydd, yn amser diwedd eu hanwiredd.

30 ¶ ^o7 A ddychwelaf fi ef i'w wain? yn y lle y'th grëwyd, yn nhir dy gynnefin, y'th farnaf.

31 A thywalltaf fy niglonedd arnat, â thân fy lliidiowgrwydd y chwythaf arnat, a rhoddaf di yn llaw dynion ^apoethion, cywraint i ddinystrio.

32 I'r tân y byddi yn ymborth; dy waed fydd y'ngghanol y tir: ni'th gofir *mwych*; canys myfi yr ARGLWYDD a'i dywedais.

PENNOD XXII.

1 Rhestr o bechodau Jerusalem. 13 Y Ulysg Dduo hwynt megis sothach yn ei ffwrn. 23 Llygredigaeth yr holl brophwydi, a'r offeiriad, a'r tywysogion, a'r bobl.

GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf drachefn, gan ddywedyd, 2 Tithau, fab dyn, ^{2a}a fferni di, a fferni ^bddinas y gwaed? ie, ti a wnei iddi wybod ei holl ffeidd-dra.

3 Dywed dithau, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Tywallt gwaed y mae y ddinas yn ei chanol, i ddyfod o'i hamser, ac eilunod a wnaeth hi yn ei herbyn ei hun i ymhalogi.

4 Euog wyt yn dy waed, yr hwn a ^cdywelltaist; a halogedig yn dy eilunod, y rhai a wnaethost; a thi a neseaist dy ddyddiau, a daethost hyd at dy flynyddoedd: am hynny y'th ^dwneuthum yn warth i'r cenhedloedd, ac yn watwargerdd i'r holl wledydd.

5 Y rhai agos a'r rhai pell oddi wrthyt a'th watwarant, yr halogedig o enw, ac aml dy drallod.

6 Wele, tywysogion Israel oedd-

ynt ynot, bob un yn ei ³allu i dywallt gwaed.

7 Dirmygasant ynot dad a mam; gwnaethant yn ⁴dywylodrus â'r di-eithr o'th fewn: gorthrymmasant ynot yr amddifad a'r weddw.

8 Dirmygaist fy mhethau sanctaidd, a halogaist fy Sabbathau.

9 ^eAthrodwyr oedd ynot i dywallt gwaed; ^far y mynyddoedd hefyd y bwyttasant ynot ti: gwnant ysgelerder o'th fewn.

10 Ynot ti ^gy datguddient noethni eu tad: ^hyr aflan o fis-glwyf a ddarostyngent ynot.

11 ⁱGwnai wr hefyd ffeidd-dra â gwraig ei gymmydog; a gwr ^ka halogai ei waudd ei hun mewn ysgelerder; ie, darostyngai gwr ynot ei ^lchwaer ei hun, merch ei dad.

12 ^mGwobr a gymmerent ynot am dywallt gwaed; ⁿcymmeraist usuriaeth ac occraeth, ac elwaist ar dy gymmydogion trwy dwyll, ac anghofiaist fi, medd yr ARGLWYDD DDUW.

13 ¶ Am hynny wele, ^otarewais fy llaw wrth dy gybydd-dod yr hwn a wnaethost, ac am y gwaed oedd o'th fewn.

14 A bery dy galon, a gryfhâ dy ddwyllaw, yn y dyddiau y bydd i mi a wnelwyf â thi? ^pmyfi yr ARGLWYDD a'i lleferais, ac a'i gwnaf.

15 Canys ^qgwasgaraf di ym mysg y cenhedloedd, a thaenaf di ar hyd y gwledydd, a ^rgwnaf i'th aflendid ddarfod allan o honot.

16 A thi a ^setifeddi ynot dy hun y'ngwlydd y cenhedloedd; a chei wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

17 A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

18 Ha fab dyn, ^ttŷ Israel a aeth gennyf yn ammhuredd: pres, ac alcarn, a haiarn, a phlwm, *ydylnt* oll y'ngghanol y pair: ammhuredd arian ydynt.

19 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Am eich bod chwi oll yn ammhuredd, am hynny wele fi yn eich casglu chwi i ganol Jerusalem.

20 Fel casglu arian, a phres, a haiarn, a phlwm, ac alcarn, i ganol y ffwrn, i chwythu tân arnynt i'w toddi; felly yn fy llid a'm dig y casglaf *chwi*, ac a'ch gadawaf *yno*, ac a'ch toddaf.

Cyn
CRIST
593.3 Heb.
fraich.
4 Neu.
drahaus,
neu,
draws.e Ex. 23. 1.
Leif. 19. 16.
f pen. 18. 6,
11.g Leif. 18. 8.
a 20. 11.
h Leif. 18. 19.
a 20. 18.i Leif. 18. 20.
a 20. 10.
Deut. 22.
22.
Jer. 5. 8.
k Leif. 18.
15. a 20. 12.
l Leif. 18. 9.
a 20. 17.m Ex. 23. 8.
Deut. 16.
19. a 27. 25.
n Ex. 22. 25.
Leif. 25. 36.
Leut. 23.
19.

o pen. 21. 17.

p pen. 17. 24.

q Deut. 4. 27.
a 28. 25, 34.
pen. 12. 14,
15.
r pen. 23. 27,
43.s Neu,
ymhalogi.t Es. 1. 22.
Jer. 6. 28,
&c.

Cyn
CRIST
593.

21 Iê, casglaf chwi, a chwythaf arnoch â than fy llidiowgrwydd, fel y todder chwi yn ei chanol hi.

22 Fel y toddir arian ynghanol y pair, felly y toddir chwi yn ei chanol hi; fel y gwypoch mai myfi yr ARGLWYDD a dywelltais fy llidiowgrwydd arnoch.

23 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

24 Dywed wrthi hi, fab dyn, Ti yw y tir sydd heb ei buro, heb wlawio arno yn nydd digter.

25 Cyd-fradwriaeth ei phrophwydi o'i mewn, sydd fel llew rhuadwy yn ysglyfaethu ysglyfaeth; eneidiau a yasant; trysor a phethau gwerthfawr a gymmerasant; ei gweddwon hi a amlhasant hwy o'i mewn.

26 Ei hofferiaid a dreisiasant fy nghyfraith, ac a halogasant fy mhethau sanctaidd: ni wnaethant ragor rhwng cyssegredig a halogedig, ac ni wnaethant wybod rhagor rhwng yr aflan a'r glân; cuddiasant hefyd eu llygaid oddi wrth fy Sabbathau, a halogwyd fi yn eu mysg hwynt.

27 Ei phennaethiaid oedd yn ei chanol fel bleiddiaid yn ysglyfaethu ysglyfaeth, i dywallt gwaed, i ddi-fetha eneidiau, er elwa elw.

28 Ei phrophwydi hefyd a'u priddasant hwy â chlai annhymherus, gan weled gwagedd, a dewinio iddynt gelwydd, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; a'r ARGLWYDD heb ddywedyd.

29 Pobl y tir a arferasant o dwyll, ac a dreisiasant drais, ac a orthrymmasant y truan a'r tlawd; y dieithr hefyd a orthrymmasant yn anghyfiawn.

30 Ceisiais hefyd wr o honynt i gau y cae, ac i sefyll ar yr adwy o'm blaen dros y wlad, rhag ei dinystrio; ac nis cefais.

31 Am hynny y tywelltais fy nigofaint arnynt, â than fy llidiowgrwydd y difethais hwynt; eu ffordd eu hun a roddais ar eu pennau hwynt, medd yr ARGLWYDD DDUW.

PENNOD XXIII.

1 Putteindra Aholah ac Aholibah. 22 Dialeddu ar Aholibah gan ei chariadau. 36 Y prophwyd yn argyhoeddi eu godineb hwy ill dwyoedd, 45 ac yn dangos eu barn hwy.

YNA y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, dwy wraig oedd ferched i'r un fam;

3 A phutteiniasant yn yr Aipht, yn eu hieuengetid y putteiniasant: yno y pwyswyd ar eu bronau, ac yno yr ysgiasant ddidennau eu morwyndod.

4 A'u henwau hwynt oedd, Aholah yr hynaf, ac Aholibah ei chwaer: ac yr oeddynt yn eiddof fi, a phlantasant feibion a merched. Dyma eu henwau; Samaria yw Aholah, a Jerusalem Aholibah.

5 Ac Aholah a butteiniodd pan oedd eiddof fi, ac a ymserchodd yn ei chariadau, ei chymmydogion yr Assyriaid;

6 Y rhai a wisgid â glas, yn dduciaid ac yn dywysogion, o wŷr ieuainge dymunol i gyd, yn farchogion yn marchogaeth meirch.

7 Fel hyn y gwnaeth hi ei phutteindra â hwynt, â dewis feibion Assur oll, a chyd â'r rhai oll yr ymserchodd ynddynt; â'u holl eilunod hwynt yr ymhalogodd hi.

8 Ac ni adawodd ei phutteindra a ddygasai hi o'r Aipht: canys gorweddasant gyd â hi yn eu hieuengetid, a hwy a ysgiasant fronnau ei morwyndod hi, ac a dywalltasent eu putteindra arni.

9 Am hynny y rhoddais hi yn llaw ei chariadau, sef yn llaw meibion Assur, y rhai yr ymserchodd hi ynddynt.

10 Y rhai hynny a ddatguddiasant ei noethni hi: hwy a gymmerasant ei meibion hi a'i merched, ac a'i lladdasant hithau â'r cleddyf: a hi a aeth yn enwog ym mysg gwragedd; canys gwnaethent farn arni.

11 A phan welodd ei chwaer Aholibah, hi a lygrodd ei thraserch yn fwy na hi, a'i phutteindra yn fwy na phutteindra ei chwaer.

12 Ymserchodd ym meibion Assur, y duciaid a'r tywysogion o gymmydogion, wedi eu gwisgo yn wych iawn, yn farchogion yn marchogaeth meirch, yn wŷr ieuainge dymunol i gyd.

13 Yna y gwelais ei halogi hi, a bod un ffordd ganddynt ill dwy,

14 Ac iddi hi chwanegu ar ei phutteindra: canys pan welodd wŷr wedi eu llunio ar y pared, delwau y Caldeaid wedi eu llunio â fermilion,

15 Wedi eu gwregysu â gwregys

Cyn
CRIST
593.

a Jer. 3. 7,
8, 10,
pen. 16. 48.
b Lef. 17. 7,
Joa. 24. 14,
pen. 20. 8.

c pen. 16. 8,
20.

d 2 Bren. 15.
19.

2 Heb.
rhoddes.

e 2 Bren. 17.
3, 4, 5, 23.

f pen. 16. 37.

3 Heb. enw.

g Jer. 3. 8.

h Jer. 3. 11,
pen. 16. 47,
51.

i 2 Bren. 16.
7, 10,
pen. 16. 28.

u Hos. 6. 9.

u Matt. 23.
14.
x Mic. 3. 11.
Seph. 3. 3,
4.

y Lef. 10. 10.
Jer. 15. 19.
pen. 44. 23.

z Mic. 3. 2,
9, 11.
Seph. 3. 3.

a pen. 13. 10.

b pen. 21. 29.

c Neu,
drais.

d Heb. heb
farn, neu,
uniondeb.

e Jer. 5. 1.

f pen. 13. 5.
g Pa. 106. 23.

h pen. 9. 10.
a 11. 21.
a 16. 43.

Cyn
CRIST
593.

am eu llwynau, yn rhagori mewn lliwiau am eu pennau, mewn golwg yn dywysogion oll, o ddull meibion Babilon yn Caldea, tir eu genedig-aeth :

16 Hi a ymserchodd ynddynt ^k pan eu gwelodd â'i llygaid, ac a anfonodd genhadau attynt i Caldea.

17 A meibion Babilon a ddaethant atti i wely cariad, ac a'i halogasant hi â'u putteindra; a hi a ymhalogodd gyd â hwynt, ¹ a'i meddwl a giliodd oddi wrthynt.

18 Felly y datguddiodd hi ei phutteindra, ac y datguddiodd ei noethni. Yna ^m y ciliodd fy meddwl oddi wrthi, fel ^s y cillasai fy meddwl oddi wrth ei chwaer hi.

19 Etto hi a chwanegodd ei phutteindra, gan gofio dyddiau ei hieuengctid, yn y rhai y putteiniasai hi yn nhir yr Aipht.

20 Canys hi a ymserchodd yn ei gordderchwyr, ⁿ y rhai yr oedd eu cnawd fel cnawd asynod, a'u diferlif fel diferlif meirch.

21 Felly y cofiaist ysgelerder dy ieuengctid, pan ysigwyd dy ddidenau gan yr Aiphtiaid, am fronnau dy ieuengctid.

22 ¶ Am hynny, Aholibah, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^o Wele fi yn cyfodi dy gariadau i'th erbyn, y rhai y ciliodd dy feddwl oddi wrthynt, a dygaf hwynt i'th erbyn o amgylch :

23 Meibion Babilon a'r holl Galdaid, Pecod, a Soa, a Coa, a holl feibion Assur gyd â hwynt; yn wŷr ieuaingc dymunol, yn dduciaid a thywysogion i gyd, yn bennaethiaid ac yn enwog, yn marchogaeth meirch, bawb o honynt.

24 A deuant i'th erbyn â menni, cerbydau, ac olwynion, ac â chynulleidfa o bobl; gosodant i'th erbyn oddi amgylch astalch, a tharian, a helm: a rhoddaf o'u blaen hwynt farnedigaeth, a hwy a'th farnant â'u barnedigaethau eu hun.

25 A mi a osodaf fy eiddigedd yn dy erbyn, a hwy a wnant â thi yn lliidiog: dy drwyn a'th glustiau a dynnant ymaith, a'th weddill a syrth gan y cleddyf: hwy a ddaliant dy feibion a'th ferched; a'th weddill a ysir gan y tân.

26 ^p Dïosgant hefyd dy ddillad, a dygant ^d dy ddodrefn hyfryd.

27 Felly ^q y gwnaf i'th ysgelerder, a'th butteindra o dir yr Aipht, beidio â thi; fel na chodech dy lygaid attynt, ac na chofiech yr Aipht mwy.

28 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, Wele fi yn dy roddi yn llaw ^r y rhai a gaseaist, yn llaw y ^s rhai y ciliodd dy feddwl oddi wrthynt.

29 A gwnant â thi yn atgas, ac a gymmerant dy holl lafur, ac ^t a'th adawant di yn llom ac yn noeth: a datguddir noethni dy butteindra; ie, dy ysgelerder a'th butteindra.

30 Mi a wnaaf hyn i ti, am butteinio o honot ar ol y cenhedloedd, am dy halogi gyd â'u heilunod hwynt.

31 Ti a rodiaist yn ffordd dy chwaer; am hynny y rhoddaf finau ei ^u chwppan hi yn dy law di.

32 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Dwf'n a helaeth gwppan dy chwaer a yfi: ti a fyddi i'th watwar ac i'th ddirmygu: y mae llawer yn genni ynddo.

33 Ti a lenwir i' meddwdod ac â gofid, o gwppan syndod ac anrhaith, o gwppan dy chwaer Samaria.

34 Canys ti ^a yfi, ac a sugni o hono; drylli hefyd ei ddarnau ef, ac a dynni ymaith dy fronnau dy hun: canys myfi a'i lleferais, medd yr ARGLWYDD DDUW.

35 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, O herwydd i ti ^v fy anghofio, ^w a'm bwrw o honot tu ol i'th gefn; am hynny dwg dithau dy ysgelerder a'th butteindra.

36 ¶ Dywedodd yr ARGLWYDD hefyd wrthyf, A ⁷ fferni di, fab dyn, Aholah ac Aholibah? ie, mynega iddynt eu ffeidd-dra;

37 Iddynt dorri priodas, a ^b bod gwaed yn eu dwylaw; ie, gyd â'u heilunod y putteiniasant; ^c eu meibion hefyd y rhai a blantasant i mi, a dynnasant trwy *dân* iddynt i'w hysu.

38 Gwnaethant hyn ychwaneg i mi; fy nghyssegr a aflanhasant yn y dydd hwnnw, ^d a'm Sabbathau a halogasant.

39 Canys pan laddasant eu meibion i'w heilunod, yna y daethant i'm cyssegr yn y dydd hwnnw, i'w halogi ef: ac wele, ^e fel hyn y gwnaethant y'nghanol fy nhŷ.

Cyn
CRIST
593.

^q pen. 22. 15.

^r pen. 16. 37.

^s ad. 17.

^t pen. 16. 39.

^u Jer. 25. 15, &c.

^v Ps. 75. 8.
^w Es. 51. 17.

^x Jer. 2. 32.
^y a 3. 21.
^z a 13. 25.
¹ pen. 22. 12.

¹ Bren. 14. 9.
² Neh. 9. 26.

³ pen. 20. 4.
⁴ a 22. 2.

⁵ Neu, *ddadleu*
di fab dyn,
tros, &c.
⁶ pen. 16. 38.

⁷ pen. 16.
20, 36, 45.
⁸ a 20. 26, 31.

^d pen. 22. 8.

^e 2 Bren. 21. 4.

^k 2 Bren. 24. 1.
^l pen. 16. 29.
^m Heb. *wrth*
wleiddad ei
llygaid.

¹ ad. 28.

ⁿ Jer. 6. 8.

^o Heb. *y*
dattodasat,
neu, yr
ymollyng-
asui.

^p pen. 16. 26.

^q pen. 16. 37.

^r pen. 16. 39.
^s Heb. *ddo-*
arefn dy
harddwch

Cyn
CRIST
593.⁸ Heb.
yn dyfod.¹ Est. 1. 6.
Amos 2. 8.
a 6. 4.⁶ Ddar. 7. 17.⁹ Heb. rhai
o amlder
dynion.
² Neu,
meddswon.^h pen. 16.
38.ⁱ pen. 16.
40.³ Heb. yn
symmudfa
ac yn an-
rhaith.⁴ Neu,
neilldant,
neu, ys-
gythrant.^k pen. 22.
15.¹ pen. 20.
38, 42, 44.
a 25. 6.

40 A hefyd gan anfon o honoch am wŷr ⁸i ddyfod o bell, y rhai yr anfonwyd cennad attynt, ac wele daethant: er mwyn pa rai yr ymolchaist, y llwiaist dy lygaid, ac yr ymherddaist â harddwch.

41 Eisteddaist hefyd ar ^fwely anrhydeddus, a bord drefnus o'i flaen, ⁸a gosodaist arno fy arogl-darth a'm holew i.

42 A llais tyrfa heddychol *oedd* gyd â hi: a chyd â'r ⁹cyffredin y dygwyd y ²Sabeaid o'r anialwch, y rhai a roddasant freichledau am eu dwylaw hwynt, a choronau hyfryd am eu pennau hwynt.

43 Yna y dywedais wrth yr hen ei phutteindra, A wnant hwy yn awr butteindra gyd â hi, a hithau *gyd â hwythau?*

44 Etto aethant atti fel myned at butteinwraig; felly yr aethant at Aholah ac Aholibah, y gwragedd ysgeler.

45 ¶ A'r gwŷr cyfiawn hwythau ^ha'u barnant hwy â barnedigaeth putteiniaid, ac â barnedigaeth rhai yn tywallt gwaed: canys putteinio y maent, a gwaed *sydd* yn eu dwylaw.

46 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, 'Dygaf i fynu dyrfa arnynt hwy, a rhoddaf hwynt ³i'w mudo ac i'w hanrheithio.

47 A'r dyrfa a'u llabyddiant hwy â meini, ac a'u ⁴torrant hwy â'u cleddyfau: eu meibion a'u merch-ed a laddant, a'u tai a losgant â than.

48 Fel hyn ^ky gwnaf finnau i ysgelerder beidio o'r wlad, fel y dysgir yr holl wragedd na wnelont yn ol eich ysgelerder chwi.

49 A hwy a roddant eich ysgelerder i'ch erbyn, a chwi a ddygwch bechodau eich eilunod; ac ¹a gewch wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD DDUW.

PENNOD XXIV.

1 Trwy ddammeg o grochan berwedig, 6 y dangosir sicr ddynstr Jerusalem. 15 Trwy fod Ezechiel heb alaru am farwolaeth ei wraig, 19 y dangosir bod gofid yr Iuddewon y tu hwnt i bob tristwch.

DRACHEFN yn y nawfed flwyddyn, yn y degfed mis, ar y degfed *dydd* o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Ysgrifena i ti enw y dydd hwn, fab dyn, *ie*, corph y dydd

hwn: ymosododd brenhin Babilon yn erbyn Jerusalem ^ao fewn corph y dydd hwn.

3 A thraetha ddiareb wrth y tŷ gwrthryfelgar, a dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ^bGosod y crochan, gosod, a thywallt hefyd ddwfr ynddo.

4 Casgl ei ddrylliau iddo, pob dryll teg, y morddwyd, a'r ysgwyddog; llanw *ef* â'r dewis esgryn.

5 Cymmer ddewis o'r praid, a ²chynneu yr esgryn dano, a berw ef yn ferwedig; ie, berwed ei esgryn o'i fewn.

6 ¶ Am hynny yr ARGLWYDD DDUW a ddywed fel hyn, ^cGwae ddinas y gwaed, y crochan yr hwn *y mae* ei yscum ynddo, ac nid aeth ei ³yscum allan o hono: tyn ef allan bob yn ddryll: na syrthied coelbren arno.

7 O herwydd ei gwaed sydd yn ei chanol: ar goppa craig y gosododd hi ef; ^dnis tywalltodd ar y ddaear, i fwrw arno lwch:

8 I beri i lid godi i wneuthur dial; rhoddais ei gwaed hi ar goppa craig, rhag ei guddio.

9 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, ^eGwae ddinas y gwaed! minnau a wnaaf ei thanllwyth yn fawr.

10 Amlhâ y coed, cynneu y tân, difa y cig, a gwna goginiaeth, a llosgir yr esgryn.

11 A dod ef ar ei farwor yn wag, fel y twymno, ac y llosgo ei bres, ac y toddo ei aflendid ynddo, ac y darfyddo ei yscum.

12 Ymflinodd â chelwyddau, ac nid aeth ei hyscum mawr allan o honi: yn tân *y bwrir* ei hyscum hi.

13 Yn dy aflendid *y mae* ysgelerder: o herwydd glanhâu o honof di, ac nid wyt lân, o'th aflendid ni'th lanhêir mwy, hyd ^foni pharwyf i'm llid orphwys arnat.

14 Myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais: daw, a gwnaf; nid âf yn ol, ac ^gnid arbedaf, ac nid edifarhâf. Yn ol dy ffyrdd, ac yn ol dy weithredoedd, y barnant di, medd yr ARGLWYDD DDUW.

15 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

16 Wele, fab dyn, fi yn cymmeryd oddi wrthyt ddymuniant dy lygaid â dynod: etto na alara ac na wyla, ac na ddeued dy ddagrau.

Cyn
CRIST
590.^a Jer. 52. 4^b Edrych
Jer. 1. 13.
pen. 11. 3.² Neu,
phenyrra.^c pen. 22. 3.³ orferw.^d Lef. 17.
13.^e Nah. 3. 1.
Hab. 2. 12.^f pen. 16.
42.^g pen. 5. 11.

Cyn
CRIST
590.h Edrych
Lef. 10. 6.
a 21. 10.
2 Sam. 15.
30. Jer. 16.
5. 7.
Mic. 3. 7.
4 Heb.
wefus
uchaf; ac
felly ad. 22.

17 Taw â llefain, na wna farwnad; h rhwym dy gap am dy ben, a dod dy esgidiau am dy draed, ac na chau ar dy⁴ enau, na fwytta chwaith fara dynion.

18 Felly y lleferais wrth y bobl y bore; a bu farw fy ngwraig yn yr hwyr; a gwneuthum y bore drannoeth fel y gorchymynasid i mi.

19 ¶ Ar bobl a ddywedasant wrthyf, Oni fynegi i ni beth yw hyn i ni, gan i ti wneuthur felly?

20 Yna y dywedais wrthynt, Gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

21 Dywed wrth dŷ Israel, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele fi yn halogi fy nghyssegr, godidowgrwydd eich nerth, dymuniant eich llygaid, ac⁵ anwyldra eich enaid: a'ch meibion a'ch merched, y rhai a adawsoch, a syrthiant gan y cledddyf.

22 Ac fel y gwneuthum i, y gwnewch chwithau; i ni chauwch ar eich geneuau, ac ni fwyttwch fara dynion.

23 Byddwch a'ch capiau am eich pennau, a'ch esgidiau am eich traed: k ni alerwch, ac ni wylwch; ond i am eich anwiredd y dihoenwch, ac ocheneidiwch bob un wrth ei gilydd.

24 Felly m y mae Ezeciel yn arwydd i chwi: yn ol yr hyn oll a wnaeth efe, y gwnewch chwithau: a phan ddelo hyn, n chwi a gewch wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD DDUW.

25 Tithau fab dyn, onid yn y dydd y cymmeraf oddi wrthynt eu nerth, llawenydd eu gogoniant, dymuniant eu llygaid, o ac anwyldra eu henaid, eu meibion a'u merched,

26 °Y dydd hwnnw y daw yr hwn a ddiango, attaf, i beri i ti ei glywed â'th glustiau?

27 Yn y dydd hwnnw p yr agorir dy safn wrth yr hwn a ddiango; lleferi hefyd, ac ni byddi fud mwy: a byddi iddynt yn arwydd; fel y gwypont mai myfi yw yr ARGLWYDD.

PENNOD XXV.

1 Dial Duw ar yr Ammoniaid, am eu rhyfgy yn erbyn yr Iuddewon; 8 ac ar Moab a Seir, 12 ac ar Edom, 15 ac ar y Philistiaid.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, gosod dy wyneb a yn erbyn meibion Ammon, a phrophwyda yn eu herbryn hwynt;

3 A dywed wrth feibion Ammon, Gwrandêwch air yr ARGLWYDD DDUW; Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW, b Am ddywedyd o honot, Ha, ha, yn erbyn fy nghyssegr, pan halogwyd; ac yn erbyn tir Israel, pan anrheithiwyd; ac yn erbyn tŷ Judah, pan aethant mewn caethglud:

4 Am hynny wele fi yn dy roddi di yn etifeddiaeth i feibion y dwyrain, fel y gosodant eu palasau ynot, ac y gosodant eu pebyll o'th fewn: hwy a ysant dy ffrwyth, a hwy a yfant dy laeth.

5 Rhoddaf hefyd Rabbah yn drigfa camelod, a meibion Ammon yn orweddffa defaid: ° fel y gwypoch mai myfi yw yr ARGLWYDD.

6 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; O herwydd d taro o honot dy² ddwyllaw, a churo o honot â'th³ draed, a llawenychu o honot yn dy⁴ galon â'th holl ddirmyg yn erbyn tir Israel;

7 Am hynny wele, mi a estynaf fy llaw arnat, ac a'th roddaf yn fwyd i'r cenhedloedd, ac a'th dorraf ymaith o fysg y bobloedd, ac a'th ddifethaf o'r tiroedd: dinystrïaf di; fel y gwypech mai myfi yw yr ARGLWYDD.

8 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ° Am ddywedyd o Moab a Seir, Wele dŷ Judah fel yr holl cenhedloedd:

9 Am hynny wele fi yn agori ystlys Moab o'r dinasoedd, o'i ddinasoedd ef y rhai sydd yn ei gyrrau, gogoniant y wlad, Bethjesimoth, Baal-meon, a Ciriathaim,

10 I feibion y dwyrain y nghyd â meibion Ammon, a rhoddaf hwynt yn etifeddiaeth; fel f na chofier meibion Ammon ym mysg y cenhedloedd.

11 Gwnaf farn hefyd ar Moab; fel y gwypont mai myfi yw yr ARGLWYDD.

12 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; s Am i Edom wneuthur yn erbyn tŷ Judah wrth s wneuthur dial, a gwneuthur camwedd mawr, ac ymddial arnynt;

13 Am hynny, medd yr ARGLWYDD DDUW, yr estynaf finnau fy llaw ar Edom, a thorraf o honi ddyn ac anifail; a gwnaf hi yn anrhaith

Cyn
CRIST
590.a Jer. 49. 1.
&c.
pen. 21. 23.
Amos 1.
13.
Seph. 2. 9.
b pen. 26. 2.c pen. 24. 24.
a 35. 9.d Job 27. 23.
Galar. 2.
15.
Seph. 2. 15.
2 Heb. law.
3 Heb.
droed.
4 Heb.
enaid.5 Neu,
yspail.e Es. 15.
a 16.
Jer. 48. 1.
&c.
Amos 2. 1.6 Heb.
ysgwydd.7 Neu,
yn erbyn
meibion
Ammon.
f pen. 21. 32.g Ps. 137. 7.
Jer. 49. 7.
8.
pen. 35. 2.
Amos 1. 11.
Obad. 10.8 Heb.
dial dial.

Cyn
CRIST
590.

⁹ Neu, hyd
Dedan y
sythiant,
&c.

^h Edrych
Es. 11. 14.
Jer. 49. 2.

¹ Jer. 25. 20.
a 47. 1.
Amos 1. 6.
^k 2 Chron.
28. 18.

² Neu, d
chas tra-
gywyddol.

¹ Scph. 2. 4.
&c.

³ Heb.
ddiraledd-
au.

588.

^a Es. 23.
Jer. 25. 22.
a 47. 4.
Amos 1. 9.
Zech. 9. 2.
^b pen. 25. 3.

^c Ezra 7. 12.
Dan. 2. 37.

o Teman; ^aa'r rhai o Dedan a syrthiant gan y cleddyf.

14 A ^hrhoddaff fy nialedd ar yr Edomiaid trwy law fy mhobl Israel: a hwy a wnant âg EDOM yn ol fy nigllonedd, ac yn ol fy llid; fel y gwyppont fy nialedd, medd yr ARGLWYDD DDUW.

15 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; ¹Am wneuthur ^ko'r Philistiaid trwy ddial, a dialu dial trwy ddirmyg calon, i'w dinystrio ²am yr hen gas;

16 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele ¹fi yn estyn fy llaw ar y Philistiaid, a thorraff ymaith y Cerethiaid, a difethaff weddill porthladd y môr.

17 A gwnaf arnynt ³ddialedd mawr trwy gerydd lliidiog; a chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, pan roddwyf fy nialedd arnynt.

PENNOD XXVI.

1 *Bygwth Tyrus, am ei rhyfgyg yn erbyn Jerusalem. 7 Gallu Nebuchodonosor yn ei herbyn hi. 15 Cwynfan a syndod y môr o herwydd ei chwynp hi.*

A C yn yr unfed flwyddyn ar ddeg, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, ^ao herwydd dywedyd o Tyrus am Jerusalem, ^bAha, torrwyd hi, pyrth y bobloedd: trodd attaf fi: fo'm llenwir; anrheithiedig yw hi:

3 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele fi i'th erbyn, O Tyrus, a chodaf genhedloedd lawer i'th erbyn, fel y cyfyd y môr ei donnau.

4 A hwy a ddinystriant geurydd Tyrus, a'i thyrâu a ddinystriant: minnau a grafaf ei llwch o honi, ac a'i gwnaf yn goppa craig.

5 Yn daenfa rhwydau y bydd y'nganol y môr: canys myfi a lefarodd *hyn*, medd yr ARGLWYDD DDUW: a hi a fydd yn yspail i'r cenhedloedd.

6 Ei merched hefyd y rhai *sydd* yn y maes a leddir â'r cleddyf; fel y gwyppont mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

7 ¶ Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Wele fi yn dwyn ar Tyrus, o'r gogledd, Nebuchodonosor brenhin Babilon, ^cbrenhin brenhinoedd, â meirch, ac â cherbydau, ac â marchogion, a thorfoedd, a phobl lawer.

8 Dy ferched a ladd efe yn y maes â'r cleddyf; ac a ²esyd wrth-glawdd i'th erbyn, ac a fwrw glawdd i'th erbyn, ac a gyfyd darian i'th erbyn.

9 Ac efe a esyd beiriannau rhyfel yn erbyn dy geurydd, a'th dyrau a fwrw efe i lawr â'i fwyell.

10 Gan amllder ei feirch ef, eu llwch a'th doa: dy geurydd a gynhyrfant gan swm y marchogion, a'r olwynion, a'r cerbydau, pan ddelo trwy dy byrth di, fel dyfod i ddinas adwyog.

11 A charnau ei feirch y sathr efe dy heolydd oll: dy bobl a ladd efe â'r cleddyf, a'th sefyll-fannau cedyrn a ddisgyn i'r llawr.

12 A hwy a anrheithiant dy gyfoeth, ac a yspeiliant dy farchnad-aeth; ac a ddinystriant dy geurydd, a'th dai dymunol a dynnant i lawr: a'th gerrig, a'th goed, a'th bridd, a osodant y'nganol y dyfroedd.

13 ^aA gwnaf i swm ^edy ganiadau beidio; ac ni chlywir mwy lais dy delynau.

14 A gwnaf di yn goppa craig: taenfa rhwydau fyddi; ni'th adeil-edir mwy: canys myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais, medd yr ARGLWYDD DDUW.

15 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW wrth Tyrus; Oni chryn yr ynysoedd gan swm dy gwymp, pan waeddo yr archolledig, pan ladder lladdfa yn dy ganol?

16 Yna ^fholl dywysogion y môr a ddisgynant o'u gorsedd-feingciau, ac a fwriant ymaith eu mantelloedd, ac a ddiosgant eu gwisgoedd symmudliw: ³dychryn a wisgant, ar y ddaear yr eisteddant, ac a ddychrynant ar *bob* moment, ac a synnant wrthyt.

17 Codant hefyd ^galarnad am danat, a dywedant wrthyt, Pa fodd y'th ddfethwyd, *yr hon* a breswylir ⁴gan forwyr, y ddinas ganmoladwy, yr hon oedd gref ar y môr, hi a'i thrigolion, y rhai a roddasant eu harswyd ar ei holl ymdeithwyr hi!

18 Yr awr hon yr ynysoedd a ddychrynant *yn* nydd dy gwymp; ie, yr ynysoedd y rhai *sydd* yn y môr a drallodir wrth dy fynediad di ymaith.

19 Canys fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Pan roddwyf

Cyn
CRIST
588.

² Neu, dy-
wallt offer
ergydio.

^d Es. 24. 8.
Jer. 7. 34.
a 16. 9.

^e Es. 23. 16.
pen. 28. 13.

^f pen. 32.
10.

³ Heb.
dychryn-
tadau.

^g Dat. 18. 9.

⁴ Heb. gan
ymoroedd.

Cyn
CRIST
588.

di yn ddinas anrheithiedig, fel y dinasoedd nis cyfanneddir; gan ddwyn arnat y dyfnder, fel y'th guddio dyfroedd lawer;

20 A'th ddisgyn o honof gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll, at y bobl gynt, a'th osod yn iselderau y ddaear, yn yr hen anrhaith, gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll, fel na'th breswyllyer; a rhoddi o honof ogoniant yn nhir y rhai byw;

21 ^a Gwnaf di yn ^b ddychryn, ac ni byddi: er dy geisio, ni'th geir mwy, medd yr ARGLWYDD DDUW.

PENNOD XXVII.

1 Cyfoeth Tyrus : 26 a'i hanfod gwymmp.

GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf drachefn, gan ddywedyd, 2 Tithau fab dyn, cyfod alarnad am Tyrus;

3 A dywed wrth Tyrus, O dydi yr hon wyt yn trigo wrth borthladdoedd y môr, marchnadyddes y bobloedd i ynysoedd lawer, fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Tyrus, ti a ddywedaist, ^a Myfi wyf berffaith o degwch.

4 Dy derfynau sydd ² ynghanol y môr; dy adeiladwyr a berffeithiasant dy degwch.

5 Adeiladasant dy holl ystyllod o ffynnidwydd o Senir: cymmerasant gedrwydd o Libanus i wneuthur hwyllbren i ti.

6 Gweithiasant dy rwyfau o dderw o Basan; ³ mintai yr Assuriaid ⁴ a wnaethant dy feingciau o ifori o ynysoedd Chittim.

7 Llian main o'r Aipht o symmudliw oedd yr hyn a ledit i fod yn hwyll i ti; ⁵ glas a phorphor o ynysoedd Elisah, oedd dy dô.

8 Trigolion Sidon ac Arfad oedd dy rwyfwyr: dy ddoethion di, Tyrus, o'th fewn, oedd dy long-lyw-iawdwyr.

9 Henuriaid Gebal a'i doethion oedd ynot yn ⁶ cau dy agennau: holl longau y môr a'u llongwyr oedd ynot ti i farchnatta dy farchnadd.

10 Y Persiaid, a'r Ludiaid, a'r Phutiaid, oedd ryfelwyr i ti yn dy luoedd: tarian a helm a grogasant ynot; hwy a roddasant i ti harddwch.

11 Meibion Arfad oedd gyd â'th luoedd ar dy gaerau oddi amgylch, a'r Gammadiaid yn dy dyrau: crogasant eu tariannau ar dy gaerau

oddi amgylch; hwy a berffeithiasant dy degwch.

12 Tarsis oedd dy farchnadyddes o herwydd amlra pob golud; âg arian, haiarn, alcarn, a phlwm, y marchnattasant yn dy ffeiriau.

13 Jafan, Tubal, a Mesech, hwythau oedd dy farchnadyddion: marchnattasant yn dy ⁷ farchnad am ddynion a llestri pres.

14 Y rhai o dŷ Togarmah a farchnattasant yn dy ffeiriau â meirch, a marchogion, a mulod.

15 Meibion Dedan oedd dy farchnadwyr; ynysoedd lawer oedd farchnadoedd dy law: dygasant gym ifori ac ebenus yn anrheg i ti.

16 ⁸ Aram oedd dy farchnadydd o herwydd amlled pethau o'th waith di: am garbuncl, porphor, a gwaith edau a nodwydd, a llian meinllin, a chwrel, a gemmau, y marchnattasant yn dy ffeiriau.

17 Judah a thir Israel, hwythau oedd dy farchnadyddion: marchnattasant yn dy farchnad ^b am wenith Minnith, a Phannag, a mêl, ac olew, a ⁹ thriagl.

18 Damascus oedd dy farchnadydd yn amler dy waith o herwydd lliaws pob golud; am win Helbon, a gwlan gwyn.

19 Dan hefyd a ² Jafan yn cynniwair a farchnattasant yn dy farchnadoedd: haiarn wedi ei weithio, cassia, a'r calamus, oedd yn dy farchnad.

20 Dedan oedd dy farchnadydd mewn brethynau ³ gwerthfawr i gerbydau.

21 Arabia, a holl dywysogion ^c Cedar, oedd hwythau farchnadyddion ⁴ i ti am ŵyn, hyrddod, a bychod: yn y rhai hyn yr oedd dy farchnadyddion.

22 Marchnadyddion Seba a Ramah, hwythau oedd dy farchnadyddion: marchnattasant yn dy ffeiriau am bob prif bêr-aroglau, ac am bob maen gwerthfawr, ac aur.

23 Haran, a Channeh, ac Eden, marchnadyddion Seba, Assur, a Chilmad, oedd yn marchnatta â thi.

24 Dyma dy farchnadyddion ⁵ am bethau perffaith, am frethynau ⁶ gleision, a gwaith edau a nodwydd, ac am gistiau gwisgoedd gwerthfawr, wedi eu rhwymo â rhaffau, a'u gwneuthur o gedrwydd, ym mysg dy farchuadaeth.

Cyn
CRIST
588.⁷ Neu, far-
standaeth.⁸ Syria.^b 1 Bren. 5.
9, 11.
Ezra 3, 7.
Act. 12, 20.
⁹ Neu, balm,
neu, ystor.² Neu,
Mewael.³ Neu,
rhyddid.^c Es. 60, 7.⁴ Heb.
dy law.⁵ Neu,
am bethau
godidog,
neu, am
bob math
ar bethau.
⁶ Heb.
plygiadau.

Cyn
CRIST
588.7 Neu,
bennaf yn
dy farch-
nad.

d Ps. 48. 7.

8 Heb.
y'nghalon.
e Dat. 18. 9,
&c.9 Neu, gyd
a'th holl,
&c.2 Heb.
y'nghalon.3 Neu, pen-
trefydd.

f Job 2. 12.

g Eph. 4. 1,
3.
Jer. 6. 26.h pen. 26.
19.4 Heb.
dychryn-
iadau.
i pen. 26. 12.

588.

25 Llongau Tarsis oedd ¹ yn canu am danat yn dy farchnad; a thi a lanwyd, ac a ogoneddwyd yn odiaeth y'nghanol y moroedd.

26 ¶ Y rhai a'th rwyfasant a'th ddygasant i ddyfroedd lawer: ^d gwynt y dwyrain a'th ddrylliodd ⁸ y'nghanol y moroedd.

27 Dy ^e olud, a'th ffeiriau, dy farchnadaeth, dy forwyr, a'th feistriaid llongau, cyweirwyr dy agennau, a marchnadwyr dy farchnad, a'th ryfelwyr oll y rhai sydd ynot, ^a a'th holl gynnulleidfa yr hon sydd yn dy ganol, a syrthiant ² y'nghanol y môr, ar ddydd dy gwmp di.

28 Wrth lef gwaedd dy feistriaid llongau, y ³ tonnau a gyffroant.

29 Yna pob rhwyfwr, y morwyr, holl lywyddion y moroedd, a ddisgynant o'u llongau, ar y tir y safant;

30 A gwnant glywed eu llef am danat, a gwaeddant yn chwerw, a ^f chodant lwch ar eu pennau, ac ^g ymdrybaeddant yn y lludw.

31 A hwy a'u gwnant eu hunain yn foelion am danat, ac a ymwregysant â sachlian, ac a wylant am danat â chwerw alar, *mewn* chwerwedd calon.

32 A chodant am danat alarnad yn eu cwynfan, a galarant am danat, *gan ddywedyd*. Pwy oedd fel Tyrus, fel yr hon a ddinystriwyd y'nghanol y môr!

33 Pan ddelai dy farchnadaeth o'r moroedd, diwellit bobloedd lawer; âg amllder dy olud a'th farchnadaeth y cyfoethogaist frenhinoedd y ddaear.

34 Y pryd ^h y'th dorrer gan y môr yn nyfnderau y dyfroedd, dy farchnad a'th holl gynnulleidfa a syrthiant yn dy ganol.

35 Holl breswylwyr yr ynysoedd a synnant am danat, a'u brenhinoedd a ddychrynant ddychryn; hwy a drallodir yn eu hwynebau.

36 Y marchnadyddion ym mysgr y bobloedd a chwibanant arnat: ⁱ dychryn fyddi, ac ni *byddi* byth mwyach.

PENNOD XXVIII.

1 Barnedigaeth Duw ar dywysog Tyrus, am ei falchder yn erbyn Duw. 11 Cwynfan am fod ei fawr ogoniant ef wedi ei lygru gan bechod. 20 Barnedigaeth Sidon. 24 Adferu Israel.

DAETH gair yr ARGLWYDD attaf drachefn, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, dywed wrth dywysog Tyrus, Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Am falchïo dy galon, a dywedyd o honot, Duw *ydwyf* fi, eistedd yr ydwyf yn eisteddfa Duw ² y'nghanol y moroedd; ^a a thi yn ddyn, ac nid yn DDUW, er gosod o honot dy galon fel calon Duw:

3 Wele ^b di yn ddoethach na Daniel; ni chuddir dim dirgelwch oddi wrthyt:

4 Trwy dy ddoethineb a'th ddeallgarwch y cefaist gyfoeth i ti, ie, y cefaist aur ac arian i'th drysorau:

5 ^c Trwy ³ dy fawr ddoethineb *ac* wrth dy farchnadaeth yr amlheaist dy gyfoeth, a'th galon a falchïodd o herwydd dy gyfoeth:

6 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Am osod o honot dy galon fel calon Duw,

7 O herwydd hynny wele fi yn dwyn i'th erbyn ddieithriaid, ^d y trawsaf o'r cenhedloedd; a thynnant eu cleddyfau ar degwch dy ddoethineb, a halogant dy loydwyr.

8 Disgynant di i'r ffos, a byddi farw o farwolaeth yr archolledig y'nghanol y môr.

9 Gan ddywedyd a ddywedi di o flaen dy leiddiad, Duw *ydwyf* fi? a thi a *fyddi* yn ddyn, ac nid yn DDUW, yn llaw dy ^e leiddiad.

10 Byddi farw o farwolaeth y di-enwaeddig, trwy law dieithriaid: canys myfi a'i dywedais, medd yr ARGLWYDD DDUW.

11 ¶ Gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf drachefn, gan ddywedyd,

12 Cyfod, fab dyn, alarnad am frenhin Tyrus, a dywed wrtho, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Ti seliwr nifer, llawn o ddoethineb, a chyflawn o degwch,

13 Ti a fuost yn ^e Eden, gardd Duw: pob maen gwerthfawr a'th orchuddiai, ^f sardius, topaz, ac adamant, beryl, onix, a jaspis, saphir, rubi, a smaragdus, ac aur: gwaith ^g dy dympanau a'th bibellau a bartôtowyd ynot ar y dydd y'th grëwyd.

14 Cerub enneiniog *ydwyf* yn gorchuddio; ac *felly* y'th roddaswn; oedditt ar sanctaidd fynydd Duw: ymrodiaist y'nghanol y cer-rig tanlyd.

15 Perffaith oedditt ti yn dy ffyrdd er y dydd y'th grëwyd, hyd oni chaed ynot anwiredd.

Cyn
CRIST
588.2 Heb.
y'nghalon.
a Es. 31. 3.

b Zech. 9. 2.

c Ps. 62. 10.
d Heb.
amllder dy
ddoethineb.d pen. 30. 11.
a 31. 12.
a 32. 12.4 Neu,
archollydd.e pen. 31. 8,
9.

f Neu, rubi.

g pen. 26. 13.

Cyn
CRIST
588.

16 Yn amllder dy farchnadaeth y llanwasant dy ganol â thrais, a thi a bechaist: am hynny y'th halogaf allan o fynydd DUW, ac y'th ddifethaf di, gerub yn gorchuddio, o ganol y cerrig tanllyd.

17 Balchiodd dy galon yn dy degwch, llygrast dy ddoethineb o herwydd dy loywder: bwriaf di i'r llawr; o flaen brenhinoedd y'th osodaf, fel yr edrychont arnat.

18 Trwy amllder dy anwiredd, âg anwiredd dy farchnadaeth, yr halogaist dy gyssegroedd: am hynny y dygaf dân allan o'th ganol, hwnnw a'th ysa; a gwnaf di yn lludw ar y ddaear y'ngolwg pawb a'th welant.

19 Y rhai a'th adwaenant oll ym mysg y bobloedd, a synnant o'th achos: ⁵ dychryn fyddi, ac ni byddi byth.

20 ¶ Yna gair yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

21 Gosod, fab dyn, dy wyneb ^h yn erbyn Sidon, a phrophwyda yn ei herbyn hi,

22 A dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDuw; Wele fi i'th erbyn, Sidon; fel y'm gogonedder yn dy ganol, ac y gwyponnt mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, pan wnelwyf ynddi farnedigaethau, ac y'm sancteiddier ynddi.

23 Canys anfonaf iddi haint, a gwaed i'w heolwydd; a bernir yr archolledig o'i mewn â'r cleddyf, *yr hwn fydd* arni oddi amgylch; a chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

24 ¶ Ac ni bydd mwy i dŷ Israel, o'r holl rai o'u hamgylch a'r a'u dirmygasant, ¹ysbyddaden bigog, na draenen ofidus; a chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD DDuw.

25 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDuw; Pan gasglwyf dŷ Israel o fysg y bobloedd y rhai y gwasgarwyd hwy yn eu plith, ac yr ymsancteiddiwyf ynddynt yng ngolwg y cenhedloedd; yna y trigant yn eu gwlad a roddais i'm gwas Jacob.

26 Ie, trigant ynddi ⁷ yn ddiogel, ac adeiladant dai, a ^k phlannant winllannoedd; a phreswylant mewn diogelwch, pan wnelwyf farnedigaethau â'r rhai oll a'u ⁸ dirmygant hwy o'u hamgylch; fel y gwyponnt mai myfi *yw* yr ARGLWYDD eu DUW.

PENNOD XXIX.

1 *Barnedigaeth Pharaoh, am ei fradwriaeth i Israel. 8 Dinystr yr Aipht: 13 a'i hadferu ym mhen deugain mlynedd. 17 Nebuchodonosor yn cael yr Aipht yn gyslog ac yn wobwr am gospi Tyrus. 21 Yr adferir Israel.*

YN y degfed mis o'r ddegfed flwyddyn, ar y deuddegfed dydd o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Gosod, fab dyn, dy wyneb ^a yn erbyn Pharaoh brenhin yr Aipht, a phrophwyda yn ei erbyn ef, ac ^b yn erbyn yr Aipht oll.

3 Llefara, a dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDuw; Wele fi i'th erbyn, Pharaoh brenhin yr Aipht, ^c y ddraig fawr yr hwn sydd yn gorwedd y'nganhol ei afonydd, yr hwn a ddywedodd, Eiddof fi *yw* fy afon, a mi a'i gwneuthum hi i mi fy hun.

4 Eithr ^d gosodaf fachau yn dy fochgernau, a gwnaf i bysgod dy afonydd lynu yn dy emmau, a chodaf di o ganol dy afonydd; ie, holl bysgod dy afonydd a lynant wrth dy emmau.

5 A mi a'th adawaf yn yr anialwch, ti, a holl bysgod dy afonydd: syrthi ar wyneb y maes, ni'th gesglir, ac ni'th gynhullir; i fwystilod y maes ac i ehediaid y nefoedd y'th roddais yn ymborth.

6 A holl drigolion yr Aipht a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, am iddynt fod ^e yn ffon gorsen i dŷ Israel.

7 Pan ymaffasant ynot erbyn dy law, ti a dorraist, ac a rwygaist eu holl ysgwydd: a phan bwysasant arnat, ti a dorraist, ac a wnaethost i'w holl arenau sefyll.

8 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDuw; Wele fi yn dwyn arnat gledddyf, a thorraf ymaith o honot ddyn ac anifail.

9 A bydd tir yr Aipht yn ddinystr ac yn anrhaith; a chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD: am iddo ddywedyd, Eiddof fi *yw* yr afon, a myfi a'i gwneuthum.

10 Am hynny wele fi yn dy erbyn di, ac yn erbyn dy afonydd, a gwnaf dir yr Aipht yn ² ddiffaethwch anrheithiedig, ac yn anghyffannedd, ⁴ o dŵr ³ Syeneh hyd yn nherfyn Ethiopia.

11 ⁵ Ni chynniwair troed dyn trwyddi, ac ni chynniwair troed anifail trwyddi, ac nis cyfanneddir hi ddeugain mlynedd.

Cyn
CRIST
589.^a Jer. 44. 30.^b Es. 19. 1.
Jer. 25. 19.
^a 46. 2.^c Ps. 74. 13,
14.
Es. 27. 1.
^a 51. 9,
pen. 32. 2.^d Es. 37. 29.
pen. 38. 4.^e 2 Bren.
18. 21.
Es. 36. 6.⁵ pen. 26. 21.
^a 27. 36.⁶ Heb.
dychryn-
iadau.^h Es. 23. 4,
12.
Jer. 25. 22.
^a 27. 3.¹ Num. 33.
55.
Jos. 23. 13.⁷ Neu,
meion
hyder.
^k Jer. 31. 5.⁸ Neu, an-
rheithiant.² Heb.
ddiffaeth-
faedd
diffaethfa.
¹ pen. 30. 6.
³ Heb.
Sefeneh.
⁵ pen. 32.
13.

Cyn
CRIST
589.^a pen. 30. 7.

12 ^h A mi a wnafl wlad yr Aipht yn anghyfannedd y'ngghanol gwledydd anghyfanneddol, a'i dinasoedd fyddant yn anghyfannedd ddeugain mlynedd y'ngghanol dinasoedd anrheithiedig; a mi a wasgaraf yr Aiphtiaid ym mys y cenhedloedd, ac a'u taenaf hwynt ar hyd y gwledydd.

ⁱ Esa. 19. 23.
Jer. 46. 26.

13 ¶ Etto fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; ¹Ym mhen deugain mlynedd y casglaf yr Aiphtiaid o fysg y bobloedd lle y gwasgarwyd hwynt.

⁴ Neu, genedigaeith.
^k pen. 17. 6.
14.

14 A dychwelaf gaethiwed yr Aipht, i.e., dychwelaf hwynt i dir Pathros, i dir eu ⁴preswylfa; ac yno y byddant ^kyn frenhiniaeth isel.

15 Isaf fydd o'r brenhiniaethau, ac nid ymddyrrhaif mwy oddi ar y cenhedloedd; canys lleihaf hwynt, rhag arglwyddiaethu ar y cenhedloedd.

16 Ac ni bydd hi mwy i dŷ Israel yn hyder, yn dwyn ar gôf eu hanwiredd, pan edrychont hwy ar eu hol hwythau: eithr cânt wybod mai myfi *yw* yr Arglwydd DDUW.

572.

17 ¶ Ac yn y *mis* cyntaf o'r seithfed fiwyddyn ar hugain, ar y dydd cyntaf o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

18 Ha fab dyn, Nebuchodonosor brenhin Babilon a wnaeth i'w lu wasanaethu gwasanaeth mawr yn erbyn Tyrus: pob pen a foelwyd, a phob ysgwydd a ddinoethwyd; ond nid oedd am Tyrus gyflog iddo, ac i'w lu, am y gwasanaeth a wasanaethodd efe yn ei herbyn hi:

19 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Wele fi yn rhoddi tir yr Aipht i Nebuchodonosor brenhin Babilon, ac efe a gymmer ei lliaws hi, ac a yspeilia ei hyspail hi, ac a ysglyfaetha ei hysglyfaeth hi, fel y byddo hi yn gyflog i'w lu ef.

⁵ Neu, Yn lle ei gyflog am yr hyn a, &c.

20 ^oAm ei waith yr hwn a wasanaethodd efe yn ei herbyn hi, y rhoddais iddo dir yr Aipht; o herwydd i mi y gweithiasant, medd yr Arglwydd DDUW.

¹ Pa. 132. 17.

21 ¶ Yn y dydd hwnnw ¹y gwnaf i gorn tŷ Israel flaguro, a rhoddaf i tithau agoriad genau yn eu canol hwynt: a chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

PENNOD XXX.

1 Dynystr yr Aipht a'i chynnorthwygyr. 20 Y cadarnhéir braich Babilon i dorri braich yr Aipht.

A GAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Prophwyda, fab dyn, a dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Udwch, Och o'r diwrnod!

3 Canys agos dydd, i.e., agos dydd yr ARGLWYDD, dydd cymmylog; amser y cenhedloedd fydd efe.

4 A'r cleddyf a ddaw ar yr Aipht, a bydd ²gofid blin yn Ethiopia, pan syrthio yr archolledig yn yr Aipht, a chymmeryd o honynt ei lliaws hi, a dynystrio ei seiliau.

² Neu, o'n.

5 Ethiopia, a ³Libya, a Eydia, ^aa'u gwerin oll, Chub hefyd, a meibion y tir sydd yn y cyfammod, a syrthiant gyd â hwynt gan y cleddyf.

³ Heb. Phut.
^a Jer. 25. 20.
24.

6 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Y rhai sydd yn cynnal yr Aipht a syrthiant hefyd, a balchder ei nerth hi a ddisgyn: syrthiant ynddi gan y cleddyf ^bo dŵr Syeneh, medd yr Arglwydd DDUW.

^b pen. 23.
10.

7 A ^chwy a wneir yn anghyfannedd ym mhlith y gwledydd anghyfanneddol, a'i dinasoedd fydd y'ngghanol y dinasoedd anrheithiedig.

^c pen. 23.
12.

8 A chânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, pan roddwyf dân yn yr Aipht, ac y torrer ei holl gynnorthwygyr hi.

9 Y dydd hwnnw ^dcenhadau a ânt allan oddi wrthyf fi mewn llongau, i ddychrynu Ethiopia ddi-ofal, a bydd gofid blin arnynt fel yn nydd yr Aipht: canys wele ef yn dyfod.

^d Esa. 18. 1.
2.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Gwnaf hefyd i liaws yr Aipht ddarfod trwy law Nebuchodonosor brenhin Babilon.

11 Efe a'i bobl gyd âg ef, ^ey rhai trawson o'r cenhedloedd, a ddygir i ddifetha y tir: a hwy a dynnant eu cleddyfau ar yr Aipht, ac a lanwant y wlad â chelanedd.

^e pen. 23. 7.

12 ^fGwnaf hefyd yr afonydd yn sychder, a gwerthaf y wlad i law y drygionus; i.e., anrheithiaf y wlad a'i chyflawnder trwy law dieithriaid: myfi yr ARGLWYDD a'i dywedodd.

^f Esa. 19. 5.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; ^gDifethaf hefyd y delwau, a gwnaf i'r eilunod ddarfod o Noph;

^g Jer. 43. 12.
a 46. 25.
Zech. 13. 2.

Cyn
CRIST
572.⁴ Neu,
Tamis.⁵ Neu,
Pelusium.⁶ Neu,
Heliopolis.⁷ Neu,
Phubast-
um.⁸ Neu,
yr attelir.

588.

^b Jer. 46. 11.

ac ni bydd tywysog mwyach o dir yr Aipht: ac ofn a roddaf yn nhir yr Aipht.

14 Pathros hefyd a anrheithiaf, a rhoddaf dân yn ⁴Soan, a gwnaf farnedigaethau yn No.

15 A thywalltaf fy llid ar ⁵Sin, cryfder yr Aipht; ac a dorraf ymaith liaws No.

16 A mi a roddaf dân yn yr Aipht; gan ofidio y gofidia Sin, a No a rwygir, a *bydd* ar Noph gyfyng-derau beunydd.

17 Gwŷr ieuainge ⁶Afen a ⁷Phibeseth a syrthiant gan y cleddyf; ac i gaethiwed yr ânt hwy.

18 Ac ar Tehaphnehes ⁸y tywylla y diwrnod, pan dorwyf yno ieuau yr Aipht: a balchder ei chryfder a dderfydd ynddi: cwmwl a'i cuddia hi, a'i merched a ânt i gaethiwed.

19 Felly y gwnaf farnedigaethau yn yr Aipht; fel y gwyponnt mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

20 ¶ Ac yn y *mis* cyntaf o'r unfed flwyddyn ar ddeg, ar y seithfed *dydd* o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

21 Ha fab dyn, torrais fraich Pharaoh brenhin yr Aipht; ac wele, ^bnis rhwymir i roddi meddyginiaethau *wrtho*, i osod rhwymyn i rwymo, i'w gryfhâu i ddal y cleddyf.

22 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDuw; Wele fi yn erbyn Pharaoh brenhin yr Aipht, a mi a dorraf ei freichiau ef, y cryf, a'r *hwn oedd* ddrylliedig; ac a wnafl i'r cleddyf syrthio o'i law ef.

23 A mi a wasgaraf yr Aiphtiaid ym mysg y cenhedloedd, ac a'u taenaf hwynt ar hyd y gwledydd.

24 A mi a gadarnhâf freichiau brenhin Babilon, ac a roddaf fy nghleddyf yn ei law ef: ond mi a dorraf freichiau Pharaoh, ac efe a ochain o'i flaen ef âg ocheneidiau *un* archolledig.

25 Ond mi â gadarnhâf freichiau brenhin Babilon, a breichiau Pharaoh a syrthiant; fel y gwyponnt mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, wedi i mi roddi fy nghleddyf yn llaw brenhin Babilon, ac iddo yntau ei estyn ef ar wlad yr Aipht.

26 A mi a wasgaraf yr Aiphtiaid ym mysg y cenhedloedd, ac a'u taenaf hwynt ar hyd y gwledydd; fel y gwyponnt mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXI.

1 *Adrodd i Pharaoh 3 ogoniant Assyria, 10 a'i chwmp am ei balchder. 18 Yr un dinysr ar yr Aipht.*

AC yn y trydydd *mis* o'r unfed flwyddyn ar ddeg, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Dywed, fab dyn, wrth Pharaoh brenhin yr Aipht, ac wrth ei liaws, ^aI bwy yr ydwyf debyg yn dy fawredd?

3 ¶ Wele, Assur oedd ^bgedrwydden yn Libanus, yn dëg ei cheingciau, a'i brig yn cysgodi, ac yn uchel ei huchder, a'i brigyn oedd rhwng y tewfrig.

4 Dyfroedd a'i maethasai hi, y dyfnder a'i ²dyrchafasai, a'i hafonydd yn cerdded o amgylch ei phlanfa; bwriodd hefyd ei ffrydiau at holl goed y maes.

5 Am hynny yr ymddyrchafodd ei huchder hi goruwch holl goed y maes, a'i cheingciau a amlhasant, a'i changhennau a ymestynasant, o herwydd dyfroedd lawer, pan ³fwr-iodd hi allan.

6 ^cHoll ehediaid y nefoedd a nythent yn ei cheingciau hi, a holl fwystfilod y maes a lydnent dan ei changhennau hi; ie, yr holl genhedloedd lliosog a eisteddent dan ei chysgod hi.

7 Felly teg ydoedd hi yn ei mawredd, yn hŷd ei brig; o herwydd ei gwraidd ydoedd wrth ddyfroedd lawer.

8 Y cedrwydd ^ay'ngardd Duw ni allent ei chuddio hi: y ffynnidwydd nid oeddynt debyg i'w cheingciau hi, a'r ffawydd nid oeddynt fel ei changhennau hi; ac un pren yng ngardd yr Arglwydd nid ydoedd debyg iddi hi yn ei thegwch.

9 Gwnaethwn hi yn dëg gan liaws ei changhennau: a holl goed Eden, y rhai *oedd* y'ngardd Duw, a genfigennasant wrthi hi.

10 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDuw; O herwydd ymddyrchafu o honot mewn uchder, a rhoddi o honi ei brig ym mysg y tewfrig, ac ymddyrchafu ei chalon yn ei huchder;

11 Am hynny y rhoddais hi yn llaw cadarn y cenhedloedd: gan wneuthur y gwna efe iddi; am ei drygioni y bwriais hi allan.

12 A dieithriaid, ^erhai ofnadwy y cenhedloedd, a'i torrasant hi ym-

Cyn
CRIST
588.^a ad. 18.^b Dan. 4. 10.² Neu,
dygasat
i'fynu.³ Neu,
yrrodd hi
hwynt
allan.
^c Dan. 4. 12.^d Gen. 2. 8.^e pen. 28. 7.

Cyn
CRIST
588.

aith, ac a'i gadawsant hi: ar y mynyddoedd ac yn yr holl ddyffirnoedd y syrthiodd ei brig hi, a'i changhennau a dorwyd yn holl afonydd y ddaear; a holl bobloedd y tir a ddisgynasant o'i chysgod hi, ac a'i gadawsant hi.

4 Heb.
chwypm.

13 Holl ehediaid y nefoedd a drigant ar ei ⁴chyff hi, a holl fwystfilod y maes a fyddant ar ei changhennau hi;

5 Heb.
arnynt eu
hunain,
am eu
huchder.
f Ps. 82. 7.

14 Fel nad ymddyrrhafo holl goed y dyfroedd yn eu huchder, ac na roddont eu brigyn rhwng y tewfrig, ac na safo yr holl goed dyfradwy ⁶yn eu huchder: canys ^frhoddwyd hwynt oll i farwolaeth yn y tir isaf y'nganol meibion dynion, gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll.

6 Heb.
duais, neu,
tywyllais
Libanus
am dani
hi.

15 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Yn y dydd y disgynodd hi i'r bedd, gwneuthum alaru: toais y dyfnder am dani hi, ac atteliais ei hafonydd, fel yr attaliwyd dyfroedd lawer; ⁶gwneuthum i Libanus alaru am dani hi, ac *yr ydoedd* ar holl goed y maes lesmair am dani hi.

8 Ee. 14. 8.

16 Gan swn ei chwypm hi y cynhyrfais y cenhedloedd, pan wneuthum iddi ddisgyn i uffern gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll; a ⁸holl goed Eden, y dewis a'r goreu yn Libanus, y dyfradwy oll, ^ha ymgysurant yn y tir isaf.

h pen. 32.
81.

17 Hwytthau hefyd gyd â hi a ddisgynant i uffern at laddedigion y cleddyf, a'r *rhai oedd* fraich iddi hi, *y rhai* a drigasant dan ei chysgod hi y'nganol y cenhedloedd.

i ad. 2.

18 ¶ ⁱI bwy felly ym mysgr coed Eden yr oedditt debyg mewn gogoniant a mawredd? etto ti a ddisgynir gyd â choed Eden i'r tir isaf; ^kgorweddi y'nganol y rhai diennaededig, gyd â lladdedigion y cleddyf. Dyma Pharaoh a'i holl liaws, medd yr Arglwydd DDUW.

h pen. 28. 10.
a 32. 19,
21, 24, &c.

PENNOD XXXII.

1 Cwypm am erchyll gwypm yr Aipht. 11 Cleddyf Babilon a'i dinystria hi. 17 Y dygir hi i waered i uffern ym mhilith y cenhedloedd diennaededig.

587.

Ac yn y deuddegfed mis o'r ddeuddegfed flwyddyn, ar y *dydd* cyntaf o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Ha fab dyn, cyfod alarnad am Pharaoh brenhin yr Aipht, a dywed wrtho, ^aTebygaist i lew ieuange y cenhedloedd, ac ^byr *ydwynt* ti fel

a pen. 19. 3.

b pen. 29. 3.

²morfil yn y moroedd: a daethost allan gyd â'th afonydd; cythrybl-aist hefyd y dyfroedd â'th draed, a methraist eu hafonydd hwynt.

3 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; ^cMinnau a daenaf fy rhwyd arnat â chynulleidfa pobloedd lawer; a hwy a'th godant yn fy rhwyd i.

4 ^dGadawaf di *hefyd* ar y tir, tafiaf di ar wyneb y maes, a gwnaf i holl ehediaid y nefoedd drigo arnat ti; i.e, o honot ti y diwallaf fwystfilod yr holl ddaear.

5 Rhoddaf hefyd dy gig ar y mynyddoedd, a llanwaf y dyffirnoedd â'th uchder di.

6 Mwydaf hefyd â'th waed ³y tir yr wyt yn nofio ynddo, hyd y mynyddoedd; a llenwir yr afonydd o honot.

7 *Ië*, ^ecuddiaf y nefoedd wrth dy ddiffoddi, a thywyllaf eu sêr hwynt: yr haul a guddiaf â chwmmwl, a'r lleuad ni wna i'w goleuni oleuo.

8 Tywyllaf arnat holl lewyrch goleuadau y nefoedd, a rhoddaf dywyllwch ar dy dir, medd yr Arglwydd DDUW.

9 A dgiarf galon pobloedd lawer, pan ddygwylf dy ddinistr ym mysgr y cenhedloedd i diroedd nid adnabuost.

10 A gwnaf i bobloedd lawer ryfeddu wrthyt, a'u brenhinoedd a ofnant yn fawr o'th blegid, pan wnelwyf i'm cleddyf ddisgleirio o flaen eu hwynebau hwynt; ^fa hwy ar *bob* munud a ddychrynant, bob un am ei einioes, yn nydd dy gwypm.

11 ¶ Canys fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Cleddyf brenhin Babilon a ddaw arnat ti.

12 A chleddyfau y rhai cedyrn y cwypmaf dy liaws, *byddant* oll ^gyn gedyrn y cenhedloedd; a hwy a anrheithiant falchder yr Aipht, a'i holl liaws hi a ddinistrir.

13 Difethaf hefyd ei holl anifeiliaid hi oddi wrth ddyfroedd ⁴lawer; ^hac ni sathr troed dyn hwynt mwy, ac ni fathra carnau anifeiliaid hwynt.

14 Yna y gwnaf yn ddyfnion eu dyfroedd hwynt, a gwnaf i'w hafonydd gerdded fel olew, medd yr Arglwydd DDUW.

15 Pan roddwyf dir yr Aipht yn anrhaith, ac anrheithio y wlad o'i llawnder, pan darawyf y rhai oll a

Cyn
CRIST
587.2 Neu,
draig.e pen. 12. 13.
a 17. 20.

d pen. 29. 5.

8 Heb. dir
dy nofio.e Ee. 13. 10.
Joel 2. 31.
a 3. 15.
Matt. 24.
23.

f pen. 26. 16.

Cylch
587.

g pen. 28. 7.

4 Neu,
maurion.
h pen. 29.
11.

Cyn
CRIST
Oyleh
587.

breswylant ynddi, yna y cânt wyb-
od mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

16 Dyma y galar a alarant am
dani hi: merched y cenhedloedd
a alarant am dani hi; galarant
am dani hi, *sef* am yr Aipht, ac
am ei lliaws oll, medd yr Arglwydd
DDUW.

587. 17 ¶ Ac yn y ddeuddegfed flwydd-
yn, ar y pymthegfed *dydd* o'r
mis, y daeth gair yr ARGLWYDD
attaf, gan ddywedyd,

18 Owyna, fab dyn, am liaws yr
Aipht, a disgyn hi, hi a merched
y cenhedloedd enwog, i'r tir isaf,
gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll.

¹pen. 31. 18.
²ad. 21, 24,
&c. 19 ¹Teccach na phwy oeddit?
² disgyn a gorwedd gyd â'r rhai
dienwaededig.

⁵ Neu,
gosodwyd
y cleddyf.

20 Syrthiant y'nganol *y rhai* a
laddwyd â'r cleddyf: ⁵i'r cleddyf
y rhoddwyd hi; llusgweh hi a'i
lliaws oll.

¹Es. 14. 9.

21 ¹Llefared cryfion y cedyrn
wrthi hi o ganol uffern gyd â'i chyn-
northwywyr: ^m disgynasant, gor-
weddant yn ddienwaededig, wedi
eu lladd â'r cleddyf.

^m ad. 19, 25,
&c.

ⁿ ad. 24, 26,
29, 30.

22 ⁿ Yno *y mae* Assur a'i holl
gynulleidfâ, a'i feddau o amgylch;
wedi eu lladd oll, a syrthio trwy
y cleddyf.

23 Yr hon y rhoddwyd eu beddau
yn ystlysau y pwll, a'i chynnull-
eidfa ydoedd o amgylch ei bedd;
wedi eu lladd oll, a syrthio trwy
y cleddyf, y rhai a barasant arswyd
yn nhir y rhai byw.

24 Yno *y mae* Elam a'i holl
liaws o amgylch ei bedd, wedi eu
lladd oll, a syrthio trwy y cleddyf,
y rhai a ddisgynasant yn ddien-
waededig i'r tir isaf, y rhai a bar-
asant eu harswyd yn nhir y rhai
byw; etto hwy a ddygasant eu
gwaradwydd gyd â'r rhai a ddis-
gynant i'r pwll.

25 Y'nganol y rhai lladdedig y
gosodasant iddi wely ynghyd â'i
holl liaws; a'i beddau o'i amgylch:
y rhai hynny oll yn ddienwaed-
edig a laddwyd â'r cleddyf: er
peri eu harswyd yn nhir y rhai
byw, etto dygasant eu gwaradwydd
gyd â'r rhai a ddisgynant i'r pwll:
y'nganol y lladdedigion y rhodd-
wyd ef.

26 Yno *y mae* Mesech, Tubal,
a'i holl liaws; a'i beddau o am-
gylch: y rhai hynny oll yn ddien-
waededig, wedi eu lladd â'r cleddyf,

er peri o honynt eu harswyd yn
nhir y rhai byw.

27 Ac ni orweddant gyd â'r ced-
yrn a syrthiasant o'r rhai dien-
waededig, y rhai a ddisgynasant i
uffern ⁶â'u harfau rhyfel: a rhodd-
asant eu cleddyfau dan eu pen-
nau; eithr eu hanwireddau fydd
ar eu hesgryn hwy, er *eu bod* yn
arswyd i'r cedyrn yn nhir y rhai
byw.

28 A thithau a ddryllir ym mys-
g y rhai dienwaededig, ac a orweddi
gyd â'r rhai a laddwyd â'r cleddyf.

29 Yno *y mae* Edom, a'i bren-
hinoedd, a'i holl dywysogion; y rhai
a roddwyd â'u cadernid gyd â'r
rhai a laddwyd â'r cleddyf: hwy
a orweddant gyd â'r rhai dien-
waededig, a chyd â'r rhai a ddis-
gynant i'r pwll.

30 Yno *y mae* holl dywysogion y
gogledd, a'r holl Sidoniaid, y rhai
a ddisgynant gyd â'r lladdedigion;
gyd â'u harswyd y cywilyddiant
am eu cadernid; gorweddant hefyd
yn ddienwaededig gyd â'r rhai a
laddwyd â'r cleddyf, ac a ddygant
eu gwaradwydd gyd â'r rhai a ddis-
gynant i'r pwll.

31 Pharaoh a'u gwel hwynt, ac
a ymgyrsura yn ei holl liaws, Pha-
raoh a'i holl lu wedi eu lladd â'r
cleddyf, medd yr Arglwydd DDUW.

32 Canys rhoddais fy ofn yn
nhir y rhai byw; a gwneir iddo
orwedd y'nganol y rhai dienwaed-
edig, gyd â lladdedigion y cleddyf,
sef i Pharaoh ac i'w holl liaws,
medd yr Arglwydd DDUW.

PENNOD XXXIII.

1 Yn ol dyled gwyltir yn rhybuddio y bobl,
7 y dygir ar gôf i Ezechiel ei ddyled yntau.
10 Duw yn dangos mor uniawn ydyno ei
ffyrdd ef tu ag at yr edifeiriol, a thu ag
at y rhai a gilio oddi wrtho: 17 yn am-
ddiffyn ei gyfiawnder. 21 Wrth glywed
darfod ennill Jerusalem, y mae yn pro-
phwydo dinystr y wlad. 30 Barnedigaethau
Duw yn erbyn y rhai a watwarent y pro-
phwydi.

A DAETH gair yr ARGLWYDD
attaf, gan ddywedyd,

2 Llefara, fab dyn, wrth feibion
dy bobl, a dywed wrthynt, ² Pan
ddygywyf gleddyf ar wlad, a chym-
meryd o bobl y wlad ryw wr o'i
chyrrau, a'i roddi yn wyliedydd
iddynt:

3 Os gwel efe gleddyf yn dyfod
ar y wlad, ac udganu mewn ud-
gorn, a rhybuddio y bobl;

Cyn
CRIST
587.⁶ Heb.
âg arfau
eu rhyfel.

587.

² Heb.
Gledd pan
ddygywyf
gleddyf
arni.

Cyn
CRIST
587.⁵ Heb. gan
glywed a
glywo.

4 Yna yr hwn ³a glywo lais yr udgorn, ac ni chymmer rybudd; eithr dyfod o'r cleddyf a'i gymmeryd ef ymaith, ei waed fydd ar ei ben ei hun.

5 Efe a glybu lais yr udgorn, ac ni chymmerodd rybudd; ei waed fydd arno: ond yr hwn a gymmero rybudd, a wared ei enaid.

6 Ond pan welo y gwylieddyd y cleddyf yn dyfod, ac ni udgana mew'n udgorn, a'r bobl heb eu rhybuddio; eithr dyfod o'r cleddyf a chymmeryd un o honynt, efe a ddaliwyd yn ei anwiredd, ond mi a ofynaf ei waed ef ar law y gwylieddyd.

^a pen. 3, 17,
&c.

7 ¶ ^aFelly dithau, fab dyn, yn wyliedydd y'th roddais i dŷ Israel; fel y clywech air o'm genau, ac y rhybuddiech hwynt oddi wrthŷf fi.

8 Pan ddywedwyf wrth yr annuwiol, *Ti* annuwiol, gan farw a fyddi farw; oni leferi di i rybuddio yr annuwiol o'i ffordd, yr annuwiol hwn a fydd marw yn ei anwiredd, ond ar dy law di y gofynaf ei waed ef.

9 Ond os rhybuddi di yr annuwiol o'i ffordd, i ddychwelyd o honi; os efe ni ddychwel o'i ffordd, efe fydd farw yn ei anwiredd, a thithau a waredaist dy enaid.

10 ¶ Llefara hefyd wrth dŷ Israel, ti fab dyn, Fel hyn gan ddywedyd y dywedwch; Os *yw* ein hanwiredau a'n pechodau arnom, a ninnau ^by dihoeni ynddynt, pa fodd y byddem ni byw?

^b pen. 24,
23.^c 2 Sam. 14,
14.
pen. 18, 23,
32.
2 Petr 3. 9.

11 Dywed wrthynt, ^c*Fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd DDUW, ni ymhoffaf ym marwolaeth yr annuwiol; ond troi o'r annuwiol oddi wrth ei ffordd, a byw: dychwelwch, dychwelwch oddi wrth eich ffyrdd drygionus; canys, tŷ Israel, ^dpaham y byddwch feirw?

^d pen. 18,
31.^e pen. 3, 20,
a 13, 24.

12 Dywed hefyd, fab dyn, wrth feibion dy bobl, ^eCyfiawnder y cyfiawn nis gwared ef yn nydd ei anwiredd: felly am annuwioldeb yr annuwiol, ni syrth efe o'i herwydd yn y dydd y dychwelo oddi wrth ei anwiredd; ni ddichon y cyfiawn chwaith fyw oblegid *ei gyfiawnder*, yn y dydd y pecho.

13 Pan ddywedwyf wrth y cyfiawn, Gan fyw y caiff fyw; os efe a hydera ar ei gyfiawnder, ac a wna anwiredd, ei holl gyfiawnderau ni chofir; ond am ei anwiredd

a wnaeth, am dano y bydd efe marw.

14 A phan ddywedwyf wrth yr annuwiol, Gan farw y byddi farw; os dychwel efe oddi wrth ei bechod, a gwneuthur barn a chyfiawnder;

15 Os yr annuwiol ^fa ddadrydd wylt, ^gac ^ha rydd yn ei ol yr hyn a dreisiodd, a rhodio yn ⁱneddfau y bywyd, heb wneuthur anwiredd; gan fyw y bydd efe byw, ni bydd marw:

16 Ni choffeir iddo yr holl bechodau a bechodd: barn a chyfiawnder a wnaeth; efe gan fyw a fydd byw.

17 ¶ ⁱA meibion dy bobl a ddywedant, Nid yw uniawn ffordd yr ARGLWYDD: eithr eu ffordd hwynt nid yw uniawn.

18 Pan ddychwelo y cyfiawn oddi wrth ei gyfiawnder, a gwneuthur anwiredd, efe a fydd marw ynddynt.

19 A phan ddychwelo yr annuwiol oddi wrth ei annuwioldeb, a gwneuthur barn a chyfiawnder, yn y rhai hynny y bydd efe byw.

20 ^kEtto chwi a ddywedwch nad uniawn ffordd yr ARGLWYDD. Barnaf chwi, tŷ Israel, bob un yn ol ei ffyrdd ei hun.

^k ad. 17.

21 ¶ Ac yn y degfed *mis* o'r ddeuddegfed flwyddyn ^lo'n caethgludiad ni, ar y pummed *dydd* o'r mis, ^my daeth un a ddiangasai o Jerusalem attaf fi, gan ddywedyd, ⁿTarawyd y ddinas.

^l pen. 1. 2.

22 A ^ollaw yr ARGLWYDD a fuasai arnaf yn yr hwyr, cyn dyfod y diangydd, ac a agorasai fy safn, nes ei ddyfod attaf y bore; ie, ^py magorodd fy safn, ac ni bŵm fud mwyach.

^m pen. 24,
26.ⁿ 2 Bren.
25. 4.
^o pen. 1. 3.

23 Yna y daeth gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

^p pen. 24,
27.

24 Ha fab dyn, preswylwyr y diffaethwch hyn yn nhir Israel ydynt yn llefaru, gan ddywedyd, Abraham oedd un, ac a feddianodd y tir; ninnau *ydym* lawer, i ni y rhoddwyd y tir yn etifeddiaeth.

25 Am hynny dywed wrthynt, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; ^qYr ydych yn bwyttu ynghyd â'r gwaed, ac ^ryn dyrchafu eich llygaid at eich gau-dduwiau, ac yn tywallt gwaed; ac a feddiennwch chwi y tir?

^q Gen. 9. 4.
Lef. 3. 17.
a 7. 26.
a 17. 10.
a 19. 26.
Deut. 12.
26.
^r pen. 18. 6.Cyn
CRIST
587.

Cyn
CRIST
587.

26 Sefyll yr ydych ar eich cledd-
yf, gwnaethoch ffieidd-dra, halog-
asoch hefyd bob un wraig ei gym-
mydog; ac a feddiennwch chwi y
tir?

27 Fel hyn y dywedi wrthynt,
Fel hyn y dywed yr Arglwydd
DDUW; *Fel mai* byw fi, trwy y
cleddyf y syrth y rhai *sydd* yn y
diffaethwch; a'r hwn *sydd* ar wyn-
eb y maes, i'r bwystfil y rhoddaf
ef i'w fwytta; a'r rhai *sydd* yn yr
amddiffynfeydd ac 'mewn ogofeydd,
a fyddant feirw o'r haint.

28 Canys gwnaf y tir yn anrhaith,
ie, yn anrhaith; a " balchder ei
nerth ef a baid, ac anrheithir myn-
yddoedd Israel, heb gynniweirydd
ynddynt.

29 A chânt wybod mai myfi *yw*
yr ARGLWYDD, pan wnelwyf y tir
yn anrhaith, *ie*, yn anrhaith, am
eu holl ffieidd-dra a wnaethant.

30 ¶ Tithau fab dyn, meibion dy
bobl sydd yn siarad i'th erbyn
wrth y parwydydd, ac o fewn
drysau y tai, ac yn dywedyd y
naill wrth y llall, pob un wrth ei
gilydd, gan ddywedyd, Deuwch,
attolwg, a gwrandêwch beth *yw* y
gair sydd yn dyfod oddi wrth yr
ARGLWYDD.

31 * Deuant hefyd attat fel ⁴ y
daw y bobl, ac ¹ eisteddant o'th
flaen *fel* fy mhobl, gwrandawant
hefyd dy eiriau, ond nis gwnant
hwy: canys ² â'u geneau y dang-
osant gariad, a'u calon sydd yn
myned ar ol eu cybydd-dod.

32 Wele di hefyd iddynt fel cân
cariad *un* hyfrydlais, ac yn canu
yn dda: canys gwrandawant dy
eiriau, ond nis gwnant hwynt.

33 A phan ddelo hyn, (wele ef
yn dyfod,) yna ^a y cânt wybod fod
prophwyd yn eu mysg.

PENNOD XXXIV.

1 Argyhoeddi y bugeiliaid; 7 a barn Duw yn
eu herbyn hwy; 11 a'i ragluniaeth dros ei
ddiadell. 20 Brenhiniaeth Crist.

AGAIR yr ARGLWYDD a ddaeth
attaf, gan ddywedyd,

2 Prophwyda, fab dyn, yn erbyn
^a bugeiliaid Israel; prophwyda, a
dywed wrthynt, wrth y bugeiliaid,
Fel hyn y dywed yr Arglwydd
DDUW; Gwae fugeiliaid Israel y
rhai sydd yn eu porthi eu hun-
ain: oni phortha y bugeiliaid y
² praidd?

3 ^b Y brasder a fwyttêwch, a'r

gwlan a wisgwech, y bras a ledd-
wech; *ond* ni phorthwch y praidd.

4 ° Ni chryfhasoch y rhai llesg,
ac ni feddyginiaethasoch y glaf, ni
rwymasoch y ddrylliedig chwaith,
a'r gyfeiliornus ni ddygasoch adref,
a'r golledig ni cheisiasoch; eithr
llywodraethasoch hwynt â ^d thrais
ac â chreulondeb.

5 A hwy a wasgarwyd ³ o eisieu
bugail: a buant yn ymborth i holl
fwystfilod y maes, pan wasgarwyd
hwynt.

6 Fy nefaid a grwydrasant ar
hyd yr holl fynyddoedd, ac ar
bob bryn uchel: *ie*, gwasgarwyd
fy mhraidd ar hyd holl wyneb y
ddaeear, ac nid oedd a'u ceisiai,
nac a ymofynai *am danynt*.

7 ¶ Am hynny, fugeiliaid, gwrn-
dêwch air yr ARGLWYDD.

8 *Fel mai* byw fi, medd yr Ar-
glwydd DDUW, am fod fy mhraidd
yn yspail, a bod fy mhraidd yn
ymborth i holl fwystfilod y maes,
o eisieu bugail, ac na cheisiodd fy
mugeiliaid fy mhraidd, eithr y bu-
geiliaid a'u porthasant eu hun, ac
ni phorthasant fy mhraidd:

9 Am hynny, O fugeiliaid, gwrn-
dêwch air yr ARGLWYDD.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd
DDUW; Wele fi yn erbyn y bu-
geiliaid: a gofynaf fy mhraidd ar
eu dwylaw hwynt, a gwnaf iddynt
beidio â phorthi y praidd; a'r bu-
geiliaid ni phorthant eu hun mwy:
canys gwaredaf fy mhraidd o'u
safn hwy, fel na byddont yn ym-
borth iddynt.

11 ¶ Canys fel hyn y dywed yr
Arglwydd DDUW, Wele myfi, *ie*,
myfi a ymofynaf am fy mhraidd,
ac a'u ceisiaf hwynt.

12 Fel y cais bugail ei ddiadell
ar y dydd y byddo ym mysg ei
ddefaid gwasgaredig, felly y ceisiaf
finnau fy nefaid, ac a'u gwaredaf
hwynt o bob lle y gwasgarer hwynt
iddo ar y dydd cymmylog a thy-
wyll.

13 A ° dygaf hwynt allan o fysg
y bobloedd, a chasglaf hwynt o'r
tiroedd, a dygaf hwynt i'w tir eu
hun, a phorthaf hwynt ar fynydd-
oedd Israel wrth yr afonydd, ac
yn holl drigfannau y wlad.

14 Mewn porfa dda y porthaf
hwynt, ac ar uchel fynyddoedd
Israel y bydd eu corlan hwynt:
yno y gorweddant mewn corlan

Cyn
CRIST
587.

c ad. 16.

d 1 Petr 5.3.

3 Heb.
heb fugal.
felly ad. 8.

* pen. 33. 4.

* Barn. 6. 2.
1 Sam. 13.
6.

u pen. 7. 24.
a 24. 21.
a 30. 6. 7.

x pen. 14. 1.
a 20. 1, &c.

4 Heb.
dyfodiad y
bobl.

7 pen. 8. 1.

2 Es. 23. 13.

a pen. 2. 5.

587.

a Jer. 23. 1.

2 diadellau.
b Zech. 11.
16.

e pen. 28. 25.

Cyn
CRIST
587.

dda, ië, *mewn* porfa fras y porant ar fynyddoedd Israel.

15 Myfi a borthaf fy mhraidd, a myfi a'u gorweddffaf hwynt, medd yr Arglwydd DDUW.

16 ¹Y golledig a geisiaf, a'r darfedig a ddychwelaf, a'r friwedig a rwymaf, a'r lesg a gryfhâf: eithr dinystriaf ²y fras a'r gref; â barn y porthaf hwynt.

17 Chwithau, fy mhraidd, fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW, Wele ³fi yn barnu rhwng ⁴milyn a milyn, rhwng yr hyrddod a'r bychod.

18 Ai bychan gennych bori o honoch y borfa dda, oni bydd i chwi sathru dan eich traed y rhan arall o'ch porfeydd? ac yfed o honoch y dyfroedd dyfnion, oni bydd i chwi sathru y rhan arall â'ch traed?

19 A'm praidd i, y maent yn pori sathrfa eich traed chwi; a mathrfa eich traed a yfant.

20 ¶ Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW wrthynt hwy; Wele myfi, ië, myfi a farnaf rhwng milyn bras a milyn cul.

21 O herwydd gwthio o honoch âg ystlys ac âg ysgwydd, a chornio o honoch â'ch cyrn y rhai llesg oll, hyd oni wasgarasoch hwynt allan:

22 Am hynny y gwaredaf fy mhraidd, fel na byddont mwy yn yspail; a barnaf rhwng milyn a milyn.

23 Cyfodaf hefyd ¹un bugail arnynt, ac efe a'u portha hwynt, *sef* fy ngwas ²Dafydd; efe a'u portha hwynt, ac efe a fydd yn fugail iddynt.

24 A minnau yr ARGLWYDD a fyddaf yn DDUW iddynt, a'm gwas Dafydd yn dywysog yn eu mysg: myfi yr ARGLWYDD a leferais *hyn*.

25 ¹Gwnaf hefyd â hwynt gyfammod heddych, a ²gwnaf i'r bwystfil drwg beidio o'r tir: a hwy a drigant yn ddiogel yn yr anialwch, ac a gysgant yn y coedydd.

26 Hwynt hefyd ac amgylchoedd fy mryn a wnaif yn fendith: a gwnaf i'r gwlaw ddisgyn yn ei amser; ³n cawodydd bendith a fydd.

27 A ⁴o rhydd pren y maes ei ffrwyth, a'r tir a rydd ei gynnyrch, a byddant yn eu tir eu hun mewn diogelwch, ac a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, pan dorwyf rwybau eu hiau hwynt, a'u

gwared hwynt o law y rhai oedd yn mynnu gwasanaeth ganddynt.

28 Ac ni byddant mwyach yn yspail i'r cenhedloedd, a bwystfil y tir nis bwytty hwynt; eithr ⁵trigant mewn diogelwch, ac ni bydd a'u dychryno.

29 Cyfodaf iddynt hefyd ⁶blanhigyn ⁷enwog, ac ni byddant mwy wedi ⁸trenge o newyn yn y tir, ac ⁹ni ddygant mwy waradwydd y cenhedloedd.

30 Fel hyn y cânt wybod mai myfi yr ARGLWYDD eu DDUW sydd gyd â hwynt, ac *mai* hwythau, tŷ Israel, *yw* fy mhobl i, medd yr Arglwydd DDUW.

31 Chwithau, fy ¹⁰mhraidd, defaid fy mhorfa, dynion *ydych* chwi, myfi *yw* eich DDUW chwi, medd yr Arglwydd DDUW.

PENNOD XXXV.

Barnedigaeth mynydd Seir am eu cas tu ag at Israel.

A DAETH gair yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

2 Gosod dy wyneb, fab dyn, tu ag at fynydd Seir, a ¹phrophwya yn ei erbyn,

3 A dywed wrtho, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Wele fi i'th erbyn di, mynydd Seir; estynaf hefyd fy llaw i'th erbyn, a ²gwnaf di yn anghyfannedd, ac yn ddiffaethwch.

4 Gosodaf dy ddinasoedd yn ddiffaethwch, a thithau a fyddi yn anghyfannedd; fel y gwypech mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

5 Am fod gennyt alanasdra ³tragywyddol, a thywallt o honot *waed* meibion Israel â ⁴min y cleddyf, yn amser eu gofid, ⁵b yn amser diwedd eu hanwiredd *hwynt*:

6 Am hynny *fel mai* byw fi, medd yr Arglwydd DDUW, mi a'th wnaif di yn waed, a gwaed a'th ymlid di: ⁶gan na chasêi waed, gwaed a'th ddilyn.

7 Gwnaf hefyd fynydd Seir yn anrhaith ac yn ddiffaethwch; a thorraf ymaith o hono yr hwn a elo allan, a'r hwn a ddychwelo.

8 Llanwaf hefyd ei fynyddoedd ef â'i laddedigion: yn dy fryniau, a'th ddyffrynoedd, a'th holl afonydd, y syrth y rhai a laddwyd â'r cleddyf.

9 ⁷Gwnaf di yn anrhaith tragwyddol, a'th ddinasoedd ni ddychwelant; ⁸fel y gwypoch mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
587.P Jer. 30. 10.
a 46. 27.9 Es. 11. 1.
Jer. 23. 5.5 Heb.
yn enw.6 Heb. eu
cymmeryd
ymaith.7 pen. 36. 3,
6, 15.

8 Ioan 10. 11.

587.

10 Jer. 49.
7, 8.
pen. 25. 12.
Amos 1. 11.
Obad. 10,
&c.2 Heb.
rhodaf.3 Neu,
er cynt.4 Heb.
drylaw.5 pen. 21.
26, 29.6 Ps. 109.
17.7 Jer. 49. 13.
Mal. 1. 3,
4.8 pen. 6. 7.
a 7. 4, 9.
a 36. 11.

Cyn
CRIST
587.

1 Ps. 83, 4,
12.

10 Am ddywedyd o honot, Y ddwy genedl a'r ddwy wlad hyn fyddant eiddof fi, a fyny i a'i meddiannwn; er bod yr ARGLWYDD yno:

11 Am hynny fel mai byw fi, medd yr Arglwydd DDUW, gwnaf yn ol dy ddog, ac yn ol dy genfigen, y rhai o'th gas yn eu herbyn hwynt a wnaethost; fel y'm hadwaener yn eu mysg hwynt, pan y'th farnwyf di.

12 A chei wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD, ac i mi glywed dy holl gabled a draethaist yn erbyn mynyddoedd Israel, gan ddywedyd, Anrheithiwyd hwynt, i ni y rhoddwyd hwynt i'w difa.

13 Ymfawrygasoch hefyd a'chגעuau yn fy erbyn i, ac amlhasoch eich geiriau i'm herbyn: mi a'u clywais.

14 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Pan lawenychu yr holl wlad, mi a'th wnaaf di yn anghyfnedd.

15 Yn ol dy lawenydd di am feddiant tŷ Israel, o herwydd ei anrheithio, felly y gwnaf i tithau: anrhaith fyddi di, mynydd Seir, ac Edom oll i gyd; fel y gwypont mai myfi yw yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXVI.

1 Cysuro gwlad Israel, trwy ddinysr y cenhedloedd a wnaent yn drahaus a hi, 8 a thrwy addaw bendithion Duw iddi. 16 Mai am eu pechodau y gwrthodwyd Israel, 21 ond yr adferir hwy drachefn, heb iddynt ei haeddu. 25 Bendithion brenhiniaeth Crist.

TITHAU fab dyn, a prophwyda wrth fynyddoedd Israel, a dywed, Gwrandêwch, fynyddoedd Israel, air yr ARGLWYDD.

2 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW, O herwydd dywedyd o'r gelyn hyn am danoch chwi, Aha, aeth yr hen uchelfaon hefyd yn etifeddiaeth i ni:

3 Am hynny prophwyda, a dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; 2o herwydd iddynt eich anrheithio, a'ch llyngcu o amgylch, i fod o honoch yn etifeddiaeth i weddill y cenhedloedd, a 3o myned o honoch yn watwargerdd tafodau, ac yn ogan pobloedd:

4 Am hynny, mynyddoedd Israel, gwrandêwch air yr Arglwydd DDUW; Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW wrth y mynyddoedd ac wrth y brynau, wrth 4 yr

afonydd ac wrth y dyffirnoedd, wrth y diffaethwch anghyfneddol, ac wrth y dinasoedd gwrthodedig, y rhai a aeth yn yspail ac yn watwar i'r rhan arall o'r cenhedloedd o'u hamgylch:

5 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; 6 Diau yn angerdd fy eiddigedd y lleferais yn erbyn y rhan arall o'r cenhedloedd, ac yn erbyn holl Edom, y rhai a roddasant fy nhir i yn etifeddiaeth iddynt eu hun, a llawenydd eu holl galon, trwy feddwl dirmygus, i'w yrru allan yn yspail.

6 Am hynny prophwyda am dir Israel, a dywed wrth y mynyddoedd ac wrth y brynau, wrth yr afonydd ac wrth y dyffirnoedd, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Wele, yn fy eiddigedd ac yn fy llid y lleferais, o herwydd dwyn o honoch waradwydd y cenhedloedd.

7 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Myfi a dyngais, Diau y dwg y cenhedloedd sydd o'ch amgylch chwi eu gwaradwydd.

8 A chwithau, mynyddoedd Israel, a fwriwch allan eich ceingciau, ac a ddygwch eich ffrwyth i'm pobl Israel; canys agos ydynt ar ddyfod.

9 Canys wele fi attoch, i'e, troaf attoch, fel y'ch coledder ac y'ch hauer.

10 Amlhâf ddynion ynoch chwi hefyd, holl dŷ Israel i gyd, fel y cyfannedder y dinasoedd, ac yr adeilader y diffaethwch.

11 Ië, amlhâf ynoch ddyn ac anifail; a hwy a chwanegant ac a ffrwythant; a gwnaf i chwi breswyllo fel yr oeddych gynt; i'e, gwnaf i chwi well nag yn eich dechreuad, fel y gwypoch mai myfi yw yr ARGLWYDD.

12 Ië, gwnaf i ddynion rodio arnoch, sef fy mhobl Israel; a hwy a'th etifeddant di, a byddi yn etifeddiaeth iddynt, ac ni ychwanegi eu gwneuthur hwy yn amddifaid mwy.

13 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; O herwydd eu bod yn dywedyd wrthych, Yr wyt ti yn difa dynion, ac yn gwneuthur dy genhedloedd yn amddifaid;

14 Am hynny ni fwyttêi ddynion mwy, ac ni wnei dy genhedloedd

Cyn
CRIST
587.

open. 38. 19.

587.
a pen. 6. 2.

b pen. 25.
3. a 26. 2.

2 Heb. o herwydd, o herwydd.

3 Heb. gwneuthur i chwi esgyn ar fin y tafod.

4 Neu, y glynnoedd.

d pen. 35. 9.
a 37. 6, 13.

5 Neu, i'th genhedloedd mwyach gwymrho.

Cyn
CRIST
587.

* pen. 34. 29.

mwyach yn amddifaid, medd yr Arglwydd DDUW.

15 ^e Ac ni adawaf glywed gwaradwydd y cenhedloedd ynot ti mwy, ni ddygi chwaith warth y cenhedloedd mwyach, ac ni wnei mwy i'th genhedloedd syrthio, medd yr Arglwydd DDUW.

16 ¶ Daeth hefyd air yr ARGLWYDD attaf, gan ddywedyd,

17 Ha fab dyn, pan oedd tŷ Israel yn trigo yn eu tir eu hun, hwy a'i halogasant ef â'u ffordd ac a'u gweithredoedd eu hun: eu ffordd ydoedd ger fy mron i fel aflendid gwraig fis-glywys.

18 Yna y tywelltais fy lliid arnynt, am y gwaed a dywalltasent ar y tir, ac am eu delwau *trwy y rhai* yr halogasant ef;

19 Ac a'u gwasgerais hwynt ym mhlith y cenhedloedd, a hwy a chwalwyd ar hyd y gwledydd; yn ol eu ffyrdd ac yn ol eu gweithredoedd y bernais hwynt.

20 A ^f phan ddaethant at y cenhedloedd y rhai yr aethant attynt, hwy a halogasant fy enw sanctaidd, pan ddywedid wrthynt, Dyma bobl yr ARGLWYDD, ac o'i wlad ef yr aethant allan.

21 ¶ Er hynny arbedais *hwynt* er mwyn fy enw sanctaidd, yr hwn a halogodd tŷ Israel ym mysg y cenhedloedd y rhai yr aethant attynt.

22 Am hynny dywed wrth dŷ Israel, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Nid er eich mwyn chwi, tŷ Israel, yr ydwyf fi yn gwneuthur *hyn*, ond er mwyn fy enw sanctaidd, yr hwn a halogasoch chwi ym mysg y cenhedloedd lle yr aethoch.

23 A mi a sancteiddiaf fy enw mawr, yr *hwn* a halogwyd ym mysg y cenhedloedd, yr hwn a halogasoch chwi yn eu mysg hwynt; fel y gwypo y cenhedloedd mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, medd yr Arglwydd DDUW, pan ymsancteiddiwyf ynoch o flaen ^e eich llygaid.

24 Canys ^g mi a'ch cymmeraf chwi o fysg y cenhedloedd, ac a'ch casglaf chwi o'r holl wledydd, ac a'ch dygaf i'ch tir eich hun.

25 ¶ Ac a daenellaf arnoch ddwfr glân, fel y byddoch lân: oddi wrth eich holl frynti, ac oddi wrth eich holl eilunod, y glanhâf chwi.

26 A ^h rhoddaf i chwi galon

newydd, yspryd newydd hefyd a roddaf o'ch mewn chwi; a thynnaf y galon garreg o'ch cnawd chwi, ac mi a roddaf i chwi galon gig.

27 Rhoddaf hefyd fy yspryd o'ch mewn, a gwnaf i chwi rodio yn fy neddfau, a chadw fy marnedigaethau, a'u gwneuthur.

28 Cewch drigo hefyd yn y tir a roddais i'ch tadau; a byddwch yn bobl i mi, a minnau a fyddaf DDUW i chwithau.

29 Achubaf chwi hefyd oddi wrth eich holl aflendid: a ⁱ galwaf am yr ŷd, ac a'i hamlhâf; ac ^k ni roddaf arnoch newyn.

30 Amlhâf hefyd ffrwyth y coed, a chynnyrch y maes, fel na ddygoch mwy waradwydd newyn ym mysg y cenhedloedd.

31 Yna ⁱ y cofiwch eich ffyrdd drygionus, a'ch gweithredoedd nid oeddych dda, a ^m byddwch yn ffaidd gennych eich hunain am eich anwireddau ac am eich ffeidd-dra.

32 ⁿ Nid er eich mwyn chwi yr ydwyf fi yn gwneuthur *hyn*, medd yr Arglwydd DDUW; bydded hysbys i chwi: tŷ Israel, gwridwch a chywilyddiwch am eich ffyrdd eich hun.

33 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Yn y dydd y glanhâwyf chwi o'ch holl anwireddau, y paraf hefyd i *chwi* gyfanneddu y dinasoedd, ac yr adeiledir yr anghyfanedd-leoedd.

34 A'r tir anrheithiedig a gol-eddir, lle y bu yn anrhaith yng ngolwg pob cynniweirydd.

35 A hwy a ddywedant, Y tir anrheithiedig hwn a aeth fel ^o gardd Eden, a'r dinasoedd anghyfanedd, ac anrheithiedig, a dinystriol, a *aethant* yn gaerog, ac a gyfanedd-dir.

36 Felly y cenhedloedd y rhai a weddillir o'ch amgylch, a gânt wybod mai myfi yr ARGLWYDD sydd yn adeiladu y lleoedd dinystriol, ac yn plannu *eich mannau* anrheithiedig: ^p myfi yr ARGLWYDD a'i lleferais, ac a'i gwnaf.

37 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Ymofynir â myfi etto gan dŷ Israel, i wneuthur *hyn* iddynt; amlhâf hwynt â dynion fel praidd.

38 Fel ^r y praidd sanctaidd, fel praidd Jerusalem yn ei huchelwyliau, felly y dinasoedd anghyfanedd fyddant lawn o finteioedd o

Cyn
CRIST
587.

ⁱ Edrych
Ps. 105. 16.
^k pen. 34. 29.

^l pen. 14.
61, 63.

^m Lef. 26.
39.
pen. 6. 9.
a 20. 43.

ⁿ Deut. 9. 5.

^o Es. 51. 3.
pen. 23. 13.

^p pen. 17. 24.
a 22. 14.
a 37. 14.

^r Heb.
praidd
sanctaidd
bethau.

^e Neu,
eu llygaid
hwynt.

^f pen. 34. 13.

^h Jer. 32. 39.
pen. 11. 13.

Cyn
CRIST
587.ddynion; fel y gwypont mai myfi
yw yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXVII.

1 *Trwy adgyfodi esgyrn sychion, 11 yr adfyrio-
ioceir marw obaith Israel. 15 Trwy gydio
dau bren, 18 yr arwyddoecir cyssylltu Is-
rael at Judah. 20 Addewidion brenhiniaeth
Crist.*

BU^a llaw yr ARGLWYDD arnaf,
ac a'm dug allan yn yspryd yr
ARGLWYDD, ac a'm gosododd yng
nghanol dyffryn, a hwnnw *oedd* yn
llawn esgyrn.

2 Ac efe a wnaeth i mi fyned
heibio iddynt o amgylch ogyrch:
ac wele *hwynt* yn aml iawn ar
wyneb y dyffryn; wele hefyd, sych-
ion iawn *oeddynt*.

3 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Ha fab dyn, a fydd byw yr esgyrn
hyn? A mi a ddywedais, O Ar-
glwydd DDUW, ti a'i gwyddost.

4 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Prophwyda am yr esgyrn hyn, a
dywed wrthynt, O esgyrn sychion,
clywch air yr ARGLWYDD.

5 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD
DDUW wrth yr esgyrn hyn; Wele
fi yn dwyn anadl i'ch mewn, fel y
byddoch byw.

6 Gïau hefyd a roddaf arnoch, a
pharaf i gig gyfodi arnoch, gwisg-
af chwi hefyd â chroen, a rhoddaf
anadl ynoch; fel y byddoch byw,
^b ac y gwypoch mai myfi *yw* yr
ARGLWYDD.

7 Yna y prophwydais fel y'm gor-
chymynasid; ac fel yr oeddwn yn
prophwydo, bu swn, ac wele gyn-
nwrff, a'r esgyrn a ddaethant yng-
hyd, asgwrn at ei asgwrn.

8 A phan edrychais, wele, cyfod-
asai gïau a chig arnynt, a gwisg-
asai croen am danynt; ond nid
oedd anadl ynddynt.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Prophwyda tu a'r ²gwynt, pro-
phwyda, fab dyn, a dywed wrth
y gwynt, Fel hyn y dywed yr Ar-
glwydd DDUW; ^cO anadl, tyred
oddi wrth y pedwar gwynt, ac
anadla ar y lladdedigion hyn, fel
y byddont byw.

10 Felly y prophwydais fel y'm
gorchymynasid; a'r anadl a ddaeth
ynddynt, a buant fyw, a safasant
ar eu traed, yn llu mawr iawn.

11 ¶ Yna y dywedodd wrthyf, Ha
fab dyn, yr esgyrn hyn ydynt dŷ
Israel oll: wele, dywedant, ^dEin
hesgyrn a wywasant, a'n gobaith

a gollodd; torrwyd ni ymaith o'n
rhan ni.

12 Am hynny prophwyda, a dy-
wed wrthynt, Fel hyn y dywed
yr Arglwydd DDUW; Wele ^efi yn
agori eich beddau, fy mhobl, codaf
chwi hefyd o'ch beddau, a dygaf
chwi i dir Israel.

13 A chewch wybod mai myfi *yw*
yr ARGLWYDD, pan agorwyf eich
beddau, a phan gyfodwyf chwi i
fynu o'ch beddau, fy mhobl,

14 Ac y rhoddwyf fy yspryd yn-
och, ac y byddoch byw, ac y go-
sodwyf chwi yn eich tir eich hun:
yna y cewch wybod mai myfi yr
ARGLWYDD a leferais, ac a wneuth-
um *hyn*, medd yr ARGLWYDD.

15 ¶ A gair yr ARGLWYDD a
ddaeth attaf, gan ddywedyd,

16 Tithau fab dyn, ^fcymmer i ti
un pren, ac ysgrifena arno, I Ju-
dah, ac i ^gfeibion Israel ei gyfeill-
ion. A chymmer i ti bren arall,
ac ysgrifena arno, I Joseph, pren
Ephraim, ac i holl dŷ Israel ei gyf-
eillion:

17 A chydia hwynt y naill wrth
y llall yn un pren i ti; fel y bydd-
ont yn un yn dy law di.

18 ¶ A phan lefaro meibion dy
bobl wrthynt, gan ddywedyd, Oni
fynegi i ni beth *yw* hyn gennyf?

19 Dywed wrthynt, Fel hyn y
dywed yr Arglwydd DDUW; Wele
fi yn cymmeryd pren Joseph, yr
hwn *sydd* yn llaw Ephraim, a
llwythau Israel ei gyfeillion, a mi
a'u rhoddaf hwynt gyd âg ef, *sef*
gyd â phren Judah, ac a'u gwnaf
hwynt yn un pren, fel y byddont
yn fy llaw yn un.

20 ¶ A bydded yn dy law, o flaen
eu llygaid hwynt, y prennau yr
ysgrifenynt arnynt;

21 A dywed wrthynt, Fel hyn y
dywed yr Arglwydd DDUW; Wele
fi yn cymmeryd meibion Israel o
fysg y cenhedloedd yr aethant at-
tynt, ac mi a'u casglaf hwynt o
amgylch, ac a'u dygaf hwynt i'w
tir eu hun;

22 A ^hgwnaf hwynt yn un genedl
o fewn y tir ym mynyddoedd Is-
rael, ac ⁱun brenhin fydd yn fren-
hin iddynt oll: ni byddant hefyd
mwy yn ddwy genedl, ac ni rennir
hwynt mwyach yn ddwy frenhin-
iaeth:

23 Ac ni ymhalogant mwy wrth
eu heilunod, na thrwy eu fieidd-

Cyn
CRIST
Cylch
587.

* Es. 26. 19.

Cylch

587.

* pen. 1. 3.

† Edrych
Num. 17. 2.* 2 Chron.
11. 12, 13,
16.b pen. 6. 7.
a 35. 12.
Joel 2. 27.
a 3. 17.2 Neu,
anadl.

c Ps. 104. 30.

d Ps. 141. 7.

h Es. 11. 13.
Jer. 3. 18.
Hos. 1. 11.i Ioan 10.
16.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

^k Es. 40. 11.
Jer. 23. 5.
a 30. 9.
pen. 34. 23.
Hos. 3. 5.
Luc 1. 32.
^l ad. 22.
Ioan 10. 16.

^m Ioan 12.
34.

ⁿ Ps. 89. 3.
pen. 34. 25.

^o 2 Cor. 6.
16.

^p Ioan 1. 14.

^q pen. 11.
20.
a 14. 11.

^a pen. 39. 1.

^b Dat. 20. 8.
² Neu,
tywysog
penmaeth
Mesech.

^c 2 Bren.
19. 28.
pen. 29. 4.
a 39. 2.

^d pen. 23.
12.

³ Neu,
Phul.

dra, nac yn eu holl anwireddau: eithr cadwaf hwynt o'u holl drigfaon, y rhai y pechasant ynddynt, a mi a'u glanhâf hwynt; fel y byddont yn bobl i mi, a minnau a fyddaf yn Dduw iddynt hwythau.

24 A'm ^k gwas Dafydd *fydd* brenhin arnynt; ië, ^l un bugail fydd iddynt oll: yn fy marnedigaethau hefyd y rhodiant, a'm deddfau a gadwant ac a wnant.

25 Trigant hefyd yn y tir a roddais i'm gwas Jacob, yr hwn y trigodd eich tadau ynddo; a hwy a drigant ynddo, hwy a'u meibion, a meibion eu meibion byth; a ^m Dafydd fy ngwas *fydd* dywysog iddynt yn dragywydd.

26 ⁿ Gwnaf hefyd â hwynt gyfammod hedd; ammod tragywyddol a fydd â hwynt: a gosodaf hwynt, ac a'u hamlâf, a ° rhoddaf fy nghyssegr yn eu mysg hwynt yn dragywydd.

27 ^p A'm tabernacl fydd gyd â hwynt; ië, myfi a fyddaf iddynt ^q yn Dduw, a hwythau a fyddant i mi yn bobl.

28 A'r cenhedloedd a gânt wybod mai myfi yr ARGLWYDD sydd yn sancteiddio Israel; gan fod fy nghyssegr yn eu mysg hwynt yn dragywydd.

PENNOD XXXVIII.

1 *Llu 8 a malais Gog. 14 Barn Duw yn ei erbyn ef.*

AGAIR yr ARGLWYDD a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

2 Gosod dy wyneb, ^a fab dyn, yn erbyn ^b Gog, tir Magog, ² pen-tywysog Mesech a Thubal, a phrothwyda yn ei erbyn,

3 A dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Wele fi yn dy erbyn di, Gog, pen-tywysog Mesech a Thubal.

4 ^c Dychwelaf di hefyd, a rhoddaf fachau yn dy fochgernau, a mi a'th ddygaf allan, a'th holl lu, y meirch a'r marchogion, ^d wedi eu gwisgo i gyd â phob rhyw *arfau*, yn gynnulleidfa fawr â thariannau ac estylech, hwynt oll yn dwyn cleddyfau:

5 Persia, Ethiopia, a ³ Libya, gyd â hwynt; hwynt oll *yn dwyn* tarian a helm:

6 Gomer a'i holl fyddinoedd; tÿ Togarmah o ystlysau y gogledd, a'i holl fyddinoedd; a phobl lawer gyd â thi.

7 Ymbarottoa, ië, parottoa i ti dy hun, ti a'th holl gynnulleidfa y rhai a ymgynnullasant attat, a bydd yn gadwraeth iddynt.

8 ¶ Wedi dyddiau lawer yr ymwelir â thi; yn y blynyddoedd diweddaff y deui i dir wedi ei ddwyn yn ei ol oddi wrth y cleddyf, wedi ei gasglu o bobloedd lawer yn erbyn mynyddoedd Israel, y rhai a fuant yn anghyfannedd bob amser: eithr efe a ddygwyd allan o'r bobloedd, a hwynt oll a drigant mewn diogelwch.

9 Dringi hefyd fel tymmestl; deui, a byddi fel cwmmlwl i guddio y ddaear, ti a'th holl fyddinoedd, a phobloedd lawer gyd â thi.

10 Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Bydd hefyd yn y dydd hwnnw i bethau ddyfod i'th feddwl, a thi a ⁴ feddyli feddwl drwg.

11 A thi a ddywedi, Mi a âf i fynu i wlad maes-drefydd; ^e âf at y rhai llonydd, y rhai sydd yn preswyllo ⁶ yn ddiogel, gan drigo oll heb gaerau, ac heb drosolion na dorau iddynt,

12 I yspeilio yspail, i ysglyfaethu ysglyfaeth, i ddychwelyd dy law ar anghyfannedd-leoedd, y rhai a gyfanneddir *yr awr hon*, ac ar y bobl a gasglwyd o'r cenhedloedd, y rhai a ddarparasant anifeiliaid a golud, ac ydynt yn trigo ⁶ yng nghanol y wlad.

13 Seba, a Dedan, a marchnadyddion Tarsis *hefyd*, a'u holl lewod ieuainge, a ddywedant wrthynt, Ai i yspeilio yspail y daethost ti? ai i ysglyfaethu ysglyfaeth y cesglaist y gynnulleidfa? *ai* i ddwyn ymaith arian ac aur, i gymmeryd anifeiliaid a golud, i yspeilio yspail fawr?

14 ¶ Am hynny prophwyda, fab dyn, a dywed wrth Gog, Fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Y dydd hwnnw, pan breswyllo fy mhobl Israel yn ddiöfal, oni chei di wybod?

15 A thi a ddeui o'th fangre dy hun o ystlysau y gogledd, ti, a phobl lawer gyd â thi, hwynt oll yn marchogaeth ar feirch, yn dyrfa fawr, ac yn llu lliosog.

16 A thi a âi i fynu yn erbyn fy mhobl Israel, fel cwmmlwl i guddio y ddaear: yn y dyddiau diweddaff y bydd hyn; a mi a'th ddygaf yn erbyn fy nhir, fel yr adwaeno y cenhedloedd fi, pan ymsancteidd-

⁴ Neu,
furiedi
amcan
ysgeler.
^e Jer. 49. 31.

⁵ Neu, yn
hyderis.

⁶ Neu, ym
mogail.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

iwyf ynot ti, Gog, o flaen eu llygaid hwynt.

17 Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Ai tydi *yw* yr hwn y lleferais *am* dano yn y dyddiau gynt, trwy law fy ngweision, prophwydi Israel, y rhai a brophwydasant y dyddiau hynny flynyddoedd *lawer*, y dygwn di yn eu herbyn hwynt?

18 A bydd yn y dydd hwnnw, yn y dydd y delo Gog yn erbyn tir Israel, medd yr Arglwydd DDUW, i'm llid gyfodi yn fy ⁷ sorriant.

19 Canys ¹ yn fy eiddigedd, *ac* yn angerdd fy nigllonedd y dywedais, Yn ddiau bydd yn y dydd hwnnw ddychryn mawr yn nhir Israel;

20 Fel ² y cryno pysgod y môr, ac ehediaid y nefoedd, a bwystfilod y maes, a phob ymlusgiad a ymlusgo ar y ddaear, a phob dyn ar wyneb y ddaear, ger fy mron i; a'r phynyddoedd a ddryllir i lawr, a'r ³ grisiau a syrthiant, a phob mur a syrth i lawr.

21 A mi a alwaf am gleddyf yn ei erbyn trwy fy holl fynyddoedd, medd yr Arglwydd DDUW: cleddyf pob un fydd yn erbyn ei fraidd.

22 Mi a ddadleuaf hefyd yn ei erbyn ef â haint ac â gwaed: ⁴ gwlawiaf hefyd gur-wlaw, a cher-rig cenllysg, tân a brwmstan, arno ef, ac ar ei holl fyddinoedd, ac ar y bobloedd lawer *sydd* gyd âg ef.

23 Fel hyn ¹ yr ymfawrygaf, ac yr ymsanteiddiaf; a pharaf fy adnabod y'ngolwg cenhedloedd lawer, fel y gwympont mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

PENNOD XXXIX.

1 Barn Duw yn erbyn Gog. 8 Buddugoliaeth Israel. 11 Claddu Gog yn Hamon-gog. 17 Gwledd yr adar. 23 Wedi dial ar Israel am ei bechodau, efe a gesglir drachefn trwy ffafr dragywyddol.

PROPHWYDA hefyd, ² fab dyn, yn erbyn Gog, a dywed, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Wele fi yn dy erbyn di, Gog, pentywysog Mesech a Thubal.

2 A mi a'th ddychwelaf, ac ² ni adawaf o honot ond y chweched ran, ac a'th ddygaf i fynu o ystlysau y gogledd, ac a'th ddygaf ar fynyddoedd Israel:

3 Ac a darawaf dy fwa o'th law aswy, a gwnaf i'th saethau syrthio o'th law ddehau.

4 Ar fynyddoedd Israel y syrthi, ti a'th holl fyddinoedd, a'r bobl-

oedd *sydd* gyd â thi: ¹ i'r ehed-iaid, ² i bob rhyw aderyn, ac ³ i fwystfilod y maes, y'th roddaf ⁴ i'th ddifa.

5 Ar wyneb y maes y syrthi; canys myfi a'i dywedais, medd yr Arglwydd DDUW.

6 Anfonaf hefyd dân ar Magog, ac ym mysg y rhai a breswylant yr ynysoedd yn ⁵ ddifraw; fel y gwympont mai myfi *yw* yr ARGLWYDD.

7 Felly y gwnaf adnabod fy enw sanctaidd ynghanol fy mhobl Israel, ac ni adawaf halogi fy enw sanctaidd mwy: a'r cenhedloedd a gânt wybod mai myfi *yw* yr ARGLWYDD, y Sanct yn Israel.

8 ¶ Wele, efe a ddaeth, ac a ddarfu, medd yr Arglwydd DDUW; dyma y diwrnod am yr hwn y dywedais.

9 A phreswylwyr dinasoedd Israel a ânt allan, ac a gynneuant ac a losgant yr arfau, a'r tarian a'r astalch, y bwa a'r saethau, a'r llawffon a'r wayffon; ie, ⁶ llosgant hwynt yn tân saith mlynedd.

10 Ac ni ddygant goed o'r maes, ac ni thorrant *ddim* o'r coedydd; canys â'r arfau y cynneuant dân: a hwy a yspeilant eu hyspeilwyr, ac a ysglyfaethant *oddi* ar eu hysglyfaethwyr, medd yr Arglwydd DDUW.

11 ¶ Bydd hefyd yn y dydd hwnnw, i mi roddi i Gog le bedd yno yn Israel, dyffryn y fforddion o du dwyrain y môr: ac efe a gau *ffroenau* y fforddion: ac yno y claddant Gog a'i holl dyrfa, a galwant *ef* Dyffryn ⁸ Hamon-gog.

12 A thŷ Israel fydd yn eu claddu hwynt saith mis, er mwyn glanhâu y tir.

13 Ië, holl bobl y tir a'u claddant; a *hyn* fydd enwog iddynt y dydd y'm gogonedder, medd yr Arglwydd DDUW.

14 A hwy a neillduant wŷr gwas-tadol, y rhai a gynniweiriant trwy y wlad i gladdu gyd â'r fforddion y rhai a adawyd ar wyneb y ddaear, i'w glanhâu hi: ym mhen saith mis y chwiliant.

15 A'r tramwywyr a gynniweiriant trwy y tir, pan welo *un* asgwrn dyn, efe a ⁹ gyfyd nôd wrtho, hyd oni chladdo y claddwyr ef yn nyffryn ² Hamon-gog.

16 Ac enw y ddinas hefyd *fydd*

Cyn
CRIST
Cylch
587.

b pen. 33.

27.

3 Heb. i'r aderyn o bob asgell.

4 Heb.

i ddifa.

5 Neu, hyderus.

6 Neu, cynneuant dân â hwynt.

7 Neu, safnau.

8 Sef, *Uiazog* Gog.

9 Heb. adeilada.

2 Sef, *Uiazog* Gog.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

³ Sef, y
llaw.
⁴ Heb. yr
aderyn o
bob asgell,
c Es. 18. 6.
a 34. 6.
Jer. 12. 9.
Seph. 1. 7.
Dat. 19. 17.
⁵ Neu,
ludaf.

³ Hamonah. Felly y glanhânt y wlad.

17 ¶ Tithau fab dyn, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Dywed wrth ⁴ bob rhyw aderyn, ac wrth holl fwystfilod y maes, ⁵ Ymgesglwch, a deuwlch; ymgynhullwch oddi amgylch at fy ⁵ aberth yr ydwyf fi yn ei aberthu i chwi, aberth mawr ar fynyddoedd Israel, fel y bwyttaoch gig, ac yr yfoch waed.

18 Cig y cedyrn a fwyttêwch, a chwi a yfwch waed tywysogion y ddaear, hyrddod, wŷn, a bychod, bustych, yn basgedigion Basan oll.

19 Bwyttêwch hefyd frasder hyd ddigon, ac yfwch waed hyd oni feddwoch, o'm haberth a aberthais i chwi.

20 Felly y'ch diwellir ar fy mwrdd i â meirch a cherbydau, â gwŷr cedyrn a phob rhyfelwr, medd yr Arglwydd Dduw.

21 A gosodaf fy ngogoniant ym mysg y cenhedloedd, a'r holl genhedloedd a gânt weled fy marnedigaeth yr hon a wneuthum, a'm llaw yr hon a osodais arnynt.

22 A thŷ Israel a gânt wybod mai myfi yw yr ARGLWYDD eu DUW hwynt o'r dydd hwnnw allan.

23 ¶ Y cenhedloedd hefyd a gânt wybod mai am eu hanwiredd eu hun y caethgludwyd tŷ Israel: o herwydd gwneuthur o honynt gamwedd i'm herbyn, am hynny y cuddiais fy wyneb oddi wrthynt, ac y rhoddais hwynt yn llaw eu gelynion: felly hwy a syrthiasant oll trwy y cleddyf.

24 Yn ol eu haflendid eu hun, ac yn ol eu hanwireddau, y gwneuthum â hwynt, ac y cuddiais fy wyneb oddi wrthynt.

25 Am hynny fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Yr awr hon y dychwelaf gaethiwed Jacob, tosturiaf hefyd wrth holl dŷ Israel, a gwŷnfydaf dros fy enw sanctaidd;

26 Wedi dwyn o honynt eu gwaradwydd, a'u holl gamweddau a wnaethant i'm herbyn, pan drigent yn eu tir eu hun yn ddifraw, a lieb ddychrnydd.

27 Pan dychwelwyf hwynt oddi wrth y bobloedd, a'u casglu hwynt o wledydd eu gelynion, ac y'm ^asancteiddier ynddynt y'ngolwg cenhedloedd lawer;

28 Yna y cânt wybod mai myfi

yw yr ARGLWYDD eu DUW hwynt, ⁶ yr hwn a'u caethgludais hwynt ym mysg y cenhedloedd, ac a'u cesglais hwynt i'w tir eu hun, ac ni adewais mwy un o honynt yno.

29 Ni chuddiaf chwaith fy wyneb mwy oddi wrthynt: o herwydd ⁶ tywelltais fy yspryd ar dŷ Israel, medd yr Arglwydd Dduw.

PENNOD XL.

1 Amser, a dull, a diben y weledigaeth. 6 Portreiaid porth y dwyrain, 20 a phorth y gogledd, 24 a phorth y deheu, 32 a phorth y dwyrain, 35 a phorth y gogledd. 39 Yr wyth burdd. 44 Yr ystafelloedd. 48 Porth y tŷ.

YN y bummed flwyddyn ar hugain o'n caethgludiad ni, yn nechreu y flwyddyn, ar y degfed dydd o'r mis, yn y bedwaredd flwyddyn ar ddeg wedi ^a taro y ddinas, o fewn corph y dydd hwnnw y daeth ^b llaw yr ARGLWYDD arnaf, ac a'm dug yno.

2 Y'ngweledigaethau DUW y dug efe fi i dir Israel, ac a'm gosododd ar fynydd uchel iawn, ac ² arno yr oedd megis adail dinas o du y deheu.

3 Ac efe a'm dug yno: ac wele wr a'i welediad fel gwelediad pres, ac yn ei law llyn llin, a ^c chorsen fesur: ac yr ydoedd efe yn sefyll yn y porth.

4 A dywedodd y gwr wrthyf, Ha ^d fab dyn, gwel â'th lygaid, gwrando hefyd â'th glustiau, a gosod dy galon ar yr hyn oll a ddangoswyf i ti: o herwydd er mwyn dangos i ti hyn y'th ddygwyd yma: mynega i dŷ Israel yr hyn oll a weli.

5 Ac wele fur o'r tu allan i'r tŷ o amgylch ogyrch: a chorsen fesur yn llaw y gwr, yn chwe chufydd o ^hôd, wrth gufydd a dyrnfedd: ac efe a fesurodd led yr adeiladaeth yn un gorsen, a'r uchder yn un gorsen.

6 ¶ Ac efe a ddaeth i'r porth oedd a'i wyneb tu a'r dwyrain, ac a ddringodd ar hyd ei risiau ef, ac a fesurodd riniog y porth yn un gorsen o led, a'r rhiniog arall yn un gorsen o led.

7 A phob ystafell oedd un gorsen o ^hôd, ac un gorsen o led: a phùm cufydd oedd rhwng yr ystafelloedd: a rhiniog y porth, wrth gyntedd y porth o'r tu mewn, oedd un gorsen.

8 Efe a fesurodd hefyd gyntedd y porth oddi fewn, yn un gorsen.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

⁶ Heb. wrth
gaethgludo
o honaf
hwynt.

^c Joel 2. 28.
Act. 2. 17.

574.

a pen. 33.
21.

b pen. 1. 3.

² Neu,
wrtho.

^c Dat. 11. 1.
a 21. 15.

d pen. 44. 5.

^a pen. 33.
23.

Cyn
CRIST
574.

9 Yna y mesurodd gyntedd y porth yn wyth guffydd, a'i byst yn ddau guffydd, a chyntedd y porth *oedd* o'r tu mewn.

10 Ac ystafelloedd y porth tu a'r dwyrain *oedd* dair o'r tu yma, a thair o'r tu accw; un fesur *oeddynt* ill tair: ac un mesur *oedd* i'r pyst o'r tu yma ac o'r tu accw.

11 Ac efe a fesurodd led drws y porth yn ddeg cuffydd, a hŷd y porth yn dri chuffydd ar ddeg.

12 A'r terfyn o flaen yr ystafell-*oedd* *oedd* un cuffydd o'r *naill du*, a'r terfyn o'r tu arall yn un cuffydd; a'r ystafelloedd *oedd* chwe chuffydd o'r tu yma, a chwe chuffydd o'r tu accw.

13 Ac efe a fesurodd y porth o nen y *naill* ystafell hyd nen un arall, yn bùm cuffydd ar hugain o led, drws ar gyfer drws.

14 Ac efe a wnaeth byst o dri ugain cuffydd, a *hynny* hyd bost y cyntedd, o amgylch ogyrch y porth.

15 Ac o wyneb porth y dyfodiad i mewn, hyd wyneb cyntedd y porth oddi mewn, *yr oedd* deg cuffydd a deugain.

16 A ffenestri ³cyfyng *oedd* i'r ystafelloedd, ac i'w pyst o fewn y porth o amgylch ogyrch; ac felly *yr oedd* i'r ⁴bwäau meini: a ffenestri *oedd* o amgylch ogyrch ⁵o fewn; ac *yr oedd* palmwydd ar bob post.

17 Ac efe a'm dug i'r cyntedd nesaf allan, ac wele yno ystafelloedd, a phalmant wedi ei wneuthur i'r cyntedd o amgylch ogyrch; ^edeg ystafell ar hugain *oedd* ar y palmant.

18 A'r palmant gan ystlys y pyrth ar gyfer hŷd y pyrth, *oedd* y palmant oddi tanodd.

19 Ac efe a fesurodd y lled o wyneb y porth isaf hyd wyneb y cyntedd oddi fewn, yn gân cuffydd oddi allan tu a'r dwyrain a'r gogledd.

20 ¶ A'r porth yr hwn *oedd* a'i wyneb tu a'r gogledd, ar y cyntedd nesaf allan, a fesurodd efe, ei hŷd a'i led.

21 A'i ystafelloedd ef *oedd* dair o'r tu yma, a thair o'r tu accw; ac yr ydoedd ei byst, a'i fwäau meini, wrth fesur y porth cyntaf, yn ddeg cuffydd a deugain eu hŷd, a'r lled yn bùm cuffydd ar hugain.

22 Eu ffenestri hefyd, a'u bwäau meini, a'u palmwydd, *oedd* wrth fesur y porth *oedd* a'i wyneb tu a'r dwyrain; ar hyd saith o risiau hefyd y dringent iddo; a'i fwäau meini *oedd* o'u blaen hwynt.

23 A phorth y cyntedd nesaf i mewn *oedd* ar gyfer y porth tu a'r gogledd, a thu a'r dwyrain: ac efe a fesurodd o borth i borth gân cuffydd.

24 ¶ Wedi hynny efe a'm dug i tu a'r dehau, ac wele borth tu a'r dehau, ac efe a fesurodd ei byst a'i fwäau meini wrth y mesurau hyn.

25 Ffenestri hefyd *oedd* iddo ac i'w fwäau meini, o amgylch ogyrch, fel y ffenestri hynny, yn ddeg cuffydd a deugain o hŷd, ac yn bùm cuffydd ar hugain o led.

26 Saith o risiau hefyd *oedd* ei esgynfa ef, a'i fwäau meini o'u blaen hwynt: *yr oedd* hefyd iddo balmwydd, un o'r tu yma, ac un o'r tu accw, ar ei byst ef.

27 Ac *yr oedd* porth yn y cyntedd nesaf i mewn tu a'r dehau: ac efe a fesurodd o borth i borth, tu a'r dehau, gân cuffydd.

28 Ac efe a'm dug i'r cyntedd nesaf i mewn trwy borth y dehau: ac a fesurodd borth y dehau wrth y mesurau hyn;

29 A'i ystafelloedd, a'i byst, a'i fwäau meini, wrth y mesurau hyn: ac *yr oedd* ffenestri ynddo, ac yn ei fwäau meini, o amgylch ogyrch: deg cuffydd a deugain *oedd* yr hŷd, a phùm cuffydd ar hugain y lled.

30 A'r bwäau meini o amgylch ogyrch *oedd* ^fbùm cuffydd ar hugain o hŷd, a phùm cuffydd o led.

31 A'i fwäau meini *oedd* tu a'r cyntedd nesaf allan; a phalmwydd *oedd* ar ei byst; ac wyth o risiau *oedd* ei esgynfa ef.

32 ¶ Ac efe a'm dug i'r cyntedd nesaf i mewn tu a'r dwyrain: ac a fesurodd y porth wrth y mesurau hyn.

33 A'i ystafelloedd, a'i byst, a'i fwäau meini, *oedd* wrth y mesurau hyn: ac *yr oedd* ffenestri ynddo ef, ac yn ei fwäau meini, o amgylch ogyrch: yr hŷd *oedd* ddeg cuffydd a deugain, a'r lled yn bùm cuffydd ar hugain.

34 A'i fwäau meini *oedd* tu a'r cyntedd nesaf allan; a phalmwydd *oedd* ar ei byst o'r tu yma, ac o'r

Cyn
CRIST
574.

³ Heb.
cauedig.

⁴ Neu,
cynteddau.
⁵ Neu, tu
ag i mewn.

^e pen. 45. 5.

^f Edrych
ad. 21, 25,
33, 36.

Cyn
CRIST
574.

tu accw; a'i esgynfa *oedd* wyth o risiau.

35 ¶ Ac efe a'm dug i borth y gogledd, ac a'i mesurodd wrth y mesurau hyn:

36 Ei ystafelloedd, ei byst, a'i fwâu meini, a'r ffenestri iddo o amgylch ogyrch: yr hŷd *oedd* ddeg cufydd a deugain, a'r lled *oedd* bwm cufydd ar hugain.

37 A'i byst *oedd* tu a'r cyntedd nesaf allan; a phalmwydd ar ei byst o'r tu yma, ac o'r tu accw; a'i esgynfa *oedd* wyth o risiau.

38 A'r celloedd a'u drysau *oedd* wrth byst y pyrth, lle y golchent y poeth-offrwm.

39 ¶ Ac y'nglyntedd y porth *yr oedd* dau fwrdd o'r tu yma, a dau fwrdd o'r tu accw, i ladd y poeth-offrwm, a'r^a pech-aberth, a'r^b aberth dros gamwedd, arnynt.

40 Ac ar yr ystlys oddi allan, ^clle y dringir i ddrws porth y gogledd, *yr oedd* dau fwrdd; a dau fwrdd ar yr ystlys arall, yr hwn *oedd* wrth gyntedd y porth.

41 Pedwar bwrdd *oedd* o'r tu yma, a phedwar bwrdd o'r tu accw, ar ystlys y porth; wyth bwrdd, ar y rhai y lladdent eu *haberthau*.

42 A'r pedwar bwrdd i'r poeth-offrwm *oedd* o gerrig nadd, yn un cufydd a hanner o hŷd, ac yn un cufydd a hanner o led, ac yn un cufydd o uchder: arnynt hwy hefyd y gosodent yr offer y rhai y lladdent yr offrwm poeth a'r aberth â hwynt.

43 Hefyd *yr oedd* ^dbachau, o un ddyrnfedd, wedi eu parottô i fewn, o amgylch ogyrch: a chig yr offrwm *oedd* ar y byrddau.

44 ¶ Ac o'r tu allan i'r porth nesaf i mewn *yr oedd* ystafelloedd y cantorion o fewn y cyntedd nesaf i mewn, yr hwn *oedd* ar ystlys porth y gogledd; a'u hwynebau *oedd* tu a'r dehau: un *oedd* ar ystlys porth y dwyrain, a'i wyneb tu a'r gogledd.

45 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Yr ystafell hon, yr hon *sydd* a'i hwyneb tu a'r dehau, *sydd* i'r offeiraid, ^eceidwaid ^fcadwraeth y tŷ.

46 A'r ystafell yr hon *sydd* a'i hwyneb tu a'r gogledd, *sydd* i'r offeiraid ^gceidwaid cadwraeth yr allor: y rhai hyn *yw* meibion ^hSadoc, y rhai ydynt o feibion Lefi, yn nesau at yr ARGLWYDD i weini iddo.

47 Felly efe a fesurodd y cyntedd, yn gân cufydd o hŷd, ac yn gân cufydd o led, yn bedeirongl; a'r allor *oedd* o flaen y tŷ.

48 ¶ Ac efe a'm dug i borth y tŷ, ac a fesurodd *bob* post i'r porth, yn bwm cufydd o'r naill du, ac yn bwm cufydd o'r tu arall: a lled y porth *oedd* dri chufydd o'r naill du, a thri chufydd o'r tu arall.

49 Y cyntedd *oedd* ugain cufydd o hŷd, ac un cufydd ar ddeg o led: ac *efe* a'm *dug* ar hyd y grisiau ar hyd y rhai y dringent iddo: hefyd *yr ydoedd* colofnau wrth y pyst, un o'r naill du, ac un o'r tu arall.

PENNOD XLI.

Mesur, a rhannau, ac ystafelloedd, ac addurn y deml.

AC efe a'm dug i i'r deml, ac a fesurodd y pyst yn chwe chufydd o led o'r naill du, ac yn chwe chufydd o led o'r tu arall, *fel yr oedd* lled y babell.

2 Lled y drws hefyd *oedd* ddeg cufydd; ac ystlysau y drws yn bwm cufydd o'r naill du, ac yn bwm cufydd o'r tu arall: ac efe a fesurodd ei hŷd ef yn ddeugain cufydd, a'r lled yn ugain cufydd.

3 Ac efe a aeth tu ag i mewn, ac a fesurodd bost y drws yn ddau gufydd, a'r drws yn chwe chufydd, a lled y drws yn saith gufydd.

4 Ac ^aefe a fesurodd ei hŷd ef yn ugain cufydd; a'r lled yn ugain cufydd o flaen y deml: ac efe a ddywedodd wrthyf, Dyma y cyssegr sancteiddiolaf.

5 Ac efe a fesurodd bared y tŷ yn chwe chufydd; a lled *pob* ystlysgell yn bedwar cufydd o amgylch ogyrch i'r tŷ.

6 A'r celloedd *oedd* dair, cell ar gell, ac yn ddeg ar hugain ²o weithiau: ac yr oeddynt yn cyrhaeddyd at bared y tŷ yr hwn *oedd* i'r ystafelloedd o amgylch ogyrch, fel y byddent y'nglŷn; ac nid oeddynt y'nglŷn o fewn pared y tŷ.

7 Ac ^bfe a ehangwyd, ac *oedd* yn myned ^car dro uwch-uwch i'r celloedd: o herwydd tro y tŷ *oedd* yn myned i fynu o amgylch y tŷ: am hynny y tŷ *oedd* ehangach oddi arnodd; ac felly y dringid o'r isaf i'r uchaf trwy y ganol.

8 Gwelais hefyd uchder y tŷ o amgylch ogyrch: seiliau y celloedd

Cyn
CRIST
574.^a Lef. 4. 2, 3.^b Lef. 5. 6. a 6. 6. a 7. 1.^c Neu, *wrth risiau drws porth, &c.*^d Neu, *dau faen aelwyd.*^e Num. 3. 27, 28, 32, 33.^f Neu, *ordinhad*: Felly ad. 46.^g Num. 18. 6.^h pen. 44. 15.ⁱ 1 Bren. 2. 35.^a 1 Bren. 6. 20.² Neu, *o droed-feddau.*^b 1 Bren. 6. 8.^c Neu, *yn grawn.*

Cyn
CRIST
574.

e pen. 40. 5.

oedd ° gorsen helaeth o chwe chufydd mawrion.

9 A thewder y mur yr hwn *oedd* i'r gell o'r tu allan, *oedd* bùm cufydd; a'r gweddill *oedd* le i'r cell-*oedd* y rhai *oedd* o fewn.

10 A rhwng yr ystafelloedd yr *oedd* lled ugain cufydd ynghylch y tŷ o amgylch ogyrch.

11 A drysau yr ystlys-gell *oedd* tu a'r llannerch weddill; un drws tu a'r gogledd, ac un drws tu a'r dehau: a lled y fan a weddillasid *oedd* bùm cufydd o amgylch ogyrch.

12 A'r adeiladaeth yr hon *oedd* o flaen y llannerch neillduol, ar y cwrr tu a'r gorllewin, *oedd* ddeg cufydd a thri ugain o led; a mur yr adeiladaeth *oedd* bùm cufydd o dewder o amgylch ogyrch, a'i hŷd *oedd* ddeg cufydd a phedwar ugain.

13 Ac efe a fesurodd y tŷ, yn gân cufydd o hŷd; a'r llannerch neillduol, a'r adeiladaeth, a'i pharwydd, yn gân cufydd o hŷd.

14 A lled wyneb y tŷ, a'r llannerch neillduol tu a'r dwyrain, *oedd* gân cufydd.

15 Ac efe a fesurodd hŷd yr adeiladaeth ar gyfer y llannerch neillduol yr hon *oedd* o'r tu cefn iddo, a'i ° ystafelloedd o'r naill du, ac o'r tu arall, yn gân cufydd, gyd â'r deml oddi fewn, a drysau y cyntedd.

16 Y gorsingau, a'r ffenestri cyfyng, a'r ystafelloedd o amgylch ar eu tri uchder, ar gyfer y rhiniog a ystyllennasid â choed o amgylch ogyrch, ° ac o'r llawr hyd y ffenestri, a'r ffenestri hefyd a ystyllennasid;

17 Hyd uwch ben y drws, a hyd y tŷ o fewn ac allan, ac ar yr holl bared o amgylch ogyrch o fewn ac allan, wrth fesurau.

18 A cherubiaid hefyd ac â phalmwydd y gweithiasid ef, palmwydden rhwng pob dau gerub: a dau wyn-eb *oedd* i bob cerub.

19 ° Canys wyneb dyn *oedd* tu a'r balmwydden o'r naill du, ac wyneb llew tu a'r balmwydden o'r tu arall: yr *oedd* wedi ei weithio ar hyd y tŷ o amgylch ogyrch.

20 Cerubiaid a phalmwydd a weithiasid o'r ddaear hyd oddi ar y drws, ac ar bared y deml.

21 Pedwar ochrog *oedd* ° pyst y deml, ac wyneb y cyssegr; gwelediad y naill fel gwelediad y llall.

22 Yr allor bren *oedd* dri chu-

fydd ei huchder, a'i hŷd yn ddau gufydd: a'i chonglau, a'i huchder, a'i pharwydydd, *oedd* o bren. Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dyma y ° bwrdd sydd ger bron yr AR-GLWYDD.

23 Ac yr ydoedd dau ddrws i'r deml ac i'r cyssegr:

24 A dwy ddor i'r drysau, sef dwy ddor blygedig; dwy ddor i'r naill ddrws, a dwy ddor i'r llall.

25 A gwnaethid arnynt, ar ddrysau y deml, gerubiaid a phalmwydd, fel y gwneuthid ar y parwydydd: ac yr *oedd* trawstiau coed ar wyn-eb y cyntedd o'r tu allan.

26 Ffenestri cyfyng hefyd a phalmwydd *oedd* o bob tu, ar ystlysau y porth, ac ar ystafelloedd y tŷ, a'r trawstiau.

PENNOD XLII.

1 Ystafelloedd yr offeiriaid; 13 a'r defnydd a wneid â hwynt. 19 Mesurau y cyntedd nesaf allan.

A Cefe a'm dug i'r cyntedd nesaf allan, y ffordd tu a'r gogledd; ac a'm dug i'r ystafell *oedd* ar gyfer y llannerch neillduol, yr hon *oedd* ar gyfer yr adail tu a'r gogledd.

2 Drws y gogledd *oedd* ar gyfer hŷd y cân cufydd, a lled y deg cufydd a deugain.

3 Ar gyfer yr ugain cufydd y rhai *oedd* i'r cyntedd nesaf i mewn, ac ar gyfer y palmant yr hwn *oedd* i'r cyntedd nesaf allan, yr ydoedd ystafell ar gyfer ystafell yn dri uchder.

4 Ac o flaen yr ystafelloedd yr *oedd* rhodfa yn ddeg cufydd o led oddi fewn, ffordd o un cufydd, a'u drysau tu a'r gogledd.

5 A'r ystafelloedd uchaf *oedd* gulion: o herwydd yr ystafelloedd ° oeddynt uwch na'r rhai hyn, ° na'r rhai isaf ac na'r rhai canol o'r adeiladaeth.

6 Canys yn dri uchder yr oeddynt hwy, ac heb golofnau iddynt fel colofnau y cynteddoedd: am hynny yr oeddynt hwy yn gyfyngach na'r rhai isaf ac na'r rhai canol o'r llawr i fynu.

7 A'r mur yr hwn *oedd* o'r tu allan ar gyfer yr ystafelloedd, tu a'r cyntedd nesaf allan o flaen yr ystafelloedd, *oedd* ddeg cufydd a deugain ei hŷd.

8 O herwydd hŷd yr ystafelloedd y rhai *oedd* yn y cyntedd nesaf

Cyn
CRIST
574.° Mal. 1. 7,
12.

4 Neu, rodfeydd a chotafnau iddynt.

5 Neu, a'r llawr.

d pen. 1. 10.

6 Heb. post.

2 Neu, *oedd* yn drylla, neu, yn llyngw y rhai hyn, &c.3 Neu, a'r adeiladaeth *oedd* o'r rhai isaf a'r rhai canol.

Cyn
CRIST
574.⁴ Neu, o le
yr ystafell-
oedd.⁵ Neu,
yr hwn
a'm dug i
mewn.⁶ Neu,
ac efe yn
dyfod.

allan oedd ddeg cufydd a deugain:
ac wele, o flaen y deml yr oedd
cân cufydd.

9 Ac ⁴ oddi tan yr ystafelloedd
hyn yr ydoedd ⁵ mynediad i mewn
o du y dwyrain, ⁶ ffordd yr elid
iddynt hwy o'r cyntedd nesaf allan.

10 O fewn tewder mur y cyntedd
tu a'r dwyrain, ar gyfer y llannerch
neillduol, ac ar gyfer yr adeilad-
aeth, yr oedd yr ystafelloedd.

11 A'r ffordd o'u blaen hwynt
oedd fel gwelediad yr ystafelloedd
y rhai oedd tu a'r gogledd; un
hŷd â hwynt oeddynt, ac un lled
â hwynt: a'u holl fynediad allan
oedd yn ol eu dull hwynt, ac yn
ol eu drysau hwynt.

12 Ac fel drysau yr ystafelloedd
y rhai oedd tu a'r dehau, yr oedd
drws ym mhen y ffordd, y ffordd
ym mhen y mur yn uniawn tu a'r
dwyrain, yn y ddyfodfa i mewn.

13 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Ystafelloedd y gogledd ac ystafell-
oedd y dehau, y rhai sydd ar gyfer
y llannerch neillduol, ystafelloedd
sanctaidd yw y rhai hynny, lle ^a y
bwytty yr offeiriaid y rhai a nesânt
at yr ARGLWYDD, y pethau sanct-
aidd cyssegredig: yno y gosodant
y sanctaidd bethau cyssegredig, a'r
^b bwyd-offrwm, a'r pech-aberth, a'r
aberth dros gamwedd; canys y lle
sydd sanctaidd.

14 A phan elo yr offeiriaid i mewn
iddynt, nid ânt allan o'r cyssegr
i'r cyntedd nesaf allan, eithr yno
y gosodant eu dillad y rhai y gwas-
anaethant ynddynt; am eu bad
yn sanctaidd; ac a wisgant wisg-
oedd eraill, ac a nesânt at yr hyn
a berthyn i'r bobl.

15 Pan orphenasai efe fesuro y
tŷ oddi fewn, efe a'm dug i tu a'r
porth, sydd a'i wyneb tu a'r dwyr-
ain, ac a'i mesurodd ef o amgylch
ogylch.

16 Efe a fesurodd ⁷ du y dwyrain
â chorsen fesur, yn bùm cant o
gorsennau, wrth y gorsen fesur,
oddi amgylch.

17 Efe a fesurodd du y gogledd
yn bùm cân corsen, wrth y gorsen
fesur, oddi amgylch.

18 Y tu dehau a fesurodd efe yn
bùm cân corsen, wrth y gorsen
fesur.

19 ¶ Efe a aeth o amgylch i du
y gorllewin, ac a fesurodd bùm cân
corsen, wrth y gorsen fesur.

20 Efe a fesurodd ei bedwar ys-
tlys ef: mur oedd iddo ef o am-
gylch ogylch, yn bùm cân corsen
o hŷd, ac yn bùm cân corsen o led,
i wahanu rhwng y cyssegr a'r di-
gyssegr.

PENNOD XLIII.

1 Gogoniant Duw yn dychwelyd i'r deml.
7 Pechod Israel yn rhwystro cynmrychioldeb
Duw. 10 Y prophwyd yn eu hannog hwy i
edifarhau, ac i gadw cyfraith y tŷ. 13
Mesurau 18 a defodau yr allor.

AC efe a'm dug i'r porth, sef y
porth sydd yn edrych tu a'r
dwyrain.

2 Ac wele ogoniant Duw Israel yn
dyfod o ffordd y dwyrain; ^a a'i lais
fel swn dyfroedd lawer, a'r ddaear
yn disgleirio o'i ogoniant ef.

3 Ac yr oedd ^b yn ol gwelediad y
weledigaeth a welais, sef yn ol y
weledigaeth a welais pan ddeuth-
um ^c i ddifetha y ddinas: a'r gwel-
edigaethau oedd fel y weledigaeth
a welsw'n wrth afon Chebar: yna y
syrthiais ar fy wyneb.

4 A gogoniant yr ARGLWYDD a
ddaeth i'r tŷ ar hyd ffordd y porth
sydd a'i wyneb tu a'r dwyrain.

5 Felly yr yspryd a'm cododd, ac
a'm dug i'r cyntedd nesaf i mewn;
ac wele, ^d llanwasai gogoniant yr
ARGLWYDD y tŷ.

6 Clywn ef hefyd yn llefaru wrth-
yf o'r tŷ; ac yr oedd y gwr yn
sefyll yn fy ymyl.

7 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Ha fab dyn, dyma le fy ngorsedd-
fa, a ^e lle gwadnau fy nhraed, lle y
trigaf ym mysg meibion Israel yn
dragywydd; a'm henw sanctaidd
ni haloga tŷ Israel mwy, na hwynt-
hwy, na'u brenhinoedd, trwy eu
putteindra, na thrwy ^f gyrph meirw
eu brenhinoedd yn eu huchel-
leoedd.

8 ^g Wrth osod eu rhiniog wrth fy
rhiniog i, a'u gorsin wrth fy ngor-
sin i, ^h a phared rhyngof fi â hwynt,
hwy a halogasant fy enw sanctaidd
â'u ffeidd-dra y rhai a wnaethant:
am hynny mi a'u hysais hwy yn fy
llid.

9 Pellhânt yr awr hon eu puttein-
dra, a chelanedd eu brenhinoedd
oddi wrthyf fi, a mi a drigaf yn
eu mysg hwy yn dragywydd.

10 ¶ Ti fab dyn, dangos y tŷ i
dŷ Israel, fel y cywilyddiont am
eu hanwireddau; a mesurant ⁱ y
portreiad.

Cyn
CRIST
574.

c pen. 45. 2.

a pen. 1. 24.
Dat. 1. 15.
a 14. 2.
a 19. 1. 6.b pen. 1. 4.
a 8. 4.c Felly
Jer. 1. 10.
2 Neu, i
brophwyd
y difethid
y ddinas:
Gwel
pen. 9. 1. 5.d 1 Bren. 8.
10. 11.e 1 Chron.
23. 2.f Lef. 26. 30.
Jer. 16. 18.g Edrych
2 Bren. 16.
14. a 21. 7.
pen. 8. 3.
a 23. 39.
a 44. 7.h Neu,
canys nid
oedd ond
pared
rhyngof,
&c.i Neu, y
swn, neu,
y rhified.a Lef. 6. 16,
26.b Lef. 2. 3,
10. a 6. 17,
25, 29.
a 7. 1.7 Heb.
wynt y
dwyrain.

Cyn
CRIST
574.

11 Ac os cywilyddiant am yr hyn oll a wnaethant, hysbysa iddynt ddull y tŷ, a'i osodiad, a'i fynediadau allan, a'i ddyfodiadau i mewn, a'i holl ddull, a'i holl ddeddfau, a'i holl ddull, a'i holl gyfreithiau; ac ysgrifena o flaen eu llygaid hwynt, fel y cadwont ei holl ddull ef, a'i holl ddeddfau, ac y gwnelont hwynt.

12 Dyma gyfraith y tŷ; Ar ben y mynydd y bydd ei holl derfyn ef, yn gyssegr sancteiddiolaf o amgylch ogyrch. Wele, dyma gyfraith y tŷ.

13 ¶ A dyma fesurau yr allor wrth guffyddau. ^h Y cufydd sydd guffydd a dyrnfedd; ⁵ y gwaelod fydd yn guffydd, a'r lled yn guffydd, a'i hymylwaith ar ei min o amgylch fydd yn rhychwant: a dyma le uchaf yr allor.

14 Ac o'r gwaelod ar y llawr, hyd yr ystôl isaf, y bydd dau guffydd, ac un cufydd o led; a phedwar cufydd o'r ystôl leiaf hyd yr ystôl fwyaf, a chufydd o led.

15 Felly yr ⁶ allor fydd bedwar cufydd; ac o'r ⁷ allor y bydd hefyd tu ag i fynu bedwar o gyrn.

16 A'r allor fydd ddeuddeg cufydd o hŷd, a deuddeg o led, yn ysgwâr yn ei phedwar ystlys.

17 A'r ystôl fydd bedwar cufydd ar ddeg o hŷd, a phedwar ar ddeg o led, yn ei phedwar ystlys; a'r ymylwaith o amgylch iddi yn hanner cufydd; a'i gwaelod yn guffydd o amgylch: ¹ a'i grisiau yn edrych tu a'r dwyrain.

18 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, Ha fab dyn, fel hyn y dywed yr Arglwydd Dduw; Dyma ddeddfau yr allor, yn y dydd y gwneler hi, i boeth-offrymmu poeth-offrwm arni, ac i daenellu gwaed arni.

19 Yna y rhoddi at yr offeiriad y Lefiaid, (y rhai sydd o had Sadoc yn nesâu attaf fi, medd yr Arglwydd Dduw, i'm gwasanaethu,) fustach ieuange ^k yn bech-aberth.

20 A chymmer o'i waed ef, a dyro ar ei phedwar corn hi, ac ar bedair congl yr ystôl, ac ar yr ymyl o amgylch: fel hyn y glanhêi ac y cyssegri hi.

21 Cymmeri hefyd fustach y pech-aberth, ac efe a'i llysg ef yn y lle nodedig i'r tŷ, o'r tu allan i'r cyssegr.

22 Ac ar yr ail dydd ti a offrymmi fwch geifr perffeith-gwbl yn bech-

aberth; a hwy a lanhânt yr allor, megis y glanhasant hi â'r bustach.

23 Pan orphenych ei glanhâu, ti a offrymmi fustach ieuange perffeith-gwbl, a hwrdd perffeith-gwbl o'r praidd.

24 Ac o flaen yr ARGLWYDD yr offrymmi hwynt; a'r offeiriad ¹ a fwriant halen arnynt, ac a'u hoffrymmant hwy yn boeth-offrwm i'r ARGLWYDD.

25 Saith niwrnod y darperi fwch yn bech-aberth bob dydd; darparant hefyd fustach ieuange, a hwrdd o'r praidd, o rai perffeith-gwbl.

26 Saith niwrnod y cyssegrant yr allor, ac y glanhânt hi, ac ⁸ yr ymgysssegrant.

27 A phan ddarffo y dyddiau hyn, bydd ar yr wythfed dydd, ac o hynny allan, i'r offeiriad offrymmu ar yr allor eich poeth-offrymmau a'ch ebyrth ⁹ hedd: a mi a fyddaf foddolawn i chwi, medd yr Arglwydd Dduw.

PENNOD XLIV.

1 Porth y dwyrain a berthyn yn unig i'r tywysog. 4 Ceryddu yr offeiriad am halogi y cyssegr. 9 Na charff delw-aaddolwyr swydd yr offeiriad; 15 ond meibion Sadoc a'i caiff. 17 Ordeiniadau i'r offeiriad.

AC efe a wnaeth i mi dychwel- yd ar hyd ffordd porth y cyssegr nesaf allan, yr hwn sydd yn edrych tu a'r dwyrain, ac yr oedd yn gauad.

2 Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Y porth hwn fydd gauad; nid agorir ef, ac nid â neb i mewn trwyddo ef: o herwydd ARGLWYDD DDUW Israel a aeth i mewn trwyddo ef; am hynny y bydd yn gauad.

3 I'r tywysog y mae; y tywysog, efe a eistedd ynddo i fwytta bara o flaen yr ARGLWYDD: ar hyd ffordd cyntedd y porth hwnnw y daw efe i mewn, a hyd ffordd yr un yr â efe allan.

4 ¶ Ac efe a'm dug i ffordd porth y gogledd o flaen y tŷ: a mi a edrychais, ac wele, ^a llanwasai gogoniant yr ARGLWYDD dŷ yr ARGLWYDD: a mi a syrthiais ar fy wyneb.

5 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, ² Gosod dy galon, ^b fab dyn, a gwel â'th lygaid, clyw hefyd â'th glustiau, yr hyn oll yr ydwyf yn ei ddywedyd wrthyf, am holl ddeddfau tŷ yr ARGLWYDD, ac am ei holl

Cyn
CRIST
574.

¹ Lef. 2. 18.

⁸ Heb. y llanwont eu dwylau.

⁹ Nen, âolch.

^h pen. 40. 5.

^a 41. 8.

⁶ Heb. y fymies.

⁶ Heb. Harel, sef, mynydd Duw.

⁷ Heb. Ariel, sef, llew Duw. Es. 29. 1.

^k Edrych Exod. 20. 26.

^k Exod. 29. 36. Lef. 8. 14, 15.

^a pen. 3. 23. a 43. 5.

² Sef, Ystyrta yn dda. ^b pen. 40. 4.

Cyn CRIST 574.	gyfreithiau; ³ a gosod dy feddwl ar ddyfodfa y tŷ, ac ar bob mynedfa allan o'r cyssegr.	blaen i offrymmu i mi y brasder a'r gwaed, medd yr Arglwydd IOR: 16 Hwy a ânt i mewn i'm cyssegr, a hwy a nesânt at ^h fy mwrdd i'm gwasanaethu, ac a gadwant fy nghadwraeth.	Cyn CRIST 574.
⁸ ac ystyria.	6 A dywed wrth y gwrthryfelgar, <i>sef</i> tŷ Israel, Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; ^e Digon i chwi <i>hyn</i> , tŷ Israel, o'ch holl ffeidd-dra;	17 ¶ A phan ddelont i byrth y cyntedd nesaf i mewn, ¹ gwisgant wisgoedd llian; ac na ddeued gwlan am danynt, tra y gwasanaethant ym mhyrth y cyntedd nesaf i mewn, ac o fewn.	h pen. 41. 22.
c pen. 45. 9.	7 ^d Gan ddwyn o honoch ⁴ ddi-eithriaid ^e dienwaededig o galon, a dienwaededig o gnawd, i fod yn fy nghyssegr i'w halogi ef, <i>sef</i> fy nhŷ i, pan offrymmasoch fy mara, y brasder a'r gwaed; a hwy a dorasant fy nghyfammod, o herwydd eich holl ffeidd-dra chwi.	18 Capiaw llian fydd am eu penau hwynt, a llofrau llian fydd am eu llwynau hwynt: nac ymwregysant ⁶ â dim a baro chwŷs.	¹ Exod. 28. 39, 40, 43. a 39. 23.
^d pen. 43. 8. ⁴ Heb. feibion dieithr. ^e Lef. 26. 41.	8 Ac ni chadwasoch gadwraeth fy mhethau cyssegredig; eithr gosodasoch i chwi eich hunain geidwaid <i>ar</i> ⁵ fy nghadwraeth yn fy nghyssegr.	19 A phan elont i'r cyntedd nesaf allan, <i>sef</i> at y bobl i'r cyntedd oddi allan, ^h diosgant eu gwisgoedd y rhai y gwasanaethasant ynddynt, a gosodant hwynt o fewn celloedd y cyssegr, a gwisgant ddillad eraill; ac ¹ na chyssegrant y bobl â'u gwisgoedd.	⁶ Neu, mewn lloedd chwyslyd. Heb. mewn chwys, neu, ynghyd d chwys. k pen. 4. 14.
⁵ Neu, <i>fy</i> orutnhad: Felly ad. 14, 16.	9 ¶ Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Ni ddaw i'm cyssegr un mab dieithr dienwaededig o galon, a dienwaededig o gnawd, o'r holl feibion dieithr y rhai <i>sydd</i> ym mysg meibion Israel.	20 ^m Eu pennau hefyd ni eilliant, ac ni ollyngant <i>eu</i> gwallt <i>yn llaes</i> : gan dalgrynnu talgrynnant eu penau.	¹ pen. 46. 20. Edrych Exod. 29. 37. a 30. 23. ^m Lef. 21. 5.
^f Edrych 2 Bren. 23. 8, &c. 2 Chron. 23. 4, 6.	10 A'r ^f Lefiaid y rhai a giliasant ym mhell oddi wrthyf, pan gyfeiliornodd Israel, y rhai a grwydrasant oddi wrthyf ar ol eu delwau, hwy a ddygant eu hanwiredd.	21 Hefyd, ⁿ nac yfed un offeiriad win, pan ddelont i'r cyntedd nesaf i mewn.	n Lef. 10. 9.
	11 Etto hwy a fyddant yn fy nghyssegr, yn weinidogion <i>mewn</i> swydd ym mhyrth y tŷ, ac yn gweini i'r tŷ: hwy a laddant yr offwrwm poeth, ac aberth y bobl, a hwy a safant o'u blaen hwy i'w gwasanaethu hwynt.	22 ^o Na chymmerant chwaith yn wragedd iddynt wraig weddw, neu ⁷ ysgaredig; eithr morwynion o hâd tŷ Israel, neu y weddw a fyddo gweddwr offeiriad, a gymmerant.	^o Lef. 21. 7, 13.
	12 O herwydd gwasanaethu o honynt hwy o flaen eu heilunod, a bod o honynt i dŷ Israel yn dramgywydd i anwiredd, am hynny y dyrchefais fy llaw yn eu herbyn hwynt, medd yr Arglwydd DDUW, a hwy a ddygant eu hanwiredd.	23 A ^p dysgant i'm pobl <i>ragor</i> rhwng y sanctaidd a'r halogedig, a gwnant iddynt wybod <i>gwahan</i> rhwng aflan a glân.	⁷ Heb. <i>yr</i> hon a <i>yr</i> - rwyd allan.
	13 Ac ni ddeuant yn agos attaf fi i offeiriadu i mi, nac i nesâu at yr un o'm pethau sanctaidd yn y cyssegr sancteiddiolaf: eithr dygant eu cywilydd, a'u ffeidd-dra a wnaethant.	24 Ac ^q mewn ymrafael hiwy a safant mewn barn, <i>ac</i> a farnant yn ol fy marnedigaethau i: cadwant hefyd fy nghyfreithiau a'm deddfau yn fy holl uchel-wyliau; a sancteiddiant fy Sabbathau.	^p Lef. 10. 10, 11. pen. 22. 26. Mal. 2. 7.
	14 Eithr gwnaf hwynt yn geidwaid cadwraeth y tŷ, yn ei holl wasanaeth, ac yn yr hyn oll a wneir ynddo.	25 ^r Ni ddeuant chwaith at ddyn marw i ymhalogi: eithr wrth dad, ac wrth fam, ac wrth fab, ac wrth ferch, wrth frawd, ac wrth chwaer yr hon ni bu eiddo gwr, y gallant ymhalogi.	^q Deut. 17. 8. 2 Chron. 19. 10.
	15 ¶ Yna yr offeiriad y Lefiaid, ^s meibion Sadoc, y rhai a gadwasant gadwraeth fy nghyssegr, pan gyfeiliornodd meibion Israel oddi wrthyf, hwynt-hwy a nesânt attaf fi i'm gwasanaethu, ac a safant o'm	26 Ac ^s wedi ei buredigaeth y cyfrifir iddo saith niwrnod.	^r Lef. 21. 1, 11.
^s pen. 40. 4n. a 43. 19.		27 A'r dydd yr elo i'r cyssegr, o fewn y cyntedd nesaf i mewn, i weini yn y cyssegr, offrymmed ei bech-aberth, medd yr Arglwydd DDUW.	^s Num. 6. 10. a 19. 11.
		28 A bydd yn etifeddiaeth iddynt hwy; ^t myfi <i>yw</i> eu hetifeddiaeth	^t Num. 18. 20. Deut. 10. 9. a 18. 1, 2. Jos. 13. 14, 33.

Cyn
CRIST
574.⁸ Neu,
diafryd-
beth.⁹ Neu,
A'r cyntaf,
neu, A'r
penmaf.^u Exod. 13.
2. a 22, 23,
30.
Num. 3.13.
a 18. 12.^x Num. 15.
20.
Neh. 10.
57.
^y Exod. 22.
31.
Lef. 22. 8.² Heb. phan
baroch i'r
tir syrhio
yn etifedd-
iaeth.^a pen. 48. 8.³ Heb.
sancteid-
rwydd,
neu, gys-
segr.^b pen. 42.
20.⁴ Neu,
llennyrch
gweigion.^c Edrych
pen. 40. 17.

hwy. Ac na roddwch berchennogaeth iddynt hwy yn Israel; myfi *yw* eu perchennogaeth hwy:

29 Y bwyd-offrwm, a'r pech-
aberth, a'r aberth dros gamwedd,
a fwyttant hwy; a phob ⁸ peth cys-
segredig yn Israel fydd eiddynt
hwy.

30 ⁹ A ^u blaenion pob blaen-ffrwyth
o bob *peth*, a phob offrwm pob
dim oll o'ch holl offrymmau, fydd
eiddo yr offeiriad: ^x blaen-ffrwyth
eich toes hefyd a roddwch i'r offeir-
iad, i osod bendith ar dy dŷ.

31 ^y Na fwyttâd yr offeiriad ddim
a fu farw ei hun, neu ysglyfaeth o
aderyn neu o anifail.

PENNOD XLV.

1 Rhandir y cyssegr, 6 a'r eiddo y ddinas, 7 a'r
tywysog. 9 Ordeiniadau i'r tywysog.

A ² PHAN rannoch y tir wrth
goelbren yn etifeddiaeth, ^a yr
offrymmwch i'r ARGWLWYDD ³ offrwm
cyssegredig o'r tir; yr hŷd *fydd*
pùm mil ar hugain o gorsennau o
hŷd, a dengmil o led. Cyssegredig
fydd hynny yn ei holl derfyn o
amgylch.

2 O hyn *y bydd* i'r cyssegr ^b bùm
cant ar hŷd, a phùm cant *ar led*,
yn bedeirongl oddi amgylch; a deg
cufydd a deugain, yn ⁴ faes pen-
trefol iddo o amgylch.

3 Ac o'r mesur hwn y mesuri bùm
mil ar hugain o hŷd, a dengmil o
led; ac yn hwnnw y bydd y cys-
segr, a'r lle sancteiddiolaf.

4 Y rhan gyssegredig o'r tir fydd
i'r offeiriad, y rhai a wasanaethant
y cyssegr, y rhai a nesânt i wasan-
aethu yr ARGWLWYDD; ac efe a fydd
iddynt yn lle tai, ac yn gyssegrfa
i'r cyssegr.

5 A'r pùm mil ar hugain o hŷd,
a'r dengmil o led, fydd hefyd i'r
Lefaid y rhai a wasanaethant y tŷ,
yn etifeddiaeth ^c ugain o ystafell-
oedd.

6 ¶ Rhoddwch hefyd bùm mil o
led, a phùm mil ar hugain o hŷd,
yn berchennogaeth i'r ddinas, ar
gyfer offrwm y rhan gyssegredig:
i holl dŷ Israel y bydd *hyn*.

7 ¶ A *ghan fydd* i'r tywysog o'r
tu yma ac o'r tu accw i offrwm y
rhan gyssegredig, ac i berchennog-
aeth y ddinas, ar gyfer y rhan gys-
segredig, ac ar gyfer etifeddiaeth y
ddinas, o du y gorllewin tu a'r gor-
llewin, ac o du y dwyrain tu a'r
dwyrain: a'r hŷd *fydd* ar gyfer

pob un o'r rhannau, o derfyn y gor-
llewin hyd derfyn y dwyrain.

8 Yn y tir y bydd ei etifeddiaeth
ef yn Israel, ac ^d ni orthrymma fy
nhywysogion fy mhobl i mwy; a'r
rhan arall o'r tir a roddant i dŷ
Israel yn ol eu llwythau.

9 ¶ Fel hyn y dywed yr Arglwydd
DDUW; ^e Digon i chwi hyn, ty-
wysogion Israel; bwriwch ymaith
drawsder a difrod, gwnewch hefyd
farn a chyfiawnder, tynnwch ym-
aith eich ⁵ trethau oddi ar fy mhobl,
medd yr Arglwydd DDUW.

10 ^f Bydded gennych gloriannau
uniawn, ac ephah uniawn, a bath
uniawn.

11 Bydded yr ephah a'r bath un
fesur; gan gynnwys o'r bath ddeg-
fed ran homer, a'r ephah ddegfed
ran homer: wrth yr homer y bydd
eu mesur hwynt.

12 ⁸ Y siel *fydd* ugain gerah:
ugain siel, a phùm ⁹ siel ar hugain,
a phymtheg siel, fydd maneh i
chwi.

13 Dyma yr offrwm a offrym-
mwch: chweched ran ephah o ho-
mer o wenith; felly y rhoddwch
chweched ran ephah o homer o
haidd.

14 Am ddeddf yr olew, bath o
olew, degfed ran bath *a roddwch*
o'r corus; yr hyn *yw* homer o ddeg
bath: o herwydd deg bath *yw* ho-
mer.

15 Un ⁶ milyn hefyd o'r praidd *a*
offrymmwch o bob deucant, allan o
ddolydd Israel, yn fwyd-offrwm, ac
yn boeth-offrwm, ac yn aberthau
⁷ hedd, i wneuthur cymmod dros-
tynt, medd yr Arglwydd DDUW.

16 Holl bobl y tir fyddant dan yr
offrwm hwn ⁸ i'r tywysog yn Israel.

17 Ac ar y tywysog y bydd poeth-
offrwm, a bwyd-offrwm, a diod-
offrwm, ar yr uchel-wyliau, a'r
newydd-loerau, a'r Sabbathau, trwy
holl osodedig wyliau tŷ Israel: efe
a ddarpara bech-aberth, a bwyd-
offrwm, a phoeth-offrwm, ac aberth-
au ⁹ hedd, i wneuthur cymmod dros
dŷ Israel.

18 Fel hyn y dywed yr Arglwydd
DDUW; O fewn y *mis* cyntaf, ar y
dydd cyntaf o'r mis, y cymmeri
fustach ieuange perffeith-gwbl, ac
^h y puri y cyssegr.

19 Yna y cymmer yr offeiriad o
waed y pech-aberth, ac *a'i* rhydd
ar orsingau y tŷ, ac ar bedair congl

Cyn
CRIST
574.^d pen. 46.
18.^e pen. 44. 6.⁵ Neu, cym-
hellion.
Heb.
guthio
allan.^f Lef. 19.
35, 36.⁸ Exod. 30.
13.
Lef. 27. 25.
Num. 3.47.⁶ Neu, oen,
neu, *fyn*.⁷ Neu,
diolch.⁸ Neu,
gyd *a'r*.⁹ Neu,
diolch.^h Lef. 16.
16.

Cyn
CRIST
574.Cyn
CRIST
574.

ystôl yr allor, ac ar orsingau porth y cyntedd nesaf i mewn.

20 Felly y gwnei hefyd ar y seithfed dydd o'r mis, dros y neb a becho yn amryfus, a thros yr ehud: felly y purwch y tŷ.

21¹ Yn y mis cyntaf, ar y pedwerydd dydd ar ddeg o'r mis, y bydd i chwi y pasc; gwyl fydd i chwi saith niwrnod: bara croyw a fwyt-têwch.

22 A'r tywysog a ddarpara ar y dydd hwnnw drosto ei hun, a thros holl bobl y wlad, fustach yn bech-aberth.

23 A saith niwrnod yr wyl y darpara efe yn offrwm poeth i'r ARGWLWYDD, saith o fustych, a saith o hyrddod perffeith-gwbl, bob dydd o'r saith niwrnod; a bwch geifr yn bech-aberth bob dydd.

24 Bwyd-offrwm hefyd a ddarpara efe, sef ephah gyd â phob bustach, ac ephah gyd â phob hwrdd, a hin o olew gyd â'r ephah.

25^k Yn y seithfed mis, ar y pymthegfed dydd o'r mis, y gwna y cyffelyb ar yr wyl dros saith niwrnod; sef fel y pech-aberth, fel y poeth-offrwm, ac fel y bwyd-offrwm, ac fel yr olew.

PENNOD XLVI.

1 Ordeiniadau i'r tywysog pan addolo; 9 ac i'r bobl. 16 Trefn am etifeddiaeth y tywysog. 19 Y cyntedd i ferwi ac i bobl.

FEL hyn y dywed yr Arglwydd DDŴ; Porth y cyntedd nesaf i mewn, yr hwn sydd yn edrych tu a'r dwyrain, fydd yn gauad y chwe diwrnod gwaith; ond ar y dydd Sabbath yr agorir ef, ac efe a agorir ar ddydd y newydd-loer.

2 A'r tywysog a ddaw ar hyd ffordd cyntedd y porth oddi allan, ac a saif wrth orsing y porth; a'r offeiriad a ddarparant ei boeth-offrwm ef a'i aberthau hedd, ac efe a addola wrth riniog y porth; ac a â allan: a'r porth ni cheuir hyd yr hwyr.

3 Pobl y tir a addolant hefyd wrth ddrws y porth hwnnw, ar y Sabbathau ac ar y newydd-loerau, o flaen yr ARGWLWYDD.

4 A'r offrwm poeth a offrymmo y tywysog i'r ARGWLWYDD ar y dydd Sabbath, fydd chwech o ŵyn perffeith-gwbl, a hwrdd perffeith-gwbl:

5 A bwyd-offrwm o ephah gyd â'r hwrdd, a rhodd ei law o fwyd-

offrwm gyd â'r ŵyn, a hin o olew gyd â'r ephah.

6 Ac ar ddydd y newydd-loer, bustach ieuange perffeith-gwbl, a chwech o ŵyn, a hwrdd; perffeith-gwbl fyddant.

7 Ac efe a ddarpara ephah gyd â'r bustach, ac ephah gyd â'r hwrdd, yn fwyd-offrwm; a chyd â'r ŵyn fel y cyrhaeddo ei law ef, a hin o olew gyd â phob ephah.

8 A phan ddelo y tywysog i mewn, ar hyd ffordd cyntedd y porth y daw i mewn, ac ar hyd y ffordd honno yr â allan.

9 ¶ A phan ddelo pobl y tir o flaen yr ARGWLWYDD ar y gwyliau gosodedig, yr hwn a ddelo i mewn ar hyd ffordd porth y gogledd i addoli, a â allan i ffordd porth y dehau; a'r hwn a ddelo ar hyd ffordd porth y dehau, a â allan ar hyd ffordd porth y gogledd: na ddychweled i ffordd y porth y daeth i mewn trwyddo, eithr eled allan ar ei gyfer.

10 A phan ddelont hwy i mewn, y daw y tywysog yn eu mysg hwy; a phan elont allan, yr â yntau allan.

11 Ac ar y gwyliau a'r uchel-wyliau hefyd y bydd y bwyd-offrwm o ephah gyd â phob bustach, ac ephah gyd â phob hwrdd, a rhodd ei law gyd â'r ŵyn, a hin o olew gyd â'r ephah.

12 A phan ddarparo y tywysog boeth-offrwm gwirfodd, neu aberthau hedd gwirfodd i'r ARGWLWYDD, yna yr egyr un iddo y porth sydd yn edrych tu a'r dwyrain, ac efe a ddarpara ei boeth-offrwm a'i aberthau hedd, fel y gwnaeth ar y dydd Sabbath; ac a â allan: ac un a gau y porth ar ol ei fyned ef allan.

13^a Oen² blwydd perffeith-gwbl hefyd a ddarperi yn boeth-offrwm i'r ARGWLWYDD beunydd: o fore i fore y darperi ef.

14 Darperi hefyd yn fwyd-offrwm gyd âg ef o fore i fore, chweched ran ephah, a thrydedd ran hin o olew, i gymmysgu y peilliaid, yn fwyd-offrwm i'r ARGWLWYDD, trwy ddeddf dragwyddol byth.

15 Fel hyn y darparant yr oen, a'r bwyd-offrwm, a'r olew, o fore i fore, yn boeth-offrwm gwastadol.

16 ¶ Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDŴ; Os rhydd y tywysog rodd i neb o'i feibion o'i etifeddiaeth,

¹ Exod. 12. 18.
Lef. 23. 5, 6.
Num. 9. 3, a 28. 17.
Deut. 16. 1.

^k Lef. 23. 33.
Num. 29. 12.
Deut. 16. 13.

^a Exod. 29. 38.
Num. 28. 3.
² Heb. mab ei flwyddyn.

Cyn
CRIST
574.

eiddo ei feibion fydd hynny, eu perchennogaeth *fydd* hynny wrth etifeddiaeth.

17 Ond pan roddo efe rodd o'i etifeddiaeth i un o'i weision, bydded hefyd eiddo hwnnw hyd fwyddyn y rhyddid; yna y dychwel i'r tywysog: etto ei etifeddiaeth *fydd eiddo* ei feibion, iddynt hwy.

18 Ac ^bna chymmered y tywysog o etifeddiaeth y bobl, i'w gorthrymmu hwynt allan o'u perchennogaeth; *eithr* rhoddod etifeddiaeth i'w feibion o'i berchennogaeth ei hun: fel na wasgarer fy mhobl bob un allan o'i berchennogaeth.

19 ¶ Ac efe a'm dug trwy y ddyfodfa *oedd* ar ystlys y porth, i ystafelloedd cyssegredig yr offeiriad, y rhai oedd yn edrych tu a'r gogledd: ac wele yno le ar y ddau ystlys tu a'r gorllewin.

20 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dyma y fan lle y beirw yr offeiriad yr aberth dros gamwedd a'r pech-aberth, a lle y pobant y bwyd-offrwm; fel na ddygont hwynt i'r cyntedd nesaf allan, ^ci sancteiddio y bobl.

21 Ac efe a'm dug i'r cyntedd nesaf allan, ac a'm tywysodd heibio i bedair congl y cyntedd; ac wele ³gyntedd ym mhob congl i'r cyntedd.

22 Ym mhedair congl y cyntedd *yr ydoedd* cynteddau ⁴cyssylltiedig o ddeugain *cufydd* o hŷd, a deg ar hugain o led: un fesur *oedd* y ⁵conglau ill pedair.

23 Ac *yr ydoedd* adail newydd o amgylch ogylech iddynt ill pedair, a cheginau wedi eu gwneuthur oddi tan y muriau oddi amgylch.

24 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Dyma dŷ y cogau, lle y beirw gweinidogion y tŷ aberth y bobl.

PENNOD XLVII.

1 Gweledigaeth y dyfroedd sanctaidd: 6 a'u rhinodd. 13 Terfynau y wlad; 22 a'i rhannu wrth goelbren.

Ac efe a'm dug i drachefu i ddrws y tŷ; ac wele ^addwfr yn dyfod allan oddi tan riniog y tŷ tu a'r dwyrain: o herwydd wyneb y tŷ *oedd tu a'r* dwyrain; a'r dyfroedd oedd yn disgyn oddi tanodd o ystlys dehau y tŷ, o du y dehau i'r allor.

2 Ac efe a'm dug i ar *hyd* ffordd y porth tu a'r gogledd, ac a wnaeth i mi amgylchu y ffordd oddi allan

hyd y porth nesaf allan *ar hyd* y ffordd sydd yn edrych tu a'r dwyrain; ac wele ddyfroedd yn tarddu ar yr ystlys dehau.

3 A phan aeth y gwr yr hwn oedd a'r llinyn yn ei law allan tu a'r dwyrain, efe a fesurodd fil o gufyddau, ac a'm tywysodd i trwy y dyfroedd; ²a'r dyfroedd hyd y fferau.

4 Ac efe a fesurodd fil *eraill*, ac a'm tywysodd trwy y dyfroedd; a'r dyfroedd hyd y gliniau: ac a fesurodd fil *eraill*, ac a'm tywysodd trwodd; a'r dyfroedd hyd y lwynau:

5 Ac efe a fesurodd fil *eraill*; ac afon *oedd*, yr hon ni allwn fyned trwyddi: canys codasai y dyfroedd yn ddyfroedd ³nofiadwy, yn afon ni ellid myned trwyddi.

6 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthyf, A welaist ti *hyn*, fab dyn? Yna y'm tywysodd, ac y'm dychwelodd hyd lán yr afon.

7 Ac wedi i mi ddychwelyd, wele ^bar fin yr afon goed lawer iawn o'r tu yma ac o'r tu accw.

8 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Y dyfroedd hyn sydd yn myned allan tu a bro y dwyrain, ac a ddisgynant i'r ⁴gwastad, ac a ânt i'r môr: *ac* wedi eu myned i'r môr, yr iachêir y dyfroedd.

9 A bydd i bob peth byw, yr hwn a ymlusgo, pa le bynnag y delo yr ⁵afonydd, gael byw: ac fe fydd pysgod lawer iawn, o herwydd dyfod y dyfroedd hyn yno: canys iachêir hwynt, a phob dim lle y delo yr afon fydd byw.

10 A bydd i'r pysgodwyr sefyll arni, o En-gedi hyd En-eglaim; hwy a fyddant yn daenfa rhwydau: eu pysgod fydd yn ol eu rhyw, fel pysgod ^cy môr mawr, yn llawer iawn.

11 Ei lleoedd lleidiog a'i chorsydd ⁶ni iachêir; i halen y rhoddir hwynt.

12 Ac wrth yr afon y cyfyd, ar ei min o'r ddeutu, bob pren ymborth; ^aei ddalen ni syrth, a'i ffrwyth ni dderfydd: yn ei fisoedd y dwg ffrwyth ⁷newydd; o herwydd ei ddyfroedd, hwy a ddaethant allan o'r cyssegr: am hynny y bydd ei ffrwyth yn ymborth, a'i ⁸ddalen yn feddyginiaeth.

13 ¶ Fel hyn y dywed yr Arglwydd DDUW; Dyma y terfyn wrth

Cyn
CRIST
574.² Heb.
dyfroedd
y fferau.³ Heb. *noffa*.^b Dat. 22. 2.⁴ Neu,
anialuch.
Edrych
Deut. 3. 17.
a 4. 49.
Jos. 3. 16.⁵ Heb.
ddwy afon.^c Num. 34. 6.⁶ Neu,
o'r hyn ni
iachêir.^d Job 8. 16.
Ps. 1. 8.
Jer. 17. 8.⁷ Neu,
arbenig.^e Dat. 22. 2.⁸ Neu,
i ystled,
neu, *ddol*-
uriau.^b pen. 45. 8.^c pen. 44.
19.³ Heb.
gyntedd
y nghongl
cyntedd, a
chyntedd
y nghongl
cyntedd.⁴ Neu,
wedi eu
gwneuthur
a simnei-
au.⁵ Neu,
congllog.^a Joel 3. 18.
Zech. 13. 1.
a 14. 8.
Dat. 22. 1.

Cyn
CRIST
574.^f Gen. 48. 5.
¹ Chron. 5.
1.
pen. 48. 4.
6.^e Gen. 15. 7.
a 17. 8.
a 26. 3.
a 28. 13.^g Heb.
*codais fy
llaw.*² Neu, y
ganoldref.^b pen. 48. 1.³ Heb. oddi
*rhwyg
Damascus.*⁴ Neu,
*Meribah
yn Cades.*⁵ Neu, y
*dyffryn.*⁶ Neu, y
dehau.

yr hwn y rhennwch y tir yn etifeddiaeth i ddeuddeg llwyth Israel:
^f Joseph a *gaiff ddwy* o rannau.

14 Hefyd chwi a'i hetifedddech ef, bob un cystal a'i gilydd; *am* yr hwn y ^g tyngais ar ei roddi i'ch tadau: a'r tir hwn a syrth i chwi yn etifeddiaeth.

15 A dyma derfyn y tir o du y gogledd, o'r môr mawr tu a Hethlon, ffordd yr eir i Zedad:

16 Hamath, Berothah, Sibraim, yr hwn *sydd* rhwng terfyn Damascus a therfyn Hamath; ² Hasar-hattichon, yr hwn *sydd* ar derfyn Hauran.

17 A'r terfyn o'r môr fydd ^b Hasar-enan, terfyn Damascus, a'r gogledd tu a'r gogledd, a therfyn Hamath. A dyma du y gogledd.

18 Ac ystlys y dwyrain a fesurwch o Hauran, ac ³ o Damascus, ac o Gilead, ac o dir Israel *wrth* yr Iorddonen, o'r terfyn hyd fôr y dwyrain. A dyma du y dwyrain.

19 A'r ystlys ddehau tu a'r dehau, o Tamar hyd ddyfroedd ⁴ cynnen Cades, ⁵ yr afon hyd y môr mawr. A dyma yr ystlys ddehau tu a ⁶ Theman.

20 A thu y gorllewin *fydd* y môr mawr, o'r terfyn hyd oni ddeuer ar gyfer Hamath. Dyma du y gorllewin.

21 Felly y rhennwch y tir hwn i chwi, yn ol llwythau Israel.

22 ¶ Bydd hefyd i chwi ei rannu ef wrth goelbren yn etifeddiaeth i chwi, ac i'r dieithriaid a ymdeithiant yn eich mysg, y rhai a genhedla blant yn eich plith: a byddant i chwi fel un wedi ei eni yn y wlad ym mysg meibion Israel; gyd â chwi y cânt etifeddiaeth ym mysg llwythau Israel.

23 A bydd, ym mha lwyth bynnag yr ymdeithio y dieithr, yno y rhoddwch ei etifeddiaeth ef, medd yr Arglwydd Dduw.

PENNOD XLVIII.

1, 23 Rhanderodd y deuddeg llwyth. 8 Rhander y cyssagr; 15 a'r ddinas, a'i phentrefydd: 21 a'r tywysog. 30 Mesurau pyrrh y ddinas.

A DYMA enwau y llwythau. *O gwrr y gogledd ar duedd ffordd Hethlon, ffordd yr eir i Hamath, Hasar-enan, terfyn Damascus tu a'r gogledd, i duedd Hamath, (canys y rhai hyn oedd ei derfynau dwyrain a gorllewin,) ² *ghan* i Dan.

2 Ac ar derfyn Dan, o du y

dwyrain hyd du y gorllewin, *ghan* i Aser.

3 Ac ar derfyn Aser, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, i Naphtali *ran*.

4 Ac ar derfyn Naphtali, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, i Manasseh *ran*.

5 Ac ar derfyn Manasseh, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, i Ephraim *ran*.

6 Ac ar derfyn Ephraim, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, i Reuben *ran*.

7 Ac ar derfyn Reuben, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, i Judah *ran*.

8 ¶ Ac ar derfyn Judah, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, y bydd ^b yr offrm a offrymmoch yn bwm mil ar hugain o *gorsennau* o led, ac o hŷd fel un o'r rhannau, o du y dwyrain hyd du y gorllewin; a'r cyssagr fydd yn ei ganol.

9 Yr offrm a offrymmoch i'r ARGLWYDD *fydd* bwm mil ar hugain o hŷd, a dengmil o led.

10 Ac eiddo y rhai hyn fydd yr offrm cyssagredig, *sef* eiddo yr offeiriaid, *fydd* pùm mil ar hugain tu a'r gogledd o hŷd, a dengmil tu a'r gorllewin o led; felly dengmil tu a'r dwyrain o led, a phùm mil ar hugain tu a'r dehau o hŷd: a chyssegr yr ARGLWYDD fydd yn ei ganol.

11 ³ I'r offeiriaid cyssagredig o feibion Sadoc *y bydd*, y rhai a gadwasant ⁴ fy nghadwraeth, y rhai ni chyfeiliornasant pan gyfeiliornodd plant Israel, megis y cyfeiliornodd y Lefiaid.

12 A bydd eiddynt yr hyn a offrymmir o offrm y tir, yn sancteidd-beth cyssagredig wrth derfyn y Lefiaid.

13 A'r Lefiaid *a gânt*, ar gyfer terfyn yr offeiriaid, bwm mil ar hugain o hŷd, a dengmil o led: pob hŷd *fydd* bwm mil ar hugain, ar lled yn ddengmil.

14 Hefyd ni werthant *ddim* o hono, ac ni chyfnwidiant, ac ni throsglwyddant flaen-ffrwyth y tir; o herwydd cyssagredig *yw* i'r ARGLWYDD.

15 ¶ A'r pùm mil gweddill o'r lled, ar gyfer y pùm mil ar hugain, fydd digysagredig, yn drigfa ac yn faes pentrefol i'r ddinas; a'r ddinas fydd yn ei ganol.

Cyn
CRIST
574.^b pen. 45. 1.^c pen. 44.
15.³ Neu, Y
*ghan gys-
segredig
fydd i'r
offeiriaid
o feibion
Sadoc.*⁴ Neu, fy
ordinhad.^a pen. 47.
15, &c.² Heb. un
rhan.
Felly ad.
2, 3, &c.

Cyn
CRIST
574.

16 A dyma ei fesurau ef; Ystlys y gogledd *fydd* bùm cant a phedair mil, ac ystlys y dehau yn bùm cant a phedair mil, felly o du y dwyrain yn bùm cant a phedair mil, a thu a'r gorllewin yn bùm cant a phedair mil.

17 A maes pentrefol y ddinas fydd hefyd tu a'r gogledd yn ddeucant a deg a deugain, ac yn ddeucant a deg a deugain tu a'r dehau, ac yn ddeucant a deg a deugain tu a'r dwyrain, ac yn ddeucant a deg a deugain tu a'r gorllewin.

18 A'r gweddill o'r hŷd, ar gyfer offrwm y rhan gyssegredig, *fydd* yn ddengmil tu a'r dwyrain, ac yn ddengmil tu a'r gorllewin: ac ar gyfer offrwm y rhan gyssegredig y bydd; a'i gwnw fydd yn ymborth i weinidogion y ddinas.

19 A gweinidogion y ddinas a'i gwasanaethant o holl lwythau Israel.

20 Yr holl offrwm *fydd* bùm mil ar hugain, wrth bùm mil ar hugain: yn bedeirongl yr offrymwch yr offrwm cyssegredig, gyd â pherchennogaeth y ddinas.

21 ¶ A'r hyn a adewir *fydd* i'r tywysog, o ddeutu yr offrwm cyssegredig, ac o berchennogaeth y ddinas, ar gyfer y pùm mil ar hugain o'r offrwm tu a therfyn y dwyrain, a thu a'r gorllewin, ar gyfer y pùm mil ar hugain tu a therfyn y gorllewin, gyferbyn â rhannau y tywysog: a'r offrwm cyssegredig fydd; a chyssegrfa y tŷ *fydd* y'nghanol hynny.

22 Felly o berchennogaeth y Lefiaid, ac o berchennogaeth y ddinas, y'nghanol yr hyn sydd i'r tywysog rhwng terfyn Judah a therfyn Benjamin, eiddo y tywysog fydd.

23 Ac am y rhan arall o'r llwythau, o du y dwyrain hyd du y

gorllewin, y *bydd* ⁵ rhan i Benjamin.

24 Ac ar derfyn Benjamin, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, y *bydd* ⁶ rhan i Simeon.

25 Ac ar derfyn Simeon, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, *rhan* i Issachar.

26 Ac ar derfyn Issachar, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, *rhan* i Zabulon.

27 Ac ar derfyn Zabulon, o du y dwyrain hyd du y gorllewin, *rhan* i Gad.

28 Ac ar derfyn Gad, ar y tu dehau tu a'r dehau, y terfyn fydd o ^d Tamar *hyd* ddyfroedd ⁷ cynnen Cades, a hyd yr afon tu a'r môr mawr.

29 Dyma y tir a rennwch wrth goelbren yn etifeddiaeth i lwythau Israel, a dyma eu rhannau hwynt, medd yr Arglwydd Dduw.

30 ¶ Dyma hefyd fynediad allan y ddinas, o du y gogledd pùm cant a phedair mil o fesurau.

31 A ^e phyrth y ddinas *fydd* ar enwau llwythau Israel: tri phorth tu a'r gogledd; porth Reuben yn un, porth Judah yn un, porth Lefi yn un.

32 Ac ar du y dwyrain pùm cant a phedair mil: a thri phorth; *sef* porth Joseph yn un, porth Benjamin yn un, porth Dan yn un.

33 A thu a'r dehau pùm cant a phedair mil o fesurau: a thri phorth; porth Simeon yn un, a phorth Issachar yn un, a phorth Zabulon yn un.

34 Tu a'r gorllewin y *bydd* pùm cant a phedair mil, a'u tri phorth; porth Gad yn un, porth Aser yn un, a phorth Naphtali yn un.

35 Deunaw mil o fesurau oedd hi o amgylch: ^f ac enw y ddinas o'r dydd hwnnw *allan fydd*, ⁸ Yr ARGLWYDD *sydd* yno.

Cyn
CRIST
574.⁵ Heb.
un rhan.
⁶ Heb.
un rhan.^d pen. 47.
19.
⁷ Neu,
Meribah.^e Dat. 21.
12, &c.^f Jer. 33. 16
⁸ Jehofah
Sammah:
Edrych
Exod. 17.
16.
Barn. 6. 24.

LLYFR DANIEL.

Cyn
CRIST
Cylch
607.

PENNOD I.

1 *Caethiwd Jehoiacim. 3 Aspenaz yn cym-
meryd Daniel, Hananiah, Misael, ac Aza-
riah, i'w dysgu y'ngwybodaeth y Caldeaid:*
8 *a hwythau yn gorthod rhan o fwyd y*
brenhin; ac wrth fwytta ffa, ac yfed dwfr,
yn myned yn dda arnynt. 17 Eu godidog
ddoethineb hwy.

YN y drydedd flwyddyn o deyrn-
asiad Jehoiacim brenhin Judah,
a y daeth Nebuchodonosor
brenhin Babilon i Jerusalem, ac
a warchaeodd arni.

2 A'r ARGLWYDD a roddes i'w
law ef Jehoiacim brenhin Judah,
a rhan o lestri tŷ DDUW; yntau
a'u dug hwynt i wlad Sinar, i dŷ ei
dduw ef; ac i drysordy ei dduw y
dug efe y llestri.

3 ¶ A dywedodd y brenhin wrth
Aspenaz ei ben-ystafellydd, am
ddwyn *o feibion Israel, ac o'r
had brenhinol, ac o'r tywysogion,

4 Fechgyn y rhai ni byddai yn-
ddynt ddim gwrthuni, eithr yn dda
yr olwg, a deallgar ym mhob doeth-
ineb, ac yn gwybod gwybodaeth, ac
yn deall cyfarwyddyd, a'r rhai y
byddai grym ynddynt i sefyll yn
llys y brenhin, ^bi'w dysgu ar lyfr
ac yn iaith y Caldeaid.

5 A'r brenhin a ddognodd iddynt
ran beunydd o fwyd y brenhin, ²ac
o'r gwin a yfai efe; felly i'w maethu
hwynt dair blynedd, fel ^cy safent ar
ol hynny ger bron y brenhin.

6 Ac yr ydoedd yn eu plith hwynt
o feibion Judah, Daniel, Hananiah,
Misael, ac Azariah:

7 ^dA'r pen-ystafellydd a osododd
arnynt enwau: canys ar Daniel y
gosododd efe ^eBeltesassar; ac ar
Hananiah, Sadrach; ac ar Misael,
Mesach; ac ar Azariah, Abednego.

8 ¶ A Daniel a roddes ei fryd,
^fnad ymhalogai efe trwy ran o
fwyd y brenhin, na thrwy y gwin a
yfai efe: am hynny efe a ddymun-
odd ar y pen-ystafellydd, na byddai
raid iddo ymhalogi.

9 A ^gDuw a roddes Daniel mewn
ffafwr a thiriondeb gyd â'r pen-ystaf-
ellydd.

10 A'r pen-ystafellydd a ddywed-
odd wrth Daniel, Ofni yr ydwyf fi fy
arglwydd y brenhin, yr hwn a osod-
odd eich bwyd chwi a'ch diod chwi:

o herwydd paham y gwelai efe eich
wynebau yn ³gulach na'r bechgyn
sydd ⁴fel chwithau? felly y parech
fy mhen yn ddyledus i'r brenhin.

11 Yna y dywedodd Daniel wrth
⁵Melsar, yr hwn a osodasai y pen-
ystafellydd ar Daniel, Hananiah,
Misael, ac Azariah,

12 Prawf, attolwg, dy weision ddeg
diwrnod, a rhoddant i ni ⁶ffa ⁷i'w
bwytta, a dwfr i'w yfed.

13 Yna edrycher ger dy fron di
ein gwedd ni, a gwedd y bechgyn
sydd yn bwytta rhan o fwyd y
brenhin: ac fel y gwelych, gwna
â'th weision.

14 Ac efe a wrandawodd arnynt
yn y peth hyn, ac a'u profodd
hwynt ddeg o ddyddiau.

15 Ac ym mhen y deng niwrnod
y gwelid eu gwedd hwynt yn dec-
cach, ac yn dewach o gnawd, na'r
holl fechgyn oedd yn bwytta rhan
o fwyd y brenhin.

16 Felly Melsar a gymmerodd ym-
aith ran eu bwyd hwynt, a'r gwin
a yfent; ac a roddes iddynt ffa.

17 ¶ A'r bechgyn hynny ill ped-
war, Duw a roddes iddynt ^hwyb-
odaeth a deall ym mhob dysg a
doethineb: a Daniel ⁱ8 a hyffordd-
iodd efe ym mhob gweledigaeth a
breuddwydion.

18 Ac ym mhen y dyddiau y dy-
wedasai y brenhin am eu dwyn
hwynt i mewn, yna y pen-ystafell-
ydd a'u dug hwynt ger bron Ne-
buchodonosor.

19 A'r brenhin a chwedleuodd â
hwynt; ac ni chafwyd o honynt oll
un fel Daniel, Hananiah, Misael, ac
Azariah: am hynny ^ky safasant
hwy ger bron y brenhin.

20 Ac ym mhob rhyw ⁹ddoeth-
ineb a deall a'r a ofynai y brenhin
iddynt, efe a'u cafodd hwynt yn
ddeg gwell na'r holl ddewiniaid
a'r astronomyddion oedd o fewn
ei holl frenhiniaeth ef.

21 A bu Daniel hyd y flwyddyn
gyntaf i'r brenhin ¹Cyrus.

PENNOD II.

1 *Nebuchodonosor yn anghosio ei freuddwyd, a*
thruw addewidion a bygythion yn ceisio gan
y Caldeaid ei ddangos iddo: 10 hwythau
yn cydnabod nas gallent, ac yn cael barn

Cyn
CRIST
Cylch
606.

³ Neu,
waeth.
Heb.
dristach.
⁴ Neu, o'ch
dull, neu,
o'ch amser
chwi?

⁵ Neu,
y goruch-
wyliwr.
⁶ Heb. o ffa.
⁷ Heb.
a ni a
fwytdawn.

^a 2 Bren.
24. 1.
2 Chron.
36. 6.

Cylch
606.

[•] Rhagfy-
negwyd
2 Bren. 20.
17, 18.

^b Act. 7. 22.

² Heb. ac
o win ei
diod ef.
^c ad. 19.

^d pen. 5. 12.

^e pen. 4. 8.

^f Hos. 9. 3.

^g Edrych.
Gen. 39. 21.
Ps. 106. 46.
Diar. 16. 7.

^h Act. 7. 22.

¹ Num. 12. 6.
2 Chron.
26. 5.
pen. 10. 1.
⁸ Neu, oedd
ddeallus.

603.

^k Gen. 41.
46.

⁹ Heb.
ddoethineb
deall.

¹ pen. 6. 23.
s 10. 1.

Cyn
CRIST
603.

marwolaeth. 14 Daniel, wedi cael peth yspaid, yn cael allan y breuddwyd; 19 yn bendithio Duw; 24 yn attal y farn, ac yn dyfod ger bron y brenhin. 31 Y breuddwyd, 36 a'i ddehongliad; 46 a chyfodiad Daniel.

ACyn yr ail flwyddyn o deyrnasiad Nebuchodonosor, y breuddwydiodd Nebuchodonosor freuddwydion, a thrallodwyd ei yspryd ef, a'i gwsg a dorrodd oddi wrtho.

2 A'r brenhin a archodd alw am y dewiniaid, ac am yr astronomyddion, ac am yr hudolion, ac am y Caldeaid, i fynegi i'r brenhin ei freuddwydion: a hwy a ddaethant ac a safasant ger bron y brenhin.

3 A'r brenhin a ddywedodd wrth-ynt, Breuddwydiais freuddwyd, a thrallodwyd fy yspryd am wybod y breuddwyd.

4 Yna y Caldeaid a lefarasant wrth y brenhin yn Syriaeg, ^a O frenhin, bydd fyw yn dragywydd: adrodd dy freuddwyd i'w weision, a mynegwn y dehongliad.

5 Attebodd y brenhin a dywedodd wrth y Caldeaid, Aeth y peth oddi wrthyf: oni fynegwch y breuddwyd i mi, a'i ddehongliad, ^b gwneir chwi yn ddrylliau, a'ch ^c tai a osodir yn dommen.

6 Ond os y breuddwyd a'i ddehongliad a ddangoswch, cewch roddion, a gwobrau, ac anrhydedd mawr o'm blaen i: am hynny dangoswch y breuddwyd, a'i ddehongliad.

7 Attebasant eilwaith a dywedasant, Dyweded y brenhin y breuddwyd i'w weision, ac ni a ddangoswn ei ddehongliad ef.

8 Attebodd y brenhin a dywedodd, Mi a wn yn hysbys mai ² oedi yr amser yr ydych chi; canys gwelwch fyned y peth oddi wrthyf.

9 Ond oni wnewch i mi wybod y breuddwyd, ^a un gyfraith fydd i chi: canys gair celwyddog a llygredig a ddarparasoch ei ddywedyd o'm blaen, nes newid yr amser: am hynny dywedwch i mi y breuddwyd, a mi a gaf wybod y medrwech ddangos i mi ei ddehongliad ef.

10 ¶ Y Caldeaid a attebasant o flaen y brenhin, ac a ddywedasant, Nid oes dyn ar y ddaear a ddichon ddangos yr hyn y mae y brenhin yn ei ofyn: ac ni cheisiodd un brenhin, na phennaeth, na llywydd, y fath beth a hwn gan un dewin, nac astronomydd, na Chaldead.

11 Canys dieithr *yw* y peth a gais

y brenhin, ac nid oes *neb* arall a fedr ei ddangos o flaen y brenhin, ond y duwiau, y rhai nid yw eu trigfa gyd â chnawd.

12 O achos hyn y digiodd y brenhin ac y creulonodd yn ddifawr, ac a orchymynodd ddifetha holl ddoethion Babilon.

13 Yna yr aeth y gyfraith allan am ladd y doethion; ceisiasant hefyd Daniel a'i gyfeillion i'w lladd.

14 ¶ Yna ³ yr attebodd Daniel trwy gynghor a doethineb i Arioch, ⁴ pen-distain y brenhin, yr hwn a aethai allan i ladd doethion Babilon:

15 Efe a lefarodd ac a ddywedodd wrth Arioch, distain y brenhin, Paham *y mae* y gyfraith yn myned ar *y fath* frys oddi wrth y brenhin? Yna Arioch a fynegodd y peth i Daniel.

16 Yna Daniel a aeth i mewn, ac a ymbiliodd â'r brenhin am roddi iddo amser, ac y dangosai efe y dehongliad i'r brenhin.

17 Yna yr aeth Daniel i'w dy, ac a fynegodd y peth i'w gyfeillion, Hananiah, Misael, ac Azariah;

18 Fel y ceisient drugareddau ⁵ gan Dduw y nefoedd yn achos y dirgelwch hwn; fel na ddifethid Daniel a'i gyfeillion gyd â'r rhan arall o ddoethion Babilon.

19 ¶ Yna y datguddiwyd y dirgelwch i Daniel mewn gweledigaeth nos: yna Daniel a fendithiodd Dduw y nefoedd.

20 Attebodd Daniel a dywedodd, ⁶ Bendigedig fyddo enw DUW o dragywyddoldeb hyd dragywyddoldeb: canys doethineb a nerth ydynt eiddo ef:

21 Ac efe sydd yn newid amserau, a thymhorau: ^f efe sydd yn symud brenhinoedd, ac yn gosod brenhinoedd: efe sydd yn rhoddi doethineb i'r doethion, a gwybod-aeth i'r rhai a fedrant ddeall:

22 ⁸ Efe sydd yn datguddio y *pethau* dyfnion a chuddiedig: efe a wŷr beth *sydd* yn y tywyllwch, a chyd âg ef y mae y goleuni yn trigo.

23 Tydi Dduw fy nhadau yr ydyf fi yn diolch iddo, ac yn ei foliannu, o herwydd rhoddi o honot ddoethineb a nerth i mi, a pheri i mi wybod yn awr yr hyn a geisiasom gennyf: canys gwnaethost i ni wybod ⁶ yr hyn a ofynodd y brenhin.

Cyn
CRIST
603.³ Cald.
y trodd.⁴ Neu,
tywysog y
filwriaeth.
Cald. pen-
lleiddiad,
Gen. 37.
36.^a 1 Bren. 1.
31.
pen. 3. 9.
a 6. 6, 21.^b pen. 3. 29.
^c Ezra 6. 11.² Ould.
pryan.^d Est. 4.
11.⁵ Cald. o
flaen Duw,
neu, oddi
ger bron
Duw.^e Ps. 113. 2.
a 115. 18.^f Job 12. 18.⁸ Job 12. 22.⁶ Cald.
ymadrodd,
neu,
fatter y
brenhin.

Cyn
CRIST
603.

24 ¶ O herwydd hyn yr aeth Daniel at Arioch, yr hwn a osodasai y brenhin i ddifetha doethion Babilon: efe a aeth, ac a ddywedodd wrtho fel hyn; Na ddifetha ddoethion Babilon; dwg fi o flaen y brenhin, a mi a ddangosaf i'r brenhin y dehongliad.

25 Yna y dug Arioch Daniel o flaen y brenhin ar frys, ac a ddywedodd wrtho fel hyn; ⁷ Cefais wr o blant caethiwed Judah, yr hwn a fynega i'r brenhin y dehongliad.

26 Attebodd y brenhin, a dywedodd wrth Daniel, yr hwn *yr oedd* ei enw Beltesassar, A eelli di fynegi i mi y breuddwyd a welais, a'i ddechongliad?

27 Attebodd Daniel o flaen y brenhin, a dywedodd, Ni all doethion, astronomyddion, dewiniaid, na brudwyr, ddangos i'r brenhin y dirgelwch y mae y brenhin yn ei ofyn:

28 Ond y mae Duw yn y nefoedd yn datguddio dirgeledigaethau, ac a fynegodd i'r brenhin Nebuchodonosor beth a fydd yn y dyddiau diwedda. Dy freuddwyd a gwel-edigaethau dy ben yn dy wely *ydoedd* hyn yma:

29 Ti frenhin, dy feddyliau a godasant *yn dy ben* ar dy wely, beth *oedd* i ddyfod ar ol hyn: a'r hwn sydd yn datguddio dirgeledigaethau, a fynegodd i ti beth a fydd.

30 ^h Minnau hefyd, nid o herwydd y doethineb sydd ynof fi yn fwy na neb byw, y datguddiwyd i mi y dirgelwch hwn: ond o'u hachos *hwynt* y rhai a fynegant y dehongliad i'r brenhin, ac fel y gwybyddit feddyliau dy galon.

31 ¶ Ti, frenhin, oeddit yn gweled, ac wele ryw ddelw fawr: y ddelw fawr hon, *yr oedd* ei disgleirdeb yn rhagorol, oedd yn sefyll gyferbyn â thi; a'r olwg arni *ydoedd* ofnadwy.

32 ¹ Pen y ddelw hon *ydoedd* o aur da, ei dwyfron a'i breichiau o arian, ei bol a'i ⁸ morddwydd o bres,

33 Ei choesau o haiarn, ei thraed *oedd beth* o honynt o haiarn, a *pheth* o honynt o bridd.

34 Edrych yr oeddit hyd oni thorwyd allan garreg, ⁹ nid trwy waith dwylaw, a hi a darawodd y ddelw ar ei thraed o haiarn a phridd, ac a'u maluriodd hwynt.

35 Yna yr haiarn, y pridd, y pres, yr arian, a'r aur, a gyd-faluriasant, ac oeddynt ^k fel mân us yn *dyfod* o'r lloriau-dyrnu haf; a'r gwynt a'u dug hwynt ymaith, ac ni chaed lle iddynt; a'r garreg yr hon a darawodd y ddelw a aeth yn fynydd mawr, ac a lanwodd yr holl ddaear.

36 ¶ Dyma y breuddwyd: dywedwn hefyd ei ddechongliad o flaen y brenhin.

37 ¹ Ti, frenhin, *wyt* frenhin brenhinoedd: canys Duw y nefoedd a roddodd i ti frenhiniaeth, gallu, a nerth, a gogoniant.

38 A pha le bynnag y preswyli plant dynion, efe a roddes dan dy law fwystfilod y maes, ac ehediaid y nefoedd, ac a'th osododd di yn arglwydd arnynt oll: ti *yw* y pen aur hwnnw.

39 Ac ar dy ol di y cyfyd brenhiniaeth arall is na thi, a thrydedd frenhiniaeth arall o bres, yr hon a lywodraetha ar yr holl ddaear.

40 Bydd hefyd y bedwaredd frenhiniaeth yn gref fel haiarn: canys yr haiarn a ddryllia, ac a ddofa bob *peth*: ac fel haiarn, yr hwn a ddryllia bob peth, y maluria ac y dryllia hi.

41 A lle y gwelaist y traed a'r bysedd, peth o honynt o bridd crochenydd, a *pheth* o honynt o haiarn, brenhiniaeth rannedig fydd; a bydd ynddi *beth* o gryfder haiarn, o herwydd gweled o honot haiarn wedi ei gymmysgu â phridd cleilyd.

42 Ac *fel yr ydoedd* bysedd y traed, peth o haiarn, a pheth o bridd; *felly* y bydd y frenhiniaeth, o ran yn gref, ac o ran yn frau.

43 A lle y gwelaist haiarn wedi ei gymmysgu â phridd cleilyd, ymgymsygant â had dyn; ond ni lynant y naill wrth y llall, megis nad ymgymsysga haiarn â phridd.

44 Ac yn nyddiau y brenhinoedd hyn, y cyfyd Duw y nefoedd frenhiniaeth, yr hon ni ddistrywir byth: a'r ^m frenhiniaeth ni adewir i bobl eraill; ond hi a faluria, ac a dreulia yr holl frenhiniaethau hyn, a hi a saif yn dragywydd.

45 Lle y gwelaist dorri ⁿ carreg o'r mynydd, yr hon ni thorwyd â llaw, a malurio o honi yr haiarn, y pres, y pridd, yr arian, a'r aur; hysbysodd y Duw mawr i'r brenhin beth a fydd wedi hyn: *felly* y

Cyn
CRIST
603.

k Hos. 13. 3.

⁷ Cald.
Gael o
honynt wr.¹ Ezra 7. 12.
Jer. 27. 6,
7.
Ezec. 26. 7.
Hos. 8. 10.^h Felly
Gen. 41. 16.
Act. 3. 12.¹ ad. 33, &c.⁸ Nen,
hysgysau.⁹ Nen, nid
oedd mewn
dwylaw:
fel ad. 45.^m pen. 4. 3.
34. a 6. 26.
a 7. 14, 27.
Mic. 4. 7.
Luc 1. 33.ⁿ Es. 23. 16.

Cyn
CRIST
603.

o Edrych
Act. 10. 25.
a 14. 11, 13.
a 28. 6.

p pen. 4. 9.

Cylch
580.

2 Cald.
a north.

3 Cald. y
maent yn
dywedyd.

breuddwyd *sydd* wir, a'i ddehongliad yn ffyddlawn.

46 ¶ Yna y syrthiodd Nebuchodonosor y brenhin ar ei wyneb, ac o a addolodd Daniel; gorchymynodd hefyd am offrymmu iddo offrw m ac arogl-darth.

47 Attebodd y brenhin a dywedodd wrth Daniel, Mewn gwirionedd *y gwn* mai eich Duw chwi *yw* Duw y duwiau, ac Arglwydd y brenhinoedd, a datguddiudd dirgeledigaethau, o herwydd medru o honot ddatguddio y dirgelwch hwn.

48 Yna y brenhin a fawrygodd Daniel, ac a roddes iddo roddion mawrion lawer; ac efe a'i gwnaeth ef yn bennaeth ar holl dalaeth Babilon, ac y'n ben i'r swyddogion ar holl ddoethion Babilon.

49 Yna Daniel a ymbiliodd â'r brenhin, ac yntau a osododd Sadrach, Mesach, ac Abednego ar lywodraeth talaeth Babilon: ond Daniel a eisteddodd ym mhorth y brenhin.

PENNOD III.

1 Nebuchodonosor yn cyssegru delw fawr yn Dura. 8 Achwyn ar Sadrach, Mesach, ac Abednego, am nad addolent y ddelw; 13 hwythau, wedi eu bygroth, yn gwneuthur cyffes ddaionus. 19 Duw yn eu gwared hwy allan o'r ffwrn dân. 26 Nebuchodonosor, wrth weled y rhyfeddod, yn bendithio Duw.

NEBUCHODONOSOR y brenhin a wnaeth ddelw aur, ei huchder *oedd* yn dri ugain cufydd, ei lled yn chwe chufydd; ac efe a'i gosododd hi i fynu y'ngwastadedd Dura, o fewn talaeth Babilon.

2 Yna Nebuchodonosor y brenhin a anfonodd i gasglu ynghyd y tywysogion, duciaid, a phendefigion, y rhaglawiaid, y trysorwyr, y cyfreithwyr, y trethwyr, a holl lywodraethwyr y taleithiau, i ddyfod wrth gyssegru y ddelw a gyfodasai Nebuchodonosor y brenhin.

3 Yna y tywysogion, duciaid, a phendefigion, rhaglawiaid, y trysorwyr, y cyfreithwyr, y trethwyr, a holl lywodraethwyr y taleithiau, a ymgasglasant ynghyd wrth gyssegru y ddelw a gyfodasai Nebuchodonosor y brenhin: a hwy a safasant o flaen y ddelw a gyfodasai Nebuchodonosor.

4 A chyhoeddwr a lefodd ² yn groch, Wrthych chwi, bobloedd, genhedloedd, a ieithoedd, ³ y dywedir,

5 Pan glywoch sw n y cornet, y

chwibanogl, y delyn, y dulsimer, ⁴ y psaltring, y symphon, a phob rhyw gerdd, y syrthiwh, ac yr addolwch y ddelw aur a gyfododd Nebuchodonosor y brenhin.

6 A'r hwn ni syrthio ac ni addolo, yr awr honno a fwrir i ganol ffwrn o dân poeth.

7 Am hynny yr amser hwnnw pan glywodd yr holl bobloedd sain y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulsimer, y psaltring, a phob rhyw gerdd, y bobloedd, y cenhedloedd, a'r ieithoedd oll, a syrthiasant, ac a addolasant y ddelw aur a gyfodasai Nebuchodonosor y brenhin.

8 ¶ O ran hynny yr amser hwnnw y daeth gwŷr o Caldea, ac a gyhuddasant yr Iuddewon.

9 Adroddasant a dywedasant wrth Nebuchodonosor y brenhin, ^a Bydd fyw, frenhin, yn dragywydd.

10 Ti, frenhin, a osodaist orchymyn, ar i bwy bynnag a glywai sain y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulsimer, y psaltring, a'r symphon, a phob rhyw gerdd, syrthio ac ymgrymmu i'r ddelw aur:

11 A phwy bynnag ni syrthiai ac nid ymgrymmai, y teflid ef i ganol ffwrn o dân poeth.

12 Y mae gwŷr o Iuddewon a osodaist ti ar oruchwyliath talaeth Babilon, Sadrach, Mesach, ac Abednego; y gwŷr hyn, O frenhin, ni ⁵ wnaethant gyfrif o honot ti; dy dduwiau nid addolant, ac nid ymgrymmant i'r ddelw aur a gyfodaist.

13 ¶ Yna Nebuchodonosor mewn llidiowgrwydd a digter a ddywedodd am gyrcu Sadrach, Mesach, ac Abednego. Yna y dygpywyd y gwŷr hyn o flaen y brenhin.

14 Adroddodd Nebuchodonosor a dywedodd wrthynt, ⁶ Ai gwir *hyn*, Sadrach, Mesach, ac Abednego? oni addolwch chwi fy nuwiau i, ac oni ymgrymmwch i'r ddelw aur a gyfodais i?

15 Yr awr hon *wel*e, os byddwch chwi barod pan glywoch sain y cornet, y chwibanogl, y delyn, y dulsimer, y psaltring, a'r symphon, a phob rhyw gerdd, i syrthio ac i ymgrymmu i'r ddelw a wneuthom, *da*: ac onid ymgrymmwch, yr awr honno y bwrir chwi i ganol ffwrn o dân poeth; a pha Duw *yw* efe a'ch gwared chwi o'm dwylaw i?

16 Sadrach, Mesach, ac Abednego

Cyn
CRIST
Cylch
580.

⁴ Neu,
y canu.

^a pen. 2. 4.
^a 5. 10.
^a 6. 6, 21.

⁵ Cald.
osodasant
fry arnat
th.

⁶ Neu, *Ai*
o'r gwaith
goddef y
mae hyn,
fel Exod.
21. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
580.

^b Matt. 10.
19.

a attebasant ac a ddywedasant wrth y brenhin, Nebuchodonosor, ^bnid ydym ni yn gofalu am ateb i ti yn y peth hyn.

17 Wele, y mae ein DUW ni, yr hwn yr ydym ni yn ei addoli, yn abl i'n gwared ni allan o'r ffwrn danllyd boeth: ac efe a'n gwared ni o'th law di, O frenhin.

18 Ac onid ê, bydded hysbys i ti, frenhin, na addolwn dy dduwiau, ac nad ymgrymmwn i'th ddelw aur a gyfodaist.

19 ¶ Yna y llanwyd Nebuchodonosor o lidiowgrwydd, a gwedd ei wyneb ef a newidodd yn erbyn Sadrach, Mesach, ac Abednego; am hynny y llefarodd ac y dywedodd am dwymno y ffwrn seithwaith mwy nag y byddid arfer o'i thwymno hi.

20 Ac efe a ddywedodd wrth wŷr cryfion ⁷nerthol, y rhai oedd yn ei lu ef, am rwyml Sadrach, Mesach, ac Abednego, i'w bwrw i'r ffwrn o dân poeth.

21 Yna y rhwymwyd y gwŷr hynny yn eu ⁸peisiau, eu llofrau, a'u cwecyllau, a'u dillad eraill, ac a'u bwrwyd i ganol y ffwrn o dân poeth.

22 Gan hynny, o achos bod ⁹gorchymyn y brenhin yn gaeth, a'r ffwrn yn boeth radorol, ²fflam y tân a laddodd y gwŷr hynny a fwriasant i fynu Sadrach, Mesach, ac Abednego.

23 A'r tri wŷr hyn, Sadrach, Mesach, ac Abednego, a syrthiasant y'ngghanol y ffwrn o dân poeth yn rhwym.

24 Yna y synnodd ar Nebuchodonosor y brenhin, ac y cyfododd ar frys, atebodd hefyd a dywedodd wrth ei ³gyngoriaid, Onid tri wŷr a fwriasom ni i ganol y tân yn rhwym? Hwy a attebasant ac a ddywedasant wrth y brenhin, Gwir, O frenhin.

25 Attebodd a dywedodd yntau, Wele fi yn gweled pedwar gwŷr rhyddion yn rhodio y'ngghanol y tân, ac nid oes niwed arnynt; a dull y pedwerydd sydd debyg i Fab DUW.

26 ¶ Yna y nesaodd Nebuchodonosor at ⁴enau y ffwrn o dân poeth, ac a lefarodd ac a ddywedodd, O Sadrach, Mesach, ac Abednego, gwasanaethwyr y DUW goruchaf, deuwlh allan, a deuwlh

yma. Yna Sadrach, Mesach, ac Abednego a ddaethant allan o ganol y tân.

27 A'r tywysogion, duciaid, a phendefigion, a chynghoriaid y brenhin, a ymgasglasant ynghyd, ac a welsant y gwŷr hyn, y rhai ni finiasai y tân ar eu cyrph, ac ni ddeifiasai flewyn o'u pen, ni newidiasai eu peisiau chwaith, ac nid aethai sawr y tân arnynt.

28 Attebodd Nebuchodonosor a dywedodd, Bendigedig yw DUW Sadrach, Mesach, ac Abednego, yr hwn a anfonodd ei angel, ac a waredodd ei weision a ymddiriedasant ynddo, ac a ⁵dorasant orchymyn y brenhin, ac a roddasant eu cyrph, rhag gwasanaethu nac ymgrymmu o honynt i un duw, ond i'w DUW eu hun.

29 Am hynny y gosodir gorchymyn gennyf fi, Pob pobl, cenedl, a iaith, yr hon a ddywedo ⁶ddim ar fai yn erbyn DUW Sadrach, Mesach, ac Abednego, ^aa wneir yn ddrylliau, a'u tai a wneir yn domen: o herwydd nad oes duw arall a ddichon wared fel hyn.

30 Yna y ⁷mawrhaodd y brenhin Sadrach, Mesach, ac Abednego, o fewn talaeth Babilon.

PENNOD IV.

1 Nebuchodonosor yn cyfaddef brenhiniaeth Duw; 4 yn adrodd ei freuddwydion, a'r dewiniaid heb fedru mo'u dehongl. 8 Daniel yn gwrandaw y breuddwyd, 19 ac yn ei ddehongl. 28 Ystori o'r hyn a ddigwyddodd.

NEBUCHODONOSOR frenhin at yr holl bobloedd, cenhedloedd, a ieithoedd, y rhai a drigant yn yr holl ddaear; Aml fyddo heddwch i chi.

2 ²Mi a welais yn dda fynegi yr arwyddion a'r rhyfeddodau a wnaeth y goruchaf DDUW â mi.

3 Mor fawr yw ei arwyddion ef! ac mor gedyrn yw ei ryfeddodau! ^aei deyrnas ef sydd deyrnas dragywyddol, a'i lywodraeth ef sydd o genhedlaeth i genhedlaeth.

4 ¶ Myfi Nebuchodonosor oeddwn esmwyth arnaf yn fy nhŷ, ac yn hoyw yn fy llys.

5 Gwelais freuddwyd yr hwn a'm hofnodd; meddyliau hefyd yn fy ngwely, a gweledigaethau fy mhen a'm dychrynasant.

6 Am hynny y gosodwyd gorchymyn gennyf fi, ar ddwyn ger fy mron holl ddoethion Babilon, fel

Cyn
CRIST
Cylch
580.

⁵ Cald.
newidias-
ant air.

⁶ Cald.
amryfuss-
edd.

^c pen. 2. 5.

⁷ Cald.
llwyddodd.

Cylch
570.

² Cald.
Gweddis
oedd o'm
blaen i.

^a ad. 34.
pen. 2. 44.

⁴ Cald.
ddrws.

Cyn CRIST Cylch 570.	yr hysbysent i mi ddehongliad y breuddwyd. 7 Yna y dewiniaid, yr astronomyddion, y Caldeaid, a'r brudwyr, a ddaethant: a mi a ddywedais y breuddwyd o'u blaen hwynt; ond ei ddehongliad nid hysbysasant i mi. 8 ¶ Ond o'r diwedd daeth Daniel o'm blaen i, (^byr hwn <i>yw</i> ei enw Beltesassar, yn ol enw fy nuw i, yr hwn hefyd <i>y mae</i> yspryd y duwiau sanctaidd ynddo,) a'm breuddwyd a draethais o'i flaen ef, <i>gan ddywedyd</i>. 9 Beltesassar, °pennaeth y dewiniaid, o herwydd i mi wybod <i>fod</i> yspryd y duwiau sanctaidd ynot ti, ac nad oes un dirgelwch yn anhawdd i ti, dywed weledigaethau fy mreuddwyd yr hwn a welais, a'i ddehongliad. 10 A <i>dyma</i> weledigaethau fy mhen ar fy ngwely; Edrych yr oeddwn, ac wele ^abren y'nganol y ddaear, a'i uchder yn fawr. 11 ³Mawr oedd y pren a chadarn, a'i uchder a gyrhaeddai hyd y nefoedd; <i>yr ydoedd</i> hefyd i'w weled hyd yn eithaf yr holl ddaear. 12 Ei ganghennau <i>oedd</i> dêg, a'i ffrwyth yn aml, ac ymborth arno i bob <i>peth</i>: °dano yr ymgysgodai bwystfilod y maes, ac adar y nefoedd a drigent yn ei ganghennau ef, a phob cnawd a fwyttai o hono. 13 Edrych yr oeddwn y'ngweledigaethau fy mhen ar fy ngwely, ac wele wyliedydd a 'sanct yn disgyn o'r nefoedd, 14 Yn llefain ⁴yn groch, ac yn dywedyd fel hyn, Torrwch y pren, ac ysgythrwyd ei wrysg ef, ysgydwyd ei ddail ef, a gwasgerwyd ei ffrwyth: cilied y bwystfil oddi tano, a'r adar o'i ganghennau. 15 Er hynny gadêwch foncyff ei wraidd ef yn y ddaear, mewn rhwym o haiarn a phres, ym mhlith gwellt y maes; gwlycher ef hefyd â gwlyth y nefoedd, a <i>bydded</i> ei ran gyd â'r bwystfilod y'ngwellt y ddaear. 16 Newidier ei galon ef o <i>fod yn galon</i> dyn, a rhodder iddo galon bwystfil: a chyfnewidier saith amser arno. 17 O ordinhâd y gwyliedyddion <i>y mae</i> y peth hyn, a'r dymuniad wrth ymadrodd y rhai sanctaidd; fel y gwypo y rhai byw mai y Goruchaf	a lywodraetha ym mrenhiniaeth dynion, ac a'i rhydd i'r neb y mynno efe, ac a esyd arni y gwaelaf o ddynion. 18 Dyma y breuddwyd a welais i Nebuchodonosor y brenhin. Tithau, Beltesassar, dywed ei ddehongliad ef, o herwydd nas gall holl ddoethion fy nheyrnas hysbysu y dehongliad i mi: eithr ti a elli; am <i>fod</i> yspryd y duwiau sanctaidd ynot ti. 19 ¶ Yna Daniel, yr hwn <i>ydoedd</i> ei enw Beltesassar, a synnodd dros un awr, a'i feddyliau a'i dychrynasant ef. Attebodd y brenhin, a dywedodd, Beltesassar, na ddychryned y breuddwyd ti, na'i ddehongliad. Attebodd Beltesassar, a dywedodd, Fy arglwydd, ⁵<i>dewed</i> y breuddwyd i'th gaseion, a'i ddehongliad i'th elynion. 20 Y pren a welaist, yr hwn a dyfasai, ac a gryfhasai, ac a gyrhaeddasai ei uchder hyd y nefoedd, ac <i>oedd</i> i'w weled ar hyd yr holl ddaear; 21 A'i ddail yn dêg, a'i ffrwyth yn aml, ac ymborth i bob <i>peth</i> ynddo; tan yr hwn y trigai bwystfilod y maes, ac y preswyliai adar y nefoedd yn ei ganghennau: 22 Ti, frenhin, <i>yw</i> efe; tydi a dyfaist, ac a gryfheaist: canys dy fawredd a gynnyddodd, ac a gyrhaeddodd hyd y nefoedd, a'th lywodraeth hyd eithaf y ddaear. 23 A lle y gwelodd y brenhin wyliedydd a sanct yn disgyn o'r nefoedd, ac yn dywedyd, Torrwch y pren, a dinystriwch ef, er hynny gadêwch foncyff ei wraidd ef yn y ddaear, mewn rhwym o haiarn a phres, ym mhlith gwellt y maes, a gwlycher ef â gwlyth y nefoedd, a <i>bydded</i> ei ran gyd â bwystfil y maes, hyd oni chyfnewidio saith amser arno ef: 24 Dyma y dehongliad, O frenhin, a dyma ordinhâd y Goruchaf, yr hwn sydd yn dyfod ar fy arglwydd frenhin. 25 Canys ^hgyrrant ti oddi wrth ddynion, a chyd â bwystfil y maes y bydd dy drigfa, â gwellt hefyd y'th borthant fel eidionau, ac a'th wlychant â gwlyth y nefoedd, a saith amser a gyfnewidia arnat ti, hyd oni wydech mai y Goruchaf sydd yn llywodraethu ym mrenhiniaeth dynion, ac ⁱyn ei rhoddi i'r neb a fynno.	Cyn CRIST Cylch 570. ⁵ Edrych Jer. 29. 7. ^h pen. 5. 21, &c. ⁱ Jer. 27. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
570.k Matt. 21.
20.
Luc 15. 18,
21.b Neu,
iachad f'rh
amryfius-
edd.b Neu,
ar llys.Cylch
569.
1ad. 25.Cylch
563.m Ps. 10. 16.
pen. 2. 44.
a 7. 14.
Mic. 4. 7.
Luc 1. 33.n Es. 40. 15,
17.o Job 9. 12.
Es. 45. 9.

26 A lle y dywedasant am adael bonecyff gwraidd y pren; dy frenhiniaeth fydd sicr i ti, wedi i ti wybod ^k mai y nefoedd sydd yn llywodraethu.

27 Am hynny, frenhin, bydded foddllawn gennyf fy nghynghor, a thorr ymaith dy bechodau trwy gyflawnder, a'th anwireddau trwy drugarhau wrth drueiniaid, *i edrych* a fydd ^e estyniad ar dy heddweh.

28 ¶ Daeth *hyn* oll ar Nebuchodonosor y brenhin.

29 Ym mhen deuddeng mis yr oedd efe yn rhodio ⁶ yn llys brenhiniaeth Babilon.

30 Llefardodd y brenhin, a dywedodd, Onid hon yw Babilon fawr, yr hon a adeiledais i yn frenhindy y'nghryfder fy nerth, ac er gogoniant fy mawrhydi?

31 A'r gair etto y'ngenuau y brenhin, syrthiodd llef o'r nefoedd, *yn dywedyd*, Wrthyt ti, frenhin Nebuchodonosor, y dywedir, Aeth y frenhiniaeth oddi wrthyt.

32 A ¹thi a yrrir oddi wrth ddynion, a'th drigfa *fydd* gyd â bwystfilod y maes; â gwellt y'th borthant fel eidionau; a chyfnewidior saith amser arnat; hyd oni wydech mai y Goruchaf sydd yn llywodraethu ym mrenhiniaeth dynion, ac yn ei rhoddi i'r neb y mynno.

33 Yr awr honno y cyflawnwyd y gair ar Nebuchodonosor, ac y gyrwyd ef oddi wrth ddynion, ac y porodd wellt fel eidionau, ac y gwlychwyd ei gorph ef gan wllith y nefoedd, hyd oni thyfodd ei flew ef fel *plu* eryrod, a'i ewinedd fel *ewinedd* adar.

34 Ac yn niwedd y dyddiau, myfi Nebuchodonosor a ddyrchefais fy llygaid tu a'r nefoedd, a'm gwybodaeth a ddychwelodd attaf, a bendithiais y Goruchaf, a moliennais a gogoneddais yr hwn sydd yn byw byth, am *fod* ^m ei lywodraeth ef yn llywodraeth dragywyddol, a'i frenhiniaeth hyd genhedlaeth a chenedlaeth.

35 ⁿA holl drigolion y ddaear a gyfrifir megis yn ddiddym: ac yn ol ei ewyllys ei hun y mae yn gwneuthur â llu y nefoedd, ac â thrigolion y ddaear; ac nid oes a attalio ei law ef, neu a ddywedo wrtho, ^o Beth yr wyt yn ei wneuthur?

36 Yn yr amser hwnnw y dychwelodd fy synwyr attaf fi, a

deuthum i ogoniant fy mrenhiniaeth, fy harddwch a'm hoywder a ddychwelodd attaf fi, a'm cynghoriaid a'm tywysogion a'm ceisiasant; felly y'm sicrhâwyd yn fy nheyrnas, a chwanegwyd i mi fawredd rhagorol.

37 Yr awr hon myfi Nebuchodonosor ydwyf yn moliannu, ac yn mawrygu, ac yn gogoneddu Brenhin y nefoedd, yr hwn *y mae* ei holl weithredoedd yn wirionedd, a'i lwybrau yn farn, ac a ddichon ddarostwng y rhai a rodiant mewn balchder.

PENNOD V.

1 *Annuwio*l wledd Belsassar. 5 Yr ysgrifennaw, yr hon ni fedrai y dewiniaid mo'i darllen, yn blino y brenhin. 10 Dwyn Daniel ger bron, ar air y frenhines: 17 yntau yn ceryddu y brenhin am ei falchder a'i ddelwaddoliaeth; 25 ac yn darllen, ac yn dirdnad yr ysgrifen. 30 Trosi y llywodraeth at y Mediaid.

BELSASSAR y brenhin a wnaeth wledd fawr i fil o'i dywysogion, ac a yfodd win y'ngwŷydd y mil.

2 Wrth flas y gwin y dywedodd Belsassar am ddwyn y llestri aur ac arian, a ddygasai Nebuchodonosor ei dad ef o'r deml yr hon oedd yn Jerusalem, fel yr yfai y brenhin a'i dywysogion, ei wragedd a'i ordderchadon, ynddynt.

3 Yna y dygwyd y llestri aur a ddygasid o deml tŷ DDUW, yr hwn oedd yn Jerusalem: a'r brenhin a'i dywysogion, ei wragedd a'i ordderchadon, a yfasant ynddynt.

4 Yfasant win, a moliannasant y duwiau o aur, ac o arian, o bres, o haiarn, o goed, ac o faen.

5 ¶ Yr awr honno bysedd llaw dyn a ddaethant allan, ac a ysgrifenasant ar gyfer y canhwylbren ar galchiad pared llys y brenhin; a gwelodd y brenhin ddarn y llaw a ysgrifennodd.

6 Yna y newidiodd ²lliw y brenhin, a'i feddyliau a'i cyffroisant ef, fel y dattododd ³rhwymau ei lwynau ef, ac y curodd ei liniau ef y naill wrth y llall.

7 Gwaeddodd y brenhin ⁴yn groch am ddwyn i mewn yr astronomyddion, y Caldeaid, a'r brudwyr: a llefarodd y brenhin, a dywedodd wrth ddoethion Babilon, Pa ddyn bynnag a ddarlleno yr ysgrifen hon, ac a ddangoso i mi ei dehongliad, efe a wisgir ⁵â phorphor, ac a *gai*ff gadwyn aur am ei wddf,

Cyn
CRIST
Cylch
563.Cylch
538.2 Cald.
disgleir-
dely, neu,
gloywder
y.b Neu,
gureggy-
au,
Es. 5. 27.
Cald. cy-
lymmau,
neu,
rhwymau.4 Cald.
a nerth.5 Neu, dg
ysgarlad.

Cyn
CRIST
Cylch
538.Cyn
CRIST
Cylch
538.

a chaiff lywodraethu yn drydydd yn y deyrnas.

8 Yna holl ddoethion y brenhin a ddaethant i mewn; ond ni fedrent ddarllen yr ysgriflen, na mynegi i'r brenhin ei dehongliad.

9 Yna y mawr-gyffrôdd y brenhin Belsassar, a'i ⁶ wedd a ymnewidiodd ynddo, a'i dywysogion a synasant.

10 ¶ Y frenhines, o herwydd geiriau y brenhin a'i dywysogion, a ddaeth i dŷ y wledd: *a* llefarodd y frenhines, a dywedodd, ^a Bydd fyw byth, frenhin; na chyffrôed dy feddyliau di, ac na newidied dy wedd.

11 ^b Y mae gwr yn dy deyrnas, ^c yr hwn *y mae* yspryd y duwiau sanctaidd ynddo; ac yn nyddiau dy dad y caed ynddo ef oleuni, a deall, a doethineb fel doethineb y duwiau: a'r brenhin Nebuchodonosor dy ⁷ dad a'i gosododd ef ^d yn bennaeth y dewiniaid, astronomyddion, Caldeaid, *a* brudwyr, *sef* y brenhin dy dad di.

12 O herwydd cael yn y Daniel hwnnw, ^e yr hwn y rhoddes y brenhin iddo enw Beltesassar, yspryd rhagorol, a gwybodaeth a ⁸ deall, dehongl breuddwydion, ac egluro damhegion, a ⁹ dattod cylymmau: galwer Daniel yr awrhon, ac efe a ddengys y dehongliad.

13 Yna y dygwydd Daniel o flaen y brenhin: *a* llefarodd y brenhin, a dywedodd wrth Daniel, Ai tydi *yw* Daniel, yr hwn wyt o feibion caethglud Judah, y rhai a ddug y brenhin ² fy nhad i o Judah?

14 Myfi a glywais *sôn* am danat, *fod* yspryd y duwiau ynot, a chael ynot ti oleuni, a deall, a doethineb rhagorol.

15 Ac yr awr hon dygwyd y doethion, yr astronomyddion, o'm blaen, i ddarllen yr ysgriflen hon, ac i fynegi i mi ei dehongliad: ond ni fedrent ddangos dehongliad y peth.

16 Ac mi a glywais am danat ti, y medri ddehongl dehongliadau, a dattod cylymmau; yr awr hon os medri ddarllen yr ysgriflen, a hysbysu i mi ei dehongliad, tydi a wisgir â phorphor, ac *a gei* gadwyn aur am dy wddf, ac a gei lywodraethu yn drydydd yn y deyrnas.

17 ¶ Yna yr atebodd Daniel, ac y dywedodd o flaen y brenhin,

Bydded dy roddion i ti, a dod dy anrhegion i arall; er hynny yr ysgriflen a ddarllenaf i'r brenhin, a'r dehongliad a hysbysaf iddo.

18 O frenhin, y Duw goruchaf a roddes i Nebuchodonosor dy dad di frenhiniaeth, a mawredd, a gogoniant, ac anrhydedd.

19 Ac o herwydd y mawredd a roddasai efe iddo, y bobloedd, y ceuhedloedd, a'r ieithoedd oll, oedd yn crynu ac yn ofni rhagddo ef: yr hwn a fynnai a laddai, a'r hwn a fynnai a gadwai yn fyw; hefyd y neb a fynnai a gyfodai, a'r neb a fynnai a ostyngai.

20 Eithr pan ^f ymgododd ei galon ef, a chaledu o'i yspryd ef ³ mewn balchder, ⁴ efe a ddisgynwyd o orseddfa ei frenhiniaeth, a'i ogoniant a dynnasant oddi wrtho:

21 ⁵ Gyrrwyd ef hefyd oddi wrth feibion dynion, a ⁶ gwnaethpwyd ei galon fel bwystfil, a chyd â'r asynod gwylltion *yr oedd* ei driga: â gwellt y porthasant ef fel eidion, a'i gorph a wlychwyd gan wlith y nefoedd, ^h hyd oni wybu mai y Duw goruchaf oedd yn llywodraethu ym mrenhiniaeth dynion, ac yn gosod arni y neb a fynno.

22 A thithau, Belsassar ei fab ef, ni ddarostyngaist dy galon, er gwybod o honot hyn oll;

23 Eithr ymddyrchefaist yn erbyn Arglwydd y nefoedd, a llestri ei dŷ ef a ddygasant ger dy fron di, a thithau a'th dywysogion, dy wragedd a'th ordderchadon, a yfasoch win ynddynt; a thi a folien-naist dduwiau o arian, ac o aur, o bres, haiarn, pren, a maen, y rhai ni welant, ac ni chlywant, ac ni wyddant *ddim*: ac nid anrhydeddaist y Duw *y mae* dy anadl di yn ei law, ⁱ a'th holl ffyrdd yn eiddo.

24 Yna yr anfonwyd darn y llaw oddi ger ei fron ef, ac yr ysgrifenyd yr ysgriflen hon.

25 ¶ A dyma yr ysgriflen a ysgrifenyd: MENE, MENE, TECEL, UPHARSIN.

26 Dyma ddehongliad y peth: MENE; Duw a rifodd dy frenhiniaeth, ac a'i gorphenodd.

27 TECEL; ^k Ti a bwyswyd yn y cloriannau, ac a'th gaed yn brin.

28 PERES; Rhannwyd dy frenhiniaeth, a rhoddwyd hi i'r ^l Mediaid a'r ^m Persiaid.

29 Yna y gorchymynodd Belsas-

^f pen. 4. 30.³ Neu, *i wneuthur yn falch, neu, traha.*⁴ Cald. *gwnaed iddo ddisgyn.*⁵ pen. 4. 32, &c.⁶ Neu, *gwnaeth ei galon yn ogystal â'r bwystfil.* Cald. *gosodwyd ei galon at y bwystfil, neu, gyd â'r bwystfil.*^h pen. 4. 17.ⁱ Jer. 10. 23.^k Ps. 62. 9.^l Rhagddywedwyd, Es. 21. 2. ad. 31. pen. 9. 1. ^m pen. 6. 28.

Cyn
CRIST
Cylch
538.

n ad. 7.

Cylch
538.

o pen. 9. 1.

e Cald. yn
fab dwy
flwydd, &c.

sar, a hwy a wiskasant Daniel â phorphor, ac â chadwyn aur am ei wdd¹; a chyhoeddwyd am dano, ²y byddai efe yn drydydd yn llywodraethu yn y frenhiniaeth.

30 ¶ Y noson honno y lladdwyd Belsassar brenhin y Caldeaid.

31 ° A Darius y Mediad a gymmerodd y frenhiniaeth, ac efe ⁶yn ddwy flwydd a thri ugain oed.

PENNOD VI.

1 Gwneuthur Daniel yn ben ar y rhaglawiaid; 4 hwythau yn cyd-furiadu yn ei erbyn ef, ac yn cael gan y brenhin osod cyfraith amwyl: 10 achwyn ar Daniel am dorri y gyfraith honno, a'i fwrw i ffau y llewod; 18 a Dduw yn ei gadw ef; 24 y llewod yn difa ei wrthwynebwyr ef: 25 a gosod cyfraith 4 orchymyn moliannu Dduw.

Cylch
538.

GWELODD Darius yn dda osod ar y deyrnas chwe ugain o dywysogion, i fod ar yr holl deyrnas; 2 Ac arnynt hwy yr oedd tri rhaglaw, y rhai yr oedd Daniel yn bennaf o honynt, i'r rhai y rhoddai y tywysogion gyfrif, fel na byddai y brenhin mewn colled.

3 Yna y Daniel hwn oedd yn rhagori ar y rhaglawiaid a'r tywysogion, o herwydd bod yspryd rhagorol ynddo ef: a'r brenhin a feddylodd ei osod ef ar yr holl deyrnas.

Cylch
537.

4 ¶ Yna y rhaglawiaid a'r tywysogion oedd yn ceisio cael achlysur yn erbyn Daniel o ran y frenhiniaeth: ond ni fedrent gael un achos na bai; o herwydd ffyddlawn oedd efe, fel na chaed ynddo nac amryfusedd na bai.

5 Yna y dywedodd y gwŷr hyn, Ni chawn yn erbyn y Daniel hwn ddim achlysur, oni chawn beth o ran cyfraith ei Dduw yn ei erbyn ef.

6 Yna y rhaglawiaid a'r tywysogion hyn a ²aethant ynghyd at y brenhin, ac a ddywedasant wrtho fel hyn; ° Darius frenhin, bydd fyw byth.

2 Neu,
ddaethant
yn derf-
ysgu.a Neh. 2. 3.
ad. 21.

7 Holl raglawiaid y deyrnas, y swyddogion, a'r tywysogion, y cyngoriaid, a'r duciaid, a ymgynghorasant am osod deddf frenhinol, a chadarnhau ³gorchymyn, fod bwrw i ffau y llewod pwy bynnag a archai arch gan un Dduw na dyn dros ddeng niwrnod ar hugain, ond gennyti ti, O frenhin.

3 Neu,
gwahardd-
iad.

8 Yr awr hon, O frenhin, sicrhâ y gorchymyn, a selia yr ysgrifen, fel nas newidier; yn ol ^bcyfraith y

b Est. 1. 19.
a S. 8.

Mediaid a'r Persiaid, yr hon ⁴ni newidir.

9 O herwydd hyn y seliodd y brenhin Darius yr ysgrifen a'r gorchymyn.

10 ¶ Yna Daniel, pan wybu selio yr ysgrifen, a aeth i'w dŷ, a'i ffenestri yn agored yn ei ystafell ° tu a Jerusalem; ^dtair gwaith yn y dydd y gostyngai efe ar ei liniau, ac y gweddiai, ac y cyffesai o flaen ei Dduw, megis y gwnai efe cyn hynny.

11 Yna y gwŷr hyn a ddaethant ynghyd, ac a gawsant Daniel yn gweddio ac yn ymbil o flaen ei Dduw.

12 Yna y nesasant, ac y dywedasant o flaen y brenhin am orchymyn y brenhin; Oni seliaist ti orchymyn, mai i ffau y llewod y bwrw pa ddyn bynnag a ofynai gan un Dduw na dyn ddim dros ddeng niwrnod ar hugain, ond gennyti ti, O frenhin? Attebodd y brenhin, a dywedodd, Y mae y peth yn wir, yn ol cyfraith y Mediaid a'r Persiaid, yr hon ni newidir.

13 Yna yr atebasant ac y dywedasant o flaen y brenhin, Y Daniel, yr hwn sydd o feibion caethglud Judah, ni wnaeth gyfrif o honot ti, frenhin, nac o'r gorchymyn a seliaist, eithr tair gwaith yn y dydd y mae yn gweddio ei weddi.

14 Yna y brenhin, pan glybu y gair hwn, a °aeth yn ddrwg iawn ganddo, ac a roes ei fryd gyd â Daniel ar ei waredu ef: ac a fu hyd fachludiad haul yn ceisio ei achub ef.

e Felly
Marc 6.
28.

15 Yna y gwŷr hynny a ddaethant ynghyd at y brenhin, ac a ddywedasant wrth y brenhin, Gwybydd, frenhin, mai cyfraith y Mediaid a'r Persiaid yw, na newidier un gorchymyn na deddf a osodo y brenhin.

16 Yna yr archodd y brenhin, a hwy a ddygasant Daniel, ac a'i bwriasant i ffau y llewod. Yna y brenhin a lefarodd ac a ddywedodd wrth Daniel, Dy Dduw, yr hwn yr ydwyti yn ei wasanaethu yn wastad, efe a'th achub di.

17 A dygwyd carreg ac a'i gosodwyd ar enau y ffau; a'r brenhin ^fa'i seliodd hi a'i sêl ei hun, ac â sêl ei dywysogion, fel na newidid yr ewyllys am Daniel.

f Felly
Matt. 27.
66.

18 ¶ Yna yr aeth y brenhin i'w lys, ac a fu y noson honno heb fwyd: ac ni adawodd ddwyn ⁵di-

Cyn
CRIST
Cylch
537.e Cald. nid
a hebio.e 1 Bren. 8.
44, 48.
d Pa. 55. 17.

Cyn
CRIST
Cylch
537.

fyrwrch o'i flaen; ei gwsg hefyd a giliodd oddi wrtho.

19 Yna y cododd y brenhin yn fore iawn ar y wawr ddydd, ac a aeth ar frys at ffau y llewod.

20 A phan nesaodd efe at y ffau, efe a lefodd ar Daniel â llais trist. Llefardodd y brenhin, a dywedodd wrth Daniel, Daniel, gwasanaethwr y DUW byw, a all dy DDUW di, yr hwn yr wyt yn ei wasanaethu yn wastad, dy gadw di rhag y llewod?

21 Yna y dywedodd Daniel wrth y brenhin, ^oO frenhin, bydd fyw byth.

22 Fy NUW a anfonodd ei angel, ac ^ha gauodd safnau y llewod, fel na wnaethant i mi niwed: o herwydd puredd a gaed ynof ger ei fron ef; a hefyd ni wneuthum niwed o'th flaen dithau, frenhin.

23 Yna y brenhin fu dda iawn ganddo o'i achos ef, ac a archodd gyfodi Daniel allan o'r ffau. Yna y codwyd Daniel o'r ffau; ac ni chaed niwed arno, o herwydd credu o hono yn ei DDUW.

24 ¶ Yna y gorchymynodd y brenhin, a hwy a ddygasant y gwŷr hynny a gyhuddasant Daniel, ac a'u bwriasant i ffau y llewod, hwy, ¹a'u plant, a'u gwragedd; ac ni ddaethant i waelod y ffau hyd oni orchfygodd y llewod hwynt, a dryllio eu holl esgyrn.

25 ¶ Yna ^ky ysgrifenodd y brenhin Darius at y bobloedd, at y cenhedloedd, a'r ieithoedd oll, y rhai oedd yn trigo yn yr holl ddaear; Heddwch a amlhâer i chwi.

26 Gennyf fi y gosodwyd cyfraith, ar fod trwy holl lywodraeth fy nheyrnas, i bawb grynu ac ofni rhag DUW Daniel: o herwydd efe sydd DDUW byw, ac yn parhau byth; ¹a'i frenhiniaeth ef yw yr hon ni ddifethir, a'i lywodraeth fydd hyd y diwedd.

27 Y mae yn gwaredu ac yn achub, ac yn gwneuthur arwyddion a rhyfeddodau yn y nefoedd ac ar y ddaear; yr hwn a waredodd Daniel ^oo feddiant y llewod.

28 A'r Daniel hwn a lwyddodd yn nheyrnasiad Darius, ac yn nheyrnasiad ^mCyrus y Persiad.

PENNOD VII.

1 Gweledigaeth y pedwar anifail. 9 Brenhiniaeth Duw. 15 Dirnad y weledigaeth.

YN y flwyddyn gyntaf i Belsasar brenhin Babilon, y gwel-

odd Daniel freuddwyd, a gweledigaethau ei ben ar ei wely. Yna efe a ysgrifenodd y breuddwyd, ac a draethodd swm y ²geiriau.

2 Llefardodd Daniel, a dywedodd, Mi a welwn yn fy ngweledigaeth y nos, ac wele bedwar gwynt y nefoedd yn ymryson ar y môr mawr.

3 A phedwar bwystfil mawr a ddaethant i fynu o'r môr, yn amryw y naill oddi wrth y llall.

4 Y cyntaf oedd ^aa fel llew, ac iddo adenydd eryr: edrychais hyd oni thynnwyd ei adenydd, ³a'i gyfodi oddi wrth y ddaear, a sefyll o hono ar ei draed fel dyn, a rhoddi iddo galon dyn.

5 Ac wele anifail arall, yr ail, yn debyg i arth; ac efe a ⁴ymgyfoddodd ar y naill ystlys, ac yr oedd tair asen yn ei safn ef rhwng ei ddannedd: ac fel hyn y dywedent wrtho, Cyfod, bwyttu gig lawer.

6 Wedi hyn yr edrychais, ac wele un arall megis llewpard, ac iddo bedair aden aderyn ar ei gefn: a phedwar pen oedd i'r bwystfil; a rhoddwyd llywodraeth iddo.

7 Wedi hyn y gwelwn mewn gwledigaethau nos, ac wele bedwerydd bwystfil, ofnadwy, ac erchyll, a chryf ragorol; ac iddo yr oedd dannedd mawrion o haiarn: yr oedd yn bwyttu, ac yn dryllio, ac yn sathru y gweddill dan ei draed: hefyd yr ydoedd efe yn amryw oddi wrth y bwystfilod oll y rhai a fuasai o'i flaen ef; ac yr oedd iddo ddeg o gyrn.

8 Yr oeddwn yn ystyried y cynn; ac wele, cyfododd ^bcorn bychan arall yn eu mysg hwy, a thynnwyd o'r gwraidd dri o'r cynn cyntaf o'i flaen ef: ac wele lygaid fel llygaid dyn yn y corn hwnnw, a ^cgenau yn traethu mawrhydri.

9 ¶ Edrychais hyd oni fwriwyd i lawr y gorseddfeydd, a'r Hen ddi-henydd a eisteddodd: ei wisg oedd cyn wŷnned a'r eira, a gwallt ei ben fel gwlan pur; ei orseddfa yn fflam dân, a'i olwynion yn dân poeth.

10 ^dAfon danllyd oedd yn rhedeg ac yn dyfod allan oddi ger ei fron ef: ^emil o filoedd a'i gwasanaethod, a myrdd fyrddiwn a safent ger ei fron: y farn a eisteddodd, ac ^fagorwyd y llyfrau.

11 Edrychais yna, o achos llais y geiriau mawrion a draethodd y corn; ^{ie}, edrychais hyd oni ladd-

Cyn
CRIST
Cylch
555.

² Neu, pethau.

^a Jer. 4. 7.
13. a 48. 40.
Ezec. 17. 3.
Hab. 1. 8.

³ Neu, a'r rhai y cyfodwyd ef oddi wrth. &c.

⁴ Neu, gyfododd un llywodraeth.

^b ad. 21, 24.
pen. 8. 9.

^c ad. 25.
Dat. 13. 5.

^d Ps. 50. 3.
a 97. 3.
Esa. 30. 33.

^e 1 Bren. 22. 19.
Ps. 68. 17.
Dat. 5. 11.

^f Dat. 20. 12.

^k pen. 2. 4.

^h Heb. 11. 33.

¹ Edrych Deut. 24. 16.
² Bren. 14. 6.

^k pen. 3. 29.
a 4. 1.

¹ pen. 2. 44.
a 4. 3, 34.
a 7. 14, 27.
Luc 1. 33.

^o Cald. o lawr.

^m pen. L. 21.

Cylch
555.

Cyn
CRIST
Cylch
555.

⁵ Cald. ac
estyniad
mewn ein-
ioes a
roddwyd
iddynt
tros, &c.
⁶ Ezecl. 1.
26.
Dat. 1. 13.
a 14. 14.

^b pen. 2. 44.
Mic. 4. 7.
Luc 1. 33.
Ioan 12. 34.

⁴ ad. 28.

⁶ Cald.
ngwain.

^{*} Es. 60. 13.
ad. 22.
⁷ Cald.
goruch-
afon.

¹ Dat. 11. 7.
a 13. 7.

^m ad. 18.
Dat. 1. 6.
a 5. 10.

wyd y bwystfil, a difetha ei gorph ef, a'i roddi i'w losgi yn tân.

12 A'r rhan arall o'r bwystfilod, eu llywodraeth a ddygwyd ymaith; ⁵ a rhoddwyd iddynt einioes dros yspaid ac amser.

13 Mi a welwn mewn gweledigaethau nos, ac wele, ⁸ megis Mab y dyn oedd yn dyfod gyd â chymylau y nefoedd; ac at yr Hen ddihenydd y daeth, a hwy a'i dygasant ger ei fron ef.

14 Ac efe a roddes iddo lywodraeth, a gogoniant, a brenhiniaeth, fel y byddai i'r holl bobloedd, cenhedloedd, a ieithoedd ei wasanaethu ef: ^b ei lywodraeth sydd lywodraeth dragwyddol, yr hon nid â ymaith, a'i frenhiniaeth ni ddifethir.

15 ¶ Myfi Daniel a ¹ymofidiais yn fy yspryd y'ngghanol fy ⁶ nghorph, a gweledigaethau fy mhen a'm dychrynasant.

16 Neseais at un o'r rhai a safent ger llaw, a cheisiais ganddo y gwirionedd am hyn oll. Ac efe a ddywedodd i mi, ac a wnaeth i mi wybod dehongliad y pethau.

17 Y bwystfilod mawrion hyn, y rhai sydd bedwar, ydynt bedwar brenhin, y rhai a gyfodant o'r ddaear.

18 Eithr ^k saint y ⁷ Goruchaf a dderbyniant y frenhiniaeth, ac a feddiannant y frenhiniaeth hyd byth, a hyd byth bythoedd.

19 Yna yr ewyllisiais wybod y gwirionedd am y pedwerydd bwystfil, yr hwn oedd yn amrywio oddi wrthynt oll, yn ofnadwy iawn, a'i ddannedd o haiarn, a'i ewinedd o bres; yn bwytt, ac yn dryllio, ac yn sathru y gweddill â'i draed:

20 Ac am y deg corn oedd ar ei ben ef, a'r llall yr hwn a gyfodasai, ac y syrthiasai tri o'i flaen; sef y corn yr oedd llygaid iddo, a genau yn traethu mawrhydri, a'r olwg arno oedd yn arwach na'i gyfeillion.

21 Edrychais, a'r corn hwn ¹ a wnaeth ryfel ar y saint, ac a fu drech na hwynt;

22 Hyd oni ddaeth yr Hen ddihenydd, a ^m rhoddi barn i saint y Goruchaf, a dyfod o'r amser y meddiannai y saint y frenhiniaeth.

23 Fel hyn y dywedodd efe; Y pedwerydd bwystfil fydd y bedwaredd frenhiniaeth ar y ddaear, yr hon a fydd amryw oddi wrth yr holl frenhiniaethau, ac a ddifa

yr holl ddaear, ac a'i sathr hi, ac a'i dryllia.

24 A'r ⁿ deg corn o'r frenhiniaeth hon fydd deg brenhin, y rhai a gyfodant: ac un arall a gyfyd ar eu hol hwynt, ac efe a amrywia oddi wrth y rhai cyntaf, ac a ddarostwng dri brenhin.

25 Ac ^o efe a draetha eiriau yn erbyn y Goruchaf, ac a ddifa saint y Goruchaf, ac a feddwl newidio amseroedd a chyfreithiau: a hwy a roddir yn ei law ef, ^p hyd amser ac amseroedd a rhan amser.

26 Yna yr eistedd y farn, a'i lywodraeth a ddygant, i'w difetha ac i'w distrywio hyd y diwedd.

27 A'r ^a frenhiniaeth a'r llywodraeth, a mawredd y frenhiniaeth dan yr holl nefoedd, a roddir i bobl saint y Goruchaf, yr hwn y mae ei frenhiniaeth yn frenhiniaeth dragwyddol, a phob ⁸ llywodraeth a wasanaethant ac a ufuddhant iddo.

28 Hyd yma y mae diwedd y peth. ^r Fy meddyliau i Daniel a'm dychrynodd yn ddirfawr, a'm gwedd a newidiodd ynof; eithr mi a gedwais y peth yn fy nghalon.

PENNOD VIII.

1 Gweledigaeth yr hwrdd a'r bwch. 13 Y ddwy fil a thri chant o ddyddiau aberth. 15 Gabriel yn cysuro Daniel, ac yn dirnad y weledigaeth.

YN y drydedd flwyddyn o deyrnasiad Belsassar y brenhin, yr ymddangosodd i mi weledigaeth, sef i myfi Daniel, wedi yr hon a ymddangosasai i mi ar y cyntaf.

2 Gwelais hefyd mewn gweledigaeth, (a bu pan welais, mai yn Susan y brenhin-llys, yr hwn sydd o fewn talaeth Elam, yr oeddwn i,) i.e., gwelais mewn gweledigaeth, ac yr oeddwn i wrth afon Ulai.

3 Yna y cyfodais fy llygaid, ac a welais, ac wele ryw hwrdd yn sefyll wrth yr afon, a deugorn iddo; a'r ddau gorn oedd uchel, ac un yn uwch na'r ² llall; a'r uchaf a gyfodasai yn olaf.

4 Gwelwn yr hwrdd yn cornio tu a'r gorllewin, tu a'r gogledd, a thu a'r dehau, fel na safai un bwystfil o'i flaen ef; ac nid oedd a achubai o'i law ef; ond ^a efe a wnaeth yn ol ei ewylls ei hun, ac a aeth yn fawr.

5 Ac fel yr oeddwn yn ystyried, wele hefyd fwch geifr yn dyfod o'r gorllewin, ar hyd wyneb yr holl ddaear, ³ ac heb gyffwrdd â'r ddaear.

Cyn
CRIST
Cylch
555.

ⁿ ad. 7. 8.

^o pen. 8. 24.
25. a 11.
28. 30. 31.

^p pen. 12. 7.

^q Luc 1. 33.
Ioan 12. 34.

⁸ Neu, llywodraethwyr.

^r ad. 15.
pen. 8. 27.
a 10. 8. 16.

Cylch
553.

² Heb. afl.

^a pen. 11. 3.

³ Neu, ac nid oedd a'i cyffwrddas yn y ddaear.

Cyn
CRIST
Cylch
553.

^a Neu, amlwg.
Heb.
golwg.

ar; ac i'r bwch yr oedd corn ⁴hy-nod rhwng ei lygaid.

6 Ac efe a ddaeth hyd at yr hwrdd deugorn a welswn i yn sefyll wrth yr afon, ac efe a redodd atto ef yn angerdd ei nerth.

7 Gwelais ef hefyd yn dyfod hyd at yr hwrdd, ac efe a fu chwerw wrtho, ac a darawodd yr hwrdd, ac a dorrodd ei ddau gorn ef, ac nid oedd nerth yn yr hwrdd i sefyll o'i flaen ef, eithr efe a'i bwriodd ef i lawr, ac a'i sathrodd ef; ac nid oedd a allai achub yr hwrdd o'i law ef.

8 Am hynny y bwch geifr a aeth yn fawr iawn; ac wedi ei gryfhau, torrodd y corn mawr: a chododd pedwar o rai hynod yn ei le ef, ^btu a phedwar gwynt y nefoedd.

9 Ac o un o honynt ^cy daeth allan gorn bychan, ac a dyfodd yn rhagorol, tu a'r dehau, a thu a'r dwyrain, a thu a'r ^dhyfryd-wlad.

10 Aeth yn fawr hefyd ^ehyd lu y nefoedd, a ^ebwriodd i lawr rai o'r llu, ac o'r sêr, ac a'u sathrodd hwynt.

11 Ymfawrygodd hefyd ^fhyd at ^fdywysog y llu, a ^gdygwyl ymaith yr *offrwm* gwastadol ^hoddi arno ef, a bwriwyd ymaith le ei gyssegr ef.

12 ^hA rhoddwyd iddo lu yn erbyn yr *offrwm* beunyddiol o herwydd camwedd, ac efe a fwriodd y gwirionedd i lawr; felly y gwnaeth, ac y llwyddodd.

13 ¶ Yna y clywais ryw sant yn llefaru, a dywedodd rhyw sant arall wrth ⁱy rhyw sant hwnnw oedd yn llefaru, Pa hyd y bydd y weledigaeth *am* yr *offrwm* gwastadol, a chamwedd ^janrhaith, i roddi y cyssegr a'r llu yn sathrfa?

14 Ac efe a ddywedodd wrthyf, Hyd ddwy fil a thri chant o ^kddiwr-nodiau: yna y ^kpurir y cyssegr.

15 ¶ A phan welais i Daniel y weledigaeth, a cheisio o honof y deall, yna wele, safodd ger fy mron megis rhith gwr.

16 A chlywais lais dyn rhwng glannau Ulai, ac efe a lefodd ac a ddywedodd, ^lGabriel, gwna i hwn ddeall y weledigaeth.

17 Ac efe a ddaeth yn agos i'r lle y safwn; a phan ddaeth, mi a ddychrynais, ac ^ma syrthiais ar fy wynneb: ac efe a ddywedodd wrthyf, Deall, fab dyn; o herwydd y

weledigaeth *fydd* yn amser y diwedd.

18 A ⁿthra yr oedd efe yn llefaru wrthyf, syrthiais mewn trwmgwsg i lawr ar fy wyneb: ac efe a gyffyrddodd â mi, ac a'm cyfododd yn fy sefyll.

19 Dywedodd hefyd, Wele fi yn hysbysu i ti yr hyn a fydd yn niwedd y digter; canys ar yr amser gosodedig y *bydd* y diwedd.

20 Yr hwrdd deugorn a welais, *yw* brenhinoedd Media a Phersia.

21 A'r bwch blewog *yw* brenhin Groeg; a'r corn mawr, yr hwn *sydd* rhwng ei lygaid ef, dyna y brenhin cyntaf.

22 Lle y torrwyd ef, ac y cyfododd pedwar yn ei le, pedair brenhiniaeth a gyfodant o'r *un* genedl, ond nid un nerth âg ef.

23 A thu a diwedd eu brenhiniaeth hwynt, pan gyflawner y troseddwy, y cyfyd brenhin wyneb-greulawn, ac yn deall damhegion.

24 A'i nerth ef a gryfhâ, ond nid trwy ei nerth ei hun; ac efe a ddinystria yn rhyfedd, ac a lwydda, ac a wna, ac a ddinystria y cedyrn, ^oa'r bobl sanctaidd.

25 A thrwy ei gyfrwysdra y ffynna ganddo dwyllo; ac efe a ymfawryga yn ei galon, a thrwy ^pheddwch y dinystria efe lawer: ac efe a saif yn erbyn tywysog y tywysogion; ond efe a ddryllir heb law.

26 A gweledigaeth yr hwyr a'r bore, yr hon a draethwyd, sydd wirionedd: ^qselia dithau y weledigaeth, o herwydd dros ddyddiau lawer y *bydd*.

27 ^rMinnau Daniel a euthum yn llesg, ac a fûm glaf *ennyd* o ddyddiau; yna y cyfodais, ac y gwnauthum orchwyl y brenhin, ac a synnais o herwydd y weledigaeth, ond nid oedd neb yn ei deall.

PENNOD IX.

1 Daniel yn ystyried amser y caethiwed; 3 ac yn cyffesu ei bechodau; 16 ac yn gweddio am adnewyddu Jerusalem. 20 Gabriel yn dangos iddo y deg wythnos a thri ugain.

YN y flwyddyn gyntaf i ^sDarius mab Ahasferus, o had y Mediaid, ^tyr hwn a wnaethid yn frenhin ar deyrnas y Caldeaid,

2 Yn y flwyddyn gyntaf o'i deyrnasiad ef, myfi Daniel a ddeallais wrth lyfrau rifedi y blynyddoedd, *am* y rhai y daethai gair yr ARGLWYDD at ^uJeremiah y prophwyd,

Cyn
CRIST
Cylch
553.

¹ pen. 10. 9.
Luc 9. 32.

^b pen. 11. 4.

^c pen. 7. 8.
a 11. 31.

^d Ps. 48. 2.
Ezec. 20. 6.
pen. 11. 16,
41, 45.

^e Neu, yn
erbyn llu y
nefoedd.

^f Dat. 12. 4.

^f Neu,
yn erbyn
tywysog.

^g Jos. 5. 14.
Erod. 23.
38.

^h Num. 28. 3.
a ad. 25.

ⁱ Neu,
ganddo.

^j Neu, Y
llu a rodd-
wyd i fydd
am y cam-
wedd yn
erbyn yr
offrwm
beunydd-
iol.

^k y rhifur
dirgelion,
neu, y
rhifur
rhyfeddol.
Heb.
Palmot.

^l Neu, yn
anrhaith.

^m Heb. hwyf
a bore.

ⁿ Neu, cyf-
iaonheir.

¹ pen. 9. 21.
Luc 1. 19,
26.

^k Ezec. 1.
28.
Dat. 1. 17.

⁵ Heb. a
phobl y
rhaf
sanctaidd.

⁶ Neu,
lwyddiant.

^m pen. 12. 4.
Dat. 22. 10.

ⁿ pen. 7. 28.
a 10. 8, 16.

Cylch
553.

^a pen. 1. 21.
a 6. 28.

² Neu, yn
yr hon y
gwnaed ef
yn fren-
hin.

^b Jer. 25. 12.
a 29. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
538.

y cyflawnai efe ddeng mlynedd a thri ugain yn anghyfannedd-dra Jerusalem.

3 ¶ Yna y troais fy wyneb at yr Arglwydd DUW, i geisio trwy weddi ac ymbil, ynghyd âg ym-
pryd, a sachlian, a lludw.

4 A gweddïais ar yr ARLWYDD fy NUW, a chyffesais, a dywedais, Attolwg, ° Arglwydd DUW mawr ac ofnadwy, ceidwad cyfammmod a thrugaredd i'r rhai a'i carant, ac i'r rhai a gadwant ei orchymynion;

5 ^d Pechasom, a gwnaethom gam-wedd, a buom anwir, gwrthryfelasom hefyd, sef trwy gilio oddi wrth dy orchymynion, ac oddi wrth dy farnedigaethau.

6 Ni wrandawsom chwaith ar y prophwydi dy weision, y rhai a lefarasant yn dy enw di wrth ein brenhinoedd, ein tywysogion, ein tadau, ac wrth holl bobl y tir.

7 ³ I ti, ARLWYDD, y perthyn cyfiawnder, ond i ni gywilydd wynebau, megis heddyw; i wŷr Judah, ac i drigolion Jerusalem, ac i holl Israel, yn agos ac ym mhell, trwy yr holl wledydd lle y gyrraist hwynt, am eu camwedd a wnaethant i'th erbyn.

8 ARLWYDD, y mae cywilydd wynebau i ni, i'n brenhinoedd, i'n tywysogion, ac i'n tadau, o herwydd i ni bechu i'th erbyn.

9 Gan yr ARLWYDD ein DUW y mae trugareddau a maddeuant, er gwrthryfelu o honom i'w erbyn.

10 Ni wrandawsom chwaith ar lais yr ARLWYDD ein DUW, i rodio yn ei gyfreithiau ef, y rhai a roddodd efe o'n blaen ni trwy law ei weision y prophwydi.

11 Iê, holl Israel a droseddasant dy gyfraith di, sef trwy gilio rhag gwrandaw ar dy lais di: am hynny ° y tywalltwyd arnom ni y felldith a'r llw a ysgrifenydd y'ngyfraith Moses gwasanaethwr DUW, am bechu o honom yn ei erbyn ef.

12 Ac ^f efe a gyflawnodd ei eiriau y rhai a lefarodd efe yn ein herbyn ni, ac yn erbyn ein barnwyr y rhai a'n barnent, gan ddwyn arnom ni ddialedd mawr; canys ^g ni wnaethpwyd dan yr holl nefoedd megis y gwnaethpwyd ar Jerusalem.

13 Megis y mae yn ysgrifenedig y'ngyfraith Moses y daeth yr holl ddrygfyd hyn arnom ni: etto nid ymbillasom ⁴ o flaen yr ARLWYDD

ein DUW, gan droi oddi wrth ein hanwiredd, a chan ddeall dy wirionedd di.

14 Am hynny ^h y gwyliodd yr ARLWYDD ar y dialedd, ac a'i dug arnom ni; o herwydd ⁱ cyfiawn yw yr ARLWYDD ein DUW yn ei holl weithredoedd y mae yn eu gwneuthur: canys ni wrandawsom ni ar ei lais ef.

15 Etto yr awr hon, O ARLWYDD ein DUW, ^k yr hwn a ddygaist dy bobl allan o wlad yr Aipht â llaw gref, ac a wnaethost i ti ^l enw megis heddyw, nyni a bechasom, ni a wnaethom anwiredd.

16 ¶ O ARLWYDD, yn ol dy holl gyfiawnderau, attolwg, tröer dy lid-iowgrwydd a'th ddigter oddi wrth dy ddinas Jerusalem, dy fynydd sanctaidd; o herwydd am ein pechodau, ac am anwireddau ein tadau, y mae Jerusalem a'th bobl ^m yn waradwydd i bawb o'n hamgylch.

17 Ond yr awr hon gwrando, O ein DUW ni, ar weddi dy was, ac ar ei ddeisyfiadau, a ⁿ llewyrcha dy wyneb ar dy gyssegr anrheithiedig, er mwyn yr ARLWYDD.

18 Gostwng dy glust, O fy NUW, a chlyw; agor dy lygaid, a gwel ein hanrhaith ni, a'r ddinas y gelwir dy enw di arni: oblegid nid o herwydd ein cyfiawnderau ein hun yr ydym ni yn ^o tywallt ein gweddïau ger dy fron, eithr o herwydd dy aml drugareddau di.

19 Clyw, ARLWYDD; arbed, ARLWYDD; ystyr, O ARLWYDD, a gwna; nac oeda, er dy fwyn dy hun, O fy NUW: o herwydd dy enw di a alwyd ar y ddinas hon, ac ar dy bobl.

20 ¶ A mi etto yn llefaru, ac yn gweddïo, ac yn cyffesu fy mhechod, a phechod fy mhobl Israel, ac yn tywallt fy ngweddi ger bron yr ARLWYDD fy NUW dros fynydd sanctaidd fy NUW;

21 Iê, a mi etto yn llefaru mewn gweddi, yna y gwr ° Gabriel, yr hwn a welsw'n mewn gweledigaeth yn y dechreuad, gan ehedeg yn fuan, ^p a gyffyrddodd â mi ynghylch pryd yr offrmw prydnhawnol.

22 Ac efe a barodd i mi ddeall, ac a ymddiddanodd â mi, ac a ddywedodd, Daniel, deuthum yn awr allan i beri i ti fedru deall.

23 Yn nechreu dy weddïau yr aeth y ^q gorchymyn allan, ac ^q mi

Cyn
CRIST
Cylch
538.

^h Jer. 31. 23.
a 44. 27.

ⁱ Neh. 9. 33.

^k Exod. 6. 1.

a 32. 11.

^l Exod. 14.

13.

^m Ps. 44. 14.

a 79. 4.

ⁿ Num. 6.

25.

Ps. 67. 1.

a 80. 3, 7,

19.

^o Heb.

gwneuthur

i'n deisyf-

iadau

gwympo

ger, &c.

^o pen. 8. 16.

^p pen. 8. 13.

^q Heb. gair.

pen. 10.

12.

^c Deut. 7. 9.
Neh. 1. 5.
a 9. 32.

^d Ps. 106. 6.
Esa. 64. 5,
6, 7.

³ Neu,
Gennyti ti,
Arglwydd
ymae, neu,
Ti, Ar-
glwydd
biau cyf-
iawnder.

^e Lef. 26.
14, &c.
Deut. 28.
15, &c.
a 29. 20, &c.
a 30. 17, 18.
a 31. 17, &c.
a 32. 19, &c.
^f Galar. 2.
17.

^g Galar. 1.
12. a 2. 13.

⁴ Heb. dg
wyneb.

Cyn
CRIST
Cylch
538.

⁷ Heb. gwr
dymuniad-
au.

⁸ Neu, attal.
⁹ Neu, orphen.

² Heb. prophwyd.

¹ Ezra 4. 24.
a 6. 1, 15.

³ Heb. ddy-
chweil ac a
adeileidir.

⁴ Neu, adroy, neu,
clawdd.

⁵ Heb. y'ng huf-
yngder
amseroedd.

⁶ Es. 53. 8.
Marc 9. 12.

⁶ Neu, ni
bydd dim
ganddo,
neu, ni
bydd neb
gyd ag ef.

¹ Matt. 22.
7.

⁷ Neu, yr
ordein-
iwyd
anrhaith,
neu, y
torrir ef
ymaith
trwy
anrhaith.

⁸ Neu,
o herwydd
gmeddu o
ffleidd-dra.

¹ Heb. o
herwydd
asgell
ffleidd-dra.

¹ Matt. 24.
15.

¹ Marc 13.
14.

¹ Luc 21. 20.

¹ Edrych
Es. 10. 22,
23.

pen. 11. 36.

Cylch
534.

² Heb.
fawr.
³ pen. 1. 17.

¹ Gen. 2. 14.

¹ pen. 12. 6.

³ Heb.
un gwr.

¹ d. 1. 13.
14, 15.

¹ Jer. 10. 9.

a ddeuthum i'w fynegi i ti: canys
⁷ anwyl ydwyti ti: ystyr dithau y
peth, a deall y weledigaeth.

24 Deng wythnos a thri ugain a
derfynwyd ar dy bobl, ac ar dy
ddinas sanctaidd, i ⁸ ddibennu cam-
wedd, ac i ⁹ selio pechodau, ac i
wneuthur cymmod dros anwiredd,
ac i ddwyn cyfiawnder tragywydd-
ol, ac i selio y weledigaeth a'r
² brophwydoliaeth, ac i enneinio y
sancteiddiolaf.

25 Gwybydd gan hynny a deall,
y bydd ¹⁰ o fynediad y gorchymyn
allan am adferu ac am adeiladu
Jerusalem, hyd y blaenor Messiah,
saith wythnos, a dwy wythnos a
thri ugain: yr heol a ³ adeileidir
drachefn, a'r ⁴ mur, sef ⁵ mewn am-
seroedd blinïon.

26 Ac wedi dwy wythnos a thri
ugain y lleddir y Messiah, ond
⁶ nid o'i achos ei hun: a ¹ phobl y
tywysog yr hwn a ddaw a ddin-
ystria y ddinas a'r cyssegr; a'i
ddiwedd fydd trwy lifeiriant, a hyd
ddiwedd y rhyfel ⁷ y bydd dinystr
anrheithiol.

27 Ac efe a sicrhâ y cyfammod â
llawer dros un wythnos: ac yn
hanner yr wythnos y gwna efe i'r
aberth a'r bwyd-offrwm beidio; ⁸ a
thrwy ⁹ luoedd ffiaidd yr anrheithia
efe hi, hyd oni thywaller ¹⁰ y diben
terfynedig ar yr anrheithiedig.

PENNOD X.

¹ Daniel, wedi ymddarostwng, yn gweled gwel-
edigaeth. 10 Dychryn yn ei flino ef; a'r
angel yn ei gysuro.

YN y drydedd flwyddyn i Cy-
rus brenhin Persia, y datgudd-
iwyd peth i Daniel, yr hwn y gelwid
ei enw Beltesassar; a'r peth oedd
wir, ond yr amser nodedig oedd
² hir; ac ³ efe a ddeallodd y peth,
ac a gafodd wybod y weledigaeth.

2 Yn y dyddiau hynny y galerais
i Daniel dair wythnos o ddyddiau.

3 Ni fwytteais fara blasus, ac ni
ddaeth cig na gwin yn fy ngenau;
gan ymiro hefyd nid ymirais, nes
cyflawni tair wythnos o ddyddiau.

4 Ac yn y pedwerydd dydd ar
hugain o'r mis cyntaf, fel yr oedd-
wn i wrth ymyl yr afon fawr, honno
yw ¹ Hîdecel;

5 Yna y cyfodais fy llygaid, ac
yr edrychais, ac wele ² ryw wr
wedi ei wisgo â llian, a'i lwynau
³ wedi eu gwregysu âg ⁴ aur coeth
o Uphaz:

6 A'i gorph oedd fel maen beryl,
a'i wyneb fel gwelediad mellden,
a'i lygaid fel lampau tân, a'i freich-
iau a'i draed fel lliw pres gloyw,
a ⁵ sain ei eiriau fel sain tyrfa.

7 A mi Daniel yn unig a welais
y weledigaeth; canys ⁶ y dynion y
rhai oedd gyd â mi ni welsant y
weledigaeth; eithr syrthiodd ar-
nynt ddychryn mawr, fel y ffoisant
i ymguddio.

8 A mi a adawyd fy hunan, ac a
welais y weledigaeth fawr hon, ac
ni thrigodd nerth ynof: canys ⁷ h ⁴ fy
ngwedd a drodd ynof yn llygred-
igaeth, ac nid atteliais nerth.

9 Etto mi a glywais sain ei eiriau
ef: a phan glywais sain ei eiriau
ef, yna ¹ yr oeddwn mewn trwm-
gwsgr ar fy wyneb, a'm hwyneb tu
a'r ddaear.

10 ¶ Ac wele, ¹ llaw a gyffyrddodd
â mi, ac ² a'm gosododd ar fy nglin-
iau, ac ar gledd fy nwyllaw.

11 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Daniel, ¹ wr ² anwyl, deall y geiriau
a lefaraf wrthyf, a saf yn dy sefyll:
canys attat ti y'm hanfonwyd yr
awr hon. Ac wedi iddo ddywedyd
y gair hwn, sefais gan grynu.

12 Yna efe a ddywedodd wrthyf,
Nac ofna, Daniel: o herwydd er y
dydd cyntaf y rhoddaist dy galon i
ddeall, ac i ymgystuddio ger bron
dy Dduw, y gwrandawyd dy eir-
iau; ac o herwydd dy eiriau di y
deuthum i.

13 Ond tywysog teyrnas Persia a
safodd yn fy erbyn un diwrnod ar
hugain: ond wele ³ Michael, ⁴ un
o'r tywysogion pennaf, a ddaeth i'm
cynnorthwyo; a mi a arhosais yno
gyd â brenhinoedd Persia.

14 A mi a ddeuthum i beri i ti
ddeall yr hyn a ddigwydd i'th bobl
yn y dyddiau diweddaf: o herwydd
⁵ y mae y weledigaeth etto dros
ddyddiau lawer.

15 Ac wedi iddo lefaru wrthyf y
geiriau hyn, gosodais fy wyneb tu
a'r ddaear, ac a euthum yn fud.

16 Ac wele, tebyg i ⁶ ddyn a gy-
ffyrddodd â'm gwefusau: yna yr
agorais fy safn, ac y lleferais, ac y
dywedais wrth yr hwn oedd yn
sefyll ar fy nghyfer, O fy arglwydd,
fy ngofidiau a droisant arnaf gan y
weledigaeth, ac nid atteliais nerth.

17 A pha fodd y dichon ⁷ gwasan-
aethwr fy arglwydd yma lefaru wrth
fy arglwydd yma? a minnau yna

Cyn
CRIST
Cylch
534.

¹ Exac. 1.
14.

⁵ Act. 9. 7.

¹ pen. 7. 28.

⁴ Neu,
fy ngrym.

¹ pen. 8. 18.

¹ pen. 9. 21.
Dat. 1. 17.

⁵ Heb. a
wnaeth i
mi sym-
mud ar fy
ngliniau.

¹ pen. 9. 23.

⁶ Heb. dy-
muniadau.

³ ad. 21.
pen. 12. 1.

⁷ Neu,
y blaenaf.

¹ Hab. 2. 3.

⁸ Heb.
feibion
dynion.

⁹ Neu,
gwasan-
aethwr
yma fy
arglwydd.

Cyn
CRIST
Cylch
534.Cyn
CRIST
Cylch
534.

o ad. 11.

ni safodd nerth ynof, ac nid arhodd ffyn ynof.

18 Yna y cyffyrddodd eilwaith â mi fel dull dyn, ac a'm cryfhaodd i, 19 Ac a ddywedodd, Nac ofna, ° wr anwyl; heddwch i ti, ymnertha, ië, ymnertha. A phan lefarasai efe wrthyf, ymnerthais, a dywedais, Llefared fy arglwydd; o herwydd cryfheiaist fi.

20 Ac efe a ddywedodd, A wyddost ti paham y deuthum attat? ac yn awr dychwelaf i ryfela â thywysog Persia: ac wedi i mi fyned allan, wele, tywysog tir Groeg a ddaw.

21 Eithr mynegaf i ti yr hyn a hysbyswyd yn ysgrhythyr y gwirionedd; ac nid oes un yn ²ymegnio gyd â mi yn hyn, ond ^pMichael eich tywysog chwi.

PENNOD XI.

1 Dinystr Persia gan frenhin Groeg. 5 Y cyngbreiriau a'r cadau rhwng brenhin y dehau a brenhin y gogledd. 30 Rhuthr a chreulonder y Rhufeiniaid.

2 Neu, dal.

P ad. 13.
Judas 9.
Dat. 12. 7.

a pen. 5. 31.

AC yn y flwyddyn gyntaf i ^aDarius y Mediad, y sefais i i'w gryfhau ac i'w nerthu ef.

2 Ac yr awr hon y gwirionedd a fynegaf i ti; Wele, tri brenhin etto a safant o fewn Persia, a'r pedwerdd a fydd cyfoethocach na *hwylt* oll: ac fel yr ymgadarnhao efe yn ei gyfoeth, y cyfyd efe bawb yn erbyn teyrnas Groeg.

b pen. 8. 4.

3 A ^bbrenhin cadarn a gyfyd, ac a lywodraetha â llywodraeth fawr, ac a wna fel y mynno.

4 A phan safo efe, dryllir ei deyrnas, ac a'i rhennir tu a phedwar gwynt y nefoedd; ac nid i'w hiliogaeth ef, ° nac fel ei lywodraeth a lywodraethodd efe: o herwydd ei frenhiniaeth ef a ddiwreiddir i eraill heb law y rhai hynny.

c pen. 8. 22.

5 ¶ Yna y cryfhâ brenhin y dehau, ac *un* o'i dywysogion: ac efe a gryfhâ uwch ei law ef, ac a lywodraetha: llywodraeth fawr *fydd* ei lywodraeth ef.

6 Ac yn niwedd blynyddoedd yr ²ymgyssylltant; canys merch brenhin y dehau a ddaw at frenhin y gogledd i wneuthur ³cymmod; ond ni cheidw hi nerth y braich; ac ni saif yntau, na'i fraich: eithr rhoddir hi i fynu, a'r rhai a'i dygasant hi, a'r hwn ⁴a'i cenhedlodd hi, a'i chymhorthwr, yn yr amseroedd *hyn*.

2 Heb.
ymgyssylltant.
achant.3 Heb.
uniondeb,
neu, yr
sawon.4 Neu, a
esgorodd
hi.

7 Eithr yn ei le ef y saif *un* allan o flaguryn ei gwraidd hi, yr hwn a ddaw â llu, ac a â i amddiffynfa brenhin y gogledd, ac a wna yn eu herbyn hwy, ac a orchfyga;

8 Ac a ddwg hefyd i gaethiwed i'r Aipht, eu duwiau hwynt, a'u tywysogion, a'u dodrefn anwyl o arian ac aur; ac efe a bery *fwy* o flynyddoedd na brenhin y gogledd.

9 A brenhin y dehau a ddaw i'w deyrnas, ac a ddychwel i'w dir ei hun.

10 A'i feibion a ⁵gyffrôir, ac a gasglant dyrfa o luoedd mawrion: a chan ddyfod y daw *un*, ac a lif-eiria, ac a â trosodd: yna efe a ddychwel, ac a gyffrôir hyd ei amddiffynfa ef.

5 Neu,
ryfelant.

11 Yna y cyffry brenhin y dehau, ac yr â allan, ac a ymladd âg ef, *sef* â brenhin y gogledd: ac efe a gyfyd dyrfa fawr; ond y dyrfa a roddir i'w law ef.

12 Pan gymmerer ymaith y dyrfa, yr ymddyrchafa ei galon, ac efe a gwympa fyrdiwn; er hynny ni bydd efe cryf.

13 Canys brenhin y gogledd a ddychwel, ac a gyfyd dyrfa fwy na'r gyntaf, ac ⁶ym mhen ennyd o flynyddoedd, gan ddyfod y daw â llu mawr, ac â chyfoeth mawr.

6 Heb.
yn niferedd
amseroedd
blynydd-
oedd.

14 Ac yn yr amseroedd hynny llawer a safant yn erbyn brenhin y dehau; ⁷a'r yspeilwyr o'th bobl a ymddyrchafant i sicrhau y weledigaeth; ond hwy a syrthiant.

7 Heb.
a meibion
yspeilwyr
o'th bobl.

15 Yna y daw brenhin y gogledd, ac a fwrw glawdd, ac a ennill ⁸y dinasoedd caerog, ond breichiau y dehau ni wrthsafant, ⁹na'i bobl ddewisol ef; ac ni *bydd* nerth i sefyll.

8 Heb.
ddinas yr
amddiffyn-
fagedd.9 Heb.
na phobl ef
ddewis ef.

16 A'r hwn a ddaw yn ei erbyn ef a wna fel y mynno, ac ni *bydd* a safo o'i flaen; ac efe a saif ²yn ^dy wlad hyfryd, a thrwy ei law ef y difethir hi.

2 Heb.
y'ngwlad
harddwch,
neu,
addurn.

17 Ac efe a esyd ei wyneb ar fyned â chryfder ei holl deyrnas, ³a rhai uniawn gyd âg ef; fel hyn y gwna: ac efe a rydd iddo ferch gwragedd, ⁴gan ei llygru hi; ond ni saif hi *ar ei du ef*, ac ni bydd hi gyd âg ef.

3 pen. 8. 9.
ad. 41, 45.3 Neu, ac
uniondeb4 Heb. i'w
llygru hi.

18 Yna y try efe ei wyneb at yr ynysoedd, ac a ennill lawer; ond pennaeth a bair i'w warth ef beidio, ⁵er ei fwyn ei hun, ⁶heb warth iddo ei hun: efe a'i dettry arno ef.

5 Heb. iddo
ei hun,
neu, trosto
ei hun.6 Heb. heb
ei warth.

Cyn
CRIST
Cylch
534.

⁷ Heb.
a baro &
drethau
fymed
trosodd.

^e pen. 7. 8.
a 8. 9.

Cyflawnwyd
cylch
171.

⁸ Neu, Yn
heddychol
y daw efe
i leodd
brasaf y
dalaeth.

Cyflawnwyd
cylch
170.

⁹ Heb. A'r
ddau fren-
hin hyn, eu
calon hwy
a fydd, &c.
⁸ ad. 29, 35,
40.

^b ad. 22.
Cyflawnwyd
cylch
169.

Cyflawnwyd
cylch
168.

¹ pen. 8. 11.
a 12. 11.

19 Ac efe a dry ei wyneb at amddiffynfeydd ei dir ei hun: ond efe a dramgwydda, ac a syrth, ac nis ceir ef.

20 Ac yn ei le ef y saif un ⁷ a gyfyd drethau y'ngogoniant y deyrnas: ond o fewn ychydig ddyddiau y distrywir ef; ac nid mewn dig, nac mewn rhyfel.

21 Ac yn ei le yntau y saif ^e un dirmygus, ac ni roddant iddo ogoniant y deyrnas: eithr efe a ddaw i mewn yn heddychol, ac a ymeifi yn y frenhiniaeth trwy weniaith.

22 Ac â breichiau llifeiriant y llifir trostynt o'i flaen ef, ac y dryllir hwynt, a ^f thywysog y cyfammod hefyd.

23 Ac wedi ymgyfeillach âg ef, y gwna efe dwyll: canys efe a ddaw i fynu, ac a ymgryfhâ âg ychydig bobl.

24 ⁸ I'r dalaeth heddychol a bras y, daw efe, ac a wna yr hyn ni wnaeth ei dadau, na thadau ei dadau: ysglyfaeth, ac yspail, a golud, a daena efe yn eu mysg: ac ar gestyll y bwriada efe ei fwriadau, *sef* dros amser.

25 Ac efe a gyfyd ei nerth a'i galon yn erbyn brenhin y dehau â llu mawr: a brenhin y dehau a ymesyd i ryfel â llu mawr a chryf iawn; ond ni saif efe: canys bwrriadant fwriadau yn ei erbyn ef.

26 Y rhai a fwyttânt ran o'i fwyd ef a'i difethant ef, a'i lu ef a lifeiria; a llawer a syrth yn lladdedig.

27 ⁹ A chalon y ddau frenhin hyn *fydd* ar wneuthur drwg, ac ar un bwrdd y traethant gelwydd; ond ni thyccia: canys ^e etto *y bydd* y diwedd ar yr amser nodedig.

28 Ac efe a ddychwel i'w dir ei hun â chyfoeth mawr; ^a a'i galon *fydd* yn erbyn y cyfammod sanctaidd: felly y gwna efe, ac y dychwel i'w wlad.

29 Ar amser nodedig y dychwel, ac y daw tu a'r dehau; ac ni bydd fel y *daith* gyntaf, neu fel yr olaf.

30 ⁷ Canys llongau Chittim a ddeuant yn ei erbyn ef; am hynny yr ymofidia, ac y dychwel, ac y digia yn erbyn y cyfammod sanctaidd: felly y gwna efe, ac y dychwel; ac efe a ymgynghora â'r rhai a adawant y cyfammod sanctaidd.

31 Breichiau hefyd a safant ar ei du ef, ac ¹ a halogant gyssegr yr

amddiffynfa, ac a ddygant ymaith y gwastadol *aberth*, ac a osodant *yno* y ffield-dra ² anrheithiol.

32 ³ A throeddwy'r cyfammod a lygra efe trwy weniaith: eithr y bobl a adwaenant eu Duw, a fyddant gryfion, ac a ffynnant.

33 A'r rhai synhwyrol ym mysg y bobl a ddysgant lawer; etto syrthiant trwy y cleddyf, a thrwy dân, trwy gaethiwd, a thrwy yspail, ddyddiau *lawer*.

34 A phan syrthiant, â chymmorth bychan y cymhorthir hwynt: eithr llawer a lŷn wrthynt hwy trwy weniaith.

35 A *rhai* o'r deallgar a syrthiant ⁴ i'w ^k puro, ac i'w glanhâu, ac i'w cannu, hyd amser y diwedd: ¹ canys *y mae* etto dros amser nodedig.

36 A'r brenhin a wna wrth ei ewyllys ei hun, ac a ymddyrrha, ac a ymfawryga uwch law pob duw; ac ^m yn erbyn Duw y duwiau y traetha efe bethau rhyfedd, ac a lwydda nes diweddu y digter: canys yr hyn a ordeiniwyd, a fydd.

37 Nid ystyria efe Dduw ei dadau, na serch ar wragedd, i.e. nid ystyria un duw: canys goruwch pawb yr ymfawryga.

38 ⁵ Ac efe a anrhydedda Dduw ⁶ y nerthoedd yn ei le ef: i.e. duw yr hwn nid adwaenai ei dadau a ogonedda efe âg aur ac âg arian, ac â meini gwerthfawr, ac â phethau ⁷ dymunol.

39 Fel hyn y gwna efe ⁸ yn yr amddiffynfeydd cryfaf gyd â duw dieithr, yr hwn a gydnebydd efe, ac a chwanega ei ogoniant: ac a wna iddynt lywodraethu ar lawer, ac a ranna y tir am ⁹ werth.

40 Ac yn amser y diwedd yr ymgornia brenhin y dehau âg ef, a brenhin y gogledd a ddaw fel corwynt yn ei erbyn ef, â cherbydau, ac â marchogion, ac â llongau lawer; ac efe a ddaw i'r tiroedd, ac a lifa, ac a â trosodd.

41 Ac efe a ddaw ² i'r ^a hyfryd-wlad, a llawer o *wledydd* a syrthiant: ond y rhai hyn a ddiangant o'i law ef, Edom, a Moab, a phen-naf meibion Ammon.

42 Ac efe ³ a estyn ei law ar y gwledydd; a gwlad yr Aipht ni bydd diangol.

43 Eithr efe a lywodraetha ar drysorau aur ac arian, ac ar holl anwyl bethau yr Aipht: y Libyaid

Cyn
CRIST
Cylch
534.

² Neu, a
bair synnu.

³ Neu,
Ac i dros-
eddwyr y
cyfammod
y gwna efe
vagrithio:
eithr, &c.

⁴ Neu,
i buro â
hwynt, ac
i lanhâu,
ac i gannu,
&c.

^k pen. 12.
10.

¹ ad. 29.

^m pen. 7. 8.
a 8. 25.

⁵ Neu, Ac
am y Duw
Hollalluog,
yn ei
orsedd yr
anrhyd-
edda: i.e.
efe a an-
rhydedda
Dduw nid
adwaenai
ei dadau
ef, âg aur,
&c.

⁶ Neu, yr
amddiffyn-
feydd.
Heb.
Mauzzim.

⁷ Neu,
hyfryd.

⁸ Heb.
y'ng had-
ernid am-
ddiffyn-
feydd.

⁹ Neu, *chw*.

² Neu,
i wlad
hwyntuoch,
neu,
addurn.
ⁿ ad. 16.

³ Heb.
a enbyn
allan ei
law.

Cyn
CRIST
Cylch
534.

⁴ Heb.
ar fynydd
harddwch,
neu,
addurn
sanctaid-
rwydd.
^o Ps. 48. 2.
ad. 16, 41.
⁵ Neu,
hardd.
⁶ i'w ddiw-
edd.

hefyd a'r Ethiopiaid *fyddant* ar ei ol ef.

44 Eithr chwedlau o'r dwyrain ac o'r gogledd a'i trallodant ef: ac efe a â allan mewn llied mawr i ddi-fetha, ac i ddirodi llawer.

45 Ac efe a esyd bebyll ei lys rhwng y moroedd, ⁴ ar ^o yr ⁵ hyfryd fynydd sanctaidd: etto efe a ddaw ⁶ hyd ei derfyn, ac ni *bydd* cyn-northwyrwr iddo.

PENNOD XII.

1 *Michael a wared Israel o'i flinderau.* 5 *Dangos yr amseroedd i Daniel.*

AC yn yr amser hwnnw y saif Michael y tywysog mawr, yr hwn sydd yn sefyll dros feibion dy bobl: yna ^a y bydd amser blinder, y cyfryw ni bu er pan yw cenedl hyd yr amser hwnnw: ac yn yr amser hwnnw y gwaredir dy holl bobl, y rhai a gaffer yn ysgrifenedig yn ^b y llyfr.

2 A llawer o'r rhai sydd yn cysgu yn llwch y ddaear a ddeffroant, ^c rhai i fywyd tragywyddol, a ^d rhai i warth a dirmyg tragywyddol.

3 ^a A'r ² doethion ^f a ddisgleiriant fel disgleirdeb y ffurfafen; a'r rhai a droant lawer i gyfiawnder, a *fyddant* ^g fel y sêr byth yn dragywydd.

4 ^h Tithau, Daniel, ⁱ cau ar y geiriau, a selia y llyfr hyd amser y diwedd: llawer a gynniweirant, a gwybodaeth a amlhêir.

5 ¶ Yna myfi Daniel a edrychais, ac welâ ddau eraill yn sefyll, un

o'r tu yma ar fin yr afon, ac un *arall* o'r tu arall ar fin yr afon.

6 Ac *un* a ddywedodd wrth yr hwn a wisgasid â ^k llian, yr hwn *ydoedd* ³ ar ddyfroedd yr afon, Pa hyd *fydd* hyd ddiwedd y rhyfedd-odau hyn?

7 ¹ Clywais hefyd y gwr a wisgasid â llian, yr hwn *ydoedd* ar ddyfroedd yr afon, pan ddyrchafodd efe ei law ddehau a'i aswy tu a'r nef-oedd, ac y tyngodd i'r hwn sydd yn byw yn dragywydd, ^m y *bydd* dros amser, amserau, a ⁴ hanner: ac wedi darfod gwasgaru nerth y bobl sanctaidd, y gorphenir hyn oll.

8 Yna y clywais, ond ni ddeallais: eithr dywedais, O fy arglwydd, beth *fydd* diwedd y *pethau* hyn?

9 Ac efe a ddywedodd, Dos, Daniel: canys cauwyd a ⁿ seliwyd y geiriau hyd amser y diwedd.

10 ^o Llawer a burir, ac a gennir, ac a brofir; eithr y rhai drygionus a wnant ddrygioni: ac ni ddeall yr un o'r rhai drygionus; ond ^p y rhai doethion a ddeallant.

11 Ac o'r amser y tynner ymaith ^q y gwastadol *aberth*, ⁵ ac y gosoder i fynu ^r y ffield-dra ⁶ anrheithiol, y *bydd* mil dau cant a deg a phedwar ugain o ddyddiau.

12 Gwên ei fyd a ddisgwylio, ac a ddêl hyd y mil tri chant a phym-theg ar hugain o ddyddiau.

13 Dos dithau hyd y diwedd: ⁷ canys gorphwysi, a sefi yn dy ran yn niwedd y dyddiau.

Cyn
CRIST
Cylch
534.

² pen. 10. 5.
³ Heb.
oddi er.

¹ Dat. 10. 5.
6.

^m pen. 7. 25.
Dat. 12. 14.
⁴ Neu,
rhan.

ⁿ ad. 4.

^o pen. 11.
35.
Zech. 13.
9.

^p pen. 11.
33, 35.

^q pen. 8. 11.

⁵ Heb.
i ddodi y
ffield-dra,
&c.

^r pen. 11.
31.

⁶ Neu, a
bair synnu.

⁷ Neu, a
gorphwysgi.

LLYFR HOSEA.

PENNOD I.

1 *Hosea, er mwyn dangos barn Duw am but-teindra ysprydol, yn cymmeryd Gomer yn wraig; 4 ac yn cenhedlu Jezreel, 6 a Lo-ruhamah, 8 a Lo-ammi. 10 Edfryd Judah ac Israel.*

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at Hosea, mab Beerî, yn nyddiau Uzziâh, Jotham, Ahaz, a Hezecîah, brenhinoedd Judah, ac yn nyddiau Jeroboam mab Joas, brenhin Israel.

2 Dechreu ymadrodd yr AR-GLWYDD trwy Hosea. Yr AR-GLWYDD a ddywedodd wrth Hosea, ^a Dos, cymmer i ti wraig o odineb, a phlant o odineb: o herwydd ^b y

mae y wlad gan butteinio yn put-teinio oddi ar ol yr ARGLWYDD.

3 Ac efe a aeth ac a gymmerodd Gomer merch Diblaim; ac hi a feichiogodd, ac a ddug iddo ef fab.

4 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrtho, Galw ei enw ef Jezreel: canys ar fyrder y ² dialaf waed Jezreel ar dŷ Jehu, ac y gwnaf i frenhiniaeth tŷ Israel ddarfod.

5 A'r dydd hwnnw y torraf fwa Israel ynglyn Jezreel.

6 ¶ A hi a feichiogodd eilwaith, ac a esgorodd ar ferch. A dywedodd *yr Arglwydd* wrtho, Galw ei henw hi ³ Lo-ruhamah; am na chwanegaf drugarhâu wrth dŷ Is-

Cyn
CRIST
Cylch
785.

² Heb.
ymwelaf d
gwaed.

³ Sef,
Heb gael
brugareidd.

Cyn
CRIST
Cylch
785.

^a Neu, fel y cwbl-faddewon iddynt.
^c Zech. 4. 6.
a 9. 10.

⁵ Sef, Nid fy mhobl i.

^d Gen. 32. 12.

^e Rhuf. 9. 25, 26.
¹ Petr. 2. 10.

⁶ Neu, yn lle yr hym a ddywedwyd wrthynt.

^f Esa. 11. 13.
Jer. 3. 18.
Ezec. 34. 23. a 37. 16—24.

² Sef, Fy mhobl i.

³ Sef, Yr hon a drugarhawyd wrthi.
^a Esa. 50. 1.

^b Ezec. 16. 25.

^c Ezec. 16. 4.

^d ad. 8. 12.
Jer. 44. 17.

^e Job 3. 23.
a 19. 8.
Galar. 3. 7, 9.

rael; ⁴eithr dygaf hwynt ymaith yn llwyr.

⁷ Ac etto mi a drugarhâf wrth dŷ Judah, ac a'u cadwaf hwynt trwy yr ARGLWYDD eu DUW; ac ^cnid â bwa, nac â chleddyf, nac â rhyfel, nac â meirch, nac â marchogion, y cadwaf hwynt.

⁸ ¶ A hi a ddiddynodd Loruhamah, ac a feichiogodd, ac a esgorodd ar fab.

⁹ A DUW a ddywedodd, Galw ei enw ef ⁵Lo-ammi: canys nid ydych bobl i mi, ac ni byddaf i chwithau yn DDUW.

¹⁰ ¶ Etto ^dbydd nifer meibion Israel fel tywod y môr, yr hwn nis mesurir, ac nis cyfrifir: a ^ebydd, ⁶yn y man lle y dywedwyd wrthynt, Nid pobl i mi ydych chi, y dywedir yno wrthynt, Meibion y DUW byw ydych.

¹¹ ^fYna meibion Judah a meibion Israel a gesglir ynghyd, a hwy a osodant iddynt un pen; a deuant i fynu o'r tir: canys mawr fydd dydd Jezreel.

PENNOD II.

¹ Delw-addoliaeth y bobl; ⁶ a barn Duw yn eu herbyn hwy: ¹⁴ y mae yn addaw cymmodi â hwynt.

DYWEDWCH wrth eich brodyr, ²Ammi; ac wrth eich chwïor-ydd, ³Ruhamah.

² Dadleuwch â'ch mam, dadleuwch: canys ^anid fy ngwraig yw hi, ac nid ei gwr hi ydwyf finnau: bwried hithau ymaith ei ^bphutteindra o'i golwg, a'i godineb oddi rhwng ei bronnau;

³ Rhag i mi ei diosg hi yn noethlymmun, a'i gosod fel y dydd ^cy ganed hi, a'i gwneuthur fel anialwch, a'i gosod fel tir diffaeth, a'i lladd â syched.

⁴ Ac ar ei phlant ni chymmeraf drugaredd; am eu bod yn blant godineb.

⁵ Canys eu mam hwynt a butteiniodd; gwaradwyddus y gwnaeth yr hon a'u hymddûg hwynt: canys dywedodd hi, Af ar ol fy nghariadau, ^dy rhai sydd yn rhoi fy mara a'm dwfr, fy ngwlan a'm llin, fy olew a'm diodydd.

⁶ ¶ Am hynny wele, ^emi a gauaf i fynu dy ffordd di â drain, ac a furiaf fur, fel na chaffo hi ei llwybrau.

⁷ A hi a ddilyn ei chariadau, ond nis goddiwes hwynt; a hi a'u

cais hwynt, ond nis caiff: yna y dywed, Af a dychwelaf at fy ngwr cyntaf; canys gwell oedd arnaf fi yna nag yr awr hon.

⁸ Ac ni wyddai hi mai myfi a roddais iddi yd, a ⁴gwin, ac olew, ac a amlheais ei harian a'i haur, y rhai ⁵a ddarparasant hwy i Baal.

⁹ Am hynny y dychwelaf, a chymmeraf fy yd yn ei amser, a'm gwin yn ei dymmor; a ⁶dygaf ymaith fy ngwlan a'm llin a guddiai ei noethni hi.

¹⁰ A ^fmi a ddatguddiaf bellach ei ⁷brynti hi y'ngolwg ei chariadau; ac nis gwared neb hi o'm llaw i.

¹¹ Gwnaf hefyd i'w holl orfoledd hi, ei gwyliau, ei newydd-leuadau, a'i Sabbathau, a'i holl uchel-wyliau, beidio.

¹² A mi a anrheithiaf ei gwinwydd hi a'i ffigyswydd, ⁸am y rhai y dywedodd, Dyma fy ngwobrwyon y rhai a roddodd fy nghariadau i mi; ac ^hmi a'u gosodaf yn goedwig, a bwystfilod y maes a'u difa hwynt.

¹³ A mi a ymwelaf â hi am ddyddiau Baalim, yn y rhai y llosgodd hi arogl-darth iddynt, ac y gwisgodd ei chlust-fodrwiau a'i thlysau, ac yr aeth ar ol ei chariadau, ac yr anghofiodd fi, medd yr ARGLWYDD.

¹⁴ ¶ Am hynny wele, mi a'i denaf hi, ac a'i dygaf i'r anialwch, ac a ddywedaf wrth fodd ei chalon.

¹⁵ A mi a roddaf iddi ei gwinllannoedd o'r fan honno, a ⁱdyffryn Achor yn ddrws gobaith; ac yno y cân hi, fel ^kyn nyddiau ei hieuengetid, ac megis yn y dydd y daeth hi i fynu o wlad yr Aipht.

¹⁶ Y dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD, y'm gelwi ⁸Issi, ac ni'm gelwi mwyach ⁹Baali.

¹⁷ Canys ¹bwriaf enwau Baalim allan o'i genau hi, ac nis coffeir hwy mwyach wrth eu henwau.

¹⁸ A'r dydd hwnnw y gwnaf ^mammod drostynt âg anifeiliaid y maes, ac âg ehediaid y nefoedd, ac âg ymlusgiaid y ddacae; ⁿa'r bwa, a'r cleddyf, a'r rhyfel, a dorraf ymaith o'r ddacae, a gwnaf iddynt orwedd yn ddiogel.

¹⁹ A mi a'th ddyweddiaf â mi fy hun yn dragywydd; ie, dyweddiaf di â mi fy hun mewn cyfiawnder, ac mewn barn, ac mewn tiriondeb, ac mewn trugareddau.

²⁰ A dyweddiaf di â mi mewn

Cyn
CRIST
Cylch
785.

⁴ Heb. gwin newydd.

⁵ Neu, a weithiasant yn Baal.

⁶ Neu, gor-eegynaf.

^f Ezec. 16. 37. a 23. 29.

⁷ Neu, hysgelderder, neu, hynfydrywyd.

⁸ ad. 5.

^h Ps. 80. 12, 13.
Esa. 5. 5.

ⁱ Jos. 7. 26.
Esa. 65. 10.

^k Jer. 2. 2.
Ezec. 16. 22, 60.

⁸ Sef, Fy ngwr.

⁹ Sef, Fy arglwydd.

¹ Exod. 23. 13.
Jos. 23. 7.
Ps. 16. 4.
Zech. 13. 2.

^m Job 5. 23.
Esa. 11. 6.
Ezec. 34. 25.

ⁿ Ps. 46. 9.
Esa. 2. 4.
Ezec. 39. 9.
Zech. 9. 10.

Cyn
CRIST
Cylch
785.

o Jer. 31.
33, 34.
p Zech. 8.
12.

q Jer. 31. 27.
Zech. 10. 9.

r pen. 1. 10.
Rhuf. 9. 28.
1 Petr. 2.
10.

a pen. 1. 2.

2 Heb.
grawenwin.

3 Heb.
lethec.
b Deut. 21.
13.

c pen. 10. 3.

4 Heb.
esgyl-beth.

d Jer. 30. 9.
Ezec. 34.
23.
a 37. 22.
e Es. 2. 2.
Mic. 4. 1.

Cylch
780.
a Es. 1. 18.
a 3. 13.
Jer. 25. 31.
pen. 12. 2.
Mic. 6. 2.

o Jer. 4. 28.
a 12. 4.
Seph. 1. 3.

ffyddlondeb; a °thi a adnabyddi
yr ARGLWYDD.

21 A'r dydd hwnnw p y gwranda-
dawaf, medd yr ARGLWYDD, ar y
nefoedd y gwrandaawaf; a hwythau
a wrandawant ar y ddaear;

22 A'r ddaear a wrendy ar yr ŷd,
a'r gwin, a'r olew; a hwythau a
wrandaawant ar Jezreel.

23 A °mi a'i hauaf hi i mi fy
hun yn y ddaear, ac a drugarhâf
wrth yr hon ni chawsai drugar-
edd; ac °a ddywedaf wrth y rhai
nid oedd bobl i mi, Fy mhobl wyt
ti: a hwythau a ddywedant, O fy
Nuw.

PENNOD III.

1 Trwy lankâu godineb-wraig, 4 y dangosir
anghyfannedd-dra Israel o flaen ei adferiad.

YNA yr ARGLWYDD a ddywed-
odd wrthyf, °Dos etto, câr
wraig, (hoff gan ei chyfaill, a hi-
thau wedi torri ei phriodas,) yn ol
cariad yr ARGLWYDD ar feibion Is-
rael, a hwythau yn edrych ar ol
duwiau dieithr, ac yn hoffi costrel-
au °gwin.

2 A mi a'i prynais hi i mi er
pymtheg o arian, ac er homer o
haid, a °hanner homer o haid:

3 A dywedais wrthi, °Aros am
danaf lawer o ddyddiau; na phut-
teinia, ac na fydd i wr arall: a
minnau a fyddaf felly i tithau.

4 Canys llawer o ddyddiau yr
erys meibion Israel °heb frenhin,
a heb dywysog, a heb aberth, a
heb °ddelw, a heb ephod, a heb
teraphim.

5 Wedi hynny y dychwel meibion
Israel, ac y ceisiant yr ARGLWYDD
eu DUW, a °Dafydd eu brenhin;
ac a barchant yr ARGLWYDD a'i
ddaioni yn °y dyddiau diweddaf.

PENNOD IV.

1 Barnedigaethau Duw yn erbyn pechodau y
bobl, 6 a'r offeiriad: 12 ac yn erbyn eu
delw-addoliaeth hwy. 15 Annog Judah i
gymmeryd rhybudd wrth ofidiau Israel.

MEIBION Israel, gwrandaewch
air yr ARGLWYDD: canys °y
mae cŵyn rhwng yr ARGLWYDD
a thrigolion y wlad, am nad oes
na gwirionedd, na thrugaredd, na
gwybodaeth o DDUW, yn y wlad.

2 Trwy dyngu, a dywedyd cel-
wydd, a lladd celain, a lladratta, a
thorri priodas, y maent yn torri all-
an, a gwaed a gyffwrdd â gwaed.

3 Am hynny °y galara y wlad, ac
y llesgâ oll sydd yn trigo ynddi,

ynghyd â bwystfilod y maes, ac
ehediaid y nefoedd; pysgod y môr
hefyd a ddarfyddant.

4 Er hynny nac ymrysoned, ac
na cherydded neb eu gilydd: can-
ys dy bobl sydd megis rhai yn
ymryson â'r offeiriad.

5 Am hynny ti a syrthi y dydd,
a'r prophwyd hefyd a syrth gyd â
thi y nos, a mi a °ddifethaf dy fam.

6 °Fy mhobl a °ddifethir o
eisieu gwybodaeth: am i ti ddi-
ystyru gwybodaeth, minnau a'th
ddiystyraf dithau, fel na byddech
offeiriad i mi; ac am i ti anghofio
cyfraith dy DDUW, minnau a ang-
hofiaf dy blant dithau hefyd.

7 Fel yr amlasant, felly y pech-
asant i'm herbyn: am hynny °eu
gogoniant a newidiaf yn warth.

8 Bwytta y maent bechod fy
mhobl, ac at eu hanwiredd hwynt
y maent yn dyrchafu °eu calon.

9 A °bydd yr un fath, bobl ac
offeiriad: ac ymwelaf â hwynt
am eu ffyrdd, a °thalaf iddynt
eu gweithredoedd.

10 °Bwyttânt, ac nis diwellir; put-
teiniant, ac nid amlhânt; am idd-
ynt beidio â disgwyl wrth yr AR-
GLWYDD.

11 Godineb, a gwin, a gwin new-
ydd, a ddwg y galon ymaith.

12 °Fy mhobl a ofynant gyng-
hor i'w cyffion, a'u ffon a ddengys
iddynt: canys °yspyrd godineb a'u
cyfeiliornodd hwynt, a phuttein-
iasant oddi wrth eu DUW.

13 °Ar bennau y mynyddoedd yr
aberthant, ac ar y brynau y llosg-
ant arogl-darth, dan y dderwen, a'r
boplysen, a'r llwyfen, am fod yn
dda eu cysgod: °am hynny y put-
teinia eich merched chwi, a'ch
gwragedd a dorrant briodas.

14 Nid ymwelaf â'ch merched
pan butteiniont, nac â'ch gwrage-
dd pan dorront briodas: am fod
y rhai hyn yn ymddidoli gyd â
phutteiniaid, ac aberthasant gyd â
dihirogod; a'r bobl ni ddeallant,
°a dramgwyddant.

15 °Er i ti, Israel, butteinio, etto
na pheched Judah: nac ewch i
°Gilgal, nac ewch i fynu i °Beth-
afen; ac °na °thyngwch, Byw yw
yr ARGLWYDD.

16 Fel annor anhywaith yr an-
hyweithiodd Israel: yr ARGLWYDD
yr awr hon a'u portha hwynt fel
oen mewn ehangder.

Cyn
CRIST
Cylch
780.

2 Heb.
dorraf
ymaith.
e Es. 5. 13.
3 Heb.
dorraf
ymaith.

d Phil. 3. 13.

4 Heb. eu
henaid.
e Es. 24. 2.

5 Heb.
dychwelaf.

f Lef. 26. 26.
Mic. 6. 14.
Hag. 1. 6.

g Es. 44. 20.
pen. 5. 4.

h Es. 1. 29.
a 57. 5, 7.
Ezec. 6. 13.
a 20. 28.

i Amos. 7.
17.
Rhuf. 1.
28.

6 Neu, Onid
ymwelaf,
&c.

7 Neu,
a gospir.

k pen. 9. 15.
a 12. 11.
Amos 4. 4.
l Bren. 12.
23.
m Seph. 1. 5.
n Amos 8.
14.

Cyn
CRIST
Cylch
780.

⁸ Neu, Chwaith-
oid.
⁹ Mic. 7. 3.
¹ Heb. tharian-
nau.
² Jer. 2. 26.

17 Ephraim a ymgysylltodd âg eilunod: gâd iddo.

18 ⁸ Surodd eu diod hwy; gan butteinio y putteiniasant: ⁹ hoff yw, Moeswch, trwy gywilydd gan ei ⁹ llywodraethwyr hi.

19 Y gwynt a'i rhwymodd hi yn ei hadenydd, a ² bydd arnynt gywilydd o herwydd eu haberthau.

PENNOD V.

1 Barsedigaethau Duw yn erbyn offeiriad, a phobl, a thywysogion Israel, am eu hamryw bechodau, 15 nes iddynt edifarhau.

CLYWCH hyn, chwi offeiriad; gwrandêwch, tŷ Israel; a thŷ y brenhin, rhoddwch glust: canys y mae barn tu ag attoch, am eich bod yn fagl ar Mispah, ac yn rhwyd wedi ei lledu ar Tabor.

2 Y rhai a wŷrant i ladd a ânt i'r dwfn, ² er i mi eu ceryddu hwynt oll.

3 Myfi a adwaen Ephraim, ac nid yw Israel guddiedig oddi wrthyf: canys yn awr ti, Ephraim, a butteiniaist, ac Israel a halogwyd.

4 ³ Ni roddant eu gwaith ar-droi at eu Duw; am fod ⁴ yspryd godineb o'u mewn, ac nid adnabuant yr ARGLWYDD.

5 A ^b balchder Israel a ddwg dystiolaeth yn ei wyneb: am hynny Israel ac Ephraim a syrthiant yn eu hanwiredd; Judah hefyd a syrth gyd â hwynt.

6 ^a A'u defaid ac â'u gwartheg y deuant i geisio yr ARGLWYDD; ond nis cânt ef: ciliodd efe oddi wrthynt.

7 Yn erbyn yr ARGLWYDD y buant anffydddlawn: canys cenhedlasant blant dieithr: ^a mis bellach a'u difa hwynt ynghyd â'u rhannau.

8 ^c Cenwch y corn yn Gibeah, yr udgorn yn Ramah; bloeddiwch yn Beth-afen ar dy ol di, Benjamin.

9 Ephraim fydd yn anrhaith yn nydd y cerydd: ym mysgr llwythau Israel y perais wybod yr hyn fydd yn sicr.

10 Bu dywysogion Judah fel ^f symmudwyr terfyn: am hynny y tywalltaf arnynt fy llid fel dwfr.

11 Gorthrymmwyd Ephraim, dryllwyd ef mewn barn, am iddo yn ewyllysgar fyned ar ol y gorchymyn.

12 Am hynny y byddaf fel gwyfyn i Ephraim, ac fel ⁴ pydredd i dŷ Judah.

13 Pan welodd Ephraim ei lesg-

^e Diar. 1.
28.
Es. 1. 15.
Jer. 11. 11.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Ioan 7. 34.

^d Zech. 11.
8.

^e pen. 8. 1.

^f Deut. 19.
14.

⁴ Neu, prysf.

edd, a Judah ei archoll; yna yr aeth Ephraim ⁸ at yr Assyriad, ac a hebryngodd ⁵ at frenhin Jareb: etto ni allai efe eich meddyginaethu, na'ch iachâu o'ch archoll.

14 Canys ^h mi a fyddaf i Ephraim fel llew, ac i dŷ Judah fel cenaw llew: myfi a ysglyfaethaf, ac a âf ymaith; dygaf ymaith, ac ni bydd a achubo.

15 ¶ Af a dychwelaf i'm lle, hyd oni ⁶ chydnabyddont eu bai, a cheisio fy wyneb: ^k pan fyddo adfyd arnynt, y'm bore-geisiant.

PENNOD VI.

1 Annog i edifeirwch. 4 Achwyn mor anhynaws ac mor annwioel ydynt.

DEUWCH, a dychwelwn at yr ARGLWYDD: canys ^a efe a'n drylliodd, ac efe a'n hiachâ ni; efe a darawodd, ac efe a'n meddyginaetha ni.

2 ^b Efe a'n bywhâ ni ar ol deuddydd, a'r trydydd dydd y cyfyd ni i fynu, a byddwn fyw ger ei fron ef.

3 Yna yr adnabyddwn, os dilynwn adnabod yr ARGLWYDD: ei fynediad a ddarperir fel y bore; ac ^c efe a ddaw ^d fel gwlaw attom, fel y diweddar-wlaw a'r cynharwlaw i'r ddaear.

4 ¶ Beth a wnaf i ti, ^e Ephraim? beth a wnaf i ti, Judah? eich ² mwyn-drydd yn ymadaw ^f fel cwmwl y bore, ac fel gwllith boreol.

5 Am hynny y tarewais hwynt trwy y prophwydi; lleddais hwynt â geiriau fy ngenau: ³ a'th farnedig-aethau sydd fel goleuni yn myned allan.

6 Canys ewyllysiais ⁸ drugaredd, ac ^h nid aberth; a gwybodaeth o DDUW, yn fwy na phoeth-offrymmau.

7 A'r rhai hyn, fel ⁴ dynion, ^{1a} dorrasant y cyfammod: yno y buant anffydddlawn i'm herbyn.

8 ^k Dinas gweithredwyr anwiredd yw Gilead, ⁵ wedi ei halogi gan waed.

9 Ac fel y mae mintai o ladron yn disgwyl gwr, ^l felly ^{1y} mae cynulleidfia yr offeiriad yn lladd ar y ffordd ⁶ yn gyttân: canys gwnant ysgelerder.

10 Gwelais yn nhŷ Israel beth erchyll: yno y mae godineb Ephraim; halogwyd Israel.

11 Gosododd hefyd gynhauaf i tithau, Judah, a mi yn dychwelyd caethiwed fy mhobl.

Cyn
CRIST
Cylch
780.

⁶ pen. 7. 11.
a 12. 1.
⁵ Neu, at y brenhin a ddadleuaf.
^h Galar. 3.
10.

⁶ Heb. byddant euog o'u.
¹ Lef. 26. 40.
Jer. 29. 12.
Ezec. 6. 9.
a 20. 43.
a 36. 31.
^k Ps. 78. 34.

Cylch
780.
^a Deut. 32.
39.
¹ Sam. 2. 6.
Job 5. 13.

^b 1 Cor. 15.
4.

^c Ps. 72. 6.
^d Job 29. 23.

^e pen. 11. 8.
² Neu, daioni, neu, trugaredd.
^f pen. 13. 3.

³ Neu, fel y byddai dy farnedig-aethau fel goleuni.

⁶ 1 Sam. 15. 22.
Preg. 5. 1.
Matt. 9. 13.
a 12. 7.

^h Ps. 60. 8.
Diar. 21. 3.
Es. 1. 11.

⁴ Neu, Aida.
Job 31. 33.

¹ pen. 8. 1.
^k pen. 12. 11.

⁵ Neu, cyfarwydd, neu, cyfrwyys am waed.

¹ Jer. 11. 9.
Ezec. 22. 26.

⁶ Neu, âg un ysgwydd, neu, ⁴ Sichem.

Cyn
CRIST
Cylch
780.

PENNOD VII.

1 Argyhoeddi amryw bechodau. 11 Digofaint
Duo yn erbyn y bobl am eu rhagrith.

AMI yn ewyllsio iachâu Israel, datguddiwyd anwiredd Ephraim, a drygioni Samaria: canys gwnant ffalsder; a'r lleidr a ddaw i mewn, a mintai o yspeilwyr a anrheithia oddi allan.

2 Ac nid ydynt yn ²meddwl yn eu calonnau fy mod i yn cofio eu holl ddrygioni hwynt: weithian eu gweithredoedd eu hun a'u hamgylchnodd; y maent ger bron fy wyneb.

3 Llawenhânt y brenhin â'u drygioni, a'r tywysogion â'u celwyddau.

4 Pawb o honynt *sydd* yn torri priodas, fel fflwr wedi ei thwymno gan y pobydd, ³*yr hwn* a baid â ⁴chodi wedi iddo dylino y toes, hyd oni byddo wedi ei lefeinio.

5 Yn niwrnod ein brenhin y tywysogion a'i gwnaethant yn glaf ⁵â chostrelau gwin: estynodd ei law gyd â gwatwarwyr.

6 Fel yr oeddynt yn cynllwyn, darparasant eu calon fel fflwr: eu pobydd a gwsg ar hyd y nos; y bore y llysg fel fflam dân.

7 Pawb o honynt a wresogant fel y fflwr, ac a ysant eu barnwyr: eu holl frenhinoedd a gwmpasant, ^aheb *un* o honynt yn galw arnaf fi.

8 Ephraim ^ba ymgymsygodd â'r bobloedd; Ephraim sydd *fel* teisen heb ei throï.

9 Estroniaid a fwyttânt ei gryfder, ac nis gŵyr efe: ymdaenodd penŵynni ar hyd-ddo, ac nis gwybu efe.

10 Ac y mae ^cbalehder Israel yn tystiolaethu yn ei wyneb; ac er hyn oll ni throant at yr ARGLWYDD eu Duw, ac nis ceisiant ef.

11 ¶ Ephraim *sydd* fel colommen ynfyd heb galon; ^dgalwant ar yr Aipht, ânt i Assyria.

12 Pan elont, taenaf fy rhwyd drostynt, a thynnaf hwynt i lawr fel ehediaid y nefoedd: cospaf hwynt, fel y clybu eu cynulleidfah hwynt.

13 Gwae hwynt! canys ffoisant oddi wrthyf: ^edinystr arnynt; o herwydd gwnaethant gamwedd i'm herbyn: er i mi eu gwared hwynt, etto hwy a ddywedasant gelwydd arnaf fi.

14 Ac ^fni leasant arnaf â'u calon, pan udasant ar eu gwelyau: am yd

a melus win yr ymgasglant; ciliasant oddi wrthyf.

15 Er i mi ⁷rwymo a nerthu eu breichiau hwynt, etto meddyliasant ddrwg i mi.

16 Dychwelasant, nid at y Goruchaf: y maent ^ffel bwa twyllodrus: eu tywysogion a syrthiant gan y cleddyf am ^ggynddaredd eu tafod. Dyma eu gwatwar hwynt y'ngwlad yr Aipht.

PENNOD VIII.

1, 12 *Bygwth dinystr am annwvioldeb y bobl,*
5 a'u gau-dduwiaeth.

AT ²dy safn â'r ^audgorn. ^bFel yr eryr *y daw* yn erbyn *tŷ* yr ARGLWYDD, am iddynt ^cdroseddu fy nghyfammed, a phechu yn erbyn fy nghyfraith.

2 Israel a lefant arnaf, Fy NUW, nyni a'th adwaenom di.

3 Israel a fwriodd heibio ddaioni: y gelyn a'i herlid yntau.

4 Hwy a wnaethant frenhinoedd, ac nid trwof fi; gwnaethant dywysogion, ac nis gwybûm: ^do'u harian a'u haur y gwnaethant iddynt eu hun ddelwau, fel y torrer hwynt ymaith.

5 ¶ Samaria, dy lo a'th fwriodd heibio: fy nig a gynneuodd i'w herbyn; pa hyd ni fedrant *ddilyn* diniweidrwydd?

6 Canys o Israel *y mae*; y saer a'i gwnaeth; am hynny nid *yw* efe DUW: ond yn ddrylliau y bydd llo Samaria.

7 Canys ^egwynt a hauasant, a chorwynt a fedant: ³corsen ni bydd iddo: y dywysen ni wna flawd: *ac* os gwna, dieithriaid a'i llwngc.

8 Israel a lyngewyd: bellach y byddant ym mysg y cenhedloedd ^ffel dodrefnyn heb hoffder ynddo.

9 Canys hwy a aethant i fynu i Assyria, yn asyn gwŷllt unig iddo ei hun: Ephraim ^ga gyflogodd gariadau.

10 Hefyd er iddynt gyflogi *rhai* ym mysg y cenhedloedd, yn awr ^hmi a'u casglaf hwynt: canys ⁴tristânt ychydig, o herwydd baich brenhin y tywysogion.

11 O herwydd amhlâu o Ephraim ⁱallorau i bechu, allorau fydd ganddo i bechu.

12 Mi a ysgrifenis iddo bethau mawrion fy nghyfraith, *ac* fel di-eithr-beth y cyfrifwyd.

13 ^k*Yn lle* ebyrth fy offrymmau,

Cyn
CRIST
Cylch
780.⁷ Neu,
geryddu.^f Ps. 73. 57.^g Ps. 73. 9.Cylch
760.² Heb.
daftod dy enau.^a pen. 5. 8.^b Deut. 28. 49.^c Jer. 4. 13.^d Hab. 1. 8.^e pen. 6. 7.^d pen. 2. 8.² Heb.
*dywedyd wrth eu calonnau.*³ Neu,
*paid y cyfodydd.*⁴ Neu,
*deffrô.*⁵ Neu,
*a gwres gan win.*Olyfawnwyd
cylch
773.^a Es. 64. 7.^b Ps. 106. 35.^c pen. 5. 5.^d Edrych
2 Bren. 15.
19. a 17. 4.
pen. 5. 13.
a 12. 1.^e Neu,
anrhaith.^f Job 35. 9,
10.^e pen. 10.
12, 13.³ Neu,
idd ar ei droed.^f Jer. 22. 28.
a 48. 38.^g Es. 30. 6.
Ezec. 16.
33, 34.Cylch
771.^h pen. 10.
10.⁴ Neu,
*dechreuant ychydig.*ⁱ Es. 10. 8.
Dan. 2. 37.
pen. 12. 11.^k Jer. 7. 21.
Zech. 7. 6.⁵ Neu, *Ym ebyrth, &c.*

Cyn
CRIST
Cylch
760.

1 pen. 9. 8.
a 11. 6.
m Es. 29. 23.
Eph. 2. 10.

a Jer. 44. 17.
2 Neu, ym
mhob.
3 Neu,
gwin-lestr.

b pen. 8. 13.
a 11. 5.
c Ezec. 4.
13.
Dan. 1. 8.

4 Neu,
anrhaith.

5 Neu, eu
harian a
daiegyfr,
damad a u
goresgyn.
1 heb. dy-
muniad
eu har-
glwydd,
&c.

d Es. 32. 13.
a 34. 13.
pen. 10. 8.
e Mic. 2. 11.
Soph. 3. 4.

f Ezec. 3.
17.

6 Neu,
yn erbyn.
ty, &c.
g Es. 31. 6.
pen. 10. 9.
h Barn. 19.
22.

i Es. 28. 4.
Mic. 7. 1.
k Num. 25.
3.
l Pa. 106. 28.
1 pen. 4. 14.

cig a aberthant, ac a fwyttânt; yr ARGLWYDD nid yw foddllawn iddynt: efe a gofia bellach eu hanwiredd, ac efe a ofwya eu pechodau; ¹dychwelant i'r Aipht.

14 Canys anghofodd Israel ^mei Wneuthurwr, ac a adeiladodd demlau; a Judah a amlhaodd ddinasoedd caerog: ond myfi a anfonaf dân i'w ddinasoedd, ac efe a ysa ei balasau.

PENNOD IX.

Cyfyngder a chaethiwed Israel am eu pechodau a'u gau-dduwiaeth.

ISRAEL, na orfoledda gan lawenydd, fel pobloedd *eraill*: canys putteiniaist oddi wrth dy DDUW; a gwobrau a hoffaist ²ar bob llawrdyrnu yd.

2 Y llawr-dyrnu na'r ³gwin-wrîf nis portha hwynt, a'r gwin newydd a'i twylla hi.

3 Ni thrigant y'ngwlad yr ARGLWYDD; ond ^bEphraim a ddychwel i'r Aipht, ac ^cyn Assyria y bwyttânt *beth* aflan.

4 Nid offrymmant win i'r ARGLWYDD, a'u haberthau ni bydd melus ganddo; *byddant* iddynt fel bara galarwyr; pawb a fwytao o hono a halogir: o herwydd eu bara dros eu heneidiau ni ddaw i dŷ yr ARGLWYDD.

5 Beth a wnewch ar ddydd yr uchel-wyl, ac ar ddydd gwyl yr ARGLWYDD?

6 Canys wele, aethant ymaith gan ⁴ddinystr; yr Aipht a'u casgl hwynt, Memphis a'u cladd hwynt: ⁵d danadl a oresgyn hyfryd-*leoedd* eu harian hwynt; drain a *dŷf* yn eu pebyll.

7 Dyddiau i ymweled a ddaethant, dyddiau talu y pwyth a ddaethant; Israel a gânt wybod *hyn*: y prophwyd *sydd* ffol, ^eynfyd *yw* y gwr ysprydol, am amllder dy anwiredd, a'r cas mawr.

8 ^fGwlydiedydd Ephraim a *fu* gyd â'm DUW; *aeth* y prophwyd yn fagl adarwr yn ei holl lwybrau, ac yn gasineb ⁶yn nhŷ ei DDUW.

9 ^gYmlygrasant yn ddwfn, megis ^hyn amser Gibeah: *am hynny* efe a goffa eu hanwiredd, efe a ymwêl â'u pechod.

10 Cefais Israel fel grawnwin yn yr anialwch; gwelais eich tadau megis ⁱy ffrwyth cynharaf yn y ffigysbren yn ei dechreuad: *ond* hwy a aethant at ^kBaal-peor, ^lym-

ddidolasant at ^my gwarth hwnnw; a bu *eu* ffeidd-dra fel y carasant.

11 Am Ephraim, eu gogoniant hwy a eheda fel aderyn; o'r enedig-aeth, o'r groth, ac o'r beichiogi.

12 ⁿEr iddynt fagu eu plant, gwnaf hwynt yn amddifaid o ddynion: a gwae hwynt, pan ymadawyf oddi wrthynt!

13 Ephraim, fel y gwelais ^oTyrus, a blannwyd mewn hyfryd gyfan-nedd: etto Ephraim a ddwg ei blant allan at y lleiddiad.

14 Dyro iddynt, ARGLWYDD: beth a roddi? dyro iddynt ^pgroth yn erthylu, a bronnau hespion.

15 Eu holl ddrygioni ^q*sydd* yn Gilgal: canys yno y caseais hwynt: am ddrygioni eu gweithredoedd y bwriaf hwynt allan o'm tŷ; ni chwanegaf eu caru hwynt: ^reu holl dywysogion *sydd* wrthryfelgar.

16 Ephraim a darawyd, eu gwraidd a wywodd, dwyn ffrwyth nis gwnant: ac os cenhedlant, etto lladdaf ⁷anwyl-blant eu crothau.

17 Fy NUW a'u gwrthyd hwynt, am na wrandawsant arno ef: am hynny y byddant grwydraid ym mhlith y cenhedloedd.

PENNOD X.

Argyhoeddi Israel am eu pechodau a'u gau-dduwiaeth.

²**G**WINWYDDEN ^awag *yw* Is-rael; efe a ddwg ffrwyth iddo ei hun: yn ol amllder ei ffrwyth ^byr amlhaodd efe allorau; yn ol daioni ei dir gwnaethant ³ddelwau teg.

2 ⁴Eu calon a ymrannodd; yn awr y ceir hwy yn feius: efe a dyrr i lawr eu hallorau hwynt; efe a ⁵ddistrywia eu delwau.

3 Canys yr awr hon y dywedant, ^cNid *oes* i ni frenhin, am nad ofnasom yr ARGLWYDD; a pheth a wnaibrenhin i ni?

4 Dywedasant eiriau, gan dyngu anudon wrth wneuthur ammod; tarddodd barn ^dmegis wermod yn rhychau y meusydd.

5 Preswylwyr Samaria a ofnant o herwydd lloiau Beth-afen; canys ei bobl a alara drosto, a'i ⁶offeiriad *y rhai* a lawenychant ynddo, o achos ^eei ogoniant, am iddo ymadaw oddi wrtho ef.

6 *Hefyd* efe a ddygir i Assyria yn anrheg ⁱi frenhin Jareb: Ephraim a dderbyn gywilydd, ac Israel a fydd cywilydd ^gganddo ei gynghor ei hun.

Cyn
CRIST
Cylch
760.

m Jer. 11.
13.

n Job 27. 14.

o Edrych
Ezec. 26.
a 27, a 28.

p Luc 23.
29.

q pen. 4. 15.
a 12. 11.

r Es. 1. 23.

7 Heb. ddy-
muniadau.

Cylch
740.

2 Neu
Gwin-
wydden yn
gwaghau y
ffrwyth a
roddo.

a Nah. 2. 2.
b pen. 8. 11.
a 12. 11.

3 Heb.
sefyll-
bethau.

4 Neu, Efe
a rannodd
eu calon
hwynt.

5 Heb. dor-
fynygla.
c pen. 3. 4.

d Edrych
Deut. 29.
18.
Amos 6. 12.
Act. 8. 23.
Heb. 12. 15.

6 Neu,
Chemarim.

e 1 Sam. 4.
21, 22.

f pen. 5. 13.

g pen. 11. 6.

Cyn
CRIST
Cylch
740.

^h Deut. 9.
21.

ⁱ pen. 9. 6.
^k Es. 2. 19.
Luc 23. 30.
Dat. 6. 16.
a 9. 6.

^l pen. 9. 9.

^m Jer. 16.
16.

pen. 8. 10.

⁷ Neu, pan
rwyngyf
hwynt am
eu dau
drosedd,
neu, yn eu
dwy
drigfa.

ⁿ Diar. 11.
18.

^o Jer. 4. 3.

^p Job 4. 3.
Diar. 22. 8.
Gal. 6. 7.

^{q2} Bren. 18.
34. a 19. 13.
^r pen. 13.
16.

^s Heb. am
ddrygioni
eich dryg-
ioni.

^a Matt. 2.
15.

^b Exod. 4.
22, 23.

7 Samaria; ei brenhin a dorrir
ymaith fel ewyn ar wyneb y dwfr.

8 A distrywir uchelfeydd Afen,
^h pechod Israel; ⁱ dring drain a mi-
eri ar eu hallorau: a ^k dywedant
wrth y mynyddoedd, Gorchuddiwech
ni; ac wrth y brynau, Syrthiwech
arnom.

9 O Israel, ti a bechaist er ^l dydd-
iau Gibeah: yno y safasant; a'r
rhyfel yn Gibeah yn erbyn plant
anwiredd ni oddiweddodd hwynt.

10 Wrth fy ewyllys y cospaf
hwynt: a ^m phobl a gesglir yn eu
herbyn, ⁿ pan ymrwymont yn eu
dwy gwyns.

11 Ac Ephraim sydd anner wedi
ei dysgu, yn dda ganddi ddynnu; a
minnau a euthum dros degwch ei
gwddf hi: paraf i Ephraim farch-
ogaeth: Judah a ardd, a Jacob a
lyfna iddo.

12 ⁿ Heuwch i chwi mewn cyf-
iawnder, medwch mewn trugaredd;
^o braenerwch i chwi fraenar: canys
y mae yn amser i geisio yr AR-
GLWYDD, hyd oni ddelo a gwlawio
cyfiawnder arnoch.

13 ^p Arddasoch i chwi ddrygioni,
medasoch anwiredd, bwyttasoch
ffrwyth celwydd; am i ti ymddir-
ied yn dy ffordd dy hun, yn llios-
owgrwydd dy gedyrn.

14 Am hynny y cyfyd terfysg ym
mysg dy bobl, a'th holl amddiffyn-
feydd a ddinystir, fel y darfu i
Salman ddinystrio ^q Beth-arbel yn
amser rhyfel; ^r lle y drylliwyd y
fam ar y plant.

15 Fel hynny y gwnâ Bethel i
chwi, ^s am eich mawr-ddrwy: gan
ddifetha y difethir brenhin Israel
ar fore-gwaith.

PENNOD XI.

1 Anniolchgarwch Israel i Dduw am ei ddon-
iau. 5 Eu bamedigaeth hwy; 8 a thrugar-
edd Duw tu ag attynt.

PAN oedd Israel yn fachgen, mi
a'i cerais ef, ac ^a a elwais ^b fy
mab o'r Aipht.

2 Fel y galwent arnynt, felly hwy-
thau a aent o'u gwydd hwy; ab-
erthasant i Baalim, llosgasant arogl-
darth i ddelwau cerfiedig.

3 Myfi hefyd a ddysgais i Ephraim
gerdded, gan eu cymmeryd erbyn
eu breichiau; ond ni chydnuabunt
mai myfi a'u meddyginiaethodd
hwynt.

4 Tynnais hwynt â rheffynnau
dynol, â rhwymau cariad; ac oedd-

wn iddynt megis y rhai a godant
yr iau ar eu bochgernau hwynt; a
bwriais attynt fwyd.

5 ^c Ni ddychwel efe i wlad yr
Aipht; ond yr Assyriad fydd ei
frenhin, am iddynt wrthod troi.

6 A'r cledddyf a erys ar ei ddinas-
oedd ef, ac a dreulia ac a ysa ei
geingciau ef, ^d am eu cynghorion eu
hun.

7 A'm pobl i sydd ar feddwl cilio
oddi wrthef fi; er iddynt eu galw
at y Goruchaf, ^e etto ni ddyrchafai
neb ef.

8 ^f Pa fodd y'th roddaf ymaith,
Ephraim? y'th roddaf i fynu, Is-
rael? pa fodd y'th wnaif fel ^g Ad-
mah? ac y'th osodaf megis Se-
boim? ^h trodd fy nghalon ynof, a'm
hedifeirwch a gyd-gynneuwyd.

9 Ni chyflawnaf angerdd fy llid:
ni ddychwelaf i ddinystrio Ephraim,
ⁱ canys Duw ydwyf fi, ac nid dyn;
y Sanct yn dy ganol di; ac nid âf i
mewn i'r ddinas.

10 Ar ol yr ARGLWYDD yr ânt;
^j efe a rua fel llew: pan ruo efe,
yna meibion o'r gorllewin a ddy-
chrynant.

11 Dychrynant fel aderyn o'r
Aipht, ac ^k fel colommen o dir As-
syria: a mi a'u gosodaf hwynt yn
eu tai, medd yr ARGLWYDD.

12 Ephraim a'm hamgylchynodd
â chelwydd, a thŷ Israel â thwyll;
ond y mae Judah etto yn llywodr-
aethu gyd â Duw, ac yn ffyddlawn
gyd â'r ^l saint.

PENNOD XII.

1 Argyhoeddi Ephraim, Judah, a Jacob. 3 Y
mae yn eu hannog i edifarhau, o herwydd y
daioni a gausent. 7 Pechodau Ephraim yn
cyffrôi Duw.

EPHRAIM sydd yn ymborthi ar
wynt, ac yn dilyn gwynt y
dwyrain: ar hyd y dydd yr amlha-
odd gelwydd a dinystr; ^a ammod a
wnaethant â'r Assyriaid; ac ^b olew a
ddygywyd i'r Aipht.

2 Ac y mae gan yr ARGLWYDD
gŵyn ar Judah; ac efe a ymwêl â
Jacob yn ol ei ffyrdd: yn ol ei
weithredoedd y tâl iddo y pwyth.

3 ^c Yn y groth y daliodd efe
sawld ei frawd, ac yn ei nerth ^d a y
cafodd allu gyd â Duw.

4 Iê, cafodd nerth ar yr angel, a
gorchfygodd; wylodd, ac ymbil-
iodd âg ef: ^e cafodd ef yn Bethel,
ac yno yr ymddiddanodd â ni;

5 Sef ARGLWYDD DDuw y llu-

Cyn
CRIST
Cylch.
740.

^e Edrych
pen. 9. 3.

Cylch
728.

^d pen. 10. 6.

² Heb.
ynglyd ni
ddyrchaf-
odd.

^e pen. 6. 4.

^f Gen. 14. 8.
a 19. 24.
Deut. 29.
23.
Amos 4. 11.
^g Es. 63. 15.
Jer. 31. 20.

^h Num. 23.
19.
Mal. 3. 6.

ⁱ Joel 3. 16.
Amos 1. 2.

^k Es. 60. 8.

³ Neu,
sancleidd-
iolaf.

Cylch
725.

^a pen. 5. 13.
a 7. 11.
^b Es. 30. 6.
a 57. 9.

^c Gen. 25.
26.

² Heb. y bu
dywysog,
neu, yr
ymddiug yn
dywysog-
aidd.

^d Gen. 32.
21. &c.

^e Gen. 28.
12. a 35. 9,
10.

Cyn
CRIST
Cylch
725.Ex. 3. 15.
pen. 14. 1.Neu,
Canaan.Neu,
dwyfdo.Zech. 11.
5.Neu, fy
holl lefyr-
iau n'm
digonant:
efe a gaiff
gosp an-
wiredd yr
hwn y mae
pechod
yndo.

pen. 13. 4.

Lef. 23.
42, 43.
Zech. 14.
16.

pen. 6. 8.

pen. 4. 15.
a 9. 15.Amos 4. 4.
5. 5.pen. 8. 11.
a 10. 1.

Gen. 23. 5.

P Gen. 29.
20, 23.Exod. 12.
50, 51.13. 3.
Ps. 77. 20.

Es. 63. 11.

Cylch
725.pen. 2. 8.
a 8. 4.Neu, a
abertiant
ddyn.Edrych
1 Bren. 19.
18.

pen. 6. 4.

Dan. 2. 35.

Neu,
simnai.Es. 43. 1.
pen. 12. 9.oedd: 'yr ARGLWYDD yw ei goffad-
wriaeth.6^a Tro dithau at dy DDUW; cadw
drugaredd a barn, a disgwyl wrth
dy DDUW bob amser.7[¶] ³ Marsiandwr yw efe; yn ei
law ef y mae cloriannau twyll: da
ganddo ⁴ orthrymmu.8 A dywedodd Ephraim, ^b Etto mi
a gyfothogais, cefais i mi olud;
⁵ ni chafwyd yn fy holl lafur anwir-
edd ynof, a fyddai bechod.9 A ⁱ mi, yr hwn yw yr ARGLWYDD
dy DDUW a'th ddug o dir yr Aipht,
^k a wna i ti drigo etto mewn peb-
yll, megis ar ddyddiau uchel-wyl.10 Ymddidenais trwy y pro-
phwydi, a mi a amlheais weledig-
aethau, ac a arferais gyffelybiaeth-
au, trwy law y prophwydi.11 A oes ¹ anwiredd yn Gilead? yn
ddiau gwagedd ydynt; yn ^m Gilgal
yr aberthant ychain: ⁿ eu hallor-
au hefyd sydd fel carneddau yn
rhychau y meusydd.12 ^o Ffodd Jacob hefyd i wlad
Syria, a ^p gwasanaethodd Israel am
wraig, ac am wraig y cadwodd
ddefaid.13 A ^q thrwy brophwyd y dug yr
ARGLWYDD Israel o'r Aipht, a
thrwy brophwyd y cadwyd ef.14 Ephraim a'i cyfrôdd ef i ddig
ynghyd â chwerwedd; am hynny y
gâd efe ei waed ef arno, a'i Ar-
glwydd a dâl iddo ei waradwydd.

PENNOD XIII.

1 Gogoniant Ephraim, o herwydd eu gau-
dduwoiaeth, yn diflannu. 5 Digofaint Duw
wrthyt am eu hangharedigrwydd. 9 Addew-
id o drugaredd Duw. 15 Barnedigaeth am
anufudd-dod.PAN lefarodd Ephraim â dy-
chryn, ymddyrchafodd efe yn
Israel; ond pan bechodd gyd â
Baal, y bu farw.2 Ac yr awr hon ychwanegasant
bechu, ac ^a o'u harian y gwnaeth-
ant iddynt ddelwau tawdd, ac ei-
lunod, yn ol eu deall eu hun, y cwbl
o waith y crefftwyr, am y rhai y
maent yn dywedyd, Y rhai ² a ab-
erthant, ^b cusanant y lloi.3 Am hynny y byddant ^c fel y
bore-gwmmwl, ac megis y gwllith yr
ymed y fore, ^d fel mân us a chwal-
er gan gorwynt allan o'r llawr-
dyrn, ac fel mwg o'r ³ ffumer.4 Etto ^e myfi yw yr ARGLWYDD dy
DDUW, a'th ddug di o dir yr
Aipht; ac ni chei gwynabod DUWond myfi: ac ^f nid oes iachawdwr
ond myfi.5 [¶] Mi a'th adnabûm yn y di-
ffiaethwch, ^g yn nhir sychder mawr.6 ^h Fel yr oedd eu porfa, y caw-
sant eu gwala: cawsant eu gwala,
a chodasant eu calonau; ac ¹ ang-
hofiasant fi.7 Ond ^k mi a fyddaf fel llew idd-
ynt; megis ¹ llewpard ar y ffordd y
disgwyliaf hwynt.8 Cyfarfyddaf â hwynt ^m fel arth
wedi colli ei chenawon; rhwygaf
orchudd eu calon hwynt; ac yna
fel llew y difaf hwynt: bwystfil y
maes a'u llarpia hwynt.9 [¶] O Israel, tydi a'th ddynstr-
iaist dy hun; ond ynof fi y mae
⁴ dy gymmorth.10 Dy frenhin fyddaf: ⁿ pa le y
mae arall a'th waredo di yn dy holl
ddinasoedd? a'th frawdwy, am y
rhai y dywedaist, Dyro i mi fren-
hin a thywysogion?11 Rhoddais i ti ^o frenhin yn fy
nig, a dygais ef ymaith yn fy llid.12 ^p Rhwymwyd anwiredd Eph-
raim; cuddiwyd ei bechod ef.13 ^q Gofid un yn esgor a ddaw ar-
no: mab anghall yw efe; canys ni
ddylasai efe sefyll ⁵ yn hir yn esgor-
eddfa y plant.14 ^r O law y bedd yr achubaf
hwynt; oddi wrth angau y gwared-
af hwynt: ⁶ byddaf ⁶ angau i ti, O
angau; byddaf drange i ti, y bedd:
cuddir edifeirwch o'm golwg.15 [¶] Er ^r ei fod yn ffirwythlawn
ym mysg ei frodyr, daw ^u gwynt y
dwyrain, gwynt yr ARGLWYDD o'r
anialwch a ddyrchafa, a'i ffynhon-
nell a sych, a'i ffynnon a â yn hesp:
efe a speilia drysor pob llestr dy-
munol.16 Diffaethir Samaria, am ei bod
yn anufudd i'w Duw: syrthiant ar
y cleddyf: ⁷ eu plant a ddryllir, a'u
gwagedd beichiogion a rwygir.

PENNOD XIV.

1 Annog i edifeirwch. 4 Addewid o fendith-
ion Duw.^a YMCHWEL, Israel at yr AR-
GLWYDD dy DDUW; canys ti
a syrthiaist trwy dy anwiredd.2 Cymmerwch eiriau gyd â chwi,
a dychwelwch at yr ARGLWYDD:
dywedwch wrtho, Maddeu yr holl an-
wiredd; ² derbyn ni yn ddaionus:
a thalwn i ti ^b loi ein gwefusau.3 ^c Ni all Assur ein hachub ni;Cyn
CRIST
Cylch
725.Es. 43. 11.
a 45. 21.Deut. 8.
15. a 32. 10.Deut. 32.
15.

pen. 8. 14.

Galar. 3.
10.

pen. 5. 14.

Jer. 5. 6.

2 Sam.
17. 8.Diar. 17.
12.4 Heb.
yn dy
gymmorth.

pen. 10. 3.

1 Sam. 8.
5, &c. a 15.
22. a 16. 1.

Job 14. 17.

Es. 13. 8.
Jer. 30. 6.5 Heb.
amser.

Es. 25. 8.

1 Cor. 15.
54, 55.6 Neu,
blaw.Edrych
Gen. 41. 52.
a 48. 19.Ezec. 17.
10. a 19. 12.Cyflawnwyd
cylch
721.2 Bren. 8.
12.

pen. 10. 14.

Nah. 3. 10.

Cylch
725.

pen. 12. 6.

2 Neu, dyro
ddaionus.Heb. 13.
15.pen. 5. 13.
a 12. 1.

Cyn
CRIST
Cylch
725.

^a Ps. 33. 17.
Es. 30. 16.
^a 31. 1.

^a ni farchogwn ar feirch; ac ni ddywedwn mwyach wrth waith ein dwylaw, O ein duwiau: o herwydd ynot ti y caiff yr amddifad drugaredd.

4 ¶ Meddyginiaethaf eu hymchweliad hwynt, caraf hwynt yn rhad: canys trodd fy nig oddi wrtho.

5 Byddaf fel gwlith i Israel: efe a ³ flodeua fel y lili, ac a ⁴ leda ei wraidd megis Libanus.

6 Ei geingciau a ⁵ gerddant, a bydd ^e ei degwch fel yr olew-wydd-en, a'i arogl fel Libanus.

7 Y rhai a arhosant dan ei gysgod

ef a ddychwelant: adfywiant fel yd, ^e blodeuant hefyd fel y winwydden: bydd ei ⁷ goffadwriaeth fel gwin Libanus.

8 Ephraim a ddywed, Beth sydd i mi mwyach a wnelwyf âg eilunod? Gwrandewais, ac edrychais arno: myfi sydd fel ffynnidwydden i'r; o honof fi y ceir dy ffrwyth di.

9 ^f Pwy sydd ddoeth, ac efe a ddeall hyn? a deallgar, ac efe a'i gwybydd? canys ^g uniawn yw ffyrdd yr ARGLWYDD, a'r rhai cyfiawn a rodiant ynddynt: ond y trosedd-wyr a dramgwyddant ynddynt.

Cyn
CRIST
Cylch
725.

⁶ Neu, tardant.
⁷ Neu, arogl.

⁵ Neu, dardda.

⁴ Heb. dery.

⁶ Neu, ymwasgarant.

^e Ps. 52. 8.
Can. 4. 11.

^f Ps. 107. 41.
Jer. 9. 12.
Dan. 12. 10.
^g Diar. 10. 29.
1 Co. 2. 34.
2 Cor. 2. 16.

LLYFR JOEL.

PENNOD I.

1 *Joel yn datgan amryw farnedigaethau Duw; ac yn annog i ddal arnynt, 8 ac i alaru: 14 yn gosod ymptyd i gwynfan.*

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at Joel mab Pethuel.

2 Gwrandêwch hyn, chwi henuriaid; a rhoddwch glust, holl drigolion y wlad: a fu hyn yn eich dyddiau, neu yn nyddiau eich tadau?

3 Mynegwch hyn i'ch plant, a'ch plant i'w plant hwythau, a'u plant hwythau i genhedlaeth arall.

4 Gweddill y lindys a fwytaodd y ceiliog rhedyn, a gweddill y ceiliog rhedyn a ddifaodd pryf y rhwd, a gweddill pryf y rhwd a ysodd y locust.

5 Deffrôwch, feddwyr, ac wylwch; ac udwch, holl yfwyr gwin, am y gwin newydd; canys torrwyd ef oddi wrth eich min.

6 O herwydd ^a cenhedlaeth gref annifeiriol a ddaeth i fynu ar fy nhir; dannedd llew yw ei dannedd, a chil-ddannedd hen lew sydd iddi.

7 Gosododd fy ngwinwydden yn ddifrod, a'm ffigysbren ² a ddirisglodd: gan ddinoethi dinoethodd hi, a thaffodd hi ymaith: ei changau a wynnasant.

8 ¶ Uda fel gwyrif wedi ymwregysu mewn sachlian am briod ei hieuengetid.

9 Torrwyd oddi wrth dŷ yr ARGLWYDD ^b yr offrmw bwyd, a'r offrmw diod: y mae yr offeiriad, gweinidogion yr ARGLWYDD, yn galaru.

10 Difrodwyd y maes, y ddaear a alara; canys gwnaethpwyd difrod ar yr yd: ³ sychodd y gwin newydd, llesgaodd yr olew.

11 Cywilyddiwch, y llafurwyr; udwch, y gwinwyddwyr, am y gwenith, ac am yr haidd: canys darfu am gynhauaf y maes.

12 Gwywodd y winwydden, llesgaodd y ffigysbren, y pren pomgranad, y balmwydden hefyd, i'r afallen, a holl brennau y maes, a wywasant; am ^c wywo llawenydd oddi wrth feibion dynion.

13 Ymwregyswch a griddfenwch, chwi offeiriad; udwch, weinidogion yr allor; deuwch, weinidogion fy NUW, gorweddwch ar hyd y nos mewn sachlian: canys attelir oddi wrth dŷ eich DUW ^d yr offrmw bwyd, a'r offrmw diod.

14 ¶ ^e Cyssegrwch ymptyd, gelwch ^f gymmanfa, cesglwch yr henuriaid, a holl drigolion y wlad; i dŷ yr ARGLWYDD eich DUW, a gwaeddwch ar yr ARGLWYDD;

15 ^g Och o'r diwrnod! canys ^h dydd yr ARGLWYDD sydd yn agos, ac fel difrod oddi wrth yr Hollalluog y daw.

16 Oni thorrrwyd y'ngwŷydd ⁱ ein llygaid ni oddi wrth dŷ ein DUW, y bwyd, ^j y llawenydd, a'r digrifwch?

17 Pydrodd ^k yr hadau dan eu priddellau, yr ysguboriau a anrheithiwyd, yr ydlannau a fwrwyd i lawr; canys yr yd a wywodd.

18 O o'r griddfan y mae yr anifeiliaid! y mae yn gyfyng ar y mintoieodd gwartheg, am nad oes

Cyn
CRIST
Cylch
800.

⁸ Neu, cynwilydd-iodd.

^c Jer. 48. 33.

^d ad. 9.

^e pen. 2. 15.

^f Lef. 23. 36.

⁴ Neu, ddydd gwa-hardiaid.

⁵ Jer. 30. 7.

^h Es. 13. 6.

ⁱ eich.

^j Deut. 16. 11, 14, 15.

^k Heb. y grawn.

^a Felly
Diar. 30.
25, 26, 27.

² Heb. yn ddirisgliad.

^b ad. 13.
pen. 2. 14.

Cyn
CRIST
Cylch
800.

^k pen. 2. 3.
⁷ Neu,
drigfeydd.

¹ Ps. 104.
21.

^a pen. 1. 15.
Seph. 1.
14, 15.
^b Amos 5.
18.

^c ad. 11, 25.
pen. 1. 6.
^d Exod. 10.
14.

^e pen. 1. 19.

^f Gen. 2. 8.
a 13. 10.

^g Dct. 9. 7.

^h Dat. 9. 9.

ⁱ Nah. 2. 10.

² Neu,
gwawr.

^k Es. 13. 10.
Ezec. 32. 7.
ad. 31.
pen. 3. 15.

borfa iddynt; y diadellau defaid hefyd a anrheithiwyd.

19 Arnat ti, ARGLWYDD, y llefaf; canys ^k y tân a ddifaodd ⁷ borfeydd yr anialwch, y fflam a oddeithiodd holl brennau y maes.

20 Anifeiliaid y maes hefyd sydd ¹ yn brefu arnat; canys sychodd y ffrydiau dwfr, a'r tân a ysodd borfeydd yr anialwch.

PENNOD II.

1 Y mae yn dangos i Sion mor ofnadwy ydyw barnedigaethau Duw; 12 yn annog i edifeirwch; 15 yn gorchymyn ympryd, 18 ac yn addaw bendith arno. 21 Y mae yn cysuro Sion â bendithion presennol, 28 ac â rhai a ddeuai.

CENWCH yr udgorn yn Sion, a bloeddiwch ar fynydd fy sancteiddrwydd: dychryned holl breswylwyr y wlad; canys daeth ^a dydd yr ARGLWYDD, canys ^y mae yn agos.

2 ^b Diwrnod tywyll du, diwrnod cymmylog a niwlog, fel y wawr wedi ymwasgaru ar y mynyddoedd: ^c pobl fawr a chryfion, ^a ni bu eu bath erioed, ac ni bydd eilwaith ar eu hol, hyd flynyddoedd cenhedlaeth a chenhedlaeth.

3 ^e O'u blaen y difa y tân, ac ar eu hol y fflam; mae y wlad o'u blaen fel ^f gardd baradwys, ac ar eu hol yn ddifiaethwch anrheithiedig; a hefyd ni ddiangc dim ganddynt.

4 ^g Yr olwg arnynt sydd megis golwg o feirch; ac fel marchogion, felly y rhedant.

5 ^h Megis swm cerbydau ar benau y mynyddoedd y llammant, fel swm tân ysol yn difa y sofr, ac fel pobl gryfion wedi ymosod i ryfel.

6 O'u blaen yr ofna y ⁱ bobl; pob wyneb a gasgl barddu.

7 Rhedant fel glewion, dringant y mur fel rhyfelwyr, a cherddant bob un yn ei ffordd ei hun, ac ni wŷrant oddi ar eu llwybrau.

8 Ni wthiant y naill y llall; cerddant bob un ei lwybr ei hun: ac er eu syrthio ar y ² cleddyf, nid archollir hwynt.

9 Gwibiant ar hyd y ddinas; rhedant ar y mur, dringant i'r tai; ânt i mewn trwy y ffenestri fel lleidr.

10 O'u blaen y cryn y ddaear, y nefoedd a gynhyrfir; ^k yr haul a'r lleuad a dywyllir, a'r sêr a attaliant eu llewyrch.

11 A'r ARGLWYDD a rydd ei lef

o flaen ei lu: canys mawr iawn ^{yw} ei wersyll ef: canys cryf ^{yw} yr hwn sydd yn gwneuthur ei air ef: o herwydd ¹ mawr ^{yw} dydd yr ARGLWYDD, ac ofnadwy iawn; a phwy a'i herys?

12 ¶ Ond yr awr hon, medd yr ARGLWYDD, ^m Dychwelwch attaf fi â'ch holl galon, âg ympryd hefyd, ac âg wylofain, ac â galar.

13 A ⁿ rhwygwech eich calon, ac nid eich dillad; ac ymchwelwch at yr ARGLWYDD eich DUW: o herwydd ^o graslawn a thrugarog ^{yw} efe, hwyrfridig i ddigofaint, a mawr ei drugaredd, ac edifeiriol am ddrwg.

14 ^p Pwy a wŷr a dry efe, ac edifarhâu, a gweddill ^a bendith ar ei ol, ^{sef} ^r bwyd-offrwm a diod-offrwm i'r ARGLWYDD eich DUW?

15 ¶ ^s Cenwch udgorn yn Sion, ^t cyssegrwch ympryd, gelwch gymmanfa:

16 Cesglwch y bobl; ^u cyssegrwch y gynulleidfa: cynhullwch yr henuriaid; cesglwch y plant, a'r rhai yn sugno bronnau: ^x deued y priodfab allan o'i ystafell, a'r briodferch allan o ystafell ei gwely.

17 Wyled yr offeiriad, gweinidogion yr ARGLWYDD, ^y rhwng y porth a'r allor, a dywedant, Arbed dy bobl, O ARGLWYDD, ac na ddyro dy etifeddiaeth i warth, ³ i lywodraethu o'r cenhedloedd arnynt: ² pam h y dywedent ym mhlith y bobloedd, Pa le ^y mae eu DUW hwynt?

18 ¶ Yna yr ARGLWYDD a eiddigedda am ei dir, ac a arbed ei bobl.

19 A'r ARGLWYDD a ettyb, ac a ddywed wrth ei bobl, Wele fi yn anfon i chwi ^y d, a gwin, ac olew; a diwellir chwi o hono: ac ni wnaf chwi mwyach yn waradwydd ym mysg y cenhedloedd.

20 Eithr ^a bwriaf yn bell oddi wrthych y gogledd-lu, a gyrraf ef i dir sych diffaeth, a'i wyneb tu a môr y dwyrain, a'i ben ol tu a'r môr eithaf: a'i ddrewi a gyfyd, a'i ddrygsawr a â i fynu, am iddo ⁴ wneuthur mawrhydri.

21 ¶ Nac ofna di, ddaear; gorfoleda llawenycha: canys yr ARGLWYDD a wna fawredd.

22 Nac ofnwch, anifeiliaid y maes: canys tarddu y mae ^b porfeydd yr anialwch; canys y pren a dddwg ei ffrwyth, y ffigysbren a'r winwydden a roddant eu cnwd.

Cyn
CRIST
Cylch
800.

¹ Jer. 30. 7.
Amos 5. 18.
Seph. 1. 15.

^m Jer. 4. 1.

ⁿ Ps. 51. 17.

^o Exod. 34.
6.
Pa. 86. 5.
15.
Jonah 4. 2.

^p Jos. 14. 12.
2 Sam. 12.
22.

^q Amos 5. 15.
Jonah 3. 9.
Seph. 2. 3.
^r Es. 65. 8.
^s pen. 1. 9.
^t Num. 10. 3.

^u pen. 1. 14.

^v Exod. 19.
10, 22.

^x 1 Cor. 7. 5.

^y Ezech. 8.
16.
Matt. 23.
35.

^z Neu, ⁱ 'w
gwatwar
o'r cen-
hedloedd.

^a Ps. 42. 10.
a 79. 10.
a 115. 2.
Mic. 7. 10.

⁴ Edrych
Exod. 10.
19.

⁴ Neu,
fawr yw
gwneuthur.

^b Ezech. 8.
12.

Cyn
CRIST
Cylch
800.

^c Ief. 26. 4.
Deut. 11.
14.

^d Iago 5. 7.

^e Neu,
athraw
cysidaw-
der.

^f Heb.
yn ol cys-
idawder.

^g pen. 1. 4.

^h pen. 3. 17.

ⁱ Es. 44. 3.
Ezec. 39.
29.
Act. 2. 17.
^j Zech. 12.
10.
Ioan 7. 39.

^k Matt. 24.
29.
Marc 13.
24.
Luc 21. 25.

^l ad. 10.
pen. 3. 15.
Matt. 24.
21.
Marc 13.
24.
Luc 21. 25.

^m Rhuf. 10.
13.

ⁿ Obad. 17.

23 Chwithau, plant Sion, gorfol-
eddweh, ac ymlawenhêwch yn yr
ARGLWYDD eich DUW: canys °efe
a roddes i chwi ^d5 y cynnar-wlaw
^e yn gymmedrol, ac a wna i'r cyn-
nar-wlaw a'r diweddar-wlaw ddisgyn
i chwi yn y mis cyntaf.

24 A'r ysguborian a lenwir o yd,
a'r gwin newydd a'r olew a â dros
y llestri.

25 A mi a dalaf i chwi y blynydd-
oedd °a ddifaodd y ceiliog rhedyn,
pryf y rhwd, a'r locust, a'r lindys,
fy llu mawr i, yr hwn a anfonais
yn eich plith.

26 Yna y bywtêwch, gan fwytta
ac ymddigoni; ac y moliennwch
enw yr ARGLWYDD eich DUW, yr
hwn a wnaeth â chwi yn rhyfedd:
ac ni waradwyddir fy mhobl byth.

27 ^fA chewch wybod fy mod i
ynghanol Israel, ac mai myfi yw
yr ARGLWYDD eich DUW, ac nid
neb arall: a'm pobl nis gwarad-
wyddir byth.

28 ¶ ^gA bydd ar ol hynny, ^hy
tywlltaf fy yspryd ar bob cnawd;
a'ch meibion a'ch merched a bro-
phwydant, eich henuriaid a welant
freuddwydion, eich gwŷr ieuainge
a welant weledigaethau:

29 Ac ar y gweision hefyd ac ar
y morwynion y tywalltaf fy yspryd
yn y dyddiau hynny.

30 A ⁱgwnaf ryfeddodau yn y nef-
oedd; ac yn y ddaear, gwaed, a
thân, a cholofnau mwg.

31 ^kYr haul a droir yn dywyll-
wch, a'r lleuad yn waed, o flaen
dyfod mawr ac ofnadwy ddydd yr
ARGLWYDD.

32 A bydd, ^lyr achubir pob un a
alwo ar enw yr ARGLWYDD; canys
^mbydd ymwared, fel y dywedodd
yr ARGLWYDD, ym mynydd Sion,
ac yn Jerusalem, ac yn y gweddill-
ion a alwo yr ARGLWYDD.

PENNOD III.

1 Barnedigaethau Duw yn erbyn gelynyon ei
bobl: 9 ac y bydd rhaid ei adnabod ef yn ei
farnedigaeth. 18 Ei fendithion ef ar yr
eglwys.

CANYS wele, yn y dyddiau hyn-
ny, ac yn yr amser hwnnw,
pan ddychwelwyf gaethiwed Judah
a Jerusalem,

2 Casglaf hefyd yr holl genhedl-
oedd, a dygaf hwynt i waered i
ddyffryn Jehosaphat; a dadleuaf â
hwynt yno dros fy mhobl, a'm heti-
feddiaeth Israel, y rhai a wasgar-

asant hwy ym mysg y cenhedloedd,
a rhannasant fy nhir.

3 Ac ar fy mhobl y bwriasant
goelbrennau, a rhoddasant y bach-
gen er puttain, a gwerthasant fach-
gennes er gwin, fel yr yfent.

4 Tyrus hefyd a Sidon, a holl ar-
daloedd Palestina, beth sydd i chwi
a wneloch â mi? a delwch i mi y
pwyth? ac os telwch i mi, buan
iawn y dychwelaf eich tâl ar eich
pen eich hunain;

5 Am i chwi gymmeryd fy arian
a'm haur, a dwyn i'ch temlau fy
nhlysau ²dymunol.

6 Gwerthasoch hefyd feibion Ju-
dah a meibion Jerusalem i'r Groeg-
iaid, i'w pellhau oddi wrth eu har-
daloedd.

7 Wele, mi a'u codaf hwynt o'r
lle y gwerthasoch hwynt iddo, ac
a ddattoaf eich tâl ar eich pen
eich hunain.

8 A minnau a werthaf eich meib-
ion a'ch merched i law meibion
Judah, a hwythau a'u gwerthant
i'r Sabeaid, i genedl o bell; canys
yr ARGLWYDD a lefarodd hyn.

9 ¶ ^aCyhoeddwyh hyn ym mysg y
cenhedloedd, ³gosodwyh ryfel, de-
ffrôwch y gwŷr cryfion, nesâed y
gwŷr o ryfel, deuant i fynu.

10 ^bGyrrwch eich sychau yn gledd-
yfau, a'ch ⁴pladuriau yn wayffyn:
^cdywed y llesg, Cryf ydwyf.

11 Ymgesglwch, a deuwh, y cen-
hedloedd, o amgylch ogyrch, ac
ymgynhullwch: ⁵yno disgyn, O AR-
GLWYDD, dy gedyrn.

12 Defirôed y cenhedloedd, a deu-
ant i fynu i ddyffryn Jehosaphat:
o herwydd yno yr eisteddaf i farnu
yr holl genhedloedd o amgylch.

13 ^dRhowch i mewn y crymman;
canys addfedodd y cynhauaf: deu-
wch, ewch i waered; o herwydd y
gwrŷf a lanwodd, a'r gwasg-gafnau
a aethant trosodd, am amlhau eu
drygioni hwynt.

14 Torfeydd, torfeydd, a fydd yng
nglyn ^eterfyniad: canys agos yw
dydd yr ARGLWYDD y'nglyn ter-
fyniad.

15 ^fYr haul a'r lloer a dywyllant,
a'r sêr a attaliant eu llewyrch.

16 A'r ARGLWYDD ^fa rua o Sion, ac
a rydd ei lef o Jerusalem; ^gy nef-
oedd hefyd a'r ddaear a grynant:
ond yr ARGLWYDD fydd ⁷gobaith
ei bobl, a chadernid meibion Israel.

17 Felly ^hy cewch wybod mai

Cyn
CRIST
Cylch
800.

² Neu,
hyfryd.

^a Edrych
Es. 8. 9,
10.

³ Heb. cys-
segrwch,
neu, sanct-
eiddwch.

^b Es. 2. 4.
Mic. 4. 3.

⁴ Neu,
crymman-
au.

^c Zech. 12.
8.

⁵ Neu,
yno y
disgyn yr
Arglhoedd.

^d Matt. 13.
39.
Dat. 14.
15, 18.

⁶ Neu,
drylliad,
neu,
dryniad.

^e pen. 2. 10,
31.

^f Jer. 25. 30.
Amos 1. 2.
^g Hag. 2. 6.

⁷ Heb.
cyrchfa,
neu,
noddfa.
^h pen. 2. 27.

Cyn
CRIST
Cylch
800.

⁸ Heb. sancteidd-
rwydd.
¹ Es. 35. 8.
Zech. 14.
21.
Dat. 21. 27.
¹ Amos 9.
13.
⁹ Heb.
gerddant.
¹ Eze. 47. 1.
Zech. 14. 8.
Dat. 22. 1.

myfi yw yr ARGLWYDD eich DŴ,
yn trigo yn Sion, fy mynydd sanct-
aidd: yna y bydd Jerusalem yn
⁸ sanctaidd, ac ¹ nid â dieithriaid
trwyddi mwyach.

18 ¶ ¹ A'r dydd hwnnw y bydd i'r
mynyddoedd ddefnyddu melyswin,
a'r brynau a lifeiriant o laeth, a
holl ffrydiau Judah a ⁹ redant gan
ddwfr, a ¹ ffynnon a ddaw allan o
dŷ yr ARGLWYDD, ac a ddyfrhâ
ddyffryn Sittim.

19 ^m Yr Aipht a fydd anghyfan-
nedd, ac ⁿ Edom fydd anialwch
anghyfanneddol, am y traha yn
erbyn meibion Judah, am iddynt
dywallt gwaed gwirion yn eu tir
hwynt.

20 Etto Judah a ² drig byth, a
Jerusalem o genhedlaeth i gen-
hedlaeth.

21 Canys glanhâf waed y rhai nis
glanheais: ³ canys ^o yr ARGLWYDD
sydd yn trigo yn Sion.

Cyn
CRIST
Cylch
800.

^m Es. 19. 1.
ⁿ Obad. 10.

² Neu, *erys*.

³ Neu,
ia, myfi yr
Arghwydd,
yr hwn
sydd, &c.
^o Dat. 21. 3.

LLYFR AMOS.

PENNOD I.

1 Amos yn dangos barnedigathau Duw ar
Syria, 6 ac ar y Philistiaid, 9 ac ar Tyrus,
11 ac ar Edom, 13 ac ar Ammon.

GEIRIAU Amos, (^a yr hwn oedd
ym mysgr bugeiliaid Tecoa,) y
rhai a welodd efe am Israel, ^b yn
nyddiau Uzziâh brenhin Judah, ac
yn nyddiau Jeroboam mab Joas
brenhin Israel, ddwy flynedd o
flaen y ^c ddaear-gryn.

2 Ac efe a ddywedodd, ^a Yr AR-
GLWYDD a rua o Sion, ac a rydd
ei lef o Jerusalem; a chyfanneddau
y bugeiliaid a alarant, a phen Car-
mel a wywa.

3 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD;
O herwydd tair o anwireddau ^e Da-
mascus, ac o herwydd pedair, nis
² troaf ymaith ei *chosp* hi; am idd-
ynt ^d ddyrnu Gilead âg offer dyrnu
o heiyrn.

4 Ond ² anfonaf dân i dŷ Hazael,
ac efe a ddifa balasau Benhadad.

5 Drylliaf drosol Damascus, a
thorraf ymaith y preswylwyr o
³ ddyffryn Afen, a'r hwn sydd yn
dal teyrn-wialen ⁴ o dŷ Eden; a
^b phobl Syria a ânt yn gaeth i Cir,
medd yr ARGLWYDD.

6 ¶ Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Am dair o anwireddau
¹ Gaza, ac am bedair, ni throaf yma-
ith ei *chosp* hi; am iddynt gaeth-
gludo ⁵ y gaethiwed gyflawn, i'w
rhoddi i fynu i Edom.

7 Eithr anfonaf dân ar fur Gaza,
ac efe a ddifa ei phalasau hi.

8 A mi a dorraf y preswylwyr o
Asdod, a'r hwn a ddeil deyrn-wial-
en o Ascalon; a throaf fy llaw yn
erbyn Ecron, a derfydd am weddill
y Philistiaid, medd yr ARGLWYDD
DDUW.

9 ¶ Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Am dair o anwireddau

^k Tyrus, ac am bedair, ni throaf
ymaith ei *chosp* hi; o herwydd
iddynt hwy roddi i fynu gwbl o'r
gaethiwed i Edom, ac na chofiasant
⁶ y cyfammod brawdol.

10 Eithr anfonaf dân i fur Tyrus,
ac efe a ddifa ei phalasau hi.

11 ¶ Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Am dair o anwireddau
¹ Edom, ac am bedair, ni throaf
ymaith ei *chosp* hi; am iddo erlid
^m ei frawd â'r cleddyf, a ⁷ llygru ei
drugaredd, a bod ei ddig yn rhwygo
yn wastadol, a'i fod yn cadw ei lid
yn dragywyddol.

12 Eithr ² anfonaf dân i Teman,
yr hwn a ddifa balasau Bosrah.

13 ¶ Fel hyn y dywed yr AR-
GLWYDD; Am dair o anwireddau
^o meibion Ammon, ac am bedair, ni
throaf ymaith ei *chosp* hi; am idd-
ynt hwy rwygo ⁸ gwragedd beich-
iogion Gilead, er mwyn helaethu
eu terfynau.

14 Eithr cynneuaf dân ym mur
^p Rabbah, ac efe a ddifa ei phalasau,
gyd â gwaedd ar ddydd y rhyfel,
gyd â thymmestl ar ddydd corwynt.

15 ^a A'u brenhin a â yn gaeth, efe
a'i bennaethiaid ynghyd, medd yr
ARGLWYDD.

PENNOD II.

1 Digofaint Duw yn erbyn Moab, 4 ac ar Ju-
dah, 6 ac ar Israel. 9 Duw yn achwyn
rhag eu hannolchgarwch hwy.

FEL hyn y dywed yr ARGLWYDD;
Am dair o anwireddau ^a Moab,
ac am bedair, ni throaf ymaith ei
chosp hi; am iddo ^b losgi esgyrn
brenhin Edom yn galch.

2 Eithr anfonaf dân i Moab, yr
hwn a ddifa balasau Cerioth: a

Cyn
CRIST
787.

^k Es. 23. 1.
Jer. 47. 4.
Eze. 26.
^a 27. a 28.
Joel 3. 4, 5.

⁶ Heb.
gyfammod
brawdol,
2 Sam. 5.
11.
1 Bren. 5.
1 a 9. 14.

¹ Es. 21. 11.
a 34. 5.
Jer. 49. 8.
Eze. 25.
12.
Joel 3. 19.
Obad. 1.
Mal. 1. 4.
^m Gen. 27.
41.
Deut. 23. 7.

⁷ Neu,
bwrw
ymaith bob
tosturi.
ⁿ Obad. 9.
10.

^o Jer. 49. 1.
Eze. 25. 2.
Seph. 2. 9.

⁸ Neu,
mynydd-
oedd
Gilead.

^p Deut. 3.
11.
2 Sam. 12.
26.

^a Jer. 49. 3.

^a Es. 15.
Jer. 48.
Eze. 25. 8.
Seph. 2. 8.
^b 2 Bren. 3.
27.

Cyn
CRIST
787.e Num. 24.
17.

Moab fydd marw mewn terfysg, gwaeddi, a llais udgorn.

3 A mi a dorraf ymaith ^cy barnwr o'i chanol hi, a'i holl bendeffigion a laddaf gyd âg ef, medd yr ARGLWYDD.

4 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Am dair o anwireddau Judah, ac am bedair, ni throaf ymaith ei *chosp* hi; am iddynt ddirmygu cyfraith yr ARGLWYDD, ac nas cadwasant ei ddeddfau ef; a'u celwyddau a'u cyfeiliornodd hwynt, y rhai yr aeth eu tadau ar eu hol.

5 Eithr anfonaf dân i Judah, ac efe a ddifa balasoedd Jerusalem.

6 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Am dair o anwireddau Israel, ac am bedair, ni throaf ymaith ei *chosp* hi; am iddynt ^dwerthu y cyfiawn am arian, a'r tlawd er pâr o esgidiau:

7 Y rhai a ddyheuant ar ol llwch y ddaear ar ben y tlodion, ac a wylant ffordd y gostyngedig: a gwr a'i dad a â at yr *un* llanges, i halogi fy enw sanctaidd.

8 Ac ar ddillad ^ewedi eu rhoi yng ngwystl y gorweddant wrth bob allor; a gwin ²y dirwyol a yfant yn nhŷ eu duw.

9 ¶ Etto ^fmyfi a ddinystriais yr Amoriad o'u blaen hwynt, ^gyr hwn yr *oedd* ei uchder fel uchder y cedrwydd, ac efe *oedd* gryf fel derw; etto ^hmi a ddinystriais ei ffrwythau oddi arnodd, a'i wraidd oddi tanodd.

10 ⁱMyfi hefyd a'ch dygais chwi i fynu o wlad yr Aipht, ac a'ch arweiniais chwi ddeugain mlynedd trwy yr anialwch, i feddiannu gwlad yr Amoriad.

11 A mi a gyfodais o'ch meibion chwi *rai* yn brophwydi, ac o'ch gwŷr ieuaingc *rai* ^kyn Nazareaid. Oni *bu* hyn, O meibion Israel? medd yr ARGLWYDD.

12 Ond chwi a roisoch i'r Nazareaid win i'w yfed; ac ^la orchymynasoch i'ch prophwydi, gan ddywedyd, Na phrophwydwch.

13 Wele ³fi wedi fy llethu tanoch fel y llethir y fên lawn o ysgubau.

14 A ^mmetha gan y buan ddiange, a'r cryf ni chadarnhâ ei rym, a'r cadarn ni wared ei ⁿenaid ei hun:

15 Ni saif a ddalio y bwa, ni ddiange y buan o draed, nid a-

chub marchog march ei einioes ei hun.

16 A'r cryfaf ei galon o'r cedyrn a ffy y dwthwn hwnnw yn noethlymmun, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD III.

1 Mor anghenraid yw barnedigaethau Duw yn erbyn Israel: 9 cyhoeddi hynny, a'i achos hefyd.

GWRANDEWCH y gair a lefarodd yr ARGLWYDD i'ch erbyn chwi, plant Israel, yn erbyn yr holl deulu a ddygais i fynu o wlad yr Aipht, gan ddywedyd,

2 ^aChwi yn unig a adnabûm o holl deuluoedd y ddaear: ^bam hynny ymwelaf â chwi *am* eich holl anwireddau.

3 A rodia dau ynghyd, heb fod yn gyttûn?

4 A rua y llew yn y goedwig, heb ganddo ysglyfaeth? ²a leisia cenaw llew o'i ffau, heb ddal dim?

5 A syrth yr aderyn yn y fagl ar y ddaear, heb *fod* croglath iddo? a gyfyd *un* y fagl oddi ar y ddaear, heb ddal dim?

6 A genir udgorn yn y ddinas, heb ³ddychrynu o'r bobl? ^ca fydd niwed yn y ddinas, ⁴heb i'r ARGLWYDD ei wneuthur?

7 Canys ni wna yr ARGLWYDD ddim, ^da'r nas dangoso ei gyfrinach i'w weision y prophwydi.

8 Rhuodd y llew, pwy nid ofna? yr Arglwydd Ior a lefarodd, ^epwy ni phrophwyda?

9 ¶ Cyhoeddych o fewn y palasau yn Asdod, ac yn y palasau yngwlad yr Aipht, a dywedwch, Deuwch ynghyd ar fynyddoedd Samaria, a gwelwch derfysgoedd lawer o'i mewn, a'r gorthrymmedigion yn ei chanol hi.

10 Canys ni fedrant wneuthur uniondeb, medd yr ARGLWYDD: pen-tyrru y maent drais ac ⁵yspail yn eu palasau.

11 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW; Gelyn *fydd* o amgylch y tir; ac efe a dŷn i lawr dy nerth oddi wrthyt, a'th balasoedd a yspeilir.

12 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Fel yr achub y bugail o safn y llew y ddwy-goes, neu ddarn o glust; felly yr achubir meibion Israel y rhai sydd yn trigo yn Samaria mewn cwrr gwely, ⁶ac yn Damascus *mewn* gorweddle.

13 Gwrandêwch, a thystiolaethwch

Cyn
CRIST
787.

^a Deut. 7. 6.
^a 10. 15.
^b Edrych
Matt. 11.
22.
Luc 12. 47.
Rhuf. 2. 9.
¹ Petr 4.
17.

² Heb.
a rydd y
cenaw llew
ei lais?

³ Neu,
reddeg o'r
bobl
ynghyd?

^c Es. 45. 7.

⁴ Neu, ac
oni wna yr
Arglwydd
ryw beth?

^d Gen. 6. 13.
^a 18. 17.
Ps. 25. 14.
Ioan 15.
15.

^e Act. 4. 20.
^a 5. 20, 29.

⁶ Neu,
anrhaith.

⁶ Neu, ac
yn nhradd
y gwely.

Cyn
CRIST
787.⁷ Neu, y
cospa/ Is-
rael am
amwredd.^f Barn. 3.
20.
Jer. 36. 22.
^g 1 Bren.
22. 39.^a Ps. 22. 12.
Ezec. 33.
18.^b Jer. 16. 16.
Hab. 1. 15.^c Ezech. 12.
5, 12.² Neu, .
^a deftwch
ymaith
bethau y
palas.^d Hos. 4. 15.
a 12. 11.
pen. 5. 5.^e Lef. 7. 13.³ Heb.
A llosg-
aberthwch.⁴ Heb.
felly, yr
hojfwch.^f Deut. 28.
22.
Hag. 2. 17.⁵ Neu,
amllder
eich
gerddi, &c.
a sydd y
lindys.
^g Joel 1. 4.
a 2. 25.

yn nhŷ Jacob, medd yr ARGLWYDD
DDUW, DUW y lluoedd,

14 Mai y dydd ⁷ yr ymwelaf âg an-
wiredd Israel arno ef, y gofwyaf hefyd
allorau Bethel: a chyrn yr allor
a dorrrir, ac a syrthiant i'r llawr.

15 A mi a darawaf ^f y gauafdy a'r
hafdy; a derfydd am ^g y tai ifori, a
bydd diben ar y teiau mawrion,
medd yr ARGLWYDD.

PENNOD IV.

1 Y mae yn ceryddu Israel am eu trais, 4 a'u
delw-addoliaeth, 6 ac am nad oeddynt yn
gwelldhau wrth eu ceryddu.

GWRANDEWCH y gair hwn,
^a gwartheg Basan, y rhai *yd-
ych* ym mynydd Samaria, y rhai
ydych yn gorthrymmu y tlawd,
yn ysigo yr anghenog, yn dywed-
yd wrth eu meistriaid, Dygwch,
ac yfwn.

2 Tyngodd yr Arglwydd DDUW
i'w sancteiddrwydd, y daw, wele,
y dyddiau arnoch, y dwg efe chwi
ymaith ^b â drain, a'ch hiliogaeth â
bachau pysgotta.

3 A ^c chwi a ewch allan i'r ad-
wyau, bob un ar ei chyfer; a chwi
² a'u teflwh hwynt i'r palas, medd
yr ARGLWYDD.

4 ¶ Deuwch i Bethel, a thros-
eddwch; ^d i Gilgal, a throseddwch
fwyfwy: dygwch bob bore eich
aberthau, a'ch degymmau wedi
tair blynedd o ddyddiau;

5 ^e Ac offrymmwch o surdoes
aberth diolch, cyhoeddwch a hys-
byswch aberthau gwirfodd: canys
⁴ hyn a hoffwch, meibion Israel,
medd yr ARGLWYDD DDUW.

6 ¶ A rhoddais i chwi lendid
dannedd yn eich holl ddinasoedd,
ac eisieu bara yn eich holl le-
oedd: etto ni ddychwelasochoch attaf
fi, medd yr ARGLWYDD.

7 Myfi hefyd a atteliais y gwlaw
rhagoch, pan oedd etto dri mis hyd
y cynhauaf: gwlawiais hefyd ar un
ddinas, ac ni wlawiais ar ddinas
arall: un rhan a gafodd wlaw; a'r
rhan ni chafodd wlaw, a wywodd.

8 Gwibiodd dwy ddinas *neu* dair
i un ddinas, i yfed dwfr; ond nis
diwallwyd: etto ni ddychwelasochoch
attaf fi, medd yr ARGLWYDD.

9 ^f Tarewais chwi â diflanniad, ac â
mallder: ^g pan amlhaodd eich gerddi,
a'ch gwinlannoedd, a'ch ffigyswydd,
a'ch olew-wydd, ^g y lindys a'u hys-
odd: etto ni throisoch attaf fi, medd
yr ARGLWYDD.

10 Anfonais yr haint yn eich mysg,
megis ⁶ yn ffordd yr Aipht: eich
gwyr ieuainge a leddais â'r cleddyf,
gyd â ⁷ chaethgludo eich meirch;
chodais ddrewi eich gwersylloedd
i'ch ffroenau: etto ni throisoch at-
taf fi, medd yr ARGLWYDD.

11 Mi a ddymchwelais *rai* o hon-
och, fel yr ymchwelodd DUW ^b So-
dom a Gomorrah; ¹ ac yr oeddech
fel pentewyn wedi ei achub o'r
gynneu dân: etto ni throisoch at-
taf fi, medd yr ARGLWYDD.

12 O herwydd hynny yn y modd
yma y gwnaf i ti, Israel: ac o her-
wydd mai hyn a wna i ti, ^k bydd
barod, Israel, i gyfarfod â'th DDUW.

13 Canys wele, Lluniwr ^g y myn-
yddoedd, a Chreawdwr ⁸ y gwynt,
yr hwn a fynega i ddyn beth *yw*
ei feddwl, ac ¹ a wna y bore yn
dywyllwch, ac ^m a gerdd ar uchel-
derau y ddaear, yr ARGLWYDD,
DUW y lluoedd, *yw* ei enw.

PENNOD V.

1 Cwynfan dros Israel. 4 Annog i edifeir-
wch. 21 Duw yn gwrthod eu rhagrithiol
wasanaeth hwy.

GWRANDEWCH y gair hwn a
godaf i'ch erbyn, *sef* galarnad,
O dŷ Israel.

2 Y wryf Israel a syrthiodd; ni
chyfyd mwy: gadawyd hi ar ei thir;
nid oes a'i cyfyd.

3 Canys y modd hyn y dywed
yr ARGLWYDD DDUW; Y ddinas a
aeth allan ^a mil, a weddill gant;
a'r hon a aeth allan *ar* ei chanfed,
a weddill ddeg i dŷ Israel.

4 ¶ O herwydd fel hyn y dywed
yr ARGLWYDD wrth dŷ Israel; Ceis-
iwrch fi, a byw fyddwch.

5 Ond nac ymgeisiwrch â ^a Bethel,
ac nac ewch i Gilgal, ac na thram-
wywch i ^b Beersaba: o herwydd gan
gaethgludo y caethgludir Gilgal, a
^c Bethel a fydd yn ddiddym.

6 Ceisiwrch yr ARGLWYDD, a byw
fyddwch; rhag iddo dorri allan yn
nhŷ Joseph fel tân, a'i ddifa, ac na
byddo a'i diffoddo yn Bethel.

7 Y rhai ^d a drowch farn yn wermod,
ac a adêwch gyfiawnder ar y llawr,

8 *Ceisiwrch yr hwn* a wnaeth ^e y
saith seren, ac Orion, ac a dry gysg-
od angau yn fore-ddydd, ac ^f a dy-
wylla y dydd yn nos; yr hwn ^g a
eilw ddyfroedd y môr, ac a'u tyw-
allt ar wyneb y ddaear: Yr AR-
GLWYDD *yw* ei enw:

9 Yr hwn sydd yn nerthu yr

Cyn
CRIST
787.⁶ Neu,
ar ddul.
⁷ Heb.
chaeth-
glud.^b Gen. 19.
24, 25.
Es. 13. 19.
Jer. 49. 18.
¹ Zech. 3. 2.^k Edrych
Ezec. 13. 5.
a 22. 30.
Luc 14. 31,
32.⁸ Neu, yr
yspryd.¹ pen. 5. 8.
^m Deut. 32.
13. a 33. 23.
Mic. 1. 3.^a pen. 4. 4.^b pen. 8. 14.^c Hos. 4. 15.
a 10. 15.^d pen. 6. 12.^e Job 9. 9.
a 38. 31.^f pen. 4. 13.^g pen. 9. 6.

Cyn
CRIST
787.² Heb.
anrhaith.
^h Es. 29, 21.¹ Deut. 28.
38, 39.
Seph. 1. 13.
Hag. 1. 6.³ Heb. dy-
muniant.⁴ Neu,
gwobr.^k pen. 6. 10.¹ Pa. 34. 14.
a. 97. 10.
Rhuf. 12. 9.^m Exod. 32.
30.
Joel 2. 14.ⁿ Jer. 9. 17.º Exod. 12.
12.^p Es. 5. 19.
Jer. 17. 15.
a. 30. 7.
Joel 2. 2.
Seph. 1. 15.
2 Petr. 3. 4.^q Jer. 48. 44.^r Es. 1. 11.
Jer. 6. 20.^s Lev. 26.
31.^t Neu,
eich uchel-
wyliau.^u Neu,
offrym
diolch.

² anrheithiedig yn erbyn y cryf, fel y delo yr anrheithiedig yn erbyn yr amddiffynfa.

¹⁰ ^h Cas ganddynt a geryddo yn y porth, a ffaidd ganddynt a lefaro yn berffaith.

¹¹ O herwydd hynny am i chwi sathru y tlawd, a dwyn y beichiau gwenith oddi arno; ¹ chwi a adeiladasoch dai o gerrig nadd, ond ni thrigwch ynddynt; plannasoch winllannoedd ³ hyfryd, ac nid yf-wch eu gwin hwynt.

¹² Canys mi a adwaen eich anwiredau lawer, a'ch pechodau cryfion: y maent yn blino y cyfiawn, yn cymmyrd ⁴ iawn, ac yn troi heibio y tlawd yn y porth.

¹³ Am hynny ^k y neb a fyddo call a ostega yr amser hwnnw: canys amser drwg yw.

¹⁴ Ceisiwch ddaioni, ac nid drygioni; fel y byddoch fyw: ac felly yr ARGLWYDD, DUW y lluoedd, fydd gyd â chwi, fel y dywedasoch.

¹⁵ ¹ Casêwch ddrygioni, a hoffwch ddaioni, a gosodwch farn yn y porth: ^m fe allai y bydd ARGLWYDD DDUW y lluoedd yn raslawn i weddill Joseph.

¹⁶ Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, DUW y lluoedd, yr Arglwydd; Ym mhob heol y bydd cwynfan, ac ym mhob prif-ffordd y dywedant, O! O! a galwant yr arddwr i alaru; ^a a'r neb a fedro alaru, i gwynfan.

¹⁷ Ac ym mhob gwinllan y bydd cwynfan: canys ^o tramwyaf trwy dy ganol di, medd yr ARGLWYDD.

¹⁸ ^p Gwae y neb sydd yn dymuno dydd yr ARGLWYDD! beth yw hwnnw i chwi? tywyllwch, ac nid goleuni yw dydd yr ARGLWYDD.

¹⁹ ^q Megis pe ffoai gwr rhag llew, ac arth yn cyfarfod âg ef; a myned i'r tŷ, a phwyso ei law ar y pared, a'i frathu o sarph.

²⁰ Oni bydd dydd yr ARGLWYDD yn dywyllwch, ac nid yn oleuni? yn dywyll iawn, ac heb lewyrch ynddo?

²¹ ^r Caseais a ffeiddiais eich gwyliau, ac ^s nid aroglaf ^t yn eich cymmaufoedd.

²² Canys er i chwi offrymmu i mi boeth-offrymmau, a'ch offrymmau bwyd, ni fyddaf foddolawn iddynt; ac nid edrychaf ar ^u hedd-offrwm eich pasgedigion.

²³ Symmud oddi wrthyf drwst

dy ganiadau: canys ni wrandawaf beroriaeth dy nablau.

²⁴ Ond ⁷ rheded barn fel dyfroedd, a chyfiawnder fel ffrwd gref.

²⁵ ⁴ A offrymmasoch chwi i mi aberthau a bwyd-offrymmau yn y diffaethwch ddeugain mlynedd, tŷ Israel?

²⁶ Ond dygasoch ⁸ babell eich Moloch a Chiwn, eich delwau, seren eich duw, a wnaethoch i chwi eich hunain.

²⁷ Am hynny y caethgludaf chwi i'r tu hwnt i Damascus, medd yr ARGLWYDD; DUW y lluoedd yw ei enw.

PENNOD VI.

¹ Y cospir nwyfiant Israel ⁷ âg anghyfnedd-rwydd. ¹² Mor anhawdd ganddynt wellhâu.

^a **G**WAE y rhai ² esmwyth arnynt yn Sion, ac sydd yn ymddiried ym mynydd Samaria, y rhai a enwir ^b yn ³ bennaf o'r cenhedloedd, y rhai y daeth tŷ Israel attynt!

² ^c Tramwywch i ^d Calneh, ac edrychwch, ac ewch oddi yno i Hamath fwyaf; yna disgynwch i ^e Gath y Philistiaid: ai gwell ydynt na'r teyrnasodd hyn? ai helaethach eu terfyn hwy na'ch terfyn chwi?

³ Y rhai ydych yn pellhâu y dydd ⁸ drwg, ac yn nesâu ^h ⁴ eisteddle trais;

⁴ Gorwedd y maent ar welŷau ifori, ac ⁵ ymestyn ar eu glythau, a bwytta yr ŵyn o'r praid, a'r lloi o ganol y cut;

⁵ ¹ Y rhai a ⁶ ddatganant gyd â llais y nabl; dychymmygasant iddynt eu hun offer cerdd, ^k megis Dafydd;

⁶ Y rhai a yfant ⁷ win mewn phiolau, ac a ymirant â'r ennaint pennaf; ond nid ymofidiant am ddryllio Joseph.

⁷ ¹ Am hynny yr awr hon hwy a ddygir yn gaeth gyd â'r cyntaf a ddygir yn gaeth; a gwledd y rhai a ymestynant, a symmudir.

⁸ ¹ Tyngodd yr ARGLWYDD DDUW iddo ei hun, Ffaidd gennyf odidowgrwydd Jacob, a chaseais ei balasau: am hynny y rhoddaf i fynu y ddinas ⁸ ac sydd ynddi, medd ARGLWYDD DDUW y lluoedd.

⁹ A bydd, os gweddillir mewn un tŷ ddeg o ddynion, y byddant feirw.

¹⁰ Ei ewythr a'i cyfyd i fynu, a'r hwn a'i llysg, i ddwyn yr esgyrn allan o'r tŷ, ac a ddywed wrth yr hwn a fyddo wrth ystlysau y tŷ, A oes etto neb gyd â thi? ac efe

Cyn
CRIST
787.⁷ Heb. ym-
dreigled.^t Act. 7. 42.
Edrych
Es. 43. 23.⁸ Siccuth
eich breu-
hin.^a Luc 6. 24.² Neu, di-
ofal, neu,
dyrau.^b Exod. 19.
5.³ Neu,
faen-
frynnyth y
cenhedl-
oedd.^c Nah. 3. 8.
Cymmer-
wyd cylch
794.^d Es. 10. 9.
^e 2 Chron.
26. 6.^f Ezecl. 12.
27.^h pen. 5. 18.
^h Ps. 94. 20.⁴ Neu,
trigle.⁵ Neu,
amhlâu
mewn gor-
modedd.¹ Es. 5. 12.⁶ Neu,
bynygiant.^k 1 Chron.
23. 5.⁷ Neu,
mewn phi-
olau gwin.¹ Jer. 51. 14.
Heb. 6. 13,
17.⁸ Heb.
a'i chyf-
lawnder.

Cyn
CRIST
787.m pen. 5. 13.
a 8. 3.9 Neu,
a de'ni.a Hos. 10. 4.
pen. 6. 7.2 Heb.
gym.3 Neu,
dgyfrym.2 Neu, glas-
bryfed.3 Neu,
trwy bwy
y cyfyd
Jacob?
neu, pwy
o (neu,
tros) Jacob
a gyfyd?
a Jonah 3.
10.4 Neu,
gymneu.b Edrych
2 Bren. 21.
13.
Ee. 34. 11.
Galar. 2. 8.
c pen. 8. 2.

a ddywed, Nac oes : yna y dywed yntau, ^mTaw; am na *wasanaetha* cofio enw yr ARGLWYDD.

11 O herwydd wele yr ARGLWYDD yn gorchymyn, ac efe a dery y tŷ mawr ⁹âg agennau, a'r tŷ bychan â holltau.

12 ¶ A red meirch ar y graig? a ardd *neb hi* âg ychain? canys ^atroisoch farn yn fustl, a ffrwyth cyfiawnder yn wermod.

13 O chwi y rhai sydd yn llawenychu mewn peth diddym, yn dywedyd, Onid o'n nerth ein hun y cymmerasom i ni ²gryfder?

14 Ond wele, mi a gyfodaf i'ch erbyn chwi, tŷ Israel, medd ARGLWYDD DDUW y lluoedd, genedl; a hwy a'ch cystuddiant chwi, o'r ffordd yr ewch i Hemath, hyd ³afon y diffaethwch.

PENNOD VII.

1 *Troi heibio farnedigaethau y ceiliogod rhedyn, 4 a'r tân, trwy weddi Amos. 7 Trwy weledigaeth o fur a llinyn mesur, y dangosir gwrthodiad Israel. 10 Amaziah yn achwyn ar Amos. 14 Amos yn dangos ei alwedigaeth ei hun, 16 a barnedigaeth Amaziah.*

FEL hyn y dangosodd yr ARGLWYDD i mi; ac wele ef yn ffurfio ²ceiliogod rhedyn pan ddechreuodd yr adladd godi; ac wele, adladd wedi lladd *gwair* y brenhin *oedd*.

2 A phan ddarfu iddynt fwyta glaswellt y tir, yna y dywedais, Arbed, ARGLWYDD, attolwg: ³pwy a gyfyd Jacob? canys bychan *yw*.

3 ^aEdifarhaodd yr ARGLWYDD am hyn: Ni bydd hyn, eb yr ARGLWYDD.

4 ¶ Fel hyn y dangosodd yr ARGLWYDD DDUW i mi: ac wele yr ARGLWYDD DDUW yn galw i ⁴farn trwy dân; a difaodd *y tân* y dyfnder mawr, ac a ysodd beth.

5 Yna y dywedais, ARGLWYDD DDUW, paid, attolwg: pwy a gyfyd Jacob? canys bychan *yw*.

6 Edifarhaodd yr ARGLWYDD am hyn: Ni bydd hyn chwaith, eb yr ARGLWYDD DDUW.

7 ¶ Fel hyn y dangosodd efe i mi: ac wele yr ARGLWYDD yn sefyll ar gaer a *wnaethpwyd* wrth llyn, ac yn ei law llyn.

8 A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Beth a weli di, Amos? a mi a ddywedais, Llinyn. A'r ARGLWYDD a ddywedodd, Wele, ^bgosodaf llyn ynghanol fy mhobl Israel, ^cac ni chwanegaf fyned heibio iddynt mwyach.

9 Uchelfeydd Isaac hefyd a wneir yn anghyfannedd, a chyssegrau Israel a ddifethir; a ^dmi a gyfodaf yn erbyn tŷ Jeroboam a'r cleddyf.

10 ¶ Yna Amaziah ^eoffeiriad Bethel a anfonodd at ^fJeroboam brenhin Israel, gan ddywedyd, Cydfwriadodd Amos i'th erbyn yng nghanol tŷ Israel: ni ddichon y tir ddwyn ei holl eiriau ef.

11 Canys fel hyn y dywed Amos, Jeroboam a fydd farw trwy y cleddyf, ac Israel a gaethgludir yn llwyr allan o'i wlad.

12 Dywedodd Amaziah hefyd wrth Amos, Ti weledydd, dos, ffo ymaith i wlad Judah; a bwyta fara yno, a phrophwyda yno:

13 ^gNa chwanega brophwydo yn Bethel mwy: canys cappel ^hy brenhin ⁱa llys y brenhin *yw*.

14 ¶ Yna Amos a atebodd ac a ddywedodd wrth Amaziah, Nid prophwyd *oeddwn* i, ac nid ^hmab i brophwyd *oeddwn* i; namyn ⁱbugail *oeddwn* i, a chasglydd ^jffigys gwylltion:

15 A'r ARGLWYDD a'm cymmerodd oddi ar ol y praid; a'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Dos, a phrophwyda i'm pobl Israel.

16 ¶ Yr awr hon gan hynny gwrando air yr ARGLWYDD; Ti a ddywedi, Na phrophwyda yn erbyn Israel, ^kac nac yngan yn erbyn tŷ Isaac.

17 ^lAm hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; ^mDy wraig a buteinia yn y ddinas, dy feibion a'th ferched a syrhiant gan y cleddyf, a'th dir a rennir wrth llyn; a thithau a fyddi farw mewn tir halogedig, a chan gaethgludo y caethgludir Israel allan o'i wlad.

PENNOD VIII.

1 Wrth gawell o ffrwythydd haf, y dangosir mor agos yno diwedd Israel. 4 Argyhoeddi trais a thraha. 11 Bygwth newyn gair Duw.

FEL hyn y dangosodd yr ARGLWYDD i mi; ac wele gawellaid o ffrwythydd haf.

2 Ac efe a ddywedodd, Beth a weli di, Amos? A mi a ddywedais, Cawellaid o ffrwythydd haf. Yna y dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Daeth y diwedd ar fy mhobl Israel; ^anid âf heibio iddynt mwyach.

3 Caniadau y deml hefyd ²a droir yn udo ar y dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD DDUW: llawer o gelaneddau *a fydd* ym mhob lle; wrir *hwynt* allan ^byn ddistaw.

Cyn
CRIST
787.d Cyflawnwyd
2 Bren. 15. 10.

e 1 Bren. 12. 32.

f 2 Bren. 14. 23.

g pen. 2. 12.

h Neu,
cyssegr.i Heb. tŷ y
frenhin-
iaeth yw.j 1 Bren.
20. 35.

k pen. 1. 1.

l Neu,
ffrwyth y
eycomor-
wydd.m Ezec. 21.
2.n Heb. na
dddefnyddia
air.o Edrych
Jer. 28. 12.
a 29. 21. 25.

p Hos. 4. 13.

q pen. 7. 8.

r Heb.
a ndant.

s pen. 6. 10.

t Heb.
distaw.

Cyn
CRIST
787.e Diar. 30.
14.4 Neu,
newydd-
loer.d Neh. 13.
15, 16.b Heb. yr
agorom.

e Mic. 6. 10.

e Heb.

a gwyro
cloriannau
tuyll

Hos. 12. 7.

f pen. 2. 6.

e pen. 6. 8.

b pen. 9. 5.

791.

i Job 5. 14.

Es. 59. 9.

Jer. 15. 9.

k Es. 15. 2.

Jer. 48. 37.

Ezec. 7. 18.

i Jer. 6. 26.

Zech. 12.
10.m i Sam. 3.
1.

Ps. 74. 9.

n Hos. 4. 15.

o Deut. 9.
21.P Edrych
Act. 9. 2.

a 18. 25.

a 19. 9, 23.

q pen. 5. 5.

2 Neu, ac
archolla.

a pen. 2. 14.

b Ps. 139. 8,
&c.

4 ¶ Gwrandêwch hyn, y sawl ydych eyn llyngcu yr anghenog, i ddifa tlodion y tir,

5 Gan ddywedyd, Pa bryd yr â y⁴ mis heibio, fel y gwerthom yd? a'r^d Sabbath, fel^e y dygom allan y gwenith, e gan brinhâu yr ephah, a helaethu y siel, e ac anghyfiawnu y cloriannau trwy dwyll?

6 I^f brynu y tlawd er arian, a'r anghenus er pâ'r o esgidiau, ac i werthu gwehilion y gwenith?

7 Tyngodd yr ARGLWYDD i^e rag-orfaint Jacob, Diau nid anghofiaf byth yr un o'u gweithredoedd hwynt.

8 Oni chryn y ddaear am hyn? ac^h oni alara ei holl breswylwyr? cyfyd hefyd i gyd fel llif; a bwrir hi ymaith, a hi a foddri megis gan afon yr Aipht.

9 A'r dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD DDUW, y gwnaf i'rⁱ haul fachludo hanner dydd, a thywyllaf y ddaear i'w dydd goleu.

10 Troaf hefyd eich gwyliau yn alar, a'ch holl ganiadau yn oernad; k dygaf sachlian ar yr holl lwynau, a moelni ar bob pen: a^l mi a'i gwnaf fel galar am unmap, a'i ddiwedd fel dydd chwerw.

11 ¶ Wele, y mae y dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD DDUW, yr anfonaf newyn i'r tir; nid newyn am fara, ac nid syched am ddwfr, ond^m am wrandaw geiriau yr ARGLWYDD.

12 A hwy a grwydrant o fôr i fôr, ac a wibiant o'r gogledd hyd y dwyrain, i geisio gair yr ARGLWYDD, ac nis cânt.

13 Y diwrnod hwnnw y gwryrfon glân a'r meibion ieuainge a ddi-foddant o syched.

14 Y rhai^a a dyngant i^o bechod Samaria, ac a ddywedant, Byw yw dy dduw di, O Dan; a, Byw yw Pffordd^q Beerseba; hwy a syrthiant, ac ni chodant mwy.

PENNOD IX.

1 Mor sicr fydd y dinystr. 11 Adferu tabernacl Dafydd.

GWELAIS yr ARGLWYDD yn sefyll ar yr allor: ac efe a ddywedodd, Taro gapan y drws, fel y siglo y gorsingau; ²a thorr hwynt oll yn y pen; minnau a laddaf y rhai olaf o honynt â'r cleddyf: ^ani ffy ymaith o honynt a ffo, ac ni ddiange o honynt a ddiango.

2^b Pe cloddient hyd uffern, fy

llaw a'u tynnai hwynt oddi yno; a^c phe dringent i'r nefoedd, mi a'u disgynwn hwynt oddi yno:

3 A phe llechent ar ben Carmel, chwiliwn, a chymmerwn hwynt oddi yno; a phe ymguddient o'm golwg y'ngwaelod y môr, oddi yno y gorchymynaf i'r sarph eu brathu hwynt:

4 Ac os ânt i gaethiwed o flaen eu gelynion, d oddi yno y gorchymynaf i'r cleddyf, ac efe a'u lladd hwynt: a^e gosodaf fy ngolwg yn eu herbyn er drwg, ac nid er da^{ddynt}.

5 Ac ARGLWYDD DDUW y lluoedd a gyffwrdd â'r ddaear, a hi a dawdd; a^f galara pawb a'r a drig ynddi, a hi a gyfyd oll fel llifeiriant, ac a foddri megis gan afon yr Aipht.

6 Yr hwn a adeilada^g ei esgynfeydd yn y nefoedd, ac a sylfaenodd ei³ fintai ar y ddaear, yr hwn a^h eilw ddyfroedd y môr, ac a'u tywallt ar wyneb y ddaear: Yr ARGLWYDD yw ei enw.

7 Onid ydych chwi, meibion Israel, i mi fel meibion yr Ethiopïaid? medd yr ARGLWYDD: oni ddygais i fynu feibion Israel allan o dir yr Aipht, a'rⁱ Philistïaid o^k Caphtor, a'r Syriaïd o^l Cir?

8 Wele lygaid yr ARGLWYDD ar y deyrnas bechadurus, a^m mi a'i difethaf oddi ar wyneb y ddaear: ond ni lwyr-ddifethaf dŷ Jacob, medd yr ARGLWYDD.

9 Canys wele, myfi a orchymynaf, ac a⁴ ogrynnaf dŷ Israel ym mysg yr holl genhedloedd, fel y gogryn-nir yd mewn gogr; ac ni syrth⁵ y gronyn lleiaf i'r llawr.

10 Holl bechaduriaid fy mhobl a fyddant feirw gan y cleddyf, n y rhai a ddywedant, Ni oddiwes drwg ni, ac ni achub ein blaen.

11 ¶ Y dydd hwnnw y codaf babell Dafydd, yr hon a syrthiodd, ac a gauaf ei bylchau, ac a godaf ei hadwyau, ac a'i hadeiladaf fel yn y dyddiau gynt:

12^p Fel y meddianno y rhai y gelwir fy enw arnynt, weddill^q Edom, a'r holl genhedloedd, medd yr ARGLWYDD, yr hwn a wna hyn.

13 Wele y^r dyddiau yn dyfod, medd yr ARGLWYDD, y goddiwes yr arddwr y medelwr, a sathrydd y grawnwin⁶ yr hauwr had; a'r mynyddoedd a ddefnynant⁷ felyswin, a'r holl fryniau a doddant.

14 A dychwelaf gaethiwed fy mhobl Israel; a^t hwy a adeiladant

Cyn
CRIST
787.e Job 20. 6.
Jer. 51. 53.
Obad. 4.d Deut. 28.
65.

e Lef. 17. 10.

Jer. 44. 11.

f pen. 8. 8.

g Ps. 104. 3,
13.h Neu,
ysgub.

a pen. 5. 8.

i Jer. 47. 4.

k Deut. 2.
23.

Jer. 47. 4.

l pen. 1. 5.

m Jer. 30.

11. n 31.

35, 36.

Obad. 10,
17.4 Heb.
gyhuo-
janaf.5 Heb.
gratenym
i'r llawr.

n pen. 6. 3.

o Act. 15.
16, 17.

P Obad. 19.

q Num. 24.
18.

r Lef. 26. 5.

6 Heb.
yr hwn a
dägo yr
had allan.

7 Joel 3. 18.

8 Neu, win
newydd.

9 Es. 65. 21.

Cyn
CRIST
787.

y dinasoedd anghyfannedd, ac a'u preswylant; a hwy a blannant winllannoedd, ac a yfant o'u gwin; gwnant hefyd erddi, a bwyttânt eu firwyth hwynt.

15 Ac mi a'u plannaf hwynt yn eu tir, ac nis diwreiddir hwynt mwyach o'u tir a roddais i iddynt, medd yr ARGLWYDD dy DDUW.

Cyn
CRIST
787.

LLYFR OBADIAH.

Cyn
CRIST
Cylch
587.

1 *Dinystyr Edom, 3 am eu balchder, 10 ac am y cam a wnaethent i Jacob. 17 Iacnawd-wriaeth a buddugoliaeth Jacob.*

GWELEDIGAETH Obadiah. Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD DDUW ^aam Edom; ^bClywsom sôn oddi wrth yr ARGLWYDD, a chen-nad a hebryngwyd ym mysg y cen-hedloedd; Codwch, a chyfodwn i ryfela yn ei herbyn hi.

2 Wele, mi a'th wneuthum yn fychan ym mysg y cenhedloedd; dibris iawn wyt.

3 ¶ Balchder dy galon a'th dwyll-odd: ti yr hwn wyt yn trigo yn holltau y graig, yn uchel ei drigfa; yr hwn a ddywed yn ei galon, Pwy a'm tyn i'r llawr?

4 ^cPed ymddyrchefit megis yr er-yr, a phe rhoit dy nyth ym mhlith y sêr, mi a'th ddisgynwn oddi yno, medd yr ARGLWYDD.

5 ^dPe deuai lladron attat, neu ys-peilwyr nos, (pa fodd y'th dorrwyd ymaith!) oni ladrattasent hwy eu digon? pe daethai cynhullwyr grawn-win attat, ^eoni weddillasant ^frawn?

6 Pa fodd y chwiliwyd Esau, ac y ceisiwyd ei guddfeydd ef!

7 Yr holl wŷr y rhai yr oedd cyf-ammmod rhyngot â hwynt, a'th yrrasant hyd y terfyn; ^gy gwŷr yr oedd heddwch rhyngot â hwynt, a'th dwyllasant, ac a'th orfuant; *bwyttâwyr* dy fara a roddasant archoll danat: nid oes deall ^hynddo.

8 ⁱOni ddinystriaf y dydd hwnnw, medd yr ARGLWYDD, y doethion allan o Edom, a'r deall allan o fyn-ydd Esau?

9 Dy gedyrn di, Teman, a ofnant; fel y torrer ymaith bob un o fynydd Esau trwy laddfa.

10 ¶ ^jAm dy draha yn erbyn dy frawd Jacob, gwarth a'th orchuddia, a ^kthi a dorrir ymaith byth.

11 Y dydd y sefaist o'r tu arall, y dydd y caethgludodd estroniaid ei ^lolud ef, a myned o ddieithriaid i'w byrth ef, a bwrw coelbrennau ar Jerusalem, tithau hefyd *oeddît* megis un o honynt.

12 ^mOnd ni ddylesit ti edrych ar ddydd dy frawd, y dydd y dieithr- iwyd ef; ac ni ddylesit lawenyachu o achos plant Judah, y dydd y difeth- wyd hwynt; ac ni ddylesit ⁿledu dy safn ar ddydd y cystudd.

13 Ni ddylesit ddyfod o fewn porth fy mhobl yn nydd eu haflydd; iê, ni ddylesit edrych ar eu hadfyd yn nydd eu haflydd; ac ni ddyl- esit estyn *dy law* ar eu ^ogolud yn nydd eu difethiad hwynt:

14 Ac ni ddylesit sefyll ar y croes- ffyrdd, i dorri ymaith y rhai a ddi- angai o hono; ac ni ddylesit ^proi i fynu y gweddill o hono ar ddydd yr adfyd.

15 Canys agos *yw* dydd yr AR- GLWYDD ar yr holl genhedloedd: ^qfel y gwnaethost, y gwneir i tithau; dy wobr a ddychwel ar dy ben dy hun.

16 Canys ^rmegis yr yfasoch ar fy mynydd sanctaidd, *felly* yr holl genhedloedd a yfant yn wastad; iê, yfant, a llyngcant, a byddant fel pe na buasant.

17 ¶ Ond ar fynydd Sion ^sy bydd ^tymwared, ^uac y bydd sancteidd- rwydd; a thŷ Jacob a berchennog- ant eu perchennogaeth hwynt.

18 Yna y bydd tŷ Jacob ^vyn dân, a thŷ Joseph yn fflam, a thŷ Esau yn sofr, a chynneuau ynddynt, a di- fânt hwynt; ac ni bydd *un* gweddill o dŷ Esau: canys yr ARGLWYDD a'i dywedodd.

19 ^wGoresgyn y dehau hefyd fyn- ydd Esau, a'r gwastadedd y Philist- iaid; a pherchennogant feusydd Ephraim, a meusydd Samaria, a Benjamin a feddianna Gilead;

20 A chaethglud y llu hwn o blant Israel, yr hyn a *fu eiddo* y Canaan- eaid, hyd Sarephath; a chaethion Jerusalem, ^xy rhai *sydd* yn Seph- arad, a feddiannant ddinasoedd y dehau.

21 A ^ygwaredwyr a ddeuant i fynu ar fynydd Sion i farnu mynydd Esau: ^za'r frenhiniaeth fydd eiddo yr ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
587.6 Neu, *Nao eârnych* ar, &c.
7 Heb. *faurygu*.8 Neu, *llu*.9 Neu, *gau*.1 Ezec. 35.
15.
Cylch
585.1 Jer. 25.29.
& 49. 12.

1 Amos 9. 8.

2 Neu, *rhaf*

diangol.

3 Neu, a

bydd yn

sanctaidd.

m Zech. 12.

6.

n Amos 9.

12.

4 Neu, a

berchen-

nogant yr

hyn sydd

yn Seph-

arad.

o 1 Tim. 4.

16.

Iago 5. 20.

P Luc 1. 33.

LLYFR JONAH.

Cyn
CRIST
Cylch
862.

PENNOD I.

1 *Danfon Jonah i Ninefeh, ac yntau yn ffoi i Tarsis: 4 a thymmestl yn ei gyhuaddo ef. 11 Ei dafu ef i'r môr, 17 a physgodyn yn ei lyngau ef.*

AGAIR yr ARGLWYDD a ddaeth at ^{a 2} Jonah mab Amittai, gan ddywedyd,

2 Cyfod, dos i Ninefeh ^b y ddinas fawr, a llefa yn ei herbyn; canys ^c eu drygioni hwynt a ddyrchafodd ger fy mron.

3 A Jonah ^d a gyfododd i ffoi i Tarsis oddi ger bron yr ARGLWYDD: ac efe a aeth i waered i ^e Joppa, ac a gafodd long yn myned i Tarsis, ac a dalodd ei llong-log hi, ac a aeth i waered iddi i fyned gyd â hwynt i Tarsis, oddi ger bron yr ARGLWYDD.

4 ¶ Ond yr ARGLWYDD a ³ gyfododd wynt mawr yn y môr, a bu yn y môr dymmestl fawr, fel ⁴ y tybygwyd y drylliai y llong.

5 Yna y morwyr a ofnasant, ac a lefasant bob un ar ei dduw, a ^f bwriasant y dodrefn *oedd* yn y llong i'r môr, i ymysgafnhâu o honynt: ond Jonah a aethai i waered i ystlysau y llong, ac a orweddasai, ac a gysg-asai.

6 A meistr y llong a ddaeth atto ef, ac a ddywedodd wrtho, Beth a *ddarfu* i ti, gysgadur? cyfod, galw ar dy Dduw: ^g fe allai yr ystyr y Duw hwnnw wrthym, fel na'n coller.

7 A dywedasant bob un wrth ei gyfaill, Deuwch, a bwriwn goelbrennau, fel y gwypom o achos pwy *y mae* y drwg hwn arnom. A bwriasant goelbrennau, a'r coelbren a syrthiodd ar Jonah.

8 A dywedasant wrtho, Attolwg, dangos i ni er mwyn pwy *y mae* i ni y drwg hwn: beth *yw* dy gelfyddyd di? ac o ba le y daethost? pa le *yw* dy wlad? ac o ba bobl *yr wyt* ti?

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hebread *ydwyf* fi; ac ofni yr wyf fi ARGLWYDD DDUW y nefoedd, yr hwn a wnaeth y môr a'r sychdir.

10 A'r gwŷr a ofnasant *gan* ofn mawr, ac a ddywedasant wrtho, Pam y gwnaethost hyn? Canys y dynion a wyddent iddo ffoi oddi ger bron yr ARGLWYDD, o herwydd efe a fynegasai iddynt.

11 ¶ A dywedasant wrtho, Beth a wnawn i ti, fel y gostego y môr oddi wrthym? canys ⁶ gweithio yr oedd y môr, a therfysgu.

12 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch fi, a bwriwch fi i'r môr; a'r môr a ostega i chwi; canys gwn mai o'm hachos i *y mae* y dymmestl fawr hon arnoch chwi.

13 Er hyn y gwŷr a ⁶ rwyfasant i'w dychwelyd i dir; ond nis gallent: am fod y môr yn gweithio, ac yn terfysgu yn eu herbyn hwy.

14 Llefasant gan hynny ar yr ARGLWYDD, a dywedasant, Attolwg, ARGLWYDD, attolwg, na ddifether ni am einioes y gwr hwn, ac na ddyro i'n herbyn waed gwirion: canys ti, O ARGLWYDD, a wnaethost fel y gwelaist yn dda.

15 Yna y cymmerasant Jonah, ac a'i bwriasant ef i'r môr: a ⁷ pheidiodd y môr â'i gyffro.

16 A'r gwŷr a ofnasant yr ARGLWYDD âg ofn mawr, ac a aberthasant aberth i'r ARGLWYDD, ac a addunasant addunedau.

17 ¶ A'r ARGLWYDD a ddarparasai bysgodyn mawr i lyngau Jonah. A ^h Jonah a fu ⁸ ym mol y pysgodyn dri diwrnod a thair nos.

PENNOD II.

1 *Gweddi Jonah: 10 a'i wared ef o fol y pysgodyn.*

AJONAH a weddiodd ar yr ARGLWYDD ei DDUW o fol y pysgodyn,

2 Ac a ddywedodd, ² O'm hing ^a y gelwais ar yr ARGLWYDD, ac efe a'm hattebodd; o fol ³ uffern y gwaeddaes, a chlywaist fy llef.

3 Ti a'm bwriaist i'r dyfnder, i ⁴ ganol y môr; a'r llanw a'm hamgylchodd: ^b dy holl donnau a'th lif-eiriant a aethant drosod.

4 A minnau a ddywedais, ^c Bwriwyd fi o wydd dy lygaid; er hynny mi a edrychaf etto tu a'th deml sanctaidd.

5 ^d Y dyfroedd a'm hamgylchasant hyd yr enaid; y dyfnder a ddaeth o'm hamgylch; ymglymmodd ^e yr hesg am fy mhen.

6 Disgynais i ⁶ odre y mynyddoedd; y ddaear a'i throsolion *oedd* o'm hamgylch yn dragywydd: etto

Cyn
CRIST
Cylch
862.

⁵ Heb.
myned.

⁶ Heb.
gloddias-
ant.

⁷ Heb.
safodd.

^h Matt. 12.
40. a 16. 4.
Luc 11. 30.

⁸ Heb. yn
ymysgar-
oedd.

² Neu,
O herwydd
fy ing.
^a Ps. 120. 1.
³ Neu,
y bedd.

⁴ Heb.
galon.
^b Ps. 42. 7.

^c Ps. 31. 22.

^d Ps. 69. 1.
Galar. 3. 54.

⁵ Neu,
gummon.
⁶ Heb.
dorriadau.

^a 2 Bren.
14. 25.
² Jonas,
Matt. 12.
39.

^b Gen. 10.
11, 12.
pen. 3. 3.

^c Gen. 18.
20.
Ezra 9. 6.
Dat. 18. 5.

^d pen. 4. 2.

^e Jos. 19. 46.
2 Chron. 2.
16.
Act. 9. 36.

³ Heb.
furiodd
allan.

⁴ Heb. yr
amcanodd
y llong
adryllio.

^f Felly
Act. 27. 18,
19.

^g Joel 2. 14.

Cyn
CRIST
Cylch
862.

⁷ Neu, o
lygredig-
aeth.

⁶ Ps. 31. 6.
⁸ Neu,
celwyddog.

¹ Ps. 50. 14,
23. a 116.
17.
Hos. 14. 2.
Heb. 13. 15.
⁸ Ps. 3. 8.

² Heb.
ddinas
fawr i
dduwr;
Felly
Gen. 30. 8.
Ps. 36. 6.
a 80. 11.

³ Edrych
Deut. 18.
22.

⁶ Matt. 12.
41.
Luc 11. 32.

⁶ Job 2. 8.

³ Heb. wŷr
mawr.

⁴ Eas. 59. 6.

⁶ Joel 2. 14.

ti a ddychefaist fy einioes ⁷o'r ffos,
O ARGLWYDD fy NUW.

⁷ Pan lewygodd fy enaid ynof,
cofiais yr ARGLWYDD; a'm gweddi
a ddaeth i mewn attat i'rh deml
sanctaidd.

⁸ Y neb ^aa gadwant oferedd ⁸cel-
wydd, a wrthodant eu trugaredd eu
hun.

⁹ A minnau mewn llais ¹clodfor-
edd a aberthaf i ti, talaf yr hyn a
addunedais. ²Iachawdwriaeth sydd
eiddo yr ARGLWYDD.

¹⁰ ¶ A llefarodd yr ARGLWYDD
wrth y pysgodyn, ac efe a fwriodd
Jonah ar y tir sych.

PENNOD III.

¹ Danfon Jonah yr ail waith, ac yntau yn pre-
gethu i'r Ninefaid. ⁵ Ar eu hedifeirwch hwy,
¹⁰ y mae Duw yntau yn edifarhau.

AGAIR yr ARGLWYDD a ddaeth
yr ail waith at Jonah, gan
ddywedyd,

² Cyfod, dos i Ninefeh y ddinas
fawr, a phregetha iddi y bregeth a
lefarwyf wrthyf.

³ A Jonah a gyfododd ac a aeth i
Ninefeh, yn ol gair yr ARGLWYDD.
A Ninefeh oedd ²ddinas fawr iawn
o daith tri diwrnod.

⁴ A Jonah a ddechreuodd fyned
i'r ddinas daith un diwrnod, ac ^aefe
a lefodd ac a ddywedodd, Deugain
niwrnod fydd etto, a Ninefeh a
gwympir.

⁵ ¶ A ^bgwŷr Ninefeh a gredasant
i DDUW, ac a gyhoeddasant ymryd,
ac a wisgasant sachliân, o'r mwyaf
hyd y lleiaf o honynt.

⁶ Canys gair a ddaeth at frenhin
Ninefeh, ac efe a gyfododd o'i fren-
hin-faingc, ac a ddiosgodd oddi am
dano ei frenhin-wisg, ac a roddes
am dano lian sach, ac ^aa eistedd-
odd mewn lludw.

⁷ Ac efe a barodd gyhoeddi, a
dywedyd trwy Ninefeh, trwy orchy-
myn y brenhin a'i ³bendefigion, gan
ddywedyd, Dyn ac anifail, eidion a
dafad, na phrofant ddim; na phor-
ant, ac nac yfant ddwfr.

⁸ Gwisger dyn ac anifail â sach-
len, a galwant ar DDUW yn lew:
ie, dychwelant bob un oddi wrth ei
ffordd ddrygionus, ac oddi wrth ⁴y
trawsder sydd yn eu dwylaw.

⁹ ^aPwy a wŷr a dry DUW ac edif-
arhau, a throi oddi wrth angerdd
ei ddig, fel na ddifether ni?

¹⁰ ¶ A gwelodd DUW eu gweith-
redoedd hwynt, droi o honynt o'u

ffyrdd drygionus; ac ¹edifarhaodd
DUW am y drwg a ddywedasai y
gwnai iddynt, ac nis gwnaeth.

PENNOD IV.

¹ Jonah yn anfoddlawn i drugaredd Duw, ⁴ ac
yn cael ei geryddu dan rith pren cicaion.

ABU ddrwg iawn gan Jonah hyn,
ac efe a ddigiodd yn fawr.

² Ac efe a weddiodd ar yr AR-
GLWYDD, ac a ddywedodd, Attolwg
i ti, ARGLWYDD, oni ddywedais i
hyn pan oeddwn etto yn fy ngwlad?
am hynny yr achubais flaen ^ai ffoi
i Tarsis; am y gwyddwn dy fod di
yn DDUW ^bgraslawm a thrugarog,
hwyrfrydig i ddig, aml o drugaredd,
ac edifeiriol am ddrwg.

³ ^aAm hynny yn awr, O AR-
GLWYDD, cymmer, attolwg, fy ein-
ioes oddi wrthyf: canys ^dgwell i mi
farw na byw.

⁴ ¶ A'r ARGLWYDD a ddywed-
odd, ²Ai da yw y gwaith ymddigio
o honot?

⁵ A Jonah a aeth allan o'r ddinas,
ac a eisteddodd o'r tu dwyrain i'r
ddinas, ac a wnaeth yno gaban iddo
ei hun, ac a eisteddodd dano yn y
cysgod, hyd oni welai beth a fyddai
yn y ddinas.

⁶ A'r ARGLWYDD DDUW a ddar-
parodd ³cicaion, ac a wnaeth iddo
dyfu dros Jonah, i fod yn gysgod
uwch ei ben ef, i'w waredu o'i ofid: a
bu Jonah lawen iawn am y cicaion.

⁷ A'r Arglwydd a barottodd bryf
ar godiad y wawr drannoeth, ac efe
a darawodd y cicaion, ac yntau a
wywodd.

⁸ A phan gododd haul, bu i DDUW
ddarparu ⁴poeth-wynt y dwyrain;
a'r haul a darawodd ar ben Jonah,
fel y llewygodd, ac y deisyfodd farw
o'i einioes, ac a ddywedodd, ^aGwell
i mi farw na byw.

⁹ A'r Arglwydd a ddywedodd wrth
Jonah, ⁵Ai da yw y gwaith ymddigio
o honot am y cicaion? Ac efe a
ddywedodd, ⁶Da yw i mi ymddigio
hyd angau.

¹⁰ A'r ARGLWYDD a ddywedodd,
Ti a ⁷dosturiaist wrth y cicaion
ni lafuriaist wrtho, ac nis peraist
iddo dyfu: ⁸mewn noswaith y bu,
ac mewn noswaith y darfu:

¹¹ Ac oni arbedwn i Ninefeh y
ddinas fawr, yr hon y mae ynddi
fwy na deuddeng myrdd o ddynion,
¹y rhai ni wyddant ragor rhwng eu
llaw ddehau a'u llaw aswy, ac ani-
feiliaid lawer?

Cyn
CRIST
Cylch
862.

^f Jer. 18. 8.
Amos 7. 3.
6.

^a pen. 1. 3.

^b Exod. 34.
6.
Ps. 86. 5.
Joel 2. 13.

^c i Bren.
19. 4.

^d ad. 8.

² Neu,
Wyt ti
yn ddig
iawn?

³ palm
Crist.

⁴ Neu,
dwyrain-
wynt dis-
tau.

^e ad. 3.

⁵ Neu,
Wyt ti
yn ddig
iawn?

⁶ Neu, Yr
wyf yn
ddig iawn
hyd angau.

⁷ Neu,
arbediaist
y cicaion.

⁸ Heb. mab
noswaith
oedd.

^f Deut. 1.
39.

LLYFR MICHAH.

Cyn
CRIST
Cylch
750.

PENNOD I.

1 Michah yn dangos digofaint Duw yn erbyn Jacob am eu gau-ddunwiaeth; 10 ac yn annog i alaru.

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a ddaeth at ^aMichah y Moras-thiad yn nyddiau Jotham, Ahaz, ^aHezeciah, brenhinoedd Judah, ^byr hwn a welodd efe am Samaria a Jerusalem.

2 Gwrandêwch, bobl ²oll; ^cclwyw dithau, y ddaear, ³ac sydd ynddi; a bydded yr ARGLWYDD DDUW yn dyst i'ch erbyn, yr Arglwydd o'i deml sanctaidd.

3 Canys ^dwelw yr ARGLWYDD yn dyfod o'i ^ele; *efe* hefyd a ddisgyn, ac ^fa sathr ar uchelderau y ddaear.

4 ^gA'r mynyddoedd a doddant tano ef, a'r glynnoedd a ymholltant fel cŵyr o flaen y tân, *ac* fel y dyfiroedd a dywelltir ar y goriwaered.

5 Hyn i gyd *sydd* am anwiredd Jacob, ac am bechodau tŷ Israel. Beth *yw* anwiredd Jacob? onid Samaria? Pa rai *yw* uchel-leoedd Judah? onid Jerusalem?

6 Am hynny ^hy gosodaf Samaria yn garnedd-faes *dda* i blannu gwinllan; a gwnaf i'w cherrig dreiglo i'r dyffryn, a datguddiaf ei sylfeini.

7 A'i holl ddelwau cerfiedig a gurir yn ddrylliau, a'i holl wobrau a losgir yn tân, a'i holl eilunod a osodaf yn anrheithiedig: o herwydd o wobr puttain y casglodd hi *hwynt*, ac yn wobr puttain y dychwelant.

8 O herwydd hyn ⁱgalaraf ac udaf; ^kcerddaf yn noeth ac yn llwm: gwnaf alar ^lfel dreigiau, a gofid fel ⁴cwywon y dylluan.

9 O herwydd dolurus *yw* ⁵ei harcholl: canys daeth hyd at Judah; daeth hyd borth fy mhobl, hyd Jerusalem.

10 ¶ ^mNa fynegwch *hyn* yn Gath; gan wylw na wylwch ddim: ⁿymdreigla mewn llwch yn nhŷ ⁶Aphrah.

11 Dos heibio, ⁷preswylferch Saphir, yn ^onoeth dy warth: ni ddaeth preswylferch ⁸Saanan allan y'ngalar ⁹Beth-esel, efe a dderbyn gennyh ei sefyll-fan.

12 Canys trig-ferch Maroth a ²ddisgwyliodd yn ddyfal am ddaioni;

^peithr drwg a ddisgynodd oddi wrth yr ARGLWYDD hyd at borth Jerusalem.

13 Preswylferch Lachis, rhwym y cerbyd wrth y buan-farch: dechreuad pechod *yw* hi i ferch Sion: canys ynot ti y cafwyd anwireddau Israel.

14 Am hynny y rhoddi anrhegion ³i Moreseth-gath: tai ⁴Achzib *a fyddant* yn gelwydd i frenhinoedd Israel.

15 Etto mi a ddygaf etifedd i ti, preswylferch Maresah; ⁵daw hyd Adulam, gogoniant Israel.

16 ^qYmfoela, ac ymeillia am dy blant moethus: helaetha dy foelder fel eryr; canys caethgludwyd hwynt oddi wrthyt.

PENNOD II.

1 Yn erbyn trais. 4 Cwynfan. 7 Ceryddu ang-hysiawnder a delw-raddoliaeth. 12 Addaw adferu Jacob.

GWAE ^aa ddychymmygo anwiredd, ac ^ba wnelo ddrygioni ar eu gwelŷau! pan oleuo y bore y gwnant hyn; am ei fod ar eu dwylaw.

2 ^cMeusydd a chwennychant hefyd, ac a ddygant trwy drais; a theiau, ac ^{a'u}dygant: ²gorthrymant hefyd wr a'i dŷ, dyn a'i etifeddiaeth.

3 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Wele, yn erbyn y teulu hwn y dychymmygais ddrwg, yr hwn ni thynnwch eich gyddfau o hono, ac ni rodiwch yn falch; canys amser drygfyd *yw*.

4 ¶ Yn y dydd hwnnw y cyfyd *un* ddammeg am danoch chwi, ac a alara ³alar gofidus, gan ddywed-yd, Dinystriwyd ni yn llwyr; ^anewidiodd ran fy mhobl: pa fodd y dug *ef* oddi arnaf! ⁴gan droi ym-aith, efe a rannodd ein meusydd.

5 Am hynny ni bydd i ti ^ea fwrio reffyn coelbren y'ngynnulleidfa yr ARGLWYDD.

6 ^fNa ⁵phrophwydwch, ⁶meddant wrth y rhai a brophwydant: ond ni phrophwydant iddynt na dderbyniont gywilydd.

7 ¶ O yr hon a elwir Tŷ Jacob, a ⁷fyrhâwyd yspryd yr ARGLWYDD? ai dyma ei weithredoedd ef? oni

Cyn
CRIST
Cylch
750.

P Amos 3. 6.

⁸ Neu, am.
⁴ Sef,
celwydd.

⁵ Neu, daw
gogoniant
Israel hyd
Adulam.

^q Job 1. 20.
Es. 22. 12.
Jer. 47. 5.

Cylch
750.

^a Hos. 7. 6.
^b Ps. 36. 4.

^c Es. 5. 8.

² Neu,
twyllant.

⁸ Heb. alar
galarau.

^d pen. L. 15.

⁴ Neu, yn
lle adferu.

^e Deut. 32.
8, 9.

^f Es. 30. 10.
Amos 7.
16.

⁵ Heb.
ddefnyn-
wch, &c.
Ezec. 2L
2.

⁶ Neu, fel y
prophwyd-
ant hwy.
⁷ Neu,
gwyng-
wyd.

Cyn
CRIST
Cylch
730.

⁸ Heb.
gyferbyn
a'r wisg.

wna fy ngeiriau lês i'r neb a rodio yn unlaun?

8 Y rhai oedd fy mhobl ddoe, a godasant yn elyn: diosgwech y dilledyn ⁸gyd â'r wisg oddi am y rhai a ânt heibio yn ddiotal, *fel* rhai yn dychwelyd o ryfel.

9 Gwragedd fy mhobl a fwriasoch allan o dŷ eu hyfrydwch; a dygasoch oddi ar eu plant hwy fy harddwch byth.

10 Codwch, ac ewch ymaith; canys nid dyma *eich* gorphwysfa: am ei halogi, y dinystria hi *chwi* â dinystr tost.

11 Os un ⁹yn rhodio yn yr yspryd a chelwydd, a ddywed yn gelwyddog, Prophwydaf i ti am win a diod gadarn; efe a gaiff fod yn brophwyd i'r bobl hyn.

12 ¶ Gan gasglu y'th gasglaf, Jacob oll: gan gynnull cynbullaŵ weddill Israel; gosodaf hwynt yng-hyd fel defaid Bosrah, fel y praidd y'nganol eu corlan: trystiant rhag *amled* dyn.

13 Daw y rhwygydd i fynu o'u blaen hwynt; rhwygasant, a thramwyasant trwy y porth, ac aethant allan trwyddo, a thramwya eu brenhin o'u blaen, a'r ARGLWYDD ar eu pennau hwynt.

PENNOD III.

1 Creulondeb y tywysogion. 5 Ffalsedd y prophwydi: 8 a diotalwch pob un o'r ddau.

DYWEDAIS hefyd, Gwrandêwch, attolwg, pennaethiaid Jacob, a thywysogion tŷ Israel: ^aOnid i chwi y *perthyn* gwybod barn?

2 Y rhai ydych yn casâu y da, ac yn hoffi y drwg, gan flingo eu croen oddi am danynt, a'u cig oddi wrth eu hesgryn;

3 Y rhai hefyd ^ba fwyttânt gig fy mhobl, a'u croen a flingant oddi am danynt, a'u hesgryn a ddrylliant, ac a friwant, megis i'r crochan, ac ^cfel cig yn y badell.

4 Yna ^dy llefant ar yr ARGLWYDD, ac nis ettyb hwynt; efe a guddia ei wyneb oddi wrthynt y pryd hwnnw, fel y buant ddrwg yn eu gweithredoedd.

5 ¶ Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD ^eam y prophwydi sydd yn cyfeiliorni fy mhobl, ^fy rhai a frathant â'u dannedd, ac a lefant, Heddwch: ^ga'r neb ni roddo yn eu pennau hwynt, darparant ryfel yn ei erbyn.

⁹ Neu, a rodia gyd â'r gwynn, ac a ddywed gelwyddog, gan ddywedyd, Prophwydaf, &c.

^a Jer. 5. 4, 5.

^b Ps. 14. 4.

^c Ezec. 11. 7.

^d Ps. 18. 41. Djar. 1. 28. Ezec. 8. 18. Zech. 7. 13.

^e Es. 56. 10, 11. Ezec. 22. 25. ^f pen. 2. 11. Matt. 7. 15. ^g Ezec. 13. 18, 19.

6 ^hAm hynny y bydd nos i chwi, ⁱfel na chaffoch weledigaeth; a thywyllwch i chwi, ^jfel na chaffoch ddewiniaeth: yr haul hefyd a facheluda ar y prophwydi, a'r dydd a ddua arnynt.

7 Yna y gweledyddion a gywilyddiant, a'r dewiniaid a waradwyddir; i.e. pawb o honynt a gauant ar eu ^kgenau, am na *rydd* Duw atteb.

8 ¶ Ond yn ddiaŵ llawn wyf fi o rym gan yspryd yr ARGLWYDD, ac o farn a nerth, ^li ddangos ei anwiredd i Jacob, a'i bechod i Israel.

9 Gwrandêwch hyn, attolwg, pennaethiaid tŷ Jacob, a thywysogion tŷ Israel, y rhai sydd ffaidd ganddynt farn, ac yn gŵyro pob un iondeb.

10 ^kAdeiladu Sïon y maent ^lâ gwaed, a Jerusalem âg anwiredd.

11 ^mEi phennaethiaid a roddant farn er gwobr, a'i hoffeiriaid a ddysgant er cyflog, a'r prophwydi a ddewiniant er arian; ⁿetto wrth yr ARGLWYDD yr ymgynhaliant, gan ddywedyd, Onid *yw* yr ARGLWYDD i'n plith? ni ddaw drwg arnom.

12 Am hynny ^oo'ch achos chwi yr erddir Sïon *fel* maes, ^pa Jerusalem a fydd yn garneddau, a mynydd y tŷ fel uchel-leoedd y goedwig.

PENNOD IV.

1 Gogoniant, 3 heddwch, 8 teyrnas, 11 a buddugoliaeth yr eglwys.

ABYDD ^ayn niwedd y dyddiau, i fynydd tŷ yr ARGLWYDD fod wedi ei sicrhâu ym mhen y mynyddoedd; ac efe a ddyrchefir goruwch y brynau; a phobloedd a ddylifant atto.

2 A chenhedloedd lawer a ânt, ac a ddywedant, Deuwch, ac awn i fynu i fynydd yr ARGLWYDD, ac i dŷ Dduw Jacob; ac efe a ddysg i ni ei ffyrdd, ac yn ei lwybrau y rhodiwn: canys y gyfraith a â allan o Sïon, a gair yr ARGLWYDD o Jerusalem.

3 ¶ Ac efe a farna rhwng pobl-oedd lawer, ac a gerydda genhedloedd cryfion hyd ym mhell; a ^bthorant eu cleddyfau yn sychau, a'u gwayffyn yn ^cbladuriau: ac ni chyfyd cenedl gleddyf yn erbyn cenedl, ac ni ddysgant ryfel mwyach.

4 Ond ^ceisteddant bob un dan ei winwydden a than ei ffigysbren,

Cyn
CRIST
710.

^h Es. 8. 20, 22. Ezec. 13. 23. Zech. 13. 4.

² Heb. oddi wrth weledigaeth.

³ Heb. oddi wrth ddewinio.

⁴ Heb. gwefus uchaf.

^l Es. 58. 1.

^k Jer. 22. 13.

^l Ezec. 22. 27.

Seph. 3. 3.

^m Es. 1. 23. Hos. 4. 18. pen. 7. 3.

ⁿ Es. 48. 2. Rhuf. 2. 17.

^o Jer. 26. 13.

pen. 1. 6.

^p Ps. 79. 1.

^a Es. 2. 2, &c. Ezec. 17. 22, 23.

^b Joel 3. 10.

² Neu, grymmanau.

^c l Bren. 4. 25. Zech. 3. 10.

Cyn
CRIST
710.

a Jer. 2. 11.

e Ezech. 10.
12.f Ezec. 34.
16.
Seph. 3. 19.g Dan. 7. 14.
Luc 1. 33.

h Jer. 8. 19.

i Es. 41. 15.
16.k Zech. 4.
14. a 6. 5.a Matt. 2. 6.
Ioan 7. 42.

heb neb i'w dychrynu; canys gen-
au ARGLWYDD y lluoedd a'i llef-
arodd.

5 Canys ^ayr holl bobloedd a rod-
iant bob un yn enw ei dduw ei
hun, a ^eninnau a rodiwn yn enw
yr ARGLWYDD ein Duw byth ac
yn dragywydd.

6 Yn y dydd hwnnw, medd yr
ARGLWYDD, ^fy casglaf y gloff, ac y
cynhullaf yr hon a yrrwyd allan,
a'r hon a ddrygais:

7 A gwnaf y gloff yn weddill, a'r
hon a dafliwyd ym mhell, yn genedl
gref; ^ga'r ARGLWYDD a deyrnasa
arnynt ym mynydd Sion o hyn
allan byth.

8 ¶ A thithau, tŵr y praidd, cas-
tell merch Sion, hyd attat y daw,
ie, y daw yr arglwyddiaeth bennaf,
y deyrnas i ferch Jerusalem.

9 Paham gan hynny y gweiddi
waedd? ^honid oes ynot frenhin? a
ddarfu am dy gynghorydd? canys
gwewyr a'th gymmerodd megis
gwraig yn esgor.

10 Ymofidia a griddfana, merch
Sion, fel gwraig yn esgor: o her-
wydd yr awr hon yr âi di allan
o'r ddinas, a thrigi yn y maes; ti
a âi hyd Babilon: yno y'th waredir;
yno yr achub yr ARGLWYDD di o
law dy elynion.

11 ¶ Yr awr hon hefyd llawer o
genhedloedd a ymgasglasant i'th
erbyn, gan ddywedyd, Haloger hi,
a gweled ein llygaid *hynny* ar
Sion.

12 Ond ni wyddant hwy feddyliau
yr ARGLWYDD, ac ni ddeallant ei
gynghor ef: canys efe a'u casgl
hwynt fel ysgubau i'r llawr-dyrnu.

13 Cyfod, merch Sion, a ⁱdyrna;
canys gwnaf dy gorn yn haiarn,
a'th garnau yn bres; a thi a ddrylli
bobloedd lawer: a chyssegraf i'r
ARGLWYDD eu helw hwynt, a'u
golud i ^kARGLWYDD yr holl ddaear.

PENNOD V.

1 Genedigaeth Crist, 4 a'i frenhiniaeth, 8 a'i
fuddugoliaeth.

YR awr hon ymfyddina, merch
y fyddin; gosododd gynllwyn
i'n herbyn: tarawnt farnwr Israel
â gwialen ar ei gern.

2 A thithau, ^aBethlehem Ephra-
tah, er dy fod yn fechan ym mhlith
miloedd Judah, *etto* o honot ti y
daw allan i mi *un* i fod yn llyw-
ydd yn Israel; yr hwn yr oedd ei

fynediad allan o'r dechreuad, er
dyddiau tragwyddoldeb.

3 Am hynny y rhydd efe hwynt
i fynu, hyd yr amser y darffo i'r
hon a esgoro esgor: yna gweddill
ei frodyr ef a ddychwelant at feib-
ion Israel.

4 ¶ Ac efe a saif, ac a ²bortha â
nerth yr ARGLWYDD, yn ardderch-
owgrwydd enw yr ARGLWYDD ei
DDUW; a hwy a drigant: canys
yr awr hon efe a fawrhêir hyd
eithafoedd y ddaear.

5 A hwn fydd yr heddwch, pan
ddêl yr Assyriad i'n tir ni: a phan
sathro o fewn ein palasau, yna cyf-
odwn yn ei erbyn saith fugail, ac
wyth ³o'r dynion pennaf.

6 A hwy a ⁴ddinystriant dir As-
syria â'r cleddyf, a thir Nimrod
⁵â'i gleddyfau noethion ei hun: ac
efe a'n hachub rhag yr Assyriad,
pan ddêl i'n tir, a phan sathro o
fewn ein terfynau.

7 A bydd gweddill Jacob yng
nghanol llawer o bobl, fel y gwlith
oddi wrth yr ARGLWYDD, megis
cawodydd ar y gwelltglas, yr hwn
nid erys ar ddyd, ac ni ddisgwyl
wrth feibion dynion.

8 ¶ A gweddill Jacob a fydd
ym mysg y Cenhedloedd, ynghan-
ol pobl lawer, fel llew ym mysg
bwystfilod y goedwig, ac fel cenaw
llew ym mhlith y diadellau ⁶def-
aid; yr hwn, pan êl trwodd, a
sathr. ac a ysglyfaetha, ac ni *bydd*
achubydd.

9 Dy law a ddyrchefir yn erbyn
dy wrthwynebwy, a'th holl elynion
a dorrir ymaith.

10 ^bA bydd y dwthwn hwnnw,
medd yr ARGLWYDD, i mi dorri
ymaith dy feirch o'th ganol di, a
dinystrio dy gerbydau:

11 Torraf hefyd i lawr ddinas-
oedd dy wlad, a dymchwelaf dy
holl amddiffynfeydd:

12 A thorraf ymaith o'th law y
swynion, ac ni bydd i ti ddewin-
iaid:

13 Torraf hefyd i lawr dy luniau
cerfiedig, a'th ⁷ddelwau o'th blith;
ac ni chei ymgrymmu mwyach i
weithredoedd dy ddwylaw dy hun:

14 Diwreiddiaf dy lwyni o'th
ganol hefyd; a dinystriaf dy ⁸ddin-
asoedd.

15 Ac mewn dig a llid y gwnaf
ar y cenhedloedd y fath ddialled
ag na chlywsant.

Cyn
CRIST
710.² Neu,
lywodr-
aetha.³ Heb. o
bennae-
thaid
dynion.⁴ Heb.
ysant.⁵ Neu, ym
ei byrth.⁶ Neu,
geifr.^b Zech. 9.
10.⁷ Neu,
sefyll-
bethau.⁸ Neu,
elymion.

Cyn
CRIST
710.

PENNOD VI.

1 Ymrafael Duw o herwydd angharedigrwydd,
6 ac anwybodaeth, 10 ac anghyfiawnder, 16
a delw-addolaeth ei bobl.

GWRANDEWCH, attolwg, y
peth a ddywed yr ARGLWYDD;
Cyfod, ymddadleu ²â'r ^amynydd-
oedd, a chlywed y brynau dy lais.

² ^bGwrandêwch, y mynyddoedd,
a chedyrn sylfeini y ddaear, gŵyn
yr ARGLWYDD; canys ^cy mae cŵyn
rhwng yr ARGLWYDD a'i bobl, ac
efe a ymddadleu âg Israel.

³ Fy mhobl, ^dbeth a wneuthum
i ti? ac ym mha beth y'th flinais?
tystiolaetha i'm herbyn.

⁴ Canys ^emi a'th ddygais o dir
yr Aipht, ac a'th ryddheais o dŷ y
caethiwed, ac a anfonais o'th flaen
Moses, Aaron, a Miriam.

⁵ Fy mhobl, cofia, attolwg, beth a
fwrriadodd ^fBaalac brenhin Moab, a
pha ateb a roddes Balaam mab
Beor iddo, o ^gSittim hyd Gilgal;
fel y galloch wybod cyfiawnder yr
ARGLWYDD.

⁶ ¶ A pha beth y deuaf ger bron
yr ARGLWYDD, ac yr ymgrymmaf
ger bron yr uchel DDUW? a ddeuaf
fi ger ei fron ef â phoeth-offrym-
mau, ac â ^hdyniewaid?

⁷ ^a Foddlonir yr ARGLWYDD â
miloedd o feheryn, neu â myrddiwn
o ffrydiau olew? a roddaf fi fy
nghyntaf-anedig dros fy anwiredd,
ffrwyth ⁴fy nghroth dros bechod
fy enaid?

⁸ Dangosodd efe i ti, ddyn, beth
sydd dda: a ⁱpha beth a gais yr
ARGLWYDD gennyt, ond ^kgwneuth-
ur barn, a hoffi trugaredd, ac ym-
ostwng i rodio gyd â'th DDUW?

⁹ Llef yr ARGLWYDD a lefa ar y
ddinas, ^oa'r doeth a wêl dy enw:
gwrandêwch y wialen, a phwy a'i
hordeiniodd.

¹⁰ ¶ A oes etto ^odrysorau anwir-
edd? o fewn tŷ y gwr anwir, ⁷a'r
mesur prin, ¹peth sydd ffiائد?

¹¹ A ^ggyfrifwn yn lân un â ^mchlor-
iannau anwir, ac â chod o gerrig
twyllodrus?

¹² Canys y mae ei chyfoethogion
yn llawn trais, a'i thrigolion a ddy-
wedasant gelwydd; ⁿa'u tafod sydd
dwyllodrus yn eu genau.

¹³ A minnau hefyd a'th glwyfaf
wrth dy daro, wrth dy anrheithio
am dy bechodau.

¹⁴ ^oTi a fwyttêi, ac ni'th ddigonir;
a'th ostyngiad fydd yn dy ganol

dy hun: ti a ymaffi, ac nid achubi;
a'r hyn a achubech, a roddaf i'r
cleddyf.

¹⁵ Ti a ^phaui, ond ni fedi; ti a
sethri yr olew-wydd, ond nid ymiri
âg olew; a gwin newydd, ond nid
yfi win.

¹⁶ ¶ ^oCadw yr ydys ddeddfau
^oOmri, a holl weithredoedd ^rAhab,
a rhodio yr ydych yn eu cynghor-
ion; fel y'th wnawn yn ²anghyfan-
nedd, a'i thrigolion i'w hwtio: am
hynny y dygwch warth fy mhobl.

PENNOD VII.

1 Yr eglwys yn cwyno leied yn o rifedi, 3 mor
gyffredin yn llygredigaeth; 5 ac yn rhoi
ei goglud a'i hyder, nid ar ddyn, ond ar
DDuw: 8 yn gorfoleddu ar ei gelymion;
14 a Duw yn ei chysuro hi trwy addewidion,
16 a thrwy waradwyddo ei gelymion, 18 a
thrwy ei drugareddau.

GWAE fi! canys ydwyf fel
²casgliadau ffrwythdydd haf, fel
loffion grawnwin y cynhaaf gwin;
nid oes swp o rawn i'w bwyta; fy
enaid a flysiodd ^ayr addfed ffrwyth
cyntaf.

² ^bDarfu am y ³duwiol oddi ar y
ddaear, ac nid oes un uniawn ym
mhlith dynion; cynllwyn y maent
oll am waed; pob un sydd yn hela
ei frawd â rhwyd.

³ ¶ I wneuthur drygioni â'r ddwy
ddwyllaw yn egniol, ^cy tywysog a
ofyn, ^da'r barnwr am wobr; a'r
hwn sydd fawr a ddywed ⁴lygred-
igaeth ei feddwl: felly y plethant ef.

⁴ Y goreu o honynt ^osydd fel
mieren, yr unionaf yn arwach na
chae drain; dydd dy wylwyr, a'th
ofwy, sydd yn dyfod: bellach y
bydd eu penbleth hwynt.

⁵ ¶ Na chredwch i gyfaill, nac
ymddiriedwch i dywysog: cadw
ddrws dy enau rhag yr hon a or-
wedd yn dy fynwes.

⁶ Canys ^omab a ammharcha ei
dad, y ferch a gyfyd yn erbyn
ei mam, a'r waudd yn erbyn ei
chwegr: a gelymion gwr yw dynion
ei dŷ.

⁷ Am hynny mi a edrychaf ar
yr ARGLWYDD, disgwyliaf wrth
DDUW fy iachawdwriaeth: fy NUW
a'm gwrendy.

⁸ ¶ ^bNa lawenycha i'm herbyn, fy
ngelynes: pan syrthiwyf, cyfodaf;
pan eisteddwyf mewn tywyllwch,
yr ARGLWYDD a lewyrcha i mi.

⁹ Dioddefaf ddig yr ARGLWYDD,
canys pechais i'w erbyn; hyd oni
ddadleuo fy nghŵyn, a gwneuthur

Cyn
CRIST
710.

^p Deut. 28.
38, 39.
Amos 5.
11.
Seph. 1. 13.
Hag. 1. 6.

^o Neu,
Cadw y
mae yn
ddyfal
ddeddfau
Omri.

^o 1 Bren.
16, 25, 26.

^r 1 Bren.
16, 30, &c.

² Neu,
syndod.

² Heb.
casgliadau
haf.

^a Hos. 9. 10.

^b Ps. 12. 1.
Es. 57. 1.

³ Neu,
daionus,
neu,
trugarog.

^c Hos. 4. 18.

^d Es. 1. 23.
pen. 3. 11.

⁴ Neu,
ei ysgeler
feddwl.
Heb.
ysgelder
ei enaid.
^e Eze. 2. 6.
Edrych
Es. 55. 13.

^f Jer. 9. 4.

^g Eze. 22.
7.
Matt. 10.
21, 35, 36.
Luc 12. 63.
a 21. 16.

^b Galar. 4.
21.

Cyn
CRIST
710.

⁶ Neu, ⁴ *thi a welis fy ngelyn-es. ac a'i gorchuddi a chywilydd, yr hon, &c.*

¹ Ps. 42. 3, 10.
^a 79. 10.
^a 115. 2.
Joel 2. 17.

^b Amos 9. 11, &c.
¹ Es. 19. 23, &c.
⁶ Neu, ^{ie}, hyd y ddinas.

⁷ Neu, ^{Wedi bod y wlad yn awrhaith.}
^m Jer. 21. 14.

⁸ Neu, ^{Llywodraethu.}

i mi farn: efe a'm dwg allan i'r goleuad, a mi a welaf ei gyfiawnder ef.

10 ⁶ A'm gelynes a gaiff weled, a chywilydd a'i gorchuddia hi, yr hon a ddywedodd wrthyf, ¹ Mae yr ARGLWYDD dy DDUW? fy llygaid a'i gwelant hi; bellach y bydd hi yn sathrfa, megis tom yr heolydd.

11 Y dydd yr adeiledir dy ^k furiau, y dydd hwnnw yr ymbellhâ y ddeddf.

12 Y dydd hwnnw ¹ y daw efe hyd attat o Assyria, ⁶ ac o'r dinasoedd cedyrn, ac o'r cadernid hyd yr afon, ac o fôr i fôr, ac o fynydd i fynydd.

13 ⁷ Etto y wlad a fydd yn anrhaith o achos ei thrigolion, ^m am ffrwyth eu gweithredoedd.

14 [†] ⁸ Portha dy bobl â'th wialen, defaid dy etifeddiaeth, y rhai sydd yn trigo yn y coed yn unig, yng nghanol Carmel: porant yn Basan a Gilead, megis yn y dyddiau gynt.

15 Megis y dyddiau y daethost

allan o dir yr Aipht, y dangosaf iddo ryfeddodau.

16 [†] Y cenhedloedd a welant, ac a gywilyddiant gan eu holl gryfder hwynt: rhoddant eu llaw ar eu genau; eu clustiau a fyddarant.

17 ^a Llyfant y llwch fel sarph; ^o fel ⁹ pryfed y ddaear y symmudant o'u llochesau: arswydant rhag yr ARGLWYDD ein DUW ni, ac o'th achos di yr ofnant.

18 [†] Pa DDUW sydd fel tydi, ^p yn maddeu anwiredd, ac yn myned heibio i anwiredd gweddill ei etifeddiaeth? ^q ni ddeil efe ei ddig byth, am fod yn hoff ganddo drugaredd.

19 Efe a ddychwel, efe a drugarhâ wrthym: efe a ddarostwng ein hanwireddau; a thi a defsi eu holl bechodau i ddyfnderoedd y môr.

20 Ti a gyflawni y gwirionedd i Jacob, y drugaredd hefyd i Abraham, yr hwn a dyngaist i'n tatau er y dyddiau gynt.

Cyn
CRIST
710.

ⁿ Ps. 72. 9.
^{Es.} 49. 23.
^o Ps. 18. 45.
⁹ Neu, ^{ym-lusgiaid.}

^p Exod. 34. 6, 7.

^q Ps. 103. 9.
^{Es.} 57. 16.
^{Jer.} 3. 5.

LLYFR NAHUM.

PENNOD I.

Mawredd Duw yn ei ddaioni tu ag at ei bobl, a'i doster yn erbyn ei elynion.

BAICH ^a Ninefeh. Llyfr gweledigaeth Nahum yr Elcosiad.

2 ² DUW sydd ^b eiddigus, ^c a'r ARGLWYDD sydd yn dial; yr ARGLWYDD sydd yn dial, ac yn berchen llid: dial yr ARGLWYDD ar ei wrthwynebwyr, a dal dig y mae efe i'w elynion.

3 ^d Yr ARGLWYDD sydd hwyr-frydig i ddig, a mawr ei rym, ac ni ddieuoga yr anwir: ^e yr ARGLWYDD sydd a'i lwybr yn y corwynt ac yn y rhyferthwy, a'r cymylau yw llwch ei draed ef.

4 ^f Efe a gerydda y môr, ac a'i sych; yr holl afonydd a ddyhysbydda efe: llesgaodd Basan a Charnel, a llesgaodd blodeuyn Libanus.

5 ^g Y mynyddoedd a grynant rhagddo, a'r bryniau a doddant, a'r ddaear a lysg gan ei olwg, a'r byd hefyd a chwbl ag a drigant ynddo.

6 Pwy a saif o flaen ei lid ef? a phwy a gyfyd ynghynddaredd ei ddigofaint ef? ei lid a dywelltir fel tân, a'r creigiau a fwrir i lawr ganddo.

7 Daionus yw yr ARGLWYDD,

³ amddiffynfa yn nydd blinder; ac ^b efe a edwyn y rhai a ymddiriedant ynddo.

8 A llifeiriant yn myned trosodd y gwna efe drangc ar ei lle hi, a thywyllwch a erlid ei elynion ef.

9 Beth a ddychymygweh yn erbyn yr ARGLWYDD? efe a wna drangc; ni chyfyd blinder ddwywaith.

10 Canys tra yr ymddyrysont fel drain, a thra meddwont fel meddwon, ysir hwynt fel sofr wedi llawnwywo.

11 O honot y daeth allan a ddychymmyga ddrwg yn erbyn yr ARGLWYDD: cynghorwr ⁴ drygionus.

12 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD, ⁵ Pe byddent heddychol, ac felly yn aml, etto fel hyn y ⁶ torrir hwynt i lawr, pan elo efe heibio. Er i mi dy flino, ni'th flinaf mwyach.

13 Canys yr awrhon y torraf ei iau ef oddi arnat, drylliaf dy rwymau.

14 Yr ARGLWYDD hefyd a orchymynodd o'th blegid, na hauer o'th enw mwyach: torraf o dŷ dy dduwiau y gerfiedig a'r dawdd ddelfw: gwnaf dy fedd; canys gwael ydwyf.

15 ¹ Wele ar y mynyddoedd draed

Cyn
CRIST
Cylch
713.

³ Neu, ^{cadernid.}
¹ Ps. 1. 6.

⁴ Heb. ^{Belial.}

⁵ Neu, ^{Pe buasent heddychol, felly y buasent aml, ac felly y cneifsesid hwy, ac efe a aethai heibio.}

⁶ Heb. ^{cneifr hwynt pan elo. &c.}

¹ Es. 52. 7.
^{Rhuf.} 10. 15.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^a Seph. 2. 13.

² Neu, ^{Yr Arglwydd sydd Dduw eiddigus, a ddaidd.}

^b Exod. 20. 5.

^c Ps. 94. 1.

^d Exod. 34. 6, 7.

^e Ps. 18. 7, &c.
^{Hab.} 3. 5, 11, 12.

^f Es. 50. 2.

^g Es. 37. 5.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

⁷ Heb.
d Belial.

yr efengylwr, cyhoeddwr heddwrch :
cadw di, O Judah, dy wyliau, tâl
dy addunedau : canys nid ⁷ â y
drygionus trwot mwy ; cwbl-dor-
rwyd ef ymaith.

PENNOD II.

*Ofnadwy a buddugol luoedd Duno yn erbyn
Ninefeh.*

DAETH y ² chwalwr i fynu o
flaen dy wyneb : ^a cadw yr am-
ddiffynfa, gwylia y ffordd, nertha
dy lwynau, cadarnhâ dy nerth yn
fawr.

² Canys dychwelodd yr AR-
GLWYDD ³ ardderchowgrwydd Jac-
cob, fel ⁴ ardderchowgrwydd Israel :
canys ^c y dyhysbyddwyr a'u dyhys-
byddodd hwynt, ac a lygrasant eu
cangau gwinwydd.

³ Tarian ei wŷr grymmus a liw-
iwyd yn goch, ei wŷr o ryfel a
wisgwyd âg ysgarlad ; y cerbydau
fyddant gyd â ⁶ lampau tanllyd y
dydd y byddo ei arlwy, a'r ffynnid-
wydd a ysgydwir yn aruthrol.

⁴ Y cerbydau a gynnedeiriogant
yn yr heolydd, tarawant wrth eu
gilydd yn y prif-ffyrdd : eu gweled-
iad fydd fel flammau, ac fel mellt
y saethant .

⁵ Efe a gyfrif ei weision gwy-
chion ; tramgwyddant wrth gerdded ;
prysurant at ei chaer hi, a'r ⁶ am-
ddiffyn a barottôir.

⁶ Pyrth y dwfr a agorir, a'r palas
a ⁷ ymddettyd.

⁷ A Hussab a ⁹ gaethgludir, dygir
hi i fynu, a'i morwynion yn ei har-
wain megis â llais colommennod,
yn curo ar eu dwyffronnau.

⁸ A Ninefeh sydd ² er ys dyddiau
fel llyn o ddwfr : ond hwy a ffoant.
Sefwch, sefwch, meddant ; ac ni
bydd ³ a edrycho yn ol.

⁹ Ysglyfaethwch arian, ysglyfaeth-
wch aur ; ⁴ canys nid oes diben ar
yr ystôr a'r gogoniant o bob do-
drefn dymunol.

¹⁰ Gwag, a gorwag, ac anrheith-
iedig yw hi, a'r ⁵ galon yn toddi,
a'r ⁶ gliniau yn taro ynghyd, ac
anhwyl ar bob lwynau, ⁷ a'u hwn-
ebau oll a gasglant barddu.

¹¹ Pa le y mae trigfa y llewod,
a phorfa cenawon y llewod ? lle y
rhodiai y llew, sef yr hen lew, a'r
cenaw llew, ac nid oedd a'u tarfai ?

¹² Y llew a ysglyfaethodd ddigon
i'w genawon, ac a dagodd i'w lewes-
au, ac a lanwodd âg ysglyfaeth ei
ffau, a'i loches âg yspail.

¹³ Wele fi yn dy erbyn, medd
ARGLWYDD y lluoedd ; a mi a
losgaf ei cherbydau yn y mwg, a'r
clledyf a ddifa dy lewod ieuainge ;
a thorraf ymaith o'r ddaear dy ys-
glyfaeth, ac ni chlywir mwy lais dy
genhadau.

PENNOD III.

Gofidus gwymyp Ninefeh.

GWAE ddinas ^a y gwaed ! llawn
celwydd ac yspail ydyw i gyd,
a'r ysglyfaeth heb ymadaw.

² Bydd swm y ffirewyll, a swm
cynnwrff olwynion, a'r march yn
prangcio, a'r cerbyd yn neidio.

³ Y marchog sydd yn codi ² ei
glledyf gloyw, a'i ddisglauer wayw-
ffon ; lliaws o ladeddigion, ac an-
eirif o gelanedd ; a heb ddiwedd ar
y cyrph : tripiant wrth eu cyrph
hwynt :

⁴ O herwydd aml butteindra y
buttain dêg, meistres ^b swynion, yr
hon a werth genhedloedd trwy ei
phutteindra, a theuluoedd trwy ei
swynion.

⁵ Wele fi i'th erbyn, medd AR-
GLWYDD y lluoedd, a ^c datguddiaf
dy odre ar dy wyneb, a gwnaf i
genhedloedd weled dy noethni, ac
i deyrnasoedd dy warth.

⁶ A thafaf ffaidd bethau arnat, a
gwnaf di yn wael, a gosodaf di yn
ddrych.

⁷ A bydd i bawb a'th welo ffoi
oddi wrthyt, a dywedyd, Anrheith-
iwyd Ninefeh, pwy a gwyna iddi ?
O ba le y ceisiaf ddiddanwyr i ti ?

⁸ Ai gwell ydwynt na ^e No ³ dy-
lwythog, yr hon a osodir rhwng yr
afonydd, ac a amgylchir â dyfr-
oedd, i'r hon y mae y môr yn
rhagfur, a'i mur o'r môr ?

⁹ Ethiopia oedd ei chadernid, a'r
Aipht, ac aneirif : Put a Lubim
oedd yn gynnorthwy i ti.

¹⁰ Er hynny hi a ddygpwyd
ymaith, hi a gaethgludwyd ; ^f a'i
phlant bychain a ddrylliwyd ym
mhen pob heol ; ac am ei phen-
defigion y bwriasant goelbrennau,
a'i holl wŷr mawr a rwymwyd
mewn gefynnau.

¹¹ Tithau hefyd ^g a feddwi ; byddi
guddiedig ; ceisi hefyd gadernid
rhag y gelyn.

¹² Dy holl amddiffynfeydd fydd-
ant fel ^h ffigyswydd a'u blaen-
ffrwyth arnynt : os ysgydwir hwynt,
syrthiant yn safn y bwyttâwr.

¹³ Wele ⁱ dy bobl yn wragedd yn

Cyn
CRIST
Cylch
713.

^a Ezecl. 24.
6, 9.
Hab. 2. 12.

⁹ Heb.
ffam-
mychiad
y clledyf,
a mellen-
niad y
waywffon.

^b Es. 47. 9,
12.

^c Es. 47. 2,
3. Jer. 13.
22, 26.
Ezecl. 16.
37.

^d Amos 6.
2.

^e Jer. 46.
25.

⁹ Neu,
fagat.
Heb.
No Amen.

^f Ps. 137. 9.
Es. 13. 16.
Hos. 13.
16.

^g Jer. 25.
17.

^h Dat. G. 13.

ⁱ Jer. 50. 37.
a 51. 30.

^d Es. 13. 7,
8.
^e Dan. 5. 6.
^f Joel 2. 6.

⁶ Heb.
gorchudd,
neu, gor-
chuddiwr.

⁷ Neu,
dardod.

⁸ Neu,
A'r hyn a
sefydlwyd,
neu,
sq'wyd, a
chaeth-
gludir hi,
&c.

⁹ Neu, ddat-
guddir.

² Neu, er
y dyddiau
y bu.

³ Neu, a'
dychwelo.

⁴ Neu, a'
hanfeidrôl
heiniar.

Cyn
CRIST
Cylch
713.

* pen. 2. 1.

dy ganol di : pyrth dy dir a agorir i'th elynion ; tân a ysodd dy farrau.

14 Tyn i ti ddwfr i'r gwarchae, *cadarnhâ dy amddiffynfeydd ; dos i'r dom, sathr y clai, cryfhâ yr odyn briddfaen.

15 Yno y tân a'th ddifa, y cledddyf a'th dyrr ymaith, efe a'th ysa di fel pryf y rhwd ; ymlïosoga fel pryf y rhwd, ymlïosoga fel y ceiliog rhedyn.

16 Amlheaist dy farchnadwyr rhagor sêr y nefoedd : ⁴difwynodd pryf y rhwd, ac ehedodd ymaith.

17 Dy rai coronog sydd fel y

* Neu,
ymwasg-
arodd.

locustiaid, a'th dwysogion fel y ceiliogod rhedyn mawr, y rhai a wersyllant yn y caeau ar y dydd oerfelog, ond pan gyfodo yr haul, hwy a ehedant ymaith, ac ni adwaenir eu man lle y maent.

18¹ Dy fugeiliaid, brenhin Assyria, a hepïant, a'th ⁵bendefigion a ⁶orweddant ; gwasgerir dy bobl ar y mynyddoedd, ac ni bydd a'u casglo.

19 Ni thynnir dy archoll ynghyd, clwyfus yw dy weli ; pawb a glywo sôn am danat a gurant eu dwylaw arnat ; o herwydd pwy nid aeth dy ddrygioni drosto bob amser ?

Cyn
CRIST
Cylch
713.1 Exod. 15.
16.
Ps. 76. 6.
⁵ Neu,
ddeciron.
⁶ Neu,
drigant yn
y llwch.

LLYFR HABACUC.

PENNOD I.

1 Habacuc yn achwyn rhag anwiredd y wlad, 5 ac yn cael dangos iddo y dïaledd erchyll a ddeuaf trwy y Caldeaid : 12 ac yn cwyno bod yn dïaleddu ar y bobl trwy rai oedd lawer gwaeth na hwynt-hwy eu hunain.

Y BAICH a welodd y prophwyd Habacuc.

2 Pa hyd, ARGWLWYDD, y gwaeddaf, ac nis gwrandewi ! y bloeddiar arnat rhag trais, ac nid achubi !

3 Paham y gwnei i mi weled anwiredd, ac y peri i mi edrych ar flinder ? anrhaith a thrais sydd o'm blaen i ; ac y mae a gyfyd ddadl ac ymryson.

4 Am hynny yr oedir cyfraith, ac nid â barn allan byth : am fod ^ay drygionus yn amgylchu y cyfiawn ; am hynny cam farn a â allan.

5 ¹ ^bGwelwch ym mysg y cenedloedd, ac edrychwch, rhyfeddwch yn aruthrol : canys gweithredaf weithred yn eich dyddiau, ni choeliwch er ei mynegi i chwi.

6 Canys wele fi yn codi y Caldeaid, cenedl chwerw a phrysyr, yr hon a rodia ar hyd lled y tir, i feddiannu cyfanneddoedd nid yw eiddynt.

7 Y maent i'w hofni ac i'w har-swydo : ²o honynt eu hun y daw allan eu barn a'u rhagoriaeth.

8 A'u meirch sydd fuanach na'r llewpardiaid, a llymmach ydynt na ^cbleiddiau yr hwyr : eu marchogion hefyd a ymdaeniant, a'u marchogion a ddeuant o bell ; ^dehedant fel eryr yn prysuro at fwyd.

9 Hwy a ddeuant oll i dreisio ;

³ar gyfer eu hwyneb y bydd gwynt y dwyrain, a hwy a gasglant gaethion fel y tywod.

10 A hwy a watwarant frenhin-oedd, a thywysogion a fyddant watwargerdd iddynt : hwy a watwarant yr holl gestyll, ac a gasglant llwch, ac a'i goresgynant.

11 Yna y newidia ei feddwl, ac yr â trosodd, ac a drosedda, gan ddiolch am ei rym yma i'w dduw ei hun.

12 ¹ ^eOnid wyt ti er tragywydd-oldeb, O ARGWLWYDD fy NUW, fy Sanctaidd ? ni byddwn feirw. O ARGWLWYDD, ^fti a'u gosodaist hwy i farn, ac a'u ⁴sicrheaist, O ⁵DDUW, i gopedigaeth.

13 ⁸Ydwyt lanach dy lygaid nag y gelli edrych ar ddrwg, ac ni elli edrych ar ⁶anwiredd : paham yr edrychi ar yr anffyddloniaid, ac y tewi pan lyngco yr anwir un cyfiawnach nag ef ei hun ?

14 Ac y gwnei ddynion fel pysgod y môr, fel yr ⁷ymlusgiaid heb lywydd arnynt ?

15 ^hCyfodant hwynt oll â'r bach ; casglant hwynt yn eu rhwyd, a chynhullant hwynt yn eu balleg-rwyd : am hynny hwy a lawenychant ac a ymddigrifant.

16 Am hynny yr ⁱaberthant i'w rhwyd, ac y llosgant arogl-darth i'w ballegrwyd : canys trwyddynt hwy y mae eu rhan yn dew, a'u bywd yn fras.

17 A gânt hwy gan hynny dywallt eu rhwyd, ac nad arbedont ladd y cenedloedd yn wastadol ?

Cyn
CRIST
Cylch
626.3 Neu, eu
hwynebau
a lym-
meidia fel
gwynt,
&c. Heb.
cyfeiriod
eu hwyne-
bau i'u
a gwynt,
&c. neu,
eu hwyne-
bau a
edrych tu
a'r ddyr-
ain.
^e Galar. 5.
19.f 2 Bren.
19, 25.
Ps. 10. 5,
6, 7.
⁴ Heb.
syfhaenaist.
⁵ Heb.
Graig.
Deut. 32.
4.
⁶ Ps. 5. 5.
⁶ Neu, ofid.7 Neu,
ymysym-
mudiad.

h Amos 4. 2.

i Es. 10. 13.

Cyn
CRIST
Cylch
626.a Job 21. 7.
Jer. 12. 1.b Es. 29. 14.
Act. 13. 41.2 Neu,
o honynt
hwy y daw
allan farn
y rhai
hyn, a
chaethglud
y rhai
hyn.c Jer. 5. 6.
Seph. 3. 3.
d Jer. 4. 13.

Cyn
CRIST
Cylech
626.

PENNOD II.

1 I Habacuc, yn disgwyl am ateb, y dangosir y bydd rhaid iddo ddisgwyl trwy ffydd. 5 Y barnedigaethau a ddaw ar y Caldeaid am eu hannigonolrwydd, 9 a'u trachwant, 12 a'u creulondeb, 15 a'u meddwodod, 18 a'u delio-addoliaeth.

SAFAF ar fy nisgwylfa, ac ymsefydlaf² ar y tŵr, a gwyliaf, i edrych beth a ddywed efe³ wrthyf, a pha beth a atebaf pan ⁴y'm cerydder.

2 A'r ARGWLWYDD a atebodd ac a ddywedodd, ^bYsgrifena y weledigaeth, a gwna hi yn eglur ar lechau, fel y rhedo yr hwn a'i darlleno.

3 Canys ^cy weledigaeth sydd etto dros amser gosodedig, ond hi a ddywed o'r diwedd, ac ni thwylla: os erys, disgwyl am dani; canys ^dgan ddyfod y daw, nid oeda.

4 Wele, yr hwn a ymchwydda, nid yw uniawn ei enaid ynddo: ond ^ey cyfiawn a fydd byw trwy ei ffydd.

5 ¶ ^fA hefyd gan ei fod yn tros-eddu trwy win, gwr balch yw efe, ac heb aros gartref, yr hwn a hel-aetha ei feddwl fel uffern, ac y mae fel angau, ac nis digonir; ond efe a gasgl atto yr holl genhedloedd, ac a gynnull atto yr holl bobloedd.

6 Oni chyfyd y rhai hyn oll yn ei erbyn ddiareb, a gair du yn ei erbyn, a dywedyd, ^gGwae a hel-aetho y peth nid yw eiddo! pa hyd? a'r neb a lwytho arno ei hun y clai tew!

7 Oni chyfyd yn ddisymmwth y rhai a'th frathant, ac oni ddeffry y rhai a'th gystuddiant, a thi a fyddi yn ^hwasarn iddynt?

8 ⁱAm i ti yspeilio cenhedloedd lawer, holl weddill y bobloedd a'th yspeilia dithau: ^jam waed dynion, ac am y trais ar y tir, ar y ddinas, ac ar oll a drigant ynddi.

9 ¶ ^kGwae a ^lelwo elw drwg i'w dŷ, i osod ei nyth yn uchel, i ddi-angc o ^mlaw y drwg!

10 Cymmeraist gynghor gwarthdus i'th dŷ, wrth ddistrywio pobloedd lawer; pechaist yn erbyn dy enaid.

11 O herwydd y garreg a lefa o'r mur, a'r ⁿtrawst ^oa'i hettyb o'r gwaith coed.

12 ¶ ^pGwae a adeilado dref trwy waed, ac a gadarnhao ddinas mewn anwired!

13 Wele, onid oddi wrth ARGWLWYDD y lluoedd y mae, ^q1 bod

i'r bobl ymfalino yn y tân, ac i'r cenhedloedd ymddiffygio ^r4 am wir wagedd?

14 Canys ^sy ddaear a lenwir ^t5 o wybodaeth gogoniant yr ARGWLWYDD, fel y toa y dyfroedd y môr.

15 ¶ Gwae a roddo ddiöd i'w gymydog: yr hwn ydwyf yn rhoddi iddo dy gostrel, ac yn ei feddwi hefyd, er cael gweled eu noethni hwynt!

16 Llanwyd di o warth ^u6 yn lle gogoniant; ^v7 ff dithau hefyd, a noether dy flaen-groen: ymchwel cwppan deheulaw yr ARGWLWYDD attat ti, a chwydiad gwarthus fydd ar dy ogoniant.

17 Canys trais Libanus a'th orchuddia, ac anrhaith yr anifeiliaid, yr hwn a'u dychrynodd hwynt, ^w8 o achos gwaed dynion, a thrais y tir, y ddinas ac oll a drigant ynddi.

18 ¶ Pa lês a wna i'r ddelw gerfiedig, ddarod i'w lluniwr ei cherfio; i'r ddelw dawdd, ac ^x9 athraw celwydd, fod lluniwr ei ^y7 waith yn ymddiried ynddo, i wneuthur eilunod mudion?

19 Gwae a ddywedo wrth bren, Deffro; wrth garreg fud, Cyfod, efe a rydd addysg: wele, gwisgwyd ef âg aur ac arian, a dim anadl nid oes o'i fewn.

20 Ond ^z1 yr ARGWLWYDD sydd yn ei deml sanctaidd: ^{aa}2 y ddaear oll, ^{ab}3 gostega di ger ei fron ef.

PENNOD III.

1 Habacuc yn ei weddi yn crynu gan sawrhyddi Duno. 17 Hyder ei ffydd ef.

GWEDDI Habacuc y prophwyd, ^{ac}2 ar Sigionoth.

2 Clywais, O ARGWLWYDD, dy ^{ad}3 air, ac ofnais: O ARGWLWYDD, ^{ae}4 bywhâ dy waith y'nganol y blynyddoedd, pâr wybod y'nganol y blynyddoedd; yn ^{af}5 dy lid cofia drugaredd.

3 Duw ^{ag}6 a ddaeth ^{ah}5 o Teman, a'r Sanctaidd o fynydd Paran. Selah. Ei ogoniant a dōdd y nefoedd, a'r ddaear a lanwyd o'i fawl.

4 A'i lewyrch oedd fel goleuni: yr oedd ^{ai}6 cynn iddo yn dyfod allan o'i ^{aj}7 law; ac yno yr oedd cuddiad ei gryfder.

5 ^{ak}8 Aeth yr haint o'i flaen ef, ac aeth ^{al}9 marwor tanllyd allan wrth ei draed ef.

6 Safodd, a mesurodd y ddaear; edrychodd, a gwasgarodd y cenhedloedd: y mynyddoedd tragywyddol hefyd a ddrylliwyd, a'r bryniau

Cyn
CRIST
Cylech
626.

⁴ Neu, yn ofer.
⁵ Es. 11. 9.
⁶ Neu, trwy adnabod.

⁶ Neu, yn fwy nag o ogoniant.
⁷ Jer. 25.
⁸ 26. a 51. 57.

^o ad. 8.

^p Jer. 10. 8,
¹⁴ Zech. 10. 2.
⁷ Heb. lun.

^q Ps. 11. 4.
^r Seph. 1. 7.
² Zech. 2. 13.
⁸ Neu, gosteged ger ei, &c.

² Neu, yn ol caneuau (neu, dônau) cyfnewid-iol, a elwir Sigionoth. Ps. 7. titl.

³ Neu, sôn. Heb. wrandaw-iad.

⁴ Neu, cadw yn fwy.

⁵ Deut. 33. 2.
⁶ Barn. 5. 4.
⁷ Ps. 68. 7.

⁶ Neu, o'r deau.

⁶ Neu, disglaer belid iddo.

⁷ Neu, yallys.

⁸ Nah. 1. 3.
²⁴ Deut. 32. 24.

⁸ Neu, cryd poeti, neu, cleffidau gwrtes.

Cyn
CRIST
Cylch
626.

⁹ Neu, *ddiddym*,
neu,
wagedd.
² Neu,
Ethiopia.

⁸ Neu, *a'th*
gerbydau
oedd *iach-*
awdwr-
iaeth.

⁴ Neu, *afonydd y*
ddaeear.

⁶ Neu, *yn*
afonydd.

^c Ps. 77. 18.
^a 114. 4.

⁶ Heb.
roddes ei
lef.

^d Jos. 10. 12.

⁷ Neu, *yn*
y goleuni
y rhodiodd
dy saeth-
au.

^e Jos. 10. 11.

¹ Ps. 68. 21.

Cyn
CRIST
Cylch
630.

^a Hos. 4. 3.

^b Ezec. 14.
3. 7.

^c Cyflawn-
wyd cylch
624.

² Bren. 23.
5.

^d Hos. 10. 5.

^e 2 Bren.
23. 12.

^f Jer. 19. 13.

¹ Es. 48. 1.

² Neu,
yn y
Arglwydd.

oesol a grymmasant: llwybrau tra-
gywyddol *sydd* iddo.

7 Dan ⁹gystudd y gwelais wer-
syllau ²Cuwsan: crynodd llenni tir
Midian.

8 A sorrodd yr ARGLWYDD wrth
yr afonydd? ai wrth yr afonydd *y*
mae dy ddig? ai wrth y môr *y mae*
dy ddigofaint, gan i ti farchogaeth
ar dy feirch, ³*ac* ar gerbydau dy
iachawdwriaeth?

9 Llwyf noethwyd dy fwa, *yn ol*
llwon y llwythau, *sef dy* air *di*.
Selah. Holltaist ⁴*y* ddaear ⁵*âg*
afonydd.

10 ^c*Y* mynyddoedd a'th welsant,
ac a grynasant; y llifeiriant dwfr
a aeth heibio; y dyfnder a ⁶*wnaeth*
dwrf; cyfododd *hefyd* ei ddwyllaw
yn uchel.

11 Yr haul a'r lleuad ^d*a* safodd
yn eu preswylfa; ⁷wrth oleuad dy
^e*saethau* yr aethant, *ac* wrth lew-
yrch dy wayffon ddisglaer.

12 Mewn llid y cerddaist y ddae-
ar, a dyrnaist y cenhedloedd mewn
digter.

13 Aethost allan er iachawdw-
riaeth i'th bobl, er iachawdwriaeth
ynghyd â'th enneiniog: ¹*torraist*
y pen allan o dŷ yr anwir, gan

ddinoethi y sylfaen hyd y gwddf.
Selah.

14 Trywenaist ben ei faes-dref-
ydd â'i ffyn ei hun; ⁸rhyferthwy-
asant i'm gwasgaru; ymlawenhas-
ant, megis i fwytta y tlawd mewn
dirgelwch.

15 Rhodiaist â'th feirch trwy y
môr, *trwy* ⁹*bentwr* o ddyfroedd
mawrion.

16 Pan glywais, fy mol a ddy-
chrynodd; fy ngwefusau a grynas-
ant wrth y llef: daeth pydredd i'm
hesgyrn, ac yn fy lle y crynais, fel
y gorphwyswn yn nydd trallod:
pan ddêl efe i fynu at y bobl, efe
a'u ²*difetha* hwynt â'i fyddinoedd.

17 ¹*Er* i'r ffigysbren na flodeuo,
ac na *byddo* ffirwyth ar y gwin-
wydd; gwaith yr olew-wydd ³*a*
balla, a'r meusydd ni roddant fwyd;
torrir ymaith y praidd o'r gorlan,
ac ni *bydd* eidion yn eu beudai:

18 Etto mi a lawenyhaf yn yr
ARGLWYDD; byddaf hyfryd yn
NUW fy iachawdwriaeth.

19 Yr ARGLWYDD DDUW *yw* fy
nerth, ⁸*a'm* traed a wna efe fel
traed ewigod; ac efe a wna i mi
rodio ar fy uchel-leoedd. I'r pen-
cerdd ar fy ⁴*offer* tannau.

Cyn
CRIST
Cylch
626.

⁸ Neu,
daethant
allan fel
corwynt
i'm gwas-
garu.

⁹ Neu, *laid*.

² Neu,
dryllia.

³ Heb.
a ddywed
gelwydd.

⁸ 2 Sam. 22.
34.
Ps. 18. 33.

⁴ Heb.
neginoth,
Ps. 4. titl.

LLYFR SEPHANIAH.

PENNOD I.

Diogel farn Duw ar Judah am amryw
bechodau.

GAIR yr ARGLWYDD yr hwn a
ddaeth at Sephaniah mab Cusi,
fab Gedaliah, fab Amariah, fab He-
zeciah, yn amser Josiah mab Amon
brenhin Judah.

2 Gan ddistrywio y distrywiau bob
dim oddi ar wyneb y ddaear, medd
yr ARGLWYDD.

3 ^a*Distrywiau* ddyn ac anifail;
distrywiau adar yr awyr, a physgod
y môr; ^b*a'r* tramgywddiadau yng-
hyd â'r annuwiolion; a thorraf ym-
aith ddyn oddi ar wyneb y ddaear,
medd yr ARGLWYDD.

4 Estynaf hefyd fy llaw ar Judah,
ac ar holl breswylwyr Jerusalem;
a ^c*thorraf* ymaith o'r lle hwn
weddill Baal, *ac* enw ^d*y* Chemar-
iaid â'r offeiriaid;

5 A'r neb ^e*a* ymgrymmant ar
bennau y tai i lu y nefoedd; a'r
addolwyr y rhai ^f*a* dyngant ²*i'r*

ARGLWYDD, a hefyd ⁸*a* dyngant i
Malcham;

6 ^h*A'r* rhai a giliant oddi ar ol yr
ARGLWYDD; *a'r rhai* ni cheisiasant
yr ARGLWYDD, ac nid ymofynasant
am dano.

7 ⁱ*Distawa* ger bron yr ARGLWYDD
DDUW; canys agos *yw* dydd yr
ARGLWYDD: o herwydd ^k*arlwyodd*
yr ARGLWYDD aberth, ³*gwahodd-*
odd ei wahoddedigion.

8 A bydd, ar ddydd aberth yr
ARGLWYDD, i mi ymweled ¹*â'r*
tywysogion, ac â phlant y brenhin,
ac â phawb a wisgant wisgoedd
dieithr.

9 Ymwelaf hefyd â phawb a neid-
iant ar y rhiniog y dydd hwnnw,
y sawl a lanwant dai eu meistr â
thrais ac â thwyll.

10 A'r dydd hwnnw, medd yr
ARGLWYDD, *y bydd* llais gwaedd
o borth y pysgod, ac udfa o'r ail,
a drylliad mawr o'r bryniau.

11 Udweh, breswylwyr Machtes:

Cyn
CRIST
Cylch
630.

⁸ Jos. 23. 7.

^h Es. 1. 4.

Jer. 15. 6.

¹ Hab. 2. 20.

Zech. 2.

13.

^k Es. 34. 6.

Jer. 46. 10.

Ezec. 39.

17.

Dat. 19. 17.

³ Heb.

sanctetidd-

iodd, neu,

parottodd.

¹ Jer. 39. 6.

Cyn CRIST Cylch 630.	canys torrwyd ymaith yr holl bobl o farchnadyddion; a holl gludwyr arian a dorwyd ymaith.	cenedl y Cerethiaid! <i>y mae gair yr ARGLWYDD i'ch erbyn: O °Canaan, gwlad y Philistiaid, mi a'th ddi-fethaf, fel na byddo cyfanneddwr.</i>	Cyn CRIST Cylch 630.
m Jer. 48. 11.	12 A'r amser hwnnw y chwiliaf Jerusalem â llusernau, ac yr ymwelaf â'r dynion sydd ^m yn ceulo ar eu sorod; y rhai a ddywedant yn eu calon, Ni wna yr ARGLWYDD dda, ac ni wna ddrwg.	6 A bydd glân y môr yn drigfâau ac yn fythod i fugeiliaid, ac yn gorlannau defaid.	e Jos. 13. 3.
n Deut. 28. 30. 39. Amos 5. 11.	13 Am hynny eu cyfoeth a â yn yspail, a'u teiau yn anghyfannedd: ⁿ adeiladant hefyd dai, ond nis preswylant <i>ymddynt</i> ; a phlannant winllannoedd, ond nid yfant o'r gwin.	7 A bydd y fro yn rhan i weddill tŷ Judah; porant arnynt: yn nheiau Ascalon y gorweddant yn yr hwyr: ³ canys yr ARGLWYDD eu DUW a ymwêl â hwynt, ac a ddychwel eu caethiwed.	s Neu, pan ymwelo yr Arglwydd eu Duw d hwynt, a dychwel-yd, &c. d Jer. 48. 27.
o Jer. 30. 7. Joel 2. 2. 11. Amos 5. 18.	15 °Diwrnod llidiog <i>yw</i> y diwrnod hwnnw, diwrnod trallod a chyfyngdra, diwrnod dinystr ac anghyfannedd-dra, diwrnod tywyll a du, diwrnod cymmlau a thywyllni.	8 ¶ ^d Clywais waradwyddiad Moab, a chabledde meibion Ammon, â'r hwn y gwaradwyddasant fy mhobl, ac °yr ymfawrygasant yn erbyn eu terfynau hwynt.	e Jer. 49. 1.
	16 Diwrnod udgorn a larwm yn erbyn y dinasoedd caerog, ac yn erbyn y tyrau uchel.	9 Am hynny <i>fel mai</i> byw fi, medd ARGLWYDD y lluoedd, DUW Israel, Fel Sodom y bydd ^f Moab, a °meibion Ammon fel Gomorrah: danadl-dir, a phyllau halen, ac anghyfannedd tragywyddol: gweddill fy mhobl a'u difroda, a gweddill fy nghenedl a'u meddianna hwynt.	f Es. 15. Jer. 48. Ezec. 25. 9. Amos 2. 1. s Amos 1. 13.
	17 A mi a gyfyngaf ar ddynion, a hwy a rodiant megis deillion, am bechu o honynt yn erbyn yr ARGLWYDD; a'u gwaed a dywelltir fel llwch, a'u cnawd fel tom.	10 Hyn a ddaw iddynt ^h am eu balchder, am iddynt waradwyddo ac ymfawrygu yn erbyn pobl ARGLWYDD y lluoedd.	h Es. 16. 6. Jer. 48. 23.
P Diar. 11. 4. Ezec. 7. 19.	18 ^p Nid eu harian na'u haur <i>chwaith</i> a ddichon eu hachub hwynt ar ddiwrnod llid yr ARGLWYDD; ond â thân ei eiddigedd ef ^q yr ysir yr holl dir: canys gwna yr <i>Ar-glwydd</i> ddiben prysr ar holl breswylwyr y ddaear.	11 Ofnadwy a <i>fydd</i> yr ARGLWYDD iddynt: canys efe a ⁴ newyna holl dduwiau y ddaear; ac addolant ef bob un o'i fan, <i>sef</i> holl ynysoedd y cenhedloedd.	4 Heb. gulld.
q pen. 3. 8.		12 ¶ ⁱ Chwithau hefyd, yr Ethiopiaid, a leddir â'm cleddyf.	i Es. 18. 1. a 20. 4. Ezec. 30. 9.
		13 Ac efe a estyn ei law yn erbyn y gogledd, ac ^k a ddifetha Assyria, ac a wna Ninefeh yn anghyfannedd, ac yn sych fel diffaethwch.	k Es. 10. 12. Ezec. 31. 3. Nab. 1. 1. a 2. 10. a 3. 15.
		14 A diadellau a orweddant yn ei chanol hi, holl anifeiliaid y cenhedloedd: ^l y pelican a'r dylluan hefyd a lettyant ar gap y drws; eu llais a gân yn y ffenestri; anghyfannedd-dra a <i>fydd</i> yn y gorsingau: ⁵ canys efe a ddinoetha y cedr-waith.	l Es. 34. 11, 14.
2 Neu, anhygar, neu, heb chwenychu.		15 Hon <i>yw</i> y ddinas hoyw ^m oedd yn trigo yn ddiöfal, yn dywedyd yn ei chalon, Myfi <i>sydd</i> , ac nid oes ond myfi: pa fodd yr aeth yn anghyfannedd, yn orweddfa anifeiliaid! pawb a'r a êl heibio iddi, ⁿ a'i hwtia, ac a ysgwyd ei law <i>arni</i> .	5 Neu, pan ddinoetha. m Es. 47. 8.
n Joel 2. 14. Amos 5. 15. Jonah 3. 9.			n Job 27. 23. Galar. 2. 15.
b Jer. 47. 4. 5. f'zuc. 25. 15. Amos 1. 6. Zech. 9. 5.			

PENNOD II.

1 Annog i edifeirwch. 4 Barn y Philistiaid, 8 a'r Moabiaid, ac Ammon, 12 ac Ethiopia, ac Assyria.

YMGESGLWCH, ie, deuwich ynghyd, genedl ²anhawddgar; 2 Cyn i'r ddeddf esgor, *cyn* i'r dydd fyned heibio fel peiswyn, cyn dyfod arnoch lid digofaint yr ARGLWYDD, cyn dyfod arnoch ddydd sorriant yr ARGLWYDD.

3 Ceisiwch yr ARGLWYDD, holl rai llariaidd y ddaear, y rhai a wnaethant ei farn ef; ceisiwch gyfiawnder, ceisiwch larieidd-dra: ^afe allai y cuddir chwi yn nydd digofaint yr ARGLWYDD.

4 ¶ Canys bydd ^bGaza yn wrthod-edig, ac Ascalon yn anghyfannedd: gyrrant allan Asdod hanner dydd, a diwreiddir Ecerol.

5 Gwae breswylwyr glân y môr,

PENNOD III.

1 Tost-lym gerydd Jerusalem am amryw bechodau. 8 Annog i ddisgwyl am adferiad Israel, 14 ac i lawenyachu o achos eu hymwared gan Dduw.

Cyn
CRIST
Cylch
630.

² Neu, loth.
Heb.
grombil.

³ Neu,
ultra-
santh.

^a Ezech. 22.
27.
Mic. 3. 9,
10, 11.

^b Hab. 1. 8.

⁴ Neu, ni
chocant yr
esgyrn hyd
y bore.

^c Jer. 23.
11, 32.
Hos. 9. 7.

^d Ezech. 22.
26.

^e Deut. 32.
4.

^f ad. 15, 17.

⁵ Neu,
bob bore.

⁶ Jer. 3. 3.
a 6. 15.
a 8. 12.

⁶ Neu,
conglax.

⁷ Neu,
fy mydd.

^b pen. 1. 18.

¹ Es. 19. 18.

^k Es. 13. 1,
7.
Act. 8. 27.

Cyn
CRIST
Cylch
521.

^a Ezra 4. 24.
a 5. 1.
Zech. 1. 1.

GWAE y ²fudr a'r halogedig, y
ddinas orthrymmus!

² Ni wrandawodd ar y llef, ni
dderbyniodd ³gerydd; nid ymddir-
iedodd yn yr ARGLWYDD, ni nes-
aodd at ei DUW.

³ Ei thywysogion o'i mewn *sydd*
yn llewod rhudwy; ei barnwyr
^byn fleiddiau yr hwyr, ⁴ni adaw-
ant asgwrn erbyn y bore.

⁴ Ei ^cphrophwydi *sydd* ysgafn, yn
wyr anfyddlawn: ^dei hoffeirïaid a
halogasant y cyssegr, treisiasant y
gyfraith.

⁵ Yr ARGLWYDD cyfiawn ^e*sydd*
yn ei chanol; ni wna efe anw-
edd: ^fyn fore y dwg ei farn i ol-
euni, ni phalla; ond ^gyr anwir ni
fedr gywilyddio.

⁶ Torrais ymaith y cenedloedd:
eu ⁶tyrau sydd anghyfannedd; di-
ffaethiais eu heolydd, fel nad elo
neb heibio; eu dinasoedd a ddi-
fwynwyd, heb wr, a heb drigiannol.

⁷ Dywedais, Yn ddiau ti a'm
hofni; derbyni gerydd: felly ei
thrigfa ni thorrid ymaith, pa fodd
bynnag yr ymwelais â hi: etto
bore-godasant, a llygrasant eu holl
weithredoedd.

⁸ ¶ Am hynny disgwyliwch arnaf
fi, medd yr ARGLWYDD, hyd y dydd
y cyfodwyf i'r ysglyfaeth: canys
⁹fy marn *sydd* ar gynnul y cen-
hedloedd, ar gasglu y teyrnasoedd,
i dywallt arnynt fy lliid, holl angerdd
fy nigofaint: canys â than fy eidd-
igedd ^hyr ysir yr holl ddaear.

⁹ O herwydd yna yr adferaf i'r
bobl ⁱwefus bur, fel y galwo pob
un o honynt ar enw yr ARGLWYDD,
i'w wasanaethu ef âg un ysgwydd.

¹⁰ O'r ^ktu hwnt i afonydd Ethiop-
ia y dwg fy ngweddiwyr, *sef* merch
fy ngwasgaredig, fy offrrwm.

¹¹ Y dydd hwnnw ni'th warad-
wyddir am dy holl weithredoedd,

yn y rhai y pechaist i'm herbryn:
canys yna y symmudaf o'th blith
y neb sydd yn hyfryd ganddynt
dy falchder, fel nad ymddyrfachef
mwyach yn fy mynydd sanctaidd.

¹² Gadawaf ynot hefyd ¹bobl dru-
ain dlodion; ac yn enw yr AR-
GLWYDD y gobeithiant hwy.

¹³ Gweddill Israel ni wna anwir-
edd, ac ni ddywedant gelwydd; ac
ni cheir yn eu geneuau dafod twyll-
odrus: canys hwy a borant ac a
orweddant, ac ni *bydd* a'u tarfo.

¹⁴ ¶ Merch Sion, cân; Israel,
crechwen; merch Jerusalem, ym-
lawenycha a gorfoledda â'th holl
galon.

¹⁵ Tynnodd yr ARGLWYDD ymaith
dy farnau, bwriodd allan dy elyn-
ion: yr ARGLWYDD brenhin Israel
ⁿ*sydd* yn dy ganol, nid ofni ddrwg
mwyach.

¹⁶ Y dydd hwnnw y dywedir wrth
Jerusalem, Nac ofna; wrth Sion,
Na laesed dy ddwyllaw.

¹⁷ Yr ARGLWYDD dy DDUW yn
dy ganol di *sydd* gadarn: ^oefe a
achub, efe a lawenycha o'th blegid
gan lawenydd; efe a lonydda yn
ei gariad, efe a ymddigrifa ynot
dan ganu.

¹⁸ Casglaf y rhai *sydd* brudd am
y gymmanfa, y rhai sydd o honot,
i'r rhai yr oedd ⁸ei gwaradwydd
yn faich.

¹⁹ Wele, mi a ddifethaf yr amser
hwnnw bawb a'th flinant: ac ^pa
achubaf y gloff, a chasglaf y wasgar-
edig; ac a'u gosodaf yn glodfawr ac
yn enwog yn holl dir eu gwarth.

²⁰ Yr amser hwnnw y dygaf chwi
drachefn, yr amser y'ch casglaf:
canys gwnaf chwi yn enwog ac yn
glodfawr ym mysg holl bobl y ddaear,
pan ddychwelwyf eich caeth-
iwd o flaen eich llygaidd, medd yr
ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
630.

¹ Es. 14. 32.
Zech. 11.
11.

^m Es. 12. 6.
a 54. 1.
Zech. 9. 3.

ⁿ ad. 5, 17.

^o Jer. 32. 41.

⁸ Heb. y
baich arno
yn war-
adwydd.

^p Ezech. 34.
16.
Mic. 4. 6, 7.

Cyn
CRIST
Cylch
520.

^b 1 Chron.
3. 17, 19.

LLYFR HAGGAI.

PENNOD I.

¹ Haggai yn beio ar y bobl am esguluso adeil-
adu y tŷ: ⁷yn eu hannog hwy i'w adeiladu
ef: ¹²ac yn addaw cymmorth Duw iddynt,
os gwnaent hynny yn ewyllysgar.

YN ^ayr ail flwyddyn i'r brenhin
Darius, yn y chweched mis, ar
y dydd cyntaf o'r mis, y daeth gair
yr ARGLWYDD trwy law Haggai y

prophwyd at ^bZorobabel mab Sa-
lathiel tywysog Judah, ac at Josua
mab Josedec yr arch-offeirïad, gan
ddywedyd,

² Fel hyn y llefara ARGLWYDD
y lluoedd, gan ddywedyd, Y bobl
hyn a ddywedant, Ni ddaeth yr
amser, yr amser i adeiladu tŷ yr
ARGLWYDD.

Cyn
CRIST
Cylch
520.

2 Sam. 7.
2.
Pa. 132. 3.
&c.

2 Heb.
Gosodoch
eich calon-
nau ar
eich
ffyrdd.

d Deut. 28.
38.
Hos. 4. 10.
Mic. 6. 14.
16.
e Zech. 8.
10.

3 Neu,
chwythais
ef ymwith.

f Lef. 26. 19.
Deut. 28.
23.

g 2 Bren.
8. 1.

h pen. 2. 17.

3 Yna y daeth gair yr ARGLWYDD trwy law Haggai y prophwyd, gan ddywedyd,

4 °Ai amser *yw* i chwi eich hunain drigo yn eich tai byrddiedig, a'r tŷ hwn yn anghyfannedd?

5 Fel hyn gan hynny yn awr y dywed ARGLWYDD y lluoedd; 2 Ystyriwch eich ffyrdd.

6 ^d Hauasoch lawer, a chludasoch ychydig; bwyttu yr ydych, ond nid hyd ddigon; yfed, ac nid hyd fod yn ddiwall; ymwisgasoch, ac nid hyd glydwr i neb; °a'r hwn a ennillo gyflog, sydd yn casglu cyflog i gôd dyllog.

7 ¶ Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Ystyriwch eich ffyrdd.

8 Esgynwch i'r mynydd, a dygwch goed, ac adeiledwch y tŷ; mi a ymfoddlonaf ynddo, ac y'm gogoneddir, medd yr ARGLWYDD.

9 Edrychasoch am lawer, ac wele, *yr oedd* yn ychydig; a phan y dygasoch adref, ³ chwythais arno. Am ba beth? medd ARGLWYDD y lluoedd. Am fy nhŷ i, yr hwn *sydd* yn anghyfannedd, a chwithau yn rhedeg bawb i'w dŷ ei hun.

10 Am hynny gwaharddwyd i'r 'nefoedd oddi arnoch wllitho, a gwaharddwyd i'r ddaear roddi ei ffrwyth.

11 ^g Gelwais hefyd am sychder ar y ddaear, ac ar y mynyddoedd, ac ar yr ŷd, ac ar y gwin, ac ar yr olew, ac ar *yr hyn* a ddwg y ddaear allan; ar ddyn hefyd, ac ar anifail, ac ^h ar holl lafur dwylaw.

12 ¶ Yna y gwrandawodd Zorobabel mab Salathiel, a Josua mab Josedec yr arch-offeiriad, a holl weddill y bobl, ac lais yr ARGLWYDD eu DUW, ac ar eiriau Haggai y prophwyd, megis yr anfonasai eu HARGLWYDD DDUW hwynt ef; a'r bobl a ofnasant ger bron yr ARGLWYDD.

13 Yna Haggai cennad yr ARGLWYDD a lefarodd trwy gennadwri yr ARGLWYDD wrth y bobl, gan ddywedyd, *Yr wyf* fi gyd â chwi, medd yr ARGLWYDD.

14 Felly y cynhyrfodd yr ARGLWYDD yspryd Zorobabel mab Salathiel tywysog Judah, ac yspryd Josua mab Josedec yr arch-offeiriad, ac yspryd holl weddill y bobl; a hwy a ddaethant ac a weithiasant y gwaith yn nhŷ ARGLWYDD y lluoedd eu DUW hwynt,

15 Y pedwerydd dydd ar hugain o'r chweched mis, yn yr ail flwyddyn i Darius y brenhin.

PENNOD II.

1 *Y mae yn rhoi calon yn y bobl i weithio, trwy addaw gogoniant mwy i'r ail deml nag oedd yn y gyntaf.* 10 *Dan rith pethau sanctaidd a phethau aflan, y mae yn dangos fod eu pechodau hwy yn rhwystro y gwaith.* 20 *Addewid Duw i Zorobabel.*

Yn seithfed mis, ar yr unfed dydd ar hugain o'r mis, y daeth gair yr ARGLWYDD trwy law y prophwyd Haggai, gan ddywedyd,

2 Dywed yn awr wrth Zorobabel mab Salathiel tywysog Judah, ac wrth Josua mab Josedec yr arch-offeiriad, ac wrth weddill y bobl, gan ddywedyd,

3 °Pwy yn eich plith a adawyd, yr hwn a welodd y tŷ hwn yn ei ogoniant cyntaf? a pha fodd y gwelwch chwi ef yr awr hon? ^b onid *yw* wrth hwnnw yn eich golwg fel peth heb ddim?

4 Etto yn awr °ymgryfhâ, Zorobabel, medd yr ARGLWYDD; ac ymgryfhâ, Josua mab Josedec yr arch-offeiriad; ac ymgryfhewch, holl bobl y tir, medd yr ARGLWYDD, a gweithiwch: canys *yr ydwyf* fi gyd â chwi, medd ARGLWYDD y lluoedd:

5 *Yn ol* y gair a ammodais â chwi pan ddaethoch allan o'r Aipht, felly ^a yr erys fy yspryd yn eich mysgr: nac ofnwch.

6 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; °Unwaith etto, ennwyd fechan *yw*, a 'mi a ysgyd-waf y nefoedd, a'r ddaear, a'r môr, a'r sychdir;

7 Ysgydwaf hefyd yr holl genhedloedd, a dymuniant yr holl genhedloedd a ddaw: llanwaf hefyd y tŷ hwn â gogoniant, medd ARGLWYDD y lluoedd.

8 Eiddof fi yr arian, ac eiddof fi yr aur, medd ARGLWYDD y lluoedd.

9 Bydd mwy gogoniant y tŷ diweddf hwn na'r cyntaf, medd ARGLWYDD y lluoedd: ac yn y lle hwn y rhoddaf dangnefedd, medd ARGLWYDD y lluoedd.

10 ¶ Ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r nawfed mis, yn yr ail flwyddyn i Darius, y daeth gair yr ARGLWYDD trwy law Haggai y prophwyd, gan ddywedyd,

11 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^g Gofyn yr awr hon i'r offeiriaid y gyfraith, gan ddywedyd,

12 Os dwg un gig sanctaidd yng

Cyn
CRIST
Cylch
520.

a Ezra 3. 12.

b Zech. 4.
10.

c Zech. 8. 9.

d Es. 63. 11.

e ad. 21.
Heb. 12.
26.
f Joel 3. 16.

g Lef. 10. 11.
Deut. 33.
10.
Mal. 2. 7.

Cyn
CRIST
Cylch
520.

nghwrr ei wisg, ac â'i gwrr a gyffwrdd â'r bara, neu â'r cawl, neu â'r gwin, neu â'r olew, neu â dim o'r bwyd, a fyddant hwy sanctaidd? A'r offeiriaid a attebasant ac a ddywedasant, Na fyddant.

^h Num. 19.
11.

13 A Haggai a ddywedodd, Os *un a fo* ^h aflan gan gorph marw a gyffwrdd â dim o'r rhai hyn, a fyddant hwy aflan? A'r offeiriaid a attebasant ac a ddywedasant, Byddant aflan.

ⁱ Tit. 1. 15.

14 Yna yr attebodd Haggai, ac a ddywedodd, 'Felly *y mae* y bobl hyn, ac felly *y mae* y genhedlaeth hon ger fy mron, medd yr ARGLWYDD; ac felly *y mae* holl waith eu dwylaw, a'r hyn a aberthant yno, yn aflan.

15 Ac yr awr hon meddyliwch, attolwg, o'r diwrnod hwn *allan* a chynt, cyn gosod carreg ar garreg yn nheml yr ARGLWYDD;

^k pen. 1. 9.
Zech. 8. 10.

16 Er pan oedd *y dyddiau* hynny ^k pan ddelid at dwrr o ugain *llestraid*, deg fyddai; pan ddelid at y gwinwryf i dynnu deg *llestraid* a deugain o'r cafn, ugain a fyddai yno.

ⁱ Deut. 28.
22.
^l Bren. 8.
37.
Amos 4. 9.
^m pen. 1. 11.

17 ^l Tarewais chwi â diflanniad, ac â mallder, ac â chenllysg, ^m yn holl waith eich dwylaw; a chwithau ni *throisoch* attaf fi, medd yr ARGLWYDD.

18 Ystyriwch yr awr hon o'r dydd hwn ac er cynt, o'r pedwerydd dydd ar hugain o'r nawfed *mis*, ac ystyriwch o'r dydd y sylfaenwyd teml yr ARGLWYDD.

19 A *yw* yr had etto yn yr ysgubor? y winwydden hefyd, y fligysbren, a'r pomgranad, a'r pren olewydd, ni ffrwythasant: o'r dydd hwn allan y bendithiaf *chwi*.

20 ¶ A gair yr ARGLWYDD a ddaeth eilwaith at Haggai, ar y pedwerydd *dydd* ar hugain o'r mis, gan ddywedyd,

21 Llefara wrth Zorobabel tywysog Judah, gan ddywedyd, ⁿ Myfi a ysgydwaif y nefoedd a'r ddaear;

ⁿ ad. 6. 7.
Heb. 12.
26.

22 A ^o mi a ymchwelaf deyrngadair teyrnasoedd, ac a ddinystriaf gryfder brenhiniaethau y cenhedloedd; ^p ymchwelaf hefyd y cerbydau, a'r rhai a eisteddant ynddynt; a'r meirch a'u marchogion a syrthiant, bob un gan gleddyf ei frawd.

^o Matt. 24.
7.

23 Y diwrnod hwnnw, medd ARGLWYDD y lluoedd, y'th gymmeraf di, fy ngwas Zorobabel, mab Salathiel, medd yr ARGLWYDD, ^q ac y'th wnafl fel sêl: canys mi a'th ddewisais di, medd ARGLWYDD y lluoedd.

^p Mic. 5. 10.
Zech. 4. 6.
a 9. 10.

^q Can. 8. 6.

LLYFR ZECHARIAH.

PENNOD I.

1 Zechariah yn annog i edifeirwch. 7 Gweledigaeth y meirch. 12 Trwy weddi yr angel y gwnetr addewidion cysurol i Jerusalem. 18 Gweledigaeth y pedwar corn, a'r pedwar saer.

^a Ezra 4. 24.
Hag. 1. 1.

Y N yr wythfed mis ^a o'r ail flwyddyn i Darius, y daeth gair yr ARGLWYDD at ^b Zechariah, mab Barachiah, mab Ido y prophwyd, gan ddywedyd,

^b Ezra 5. 1.

2 Llwy'r ddigiodd yr ARGLWYDD wrth eich tadau.

3 Am hynny dywed wrthynt, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^c Dychwelwch attaf fi, medd ARGLWYDD y lluoedd, a mi a ddychwelaf atoch chwithau, medd ARGLWYDD y lluoedd.

^c Jer. 25. 5.
e 35. 15.
Mic. 7. 19.
Ezec. 18.
Mal. 3. 7.

4 Na fyddwch fel eich tadau, y rhai y galwodd y prophwydi o'r blaen arnynt, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^d Dychwelwch yn awr oddi wrth eich ffyrdd drwg, ac oddi

^d Esa. 31. 6.
Jer. 3. 12.
a 18. 11.
Ezec. 18.
30.
Hos. 14. 1.

wrth eich gweithredoedd drygionus: ond ni chlywent, ac ni wrandawent arnaf, medd yr ARGLWYDD.

5 Eich tadau, pa le *y maent* hwy? a'r prophwydi, ydynt hwy yn fyw byth?

6 Oni ddarfu er hynny i'm geiriau a'm deddfau, y rhai a orchymynais wrth fy ngweision y prophwydi, ² oddiwes eich tadau? a hwy a ddychwelasant, ac a ddywedasant, ^e Megis y meddyliodd ARGLWYDD y lluoedd wneuthur i ni, yn ol ein ffyrdd, ac yn ol ein gweithredoedd *ein hun*, felly y gwnaeth efe â ni.

² Neu, ymaflwyd yn eich tadau?
^e Galat. 1.
18.

7 ¶ Ar y pedwerydd dydd ar hugain o'r unfed mis ar ddeg, hwnnw *yw* mis Sebat, o'r ail flwyddyn i Darius, y daeth gair yr ARGLWYDD at Zechariah, mab Barachiah, mab Ido y prophwyd, gan ddywedyd,

Cylch
519.

8 Gwelais noswaith; ac wele ^f wr yn marchogaeth ar farch coch, ac yr oedd efe yn sefyll rhwng y myrt-

^f Jos. 5. 13.

Cyn CRIST Cylch 519.			Cyn CRIST Cylch 519.
¶ pen. 6. 2-7. 3 Neu, gwneuron.	wydd y rhai oedd yn y pant; ac o'i ol ef feirch ² cochion, ³ brithion, a gwynion. 9 Yna y dywedais, Beth <i>yw</i> y rhai hyn, fy arglwydd? A dywedodd yr angel oedd yn ymddiddan â mi wrthyf, Mi a ddangosaf i ti beth <i>yw</i> y rhai hyn. 10 A'r gwr, yr hwn oedd yn sefyll rhwng y myrtwydd, a atebodd ac a ddywedodd, Dyma y rhai a hebr-yngodd yr ARGLWYDD i ymrodio trwy y ddaear. 11 A hwythau a attebasant angel yr ARGLWYDD, yr hwn oedd yn sefyll rhwng y coed myrt, ac a ddywedasant, Rhodiasom trwy y ddaear; ac wele yr holl ddaear yn eistedd, ac yn llonydd. 12 ¶ Ac angel yr ARGLWYDD a atebodd ac a ddywedodd, ² O ARGLWYDD y lluoedd, pa hyd na thru-garhêi wrth Jerusalem, a dinasoedd Judah, wrth y rhai y digiaist ¹ y deng mlynedd a thri ugain hyn? 13 A'r ARGLWYDD a atebodd yr angel oedd yn ymddiddan â mi, â geiriau daionus, a geiriau comfforddus. 14 A'r angel yr hwn oedd yn ymddiddan â mi a ddywedodd wrthyf, Gwaedda, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; ^k Deliais eiddigedd mawr dros Jerusalem a thros Sion: 15 A digiais yn ddirfawr wrth y cenhedloedd difraw; ¹ y rhai <i>pan</i> ddigiais ychydig, hwythau a gyn-northwyasant y niwed. 16 Am hynny fel hyn y dywed yr ARGLWYDD; Dychwelais at Jerusalem â thrugareddau: fy nhŷ a adeiledir ynddi, medd ARGLWYDD y lluoedd, a llinyn a estynir ar Jerusalem. 17 Gwaedda etto, gan ddywedyd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Fy ninasoedd a ymehangant gan ddaioni, a'r ARGLWYDD a rydd gysur i Sion etto, ac ^m a ddewis Jerusalem etto. 18 ¶ A chodais fy llygaid, ac edrychais; ac wele, bedwar corn. 19 A dywedais wrth yr angel oedd yn ymddiddan â mi, Beth <i>yw</i> y rhai hyn? Dywedodd yntau wrthyf, Y rhai hyn <i>yw</i> y cyrn a wasgarasant Judah, Israel, a Jerusalem. 20 A'r ARGLWYDD a ddangosodd i mi bedwar saer <i>hefyd</i>. 21 Yna y dywedais, I wneuthur	pa beth y daw y rhai hyn? Ac efe a lefarodd, gan ddywedyd, Y rhai hyn <i>yw</i> y cyrn a wasgarasant Judah, fel na chodai un ei ben: ond y rhai hyn a ddaethant i'w tarfu hwynt, i dafu allan gyrn y Cenhedloedd, y rhai a godasant <i>eu</i> cyrn ar wlad Judah i'w gwasgaru hi. PENNOD II. 1 Duw, o'i ofal dros Jerusalem, yn anfon i'w mesuro hi. 6 Gwared Sion. 10 Addewid o bresennoldeb Duw. DYRCHEFAIS fy llygaid drachefn, ac edrychais; ac wele wr, ac yn ei law llinyn mesur. 2 A dywedais, I ba le yr âi di? Ac efe a ddywedodd wrthyf, ^a I fesuro Jerusalem, i weled beth <i>yw</i> ei lled hi, a pheth <i>yw</i> ei hŷd hi. 3 Ac wele yr angel a oedd yn ymddiddan â mi yn myned allan, ac angel arall yn myned allan i'w gyfarfod ef. 4 Ac <i>efe</i> a ddywedodd wrtho, Rhed, llefara wrth y llange hwn, gan ddywedyd, Jerusalem a gyf-anneddir <i>fel</i> ² maes-drefi, rhag aml-ed dyn ac anifail o'i mewn. 5 Canys byddaf iddi yn fur o dân o amgylch, medd yr ARGLWYDD, a ^b byddaf yn ogoniant yn ei chanol. 6 ¶ Ho, ho, <i>deuwch allan</i>, a ^c ffowch o wlad y gogledd, medd yr ARGLWYDD: canys taenais chwi fel pedwar gwynt y nefoedd, medd yr ARGLWYDD. 7 O Sion, ymachub, yr hon wyt yn preswyllo <i>gyd</i> â merch Babilon. 8 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Ar ol y gogoniant y'm hanfonodd at y cenhedloedd y rhai a'ch yspeiliasant chwi: canys ^a a gyffyrddo â chwi, sydd yn cyffwrdd â chanwyll ei lygad ef. 9 Canys wele fi yn ysgwyd fy llaw arnynt, a byddant yn ysglyfaeth i'w gweision: a ^c chânt wybod mai ARGLWYDD y lluoedd a'm hanfonodd. 10 ¶ Cân a llawenycha, merch Sion: canys wele fi yn dyfod; a ^s mi a drigaf yn dy ganol di, medd yr ARGLWYDD. 11 A'r dydd hwnnw cenhedloedd lawer a ymlynant wrth yr ARGLWYDD, ac a fyddant ^b bobl i mi: a mi a drigaf yn dy ganol di; a ⁱ chei wybod mai ARGLWYDD y lluoedd a'm hanfonodd attat. 12 A'r ARGLWYDD a etifedda Judah, ei ran yn y tir sanctaidd, ac ^k a ddewis Jerusalem drachefn.	519. ^a Edrych Dat. 11. 1. ² Neu, treff heb gaerau. ^b Es. 60. 19. ^c Es. 48. 20. a 52. 11. Jer. 50. 8. a 51. 6, 45. Dat. 18. 4. ^d Deut. 32. 10. Ps. 17. 8. ^e pen. 4. 9. ^f Es. 12. 6. a 54. 1. Seph. 3. 14. ^g Lef. 26. 12. Ezec. 37. 27. Ioan 1. 14. 2 Cor. 6. 16. ^h Exod. 12. 49. ⁱ ad. 9. ^k pen. 1. 17.

Cyn
CRIST
519.¹ Sefh. 1. 7.
^m Deut. 26.
15.
Es. 57. 15.^a Hag. 1. 1.^b Ps. 109. 6.
Dat. 12. 10.
² Sef,
gwrth-
wynebu.^c Judas 9.^d Rhuf. 8.
33.^e Amos 4.
11.
Rhuf. 11.
5.
Judas 23.^f pen. 6. 11.³ Neu, fy
ordinhad.⁴ Heb.
rodfeydd
i rodio.⁵ Ps. 71. 7.
Es. 8. 18.
^h Es. 42. 1.
a 52. 13.
Ezec. 34.
23.ⁱ Es. 4. 2.
a 11. 1.
Jer. 23. 5.
a 33. 15.
pen. 6. 12.
Luc 1. 78.
^k Ps. 118. 22.
Es. 28. 16.
^l pen. 4. 10.
Dat. 5. 6.^m Mic. 4. 4.

13 Pob cnawd, ¹taw yngŵydd
yr ARGLWYDD: canys cyfododd ^mo
drigfa ei sancteiddrwydd.

PENNOD III.

1 Dan rith Josua, y dangosir adferiad yr
eglwys. 8 Addaw Crist y Blaguryn.

AC efe a ddangosodd i mi ^aJosua
yr arch-offeiriad yn sefyll ger
bron angel yr ARGLWYDD, a ^{b2}Sa-
tan yn sefyll ar ei ddeheulaw ef
i'w wrthwynebu ef.

2 A'r ARGLWYDD a ddywedodd
wrth Satan, ^cCerydded yr AR-
GLWYDD dydi, Satan; sef yr AR-
GLWYDD yr hwn ^da ddewisodd
Jerusalem, a'rh geryddo: onid
^epentewyn yw hwn wedi ei achub
o'r tân?

3 A Josua ydoedd wedi ei wisgo
â dillad budron, ac yn sefyll yng
ngŵydd yr angel.

4 Ac efe a atebodd, ac a ddy-
wedodd wrth y rhai oedd yn sefyll
ger ei fron, gan ddywedyd, Cym-
merwch ymaith y dillad budron
oddi am dano ef. Wrtho yntau
y dywedodd, Wele, symmudais dy
anwiredd oddi wrthyt, a gwisgaf
di hefyd â newid dillad.

5 A dywedais hefyd, Rhoddant
^f'feitr teg ar ei ben ef: a rhodd-
asant feitr teg ar ei ben ef, ac a'i
gwisgasant â dillad; ac angel yr AR-
GLWYDD oedd yn sefyll ger llaw.

6 Ac angel yr ARGLWYDD a dyst-
iolaethodd wrth Josua, gan ddy-
wedyd,

7 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y
lluoedd; Os rhodi di yn fy ffyrdd,
ac os cedwi ³fy nghadwraeth, tithau
hefyd a ferni fy nhŷ, ac a gedwi
fy nghynteddoedd; rhoddaf i ti
hefyd ⁴leoedd i rodio ym mysg y
rhai hyn sydd yn sefyll yma.

8 Gwranddo, attolwg, Josua yr
arch-offeiriad, ti a'rh gyfeillion sydd
yn eistedd ger dy fron: canys
⁵gwŷr rhyfedd yw y rhai hyn: o
herwydd wele, dygaf allan ^hfy
ngwas ¹Y BLAGURYN.

9 Canys wele, y garreg a roddais
ger bron Josua; ar un ^kgarreg y
bydd ¹saith o lygaid: wele fi yn
naddu ei naddiad hi, medd AR-
GLWYDD y lluoedd, a mi a sym-
mudaf ymaith anwiredd y tir hwnnw
mewn un diwrnod.

10 Y dwthwn hwnnw, medd AR-
GLWYDD y lluoedd, y gelwch bob
un ei gymmydog ^mdan y winwydd-
en, a than y ffigysbren.

PENNOD IV.

1 Trwy weledigaeth y canhwyllbren aur, y dang-
osir y llwyddiant a gât sylfaeniad Zorobabel:
11 ac wrth y ddwy olew-wydden, yr ar-
wyddocêir y ddau enneiniog.

A'R angel yr hwn oedd yn ym-
ddiddan â mi, a ddychwelodd,
ac a'm deffrôdd, fel y deffrôir un
o'i gwsg,

2 Ac a ddywedodd wrthyf, Beth a
weli di? A mi a ddywedais, Edrych-
ais, ac wele ganhwyllbren i gyd o
aur, a'i badell ar ei ben, a'i saith
lusern arno, ²a saith o bibellau i'r
saith lusern oedd ar ei ben ef;

3 A ^adwy olew-wydden wrtho, y
naill o'r *tu* dehau i'r badell, a'r
llall o'r *tu* aswy iddi.

4 A mi a atebais, ac a ddywed-
ais wrth yr angel oedd yn ymddi-
ddan â mi, gan ddywedyd, Beth
yw y rhai hyn, fy arglwydd?

5 A'r angel oedd yn ymddiddan
â mi, a atebodd, ac a ddywed-
odd wrthyf, Oni wyddost beth yw
y rhai yma? Yna y dywedais, Na
wn, fy arglwydd.

6 Ac efe a atebodd ac a ddy-
wedodd wrthyf, gan ddywedyd, Hyn
yw gair yr ARGLWYDD at Zoro-
babel, gan ddywedyd, ^bNid trwy
³lu, ac nid trwy nerth, ond trwy
fy yspryd, medd ARGLWYDD y lluo-
oedd.

7 Pwy wyt ti, y mynydd mawr?
ger bron Zorobabel y byddi yn
wastadedd; ac efe a ddwg allan y
maen pennaf, ^cgan weiddi, Rhad,
rhad iddo.

8 Daeth gair yr ARGLWYDD attaf
drachefn, gan ddywedyd,

9 Dwyllaw Zorobabel ^da sylfaen-
asant y tŷ hwn, a'i ddwyllaw ef
^aa'i gorphen: a ^fchei wybod mai
⁵ARGLWYDD y lluoedd a'm hebr-
yngodd attoch.

10 Canys pwy a ddiystyrodd ddydd
^hy pethau bychain? canys llawen-
ychant, a gwelant y ⁴garreg alcarn
yn llaw Zorobabel gyd â'r saith
hynny: ¹llygaid yr ARGLWYDD yd-
ynt, y rhai sydd yn cynniwair trwy
yr holl ddaear.

11 ¶ A mi a atebais, ac a ddy-
wedais wrtho, Beth yw ^ky ddwy
olew-wydden hyn, ar y *tu* dehau i'r
canhwyllbren, ac ar ei aswy?

12 A mi a atebais drachefn, ac a
ddywedais wrtho, Beth yw y ddau
bingcyn olew-wydden, y rhai ⁵trwy
y ddwy bibell aur sydd yn tywallt

Cyn
CRIST
519.² Neu, a
saith, saith
meddaf, o
bibellau i'r
lusernau.
^a ad. 11.^b Hos. 1. 7.³ Neu, allu.^c Ezra 3. 11,
13.^d Ezra 3. 10.^e Ezra 6. 15.^f pen. 2. 3.^h a 6. 15.⁵ Es. 48. 16.

pen. 2. 8.

^h Hag. 2. 3.⁴ Neu,
plum.¹ 2 Chron.

16. 11.

Diar. 15. 3.

pen. 3. 9.

^k ad. 3.⁵ Heb. *to wry**lawn y ddwy**bibell.*

Cyn
CRIST
519.⁶ Neu, olew
i'r aur.
Heb. yr
aur.¹ Dat. 11. 4.⁷ Heb. ddau

fab yr

olew; sef,

y ddau

enneiniog.

^m Edrych

Jos. 3. 11,

13.

pen. 6. 5.

allan o honynt eu hunain ⁶ yr olew
euraid?

13 Ac efe a lefarodd wrthyf, gan
ddywedyd, Oni wyddost ti beth *yw*
y rhai hyn? A dywedais, Na wn,
fy arglwydd.

14 Ac efe a ddywedodd, ¹ Dyma
⁷ y ddwy gaingc olew-wydden ^msydd
yn sefyll ger bron ARGLWYDD yr
holl ddaear.

PENNOD V.

¹ Wrth y llyfr yn ehedeg, y dangosir melldith
lladratta a thyngu. ⁵ Yn rhith gwraig yn
eistedd mewn ephah, a thalent o blwm, y
dangosir damnedigueth Babilon.

YNA y troais, a chodais fy llyg-
aid, ac edrychais; ac wele
blyg llyfr yn ehedeg.

2 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Beth a weli di? A dywedais, Mi
a welaf blyg llyfr yn ehedeg, a'i
hŷd yn ugain cufydd, a'i led yn
ddeg cufydd.

3 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Dyma y fellldith sydd yn myned
allan ar wyneb yr holl ddaear:
canys ² pob un a ladratto, a dorrrir
ymaith *fel* o'r tu yma, yn ei hol
hi; a phob un a dyngo, a dorrrir
ymaith *fel* o'r tu accw, yn ei hol hi.

4 Dygaf hi allan, medd AR-
GLWYDD y lluoedd, a hi a ddaw
i dŷ y lleidr, ac i dŷ y ^aneb a
dyngo i'm henw i ar gam: a hi
a erys ynghanol ei dŷ ef, ac ^ba'i
difa ef, a'i goed, a'i gerrig.

5 ¶ Yna yr angel oedd yn ym-
ddiddan â mi, a aeth allan, ac a
ddywedodd wrthyf, Cyfod yn awr
dy lygaid, ac edrych beth *yw* hyn
sydd yn myned allan.

6 A mi a ddywedais, Beth *ydyw*?
Ac efe a ddywedodd, Ephah *ydyw*,
sydd yn myned allan. Ac efe a
ddywedodd, Dyma eu gwelediad yn
yr holl ddaear.

7 Ac wele dalent o blwm wedi
ei godi i fynu: a dyma wraig yn
eistedd ynghanol yr ephah.

8 Ac efe a ddywedodd, Anwir-
edd *yw* hon. Ac efe a'i taflodd
hi i ganol yr ephah; a bwriodd y
pwys plwm ar ei enau ef.

9 A chyfodais fy llygaid, ac edrych-
ais; ac wele ddwy wragedd yn dy-
fod allan, a gwynt yn eu hesgyll;
canys esgyll oedd ganddynt fel es-
gyll y ciconia: a chyfodasant yr
epah rhwng y ddaear a'r nefoedd.

10 Yna y dywedais wrth yr angel
oedd yn ymddiddan â mi, I ba le

y mae y rhai hyn yn myned â'r
epah?

11 Dywedodd yntau wrthyf, I
^aadeiladu iddi dŷ yngwlad Sinar:
a hi a sicrhêir, ac a osodir yno
ar ei hystôl ei hun.

PENNOD VI.

¹ Gweledigaeth y pedwar cerbyd. ⁹ Dan rith
coronau Josua, y dangosir teml a brenhin-
iaeth Crist y Blaguryn.

HEFYD mi a droais, ac a
ddyrchefais fy llygaid, ac a
edrychais; ac wele bedwar o ger-
bydau yn dyfod allan oddi rhwng
dau fynydd: a'r mynyddoedd oedd
fynyddoedd o bres.

2 Yn y cerbyd cyntaf *yr oedd*
meirch ^acochion, ac yn yr ail cer-
byd meirch duon,

3 Ac yn y trydydd cerbyd meirch
gwŷnion, ac yn y pedwerydd cer-
byd meirch brithion a ²gwineuon.

4 Yna yr atebais, ac y dywed-
ais wrth yr angel oedd yn ymddi-
ddan â mi, Beth *yw* y rhai hyn,
fy arglwydd?

5 A'r angel a atebodd ac a ddy-
wedodd, Dyma bedwar ³yspryd y
nefoedd, y rhai sydd yn myned all-
an o ^bsefyll ger bron ARGLWYDD
yr holl ddaear.

6 Y meirch duon *sydd* ynddo a
ânt allan i dir y gogledd; a'r gwŷn-
ion aânt allan ar eu hol hwy-
thau; a'r brithion aânt allan i'r
deheu-dir.

7 A'r gwineuon a aethant allan,
ac a geisiasant fyned i gynniwair
trwy y ddaear: ac efe a ddywed-
odd, Ewch, cynniweirwch trwy y
ddaear. Felly hwy a gynniweir-
asant trwy y ddaear.

8 Yna efe a waeddodd arnaf, ac
a lefarodd wrthyf, gan ddywedyd,
Edrych, y rhai a ddaethant i dir y
gogledd a lonyddasant fy yspryd
yn nhir y gogledd.

9 ¶ A daeth gair yr ARGLWYDD
attaf, gan ddywedyd,

10 Cymmer gan y gaethglud, gan
Heldai, gan Tobiah, a chan Jeda-
iah, y rhai a ddaethant o Babilon,
a thyred y dydd hwnnw, a dos i
dŷ Josiah mab Sephaniah:

11 Yna cymmer arian ac aur, a
gwna ^cgoronau, a gosod ar ben Jo-
sua mab Josedec yr arch-offeiriad;

12 A lfefara wrtho, gan ddywed-
yd, Fel hyn y dywed ARGLWYDD
y lluoedd, gan ddywedyd, Wele ^dy
gwr a'i enw ^eBLAGURYN: ⁴o'i

Cyn
CRIST
519.^c Jer. 29. 5,
23.^a pen. 1. 8.
Dat. 6. 4.² Neu,
chrifion.³ Neu,
gwynt.^b 1 Bren.
22. 19.
pen. 4. 14.
Luc 1. 19.² Neu, pob
un o'r
bobl hyn
a ladratto,
a'i cyfrif
ei hun yn
ddieuog,
fel y gwna
hithau, &c.^a pen. 8. 17.^b Edrych
Lef. 14. 45.^c pen. 3. 5.^d Edrych
Luc 1. 78.
Ioan 1. 45.
^e pen. 3. 8.
⁴ Neu, oddi
tano ef.

Cyn
CRIST
519.

le hefyd y blagura, ac efe a adeil-
ada deml yr ARGLWYDD:

13 Iê, templ yr ARGLWYDD a adeil-
ada efe; ac efe a ddwg y gogon-
iant, ac a eistedd, ac a lywodr-
aetha ar ei frenhin-faingc; ^fbydd
yn offeiriad hefyd ar ei frenhin-
faingc: a chynghor hedd a fydd
rhyngddynt ill dau.

14 A'r coronau fydd i Helem, ac
i Tobiah, ac i Jedaiah, ac i Hen
mab Sephaniah, er coffadwriaeth
yn nheml yr ARGLWYDD.

15 ^aA'r pellennigion a ddeuant,
ac a adeiladant yn nheml yr AR-
GLWYDD, a ^hchewch wybod mai
ARGLWYDD y lluoedd a'm hanfon-
odd attoch. A *hyn* a fydd, os gan
wrandaw y gwrandêwch ar lais yr
ARGLWYDD DDUW.

PENNOD VII.

1 Y caethion yn ymofyn am ymptyd. 4 Ze-
chariah yn argyhoeddi eu hymptyd hwy.
8 Pechod yw yr achos o'u caethiwoed hwy.

518.

AC yn y bedwaredd flwyddyn i'r
brenhin Darius y daeth gair
yr ARGLWYDD at Zechariah, ar y
pedwerydd dydd o'r nawfed mis,
sef Cisleu;

2 Pan anfonasent Sereser, a Re-
gem-melech, a'u gwŷr, i dŷ DDUW,
i ²weddiö ger bron yr ARGLWYDD,

3 Ac i ddywedyd wrth yr offeiri-
aid oedd yn nhŷ ARGLWYDD y lluo-
edd, ac wrth y prophwydi, gan
ddywedyd, A wylaf fi ^ay pummed
mis, gan ymneillduo, fel y gwneuth-
um weithian gymmaint o flynydd-
oedd?

4 ¶ Yna gair ARGLWYDD y lluoedd
a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

5 Dywed wrth holl bobl y tir,
ac wrth yr offeiriad, gan lefaru,
Pan ^boeddych yn ymptydio ac yn
galaru ^cy pummed a'r seithfed mis,
^dy deng mlynedd a thri ugain hyn-
ny, ai ^ei mi yr ymptydiasoch chwi
ymptyd, i mi?

6 A phan fwyttasoch, a phan
yfasoch, ³onid oeddych yn bwyttu
i chwi eich hunain, ac yn yfed i
chwi eich hunain?

7 ⁴Oni ddylech wrandaw y geir-
iau a gyhoeddodd yr ARGLWYDD
trwy law y prophwydi gynt, pan
oedd Jerusalem yn gyfannedd, ac
yn llwyddiannus, a'i dinasoedd o'i
hamgylch, a phobl yn cyfanneddu
y deheu-dir a'r dyffryn-dir?

8 ¶ A daeth gair yr ARGLWYDD
at Zechariah, gan ddywedyd,

9 Fel hyn y llefara ARGLWYDD y
lluoedd, gan ddywedyd, ^fBernwch
farn ^ggywir, gwnewch drugaredd
a thosturi bob un i'w frawd:

10 Ac ^ana orthrymmwch y weddw
a'r amddifad, y dieithr a'r anghen-
og; ac ^hna feddylwch ddrwg bob
un i'w gilydd yn eich calonnau.

11 Er hyn gwrthodasant wran-
daw, a ⁱrhoddasant ysgwydd anhy-
dyn, a thrymhasant eu clustiau rhag
clywed.

12 Gwnaethant hefyd eu calon-
nau yn adamant, rhag clywed y
gyfraith a'r geiriau a anfonodd AR-
GLWYDD y lluoedd trwy ei yspryd,
yn llaw y prophwydi gynt: am
hynny y daeth digofaint mawr oddi
wrth ARGLWYDD y lluoedd.

13 A bu, megis y galwodd efe, ac
na wrandawent hwy; felly ^ky galw-
asant hwy, ac nis gwrandawn in-
nau, medd ARGLWYDD y lluoedd.

14 Ond gwasgerais hwynt â chor-
wynt i blith yr holl genhedloedd y
rhaf nid adwaenent; a'r tir a ang-
hyfanneddwyd ar eu hol hwynt, fel
nad oedd a'i tramwyai nac a ddy-
chwelai: felly y gosodasant ^ly wlad
ddymunol yn ddifiaethwch.

PENNOD VIII.

1 Adnewyddu Jerusalem. 9 Eu cysuro hwy
i adeiladu, trwy fod ffafr Duw tu ag attynt.
16 Gweithredoedd da y mae Duw yn eu
gofyn ganddynt. 18 Addaw llawenydd a
rhyddhad.

DRACHEFN y daeth gair AR-
GLWYDD y lluoedd attaf, gan
ddywedyd,

2 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y
lluoedd; ^aEiddigeddais eiddigedd
mawr dros Sion, ac â llid mawr yr
eiddigeddais drosti.

3 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD;
Dychwelais at Sion, a thrigaf yng
nghanol Jerusalem; a Jerusalem
^ba elwir Dinas y gwirionedd; a
mynydd ARGLWYDD y lluoedd, Y
mynydd sanctaidd.

4 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y
lluoedd; ^cHen wŷr a hen wragedd
a drigant etto yn heolydd Jerusa-
lem, a phob gwr â'i ffon yn ei law
o herwydd amllder dyddiau.

5 A heolydd y ddinas a lenwir
o fechgyn a genethod yn chwarae
yn ei heolydd hi.

6 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y
lluoedd; Os ²anhawdd yw *hyn* yn
y dyddiau hyn y'ngolwg gweddill
y bobl hyn, ^dai ³anhawdd fyddai

Cyn
CRIST
518.^f Mic. 6. 8.
Matt. 23.
23.^g Heb.
gwirion-
edd.^h Exod. 22.
21, 22.
Deut. 24.
17.ⁱ Es. 1. 17.
Jer. 5. 28.^k pen. 8. 17.
^l Neh. 9. 29.
Hos. 4. 16.^k Dfar. 1.
24—28.
Esa. 1. 16.
Jer. 11. 11.
a 14. 12.
Mic. 3. 4.^l Dan. 8. 9.

518.

^a pen. 1. 14.^b Esa. 1. 21,
26.^c Edrych
1 Sam. 2.
31.
Galar. 2.
20, &c.
a 5. 11—14.² Neu,
rhyfedd.
^d Gen. 13.
14.Luc 1. 37.
a 18. 27.
Rhuf. 4.
21.³ Neu,
rhyfedd.^f Ps. 110. 4.
Heb. 3. 1.^g Es. 60. 10.^h pen. 2. 9.
a 4. 9.² Heb.
ymbŷl ag
wyneb yr
Arglwydd.^a Jer. 52. 12.
pen. 8. 19.^b Esa. 58. 5.^c pen. 8. 19.^d pen. 1. 12.^e Edrych
Rhuf. 13.
6.³ Neu, onid
chwi yw y
rhaf oedd
yn bwyttu,
&c.⁴ Neu,
Onidyma
y geiriau,
&c.

Cyn
CRIST
518.

hefyd yn fy ngolwg i? medd ARGLWYDD y lluoedd.

7 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Wele fi yn gwaredu fy mhobl o dir y dwyrain, ac o dir ⁴machludiad haul.

8 A mi a'u dygaf hwynt, fel y preswyliont y'nganol Jerusalem: a hwy a fyddant yn bobl i mi, a byddaf finnau iddynt hwythau yn DUW mewn gwirionedd ac mewn cyfiawnder.

9 ¶ Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; *Cryfhâer eich dwylaw chwi, y rhai ydych yn clywed yn y dyddiau hyn y geiriau hyn o [†]enau y prophwydi, y rhai oedd yn y dydd y sylfaenwyd tŷ ARGLWYDD y lluoedd, fel yr adeileddid y deml.

10 Canys cyn y dyddiau hyn ^{§5}nid oedd na chyfflog i ddyn, na llog am anifail; na heddych i'r un a elai allan, nac a ddalai i mewn, gan y gorthrymder: oblegid gyrrais yr holl ddynion bob un ym mhen ei gymmydog.

11 Ond yn awr ni byddaf fi i weddill y bobl hyn megis yn y dyddiau gynt, medd ARGLWYDD y lluoedd.

12 Canys bydd ^hyr had ^eyn ffynadwy; y winwydden a rydd ei ffrwyth, a'r ddaear a rydd ei chynnyrch, a'r nefoedd a roddant eu gwlith: a pharaf i weddill y bobl hyn feddiannu yr holl bethau hyn.

13 A bydd, mai megis y buoch chwi, tŷ Judah a thŷ Israel, yn fell-dith ym mysg y cenhedloedd; felly y'ch gwaredaf chwi, a ¹byddwch yn fendith: nac ofnwch, ond cryfhâer eich dwylaw.

14 Canys fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Fel y meddyliais eich drygu chwi, pan y'm digiodd eich tadau, medd ARGLWYDD y lluoedd, ac nid edifarheais;

15 Felly drachefn y meddyliais yn y dyddiau hyn wneuthur llês i Jerusalem, ac i dŷ Judah: nac ofnwch.

16 ¶ Dyma y pethau a wnewch chwi; [‡]Dywedwch y gwir bawb wrth ei gymmydog; bernwch farn ⁷gwirionedd a thangnefedd yn eich pyrth;

17 ¹Ac na fwriedwch ddrwg neb i'w gilydd yn eich calonnau; ac ^mna hoffwch lw celwyddog: canys yr holl bethau hyn a gaseais, medd yr ARGLWYDD.

18 ¶ A gair ARGLWYDD y lluoedd a ddaeth attaf, gan ddywedyd,

19 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Ymryd ⁿy pedwerydd mis, ac ymryd ^oy pumed, ac ymryd ^py seithfed, ac ymryd ^qy degfed, a fydd i dŷ Judah yn llawenydd a hyfrydwch, ac yn ^suchel-wyliau ^adaionus: gan hynny cerwch wirionedd a heddych.

20 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Bydd etto, y daw pobloedd, a phreswylwyr dinasoedd lawer:

21 Ac yr â preswylwyr y naill ddinas i'r llall, gan ddywedyd, ^rAwn gan fyned i weddio ger bron yr ARGLWYDD, ac i geisio ARGLWYDD y lluoedd: minnau a âf hefyd.

22 Iê, pobloedd lawer a chenhedloedd cryfion a ddeuant i geisio ARGLWYDD y lluoedd yn Jerusalem, ac i ²weddio ger bron yr ARGLWYDD.

23 Fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Yn y dyddiau hynny y bydd i ddeg o ddynion, o bob tafodiaith y cenhedloedd, ymaflyd, ymaflyd, meddaf, y'ngodrau gwr o Iuddew, gan ddywedyd, Awn gyd â chwi: canys clywsom ^ffod Duw gyd â chwi.

PENNOD IX.

1 Duw yn amddiffyn ei eglwys. 9 Annog Sion i lawenyachu am ddyfodiad Crist, a'i heddychol frenhiniaeth. 12 Duw yn addaw buddugoliaeth ac amddiffyn.

BAICH gair yr ARGLWYDD yn nhir Hadrach, a ^aDamascus fydd ei orphwysfa ef: pan fyddo llygaid dyn ar yr ARGLWYDD, fel yr eiddo holl lwythau Israel.

2 A Hamath hefyd a derfyna wrthi; Tyrus a ^bSidon hefyd, er ei bod ^cyn ddoeth iawn.

3 A Thyrus a adeiladodd iddi ei hun amddiffynfa, ac ^aa bentyrrodd arian fel llwch, ac aur coeth fel tom yr heolydd.

4 ^eWele, yr ARGLWYDD a'i bwrw hi allan, ac a dery ei nerth hi yn y môr; a hi a ysir â thân.

5 ^fAscalon a'i gwel, ac a ofna; a Gaza, ac a ymofidia yn ddirfawr; Ecron hefyd, am ei chywilyddio o'i gobaith; difethir hefyd y brenhin allan o Gaza, ac Ascalon ni chyfan-neddri.

6 ²Estron hefyd a drig yn Asdod, a thorraf ymaith falchder y Philistiaid.

7 A mi a gymmeraf ymaith ei waed o'i enau, a'i ffeidd-dra oddi rhwng ei ddannedd: ac efe a weddillir i'n Duw ni, fel y byddo megis pen-

Cyn
CRIST
518.ⁿ Jer. 52. 6, 7.º Jer. 52. 12, 13.^p Jer. 41. 1, 2.^q Jer. 52. 4.^r Heb. amserau gosodedig.^s Neu, hyfryd.^t Es. 2. 3.^u Mic. 4. 1, 2.^v Heb. ymbŷl âg wyneb yr Arglwydd.^w 1 Cor. 14. 25.^x Cylch 487.^y Amos 1. 3.^z Oba. 20.^{aa} Ezech. 28. 3, &c.^{ab} Job 27. 16.^{ac} Es. 23. 1.^{ad} Sef. 2. 4.^{ae} Heb. Mab ordderch.⁴ Edrych Ps. 50. 1. a 113. 3. Mal. 1. 11.[•] Hag. 2. 4.[†] Ezra 5. 1, 2.[§] Hag. 1. 6, 10. a 2. 16.^h Neu, y cyfflog hwn i ddyn a oeth yn ddiddym, ac nid oedd llôg am, &c.^h Hos. 2. 21, 22.ⁱ Joel 2. 22.[†] Heb. yn heddych.¹ Ruth 4. 11, 12.[‡] Sef. 3. 20.[‡] Eph. 4. 25.⁷ Heb. a gwirionedd tangnefedd.¹ pen. 7. 10.^m pen. 5. 3, 4.

Cyn
CRIST
Cylch
487.

⁵ pen. 2. 5.

^b Es. 62. 11.
pen. 2. 10.
Matt. 21. 5.
Ioan 12.
15.

³ Neu, a'f
achubudd
ei hunyw
efe.

¹ Hos. 1. 7.
a. 2. 18.
Mic. 5. 10
Hag. 2. 22.

^k Ps. 72. 8.

⁴ Neu, yr
hon y mae
ei chlyfian-
mod trwy
waed, goll-
yngais. &c.
Exod. 24. 8.
Heb. 13. 20.
¹ Es. 61. 1.
^m Es. 61. 7.

ⁿ Es. 21. 1.

⁵ Neu, d
cherrig.

⁶ Neu,
llanwnt
y meiliau,
a chonglau
yr allor
hefyd.

^o Es. 62. 3.
^p Es. 11. 12.

⁷ Neu, a
mae i'w
teuingo
dyfu, neu,
lefara.

^a Jer. 14. 22.
^b Deut. 11.
14.
^c Job 29. 23.
² Neu,
fellt, neu,
lucheden-
mau.

naeth yn Judah, ac Ecron megis Jebusiad.

8 A^ggwersyllaf o amgylch fy nhŷ rhag y llu, rhag a êl heibio, a rhag a ddychwelo; fel nad elo gorthrymmwr trwyddynt mwyach: canys yn awr gwelais â'm llygaidd.

9 ¶^h Bydd lawen iawn, ti ferch Sion; a chrechwena, ha ferch Jerusalem: wele dy frenhin yn dyfod attat: cyfiawn³ ac achubudd *yw* efe; *y mae efe* yn llariaidd, ac yn marchogaeth ar asyn, ac ar ebol llwdn asen.

10¹ Torraf hefyd y cerbyd oddi wrth Ephraim, a'r march oddi wrth Jerusalem, a'r bwa rhyfel a dorrrir: ac efe a lefara heddwch i'r cenhedloedd: a'i lywodraeth *fydd*^k o fôr hyd fôr, ac o'r afon hyd eithafoedd y ddaear.

11 A thithau, ⁴trwy waed dy ammod y gollyngais dy¹ garcharorion o'r pydew heb ddwfr ynddo.

12 ¶ Trowch i'r amddiffynfa, chwi garcharorion gobeithiol; heddyw yr ydwyf yn dangos^m y talaf i ti yn ddau-ddyblyg:

13 Pan annelwyf Judah i mi, ac y llanwyf y bwa âg Ephraim, ac y cyfodwyf dy feibion di, Sion, yn erbyn dy feibion di, Groeg, ac y'th wnelwyf fel cleddyf gwr grymmus:

14 A'r ARGLWYDD a welir trostynt, a'i saeth ef a â allan fel mellten: a'r ARGLWYDD DDUW a gân âg udgorn, ac a gerdd^{nâ} chorwyntoedd y dehaui.

15 ARGLWYDD y lluoedd a'u hamddiffyn hwynt: a hwy a ysant, ac a ddarostyngant⁵ gerrig y dafl; yfant, a therfysgant megis *mewn* gwin, a⁶ llenwir hwynt fel meiliau, ac fel conglaui yr allor.

16 A'r ARGLWYDD eu DUW a'u gwared hwynt y dydd hwnnw fel praidd ei bobl: canys^o *fel* meini coron *y byddant*,^p wedi eu dyrchafu yn fanerau ar ei dir ef.

17 Canys pa faint *yw* ei ddaioni ef, a pha faint ei degwech ef! *ŷd* a⁷ lawenycha y gwŷr ieuainge, a gwin y gwryfon.

PENNOD X.

1 Duw sydd raid ymgais âg ef, ac nid eilunod.

5 Megis yr ymwelodd efe â'i ddiaidell am eu pechod, felly yr achub ac yr adferia efe hwy.

ERCHWCH^a gan yr ARGLWYDD ^bwlaw^c mewn pryd diweddarwlaw; a'r ARGLWYDD a bair² ddisglaer gymmylau, ac a ddŷd iddynt

gawod o wlaw, i bob un laswellt yn y maes.

2 Canys^d y³ delwau a ddywedasant wagedd, a'r dewiniaid a welsant gelwydd, ac a ddywedasant freuddwydion ofer; rhoddasant ofer gysur: am hynny yr aethant fel defaid, ⁴cystuddiwyd hwynt, am nad *oedd* bugail.

3 Wrth y bugeiliaid yr ennynodd fy lliid, a mi a gspais y bychod: canys ARGLWYDD y lluoedd a ymwelodd â'i braidd tŷ Judah, ac⁴ a'u gwnaeth fel ei harddfarch yn y rhyfel.

4 Y gongl a ddaeth allan o hono, yr hoel o hono, y bwa rhyfel o hono, a phob gorthrymmwr ynghyd a ddaeth o hono.

5 ¶ A byddant fel cawri⁵ yn sathru eu gelynyion yn nhom yr heolydd yn y rhyfel: a hwy a ymladdant, am fod yr ARGLWYDD gyd â hwynt; a⁶ chywilyddir marchogion meirch.

6 A nerthaf dŷ Judah, a gwaredaf dŷ Joseph, a pharaf iddynt ddychwelyd i'w cyfle; canys trugarheais wrthynt; a byddant fel pe nas gwrthodaswn hwynt: o herwydd myfi *yw* yr ARGLWYDD eu DUW hwynt, ac a'u gwrandawaf hwynt.

7 Bydd Ephraim hefyd fel cawr, a'u calonnau a lawenychant fel trwy win: a'u meibion a gânt weled, ac a lawenychant; bydd eu calon yn hyfryd yn yr ARGLWYDD.

8 Chwibanaf arnynt, a chasglaf hwynt; canys gwaredais hwynt: ac amlhânt fel yr amlhasant.

9 A^h hauaf hwynt ym mysg y bobloedd: ac mewn gwledydd pell y'm cofiant, a byddant fyw gyd â'u plant, a dychwelant.

10 Aⁱ dychwelaf hwynt o dir yr Aipht, a chasglaf hwynt o Assyria; ac arweinias hwynt i dir Gilead a Libanus, ac^k ni cheir *lle* iddynt.

11 Ac efe a dramwya trwy y môr mewn blinder, ac¹ a dery y tonnau yn y môr; a holl ddyfnderoedd yr afon a fyddant ddyhysbydd: a disgynir balchder Assyria, a theyrnwialen yr Aipht a gilia ymaith.

12 Nerthaf hwynt hefyd yn yr ARGLWYDD, ac^m yn ei enw ef yr ymrodiant, medd yr ARGLWYDD.

PENNOD XI.

1 Dinystr Jerusalem. 3 Gofalu am yr ethol-edigion, a gwrthod y lleill. 10 Torri ffon Tegoch a Rhwymau, trwy wrthod Crist. 15 Arwydd a melleidith y bugail ynydd.

Cyn
CRIST
Cylch
487.

^d Jer. 10. 8.
³ Heb.
teraphim.
^e Job 13. 4.

⁴ Neu,
atbasant
nad oedd
bugail.

^f Can. 1. 9.

⁵ Ps. 18. 42.

⁶ Neu,
chwyll-
yddiant
farch-
ogion.

^h Hos. 2. 23.

ⁱ Es. 11. 11.

^k Es. 49. 20.

¹ Edrych
Es. 11. 15.

^m Mic. 4. 5.

Cyn
CRIST
Cylch
487.

^a Neu, cedym, neu, gwybichion.
^b Neu, gawedig.

^a Jer. 2. 3.
a 50. 7.
^b Deut. 29.
19.
Hos. 12. 3.

⁴ Heb. yn peri cael y dynion bob un yn llaw, &c.

⁵ Neu, yn ddau drueiniaid, &c.

⁶ Neu, Rhwymau-wyr.

^c Hos. 5. 7.
⁷ Heb. gysfngwyd, o'u hachos.

^d Jer. 15. 2.
a 43. 11.

⁸ Heb. gysfngwyd, neu, gymmyddog.

⁹ Neu, a thrueniaid y praid y rhai, &c. a wybuan yn sicr mai, &c.

¹⁰ Seph. 3. 12.

¹¹ Heb. da yw yn eich golwg.

¹² Matt. 26. 15.

¹³ Matt. 27. 9, 10.

LIBANUS, agor dy ddorau, fel yr lyso y tân dy gedrwydd.

2 Y ffynnidwydd, udwch; canys cwmpodd y cedrwydd, difwynwyd y rhai ² ardderchog: udwch, dderw Basan; canys syrthiodd coedwig ³ y gwin gynhauaf.

3 ¶ Y mae llef udfa y bugeiliaid; am ddifwyno eu hardderchowgrwydd: llef rhuad y llewod ieu-ainge, am ddifwyno balchder yr lorddonen.

4 Fel hyn y dywed yr ARGLWYDD fy NUW; Portha ddefaid y lladdfa;

5 Y rhai y mae eu perchennogion yn eu lladd, ^a heb dybied eu bod yn euog; a'u gwerthwyr ^b a ddywedant, Bendigedig fyddo yr ARGLWYDD, am fy nghyfoethogi: a'u bugeiliaid nid arbedant hwynt.

6 Canys nid arbedaf mwyach drigolion y wlad, medd yr ARGLWYDD; ond wele fi ⁴ yn rhoddi y dynion bob un i law ei gymmyddog, ac i law ei frenhin; a hwy a darawant y tir, ac nid achubaf hwynt o'u llaw hwy.

7 A mi a borthaf ddefaid y lladdfa, ⁵ sef chwi, drueiniaid y praid. A chymmerais i mi ddwy ffon; un a elwais Hyfrydwch, a'r llall a elwais ⁶ Rhwymau; a mi a borthais y praid.

8 A thorrais ymaith dri bugail ^c mewn un mis; a'm henaid a ⁷ alarodd arnynt hwy, a'u henaid hwythau a'm ffeiddiodd innau.

9 Dywedais hefyd, Ni phorthaf chwi: ^a a fyddo farw, bydded farw; ac y sydd i'w dorri ymaith, torrer ef ymaith; a'r gweddill, ysant bob un gnawd ei ⁸ gilydd.

10 ¶ A chymmerais fy ffon Hyfrydwch, a thorrais hi, i dorri fy nghyff-ammod yr hwn a ammodaswn â'r holl bobl.

11 A'r dydd hwnnw y torrwyd hi: ⁹ ac felly ^y gwybu trueiniaid y praid, y rhai oedd yn disgwyl wrthyf fi, mai gair yr ARGLWYDD oedd hyn.

12 A dywedais wrthynt, Os ² gwelwch yn dda, dygwch fy ngwerth; ac onid ê, peidiwch: a'm gwerth ^a a bwysasant yn ddeg ar hugain o arian.

13 A dywedodd yr ARGLWYDD wrthyf, Bwrw ef i'r ¹⁰ crochenydd: pris teg â'r hwn y'm prisiwyd ganddynt. A chymmerais y deg ar hugain arian, a bwriais hwynt i dŷ yr ARGLWYDD, i'r crochenydd.

14 Yna mi a dorrais fy ail ffon, ^{sef} Rhwymau, i dorri y brawdoliaeth rhwng Judah ac Israel.

15 ¶ A'r ARGLWYDD a ddywedodd wrthyf, Cymmer etto i ti offer bugail ffol.

16 Canys wele fi yn codi bugail yn y tir, yr hwn ni ofwya ⁴ y cuddiedig, ni chais yr ieuang, ni feddyginiaetha y briwedig, a fyddo yn sefyll ni ⁵ phortha; ond bwyty gig y bras, ac a ddryllia eu hewinedd hwynt.

17 ^b Gwae yr eilun bugail, yn gad-ael y praid: y cleddyf fydd ar ei fraich, ac ar ei lygad dehau: ei fraich gan wywo a wywa, a'i lygad dehau gan dywyllu a dywyllu.

PENNOD XII.

1 Jerusalem yn phiol gwsg a dychryn iddi ei hun, ³ ac yn faen prysfawr i'w gorthwymbwyr. 6 Buddugol adferiad Judah. 9 Edifeirch Jerusalem.

BAICH gair yr ARGLWYDD i Israel, medd yr ARGLWYDD, ^a yr hwn sydd yn estyn allan y nef-oedd, ac yn sylfaenu y ddaear, ac ^b yn llunio yspryd dyn ynddo.

2 Wele fi yn gwneuthur Jerusalem ^c yn phiol ² gwsg i'r bobloedd oll o amgylch, ³ pan fyddont yn y gwar-chae yn erbyn Judah, ac yn erbyn Jerusalem.

3 ¶ A bydd y dwthwn hwnnw i mi wneuthur Jerusalem ^d yn faen trwm i'r holl bobloedd: pawb a ymlwytho âg ef, yn ddiau a rwygir, er ymgasglu o holl genhedloedd y ddaear yn ei erbyn ef.

4 Y diwrnod hwnnw, medd yr ARGLWYDD, ^e y tarawaf bob march â syndra, a'i farchog âg ynfydrwydd; ac agoraf fy llygaid ar dŷ Judah, a tharawaf holl feirch y bobl â dall-ineb.

5 A thywysogion Judah a ddywedant yn eu calon, ⁴ Nerth i mi fydd preswylwyr Jerusalem yn ARGLWYDD y lloedd eu DUW hwynt.

6 ¶ Y dydd hwnnw y gwnaf dywysogion Judah ^f fel aelwyd o dân yn y coed, ac fel ffagl dân mewn ysgub o wellt; ac ysant ar y llaw ddehau ac ar yr aswy, yr holl bobloedd o amgylch: a Jerusalem a gyfanneddwr drachefn yn ei lle ei hun, yn Jerusalem.

7 Yr ARGLWYDD a geidw bebyll Judah yn gyntaf, megis nad ymfawrygo gogoniant tŷ Dafydd, a gogoniant preswylwyr Jerusalem, yn erbyn Judah.

Cyn
CRIST
Cylch
487.

³ Heb. llywmy-wyr.

⁴ Neu, yr hyn a dorwyd ymaith.

⁵ Neu, chymal, neu, ddwg.

^b Jer. 23. 1.
Ezec. 34. 2.
Ioan 10. 12.

^a Es. 42. 5.

^b Num. 16. 22.
Preg. 12. 7.

^c Es. 51. 17. 22.

² Neu, grynfa, neu, gwyn.

³ Neu, ac yn erbyn Judah hefyd y bydd yr hwn a warchaeo yn erbyn Jerusalem, neu, y bydd wrth warchae yn erbyn, &c.

^d Matt. 21. 44.
^e Ps. 76. 6.

⁴ Neu, Nerth fydd i mi ac i preswylwyr, &c.

^f Obad. 18.

Cyn
CRIST
Cylich
487.

⁵ Joel 3. 10.
⁵ Heb. *cwymp-
edig.*

^h Joel 2. 23.

¹ Ioan 19.
34, 37.
Dat. 1. 7.

^k Jer. 6. 26.
Amos 8. 10.

⁶ Heb. *a
chwero
fyddant.*

¹ Act. 2. 37.

^m 2 Bren.
23. 24.
2 Chron.
35. 24.

⁷ Heb. *yn
deuluoedd,
yn deulu-
oedd.*

⁸ Neu,
Simeon, yn
ol y LXX.

8 Y dydd hwnnw yr amddiffyn yr ARGLWYDD breswylwyr Jerusalem: a ⁵ bydd y ⁵ llesgaf o honynt y dydd hwnnw fel Dafydd; a thŷ Dafydd fydd fel Duw, fel angel yr ARGLWYDD o'u blaen hwynt.

9 ¶ Y dydd hwnnw y bydd i mi geisio difetha yr holl genhedloedd y sydd yn dyfod yn erbyn Jerusalem.

10 A ^h thywalltaf ar dŷ Dafydd, ac ar breswylwyr Jerusalem, yspryd gras a gweddiau; a ^h hwy a edrych-ant arnaf fi yr hwn a wanasant; ^k galarant hefyd am dano fel un yn galaru am ^{ei} unig-anedig, ⁶ ac ymofidiant am dano ef megis un yn gofidio am ^{ei} gyntaf-anedig.

11 Y dwthwn hwnnw y bydd ^l galar mawr yn Jerusalem, ^m megis galar Hadad-rimmon yn nyffryn Megidon.

12 A'r wlad a alara, ⁷ pob teulu wrtho ei hun; teulu tŷ Dafydd wrtho ei hun, a'u gwragedd wrthynt eu hunain; teulu tŷ Nathan wrtho ei hunan, a'u gwragedd wrthynt eu hunain;

13 Teulu tŷ Lefi wrtho ei hunan, a'u gwragedd wrthynt eu hunain; teulu tŷ ⁸ Simeï wrtho ei hunan, a'u gwragedd wrthynt eu hunain;

14 Yr holl deuluoedd eraill, pob teulu wrtho ei hun, a'u gwragedd wrthynt eu hunain.

PENNOD XIII.

1 Ffynnon i lanhau Jerusalem 2 oddi wrth ddeho-addoliaeth a gau-brophwydoliaeth. 7 Marwolaeth Crist, a phrofi y drydedd ran.

Y DYDD hwnnw y bydd ffynnon wedi ei hagoryd i dŷ Dafydd, ac i breswylwyr Jerusalem, i bechod ² ac afendid.

2 ¶ A bydd y dwthwn hwnnw, medd ARGLWYDD y lluoedd, i mi ^a dorri enwau yr eilunod allan o'r tir, ac nis cofir hwynt mwyach; a gyrraf hefyd y prophwydi ac yspryd afendid o'r wlad.

3 A bydd pan brophwydo un mwyach, y dywed ei dad a'i fam a'i cenhedlasant ef wrtho, Ni chei fyw; canys dywedaist gelwydd yn enw yr ARGLWYDD: a'i dad a'i fam a'i cenhedlasant ef ^b a'i gwanant ef pan fyddo yn prophwydo.

4 A bydd y dydd hwnnw, ^c i'r prophwydi gywilyddio bob un am ei weledigaeth, wedi iddo brophwydo; ac ni wisgant ^d grys o rawn ⁴ i dwyllo:

5 Ond efe a ddywed, Nid prophwyd ydwyf fi; llafurwr y ddaciar

ydwyllo: canys dyn a'm dysgodd i gadw anifeiliaid o'm hieuengctid.

6 A dywed un wrtho, Beth a wna y gweliau hyn yn dy ddwyllaw? Yna efe a ddywed, *Dyma* y rhai y'm clwyfwyd â hwynt yn nhŷ fy ngharedigion.

7 ¶ Deffro, gleddyf, yn erbyn fy mugail, ac yn erbyn y gwr ^e sydd gyfaill i mi, medd ARGLWYDD y lluoedd: ^f taro y bugail, a'r praid a wasgerir; a dychwelaf fy llaw ar y rhai bychain.

8 A bydd yn yr holl dir, medd yr ARGLWYDD, y torrir ymaith ac y bydd marw dwy ran ynddo; a'r drydedd a adewir ynddo.

9 A dygaf y drydedd ran trwy y tân, a ^g phuraf hwynt fel puro arian, a choethaf hwynt fel coethi aur: ^h hwy a alwant ar fy enw, a minnau a'u gwrandawaf: dywedaf, ⁱ Fy mhobl yw efe; ac yntau a ddywed, Yr ARGLWYDD yw fy NUW.

PENNOD XIV.

1 Distrywio dinystrofwyr Jerusalem. 4 Dyfodiad Crist, a rhadau ei frenhiniaeth ef. 12 Pla gelynyddion Jerusalem. 16 Y gweddill a dry at yr Arghwydd, 20 a sanctaidd fydd eu hanrhaith.

W ELE ddydd yr ARGLWYDD yn dyfod, a rhennir dy yspail yn dy ganol di.

2 Canys mi a gasglaf yr holl genhedloedd i ryfel yn erbyn Jerusalem: a'r ddinas a oresgynir, ^a y tai a anrheithir, a'r gwragedd a dreisir; a hanner y ddinas a â allan i gaethiwd, a'r rhan arall o'r bobl nis torrir ymaith o'r ddinas.

3 A'r ARGLWYDD a â allan, ac a ryfela yn erbyn y cenhedloedd hynny, megis y dydd y rhyfelodd efe yn nydd y gad.

4 ¶ A'i draed a safant y dydd hwnnw ^b ar fynydd yr Olew-wydd, yr hwn sydd ar gyfer Jerusalem, o du y dwyrain; a mynydd yr Olew-wydd a hyllt ar draws ei hanner tu a'r dwyrain a thu a'r gorllewin, ^c a bydd dyffryn mawr iawn: a hanner y mynydd a symmud tu a'r gogledd, a'i hanner tu a'r deheu.

5 A chwi a fflowch i ddyffryn ² y mynyddoedd; ³ canys dyffryn y mynyddoedd a gyrhaedd hyd Azal: a fflowch fel y ffoisoch rhag ⁴ y ddacargryn yn nyddiau Uziah brenhin Judah: a daw yr ARGLWYDD fy NUW, a'r holl saint gyd â thi.

6 A'r dydd hwnnw y daw i ben,

Cyn
CRIST
Cylich
487.

^e Ioan 10.
30.
^f 14. 10, 11.
Phil. 2. 6.
^g Matt. 26.
31.
Marc 14.
27.

^h 1 Petr 1.
6, 7.

^h Ps. 50. 15.
ⁱ 91. 15.
ⁱ Ps. 144.
15.

^a Es. 13. 16.

^b Edrych
Ezec. 11.
23.

^c Joel 3. 12,
14.

Cylich
787.

² Neu, *fy
mynydd-
oedd.*
³ Neu, *pan
gyllirddo
a dyffryn
y mynydd-
oedd i'r lle
a neillid-
wyd.*
⁴ Amos 1. 1.

Cyn
CRIST
Cylch
487.

⁶ Heb. gwerth-fawr.

⁶ Heb. na chweddi ceulo, neu, na thew-der.

⁷ Neu, y diwrnod fydd un.

⁸ Dat. 22. 5.

⁹ Ezech. 47. 1.

¹⁰ Joel 3. 18.

¹¹ Dat. 22. 1.

¹² Neu, tu a'r môr blaenaf.

¹³ Neu, Am-gylchir.

¹⁴ Neu, 31.

¹⁵ 38.

¹⁶ Neu, erys.

¹⁷ 38.

¹⁸ Neu, erys.

¹⁹ 38.

²⁰ Neu, erys.

²¹ 38.

²² Neu, erys.

²³ 38.

²⁴ Neu, erys.

²⁵ 38.

²⁶ Neu, erys.

²⁷ 38.

²⁸ Neu, erys.

²⁹ 38.

³⁰ Neu, erys.

³¹ 38.

³² Neu, erys.

³³ 38.

³⁴ Neu, erys.

³⁵ 38.

³⁶ Neu, erys.

³⁷ 38.

³⁸ Neu, erys.

³⁹ 38.

⁴⁰ Neu, erys.

⁴¹ 38.

⁴² Neu, erys.

⁴³ 38.

⁴⁴ Neu, erys.

⁴⁵ 38.

⁴⁶ Neu, erys.

⁴⁷ 38.

⁴⁸ Neu, erys.

⁴⁹ 38.

⁵⁰ Neu, erys.

⁵¹ 38.

⁵² Neu, erys.

⁵³ 38.

⁵⁴ Neu, erys.

⁵⁵ 38.

⁵⁶ Neu, erys.

⁵⁷ 38.

⁵⁸ Neu, erys.

⁵⁹ 38.

⁶⁰ Neu, erys.

⁶¹ 38.

⁶² Neu, erys.

⁶³ 38.

⁶⁴ Neu, erys.

⁶⁵ 38.

⁶⁶ Neu, erys.

⁶⁷ 38.

⁶⁸ Neu, erys.

⁶⁹ 38.

⁷⁰ Neu, erys.

⁷¹ 38.

⁷² Neu, erys.

⁷³ 38.

⁷⁴ Neu, erys.

⁷⁵ 38.

⁷⁶ Neu, erys.

⁷⁷ 38.

na byddo goleuni ⁵disglaer, na ⁶thywyll:

7 Ond ⁷bydd ⁴un diwrnod, hwnnw a adweinir gan yr ARGLWYDD, nid dydd, ac nid nos; ond bydd ⁶goleuni yn yr hwyr.

8 A bydd y dwthwn hwnnw, y daw allan o Jerusalem ¹ddyfroedd bywiol; eu hanner hwynt tu a môr y dwyrain, a'u hanner ⁸tu a'r môr eithaf: haf a gauaf y bydd *hyn*.

9 A'r ARGLWYDD a fydd yn Frenhin ar yr holl ddaear: y dydd hwnnw y bydd un ARGLWYDD, a'i enw yn un.

10 ⁹Troir yr holl dir megis yn wastad o Geba hyd Rimmon, o'r tu dehau i Jerusalem: ⁵hi a ddyrchefir, ac a ²gyfanneddir yn ei lle, o borth Benjamin hyd le y porth cyn-taf, hyd borth y gongl, ac o dŵr Hananeel hyd winwrfau y brenhin.

11 Yno y trigant ynddi, ac ni bydd yn ddifrod mwyach; ond Jerusalem a gyfanneddir yn ddi-enbyd.

12 ¶ A hyn fydd y pla â'r hwn y tery yr ARGLWYDD yr holl bobloedd a ryfelant yn erbyn Jerusalem; Eu cnawd a dderfydd, er eu bod yn sefyll ar eu traed, a'u llygaid a ddarfyddant yn eu tyllau, a'u tafod a dderfydd yn eu safn.

13 Y dydd hwnnw y bydd ^hmawr derfysg oddi wrth yr ARGLWYDD yn eu plith hwynt; a phob un a ymafael yn llaw ei gymmydog, ¹a'i law a gyfyd yn erbyn llaw ei gymmydog.

14 ³A Judah hefyd a ryfela ⁴yn

Jerusalem: a chesglir golud yr holl genhedloedd o amgylch, aur ac ar-ian, a gwisgoedd lawer iawn.

15 Ac felly y bydd pla y march, y mul, y camel, yr asyn, a phob anifail a fyddo yn y gwersylloedd hyn, fel y pla hwn.

16 ¶ A bydd i bob un a adawer o'r holl genhedloedd a ddaethant yn erbyn Jerusalem, ^kfyned i fynu o flwyddyn i flwyddyn, i addoli y Brenhin, ARGLWYDD y lluoedd, ac i gadw ¹gwyl y pebyll.

17 A phwy bynnag nid êl i fynu o deuluoedd y ddaear i Jerusalem, i addoli y Brenhin, ARGLWYDD y lluoedd, ni bydd gwlaw arnynt.

18 Ac os teulu yr Aipht nid â i fynu, ac ni ddaw, ^my rhai nid oes gwlaw arnynt; yno y bydd y pla â'r hwn y tery yr ARGLWYDD y cenhedloedd y rhai nid esgynant i gadw gwyl y pebyll.

19 Hyn a fydd ⁵cosp yr Aipht, a chosp yr holl genhedloedd nid el-ont i fynu i gadw gwyl y pebyll.

20 ¶ Y dydd hwnnw ⁿy bydd ar ⁶ffrwynau y meirch, SANCTEID-DRWYDD I'R ARGLWYDD; a bydd y crochanau yn nhŷ yr ARGLWYDD fel meiliau ger bron yr allor.

21 Bydd pob crochan yn Jerusa-lem ac yn Judah yn Sancteidd-rwydd i ARGLWYDD y lluoedd: a daw pob aberthwr, ac a gymmerant o honynt, ac a ferwant ynddynt: ac ni bydd ^oCanaanead mwyach yn nhŷ ARGLWYDD y lluoedd y dydd hwnnw.

Cyn
CRIST
Cylch
487

^k Es. 60. 23.

¹ Lef. 23. 34, 43.
² Hos. 12. 9.
³ Ioan 7. 2.

^m Deut. 11. 10.

⁵ Neu, pechod.

ⁿ Es. 23. 18.

⁶ Neu, gylch.

^o Es. 35. 8.
¹ Joel 3. 17.
² Dat. 21. 27.
³ a 22. 15.

LLYFR MALACHI.

PENNOD I.

1 Malachi yn achwyn rhag angharedigrwydd Israel, 6 a'u hanghrefydd, 12 a'u halog-roydd.

BAICH gair yr ARGLWYDD at Israel trwy law Malachi.

2 Hoffais chwi, medd yr ARGLWYDD: a chwi a ddywedwch, Ym mha beth yr hoffaist ni? Onid brawd oedd Esau i Jacob? medd yr ARGLWYDD: etto ^aJacob a hoffais,

3 Ac ^bEsau a gaseais, ac a osodais ei fynyddoedd yn ddiffaethwch, a'i etifeddiaeth i ddreigiau yr anial-wch.

4 Lle y dywed Edom, Tlodwyd ni, etto dychwelwn, ac adeiladwn yr anghyfnedd-leoedd; fel hyn y dywed ARGLWYDD y lluoedd; Hwy a adeiladant, ond minnau a fwriaf i lawr; a galwant hwynt yn Ardal drygioni, a'r Bobl wrth y rhai y llidiodd yr ARGLWYDD yn dragywydd.

5 Eich llygaid hefyd a welant, a chwithau a ddywedwch, Mawrygir yr ARGLWYDD oddi ar derfyn Israel.

6 ¶ Mab a anrhydedda ei dad, a gweinidog ei feistr: ac ^oos ydwyf fi dad, pa le y mae fy anrhydedd? ac os ydwyf fi feistr, pa le y mae

Cyn
CRIST
Cylch
397.

^o Luc 6. 46.

Cyn
CRIST
Cylch
397.

² Neu,
Dwyn.

⁴ Lef. 22. 22.
Deut. 15.
21. ad. 14.
³ Heb. ⁴ w
aberthu.

⁴ Heb.
ymbilwch
ag wyneb
Duw.
⁵ gwaith.

⁶ Es. 1. 11.
Jer. 6. 20.
Amos 5.
21.
⁷ Ps. 113. 3.
Es. 59. 13.

⁸ 1 Tim. 2.
8.

⁶ Neu, lle y
gallesych
ei chwythu
ymaith.

^h ad. 8.

¹ 1's. 47. 2.

fy ofn? medd ARGLWYDD y lluoedd wrthych chwi yr offeiriad, y rhai ydych yn dirmygu fy enw: a chwi a ddywedwch, Ym mha beth y dirmygasom dy enw di?

⁷ Offrymmu yr ydych ar fy allor fara halogedig; a chwi a ddywedwch, Ym mha beth yr halogasom di? Am i chwi ddywedyd, Dirmyguys yw bwrdd yr ARGLWYDD.

⁸ Ac ^a os offrymmu yr ydych y dall ³ yn aberth, onid drwg hynny? ac os offrymmwch y cloff a'r clwyfus, onid drwg hynny? cynnyg ef yr awrhon ith dywysog, a fydd efe boddlawm i ti? neu a dderbyn efe dy wyneb? medd ARGLWYDD y lluoedd.

⁹ Ac yn awr ⁴ gweddiwch, attolwg, ger bron DUW, fel y trugarhao wrthym: o'ch ⁵ llaw chwi y bu hyn: a dderbyn efe wyneb un o honoch? medd ARGLWYDD y lluoedd.

¹⁰ A phwy hefyd o honoch a gauai y dorau, neu a oleuai fy allor yn rhad? Nid oes gennyf foddlonrwydd ynoch chwi, medd ARGLWYDD y lluoedd, ac ni dderbyniaf ⁶ offrwm o'ch llaw.

¹¹ Canys ⁷ o gyfodiad haul hyd ei fachludiad hefyd, mawr fydd fy enw ym mysg y Cenhedloedd: ac ⁸ ym mhob lle arogl-darth a offrymir i'm henw, ac offrwm pur: canys mawr fydd fy enw ym mhlith y cenhedloedd, medd ARGLWYDD y lluoedd.

¹² ¶ Ond chwi a'i halogasoch ef, pan ddywedasoch, Bwrdd yr ARGLWYDD sydd halogedig; a'i ffrwyth, sef ei fwyd, sydd ddirmygu.

¹³ Chwi hefyd a ddywedasoch, Wele, pa flinder yw! ⁶ a ffroenasoch arno, medd ARGLWYDD y lluoedd; a dygasoch yr hyn a ysglyfaethwyd, a'r cloff, a'r clwyfus; fel hyn y dygasoch offrwm: a fyddaf fi foddlawm i hynny o'ch llaw chwi? medd yr ARGLWYDD.

¹⁴ Ond melldigedig ^h yw y twyllodrus, yr hwn y mae yn ei ddiadell wrryw, ac a adduna ac a abertha un llygredig i'r ARGLWYDD: canys ¹ Brenhin mawr ydwyf fi, medd ARGLWYDD y lluoedd, a'm henw sydd ofnadwy ym mhlith y cenhedloedd.

PENNOD II

¹ Y mae yn ceryddu yr offeiriad yn dost, am esgeuluso eu cyfammod; ¹¹ a'r bobl, am eu gau-dduoniaeth, ¹⁴ a'u godineb, ¹⁷ a'u hanffyddlondeb.

AC yr awr hon, chwi offeiriad, i chwi y mae y gorchymyn hwn.

² Oni wrandêwch, ac oni ystyr-iwch, i rod-di anrhydedd i'm henw i, medd ARGLWYDD y lluoedd; yna mi a anfonaf felldith arnoch chwi, ac a felldithiaf eich bendithion chwi: ie, myfi a'u melldithiais eisoes, am nad ydych yn ystyried.

³ Wele fi yn ² llygru eich had chwi, a ³ thaenaf dom ar eich wynebau, sef tom eich uchel-wyliau; ac ⁴ un a'ch cymmer chwi ⁵ atto ef.

⁴ Hefyd cewch wybod mai myfi a anfonais atoch y gorchymyn hwn, fel y byddai fy nghyfammod â Lefi, medd ARGLWYDD y lluoedd.

⁵ Fy nghyfammod âg ef oedd am fywyd a heddwch; a mi a'u rhoddais hwynt iddo ^a am yr ofn â'r hwn y'm hofnododd, ac yr arswydodd o flaen fy enw.

⁶ Cyfraith gwirionedd oedd yn ei enau ef, ac anwiredd ni chafwyd yn ei wefusau: mewn hedd ac uniondeb y rhodiodd gyd â mi, a llaweroedd a drodd efe oddi wrth anwiredd.

⁷ Canys ⁴ gwefusau yr offeiriad a gadwant wybodaeth, a'r gyfraith a geisiant o'i enau ef: o herwydd cennad ARGLWYDD y lluoedd yw efe.

⁸ Ond chwi a giliasoch allan o'r ffordd, ac ^a a barasoch i laweroedd ⁶ dramgwyddo wrth y gyfraith; ⁷ llygrasoch gyfammod Lefi, medd ARGLWYDD y lluoedd.

⁹ Am hynny ⁸ minnau hefyd a'ch gwneuthum chwi yn ddirmygu ac yn ddiystyr gan yr holl bobl; megis na chadwasoch fy ffridd i, ond bod yn ⁷ derbyn wynebau yn y gyfraith.

¹⁰ Onid un Tad sydd i ni oll? ¹ onid un DUW a'n creodd ni? pamam y gwnawn yn anffyddlawm bob un yn erbyn ei frawd, gan halogi cyfammod ein tadau?

¹¹ ¶ Judah a wnaeth yn anffyddlawm, a ffield-dra a wnaethpwyd yn Israel ac yn Jerusalem: canys Judah a halogodd sancteiddrwydd yr ARGLWYDD, yr hwn ⁸ a hoffasai, ac ^k a briododd ferch duw dieithr.

¹² Yr ARGLWYDD a dyrr ymaith y gwr a wnel hyn; ⁹ yr athraw a'r disgybl o bebyll Jacob, ac offrymmydd offrwm i ARGLWYDD y lluoedd.

¹³ Hyn hefyd eilwaith a wnaethoch, gan orchuddio â dagrau allor yr ARGLWYDD trwy wylofain a

Cyn
CRIST
Cylch
397.

¹ Lef. 26. 14.
&c.
Deut. 23.
15, &c.

² Neu, argyhoeddi.
³ Heb.
gwaggaraf.

⁴ Neu, efe.
⁵ Neu, gyd ag ef.

^b Num. 25.
12.

^c Deut. 33.
8, 9.

^d Deut. 17.
9, 10.
Jer. 13. 13.

¹ 1 Sam. 2.
17.
Jer. 18. 15.

⁶ Heb.
gwympo
yn.

^f Neh. 13. 29.
^g 1 Sam. 2.
30.

⁷ Neu, dueddol yn y gyfraith, neu, dyrchafu wynebau.

^h Eph. 4. 6.
ⁱ Job 31. 15.

⁸ Neu, a ddylasat ei haffi.

^k Ezra 9. 1.
a 10. 2.

⁹ Neu, y gwyliwr a'r atleuw.

Cyn
CRIST
Cylich
397.

¹ Ddar. 5. 18.

² Neu, *fradur-aidid.*

^m Ddur. 2. 17.

ⁿ Matt. 19. 5.

³ Neu, *yn odding.*

⁴ Heb. *had Duw.*

^o Deut. 24. 1. Matt. 5. 32. a 19. 8.

⁵ Neu, *Canys dywed yr Arglwydd, Duw Israel, mai casganddo ollwng ymaith.*

^P Es. 43. 24.

^q pen. 3. 15.

^a Matt. 11. 10.

^b Marc 1. 2. Luc 1. 76. a 7. 27.

^b Es. 40. 3. 2 barottoa.

³ cennad.

^c Edrych Es. 4. 4. Matt. 3. 10, 11, 12.

^d Es. 1. 25.

^e pen. 1. 11.

⁴ Neu, *yr hen ffyn-yddoedd.*

gweiddi; fel nad edrych efe mwych ar yr offrrwm, ac na chymmer ef yn foddllawn o'ch llaw chwi.

14 ¶ Er hynny chwi a ddywedwch, Pa herwydd? O herwydd mai yr ARGLWYDD a fu dyst rhyngot ti a rhwng ¹gwraig dy ieuengctid, yr hon y buost ²anffyddllawn iddi; er ei *bod* yn gymmar i ti, ac yn wraig ^mdy gyfammod.

15 ⁿOnid un a wnaeth efe? a'r yspried ³y'ngweddill ganddo. A pham un? I geisio ⁴had duwiol. Am hynny gwyliwch ar eich yspried, ac na fydded *neb* anffyddllawn yn erbyn gwraig ei ieuengctid.

16 ^oPan gasâech di *hi*, gollwng *hi* ymaith, medd yr ARGLWYDD, Duw Israel: canys gorchuddio y mae efe drais â'i wisg, medd ARGLWYDD y lluoedd: gan hynny gwyliwch ar eich yspried, na fyddoch anffyddllawn.

17 ¶ Blinasoch yr ARGLWYDD â'ch geiriau: a chwi a ddywedwch, Ym mha beth y blinasom ef? ^qAm i chwi ddywedyd, Pob gwneuthurwr drwg sydd dda y'ngolwg yr ARGLWYDD, ac iddynt y mae efe yn foddllawn; neu, Pa le y mae Duw y farn?

PENNOD III.

1 Cennad, a mawrhydi, a gras Crist. 7 Anufudd-dod, 8 a chyssegr-ladrad, 13 ac anffyddllondeb y bobl. 16 Addaw bendith iddynt oddi wrth Duw.

WELE fi ^ayn anfon fy nghanad, ac efe ^ba ²arloesa y ffordd o'm blaen i: ac yn ddisym-mwrth y daw yr ARGLWYDD, yr hwn yr ydych yn ei geisio, i'w deml; sef ³angel y cyfammod yr hwn yr ydych yn ei chwennych: wele efe yn dyfod, medd ARGLWYDD y lluoedd.

2 Ond pwy a oddef ddydd ei ddyfodiad ef? a phwy a saif pan ymddangoso efe? canys y mae ^eefe fel tân y toddydd, ac fel sebon y golchyddion.

3 Ac ^defe a eistedd fel purwr a glanhâwr arian: ac efe a bura feibion Lefi, ac a'u coetha hwynt fel aur ac fel arian, fel y byddont yn offrymmu i'r ARGLWYDD offrrwm mewn cyfiawnder.

4 Yna ^ey bydd melus gan yr ARGLWYDD offrrwm Judah a Jerusalem, megis yn y dyddiau gynt, ac fel ⁴y blynyddoedd gynt.

5 A mi a nesâf attoch chwi i farn; a byddaf dyst cyflym yn erbyn yr

hudolion, ac yn erbyn y godinebwyr, ac yn erbyn yr anudonwyr, ac yn erbyn cam-attalwyr cyflog y cyflogedig, a'r rhai sydd yn gorthrymmu y weddw, a'r amddifad, a'r ddeithr, ac heb fy ofni i, medd ARGLWYDD y lluoedd.

6 Canys myfi yr ARGLWYDD ^fni'm newidir; ⁵am hynny ni ddifethwyd chwi, meibion Jacob.

7 ¶ Er dyddiau eich tadau y ciliasoch oddi wrth fy neddfau, ac ni chadwasoch *hwynt*: ^hdychwelwch attaf fi, a mi a ddychwelaf attoch chwithau, medd ARGLWYDD y lluoedd: ond chwi a ddywedwch, Ym mha beth y dychwelwn?

8 ¶ A yspeilia dyn Dduw? etto chwi a'm hyspeiliasoch i: ond chwi a ddywedwch, Ym mha beth y'th yspeiliasom? ⁱYn y degwm a'r offrrwm.

9 Melldigedig ydych trwy fell-dith: canys chwi a'm hyspeiliasoch i, *sef* yr holl genedl hon.

10 Dygwch yr holl ddegwm i'r ^ktrysordy, fel y byddo bwyd yn fy nhŷ; a phrofwch fi yr awr hon yn hyn, medd ARGLWYDD y lluoedd, onid agoraf i chwi ^lffenestri y nefoedd, a ^mthywallt i chwi fendith, fel na byddo digon o le i'w derbyn.

11 Myfi hefyd a argyhoeddaf er eich mwyn chwi yr ormes, ac ni ddifwynna i chwi ffrwyth y ddaear: a'r winwydden yn y maes ni fwrw ei ffrwyth cyn yr amser i chwi, medd ARGLWYDD y lluoedd.

12 A'r holl genhedloedd a'ch galwant chwi yn wynfydedig: canys byddwch yn wlad hyfryd, medd ARGLWYDD y lluoedd.

13 ¶ ⁿEich geiriau chwi a ymgryfhaodd i'm herbyn, medd yr ARGLWYDD: etto chwi a ddywedwch, Pa beth a ddywedasom ni yn dy erbyn di?

14 Dywedasoch, Oferedd yw gwasanaethu Duw: a pha lesiant sydd er i ni gadw ei ^oorchymynion ef, ac er i ni rodio ⁶yn alarus ger bron ARGLWYDD y lluoedd?

15 Ac yr awr hon ^oyr ydym yn galw y beilchion yn wynfydedig: ie, gweithredwyr drygioni a adeiladwyd; ie, y rhai ^pa demtiant Dduw, a waredwyd.

16 ¶ Yna y rhai oedd yn ofni yr ARGLWYDD a lefarasant bob un wrth ei gymmydog: a'r ARGLWYDD

Cyn
CRIST
Cylich
397.

^f Num. 23. 19. Rhuf. 11. 29. Iago 1. 17. ⁵ Galat. 3. 22.

^h Zech. 1. 3.

ⁱ Neh. 13. 10.

^k 1 Chron. 26. 20. Neh. 13. 12.

^l Gen. 7. 11. 2 Bren. 7. 2. ^m 2 Chron. 31. 10.

ⁿ Job 21. 14, 15.

^o Heb. *gadwraeth.* ⁶ Heb. *mewn du.*

^o pen. 2. 17.

^p Ps. 95. 9.

Cyn
CRIST
Cylch
397.

^a Ps. 56. 8.

^r Ex. 19. 5.
Pa. 135. 4.
Tit. 2. 14.

^s Es. 62. 3.

⁷ Neu,
drysor
neillduol,
neu,
dlysau.

¹ Ps. 103. 13.

a wrandawodd, ac a glybu; ac ysgrifenydd ^allyfr coffadwriaeth ger ei fron ef i'r rhai oedd yn ofni yr ARGLWYDD, ac i'r rhai oedd yn meddwl am ei enw ef.

17 A ^rbyddant eiddof fi, medd ARGLWYDD y lluoedd, y dydd y gwnelwyf ^{s7}brïodoled; ^tarbedaf hwynt hefyd fel yr arbed gwr ei fab sydd yn ei wasanaethu.

18 Yna y dychwelwch, ac y gwelwch *ragor* rhwng y cyfiawn a'r drygionus, rhwng yr hwn a wasanaetho DDUW a'r hwn nis gwasanaetho ef.

PENNOD IV.

1 *Barn Duw ar yr enwir, 2 a'i fendith ar y daionus. 4 Y mae yn eu hannog i fyfyrïo ar y gyfraith; 5 ac yn adrodd iddynt ddyfodiad a swydd Elias.*

CANYS wele y dydd yn dyfod yn llosgi megis ffwrn; a'r holl feilchion, a holl weithredwyr anwired, a fyddant ^asofi: a'r dydd sydd

yn dyfod a'u llysg hwynt, medd ARGLWYDD y lluoedd, fel ^bnas gadawo iddynt na gwreiddyn na changen.

2 ¶ Ond ^cHaul cyfiawnder a gyfyd i chwi, y rhai ydych yn ofni fy enw, â meddyginiaeth yn ei esgyll; a chwi a ewch allan, ac a gynnyddwch megis lloi pasgedig.

3 A chwi a fethrwch yr annuwiolion; canys byddant yn lludw dan wadnau eich traed chwi, yn y dydd y gwnelwyf *hyn*, medd ARGLWYDD y lluoedd.

4 ¶ Cofiwch ^dgyfraith Moses fy ngwas, yr hon a orchymynais iddo ef ^eyn Horeb i holl Israel, ^fy deddfau a'r barnedigaethau.

5 ¶ Wele, mi a anfonaf i chwi ^gElias y prophwyd, cyn dyfod dydd mawr ac ofnadwy yr ARGLWYDD:

6 Ac ^hefe a dry galon y tadau at y plant, a chalon y plant at eu tadau; rhag i mi ddyfod a tharo y ddaear â melldith.

Cyn
CRIST
Cylch
397.

^b Amos 2. 9.

^c Luc 1. 78.

^d Eph. 5. 14.

^e Petr 1. 19.

^f Dat. 2. 28.

^d Ex. 20. 3.

^e Deut. 4. 10.

^f Ps. 147. 19.

^g Matt. 11.

^h 14. a 17. 11.

Marc 9. 11.

Luc 1. 17.

^h Zech. 5. 3.

^a Obad. 18.

TERFYN Y PROPHWYDI.

TESTAMENT NEWYDD

EIN

HARGLWYDD A'N HIACHAWDWR

IESU GRIST.

*Nid oes arnaf gywilydd o efengyl Crist : oblegid gallu Duw yw hi er
iachawdwriaeth, i bob un a'r sydd yn credu. Rhuf. i. 16.*

RHYDYCHEN:

ARGRAPHEDIG YN ARGRAPHDY Y BRIFYSGOL.

CUM PRIVILEGIO.

1900.

YR EFENGYL YN OL

SANT MATTHEW.

PENNOD I.

¹ *Achau Crist o Abraham i Joseph.* ¹⁸ *Ei genhedlu ef o'r Yspryd Glân, a'i ent o Fair forwyn, wedi ei dyweddïo hi â Joseph.* ¹⁹ *Yr angel yn boddloni cam-dybus feddyliau Joseph, ac yn dehongli enwau Crist.*

^a Luc 3. 23.

LYFAR ^acenhedliad Iesu Grist, fab Dafydd, fab Abraham.

^b Gen. 21.

^{2, 3.}

^c Gen. 25.

^{26.}

^d Gen. 29.

^{35.}

^e Gen. 38.

^{27.}

^f Ruth 4. 18.

¹ Chron. 2.

^{5, 9, &c.}

² ^b Abraham a genhedlodd Isaac; ac ^c Isaac a genhedlodd Jacob; a ^d Jacob a genhedlodd Judas a'i frodyr;

³ A ^e Judas a genhedlodd Phares a Zara o Thamar; a ^f Phares a genhedlodd Esrom; ac Esrom a genhedlodd Aram;

⁴ Ac Aram a genhedlodd Aminadab; ac Aminadab a genhedlodd Naasson; a Naasson a genhedlodd Salmon;

⁵ A Salmon a genhedlodd Booz o Rachab; a Booz a genhedlodd Obed o Ruth; ac Obed a genhedlodd Jesse;

^g 1 Sam. 16.

^{1. a 17. 12.}

^h 2 Sam. 12.

^{24.}

⁶ A ^g Jesse a genhedlodd Dafydd frenhin; a ^h Dafydd frenhin a genhedlodd Solomon o'r hon a *fuaasai wraig* Urias;

ⁱ 1 Chron. 3.

^{10, &c.}

⁷ A ⁱ Solomon a genhedlodd Roboam; a Roboam a genhedlodd Abia; ac Abia a genhedlodd Asa;

⁸ Ac Asa a genhedlodd Josaphat; a Josaphat a genhedlodd Joram; a Joram a genhedlodd Ozias;

⁹ Ac Ozias a genhedlodd Joatham; a Joatham a genhedlodd Achaz; ac Achaz a genhedlodd Ezeias;

^k 2 Bren.

^{20. 21.}

¹ Chron. 3.

^{13.}

¹⁰ Ac ^k Ezeias a genhedlodd Manasses; a Manasses a genhedlodd Amon; ac Amon a genhedlodd Josias;

^l 1 Chron. 3.

^{16, 17.}

¹¹ A Josias a genhedlodd ^l Jechonias a'i frodyr, ynghylch amser y symmudiad i Babilon:

¹² Ac wedi y symmudiad i Babilon, Jechonias a genhedlodd Salathiel; a Salathiel a genhedlodd Zorobabel;

¹³ A Zorobabel a genhedlodd Abiud; ac Abiud a genhedlodd Eliacim; ac Eliacim a genhedlodd Azor;

¹⁴ Ac Azor a genhedlodd Sadoc; a Sadoc a genhedlodd Achim; ac Achim a genhedlodd Eliud;

¹⁵ Ac Eliud a genhedlodd Eleazar; ac Eleazar a genhedlodd Matthan; a Matthan a genhedlodd Jacob;

¹⁶ A Jacob a genhedlodd Joseph, gwr Mair, o'r hon y ganed Iesu, yr hwn a elwir Crist.

¹⁷ Felly yr holl genhedlaethau o Abraham hyd Dafydd, *sydd* bedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o Dafydd hyd y symmudiad i Babilon, pedair cenhedlaeth ar ddeg; ac o'r symmudiad i Babilon hyd Grist, pedair cenhedlaeth ar ddeg.

¹⁸ ¶ A ^m genedigaeth yr Iesu Grist oedd fel hyn: Wedi dyweddïo Mair ei fam ef â Joseph, cyn eu dyfod hwy ynghyd, hi a gafwyd yn feichiog ⁿ o'r Yspryd Glân.

¹⁹ A Joseph ei gwr hi, gan ei fod yn gyfiawn, ac heb chwynych ^o ei gwneuthur hi yn siampl, a ewyllsiodd ei rhoi hi ymaith yn ddigel.

²⁰ Ac efe yn meddwl y pethau hyn, wele, angel yr Arglwydd a ymddangosodd iddo mewn breuddwyd, gan ddywedyd, Joseph, mab Dafydd, nac ofna gymmeryd Mair dy wraig: oblegid yr hyn a ² genhedlwyd ynddi sydd o'r Yspryd Glân.

²¹ ¶ A hi a esgor ar fab, a thi a elwi ei enw ef IESU: oblegid ^q efe a wared ei bobl oddi wrth eu pechodau.

²² (A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyfiawnid yr hyn a ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy y prophwyd, gan ddywedyd,

²³ ^r Wele, morwyn a fydd feichiog, ac a esgor ar fab; a ^s hwy a alwant ei enw ef Emmanuel; yr hyn o'i gyfieithu yw, Duw gyd â ni.)

²⁴ A Joseph, pan ddeffroes o gwsg, a wnaeth megis y gorchymynasai angel yr Arglwydd iddo, ac a gymmerodd ei wraig:

²⁵ Ac nid adnabu efe hi hyd oni esgorodd hi ar ^t ei mab cyntafanedig. A galwodd ei enw ef IESU.

PENNOD II.

¹ Y doethion yn cael eu cyfarwyddo at Grist trwy weinidogaeth seren: ¹¹ yn ei addoli ef, ac yn cyflwyno eu hanrhegion. ¹⁴ Joseph yn ffoi ^u i'r Aipht, efe, a'r Iesu a'i fam. ¹⁶ Herod yn lladd y plant; ²⁰ ac yn marw. ²³ Dwyn Crist yn ei ol i Galilea i Nazareth.

Y Bummed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno Do-
mini, neu
Blwyddyn
yr Ar-
glwydd.
^m Luc 1. 27.
ⁿ Luc 1. 35.
^o Deut. 24.
1.

² Gr. gaed.

^p Luc 1. 31.

^q Act. 4. 12.

^r Es. 7. 14.

^s Neu,
gelwir ei
enw ef.

^t Exod. 13.
2.

Y Bed-
waredd
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin,
a elwir
Anno Do-
mini, neu,
Blwyddyn
yr Ar-
glwydd.

^a Luc 2. 6, 7.
^b Num. 24.
17.

^c 2 Chron.
36. 14.
^d 2 Chron.
34. 13.

^e Mic. 5. 2.
Ioun 7. 42.

^f Pa. 72. 10.
Es. 60. 6.
^g gawsant.

AC^a wedi geni yr Iesu yn Bethle-
hem Judea, yn nyddiau Herod
frenhin, wele, doethion a ddaethant
o'r dwyrain i Jerusalem,

2 Gan ddywedyd, Pa le y mae
yr hwn a anwyd yn Frenhin yr
Iuddewon? canys gwelsom ^bei seren
ef yn y dwyrain, a daethom i'w
addoli ef.

3 Ond pan glybu Herod frenhin,
efe a gyffrwyd, a holl Jerusalem
gyd âg ef.

4 A chwedi dwyn ynghyd yr holl
^carch-offeiriaid ac ^dysgrifenyddion
y bobl, efe a ymfynodd â hwynt pa
le y genid Crist.

5 A hwy a ddywedasant wrtho,
Yn Bethlehem Judea: canys felly
yr ysgrifenywyd trwy y prophwyd:

6 A ^ethithau, Bethlehem, tir Juda,
nid lleiaf wyt ym mhlith tywysog-
ion Juda: canys o honot ti y daw
Tywysog, yr hwn a fugeilia fy mhobl
Israel.

7 Yna Herod, wedi galw y doeth-
ion yn ddirgel, a'u holodd hwynt
yn fanwl am yr amser yr ymddang-
osasai y seren.

8 Ac wedi eu danfon hwy i Beth-
lehem, efe a ddywedodd, Ewch, ac
ymofynwch yn fanwl am y mab
bychan; a phan gaffoch ef, myneg-
wch i mi, fel y gallwyf finnau ddy-
fod a'i addoli ef.

9 Hwytthau, wedi clywed y bren-
hin, a aethant; ac wele, y seren a
welsent yn y dwyrain a aeth o'u
blaen hwy, hyd oni ddaeth hi a
sefyll goruwch y lle yr oedd y mab
bychan.

10 A phan welsant y seren, lla-
wenychasant â llawenydd mawr
dros ben.

11 ¶ A phan ddaethant i'r tŷ, ^fhwy
a ^gwelsant y mab bychan gyd â
Mair ei fam; a hwy a syrthiasant i
lawr, ac a'i haddolasant ef: ac wedi
agoryd eu trysorau, a offrymmas-
ant iddo anrhegion; aur, a thus, a
myrr.

12 Ac wedi eu rhybuddio hwy gan
Dduw trwy freuddwyd, na ddy-
chwelent at Herod, hwy a aethant
drachefn i'w gwlad ar hyd ffordd
arall.

13 Ac wedi iddynt ymadaw, wele
angel yr Arglwydd yn ymddangos i
Joseph mewn breuddwyd, gan ddy-
wedyd, Cyfod, cymmer y mab bych-
an a'i fam, a ffo i'r Aipht, a bydd
yno hyd oni ddywedwyf i ti: canys

ceisio a wna Herod y mab bychan
i'w ddifetha ef.

14 Ac yntau pan gyfododd, a gym-
merth y mab bychan a'i fam o hyd
nos, ac a giliodd i'r Aipht;

15 Ac a fu yno hyd farwolaeth
Herod: fel y cyflawnid yr hyn a
ddywedwyd gan yr Arglwydd trwy
y prophwyd, gan ddywedyd, ^gO'r
Aipht y gelwais fy mab.

16 ¶ Yna Herod, pan weles ei
siommi gan y doethion, a ffrom-
modd yn aruthr, ac a ddanfonodd,
ac a laddodd yr holl fechgyn oedd
yn Bethlehem, ac yn ei holl gyffin-
iau, o ddwy-flwydd oed a than hyn-
ny, wrth yr amser yr ymfynasai
efe yn fanwl â'r doethion.

17 Yna y cyflawnwyd yr hyn a
ddywedasid gan ^hJeremias y pro-
phwyd, gan ddywedyd,

18 Llefa glybuwyd yn Rama, galar,
ac wylofain, ac ochain mawr, Ra-
chel yn wylo *am* ei phlant; ac ni
fynnai ei chysuro, am nad oeddynt.

19 ¶ Ond wedi marw Herod, wele
angel yr Arglwydd mewn breudd-
wyd yn ymddangos i Joseph yn yr
Aipht,

20 Gan ddywedyd, Cyfod, a chym-
mer y mab bychan a'i fam, a dos i
dir Israel: canys y rhai oedd yn
ceisio einioes y mab bychan a fu-
ant feirw.

21 Ac wedi ei gyfodi, efe a gym-
merth y mab bychan a'i fam, ac a
ddaeth i dir Israel.

22 Eithr pan glybu efe fod Ar-
chelaus yn teyrnasu ar Judea yn lle
ei dad Herod, efe a ofnodd fyned
yno. Ac wedi ei rybuddio gan Dduw
mewn breuddwyd, efe a giliodd i
barthau Galilea.

23 A phan ddaeth, efe a drigodd
mewn dinas a elwid Nazareth: fel
y cyflawnid ^kyr hyn a ddywedasid
trwy y prophwydi, Y gelwid ef yn
Nazaread.

PENNOD III.

1 *Pregeth Ioan, a'i swydd, a'i fuchedd, a'i fed-
ydd; 7 y mae yn ceryddu y Phariseaid,
13 ac yn bedyddio Crist yn yr Iorddonen.*

AC yn y dyddiau hynny y daeth
^aIoan Fedyddiwr, gan breg-
ethu yn niffaethwch Judea,

2 A dywedyd, Edifarhêwch: canys
nesaodd teyrnas nefoedd.

3 Oblegid hwn yw efe yr hwn y
dywedwyd am daw gan Esaias
y prophwyd, gan ddywedyd, ^bLlef
un yn llefain yn y diffaethwch,

Y Bed-
waredd
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

^g Hos. 11. 1.

^h Jer. 31. 15.

Y Drydedd
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno Do-
mini, neu,
Blwyddyn
yr Ar-
glwydd.

ⁱ pen. 3. 13.

^k Barn. 13.
5.
1 Sam. 1.
11.

A. D. 26.
^a Marc 1. 4.
Luc 3. 2.

^b Es. 40. 3.
Marc 1. 3.
Luc 3. 4.
Ioan 1. 23.

Anno
DOMINI
26.

• Marc 1. 6.
Edrych
2 Bren. 1. 8.
Zech. 13. 4.

d Marc 1. 5.

• Act. 19. 4.
18.

r pen. 12. 34.
a 23. 33.
Luc 3. 7.

• Rhuf. 5. 9.
1 Theas. 1.
10.

b Ioan 8. 33.
33.
Act. 13. 26.

1 pen. 7. 19.
Ioan 15. 6.

k Marc 1. 8.
Luc 3. 16.
Ioan 1. 15.
26.
Act. 1. 6.
a 11. 16.
a 19. 4.

1 Es. 4. 4.
Mal. 3. 2.

A. D. 27.
m Marc 1. 9.
Luc 3. 21.

n Es. 11. 2.
a 42. 1.
Ioan 1. 32.
33.

Parottôwch ffordd yr Arglwydd; gwnewch yn uniawn ei lwybrau ef. 4 A'r °Ioan hwnnw oedd a'i ddillad o flew camel, a gwregys o groen ynghylch ei lwynau: a'i fwyd oedd locustiaid a mêl gwŷllt.

5 ^aYna yr aeth allan atto ef Jerusalem a holl Judea, a'r holl wlad o amgylch yr Iorddonen:

6 A hwy a fedyddiwyd ganddo ef yn yr Iorddonen, °gan gyffesu eu pechodau.

7 ¶ A phan welodd efe lawer o'r Phariseaid ac o'r Saduceaid yn dyfod i'w fedydd ef, efe a ddywedodd wrthynt hwy, °O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhag-rybuddiodd i ffoi rhag ^sy llid a fydd?

8 Dygwch gan hynny ffrwythau addas i edifeirwch.

9 Ac na feddyliwch ddywedyd yn och eich hunain, ^hY mae gennym ni Abraham yn dad i ni: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, y dichon Duw, ie, o'r meini hyn, gyfodi plant i Abraham.

10 Ac yr awrhon hefyd y mae y fwyell wedi ei gosod ar wreiddyn y prenau: °pob pren gan hynny yr hwn nid yw yn dwyn ffrwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân.

11 ^kMyfi yn ddiau ydwyf yn eich bedyddio chwi â dwfr i edifeirwch: eithr yr hwn sydd yn dyfod ar fy ol i, sydd gryfach na myfi, yr hwn nid ydwyf deilwng i ddwyn ei esgidiau: °efe a'ch bedyddia chwi â'r Yspryd Glân, ac â thân.

12 Yr hwn y mae ei wyntyll yn ei law, ac efe a lwyr-lanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gasgl ei wenith i'w ys-gubor; eithr yr us a lysg efe â thân anniffoddadwy.

13 ¶ ^mYna y daeth yr Iesu o Galilea i'r Iorddonen at Ioan, i'w fedyddio ganddo.

14 Eithr Ioan a warafunodd iddo ef, gan ddywedyd, Y mae arnaf fi eisieu fy medyddio gennyt ti, ac a ddeui di attaf fi?

15 Ond yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho ef, Gâd yr awrhon; canys fel hyn y mae yn weddus i ni gyflawni pob cyfiawnder. Yna efe a adawodd iddo.

16 A'r Iesu, wedi ei fedyddio, a aeth yn y fan i fynu o'r dwfr: ac wele, y nefoedd a agorwyd iddo, ac efe a welodd ⁿYspryd Duw yn disgyn fel colommen, ac yn dyfod arno ef.

17 Ac wele °lef o'r nefoedd, yn dywedyd, °Hwn yw fy anwyl Fab, yn yr hwn y'm boddlonwyd.

PENNOD IV.

1 Ympryd Crist, a'i demtiad. 11 Yr angelion yn gweini iddo. 13 Efe yn trigo yn Capernaum, 17 yn dechreu pregethu, 18 yn gahw Petr ac Andreas, 21 Iago ac Ioan; 23 ac yn iachâu yr holl gleifion.

YNA yr °Iesu a arweiniwyd i fynu i'r anialwch gan yr yspryd, i'w demtio gan ddiafol.

2 Ac wedi iddo ymprydio ddeugain niwrnod a deugain nos, ar ol hynny efe a newynodd.

3 A'r temtiwr pan ddaeth atto, a ddywedodd, Os mab Duw wyt ti, arch i'r cerrig hyn fod yn fara.

4 Ac yntau a atebodd ac a ddywedodd, Ysgrifenwyd, ^bNid trwy fara yn unig y bydd byw dyn, ond trwy bob gair a ddaw allan o enau Duw.

5 Yna y cymmerth diafol ef i'r °ddinas sanctaidd, ac a'i gosododd ef ar binacl y deml;

6 Ac a ddywedodd wrtho, Os mab Duw wyt ti, bwrw dy hun i lawr; canys ysgrifenwyd, ^dY rhydd efe orchymyn i'w angelion am danat; a hwy a'th ddygant yn eu dwylaw, rhag taro o honot un amser dy droed wrth garreg.

7 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ysgrifenwyd drachefn, °Na themtia yr Arglwydd dy Dduw.

8 Trachefn y cymmerth diafol ef i fynydd tra uchel, ac a ddangosodd iddo holl deyrnasodd y byd, a'u gogoniant;

9 Ac a ddywedodd wrtho, Hyn oll a roddaf i ti, os syrthi i lawr a'm haddoli i.

10 Yna yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ymaith, Satan; canys ysgrifenwyd, °Yr Arglwydd dy Dduw a addoli, ac ef yn unig a wasanaethi.

11 Yna y gadawodd diafol ef: ac wele, angelion a ddaethant, ac a weiniasant iddo.

12 ¶ A ^sphan glybu yr Iesu draddodi Ioan, efe a aeth i Galilea.

13 A chan adaw Nazareth, efe a aeth ac a arhosodd yn Capernaum, yr hon sydd wrth y môr, y'ngghyffiniau Zabulon a Nephthali:

14 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd trwy Esaias y prophwyd, gan ddywedyd,

15 ^hTir Zabulon, a thir Nephthali, wrth ffordd y môr, tu hwnt

Anno
DOMINI
27.

• Ioan 12.
28.

• Pa. 2. 7.
Es. 42. 1.
pen. 12. 18.
a 17. 5.
Luc 9. 35.
Eph. 1. 6.
Col. 1. 13.
2 Petr 1.
17.

a Marc 1.
12.
Luc 4. 1.

b Deut. 8. 3.

c Neh. 11.
18.
Es. 48. 2.
pen. 27. 53.

d Pa. 91. 11.

• Deut. 6. 16.

f Deut. 6. 13.
a 10. 20.
1 Sam. 7. 3.

A. D. 30.
g Marc 1.
14.
Luc 3. 20.
a 4. 14. 31.
Ioan 4. 43.
A. D. 31.

h Es. 9. 1, 2.

Anno
DOMINI
31.

i'r Iorddonen, Galilea y Cenhedl-oedd :

16 Y bobl oedd yn eistedd mewn tywyllwch, a welodd oleuni mawr; ac i'r rhai a eisteddient ym mro a chysgod angau, y cyfododd goleuni iddynt.

i Marc 1. 14.

17 ¶¹ O'r pryd hwnnw y dechreuodd yr Iesu bregethu, a dywedyd, ^kEdifarhêwch: canys nesaodd teyrnas nefoedd.

k pen. 3. 2.
a 10. 7.i Marc 1. 16.
Luc. 5. 2.

18 ¶¹ A'r Iesu yn rhodio wrth fôr Galilea, efe a ganfu ddau frodyr, Simon, yr hwn ^a elwir Petr, ac Andreas ei frawd, yn bwrw rhwyd i'r môr; canys pysgedwyr oeddynt:

m Ioan 1. 42.

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, a mi a'ch gwnaf yn bysgodwyr dynion.

20 A hwy yn y fan, gan adael y rhwydau, a'i canlynasant ef.

n Marc 1. 19.

21 ^a Ac wedi myned rhagddo oddi yno, efe a welodd ddau frodyr eraill, Iago fab Zebedeus, ac Ioan ei frawd, mewn llong gyd â Zebedeus eu tad, yn cyweirio eu rhwydau; ac a'u galwodd hwy.

22 Hwytthau yn ebrwydd, gan adael y llong a'u tad, a'i canlynasant ef.

o pen. 9. 35.

23 ¶ A'r Iesu a aeth o amgylch holl Galilea, °gan ddysgu yn eu synagogau, a phregethu efengyl y deyrnas, a iachâu pob clefyd a phob afiechyd ym mhlith y bobl.

24 Ac aeth sôn am dano ef trwy holl Syria; a hwy a ddygasant atto yr holl rai drwg eu hwyl, a'r rhai yr oedd amryw glefydau a chnofeydd yn eu dala, a'r rhai cythreulig, a'r rhai lloerig, a'r sawl oedd a'r parlys arnynt; ac efe a'u hiachodd hwynt.

p Marc 3. 7.

25 ^p A thorfeydd lawer a'i canlynasant ef o Galilea, a Decapolis, a Jerusalem, a Judea, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen.

PENNOD V.

1 Crist yn dechreu ei bregeth ar y mynydd; 3 ac yn dangos pwy sydd ddedwydd, 13 pwy yw halen y ddaear, 14 goleuni y byd, dinas ar fryn, 15 y gamwyll: 17 ei ddyfod ef i gyflawni y gyfraith. 21 Beth yw lladd, 27 a godinebu, 33 a thyngu. 38 Y mae yn annog i ddiodef cam, 43 i garu, i.e. ein gelymion, 48 ac i ymeginio at berffeithrwydd.

A PHAN welodd yr Iesu y tyrfa-oedd, efe a esgynodd i'r mynydd: ac wedi iddo eistedd, ei ddisgyblion a ddaethant atto.

2 Ac efe a agorodd ei enau, ac a'u dysgodd hwynt, gan ddywedyd,

3 ^a Gwyn eu byd y tlodion yn yr yspryd: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd.

4 ^b Gwyn eu byd y rhai sydd yn galaru: canys hwy a ddiddenir.

5 ^c Gwyn eu byd y rhai addfwyn: canys ^d hwy a etifeddant y ddaear.

6 Gwyn eu byd y rhai sydd arnynt newyn a syched am gyfiawnder: °canys hwy a ddiwellir.

7 Gwyn eu byd y rhai trugarogion: °canys hwy a gânt drugaredd.

8 ^e Gwyn eu byd y rhai pur o galon: canys ^h hwy a welant Dduw.

9 Gwyn eu byd y tangnefeddwyr: canys hwy a elwir yn blant i Dduw.

10 ¹ Gwyn eu byd y rhai a erlidir o achos cyfiawnder: canys eiddynt yw teyrnas nefoedd.

11 ^k Gwyn eich byd pan y'ch gwaradwyddant, ac y'ch erlidiant, ac y dywedant bob drygair yn eich erbyn er fy mwyn i, a hwy yn gelwyddog.

12 Byddwch lawen a hyfryd: canys mawr yw eich gwobr yn y nefoedd: oblegid ¹ felly yr erlidiasant hwy y prophwydi a fu o'ch blaen chwi.

13 ¶ Chwi yw halen y ddaear: °eithr o difasodd yr halen, â pha beth yr helltir ef? ni thâl efe mwy ddim ond i'w fwrw allan, a'i sathru gan ddynion.

14 Chwi yw goleuni y byd. Dinas a osodir ar fryn, ni ellir ei chuddio.

15 Ac ni °oleuant ganwyll, a'i dodi dan lestr, ond mewn canhwylbren; a hi a oleua i bawb sydd yn y tŷ.

16 Llewyrched felly eich goleuni ger bron dynion, °fel y gwelont eich gweithredoedd da chwi, ac ^p y gogoneddant eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd.

17 ¶ Na thybiwch fy nyfod i dorri y gyfraith, neu y prophwydi: ni ddeuthum i dorri, ond i gyflawni.

18 Canys yn wir meddaf i chwi, °Hyd onid êl y nef a'r ddaear heibio, nid â un iod nac un tippyn o'r gyfraith heibio, hyd oni chwblhâer oll.

19 ^r Pwy bynnag gan hynny a dorro un o'r gorchymynion lleiaf hyn, ac a ddysgo i ddynion felly, lleiaf y gelwir ef yn nheyrnas nefoedd: ond pwy bynnag a'u gwneio, ac a'u dysgo i eraill, hwn a elwir yn fawr yn nheyrnas nefoedd.

Anno
DOMINI
31.

a Luc 6. 20.
Diar. 16.
19.
a 29. 23.
Es. 57. 15.
b Es. 61. 3.
Luc 6. 21.
c Ps. 37. 11.
d Rhuf. 4.
13.

e Es. 55. 1.
a 65. 13.

f pen. 6. 14.
Marc 11.
25.

g 2 Tim. 1.

h Iago 2. 13.

i Ps. 15. 2.

a 24. 4.

Heb. 12. 14.

b 1 Cor. 13.

12.

1 Ioan 3. 2.

12 Tim. 2.

12.

1 Petr 3.

14.

k Luc 6. 22.

1 Petr 4.

14.

l Act. 7. 52.

m Marc 9.
50.

Luc 14. 34.

n Marc 4.

21.

Luc 8. 16.

a 11. 33.

o 1 Petr 2.

12.

p 1 Cor. 14.

25.

q Luc 16. 17.

r Iago 2. 10.

Anno
DOMINI
31.

20 Canys meddaf i chwi, Oni bydd eich cyfiawnder yn helaethach na *chyfiawnder* yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid, nid ewch i mewn i deyrnas nefoedd.

2 Neu,
wrth.
Exod. 20.
13.
Deut. 5. 17.

21 ¶ Clywsoch ddywedyd ²gan y rhai gynt, *Na ladd; a phwy bynnag a laddo, euog fydd o farn:

1 Ioan 3.
15.

22 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, *Pob un a ddigio wrth ei frawd heb ystyr, a fydd euog o farn: a phwy bynnag a ddywedo wrth ei frawd, Raca, a fydd euog o gynghor: a phwy bynnag a ddywedo, O ynyf, a fydd euog o dân uffern.

23 Gan hynny, os dygi dy rodd i'r allor, ac yno dyfod i'th gôf fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn;

u Job 42. 8.
pen. 18. 19.
1 Tim. 2. 8.
1 Petr 3. 7.

24 Gâd yno dy rodd ger bron yr allor, a *dos ymaith: yn gyntaf cymmoder di â'th frawd, ac yna tyred ac offrm dy rodd.

* Luc 12. 58.
7 Ps. 32. 6.
Es. 55. 6.

25 *Cyttuna â'th wrthwynebwr ar frys, *tra fyddech ar y ffordd gyd âg ef; rhag un amser i'th wrthwynebwr dy rodidi di yn llaw y barnwr, ac i'r barnwr dy rodidi at y swyddog, a'th daflu y'ng harchar.

26 Yn wir meddaf i ti, Ni ddeui di allan oddi yno, hyd oni thalech y ffyrlling eithaf.

* Exod. 20.
14.
Deut. 5. 18.

27 ¶ Clywsoch ddywedyd gan y rhai gynt, *Na wna odineb:

* Job 31. 1.

28 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, fod pob un a'r sydd *yn edrych ar wraig i'w chwennychu hi, wedi gwneuthur eisoes odineb â hi yn ei galon.

b pen. 18. 8.
Marc 9. 43
—47.

29 ^bAc os dy lygad dehau a'th rwystra, *tyn ef allan, a thafi oddi wrthyt: canys da i ti golli un o'th aelodau, ac na thafier dy holl gorph i uffern.

* Edrych
pen. 19. 12.
Rhuf. 8. 13.
1 Cor. 9. 27.
Col. 3. 5.

30 Ac os dy law ddehau a'th rwystra, torr hi ymaith, a thafi oddi wrthyt: canys da i ti golli un o'th aelodau, ac na thafier dy holl gorph i uffern.

4 Deut. 24.
1.
Edrych
pen. 19. 3.
&c.
Marc 10. 2.
&c.

31 A dywedwyd, ^dPwy bynnag a ollyngo ymaith ei wraig, rhoed iddi lythyr ysgar:

* pen. 19. 9.
Luc 16. 18.
1 Cor. 7. 10.
11.

32 Ond yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, fod *pwy bynnag a ollyngo ymaith ei wraig, ond o achos godineb, yn peri iddi wneuthur godineb: a phwy bynnag a briodo yr hon a ysgarwyd, y mae efe yn gwneuthur godineb.

f pen. 23. 16.
* Exod. 20. 7.
Lef. 19. 12.
Deut. 5. 11.
h Deut. 23.
23.

33 ¶ Trachefn, clywsoch ^dddywedyd gan y rhai gynt, *Na thwng anudon; eithr ^btâl dy lwon i'r Arglwydd:

34 Ond yr ydwyf fi yn dywedyd wrthyh chwi, ¹Na thwng ddim: nac i'r nef; canys ^kgorseddfa Duw ydyw:

35 Nac i'r ddaear; canys troedfainge ei draed ydyw: nac i Jerusalem; canys ¹dinas y brenhin mawr ydyw.

36 Ac na thwng i'th ben; am na elli wneuthur un blewyn yn wŷn, neu yn ddu.

37 Eithr bydded eich ymadrodd chwi, Iê, iê; Nag ê, nag ê; oblegid beth bynnag *sydd* dros ben hyn, o'r drwg y mae.

38 ¶ Clywsoch ddywedyd, ^mLlygad am lygad, a dant am ddant:

39 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd wrthyh chwi, ⁿNa wrthwynebwrch ddrwg: ond pwy bynnag a'th darawo ar dy rudd ddehau, tro y llall iddo hefyd.

40 Ac i'r neb a fynno ymgysfreithio â thi, a dwyn dy bais, gâd iddo *dy* gochl hefyd.

41 A phwy bynnag ^oa'th gymhelo un filltir, dos gyd âg ef ddwy.

42 Dyro i'r hwn a ofyno gennyt; ac ^pa na thro oddi wrth yr hwn sydd yn ewyllysio echwyna gennyt.

43 ¶ Clywsoch ddywedyd, ^qCâr dy gymmydog, a chasâ dy elyn:

44 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd wrthyh chwi, ^rCerwch eich gelynnion, bendithiwrch y rhai a'ch mellithiant, gwnewch dda i'r sawl a'ch casânt, a ^ggweddiwch dros y rhai a wnel niwed i chwi, ac a'ch erlidiant;

45 Fel y byddoch blant i'ch Tad yr hwn *sydd* yn y nefoedd: canys y mae efe yn peri i'w haul godi ar y drwg a'r da, ac i'w gwlawio ar y cyfiawn a'r anghyfiawn.

46 ^tOblegid os cerwch y sawl a'ch caro, pa wobr sydd i chwi? oni wna y publicanod hefyd yr un peth?

47 Ac os cyferchwch well i'ch brodyr yn unig, pa ragoriaeth yr ydych chi yn ei wneuthur? onid ydyw y publicanod hefyd yn gwneuthur felly?

48 Byddwch chwi gan hynny yn berffaith, ^ufel y mae eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd yn berffaith.

PENNOD VI

1 Crist yn myned rhagddo yn ei bregeth ar y mynydd; gan draethu am elusen, 5 a gweddi, 14 madden i'n brodyr, 16 ac ympryd; 19 pa le y mae i ni roddi ein trysor i gadw; 24 ynghylch gwasanaethu Duw a mammon; 25 yn annog na bydder gofalus am bethau bydol; 33 ond am geisio teyrnas Dduw.

Anno
DOMINI
31.

1 pen. 23.
16, 18, 22.
Iago 5. 12.
* Es. 66. 1.

1 Ps. 43. 2.

m Exod. 21.
24.
Lef. 24. 20.
Deut. 19.
21.

n Diar. 24.
29.
Luc 6. 29.
Rhuf. 12.
17, 19.
1 Cor. 6. 7.
1 Thess. 5.
15.
1 Petr 3. 9.

o Edrych
pen. 27. 32.
Marc 16.
21.

p Deut. 15.
8, 10.
Luc 6. 35.

q Lef. 10. 13.

r Luc 6. 27.
Rhuf. 12.
14, 20.

s Luc 23. 34.
Act. 7. 61.
1 Cor. 4. 12.
13.
1 Petr 2.
23. a 3. 9.

t Luc 6. 32.

u Eph. 5. 1.

Anno
DOMINI
31.

^a Deut. 24.
13.
Ps. 112. 9.
Dan. 4. 27.
2 Cor. 9. 9,
10.

^b Rhuf. 12.
8.

^c Luc 14. 14.

^d 2 Bren. 4.
33.

^e Luc 11. 2.

^f Edrych
Job 23. 12.
Diar. 30. 8.

^g 1 Chron.
29. 11.

^h Marc 11.
25.
Eph. 4. 32.
Col. 3. 13.

ⁱ pen. 18. 35.
Iago 2. 13.

GOCHELWCH rhag gwneuth-
ur eich ^aelusen y'ngŵydd dyn-
ion, er mwyn cael eich gweled
ganddynt: os amgen, ni chewch
dâl gan eich Tad yr hwn sydd yn
y nefoedd.

2 Am hynny ^bpan wnelych elusen,
na udgana o'th flaen, fel y gwna y
rhagrithwyr yn y synagogau, ac ar
yr heolydd, fel y molianner hwy gan
ddynion. Yn wir, meddaf i chwi,
Y maent yn derbyn eu gwobr.

3 Eithr pan wnelych di elusen,
na wyped dy *law* aswy pa beth a
wna dy *law* ddehau;

4 Fel y byddo dy elusen yn y dir-
gel: a'th Dad yr hwn a wêl yn y
dirgel, efe ^ca dâl i ti yn yr amlwg.

5 ¶ A phan weddiech, na fydd fel
y rhagrithwyr: canys hwy a garant
weddio yn sefyll yn y synagogau,
ac y'ng honglau yr heolydd, fel yr
ymddangosont i ddynion. Yn wir
meddaf i chwi, Y maent yn der-
byn eu gwobr.

6 Ond tydi, pan weddiech, ^ddos
i'th ystafell; ac wedi cau dy ddrws,
gweddïa ar dy Dad yr hwn *sydd*
yn y dirgel; a'th Dad yr hwn a wêl
yn y dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

7 A phan weddioch, na fyddwch
siaradus, fel y cenhedloedd: canys
y maent hwy yn tybied y cânt eu
gwrandaw am eu haml eiriau.

8 Na fyddwch gan hynny debyg
iddynt hwy: canys gŵyr eich Tad
pa bethau sydd arnoch eu heisieu,
cyn gofyn o honoch ganddo.

9 Am hynny gweddiwch chwi fel
hyn: ^eEin Tad, yr hwn *wyt* yn y
nefoedd, Sancteiddir dy enw.

10 Deled dy deyrnas. Gwneler
dy ewyllys, megis yn y nef, *felly*
ar y ddaear hefyd.

11 Dyro i ni heddyw ein bara
^fbeunyddiol.

12 A maddeu i ni ein dyledion, fel
y maddeuwn ninnau i'n dyledwyr.

13 Ac nac arwain ni i brofedig-
aeth; eithr gwared ni rhag drwg.
^gCanys eiddot ti yw y deyrnas, a'r
nerth, a'r gogoniant, yn oes oes-
oedd. Amen.

14 ^hOblegid os maddeuwch i ddyn-
ion eu camweddau, eich Tad nefol
a faddeu hefyd i chwithau:

15 Eithr ⁱoni faddeuwch i ddyn-
ion eu camweddau, ni faddeu eich
Tad eich camweddau chwithau.

16 ¶ Hefyd, pan ymprydioch, na
fyddwch fel y rhagrithwyr, yn wyn-

eb-drist: canys anffurfio eu hwyn-
ebau y maent, fel yr ymddangosont
i ddynion eu bod yn ymprydio. Yn
wir meddaf i chwi, Y maent yn
derbyn eu gwobr.

17 Eithr pan ymprydioch di, en-
neinia dy ben, a golch dy wyneb;

18 Fel nad ymddangosech i ddyn-
ion dy fod yn ymprydio, ond i'th
Dad yr hwn sydd yn y dirgel: a'th
Dad yr hwn sydd yn gweled yn y
dirgel, a dâl i ti yn yr amlwg.

19 ¶ ^kNa thrysorwch i chwi drys-
orau ar y ddaear, lle y mae gwyf-
yn a rhwd yn llygru, a lle y mae
lladron yn cloddio trwodd ac yn
lladratta;

20 ^lEithr trysorwch i chwi drys-
orau yn y nef, lle nid oes na gwyf-
yn na rhwd yn llygru, a lle nis
cloddia lladron trwodd ac nis lladr-
attânt.

21 Canys lle y mae eich trysor,
yno y bydd eich calon hefyd.

22 ^mCanwyll y corph yw y llygad:
am hynny o bydd dy lygad yn syml,
dy holl gorph fydd yn oleu.

23 Eithr os bydd dy lygad yn
ddrwg, dy holl gorph fydd yn dy-
wyll. Am hynny os bydd y goleuni
sydd ynot yn dywyllwch, pa faint
fydd y tywyllwch!

24 ¶ ⁿNi ddichon neb wasanaethu
dau arglwydd; canys naill ai efe
a gasâ y naill, ac a gâr y llall; ai
efe a ymlŷn wrth y naill, ac a
esgeulusa y llall. ^oNi ellwch was-
anaethu Duw a mammon.

25 Am hynny meddaf i chwi, ^pNa
ofelwch am eich bywyd, pa beth
a fwyttâoch, neu pa beth a yfoch;
neu am eich corph, pa beth a
wisgoch. Onid yw y bywyd yn fwy
na'r bwyd, a'r corph *yn fwy* na'r
dillad?

26 ^qEdrychwch ar adar y nefoedd:
oblegid nid ydynt yn hau, nac yn
medi, nac yn cywain i ysguboriau;
ac y mae eich Tad nefol yn eu
porthi hwy. Onid ydych chi yn
rhagori llawer arnynt hwy?

27 A phwy o honoch gan ofalu,
a ddichon chwanegu un cufydd at
ei faintioli?

28 A phaham yr ydych chi yn
gofalu am ddillad? Ystyriwch lili y
maes, pa fodd y maent yn tyfu; nid
ydynt nac yn llafurio nac yn nyddu:

29 Eithr yr wyf yn dywedyd i
chwi, na wisgwyd Solomon yn ei
holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

Anno
DOMINI
31.

^k Diar. 23. 4.
Heb. 13. 5.
Iago 5. 1,
&c.

^l Luc 12. 33.
1 Tim. 6.
19.
1 Petr 1. 4.

^m Luc 11.
34.

ⁿ Luc 16. 13.

^o Gal. 1. 10.
1 Tim. 6.
17.
Iago 4. 4.
1 Ioan 2.
15.
^p Pa. 55. 22.
Luc 12. 22.
Phil. 4. 6.
1 Petr 5. 7.

^q Job 38. 41.
Pa. 147. 9.
Luc 12. 24.

Anno
DOMINI
31.

30 Am hynny os dillada Duw felly llysieuyn y maes, yr hwn sydd heddw, ac y fory a fwrir i'r ffwrn, oni *ddillada efe* chwi yn hytrach o lawer, O chwi o ychydig ffydd?

31 Am hynny na ofelwch, gan ddywedyd, Beth a fwyttawn? neu, Beth a yfwn? neu, A pha beth yr ymddilladwn?

32 (Canys yr holl bethau hyn y mae y Cenhedloedd yn eu ceisio;) oblegid gŵyr eich Tad nefol fod arnoch eisieu yr holl bethau hyn.

33 Eithr ^ryn gyntaf ceisiwch deyrnas Dduw, a'i gyfiawnder ef, a'r holl bethau hyn a roddir i chwi yn ychwaneg.

34 Na ofelwch gan hynny dros drannoeth: canys trannoeth a ofala am ei bethau ei hun. Digon i'r diwrnod ei ddrwg ei hun.

PENNOD VII.

1 Crist yn gorphen ei bregeth ar y mynydd; yn gwahardd barn ehud, 6 a burro pethau sanctaidd i gwn: 7 yn annog i weddio, 13 i fyned i mewn trwy y porth cyfyng, 15 i ymgadw rhag gau-brophwydi; 21 na byddom iorandawyr yn unig, ond gwneuthurwyr y gair, 24 a chuffelyb i dai wedi eu hadeiladu ar y graig, 26 ac nid ar y tywod.

NA ^afernwech, fel na'ch barner: 2 Canys â pha farn y barnoch, y'ch bernir; ^bac â pha fesur y mesuroch, yr adfesurir i chwithau.

3 ^cA phaham yr wyt yn edrych ar y brycheuyn sydd yn llygad dy frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y trawst sydd yn dy lygad dy hun?

4 Neu pa fodd y dywedi wrth dy frawd, Gâd i mi fwrw allan y brycheuyn o'th lygad; ac wele drawst yn dy lygad dy hun?

5 O ragrithiwr, bwrw allan yn gyntaf y trawst o'th lygad dy hun; ac yna y gweli yn eglur fwrw y brycheuyn allan o lygad dy frawd.

6 ^dNa roddwch y peth sydd sanctaidd i'r cwn, ac na theflwch eich gemmau o flaen y moch; rhag iddynt eu sathru dan eu traed, a throi a'ch rhwygo chwi.

7 ^eGofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe agorir i chwi:

8 Canys ^fpob un sydd yn gofyn, sydd yn derbyn; a'r neb sydd yn ceisio, sydd yn cael; ac i'r hwn sydd yn curo, yr agorir.

9 Neu a oes un dyn o honoch, yr hwn os gofyn ei fab iddo fara, a rydd iddo garreg?

10 Ac os gofyn efe bysgodyn, a ddryr efe sarp iddo?

11 Os chwydychwi gan hynny, ^ga chwi yn ddrwg, a fedrwch roddi rhoddion da i'ch plant, pa faint mwy y rhydd eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd bethau da i'r rhai a ofynant iddo?

12 Am hynny ^hpa bethau bynnag oll a ewyllysioch eu gwneuthur o ddynion i chwi, felly gwnewch chwithau iddynt hwy: canys ⁱhyn yw y gyfraith a'r prophwydi.

13 ^jEwch i mewn trwy y porth cyfyng: canys ehang ^kyw y porth, a llydan ^lyw y ffordd, sydd yn arwain i ddistryw; a llawer yw y rhai sydd yn myned i mewn trwyddi:

14 ^mOblegid cyfyng ⁿyw y porth, a chul ^oyw y ffordd, sydd yn arwain i'r bywyd; ac ychydig yw y rhai sydd yn ei chael hi.

15 ^p^qYmogelwch rhag gau-brophwydi, ^rmy rhai a ddeuant attoch y'ngwisgoedd defaid, ond oddi mewn bleiddiaid rheibus ydynt hwy.

16 Wrth eu ffirwythau yr adnabyddwch hwynt. ^sA gasgl rhai rawnwin oddi ar ddrain, neu ffigys oddi ar ysgall?

17 Felly ^tpob pren da sydd yn dwyn ffirwythau da; ond y pren drwg sydd yn dwyn ffirwythau drwg.

18 Ni ddichon pren da ddwyn ffirwythau drwg, na phren drwg ddwyn ffirwythau da.

19 ^uPob pren heb ddwyn ffirwyth da, a dorrir i lawr, ac a deflir yn tân.

20 O herwydd paham, wrth eu ffirwythau yr adnabyddwch hwynt.

21 ^vNid pob un a'r sydd yn dywedyd wrthyf, Arglwydd, Arglwydd, a ddaw i mewn i deyrnas nefoedd; ond yr hwn sydd yn gwneuthur ewyllys fy Nhaf yr hwn sydd yn y nefoedd.

22 Llauer a ddywedant wrthyf yn y dydd hwnnw, Arglwydd, Arglwydd, oni ^wphrophwydasom yn dy enw di? ac oni fwriasom allan gythreuliaid yn dy enw di? ac oni wnaethom wyrthiau lawer yn dy enw di?

23 Ac ^xyna yr addefaf wrthynt, ^yNis adnabum chwi erioed: ^zewch ymaith oddi wrthyf, chwi weithredwyr anwiredd.

24 ^{aa}Gan hynny ^{ab}pwy bynnag sydd yn gwrandaw fy ngeiriau hyn, ac yn eu gwneuthur, mi a'i cyffel-

Anno
DOMINI
31.

^cGen. 6. 5.
a 8. 21.

^bLuc 6. 31.

^dpen. 22. 40.
Rhuf. 13.
8. 9. 10.
Gal. 5. 14.
1 Tim. 1. 5.
^eLuc 13. 24.

^fMor gwyng.

^gDeut. 13. 3.
Jer. 23. 16.
pen. 24. 4.
Rhuf. 16. 17.
Eph. 5. 6.
Col. 2. 8.
1 Ioan 4. 1.
^hMic. 3. 5.
2 Tim. 3. 5.
ⁱLuc 6. 43.

^jpen. 12. 33.

^kpen. 3. 10.
Ioan 15. 2.
6.

^lHos. 8. 2.
pen. 25. 11.
Luc 6. 46.
a 13. 25.
Act. 19. 13.
Rhuf. 2. 13.
Iago 1. 22.

^mNum. 24. 4.
Ioan 11. 51.
1 Cor. 13. 2.

ⁿLuc 13. 25.
27.
2 Tim. 2. 13.
^open. 25. 12.
^pPa. 6. 8.
pen. 25. 41.
^qLuc 8. 47.

^rEdrych
1 Bren. 3.
13.
Pa. 37. 25.
Luc 12. 31.

^aLuc 6. 37.
Rhuf. 2. 1.
1 Cor. 4. 3.
5.
Iago 4. 11.
12.
^bMarc 4.
24.
Luc 6. 38.
^cLuc 6. 41.

^dDiar. 9. 8.
a 23. 9.

^epen. 21. 22.
Marc 11.
24.
Luc 11. 9.
Ioan 14. 13.
a 15. 7.
a 16. 23. 24.
Iago 1. 5. 6.
1 Ioan 3.
22. a 5. 14.
^fDiar. 8. 17.
Jer. 29. 12.

Anno
DOMINI
81.

ybaef i wr doeth, yr hwn a ad-
eiladodd ei dŷ ar y graig :

25 A'r gwlaw a ddisgynodd, a'r
llifeiriaint a ddaethant, a'r gwynt-
oedd a chwythasant, ac a ruthrasant
ar y tŷ hwnnw; ac ni syrthiodd :
oblegid sylfaenesid ef ar y graig.

26 A phob un a'r sydd yn gwan-
daw fy ngeiriau hyn, ac heb eu
gwneuthur, a gyffelybir i wr ffol,
yr hwn a adeiladodd ei dŷ ar y
tywod :

27 A'r gwlaw a ddisgynodd, a'r lli-
ddyfroedd a ddaethant, a'r gwynt-
oedd a chwythasant, ac a gurasant
ar y tŷ hwnnw; ac efe a syrthiodd,
a'i gwmp a fu fawr.

28 A bu, wedi i'r Iesu orphen y
geiriau hyn, y torfeydd a synnas-
ant wrth ei ddysegeidiaeth ef :

29 Canys yr oedd efe yn eu dysgu
hwynt fel un ag awdurdod ganddo,
ac nid fel yr ysgrifenyddion.

PENNOD VIII.

2 Crist yn glanhau y gwahan-glwyfus; 5 yn
iuchâu gwas y canwriad, 14 a mam gwraig
Petr, 16 a llawer o rai chwyfus eraill: 19
yn dangos pa fodd y mae ei ddilyn ef: 28
yn gostegu y dymnestl ar y môr: 28 yn
gyrru cythreuliaid allan o ddau gythreulig;
31 ac yn caniadu iddynt fyned i'r moch.

AC wedi ei ddyfod ef i waered
o'r mynydd, torfeydd lawer
a'i canlynasant ef.

2^a Ac wele, un gwahan-glwyfus a
ddaeth, ac a'i haddolodd ef, gan
ddywedyd, Arglwydd, os mynni, ti
a elli fy nglanhau i.

3 A'r Iesu a estynodd ei law, ac a
gyffyrddodd âg ef, gan ddywedyd,
Mynnaf, glanhâer di. Ac yn y fan
ei wahan-glwyf ef a lanhâwyd.

4 A dywedodd yr Iesu wrtho,
^bGwel na ddywedych wrth neb;
eithr dos, dangos dy hun i'r off-
eiriad, ac offrymma y rhodd a
orchymynodd ^cMoses, er tystiolaeth
iddynt.

5 ¶ ^dAc wedi dyfod yr Iesu i
mewn i Capernaum, daeth atto
ganwriad, gan ddeisyfu arno,

6 A dywedyd, Arglwydd, y mae fy
ngwas yn gorwedd gartref yn glaf
o'r parlys, ac mewn poen ddifawr.

7 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Mi a ddeuaf, ac a'i hiachâf ef.

8 A'r canwriad a attebodd ac a
ddywedodd, Arglwydd, ^enid ydwyf
fi deilwng i ddyfod o honot dan
fy nghronglwyd: eithr yn unig
^fdywed y gair, a'm gwas a iachêir.

9 Canys dyn ydwyf finnau dan
awdurdod, a chennyf filwyr danaf:
a dywedaf wrth hwn, Cerdda, ac
efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac
efe a ddaw; ac wrth fy ngwas,
Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

10 A'r Iesu pan glybu, a ryfedd-
odd, ac a ddywedodd wrth y rhai
oedd yn canlyn, Yn wir meddaf i
chwi, Ni chefais gymmaint ffydd,
na ddo yn yr Israel.

11 Ac yr ydwyf yn dywedyd i
chwi, y daw ^gllawer o'r dwyrain
a'r gorllewin, ac a eisteddant gyd
âg Abraham ac Isaac a Jacob yn
nheyrnas nefoedd;

12 Ond ^hplant y deyrnas ⁱa deflir
i'r tywyllwch eithaf: yno y bydd
wylofain a rhingcian dannedd.

13 A dywedodd yr Iesu wrth y
canwriad, Dos ymaith; ac megis y
credaist, bydded i ti. A'i was a
iachâwyd yn yr awr honno.

14 ¶ ^kA phan ddaeth yr Iesu i dŷ
Petr, efe a welodd ^lei chwegr ef
yn gorwedd, ac yn glaf o'r cryd.

15 Ac efe a gyffyrddodd â'i llaw
hi; a'r cryd a'i gadawodd hi: a
hi a gododd, ac a wasanaethodd
arnynt.

16 ¶ ^mAc wedi ei hwyrhau hi,
hwy a ddygasant atto lawer o rai
cythreulig: ac efe a fwriodd allan
yr ysprydion â'i air, ac a iachaodd
yr holl gleifion;

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddy-
wedasid trwy Esaïas y prophwyd,
gan ddywedyd, ⁿEfe a gymmerodd
ein gwendid ni, ac a ddug ein clef-
ydau.

18 ¶ A'r Iesu, pan welodd dor-
feydd lawer o'i amgylch, a or-
chymynodd fyned drosodd i'r làn
arall.

19 A ^orhyw ysgrifenydd a ddaeth,
ac a ddywedodd wrtho, Athraw,
mi a'th ganlynaf i ba le bynnag
yr elych.

20 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Y mae ffauau gan y llwynogod, a
chan ehediaid y nefoedd nythod;
ond gan Fab y dyn nid oes le i
roddi ei ben i lawr.

21 Ac un arall o'i ddisgyblion a
ddywedodd wrtho, Arglwydd, ^pgâd
i mi yn gyntaf fyned a chladdu
fy nhad.

22 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Canlyn fi; a gâd i'r meirw gladdu
eu meirw.

23 ¶ ^qAc wedi iddo fyned ^ri'r

Anno
DOMINI
81.

^g Mal. 1. 11.
Luc 13. 29.

^h pen. 21. 43.
ⁱ pen. 13. 42.
50. a 22. 13.
a 24. 51.
a 25. 30.
Luc 13. 28.

^k Marc 1.
29.
Luc 4. 38.
^l fam ei
wraig ef.
^m 1 Cor. 9. 5.

ⁿ Marc 1.
32.
Luc 4. 40.

^o Es. 53. 4.
1 Petr 2. 24.

^p Luc 9. 57.

^q 1 Bren.
19. 20.

^r Marc 4.
37, &c.
Luc 8. 22.
^s 6 long.

⁷ Marc 1.
22. a 6. 2.
Luc 4. 32.
⁸ Ioan 7. 46.

^a Marc 1. 40.
Luc 6. 12.

^b pen. 9. 30.
Marc 6. 43.

^c Lef. 14. 3.
4. 16.

^d Luc 7. 1.

^e Luc 15. 19.
21.

^f Ps. 107. 20.

Anno
DOMINI
31.

llong, ei ddisgyblion a'i canlynas-
ant ef.

24 Ac wele, bu cynnwrf mawr
yn y môr, hyd oni chuddiwyd y
llong gan y tonnau: eithr efe oedd
yn cysgu.

25 A'i ddisgyblion a ddaethant
atto, ac a'i deffroasant, gan ddy-
wedyd, Arglwydd, cadw ni: darfu
am danom.

26 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Paham yr ydych yn ofnus, O chwi
o ychydig ffydd? Yna *y cododd
efe, ac y ceryddodd y gwyntoedd
a'r môr; a bu dawelwch mawr.

27 A'r dynion a ryfeddasant, gan
ddywedyd, Pa ryw un yw hwn, gan
fod y gwyntoedd hefyd a'r môr yn
ufuddhâu iddo!

28 ¶ *Ac wedi ei ddyfod ef i'r
làn arall, i wlad y Gergesiaid, dau
ddieffig a gyfarfuant âg ef, y rhai a
ddeuent o'r beddau, yn dra ffyrnig,
fel na allai neb fyned y ffordd honno.

29 Ac wele, hwy a lefasant, gan
ddywedyd, Iesu, Fab Duw, beth
sydd i ni *a wnelom* â thi? a ddaeth-
ost ti yma i'n poeni ni cyn yr amser?

30 Ac yr oedd ym mhell oddi wrth-
ynt genfaint o foch lawer, yn pori.

31 A'r cythreuliaid a ddeisyfasant
arno, gan ddywedyd, Os bwri ni
allan, caniattâ i ni fyned ymaith
i'r genfaint foch.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt,
Ewch. A hwy wedi myned allan, a
aethant i'r genfaint foch: ac wele,
yr holl genfaint foch a ruthrodd
dros y dibyn i'r môr, ac a fuant
feirw yn y dyfroedd.

33 A'r *meichiaid a ffoisant: ac
wedi eu dyfod hwy i'r ddinas, hwy
a fynegasant bob peth; a pha beth
a ddarfuasai i'r rhai dieffig.

34 Ac wele, yr holl ddinas a ddaeth
allan i gyfarfod â'r Iesu: a phan ei
gwelsant, *attolygasant iddo ymad-
ael o'u cyffiniau hwynt.

PENNOD IX.

2 Crist yn iachâu un claf o'r parlys, 9 yn gaho
Matthew o'r dollfa, 10 yn bwyttâ gyd â
phublicanod a phechaduriaid, 14 yn am-
ddiffyn ei ddisgyblion am nad ymprydient,
20 yn iachâu y diferlif gwaed, 23 yn cyfodi
merch Jairus o farw, 27 yn rhoddi eu gobwg
i ddau ddyn dall, 32 yn iachâu mudan
cythreulig, 36 ac yn tosturio wrth y dyrfa.

AC efe a aeth i mewn i'r llong,
ac a aeth trosodd, ac a ddaeth
i'w ddinas ei hun.

2 *Ac wele, hwy a ddygasant atto
wr claf o'r parlys, yn gorwedd

mewn gwely: a'r Iesu yn gweled eu
ffydd hwy, a ddywedodd wrth y claf
o'r parlys, *Ha fab*, cymmer gysur;
maddeuwyd i ti dy bechodau.

3 Ac wele, rhai o'r ysgrifenyddion
a ddywedasant ynddynt eu hunain,
Y mae hwn yn cablu.

4 A phan welodd yr Iesu eu medd-
yliau, efe a ddywedodd, Paham y
meddyliwch ddrwg yn eich calon-
nau?

5 Canys pa un hawsaf ai dywed-
yd, Maddeuwyd i ti dy bechodau;
ai dywedyd, Cyfod, a rhodia?

6 Eithr fel y gwypoch fod awdur-
dod gan Fab y dyn ar y ddaear i
faddeu pechodau, (yna y dywedodd
efe wrth y claf o'r parlys,) Cyfod,
cymmer dy wely i fynu, a dos i'th dŷ.

7 Ac efe a gyfododd, ac a aeth
ymaith i'w dŷ ei hun.

8 A'r torfeydd pan welsant, rhyf-
eddu a wnaethant, a gogoneddu
Duw, yr hwn a roisai gyfryw awd-
urdod i ddynion.

9 ¶ ^bAc fel yr oedd yr Iesu yn
myned oddi yno, efe a ganfu wr
yn eistedd wrth y dollfa, a elwid
Matthew, ac a ddywedodd wrtho,
Canlyn fi. Ac efe a gyfododd, ac
a'i canlynodd ef.

10 ¶ A bu, ac efe yn eistedd i
fwytta yn y tŷ, wele hefyd, pub-
licanod lawer a phechaduriaid a
ddaethant ac a eisteddasant gyd
â'r Iesu a'i ddisgyblion.

11 A phan welodd y Phariseaid,
hwy a ddywedasant wrth ei ddis-
gyblion ef, Paham y bwyttâ eich
Athraw chwi gyd â'r publicanod
a'r pechaduriaid?

12 A phan glybu yr Iesu, efe a
ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r
rhai iach wrth feddyg, ond i'r rhai
cleifion.

13 Ond ewch, a dysgwch pa beth
yw *hyn*, *Trugaredd yr ydwyf yn ei
ewyllysio, ac nid aberth: canys ni
ddeuthum i alw rhai cyfiawn, ^aond
pechaduriaid, i edifeirwch.

14 ¶ Yna y daeth disgyblion Ioan
atto, gan ddywedyd, *Paham yr
ydym ni a'r Phariseaid yn ympry-
dio yn fynych, ond dy ddisgyblion
di nid ydynt yn ymprydio?

15 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,
A all *plant yr ystafell brïodas alaru
tra fo y priod-fab gyd â hwynt?
ond y dyddiau a ddaw, pan ddyger
y priod-fab oddi arnynt, ac yna yr
ymprydiant.

Anno
DOMINI
31.

* Ps. 107. 29.

* Marc 5. 1.
Luc 8. 26.b Marc 2.
14.
Luc 5. 27.

* ceidwaid.

* Edrych
Deut. 5. 25.
1 Bren. 17.
18.
Luc 5. 8.
Act. 16. 39.c Hos. 6. 6.
Mic. 6. 6,
7, 8.
pen. 12. 7.
d 1 Tim. 1.
15.e Marc 2. 18.
Luc 5. 33.

f Ioan 3. 29.

Anno
DOMINI
31.

16 *Hefyd*, ni ddyd neb lain o frethyn newydd at hen ddilledyn: canys y cyflawniad a dŷn oddi wrth y ddilledyn, a'r rhwyg a wneir yn waeth.

17 Ac ni ddodant win newydd mewn costrelau hen: os amgen, y costrelau a dyrr, a'r gwin a red allan, a'r costrelau a gollir: eithr gwin newydd a ddodant mewn costrelau newyddion, ac *felly* y cedwir y ddau.

6 Marc 5. 22.
Luc 8. 41.

18 ¶ Tra yr oedd efe yn dywed- yd hyn wrthynt, wele, daeth rhyw bennaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Bu farw fy merch yr awr hon: eithr tyred, a gosod dy law arni, a byw fydd hi.

19 A'r Iesu a gyfododd, ac a'i can- lynodd ef, a'i ddisgyblion.

h Marc 5. 25.
Luc 8. 43.

20 ¶ Ac wele, gwraig y buasai gwaedlif arni ddeuddeng mlynedd, a ddaeth o'r tu cefn *iddo*, ac a gyffyrddodd âg ymyl ei wisg ef:

21 Canys hi a ddywedasai ynddi ei hun, Os câf yn unig gyffwrdd â'i wisg ef, iach fyddaf.

22 Yna yr Iesu a drodd; a phan ei gwelodd hi, efe a ddywedodd, *Ha ferch*, bydd gysurus; ¹dy ffydd a'th iachaoedd. A'r wraig a iach- âwyd o'r awr honno.)

1 Luc 7. 50.
a 8. 48.
a 17. 19.
a 18. 42.

23 A phan ddaeth yr Iesu i dŷ y pennaeth, a gweled ^ky cerddorion a'r dyrfa yn terfysgu,

k Edrych
2 Chron.
35. 25.

24 Efe a ddywedodd wrthynt, ¹Cil- iwech; canys ni bu farw y llanges, ond cysgu y mae hi. A hwy a'i gwatwarasant ef.

1 Act. 20. 10.

25 Ac wedi bwrw y dyrfa allan, efe a aeth i mewn, ac a ymaflodd yn ei llaw hi; a'r llanges a gyfododd.

26 A'r gair o hyn a aeth dros yr holl wlad honno.

27 ¶ A phan oedd yr Iesu yn myn- ed oddi yno, dau ddeillion a'i can- lynasant ef, gan lefain a dywedyd, Mab Dafydd, trugarhâ wrthym.

28 Ac wedi iddo ddyfod i'r tŷ, y deillion a ddaethant atto: a'r Iesu a ddywedodd wrthynt, A yd- ych chwi yn credu y gallaf fi wneuthur hyn? Hwy a ddywedas- ant wrtho, Ydym, Arglwydd.

29 Yna y cyffyrddodd efe â'u llyg- aid hwy, gan ddywedyd, Yn ol eich fydd bydded i chwi.

30 A'u llygaid a agorwyd: a'r Iesu a orchymynodd iddynt trwy fygwth, gan ddywedyd, ^mGwelwch nas gwypo neb.

m pen. 8. 4.
a 12. 16.
a 17. 9.
Luc 5. 14.
n Marc 7. 36.

31 ⁿOnd wedi iddynt ymadaw,

hwy a'i clodforasant ef trwy yr holl wlad honno.

32 ¶ Ac a hwy yn myned allan, wele, rhai a ddygasant atto ddyn mud, cythreulig.

33 Ac wedi bwrw y cythraul all- an, llefarodd y mudan: a'r torfeydd a ryfeddasant, gan ddywedyd, Ni welwyd y cyffelyb erioed yn Israel.

34 Ond y Phariseaid a ddywed- asant, ^pTrwy bennaeth y cythreul- iaid y mae efe yn bwrw allan gy- threuliaid.

p pen. 12. 24.
Marc 3. 22.
Luc 11. 15.

35 ^qA'r Iesu a aeth o amgylch yr holl ddinasoedd a'r trefydd, ^rgan ddysgu yn eu synagogau hwynt, a chan bregethu efengyl y deyrnas, a iachâu pob clefyd a phob afiechyd ym mhlith y bobl.

q Marc 6. 6.
Luc 13. 22.
r pen. 4. 23.

36 ¶ A ^sphan welodd efe y torf- eydd, efe a dosturiodd wrthynt, am eu bod wedi blino, a'u gwasgaru, fel ^tdefaid heb ganddynt fugail.

s Marc 6. 34.

37 Yna y dywedodd efe wrth ei ddisgyblion, ^uY cynhauaf yn ddiau *sydd* fawr, ond y gweithwyr yn anaml:

t Num. 27.
17.
Zech. 10. 2.
u Luc 10. 2.
Ioan 4. 35.

38 ^vAm hynny attolygwch i Ar- glwydd y cynhauaf, anfon gweith- wyr i'w gynhauaf.

v 2 Thess.
3. 1.

PENNOD X.

1 *Crist yn anfon ei ddeuddeg apostol, gan roddi gallu iddynt i wneuthur rhyfeddodau: 5 yn rhoddi gorchymyn iddynt, ac yn eu dysgu, 16 ac yn eu cysuro yn erbyn erlidiau, 40 ac yn addaw bendith i'r rhai a'u der- bynio hwynt.*

AC ^awedi galw ei ddeuddeg dis- gybl atto, efe a roddes iddynt awdurdod ²yn erbyn ysprydion aflan, i'w bwrw hwynt allan, ac i iachâu pob clefyd a phob afiechyd.

a Marc 3. 14.

2 Ac enwau y deuddeg apostolion yw y rhai hyn: Y cyntaf, Simon, ^byr hwn a elwir Petr, ac Andreas ei frawd; Iago *mab* Zebedeus, ac Ioan ei frawd;

2 ar.

3 Philip, a Bartholomæus; Tho- mas, a Matthew y publican; Iago *mab* Alphæus, a Lebbeus, yr hwn a gyfenwid Thadæus;

b Ioan 1. 42.

4 Simon y Canaanead, a Judas Iscariot, yr hwn hefyd a'i bradych- odd ef.

5 Y deuddeg hyn a anfonodd yr Iesu, ac a orchymynodd iddynt, gan ddywedyd, Nac ewch i ffordd y Cenhedloedd, ac i ddinas ^cy Sa- mariaid nac ewch i mewn:

c 2 Bren.
17. 24.
Ioan 4. 9,
20.

6 Eithr ^dewch yn hytrach at gyfr- golledig ddefaid tŷ Israel.

d pen. 15. 24.
Act. 13. 46.

Anno
DOMINI
31.

• Luc 9. 2.
• pen. 3. 2.
a 4. 17.
Luc 10. 9.

• Act. 8. 18,
20.

• 1 Cor. 9. 7.
Marc 6. 8.
Luc 9. 3.
a 10. 4.
a 22. 35.

• 1 Marc 6. 8.
• Luc 10. 7.
1 Cor. 9. 7.
1 Tim. 5.
13.

• Luc 10. 8.

• Marc 6.
11.
Luc 9. 5.
a 10. 10, 11.

• Neh. 5. 13.
Act. 13. 51.
a 18. 6.

• pen. 11.
22, 24.

• Luc 10. 3.

• Rhuf. 16.
19.

• pen. 24. 9.
Marc 13. 9.
Luc 21. 12.
• Act. 5. 40.

• Act. 12. 1.
a 25. 23.
2 Tim. 4.
16.

• Marc 13.
11.

• Ex. 4. 12.

• Mfo. 7. 6.
Luc 21. 16.

• Luc 21. 17.

• pen. 24. 13.
Marc 13.
13.

7 °Ac wrth fyned, pregethwch, gan ddywedyd, Fod ^fteyrnas nef-oedd yn nesâu.

8 Iachêwch y cleifion, glanhêwch y rhai gwahan-glwyfus, cyfodwch y meirw, bwriwch allan gythreuliaid: derbyniasoch ^syn rhad, rhoddwch yn rhad.

9 ^hNa feddwch aur, nac arian, nac ⁱefydd i'ch pyrsau;

10 Nac ysgrepan i'r daith, na dwy bais, nac esgidiau, na ffon: ^kcanys teilwng i'r gweithiwr ei fwyd.

11 ⁱAc i ba ddinas bynnag neu dref yr eloch, ymofynwch pwy sydd deilwng ynddi; ac yno trigwch hyd onid eloch ymaith.

12 A phan ddeloch i dŷ, cyferchwch well iddo.

13 Ac os bydd y tŷ yn deilwng, deued eich tangnefedd arno: ac oni bydd yn deilwng, dychweled eich tangnefedd attoch.

14 ^mA phwy bynnag ni'ch derbynio chwi, ac ni wrandawo eich geiriau, pan ymadawoch o'r tŷ hwnnw, neu o'r ddinas honno, ⁿysgydwch y llwch oddi wrth eich traed.

15 Yn wir meddaf i chwi, °Es-mwythach fydd i dir y Sodomiaid a'r Gomorriaid yn nydd y farn, nag i'r ddinas honno.

16 ¶ Wele, ^pyr ydwyf fi yn eich danfon fel defaid y'ngghanol bleiddiaid; ^qbyddwch chwithau gall fel y seirph, a diniwed fel y colommenod.

17 Eithr ymogelwch rhag dynion; canys ^rhwy a'ch rhoddant chwi i fynu i'r cynghorau, ac ^sa'ch ffreyllant chwi yn eu synagogau.

18 A ^tchwi a ddygir at lywiawdwyr a brenhinoedd o'm hachos i, er tystiolaeth iddynt hwy ac i'r Cenhedloedd.

19 ^uEithr pan y'ch rhoddant chwi i fynu, na ofelwch pa fodd neu pa beth a lefaroch: canys ^xrhoddir i chwi yn yr awr honno pa beth a lefaroch.

20 Canys nid chwyhwi yw y rhai sydd yn llefaru, ond Yspryd eich Tad yr hwn sydd yn llefaru ynoch.

21 ^yA brawd a rydd frawd i fynu i farwolaeth, a thad ei blentyn: a phlant a godant i fynu yn erbyn eu rhieni, ac a barant eu marwol-aeth hwynt.

22 A ^zchas fyddwch gan bawb er mwyn fy enw i: ond ^ayr hwn a barhao hyd y diwedd, efe fydd cadwedig.

23 A ^bphan y'ch erlidiant yn y ddinas hon, ffowch i un arall: canys yn wir y dywedaf wrthyhch, Na orphenwch ddinasoedd Israel, nes dyfod Mab y dyn.

24 °Nid yw y disgybl yn uwch na'i athraw, na'r gwas yn uwch na'i arglwydd.

25 Digon i'r disgybl fod fel ei athraw, a'r gwas fel ei arglwydd. Os ^dgalwasant berchen y tŷ yn ^eBeelzebub, pa faint mwy ei dylwyth ef?

26 Am hynny nac ofnwch hwynt: oblegid °nid oes dim cuddiedig, a'r nas datguddir; na dirgel, a'r nas gwybyddir.

27 Yr hyn yr ydwyf yn ei ddywed-yd wrthyhch chwi yn y tywyllwch, dywedwch yn y goleuni: a'r hyn a glywch yn y glust, pregethwch ar bennau y tai.

28 ^fAc nac ofnwch rhag y rhai a laddant y corph, ac nid allant ladd yr enaid; eithr yn hytrach ofnwch yr hwn a ddichon ddistrywio enaid a chorph yn uffern.

29 Oni werthir dau aderyn y tô er ffyrlling? ac ni syrth un o hon-ynt ar y ddaear heb eich Tad chwi.

30 ^gAc y mae, ie, holl wallt eich pen wedi eu cyfrif.

31 Nac ofnwch gan hynny: chwi a delwch fwy na llawer o adar y tô.

32 ^hPwy bynnag gan hynny a'm cyffeso i y'ngŵydd dynion, ⁱmin-nau a'i cyffesaf yntau y'ngŵydd fy Nhadr yr hwn sydd yn y nefoedd:

33 ^kA phwy bynnag a'm gwado i y'ngŵydd dynion, minnau a'i gwadaf yntau y'ngŵydd fy Nhadr yr hwn sydd yn y nefoedd.

34 ^lNa thybygweh fy nyfod i ddanfon tangnefedd ar y ddaear: ni ddeuthum i ddanfon tangnefedd, ond cleddyf.

35 Canys mi a ddeuthum i osod dyn i ymrafaelio ^myn erbyn ei dad, a'r ferch yn erbyn ei mam, a'r waudd yn erbyn ei chwegr.

36 A ⁿgelynion dyn *fydd* tylwyth ei dŷ ei hun.

37 °Yr hwn sydd yn caru tad neu fam yn fwy na myfi, nid yw deilwng o honof fi: a'r neb sydd yn caru mab neu ferch yn fwy na myfi, nid yw deilwng o honof fi.

38 ^pA'r hwn nid yw yn cymmeryd ei groes, ac yn canlyn ar fy ol i, nid yw deilwng o honof fi.

39 ^qY neb sydd yn cael ei einioes,

Anno
DOMINI
31.

• pen. 2. 13.
a 4. 12.
a 12. 15.
Act. 8. 1.
a 9. 25.
a 14. 6.
• Luc 6. 40.
Ioan 13. 16.
a 15. 20.

• pen. 12. 24.
Marc 3. 22.
Luc 11. 15.
Ioan 8. 43.
• Gr. Beelzebub.

• Marc 4. 22.
Luc 8. 17.
a 12. 2.

• Luc 12. 4.

• 1 Sam. 14.
45.
2 Sam. 14.
11.
Luc 21. 18.
Act. 27. 34.

• Luc 12. 8.
Rhuf 10. 9.
10. •
• Dat. 3. 5.

• Marc 8. 38.
Luc 9. 26.
2 Tim. 2.
12.

• Luc 12. 49,
51.

• Mic. 7. 6.

• Ps. 41. 9.
a 55. 13.
Mic. 7. 6.
Ioan 13. 18.
• Luc 14. 26.

• pen. 16. 24.
Marc 8. 34.
Luc 9. 23.
a 14. 27.
• Luc 17. 33.
Ioan 12. 25.

Anno
DOMINI
31.

pen. 18. 5.
Luc 10. 16.
Ioan 13. 20.
Gal. 4. 14.

* 1 Bren. 17.
10. a 18. 4
2 Bren. 4. 8.

* pen. 18. 5.
6. a 25. 40.
Marc 9. 41.
Heb. 6. 10.

* Luc 7. 18.

b Es. 29. 18.
a 35. 5, 6.

c Es. 61. 1.
Luc 4. 18.

d 1 Cor. 1.
23.
Gal. 5. 11.
* Luc 7. 24.

a'i cyll: a'r neb a gollo ei einioes o'm plegid i, a'i caiff hi.

40 ¶ Y neb sydd yn eich derbyn chwi, sydd yn fy nerbyn i; a'r neb sydd yn fy nerbyn i, sydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.

41 Y neb sydd yn derbyn prophwyd yn enw prophwyd, a dderbyn wobr prophwyd; a'r neb sydd yn derbyn un cyfiawn yn enw un cyfiawn, a dderbyn wobr un cyfiawn.

42 A phwy bynnag a roddo i'w yfed i un o'r rhai bychain hyn, phiolaidd o ddufr oer yn unig yn enw disgybl, yn wir meddaf i chwi, Ni chyll efe ei wobr.

PENNOD XI.

2 Ioan yn anfon ei ddisgyblion at Grist. 7 Tystiolaeth Crist am Ioan. 18 Tyb y bobl am Ioan, a Christ. 20 Crist yn dannod annolchgarwch a ddedifeiruch Chorazin, Bethsaida, a Capernaum: 25 a chan foliannu doethineb ei Dad, yn egluro yr efengyl i'r rhai bychain; 28 yn gahw atto y rhai sydd yn teimlo baich eu pechodau.

ABU, pan orphenodd yr Iesu orchymyn i'w ddeuddeg disgybl, efe a aeth oddi yno i ddysgu ac i bregethu yn eu dinasoedd hwy.

2 A Ioan, pan glybu yn y carchar weithredoedd Crist, wedi danfon dau o'i ddisgyblion,

3 A ddywedodd wrtho, Ai tydi yw yr hwn sydd yn dyfod, ai un arall yr ydym yn ei ddisgwyl?

4 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, a mynegwch i Ioan y pethau a glywch ac a welwch:

5 Y mae y deillion yn gweled eilwaith, a'r cloffion yn rhodio, a'r cleffion gwahanol wedi eu glanhau, a'r byddariaid yn clywed; y mae y meirw yn cyfodi, a'r clodion yn cael pregethu yr efengyl iddynt.

6 A dedwydd yw yr hwn ni d'rwystrir ynof fi.

7 ¶ Ac a hwy yn myned ymaith, yr Iesu a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Pa beth yr aethoch allan i'r anialwch i edrych am dano? ai corsen yn ysgwyd gan wynt?

8 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? ai dyn wedi ei wisgo â dillad esmwyth? wele, y rhai sydd yn gwisgo dillad esmwyth, mewn tai brenhinoedd y maent.

9 Eithr pa beth yr aethoch allan i'w weled? ai prophwyd? i'e, meddaf i chwi, a mwy na phrophwyd:

10 Canys hwn ydyw efe am yr hwn yr ysgrifenyddyd, Wele, yr ydyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd o'th flaen.

11 Yn wir meddaf i chwi, Ym mhllith plant gwagedd, ni chododd neb mwy nag Ioan Fedyddiwr: er hynny yr hwn sydd leiaf yn nheyrnas nefoedd, sydd fwy nag ef.

12 Ac o ddyddiau Ioan Fedyddiwr hyd yn awr, yr ydys yn treisio teyrnas nefoedd, a threiswyr sydd yn ei chipio hi.

13 Canys yr holl brophwydi a'r gyfraith a brophwydasant hyd Ioan.

14 Ac os ewyllysiwch ei dderbyn, efe yw Eilias, yr hwn oedd ar ddyfod.

15 Y neb sydd ganddo glustiau i wrandaw, gwrandawed.

16 ¶ Eithr i ba beth y cyffelybaf fi y genhedlaeth hon? Cyffelyb yw i blant yn eistedd yn y marchnad-oedd, ac yn llefain wrth eu cyfeillion,

17 Ac yn dywedyd, Canasom bibell i chwi, ac ni ddawnsiasoch; canasom alarnad i chwi, ac ni chwynfanasoch.

18 Canys daeth Ioan heb na bwytta nac yfed; ac meddant, Y mae cythraul ganddo.

19 Daeth Mab y dyn yn bwytta ac yn yfed; ac meddant, Wele ddyn glwth, ac yfwr gwin, cyfaill publicanod a phechaduriaid. A doethineb a gyfiawnhawyd gan ei phlant ei hun.

20 ¶ Yna y dechreuodd efe edliw i'r dinasoedd yn y rhai y gwnaethid y rhan fwyaf o'i weithredoedd nerthol ef, am nad edifarhasent:

21 Gwae di, Chorazin! gwae di, Bethsaida! canys pe gwnaethid yn Tyrus a Sidon y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd ynoch chwi, hwy a edifarhasent er ys talm mewn sachlian a lludw.

22 Eithr meddaf i chwi, Es-mwythach fydd i Tyrus a Sidon yn nydd y farn, nag i chwi.

23 A thydi, Capernaum, yr hon a ddyrchafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr hyd yn uffern: canys pe gwnaethid yn Sodom y gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd ynot ti, hi a fuasai yn aros hyd heddyw.

24 Eithr yr ydyf yn dywedyd i chwi, Y bydd esmwythach i dir Sodom yn nydd y farn, nag i ti.

Anno
DOMINI
31.

f Mal. 3. 1.
Marc 1. 2.
Luc 7. 27.

g Luc 16. 16.

h Mal. 4. 5.
pen. 17. 12.
Luc 1. 17.

i pen. 13. 9.
Luc 8. 8.
Dat. 2. 7.
11. 17. 20.
a 3. 6. 13.
22.
k Luc 7. 31.

l Luc 10. 13.

m pen. 10.
15.

Anno
DOMINI
31.n Luc 10. 21.
o Edrych
Ps. 8. 2.
1 Cor. 1. 27.
a 2. 8.

25 ¶ⁿ Yr amser hwnnw yr atebodd yr Iesu, ac y dywedodd, I ti yr ydwyf yn diolch, O Dad, Arglwydd nef a daear, am i ti °guddio y pethau hyn rhag y doethion a'r rhai deallus, a'u datguddio o honot i rai bychain :

26 Iê, O Dad; canys felly y rhyngodd bodd i ti.

27 ^p Pob peth a roddwyd i mi gan fy Nhaf : ac nid edwyn neb y Mab ond y Tad; °ac nid edwyn neb y Tad ond y Mab, a'r hwn yr ewyllysio y Mab ei ddatguddio iddo.

28 ¶ Deuwch attaf fi bawb a'r y sydd yn flinderog ac yn llwythog, a mi a esmwythâf arnoch.

29 Cymmerwch fy iau arnoch, a dysgwch gennyf; canys addfwyn ydwyf, a °gostyngedig o galon : °a chwi a gewch orphwysdra i'ch eneidiau :

30 °Canys fy iau sydd esmwyth, a'm baich sydd ysgafn.

PENNOD XII.

1 *Orist yn ceryddu dallineb y Phariseaid, o ran torri y Sabbath; 3 trwy ysgrythyrau, 10 trwy reswm, 13 a thwy rufeddod; 22 yn iachâu y dyn cythreulig, mud, a dall. 31 Ni faddewir byth gabled ym erbyn yr Yspryd Glân. 36 Y rhoddir cyfrif am eiriau segur. 38 Y mae yn ceryddu yr anffyddloniaid a geisient arwydd; 49 ac yn dangos pwy yno ei frwad, a'i chwaer, a'i fam.*

YR amser hwnnw °yr aeth yr Iesu ar y dydd Sabbath trwy yr ffd: ac yr oedd chwant bwyd ar ei ddisgyblion, a hwy a ddechreuasant dynnu tywys, a bwytta.

2 A phan welodd y Phariseaid, hwy a ddywedasant wrtho, Wele, y mae dy ddisgyblion yn gwneuthur yr hyn nid yw °rydd ei wneuthur ar y Sabbath.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllenasoch °pa beth a wnaeth Dafydd, pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai oedd gyd âg ef?

4 Pa fodd yr aeth efe i mewn i dŷ Dduw, ac y bwyttaodd °e y bara gosod, yr hwn nid oedd rydd iddo ei fwytta, nac i'r rhai oedd gyd âg ef, °ond yn unig i'r offeiriaid?

5 Neu oni ddarllenasoch yn y °gyfraith, fod yr offeiriaid ar y Sabbathau yn y deml yn halogi y Sabbath, a'u bod yn ddigerydd?

6 Eithr yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod yma °un mwy na'r deml.

7 Ond pe gwybasech beth yw hyn, °Trugaredd a ewyllsiaf, ac

nid aberth, ni farnasech chwi yn erbyn y rhai diniwed.

8 Canys Arglwydd ar y Sabbath hefyd yw Mab y dyn.

9 ^h Ac wedi iddo ymadael oddi yno, efe a aeth i'w synagog hwynt.

10 ¶ Ac wele, yr oedd dyn a chanddo law wedi gwywo. A hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, °Ai °rhydd iachâu ar y Sabbathau? fel y gallent achwyn arno.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ddyn o honoch fydd a chanddo un ddafad, ac °o syrth honno mewn pwll ar y dydd Sabbath, nid ymeiffi ynddi, a'i chodi allan?

12 Pa faint gwell gan hynny ydyw dyn na dafad? Felly °rhydd yw gwneuthur yn dda ar y Sabbathau.

13 Yna y dywedodd efe wrth y dyn, Estyn dy law. Ac efe a'i hestynodd; a hi a wnaed yn iach, fel y llall.

14 ¶ Yna yr aeth °y Phariseaid allan, ac a °ymgynghorasant yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

15 A'r Iesu gan wybod, °a giliodd oddi yno; °a thorfeidd lawer a'i canlynasant ef, ac efe a'u hiach-aodd hwynt oll;

16 Ac °a orchymynodd iddynt, na °wnaent ef yn gyhoedd :

17 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedasad trwy Esaias y prophwyd, gan ddywedyd,

18 ^p Wele fy ngwasanaethwr, yr hwn a ddewisais; fy anwylyd, °yn yr hwn y mae fy enaid yn fodd-lawn: gosodaf fy yspryd arno, ac efe a draetha farn i'r Cenhedloedd.

19 Nid ymryson efe, ac ni lefain; ac ni chlyw neb ei lais ef yn yr heolydd.

20 Corsen ysig nis tyrr, a llin yn mygu nis diffydd, hyd oni ddygo efe allan farn i fuddugoliaeth.

21 Ac yn ei enw ef y gobeithia y Cenhedloedd.

22 ¶ Yna y dygwyd atto un cythreulig, dall a mud: ac efe a'i hiach-aodd ef, fel y llefarodd ac y gwelodd y dall a mud.

23 A'r holl dorfeydd a synnasant, ac a ddywedasant, Ai hwn yw mab Dafydd?

24 °Eithr pan glybu y Phariseaid, hwy a ddywedasant, Nid yw hwn yn bwrw allan gythreuliaid, ond trwy °Beelzebub pennaeth y cythreuliaid.

25 A'r Iesu yn gwybod eu medd-

Anno
DOMINI
31.h Marc 3. 1.
Luc 6. 6.1 Luc 13. 14.
a 14. 3.
Ioan 9. 16.
4 cyfreith-lawn.k Ex. 23. 4.
Deut. 22. 4.

5 cyfreith-lawn.

1 Marc 3. 6.
Ioan 5. 18.
a 10. 39.
a 11. 53.6 Neu, gym-
merasant
gynghor.
m Edrych
pen. 10. 23.
n pen. 19. 2.o pen. 9. 30.
7 chyhodd-
ent ef.

P Es. 42. 1.

q pen. 3. 17.
a 17. 5.r pen 9. 32.
Marc 3. 11.
Luc 11. 14.s pen. 9. 34.
Marc 3. 22.
Luc 11. 15.8 Gr. Beel-
zebub: felly
ad. 27.

Anno
DOMINI
31.

yliau, a ddywedodd wrthynt, Pob teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfneddidd; a phob dinas neu dŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni saif.

26 Ac os Satan a fwrw allan Satan, efe a ymrannodd yn ei erbyn ei hun: pa wedd gan hynny y saif ei deyrnas ef?

27 Ac os trwy Beelzebub yr ydwyf fi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr arnoch chwi.

28 Eithr os ydwyf fi yn bwrw allan gythreuliaid trwy Ysryd Duw, yna y daeth teyrnas Dduw atoch.

29 Neu, ^apa fodd y dichon neb fyned i mewn i dŷ un cadarn, a llwyr-yspeilio ei ddodrefn ef, oddi eithr iddo yn gyntaf rwy mo y cadarn? ac yna yr yspeilia efe ei dŷ ef.

30 Y neb nid yw gyd â mi, sydd yn fy erbyn; a'r neb nid yw yn casglu gyd â mi, sydd yn gwasgaru.

31 ¶ Am hynny y dywedaf wrthy chwi, ^uPob pechod a chabled a faddeuir i ddynion: ond cabled yn erbyn yr Ysryd Glân ni faddeuir i ddynion.

32 A phwy bynnag a ddywedo air yn erbyn Mab y dyn, ^xfe a faddeuir iddo: ond pwy bynnag a ddywedo yn erbyn yr Ysryd Glân, nis maddeuir iddo, nac yn y byd hwn, nac yn y byd a ddaw.

33 Naill ai gwnewch y pren yn dda, ^ya'i ffrwyth yn dda; ai gwnewch y pren yn ddrwg, a'i ffrwyth yn ddrwg: canys y pren a adwaenir wrth ei ffrwyth.

34 ^zO eppil gwiberod, pa wedd y gellwch lefaru pethau da, a chwi yn ddrwg? ^acanys o helaethrwydd y galon y llefar y genau.

35 Y dyn da, o drysor da y galon, a ddwg allan bethau da: a'r dyn drwg, o'r trysor drwg, a ddwg allan bethau drwg.

36 Eithr yr ydwyf yn dywedyd wrthy ch, Mai am bob gair segur a ddywedo dynion, y rhoddant hwy gyfrif yn nydd y farn.

37 Canys wrth dy eiriau y' th gyf-iawnhêir, ac wrth dy eiriau y' th gondeinnir.

38 ¶ ^bYna yr atebodd rhai o'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a chwen-nychem weled arwydd gennyf.

39 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Cenhedlaeth ddrwg a ^cgodinebus sydd yn ceisio arwydd; ac arwydd nis rhoddid iddi, ond arwydd y prophwyd Jonas:

40 ^dCanys fel y bu Jonas dridiau a thair nos ym mol y morfil, felly y bydd Mab y dyn dridiau a thair nos y'nghalon y ddaear.

41 ^eGwŷr Ninefe a gyfodant yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i ^fcondemnant hi; am iddynt hwy ^gedifarhau wrth bregeth Jonas: ac wele fwy na Jonas yma.

42 ^hBrenhines y dehau a gyfyd yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i ⁱcondemnia hi; am iddi hi ddyfod o eithafoedd y ddaear i glywed deithineb Solomon: ac wele fwy na Solomon yma.

43 ⁱA phan êl yr yspryd aflan allan o ddyn, ^kefe a rodia ar hyd lleoedd sychion, gan geisio gor-phwysdra, ac nid yw yn ei gael.

44 Yna medd efe, Mi a ddychwelaf i'm tŷ o'r lle y deuthum allan. Ac wedi y delo, y mae yn ei gael yn wag, wedi ei ysgubo a'i drwsio.

45 Yna y mae efe yn myned, ac yn cymmeryd gyd âg ef ei hun saith yspryd eraill gwaeth nag ef ei hun; ac wedi iddynt fyned i mewn, hwy a gyfanneddant yno: ^lac y mae diwedd y dyn hwnnw yn waeth na'i ddechreuad. Felly y bydd hefyd i'r genhedlaeth ddrwg hon.

46 ¶ Tra yr ydoedd efe yn llefaru wrth y torfeydd, ^mwele, ei fam a'i ⁿfrodyr oedd yn sefyll allan, yn ceisio ymddiddan âg ef.

47 A dywedodd un wrtho, Wele, y mae dy fam di a' th frodyr yn sefyll allan, yn ceisio ymddiddan â thi.

48 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrth yr hwn a ddywedasai wrtho, Pwy yw fy mam i? a phwy yw fy mrodyr i?

49 Ac efe a estynodd ei law tu ag at ei ddisgyblion, ac a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i:

50 Canys ^opwŷ bynnag a wna ewyllys fy Nhadr yr hwn sydd yn y nefoedd, efe yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam.

PENNOD XIII.

3 Dammeg yr hauwr a'r had; 18 a'i dehongliad. 24 Dammeg yr efraw, 31 yr had mws-tard, 33 y surdoes, 44 y trysor cuddiedig, 45 y perl, 47 a'r rhwyd. 53 Y modd y dirmygir Crist gan ei wladwyr ei hun.

Anno
DOMINI
31.

o Es. 57. 3.

d Jonah 1. 17.

o Luc 11. 32.

f Jer. 3. 11.
Ezec. 16. 51.
Rhuf. 2. 27.
s Jonah 3. 5.h 1 Bren. 10. 1.
2 Chron. 9. 1.
Luc 11. 31.

i Luc 11. 24.

k Job 1. 7.
1 Petr 5. 8.l Heb. 6. 4.
a 10. 20.
2 Petr 2. 20.m Marc 3. 31.
Luc 8. 19, 20.n pen. 13. 55.
Marc 6. 3.
Ioan 2. 12.
a 7. 3.
Act. 1. 14.
1 Cor. 9. 6.
Gal. 1. 19.o Edrych
Ioan 15. 14.
Gal. 5. 6.
a 6. 15.
Col. 3. 11.a Es. 49. 24.
Luc 11. 22.u Marc 3. 28.
Luc 12. 10.
Heb. 6. 4.
a 10. 26, 29.
1 Ioan 5. 16.

x 1 Tim. 1. 13.

y pen. 7. 17.
Luc 6. 43, 44.z pen. 3. 7.
a 23. 33.

a Luc 6. 45.

b pen. 16. 1.
Marc 3. 11.
Luc 11. 16, 29.
1 Cor. 1. 22.

Anno
DOMINI
31.

a Marc 4. 1.

b Luc 5. 3.

2 i long.

c Luc 8. 5.

d pen. 11. 15.

e pen. 16. 17.
Marc 4. 11.
1 Cor. 2. 10.
1 Ioan 2.
27.f pen. 25. 29.
Marc 4. 25.
Luc 8. 18.
a 19. 26.g Es. 6. 9.
Ezec. 12. 2.
Marc 4. 12.
Luc 8. 10.
Ioan 12. 40.
Act. 28. 26.
Rhuf. 11. 8.

h Heb. 5. 11.

Y DYDD hwnnw yr aeth yr Iesu allan o'r tŷ, ^aac yr eisteddodd wrth làn y môr.

2 A thorfeidd lawer a ymgynnullasant atto ef, fel ^byr aeth efe ²i'r llong, ac yr eisteddodd: a'r holl dyrfa a safodd ar y làn.

3 Ac efe a lefarodd wrthynt lawer o bethau trwy ddamhegion, gan ddywedyd, ^cWele, yr hauwr a aeth allan i hau.

4 Ac fel yr oedd efe yn hau, peth a syrthiodd ar *fin* y ffordd; a'r adar a ddaethant, ac a'i difasant.

5 Peth arall a syrthiodd ar greig-leoedd, lle ni chawsant fawr ddaear: ac yn y man yr eginasant, gan nad oedd iddynt ddyfnder daear:

6 Ac wedi codi yr haul, y poethasant; ac am nad oedd ganddynt wreiddyn, hwy a wywasant.

7 A pheth arall a syrthiodd ym mhlith y drain; a'r drain a godasant, ac a'u tagasant hwy.

8 Peth arall hefyd a syrthiodd mewn tir da, ac a ddygasant ffrwyth, peth ar ei ganfed, arall ar ei driugeinfed, arall ar ei ddegfed ar hugain.

9 ^dY neb sydd ganddo glustiau i wrandaw, gwrandawed.

10 A daeth y disgyblion, ac a ddywedasant wrtho, Paham yr wyt ti yn llefaru wrthynt trwy ddamhegion?

11 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Am ^eroddi i chwi wybod dirgelion teyrnas nefoedd, ac ni roddwyd iddynt hwy.

12 ^fOblegid pwy bynnag sydd ganddo, i hwnnw y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd: eithr pwy bynnag nid oes ganddo, oddi arno ef y dygir, ie, yr hyn sydd ganddo.

13 Am hynny yr ydwyf yn llefaru wrthynt hwy ar ddamhegion: canys a hwy yn gweled, nid ydynt yn gweled; ac yn clywed, nid ydynt yn clywed, nac yn deall.

14 Ac ynddynt hwy y cyflawnir prophwydoliaeth Esaias, yr hon sydd yn dywedyd, ^gGan glywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch;

15 Canys brasawyd calon y bobl hyn, a hwy a glywsant â'u ^hclustiau yn drwm, ac a gauasant eu llygaid; rhag canfod â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r

galon, a throï, ac i mi eu hiachâu hwynt.

16 Eithr ⁱdedwydd yw eich llygaid chwi, am eu bod yn gweled; a'ch clustiau, am eu bod yn clywed:

17 Oblegid yn wir y dywedaf i chwi, ^kchwennychu o lawer o brophwydi a rhai cyfiawn weled *y pethau* a welwch chwi, ac nis gwelasant; a chlywed *yr hyn* a glywch chwi, ac nis clywsant.

18 ¶ ^lGwrandêwch chwithau gan hynny ddammeg yr hauwr.

19 Pan glywo neb air ^my deyrnas, ac heb *ei* ddeall, y mae y drwg yn dyfod, ac yn cipio yr hyn a hauwyd yn ei galon ef. Dyma yr hwn a hauwyd ar *fin* y ffordd.

20 A'r hwn a hauwyd ar y creig-leoedd, yw yr hwn sydd yn gwrandaw y gair, ac yn ebrwydd ⁿtrwy lawenydd yn ei dderbyn;

21 Ond nid oes ganddo wreiddyn ynddo ei hun, eithr dros amser y mae: a phan ddelo gorthymder neu erlid oblegid y gair, yn y fan ^oefe a rwystrir.

22 ^pA'r hwn a hauwyd ^qym mhlith y drain, yw yr hwn sydd yn gwrandaw y gair; ac y mae gofal y byd hwn, a thwyll cyfoeth, yn tagu y gair, ac y mae yn myned yn ddiffwrth.

23 Ond yr hwn a hauwyd yn y tir da, yw yr hwn sydd yn gwrandaw y gair, ac yn *ei* ddeall; *sef* yr hwn sydd yn ffrwytho, ac yn dwyn peth ei ganfed, arall ei driugeinfed, arall ei ddegfed ar hugain.

24 ¶ Dammeg arall a osododd efe iddynt, gan ddywedyd, Teyrnas nefoedd sydd gyffelyb i ddyn a hauodd had da yn ei faes:

25 A thra yr oedd y dynion yn cysgu, daeth ei elyn ef, ac a hauodd efrau ym mhlith y gwenith, ac a aeth ymaith.

26 Ac wedi i'r eginyn dyfu, a dwyn ffrwyth, yna yr ymddangosodd yr efrau hefyd.

27 A gweision gwr y tŷ a ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, Arglwydd, oni huaist di had da yn dy faes? o ba le gan hyuny y mae yr efrau ynddo?

28 Yntau a ddywedodd wrthynt, Y gelyn *ddyn* a wnaeth hyn. A'r gweision a ddywedasant wrtho, A fynni di gan hynny i ni fyned a'u casglu hwynt?

29 Ac efe a ddywedodd, Na fyn-

Anno
DOMINI
31.i pen. 16. 17.
Luc 10. 23.
24.
Ioan 20. 29.k 1 Petr. 1.
10.l Marc 4. 14.
Luc 8. 11.

m pen. 4. 23.

n Es. 58. 2.
Ioan 5. 35.

o pen. 11. 6.

p pen. 19. 23.
Marc 10.
23.
Luc 18. 24.
1 Tim. 6. 9.
q Jer. 4. 3.

Anno
DOMINI
31.

naf; rhag i chwi, wrth gasglu yr efrau, ddiwreiddio y gwenith gyd â hwynt.

30 Gadêwch i'r ddau gyd-dyfu hyd y cynhauaf: ac yn amser y cynhauaf y dywedaf wrth y medelwyr, Cesglwch yn gyntaf yr efrau, a rhwymwch hwynt yn ysgubau i'w llwyr-losgi; ond ^ccesglwch y gwenith i'm hysgubor.

r pen. 3. 12.

^s Marc 4. 30.
Luc 13. 19.

31 ¶ Dammeg arall a osododd efe iddynt, gan ddywedyd, ^aCyffelyb yw teyrnas nefoedd i ronyn o had mustard, yr hwn a gymmerodd dyn, ac a'i hauodd yn ei faes:

32 Yr hwn yn wir sydd leiaf o'r holl hadau; ond wedi iddo dyfu, mwyaf un o'r llysiau ydyw, ac y mae efe yn myned yn bren; fel y mae adar y nef yn dyfod, ac yn nythu yn ei gangau ef.

^s Luc 13. 21.

33 ¶ Dammeg arall a lefarodd efe wrthynt; Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i surdoes, yr hwn a gymmerodd gwraig, ac a'i cuddiodd mewn tri pheccaid o flawd, hyd oni surodd y cwbl.

^a Marc 4. 33, 34.

34 ^uHyn oll a lefarodd yr Iesu trwy ddamhegion wrth y torfeydd; ac heb ddammeg ni lefarodd efe wrthynt;

35 Fel y cyflawnid yr hyn a ddywedwyd trwy y prophwyd, gan ddywedyd, ^xAgoraf fy ngenau mewn damhegion; mynegaf bethau cuddiedig er pan seiliwyd y byd.

^x Ps. 78. 2.

36 ¶ Yna yr anfonodd yr Iesu y torfeydd ymaith, ac yr aeth i'r tŷ: a'i ddisgyblion a ddaethant atto, gan ddywedyd, Eglura i ni ddammeg efrau y maes.

37 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr hwn sydd yn hau yr had da, yw Mab y dyn;

38 A'r maes yw y byd; a'r had da, hwynt-hwy yw plant y deyrnas; a'r efrau yw ^yplant y drwg;

^y Gen. 3. 13.
Ioan 8. 44.
Act. 13. 10.
1 Ioan 3. 8.
^s Joel 3. 13.
Dat. 14. 15.

39 A'r gelyn yr hwn a'u hauodd hwynt, yw diafol; ^aa'r cynhauaf yw diwedd y byd; a'r medelwyr yw yr angelion.

40 Megis gan hynny y cynhullir yr efrau, ac a'u llwyr-losgir yn tân; felly y bydd yn niwedd y byd hwn.

^a pen. 24. 31.

41 ^aMab y dyn a ddenfyn ei angelion, a hwy a gynhullant allan o'i deyrnas ef yr holl dramgwyddiadau, a'r rhai a wnant anwiredd;

42 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân: ^byno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

^b pen. 8. 12.

43 ^cYna y llewyrcha y rhai cyf-iawn fel yr haul, yn nheyrnas eu Tad. ^dYr hwn sydd ganddo glustiau i wrandaw, gwrandawed.

44 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i drysor wedi ei guddio mewn maes; yr hwn wedi i ddyn ei gaffael, a'i cuddiodd, ac o lawenydd am dano, sydd yn myned ymaith, ^eac yn gwerthu yr hyn oll a fedd, ac ^fyn prynu y maes hwnnw.

Anno
DOMINI
31.

^c Dan. 12. 3.
^d 1 Cor. 15. 42.
^e ad. 9.

45 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i farchnattâwr, yn ceisio perlau teg:

46 Yr hwn wedi iddo gaffael un perl gwerthfawr, a aeth, ^gac a werthodd gymmaint oll ag a feddai, ac a'i prynodd ef.

^e Phil. 3. 7.
^f Es. 55. 1.
Dat. 3. 18.

47 ¶ Drachefn, cyffelyb yw teyrnas nefoedd i rwyd a fwriwyd yn y môr, ac ^ha gasglodd o bob rhyw beth:

^h pen. 22. 10.

48 Yr hon, wedi ei llenwi, a ddygasant i'r lân, ac a eisteddasant, ac a gasglasant y rhai da mewn llestri, ac a fwriasant allan y rhai drwg.

49 Felly y bydd yn niwedd y byd: yr angelion a ânt allan, ac ⁱa ddidolant y rhai drwg o blith y rhai cyfiawn,

ⁱ pen. 25. 32.

50 Ac a'u bwriant hwy i'r ffwrn dân: ^jyno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

^j ad. 42.

51 Iesu a ddywedodd wrthynt, A ddarfu i chwi ddeall hyn oll? Hwythau a ddywedasant wrtho, Do, Arglwydd.

52 A dywedodd yntau wrthynt, Am hynny pob ysgrifenydd wedi ei ddysgu i deyrnas nefoedd, sydd debyg i ddyn o berchen tŷ, yr hwn sydd yn dwyn allan o'i drysor ^kbethau newydd a hen.

^k Can. 7. 13.

53 ¶ A bu, wedi i'r Iesu orphen y damhegion hyn, efe a ymadawodd oddi yno.

54 ^lAc efe a ddaeth i'w wlad ei hun, ac a'u dysgodd hwynt yn eu synagog; fel y synnodd arnynt, ac y dywedasant, O ba le y daeth y doethineb hwn a'r gweithredoedd nerthol i'r ^mdyn hwn?

^l pen. 2. 23.
Marc 6. 1.
Luc 4. 16, 23.

55 ⁿOnid hwn yw mab y saer? onid Mair y gelwir ei fam ef? a Iago, a Joses, a Simon, a Judas, ⁿei frodyr ef?

ⁿ Marc 6. 3.
Ioan 6. 42.

56 Ac onid yw ei chwiorydd ef oll gyd â ni? o ba le gan hynny y mae gan hwn y pethau hyn oll?

ⁿ pen. 12. 46.

57 A hwy ^oa rwystrwyd ynddo ef.

^o pen. 11. 6.

Anno
DOMINI
31.P Marc 6. 4.
Luc 4. 24.
Ioan 4. 44.
q Marc 6.
5, 6.

A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,
Nid yw prophwyd heb anrhydd-
edd, ond yn ei wlad ei hun, ac
yn ei dŷ ei hun.

58 Ac ^ani wnaeth efe nemmawr o
weithredoedd nerthol yno, oblegid
eu hanghrediniaeth hwynt.

PENNOD XIV.

1 Tyb Herod am Grist, 3 Carchariad Ioan,
a'i dihenydd. 13 Yr Iesu yn ymadaw i le
anial: 15 lle y mae efe yn porthi pŵm mil
o bobl â phŵm torth ac â dau bysgodyn: 22
yn rhodio ar y môr at ei ddisgyblion: 34 ac
wedi tirio yn Gennesaret, yn iacháu y cleif-
ion a guffyrrdai âg ymyl ei wisg ef.

Y PRYD hwnnw y clybu ^aHerod
y tetrarch sôn am yr Iesu;

2 Ac efe a ddywedodd wrth ei
weision, Hwn yw Ioan Fedyddiwr:
efe a gyfododd o feirw; ac am
hynny y mae nerthoedd yn gweith-
io ynddo ef.

3 [†] Canys Herod a ddaliasai
Ioan, ac a'i rhwymasai, ac a'i dod-
asai yngharchar, oblegid Herod-
ias, gwraig Phylip ei frawd ef.

4 Canys Ioan a ddywedodd wrtho,
^cNid ²cyfreithlawn i ti ei chael hi.

5 Ac efe yn ewyllysio ei roddi
ef i farwolaeth, a ofnodd y dyrfa;
^dcanys hwy a'i cymmerent ef megis
prophwyd.

6 Eithr pan gadwyd dydd gened-
igaeth Herod, y dawnsiodd merch
Herodias ³ger eu bron hwy, ac a
ryngodd fodd Herod.

7 O ba herwydd efe a addawodd,
trwy lw, roddi iddi beth bynnag a
ofynai.

8 A hithau, wedi ei rhag-ddysgu
gan ei mam, a ddywedodd, Dyro i
mi yma ben Ioan Fedyddiwr mewn
dysgl.

9 A'r brenhin a fu drist ganddo:
eithr o herwydd y llw, a'r rhai a
eisteddant gyd âg ef wrth y ford,
efe a orchymynodd ei roi ef iddi.

10 Ac efe a anfonodd, ac a dor-
rodd ben Ioan yn y carchar.

11 A dygpywyd ei ben ef mewn
dysgl, ac a'i rhoddwyd i'r llanges:
a hi a'i dug ef i'w mam.

12 A'i ddisgyblion ef a ddaethant,
ac a gymmerasant ei gorph ef, ac
a'i claddasant; ac a aethant, ac a
fynegasant i'r Iesu.

13 [†] A phan glybu yr Iesu, efe
a ymadawodd oddi yno mewn llong
i anghyfanneddle o'r neilldu: ac
wedi clywed o'r torfeydd, hwy a'i
canlynasant ef ar draed allan o'r
dinasoedd.

14 A'r Iesu a aeth allan, ac a wel-
odd ⁴dyrfa fawr, ac ⁴a dosturiodd
wrthynt; ac efe a iachaodd eu cleif-
ion hwynt.

15 [†] Ac wedi ei myned hi yn
hwyr, daeth ei ddisgyblion atto,
gan ddywedyd, Y lle sydd anghyf-
annedd, a'r awr a aeth weithian
heibio: gollwng y dyrfa ymaith, fel
yr elont i'r pentrefi, ac y prynont
iddynt fwyd.

16 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt,
Nid rhaid iddynt fyned ymaith:
rhoddwch chwi iddynt beth i'w
fwytta.

17 A hwy a ddywedasant wrtho,
Nid oes gennym ni yma ond pŵm
torth, a dau bysgodyn.

18 Ac efe a ddywedodd, Dygwch
hwynt yma i mi.

19 Ac wedi gorchymyn i'r torf-
eydd eistedd ar y gwelltglas, a
chymmeryd y pŵm torth a'r ddau
bysgodyn, efe a edrychodd i fynu
tu a'r nef, ac ^ha fendithiodd, ac
a dorrodd; ac a roddes y torthau
i'r disgyblion, a'r disgyblion i'r
torfeydd.

20 A hwynt oll a fwyttasant, ac
a gawsant eu digon: ac a godas-
ant o'r briw-fwyd oedd yngweddill,
ddeuddeg basgedaid yn llawn.

21 A'r rhai a fwyttasant oedd
ynghylch pŵm mil o wŷr, heb law
gwragedd a phlant.

22 [†] Ac yn y fan y gyrrodd yr
Iesu ei ddisgyblion i fyned i'r llong,
ac i fyned i'r làn arall o'i flaen ef,
tra fyddai efe yn gollwng y torf-
eydd ymaith.

23 ¹Ac wedi iddo ollwng y torf-
eydd ymaith, efe a esgynodd i'r
mynydd wrtho ei hun, i weddio:
^kac wedi ei hwyrhau hi, yr oedd
efe yno yn unig.

24 A'r llong oedd weithian yng
nghanol y môr, yn drallodus gan
donnau: canys gwynt gwrthwyn-
ebus ydoedd.

25 Ac yn y bedwaredd wylfa o'r
nos yr aeth yr Iesu attynt, gan
rodio ar y môr.

26 A phan welodd y disgyblion ef
yn rhodio ar y môr, dychrynasant,
gan ddywedyd, Drychiolaeth ydyw.
A hwy a waeddasant rhag ofn.

27 Ac yn y man y llefarodd yr
Iesu wrthynt, gan ddywedyd, Cym-
merwch gysur: myfi ydyw; nac
ofnwch.

28 A Phetr a'i hattebodd, ac a

Anno
DOMINI
32.⁴ bobl lawer.^f pen. 9. 36.⁵ Marc 6. 35.
Luc 9. 12.
Ioan 6. 5.^h pen. 15. 36.¹ Marc 6. 46.^k Ioan 6. 16.Dechreu
A. D. 32.
a Marc 6. 14.
Luc 9. 7.A. D. 30.
b Luc 3. 19,
20.^c Lef. 18. 16.
a 20. 21.
2 rhydd.^d pen. 21. 26.
Luc 20. 6.⁵ Gr. yn y
canol.A. D. 32.
a pen. 12. 15.
Marc 6. 32.
Luc 9. 10.

Anno
DOMINI
32.

ddywedodd, O Arglwydd, os tydi yw, arch i mi ddyfod attat ar y dyfroedd.

29 Ac efe a ddywedodd, Tyred. Ac wedi i Petr ddisgyn o'r llong, efe a rodiodd ar y dyfroedd, i ddyfod at yr Iesu.

30 Ond pan welodd efe y gwynt yn gryf, efe a ofnodd: a phan ddechreuodd suddo, efe a lefodd, gan ddywedyd, Arglwydd, cadw fi.

31 Ac yn y man yr estynodd yr Iesu ei law, ac a ymaflodd ynddo ef, ac a ddywedodd wrtho, Tydi o ychydig ffydd, pahan y petrusaist?

32 A phan aethant hwy i mewn i'r llong, peidiodd y gwynt.

33 A daeth y rhai oedd yn y llong, ac a'i haddolasant ef, gan ddywed- yd, Yn wir Mab Duw ydwyti.

34 ¶¹Ac wedi iddynt fyned tros- odd, hwy a ddaethant i dir Gen- nesaret.

35 A phan adnabu gwŷr y fan honno ef, hwy a anfonasant i'r holl wlad honno o amgylch, ac a ddyg- asant atto y rhai oll oedd mewn anhwyli;

36 Ac a attolygasant iddo gael cyflwrdd yn unig âg ymyl ei wisg ef: a^m chynnifer ag a gyffyrddodd, a iachâwyd.

PENNOD XV.

3 Crist yn argyhoeddi yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid am dorri gorchymynion Duw trwy eu traddodiadau eu hunain: 11 yn dysgu nad yw y peth sydd yn myned i mewn i'r genau yn halogi dyn: 21 yn iacháu merch y wraig o Canaan, 30 a thorfoedd eraill lawer: 32 ac â saith dorth, ac ychydig bysgod bychain, yn porthi pedair mil o wŷr, heb law gwragedd a plant.

YNA yr ysgrifenyddion a'r Pha- riseaid, y rhai oedd o Jerusa- lem, a^a ddaethant at yr Iesu, gan ddywedyd,

2 Pahan y mae dy ddisgyblion di yn troseddu traddodiad yr hynaf- iaid? canys nid ydynt yn golchi eu dwylaw pan fwytaont fara.

3 Ac efe a attebodd ac a ddywed- odd wrthynt, A phaham yr ydych chi yn troseddu gorchymyn Duw trwy eich traddodiad chi?

4 Canys Duw a orchymynodd, gan ddywedyd, ^bAnrhydedda dy dad a'th fam: ^ca'r hwn a felldithio dad neu fam, lladder ef yn farw.

5 Eithr yr ydych chiwi yn dywed- yd, Pwy bynnag a ddywedo wrth ei dad neu ei fam, ^dRhodd yw pa beth bynnag y ceit lês oddi wrthyf

fi, ac ni anrhydeddo ei dad neu ei fam, *difai fydd.*

6 Ac fel hyn y gwnaethoch or- chymyn Duw yn ddirym trwy eich traddodiad eich hun.

7 ^eO ragrithwyr, da y prophwyd- odd ²Esaias am danoch chwi, gan ddywedyd,

8 ^fNesâu y mae y bobl hyn attaf â'u genau, a'm hanrhydeddu â'u gwefusau; a'u calon sydd bell oddi wrthyf.

9 Eithr yn ofer y'm hanrhydedd- ant i, ^ggan ddysgu gorchymynion dynion yn ddisgeidiaeth.

10 ¶^hAc wedi iddo alw y dyrfa atto, efe a ddywedodd wrthynt, Clywch, a deallwch.

11 ⁱNid yr hyn sydd yn myned i mewn i'r genau, sydd yn halogi dyn; ond yr hyn sydd yn dyfod allan o'r genau, hynny sydd yn halogi dyn.

12 Yna y daeth ei ddisgyblion atto, ac a ddywedasant wrtho, A wyddost ti ymrwystro o'r Phariseaid wrth glywed yr ymadrodd hwn?

13 Ac yntau a attebodd ac a ddy- wedodd, ^kPob planhigyn yr hwn nis plannodd fy Nhad nefol, a ddi- wreiddir.

14 Gadêwch iddynt: ^ltywysogion deillion i'r deillion ydynt. Ac os y dall a dywys y dall, y ddau a syrthiant yn y ffos.

15 ^mA Phetr a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Eglura i ni y ddammeg hon.

16 A dywedodd yr Iesu, ⁿA yd- ych chwithau etto heb ddeall?

17 Onid ydych chiwi yn deall etto, fod ^oyr hyn oll sydd yn myned i mewn i'r genau, yn cilio i'r bola, ac y bwrir ef allan i'r geudy?

18 Eithr ^py pethau a ddeuant all- an o'r genau, sydd yn dyfod allan o'r galon; a'r pethau hynny a hal- ogant ddyn.

19 ^qCanys o'r galon y mae meddyl- iau drwg yn dyfod allan, lladdiadau, torr- priodasau, godinebau, lladrad- au, cam-dystiolaethau, cablau:

20 Dyma y pethau sydd yn halogi dyn: eithr bwyta â dwylaw heb olchi, ni haloga ddyn.

21 ¶^rA'r Iesu a aeth oddi yno, ac a giliodd i dueddau Tyrus a Sidon.

22 Ac wele, gwraig o Canaan a ddaeth o'r parthau hynny, ac a lefodd, gan ddywedyd wrtho, Tru- garhâ wrthyf, O Arglwydd, Fab

Anno
DOMINI
32.• Marc 7. 6.
2 Esaias.f Es. 29. 13.
Ezec. 33. 31.g Col. 2. 18
—22.

h Marc 7. 14.

i Act. 10. 15.
Rhuf. 14. 17, 20.
Tit. 1. 15.

k Ioan 15. 2.

l pen. 23. 16.
Luc 6. 39.m Marc 7.
17.

n pen. 16. 9.

o 1 Cor. 6.
13.

p Iago 3. 6.

q Gen. 6. 5.
a 8. 21.
Diar. 6. 14.
Jer. 17. 9.

r Marc 7. 24.

1 Marc 6. 53.

m pen. 9. 20.
Marc 3. 10.
Luc 6. 19.
Act. 13. 12.

• Marc 7. 1.

b Ex. 20. 12.
Deut. 5. 16.
Eph. 6. 2.
c Ex. 21. 17.
Lef. 20. 9.
Diar. 20.
20.d Marc 7.
11, 12.

Anno
DOMINI
32.

Dafydd: y mae fy merch yn ddrwg ei hwyl gan gythraul.

23 Eithr nid atebodd efe iddi *un* gair. A daeth ei ddisgyblion atto, ac a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Gollwng hi ymaith; canys y mae hi yn llefain ar ein hol.

24 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, "Ni'm danfonwyd i ond at ddefaid colledig tŷ Israel.

25 Ond hi a ddaeth, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, cymmorth fi.

26 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Nid da cymmyrd bara y plant, a'i fwrw i'r cwn.

27 Hithau a ddywedodd, Gwir *yw*, Arglwydd: canys y mae y cwn yn bwytta o'r briwsion sydd yn syrthio oddi ar fwrdd eu harglwyddi.

28 Yna yr atebodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrthi, Ha wraig, mawr *yw* dy ffydd: bydded i ti fel yr wyt yn ewyllysio. A'i merch a iachâwyd o'r awr honno allan.

29 ¶ ^a A'r Iesu a aeth oddi yno, ac a ddaeth ger llaw môr Galilea; ac a esgynodd i'r mynydd, ac a eisteddodd yno.

30 A daeth atto dorfeydd lawer, a chanddynt gyd â hwynt ^a gloffion, deillion, mudion, anafusion, ac eraill lawer: a hwy a'u bwriasant i lawr wrth draed yr Iesu, ac efe a'u hiachaodd hwynt:

31 Fel y rhyfeddodd y torfeydd, wrth weled y mudion yn llefaru, y rhai anafus yn iach, y cloffion yn rhodio, a'r deillion yn gweled: a hwy a ogoneddasant Dduw Israel.

32 ¶ ^a A galwodd yr Iesu ei ddisgyblion atto, ac a ddywedodd, Yr ydwyf yn tosturio wrth y dyrfa; canys y maent yn aros gyd â mi dridiau weithian, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwytta: ac nid ydwyf yn ewyllysio eu gollwng hwynt ymaith ar eu cythlwng, rhag eu llewygu ar y ffordd.

33 A'i ddisgyblion a ddywedent wrtho, O ba le y caem ni gymmaint o fara yn y diffaethwch, fel y digonid tyrfa gymmaint?

34 A'r Iesu a ddywedai wrthynt, Pa sawl torth sydd gennych? A hwy a ddywedasant, Saith, ac ychydig bysgod bychain.

35 Ac efe a orchymynodd i'r torfeydd eistedd ar y ddaear.

36 A ^a chan gymmyrd y saith dorth, a'r pysgod, a ^a diolch, efe a'u

torrodd, ac a'u rhoddodd i'w ddisgyblion, a'r disgyblion i'r dyrfa.

37 A hwy oll a fwyttasant, ac a gawsant eu digon; ac a godasant o'r briw-fwyd oedd y'ngweddill, saith fasedaidd yn llawn.

38 A'r rhai a fwyttasant oedd bedair mil o wŷr, heb law gwragedd a phlant.

39 ^a Ac wedi iddo ollwng y torfeydd ymaith, efe a aeth i long, ac a ddaeth i barthau Magdala.

PENNOD XVI.

1 Y Phariseaid yn gofyn arwydd. 6 Iesu yn rhybuddio ei ddisgyblion am lefain y Phariseaid a'r Saduceaid. 13 Tyb y bobl am Grist, 16 a chyffes Petr am dano. 21 Iesu yn rhag-fynegi ei farwolaeth: 23 yn ceryddu Petr am ei gynghori i'r gwrthwyneb; 24 ac yn rhybuddio y sawl a fyynnent ei ganlyn ef, i ddwyn y groes.

AC ^a wedi i'r Phariseaid a'r Saduceaid ddyfod atto, a'i demtio, hwy a attolygasant iddo ddangos iddynt arwydd o'r nef.

2 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pan fyddo yr hwyr, y dywedwch, Tywydd teg; canys y mae yr wybr yn goch.

3 A'r bore, Heddyw dryccin; canys y mae yr wybr yn goch ac yn bruddaidd. O ragrithwyr, chwi a fedrwch ddeall wyneb yr wybren; ac oni fedrwch arwyddion yr amserau?

4 ^b Y mae cenhedlaeth ddrwg a godinebus yn ceisio arwydd; ac arwydd nis rhoddir iddi, ond arwydd y prophwyd Jonas. Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth ymaith.

5 Ac ^c wedi dyfod ei ddisgyblion ef i'r lân arall, hwy a ollyngasant dros gôf gymmyrd bara *ganddynt*.

6 ¶ A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, ^d Edrychwch ac ymogelwch rhag surdoes y Phariseaid a'r Saduceaid.

7 A hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, *Hyn sydd am na chymmerasom fara gennym.*

8 A'r Iesu yn gwybod, a ddywedodd wrthynt, Chwydychwi o ychydig ffydd, paham yr ydych yn ymresymmu yn eich plith eich hunain, am na chymmerasoch fara *gyd â chwi?*

9 Onid ydych chwi yn deall etto, nac yn cofio ^e pùm torth y pùm mil, a pha sawl basgedaidd a gymmerasoch i fynu?

10 ^f Na saith dorth y pedair mil,

Anno
DOMINI
32.a Marc 8.
10.a pen. 12. 38.
Marc 8. 11.
Luc 12. 54.

b pen. 12. 39.

c Marc 8. 14.

d Luc 12. 1.

e pen. 14. 17.
Ioan 6. 9.

f pen. 15. 34.

Anno
DOMINI
32.

a pha sawl cawellaid a gymmeras-
och i fynu?

11 Pa fodd nad ydych yn deall,
nad am fara y dywedais wrthyh,
ar ymogelyd rhag surdoes y Pha-
riseaid a'r Saduceaid?

12 Yna y deallasant na ddywed-
asai efe am ymogelyd rhag surdoes
bara, ond rhag athrawiaeth y Pha-
riseaid a'r Saduceaid.

13 ¶ Ac wedi dyfod yr Iesu i du-
eddau Cesarea Philippi, efe a ofyn-
odd i'w ddisgyblion, gan ddywedyd,
Pwy y mae dynion yn dywedyd
fy mod i, Mab y dyn?

14 A hwy a ddywedasant, ^b Rhai,
mai Ioan Fedyddiwr, a rhai, *mai*
Elias, ac eraill, *mai* Jeremias, neu
un o'r prophwydi.

15 Efe a ddywedodd wrthynt, Ond
pwy meddwch chwi ydwyf fi?

16 A Simon Petr a atebodd ac
a ddywedodd, ⁱ Ti yw y Crist, Mab
y Duw byw.

17 A'r Iesu gan ateb a ddy-
wedodd wrtho, Gwyn dy fyd di,
Simon mab Jona: canys nid cig
a gwaed a ddatguddiodd *hyn* i ti,
ond ^k fy Nhaf yr hwn sydd yn y
nefoedd.

18 Ac yr ydwyf finnau yn dywed-
yd i ti, mai ^l ti yw Petr, ac ^m ar y
graig hon yr adeiladaf fy eglwys;
a phyrth uffern nis gorchfygant hi.

19 A ⁿ rhoddaf i ti agoriadau teyrn-
as nefoedd: a pha beth bynnag
a rwynech ar y ddaear, a fydd
rhwymedig yn y nefoedd; a pha
beth bynnag a ryddhâech ar y
ddaear, a fydd wedi ei ryddhau yn
y nefoedd.

20 Yna y gorchymynodd efe i'w
ddisgyblion, na ddywedyd i neb
mai efe oedd Iesu Grist.

21 ¶ O hynny allan y dechreu-
odd yr Iesu ^p ddangos i'w ddisgybl-
ion fod yn rhaid iddo fyned i Je-
rusalem, a dioddef llawer gan yr
henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r
ysgrifenyddion, a'i ladd, a chyfodi
y trydydd dydd.

22 A Phetr, wedi ei gymmeryd ef
atto, a ddechreuodd ei geryddu ef,
gan ddywedyd, Arglwydd, trugarhâ
wrthyt dy hun; nis bydd hyn i ti.

23 Ac efe a drodd, ac a ddywed-
odd wrth Petr, ^q Dos yn fy ol i,
Satan: rhwystr ydwyf ti i mi: am
nad ydwyf yn synied y pethau sydd
o Dduw, ond y pethau sydd o
ddynion.

24 ¶ Yna y dywedodd yr Iesu wrth
ei ddisgyblion, Os myn neb ddyfod
ar fy ol i, ymwaded âg ef ei hun, a
chyfoded ei groes, a chanlyned fi.

25 Canys ^a pwy bynnag a ewyll-
ysio gadw ei fywyd, a'i cyll: a
phwy bynnag a gollo ei fywyd o'm
plegid i, a'i caiff.

26 Canys pa lesâd i ddyn, os ennill
efe yr holl fyd, a cholli ei enaid ei
hun? neu ^t pa beth a rydd dyn yn
gyfnawid am ei enaid?

27 Canys ^u Mab y dyn a ddaw yng
ngogoniant ei Dad ^x gyd â'i ang-
elion; ^y ac yna y rhydd efe i bawb
yn ol ei weithred.

28 Yn wir y dywedaf wrthyh, ^z Y
mae rhai o'r sawl sydd yn sefyll
yma, a'r ni phrofant angau, hyd
oni welont Fab y dyn yn dyfod yn
ei frenhiniaeth.

PENNOD XVII.

1 Gwedd-newidiad Crist. 14 Y mae efe yn
iachâu y lloerig; 22 yn rhag-fynegi ei ddi-
oddefaint; 24 ac yn talu teyrnged.

AC ^a ar ol chwe diwrnod y cym-
merodd yr Iesu Petr, ac Iago,
ac Ioan ei frawd, ac a'u dug hwy
i fynydd uchel o'r neilldu;

2 A gwedd-newidiwyd ef ger eu
bron hwy: a'i wyneb a ddisgleir-
iodd fel yr haul, a'i ddillad oedd
cyn wynned a'r goleuni.

3 Ac wele, Moses ac Elias a ym-
ddangosodd iddynt, yn ymddiddan
âg ef.

4 A Phetr a atebodd ac a ddy-
wedodd wrth yr Iesu, O Arglwydd,
da yw i ni fod yma: os ewyllysi,
gwnawn yma dair pabell; un i ti,
ac un i Moses, ac un i Elias.

5 ^b Ac efe etto yn llefaru, wele,
cwmmwl goleu a'u cysgododd
hwynt: ac wele lef o'r cwmmwl
yn dywedyd, ^c Hwn yw fy anwyl
Fab, ^d yn yr hwn y'm boddlonwyd:
^e gwrandêwch arno ef.

6 A phan glybu y disgyblion *hyn-
ny*, hwy a syrthiasant ar eu hwyn-
eb, ac a ofnasant yn ddirfawr.

7 A daeth yr Iesu, ac ^f a gyffyrdd-
odd â hwynt, ac a ddywedodd, Cyf-
odwch, ac nac ofnwch.

8 Ac wedi iddynt ddyrchafu eu
llygaid, ni welsant neb ond yr Iesu
yn unig.

9 Ac fel yr oeddynt yn disgyn
o'r mynydd, ^g gorchymynodd yr Iesu
iddynt, gan ddywedyd, Na ddywed-
wch y weledigaeth i neb, hyd oni
adgyfodo Mab y dyn o feirw.

Anno
DOMINI
32.

^r pen. 10. 38.
Marc 8. 34.
Luc 9. 23.
a 14. 27.
^s Luc 17. 31.
Ioan 12. 25.

^t Ts. 40. 7, 8.

^u pen. 26. 64.
Marc 8. 33.
^x Zech. 14.
5.
pen. 25. 31.
Judas 14.
^y Job 34. 11.
Pa. 62. 12.
Rhuif. 2. 6.
Dat. 2. 23.
^z Marc 9. 1.
Luc 9. 27.

^a Marc 9. 2.
Luc 9. 28.

^b 2 Petr 1.
17.

^c pen. 3. 17.
Marc 1. 11.
Luc 3. 22.
^d Es. 42. 1.
^e Deut. 18.
19.
Act. 3. 23.

^f Dan. 8. 18.
a 9. 21.
a 10. 10, 18.

^g pen. 16. 20.

^s Marc 8. 27.
Luc 9. 18.

^b pen. 14. 2.
Luc 9. 7,
8, 9.

ⁱ Ioan 6. 69.
a 11. 27.
Act. 8. 37.
a 9. 20.
^l Ioan 4.
15. a 5. 6.

^k 1 Cor. 2.
10.

^l Ioan 1. 42.
^m Eph. 2. 20.
Dat. 21. 14.

ⁿ pen. 13. 18.
Ioan 20. 23.

^o pen. 17. 9.
Marc 8. 30.
Luc 9. 21.

^p pen. 20. 17.
Marc 9. 31.
a 10. 33.
Luc 18. 31.
a 24. 7.

^q Edrych
2 Sam. 19.
22.

Anno
DOMINI
32.^a Mal. 4. 5.
pen. 11. 14.
Marc 9. 11.¹ Luc 1. 16,
17.
Act. 3. 21.^a Marc 9. 14.
Luc 9. 37.¹ pen. 21. 21.
Marc 11.
23.
Luc 17. 6.
1 Cor. 12. 9.
a 13. 2.^a pen. 16.
21. a 20. 17.
Marc 8. 31.
a 9. 30.
a 10. 33.
Luc 9. 22.
44. a 18. 31.^a Marc 9. 33.

10 A'i ddisgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, ^b Paham gan hynny y mae yr ysgrifenyddion yn dywedyd, fod yn rhaid dyfod o Elias yn gyntaf?

11 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn wir a ddaw yn gyntaf, ac ¹ a edfryd bob peth.

12 Eithr yr ydwyf fi yn dywedyd i chwi, ddyfod o Elias eisoes: ac nad adnabuant hwy ef, ond gwneuthur o honynt iddo beth bynnag a fynasant: felly y bydd hefyd i Fab y dyn ddioddef ganddynt hwy.

13 Yna y dealodd y disgyblion mai am Ioan Fedyddiwr y dywedasai efe wrthynt.

14 ¶ ^k Ac wedi eu dyfod hwy at y dyrfa, daeth atto *ryw* ddyn, ac a ostyngodd iddo ar ei liniau,

15 Ac a ddywedodd, Arglwydd, trugarhâ wrth fy mab, oblegid y mae efe yn lloerig, ac yn flin arno: canys y mae efe yn syrthio yn y tân yn fynych, ac yn y dwfr yn fynych.

16 Ac mi a'i dygais ef at dy ddisgyblion di, ac ni allent hwy ei iachâu ef.

17 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlawn a throfaus, pa hyd y byddaf gyd â chwi? pa hyd y dioddefaf chwi? dygwch ef yma attaf fi.

18 A'r Iesu a geryddodd y cythraul; ac efe a aeth allan o hono: a'r bachgen a iachâwyd o'r awr honno.

19 Yna y daeth y disgyblion at yr Iesu o'r neilldu, ac y dywedasant, Paham na allem ni ei fwrw ef allan?

20 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Oblegid eich anghrediniaeth: canys yn wir y dywedaf i chwi, ¹ Pe bai gennych ffydd megis gronyn o had mwstard, chwi a ddywedech wrth y mynydd hwn, Symmud oddi yma draw; ac efe a symmudai: ac ni bydd dim amhosibl i chwi.

21 Eithr nid â y rhywogaeth hyn allan, ond trwy weddi ac ymryd.

22 ¶ ^m Ac fel yr oeddynt hwy yn aros yn Galilea, dywedodd yr Iesu wrthynt, Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw dynion:

23 A hwy a'i lladdant; a'r trydydd dydd y cyfyd efe. A hwy a aethant yn drist iawn.

24 ¶ ⁿ Ac wedi dyfod o honynt i

Capernaum, y rhai oedd yn derbyn ² arian y deyrnged a ddaethant at Petr, ac a ddywedasant, Onid yw eich athraw chwi yn talu teyrnged?

25 Yntau a ddywedodd, Ydyw. Ac wedi ei ddyfod ef i'r tŷ, yr Iesu a achubodd ei flaen ef, gan ddywedyd, Beth yr wyt ti yn ei dybied, Simon? gan bwy y cymmer brenhinoedd y ddaear deyrnged neu dreth? gan eu plant eu hun, ynte gan estroniaid?

26 Petr a ddywedodd wrtho, Gan estroniaid. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gan hynny y mae y plant yn rhyddion.

27 Er hynny, rhag i ni eu rhwystro hwy, dos i'r môr, a bwrw fach, a chymmer y pysgodyn a ddêl i fynu yn gyntaf; ac wedi i ti agoryd ei safn, ti a gei ³ ddarn o arian: cymmer hwnnw, a dyro iddynt drosod fi a thithau.

PENNOD XVIII.

1 Crist yn rhybuddio ei ddisgyblion i fod yn ostyngedig ac yn ddiniwed; 7 i ochelyd rhwystrau, ac na ddirmygnt y rhai bychain: 15 yn dysgu pa fodd y mae i ni ymddwyn tu ag at ein brodyr, pan wnelont i'n herbyn; 21 a pha sawl gwaith y maddewon iddynt: 23 yr hyn beth y mae yn ei osod allan trwy ddammeg y brenhin a gymmerai gyfrif gan ei weision, 32 ac a gospodd yr hwn ni wnaethai drugaredd â'i gydymmaith.

AR^a yr awr honno y daeth y disgyblion at yr Iesu, gan ddywedyd, Pwy sydd fwyaf yn nheyrnas nefoedd?

2 A'r Iesu a alwodd atto fachgenyn, ac a'i gosododd yn eu canol hwynt;

3 Ac a ddywedodd, Yn wir y dywedaf i chwi, ^b Oddi eithr eich troi chwi, a'ch gwneuthur fel plant bychain, nid ewch chwi ddim i mewn i deyrnas nefoedd.

4 Pwy bynnag gan hynny a'i gostyngo ei hunan fel y bachgenyn hwn, hwnnw yw y mwyaf yn nheyrnas nefoedd.

5 A^c phwy bynnag a dderbynio gyfryw fachgenyn yn fy enw i, a'm derbyn i.

6 ^d A phwy bynnag a rwystro un o'r rhai bychain hyn a gredant ynof fi, da fyddai iddo pe crogid maen melin am ei wddf, a'i fodd i yn eigion y môr.

7 ¶ Gwae y byd oblegid rhwystrau! canys ^e anghenraid yw dyfod rhwystrau; er hynny ^f gwae y dyn

Anno
DOMINI
32.² A elwir yn y Groeg-iaith, *didrachma*: Gwel Exod. 30. 13. a 38. 26.³ Neu, *stater*.^a Marc 9. 33.
Luc 9. 40.
a 22. 24.^b Ps. 131. 2.
pen. 19. 14.
Marc 10. 14.
1 Cor. 14. 20.
1 Petr 2. 2.^c pen. 10. 42.^d Marc 9. 42.
Luc 17. 1, 2.^e 1 Cor. 11. 19.
^f pen. 26. 24.

Anno
DOMINI
32.⁸ pen. 5. 23,
30.
Marc 9.
43, 45.

hwnnw trwy yr hwn y daw y rhwystr!

8 ⁸ Am hynny os dy law neu dy droed a'th rwystra, torr hwynt ymaith, a thafi oddi wrthyt: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, neu yn anafus, nag a chennyt ddwy law, neu ddau droed, dy daflu i'r tân tragywyddol.

9 Ac os dy lygad a'th rwystra, tyn ef allan, a thafi oddi wrthyt: gwell yw i ti yn un-lygeidiog fyned i mewn i'r bywyd, nag a dau lygad gennyt dy daflu i dân uffern.

10 Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod ^h eu hangeliog hwy yn y nefoedd bob amser yn gweled wyneb fy Nhad yr hwn sydd yn y nefoedd.

11 ¹ Canys daeth Mab y dyn i gadw yr hyn a gollasid.

12 ^k Beth dybygwch chwi? O bydd gan ddyn gant o ddefaid, a myned o un o honynt ar ² ddisberod; oni âd efe yr amyn un cant, a myned i'r mynyddoedd, a cheisio yr hon a aeth ar ddisberod?

13 Ac os bydd iddo ei chael hi, yn wir meddaf i chwi, y mae yn llawenhâu am honno mwy nag am yr amyn un cant y rhai nid aethant ar ddisberod.

14 Felly nid yw ewyllys eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd, gyfrgolli yr un o'r rhai bychain hyn.

15 ¹ Ac os pecha dy frawd i'th erbyn, dos, ac argyhoedda ef rhyngot ti ac ef ei hun. Os efe a wrendy arnat, ^m ti a ennillaist dy frawd.

16 Ac os efe ni wrendy, cymmer gyd â thi etto un neu ddau, fel ⁿ yngenau dau neu dri o dystion y byddo pob gair yn safadwy.

17 Ac os efe ni wrendy arnynt hwy, dywed i'r eglwys: ac os efe ni wrendy ar yr eglwys chwaith, bydded ef i ti megis ^o yr ³ ethnig a'r publican.

18 Yn wir meddaf i chwi, ^p Pa bethau bynnag a rwymoch ar y ddaear fyddant wedi eu rhwymo yn y nef: a pha bethau bynnag a ryddhaoch ar y ddaear, a fyddant wedi eu rhyddhâu yn y nef.

19 Trachefn meddaf i chwi, Os cydsynia dau o honoch ar y ddaear am ddim oll beth bynnag a'r a ofynant, ^q efe a wneir iddynt gan fy Nhad yr hwn sydd yn y nefoedd.

20 Canys lle mae dau neu dri

wedi ymgynnull yn fy enw i, yno yr ydwyf yn eu canol hwynt.

21 ¹ Yna y daeth Petr atto ef, ac a ddywedodd, Arglwydd, pa sawl gwaith y pecha fy mrawd i'm herbyn, ac y maddeuaf iddo? ² ai hyd seithwaith?

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Nid ydwyf yn dywedyd wrthyt, Hyd seithwaith; ³ ond, Hyd ddengwaith a thri ugain seithwaith.

23 ¹ Am hynny y cyffelybir teyrnas nefoedd i ryw frenhin a fyddai gael cyfrif gan ei weision.

24 A phan ddechreuodd gyfrif, fe a ddygwyd atto un a oedd yn ei ddyled ef o ddeng mil o dalentau.

25 A chan nad oedd ganddo *ddim* i dalu, gorchymynodd ei arglwydd ei werthu ef, a'i wraig, a'i blant, a chwbl a'r a feddai, a thalu y *ddyled*.

26 A'r gwas a syrthiodd i lawr, ac a'i haddolodd ef, gan ddywedyd, Arglwydd, bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

27 Ac arglwydd y gwas hwnnw a dosturiodd wrtho, ac a'i gollyngodd, ac a faddeuodd iddo y ddyled.

28 Ac wedi myned o'r gwas hwnnw allan, efe a gafodd un o'i gydweision, yr hwn oedd yn ei ddyled ef o gân ceiniog: ac efe a ymaflodd ynddo, ac a'i llingagodd, gan ddywedyd, Tâl i mi yr hyn sydd ddyledus arnat.

29 Yna y syrthiodd ei gydwas wrth ei draed ef, ac a ymbiliodd âg ef, gan ddywedyd, Bydd ymarhous wrthyf, a mi a dalaf i ti y cwbl oll.

30 Ac nis gwnai efe; ond myned a'i fwrw ef y ngharchar, hyd oni thalai yr hyn oedd ddyledus.

31 A phan welodd ei gydweision y pethau a wnellsid, bu ddrwg dros ben ganddynt: a hwy a ddaethant, ac a fynegasant i'w harglwydd yr holl bethau a fuasai.

32 Yna ei arglwydd, wedi ei alw ef atto, a ddywedodd wrtho, Ha was drwg, maddeuais i ti yr holl ddyled honno, am i ti ymbil â mi:

33 Ac oni ddylesit tithau drugarhâu wrth dy gydwas, megis y trugarheais innau wrthyt ti?

34 A'i arglwydd a ddigiodd, ac a'i rhoddodd ef i'r poenwyr, hyd oni thalai yr hyn oll oedd ddyledus iddo.

35 Ac ¹ felly y gwna fy Nhad nefol

Anno
DOMINI
32.^r Luc 17. 4.^s pen. 6. 14.
Marc 11.
25.
Col. 3. 13.^b Ps. 34. 7.
Zech. 13. 7.
Heb. 1. 14.ⁱ Luc 19. 10.^k Luc 15. 4.² goll.¹ Lef. 19. 17.
Luc 17. 3.^m Iago 5. 20.
1 Petr 3. 1.ⁿ Deut. 19.
15.
Ioan 8. 17.
2 Cor. 13. 1.
Heb. 10. 23.º Rhuf. 16.
17.¹ Cor. 5. 9.³ anghred-
adyn.^p pen. 16. 19.
Ioan 20. 23.
1 Cor. 5. 4.^q 1 Ioan 3.
22. a 5. 14.

Anno
DOMINI
32.

i chwithau, oni faddeuwch o'ch calonnau bob un i'w frawd eu camweddau.

PENNOD XIX.

2 Crist yn iacháu y cleifion: 3 yn ateb y Phariseaid am ysgariaeth: 10 yn dangos pa bryd y mae priodas yn angenrheidiol: 13 yn derbyn plant bychain: 16 yn dysgu i'r gwr ieuangc y modd i gael bywyd tragwyddol, 20 ac i fod yn berffaith: 23 yn dywedyd i'w ddisgyblion mor anhawdd ydyo i'r goludog fyned i mewn i deyrnas Dduw; 27 ac yn addawu gwoibr i'r saul a ymadawant â dim er mwyn ei ganlyn ef.

A. D. 33.
a Marc 10.1.

ABU, ^apan orphenodd yr Iesu a'r ymadroddion hyn, efe a ymadawodd o Galilea, ac a ddaeth i derfynau Judea, tu hwnt i'r Iorddonen:

b pen. 12.
15.

2 ^bA thorfeydd lawer a'i canlynasant ef; ac efe a'u hiachaodd hwynt yno.

2 rhydd.

3 ¶ A daeth y Phariseaid atto, gan ei demtio, a dywedyd wrtho, Ai ²cyfreithlawn i wr ysgar â'i wraig am bob achos?

c Gen. 1. 27.
a 5. 2.
Mal. 2. 15.

4 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllenasoch, i'r hwn a'u gwnaeth o'r dechreu, eu gwneuthur hwy yn wrryw a benyw?

d Gen. 2. 24.
Marc 10.
5—9.
Eph. 5. 31.
e 1 Cor. 6.
16. a 7. 2.

5 Ac efe a ddywedodd, ^dOblegid hyn y gâd dyn dad a mam, ac y glŷn wrth ei wraig: ^ea'r ddau fyddant yn un cnawd.

6 O herwydd pahan, nid ydynt mwy yn ddau, ond yn un cnawd. Y peth gan hynny a gyssylltodd Duw, na ysgared dyn.

f Deut. 24. 1.
pen. 5. 31.

7 Hwytiau a ddywedasant wrtho, ^fPahan gan hynny y gorchynynodd Moses roddi llythyr ysgar, a'i gollwng hi ymaith?

g am galed-
rwydd.

8 Yntau a ddywedodd wrthynt, Moses, ^go herwydd caledrwydd eich calonnau, a oddefodd i chwi ysgar â'ch gwragedd: eithr o'r dechreu nid felly yr oedd.

h pen. 5. 32.
Marc 10.
11.
Luc 16. 18.
1 Cor. 7. 10,
11.

9 ^hAc meddaf i chwi, Pwy bynnag a ysgaro â'i wraig, ond am odineb, ac a briodo un arall, y mae efe yn torri priodas: ac y mae yr hwn a briodo yr hon a ysgarwyd, yn torri priodas.

10 ¶ Dywedodd ei ddisgyblion wrtho, Os felly y mae yr achos rhwng gwr a gwraig, nid da gwreicca.

i 1 Cor. 7.
2, 7, 9, 17.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ⁱNid yw pawb yn derbyn y gair hwn, ond y rhai y rhoddwyd iddynt.

12 Canys y mae eunuchiaid a aned felly o groth eu mam; ac y mae

eunuchiaid a wnaed gan ddynion yn eunuchiaid; ac ⁱy mae eunuchiaid a'u gwnaethant eu hun yn eunuchiaid er mwyn teyrnas nefoedd. Y neb a ddichon ei dderbyn, derbynied.

13 ¶ ^kYna y dygwyd atto blant bychain, fel y rhoddai ei ddwyllaw arnynt, ac y gweddai: a'r disgyblion a'u ceryddodd hwynt.

14 A'r Iesu a ddywedodd, Gadêwch i blant bychain, ac na waherddwch iddynt ddyfod attaf fi: canys ^leiddo y cyfryw rai yw teyrnas nefoedd.

15 Ac wedi iddo roddi ei ddwyllaw arnynt, efe a aeth ymaith oddi yno.

16 ¶ ^mAc wele, un a ddaeth, ac a ddywedodd wrtho, Athraw ⁿda, pa beth da a wnaif, fel y caffwyf fywyd tragwyddol?

17 Yntau a ddywedodd wrtho, Pahan y gelwi fi yn dda? nid da neb ond un, *sef* Duw: ond os ewyllysi fyned i mewn i'r bywyd, cadw y gorchymynion.

18 Efe a ddywedodd wrtho yntau, Pa rai? A'r Iesu a ddywedodd, ^oNa ladd, Na odineba, Na ladratta, Na ddwg gam dystiolaeth,

19 ^pAnrhydedda dy dad a'th fam, a ^qChâr dy gymmydog fel ti dy hun.

20 Y gwr ieuangc a ddywedodd wrtho, Mi a gedwais y rhai hyn oll o'm hieugetid: beth sydd yn eisieu i mi etto?

21 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os ewyllysi fod yn berffaith, ^rdos, gwerth yr hyn sydd gennynt, a dyro i'r tlodion; a thi a gei drysor yn y nef: a thyred, canlyn fi.

22 A phan glybu y gwr ieuangc yr ymadrodd, efe a aeth i ffordd yn drist: canys yr oedd yn berchen dâ lawer.

23 ¶ Yna y dywedodd yr Iesu wrth ei ddisgyblion, Yn wir y dywedaf i chwi, mai yn anhawdd yr â ^sgoludog i mewn i deyrnas nefoedd.

24 A thrachefn meddaf i chwi, Haws yw i gamel fyned trwy grai y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

25 A phan glybu ei ddisgyblion ef hyn, synnu a wnaethant yn ddirfawr, gan ddywedyd, Pwy gan hynny a all fod yn gadwedig?

26 A'r Iesu a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Gyd â dynion ammosibl yw hyn; ond ^tgyd â Duw pob peth sydd bosibl.

Anno
DOMINI
33.i 1 Cor. 7.
32, 34.
a 9. 5, 15.k Marc 10.
13.
Luc 18. 15.

l pen. 18. 3.

m Marc 10.
17.
Luc 18. 18.
n Luc 10. 25.o Ex. 20. 13.
Deut. 5. 17.p pen. 15. 4.
q Lef. 19. 18.
pen. 22. 39.
Rhuf. 13. 9.
Gal. 5. 14.
Iago 2. 8.r pen. 6. 20.
Luc 12. 33.
a 16. 9.
1 Tim. 6.
18, 19.s Marc 10.
23.
1 Tim. 6. 9,
10.t Jer. 32. 17.
Zech. 8. 6.
Luc 1. 37.
a 18. 27.

Anno
DOMINI
33.

^a Marc 10.
23.
Luc 18. 28.
^x pen. 4. 20.
Luc 5. 11.

⁷ pen. 20. 21.
Luc 22. 28,
29, 30.
1 Cor. 6. 2,
3.
Dat. 2. 26.

^x pen. 20. 16.
DOMINI
31.
Luc 13. 30.

27 ¶ ^a Yna Petr a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Wele, ^x nyni a adawsom bob peth, ac a'th ganlynasom di: beth gan hynny a fydd i ni?

28 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, y cewch chwi, y rhai a'm canlynasoch i, yn yr adenedigaeth, pan eisteddo Mab y dyn ar orsedd ei ogoniant, ^y eistedd chwithau ar ddeuddeg gorsedd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.

29 A phob un a'r a adawodd dai, neu frodyr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu diroedd, er mwyn fy enw i, a dderbyn y càn cymmaint, a bywyd tragwyddol a etifedda efe.

30 ^x Ond llawer o'r rhai blaenaf a fyddant yn olaf, a'r rhai olaf yn flaenaf.

PENNOD XX.

1 Crist, trwy ddammeg y gweithwyr yn y winllan, yn dangos nad ydyw Duw yn ddyledwr i neb: 17 yn rhag-fynegi ei ddirodddefaint: 20 trwy ateb i fam meibion Zebedeus, yn dysgu i'w ddisgybillion fod yn ostyngedig; 30 ac yn rhoddi i ddau ddyn dall eu gohog.

CANYS teyrnas nefoedd sydd debyg i wr o berchen tŷ, yr hwn a aeth allan a hi yn dyddhâu, i gyflogi gweithwyr i'w winllan.

2 Ac wedi cyttuno â'r gweithwyr er ceiniog y dydd, efe a'u hanfonodd hwy i'w winllan.

3 Ac efe a aeth allan ynghylch y drydedd awr, ac a welodd eraill yn sefyll yn segur yn y farchnadfa;

4 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag a fyddo cyfiawn, mi a'i rhoddaf i chwi.

5 A hwy a aethant ymaith. Ac efe a aeth allan drachefn ynghylch y chweched a'r nawfed awr, ac a wnaeth yr un modd.

6 Ac efe a aeth allan ynghylch yr unfed awr ar ddeg, ac a gafodd eraill yn sefyll yn segur, ac a ddywedodd wrthynt, Paham y sefwch chwi yma ar hyd y dydd yn segur?

7 Dywedasant wrtho, Am na chyflogodd neb nyni. Dywedodd yntau wrthynt, Ewch chwithau i'r winllan; a pha beth bynnag fyddo cyfiawn, chwi a'i cewch.

8 A phan aeth hi yn hwyr, arglwydd y winllan a ddywedodd wrth ei oruchwyliwr, Galw y gweithwyr, a dyro iddynt eu cyflog, gan ddechreu o'r rhai diwedda hyd y rhai cyntaf.

9 A phan ddaeth y rhai a gyflogasid ynghylch yr unfed awr ar ddeg, hwy a gawsant bob un geiniog.

10 A phan ddaeth y rhai cyntaf, hwy a dybiasant y caent fwy; a hwythau a gawsant bob un geiniog.

11 Ac wedi iddynt gael, grwnach a wnaethant yn erbyn gwr y tŷ,

12 Gan ddywedyd, Un awr ² y gweithiodd y rhai olaf hyn, a thi a'u gwnaethost hwynt yn gystal a ninnau, y rhai a ddygasom bwys y dydd, a'r gwres.

13 Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrth un o honynt, Y cyfaill, nid ydwyf yn gwneuthur cam â thi: onid er ceiniog y cyttunaist â mi?

14 Cymmer yr *hyn sydd* eiddot, a dos ymaith: yr ydwyf yn ewyllsio rhoddi i'r olaf hwn megis i ti-thau.

15 ^a Ai nid ³ cyfreithlawn i mi wneuthur a fynnwyf â'r eiddof fy hun? neu a ydyw dy ^b lygad di yn ddrwg, am fy mod i yn dda?

16 ^c Felly y rhai olaf fyddant yn flaenaf, a'r rhai blaenaf yn olaf: ^d canys llawer sydd wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

17 ¶ ^e Ac a'r Iesu yn myned i fynu i Jerusalem, efe a gymmerth y deuddeg disgybl o'r neilldu ar y ffordd, ac a ddywedodd wrthynt,

18 Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a Mab y dyn a draddodir i'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion, a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth,

19 ^f Ac a'i traddodant ef i'r Cenhedloedd, i'w watwar, ac i'w fflangellu, ac i'w groeshoelio: a'r trydydd dydd efe a adgyfyd.

20 ¶ ^g Yna y daeth mam meibion ^h Zebedeus atto gyd â'i meibion, gan addoli, a deisyf rhyw beth ganddo.

21 Ac efe a ddywedodd wrthi, Pa beth a fynni? Dywedodd hithau wrtho, Dywed am gael o'm dau fab hyn eistedd, y naill ar dy law ddehau, a'r llall ar dy law aswy, yn dy frenhiniaeth.

22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Ni wyddoch chwi beth yr ydych yn ei ofyn. A ellwch chwi yfed o'r ⁱ cwppan yr ydwyf fi ar yfed o hono, a'ch bedyddio â'r ^k bedydd y bedyddir fi? Dywedasant wrtho, Gallwn.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwch o'm cwppan, ac y'ch bedyddir â'r bedydd y'm bedyddir

Anno
DOMINI
33.

² Neu, yr arhosodd.

^a Rhuf. 9. 21.
³ rhydd.
^b Deut. 15. 9.
Diar. 23. 6.
pen. 6. 23.
^c Marc 10. 31.

^d pen. 22. 14.

^e Marc 10. 32.
Luc 18. 31.

^f pen. 27. 2.
Luc 23. 1.
Ioan 18. 28, &c.
Act. 3. 13.

^g Marc 10. 35.
^h pen. 4. 21.

ⁱ pen. 26. 39, 42.
Ioan 18. 11.
^k Luc 12. 50.

Anno
DOMINI
33.¹ pen. 25. 34.^m Marc 10.
41.
Luc 22. 24,
25.ⁿ 1 Petr 5. 3.º pen. 23. 11.
Marc 9. 35.
^a 10. 43.^p Phil. 2. 7.^q Luc 22. 27.
Ioan 13. 14.^r 1 Tim. 2. 6.
Tit. 2. 14.
1 Petr 1.
19.^s pen. 26. 28.
Rhuf. 5.
15, 19.^t Marc 10.
46.
Luc 18. 35.

âg ef: eithr eistedd ar fy llaw ddehau ac ar fy llaw aswy, nid eiddof ei ¹roddi; ond i'r sawl y darparwyd gan fy Nhad.

24 ^mA phan glybu y deg *hyn*, hwy a sorrasant wrth y ddau frodyr.

25 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Chwi a wyddoch fod pennaethiaid y Cenhedloedd yn tra-arglwyddiaethu arnynt, a'r rhai mawrion yn tra-awdurdodi arnynt hwy.

26 Eithr ⁿnid felly y bydd yn eich plith chwi: ond ^opw y bynnag a fynno fod yn fawr yn eich plith chwi, bydded yn weinidog i chwi;

27 A phwy bynnag a fynno fod yn bennaf yn eich plith, bydded yn was i chwi:

28 Megis na ddaeth ^pMab y dyn i'w wasanaethu, ^qond i wasanaethu, ac ^ri roddi ei einioes yn bridwerth ^sdros lawer.

29 ¶ ^tAc a hwy yn myned allan o Jericho, tyrfa fawr a'i canlynodd ef.

30 Ac wele, dau ddeillion yn eistedd ar *fin* y ffordd, pan glywsant fod yr Iesu yn myned heibio, a lefasant, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarhâ wrthym.

31 A'r dyrfa a'u ceryddodd hwynt, fel y tawent: hwythau a lefasant fwy-fwy, gan ddywedyd, Arglwydd, fab Dafydd, trugarhâ wrthym.

32 A'r Iesu a safodd, ac a'u galwodd hwynt, ac a ddywedodd, Pa beth a ewyllysiwch ei wneuthur o honof i chwi?

33 Dywedasant wrtho, Arglwydd, agoryd ein llygaid ni.

34 A'r Iesu a dosturiodd *wrthynt*, ac a gyfyrdodd â'u llygaid: ac yn ebrwydd y cafodd eu llygaid olwg, a hwy a'i canlynasant ef.

PENNOD XXI.

1 *Crist yn marchogaeth ar asen i Jerusalem*; 12 yn gyrru y prynwyr a'r gwerthwyr o'r deml; 17 yn mellidithio y figysbren; 23 yn gostegu yr offeiriaid a'r henuriaid, 28 ac yn eu ceryddu trwy gyffelybrwydd y ddau fab, 33 a'r llafurwyr a laddasant y rhai a anfonwyd attyni.

^aPHAN ddaethant yn gyfagos **A**i Jerusalem, a'u dyfod hwy i Bethphage, i ^bfyndd yr Olewydd, yna yr anfonodd yr Iesu ddau ddisgybl,

2 Gan ddywedyd wrthynt, Ewch i'r pentref sydd ar eich cyfer, ac yn y man chwi a gewch asen yn rhwym, ac ebol gyd â hi: gollyngwch *hwynt*, a dygwch attaf fi.

3 Ac os dywed neb ddim wrthyich, dywedwch, Y mae yn rhaid i'r Arglwydd wrthynt: ac yn y man efe a'u denfyn hwynt.

4 A hyn oll a wnaethpwyd, fel y cyflawnid yr hyn a ddywedasad trwy y prophwyd, yn dywedyd,

5 ^cDywedwch i fferch Sïon, Wele dy frenhin yn dyfod i ti, yn addfryn, ac yn eistedd ar asen, ac ebol llwdn *asen* arferol â'r iau.

6 Y ^ddisgyblion a aethant, ac a wnaethant fel y gorchymynasai yr Iesu iddynt.

7 A hwy a ddygasant yr asen a'r ebol, ac ^ea ddodasant eu dillad arnynt, ac a'i gosodasant *ef* i eistedd ar hynny.

8 A thyrfa ddirtfawr a daenasant eu dillad ar y ffordd; ^feraill a dorasant gangau o'r gwŷdd, ac a'u taenasant ar hyd y ffordd.

9 A'r torfeydd, y rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a lefasant, gan ddywedyd, Hosanna i fab Dafydd: ^gBendigedig yw yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd: Hosanna yn y goruchafion.

10 ^hAc wedi ei ddyfod ef i mewn i Jerusalem, y ddinas oll a gynhyrfodd, gan ddywedyd, Pwy yw hwn?

11 A'r torfeydd a ddywedasant, Hwn yw Iesu y prophwyd ⁱo Nazareth yn Galilea.

12 ¶ A'r Iesu a aeth i mewn i deml Dduw, ac a dafodd allan bawb a'r oedd yn gwerthu ac yn prynu yn y deml, ac a ddymchwelodd i lawr fyrddau y newidwyr arian, a chadeiriau y rhai oedd yn gwerthu colommenod:

13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ysgrifenwyd, ^kTŷ gweddi y gelwir fy nhŷ i; eithr ^lchwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

14 A daeth y deillion a'r cloffion atto yn y deml; ac efe a'u hiachodd hwynt.

15 A phan welodd yr arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion y rhyfeddodau a wnaethai efe, a'r plant yn llefain yn y deml, ac yn dywedyd, Hosanna i fab Dafydd; hwy a lidiasant,

16 Ac a ddywedasant wrtho, A wyt ti yn clywed beth y mae y rhai hyn yn ei ddywedyd? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ydwyl. Oni ddarllenasoch chwi erioed, ^mO enau

Anno
DOMINI
33.^c Es. 62. 11.
Zech. 9. 9.
Ioan 12. 15.^d Marc 11. 4.^e 2 Bren. 9.
13.^f Ioan 12. 13.^g Ps. 118. 26.
pen. 23. 39.^h Marc 11.
15.
Luc 19. 45.
Ioan 2. 13,
15.ⁱ pen. 2. 23.^k Es. 56. 7.^l Jer. 7. 11.
Marc 11.
17.
Luc 19. 46.^m Ps. 8. 2.

Anno
DOMINI
33.

ⁿ Ioan 11.
18.

^o Marc 11.
12.

² Gr. un
ffigysbren.

^ppen. 17. 20.
Luc 17. 6.
^q Iago 1. 6.

^r pen. 7. 7.
Mirc 11.
24.
Luc 11. 9.
1 Ioan 3.
22. a 5. 14.
^s Marc 11.
27.
Luc 20. 1.

^t Exod. 2.
14.
Act. 4. 7.
a 7. 27.

^u pen. 14. 5.
Marc 6. 20.

plant bychain a rhai yn sugno y perffeithiaist foliant?

17 ¶ Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth allan o'r ddinas i ⁿBethania, ac a lettŷodd yno.

18 ° A'r bore, fel yr oedd efe yn dychwelyd i'r ddinas, yr oedd arno chwant bwyd.

19 A phan welodd efe ²ffigysbren ar y ffordd, efe a ddaeth atto, ac ni chafodd ddim arno, ond dail yn unig: ac efe a ddywedodd wrtho, Na thyfed ffrwyth arnat byth mwych. Ac yn ebrwydd y crinodd y ffigysbren.

20 A phan welodd y disgyblion, hwy a ryfeddasant, gan ddywedyd, Mor ddisymmwrth y crinodd y ffigysbren!

21 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, ^pOs bydd gennych ffydd, ac ^qheb amneu, ni wnewch yn unig hyn a *wneuthum i i'r ffigysbren*, eithr hefyd os dywedwch wrth y mynydd hwn, Coder di i fynu, a bwrier di i'r môr; hynny a fydd.

22 A 'pha beth bynnag a ofynoch mewn gweddi, gan gredu, chwi a'i derbyniwch.

23 ¶ ° Ac wedi ei ddyfod ef i'r deml, yr arch-offeiriaid a henuriaid y bobl a ddaethant atto, fel yr oedd efe yn athrawiaethu, ^tgan ddywedyd, Trwy ba awdurdod yr wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod hon?

24 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Minnau a ofynaf i chwithau un gair, yr hwn os mynegwch i mi, minnau a fynegaf i chwithau trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

25 Bedydd Ioan, o ba le yr oedd? ai o'r nef, ai o ddynion? A hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed wrthym, Pahan gan hynny nas credasoch ef?

26 Ond os dywedwn, O ddynion; y mae arnom ofn y bobl: ^ucanys y mae pawb yn cymmeryd Ioan megis prophwyd.

27 A hwy a attebasant i'r Iesu, ac a ddywedasant, Ni wyddom ni. Ac yntau a ddywedodd wrthynt, Nid wyf finnau yn dywedyd i chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

28 ¶ Ond beth dybygwch chwi?

Yr oedd gan wr ddau fab: ac efe a ddaeth at y cyntaf ac a ddywedodd, *Fy mab*, dos, gweithia heddw yn fy ngwinllan.

29 Ac yntau a attebodd ac a ddywedodd, Nid âf: ond wedi hynny efe a edifarhaodd, ac a aeth.

30 A phan ddaeth efe at yr ail, efe a ddywedodd yr un modd. Ac efe a attebodd ac a ddywedodd, *Myfi a âf*, arglwydd; ac nid aeth efe.

31 Pa un o'r ddau a wnaeth ewyllys y tad? Dywedasant wrtho, Y cyntaf. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ^xYn wir meddaf i chwi, yr â y publicanod a'r putteiniaid i mewn i deyrnas Dduw o'ch blaen chwi.

32 Canys ^ydaeth Ioan attoch yn ffordd cyfiawnder, ac ni chredasoch ef; ^zond y publicanod a'r putteiniaid a'i credasant ef: chwithau, yn gweled, nid edifarhasoch wedi hynny, fel y credech ef.

33 ¶ Clywch ddammeg arall. Yr oedd rhyw ddyn o berchen tŷ, ^ayr hwn a blannodd winllan, ac a osododd gae yn ei chylech hi, ac a gloddiodd ynddi win-wrŷf, ac a adeiladodd dŵr, ac a'i gosododd hi allan i lafurwyr, ac ^ba aeth oddi cartref.

34 A phan nesaodd amser ffrwythau, efe a ddanfonodd ei weision at y llafurwyr, ^ci dderbyn ei ffrwythau hi.

35 A'r llafurwyr a ddaliasant ei weision ef, ac un a gurasant, ac arall a laddasant, ac arall a labyddiasant.

36 Trachefn, efe a anfonodd weision eraill, fwy na'r rhai cyntaf: a hwy a wnaethant iddynt yr un modd.

37 Ac yn ddiweddaf oll, efe a anfonodd attynt ei fab ei hun, gan ddywedyd, Hwy a barchant fy mab i.

38 A phan welodd y llafurwyr y mab, hwy a ddywedasant yn eu plith eu hun, ^dHwn yw yr etifedd; ^edeuwch, lladdwn ef, a daliwn ei etifeddiaeth ef.

39 Ac wedi iddynt ei ddal, hwy a'i bwriasant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdasant.

40 Am hynny pan ddêl arglwydd y winllan, pa beth a wna efe i'r llafurwyr hynny?

41 ^fHwy a ddywedasant wrtho, Efe a ddifetha yn llwyr y dynion drwg hynny, ac a esyd y winllan i lafurwyr eraill, y rhai a dalant iddo y ffrwythau yn eu hamserau.

Anno
DOMINI
33.

^x Luc 7. 29,
30.

^y pen. 3. 1,
æc.

^z Luc 3. 12,
13.

^a Pa. 80. 9.
Can. 8. 11.
Ez. 5. 1.
Jer. 2. 21.
Marc 12. 1.
Luc 20. 9.

^b pen. 25.
14, 15.

^c Can. 8. 11,
12.

^d Pa. 2. 8.
Heb. 1. 2.
^e pen. 26. 3.
a 27. 1.
Ioan 11. 53.

^f Edrych
Luc 20. 16.

Anno
DOMINI
33.Ps. 118. 22.
Act. 4. 11.

pen. 8. 12.

Es. 8. 14,
15.
Zech. 12. 3.
Luc. 20. 18.
Rhuf. 9.
1 Petr. 2. 8.
Es. 60. 12.
Dan. 2. 44.Luc 7. 16.
Ioan. 7. 40.Luc 14. 16.
Dat. 19. 7.
9.

Diar. 9. 2.

Dan. 9. 26.

42 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ^eOni ddarllenaso chwi erioed yn yr ysgrhythrau, Y maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben congl: gan yr Arglwydd y gwnaethpwyd hyn, a rhyfedd yw yn ein golwg ni?

43 Am hynny meddaf i chwi, ^hY dygir teyrnas Dduw oddi arnoch chwi, ac a'i rhoddir i genedl a ddygo ei ffrwythau.

44 ⁱA phwy bynnag a syrthio ar y maen hwn, efe a ddryllir: ac ar bwy bynnag y syrthio, ^kefe a'i mál ef yn chwilfriw.

45 A phan glybu yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid ei ddamhegion ef, hwy a wybuant mai am danynt hwy y dywedai efe.

46 Ac a hwy yn ceisio ei ddala, hwy a ofnasant y torfeydd; am eu bod ^lyn ei gymmeryd ef fel prophwyd.

PENNOD XXII.

1 Dammeg priodas mab y brenhin. 9 Galwedigaeth y Cenhedloedd. 12 Cospedigaeth yr hwn nid oedd ganddo y wisg briodas. 15 Y dylid talu teyrnged i Cesar. 23 Crist yn gostegu y Saduceaid ynghylch yr adgyfodiad: 34 yn ateb y cyfreithiwr, pa un yw y gorchymyn cyntaf, a'r mawr; 41 ac yn holi y Phariseaid ynghylch y Messias.

A'R Iesu a atebodd, ^aac a lefarodd wrthynt drachefn mewn damhegion, gan ddywedyd,

2 Cyffelyb yw teyrnas nefoedd i ryw frenhin a wnaeth briodas i'w fab,

3 Ac a ddanfonodd ei weision i alw y rhai a wahoddasid i'r briodas: ac ni fynnent hwy ddyfod.

4 Trachefn, efe a anfonodd weision eraill, gan ddywedyd, Dywedwch wrth y rhai a wahoddwyd, Wele, parottoais fy nghiniaw: ^bfy ychain a'm pasgedigion a laddwyd, a phob peth sydd barod: deuwch i'r briodas.

5 A hwy yn ddiystyr ganddynt, a aethant ymaith, un i'w faes, ac arall i'w fasnach:

6 A'r lleill a ddaliasant ei weision ef, ac a'u hammharchasant, ac a'u lladdasant.

7 A phan glybu y brenhin, efe a lidiodd; ac a ddanfonodd ^cei luoedd, ac a ddinystriodd y lleiddiaid hynny, ac a losgodd eu dinas hwynt.

8 Yna efe a ddywedodd wrth ei weision, Yn wir y briodas sydd barod, ond y rhai a wahoddasid nid oeddynt deilwng.

9 Ewch gan hynny ²i'r prif-ffyrdd, a chynnifer ag a gaffoch, gwahoddwch i'r briodas.

10 A'r gweision hynny a aethant allan i'r *prif-ffyrdd*, ac ^da gasglasant ynghyd gynnifer oll ag a gawsant, drwg a da: a llanwyd y briodas o wahoddedigion.

11 ¶ A phan ddaeth y brenhin i mewn i weled y gwahoddedigion, efe a ganfu yno ddyn ^eheb wisg priodas am dano:

12 Ac efe a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, pa fodd y daethost i mewn yma, heb fod gennynt wisg priodas? Ac yntau a aeth yn fud.

13 Yna y dywedodd y brenhin wrth y gweinidogion, Rhwymwch ei draed a'i ddwyllaw, a chymmerwch ef ymaith, a theflwch ^fi'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

14 ^gCansyl llawer sydd wedi eu galw, ac ychydig wedi eu dewis.

15 ¶ Yna ^hyr aeth y Phariseaid, ac a gymmerasant gynghor pa fodd y rhydent ef yn ei ymadrodd.

16 A hwy a ddanfonasant atto eu disgyblion ynghyd â'r Herodianiaid, gan ddywedyd, Athraw, ni a wyddom dy fod yn eirwir, ac yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd, ac nad oes arnat ofal rhag neb: oblegid nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion.

17 Dywed i ni gan hynny, Beth yr wyt ti yn ei dybied? Ai cyfreithlawn rhoddi teyrnged i Cesar, ai nid *yw*?

18 Ond yr Iesu a wybu eu drygioni hwy, ac a ddywedodd, Paham yr ydych yn fy nhemtio i, chwi ragrithwyr?

19 Dangoswch i mi arian y deyrnged. A hwy a ddygasant atto geiniog:

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy *yw* y ddelw hon a'r argraph?

21 Dywedasant wrtho, Eiddo Cesar. Yna y dywedodd wrthynt, ⁱTelwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw.

22 A phan glywsant hwy *hyn*, rhyfeddu a wnaethant, a'i adael ef, a myned ymaith.

23 ¶ ^kY dydd hwnnw y daeth atto y Saduceaid, ^ly rhai sydd yn dywedyd nad oes adgyfodiad, ac a ofnasant iddo,

24 Gan ddywedyd, Athraw, ^mdy-

Anno
DOMINI
33.2 i bennau y
ffyrdd.d pen. 13.
38, 47.e 2 Cor. 5. 3.
Eph. 4. 24.
Col. 3. 10,
12.
Dat. 3. 4.
a 16. 15.
a 19. 8.

f pen. 8. 12.

g pen. 20. 16.

h Marc 12.
13.
Luc 20. 20.i pen. 17. 25.
Rhuf. 13. 7.k Marc 12.
18.
Luc 20. 27.
l Act. 23. 8.m Deut. 25.
5.

Anno
DOMINI
33.

wedodd Moses, Os bydd marw neb heb iddo blant, prioded ei frawd ei wraig ef, a chyfoded had i'w frawd.

25 Ac yr oedd gyd â ni saith o frodyr: a'r cyntaf a briododd wraig, ac a fu farw; ac efe heb hiliogaeth iddo, a adawodd ei wraig i'w frawd.

* Gr. saith.

26 Felly hefyd yr ail, a'r trydydd, hyd y ³ seithfed.

27 Ac yn ddiweddaf oll bu farw y wraig hefyd.

28 Yn yr adgyfodiad, gan hynny, gwraig i bwy o'r saith fydd hi? canys hwynt-hwy oll a'i cawsant hi.

29 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydych yn cyfeiliorni, gan na wyddoch yr ysgrythyrau, na gallu Duw.

n 1 Ioan 3. 2.

30 Oblegid yn yr adgyfodiad nid ydynt nac yn gwreicca, nac yn gŵra; eithr ⁿ y maent fel angelion Duw yn y nef.

31 Ac am adgyfodiad y meirw, oni ddarllenasoch yr hyn a ddywedwyd wrthych gan Dduw, gan ddywedyd,

o Exod. 3. 6, 16.
Marc 12. 26.
Luc 20. 37.
Act. 7. 32.
Heb. 11. 16.

32 ° Myfi yw Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob? Nid yw Duw Dduw y rhai meirw, ond y rhai byw.

P pen. 7. 23.

33 A phan glybu y torfeydd hynny, ^p hwy a synnasant wrth ei athrawiaeth ef.

q Marc 12. 28.

34 ¶ ^q Ac wedi clywed o'r Phariseaid ddarfod i'r Iesu ostegu y Saduceaid, hwy a ymgynnullasant ynghyd i'r un lle.

35 Ac un o honynt, yr hwn oedd gyfreithiwr, a ofynodd iddo, gan ei dentio, a dywedyd,

36 Athraw, pa un yw y gorchymyn mawr yn y gyfraith?

r Deut. 6. 5.
a 10. 12.
a 30. 6.
Luc 10. 27.

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, ^r Ceri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl.

38 Hwn yw y cyntaf, a'r gorchymyn mawr.

s Lef. 19. 13.
Marc 12. 31.
Rouf. 13. 9.
Gal. 5. 14.
Iago 2. 8.
pen. 7. 12.

39 A'r ail sydd gyffelyb iddo, ° Câr dy gymmydog fel ti dy hun.

40 ° Ar y ddau orchymyn hyn y mae yr holl gyfraith a'r prophwydi yn sefyll.

u Marc 12. 35.
Luc 20. 41.

41 ¶ ^u Ac ° wedi ymgasglu o'r Phariseaid ynghyd, yr Iesu a ofynodd iddynt,

42 Gan ddywedyd, Beth a dybygwch chwi am Grist? mab i bwy ydyw? Dywedent wrtho, *Mab Dafydd.*

43 Dywedai yntau wrthynt, Pa

fodd gan hynny y mae Dafydd yn yr yspryd yn ei alw ef yn Arglwydd, gan ddywedyd,

44 ° Dywedodd yr ARGLWYDD wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed di?

45 Os yw Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd, pa fodd y mae efe yn fab iddo?

46 Ac nid allodd neb ateb gair iddo, ac ni feiddiodd neb o'r dydd hwnnw allan ymfyn âg ef mwyach.

PENNOD XXIII.

1 Crist yn rhybuddio y bobl i ddilyn athrawiaeth dda, ac nid esamplau drwg yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid. 5 Rhaid i ddisgyblion Crist ochelyd eu rhyfyg hwy. 13 Mae efe yn cyhoeddi wyth wae yn erbyn eu rhagrith a'u dallineb hwy; 34 ac yn prophwydo dinystr Jerusalem.

YNA y llefarodd yr Iesu wrth y torfeydd a'i ddisgyblion,

2 Gan ddywedyd, ° Y'nghadair Moses yr eistedd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid.

a Marc 12. 38.
Luc 20. 46.

3 Yr hyn oll gan hynny a ddywedant wrthych am eu cadw, cedwch a gnewch; eithr yn ol eu gweithredoedd na wnewch: canys ^b dywedant, ac nis gwnant.

4 ° Oblegid y maent yn rhwymo beichiau trymion ac anhawdd eu dwyn, ac yn eu gosod ar ysgwyddau dynion; ond nid ewyllysiant eu syflyn hwy âg un o'u bysedd.

b Rhuf. 2. 19.
c Luc 11. 46.
Act. 15. 10.
Gal. 6. 13.

5 Ond ^d y maent yn gwneuthur eu holl weithredoedd er mwyn eu gweled gan ddynion: ° canys y maent yn gwneuthur yn llydain eu phylacterau, ac yn gwneuthur ymlwaith eu gwisgoedd yn helaeth;

d pen. 6. 1, 2, 5, 16.

6 A ^e charu y maent y lle uchaf mewn gwleddoedd, a'r prif-gadeiriau yn y synagogau,

e Num. 15. 38.
Deut. 6. 8.
a 22. 12.
Diar. 3. 3.

7 A chyfarch yn y marchnad-oedd, a'u galw gan ddynion, Rabbi, Rabbi.

f Marc 12. 38, 39.
3 Ioan 9.

8 ° Eithr na'ch galwer chwi Rabbi: canys un yw eich Athraw chwi, *sef* Crist; a chwithau oll brodyr ydych.

g Iago 3. 1.
2 Cor. 1. 24.
1 Petr 5. 3.

9 Ac na elwch neb yn dad i chwi ar y ddaear: ^h canys un Tad sydd i chwi, yr hwn sydd yn y nefoedd.

h Mal. 1. 6.

10 Ac na'ch galwer yn athrawon: canys un yw eich Athraw chwi, *sef* Crist.

11 ° A'r mwyaf o honoch a fydd yn weinidog i chwi.

i pen. 20. 26, 27.

12 A ^k phwy bynnag a'i dyrchafu ei hun, a ostyngir; a phwy bynnag a'i gostyngo ei hun, a ddyrcheffir.

k Diar. 20. 23.
Luc 14. 11.
a 18. 14.
Iago 4. 6.
1 Petr 5. 5.

Anno DOMINI 33. 1 Luc 11. 52.	13 ¶ Eithr ¹ gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! canys yr ydych yn cau tēyrnas nef-oedd o flaen dynion: canys chwi nid ydych yn myned i mewn, a'r rhai sydd yn myned i mewn nis gadēwch i fyned i mewn.	26 <i>Ti</i> Pharisead dall, glanhâ yn gyntaf yr hyn <i>sydd</i> oddi fewn i'r cwppan a'r ddysgl, fel y byddo yn lân hefyd yr hyn sydd oddi allan iddynt.	Anno DOMINI 33. * Luc 11. 44.
m Marc 12. 40. Luc 20. 47. 2 Tim. 3. 6. Tit. 1. 11.	14 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! canys ^m yr ydych yn llwyr-fwytta tai gwragedd gweddwon, a hynny yn rhith hir-weddio: am hynny y derbyniwch farn fwy.	27 * Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! canys tebyg ydych chwi i feddau wedi eu gwynnu, y rhai sydd yn ymddangos yn dēg oddi allan, ond oddi mewn sydd yn llawn o esgyrn y meirw, a phob aflendid.	
n pen. 15. 14. o pen. 5. 33, 34.	15 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! canys am-gylchu yr ydych y môr a'r tir i wneuthur un proselyt; ac wedi y gwneuler, yr ydych yn ei wneuthur ef yn fab uffern, yn ddau mwy na chwi eich hunain.	28 Ac felly chwithau oddi allan ydych yn ymddangos i ddynion yn gyfiawn, ond o fewn yr ydych yn llawn rhagrith ac anwired.	* Luc 11. 47.
2 yn rhwybm.	16 Gwae chwi, dywysogion ^a deillion! y rhai ydych yn dywedyd, °Pwy bynnag a dwng i'r deml, nid yw ddim; ond pwy bynnag a dwng i aur y deml, y mae efe mewn dyled.	29 ° Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! canys yr ydych yn adeiladu beddau y prophwydi, ac yn addurno beddau y rhai cyfiawn;	
P Exod. 29. 37.	17 Ffyliaid, a deillion: canys pa un sydd fwyaf, yr aur, ai y deml sydd yn sancteiddio yr aur?	30 Ac yr ydych yn dywedyd, Pe buasem ni yn nyddiau ein tadau, ni buasem ni gyfrannogion â hwynt y'ngwaed y prophwydi.	* Act. 7. 51, 52. 1 Thess. 2. 15.
	18 A phwy bynnag a dwng i'r allor, nid yw ddim; ond pwy bynnag a dyngo i'r rhodd sydd arni, y mae efe ² mewn dyled.	31 Felly yr ydych yn tystiolaethu am danoch eich hunain, ² eich bod yn blant i'r rhai a laddasant y prophwydi.	* Gen. 15. 6. 1 Thess. 2. 16. b pen. 3. 7. a 12. 34.
	19 Ffyliaid, a deillion: canys pa un fwyaf, y rhodd, ai yr ^p allor sydd yn sancteiddio y rhodd?	32 ° Cyflawnwch chwithau hefyd fesur eich tadau.	
	20 Pwy bynnag gan hynny a dwng i'r allor, sydd yn tyngu iddi, ac i'r hyn oll <i>sydd</i> arni.	33 O seirph, ^b hiliogaeth gwiberod, pa fodd y gellwch ddiange rhag barn uffern?	c Act. 5. 40. a 22. 19.
a 1 Bren. 8. 13. 2 Chron. 6. 2.	21 A phwy bynnag a dwng i'r deml, sydd yn tyngu iddi, ac ⁱ r hwn sydd yn preswyllo ynddi.	34 ¶ Am hynny, wele, yr ydwyf yn anfon attoch brophwydi, a doethion, ac ysgrifenyddion: °a <i>rhai</i> o honynt a leddwch, ac a groeshoeliwch; °a <i>rhai</i> o honynt a ffrewyllwch yn eich synagogau, ac a erlidwch o dref i dref:	d pen. 10. 17. 2 Cor. 11. 24, 25.
r pen. 5. 34. Act. 7. 49.	22 A'r hwn a dwng i'r nef, sydd yn tyngu i ^r orsedd-faingc Duw, ac i'r hwn sydd yn eistedd arni.	35 Fel y delo arnoch chwi yr holl waed cyfiawn a'r a ollyngwyd ar y ddaear, °o waed Abel gyfiawn hyd ^f waed Zacharias fab Barachias, yr hwn a laddasoch rhwng y deml a'r allor.	e Gen. 4. 8. f 2 Chron. 24. 20, 21.
a Luc 11. 42.	23 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! ^a canys yr ydych yn degymmu y mintys, a'r anis, a'r cwmin, ac ^a a adawsoch heibio y pethau trymach o'r gyfraith, barn, a thrugaredd, a ffydd: rhaid oedd gwneuthur y pethau hyn, ac na adewid y lleill heibio.	36 Yn wir meddaf i chwi, Daw hyn oll ar ³ y genhedlaeth hon.	g yr oen hon. h Luc 13. 34.
a 1 Sam. 15. 22. Hos. 6. 6. Mic. 6. 8. pen. 9. 13. a 12. 7.	24 Tywysogion deillion, y rhai ydych yn hidlo gwybedyn, ac yn llyngcu camel.	37 * Jerusalem, Jerusalem, <i>yr hon</i> wyt yn lladd y prophwydi, ac ^h yn llabyddio y rhai a ddanfonir attat, pa sawl gwaith y mynnaswn gasglu dy blant ynghyd, megis y casgl iâr ei chywion ⁱ dan <i>ei</i> hadenydd, ac nis mynnech!	h 2 Chron. 24. 21.
u Marc 7. 4. Luc 11. 39.	25 Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr! ^a canys yr ydych yn glanhâu y tu allan i'r cwppan a'r ddysgl, ac o'r tu mewn y maent yn llawn o drawsedd ac anghymmedroldeb.	38 Wele, yr ydys yn gadael eich tŷ i chwi yn anghyfannedd.	i Ps. 17. 8. a 91. 4.
		39 Canys meddaf i chwi, Nîm gwelwch ar ol hyn, hyd oni ddywedoch, ^k Bendigedig <i>yw</i> yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.	k Ps. 118. 26. pen. 21. 9.

Anno
DOMINI
33.

PENNOD XXIV.

1 Crist yn rhag-ddywedyd dinystr y deml: 3 pa fath a pha faint o gystuddiau a fydd o'r blaen. 29 Arwyddion ei ddyfodiad ef i farn. 36 Ac o ran bod y dydd a'r awr yn anhysbys, 42 y dylem ni wylied fel gweision da, yn disgwyl bob amser am ddyfodiad ein meist'r.

A'R ^a Iesu a aeth allan, ac a ymadawodd o'r deml: a'i ddisgyblion a ddaethant *atto*, i ddangos iddo adeiladau y deml.

2 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Oni welwch chwi hyn oll? Yn wir meddaf i chwi, ^bNi adewir yma garreg ar garreg, a'r ni ddattodir.

3 ¶ Ac efe yn eistedd ar fynydd yr Olew-wydd, y disgyblion a ddaethant *atto* o'r neilldu, gan ddywedyd, Mynega i ni, pa bryd y bydd y pethau hyn? a pha arwydd *fydd* o'rh ddyfodiad, ac o ddiwedd y byd?

4 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, ^cEdrychwch rhag i neb eich twyllo chwi.

5 Canys ^ddaw llawer yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist; ac a dwyllant lawer.

6 A chwi a gewch glywed am ryfeloedd, a sôn am ryfeloedd: gwelwch na chyffrôer chwi: canys rhaid *yw* bod *hyn* oll; eithr nid yw y diwedd etto.

7 Canys ^ecyfyd cenedl yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: ac fe fydd newyn, a nodau, a daear-grynfaau mewn mannau.

8 A dechreuad gofidiau *yw* hyn oll.

9 ^fYna y'ch traddodant chwi i'ch gorthrymmu, ac a'ch lladdant: a chwi a gasêir gan yr holl genhedloedd er mwyn fy enw i.

10 Ac yna y rhwystrir llawer, ac y bradychant eu gilydd, ac y casânt eu gilydd.

11 ^gA gau-brophwydi lawer a godant, ac a dwyllant lawer.

12 Ac o herwydd yr amlhâ anwir-edd, fe a oera cariad llawer.

13 Eithr ^hy neb a barhao hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.

14 A'r ⁱefengyl hon *am* y deyrnas ^ka bregethir trwy yr holl fyd, er tystiolaeth i'r holl genhedloedd: ac yna y daw y diwedd.

15 ^lAm hynny pan weloch y ffieidd-dra anghyfanneddol, a ddywedwyd trwy ^mDaniel y prophwyd, yn sefyll yn y lle sanctaidd, (y neb a ddarlleuo, ystyried:)

16 Yna y rhai a fyddant yn Judea, ffôant i'r mynyddoedd.

17 Y neb ^afyddo ar ben y tŷ, na ddisgyned i gymmeryd dim allan o'i dŷ:

18 A'r hwn ^afyddo yn y maes, na ddychweled yn ei ol i gymmeryd ei ddillad.

19 A gwae y rhai beichiogion, a'r rhai yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny.

20 Eithr gweddiwch na byddo eich ffôedigaeth yn y gauaf, nac ar y *dydd* Sabbath:

21 Canys ⁿy pryd hwnnw y bydd gorthrymder mawr, y fath ni bu o ddechreu y byd hyd yr awr hon, ac ni bydd chwaith.

22 Ac oni bai fyrhâu y dyddiau hynny, ni fuasai gadwedig un cnawd oll: eithr er mwyn yr etholedigion fe fyrhêir y dyddiau hynny.

23 ^oYna os dywed neb wrthyhch, Wele, ^pllyma Grist, neu llyma; na chredwch.

24 Canys ^qcyfyd gau-Gristiau, a gau-brophwydi, ac a roddant arwyddion mawrion a rhyfeddodau, hyd oni thwyllant, ^rpe *byddai* bosibl, ie, yr etholedigion.

25 Wele, rhag-ddywedais i chwi.

26 Am hynny, os dywedant wrthyhch, Wele, y mae efe yn y diffaethwch; nac ewch allan: wele, yn yr ystafelloedd; na chredwch.

27 Oblegid fel y daw y fellten o'r dwyrain, ac y tywynna hyd y gorllewin; felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.

28 ^sCanys pa le bynnag y byddo y gelain, yno yr ymgasgl yr eryrod.

29 ¶ Ac yn y fan wedi gorthrymder y dyddiau hynny, ^ty tywyllir yr haul, a'r lleuad ni rydd ei goleuni, a'r sêr a syrth o'r nef, a nerthoedd y nefoedd a ysgydwir.

30 Ac yna yr ymddengys arwydd Mab y dyn yn y nef: ac yna y galara holl lwythau y ddaear; a ^uhwy a welant Fab y dyn yn dyfod ar gymylau y nef, gyd â nerth a gogoniant mawr.

31 Ac ^vefe a ddenfyn ei angelion ^wâ mawr sain udgorn; a hwy a gasglant ei etholedigion ef ynghyd o'r pedwar gwynt, o eithafoedd y nefoedd hyd eu heithafoedd hwynt.

32 Ond dysgwch ^xddammeg oddi wrth y ffigysbren; Pan yw ei gangen eisoes yn dyner, a'i ddail yn torri allan, chwi a wyddoch *fod* yr haf yn agos:

33 Ac felly chwithau, pan weloch

Anno
DOMINI
33.^a Marc 13. 1.
Luc 21. 5.^b Mic. 3. 12.
Luc 19. 44.^c Eph. 5. 6.
Col. 2. 8,
18.
2 Thess.
2. 3.
^d Ioan 4. 1.
^e Jer. 14. 14.
^f 23. 25.
Ioan 5. 43.^g 2 Chron.
15. 6.
Hag. 2. 22.
Zech. 14.
13.^h pen. 10. 17.
Marc 13. 0.
Luc 21. 12.
Ioan 15. 20.
ⁱ a 16. 2.
Dat. 2. 10.^j 2 Petr. 2. 1.^k pen. 10.
22.
Marc 13.
13.
Heb. 3. 6.
14.^l pen. 4. 23.
a 9. 35.^m Rhuf. 10.
15.ⁿ Col. 1. 6.
^o Marc 13.
14.^p Luc 21. 20.^q Dan. 9.
27. a 12. 11.^r Dan. 9. 26.
a 12. 1.^s Marc 13.
21.
Luc 17. 23.
a 21. 8.
^t 2 dyma
Grist, neu,
dyma.
^u P Deut. 13.
1.
^v 2 Thess. 2.
9, 10, 11.
Dat. 13. 13.
^w Ioan 6. 37.
a 10. 28, 29.
Rhuf. 8.
28, 29, 30.
2 Tim. 2.
10.^x Job 39. 30.
Luc 17. 37.^y Es. 13. 10.
Ezec. 32. 7.
Joel 2. 10,
31. a 3. 15.
Marc 13.
24.
Luc 21. 25.
Act. 2. 20.
Dat. 6. 12.^z Dat. 1. 7.^{aa} pen. 13. 41.
^{ab} 1 Cor. 15.
52.
^{ac} 1 Thess. 4.
16.
^{ad} Neu, âg
udgorn, a
sain mawr.^{ae} Luc 21. 29.

Anno DOMINI 33.			PENNOD XXV.	Anno DOMINI 33.
† Iago 5. 9.		hyn oll, gwybyddwch ¹ ei fod yn agos, wrth y drysau.	1 <i>Dammeg y deg morwyn, 14 a'r talentau; 31 a dull y farn ddiweddaf.</i>	
• Ps. 102. 26. Es. 51. 6. pen. 5. 18. Marc 13. 31. Heb. 1. 11.		34 Yn wir meddaf i chwi, Nid â y genhedlaeth hon heibio, hyd oni wneler hyn oll.	YNA tebyg fydd teyrnas nefoedd i ddeg o forwynion, y rhai a gymmerasant eu lampau, ac a aethant allan i gyfarfod â'r priod-fab.	
• Zech. 14. 7. Marc 13. 32.		35 ^a Nef a daear a ânt heibio, eithr fy ngeiriau i nid ânt heibio ddim.	2 A phump o honynt oedd gall, a phump yn ffol.	
b Gen. 6. 3, 4, 5. a 7. 5. Luc 17. 26. 2 Petr 3. 10.		36 ¶ Ond am y dydd hwnnw a'r awr nis gŵyr neb, nac angelion y nefoedd, ^a ond fy Nhad yn unig.	3 Y rhai oedd ffol a gymmerasant eu lampau, ac ni chymmerasant olew gyd â hwynt:	
• Luc 17. 34, &c.		37 Ac fel yr oedd dyddiau Nöe, felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.	4 A'r rhai call a gymmerasant olew yn eu llestri gyd â'u lampau.	
• pen. 25. 13. Marc 13. 33, &c. Luc 21. 36.		38 ^b Oblegid fel yr oeddynt yn y dyddiau ym mlaen y diluw yn bwytta ac yn yfed, yn priodi ac yn rhoi i briodas, hyd y dydd yr aeth Nöe i mewn i'r arch,	5 A thra yr oedd y priod-fab yn aros yn hir, yr hepiasant oll ac yr hunasant.	
• Luc 12. 39. 1 Thess. 5. 2. 2 Petr 3. 10. Dat. 3. 3. a 16. 15.		39 Ac ni wybuant hyd oni ddaeth y diluw, a'u cymmeryd hwy oll ymaith; felly hefyd y bydd dyfodiad Mab y dyn.	6 Ac ar hanner nos y bu gwaedd, Wele, y mae y priod-fab yn dyfod; ewch allan i gyfarfod âg ef.	
• Luc 12. 42.		40 ^c Yna y bydd dau yn y maes; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.	7 Yna y cyfododd yr holl forwynion hynny, ac a drwsiasant eu lampau.	
• Dat. 16. 15.		41 Dwy a fydd yn malu mewn melin; un a gymmerir, a'r llall a adewir.	8 A'r rhai ffol a ddywedasant wrth y rhai call, Rhoddwch i ni o'ch olew chwi: canys y mae ein lampau ² yn diffoddi.	2 oeddi ddyfoddi.
• pen. 25. 12. a 25. 30.		42 ¶ ^d Gwylwch gan hynny; am na wyddoch pa awr y daw eich Arglwydd.	9 A'r rhai call a attebasant, gan ddywedyd, <i>Nid felly</i> ; rhag na byddo digon i ni ac i chwithau: ond ewch yn hytrach at y rhai sydd yn gwerthu, a phrynwch i chwi eich hunain.	
		43 A ^e gwybyddwch hyn, pe gwybuasai gwr y tŷ pa wyliadwriaeth y deuai y lleidr, efe a wylasai, ac ni adawsai gloddio ei dŷ trwodd.	10 A thra yr oeddynt yn myned ymaith i brynu, daeth y priod-fab; a'r rhai oedd barod, a aethant i mewn gyd âg ef i'r briodas: ^a a chauwyd y drws.	• Luc 13. 25.
		44 Am hynny byddwch chwithau barod: canys yn yr awr ni thybioch y daw Mab y dyn.	11 Wedi hynny y daeth y morwynion eraill hefyd, gan ddywedyd, Arglwydd, Arglwydd, agor i ni.	
		45 ^f Pwy gan hynny sydd was ffyddlawn a doeth, yr hwn a osododd ei arglwydd ar ei deulu, i roddi bwyd iddynt mewn pryd?	12 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, ^b Nid adwaen chwi.	b pen. 7. 21, 22, 23.
		46 ^g Gwŷn ei fyd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef, pan ddelo, yn gwneuthur felly.	13 ^c Gwylwch gan hynny; am na wyddoch na'r dydd na'r awr y daw Mab y dyn.	c pen. 24. 42. Marc 13. 33. Luc 21. 36. 1 Cor. 16. 13.
		47 Yn wir meddaf i chwi, ^h Ar ei holl ddâ y gesyd efe ef.	14 ¶ ^d Canys y mae teyrnas nefoedd ^e fel dyn yn myned i wlad ddieithr, yr hwn a alwodd ei weision, ac a roddes ei ddâ attynt.	1 Thess. 5. 6. 1 Petr 5. 8. Dat. 16. 15. a Luc 19. 12. e pen. 21. 33.
		48 Ond os dywed y gwas drwg hwnnw yn ei galon, Y mae fy arglwydd yn oedi dyfod;	15 Ac i un y rhoddodd efe bùm talent, ac i arall ddwy, ac i arall un, i bob un yn ol ei allu ei hun; ac yn y fan efe a aeth oddi cartref.	
		49 A dechreu curo <i>ei</i> gyd-weision, a bwytta ac yfed gyd â'r meddwon;	16 A'r hwn a dderbyniasai y pùm talent a aeth, ac a farchnattaodd â hwynt, ac a wnaeth bùm talent eraill.	
		50 Arglwydd y gwas hwnnw a ddaw yn y dydd nid yw efe yn disgwyl am <i>dano</i> , ac mewn awr nis gŵyr efe;	17 A'r un modd yr hwn a dderbyniasai y ddwy, a ennillodd yntau ddwy eraill.	
		51 Ac efe a'i gwahana ef, ac a esyd ei ran ef gyd â'r rhagrithwyr: ⁱ yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.		

Anno
DOMINI
33.

18 Ond yr hwn a dderbyniasai un, a aeth, ac a gloddiodd yn y ddaear, ac a guddiodd arian ei arglwydd.

19 Ac wedi llawer o amser, y mae arglwydd y gweision hynny yn dyfod, ac yn cyfrif â hwynt.

20 A daeth yr hwn a dderbyniasai bwm talent, ac a ddug bwm talent eraill, gan ddywedyd, Arglwydd, pwm talent a roddaist attaf: wele, mi a ennillais bwm talent eraill attynt.

21 A dywedodd ei arglwydd wrtho, Da, was da a fyddlawn: buost ffyddlawn ar ychydig, ^fmi a'th osodaf ar lawer: dos i mewn i ^glawenydd dy arglwydd.

22 A'r hwn a dderbyniasai ddwy dalent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, dwy dalent a roddaist attaf: wele, dwy eraill a ennillais attynt.

23 Ei arglwydd a ddywedodd wrtho, ^hDa, was da a ffyddlawn: buost ffyddlawn ar ychydig, mi a'th osodaf ar lawer: dos i mewn i lawenydd dy arglwydd.

24 A'r hwn a dderbyniasai yr un dalent a ddaeth, ac a ddywedodd, Arglwydd, mi a'th adwaenwn di, mai gwr caled ydwynt, yn medi lle nis huaist, ac yn casglu lle ni wasgeraist:

25 Ac mi a ofnais, ac a euthum, ac a guddiais dy dalent yn y ddaear: wele, yr wyt yn cael yr eiddot dy hun.

26 A'i arglwydd a atebodd ac a ddywedodd wrtho, O was drwg a diog, ti a wyddit fy mod yn medi lle nis huaist, ac yn casglu lle nis gwasgerais:

27 Am hynny y dylesit ti rodidi fy arian at y cyfnewidwyr; a mi, pan ddaethwn, a gawswn dderbyn yr eiddod fy hun gyd â llog.

28 Cymmerwch gan hynny y dalent oddi wrtho, a rhoddwch i'r hwn sydd ganddo ddeg talent.

29 ⁱCanys i bob un y mae ganddo y rhoddir, ac efe a gaiff helaethrwydd; ac oddi ar yr hwn nid oes ganddo y dygir oddi arno, ie, yr hyn sydd ganddo.

30 A bwriwch allan y gwas anfuddiol ^ki'r tywyllwch eithaf: yno y bydd wylofain a rhingcian dannedd.

31 ^lT A Mab y dyn, pan ddél yn ei ogoniant, a'r holl angelion sanctaidd gyd âg ef, yna yr eistedd ar orsedd-faingc ei ogoniant.

32 A ^mchyd-gesglir ger ei fron ef

yr holl genhedloedd: ac ⁿefe a'u didola hwynt oddi wrth eu gilydd, megis y didola y bugail y defaid oddi wrth y geifr:

33 Ac a esyd y defaid ar ei ddeheulaw, ond y geifr ar yr aswy.

34 Yna y dywed y Brenhin wrth y rhai ar ei ddeheulaw, Deuwch, chwi fendigedigion fy Nhad, etifeddwch y deyrnas ^oa barottöwyd i chwi er seiliad y byd.

35 ^pCanys bwm newynog, a chwi a roisoch i mi fwyd: bu arnaf syched, a rhoisoch i mi ddiod: ^qbwm ddi-eithr, a dygasoch fi gyd â chwi:

36 ^rNoeth, a dilladasoch fi: bwm glaf, ac ymwelsoch â mi: ^sbwm yng ngharchar, a daethoch attaf.

37 Yna yr ettyb y rhai cyfiawn iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa bryd y'th welsom yn newynog, ac y'th borthasom? neu yn sychedig, ac y rhoisom i ti ddiod?

38 A pha bryd y'th welsom yn ddieithr, ac y'th ddygasom gyd â ni? neu yn noeth, ac y'th ddilladasom?

39 A pha bryd y'th welsom yn glaf, neu y'nggharchar, ac y daethom attaf?

40 A'r Brenhin a ettyb, ac a ddywed wrthynt, Yn wir meddaf i chwi, ^tYn gymmaint a'i wneuthur o honoch i un o'r rhai hyn fy mrodyr lleiaf, i mi y gwnaethoch.

41 Yna y dywed efe hefyd wrth y rhai a fyddant ar y llaw aswy, ^uEwch oddi wrthyf, rai melligedig, ^vi'r tân tragywyddol, ^wyr hwn a barottöwyd i ddiafol ac i'w angelion.

42 Canys bwm newynog, ac ni roisoch i mi fwyd: bu arnaf syched, ac ni roisoch i mi ddiod:

43 Bwm ddi-eithr, ac ni'm dygasoch gyd â chwi: noeth, ac ni'm dilladasoch: yn glaf, ac y'nggharchar, ac ni ymwelsoch â mi.

44 Yna yr atebant hwythau hefyd iddo, gan ddywedyd, Arglwydd, pa bryd y'th welsom yn newynog, neu yn sychedig, neu yn ddieithr, neu yn noeth, neu yn glaf, neu yng ngharchar, ac ni weiniasom i ti?

45 Yna yr ettyb efe iddynt, gan ddywedyd, Yn wir meddaf i chwi, ^yYn gymmaint ag nas gwnaethoch i'r un o'r rhai lleiaf hyn, nis gwnaethoch i minnau.

46 A'r ^zrhai hyn a ânt i gospedigaeth dragywyddol: ond y rhai cyfiawn i fywyd tragywyddol.

Anno
DOMINI
33.

ⁿ Ezec. 20.
38. a 34. 17.
20.
pen. 13. 49.

^o pen. 20. 23.
Marc 10.
40.

^p Es. 58. 7.
Ezec. 18. 7.
Iago 1. 27.
^q Heb. 13. 2.

^r Iago 2. 15.
16.

^s 2 Tim. 1.
16.

^t Dfar. 19.
17.
pen. 10. 42.
Heb. 6. 10.

^u Pa. 6. 8.
pen. 7. 23.
Luc 13. 27.
^v pen. 13.
40.

^y Dfar. 14. 31.
a 17. 5.
Zech. 2. 8.

^z Dan. 12. 2.
Ioan 5. 29.

^f pen. 24. 47.
Luc 22. 23.
30.
^g Heb. 12. 2.

^h ad. 21.

ⁱ pen. 13. 13.
Marc 4. 25.
Luc 8. 18.
a 19. 26.

^k pen. 8. 12.
a 24. 51.
^l Zech. 14. 5.
pen. 16. 27.
^m 1 Thess. 4.
16.
ⁿ 2 Thess. 1.
7.
Judas 14.
Dat. 1. 7.
^o Rhuf. 14.
10.
^p 2 Cor. 5. 10.

Anno
DOMINI
33.

PENNOD XXVI.

3 Y llywodraethwyr yn cyd-furiadu yn erbyn Crist. 6 Y wraig yn enneinio ei ben ef. 14 Judas yn ei werthu ef. 17 Crist yn bwyttu y pasc: 26 yn ordeinio ei sopper sanctaidd: 36 yn gweddio yn yr ardd: 47 ac wedi ei fradychu â chusan, 57 yn cael ei arwain at Caiaphas, 69 a'i wadu gan Petr.

ABU, wedi i'r Iesu orphen y geiriau hyn oll, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

2 ^a Chwi a wyddoch mai gwedi deuddydd y mae y pasc; a Mab y dyn a draddodir i'w groeshoelio.

3 ^b Yna yr ymgasglodd yr arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a henuriaid y bobl, i lys yr arch-offeiriad, yr hwn a elwid Caiaphas:

4 A hwy a gyd-ymgynghorasant fel y dalient yr Iesu trwy ddichell, ac y lladdent ef.

5 Eithr hwy a ddywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bod cynnwrf ym mhlith y bobl.

6 ^c Ac a'r Iesu yn ^d Bethania, yn nhŷ Simon y gwahan-glwyfus,

7 Daeth atto wraig a chanddi flwch o ennaint gwerthfawr, ac a'i tywalltodd ar ei ben, ac efe yn eistedd wrth y ford.

8 A phan welodd ei ddisgyblion, hwy a sorrasant, gan ddywedyd, I ba beth y bu y golled hon?

9 Canys fe a allasid gwerthu yr ennaint hwn er llawer, a'i roddi i'r tlodion.

10 A'r Iesu a wybu, ac a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn gwneuthur blinder i'r wraig? canys hi a weithiodd weithred dda arnaf.

11 ^e Oblegid y mae gennych y tlodion bob amser gyd â chwi; a ^f mi nid ydych yn ei gael bob amser.

12 Canys hi yn tywallt yr ennaint hwn ar fy nghorff, a wnaeth hyn i'm claddu i.

13 Yn wir meddaf i chwi, Pa le bynnag y pregether yr efengyl hon yn yr holl fyd, mynegir yr hyn a wnaeth hi hefyd, er coffa am dani hi.

14 ^g Yna yr aeth un o'r deuddeg, yr hwn a elwid ^h Judas Iscariot, at yr arch-offeiriaid,

15 Ac a ddywedodd wrthynt, ⁱ Pa beth a roddwch i mi, a mi a'i traddodaf ef i chwi? A hwy a osodasant iddo ddeg ar hugain o arian.

16 Ac o hynny allan y ceisiodd efe amser cyfaddas i'w fradychu ef.

17 ^k Ac ar y dydd cyntaf o wyl y bara croyw, y disgyblion a ddaeth-

ant at yr Iesu, gan ddywedyd wrtho, Pa le y mynni i ni barottô i ti fwyttu y pasc?

18 Ac yntau a ddywedodd, Ewch i'r ddinas at ² y cyfryw un, a dywedwch wrtho, Y mae yr Athraw yn dywedyd, Fy amser sydd agos: gyd â thi y cynhaliaf y pasc, mi a'm disgyblion.

19 A'r disgyblion a wnaethant y modd y gorchymynasai yr Iesu iddynt, ac a barottoisant y pasc.

20 ^l Ac wedi ei myned hi yn hwyr, efe a eisteddodd gyd â'r deuddeg.

21 Ac fel yr oeddynt yn bwyttu, efe a ddywedodd, Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, ^m mai un o honoch chwi a'm bradycha i.

22 A hwythau yn drist iawn, a ddechreusant ddywedyd wrtho, bob un o honynt, Ai myfi yw, Arglwydd?

23 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, ⁿ Yr hwn a wlych ei law gyd â mi yn y ddysgl, hwnnw a'm bradycha i.

24 Mab y dyn yn ddiau sydd yn myned, fel y mae yn ysgrifenedig am dano: eithr gwae y dyn hwnnw trwy yr hwn y bradychir Mab y dyn! da fuasai i'r dyn hwnnw pe nas ganesid ef.

25 A Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, a atebodd ac a ddywedodd, Ai myfi yw *efe*, Athraw? Yntau a ddywedodd wrtho, Ti a ddywedaist.

26 ^o Ac fel yr oeddynt yn bwyttu, yr Iesu a gymmerth y bara, ac wedi iddo ^p fendithio, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddodd i'r disgyblion, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttewch: hwn yw fy nghorff.

27 Ac wedi iddo gymmeryd y cwp-pan, a diolch, efe a'i rhoddodd iddynt, gan ddywedyd, Yfwch bawb o hwn:

28 Canys hwn yw fy ngwaed ^q o'r testament newydd, yr hwn a dywelltir ^r dros lawer, er maddeuant pechodau.

29 Ac ^s yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o hyn allan o ffrwyth hwn y winyddden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf ef gyd â chwi yn newydd yn nheyrnas fy Nhad.

30 Ac wedi iddynt ganu ^t hynn, hwy a aethant allan i fynydd yr Olew-wydd.

31 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt, ^u Chwydychwi oll ^v a rwystrir heno o'm plegid i: canys ysgrifenedig yw, ^w Tarawaf y bugail, a defaid y praidd a wasgerir.

Anno
DOMINI
33.2 hwn a
hwn.1 Marc 14.
17, &c.
Luc 22. 14.
Ioan 13. 21.3 Neu, y
bradycha
un o hon-
och fi.

m Pa. 41. 9.

n Marc 14.
22.
Luc 22. 19.
o 1 Cor. 11.
23, 24.
4 Neu,
ddiolch.p Edrych
Exod. 24. 8.
Jer. 31. 31.
q pen. 20. 23.
Rhuf. 5. 15.

r Luc 22. 18.

s Neu,
mawl neu,
psalm.t Marc 11.
27.
Ioan 16. 32.
u pen. 11. 6.
v Zech. 13.
7.a Marc 14. 1.
Luc 22. 1.
Ioan 13. 1.b Ps. 2. 2.
Ioan 11. 47.
Act 4. 25,
&c.c Marc 14. 3.
Ioan 11. 1.
2. a 12. 1.
d pen. 21. 17.e Deut. 15.
11.
Ioan 12. 8.
f pen. 18. 20.
g 23. 20.g Marc 14.
10.
Luc 22. 3.
h pen. 10. 4.i Zech. 11.
12.
pen. 27. 3.k Marc 14.
12.
Luc 22. 7.

Anno
DOMINI
33.

^a pen. 28. 7.
10. 16.
Marc 14.
28.
a 16. 7.

^g Ioan 13.38.

^a Marc 14.
32.
Luc 22. 39.
Ioan 18. 1.

^a pen. 4. 21.
^b Ioan 12.
27.

^c Heb. 5. 7.
^d Ioan 12.27.
^e pen. 20.22.

32 Eithr wedi fy adgyfodi, ^ami a âf o'ch blaen chwi i Galilea.

33 A Phetr a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Pe rhwystrid pawb o'th blegid di, *etto* ni'm rhwystrir i byth.

34 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, ^gYn wir yr wyf yn dywedyd i ti, mai y nos hon, cyn canu o'r ceiliog, y'm gwedi deirgwaith.

35 Petr a ddywedodd wrtho, Pe gorfyddai i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf ddim. Yr un modd hefyd y dywedodd yr holl ddisgyblion.

36 ¶ ^aYna y daeth yr Iesu gyd â hwynt i fan a elwid Gethsemane, ac a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Eisteddych yma, tra yr elwyf a gweddïo acw.

37 Ac efe a gymmerth Petr, a ^adau fab Zebedeus, ac a ddechreuodd dristâu ac ^bymofidïo.

38 Yna efe a ddywedodd wrthynt, Trist iawn yw fy enaid hyd angau: arhoswch yma, a gwyliwch gyd â mi.

39 Ac wedi iddo fyned ychydig ym mlaen, efe a syrthiodd ar ei wyneb, ^cgan weddio, a dywedyd, ^dFy Nhad, os yw bosibl, aed ^ey cwppan hwn heibio oddi wrthyf: etto nid fel yr ydwyf fi yn ewyllysio, ond fel yr ydwyf ti.

40 Ac efe a ddaeth at y disgyblion, ac a'u cafodd hwy yn cysgu; ac a ddywedodd wrth Petr, Felly; oni ellych chwi wylïed un awr gyd â mi?

41 Gwyliwch a gweddïwch, fel nad eloch i brofedigaeth. Yr yspryd yn ddïau *sydd* yn barod, eithr y cnawd *sydd* wan.

42 Efe a aeth drachefn yr ail waith, ac a weddïodd, gan ddywedyd, Fy Nhad, onis gall y cwppan hwn fyned heibio oddi wrthyf, na byddo i mi yfed o hono, gwneler dy ewyllys di.

43 Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy yn cysgu drachefn: canys yr oedd eu llygaid hwy wedi trymhâu.

44 Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth ymaith drachefn, ac a weddïodd y drydedd waith, gan ddywedyd yr un geiriau.

45 Yna y daeth efe at ei ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Cysgwch bellach, a gorphwyswch: wele, y mae yr awr wedi nesâu, a Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw pechaduriaid.

46 Codwch, awn: wele, nesaodd yr hwn sydd yn fy mradychu.

47 ¶ Ac ^aefe etto yn llefaru, wele, Judas, un o'r deuddeg, a ddaeth, a chyd âg ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffyn, oddi wrth yr arch-offeiriaid a henuriaid y bobl.

48 A'r hwn a'i bradychodd ef a roisai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pa un bynnag a gusanwyf, hwnnw yw efe: deliwch ef.

49 Ac yn ebrwydd y daeth at yr Iesu, ac a ddywedodd, Henffych well, Athraw; ac a'i cusanodd ef.

50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y cyfaill, i ba beth y daethost? Yna y daethant, ac y rhoisant ddwyllaw ar yr Iesu, ac a'i daliasant ef.

51 Ac wele, ^aun o'r rhai oedd gyd â'r Iesu, a estynodd *ei* law, ac a dynnodd ei gleddyf, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ei glust ef.

52 Yna y dywedydd yr Iesu wrtho, Dychwel dy gleddyf i'w le: ^bcanys pawb a'r a gymmerant gleddyf, a ddifethir â chleddyf.

53 A ydwyf ti yn tybied nas gallaf yr awrhon ddeisyf ar fy Nhad, ac efe a rydd yn y fan i mi fwy na deuddeg lleng o angelion?

54 Pa fodd ynte y cyflawnid ^ayr ysgrythyrau, mai felly y gorfydd bod?

55 Yn yr awr honno y dywedodd yr Iesu wrth y torfeydd, Ai megis at leidr y daethoch chwi allan, â chleddyfau a ffyn i'm dal i? yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn eistedd yn dysgu yn y deml, ac ni'm daliasoch.

56 A hyn oll a wnaethpwyd, ^kfel y cyflawnid ysgrythyrau y prophwydi.

^lYna yr holl ddisgyblion a'i gadawsant ef, ac a ffoisant.

57 ¶ ^mA'r rhai a ddaliasent yr Iesu, a'i dygasant *ef* ymaith at Caiaphas yr arch-offeiriad, lle yr oedd yr ysgrifenyddion a'r henuriaid wedi ymgasglu ynghyd.

58 A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad; ac a aeth i mewn, ac a eisteddodd gyd â'r gweision, i weled y diwedd.

59 A'r arch-offeiriaid, a'r henuriaid, a'r holl gynghor, a geisiasant gaudystiolaeth yn erbyn yr Iesu, fel y rhoddent ef i farwolaeth;

60 Ac nis cawsant: i'e, er dyfod *yno* gau-dystion lawer, ni chawsant.

Anno
DOMINI
33.

^f Marc 14.
43.
Luc 22. 47.
Ioan 18. 3.

^g Ioan 18.
10.

^h Gen. 9. 6.
Dat. 13.10.

ⁱ Es. 53. 7.
&c.
Luc 24. 25,
44, 46.

^k Galar. 4.
20.

^l Ioan 18.15.

^m Marc 14.
53.
Luc 22. 54.
Ioan 18.12,
13, 24.

Anno
DOMINI
33.p pen. 27. 40.
Ioan 2. 19.o Marc 14.
60.p Es. 53. 7.
pen. 27. 12.
14.

o os.

q Dan. 7. 13.
pen. 16. 27.
a 24. 30.
Rhuf. 14.
10.1 Thess. 4.
16.
Dat. 1. 7.
r Ps. 110. 1.
7 etto.

u Lef. 24. 16.

t Es. 50. 6.
pen. 27. 30.
u Ioan 19. 3.s chledrau
eu dryglawo.x Marc 14.
65.
Luc 22. 64.y Marc 14.
66.
Luc 22. 55.
Ioan 18. 16,
25.

z Luc 22. 59.

a ad. 34.
Marc 14.
30.
Ioan 13. 33.
y yn dost.

Eithr o'r diwedd fe a ddaeth dau gau-dyst,

61 Ac a ddywedasant, Hwn a ddywedodd, "Mi a allaf ddinystrio teml Dduw, a'i hadeiladu mewn tri diwrnod.

62 °A chyfododd yr arch-offeiriad, ac a ddywedodd wrtho, A attebi di ddim? beth *y mae* y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn?

63 Ond *p* yr Iesu a dawodd. A'r arch-offeiriad gan atteb a ddywedodd wrtho, Yr ydwyf yn dy dyng-hedu di trwy y Duw byw, ddywedyd o honot i ni, *a* i tydi yw y Crist, Mab Duw.

64 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a ddywedaist: eithr meddaf i chwi, *a* Ar ol hyn y gwelwch Fab y dyn *r* yn eistedd ar ddeheulaw y gallu, ac yn dyfod ar gymmlau y nef.

65 Yna y rhwygodd yr arch-offeiriad ei ddillad, gan ddywedyd, Efe a gablodd: pa raid i ni *m*wy wrth dystion? wele, yr awrhon y clywsoch ei gabledd ef.

66 Beth dybygwch chwi? Hwytthau gan atteb a ddywedasant, *Y* mae efe yn euog o farwolaeth.

67 *t* Yna y poerasant yn ei wyneb, ac a'i cernodiasant; *u* eraill a'i tarawsant *ef* â *s* gwial,

68 Gan ddywedyd, *x* Prophwyda i ni, O Crist, pwy yw yr hwn a'th darawodd?

69 *y* A *y* Phetr oedd yn eistedd allan yn y llys: a daeth morwynig atto, ac a ddywedodd, A thithau oeddit gyd âg Iesu y Galilead.

70 Ac efe a wadodd ger *eu* bron *hwy* oll, ac a ddywedodd, Nis gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd.

71 A phan aeth efe allan i'r porth, gwelodd un arall ef; a *hi* a ddywedodd wrth y rhai oedd yno, Yr oedd hwn hefyd gyd â'r Iesu o Nazareth.

72 A thrachefn efe a wadodd trwy lw, Nid adwaen i y dyn.

73 Ac ychydig wedi, daeth y rhai oedd yn sefyll ger llaw, ac a ddywedasant wrth Petr, Yn wir yr wyt tithau *yn un* o honynt; canys y mae *z* dy leferydd yn dy gyhuddo.

74 Yna y dechreuodd efe regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn. Ac yn y man y canodd y ceiliog.

75 A chofiodd Petr ari yr Iesu, yr hwn a ddywedasai wrtho, *a* Cyn canu o'r ceiliog, ti a'm gwedi deirgwaith. Ac efe a aeth allan, ac a wylodd *y* yn chwerw-dost.

PENNOD XXVII.

1 Rhoddi Crist yn rhwym at Pilat. 3 Judas yn ymgrogi. 19 Pilat, wedi ei rybuddio gan ei wraig, 24 yn golchi ei ddwyllaw. 26 Rhyddhau Barabbas. 29 Coroni Crist â drain, 35 a'i groeshoelio, 43 a'i ddifemwi: 50 yntau yn marw: ei gladdu ef. 66 Selio a gwyllo ei fedd ef.

A PHAN ddaeth y bore, cyd-ymgynghorodd *a* yr holl arch-offeiriad, a henuriaid y bobl, yn erbyn yr Iesu, *fel* y rhoddent ef i farwolaeth.

2 Ac wedi iddynt ei rwymo, hwy a'i dygasant *ef* ymaith, ac a'i traddodasant ef i Pontius Pilat y rhaglaw.

3 *y* Yna pan welodd Judas, yr hwn a'i bradychodd ef, ddarfod ei gondeinio ef, bu edifar ganddo, ac a ddug drachefn y deg ar hugain arian i'r arch-offeiriad a'r henuriaid,

4 Gan ddywedyd, Pechais, gan fradychu gwaed gwirion. Hwytthau a ddywedasant, Pa beth *yw hynny* i ni? edrych di.

5 Ac wedi iddo daflu yr arian yn y deml, *b* efe a ymadawodd, ac a aeth ac a ymgrogodd.

6 A'r arch-offeiriad a gymmerasant yr arian, ac a ddywedasant, Nid cyfreithlawn *i ni* eu bwrw hwynt yn y drysorfa; canys *z* gwerth gwaed ydyw.

7 Ac wedi iddynt gyd-ymgynghori, hwy a brynasant *a* hwynt faes y crochenydd, yn gladdfa dieithriaid.

8 Am hynny y galwyd y maes hwnnw, *c* Maes y gwaed, hyd heddyw.

9 (Yna y cyflawnwyd yr hyn a ddywedwyd trwy Jeremias y prophwyd, gan ddywedyd, A *d* hwy a gymmerasant y deg ar hugain arian, *s* pris y prisiedig, yr hwn *a* a brynasant gan feibion Israel;

10 Ac a'u rhoisant hwy am faes y crochenydd, megis y gosododd yr Arglwydd i mi.)

11 A'r Iesu a safodd ger bron y rhaglaw: a'r rhaglaw a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? A'r Iesu a ddywedodd wrtho, *e* Yr wyt ti yn dywedyd.

12 A phan gyhuddid ef gan yr arch-offeiriad a'r henuriaid, *f* nid atebodd efe ddim.

13 Yna y dywedodd Pilat wrtho, *g* Oni chlywi di faint o bethau y maent hwy yn eu dystiolaethu yn dy erbyn di?

14 Ac nid atebodd efe iddo i un gair; fel y rhyfeddodd y rhaglaw yn fawr.

Anno
DOMINI
33.a Marc 15. 1.
Luc 22. 66.
a 23. 1.
Ioan 18. 28.

b Act. 1. 18.

2 Neu, pris.

c Act. 1. 19.

d Zech. 11.
12, 13.s Neu,
guerth y
guerth-
edig.4 Neu, *a*
brisiasai
meibion
Israel.e Ioan 18.
37.
1 Tim. 6.
13.

f pen. 26. 63.

g pen. 26. 62.

Anno DOMINI 33.	15 ^hAc ar yr wyl honno yr arferai y rhaglaw ollwng yn rhydd i'r bobl un carcharor, yr hwn a fynnent.	30 A ^phwy a boerasant arno, ac a gymmerasant y gorsen, ac a'i tarawsant ar ei ben.	Anno DOMINI 33.
^h Marc 15. 6. Luc 23. 17. Ioan 18. 39.	16 Ac yna yr oedd ganddynt garcharor hynod, a elwid Barabbas.	31 Ac wedi iddynt ei watwar, hwy a'i diosgasant ef o'r fantell, ac a'i gwisgasant â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant ef ymaith i'w groeshoelio.	^p Es. 50. 6. pen. 26. 67.
	17 Wedi iddynt gan hynny ymgasglu ynghyd, Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa un a fyynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Barabbas, ai yr Iesu, yr hwn a elwir Crist?	32 ^aAc fel yr oeddynt yn myned allan, hwy a gawsant ddyd o Cyrene, a'i enw Simon; hwn a gymmellasant i ddwyn ei groes ef.	^q Marc 15. 21. Luc 23. 26.
	18 Canys efe a wyddai mai o genfigen y traddodasant ef.	33 [†]A phan ddaethant i le a elwid Golgotha, yr hwn a elwir, Lle y benglog,	^r Ioan 19. 17.
	19 [†]Ac efe yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ei wraig a ddanfonodd atto, gan ddywedyd, Na fydded i ti a wnelych â'r cyfiawn hwnnw: canys goddefais lawer heddywmewn breuddwyd o'i achos ef.	34 ^aHwy a roisant iddo i'w yfed, finegr yn gymmysgedig â bustl: ac wedi iddo ei brofi, ni fyynnodd efe yfed.	^s Ps. 69.
[†]Ioan 18. 40. Act. 3. 14.	20 [†]A'r arch-offeiriaid a'r henuriaid a berswadiasant y bobl, fel y gofynent Barabbas, ac y difethent yr Iesu.	35 Ac wedi iddynt ei groeshoelio ef, hwy a rannasant ei ddillad, gan fwrw coelbren: er cyflawni y peth a ddywedwyd trwy y prophwyd, ^tHwy a rannasant fy nillad yn eu plith, ac ar fy ngwisg y bwriasant goelbren.	^t Ps. 22. 18. Ioan 19. 24.
	21 A'r rhaglaw a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa un o'r ddau a fyynnwch i mi ei ollwng yn rhydd i chwi? Hwytthau a ddywedasant, Barabbas.	36 A chan eistedd, hwy a'i gwylasiant ef yno:	
	22 Pilat a ddywedodd wrthynt, Pa beth gan hynny a wnaif i'r Iesu, yr hwn a elwir Crist? Hwytthau oll a ddywedasant wrtho, Croeshoelir ef.	37 A ^ugosodasant hefyd uwch ei ben ef ei achos yn ysgrifenedig, HWN YW IESU, BRENHIN YR IUDDREWON.	^u Marc 15. 26. Luc 23. 38. Ioan 19. 19.
	23 A'r rhaglaw a ddywedodd, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? Hwytthau a lefasant yn fwy, gan ddywedyd, Croeshoelir ef.	38 ^aYna y croeshoeliwyd gyd âg ef ddau leidr; un ar y llaw ddehau, ac un ar yr aswy.	^x Es. 53. 12. Luc 23. 32. 33.
^k Deut. 21. 6.	24 [†]A Philat, pan welodd nad oedd dim yn tycio, ond yn hytrach bod cynnwrf, ^ka gymmerth ddwfr, ac a olchodd ei ddwyllaw ger bron y bobl, gan ddywedyd, Dieuog ydwyf fi oddi wrth waed y cyfiawn hwn: edrychwch chwi.	39 [†]A'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau,	^y Ps. 22. 7. Marc 15. 29. Luc 23. 35.
	25 A'r holl bobl a atebodd ac a ddywedodd, [†]Bydded ei waed ef arnom ni, ac ar ein plant.	40 A dywedyd, ^aTi yr hwn a ddinystri y deml, ac a'i hadeileddi mewn tridiau, gwared dy hun. Os ti yw Mab Duw, disgyn oddi ar y groes.	^a pen. 26. 61. Ioan 2. 19.
[†] Act. 5. 28.	26 [†]Yna y gollyngodd efe Barabbas yn rhydd iddynt: ^mond yr Iesu a fflangellodd efe, ac a'i rhoddes i'w groeshoelio.	41 A'r un modd yr arch-offeiriaid hefyd, gan watwar, gyd â'r ysgrifenyddion a'r henuriaid, a ddywedasant,	
^m Luc 23. 16.	27 ^aYna milwyr y rhaglaw a gymmerasant yr Iesu i'r ^odadleudy, ac a gynnulasant atto yr holl fyddin.	42 Efe a waredodd eraill, ei hunan nis gall efe ei waredu. Os Brenhin Israel yw, disgyned yr awrhon oddi ar y groes, ac ni a gredwn iddo.	^a Ps. 22. 8.
ⁿ Ioan 19. 1.	28 A hwy a'i diosgasant ef, ac ^oa roisant am dano fantell o ysgarlad.	43 ^aYmddiriedodd yn Nuw; gwareded efe ef yr awrhon, os efe a'i myn ef: canys efe a ddywedodd, Mab Duw ydwyf.	
^o Neu, ⁱ ddy y rhaglaw.	29 [†]A chweddi iddynt blethu coron o ddrain, hwy a'i gosodasant ar ei ben ef, a chorsen yn ei law ddehau; ac a blygasant eu gliniau ger ei fron ef, ac a'i gwatwarasant, gan ddywedyd, Henffych well, brenhin yr Iuddewon.	44 ^bA'r un peth hefyd a edliwiodd y lladron iddo, y rhai a groeshoeliasid gyd âg ef.	^b Luc 23. 39.
^o Luc 23. 11.		45 Ac o'r chweched awr y bu tywyllwch ar yr holl ^oddaeear hyd y nawfed awr.	^o dir.
		46 Ac ynghylch y nawfed awr ^oy llefodd yr Iesu â llef uchel, gan	^o Heb. 5. 7.

Anno DOMINI 33. d Ps. 22. 1.	ddywedyd, Eli, Eli, lama sabachthani? hynny yw, ^aFy Nuw, fy Nuw, paham y'm gadewaist?	63 Gan ddywedyd, Arglwydd, y mae yn gôf gennym ddywedyd o'r twyllwr hwnnw, ac efe etto yn fyw, ^aWedi tridiau y cyfodaf.	Anno DOMINI 33. a pen. 16. 21. a 17. 23. a 20. 19. Marc 8. 31. a 10. 34. Luc 9. 22. a 18. 33. a 24. 6.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	47 A rhai o'r sawl oedd yn sefyll yno, pan glywsant, a ddywedasant, Y mae hwn yn galw am Elias.	64 Gorchymyn gan hynny gadw y bedd yn ddiogel hyd y trydydd dydd; rhag dyfod ei ddisgyblion o hyd nos, a'i ladratta ef, a dywedyd wrth y bobl, Efe a gyfododd o feirw: a bydd yr amryfusedd diweddaif yn waeth na'r cyntaf.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	48 Ac yn y fan un o honynt a redodd, ac a gymmerth yspwng, ^aac a'i llanwodd o finegr, ac a'i rhoddodd ar gorsen, ac a'i diododd ef.	65 A dywedodd Pilat wrthynt, Y mae gennych wyliadwriaeth; ewch, gwnewch mor ddiogel ag y medroch.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	49 A'r lleill a ddywedasant, Paid, edrychwn a ddaw Elias i'w waredu ef.	66 A hwy a aethant, ac a wnaethant y bedd yn ddiogel, ac a seliasant y maen, gyd â'r wyliadwriaeth.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	50 ¶ ^aA'r Iesu, wedi llefain drachefn â llef uchel, a ymadawodd â'r yspryd.	PENNOD XXVIII.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	51 Ac wele, ^allên y deml a rwygwyd yn ddau oddi fynu hyd i waered: a'r ddaear a grynodd, a'r meini a holltwyd:	1 Dangos adgyfodiad Crist i'r gwragedd gan angel. 9 Crist ei hun yn ymddangos iddynt. 11 Yr arch-offeiriaid yn rhoddi arian i'r milwyr, i ddywedyd ddarfod ei ladratta ef allan o'r bedd. 16 Crist yn ymddangos i'w ddisgyblion, 19 yn eu hanfon i fedyddio, ac i ddysgu yr holl genhedloedd.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	52 A'r beddau a agorwyd; a llawer o gyrph y saint a hunasent a gyfodasant,	A C yn ^aniwedd y Sabbath, a hi yn dyddhâu i'r dydd cyntaf o'r ²wythnos, daeth Mair Magdalen, a'r Fair arall, i edrych y bedd.	a Marc 16. 1. Luc 24. 1. Ioan 20. 1. 2 sabbathau.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	53 Ac a ddaethant allan o'r beddau ar ol ei gyfodiad ef, ac a aethant i mewn i'r ddinas sanctaidd, ac a ymddangosasant i lawer.	2 Ac wele, ³bu daear-gryn mawr: canys disgynodd angel yr Arglwydd o'r nef, ac a ddaeth, ac a dreiglodd y maen oddi wrth y drws, ac a eisteddodd arno.	3 Neu, buasai.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	54 ^bOnd y canwriad, a'r rhai oedd gyd âg ef yn gwylied yr Iesu, wedi gweled y ddaear-gryn, a'r pethau a wnaethid, a ofnasant yn fawr, gan ddywedyd, Yn wir Mab Duw yd-oedd hwn.	3 A'i wynebpryd oedd fel mellten, a'i wisg yn wên fel eira.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	55 Ac yr oedd yno lawer o wragedd yn edrych o hirbell, ⁱy rhai a ganlynasant yr Iesu o Galilea, gan weini iddo ef:	4 A rhag ei ofn ef y crynodd y ceidwaid, ac a aethant megis yn feirw.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	56 ^kYm mhlith y rhai yr oedd Mair Magdalen, a Mair mam Iago a Josep, a mam meibion Zebedeus.	5 A'r angel a atebodd ac a ddywedodd wrth y gwragedd, Nac ofnwch: canys mi a wn mai ceisio yr ydych yr Iesu, yr hwn a groeshoeliwyd.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	57 ¶ ^lAc wedi ei myned hi yn hwyr, daeth gwr goludog o Arimathea, a'i enw Joseph, yr hwn a fuasai yntau yn ddisgybl i'r Iesu:	6 Nid yw efe yma: canys cyfododd, ^bmegis y dywedodd. Deuwch, gwelwch y fan lle y gorweddodd yr Arglwydd.	b pen. 12. 40. a 16. 21. a 17. 23. a 20. 19.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	58 Hwn a aeth at Pilat, ac a ofynodd gorph yr Iesu. Yna y gorchymynodd Pilat roddi y corph.	7 Ac ewch ar ffrwst, a dywedwch i'w ddisgyblion, gyfodi o hono o feirw. Ac wele, ^cy mae efe yn myned o'ch blaen chwi i Galilea: yno y gwelwch ef. Wele, dywedais i chwi.	c pen. 26. 32. Marc 16. 7.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	59 A Joseph wedi cymmeryd y corph, a'i hamdôdd â llian glân.	8 Ac wedi eu myned ymaith ar frys oddi wrth y bedd, gyd âg ofn a llawenydd mawr, rhedasant i fynegi i'w ddisgyblion ef.	
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	60 Ac ^ma'i gosododd ef yn ei fedd newydd ei hun, yr hwn a dorrasai efe yn y graig; ac a dreiglodd faen mawr wrth ddrws y bedd, ac a aeth ymaith.	9 ¶ Ac fel yr oeddynt yn myned i fynegi i'w ddisgyblion ef, wele, ^dyr Iesu a gyfarfu â hwynt, gan ddywedyd, Henffych well. A hwy a ddaethant, ac a ymafaelasant yn ei draed ef, ac a'i haddolasant.	d Marc 16. 9. Ioan 20. 14.
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	61 Ac yr oedd yno Mair Magdalen, a'r Fair arall, yn eistedd gyferbyn â'r bedd.		
o Ps. 69. 21. Marc 15. 36. Luc 23. 36. Ioan 19. 23.	62 ¶ A thrannoeth, yr hwn sydd ar ol y darpar-wyl, yr ymgynhullodd yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid at Pilat,		

Anno
DOMINI
33.^e Ioan 20.
17.

10 Yna y dywedodd yr Iesu wrth-
ynt, Nac ofnwch: ^eewch, mynegwch
i'm brodyr, fel yr elont i Galilea,
ac yno y'm gwelant i.

11 ¶ Ac wedi eu myned hwy, wele,
rhai o'r wyladwriaeth a ddaethant
i'r ddinas, ac a fynegasant i'r arch-
offeiriaid yr hyn oll a wnaethid.

12 Ac wedi iddynt ymgasglu yng-
hyd gyd â'r henuriaid, a chyd-
ymgyngori, hwy a roisant ⁴arian
lawer i'r milwyr,

13 Gan ddywedyd, Dywedwch, Ei
ddisgyblion a ddaethant o hyd nos,
ac a'i lladrattasant ef, a nynt yn
cysgu.

14 Ac os clyw y rhaglaw hyn, ni
⁵a'i perswadiwn ef, ac a'ch gwnawn
chwi yn ddiöfal.

15 A hwy a gymmerasant yr arian,
ac a wnaethant fel yr addysgwyd

hwynt: ⁶a thaenwyd y gair hwn
ym mhlith yr Iuddewon hyd y dydd
heddyw.

16 ¶ A'r un disgybl ar ddeg a
aethant i Galilea, i'r mynydd ⁷lle
yr ordeiniasai yr Iesu iddynt.

17 A phan welsant ef, hwy a'i
haddolasant ef: ond rhai a am-
mheuasant.

18 A'r Iesu a ddaeth, ac a lefar-
odd wrthynt, gan ddywedyd, Rhodd-
wyd i mi ⁸bob awdurdod yn y nef
ac ar y ddaear.

19 ⁹Ewch gan hynny a ¹⁷dysgwch
yr holl genhedloedd, gan eu bed-
yddio hwy yn enw y Tad, a'r Mab,
a'r Yspryd Glân;

20 ^kGan ddysgu iddynt gadw pob
peth a'r a orchymynais i chwi. Ac
wele, yr ydwyf fi gyd â chwi bob
amser hyd ddiwedd y byd. Amen.

Anno
DOMINI
33.⁶ a chy-
hoeddiwyd.[†] pen. 26. 32.⁸ pen. 11. 27.

Luc 10. 22.

Ioan 3. 35.

a 5. 22.

a 17. 2.

Ephes. 1.

21.

Heb. 1. 2.

a 2. 8.

^h Marc 16.

15.

[†] Act. 2. 33,

39.

⁷ Neu,

gwnetoch

ddisgybl-
ion, neu,Cristion-
ogion o'r
holl, &c.^k Act. 2. 42.Anno
DOMINI
26,
diwedd.

PENNOD I.
2 Swydd Ioan Fedyddiwr. 9 Bedyddio yr Iesu,
12 a'i demtio, 14 Efe yn pregethu; 16 yn
gaho Petr, Andreas, Iago, ac Ioan: 23 yn
iachâu dyn ag yspryd aflan ynddo, 29 a
mam guraig Petr, 32 a llawer o gleifion: 41
ac yn glanhâu y gwahan-glowyfus.

DECHREU efengyl Iesu Grist,
Fab Duw;

2 Fel yr ysgrifenyddwyd yn y pro-
phwydi, ^aWele, yr ydwyf fi yn an-
fon fy nghennad o flaen dy wyneb,
yr hwn a barottoa dy ffordd o'rh
flaen.

3 ^bLlef un yn llefain yn y di-
ffaethwch, Parottôwch ffordd yr
Arglwydd, gwnewch yn uniawn ei
lwybrau ef.

4 ^cYr oedd Ioan yn bedyddio yn y
diffaethwch, ac yn pregethu bedydd
edifeirwch er maddeuant pechodau.

5 ^dAc aeth allan atto ef holl wlad
Judea, a'r Hierosolymitiaid, ac a'u
bedyddiwyd oll ganddo yn afon yr
Iorddonen, gan gyffesu eu pechodau.

6 Ac Ioan oedd ^ewedi ei wisgo â
blew camel, a gwregys croen yng-
hylech ei lwynau, ac yn bwytta ^flo-
custiaid a mêl gwylt.

7 Ac efe a bregethodd, gan ddy-
wedyd, ^gY mae yn dyfod ar fy ol i
un cryfach na myfi, carrai esgidiau
yr hwn nid wyf fi deilwng i ymos-
twng ac i'w dattod.

8 ^hMyfi yn wir a'ch bedyddiais
chwi â dwfr: eithr efe a'ch bedydd-
ia chwi ⁱa'r Yspryd Glân.

9 ^kA bu yn y dyddiau hynny, ddy-
fod o'r Iesu o Nazareth yn Galilea;
ac efe a fedyddiwyd gan Ioan yn
yr Iorddonen.

10 Ac yn ebrwydd wrth ddyfod i
fynu o'r dwfr, efe a welodd y nef-
oedd yn agored, a'r Yspryd yn dis-
gyn arno megis colommen.

11 A llef a ddaeth o'r nefoedd,
^lTydi yw fy anwyl Fab, yn yr hwn
y'm boddlonwyd.

12 Ac ^myn ebrwydd y gyrrodd yr
yspryd ef i'r diffaethwch.

13 Ac efe a fu yno yn y diffaeth-
wch ddeugain niwrnod yn ei demt-
io gan Satan: ac yr oedd efe gyd
â'r gwylt-filod: a'r angelion a wein-
iasant iddo.

14 Ac ⁿar ol traddodi Ioan, yr
Iesu a ddaeth i Galilea, ^ogan breg-
ethu efengyl teyrnas Dduw;

15 A dywedyd, ^pYr amser a gyf-
lawnwyd, a ^qtheyrnas Dduw a nes-
aodd: edifarhêwch, a chredwch yr
efengyl.

16 Ac ^rfel yr oedd efe yn rhodio
wrth fôr Galilea, efe a ganfu Si-
mon, ac Andreas ei frawd, yn bwrw
rhwyd yn y môr: (canys pysgodwyr
oeddynt.)

Anno
DOMINI
26.

diwedd.

^h Act. 1. 5.

a 11. 16.

a 19. 4.

ⁱ Es. 44. 3.

Joel 2. 28.

Act. 2. 4.

a 11. 15.

^k Matt. 3.

13.

Luc 3. 21.

A. D. 27.

^l Ps. 2. 7.

Es. 42. 1.

Matt. 3. 17.

pen. 9. 7.

^m Matt. 4. 1.

Luc 4. 1.

ⁿ Matt. 4.

12.

A. D. 30.

diwedd.

^o Matt. 4.

23.

^p Gal. 4. 4.

Eph. 1. 10.

^q Matt. 3. 2.^r Matt. 4. 18.

Luc 5. 4.

YR EFENGYL YN OL SANT MARC.

^a Mal. 3. 1.
Matt. 11.
10.
Luc 7. 27.^b Es. 40. 3.
Matt. 3. 3.
Luc 3. 4.
Ioan 1. 15,
23.^c Matt. 3. 1.
Luc 3. 3.
Ioan 3. 23.^d Matt. 3. 5.^e Matt. 3. 4.^f Lef. 11. 22.^g Matt. 3. 11.

Anno DOMINI 30. diweddu. u Matt. 19. 27. Luc 5. 11.	17 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Deuwch ar fy ol i, a gwnaf i chwi fod yn bysgodwyr dynion. 18 Ac yn ebrwydd, gan adael eu rhwydau, y canlynasant ef. 19 Ac wedi iddo fyned rhagddo ychydig oddi yno, efe a ganfu Iago fab Zebedeus, ac Ioan ei frawd ef, a hwy yn y llong yn cyweirio y rhwydau. 20 Ac yn y man efe a'u galwodd hwynt: a hwy a adawsant eu tad Zebedeus yn y llong gyd â'r cyflog-dynion, ac a aethant ar ei ol ef. 21 A hwy a aethant i mewn i Capernaum; ac yn ebrwydd ar y dydd Sabbath, wedi iddo fyned i mewn i'r synagog, efe a athrawiaethodd. 22 A synnasant wrth ei athrawiaeth ef: canys yr oedd efe yn eu dysgu hwy megis un ag awdurdod ganddo, ac nid fel yr ysgrifenyddion. 23 Ac yr oedd yn eu synagog hwy ddyd ag ynddo yspryd aflan; ac efe a lefodd, 24 Gan ddywedyd, Och, y beth sydd i ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n difetha ni? mi a'th adwaen pwy ydwyt, Sanct Duw. 25 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Taw, a dos allan o hono. 26 Yna wedi i'r yspryd aflan ei rwygo ef, a gwaeddi â llef uchel, efe a ddaeth allan o hono. 27 Ac fe a aeth ar bawb fraw, fel yr ymofynasant yn eu mysg eu hunain, gan ddywedyd, Beth yw hyn? pa athrawiaeth newydd yw hon? canys trwy awdurdod y mae efe yn gorchymyn, i.e., yr ysprydion aflan, a hwy yn ufuddhâu iddo. 28 Ac yn ebrwydd yr aeth sôn am dano dros yr holl wlad o amgylch Galilea. 29 Ac yn y man wedi iddynt fyned allan o'r synagog, hwy a aethant i dŷ Simon ac Andreas, gyd âg Iago ac Ioan. 30 Ac yr oedd a chwegr Simon yn gorwedd yn glaf o'r cryd: ac yn ebrwydd y dywedasant wrtho am dani hi. 31 Ac efe a ddaeth, ac a'i cododd hi i fynu, gan ymafyd yn ei llaw hi: a'r cryd a'i gadawodd hi yn y man; a hi a wasanaethodd arnynt hwy. 32 Ac wedi iddi hwyrhâu, pan fahludodd yr haul, hwy a ddygas-	ant atto yr holl rai drwg eu hwyl, a'r rhai cythreulig. 33 A'r holl ddinas oedd wedi ymgasglu wrth y drws. 34 Ac efe a iachaoedd lawer o rai drwg eu hwyl o amryw heintiau, ac a fwriodd allan lawer o gythreuliaid; ac a ni adawodd i'r cythreuliaid ddywedyd yr adwaenent ef. 35 A'r bore yn blygeiniol iawn, wedi iddo godi, efe a aeth allan, ac a aeth i le anghyfannedd; ac yno y gweddiodd. 36 A Simon, a'r rhai oedd gyd âg ef, a'i dilynasant ef. 37 Ac wedi iddynt ei gael ef, hwy a ddywedasant wrtho, Y mae pawb yn dy geisio di. 38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Awn i'r trefydd nesaf, fel y gallwyf bregethu yno hefyd: canys ei hynny y deuthum allan. 39 Ac yr oedd efe yn pregethu yn eu synagogau hwynt trwy holl Galilea, ac yn bwrw allan gythreuliaid. 40 A daeth atto ef un gwahanglwyfus, gan ymbil âg ef, a gostwng ar ei liniau iddo, a dywedyd wrtho, Os mynni, ti a elli fy nglanhâu. 41 A'r Iesu, gan dosturio, a estynodd ei law, ac a gyffyrddodd âg ef, ac a ddywedodd wrtho, Mynnaf, bydd lân. 42 Ac wedi iddo ddywedyd hynny, ymadawodd y gwahanglwyf âg ef yn ebrwydd, a glanhawyd ef. 43 Ac wedi gorchymyn iddo yn gaeth, efe a'i hanfonodd ef ymaith yn y man; 44 Ac a ddywedodd wrtho, Gwel na ddywedych ddim wrth neb: eithr dos ymaith, dangos dy hun i'r offeiriad, ac offrymma dros dy lanhâd y pethau a orchymynodd Moses, er tystiolaeth iddynt hwy. 45 Eithr efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi llawer, a thaenu y gair ar led, fel na allai yr Iesu fyned mwy yn amlwg i'r ddinas; eithr yr oedd efe allan mewn lleoedd anghyfannedd: ac o bob parth y daethant atto ef.	Anno DOMINI 31. d Luc 4. 41. Act. 16. 17, 18. e Luc 4. 42. f Luc 4. 43. e Ee. 61. 1. h Matt. 8. 2. Luc 5. 12. i Lef. 14. 4. k Luc 5. 15.
A. D. 31. u Matt. 4. 13. Luc 4. 31.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28.			
u Matt. 7. 28. </			

Anno
DOMINI
31.

2 Ac yn y man llawer a ymgasglasant ynghyd, hyd na annent hyd yn nod yn y lleoedd ynghylch y drws: ac efe a bregethodd y gair iddynt hwy.

3 A daethant atto, gan ddwyn un claf o'r parlys, yr hwn a ddygid gan bedwar.

4 A chan na allent nesâu atto gan y dyrfa, didôl y tô a wnaethant lle yr oedd efe: ac wedi iddynt dorri trwodd, hwy a ollyngasant i waered y gwely yn yr hwn y gorwedda i y claf o'r parlys.

5 A phan welodd yr Iesu eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrth y claf o'r parlys, *Ha fab, maddeuwyd i ti dy bechodau.*

6 Ac yr oedd rhai o'r ysgrifenyddion yn eistedd yno, ac yn ymresymmu yn eu calonnau,

7 Beth a wna hwn fel hyn yn dywedyd cabledd? ^b pwy a all faddeu pechodau, ond Duw yn unig?

8 Ac yn ebrwydd, pan wybu yr Iesu yn ei yspryd eu bod hwy yn ymresymmu felly ynddynt eu hunain, efe a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych yn ymresymmu am y pethau hyn yn eich calonnau?

9 Pa un sydd hawsaf, ai dywedyd wrth y claf o'r parlys, Maddeuwyd i ti *dy* bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a rhodia?

10 Eithr fel y gwypoch fod gan Fab y dyn awdurdod i faddeu pechodau ar y ddaear, (eb efe wrth y claf o'r parlys.)

11 Wrthyt ti yr wyf yn dywedyd, Cyfod, a chymmer i fynu dy wely, a dos i'th dŷ.

12 Ac yn y man y cyfododd efe, ac y cymmerth i fynu ei wely, ac a aeth allan yn eu gŵydd hwynt oll; hyd oni synnodd pawb, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Ni welsom ni erioed fel hyn.

13 Ac efe a aeth allan drachefn wrth làn y môr: a'r holl dyrfa a ddaeth atto; ac efe a'u dysgodd hwynt.

14 ¶ Ac ^cefe yn myned heibio, efe a ganfu Lefi *fab* Alphëus yn eistedd wrth y dollfa, ac a ddywedodd wrtho, Canlyn fi. Ac efe a gododd, ac a'i canlynodd ef.

15 A bu, a'r Iesu yn eistedd i fwyta yn ei dŷ ef, i lawer hefyd o bublicanod a phechaduriaid eistedd gyd â'r Iesu a'i ddisgyblion; canys

llawer oeddynt, a hwy a'i canlynasent ef.

16 A phan welodd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid ef yn bwytta gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid, hwy a ddywedasant wrth ei ddisgyblion ef, Paham y mae efe yn bwytta ac yn yfed gyd â'r publicanod a'r pechaduriaid?

17 A'r Iesu, pan glybu, a ddywedodd wrthynt, Y rhai sydd iach nid rhaid iddynt wrth y meddyg, ond y rhai cleifion: ^d ni ddeuthum i alw y rhai cyfiawn, ond pechaduriaid, i edifeirwch.

18 ¶ ^e A disgyblion Ioan a'r Phariseaid oeddynt yn ymptydio. A hwy a ddaethant ac a ddywedasant wrtho, Paham y mae disgyblion Ioan a'r Phariseaid yn ymptydio, ond dy ddisgyblion di nid ydynt yn ymptydio?

19 A dywedodd yr Iesu wrthynt, A all plant yr ystafell brïodas ymptydio, tra fyddo y priodas-fab gyd â hwynt? tra fyddo ganddynt y priodas-fab gyd â hwynt, ni allant ymptydio.

20 Eithr y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priodas-fab oddi arnynt; ac yna yr ymptydiant yn y dyddiau hynny.

21 Hefyd ni wnïa neb ddernyn o frethyn newydd ar ddilledyn hen: os amgen, ei gyflawniad newydd ef a dŷn oddi wrth yr hen, a gwaeth fydd y rhwyg.

22 Ac ni rydd neb win newydd mewn hen gostrelau: os amgen, y gwin newydd a ddryllia y costrelau, a'r gwin a red allan, a'r costrelau a gollir: eithr gwin newydd sydd raid ei roi mewn costrelau newyddion.

23 ¶ ^f A bu iddo fyned trwy yr ŷd ar y Sabbath; a'i ddisgyblion a ddechreuasant ymdaith ^g gan dynnu y tywys.

24 A'r Phariseaid a ddywedasant wrtho, Wele, paham y gwnant ar y Sabbath yr hyn nid yw gyfreithlawn?

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni ddarllenasoch erioed ^h beth a wnaeth Dafydd, pan oedd angen a chwant bwyd arno, efe a'r rhai oedd gyd âg ef?

26 Pa fodd yr aeth efe i dŷ Dduw, dan Abiathar yr arch-offeiriad, ac y bwyttaodd y ⁱ bara gosod, ^j y rhai nid cyfreithlawn eu bwytta, ond i'r

Anno
DOMINI
31.^d 1 Tim. 1.
15.^e Matt. 9.
14.
Luc 5. 33.^b Job 14. 4.
Es. 43. 25.^c Matt. 9. 9.
Luc 5. 27.^f Matt. 12. 1.
Luc 6. 1.^g Deut. 23.
25.^h 1 Sam. 21.
6.ⁱ torthau dangos.
^j Lef. 24. 9.

Anno
DOMINI
31.

offeiriaid yn unig, ac a'i rhoddes hefyd i'r rhai oedd gyd âg ef?

27 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y Sabbath a wnaethpwyd er mwyn dyn, ac nid dyn er mwyn y Sabbath:

28 Am hynny y mae Mab y dyn yn Arglwydd hefyd ar y Sabbath.

PENNOD III

1 Crist yn iachâu y llaw wedi gwywo, 10 a llawer o glefydau eraill: 11 yn ceryddu yr ysprydion aflan: 13 yn dewis ei ddeuddeg apostol: 22 yn ateb cabledd y rhai a ddywedent ei fod ef yn bwrw allan gythreuliaid trwy Beelzebub; 31 ac yn dangos pwy ydyw ei frawd, a'i chwaer, a'i fam.

a Matt. 12.
9.
Luc 6, 6.

A C^a efe a aeth i mewn drachefn i'r synagog; ac yr oedd yno ddyn a chanddo law wedi gwywo.

2 A hwy a'i gwyliasant ef, a iachâi efe ef ar y dydd Sabbath; fel y cyhuddent ef.

3 Ac efe a ddywedodd wrth y dyn yr oedd ganddo y llaw wedi gwywo, Cyfod² i'r canol.

2 Gr. saf y'n
y canol.

4 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, Ai rhydd gwneuthur da ar y dydd Sabbath, ynte gwneuthur drwg? cadw einioes, ai lladd? A hwy a dawsant â sôn.

5 Ac wedi edrych arnynt o amgylch yn ddigllawn, gan dristâu am³ galedrwydd eu calon hwynt, efe a ddywedodd wrth y dyn, Estyn allan dy law. Ac efe a'i hestynodd: a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

3 ddallineb.

6 A'r Phariseaid a aethant allan, ac a ymgynghorasant yn ebrwydd gyd â'r^b Herodianiaid yn ei erbyn ef, pa fodd y difethent ef.

b Matt. 22.
16.

7 A'r Iesu gyd â'i ddisgyblion a giliodd tu a'r môr: a lliaws mawr a'i canlynodd ef, o Galilea, ac o Judea,

8 Ac o Jerusalem, ac o Idumea, ac o'r tu hwnt i'r Iorddonen; a'r rhai o gylch Tyrus a Sidon, lliaws mawr, pan glywsant gymmaint a wnaethai efe, a ddaethant atto.

9 Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion am fod llong yn barod iddo, oblegid y dyrfa, rhag iddynt ei wasgu ef.

10 Canys efe a iachasai lawer, hyd oni⁴ phwysent arno, er mwyn cyffwrdd âg ef, cynnifer ag oedd a phlâau arnynt.

4 Neu,
ruthent.

11 A'r ysprydion aflan, pan welasant ef, a syrthiasant i lawr ger ei fron ef, ac a waeddasant, gan ddywedyd, Ti yw Mab Duw.

12 Yntau a orchymynodd iddynt yn gaeth, na chyhoeddent ef.

c pen. 1. 25.

13 ¶ Ac^d efe a esgynodd i'r mynydd, ac a alwodd atto y rhai a fynodd efe: a hwy a ddaethant atto.

14 Ac efe a ordeiniodd ddeuddeg, fel y byddent gyd âg ef, ac fel y danfonai efe hwynt i bregethu;

15 Ac i fod ganddynt awdurdod i iachâu clefydau, ac i fwrw allan gythreuliaid.

16 Ac i Simon^e y rhoddes efe enw Petr;

e Ioan 1. 42.

17 Ac Iago^f fab Zebedeus, ac Ioan brawd Iago, (ac efe a roddes iddynt enwau, Boanerges; yr hyn yw, Meibion y daran;)

18 Ac Andreas, a Philip, a Bartholomëus, a Matthew, a Thomas, ac Iago^f fab Alphëus, a Thadëus, a Simon y Canaanead,

19 A Judas Iscariot, yr hwn hefyd a'i bradychodd ef. A hwy a ddaethant⁵ i dŷ.

5 adref.

20 A'r dyrfa a ymgynbulodd drachefn, fel na allent gymmaint a bwytta bara.

f pen. 6. 31.

21 A phan glybu yr eiddo ef, hwy a aethant i'w ddal ef: canys dywedasant, Y mae efe allan o'i bwyll.

22 ¶ A'r ysgrifenyddion, y rhai a ddaethent i waered o Jerusalem, a ddywedasant fod^g Beelzebub ganddo, ac mai trwy bennaeth y cythreuliaid yr oedd efe yn bwrw allan gythreuliaid.

g Matt. 9.
24.
Luc 11. 15.
Ioan 7. 20.
a 8. 48. 52.
a 10. 20.

23^h Ac wedi iddo eu galw hwy atto, efe a ddywedodd wrthynt mewn damhegion, Pa fodd y gall Satan fwrw allan Satan?

h Matt. 12.
25.

24 Ac o bydd teyrnas wedi ymrannu yn ei herbryn ei hun, ni ddichon y deyrnas honno sefyll.

25 Ac o bydd tŷ wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, ni ddichon y tŷ hwnnw sefyll.

26 Ac os Satan a gyfyd yn ei erbyn ei hun, ac a fydd wedi ymrannu, ni all efe sefyll, eithr y mae iddo ddiwedd.

27 Ni ddichon neb fyned i mewn i dŷ y cadarn, ac yspeilio ei ddo-drefn ef, oni bydd iddo yn gyntaf rwymo y cadarn; ac yna yr yspeilia ei dŷ ef.

28ⁱ Yn wir y dywedaf i chwi, y maddeuir pob pechod i feibion dynion, a pha gabledd bynnag a gablant:

i Matt. 12.
31.
Luc 12. 10.
1 Ioan 5.
16.

29 Eithr yr hwn a gablo yn erbyn yr Yspryd Glân, ni chaiff faddeuant yn dragywydd, ond y mae yn euog o farn dragywydd:

Anno
DOMINI
31.* Matt. 12.
48.
Luc 8. 19.

30 Am iddynt ddywedyd, Y mae yspryd aflan ganddo.

31 ¶^k Daeth gan hynny ei frodyr ef a'i fam; a chan sefyll allan, hwy a anfonasant atto, gan ei alw ef.

32 A'r bobl oedd yn eistedd o'i amgylch, ac a ddywedasant wrtho, Wele, y mae dy fam di a'th frodyr allan yn dy geisio.

33 Ac efe a'u hattebodd hwynt, gan ddywedyd, Pwy yw fy mam i, neu fy mrodyr i?

34 Ac wedi iddo edrych oddi amgylch ar y rhai oedd yn eistedd yn ei gylch, efe a ddywedodd, Wele fy mam i, a'm brodyr i.

35 Canys pwy bynnag a wnelo ewyllys Duw, hwnnw yw fy mrawd i, a'm chwaer, a'm mam i.

PENNOD IV.

1 Dammeg yr hauwr, 14 a'i dehongliad. 21 Rhaid i ni gyfrannu goleuni ein gwybodaeth i eraill. 26 Dammeg yr had yn tyfu yn ddiarwybod, 30 a'r gronyn mwestard. 35 Crist yn gostegu y dymmesl ar y môr.

* Matt. 13. 1.
Luc 8. 4.

2 i long.

b pen. 12. 38.

AC^a efe a ddechreuodd drachefn athrawiaethu yn ymyl y môr: a thyrfa fawr a ymgasglodd atto, hyd oni bu iddo fyned² i'r llong, ac eistedd ar y môr; a'r holl dyrfa oedd wrth y môr, ar y tir.

2 Ac efe a ddysgodd iddynt lawer ar ddamhegion, ac^b a ddywedodd wrthynt yn ei ddysgeidiaeth ef,

3 Gwrandêwch: Wele, hauwr a aeth allan i hau:

4 A darfu, wrth hau, i beth syrthio ar fin y ffordd, ac ehediaid yr awyr a ddaethant ac a'i difasant.

5 A pheth a syrthiodd ar greigle, lle ni chafodd fawr ddaear; ac yn y fan yr eginodd, am nad oedd iddo ddyfnder daear.

6 A phan gododd yr haul, y poethwyd ef; ac am nad oedd gwreiddyn iddo, efe a wywodd.

7 A pheth a syrthiodd ym mhlith drain; a'r drain a dyfasant, ac a'i tagasant ef, ac ni ddug ffrwyth.

8 A pheth arall a syrthiodd mewn tir da, ac a roddes ffrwyth tyfadwy a chynnyrchol, ac a ddug un ddeg ar hugain, ac un dri ugain, ac un gant.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y neb sydd ganddo glustiau i wrandaw, gwrandawed.

c Matt. 13.
10.

10^c A phan oedd efe wrtho ei hun, y rhai oedd yn ei gylch ef gyd â'r deuddeg a ofynasant iddo am y ddammeg.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I chwi y rhoddod gwybod dirgelwch teyrnas Dduw: eithr i'r^d rhai sydd allan, ar ddamhegion y gwneir pob peth:

12^e Fel yn gweled y gwelant, ac na chanfyddant; ac yn clywed y clywant, ac ni ddeallant; rhag iddynt ddychwelyd, a maddeu iddynt eu pechodau.

13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Oni wyddoch chwi y ddammeg hon? a pha fodd y gwybyddwch yr holl ddamhegion?

14 ¶^f Yr hauwr sydd yn hau y gair.

* Matt. 13.
19.
Luc 8. 11.

15 A'r rhai hyn yw y rhai ar fin y ffordd, lle yr hauir y gair; ac wedi iddynt ei glywed, y mae Satan yn dyfod yn ebrwydd, ac yn dwyn ymaith y gair a hauwyd yn eu calonau hwynt.

16 A'r rhai hyn yr un ffunud yw y rhai a hauir ar y creigle; y rhai, wedi clywed y gair, sydd yn ebrwydd yn ei dderbyn ef yn llawen;

17 Ac nid oes ganddynt wreiddyn ynddynt eu hunain, eithr dros amser y maent: yna, pan ddêl blinder neu erlid o achos y gair, yn y man y rhwystrir hwynt.

18 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd ym mysg y drain; y rhai a wrandawant y gair,

19 Ac y mae gofalon y byd hwn, a^g hudoliaeth golud, a chwantau am bethau eraill, yn dyfod i mewn, ac yn tagu y gair, a myned y mae yn ddiffwrwyth.

g 1 Tim. 6.
17.

20 A'r rhai hyn yw y rhai a hauwyd mewn tir da; y rhai sydd yn gwrandaw y gair, ac yn ei dderbyn, ac yn dwyn ffrwyth, un ddeg ar hugain, ac un dri ugain, ac un gant.

21 ¶^h Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^h A ddaw canwyll i'w dodi dan lestr, neu dan wely? ac nid i'w gosod ar ganhwylbren?

h Luc 8. 16.
a 11. 33.

22ⁱ Canys nid oes dim cuddiedig, a'r nis amlygir; ac ni bu ddim dirgel, ond fel y delai i eglurdeb.

i Matt. 10.
26.
Luc 12. 2.

23^k Od oes gan neb glustiau i wrandaw, gwrandawed.

k Matt. 11.
15.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Edrychwch beth a wrandawoch. ^l A pha fesur y mesuroch, y mesurir i chwithau; a chwanegir i chwi, y rhai a wrandêwch.

l Matt. 7. 2.
Luc 6. 38.

25^m Canys yr hwn y mae ganddo, y rhoddir iddo: a'r hwn nid oes

m Matt. 13.
12. a 25. 29.
Luc 8. 13.
a 19. 26.

Anno
DOMINI
31.

ganddo, i.e. yr hyn sydd ganddo a ddygir oddi arno.

26 ¶ Ac efe a ddywedodd, Felly y mae teyrnas Dduw, fel pe bwriai ddyn had i'r ddaear;

27 A chysgu, a chodi nos a dydd, a'r had yn egino ac yn tyfu, y modd nis gwŷr efe.

28 Canys y ddaear a ddwg ffrwyth o honi ei hun; yn gyntaf yr eginy, ar ol hynny y dywysen, yna yr ŷd yn llawn yn y dywysen.

29 A phan ymddangoso y ffrwyth, yn ebrwydd y rhydd efe y crymman ynddo, am ddyfod y cynhauaf.

30 ¶ Ac efe a ddywedodd, ^aI ba beth y cyffelybem deyrnas Dduw? neu ar ba ddammeg y gwnaem gyffelybrwydd o honi?

31 Megis gronyn o had mwstard ydyw, yr hwn pan hauer yn y ddaear, sydd leiaf o'r holl hadau sydd ar y ddaear:

32 Eithr wedi yr hauer, y mae yn tyfu, ac yn myned yn fwy na'r holl lysiau, ac efe a ddwg ganghennau mawrion; fel y gallo ehediaid yr awyr nythu dan ei gysgod ef.

33 ° Ac â chyfryw ddamhegion lawer y traethodd efe iddynt y gair, hyd y gallent ei wrandaw:

34 Ond heb ddammeg ni lefarodd wrthynt: ac o'r neilldu i'w ddisgblion efe a eglurodd bob peth.

35 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt y dwthwn hwnnw, wedi ei hwyrhâu hi, Awn trosodd i'r tu draw.

36 Ac wedi iddynt ollwng ymaith y dyrfa, hwy a'i cymmerasant ef fel yr oedd yn y llong: ac yr oedd hefyd longau eraill gyd âg ef.

37 Ac fe a gyfododd tymmestl fawr o wynt, a'r tonnau a dafasant i'r llong, hyd onid oedd hi yn llawn weithian.

38 Ac yr oedd efe yn y pen ol i'r llong, yn cysgu ar obennydd: a hwy a'i deffroisiant ef, ac a ddywedasant wrtho, Athraw, ai difatter gennynt ein colli ni?

39 Ac efe a gododd i fynu, ac a geryddodd y gwynt, ac a ddywedodd wrth y môr, Gostega, distawa. A'r gwynt a ostegodd, a bu tawelwch mawr.

40 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham yr ydych mor ofnog? pa fodd nad oes gennych ffydd?

41 Eithr hwy a ofnasant yn ddirfawr, ac a ddywedasant wrth eu

gilydd, Pwy yw hwn, gan fod y gwynt a'r môr yn ufuddhau iddo?

PENNOD V.

¹ Crist yn gwaredu y dyn yr oedd ynddo leng o gythreuliaid: 13 hwythau yn myned i'r moch. 25 Y mae efe yn iachâu y wraig o'r difterlif gwaed, 35 ac yn cyfodi merch Jairus o farw i fyw.

A ^aHwy a ddaethant i'r tu hwnt i'r môr, i wlad y Gadareniaid.

2 Ac ar ei ddyfodiad ef allan o'r llong, yn y man cyfarfu âg ef o blith y beddau, ddyn ag yspryd aflan ynddo,

3 Yr hwn oedd a'i drigfan ym mhlith y beddau; ac ni allai neb, i.e. â chadwynau, ei rwympo ef:

4 O herwydd ei rwympo ef yn fynych â llyffetheiriaid, ac â chadwynau, a darnio o hono y cadwynau, a dryllio y llyffetheiriaid: ac ni allai neb ei ddofi ef.

5 Ac yn wastad nos a dydd yr oedd efe yn llefain yn y mynyddoedd, ac ym mhlith y beddau, ac yn ei dorri ei hun â cherrieg.

6 Ond pan ganfu efe yr Iesu o hirbell, efe a redodd, ac a'i haddolodd ef;

7 A chan waeddi â llef uchel, efe a ddywedodd, Beth sydd i mi *a wnelwyf* â thi, Iesu Mab y Duw goruchaf? yr ydwyf yn dy dyngbedu trwy Dduw, na phoenech fi.

8 (Canys dywedasai wrtho, Yspryd aflan, dos allan o'r dyn.)

9 Ac efe a ofynodd iddo, Beth *yw* dy enw? Yntau a atebodd, gan ddywedyd, Llang *yw* fy enw; am fod llawer o honom.

10 Ac efe a fawr-ymbiliodd âg ef, na yrrai efe hwynt allan o'r wlad.

11 Ond yr oedd yno ar y mynyddoedd genfaint fawr o foch yn pori.

12 A'r holl gythreuliaid a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Danfon ni i'r moch, fel y gallom fyned i mewn iddynt.

13 Ac yn y man y caniatiaodd yr Iesu iddynt. A'r ysprydion aflan, wedi myned allan, a aethant i mewn i'r moch: a rhuthrodd y genfaint dros y dibyn i'r môr (*ac ynghylch* dwy fil oeddynt) ac a'u boddwyd yn y môr.

14 A'r rhai a borthent y moch a ffoisant, ac a fynegasant *y peth* yn y ddinas, ac yn y wlad: a hwy a aethant allan i weled beth oedd hyn a wnaethid.

15 A hwy a ddaethant at yr Iesu,

Anno
DOMINI
31.a Matt. 8.
28.
Luc 8. 26.s Neu,
addfedo.n Matt. 13.
31.
Luc 13. 18.o Matt. 13.
34.
Ioan 16.
12.p Matt. 8.
18, 23.
Luc 8. 22.

Anno
DOMINI
31.

ac a welsant y cythreulig, yr hwn y buasai y llog ynddo, yn eistedd, ac yn ei ddillad, ac yn ei iawn bwyll; ac a ofnasant.

16 A'r rhai a welsant a fynegasant iddynt, pa fodd y buasai i'r cythreulig, ac am y moch.

17 A^b dechreuasant ddymuno arno ef fyned ymaith o'u goror hwynt.

18 Ac efe yn myned i'r llog, ^cyr hwn y buasai y cythraul ynddo a ddymunodd arno gael bod gyd âg ef.

19 Ond yr Iesu ni adawodd iddo; eithr dywedodd wrtho, Dos i'th dŷ at yr eiddot, a mynega iddynt pa faint a wnaeth yr Arglwydd erot, ac iddo drugarhau wrthyt.

20 Ac efe a aeth ymaith, ac a ddechreuodd gyhoeddi trwy Decapolis, pa bethau eu maint a wnaethai yr Iesu iddo: a phawb a ryfeddasant.

21 ¶ ^dAc wedi i'r Iesu drachefn fyned mewn llong i'r làn arall, ymgasglodd tyrfa fawr atto: ac yr oedd efe wrth y môr.

22 ^eAc wele, un o bennaethiaid y synagog a ddaeth, a'i enw Jairus: a phan ei gwelodd, efe a syrthiodd wrth ei draed ef;

23 Ac efe a fawr-ymbiliodd âg ef, gan ddywedyd, Y mae fy merch fechan ar dranc: *attolwg i ti* ddyfod, a dodi dy ddwyllaw arni, fel yr iachâer hi; a byw fydd.

24 A'r Iesu a aeth gyd âg ef: a thyrfawr a'i canlynodd ef, ac a'i gwasgasant ef.

25 A rhyw wraig, ^fyr hon a fuasai mewn diferlif gwaed ddeuddeng mlynedd,

26 Ac a oddefasai lawer gan laweroedd o feddygon, ac a dreuliasai gymmaint ag oedd ar ei helw, ac ni chawsai ddim llesâd, eithr yn hytrach myned waeth-waeth,

27 Pan glybu hi am yr Iesu, hi a ddaeth yn y dyrfa o'r tu ol, ac a gyffyrddodd â'i wisg ef;

28 Canys hi a ddywedasai, Os cyffyrddaf â'i ddillad ef, iach fyddaf.

29 Ac yn ebrwydd y sychodd ffynhonnell ei gwaed hi: a hi a wybu yn ei chorph ddarfod ei hiachâu o'r pla.

30 Ac yn y fan yr Iesu, gan wybod ynddo ei hun fyned ^grhinwedd allan o hono, a drodd yn y dyrfa, ac a ddywedodd, Pwy a gyffyrddodd â'm dillad?

31 A'i ddisgyblion a ddywedasant

wrtho, Ti a weli y dyrfa yn dy wasgu, ac a ddywedi di, Pwy a'm cyffyrddodd?

32 Ac yntau a edrychodd o amgylch, i weled yr hon a wnaethai hyn.

33 Ond y wraig, gan ofni a chrynu, yn gwybod beth a wnaethid ynddi, a ddaeth ac a syrthiodd ger ei fron ef, ac a ddywedodd iddo yr holl wirionedd.

34 Ac efe a ddywedodd wrthi, *Ha ferch*, ^hdy ffydd a'th iachaoedd: dos mewn heddwch, a bydd iach o'th bla.

35 Ac efe etto yn llefaru, daeth *rhai o dŷ* pennaeth y synagog, gan ddywedyd, Bu farw dy ferch: i ba beth etto yr aflonyddi yr Athraw?

36 A'r Iesu, yn ebrwydd wedi clywed y gair a ddywedasadid, a ddywedodd wrth bennaeth y synagog, Nac ofna; cred yn unig.

37 Ac ni adawodd efe neb i'w ddilyn, ond Petr, ac Iago, ac Ioan brawd Iago.

38 Ac efe a ddaeth i dŷ pennaeth y synagog, ac a ganfu y cynnwrf, a'r rhai oedd yn wylo ac yn ochain llawer.

39 Ac wedi iddo fyned i mewn, efe a ddywedodd wrthynt, Paham y gwnewch gynnwrf, ac yr wylwch? ni bu farw yr eneth, eithr ⁱcysgu y mae.

40 A hwy a'i gwatwarasant ef. Ond efe, gwedi bwrw pawb allan, a gymmerth dad yr eneth a'i mam, a'r rhai oedd gyd âg ef, ac a aeth i mewn lle yr oedd yr eneth yn gorwedd.

41 Ac wedi ymaflyd yn llaw yr eneth, efe a ddywedodd wrthi, Talitha, cwmi; yr hyn o'i gyfieithu yw, Yr eneth, yr wyf yn dywedyd wrthyt, cyfod.

42 Ac yn y fan y cyfododd yr eneth, ac a rodiodd: canys deuddeng mlwydd *oed* ydoedd hi. A synnu a wnaeth arnynt â syndod mawr.

43 Ac ^kefe a orchymynodd iddynt yn gaeth, na chai neb wybod hyn; ac a ddywedodd am-roddi peth iddi i'w fwytta.

PENNOD VI.

¹ *Dystyru Crist gan ei wladwyr ei hun. 7 Y mae efe yn rhoddi i'r deuddeg awdurdod ar ysprydion aflan. 14 Amryno dyb am Grist. 27 Torri pen Ioan Fedyddinor; 29 a'i gladdu. 30 Yr apostolion yn dychwelyd o bregethu. 34 Gwyrthiau y pŵm torth bara, a'r ddau bysgodyn. 48 Crist yn rhodio ar y môr: 53 ac yn iachâu pawb a gyffyrddai âg ef.*

Anno
DOMINI
31.h pen. 10.
52.

i Ioan 11. 11.

k Matt. 8. 4.
a 9. 30.
a 12. 16.
a 17. 9.
Luc 5. 14.b Matt. 8.
34.
Act. 16. 39.
c Luc 8. 38.d Matt. 9. 1.
Luc 8. 40.e Matt. 9.
18.
Luc 8. 41.

f Lef. 15. 25.

g Luc 6. 19.

Anno DOMINI 31.		Anno DOMINI 31.
^a Matt. 13. 54. Luc 4. 16.	A ^c efe a aeth ymaith oddi yno, ac a ddaeth i'w wlad ei hun; a'i ddisgyblion a'i canlynasant ef.	^P Matt. 16. 14.
^b Ioan 6. 42.	2 Ac wedi dyfod y Sabbath, efe a ddechreuodd athrawiaethu yn y synagog: a synnu a wnaeth llawer a'i clywsant, gan ddywedyd, ^b O ba le y daeth y pethau hyn i hwn? a pha ddoethineb yw hon a roed iddo, fel y gwneid y cyfryw nerthoedd trwy ei ddwyllaw ef?	A. D. 30. ^q Matt. 14. 3. Luc 3. 19.
^c Matt. 12. 46. Gal. 1. 19.	3 Onid hwn yw y saer, mab Mair, ^c brawd Iago, a Joses, a Judas, a Simon? ac onid yw ei chwïorydd ef yma yn ein plith ni? A hwy ^d a rwystryw o'i blegid ef.	^r Lef. 18. 16. a 20. 21.
^d Matt. 11. 6.	4 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Nid ^e yw prophwyd yn ddibris ond yn ei wlad ei hun, ac ym mhlith ei genedl ei hun, ac yn ei dŷ ei hun.	^s Matt. 14. 5. a 21. 26.
^f Gen. 19. 22. a 32. 25. Matt. 13. 58. pen. 9. 23.	5 ^f Ac ni allai efe yno wneuthur dim gwyrtiau, ond rhoi ei ddwyllaw ar ychydig gleifion, a'u hiachâu hwynt.	
^g Es. 59. 10.	6 Ac ^g efe a ryfeddodd o herwydd eu hanghrediniaeth: ^h ac a aeth i'r pentrefi oddi amgylch, gan athrawiaethu.	A. D. 32.
^h Matt. 9. 35. Luc 13. 22.	7 ¶ Ac ⁱ efe a alwodd y deuddeg, ac a ddechreuodd eu danfon hwynt bob yn ddau a dau; ac a roddes iddynt awdurdod ar ysprydion aflan;	
ⁱ Matt. 10. 1. pen. 3. 14. Luc 9. 1.	8 Ac a orchymynodd iddynt, na chymmerent ddim i'r daith, ond llaw-ffon yn unig; nac ysgrepan, na bara, nac arian yn eu pyrsau:	
^k Act. 12. 8.	9 Eithr ^k eu bod a sandalau am eu traed; ac na wisgent ddwy bais.	^t Est. 5. 3, 6.
² o'r fan honno.	10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba le bynnag yr eloch i mewn i dŷ, arhoswch yno hyd onid eloch ymaith ² oddi yno.	
¹ Matt. 10. 14. Luc 10. 10. ^m Act. 13. 51. a 18. 6.	11 A ¹ pha rai bynnag ni'ch derbyniant, ac ni'ch gwrandawant, pan eloch oddi yno, ^m ysgydwch y llwch a fyddo dan eich traed, yn dystiolaeth iddynt. Yn wir meddaf i chwi, Y bydd esmwythach i Sodom	
³ Gr. neu.	³ a Gomorrah yn nydd y farn, nag i'r ddinas honno.	
	12 A hwy a aethant allan, ac a bregethasant ar iddynt edifarhau:	
ⁿ Iago 5. 14.	13 Ac a fwriasant allan lawer o gythreuliaid, ac ⁿ a eliasant âg olew lawer o gleifion, ac a'u hiachasant.	⁴ Neu, un o'i osogodd.
^o Matt. 14. 1. Luc 9. 7.	14 ¶ ^o A'r brenhin Herod a glybu (canys cyhoedd ydoedd ei enw ef); ac efe a ddywedodd, Ioan Fedyddiwr a gyfododd o feirw, ac am hynny y mae nerthoedd yn gweithio ynddo ef.	
	15 ^p Eraill a ddywedasant, Mai Elias yw. Ac eraill a ddywedasant, Mai prophwyd yw, neu megis un o'r prophwydi.	
	16 Ond Herod, pan glybu, a ddywedodd, Mai yr Ioan a dorrais i ei ben yw hwn; efe a gyfododd o feirw.	
	17 Canys ^q yr Herod hwn a ddanfonasai, ac a ddaliasai Ioan, ac a'i rhwymasai ef yn y carchar, o achos Herodias gwraig Philip ei frawd; am iddo ei phrïodi hi.	
	18 Canys Ioan a ddywedasai wrth Herod, ^r Nid cyfreithlawn i ti gael gwraig dy frawd.	
	19 Ond Herodias a ddaliodd âg iddo, ac a chwennychodd ei ladd ef; ac nis gallodd o:	
	20 Canys Herod oedd ^s yn ofni Ioan, gan wybod ei fod ef yn wr cyfiawn, ac yn sanctaidd; ac a'i parchai ef: ac wedi iddo ei glywed ef, efe a wnai lawer o bethau, ac a'i gwrandawai ef yn ewyllysgar.	
	21 Ac wedi dyfod diwrnod cyfaddas, pan wnaeth Herod ar ei ddydd genedigaeth swpper i'w bennaethiaid, a'i flaenoriaid, a goreugwŷr Galilea:	
	22 Ac wedi i ferch Herodias honno ddyfod i mewn, a dawnsio, a boddhâu Herod, a'r rhai oedd yn eistedd gyd âg ef, y brenhin a ddywedodd wrth y llangces, Gofyn i mi y peth a fynnech, ac mi a'i rhoddaf i ti.	
	23 Ac efe a dyngodd iddi, ^t Beth bynnag a ofynech i mi, mi a'i rhoddaf i ti, hyd hanner fy nheyrnas.	
	24 A hithau a aeth allan, ac a ddywedodd wrth ei mam, Pa beth a ofynaf? A hithau a ddywedodd, Pen Ioan Fedyddiwr.	
	25 Ac yn y fan hi a aeth i mewn ar frys at y brenhin, ac a ofynodd, gan ddywedyd, Mi a fynwn i ti roi i mi allan o law, ar ddysgl, ben Ioan Fedyddiwr.	
	26 A'r brenhin yn drist iawn, ni chwennychai ei bwrw hi heibio, o herwydd y llwon, a'r rhai oedd yn eistedd gyd âg ef.	
	27 Ac yn y man y brenhin a ddanfonodd ^u ddihenyddwr, ac a orchymynodd ddwyn ei ben ef.	
	28 Ac yntau a aeth, ac a dorrodd ei ben ef yn y carchar, ac a ddug ei ben ef ar ddysgl, ac a'i rhoddes i'r llangces; a'r llangces a'i rhoddes ef i'w mam.	
	29 A phan glybu ei ddisgyblion	

Anno
DOMINI
32.

^u Luc 9. 10.

⁵ ynghyd.

^x pen. 3. 20.

^y Matt. 14.
13.

^z Matt. 9.
36. a 14. 14.

^a Luc 9. 11.

^b Matt. 14.
15.
Luc 9. 12.

ef, hwy a ddaethant ac a gymmerasant ei gorph ef, ac a'i dodasant mewn bedd.

30 ¶ ^u A'r apostolion a ymgasglasant at yr Iesu, ac a fynegasant iddo yr holl bethau, y rhai a wnaethent, ⁵ a'r rhai hefyd a athrawiaethasant.

31 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch eich hunain i le anghyfanedd o'r neilldu, a gorphwyswch encyd. Canys ^x llawer oedd yn dyfod ac yn myned, fel nad oeddynt yn cael ennvd cymmaint ag i fwyta.

32 ^y A hwy a aethant i le anghyfanedd mewn llong o'r neilldu.

33 A'r bobloedd a'u gwelsant hwy yn myned ymaith, a llawer a'i hadnabuant ef, ac a redasant yno ar draed o'r holl ddinasoedd, ac a'u rhag-flaenasant hwynt, ac a ymgasglasant atto ef.

34 ^z A'r Iesu, wedi myned allan, a welodd dyrfa fawr, ac a dosturiodd wrthynt, am eu bod fel defaid heb ganddynt fugail: ac ^a a ddechreuodd ddysgu iddynt llawer o bethau.

35 ^b Ac yna wedi ei myned hi yn llawer o'r dydd, y daeth ei ddisgyblion atto ef, gan ddywedyd, Y lle sydd anial, ac weithian *y mae hi yn llawer o'r dydd*:

36 Gollwng hwynt ymaith, fel yr elont i'r wlad oddi amgylch, ac i'r pentrefi, ac y prynont iddynt eu hunain fara: canys nid oes ganddynt ddim i'w fwyta.

37 Ond efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwi iddynt *beth* i'w fwyta. A hwy a ddywedasant wrtho, A awn ni a phrynu gwerth deucan ceiniog o fara, a'i roddi iddynt i'w fwyta?

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa sawl torth sydd gennych? ewch, ac edrychwch. Ac wedi iddynt wybod, hwy a ddywedasant, Pump, a dau bysgodyn.

39 Ac efe a orchymynodd iddynt beri i bawb eistedd yn fyrddeidiau ar y glaswellt.

40 A hwy a eisteddasant yn finteioedd a minteioedd, o fesur cannoedd, ac o fesur deg a deugeiniau.

41 Ac wedi cymmeryd y pùm torth a'r ddau bysgodyn, gan edrych i fynu tu a'r nef, efe a fendithiodd, ac a dorrodd y bara, ac a'u rhoddes at ei ddisgyblion, i'w gosod ger eu bronau hwynt: a'r ddau bysgodyn a rannodd efe rhyngddynt oll.

42 A hwy oll a fwyttasant, ac a gawsant ddigon.

43 A chodasant ddeuddeg basgedaid yn llawn o'r briw-fwyd, ac o'r pysgod.

44 A'r rhai a fwyttasant o'r torthau, oedd ynghylch pùm mil o wŷr.

45 ^c Ac yn y man efe a gymhellodd ei ddisgyblion i fyned i'r llong, a myned o'r blaen i'r làn arall ⁶ i Bethsaida, tra fyddai efe yn gollwng ymaith y bobl.

46 Ac wedi iddo eu danfon hwynt ymaith, efe a aeth i'r mynydd i weddio.

47 ¶ A ^d phan aeth hi yn hwyr, yr oedd y llong ar ganol y môr, ac yntau ei hun ar y tir.

48 Ac efe a'u gwelai hwynt yn flin arnynt yn rhwyfo; canys y gwynt oedd yn eu herbyn. Ac ynghylch y bedwaredd wyfla o'r nos efe a ddaeth attynt, gan rodio ar y môr; ac ^e a fynnasai fyned heibio iddynt.

49 Ond pan welsant hwy ef yn rhodio ar y môr, hwy a dybiasant mai drychiolaeth ydoedd: a *hwy* a waeddasant.

50 (Canys hwynt oll a'i gwelsant ef, ac a ddychrynasant.) Ac yn y man yr ymddiddanodd efe â hwynt, ac y dywedodd wrthynt, Cymmerwch gysur: myfi yw; nac ofnwch.

51 Ac efe a aeth i fynu attynt i'r llong; a'r gwynt a dawelodd. A hwy a synnasant ynddynt eu hunain yn fwy o llawer, ac a ryfeddasant.

52 Oblegid ni ddeallasant am y torthau *hynny*: canys yr oedd eu calon hwynt wedi caledu.

53 Ac ^f wedi iddynt ddyfod trosodd, hwy a ddaethant i dir Genesaret, ac a lániasant.

54 Ac wedi eu myned hwynt allan o'r llong, hwy a'i hadnabuant ef yn ebrwydd.

55 Ac wedi iddynt redeg trwy gwbl o'r goror hwnnw, hwy a ddechreusant ddwyn oddi amgylch mewn gwelfau rai cleifion, pa le bynnag y clywent ei fod ef.

56 Ac i ba le bynnag yr elai efe i mewn, i bentrefi, neu ddinasoedd, neu ⁷ wlad, hwy a osodent y cleifion yn yr heolydd, ac a attolygent iddo ⁸ gael o honynt gyffwrdd cymmaint ag âg ymyl ei wisg ef: a chynnifer ag a gyffyrddasant ⁸ âg ef, a iachâwyd.

Anno
DOMINI
32.

^c Matt. 14.
22.
Ioan 6. 17.
⁶ ar gyfer.

^d Matt. 14.
23.

^e Edrych
Luc 24. 28.

^f Matt. 14.
34.

⁷ feusydd.

⁸ pen. 5. 27,
28.
Act. 19. 12.

⁸ Neu, d hi.

Anno
DOMINI
32.

PENNOD VII.

1 Y Phariseaid yn beio ar y disgyblion am fwytta heb ymolchi: 8 yn torri gorchymyn Duw trwy draddodiadau dynion. 14 Nad yw bwyd yn halogi dyn. 24 Crist yn iacháu merch y wraig o Syrophenicia oddi wrth yspryd aflan; 31 ac un oedd fyddar, ac âg attal dywedyd arno.

YNA ^ayr ymgasglodd atto y Phariseaid, a rhai o'r ysgrifenyddion a ddaethai o Jerusalem.

2 A phan welsant rai o'i ddisgyblion ef â dwylaw ²cyffredin (hynny ydyw, heb olchi,) yn bwytta bwyd, hwy a argyhoeddasant.

3 Canys y Phariseaid, a'r holl Iuddewon, oni bydd iddynt olchi eu dwylaw yn ³fynych, ni fwyttânt; gan ddal traddodiad yr hynafiaid.

4 A phan ddelont o'r farchnad, oni bydd iddynt ymolchi, ni fwyttânt. A llawer o bethau eraill y sydd, y rhai a gymmerasant i'w cadw; megis golchi cwppanau, ac ystenau, ac efyddynau, a ⁴byrddau.

5 Yna y gofnodd y Phariseaid a'r ysgrifenyddion iddo, Paham nad yw dy ddisgyblion di yn rhodio yn ol traddodiad yr hynafiaid, ond bwytta eu bwyd â dwylaw heb olchi?

6 Ond efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Da y prophwydodd Esaias am danoch chwi, ragrithwyr, fel y mae yn ysgrifenedig, ^bY mae y bobl hyn yn fy anrhydeddu i â'u gwefusau, ond eu calon sydd bell oddi wrthyf.

7 Eithr ofer y maent yn fy addoli, gan ddysgu yn lle dysgeidiaeth, orchymynion dynion.

8 Canys, gan daael heibio orchymyn Duw, yr ydych yn dal traddodiad dynion; sef golchiadau ystenau a chwppanau: a llawer eraill o'r cyffelyb bethau yr ydych yn eu gwneuthur.

9 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gwych yr ydych yn rhoi heibio orchymyn Duw, fel y cadwoch eich traddodiad eich hunain.

10 Canys Moses a ddywedodd, ^cAnrhydedda dy dad a'th fam: ^da'r hwn a felldithio dad neu fam, bydded farw y farwolaeth.

11 Ac meddwch chwithau, Os dywed dyn wrth ei dad neu ei fam, ^eCorban, hynny yw, Rhodd, trwy ba beth bynnag y ceit lês oddi wrthyf fi; *disfai fydd*.

12 Ac nid ydych mwyach yn gad-ael iddo wneuthur dim i'w dad neu i'w fam;

13 Gan ddirymmu gair Duw â'ch traddodiad eich hunain, yr hwn a draddodasoch chwi: a llawer o gyffelyb bethau a hynny yr ydych yn eu gwneuthur.

14 ¶ A ^fchwedi galw atto yr holl dyrfa, efe a ddywedodd wrthynt, Gwrandêwch chwi oll arnaf, a deallwch.

15 Nid oes dim allan o ddyn yn myned i mewn iddo, a ddichon ei halogi ef: eithr y pethau sydd yn dyfod allan o hono, y rhai hynny yw y pethau sydd yn halogi dyn.

16 ^gOd oes gan neb glustiau i wrandaw, gwrandawed.

17 ^hA phan ddaeth efe i mewn i'r tŷ oddi wrth y bobl, ei ddisgyblion a ofynasant iddo am y ddammeg.

18 Yntau a ddywedodd wrthynt, Ydych chwithau hefyd mor ddi-ddeall? Oni wyddoch am bob peth oddi allan a'êl i mewn i ddyn, na all hynny ei halogi ef;

19 Oblegid nid yw yn myned i'w galon ef, ond i'r bol; ac yn myned allan i'r geudy, gan garthu yr holl fwydydd?

20 Ac efe a ddywedodd, Yr hyn sydd yn dyfod allan o ddyn, hynny sydd yn halogi dyn.

21 ⁱCanys oddi mewn, allan o galon dynion, y daw drwg-feddyliau, torr-priodasau, putteindra, llofruddiaeth,

22 Lladradau, cybydd-dod, drygioni, twyll, anlladrwydd, drwg-lygad, cabled, balchder, ynfyrwydd:

23 Yr holl ddrwg bethau hyn sydd yn dyfod oddi mewn, ac yn halogi dyn.

24 ¶ Ac ^kefe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i gyffiniau Tyrus a Sidon; ac a aeth i mewn i dŷ, ac ni fynasai i neb wybod: eithr ni allai efe fod yn guddiedig.

25 Canys pan glybu gwraig, yr hon yr oedd ei merch fechan ag yspryd aflan ynddi, sôn am dano, hi a ddaeth ac a syrthiodd wrth ei draed ef:

26 (A Groeges oedd y wraig, Syropheniciad o genedl.) A hi a attolygodd iddo fwrw y cythraul allan o'i merch.

27 A'r Iesu a ddywedodd wrthi, Gâd yn gyntaf i'r plant gael eu digoni: canys nid cymmws yw cymmyrd bara y plant, a'i daflu i'r cenawon cwn.

28 Hithau a atebodd ac a ddy-

Anno
DOMINI
32.^f Matt. 15.
10.^g Matt. 11.
15.^h Matt. 15.
15.ⁱ Gen. 6. 5.
a 8. 21.
Matt. 15.
19.^k Matt. 15.
21.^a Matt. 15.
1.² Neu,
halogedig.³ Neu,
ddiwyd.⁴ gweljan.^b Es. 20. 13.
Matt. 15. 8.^c Exod. 20.
12.^d Deut. 5. 16.^e Exod. 21.
17.^f Lef. 20. 9.
Diar. 20.
20.^g Matt. 15.
5. a 23. 18.

Anno
DOMINI
82.

wedodd wrtho, Gwir, O Arglwydd: ac etto y mae y cenawon dan y bwrdd yn bwyttu o friwsion y plant.

29 Ac efe a ddywedodd wrthi, Am y gair hwnnw dos ymaith: aeth y cythraul allan o'r ferch.

30 Ac wedi iddi fyned i'w thŷ, hi a gafodd fyned o'r cythraul allan, a'i merch wedi ei bwrw ar y gwely.

1 Matt. 15.
29.

31 ¶ Ac efe a aeth drachefn ymaith o dueddau Tyrus a Sidon, ac a ddaeth hyd fôr Galilea, trwy ganol tterfynau Decapolis.

m Matt. 9.
32.

32 A ^mhwy a ddygasant atto un byddar, ag attal dywedyd arno; ac a attolygasant iddo ddodi ei law arno ef.

33 Ac wedi iddo ei gymmeryd ef o'r neilldu allan o'r dyrfa, efe a estynnodd ei fysedd yn ei glustiau ef; ac ⁿwedi iddo boeri, efe a gyffyrddodd â'i dafod ef;

a pen. 8. 23.
Ioan 9. 6.

34 A ^ochan edrych tu a'r nef, efe ^pa ocheneidiodd, ac a ddywedodd wrtho, Ephphatha, hynny yw, Ymagor.

o Ioan 11.
41. a 17. 1.
p Ioan 11.
33, 38.

35 Ac yn ebrwydd ei glustiau ef a agorwyd, a rhwym ei dafod a ddattodwyd; ac efe a lefarodd yn eglur.

a pen. 5. 43.

36 Ac ^aefe a waharddodd iddynt ddywedyd i neb: ond po mwyaf y gwaharddodd efe iddynt, mwy o lawer y cyhoeddasant.

37 A synnu a wnaethant yn anfeidrol, gan ddywedyd, Day gwnaeth efe bob peth: y mae efe yn gwneuthur i'r byddariaid glywed, ac i'r mudion ^oddywedyd.

5 lefaru.

PENNOD VIII.

1 Crist yn porthi y bobl yn rhyfeddol: 10 yn nacâu rhoddi arwydd i'r Phariseaid: 14 yn rhybuddio ei ddisgyblion i ochelyd surdoes y Phariseaid, a surdoes Herod: 22 yn rhoddi ei olwg i ddydd dall: 27 yn cydnabod mai efe yw Crist, yr hwn a ddirodddefat, ac a gyfodai eithwaith: 34 ac yn annog i fod yn ddirodddefgar meun erlid o achos profffesu yr efengyl.

a Matt. 15.
32.

YN y dyddiau hynny, ^apan oedd y dyrfa yn fawr iawn, ac heb ganddynt ddim i'w fwyttu, y galwodd yr Iesu ei ddisgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt,

2 Yr wyf fi yn tosturio wrth y dyrfa, oblegid y maent hwy dridiau weithian yn aros gyd â mi, ac nid oes ganddynt ddim i'w fwyttu:

3 Ac os gollyngaf hwynt ymaith ar eu cythlwg i'w teiau eu hunain, hwy a lewygant ar y ffordd: canys rhai o honynt a ddaeth o bell.

4 A'i ddisgyblion ef a'i hattebasant, O ba le y gall neb ddigoni y rhai hyn â bara yma yn yr anialwch?

5 Ac efe a ofynnodd iddynt, Pa sawl torth sydd gennych? A hwy a ddywedasant, Saith.

6 Ac efe a orchymynodd i'r dyrfa eistedd ar y llawr: ac a gymmerodd y saith dorth, ac a ddiolchodd, ac a'u torrodd *hwynt*, ac a'u rhoddas i'w ddisgyblion, fel y gosodent *hwynt* ger eu bronnau; a gosodasant *hwynt* ger bron y bobl.

7 Ac yr oedd ganddynt ychydig bysgod bychain: ac ^bwedi iddo fendithio, efe a barodd ddodi y rhai hynny hefyd ger eu bronnau *hwynt*.

b Matt. 14.
19.

8 A hwy a fwyttasant, ac a ddi-gonwyd: a hwy a godasant o'r briwfyd gweddill, saith fasgedaid.

9 A'r rhai a fwyttasant oedd yng-hylch pedair mil: ac efe a'u goll-yngodd hwynt ymaith.

10 ¶ Ac yn y man, wedi iddo fyned i long gyd â'i ddisgyblion, efe a ddaeth i barthau Dalmanutha.

c Matt. 15.
39.

11 A'r ^dPhariseaid a ddaethant allan, ac a ddechreuasant ymholi âg ef, gan geisio ganddo arwydd o'r nef, gan ei demtio.

d Matt. 12.
38. a 16. 1.
Ioan 6. 30.

12 Yntau, gan ddwys-ocheneidio yn ei yspryd, a ddywedodd, Beth a wna y genhedlaeth yma yn ceisio arwydd? Yn wir meddaf i chwi, Ni roddir arwydd i'r genhedlaeth yma.

13 Ac efe a'u gadawodd hwynt, ac a aeth i'r llong drachefn, ac a dynnodd ymaith i'r lân arall.

14 ¶ ^eA'r *disgyblion* a adawsant yn anghof gymmeryd bara, ac nid oedd ganddynt gyd â hwynt ond un dorth yn y llong.

e Matt. 16.
5.

15 ^fYna y gorchymynodd efe iddynt, gan ddywedyd, Gwyliwch, ym-gelwch rhag surdoes y Phariseaid, a surdoes Herod.

f Matt. 16. 6.
Luc 12. 1.

16 Ac ymresymmu a wnaethant y naill wrth y llall, gan ddywedyd, *Hyn sydd* ^goblegid nad oes gen-nym fara.

g Matt. 16.
7.

17 A phan wybu yr Iesu, efe a ddywedodd wrthynt, Pa ymresymmu yr ydych, am nad oes gennych fara? ^honid ydych chwi etto yn ystyried, nac yn deall? ydyw eich calon etto gennych wedi caledu?

h pen. 6. 52.

18 A chennych lygaid, oni wel-wch? a chennych glustiau, oni chlywch? ac onid ydych yn cofio?

19 ⁱPan dorrais y pùm torth *hynny* ym mysg y pùm mil, pa sawl

i Matt. 14.
20.
pen. 6. 43.
Ioan 6. 13.

Anno
DOMINI
32.k Matt. 15.
37.
ad. 8.

basgedaid yn llawn o friw-fwyd a godasoch i fynu? Dywedasant wrtho, Deuddeg.

20 A ^kphan *dorrais* y saith ym mhllith y pedair mil, llonaid pa sawl basged o friw-fwyd a godasoch i fynu? A hwy a ddywedasant, Saith.

21 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa fodd nad ydych yn deall?

22 ¶ Ac efe a ddaeth i Bethsaida; a hwy a ddygasant atto un dall, ac a ddeisyfasant arno ar iddo gyffwrdd âg ef.

l pen. 7. 33.

23 Ac wedi ymaflyd yn llaw y dall, efe a'i tywysodd ef allan o'r dref: ac ^lwedi iddo boeri ar ei lygaidd ef, a doddi ei ddwyllaw arno, efe a ofynodd iddo, a oedd efe yn gweled dim.

24 Ac wedi edrych i fynu, efe a ddywedodd, Yr ydwyf yn gweled dynion megis prennau yn rhodio.

25 Wedi hynny y gosododd efe ei ddwyllaw drachefn ar ei lygaidd ef, ac a barodd iddo edrych i fynu: ac efe a gafodd ei olwg, ac efe a welai bawb o bell, ac yn eglur.

m Matt. 8. 4.
pen. 6. 43.

26 Ac efe a'i hanfonodd ef adref, i'w dŷ, gan ddywedyd, Na ddos i'r dref, ac ^mna ddywed i neb yn y dref.

n Matt. 16.
13.
Luc 9. 18.

27 ¶ ⁿA'r Iesu a aeth allan, efe a'i ddisgyblion, i drefi Cesarea Philippi: ac ar y ffordd efe a ofynodd i'w ddisgyblion, gan ddywedyd wrthynt, Pwy y mae dynion yn dywedyd fy mod i?

o Matt. 14.
2.

28 A hwy a attebasant, °Ioan Fedyddiwr; a rhai, Eliás; ac eraill, Un o'r prophwydi.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chi yn dywedyd fy mod i? A Phetr a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Ti yw y Crist.

30 Ac efe a orchymynodd iddynt na ddywedent i neb ²am dano.

31 Ac ^pefe a ddechreuodd eu dysgu hwynt, fod yn rhaid i Fab y dyn oddef llawer, a'i wrthod gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'i ladd, ac wedi tridiau adgyfodi.

32 A'r ymadrodd hwnnw a ddywedodd efe yn eglur. A Phetr a ymaflodd ynddo, ac a ddechreuodd ei geryddu ef.

33 Eithr wedi iddo droi, ac edrych ar ei ddisgyblion, efe a geryddodd Petr, gan ddywedyd, Dos ymaith yn fy ol i, Satan; am nad wyt yn

synied y pethau sydd o Dduw, ond y pethau sydd o ddynion.

34 ¶ Ac wedi iddo alw atto y dyrfa, gyd â'i ddisgyblion, efe a ddywedodd wrthynt, ^qY neb a fynno ddyfod ar fy ol i, ymwaded âg ef ei hun, a chyfoded ei groes, a dilyned fi.

35 Canys ^rpwy bynnag a fynno gadw ei einioes, a'i cyll hi: ond pwy bynnag a gollo ei einioes er fy mwyn i a'r efengyl, hwnnw a'i ceidw hi.

36 Canys pa lesâd i ddyn, os ennill yr holl fyd, a cholli ei enaid ei hun?

37 Neu pa beth a rydd dyn yn gyfnewid am ei enaid?

38 Canys ^spwy bynnag ^ta fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau yn yr odinebus a'r bechadurus genhedlaeth hon; bydd cywilydd gan Fab y dyn yntau hefyd, pan ddêl y'ngogoniant ei Dad, gyd â'r angelion sanctaidd.

PENNOD IX.

2 Gwedd-newidiad yr Iesu. 11 Efe yn dysgu ei ddisgyblion ynghylch dyfodiad Eliás: 14 yn bwrio allan yspryd mud a byddar: 30 yn rhag-fynegi ei farwolaeth a'i adgyfodiad; 33 yn annog ei ddisgyblion i ostyngedigdd-rwydd: 38 gan erchi iddynt, na luddient y rhai nid ydynt yn eu herbyn, ac na roddent rwystr i neb o'r ffyddloniaid.

A C efe a ddywedodd wrthynt, ^aYn wir yr wyf yn dywedyd i chi, fod rhai o'r rhai sydd yn sefyll yma, ni phrofant angau, hyd oni welont deyrnas Dduw wedi dyfod mewn nerth.

s Matt. 16.
28.
Luc 9. 27.

2 ¶ ^bAc wedi chwe diwrnod, y cymmerth yr Iesu Petr, ac Iago, ac Ioan, ac a'u dug hwynt i fynydd uchel, eu hunain o'r neilldu: ac efe a wedd-newidiwyd yn eu gŵydd hwynt.

b Matt. 17.
1.
Luc 9. 28.

3 A'i ddillad ef a aethant yn ddisglaer, yn gannaid iawn fel eira; y fath ni fedr un pannwr ar y ddaear eu cannu.

4 Ac ymddangosodd iddynt Eliás, gyd â Moses: ac yr oeddynt yn ymddiddan â'r Iesu.

5 A Phetr a attebodd ac a ddywedodd wrth yr Iesu, Rabbi, da yw i ni fod yma: a gwnawn dair pabell; i ti un, ac i Moses un, ac i Eliás un.

6 Canys nis gwyddai beth yr oedd yn ei ddywedyd: canys yr oeddynt wedi dychrynu.

7 A daeth cwmwl yn cysgodi drostynt hwy: a llef a ddaeth allan

Anno
DOMINI
32.q Matt. 10.
38. a 16. 24.
Luc 9. 23.
a 14. 27.r Ioan 12.
25.s Matt. 10.
33.
t Edrych
Rhuf. 1. 16.
2 Tim. 1. 8.

Anno
DOMINI
32.

o'r cwmwl, gan ddywedyd, Hwn yw fy anwyl Fab; gwrandêwch ef.

8 Ac yn ddisymmwrth, pan edrychasant o amgylch, ni welsant neb mwy, ond yr Iesu yn unig gyd â hwynt.

9 A phan oeddynt yn dyfod i waered o'r mynydd, efe a orchymynodd iddynt na ddangosent i neb y pethau a welsent, hyd pan adgyfodai Mab y dyn o feirw.

10 A hwy a gadwasant y gair gyd â hwynt eu hunain, gan gyd-ymholi beth yw yr adgyfodi o feirw.

11 ¶ A hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Paham y dywed yr ysgrifenyddion, °fod yn rhaid i Elias ddyfod yn gyntaf?

12 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Elias yn ddiau gan ddyfod yn gyntaf a edfryd bob peth; °a'r modd yr ysgrifenydd am Fab y dyn, y dioddefai lawer o bethau, ac °y dirmygid ef.

13 Eithr yr wyf yn dywedyd i chwi, ddyfod °Elias yn ddiau, a gwneuthur o honynt iddo yr hyn a fynnasant, fel yr ysgrifenydd am dano.

14 ¶ A phan ddaeth efe at ei ddisgyblion, efe a welodd dyrfa fawr yn eu cylch hwynt, a'r ysgrifenyddion yn cyd-ymholi â hwynt.

15 Ac yn ebrwydd yr holl dyrfa, pan ganfuant ef, a ddychrynasant, a chan redeg atto, a gyfarchasant iddo.

16 Ac efe a ofynodd i'r ysgrifenyddion, Pa gyd-ymholi yr ydych² yn eich plith?

17 Ac § un o'r dyrfa a atebodd ac a ddywedodd, Athraw, mi a ddygais fy mab attat, ag yspryd mud ynddo:

18 A pha le bynnag y cymmero ef, efe a'i ³ rhwyga; ac yntau a fwrw ewyn, ac a ysgyrnysga ddannedd, ac y mae yn dihoeni: ac mi a ddywedais wrth dy ddisgyblion ar iddynt ei fwrw ef allan; ac nis gallasant.

19 Ac efe a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, O genhedlaeth a-ffyddlaw, pa hyd y byddaf gyd â chwi? pa hyd y goddefaf chwi? dygwch ef attaf fi.

20 A hwy a'i dygasant ef atto. A h phan welodd ef, yn y man yr yspryd a'i drylliodd ef; a chan syrthio ar y ddaear, efe a ymdreiglodd, dan falu ewyn.

21 A gofynodd yr Iesu i'w dad ef,

Beth sydd o amser er pan ddarfu fel hyn iddo? Yntau a ddywedodd, Er yn fachgen.

22 A mynych y taflodd efe ef yn tân, ac i'r dyfroedd, fel y difethai efe ef: ond os gelli di ddim, cymmorth ni, gan dosturio wrthym.

23 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, °Os gelli di gredu, pob peth a all fod i'r neb a gredo.

24 Ac yn y fan tad y bachgen, dan lefain ac wylofain, a ddywedodd, Yr wyf fi yn credu, O Arglwydd; cymmorth fy anghrediniaeth i.

25 A phan welodd yr Iesu fod y dyrfa yn cyd-redeg atto, efe a gerddodd yr yspryd aflan, gan ddywedyd wrtho, Tydi yspryd mud a byddar, yr wyf fi yn gorchymyn i ti, Tyred allan o hono, ac na ddos mwy iddo ef.

26 Ac wedi i'r yspryd lefain, a dryllio llawer arno ef, efe a aeth allan: ac yr oedd efe fel un marw, fel y dywedodd llawer ei farw ef.

27 A'r Iesu a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a'i cyfododd; ac efe a safodd i fynu.

28 Ac wedi iddo fyned i mewn i'r tŷ, ei ddisgyblion a ofynasant iddo o'r neilldu, Paham na allem ni ei fwrw ef allan?

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y rhyw hwn ni all er dim ddyfod allan, ond trwy weddi ac ympryd.

30 ¶ * Ac wedi ymadael oddi yno, hwy a ymdeithiasant trwy Galilea: ac ni fynnai efe wybod o neb.

31 Canys yr oedd efe yn dysgu ei ddisgyblion, ac yn dywedyd wrthynt, °Y traddodid Mab y dyn i ddwyllaw dynion, ac y lladdent ef; ac wedi ei ladd, yr adgyfodai y trydydd dydd.

32 Ond nid oeddynt hwy yn deall yr ymadrodd, ac ofni yr oeddynt ofyn iddo.

33 ¶ Ac °efe a ddaeth i Capernaum: a phan oedd efe yn y tŷ, efe a ofynodd iddynt, Beth yr oeddych yn ymddadlau yn eich plith eich hunain ar y ffordd?

34 Ond hwy a dawsant â sôn: canys ymddadleuasent â'u gilydd ar y ffordd, pwy a fyddai fwyaf.

35 Ac efe a eisteddodd, ac a alwodd y deuddeg, ac a ddywedodd wrthynt, °Os myn neb fod yn gyntaf, efe a fydd olaf o'r cwbl, a gweinidog i bawb.

36 Ac °efe a gymmerth fachgen-

Anno
DOMINI
32.

¹ Luc 17. 6.

° Mal. 4. 5.
Matt. 17.
10.d Ps. 22. 6.
Es. 53. 2.
&c.
Dan. 9. 26.
e Phil. 2. 7.f Matt. 11.
14.
Luc 1. 17.

² a hwynt?

§ Matt. 17.
14.
Luc 9. 38.

³ maedda.

h pen. 1. 28.

k Matt. 17.
22.

¹ Luc 9. 44.

m Matt. 18.
¹ Luc 9. 46.n Matt. 20.
26, 27.
pen. 10. 43.

o pen. 10. 16.

Anno
DOMINI
32.

nyn, ac a'i gosododd ef yn eu canol hwynt: ac wedi iddo ei gymmeryd ef yn ei freichiau, efe a ddywedodd wrthynt,

37 Pwy bynnag a dderbynio un o'r cyfryw fechgyn yn fy enw i, sydd yn fy nerbyn i: a phwy bynnag a'm derbyn i, nid myfi y mae yn ei dderbyn, ond yr hwn a'm danfonodd i.

38 ¶ Ac ^aIoan a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Athraw, ni a welsom un yn bwrw allan gythreuliaid yn dy enw di, yr hwn nid yw yn ein dilyn ni; ac ni a waharddasom iddo, am nad yw yn ein dilyn ni.

39 A'r Iesu a ddywedodd, Na waherddwch iddo; canys nid oes neb a wna wyrthiau yn fy enw i, ac a all yn y fan roi drygair i mi.

40 ^aCanys y neb nid yw i'n herbyn, o'n tu ni y mae.

41 ^aCanys pwy bynnag a roddo i chwi i'w yfed gwppanaid o ddwfr yn fy enw i, am eich bod yn perthyn i Grist, yn wir meddaf i chwi, Ni chyll efe ei obrwy.

42 A ^aphwy bynnag a rwystro un o'r rhai bychain *hyn* sydd yn credu yno f, gwell oedd iddo osod maen melin o amgylch ei wddf, a'i daflu i'r môr.

43 Ac ^aos dy law ^aa'th rwystra, torr hi ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn anafus, nag a dwy law gennyf fyned i uffern, i'r tân anniffoddadwy:

44 ^aLle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

45 Ac os dy droed a'th rwystra, torr ef ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i'r bywyd yn gloff, nag a dau droed gennyf dy daflu i uffern, i'r tân anniffoddadwy:

46 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

47 Ac os dy lygad a'th rwystra, bwrw ef ymaith: gwell yw i ti fyned i mewn i deyrnas Dduw yn unlygeidiog, nag a dau lygad gennyf dy daflu i dân uffern:

48 Lle nid yw eu pryf hwynt yn marw, na'r tân yn diffodd.

49 Canys pob un a helltir â thân, ^aa phob aberth a helltir â halen.

50 ^aDa yw yr halen: ond os bydd yr halen yn ddihallt, â pha beth yr helltwch ef? Bid gennych halen ynoch eich hunain, a ^bbyddwch heddychlawn â'ch gilydd.

PENNOD X.

2 Crist yn ymresymmu â'r Phariseaid ynghylch ysgar: 13 yn bendithio y plant a ddygwyd atto: 17 yn ateb i wr goludog, pa fodd y cai etifeddu bywyd tragywyddol: 23 yn dangos i'w ddisgyblion berygl golud: 28 yn addaw gwobrau i'r sawl a ymadawo â dim er mwyn yr efengyl: 32 yn rhag-fynegi ei farwolaeth, a'i adgyfodiad: 35 yn gorchymyn i feibion Zebedeus, a geisiant barch ganddo, feddwel yn hytrach am ddiödddef gyd âg ef; 46 ac yn rhoddi ei ohog i Bartimeus.

AC ^aefe a gyfododd oddi yno, ac a aeth i dueddau Judea, trwy y tu hwnt i'r Iorddonen; a'r bobloedd a gyd-gyrhasant atto ef drachefn: ac fel yr oedd yn arferu, efe a'u dysgodd hwynt drachefn.

2 ¶ A'r Phariseaid, wedi dyfod atto, a ofynasant iddo, Ai rhydd i wr roi ymaith ei wraig? gan ei demtio ef.

3 Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Beth a orchymynodd Moses i chwi?

4 A hwy a ddywedasant, ^bMoses a ganiattaodd ysgrifenu llythyr ysgar, a'i gollwng hi ymaith.

5 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, O achos eich calon-galedwch chwi yr ysgrifenodd efe i chwi y gorchymyn hwnnw:

6 Ond o ddechreuad y creadigaeth, ^cyn wryw a benyw y gwnaeth Duw hwynt.

7 ^dAm hyn y gâd dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig;

8 A hwy ill dau a fyddant un cnawd: fel nad ydynt mwy ddau, ond un cnawd.

9 Y peth gan hynny a gyssylltodd Duw, na wahaned dyn.

10 Ac yn y tŷ drachefn ei ddisgyblion a ofynasant iddo am yr un peth.

11 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^ePwy bynnag a roddo ymaith ei wraig, ac a briodo un arall, y mae yn godinebu yn ei herbyn hi.

12 Ac os gwraig a ddry ymaith ei gwr, a phriodi un arall, y mae hi yn godinebu.

13 ¶ A ^fhwy a ddygasant blant bychain atto, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r disgyblion a geryddasant y rhai oedd yn eu dwyn *hwynt*.

14 A'r Iesu pan welodd *hynny*, fu anfoddlawn, ac a ddywedodd wrthynt, Gadewch i blant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch iddynt: canys ^geiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

15 Yn wir meddaf i chwi, ^hPwy

Anno
DOMINI
33.a Matt. 19.
1.
Ioan 10. 40.
a 11. 7.b Deut. 24.
1.
Matt. 5. 31.

c Gen. 1. 27.

d Gen. 2. 24.
1 Cor. 6. 16.
Eph. 5. 31.e Matt. 5.
32. a 19. 9.
Luc 16. 18.
1 Cor. 7. 10.f Matt. 19.
13.
Luc 18. 15.g 1 Cor. 14.
20.
1 Petr. 2. 2.
h Matt. 18.
3.

Anno
DOMINI
33.

bynag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi.

16 Ac efe a'u cymmerodd hwy yn ei freichiau, ac a roddes ei ddwy-law arnynt, ac a'u bendithiodd.

¹ Matt. 19.
16.
Luc 18. 18.

17 ¶ Ac wedi iddo fyned allan i'r ffordd, rhedodd un atto, a gostyngodd iddo, ac a ofynodd iddo, O Athraw da, beth a wnaif fel yr etifeddwyf fywyd tragywyddol?

18 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Paham y gelwi fi yn dda? nid oes neb da ond un, *sef* Duw.

^k Exod. 20.
Rhuf. 13. 9.

19 Ti a wyddost y gorchymynion, Na ^k odineba, Na ladd, Na ladratta, Na cham-dystiolaetha, Na cham-golleda, Anrhydedda dy dad a'th fam.

20 Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Athraw, y rhai hyn i gyd a gedwais o'm hieuengctid.

¹ Matt. 6. 19.
Luc 12. 33.
a 16. 9.

21 A'r Iesu gan edrych arno, a'i hoffodd, ac a ddywedodd wrtho, Un peth sydd ddiffygiol i ti: dos, gwerth yr hyn oll sydd gennyf, a dyro i'r tlodion; a thi a gei ¹ drysor yn y nef: a thyred, a chymmer i fynu y groes, a dilyn fi.

22 Ac efe a bruddhaodd wrth yr ymadrodd, ac a aeth ymaith yn athrist: canys yr oedd ganddo feddiannau lawer.

23 ¶ A'r Iesu a edrychodd o'i amgylch, ac a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i deyrnas Dduw!

24 A'r disgyblion a frawychasant wrth ei eiriau ef. Ond yr Iesu a atebodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, O blant, mor anhawdd yw i'r rhai sydd ^m â'u hymddiried yn eu golud fyned i deyrnas Dduw!

^m Job 31.
24.
^psa. 62. 10.
Luc 18. 24.
¹ Tim. 6.
17.

25 Y mae yn haws i gamel fyned trwy grai y nodwydd, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A hwy a synnasant yn ddifawr, gan ddywedyd wrthynt eu hunain, A phwy a all fod yn gadwedig?

27 A'r Iesu, wedi edrych arnynt, a ddywedodd, Gyd â dynion amhosibl *yw*, ac nid gyd â Duw: canys ⁿ pob peth sydd bosibl gyd â Duw.

ⁿ Jer. 32. 17.
Luc 1. 37.º Matt. 19.
27.
Luc 18. 28.

28 ¶ ^o Yna y dechreuodd Petr ddywedyd wrtho, Wele, nyini a adawsom bob peth, ac a'th ddilynasom di.

29 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Nid oes neb a'r a adawodd dŷ, neu frod-

yr, neu chwiorydd, neu dad, neu fam, neu wraig, neu blant, neu dir-oedd, o'm hachos i a'r efengyl,

30 A'r ni dderbyn y can cymaint yr awrhon y pryd hwn, dai, a brodyr, a chwiorydd, a mamau, a phlant, a thiroedd, ynghyd âg erlidiau; ac yn y byd a ddaw, fywyd tragywyddol.

31 ^p Ond llawer rhai cyntaf a fyddant ddiweddaf; a'r diweddaf *fyddant* gyntaf.

^p Matt. 19.
30. a 20. 16.
Luc 13. 30.

32 ¶ Ac ^q yr oeddynt ar y ffordd yn myned i fynu i Jerusalem; ac yr oedd yr Iesu yn myned o'u blaen hwynt: a hwy a frawychasant; ac fel yr oeddynt yn canlyn, yr oedd arnynt ofn. Ac wedi iddo drachefn gymmeryd y deuddeg, efe a ddechreuodd fynegi iddynt y pethau a ddigwyddent iddo ef:

^q Matt. 20.
17.
Luc 18. 31.

33 *Canys* wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a Mab y dyn a draddodir i'r arch-offeiriad, ac i'r ysgrifenyddion; a hwy a'i condemniant ef i farwolaeth, ac a'i traddodant ef i'r Cenhedloedd:

34 A hwy a'i gwatwarant ef, ac a'i fflangellant, ac a boerant arno, ac a'i lladdant: a'r trydydd dydd yr adgyfyd.

^r Matt. 20.
20.

35 ¶ A ^r daeth atto Iago ac Ioan, meibion Zebedëus, gan ddywedyd, Athraw, ni a fynnem wneuthur o honot i ni yr hyn a ddymunem.

36 Yntau a ddywedodd wrthynt, Beth a fynnech i mi ei wneuthur i chwi?

37 Hwytiau a ddywedasant wrtho, Caniattâ i ni eistedd, un ar dy ddeheu-law, a'r llall ar dy aswy, yn dy ogoniant.

38 Ond yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Ni wyddoch pa beth yr ydych yn ei ofyn: a ellwch chwi yfed o'r cwppan yr wyf fi yn ei yfed? a'ch bedyddio â'r bedydd y'm bedyddir i âg ef?

39 A hwy a ddywedasant wrtho, Gallwn. A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Diau yr yfwch o'r cwppan yr yfwyf fi; ac y'ch bedyddir â'r bedydd y bedyddir finnau:

40 Ond eistedd ar fy neheu-law a'm haswy, nid eiddof fi ei roddi; ond i'r rhai y darparwyd.

41 A phan glybu y deg, hwy a ddechreuasant ² fod yn anfoddlawn ynghylch Iago ac Ioan.

² sorri wrth.

42 A'r Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd wrthynt, ^a Chwi

^a Luc 22. 25.

Anno
DOMINI
33.

a wyddoch fod y rhai a dybir eu bod yn llywodraethu ar y Cenhedloedd, yn tra-arglwyddiaethu arnynt; a'u gwŷr mawr hwynt yn tra-awdurdodi arnynt.

43 Eithr nid felly y bydd yn eich plith chwi: ond pwy bynnag a ewyllsio fod yn fawr yn eich plith, ³ bydded weinidog i chwi;

44 A phwy bynnag o honoch a fynno fod yn bennaf, ⁴ bydded was i bawb.

45 Canys 'ni ddaeth Mab y dyn i'w wasanaethu, ond i wasanaethu, ac 'i roi ei einioes yn bridwerth dros lawer.

46 ¶^a A hwy a ddaethant i Jericho. Ac fel yr oedd efe yn myned allan o Jericho, efe a'i ddisgyblion, a bagad o bobl, Bartimëus ddall, mab Timëus, oedd yn eistedd ar fin y ffordd, yn cardotta.

47 A phan glybu mai yr Iesu o Nazareth ydoedd, efe a ddechreuodd lefain, a dywedyd, Iesu, mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

48 A llawer a'i ceryddasant ef, i *geisio ganddo* dewi: ond efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

49 A'r Iesu a safodd, ac a archodd ei alw ef. A hwy a alwasant y dall, gan ddywedyd wrtho, Cymmer galon; cyfod: y mae efe yn dy alw di.

50 Ond efe, wedi taflu ei gochl ymaith, a gyfododd, ac a ddaeth at yr Iesu.

51 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Beth a fynni i mi ei wneuthur i ti? A'r dall a ddywedodd wrtho, ⁵ Athraw, caffael o honof fy ngolwg.

52 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Dos ymaith: 'dy ffydd a'th ⁶ iach-aodd. Ac yn y man y cafodd efe ei olwg, ac efe a ddilynodd yr Iesu ar hyd y ffordd.

PENNOD XI.

1 Crist yn marchogaeth mewn goruchafiaeth i Jerusalem: 12 yn mellidithio y pren deiliog diffrwyth: 15 yn glanhau y deml: 20 yn annog ei ddisgyblion i fod yn ddisigl mewn ffydd; ac i faddeu i'w gelynyon: 27 ac yn amddiffyn fod ei weithredoedd ef yn gyfreithlawn, trwy dystiolaeth Ioan, yr hwn oedd wr wedi ei ddanfôn oddi wrth Dduno.

Ac wedi eu dyfod yn agos i Jerusalem, i Bethphage a Bethania, hyd fynydd yr Olew-wydd, efe a anfonodd ddau o'i ddisgyblion,

2 Ac a ddywedodd wrthynt, Ewch ymaith i'r pentref sydd gyferbyn â

chwi: ac yn y man wedi y deloch i mewn iddo, chwi a gewch ebol wedi ei rwymo, ar yr hwn nid eisteddodd neb; gollyngwch ef yn rhydd, a dygwch ymaith.

3 Ac os dywed neb wrthynt, Pam y gwnewch hyn? dywedwch, Am fod yn rhaid i'r Arglwydd wrtho; ac yn ebrwydd efe a'i denfyn yma.

4 A hwy a aethant ymaith, ac a gawsant yr ebol yn rhwym wrth y drws oddi allan, mewn croes-ffordd; ac a'i gollyngasant ef yn rhydd.

5 A rhai o'r rhai oedd yn sefyll yno a ddywedasant wrthynt, Beth a wnewch chwi, yn gollwng yr ebol yn rhydd?

6 A hwy a ddywedasant wrthynt fel y gorchymynasai yr Iesu: a hwy a adawsant iddynt fyned ymaith.

7 A hwy a ddygasant yr ebol at yr Iesu, ac a fwriasant eu dillad arno; ac efe a eisteddodd arno.

8 A llawer a daenasant eu dillad ar hyd y ffordd; ac eraill a dorrasant gangau o'r gwŷdd, ac a'u taenasant ar y ffordd.

9 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen, a'r rhai oedd yn dyfod ar ol, a lefasant, gan ddywedyd, ^b Hosanna; Bendigedig *fyddo* yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd:

10 Bendigedig *yw* y deyrnas sydd yn dyfod yn enw Arglwydd ein tad Dafydd: Hosanna yn y ² goruchaf.

11 A'r Iesu a aeth i mewn i Jerusalem, ac i'r deml: ac wedi iddo edrych ar bob peth o'i amgylch, a hi weithian yn hwyr, efe a aeth allan i Bethania gyd â'r deuddeg.

12 ¶^c A thrannoeth, wedi iddynt ddyfod allan o Bethania, yr oedd arno chwant bwyd.

13 Ac wedi iddo ganfod o hirbell ffigysbren ag arno ddail, efe a aeth i edrych a gaffai ddim arno. A phan ddaeth atto, ni chafodd efe ddim ond y dail: canys nid oedd amser ffigys.

14 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Na fwyttâed neb ffrwyth o honot byth mwy. A'i ddisgyblion ef a glywsant.

15 ¶^d A hwy a ddaethant i Jerusalem. A'r Iesu a aeth i'r deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai a werthent ac a brynent yn y deml; ac a ymchwelodd drestlau yr arianwyr, a chadeiriau y gwerthwyr colommenod:

Anno
DOMINI
33.⁵ Gr.
a fydd.⁴ Gr.
a fydd.¹ Ioan 13.
14.
Phil. 2. 7.^u 1 Tim. 2.
6.
Tit. 2. 14.^x Matt. 20.
29.
Luc 18. 35.^b Ps. 118.
26.² goruchafon.^c Matt. 21.
18.^d Matt. 21.
12.
Lr c 19. 45.
Ioan 2. 14.⁵ Rabboni.
Gwel Ioan
20. 16.⁷ Matt. 9.
22.
pen. 5. 34.⁶ Nen,
achubodd.^a Matt. 21.
1.
Luc 19. 29
Ioan 12. 14.

Anno
DOMINI
33³ a athraw-
iaethodd.⁶ Es. 56. 7.⁴ Neu, gan
yr holl, &c.
⁷ Jer. 7. 11.⁶ Luc 19. 47.^h Matt. 21.
19.⁵ fydd
Duw.¹ Matt. 17.
20. a 21. 21.
Luc 17. 6.^k Matt. 7. 7.
Luc 11. 9.
Ioan 14. 13.
a 15. 7.
a 16. 24.
Ingo 1. 6.
¹ Matt. 6. 14.
Col. 3. 13.^m Matt. 18.
35.ⁿ Matt. 21.
23.
Luc 20. 1.⁶ Neu, peth.

16 Ac ni adawai *efe* i neb ddwyn llestr trwy y deml.

17 Ac *efe* ³a'u dysgodd, gan ddywedyd wrthynt, Onid yw yn ysgrifenedig, °Y gelwir fy nhŷ i yn dŷ gweddi ⁴i'r holl genhedloedd? ond ⁷chwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

18 ⁶A'r ysgrifenyddion a'r arch-offeiriaid a glywsant *hyn*, ac a geisiasant pa fodd y difethent ef: canys yr oeddynt yn ei ofni ef, am fod yr holl bobl yn synnu oblegid ei athrawiaeth ef.

19 A phan aeth hi yn hwyr, *efe* a aeth allan o'r ddinas.

20 ¶ ^hA'r bore, wrth fyned heibio, hwy a welsant y ffigysbren wedi crino o'r gwraidd.

21 A Phetr, wedi adgofio, a ddywedodd wrtho, Athraw, wele y ffigysbren a felldithiaist, wedi crino.

22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Bydded gennych ⁵fydd yn Nuw:

23 Canys ¹yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, Pwy bynnag a ddywedo wrth y mynydd hwn, Tynner di ymaith, a bwrier di i'r môr; ac nid ammheuo yn ei galon, ond credu y daw i ben y pethau a ddywedo *efe*; beth bynnag a ddywedo, a fydd iddo.

24 Am hynny meddaf i chwi, ^kBeth bynnag oll a geisioch wrth weddio, credwch y derbyniwch, ac *efe* fydd i chwi.

25 A ¹phan safoch i weddio, madd-euwch, o bydd gennych ddim yn erbyn neb; fel y maddeuo eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd i chwithau eich camweddu:

26 Ond ^mos chwi ni faddeuwch, eich Tad yr hwn sydd yn y nefoedd ni faddeu chwaith eich camweddu chwithau.

27 ¶ ⁿA hwy a ddaethant drachefn i Jerusalem: ac fel yr oedd *efe* yn rhodio yn y deml, yr arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r henuriaid, a ddaethant atto,

28 Ac a ddywedasant wrtho, Trwy ba awdurdod yr wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn? a phwy a roddes i ti yr awdurdod hon i wneuthur y pethau hyn?

29 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, A minnau a ofynaf i chwithau un ⁶gair; ac atebwch fi, a mi a ddywedaf i chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

30 Bedydd Ioan, ai o'r nef yr oedd, ai o ddynion? atebwch fi.

31 Ac ymresymmu a wnaethant wrthynt eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; *efe* a ddywed, Paham gan hynny na chred-ech iddo?

32 Eithr os dywedwn, O ddynion; yr oedd arnynt ofn y bobl: canys °pawb oll a gyfrifent Ioan mai prophwyd yn ddiau ydoedd.

33 A hwy a atebasant ac a ddywedasant wrth yr Iesu, Ni wyddom ni. A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt hwythau, Ac ni ddywedaf finnau i chwithau trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

PENNOD XII.

1 Trwy ddammeg y winllan a logwyd i lafurwyr anniolchgar, y mae Crist yn rhag-ddangos gwrthodiaid yr Iuddewon, a galwad y Cenhedloedd: 13 y mae yn gochelyd magl y Phariseaid a'r Herodianiaid ynghylch talu teyrnged i Cesar; 18 yn argyhoeddi amryfusedd y Saduceaid, y rhai a wadent yr adgyfodiad; 28 yn ateb yr ysgrifenydd oedd yn ymofyn am y gorchymyn cyntaf; 35 yn beio ar dŷb yr ysgrifenyddion am Grist; 38 ac yn gorchymyn i'r bobl ochelyd eu huchder a'u rhagrith hwy; 41 ac yn canmol y weddio dlawd am ei dwy hatling, yn fwy na neb.

AC *efe* a °ddechreuodd ddywedyd wrthynt ar ddamhegion. Gwr a blannodd winllan, ac a ddododd gae o'i hamgylch, ac a gloddiodd *le* i'r gwin-gafn, ac a adeiladodd dŵr, ac a'i gosododd hi allan i lafurwyr, ac a aeth oddi cartref.

2 Ac *efe* a anfonodd was mewn amser at y llafurwyr, i dderbyn gan y llafurwyr o ffrwyth y winllan.

3 A hwy a'i daliasant *ef*, ac a'i baeddasant, ac a'i gyrrasant ymaith yn wag-*law*.

4 A thrachefn yr anfonodd *efe* attynt was arall; a hwnnw y taflasant gerrig atto, ac yr archollasant *ei* ben, ac a'i gyrrasant ymaith ²yn ammharchus.

5 A thrachefn yr anfonodd *efe* un arall; a hwnnw a laddasant: a llawer eraill; gan faeddu rhai, a lladd y lleill.

6 Am hynny etto, a chanddo un mab, ei anwylyd, *efe* a anfonodd hwnnw befyd attynt yn ddiweddf, gan ddywedyd, Hwyr a barchant fy mab i.

7 Ond y llafurwyr hynny a ddywedasant yn eu plith eu hunain, Hwn yw yr etifedd; deuwch, lladdwn ef, a'r etifeddiaeth fydd eiddom ni.

Anno
DOMINI
33.º Matt. 14.
5.
pen. 6. 20.^a Matt. 21.
33.
Luc 20. 9.² wedi eiam-
mherchi.

Anno
DOMINI
33.

8 A hwy a'i daliasant ef, ac a'i lladdasant, ac a'i bwriasant allan o'r winllan.

9 Beth gan hynny a wna arglwydd y winllan? efe a ddaw, ac a ddifetha y llafurwyr, ac a rydd y winllan i eraill.

b Ps. 118.
22.

10 Oni ddarllenasoeh yr ysgrythyr hon? ^bY maen a wrthododd yr adeiladwyr, *hwn* a wnaethpwyd yn ben y gongl:

11 Hyn a wnaethpwyd gan yr Arglwydd; a rhyfedd yw yn ein golwg ni.

12 A hwy a geisiasant ei ddala ef; ac yr oedd arnynt ofn y dyrfa: canys hwy a wyddent mai yn eu herbyn hwy y dywedasai efe y ddammeg: a hwy a'i gadawsant ef, ac a aethant ymaith.

c Matt. 22.
15.
Luc 20. 20.

13 ¶ A ^chwy a anfonasant atto rai o'r Phariseaid, ac o'r Herodianiaid, i'w rwydo ef yn *ei* ymadrodd.

14 Hwytthau, pan ddaethant, a ddywedasant wrtho, Athraw, ni a wyddom dy fod di yn eirwir, ac nad oes arnat ofal rhag neb: canys nid wyt ti yn edrych ar wyneb dynion, ond yr wyt yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd: Ai cyfreithlawn rhoi teyrnged i Cesar, ai nid *yw*? a roddwn, ai ni roddwn *hi*?

15 Ond efe, gan wybod eu rhag-rith hwynt, a ddywedodd wrthynt, Paham y temtiwch fi? dygwch i mi geiniog, fel y gwelwyf *hi*.

16 A hwy a'i dygasant. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Eiddo pwy *yw* y ddelfw hon a'r argraph? A hwy a ddywedasant wrtho, Eiddo Cesar.

d Teluch.

17 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, ^dRhoddwch yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw. A rhyfeddu a wnaethant o'i blegid.

e Matt. 22.
23.
Luc 20. 27.
e Act. 23. 8.

18 ¶ ^eDaeth y Saduceaid hefyd atto, ^ey rhai a ddywedant nad oes adgyfodiad; a gofynasant iddo, gan ddywedyd,

f Deut. 25. 5.

19 Athraw, ^fMoses a ysgrifonodd i ni, O bydd marw brawd neb, a gadu ei wraig, ac heb adu plant, am gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w frawd.

20 Yr oedd gan hynny saith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerth wraig; a phan fu farw, ni adawodd had.

21 A'r ail a'i cymmerth hi, ac a fu farw, ac ni adawodd yntau had: a'r trydydd yr un modd.

22 A hwy a'i cymmerasant hi ill

saith, ac ni adawsant had. Yn ddiweddaf o'r cwbl bu farw y wraig hefyd.

23 Yn yr adgyfodiad gan hynny, pan adgyfodant, gwraig i ba un o honynt fydd hi? canys y saith a'i cawsant hi yn wraig.

24 A'r Iesu a attebodd, ac a ddywedodd wrthynt, Onid am hyn yr ydych yn cyfeiliorni, am nad ydych yn gwybod yr ysgrythyrau, na gallu Duw?

25 Canys pan adgyfodant o feirw, ni wreiccant, ac ni ŵrant; eithr y maent fel yr angelion sydd yn y nefoedd.

26 Ond am y meirw, yr adgyfodir hwynt; oni ddarllenasoeh chwi yn llyfr Moses, y modd y llefarodd Duw wrtho yn y berth, gan ddywedyd, ^gMyfi *yw* Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob?

g Exod. 3. 6.

27 Nid yw efe Dduw y meirw, ond Duw y rhai byw: am hynny yr ydych chwi yn cyfeiliorni yn fawr.

28 ¶ ^hAc un o'r ysgrifenyddion a ddaeth, wedi eu clywed hwynt yn ymresymmu, a gwybod ateb o hono iddynt yn gymmwys, ac a ofynodd iddo, Pa un yw y gorchymyn cyntaf o'r cwbl?

h Matt. 22.
35.

29 A'r Iesu a attebodd iddo, Y cyntaf o'r holl orchymynion *yw*, ⁱClyw, Israel; Yr Arglwydd ein Duw, un Arglwydd yw:

i Deut. 6. 4.
Luc 10. 27.

30 A châr yr Arglwydd dy Dduw ⁴â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl feddwl, ac â'th holl nerth. Hwn yw y gorchymyn cyntaf.

4 o'rh.

31 A'r ail *sydd* gyffelyb iddo; ^kCâr dy gymmydog fel ti dy hun. Nid oes orchymyn arall mwy na'r rhai hyn.

k Lef. 19. 18.
Matt. 22.
39.
Rhuf. 13. 9.
Gal. 5. 14.
Iago 2. 8.

32 A dywedodd yr ysgrifenydd wrtho, Da, Athraw, mewn gwirionedd y dywedaist, mai un Duw sydd, ac nad oes arall ond efe:

33 A'i garu ef ^oâ'r holl galon, ac â'r holl ddeall, ac â'r holl enaid, ac â'r holl nerth, a charu *ei* gymmydog megis ei hun, sydd fwy na'r holl boeth-offrymmau a'r aberthau.

o o'r.

34 A'r Iesu, pan welodd iddo ateb yn synhwyrol, a ddywedodd wrtho, Nid wyt ti bell oddi wrth deyrnas Dduw. Ac ni feiddiodd neb mwy ymofyn âg ef.

35 ¶ ^lA'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd, wrth ddysgu yn y deml,

l Matt. 22.
41.
Luc 20. 41.

Anno DOMINI 33.		Anno DOMINI 33.
m Ps. 110. 1.	Pa fodd y dywed yr ysgrifenyddion fod Crist yn fab Dafydd?	adau mawrion hyn? ^b ni edir maen ar faen, a'r nis dattodir.
n Matt. 23. 1 Luc 20. 46. o pen. 4. 2.	36 Canys Dafydd ei hun a ddywedodd trwy yr Yspryd Glân, ^m Yr ARGWLWYDD a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed.	3 Ac fel yr oedd efe yn eistedd ar fynydd yr Olew-wydd, gyferbyn â'r deml, Petr, ac Iago, ac Ioan, ac Andreas, a ofynasant iddo ² o'r neilldu,
P Luc 11. 43.	37 Y mae Dafydd ei hun, gan hynny, yn ei alw ef yn Arglwydd; ac o ba le y mae efe yn fab iddo? A llawer o bobl a'i gwrandawent ef yn ewyllysgar.	4 ^c Dywed i ni pa bryd y bydd y pethau hyn? a pha arwydd <i>fydd</i> pan fo y pethau hyn oll ar ddi-bennu?
q Matt. 23. 14.	38 ¶ ^a Ac ^e efe a ddywedodd wrth-ynt yn ei athrawiaeth, Ymogelwch rhag yr ysgrifenyddion, y rhai a chwennychant rodio mewn gwisgoedd llaesion, a ^p chael cyfarch yn y marchnadoedd,	5 A'r Iesu a attebodd iddynt, ac a ddechreuodd ddywedyd, ^d Edrychwch rhag twyllo o neb chwi:
r Luc 21. 1.	39 A'r prif-gadeiriau yn y synagogau, a'r prif-eisteddleoedd mewn swpperau;	6 Canys llawer un a ddaw yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw <i>Crist</i> ; ac a dwyllant lawer.
s 2 Bren. 12. 9.	40 ^a Y rhai sydd yn llwyr-fwyttai gwragedd gweddwon, ac mewn rhith yn hir-weddio: y rhai hyn a dderbyniant farnedigaeth fwy.	7 Ond pan glywoch am ryfeloedd, a sôn am ryfeloedd, na chyffrôer chwi: canys rhaid i <i>hynny</i> fod; ond nid <i>yw</i> y diwedd etto.
t Cor. 8. 12.	41 ¶ ^r A'r Iesu a eisteddodd gyferbyn â'r drysorfa, ac a edrychodd pa fodd yr oedd y bobl yn bwrwarian ^s i'r drysorfa: a chyfoethogion lawer a fwriasant lawer.	8 Canys cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas: a daear-grynfaâu fyddant mewn mannau, a newyn a thrallod fyddant.
u Deut. 24. 6. 1 Ioan 3. 17. 6 gynhal- tuet.	42 A rhyw wraig weddw dlawd a ddaeth, ac a fwriodd i mewn ddwy hatling, yr hyn yw ffyring.	9 ¶ Dechreuad gofidiau <i>yw</i> y pethau hyn. Eithr ^e edrychwch chwi arnoch eich hunain: canys traddodant chwi i'r cynghorau, ac i'r synagogau; chwi a faeddir, ac a ddygir ger bron rhaglawiad a brenhin-oedd o'm hachos i, er tystiolaeth iddynt hwy.
	43 Ac efe a alwodd ei ddisgyblion atto, ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, ^t fwrw o'r wraig weddw dlawd hon i mewn fwy na'r rhai oll a fwriasant i'r drysorfa.	10 Ac ^f y mae yn rhaid yn gyntaf bregethu yr efengyl ym mysg yr holl genhedloedd.
	44 Canys <i>hwynt-hwy</i> oll a fwriasant o'r hyn a oedd yngweddill ganddynt: ond hon o'i heisieu a fwriodd i mewn yr hyn oll a feddai, ^u sef ei holl ^e fywyd.	11 ^s Ond pan ddygant <i>chwi</i> , a'ch traddodi, na rag-ofelwch beth a ddywedoch, ac na fyfyriwch: eithr pa beth bynnag a rodder i chwi yn yr awr honno, hynny dywedwch: canys nid chwydychi sydd yn dywedyd, ond yr Yspryd Glân.
		12 ^h A'r brawd a ddyry frawd i farwolaeth, a thad ei blentyn: a phlant a gyfyd yn erbyn <i>eu</i> rhieni, ac a'u rhoddant hwy i farwolaeth.
		13 ⁱ A chwi a fyddwch gas gan bawb er mwyn fy enw i: eithr ^k y neb a barhao hyd y diwedd, hwnnw a fydd cadwedig.
		14 ¶ ¹ Ond pan weloch chwi y ffieidd-dra anghyfanneddol, ^m yr hwn a ddywedwyd gan Daniel y prophwyd, wedi ei osod lle nis dylid, (y neb a ddarilleno, dealled;) yna ⁿ y rhai a fyddant yn Judea, ffoant i'r mynyddoedd:
		15 A'r neb a fyddo ar ben y tŷ, na ddisgyned i'r tŷ, ac nac aed i mewn i gymmeryd dim o'i dŷ.

PENNOD XIII.

1 Crist yn rhag-fynegi dinystr y deml: 9 yr erlidiau o achos yr efengyl: 10 y bydd rhaid pregethu yr efengyl i'r Cenedloedd oll: 14 y mawr gystuddiau a ddigwyddai i'r Iuddewon: 24 a dull ei ddyfodiad ef i'r farn: 32 o ran na dŷr neb yr awr, y dylai pob dyn wylid a gweiddio, rhag ein cael yn amharod pan ddêl efe at bob un trwy farwolaeth.

A ^a fel yr oedd efe yn myned allan o'r deml, un o'i ddisgyblion a ddywedodd wrtho, Athraw, edrych pa ryw feini, a pha fath adeiladau sydd yma.

2 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, A weli di yr adeil-

Anno
DOMINI
33.

16 A'r neb a fyddo yn y maes, na thröed yn ei ol i gymmeryd ei wisg.
17 Ond gwae y rhai beichiog, a'r rhai yn rhoi bronau, yn y dyddiau hynny!

18 Ond gweddiwch na byddo eich fföedigaeth yn y gauaf.

19 Canys yn y dyddiau hynny y bydd gorthrymder, y cyfryw ni bu y fath o ddechreu y creadwriaeth a greodd Duw, hyd y pryd hwn, ac ni bydd chwaith.

⁸ Neu, ni byddai un enawd yn gadwedig.

20 Ac oni bai fod i'r Arglwydd fyrhâu y dyddiau, ⁸ni chadwesid un enawd: eithr er mwyn yr etholedigion a etholodd, efe a fyrhaodd y dyddiau.

^o Matt. 24. 21.
Luc 17. 23.
a 21. 8.

21° Ac yna os dywed neb wrthych, Wele, llyma y Crist; neu, Wele, accw; na chredwch:

22 Canys gau-Gristiau a gau-brophwydi a gyfodant, ac a ddangosant arwyddion a rhyfeddodau, ⁴i hudo ymaith, pe byddai bosibl, i.e. yr etholedigion.

⁴i ddi-droi, pe bosibl.

^P 2 Petr. 3. 17.

23^P Eithr ymogelwch chwi: wele, rhag-ddywedais i chwi bob peth.

^q Luc 21. 25.

24[¶] ^qOnd yn y dyddiau hynny, wedi y gorthrymder hwnnw, y tywyla yr haul, a'r lloer ni rydd ei goleuni,

25 A sêr y nef a syrthiant, a'r nerthoedd sydd yn y nefoedd a siglir.

^r Dan. 7. 13, 14.
Matt. 16. 27. a 24. 30, &c.

26 Ac ^ryna y gwelant Fab y dyn yn dyfod yn y cymmylau, gyd â gallu mawr a gogoniant.

¹ John 14. 62.
Luc 21. 27.
Act. 1. 11.
1 Thess. 4. 16.

27 Ac yna yr enfyf efe ei angelion, ac y cynnull ei etholedigion oddi wrth y pedwar gwynt, o eithaf y ddaear hyd eithaf y nef.

² Thess. 1. 7, 10.
Mat. 1. 7.
³ Matt. 24. 32.
Luc 21. 29.

28³ Ond dysgwch ddammeg oddi wrth y ffigysbren: Pan fo ei gangen eisoes yn dyner, a'r dail yn torri allan, chwi a wyddoch fod yr haf yn agos:

29 Ac felly chwithau, pan weloch y pethau hyn wedi dyfod, gwybyddwch ei fod yn agos, wrth y drysau.

30 Yn wir yr wyf yn dywedyd i chwi, nad â yr oes hon heibio, hyd oni wneler y pethau hyn oll.

⁵ fy ngeiriau t.

31 Nef a daear a ânt heibio: ond ⁵y geiriau mau fi nid ânt heibio ddim.

32[¶] Eithr am y dydd hwnnw a'r awr ni wyr neb, na'r angelion sydd yn y nef, na'r Mab, ond y Tad.

⁶ Matt. 21. 42. a 25. 13.
1 Thess. 5. 6.

33[†] Ymogelwch, gwyliwch a gweddiwch: canys ni wyddoch pa bryd y bydd yr amser.

34 Canys Mab y dyn sydd fel gwr yn ymdaith i bell, wedi gadael ei dŷ, a rhoi awdurdod i'w weision, ac i bob un ei waith ei hun, a gorchymyn i'r drysawr wlyio.

35 Gwyliwch gan hynny, (canys nis gwyddoch pa bryd y daw meistr y tŷ, yn yr hwyr, ai hanner nos, ai ar ganiad y ceiliog, ai y boreuddydd;)

36 Rhag iddo ddyfod yn ddisymwth, a'ch cael chwi yn cysgu.

37 A'r hyn yr wyf yn eu dywedyd wrthych chwi, yr wyf yn eu dywedyd wrth bawb, Gwyliwch.

Anno
DOMINI
33.

PENNOD XIV.

1 Cyd-furiad yn erbyn Crist. 3 Gwraig yn tywallt ennaint gwerthfawr ar ei ben ef. 10 Judas yn gwerthu ei feistr am arian. 12 Crist ei hun yn rhag-ddywedyd y bradychai un o'i ddisgyblion ef. 22 Wedi darparu a bwyta y pasc, y mae yn ordeinio ei supper: 26 yn hysbysu ym mlaen llaw y ffoai ei holl ddisgyblion, ac y gwadai Petr ef. 43 Judas yn ei fradychu ef â chusan. 46 Ei ddala ef yn yr ardd. 53 Cynmuleidfa yr Iuddewon yn achwyn arno ef ar gam, ac yn ei farnu yn annwidiol. 65 ac yn ei amherchi yn gynwlyddus. 66 Petr yn ei wadu ef deirgwaiith.

AC wedi ^adeuddydd yr oedd y pasc, a *gwyl* y bara croyw: a'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y dalient ef trwy dwyll, ac y lladdent ef:

^a Matt. 26. 2.
Luc 22. 1.
Ioan 11. 55.
a 13. 1.

2 Eithr dywedasant, Nid ar yr wyl, rhag bod cynnwrf ym mhlith y bobl.

3[¶] ^bA phan oedd efe yn Bethania, yn nhŷ Simon y gwahan-glyf-us, ac efe yn eistedd i fwyta, daeth gwraig a chanddi flwch o ennaint o nard ²gwlyb gwerthfawr; a hi a dorrodd y blwch, ac a'i tywalltodd ar ei ben ef.

^b Matt. 26. 6.
Ioan 12. 1. 3.

4 Ac yr oedd rhai yn ³anfoddlawn ynddynt eu hunain, ac yn dywedyd, I ba beth y gwnaethpwyd y golled hon o'r ennaint?

² pur.

5 Oblegid fe a allasid gwerthu hwn uwch law tri chàn ceiniog, a'u rhoddi i'r tlodion. A hwy a ffrommasant yn ei herbyn hi.

³ sorredig.

6 A'r Iesu a ddywedodd, Gadêwch iddi; paham y gwnewch flunder iddi? hi a wnaeth weithred dda arnaf fi.

7 Canys ^cbob amser y cewch y tlodion gyd â chwi; a phan fynnoch y gellwch wneuthur da iddynt hwy: ond myfi ni chewch bob amser.

^c Deut. 15. 11.

8 Hyn a allodd hon, hi a'i gwnaeth: hi a achubodd y blaen i enneinio fy nghorph erbyn y claddedigaeth.

Anno
DOMINI
33.^a Matt. 26.
14.
Luc 22. 4.^e Matt. 26.
17.
⁴ *laddent.*^f Matt. 26.
20.^g Matt. 26.
26.
Luc 22. 19.
1 Cor. 11.
23.

9 Yn wir meddaf i chwi, Pa le bynnag y pregether yr efengyl hon yn yr holl fyd, *yr hyn* a wnaeth hon hefyd a adroddir er coffa am dani.

10 ¶ ^a A Judas Iscariot, un o'r deuddeg, a aeth ymaith at yr arch-offeiriaid, i'w fradychu ef iddynt.

11 A phan glywsant, fe fu lawen ganddynt, ac a addawsant roi arian iddo. Yntau a geisiodd pa fodd y gallai yn gymmwys ei fradychu ef.

12 ¶ ^a A'r dydd cyntaf o *wyl* y bara croyw, pan ⁴ aberthent y pasc, dywedodd ei ddisgyblion wrtho, I ba le yr wyt ti yn ewyllysio i ni fyned i barottô i ti, i fwytta y pasc?

13 Ac efe a anfonodd ddau o'i ddisgyblion, ac a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r ddinas; a chyferfydd â chwi ddyn yn dwyn ystenaid o ddwfr: dilynwch ef.

14 A pha le bynnag yr êl i mewn, dywedwch wrth wr y tŷ, Fod yr Athraw yn dywedyd, Pa le y mae y lletty, lle y gallwyf, mi a'm disgyblion, fwytta y pasc?

15 Ac efe a ddengys i chwi oruwchystafell fawr wedi ei thaenu yn barod: yno parottôwch i ni.

16 A'i ddisgyblion a aethant, ac a ddaethant i'r ddinas; ac a gawsant megis y dywedasai efe wrthynt: ac a barottoisant y pasc.

17 A phan aeth hi yn hwyr, efe a ddaeth gyd â'r deuddeg.

18 ^f Ac fel yr oeddynt yn eistedd, ac yn bwytta, yr Iesu a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, Un o honoch, yr hwn sydd yn bwytta gyd â myfi, a'm bradycha i.

19 Hwytbau a ddechreuasant dristâu, a dywedyd wrtho bob yn un ac un, Ai myfi? ac arall, Ai myfi?

20 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Un o'r deuddeg, yr hwn sydd yn gwlychu gyd â mi yn y ddysgl, *yw efe*.

21 Mab y dyn yn wir sydd yn myned ymaith, fel y mae yn ysgrifenedig am dano: ond gwae y dyn hwnnw trwy yr hwn y bradychir Mab y dyn! da fuasai i'r dyn hwnnw pe nas ganesid.

22 ¶ ^g Ac fel yr oeddynt yn bwytta, yr Iesu a gymmerodd fara, ac *a'i* bendithiodd, ac *a'i* torrodd, ac *a'i* rhoddes iddynt; ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttêwch: hwn yw fy nghorph.

23 Ac wedi iddo gymmeryd y cwpan, a rhoi diolch, efe *a'i* rhoddes

iddynt: a hwynt oll a yfasant o hono.

24 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Hwn yw fy ngwaed i o'r testament newydd, yr hwn a dywelltir dros lawer.

25 Yn wir yr wyf yn dywedyd wrthyich, nad yfaf mwy o ffrwyth y winwydden, hyd y dydd hwnnw pan yfwyf ef yn newydd yn nheyrnas Dduw.

26 ¶ Ac wedi iddynt ganu ⁵ mawl, hwy a aethant allan i fynydd yr Olew-wydd.

27 ^h A dywedodd yr Iesu wrthynt, Chwi a rwystir oll o'm plegid i y nos hon: canys ysgrifenedig yw, ⁱ Tarawaf y bugail, a'r defaid a wasgerir.

28 Eithr ^k wedi i mi adgyfodi, mi a âf o'ch blaen chwi i Galilea.

29 ¹ Ond Petr a ddywedodd wrtho, Pe byddai pawb wedi eu rhwystro, etto ni *byddaf* fi.

30 A dywedodd yr Iesu wrtho, Yn wir yr ydwyf yn dywedyd i ti, Heddyw, o fewn y nos hon, cyn canu o'r ceiliog ddwywaith, y gwedi fi deirgwaith.

31 Ond efe a ddywedodd yn hel-aethach o lawer, Pe gorfyddai i mi farw gyd â thi, ni'th wadaf ddim. A'r un modd y dywedasant oll.

32 ^m A hwy a ddaethant i le yr oedd ei enw Gethsemane: ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Eisteddwch yma, tra fyddwyf yn gweddio.

33 Ac efe a gymmerth gyd âg ef Petr, ac Iago, ac Ioan, ac a ddechreuodd ymofidio, a thristâu yn ddirfawr.

34 Ac *efe* a ddywedodd wrthynt, ⁿ Y mae fy enaid yn athrist hyd angau: arhoswch yma, a gwyliwch.

35 Ac efe a aeth ychydig ym mlaen, ac a syrthiodd ar y ddaear, ac a weddiodd, o bai bosibl, ar fyned yr awr honno oddi wrtho.

36 Ac efe a ddywedodd, ^o Abba, Dad, ^p pob peth *sydd* bosibl i ti: tro heibio y cwpan hwn oddi wrthyf: ^q eithr nid y peth yr ydwyf fi yn ei ewyllysio, ond y peth yr ydwyf ti.

37 Ac efe a ddaeth, ac a'u cafodd hwy yn cysgu; ac a ddywedodd wrth Petr, Simon, ai cysgu yr wyt ti? oni allit wyllo un awr?

38 Gwyliwch a gweddiwch, rhag eich myned ⁶ mewn temtasiwn. ^r Yr

Anno
DOMINI
33.⁵ *emyn.*^h Matt. 26.
31.¹ Zech. 13. 7.^k pen. 16. 7.¹ Matt. 26.
33.
Luc 22. 33.
Ioan 13. 37.^m Matt. 26.
36.
Luc 22. 29.
Ioan 18. 1.ⁿ Ioan 12.
27.º Rhut. 8.
15.
Gal. 4. 6.
^p Heb. 5. 7.^q Ioan 6. 38.⁶ *i brofed-
igaeth.*
^r Gal. 5. 17.

Anno
DOMINI
33.

yspryd yn ddiau *sydd* barod, ond y cnawd *sydd* wan.

39 Ac wedi iddo fyned ymaith drachefn, efe a weddiodd, gan ddywedyd yr un ymadrodd.

40 Ac wedi iddo ddychwelyd, efe a'u cafodd hwynt drachefn yn cysgu; canys yr oedd eu llygaid hwynt wedi trymhâu: ac ni wyddent beth a attebent iddo.

41 Ac efe a ddaeth y drydedd waith, ac a ddywedodd wrthynt, Cysgwch weithian, a gorphwyswch: digon yw; daeth yr awr: wele, yr ydys yn bradychu Mab y dyn i ddwyllaw pechaduriaid.

42 Cyfodwch, awn; wele, y mae yr hwn sydd yn fy mradychu yn agos.

43 ¶ Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, daeth Judas, un o'r deuddeg, a chyd âg ef dyrfa fawr â chleddyfau a ffyn, oddi wrth yr arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r henuriaid.

44 A'r hwn a'i bradychodd ef a roddasai arwydd iddynt, gan ddywedyd, Pwy bynnag a gusanwyf, hwnnw yw: deliwech ef, a dygwch ymaith yn sier.

45 A phan ddaeth, yn ebrwydd efe a aeth atto, ac a ddywedodd, Rabbi, Rabbi; ac a'i cusanodd ef.

46 ¶ A hwythau a roisant eu dwyllaw arno, ac a'i daliasant ef.

47 A rhyw un o'r rhai oedd yn sefyll ger llaw, a dynnodd ei gleddeyf, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ef.

48 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ai megis at leidr y daethoch allan, â chleddyfau ac â ffyn, i'm dala i?

49 Yr oeddwn i beunydd gyd â chwi yn athrawiaethu yn y deml, ac ni'm daliasoch: ond rhaid yw cyflawni yr ysgrhythrau.

50 A hwynt oll a'i gadawsant ef, ac a ffoisant.

51 A rhyw wr ieuange oedd yn ei ddilyn ef, wedi ymwisgo â llian main ar ei gorph noeth; a'r gwŷr ieuange a'i daliasant ef.

52 A hwn a adawodd y llian, ac a ffodd oddi wrthynt yn noeth.

53 ¶ A hwy a ddygasant yr Iesu at yr arch-offeiriad: a'r holl arch-offeiriaid, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, a ymgasglasant gyd âg ef.

54 A Phetr a'i canlynodd ef o hirbell, hyd yn llys yr arch-offeiriad;

ac yr oedd efe yn eistedd gyd â'r gwasanaethwyr, ac yn ymdwymno wrth y tân.

55 *A'r arch-offeiriaid a'r holl gynghor a geisiasant dystiolaeth yn erbyn yr Iesu, i'w roi ef i'w farwolaeth; ac ni chawsant.

56 Canys llawer a ddygasant gaudystiolaeth yn ei erbyn ef; eithr nid oedd eu tystiolaethau hwy yn gysson.

57 A rhai a gyfodasant ac a ddygasant gam-dystiolaeth yn ei erbyn, gan ddywedyd,

58 Ni a'i clywsom ef yn dywedyd, Mi a ddinystriaf y deml hon o waith dwyllaw, ac mewn tridiau yr adeiladaf arall heb fod o waith llaw.

59 Ac etto nid oedd eu tystiolaeth hwy felly yn gysson.

60 A chyfododd yr arch-offeiriad yn y canol, ac a ofynodd i'r Iesu, gan ddywedyd, Oni atebi di ddim? beth y mae y rhai hyn yn ei dystiolaethu yn dy erbyn?

61 Ac efe a dawodd, ac nid atebodd ddim. Drachefn yr arch-offeiriad a ofynodd iddo, ac a ddywedodd wrtho, Ai tydi yw Crist, Mab y Bendigedig?

62 A'r Iesu a ddywedodd, Myfi yw: a chwi a gewch weled Mab y dyn yn eistedd ar ddeheulaw y gallu, ac yn dyfod y'nghymmlau y nef.

63 Yna yr arch-offeiriad, gan rwygo ei ddillad, a ddywedodd, Pa raid i ni mwy wrth dystyon?

64 Chwi a glywsoch y gabledd: beth dybygwch chwi? A hwynt oll a'i condemniasant ef, ei fod yn euog o farwolaeth.

65 A dechreuodd rhai boeri arno, a chuddio ei wyneb, a'i gernodio; a dywedyd wrtho, Prophwyda. A'r gweinidogion a'i tarawsant ef â gwial.

66 ¶ Ac fel yr oedd Petr yn y llys i waered, daeth un o forwynion yr arch-offeiriad:

67 A phan ganfu hi Petr yn ymdwymno, hi a edrychodd arno, ac a ddywedodd, Tithau hefyd oedditi gyd â'r Iesu o Nazareth.

68 Ac efe a wadodd, gan ddywedyd, Nid adwaen i, ac ni wn i beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac efe a aeth allan i'r porth; a'r ceiliog a ganodd.

69 °A phan welodd y llanges ef drachefn, hi a ddechreuodd ddy-

Anno
DOMINI
33.

* Matt. 26.
59.

† pen. 15. 29.
Ioan 2. 19.

* Es. 53. 7.

* Matt. 24.
30. a 26. 64.
Luc 22. 69.

† Neu, chleirau en
dwyllaw.

b Matt. 26.
69.
Luc 22. 55.
Ioan 18. 16.

c Matt. 26.
71.
Luc 22. 58.
Ioan 18. 25.

* Matt. 26.
47.
Luc 22. 47.
Ioan 18. 3.

* Ps. 22. 6.
Es. 53. 7.
&c.

a Matt. 26.
57.
Luc 22. 54.
Ioan 18. 13.

Anno
DOMINI
33.

wedyd wrth y rhai oedd yn sefyll yno, Y mae hwn yn un o honynt.

70 Ac efe a wadodd drachefn. Ac ychydig wedi, y rhai oedd yn sefyll ger llaw a ddywedasant wrth Petr drachefn, Yn wir yr wyt ti yn un o honynt; ^d canys Galilead wyt, a'th leferydd sydd debyg.

d Act. 2. 7.

71 Ond efe a ddechreuodd regu a thyngu, Nid adwaen i y dyn yma yr ydych chi yn dywedyd am dano.

e Matt. 26.
75.

72 A'r ceiliog a ganodd yr ail waith. ^e A Phetr a gofiodd y gair a ddywedasai yr Iesu wrtho, Cyn canu o'r ceiliog ddwywaith, ti a'm gwedi deirgwaith. ⁸ A chan ystyried hynny, efe a wylodd.

8 Neu, Ac
fe wylodd
yn dost,
neu, Ac fe
ddechreu-
odd wyllo.

PENNOD XV.

1 Dwyn yr Iesu yn rhwym, ac achwyn arno ger bron Pilat. 15 Wrth floedd y bobl gyffredin, gollwng Barabbas y llofrudd yn rhydd, a thraddodi yr Iesu i'w groeshoelio. 17 Ei goroni ef â drain, 19 poeri arno, a'i watwar. 21 Efe yn diffygio yn dwyn ei groes. 27 Ei grogi ef rhwng dau leidr. 29 Y mae yn dioddef difenwad yr Iuddewon: 39 etto y camoriad yn cyffesu ei fod ef yn Fab Duw: 43 a Joseph yn ei gladdu ef yn barchedig.

a Ps. 2. 2.
Matt. 27. 1.
Luc 22. 66.
a 23. 1.
Ioan 18. 28.

AC^a yn y fan, y bore, yr ymgyng-horodd yr arch-offeiriaid gyd â'r henuriaid a'r ysgrifenyddion, a'r holl gynghor: ac wedi iddynt rwymo yr Iesu, hwy a'i dygasant ef ymaith, ac a'i traddodasant at Pilat.

2 A gofynodd Pilat iddo, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? Yntau a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yr wyt ti yn dywedyd.

2 am lawer.

3 A'r arch-offeiriaid a'i cyhuddasant ef ² o lawer o bethau: eithr nid atebodd efe ddim.

b Matt. 27.
13.

4 ^b A Philat drachefn a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Onid attebi di ddim? wele faint o bethau y maent yn eu tystiolaethu yn dy erbyn.

5 Ond yr Iesu etto nid atebodd ddim; fel y rhyfeddodd Pilat.

c Matt. 27.
15.
Luc 23. 17.
Ioan 18. 39.

6 Ac ^c ar yr wyl honno y gollyngai efe yn rhydd iddynt un carcharor, yr hwn a ofynent iddo.

7 Ac yr oedd un a elwid Barabbas, yr hwn oedd yn rhwym gyd â'i gyd-derfysgwyr, y rhai yn y derfysg a wnaethent lofruddiaeth.

8 A'r dyrfa gan groch-lefain, a ddechreuodd ddeisyf arno wneuthur fel y gwnaethai bob amser iddynt.

9 A Philat a atebodd iddynt, gan ddywedyd, A fyynnwch chi i mi ollwng yn rhydd i chi Frenhin yr Iuddewon?

10 (Canys efe a wyddai mai o genfigen y traddodasai yr arch-offeiriaid ef.)

11 ^d A'r arch-offeiriaid a gynhyrfasent y bobl, fel y gollyngai efe yn hytrach Barabbas yn rhydd iddynt.

d Act. 3. 14.

12 A Philat a atebodd ac a ddywedodd drachefn wrthynt, Beth gan hynny a fyynnwch i mi ei wneuthur i'r hwn yr ydych yn ei alw Brenhin yr Iuddewon?

13 A hwythau a lefasant drachefn, Croeshoelia ef.

14 Yna Pilat a ddywedodd wrthynt, Ond pa ddrwg a wnaeth efe? A hwythau a lefasant fwy-fwy, Croeshoelia ef.

e Matt. 27.
26.
Ioan 19. 1.

15 ¶ ^e A Philat yn chwennych boddloni y bobl, a ollyngodd yn rhydd iddynt Barabbas; a'r Iesu, wedi iddo ei fflangellu, a draddododd efe i'w groeshoelio.

16 A'r milwyr a'i dygasant ef i fewn y llys, a elwir Pretorium: a hwy a alwasant ynghyd yr holl fyddin;

17 Ac a'i gwisgasant ef â phorphor, ac a blethasant goron o ddrain, ac a'i dodasant am ei ben;

18 Ac a ddechreuasant gyfarch iddo, Henffych well, Brenhin yr Iuddewon.

19 A hwy a gurasant ei ben ef â chorsen, ac a boerasant arno, a chan ddodi eu gliniau i lawr, a'i haddolasant ef.

20 Ac wedi iddynt ei watwar ef, hwy a ddiosgasant y porphor oddi am dano, ac a'i gwisgasant ef â'i ddillad ei hun, ac a'i dygasant allan i'w groeshoelio.

f Matt. 27.
32.
Luc 23. 26.

21 A ^f hwy a gymhellasant un Simon o Cyrene, yr hwn oedd yn myned heibio, wrth ddyfod o'r wlad, seftad Alexander a Ruffus, i ddwyn ei groes ef.

22 ^g A hwy a'i harweiniasant ef i le a elwid Golgotha; yr hyn o'i gyfieithu yw, Lle y benglog;

g Luc 23. 33.
Ioan 19. 17.

23 Ac a roisant iddo i'w yfed win ^h myrllod: eithr efe nis cymmerth.

h Ps. 22. 18.
Ioan 19. 23.

24 Ac wedi iddynt ei groeshoelio, ^h hwy a rannasant ei ddillad ef, gan fwrw coelbren arnynt, beth a gai pob un.

25 ⁱ A'r drydedd awr oedd hi; a hwy a'i croeshoeliasant ef.

i Matt. 27.
45.
Luc 23. 44.
Ioan 19. 14.

26 Ac ^k yr oedd ysgrifen ei achos ef wedi ei hargraphu, **BRENNIN YR IUDEWON.**

k Matt. 27.
37.
Ioan 19. 19.

27 ^l A hwy a groeshoeliasant gyd

l Matt. 27.
38.

Anno
DOMINI
33.^m Es. 53. 12.
Luc 22. 37.ⁿ Pa. 22. 7.º pen. 14. 53.
Ioan 2. 19.^p Luc 23. 33.^q Matt. 27.
45.
Luc 23. 34.
^r dir.^r Pa. 22. 1.
Matt. 27.
46.^s Ioan 19.
29.
^t Pa. 69. 21.^u Matt. 27.
50.
Ioan 19. 30.^v Matt. 27.
51.
Luc 23. 45.^w Matt. 27.
54.
Luc 23. 47.^x Matt. 27.
55.^y Luc 8. 2, 3.^b Matt. 27.
57.
Luc 23. 50.
Ioan 19. 33.

âg ef ddau leidr; un ar y llaw ddehau, ac un ar yr aswy iddo.

28 A'r ysgrythyr a gyflawnwyd, yr hon a ddywed, ^mAc efe a gyfrifwyd gyd â'r rhai anwir.

29 ⁿA'r rhai oedd yn myned heibio a'i cablasant ef, gan ysgwyd eu pennau, a dywedyd, Och, ^otydi yr hwn wyt yn dinystrio y deml, ac yn ei hadeiladu mewn tridiau,

30 Gwared dy hun, a disgyn oddi ar y groes.

31 Yr un ffunud yr arch-offeiriaid hefyd yn gwatwar, a ddywedasant wrth eu gilydd, gyd â'r ysgrifenyddion, Eraill a waredodd, ei hun nis gall ei wared.

32 Disgyned Crist, Brenhin yr Israel, yr awrhon oddi ar y groes, fel y gwelom, ac y credom. ^pA'r rhai a groeshoeliesid gyd âg ef, a'i difenwasant ef.

33 A ^qphan ddaeth y chweched awr, y bu tywyllwch ar yr holl ^rddaeac hyd y nawfed awr.

34 Ac ar y nawfed awr y dolefodd yr Iesu â llef uchel, gan ddywedyd, ^rEloi, Eloi, lama sabachthani? yr hyn o'i gyfieithu yw, Fy Nuw, fy Nuw, paham y'm gadewaist?

35 A rhai o'r rhai a safent ger llaw, pan glywsant, a ddywedasant, Wele, y mae efe yn galw ar Elias.

36 Ac ^sun a redodd, ac a lanwodd yspwng yn llawn o finegr, ac ^ta'i dododd ar gorsen, ac a'i diododd ef, gan ddywedyd, Peidiwch, edrychwn a ddaw Elias i'w dynnu ef i lawr.

37 ^uA'r Iesu a lefodd â llef uchel, ac a ymadawodd â'r yspryd.

38 ^vA llen y deml a rwygwyd yn ddwy, oddi fynu hyd i waered.

39 ^wA phan welodd y canwriad, yr hwn oedd yn sefyll ger llaw gyferbyn âg ef, ddarford iddo yn llefain felly ymadaw â'r yspryd, efe a ddywedodd, Yn wir Mab Duw oedd y dyn hwn.

40 ^xAc yr oedd hefyd wragedd yn edrych o hirbell: ym mhlith y rhai yr oedd Mair Magdalen, a Mair mam Iago fychan a Jose, a Salome;

41 Y rhai hefyd, pan oedd efe yn Galilea, ^ya'i dilynasant ef, ac a weiniasant iddo; a gwragedd eraill lawer, y rhai a ddaethent gyd âg ef i fynu i Jerusalem.

42 ^b¶ Pan ydoedd hi weithian yn hwyr, (am ei bod hi yn ddarpar-wyl, sef y dydd cyn y Sabbath,)

43 Daeth Joseph o Arimathea, cynghorwr pendefigaidd, yr hwn oedd yntau ^cyn disgwyl am deyrnas Dduw, ac a aeth yn hŷf i mewn at Pilat, ac a ddeisyfodd gorph yr Iesu.

44 A rhyfedd oedd gan Pilat o busai efe farw eisoes: ac wedi iddo alw y canwriad atto, efe a ofynodd iddo a oedd efe wedi marw er ys meityn.

45 A phan wybu gan y canwriad, efe a roddes y corph i Joseph.

46 Ac efe a brynodd lian main, ac a'i tynnodd ef i lawr, ac a'i hamdôdd yn y lian main, ac a'i dododd ef mewn bedd a naddasid o'r graig; ac a dreiglodd faen ar ddrws y bedd.

47 A Mair Magdalen a Mair mam Jose, a edrychasant pa le y dodid ef.

PENNOD XVI.

1 *Angel yn mynegi adgyfodiad Crist i dair o wragedd. 9 Crist ei hun yn ymddangos i Mair Magdalen: 12 i ddau oedd yn myned i'r wlad: 14 yma i'r apostolion, 15 y rhai y mae efe yn eu hanfon allan i bregethu yr efengyl: 19 mae yn esgyn i'r nefoedd.*

Ac ^awedi darford y *dydd* Sabbath, Mair Magdalen, a Mair *mam* Iago, a Salome, ^ba brynasant ²bêr-aroglau, i ddyfod i'w enneinio ef.

2 ^cAc yn fore iawn, y *dydd* cyntaf ³o'r wythnos, y daethant at y bedd, a'r haul wedi codi.

3 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Pwy a dreigla i ni y maen ymaith oddi wrth ddrws y bedd?

4 (A phan edrychasant, hwy a ganfuant fod y maen wedi ei dreiglo ymaith;) canys yr oedd efe yn fawr iawn.

5 Ac ^dwedi iddynt fyned i mewn i'r bedd, hwy a welsant fab ieuange yn eistedd o'r tu dehau, wedi ei ddilladu â gwisg wenllaes; ac a ddychrynasant.

6 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na ddychrynweh. Ceisio yr ydych yr Iesu o Nazareth, yr hwn a groeshoeliwyd: efe a gyfododd; nid yw efe yma: wele y man y dodasant ef.

7 Eithr ewch ymaith, dywedwch i'w ddisgyblion ef, ac i Petr, ei fod ef yn myned o'ch blaen chwi i Galilea: yno y cewch ei weled ef, ^efel y dywedodd i chwi.

8 Ac wedi myned allan ar frys, hwy a ffoisant oddi wrth y bedd; canys dychryn a syndod oedd ar-

Anno
DOMINI
33.^c Luc 2. 25,
38.^a Matt. 23.
1.
Luc 24. 1.
Ioan 20. 1.
^b Luc 23. 66.
² Iysiau.^c Luc 24. 1.
Ioan 20. 1.
³ o'r sab-
bathau.^d Ioan 20.
11.^e Matt. 26.
32.
pen. 14. 23.

Anno
DOMINI
33.

^f Edrych
Matt. 23. 8.
Luc 24. 9.
^e Ioan 20.
14.

^h Luc 8. 2.

nynt. ^fAc ni ddywedasant ddim wrth neb: canys yr oeddynt wedi ofni.

9 ¶ ^fA'r Iesu, wedi adgyfodi y bore y dydd cyntaf o'r wythnos, ^ga ymddangosodd yn gyntaf i Mair Magdalen, ^ho'r hon y bwriasai efe allan saith o gythreuliaid.

10 Hithau a aeth, ac a fynegodd i'r rhai a fuasant gyd âg ef, ac oeddynt mewn galar ac wylofain.

11 A hwythau, pan glywsant ei fod ef yn fyw, ac iddi hi ei weled ef, ni chredent.

ⁱ Luc 24. 13.

12 ¶ Ac wedi hynny yr ymddangosodd efe mewn gwedd arall ⁱi ddau o honynt, ^a hwynt yn ymdeithio, ac yn myned i'r wlad.

13 A hwy a aethant, ac a fynegasant i'r lleill: ac ni chredent iddynt hwythau.

^k Luc 24. 36.
Ioan 20. 19.
^l 1 Cor. 15. 5.

^m Neu,
ynghyd.

14 ¶ ^kAc ar ol hynny efe a ymddangosodd i'r un ar ddeg, a hwy yn eistedd ⁱi fwytta; ac a ddanododd iddynt eu hanghrediniaeth a'u calon-galedwch, am na chred-

asant y rhai a'i gwelsent ef wedi adgyfodi.

15 ^lAc efe a ddywedodd wrthynt, Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i bob creadur.

16 ^mY neb a gredo ac a fedyddier a fydd cadwedig: ⁿeithr y neb ni chredo a gondemnir.

17 A'r arwyddion hyn a ganlynant y rhai a gredant: ^oYn fy enw i y bwriant allan gythreuliaid; ^pac pâ thafodau newyddion y llefarant;

18 ^qSeirph a godant ymaith; ac os yfant ddim marwol, ni wna iddynt ddim niwed; ^rar y cleifion y rhoddant eu dwylaw, a hwy a fyddant iach.

19 ¶ Ac felly yr Arglwydd, ^swedi llefaru wrthynt, ^ta gymmerwyd i fynu i'r nef, ^uac a eisteddodd ar ddeheulaw Duw.

20 A hwythau a aethant allan, ac a bregethasant ym mhob man, a'r Arglwydd yn cyd-weithio, ^vac yn cadarnhau y gair trwy arwyddion, y rhai oedd yn canlyn. Amen.

Anno
DOMINI
33.

¹ Matt. 23.
19.

^m Ioan 3.
18, 36.
ⁿ Ioan 12.
48.

^o Luc 10. 17.
Act. 5. 16.
^a 8. 7. a 16.
18. a 19. 12.

^p Act. 2. 4.
^a 10. 46.
^a 19. 6.
¹ Cor. 12.
10, 28.

^q Luc 10. 19.
Act. 28. 5.
^r Act. 9. 17.
a 28. 8.

^s Act. 1. 2, 3.

^t Luc 24. 51.

^u P. 110. 1.

^v Act. 14. 3.
Heb. 2. 4.

YR EFENGYL YN OL

S A N T L U C.

PENNOD I.

1 Rhagymadredd yr holl efengyl. 5 Cenhedliad Ioan Fedyddiwr, 26 a Christ. 39 Prophwydoliaeth Elisabeth a Mair am Grist. 57 Genedigaeth ac emwaediad Ioan. 67 Prophwydoliaeth Zacharias am Grist, 76 ac Ioan.

Yn gymmaint a darfod i lawer gymmeryd mewn llaw osod allan mewn trefn draethawd am y pethau a gredir yn ddiammeu yn ein plith,

2 ^aMegis y traddodasant hwy i ni, y rhai oeddynt eu hunain ^bo'r dechreuad yn gweled, ac yn weinidogion y gair:

3 ^cMinnau a welais yn dda, wedi i mi ddilyn pob peth yn ddyfal o'r dechreuad, ysgrifenu mewn trefn attat, ^do ardderchoccaf Theophilus,

4 Fel y ceit wybod sierwydd am y pethau y'th ddysgwyd ynddynt.

5 **Y**r oedd ^eyn nyddiau Herod, brenhin Judea, ryw offeiriad a'i enw Zacharias, ^fo ²ddydd-gylch Abia: a'i wraig oedd o ferched Aaron, a'i henw Elisabeth.

6 Ac yr oeddynt ill dau yn gyf-iawn ger bron Duw, yn rhodio yn

holl orchymynion a deddfau yr Arglwydd yn ddiargyhoedd.

7 Ac nid oedd plentyn iddynt, am fod Elisabeth yn amhlantadwy; ac yr oeddynt wedi myned ill dau mewn gwth o oedran.

8 A bu, ac efe yn gwasanaethu swydd offeiriad ger bron Duw, yn nhrefn ei ³ddydd-gylch ef,

9 Yn ol arfer swydd yr offeiriaid, ddyfod o ran iddo ⁴arogl-darthu yn ol ei fyned i deml yr Arglwydd.

10 ^hA holl liaws y bobl oedd allan yn gweddio ar awr yr arogl-darthiad.

11 Ac ymddangosodd iddo angel yr Arglwydd yn sefyll o'r tu dehau i ⁱallor yr arogl-darth.

12 A Zacharias, pan ganfu, a gythryblwyd, ac ofn a syrthiodd arno.

13 Eithr yr angel a ddywedodd wrtho, Nac ofna, Zacharias: canys gwrandawyd dy weddi; a'th wraig Elisabeth a ddwg i ti fab, a ^kthi a elwi ei enw ef Ioan.

14 A bydd i ti lawenydd a gorfolodd; a ^lllawer a lawenychant am ei enedigaeth ef.

Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

³ gylch-
dydd.

⁴ Exod. 30.
7.

^h Lef. 16. 17.

¹ Exod. 30. 1.

^k ad. 60, 63.

^l ad. 68.

^a Heb. 2. 3.
¹ Ioan 1. 1.
^b Marc 1. 1.
Ioan 15. 27.

^c Act. 15. 19,
23, 28.
¹ Cor. 7. 40.

^d Act. 1. 1.
Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.
^e Matt. 2. 1.
^f 1 Chron.
24. 10
Neh. 12. 4,
17.

² gylch-
dydd.

Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

^m Num. 6.3.

ⁿ Jer. 1. 5.
Gal. 1. 16.

^o Mal. 4. 5.
6.

⁴ Neu,
dwy.

^p Gen. 17.
17.

^q Dan. 8. 16.
a 9. 21.

^r i efangyl
i ti hyn.

^r Ezec. 3.
26. a 24. 27.

^s Edrych.
2 Bren. 11.
5.
1 Chron. 9.
25.

^t Gen. 30. 23.
Es. 4. 1.

^u Matt. 1. 18.

15 Canys mawr fydd efe y'ngolwg yr Arglwydd, ac ^m nid yf na gwin na diod gadarn; ac efe a gyflawnir o'r Yspryd Glân, ⁿ ie, o groth ei fam.

16 ^o A llawer o blant Israel a dry efe at yr Arglwydd eu Duw.

17 Ac efe a â o'i flaen ef yn yspryd a nerth Elias, i droi calonnau y tadau at y plant, a'r anufudd ⁴ i ddoethineb y cyfiawn; i ddarparu i'r Arglwydd bobl barod.

18 A dywedodd Zachariäs wrth yr angel, ^p Pa fodd y gwybyddaf fi hyn? canys henafgwr wyf fi, a'm gwraig hefyd mewn gwrth o oedran.

19 A'r angel gan ateb a ddywedodd wrtho, Myfi yw ^q Gabriel, yr hwn wyf yn sefyll ger bron Duw, ac a anfonwyd i lefaru wrthyf, ac ⁵ i fynegi i ti y newyddion da hyn.

20 Ac wele, ^r ti a fyddi fud ac heb allu lefaru hyd y dydd y gwneleu y pethau hyn, am na chredaist i'm geiriau i, y rhai a gyflawnir yn eu hamser.

21 Ac yr oedd y bobl yn disgwyl am Zachariäs: a rhyfeddu a wnaethant ei fod ef yn aros cyhyd yn y deml.

22 A phan ddaeth efe allan, ni allai efe lefaru wrthynt; a hwy a wybuant weled o hono weledigaeth yn y deml: ac yr oedd efe yn gwneuthur amnaid iddynt; ac *efe* a arhosodd yn fud.

23 A bu, cyn gynted ag y cyflawnwyd ^s dyddiau ei weinidogaeth ef, fyned o hono i'w dŷ ei hun.

24 Ac ar ol y dyddiau hynny y cafodd Elisabeth ei wraig ef feichiogi, ac a ymguddiodd bwm mis, gan ddywedyd,

25 Fel hyn y gwnaeth yr Arglwydd i mi yn y dyddiau yr edrychodd arnaf, i ^t dynnu ymaith fy ngwaradwydd ym mhlith dynion.

26 ¶ Ac yn y chweched mis yr anfonwyd yr angel Gabriel oddi wrth Dduw, i ddinas yn Galilea a'i henw Nazareth,

27 At forwyn ^u wedi ei dyweddio i wr a'i enw Joseph, o dŷ Dafydd; ac enw y forwyn *oedd* Mair.

28 A'r angel a ddaeth i mewn att, ac a ddywedodd, Henffych well, yr hon a gefaist ras; yr Arglwydd *sydd* gyd â thi: bendigaidd *wyt* ym mhlith gwragedd.

29 A hithau, pan ei gwelodd, a gythryblwyd wrth ei ymadrodd ef;

a meddylio a wnaeth pa fath gyfarch oedd hwn.

30 A dywedodd yr angel wrthi, Nac ofna, Mair: canys ti a gefaist ffafir gyd â Duw.

31 ^x Ac wele, ti a gei feichiogi yn dy groth, ac a esgori ar fab, ac ^y a elwi ei enw ef IESU.

32 Hwn fydd mawr, ac a elwir yn Fab y Goruchaf: ac iddo ^z y rhydd ^a yr Arglwydd Dduw orseddfa ei dad Dafydd.

33 ^b Ac efe a deyrnasa ar dŷ Jacob yn dragwydd; ac ar ei frenhiniaeth ni bydd diwedd.

34 A Mair a ddywedodd wrth yr angel, Pa fodd y bydd hyn, gan nad adwaen i wr?

35 A'r angel a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Yr Yspryd Glân a ddaw arnat ti, a nerth y Goruchaf a'th gysgoda di: am hynny hefyd y peth sanctaidd a aner o honot ti, a elwir yn Fab Duw.

36 Ac wele, Elisabeth dy gares, y mae hithau wedi beichiogi ar fab yn ei henaint: a hwn yw y chweched mis iddi hi, yr hon a elwid yn amhhlantadwy.

37 Canys ^c gyd â Duw ni bydd dim yn amhosibl.

38 A dywedodd Mair, Wele wasanaethyddes yr Arglwydd; bydded i mi yn ol dy air di. A'r angel a aeth ymaith oddi wrthi hi.

39 ¶ A Mair a gyfododd yn y dyddiau hynny, ac a aeth i'r mynydd-dir ar frys, i ddinas o Juda;

40 Ac a aeth i mewn i dŷ Zachariäs, ac a gyfarchodd well i Elisabeth.

41 A bu, pan glybu Elisabeth gyfarchiad Mair, i'r plentyn yn ei chroth hi lammu: ac Elisabeth a lanwyd o'r Yspryd Glân.

42 A llefain a wnaeth â llef uchel, a dywedyd, Bendigedig *wyt* ti ym mhlith gwragedd, a bendigedig *yw* ffrwyth dy groth di.

43 Ac o ba le *y mae* hyn i mi, fel y delai mam fy Arglwydd attaf fi?

44 Canys wele, er cynted y daeth lleferydd dy gyfarchiad di i'm clustiau, y plentyn a lammodd o lawenydd yn fy nghroth.

45 A bendigedig *yw* yr hon ⁶ a gredodd: canys bydd cyflawniad o'r pethau a ddywedwyd wrthi gan yr Arglwydd.

46 ¶ A dywedodd Mair, Y mae fy enaid yn mawrhâu yr Arglwydd,

Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

^x Es. 7. 14.
Matt. 1. 21.
^y pen. 2. 21.

^z Pa. 132. 11.

^a Es. 9. 6.
a 16. 5.
Dat. 3. 7.

^b Dan. 2. 44.
a 7. 14. 27.
Obad. 21.
Mic. 4. 7.
Ioan 12. 34.
Heb. 1. 8.

^c Gen. 18. 14.
Jer. 32. 17.
Zech. 8. 6.
Matt. 19.
26.
pen. 18. 27.

⁶ Neu, a
gredodd y
bydd, &c.

Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

a Ps. 133. 6.

e Exod. 20. 6.
Ps. 103. 17.

f Es. 51. 9.
a 52. 10.
g Ps. 33. 10.
1 Petr. 5. 5.

h 1 Sam. 2.
6. &c.
Job 5. 11.
Ps. 113. 6.

i Ps. 34. 10.

k Jer. 31. 3.
20.
1 Gen. 17. 19.
Ps. 132. 11.

m ad. 14.

n Gen. 17.
12.
Lef. 12. 3.

o ad. 13.

P ad. 13.

7 pethau.

47 A'm hyspryd a lawenychodd yn Nuw fy iachawdwr.

48 Canys ^aefe a edrychodd ar waeledd ei wasanaethyddes: o-blegid, wele, o hyn allan yr holl genhedlaethau a'm geilw yn wŷnfydedig.

49 Canys yr hwn sydd alluog a wnaeth i mi fawredd; a sanctaidd yw ei enw ef.

50 ^aA'i drugaredd sydd yn oes oesoedd ar y rhai a'i hofnant ef.

51 ^aEfe a wnaeth gadernid â'i fraich: ^sefe a wasgarodd y rhai beilchion ym mwiad eu calon.

52 ^hEfe a dynnodd i lawr y ced-yrn o'u heisteddfâau, ac a ddyrchafodd y rhai isel-radd.

53 ⁱY rhai newynog a lanwodd efe â phethau da; ac efe a anfonodd ymaith y rhai goludog yn weigion.

54 Efe a gynnorthwyodd ei was Israel, ^kgan gofio ei drugaredd;

55 ⁱFel y dywedodd wrth ein tad-
au, Abraham a'i had, yn dragywydd.

56 A Mair a arhosodd gyd â hi ynghylch tri mis, ac a ddychwelodd i'w thŷ ei hun.

57 [†]A chyflawnwyd tymp Elisa-
beth i esgor; a hi a esgorodd ar fab.

58 A'i chymmydogion a'i chenedl a glybu fawrhau o'r Arglwydd ei drugaredd arni; a ^mhwy a gyd-lawenychasant â hi.

59 A bu, ⁿar yr wythfed dydd hwy a ddaethant i enwaedu ar y dyn bach; ac a'i galwasant ef Zacharias, yn ol enw ei dad.

60 A'i fam a atebodd ac a ddywedodd, ^oNid *felly*; eithr Ioan y gelwir ef.

61 Hwythau a ddywedasant wrthi, Nid oes neb o'th genedl a elwir ar yr enw hwn.

62 A hwy a wnaethant amnaid ar ei dad ef, pa fodd y mynnai efe ei enwi ef.

63 Yntau a alwodd am argraph-
lech, ac a ysgrifennodd, gan ddywed-
yd, ^pIoan yw ei enw ef. A rhyfeddu a wnaethant oll.

64 Ac agorwyd ei enau ef yn eb-
rwydd, a'i dafod ef; ac efe a lefar-
odd, gan fendithio Duw.

65 A daeth ofn ar bawb oedd yn trigo yn eu cylch hwy: a thrwy holl fynydd-dir Judea y cyhoedd-
wyd y ⁷geiriau hyn oll.

66 A phawb a'r ^u clywsant, a'u gosodasant yn eu calonnau, gan ddywedyd, Beth fydd y bachgen-

nyn hwn? A llaw yr Arglwydd oedd gyd âg ef.

67 [†]A'i dad ef Zacharias a gyf-
lawnwyd o'r Yspryd Glân, ac a bro-
phwydodd, gan ddywedyd,

68 Bendigedig fyddo Arglwydd Dduw Israel: canys ^aefe a ym-
welodd, ac a wnaeth ymwared i'w bobl;

69 Ac ^aefe a ddyrchafodd gorn iachawdwriaeth i ni, yn nhŷ Dafydd ei wasanaethwr;

70 ^aMegis y llefarodd trwy enau ei sanctaidd brophwydi, y rhai oedd o ddechreuad y byd:

71 Fel y byddai i ni ymwared rhag ein gelynyon, ac o law pawb o'n caseion;

72 I gwblhau y drugaredd â'n tad-
au, ac i gofio ei sanctaidd gyfam-
mod:

73 ⁱY llw a dyngodd efe wrth ein tad Abraham, ar roddi i ni,

74 Gwedi ein rhyddhau o law ein gelynyon, ^aei wasanaethu ef yn ddi-
ofn,

75 Mewn sancteiddrwydd a chyf-
iawnder ger ei fron ef, holl ddydd-
iau ein bywyd.

76 A thithau, fachgennyn, a elwir yn brophwyd i'r Goruchaf: canys ^ati a âi o flaen wyneb yr Arglwydd, i barottôi ei ffyrdd ef;

77 I roddi gwybodaeth iachawd-
wriaeth i'w bobl, ^strwy faddeuant o'u pechodau,

78 O herwydd ^otiriondeb trugar-
edd ein Duw; trwy yr hon yr ym-
welodd â ni ^agodiad haul o'r uchel-
der,

79 ^aI lewyrchu i'r rhai sydd yn eistedd mewn tywyllwch a chysgod angau, i gyfeirio ein traed i ffordd tangnefedd.

80 ^bA'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhâwyd yn yr yspryd, ac ^aa fu yn y diffaethwch hyd y dydd yr ymddangosodd efe i'r Israel.

PENNOD II.

1 Augustus yn trethu holl ymerodraeth Rhufain.
6 Genedigaeth Crist. 8 Angel yn ei fynegi i'r bugeiliaid: 13 a llawer yn canu moliant i Dduw am dano. 21 Enwaedu Crist. 22 Puredigaeth Mair. 28 Simeon ac Anna yn prophwydo am Grist: 40 ac yntau yn cynnyddu mewn doethineb: 46 yn ymresymmu â'r doctoriaid yn y deml, 51 ac yn ufudd i'w rieni.

BU hefyd yn y dyddiau hynny, fyned gorchymyn allan oddi wrth Augustus Cesar, i drethu yr holl fyd.

Y chwech-
ed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

q pen. 7. 16.

r Ps. 132. 17.

s Jer. 23. 6.
a 30. 10.
Act. 3. 21.
Rhuf. 1. 2.

t Gen. 12. 3.
a 17. 4.
a 22. 16.
Heb. 6. 13,
17.

u Heb. 9. 14.

x Mal. 3. 1.
a 4. 5.
ad. 17.

y pen. 3. 3.
8 eu madd-
euant.

9 ymysgar-
oedd.

a Num. 24.
17.
Es. 11. 1.
Zech. 3. 8.
a 6. 12.
Mal. 4. 2.
a Eza. 9. 2.
Act. 26. 18.

b pen. 2. 40.

c Matt. 3. 1.

Y bummed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

Y bummed
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

a Ioan 7. 42.

b Matt. 1. 25.
2 y cyntaf-
anedig.

3 diadellau.

c pen. 19. 38.
d Es. 57. 19.
Eph. 2. 17.

4 Gr. y dyn-
ion y bu-
geiliaid.

2 (Y trethiad yma a wnaethpwyd gyntaf pan oedd Cyrenius yn rhaglaw ar Syria.)

3 A phawb a aethant i'w trethu, bob un i'w ddinas ei hun.

4 A Joseph hefyd a aeth i fynu o Galilea, o ddinas Nazareth, i Judea, i ddinas Dafydd, yr hon a elwir Bethlehem (am ei fod o dŷ a thylwyth Dafydd),

5 I'w drethu gyd â Mair, yr hon a ddyweddiad yn wraig iddo, yr hon oedd yn feichiog.

6 A bu, tra yr oeddynt hwy yno, cyflawnwyd y dyddiau i esgor o honi.

7 ^b A hi a esgorodd ar ei mab ²cyntaf-anedig, ac a'i rhwymodd ef mewn cadachau, ac a'i dododd ef yn y preseb; am nad oedd iddynt le yn y lletty.

8 ¶ Ac yr oedd yn y wlad honno fugeiliaid yn aros yn y maes, ac yn gwylied eu ³praid liw nos.

9 Ac wele, angel yr Arglwydd a safodd ger llaw iddynt, a gogoniant yr Arglwydd a ddisgleiriodd o'u hamgylch: ac ofni yn ddirfawr a wnaethant.

10 A'r angel a ddywedodd wrthynt, Nac ofnwch: canys wele, yr wyf fi yn mynegi i chwi newyddion da o lawenydd mawr, yr hwn a fydd i'r holl bobl:

11 Canys ganwyd i chwi heddyw Geidwad yn ninas Dafydd, yr hwn yw Crist yr Arglwydd.

12 A hyn fydd arwydd i chwi; Chwi a gewch y dyn bach wedi ei rwymo mewn cadachau, a'i ddodi yn y preseb.

13 Ac yn ddisymmwth yr oedd gyd â'r angel liaws o lu nefol, yn moliannu Duw, ac yn dywedyd,

14 °Gogoniant yn y goruchaf i Dduw, ac ar y ddaear ^atangnefedd, i ddynion ewyllys da.

15 A bu, pan aeth yr angelion ymaith oddi wrthynt i'r nef, ⁴y bugeiliaid hwythau a ddywedasant wrth eu gilydd, Awn hyd Bethlehem, a gwelwn y peth hwn a wnaethpwyd, yr hwn a hysbysodd yr Arglwydd i ni.

16 A hwy a ddaethant ar frys; ac a gawsant Mair a Joseph, a'r dyn bach yn gorwedd yn y preseb.

17 A phan welsant, hwy a gyhoeddasant y gair a ddywedasant wrthynt am y bachgen hwn.

18 A phawb a'r a'i clywsant, a

ryfeddasant am y pethau a ddywedasant gan y bugeiliaid wrthynt.

19 Eithr Mair a gadwodd y pethau hyn oll, gan eu hystyried yn ei chalon.

20 A'r bugeiliaid a ddychwelasant, gan ogoneddu a moliannu Duw am yr holl bethau a glywsent ac a wel-sent, fel y dywedasant wrthynt.

21 ¶ A °phan gyflawnwyd wyth niwrnod i enwaedu ar y dyn bach, galwyd ei enw ef ^fIESU, yr hwn a enwasid gan yr angel cyn ei ymddwyn ef yn y groth.

22 Ac wedi cyflawni ^gdyddiau ei phuredigaeth hi, yn ol deddf Moses, hwy a'i dygasant ef i Jerusalem, i'w ^ggyflwyno i'r Arglwydd;

23 (Fel yr ysgrifenydd yn neddf yr Arglwydd, ^hPob gwrryw ^ccyntaf-anedig a elwir yn sanctaidd i'r Arglwydd;)

24 Ac i roddi aberth, yn ol ⁱyr hyn a ddywedwyd yn neddf yr Arglwydd, Par o durturod, neu ddau gyw colommen.

25 Ac wele, yr oedd gwr yn Jerusalem, a'i enw Simeon; a'r gwr hwn oedd gyfiawn a duwiol, ^kyn disgwyl am ddiddanwch yr Israel: a'r Yspryd Glân oedd arno.

26 Ac yr oedd wedi ei hysbysu iddo gan yr Yspryd Glân, na welai efe angau, cyn iddo weled Crist yr Arglwydd.

27 Ac efe a ddaeth trwy yr yspryd i'r deml: a phan ddug ei rieni y dyn bach Iesu, i wneuthur drosto yn ol defod y gyfraith;

28 Yna efe a'i cymmerth ef yn ei freichiau, ac a fendithiodd Dduw, ac a ddywedodd,

29 ^lYr awrhon, Arglwydd, y gollyngi dy was mewn tangnefedd, yn ol dy air:

30 Canys fy llygaid ^ma welsant dy iachawdwriaeth,

31 Yr hon a barottoaist ger bron wyneb yr holl bobloedd;

32 ⁿGoleuni i oleuo y Cenhedloedd, a gogoniant dy bobl Israel.

33 Ac yr oedd Joseph a'i fam ef yn rhyfeddu am y pethau a ddywedwyd am dano ef.

34 A Simeon a'u bendithiodd hwynt, ac a ddywedodd wrth Mair ei fam ef, Wele, hwn a osodwyd °yn gwmp ac yn gyfodiad i lawer yn Israel, ac ^pyn arwydd yr hwn y dywedir yn ei erbyn;

35 (A ^qthrwy dy enaid di dy hun

Y bedwar-
cad
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

* Gen. 17. 12.
Lef. 12. 3.

* Matt. 1. 21.
pen. 1. 31.

* Lef. 12. 2,
3, 4, 6.

5 bresentio.

h Exod. 13.
2, a 22, 29.
Num. 3. 13.
a 13. 15.

6 yn agoryd
y groth.
i Lef. 12. 2,
6, 8.

k Es. 40. 1.
ad. 38.

l Gen. 46. 30.
Phil. 1. 23.

m Es. 52. 10.
pen. 3. 6.

n Es. 42. 6.
a 49. 6.
Act. 13. 47.
a 28. 28.

o Es. 8. 14.
Hos. 14. 9.
Matt. 21.
44.
Rhuf. 9.
32. 33.

1 Cor. 1. 23.
24.
2 Cor. 2. 16.
1 Petr. 2. 7.
8.

p Act. 28. 22.
q Ioan 19. 25.

Y bedwar-
edd
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.

hefyd yr â cleddyf;) fel y datguddir meddylliau llawer o galonnau.

36 Ac yr oedd Anna brophwydes, merch Phanuel, o lwyth Aser: hon oedd oedrannus iawn, ac a fuasai fyw gyd â gwr saith mlynedd o'i morwyndod;

37 Ac a fuasai yn weddw yng-hylch pedair a phedwar ugain mlynedd, yr hon nid âi allan o'r deml, ond gwasanaethu Duw mewn ym-prydau a gweddïau ddydd a nos.

38 A hon hefyd yn yr awr honno, gan sefyll ger llaw, a foliannodd yr Arglwydd, ac a lefarodd am dano ef wrth y rhai oll² oedd yn disgwyl ymwared yn⁷ Jerusalem.

39 Ac wedi iddynt orphen pob peth yn ol deddf yr Arglwydd, hwy a ddychwelasant i Galilea, i'w dinas eu hun Nazareth.

40 ^a A'r bachgen a gynnyddodd, ac a gryfhaodd yn yr yspryd, yn gyflawn o ddoethineb: a gras Duw oedd arno ef.

41 ¶ A'i rieni ef a aent i Jerusalem^t bob blwyddyn ar wyl y pasc.

42 A phan oedd efe yn ddeuddeng mlwydd oed, hwynt-hwy a aethant i fynu i Jerusalem yn ol defod yr wyl.

43 Ac wedi gorphen y dyddiau, a hwy yn dychwelyd, arhosodd y bachgen Iesu yn Jerusalem; ac ni wyddai Joseph a'i fam ef:

44 Eithr gan dybied ei fod ef yn y fintai, hwy a aethant daith diwrnod; ac a'i ceisiasant ef ym mhlith eu cenedl a'u cydnabod.

45 A phryd na chawsant ef, hwy a ddychwelasant i Jerusalem, gan ei geisio ef.

46 A bu, ar ol tridiau, gael o hon-ynt hwy ef yn y deml, yn eistedd ynghanol y doctoriaid, yn gwrandaw arnynt, ac yn eu holi hwynt.

47 ^a A synnu a wnaeth ar bawb a'r a'i clywsant ef, o herwydd ei ddeall ef a'i atebion.

48 A phan welsant ef, bu aruthr ganddynt. A'i fam a ddywedodd wrtho, Fy mab, paham y gwnaethost felly â ni? wele, dy dad a minnau yn ofidus a'th geisiasom di.

49 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y ceisiech fi? oni wyddech fod yn rhaid i mi fod^x ynghylch y pethau a berthyn i'm Tad?

50 A^y hwy ni ddeallasant y gair a ddywedasai efe wrthynt.

51 Ac efe a aeth i waered gyd â

hwynt, ac a ddaeth i Nazareth, ac a fu ostyngedig iddynt. A'i fam ef a gadwodd yr holl eiriau hyn yn ei chalon.

52 A'r Iesu^a a gynnyddodd mewn doethineb^a a chorpholaeth, a ffafr gyd â Duw a dynion.

PENNOD III.

1 *Pregeth a bedydd Ioan: 15 ei dystiolaeth ef am Grist. 20 Herod yn carcharu Ioan. 21 Crist, wedi ei fedyddio, yn derbyn tystiolaeth o'r nef. 23 Oedran ac achau Crist o Joseph i fynu.*

YN y bymthegfed flwyddyn o ymerodraeth Tiberius Cesar, a Phontius Pilat yn rhaglaw Judea, a Herod yn detrach Galilea, a'i frawd Phylip yn detrach Iturea a gwlad Trachonitis, a Lysanias yn detrach Abilene,

2 ^a Dan yr arch-offeiriaid Annas a Chaiaphas, y daeth gair Duw at Ioan, mab Zachariäs, yn y diffaethwch.

3 ^b Ac efe a ddaeth i bob goror ynghylch yr Iorddonen, gan bregethu bedydd edifeirwch er madd-euant pechodau;

4 Fel y mae yn ysgrifenedig yn llyfr ymadroddion Esaïas y prophwyd, yr hwn sydd yn dywedyd, ^c Llef un yn llefain yn y diffaethwch, Parottôwch ffordd yr Arglwydd, gwnewch ei lwybrau ef yn uniawn.

5 Pob pant a lenwir, a phob mynydd a bryn a ostyngir, a'r gŵyr-geimion a wneir yn uniawn, a'r geirwon yn ffyrdd gwastad:

6 ^d A phob cnawd a wêl iachawd-wriaeth Duw.

7 Am hynny efe a ddywedodd wrth y bobl oedd yn dyfod i'w bedyddio ganddo, ^e O genhedlaeth gwiberod, pwy a'ch rhag-rybuddiodd chwi i ffoi oddi wrth y digofaint sydd ar ddyfod?

8 Dygwech gan hynny ffrwythau² addas i edifeirwch; ac na ddechreuwch ddywedyd ynoch eich hunain, Y mae gennym ni Abraham yn dad: canys yr wyf yn dywedyd i chwi, y dichon Duw o'r cerrig hyn godi plant i Abraham.

9 Ac yr awrhon y mae y fwyell wedi ei gosod ar wreiddyn y pren-nau: ^f pob pren gan hynny a'r nid yw yn dwyn ffrwyth da, a gym-mynir i lawr, ac a fwirir yn tân.

10 A'r bobloedd a ofynasant iddo, gan ddywedyd, ^g Pa beth gan hynny a wnawn ni?

Anno
DOMINI
S.

^a 1 Sam. 2.
26.
ad. 40.
⁸ ac oedran.

A. D. 26.

^a Ioan 11.
49, 51.
a 18. 13.
Act. 4. 6.

^b Matt. 3. 1.
Marc 1. 4.

^c Es. 40. 3.
Matt. 3. 3.
Ioan 1. 23.

^d Es. 52. 10.

^e Matt. 3. 7.

² teilwng o
edifeirwch.

^f Matt. 7.
19.

^g Act. 2. 37.

^r Marc 15.
43.
ad. 25.
pen. 24. 21.
⁷ Israel.

^s ad. 52.
pen. 1. 80.

^t Deut. 16.
1. 16.
A. D. 8.

^u Matt. 7.
28.
Marc 1. 22.
pen. 4. 22.
32.
Ioan 7. 15,
46.

^x Ioan 2. 16.

^y pen. 9. 45.
a 18. 34.

Anno
DOMINI
26.a Iago 2, 15,
16.
1 Ioan 3.
17. a 4. 20.

11 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, ^hY neb sydd ganddo ddwy bais, rhoddod i'r neb sydd heb yr un; a'r neb sydd ganddo fwyd, gwnaed yr un modd.

12 A'r publicanod hefyd a ddaethant i'w bedyddio, ac a ddywedasant wrtho, Athraw, beth a wnawn ni?

13 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na cheisiwch ddim mwy nag sydd wedi ei osod i chwi.

14 A'r milwyr hefyd a ofynasant iddo, gan ddywedyd, A pha beth a wnawn ninnau? Ac efe a ddywedodd wrthynt, ³Na fyddwch draws wrth neb, ac na cham-achwynwch ar neb; a byddwch foddolawn i'ch cyflogau.

15 Ac fel yr oedd y bobl yn disgwyl, a phawb yn ⁴meddylid yn eu calonnau am Ioan, ai efe oedd y Crist;

16 Ioan a atebodd, gan ddywedyd wrthynt oll, ¹Myfi yn ddiau ydyf yn eich bedyddio chwi â dwfr: ond y mae un cryfach na myfi yn dyfod, yr hwn nid wyf fi deilwng i ddattod carrai ei esgidiau: efe a'ch bedyddia chwi â'r Yspryd Glân, ac â than.

17 Yr hwn y mae ei wyntyll yn ei law, ac efe a lwyr-lanhâ ei lawr-dyrnu, ac a gasgl y gwenith i'w ysgubor; ond yr us a lysg efe â than anniffoddadwy.

18 A llawer o bethau eraill a gynghorodd efe, ac a bregethodd i'r bobl.

19 ^kOnd Herod y tetrarch, pan geryddwyd ef ganddo am Herodias gwraig Phylip ei frawd, ac am yr holl ddrygioni a wnaethai Herod,

20 A chwanegodd hyn hefyd heb law y cwbl, ac a gauodd ar Ioan yn y carchar.

21 ¶ ¹A bu, pan oeddid yn bedyddio yr holl bobl, a'r Iesu yn ei fedyddio hefyd, ac yn gweddio, agoryd y nef,

22 A disgyn o'r Yspryd Glân mewn rhith corphorol, megis colommen, arno ef; a dyfod llef o'r nef yn dywedyd, Ti yw fy anwyl Fab; ynot ti ym boddlonwyd.

23 A'r Iesu ei hun oedd ^mynghylch dechreu ei ddengmlwydd ar hugain oed, ⁿmab (fel y tybid) i Joseph, ⁵fab Eli,

24 *Fab Matthat, fab Lefi, fab Melchi, fab Janna, fab Joseph,*

25 *Fab Mattathias, fab Amos, fab Näum, fab Esli, fab Naggai,*

26 *Fab Maath, fab Mattathias, fab Semei, fab Joseph, fab Juda,*

27 *Fab Joanna, fab Rhesa, fab Zorobabel, fab Salathiel, fab Neri,*

28 *Fab Melchi, fab Adi, fab Cosam, fab Elmodam, fab Er,*

29 *Fab Jose, fab Eliezer, fab Jorrim, fab Matthat, fab Lefi,*

30 *Fab Simeon, fab Juda, fab Joseph, fab Jonan, fab Eliacim,*

31 *Fab Melea, fab Mainan, fab Mattatha, ^ofab Nathan, ^pfab Dafydd,*

32 ^q*Fab Jesse, fab Obed, fab Booz, fab Salmon, fab Naasson,*

33 *Fab Aminadab, fab Aram, fab Esrom, fab Phares, fab Juda,*

34 *Fab Jacob, fab Isaac, fab Abraham, ^rfab Thara, fab Nachor,*

35 *Fab Saruch, fab Ragau, fab Phalec, fab Heber, fab Sala,*

36 *Fab Cainan, fab Arphaxad, ^sfab Sem, fab Nôe, fab Lamech,*

37 *Fab Mathusala, fab Enoch, fab Jared, fab Maleleel, fab Cainan,*

38 *Fab Enos, fab Seth, fab Adda, fab Duw.*

PENNOD IV.

1 Temtiad ac ympryd Crist. 13 Y mae efe yn gorchfygu y cythraul: 14 yn dechreu pregethu. 16 Pobl Nazareth yn rhyfeddu am ei eiriau grasusol ef. 33 Y mae efe yn iacháu un cythreulig, 38 a mam gwraig Petri, 40 a llawer o gleifion eraill. 41 Y cythreuliaid yn cydnabod Crist, ac yn cael cerydd am hynny. 43 Y mae efe yn pregethu trwy y dinasoedd.

A'R ^aIesu yn llawn o'r Yspryd Glân, a ddychwelodd oddi wrth yr Iorddonen, ac a arweinwyd gan yr yspryd i'r anialwch,

2 Yn cael ei demtio gan ddiafol ddeugain niwrnod. Ac ^bni fwyttodd efe ddim o fewn y dyddiau hynny: ac wedi eu diweddu hwynt, ar ol hynny y daeth arno chwant bwyd.

3 A dywedodd diafol wrtho, Os mab Duw ydyt ti, dywed wrth y garreg hon fel y gwneir hi yn fara.

4 A'r Iesu a atebodd iddo, gan ddywedyd, ^cYsgrifenedig yw, Nad ar fara yn unig y bydd dyn fyw, ond ar bob gair Duw.

5 A diafol, wedi ei gymmeryd ef i fynu i fynydd uchel, a ddangosodd iddo holl deyrnasoedd y ddaear mewn munud awr.

6 A diafol a ddywedodd wrtho, I ti y rhoddaf yr awdurdod hon oll,

Anno
DOMINI
27.o Zech. 12.
12.
p 2 Sam. 5.
14.
1 Chron.
3. 5.
q Ruth 4.
18.
1 Chron. 2.
10.r Gen. 11.
24, 26.s Gen. 5.
32, &c.
a 11. 10,
&c.A. D. 26.
a Matt. 4. 1.
Maro 1. 12.b Exod. 34.
28.
1 Bren. 19.
8.

c Deut. 8. 3.

A. D. 27.
1 Matt. 3. 13.
Ioan 1. 32.m Edrych
Num. 4. 3,
26, 39, 43,
47.n Matt. 13.
55.
Ioan 6. 42.

o Neu, Heli.

Anno
DOMINI
26.^a Dat. 13.

2, 7.

² a'm hadd-
oli i.^e Deut. 6.
13. a 10. 20.^f Matt. 4. 5.^g Ps. 91. 11.^h Deut. 6.
16.ⁱ hyd amser
cyfaddas.¹ Ioan 14. 30.

A. D. 30.

^k Act. 10.
37.

A. D. 31.

¹ Matt. 2.
23. a 13. 54.^m Es. 61. 1.⁴ o herwydd
paham
y'm hen-
neiniodd.

a'u gogoniant hwynt: canys ^ai mi y rhoddwyd; ac i bwy bynnag y mynnwyf y rhoddaf finnau hi.

7 Os tydi gan hynny ²a addoli o'm blaen, eiddot ti fyddant oll.

8 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Dos ymaith, Satan, yn fy ol i; canys ^eysgrifenedig yw, Addoli yr Arglwydd dy Dduw, ac ef yn unig a wasanaethi.

9 ^fAc efe a'i dug ef i Jerusalem, ac a'i gosododd ar binael y deml, ac a ddywedodd wrtho, Os mab Duw ydwyf, bwrw dy hun i lawr oddi yma:

10 Canys ^gysgrifenedig yw, Y gorchymyn efe i'w angelion o'th achos di, ar dy gadw di;

11 Ac y cyfodant di yn eu dwylaw, rhag i ti un amser daro dy droed wrth garreg.

12 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrtho, ^hDywedwyd, Na themtia yr Arglwydd dy Dduw.

13 Ac wedi i ddiafol orphen yr holl demtasiwn, efe a ymadawodd âg ef ³i dros amser.

14 ¶ A'r Iesu a ddychwelodd trwy nerth yr yspryd i ^kGalilea: a sôn a aeth am dano ef trwy yr holl fro oddi amgylch.

15 Ac yr oedd efe yn athrawiaethu yn eu synagogau hwynt, ac yn cael anrhydedd gan bawb.

16 ¶ Ac efe a ddaeth i ¹Nazareth, lle y magesid ef: ac yn ol ei arfer, efe a aeth i'r synagog ar y Sabbath, ac a gyfododd i fynu i ddarllen.

17 A rhoddedd atto lyfr y prophwyd Esaias. Ac wedi iddo agoryd y llyfr, efe a gafodd y lle yr oedd yn ysgrifenedig,

18 ^mYspryd yr Arglwydd sydd arnaf fi, ⁴o herwydd iddo fy eneinio i; i bregethu i'r tlodion yr anfonodd fi, i iachâu y drylliedig o galon, i bregethu gollyngdod i'r caethion, a chaffaeliad golwg i'r deillion, i ollwng y rhai ysig mewn rhydd-deb,

19 I bregethu blwyddyn gymmeradwy yr Arglwydd.

20 Ac wedi iddo gau y llyfr, a'i roddi i'r gweinidog, efe a eisteddodd. A llygaid pawb oll yn y synagog oedd yn craffu arno.

21 Ac efe a ddechreuodd ddywedyd wrthynt, Heddyw y cyflawnwyd yr ysgrhythyr hon yn eich clustiau chwi.

22 Ac yr oedd pawb yn dwyn

tystiolaeth iddo, ac yr oeddynt ⁿyn rhyfeddu am y geiriau grasusol a ddeuai allan o'i enau ef. A hwy a ddywedasant, ^oOnid hwn yw mab Joseph?

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn hollawl y dywedwch y ddiareb hon wrthyf, Y meddyg, iachâ di dy hun: y pethau a glywsom ni eu gwneuthur yn ^pCapernaum, gwna yma hefyd yn ^qdy wlad dy hun.

24 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, ^rNad yw un prophwyd yn gymmeradwy yn ei wlad ei hun.

25 Eithr mewn gwirionedd meddaf i chwi, ^sLlawer o wragedd gweddwon oedd yn Israel yn nyddiau Elias, pan gauwyd y nef dair blynedd a chwe mis, fel y bu newyn mawr trwy yr holl dir;

26 Ac nid at yr un o honynt yr anfonwyd Elias, ond i Sarepta yn Sidon, at wraig weddw.

27 A ^tllawer o wahan-gleifion oedd yn Israel yn amser Elisëus y prophwyd; ac ni lanhâwyd yr un o honynt, ond Naaman y Syriad.

28 A'r rhai oll yn y synagog, wrth glywed y pethau hyn, a lanwyd o ddigofaint;

29 Ac a godasant i fynu, ac a'i bwriasant ef allan o'r ddinas, ac a'i dygasant ef hyd ar ⁵ael y bryn yr hwn yr oedd eu dinas wedi ei hadeiladu arno, ar fedr ei fwrw ef bendramwnwgi i lawr.

30 Ond efe, ^ugan fyned trwy eu canol hwynt, a aeth ymaith;

31 Ac ^va ddaeth i waered i Capernaum, dinas yn Galilea: ac yr oedd yn eu dysgu hwynt ar y dyddiau Sabbath.

32 A bu aruthr ganddynt wrth ei athrawiaeth ef: ^wcanys ei ymadrodd ef oedd gyd âg awdurdod.

33 ¶ ^xAc yn y synagog yr oedd dyn a chanddo yspryd cythraul aflan; ac efe a waeddodd â llef uchel,

34 Gan ddywedyd, ^yOch, beth sydd i ni a wnelom â thi, Iesu o Nazareth? a ddaethost ti i'n difetha ni? Myfi a'th adwaen pwy ydwyf; Sanct Duw.

35 A'r Iesu a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Distawa, a dos allan o hono. A'r cythraul, wedi ei dafu ef i'r canol, a aeth allan o hono, heb wneuthur dim niwed iddo.

36 A daeth braw arnynt oll: a

Anno
DOMINI
31.ⁿ Matt. 13.

54.

pen. 2. 47.

^o Ioan 6. 42.^p Matt. 4.

13.

^q Matt. 13.

54.

Marc 6. 1.

^r Matt. 13.

57.

Marc 6. 4.

Ioan 4. 44.

^s 1 Bren. 17.

9.

Iago 5. 17.

^t 2 Bren. 5.

14.

⁵ fin.^u Ioan 8. 59.^v Matt. 4.

13.

Marc 1. 21.

^w Matt. 7.

29.

Tit. 2. 15.

^x Marc 1. 23.^y Paid.

Anno
DOMINI
31.

chyd-ydddiddanasant â'u gilydd, gan ddywedyd, Pa ymadrodd yw hwn! gan ei fod ef trwy awdurdod a nerth yn gorchymyn yr ysprydion aflan, a hwythau yn myned allan.

37 A sôn am dano a aeth allan i bob man o'r wlad oddi amgylch.

^a Matt. 8.
14.
Marc 1. 29.
⁷ mam ei
wraig ef.

38 ¶ ^a A phan gyfododd yr Iesu o'r synagog, efe a aeth i mewn i dŷ Simon. Ac yr oedd ⁷ chwegr Simon yn glaf o gryd blin: a hwy a attolygasant arno drosti hi.

39 Ac efe a safodd uwch ei phen hi, ac a geryddodd y cryd; a'r cryd a'i gadawodd hi: ac yn y fan hi a gyfododd, ac a wasanaethodd arnynt hwy.

^b Matt. 8.
16.
Marc 1. 32.

40 ¶ ^b A phan fachludodd yr haul, pawb a'r oedd ganddynt rai cleifion o amryw glefydau, a'u dygasant hwy atto ef; ac efe a roddes ei ddwyllaw ar bob un o honynt, ac a'u hiachaodd hwynt.

^c Marc 1. 34.
a 3. 11.

41 ^c A'r cythreuliaid hefyd a aethant allan o lawer, dan lefain a dywedyd, Ti yw Crist, Mab Duw. Ac ^d efe a'u ceryddodd hwynt, ac ni adawai iddynt ddywedyd ^e y gwyddent mai efe oedd y Crist.

^d Marc 1.
25, 34.
⁸ Neu,
canys
gwyddent.

^e Marc 1. 35.

42 ^e Ac wedi ei myned hi yn ddydd, efe a aeth allan, ac a gychwynodd i le diffaeth: a'r bobloedd a'i ceisiasant ef; a hwy a ddaethant hyd atto, ac a'i hattaliasant ef rhag myned ymaith oddi wrthynt.

43 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir y mae yn rhaid i mi bregethu teyrnas Dduw i ddinasoedd eraill hefyd: canys i hyn y'm danfonwyd.

^f Marc 1. 39.

44 ^f Ac yr oedd efe yn pregethu yn synagogau Galilea.

PENNOD V.

1 Crist yn dysgu y bobl allan o lony Petr: 4 trwy helpa ryfeddol o bysgod, yn dangos pa fodd y gwnai efe ef a'i gyfeillion yn bysgodwyr dynion: 12 yn glanhâu y gwahan-glwyfus: 16 yn gweddio yn y diffaethwch: 18 yn iachâu un claf o'r parlys: 27 yn galw Matthew y publican: 29 megis Physygyr eneidiau, yn bwyttu gyd â phechaduriaid: 34 yn rhag-fynegi ymprydiau a chystuddiau i'r apostolion ar ol ei ddyrchafiad ef: 36 ac yn cyffelybu disgybllion llwrf gweiniaid i gostrelau hen, a dillad wedi treulio.

^a Matt. 4.
18.
Marc 1. 16.

BU ^a hefyd, a'r bobl yn pwyso atto i wrandaw gair Duw, yr oedd yntau yn sefyll yn ymyl llyn Gennesaret;

2 Ac efe a welai ddwy long yn sefyll wrth y llyn: a'r pysgodwyr a aethent allan o honynt, ac oeddynt yn golchi eu rhwydau.

3 Ac efe a aeth i mewn i un o'r llongau, yr hon oedd eiddo Simon, ac a ddymunodd arno wthio ychydig oddi wrth y tir. Ac efe a eisteddodd, ac a ddysgodd y bobloedd allan o'r llong.

4 A phan beidiodd â llefaru, efe a ddywedodd wrth Simon, ^b Gwthia i'r dwfn, a bwriwch eich rhwydau am helfa.

Anno
DOMINI
31.

^b Ioan 21. 6.

5 A Simon a attebodd ac a ddywedodd wrtho, O Feistr, er i ni boeni ar hyd y nos, ni ddaliasom ni ddim: etto ar dy air di mi a fwriaf y rhwyd.

6 Ac wedi iddynt wneuthur hynny, hwy a ddaliasant liaws mawr o bysgod: a'u rhwyd hwynt a rwygodd.

7 A hwy a amneidiasant ar eu cyfeillion, oedd yn y llong arall, i ddyfod i'w cynnorthwyo hwynt. A hwy a ddaethant; a llanwasant y ddwy long, onid oeddynt hwy ar soddi.

8 A Simon Petr, pan welodd hynny, a syrthiodd wrth liniau yr Iesu, gan ddywedyd, ^c Dos ymaith oddi wrthyf; canys dyn pechadurus wyf fi, O Arglwydd.

^c Edrych
2 Sam. 6. 9.
1 Bren. 17.
18.

9 Oblegid braw a ddaethai arno ef, a'r rhai oll oedd gyd âg ef, o herwydd yr helfa bysgod a ddaliasant-hwy;

10 A'r un ffunud ar Iago ac Ioan hefyd, meibion Zebedeus, y rhai oedd gyfrannogion â Simon. A dywedodd yr Iesu wrth Simon, Nac ofna: ^d o hyn allan y deli ddynion.

^d Matt. 4.
19.

11 Ac wedi iddynt ddwyn y llongau i dir, ^e hwy a adawsant bob peth, ac a'i dilynasant ef.

^e Matt. 19.
27.
pen. 18. 28.

12 ¶ A ^f bu, fel yr oedd efe mewn rhyw ddinas, wele wr yn llawn o'r gwahan-glwyf: a phan welodd efe yr Iesu, efe a syrthiodd ar ei wynneb, ac a ymbiliodd âg ef, gan ddywedyd, O Arglwydd, os ewyllysi, ti a elli fy nglanhâu.

^f Matt. 8. 2.
Marc 1. 40.

13 Yntau a estynodd ei law, ac a gyffyrddodd âg ef, gan ddywedyd, Yr wyf yn ewyllysio; bydd lân. Ac yn ebrwydd y gwahan-glwyf a aeth ymaith oddi wrtho.

14 Ac efe a orchymynodd iddo na ddywedai i neb: eithr dos ymaith, a dangos dy hun i'r offeiriad, ac offiwm dros dy lanbâd, ^g fel y gorchymynodd Moses, er tystiolaeth iddynt.

^g Lef. 14. 4.
10, 21, 22.

15 A'r gair am dano a aeth yn fwy ar led: a llawer o bobloedd a ddaethant ynghyd i'w wrandaw

Anno
DOMINI
31.

ef, ac i'w hiachâu ganddo o'u clefydau.

16 ¶ Ac yr oedd efe yn cilio o'r neilldu yn y diffaethwch, ac yn gweddio.

17 A bu ar ryw ddiwrnod, fel yr oedd efe yn athrawiaethu, fod Phariseaid a doctoriaid y gyfraith yn eistedd yno, y rhai a ddaethent o bob pentref yn Galilea, a Judea, a Jerusalem: ac yr oedd gallu yr Arglwydd i'w hiachâu hwynt.

b Matt. 9, 2.
Marc 2, 3.

18 ¶^h Ac wele wŷr yn dwyn mewn gwely ddyn a oedd glaf o'r parlys: a hwy a geisiasant ei ddwyn ef i mewn, a'i ddodi ger ei fron ef.

19 A phan na fedrent gael pa ffordd y dygent ef i mewn, o achos y dyrfa, hwy a ddringasant ar nen y tŷ, ac a'i gollyngasant ef i waered yn y gwely trwy y pridd-lechau, yn y canol ger bron yr Iesu.

20 A phan welodd efe eu ffydd hwynt, efe a ddywedodd wrtho, Y dyn, maddeuwyd i ti dy bechodau.

1 Ps. 32, 5.
Es. 43, 25.

21 A'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid a ddechreuasant ymresymmu, gan ddywedyd, 'Pwy yw hwn sydd yn dywedyd cabled? pwy a ddichon faddeu pechodau ond Duw yn unig?

2 meddyl-
iau.

22 A'r Iesu, yn gwybod eu² hymresymmiadau hwynt, a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Pa resymmu yn eich calonau yr ydych?

23 Pa un hawsaf, ai dywedyd, Maddeuwyd i ti dy bechodau; ai dywedyd, Cyfod, a rhodia?

24 Ond fel y gwypoch fod gan Fab y dyn awdurdod ar y ddaear i faddeu pechodau, (eb efe wrth y claf o'r parlys,) Yr wyf yn dywedyd wrthynt, Cyfod, a chymmer dy wely, a dos i'th dŷ.

25 Ac yn y man y cyfododd efe i fynu yn eu gŵydd hwynt; ac efe a gymmerth yr hyn y gorweddai arno, ac a aeth ymaith i'w dŷ ei hun, gan ogoneddu Duw.

26 A syndod a ddaeth ar bawb, a hwy a ogoneddasant Dduw; a hwy a lanwyd o ofn, gan ddywedyd, Gwelsom bethau anhygoel heddyw.

k Matt. 9, 9.
Marc 2, 13,
14.

27 ¶^k Ac ar ol y pethau hyn yr aeth efe allan, ac a welodd bublican, a'i enw Lefi, yn eistedd wrth y dollfa; ac efe a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

28 Ac efe a adawodd bob peth, ac a gyfododd i fynu, ac a'i dilynodd ef.

29 A gwnaeth Lefi iddo wledd fawr yn ei dŷ: ac yr oedd tyrfa fawr o bublicanod ac eraill, yn eistedd gyd â hwynt ar y bwrdd.

30 Eithr eu hysgrifenyddion a'u Phariseaid hwynt a³ furmurasant yn erbyn ei ddisgyblion ef, gan ddywedyd, Paham yr ydych chiwi yn bwyta ac yn yfed gyd â phublicanod a pechaduriaid?

3 rwygnach-
asant.

31 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Nid rhaid i'r rhai iach wrth feddyg; ond i'r rhai cleifion.

1 Matt. 9.
13.
1 Tim. 1.
15.

32¹ Ni ddeuthum i alw rhai cyfiawn, ond pechaduriaid, i edifeirwch.

33 ¶ A hwy a ddywedasant wrtho, ^m Paham y mae disgyblion Ioan yn ymptydio yn fynych, ac yn gwneuthur gweddiau, a'r un modd yr eiddo y Phariseaid; ond yr eiddot ti yn bwyta ac yn yfed?

m Matt. 9.
14.
Marc 2, 18.

34 Yntau a ddywedodd wrthynt, A ellwch chiw beri i blant yr ystafell brïodas ymptydio, tra fyddo y priodas-fab gyd â hwynt?

35 Ond y dyddiau a ddaw, pan ddyger y priodas-fab oddi arnynt: ac yna yr ymptydiant yn y dyddiau hynny.

36 ¶ⁿ Ac efe a ddywedodd hefyd ddammeg wrthynt: Ni rydd neb lain o ddilledyn newydd mewn hen ddilledyn: os amgen, y mae y newydd yn gwneuthur rhwygiad, a'r llain o'r newydd ni chyttuna â'r hen.

n Matt. 9.
16, 17.
Marc 2, 21,
22.

37 Ac nid yw neb yn bwrw gwin newydd i hen gostrelau: os amgen, y gwin newydd a ddryllia y costrelau, ac efe a red allan, a'r costrelau a gollir.

38 Eithr gwin newydd sydd raid ei fwrw mewn costrelau newyddion; a'r ddau a gedwir.

39 Ac nid oes neb, gwedi iddo yfed gwin hen, a chwennych y newydd yn y fan: canys efe a ddywed, Gwell yw yr hen.

PENNOD VI.

1 Crist yn argyhoeddi dallineb y Phariseaid ynghylch cadw y Sabbath, trwy ysgrifysu, a rheswm, a gwyrtiau: 13 yn dewis deuddeg apostol: 17 yn iachâu y cleifion: 20 a cher bron y bobl, yn pregethu i'w ddisgyblion fendithion a meiddithion. 27 Pa fodd y mae i ni garu ein gelynion: 46 a chyssylltu ufuddod gweithredoedd da ynghyd â gurandaw y gair; rhag, yn nryg-ddydd profedigaeath, i ni syrthio fel tŷ wedi ei adeiladu ar wyneb y ddaear, heb ddim sylfaen.

Anno
DOMINI
31.a Matt. 12.
1.
Marc 2. 23.

A^aBU ar yr ail prif Sabbath, fyned o hono trwy yr *ŷd*: a'i ddisgyblion a dynnasant y tywys, ac a'u bwyttasant, gwedi eu rhwbio a'u dwylaw.

2 A rhai o'r Phariseaid a ddywedasant wrthynt, Paham yr ydych yn gwneuthur yr hyn nid yw gyfreithlawn ei wneuthur ar y Sabbathau?

3 A'r Iesu gan atteb iddynt a ddywedodd, Oni ddarllenasoeh hyn chwaith, ^byr hyn a wnaeth Dafydd, pan oedd chwant bwyd arno ef, a'r rhai oedd gyd âg ef;

4 Y modd yr aeth efe i mewn i dŷ Dduw, ac y cymmerth ac y bwyttaodd y ²bara gosod, ac a'i rhoddes hefyd i'r rhai oedd gyd âg ef; ³c yr hwn nid yw gyfreithlawn ei fwytta, ond i'r offeiriad yn unig?

5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae Mab y dyn yn Arglwydd ar y Sabbath hefyd.

6 ¶ ^aA bu hefyd ar Sabbath arall, iddo fyned i mewn i'r synagog, ac athrawiaethu: ac yr oedd yno ddyn a'i law ddehau ⁴wedi gwywo.

7 A'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid ⁵a'i gwyliasant ef, a iachâi efe ef ar y *dydd* Sabbath; fel y caffent achwyn yn ei erbyn ef.

8 Eithr efe a wybu eu meddyliau hwynt, ac a ddywedodd wrth y dyn oedd a'r llaw ⁶wedi gwywo, Cyfod i fynu, a saf yn y canol. Ac efe a gyfododd i fynu, ac a safodd.

9 Yr Iesu am hynny a ddywedodd wrthynt, Myfi a ofynaf i chwi, Beth sydd gyfreithlawn ar y Sabbathau? gwneuthur da, ynte gwneuthur drwg? cadw einioes, ai colli?

10 Ac wedi edrych arnynt oll oddi amgylch, efe a ddywedodd wrth y dyn, Estyn dy law. Ac efe a wnaeth felly: a'i law ef a wnaed yn iach fel y llall.

11 A hwy a lanwyd o ynfydrwydd, ac a ymddiddanasant y naill wrth y llall, pa beth a wnaent i'r Iesu.

12 A bu yn y dyddiau hynny, fyned o hono ef allan i'r mynydd i weddio; a pharhâu ar hyd y nos ⁷yn gweddio Duw.

13 ¶ A phan aeth hi yn ddydd, efe a alwodd atto ei ddisgyblion: ac o honynt efe a etholodd ddeuddeg, y rhai hefyd a enwodd efe yn apostolion;

14 Simon (^fyr hwn hefyd a enwodd efe Petr,) ac Andreas ei frawd;

Iago, ac Ioan; Phylip, a Bartholomæus;

15 Matthew, a Thomas; Iago *mab* Alphæus, a Simon a elwir Zelotes;

16 Judas ⁸*brawd* Iago, a Judas Iscariot, yr hwn hefyd a aeth yn fradwr.

17 ¶ Ac efe a aeth i waered gyd â hwynt, ac a safodd mewn gwas-tattir; a'r dyrfa o'i ddisgyblion, a lliaws mawr o bobl o holl Judea a Jerusalem, ac o duedd môr Ty-rus a Sidon, y rhai a ddaeth ⁸i wrandaw arno, ac i'w hiachâu o'u clefydau,

18 A'r rhai a flinid gan ysprydion aflan: a hwy a iachâwyd.

19 A'r holl dyrfa ^hoedd yn ceisio cyffwrdd âg ef; am ⁱfod nerth yn myned o hono allan, ac yn iachâu pawb.

20 ¶ Ac efe a ddyrchafodd ei ol-ygon ar ei ddisgyblion, ac a ddywedodd, ^kGwŷn eich byd y tlodion: canys eiddoch chwi yw teyrnas Dduw.

21 ^lGwŷn eich byd y rhai ydych yn dwyn newyn yr awrhon: canys chwi a ddigonir. ^mGwŷn eich byd y rhai ydych yn wlo yr awrhon: canys chwi a chwerddwch.

22 ⁿGwŷn eich byd pan y'ch casao dynion, a phan y'ch o didolant *oddi wrthynt*, ac y'ch gwaradwyddant, ac y bwriant eich enw allan megis drwg, ⁹er mwyn Mab y dyn.

23 ^pByddwch lawen y dydd hwn-nw, a llemmwech; canys wele, eich gwobr *sydd* fawr yn y nef: oblegid ^qyr un ffunud y gwnaeth eu tadau hwynt i'r prophwydi.

24 ^rEithr gwae chwi y ^scyfoethogion! canys ^tderbyniasoch eich diddanwch.

25 ^uGwae chwi y rhai llawn! canys chwi a ddygwch newyn. Gwae chwi y rhai a chwerddwch yr awrhon! canys chwi a alerwch ac a wylwch.

26 Gwae chwi pan ddywedo pob dyn yn dda am danoch! canys felly y gwnaeth eu tadau hwynt i'r gaubrophwydi.

27 ¶ ^xOnd yr wyf yn dywedyd wrthy chwi y rhai ydych yn gwrandaw, Cerwch eich gelynyon; gwnewch dda i'r rhai a'ch casânt:

28 Bendithiwch y rhai a'ch mell-dithiant, a ^ygweddiwch dros y rhai a'ch drygant.

29 ^zAc i'r hwn a'th darawo ar

Anno
DOMINI
31.

8 Judas 1.

8 ^fw glywed ef.h Matt. 14.
36.
i Marc 5. 30.
pen. 8. 46.

k Matt. 5. 3.

l Es. 55. 1.
a 65. 13.

m Es. 61. 3.

n Matt. 5.
11.
1 Petr 2. 19.
a 3. 14.
o Ioan 16. 2.9 o achos.
p Act. 5. 41.

q Act. 7. 51.

r Amos 6. 1.
Iago 5. 1.
s pen. 12. 21.
t Matt. 6. 2.
5, 16.

u Es. 65. 13.

x Matt. 5.
44.
Rhuf. 12.
20.y pen. 23. 34.
Act. 7. 60.z Matt. 5.
39.b 1 Sam. 21.
6.2 ^torthau dangos.3 y rhai.
c Lef. 24. 9.d Matt. 12.
9.
Marc 3. 1.4 yn ddi-
ffrwyth.5 a ddalias-
ant arno.6 ddi-
ffrwyth.7 Gr. mewn
gweddï ar
Dduw.8 Matt. 10.
1.

f Ioan 1. 42.

Anno
DOMINI
31.a 1 Cor. 6. 7.
b Matt. 5.
42.c Matt. 7.
12.d Matt. 5.
46.
2 ydd.e Matt. 5.
42.

f ad. 27.

g Matt. 5.
46.

h Matt. 7. 1.

i Dicar. 19.
17.

k Ps. 79. 12.

l Matt. 7. 2.
Marc 4. 24.m Matt. 15.
14.n Matt. 10.
24.o Ioan 13. 16.
a 15. 20.p Non, a
fydd
perffaith
fel, &c.

q Matt. 7. 3.

y naill gern, cynnyg y llall hefyd ;
ac i'r hwn a ddygo ymaith dy
gochl, na wahardd dy bais hefyd.

30 ^a A dyro i bob un a geisio gen-
nyt ; a chan y neb a fyddo yn dwyn
yr eiddot, na chais eilchwyl.

31 ^c Ac fel y mynnech wneuthur o
ddynion i chwi, gwnewch chwithau
iddynt yr un ffunud.

32 ^d Ac os cerwch y rhai a'ch car-
ant chwithau, pa ddiolch ² fydd i
chwi? oblegid y mae pechadur-
iaid hefyd yn caru y rhai a'u câr
hwythau.

33 Ac os gwnewch dda i'r rhai a
wnant dda i chwithau, pa ddiolch
fydd i chwi? oblegid y mae y pech-
aduriaid hefyd yn gwneuthur yr un
peth.

34 ^e Ac os rhoddwch echwyn i'r
rhai yr ydych yn gobeithio y cewch
chwithau ganddynt, pa ddiolch fydd
i chwi? oblegid y mae y pechad-
uriaid hefyd yn rhoddi echwyn i
bechaduriaid, fel y derbyniont y
cyffelyb.

35 Eithr ^f cerwch eich gelynyon, a
gwnewch dda, a rhoddwch echwyn,
heb obeithio dim drachefn ; a'ch
gwobr a fydd mawr, a ^g phlant fydd-
wch i'r Goruchaf : canys daionus yw
efe i'r rhai anniolchgar a drwg.

36 Byddwch gan hynny drugarog-
ion, megis ag y mae eich Tad yn
drugarog.

37 Ac ^h na fernwch, ac ni'ch bern-
ir : na chondemniwch, ac ni'ch con-
demnir : maddeuwch, a maddeuir i
chwithau :

38 ⁱ Rhoddwch, a rhoddir i chwi ;
mesur da, dwysedig, ac ^k wedi ei
ysgwyd, ac yn myned trosodd, a
roddant yn eich mynwes : canys
^l â'r un mesur ag y mesuroch, y
mesurir i chwi drachefn.

39 Ac efe a ddywedodd ddammeg
wrthynt : ^m A ddichon y dall dywyso
y dall? oni syrthiant ill dau yn y
clawdd?

40 ⁿ Nid yw y disgybl uwch law
ei athraw : eithr pob un ^o perffaith
a fydd fel ei athraw.

41 ^a A phaham yr wyt ti yn edrych
ar y brycheuyn sydd yn llygad dy
frawd, ac nad ydwynt yn ystyried y
trawst sydd yn dy lygad dy hun?

42 Neu pa fodd y gelli di ddywed-
yd wrth dy frawd, *Fy mrawd*, gâd i
mi dynnu allan y brycheuyn sydd
yn dy lygad, a thithau heb weled y
trawst sydd yn dy lygad dy hun?

O ragrithiwr, ^p bwrw allan y trawst
o'th lygad dy hun yn gyntaf, ac
yna y gweli yn eglur dynnu allan
y brycheuyn sydd yn llygad dy
frawd.

43 Canys ^q nid yw pren da yn
dwyn ffrwyth drwg ; na phren drwg
yn dwyn ffrwyth da.

44 Oblegid ^r pob pren a adwaenir
wrth ei ffrwyth ei hun : canys nid
oddi ar ddrain y casglant ffigys, nac
oddi ar berth yr heliant rawnwin.

45 ^s Y dyn da, o ddaionus drysor
ei galon, a ddwg allan ddaioni ; a'r
dyn drwg, o ddrygionus drysor ei
galon, a ddwg allan ddrygioni :
canys ^t o helaethrwydd y galon y
mae ei enau yn llefaru.

46 ^u Paham hefyd yr ydych yn
fy ngalw i, Arglwydd, Arglwydd,
ac nad ydych yn gwneuthur yr hyn
yr wyf yn ei ddywedyd?

47 ^x Pwy bynnag a ddêl attaf fi,
ac a wrendy fy ngeiriau, ac a'u
gwnelo hwynt, mi a ddangosaf i
chwi i bwy y mae efe yn gyffelyb :

48 Cyffelyb yw i ddyn yn adeiladu
tŷ, yr hwn a gloddiodd, ac a aeth
yn ddwfn, ac a osododd ei sail ar
y graig : a phan ddaeth llifeiriant,
y llif-ddyfroedd a gurodd ar y tŷ
hwnnw, ac ni allai ei siglo ; canys
yr oedd wedi ei seilio ar y graig.

49 Ond yr hwn a wrendy, ac ni
wna, cyffelyb yw i ddyn a adeiladai
dŷ ar y ddaear, heb sail ; ar yr hwn
y curodd y llif-ddyfroedd, ac yn y
fan y syrthiodd : a chwymp y tŷ
hwnnw oedd fawr.

PENNOD VII.

1 Crist yn caffael mwy o ffydd yn y camoriad,
un o'r Cenhedloedd, nag yn yr un o'r Iudd-
ewon : 10 yn iachâu ei was ef yn ei absen :
11 yn cyfodi o farw i fyw fab y wraig weddus
o Nain : 19 yn ateb cenhadon Ioan, trwy
ddangos ei wyrthiau : 24 yn tystiolaethu i'r
bobl ei feddwl am Ioan : 31 yn burro bai ar
yr Iuddewon, y rhai ni ellid eu hennill na
thrw ymarweddiad Ioan na'r eiddo yr Iesu :
36 ac yn dangos trwy achlysur y wraig oedd
bechadures pa fodd y mae efe yn gyfaill
i bechaduriaid, nid i'w maentumio mewn
pechodau, ond i faddeu iddynt eu pechodau,
ar eu ffydd a'u hedifeirwch.

AC wedi iddo orphen ei holl
ymadroddion lle y clywai y
bobl, ^a efe a aeth i mewn i Caper-
naum.

2 A gwas rhyw ganwriad, yr hwn
oedd anwyl ganddo, oedd yn ddrwg
ei hwyl, ym mron marw.

3 A phan glybu efe sôn am yr
Iesu, efe a ddanfonodd atto henur-

Anno
DOMINI
31.p Edrych
Dicar. 18.
17.q Matt. 7.
16, 17.r Matt. 12.
33.s Matt. 12.
35.t Matt. 12.
34.u Mal. 1. 6.
Matt. 7. 21.
pen. 13. 25.x Matt. 7.
24.

a Matt. 8. 5.

Anno
DOMINI
31.

iaid yr Iuddewon, gan attolwg iddo ddyfod a iachâu ei was ef.

4 Y rhai pan ddaethant at yr Iesu, a attolygasant arno yn daer, gan ddywedyd, Oblegid y mae efe yn haeddu cael gwneuthur o honot hyn iddo:

5 Canys y mae yn caru ein cenedl ni, ac efe a adeiladodd i ni synagog.

6 A'r Iesu a aeth gyd â hwynt. Ac efe weithian heb fod neppell oddi wrth y tŷ, y canwriad a anfonodd gyfeillion atto, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, na phoena; canys nid wyf fi deilwng i ddyfod o honot dan fy nghronglwyd:

7 O herwydd paham ni'm tybiais fy hun yn deilwng i ddyfod attat: eithr dywed y gair, a iach fydd fy ngwas.

8 Canys dyn wyf finnau wedi fy ngosod dan awdurdod, a chennyf filwyr danaf: ac meddaf wrth ²hwn, Dos, ac efe a â; ac wrth arall, Tyred, ac efe a ddaw; ac wrth fy ngwas, Gwna hyn, ac efe a'i gwna.

9 Pan glybu yr Iesu y pethau hyn, efe a ryfeddodd wrtho, ac a drodd, ac a ddywedodd wrth y bobl oedd yn ei ganlyn, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni chefais gymmaint ffydd, na ddo yn yr Israel.

10 A'r rhai a anfonasid, wedi iddynt ddychwelyd i'r tŷ, a gawsant y gwas a fuasai glaf, yn holliach.

11 ¶ A bu drannoeth, iddo ef fyned i ddinas a elwid Naïn; a chyd âg ef yr aeth ³lawer o'i ddisgyblion, a thyrfa fawr.

12 A phan ddaeth efe yn agos at borth y ddinas, wele, un marw a ddygid allan, yr hwn oedd unig fab ei fam, a honno yn weddw: a bagad o bobl y ddinas oedd gyd â hi.

13 A'r Arglwydd pan y gwelodd hi, a gymmerodd drugaredd arni, ac a ddywedodd wrthi, Nac wyla.

14 A phan ddaeth attynt, efe a gyffyrddodd â'r ⁴elor: a'r rhai oedd yn ei dwyn, a safasant. Ac efe â ddywedodd, Y mab ieuange, yr wyf yn dywedyd wrthyf, ^bCyfod.

15 A'r marw a gyfododd yn ei eistedd, ac a ddechreuodd lefaru. Ac efe a'i rhoddes i'w fam.

16 Ac ofn a ddaeth ar bawb: a hwy a ogoneddasant Dduw, gan ddywedyd, ^cProphwyd mawr a gyfododd yn ein plith; ac, ^dYmwelodd Duw â'i bobl.

17 A'r gair hwn a aeth allan am dano trwy holl Judea, a thrwy gwbl o'r wlad oddi amgylch.

18 °A'i ddisgyblion a fynegasant i Ioan hyn oll.

19 ¶ Ac Ioan, wedi galw rhyw ddau o'i ddisgyblion atto, a anfonodd at yr Iesu, gan ddywedyd, Ai ti yw yr hwn sydd yn dyfod? ai un arall yr ym yn ei ddisgwyl?

20 A'r gwŷr pan ddaethant atto, a ddywedasant, Ioan Fedyddiwr a'n danfonodd ni attat ti, gan ddywedyd, Ai ti yw yr hwn sydd yn dyfod? ai arall yr ym yn ei ddisgwyl?

21 A'r awr honno efe a iachaodd lawer oddi wrth glefydau, a phlâau, ac ysprydion drwg; ac i lawer o ddeillion y rhoddes efe eu golwg.

22 A'r Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Ewch, a mynegwch i Ioan y pethau a welsoch ac a glywsoch; ^ffod y deillion yn gweled eilwaith, y cloffion yn rhodio, y gwahan-glywfus wedi eu glanhau, y byddariaid yn clywed, y meirw yn cyfodi, y tlodion yn derbyn yr efengyl.

23 A gwyn ei fyd y neb ni rwystir ynof fi.

24 ¶ ^gAc wedi i genhadau Ioan fyned ymaith, efe a ddechreuodd ddywedyd wrth y bobloedd am Ioan, Beth yr aethoch allan i'r diffaethwch i'w weled? Ai corsen yn siglo gan wynt?

25 Ond pa beth yr aethoch allan i'w weled? Ai dyn wedi ei ddilladu â dillad esmwyth? ^hWele, y rhai sydd yn arfer dillad anrhydeddus, a moethau, mewn palasau brenhin-oedd y maent.

26 Eithr beth yr aethoch allan i'w weled? Ai prophwyd? Yn ddiau meddaf i chwi, a llawer mwy na prophwyd.

27 Hwn yw *efe* am yr un yr ysgrifenydd, Wele, yr wyf fi yn anfon fy nghennad o flaen dy wyneb, yr hwn a barottoa dy ffordd o'th flaen.

28 Canys meddaf i chwi, Ym mhlith y rhai a aned o wragedd, nid oes brophwyd mwy nag Ioan Fedyddiwr: eithr yr hwn sydd leiaf yn nheyrnas Dduw, sydd fwy nag ef.

29 A'r holl bobl a'r oedd yn gwrandaw, a'r publicanod, a gyfiawnhasant Dduw, gwedi eu bedyddio â bedydd Ioan.

Anno
DOMINI
31.

° Matt. 11.
2.

f Es. 35. 5.

g Matt. 11.
7.

h Mal. 3. 1.

2 u.

3 bagad.

4 Neu, arch.

b Act. 9. 40.

c pen. 24. 19.
Ioan 4. 19.
a 6. 14.
a 9. 17.
a pen. 1. 68.

Anno
DOMINI
31.⁶ Neu,
ynddynt
eu hunain.
⁶ fforiasant
hebio.
¹ Act. 20. 27.
¹ Matt. 11.
16.

30 Eithr y Phariseaid a'r cyfreith-
wyr ⁶ yn eu herbyn eu hunain a
⁶ ddiystyrasant ¹ gynghor Duw, heb
eu bedyddio ganddo.

31 ¶ A dywedodd yr Arglwydd,
¹ I bwy gan hynny y cyffelybaf ddyn-
ion y genhedlaeth hon? ac i ba
beth y maent yn debyg?

32 Tebyg ydynt i blant yn eistedd
yn y farchnad, ac yn llefain wrth eu
gilydd, ac yn dywedyd, Canasom
bibau i chwi, ac ni ddawnsiasoch;
cwynfanasom i chwi, ac nid wyl-
asoch.

33 Canys daeth ¹ Ioan Fedyddiwr
heb na bwytta bara, nac yfed gwin;
a chwi a ddywedwch, Y mae cy-
thraul ganddo.

34 Daeth Mab y dyn yn bwytta
ac yn yfed; ac yr ydych yn dy-
wedyd, Wele ddyn glwth, ac yfwr
gwin, cyfaill publicanod a phech-
aduriaid.

35 A doethineb a gyfiawnhâwyd
gan bawb o'i phlant.

36 ¶ ^m Ac un o'r Phariseaid a
ddymunodd arno fwytta gyd âg ef:
ac yntau a aeth i dŷ y Pharisead,
ac a eisteddodd i fwytta.

37 Ac wele, gwraig yn y ddinas, yr
hon oedd bechadures, pan wybu hi
fod yr Iesu yn eistedd ar y bwrdd
yn nhŷ y Pharisead, a ddug ffwch
o ennaint:

38 A chan sefyll wrth ei draed ef
o'r tu ol, ac wylo, *hi* a ddechreuodd
olchi ei draed ef â dagrau, ac a'u
sychodd â gwallt ei phen: a hi a
gusanodd ei draed ef, ac a'u hirodd
â'r ennaint.

39 A phan welodd y Pharisead,
yr hwn a'i gwahoddasai, efe a ddy-
wedodd ynddo ei hun, gan ddywed-
yd, Pe bai ^a hwn brophwyd, efe a
wybuasai pwy, a pha fath wraig *yu*
yr hon sydd yn cyffwrdd âg ef:
canys pechadures yw hi.

40 A'r Iesu gan ateb a ddywed-
odd wrtho, Simon, y mae gennyf
beth i'w ddywedyd wrthyf. Yntau
a ddywedodd, Athraw, dywed.

41 Dau ddyledwr oedd i'r un
echwynwr: y naill oedd arno ^o bùm
cân ceiniog o ddyled, a'r llall ddeg
a deugain.

42 A phryd nad oedd ganddynt
ddim i dalu, efe a faddeuodd iddynt
ill dau. Dywed gan hynny, pwy o'r
rhai hyn a'i câr ef yn fwyaf?

43 A Simon a atebodd ac a ddy-
wedodd, Yr wyf i yn tybied mai yr

hwn y maddeuodd efe iddo fwyaf.
Yntau a ddywedodd wrtho, Uniawn
y bernaist.

44 Ac efe a drodd at y wraig, ac
a ddywedodd wrth Simon, A wel-
di y wraig hon? mi a ddeuthum
i'th dŷ di, *ac* ni roddaist i mi ddwfr
i'm traed: ond hon a olchodd fy
nhraed â dagrau, ac a'u sychodd
â gwallt ei phen.

45 Ni roddaist i mi gusan: ond
hon, er pan ddeuthum i mewn, ni
pheidiodd â chusanu fy nhraed.

46 ^p Fy mhen âg olew nid irast:
ond hon a irodd fy nhraed âg en-
naint.

47 ^o O herwydd pahan y dywedaf
wrthyf, Maddeuwyd ei haml bech-
odau hi; oblegid hi a garodd yn
fawr: ond y neb y maddeuer ych-
ydig iddo, a gâr ychydig.

48 Ac efe a ddywedodd wrthi,
Maddeuwyd i ti dy bechodau.

49 A'r rhai oedd yn cyd-eistedd i
fwytta a ddechreuasant ddywedyd
ynddynt eu hunain, ^p Pwy yw hwn
sydd yn maddeu pechodau hefyd?

50 Ac efe a ddywedodd wrth y
wraig, ^d Dy ffydd a'th gadwodd; dos
mewn tangnefedd.

PENNOD VIII.

¹ Y gwagedd yn gweini i Grist o'u golud. 4
Crist, wedi iddo bregethu o fan i fan, a'i
apostolion yn ei ganlyn, yn gosod allan ddam-
meg yr hauwr; 16 a'r ganeyll: 21 yn dangos
pwy ydyw ei fam a'i frodyr: 22 yn ceryddu
y gwyntoedd: 26 yn bwro y lleng gythreul-
iaid allan o'r dyn i'r genfaint foch. 37 Y
Gadareniaid yn ei wrthod ef: 43 yntau yn
iacháu y wraig o'i dferlif gwaed, 49 ac yn
byrháu merch Jairus.

ABU wedi hynny, iddo fyned trwy
bob dinas a thref, gan breg-
ethu, ac efengylu teyrnas Dduw:
a'r deuddeg oedd gyd âg ef;

2 A ^a gwagedd rai, a'r a iachesid
oddi wrth ysprydion drwg a gwen-
did; Mair yr hon a elwid Magda-
len, ^b o'r hon yr aethai saith gy-
thraul allan;

3 Joanna, gwraig Chusa goruch-
wyliwr Herod, a Susanna, a llawer
eraill, y rhai oedd yn gweini iddo
o'r pethau oedd ganddynt.

4 ¶ ^c Ac wedi i lawer o bobl ym-
gynnwll ynghyd, a chyrchu atto o
bob dinas, efe a ddywedodd ar
ddammeg:

5 Yr hauwr a aeth allan i hau ei
had: ac wrth hau, peth a syrthiodd
ar ymyl y ffordd, ac a fathrwyd; ac
ehediaid y nef a'i bwytaodd.

Anno
DOMINI
31.^p Ps. 23. 5.^q 1 Tim. 1.
14.^r Matt. 9. 3.
Marc 2. 7.^s Matt. 9.
22.
Marc 5. 34.
a 10. 52.
pen. 8. 48.
a 18. 42.^a Matt. 27.
55, 56.^b Marc 16.
9.^c Matt. 13.
2.
Marc 4. 1.¹ Matt. 3. 4.
Marc 1. 6.^m Matt. 26.
6.
Marc 14. 3.
Ioan 11. 2.^a pen. 15. 2.º Gwel
Matt. 18.
28.

Anno
DOMINI
31.

6 A pheth arall a syrthiodd ar y graig; a phan eginodd, y gwywodd, am nad oedd iddo wlybwr.

7 A pheth arall a syrthiodd ym mysg drain; a'r drain a gyd-dyfasant, ac a'i tagasant ef.

8 A pheth arall a syrthiodd ar dir da; ac a eginodd, ac a ddug ffrwyth ar ei ganfed. Wrth ddywedyd y pethau hyn, efe a lefodd, Y neb sydd a chlustiau ganddo i wrandaw, gwrandawed.

9 ^dA'i ddisgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Pa ddammeg oedd hon?

10 Yntau a ddywedodd, I chwi y rhoddwyd gwybod dirgeloedd teyrnas Dduw; eithr i eraill ar ddamhegion; ^efel yn gweled na welant, ac yn clywed na ddeallant.

11 A ^fdyma y ddammeg: Yr had yw gair Duw.

12 A'r rhai ar ymyl y ffordd, ydyw y rhai sydd yn gwrandaw; wedi hynny y mae y diafol yn dyfod, ac yn dwyn ymaith y gair o'u calon hwynt, rhag iddynt gredu, a bod yn gadwedig.

13 A'r rhai ar y graig, *yw y rhai* pan glywant, a dderbyniant y gair yn llawen; a'r rhai hyn nid oes ganddynt wreiddyn, y rhai sydd yn credu dros amser, ac yn amser profedigaeth yn cilio.

14 A'r hwn a syrthiodd ym mysg drain, yw y rhai a wrandawsant; ac wedi iddynt fyned ymaith, hwy a dagwyd gan ofalon, a golud, a melyswedd buchedig, ac nid ydynt yn dwyn ffrwyth i berffeithrwydd.

15 A'r hwn ar y tir da, yw y rhai hyn, y rhai â chalon ²hawddgar a da, ydynt yn gwrandaw y gair, ac yn ei gadw, ac yn dwyn ffrwyth trwy amynedd.

16 ¶ ^gNid yw neb wedi goleu canwyll, yn ei chuddio hi â llestr, neu yn ei dodi dan wely; eithr yn ei gosod ar ganhwylbren, fel y caffo y rhai a ddêl i mewn weled y goleuni.

17 ^hCanys nid oes dim dirgel, a'r ni bydd amlwg; na dim cuddiedig, a'r nis gwybyddir, ac na ddaw i'r goleu.

18 Edrychwch am hynny pa fodd y clywoch: ⁱcanys pwy bynnag y mae ganddo, y rhoddir iddo; a'r neb nid oes ganddo, i.e., yr hyn y ³mae yn tybied ei fod ganddo, a ddygir oddi arno.

19 ¶ ^kDaeth atto hefyd ei fam a'i frodyr; ac ni allent ⁴ddyfod hyd atto gan y dorf.

20 A mynegwyd iddo *gan rai*, yn dywedyd, Y mae dy fam a'th frodyr yn sefyll allan, yn ewyllysio dy weled.

21 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Fy mam i a'm brodyr i yw y rhai hyn sydd yn gwrandaw gair Duw, ac yn ei wneuthur.

22 ¶ A ¹bu ar ryw ddiwrnod, ac efe a aeth i long, efe a'i ddisgyblion: a dywedodd wrthynt, Awn trosodd i'r tu hwnt i'r llyn. A hwy a gychwynasant.

23 Ac fel yr oeddynt yn hwylio, efe a hunodd: a chawod o wynt a ddisgynodd ar y llyn; ac yr oeddynt yn llawn o *ddwfr*, ac mewn enbydrwydd.

24 A hwy a aethant atto, ac a'i deffroisant ef, gan ddywedyd, O Feistr, Feistr, darfu am danom. Ac efe a gyfododd, ac a geryddodd y gwynt a'r tonnau dwfr: a hwy a beidiasant, a hi a aeth yn dawel.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le y mae eich ffydd chwi? A hwy wedi ofni, a ryfeddasant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Pwy yw hwn, gan ei fod yn gorchymyn i'r gwyntoedd ac i'r dwfr hefyd, a hwythau yn ufuddhâu iddo?

26 ¶ A ^mhwy a hwyliasant i wlad y Gadareniaid, yr hon sydd o'r tu arall, ar gyfer Galilea.

27 Ac wedi iddo fyned allan i dir, cyfarfu âg ef ryw wr o'r ddinas, yr hwn oedd ganddo gythreuliaid er ys talm o amser; ac ni wisgai ddillad, ac nid arhosai mewn tŷ, ond yn y beddau.

28 *Hwn*, wedi gweled yr Iesu, a dolefain, a syrthiodd i lawr ger ei fron ef, ac a ddywedodd â llef uchel, Beth sydd i mi â thi, O Iesu, Fab Duw goruchaf? yr wyf yn attolwg i ti na'm poenech.

29 (Canys efe a orchymynasai i'r yspryd aflan ddyfod allan o'r dyn. Canys llawer o amserau y cipiasai ef: ac efe a gedwid yn rhwym â chadwynau, ac â llyffetheiriaid; ac wedi dryllio y rhwymau, efe a yrrwyd gan y cythraul i'r diffaethwch.)

30 A'r Iesu a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Beth yw dy enw di? Yntau a ddywedodd, Lleng: canys llawer o gythreuliaid a aethent iddo ef.

Anno
DOMINI
31.

^k Matt. 12.
46.
Marc 3. 31.
⁴ ymddi-
ddan âg ef.

¹ Matt. 8. 23.
Marc 4. 35.

^m Matt. 8.
28.
Marc 5. 1.

Anno
DOMINI
31.

31 A hwy a ddeisyfasant arno, na orchymynai iddynt fyned i'r dyfnder.

32 Ac yr oedd yno genfaint o foch lawer yn pori ar y mynydd: a hwynt-hwy a attolygasant iddo adael iddynt fyned i mewn i'r rhai hynny. Ac efe a adawodd iddynt.

33 A'r cythreuliaid a aethant allan o'r dyn, ac a aethant i mewn i'r moch: a'r genfaint a ruthrodd oddi ar y dibyn i'r llyn, ac a foddwyd.

34 A phan welodd ⁵y meichiaid yr hyn a ddarfuasai, hwy a ffoisant, ac a aethant, ac a fynegasant yn y ddinas, ac yn y wlad.

35 A hwy a aethant allan i weled y peth a wnellsid; ac a ddaethant at yr Iesu, ac a gawsant y dyn, o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, yn ei ddillad, a'i iawn bwyll, yn eistedd wrth draed yr Iesu: a hwy a ofnasant.

36 A'r rhai a welsent, a fynegasant hefyd iddynt pa fodd yr iachasad y cythreulig.

37 ¶ A'r holl liaws o gylch gwlad y Gadareniaid ^aa ddymunasant arno fyned ymaith oddi wrthynt; am eu bod mewn ofn mawr. Ac efe wedi myned i'r llong, a ddychwelodd.

38 °A'r gwr o'r hwn yr aethai y cythreuliaid allan, a ddeisyfodd arno gael bod gyd âg ef: eithr yr Iesu a'i danfonodd ef ymaith, gan ddywedyd,

39 Dychwel i'th dŷ, a dangos faint o bethau a wnaeth Duw i ti. Ac efe a aeth, dan bregethu trwy gwbl o'r ddinas, faint a wnaethai yr Iesu iddo.

40 A bu, pan ddychwelodd yr Iesu, dderbyn o'r bobl ef: canys yr oedd-ynt oll yn disgwyl am dano ef.

41 ¶ ^pAc wele, daeth gwr a'i enw Jairus; ac efe oedd lywodraethwr y synagog: ac efe a syrthiodd wrth draed yr Iesu, ac a attolygodd iddo ddyfod i'w dŷ ef:

42 O herwydd yr oedd iddo ferch unig-anedig, ynghylch deuddeng mlwydd oed, a hon oedd yn marw. Ond fel yr oedd efe yn myned, y bobloedd a'i gwasgent ef.

43 ¶ ^aA gwraig, yr hon oedd mewn diferlif gwaed er ys deuddeng mlynedd, yr hon a dreuliasai ar physgywyr ei holl ⁶fywyd, ac nis gallai gael gan neb ei hiachâu,

44 A ddaeth o'r tu cefn, ac a gyffyrddodd âg ymyl ei wisg ef: ac

yn y fan y safodd diferlif ei gwaed hi.

45 A dywedodd yr Iesu, Pwy *yw* a gyffyrddodd â mi? Ac a phawb yn gwadu, y dywedodd Petr, a'r rhai oedd gyd âg ef, O Feistr, y mae y bobloedd yn dy wasgu, ac yn *dy* flino; ac a ddywedi di, Pwy *yw* a gyffyrddodd â mi?

46 A'r Iesu a ddywedodd, Rhyw un a gyffyrddodd â mi: canys mi a wn fyned ⁷r rhinwedd allan o honof.

47 A phan welodd y wraig nad oedd hi guddiedig, hi a ddaeth dan grynau, ac a syrthiodd ger ei fron ef, ac a fynegodd iddo, y'ngŵydd yr holl bobl, am ba achos y cyffyrddasai hi âg ef, ac fel yr iachasad hi yn ebrwydd.

48 Yntau a ddywedodd wrthi, Cymmer gysur, ferch; dy ffydd a'th iachaoedd: dos mewn tangnefedd.

49 ¶ ^aAc efe etto yn llefaru, daeth un o *dŷ* llywodraethwr y synagog, gan ddywedyd wrtho, Bu farw dy ferch: na phoena mo'r Athraw.

50 A'r Iesu pan glybu *hyn*, a'i hattebodd ef, gan ddywedyd, Nac ofna: cred yn unig, a hi a iachêir.

51 Ac wedi ei fyned ef i'r tŷ, ni adawodd i neb ddyfod i mewn, ond Petr, ac Iago, ac Ioan, a thad yr eneth a'i mam.

52 Ac wylo a wnaethant oll, a ⁸chwynfan am dani. Eithr efe a ddywedodd, Nac wylwch: nid marw hi, ⁹eithr cysgu y mae.

53 A hwy a'i gwatwarasant ef, am iddynt wybod ei marw hi.

54 Ac efe a'u bwriodd hwynt oll allan, ac a'i cymmerth hi erbyn ei llaw, ac a lefodd, gan ddywedyd, Herlodes, cyfod.

55 A'i hyspryd hi a ddaeth drachefn, a hi a gyfododd yn ebrwydd: ac efe a orchymynodd roi bwyd iddi.

56 A synnu a wnaeth ar ei rhieni hi: ac ¹⁰efe a orchymynodd iddynt, na ddywedent i neb y peth a wnaethid.

PENNOD IX.

1 Crist yn anfon ei apostolion i wneuthur rhyfeddodau, ac i bregethu. 7 Herod yn chwarynch gweled Crist. 10 Crist yn porthi pum mil: 18 yn ymofyn beth yr oedd y byd yn ei dybied am dano: 22 yn rhag-fynegi ei ddioddefaint: 28 yn gosod allan i bawb siampl o'i ddioddefgarwch. 28 Ei weddnewidiaid ef. 37 Mae efe yn iachâu y lloerig: 43 a thrachefn yn rhag-rybuddio ei ddisgyblion am ei ddioddefaint: 46 yn

⁵ Sef
porthlwybr
y moch.^a Act. 16.
39.⁶ Marc 5.
13.^p Matt. 9.
18.
Marc 5. 22.⁹ Matt. 9.
20.⁶ eiddo.Anno
DOMINI
31.⁷ nerth.
^r Marc 5.
30.
pen. 6. 19.⁸ Marc 5.
35.⁸ galarnu.^t Ioan 11.
11, 13.^u Matt. 8. 4.
a 9. 30.
Marc 5. 43.

Anno
DOMINI
31.

canmol gostyngyddrwydd; 51 yn gorchymyn iddynt ddangos llarieidd-dra tu ag at bawb, heb chwynych dial. 57 Rhai yn chwennych ei ganlyn ef, ond dan ammod.

^a Matt. 10.
1.
Marc 3. 13.
a 6. 7.

AC ^aefe a alwodd ynghyd ei ddeuddeg disgybl, ac a roddes iddynt feddiant ac awdurdod ar yr holl gythreuliaid, ac i iachâu clefydau.

^b Matt. 10.
7.
Marc 6. 12.
pen. 10. 1.

2 Ac ^befe a'u hanfonodd hwynt i bregethu teyrnas Dduw, ac i iachâu y rhai cleifion.

3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Na chymmerwch ddim i'r daith, na ffyn, nac ysgrepan, na bara, nac arian; ac na fydded gennych ddwy bais bob un.

^c Matt. 10.
14.

4 Ac i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, arhoswch yno, ac oddi yno ymadêwch.

^d Act. 13.
61.

5 ^cA pha rai bynnag ni'ch derbyniant, pan eloch allan o'r ddinas honno, ^dysgydwch hyd yn nod y llwch oddi wrth eich traed, yn dystiolaeth yn eu herbryn hwynt.

6 Ac wedi iddynt fyned allan, hwy a aethant trwy y trefi, gan bregethu yr efengyl, a iachâu ym mhob lle.

A.D. 32.
^e Matt. 14.
1.
Marc 6. 14.

7 ¶ ^eA Herod y tetrarch a glybu y cwbl oll a wnaethid ganddo; ac efe a betrusodd, am fod rhai yn dywedyd gyfodi Ioan o feirw;

8 A rhai eraill, ymddangos o Eli-as; a rhai eraill, mai prophwyd, un o'r rhai gynt, a adgyfodasai.

9 A Herod a ddywedodd, Ioan a dorrais i ei ben: ond pwy ydyw hwn yr wyf yn clywed y cyfryw bethau am dano? Ac yr oedd efe yn ceisio ei weled ef.

^f Marc 6.
30.

10 ¶ ^fA'r apostolion, wedi dychwelyd, a fynegasant iddo y cwbl a wnaethent. ^gAc efe a'u cymmerth hwynt, ac a aeth o'r neilldu, i le anghyfannedd yn perthynu i'r ddinas a elwir Bethsaida.

^g Matt. 14.
13.

11 A'r bobloedd pan wybuant, a'i dilynasant ef: ac efe a'u derbyniodd hwynt, ac a lefarodd wrthynt am deyrnas Dduw, ac a iachodd y rhai oedd arnynt eisieu eu hiachâu.

^h Matt. 14.
15.
Marc 6. 35.
Ioan 6. 1,
5.

12 ^hA'r dydd a ddechreuodd hwyrhâu; a'r deuddeg a ddaethant, ac a ddywedasant wrtho, Gollwng y dyrfa ymaith, fel y gallont fyned i'r trefi, ac i'r wlad oddi amgylch, i lettŷa, ac i gael bwyd: canys yr ydym ni yma mewn lle anghyfannedd.

13 Eithr efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chiw iddynt beth i'w

fwyta. A hwythau a ddywedasant, Nid oes gennym ni ond pŵm torth, a dau bysgodyn, oni bydd i ni fyned a phrynu bwyd i'r bobl hyn oll.

14 Canys yr oeddynt ynghylch pŵm mil o wŷr. Ac efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion, Gwnewch iddynt eistedd yn fyrddeidiau, bob yn ddeg a deugain.

15 Ac felly y gwnaethant; a hwy a wnaethant iddynt oll eistedd.

16 Ac efe a gymmerodd y pŵm torth, a'r ddau bysgodyn, ac a edrychodd i fynd i'r nef, ac a'u bendithiodd hwynt, ac a'u torrodd, ac a'u rhoddodd i'r disgyblion i'w gosod ger bron y bobl.

17 A hwynt-hwy oll a fwyttasant, ac a gawsant ddigon: a chyfodwyd a weddillasai iddynt o friw-fwyd, ddeuddeg basgedaid.

18 ¶ ⁱBu hefyd, fel yr oedd efe yn gweddio ei hunan, fod ei ddisgyblion gyd âg ef: ac efe a ofynodd iddynt, gan ddywedyd, Pwy y mae y bobl yn dywedyd fy mod i?

ⁱ Matt. 16.
13.
Marc 8. 27.

19 Hwythau gan ateb a ddywedasant, ^kIoan Fedyddiwr; ond eraill, mai Elias; ac eraill, mai rhyw brophwyd o'r rhai gynt a adgyfododd.

^k Matt. 14.
2.

20 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ond pwy yr ydych chiw yn dywedyd fy mod i? ^lA Phetr gan ateb a ddywedodd, Crist Duw.

^l Ioan 6.
69.

21 Ac efe a roes orchymyn arnynt, ac a archodd iddynt na ddywedent hynny i neb;

22 Gan ddywedyd, ^mMae yn rhaid i Fab y dyn oddef llawer, a'i wrthod gan yr henuriaid, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'i ladd, a'r trydydd dydd adgyfodi.

^m Matt. 17.
22.

23 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth bawb, ⁿOs ewyllysia neb ddyfod ar fy ol i, ymwaded âg ef ei hun, a choded ei groes beunydd, a dilynied fi.

ⁿ Matt. 10.
38. a 16. 24.
Marc 8. 34.
pen. 14. 27.

24 Canys pwy bynnag a ewyllysio gadw ei einioes, a'i cyll; ond pwy bynnag a gollo ei einioes o'm hachos i, hwnnw a'i ceidw hi.

25 ^oCanys pa lesâd i ddyn, er ennill yr holl fyd, a'i ddifetha ei hun, neu fod wedi ei golli?

^o Matt. 16.
26.
Marc 8. 36.

26 ^pCanys pwy bynnag fyddo cywilydd ganddo fi a'm geiriau, hwnnw fydd gywilydd gan Fab y dyn, pan ddelo yn ei ogoniant ei hun, a'r Tad, a'r angelion sanctaidd.

^p Matt. 10.
33.
Marc 8. 38.
2 Tim. 2.
12.

27 ^qEithr dywedaf i chiw yn wir,

^q Matt. 16.
28.
Marc 9. 1.

Anno
DOMINI
32.r Matt. 17.
1.
Marc 9, 2.
2 pethau.s Dan. 8. 18.
a 10. 9.

t Matt. 3. 17.

u Act. 3. 22.
3 A chyd â
bod, &c.x Matt. 17.
14.
Marc 9.
17.

Y mae rhai o'r sawl sydd yn sefyll yma a'r ni archwaethant angau, hyd oni welont deyrnas Dduw.

28 ¶^r A bu, ynghylch wyth niwr-nod wedi y²geiriau hyn, gymmeryd o hono ef Petr, ac Ioan, ac Iago, a myned i fynu i'r mynydd i weddio.

29 Ac fel yr oedd efe yn gweddio, gwedd ei wynebpryd ef a newid-iwyd, a'i wisg oedd yn wên ddis-glaer.

30 Ac wele, dau wr a gyd-ymddi-ddanodd âg ef, y rhai oedd Moses ac Elias:

31 Y rhai a ymddangosasant mewn gogoniant, ac a ddywedasant am ei ymadawiad ef, yr hwn a gyflawnai efe yn Jerusalem.

32 A Phetr, a'r rhai oedd gyd âg ef, oeddynt^a wedi trymhâu gan gysgu: a phan ddihunasant, hwy a welsant ei ogoniant ef, a'r ddau wr y rhai oedd yn sefyll gyd âg ef.

33 A bu, a hwy yn ymadaw oddi wrtho ef, ddywedyd o Petr wrth yr Iesu, O Feistr, da yw i ni fod yma: a gwnawn dair pabell; un i ti, ac un i Moses, ac un i Elias: heb wybod beth yr oedd yn ei ddywedyd.

34 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, daeth cwmwl, ac a'u cysgododd hwynt: a hwynt-hwy a ofnasant wrth fyned o honynt i'r cwmwl.

35 A daeth llef allan o'r cwmwl, gan ddywedyd, ^tHwn yw fy Mab anwyl; ^ugwrandêwch ef.

36 ³Ac wedi bod y llef, cafwyd yr Iesu yn unig. A hwy a gelasant, ac ni fynegasant i neb y dyddiau hynny ddim o'r pethau a welsent.

37 ¶^r A^x darfu drannoeth, pan ddaethant i waered o'r mynydd, i dyrfa fawr gyfarfod âg ef.

38 Ac wele, gwr o'r dyrfa a ddo-lefodd, gan ddywedyd, O Athraw, yr wyf yn attolwg i ti, edrych ar fy mab; canys fy unig-anedig yw.

39 Ac wele, y mae yspryd yn ei gymmeryd ef, ac yntau yn ddisym-mwth yn gwaeddi; ac y mae yn ei ddryllio ef, hyd oni falo ewyn; a braidd yr ymedy oddi wrtho, wedi iddo ei ysigo ef.

40 Ac mi a ddeisyfais ar dy ddis-gybllion di ei fwrw ef allan; ac nis gallasant.

41 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, O genhedlaeth anffyddlaw a throfaus, pa hyd y byddaf gyd â chwi, ac y'ch goddefaf? dwg dy fab yma.

42 Ac fel yr oedd efe etto yn dy-fod, y cythraul a'i rhwygodd ef, ac a'i drylliodd: a'r Iesu a geryddodd yr yspryd aflan, ac a iachaodd y bachgen, ac a'i rhoddes ef i'w dad.

43 ¶^r A brawychu a wnaethant oll gan fawredd Duw. Ac a phawb yn rhyfeddu am yr holl bethau a wnaethai yr Iesu, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

44 ^rGosodwch chwi yn eich clustiau yr ymadroddion hyn: canys Mab y dyn a draddodir i ddwyllaw dynion.

45 ^sEithr hwy ni wybuant y gair hwn, ac yr oedd yn guddiedig oddi wrthynt, fel nas deallent ef: ac yr oedd arnynt arswyd ymofyn âg ef am y gair hwn.

46 ¶^r A dadl a gyfododd yn eu plith, pwy a fyddai fwyaf o honynt.

47 A'r Iesu, wrth weled meddwl eu calon hwynt, a gymmerth fachgen-nyn, ac a'i gosododd yn ei ymyl,

48 Ac a ddywedodd wrthynt, Pwy bynnag a dderbynio y bachgennyn hwn yn fy enw i, sydd yn fy nerbyn i; a phwy bynnag a'm derbynio i, sydd yn derbyn yr hwn a'm han-fonodd i: canys yr hwn sydd leiaf yn eich plith chwi oll, hwnnw a fydd mawr.

49 ¶^b Ac Ioan a atebodd ac a ddywedodd, O Feistr, ni a welsom ryw un yn dy enw di yn bwrw allan gythreuliaid; ac a waharddasom iddo, am nad oedd yn canlyn gyd â ni.

50 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Na waherdwch iddo: canys^c y neb nid yw i'n herbyn, trosom ni y mae.

51 ¶^r A bu, pan gyflawnwyd^d y dyddiau y cymmerid ef i fynu, yntau a⁴ rodde ei fryd ar fyned i Jerusalem.

52 Ac efe a ddanfonodd genhadau o flaen ei wyneb: a hwy wedi myned, a aethant i mewn i dref y Samariaid, i barottôi iddo ef.

53 Ac^e nis derbyniasant hwy ef, oblegid fod ei wyneb ef yn⁵ tueddu tu a Jerusalem.

54 A'i ddisgyblion ef, Iago ac Ioan, pan welsant, a ddywedasant, Arglwydd, a fynni di ddywedyd o honom am ddyfod tân i lawr o'r nef, a'u difa hwynt, ^fmegis y gwnaeth Elias?

55 Ac efe a drodd, ac a'u ceryddodd hwynt; ac a ddywedodd, Ni wyddoch o ba yspryd yr ydych chwi.

Anno
DOMINI
32.r Matt. 17.
22.s Marc 9.
32.
pen. 2. 50.
a 18. 34.a Matt. 18.
1.
Marc 9.
34.b Marc 9.
38.
Edrych
Num. 11.
28.c Matt. 12.
30.
pen. 11. 23.d Marc 16.
19.
Act. 1. 2.e osododd ei
wyneb i
fyned.f Ioan 4. 4.
9.
5 Gr.
myned.g 2 Bren.
1. 10, 12.

Anno
DOMINI
32.^a Ioan 3. 17.
a 12. 47.
^b Matt. 8.
19.ⁱ Matt. 8.
21.^k 1 Bren. 19.
20.^a Matt. 9.
37.
Ioan 4. 35.
^b 2 Thess.
3. 1.^c Matt. 10.
16.^d Matt. 10.
9, 10.
Marc 6. 8.
^e 2 Bren. 4.
20.^f Matt. 10.
12.

56 Canys ^eni ddaeth Mab y dyn i ddistrywio eneidiau dynion, ond i'w cadw. A hwy a aethant i dref arall.

57 ¶ ^hA bu, a hwy yn myned, ddywedyd o ryw un ar y ffordd wrtho ef, Arglwydd, mi a'th ganlynaf i ba le bynnag yr elych.

58 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Y mae gan y llwynogod ffauau, a chan adar yr awyr nythod; ond gan Fab y dyn nid oes lle y rhoddo ei ben i lawr.

59 Ac ⁱefe a ddywedodd wrth un arall, Dilyn fi. Ac yntau a ddywedodd, Arglwydd, gâd i mi yn gyntaf fyned a chladdu fy nhad.

60 Eithr yr Iesu a ddywedodd wrtho, Gâd i'r meirw gladdu eu meirw: ond dos di, a phregetha deyrnas Dduw.

61 Ac un arall hefyd a ddywedodd, ^kMi a'th ddilynaf di, O Arglwydd; ond gâd i mi yn gyntaf ganu yn iach i'r rhai sydd yn fy nhŷ.

62 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Nid oes neb a'r sydd yn rhoi ei law ar yr aradr, ac yn edrych ar y pethau sydd o'i ol, yn gymmwys i deyrnas Dduw.

PENNOD X.

1 Crist yn anfon allan ar unwaith ddeg disgybl a thri ugain i wneuthur gwyrthiau, ac i bregethu; 17 yn eu rhybuddio hwy i fod yn ostyngedig, ac ym mha beth y gorfododdent: 21 yn diolch i'w Dad am ei ras: 23 yn mawrygu dedwydd gyflwr ei eglwys: 25 yn dysgu y cyfreithiwr y modd i gael bywyd tragwyddol, ac i gymmeryd pawb yn gymmyddog iddo, a'r a fo ag eisieu ei drugaredd ef arno: 41 yn argyhoeddi Martha, ac yn canmol Mair ei chwaer hi.

WEDI y pethau hyn yr ordeiniodd yr Arglwydd ddeg a thri ugain eraill hefyd, ac a'u danfonodd hwynt bob yn ddau o flaen ei wyneb i bob dinas a man lle yr oedd efe ar fedr dyfod.

2 Am hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y ^acynhauaf yn wir sydd fawr, ond y gweithwyr yn anaml: ^bgweddiwch gan hynny ar Arglwydd y cynhauaf, am ddanfon allan weithwyr i'w gynhauaf.

3 Ewch: ^cwele, yr wyf fi yn eich danfon chwi fel ŵyn ym mysg bleiddiaid.

4 ^dNa ddygwch gôd, nac ysgrepan, nac esgidiau; ac ^ena chyferchweh well i neb ar y ffordd.

5 ^fAc i ba dŷ bynnag yr eloch i mewn, yn gyntaf dywedwch, Tangnefedd i'r tŷ hwn.

6 Ac o bydd yno fab tangnefedd, eich tangnefedd a orphwys arno: os amgen, hi a ddychwel attoch chwi.

7 ^gAc yn y tŷ hwnnw arhoswch, gan fwytta ac yfed y cyfryw bethau ag a gaffoch ganddynt: canys ^hteilwng yw i'r gweithiwr ei gyflog. Na threiglweh o dŷ i dŷ.

8 A pha ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy yn eich derbyn, bwytêwch y cyfryw bethau ag a rodder ger eich bronnau:

9 Ac iachêwch y cleifion a fyddo ynnddi, a dywedwch wrthynt, ⁱDaeth teyrnas Dduw yn agos attoch.

10 Eithr pa ddinas bynnag yr eloch iddi, a hwy heb eich derbyn, ewch allan i'w heolydd, a dywedwch,

11 ^kHyd yn nod y llwch, yr hwn a lynodd wrthym o'ch dinas, yr ydym yn ei sychu ymaith ^li chwi: er hynny gwybyddwch hyn, fod teyrnas Dduw wedi nesâu attoch.

12 Eithr dywedaf wrthyhych, mai esmwythach fydd i Sodom yn y dydd hwnnw, nag i'r ddinas honno.

13 ^mGwae di, Chorazin! gwae di, Bethsaida! canys pe gwnaethid yn Tyrus a Sidon ⁿy gweithredoedd nerthol a wnaethpwyd yn eich plith chwi, hwy a edifarhasent er ys talm, gan eistedd mewn sachlian a lludw.

14 Eithr esmwythach fydd i Tyrus a Sidon yn y farn, nag i chwi.

15 A thithau, Capernaum, yr hon a ddyrchafwyd hyd y nef, a dynnir i lawr hyd yn uffern.

16 ^oY neb sydd yn eich gwrandaw chwi, sydd yn fy ngwrandaw i; ^pa'r neb sydd yn eich dirmygu chwi, sydd yn fy nirmygu i; a'r neb sydd yn fy nirmygu i, sydd yn dirmygu yr hwn a'm hanfonodd i.

17 ¶ A'r deg a thri ugain a ddychwelasant gyd â llawenydd, gan ddywedyd, Arglwydd, hyd yn nod y cythreuliaid a ddarostyngir i ni, yn dy enw di.

18 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi a welais Satan megis mellten, yn syrthio o'r nef.

19 Wele, ^qyr ydwyf fi yn rhoddi i chwi awdurdod i sathru ar seirph ac ysgorpionau, ac ar holl gryfder y gelyn: ac nid oes dim a wna ddim niwed i chwi.

20 Eithr yn hyn na lawenhêwch, fod yr ysprydion wedi eu darostwng

Anno
DOMINI
32.^g 1 Cor. 10.
27.^h 1 Cor. 9.
4, &c.
ⁱ 1 Tim. 5.
18.ⁱ Matt. 3. 2.
a 4. 17.^k Matt. 10.
14.
pen. 9. 5.
Act. 13. 51.
a 13. 6.
^l yn eich
erbynchwi;
fel pen. 9. 5.^m Matt. 11.
21.ⁿ y nerth-
oedd.^o Matt. 10.
40.
Ioan 13. 20.
^p 1 Thess.
4. 8.^q Marc 16.
18.
Act. 28. 5.

Anno
DOMINI
32.

P Exod. 32.
32.
P's. 69. 28.
Jes. 4. 3.
Pann. 12. 1.
Phil. 4. 3.
Heb. 12. 23.
Dat. 13. 8.
a 20. 12.
a 21. 27.
q Matt. 11.
25.

4 Gr. yr
oe. d' bodd-
lonwydd.

r Matt. 28.
18.
Ioan 3. 35.
a 17. 2.

5 Amryw
hen gopïau
a ang-
whanegant
y geiriau
hyn.
A chan
droi at ei
ddisgybly-
ion, fe a
ddywed-
odd.

Ioan 1. 18.
a 6. 44, 46.
t Matt. 13.
16.

u 1 Petr 1.
10.

x Matt. 19.
16. a 22. 35.

y Deut. 6. 5.

z Lef. 19.
18.

a Lef. 18. 5.
Ezec. 20.
11, 13, 21.

b Ps. 38. 11.

i chwi; ond llawenhêwch yn hytrach, am fod ^p eich enwau yn ysgrifenedig yn y nefoedd.

21 ¶ ^q Yr awr honno yr Iesu a lawenychodd yn yr yspryd, ac a ddywedodd, Yr wyf yn diolch i ti, O Dad, Arglwydd nef a daear, am guddio o honot y pethau hyn oddi wrth y doethion a'r deallus, a'u datguddio o honot i rai bychain: yn wir, O Dad; oblegid felly ⁴ y gwelid yn dda yn dy olwg di.

22 ^r Pob peth a roddwyd i mi gan fy Nhaf: ac ^s ni wyl neb pwy yw y Mab, ond y Tad; na phwy yw y Tad, ond y Mab, a'r neb y mynno y Mab ei ddatguddio iddo.

23 ¶ Ac efe a drodd at ei ddisgyblion, ac a ddywedodd o'r neilldu, ^t Gwyn fyd y llygaid sydd yn gweled y pethau yr ydych chi yn eu gweled:

24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, ^u ewyllysio o lawer o brophwydi a brenhinoedd weled y pethau yr ydych chi yn eu gweled, ac nis gwelsant; a chlywed y pethau yr ydych chi yn eu clywed, ac nis clywsant.

25 ¶ Ac wele, rhyw gyfreithiwr a gododd, gan ei demtio ef, a dywedyd, ^x Athraw, pa beth a wnaif i gael etifeddu bywyd tragywyddol?

26 Yntau a ddywedodd wrtho, Pa beth sydd ysgrifenedig yn y gyfraith? pa fodd y darlleni?

27 Ac efe gan ateb a ddywedodd, ^y Ti a geri yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon, ac â'th holl enaid, ac â'th holl nerth, ac â'th holl feddwl; ^z a'th gymmyddog fel ti dy hun.

28 Yntau a ddywedodd wrtho, Ti a attebaist yn uniawn: gwna hyn, a ^a byw fyddi.

29 Eithr efe, yn ewyllysio ei gyfiawnhau ei hun, a ddywedodd wrth yr Iesu, A phwy yw fy nghymmyddog?

30 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Rhyw ddyn oedd yn myned i waered o Jerusalem i Jericho, ac a syrthiodd ym mysgh lladron; y rhai wedi ei ddiosg ef, a'i archolli, a aethant ymaith, gan ei adael yn hanner marw.

31 Ac ar ddamwain, rhyw offeiriad a ddaeth i waered y ffordd honno: a phan ei gwelodd, ^b efe a aeth o'r tu arall heibio.

32 A'r un ffunud Lefiad hefyd,

wedi dyfod i'r fan, a'i weled ef, a aeth o'r tu arall heibio.

33 Eithr rhyw Samariad, wrth ymdaith, a ddaeth atto ef: a phan ei gwelodd, a dosturiodd,

34 Ac a aeth atto, ac a rwymodd ei archollion ef, gan dywallt ynddynt olew a gwin; ac a'i gosododd ef ar ei anifail ei hun, ac a'i dug ef i'r lletty, ac a'i hamgeleddodd.

35 A thrannoeth wrth fyned ymaith, efe a dynmodd allan ddwy geiniog, ac a'u rhoddes i'r llettywr, ac a ddywedodd wrtho, Cymmer ofal drosto: a pha beth bynnag a dreuliech yn ychwaneg, pan ddelwyf drachefn, mi a'i talaf i ti.

36 Pwy gan hynny o'r tri hyn, yr ydwyt ti yn tybied ei fod yn gymmyddog i'r hwn a syrthiasai ym mhlith y lladron?

37 Ac efe a ddywedodd, Yr hwn a wnaeth drugaredd âg ef. A'r Iesu am hynny a ddywedodd wrtho, Dos, a gwna dithau yr un modd.

38 ¶ A bu, a hwy yn ymdeithio, ddyfod o hono i ryw dref: a rhyw wraig, a'i henw ^c Martha, a'i derbyniodd ef i'w thŷ.

39 Ac i hon yr oedd chwaer a elwid Mair, ^d yr hon hefyd ^e a eisteddodd wrth draed yr Iesu, ac a wrandawodd ar ei ymadrodd ef.

40 Ond Martha oedd drafferthus ynghylch llawer o wasanaeth: a chan sefyll ger llaw, hi a ddywedodd, Arglwydd, onid oes ofal genyt am i'm chwaer fy ngadael i fy hun i wasanaethu? dywed wrthi gan hynny am fy helpio.

41 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthi, Martha, Martha, gofalus a thrafferthus wyt ynghylch llawer o bethau:

42 Eithr ^f un peth sydd angenrheidiol: a Mair a ddewisodd y rhan dda, yr hon ni ddygir oddi arni.

PENNOD XI.

1 Crist yn dysgu gweddïo: a hynny heb ddi-fygio: 11 gan sicrhau y rhydd Duw felly i ni bethau da. 14 Wrth fwrw allan gythraul mud, y mae efe yn ceryddu y Pharisaid cablaidd: 28 ac yn dangos pwy sydd fendigedig: 29 ac yn pregethu i'r bobl; 37 ac yn argyhoeddi ffug sancteiddrwydd y Pharisaid, a'r ysgrifenyddion, a'r cyfreithwyr.

A BU, ac efe mewn rhyw fan yn gweddïo, pan beidiodd, ddywedyd o un o'i ddisgyblion wrtho, Arglwydd, dysg i ni weddïo, megis ag y dysgodd Ioan i'w ddisgyblion.

Anno
DOMINI
32.

o Ioan 11. L
a 12. 2, 3.

d 1 Cor. 7.
32, &c.
e Act. 22. 3.

f Ps. 27. 4.

A. D. 33.

Anno DOMINI 33.			Anno DOMINI 33.
^a Matt. 6, 9.	2 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^a Pan weddioch, dywedwch, Ein Tad yr hwn wyt yn y nefoedd, Sanct-iiddier ddyn dy enw. Deued dy deyrnas. Gwneler dy ewyllys, megis yn y nef, felly ar y ddaear hefyd.	cythreuliaid, y mae efe yn bwrw allan gythreuliaid.	^e Matt. 12, 33. a 16. 1.
² Neu, tros y diwrnod.	3 Dyro i ni ² o ddydd i ddydd ein bara beunyddiol.	16 Ac eraill, gan <i>ei</i> demtio, ^g a geisiasant ganddo arwydd o'r nef.	^h Matt. 12, 25. Marc 3, 24. 1 Ioan 2, 25.
	4 A maddeu i ni ein pechodau: canys yr ydym ninnau yn maddeu i bawb sydd yn ein dyled. Ac nac arwain ni i brofedigaeth; eithr gwared ni rhag drwg.	17 ^h Yntau, ⁱ yn gwybod eu meddyliau hwynt, a ddywedodd wrthynt. Pob teyrnas wedi ymrannu yn ei herbyn ei hun, a anghyfanneddir; a thŷ yn erbyn tŷ, a syrth.	
	5 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pwy o honoch fydd iddo gyfaill, ac a â atto hanner nos, ac a ddywed wrtho, <i>O</i> gyfaill, moes i mi dair torth yn echwyn;	18 Ac os Satan hefyd sydd wedi ymrannu yn ei erbyn ei hun, pa fodd y saif ei deyrnas ef? gan eich bod yn dywedyd, mai trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid.	
^g allan o'r ffordd.	6 Canys cyfaill i mi a ddaeth attaf ³ wrth ymdaith, ac nid oes gennyf ddim i'w ddodi ger ei fron ef:	19 Ac os trwy Beelzebub yr wyf fi yn bwrw allan gythreuliaid, trwy bwy y mae eich plant chwi yn eu bwrw hwynt allan? am hynny y byddant hwy yn farnwyr arnoch chwi.	
	7 Ac yntau oddi mewn a ettyb ac a ddywed, Na flina fi: yn awr y mae y drws yn gauad, a'm plant gyd â mi yn y gwely; ni allaf godi a'u rhoddi i ti.	20 Eithr os myfi ^k trwy fys Duw ydwyf yn bwrw allan gythreuliaid, diammeu dydfod teyrnas Dduw at-toch chwi.	^k Exod. 8, 19.
^b pen. 18. 1, &c.	8 Yr wyf yn dywedyd i chwi, ^b Er na chyfyd efe a rhoddi iddo, am ei fod yn gyfaill iddo; etto o herwydd ei daerni, efe a gyfyd, ac a rydd iddo gynnifer ag y sydd arno eu heisieu.	21 ^l Pan fyddo un cryf arfog yn cadw ei neuadd, y mae yr hyn sydd ganddo mewn heddwch:	^l Matt. 12, 23.
	9 ^c Ac yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Gofynwch, a rhoddir i chwi; ceisiwch, a chwi a gewch; curwch, ac fe a agorir i chwi.	22 Ond ^m pan ddêl un cryfach nag ef arno, a'i orchfygu, efe a ddwg ymaith ei holl arfogaeth ef yn yr hon yr oedd yn ymddiried, ac a ran ei anrhaith ef.	^m Es. 53, 12. Col. 2, 15.
^c Matt. 7, 7. a 21. 22. Marc 11, 24. Ioan 15, 7. Iago 1, 5. 1 Ioan 3, 22.	10 Canys pob un sydd yn gofyn, sydd yn derbyn; a'r neb sydd yn ceisio, sydd yn cael; ac i'r hwn sydd yn curo, yr agorir.	23 ⁿ Y neb nid yw gyd â mi, sydd yn fy erbyn: a'r neb nid yw yn casglu gyd â mi, sydd yn gwasgaru.	ⁿ Matt. 12, 30.
^d Matt. 7, 9.	11 ^d Os bara a ofyn mab i un o honoch chwi sydd dad, a ddyry efe garreg iddo? ac os pysgodyn, a ddyry efe iddo sarph yn lle pysgodyn?	24 ^o Pan êl yr yspryd aflan allan o ddyn, efe a rodia mewn lleoedd sychion, gan geisio gorphwysdra: a phryd na chaffo, efe a ddywed, Mi a ddychwelaf i'm tŷ o'r lle y deuthum allan.	^o Matt. 12, 43.
⁴ gynygg.	12 Neu os gofyn ere wŷ, a ⁴ ddyry efe ysgorpion iddo?	25 A phan ddêl, y mae yn <i>ei</i> gael wedi ei ysgubo a'i drefnu.	
	13 Os chwydychwi gan hynny, y rhai ydych ddrwg, a fedrwech roi rhoddion da i'ch plant chwi; pa faint mwy y rhydd <i>eich</i> Tad o'r nef yr Ysryd Glân i'r rhai a ofyno ganddo?	26 Yna yr â efe, ac y cymmer atto saith yspryd eraill gwaeth nag ef ei hun; a hwy a ânt i mewn, ac a arhosant yno: a ^p diwedd y dyn hwnnw fydd gwaeth na'i ddechreuad.	^p Ioan 5, 14. Heb. 6, 4. a 10, 26. 2 Petr 2, 20.
^e Matt. 9, 32. a 12, 22.	14 ^f Ac yr oedd efe yn bwrw allan gythraul, a hwnnw oedd fud. A bu, wedi i'r cythraul fyned allan, i'r mudan lefaru; a'r bobloedd a ryfeddasant.	27 ^q A bu, fel yr oedd efe yn dywedyd hyn, rhyw wraig o'r dyrfa a gododd ei llef, ac a ddywedodd wrtho, Gwŷn fyd y groth a'th ddug di, a'r bronau a sugnaist.	^q Matt. 7, 21.
^f Matt. 9, 34. a 12, 24.	15 Eithr rhai o honynt a ddywedasant, ^r Trwy ⁵ Beelzebub, pennaeth y	28 Ond efe a ddywedodd, ^r Yn hytrach gwŷn fyd y rhai sydd yn gwrandaw gair Duw, ac yn ei gadw.	^r Matt. 12, 38.
^g Gr. Beelzebub, ac felly ad. 18, 19.		29 ^s Au wedi i'r bobloedd ymdyrru ynghyd, efe a ddechreuodd ddywedyd, Y genhedlaeth hon sydd	

Anno
DOMINI
33.*Jonah 1.
17. a 2. 10.*1 Bren. 10.
1.

*Jonah 3. 5.

*Matt. 5.
15.
Marc 4. 21.
pen. 8. 10.*Matt. 6.
22.

*Marc 7. 3.

*Matt. 23.
25.*Titus 1.
15.*Es. 58. 7.
Dan. 4. 27.
pen. 12. 33.
*yn ol eich
gallu.*Matt. 23.
23.

ddrwg : y mae hi yn ceisio arwydd ; ac arwydd ni roddir iddi, ond arwydd Jonas y prophwyd :

30 Canys fel y bu *Jonas yn arwydd i'r Ninifeaid, felly y bydd Mab y dyn hefyd i'r genhedlaeth hon.

31 *Brenhines y dehau a gyfyd yn y farn gyd â gwŷr y genhedlaeth hon, ac a'u condemnïa hwynt ; am iddi hi ddyfod o eithafodd y ddaear i wrandaw doethineb Solomon : ac wele un mwy na Solomon yma.

32 Gwŷr Ninife a godant i fynu yn y farn gyd â'r genhedlaeth hon, ac a'i condemniant hi ; am *iddynt edifarhau wrth bregeth Jonas : ac wele un mwy na Jonas yma.

33 *Ac nid yw neb wedi goleu canwyll, yn ei gosod mewn lle dirgel, na than lestr ; eithr ar ganhwylbren, fel y gallo y rhai a ddelo i mewn weled y goleuni.

34 *Canwyll y corph yw y llygad : am hynny pan fyddo dy lygad yn syml, dy holl gorph hefyd fydd oleu ; ond pan fyddo dy lygad yn ddrwg, dy gorph hefyd fydd tywyll.

35 Edrych am hynny rhag i'r goleuni sydd ynot fod yn dywyllwch.

36 Os dy holl gorph gan hynny sydd oleu, heb un rhan dywyll ynddo, bydd y cwbl yn oleu, megis pan fo canwyll â'i llewyrch yn dy oleuo di.

37 ¶ Ac fel yr oedd efe yn llefaru, rhyw Pharisead a ddymunodd arno giniawa gyd âg ef. Ac wedi iddo ddyfod i mewn, efe a eisteddodd i fwytta.

38 *A'r Pharisead pan welodd, a ryfeddodd nad ymolchasaï efe yn gyntaf o flaen ciniaw.

39 *A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Yn awr chwydychwi y Phariseaid ydych yn glanhau y tu allan i'r cwppan a'r ddysgl ; ond *beich tu mewn sydd yn llawn o drais a drygioni.

40 O ynfydion, onid yr hwn a wnaeth yr hyn sydd oddi allan, a wnaeth yr hyn sydd o fewn hefyd ?

41 *Yn hytrach rhoddwch elusen o'r pethau sydd gennyh : ac wele, pob peth sydd lân i chwi.

42 *Eithr gwae chwi y Phariseaid ! canys yr ydych chwi yn degymmu y mintys, a'r ryw, a phob llysieuyn, ac yn myned heibio i farn a chariad Duw. Y pethau hyn oedd raid eu gwneuthur, ac na adewid y lleill heb wneuthur.

43 *Gwae chwi y Phariseaid ! canys yr ydych yn caru y prif-gadeiriau yn y synagogau, a chyfarch yn y marchnadoedd.

44 *Gwae chwi, ysgrifenyddion a Phariseaid, ragrithwyr ! am eich bod fel beddau anamlwg, a'r dynion a rodiant arnynt heb wybod oddi wrthynt.

45 ¶ Ac un o'r cyfreithwyr a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Athraw, wrth ddywedyd hyn, yr wyt ti yn ein gwaradwyddo ninnau hefyd.

46 *Yntau a ddywedodd, Gwae chwithau hefyd, y cyfreithwyr ! canys yr ydych yn llwytho dynion â beichiau anhawdd eu dwyn, a chwi nid ydych yn cyffwrdd â'r beichiau âg un o'ch bysedd.

47 *Gwae chwydychwi ! canys yr ydych yn adeiladu beddau y prophwydi, a'ch tadau chwi a'u lladdodd hwynt.

48 Yn wir yr ydych yn tystiol-aethu, ac yn gyd-foddlawn i weithredoedd eich tadau : canys hwynt-hwy yn wir a'u lladdasant hwy, a chwithau ydych yn adeiladu eu beddau hwynt.

49 Am hynny hefyd y dywedodd doethineb Duw, *Anfonaf attynt brophwydi ac apostolion, a rhai o honynt a laddant ac a erlidiant :

50 Fel y gofyrer i'r genhedlaeth hon waed yr holl brophwydi, yr hwn a dywalltwyd o ddechreuad y byd ;

51 *O waed Abel hyd *waed Zacharias, yr hwn a laddwyd rhwng yr allor a'r deml : diau meddaf i chwi, Gofynir ef i'r genhedlaeth hon.

52 *Gwae chwydychwi, y cyfreithwyr ! canys chwi a ddygasoch ymaith agoriad y gwybodaeth : nid aethoch i mewn eich hunain, a'r rhai oedd yn myned a *waharddasoch chwi.

53 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn wrthynt, y dechreuodd yr ysgrifenyddion a'r Phariseaid fod yn daer iawn arno, a'i annog i ymadrodd am lawer o bethau ;

54 Gan ei gynllwyn ef, a cheisio hela rhyw beth o'i ben ef, i gael achwyn arno.

PENNOD XII.

1 Crist yn pregethu i'w ddisgyblion am ochel rhagrith, ac ofn wrth ddatgan ei athrawiaeth ef : 13 yn rhybuddio y bobl i ochelyd cybydd-dra, trwy ddammeg y gwr goludog a adeiladodd ysguboriau mwy. 22 Ni wasan-

Anno
DOMINI
33.*Matt. 23.
6.
Marc 12.
33, 39.
*Matt. 23.
27.*Matt. 23.
4.*Matt. 23.
29.*Matt. 23.
34.*Gen. 4. 8.
12 Chron.
24. 20, 21.*Matt. 23.
13.*Nen,
rwystr-
asoch.

Anno
DOMINI
33.

aetha i ni fod yn rhy ofalus am bethau byd-
ol; 31 ond ceisio teyrnas Dduw, 33 a rhoddi
ehusen, 36 a bod yn barod i agoryd i'n Har-
glwydd pan guro, pa bryd bynnag y delo.
41 Y dylai gweinidogion Crist edrych ar eu
siars, 49 a disgwyl am erlid. 54 Rhaid i'r
bobl dderbyn yr amser hwn o ras, 58 oblegid
peth ofnadwy yw marw heb gymmodi.

YN ^ay cyfamser, wedi i ²fyrdd-
iwn o bobl ymgasglu ynghyd,
hyd oni ymsathrai y naill y llall,
efe a ddechreuodd ddywedyd wrth
ei ddisgyblion, Yn gyntaf, gwyliwch
arnoch rhag surdoses y Phariseaid,
yr hwn yw rhagrith.

² ^bCanys nid oes dim cuddiedig,
a'r nas datguddir; na dirgel, a'r
nis gwybyddir.

³ Am hynny pa bethau bynnag
a ddywedasoch yn y tywyllwch, a
glywir yn y goleu; a'r peth a ddy-
wedasoch yn y glust mewn ystafell-
oedd, a bregethir ar bennau tai.

⁴ ^cAc yr wyf yn dywedyd wrth-
ych, ^dfy nghyfeillion, Nac ofnwch
y rhai sydd yn lladd y corph, ac
wedi hynny heb ganddynt ddim
mwy i'w wneuthur.

⁵ Ond rhag-ddangosaf i chwi pwy
a ofnwch: Ofnwch yr hwn, wedi y
darffo iddo ladd, sydd ag awdurdod
ganddo i fwrw i uffern; ie, meddaf
i chwi, Hwnnw a ofnwch.

⁶ Oni werthir pump o adar y
tô er dwy ffyrlling? ac nid oes un
o honynt mewn anghof ger bron
Duw:

⁷ Ond y mae hyd yn nod blew
eich pennau chwi yn gyfrifedig oll.
Am hynny nac ofnwch: yr ydych
chwi yn well na llawer o adar y
tô.

⁸ ^eAc meddaf i chwi, Pwy byn-
nag a'm haddefo i ger bron dynion,
Mab y dyn hefyd a'i haddef yntau
ger bron angelion Duw.

⁹ A'r hwn a'm gwado i ger bron
dynion, a wedir ger bron angelion
Duw.

¹⁰ ^fA phwy bynnag a ddywedo air
yn erbyn Mab y dyn, fe a faddeuir
iddo: eithr i'r neb a gablo yn er-
byn yr Yspryd Glân, ni faddeuir.

¹¹ ^gA phan y'ch dygant i'r syna-
gogau, ac *at* y llywiawdwyr, a'r
awdurdodau, na ofelwch pa fodd,
neu pa beth a atteboch, neu beth
a ddywedoch:

¹² Canys yr Yspryd Glân a ddysg
i chwi yn yr awr honno beth sydd
raid ei ddywedyd.

¹³ ¶ A rhyw un o'r dyrfa a ddy-

wedodd wrtho, Athraw, dywed wrth
fy mrawd am rannu â myfi yr eti-
feddiaeth.

¹⁴ Yntau a ddywedodd wrtho, Y
dyn, pwy a'm gosododd i yn farnwr
neu yn rhannwr arnoch chwi?

¹⁵ Ac efe a ddywedodd wrthynt,
^hEdrychwch, ac ymogelwch rhag
cybydd-dod: canys nid yw bywyd
neb yn sefyll ar amllder y pethau
sydd ganddo.

¹⁶ ¶ Ac efe a draethodd wrth-
ynt ddammeg, gan ddywedyd, Tir
rhyw wr goludog a gnyddiodd yn
dda.

¹⁷ Ac efe a ymresymmodd ynddo
ei hun, gan ddywedyd, Beth a wnaf,
am nad oes gennyf le i gasglu fy
ffrwythau iddo?

¹⁸ Ac efe a ddywedodd, Hyn a
wnaf: Mi a dynnaf i lawr fy ysgub-
oriau, ac a adeiladaf rai mwy; ac
yno y casglaf fy holl ffrwythau,
a'm dâ.

¹⁹ A dywedaf wrth fy enaid, ⁱFy
enaid, y mae gennyf ddâ lawer
wedi eu rhoi i gadw dros lawer o
flynyddoedd: gorphwys, bwytta, yf,
bydd lawen.

²⁰ Eithr Duw a ddywedodd wrtho,
O ynfyd, y nos hon ^ky ³gofynant
dy enaid oddi wrthy; ¹ac eiddo
pwy fydd y pethau a barottoaist?

²¹ Felly y mae yr hwn sydd yn
trysori iddo ei hun, ac nid yw ^mgyf-
oethog tu ag at Dduw.

²² ¶ Ac efe a ddywedodd wrth ei
ddisgyblion, Am hyn yr wyf yn dy-
wedyd wrthy, ⁿNa chymmerwch
ofal am eich bywyd, beth a fwy-
taoch; nac am eich corph, beth a
wisgoch.

²³ Y mae y bywyd yn fwy na'r
ymborth, a'r corph *yn fwy* na'r
dillad.

²⁴ Ystyriwch y brain: canys nid
ydynt yn hau nac yn medi; i'r rhai
nid oes gell nac ysgubor; ac y mae
^oDuw yn eu porthi hwynt: ^oba
faint mwy yr ydych chi yn well
na'r adar?

²⁵ A phwy o honoch, gan gym-
meryd gofal, a ddichon chwanegu
un cufydd at ei faintioli?

²⁶ Am hynny, oni ellwch wneuth-
ur y peth lleiaf, paham yr ydych
yn cymmeryd gofal am y lleill?

²⁷ Ystyriwch y lili, pa fodd y
maent yn tyfu; nid ydynt yn llaf-
urio, nac yn nyddu: ac yr wyf yn
dywedyd i chwi, na wisgwyd Solo-

Anno
DOMINI
33.^h 1 Tim. 6.
7, &c.ⁱ Preg. 11. 9.
1 Cor. 15.
32.
Iago 5. 5.^k Job 20. 22.
a 27. 8.
Ps. 52. 7.
³ gofynir.
¹ Ps. 39. 6.
Jer. 17. 11.^m Matt. 6.
20.
ad. 33.
1 Tim. 6.
18, 19.
Iago 2. 5.ⁿ Matt. 6.
25.º Job 38. 41.
Ps. 147. 9.

Anno
DOMINI
33.

mon yn ei holl ogoniant fel un o'r rhai hyn.

28 Ac os yw Duw felly yn dilladu y llysieuyn, yr hwn sydd heddyw yn y maes, ac y fory a defir i'r ffwrn: pa faint mwy y dillada efe chwy-chwi, O rai o ychydig ffydd?

29 Chwithau na cheisiwch beth a fwyttaoch, neu pa beth a yfoch; ac na fyddwch amheüus.

30 Canys y pethau hyn oll y mae cenhedloedd y byd yn eu hargeisio: ac y mae eich Tad chwi yn gwybod fod arnoch chwi eisieu y pethau hyn.

31 ¶ Yn hytrach ceisiwch deyrnas Dduw; a'r pethau hyn oll a roddir i chwi yn chwaneg.

32 Nac ofna, braidd bychan: canys rhyngodd bodd i'ch Tad roddi i chwi y deyrnas.

33 ¶ Gwerthwch yr hyn sydd genych, a rhoddwch elusen: gwnewch i chwi byrsau y rhai ni heneiddiant; trysor yn y nefoedd, yr hwn ni dderfydd, lle ni ddaw lleidr yn agos, ac ni lygra pryf.

34 Canys lle y mae eich trysor chwi, yno y bydd eich calon hefyd.

35 ¶ Bydded eich lwynau wedi eu hymwregysu, a'ch canhwyllau wedi eu goleu:

36 A chwithau yn debyg i ddynion yn disgwyl eu harglwydd, pa bryd y dychwel o'r neithior; fel pan ddelo a churo, yr agoront iddo yn ebrwydd.

37 Gwyn eu byd y gweision hynny, y rhai a gaiff eu harglwydd, pan ddêl, yn nefiro: yn wir, meddaf i chwi, efe a ymwregysa, ac a wna iddynt eistedd i lawr i fwytta, ac a ddaw, ac a wasanaetha arnynt hwy.

38 Ac os daw efe ar yr ail wyliadwriaeth, ac os ar y drydedd wyliadwriaeth y daw, a'u cael hwynt felly, gwyn eu byd y gweision hynny.

39 ¶ A hyn gwybyddwch, pe gwybuasai gwr y tŷ pa awr y deuai y lleidr, efe a wylasai, ac ni adawsai gloddio ei dŷ trwodd.

40 ¶ A chwithau gan hynny, byddwch barod: canys yr awr ni thybioch, y daw Mab y dyn.

41 ¶ A Phetr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ai wrthym ni yr wyt ti yn dywedyd y ddammeg hon, ai wrth bawb hefyd?

42 A'r Arglwydd a ddywedodd, ¶ Pwy yw y goruchwyliwr ffyddlawn a phwylllog, yr hwn a esyd ei ar-

glwydd ar ei deulu, i roddi cyflun-iaeth iddynt mewn pryd?

43 Gwyn ei fyd y gwas hwnnw, yr hwn y caiff ei arglwydd ef, pan ddêl, yn gwneuthur felly.

44 Yn wir meddaf i chwi, Efe a'i gesyd ef yn llywodraethur ar gwbl a'r y sydd eiddo.

45 Eithr os dywed y gwas hwnnw yn ei galon, Y mae fy arglwydd yn oedi dyfod; a dechreu curo y gweision a'r morwynion, a bwytta ac yfed, a meddwi:

46 Daw arglwydd y gwas hwnnw mewn dydd nad yw efe yn disgwyl, ac ar awr nad yw efe yn gwybod, ac a'i gwahana ef, ac a esyd ei ran ef gyd â'r anffyddloniaid.

47 ¶ A'r gwas hwnnw, yr hwn a wybu ewyllys ei arglwydd, ac nid ymbarottôdd, ac ni wnaeth yn ol ei ewyllys ef, a gurir â llawer ffonnod.

48 Eithr yr hwn ni wybu, ac a wnaeth bethau yn haeddu ffonnodiau, a gurir âg ychydig ffonnodiau. Ac i bwy bynnag y rhoddwyd llawer, llawer a ofynir ganddo; a chyd â'r neb y gadawsant lawer, ychwaneg a ofynant ganddo.

49 ¶ Mi a ddeuthum i fwrw tân ar y ddaear: a pheth a fynnaf os cynneuwyd ef eisoes?

50 Eithr y mae gennyf fedydd i'm bedyddio âg ef; ac mor gyfyng yw arnaf hyd oni orphener!

51 ¶ Ydych chwi yn tybied mai heddych y deuthum i i'w roddi ar y ddaear? nag ê, meddaf i chwi; ond yn hytrach ymrafael:

52 Canys bydd o hyn allan bump yn yr un tŷ wedi ymrannu, tri yn erbyn dau, a dau yn erbyn tri.

53 Y tad a ymranna yn erbyn y mab, a'r mab yn erbyn y tad, y fam yn erbyn y ferch, a'r ferch yn erbyn y fam; y chwegr yn erbyn ei gwaudd, a'r waudd yn erbyn ei chwegr.

54 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd wrth y bobloedd, ¶ Pan weloch gwm-mwl yn codi o'r gorllewin, yn y fan y dywedwch, Y mae cawod yn dyfod: ac felly y mae.

55 A phan weloch y deheu-wynt yn chwythu, y dywedwch, Y bydd gwres: ac fe fydd.

56 O ragrithwyr, chwi a fedrwrch ddeall wynebpryd y ddaear a'r wybr: ond yr amser hwn, pa fodd nad ydych yn ei ddeall?

Anno
DOMINI
33.P Matt. 6.
33.q Matt. 11.
25, 26.r Matt. 19.
21.
Act. 2. 45.
a 4. 34.
s Matt. 6.
20.
pen. 16. 9.
1 Tim. 6.
19.t Eph. 6. 14.
1 Petr. 1.
13.
u Matt. 25.
1.

v yn llosgi.

x Matt. 24.
43.
1 Thess. 5.
2.
2 Petr. 3.
10.
Dat. 3. 3.
a 16. 15.y Matt. 24.
44. a 25. 13.
Marc 13.
33.
pen. 21. 34.
1 Thess. 5.
6.z Matt. 24.
45. a 25. 21.
1 Cor. 4. 2.5 tyrr ef
ymaith.a Num. 15.
30.
Iago 4. 17.b Matt. 20.
22.
6 ofidus.c Matt. 10.
34.d Mic. 7. 6.
Ioan 7. 43.
a 9. 16.
a 10. 19.
7 ymbleidid.

e Matt. 16. 2.

Anno
DOMINI
33.^f Diar. 25. 8.
Matt. 5. 25.^g Edrych
Ps. 32. 6.
Ea. 55. 6.^h Edrych
Marc 12.
42.

57 A phaham nad ydych, ie, o honoch eich hunain, yn barnu yr hyn sydd gyfawn?

58 ¶ Canys tra fydddech yn myned gyd â'ith wrthwynebwr at lywodraethwr, gwna dy oreu ^aar y ffordd i gael myned yn rhydd oddi wrtho; rhag iddo dy ddwyn at y barnwr, ac i'r barnwr dy rododi at y swyddog, ac i'r swyddog dy dafu yng ngharchar:

59 Yr wyf yn dywedyd i ti, Nad âi di ddim oddi yno, hyd oni thelych, ie, yr ^hhatling eithaf.

PENNOD XIII.

1 Crist yn pregethu edifeirwch, wrth gospedigaeth y Galileaid, ac eraill. 6 Y ffygysbren diffwrth ni charif sefyll. 11 Crist yn iachâu y wraig oedd wedi crymmu: 18 yn dangos galluog weithrediad y gair y'ng halonnau ei etholedigion, trwy ddammeg y gronyn mostard, a'r surdoes: 24 yn annog i fyned i mewn trwy y porth cyfyng: 31 ac yn argyhoeddi Herod, a Jerusalem.

AC yr oedd yn bresennol y cyfamser hwnnw rai yn mynegi iddo am y Galileaid, y rhai y cymysgasai Pilat eu gwaed ynghyd â'u haberthau.

2 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd wrthynt, Ydych chiwi yn tybied fod y Galileaid hyn yn bechaduriaid mwy na'r holl Galileaid, am iddynt ddioddef y cyfryw bethau?

3 Nac oeddynt, meddaf i chiwi: eithr, onid edifarhêwch, chiwi a ddi-fethir oll yn yr un modd.

4 Neu y deunaw hynny ar y rhai y syrthiodd y tŵr yn Siloam, ac a'u lladdodd hwynt: a ydych chiwi yn tybied eu bod hwy yn ²bechaduriaid mwy na'r holl ddynion oedd yn cyfanneddu yn Jerusalem?

5 Nac oeddynt, meddaf i chiwi: eithr, onid edifarhêwch, chiwi a ddi-fethir oll yn yr un modd.

6 ¶ Ac efe a ddywedodd y ddammeg hon: ^aYr oedd gan un ffygysbren wedi ei blannu yn ei winllan; ac efe a ddaeth i geisio ffrwyth arno, ac nis cafodd.

7 Yna efe a ddywedodd wrth y gwinllannydd, Wele, tair blynedd yr ydwyf yn dyfod, gan geisio ffrwyth ar y ffygysbren hwn; ac nid ydwyf yn cael *dim*: torr ef i lawr; paham y mae efe yn diffrwytho y tir?

8 Ond efe gan ateb a ddywedodd wrtho, Arglwydd, gâd ef y flwyddyn hon hefyd, hyd oni ddarffo i mi gloddio o'i amgylch, a bwrw tail:

9 Ac os dwg efe ffrwyth, *dâ*: onid ê, gwedi hynny torr ef i lawr.

10 Ac yr oedd efe yn dysgu yn un o'r synagogau ar y Sabbath.

11 ¶ Ac wele, yr oedd gwraig ag ynddi yspryd gwendid ddeunaw mlynedd, ac oedd wedi cyd-grymmu, ac ni allai hi mewn modd yn y byd ³ymuniawnu.

12 Pan welodd yr Iesu hon, efe a'i galwodd *hi* atto, ac a ddywedodd wrthi, *Ha* wraig, rhyddhâwyd di oddi wrth dy wendid.

13 Ac efe a roddes *ei* ddwyllaw arni: ac yn ebrwydd hi a uniawnyd, ac a ogoneddodd Dduw.

14 A'r arch-synagogydd a atebodd yn ddigllawn, am i'r Iesu iachâu ar y Sabbath, ac a ddywedodd wrth y bobl, ^bChwe diwrnod sydd, yn y rhai y dyldid gweithio: ar y rhai hyn gan hynny deuwwch, a iachâer chiwi: ac ^cnid ar y dydd Sabbath.

15 Am hynny yr Arglwydd a'i hattebodd ef, ac a ddywedodd, *O* ragrithiwr, ^doni ollwng pob un o honoch ar y Sabbath ei fêch neu *ei* asyn o'r preseb, a'i arwain i'r dwfr?

16 Ac oni ddylai hon, ^ea hi yn ferch i Abraham, yr hon a rwymodd Satan, wele, ddeunaw mlynedd, gael ei rhyddhâu o'r rhwym hwn ar y dydd Sabbath?

17 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn, ei holl wrthwynebwyr ef a gywilyddiasant: a'r holl bobl a lawenychasant am yr holl bethau gogoneddus a wnaid ganddo.

18 ¶ ^fAc efe a ddywedodd, I ba beth y mae teyrnas Dduw yn debyg? ac i ba beth y cyffelybaf hi?

19 Tebyg yw i ronyon o had mws-tard, yr hwn a gymmerodd dyn, ac a'i hauodd yn ei ardd; ac efe a gynnyddodd, ac a aeth yn bren mawr, ac adar yr awyr a nythasant yn ei ganghennau ef.

20 A thrachefn y dywedodd, I ba beth y cyffelybaf deyrnas Dduw?

21 Cyffelyb yw i surdoes, yr hwn a gymmerodd gwraig, ac a'i cuddiodd mewn tri mesur o flawd, hyd oni surodd y cwbl oll.

22 ^gAc efe a dramwyodd trwy ddinasoedd a threfi, gan athrawiaethu, ac ymdeithio tu a Jerusalem.

23 ¶ A dywedodd un wrtho, Ar-

Anno
DOMINI
33.^h Neu, ym-
ddadgrym-
mu.^b Exod. 20.
9.^c Matt. 12.
10.
Marc 3. 2.
pen. 6. 7.
a 14. 3.^d pen. 14. 5.^e pen. 19. 9.^f Matt. 13.
31.
Marc 4. 30.^g Matt. 9.
35.
Marc 6. 6.² ddyled-
wyr.^a Es. 5. 2.
Matt. 21.
19.

Anno
DOMINI
33.h Matt. 7.
13.i Edrych
Ioan 7. 34.

a 8. 21.

a 13. 33.

Rhuf. 9.
31.

k Ps. 32. 6.

Es. 55. 6.

l Matt. 25.
10.m pen. 6.
46.n Matt. 25.
12.

o Matt. 7.

23. a 25. 41.

ad. 25.

p Ps. 6. 8.

Mutt. 25.
41.

q Matt. 8.

12.

a 13. 42.

a 24. 51.

r Matt. 8.

11.

s Matt. 10.

30.

a 20. 16.

Marc 10.
31.

t Matt. 23.

37.

u nythaid.

glwydd, ai ychydig yw y rhai cadwedig? Ac efe a ddywedodd wrthynt,

24^h Ymdrechwch am fyned i mewn trwy y porth cyfyng: canys i^{ll}awer, meddaf i chwi, a geisiant fyned i mewn, ac nis gallant.

25^k Gwedi cyfodi gwr y tŷ, a^l chau y drws, a dechreu o honoch sefyll oddi allan, a churo y drws, gan ddywedyd, ^m Arglwydd, Arglwydd, agor i ni; ac iddo yntau ateb a dywedyd wrthynt, ⁿ Nid adwaen ddim o honoch o ba le yr ydych:

26 Yna y dechreuwch ddywedyd, Ni a fwyttasom ac a yfasom yn dy wydd di, a thi a ddysgaist yn ein heolydd ni.

27° Ac efe a ddywed, Yr wyf yn dywedyd i chwi, Nid adwaen chwi o ba le yr ydych: ^p ewch ymaith oddi wrthyf, *chwi* holl weithredwyr anwiredd.

28^q Yno y bydd wylofain a rhingean dannedd, ^r pan weloch Abraham, ac Isaac, a Jacob, a'r holl brophwydi, yn nheyrnas Dduw, a chwithau wedi eich bwrw allan.

29 A daw rhai o'r dwyrain, ac o'r gorllewin, ac o'r gogledd, ac o'r dehau, ac a eisteddant yn nheyrnas Dduw.

30^s Ac wele, olaf ydyw y rhai a fyddant flaenaf, a blaenaf ydyw y rhai a fyddant olaf.

31 ¶ Y dwthwn hwnnw y daeth atto ryw Phariseaid, gan ddywedyd wrtho, Dos allan, a cherdda oddi yma: canys y mae Herod yn ewyllsio dy ladd di.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Ewch, a dywedwch i'r cadnew hwnnw, Wele, yr wyf yn bwrw allan gythreuliaid, ac yn iachâu heddyw ac y fory, a'r trydydd dydd y'm perffeithir.

33 Er hynny rhaid i mi ymdaith heddyw ac y fory, a thrennydd: canys ni all fod y derfydd am brophwyd allan o Jerusalem.

34^t O Jerusalem, Jerusalem, yr hon wyt yn lladd y prophwydi, ac yn llabyddio y rhai a anfonir attat: pa sawl gwaith y mynnaswn gasglu dy blant ynghyd, y modd *y casgl* yr iâr ei^u chywion dan ei hadenydd ac nis mynnech!

35 Wele, eich tŷ a adewir i chwi yn anghyfannedd. Ac yn wir yr wyf yn dywedyd wrthynt, Ni welwch fi, hyd oni ddêl yr amser

pan ddywedoch, ^a Bendigedig yw yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

PENNOD XIV.

2 Crist yn iachâu y dropsi ar y Sabbath: 7 yn dysgu gostyngeiddrwydd; 12 a gwneuthur ciniawau i'r tlodion: 16 wrth ddammeg y swpper mawr, yn dangos pa fodd y cauir dynion â meddyliau bydol, y rhai a ddiystyrant air Dduw, allan o'r nef. 25 Rhaid i'r rhai a fynnai fod yn ddisgyblion iddo, i ddwyn eu croes, a gwneuthur eu cyfrifon ym mlaen llaw; rhag iddynt troi gywilydd syrthio oddi wrtho ar ol hynny, 34 a myned yn gubl ddilêl, fel halen wedi colli ei flas.

BU hefyd, pan ddaeth efe i dŷ un o bennaethiaid y Phariseaid ar y Sabbath, i fwytta bara, iddynt hwythau ei wylled ef.

2 Ac wele, yr oedd ger ei fron ef ryw ddyn yn glaf o'r² dropsi.

3 A'r Iesu gan ateb a lefarodd wrth y cyfreithwyr a'r Phariseaid, gan ddywedyd, ^a Ai rhydd iachâu ar y Sabbath?

4 A thewi a wnaethant. Ac efe a'i cymmerodd atto, ac a'i hiachaodd ef, ac a'i gollyngodd ymaith;

5 Ac a atebodd iddynt hwythau, ac a ddywedodd, ^b Asyn neu fŷch pa un o honoch a syrth i bwl, ac yn ebrwydd nis tyn ef allan ar y dydd Sabbath?

6 Ac ni allent roi ateb yn ei erbyn ef am y pethau hyn.

7 ¶ Ac efe a ddywedodd wrth y gwahoddedigion ddammeg, pan ysytiodd fel yr oeddynt yn dewis yr eisteddleoeedd uchaf; gan ddywedyd wrthynt,

8 Pan y'th wahodder gan neb i neithior, nac eistedd yn y lle uchaf, rhag bod yn anrhydeddusach na thi wedi ei wahodd ganddo;

9 Ac i hwn a'th wahoddodd di ac yntau ddyfod, a dywedyd wrthynt, Dyro le i hwn; ac yna dechreu o honot ti trwy gywilydd gymmeryd y lle isaf.

10^c Eithr pan y'th wahodder, dos ac eistedd yn y lle isaf; fel pan ddelo yr hwn a'th wahoddodd di, y gallo efe ddywedyd wrthynt, Y cyf-aill, eistedd yn uwch i fynu: yna y bydd i ti glod y'ngwŷydd y rhai a eisteddant gyd â thi ar y bwrdd.

11^d Canys pob un a'r a'i dyrchafodd ei hun, a ostyngir; a'r hwn sydd yn ei ostwng ei hun, a ddrychfir.

12 ¶ Ac efe a ddywedodd hefyd wrth yr hwn a'i gwahoddasai ef, Pan wnelych giniauw neu swpper, na

Anno
DOMINI
33.u Ps. 118.
26.2 dyfr-
glwyf.a Matt. 12.
10.b Exod. 23.
5.
Deut. 22. 4.
pen. 13.
15.c Diar. 25.
6. 7.d Job 22.
29.

Diar. 29.

23.

Matt. 23.

12.

pen. 13. 14.

Iago 4. 6.

1 Petr 5. 5.

Anno DOMINI 33.	alw dy gyfeillion, na'th frodyr, na'th geraint, na'th gymmydogion goludog; rhag iddynt hwythau eilechwyldy wahodd dithau, a gwneuthur tal-edigaeth i ti. 13 Eithr^e pan wnelych wledd, galw y tlodion, yr efryddion, y cloffion, y deillion: 14 A dedwydd fyddi; am nad oes ganddynt ddim i dalu i ti: canys fe a delir i ti yn adgyfodiad y rhai cyfiawn. 15 ¶ A phan glywodd rhyw un o'r rhai oedd yn eistedd ar y bwrdd y pethau hyn, efe a ddywedodd wrtho, ^fGwyn ei fyd y neb a fwyttao fara yn nheyrnas Dduw. 16 Ac yntau a ddywedodd wrtho, ^eRhyw wr a wnaeth swpper mawr, ac a wahoddodd lawer: 17 Ac ^ha ddanfonodd ei was bryd swpper, i ddywedyd wrth y rhai a wahoddasid, Deuwch; canys weithian y mae pob peth yn barod. 18 A hwy oll a ddechreuasant yn un-fryd ymesgusodi. Y cyntaf a ddywedodd wrtho, Mi a brynais dyddyn, ac y mae yn rhaid i mi fyned a'i weled: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol. 19 Ac arall a ddywedodd, Mi a brynais bum iau o ychain, ac yr ydwyf yn myned i'w profi hwynt: attolwg i ti, cymmer fi yn esgusodol. 20 Ac arall a ddywedodd, Mi a briodais wraig; ac am hynny nis gallaf fi ddyfod. 21 A'r gwas hwnnw, pan ddaeth adref, a fynegodd y pethau hyn i'w arglwydd. Yna gwr y tŷ, wedi digio, a ddywedodd wrth ei was, Dos allan ar frys i heolydd ac ystrydoedd y ddinas, a dwg i mewn yma y tlodion, a'r anafus, a'r cloffion, a'r deillion. 22 A'r gwas a ddywedodd, Arglwydd, gwnaethpwyd fel y gorchymynaist; ac etto y mae lle. 23 A'r arglwydd a ddywedodd wrth y gwas, Dos allan i'r priffyrdd a'r caeau, a chymmell hwynt i ddyfod i mewn, fel y llanwer fy nhŷ. 24 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, na chaiff yr un o'r gwŷr hynny a wahoddwyd, brofi o'm swpper i. 25 ¶ A llawer o bobl a gydgerddodd âg ef: ac efe a droes, ac a ddywedodd wrthynt,	Anno DOMINI 33. ¹Deut. 13. 6. a 33. 9. Marc 10. 37. ^kMatt. 16. 24. Matt. 8. 34. pen. 9. 23. ^lDiar. 24. 27.
^eNeh. 8. 10, 12.	26 ⁱOs daw neb attaf fi, ac ni chasao ei dad, a'i fam, a'i wraig, a'i blant, a'i frodyr, a'i chwiorydd, i'e, a'i einioes ei hun hefyd, ni all efe fod yn ddisgybl i mi. 27 A ^kphwy bynnag ni ddycco ei groes, a dyfod ar fy ol i, ni all efe fod yn ddisgybl i mi. 28 ¶ Canys ^lpw y o honoch chwi a'i fryd ar adeiladu tŵr, nid eistedd yn gyntaf, a bwrw y draul, a oes ganddo a'i gorpheno? 29 Rhag wedi iddo osod y sail, ac heb allu ei orphen, ddechreu o bawb a'i gwelant ei watwar ef, 30 Gan ddywedyd, Y dyn hwn a ddechreuodd adeiladu, ac ni allodd ei orphen. 31 Neu pa frenhin yn myned i ryfel yn erbyn brenhin arall, nid eistedd yn gyntaf, ac ymgynghori a all efe â deng mil gyfarfod â'r hwn sydd yn dyfod yn ei erbyn ef âg ugain mil? 32 Ac os amgen, tra fyddo efe ym mhell oddi wrtho, efe a enfyngennadwri, ac a ddeisyf ammodau heddwch. 33 Felly hefyd, pob un o honoch chwithau nid ymwrthodo â chymmaint oll ag a feddo, ni all fod yn ddisgybl i mi. 34 ¶ ^mDa yw yr halen: eithr o bydd yr halen yn ddiflas, â pha beth yr helltir ef? 35 Nid yw efe gymmwys nac i'r tir, nac i'r dommen; ond ei furw ef allan y maent. Y neb sydd ganddo glustiau i wrandaw, gwrandawed.	m Matt. 5. 13. Marc 9. 50.
^fDat. 19. 9.	PENNOD XV. ¹ Dammeg y ddafad a gollesid, 8 y darn arian, 14 a'r mab afradlon. A ^ayr oedd yr holl publicanod a'r pechaduriaid yn nesâu atto ef, i wrandaw arno. 2 A'r Phariseaid a'r ysgrifenyddion a rwgnachasant, gan ddywedyd, Y mae hwn yn derbyn pechaduriaid, ^bac yn bwytta gyd â hwynt. 3 ¶ Ac efe a adroddodd wrthynt y ddammeg hon, gan ddywedyd, 4 °Pa ddyn o honoch a chanddo gant o ddefaid, ac os cyll un o honynt, nid yw yn gadael yr amyn un pum ugain yn yr anialweh, ac yn myned ar ol yr hon a gollwyd, hyd oni chaffo efe hi? 5 Ac wedi iddo ei chael, efe a'i dŷd hi ar ei ysgwyddau ei hun yn llawen. 6 A phan ddêl adref, efe a eilw	a Matt. 9. 10. ^bGal. 2. 12. ^cMatt. 18. 12.

Anno
DOMINI
33.d 1 Petr 2.
10, 25.

e pen. 5. 32.

2 o ddrach-
man.f Marc 12.
44.
3 olud.

4 Gr. cruf.

f Act. 2. 39.
Eph. 2. 13,
17.

ynghyd *ei* gyfeillion a'i gymmydogion, gan ddywedyd wrthynt, Llawenhêwch gyd â mi; canys cefais fy nafad ^a a gollasid.

7 Yr wyf yn dywedyd i chwi, mai felly y bydd llawenydd yn y nef am un pechadur a edifarhao, ^e *mwy* nag am onid un pŵm ugain o rai cyfiawn, y rhai nid rhaid iddynt wrth edifeirwch.

8 ¶ Neu pa wraig a chanddi ddeg dryll o arian, os cyll hi un ² dryll, ni oleu ganwyll, ac ysgubo y tŷ, a cheisio yn ddyfal, hyd onis caffo *ef*?

9 Ac wedi iddi *ei* gael, hi a eilw ynghyd *ei* chyfeillesau a'i chymmydogesau, gan ddywedyd, Cyd-lawenhêwch â mi; canys cefais y dryll a gollaswn.

10 Felly, meddaf i chwi, y mae llawenydd y'ngŵydd angelion Duw am un pechadur a edifarhao.

11 ¶ Ac efe a ddywedodd, Yr oedd gan ryw wr ddau fab:

12 A'r ieuangaf o honynt a ddywedodd wrth *ei* dad, *Fy* nhad, dyro i mi y rhan a ddigwydd o'r dâ. Ac efe a rannodd iddynt ^f *ei* ³ fywyd.

13 Ac ar ol ychydig ddyddiau y mab ieuangaf a gasglodd y cwbl ynghyd, ac a gymmerth *ei* daith i wlad bell; ac yno *efe* a wasgarodd *ei* ddâ, gan fyw yn afradlon.

14 Ac wedi iddo dreulio y cwbl, y cododd newyn ⁴ mawr trwy y wlad honno; ac yntau a ddechreuodd fod mewn eisieu.

15 Ac efe a aeth, ac a lynodd wrth un o ddinaswyr y wlad honno; ac efe a'i hanfonodd ef i'w feusydd i borthi moch.

16 Ac efe a chwennychai lenwi *ei* fol â'r cibau a fwyttâi y moch; ac ni roddodd neb iddo.

17 A phan ddaeth atto *ei* hun, efe a ddywedodd, Pa sawl gwas cyflog o'r eiddo fy nhad sydd yn cael eu gwala a'u gweddill o fara, a minnau yn marw o newyn?

18 Mi a godaf, ac a âf at fy nhad, ac a ddywedaf wrtho, *Fy* nhad, pechais yn erbyn y nef, ac o'th flaen dithau;

19 Ac mwyach nid ydwyf deilwng i'm galw yn fab i ti: gwna fi fel un o'th weision cyflog.

20 Ac efe a gododd, ac a aeth at *ei* dad. A ⁵ phan oedd efe etto ym mhell oddi wrtho, *ei* dad a'i canfu ef, ac a dosturiodd, ac a

redodd, ac a syrthiodd ar *ei* wddf ef, ac a'i casanodd.

21 A'r mab a ddywedodd wrtho, *Fy* nhad, pechais yn erbyn y nef, ^h ac o'th flaen dithau; ac nid ydwyf mwy deilwng i'm galw yn fab i ti.

22 A'r tad a ddywedodd wrth *ei* weision, Dygwch allan y wisg oreu, a gwisgwch am dano ef, a rhoddwch fodrwy ar *ei* law, ac esgidiau am *ei* draed:

23 A dygwch y llo pasgedig, a lleddwch *ef*; a bwyttâwn, a byddwn lawen.

24 Canys fy mab hwn oedd farw, ac a aeth yn fyw drachefn; *ac* efe a gollesid, ac a gael. A hwy a ddechreuasant fod yn llawen.

25 Ac yr oedd *ei* fab hynaf ef yn y maes; a phan ddaeth efe a nesâu at y tŷ, efe a glywai gynghanedd a dawnsio.

26 Ac wedi iddo alw un o'r gweision, efe a ofynodd beth oedd hyn.

27 Yntau a ddywedodd wrtho, Dy frawd a ddaeth; a'th dad a laddodd y llo pasgedig, am iddo *ei* dderbyn ef yn iach.

28 Ond efe a ddigiodd, ac nid âi i mewn. Am hynny y daeth *ei* dad allan, ac a ymbiliodd âg ef.

29 Yntau a atebodd *ac* a ddywedodd wrth *ei* dad, Wele, cynnifer o flynyddoedd yr ydwyf yn dy wasanaethu di, ac ni throseddais i un amser dy orchymyn; ac ni roddaist fyn erioed i mi, i fod yn llawen gyd â'm cyfeillion:

30 Eithr pan ddaeth dy fab hwn, yr hwn a ddifaodd dy fywyd di gyd â phutteiniad, ti a leddaist iddo ef y llo pasgedig.

31 Ac efe a ddywedodd wrtho, *Fy* mab, yr wyt ti yn wastadol gyd â mi, a'r eiddof fi oll ydynt eiddot ti.

32 Rhaid oedd llawenychu, a gorfoleddu: oblegid dy frawd hwn oedd yn farw, ac a aeth yn fyw drachefn; ac a fu golledig, ac a gafwyd.

PENNOD XVI.

1 Dammeg y goruchwyliwr anghyfiawn. 14 Crist yn ceryddu rhagrith y Phariseaid cybyddlyd. 19 Y gluth goludog, a Lazarus y cardottyn.

AC efe a ddywedodd hefyd wrth *ei* ddisgyblion, Yr oedd rhyw wr goludog; yr hwn oedd ganddo oruchwyliwr; a hwn a gyhuddwyd wrtho, *ei* fod efe megis yn afradloni *ei* ddâ ef.

Anno
DOMINI
33.

h Ps. 51. 4.

Anno
DOMINI
33.

2 Ac efe a'i galwodd ef, ac a ddywedodd wrtho, Pa beth yw hyn yr wyf yn ei glywed am danat? dyro gyfrif o'th oruchwyliaeth: canys ni elli fod mwy yn oruchwyliwr.

3 A'r goruchwyliwr a ddywedodd ynddo ei hun, Pa beth a wnaif? canys y mae fy arglwydd yn dwyn yr oruchwyliaeth oddi arnaf: cloddio nis gallaf, a chardotta sydd gywilyddus gennyf.

4 Mi a wn beth a wnaif, fel, pan y'm bwrier allan o'r oruchwyliaeth, y derbyniont fi i'w tai.

5 Ac wedi iddo alw atto bob un o ddyledwyr ei arglwydd, efe a ddywedodd wrth y cyntaf, Pa faint sydd arnat ti o ddyled i'm harglwydd?

6 Ac efe a ddywedodd, Can mesur o olew. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac eistedd ar frys, ac ysgrifena ddeg a deugain.

7 Yna y dywedodd wrth un arall, A pha faint o ddyled sydd arnat tithau? Ac efe a ddywedodd, Can mesur o wenith. Ac efe a ddywedodd wrtho, Cymmer dy ysgrifen, ac ysgrifena bedwar ugain.

8 A'r arglwydd a ganmolodd y goruchwyliwr anghyfiawn, am iddo wneuthur yn gall: oblegid y mae plant y byd hwn^a yn gallach yn eu cenhedlaeth na phlant y goleuni.

9 Ac yr wyf yn dywedyd i chwi, b Gwnewch i chwi gyfeillion o'r² mammon anghyfiawn: fel, pan fo eisieu arnoch, y'ch derbyniont i'r tragwyddol bebyll.

10 °Y neb sydd ffyddlawn yn y lleiaf, sydd ffyddlawn hefyd mewn llawer; a'r neb sydd anghyfiawn yn y lleiaf, sydd anghyfiawn hefyd mewn llawer.

11 Am hynny, oni buoch ffyddlawn yn y³ mammon anghyfiawn, pwy a ymddiried i chwi am y gwir olud?

12 Ac oni buoch ffyddlawn yn yr eiddo arall, pwy a rydd i chwi yr eiddoch eich hun?

13 ^dNi ddichon un gwas wasanaethu dau arglwydd: canys naill ai efe a gasâ y naill, ac a gâr y llall; ai efe a lŷn wrth y naill, ac a ddirmyga y llall. Ni ellwch wasanaethu Duw a⁴ mammon.

14 A'r Phariseaid hefyd, °y rhai oedd ariangar, a glywsant y pethau hyn oll, ac a'i gwatwarasant ef.

15 Ac efe a ddywedodd wrthynt,

Chwychwi yw y rhai sydd yn eich cyfiawnhau eich hunain ger bron dynion; eithr^f Duw a wŷr eich calonau chwi: canys^g y peth sydd uchel gyd â dynion, sydd ffaidd ger bron Duw.

16 ^hY gyfraith a'r prophwydi oedd hyd Ioan: er y pryd hwnnw y pregethir teyrnas Dduw, a phob dyn sydd yn ymwthio iddi.

17 ⁱA haws yw i nef a daear fyned heibio, nag i un tippyn o'r gyfraith⁵ ballu.

18 ^kPwy bynnag a ollyngo ymaith ei wraig, ac a briodo un arall, y mae efe yn godinebu; a phwy bynnag a briodo yr hon a ollyngwyd ymaith oddi wrth ei gwr, y mae efe yn godinebu.

19 ¶ Yr oedd rhyw wr goludog, ac a wisgid â phorphor a⁶ llian main, ac yr oedd yn cymmyrd byd da yn helaethwch beunydd:

20 Yr oedd hefyd ryw gardottyn, a'i enw Lazarus, yr hwn a fwrdd wrth ei borth ef yn gornwydlyd,

21 Ac yn chwenychu cael ei borthi â'r briwsion a syrthiai oddi ar fwrdd y gwr cyfoethog; ond y cwn a ddaethant, ac a lyfasant ei gornwydydd ef.

22 A bu, i'r cardottyn farw, a'i ddwyn gan yr angelion i fynwes Abraham. A'r goludog hefyd a fu farw, ac a gladdwyd:

23 Ac yn uffern efe a gododd ei olwg, ac efe mewn poenau, ac a ganfu Abraham o hirbell, a Lazarus yn ei fynwes.

24 Ac efe a lefodd, ac a ddywedodd, O dad Abraham, trugarhâ wrthyf, a danfon Lazarus, i drochi pen ei fys mewn dwfr, ac i¹ oeri fy nhafod: canys fe^m a'm poenir yn y fflam hon.

25 Ac Abraham a ddywedodd, Ha fab, ⁿcoffa i ti dderbyn dy wŷnfyd yn dy fywyd, ac felly Lazarus ei adfyd: ac yn awr y diddenir ef, ac y poenir dithau.

26 Ac heb law hyn oll, rhyngom ni a chwithau y sicrhâwyd gagentdor mawr: fel na allo y rhai a fynnent, dramwy oddi yma attoch chwi; na'r rhai oddi yna, dramwy attom ni.

27 Ac efe a ddywedodd, Yr wyf yn attolwg i ti gan hynny, O dad, ddanfon o honot ef i dŷ fy nhad;

28 Canys y mae i mi bump o frodyr: fel y tystiolaetho iddynt hwy,

Anno
DOMINI
33.^f Ps. 7. 9.
^g 1 Sam. 16. 7.^h Matt. 11. 12, 13.ⁱ Ps. 102. 26, 27.
^k Es. 40. 8.
^l a 51. 6.
^m Matt. 5. 18.
ⁿ 1 Petr. 1. 25.º syrthio.
^p Matt. 5. 32. a 19. 9.
^q Marc 10. 11.
^r 1 Cor. 7. 10, 11.^s sidan.^a Ioan 12. 36.
^b Eph. 5. 8.
^c 1 Thess. 5. 5.^d Dan. 4. 27.
^e Matt. 6. 19.
^f a 19. 21.
^g pen. 11. 41.
^h 1 Tim. 6. 17, 18, 19.ⁱ golud.
^j pen. 19. 17.^k golud.^l Matt. 6. 24.^m golud.
ⁿ Matt. 23. 14.º Zech. 14. 12.
^p Es. 66. 24.
^q Marc 9. 44, &c.^r Job 21. 13.

Anno
DOMINI
33

o Es. 8. 20.
a 34. 16.
Ionn 5. 39,
45.
Act. 15. 21.
a 17. 11.

P Ion 12.
10, 11.

a Matt. 18.
6, 7.
Marc 9. 42.

b Matt. 18.
15, 21.
c Diar. 17.
10.
Iago 5. 19.

d Matt. 17.
20.
Marc 9. 23.
a 11. 23.

rhag dyfod o honynt hwythau hefyd i'r lle poenus hwn.

29 Abraham a ddywedodd wrtho, °Y mae ganddynt Moses a'r prophwydi; gwrandawant arnynt hwy.

30 Yntau a ddywedodd, Nag ê, y tad Abraham: eithr os â*un oddi wrth y meirw attynt, hwy a edifarhânt.

31 Yna Abraham a ddywedodd wrtho, Oni wrandawant ar Moses a'r prophwydi, °ni chredant chwaith pe codai un oddi wrth y meirw.

PENNOD XVII.

1 Crist yn dysgu gochelyd achosion rhwystr. 3 Am faddeu barw i'w gilydd. 6 Gallu ffydd. 7 Pa fodd yr ydym ni yn rhwymedig i Dduw, ac nid efe i ni. 11 Y mae yn iachâu deg o wahan-gleifion. 20 Am deyrnas Dduw, a dyfodiad Mab y dyn.

AC efe a ddywedodd wrth y disgyblion, °Ni all na ddêl rhwystrau: ond gwae *efe* trwy yr hwn y deuant!

2 Gwell fyddai iddo pe rhoddid maen melin o amgylch ei wddf ef, a'i daflu i'r môr, nag iddo rwystro un o'r rhai bychain hyn.

3 ¶ Edrychwch arnoch eich hunain. °Os pecha dy frawd yn dy erbyn, °cerrydda ef; ac os edifarhâ efe, maddeu iddo.

4 Ac os pecha yn dy erbyn seithwaith yn y dydd, a seithwaith yn y dydd droi attat, gan ddywedyd, Y mae yn edifar gennyf; maddeu iddo.

5 A'r apostolion a ddywedasant wrth yr Arglwydd, Anghwanega ein ffydd ni.

6 °A'r Arglwydd a ddywedodd, Pe byddai gennych ffydd gymmaint a gronyn o had mwstard, chwi a ellych ddywedyd wrth y sycamorwydden hon, Ymddadwreiddia, a phlanner di yn y môr; a hi a ufuddhâi i chwi.

7 Eithr pwy o honoch chwi ag iddo was yn aredig, neu yn bugeilio, a ddywed wrtho yn y man pan ddêl o'r maes, Dos ac eistedd i lawr i fwytta?

8 Ond yn hytrach a ddywed wrtho, Arlwyia i mi i swpperu, ac ymwregysa, a gwasanaetha arnaf fi, nes i mi fwytta ac yfed; ac wedi hynny y bwyttêi ac yr yfi dithau?

9 Oes ganddo ddiolch i'r gwas hwnnw, am wneuthur o hono y pethau a orchymynasid iddo? Nid wyf yn tybied.

10 Felly chwithau hefyd, gwedi i

chwi wneuthur y cwbl oll ag a orchymynwyd i chwi, dywedwch, Gweision °anfuddiol ydym: oblegid yr hyn a ddylasem ei wneuthur, a wnaethom.

11 ¶ Bu hefyd, ac efe yn myned i Jerusalem, fyned o hono ef trwy ganol Samaria a Galilea.

12 A phan oedd efe yn myned i mewn i ryw dref, cyfarfu âg ef ddeg o wŷr gwahan-gleifion, y rhai a safasant o hirbell:

13 A hwy a godasant *eu* llef, gan ddywedyd, Iesu Feistr, trugarhâ wrthym.

14 A phan welodd efe *hwynt*, efe a ddywedodd wrthynt, °Ewch a dangoswch eich hunain i'r offeiriaid. A bu, fel yr oeddynt yn myned, fe a'u glanhâwyd hwynt.

15 Ac un o honynt, pan welodd ddarfod ei iachâu, a ddychwelodd, gan foliannu Duw â llef uchel.

16 Ac efe a syrthiodd ar *ei* wyneb wrth ei draed ef, gan ddiolch iddo. A Samariad oedd efe.

17 A'r Iesu gan ateb a ddywedodd, Oni lanhâwyd y deg? ond pa le *y mae* y naw?

18 Ni chaed a ddychwelasant i roi gogoniant i Dduw, ond yr estron hwn.

19 °Ac efe a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos ymaith: dy ffydd a'th iachaoedd.

20 ¶ A phan ofynodd y Phariseaid iddo, pa bryd y deuai teyrnas Dduw, efe a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Ni ddaw teyrnas Dduw wrth ddisgwyl.

21 Ac ni ddywedant, Wele yma; neu, Wele accw: canys wele, teyrnas Dduw, °o'ch mewn chwi y mae.

22 Ac efe a ddywedodd wrth y disgyblion, °Y dyddiau a ddaw pan chwennychoch weled un o ddyddiau Mab y dyn, ac nis gwelwch.

23 A °hwy a ddywedant wrthy, Wele yma; neu, Wele accw: nac ewch, ac na chanlynwch *hwynt*.

24 °Canys megis y mae y fellten a felltenna o'r naill *ran* dan y nef, yn disgleirio hyd y *ghan* arall dan y nef; felly y bydd Mab y dyn hefyd yn ei ddydd ef.

25 °Eithr yn gyntaf rhaid iddo ddioddef llawer, a'i wrthod gan y genhedlaeth hon.

26 °Ac megis y bu yn nyddiau Nôe, felly y bydd hefyd yn nyddiau Mab y dyn.

Anno
DOMINI
33.

o Matt. 25.
30.
Rhuf. 3.
12.
Phillem.
11.

f Lef. 13. 2.
a 14. 2.
Matt. 8. 4.

g Matt. 9.
22.
Marc 5. 34.
a 10. 52.
pen. 7. 50.
a 8. 48.
a 18. 42.

2 Neu, yn eich plith chwi.

h Edrych Matt. 9. 15.
Ionn 17. 12.

i Matt. 24.
23.
Marc 13.
21.
pen. 21. 8.
k Matt. 24.
27.

l Marc 8. 31.
a 9. 31.
a 10. 33.
pen. 9. 22.

m Gen. 7.
Matt. 24.
37.

Anno
DOMINI
33.

n Gen. 19.

o Matt. 24.
17.P Gen. 19.
26.q Matt. 10.
29. a 16. 25.
Marc 8. 35.
pen. 9. 24.
Ioan 12. 25.r Matt. 24.
40. 41.
1 Thess. 4.
17.s Y mae yr
36 adnodyn
yma yn
eisieu yn y
rhan fwyaf
o'r coplau
Groeg.t Job 39. 30.
Matt. 24.
28.u pen. 21.
36.
Rhuf. 12.
12.
Eph. 6. 18.
Col. 4. 2.
1 Thess. 5.
17.
2 dinas.

27 Yr oeddynt yn bwyttu, yn yfed, yn gwreicca, yn gŵra, hyd y dydd yr aeth Nôe i mewn i'r arch; a daeth y diluw, ac a'u difethodd hwynt oll.

28 ^aYr un modd hefyd ag y bu yn nyddiau Lot: yr oeddynt yn bwyttu, yn yfed, yn prynu, yn gwerthu, yn plannu, yn adeiladu;

29 Eithr y dydd yr aeth Lot allan o Sodom, y gwlawiodd tân a brwystan o'r nef, ac a'u difethodd hwynt oll:

30 Fel hyn y bydd yn y dydd y datguddir Mab y dyn.

31 Yn y dydd hwnnw y neb ^aa fyddo ar ben y tŷ, a'i ddodrefn o fewn y tŷ, na ddisgyned i'w cymeryd hwynt; a'r hwn *a fyddo* yn y maes, yr un ffunud na ddychweled yn ei ol.

32 ^bCofiwch wraig Lot.

33 ^cPwy bynnag a geisio gadw ei einioes, a'i cyll; a phwy bynnag a'i cyll, a'i bywhâ hi.

34 ^dYr wyf yn dywedyd i chwi, Y nos honno y bydd dau yn yr un gwely; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

35 Dwy a fydd yn malu yn yr un lle; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

36 ^eDau a fyddant yn y maes; y naill a gymmerir, a'r llall a adewir.

37 A hwy a attebasant ac a ddywedasant wrtho, ^fPa le, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa le bynnag *y byddo* y corph, yno yr ymgasgl yr eryrod.

PENNOD XVIII.

3 *Am y weddw daer.* 9 *Am y Pharisead a'r publican.* 15 *Dwyn plant at Grist.* 18 *Y lywydd a fynnai ganlyn Crist, ond a rwystrir gan ei gyfoeth.* 28 *Gwobr y rhai a ymadawant â'r cwbl oll 'er ei fwyn ef.* 31 *Y mae efe yn rhag-fynegi ei farwolaeth;* 35 *ac yn rhoddi i ddyn dall ei olwg.*

ACefe a ddywedodd hefyd ddam-meg wrthynt, fod yn rhaid gweddio ^ayn wastad, ac heb ddi-ffygio;

2 Gan ddywedyd, Yr oedd rhyw farnwyr mewn ²rhyw ddinas, yr hwn nid ofnai Dduw, ac ni pharchai ddyn.

3 Yr oedd hefyd yn y ddinas honno wraig weddw; a hi a ddaeth atto ef, gan ddywedyd, Dial fi ar fy ngwrthwynebwyr.

4 Ac efe nis gwnai dros amser: eithr wedi hynny efe a ddywedodd

ynddo ei hun, Er nad ofnaf Dduw, ac na pharchaf ddyn;

5 Etto am fod y weddw hon yn peri i mi flinder, mi a'i dïalaf hi; rhag iddi yn y diwedd ddyfod a'm syfrdanu i.

6 A'r Arglwydd a ddywedodd, Gwrandêwch beth a ddywed y barnwr anghyfiawn.

7 Ac ^boni ddial Duw ei etholedigion, sydd yn llefain arno drodydd a nos, er ei fod yn hir oedi drostynt?

8 Yr wyf yn dywedyd i chwi, ^cy dïal efe hwynt ar frys. Eithr Mab y dyn, pan ddêl, a gaiff efe ffydd ar y ddaear?

9 ¶ Ac efe a ddywedodd y ddam-meg hon hefyd wrth y rhai oedd yn hyderu arnynt eu hunain ³eu bod yn gyfiawn, ac yn dïystyru eraill:

10 Dau wr a aeth i fynu i'r deml i weddio; un yn Pharisead, a'r llall yn publican.

11 Y Pharisead o'i sefyll a weddiodd rhyngddo ag ef ei hun fel hyn; ^dO Dduw, yr wyf yn dïolch i ti nad wyf fi fel *y mae* dynion eraill, yn drawsion, yn anghyfiawn, yn odinebwyr; neu, fel y publican hwn chwaith.

12 Yr wyf yn ymprydio ddwywaith yn yr wythnos; yr wyf yn degymmu cymmaint oll ag a feddaf.

13 A'r publican, gan sefyll o hirbell, ni fynnai gymmaint a chodi ei olygon tu a'r nef; eithr efe a gurodd ei ddwyfron, gan ddywedyd, O Dduw, bydd drugarog wrthyf bechadur.

14 Dywedaf i chwi, Aeth hwn i waered i'w dŷ wedi ei gyfiawnhau *yn fwy* na'r llall: ^ecanys pob un a'r y sydd yn ei ddychafu ei hun, a ostyngir; a phob un a'r y sydd yn ei ostwng ei hun, a ddychefir.

15 ¶ ^fA hwy a ddygasant atto blant bychain hefyd, fel y cyffyrddai efe â hwynt: a'r disgyblion pan welsant, a'u ceryddasant hwy.

16 Eithr yr Iesu a'u galwodd hwynt atto, ac a ddywedodd, Gadêwch i'r plant bychain ddyfod attaf fi, ac na waherddwch hwynt: canys ^geiddo y cyfryw rai yw teyrnas Dduw.

17 ^hYn wir meddaf i chwi, Pwy bynnag ni dderbynio deyrnas Dduw fel dyn bach, nid â efe i mewn iddi.

18 ¶ ⁱA rhyw lywodraethwr a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Athraw da, wrth wneuthur pa beth yr eti-feddaf fi fywyd tragwyddol?

19 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,

Anno
DOMINI
33.

b Dat. 6. 10.

c Heb. 10.
37.
2 Petr 3. 8,
9.s megis ne
baent, &c.d Es. 1. 15.
a 58. 2.
Dat. 3. 17.e Job 22. 29.
Matt. 23.
12.
pen. 14. 11.
Isa 40. 6.
1 Petr 5. 5,
6.f Matt. 19.
13.
Marc 10.
13.g 1 Cor. 14.
20.
1 Petr 2. 2.h Marc 10.
15.i Matt. 19.
16.
Marc 10.
17.

Anno
DOMINI
33.* Ex. 20. 12,
16.
Rhuf. 13.9.
1 Eph. 6. 2.
Col. 3. 20.m Matt. 6.
19, 20.
a 19. 21.
1 Tim. 6.
19.m Diar. 11.
28.
Matt. 19.
23.o Jer. 32.
17.
Zech. 8. 6.
Matt. 19.
26.
pen. 1. 37.
P Matt. 19.
26.q Dent. 33.
9.

r Job 42. 10.

s Matt. 16.
21. a 17. 22.
a 20. 17.
Marc 10.
32.t Ps. 22.
Es. 53.u Matt. 27.
2.
pen. 23. 1.
Ioan 18. 28.
Act. 3. 13.z Matt. 20.
29.
Marc 10.
46.

Paham y'm gelwi yn dda? nid oes neb yn dda ond un, *sef* Duw.

20 Ti a wyddost y gorchymynion, * Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddwg gam dystiolaeth, ¹Anrhyddeda dy dad a'th fam.

21 Ac efe a ddywedodd, Hyn oll a gedwais o'm hieuengctid.

22 A'r Iesu pan glybu hyn, a ddywedodd wrtho, Y mae un peth etto yn ol i ti: ^mgwerth yr hyn oll sydd gennyf, a dyro i'r tlodion; a thi a gei drysor yn y nef: a thyred, canlyn fi.

23 Ond pan glybu efe y pethau hyn, efe a aeth yn athrist: canys yr oedd efe yn gyfoethog iawn.

24 A'r Iesu, pan welodd ef wedi myned yn athrist, a ddywedodd, ⁿMor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i mewn i deyrnas Dduw!

25 Canys haws yw i gamel fyned trwy grai y nodwydd ddur, nag i oludog fyned i mewn i deyrnas Dduw.

26 A'r rhai a glywsent a ddywedasant, A phwy a all fod yn gadwedig?

27 Ac efe a ddywedodd, ^oY pethau sydd amhosibl gyd â dynion, sydd bosibl gyd â Duw.

28 ^pA dywedodd Petr, Wele, nyini a adawsom bob peth, ac a'th ganlynasom di.

29 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Yn wir meddaf ^hchwi, ^qNid oes neb a'r a adawodd dŷ, neu rieni, neu frodyr, neu wraig, neu blant, er mwyn teyrnas Dduw,

30 ^rA'r nis derbyn lawer cymaint yn y pryd hwn, ac yn y byd a ddaw fywyd tragywyddol.

31 ^sAc efe a gymmerodd y deuddeg atto, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr ydym ni yn myned i fynu i Jerusalem; a chyflawnir pob peth ^ta'r sydd yn ysgrifenedig trwy y prophwydi am Fab y dyn.

32 Canys ^uefe a draddodir i'r Cenhedloedd, ac a watwerir, ac a amherchir, ac a boerir arno:

33 Ac wedi iddynt *ei* fflangellu, y lladdant ef: a'r trydydd dydd efe a adgyfyd.

34 A hwy ni ddeallasant ddim o'r pethau hyn; a'r gair hwn oedd guddiedig oddi wrthynt, ac ni wybuant y pethau a ddywedwyd.

35 ^zA bu, ac efe yn nesâu at Jericho, i ryw ddyn dall fod yn eistedd yn ymyl y ffordd yn cardotta:

36 A phan glybu efe y dyrfa yn

myned heibio, efe a ofynodd pa beth oedd hyn.

37 A hwy a ddywedasant iddo, Mai Iesu o Nazareth oedd yn myned heibio.

38 Ac efe a lefodd, gan ddywedyd, Iesu, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

39 A'r rhai oedd yn myned o'r blaen a'i ceryddasant ef i dewi: eithr efe a lefodd yn fwy o lawer, Mab Dafydd, trugarhâ wrthyf.

40 A'r Iesu a safodd, ac a orchymynodd ei ddwyn ef atto. A phan ddaeth efe yn agos, efe a ofynodd iddo,

41 Gan ddywedyd, Pa beth a fynni di i mi ei wneuthur i ti? Yntau a ddywedodd, Arglwydd, cael o honof fy ngolwg.

42 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Cymmer dy olwg: ^ydy ffydd a'th iachaodd.

43 Ac allan o law y cafodd efe ei olwg, ac a'i canlynodd ef, gan ogoneddu Duw. A'r holl bobl, pan welsant, a roisant foliant i Dduw.

PENNOD XIX.

1 *Am Zacchëus y publican.* 11 Y deg darn o arian. 28 Crist yn marchogaeth i Jerusalem mewn gorfoledd: 41 yn wyllo drosti: 45 yn gyrru y prymwyr a'r gwerthwyr allan o'r deml; 47 gan athrawiaethu beunydd ynddi. Y llywodraethwyr a fynnent ei ddifetha ef, oni bai rhag ofn y bobl.

A'r Iesu a aeth i mewn, ac a aeth trwy Jericho.

2 Ac wele wr a elwid wrth ei enw Zacchëus, ac efe oedd ben-publican, a hwn oedd gyfoethog.

3 Ac yr oedd efe yn ceisio gweled yr Iesu, pwy ydoedd; ac ni allai gan y dyrfa, am ei fod yn fychan o gorpholaeth.

4 Ac efe a redodd o'r blaen, ac a ddringodd i sycamor-wydden, fel y gallai ei weled ef: ^toblegid yr oedd efe i ddyfod y ffordd honno.

5 A phan ddaeth yr Iesu i'r lle, efe a edrychodd i fynu, ac a'i canfu ef; ac a ddywedodd wrtho, Zacchëus, disgyn ar frys: canys rhaid i mi heddyw aros yn dy dŷ di.

6 Ac efe a ddisgynodd ar frys, ac a'i derbyniodd ef yn llawen.

7 A phan welsant, grwnnach a wnaethant oll, gan ddywedyd, Fyned o hono ef i mewn i lettŷa at wr pechadurus.

8 A Zacchëus a safodd, ac a ddywedodd wrth yr Arglwydd, Wele, hanner fy nâ, O Arglwydd, yr ydyf yn ei roddi i'r tlodion; ac os

Anno
DOMINI
33.y pen. 17.
19.

Anno
DOMINI
33.a Ex. 22. 1.
pen. 3. 14.b Rhuf. 4.
11. 12. 16.
Gal. 3. 7.c pen. 13.
16.d Matt. 13.
11.
Edrych
Matt. 10. 6.
a 15. 24.e Matt. 23.
14.f pen. 16.
10.g 2 Sam. 1.
16.
Matt. 12.
37.

dygais ddim o'r eiddo neb trwy
^agam-achwyn, yr ydwyf yn ei dalu
ar ei bedwerydd.

9 A'r Iesu a ddywedodd wrtho,
Heddyw y daeth iachawdwriaeth i'r
tŷ hwn, o herwydd ^bei fod yntau
^cyn fab i Abraham.

10 ^dCanys Mab y dyn a ddaeth i
geisio ac i gadw yr hyn a gollasid.

11 ¶ Ac a hwy yn gwrandaw ar y
pethau hyn, efe a chwanegodd, ac
a ddywedodd ddammeg, am ei fod
efe yn agos i Jerusalem, ac am idd-
ynt dybied yr ymddangosai teyrnas
Dduw yn y fan.

12 ^eAm hynny y dywedodd efe,
Rhyw wr bonheddig a aeth i wlad
bell i dderbyn teyrnas iddo ei hun,
ac i ddychwelyd.

13 Ac wedi galw ei ddeg gwas,
efe a roddes iddynt ddeg punt, ac
a ddywedodd wrthynt, Marchnat-
têwch hyd oni ddelwyf.

14 Eithr ei ddinaswyr a'i casasant
ef, ac a ddanfonasant gennadwri ar
ei ol ef, gan ddywedyd, Ni fynwn
ni hwn i deyrnasu arnom.

15 A bu, pan ddaeth efe yn ei ol,
wedi derbyn y deyrnas, erchi o hono
ef alw y gweision hyn atto, i'r rhai
y rhoddasai efe yr arian, fel y gwyb-
yddai beth a elwasai bob un wrth
farchnatta.

16 A daeth y cyntaf, gan ddywed-
yd, Arglwydd, dy bunt a ennillodd
ddeg punt.

17 Yntau a ddywedodd wrtho, Da,
was da: am i ti fod ^fyn ffyddlawn
yn y lleiaf, bydded i ti awdurdod ar
ddeg dinas.

18 A'r ail a ddaeth, gan ddywed-
yd, Arglwydd, dy bunt di a wnaeth
bun punt.

19 Ac efe a ddywedodd hefyd
wrth hwnnw, Bydd dithau ar bun
dinas.

20 Ac un arall a ddaeth, gan ddy-
wedyd, Arglwydd, wele dy bunt, yr
hon oedd gennyf wedi ei doddi mewn
napcyn:

21 Canys mi a'th ofnais, am dy fod
yn wr tost: yr wyt ti yn cymmeryd
i fynu y peth ni roddaist i lawr, ac
yn medi y peth ni heuaist.

22 Yntau a ddywedodd wrtho, ^gO'th
enau dy hun y'th farnaf, tydi was
drwg. Ti a wyddit fy mod i yn wr
tost, yn cymmeryd i fynu y peth ni
roddais i lawr, ac yn medi y peth
ni heuais:

23 A phaham na roddaist fy arian

i i'r bwrdd *cyfnewid*, fel, pan
ddaethwn, y gallaswn ei gael gyd
â llog?

24 Ac efe a ddywedodd wrth y
rhai oedd yn sefyll ger llaw, Dyg-
wch oddi arno ef y bunt, a rhoddwch
i'r hwn sydd a deg punt ganddo;

25 (A hwy a ddywedasant wrtho,
Arglwydd, y mae ganddo ef ddeg
punt;)

26 Canys yr wyf fi yn dywedyd i
chwi, ^hmai i bob un y mae ganddo,
y rhoddir iddo; eithr oddi ar yr
hwn nid oes ganddo, y dygir oddi
arno, i.e. yr hwn sydd ganddo.

27 A *hefyd* fy ngelynion hynny, y
rhai ni fynnasent i mi deyrnasu
arnynt, dygwch hwynt yma, a lledd-
wch ger fy mron i.

28 ¶ Ac wedi iddo ddywedyd y
pethau hyn, ⁱefe a aeth o'r blaen,
gan fyned i fynu i Jerusalem.

29 ^kAc fe a ddigwyddodd pan
ddaeth efe yn agos at Bethphage a
Bethania, i'r mynydd a elwir Olew-
wydd, efe a anfonodd ddau o'i
ddisgyblion,

30 Gan ddywedyd, Ewch i'r pen-
tref ar *eich* cyfer; yn yr hwn, gwedi
eich dyfod i mewn, chwi a gewch
ebol yn rhwym, ar yr hwn nid eis-
teddodd dyn erioed: gollyngwch
ef, a dygwch *yma*.

31 Ac os gofyn neb i chwi, Paham
yr ydych yn *ei* ôllwng? fel hyn y
dywedwch wrtho, Am fod yn rhaid
i'r Arglwydd wrtho.

32 A'r rhai a ddanfonasid a aeth-
ant ymaith, ac a gawsant fel y dy-
wedasai efe wrthynt.

33 Ac fel yr oeddynt yn gollwng
yr ebol, ei berchennogion a ddywed-
asant wrthynt, Paham yr ydych yn
gollwng yr ebol?

34 A hwy a ddywedasant, Mae yn
rhaid i'r Arglwydd wrtho ef.

35 A hwy a'i dygasant ef at yr
Iesu: ac wedi iddynt fwrw eu dillad
ar yr ebol, hwy a ddodasant yr Iesu
arno.

36 Ac fel yr oedd efe yn myned,
hwy a daenasant eu dillad ar hyd y
ffordd.

37 Ac weithian, ac efe yn nesâu at
ddisgynfa mynydd yr Olew-wydd,
dechreuodd yr holl liaws disgyblion
lawenhâu, a chlodfori Duw â llef
uchel, am yr holl weithredoedd
nerthol a welsent;

38 Gan ddywedyd, ^lBendigedig
yw y Brenhin sydd yn dyfod yn enw

Anno
DOMINI
33.h Matt. 13.
12. a 25. 29.
Marc 4. 26.
pen. 8. 18.i Marc 10.
32.k Matt. 21.
1.
Marc 11. 1.l Ps. 118.
26.

Anno
DOMINI
33.m pen. 2. 14.
Eph. 2. 14.
2 goruch-
elder.

n Hab. 2. 11.

o 1 Bren. 9.
7. 8.
Mic. 3. 12.P Matt. 24.
2.
Marc 13. 2.
pen. 21. 6.q Matt. 21.
12.
Marc 11.
11, 15.

r Es. 56. 7.

s Jer. 7. 11.

t Marc 11.
18.
Ioan 7. 19.
a. 8. 37.u Matt. 21.
23.b Act. 4. 7.
a. 7. 27.

yr Arglwydd: ^mTangnefedd yn y nef, a gogoniant yn y ²goruchaf.

39 A rhai o'r Phariseaid o'r dyrfa a ddywedasant wrtho, Athraw, cerwyddda dy ddisgyblion.

40 Ac efe a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Pe tawai y rhai hyn, ⁿy llefai y cerrig yn y fan.

41 ¶ Ac wedi iddo ddyfod yn agos, pan welodd efe y ddinas, efe a wylodd drosti,

42 Gan ddywedyd, Pe gwybuasit dithau, iē, yn dy ddydd hwn, y pethau a berthynent i'th heddwch! eithr y maent yn awr yn guddiedig oddi wrth dy lygaid.

43 Canys daw y dyddiau arnat, a'th elynion a fwriant glawdd o'th amgylch, ac a'th amgylchant, ac a'th warchaeant o bob parth,

44 Ac ^aa'th wnant yn gyd-wastad â'r llawr, a'th blant o'th fewn; ac ^pni adawant ynot faen ar faen; o herwydd nad adnabuost amser dy ymweliad.

45 ^qAc efe a aeth i mewn i'r deml, ac a ddechreuodd fwrw allan y rhai oedd yn gwerthu ynddi, ac yn prynu;

46 Gan ddywedyd wrthynt, ^rY mae yn ysgrifenedig, Fy nhŷ i, tŷ gweddi yw: eithr ^schwi a'i gwnaethoch yn ogof lladron.

47 Ac yr oedd efe beunydd yn athrawiaethu yn y deml. A'r ^tarch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a phennaethiaid y bobl, a geisient ei ddifetha ef;

48 Ac ni fedrasant gael beth a wnaent: canys yr holl bobl oedd yn glynu wrtho i wrandaw arno.

PENNOD XX.

1 Crist yn profi ei awdurdod, trwy ymofyn am fedydd Ioan. 9 Dammeg y winllan. 19 Am roddi teyrnged i Cesar. 27 Y mae efe yn gorchfygu y Saduceaid, y rhai a wadent yr adgyfodiad. 41 Y modd y mae Crist yn fab Dafydd. 45 Y mae efe yn rhybuddio ei ddisgyblion i ochelyd yr ysgrifenyddion.

A^a DIGWYDDODD ar un o'r dyddiau hynny, ac efe yn dysgu y bobl yn y deml, ac yn pregethu yr efengyl, ddyfod arno yr arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion, gyd â'r henuriaid,

2 A llefaru wrtho, gan ddywedyd, Dywed i ni, ^bTrwy ba awdurdod yr wyt yn gwneuthur y pethau hyn? neu pwy yw yr hwn a roddodd i ti yr awdurdod hon?

3 Ac efe a atebodd ac a ddywed-

odd wrthynt, A minnau a ofynaf i chwithau un gair; a dywedwch i mi: 4 Bedydd Ioan, ai o'r nef yr ydoedd, ai o ddynion?

5 Eithr hwy a ymresymmasant yn eu plith eu hunain, gan ddywedyd, Os dywedwn, O'r nef; efe a ddywed, Paham gan hynny na chrededch ef?

6 Ac os dywedwn, O ddynion; yr holl bobl a'n llabyddiant ni: canys y maent hwy yn cwbl-gredu fod Ioan yn brophwyd.

7 A hwy a attebasant, nas gwyddent o ba le.

8 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Ac nid wyf finnau yn dywedyd i chwi trwy ba awdurdod yr wyf yn gwneuthur y pethau hyn.

9 ¶ Ac efe a ddechreuodd ddywedyd y ddammeg hon wrth y bobl: ^cRhyw wr a blannodd winllan, ac a'i gosododd i lafurwyr, ac a aeth oddi cartref dros dalm o amser.

10 Ac mewn amser efe a anfonodd was at y llafurwyr, fel y rhoddent iddo o ffirwyth y winllan: eithr y llafurwyr a'i curasant ef, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

11 Ac efe a chwanegodd anfon gwas arall: eithr hwy a gurasant ac a ammharchasant hwnnw hefyd, ac a'i hanfonasant ymaith yn wag-law.

12 Ac efe a chwanegodd anfon y trydydd: a hwy a glwyfasant hwn hefyd, ac a'i bwriasant ef allan.

13 Yna y dywedodd arglwydd y winllan, Pa beth a wna? Mi a anfonaf fy anwyl fab: fe allai pan welant ef, y parchant ef.

14 Eithr y llafurwyr, pan welsant ef, a ymresymmasant â'u gilydd, gan ddywedyd, Hwn yw yr etifedd: deuwch, lladdwn ef, fel y byddo yr etifeddiaeth yn eiddom ni.

15 A hwy a'i bwriasant ef allan o'r winllan, ac a'i lladdasant. Pa beth gan hynny a wna arglwydd y winllan iddynt hwy?

16 Efe a ddaw, ac a ddifetha y llafurwyr hyn, ac a rydd ei winllan i eraill. A phan glywsant hyn, hwy a ddywedasant, Na atto Duw.

17 Ac efe a edrychodd arnynt, ac a ddywedodd, Beth gan hynny yw hyn a ysgrifenywyd, ^dY maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwn a wnaethpwyd yn ben y gongl?

18 Pwy bynnag a syrthio ar y maen hwnnw, a ddryllir: ac ^ear bwy bynnag y syrthio, efe a'i mâl ef.

Anno
DOMINI
33.c Matt. 21.
38.
Marc 12. 1.d Ps. 118.
22.
Matt. 21.
42.e Dan. 2.
34, 35.
Matt. 21.
44.

Anno
DOMINI
33.

19 ¶ A'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a geisiasant rod-di dwylaw arno yr awr honno; ac yr oedd arnynt ofn y bobl: canys gwybuant mai yn eu herbyn hwynt y dywedasai efe y ddammeg hon.

¶ Matt. 22.
15.

20 ¶ A hwy a'i gwyliasant ef, ac a yrrasant gynllwynwyr, y rhai a gymmerent arnynt eu bod yn gyfiawn; fel y dalient ef yn ei ymadrodd, i'w draddodi ym meddiant ac awdurdod y rhaglaw.

¶ Matt. 22.
16.
Marc 12.
14.

21 A hwy a ofynasant iddo ef, gan ddywedyd, ¶ Athraw, ni a wyddom mai uniawn yr ydwynt ti yn dywedyd ac yn dysgu, ac nad wyt yn derbyn wyneb, eithr yn dysgu ffordd Duw mewn gwirionedd.

22 Ai cyfreithlawn i ni roi teyrnged i Cesar, ai nid yw?

23 Ac efe a ddeallodd eu cyfrwyddra hwy, ac a ddywedodd wrthynt, Paham y temtiwch fi?

24 Dangoswch i mi geiniog. Llun ac argraph pwyl sydd arni? A hwy a attebasant ac a ddywedasant, Yr eiddo Cesar.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Rhoddwch chwithau yr eiddo Cesar i Cesar, a'r eiddo Duw i Dduw.

26 Ac ni allasant feio ar ei eiriau ef ger bron y bobl: a chan ryfeddu wrth ei atteb ef, hwy a dawsant â sôn.

h Matt. 22.
23.
Marc 12.
18.
¶ Act. 23, 6.
8.

27 ¶ A rhai o'r Saduceaid (y rhai sydd yn gwadu nad oes adgyfodiad,) a ddaethant atto ef, ac a ofynasant iddo,

k Deut. 25.
5.

28 Gan ddywedyd, Athraw, k Moses a ysgrifennodd i ni, Os byddai farw brawd neb, ac iddo wraig, a marw o hono yn ddiblant, ar gymmeryd o'i frawd ei wraig ef, a chodi had i'w frawd.

29 Yr oedd gan hynny saith o frodyr: a'r cyntaf a gymmerodd wraig, ac a fu farw yn ddiblant.

30 A'r ail a gymmerth y wraig, ac a fu farw yn ddiblant.

31 A'r trydydd a'i cymmerth hi; ac yr un ifnudd y saith hefyd: ac ni adawsant blant, ac a fuont feirw.

32 Ac yn ddiweddfaf oll bu farw y wraig hefyd.

33 Yn yr adgyfodiad gan hynny, gwraig i bwy un o honynt yw hi? canys y saith a'i cawsant hi yn wraig.

34 A'r Iesu gan atteb a ddywedodd wrthynt, Plant y byd hwn sydd yn gwreicca, ac yn gŵra:

35 Eithr y rhai a gyfrifir yn deil-

wng i gael y byd hwnnw, a'r adgyfodiad oddi wrth y meirw, nid ydynt nac yn gwreicca, nac yn gŵra:

36 Canys nis gallant farw mwy: oblegid i'cyd-stad ydynt a'r angelion; a phlant Duw ydynt, gan eu bod yn blant yr adgyfodiad.

37 Ac y cyfyd y meirw, m Moses hefyd a hysbysodd wrth y berth, pan yw ef yn galw yr Arglwydd yn Dduw Abraham, ac yn Dduw Isaac, ac yn Dduw Jacob.

38 Ac nid yw efe Dduw y meirw, ond y byw: canys n pawb sydd fyw iddo ef.

39 Yna rhai o'r ysgrifenyddion gan atteb a ddywedasant, Athraw, da y dywedaist.

40 Ac ni feiddiasant mwyach ofyn dim iddo ef.

41 ¶ Ac efe a ddywedodd wrthynt, o Pa fodd y maent yn dywedyd fod Crist yn fab i Dafydd?

42 Ac y mae Dafydd ei hun yn dywedyd yn llyfr y Psalmau, p Yr ARGLWYDD a ddywedodd wrth fy Arglwydd, Eistedd ar fy neheulaw,

43 Hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'w draed di.

44 Y mae Dafydd gan hynny yn ei alw ef yn Arglwydd; a pha fodd y mae efe yn fab iddo?

45 ¶ A ac a'r holl bobl yn clywed, efe a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,

46 r Ymogelwch rhag yr ysgrifenyddion, y rhai a ewyllysiant rodio mewn dillad lleision, ac a gwarant gyfarchiadau yn y marchnadoedd, a'r prif-gadeiriau yn y synagogau, a'r prif-eisteddleoedd yn y gwleddoedd;

47 t Y rhai sydd yn llwyr-fwytta tai gwragedd gweddwon, ac mewn rhith yn hir-weddio: y rhai hyn a dderbyniant farn fwy.

PENNOD XXI.

1 Crist yn canmol y weddw dlawd: 5 yn rhagfynegi dinystr y deml a dinas Jerusalem: 25 a'r arwyddion a fydd o flaen y dydd diweddfaf: 34 ac yn eu hannog hwy i fod yn wyladwyrus. 37 Arfer Crist tra fu yn Jerusalem.

A C wedi iddo edrych i fynu, efe a a ganfu y rhai goludog yn bwrw eu rhoddion i'r drysorfa.

2 Ac efe a ganfu hefyd ryw wraig weddw dlawd yn bwrw yno ddwy b hatling.

3 Ac efe a ddywedodd, Yn wir meddaf i chwi, c fwrw o'r wraig

Anno
DOMINI
33.

11 Ioan 3. 2.

m Exod. 3.
6.n Rhuf. 6.
10.o Matt. 22.
42.
Marc 12.
35.

p Ps. 110. 1.

q Marc 12.
38.r Matt. 23.
5.s pen. 11.
43.t Matt. 23.
14.a Marc 12.
41.b Edrych
Marc 12.
42.c 2 Cor. 8.
12.

Anno DOMINI 33.		Anno DOMINI 33.
	weddw dlawd hon i mewn fwy na hwynt oll :	19 Yn eich amynedd meddien- nwch eich eneidiau.
	4 Canys y rhai hyn oll o'r hyn oedd weddill ganddynt a fwriasant at offrymmau Duw : eithr hon o'i phrinder a fwriodd i mewn yr holl	20 *A phan weloch Jerusalem wedi ei hamgylchu gan luoedd, yna gwybyddwch fod ei hanghyfanneddra hi wedi nesâu.
² gyfoeth.	² fywyd a oedd ganddi.	21 Yna y rhai fyddant yn Judea, ffoant i'r mynyddoedd ; a'r rhai a fyddant yn ei chanol hi, ymadawant ; a'r rhai a fyddant yn y meusydd, nac elont i mewn iddi.
^d Matt. 24. ¹ Marc 13. 1.	5 ¶ ^a Ac fel yr oedd rhai yn dywedyd am y deml, ei bod hi wedi ei harddu â meini teg a rhoddion, efe a ddywedodd,	22 Canys dyddiau dial yw y rhai hyn, ⁱ i gyflawni yr holl bethau a ysgrifenydd.
^e pen. 19. 44.	6 Y pethau hyn yr ydych yn edrych arnynt, daw y dyddiau yn y rhai ^e ni adewir maen ar faen, a'r nis dattodir.	23 Eithr gwae y rhai beichiogion, a'r rhai yn rhoi bronnau, yn y dyddiau hynny ! canys bydd angen mawr yn y tir, a digofaint ar y bobl hyn.
	7 A hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Athraw, pa bryd gan hynny y bydd y pethau hyn ? a pha arwydd fydd pan fo y pethau hyn ar ddyfod ?	24 A hwy a syrhiant trwy fin y cleddyf, a chaeth-gludir hwynt at bob cenhedlaeth : a Jerusalem a fydd wedi ei mathru gan y Cenhedloedd, ^u hyd oni chyflawnier amser y Cenhedloedd.
^r Eph. 5. 6. ² Thess. 2. 3.	8 Ac efe a ddywedodd, ^r Edrychwch na thwyller chwi : canys llawer a ddeuant yn fy enw i, gan ddywedyd, Myfi yw Crist ; a'r amser a nesaodd : nac ewch gan hynny ar eu hol hwynt.	25 ¶ ^a A bydd arwyddion yn yr haul, a'r lleuad, a'r sêr ; ac ar y ddaear ing cenhedloedd, gan gyfyng-gynghor ; a'r môr a'r tonnau yn rhuo ;
	9 A phan glywoch sôn am ryfel-oedd a therfysgoedd, na chymmerwch fraw : canys rhaid i'r pethau hyn fod yn gyntaf : ond ni ddaw y diwedd yn y man.	26 A dynion yn llewygu gan ofn, a disgwyl am y pethau sydd yn dyfod ar y ddaear : oblegid nerthoedd y nefoedd a ysgydwir.
^s Matt. 24. 7.	10 ^s Yna y dywedodd efe wrthynt, Cenedl a gyfyd yn erbyn cenedl, a theyrnas yn erbyn teyrnas :	27 Ac yna y gwelant Fab y dyn ^r yn dyfod mewn cwmwl, gyd â gallu a gogoniant mawr.
	11 A daear-grynfaâu mawrion a fyddant yn amryw leoedd, a newyn, a heintiau ; a phethau ofnadwy, ac arwyddion mawrion a fydd o'r nef.	28 A phan ddechreuo y pethau hyn ddyfod, edrychwch i fynu, a chodwch eich pennau : canys ^y y mae eich ymwared yn nesâu.
^b Marc 13. 9. Dat. 2. 10.	12 ^b Eithr o flaen hyn oll, hwy a roddant eu dwylaw arnoch, ac a'ch erlidiant, gan eich traddodi i'r synagogau, ac ⁱ i garcharau, ^k wedi eich dwyn ger bron brenhinoedd a llywodraethwyr o achos fy enw i.	29 ^a Ac efe a ddywedodd ddam-meg iddynt ; Edrychwch ar y ffigysbren, a'r holl brennau ;
¹ Act. 4. 3. ^a 5. 13. ^a 12. 4. ^a 16. 24. ^k Act. 25. 23.	13 Eithr ¹ fe a ddigwydd i chwi yn dystiolaeth.	30 Pan ddeiliant hwy weithian, chwi a welwch ac a wyddoch o honoch eich hun, fod yr haf yn agos.
¹ Phil. 1. 28. ² Thess. 1. 5.	14 ^m Am hynny ³ rhoddwch eich bryd ar na rag-fyfyrloch beth a atteboch :	31 Felly chwithau, pan weloch y pethau hyn yn digwydd, gwybyddwch fod teyrnas Dduw yn agos.
^m Matt. 10. 19. Marc 13. 11. pen. 12. 11.	15 Canys myfi a roddaf i chwi enau a doethineb, ⁿ yr hon nis gall eich holl wrthwynebwyd na dywedyd yn ei herbyn na'i gwrth-sefyll.	32 Yn wir meddaf i chwi, Nid â yr oes hon heibio, hyd oni ddêl y cwbl i ben.
^s gosodwch yn eich calonau, na, &c.	16 ^a A chwi a fradychir, i'e, gan riëni, a brodyr, a cheraint, a chyfeillion ; ac ^p i rai o honoch y parant farwolaeth.	33 ^b Y nef a'r ddaear a ânt heibio ; ond fy ngeiriau i nid ânt heibio ddim.
ⁿ Act. 6. 10.	17 A ^q chas fyddwch gan bawb o herwydd fy enw i.	34 ¶ Ac ^e edrychwch arnoch eich hunain, rhag i'ch calonau un amser drymhâu trwy lythineb, a meddw-dod, a gofalon y bywyd hwn, a dyfod
^o Mic. 7. 6.	18 ^r Ond ni chyll blewyn o'ch pen chwi.	
^p Act. 7. 69. ^a 12. 2.		
^q Matt. 10. 22.		
^r Matt. 10. 20.		
		^u Rhuf. 11. 25. ^x Act. 2. 20. ² Petr. 3. 10, 12. ^y Dat. 1. 7. ^a 14. 14. ^z Rhuf. 8. 19, 23. ^a Matt. 24. 32. Marc 13. 23. ^b Matt. 24. 35. ^c Rhuf. 13. 13. ¹ Thess. 5. 6. ¹ Petr. 4. 7.

Anno DOMINI 33.		Anno DOMINI 33.
	y dydd hwnnw arnoch yn ddisym-mwth; 35 Canys ^aefe a ddaw, fel magl, ar warthaf pawb oll a'r sydd yn trigo ar wyneb yr holl ddaear. 36 ^aGwylwch gan hynny a ^ggweddi-wch bob amser, ar gael eich cyfrif yn deilwng i ddiangc rhag y pethau hyn oll sydd ar ddyfod, ac ⁱsefyll ger bron Mab y dyn. 37 ^aA'r dydd yr ydoedd efe yn athrawiaethu yn y deml; a'r ⁱnos yr oedd efe yn myned ac yn aros yn y mynydd a elwid yr Olew-wydd. 38 A'r holl bobl a fore-gyrchent atto ef yn y deml, i'w glywed ef.	Y mae yr Athraw yn dywedyd wrthynt, Pa le y mae y lletty, lle y gallwyf fwytta y pasc gyd â'm disgyblion? 12 Ac efe a ddengys i chwi oruwch-ystafell fawr, wedi ei thaenu: yno parottôwch. 13 A hwy a aethant, ac a gawsant fel y dywedasai efe wrthynt; ac a barottoisant y pasc. 14 ^aA phan ddaeth yr awr, efe a eisteddodd i lawr, a'r deuddeg apostol gyd âg ef. 15 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Mi ^aa chwennychais yn fawr fwytta y pasc hwn gyd â chwi cyn dioddef o honof. 16 Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, Ni fwyttâf fi mwyach o hono, ⁱhyd oni chyflawner yn nheyrnas Dduw. 17 Ac wedi iddo gymmeryd y cwppan, a rhoddi diolch, efe a ddywedodd, Cymmerwch hwn, a rhenwch yn eich plith: 18 Canys ^ayr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o ffrwyth y winwydden, hyd oni ddêl teyrnas Dduw. 19 ¶ ^aAc wedi iddo gymmeryd bara, a rhoi diolch, efe a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph yr hwn yr ydys yn ei roddi dros och: gwnewch hyn er coffa am danaf. 20 Yr un modd y cwppan hefyd wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwppan hwn <i>yw</i> y testament newydd yn fy ngwaed i, yr hwn yr ydys yn ei dywallt dros och. 21 ¶ ⁱEithr wele law yr hwn sydd yn fy mradychu gyd â mi ar y bwrdd. 22 Ac yn wir y mae Mab y dyn yn myned, ^kmegis y mae wedi ei luniaethu: eithr gwae y dyn hwnnw, trwy yr hwn y bradychir ef! 23 Hwytchau a ddechreusant ymofyn yn eu plith eu hunain, pwy o honynt oedd yr hwn a wnai hynny. 24 ¶ A bu ymryson yn eu plith, pwy o honynt a dybygid ei fod yn fwyaf. 25 ⁱAc efe a ddywedodd wrthynt, Y mae brenhinoedd y Cenhedloedd yn arglwyddiaethu arnynt; a'r rhai sydd mewn awdurdod arnynt, a elwir yn bendefigion. 26 ^mOnd na <i>fyddwch</i> chwi felly: ⁿeithr y mwyaf yn eich plith chwi, bydded megis yr ieuangaf; a'r pen-naf, megis yr hwn sydd yn gweini.
d1 Thess. 5. 2. 2 Petr 3. 10. 1 Dat. 3. 3. a 16. 15. e Matt. 24. 42. Maro 13. 33. f pen. 18. 1. s Ps. 1. 5. Eph. 6. 13. h Ioan 8. 1. 2. i pen. 22. 39.	1 Yr Iuddewon yn cyd-furiadu yn erbyn Crist. 3 Satan yn parottôl Judas i'w fradychu ef. 7 Yr apostolion yn arlwygo y pasc. 19 Crist yn ordeinio ei supper sanctaidd: 21 yn guddiedig yn rhag-ddywedyd am y bradychwr: 24 yn annog y rhan arall o'i apostolion i ochelyd rhyfyg: 31 yn sicrhau Petr na phallat ei ffydd ef: 34 ac er hynny y gwaed efe ef dair gwaith: 39 yn gweddio yn y mynydd; ac yn chwysu y gwaed: 47 yn cael ei fradychu â chusan: 50 yn iacháu clust Malchus: 54 yn cael ei wadu dair gwaith gan Petr, 63 a'i ammherchi yn gywilyddus; 66 ac yn cyfaddef ei fod yn Fab Duw. A^aNESAODD gwyl y bara croyw, yr hon a elwir y pasc. 2 A'r ^barch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a geisiasant pa fodd y difethent ef: oblegid yr oedd arnynt ofn y bobl. 3 ¶ ^aA Satan a aeth i mewn i Judas, yr hwn a gyfenwid Iscariot, yr hwn oedd o rifedi y deuddeg. 4 Ac efe a aeth ymaith, ac a ymddiddanodd â'r arch-offeiriaid a'r ²blaenoriaid, pa fodd y bradychai efe ef iddynt. 5 Ac yr oedd yn llawen ganddynt: a hwy a gyttunasant ar roddi arian iddo. 6 Ac efe a addawodd, ac a geisiodd amser cyfaddas i'w fradychu ef iddynt ³yn absen y ⁴bobl. 7 ¶ ^aA daeth dydd y bara croyw, ar yr hwn yr oedd rhaid lladd y pasc. 8 Ac efe a anfonodd Petr ac Ioan, gan ddywedyd, Ewch, parottôwch i ni y pasc, fel y bwyttaom. 9 A hwy a ddywedasant wrtho, Pa le y mynni barottôl o honom? 10 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Wele, pan ddeloch i mewn i'r ddinas, cyferfydd â chwi ddyn yn dwyn ystenaidd o ddwfr: canlynwch ef i'r tŷ lle yr êl efi i mewn. 11 A dywedwch wrth wr y tŷ,	e Matt. 26. 20. Marco 14. 17. 5 gan chwennych a chwenychais; &c. f pen. 14. 15. Dat. 19. 9. g Matt. 26. 29. Marco 14. 25. h Matt. 26. 29. Marco 14. 22. 1 Cor. 11. 23. i Ps. 41. 9. Matt. 26. 21. 23. Marco 14. 18. Ioan 13. 21. 26. k Act. 2. 23. a 4. 28. l Matt. 20. 25. Marco 10. 42. m 1 Petr 5. 3. n pen. 9. 48.

Anno DOMINI 33.		Anno DOMINI 33.
	27 Canys pa un fwyaf, ai yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd, ai yr hwn sydd yn gwasanaethu? onid yr hwn sydd yn eistedd ar y bwrdd? eithr yr ydwyf fi yn eich mysgr fel un yn gwasanaethu.	ewyllysi ⁶ droi heibio y cwppan hwn oddi wrthyf: er hynny ^e nid fy ewyllys i, ond yr eiddot ti a wneler.
^o Matt. 20. 28. Ioan 13. 13, 14. Phil. 2. 7.	28 A chwydychi yw y rhai a arhosasoch gyd â mi yn ^p fy mhrofedigaethau.	43 Ac angel o'r nef a ymddangosodd iddo, yn ei nerthu ef.
^p Heb. 4. 15.	29 Ac ^q yr wyf fi yn ordeinio i chwi deyrnas, megis yr ordeiniodd fy Nhad i minnau;	44 ^r Ac efe mewn ymdrech meddwl, a weddiodd yn ddyfalach: a'i chwys ef oedd fel defnynau gwaed yn disgyn ar y ddaear.
^q Matt. 24. 47. pen. 12. 32.	30 Fel ^y bwytaoch ac yr yfoch ar fy mwrdd i yn fy nheyrnas, ^s ac yr eisteddych ar orseddfeydd, yn barnu deuddeg llwyth Israel.	45 A phan gododd efe o'i weddi, a dyfod at ei ddisgyblion, efe a'u cafodd hwynt yn cysgu gan dristwch;
^r Matt. 8. 11. pen. 14. 15. Dat. 19. 9.	31 ^t A'r Arglwydd a ddywedodd, Simon, Simon, wele, ^t Satan a'ch ceisiodd chwi, ⁱ ch nithio fel gwenith:	46 Ac a ddywedodd wrthynt, Pahan yr ydych yn cysgu? codwch, a ^g gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth.
^s Ps. 49. 14. Matt. 19. 23. Dat. 3. 21.	32 Eithr mi a weddiais drosot, na ddiffygiai dy ffydd di: ^u tithau pan yth droer, cadarnhâ dy frodyr.	47 ^t Ac efe etto yn llefaru, ^h wle dyrfa; a'r hwn a elwir Judas, un o'r deuddeg, oedd yn myned o'u blaen hwynt, ac a nesaodd at yr Iesu, i'w gusanu ef.
^t 1 Petr. 5. 8.	33 Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, yr ydwyf fi yn barod i fyned gyd â thi i garchar, ac i angau.	48 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Judas, ai â chusan yr wyt ti yn bradychu Mab y dyn?
^u Ioan 21. 15, 16, 17.	34 ^x Yntau a ddywedodd, Yr wyf yn dywedyd i ti, Petr, Na chân y ceiliog heddyw, nes i ti wadu dair gwaith yr adweini fi.	49 A phan welodd y rhai oedd yn ei gylch ef y peth oedd ar ddyfod, hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, a darâwn ni â chleddyf?
^x Matt. 26. 34. Marc 14. 30. Ioan 13. 38.	35 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^y Pan y'ch anfonais heb na phwrs, na chôd, nac esgidiau, a fu arnoch eisieu dim? A hwy a ddywedasant, Na ddo ddim.	50 ^t A'r Iesu un o honynt a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ddehau ef.
^y Matt. 10. 9. pen. 9. 3. a 10. 4.	36 Yna y dywedodd wrthynt, Ond yn awr y neb sydd ganddo bwrs, cymmered; a'r un modd gôd: a'r neb nid oes ganddo, gwerthed ei bais, a phryned gleddyf.	51 A'r Iesu a attebodd ac a ddywedodd, Goddefwch hyd yn hyn. Ac efe a gyffyrddodd â'i glust, ac a'i hiachaodd ef.
^z Es. 53. 12. Marc 15. 23.	37 Canys yr wyf yn dywedyd i chwi, fod yn rhaid etto gyflawni ynof fi y peth hwn a ysgrifenydd; ^z sef, ^a A chyd â'r anwir y cyfrifwyd ef; canys y mae diben i'r pethau am danaf fi.	52 ^k A'r Iesu a ddywedodd wrth yr arch-offeiriaid, a ⁷ blaenoriaid y deml, a'r henuriaid, y rhai a ddaethent atto, Ai fel at leidr y daethoch chwi allan, â chleddyfau ac â ffyn?
^a Matt. 26. 36. Marc 14. 32. Ioan 18. 1. pen. 21. 37.	38 A hwy a ddywedasant, Arglwydd, wele ddau gleddyf yma. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Digon yw.	53 Pan oeddwn beunydd gyd â chwi yn y deml, nid estynasoch ddwyllaw i'm herbyn: eithr hon yw eich awr chwi, a gallu y tywyllwch.
^b Matt. 26. 41. Marc 14. 38. ad. 46.	39 ^t Ac wedi iddo fyned allan, ^b efe a aeth, yn ol ei arfer, i fynydd yr Olew-wydd; a'i ddisgyblion hefyd a'i canlynasant ef.	54 ^t A'r hwy a'i daliasant ef, ac a'i harweiniasant, ac a'i dygasant i mewn i dŷ yr arch-offeiriad. A Phetr a ganlynodd o hirbell.
^c Matt. 26. 41. Marc 14. 38. ad. 46.	40 ^c A phan ddaeth efe i'r man, efe a ddywedodd wrthynt, Gweddiwch nad eloch mewn profedigaeth.	55 ^m Ac wedi iddynt gynneu tân ynghanol y neuadd, a chyd-eistedd o honynt, eisteddodd Petr yntau yn eu plith hwynt.
^d Matt. 26. 39.	41 ^d Ac efe a dynnodd oddi wrthynt tu ag ergyd carreg; ac wedi iddo fyned ar ei liniau, efe a weddiodd,	56 A phan ganfu rhyw langes ef yn eistedd wrth y tân, a dal sylw arno, hi a ddywedodd, Yr oedd hwn hefyd gyd âg ef.
	42 Gan ddywedyd, O Dad, os	57 Yntau a'i gwadodd ef, gan ddywedyd, O wraig, nid adwaen i ef.
		58 Ac ychydig wedi, un arall a'i gwelodd ef, ac a ddywedodd, Yr

⁶ tro.^e Ioan 6. 38.^r Ioan 12. 27.
Heb. 5. 7.^s ad. 40.^h Matt. 26. 47.
Marc 14. 43.
Ioan 18. 3.ⁱ Matt. 26. 51.
Marc 14. 47.
Ioan 18. 10.^k Matt. 26. 55.
Marc 14. 48.
⁷ chapten-taid.^l Matt. 26. 57.^m Matt. 26. 69.
Marc 14. 66.

Anno
DOMINI
33.

wyt tithau hefyd yn un o honynt. A Phetr a ddywedodd, O ddyn, nid ydwyf.

59 Ac ar ol megis yspaid un awr, rhyw un arall a daerodd, gan ddywedyd, Mewn gwirionedd yr oedd hwn hefyd gyd âg ef: canys Galilead yw.

60 A Phetr a ddywedodd, Y dyn, nis gwn beth yr wyt yn ei ddywedyd. Ac yn y man, ac efe etto yn llefaru, canodd y ceiliog.

61 A'r Arglwydd a drodd, ac a edrychodd ar Petr. A Phetr a gofiodd ymadrodd yr Arglwydd, fel y dywedasai efe wrtho, "Cyn canu o'r ceiliog, y gwedi fi deirgwaith.

62 A Phetr a aeth allan, ac a wylodd yn chwerv-dost.

63 ¶ A'r gwŷr oedd yn dal yr Iesu, a'i gwatwarasant ef, gan ei daro.

64 Ac wedi iddynt guddio ei lygaidd ef, hwy a'i tarawsant ef ar ei wyneb, ac a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Prophwyda, pwy yw yr hwn a'th darawodd di?

65 A llawer o bethau eraill, gan gablu, a ddywedasant yn ei erbyn ef.

66 ¶ A phan aeth hi yn ddydd, ymgynhullodd henuriaid y bobl, a'r arch-offeiriaid, a'r ysgrifenyddion, ac a'i dygasant ef i'w cynghor hwynt,

67 Gan ddywedyd, ⁹Ai ti yw Crist? dywed i ni. Ac efe a ddywedodd wrthynt, Os dywedaf i chwi, ni chredwch ddim:

68 Ac os gofynaf hefyd i chwi, ni'm hattebwch, ac ni'm gollyngwch ymaith.

69 ⁴Ar ol hyn y bydd Mab y dyn yn eistedd ar ddeheulaw gallu Duw.

70 A hwy oll a ddywedasant, Ai Mab Duw gan hynny ydwyf ti? Ac efe a ddywedodd wrthynt, ¹Yr ydych chi yn dywedyd fy mod.

71 Hwythau a ddywedasant, Pa raid i ni mwyach wrth dystiolaeth? canys clywsom ein hunain o'i enau ef ei hun.

PENNOD XXIII.

¹ Cyhuddo yr Iesu ger bron Pilat, a'i anfon at Herod; ⁸ a Herod yn ei watwar ef. ¹² Herod a Philat yn cymmodi â'u gilydd. ¹³ Y bobl yn deisyf cael Barabbas; a Philat yn ei ollwng ef iddynt, ac yn rhoddi yr Iesu i'w groeshoelio. ²⁷ Yntau yn mynegi i'r gwragedd, a alarent o'i blegid ef, ddinystr Jerusalem: ³⁴ yn gweddio dros ei elynion. ³⁹ Crogi dau ddryg-weithredwyr gyd âg ef. ⁴⁶ Ei farwolaeth, ⁵⁰ a'i gladdedigaeth ef.

A ^R a holl liaws o honynt a gyfodasant, ac a'i dygasant ef at Pilat:

² Ac a ddechreuasant ei gyhuddo ef, gan ddywedyd, Ni a gawsom hwn ^byn gŵyrdroi y bobl, ac ^cyn gwahardd rhoi teyrnged i Cesar, gan ddywedyd mai efe ei hun yw Crist Frenhin.

³ A ^dPhilat a ofynodd iddo, gan ddywedyd, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon? Ac efe a atebodd iddo, ac a ddywedodd, Yr wyt ti yn dywedyd.

⁴ A dywedodd Pilat wrth yr arch-offeiriaid a'r bobl, Nid wyf fi yn cael dim ²bai ar y dyn hwn.

⁵ A hwy a fuant daerach, gan ddywedyd, Y mae efe yn cyffroi y bobl, gan ddysgu trwy holl Judea, wedi dechreu o Galilea hyd yma.

⁶ A phan glybu Pilat sôn am Galilea, efe a ofynodd ai Galilead oedd y dyn.

⁷ A phan wybu efe ei fod ef o lywodraeth ^eHerod, efe a'i hanfonodd ef at Herod, yr hwn oedd yntau yn Jerusalem y dyddiau hynny.

⁸ ¶ A Herod, pan welodd yr Iesu, a lawenychodd yn fawr: canys ^fyr oedd efe yn chwennych er ys talm ei weled ef, oblegid ^giddo glywed llawer am dano ef; ac yr ydoedd yn gobeithio cael gweled gwneuthur rhyw arwydd ganddo ef.

⁹ Ac efe a'i holodd ef mewn llawer o eiriau; eithr efe nid atebodd ddim iddo.

¹⁰ A'r arch-offeiriaid a'r ysgrifenyddion a safasant, gan ei gyhuddo ef yn haerllug.

¹¹ A Herod a'i filwyr, wedi iddo ei ddiystyru ef, a'i watwar, a'i wisgo â gwisg glaerwen, a'i danfonodd ef drachefn at Pilat.

¹² ¶ A'r dwthwn hwnnw yr ^aaeth ^hPilat a Herod yn gyfeillion: canys yr oeddynt o'r blaen mewn gelyniaeth â'u gilydd.

¹³ ¶ ⁱA Philat, wedi galw ynghyd yr arch-offeiriaid, a'r llywiau dwyr, a'r bobl,

¹⁴ A ddywedodd wrthynt, Chwi a ddygasoch y dyn hwn attaf fi, fel un a fyddai yn gŵyrdroi y bobl: ac wele, myfi a'i holais ef yn eich gŵydd chwi, ac ni chefais yn y dyn hwn ddim ⁴bai, o ran y pethau yr ydych chi yn ei gyhuddo ef am danynt:

¹⁵ Na Herod chwaith: canys an-

Anno
DOMINI
33.^a Matt. 27.² Marc 15. 1.

Ioan 18. 28.

^b Act. 17. 7.^c Edrych

Matt. 17.

27. a 22. 21.

^d Matt. 27.

11.

² achos yn.^e pen. 3. 1.^f pen. 9. 9.^g Matt. 14.

1.

Marc 6. 14.

^h Act. 4. 27.

Anno
DOMINI
33.

^k Matt. 27.
26.
Ioan 19. 1.

^l Matt. 27.
15.
Marc 15. 6.
Ioan 18. 39.

^m Act. 3. 14.

⁶ A hwy a
bwyasant
arno.

ⁿ Matt. 27.
24.
Marc 15.
15.
Ioan 19. 16.
⁶ gytunodd.

^o Matt. 27.
32.
Marc 15.
21.

^p Es. 2. 19.
Hos. 10. 8.
Dat. 6. 16.
a. 9. 6.

fonais chwi atto ef; ac wele, dim yn haeddu marwolaeth nis gwnaed iddo.

16 ^k Am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf ymaith.

17 ^l Canys yr ydoedd yn rhaid iddo ollwng un yn rhydd iddynt ar yr wyl.

18 ^m A'r holl liaws a lefasant ar unwaith, gan ddywedyd, Bwrw hwn ymaith, a gollwng i ni Barabbas yn rhydd:

19 (Yr hwn, am ryw derfysg a wnaethid yn y ddinas, a llofruddiaeth, oedd wedi ei dafu i garchar.)

20 Am hynny Pilat a ddywedodd wrthynt drachefn, gan ewyllysio gollwng yr Iesu yn rhydd.

21 Eithr hwy a lefasant arno, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef.

22 Ac efe a ddywedodd wrthynt y drydedd waith, Canys pa ddrwg a wnaeth efe? ni chefais i ddim achos marwolaeth ynddo; am hynny mi a'i ceryddaf ef, ac a'i gollyngaf yn rhydd.

23 ⁵ Hwytiau a fuont daerion â llefau uchel, gan ddeisyfu ei groeshoelio ef. A'u llefau hwynt a'r arch-offeiriaid a orfuant.

24 ⁿ A Philat a ⁶ farnodd wneuthur eu deisyfiad hwynt.

25 Ac efe a ollyngodd yn rhydd iddynt yr hwn am derfysg a llofruddiaeth a fwriasid yngharchar, yr hwn a ofynasant: eithr yr Iesu a draddododd efe i'w hewyllys hwynt.

26 ^o Ac fel yr oeddynt yn ei arwain ef ymaith, hwy a ddaliasant un Simon o Cyrene, yn dyfod o'r wlad, ac a ddodasant y groes arno ef, i'w dwyn ar ol yr Iesu.

27 ^l Ac yr oedd yn ei ganlyn ef liaws mawr o bobl, ac o wragedd, y rhai hefyd oedd yn cwynfan ac yn galaru o'i blegid ef.

28 A'r Iesu, wedi troi attynt, a ddywedodd, Merched Jerusalem, na wylwch o'm plegid i: eithr wylwch o'ch plegid eich hunain, ac oblegid eich plant.

29 Canys wele, y mae y dyddiau yn dyfod, yn y rhai y dywedant, Gwyn eu byd y rhai ammhlantadwy, a'r crothau ni eppiliasant, a'r bronnau ni roisant sugn.

30 ^p Yna y dechreuant ddywedyd wrth y mynyddoedd, Syrthiwech arnom; ac wrth y brynau, Cuddiwech ni.

31 ^q Canys os gwnant hyn yn y pren ir, pa beth a wneir yn y crin?

32 ^r Ac arweiniwyd gyd âg ef hefyd ddau eraill, drwg-weithredwyr, i'w rhoi i'w marwolaeth.

33 A ^s phan ddaethant i'r lle a elwir ⁷ Calfaria, yno y croeshoeliasant ef, a'r drwg-weithredwyr; un ar y llaw ddehau, a'r llall ar yr aswy.

34 ^t A'r Iesu a ddywedodd, O Dad, ^u maddeu iddynt: canys ^u ni wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur. A ^v hwy a rannasant ei ddillad ef, ac a fwriasant goelbren.

35 A'r ^w bobl a safodd yn edrych. ^x A'r pennaethiaid hefyd gyd â hwynt a watwarasant, gan ddywedyd, Eraill a waredodd efe; gwareded ef ei hun, os hwn yw Crist, etholedig Duw.

36 A'r milwyr hefyd a'i gwatwarasant ef, gan ddyfod atto, a chynnyg iddo finegr.

37 A dywedyd, Os tydi yw Brenhin yr Iuddewon, gwared dy hun.

38 ^a Ac yr ydoedd hefyd ^a ar-ysgrifen wedi ei ysgrifenu uwch ei ben ef, â llythyrenau Groeg, a Lladin, ac Hebraeg, HWN YW BRENHIN YR IUDEWON.

39 ^t Ac un o'r drwg-weithredwyr a grogasid a'i cablodd ef, gan ddywedyd, Os tydi yw Crist, gwared dy hun a ninnau.

40 Eithr y llall a attebodd, ac a'i ceryddodd ef, gan ddywedyd, Onid wyt ti yn ofni Duw, gan dy fod dan yr un ^d ddamnedigaeth?

41 A nyny yn wir yn gyfiawn; canys yr ydym yn derbyn yr hyn a haeddai y pethau a wnaethom: eithr hwn ni wnaeth ddim allan o'i le.

42 Ac efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, cofia fi pan ddelych i'th deyrnas.

43 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Yn wir meddaf i ti, Heddyw y byddi gyd â mi ym mharadwys.

44 ^b Ac yr ydoedd hi ynghylch y chweched awr, a thywyllwch a fu ar yr holl ² ddaear hyd y nawfed awr.

45 A'r haul a dywyllwyd, a ^c llên y deml a rwygwyd yn ei chanol.

46 ^t A'r Iesu, gan lefain â llef uchel, a ddywedodd, ^d O Dad, i'th ddwyllaw di y gorchymynaf fy yspryd. ^e Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a drengodd.

47 ^f A'r canwriad, pan welodd y peth a wnaethpwyd, a ogoneddodd

Anno
DOMINI
33.

^q Jer. 25. 29.
¹ Petr. 4. 17.
^r Es. 53. 12.
Matt. 27.
38.

^s Matt. 27.
33.
Marc 15.
22.
Ioan 19.
17, 18.

⁷ Lle y ben-
glog.

^t Act. 7. 60.
^u 1 Cor. 4. 12.

^u Act. 3. 17.
^x Matt. 27.
35.

Marc 15.
24.
Ioan 19. 23.

^y Ps. 22. 17.
Zech. 12.
10.

^z Matt. 27.
39.

^a Matt. 27.
37.
Marc 15.
26.
Ioan 19. 19.
⁸ dill.

⁹ farnedig-
aeth.

^b Matt. 27.
45.
Marc 15.
33.
² dir.

^c Matt. 27.
51.
Marc 15.
38.

^d Ps. 31. 5.

^e Matt. 27.
50.
Marc 15.
37.
Ioan 19. 30.

^f Matt. 27.
54.
Marc 15.
39.

Anno
DOMINI
33.

Dduw, gan ddywedyd, Yn wir yr oedd hwn yn wr cyfiawn.

48 A'r holl bobloedd y rhai a ddaethent ynghyd i edrych hyn, wrth weled y pethau a wnaethpwyd, a ddychwelasant, gan guro eu dwyfronau.

49 A'i holl gydnabod ef a safasant o hirbell, a'r gwragedd y rhai a'i canlynasant ef o Galilea, yn edrych ar y pethau hyn.

50 ¶^g Ac wele, gwr a'i enw Joseph, yr hwn oedd gynghorwr, gwr da a chyfiawn :51 (Hwn ni chyttunasai â'u cyng-hor ac â'u gweithred hwynt;) o Arimathea, dinas yr Iuddewon,^h yr hwn oedd yntau yn disgwyl hefyd am deyrnas Dduw;

52 Hwn a ddaeth at Pilat, ac a ofynodd gorph yr Iesu.

53 Ac efe a'i tynnodd i lawr, ac a'i hamdôdd mewn llian main, ac a'i rhoddes mewn bedd wedi ei naddu mewn carreg, yn yr hwn ni roddasid⁴ dyn erioed.

54 A'r dydd hwnnw oedd i ddarpar-wyl, a'r Sabbath oedd yn nesâu.

55 A'r gwragedd hefyd,^k y rhai a ddaethent gyd âg ef o Galilea, a ganlynasant, ac a welsant y bedd, a pha fodd y dodwyd ei gorph ef.

56 A hwy a ddychwelasant, ac a barottoisant bêr-aroglau ac ennaint; ac a orphwysasant ar y Sabbath, i'yn ol y gorchymyn.

PENNOD XXIV.

1 Dau angel yn mynegi adgyfodiad Crist i'r gwragedd oedd yn dyfod at y bedd; 9 a'r rhai hynny yn ei adrodd i eraill. 13 Crist ei hun yn ymddangos i'r ddau ddisgybl oedd yn myned i Emmäus: 36 ac wedi hynny i'r apostolion; ac yn ceryddu eu hanghrediniaeth hwy: 47 yn rhoddi gorchymyn iddynt: 49 ac yn addaw yr Yspryd Glân: 51 ac felly yn esgyn i'r nefoedd.

A'R^a dydd cyntaf o'r wythnos, ar y cynddydd, hwy a ddaethant at y bedd, gan ddwyn y pêr-aroglau a barottoisent, a rhai gyd â hwynt.

2 A hwy a gawsant y maen wedi ei dreiglo ymaith oddi wrth y bedd.

3 Ac wedi iddynt fyned i mewn, ni chawsant gorph yr Arglwydd Iesu.

4 A bu, a hwy yn petruso am y peth hwn, wele, dau wr a safodd yn eu hymyl mewn gwisgoedd disglair.

5 Ac wedi iddynt ofni, a gostwng eu hwynebau tu a'r ddaear, hwy a ddywedasant wrthynt, Paham yr

ydych yn ceisio² y byw ym mysg y meirw?6 Nid yw efe yma, ond efe a gyfododd. ^b Cofiwch pa fodd y dywedodd wrthynt, ac efe etto yn Galilea,

7 Gan ddywedyd, Rhaid yw rhoi Mab y dyn yn nwyllaw dynion pechadurus, a'i groeshoelio, a'r trydydd dydd adgyfodi.

8^c A hwy a gofiasant ei eiriau ef;9^d Ac a ddychwelasant oddi wrth y bedd, ac a fynegasant hyn oll i'r un ar ddeg, ac i'r lleill oll.10 A Mair Magdalen, a^e Joanna, a Mair mam Iago, a'r lleill gyd â hwynt, oedd y rhai a ddywedasant y pethau hyn wrth yr apostolion.

11 A'u geiriau a welid yn eu golwg hwynt fel gwegi, ac ni chredasant iddynt.

12^f Eithr Petr a gododd i fynu, ac a redodd at y bedd; ac wedi ymgrymmu, efe a ganfu y llieiniau wedi eu gosod o'r neilldu; ac a aeth ymaith, gan ryfeddu rhyngddo ag ef ei hun am y peth a ddarfuasai.13 ¶^g Ac wele, dau o honynt oedd yn myned y dydd hwnnw i dref a'i henw Emmäus, yr hon oedd ynghylch tri ugain ystâd oddi wrth Jerusalem.

14 Ac yr oeddynt hwy yn ymddiddan â'u gilydd am yr holl bethau hyn a ddigwyddasant.

15 A bu, fel yr oeddynt yn ymddiddan, ac yn ymfyn â'u gilydd, ^h yr Iesu ei hun hefyd a nesaodd, ac a aeth gyd â hwynt.16 Eithrⁱ eu llygaid hwynt a attaliwyd, fel nas adwaenent ef.

17 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa ryw ymadroddion yw y rhai hyn yr ydych yn eu bwrw at eu gilydd, dan rodio, ac yn wyneb-drîst?

18 Ac un o honynt, a'i enw Cleopas, gan ateb a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn unig yn ymdeithydd yn Jerusalem, ac ni wybuost y pethau a wnaethpwyd ynddi hi yn y dyddiau hyn?

19 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Pa bethau? Hwytiau a ddywedasant wrtho, Y pethau ynghylch Iesu o Nazareth, ^k yr hwn oedd wr o brophwyd, ^l galluog mewn gweithred a gair ger bron Duw a'r holl bobl;

20 A'r modd y traddododd yr arch-offeiriaid a'n llywodraethwyr ni ef i farn marwolaeth, ac a'i croeshoeliasant ef.

21 Ond yr oeddynt ni yn gobeithio

Anno
DOMINI
33.² yr hwn sydd yn fyru, &c.
^b Matt. 16. 21.
^a 17. 23.
Marc 9. 31.
pen. 9. 22.^c Ioan 2. 22.^d Matt. 28. 8.
Marc 16. 10.^e pen. 8. 3.^f Ioan 20. 3, 6.^g Marc 16. 12.^h Matt. 18. 20.
ad. 36.ⁱ Ioan 20. 14.
^a 21. 4.^k Matt. 21. 11.
pen. 7. 16.
Ioan 4. 19.
a 6. 14.^l Act. 7. 22.^g Matt. 27. 57.
Marc 15. 42.
Ioan 19. 38.^h Marc 15. 43.
pen. 2. 25, 38.⁴ heb.ⁱ Matt. 27. 62.^k pen. 8. 2.^l Exod. 20. 10.^a Matt. 28. 1.
Marc 16. 1.
Ioan 20. 1.

Anno
DOMINI
33.m pen. 2.
38.
Act. 1. 6.
n Matt. 23.
8.
Marc 16.
10.
Ioan 20.
18.o ad. 46.
Act. 17. 3.
1 Petr. 1.
11.P Gen. 3.
15. a 22. 18.
a 26. 4.
a 40. 10.
Deut. 18.
15.q Ps. 132.
11.
Es. 7. 14.
a 9. 6.
a 40. 10.
Jer. 23. 5.
a 33. 14.
Ezec. 34.
23.
a 37. 25.
Dan. 9. 24.
Mic. 7. 20.
Edrych ar
Ioan 1. 45.r Edrych
Gen. 32.
26. a 42. 7.
Marc 6. 48.
s Gen. 19. 3.
Act. 16. 15.s Neu, aeth
yn anwel-
edig idd-
ynt.t 1 Cor. 15.
5.u Marc 16.
14.
Ioan 20.
19.

^m mai efe oedd yr hwn a waredai yr Israel. Ac heb law hyn oll, heddyw yw y trydydd dydd er pan wnaethpwyd y pethau hyn.

22 A hefyd ⁿ rhai gwragedd o honom ni a'n dychrynasant ni, gwedi iddynt fod yn fore wrth y bedd:

23 A phan na chawsant ei gorph ef, hwy a ddaethant, gan ddywedyd wel-ed o honynt weledigaeth o angelion, y rhai a ddywedent ei fod ef yn fyw.

24 A rhai o'r rhai oedd gyd â nyni a aethant at y bedd, ac a gawsant felly, fel y dywedasai y gwragedd: ond ef nis gwelsant.

25 Ac efe a ddywedodd wrthynt, O ynyfion, a hwyrfyddig o galon i gredu yr holl bethau a ddywedodd y prophwydi!

26 ^o Onid oedd raid i Grist ddi-oddef y pethau hyn, a myned i mewn i'w ogoniant?

27 A chan ddechreu ar ^p Moses, a'r ^q holl brophwydi, efe a esponiodd iddynt yn yr holl ysgrhythrau y pethau am dano ei hun.

28 Ac yr oeddynt yn nesâu i'r dref lle yr oeddynt yn myned: ac ^r yntau a gymmerth arno ei fod yn myned ym mhellach.

29 A ^s hwy a'i cymhellasant ef, gan ddywedyd, Aros gyd â ni; canys y mae hi yn hwyrhâu, a'r dydd yn darfod. Ac efe a aeth i mewn i aros gyd â hwynt.

30 A darfu, ac efe yn eistedd gyd â hwynt, efe a gymmerodd fara, ac a'i bendithiodd, ac a'i torrodd, ac a'i rhoddes iddynt.

31 A'u llygaid hwynt a agorwyd, a hwy a'u hadnabunt ef: ac efe a ^s ddi-fannodd allan o'u golwg hwynt.

32 A hwy a ddywedasant wrth eu gilydd, Onid oedd ein calon ni yn llosgi ynom tra yr ydoedd efe yn ymddiddan â ni ar y ffordd, a thra yr ydoedd efe yn agoryd i ni yr ysgrhythrau?

33 A hwy a godasant yr awr hono, ac a ddychwelasant i Jerusalem, ac a gawsant yr un ar ddeg wedi ymgasglu ynghyd, a'r sawl oedd gyd â hwynt,

34 Yn dywedyd, Yr Arglwydd a gyfododd yn wir, ac ^t a ymddangosodd i Simon.

35 A hwythau a adroddasant y pethau a wnaethid ar y ffordd, a pha fodd yr adnabuwyd ef ganddynt wrth dorriad y bara.

36 ¶ ^u Ac a hwy yn dywedyd y

pethau hyn, yr Iesu ei hun a safodd yn eu canol hwynt, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chwi.

37 Hwythau, wedi brawychu ac ofni, a dybiasant weled o honynt yspryd.

38 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Paham y'ch trallodir? a paham y mae meddyliau yn codi yn eich calonau?

39 Edrychwch fy nwyllaw a'm traed, mai myfi fy hun ydyw: ^x teimlwch fi, a gwelwch: canys nid oes gan yspryd gnawd ac esgryn, fel y gwelwch fod gennyf fi.

40 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ^{ei} ddwy-law a'i draed.

41 Ac a hwy etto heb gredu gan lawenydd, ac yn rhyfeddu, efe a ddywedodd wrthynt, ^y A oes gen-nych chwi yma ddim bwyd?

42 A hwy a roisant iddo ddarn o bysgodyn wedi ei rostio, ac o ddilmêl.

43 Yntau a'i cymmerodd, ac a'i bwytaodd yn eu gŵydd hwynt.

44 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^z Dyma y geiriau a ddywedais i wrth-ych, pan oeddwn etto gyd â chwi, bod yn rhaid cyflawni pob peth a ysgrifenydd y'nghyfraith Moses, a'r prophwydi, a'r psalmau, am danaf fi.

45 Yna ^a yr agorodd efe eu deall hwynt, fel y deallent yr ysgrhythrau.

46 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^b Felly yr ysgrifenydd, ac felly yr oedd raid i Grist ddi-oddef, a chyfodi o feirw y trydydd dydd:

47 A phregethu edifeirwch a ^c maddeuant pechodau yn ei enw ef ym mblith yr holl genhedloedd, gan ddechreu yn Jerusalem.

48 Ac yr ydych ^d chwi yn dystion o'r pethau hyn.

49 ¶ Ac wele, yr ^e ydwyf fi yn anfon addewid fy Nhad arnoch: eithr arhoswch chwi yn ninas Je-rusalem, hyd oni wisger chwi â nerth o'r uchelder.

50 ¶ Ac efe a'u dug hwynt allan ^f hyd yn Bethania; ac a gododd ei ddwyllaw, ac a'u bendithiodd hwynt.

51 ^g Ac fe a ddarfu, tra yr oedd efe yn eu bendithio hwynt, ymad-ael o hono ef oddi wrthynt, ac efe a ddygwyd i fynu i'r nef.

52 ^h Ac wedi iddynt ei addoli ef, hwy a ddychwelasant i Jerusalem, gyd â llawenydd mawr:

53 Ac yr oeddynt yn wastadol ⁱ yn y deml, yn moli ac yn bendithio Duw. Amen.

Anno
DOMINI
33.x Ioan 20.
20, 27.

y Ioan 21. 5.

z Matt. 16.
21.
a 17. 22.
a 20. 18.
pen. 9. 22.
a 18. 31.
ad. 6.a Act. 16.
14.b Ps. 22.
Es. 53. 2,
&c.
Act. 17. 3.c Act. 13.
38.
1 Ioan 2.
12.d Ioan 15.
27.
Act. 1. 8.e Ioan 14.
16, 26.
a 15. 26.
a 16. 7.
Act. 1. 4.
a 2. 1, &c.

f Act. 1. 12.

g Marc 16.
19.
Act. 1. 9.h Matt. 28.
9, 17.i Act. 2. 46.
a 5. 42.

YR EFENGYL YN OL SANT IOAN.

PENNOD I.

1 *Duodab, dyndab, a swydd Iesu Grist, 15 Tystiolaeth Ioan. 39 Galwad Andreas, Petr, Phylip, a Nathanäel.*

YN y dechreuad ^a yr oedd y Gair, a'r Gair oedd ^b gyd â Duw, a Duw oedd y Gair.

2 ^c Hwn oedd yn y dechreuad gyd â Duw.

3 ^d Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob peth; ac hebddo ef ni wnaethpwyd dim a'r a wnaethpwyd.

4 ^e Ynddo ef yr oedd bywyd; a'r ^f bywyd oedd oleuni dynion.

5 A'r ^g goleuni sydd yn llewyrchu yn y tywyllwch; a'r tywyllwch nid oedd yn ei ^h amgyffred.

6 ¶ Yr ydoedd gwr wedi ei anfon oddi wrth Dduw, a'i enw Ioan.

7 Hwn a ddaeth yn dystiolaeth, fel y tystiolaethai am y Goleuni, fel y credai pawb trwyddo ef.

8 Nid efe oedd y Goleuni, eithr *efe a anfonasid* fel y tystiolaethai am y Goleuni.

9 ⁱ Hwn ydoedd y gwir Oleuni, yr hwn sydd yn goleuo pob dyn a'r y sydd yn dyfod i'r byd.

10 Yn y byd yr oedd efe, ^k a'r byd a wnaethpwyd trwyddo ef; a'r byd nid adnabu ef.

11 At ei eiddo ei hun y daeth, a'r eiddo ei hun nis derbyniasant ef.

12 Ond ^l cynnifer ag a'i derbyniasant ef, efe a roddes iddynt ^m allu i fod yn feibion i Dduw, *sef* i'r sawl a gredant yn ei enw ef:

13 ⁿ Y rhai ni aned o waed, nac o ewyllys y cnawd, nac o ewyllys gwr, eithr o Dduw.

14 ^o A'r Gair ^p a wnaethpwyd ^q yn gnawd, ac a drigodd yn ein plith ni, (ac ^r ni a welsom ei ogoniant ef, gogoniant megis yr Unig-anedig oddi wrth y Tad,) ^s yn llawn gras a gwirionedd.

15 ¶ Ioan a dystiolaethodd am dano ef, ac a lefodd, gan ddywed- yd, Hwn oedd yr un y dywedais am dano, ^t Yr hwn sydd yn dyfod ar fy ol i, a aeth o'm blaen i: canys yr oedd efe o'm blaen i.

16 Ac o'i ^u gyflawnder ef y derbyn- iasom ni oll, a gras am ras.

17 Canys ^v y gyfraith a roddwyd trwy Moses, ond y gras a'r gwirion- edd a ddaeth trwy Iesu Grist.

18 ^w Ni welodd neb Dduw erioed: yr unig-anedig Ffab, yr hwn sydd ym mynwes y Tad, hwnnw a'i hys- bysodd ef.

19 ¶ A hon yw ^x tystiolaeth Ioan, pan anfonodd yr Iuddewon o Jer- usalem offeiriad a Lefiaid i ofyn iddo, Pwy wyt ti?

20 Ac ^y efe a gyffesodd, ac ni wad- odd; a chyffesodd, Nid myfi yw y Crist.

21 A hwy a ofynasant iddo, Beth ynte? Ai Elias wyt ti? Yntau a ddy- wedodd, Nag ê. ^z Ai y ^{aa} Prophwyd wyt ti? Ac efe a attebodd, Nag ê.

22 Yna y dywedasant wrtho, Pwy wyt ti? fel y rhoddod ateb i'r rhai a'n danfonodd. Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am danat dy hun?

23 ^b Eb efe, Myfi *yw* llef un yn gwaeddi yn y diffaethwch, Uniawn- wch ffordd yr Arglwydd, fel ^c y dywedodd Esaias y prophwyd.

24 A'r rhai a anfonasid oedd o'r Phariseaid.

25 A hwy a ofynasant iddo, ac a ddywedasant wrtho, Paham gan hynny yr wyt ti yn bedyddio, onid ydwyt ti na'r Crist, nac Elias, na'r prophwyd?

26 Ioan a attebodd iddynt, gan ddywedyd, ^d Myfi sydd yn bedyddio â dwfr; ond y mae un yn sefyll yn eich plith chwi, yr hwn nid adwaenoch chwi:

27 ^e Efe yw yr hwn sydd yn dyfod ar fy ol i, yr hwn a aeth o'm blaen i; yr hwn nid ydwyf fi deillwng i ddattod carrai ei esgid.

28 Y pethau hyn a wnaethpwyd yn Bethabara, y tu hwnt i'r Iorddon- en, lle yr oedd Ioan yn bedyddio.

29 ¶ Trannoeth Ioan a ganfu yr Iesu yn dyfod atto; ac *efe* a ddywed- odd, Wele ^f Oen Duw, yr hwn sydd yn ^g tynnu ymaith bechodau y byd.

30 ^h Hwn yw efe am yr hwn y dy- wedais i, Ar fy ol i y mae gwr yn dyfod, yr hwn a aeth o'm blaen i: canys yr oedd efe o'm blaen i.

31 Ac myfi nid adwaenwn ef: eithr

Anno
DOMINI
26.

^u Exod. 20.
1, &c.

^x Matt. 11.
27.

^y Luc 10.
22.

^z 1 Tim. 6.
16.

^{aa} 1 Ioan 4.
12.

^{ab} A. D. 30.
pen. 5. 33.

^{ac} pen. 3. 28.
Act. 13. 25.

^{ad} Ai Pro-
phwyd.

^{ae} Deut. 18.
15, 18.

^{af} pen. 6. 14.

^{ag} Matt. 3. 3.
pen. 3. 28.

^{ah} Es. 40. 3.

^{ai} Matt. 3.
11.

^{aj} ad. 15. 30.
Act. 19. 4.

^{ak} Es. 53. 7.
Act. 8. 32.

^{al} 1 Petr 1.
19.

^{am} *duyn*
arno.

^{an} ad. 15. 27.

^a Diar. 8.
22, &c.

^b Col. 1. 17.
1 Ioan 1. 1.

^c Dat. 19. 13.

^d Diar. 8.
30.

^e pen. 17. 6.
1 Ioan 1. 2.

^f Gen. 1. 1.

^g Col. 1. 16.
Heb. 1. 2.

^h Dat. 4. 11.

ⁱ pen. 5. 26.
1 Ioan 5.
11.

^j pen. 8. 12.
a. 9. 5.

^k a. 12. 46.

^l pen. 3. 19.

^m *gynwys.*

ⁿ Mal. 3. 1.

^o A. D. 26.

^p ad. 4.

^q Heb. 1. 2.
a. 11. 3.

^r Es. 56. 5.

^s Rhuf. 28.

^t Gal. 3. 26.

^u 2 Petr 1. 4.

^v 1 Ioan 3. 1.

^w Neu,
fraint.

^x pen. 3. 5.

^y Iago 1. 18.

^z 1 Petr 1.
23.

^{aa} Matt. 1.
16.

^{ab} Luc 1. 31.

^{ac} a. 2. 7.

^{ad} Rhuf. 1. 3.

^{ae} Gal. 4. 4.

^{af} 1 Tim. 3.
16.

^{ag} Heb. 2. 14.

^{ah} Matt. 17.
2.

^{ai} 2 Petr 1.
17.

^{aj} Col. 1. 19.
a. 2. 3. 9.

^{ak} ad. 27. 30.
pen. 3. 31.

^{al} Col. 1. 19.
a. 2. 9. 10.

Anno
DOMINI
30.^h Matt. 3.
16.
Marc 1. 10.
Luc 3. 22.

fel yr amlygid ef i Israel, i hynny y deuthum i, gan fedyddio â dwfr.

32 Ac Ioan a dystiolaethodd, gan ddywedyd, Mi a welais ^h yr Yspryd yn disgyn megis colommen, o'r nef, ac efe a arhosodd arno ef.

33 A myfi nid adwaenwn ef; eithr yr hwn a'm hanfonodd i fedyddio â dwfr, efe a ddywedodd wrthyf, Ar yr hwn y gwelych yr Yspryd yn disgyn, ac yn aros arno, ^h hwnnw yw yr un sydd yn bedyddio â'r Yspryd Glân.

^h Matt. 3.
11.
Act. 1. 5.

34 A mi a welais, ac a dystiolaethais mai hwn yw Mab Duw.

35 ¶ Trannoeth drachefn y safodd Ioan, a dau o'i ddisgyblion:

^k ad. 29.

36 A chan edrych ar yr Iesu yn rhodio, efe a ddywedodd, ^k Wele Oen Duw.

37 A'r ddau ddisgybl a'i clywsant ef yn llefaru, ac a ganlynasant yr Iesu.

38 Yna yr Iesu a droes; a phan welodd hwynt yn canlyn, efe a ddywedodd wrthynt, Beth yr ydych chiwi yn ei geisio? A hwy a ddywedasant wrtho ef, Rabbi, (yr hyn o'i gyfieithu yw, Athraw,) pa le yr wyt ti yn ⁶ trigo?

⁶ byw?

39 Efe a ddywedodd wrthynt, Deuwch, a gwelwch. A hwy a ddaethant, ac a welsant lle yr oedd efe yn trigo, ac a arhosasant gyd âg ef y diwrnod hwnnw: ac yr oedd hi ynghylch y ddegfed awr.

^h Matt. 4.
18.

40 ^h Andreas, brawd Simon Petr, oedd un o'r ddau a glywsent hynny gan Ioan, ac a'i dilynasant ef.

41 Hwn yn gyntaf a gafodd ei frawd ei hun Simon, ac a ddywedodd wrtho, Nyni a gawsom y Messias; yr hyn o'i ddechongl yw, ⁷ Y Crist.

⁷ Yr En-neinog.

42 Ac efe a'i dug ef at yr Iesu. A'r Iesu wedi edrych arno ef, a ddywedodd, Ti yw Simon mab Iona: ^m ti a elwir Cephas, yr hwn a gyfieithir, ⁸ Carreg.

^m Matt. 16.
18.⁸ Neu, Petr.

43 ¶ Trannoeth yr ewyllysiodd yr Iesu fyned allan i Galilea: ac efe a gafodd Phylip, ac a ddywedodd wrtho, Dilyn fi.

ⁿ pen. 12.
21.º pen. 21. 2.^p Gen. 3. 15.^a 49. 10.^d Dent. 18.^{13.}^{Edrych ar}^{Luc 24. 27.}^q Is. 4. 2.^a 7. 14.^a 9. 6.^a 53. 2.^{Mic. 6. 2.}^{Zech. 6. 12.}^a 9. 9.^{Edrych ar}^{Luc 24. 27.}^r Matt. 2.^{23.}^{Luc 2. 4.}^s pen. 7. 41.^{42.}

44 A ⁿ Phylip oedd o Bethsaida, o ddinas Andreas a Phetr.

45 Phylip a gafodd ^o Nathanäel, ac a ddywedodd wrtho, Cawsom yr hwn yr ysgrifennodd ^p Moses yn y gyfraith, a'r ^q prophwydi, am dano, Iesu ^r o Nazareth, mab Joseph.

46 A Nathanäel a ddywedodd wrtho, ^a A ddichon dim da ddyfod o Nazareth? Phylip a ddywedodd wrtho, Tyred, a gwel.

47 Iesu a ganfu Nathanäel yn dyfod atto; ac a ddywedodd am dano, Wele Israeliad yn wir, ^t yn yr hwn nid oes dwyll.

48 Nathanäel a ddywedodd wrtho, Pa fodd y'm hadwaenost? Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Cyn i Phylip dy alw di, pan oeddittan y ffigysbren, mi a'th welais di.

49 Nathanäel a atebodd ac a ddywedodd wrtho ef, Rabbi, ti yw Mab Duw; ti yw Brenhin Israel.

50 Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho ef, O herwydd i mi ddyweddy i ti, Myfi a'th welais di dan y ffigysbren, a ydwyt ti yn credu? ti a gei weled pethau mwy na'r rhai hyn.

51 Ac efe a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i chiwi, ^u Ar ol hyn y gwelwch y nef yn agored, ac angelion Duw yn esgyn ac yn disgyn ar Fab y dyn.

^u Gen. 28.
12.
Matt. 4. 11.
Luc 2. 9,
13.
a 22. 43.
a 24. 4.
Act. 1. 10.

PENNOD II.

1 Crist yn troi y dwfr yn win: 12 yn myned i waered i Capernaum a Jerusalem: 14 ac yno yn burio y pryncwyr a'r gwerthwyr allan o'r deml: 19 yn rhag-fynegi ei farwolaeth a'i adgyfodiad. 23 Llwyer yn credu ynddo, o herwydd ei wyrthiau; ond er hynny nid ymddiriedai efe iddynt am dano ei hun.

A'R trydydd dydd yr oedd priod-as ^a yn Cana Galilea: a mam yr Iesu oedd yno.

^a Edrych
Jos. 19. 28.

2 A galwyd yr Iesu hefyd a'i ddisgyblion i'r briodas.

3 A phan ballodd y gwin, mam yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Nid oes ganddynt mo'r gwin.

4 Iesu a ddywedodd wrthi, ^b Beth sydd i mi a wnelwyf â thi, wraig? ^c ni ddaeth fy awr i etto.

^b pen. 19.
26.² Beth yw i^{mi ac i ti,}^{wraig?}^c pen. 7. 6.

5 Ei fam ef a ddywedodd wrth y gwasanaethwyr, Beth bynnag a ddywedo efe wrthyf, gwnewch.

6 Ac yr oedd yno chwech o ddyfrlestri meini wedi eu gosod, ^d yn ol defod puredigaeth yr Iuddewon, y rhai a ddalient bob un ddau ffircyn neu dri.

^d Marc 7. 3.

7 Iesu a ddywedodd wrthynt, Llenwch y dyfr-lestri o ddwfr. A hwy a'u llanwasant hyd yr ymyl.

8 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch yn awr, a dygwch at lywodraethwr y wledd. A hwy a ddygasant.

9 A phan brofodd llywodraethwr y wledd y dwfr a wnaethid yn win, (ac ni wyddai o ba le yr ydoedd, eithr y gwasanaethwyr, y rhai a ollyngasant y dwfr, a wyddent,)

Anno
DOMINI
30.

llywodraethwr y wledd a alwodd ar y priod-fab,

10 Ac a ddywedodd wrtho, Pob dyn a esyd y gwin da yn gyntaf; ac wedi iddynt yfed yn dda, yna un a fo gwaeth: tithau a gedwaist y gwin da hyd yr awrhon.

11 Hyn o ddechreu gwyrtthiau a wnaeth yr Iesu yn Cana Galilea, ac a eglurodd ei ogoniant; a'i ddisgyblion a gredasant ynddo.

^c Matt. 12.
46.

12 ¶ Wedi hyn efe a aeth i waered i Capernaum, efe, a'i fam, ^aa'i frodyr, a'i ddisgyblion: ac yno nid arhosasant nemmawr o ddyddiau.

13 ¶ A phasc yr Iuddewon oedd yn agos: a'r Iesu a aeth i fynu i Jerusalem;

^f Matt. 21.
12.
Mare 11.
15.
Luc 19. 45.

14 ^fAc a gafodd yn y deml rai yn gwerthu ychain, a defaid, a cholommennod, a'r newidwyr arian yn eistedd.

15 Ac wedi gwneuthur fflangell o fân reffynnau, efe a'u gyrrodd hwynt oll allan o'r deml, y defaid hefyd a'r ychain; ac a dywalltodd allan arian y newidwyr, ac a ddymchwelodd y byrddau;

16 Ac a ddywedodd wrth y rhai oedd yn gwerthu colommennod, Dygwch y rhai hyn oddi yma; na wnewch dy fy Nhad i yn dy marchnad.

^e Ps. 69. 9.

17 A'i ddisgyblion a gofiasant fod yn ysgrifenedig, ^eZêl dy dy di a'm hysodd i.

18 ¶ Yna yr Iuddewon a atebasant ac a ddywedasant wrtho ef, ^hPa arwydd yr wyt ti yn ei ddangos i ni, gan dy fod yn gwneuthur y pethau hyn?

^h Matt. 12.
38.
pen. 6. 30.

19 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, ⁱDynystriwch y deml hon, ac mewn tridiau y cyfodaf hi.

ⁱ Matt. 26.
61.
a 27. 40.
Mare 14.
55.
a 15. 29.

20 Yna yr Iuddewon a ddywedasant, Chwe blynedd a deugain y buwyd yn adeiladu y deml hon; ac a gyfodi di hi mewn tridiau?

21 Ond efe a ddywedasai am deml ei gorph.

^k Luc 24. 8.

22 Am hynny pan gyfododd efe o feirw, ^kei ddisgyblion ef a gofiasant iddo ddywedyd hyn wrthynt hwy: a hwy a gredasant yr ysgrythyr, a'r gair a ddywedasai yr Iesu.

23 ¶ Ac fel yr oedd efe yn Jerusalem ar y pasc yn yr wyl, llawer a gredasant yn ei enw ef, wrth weled ei arwyddion a wnaethai efe.

24 Ond nid ymddiriedodd yr Iesu

iddynt am dano ei hun, am yr adwaenai efe hwynt oll;

25 Ac nad oedd raid iddo dystiolaethu o neb iddo am ddyn: o herwydd ^lyr oedd efe yn gwybod beth oedd mewn dyn.

PENNOD III.

1 *Crist yn dysgu Nicodemus mor angenrheidiol yw ad-enedigaeth.* 14 *Am ffydd yn ei farwolaeth ef.* 16 *Mawr gariad Duw tu ag at y byd.* 18 *Condemniad am anghrediniaeth.* 23 *Bedydd, tystiolaeth, ac athrawiaeth Ioan am Grist.*

AC yr oedd dyn o'r Phariseaid, a'i enw Nicodemus, pennaeth yr Iuddewon:

2 ^aHwn a ddaeth at yr Iesu liw nos, ac a ddywedodd wrtho, Rabbi, ny ni a wyddom mai dysgawdwr ydwyd ti wedi dyfod oddi wrth Dduw: canys ^bni allai neb wneuthur y gwyrtthiau hyn yr wyt ti yn eu gwneuthur, oni bai fod ^cDuw gyd âg ef.

^a pen. 7. 50.
a 19. 39.

3 Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, ^dOddi eithr geni dyn ²drachefn, ni ddichon efe welêd teyrnas Dduw.

^b pen. 9. 16.
33.

^c Act. 10.
38.

^d Tit. 3. 5.
² oddi fyny.

4 Nicodemus a ddywedodd wrtho, Pa fodd y dichon dyn ei eni, ac efe yn hen? a ddichon efe fyned i groth ei fam eilwaith, a'i eni?

5 Iesu a atebodd ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Oddi eithr geni dyn o ddwfr ac o'r Yspryd, ni ddichon efe fyned i mewn i deyrnas Dduw.

6 Yr hyn a aned o'r cnawd, sydd gnawd; a'r hyn a aned o'r Yspryd, sydd yspryd.

7 Na ryfedda ddywedyd o honof fi wrthyt, Y mae yn rhaid eich geni chwi ³drachefn.

³ oddi fyny.

8 ^eY mae y gwynt yn chwythu lle y mynno: a thi a glywi ei swm ef, ond ni wyddost o ba le y mae yn dyfod, nac i ba le y mae yn myned: felly mae pob un a'r a aned o'r Yspryd.

^e Preg. 11.
5.
1 Cor. 2. 11.

9 Nicodemus a atebodd ac a ddywedodd wrtho, ^fPa fodd y dichon y pethau hyn fod?

^f pen. 6. 52,
60.

10 Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn ddysgawdwr yn Israel, ac ni wyddost y pethau hyn?

11 ^gYn wir, yn wir, meddaf i ti, Mai yr hyn a wyddom yr ydym yn ei lefaru, a'r hyn a welsom yr ydym yn ei dystiolaethu; ^ha'n tystiolaeth ni nid ydych yn ei derbyn.

^g pen. 7. 16.
a 8. 28.
a 12. 49.
a 14. 24.

12 Os dywedais i chwi bethau daearol, a chwithau nid ydych yn credu; pa fodd, os dywedaf i chwi bethau nefol, y credwch?

^h ad. 32.

Anno
DOMINI
30.

¹ Diar. 30. 4.
pen. 6. 62.
Eph. 4. 9.
² Num. 21.
9.

¹ pen. 8. 28.
a 12. 32.

^m ad. 36.
pen. 6. 47.

^a 1 Ioan 4.
9.

^c Luc 9. 56.
pen. 5. 45.
a 8. 15.
a 12. 47.

^P pen. 5. 24.
a 6. 40. 47.
a 20. 31.

^q pen. 8. 12.

^r Job 24. 13,
17.

^s Neu, na
ddatgudd-
ter.

^s pen. 4. 2.

^t Matt. 14.
3.

⁴ Athro.

^u pen. 1. 7,
15, 27, 34.

^x 1 Cor. 4. 7.
Heb. 5. 4.
Iago 1. 17.
⁵ gymmeryd
dim iddo
ei hun.

13 Ac ni esgynodd neb i'r nef, oddi eithr yr hwn a ddisgynodd o'r nef, *sef* Mab y dyn, yr hwn sydd yn y nef.

14 ¶ Ac ^k megis y dyrchafodd Moses y sarph yn y diffaethwch, felly ¹ y mae yn rhaid dyrchafu Mab y dyn;

15 Fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond ^m caffael o hono fywyd tragywyddol.

16 ¶ ⁿ Canys felly y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragywyddol.

17 ^o Oblegid ni ddanfonodd Duw ei Fab i'r byd i ddamnio y byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef.

18 ¶ ^p Yr hwn sydd yn credu ynddo ef, ni ddemnir: eithr yr hwn nid yw yn credu, a ddamniwyd eisoes; o herwydd na chredodd yn enw unig-anedig Fab Duw.

19 A hon yw y ddamnedigaeth, ^q ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni; canys yr oedd eu gweithredoedd hwy yn ddrwg.

20 O herwydd ^r pob un a'r sydd yn gwneuthur drwg, sydd yn casâu y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel ^s nad argyhoedder ei weithredoedd ef.

21 Ond yr hwn sydd yn gwneuthur gwirionedd, sydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurhâer ei weithredoedd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.

22 ¶ Wedi y pethau hyn, daeth yr Iesu a'i ddisgyblion i wlad Judea; ac a arhosodd yno gyd â hwynt, ^s ac a fedyddiodd.

23 ¶ Ac yr oedd Ioan hefyd yn bedyddio yn Aionon, yn agos i Salim; canys dyfroedd lawer oedd yno: a hwy a ddaethant, ac a'u bedyddiwyd; 24 Canys ^t ni fwriasid Ioan etto y'ng harchar.

25 ¶ Yna y bu ymofyn rhwng rhai o ddisgyblion Ioan a'r Iuddewon, ynghylch puredigaeth.

26 A hwy a ddaethant at Ioan, ac a ddywedasant wrtho, ⁴ Rabbi, yr hwn oedd gyd â thi y tu hwnt i'r Iorddonen, ^u am yr hwn y tystiolaethaist ti, wele, y mae hwnnw yn bedyddio, a phawb yn dyfod atto ef.

27 Ioan a attebodd ac a ddywedodd, ^x Ni ddichon dyn ⁵ dderbyn dim, oni bydd wedi ei roddi iddo o'r nef.

28 Chwychwi eich hunain ydych dystion i mi, ddywedyd o honof fi, ^v Nid myfi yw y Crist, eithr ^z fy mod wedi fy anfon o'i flaen ef.

29 Yr hwn sydd ganddo y briodferch, yw y priod-fab: ond ^a cyfaill y priod-fab, yr hwn sydd yn sefyll ac yn ei glywed ef, sydd yn llawenyachu yn ddifawr oblegid llef y priod-fab: y llawenydd hwn ⁶ mau fi gan hynny a gyflawnwyd.

30 Rhaid ydyw iddo ef gynnyddu, ac i minnau leihâu.

31 Yr hwn a ddaeth oddi uchod, ^b sydd goruwch pawb oll: yr hwn sydd o'r ddaear, sydd o'r ddaear, ac am y ddaear y mae yn llefaru: ^c yr hwn sydd yn dyfod o'r nef, sydd goruwch pawb.

32 ^d A'r hyn a welodd efe ac a glywodd, hynny y mae efe yn ei dystiolaethu: ond nid oes neb yn derbyn ei dystiolaeth ef.

33 Yr hwn a dderbyniodd ei dystiolaeth ef, ^e a seliodd mai geirwir yw Duw.

34 Canys yr hwn a anfonodd Duw, sydd yn llefaru geiriau Duw; oblegid nid wrth fesur y mae Duw yn rhoddi iddo ef yr Yspryd.

35 ^f Y mae y Tad yn caru y Mab, ac efe a roddodd bob peth yn ei law ef.

36 ^g Yr hwn sydd yn credu yn y Mab, y mae ganddo fywyd tragywyddol: a'r hwn sydd heb gredu i'r Mab, ni wél fywyd; eithr y mae digofaint Duw yn aros arno ef.

PENNOD IV.

1 Crist yn ymddiddan â guraig o Samaria, ac yn ei ddatguddio ei hun iddi. 27 Ei ddisgyblion yn rhyfeddu: 31 ac yntau yn hysbysu iddynt ei zél tu ag at ogoniant Duw. 39 Llaver o'r Samariaid yn credu ynddo; 43 ac yntau yn myned ymaith i Galilea, ac yn iachâu mab y llywydd oedd yn gorwedd yn glaf yn Capernaum.

PAN wybu yr Arglwydd gan hynny glywed o'r Phariseaid fod yr Iesu yn gwneuthur ac ^a yn bedyddio mwy o ddisgyblion nag Ioan.

2 (Er na fedyddiasai yr Iesu ei hun, eithr ei ddisgyblion ef.)

3 Efe a adawodd Judea, ac a aeth drachefn i Galilea.

4 Ac yr oedd yn rhaid iddo fyned trwy Samaria.

5 Efe a ddaeth gan hynny i ddinas yn Samaria a elwid Sichar, ger llaw y rhandir ^b a roddasai Jacob i'w fab Joseph:

6 Ac yno yr oedd ffynnon Jacob. Yr Iesu gan hynny yn ddiffygiol

Anno
DOMINI
30.

^y pen. 1. 20,
27.
^z Mal. 3. 1.
Marc 1. 2.
Luc 1. 17.
^a Can. 5. 1.

⁶ o'r eiddof
fi, &c.

^b pen. 1. 15,
27.

^c 1 Cor. 15.
47.

^d ad. 11.
pen. 8. 26.

^e Rhuf. 3. 4.
1 Ioan 5. 10.

^f Matt. 11.
27. a 28. 18.
pen. 5. 20.
22. a 13. 3.
a 17. 2.
Heb. 2. 8.
^g Hab. 2. 4.
ad. 15. 16.
Rhuf. 1.
17.
1 Ioan 5.
10.

^a pen. 3. 22,
26.

^b Gen. 33.
19.
a 48. 22.
Jos. 24. 32.

Anno
DOMINI
30.

gan y daith, a eisteddodd felly ar y ffynnon: ac ynghylch y chweched awr ydoedd hi.

7 Daeth gwraig o Samaria i dynnu dwfr: a'r Iesu a ddywedodd wrthi, Dyro i mi i yfed.

8 (Canys ei ddisgyblion ef a aethent i'r ddinas i brynu bwyd.)

9 Yna y wraig o Samaria a ddywedodd wrtho ef, Pa fodd yr ydwyti, a thi yn Iuddew, yn gofyn diod gennyf fi, a myfi yn wraig o Samaria? oblegid nid yw yr Iuddewon yn ymgyfeillach â'r Samariaid.

10 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Ped adwaenit ti ddawn Duw, a phwy yw yr hwn sydd yn dywedyd wrthyti, Dyro i mi i yfed; tydi a ofynasit iddo ef, ac efe a roddasai i ti ddwfr bywiol.

11 Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid oes gennyti ti ddim i godi dwfr, a'r pydew sydd ddwfn: o ba le gan hynny y mae gennyti y dwfr bywiol hwnnw?

12 Ai mwy wyt ti na'n tad Jacob, yr hwn a roddodd i ni y pydew, ac efe ei hun a yfodd o hono, a'i feibion, a'i anifeiliaid?

13 Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthi, Pwy bynnag sydd yn yfed o'r dwfr hwn, efe a sycheda drachefn:

14 Ond pwy bynnag a yfo o'r dwfr a roddwyf fi iddo, ni sycheda yn dragywydd; eithr y dwfr a roddwyf iddo, 'a fydd ynddo yn ffynnon o ddwfr yn tarddu i fywyd tragywyddol.

15 Y wraig a ddywedodd wrtho, Arglwydd, dyro i mi y dwfr hwn, fel na sychedwyf, ac na ddelwyf yma i godi dwfr.

16 Iesu a ddywedodd wrthi, Dos, galw dy wr, a thyred yma.

17 Y wraig a atebodd ac a ddywedodd, Nid oes gennyf wr. Iesu a ddywedodd wrthi, Da y dywedaist, Nid oes gennyf wr:

18 Canys pump o wŷr a fu i ti; a'r hwn sydd gennyti yr awrhon, nid yw wr i ti: hyn a ddywedaist yn wir.

19 Y wraig a ddywedodd wrtho ef, Arglwydd, mi a welaf mai prophwyd wyt ti.

20 Ein tadau a addolasant yn y mynydd hwn; ac yr ydych chi yn dywedyd mai yn Jerusalem y mae y man lle y mae yn rhaid addoli.

21 Iesu a ddywedodd wrthi hi, O wraig, cred fi, y mae yr awr yn dy-

fod, pryd nad addoloch y Tad, nac yn y mynydd hwn, nac yn Jerusalem.

22 Chwychwi ydych yn addoli y peth ni wyddoch: ninnau ydym yn addoli y peth a wyddom: canys iachawdwriaeth sydd o'r Iuddewon.

23 Ond dyfod y mae yr awr, ac yn awr y mae hi, pan addolo y gwir addolwyr y Tad mewn yspryd a gwirionedd: canys y cyfryw y mae y Tad yn eu ceisio i'w addoli ef.

24 Yspryd yw Duw; a rhaid i'r rhai a'i haddolant ef, addoli mewn yspryd a gwirionedd.

25 Y wraig a ddywedodd wrtho, Mi a wn fod y Messias yn dyfod, yr hwn a elwir Crist: pan ddelo hwnnw, efe a fynega i ni bob peth.

26 Iesu a ddywedodd wrthi hi, Myfi, yr hwn wyf yn ymddiddan â thi, yw hwnnw.

27 ¶ Ac ar hyn y daeth ei ddisgyblion; a bu ryfedd ganddynt ei fod ef yn ymddiddan â gwraig: er hynny ni ddywedodd neb, Beth a geisi? neu, Paham yr ydwyti yn ymddiddan â hi?

28 Yna y wraig a adawodd ei dwfrlestr, ac a aeth i'r ddinas, ac a ddywedodd wrth y dynion,

29 Deuwch, gwelwch ddyn yr hwn a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum: onid hwn yw y Crist?

30 Yna hwy a aethant allan o'r ddinas, ac a ddaethant atto ef.

31 ¶ Yn y cyfamser y disgyblion a attolygasant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, bwytta.

32 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Y mae gennyf fi fwyd i'w fwytta yr hwn ni wyddoch chwi oddi wrtho.

33 Am hynny y disgyblion a ddywedasant wrth eu gilydd, A ddug neb iddo ddim i'w fwytta?

34 Iesu a ddywedodd wrthynt, Fy mwyd i yw gwneuthur ewyllys yr hwn a'm hanfonodd, a gorphen ei waith ef.

35 Onid ydych chi yn dywedyd, Y mae etto bedwar mis, ac yna y daw y cynhauaf? Wele, yr ydwyf fi yn dywedyd wrthychi, Dyrcheffwch eich llygaid, ac edrychwch ar y meusydd; canys gwŷnion ydynt eisoes i'r cynhauaf.

36 A'r hwn sydd yn medi, sydd yn derbyn cyflog, ac yn casglu ffrwyth i fywyd tragywyddol: fel y byddo i'r hwn sydd yn hau, ac i'r hwn sydd yn medi, lawenychu ynghyd.

Anno
DOMINI
30.

12 Bren. 17.
29.
k Es. 2. 3.
Rhuf. 9. 4.
5.

12 Cor. 3.
17.

m pen. 9.
37.

n Matt. 9.
37.
Luc 10. 2.

o 2 Bren. 17.
24.
Luc 9. 52,
53.
Act. 10. 28.

d Jer. 2. 13.

e pen. 6. 35,
58.

f pen. 7. 38.

g Edrych
pen. 6. 34.

2 Luc 7. 16.
a 24. 19.
pen. 6. 14.

h Deut. 12.
5. 11.
1 Bren. 9.
3.
2 Chron. 7.
12.

Anno
DOMINI
30.

37 Canys yn hyn y mae y gair yn wir, Mai arall yw yr hwn sydd yn hau, ac arall yr hwn sydd yn medi.

38 Myfi a'ch anfonais chwi i feddi yr hyn ni lufuriasoch: eraill a lufuriasant, a chwithau a aethoch i mewn i'w llafur hwynt.

39 ¶ A llawer o'r Samariaid o'r ddinas honno a gredasant ynddo, o herwydd gair y wraig, yr hon oedd yn tystiolaethu, Efe a ddywedodd i mi yr hyn oll a wneuthum.

40 Am hynny pan ddaeth y Samariaid atto ef, hwy a attolygasant iddo aros gyd â hwynt. Ac efe a arhosodd yno ddeuddydd.

41 A mwy o lawer a gredasant ynddo ef oblegid ei air ei hun.

42 A hwy a ddywedasant wrth y wraig, Nid ydym ni weithian yn credu oblegid dy ymadrodd di: canys ^oni a'i clywsom *ef* ein hunain, ac a wyddom mai hwn yn ddiau yw y Crist, Iachawdwr y byd.

43 ¶ Ac ym mhen y ddeuddydd efe a aeth ymaith oddi yno, ac a aeth i Galilea.

44 Canys ^pyr Iesu ei hun a dystiolaethodd, nad ydyw prophwyd yn cael anrhydedd yn ei wlad ei hun.

45 Yna pan ddaeth efe i Galilea, y Galileaid a'i derbyniasant ef, wedi iddynt weled yr holl bethau a wnaeth efe yn Jerusalem ar yr wyl: canys hwythau a ddaethant i'r wyl.

46 Felly yr Iesu a ddaeth drachefn i Cana yn Galilea, ¹lle y gwnaeth efe y dwfr yn win. Ac yr oedd rhyw ²bendefig, yr hwn yr oedd ei fab yn glaf yn Capernaum.

47 ¶ Pan glybu hwn ddyfod o'r Iesu o Judea i Galilea, efe a aeth atto ef, ac a attolygodd iddo ddyfod i waered, a iachâu ei fab ef: canys yr oedd efe ym mron marw.

48 Yna Iesu a ddywedodd wrtho ef, ^rOni welwch chwi arwyddion a rhyfeddodau, ni chredwch.

49 Y pendefig a ddywedodd wrtho ef, O Arglwydd, tyred i waered cyn marw fy machgen.

50 Iesu a ddywedodd wrtho ef, Dos ymaith; y mae dy fab yn fyw. A'r gwr a gredodd y gair a ddywedasai Iesu wrtho, ac efe a aeth ymaith.

51 Ac fel yr oedd efe yr awrhon yn myned i waered, ei weision a gyfarfuant âg ef, ac a fynegasant, gan ddywedyd, Y mae dy fachgen yn fyw.

52 Yna efe a ofynodd iddynt yr awr y gwellhasai arno. A hwy a ddywedasant wrtho, Doe, y seithfed awr, y gadawodd y cryd ef.

53 Yna y gwybu y tad mai yr awr honno oedd, yn yr hon y dywedasai Iesu wrtho ef, Y mae dy fab yn fyw. Ac efe a gredodd, a'i holl dŷ.

54 Yr ail arwydd yma drachefn a wnaeth yr Iesu, wedi dyfod o Judea i Galilea.

PENNOD V.

1 Yr Iesu ar y dydd Sabbath yn iachâu yr hwn a fuasai glaf namyn dwy flynedd deugain: 10 a'r Iuddewon am hynny yn cwer-glu, ac yn ei erlid ef. 17 Yntau yn ateb drosto ei hun, ac yn eu hargyhoeddi hwy, gan ddangos pwy ydyw ef, trwy dystiolaeth ei Dad, 32 ac Ioan, 31 a'i weithredoedd ei hun, 39 a'r ysgrythyrau.

WEDI hynny yr oedd ^agwyl yr Iuddewon; a'r Iesu a aeth i fynu i Jerusalem.

2 Ac y mae yn Jerusalem, wrth ²farchnad y defaid, lyn a elwir yn Hebraeg, Bethesda, ag iddo bùm porth;

3 Yn y rhai y gorweddai lliaws mawr o rai clefion, deillion, cloffion, gwywedigion, yn disgwyl am gynhyrriad y dwfr.

4 Canys angel oedd ar amserau yn disgyn i'r llyn, ac yn cynhyrfu y dwfr: yna yr hwn a elai i mewn yn gyntaf ar ol cynhyrfu y dwfr, a âi yn iach o ba glefyd bynnag a fyddai arno.

5 Ac yr oedd rhyw ddyn yno, yr hwn a fuasai ³glaf namyn dwy flynedd deugain.

6 Yr Iesu, pan welodd hwn yn gorwedd, a gwybod ei fod ef *felly* yn hir o amser bellach, a ddywedodd wrtho, A fynni di dy wneuthur yn iach?

7 Y claf a atebodd iddo, Arglwydd, nid oes gennyf ddyn i'm bwrw i'r llyn, pan gynhyrfer y dwfr: ond tra fyddwyf fi yn dyfod, arall a ddisgyn o'm blaen i.

8 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, ^bCyfod, cymmer dy wely i fynu, a rhodia.

9 Ac yn ebrwydd y gwnaed y dyn yn iach; ac *efe* a gododd ei wely, ac a rodiodd. A'r ^cSabbath oedd y diwrnod hwnnw.

10 ¶ Am hynny yr Iuddewon a ddywedasant wrth yr hwn a wnaethid yn iach, ^dY Sabbath yw hi: nid cyfreithlawn i ti godi *dy* wely.

11 Efe a atebodd iddynt, Yr hwn

Anno
DOMINI
30.

A. D. 31.
^a Lef. 23. 2.
Deut. 16. 1.

² borth.

³ mewn gwendid.

^b Matt. 9. 6.
Marc 2. 11.
Luc 5. 24.

^c pen. 9. 14.

^d Exod. 20. 10.
Neh. 13. 19.
Jer. 17. 21, &c.
Matt. 12. 2.
Marc 2. 24.
Luc 6. 2.

^o pen. 17. 8.

^p Matt. 13. 57.
Marc 6. 4.
Luc 4. 24.

^q pen. 2. 1, 11.

² reolwr.

^r 1 Cor. 1. 22.

Anno DOMINI 31.			Anno DOMINI 31.
	a'm gwnaeth i yn iach, efe a ddywedodd wrthyf, Cyfod dy wely, a rhodia.	odd i, a gaiff fywyd tragywyddol, ac ni ddaw i farn; eithr efe a aeth trwodd o farwolaeth i fywyd.	
	12 Yna hwy a ofynasant iddo, Pwy yw y dyn a ddywedodd wrthyf ti, Cyfod dy wely, a rhodia?	25 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Y mae yr awr yn dyfod, ac yn awr y mae, °pan glywo y meirw lef Mab Duw: a'r rhai a glywant, a fyddant byw.	° Eph. 2. 1, 5.
4 Neu, er bod tyrf/a (neu, a thyrf/a) yn y fan honno.	13 A'r hwn a iachasid ni wyddai pwy oedd efe: canys yr Iesu a gilasai 4 o'r dyrf/a oedd yn y fan honno.	26 Canys megis y mae gan y Tad fywyd ynddo ei hunan, felly y rhoddos efe i'r Mab hefyd fod ganddo fywyd ynddo ei hun;	
e Matt. 12. 45. pen. 8. 11.	14 Wedi hynny yr Iesu a'i cafodd ef yn y deml, ac a ddywedodd wrtho, Wele, ti a wnaethpwyd yn iach: °na phecha mwyach, rhag digwydd i ti beth a fyddo gwaeth.	27 Ac °a roddes awdurdod iddo i wneuthur barn hefyd, o herwydd ei fod yn Fab dyn.	P ad. 22. Act. 10. 42. a 17. 31. Edrych Dan. 7. 13, 14.
	15 Y dyn a aeth ymaith, ac a fynegodd i'r Iuddewon, mai yr Iesu oedd yr hwn a'i gwnaethai ef yn iach.	28 Na ryfeddwch am hyn: canys y mae yr awr yn dyfod, yn yr hon y caiff pawb a'r sydd yn y beddau glywed ei leferydd ef;	
	16 Ac am hynny yr Iuddewon a erlidiasant yr Iesu, ac a geisiasant ei ladd ef, oblegid iddo wneuthur y pethau hyn ar y Sabbath.	29 A °hwy a ddeuant allan: y rhai a wnaethant dda, i adgyfodiad bywyd; ond y rhai a wnaethant ddrwg, i adgyfodiad barn.	° Dan. 12. 2. Matt. 25. 32, 33, 46. 1 Thess. 4. 16.
r pen. 14. 10.	17 ¶ Ond yr Iesu a'u hattebodd hwynt, °Y mae fy Nhad yn gweithio hyd yn hyn, ac yr ydwyf finnau yn gweithio.	30 °Ni allaf fi wneuthur dim o honof fy hunan: fel yr ydwyf yn clywed, yr ydwyf yn barnu: a'm barn i sydd gyfiawn; canys °nid ydwyf yn ceisio fy ewyllys fy hunan, ond ewyllys y Tad yr hwn a'm hanfonodd i.	r ad. 19. ° pen. 6. 38.
s pen. 7. 19.	18 Am hyn gan hynny yr Iuddewon °a geisiasant yn fwy ei ladd ef, oblegid nid yn unig iddo dorri y Sabbath, ond hefyd iddo ddywedyd fod Duw yn Dad iddo, °gan ei wneuthur ei hun yn °gystal â Duw.	31 °Os ydwyf fi yn tystiolaethu am danaf fy hunan, nid yw fy nhystiolaeth i wir.	t pen. 8. 14.
h pen. 10. 33. Phil. 2. 6. 5 gydradd.	19 Yna yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, °Ni ddichon y Mab wneuthur dim o hono ei hunan, eithr yr hyn a welo efe y Tad yn ei wneuthur: canys beth bynnag y mae efe yn ei wneuthur, hynny hefyd y mae y Mab yr un ffunud yn ei wneuthur.	32 ¶ °Arall sydd yn tystiolaethu am danaf fi; ac mi wn mai gwir yw y dystiolaeth y mae efe yn ei thystiolaethu am danaf fi.	u Matt. 3. 17. a 17. 5.
i ad. 30. pen. 8. 28. a 9. 4. a 12. 49. a 14. 10.	20 Canys y °Tad sydd yn caru y Mab, ac yn dangos iddo yr hyn oll y mae efe yn ei wneuthur: ac efe a ddengys iddo ef weithredoedd mwy na'r rhai hyn, fel y rhyfedd-och chwi.	33 °Chwychwi a anfonasoch at Ioan, ac efe a ddug dystiolaeth i'r gwirionedd.	x pen. 1. 15, 19, 27.
k pen. 3. 35.	21 Oblegid megis y mae y Tad yn cyfodi y rhai meirw, ac yn eu bywhâu; felly hefyd y mae y Mab yn bywhâu y rhai a fynno.	34 Ond myfi nid ydwyf yn derbyn tystiolaeth gan ddyn: eithr y pethau hyn yr ydwyf yn eu dywedyd, fel y gwareder chwi.	
	22 Canys y Tad nid yw yn barnu neb; eithr °efe a roddes bob barn i'r Mab:	35 Efe oedd ganwyll yn llosgi, ac °yn goleuo; a °chwithau oeddych ewyllysgar i orfoleddu dros amser yn ei oleuni ef.	° 2 Petr. 1. 19. ° Edrych Matt. 13. 20.
i Matt. 11. 27. a 28. 18. ad. 27. pen. 3. 35. a 17. 2.	23 Fel yr anrhydeddai pawb y Mab, fel y maent yn anrhydeddu y Tad. °Yr hwn nid yw yn anrhydeddu y Mab, nid yw yn anrhydeddu y Tad yr hwn a'i hanfonodd ef.	36 ¶ Ond °y mae gennyf fi dystiolaeth fwy nag Ioan: canys °y gweithredoedd a roddes y Tad i mi i'w gorphen, y gweithredoedd hynny y rhai yr ydwyf fi yn eu gwneuthur, sydd yn tystiolaethu am danaf fi, mai y Tad a'm hanfonodd i.	a I Ioan 5. 9. b pen. 10. 25.
m I Ioan 2. 23.	24 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, °Y neb sydd yn gwrandaw fy ngair i, ac yn credu i'r hwn a'm hanfon-	37 A'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd i, °efe a dystiolaethodd am danaf fi. Ond ni chlywsoch chwi ei lais ef un amser, °ac ni welsoch ei wedd ef.	c Matt. 3. 17. a 17. 5. pen. 8. 18. d Deut. 4. 12. 1 Tim. 1. 17. a 6. 16. I Ioan 4. 12.
n pen. 3. 18. a 6. 40, 47. a 8. 51.		38 Ac nid oes gennych chwi mo'i air ef yn aros yn och: canys yr hwn	

Anno
DOMINI
31.

^e Es. 8. 20.
a 34. 16.
Luc 16. 29.
Act. 17. 11.

^f Deut. 18.
15. 18.
Luc 24. 27.
pen. 1. 45.

^g pen. 12.
43.

^h Rhuf. 2.
29.

ⁱ Rhuf. 2.
12.

^k Gen. 3. 15.
a 12. 3.
a 18. 18.
a 22. 18.
a 49. 10.
Deut. 18.
15. 18.
Act. 26. 22.

A. D. 32.

^a Lef. 23. 5.
7.
Deut. 16. 1.

^b Matt. 14.
14.
Marc 6. 35.
Luc 9. 12.

a anfonodd efe, hwnnw nid ydych
chwi yn credu iddo.

39 ¶ Chwiliwch yr ysgrythyrau;
canys ynddynt hwy yr ydych chwi
yn meddwl cael bywyd tragywydd-
ol: a hwynt-hwy yw y rhai sydd
yn tystiolaethu am danaf fi.

40 Ond ni fynnwch chwi ddyfod
attaf fi, fel y caffoch fywyd.

41 Nid ydwyf fi yn derbyn gogon-
iant oddi wrth ddynion.

42 Ond myfi a'ch adwaen chwi, nad
oes gennych gariad Duw ynoch.

43 Myfi a ddeuthum yn enw fy
Nhad, ac nid ydych yn fy nerbyn
i: os arall a ddaw yn ei enw ei
hun, hwnnw a dderbyniwch.

44 ^g Pa fodd y gellwch chwi gredu,
y rhai ydych yn derbyn gogoniant
gan eich gilydd, ac heb geisio ^h y
gogoniant sydd oddi wrth Dduw
yn unig?

45 Na thybiwch y cyhuddaf fi
chwi wrth y Tad: 'y mae a'ch cy-
hudda chwi, sef Moses, yn yr hwn
yr ydych yn gobeithio.

46 Canys pe credasech chwi i Mo-
ses, chwi a gredasech i minnau:
oblegid ^k am danaf fi yr ysgrifen-
odd efe.

47 Ond os chwi ni chredwch i'w
ysgrifeniadau ef, pa fodd y cred-
wch i'm geiriau i?

PENNOD VI.

1 Crist yn porthi pŵm mil o bobl â phŵm torth
a dau bysgodyn: 15 a'r bobl o herwydd
hynny yn ceisio ei wneuthur ef yn frenhin:
16 yntau yn cilio o'r neilldu, ac yn rhodio ar
y môr at ei ddisgyblion: 26 ac yn ceryddu
y bobl oedd yn heidio ar ei ol, a holl grawdol
wrandawyr ei air: 32 ac yn dangos mai efe
y bar a bywyd i'r ffyddloniaid. 66 Llauer
o ddisgyblion yn ymadael âg ef. 68 Petr yn
ei gyffesu ef. 70 Bod Judas yn gythraul.

WEDI y pethau hyn yr aeth yr
Iesu dros fôr Galilea, hwnnw
yw môr Tiberias.

2 A thyrfa fawr a'i canlynodd
ef; canys hwy a welsent ei arwydd-
ion, y rhai a wnaethai efe ar y
cleifion.

3 A'r Iesu a aeth i fynu i'r myn-
ydd, ac a eisteddodd yno gyd â'i
ddisgyblion.

4 ^a A'r pasc, gwyl yr Iuddewon,
oedd yn agos.

5 ¶ Yna yr Iesu a ddyrchafodd ei
lygaid, ac a welodd fod tyrfa fawr
yn dyfod atto; ac a ddywedodd
wrth Phylip, O ba le y prynwn ni
fara, fel y caffo y rhai hyn fwyta?

6 (A hyn a ddywedodd efe i'w

brofi ef: canys efe a wyddai beth
yr oedd efe ar fedr ei wneuthur.)

7 Phylip a'i hattebodd ef, ^e Gwerth
dau cân ceiniog o fara nid yw ddig-
on iddynt hwy, fel y gallo pob un o
honynt gymmeryd ychydig.

8 Un o'i ddisgyblion a ddywedodd
wrtho, Andreas, brawd Simon Petr,
9 Y mae yma ryw fachgennyn, a
chanddo bŵm torth haidd, a dau
bysgodyn: ^d ond beth yw hynny
rhwng cynnifer?

10 A'r Iesu a ddywedodd, Perwch
i'r dynion eistedd i lawr. Ac yr
oedd glaswellt lawer yn y fan hon-
no. Felly y gwŷr a eisteddasant i
lawr, ynghylch pŵm mil o nifer.

11 A'r Iesu a gymmerth y torthau,
ac wedi iddo ddiolch, efe a'u rhan-
nodd i'r disgyblion, a'r disgyblion
i'r rhai oedd yn eistedd; felly hef-
yd o'r pysgod, cymmaint ag a fyn-
nasant.

12 Ac wedi eu digoni hwynt, efe
a ddywedodd wrth ei ddisgyblion,
Cesglwch y briw-fwyd gweddill, fel
na choller dim.

13 Am hynny hwy a'u casglasant,
ac a lanwasant ddeuddeg basgedaid
o'r briw-fwyd o'r pŵm torth haidd a
weddillasai gan y rhai a fwyttasent.

14 Yna y dynion, pan welsant yr
arwydd a wnaethai yr Iesu, a ddy-
wedasant, Hwn yn ddiau yw ^e y
prophwyd oedd ar ddyfod i'r byd.

15 ¶ Yr Iesu gan hynny, pan
wybu eu bod hwy ar fedr dyfod,
a'i gipio ef i'w wneuthur yn frenhin,
a giliodd drachefn i'r mynydd, ei
human yn unig.

16 ^f A phan hwyrhaodd hi, ei ddis-
gyblion a aethant i waered at y môr.

17 Ac wedi iddynt ddringo i long,
hwy a aethant dros y môr i Caper-
naum. Ac yr oedd hi weithian yn
dywyll, a'r Iesu ni ddaethai attynt
hwy.

18 A'r môr, gan wynt mawr yn
chwythu, a gododd.

19 Yna, wedi iddynt rwyfo yng-
hylch pump ar hugain neu ddeg
ar hugain o ystadiau, hwy a welent
yr Iesu yn rhodio ar y môr, ac yn
nesâu at y llong; ac a ofnasant.

20 Ond efe a ddywedodd wrthynt,
Myfi yw; nac ofniwch.

21 Yna y derbynniasant ef yn chwan-
nog i'r llong: ac yn ebrwydd yr
oedd y llong wrth y tir yr oeddynt
yn myned iddo.

22 ¶ Trannoeth, pan welodd y

Anno
DOMINI
32.

^e Edrych
Num. 11.
21, 22.

^d 2 Bren. 4.
43.

^e Deut. 18.
15. 18.
pen. 1. 21.
a 7. 40.

^f Matt. 14.
25.
Marc 6. 47.

Anno
DOMINI
32.

dyrfa oedd yn sefyll y tu hwnt i'r môr, nad oedd un llong arall yno ond yr un honno i'r hon yr aethai ei ddisgyblion ef, ac nad aethai yr Iesu gyd â'i ddisgyblion i'r llong, ond myned o'i ddisgyblion ymaith eu hunain;

23 (Eithr llongau eraill a ddaethent o Tiberias yn gyfagos i'r fan lle y bwyttasent hwy fara, wedi i'r Arglwydd roddi diolch :)

24 Pan welodd y dyrfa gan hynny nad oedd yr Iesu yno, na'i ddisgyblion, hwythau a aethant i longau, ac a ddaethant i Capernaum, dan geisio yr Iesu.

25 Ac wedi iddynt ei gael ef y tu hwnt i'r môr, hwy a ddywedasant wrtho, Rabbi, pa bryd y daethost ti yma?

26 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr ydych chi yn fy ngheisio i, nid o herwydd i chwi weled y gwyrtiau, eithr o herwydd i chwi fwyta o'r torthau, a'ch digoni.

27 ²Llafuriwch nid am y bwyd a ³dderfydd, eithr am ⁸y bwyd a bery i fywyd tragywyddol, yr hwn a ddyry Mab y dyn i chwi: ^hcanys hwn a seliodd Duw Dad.

28 Yna y dywedasant wrtho, Pa beth a wnawn ni, fel y gweithredom weithredoedd Duw?

29 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, ¹Hyn yw gwaith Duw; credw o honoch yn yr hwn a anfonodd efe.

30 Dywedasant gan hynny wrtho ef, ^kPa arwydd yr ydwyti ti yn ei wneuthur, fel y gwelom, ac y credom i ti? pa beth yr wyt ti yn ei weithredu?

31 ¹Ein tadau ni a fwyttasant y manna yn anialwch, fel y mae yn ysgrifenedig, ^mEfe a roddodd iddynt fara o'r nef i'w fwyta.

32 Yna yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Nid Moses a roddodd i chwi y bara o'r nef: eithr fy Nhad sydd yn rhoddi i chwi y gwir fara o'r nef.

33 Canys bara Duw ydyw yr hwn sydd yn dyfod i waered o'r nef, ac yn rhoddi bywyd i'r byd.

34 ⁿYna hwy a ddywedasant wrtho, Arglwydd, dyro i ni y bara hwn yn wastadol.

35 A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Myfi yw bara y bywyd. ^oYr hwn

sydd yn dyfod attaf fi, ni newyna; a'r hwn sydd yn credu ynof fi, ni sycheda un amser.

36 Eithr dywedais wrthy, i chwi fy ngweled, ac nad ydych yn credu.

37 Yr hyn oll y mae y Tad yn ei roddi i mi, a ddaw attaf fi: a'r ^phwn a ddêl attaf fi, nis bwriaf ef allan ddim.

38 Canys myfi a ddisgynais o'r nef, ^anid i wneuthur fy ewyllys fy hun, ond ewyllys yr hwn a'm hanfonodd.

39 A hyn yw ewyllys y Tad a'm hanfonodd i; ^ro'r cwbl a roddes efe i mi, na chollwn ddim o hono, eithr bod i mi ei adgyfodi ef yn y dydd diweddaf.

40 A hyn yw ewyllys yr hwn a'm hanfonodd i; ^acael o bob un a'r sydd yn gweled y Mab, ac yn credu ynddo ef, fywyd tragywyddol: a myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddaf.

41 Yna yr luddewon a rwgnachasant ⁴yn ei erbyn ef, o herwydd iddo ddywedyd, Myfi yw y bara a ddaeth i waered o'r nef.

42 A hwy a ddywedasant, ^tOnid hwn yw Iesu mab Joseph, tad a mam yr hwn a adwaenom ni? pa fodd gan hynny y mae efe yn dywedyd, O'r nef y disgynais?

43 Yna yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Na furmurwch wrth eich gilydd.

44 ⁿNi ddichon neb ddyfod attaf fi, oddi eithr i'r Tad, yr hwn a'm hanfonodd, ei dynnu ef: a myfi a'i hadgyfodaf ef y dydd diweddaf.

45 ²Y mae yn ysgrifenedig yn y prophwydi, A phawb a fyddant wedi eu dysgu gan Dduw. Pob un gan hynny a glywodd gan y Tad, ac a ddysgodd, sydd yn dyfod attaf fi.

46 ⁷Nid o herwydd gweled o neb y Tad, ond yr hwn sydd o Dduw; efe a welodd y Tad.

47 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, ⁸Yr hwn sydd yn credu ynof fi, sydd ganddo fywyd tragywyddol.

48 Myfi yw bara y bywyd.

49 ^aEich tadau chi a fwyttasant y manna yn yr anialwch, ac a fuont feirw.

50 ^bHwn yw y bara sydd yn dyfod i waered o'r nef, fel y bwytao dyn o hono, ac na byddo marw.

51 Myfi yw y bara bywiol, ^cyr hwn a ddaeth i waered o'r nef. Os bwyty neb o'r bara hwn, efe a fydd byw

Anno
DOMINI
32.

P Matt. 24.
24.
pen. 10. 28,
29.
2 Tim. 2.
19.
1 Ioan 2.
19.
q Matt. 26.
39.
pen. 5. 30.

r pen. 10.
28. a 17. 12
a 18. 9.

s ad. 27. 54.
pen. 3. 15,
16. a 4. 14.

t am hynny.

u Matt. 13.
55.
Marc 6. 3.
Luc 4. 22.

v Can. 1. 4.
ad. 65.

w Es. 54. 13.
Jer. 31. 54.
Heb. 8. 10.
a 10. 16.

x Matt. 11.
27.
Luc 10. 22.
pen. 1. 18.
a 7. 29.
a 8. 19.

y pen. 3. 16,
18, 30.

z ad. 31.

aa ad. 51, 58.

ab pen. 3. 13.

2 Gweith-
iuch.
s gyll.
e ad. 54.
pen. 4. 14.

h Matt. 3.
17. a 17. 5.
Marc 1. 11.

a 9. 7.
Luc 3. 22.
a 9. 35.
pen. 1. 33.
a 5. 37.
a 8. 18.

2 Petr. 1.
17.
1 Ioan 3.
23.

k Matt. 12.
38. a 16. 1.
Marc 8. 11.
1 Cor. 1. 22.

l Exod. 16.
15.
Num. 11. 7.
1 Cor. 10. 3.
m Ps. 78.
24, 25.

n Edrych.
pen. 4. 15.

o pen. 4. 14.
a 7. 37.

Anno DOMINI 32.			Anno DOMINI 32.
d Heb. 10. 5, 10. e pen. 7. 43. a 9. 16. a 10. 19. f pen. 3. 9.	yn dragywydd. A'r ^d bara a roddaf fi, yw fy nghnawd i, yr hwn a roddaf fi dros fywyd y byd.	bydd wedi ei roddi iddo oddi wrth fy Nhad.	
	52 Yna yr Iuddewon ^a a ymryson-asant â'u gilydd, gan ddywedyd, ^f Pa fodd y dichon hwn roddi i ni ei gnawd i'w fwytta?	66 ¶ O hynny allan llawer o'i ddisgyblion ef a aethiant yn eu hol, ac ni rodiasant mwyach gyd âg ef.	
e Matt. 26. 26, 28.	53 Yna yr Iesu a ddywedodd wrth-ynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Oni ^a fwyttêwch gnawd Mab y dyn, ac <i>oni</i> yfwch ei waed ef, nid oes gennych fywyd ynoch.	67 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth y deuddeg, A fynnwch chwithau hefyd fyned ymaith?	o Act. 5. 20.
h ad. 27. pen. 4. 14.	54 ^h Yr hwn sydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, sydd ganddo fywyd tragywyddol: ac myfi a'i hadgyfodaf ef yn y dydd diweddfaf.	68 Yna Simon Petr a'i hattebodd ef, O Arglwydd, at bwy yr awn ni? gennyti ti y mae ^o geiriau bywyd tragywyddol.	P Matt. 16. 16. pen. 1. 49. a 11. 27. i Luc 6. 13.
	55 Canys fy nghnawd i sydd fwyd yn wir, a'm gwaed i sydd ddiod yn wir.	69 Ac yr ydym ni yn credu, ac yn gwybod mai ^p tydi yw y Crist, Mab y Duw byw.	r pen. 13. 27.
	56 Yr hwn sydd yn bwytta fy nghnawd i, ac yn yfed fy ngwaed i, sydd yn aros ynof fi, a minnau ynddo yntau.	70 Iesu a'u hattebodd hwynt, ^a Oni ddewisais i chwychwi y deuddeg, ^r ac o honoch y mae un yn ddiafol?	
	57 Fel yr anfonodd y Tad byw fi, ac yr ydwyf fi yn byw trwy y Tad: felly yr hwn sydd yn fy mwytta i, yntau a fydd byw trwof fi.	71 Eithr efe a ddywedasai am Judas Iscariot, <i>mab</i> Simon: canys hwn oedd ar fedr ei fradychu ef, ac efe yn un o'r deuddeg.	
i ad. 50, 51.	58 ⁱ Dyma y bara a ddaeth i waered o'r nef: nid megis y bwyttaodd eich tadau chwi y manna, ac y buont feirw. Y neb sydd yn bwytta y bara hwn, a fydd byw yn dragywydd.	PENNOD VII.	
	59 Y pethau hyn a ddywedodd efe yn y synagog, wrth athrawiaethu yn Capernaum.	1 Iesu yn argyhoeddi rhyfgy a hyfder ei geraint: 10 yn myned i fynu o Galilea i wyl y pebyll: 14 yn dysgu yn y deml. 40 Amryw dyb am dano ef ym mhlith y bobl. 45 Y Phariseaid yn ddiogllawen am na ddalhasai eu swyddogion hwy ef; ac yn rhoddi sen i Nicodemus am gymmeryd ei blaid ef.	
	60 Llawer gan hynny o'i ddisgyblion, pan glywsant, a ddywedasant, Caled yw yr ymadrodd hwn; pwy a ddichon wrandaw arno?	A'R Iesu a rodiodd ar ol y pethau hyn yn Galilea: canys nid oedd efe yn chwennych rhodio yn Judea, oblegid bod yr Iuddewon yn ceisio ei ladd ef.	a Lef. 23. 34.
	61 Pan wybu yr Iesu ynddo ei hun, fod ei ddisgyblion yn grwg-nach am hyn, efe a ddywedodd wrth-ynt, A ydyw hyn yn eich rhwystro chwi?	2 ^a A gwyl yr Iuddewon, <i>sef</i> gwyl y pebyll, oedd yn agos.	b Matt. 12. 46. Marco 3. 31. Act. 1. 14.
k pen. 3. 13. Act. 1. 9. Eph. 4. 8.	62 <i>Beth</i> gan hynny os gwelwch Fab y dyn yn dyrchafu ^k lle yr oedd efe o'r blaen?	3 ^b Am hynny ei frodyr ef a ddywedasant wrtho, Cerdda ymaith oddi yma, a dos i Judea; fel y gwelo dy ddisgyblion dy weithredoedd di y rhai yr ydwyt yn eu gwneuthur.	c Marc 3. 21.
l 2 Cor. 3. 6.	63 ⁱ Yr yspryd yw yr hyn sydd yn bywhâu; y cnawd nid yw yn llesâu dim: y geiriau yr ydwyf fi yn eu llefaru wrthyh, yspryd ydynt, a bywyd ydynt.	4 Canys nid oes neb yn gwneuthur dim yn ddirgel, ac yntau yn ceisio bod yn gyhoedd: od wyt ti yn gwneuthur y pethau hyn, amlyga dy hun i'r byd.	d pen. 2. 4. a 8. 20. ad. 8. 30.
m pen. 2. 24. 25. a 13. 11.	64 Ond y mae o honoch chwi rai nid ydynt yn credu. Canys ^m yr Iesu a wyddai o'r dechreuad, pwy oedd y rhai nid oedd yn credu, a phwy oedd yr hwn a'i bradychai ef.	5 Canys ^c nid oedd ei frodyr yn credu ynddo.	e pen. 15. 19.
n ad. 44, 45.	65 Ac efe a ddywedodd, Am hynny ⁿ y dywedais wrthyh, na ddichon neb ddyfod attaf fi, oni	6 Yna yr Iesu a ddywedodd wrth-ynt hwy, ^d Ni ddaeth fy amser i etto: ond eich amser chwi sydd yn wastad yn barod.	f pen. 3. 19.
		7 ^e Ni ddichon y byd eich casâu chwi; ond myfi y mae yn ei gasâu, ^f o herwydd fy mod i yn tystiolaethu am dano, fod ei weithredoedd ef yn ddrwg.	g pen. 8. 20.
		8 Ewch chwi i fynu i'r wyl hon: nid wyf fi etto yn myned i fynu i'r wyl hon, ^g oblegid ni chyflawnwyd fy amser i etto.	

Anno DOMINI 32.		Anno DOMINI 32.
	9 Gwedi iddo ddywedyd y peth- au hyn wrthynt, efe a arhosodd yn Galilea.	24 ^a Na fernwch wrth y golwg, eithr bernwch farn gyfiawn.
	10 ¶ Ac wedi myned o'i frodyr ef i fynu, yna yntau hefyd a aeth i fynu i'r wyl; nid yn amlwg, ond megis yn ddirgel.	25 Yna y dywedodd rhai o'r ⁴ Hierosolymitaniaid, Onid hwn yw yr un y maent hwy yn ceisio ei ladd?
^h pen. 11. 56.	11 ^h Yna yr Iuddewon a'i ceisias- ant ef yn yr wyl, ac a ddywedasant, Pa le y mae efe?	26 Ac wele, y mae yn llefaru ar gyhoedd, ac nid ydynt yn dywedyd dim wrtho ef: a wybu y pennaeth- iaid mewn gwirionedd mai hwn yw Crist yn wir?
¹ pen. 9. 16. ^a 10. 13.	12 A ¹ murmur mawr oedd am dano ef ym mysg y bobl. Canys ^k rhai a ddywedent, Gwr da yw: ac eraill a ddywedent, Nag ê; eithr twyllo y bobl y mae.	27 ^a Eithr nyini a adwaenom hwn o ba le y mae: eithr pan ddêl Crist, nis gŵyr neb o ba le y mae.
^k Matt. 21. 46. ^l Luc 7. 16. ^{pen.} 6. 14. ^{ad.} 40.	13 Er hynny ni lefarodd neb yn eglur am dano ef, ¹ rhag ofn yr Iuddewon.	28 Am hynny yr Iesu, wrth athraw- iaethu yn y deml, a lefodd ac a ddywedodd, ⁷ Chwi a'm hadwaen- och i, ac a wyddoch o ba le yr ydwyf fi: ac ^a ni ddeuthum i o hon- of fy hun, eithr y mae ^a yn gywir yr hwn a'm hanfonodd i, ^b yr hwn nid adwaenoch chwi.
¹ pen. 9. 22. ^a 12. 42. ^a 13. 33.	14 ¶ Ac yr awrhon ynghylch canol yr wyl, yr Iesu a aeth i fynu i'r deml, ac a athrawiaethodd.	29 Ond ^c myfi a'i hadwaen: oblegid o hono ef yr ydwyf fi, ac efe a'm hanfonodd i.
² gŵyr hwn lythyr- nau?	15 A'r Iuddewon a ryfeddasant, gan ddywedyd, Pa fodd y ² medr hwn ddysgeidiaeth, ac yntau heb ddysgu?	30 Am hynny ^a hwy a geisiasant ei ddal ef: ond ^c ni osododd neb law arno, am na ddaethai ei awr ef etto.
³ pen. 3. 11. ^a 8. 23. ^a 12. 49. ^a 14. 10, 24.	16 Yr Iesu a atebodd iddynt, ac a ddywedodd, ^m Fy nysgeidiaeth nid eiddof fi yw, eithr eiddo yr hwn a'm hanfonodd i.	31 A ¹ llawer o'r bobl a gredasant ynddo, ac a ddywedasant, Pan ddelo Crist, a wna efe fwy o arwyddion na'r rhai hyn a wnaeth hwn?
	17 Os ewyllysia neb wneuthur ei ewyllys ef, efe a gaiff wybod am y ddysgeidiaeth, pa un ai o Dduw y mae hi, ai myfi o honof fy hun sydd yn llefaru.	32 ¶ Y Phariseaid a glywsant fod y bobl yn murmur y pethau hyn am dano ef; a'r Phariseaid a'r arch- offeiriaid a anfonasant swyddogion i'w ddal ef.
ⁿ pen. 5. 41.	18 ⁿ Y mae yr hwn sydd yn llefaru o hono ei hun, yn ceisio ei ogoniant ei hun: ond yr hwn sydd yn ceisio gogoniant yr hwn a'i hanfonodd, hwnnw sydd eirwir, ac anghyf- iawnder nid oes ynddo ef.	33 Am hynny y dywedodd yr Iesu wrthynt hwy, ^s Yr ydwyf fi ychydig amser etto gyd â chwi, ac yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd.
^o Exod. 34. 3. ^{Act.} 7. 35, ^{&c.}	19 ^o Oni roddes Moses i chwi y gyfraith, ac nid oes neb o honoch yn gwneuthur y gyfraith? ^p Paham yr ydych yn ceisio fy lladd i?	34 ^h Chwi a'm ceisiwch, ac ni'm cewch: a lle yr ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod.
^p pen. 5. 16, 18. a 10. 39. ^a 11. 53.	20 Y bobl a atebodd ac a ddywed- odd, ^q Y mae gennyf ti gythraul: pwy sydd yn ceisio dy ladd di?	35 Yna y dywedodd yr Iuddewon yn eu mysg eu hunain, I ba le y mae hwn ar fedr myned, fel na chaffom ni ef? ai at ¹ y rhai sydd ar wasgar ym mlith ⁵ y Groegiaid y mae efe ar fedr myned, a dysgu y Groegiaid?
^q pen. 8. 48, 52. a 10. 20.	21 Yr Iesu a atebodd ac a ddy- wedodd wrthynt, Un weithred a wneuthum, ac yr ydych oll yn rhyfeddu.	36 Pa ymadrodd yw hwn a ddy- wedodd efe, Chwi a'm ceisiwch, ac ni'm cewch: a lle yr ydwyf fi, ni ellwch chwi ddyfod?
^r Lef. 12. 3.	22 ^r Am hynny y rhoddes Moses i chwi yr enwaediad; (nid o herwydd ei fod o Moses, ^a eithr o'r tadau;) ac yr ydych yn enwaedu ar ddyn ar y Sabbath.	37 ^k Ac ar y dydd diweddaf, y dydd mawr o'r wyl, y safodd yr Iesu, ac a lefodd, gan ddywedyd, ¹ Od oes ar neb syched, deued attaf fi, ac yfed.
^s Gen. 17. 10.	23 Os yw dyn yn derbyn enwaed- iad ar y Sabbath, ³ heb dorri cyf- raith Moses; a ydych yn lliidiog wrthyf fi, am ⁱ i mi wneuthur dyn yn holliach ar y Sabbath?	
^s fel na llorwer.		
^t pen. 5. 8, 9.		

Anno
DOMINI
32.

m Deut. 18.
15.
n Diar. 18.
4.
Es. 12. 3.
a 44. 3.
pen. 4. 14.
6 fol.
o Joel 2. 28.
pen. 16. 7.
Act. 2. 17.
p pen. 12.
16. a 16. 7.

q Deut. 18.
15, 18.
pen. 1. 21.
s 6. 14.
r pen. 4. 42.

* ad. 52.
pen. 1. 46.
* Pa. 132. 11.
Mic. 5. 2.
Matt. 2. 5.
Luc 2. 4.
u 1 Sam. 16.
1, 4.

x pen. 9. 16.
a 10. 19.

y ad. 30.

* pen. 12. 42.
Act. 6. 7.
1 Cor. 1. 20.
a 2. 8.

a pen. 3. 2.

7 atto ef.

b Deut. 1.
17. a 17. 8.
&c.
a 19. 15.

c Es. 9. 1, 2.
Matt. 4. 15.
pen. 1. 46.

38 ^m Yr hwn sydd yn credu ynof fi, megis y dywedodd yr ysgrythyr, ⁿ afonydd o ddwfr bywiol a ddylifant o'i ⁶ groth ef.

39 (A hyn a ddywedodd efe ^o am yr Yspryd, yr hwn a gai y rhai a gredent ynddo ef ei dderbyn: canys etto nid oedd yr Yspryd Glân *wedi ei roddi*, o herwydd na ogonedd-asid ^p yr Iesu etto).

40 ¶ Am hynny llawer o'r bobl, wedi clywed yr ymadrodd hwn, a ddywedasant, Yn wir hwn ^q yw y Prophwyd.

41 Eraill a ddywedasant, ^r Hwn yw Crist. Eraill a ddywedasant, Ai ^s o Galilea y daw Crist?

42 ^t Oni ddywedodd yr ysgrythyr, Mai o had Dafydd, ac o Bethle-hem, ^u y dref lle y bu Dafydd, y mae Crist yn dyfod?

43 Felly ^x yr aeth ymrafael yn mysg y bobl o'i blegid ef.

44 A ^y rhai o honynt a fynnasent ei ddal ef: ond ni osododd neb ddwyllaw arno.

45 ¶ Yna y daeth y swyddogion at yr arch-offeiriaid a'r Phariseaid; a hwy a ddywedasant wrthynt hwy, Paham na ddYGasoch chwi ef?

46 A'r swyddogion a attebasant, Ni lefarodd dyn erioed fel y dyn hwn.

47 Yna y Phariseaid a attebasant iddynt, A hudwyd chwithau hefyd?

48 ^a A gredodd neb o'r pennaethiaid ynddo ef, neu o'r Phariseaid?

49 Eithr y bobl hyn, y rhai ni wyddant y gyfraith, mellldigedig ydynt.

50 Nicodemus (^e yr hwn a ddaethai ⁷ at yr Iesu o hyd nos, ac oedd un o honynt) a ddywedodd wrthynt,

51 ^b A ydyw ein cyfraith ni yn barnu dyn, oddi eithr clywed ganddo ef yn gyntaf, a gwybod beth a wnaeth efe?

52 Hwytthau a attebasant ac a ddywedasant wrtho, A ydwy't tithau o Galilea? Chwilia a gwel, na chododd prophwyd ^c o Galilea.

53 A phob un a aeth i'w dŷ ei hun.

PENNOD VIII.

1 Crist yn gwaredu y wraig a ddaliesid mewn godineb: 12 yn pregethu ei fod ef ei hun yn oleuni y byd; ac yn gwirio ei athrawiaeth: 33 yn ateb yr Iuddewon a wnaent eu bost o Abraham; 59 ac yn gochelyd eu creulondeb hwy.

A'R Iesu a aeth i fynydd yr Olewydd:

2 Ac a ddaeth drachefn y bore i'r deml; a'r holl bobl a ddaeth atto ef: yntau a eisteddodd, ac a'u dysgodd hwynt.

3 A'r ysgrifenyddion a'r Phariseaid a ddygasant atto ef wraig, yr hon a ddaliesid mewn godineb; ac wedi ei gosod hi yn y canol,

4 Hwytthau a ddywedasant wrtho, Athraw, y wraig hon a ddaliwyd ar y weithred yn godinebu.

5 ^a A Moses yn y gyfraith a orchymynodd i ni labyddio y cyfryw: beth gan hynny yr wyt ti yn ei ddywedyd?

6 A hyn a ddywedasant hwy, gan ei demtio ef, fel y gallent ei gyhuddo ef. Eithr yr Iesu, wedi ymgrymmu tu a'r llawr, a ysgrifennodd â'i fys ar y ddaear, heb gymmeryd arno eu clywed.

7 Ond fel yr oeddynt hwy yn parhau yn gofyn iddo, efe a ymuniawnodd, ac a ddywedodd wrthynt, ^b Yr hwn sydd ddi-bechod o honoch, taffied yn gyntaf garreg atti hi.

8 Ac wedi iddo eilwaith ymgrymmu tu a'r llawr, efe a ysgrifennodd ar y ddaear.

9 Hwytthau, pan glywsant *hyn*, wedi hefyd eu hargyhoeddi gan eu cydwybod, a aethant allan o un i un, gan ddechreu o'r hynaf hyd yr olaf: a gadawyd yr Iesu yn unig, a'r wraig yn sefyll yn y canol.

10 A'r Iesu wedi ymuniawnu, ac heb weled neb ond y wraig, a ddywedodd wrthi, *Ha* wraig, pa le y mae dy gyhuddwyr di? oni chondemniodd neb di?

11 Hithau a ddywedodd, Na ddo neb, Arglwydd. A dywedodd yr Iesu wrthi, Nid wyf finnau yn dy gondemnio di: dos, ac na phecha mwyach.

12 ¶ Yna y llefarodd yr Iesu wrthynt drachefn, gan ddywedyd, ^c Goleuni y byd ydwyf fi: yr hwn a'm dilyno i, ni rodia mewn tywyllwch, eithr efe a gaiff oleuni y bywyd.

13 Am hynny y Phariseaid a ddywedasant wrtho, ^d Tydi sydd yn tystiolaethu am danat dy hun; nid yw dy dystiolaeth di wir.

14 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd wrthynt hwy, Er fy mod i yn tystiolaethu am danaf fy hun, y mae fy nhystiolaeth i yn wir: oblegid mi a wn o ba le y deuthum, ac i ba le yr ydwyf yn myned; ^e chwithau nis gwyddoch o ba le

Anno
DOMINI
32.

* Lef. 20. 10.
Deut. 22.
22.

b Deut. 17.
7.

c pen. 1. 4.
9. a 9. 5.
a 12. 35, 36,
46.

d pen. 5. 31.

e pen. 7. 28.
a 9. 29.

Anno
DOMINI
32.f pen. 3. 17.
a 12. 47.
a 13. 36.

s ad. 29.

h Deut. 17.
6. a 19. 15.
Matt. 18.
16.
2 Cor. 13. 1.
Heb. 10.
28.

i pen. 5. 37.

k pen. 16. 3.

l pen. 14. 7.

m Marc 12.
41.
n pen. 7. 30.
o pen. 7. 8.p pen. 7. 34.
a 13. 33.

r ad. 21.

s pen. 7. 28.

t pen. 3. 32.
a 15. 15.u pen. 3. 14.
a 12. 32.

yr wyf fi yn dyfod, nac i ba le yr wyf fi yn myned.

15 Chwychwi sydd yn barnu yn ol y cnawd; ^fnid ydwyf fi yn barnu neb.

16 Ac etto os wyf fi yn barnu, y mae fy marn i yn gywir: oblegid ^snid wyf fi yn unig, ond myfi a'r Tad yr hwn a'm hanfonodd i.

17 Y ^hmae hefyd yn ysgrifenedig yn eich cyfraith chwi, Mai gwir yw tystiolaeth dau ddyn.

18 Myfi yw yr hwn sydd yn tystiolaethu am danaf fy hun; ac ⁱy mae y Tad, yr hwn a'm hanfonodd i, yn tystiolaethu am danaf fi.

19 Yna y dywedasant wrtho, Pa le y mae dy Dad di? Yr Iesu a atebodd, ^kNid adwaenoch na myfi, na'm Tad: ^lped adnabuasech fi, chwi a adnabuasech fy Nhada i hefyd.

20 Y geiriau hyn a lefarodd yr Iesu yn ^my trysordy, wrth athrawiaethu yn y deml: ac ⁿni ddaliodd neb ef, am ^ona ddaethai ei awr ef etto.

21 Yna y dywedodd yr Iesu wrth-ynt hwy drachefn, Yr wyf fi yn myned ymaith, a ^pchwi a'm ceisiwch i, ac a fyddwch feirw yn eich pechod: lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

22 Am hynny y dywedodd yr Iuddewon, A ladd efe ei hun? gan ei fod yn dywedyd, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod.

23 Ac efe a ddywedodd wrthynt hwy, ^qChwychwi sydd oddi isod; minnau sydd oddi uchod: chwychwi sydd o'r byd hwn; minnau nid wyf o'r byd hwn.

24 Am hynny ^ry dywedais wrthy-ch, y byddwch chwi feirw yn eich pechodau: oblegid oni chredwch chwi mai myfi yw ^eefe, chwi a fyddwch feirw yn eich pechodau.

25 Yna y dywedasant wrtho, Pwy wyt ti? A'r Iesu a ddywedodd wrthynt, Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd hefyd wrthy-ch o'r dechreuad.

26 Y mae gennyf fi lawer o bethau i'w dywedyd ac i'w barnu am danoch chwi: eithr ^scywir yw yr hwn a'm hanfonodd i; ^ta'r pethau a glywais i ganddo, y rhai hynny yr ydwyf fi yn eu dywedyd i'r byd.

27 Ni wyddent hwy mai am y Tad yr oedd efe yn dywedyd wrthynt hwy.

28 Am hynny y dywedodd yr Iesu wrthynt, Pan ^uddyrchafoch chwi

Fab y dyn, ^{*}yna y cewch wybod mai myfi yw ^eefe, ac ^jnad wyf fi yn gwneuthur dim o honof fy hun; ond ^{*}megis y dysgodd fy Nhada fi, yr wyf yn llefaru y pethau hyn.

29 A'r ^ahwn a'm hanfonodd i sydd gyd â myfi: ^bni adawodd y Tad fi yn unig; oblegid yr wyf fi yn gwneuthur bob amser y pethau sydd foddolawn ganddo ef.

30 Fel yr oedd efe yn llefaru y pethau hyn, ^cllawer a gredasant ynddo ef.

31 Yna y dywedodd yr Iesu wrth yr Iuddewon a gredasant ynddo, Os arhoswch chwi yn fy ngair i, disgylbion i mi ydych yn wir;

32 A chwi a gewch wybod y gwirionedd, ^da'r gwirionedd a'ch rhyddhâ chwi.

33 ¶ Hwytthau a attebasant iddo, ^eHad Abraham ydym ni, ac ni wasanaethasom ni neb erioed: pa fodd yr wyt ti yn dywedyd, Chwi a wneir yn rhyddion?

34 Yr Iesu a atebodd iddynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, ^fPwy bynnag sydd yn gwneuthur pechod, y mae efe yn was i bechod.

35 Ac ^gnid yw y gwas yn aros yn tŷ byth: y Mab sydd yn aros byth.

36 ^hOs y Mab gan hynny a'ch rhyddhâ chwi, rhyddion fyddwch yn wir.

37 Mi a wn mai had Abraham ydych chwi: ond yr ydych chwi yn ceisio fy lladd i, am ²nad yw fy ngair i yn genni ynoch chwi.

38 ¹Yr wyf fi yn llefaru yr hyn a welais gyd â'm Tad i: a chwithau sydd yn gwneuthur yr hyn a welsoch gyd â'ch tad chwithau.

39 Hwytthau a attebasant ac a ddywedasant wrtho, ^kEin tad ni yw Abraham. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ^lPe plant Abraham fydddech, gweithredoedd Abraham a wnaech.

40 Eithr yn awr yr ydych chwi yn ceisio fy lladd i, dyn a ddywedodd i chwi y gwirionedd, yr hwn a glywais i gan Dduw: hyn ni wnaeth Abraham.

41 Yr ydych chwi yn gwneuthur gweithredoedd eich tad chwi. Am hynny y dywedasant wrtho, Nid trwy butteindra y cenhedlwyd ni: ^mun Tad sydd gennym ni, ⁿsef Duw.

42 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt hwy, ⁿPe Duw fyddai eich Tad, chwi a'm carech i: canys oddi wrth

Anno
DOMINI
32.x Rhuf. 1. 4.
y pen. 5. 19.
30.

z pen. 3. 11.

a pen. 14. 10.

b ad. 16.

c pen. 7. 31.

d Rhuf. 6.
18.e Matt. 3. 9.
ad. 39.f Rhuf. 6.
16. 20.
2 Petr. 2.
19.

g Gal. 4. 30.

h Rhuf. 8. 2.

2 nad oes le
i'm gair i
ynoch
chwi.i pen. 5. 19.
30.
a 14. 10. 24.k Matt. 3. 9.
ad. 39.l Rhuf. 2.
23. a 9. 7.m Es. 63. 16.
a 64. 8.
Mal. 1. 6.
n Ioan 5. 1.

Anno
DOMINI
32.* pen. 5. 43.
a 7. 23, 29.P Matt. 13.
38.
1 Ioan 3. 8.

a Judas 6.

r 1 Ioan 4. 6.

* pen. 7. 20.
a 10. 20.

* pen. 5. 41.

a pen. 5. 24.
a 11. 26.
b byth.* Heb. 11.
13.

a byth.

J pen. 5. 31.

* pen. 7. 23,
29.

Dduw y deilliais, ac y deuthum i; *oblegid nid o honof fy hun y deuthum i, ond efe a'm hanfonodd i.

43 Paham nad ydych yn deall fy lleferydd i? am na ellwch wrandaw fy ymadrodd i.

44 P O'ch tad diafol yr ydych chwi, a thrachwantau eich tad a fynwch chwi eu gwneuthur. Lleiddiad dyn oedd efe o'r dechreuad; ac *ni safodd yn y gwirionedd, oblegid nid oes gwirionedd ynddo ef. Pan yw yn dywedyd celwydd, o'r eiddo ei hun y mae yn dywedyd: canys y mae yn gelwyddog, ac yn dad iddo.

45 Ac am fy mod i yn dywedyd y gwirionedd, nid ydych yn credu i mi.

46 Pwy o honoch a'm hargyhoedda i o bechod? Ac od wyf fi yn dywedyd y gwir, paham nad ydych yn credu i mi?

47 Y mae yr hwn sydd o Dduw, yn gwrandaw geiriau Duw: am hynny nid ydych chwi yn eu gwrandaw, am nad ydych o Dduw.

48 Yna yr atebodd yr Iuddewon, ac y dywedasant wrtho ef, Onid da yr ydym ni yn dywedyd, mai Samaritan wyt ti, a *bod gennyt gythraul?

49 Yr Iesu a atebodd, Nid oes gennyf gythraul; ond yr wyf fi yn anrhydeddu fy Nhadau, ac yr ydych chwithau yn fy nianrhydeddu innau.

50 Ac *nid wyf fi yn ceisio fy ngogoniant fy hun: y mae a'i cais, ac a farn.

51 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, *Os ceidw neb fy ymadrodd i, ni wêl efe farwolaeth ³ yn dragywydd.

52 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Yr awrhon y gwyddom fod gennyt gythraul. *Bu Abraham farw, a'r prophwydi; ac meddi di, Os ceidw neb fy ymadrodd i, nid archwaetha efe farwolaeth ⁴ yn dragywydd.

53 Ai mwy wyt ti nag Abraham ein tad ni, yr hwn a fu farw? a'r prophwydi a fuant feirw: pwy yr wyt ti yn dy wneuthur dy hun?

54 Yr Iesu a atebodd, ⁵Os wyf fi yn fy ngogoneddu fy hun, fy ngogoniant i nid yw ddim: fy Nhadau yw yr hwn sydd yn fy ngogoneddu i, yr hwn yr ydych chwi yn dywedyd, mae eich Duw chwi yw.

55 Ond *nid adnabuoch chwi ef: eithr myfi a'i hadwaen ef. Ac os

dywedaf nad adwaen ef, myfi a fyddaf debyg i chwi, yn gelwyddog: ond mi a'i hadwaen ef, ac yr wyf yn cadw ei ymadrodd ef.

56 *Gorfoledd oedd gan eich tad Abraham weled fy nydd i: ac efe a'i gwelodd *hefyd*, ac a lawenychodd.

57 Yna y dywedodd yr Iuddewon wrtho, Nid wyt ti ddengmlwydd a deugain etto, ac a welaist ti Abraham?

58 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Cyn bod Abraham, ^byr wyf fi.

59 Yna *hwy a godasant gerrig i'w tafu atto ef. A'r Iesu ⁵a ymguddiodd, ac a aeth allan o'r deml, ^dgan fyned trwy eu canol hwynt: ac felly yr aeth *efe* heibio.

PENNOD IX.

1 Y dyn a anesid yn ddall yn cael ei olwg; 13 a'i ddwyn ef at y Phariseaid: 16 hwythau yn ymrwystro, ac yn ei ysgymuno ef; 35 ac yntau yn cael ei dderbyn gan yr Iesu, ac yn ei gyffesu ef. 39 Pwy yw y rhai y mae Crist yn eu goleuo.

A wrth fyned heibio, efe a ganfu ddyn dall o'i enedigaeth.

2 A'i ddisgyblion a ofynasant iddo, gan ddywedyd, Rabbi, pwy a bechodd, ai hwn, ai ei rieni, fel y genid ef yn ddall?

3 Yr Iesu a atebodd, Nid hwn a bechodd, na'i rieni chwaith: ^aeithr fel yr amlygid gweithredoedd Duw ynddo ef.

4 ^bRhaid i mi weithio gwaith yr hwn a'm hanfonodd, tra yr ydyw hi yn ddydd: y mae y nos yn dyfod, pan na ddichon neb weithio.

5 Tra yr ydwyf yn y byd, ^cgoleuni y byd ydwyf.

6 Wedi iddo ef ddywedyd hyn, ^defe a boerodd ar lawr, ac a wnaeth glai o'r poeryn, ac a ²irodd y clai ar lygaid y dall;

7 Ac a ddywedodd wrtho, Dos, ac ymolch yn *llyn Siloam, (yr hwn a gyfieithir, Anfonedig.) Am hynny efe a aeth ymaith, ac a ymolchodd, ac a ddaeth yn gweled.

8 ¶ Y cymmydogion gan hynny, a'r rhai a'i gwelsent ef o'r blaen, mai dall oedd efe, a ddywedasant, Onid hwn yw yr un oedd yn eistedd ac yn cardotta?

9 Rhai a ddywedasant, Hwn yw efe: ac eraill, Y mae efe yn debyg iddo. Yntau a ddywedodd, Myfi yw *efe*.

Anno
DOMINI
32.

a Luc 10. 24.

b Es. 43. 13.

c pen. 10. 31,
39, a 11. 8.b oedd
guddiedig.

d Luc 4. 30.

a pen. 11. 4.

b pen. 5. 19.
a 11. 9.
a 12. 35.c pen. 1. 5,
9, a 8. 12.
a 12. 35, 46.d Marc 7.
33, a 8. 23.
2 daenodd.

e Neh. 3. 15.

Anno
DOMINI
32.

10 Am hynny y dywedasant wrtho, Pa fodd yr agorwyd dy lygaid di?

11 Yntau a atebodd ac a ddywedodd, Dyn a elwir Iesu, a wnaeth glai, ac a irodd fy llygaid i; ac a ddywedodd wrthyf, Dos i lyn Siloam, ac ymolch. Ac wedi i mi fyned ac ymolchi, mi a gefais fy ngolwg.

12 Yna y dywedasant wrtho, Pa le y mae efe? Yntau a ddywedodd, Ni wn i.

13 ¶ Hwythau a'i dygasant ef at y Phariseaid, yr hwn-gynt a fuasai yn ddall.

14 A'r Sabbath oedd hi pan wnaeth yr Iesu y clai, a phan agorodd efe ei lygaid ef.

15 Am hynny y Phariseaid hefyd a ofynasant iddo drachefn, pa fodd y cawsai efe ei olwg. Yntau a ddywedodd wrthynt, Clai a osodd efe ar fy llygaid i, a mi a ymolchais, ac yr ydwyf yn gweled.

16 Yna rhai o'r Phariseaid a ddywedasant, Nid yw y dyn hwn o Dduw, gan nad yw efe yn cadw y Sabbath. Eraill a ddywedasant, ^fPa fodd y gall dyn pechadurus wneuthur y cyfryw arwyddion? Ac ^gyr oedd ymrafael yn eu plith.

17 Hwyl a ddywedasant drachefn wrth y dall, Beth yr wyt ti yn ei ddywedyd am dano ef, am agoryd o hono dy lygaid di? Yntau a ddywedodd, ^hMai prophwyd yw efe.

18 Am hynny ni chredai yr Iuddewon am dano ef, mai dall fuasai, a chael o hono ef ei olwg, nes galw o honynt ei rieni ef, yr hwn a gawsai ei olwg.

19 A hwyl a ofynasant iddynt; gan ddywedyd, Ai hwn yw eich mab chwi, yr hwn yr ydych chi yn dywedyd ei eni yn ddall? pa fodd gan hynny y mae efe yn gweled yn awr?

20 Ei rieni ef a atebasant iddynt hwyl, ac a ddywedasant, Nyni a wyddom mai hwn yw ein mab ni, ac mai yn ddall y ganwyd ef:

21 Ond pa fodd y mae efe yn gweled yr awrhon, nis gwyddom ni; neu pwy a agorodd ei lygaid ef, nis gwyddom ni: y mae efe mewn oedran; gofynwch iddo ef: efe a ddywed am dano ei hun.

22 Hyn a ddywedodd ei rieni ef, am ⁱeu bod yn ofni yr Iuddewon: oblegid yr Iuddewon a gyd-ordeiniasent eisoes, os cyfaddefai neb ef yn ^kGrist, y bwrid ef allan o'r synagog.

^f ad. 33.
pen. 3. 2.

^g pen. 7. 12.
43. a 10. 19.

^h pen. 4. 19.
a 6. 14.

ⁱ pen. 7. 13.
a 12. 42.
a 19. 38.
Act. 5. 13.

^g yr ysgym-
muniid ef.
^k pen. 16. 2.

Anno
DOMINI
32.

23 Am hynny y dywedodd ei rieni ef, Y mae efe mewn oedran; gofynwch iddo ef.

24 Am hynny hwyl a alwasant eil-waith y dyn a fuasai yn ddall, ac a ddywedasant wrtho, Dyro y gogoniant i Dduw: nyni a wyddom mai pechadur yw y dyn hwn.

25 Yna yntau a atebodd ac a ddywedodd, Ai pechadur yw, nis gwn i: un peth a wn i, lle yr oeddwn i yn ddall, yr wyf fi yn awr yn gweled.

26 Hwythau a ddywedasant wrtho drachefn, Beth a wnaeth efe i ti? pa fodd yr agorodd efe dy lygaid di?

27 Yntau a atebodd iddynt, Mi a ddywedais i chwi eisoes, ac ni wrandawsoch: paham yr ydych yn ewyllysio clywed drachefn? a ydych chiwithau yn ewyllysio bod yn ddisgyblion iddo ef?

28 Hwythau a'i difenwasant ef, ac a ddywedasant, Tydi sydd ddisgybl iddo ef; eithr disgyblion Moses ydym ni.

29 Nyni a wyddom lefaru o Dduw wrth Moses: *eithr* hwn, ¹nis gwyddom ni o ba le y mae efe.

30 Y dyn a atebodd ac a ddywedodd wrthynt, Yn hyn yn ddiau y mae yn rhyfedd, na wyddoch chi o ba le y mae efe, ac efe a agorodd fy llygaid i.

31 Ac ni a wyddom ^mnad yw Duw yn gwrandaw pechaduriaid: ond os yw neb yn addolwr Duw, ac yn gwneuthur ei ewyllys ef, hwnnw y mae yn ei wrandaw.

32 Ni chlybuwyd erioed agoryd o neb lygaid un a anesid yn ddall.

33 ⁿOni bai fod hwn o Dduw, ni allai efe wneuthur dim.

34 Hwyl a atebasant ac a ddywedasant wrtho, Mewn pechodau y ganwyd ti oll; ac a wyt ti yn ein dysgu ni? A hwyl a'i ⁴bwriasant ef allan.

35 Clybu yr Iesu ddarfod iddynt ei ⁵fwrw ef allan: a phan ei cafodd, efe a ddywedodd wrtho, A wyt ti yn credu ym Mab Duw?

36 Yntau a atebodd ac a ddywedodd, Pwy yw *efe*, O Arglwydd, fel y credwyf ynddo?

37 A'r Iesu a ddywedodd wrtho, Ti a'i gwelaist ef; a'r hwn sydd yn ymddiddan â thi, hwnnw ydyw efe.

38 Yntau a ddywedodd, Yr wyf fi

¹ pen. 8. 14.

^m Job 27. 9.
a 55. 12.
Pa. 18. 41.
Diar. 1. 28.
a 28. 9.
Es. 1. 15.
Jer. 11. 11.
a 14. 12.
Ezec. 8. 18.
Mic. 3. 4.
Zech. 7. 13.

ⁿ ad. 16.

⁴ Neu, ysgymmuni-
asant ef.

⁵ ysgym-
muno.

Anno
DOMINI
32.* pen. 5. 22,
27.
Edrych
pen. 3. 17.
a 12. 47.
P Matt. 13.
13.

yn credu, O Arglwydd. Ac efe a'i haddolodd ef.

39 ¶ A'r Iesu a ddywedodd, °I farn y deuthum i'r byd hwn; °fel y gwelai y rhai nid ydynt yn gweled, ac yr elai y rhai sydd yn gweled yn ddeillion.

40 A rhai o'r Phariseaid a oedd gyd âg ef, a glywsant y pethau hyn, ac a ddywedasant wrtho, Ydym ninnau hefyd yn ddeillion?

41 Yr Iesu a ddywedodd wrth-ynt, °Pe deillion fydddech, ni byddai arnoch bechod: eithr yn awr medd-wch chwi, Yr ydym ni yn gweled; am hynny y mae eich pechod yn aros.

PENNOD X.

1 Crist yw y drws, a'r bugail da. 19 Amryw dyb am dano. 25 Y mae efe yn profi trwy ei weithredoedd, mai efe yw Crist Mab Duw: 39 yn dangos rhag yr Iuddewon, 40 ac yn myned drachefn dros yr Iorddonen: lle y credodd llawer ynddo ef.

YN wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn nid yw yn myned i mewn trwy y drws i gorlan y defaid, eithr sydd yn dringo ffordd arall, lleidr ac yspeiliwr yw.

2 Ond yr hwn sydd yn myned i mewn trwy y drws, bugail y defaid ydyw.

3 I hwn y mae y drysawr yn agoryd, ac y mae y defaid yn gwranda-daw ar ei lais ef: ac y mae efe yn galw ei ddefaid ei hun erbyn eu henw, ac yn eu harwain hwy allan.

4 Ac wedi iddo yrru allan ei ddefaid ei hun, y mae efe yn myned o'u blaen hwy: a'r defaid sydd yn ei ganlyn ef, oblegid y maent yn ad-nabod ei lais ef.

5 Ond y dieithr nis canlynant, eithr ffoant oddi wrtho: oblegid nad adwaenant lais dieithriaid.

6 Y ddammeg hon a ddywedodd yr Iesu wrthynt: ond hwy ni wyb-uant pa bethau ydoedd y rhai yr oedd efe yn eu llefaru wrthynt.

7 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrthynt drachefn, Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Myfi yw drws y defaid.

8 Cynniifer oll ag a ddaethant o'm blaen i, lladron ac yspeiliwyr ŷnt: eithr ni wrandawodd y defaid ar-nynt.

9 °Myfi yw y drws: os â neb i mewn trwof fi, efe a fydd cadwedig; ac efe a â i mewn ac allan, ac a gaiff borfa.

10 Nid yw lleidr yn dyfod ond i ladratta, ac i ladd, ac i ddistrywio: myfi a ddeuthum fel y caent fywyd, ac y caent ef yn helaethach.

11 °Myfi yw y bugail da. Y bu-gail da sydd yn rhoddi ei einioes dros y defaid.

12 Eithr y gwas cyflog, a'r hwn nid yw fugail, yr hwn nid eiddo y defaid, sydd yn gweled y blaidd yn dyfod, ac °yn gadael y defaid, ac yn ffoi: a'r blaidd sydd yn eu hysglyfio hwy, ac yn tarfu y defaid.

13 Y mae y gwas cyflog yn ffoi, oblegid mai gwas cyflog yw, ac nid oes ofal arno am y defaid.

14 Myfi yw y bugail da; ac °a adwaen yr eiddof fi, ac a'm had-weinir gan yr eiddof fi.

15 °Fel yr edwyn y Tad fyfi, felly yr adwaen innau y Tad: ac yr ydwyf yn rhoddi fy einioes dros y defaid.

16 A °defaid eraill sydd gennyf, y rhai nid ŷnt o'r gorlan hon: y rhai hynny hefyd sydd raid i mi eu cyrchu, a'm llais i a wrandawant; °a bydd un gorlan, ac un bugail.

17 Am hyn y mae y Tad yn fy ngharu i, °am fy mod i yn dodi fy einioes, fel y cymmerwyf hi drachefn.

18 Nid oes neb yn ei dwyn oddi arnaf fi: ond myfi sydd yn ei dodi hi i lawr o honof fy hun. Y mae gennyf feddiant i'w dodi hi i lawr, ac °y mae gennyf feddiant i'w chym-meryd hi drachefn. °Y gorchymyn hwn a dderbyniais i gan fy Nhad.

19 ¶ °Yna y bu drachefn ymrafael ym mysg yr Iuddewon, am yr ym-adroddion hyn.

20 A llawer o honynt a ddywedas-ant, °Y mae cythraul ganddo, ac y mae efe yn ynfydu: paham y gwrandêwch chwi arno ef?

21 Eraill a ddywedasant, Nid yw y rhai hyn eiriau un a chythraul ynddo. °A all cythraul °agoryd llygaid y deillion?

22 ¶ Ac yr oedd y gyssegr-wyl yn Jerusalem, a'r gauaf oedd hi.

23 Ac yr oedd yr Iesu yn rhodio yn y deml, °ym mhorth Solomon.

24 Am hynny y daeth yr Iuddewon yn ei gylch ef, ac a ddywedasant wrtho, Pa hyd yr wyt yn °peri i ni ammeu? os tydi yw y Crist, dywed i ni yn eglur.

25 Yr Iesu a attebodd iddynt, Mi a ddywedais i chwi, ac nid ydych yn credu. °Y gweithredoedd yr wyf fi

Anno
DOMINI
32.b Es. 40. 11.
Ezec. 34.
23. a 37. 24.
Heb. 13. 20.
1 Petr 5. 4.c Zech. 11.
16, 17.d 2 Tim. 2.
19.e Matt. 11.
27.

f Es. 56. 8.

g Ezech. 37.
22.h Eph. 2. 14.
1 Petr 2.
25.i Es. 53. 7,
8, 12.
Heb. 2. 9.

j pen. 2. 19.

k pen. 13. 10.
Act. 2. 24.l pen. 7. 43.
a 9. 16.m pen. 7. 20.
a 3. 48, 52.n Exod. 4.
11.
Ps. 94. 9.
a 146. 8.o A. D. 33.
o pen. 9. 6, 7.p Act. 3. 11.
a 5. 12.q ein cadro
rhwyng dau
feddiwl?r ad. 38.
pen. 5. 36.* pen. 14. 6.
Eph. 2. 18.

Anno
DOMINI
33.

r pen. 8. 47.

s pen. 6. 37.
a 17. 11. 12.
a 18. 9.

t pen. 14. 28.

u pen. 17.
11, 22.

x pen. 8. 59.

y pen. 5. 18.

z Ps. 82. 6.

a pen. 6. 27.

b pen. 5. 17.
18.

c Luc 1. 35.

d pen. 15.
24.e pen. 5. 36.
a 14. 10.f pen. 14. 11.
a 17. 21.g pen. 7. 30.
44. a 8. 59.

h pen. 1. 28.

yn eu gwneuthur yn enw fy Nhad, y mae y rhai hynny yn tystiolaethu am danaf fi.

26 Ond ^rchwi nid ydych yn credu: canys nid ydych chwi o'm defaid i, fel y dywedais i chwi.

27 Y mae fy nefaid i yn gwrandaw fy llais i; a mi a'u hadwaen hwynt, a hwy a'm canlynant i:

28 A minnau ydwyf yn rhoddi iddynt fywyd tragywyddol; ac ^ani chyfrgollant byth, ac ni ddwg neb hwynt allan o'm llaw i.

29 ^tFy Nhad i, yr hwn a'u rhoddes i mi, sydd fwy na phawb: ac nis gall neb eu dwyn *hwynt* allan o law fy Nhad i.

30 ^uMyfi a'r Tad un ydym.

31 Am hynny ^xy cododd yr Iuddewon gerrig drachefn i'w labyddio ef.

32 Yr Iesu a attebodd iddynt, Llawer o weithredoedd da a ddangosais i chwi oddi wrth fy Nhad: am ba un o'r gweithredoedd hynny yr ydych yn fy llabyddio i?

33 Yr Iuddewon a attebasant iddo, gan ddywedyd, Nid am weithred dda yr ydym yn dy labyddio, ond am gabledd, ac am dy fod di, a thithau yn ddyn, ^yyn dy wneuthur dy hun yn Dduw.

34 Yr Iesu a attebodd iddynt, ^zOnid yw yn ysgrifenedig yn eich cyfraith chwi, Mi a ddywedais, Duwiau ydych?

35 Os galwodd efe hwy yn dduwiau, at y rhai y daeth gair Duw, (a'r ysgrythyr nis gellir ei thorri;)

36 A ddywedwch chwi am yr hwn ^aa sancteiddiodd y Tad, ac a'i hanfonodd i'r byd, Yr wyt ti yn cablu; ^bam i mi ddywedyd, ^cMab Duw ydwyf?

37 ^dOnid wyf fi yn gwneuthur gweithredoedd fy Nhad, na chredwch i mi:

38 Ond os ydwyf yn eu gwneuthur, er nad ydych yn credu i mi, ^ecredwch y gweithredoedd; fel y gwybyddoch ac y credoch, ^ffod y Tad ynof fi, a minnau ynddo yntau.

39 ^gAm hynny y ceisiasant drachefn ei ddal ef: ac efe a ddiangodd allan o'u dwylaw hwynt.

40 Ac efe a aeth ymaith drachefn dros yr Iorddonen, i'r man ^hlle y buasai Ioan ar y cyntaf yn bedyddio; ac a arhosodd yno.

41 A llawer a ddaethant atto ef, ac a ddywedasant, Ioan yn wir ni

wnaeth un arwydd: ⁱond yr holl bethau a'r a ddywedodd Ioan am hwn, oedd wir.

42 A llawer yno a gredasant ynddo.

PENNOD XI.

¹ Crist yn cyffodi Lazarus, yr hwn a gladdesid er ys pedwar diwrnod. 45 Llawer o Iuddewon yn credu. 47 Yr arch-offeiriaid a'r Phariseaidd yn casglu cynghor yn erbyn Crist. 49 Caiaphas yn prophwydo. 54 Iesu yn ymguddio: 55 hwythau ar y pasc yn ymofyn am dano, ac yn gosod cynllwyn iddo.

AC yr oedd un yn glaf, Lazarus o Bethania, o dref ^aMair a'i chwaer Martha.

2 ^bA Mair ydoedd yr hon a enneiniodd yr Arglwydd ág ennaint, ac a sychodd ei draed ef a'i gwallt, yr hon yr oedd ei brawd Lazarus yn glaf.)

3 Am hynny y chwïorydd a ddanfonasant atto ef, gan ddywedyd, Arglwydd, wele, y mae yr hwn sydd hoff gennyti ti, yn glaf.

4 A'r Iesu pan glybu, a ddywedodd, Nid yw y clefyd hwn i farwolaeth, ^cond er gogoniant Duw, fel y gogonedder Mab Duw trwy hynny.

5 A hoff oedd gan yr Iesu Martha, a'i chwaer, a Lazarus.

6 Pan glybu efe gan hynny ei fod ef yn glaf, efe a arhosodd yn y lle yr oedd, ddau ddiwrnod.

7 Yna wedi hynny efe a ddywedodd wrth y disgyblion, Awn i Judea drachefn.

8 Y disgyblion a ddywedasant wrtho, Rabbi, ^dyr oedd yr Iuddewon yn awr yn ceisio dy labyddio di; ac a wyt ti yn myned yno drachefn?

9 Yr Iesu a attebodd, Onid oes deuddeg awr o'r dydd? os rhodia neb y dydd, ni thrangwydda, am ei fod yn gweled goleuni y byd hwn:

10 Ond ^eos rhodia neb y nos, efe a dramgwydda, am nad oes goleuni ynddo.

11 Hyn a lefarodd efe: ac wedi hynny efe a ddywedodd wrthynt, Y mae ein cyfaill Lazarus ^fyn huno; ond yr wyf fi yn myned i'w ddi-huno ef.

12 Yna ei ddisgyblion a ddywedasant wrtho, Arglwydd, os huno y mae, efe a fydd iach.

13 Ond yr Iesu a ddywedasai am ei farwolaeth ef: eithr hwy a dybiasant mai am hŷn cwsg yr oedd efe yn dywedyd.

14 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt yn eglur, Bu farw Lazarus.

15 Ac y mae yn llawen gennyf nad

Anno
DOMINI
33.

i pen. 3. 30.

a Luc 10.
38, 39.b Matt. 26.
7.
Marc 14. 3.
pen. 12. 3.c pen. 9. 3.
ad. 40.d pen. 10.
31.e pen. 12.
35.f Matt. 9.
24.

Anno
DOMINI
33.

oeddwn i yno, er eich mwyn chwi, fel y credoch; ond awn atto ef.

16 Yna y dywedodd Thomas, yr hwn a elwir Didymus, wrth ei gyddisgyblion, Awn ninnau hefyd, fel y byddom feirw gyd âg ef.

17 Yna yr Iesu wedi dyfod, a'i cafodd ef wedi bod weithian bedwar diwrnod yn y bedd.

18 A Bethania oedd yn agos i Jerusalem, ynghylch pymtheg ystâd oddi wrthi:

19 A llawer o'r Iuddewon a ddaethant at Martha a Mair, i'w cysuro hwy am eu brawd.

20 Yna Martha, cyn gynted ag y clybu hi fod yr Iesu yn dyfod, a aeth i'w gyfarfod ef: ond Mair a eisteddodd yn y tŷ.

21 Yna y dywedodd Martha wrth yr Iesu, Arglwydd, pe buasit ti yma, ni buasai farw fy mrawd.

22 Eithr mi a wn hefyd yr awrhon, pa bethau bynnag a ddymunech di gan Dduw, y dyry Duw i ti.

23 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Adgyfodir dy frawd drachefn.

^s Luc 14. 14.
pen. 5. 29.

24 Dywedodd Martha wrtho, ^s Myfi a wn yr adgyfodir ef yn yr adgyfodiad, y dydd diweddaſ.

^h pen. 6. 35.

25 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Myfi yw yr adgyfodiad, a'r ^h bywyd: ⁱ yr hwn sydd yn credu ynof fi, er iddo farw, a fydd byw:

ⁱ pen. 3. 36.
ⁱ Ioan 5.
10, &c.

26 A phwy bynnag sydd yn fyw, ac yn credu ynof fi, ni bydd marw yn dragywydd. A wyt ti yn credu hyn?

^k Matt. 16.
16.
pen. 4. 42.
^a 6. 69.

27 Dywedodd hithau wrtho, Ydyf, Arglwydd: ^k yr wyf fi yn credu mai ti yw y Crist, Mab Duw, yr hwn sydd yn dyfod i'r byd.

28 Ac wedi iddi ddywedyd y pethau hyn, hi a aeth ymaith, ac a alwodd yn ddirgel ei chwaer Mair, gan ddywedyd, Fe ddaeth yr Athraw, ac y mae yn galw am danat.

29 Cyn gynted ag y clybu hi, hi a gododd yn ebrwydd, ac a ddaeth atto ef.

30 (A'r Iesu ni ddaethai etto i'r dref, ond yr oedd efe yn y man lle y cyfarfuasai Martha âg ef.)

31 Yna yr Iuddewon y rhai oedd gyd â hi yn y tŷ, ac yn ei chysuro hi, pan welsant Mair yn codi ar frys, ac yn myned allan, a'i canlynasant hi, gan ddywedyd, Y mae hi yn myned at y bedd, i wlo yno.

32 Yna Mair, pan ddaeth lle yr oedd yr Iesu, a'i weled ef, a syrth-

iodd wrth ei draed ef, gan ddywedyd wrtho, Arglwydd, pe buasit ti yma, ni buasai fy mrawd farw.

33 Yr Iesu gan hynny, pan welodd hi yn wlo, a'r Iuddewon y rhai a ddaethai gyd â hi yn wlo, a riddfanodd yn yr yspryd, ac a ² gynhyrwyd;

Anno
DOMINI
33.

² Gr.
ymgyn-
hyrfodd.

34 Ac a ddywedodd, Pa le y dodasoch chwi ef? Hwyl a ddywedasant wrtho, Arglwydd, tyred a gwel.

35 ¹ Yr Iesu a wylodd.

¹ Luc 19. 41.

36 Am hynny y dywedodd yr Iuddewon, Wele, fel yr oedd yn ei garu ef.

37 Eithr rhai o honynt a ddywedasant, Oni allasai hwn, ^m yr hwn a agorodd lygaid y dall, beri na buasai hwn farw chwaith?

^m pen. 9. 6.

38 Yna yr Iesu drachefn a riddfanodd ynddo ei hunan, ac a ddaeth at y bedd. Ac ogof oedd, a maen oedd wedi ei ddodi arno.

39 Yr Iesu a ddywedodd, Codwch ymaith y maen. Martha, chwaer yr hwn a fuasai farw, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, y mae efe weithian yn dresi: herwydd y mae yn farw er ys pedwar diwrnod.

40 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Oni ddywedais i ti, pes credit, y cait ti ⁿ weled gogoniant Duw?

ⁿ nd. 4.

41 Yna y codasant y maen lle yr oedd y marw wedi ei osod. A'r Iesu a gododd ei olwg i fynu, ac a ddywedodd, Y Tad, yr wyf yn diolch i ti am i ti wrandaw arnaf.

42 Ac myfi a wyddwn dy fod di yn fy ngwrndaw bob amser: eithr ^o er mwyn y bobl sydd yn sefyll o amgylch, y dywedais, fel y credont mai tydi a'm hanfonaist i.

^o pen. 12.
30.

43 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a lefodd â llef uchel, Lazarus, tyred allan.

44 A'r hwn a fuasai farw a ddaeth allan, yn rhwym ei draed a'i ddwy-law mewn amdo: a'i ^p wyneb oedd wedi ei rwymo â napcyn. Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Gollyngwch ef yn rhydd, a gadewch iddo fyned ymaith.

^p pen. 20. 7.

45 Yna llawer o'r Iuddewon, y rhai a ddaethant at Mair, ac a welasant y pethau a wnaethai yr Iesu, a gredasant ynddo ef.

46 Eithr rhai o honynt a aethant ymaith at y Phariseaid, ac a ddywedasant iddynt y pethau a wnaethai yr Iesu.

47 ¶ ^q Yna yr arch-offeiriaid a'r

^q Ps. 2. 2.
Matt. 26. 3.
Marc 14. 1.

Anno
DOMINI
33.

r pen. 12.
19.
Act. 4. 16.

Phariseaid a gasglasant gynghor, ac a ddywedasant, 'Pa beth yr ydym ni yn ei wneuthur? canys y mae y dyn yma yn gwneuthur llawer o arwyddion.

48 Os gadawn ni ef fel hyn, pawb a gredant ynddo; ac fe a ddaw y Rhufeiniaid, ac a ddifethant ein lle ni a'n cenedl hefyd.

* Luc 3. 2.
pen. 18. 14.
Act. 4. 6.

49 A rhyw un o honynt, 'Caiaphas, yr hwn oedd arch-offeiriad y flwyddyn honno, a ddywedodd wrthynt, Nid ydych chi yn gwybod dim oll,

* pen. 18.
14.

50 Nac yn ystyried, 'mai buddiol yw i ni, farw o un dyn dros y bobl, ac na ddifether yr holl genedl.

51 Hyn ni ddywedodd efe o hono ei hun: eithr, ac efe yn arch-offeiriad y flwyddyn honno, efe a brophwydodd y byddai yr Iesu farw dros y genedl;

* Es. 49. 6.
1 Ioan 2. 2.
* Eph. 2.
14, 15, 16.

52 Ac "nid dros y genedl yn unig, * eithr fel y casglai efe ynghyd yn un blant Duw hefyd y rhai a wasgarasid.

53 Yna o'r dydd hwnnw allan y cyd-ymgynghorasant fel y lladdent ef.

* pen. 4. 1.
3. a 7. 1.

54 Am hynny 'ni rodiodd yr Iesu mwy yn amlwg ym mysg yr Iuddewon; ond efe a aeth oddi yno i'r wlad yn agos i'r anialwch, i ddinas a elwir 'Ephraim, ac a arhosodd yno gyd â'i ddisgyblion.

* Edrych
2 Chron.
13. 19.

55 ¶ A phasc yr Iuddewon oedd yn agos: a llawer a aethant o'r wlad i fynu i Jerusalem o flaen y pasc, i'w glanhâu eu hunain.

* pen. 7. 11.

56 * Yna y ceisiasant yr Iesu; a dywedasant wrth eu gilydd, fel yr oeddynt yn sefyll yn y deml, Beth a dybygwch chi, gan na ddaeth efe i'r wyl?

57 A'r arch-offeiriaid a'r Phariseaid a roisant orchymyn, os gwyddai neb pa le yr oedd efe, ar fynegi o hono, fel y gallent ei ddal ef.

PENNOD XII.

1 Yr Iesu yn esgusodi Mair am enneinto ei draed ef. 9 Y bobl yn ymgasglu i weled Lazarus: 10 yr arch-offeiriaid yn ymgynghori i'w ladd ef. 12 Crist yn marchogaeth i Jerusalem. 20 Groegwyr yn ewyllysio gweled yr Iesu. 23 Y mae efe yn rhagfynegi ei farwolaeth. 37 Yr Iuddewon gan mysg wedi eu dallu: 42 er hynny llawer o bennaethiaid yn credu, ond heb ei gyffesu ef: 44 yr Iesu gan hynny yn gahw yn daer am gyffesu fydd.

YNA yr Iesu, chwe diwrnod cyn y pasc, a ddaeth i Bethania,

lle yr oedd Lazarus, yr hwn a fuasai farw, yr hwn a godasai efe o feirw.

2 Ac *yno y gwnaethant iddo swpper; a Martha oedd yn gwasanaethu: a Lazarus oedd un o'r rhai a eisteddant gyd âg ef.

3 Yna y cymmerth 'Mair bwys o ennaint nard gwlyb gwerthfawr, ac a enneiniodd draed yr Iesu, ac a sychodd ei draed ef â'i gwallt: a'r tŷ a lanwyd gan arogl yr ennaint.

4 Am hynny y dywedodd un o'i ddisgyblion ef, Judas Iscariot, *mab* Simon, yr hwn oedd ar fedr ei fradychu ef,

5 Paham na werthwyd yr ennaint hwn er tri chàn ceiniog, a'i roddi i'r tlodion?

6 Eithr hyn a ddywedodd efe, nid o herwydd bod arno ofal dros y tlodion; ond am ei fod yn leidr, a *bod ganddo y pwrs, a'i fod yn ²dwyn yr hyn a fwridd ynddo.

7 A'r Iesu a ddywedodd, Gâd iddi! erbyn dydd fy nghladdedig-aeth y cadwodd hi hwn.

8 Canys ^ay mae gennyh y tlodion gyd â chi bob amser; eithr myfi nid oes gennyh bob amser.

9 Gwybu gan hynny dyrfa fawr o'r Iuddewon ei fod ef yno: a hwy a ddaethant, nid er mwyn yr Iesu yn unig, ond fel y gwelent Lazarus hefyd, *yr hwn a godasai efe o feirw.

10 ¶ Eithr yr arch-offeiriaid a ymgynghorasant fel y lladdent Lazarus hefyd:

11 Oblegid llawer o'r Iuddewon a aethant ymaith o'i herwydd ef, ac a gredasant yn yr Iesu.

12 ¶ 'Trannoeth, tyrfa fawr yr hon a ddaethai i'r wyl, pan glywsant fod yr Iesu yn dyfod i Jerusalem,

13 A gymmerasant gangau o'r palmwydd, ac a aethant allan i gyfarfod âg ef, ac a lefasant, ^sHosanna: Bendigedig ³yw Brenhin Israel, yr hwn sydd yn dyfod yn enw yr Arglwydd.

14 A'r Iesu wedi cael asynyn, a eisteddodd arno; megis y mae yn ysgrifenedig,

15 ^bNac ofna, ferch Sion: wele, y mae dy Frenhin yn dyfod, yn eistedd ar ebol asyn.

16 Y pethau hyn ni wybu ei ddisgyblion ef ar y cyntaf: eithr ⁱpan ogoneddwyd yr Iesu, ^kyna y cofiasant fod y pethau hyn yn ysgrifenedig am dano, ac iddynt wneuthur hyn iddo.

Anno
DOMINI
33.

* Matt. 26.
6.
Marc 14. 3.

b Luc 10.
38, 39.
pen. 11. 2.

c pen. 13.
29.
2 arwedd.

d Matt. 26.
11.

e pen. 11.
44.

f Matt. 21.
8.
Marc 11. 8.
Luc 19. 35.

g Ps. 118.
25, 26.

h Neu, yw
yr hwn
sydd yn
dyfod yn
enw yr
Arglwydd
yn Fren-
hin ar
Israel.

i Zech. 9. 9.

k pen. 7. 39.

l pen. 14.
26.

Anno
DOMINI
33.^a alw o hono
ef Lazarus
o'r bedd,
a'i godi o
feirw.

17 Tystiolaethodd gan hynny y dyrfa, yr hon oedd gyd âg ef ⁴pan alwodd efe Lazarus o'r bedd, a'i godi ef o feirw.

18 Am hyn y daeth y dyrfa hefyd i gyfarfod âg ef, am glywed o honynt iddo wneuthur yr arwydd hon.

¹pen. 11. 47.

19 Y Phariseaid gan hynny a ddywedasant yn eu plith eu hunain, ¹A welwch chwi nad ydych yn tycio dim? wele, fe aeth y byd ar ei ol ef.

^m Act. 8.
27.

20 ¶ Ac yr oedd rhai Groegiaid ym mhlith y rhai ^ma ddaethent i fynu i addoli ar yr wyl:

ⁿ pen. 1. 44.

21 Y rhai hyn gan hynny a ddaethant at Philip, ⁿyr hwn oedd o Bethsaida yn Galilea, ac a ddymunasant arno, gan ddywedyd, Syr, ni a ewyllysiem weled yr Iesu.

22 Philip a ddaeth, ac a ddywedodd i Andreas; a thrachefn Andreas a Philip a ddywedasant i'r Iesu.

^o pen. 13.
32. a 17. 1.

23 ¶ A'r Iesu a attebodd iddynt, gan ddywedyd, ^oDaeth yr awr y gogonedder Mab y dyn.

^p 1 Cor. 15.
36.

24 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, ^pOni syrth y gronyn gwenith i'r ddaear, a marw, hwnnw a erys yn unig; eithr os bydd efe marw, efe a ddwg ffrwyth lawer.

^q Matt. 10.
39. a 16. 25.
Marc 8. 35.
Luc 9. 24.
a 17. 33.

25 ^qYr hwn sydd yn caru ei einioes, a'i cyll hi; a'r hwn sydd yn casâu ei einioes yn y byd hwn, a'i ceidw hi i fywyd tragywyddol.

^r pen. 14. 3.
a 17. 24.

26 Os gwasanaetha neb fi, dilyned fi: a ^rlle yr wyf fi, yno y bydd fy ngweinidog hefyd: ac os gwasanaetha neb fi, y Tad a'i hanrhyddedda ef.

^s Matt. 26.
38, 39.
Luc 12. 50.
pen. 13. 21.

27 ^sYr awrhon y cynhyrfwyd fy enaid: a pha beth a ddywedaf? ^oDad, gwared fi allan o'r awr hon: eithr o herwydd hyn y deuthum i'r awr hon.

^t Matt. 3. 17.

28 ^tO Dad, gogonedda dy enw. Yna y daeth ^tllef o'r nef, Mi a'i gogoneddais, ac a'i gogoneddaf drachefn.

29 Y dyrfa gan hynny, yr hon oedd yn sefyll ac yn clywed, a ddywedodd mai taran oedd: eraill a ddywedasant, Angel a lefarodd wrtho.

^u pen. 11.
42.

30 Yr Iesu a attebodd ac a ddywedodd, ^uNid o'm hachos i y bu y llef hon, ond o'ch achos chwi.

^x Matt. 12.
29.
Luc 10. 18.
pen. 14. 30.
a 16. 11.
Eph. 6. 12.
pen. 3. 14.
a 8. 28.

31 Yn awr y mae barn y byd hwn: yn awr y bwrir allan ^xdywysog y byd hwn.

32 A minnau, ^yos dyrchefir fi oddi

ar y ddaear, a dynnaf ^zbawb attaf fy hun.

33 (A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo o ba angau y byddai farw.)

34 Y dyrfa a attebodd iddo, ^aNi a glywsom o'r ddeddf, fod Crist yn aros yn dragywyddol: a pha wedd yr wyt ti yn dywedyd, fod yn rhaid dyrchafu Mab y dyn? pwy ydyw hwnnw Mab y dyn?

35 Yna yr Iesu a ddywedodd wrth-ynt, Etto ychydig ennyd ^by mae y goleuni gyd â chwi. ^cRhodiwch tra fyddo gennych y goleuni, fel na ddalio y tywyllwch chwi: ^da'r hwn sydd yn rhodio mewn tywyllwch, ni ŵyr i ba le y mae yn myned.

36 Tra fyddo gennych oleuni, credwch yn y goleuni, fel y byddoch ^eblant y goleuni. Hyn a ddywedodd yr Iesu, ac efe a ymadawodd, ac ^fa ymguddiodd rhagddynt.

37 ¶ Ac er gwnethur o hono ef gymmaint o arwyddion yn eu gŵydd hwynt, ni chredasant ynddo:

38 Fel y cyflawnid ymadrodd Esaias y prophwyd, yr hwn a ddywedodd efe, ^gArglwydd, pwy a gredodd i'n hymadrodd ni? ac i bwy y datguddiwyd braich yr Arglwydd?

39 Am hynny ni allent gredu, o blegid dywedyd o Esaias drachefn,

40 ^hEfe a ddallodd eu llygaid, ac a galedodd eu calon; fel na welent ^hâ'u llygaid, a deall ^hâ'u calon, ac ymchwelyd o honynt, ac i mi eu hiachâu hwynt.

41 ⁱY pethau hyn a ddywedodd Esaias, pan welodd ei ogoniant ef, ac y llefarodd am dano ef.

42 ¶ Er hynny llawer o'r pennaethiaid hefyd a gredasant ynddo; ond ^koblegid y Phariseaid ni chyffesasant ef, rhag eu bwrw allan o'r synagog:

43 ^lCanys yr oeddynt yn caru gogoniant dynion yn fwy na gogoniant Duw.

44 ¶ A'r Iesu a lefodd ac a ddywedodd, ^mYr hwn sydd yn credu ynof fi, nid yw yn credu ynof fi, ond yn yr hwn a'm hanfonodd i.

45 ⁿA'r hwn sydd yn fy ngweled i, sydd yn gweled yr hwn a'm danfonodd i.

46 ^oMi a ddeuthum yn oleuni i'r byd, fel ^ybo i bob un a'r sydd yn credu ynof fi, nad arhoso yn y tywyllwch.

47 Ac os clyw neb fy ngeiriau, ac ni chred, ^pmyfi nid wyf yn ei farnu

Anno
DOMINI
33.ⁿ Rhuf. 5.
18.
Heb. 2. 9.
a Ps. 89. 36.
37. a 110. 4.
Es. 9. 7.
a 53. 8.
Ezec. 37.
25.
Dan. 2. 44.
a 7. 14. 27.
Mic. 4. 7.^b pen. 8. 12.
a 9. 5.
ad. 46.
^c Jer. 13. 16.
Eph. 5. 8.
^d pen. 11.
10.^e Luc 16. 8.
Eph. 5. 8.
1 Thess. 5.
5.
1 Ioan 2. 9.
10.^f pen. 8. 59.
a 11. 54.^g Es. 53. 1.
Rruf. 10.
16.^h Es. 6. 9.
Matt. 13.
14.ⁱ Es. 6. 1.^k pen. 7. 13.
a 9. 22.^l pen. 5. 44.^m Marc 9.
37.
1 Petr. 1.
21.ⁿ pen. 14. 9.º ad. 35. 36.
pen. 3. 19.
a 8. 12.
a 9. 5. 39.^p pen. 5. 45.
a 8. 15. 26.

Anno
DOMINI
33.

pen. 3. 17.

r Marc 16.
16.pen. 8. 38.
a 14. 10.Deut. 18.
18.a Matt. 26.
2.b Luc 22.3.
ad. 27.c Matt. 11.
27. a 28. 18.
pen. 3. 35.
a 17. 2.2A Phetr a,
&c.d Edrych
Matt. 3. 14.c pen. 3. 5.
1 Cor. 6. 11.
Eph. 5. 26.
Tit. 3. 5.
Heb. 10.
22.

ef: canys ^ani ddeuthum i farnu y byd, eithr i achub y byd.

48 Yr hwn sydd yn fy nirmygu i, ac heb dderbyn fy ngeiriau, y mae iddo un yn ei farnu: ^ry gair a leferais i, hwnnw a'i barn ef yn y dydd diweddaf.

49 Canys ^smyfi ni leferais o honof fy hun: ond y Tad yr hwn a'm hanfonodd i, efe a roddes orchymyn i mi, ^tbeth a ddywedwn, a pha beth a lefarwn.

50 Ac mi a wn fod ei orchymyn ef yn fywyd tragywyddol: am hynny y pethau yr wyf fi yn eu llefaru, fel y dywedodd y Tad wrthyf, felly yr wyf yn llefaru.

PENNOD XIII.

1 Yr Iesu yn golchi traed ei ddisgyblion: 14 yn eu hannog i ostyngeddruydd a chariad perffaith: 18 yn rhag-ddywedyd, ac yn datguddio i Ioan trwy arwydd, y bradychai Judas ef: 31 yn gorchymyn iddynt garu eu gilydd; 36 ac yn rhybuddio Petr y gwa'dai efe ef.

A ^aCHYN gwyl y pasc, yr Iesu yn gwybod ddyfod ei awr ef i ymadael â'r byd hwn at y Tad, efe yn caru yr eiddo y rhai oedd yn y byd, a'u carodd hwynt hyd y diwedd.

2 Ac wedi darfod swpper, ^bwedi i ddiafol eisoes roi y'nghalon Judas Iscariot, *mab* Simon, ei fradychu ef;

3 Yr Iesu yn gwybod ^croddi o'r Tad bob peth oll yn ei ddwyllaw ef, a'i fod wedi dyfod oddi wrth Dduw, ac yn myned at Dduw;

4 Efe a gyfododd oddi ar swpper, ac a roes heibio ei gochl-wisg, ac a gymmerodd dywel, ac a ymwregysodd.

5 Wedi hynny efe a dywalltodd ddwfr i'r cawg, ac a ddechreuodd olchi traed y disgyblion, a'u sychu â'r tywel, â'r hwn yr oedd efe wedi ei wregysu.

6 Yna y daeth efe at Simon Petr: ²ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ^da wyt ti yn golchi fy nhraed i?

7 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, Y peth yr wyf fi yn ei wneuthur, ni wyddost ti yr awrhon: eithr ti a gei wybod ar ol hyn.

8 Petr a ddywedodd wrtho, Ni chei di olchi fy nhraed i byth. Yr Iesu a atebodd iddo, ^eOni olchaf di, nid oes i ti gyfran gyd â myfi.

9 Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, nid fy nhraed yn unig, eithr *fy* nwyllaw a'm pen hefyd.

10 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Yr hwn a olchwyl, nid rhaid iddo ond golchi *ei* draed, eithr y mae yn lân oll: ac ^fyr ydych chiwi yn lân, eithr nid pawb oll.

11 Canys efe ^ga wyddai pwy a'i bradychai ef: am hynny y dywedodd, Nid ydych chiwi yn lân bawb oll.

12 Felly wedi iddo olchi eu traed hwy, a chymmeryd ei gochl-wisg, efe a eisteddodd drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, A wyddoch chiwi pa beth a wneuthum i chiwi?

13 ^hYr ydych chiwi yn fy ngalw i, Yr Athraw, a'r Arglwydd: a da y dywedwch; canys *felly* yr ydyf.

14 ⁱAm hynny os myfi, yn Arglwydd ac yn Athraw, a olchais eich traed chiwi; ^kchwithau a ddyl-eich olchi traed eich gilydd;

15 Canys ^lrhoddais esampl i chiwi, fel y gwnelech chwithau megis y gwneuthum i chiwi.

16 ^mYn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Nid yw y gwas yn fwy na'i arglwydd; na'r hwn a ddanfonwyd yn fwy na'r hwn a'i danfonodd.

17 ⁿOs gwyddoch y pethau hyn, gwŷn eich byd os gwnewch hwynt.

18 ¶ Nid wyf fi yn dywedyd am danoch oll; mi a wn pwy a etholais: ond fel y cyflawnid yr ysgrythyr, ^oYr hwn sydd yn bwyttu bara gyd â mi, a gododd ei sawdl yn fy erbyn.

19 ^p³Yn awr yr wyf yn dywedyd wrthyich cyn ei ddyfod, fel pan ddél, y credoch mai myfi yw *efe*.

20 ^qYn wir, yn wir, meddaf i chiwi, Yr hwn sydd yn derbyn y neb a ddanfonwyf fi, sydd yn fy nerbyn i; a'r hwn sydd yn fy nerbyn i, sydd yn derbyn yr hwn a'm danfonodd i.

21 ^rWedi i'r Iesu ddywedyd y pethau hyn, ^sefe a gynhyrfwyd yn yr yspryd, ac a dystiolaethodd, ac a ddywedodd, Yn wir, yn wir, y dywedaf wrthyich, ^ty bradycha un o honoch fi.

22 Yna y disgyblion a edrychasant ar eu gilydd, gan ammeu am bwy yr oedd efe yn dywedyd.

23 Ac ^uyr oedd un o'i ddisgyblion yn pwyso ar fynwes yr Iesu, yr hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu.

24 Am hynny yr amneidiodd Simon Petr ar hwnnw, i ofyn pwy oedd efe, am yr hwn yr oedd efe yn dywedyd.

25 Ac yntau yn pwyso ar ddwy-

Anno
DOMINI
33.

pen. 15. 3.

pen. 6. 64.

h Matt. 23.
8, 10.
1 Cor. 8. 6.
a 12. 3.
Phil. 2. 11.
i Luc 22. 27.k Gal. 6. 1,
2.l Matt. 11.
29.
i Petr 2.
21.
i Ioan 2. 6.
m Matt. 10.
24.
Luc 6. 40.
pen. 15. 20.

n Iago 1. 25.

o Ps. 41. 9.
Matt. 26.
23.p pen. 14.
29. a 16. 4.
3 Neu, O'r
awr hon.q Matt. 10.
40.
Luc 10. 16.r Matt. 26.
21.
Marc 14.
18.
Luc 22. 21.
s pen. 12.
27.
t Act. 1. 17.
i Ioan 2.
19.u pen. 19.
26. a 20. 2.
a 21. 7, 20,
24.

Anno
DOMINI
33.

fron yr Iesu, a ddywedodd wrtho, Arglwydd, pwy yw efe?

26 Yr Iesu a atebodd, Hwnnw yw efe, i'r hwn y rhoddaf fi dammaid wedi i mi ei wlychu. Ac wedi iddo wlychu y tammaid, efe a'i rhoddodd i Judas Iscariot, *mab* Simon.

27 Ac ar ol y tammaid, yna yr aeth Satan i mewn iddo. Am hynny y dywedodd yr Iesu wrtho, Hyn yr wyt yn ei wneuthur, gwna ar frys.

28 Ac ni wyddai neb o'r rhai oedd yn eistedd i ba beth y dywedasai efe hyn wrtho.

* pen. 12. 6.

29 Canys rhai oedd yn tybied, am fod * Judas a'r gŵd ganddo, fod yr Iesu yn dywedyd wrtho, Pryn y pethau sydd arnom eu heisieu erbyn yr wyl; neu, ar roi o hono beth i'r tlodion.

30 Yntau gan hynny, wedi derbyn y tammaid, a aeth allan yn ebrwydd. Ac yr oedd hi yn nos.

31 ¶ Yna gwedi iddo fyned allan, yr Iesu a ddywedodd, Yn awr y gogoneddwyd Mab y dyn, a Duw a ogoneddwyd ynddo ef.

* pen. 17. 1, 5, 6.

32 * Os gogoneddwyd Duw ynddo ef, Duw hefyd a'i gogonedda ef ynddo ei hun, ac * efe a'i gogonedda ef yn ebrwydd.

* pen. 12. 23.

33 O blant bychain, etto yr wyf ennyd fechan gyd â chwi. Chwi a'm ceisiwch : ac, * megis y dywedais wrth yr Iuddewon, Lle yr wyf fi yn myned, ni ellwch chwi ddyfod; yr ydwyf yn dywedyd wrthych chwithau hefyd yr awrhon.

* pen. 7. 34. a 8. 21.

34 ^b Gorchymyn newydd yr wyf yn ei roddi i chwi, Ar garu o honoch eich gilydd; fel y cerais i chwi, ar garu o honoch chwithau bawb eich gilydd.

^b Ief. 19. 18.
pen. 15. 12, 17.
Eph. 5. 2.
1 Thess. 4. 9.
1 Ioan 2. 7, 8. a 3. 23.
a 4. 21.

35 ^c Wrth hyn y gwybydd pawb mai disgyblion i mi ydych, os bydd gennych gariad i'ch gilydd.

^c 1 Ioan 2. 5. a 4. 20.

36 ¶ A Simon Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, i ba le yr wyt ti yn myned? Yr Iesu a atebodd iddo, Lle yr ydwyf fi yn myned, ni elli di yr awrhon fy nghanlyn: eithr ^d ar ol hyn y'm canlyni.

^d pen. 21. 18.
2 Petr 1. 14.

37 Petr a ddywedodd wrtho, Arglwydd, paham na allaf fi dy ganlyn yr awrhon? * mi a roddaf fy einioes drosot.

* Matt. 26. 33, 35.
Marc 14. 31.
Luc 22. 33.

38 Yr Iesu a atebodd iddo, A roddi di dy einioes drosot fi? Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Ni chân y ceiliog nes i ti fy ngwadu dair gwaith.

PENNOD XIV.

1 Crist yn cysuro ei ddisgyblion â gobaith teyrnas nef: 6 yn profesi mai efe yw y ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd; a'i fod yn un â'r Tad: 13 yn gwarantu y bydd eu gweddïau hwy yn ei enw ef yn ffroythlawn: 15 yn dymuno cariad ac ufudd-dod: 16 yn addaw yr Yspryd Glân y Diddanydd; 27 ac yn gadael ei dangnefedd gyd â hwynt.

NA thralloder eich calon: yr ydych yn credu yn Nuw, credwch ynof finnau hefyd.

2 Yn nhŷ fy Nhaf y mae llawer o drigfannau: a phe amgen, mi a ddywedaswn i chwi. Yr wyf fi yn myned i barottôl lle i chwi.

* ad. 18, 23.

3 Ac * os myfi a âf, ac a barottoaf le i chwi, mi a ddeuaf drachefn, ac a'ch cymmeraf chwi attaf fy hun; fel ^b lle yr wyf fi, y byddoch chwithau hefyd.

^b pen. 12. 26.
a 17. 24.

4 Ac i ba le yr wyf fi yn myned, chwi a wyddoch, a'r ffordd a wyddoch.

5 Dywedodd Thomas wrtho, Arglwydd, ni wyddom ni i ba le yr wyt ti yn myned; a pha fodd y gallwn wybod y ffordd?

6 Yr Iesu a ddywedodd wrtho ef, Myfi yw y ^c ffordd, a'r ^d gwirionedd. a'r ^e bywyd: ^f nid yw neb yn dyfod at y Tad, ond trwy fi.

^c Heb. 9. 8.
^d pen. 1. 17.
^e pen. 1. 4.
^f a 11. 25.
^f pen. 10. 9.

7 Ped adnabuasech fi, fy Nhaf hefyd a adnabuasech: ac o hyn allan yr adwaenoch ef, a chwi a'i gwelsoch ef.

8 Dywedodd Phylip wrtho, Arglwydd, dangos i ni y Tad, a digon yw i ni.

9 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, A ydwyf gyhyd o amser gyd â chwi, ac nid adnabuost fi, Phylip? ^g Y neb a'm gwelodd i, a welodd y Tad: a pha fodd yr wyt ti yn dywedyd, Dangos i ni y Tad?

* pen. 12. 45.

10 Onid wyt ti yn credu ^h fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau? Y geiriau yr wyf fi yn eu llefaru wrthych, ⁱ nid o honof fy hun yr wyf yn eu llefaru; ond y Tad yr hwn sydd yn aros ynof, efe sydd yn gwneuthur y gweithredoedd.

^h ad. 20.
pen. 10. 38.
a 17. 21, 23.

11 Credwch fi, fy mod i yn y Tad, a'r Tad ynof finnau: ac onid ê, credwch fi er mwyn y gweithredoedd eu hunain.

ⁱ pen. 5. 19.
a 8. 28.
a 12. 49.

12 ^k Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Yr hwn sydd yn credu ynof fi, y gweithredoedd yr wyf fi yn eu gwneuthur, yntau hefyd a'u gwna, a mwy na'r rhai hyn a wna efe: oblegid yr wyf fi yn myned at fy Nhaf.

^k Matt. 21. 21.
Marc 16. 17.

Anno
DOMINI
33.1 Matt. 7, 7.
a 21, 22.
Marc 11.
24.pen. 15, 7.
16. a 16, 23.
1 Ioan 3.
22. a 5, 14.m ad. 21, 23.
pen. 15, 10,
14.1 Ioan 5, 3.
pen. 15.
26. a 16, 7.
Rhuf. 8.
15, 26.o pen. 15.
26. a 16, 13.P Matt. 28.
20.a anghys-
urus.

a ad. 3, 28.

p pen. 16, 16.

a ad. 10.
pen. 10, 38.
a 17, 21,
23, 26.a ad. 15.
1 Ioan 2, 5.
a 5, 3.

u ad. 15.

x 1 Ioan 2.
24.
Dat. 3, 20.y ad. 10.
pen. 5, 19
38.

a ad. 16.

a pen. 12.
16.
a 16, 13.
1 Ioan 2.
20, 27.

b ad. 3, 13.

13 ¹A pha beth bynnag a ofynoch yn fy enw i, hynny a wnaf; fel y gogonedder y Tad yn y Mab.

14 Os gofynwch ddim yn fy enw i, mi a'i gwnaf.

15 [¶] O cherwch fi, cedwch fy ngorchymynion.

16 A mi a weddiaf ar y Tad, ac ^a efe a rydd i chwi Ddiddanydd arall, fel yr arhoso gyd â chwi yn dragywyddol;

17 ^o Yspryd y gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn, am nad yw yn ei weled, nac yn ei adnabod ef: ond chwi a'i hadwaenoch ef; o herwydd y mae yn aros gyd â chwi, ac ynoch y bydd efe.

18 ^p Nis gadawaf chwi yn ^a amddifaid: ^a mi a ddeuaf attoch chwi.

19 Etto ennyd bach, a'r byd ni'm gwel mwy; eithr ^r chwi a'm gwelwch: canys byw wyf fi, a byw fyddwch chwithau hefyd.

20 Y dydd hwnnw y gwybyddwch ^a fy mod i yn fy Nhad, a chwithau ynof fi, a minnau ynoch chwithau.

21 ^t Yr hwn sydda'm gorchymynion i ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw yr hwn sydd yn fy ngharu i: a'r hwn sydd yn fy ngharu i, a gerir gan fy Nhad i: a minnau a'i caraf ef, ac a'm hegluraf fy hun iddo.

22 Dywedodd Judas wrtho, (nid yr Iscariot,) Arglwydd, pa beth yw yr achos yr wyt ar fedr dy eglurhau dy hun i ni, ac nid i'r byd?

23 Yr Iesu a atebodd ac a ddywedodd wrtho, ^u Os câr neb fi, efe a geidw fy ngair; a'm Tad a'i câr yntau, a ^x nyni a ddeuwn atto, ac a wnawn ein trigfa gyd âg ef.

24 Yr hwn nid yw yn fy ngharu i, nid yw yn cadw fy ngeiriau: ^y a'r gair yr ydych yn ei glywed, nid eiddof fi ydyw, ond eiddo y Tad a'm hanfonodd i.

25 Y pethau hyn a ddywedais wrthyh, a mi yn aros gyd â chwi.

26 Eithr ^y Diddanydd, yr Yspryd Glân, yr hwn a enfyn y Tad yn fy enw i, efe ^a a ddysg i chwi yr holl bethau, ac a ddwg ar gôf i chwi yr holl bethau a ddywedais i chwi.

27 Yr wyf yn gadael i chwi dangnefedd; fy nhangnefedd yr ydwyf yn ei roddi i chwi: nid fel y mae y byd yn rhoddi, yr wyf fi yn rhoddi i chwi. Na thralloder eich calon, ac nac ofned.

28 Clywsoch fel ^b y dywedais wrthyh, Yr wyf yn myned ymaith, ac

mi a ddeuaf attoch. Pe carech fi, chwi a lawenhâech am i mi ddywed- yd, Yr wyf yn myned at y Tad: canys y mae ^o fy Nhad yn fwy na myfi.

29 Ac ^a yr awrhon y dywedais i chwi cyn ei ddyfod, fel pan ddêl, y credoch.

30 Nid ymddiddanaf â chwi nemawr bellach: ^o canys tywysog y byd hwn sydd yn dyfod, ac nid oes iddo ddim ynof fi.

31 Ond fel y gwypo y byd fy mod i yn caru y Tad, ac ^t megis y gorchymynodd y Tad i mi, felly yr wyf yn gwneuthur. Codwch, awn oddi yma.

PENNOD XV.

1 Y diddamoch a'r caredigrwydd sydd rhwng Crist a'i aelodau, trwy ddammeg y winwydden. 18 Cysur mewn casineb, ac erlid bydol. 26 Swydd yr Yspryd Glân, a'r apostolion.

MYFI yw y wir winwydden, a'm Tad yw y llafurwr.

2 ^a Pob cangen ynof fi heb ddwyn ffrwyth, y mae efe yn ei thynnu ymaith: a phob un a ddygo ffrwyth, y mae efe yn ei glanhau, fel y dygo fwy o ffrwyth.

3 ^b Yr awrhon yr ydych chwi yn lân trwy y gair a leferais i wrthyh.

4 Arhoswch ynof fi, a mi ynoch chwi. Megis na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid erys yn y winwydden; felly ni ellwch chwithau, onid arhoswch ynof fi.

5 Myfi yw y winwydden, chwithau yw y canghennau. Yr hwn sydd yn aros ynof fi, a minnau ynddo yntau, hwnnw sydd yn dwyn ffrwyth lawer: oblegid ^c heb of fi ni ellwch chwi wneuthur dim.

6 Onid erys un ynof fi, ^d efe a dafliwyd allan megis cangen, ac a wywodd; ac y maent yn eu casglu hwynt, ac yn eu bwrw yn tân, a hwy a losgir.

7 Os arhoswch ynof fi, ac aros o'm geiriau ynoch, ^e beth bynnag a ewyllysioch, gofynwch, ac efe a fydd i chwi.

8 ^f Yn hyn y gogoneddwyd fy Nhad, ar ddwyn o honoch ffrwyth lawer; a disgyblion fyddwch i mi.

9 Fel y carodd y Tad fi, felly y cerais innau chwithau: arhoswch yn fy nghariad i.

10 ^g Os cedwch fy ngorchymynion, chwi a arhoswch yn fy nghariad; fel y cedwais i orchymynion fy Nhad, ac yr wyf yn aros yn ei gariad ef.

Anno
DOMINI
33.o Edrych
pen. 5, 18.
Phil. 2, 6.
d pen. 13.
19.o pen. 12.
31.f pen. 10.
18.a Matt. 15.
13.b pen. 13.
10. a 17, 17.
Eph. 5, 26.
1 Petr. 1.
22.c Hioa. 14, 9.
Phil. 1, 11.2 wedi eich
gwahanu
oddi
wrthyf fi.d Matt. 3.
10. a 7, 19.e ad. 16.
pen. 14, 13.f Matt. 5.
16. a
Phil. 1, 11.g pen. 14.
15, 21, 23.

Anno
DOMINI
33.³ arhosai.^h pen. 16.

24.

⁴ byddo.¹ pen. 13.

34.

¹ Thess. 4.

9.

¹ Petr 4. 8.¹ Ioan 3.

11. a 4. 21.

^k Rhuf. 5.

7. 8.

^{Eph.} 5. 2.¹ Ioan 3.

16.

¹ pen. 14.

15. 23.

^{Edrych}

Matt. 12.

50.

^m Edrych

Gen. 18.

17.

ⁿ 1 Ioan 4.

10, 19.

^o Matt. 23.

19.

^{Marc} 16.

15.

^{Col.} 1. 6.^P ad. 7.^{pen.} 14. 13.¹ Ioan 3.

13.

^{gwybydd-}^{tech.}¹ Ioan 4. 5.^{pen.} 17.

14.

¹ Matt. 10.

24.

^{Luc} 6. 40.^{pen.} 13. 16.ⁿ Pzec. 3. 7.¹ Matt. 10.

22. a 24. 9.

^{pen.} 16. 3.⁷ pen. 9. 41.^k Rhuf. 1.

20.

^{Iago} 4. 17.¹ Ioan 2.

23.

^{Pa.} 35. 19.

a 69. 4.

^{Luc} 24. 49.^{pen.} 14. 17.

26. a 16. 7.

^{Act.} 2. 33.

11 Hyn a ddywedais wrthych, fel yr ³ arhosai fy llawenydd ynoch, ac ^h y ⁴ byddai eich llawenydd yn gyflawn.

12 ¹ Dyma fy ngorchymyn i; Ar i chwi garu eich gilydd, fel y cerais i chwi.

13 ^k Cariad mwy na hwn nid oes gan neb; sef, bod i un roi ei ein- ioes dros ei gyfeillion.

14 ¹ Chwychwi yw fy nghyfeillion, os gwnewch pa bethau bynnag yr wyf yn eu gorchymyn i chwi.

15 Nid ydwyf mwyach yn eich galw yn weision; oblegid y gwas ni ^w yr beth y mae ei arglwydd yn ei wneuthur: ond mi a'ch gelwais chwi yn gyfeillion; oblegid ^m pob peth a'r a glywais gan fy Nhad, a hysbysais i chwi.

16 ⁿ Nid chwi a'm dewisasoch i, ond myfi a'ch dewisais chwi, ac a'ch ^o ordeiniais chwi, fel yr elech ac y dygech ffrwyth, ac yr arhosai eich ffrwyth; megis ^p pa beth byn- nag a ofynoch gan y Tad yn fy enw i, y rhoddo efe i chwi.

17 Hyn yr wyf yn ei orchymyn i chwi, garu o honoch eich gilydd.

18 ^o Os yw y byd yn eich casâu chwi, ⁵ chwi a wyddoch gasâu o hono fyfi o'ch blaen chwi.

19 ^r Pe byddech o'r byd, y byd a garai yr eiddo; ond ^s oblegid nad ydych o'r byd, eithr i mi eich dewis allan o'r byd, am hynny y mae y byd yn eich casâu chwi.

20 Cofiwch yr ymadrodd a ddy- wedais i wrthych; ^t Nid yw y gwas yn fwy na'i arglwydd. Os erlidias- ant fi, hwy a'ch erlidiant chwithau: ^u os cadwasant fy ngair i, yr eidd- och chwithau hefyd a gadwant.

21 Eithr ^x hyn oll a wnant i chwi er mwyn fy enw i, am nad adwaen- ant yr hwn a'm hanfonodd i.

22 ^y Oni bai fy nyfod a llefaru wrthynt, ni buasai arnynt bechod: ^z ond yr awrhon nid oes ganddynt esgus am eu pechod.

23 ^a Yr hwn sydd yn fy nghasâu i, sydd yn casâu fy Nhad hefyd.

24 Oni bai wneuthur o honof yn eu plith y gweithredoedd ni wnaeth neb arall, ni buasai arnynt bechod: ond yr awrhon hwy a welsant, ac a'm casasant i a'm Tad hefyd.

25 Eithr, fel y cyflawnid y gair sydd ysgrifenedig yn eu cyfraith hwynt, ^b Hwy a'm casasant yn ddiachos.

26 ^c Eithr pan ddêl y Diddanydd,

yr hwn a anfonaf i chwi oddi wrth y Tad, (*sef* Yspryd y gwirionedd, yr hwn sydd yn deilliaw oddi wrth y Tad,) efe a dystiolaetha am danaf fi.

27 A ^d chwithau hefyd a dystiol- aethwch, am ^e eich bod o'r dechreu- ad gyd â mi.

PENNOD XVI.

1 *Crist yn cysuro ei ddisgyblion yn erbyn blinder, trwy addewid o'r Yspryd Glân, a thrwy ei ail-gyfodiad a'r esgyniad*: 23 yn eu sicrhau y bydd eu gweddïau hwy yn ei enw ef yn gymmeradwy gan ei Dad. 33 Tangnefedd yng Nghrist; ac yn y byd gor- thrynder.

Y PETHAU hyn a ddywedais i chwi, fel ^a na rwystre chwi.

2 ^b Hwy a'ch bwriant chwi allan o'r synagogau: ac y mae yr awr yn dyfod, y tybia pwy bynnag a'ch lladdo, ei fod yn gwneuthur gwas- anaeth i Dduw.

3 A'r ^c pethau hyn a wnant i chwi, oblegid nad adnabuant y Tad, na myfi.

4 Eithr ^d y pethau hyn a ddywed- ais i chwi, fel pan ddêl yr awr, y cofioch hwynt, ddarfod i mi ddy- wedyd i chwi: a'r ^e pethau hyn ni ddywedais i chwi o'r dechreuad, am fy mod gyd â chwi.

5 Ac yn awr yr wyf yn myned at yr hwn a'm hanfonodd; ac nid yw neb o honoch yn gofyn i mi, I ba le yr wyt ti yn myned?

6 Eithr am i mi ddywedyd y peth- au hyn i chwi, tristwch a lanwodd eich calon.

7 Ond yr wyf fi yn dywedyd gwir- ionedd i chwi; Buddiol yw i chwi fy myned i ymaith: canys onid âf fi, ^f ni ddaw y Diddanydd atoch; eithr ^g os mi a âf, mi a'i hanfonaf ef atoch.

8 A phan ddêl, efe a argyhoedda y byd o bechod, ac o gyfiawnder, ac o farn:

9 O bechod, am nad ydynt yn credu ynof fi;

10 O gyfiawnder, am fy mod yn myned at fy Nhad, ac ni'm gwel- wch i mwyach;

11 O farn, oblegid ^h tywysog y byd hwn a farnwyd.

12 Y mae gennyf etto lawer o bethau i'w dywedyd i chwi, ond ni ellwch eu dwyn yr awrhon.

13 Ond pan ddêl efe, *sef* ⁱ Yspryd y gwirionedd, ^k efe a'ch tywys chwi i bob gwirionedd: canys ni lefara o hono ei hun; ond pa bethau byn- nag a glywo, a lefara efe: a'r pethau sydd i ddyfod, a fynega efe i chwi.

Anno
DOMINI
33.^d Act. 1. 8.

21. 22.

^a 5. 32.^e Luc 1. 2.¹ Ioan 1. 1.^a Matt. 11.

6.

^b pen. 9. 22.

34.

^a 12. 42.^c pen. 15.

21.

¹ Cor. 2. 8.^d pen. 13.

19.

^a 14. 29.^e Edrych

Matt. 9.

15.

^f pen. 14.

16. 26.

^a 15. 26.^g Act. 2. 33.^{Eph.} 4. 8.^h pen. 12.

31.

^{Eph.} 2. 2.^{Col.} 2. 15.ⁱ pen. 14.

17.

^k pen. 14.

26.

Anno
DOMINI
33.

1 pen. 17. 10.

m pen. 7. 33.
a 13. 33.
a 14. 19.

14 Efe a'm gogonedda i: canys efe a gymmer o'r eiddof, ac a'i myn-ega i chwi.

15 ¹Yr holl bethau sydd eiddo y Tad, ydynt eiddof fi; o herwydd hyn y dywedais, mai o'r eiddof fi y cymmer, ac y mynegu i chwi.

16 ^mYchydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: am fy mod yn myned at y Tad.

17 Am hynny y dywedodd *rhai* o'i ddisgyblion wrth eu gilydd, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd wrthym, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch: ac, Am fy mod yn myned at y Tad?

18 Am hynny hwy a ddywedasant, Beth yw hyn y mae efe yn ei ddywedyd, Ychydig ennyd? ni wyddom ni beth y mae efe yn ei ddywedyd.

19 Yna y gwybu yr Iesu eu bod hwy yn ewyllysio gofyn iddo; ac a ddywedodd wrthynt, Ai ymofyn yr ydych â'ch gilydd am hyn, oblegid i mi ddywedyd, Ychydig ennyd, ac ni'm gwelwch; a thrachefn ychydig ennyd, a chwi a'm gwelwch?

20 Yn wir, yn wir, meddaf i chwi, Chwi a wylwch ac a alerwch, a'r byd a lawenycha: eithr chwi a fyddwch dristion; ond eich tristwch a droir yn llawenydd.

n Es. 26. 17.

21 ⁿGwraig wrth esgor sydd mewn tristwch, am ddyfod ei hawr: eithr wedi geni y plentyn, nid yw hi yn cofio ei gofid mwyach, gan lawenydd geni dyn i'r byd.

22 A chwithau am hynny ydych yr awrhon mewn tristwch: eithr mi a ymwelaf â chwi drachefn, ^aa'ch calon a lawenycha, a'ch llawenydd ni ddwg neb oddi arnoch.

o pen. 14. 1.
a 20. 20.

23 A'r dydd hwnnw ni ofynwch ddim i mi. ^pYn wir, yn wir, meddaf i chwi, Pa bethau bynnag a ofynoch i'r Tad yn fy enw, efe a'u rhydd i chwi.

P Matt. 7. 7.
pen. 14. 13.
a 15. 16.

24 Hyd yn hyn ni ofynasoch ddim yn fy enw i: gofynwch, a chwi a gewch; ^afel y byddo eich llawenydd yn gyflawn.

q pen. 15. 11.

25 Y pethau hyn a leferais wrthych mewn damhegion: eithr y mae yr awr yn dyfod, pan na lefarwyf wrthych mewn damhegion mwyach, eithr y mynegaf i chwi yn eglur am y Tad.

26 Y dydd hwnnw y gofynwch yn fy enw: ac nid wyf yn dywedyd

i chwi, y gweddïaf fi ar y Tad trosoch:

27 Canys y Tad ei hun sydd yn eich caru chwi, am i chwi fy ngharu i, a ^rchredu fy nyfod i allan oddi wrth Dduw.

Anno
DOMINI
33.

r pen. 3. 13.
a 17. 8.

s pen. 13. 3.

28 ^aMi a ddeuthum allan oddi wrth y Tad, ac a ddeuthum i'r byd: trachefn yr wyf yn gadael y byd, ac yn myned at y Tad.

29 Ei ddisgyblion a ddywedasant wrtho, Wele, yr wyt ti yn awr yn dywedyd yn eglur, ac nid wyt yn dywedyd yn ddammeg.

t pen. 21. 17.

30 Yn awr y gwyddom ^ty gwyddost bob peth, ac nid rhaid i ti ymofyn o neb â thi: wrth hyn ^uyr ydym yn credu ddyfod o honot allan oddi wrth Dduw.

u pen. 17. 8.

31 Yr Iesu a'u hattebodd hwynt, A ydych chwi yn awr yn credu?

32 Wele, y mae yr awr yn dyfod, ac yr awrhon hi a ddaeth, ^xy gwasgerir chwi ^rbob un ²at yr eiddo, ac y gadêwch fi yn unig: ac ^anid wyf yn unig, oblegid y mae y Tad gyd â myfi.

x Matt. 26.
31.

Mauc 14.
27.

y pen. 20. 10.

2 i'w gartref.

z pen. 8. 29.

a 14. 10.

33 Y pethau hyn a ddywedais wrthych fel ^ay caffech dangnefedd yuof. Yn y byd gorthrymder a gewch: eithr cymmerwch gysur, myfi a orchfygais y byd.

a Es. 9. 6.

pen. 14. 27.

Rhuf. 5. 1.

Eph. 2. 14.

Col. 1. 20.

PENNOD XVII.

1 Crist yn gweddïo ar ei Dad am ei ogoneddu ef: 6 am gadw ei apostolion 11 mewn undeb, 17 a gwirionedd: 20 am eu gogoneddu hwy, a'r holl ffyddloniaid eraill, gyd âg ef yn y nefoedd:

Y PETHAU hyn a lefarodd yr Iesu, ac efe a gododd ei lygaid i'r nef, ac a ddywedodd, Y Tad, ^adaeth yr awr; gogonedda dy Fab, fel y gogoneddo dy Fab dithau:

a pen. 12. 23.
a 16. 32.

2 ^bMegis y rhoddaist iddo awdurdod ar bob cnawd, fel am y cwbl a roddai iddo, y rhoddaist efe iddynt fywyd tragywyddol.

b Matt. 11.

27. a 28. 18.

pen. 3. 35.

a 5. 27.

1 Cor. 15.

25.

Phil. 2. 10.

Heb. 2. 8.

c Es. 63. 11.

Jer. 9. 24.

3 A ^ahyn yw y bywyd tragywyddol; iddynt dy adnabod di yr unig wir Dduw, a'r hwn a anfonaiist ti, Iesu Grist.

4 ^dMi a'th ogoneddais di ar y ddaear; ^emi a gwblheais y gwaith a roddai i mi i'w wneuthur.

d pen. 13.

31. a 14. 13.

e pen. 4. 34.

a 19. 30.

5 Ac yr awrhon, O Dad, gogonedda di fyfi gyd â thi dy hun, a'r gogoniant ^foedd i mi gyd â thi cyn bod y byd.

f pen. 1. 1.

2. a 10. 30.

a 14. 9.

6 Mi a eglurais dy enw i'r dynion ^ga roddai i mi allan o'r byd: eiddot ti oeddynt, a thi a'u rhodd-

g pen. 6. 37.

39. a 10. 29.

Anno
DOMINI
33.

aist hwynt i mi; a hwy a gadwas-
ant dy air di.

7 Yr awrhon y gwybuant mai
oddi wrthyt ti y mae yr holl bethau
a roddaist i mi:

^h pen. 8. 28.
^a 12. 49.
^a 14. 10.

8 Canys y geiriau ^a roddaist i
mi, a roddais iddynt hwy; a hwy
a'u derbyniasant, ¹ac a wybuant
yn wir mai oddi wrthyt ti y deuth-
um i allan, ac a gredasant mai tydi
a'm hanfonaist i.

¹ pen. 16. 27,
30.

9 Drostynt hwy yr wyf fi yn
gweddio: nid dros y byd yr wyf yn
gweddio, ond dros y rhai a rodd-
aist i mi; canys eiddot ti ydynt.

10 A'r eiddot fi oll sydd eiddot
ti, ^a a'r eiddot ti sydd eiddot fi:
a mi a ogoneddwyd ynddynt.

^k pen. 16.
15.

11 Ac nid wyf mwyach yn y byd,
ond y rhai hyn sydd yn y byd, a
myfi sydd yn dyfod attat ti. Y Tad
sancteiddiol, ¹cadw hwynt ²trwy dy
enw, y rhai a roddaist i mi; ^m fel y
byddont un, ⁿ megis ninnau.

¹¹ Petr. 1. 5.
Judas 1.

² yn.

^m ad. 21.
&c.

ⁿ pen. 10.
30.

^o pen. 6. 39.
^a 10. 28.

^p pen. 18. 9.
¹ Ioan 2. 19.

^q pen. 6. 70.
^a 13. 18.

^r Ps. 109. 8.

12 Tra fûm gyd â hwynt yn y byd,
^o mi a'u cedwais yn dy enw: y rhai a
roddaist i mi, a gedwais, ac ^p ni choll-
wyd o honynt ^q ond mab y golledig-
aeth; ^r fel y cyflawnid yr ysgrythyr.

13 Ac yr awrhon yr wyf yn dyfod
attat: a'r pethau hyn yr wyf yn
eu llefaru yn y byd, fel y caffont
fy llawenydd i yn gyflawn ynddynt
eu hunain.

^s pen. 15.
18, 19.

14 Myfi a roddais iddynt hwy dy
air di: ^a a'r byd a'u casaodd hwynt,
oblegid nad ydynt o'r byd, megis
nad ydwyf finnau o'r byd.

15 Nid wyf yn gweddio ar i ti
eu cymmeryd hwynt allan o'r byd,
eithr ^a ar i ti eu cadw hwynt rhag
y drwg.

^t Matt. 6.
13.

^u Gal. 1. 4.

² Thess. 3.
3.

¹ Ioan 5.
18.

^v pen. 15. 3.
Act. 15. 9.

^w Eph. 5. 26.

¹ Petr. 1.
22.

^x d'th wir-
ionedd.

^y 2 Sam. 7.
28.

^z pen. 8. 40.

¹ pen. 20.
21.

¹ Cor. 1.
2, 30.

¹ Thess. 4.
7.

² Heb. 10.
10.

³ gwir
sancteiddio.

⁴ Neu, gan.

⁵ ad. 11, 22.
23.

⁶ Gal. 3. 28.

⁷ pen. 10.
38. a 14. 11.

16 O'r byd nid ydynt, megis nad
wyf finnau o'r byd.

17 ^a Sancteiddia hwynt ³ yn dy wir-
ionedd: ^x dy air sydd wirionedd.

18 ^y Fel yr anfonaist fi i'r byd, felly
yr anfonais innau hwythau i'r byd.

19 Ac ^z er eu mwyn hwy yr wyf
yn fy sancteiddio fy hun, fel y
byddont hwythau wedi eu ⁴ sanct-
eiddio ⁵ yn y gwirionedd.

20 Ac nid wyf yn gweddio dros y
rhai hyn yn unig, eithr dros y rhai
hefyd a gredant ynof fi trwy eu
hymadredd hwynt:

21 ^a Fel y byddont oll yn un;
megis ^b yr wyf ti, y Tad, ynof fi, a
minnau ynot ti; fel y byddont hwy-
thau un ynom ni: fel y credo y
byd mai tydi a'm hanfonaist i.

22 A'r gogoniant a roddaist i mi,
a roddais iddynt hwy; ^c fel y bydd-
ont un, megis yr ydym ni yn un:

23 Myfi ynddynt hwy, a thithau
ynof fi; fel y byddont wedi eu per-
ffeithio yn un, ac fel y gwypo y byd
mai tydi a'm hanfonaist i, a charu o
honot hwynt, megis y ceraist fi.

24 ^a Y Tad, y rhai a roddaist i
mi, yr wyf yn ewyllysio, lle yr wyf
fi, fod o honynt hwythau hefyd gyd
â myfi; fel y gwelont fy ngogon-
iant a roddaist i mi: oblegid ti a'm
ceraist cyn seiliad y byd.

25 Y Tad cyflawn, ^c nid adnabu y
byd dydi: eithr ^f mi a'th adnabûm,
^g a'r rhai hyn a wybu mai tydi a'm
hanfonaist i.

26 Ac mi a hysbysais iddynt dy
enw, ac a'i hysbysaf: fel y byddo
ynddynt hwy y cariad ^h â'r hwn y
ceraist fi, a minnau ynddynt hwy.

Anno
DOMINI
33.

^e pen. 14.
20.

^d pen. 12.
26. a 14. 3.
1 Thess. 4.
17.

^e pen. 15.
21. a 16. 3.
^f pen. 7. 29.
^g a 8. 55.
^a 10. 15.
^h ad. 8.
pen. 16. 27.

^h pen. 15. 9.

PENNOD XVIII.

1 Judas yn bradychu yr Iesu. 6 Y swydd-
ogion yn syrthio i'r llawr. 10 Petr yn torri
clust Malchus. 12 Dal yr Iesu, a'i ddwyn
at Annas a Chaiaphas. 15 Petr yn gwadu
Crist. 19 Holi yr Iesu ger bron Caiaphas,
28 a cher bron Pilat. 36 Ei deyrnas ef.
40 Yr Iuddewon yn dymuno cael golhong
Barabbas yn rhydd.

GWEDI ^a i'r Iesu ddywedyd y
geiriau hyn, efe a aeth allan,
efe a'i ddisgyblion, dros ^b afon Ced-
ron, lle yr oedd gardd, i'r hon yr
aeth efe a'i ddisgyblion.

2 A Judas hefyd, yr hwn a'i brad-
ychodd ef, a adwaenai y lle: o-
blegid mynych y cyrchasai yr Iesu
a'i ddisgyblion yno.

3 ^c Judas gan hynny, wedi iddo
gael byddin a swyddogion gan yr
arch-offeiriaid a'r Phariseaid, a
ddaeth yno â lanternau, a lampau,
ac arfau.

4 Yr Iesu gan hynny, yn gwybod
pob peth a oedd ar ddyfod arno, a
aeth allan, ac a ddywedodd wrth-
ynt, Pwy yr ydych yn ei geisio?

5 Hwyl a attebasant iddo, Iesu o
Nazareth. Yr Iesu a ddywedodd
wrthynt, Myfi yw. A Judas, yr
hwn a'i bradychodd ef, oedd hefyd
yn sefyll gyd â hwynt.

6 Cyn gynted gan hynny ag y
dywedodd efe wrthynt, Myfi yw,
hwyl a aethant yn âysg eu cefnau,
ac a syrthiasant i lawr.

7 Am hynny efe a ofynodd iddynt
drachefn, Pwy yr ydych yn ei
geisio? A hwyl a ddywedasant, Iesu
o Nazareth.

^a Matt. 26.
36.

^b Marc 14.
32.

^c Luc 22. 30.

^d 2 Sam. 15.
23.

^e Matt. 26.
47.

^f Marc 14.
43.

^g Luc 22. 47.

^h Act. 1. 16.

Anno DOMINI 33.		Anno DOMINI 33.
	8 Yr Iesu a attebodd, Mi a ddywedais i chwi mai myfi yw: am hynny os myfi yr ydych yn ei geisio, gadewch i'r rhai hyn fyned ymaith:	
d pen. 17. 12.	9 Fel y cyflawnid y gair a ddywedasai efe, ^a O'r rhai a roddaist i mi, ni chollais i yr un.	n Jer. 20. 2. Act. 23. 2. ^a ffonod, neu, wial- ennod.
• Matt. 26. 51. Marc 14. 47. Luc 22. 49, 50.	10 ^e Simon Petr gan hynny a chanddo gleddyf, a'i tynnodd ef, ac a darawodd was yr arch-offeiriad, ac a dorrodd ymaith ei glust ddeheu ef: ac enw y gwas oedd Malchus.	o Matt. 26. 57.
f Matt. 20. 22. a 26. 39, 42.	11 Am hynny yr Iesu a ddywedodd wrth Petr, Dod dy gleddyf yn y wain: ^f y cwppan a roddes y Tad i mi, onid yfaf ef?	
	12 Yna y fyddin, a'r milwriad, a swyddogion yr Iuddewon, a ddaliasant yr Iesu, ac a'i rhwymasant ef,	
• Edrych Matt. 26. 57. h Luc 3. 2.	13 Ac ^g a'i dygasant ef at ^h Annas yn gyntaf; canys chwegrwn Caiaphas, yr hwn oedd arch-offeiriad y fwyddyn honno, ydoedd efe. ²	
² Ac Annas a ddan- fonodd yr Iesu yn rhwym at Caiaphas yr arch- offeiriad, ad. 24.	14 ⁱ A Chaiaphas oedd yr hwn a gynghorasai i'r Iuddewon, mai buddiol oedd farw un dyn dros y bobl.	
¹ pen. 11. 50. 58. ^k Matt. 26. Marc 14. 54. Luc 22. 54.	15 ^j Ac yr oedd yn canlyn yr Iesu, Simon Petr, a disgybl arall: a'r disgybl hwnnw oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad, ac efe a aeth i mewn gyd â'r Iesu i ^l lys yr arch-offeiriad.	
² neuadd.	16 ¹ A Phctr a safodd wrth y drws allan. Yna y disgybl arall yr hwn oedd adnabyddus gan yr arch-offeiriad, a aeth allan, ac a ddywedodd wrth y ddrysores, ac a ddug Petr i mewn.	¹ Matt. 26. 69.
	17 Yna y dywedodd y llangces oedd ddrysores wrth Petr, Onid wyt tithau o ddisgyblion y dyn hwn? Dywedodd yntau, Nac wyf.	
	18 A'r gweision a'r swyddogion, gwedi gwneuthur tân glo, o herwydd ei bod hi yn oer, oeddynt yn sefyll, ac yn ymdwymno: ac yr oedd Petr gyd â hwynt yn sefyll, ac yn ymdwymno.	
m pen. 7. 26.	19 ^m A'r arch-offeiriad a ofynodd i'r Iesu am ei ddisgyblion, ac am ei athrawiaeth.	
	20 Yr Iesu a attebodd iddo, ⁿ Myfi a lefarais yn eglur wrth y byd: yr oeddwn bob amser yn athrawiaethu yn y synagog, ac yn y deml, lle mae yr Iuddewon yn ymgynnull bob amser; ac yn ddirgel ni ddywedais i ddim.	
	21 Paham yr wyt ti yn gofyn i mi? gofyn i'r rhai a'm clywsant,	
	beth a ddywedais wrthynt: wele, y rhai hynny a wyddant pa bethau a ddywedais i.	
	22 Wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, un o'r swyddogion a'r oedd yn sefyll ger llaw, ⁿ a roddes ⁴ gernod i'r Iesu, gan ddywedyd, Ai felly yr wyt ti yn ateb yr arch-offeiriad?	
	23 Yr Iesu a attebodd iddo, Os drwg y dywedais, tystiolaetha o'r drwg; ac os da, paham yr wyt yn fy nharo i?	
	24 ^o Ac Annas a'i hanfonasai ef yn rhwym at Caiaphas yr arch-offeiriad.	
	25 ^p A Simon Petr oedd yn sefyll, ac yn ymdwymno. Hwythau a ddywedasant wrtho, Onid wyt tithau hefyd o'i ddisgyblion ef? Yntau a wadodd, ac a ddywedodd, Nac wyf.	p Matt. 26. 69, 71. Marc 14. 69. Luc 22. 58.
	26 Dywedodd un o weision yr arch-offeiriad, (câr i'r hwn y torrasai Petr ei glust,) Oni welais i di gyd âg ef yn yr ardd?	
	27 Yna Petr a wadodd drachefn; ac ^q yn y man y canodd y ceiliog.	^q pen. 13. 38.
	28 ^r Yna y dygasant yr Iesu oddi wrth Caiaphas ^o i'r dadleudy, a'r bore ydoedd hi; ^s ac nid aethant hwy i mewn i'r dadleudy, rhag eu halogi; eithr fel y gallent fwyta y pasc.	r Matt. 27. 2. Marc 15. 1. Luc 23. 1. s Neu, i dy Pilāt. Matt. 27. 27. t Act. 10. 28, a 11. 3.
	29 Yna Pilāt a aeth allan attynt, ac a ddywedodd, Pa achwyn yr ydych chwi yn ei ddwyn yn erbyn y dyn hwn?	
	30 Hwyl a attebasant ac a ddywedasant wrtho, Oni bai fod hwn yn ddrwg-weithredwr, ni thraddodasem ni ef attat ti.	
	31 Am hynny y dywedodd Pilāt wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a bernwch ef yn ol eich cyfraith chwi. Yna yr Iuddewon a ddywedasant wrtho, Nid cyfreithlawn i ni ladd neb:	
	32 ^t Fel y cyflawnid gair yr Iesu, yr hwn a ddywedasai efe, gan arwyddocâu o ba angau y byddai farw.	t Matt. 20. 19. pen. 12. 32.
	33 ^u Yna Pilāt a aeth drachefn i'r dadleudy, ac a alwodd yr Iesu, ac a ddywedodd wrtho, Ai ti yw Brenhin yr Iuddewon?	u Matt. 27. 11.
	34 Yr Iesu a attebodd iddo, Ai o honot dy hun yr wyt ti yn dywedyd hyn, ai eraill a'i dywedasant i ti am danaf fi?	
	35 Pilāt a attebodd, Ai Iuddew ydwyf fi? Dy genedl dy hun a'r	

Anno
DOMINI
83.x 1 Tim. 6.
13.

y pen. 6. 15.

arch-offeiriad a'th draddodasant i mi. Beth a wnaethost ti?

36 *Yr Iesu a atebodd, y Fy mrenhiniaeth i nid yw o'r byd hwn. Pe o'r byd hwn y byddai fy mrenhiniaeth i, fy ngweision i a ymdrechent, fel na'm rhoddid i'r Iuddewon: ond yr awrhon nid yw fy mrenhiniaeth i oddi yma.

37 Yna y dywedodd Pilat wrtho, Wrth hynny ai Brenhin wyt ti? Yr Iesu a atebodd, Yr ydwyt ti yn dywedyd mai Brenhin wyf fi. Er mwyn hyn ym ganed, ac er mwyn hyn y deuthum i'r byd, fel y tystiolaethwn i'r gwirionedd. Pob un a'r ^zsydd o'r gwirionedd, sydd yn gwrandaw fy lleferydd i.

38 Pilat a ddywedodd wrtho, Beth yw gwirionedd? Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a aeth allan drachefn at yr Iuddewon, ac a ddywedodd wrthynt, ^aNid wyf fi yn cael dim ^oachos ynddo ef.

39 ^bEithr y mae gennych chwi ddefod, i mi ollwng i chwi un yn rhydd ar y pasc: a fynnwch chwi gan hynny i mi ollwng yn rhydd i chwi Frenhin yr Iuddewon?

40 ^cYna y lfasant oll drachefn, gan ddywedyd, Nid hwnnw, ond Barabbas. ^dA'r Barabbas hwnnw oedd leidr.

PENNOD XIX.

1 Fflangellu Crist, a'i goroni â drain, a'i guro.
4 Pilat yn chwennych ei ollwng ef yn rhydd: etto, wedi ei orchfygu gan lefain yr Iuddewon, yn ei roddi ef i'w groeshoelio. 23 Bwrw coelbrennau ar ei ddillad ef: 26 yntau yn gorchymyn ei fam i Ioan; 28 ac yn marw. 31 Gwanu ei ystlys ef. 38 Joseph a Nicodemus yn ei gladdu ef.

YNA gan hynny ^ay cymmerodd Pilat yr Iesu, ac a'i fflangellodd ef.

2 A'r milwyr a blethasant goron o ddrain, ac a'i gosodasant ar ei ben ef, ac a roisant wisg o borphor am dano;

3 Ac a ddywedasant, Henffych well, Brenhin yr Iuddewon; ac a roisant iddo ²gernodiau.

4 Pilat gan hynny a aeth allan drachefn, ac a ddywedodd wrthynt, Wele, yr wyf fi yn ei ddwyn ef allan i chwi, fel y gwypoch nad wyf fi yn cael ynddo ef un ³bai.

5 Yna y daeth yr Iesu allan, yn arwain y goron ddain, a'r wisg borphor. A Philat a ddywedodd wrthynt, Wele y dyn.

6 Yna yr arch-offeiriad a'r swydd-

ogion, pan welsant ef, a lefasant, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, Cymmerwch chwi ef, a chroeshoeliwch: canys nid wyf fi yn cael dim bai ynddo.

7 Yr Iuddewon a atebasant iddo, ^bY mae gennym ni gyfraith, ac wrth ein cyfraith ni efe a ddylai farw, am ^ciddo ei wneuthur ei hun yn Fab Duw.

8 ¶ A phan glybu Pilat yr ymadrodd hwnnw, efe a ofnodd yn fwy;

9 Ac a aeth drachefn i'r dadl-eudy, ac a ddywedodd wrth yr Iesu, O ba le yr wyt ti? Ond ni roes yr Iesu ateb iddo.

10 Yna Pilat a ddywedodd wrtho, Oni ddywedi di wrthyf fi? oni wyddost ti fod gennyf awdurdod i'th groeshoelio di, a bod gennyf awdurdod i'th ollwng yn rhydd?

11 Yr Iesu a atebodd, Ni byddai i ti ddim awdurdod arnaf fi, oni bai ei fod wedi ei roddi i ti oddi uchod: am hynny yr hwn a'm traddodes i ti, sydd fwy ei bechod.

12 O hynny allan y ceisiodd Pilat ei ollwng ef yn rhydd: ond yr Iuddewon a lefasant, gan ddywedyd, Os gollyngi di hwn yn rhydd, nid wyt ti yn garedig i Cesar. ^dPwy bynnag a'i gwneio ei hun yn frenhin, y mae yn dywedyd yn erbyn Cesar.

13 Yna Pilat, pan glybu yr ymadrodd hwn, a ddug allan yr Iesu; ac a eisteddodd ar yr orsedd-faingc, yn y lle a elwir y Palmant, ac yn Hebraeg, Gabbatha.

14 A ^edarpar-wyl y pasc oedd hi, ac ynghylch y chweched awr: ac efe a ddywedodd wrth yr Iuddewon, Wele eich Brenhin.

15 Eithr hwy a lefasant, Ymaith âg ef, ymaith âg ef, croeshoelia ef. Pilat a ddywedodd wrthynt, A groeshoeliad fi eich Brenhin chwi? A'r arch-offeiriad a atebasant, ^fNid oes i ni frenhin ond Cesar.

16 ^gYna gan hynny efe a'i traddodes ef iddynt i'w groeshoelio. A hwy a gymmerasant yr Iesu, ac a'i dygasant ymaith.

17 ^hAc efe gan ddwyn ei groes, a ddaeth i le a elwid ⁴Lle y benglog, ac a elwir yn Hebraeg, Golgotha:

18 Lle y croeshoeliasant ef, a dau eraill gyd âg ef, un o bob tu, a'r Iesu yn y canol.

19 ¶ ⁱA Philat a ysgrifennodd ditl, ac a'i dododd ar y groes. A'r ys-

Anno
DOMINI
83.b Lef. 24.
16.c Matt. 26.
65.
pen. 5. 18.
a 10. 33.

d Act. 17. 7.

e Matt. 27.
62.f Gen. 49.
10.g Matt. 27.
26, 31.
Marc 15.
15.
Luc 23. 24.h Matt. 27.
31, 33.
Marc 15.
21.i Y ben-
glogfa.j Matt. 27.
37.
Marc 15.
26.
Luc 23. 38.

Anno
DOMINI
83.

c Luc 24. 12.

d pen. 19. 40.

e pen. 11. 44.

f i a. 16. 10.
Act. 2. 25—
31. a 13. 35.g Marc 16.
5.

h Matt. 23.

i Marc 16. 9.

j Luc 24. 16,
31.
pen. 21. 4.

hwn yr oedd yr Iesu yn ei garu, ac a ddywedodd wrthynt, Hwy a ddygasant yr Arglwydd ymaith o'r bedd, ac ni wyddom ni pa le y dodasant ef.

3 ° Yna Petr a aeth allan, a'r disgybl arall, a hwy a ddaethant at y bedd;

4 Ac a redasant ill dau ynghyd: a'r disgybl arall a redodd o'r blaen yn gynt na Phetr, ac a ddaeth yn gyntaf at y bedd.

5 Ac wedi iddo grymmu, efe a ganfu ^dy lleiniau wedi eu gosod: er hynny nid aeth efe i mewn.

6 Yna y daeth Simon Petr yn ei ganlyn ef, ac a aeth i mewn i'r bedd, ac a ganfu y lleiniau wedi eu gosod;

7 ° A'r napeyn a fuasai am ei ben ef, wedi ei osod, nid gyd â'r lleiniau, ond o'r neilldu wedi ei blygu mewn lle arall.

8 Yna yr aeth y disgybl arall hefyd i mewn, yr hwn a ddaethai yn gyntaf at y bedd; ac a welodd, ac a gredodd.

9 Canys hyd yn hyn ni wyddent ^fyr ysgrhythyr, fod yn rhaid iddo gyfodi o feirw.

10 Yna y disgyblion a aethant ymaith drachefn at yr eiddynt.

11 ¶ ^gOnd Mair a safodd wrth y bedd oddi allan, yn wyllo: ac fel yr oedd hi yn wyllo, hi a ymostyngodd i'r bedd;

12 Ac a ganfu ddau angel mewn gwisgoedd gwynion, yn eistedd, un wrth ben, ac un wrth draed y lle y dodasid corph yr Iesu.

13 A hwy a ddywedasant wrthi, O wraig, paham yr wyt ti yn wyllo? Hithau a ddywedodd wrthynt, Am ddwyn o'honynt hwy fy Arglwydd i ymaith, ac nas gwn pa le y dodasant ef.

14 ^hAc wedi dywedyd o honi hyn, hi a droes drach ei chefn, ac a welodd yr Iesu yn sefyll: ac ⁱ'nis gwyddai hi mai yr Iesu oedd efe.

15 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, O wraig, paham yr wyt ti yn wyllo? pwy yr wyt ti yn ei geisio? Hithau, yn tybied mai y garddwr oedd efe, a ddywedodd wrtho, Syr, os tydi a'i dygaist ef, dywed i mi pa le y dodaist ef, a myfi a'i cymmeraf ef ymaith.

16 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Mair. Hithau a droes, ac a ddywedodd wrtho, Rabboni; yr hyn yw dywedyd, Athraw.

17 Yr Iesu a ddywedodd wrthi, Na chyffwrdd â mi; oblegid ni ddychrefais i etto at fy Nhaf: eithr dos at ^kfy mrodyr, a dywed wrthynt, ^lYr wyf yn dyrchafu at fy Nhaf i a'ch Tad chwithau, ^ma'm Duw i a'ch Duw chwithau.

18 Mair Magdalen a ddaeth ac a fynegodd i'r disgyblion, weled o honi hi yr Arglwydd, a dywedyd o hono y pethau hyn iddi.

19 ¶ ⁿYna, a hi yn hwyr y dydd cyntaf hwnnw o'r ^owythnos, a'r drysau yn gauad lle yr oedd y disgyblion wedi ymgasglu ynghyd rhag ofn yr Iuddewon, daeth yr Iesu, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd wrthynt, Tangnefedd i chi.

20 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddangosodd iddynt ^pei ddwy-law a'i ystlys. ° Yna y disgyblion a lawenychasant pan welsant yr Arglwydd.

21 Yna y dywedodd yr Iesu wrthynt drachefn, Tangnefedd i chi: ^pmegis y danfonodd y Tad fi, yr wyf finnau yn eich danfon chi.

22 Ac wedi iddo ddwywedyd hyn, efe a anadlodd ^qarnynt, ac a ddywedodd wrthynt, Derbyniwch yr Yspryd Glân.

23 ^qPwy bynnag y maddeuoch eu pechodau, maddeuir iddynt; a'r eiddo pwy bynnag a attalioch, hwy a attaliwyd.

24 ¶ Eithr Thomas, un o'r deuddeg, yr hwn ^ra elwir Didymus, nid oedd gyd â hwynt pan ddaeth yr Iesu.

25 Y disgyblion eraill gan hynny a ddywedasant wrtho, Ni a welsom yr Arglwydd. Yntau a ddywedodd wrthynt, Oni chaf weled yn ei ddwy-law ef ôl yr hoelion, a dodi fy mys yn ôl yr hoelion, a dodi fy llaw yn ei ystlys ef, ni chredaf fi.

26 ¶ Ac wedi wyth niwrnod drachefn yr oedd ei ddisgyblion ef i mewn, a Thomas gyd â hwynt. Yna yr Iesu a ddaeth, a'r drysau yn gauad, ac a safodd yn y canol, ac a ddywedodd, Tangnefedd i chi.

27 Wedi hynny y dywedodd efe wrth Thomas, Moes yma dy fys, a gwel fy nwyllaw; ac ^sestyn dy law, a dod yn fy ystlys: ac na fydd anghredadyn, ond credadyn.

28 A Thomas a attebodd ac a ddywedodd wrtho, Fy Arglwydd a'm Duw.

29 Yr Iesu a ddywedodd wrtho,

Anno
DOMINI
83.k Ps. 22. 22.
Matt. 23.
10.
Heb. 2. 11.
1 pen. 16. 28.
m Eph. 1.
17.n Marc 16.
14.
Luc 24. 36.
1 Cor. 15. 5.
s sabbathau.

o pen. 16. 22.

p Matt. 23.
18.
pen. 17. 18.
Heb. 3. 1.
2 Tim. 2. 2.q Matt. 16.
19. a 18. 18.

r pen. 11. 16.

s 1 Ioan 1. 1.

Anno DOMINI 33.			Anno DOMINI 33.
^a 1 Petr 1. 8. ^a pen. 21. 25.	Am i ti fy ngweled, Thomas, y credaist: ^a bendigedig yw y rhai ni welsant, ac a gredasant.	i dir, hwy a welent dân o farwor wedi ei osod, a physgod wedi eu dodi arno, a bara.	
^a Luc 1. 4.	30 ¶ ^a A llawer hefyd o arwyddion eraill a wnaeth yr Iesu y'ngŵydd ei ddisgyblion, y rhai nid ydynt ysgrifenedig yn y llyfr hwn.	10 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, Dygwch o'r pysgod a ddaliasoch yr awrhon.	
	31 ^a Eithr y pethau hyn a ysgrifenyd, fel y credoch chwi mai yr Iesu yw Crist, Mab Duw; a chan gredu, y caffoch fywyd yn ei enw ef.	11 Simon Petr a esgynodd, ac a dynnodd y rhwyd i dir, yn llawn o bysgod mawrion, cant a thri ar ddeg a deugain: ac er bod cymmaint, ni thorrodd y rhwyd.	
	PENNOD XXI.	12 Yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ^a Deuwch, ciniawwch. Eithr ni feiddiai neb o'r disgyblion ofyn iddo, Pwy wyt ti? am eu bod yn gwybod mai yr Arglwydd oedd.	^a Act. 10. 41.
	1 Ei ddisgyblion yn adnabod Crist ar ei ailymddangosiad, wrth y ddalfa fawr o bysgod: 12 yntau yn ciniawa gyd â hwynt: 15 yn rhoddi gorchymyn mawr ar Petr, i borthi ei ŵyn ef a'i ddefaid: 18 yn ei rybuddio ef o'i farwolaeth: 22 yn ceryddu ei brysurddeb ef ynghylch Ioan. 25 Y diben.	13 Yna y daeth yr Iesu, ac a gymmerth fara, ac a'i rhoddes iddynt, a'r pysgod yr un modd.	^b Edrych pen. 20. 19, 26.
^a pen. 1. 45. ^b Matt. 4. 21.	G WEDI y pethau hyn, yr Iesu a ymddangosodd drachefn i'w ddisgyblion wrth fôr Tiberias: ac fel hyn yr ymddangosodd.	14 ^b Y drydedd waith hon yn awr yr ymddangosodd yr Iesu i'w ddisgyblion, wedi iddo gyfodi o feirw.	
	2 Yr oedd ynghyd Simon Petr, a Thomas yr hwn a elwir Didymus, a ^a Nathanaël o Cana yn Galilea, a ^b meibion Zebedeus, a dau eraill o'i ddisgyblion ef.	15 ¶ Yna gwedi iddynt giniawa, yr Iesu a ddywedodd wrth Simon Petr, Simon <i>mab</i> Jona, a wyt ti yn fy ngharu i yn fwy na'r rhai hyn? Dywedodd yntau wrtho, Ydwyf, Arglwydd; ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntau wrtho, Portha fy ŵyn.	
^a pen. 20. 14. ^d Luc 24. 41. ² Neu, Ha wjr.	3 Dywedodd Simon Petr wrthynt, Yr wyf fi yn myned i bysgotta. Dywedasant wrtho, Yr ydym ninnau hefyd yn dyfod gyd â thi. A hwy a aethant allan, ac a ddringasant i long yn y man: a'r nos honno ni ddaliasant ddim.	16 Efe a ddywedodd wrtho drachefn yr ail waith, Simon <i>mab</i> Jona, a wyt ti yn fy ngharu i? Dywedodd yntau wrtho, Ydwyf, Arglwydd; ti a wyddost fy mod yn dy garu di. Dywedodd yntau wrtho, ³ Bugeilia fy nefaid.	³ Portha.
	4 A phan ddaeth y bore weithian, safodd yr Iesu ar y lân: eithr y disgyblion ^a ni wyddent mai yr Iesu ydoedd.	17 Efe a ddywedodd wrtho y drydedd waith, Simon <i>mab</i> Jona, a wyt ti yn fy ngharu i? Petr a dristaodd am iddo ddywedyd wrtho y drydedd waith, A wyt ti yn fy ngharu i? Ac efe a ddywedodd wrtho, Arglwydd, ti a wyddost bob peth; ti a wyddost fy mod i yn dy garu di. Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Portha fy nefaid.	¹ pen. 16. 30.
^a Luc 5. 4, 6, 7.	5 Yna ^a yr Iesu a ddywedodd wrthynt, ² O blant, a oes gennych ddim bwyd? Hwytiau a attebasant iddo, Nac oes.	18 ^k Yn wir, yn wir, meddaf i ti, Pan oedditi ieuange, ti a'th wregysaist dy hun, ac a rodiaist lle y mynnaist: eithr pan elech yn hen, ti a estyni dy ddwyllaw, ac arall a'th wregysa, ac a'th arwain lle ni fynnit.	^k pen. 13. 36. Act. 12. 3, 4.
¹ pen. 13. 23. a 20. 2.	6 Yntau a ddywedodd wrthynt, ^a Bwriwch y rhwyd i'r tu dehau i'r llong, a chwi a gewch. Hwy a fwriasant gan hynny; ac ni allent bellach ei thynnu, gan y lliaws pysgod.	19 A hyn a ddywedodd efe, gan arwyddo ¹ trwy ba fath angau y gogoneddai efe Dduw. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ddywedodd wrtho, Canlyn fi.	¹² Petr 1. 14.
	7 Am hynny ^a y disgybl hwnnw yr oedd yr Iesu yn ei garu a ddywedodd wrth Petr, Yr Arglwydd yw. Yna Simon Petr, pan glybu mai yr Arglwydd oedd, a wregysodd ei amwisg, (cans noeth oedd efe,) ac a'i bwriodd ei hun i'r môr.	20 ¶ A Phetr a drodd, ac a welodd ^m y disgybl yr oedd yr Iesu yn ei garu,	^m pen. 13. 23, 25. a 20. 2.
	8 Eithr y disgyblion eraill a ddaethant mewn llong, (oblegid nid oedd-ynt bell oddi wrth dir, ond megis dau cân cufydd,) dan lusgo y rhwyd a'r pysgod.		
	9 A chyn gynted ag y daethant		

Anno
DOMINI
33.

yn canlyn, (yr hwn hefyd a bwysasai ar ei ddwyfron ef ar swpper, ac a ddywedasai, Pwy, Arglwydd, yw yr hwn a'th fradycha di?)

21 Pan welodd Petr hwn, efe a ddywedodd wrth yr Iesu, Arglwydd, ond beth a wna hwn?

22 Yr Iesu a ddywedodd wrtho, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth yw hynny i ti? canlyn di fyfi.

23 Am hynny yr aeth y gair yma allan ym mhlith y brodyr, na fyddai y disgybl hwnnw farw: ac ni ddy-

wedasai yr Iesu wrtho na fyddai efe farw; ond, Os mynnaf iddo aros hyd oni ddelwyf, beth yw hynny i ti?

24 Hwn yw y disgybl sydd yn tystiolaethu am y pethau hyn, ac a ysgrifennodd y pethau hyn; ac ^ani a wyddom fod ei dystiolaeth ef yn wir.

25 °Ac y mae hefyd lawer o bethau eraill a wnaeth yr Iesu, y rhai ped ysgrifenedid hwy bob yn un ac un, ^anid wyf yn tybied y cynhwysai y byd y llyfrau a ysgrifenedid. Amen.

Anno
DOMINI
33.^apen. 19. 35.
3 Ioan 12.^epen. 20. 30.^pAmos 7.
10.

ACTAU,

NEU

WEITHREDOEDD YR APOSTOLION SANCTAIDD.

PENNOD I.

1 Crist, er mwyn parottôl ei apostolion i weled ei ddyrchafiad ef, yn eu casglu hwy ynghyd i fynydd yr Olew-wydd; ac yn gorchymyn iddynt ddisgwyl yn Jerusalem am ddanfôn yr Yspryd Glân; ac yn addaw cyn nemmawr o ddyddiau ei anfon ef; trwy rinwedd yr hwn y byddiwynt yn dystion iddo ef hyd eithafodd y ddaear. 9 Ar ol ei ymddyrchiad ef, y mae dau angel yn eu rhybuddio hwy i ymadael, ac i roddi eu meddyliâu ar ei ail-ddyfodiad ef. 12 Hwytiau felly yn dychwel-yd; a chan ymrôl i weddi, yn dewis Matthias yn apostol yn lle Judas.

Y TRAETHAWD cyntaf a wneuthum, O ^aTheophilus, am yr holl bethau a ddechreuodd yr Iesu eu gwneuthur a'u dysgu,

2 ^bHyd y dydd y derbyniwyd ef i fynu, wedi iddo trwy yr Yspryd Glân ^croddi gorchymynion i'r apostolion a etholasai:

3 ^dI'r rhai hefyd yr ymddangosodd efe yn fyw wedi iddo ddiödded, trwy lawer o arwyddion sicr; gan fod yn weledig iddynt dros ddeugain niwrnod, a dywedyd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw.

4 ^eAc wedi ²ymgynnull gyd â hwynt, efe a orchymynodd iddynt nad ymadawent o Jerusalem, eithr disgwyl am addewid y Tad, ^fyr hwn, *eb efe*, a glywsoch gennyf fi.

5 ^gOblegid Ioan yn ddiaua feddyddodd â dwfr; ^hond chwi a feddyddir â'r Yspryd Glân, cyn nemmawr o ddyddiau.

6 Gan hynny wedi eu dyfod hwy ynghyd, hwy a ofynasant iddo, gan ddywedyd, ⁱArglwydd, ai y pryd

hwn y rhoddi drachefn y frenhiniaeth i Israel?

7 Ac efe a ddywedodd wrthynt, ^kNi pherthyn i chwi wybod yr amseroedd na'r prydiau, y rhai a osododd y Tad yn ei feddiant ei hun.

8 ^lEithr chwi a dderbyniwch nerth ³yr Yspryd Glân wedi y delo efe arnoch; ac ^ma fyddwch dystion i mi yn Jerusalem, ac yn holl Judea, a Samaria, ac hyd eithaf y ddaear.

9 ⁿAc wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, a hwynt-hwy yn edrych, efe a ddyrchafwyd i fynu; a chwmmwl a'i derbyniodd ef allan o'u golwg hwynt.

10 Ac fel yr oeddynt yn edrych yn ddyfal tu a'r nef, ac efe yn myned i fynu, wele, dau wr a safodd ger llaw iddynt mewn ^ogwisg wen;

11 Y rhai hefyd a ddywedasant, Chwi wŷr o Galilea, paham y sef-wch yn edrych tu a'r nef? yr Iesu hwn, yr hwn a gymmerwyd i fynu oddi wrthyh i'r nef, ^pa ddaw felly yn yr un modd ag y gwelsoch ef yn myned i'r nef.

12 Yna y troisant i Jerusalem, o'r mynydd a elwir Olew-wydd, yr hwn sydd yn agos i Jerusalem, *sef taith diwrnod Sabbath*.

13 Ac wedi eu dyfod i mewn, hwy a aethant i fynu i oruwch-ystafell, lle yr oedd ^qPetr, ac Iago, ac Ioan, ac Andreas, Phylip, a Thomas, Bar-

Anno
DOMINI
33.^kMatt. 24.
36.
Marc 13.
32.^lpen. 2. 1, 4.³Neu, pan ddél yr Yspryd Glân arnoch.^mLuc 24.
48.
Ioan 15. 27.
ad. 22.
pen. 2. 32.
ⁿLuc 24. 51.^oMatt. 28.
3.
pen. 10. 3.
30.^pDan. 7. 13.
Matt. 24.
30.
Marc 13.
26.
Luc 21. 27.
Ioan 14. 3.
1 Thess. 1.
10.
2 Thess. 1.
10.
Dat. 1. 7.^qMatt. 10.
3.Anno
DOMINI
33.^aLuc 1. 3.^bMarc 16.

19.

Luc 9. 51.

1 Tim. 3.

16.

^cMatt. 23.

19.

Marc 16.

15.

Ioan 20. 21.

14.

^dMarc 16.

14.

Ioan 20. 19.

a 21. 1.

1 Cor. 15. 5.

^eLuc 24. 43.

49.

²Neu, cyt-

tal, neu,

gyd-fwytia

a hwynt.

^fIoan 14.

16, 26, 27.

a 15. 26.

a 16. 7.

^gMatt. 3.

11.

pen. 11. 16.

a 19. 4.

^hJoel 3. 18.

pen. 2. 4.

a 11. 15.

ⁱMatt. 24.

3.

Anno
DOMINI
33.* Judas 1.
* pen. 2. 1,
46.* Matt. 13.
55.

* Ps. 41. 9.

* Ioan 13.
18. a 18. 3.

* Luc 6. 16.

* Matt. 27.
5, 7, 8.

* Ps. 69. 23.

* Ps. 109. 8.
* swydd.

* ad. 9.

* Ioan 15.
27.
ad. 8.
pen. 4. 33.* 1 Sam. 18.
7.
1 Chron.
23. 9.
a 29. 17.
Jer. 11. 20.
a 17. 10.
pen. 15. 8.
Dat. 2. 23.

tholomew, a Matthew, Iago *mab* Alphëus, a Simon Zelotes, a ¹ Judas *brawd* Iago, yn aros.

14 ¹Y rhai hyn oll oedd yn parhâu yn gyttân mewn gweddi ac ymbil, gyd â'r gwragedd, a Mair mam yr Iesu, a ¹chyd â'i frodyr ef.

15 ¶ Ac yn y dyddiau hynny Petr a gyfododd i fynu y'nghanol y disgybion, ac a ddywedodd, (a nifer yr enwau yn yr un man oedd yng-hylech ugain a chant.)

16 *Ha* wŷr frodyr, yr oedd yn rhaid cyflawni yr ysgrythyr yma ^a a rag-ddyweddodd yr Yspryd Glân trwy enau Dafydd am Judas, ^{*}yr hwn a fu flaenor i'r rhai a ddaliasant yr Iesu :

17 Canys ¹efe a gyfrifwyd gyd â ni, ac a gawsai ran o'r weinidogaeth hon.

18 ^{*}A hwn a bwrcasodd faes â gwobr anwiredd ; ac wedi ymgrogi, a dorrodd yn ei ganol, a'i holl ym-ysgaroedd ef a dywalltwyd allan.

19 A bu hysbys hyn i holl breswylwyr Jerusaleu, hyd oni elwir y maes hwnnw yn eu tafod priodol hwy, Aceldama, hynny yw, Maes y gwaed.

20 Canys ysgrifenwyd yn llyfr y Psalmau, ^aBydded ei drigfan ef yn ddiffaethweh, ac na bydded a drigo ynddi : ^ba chymmered arall ei ^aesgobaeth ef.

21 Am hynny y mae yn rhaid, o'r gwŷr a fu yn cyd-ymdaith â ni yr holl amser yr aeth yr Arglwydd Iesu i mewn ac allan yn ein plith ni,

22 Gan ddechreu o fedydd Ioan hyd y dydd ^cy cymmerwyd ef i fynu oddi wrthym ni, bod un o'r rhai hyn gyd â ni ^dyn dyst o'i adgyfodiad ef.

23 A hwy a osodasant ddau ger bron, Joseph, yr hwn a enwid Barsabas, ac a gyfenwid Justus, a Mat-thias.

24 A chan weddio, hwy a ddywedasant, Tydi, Arglwydd, ^eyr hwn a wyddost galonnau pawb, dangos pa un o'r ddau hyn a etholaist,

25 I dderbyn rhan o'r weinidogaeth hon, a'r apostoliaeth, o'r hon y cyfeiliornodd Judas, i fyned i'w le ei hun.

26 A hwy a fwriasant eu coelbrennau hwynt : ac ar Matthias y syrthiodd y coelbren ; ac efe a gyfrifwyd gyd â'r un apostol ar ddeg.

PENNOD II.

1 Yr apostolion, wedi eu llewio â'r Yspryd Glân, yn llefaru âg amryw dafodau ; a rhai yn rhyfeddu o'u plegid ; ac eraill yn eu gwa-
war : 14 a Phetr yn eu hargyhoeddi hwy, ac yn dangos fod yr apostolion yn llefaru trwy nerth yr Yspryd Glân ; a bod yr Iesu wedi cyfodi oddi wrth y meirw, a dychafu i'r nefoedd ; a thywallt o hono yr Yspryd Glân ; ac mai efe oedd y Messias, gwr a wyddent hwy ei fod yn brofedig gan Dduw, trwy ei wyrthiau, a'i ryfeddodau, a'i arwyddion ; a chweddi ei groeshoelio, nid heb ei derfynedig gynghor a'i rag-wybodaeth ef. 37 Petr yn bedyddio llawer o'r rhai a droisid : 41 y rhai wedi hynny sydd yn cyttal yn ddauviol ac yn gariadus. Yr apostolion yn gwneuthur gwyrthiau llawer ; a Duw beunwyd yn chwanoegu ei eglwys.

AC wedi dyfod ^adydd y Pentecost, ^byr oeddynt hwy oll yn gyttân yn yr un lle.

2 Ac yn ddisymwth y daeth swm o'r nef, megis gwynt nerthol yn rhuthro, ac ^ca lanwodd yr holl dy lle yr oeddynt yn eistedd.

3 Ac ymddangosodd iddynt dafodau gwahanedig megis o dân, ac efe a eisteddodd ar bob un o honynt.

4 A ^dhwy oll a lanwyd â'r Yspryd Glân, ac a ddechreuasant ^elefaru â thafodau eraill, megis y rhoddes yr Yspryd iddynt ymadrodd.

5 Ac yr oedd yn trigo yn Jerusaleu, Iuddewon, gwŷr bucheddol, o bob cenedl dan y nef.

6 Ac wedi myned y gair o hyn, daeth y lliaws ynghyd, ac a drallodwyd, o herwydd bod pob un yn eu clywed hwy yn llefaru yn ei iaith ei hun.

7 Synnodd hefyd ar bawb, a rhyfeddu a wnaethant, gan ddywedyd wrth eu gilydd, Wele, onid Galileaid yw y rhai hyn oll sydd yn llefaru ?

8 A pha fodd yr ydym ni yn eu clywed hwynt bob un yn ein hiaith ein hun, yn yr hon y'n ganed ni ?

9 Parthiaid, a Mediaid, ac Elamitiaid, a thrigolion Mesopotamia, a Judea, a Chappadocia, Pontus, ac Asia,

10 Phrygia, a Phamphylia, yr Aipht, a pharthau Libya, yr hon sydd ger llaw Cyrene, a dieithriaid o Rufeinyr, Iuddewon, a phroselytiaid,

11 Cretiaid, ac Arabiaid, yr ydym ni yn eu clywed hwynt yn llefaru yn ein hiaith ni fawrion weithred-oedd Duw.

12 A synnasant oll, ac a ammheuasant, gan ddywedyd y naill wrth y llall, Beth a all hyn fod ?

Anno
DOMINI
33.* Lef. 23.
15.
Deut. 16. 9.
* pen. 1. 14.

* pen. 4. 31.

* pen. 1. 5.
* Marc 16.
17.
pen. 10. 46.
1 Cor. 12.
10, 28, 30.
a 13. 1.
a 14. 2, &c.

Anno
DOMINI
33.

13 Ac eraill, gan watwar, a ddywed-
asant, Llawn o win melus ydynt.

14 ¶ Eithr Petr, yn sefyll gyd â'r
un ar ddeg, a gyfododd ei leferydd,
ac a ddywedodd wrthynt, *O wŷr o*
Iuddewon, a chwi oll sydd yn trigo
yn Jerusalem, bydded hysbysol hyn
i chwi, a chlust-ymwrandêwch â'm
geiriau :

15 Canys nid yw y rhai hyn yn
feddwon, fel yr ydych chi yn
tybied ; oblegid y drydedd awr o'r
dydd yw hi.

16 Eithr hyn yw y peth a ddywed-
wyd trwy y prophwyd Joel ;

17 ^f A bydd yn y dyddiau diwedd-
af, medd Duw, ^g y tywalltaf o'm
Hyspryd ar bob cnawd : a'ch meib-
ion chwi ^h a'ch merched a bro-
phwydant, a'ch gwŷr ieuainge a wel-
ant weledigaethau, a'ch hynafgwŷr
a freuddwydiant freuddwydion :

18 Ac ar fy ngweision ac ar fy
llaw-forwynion y tywalltaf o'm Hys-
pryd yn y dyddiau hynny ; a hwy
a brophwydant :

19 A mi a roddaf ryfeddodau yn
y nef uchod, ac arwyddion yn y
ddaeiar isod ; gwaed, a than, a tharth
mwg.

20 ⁱ Yr haul a droir yn dywyllwch,
a'r lloer yn waed, cyn i ddydd mawr
ac eglur yr Arglwydd ddyfod.

21 A bydd, ^k pwy bynnag a alwo
ar enw yr Arglwydd, a fydd cadw-
edig.

22 *Ha wŷr Israel*, clywch y geir-
iau hyn ; Iesu o Nazareth, gwr prof-
edig gan Dduw yn eich plith chwi,
trwy nerthoedd a rhyfeddodau ac
arwyddion, y rhai a wnaeth Duw
trwyddo ef yn eich canol chwi,
megis ag y gwyddoch chwithau :

23 Hwn, ^l wedi ei roddi trwy
derfynedig gynghor a rhag-wybod-
aeth Duw, ^m a gymmerasoch chwi,
a thrwy ddwyllaw anwir a groes-
hoeliasoch, ac a laddasoch :

24 ⁿ Yr hwn a gyfododd Duw, gan
ryddhau gofidiau angau : canys nid
oedd bosibl ei attal ef ganddo.

25 Canys Dafydd sydd yn dywed-
yd am dano, ^o Rhag-welais yr Ar-
glwydd ger fy mron yn wastad ;
canys ar fy neheulaw y mae, fel
na'm hysgoger.

26 Am hynny y llawenychodd fy
nghalon, ac y gorfoleddodd fy nhaf-
od ; ie, a'm cnawd hefyd a orphwys
mewn gobaith :

27 Am na adewi fy enaid yn

uffern, ac na oddefi i'th Sanct weled
llygredigaeth.

28 Gwnaethost yn hysbys i mi
ffyrdd y bywyd : ti a'm cyflawni
o lawenydd â'th wynebpryd.

29 *Ha wŷr frodyr*, ² y mae yn
rhydd i mi ddywedyd yn hŷf wrth-
ych ^p am y patriarch Dafydd, ei
farw ef a'i gladdu, ac y mae ei
feddrod ef gyd â ni hyd y dydd
hwn.

30 Am hynny, ac efe yn bro-
phwyd, ^q yn gwybod dyngu o Dduw
iddo trwy lw, Mai o ffrwyth ei
lwynau ef o ran y cnawd, y cyfodai
efe Grist i eistedd ar ei orseddfa ef :

31 Ac efe yn rhag-weled, a lefar-
odd am adgyfodiad Crist, ^r na adaw-
yd ei enaid ef yn uffern, ac nas
gwelodd ei gnawd ef lygredigaeth.

32 ^s Yr Iesu hwn a gyfododd Duw
i fynu ; ^t o'r hyn yr ydym ni oll yn
dystion.

33 Am hynny, ^u wedi ei ddrychafu
ef trwy ddeheulaw Duw, ac ^x iddo
dderbyn gan y Tad yr addewid o'r
Yspryd Glân, efe ^y a dywalltodd y
peth yma yr ydych chi yr awrhon
yn ei weled ac yn ei glywed.

34 Oblegid ni ddrychafodd Da-
fydd i'r nefoedd : ond y mae efe yn
dywedyd ei hun, ^z Yr ARGLWYDD
a ddywedodd wrth fy Arglwydd,
Eistedd ar fy neheulaw,

35 Hyd oni osodwyf dy elynion
yn droed-faing e i'th draed.

36 Am hynny gwybydded holl dŷ
Israel yn ddiogel, ddarfod i Dduw
wneuthur yn Arglwydd ac yn Grist,
yr Iesu hwn a groeshoeliasoch
chwi.

37 ¶ Hwythau, wedi clywed *hyn*,
^a a ddwys-bigwyd yn eu calon, ac a
ddywedasant wrth Petr, a'r apos-
tolion eraill, *Ha wŷr frodyr*, beth
a wnawn ni ?

38 A Phetr a ddywedodd wrth-
ynt, ^b Edifarhêwch, a bedyddier pob
un o honoch yn enw Iesu Grist,
er maddeuant pechodau ; a chwi
a dderbyniwch-ddawn yr Yspryd
Glân.

39 Canys i chwi y mae yr addewid,
ac ^c i'ch plant, ac ^d i bawb ym mhell,
cynnifer ag a alwo yr Arglwydd ein
Duw ni atto.

40 Ac â llawer o ymadroddion
eraill y tystiolaethodd ac y cynghor-
odd efe, gan ddywedyd, Ymgedwch
rhag y genhedlaeth drofaus hon.

41 ¶ Yna y rhai a dderbynnias-

Anno
DOMINI
33.

² gadêwch i
mi, &c.

^p 1 Bren. 2.
10.
pen. 13. 36.

^q Ps. 132.
11.
Luc 1. 32.
Rhuf. 1. 3.
² Tim. 2. 8.

^r Ps. 16. 10.

^s ad. 24.

^t pen. 1. 8.

^u pen. 5. 31.
Phil. 2. 9.
^x Ioan 14.
28. a 15. 26.
pen. 1. 4.
^y pen. 10.
45.

^z Ps. 110. 1.
Matt. 22.
44.
1 Cor. 15.
25.
Eph. 1. 20.
Heb. 1. 13.

^a Zech. 12.
10.
Luc 3. 10.
pen. 9. 6.
^a 16. 30.

^b pen. 3. 19.

^c Joel 2. 28.
^d Eph. 2. 13.

^f Es. 44. 3.
Ezec. 11.
19. a 36. 27.
Joel 2. 28.
29, &c.
Zech. 12.
10.
Ioan 7. 38.
^g pen. 10.
45.
^h pen. 21. 9.

ⁱ Joel 2. 31.
Matt. 24.
29.
Marc 13.
24.
Dat. 6. 12.
^k Rhuf. 10.
13.

^l pen. 4. 28.

^m pen. 5. 30.

ⁿ ad. 32.
pen. 3. 15.
^a 4. 10.
^a 10. 40.
^a 13. 30. 34.
^a 17. 31.
Rhuf. 4. 24.
^a 8. 11.
1 Cor. 6. 14.
^a 15. 15.
Gal. 1. 1.
Eph. 1. 20.
Col. 2. 12.
1 Thess. 1.
10.
Heb. 13.
20.
1 Petr. 1.
21.
^o Pa. 16. 8.

Anno DOMINI 33.			Anno DOMINI 33.
	ant ei air ef yn ewyllysgar a fed- yddiwyd; a chwanegwyd <i>attynt</i> y dwthwn hwnnw ynghylch tair mil o eneidiau.	ei ddeheulaw, efe a'i cyfododd <i>ef</i> i fynu; ac yn ebrwydd ei draed ef a'i fferau a gadarnhâwyd.	
	42 Ac yr oeddynt yn parhâu yn athrawiaeth ac ynghymdeithas yr apostolion, ac ^e yn torri bara, ac mewn gweddïau.	8 A chan neidio i fynu, efe a saf- odd, ac a rodiodd, ac a aeth gyd â hwynt i'r deml, dan rodio, a neidio, a moli Duw.	
^e ad. 46. pen. 1. 14.	43 Ac ofn a ddaeth ar bob enaid: a ^f llawer o ryfeddodau ac arwyddion a wnaethpwyd gan yr apostolion.	9 A'r holl bobl a'i gwelodd ef yn rhodio, ac yn moli Duw.	
^f Marc 16. 17. pen. 5. 12.	44 A'r rhai a gredent oll oeddynt yn yr un man, a ^g phob peth gan- ddynt yn gyffredin;	10 Ac yr oeddynt hwy yn ei ad- nabod, mai hwn oedd yr un a eis- teddai am elusen wrth borth Pryd- ferth y deml: a hwy a lanwyd o fraw a synnedigaeth am y peth a ddigwyddasai iddo.	
^g pen. 4. 32, 34.	45 A <i>hwy</i> a werthasant eu medd- iannau a'u dâ, ac ^h a'u rhannasant i bawb, fel yr oedd yr eisieu ar neb.	11 Ac fel yr oedd y cloff a iachasid yn attal Petr ac Ioan, yr holl bobl yn frawychus a gyd-redodd attynt i'r porth ^e a elwir <i>Porth</i> Solomon.	
^h Es. 58. 7.	46 A hwy beunydd yn parhâu yn gyttûn yn y deml, ac ⁱ yn torri bara ³ o dŷ i dŷ, a gymmerasant eu llun- iaeth mewn llawenydd a symledd calon,	12 ¶ A phan welodd Petr, efe a attebodd i'r bobl, <i>Ha</i> wŷr Israel- iaid, beth a wnewch chwi yn rhyf- eddu am hyn? neu beth a wnewch chwi yn dal sylw arnom ni, fel pe trwy ein nerth ein hun neu <i>ein</i> duw- ioldeb y gwnaethem i hwn rodio?	ⁱ Ioan 10. 23. pen. 5. 12.
ⁱ pen. 20. 7. ^s gartref.	47 Gan foli Duw, a ^k chael ffafr gan yr holl bobl. ¹ A'r Arglwydd a chwanegodd beunydd at yr eglwys y rhai fyddent gadwedig.	13 ^f Duw Abraham, ac Isaac, a Jacob, Duw ein tadau ni, ^g a ogon- eddodd ei Fab Iesu, yr hwn a draddodasoch chwi, ac ^h a'i gwad- asoch ger bron Pilat, pan farnodd efe <i>ef</i> i'w ollwng yn rhydd.	^f pen. 5. 30. ^g Ioan 17. 1.
^k Luc 2. 52. pen. 4. 33. Rhuf. 14. 18. ¹ pen. 5. 14.	PENNOD III. 1 Petr, wrth bregethu i'r bobl a ddaethai i wled y cloff a roisid ar ei draed, 12 yn proffesu nad trwy ei rym a'i ddwuioldeb ef neu Ioan y gwnaethid ef yn iach: ond trwy Dduw, a'i Fab Iesu, a thrwy ffydd yn ei enw ef: 13 gan eu ceryddu hwy hefyd am groeshoelio yr Iesu; 17 yr hwn beth gan iddynt ei wneuthur mewn anwybod, ac wrth hynny gyflawni terfymedig gynghor Duw, a'r ysgrythyrau, 19 y mas efe yn eu hammog hwy, trwy edifeirwch a ffydd, i geisio maddeuant o'u pechodau, a iachawd- uriaeth yn yr unrhyo Iesu.	14 Eithr chwi a wadasoch y Sanct a'r Cyfiawn, ac a ddeisyfasoch rodidi i chwi wr llofruddiog;	^h Matt. 27. 20. Marc 15. 11. Luc 23. 18. Ioan 18. 40. a 19. 15.
	PETR hefyd ac Ioan a aethant i fynu i'r deml ynghyd ar yr awr weddi, ^a sef y nawfed.	15 A ² Thywysog y bywyd a ladd- asoch, ¹ yr hwn a gododd Duw o feirw; ^k o'r hyn yr ydym ni yn dystion.	² Gwneuth- urwr. ¹ pen. 2. 24. ^k pen. 2. 32.
^a Ps. 55. 17. ^b pen. 14. 8.	2 A ^b rhyw wr cloff o groth ei fam a ddygid, yr hwn a ddodent beunydd wrth borth y deml, yr hwn a elwid Prydferth, ^c i ofyn elusen gan y rhai a elai i mewn i'r deml.	16 A'i enw ef, trwy ffydd yn ei enw ef, a nerthodd y dyn yma, a welwch ac a adwaenoch chwi: a'r ffydd yr hon sydd trwyddo ef, a roes iddo ef yr holl iechyd hwn yn eich gŵydd chwi oll.	
^c Ioan 9. 8.	3 Yr hwn, pan welodd efe Petr ac Ioan ar fedr myned i mewn i'r deml, a ddeisyfodd gael elusen.	17 Ac yn awr, frodyr, mi a wn mai ¹ trwy anwybod y gwnaethoch, megis y <i>gwnaeth</i> eich pendefigion chwi hefyd.	¹ Luc 23. 34. pen. 13. 27. ¹ Cor. 2. 8. ¹ Tim. 1. 13.
	4 A Phetr yn dal sylw arno, gyd âg Ioan, a ddywedodd, Edrych ar- nom ni.	18 Eithr ^m y pethau a rag-fynegodd Duw ⁿ trwy enau ei holl brophwydi, y dioddefai Crist, a gyflawnodd efe fel hyn.	^m Luc 24. 44. ⁿ Es. 50. 6. a 53. 5, &c.
	5 Ac efe a ddaliodd sylw arnynt, gan obeithio cael rhyw beth gan- ddynt.	19 ¶ ^o Edifarhêwch gan hynny, a dychwelwch, fel y dilêr eich pech- odau, pan ddelo yr amseroedd i orphwys o olwg yr Arglwydd;	^o pen. 2. 33.
^d pen. 4. 10.	6 Yna y dywedodd Petr, Arian ac aur nid oes gennyf; eithr yr hyn sydd gennyf, <i>hynny</i> yr wyf yn ei roddi i ti: ^a Yn enw Iesu Grist o Nazareth, cyfod a rhodia.	20 Ac yr anfono efe Iesu Grist, yr hwn a bregethwyd o'r blaen i chwi:	
	7 A chan ei gymmeryd ef erbyn	21 Yr hwn sydd raid i'r nef ei dderbyn, hyd amseroedd adferiad	

Anno
DOMINI
33.

^p Deut. 18.
15, 18, 19.
pen. 7. 37.

^s yn ol pob
peth.

^q Gen. 12. 3.
a 18. 18.
a 22. 18.
a 26. 4.

^r pen. 13. 46.

^s ad. 22.

² a chaplen,
Luc 22. 4.
pen 5. 24.

pob peth, y rhai a ddywedodd Duw trwy enau ei holl sanctaidd brophwydi erioed.

22 Canys Moses a ddywedodd wrth y tadau, ^p Yr Arglwydd eich Duw a gyfyd i chwi Brophwyd o'ch brodyr, megis myfi: arno ef y gwrandêwch ³ ym mhob peth a ddywetto wrthyhch.

23 A bydd, pob enaid ni wrandawo ar y Prophwyd hwnnw, a lwyrr-ddifethir o blith y bobl.

24 A'r holl brophwydi hefyd, o Samuel ac o'r rhai wedi, cynnifer ag a lefarasant, a rag-fynegasant hefyd am y dyddiau hyn.

25 Chwydychwi ydych blant y prophwydi, a'r cyfammod yr hwn a wnaeth Duw â'n tadau ni, gan ddywedyd wrth Abraham, ^q Ac yn dy had di y bendithir holl dylwythau y ddaear.

26 ^r Duw, gwedi cyfodi ei Fab Iesu, a'i hanfonodd ef i chwi yn gyntaf, gan eich bendithio chwi, ^s trwy droi pob un o honoch ymaith oddi wrth eich drygioni.

PENNOD IV.

1 Llywodraethwyr yr Iuddewon yn anffoddlawn i bregeth Petr, 4 er troi miloedd i'r ffydd o'r bobl a glywsent y gair, ac yn ei garcharu ef, ac Ioan: 5 wedi hynny Petr, wrth ei holi, yn dywedyd yn hyderus, mai trwy enw yr Iesu yr iachasid y cloff; ac mai trwy Iesu yn unig y bydd raid i ninnau gael iachawdwriaeth dragywyddol: 13 hwythau yn gorchymyn iddo ef ac i Ioan, na phregethent mwyach yn yr enw hwnnw: ac yn eu bygwith hwy: 23 yr eglwys ar hynny yn ymrô i weddio: 31 a Duw, trwy gynhyrfu y lle yr oeddynt wedi ymgynnull ynddo, yn tystiolaethu glywed o hono ef eu gweddi hwynt: ac yn cadarnhau yr eglwys, trwy roddi yr Yspryd Glân, a chariad perffaith tu ag at eu gilydd.

AC fel yr oeddynt yn llefaru wrth y bobl, yr offeiriad, ² a blaenor y deml, a'r Saduceaid, a ddaethant arnynt hwy;

2 Yn ffin ganddynt am eu bod hwy yn dysgu y bobl, ac yn pregethu trwy yr Iesu yr adgyfodiad o feirw.

3 A hwy a osodasant ddwyllaw arnynt hwy, ac a'u dodasant mewn dalfa hyd drannoeth: canys yr oedd hi yn awr yn hwyr.

4 Eithr llawer o'r rhai a glywsant y gair a gredasant: a rhifedi y gwŷr a wnaed ynghylch pum mil.

5 ¶ A digwyddodd drannoeth ddarfod i'w llywodraethwyr hwy, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion, ymgynnull i Jerusalem,

6 Ac ^a Annas yr arch-offeiriad, a Chaiaphas, ac Ioan, ac Alexander, a chymmaint ag oedd o genedl yr arch-offeiriad.

7 Ac wedi iddynt eu gosod hwy yn y canol, hwy a ofynasant, ^b Trwy ba awdurdod, neu ym mha enw, y gwnaethoch chwi hyn?

8 Yna Petr, yn gyflawn o'r Yspryd Glân, a ddywedodd wrthynt, *Chwydychwi* bennaethiaid y bobl, a henuriaid Israel,

9 Od ydys yn ein holi ni heddyw am y weithred dda i'r dyn claf, *sef* pa wedd yr iachâwyd ef;

10 Bydded hysbys i chwi oll, ac i bawb o bobl Israel, mai trwy enw Iesu Grist o Nazareth, yr hwn a groeshoeliasoch chwi, ^c yr hwn a gyfododd Duw o feirw, trwy hwnnw y mae hwn yn sefyll yn iach ger eich bron chwi.

11 ^d Hwn yw y maen a lyswyd gennych chwi yr adeiladwyr, yr hwn a wnaed yn ben i'r gongl.

12 ^e Ac nid oes iachawdwriaeth yn neb arall: canys nid oes enw arall dan y nef, wedi ei roddi ym mhlith dynion, trwy yr hwn y mae yn rhaid i ni fod yn gadwedig.

13 ¶ A phan welsant hyfder Petr ac Ioan, a deall mai gwŷr anlythyr-enog ac annysgedig oeddynt, hwy a ryfeddasant; a hwy a'u hadwaenent, eu bod hwy gyd â'r Iesu.

14 Ac wrth weled y dyn a iachasid yn sefyll gyd â hwynt, nid oedd ganddynt ddim i'w ddywedyd yn erbyn hynny.

15 Eithr wedi gorchymyn iddynt fyned allan o'r gynghorfa, hwy a ymgynghorasant â'u gilydd,

16 Gan ddywedyd, ^f Beth a wnawn ni i'r dynion hyn? canys yn ddiau arwydd hynod a wnaed trwyddynt hwy, hysbys i bawb a'r sydd yn preswyllo yn Jerusalem, ac nis gallwn ni ei wadu.

17 Eithr fel nas taener ym mhellach ym mhlith y bobl, gan fygwth bygythiwn hwy, na lefaront mwyach wrth un dyn yn yr enw hwn.

18 A hwy a'u galwasant hwynt, ac a orchymynasant iddynt nad ynganent ddim, ac na ddysgent yn enw yr Iesu.

19 Eithr Petr ac Ioan a attebasant iddynt, ac a ddywedasant, ^g Ai cyf-iawn yw ger bron Duw, wrandaw arnoch chwi yn hytrach nag ar Dduw, bernwch chwi.

Anno
DOMINI
33.

^a Luc 3. 2.
Ioan 11. 49.

^b Exod. 2.
14.
Matt. 21.
23.
pen. 7. 27.

^c pen. 10.
40.

^d Ps. 118.
22.
Matt. 21.
42.

^e Matt. 1.
21.
pen. 10. 43.
1 Tim. 2.
5, 6.

^f Ioan 11.
47.

^g pen. 5. 29.

Anno
DOMINI
33.

20 Canys ni allwn ni na ddywedom y pethau a welsom ac a glywsom.

21 Eithr wedi eu bygwth ym mhellach, hwy a'u gollyngasant hwy yn rhyddion, heb gael dim i'w cospi hwynt, ^h oblegid y bobl: canys yr oedd pawb yn gogoneddu Duw am ⁱ yr hyn a wnaethid.

22 Canys yr oedd y dyn uwchlaw deugain oed, ar yr hwn y gwnaethid yr arwydd hwn o iechydwriaeth.

23 ¶ A hwythau, wedi eu gollwng ymaith, ^k a ddaethant at yr eiddynt, ac a ddangosasant yr holl bethau a ddywedasai yr arch-offeiriaid a'r henuriaid wrthynt.

24 Hwythau pan glywsant, o un fryd a gyfodasant eu llef at Dduw, ac a ddywedasant, O Arglwydd, tydi *yw y* Duw yr hwn a wnaethost y nef, a'r ddaear, a'r môr, ac oll sydd ynddynt;

25 Yr hwn trwy yr Yspryd Glân, y'ngenau dy was Dafydd, a ddywedaist, ¹ Paham y terfysgodd y cenhedloedd, ac y bwriadodd y bobloedd bethau ofer?

26 Brenhinoedd y ddaear a safasant i fynu, a'r llywodraethwyr a ymgasglasant ynghyd, yn erbyn yr Arglwydd, ac yn erbyn ei Grist ef.

27 Canys ^m mewn gwirionedd, yn y ddinas hon yr ymgynhullodd yn erbyn dy Sanct Fab Iesu, yr hwn a enneiniaist ti, Herod a Phontius Pilat, gyd â'r Cenhedloedd, a phobl Israel,

28 ⁿ I wneuthur pa bethau bynnag a ragluniodd dy law a'th gynghor di eu gwneuthur.

29 Ac yn awr, Arglwydd, edrych ar eu bygythion hwy, a chaniattâ i'th weision draethu dy air di gyd â phob hyfder;

30 Trwy estyn o honot dy law i iachâu, ac fel y gwneleu arwyddion a rhyfeddodau trwy enw dy sanctaidd Fab Iesu.

31 ¶ Ac wedi iddynt weddio, ^o siglwyd y lle yr oeddynt wedi ymgynnull ynddo; a hwy a lanwyd oll o'r Yspryd Glân, a hwy a lefarasant air Duw yn hyderus.

32 A lliaws y rhai a gredasant ^p oedd o un galon, ac un enaid; ^q ac ni ddywedodd neb o *honynt* fod dim a'r feddai yn eiddo ei hunan, eithr yr oedd ganddynt bob peth yn gyffredin.

33 A'r apostolion trwy nerth mawr a roddasant ^r dystiolaeth o adgyf-

odiad yr Arglwydd Iesu: a ^s gras mawr oedd arnynt hwy oll.

34 Canys nid oedd un anghenus yn eu plith hwy: oblegid cynnifer ag oedd berchen tiroedd neu dai, a'u gwerthasant, ac a ddygasant werth y pethau a werthasid,

35 ^t Ac a'u gosodasant wrth draed yr apostolion: a rhanwyd i bob un megis yr oedd yr angen arno.

36 A ² Joseph, yr hwn a gyfenwid Barnabas gan yr apostolion, (yr hyn o'i gyfieithu yw, Mab diddanwch,) yn Lefiad, ac yn Cypriad o genedl,

37 A thir ganddo, a'i gwerthodd, ac a ddug yr arian, ^u ac a'i gosododd wrth draed yr apostolion.

PENNOD V.

¹ Wedi i Ananias a Sapphira ei wraig, am eu rhagrith, gwmpo i lawr yn feirw wrth ger-ydd Petr, 12 ac i'r apostolion eraill wneuthur llawer o wyrthiau 14 er cynnydd i'r ffydd, 17 y mae yr apostolion yn cael eu carcharu eilwaith; 19 ac er hynny yn cael eu gwar-edu gan angel, yr hwn sydd yn erchi iddynt bregethu i bawb ar gyhoedd: 21 hwythau, wedi iddynt bregethu felly yn y deml, 29 a cher bron y cynghor, 33 mewn perygl o gael eu lladd; eithr trwy gynghor Gamaliel, cynhorwyr mawr ym mhliith yr Iuddewon, yn cael eu cadw yn fyw, 40 ac yn unig eu curo: a hwythau yn gogoneddu Duw am hynny, ac heb beidio â phregethu.

EITHR rhyw wr a'i enw Ana-nias, gyd â Sapphira ei wraig, a werthodd ² dir,

2 Ac a ddarn-guddiodd *beth* o'r gwerth, a'i wraig hefyd ³ o'r gyfrinach, ac a ddug ryw gyfran, ac a'i gosododd wrth draed yr apostolion.

3 Eithr Petr a ddywedodd, Ananias, paham y llanwodd Satan dy galon di i ddywedyd celwydd wrth yr Yspryd Glân, ac i ddarn-guddio *peth* o werth y tir?

4 Tra yr ydoedd yn aros, onid i ti yr oedd yn aros? ac wedi ei werthu, onid oedd yn dy feddiant di? Paham y gosodaist y peth hwn yn dy galon? ni ddywedaist ti gelwydd wrth ddynion, ond wrth Dduw.

5 Ac Ananias, pan glybu y geiriau hyn, a syrthiodd i lawr, ac a drengodd. A daeth ofn mawr ar bawb a glybu y pethau hyn.

6 A'r gwyr ieuainge a gyfodasant, ac a'i ⁴ cymmerasant ef, ac a'i dygasant allan, ac a'i claddasant.

7 A bu megis yspaid tair awr, a'i wraig ef, heb wybod y peth a wnaethid, a ddaeth i mewn.

Anno
DOMINI
33.

* pen. 2. 47.

* ad. 37.

2 Joscs.

u pen. 5. 2.

2 feddiant.

3 ym
gwybod.4 hamdoi-
sant.h Matt. 21.
26.
Luc 20. 6.
19. a 22. 2.
pen. 5. 26.
i pen. 3. 7.
8.k pen. 12.
12.

1 Ps. 2. 1.

m Matt. 26.
3.
Luc 23. 1.
8.

n pen. 2. 23.

o pen. 2. 2.
4. a 16. 26.p 1 Petr 3.
8.

q pen. 2. 44.

r pen. 1. 22.

Anno
DOMINI
33.

8 A Phetr a attebodd iddi, Dywed di i mi, Ai er cymmaint y gwerthasoch chwi y tir? Hithau a ddywedodd, Iê, er cymmaint.

9 A Phetr a ddywedodd wrthi, Pahan y cyttunasoch i demtio Yspryd yr Arglwydd? wele draed y rhai a gladdasant dy wr di wrth y drws, a hwy a'th ddygant dithau allan.

10 Ac yn y man hi a syrthiodd wrth ei draed ef, ac a drengodd: a'r gwŷr ieuaingc wedi dyfod i mewn, a'i cawsant hi yn farw; ac wedi iddynt ei dwyn hi allan, hwy a'i claddasant hi yn ymyl ei gwr.

11 A bu ofn mawr ar yr holl eglwys, ac ar bawb oll a glybu y pethau hyn.

a pen. 2. 43.

12 ¶ A a thrwy ddwyllaw yr apostolion y gwnaed arwyddion a rhyfeddodau lawer ym mhlith y bobl; (ac yr oeddynt oll yn gyttân ym mhorth ^b Solomon.

b pen. 3. 11.

c Ioan 9. 22.
a 12. 42.
a 19. 38.

13 Eithr ni ^c feiddiai neb o'r lleill ymgysylltu â hwynt: ond y bobl oedd yn eu mawrhâu.

14 A chwanegwyd attynt rai yn credu yn yr Arglwydd, lliaws o wŷr a gwragedd hefyd:)

s ym mhob
heol.d Matt. 9.
21. a 14. 36.
pen. 19. 12.

15 Hyd oni ddygent y rhai cleifion allan ^e ar hyd yr heolydd, a'u gosod ar welŷau a glythau, fel ^a o'r hyn lleiaf y cysgodai cysgod Petr, pan ddelai heibio, rai o honynt.

e Marc 16.
17, 18.

16 A lliaws a ddaeth hefyd ynghyd o'r dinasoedd o amgylch Jerusalem, gan ddwyn rhai cleifion, a ^e rhai a drallodid gan ysprydion aflan; y rhai a iachâwyd oll.

17 ¶ A'r arch-offeiriad a gyfododd, a'r holl rai oedd gyd âg ef, yr hon yw heresi y Saduceaid, ac a lanwyd o ^e genfigen,

e iud.

18 Ac a ddodasant eu dwylaw ar yr apostolion, ac a'u rhoisant yn y carchar cyffredin.

f pen. 12. 7.
a 16. 26.

19 Eithr ^f angel yr Arglwydd o hyd nos a agorodd ddrysau y carchar, ac a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd,

20 Ewch, sefwech a lleferwch yn y deml wrth y bobl holl eiriau y fuchedd hon.

21 A phan glywsant, hwy a aethant yn fore i'r deml, ac a athrawiaethasant. Eithr daeth yr arch-offeiriad, a'r rhai oedd gyd âg ef, ac a alwasant ynghyd y cynghor, a holl henuriaid plant yr Israel, ac a ddanfonasant i'r carchar i'w dwyn hwy ger bron.

22 A'r swyddogion, pan ddaethant, ni chawsant hwynt yn y carchar; eithr hwy a ddychwelasant, ac a fynegasant,

23 Gan ddywedyd, Yn wir ni a gawsom y carchar wedi ei gau o'r fath sicraf, a'r ceidwaid yn sefyll allan o flaen y ddrysau; eithr pan agorasom, ni chawsom neb i mewn.

24 A phan glybu yr arch-offeiriad, a ^g blaenor y deml, a'r offeiriad pennaf, yr ymadroddion hyn, ammeu a wnaethant yn eu cylch hwy beth a ddeuai o hyn.

g chapten,
Luc 22. 4.
pen. 4. 1.

25 Yna y daeth un, ac a fynegodd iddynt, gan ddywedyd, Wele, y mae y gwŷr a ddodasoch chwi yngharchar, yn sefyll yn y deml, ac yn dysgu y bobl.

s capten.

26 Yna y ^h blaenor, gyd â'r swyddogion, a aeth, ac a'u dug hwy heb drais; oblegid ^g yr oedd arnynt ofn y bobl, rhag eu llabyddio;

s Matt. 21.
26.
pen. 4. 21.

27 Ac wedi eu dwyn, hwy a'u gosodasant o flaen y cynghor: a'r arch-offeiriad a ofynodd iddynt,

28 Gan ddywedyd, ^h Oni orchymynasom ni, gan orchymyn i chwi na athrawiaethech yn yr enw hwn? ac wele, chwi a lanwasoch Jerusalem â'ch athrawiaeth, ac yr ydych yn ewyllysio dwyn arnom ni waed y dyn hwn.

h pen. 4. 18.

29 ¶ A Phetr a'r apostolion a atebasant ac a ddywedasant, ⁱ Rhaid yw ufuddhâu i Dduw yn fwy nag i ddynion.

i pen. 4. 19.

30 ^k Duw ein tadau ni a gyfododd i fynu Iesu, yr hwn a laddasoch chwi, ac ^a a groeshoeliasoch ar bren.

k pen. 3. 13,
15.

31 ^m Hwn a ddyrchafodd Duw â'i ddeheulaw, yn Dywysog, ac yn Iachawdwr, i roddi edifeirwch i Israel, a maddeuant pechodau.

l pen. 10.
39. a 13. 29.
1 Petr 2.
24.

32 A ⁿ nyni ydym ei dystion ef o'r pethau hyn, a'r Yspryd Glân hefyd, ^o yr hwn a roddes Duw i'r rhai sydd yn ufuddhâu iddo ef.

m pen. 2. 33.
Heb. 2. 10.
Edrych
Luc 24. 47.n Ioan 15.
26, 27.

o pen. 2. 4.

33 ¶ A phan glywsant hwy *hynny*, hwy a ffrommasant, ac a ymgynghorasant am eu lladd hwynt.

p pen. 7. 54.

34 Eithr rhyw Pharisead a'i enw ^a Gamaliel, doctor o'r gyfraith, parchedig gan yr holl bobl, a gyfododd i fynu yn y cynghor, ac a archodd yrru yr apostolion allan dros ennyd fechan;

q pen. 22. 3.

35 Ac a ddywedodd wrthynt, *Ha wŷr o Israel*, edrychwch arnoch eich hunain, pa beth yr ydych ar fedr ei wneuthur am y dynion hyn.

Anno
DOMINI
33.

Y Trydydd
Flwyddyn
cyn y
Cyfrif
Cyffredin
a elwir
Anno
Domini.
Neu,
gredasant.

r Diar. 21.
30.
Es. 8. 10.
Matt. 15.
13.

a pen. 9. 5.
a 23. 9.

a Matt. 5.
12.
Heb. 10. 34.
Iago 1. 2.
1 Petr 4.
13. 16.
a pen. 2.
40.

a Exod. 18.
17.

b Deut. 1.
13.
pen. 1. 21.
a 16. 2.
1 Tim. 3. 7.

36 Canys o flaen y dyddiau hyn cyfododd Theudas i fynu, gan ddywedyd ei fod ef yn rhyw un; wrth yr hwn y glynodd rhifedi o wŷr, ynghylch pedwar cant: yr hwn a laddwyd, a chynnifer oll a ufuddhasant iddo a wasgarwyd, ac a wnaed yn ddiddym.

37 Ar ol hwn y cyfododd Judas y Galilead, yn nyddiau y dreth; ac efe a drodd bobl lawer ar ei ol: ac yntau hefyd a ddarfu am dano, a chynnifer oll a ufuddhasant iddo a wasgarwyd.

38 Ac yr awrhon meddaf i chwi, Ciliwch oddi wrth y dynion hyn, a gadêwch iddynt: oblegid os o ddynion y mae y cynghor hwn, neu y weithred hon, fe a ddiddymmir;

39 Eithr os o Dduw y mae, ni ellwch chwi ei ddiddymmu, rhag eich cael yn ymladd yn erbyn Duw.

40 A chyttuno âg ef a wnaethant. Ac wedi iddynt alw yr apostolion attynt, a'u curo, hwy a orchymynasant iddynt na lefarent yn enw yr Iesu, ac a'u gollyngasant ymaith.

41 ¶ A hwy a aethant allan o olwg y cynghor yn llawen, am eu cyfrif hwynt yn deilwng i ddiödded ammharch o achos ei enw ef.

42 A beunydd yn y deml, ac o dŷ i dŷ, ni pheidiasant â dysgu a phregethu Iesu Grist.

PENNOD VI.

1 Yr apostolion, yn chwennych nad esgeulusid y tlodion o ran eu llunïaeth corphorol, ac yn ofalus hefyd eu hunain am gyfrannu gair Duw, llunïaeth yr enaid, 3 yn ordeinio swydd diaconiaeth i saith o wŷr etholedig; 5 o'r rhai y mae Stephan, gwr llawn o ffydd ac o'r Yspryd Glân, yn un: 12 ei ddal ef gan y rhai a waradwyddodd efe wrth ymresymmu; 13 ac achwyn arno ar gam, am gablu yn erbyn y gyfraith a'r deml.

AC yn y dyddiau hynny, a'r disgyblion yn amlhâu, bu grwnach gan y Groegiaid yn erbyn yr Hebreaid, am ddirmygu eu gwragedd gweddwon hwy yn y weinidogaeth feunyddiol.

2 Yna y deuddeg a alwasant ynghyd y lliaws disgyblion, ac a ddywedasant, a Nid yw gymhesur i ni adael gair Duw, a gwasanaethu byrddau.

3 Am hynny, frodyr, edrychwch yn eich plith am seithwyr da eu gair, yn llawn o'r Yspryd Glân a doethineb, y rhai a osodom ar hyn o orchwyl.

4 Eithr ni a barhawn mewn gweddi a gweinidogaeth y gair.

5 ¶ A boddlaw'n fu yr ymadrodd gan yr holl liaws: a hwy a etholasant Stephan, gwr llawn o ffydd ac o'r Yspryd Glân, a Phylip, a Phrochorus, a Nicanor, a Thimon, a Pharnenas, a Nicolas, proselyt o Antiochia:

6 Y rhai a osodasant hwy ger bron yr apostolion; ac wedi iddynt weddio, hwy a ddodasant eu dwylaw arnynt hwy.

7 A gair Duw a gynnyddodd; a rhifedi y disgyblion yn Jerusalem a amlhaodd yn ddirfawr, a thyrfa fawr o'r offeiriad a ufuddhasant i'r ffydd.

8 Eithr Stephan, yn llawn ffydd a nerth, a wnaeth ryfeddodau ac arwyddion mawrion ym mhlith y bobl.

9 ¶ Yna y cyfododd rhai o'r synagog a elwir eiddo y Libertiniaid, a'r Cyreniaid, a'r Alexandriaid, a'r rhai o Cilicia, ac o Asia, gan ymddadleu â Stephan:

10 Ac ni allent wrthwynebu y doethineb a'r yspryd trwy yr hwn yr oedd efe yn llefaru.

11 Yna y gosodasant wŷr i ddywedyd, Nyni a'i clywsom ef yn dywedyd geiriau cablaidd yn erbyn Moses a Duw.

12 A hwy a gynhyrfasant y bobl, a'r henuriaid, a'r ysgrifenyddion; a chan ddyfod arno, a'i cipiasant ef, ac a'i dygasant i'r gynghorfa;

13 Ac a osodasant gau-dystion, y rhai a ddywedent, Nid yw y dyn hwn yn peidio â dywedyd cabl-eiriau yn erbyn y lle sanctaidd hwn, a'r gyfraith:

14 Canys nyni a'i clywsom ef yn dywedyd, y distrywïai yr Iesu hwn o Nazareth y lle yma, ac y newidiai efe y defodau a draddododd Moses i ni.

15 Ac fel yr oedd yr holl rai a eisteddent yn y cynghor yn dal sylw arno, hwy a welent ei wyneb ef fel wyneb angel.

PENNOD VII.

1 Stephan, wrth gael cennad i atneb drosto ei hun am y gabledd, 2 yn dangos ddarvoud i Abraham addoli Duw yn iawen; a pha fodd y dewisodd Duw y tadau, 20 cyn geni Moses, a chyn adeiladu y babell a'r deml: 37 a thystiolaethu o Moses ei hun am Grist: 44 ac na pharhâi y seremonïau oddi allan, y rhai a ordeiniasid ar ddull y portreiaid nefol, ond dros amser; 51 gan eu ceryddu hwy am eu gwaith yn gorthwynebu ac yn lladd Crist, y Cyfiaw'n hwnnw, am yr hwn y rhag-ddywedasant y prophwydi y deuai efe i'r byd. 54 Hwytiau ar hynny yn ei labyddio ef i farwolaeth; ac yntau yn gorchymyn ei enaid i'r Iesu, ac yn gweddio drostynt hwy.

Anno
DOMINI
33.

a pen. 11.
24.
d pen. 8. 5.
28. a 21. 8.

a pen. 8. 17.
a 13. 3.
1 Tim. 4.
14. a 5. 22.
2 Tim. 1. 6.
r pen. 12.
24. a 19.
20.
Col. 1. 6.

f Luc 21.
15.
Edrych
Exod. 4.
12.
Es. 54. 17.

h pen. 25. 8.

Anno
DOMINI
33.

a pen. 22. 1.

b Gen. 12.
1, 4, 5.c Gen. 11.
31.d Gen. 12. 7.
a 13, 15.e Gen. 15.
13, 16.f Neu, *Ei*
*had ef.*g Exod. 12.
40.
Gal. 3. 17.h Exod. 3.
12.i Gen. 17.
9, 10, 11.j Gen. 21. 2.
3, 4.k Gen. 25.
26.l Gen. 29.
31, &c.m 30, 5, &c.
a 35, 23.n Gen. 37.
4, 11, 28.
Ps. 105, 17.o Gen. 41.
37.p Gen. 41.
54.

q Gen. 42. 1.

r Gen. 45.
4, 10.

YNA y dywedodd yr arch-offeiriad, A ydyw y pethau hyn felly?

2 Yntau a ddywedodd, ^aHa wŷr, frodyr, a thadau, gwrandêwch: Duw y gogoniant a ymddangosodd i'n tad Abraham, pan oedd efe ym Mesopotamia, cyn iddo drigo yn Charran;

3 Ac a ddywedodd wrtho, ^bDos allan o'th wlad, ac oddi wrth dy dylwyth, a thyred i'r tir a ddangoswyf i ti.

4 Yna ^cy daeth efe allan o dir y Caldeaid, ac y preswylodd yn Charran: ac oddi yno, wedi marw ei dad, efe a'i symmudodd ef i'r tir yma, yn yr hwn yr ydych chi yn preswyllo yr awrhon.

5 Ac ni roes iddo etifeddiaeth ynddo, na ddo led troed; ac ^defe a addawodd ei roddi iddo i'w feddiannu, ac i'w had ar ei ol, pryd nad oedd plentyn iddo.

6 A Duw a lefarodd fel hyn; ^e2 Dy had di a fydd ymdeithydd mewn gwlad ddieithr, a hwy a'i caethiwant ef, ac a'i drygant, ^fbedwar cân mlynedd.

7 Eithr y genedl yr hon a wasanaethant hwy, a farnaf fi, medd Duw: ac wedi hynny y deuant allan, ac ^ga'm gwasanaethant i yn y lle hwn.

8 ^hAc efe a roddes iddo gyfammod yr enwaediad. Felly ⁱAbraham a genhedlodd Isaac, ac a enwaedodd arno yr wythfed dydd: ^kac Isaac a genhedlodd Jacob; a ^lJacob a genhedlodd y deuddeg patriarch.

9 ^mA'r patrieirch, gan genfigennu, a werthasant Joseph i'r Aipht: ond yr oedd Duw gyd âg ef.

10 Ac a'i hachubodd ef o'i holl orthrymderau, ac ⁿa roes iddo hawddgarwch a doethineb y'ngolwg Pharaoh brenhin yr Aipht; ac efe a'i gosododd ef yn llywodraethwr ar yr Aipht, ac ar ei holl dŷ.

11 Ac ^ofe ddaeth newyn dros holl dir yr Aipht a Chanaan, a gorthrymder mawr; a'n tadau ni chawsant luniaeth.

12 ^pOnd pan glybu Jacob fod yd yn yr Aipht, efe a anfonodd ein tadau ni allan yn gyntaf.

13 ^qA'r ail *wait*h yr adnabuwyd Joseph gan ei frodyr; a chenedl Joseph a aeth yn hysbys i Pharaoh.

14 Yna yr anfonodd Joseph, ac a

gyrchodd ei dad Jacob, ^ra'i holl genedl, pymtheg enaid a thri ugain.

15 ^sFelly yr aeth Jacob i waered i'r Aipht, ac a fu farw, efe a'n tadau hefyd.

16 A ^thwy a symmudwyd i Sichem, ac a ddodwyd yn ^uy bedd a brynasai Abraham er arian gan feibion Emmor *tad* Sichem.

17 A phan nesaodd amser yr addewid, yr hwn a dyngasai Duw i Abraham, ^xy bobl a gynnoddodd ac a amlhaodd yn yr Aipht,

18 Hyd oni chyfododd brenhin arall, yr hwn nid adwaenai mo Joseph.

19 Hwn a fu ddichellgar wrth ein cenedl ni, ac a ddrygodd ein tadau, ^ygan beri iddynt fwrw allan eu plant, fel na eppilient.

20 ^zAr yr hwn amser y ganwyd Moses; ^aac efe oedd ³dlws i Dduw, ac a fagwyd dri mis yn nhŷ ei dad.

21 Ac wedi ei fwrw ef allan, merch Pharaoh a'i cyfododd ef i fynu, ac a'i magodd ef yn fab iddi ei hun.

22 A Moses oedd ddysgedig yn holl ddoethineb yr Aiphtiaid, ac ^boedd nerthol mewn geiriau ac mewn gweithredoedd.

23 A ^cphan oedd efe yn llawn deugain mlwydd oed, daeth i'w galon ef ymweled â'i frodyr plant yr Israel.

24 A phan welodd efe un yn cael cam, efe a'i hamddiffynodd *ef*, ac a ddialodd gam yr hwn a orthrymid, gan daro yr Aiphtwr.

25 ^dAc efe a dybiodd fod ei frodyr yn deall, fod Duw yn rhoddi iachawdwriaeth iddynt trwy ei law ef; eithr hwynt-hwy ni ddeallasant.

26 ^eA'r dydd nesaf yr ymddangosodd efe iddynt, a hwy yn ymrafaelio, ac a'u hannogodd hwynt i heddychu, gan ddywedyd, *Ha wŷr, brodyr ydych chi; pahan y gwnewch gam â'ch gilydd?*

27 Ond yr hwn oedd yn gwneuthur cam â'i gymmydog, a'i cilgwithiodd ef, gan ddywedyd, ^fPwy a'th osododd di yn llywodraethwr ac yn farnwr arnom ni?

28 A leddi di fi, y modd y lleddaist yr Aiphtwr ddoe?

29 A Moses a ffodd ar y gair hwn, ac a fu ddieithr yn nhir Madian; lle y cenedlodd efe ddau o feibion.

30 ^gAc wedi cyflawni deugain mlynedd, yr ymddangosodd iddo yn an-

Anno
DOMINI
33.r Gen. 46.
27.
Deut. 10.
22.s Gen. 46. 5.
a 49. 33.t Exod. 13.
19.

u Jos. 24. 32.

x Gen. 23.
16. a 33. 19.y Exod. 1.
7, 8, 9.
Ps. 105. 24.

z Exod. 1. 22.

a Exod. 2. 2.

b Heb. 11.
23.

c dlws iawn.

d Luc 24. 19.

e Exod. 2.
11.

f Obledia.

g Exod. 2.
13.h Edrych
pen. 4. 7.

i Exod. 3. 2.

Anno
DOMINI
33.

⁸ Matt. 22.
32.
Heb. 11. 16.

^h Jos. 5. 15.

¹ Exod. 7.
n 8, a 9,
a 10, a 11,
a 14.
¹ Exod. 16.
1.

¹ Deut. 18.
15, 18.
pen. 3. 22.
^m Matt. 17.
5.

ⁿ Exod. 19.
3, 17.
⁵ *gymnull-
eidya*
^o Gal. 3. 19.

^P Exod. 32.
1.

^q Ps. 81. 12.
Ezec. 20.
25, 30.
Rhuf. 1.
24.
² Thess. 2.
11.
^r Jer. 19. 13.
^s Amos 5.
25.

ialwch mynydd Sina, angel yr Arglwydd mewn fflam dân mewn perth. 31 A Moses, pan welodd, a fu ryfedd ganddo y golwg: a phan nesaodd i ystyried, daeth llef yr Arglwydd atto, *gan ddywedyd*,

32 ⁸ Myfi *yw* Duw dy dadau, Duw Abraham, a Duw Isaac, a Duw Jacob. A Moses, wedi myned yn ddychrynedig, ni feiddiai ystyried.

33 ^h Yna y dywedodd yr Arglwydd wrtho, Dattod dy esgidiau oddi am dy draed; canys y lle yr wyt yn sefyll ynddo sydd dir sanctaidd.

34 Gan weled y gwelais ddrygfyd fy mhobl y rhai sydd yn yr Aipht, a mi a glywais eu griddfan, ac a ddisgynais i'w gwared hwy. Ac yn awr tyred, mi a'th anfonaf di i'r Aipht.

35 Y Moses yma, yr hwn a wrthodasant hwy, gan ddywedyd, Pwy a'th osododd di yn llywodraethwr ac yn farnwr? hwn a anfonodd Duw yn llywydd ac yn waredwr, trwy law yr angel, yr hwn a ymddangosodd iddo yn y berth.

36 Hwn a'u harweiniodd hwynt allan, ⁱ gan wneuthur rhyfeddodau ac arwyddion yn nhir yr Aipht, ac yn y môr coch, ac ^k yn y diffaethwch ddeugain mlynedd.

37 ^l Hwn yw y Moses a ddywedodd i feibion Israel, ¹ Prophwyd a gyfyd yr Arglwydd eich Duw i chwi o'ch brodyr fel myfi: ^m arno ef y gwrandêwch.

38 ⁿ Hwn yw efe a fu yn ^o yr eglwys yn y diffaethwch, gyd â'r ^o angel a ymddiddanodd âg ef ym mynydd Sina, ac ^a n tadau ni; yr hwn a dderbyniodd ymadroddion bywiol i'w rhoddi i ni.

39 Yr hwn ni fynnai ein tadau fod yn ufudd iddo, eithr cilgwthiasant *ef*, a throisant yn eu calonnau i'r Aipht,

40 ^p Gan ddywedyd wrth Aaron, Gwna i ni dduwiau i'n blaenori: oblegid y Moses yma, yr hwn a'n dug ni allan o dir yr Aipht, ni wyddom ni beth a ddigwyddodd iddo.

41 A hwy a wnaethant lo yn y dyddiau hynny, ac a offrymmasant aberth i'r eilun, ac a ymlawenhasant y'ngweithredoedd eu dwylaw eu hun.

42 Yna ^q y trodd Duw, ac a'u rhoddos hwy i fynu i wasanaethu ^r llu y nef; fel y mae yn ysgrifenedig yn llyfr y prophwydi, ^s A

offrymmasoch i mi laddedigion ac aberthau ddeugain mlynedd yn yr anialwch, chwi tŷ Israel?

43 A chwi a gymmerasoch babel Moloch, a seren eich duw Remphan, lluniau y rhai a wnaethoch i'w haddoli: minnau a'ch symmudaf chwi tu hwnt i Babilon.

44 Tabernacl y dystiolaeth oedd ym mhlith ein tadau yn yr anialwch, fel y gorchymynasai ⁶ yr hwn a ddywedai wrth Moses, ^t am ei wneuthur ef yn ol y portreiad a welsai.

45 ^u Yr hwn a ddarfu i'n tadau ni ei gymmeryd, a'i ddwyn i mewn gyd âg Iesu i berchennogaeth y Cenhedloedd, y rhai a yrrodd Duw allan o flaen ein tadau, hyd yn nyddiau Dafydd;

46 ^x Yr hwn a gafodd ffafr ger bron Duw, ac ^y a ddymunodd gael tabernacl i Dduw Jacob.

47 ^z Eithr Solomon a adeiladodd dŷ iddo ef.

48 ^a Ond nid yw y Goruchaf yn trigo mewn templau o waith dwylaw; fel y mae y prophwyd yn dywedyd,

49 ^b Y nef *yw* fy ngorsedd-faingc, a'r ddaear *yw* troed-faingc fy nhraed. Pa dŷ a adeileidwch i mi? medd yr Arglwydd; neu pa le *fydd* i'm gorphwysfa i?

50 Onid fy llaw i a wnaeth hyn oll?

51 ^l Chwi rai ^c gwarr-galed, a ^d dienwaededig o galon ac o glustiau, yr ydych chiwi yn wastad yn gwrthwynebu yr Yspryd Glân: megis eich tadau, felly chwithau.

52 Pa un o'r prophwydi ni ddarfu i'ch tadau chwi ei erlid? a hwy a laddasant y rhai oedd yn rhagfynegi dyfodiad ^e y Cyfiawn, i'r hwn yr awrhon y buoch chwi fradwyr a llofruddion:

53 ^f Y rhai a dderbyniasoch y gyfraith trwy drefniad angelion, ac nis cadwasoch.

54 ^g A ^h phan glywsant hwy y pethau hyn, hwy a ffromasant yn eu calonnau, ac a ysgyrnygasant ddannedd arno.

55 Ac efe, yn gyflawn o'r Yspryd Glân, a edrychodd yn ddyfal tu a'r nef; ac a welodd ogoniant Duw, a'r Iesu yn sefyll ar ddeheulaw Duw.

56 Ac efe a ddywedodd, Wele, ^h mi a welaf y nefoedd yn agored, a Mab y dyn yn ⁱ sefyll ar ddeheulaw Duw.

Anno
DOMINI
33.

⁶ *drwy
ddywedyd.*
^t Exod. 25.
40.
Heb. 8. 5.

^u Jos. 3. 14.

^x 1 Sam. 16.
1.
pen. 13. 22.
^y Ps. 132. 4.

^z 1 Bren. 6.
1.
1 Chron.
17. 12.
^a 1 Bren. 8.
27.
pen. 17. 24.

^b Es. 66. 1, 2.
Matt. 5. 34.
a 23. 22.

^c Exod. 32.
9.
Es. 48. 4.
^d Lef. 26. 41.
Deut. 10.
16.
Jer. 4. 4.
a 6. 10.
a 9. 26.

^e pen. 3. 14.

^f Exod. 20.
1.
Gal. 3. 19.
Heb. 2. 2.

^g pen. 5. 33.

^h Ezec. 1. 1.
Matt. 3. 16.
pen. 10. 11.
ⁱ *sefyll.*

Anno
DOMINI
33.

¹ Bren. 21.
13.
Luc 4. 29.
Heb. 13.
12.

^k Deut. 17.
7.
pen. 22. 20.

¹ Ps. 31. 5.
Luc 23. 46.

^m Matt. 5.
44.
Luc 23. 34.

A. D. 34.
^a pen. 7. 58.
^a 22. 20.

^b pen. 11. 19.

^c Gen. 23. 2.
^a 50. 10.
2 Sam. 3.
31.

^d pen. 22. 4.
^a 26. 10. 11.
1 Cor. 15. 9.
Gal. 1. 13.
1 Tim. 1.
13.

^e Matt. 10.
23.
pen. 11. 19.

^f Marc 16.
17.

57 Yna y gwaeddasant â llef uchel, ac a gauasant eu clustiau, ac a ruthrasant yn unfryd arno,

58 Ac ^ai bwriasant allan o'r ddinas, ac ^ai llabyddiasant: ^ka'r tystion a ddodasant eu dillad wrth draed dyn ieuangc a elwid Saul.

59 A hwy a labyddiasant Stephan, ac efe yn galw *ar Dduw*, ac yn dywedyd, Arglwydd Iesu, ¹derbyn fy yspryd.

60 Ac efe a ostyngodd ar ei liniau, ac a lefodd â llef uchel, ^mArglwydd, na ddod y pechod hwn yn eu herbyn. Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a hunodd.

PENNOD VIII.

1 Yr eglwys, o achos yr erlid yn Jerusalem, wedi ei phlannu yn Samaria, ⁵ trwy waith Phylip y diacon; yr hwn a bregethodd, ac a wnaeth wyrthiau, ac a fedyddiodd lawer; ym mhilith eraill Simon y swynwr, hudol mawr ym mysg y bobl. 14 Petr ac Ioan yn dyfod i gadarnhâu ac i chwaneu yr eglwys, gan roddi yr Yspryd Glân trwy weddi ac arddodiad dwylaw: 18 a Simon yn ceisio prynu y cyffelyb awdurdod ganddynt; 20 a Phetr yn ei geryddu ef yn dost am ei ragrith ^ai gybydd-dod, ac yn ei annog ef i edifarhâu; 25 ac yn dychwelyd i Jerusalem, gan bregethu gair yr Arglwydd, efe ac Ioan. 26 Angel yn anfon Phylip i ddyysu ac i fedyddio yr eumuch o Ethiopia.

A ^aSAUL oedd yn cyttuno i'w ladd ef. A bu yn y dyddiau hynny erlid mawr ar yr eglwys oedd yn Jerusalem: a ^bphawb a wasgarwyd ar hyd gwledydd Judea a Samaria, ond yr apostolion.

2 A gwŷr bucheddol a ddygasant Stephan *i'w gladdu*, ac ^ca wnaethant alar mawr am dano ef.

3 Eithr Saul ^doedd yn anrheithio yr eglwys, gan fyned i mewn i bob tŷ, a chan lusgo allan wŷr a gwragedd, efe ^au rhoddes y'nggharchar.

4 ^eA'r rhai a wasgarasid a dramwyasant gan bregethu y gair.

5 Yna Phylip a aeth i waered i ddinas Samaria, ac a bregethodd Grist iddynt.

6 A'r bobl yn gyttân a ddaliodd ar y pethau a ddywedid gan Phylip, wrth glywed o honynt, a gweled yr arwyddion yr oedd efe yn eu gwneuthur.

7 Canys ^fysprydion aflan, gan lefain â llef uchel, a aethant allan o lawer a berchennogid *ganddynt*; a llawer yn gleifion o'r parlys, ac yn gloffion, a iachâwyd.

8 Ac yr oedd llawenydd mawr yn y ddinas honno.

9 Eithr rhyw wr ^ai enw Simon, oedd o'r blaen yn y ddinas ^gyn swyno ac yn hudo pobl Samaria, gan ddywedyd ei fod ef ei hun yn rhyw un mawr:

10 Ar yr hwn yr oedd pawb, o'r lleiaf hyd y mwyaf, yn gwrandaw, gan ddywedyd, Mawr allu Duw yw hwn.

11 Ac yr oeddynt ^au coel arno, o herwydd iddo dalm o amser eu hudo hwy â swynion.

12 Eithr pan gredasant i Phylip, yn pregethu y pethau a berthynent i deyrnas Dduw, ac i enw Iesu Grist, hwy a fedyddiwyd, yn wŷr ac yn wragedd.

13 A Simon yntau hefyd a gredodd; ac wedi ei fedyddio, a lynodd wrth Phylip: a synnodd arno wrth weled ²yr arwyddion ^ar nerthoedd mawrion a wneid.

14 ¶ A phan glybu yr apostolion yn Jerusalem, dderbyn o Samaria air Duw, hwy a anfonasant attynt Petr ac Ioan:

15 Y rhai wedi eu dyfod i waered, a weddiasant drostynt, ar iddynt dderbyn yr Yspryd Glân.

16 (Canys ^hetto nid oedd efe wedi syrthio ar neb o honynt; ond yr oeddynt yn unig ¹wedi eu bedyddio yn enw yr Arglwydd Iesu.)

17 Yna ^khwy a ddodasant *eu* dwylaw arnynt, a hwy a dderbyniasant yr Yspryd Glân.

18 A phan welodd Simon mai trwy ³osodiad dwylaw yr apostolion y rhoddid yr Yspryd Glân, efe a gynnygiodd iddynt arian,

19 Gan ddywedyd, Rhoddwch i minnau hefyd yr awdurdod hon, fel ar bwy bynnag y gosodwyf fy nwyllaw, y derbynio efe yr Yspryd Glân.

20 Eithr Petr a ddywedodd wrtho, Bydded dy arian gyd â thi i ddis-tryw, am ¹i ti ⁴dybied y meddien-nir dawn Duw trwy arian.

21 Nid oes i ti na rhan na chyfran yn y gorchwyl hwn: canys nid yw dy galon di yn uniawn ger bron Duw.

22 Edifarhâ gan hynny am dy ddrygioni hwn, a gweddïa Dduw, a ^mfaddeuir i ti feddylfryd dy galon.

23 Canys mi a'th welaf mewn bustl chwerwder, ac *mewn* rhwym-edigaeth anwiredd.

24 A Simon a attebodd ac a ddywedodd, ⁿGweddiwch chwi drosof

Anno
DOMINI
34.

⁵ pen. 13. 6.

² y gwyrrth-
iau a'r ar-
wyddion.

^h pen. 19. 2.

¹ Matt. 28.
19.
pen. 2. 38.

^k pen. 6. 6.
^a 19. 6.
Heb. 6. 2.

³ arddodiad.

¹ Matt. 10. 8.
Edrych
2 Bren. 5.
16.
⁴ feddywl.

^m Dan. 4.
27.
2 Tim. 2.
25.

ⁿ Num. 21.
7.
1 Bren. 13.
6.

Anno
DOMINI
34.

fi at yr Arglwydd, fel na ddêl dim arnaf o'r pethau a ddywedasoeh.

25 Ac wedi iddynt dystiolaethu a llefaru gair yr Arglwydd, hwy a ddychwelasant i Jerusalem, ac a bregethasant yr efengyl yn llawer o bentrefi y Samariaid.

26 ¶ Ac angel yr Arglwydd a lefarodd wrth Philip, gan ddywedyd, Cyfod, a dos tu a'r dehau, i'r ffordd sydd yn myned i waered o Jerusalem i Gaza, yr hon sydd anghyfannedd.

27 Ac efe a gyfododd, ac a aeth. Ac wele, °gwr o Ethiopia, eunuch galluog dan Candace brenhines yr Ethiopiaid, yr hwn oedd ar ei holl drysor hi, ^pyr hwn a ddaethai i Jerusalem i addoli;

28 Ac oedd yn dychwelyd, ac yn eistedd yn ei gerbyd, ac yn darllen y prophwyd Esaias.

29 A dywedodd yr Yspryd wrth Philip, Dos yn nês, a glŷn wrth y cerbyd yma.

30 A Phylip a redodd atto, ac a'i clybu ef yn darllen y prophwyd Esaias; ac a ddywedodd, A wyt ti yn deall y pethau yr wyt yn eu darllen?

31 Ac efe a ddywedodd, Pa fodd y gallaf, oddi eithr i ryw un fy nghyfarwyddo i? Ac efe a ddymunodd ar Phylip ddyfod i fynu, ac eistedd gyd âg ef.

32 A'r lle o'r ysgrythyr yr oedd efe yn ei ddarllen, oedd hwn, ^aFel dafad i'r lladdfa yr arweiniwyd ef; ac fel oen ger bron ei gneifiwr yn fud, felly nid agorodd efe ei enau:

33 Yn ei ostyngiad, ei farn ef a dynnwyd ymaith: eithr pwy a draetha ei genhedlaeth ef? oblegid dygir ei fywyd ef oddi ar y ddaear.

34 A'r eunuch a atebodd Philip, ac a ddywedodd, Attolwg i ti, am bwy y mae y prophwyd yn dywedyd hyn? am dano ei hun, ai am ryw un arall?

35 A Phylip a agorodd ei enau, ac a ddechreuodd ar yr ysgrythyr honno, ac a bregethodd iddo yr Iesu.

36 Ac fel yr oeddynt yn myned ar hyd y ffordd, hwy a ddaethant at ryw ddwfr. A'r eunuch a ddywedodd, Wele ddwfr; ^rbeth sydd yn lluddias fy medyddio?

37 A Phylip a ddywedodd, Os wyt ti yn credu â'th holl galon, fe a ellir. Ac efe a atebodd ac a ddywedodd, ^rYr wyf yn credu fod Iesu Grist yn Fab Duw.

38 Ac efe a orchymynodd sefyll o'r cerbyd: a hwy a aethant i waered ill dau i'r dwfr, Philip a'r eunuch; ac efe a'i bedyddiodd ef.

39 A phan ddaethant i fynu o'r dwfr, ^tYspryd yr Arglwydd a gipiodd Philip ymaith, ac ni welodd yr eunuch ef mwyach: ac efe a aeth ar hyd ei ffordd ei hun yn llawen.

40 Eithr Philip a gaed yn Azotus: a chan dramwy, efe a efengylodd ym mhob dinas hyd ôni ddaeth efe i Cesarea.

PENNOD IX.

1 Saul yn myned i Damascus; ei daro ef i lawr i'r ddaear; 10 a'i alw i fod yn apostol: 18 a'i fedyddio gan Ananias: 20 yntau yn pregethu Crist yn hyderus. 23 Yr Iuddewon yn cynllwyn i'w ladd ef, 29 a'r Groegwyr hefyd; yntau yn diango rhag y ddwy blaid. 31 Yr eglwys yn cael llonyddwch. 32 Petr yn iacháu Aeneas o'r parlys, 36 ac yn codi Tabitha o faro i fyw.

A^a SAUL etto yn chwythu bygythiau a chelanedd yn erbyn disgyblion yr Arglwydd, a aeth at yr arch-offeiriad,

2 Ac a ddeisyfodd ganddo lythyr-au i Damascus, at y synagogau; fel os cai efe neb o'r ffordd ²hon, na gwŷr na gwragedd, y gallai efe eu dwyn hwy yn rhwym i Jerusalem.

3 Ac ^bfel yr oedd efe yn ymdaith, bu iddo ddyfod yn agos i Damascus: ac yn ddisymmwth llewyrchodd o'i amgylch oleuni o'r nef.

4 Ac efe a syrthiodd ar y ddaear, ac a glybu lais yn dywedyd wrtho, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid i?

5 Yntau a ddywedodd, Pwy wyt ti, Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid: ^ccaled *yw* i ti wingo yn erbyn y symbylau.

6 Yntau gan grynau, ac a braw arno, a ddywedodd, Arglwydd, ^dbeth a fynni di i mi ei wneuthur? A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r ddinas, ac fe a ddywedir i ti pa beth sydd raid i ti ei wneuthur.

7 ^eA'r gwŷr oedd yn cyd-deithio âg ef a safasant yn ³fud, gan glywed y llais, ac heb weled neb.

8 A Saul a gyfododd oddi ar y ddaear; a phan agorwyd ei lygaid, ni welai efe neb: eithr hwy a'i tywysasant ef erbyn ei law, ac a'i dygasant ef i mewn i Damascus.

9 Ac efe a fu dridiau heb weled, ac ni wnaeth na bwyttu nac yfed.

Anno
DOMINI
34.

^t 1 Bren. 18.
12.
2 Bren. 2.
16.
Ezeq. 3. 12,
14.

^a Soph. 3.
10.

^p Ioan 12.
20.

A. D. 35.
^a pen. 8. 3.
Gal. 1. 13.
1 Tim. 1.
13.

² honno:
pen. 19. 9,
23.

^b pen. 22. 6.
a 25. 12.
1 Cor. 15. 8.

^a Es. 53. 7.

^c pen. 5. 39.

^d Luc 3. 10.
pen. 2. 37.
a 16. 30.

^e Dan. 10. 7.
Edrych
pen. 22. 9.
a 26. 13.
^s syn.

^r pen. 10. 47.

^a Matt. 16.
16.
Ioan 6. 69.
a 11. 27.
pen. 3. 20.
1 Ioan 4.
16. a 5. 6.

Anno
DOMINI
35.

10 ¶ Ac yr oedd rhyw ddisgybl yn Damascus, a'i enw Ananias : a'r Arglwydd a ddywedodd wrtho ef mewn gweledigaeth, Ananias. Yntau a ddywedodd, Wele fi, Arglwydd.

11 A'r Arglwydd a ddywedodd wrtho, Cyfod, a dos i'r heol a elwir Uniawn, a chais yn nhŷ Judas *un* a'i enw Saul, ^o Tarsus : canys, wele, y mae yn gweddio ;

12 Ac *efe* a welodd mewn gwledigaeth wr a'i enw Ananias yn dyfod i mewn, ac yn dod *ei* law arno, fel y gwelai eilwaith.

13 Yna yr atebodd Ananias, O Arglwydd, mi a glywais gan lawer am y gwr hwn, ^o faint o ddrygau a wnaeth *efe* i'th saint di yn Jerusalem :

14 Ac yma y mae ganddo awdurdod oddi wrth yr arch-offeiriaid, i rwymo pawb sydd yn galw ar dy enw di.

15 A dywedodd yr Arglwydd wrtho, Dos ymaith : canys ^h y mae hwn yn llestr etholedig i mi, i ddwyn fy enw ger bron ^y Cenhedloedd, a ^k brenhinoedd, a phlant Israel.

16 Canys ^l myfi a ddangosaf iddo pa bethau eu maint sydd raid iddo ef eu dioddef er mwyn fy enw i.

17 Ac ^m Ananias a aeth ymaith, ac a aeth i mewn i'r tŷ ; ac ⁿ wedi dod *ei* ddwyllaw arno, *efe* a ddywedodd, Y brawd Saul, yr Arglwydd a'm hanfonodd i, (Iesu yr hwn a ymddangosodd i ti ar y ffordd y daethost,) fel y gwelych drachefn, ac ^o y'th lanwer â'r Yspryd Glân.

18 Ac yn ebrwydd y syrthiodd oddi wrth ei lygaid ef megis cên : ac *efe* a gafodd ei olwg yn y man ; ac *efe* a gyfododd, ac a fedyddiwyd.

19 Ac wedi iddo gymmeryd bwyd, *efe* a gryfhaodd. A bu Saul gyd â'r disgyblion oedd yn Damascus dalm o ddyddiau.

20 Ac yn ebrwydd yn y synagogau *efe* a bregethodd Grist, mai ^p *efe* yw Mab Duw.

21 A phawb a'r a'i clybu *ef*, a synnasant, ac a ddywedasant, Onid hwn yw yr un oedd yn difetha yn Jerusalem y rhai a alwent ar yr enw hwn, ac a ddaeth yma er mwyn hyn, fel y dygai hwynt yn rhwym at yr arch-offeiriaid ?

22 Eithr Saul a gynnyddodd fwyfwy o nerth, ac a orchfygodd yr Iuddewon oedd yn preswyllo yn

Damascus, gan gadarnhau mai hwn yw y Crist.

23 ¶ Ac wedi cyflawni llawer o ddyddiau, cyd-ymgynghorodd yr Iuddewon i'w ladd ef.

24 ^q Eithr eu cyd-fwriad hwy a wybuwyd gan Saul : a hwy a ddisgwyliasant y pyrth ddydd a nos, i'w ladd ef.

25 Yna y disgyblion a'i cymmerasant ef o hyd nos, ac ^r a'i gollyngasant i waered ^d dros y mur mewn basged.

26 ^a A Saul, wedi ei ddyfod i Jerusalem, a geisiodd ymwasgu â'r disgyblion : ac yr oeddynt oll yn ei ofni ef, heb gredu ei fod ef yn ddisgybl.

27 Eithr ^t Barnabas a'i cymmerodd ef, ac a'i dug at yr apostolion, ac a fynegodd iddynt pa fodd y gwelsai *efe* yr Arglwydd ar y ffordd, ac ymddiddan o hono âg ef, ac mor hŷf a fuasai *efe* yn Damascus yn enw yr Iesu.

28 Ac ^u yr oedd *efe* gyd â hwynt, yn myned i mewn ac yn myned allan, yn Jerusalem.

29 A chan fod yn hŷf yn enw yr Arglwydd Iesu, *efe* a lefarodd ac a ymddadleuodd yn erbyn y ^x Groegiaid ; a hwy a geisiasant ei ladd ef.

30 A'r brodyr, pan wybuant, a'i dygasant ef i waered i Cesarea, ac a'i hanfonasant ef ymaith i Tarsus.

31 Yna yr eglwysi trwy holl Judea, a Galilea, a Samaria, a gawsant heddych, ac a adeiladwyd ; a chan rodio yn ofn yr Arglwydd, ac yn niddanwch yr Yspryd Glân, hwy a amlhâwyd.

32 ¶ A bu, a Phetr yn tramwyo ^v trwy yr holl *wledydd*, iddo ddyfod i waered at y saint hefyd y rhai oedd yn trigo yn Lyda.

33 Ac *efe* a gafodd yno ryw ddyn a'i enw Aeneas, er ys wyth mlynedd yn gorwedd ar wely, yr hwn oedd glaf o'r parlys.

34 A Phetr a ddywedodd wrtho, Aeneas, y mae Iesu Grist yn dy iachâu di : cyfod, a chyweiria dy wely. Ac *efe* a gyfododd yn ebrwydd.

35 A phawb a'r oedd yn preswyllo yn Lyda a ^z Saron a'i gwelsant ef, ac a ymchwelasant at yr Arglwydd.

36 ¶ Ac yn Joppa yr oedd rhyw ddisgybles a'i henw Tabitha, (yr hon os cyfeithir a elwir ⁶ Dorcas ;) hon oedd yn llawn o ^a weithredoedd da ac elusenau, y rhai a wnaethai hi.

Anno
DOMINI
35.

A. D. 37.

^q 2 Cor. 11.
32.^r Jos. 2. 15.
1 Sam. 19.
12.
⁴ ar hŷd.^s pen. 22. 17.^x pen. 4. 36.^u Gal. 1. 18.^x pen. 6. 1.

A. D. 38.

^v pen. 8. 14.
⁶ heibio i
bawb.^z 1 Chron.
5. 16.⁶ Neu,
Enoty.
⁸ Tit. 3. 8.^f pen. 21.
39. a 22. 3.^e ad. 1.^h pen. 13. 2.
^a 22. 21.
Rhuf. 1. 1.
Gal. 1. 15.
Eph. 3. 8.
1 Tim. 2. 7.
2 Tim. 1. 1.
11.ⁱ Rhuf. 1. 5.^k pen. 25.
22.^l pen. 21. 19.
2 Cor. 11.
23.^m pen. 22.
12.ⁿ pen. 8. 17.º pen. 8. 15.^p pen. 8. 37.

Anno
DOMINI
38.

b pen. 1. 13.

7 na fyddai
fain ganddo.

c pen. 7. 60.

d pen. 10. 6.

A. D. 41.

37 A digwyddodd yn y dyddiau hynny iddi fod yn glaf, a marw: ac wedi iddynt ei golchi, hwy a'i dodasant hi^b mewn llofft.

38 Ac o herwydd bod Lÿda yn agos i Joppa, y disgyblion a glywsant fod Petr yno; ac a anfonasant ddau wr atto ef, gan ddeisyf⁷ nad oedai ddyfod hyd attynt hwy.

39 A Phetr a gyfododd, ac a aeth gyd â hwynt. Ac wedi ei ddyfod, hwy a'i dygasant ef i fynu i'r llofft: a'r holl wragedd gweddwon a safasant yn ei ymyl ef yn wylo, ac yn dangos y peisiau a'r gwisgoedd a wnaethai Dorcas tra yr ydoedd hi gyd â hwynt.

40 Eithr Petr, wedi eu bwrw hwy i gyd allan, a doddi ei^c liniau ar lawr, a weddiodd; a chan droi at y corph, a ddywedodd, Tabitha, cyfod. A hi a agorodd ei llygaid; a phan welodd hi Petr, hi a gododd yn ei heistedd.

41 Ac efe a roddodd ei law iddi, ac a'i cyfododd hi i fynu. Ac wedi galw y saint a'r gwragedd gweddwon, efe a'i gosododd hi ger bron yn fyw.

42 A hysbys fu trwy holl Joppa; a llawer a gredasant yn yr Arglwydd.

43 A bu iddo aros yn Joppa lawer o ddyddiau gyd âg un^d Simon, barcer.

PENNOD X.

1 Cornelius, gwr defosiynol, 5 wrth orchymyn angel, yn danfon i gyrchu Petr: 11 yn-tau, trwy weledigaeth, 15, 20 a ddysgir na ddystyrarai mo'r Cenhedloedd. 34 Ac efe yn pregethu Crist i Cornelius, a'r rhai oedd gyd âg ef, 44 yr Yspryd Glân yn disgyn arnynt; 48 a'u bedyddio hwy.

YR oedd rhyw wr yn Cesarea, a'i enw Cornelius, canwriad o'r fyddin a elwid yr Italaidd;

2 Gwr defosiynol, ac yn ofni Duw, ynghyd â'i holl dŷ, ac yn gwneuthur llawer o elusenau i'r bobl, ac yn gweddio Duw yn wastadol.

3 Efe a welodd mewn gweledigaeth yn eglur, ynghylch y nawfed awr o'r dydd, angel Duw yn dyfod i mewn atto; ac yn dywedyd wrtho, Cornelius.

4 Ac wedi iddo graffu arno, a myned yn ofnus, efe a ddywedodd, Beth sydd, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd wrtho, Dy weddiau di a'th elusenau a ddychafasant yn goffadwriaeth ger bron Duw.

5 Ac yn awr anfon wŷr i Joppa,

a gyrr am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr:

6 Y mae efe yn llettŷa gyd âg un Simon, barcer; tŷ yr hwn sydd wrth y môr: efe a ddywed i ti pa beth sydd raid i ti ei wneuthur.

7 A phan ymadawodd yr angel oedd yn ymddiddan â Cornelius, efe a alwodd ar ddau o dylwyth ei dŷ, a milwr defosiynol o'r rhai oedd yn aros gyd âg ef:

8 Ac wedi iddo fynegi iddynt y cwbl, efe a'u hanfonodd hwynt i Joppa.

9 ¶ A thrannoeth, fel yr oeddynt hwy yn ymdeithio, ac yn nesâu at y ddinas, a Petr a aeth i fynu ar y tŷ i weddio, ynghylch y chweched awr.

10 Ac fe ddaeth arno newyn mawr, ac efe a chwennychai gael bwyd. Ac a hwynt yn parottôi iddo, fe syrthiodd arno lewyg:

11 Ac^e efe a welai y nef yn agored, a rhyw lestr yn disgyn arno, fel llen-llian fawr, wedi rhwymo ei phedair congl, a'i gollwng i waered hyd y ddaear:

12 Yn yr hon yr oedd pob rhyw bedwar-carnolion y ddaear, a gwŷllt-filod, ac ymlusgiaid, ac ehediaid y nef.

13 A daeth llef atto, Cyfod, Petr; ladd, a bwytta.

14 A Phetr a ddywedodd, Nid felly, Arglwydd: canys^c ni fwyteais i erioed ddim cyffredin neu aflan.

15 A'r llef drachefn a ddywedodd wrtho yr ail waith, dY pethau a lanhaodd Duw, na alw di yn gyffredin.

16 A hyn a wnaed dair gwaith: a'r llestr a dderbyniwyd drachefn i fynu i'r nef.

17 Ac fel yr oedd Petr yn ammeu ynddo ei hun beth oedd y wel-edigaeth a welsai; wele, y gwŷr a anfonasid oddi wrth Cornelius, wedi ymofyn am dŷ Simon, oeddynt yn sefyll wrth y porth.

18 Ac wedi iddynt alw, hwy a ofynasant a oedd Simon, yr hwn a gyfenwid Petr, yn llettŷa yno.

19 ¶ Ac fel yr oedd Petr yn meddwl am y weledigaeth, dywedodd yr Yspryd wrtho, Wele dri wŷr yn dy geisio di.

20 Am hynny^e cyfod, disgyn, a dos gyd â hwynt, heb ammeu dim: o herwydd myfi a'u hanfonais hwynt.

Anno
DOMINI
41.a pen. 11. 5,
&c.b pen. 7. 56.
Dat. 13. 11.c Ief. 11. 4.
Deut. 14. 7.
Ezec. 4. 14.d Matt. 15.
11.
Rhuf. 14.
14, 17, 20.
1 Tim. 4. 4.
Tit. 1. 15.

e pen. 15. 7.

Anno
DOMINI
41.

21 A Phetr, wedi disgyn at y gwŷr a anfonasid oddi wrth Cornelius atto, a ddywedodd, Wele, myfi yw yr hwn yr ydych chi yn ei geisio: beth yw yr achos y daethoch o'i herwydd?

22 Hwytbau a ddywedasant, Cornelius y canwriad, ac y cyfiawn, ac yn ofni Duw, ac a gair da iddo gan holl genedl yr Iuddewon, a rybuddiwyd gan angel sanctaidd, i ddanfôn am danat ti i'w dŷ, ac i wrandaw geiriau gennyt.

23 Am hynny efe a'u galwodd hwynt i mewn, ac a'u llettŷodd hwy. A thrannoeth yr aeth Petr ymaith gyd â hwy, a rhai o'r brodyr o Joppa a aeth gyd âg ef.

24 A thrannoeth yr aethant i mewn i Cesarea. Ac yr oedd Cornelius yn disgwyl am danynt; ac efe a alwasai ei geraint a'i anwyl gyfeillion ynghyd.

25 Ac fel yr oedd Petr yn dyfod i mewn, Cornelius a gyfarfu âg ef, ac a syrthiodd wrth ei draed, ac a'i haddolodd ef.

26 Eithr Petr a'i cyfododd ef i fynu, gan ddywedyd, 'Cyfod; dyn wyf finnau hefyd.

27 A than ymddiddan âg ef, efe a ddaeth i mewn, ac a gafodd lawer wedi ymgynnull ynghyd.

28 Ac efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch mai anghyfreithlawn yw i wr o Iuddew ymwasgu neu ddyfod at alltud: eithr Duw a ddangosodd i mi na alwn neb yn gyffredin neu yn aflan.

29 O ba herwydd, ie, yn ddinâg, y deuthum, pan anfonwyd am danaf: yr wyf gan hynny yn gofyn am ba achos y danfonasoch am danaf.

30 A Chornelius a ddywedodd, Er ys pedwar diwrnod i'r awr hon o'r dydd yr oeddwn yn ymptydio, ac ar y nawfed awr yn gweddio yn fy nhŷ: ac wele, safodd gwr ger fy mron i mewn gwisg ddisglaer,

31 Ac a ddywedodd, Cornelius, gwrandawyd dy weddi di, a'th elusenau a ddaethant mewn coffa ger bron Duw.

32 Am hynny anfon i Joppa, a galw am Simon, yr hwn a gyfenwir Petr: y mae efe yn llettŷa yn nhŷ Simon, bareer, y'nglân y môr; yr hwn, pan ddelo attat, a lefara wrthyt.

33 Am hynny yn ddiöed myfi a anfonais attat; a thi a wnaethost

yn dda ddyfod. Yr awrhon, gan hynny, yr ŷm ni oll yn bresennol ger bron Duw, i wrandaw yr holl bethau a orchymynwyd i ti gan Dduw.

34 ¶ Yna yr agorodd Petr ei enau, ac a ddywedodd, Yr wyf yn deall mewn gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyniwr wyneb:

35 Ond ym mhob cenedl, y neb sydd yn ei ofni ef, ac yn gweithredu cyfiawnder, sydd gymmeradwy ganddo ef.

36 Y gair yr hwn a anfonodd Duw i blant Israel, gan bregethu tangnefedd trwy Iesu Grist: (mefe yw Arglwydd pawb oll:)

37 Chwychwi a wyddoch y gair a fu yn holl Judea, gan ddechreu o Galilea, wedi y bedydd a bregethodd Ioan:

38 Y modd yr enneiniodd Duw Iesu o Nazareth â'r Yspryd Glân, ac â nerth; yr hwn a gerddodd o amgylch gan wneuthur daioni, ac iachâu pawb a'r oedd wedi eu gorthrymmu gan ddiafol: oblegid yr oedd Duw gyd âg ef.

39 A ninnau ydym dystion o'r pethau oll a wnaeth efe y'ngwlad yr Iuddewon, ac yn Jerusalem; yr hwn a laddasant, ac a groeshoeliasant ar bren:

40 Hwn a gyfododd Duw y trydydd dydd, ac a'i rhoddos ef i'w wneuthur yn amlwg;

41 Nid i'r bobl oll, eithr i'r tystion etholedig o'r blaen gan Dduw, sef i ni, y rhai a fwyttasom ac a yfasom gyd âg ef wedi ei adgyfodi ef o feirw.

42 Ac efe a orchymynodd i ni bregethu i'r bobl, a thystiolaethu, mai efe yw yr hwn a ordeiniwyd gan Dduw yn Farnwr byw a meirw.

43 I hwn y mae yr holl brophwydi yn dwyn tystiolaeth, y derbyn pawb a gredo ynddo ef fadd-euant pechodau trwy ei enw ef.

44 ¶ A Phetr etto yn llefaru y geiriau hyn, syrthiodd yr Yspryd Glân ar bawb a oedd yn clywed y gair.

45 A'r rhai o'r enwaediad a oedd-ynt yn credu, cynnifer ag a ddaethent gyd â Phetr, a synnasant, am dywallt dawn yr Yspryd Glân ar y Cenhedloedd hefyd.

46 Canys yr oeddynt yn eu clywed hwy yn llefaru â thafodau, ac yn

Anno
DOMINI
41.* Deut. 10.
17.
Job 34. 19.
Rhuf. 2. 11.
Gal. 2. 6.
Eph. 6. 9.
Col. 3. 25.
1 Petr 1.
17.1 Es. 57. 19.
Eph. 2. 14.
16. 17.
Col. 1. 20.
m Rhuf. 10.
12.
2 Neu, peth.
n Luc 4. 14.

o pen. 2. 24.

P Matt. 28.
19.
pen. 1. 8.
1 Ioan 5. 22.
27.
pen. 17. 31.
Rhuf. 14.
9. 10.
2 Tim. 4. 1.
1 Petr 4. 5.
Jer. 31.
34.
Mic. 7. 18.
pen. 26. 22.* pen. 4. 31.
a 8. 15, 16.f pen. 14.
14.
Dat. 19. 10.
a 22. 9..e Ioan 4. 9.
a 18. 28.
pen. 11. 3.h pen. 15. 8.
Eph. 3. 6.i Matt. 28.
3.
Marc 16. 5.
Luc 24. 4.

Anno
DOMINI
41.Anno
DOMINI
41.

u pen. 15. 8.

x 1 Cor. 1.
17.
y pen. 8. 16.

mawrygu Duw. Yna yr atebodd Petr,

47 A all neb luddias dwfr, fel na fedyddier y rhai hyn, y rhai a dderbynniasant yr Yspryd Glân^a fel ninnau?

48^a Ac efe a orchymynodd eu bedyddio hwynt yn enw yr Arglwydd. Yna y deisyfasant arno aros dros ennyn o ddyddiau.

PENNOD XI.

1 Petr, wedi achwyn arno am fyned i mewn at y Cenhedloedd, yn gwneuthur ei amddiffyn; 18 ac yn cael ei dderbyn. 19 Wedi cyrhaeddyd o'r efengyl hyd Phenice, a Cyprus, ac Antiochia, yr ydys yn danfon Barnabas i'w cadarnhau hwynt. 26 Y disgyblion yno yn cael yn gyntaf rhai eu galw yn Gristionogion; 27 ac yn anfon ymwared i'r brodyr yn Judea, yn amser newyn.

A'R apostolion a'r brodyr oedd yn Judea, a glywsant ddarfod i'r Cenhedloedd hefyd dderbyn gair Duw.

a pen. 10.
45.

2 A phan ddaeth Petr i fynu i Jerusalem,^a y rhai o'r enwaediad a ymrysonasant yn ei erbyn ef,

b pen. 10.
28.
Gal. 2. 12.

3 Gan ddywedyd, ^bTi a aethost i mewn at wŷr dienwaededig, ac a fwytteaist gyd â hwynt.

4 Eithr Petr a ddechreuodd, ac a eglurodd y peth iddynt mewn trefn, gan ddywedyd,

c pen. 10. 9.
&c.

5^c Yr oeddwn i yn ninas Joppa yn gweddio; ac mewn llewyg y gwelais weledigaeth, Rhyw lestr megis llen-llian fawr yn disgyn, wedi ei gollwng o'r nef erbyn ei phedair congl; a hi a ddaeth hyd attaf fi.

6 Ar yr hon pan edrychais, yr ystyriais, ac mi a welais bedwarcarnolion y ddaear, a gwŷllt-filod, ac ymlusgiaid, ac ehediaid y nef.

7 Ac mi a glywais lef yn dywedyd wrthyf, Cyfod, Petr; lladd, a bwytta.

8 Ac mi a ddywedais, Nid felly, Arglwydd: canys dim cyffredin neu aflan nid aeth un amser i'm genau.

9 Eithr y llais a'm hattebodd i eil-waith o'r nef, Y pethau a lanhaodd Duw, na alw di yn gyffredin.

10 A hyn a wnaed dair gwaith: a'r holl bethau a dynnwyd i fynu i'r nef drachefn.

11 Ac wele, yn y man yr oedd tri wŷr yn sefyll wrth y tŷ yr oeddwn ynddo, wedi eu hanfon o Cesarea attaf fi.

d pen. 10.
13. a 15. 7.

12^d A'r Yspryd a archodd i mi fyned gyd â hwynt, heb ammeu dim. A'r chwe brodyr hyn a

ddaethant gyd â mi; a nyni a ddaethom i mewn i dŷ y gwr.

13 Ac efe a fynegodd i ni pa fodd y gwelsai efe angel yn ei dŷ, yn sefyll ac yn dywedyd wrtho, Anfon wŷr i Joppa, a gyrr am Simon, a gyfenwir Petr:

14 Yr hwn a lefara eiriau wrthyt, trwy y rhai y'th iachêir di a'th holl dŷ.

15 Ac a myfi yn dechreu llefaru, syrthiodd yr Yspryd Glân arnynt, ^e megis arnom ninnau yn y dechreuad.

e pen. 2. 4.

16 Yna y cofiais air yr Arglwydd, y modd y dywedasai efe, ^fIoan yn wir a fedyddiodd â dwfr; eithr^g chwi a fedyddir â'r Yspryd Glân.

f Ioan 1. 26.
pen. 1. 5.
a 19. 4.

17^h Os rhoddes Duw gan hynny iddynt hwy gyffelyb rodd ag i ninnau, y rhai a gredasom yn yr Arglwydd Iesu Grist, pwy oeddwn i, i allu lluddias Duw?

g Es. 44. 3.
Joel 2. 28.
a 3. 18.
h pen. 15. 8.

18 A phan glywsant y pethau hyn, distawu a wnaethant, a gogoneddu Duw, gan ddywedyd, Fe rodde Duw gan hynny i'r Cenhedloedd hefyd edifeirwch i fywyd.

19 ⁱ A'r rhai a wasgarasid o herwydd y blinder a godasai ynghylch Stephan, a dramwyasant hyd yn Phenice, a Cyprus, ac Antiochia, heb lefaru y gair wrth neb ond wrth yr Iuddewon yn unig.

i pen. 8. 1.

20 A rhai o honynt oedd wŷr o Cyprus ac o Cyrene, y rhai wedi dyfod i Antiochia, a lefarasant wrth y Groegiaid, gan bregethu yr Arglwydd Iesu.

21^k A llaw yr Arglwydd oedd gyd â hwynt: a nifer mawr a gredodd, ac a drodd at yr Arglwydd.

k pen. 2. 47.

22 ^j A'r gair a ddaeth i glustiau yr eglwys oedd yn Jerusalem am y pethau hyn: a hwy a anfonasant Barnabas i fyned hyd Antiochia.

A. D. 42.

23 Yr hwn pan ddaeth, a gweled gras Duw, a fu lawen ganddo, ac ^la gynghorodd bawb oll, trwy lwyr-fryd calon, i lynu wrth yr Arglwydd.

l pen. 13. 43.
a 14. 22.

24 Oblegid yr oedd efe yn wr da, ac ^myn llawn o'r Yspryd Glân, ac o ffydd: a llawer o bobl a chwanegwyd i'r Arglwydd.

m pen. 6. 5.

25 Yna yr aeth Barnabas i ⁿTarsus, i geisio Saul. Ac wedi iddo ei gael, efe a'i dug i Antiochia.

A. D. 43.
n pen. 9. 30.

26 A bu iddynt flwyddyn gyfan ymgynnull ^oyn yr eglwys, a dysgu pobl lawer; a bod galw y disgybl-

o Neu, gyd â'r eglwys.

Anno
DOMINI
43.

ion yn Gristionogion yn gyntaf yn Antiochia.

27 ¶ Ac yn y dyddiau hynny daeth prophwydi o Jerusalem i waered i Antiochia.

28 Ac un o honynt, a'i enw °Agabus, a gyfododd, ac a arwyddoc- caodd trwy yr Ysryd, y byddai newyn mawr dros yr holl fyd: yr hwn hefyd a fu dan Claudius Cesar.

29 Yna y disgyblion, bob un yn ol ei allu, a °fwriadasant anfon p cymmorth i'r brodyr oedd yn preswyllo yn Judea:

30 ° Yr hyn beth hefyd a wnaeth- ant, gan ddanfôn at yr henuriaid trwy law Barnabas a Saul.

PENNOD XII.

1 Herod yn erlid y Cristionogion; yn lladd Iago; ac yn carcharu Petr: a'r angel yn ei waredu ef, wrth weddïau yr eglwys. 20 Herod, trwy falchder, yn cymmeryd iddo ei hun y gogoniant oedd ddyledus i Dduo; ac yn cael ei daro gan yr angel, ac yn marw yn resynol: 24 a'r eglwys yn llwyddo ar ol ei farwolaeth ef.

AC ynghylch y pryd hwnw ° yr estynodd Herod frenhin ei ddwyllaw i ddrygu rhai o'r eglwys.

2 Ac efe a laddodd Iago ° brawd Ioan â'r cleddyf.

3 A phan welodd fod yn dda gan yr Iuddewon hynny, efe a chwaneg- odd ddala Petr hefyd. (A ° dyddiau y bara croyw ydoedd hi.)

4 ° Yr hwn, wedi ei ddal, a roddes efe yngharchar, ac a'i traddododd at bedwar pedwariaid o filwyr i'w gadw; gan ewyllysio, ar ol y Pasc, ei ddwyn ef allan at y bobl.

5 Felly Petr a gadwyd yn y carchar: eithr gweddi ° ddyfal a wnaeth- pwyd gan yr eglwys at Dduw drosto ef.

6 A phan oedd Herod a'i fryd ar ei ddwyn ef allan, y nos honno yr oedd Petr yn cysgu rhwng dau fil- wr, wedi ei rwymo â dwy gadwyn; a'r ceidwaid o flaen y drws oeddynt yn cadw y carchar.

7 Ac wele, ° angel yr Arglwydd a safodd ger llaw, a goleuni a ddis- gleiriodd yn y ° carchar: ac efe a darawodd ystlys Petr, ac a'i cyfod- odd ef, gan ddywedyd, Cyfod yn fuan. A'i gadwyni ef a syrthias- ant oddi wrth ei ddwyllaw.

8 A dywedodd yr angel wrtho, Ymwregysa, a rhwym dy sandalau. Ac felly y gwnaeth efe. Yna y dy- wedodd, Bwrw dy wisg am danat, a chanlyn fi.

9 Ac efe a aeth allan, ac a'i can- lynodd ef: ac ° nis gwybu mai gwir oedd y peth a wnaethid gan yr angel; eithr yr oedd yn tybied mai gweled gweledigaeth yr oedd.

10 Ac wedi myned o honynt heb law y gyntaf a'r ail wyliadwriaeth, hwy a ddaethant i'r porth haiarn ° yr hwn sydd yn arwain i'r ddinas, yr hwn a ymagorodd iddynt o'i waith ei hun: ac wedi eu myned allan, hwy a aethant ar hyd un heol; ac yn ebrwydd yr angel a aeth ymaith oddi wrtho.

11 A Phetr, wedi dyfod atto ei hun, a ddywedodd, Yn awr y gwn yn wir ° anfon o'r Arglwydd ei angel, a'm gwared i allan o law Herod, ac oddi wrth holl ddisgwyliad pobl yr Iuddewon.

12 Ac wedi iddo ° gymmeryd pwyll, ° efe a ddaeth i dŷ Mair mam ° Ioan, yr hwn oedd a'i gyfenw Marc, lle yr oedd llawer wedi ymgasglu, ac yn gweddio.

13 Ac fel yr oedd Petr yn curo drws y porth, morwyn a ddaeth ° i ymwrandaw, a'i henw Rhode.

14 A phan adnabu hi lais Petr, nid agorodd hi y porth gan lawen- ydd; eithr hi a redodd i mewn, ac a fynegodd fod Petr yn sefyll o flaen y porth.

15 Hwytthau a ddywedasant wrthi, Yr wyt ti yn ynfydu. Hithau a daerodd mai felly yr oedd. Eithr hwy a ddywedasant, Ei angel ef ydyw.

16 A Phetr a barhaodd yn curo: ac wedi iddynt agori, hwy a'i gwel- sant ef, ac a synasant.

17 Ac efe ° a anneidiodd arnynt â llaw i dewi, ac a adroddodd iddynt pa wedd y dygasai yr Arglwydd ef allan o'r carchar: ac efe a ddy- wedodd, Mynegwch y pethau hyn i Iago, ac i'r brodyr. Ac efe a ym- adawodd, ac a aeth i le arall.

18 Ac wedi ei myned hi yn ddydd, yr oedd trallod nid bychan ym mhlith y milwyr, pa beth a ddaeth- ai o Petr.

19 Eithr Herod, pan ei ceisiodd ef, ac heb ei gael, a holodd y ceid- waid, ac a orchymynodd eu ° cym- meryd hwy ymaith. Yntau a aeth i waered o Judea i Cesarea, ac a arhosodd yno.

20 ¶ Eithr Herod oedd ° yn lliidiog iawn yn erbyn gwŷr Tyrus a Sidon: a hwy a ddaethant yn gyttûn atto;

Anno
DOMINI
44.

° Ps. 126. 1.

° pen. 16.
26.

° Dan. 6. 22.

° Neu, ystyried y peth.
° pen. 4. 23.
i pen. 15.
37.

° Neu, i ymofyn prwy oedd yno.

k pen. 13.
16. a 19. 33.
a 21. 40.

° dodi hwy i farwol- aeth.

° Neu, a'i fryd ar rufela yn erbyn.

Anno
DOMINI
44.

6 Gr. ar
ystafell.
1 Bren. 5.
9, 11.
Ezec. 27.
17.

ac wedi ennill Blastus, yr hwn oedd ystafellydd y brenhin, hwy a ddeis-
yfasant dangnefedd; am fod ¹eu
gwlad hwynt yn cael ei chynhal-
iaeth o *wlad* y brenhin.

21 Ac ar ddydd nodedig, Herod,
gwedi gwisgo dillad brenhinol, a
eisteddodd ar orsedd-faingc, ac a
areithiodd wrthynt.

22 A'r bobl a roes floedd, Llefer-
ydd Duw, ac nid dyn *ydyw*.

23 Ac allan o law y tarawodd angel
yr Arglwydd ef, am na roisai y
gogoniant i Dduw: a chan bryfed
yn ei ysu, efe a drengodd.

24 ¶ A ^mgair Duw a gynnyddodd
ac a amhaodd.

25 A Barnabas a Saul, wedi cyf-
lawni *eu* ⁿgweinidogaeth, a ddy-
chwelasant o Jerusalem, ^ogan gym-
meryd gyd â hwynt Ioan hefyd, yr
hwn a gyfenwid Marc.

PENNOD XIII.

1 *Dewis Paul a Barnabas i fyned at y Cen-
hedloedd.* 7 *Sergius Paulus, ac Elymas y
swynwr.* 14 *Paul yn pregethu yn Antiochia
mai Iesu yw Crist.* 42 *Y Cenhedloedd yn
credu;* 45 *yr Iuddewon yn gwrthwynebu,*
ac yn cablu: 46 *Paul a Barnabas, ar hynny,*
yr troi at y Cenhedloedd. 48 *Y rhai a drefn-
esid i fyned, yn credu.*

YR oedd hefyd ^ayn yr eglwys
ydoedd yn Antiochia, rai proph-
wydi ac athrawon; Barnabas, a
Simeon, yr hwn a elwid Niger, a
Lucius o Cyrene, a Manaen, brawd-
maeth Herod y tetrarch, a Saul.

2 Ac fel yr oeddynt hwy yn gwas-
anaethu yr Arglwydd, ac yn ym-
prydio, dywedodd yr Yspryd Glân,
^bNeillduwch i mi Barnabas a Saul,
i'r gwaith ^cy gelwais hwynt iddo.

3 ^aYna, wedi iddynt ymprydio a
gweddio, a doddi eu dwylaw arnynt,
hwy a'u gollyngasant ymaith.

4 ¶ A hwythau, wedi eu danfon
ymaith gan yr Yspryd Glân, a
ddaethant i Seleucia; ac oddi yno
a fordwyasant i Cyprus.

5 A phan oeddynt yn Salamis, hwy
a bregethasant air Duw yn syna-
gogau yr Iuddewon: ac yr oedd
hefyd ganddynt ^oIoan yn weinidog.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy yr
ynys hyd Paphus, hwy a gawsant
ryw swynwr, gau-brophwyd o Iudd-
ew, a'i enw Bar-iesu;

7 Yr hwn oedd gyd â'r rhaglaw,
Sergius Paulus, gwr call: hwn,
wedi galw atto Barnabas a Saul, a
ddeisfydd gael clywed gair Duw.

8 Eithr ^fElymas y swynwr, (canys

felly y cyfieithir ei enw ef,) a'u
gwrthwynebodd hwynt, gan geisio
gŵyrdroi y rhaglaw oddi wrth yffydd.

9 Yna Saul, (yr hwn hefyd *a chwir*
Paul,) yn llawn o'r Yspryd Glân,
a edrychodd yn graff arno ef.

10 Ac a ddywedodd, O gyflawn o
bob twyll a phob ysgelerder, tydi
^emab diafol, a gelyn pob cyfiawn-
der, oni pheidi di â gŵyro uniawn
ffyrdd yr Arglwydd?

11 Ac yn awr wele, *y mae* llaw
yr Arglwydd arnat ti, a thi a fyddi
ddall heb weled yr haul dros amser.
Ac yn ddiattreg y syrthiodd arno
niwlen a thywyllwch; ac efe a aeth
oddi amgylch gan geisio rhai i'w
arwain erbyn ei law.

12 Yna y rhaglaw, pan welodd yr
hyn a wnaethid, a gredodd, gan
ryfeddu wrth ²ddysgeidiaeth yr Ar-
glwydd.

13 A Phaul a'r rhai oedd gyd
âg ef a aethant ymaith o Paphus,
ac a ddaethant i Perga yn Pam-
phylia: eithr ^hIoan a ymadawodd
oddi wrthynt, ac a ddychwelodd i
Jerusalem.

14 ¶ Eithr hwynt-hwy, wedi ym-
adaw o Perga, a ddaethant i An-
tiochia yn Pisidia, ac a aethant i
mewn i'r synagog ar y dydd Sab-
bath, ac a eisteddasant.

15 Ac ar ol ⁱdarllen y gyfraith
a'r prophwydi, llywodraethwyr y
synagog a anfonasant attynt, gan
ddywedyd, *Ha wŷr*, frodyr, od oes
gennych air o gynghor i'r bobl,
traethwch.

16 Yna y cyfododd Paul i fynu, a
^kchan amneidio â'i law am osteg, a
ddywedodd, *O wŷr* o Israel, a'r rhai
ydych yn ofni Duw, gwrandêwch.

17 Duw y bobl hyn Israel a ethol-
odd ein tadau ni, ac a ddyrchafodd
y bobl, ^lpan oeddynt yn ymdeith-
io y'ngwlad yr Aipht, ^mac â braich
uchel y dug efe hwynt oddi yno
allan.

18 Ac ⁿynghylch deugain mlynedd
o amser y godfodd efe eu harfer-
ion hwynt yn yr anialwch.

19 Ac wedi iddo ddinystrio saith
genedl yn nhir Canaan, ^oâ choel-
bren y parthodd efe dir y rhai
hynny iddynt hwy.

20 ^pAc wedi y pethau hyn, dros
yspaid ynghylch pedwar cant a deng
mlynedd a deugain, efe a roddes
farnwyr *iddynt*, hyd Samuel y pro-
phwyd.

Anno
DOMINI
45.

8 Matt. 13.
38.
Ioan 8. 44.
1 Ioan 3. 8.

2 athraw-
iaeth.

h pen. 15.
38.

i Luc 4. 16.
ad. 27.

k pen. 12.
17.

l Exod. 1. 1.
m Exod. 6. 6.
a 13. 14, 10.

n Exod. 16.
35.
Ps. 95. 10.

o Jos. 14. 1,
2.

p Barn. 2.
16.

m Es. 55. 11.
pen. 6. 7.
a 19. 20.
Col. 1. 6.

n pen. 11.
29, 30.
o pen. 13. 5,
13.

A. D. 45.
a pen. 14. 26.

b pen. 9. 17.
a 22. 21.
Rbutf. 1. 1.
Gal. 2. 9.
c Matt. 9.
38.
Rbutf. 10.
15.
Heb. 5. 4.
d pen. 6. 6.

e pen. 12.
25. a 15. 37.

f Exod. 7.
11.
2 Tim. 3. 8.

Anno
DOMINI
45.

¹ 1 Sam. 8.
5. a 10. 1.

² 1 Sam. 16.
13.

³ Ps. 59. 20.

⁴ 1 Sam. 13.
14.

⁵ Es. 11. 1.

⁶ Matt. 3. 1.
⁷ *ynneb ei ddyfodiad.*

⁸ Matt. 3. 11.
Luc 3. 16.
Ioan 1. 20, 27.

⁹ Matt. 10. 6.
ad. 46.
pen. 3. 26.

¹⁰ pen. 3. 17.
1 Cor. 2. 8.

¹¹ pen. 15. 21.

¹² Matt. 27. 22.
Marc 15. 13.
Luc 23. 21, 22.
Ioan 19. 6.

¹³ Matt. 27. 59.
Marc 15. 46.
Luc 23. 53.
Ioan 19. 35.

¹⁴ Matt. 23. 6.
pen. 2. 24.

¹⁵ Matt. 23. 16.
pen. 1. 3.
1 Cor. 15. 5, 6.
¹⁶ *a o hono.*

¹⁷ Ps. 2. 7.
Heb. 1. 5.

¹⁸ Es. 55. 3.

21 ^a Ac ar ol hynny y dymunasant gael brenhin : ac fe a roddes Duw iddynt Saul mab Cis, gwr o lwyth Benjamin, ddeugain mlynedd.

22 Ac wedi ei ddiswyddo ef, ² y cyfododd efe Dafydd yn frenhin iddynt; am yr hwn y tystiolaethodd, ac y dywedodd, ³ Cefais Dafydd mab Jesse, ⁴ gwr yn ol fy nghalon, yr hwn a gyflawna fy holl ewyllys.

23 ^u O had hwn, Duw, yn ol ei addewid, a gyfododd i Israel yr lachawdwr Iesu :

24 ^z Gwedi i Ioan rag-bregethu o flaen ³ ei ddyfodiad ef i mewn, feddydd edifeirwch i holl bobl Israel.

25 Ac fel yr oedd Ioan yn cyflawni ei redfa, efe a ddywedodd, ⁷ Pwy yr ydych chiwi yn tybied fy mod i? Nid myfi yw *efe* : eithr wele, y mae *un* yn dyfod ar fy ol i, yr hwn nid wyf yn deilwng i ddattod esgidiau ei draed.

26 *Ha* wŷr frodyr, plant o genedl Abraham, a'r rhai yn eich plith sydd yn ofni Duw, ^z i chiwi y danfonwyd gair yr iachawdwriaeth hon.

27 Canys y rhai oedd yn preswyllo yn Jerusalem, a'u tywysogion, ^a heb adnabod hwn, a lleferydd y prophwydi ^b y rhai a ddarllenid bob Sabbath, gan *ei* farnu *ef*, a'u cyflawnasant.

28 ^c Ac er na chawsant *ynddo* ddim achos angau, hwy a ddymunasant ar Pilat ei ladd ef.

29 Ac wedi iddynt gwblhau pob peth a'r a ysgrifenasid am dano ef, ^d hwy a'i disgynasant *ef* oddi ar y pren, ac a'i dodasant mewn bedd.

30 ^e Eithr Duw a'i cyfododd ef oddi wrth y meirw :

31 ^f Yr hwn a welwyd dros ddyddiau lawer gan y rhai a ddaethant i fynu gyd âg ef o Galilea i Jerusalem, y rhai sydd dystion ⁴ iddo wrth y bobl.

32 Ac yr ydym ni yn efengylu i chiwi yr addewid a wnaed i'r tadau, ddarfod i Dduw gyflawni hon i ni eu plant hwy, gan iddo adgyfodi yr Iesu :

33 Megis ag yr ysgrifenyddyd yn yr ail Psalm, ^g *Fy Mab i ydwyt ti; myfi heddyw a'th genhedlais.*

34 Ac am iddo ei gyfodi ef o'r meirw, nid i ddychwelyd mwy i lygredigaeth, y dywedodd fel hyn, ^h Rhoddaf i chiwi sicr drugareddau Dafydd.

35 *Ac* am hynny y mae yn dywed-

yd mewn *Psalm* arall, ¹⁵ Ni adewi i'th Sanct weled llygredigaeth.

36 Canys Dafydd, ⁶ wedi iddo wasanaethu ei genhedlaeth ei hun trwy ewyllys Duw, ^k a hunodd, ac a ddodwyd at ei dadau, ac a welodd lygredigaeth :

37 Eithr yr hwn a gyfododd Duw, ni welodd lygredigaeth.

38 Am hynny bydded hysbys i chiwi, *ha* wŷr frodyr, mai ¹ trwy hwn yr ydys yn pregethu i chiwi faddeuant pechodau :

39 A ^m thrwy hwn y cyfiawnhêir pob un sydd yn credu, oddi wrth yr holl bethau y rhai ni allech trwy gyfraith Moses gael eich cyfiawnhau oddi wrthynt.

40 Gwylwch gan hynny na ddêl arnoch y peth a ddywedwyd yn ⁿ y prophwydi ;

41 Edrychwch, O ddirmygwyr, a rhyfeddwch, a diflennwch : canys yr wyf yn gwneuthur gweithred yn eich dyddiau, gwaith ni chredwch ddim, er i neb ei ddangos i chiwi.

42 [†] A phan aeth yr Iuddewon allan o'r synagog, y Cenhedloedd a attolygasant gael pregethu y geiriau hyn iddynt ⁷ y Sabbath nesaf.

43 Ac wedi gollwng y gynnulleidfa, llawer o'r Iuddewon ac o'r proselytiaid crefyddol a ganlynasant Paul a Barnabas ; y rhai gan lefaru wrthynt, ^a a gynghorasant iddynt aros y'ngnas Duw.

44 [†] A'r Sabbath nesaf, yr holl ddinas agos a ddaeth ynghyd i wrandaw gair Duw.

45 Eithr yr Iuddewon, pan welasant y torfeydd, a lanwyd o genfigen, ac ^p a ddywedasant yn erbyn y pethau a ddywedid gan Paul, gan wrth-ddywedyd a chablu.

46 Yna Paul a Barnabas a aethant yn hŷf, ac a ddywedasant, ^q Rhaid oedd llefaru gair Duw wrthyhych chiwi yn gyntaf : eithr ¹⁰ o herwydd eich bod yn ei wrthod, ac yn eich barnu eich hunain yn annheilwng o fywyd tragywyddol, wele, ^s yr ydym yn troi at y Cenhedloedd.

47 Canys felly y gorchymynodd yr Arglwydd i ni, *gan ddrywedyd*, ^t Mi a'th osodais di yn oleuni i'r Cenhedloedd, i fod o honot yn iachawdwriaeth hyd eithaf y ddaear.

48 A'r Cenhedloedd pan glywsant, a fu lawen ganddynt, ac a ogoneddasant air yr Arglwydd : a chynnifer

Anno
DOMINI
45.

¹ Ps. 16. 10.
pen. 2. 31.

⁵ *Ni roddi dy Sanct i weled.*

⁶ *wedi iddo yn ei oes ei hun wasanaethu ewyllys Duw.*

^k 1 Bren. 2. 10.

pen. 2. 29.

¹ Luc 24. 47.

¹ Ioan 2. 12.

^m Rhuf. 3. 28. a 8. 3.

Heb. 7. 19.

ⁿ Es. 23. 14.

Hab. 1. 5.

⁷ *Gr. yn yr wythnos (neu, y sabbath) rhwng.*

^o pen. 11. 23.
a 14. 22.

^p pen. 18. 6.
1 Petr. 4. 4.

^q Matt. 10. 6.
pen. 3. 26.
Rhuf. 1. 16.

^r Exod. 32. 10.
Es. 55. 5.
Matt. 21. 43.

Rhuf. 10. 19.

^s pen. 18. 6.
a 28. 23.

^t Es. 49. 6.
Luc 2. 32.

Anno
DOMINI
46.

P Tit. 1. 5.

23 Ac wedi ^pordeinio iddynt henuriaid ym mhob eglwys, a gweddio gyd âg ymprydiau, hwy a'u gorchymynasant hwynt i'r Arglwydd, yr hwn y credasent ynddo.

24 Ac wedi iddynt dramwy trwy Pisidia, hwy a ddaethant i Pamphylia.

25 Ac wedi pregethu y gair yn Perga, hwy a ddaethant i waered i Attalia:

q pen. 13. 1.
3.

26 Ac oddi yno a fordwyasant i Antiochia, ^qo'r lle yr oeddynt wedi eu gorchymyn i ras Duw i'r gorchwyl a gyflawnasant.

r pen. 15. 4.
12.

27 Ac wedi iddynt ddyfod, a chynnull yr eglwys ynghyd, ^radrodd a wnaethant faint o bethau a wnaethai Duw gyd â hwy, ac iddo ef ^sagoryd i'r Cenhedloedd ddrws y ffydd.

1 Cor. 16.
9.
2 Cor. 2. 12.

28 Ac yno yr arhosasant hwy dros hir o amser gyd â'r disgyblion.

PENNOD XV.

1 Ymryson mawr yn cyfodi ynghylch yr enwaediad: 6 yr apostolion yn ymgynghori ynghylch hymny; 22 ac yn anfon eu meddwol trwy lythyrau at yr eglwys. 36 Paul a Barnabas, wedi buriadu myned i ymwelod â'r brodyr, yn ymraffaelio, ac yn ymadael â'u gilydd.

A. D. 51.

ARHAI wedi dyfod i waered o Judea, a ddsygasant y brodyr, gan ddywedyd, ^aOnid enwaedir chwi ^byn ol defod Moses, ni ellwch fod yn gadwedig.

a Gal. 5. 2.
Phil. 3. 2.
Col. 2. 8,
11, 16.
b Gen. 17.
10.
Lef. 12. 3.
A. D. 52.
c Gal. 2. 1.

2 A phan ydoedd ymryson a dadleu nid bychan gan ^cPaul a Barnabas yn eu herbyn, hwy a ordeiniasant fyned o Paul a Barnabas a rhai eraill o honynt, i fynu i Jerusalem, at yr apostolion a'r henuriaid, ynghylch y cwestiwn yma.

3 Ac wedi eu hebrwng gan yr eglwys, hwy a dramwyasant trwy Phenice a Samaria, gan fynegi troad y Cenhedloedd: a hwy a barasant lawenydd mawr i'r brodyr oll.

4 Ac wedi eu dyfod hwy i Jerusalem, hwy a dderbyniwyd gan yr eglwys, a ^{chan} yr apostolion, a ^{chan} yr henuriaid, a ^dhwy a fynegasant yr holl bethau a wnaethai Duw gyd â hwynt.

d ad. 12.
pen. 14. 27.

5 Eithr cyfododd ²rhai o sect y Phariseaid y rhai oedd yn credu, gan ddywedyd, Mai rhaid iddynt eu henwaedu, a gorchymyn cadw deddf Moses.

A. D. 52.
2 eb hwynt,
rai, &c.

6 ¶ A'r apostolion a'r henuriaid a ddaethant ynghyd i edrych am y matter yma.

7 Ac wedi bod ymddadleu mawr,

cyfododd Petr, ac a ddywedodd wrthynt, *Ha* wŷr frodyr, chwi a wyddoch ddarfod i ^oDduw er ys talm o amser yn ein plith ni fy ethol i, i gael o'r Cenhedloedd trwy fy ngenau i glywed gair yr efengyl, a chredu.

8 A Duw, ^fadnabyddwr calonnau, a ddug dystiolaeth iddynt, ^ggan roddi iddynt yr Yspryd Glân, megis ag i ninnau:

9 Ac ni wnaeth *efe* ddim ^gwahan-iaeth rhyngom ni a hwynt, ^hgan buro eu calonnau hwy trwy ffydd.

10 Yn awr gan hynny paham yr ydych chi yn temtio Duw, ⁱi ddodi iau ar warrau y disgyblion, yr hon nid allai ein tadau ni na ninnau ei dwyn?

11 ^kEithr trwy ras yr Arglwydd Iesu Grist, yr ydym ni yn credu ein bod yn gadwedig, yr un modd a hwythau.

12 ¶ A'r holl liaws a ddistawodd, ac a wrandawodd ar Barnabas a Phaul, yn mynegi pa arwyddion a rhyfeddodau *eu maint* a wnaethai Duw ym mhlith y Cenhedloedd trwyddynt hwy.

13 ¶ Ac wedi iddynt ddistewi, atebodd Iago, gan ddywedyd, *Ha* wŷr frodyr, gwrandêwch arnaf fi:

14 Simeon a fynegodd pa wedd yr ymwelodd Duw ar y cyntaf, i gymmeryd o'r Cenhedloedd bobl i'w enw.

15 Ac â hyn y cyttuna geiriau y prophwydi; megis y mae yn ysgrifenedig.

16 ¹Ar ol hyn y dychwelaf, ac yr adeiladaf drachefn dabernacl Dafydd, yr hwn sydd wedi syrthio; a'i fylchau ef a adeiladaf drachefn, ac a'i cyfodaf eilchwyl:

17 Fel y byddo i hyn a weddiller o ddynion geisio yr Arglwydd, ac i'r holl Genhedloedd, y rhai y gelwir fy enw i arnynt, medd yr Arglwydd, yr hwn sydd yn gwneuthur yr holl bethau hyn.

18 Hysbys i Dduw yw ei weithredoedd oll erioed.

19 O herwydd paham ^mfy marn i yw, na flinom y rhai o'r Cenhedloedd a droisant at Dduw:

20 Eithr ysgrifenu o honom ni attynt, ar ymgadw o honynt ⁿoddi wrth halogrwydd delwau, a ^ogod-ineb, ac *oddi wrth* y peth a dagwyd, ac ^poddi wrth waed.

21 Canys y mae i Moses ym mhob

Anno
DOMINI
52.

e pen. 10.
20. a 11. 12.

f 1 Chron.
28. 9.
pen. 1. 24.
g pen. 10. 44.

h pen. 10. 43.
1 Cor. 1. 2.
i Petr 1.
22.

i Matt. 23. 4.
Gal. 5. 1.

k Eph. 2. 8.
Tit. 3. 4.

l Amos 9.
11, 12.

m Edrych
ad. 28.

n Exod. 20.
3.
1 Cor. 8. 1.
a 10. 20.
o 1 Thess. 4.
3.
p Gen. 9. 4.
Lef. 3. 17.

Anno
DOMINI
52.

* pen. 13.
15, 27.

dinas, er yr hen amseroedd, rai a'i pregethant ef, ^a gan fod yn ei ddarllen yn y synagogau bob Sabbath.

22 Yna y gwelwyd yn dda gan yr apostolion a'r henuriaid, ynghyd â'r holl eglwys, anfon gwŷr etholedig o honynt eu hunain, i Antiochia, gyd â Phaul a Barnabas; *sef* Judas a gyfenwir Barsabas, a Silas, gwŷr rhagorol ym mhlith y brodyr:

23 A hwy a ysgrifenasant gyd â hwynt fel hyn; Yr apostolion, a'r henuriaid, a'r brodyr, at y brodyr y rhai sydd o'r Cenhedloedd yn Antiochia, a Syria, a Cilicia, yn anfon annerch:

24 Yn gymmaint a chlywed o honom ni, i rai a aethant allan oddi wrthym ni eich trallodi chwi â geiriau, gan ddymchwelyd eich eneidiau chwi, a dywedyd *fod* yn rhaid enwaedu arnoch, a chadw y ddeddf; i'r rhai ni roisem ni *gyfryw* orchymyn:

25 Ni a welsom yn dda, wedi i ni ymgynnull yn gyttân, anfon gwŷr etholedig atoch, gyd â'n hanwylyd Barnabas a Phaul;

26 *Gwŷr a roisant eu heneidiau dros enw ein Harglwydd ni Iesu Grist.

27 Ni a anfonasom gan hynny Judas a Silas; a hwythau ar ^aair a fynegant *i chwi* yr un pethau.

28 Canys gwelwyd yn dda gan yr Yspryd Glân, a chennym ninnau, na ddodid arnoch faich ychwaneg na'r pethau angenrheidiol hyn;

29 ^a Bod i chwi ymgadw oddi wrth yr hyn a aberthwyd i eilunod, a ⁱgwaged, ac oddi wrth y peth a dagwyd, ac oddi wrth odineb: oddi wrth yr hyn bethau os ymgedwch, da y gwnewch. Byddwch iach.

30 Felly wedi eu gollwng hwynt ymaith, hwy a ddaethant i Antiochia: ac wedi cynnull y lliaws yng-hyd, hwy a roisant y llythyr.

31 Ac wedi iddynt *ei* ddarllen, llawenychu a wnaethant am y ⁴di-ddanwch.

32 Judas hefyd a Silas, a hwythau yn brophwydi, trwy lawer o ymadrodd a ddiddanasant y brodyr, ac a'u cadarnhasant.

33 Ac wedi iddynt aros *yno* dros amser, hwy a ollyngwyd ymaith mewn heddwach, gan y brodyr, at yr apostolion.

34 Eithr gwelodd Silas yn dda aros yno.

35 A Phaul a Barnabas a arhosasant yn Antiochia, gan ddysgu ac efengylu gair yr Arglwydd, gyd â llawer eraill hefyd.

36 ¶ Ac wedi rhai dyddiau, dywedodd Paul wrth Barnabas, Dychwelwn, ac ymwelwn â'n brodyr ym mhob dinas y pregethasom air yr Arglwydd ynddynt, *i weled* pa fodd y maent hwy.

37 A Barnabas a gynghorodd gymmeryd gyd â hwynt ^a Ioan, yr hwn a gyfenwid Marc.

38 Ond ni welai Paul yn addas gymmeryd hwnnw gyd â hwynt, ^xyr hwn a dynnasai oddi wrthynt o Pamphylia, ac nid aethai gyd â hwynt i'r gwaith.

39 A bu gymmaint cynnwrf *rhyngddynt*, fel yr ymadawsant oddi wrth eu gilydd; ac y cymmerth Barnabas Marc gyd âg ef, ac y mordwyodd i Cyprus:

40 Eithr Paul a ddewisodd Silas, ac a aeth ymaith, ^ywedi ei orchymyn i ras Duw gan y brodyr.

41 Ac efe a dramwyodd trwy Syria a Cilicia, gan ^zgadarnhau yr eglwysi.

PENNOD XVI.

1 Paul, wedi enwaedu ar Timothëus, 7 ac wedi ei alw gan yr Yspryd, 14 yn troi Lydia: 16 yn bwro allan yspryd dewiniaeth; 19 ac am hynny Silas ac yntau yn cael eu fflangellu, a'u carcharu. 26 Agoryd drysau y carchar: 31 troi ceidroad y carchar, 37 a'u gwaredu hwythau.

YNA y daeth efe i ^aDerbe ac i Lystra. Ac wele, yr oedd yno ryw ddisgybl, ^ba'i enw Timothëus, ^cmab i ryw wraig yr hon oedd Iuddewes, ac yn credu; a'i dad oedd Roegwr:

2 Yr hwn ^doedd yn cael gair da gan y brodyr oedd yn Lystra, ac yn Iconium.

3 Paul a fynnai i hwn fyned allan gyd âg ef; ac *efe* ^ea'i cymmerth ac a'i henwaedodd ef, o achos yr Iuddewon oedd yn y lleoedd hynny: canys hwy a wyddent bawb mai Groegwr oedd ei dad ef.

4 Ac fel yr oeddynt yn ymdaith trwy y dinasoedd, hwy ²a roisant arnynt gadw y gorchymynion ^fa ordeiniesid gan yr apostolion a'r henuriaid y rhai oedd yn Jerusalem.

5 Ac felly yr eglwysi a gadarnhâwyd yn y ffydd, ac a gynnyddasant mewn rhifedi beunydd.

6 Ac wedi iddynt dramwy trwy Phrygia, a gwlad Galatia, a gwar-

Anno
DOMINI
52.

A. D. 53.

^u pen. 12.
12, 25.
a 13, 5.
Col. 4, 10.
2 Tim. 4, 11.
Phillem. 24.
^x pen. 13.
13.

^y pen. 14.
26.

^z pen. 16. 5.

A. D. 53.
^a pen. 14. 6.

^b Rhuf. 16. 21.
Phil. 2, 19.
1 Thess. 3, 2.
^c 2 Tim. 1, 5.
^d pen. 6. 3.

^e 1 Cor. 9, 20.
Gal. 2, 3.
Edrych Gal. 5, 2.

² a dra-ddodasant iddynt.
^f pen. 15, 28, 29.

Anno DOMINI 53.			Anno DOMINI 53.
	afun iddynt gan yr Yspryd Glân bregethu y gair yn Asia ;	19 ¶ A phan welodd ei meistriaid hi fyned gobaith eu helw hwynt ymaith, °hwy a ddaliasant Paul a Silas, ac a'u llusgasant hwy i'r farchnadfa, at y llywodraethwyr ;	° 2 Cor. 6. 5.
	7 Pan ddaethant i Mysia, hwy a geisiasant fyned i Bithynia : ac ni oddefodd Yspryd yr Iesu iddynt.	20 Ac a'u dygasant hwy at y swyddogion, ac a ddywedasant, Y mae y dynion hyn, y rhai ydynt Iuddewon, p yn llwyr-gythryblio ein dinas ni,	5 dadleudy.
8 2 Cor. 2. 12.	8 Ac wedi myned heibio i Mysia, hwy a aethant i waered i Troas.	21 Ac yn dysgu defodau, y rhai nid ydyw rydd i ni eu derbyn na'u gwneuthur, y rhai ydym Rufeinwyr.	F1 Bren. 18. 17. pen. 17. 6.
	9 A gweledigaeth a ymddangosodd i Paul liw nos : Rhyw wr o Macedonia a safai, ac a ddeisyfai arno, ac a ddywedai, Tyred drosodd i Macedonia, a chymmorth ni.	22 A'r dyrfa a safodd i fynu yng-hyd yn eu herbyn hwy ; a'r swyddogion, gan rwygo eu dillad, °a orchymynasant eu curo hwy â gwïail.	9 2 Cor. 11. 25. 1 Thess. 2. 2.
	10 A phan welodd efe y weledigaeth, yn ebrwydd ni a geisiasant fyned i Macedonia ; gan gwbl-gredu alw o'r Arglwydd nyny i efengylu iddynt hwy.	23 Ac wedi rhoddi gwialennodïau lawer iddynt, hwy a'u tafflasant i garchar, gan orchymyn i geidwad y carchar eu cadw hwy yn ddiogel ;	8 emyn.
	11 Am hynny, wedi myned ymaith o Troas, ni a gyrchasom yn uniawn i Samothracia, a thrannoeth i Neapolis ;	24 Yr hwn, wedi derbyn y cyfryw orchymyn, a'u bwriodd hwy i'r carchar nesaf i mewn, ac a wnaeth eu traed hwy yn sicr yn y cyffion.	8 pen. 4. 31.
8 yno y ddin-a's gynhaf.	12 Ac oddi yno i Philippi, yr hon sydd brif-ddinas o barth o Macedonia, dinas rydd : ac ni a fuom yn aros yn y ddinas honno ddyddiau rai.	25 ¶ Ac ar hanner nos Paul a Silas oedd yn gweddïo, ac yn canu °mawl i Dduw : a'r carcharorion a'u clywsant hwy.	8 pen. 5. 19. a 12. 7.
	13 Ac ar y dydd Sabbath ni a aethom allan o'r ddinas i lân afon, lle y byddid arferol o weddïo ; ac ni a eisteddasom, ac a lefarasom wrth y gwragedd a ddaethant ynghyd.	26 Ac yn ddisymmwth y bu daear-gryn mawr, hyd oni siglwyd seiliau y carchar : ac yn ebrwydd yr hollddrysau a agorwyd, a rhwymau pawb a aethant yn rhyddion.	8 pen. 5. 19. a 12. 7.
h Luc 24. 45.	14 ¶ A rhyw wraig a'i henw Lydia, un yn gwerthu porphor, o ddinas y Thyatirïaid, yr hon oedd yn addoli Duw, a wrandawodd ; yr hon yr agorodd yr Arglwydd h ei chalon, i ddal ar y pethau a leferid gan Paul.	27 A phan ddeffrôdd ceidwad y carchar, a chanfod drysau y carchar yn agored, efe a dynnodd ei gleddyf, ac a amcanodd ei ladd ei hun ; gan dybied ffoi o'r carcharorion ymaith.	
	15 Ac wedi ei bedyddio hi a'i theulu, hi a ddymunodd arnom, gan ddywedyd, Os barnasoch fy mod i yn ffyddlawn i'r Arglwydd, deuwch i mewn i'm tŷ, ac arhoswch yno.	28 Eithr Paul a lefodd â llef uchel, gan ddywedyd, Na wna i ti dy hun ddim niwed ; canys yr ydym ni yma oll.	
1 Gen. 19. 3. a 33. 11. Barn. 19. 21. Luc 24. 29. Heb. 13. 2. 1 Sam. 23. 7.	A hi a'n cymhellodd ni.	29 Ac wedi galw am oleu, efe a ruthrodd i mewn, ac yn ddychrynedig efe a syrthiodd i lawr ger bron Paul a Silas,	8 Luc 3. 10. pen. 2. 37. a 9. 6.
4 Neu, Python. 1 pen. 19. 24.	16 ¶ A digwyddodd, a ni yn myned i weddïo, i ryw langces, yr hon oedd ganddi yspryd °dewiniaeth, gyfarfod â ni ; yr hon oedd yn peri llawer o elw i'w meistriaid wrth ddywedyd dewiniaeth.	30 Ac a'u dug hwynt allan, ac a ddywedodd, °O feistriaid, beth sydd raid i mi ei wneuthur, fel y byddwyf gadwedig ?	8 Luc 3. 10. pen. 2. 37. a 9. 6.
	17 Hon a ddilynodd Paul a nin-nau, ac a lefodd, gan ddywedyd, Y dynion hyn ydynt weision y Duw goruchaf, y rhai sydd yn mynegi i chwi ffordd iachawdwriaeth.	31 A hwy a ddywedasant, °Cred yn yr Arglwydd Iesu Grist, a chadwedig fyddi, ti a'th deulu.	8 Ioan 3. 16. 36. a 6. 47. 1 Ioan 5. 10.
m Edrych Marc 1. 25. 34.	18 A hyn a wnaeth hi dros ddyddiau lawer. Eithr Paul m yn flin ganddo, a drodd, ac a ddywedodd wrth yr yspryd, Yr ydwyf yn gorchymyn i ti, yn enw Iesu Grist, fyned allan o honi. °Ac efe a aeth allan yr awr honno.	32 A hwy a draethasant iddo air yr Arglwydd, ac i bawb oedd yn ei dŷ ef.	
n Marc 16. 17.		33 Ac efe a'u cymmerth hwy yr awr honno o'r nos, ac a olchodd eu briwiau : ac efe a fedyddiwyd, a'r eiddo oll, yn y man.	
		34 Ac wedi iddo eu dwyn hwynt	

Anno DOMINI 53.			Anno DOMINI 53.
✱ Luc 5. 29. a 19. 6.	i'w dŷ, *efe a osododd fwyd ger eu bron hwy, ac a fu lawen, gan greda i Dduw, efe a'i holl deulu.	heb gredu, gan genfigennu, a gymerasant attynt ryw ddynion drwg o grwydriaid; ac wedi casglu tyrfa, hwy a wnaethant gyffro yn y ddinas, ac a osodasant ar dŷ Jason, ac a geisiasant eu dwyn hwynt allan at y bobl.	
	35 A phan aeth hi yn ddydd, y swyddogion a anfonasant y ceisiaid, gan ddywedyd, Gollwng ymaith y dynion hynny.	6 A phan na chawsant hwynt, hwy a lusgasant Jason, a rhai o'r brodyr, at bennaethiaid y ddinas, gan lefain, °Y rhai sydd yn aflonyddu y byd, y rhai hynny a ddaethant yma hefyd;	° pen. 16. 50.
	36 A cheidwad y carchar a fynegodd y geiriau hyn wrth Paul, Y swyddogion a anfonasant i'ch gollwng chwi ymaith: yn awr gan hynny cerddwch ymaith; ewch mewn heddwch.	7 Y rhai a dderbyniodd Jason: ac y mae y rhai hyn oll yn gwneuthur yn erbyn ordeiniadau Cesar, d gan ddywedyd fod brenhin arall, sef Iesu.	d Luc 23. 2. Ioan 19. 12.
✱ pen. 22. 25.	37 Eithr Paul a ddywedodd wrthynt, Wedi iddynt ein curo yn gyhoedd heb ein barnu, y a ninnau yn Rhufeinwyr, hwy a'u bwriasant ni i garchar; ac yn awr a ydynt hwy yn ein bwrw ni allan yn ddirgel? nid felly; ond deuant hwy eu hunain, a dygant ni allan.	8 A hwy a gyffiroisant y dyrfa, a llywodraethwyr y ddinas hefyd, wrth glywed y pethau hyn.	
	38 A'r ceisiaid a fynegasant y geiriau hyn i'r swyddogion: a hwy a ofnasant, pan glywsant mai Rhufeiniaid oeddynt.	9 Ac wedi iddynt 3 gael 4 sicrwydd gan Jason a'r lleill, hwy a'u goll-yngasant hwynt ymaith.	3 dderbyn. 4 bodllon- rwydd.
	39 A hwy a ddaethant ac a atolygasant arnynt, ac a'u dygasant allan, ac a ddeisyfasant arnynt fyned allan o'r ddinas.	10 ¶ A'r brodyr yn ebrwydd o hyd nos a anfonasant Paul a Silas i Berea: y rhai wedi eu dyfod yno, a aethant i synagog yr Iuddewon.	° pen. 9. 25.
✱ Matt. 8. 34	40 Ac wedi myned allan o'r carchar, hwy a aethant i mewn at Lydia: ac wedi gweled y brodyr, hwy a'u cysurasant, ac a ymadawsant.	11 Y rhai hyn oedd foneddigeidd-iach na'r rhai oedd yn Thessalonica, y rhai a dderbyniasant y gair gyd â phob parodrwydd meddwl, i gan chwilio beunydd yr ysgrythyrau, a oedd y pethau hyn felly.	° Es. 34. 16. Luc 16. 29. Ioan 5. 39.
✱ ad. 14.		12 Felly llawer o honynt a gredasant, ac o'r Groegesau parchedig, ac o wŷr, nid ychydig.	
	PENNOD XVII.	13 A phan wybu yr Iuddewon o Thessalonica fod gair Duw yn ei bregethu gan Paul yn Berea hefyd, hwy a ddaethant yno hefyd, gan gyffroi y dyrfa.	
	1 Paul yn pregethu yn Thessalonica, 4 lle y mae rhai yn credu, ac eraill yn ei erlid ef.	14 Ac yna yn ebrwydd y brodyr a anfonasant Paul ymaith, i fyned megis i'r môr: ond Silas a Thimo-thëus a arhosasant yno.	
	10 Ei anfon ef i Berea, ac yntau yn pregethu yno; 13 ac wedi ei erlid yn Thessalonica, 15 yn dyfod i Athen; ac yno yn ymresymmu, ac yn pregethu iddynt hwy y Duw byn, yr hwn nid adwaenent: 34 ac wrth hynny bagad yn troi at Grist.	15 A chyfarwyddwyr Paul a'i dygasant ef hyd Athen; ac a wedi derbyn gorchymyn at Silas a Timothy, ar iddynt ddyfod atto ar ffwrst, hwy a aethant ymaith.	° pen. 18. 5.
	G WEDI iddynt dramwy trwy Amphipolis ac Apolonia, hwy a ddaethant i Thessalonica, lle yr oedd synagog i'r Iuddewon.	16 ¶ A thra yr ydoedd Paul yn aros am danynt yn Athen, ei yspryd a gynhyrfwyd ynddo, wrth weled y ddinas 6 wedi ymrôl i eilunod.	A.D. 54.
✱ Luc 24. 26, 46.	2 A Phaul, yn ol ei arfer, a aeth i mewn attynt, a thros dri Sabbath a ymresymmodd â hwynt allan o'r ysgrythyrau,	17 O herwydd hynny yr ymresymmodd efe yn y synagog â'r Iuddewon, ac â'r rhai crefyddol, ac yn y farchnad beunydd â'r rhai a gyfarfyddent âg ef.	5 yn llawn eilunod.
	3 Gan egluro a dodi ger eu bronau, a mai rhaid oedd i Grist ddi-oddef, a chyfodi oddi wrth y meirw; ac mai hwn yw y Crist Iesu, yr hwn 2 yr wyf fi yn ei bregethu i chwi.	18 A rhai o'r philosophyddion o'r Epicuriaid, ac o'r Stoiciaid, a ym-	
2 eb efe, yr, &c. ° pen. 28. 24.	4 b A rhai o honynt a gredasant, ac a ymwsgasant â Phaul a Silas, ac o'r Groegwyr crefyddol liaws mawr, ac o'r gwragedd pennaf nid ychydig.		
	5 ¶ Eithr yr Iuddewon y rhai oedd		

Anno
DOMINI
54.⁶ hauer
geiriau.⁷ Sef, Bryn
Mawrth,
neu, Mars.
Y llys
uchaf yn
Athen
ydoedd.⁸ Neu,
llys yr
Areopag-
iaid.⁹ Neu, eich
duwiau a
addoluch,
2 Thess. 2.
4.¹⁰ pen. 14.
15.¹¹ pen. 7. 48.¹² Ps. 50. 8.¹³ Gen. 2. 7.¹⁴ m Deut. 32.
8
¹⁵ Rhuf. 1.
20.¹⁶ Col. 1. 17.
Heb. 1. 3.¹⁷ Tit. 1. 12.
¹⁸ Neu,
prydych-
ion, neu,
beidd.¹⁹ Es. 40. 18.

ddadleuasant âg ef; a rhai a ddywedasant, Beth a fynnai y ⁶siaradwr hwn ei ddywedyd? a rhai, Tebyg yw ei fod ef yn mynegi duwiau dieithr: am ei fod yn pregethu yr Iesu, a'r adgyfodiad iddynt.

19 A hwy a'i daliasant ef, ac a'i dygasant i ⁷Areopagus, gan ddywedyd, A allwn ni gael gwybod beth yw y ddysg newydd hon, a draethir gennyf?

20 Oblegid yr wyt ti yn dwyn rhyw bethau dieithr i'n clustiau ni: am hynny ni a fynnem wybod beth a allai y pethau hyn fod.

21 (A'r holl Atheniaid, a'r dieithriaid y rhai oedd yn ymdeithio yno, nid oeddynt yn cymmyrdd hamdden i ddim arall, ond i ddywedyd neu i glywed rhyw newydd.)

22 ¶ Yna y safodd Paul y'ng hanol ⁸Areopagus, ac a ddywedodd, *Ha* wŷr Atheniaid, mi a'ch gwelaf chwi ym mhob peth yn dra choel-grefyddol:

23 Canys wrth ddyfod heibio, ac edrych ar ⁹eich defosiynau, mi a gefais allor yn yr hon yr ysgrifenasid, I'R DUW NID ADWAENIR. Yr hwn gan hynny yr ydych chwi heb ei adnabod yn ei addoli, hwnnw yr wyf fi yn ei fynegi i chwi.

24 ¹⁰Y Duw a wnaeth y byd, a phob peth sydd ynddo, gan ei fod yn Arglwydd nef a daear, ¹¹nid yw yn trigo mewn temlau o waith dwylaw:

25 Ac nid â dwylaw dynion y gwasanaethir ef, ¹²fel pe bai arno eisieu dim; ¹³gan ei fod ef yn rhoddi i bawb fywyd, ac anadl, a phob peth oll.

26 Ac *efe* a wnaeth o un gwaed bob cenedl o ddynion, i breswyllo ar holl wyneb y ddaear, ac a ben-nodd yr amseroedd rhag-osodedig, a ¹⁴therfynau eu preswylfod hwynt;

27 ¹⁵Fel y ceisient yr Arglwydd, os gallent ymbalfalu am dano ef, a'i gael, er nad yw ef yn ddiaur nepell oddi wrth bob un o honom:

28 Oblegid ¹⁶ynddo ef yr ydym ni yn byw, yn symmud, ac yn bod; ¹⁷megis y dywedodd rhai o'ch ¹⁸pöetau chwi eich hunain, Canys ei hiliogaeth ef hefyd ydym ni.

29 Gan ein bod ni gan hynny yn hiliogaeth Duw, ¹⁹ni ddylem ni dybied fod y Duwdod yn debyg i aur, neu arian, neu faen, o gerfiad celfyddyd a dychymmyg dyn.

30 ²⁰A Duw, wedi esgeuluso amseroedd yr anwybodaeth hon, sydd ²¹yr awrhon yn gorchymyn i bob dyn ym mhob man edifarhau:

31 O herwydd iddo osod diwrnod yn yr hwn ²²y barna efe y byd mewn cyfiawnder, trwy y gwr a ordeiniodd efe; gan roddi ²³ffydd i bawb, o herwydd ²⁴darfod iddo ei gyfodi ef oddi wrth y meirw.

32 ¶ A phan glywsant sôn am adgyfodiad y meirw, rhai a watwarasant; a rhai a ddywedasant, Ni a'th wrandawn drachefn am y peth hwn.

33 Ac felly Paul a aeth allan o'u plith hwynt.

34 Eithr rhai gwŷr a lynasant wrtho, ac a gredasant: ym mhlith y rhai *yr oedd* Dionysius yr Areopagiad, a gwraig a'i henw Damaris, ac eraill gyd â hwynt.

PENNOD XVIII.

1 Paul yn gweithio â'i ddwyllaw, ac yn pregethu yn Corinth i'r Cenhedloedd. 9 Yr Arglwydd yn ei gysuro ef trwy weledigaeth. 12 Achwyn arno ger bron Gâllo y rhaglao: yntau yn cael ei ollwng ymaith; 18 ac wedi hynny yn tramwyo o ddinas i ddinas, ac yn nerthu y disgyblion. 24 Apôlos, wedi ei ddygu yn fanylach gan Acwila a Phriscula, 28 yn pregethu Crist gyd â nerth mawr.

AR ol y pethau hyn, Paul a ymadawodd âg Athen, ac a ddaeth i Corinth.

2 Ac wedi iddo gael rhyw Iuddeu a'i enw ²⁵Acwila, un o Pontus o genedl, wedi dyfod yn hwyr o'r Ital, a'i wraig Priscila, (am orchymyn o Claudius i'r Iuddeuon oll fyned allan o Rufain,) efe a ddaeth atynt.

3 Ac, o herwydd ei fod o'r un gelfyddyd, efe a arhoes gyd â hwynt, ac ²⁶a weithiodd; (canys gwneuthurwyr pebyll oeddynt wrth eu celfyddyd.)

4 Ac efe a ymresymmodd yn y synagog bob Sabbath, ac a ²⁷gynghorodd yr Iuddeuon, a'r Groegiaid.

5 A phan ddaeth ²⁸Silas a Thimotheus o Macedonia, bu gyfyng ar Paul yn yr yspryd, ac *efe* a dystiolaethodd i'r Iuddeuon, mai Iesu ²⁹oedd Crist.

6 A ³⁰hwythau gwedi ymosod yn ei erbyn, a chablu, ³¹efe a ysgydodd ei ddillad, ac a ddywedodd wrthynt, *Bydded* eich gwaed chwi ar eich pennau eich hunain; ³²glân ydwyf fi: o hyn allan mi a âf at y Cenhedloedd.

Anno
DOMINI
54.³³ pen. 14.
16.
Rhuf. 3.
25.³⁴ Luc 24.
47.³⁵ pen. 10.
42.
Rhuf. 2.
16.³⁶ sicrwydd.
³⁷ pen. 2. 24.³⁸ Rhuf. 16.
3.
³⁹ 1 Cor. 16.
19.⁴⁰ pen. 20.
34.
⁴¹ 1 Cor. 4.
12.
⁴² 1 Thess. 2.
9.
⁴³ 2 Thess. 3.
8.
⁴⁴ berswad-
iodd.⁴⁵ pen. 17.
14, 15.⁴⁶ ydyr y
Crist.
⁴⁷ pen. 13.
45.⁴⁸ 1 Petr 4.
4.⁴⁹ Neh. 5. 13.
Matt. 10.
14.
pen. 13. 51.
2 Sam. 1.
16.⁵⁰ Ezec. 18.
13.⁵¹ Ezec. 3.
18, 19.
pen. 20. 26.

Anno DOMINI 54.	7 ¶ Ac wedi myned oddi yno, efe a ddaeth i dŷ un a'i enw Justus, un oedd yn addoli Duw, tŷ yr hwn oedd yn cyffwrdd â'r synagog.	yn dyfod yn Jerusalem; ond ° os myn Duw, mi a ddeuaf yn fy ol at-toch chwi drachefn. Ac efe a aeth ymaith o Ephesus.	Anno DOMINI 55.
h 1 Cor. 1. 13.	8 ^h A Chrispus yr arch-synagogydd a gredodd yn yr Arglwydd, a'i holl dŷ: a llawer o'r Corinthiaid, wrth wrandaw, a gredasant, ac a fedyddiwyd.	22 Ac wedi iddo ddyfod i waered i Cesarea, efe a aeth i fynu ac a gyfarchodd yr eglwys, ac a ddaeth i waered i Antiochia.	o 1 Cor. 4. 19. Heb. 6. 3. Iago 4. 15. A.D. 56.
1 pen. 23. 11.	9 ^h A'r Arglwydd a ddywedodd wrth Paul trwy weledigaeth liw nos, Nac ofna; eithr llefara, ac na thaw;	23 Ac wedi iddo dreulio talm o amser efe a aeth ymaith, gan dramwy trwy wlad ^p Galatia, a Phrygia, mewn trefn, a chadarnhâu yr holl ddisgyblion.	P Gal. 4. 14.
S Gr. eis- teddodd.	10 Canys yr wyf fi gyd â thi, ac ni esyd neb arnat, i wneuthur niwed i ti: o herwydd y mae i mi bobl lawer yn y ddinas hon.	24 ¶ ^a Eithr rhyw Iuddew, a'i enw Apòlos, Alexandriad o genedl, gwr ymadroddus, cadarn yn yr ysgryth-yrâu, a ddaeth i Ephesus.	q 1 Cor. 1. 12.
A.D. 55. diweddu.	11 Ac efe a ^s arhoes yno flwyddyn a chwe mis, yn dysgu gair Duw yn eu plith hwynt.	25 Hwn oedd wedi dechreu dysgu iddo ffordd yr Arglwydd: ac efe yn wresog yn yr yspryd, a lefarodd, ac a athrawiaethodd yn ddiwyd y pethau a berthynent i'r Arglwydd, ^r heb ddeall ond bedydd Ioan yn unig.	r pen. 19. 3.
h 1 Cor. 1. 13.	12 ¶ A phan oedd Gâlîo yn rhaglaw yn Achaia, cyfododd yr Iuddewon yn unfryd yn erbyn Paul, ac a'i dygasant ef i'r frawdle,	26 A hwn a ddechreuodd lefaru yn hŷf yn y synagog: a phan glybu Acwila a Phrisila, hwy a'i cymmerasant ef attynt, ac a agorasant iddo ffordd Duw yn fanylach.	
1 pen. 25. 11.	13 Gan ddywedyd, Y mae hwn yn annog dynion i addoli Duw yn erbyn y ddeddf.	27 A phan oedd efe yn ewyllysio myned i Achaia, y brodyr, gan annog, a ysgrifenasant at y disgyblion i'w dderbyn ef: yr hwn, wedi ei ddyfod, ^a a gynnorthwyodd lawer ar y rhai a gredasent trwy ras;	s 1 Cor. 3. 6.
	14 Ac fel yr oedd Paul yn amcanu agoryd ei enau, dywedodd Gâlîo wrth yr Iuddewon, ^k Pe buasai gam, neu ddrwg weithred, O Iuddewon, wrth reswm myfi a gyd-ddygaswn â chwi:	28 Canys efe a orchfygodd yr Iuddewon yn egniol, ar gyhoedd, gan ddangos trwy ysgrythyrâu, mai Iesu yw Crist.	
11 Cor. 1. 1.	15 Eithr os y cwestiwn sydd am ymadrodd, ac enwau, a'r ddeddf sydd yn eich plith chwi, edrychwch eich hunain; canys ni fyddaf fi farnwr am y pethau hyn.	PENNOD XIX.	
	16 Ac efe a'u gyrrodd hwynt oddi wrth y frawdle.	6 Rhoddi yr Yspryd Glân trwy ddwyllaw Paul.	
11 Cor. 1. 1.	17 A'r holl Roegwyr a gymmerasant ¹ Sosthenes yr arch-synagogydd, ac a'i curasant o flaen y frawdle. Ac nid oedd Gâlîo yn gofalu am ddim o'r pethau hynny.	9 Yr Iuddewon yn cablu ei athrawiaeth ef, yr hon a gadarnhêir trwy wyrthiau. 13 Y consurwyr Iuddewaidd 16 yn cael eu curo gan y cythraul. 19 Llosgi y llyfrau consurio.	
m Num. 6. 18. pen. 21. 24.	18 ¶ Eithr Paul, wedi aros etto ddyddiau lawer, a ganodd yn iach i'r brodyr, ac a fordwyodd ymaith i Syria, a chyd âg ef Priscila ac Acwila; gwedi iddo ^m gneifio ei ben yn Cenchrea: canys yr oedd arno adduned.	24 Demetrius, o chwant elw, yn codi terfysg mawr yn erbyn Paul: 35 ac ysgolhaig y ddinas yn llonyddu y derfysg.	
	19 Ac efe a ddaeth i Ephesus, ac a'u gadawodd hwynt yno; eithr efe a aeth i'r synagog, ac a ymresymmodd â'r Iuddewon.	A DIGWYDDODD, tra fu Apòlos yn Corinth, wedi i Paul dramwy trwy y parthau uchaf, ddyfod o hono ef i Ephesus: ac wedi iddo gael rhyw ddisgyblion,	
n pen. 19. 21.	20 A phan ddymunasant arno aros gyd â hwynt dros amser hŷy, ni chaniattaodd efe:	2 Efe a ddywedodd wrthynt, A dderbynniasoch chwi yr Yspryd Glân er pan gredasoch? A hwy a ddywedasant wrtho, ^a Ni chawsom ni gynnaint a chlywed a oes Yspryd Glân.	a pen. 8. 16. Edrych 1 Sam. 3. 7.
	21 Eithr efe a ganodd yn iach iddynt, gan ddywedyd, ⁿ Y mae yn anghenraid i mi gadw yr wyl sydd	3 Ac efe a ddywedodd wrthynt, I ba beth gan hynny y bedyddiwyd	

Anno DOMINI 56.	chwi? Hwythau a ddywedasant, ^b I fedydd Ioan.	ffoissant hwy allan o'r tŷ hwnnw, yn noethion ac yn archolledig.	Anno DOMINI 58.
^b pen. 18. 25. ^c Matt. 3. 11. pen. 1. 5. a 11, 16.	4 A dywedodd Paul, ^c Ioan yn ddiau a fedyddiodd â bedydd edi-feirwch, gan ddywedyd wrth y bobl am gredu yn yr hwn oedd yn dyfod ar ei ol ef, sef yng Nghrist Iesu.	17 A hyn a fu hysbys gan yr holl Iuddewon a'r Groegiaid hefyd, y rhai oedd yn preswyllo yn Ephesus; ac ofn a syrthiodd arnynt oll, ac enw yr Arglwydd Iesu a fawrygwyd.	
	5 A phan glywsant hwy <i>hyn</i> , hwy a fedyddiwyd yn enw yr Arglwydd Iesu.	18 A llawer o'r rhai a gredasant a ddaethant, ac ^m a gyffesasant, ac a fynegasant eu gweithredoedd.	^m Matt. 3. 6.
^d pen. 6. 6. a 8. 17.	6 Ac wedi i Paul ^d ddodi <i>ei</i> ddwy-law arnynt, yr Ysryd Glân a ddaeth arnynt; a hwy ^e a draethasant â thafodau, ac a brophwydasant.	19 Llawer hefyd o'r rhai a fuasai yn gwneuthur ⁴ rhodreswaith, a ddygasant eu llyfrau ynghyd, ac a'u llosgasant yngŵydd pawb: a hwy a fwriasant eu gwerth hwy, ac a'i cawsant yn ddengmil a deugain o ddarnau arian.	⁴ manyl-waith.
^e pen. 2. 4. a 10. 46.	7 A'r gwŷr oll oeddynt ynghylch deuddeg.	20 ⁿ Mor gadarn y cynnyddodd gair yr Arglwydd, ac y cryfhaodd.	ⁿ pen. 6. 7. a 12. 24.
	8 Ac efe a aeth i mewn i'r synagog, ac a lefarodd yn hŷf dros dri mis, gan ymresymmu a chynghori y pethau a <i>berthynent</i> i deyrnas Dduw.	21 ¶ A phan gyflawnwyd y pethau hyn, ^o parfaethodd Paul yn yr ysryd, gwedi iddo dramwry trwy Macedonia ac Achaia, fyned i Jerusalem; gan ddywedyd, Gwedi i mi fod yno, ^q rhaid i mi weled Rhufain hefyd.	A. D. 59. ^o Rhuf. 15. 25. Gal. 2. 1. ^p pen. 20. 22.
A. D. 57. ^f 2 Tim. 1. 15. ^g Edrych pen. 9. 2. a 24. 14. ad. 23.	9 Eithr ^f pan oedd rhai wedi caledu, ac heb gredu, gan ddywedyd yn ddrwg am ^g y ffordd honno ger bron y lliaws, efe a dynnodd ymaith oddi wrthynt, ac a neillduodd y disgyblion; gan ymresymmu beunydd yn ysgol un Tyrannus.	22 Ac wedi anfon i Macedonia ddau o'r ^r rhai oedd yn gweini iddo, sef Timothëus ac ^s Erastus, efe ei hun a arhosodd dros amser yn Asia.	^q pen. 18. 21.
^h Edrych pen. 20. 31.	10 A ^h hyn a fu dros yspaid dwy flynedd, hyd oni ddarfu i bawb a oedd yn trigo yn Asia, yn Iuddewon a Groegiaid, glywed gair yr Arglwydd Iesu.	23 ¶ A bu ar ^t yr amser hwnnw drallod nid bychan ynghylch y ^u ffordd honno.	^r pen. 13. 5. ^s Rhuf. 16. 23. 2 Tim. 4. 20. ^t 2 Cor. 1. 8.
ⁱ Marc 16. 20. pen. 14. 3. ^k pen. 5. 15. Edrych 2 Bren. 4. 29. ^l gwrsiau.	11 A ⁱ gwyrthiau rhagorol a wnaeth Duw trwy ddwyllaw Paul:	24 Canys rhyw un a'i enw Demetrius, gôf arian, yn gwneuthur temlau arian i Diana, oedd yn peri elw ^x nid bychan i'r crefftwyr;	^u Edrych pen. 9. 2.
A. D. 58. ⁱ Edrych Marc 9. 38.	12 ^k Hyd oni ddygid at y cleifion, oddi wrth ei gorph ef, napeynau neu ² foledau; a'r clefydau a ymadawai â hwynt, a'r ysprydion drwg a aent allan o honynt.	25 Y rhai a alwodd efe, ynghyd â gweithwyr y cyfryw bethau hefyd, ac a ddywedodd, <i>Ha wŷr</i> , chwi a wyddoch mai oddi wrth yr elw hwn y mae ein golud ni:	^x pen. 16. 16, 19.
	13 ¶ Yna rhai o'r Iuddewon crwydraidd, <i>y rhai oedd</i> gonsurwyr, ¹ a gymmerasant arnynt enwi uwch ben y rhai oedd ag ysprydion drwg ynddynt, enw yr Arglwydd Iesu, gan ddywedyd, Yr ydym ni yn eich tyngedu chwi trwy yr Iesu, yr hwn y mae Paul yn ei bregethu.	26 Chwi a welwch hefyd ac a glywch, nid yn unig yn Ephesus, eithr agos dros Asia oll, ddarfod i'r Paul yma berswadio a throï llawer o bobl ymaith, wrth ddywedyd ^y nad ydyw dduwiau y rhai a wneir â dwylaw.	^y Pa. 115. 4. Jer. 10. 3.
	14 Ac yr oedd rhyw saith o feibion i Scefa, Iuddew ac arch-offeiriad, y rhai oedd yn gwneuthur hyn.	27 Ac nid yw yn unig yn enbyd i ni, ddyfod y rhan hon i ddirmyg; eithr hefyd bod cyfrif templ y dduwies fawr Diana yn ddiddym, a bod hefyd ddistrywio ei mawrhydi hi, yr hon y mae Asia oll a'r byd yn ei haddoli.	
	15 A'r ysryd drwg a atebodd ac a ddywedodd, Yr Iesu yr wyf yn ei adnabod, a Phaul a adwaen; eithr pwy ydych chwi?	28 A phan glywsant, hwy a lánwyd o ddigofaint; ac a lefasant, gan ddywedyd, Mawr <i>yw</i> Diana yr Ephesiaid.	
^g meistrol-odd.	16 A'r dyn yr hwn yr oedd yr ysryd drwg ynddo, a ruthrodd arnynt, ac a'u ³ gorchfygodd, ac a fu drwm yn eu herbyn; hyd oni		

Anno
DOMINI
59.

⁶ theatr
golydfa.
^a 1 Cor. 1.
14.

^a pen. 20. 4.
^a 27. 2.
Col. 4. 10.

^b pen. 12.
17.

⁶ ysgrifsen-
eddydd.

⁷ geidwad
templ.

⁸ gyffredin.

29 A llanwyd yr holl ddinas o gythrwf: a hwy a ruthrasant yn unfryd i'r ⁵ orsedd, gwedi cipio ^a Gaius ac ^a Aristarchus o Macedonia, cydymdeithion Paul.

30 A phan oedd Paul yn ewyllsio myned i mewn i blith y bobl, ni adawodd y disgyblion iddo.

31 Rhai hefyd o bennaethiaid Asia, y rhai oedd gyfeillion iddo, a yrrasant atto, i ddeisyf arno, nad ymroddai efe i fyned i'r orsedd.

32 A rhai a leasant un peth, ac eraill beth arall: canys y gynnull-eidfa oedd yn gymmysg; a'r rhan fwyaf ni wyddent o herwydd pa beth y daethent ynghyd.

33 A hwy a dynnasant Alexander allan o'r dyrfa, a'r Iuddewon yn ei yrru ef ym mlaen. Ac Alexander ^b a amneidiodd â'i law am osteg, ac a fynnasai ei amddiffyn ei hun wrth y bobl.

34 Eithr pan wybuant mai Iuddew oedd efe, pawb âg un llef a leasant megis dros ddwy awr, Mawr yw Dïana yr Ephesiaid.

35 Ac wedi i ⁶ ysgolhaig y ddinas lonyddu y bobl, efe a ddywedodd, *Ha wŷr Ephesiaid*, pa ddyn sydd nŷ gwyr fod dinas yr Ephesiaid yn ⁷ addoli y dduwies fawr Diana, a'r *ddelw* a ddisgynodd oddi wrth Jupiter?

36 A chan fod y pethau hyn heb allu dywedyd i'w herbyn, rhaid i chwi fod yn llonydd, ac na wnel-och ddim mewn byrbwyll.

37 Canys dygasoch yma y gwŷr hyn, y rhai nid ydynt nac yn ys-peilwyr temlau, nac yn cablu eich duwies chwi.

38 Od oes gan hynny gan Demetrius a'r crefftwyr sydd gyd âg ef, un hawl yn erbyn neb, y mae cyfraith i'w chael, ac y mae rhag-lawiaid: rhodded pawb yn erbyn eu gilydd.

39 Ac os gofynwch ddim am bethau eraill, mewn cynnulleidfa ⁸ gyfreithlawn y terfynir *hynny*.

40 O herwydd enbyd yw rhag achwyn arnom am y derfysg heddw; gan nad oes un achos trwy yr hwn y gallom roddi rheswm o'r ymgyrch hwn.

41 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, efe a ollyngodd y gynnulleidfa ymaith.

PENNOD XX

1 Paul yn myned i Macedonia; ⁷ yn gwas-anaethu sopper yr Arglwydd, ac yn pregethu.

9 Eutychus, wedi cwympo i lawr yn farw, yn cael ei godi i fynu yn fyw. 17 Paul, ym Miletus, yn galw yr henuriaid ynghyd; ac yn mynegi iddynt beth a ddiwyddai iddo: 28 yn gorchymyn praidd Duw iddynt: 29 yn eu rhybuddio hwynt am y gau-athrawon: 36 yn gweddïo gyd â hwynt, ac yn myned ymaith.

AC ar ol gostegu y cythrwf, Paul, wedi galw y disgyblion atto, a'u cofleidio, ^a a ymadawodd i fyned i Macedonia.

2 Ac wedi iddo fyned dros y parthau hynny, a'u cyngori hwynt â llawer o ymadrodd, efe a ddaeth i dir Groeg.

3 Ac wedi aros dri mis, a gwneuthur o'r Iuddewon gynllwyn iddo, fel yr oedd ar fedr morio i Syria, efe a arfaethodd ddychwelyd trwy Macedonia.

4 A chyd-ymdeithiodd âg ef hyd yn Asia, Sopater o Berea; ac o'r Thessalonïaid, ^b Aristarchus a Secundus; a Gaius o Derbe, a Timotheus; ac o'r Asiaid, ^c Tychicus a ^d Trophimus.

5 Y rhai hyn a aethant o'r blaen, ac a arhosasant am danom yn Troas.

6 A ninnau a fordwyasom ymaith oddi wrth Philippi, ar ol dyddiau y bara croyw, ac a ddaethant atynt hwy i Troas mewn pŷm niwrnod; lle yr arhosasom saith niwrnod.

7 Ac ar ^e y dydd cyntaf o'r ² wythnos, wedi i'r disgyblion ddyfod ynghyd ^f i dorri bara, Paul a ³ ymresymmodd â hwynt, ar fedr myned ymaith drannoeth; ac *efe* a barhaodd yn ymadrodd hyd hanner nos.

8 Ac yr oedd llawer o lampau yn y llofft lle yr oeddynt wedi ymgasglu.

9 A rhyw wr ieuange, a'i enw Eutychus, a eisteddai mewn fenestr: ac efe a syrthiodd mewn trwmgwsg, tra yr oedd Paul yn ymresymmu yn hir, wedi ei orchfygu gan gwsg, ac a gwympodd i lawr o'r drydedd lofft; ac a gyfodwyd i fynu yn farw.

10 A Phaul a aeth i waered, ac ⁸ a syrthiodd arno ef, a chan *ei* goffleidio, a ddywedodd, ^a Na chyffrôed arnoch: canys y mae ei enaid ynddo ef.

11 Ac wedi iddo ddyfod i fynu, a thorri bara, a bwyta, ac ymddiddan llawer hyd dorrida y dydd; felly efe ^a aeth ymaith.

12 A hwy a ddygasant y llange yn fyw, ac a gysurwyd yn ddifawr.

13 ¶ Ond nyini a aethom o'r blaen

Anno
DOMINI
59.

^a 1 Tim. 1.
3.

A. D. 60.

^b pen. 19.
29. a 27. 2.
Col. 4. 10.

^c Eph. 6. 21.
Col. 4. 7.
2 Tim. 4.
12.

^d Tit. 3. 12.

^e pen. 21.
29.

^f 2 Tim. 4.
20.

^e 1 Cor. 16.
2.

Dat. 1. 10.

² sabbathau.

¹ pen. 2. 42.
46.

1 Cor. 10.
16. a 11. 20.
&c.

³ bregethodd
iddynt.

⁸ 1 Bren. 17.
21.

^b Matt. 9.
21.

Anno
DOMINI
60.

i'r llong, ac a hwyliasom i Assos; ar fedr oddi yno dderbyn Paul: canys felly yr oedd efe wedi ordeinio, ar fedr myned ei hun ar ei draed.

14 A phan gyfarfu efe â ni yn Assos, nyini a'i derbyniasom ef i mewn, ac a ddaethom i Mitylene.

15 A morio a wnaethom oddi yno, a dyfod drannoeth gyferbyn â Chios; a thradwy y tiriassom yn Samos, ac a arhosasom yn Trogylium; a'r ail dydd y daethom i Miletus.

16 Oblegid Paul a roddasai ei fryd ar hwylio heibio i Ephesus, fel na byddai iddo dreulio amser yn Asia. Canys i brysio yr oedd, os bai bosibl iddo, i fod yn Jerusalem erbyn dydd y 4 Sulgwyn.

17 ¶ Ac o Miletus efe a anfonodd i Ephesus, ac a alwodd atto henuriaid yr eglwys.

18 A phan ddaethant atto, efe a ddywedodd wrthynt, Chwi a wyddoch, ^ker y dydd cyntaf y deuthum i Asia, pa fodd y bûm i gyd â chwi dros yr holl amser;

19 Yn gwasanaethu yr Arglwydd gyd â phob gostyngeddwydd, a llawer o dagrau, a phrofedigaethau, y rhai a ddigwyddodd i mi trwy gynllwynion yr Iuddewon:

20 Y modd i nad attelliais ddim o'r pethau buddiol heb eu mynegi i chwi, a'ch dysgu ar gyhoedd, ac o dŷ i dŷ;

21 Gan dystiolaethu i'r Iuddewon, ac i'r Groegiaid hefyd, ^myr edifeirwch sydd tu ag at Dduw, a'r ffydd sydd tu ag at ein Harglwydd Iesu Grist.

22 Ac yn awr, wele ⁿfi yn rhwym yn yr yspryd yn myned i Jerusalem, heb wybod y pethau a ddi-gwydd i mi yno:

23 Eithr bod ^oyr Yspryd Glân yn tystio i mi ym mhob dinas, gan ddywedyd, fod rhwymau a blinderau yn fy aros.

24 Ond ^pnid wyf fi yn gwneuthur cyfrif o ddim, ac nid gwerthfawr gennyf fy einioes fy hun, os gallaf orphen fy ngyrfa trwy lawenydd, a'r weinidogaeth ^aa dderbyniais gan yr Arglwydd Iesu, i dystiolaethu efengyl gras Duw.

25 Ac yr awrhon, wele, mi a wn ^rna chewch chwi oll, ym mysg y rhai y bûm i yn tramwy yn preg-ethu teyrnas Dduw, weled fy wyneb i mwyach.

26 O herwydd pahan yr ydwyf yn

tystio i chwi y dydd heddyw, ^afy mod i yn lân oddi wrth waed pawb oll:

27 Canys ^tnid ymattelliais rhag mynegi i chwi holl ^ugynghor Duw.

28 ¶ ^xEdrychwch gan hynny arnoch eich hunain, ac ar yr holl braidd, ar yr hwn y gosododd yr Yspryd Glân chwi yn olygwyr, i fugeilio eglwys Dduw, ^yyr hon a bwrcasodd efe ^zâ'i briod waed.

29 Canys myfi a wn hyn, y daw, ar ol fy ymadawiad i, ^afleiddiau ^bblin-ion i'ch plith, heb arbed y praidd.

30 Ac o honoch chwi eich hunain y cyfyd gwŷr yn llefaru pethau gwŷr-draws, i dynnu disgyblion ar eu hol.

31 Am hynny gwyliwch, a chof-iwch, ^bdros dair blynedd na pheidiais i nos a dydd â rhybuddio pob un o honoch â dagrau.

32 Ac yr awrhon, frodyr, yr ydwyf yn eich gorchymyn i Dduw, ac i air ei ras ef, yr hwn a all ^cadeiladu ychwaneg, a rhoddi i chwi ^detiffediaeth ym mhlith yr holl rai a sancteiddiwyd.

33 ^eArian, neu aur, neu wisg neb, ni chweunnychais:

34 Ie, chwi a wyddoch eich hunain, ^fddarfod i'r dwylaw hyn wasanaethu i'm cyfreidiau i, ac i'r rhai oedd gyd â mi.

35 Mi a ddangosais i chwi bob peth, ^gmai wrth lafurio felly y mae yn rhaid cynnorthwyo y gweiniaid; a chofio geiriau yr Arglwydd Iesu, ddywedyd o hono ef, mai Dedwydd yw rhoddi yn hytrach na derbyn.

36 ¶ Ac wedi iddo ddywedyd y pethau hyn, efe ^ha roddodd ei liniau i lawr, ac a weddiodd gyd â hwynt oll.

37 Ac wylo yn dost a wnaeth pawb: a hwy a syrthiasant ar wddf Paul, ac a'i cusanasant ef;

38 Gan ofidio yn bennaf am y gair ⁱa ddywedasai efe, na chaent weled ei wyneb ef mwy. A hwy a'i hebryngasant ef i'r llong.

PENNOD XXI.

1 Paul yn gwrthod ei gynghori i beidio â myned i Jerusalem. 9 Merched Phylip yn brophwydesau. 15 Paul yn dyfod i Jerusalem, 27 lle y dalwyd ef, ac y bu mewn mawr berygl: 31 a'r pen-captien yn ei achub ef, ac yn rhoi cennad iddo i lefaru wrth y bobl.

ADIGWYDDODD, wedi i ni osod allan, ac ymadael â hwynt, ddyfod o honom âg uniawn-gyrch i Coos, a thrannoeth i Rhodes; ac oddi yno i Patara.

2 A phan gawsom long yn hwylio

Anno
DOMINI
60.^s pen. 18. 6.^t ad. 20.^u Luc 7. 30.

Ioan 15.

15.

^x Eph. 1. 11.^x 1 Tim. 4.

16.

^y 1 Petr 5. 2.^y Eph. 1. 7.

Col. 1. 14.

1 Petr 1.

19.

Dat. 5. 9.

^z Edrych.

Heb. 9. 14.

^a Matt. 7.

15.

^b 1 Petr 2. 1.^b trymion.^b pen. 19.

10.

^c pen. 9. 31.^d Eph. 1.

18.

^e 1 Sam. 12.

3.

^f pen. 18. 3.

1 Cor. 4.

12.

1 Thess. 2.

9.

2 Thess. 3.

8.

^g 1 Cor. 9.

12.

2 Cor. 11. 9.

a 12. 13.

1 Thess. 4.

11.

^h pen. 7. 60.

a 21. 5.

ⁱ ad. 25.ⁱ pen. 21. 4.

12.

^k Pentecost.^k pen. 18.

19.

^a 19. 1. 10.^m Marc 1.

15.

Luc 24. 47.

ⁿ pen. 19.

21.

^o pen. 21. 4.

11.

^p pen. 21.

13.

^q Gal. 1. 1.

Tit. 1. 3.

^r ad. 38.

Rhuf. 15.

23.

Anno
DOMINI
60.

trosodd i Phenice, ni^a a ddringasom iddi, ac a aethom ymaith.

3 Ac wedi ymddangos o Cyprus i ni, ni a'i gadawsom hi ar y llaw aswy, ac a hwyliasom i Syria, ac a diriasom yn Tyrus: canys yno yr oedd y llong yn dadlwytho y llwyth.

4 Ac wedi i ni gael disgyblion, nyni a arhosasom yno saith niwrnod: ^ay rhai a ddywedasant i Paul, trwy yr Yspryd, nad elai i fynu i Jerusalem.

5 A phan ddarfu i ni orphen y dyddiau, ni a ymadawsom, ac a gychwynasom; a phawb, ynghyd â'r gwragedd a'r plant, a'n hebr-yngasant ni hyd allan o'r ddinas: ac wedi i ni ^bostwng ar ein gliniau ar y traeth, ni a weddiasom.

6 Ac wedi i ni ymgyfarch â ngilydd, ni a ddringasom i'r llong; a hwythau a ddychwelasant i'w cartref.

7 Ac wedi i ni orphen hwylio o Tyrus, ni a ddaethom i Ptolemais: ac wedi i ni gyfarch y brodyr, ni a drigasom un diwrnod gyd â hwynt.

8 A thrannoeth, ²y rhai oedd yng-hylch Paul ³a ymadawsant, ac a ddaethant i Cesarea. Ac wedi i ni fyned i mewn i dŷ Philip ^cyr efengylwr, (^dyr hwn oedd un o'r saith,) ni a arhosasom gyd âg ef.

9 Ac i hwn yr oedd pedair merch- ed o forwynion, ^eyn prophwydo.

10 Ac fel yr oeddem yn aros ymo ddyddiau lawer, daeth i waered o Judea brophwyd a'i enw ^fAgabus.

11 Ac wedi dyfod attom, a chym- meryd gwregys Paul, a rhwymo ei ddwyllaw ef a'i draed, efe a ddy- wedodd, Hyn a ddywed yr Yspryd Glân; ^gY gwr biau y gwregys hwn a rwym yr Iuddewon fel hyn yn Jerusalem, ac a'i traddodant i ddwy- law y Cenhedloedd.

12 A phan glywsom y pethau hyn, nyni, a'r rhai oedd o'r fan honno hefyd, a ddeisyfasom nad elai efe i fynu i Jerusalem.

13 Eithr Paul a attebodd, ^hBeth a wnewch chwi yn wylo, ac yn torri fy nghalon i? canys parod wyf fi n'd i'm rhwymo yn unig, ond i farw hefyd yn Jerusalem, er mwyn enw yr Arglwydd Iesu.

14 A chan na ellid ei berswadio, ni a beidiasom, gan ddywedyd, ⁱE- wyllys yr Arglwydd a wneler.

15 Hefyd, ar ol y dyddiau hynny, ni a gymmerasom ein beichiau, ac a aethom i fynu i Jerusalem.

16 A rhai o'r disgyblion o Cesa- rea a ddaeth gyd â ni, gan ddwyn un Mnason o Cyprus, hen ddisgybl, gyd â'r hwn y llettŷem.

17 Ac wedi ein dyfod i Jerusa- lem, y brodyr a'n derbyniasant yn llawen.

18 A'r dydd nesaf yr aeth Paul gyd â ni i mewn at ^klago; a'r holl henuriaid a ddaethant yno.

19 Ac wedi iddo gyfarch gwell iddynt, efe a fynegodd iddynt, bob yn un ac un, bob peth a wnaethai Duw ym mhlith y Cenhedloedd trwy ei weinidogaeth ef.

20 A phan glywsant, hwy a ogon- eddasant yr Arglwydd, ac a ddy- wedasant wrtho, Ti a weli, frawd, pa ⁴sawl myrddiwn sydd o'r Iudd- ewon y rhai a gredasant; ac y maent oll 'yn dwyn zêl i'r ddeddf.

21 A hwy a glywsant am danat ti, dy fod di yn dysgu yr Iuddewon oll, y rhai sydd ym mysg y Cen- hedloedd, i ymrithod â Moses; ac yn dywedyd, na ddylent hwy en- waedu ar eu plant, na rhodio yn ol y defodau.

22 Pa beth gan hynny? nid ⁵oes fodd na ddêl y lliaws ynghyd: canys hwy a gânt glywed dy ddy- fod di.

23 Gwna gan hynny yr hyn a ddywedwn wrthyf: Y mae gen- nym ni bedwar gwŷr a chanddynt adduned arnynt:

24 Cymmer y rhai hyn, a glanhâer di gyd â hwynt, a gwna draul arnynt, fel yr ^meilliont eu pennau; ac y gwypo pawb am y pethau a glywsant am danat ti, nad ydynt ddim, ond dy fod di dy hun hefyd yn rhodio, ac yn cadw y ddeddf.

25 Eithr am y Cenhedloedd y rhai a gredasant, ⁿni a ysgrifenasom, ac a farnasom, na bo iddynt gadw dim o'r cyfryw beth; eithr iddynt ym- gadw oddi wrth y pethau a aberth- wyd i eilunod, a gwaed, a rhag peth tagedig, a rhag putteindra.

26 Yna Paul a gymmerth y gwŷr; a thrannoeth, gwedi iddo ymlanhâu gyd â hwynt, efe ^oa aeth i mewn i'r deml; ^pgan hysbysu cyflawni dydd- iau y glanhâd, hyd oni offrymmid offrwm dros bob un o honynt.

27 A phan oedd y saith niwrnod ar ddarford, yr Iuddewon oeddynt o Asia, pan welsant ef yn y deml, a derfysgasant yr holl bobl, ac a ddodasant ddwyllaw arno,

Anno
DOMINI
60.k pen. 15.
13.
Gal. 1. 19.

4 aneirif.

1 Rhuf. 10.
2.
Gal. 1. 14.5 anghen-
raid yno
dyfod.m Num. 6.
2, 13, 18.
pen. 18. 18.n pen. 16.
20, 29.o pen. 24.
18.
p Num. 6.
13.a pen. 20.
23.b pen. 20.
36.2 Paul a'r
rhai oedd
gyd âg ef.
pen. 13, 13.3 gwedi
myned
allan, nyni
a ddaeth-
om i
Cesarea.c Eph. 4. 11.
2 Tim. 4. 5.d pen. 6. 5.
a 8. 26.

e pen. 2. 17.

f pen. 11.
28.g ad. 33.
pen. 20, 23.h pen. 20.
24.i Matt. 6.
10.
Luc 11. 2.
a 22. 42.

Anno
DOMINI
60.

a pen. 24. 6.

r pen. 20. 4.

* pen. 20. 21.

6 a bu
aruthr gan
y bobl, ac
wedi, &c.

t ad. 11.

u Luc 23.
18.
Ioan 19. 15.
pen. 22. 22.A. D. 55.
pan gyfod-
odd.

* pen. 5. 36.

r pen. 9. 11.
a 22. 3.* pen. 12.
17.

28 Gan lefain, *Ha* wŷr Israeliaid, cynnorthwywch. Dyma y dyn sydd yn dysgu pawb ym mhob man yn erbyn y bobl, a'r gyfraith, a'r lle yma: ac ym mhellach, ^a y Groegiaid hefyd a ddug *efe* i mewn i'r deml, ac a halogodd y lle sanctaidd hwn.

29 Canys hwy a welsent o'r blaen ^r Trophimus yr Ephesiad yn y ddinas gyd âg ef, yr hwn yr oeddynt hwy yn tybied ddarfod i Paul ei ddwyn i mewn i'r deml.

30 A ^a chynhyrfwyd y ddinas oll, ⁶ a'r bobl a redodd ynghyd: ac wedi ymaelyd yn Paul, hwy a'i tynasant ef allan o'r deml: ac yn ebrwydd cauwyd y drysau.

31 Ac fel yr oeddynt hwy yn ceisio ei ladd ef, daeth y gair at ben-capten y fyddin, fod Jerusalem oll mewn terfysg.

32 Yr hwn allan o law a gymmerodd filwyr, a chanwriaid, ac a redodd i waered attynt: hwythau, pan welsant y pen-capten a'r milwyr, a beidiasant â churo Paul.

33 Yna y daeth y pen-capten yn nês, ac a'i daliodd ef, ac ^a archodd ei rwymo *ef* â dwy gadwyn; ac a ymofynodd pwy oedd *efe*, a pha beth a wnaethai.

34 Ac amryw rai a lefent amryw beth yn y dyrfa: ac am nas gallai wybod hysbysrwydd o herwydd y cythrwfi, *efe* a orchymynodd ei ddwyn ef i'r castell.

35 A phan oedd *efe* ar y grisiau, fe a ddigwyddodd gorfod ei ddwyn ef gan y milwyr, o achos trais y dyrfa.

36 Canys yr oedd lliaws y bobl yn canlyn, gan lefain, ^u Ymaith âg ef.

37 A phan oedd Paul ar ei ddwyn i mewn i'r castell, *efe* a ddywedodd wrth y pen-capten, Ai rhydd i mi ddywedyd peth wrthyf? Ac *efe* a ddywedodd, A fedri di Roeg?

38 ^a Onid tydi yw yr Aiphtwr, yr hwn o flaen y dyddiau hyn a gyfodaist derfysg, ac a arweiniais i'r anialwch bedair mil o wŷr llofruddiog?

39 A Phaul a ddywedodd, ^r Gwr ydwyf fi yn wir o Iuddew, *un* o Tarsus, dinesydd o ddinas nid an-enwog, o Cilicia; ac yr wyf yn deisyf arnat ti, dyro gennad i mi i lefaru wrth y bobl.

40 Ac wedi iddo roi cennad iddo, Paul a safodd ar y grisiau, ac a ^a amneidiodd â llaw ar y bobl. Ac

wedi gwneuthur distawrwydd mawr, *efe* a lefarodd wrthynt yn Hebraeg, gan ddywedyd,

PENNOD XXII.

1 *Paul yn mynegi yn helaeth y modd y troisid ef i'r ffydd, 17 ac y galwesid ef i fod yn apostol. 22 Y bobl, wrth glywed crybwyll am y Cenhedloedd, yn llefain yn ei erbyn ef: 24 yntau yn debyg i gael ei fflangellu; 25 ac etto yn ddiange, trwy ymhonni o ddinas-fraint Rhufain.*

^a *HA* wŷr, frodyr, a thadau, gwrandêwch fy amddiffyn wrthyf yr awrhon.

2 (A phan glywsant mai yn Hebraeg yr oedd *efe* yn llefaru wrthynt, hwy a roisant iddo osteg gwell: ac *efe* a ddywedodd.)

3 ^b Gwr wyf fi yn wir o Iuddew, yr hwn a aned yn Tarsus yn Cilicia, ac wedi fy meithrin yn y ddinas hon ^c wrth draed ^d Gamaliel, ac wedi fy athrawiaethu yn ol manylaf gyfraith y tadau, ^e yn dwyn zêl i Dduw, ^f fel yr ydych chwithau oll heddyw.

4 ^g A mi a erlidiais ^h y ffordd hon hyd angau, gan rwymo a dodi yng ngharchar wŷr a gwragedd hefyd.

5 Megis ag y mae yr arch-offeiriad yn dyst i mi, a'r holl henaduriaeth; gan y rhai hefyd y derbyniais lythyrâu at y brodyr, ac yr euthum i Damascus, ar fedr dwyn y rhai oedd yno *hefyd*, yn rhwym i Jerusalem, i'w cospi.

6 Eithr ⁱ digwyddodd, a myfi yn myned, ac yn nesáu at Damascus, ynghylch hanner dydd, yn ddisymmrwth i fawr oleuni o'r nef ddisgleirio o'm hamgylch.

7 A mi a syrthiais ar y ddaear, ac a glywais lais yn dywedyd wrthyf, Saul, Saul, paham yr wyt yn fy erlid?

8 A minnau a atebais, Pwy wyt ti, O Arglwydd? Yntau a ddywedodd wrthyf, Myfi yw Iesu o Nazareth, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

9 Hefyd ^k y rhai oedd gyd â myfi a welsant y goleuni yn ddiau, ac a ofnasant; ond ni chlywsant hwy lais yr hwn oedd yn llefaru wrthyf.

10 Ac myfi a ddywedais, Beth a wnaf, O Arglwydd? A'r Arglwydd a ddywedodd wrthyf, Cyfod, a dos i Damascus; ac yno y dywedir i ti bob peth a'r a ordeiniwyd i ti eu gwneuthur.

11 A phryd nad oeddwn yn gwelwed gan ogoniant y goleuni hwnnw, ² a'r rhai oedd gyd â mi yn

Anno
DOMINI
60.

a pen. 7. 2.

b pen. 21.
39.
2 Cor. 11.
22.c Deut. 33.
3.
Luc 10. 39.
d pen. 5. 34.
e Gal. 1. 14.
f Rhuf. 10.
2.g pen. 8. 3.
h pen. 9. 2.i pen. 9. 3.
a 26. 12.k pen. 9. 7.
Dan. 10. 7.2 Gr. myfi,
yn cael fy
arwain er-
byddfy.
llaw gan y
rhai oedd
gyd â mi.

Anno
DOMINI
60.e pen. 24.
15, 21.
a 26. 5.
Phil. 3. 5.
f pen. 24. 21.
a 26. 6.s Mat. 22.
Marc 12.
18.
Luc 20. 27.h pen. 25.
25. a 26. 31.
i pen. 22. 7.
17, 18.

k pen. 5. 39.

l pen. 18. 9.

m ad. 21. 30.

2 dan fell-
dith.

Ha wŷr frodyr, Pharisead wyf fi, mab i °Pharisead: °am obaith ac adgyfodiad y meirw yr ydys yn fy marnu i.

7 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, bu ymryson rhwng y Phariseaid a'r Saduceaid: a rhannwyd y lliaws.

8 °Canys y Saduceaid yn wir a ddywedant nad oes nac adgyfodiad, nac angel, nac yspryd: eithr y Phariseaid sydd yn addef pob un o'r ddau.

9 A bu llefain mawr: a'r ysgrifenyddion o *ran* y Phariseaid a godasant i fynu, ac a ymrysonasant, gan ddywedyd, °Nid ydym ni yn cael dim drwg yn y dyn hwn: eithr °os yspryd a lefarodd wrtho, neu angel, °nac ymrysonwn â Duw.

10 Ac wedi cyfodi terfysg mawr, y pen-capten, yn ofni rhag tynnu Paul yn ddrylliau ganddynt, a archodd i'r milwyr fyned i waered, a'i gipio ef o'u plith hwynt, a'i ddwyn i'r castell.

11 °Yr ail nos yr Arglwydd a safodd ger llaw iddo, ac a ddywedodd, Paul, cymmer gysur: canys megis y tystiolaethaist am danaf fi yn Jerusalem, felly y mae yn rhaid i ti dystiolaethu yn Rhufain hefyd.

12 A phan aeth hi yn ddydd, °rhaf i'r Iuddewon, wedi llunio cyfarfod, a'u rhwymasom eu hunain °â diofryd, gan ddywedyd na fwyttânt *ac* nad yfent nes iddynt ladd Paul.

13 Ac yr oedd mwy na deugain o'r rhai a wnaethant y cynghrair hwn.

14 A hwy a ddaethant at yr arch-offeiriaid a'r henuriaid, ac a ddywedasant, Ni a'n rhwymasom ein hunain â diofryd, na archwaethem ddim hyd oni laddem Paul.

15 Yn awr gan hynny hysbyswch gyd â'r cynghor i'r pen-capten, fel y dygo efe ef i waered y fory attoch chi, fel pe byddech ar fedr cael gwybod yn fanylach ei hanes ef: a ninnau, cyn y delo efe yn agos, ydym barod i'w ladd ef.

16 Eithr pan glybu mab chwaer Paul y cynllwyn yma, efe a aeth i mewn i'r castell, ac a fynegodd i Paul.

17 A Phaul a alwodd un o'r canwriaid atto, ac a ddywedodd, Dwg y gwr ieuange hwn at y pen-capten; canys y mae ganddo beth i'w fynegi iddo.

18 Ac efe a'i cymmerth ef, ac a'i dug

at y pen-capten; ac a ddywedodd, Paul y carcharor a'm galwodd i atto, ac a ddymunodd arnaf ddwyn y gwr ieuange yma attat ti, yr hwn sydd ganddo beth i'w ddywedyd wrthyt.

19 A'r pen-capten a'i cymmerodd ef erbyn ei law, ac a aeth *âg ef* o'r neilldu, ac a ofynodd, Beth yw yr hyn sydd gennyt i'w fynegi i mi?

20 Ac efe a ddywedodd, °Yr Iuddewon a gyd-fwriadasant ddeisyf arnat ddwyn Paul i waered y fory i'r cynghor, fel pe baent ar fedr ymofyn yn fanylach yn ei gylch ef.

21 Ond na chyttuna di â hwynt; canys y mae yn cynllwyn iddo fwy na deugeinwr o honynt, y rhai a roisant ddiofryd, °na bwyttâ nac yfed, nes ei ladd ef: ac yn awr y maent hwy yn barod, yn disgwyl am addewid gennyt ti.

22 Y pen-capten gan hynny a ollyngodd y gwr ieuange ymaith, wedi gorchymyn *iddo* °na ddywedai i neb, ddangos o hono y pethau hyn iddo ef.

23 Ac wedi galw atto ryw ddau ganwriad, efe a ddywedodd, Parottôwch ddau cant o filwyr, i fyned hyd yn Cesarea, a deg a thri ugain o wŷr meirch; a deucant o ffynwewyr, ar y drydedd awr o'r nos;

24 A pharottôwch ysgrubliaid *idd- ynt* i osod Paul arnynt, i'w ddwyn ef yn ddiogel at Ffelix y rhaglaw.

25 Ac efe a ysgrifennodd lythyr, yn cynnwys yr ystyriaeth yma:

26 Claudius Lysias at yr ardderchoccaf raglaw Ffelix, *yn anfon* annerch.

27 °Y gwr hwn a ddaliwyd gan yr Iuddewon, ac a fu agos a'i ladd ganddynt; ac a achubais i, gan ddyfod â llu arnynt, gwedi deall mai Rhufeiniad oedd.

28 A chan ewyllysio gwybod yr achos yr oeddynt yn achwyn arno, mi a'i dygais ef i waered i'w cynghor hwynt:

29 Yr hwn y cefais fod yn achwyn arno am °arholion o'u cyfraith hwy, heb fod un cŵyn arno yn haeddu angau, neu rwymau.

30 A phan fynegwyd i mi fod yr Iuddewon ar fedr cynllwyn i'r gwr, myfi a'i hanfonais ef allan o law attat ti; ac a rybuddiais y cyhuddwyr i ddywedyd y pethau oedd yn ei erbyn ef ger dy fron di. Bydd iach.

31 Yna y milwyr, megis y gor-

Anno
DOMINI
60.

n ad. 12.

3 Neu,
fwyttânt
ac nad
yfent.4 Gwel na
ddywed-
ych i neb
ddangos
o hono y
pethau
hyn i mi.

o pen. 21. 33.

5 gwestiym-
au.

Anno
DOMINI
60.

chymynasid iddynt, a gymmerasant Paul, ac a'i dygasant o hyd nos i Antipatris.

32 A thrannoeth, gan adael i'r gwyr meirch fyned gyd âg ef, hwy a ddychwelasant i'r castell:

33 Y rhai, gwedi dyfod i Cesarea, a rhoddi y llythyr at y rhaglaw, a osodasant Paul hefyd ger ei fron ef.

34 Ac wedi i'r rhaglaw ddarllen y llythyr, ac ymofyn o ba dalaeth yr oedd efe: a gwybod mai o Cilicia yr ydoedd;

35 Mi a'th wrandawaf, eb efe, pan ddelo dy gyhuddwyr hefyd. Ac efe a orchymynodd ei gadw ef yn nadleudy Herod.

PENNOD XXIV.

1 Paul, wedi ei gyhuddo gan Tertulus yn areithiwr, 10 yn ateb dros ei fuchedd a'i athrawiaeth: 24 yn pregethu Crist i'r rhaglaw a'i uraig. 26 Y rhaglau yn gobeithio cael gwobr, eithr yn ofer: 27 ac o'r diwedd, wrth fyned allan o'i swydd, yn gadael Paul y'ngharchar.

a pen. 23. 2.

AC ar ol pŵm niwrnod, y daeth ^aAnanias yr arch-offeriad i waered, a'r henuriaid, ac un Tertulus, areithiwr; y rhai a ymddangosasant ger bron y rhaglaw yn erbyn Paul.

2 Ac wedi ei alw ef ger bron, Tertulus a ddechreuodd ei gyhuddo ef, gan ddywedyd,

3 Gan ein bod ni yn cael trwt ti heddwch mawr, a bod pethau llwyddiannus i'r genedl hon trwy dy ragwelediad di, yr ydym ni yn gwbl, ac ym mhob man, yn eu cydnabod, O ardderchoccaf Ffelix, gyd â phob diolch.

4 Eithr, fel na rwystrwyf di ym mhellach, yr ydwyf yn deisyf arnat, o'th hynawsedd, wrandaw arnom ar fyr eiriau.

5 Oblegid ni a gawsom y gwr hwn yn bla, ac yn cyfodi terfysg ym mysgr yr holl Iuddewon trwy y byd, ac yn ben ar sect y Nazareniaid:

b pen.21.23.

6 ^bYr hwn a amcanodd halogi y deml: yr hwn hefyd a ddaliasom ni, ac a fynnasem ei farnu yn ol ein cyfraith ni.

7 Eithr Lysias y pen-capten a ddaeth, a thrwy orthrech mawr a'i dug ef allan o'n dwylaw ni,

8 Ac a archodd i'w gyhuddwyr ddyfod ger dy fron di: gan yr hwn, wrth ei holi, y gelli dy hun gael gwybodaeth o'r holl bethau am y rhai yr ydym ni yn achwyn arno.

9 A'r Iuddewon a gydsyniasant

hefyd, gan ddywedyd fod y pethau hyn felly.

10 A Phaul a atebodd, wedi i'r rhaglaw amneidio arno i ddywedyd, Gan i mi wybod dy fod di yn farnwr i'r genedl hon er ys llawer o flynyddoedd, yr ydwyf yn fwy cysurus yn ateb trosod fy hun.

11 Canys ti a elli wybod nad oes dros ddeuddeg diwrnod er pan ddeuthum i fynu i addoli yn Jerusalem.

12 ^cAc ni chawsant fi yn y deml yn ymddadleu â neb, nac yn gwneuthur terfysg i'r bobl, nac yn y synagogau, nac yn y ddinas:

13 Ac ni allant brofi y pethau y maent yn awr yn achwyn arnaf o'u plegid.

14 Ond hyn yr ydwyf yn ei gyffesu i ti, mai yn ol ^dy ffordd y maent hwy yn ei galw yn heresi, felly yr wyf fi yn addoli Duw fy nhadau; gan gredu yr holl bethau sydd ysgrifenedig yn y ddeddf a'r prophwydi;

15 A chennyf obaith ar Dduw, yr hon y mae y rhai hyn eu hunain yn ei disgwyl, ^ey bydd adgyfodiad y meirw, i'r cyfiawnton ac i'r anghyfiawnton.

16 Ac ^fyn hyn yr ydwyf fi fy hun yn ymarfer, i gael cydwybod ddirwystur tu ag at Dduw a dynion, yn wastadol.

17 Ac ar ol llawer o flynyddoedd, ^gy deuthum i wneuthur elusenau i'm cenedl, ac offrymmau.

18 ^hAr hynny rhai o'r Iuddewon o Asia a'm cawsant i wedi fy nglanhau yn y deml, nid gyd â thorf na therfysg.

19 Y rhai a ddylasant fod ger dy fron di, ac achwyn, os oedd ganddynt ddim i'm herbyn.

20 Neu, dyweded y rhai hyn eu hunain, os cawsant ddim camwedd ynof, tra fŵm i yn sefyll o flaen y cynghor;

21 Oddi eithr yr un llef hon a lefais pan oeddwn yn sefyll yn eu plith; ⁱAm adgyfodiad y meirw y'm bernir heddyw gennych.

22 Pan glybu Ffelix y pethau hyn, efe a'u hoeddodd hwynt, gan wybod yn hysbysach y pethau a berthynent i'r fiordd honno; ac a ddywedodd, Pan ddêl Lysias y pen-capten i waered, mi a gâf wybod eich matterion chwi yn gwbl.

23 Ac efe a archodd i'r canwriad

Anno
DOMINI
60.

A. D. 53.
pan ddechreuodd.

c pen. 25. 8.
a 23. 17.

d Edrych
Amos 3. 14.
pen. 9. 2.

e Dan. 12. 2.
Ioan 5. 23,
29.

f pen. 23. 1.

g pen. 11. 29,
30. a 20. 16.
Rhuf. 15.
25.
Gal. 2. 10.
h pen. 21.
26, 27.

i pen. 23. 6.
a 23. 20.

Anno
DOMINI
60.* pen. 27. 3.
a 28. 16.

gadw Paul, a chael o hono esmwythdra; ac ^kna lesteiriai neb o'r eiddo ef i'w wasanaethu, nac i ddyfod atto.

24 Ac ar ol talm o ddyddiau, y daeth Ffelix, gyd â'i wraig Drusila, yr hon ydoedd Iuddewes, ac a yrrodd am Paul, ac a'i gwrandawodd ef ynghylch y ffydd yng Nghrist.

25 Ac fel yr oedd efe yn ymresymmu am gyfiawnder, a dirwest, a'r farn a fydd, Ffelix a ddychrynodd, ac a attebodd, Dos ymaith ar hyn o amser; a phan gaffwyf fi amser cyfaddas, mi a alwaf am danat.

26 A chan obeithio hefyd y rhoddid arian iddo gan Paul, er ei ollwng ef yn rhydd: o herwydd paham efe a anfonodd am dano yn fynychach, ac a chwedleuodd âg ef.

A. D. 62.

27 Ac wedi cyflawni dwy flynedd, y daeth Porcius Ffestus yn lle Ffelix. A ^lFfelix, yn ewyllysio gwneuthur cymmwynas i'r Iuddewon, a adawodd Paul yn rhwym.

1 pen. 25. 9,
14.

PENNOD XXV.

2 Yr Iuddewon yn achwyn ar Paul ger bron Ffestus: 8 ac yntau yn atteb drosto ei hun, 11 ac yn appello at Cesar: 14 ac wedi hynny Ffestus yn hysbysu ei achos ef i'r brenhin Agrippa, 23 a'i ddwyn ef ger bron. 25 Ffestus yn ei ddiheuro ef, na wnaethai efe ddim a haeddai farwolaeth.

FESTUS gan hynny, wedi dyfod i'r dalaeth, ar ol tri diwrnod a aeth i fynu i Jerusalem o Cesarea.

2 hysbysodd.

2 Yna yr ²ymddangosodd yr arch-offeiriad a phennaethiaid yr Iuddewon ger ei fron ef, yn erbyn Paul, ac a ymbiliasant âg ef,

3 Gan geisio ffafir yn ei erbyn ef, fel y cyrchai efe ef i Jerusalem, gan wneuthur cynllwyn i'w ladd ef ar y ffordd.

4 A Ffestus a attebodd, y cedwid Paul yn Cesarea, ac yr âi efe ei hun yno ar fyrdde.

5 Y rhai gan hynny a allant yn eich mysg, eb efe, deuant i waered gyd â mi, ac od oes dim drwg yn y gwr hwn, cyhuddant ef.

8 Neu, Ac
wedi trigo
yn eu mysg
fyn na
deng
niwrnod.

6 ³A phryd na thrigasai efe gyd â hwy dros ddeng niwrnod, efe a aeth i waered i Cesarea; a thrannoeth efe a eisteddodd yn yr orsedd, ac a archodd ddwyn Paul atto.

7 Ac wedi ei ddyfod, yr Iuddewon a ddaethent o Jerusalem i waered, a safasant o'i amgylch, ac a ddygasant lawer o achwynion trymion yn erbyn Paul, y rhai nis gallent eu profi.

8 Ac yntau yn ei amddiffyn ei hun, ^aNi phechais i ddim, nac yn erbyn cyfraith yr Iuddewon, nac yn erbyn y deml, nac yn erbyn Cesar.

9 Eithr Ffestus, ^byn chwennych dangos ffafir i'r Iuddewon, a attebodd Paul, ac a ddywedodd, A fynni di fyned i fynu i Jerusalem, i'th farnu yno ger fy mron i am y pethau hyn?

10 A Phaul a ddywedodd, O flaen gorsedd-faingc Cesar yr wyf fi yn sefyll, lle y mae yn rhaid fyf marnu: ni wneuthum i ddim cam â'r Iuddewon, megis y gwyddost ti yn dda.

11 ^cCanys os ydwyf yn gwneuthur cam, ac os gwneuthum ddim yn haeddu angau, nid wyf yn gwrthod marw: eithr onid oes dim o'r pethau y mae y rhai hyn yn fy nghyhuddo, ni ddichon neb fy rhoddi iddynt. ^dAppello yr wyf at Cesar.

* pen. 18. 14.

12 Yna Ffestus, wedi ymddiddan â'r cynghor, a attebodd, A appellaist ti at Cesar? at Cesar y cei di fyned.

4 pen. 26. 32.

13 Ac wedi talm o ddyddiau, Agrippa y brenhin a Bernice a ddaethant i Cesarea i gyfarch Ffestus.

14 Ac wedi iddynt aros yno lawer o ddyddiau, Ffestus a fynegodd i'r brenhin hanes Paul, gan ddywedyd, ^eY mae yma ryw wr wedi ei adael gan Ffelix yngharchar:

* pen. 24. 27.

15 Ynghylch yr hwn, pan yr oeddwn yn Jerusalem, yr ⁴ymddangosodd arch-offeiriad a henuriaid yr Iuddewon ger bron, gan ddeisyf cael barn yn ei erbyn ef.

4 Neu,
hysbysodd.

16 I'r rhai yr atebais, nad oedd arfer y Rhufeiniwyr roddi neb rhyw ddyn i'w ddifetha, nes cael o'r cyhuddol ei gyhuddwyr yn ei wyneb, a chael lle i'w amddiffyn ei hun rhag y cŵyn.

17 Wedi eu dyfod hwy yma gan hynny, heb wneuthur dim oed, trannoeth mi a eisteddais ar yr orsedd-faingc, ac a orchymynais ddwyn y gwr ger bron.

18 Am yr hwn ni ddug y cyhuddwyr i fynu ddim achwyn o'r pethau yr oeddwn i yn tybied:

19 Ond yr oedd ganddynt yn ei erbyn ef ryw ymofynion ynghylch eu coel-grefydd eu hunain, ac ynghylch un Iesu a fuasai farw, yr hwn a daerai Paul ei fod yn fyw.

20 A myfi, yn ⁵anhysbys i ymofyn am hyn, a ddywedais, a fynnai efe

5 petruso
ynghylch
y cyfryw
gwstion.

Anno
DOMINI
62.

6 Neu, farn.

f Edrych
pen. 9. 15.

e pen. 22. 22.

h pen. 23. 9.
a 26. 31.

fyned i Jerusalem, a'i farnu yno am y pethau hyn.

21 Eithr gwedi i Paul appelio i'w gadw i ⁶wybyddiaeth Augustus, mi a erchais ei gadw ef hyd oni allwn ei anfon ef at Cesar.

22 Yna ^fAgrippa a ddywedodd wrth Ffestus, Minnau a ewyllysiwn glywed y dyn. Yntau a ddywedodd, Ti a gei ei glywed ef y fory.

23 Trannoeth gan hynny, wedi dyfod Agrippa a Bernice, â rhwysg fawr, a myned i mewn i'r orsedd, â'r pen-capteniaid, a phendefigion y ddinas, wrth orchymyn Ffestus fe a ddygwyd Paul ger bron.

24 A Ffestus a ddywedodd, O frenhin Agrippa, a chwi wŷr oll sydd gyd â ni yn bresennol, chwi a welwch y dyn hwn, oblegid pa un y galwodd holl liaws yr Iuddewon arnaf fi, yn Jerusalem ac yma, gan sefain ⁸na ddylai efe fyw yn hŵy.

25 Eithr pan ddeallais ^hna wnaethai efe ddim yn haeddu angau, ac yntau ei hun wedi appelio at Augustus, mi a fernais ei ddanfôn ef.

26 Am yr hwn nid oes gennyf ddim sicrwydd i'w ysgrifenu at fy arglwydd. O herwydd pahan mi a'i dygais ef ger eich bron chwi, ac yn enwedig ger dy fron di, O frenhin Agrippa; fel, wedi ei holi ef, y caffwyf ryw beth i'w ysgrifenu.

27 Canys allan o reswm y gwelaf fi anfon carcharor, heb hysbysu hefyd yr achwynion a fyddo yn ei erbyn ef.

PENNOD XXVI.

1 Paul, y'ngŵydd Agrippa, yn dangos ei fuchedd o'i febyd; 12 ac mor rhyfeddol y troisid ac y galoesid ef i fod yn apostol. 24 Ffestus yn taeru ei fod ef wedi ynyddu: yntau ar hynny yn ateb yn llariaidd. 28 Agrippa ym mron myned yn Gristion. 31 Yr holl gynulleidfa yn ei farnu ef yn ddiueuog.

AC Agrippa a ddywedodd wrth Paul, Y mae cennad i ti i ddywedyd drosot dy hunan. Yna Paul a estynodd ei law, ac a'i hamddiffynodd ei hun.

2 Yr ydwyf yn fy nhybied fy hun yn ddedwydd, O frenhin Agrippa, gan fy mod yn cael fy amddiffyn fy hun ger dy fron di heddyw, am yr holl bethau yr achwynir arnaf gan yr Iuddewon:

3 Yn bendifaddeu gan wybod dy fod di yn gydnabyddus â'r holl ddefodau a'r holion sydd ym mhlith yr Iuddewon: o herwydd pahan yr

ydwyf yn deisyf arnat fy ngwrandaw i yn ddiodeffgar.

4 Fy muchedd i o'm mebyd, yr hon oedd o'r dechreuad ym mhlith fy nghenedl yn Jerusalem, a wŷr yr Iuddewon oll;

5 Y rhai a'm hadwaenent i o'r dechreu, (os mynnant dystiolaethu,) mai yn ol ^ay sect fanylaf o'n crefydd ni y bŵm i fyw yn Phari-sead.

6 Ac yn awr, am obaith ^byr addewid a wnaed i'n tadau gan Dduw, yr wyf yn sefyll i'm barnu:

7 I'r hon *addewid* y mae ein deuddeg llwyth ni, ²heb dor yn gwasanaethu *Duw* nos a dydd, yn gobeithio dyfod. Am yr hwn obaith yr achwynir arnaf, O frenhin Agrippa, gan yr Iuddewon.

8 Pa beth? ai anghredadwy y bernir gennyh chwi, y cyfyd *Duw* y meirw?

9 Minnau yn wir a dybiais ynof fy hun, fod yn rhaid i mi wneuthur llawer o bethau yn erbyn enw Iesu o Nazareth.

10 ^cYr hyn hefyd a wneuthum yn Jerusalem: a llawer o'r saint a geuais i mewn carcharau, wedi derbyn awdurdod gan yr arch-offeiriaid; ac wrth eu difetha, mi a roddais farn yn eu herbyn.

11 Ac ym mhob synagog yn fynych mi a'u cospais hwy, ac a'u cymhellais i gablu; a chan ynyddu yn fwy yn eu herbyn, mi a'u herlidiais hyd ddinasoedd dieithr hefyd.

12 ^dAc yn hyn, a myfi yn myned i Damascus âg awdurdod a chennad oddi wrth yr arch-offeiriaid,

13 Ar hanner dydd, O frenhin, ar y ffordd, y gwelais oleuni o'r nef, mwy na disgleirdeb yr haul, yn disgleirio o'm hamgylch, a'r rhai oedd yn ymdaith gyd â mi.

14 Ac wedi i ni oll syrthio ar y ddaear, mi a glywais leferydd yn llefaru wrthyf, ac yn dywedyd yn Hebraeg, Saul, Saul, pahan yr ydwyf yn fy erlid i? Caled yw i ti wingo yn erbyn y symbylau.

15 Ac mi a ddywedais, Pwy wyt ti, Arglwydd? Ac efe a ddywedodd, Myfi yw Iesu, yr hwn yr wyt ti yn ei erlid.

16 Eithr cyfod, a saf ar dy draed: canys i hyn yr ymddangosais i ti, i'th osod di yn weinidog ac yn dyst o'r pethau a welaist, ac o'r pethau yr ymddangosaf i ti ynddynt;

Anno
DOMINI
62.a pen. 23. 6.
a 24. 15. 22.
Phil. 3. 5.b Gen. 3. 15.
a 22. 18.
a 26. 4.
a 49. 10.
Deut. 18. 15.
2 Sam. 7. 12.
Ps. 132. 11.
Es. 4. 2.
a 7. 14.
a 9. 6.
a 40. 10.
Jer. 23. 5.
a 33. 14.
Ezec. 34. 23. a 37. 24.
Dan. 9. 24.
Mic. 7. 20.
2 yn astud.

c pen. 8. 3.

d pen. 9. 3.
a 22. 6.

Anno DOMINI 62.			Anno DOMINI 62.
• Es. 35. 5. a 42. 7. Luc 1. 79. Eph. 1. 18. Col. 1. 13. 1 Petr. 2. 25. Eph. 1. 11. Col. 1. 12.	17 Gan dy wared di oddi wrth y bobl, a'r Cenhedloedd, at y rhai yr ydwyf yn dy anfon di yr awrhon, 18 °I agoryd eu llygaid, ac ⁱw troi o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan at Dduw; fel y derbyniont faddeuant pechodau, a ^schyfran ym mysg y rhai a sancteiddiwyd, trwy y ffydd sydd ynof fi.	30 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, cyfododd y brenhin, a'r rhaglaw, a Bernice, a'r rhai oedd yn eistedd gyd â hwynt: 31 Ac wedi iddynt fyned o'r neilldu, hwy a lefarasant wrth eu gilydd, gan ddywedyd, ^pNid yw y dyn hwn yn gwneuthur dim yn haeddu angau, neu rywmau.	P pen. 23. 9. a 25. 25.
h pen. 9. 20, 22, a 13, a 14, a 17, a 18, a 21.	19 Am ba achos, O frenhin Agrippa, ni bŵm anufudd i'r weledigaeth nefol: 20 Eithr ^bmi a bregethais i'r rhai yn Damascus yn gyntaf, ac yn Jerusalem, a thros holl wlad Judea, ac i'r Cenhedloedd; ar iddynt edifarhau, a dychwelyd at Dduw, a gwneuthur ⁱgweithredoedd addas i edifeirwch.	32 Yna y dywedodd Agrippa wrth Ffestus, Fe allasid gollwng y dyn yma ymaith, ^aoni buasai iddo apelio at Cesar.	q pen. 25. 11.
i Matt. 3. 8. k pen. 21. 30.	21 O achos y pethau hyn ^kyr Iuddewon a'm daliasant i yn y deml, ac a geisiasant <i>fy lladd i a'u dwylaw eu hun.</i>	PENNOD XXVII. 1 Paul, wrth forio tu a Rhufain, 10 yn rhag-ddywedyd perygl y daith; 11 ac heb gael ei goelio: 14 hwythau yn cael eu taffu draw ac yma gan y dymmesl: 41 y llong yn torri arnynt; 22, 34, 44 ac er hynny maent yn dyfod i gyd i dir yn ddiangol.	a pen. 25. 12.
11 Cor. 15. 20. Col. 1. 18. Dat. 1. 5. m Luc 2. 32.	22 Am hynny, wedi i mi gael help gan Dduw, yr wyf fi yn aros hyd y dydd hwn, gan dystiolaethu i fychan a mawr, ac heb ddywedyd dim amgen nag a ddywedasai y prophwydi a Moses y delent i ben;	A PHAN ^agyttunwyd forio o honom ymaith i'r Ital, hwy a roisant Paul, a rhyw garcharorion eraill, at ganwriad a'i enw Julius, o fyddin Augustus.	a pen. 25. 12.
11 Cor. 15. 20. Col. 1. 18. Dat. 1. 5. m Luc 2. 32.	23 Y dioddefai Crist, ac ^ly byddai efe yn gyntaf o adgyfodiad y meirw, ac ^my dangosai oleuni i'r bobl, ac i'r Cenhedloedd.	2 Ac wedi dringo i long o Adramyttium, ar fedr hwylio i dueddau Asia, ni a aethom allan o'r porthladd; a chyd â ni yr oedd ^bAristarchus, Macedoniad o Thessalonica.	b pen. 19. 29.
n 2 Bren. 9. 11. 1 Cor. 4. 10.	24 Ac fel yr oedd efe yn dywedyd y pethau hyn trosto, Ffestus a ddywedodd â llef uchel, Paul, ⁿyr wyt ti yn ynfydu; llawer o ddysg sydd yn dy yrru di yn ynfyd.	3 A thrannoeth ni a ddygwyd i waered i Sidon. A Julius a ymddûg ^cyn garedigol tu ag at Paul, ac a roddes iddo gennad i fyned at ei gyfeillion i gael ymgeledd.	c pen. 24. 23. a 28. 16.
n 2 Bren. 9. 11. 1 Cor. 4. 10.	25 Ac efe a ddywedodd, Nid wyf fi yn ynfydu, O ardderchoccaf Ffestus; eithr geiriau gwirionedd a sobrwydd yr wyf fi yn eu hadrodd.	4 Ac wedi myned oddi yno, ni a hwyliasom dan Cyprus, am fod y gwyntoedd yn wrthwynebus.	2 Candia.
o 1 Cor. 7. 7.	26 Canys y brenhin a wŷr oddi wrth y pethau hyn, wrth yr hwn yr wyf fi yn llefaru yn hŷf: o herwydd nid wyf yn tybied fod dim o'r pethau hyn yn guddiedig rhagddo; oblegid nid mewn congl y gwnaed hyn.	5 Ac wedi hwylio o honom dros y môr sydd ger llaw Cilicia a Phamphylia, ni a ddaethom i Myra, dinas yn Lycia.	2 Candia.
o 1 Cor. 7. 7.	27 O frenhin Agrippa, A wyt ti yn credu i'r prophwydi? Mi a wn dy fod yn credu.	6 Ac yno y canwriad, wedi cael llong o Alexandria yn hwylio i'r Ital, a'n gosododd ni ynddi.	2 Candia.
o 1 Cor. 7. 7.	28 Ac Agrippa a ddywedodd wrth Paul, Yr wyt ti o fewn ychydig i'm hennill i fod yn Gristion.	7 Ac wedi i ni hwylio yn anniben lawer o ddyddiau, a dyfod yn brin ar gyfer Cnidus, am na adawai y gwynt i ni, ni a hwyliasom is law ²Creta, ar gyfer Salmone.	3 Yr ym- pryd yd- oedd ar y degfed dydd o'r seithfed mis, Lef. 23. 27, 29.
	29 A Phaul a ddywedodd, °Mi a ddymunwn gan Dduw, o fewn ychydig, ac yn gwbl oll, fod nid tydi yn unig, ond pawb hefyd a'r sydd yn fy ngwrandaw heddyw, yn gyfryw ag wyf fi, ond y rhwymau hyn.	8 Ac wedi i ni yn brin fyned heibio iddi, ni a ddaethom i ryw le a elwir, Y porthladdoedd prydferth, yr hwn yr oedd dinas Lasea yn agos iddo.	
		9 Ac wedi i dalm o amser fyned heibio, a bod morio weithian yn enbyd, o herwydd hefyd ddarfod yr ³ympryd weithian, Paul a gyngorodd,	
		10 Gan ddywedyd wrthynt, <i>Ha wŷr, yr wyf yn gweled y bydd yr</i>	

Anno
DOMINI
62.

hynt hon ynghyd â sarhâd a choll-
ed fawr, nid yn unig am y llwyth
a'r llong, eithr am ein heinioes ni
hefyd.

11 Eithr y canwriad a gredodd i
lywydd ac i berchen y llong, yn
fwy nag i'r pethau a ddywedid gan
Paul.

12 A chan fod y porthladd yn
anghyfleus i auafu, y rhan fwyaf
a roisant gynghor i ymadaw oddi
yno hefyd, os gallent ryw fodd gyr-
haeddyd hyd Phenice, i auafu *yno*;
yr hwn sydd borthladd yn Creta,
ar gyfer y dehau-orllewin, a'r go-
gledd-orllewin.

13 A phan chwythodd y deheu-
wynt yn araf, hwynt-hwy yn tybied
cael *eu* meddwl, gan godi *hwyliau*,
a foriasant heibio yn agos i Creta.

4 cyrodd.

14 Ond cyn nemmawr ⁴cyfododd
yn ei herbyn hi wynt tymhestlog,
yr hwn a elwir Euroclydon.

15 A phan gipiwyd y llong, ac heb
allu gwrthwynebu y gwynt, ni a
ymroisom, ac a ddygwyd *gyd â'r*
gwynt.

16 Ac wedi i ni redeg goris ynys
fechan a elwir Clauda, braidd y
gallasom gael y bâd :

17 Yr hwn a godasant i fynu, ac
a wnaethant gynnorthwyon, gan
wregysu y llong oddi dani : a hwy
yn ofni rhag syrthio ar sugn-draeth,
wedi gostwng yr hwyl, a ddygwyd
felly.

18 A ni yn flin iawn arnom gan y
dymmestl, drannoeth hwy a ysgafn-
hasant y llong ;

d Jonah 1.
t.

19 A'r trydydd *dydd* ^dbwriasom
â'n dwylaw ein hunain daclau y
llong allan.

20 A phan nad oedd na haul na
sêr yn ymddangos dros lawer o
ddyddiau, a thymmestl nid bychan
yn pwysu *arnom*, pob gobaith y
byddem cadwedig a ddygwyd oddi
arnom o hynny allan.

21 Ac wedi bod hir ddirwest, yna
y safodd Paul yn eu canol hwy, ac
a ddywedodd, *Ha* wŷr, chwi a ddyl-
asech wrandaw arnaf fi, a bod heb
ymadaw o Creta, ac ennill y sarhâd
yma a'r golled.

22 Ac yr awrhon yr wyf yn eich
cynghori chwi i fod yn gysurus :
canys ni bydd colled am einioes *un*
o honoch, ond am y llong yn unig.

23 Canys safodd yn fy ymyl y nos
hon angel Duw, yr hwn a'm pïau,
a'r hwn yr wyf yn ei addoli,

24 Gan ddywedyd, Nac ofna, Paul ;
rhaid i ti sefyll ger bron Cesar :
ac wele, rhoddes Duw i ti y rhai
oll sydd yn morio gyd â thi.

25 Am hynny, *ha* wŷr, cymmer-
wch gysur : canys yr wyf fi yn
credu i Dduw, mai felly y bydd,
yn ol y modd y dywedwyd i mi.

26 Ond ^emae yn rhaid ein bwrw
ni i ryw ynys.

27 Ac wedi dyfod y bedwaredd
nos ar ddeg, fe a ddigwyddodd, a
ni yn morio yn Adria, ynghylch
hanner nos, dybied o'r morwyr eu
bod yn nesâu i ryw wlad ;

28 Ac wedi iddynt blymio, hwy
a'i cawsant yn ugain gwrhyd : ac
wedi myned ychydig pellach, a
phlymio drachefn, hwy a'i cawsant
yn bymtheg gwrhyd.

29 Ac a hwy yn ofni rhag ⁵i ni
syrthio ar leoedd geirwon, wedi
iddynt fwrw pedair angor allan o'r
llyw, hwy a ddeisyfasant ei myned
hi yn ddydd.

30 Ac fel yr oedd y llongwyr yn
ceisio ffoi allan o'r llong, ac wedi
gollwng y bâd i waered i'r môr, yn
rhith bod ar fedr bwrw angorau
o'r pen blaen i'r llong,

31 Dywedodd Paul wrth y canwr-
iad a'r milwyr, Onid erys y rhai
hyn yn y llong, ni ellwch chwi fod
yn gadwedig.

32 Yna y torrodd y milwyr raffau
y bâd, ac a adawsant iddo syrthio
ymaith.

33 A thra yr ydoedd hi yn dydd-
hâu, Paul a eiriolodd ar bawb gym-
meryd lluniaeth, gan ddywedyd,
Heddyw yw y pedwerydd dydd ar
ddeg yr ydych chwi yn disgwyl,
ac yn aros ar eich cythlwng, heb
gymmeryd dim.

34 O herwydd paham yr ydwyf yn
dymuno arnoch gymmeryd llun-
iaeth ; oblegid hyn sydd er iechyd
i chwi : canys ^fblewyn i'r un o hon-
och ni syrth oddi ar ei ben.

35 Ac wedi iddo ddywedyd hyn,
efe a gymmerodd fara, a ^ga ddi-
olchodd i Dduw yn eu gŵydd hwynt
oll, ac a'i torrodd, ac a ddechreu-
odd fwytta.

36 Ac yr oeddynt bawb wedi
myned yn gysurol ; a hwy a gym-
merasant luniaeth hefyd.

37 Ac yr oeddem yn y llong i
gyd, yn ddau cant ac un ar bym-
theg a thri ugain o eneidiau.

38 Ac wedi eu digoni o luniaeth,

Anno
DOMINI
62.

* pen. 23. 1.

5 iddynt.

f 1 Bren. 1.
52.
Matt. 10.
30.

g 1 Sam. 9.
13.
Ioan 6. 11.
1 Tim. 4.
3, 4.

Anno
DOMINI
62.hwy a ysgafnhasant y llong, gan
fwrw y gwenith allan i'r môr.39 A phan aeth hi yn ddydd, nid
oeddynt yn adnabod y tir: ond
hwy a ganfuant ryw gilfach a glân
iddi; i'r hon y cynghorasant, os
gallent, wthio y llong iddi.

6 dorri.

7 gollyngas-
ant i'r
môr.40 Ac wedi iddynt ⁶godi yr ang-
orau, ⁷hwy a ymollyngasant i'r môr,
ac a ollyngasant hefyd yn rhydd
rwymau y llyw, ac a godasant yr
hwyl i'r gwynt, ac a geisiasant y lân.h 2 Cor. 11.
25.41 Ac wedi i ni syrthio ar le deu-
for-gyfarfod, ^hhwy a wthiasant y
llong: a'r pen blaen iddi a lynnodd,
ac a safodd yn ddiysgog; eithr y
pen ol a ymddattododd gan nerth
y tonnau.42 A chynghor y milwyr oedd, ladd
y carcharorion, rhag i neb o hon-
ynt nofio allan, a diange ymaith.43 Ond y canwriad, yn ewyllysio
cadw Paul, a rwystrodd iddynt eu
hamcan; ac a archodd i bawb a'r
a fedrai nofio, ymfwrw yn gyntaf i'r
môr, a myned allan i'r tir:44 Ac i'r lleill, rhai ar ystyllod, ac
eraill ar ryw ddrylliau o'r llong.
Ac felly y digwyddodd ddyfod o
bawb i dir yn ddiangel.

PENNOD XXVIII.

1 Paul, wedi torri y llong arno, yn cael ei
dderbyn yn rhywiogaidd gan y barbariaid.
5 Y wiber ar ei law ef heb wneuthur iddo
niwed: 8 ac yntau yn iacháu llawer o glef-
ydau yn yr ynys. 11 Hwyt-hwy yn myned
ymaith tu a Rhufain. 17 Paul yn mynegi i'r
luddewon uchos ei ddyfodiad. 24 Wedi
iddo bregethu, rhai yn credu, a rhai heb
gredu: 30 ac yntau er hynny yn pregethu
yno ddwy flynedd.

2 Malta.

* pen. 27.
26.AC wedi iddynt ddiange, yna y
gwybuannt mai ²Melita y gelwid
yr ynys.2 A'r barbariaid a ddangosasant
i ni fwyneidd-dra nid bychan: o-
blegid hwy a gyneusasant dân, ac
a'n derbyniasant ni oll o herwydd
y gawod gynnrychiol, ac o herwydd
yr oerfel.

3 grinellau.

3 Ac wedi i Paul gynnull ynghyd
lawer o ³frîw-wydd, a'u dodi ar y
tân, gwiber a ddaeth allan o'r gwres,
ac a lynnodd wrth ei law ef.4 A phan welodd y barbariaid y
bwystfil y'nghrôg wrth ei law ef,
hwy a ddywedasant wrth eu gilydd,
Yn sic'r llawruddiog yw y dyn hwn,
yr hwn, er ei ddiange o'r môr, ni
adawodd dialedd iddo fyw.b Marc 16.
18.
Luc 10. 19.5 Ac efe a ysgydwodd y bwystfil
i'r tân, ac ^bni oddefodd ddim niwed.6 Ond yr oeddynt hwy yn disgwyl
iddo ef chwyddo, neu syrthio yn
ddisymmwrth yn farw. Eithr wedi
iddynt hir-ddisgwyl, a gweled nad
oedd dim niwed yn digwydd iddo,
hwy a newidiasant eu meddwl, ac
^ca ddywedasant mai duw oedd efe.o pen. 14.
11.7 Ynghylch y man hwnnw yr oedd
tiroedd i bennaeth yr ynys, a'i enw
Publius, yr hwn a'n derbyniodd ni,
ac a'n llettŷodd dridiau yn garedig.8 A digwyddodd, fod tad Publius
yn gorwedd yn glaf o gryd a gwaed-
lif: at yr hwn wedi i Paul fyned i
mewn, a ^dgweddio, efe a ddododd
ei ddwyllaw arno ef, ac a'i hiach-
aodd.d Iago 5. 14,
15.9 Felly wedi gwneuthur hyn, y
lleill hefyd, y rhai oedd a heintiau
arnynt yn yr ynys, a ddaethant
atto, ac a iachâwyd:10 Y rhai hefyd a'n parchasant ni
â llawer o urddas; a phan oeddym
yn ymadael, hwy a'n llwythasant
ni â phethau angenrheidiol.11 Ac wedi tri mis, yr aethom ym-
aith mewn llong o Alexandria, yr
hon a auafasai yn yr ynys; a'i har-
wydd hi oedd Castor a Pholux.

A. D. 63.

12 Ac wedi ein dyfod i Syracusa,
ni a drigasom yno dridiau.13 Ac oddi yno, wedi myned oddi
amgylch, ni a ddaethom i Rhegium.
Ac ar ol un diwrnod y deheu-wynt
a chwythodd, ac ni a ddaethom yr
ail dydd i Puteoli:14 Lle y cawsom frodyr, ac y dy-
munwyd arnom aros gyd â hwynt
saith niwrnod: ac felly ni a ddaeth-
om i Rufain.15 Ac oddi yno, pan glybu y brod-
yr am danom, hwy a ddaethant i'n
cyfarfod ni hyd Appii-fforum, a'r
Tair tafarn: y rhai pan welodd
Paul, efe a ddiolchodd i Dduw, ac
a gymmerodd gysur.16 Eithr pan ddaethom i Rufain,
y canwriad a roddes y carcharorion
at ben-capten y llu; eithr ^ecen-
hadwyd i Paul aros wrtho ei hun,
gyd â milwr oedd yn ei gadw ef.o pen. 24.
23.
a 27. 3.17 A digwyddodd, ar ol tridiau,
alw o Paul ynghyd y rhai oedd ben-
naf o'r luddewon. Ac wedi iddynt
ddyfod ynghyd, efe a ddywedodd
wrthynt, *Ha* wŷr frodyr, er na
wneuthum i ddim yn erbyn y bobl,
na defodau y tadau, etto ^fmi a
roddwyd yn garcharor o Jerusalem
i ddwyllaw y Rhufeinwyr.f pen. 21.
33.g pen. 22.
24.a 24. 10.
a 25. 8.
a 26. 31.18 Y rhai, ^gwedi darfod fy holi, a

Anno
DOMINI
63.b pen. 25.
11.

fynnaset *fy* ngollwng ymaith, am nad oedd dim achos angau ynof.

19 Eithr am fod yr luddewon yn dywedyd yn erbyn *hyn*, ^hmi a yr-rwyd i apelio at Cesar; nid fel pettai gennyf beth i achwyn ar fy nghenedl.

20 Am yr achos hwn gan hynny y gelwais am danoch chwi, *i'ch* gweled, ac i ymddiddan â *chwi*: canys ⁱo achos gobaith Israel y'm rhwymwyd i â'r ^kgadwyn hon.

21 A hwythau a ddywedasant wrtho, Ni dderbyniasom ni lythyr-au o Judea yn dy gylech di, ac ni fynegodd ac ni lefarodd neb o'r brodyr a ddaeth oddi yno ddim drwg am danat ti.

22 Ond yr ydym ni yn deisyf cael clywed gennyt ti beth yr ydwyt yn ei synied: oblegid am y sect hon, y mae yn hysbys i ni fod ^lym mhob man yn dywedyd yn ei herbyn.

23 Ac wedi iddynt ⁴nodi diwrnod iddo, llawer a ddaeth atto ef i'w letty; i'r rhai y tystiolaethodd ac yr eglurodd efe deyrnas Dduw, gan gynghori iddynt y pethau am yr Iesu, ^mallan o gyfraith Moses, a'r prophwydi, o'r bore hyd yr hwyr.

24 ^A rhai a gredasant i'r peth-

au a ddywedasad, a rhai ni chredasant.

25 Ac a hwy yn anghyttân â'u gilydd, hwy a ymadawsant, wedi i Paul ddywedyd un gair, *mai* da y llefarodd yr Yspryd Glân trwy Esai-as y prophwyd wrth ein tadau ni,

26 Gan ddywedyd, ^oDos at y bobl yma, a dywed, Yn clywed y clywch, ac ni ddeallwch; ac yn gweled y gwelwch, ac ni chanfyddwch:

27 Canys brasâwyd calon y bobl hyn, a thrwm y clywsant â'u clustiau, a'u llygaid a gauasant; rhag iddynt weled â'u llygaid, a chlywed â'u clustiau, a deall â'r galon, a dychwelyd, ac i mi eu hiachâu hwynt.

28 Bydded hysbys i chwi gan hynny, anfon iachawdwriaeth Duw ^pat y Cenedloedd; a hwy a wrandawant.

29 Ac wedi iddo ddywedyd hyn, ymadawodd yr luddewon, a chanddynt ddadl mawr yn eu plith.

30 A Phaul a arhoes ddwy flynedd gyfan yn ei dŷ ardrethol ei hun, ac a dderbyniodd bawb a'r oedd yn dyfod i mewn atto,

31 Gan bregethu teyrnas Dduw, ac athrawiaethu y pethau am yr Arglwydd Iesu Grist, ^agyd â phob hyfder, yn ddiwahardd.

Anno
DOMINI
63.o Es. 6. 9.
Matt. 13.
14.
Marc. 4. 12.
Luc 8. 10.
Ioan. 12. 40.
Rhub. 11.
8.P pen. 13.
46. a 18. 6.

A.D. 65.

a pen. 4. 31.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y

RHUFEINIAID.

PENNOD I.

1 *Paul yn dangos ei alwedigaeth i'r Rhufeiniaid*, 9 *a'i chwaint i ddyfod attynt*. 16 *Beth yno ei efengyl ef, a'r cyfiawnder y mae hi yn ei ddangos*. 18 *Bod Duw yn ddigllawn wrth bob math ar bechod*. 21 *Pa beth oedd pechodau y Cenedloedd*.

PAUL, gwasanaethwr Iesu Grist, wedi ei alw *i fod* yn apostol, ac wedi ei ^aneillduo i efengyl Duw, 2 (^bYr hon a rag-addawsai efe trwy ei brophwydi yn yr ysgrythyrâu sanctaidd.)

3 Am ei Fab ef Iesu Grist ein Harglwydd ni, ^cyr hwn ^da wnaed o had Dafydd o ran y cnawd;

4 Ac ^ea ²eglwryd yn Fab Duw mewn gallu, yn ol yspryd sanct-eiddiad, trwy yr adgyfodiad oddi wrth y meirw:

5 Trwy yr hwn ^fy derbyniasom ras ac apostoliaeth, i ^gufudd-dod ffydd ym mhlith yr holl genhedloedd, er mwyn ei enw ef:

6 Ym mysg y rhai yr ydych chwi-thau yn alwedigion Iesu Grist:

7 At bawb sydd yn Rhufain, yn anwyl gan Dduw, ^hwedi eu galw *i fod* yn saint: ⁱGras i chwi a thangnefedd oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

8 Yn gyntaf, ^kyr wyf yn diolch i'm Duw trwy Iesu Grist dros och chwi oll, oblegid ^lbod eich ffydd chwi yn gyhoeddus yn yr holl fyd.

9 Canys ^mtyst i mi yw Duw, ⁿyr hwn yr ydwyf yn ei wasanaethu ³yn fy yspryd yn efengyl ei Fab ef, fy mod i ^oyn ddibaid yn gwneuthur coffa o honoch bob amser yn fy ngweddian.

10 ^pGan ddeisyf a gawn ryw fodd, ryw amser bellach, rwydd-hynt gyd âg ewyllys Duw i ddyfod atoch chwi.

11 Canys yr wyf yn hiraethu am eich gweled, fel ^qy gallwyf gyfrannu

Anno
DOMINI
60.

h 1 Cor. 1.2.

i Gal. 1.3.

k Philem. 4.

l 1 Thess. 1.8.

m pen. 9. 1.

n 2 Tim. 1.3.

o Neu, d'm hyspryd.

p 1 Thess. 3.10.

P pen. 15.

q 1 Thess. 3.10.

q pen. 15.29

Anno
DOMINI
60.

a Act. 9. 15.

a 13. 2.

Gal. 1. 15.

b Act. 26. 6.

c Matt. 1. 6.

16.

Luc 1. 32.

Act. 2. 30.

2 Tim. 2. 3.

d Gal. 4. 4.

e Act. 13.

33.

f derfynwyd.

g pen. 12. 3.

a 15. 15.

h pen. 16.

25.

Anno
DOMINI
60.⁴ *gpd a*
chwi.
^r Tit. 1. 4.
² Petr 1. 1.[•] Act. 16. 7.^t 1 Cor. 9.
16.^u Ps. 40. 9,
10.
² Tim. 1. 8.
^x 1 Cor. 1.
18. a 15. 2.
^y Act. 3. 26.
a 13. 46.^z pen. 3. 21.^a Heb. 2. 4.
Gal. 2. 16.^b Act. 14.
17.
⁵ iddynt.
^c Ioan 1. 9.^d 1's. 19. 1.
Act. 14. 17.
a 17. 27.⁶ *fel y*
byddent.^e Eph. 4. 17,
18.^f Ps. 106. 20.
Jer. 2. 11.
Eze. 8. 10.^g Ps. 81. 12.
Act. 7. 42.
² Thess. 2.
11. 12.
^h 1 Thess. 4.
4.
ⁱ Lef. 13.
22.

i chwi ryw ddawn ysprydol, fel y'ch cadarnhâer :

12 A hynny sydd i'm cyd-ymgyuro ⁴ynoch chwi, trwy ^rffydd ein gilydd, yr eiddoch chwi a'r eiddof finnau.

13 Eithr ni fynnwn i chwi fod heb wybod, frodyr, i mi yn fynych arfaethu dyfod attoch, (ond [•]fo'm lluddiwyd i hyd yn hyn,) fel y cawn ryw ffrwyth ynoch chwi hefyd, megis ag yn y Cenhedloedd eraill.

14 ^tDyledwr ydwyf i'r Groegiaid, ac i'r barbariaid hefyd; i'r doethion, ac i'r annoethion hefyd.

15 Felly, hyd y mae ynof fi, parod ydwyf i bregethu yr efengyl i chwithau hefyd y rhai ydych yn Rhufain.

16 Canys ^unid oes arnaf gywilydd o efengyl Crist: oblegid ^xgallu Duw yw hi er iachawdwriaeth i bob un a'r sydd yn credu; i'r Iuddew ^yyn gyntaf, a hefyd i'r Groegwr.

17 Canys ^zynnddi hi y datguddir cyfiawnder Duw o ffydd i ffydd; megis y mae yn ysgrifenedig, ^aY cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

18 Canys digofaint Duw a ddatguddiwyd o'r nef yn erbyn pob annuwioldeb ac anghyfiawnder dynion, y rhai sydd yn attal y gwirionedd mewn anghyfiawnder.

19 O herwydd ^byr hyn a ellir ei wybod am Dduw, sydd eglur ⁵yn-ddynt hwy: canys ^cDuw a'i heglurodd iddynt.

20 Canys ^dei anweledig bethau ef er creadigaeth y byd, wrth eu hystyried yn y pethau a wnaed, a welir yn amlwg, *sef* ei dragwyddol allu ef a'i Dduwdod; ⁶hyd onid ydynt yn ddiesgus:

21 Oblegid a hwy yn adnabod Duw, nis gogoneddasant ef megis Duw, ac na buont ddiolchgar iddo; eithr ^eofer fuont yn eu rhesymmau, a'u calon anneallus hwy a dywyllwyd.

22 Pan dybient eu bod yn ddoethion, hwy a aethant yn ffyliaid;

23 Ac ^fa newidiasant ogoniant yr anlygredig Dduw i gyffelybiaeth llun dyn llygredig, ac ehediaid, ac anifeiliaid pedwar-carnol, ac ymlusgiaid.

24 ^gO ba herwydd Duw hefyd a'u rhoddes hwy i fynu, yn nhra-chwantau eu calonnau, i aflendid, ^hi ammherchi eu cyrph eu hun ⁱyn eu plith eu hunain:

25 Y rhai a newidiasant wirionedd Duw ^kyn gelwydd, ac a addolasant ac a wasanaethasant y creadur yn ⁷fwy na'r Creawdwr, yr hwn sydd fendigedig yn dragwyddol. Amen.

26 Oblegid hyn y rhoddes Duw hwynt i fynu i ¹wyniau gwarthus: canys eu ⁸gwragedd hwy a newidiasant yr arfer ⁹anianol i'r hon sydd yn erbyn ²anian:

27 Ac yn gyffelyb y ³gwŷr hefyd, gan adael yr arfer naturiol o'r wraig, a ymlosgent yn eu hawydd i'w gilydd; y gwŷr ynghyd â gwŷr yn gwneuthur brynti, ac yn derbyn ynddynt eu hunain y cyfryw dâl am eu cyfeiliorni ag ydoedd raid.

28 Ac megis nad oedd gymmeradwy ganddynt ⁴gadw Duw yn eu gwybodaeth, Duwa'u rhoddes hwynt i fynu i feddwl anghymmeradwy, i wneuthur y pethau nid oedd weddaidd:

29 Wedi eu llenwi â phob anghyfiawnder, godineb, anwiredd, cybydd-dod, drygioni; yn llawn cennigen, llofruddiaeth, cynnen, twyll, drwg-anwydau;

30 Yn hustyngwyr, yn athrodwyr, yn gas ganddynt Dduw, yn drahaus, yn feilchion, yn ffrostwyr, yn ddychymmygwyr drygioni, yn anufudd i rieni,

31 Yn anneallus, yn dorrwyr ammod, yn ⁵angharedig, yn anghymmodlawn, yn annhrugarogion:

32 Y rhai yn gwybod cyfiawnder Duw, fod y rhai sydd yn gwneuthur y cyfryw bethau yn haeddu marwolaeth, *ydynt* nid yn unig yn gwneuthur y pethau hyn, eithr hefyd ^myn ⁶cyd-ymfoddloni â'r rhai sydd yn eu gwneuthur hwynt.

PENNOD II.

1 Na all y rhai sydd yn pechu, er eu bod yn condemnio pechod mewn eraill, mo'u hesgodi eu hunain; 6 ac mai anhaws o lawer iddynt ddiangw rhag barn Duw, 9 pa un bynnag fônt, ai Iuddewon ai Cenhedloedd. 14 Nas gall y Cenhedloedd ddiangw, 17 na'r Iuddewon chwraith; 25 ac na wna eu henwaeddiad lesâd iddynt, oni chadwant y ddeddf.

O HERWYDD paham, diesgus wyt ti, O ddyn, pwy bynnag wyt yn barnu: ^acanys yn yr hyn yr wyt yn barnu arall, yr wyt yn dy gondemnio dy hun: canys ti yr hwn wyt yn barnu, wyt yn gwneuthur yr un pethau.

2 Eithr ni a wyddom fod barn

Anno
DOMINI
60.^k Amos 2.
4.
⁷ hytrach.¹ Lef. 18.
22, 23.
Eph. 5. 12.
⁸ benyw-
iaid.
⁹ naturiol.
² natur-
iaeth.
³ gwryw-
iaid.⁴ Nen,
gydnabod
Duw.⁵ ddiaguriaid.^m Hos. 7. 2.
⁶ Nen,
cydsynio.^a 2 Sam. 12.
5.
Matt. 7. 2.

Anno
DOMINI
60.

Duw yn ol gwirionedd, yn erbyn y rhai a wnant gyfryw bethau.

3 Ac a wyt ti yn tybied hyn, O ddyn, yr hwn wyt yn barnu y rhai sydd yn gwneuthur y cyfryw bethau, a thithau yn gwneuthur yr un pethau, y diengi di rhag barn Duw?

4 Neu a wyt ti yn diystyru golud ei ddaioni ef, a'i ddioddefgarwch, a'i ymaros, °heb wybod fod daioni Duw yn dy dywys di i edifeirwch?

5 Eithr yn ol dy galedrwydd, a'th galon ddiedifeiriol, wyt ^a yn trysori i ti dy hun ddigofaint erbyn dydd y digofaint, a datguddiad cyfiawn iarn Duw,

6 °Yr hwn a dâl i bob un yn ol ei weithredoedd:

7 Sef i'r rhai trwy barhâu yn gwneuthur da, a geisiant ogoniant, ac anrhydedd, ac anllygredigaeth; bywyd tragywyddol:

8 Eithr i'r rhai sydd gynhennus, ac °anufudd i'r gwirionedd, eithr yn ufudd i anghyfiawnder, y bydd llid a digofaint;

9 Trallod ac ing ar bob enaid dyn sydd yn gwneuthur drwg; yr Iuddew ^a yn gyntaf, a'r ² Groegwr hefyd:

10 Eithr gogoniant, ac anrhydedd, a thangnefedd, i bob un sydd yn gwneuthur daioni; i'r Iuddew yn gyntaf, ac i'r ³ Groegwr hefyd.

11 Canys ^b nid oes derbyn wyneb ger bron Duw.

12 Oblegid cynnifer ag a bechasant yn ddiddeddf, a gyfrgollir hefyd yn ddiddeddf; a chynnifer ag a bechasant yn y ddeddf, a ffernir wrth y ddeddf;

13 (Canys ⁱ nid gwrandawyr y ddeddf sydd gyfiawn ger bron Duw, ond gwneuthurwyr y ddeddf a gyfiawnhêir.

14 Canys pan yw y ddeddf ganddynt, wrth naturiaeth yn gwneuthur y pethau sydd yn y ddeddf, y rhai hyn heb fod y ddeddf ganddynt, ydynt ddeddf iddynt eu hunain:

15 Y rhai sydd yn dangos gweithred y ddeddf yn ysgrifenedig yn eu calonnau, a'u cydwobod yn cyd-dystiolaethu, a'u meddyliau ⁴ yn cyhuddo eu gilydd, neu yn esgusodi;

16 ^k Yn y dydd y barno Duw ddirgeloedd dynion, yn ol fy efengyl i, ⁱ trwy Iesu Grist.

17 Wele, Iuddew y'th elwir di, ac ^m yr wyt yn gorphwys yn y ddeddf, ac yn gorfoleddu yn Nuw;

18 Ac yn gwybod ei ewyllys ef, ac ⁿ yn ^o darbod pethau rhagorol, gan fod wedi dy addysgu o'r ddeddf;

19 Ac yr wyt yn coelio dy fod yn dywysog i'r deillion, yn llewyrch i'r rhai sydd mewn tywyllwch,

20 Yn athraw i'r anghall, yn ddysgawdwr i'r rhai bach, a chennyt °ffurf y gwybodaeth a'r gwirionedd yn y ddeddf.

21 ^p Tydi, gan hynny, yr hwn wyt yn addysgu arall, oni'th ddysgi dy hun? yr hwn wyt yn pregethu, Na ladratter, a ladretti di?

22 Yr hwn wyt yn dywedyd, Na odineber, a odinebi di? yr hwn wyt yn ffeiddio delwau, a gyssegryspeili di?

23 Yr hwn wyt ^a yn gorfoleddu yn y ddeddf, trwy dorri y ddeddf a ddianrhydeddi di Dduw?

24 Canys enw Duw o'ch plegid chwi a geblir ym mhlith y Cenhedloedd, megis y mae ^r yn ysgrifenedig.

25 Canys enwaediad yn wir a wna lês, os cedwi y ddeddf: eithr os troseddwr y ddeddf ydwynt, aeth dy enwaediad yn ddi-enwaediad.

26 Os y dienwaediad gan hynny a geidw gyfiawnderau y ddeddf, oni chyfrifir ei ddi-enwaediad ef yn enwaediad?

27 Ac oni bydd i'r dienwaediad yr hwn sydd o naturiaeth, os ceidw y ddeddf, dy farnu di, yr hwn wrth y llythyren a'r enwaediad wyt yn troseddwr y ddeddf?

28 Canys ^a nid yr hwn sydd yn yr amlwg sydd Iuddew; ac nid enwaediad yw yr hyn sydd yn yr amlwg yn y cnawd:

29 Eithr ⁱ yr hwn sydd yn y dirgel sydd Iuddew; ac ^u enwaediad y galon sydd ^x yn yr yspryd, nid yn y llythyren; ^y yr hwn y mae ei glod nid o ddynion, ond o Dduw.

PENNOD III.

1 Rhagorfraint yr Iuddewon: 3 yr hon ni chollasant: 9 er hynny y mae y ddeddf yn eu barnu hwythau hefyd yn euog o bechod: 20 gan hynny ni chyflawnhêir un cnawd trwy y ddeddf: 28 eithr pawb, heb wahan-iaeth, trwy ffydd yn unig: 31 ac etto ni ddiddymwyd y ddeddf.

PA ragoriaeth gan hynny sydd i'r Iuddew? neu pa fudd sydd o'r enwaediad?

2 Llauer, yn mhob rhyw fodd: yn gyntaf, o herwydd ^a darfod ymddiried iddynt hwy am ymadroddion Duw.

3 Oblegid beth os ^b anghredodd

Anno
DOMINI
60.

ⁿ Phil. 1. 10.
^o profi pethau a gwa-haniaeth rhyng-ddynt.

^o pen. 6. 17.
² Tim. 1. 13. a 3. 5.

^p Ps. 50. 16, &c.

^q ad. 17.

^r 2 Sam. 12. 14.
Es. 52. 5.
Ezec. 36. 20, 23.

^s Ioan 3. 39.
pen. 9. 6, 7.
Gal. 6. 15.
Dat. 2. 9.

^t 1 Petr. 3. 4.
^u Col. 2. 11.
Phil. 3. 3.
^x pen. 7. 6.
² Cor. 3. 6.
^y 1 Cor. 4. 5.
² Cor. 10. 18.
¹ Thess. 2. 4.

^a Ps. 147. 19, 20.
pen. 9. 4.

^b Heb. 4. 2.

^b 2 Petr. 3. 15.
^c Es. 30. 18.

^d Iago 5. 3.

^e Job 34. 11.
Ps. 62. 12.
Jer. 17. 10.
a 32. 19.
Matt. 16. 27.
pen. 14. 12.
Dat. 22. 12.

^f 2 Thess. 1. 8.

^f Amos 3. 2.
Luc 12. 47, 48.
¹ Petr. 4. 17.
² Cenhedl-ddyn.
³ Cenhedl-ddyn.
^h Deut. 10. 17.

ⁱ Matt. 7. 21.
Iago 1. 22, 23, 25.

⁴ rhyng-ddynt a'u gilydd yn cyhuddo, neu, yn esgusodi.
^k Matt. 25. 31.

¹ Cor. 4. 5.
^l Ioan 5. 22.
Act. 17. 31.
^m Mic. 3. 11.
pen. 9. 4.

Anno
DOMINI
60.

c Num. 23.
19.
pen. 9. 6.
2 Tim. 2.
13.
d Ioan 3.
33.
e Ps. 62. 9.
a 116. 11.
f Ps. 51. 4.
2 pan
farnech.

e Gen. 18.
25.

b Gal. 3. 22.

i Ps. 14. 1,
2, 3.
a 53. 1.

k Ps. 5. 9.

l Ps. 140. 3.

m Ps. 10. 7.

n Diar. 1.
16.
Es. 59. 7, 8.

o Ps. 36. 1.

p Ezec. 16.
63.
3 yn euog o
faen Duw.

q Gal. 2. 16.

r pen. 7. 7.

rhaf? ^aa wna eu hanghrediniaeth hwy ffydd Duw yn ofer?

4 Na atto Duw: eithr ^abydded Duw yn eirwir, a ^ephob dyn yn gelwyddog; megis yr ysgrifenedig, ^fFel y'th gyfiawnhâer yn dy eiriau, ac y gorfyddech ²pan y'th farnar.

5 Eithr os yw ein hanghyfiawnder ni yn canmol cyfiawnder Duw, pa beth a ddywedwn? Ai anghyfiawn yw Duw, yr hwn sydd yn dwyn arnom ddigofaint? (yn ol dyn yr wyf yn dywedyd:)

6 Na atto Duw: canys wrth hynny ^spa fodd y barna Duw y byd?

7 Canys os bu gwirionedd Duw trwy fy nghelwydd i yn helaethach i'w ogoniant ef, paham y'm bernir innau etto megis pechadur?

8 Ac nid, (megis y'n ceblir, ac megis y dywed rhaf ein bod yn dywedyd,) Gwnawn ddrwg, fel y dêl daioni? y rhaf y mae eu damnedigaeth yn gyfiawn.

9 Beth gan hynny? a ydym ni yn fwy rhagorol? Nac ydym ddim: canys ni a brofasom o'r blaen ^hfod pawb, yr Iuddewon a'r Groegwyr, dan bechod;

10 Megis y mae yn ysgrifenedig, ⁱNid oes neb cyfiawn, nac oes un:

11 Nid oes neb yn deall; nid oes neb yn ceisio Duw.

12 Gwyrasant oll, aethant i gyd yn anfuiddiol; nid oes un yn gwneuthur daioni, nac oes un.

13 ^kBedd agored yw eu ceg; â'u tafodau y gwnaethant ddichell; ^lgwenwyn aspiad sydd dan eu gwefusau:

14 ^mY rhaf y mae eu genau yn llawn melldith a chwerwedd:

15 ⁿBuan yw eu traed i dywallt gwaed:

16 Distryw ac aflwydd sydd yn eu ffyrdd:

17 A ffordd tangnefedd ni adnab- uant:

18 ^oNid oes ofn Duw ger bron eu llygaid.

19 Ni a wyddom hefyd am ba bethau bynnag y mae y ddeddf yn ei ddywedyd, mai wrth y rhaf sydd dan y ddeddf y mae hi yn ei ddywedyd: fel ^py cauer pob gen- au, ac y byddo yr holl fyd ³dan farn Duw.

20 Am hynny ^qtrwy weithred- oedd y ddeddf ni chyfiawnhêir un cnawd yn ei olwg ef; canys ^rtrwy y ddeddf y mae adnabod pechod.

21 Ac yr awrhon ^ayr eglurwyd cyfiawnder Duw heb y ddeddf, wrth gael tystiolaeth gan y ddeddf a'r prophwydi;

22 Sef cyfiawnder Duw yr hwn sydd trwy ffydd Iesu Grist, i bawb ac ar bawb a gredant: canys ^tnid oes gwahaniaeth:

23 Oblegid ^upawb a bechasant, ac ydynt yn ol am ogoniant Duw;

24 A hwy wedi eu cyfiawnhau yn rhad trwy ei ras ef, trwy y pryn- edigaeth sydd yng Nghrist Iesu:

25 Yr hwn a ⁴osododd Duw yn ⁵iawn, trwy ffydd yn ei waed ef, i ddangos ei gyfiawnder ef, trwy faddeuant ^zy pechodau a wnaethid o'r blaen, trwy ddioddefgarwch Duw;

26 I ddangos ei gyfiawnder ef y pryd hwn; fel y byddai efe yn gyfiawn, ac yn cyfiawnhau y neb sydd o ffydd Iesu.

27 ^vPa le gan hynny y mae y gorfoledd? Efe a gauwyd allan. Trwy ba ddeddf? ai ddeddf gweith- redoedd? Nag ê; eithr trwy ddeddf ffydd.

28 Yr ydym ni gan hynny yn cyf- rif ^wmai trwy ffydd y cyfiawnhêir dyn, heb weithredoedd y ddeddf.

29 Ai i'r Iuddewon y mae efe yn Dduw yn unig? onid yw i'r Cen- hedloedd hefyd? Yn wir y mae efe i'r Cenhedloedd hefyd:

30 Gan mai un Duw sydd, yr hwn a gyfiawnhau yr enwaediad wrth ffydd, a'r dienwaediad trwy ffydd.

31 Wrth hynny, a ydym ni yn gwneuthur y ddeddf yn ddirym trwy ffydd? Na atto Duw: eithr yr ydym yn cadarnhau y ddeddf.

PENNOD IV.

1 Ffydd Abraham a gyfrifwyd iddo yn gyfiawnder, 10 cyn enwaedu arno. 13 Trwy ffydd yn unig y derbyntodd efe a'i had yr addewid. 16 Abraham yw tad pawb a'r sydd yn credu. 24 Ein ffydd ninnau hefyd a gyfrifir i ni yn gyfiawnder.

PA beth gan hynny a ddywedwn ni ddarfod i ^aAbraham ein tad ni ei gael, yn ol y cnawd?

2 Canys os Abraham a gyfiawnhau- wyd trwy weithredoedd, y mae iddo orfoledd; eithr nid ger bron Duw.

3 Canys pa beth a ddywed yr ys- grythyr? ^bCredodd Abraham i Dduw; a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.

4 Eithr i'r neb sydd yn gweithio, ni chyfrifir y gwobr o ras, ond o ddyled.

5 Eithr ^ci'r neb nid yw yn gweithio, ond yn credu yn yr hwn sydd yn

Anno
DOMINI
60.

^a pen. 1. 17.
Phil. 3. 9.

^b pen. 10.
12.
Gal. 3. 28.
Col. 3. 11.
^u pen. 11.
32.
Gal. 3. 22.

⁴ rag-or-
deiniodd.
⁵ gymmod,
neu, gym-
modwr.
^z Act. 17.
30.
Heb. 9. 15.

^v 1 Cor. 1.
29, 31.
Eph. 2. 9.

^w Act. 13.
38.
pen. 8. 3.
Gal. 2. 16.

^a Es. 51. 2.

^b Gen. 15.
6.
Gal. 3. 6.
Iago 2. 23.

^c pen. 11. 6.

Anno
DOMINI
60.

cyfiawnhâu yr annuwiol, ei ffydd ef a gyfrifir yn gyfiawnder.

6 Megis y mae Dafydd hefyd yn datgan dedwyddwch y dyn y mae Duw yn cyfrif cyfiawnder iddo heb weithredoedd, *gan ddywedyd*,

7^d Dedwydd *yw* y rhai y maddenwyd eu hanwireddau, a'r rhai y cuddiwyd eu pechodau :

8 Dedwydd *yw* y gwr nid *yw* yr Arglwydd yn cyfrif pechod iddo.

9 A *ddaeth* y dedwyddwch hwn gan hynny ar yr enwaediad *yn unig*, ynte ar y dienwaediad hefyd ? canys yr ydym yn dywedyd ddarfod cyfrif ffydd i Abraham yn gyfiawnder.

10 Pa fodd gan hynny y cyfrifwyd hi ? ai pan oedd yn yr enwaediad, ynte yn y dienwaediad ? Nid yn yr enwaediad, ond yn y dienwaediad.

11 Ac ^eefe a gymmerth arwydd yr enwaediad, yn ²insel cyfiawnder y ffydd, yr hon *oedd ganddo* yn y dienwaediad : fel ^fy byddai efe yn dad pawb a gredent, yn y dienwaediad ; fel y cyfrifid cyfiawnder iddynt hwythau hefyd :

12 Ac yn dad yr enwaediad, nid i'r rhai o'r enwaediad yn unig, ond i'r sawl hefyd a gerddant lwybrau ffydd Abraham ein tad ni, yr hon *oedd ganddo* yn y dienwaediad.

13 Canys nid trwy y ddeddf *y daeth* yr addewid i Abraham, neu i'w had, y byddai efe yn etifedd y byd ; eithr trwy gyfiawnder ffydd.

14 Canys ^eos y rhai sydd o'r ddeddf *yw* yr etifeddiion, gwnaed ffydd yn ofer, a'r addewid yn ddirym.

15 Oblegid ^hy mae y ddeddf yn peri digofaint ; canys lle nid oes deddf, nid *oes* gamwedd.

16 Am hynny o ffydd *y mae*, fel *y byddai* yn ol gras : fel y byddai yr addewid yn sicr i'r holl had ; nid yn unig i'r hwn sydd o'r ddeddf, ond hefyd i'r hwn sydd o ffydd Abraham, ⁱyr hwn *yw* ein tad ni oll,

17 (Megis y mae yn ysgrifenedig, ^kMi a'th wneuthum yn dad llawer o genhedloedd,) ³ger bron y neb y credodd efe iddo, *sef* Duw, yr hwn sydd yn bywhâu y meirw, ac sydd ¹yn galw y pethau nid ydynt, fel pe byddent :

18 Yr hwn yn erbyn gobaith a gredodd dan obaith, fel y byddai efe yn dad cenhedloedd lawer ; yn ol yr hyn a ddywedasid, ^mFelly y bydd dy had di.

19 Ac efe, yn ddiëgwan o ffydd, ⁿnid

ystyriodd ei gorph ei hun, *yr hwn oedd* yr awrhon wedi marweiddio, ac efe ynghylch càn mlwydd oed, na marweidd-dra bru Sara.

20 Ac nid amheuodd efe addewid Duw trwy anghrediniaeth ; eithr efe a nerthwyd yn y ffydd, gan roddi gogoniant i Dduw :

21 Ac yn gwbl sicr *ganddo*, am yr hyn a addawsai efe, ^eei fod ef yn abl i'w wneuthur hefyd.

22 Ac am hynny y cyfrifwyd iddo yn gyfiawnder.

23 Eithr ^pnid ysgrifenydd hynny er ei fwyn ef yn unig, ddarfod ei gyfrif iddo ;

24 Ond er ein mwyn ninnau hefyd, i'r rhai y cyfrifir, y rhai ydym yn credu yn yr hwn ^aa gyfododd Iesu ein Harglwydd ni o feirw :

25 Yr hwn a draddodwyd dros ein pechodau ni, ac a gyfodwyd i'n cyfiawnhâu ni.

PENNOD V.

1 Wedi ein cyfiawnhâu trwy ffydd, y mae i ni dangnesfodd rhyngom a Duw, 2 a llawenydd yn ein gobaith : 8 gan ein cymmodi trwy ei waed ef, a nym yn elynion iddo, 10 y cawn yn hytrach fod yn gadwedig wedi ein cymmodi. 12 Megis y daeth pechod a marwol-aeth trwy Adda, 17 felly yn hytrach y daw cyfiawnder a bywyd trwy Iesu Grist. 20 Lle yr amlhaodd pechod, y rhagor-amlhaodd gras.

A M hynny, ^agan ein bod wedi ein cyfiawnhâu trwy ffydd, y mae gennym heddwch tu ag at Dduw, trwy ein Harglwydd Iesu Grist :

2 ^bTrwy yr hwn hefyd y cawsom ddyfodfa trwy ffydd i'r gras hwn, yn yr hwn yr ydym yn sefyll, ac ^cyn gorfoleddu dan obaith gogoniant Duw.

3 Ac nid *felly* yn unig, eithr yr ydym yn gorfoleddu mewn gcrthrymderau ; ^dgan wybod fod gorthrymder yn peri dioddefgarwch ;

4 A dioddefgarwch, brofiad ; a phrofiad, obaith :

5 A gobaith ni chywilyddia, am fod cariad Duw wedi ei dywallt yn ein calonnau ni, trwy yr Yspryd Glân yr hwn a roddwyd i ni.

6 Canys Crist, pan oeddyd ni etto yn weiniaid, mewn ²pryd a fu farw dros yr annuwiol.

7 Oblegid braidd y bydd neb farw dros un cyfiawn : oblegid dros y da ysgatfydd fe feiddiai un farw hefyd.

8 Eithr ^ey mae Duw yn canmol ei gariad tu ag attom ; oblegid, a nyni etto yn bechaduriaid, i Grist farw trosom ni.

9 Mwy ynte o lawer, a nyni yn

Anno
DOMINI
60.

^e Ps. 115. 3.
Heb. 11.
19.

^p pen. 15. 4.
1 Cor. 10. 6.
11.

^a Act. 2. 24.
a 13. 30.

^a Es. 32. 17.
Ioan 16. 33.

^b Eph. 2.
18. a 3. 12.
Heb. 10. 19.
^c Heb. 3. 6.

^d Iago 1. 3.

² amser
cyfaddas.

^e Ioan 15.
13.
1 Petr. 3. 18.
1 Ioan 3.
16. a 4. 9.

Anno
DOMINI
60.f pen. 8. 32.
e 2 Cor. 5.
19.
Eph. 2. 16.h Ioan 5. 26.
a 14. 19.
2 Cor. 4. 10,
11.i Gen. 3. 6.
1 Cor. 15.
21.
k Gen. 2. 17.
pen. 6. 23.l pen. 4. 15.
i Ioan 3. 4.m 1 Cor. 15.
21, 22, 45.n Matt. 20.
28.
a 26. 23.o un cam-
wedd.p un cam-
wedd.q un cyf-
iawnder.
o Ioan 12.
32.
Heb. 2. 9.r Ioan. 15.
22.
pen. 4. 15.
a 7. 8.
Gal. 3. 19,
23.

awr wedi ein cyfiawnhau trwy ei waed ef, y'n hachubir rhag digofaint trwyddo ef.

10 Canys ^fos pan oeddyd yn elynion, ^ey'n heddychwyd â Duw trwy farwolaeth ei Fab ef; mwy o lawer, wedi ein heddychu, y'n hachubir ^htrwy ei fywyd ef.

11 Ac nid *hynny* yn unig, eithr gorfoleddu yr ydym hefyd yn Nuw trwy ein Harglwydd Iesu Grist, trwy yr hwn yr awrhon y derbyniasom y cymmod.

12 Am hynny, megis ⁱtrwy un dyn y daeth pechod i'r byd, a ^kmarwolaeth trwy bechod; ac felly yr aeth marwolaeth ar bob dyn, yn gymmaint a phechu o bawb:

13 Canys hyd y ddeddf yr oedd pechod yn y byd: eithr ^lni chyfrifir pechod pryd nad oes deddf.

14 Eithr teyrnasodd marwolaeth o Adda hyd Moses, i.e. arnynt hwy y rhai ni phechasant yn ol cyffelybiaeth camwedd Adda, ^myr hwn yw ffurf yr un oedd ar ddyfod.

15 Eithr nid megis y camwedd, felly y mae y dawn hefyd. Canys os trwy gamwedd un y bu feirw llawer; mwy o lawer yr amlhaodd gras Duw, a'r dawn trwy ras yr un dyn Iesu Grist, ⁿi laweroedd.

16 Ac nid megis *y bu* trwy un a bechodd, *y mae* y dawn: canys y farn a ddaeth o un *camwedd* i gon-demniad; eithr y dawn *sydd* o gamweddau lawer i gyfiawnhâd.

17 Canys os trwy ^ogamwedd un y teyrnasodd marwolaeth trwy un; mwy o lawer y caiff y rhai sydd yn derbyn lliosowgrwydd o ras, ac o ddawn cyfiawnder, deyrnasu mewn bywyd trwy un, Iesu Grist.

18 Felly gan hynny, megis trwy ^pgamwedd un *y daeth barn* ar bob dyn i gondemniad; felly hefyd trwy ^qgyfiawnder un *y daeth y dawn* o ar bob dyn i gyfiawnhâd bywyd.

19 Oblegid megis trwy anufuddod un dyn y gwnaethpwyd llawer yn bechaduriaid; felly trwy ufuddod un y gwneir llawer yn gyfiawn.

20 Eithr ^ry ddeddf a ddaeth i mewn fel yr amlhau y camwedd: eithr lle yr amlhaodd y pechod, y rhagor-amlhaodd gras:

21 Fel megis y teyrnasodd pechod i farwolaeth, felly hefyd y teyrnasai gras trwy gyfiawnder i fywyd tragywyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

PENNOD VI.

1 Na ddylem ni fyw mewn pechod, 2 a ninnau wedi marw iddo; 3 megis y mae ein bedydd ni yn dangos. 12 Na theyrnased pechod mwyach, 18 gan ddarford i ni ymrôl i wasanaeth cyfiawnder; 23 ac o herwydd mai cyflog pechod yw marwolaeth.

BETH wrth hynny a ddywedwn ni? a drigwn ni yn wastad mewn pechod, fel yr amlhao gras?

2 Na atto Duw. A ninnau wedi meirw i bechod, pa wedd y byddwn byw etto ynddo ef?

3 Oni wyddoch chwi, ^aam gynifer o honom ag a ²fedyddiwyd i Grist Iesu, ein bedyddio ni i'w farwolaeth ef?

4 ^bCladdwyd ni gan hynny gyd âg ef trwy fedydd i farwolaeth: fel ^cmegis ag y cyfodwyd Crist o feirw trwy ôgoniant y Tad, ^dfelly y rhodiom ninnau hefyd mewn newydd-deb buchedd.

5 Canys os gwnaed ni yn gyd-blanhigion i gyffelybiaeth ei farwolaeth ef, felly y byddwn *i gyffelybiaeth ei adgyfodiad ef*.

6 Gan wybod hyn, ddarford ^ecroes-hoelio ein hen ddyn ni gyd âg ef, er mwyn dirymmu ^fcorph pechod, fel rhag llaw na wasanaethom bechod.

7 Canys ^gy mae yr hwn a fu farw, wedi ei ³ryddhau oddi wrth bechod.

8 Ac ^hos buom feirw gyd â Christ, yr ydym ni yn credu y byddwn byw hefyd gyd âg ef:

9 Gan wybod nad yw ⁱCrist, yr hwn a gyfodwyd oddi wrth y meirw, yn marw mwyach; nad arglwyddiaetha marwolaeth arno mwyach.

10 Canys fel y bu efe farw, ^ke fe a fu farw unwaith i bechod: ac fel y mae yn byw, ^lbyw y mae i Dduw.

11 Felly chwithau hefyd, cyfrif- weh eich hunain yn feirw i bechod: eithr ^myn fyw i Dduw, yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

12 ⁿNa theyrnased pechod gan hynny yn eich corph marwol, i ufuddhau o honoch iddo yn ei chwantau.

13 Ac na ^oroddwch eich aelodau yn ⁴arfau anghyfiawnder i bechod: eithr ^prhoddwch eich hunain i Dduw, megis rhai o feirw yn fyw; a'ch aelodau yn arfau cyfiawnder i Dduw.

14 Canys nid arglwyddiaetha pechod arnoch chwi: oblegid nid ydych chiw dan y ddeddf, eithr dan ras.

15 Beth wrth hynny? a bechwn ni,

Anno
DOMINI
60.* Gal. 3. 27.
2 Neu, fedyddir.

b Col. 2. 12.

c pen. 8. 11.
2 Cor. 13. 4.
d Eph. 4.
22, 23.
Col. 3. 10.
Phil. 3. 10,
11.e Gal. 2. 20.
a 5. 24.
a 6. 14.
Eph. 4. 22.
f Col. 2. 11.g 1 Petr 4.
1.
h Gr. gyf- iawnhau.h 2 Tim. 2.
11.

i Dat. 1. 18.

k Heb. 9.
27, 28.

l Luc 20. 38.

m Gal. 2.
19.n Ps. 119.
133.o pen. 7. 5.
Col. 3. 5.
Iago 4. 1.
4 offer.
p pen. 12. 1.
1 Petr 4. 2.

Anno
DOMINI
60.

^a 1 Cor. 9.
21.
Gal. 5. 18.
^r Matt. 6. 24.
Ioan 8. 34.
2 Petr 2.
19.

^s 2 Tim. 1.
13.

⁵ Gr. *er hon*
y'ch tra-
ddodwyd.

^t Ioan 8. 32.
1 Cor. 7. 22.
Gal. 5. 1.

⁶ *i gyf-*
iaunder.

^u pen. 7. 5.

^x Gen. 2. 17.
pen. 5. 12.
Iago 1. 15.

^a 1 Cor. 7.
39.

^b Matt. 5.
32.

^a o herwydd nad ydym dan y ddeddf, eithr dan ras? Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chwi, mai ^ri bwy bynnag yr ydych yn eich rhoddi eich hunain yn weision i ufuddhau iddo, eich bod yn weision i'r hwn yr ydych yn ufuddhau iddo; pa un bynnag ai i bechod i farwolaeth, ynte i ufudd-dod i gyfiawnder?

17 Ond i Dduw y bo y diolch, eich bod chwi *gynt* yn weision i bechod; eithr ufuddhau o honoch o'r galon i'r ^sffurf o athrawiaeth ⁵a draddodwyd i chwi.

18 Ac ^twedi eich rhyddhau oddi wrth bechod, fe a'ch gwnaethpwyd yn weision i gyfiawnder.

19 Yn ol dull dynol yr ydwyf yn dywedyd, oblegid gwendid eich cnawd chwi. Canys megis ag y rhoddasoch eich aelodau yn weision i aflendid ac anwiredd, i anwiredd; felly yr awrhon rhoddwch eich aelodau yn weision i gyfiawnder, i sancteiddrwydd.

20 Canys pan oeddych yn weision pechod, rhyddion oeddych ⁶oddi wrth gyfiawnder.

21 ^uPa ffrwyth gan hynny oedd i chwi y pryd hwnnw o'r pethau y mae arnoch yr awrhon gywilydd o'u plegid? canys diwedd y pethau hynny *yw* marwolaeth.

22 Ac yr awrhon, wedi eich rhyddhau oddi wrth bechod, a'ch gwneuthur yn weision i Dduw, y mae i chwi eich ffrwyth yn sancteiddrwydd, a'r diwedd yn fywyd tragywyddol.

23 Canys ^xcyflog pechod *yw* marwolaeth; eithr dawn Duw *yw* bywyd tragywyddol, trwy Iesu Grist ein Harglwydd.

PENNOD VII.

1 *Nad oes un ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn, ond tra fyddo bys: 4 ond ein bod ni wedi meirw i'r ddeddf. 7 Etto nad yw y ddeddf bechod; 12 eithr sanctaidd, a chyfiawn, a da; 16 fel yr ydwyf fi yn cydnabod, ac yn ddrwg genyf nas gallaf ei chadw.*

ONI wyddoch chwi, frodyr, (canys wrth y rhai sydd yn gwybod y ddeddf yr wyf yn dywedyd,) fod y ddeddf yn arglwyddiaethu ar ddyn tra fyddo efe byw?

^a 2 Canys ^ay wraig y mae iddi wr, sydd yn rhwym wrth y ddeddf i'r gwr, tra fyddo efe byw: ond o bydd marw y gwr, hi a ryddhauwyd oddi wrth ddeddf y gwr.

3 Ac felly, ^bos a'r gwr yn fyw, y bydd hi yn eiddo gwr arall, hi a elwir yn odinebus: eithr os marw

fydd ei gwr hi, y mae hi yn rhydd oddi wrth y ddeddf; fel nad yw hi odinebus, er bod yn eiddo gwr arall.

4 Ac felly chwithau, fy mrodyr, ydych ^cwedi meirw i'r ddeddf trwy gorph Crist; fel y byddech eiddo un arall, *sef* eiddo yr hwn a gyfodwyd o feirw, fel ^dy dygem ffrwyth i Dduw.

5 Canys pan oeddym yn y cnawd, gwyniau pechodau, y rhai oedd trwy y ddeddf, oedd ^eyn gweithio yn ein haelodau ni, ^fi ddwyn ffrwyth i farwolaeth.

6 Eithr yn awr y rhyddhauwyd ni oddi wrth y ddeddf, ^gwedi ein meirw i'r peth y'n hattelid; fel y gwasanaethem mewn ^hnewydd-deb yspryd, ac nid *yn* hender y llythren.

7 Beth wrth hynny a ddywedwn ni? Ai pechod *yw* y ddeddf? Na atto Duw. Eithr ⁱnid adnabûm i bechod, ond wrth y ddeddf: canys nid adnabuaswn i drachwant, oni bai ddywedyd o'r ddeddf, ^kNa thrachwanta.

8 Eithr ^lpechod, wedi cymmeryd achlysur trwy y gorchymyn, a weithiodd ynof fi bob trachwant.

9 Canys ^mheb y ddeddf marw oedd pechod. Eithr yr oeddwn i gynt yn fyw heb y ddeddf: ond pan ddaeth y gorchymyn, yr adfywiodd pechod, a minnau a fûm farw.

10 A'r gorchymyn, ⁿyr hwn *yd-*
oedd i fywyd, hwnnw a gaed i mi i farwolaeth.

11 Canys pechod, wedi cymmeryd achlysur trwy y gorchymyn, ^am twyllodd i; a thrwy hwnnw a'm lladdodd.

12 Felly yn wir ^oy mae y ddeddf yn sanctaidd; a'r gorchymyn yn sanctaidd, ac yn gyfiawn, ac yn dda.

13 Gan hynny a wnaethpwyd y peth oedd dda, yn farwolaeth i mi? Na atto Duw. Eithr pechod, fel yr ymddangasai yn bechod, gan weithio marwolaeth ynof fi trwy yr hyn sydd dda; fel y byddai pechod trwy y gorchymyn yn dra phechadurus.

14 Canys ni a wyddom fod y ddeddf yn ysprydol: eithr myfi sydd gnawdol, ^pwedi fy ngwerthu dan bechod.

15 Canys yr hyn yr wyf yn ei wneuthur, nid yw foddolawn genyf: canys ^qnid y peth yr wyf yn ei ewyllysio, hynny yr wyf yn ei

Anno
DOMINI
60.

^c pen. 8. 2.
Gal. 2. 19.
a 5. 18.

^d Gal. 5. 22.

^e pen. 6. 13.

^f pen. 6. 21.
Gal. 5. 19.

^g pen. 6. 2.

^h pen. 2. 29.
2 Cor. 3. 6.

ⁱ pen. 3. 20.

^k Exod. 20.
17.
Deut. 5. 21.
Act. 20. 33.
1 pen. 4. 15.
a 5. 20.

^m 1 Cor. 15.
56.

ⁿ Lef. 18. 5.
Ezec. 20.
11, 13, 21.

^o 1 Tim. 1.
8.

^p 2 Bren. 21.
20, 25.

^q Gal. 5. 17.

Anno
DOMINI
60.

wneuthur; eithr y peth sydd gas gen-
nyf, hyn yr ydwyf yn ei wneuthur.

16 Ac os y peth nid wyf yn ei
ewyllysio, *hynny* yr wyf yn ei
wneuthur, yr wyf fi yn cydsynio
â'r ddeddf mai da *ydyw*.

17 Felly yr awrhon nid myfi sydd
mwy yn gwneuthur hynny, eithr y
pechod yr hwn sydd yn trigo ynof fi.

18 Canys mi a wn nad oes ^rynof fi
(hynny yw, yn fy nghnawd i,) ddim
da yn trigo: oblegid yr ewyllysio
sydd barod gennyf; eithr cwblhâu
yr hyn sydd dda, nid wyf yn medru
arno.

19 Canys nid wyf yn gwneuthur
y peth da yr wyf yn ei ewyllysio;
ond y drwg yr hwn nid wyf yn
ei ewyllysio, hynny yr wyf yn ei
wneuthur.

20 Ac os ydwyf fi yn gwneuthur y
peth nid wyf yn ei ewyllysio, nid
myfi mwyach sydd yn ei wneuthur,
ond y pechod sydd yn trigo ynof fi.

21 Yr ydwyf fi gan hynny yn cael
deddf, a mi yn ewyllysio gwneuth-
ur da, fod drwg yn bresennol gyd
â mi.

22 Canys ymhyfrydu yr wyf yng
nghyfraith Duw, yn ol ^ay dyn oddi
mewn:

23 Eithr ^tyr wyf yn gweled deddf
arall yn fy aelodau, yn gwrthryfela
yn erbyn deddf fy meddwl, ac yn
fy nghaethiwo i ddeddf pechod, yr
hon sydd yn fy aelodau.

24 Ys truan o ddyn wyf fi! pw y
a'm gwared i oddi wrth ²gorph y
farwolaeth hon?

25 Yr wyf fi yn diolch i Dduw,
trwy Iesu Grist ein Harglwydd.
Felly gan hynny, yr wyf fi fy hun
â'r meddwl yn gwasanaethu cyf-
raith Duw; ond â'r cnawd, cyfraith
pechod.

PENNOD VIII.

1 Bod y rhai sydd yng Nghrist, ac yn byw yn ol
yr Yspryd, yn rhyddion oddi wrth ddanned-
igaeth. 5, 13 Pa niwed sydd yn digwydd
oddi wrth y cnawd; 6, 14 a pha lês oddi
wrth yr Yspryd, 17 ac o fod yn blentyn i
Dduw: 19 yr hwn y mae pob peth yn hir-
aethu am ei ogoneddus ymwared: 29 yr hwn
a rag-ordeiniwyd gan Dduw, 38 Na all dim
ein gwahanu ni oddi wrth ei gariad ef.

NID oes gan hynny yn awr ddim
damnedigaeth i'r rhai sydd
yng Nghrist Iesu, y rhai sydd ^ayn
rhodio nid yn ol y cnawd, eithr yn
ol yr Yspryd.

2 Canys ^bdeddf ^cYspryd y bywyd
yng Nghrist Iesu a'm rhyddhaodd

i oddi wrth ddeddf pechod a marw-
olaeth.

3 Canys ²yr hyn ni allai y ddeddf,
o herwydd ei bod yn wan trwy y
cnawd, Duw a ddanfonodd ei Fab ei
hun y nghyffelybiaeth cnawd pech-
adurus, ³ac am bechod a gondemn-
iodd bechod yn y cnawd:

4 Fel y cyflawnid cyflawnder y
ddeddf ynom ni, y rhai ydym yn
rhodio, nid yn ol y cnawd, eithr yn
ol yr Yspryd.

5 Canys ^ay rhai sydd yn ol y
cnawd, am bethau y cnawd y maent
yn synio: eithr y rhai sydd yn ol
yr Yspryd, am bethau yr Yspryd.

6 Canys ^esyniad y cnawd, marw-
olaeth *yw*; a syniad yr Yspryd,
bywyd a thangnefedd *yw*:

7 Oblegid syniad y cnawd *sydd*
elyniaeth yn erbyn Duw: canys nid
yw ddarostyngedig i ddeddf Duw;
^toblegid nis gall chwaith.

8 A'r rhai sydd yn y cnawd, ni
allant ryngu bodd Duw.

9 Eithr chwyhwi nid ydych yn y
cnawd, ond yn yr Yspryd, od yw
^sYspryd Duw yn trigo ynoch. Ac
od oes neb heb ^hYspryd Crist gan-
ddo, nid yw hwnnw yn eiddo ef.

10 Ac os *yw* Crist ynoch, *y mae* y
corph yn farw, o herwydd pechod;
eithr yr Yspryd yn fywyd, o her-
wydd cyflawnder.

11 Ac os Yspryd ⁱyr hwn a gyfod-
odd Iesu o feirw sydd yn trigo
ynoch; ^kyr hwn a gyfododd Grist o
feirw a fywiocâ hefyd eich cyrph
marwol chwi, ⁴trwy ei Yspryd yr
hwn sydd yn trigo ynoch.

12 Am hynny, frodyr, dyledwyr
ydym, nid i'r cnawd, i fyw yn ol
y cnawd.

13 Canys ^los byw yr ydych yn
ol y cnawd, meirw fyddwch: eithr
os ydych ^myn marweiddio gweith-
redoedd y corph trwy yr Yspryd,
byw fyddwch.

14 Canys ⁿy sawl a arweinir gan
Yspryd Duw, y rhai hyn sydd blant
i Dduw.

15 Canys ^oni dderbynniasoch ys-
pryd caethiwyd drachefn i *beri* ofn;
eithr derbynniasoch ^pYspryd mab-
wysiad, trwy yr hwn yr ydym yn
llefain, ^qAbba, Dad.

16 Y mae ^ryr Yspryd ^shwn yn
cyd-dystiolaethu â'n hyspryd ni, ein
bod ni yn blant i Dduw:

17 Ac os plant, etifeddion hefyd;
sef etifeddion i Dduw, a chyd-eti-

Anno
DOMINI
60.

² yr hyn
oedd am-
hosibl i'r
ddeddf, yn
yr hyn yr
oedd hi yn
wan.
³ a thrwy
offrum am.

d 1 Cor. 2.
14.e pen. 6. 21.
Gal. 6. 8.

f 1 Cor. 2. 14.

g 1 Cor. 3.
16.
h Ioan 3. 34.
Gal. 4. 6.
Phil. 1. 19.
i Petr. 1.
11.

j Act. 2. 24.

k pen. 6. 4.
5.
l Cor. 6. 14.
2 Cor. 4. 14.
Eph. 2. 5.
4 oblegid.

m Gal. 6. 8.

n Eph. 4.
22.
Col. 3. 5.

o Gal. 5. 18.

p 1 Cor. 2. 12.
2 Tim. 1. 7.

q Es. 56. 5.
Gal. 4. 5, 6.r Marc 14.
36.

s 2 Cor. 1.
22. a 5. 5.
Eph. 1. 13.
a 4. 30.
6 ei hun.

r Gen. 6. 5.
a 8. 21.

* 2 Cor. 4.
16.
Eph. 3. 16.
Col. 3. 9,
10.
† Gal. 5. 17.

2 y corph
marwol-
aeth hwn.

a Gal. 5. 16,
25.b Ioan 8. 36.
pen. 6. 18,
22.c Gal. 2. 19.
a 5. 1.d 1 Cor. 15.
45.

e 2 Cor. 3. 6.

Anno
DOMINI
60.* Act. 14. 22.
2 Tim. 2.
11, 12.* 2 Cor. 4. 17.
1 Petr. 1. 6,
7. a 4. 13.u 2 Petr. 3.
13.

* 1 Ioan. 3. 2.

6 yr holl
gredig-
aeth.v 2 Cor. 5.
2, 4.* Luc 21. 23.
Eph. 4. 30.a 2 Cor. 5. 7.
Heb. 11. 1.b Matt. 20.
22.
Iago 4. 3.
* Zech. 12.
10.
Eph. 6. 18.d 1 Chron.
28. 9.
Ps. 7. 9.
Jer. 11. 20.
a 17. 10.
Act. 1. 24.
Dat. 2. 23.
7 ei fod efe.
e 1 Ioan. 5.
14.f Exod. 33.
12. 17.
Ps. 1. 6.
Jer. 1. 5.
Matt. 7. 23.
pen. 11. 2.
2 Tim. 2.
19.
1 Petr. 1. 2.
* Eph. 1. 5.
11.

h Ioan. 17.

i 2 Cor. 3. 13.
Phil. 3. 21.
1 Ioan. 3. 2.
Col. 1. 15,
18.
Heb. 1. 6.
Dat. 1. 5.

feddion â Christ: *os ydym yn cyddioddef *gyd âg ef*, fel y'n cyd-ogonedder hefyd.

18 Oblegid yr ydwyf yn cyfrif, 'nad *yw* dioddefiadau yr amser presennol hwn, yn haeddu *eu cyffelybu* i'r gogoniant a ddatguddir i ni.

19 Canys *a*awydd-fryd y creadur sydd yn disgwyl am *a* ddatguddiad meibion Duw.

20 Canys y creadur sydd wedi ei ddarostwng i oferedd; nid o'i fodd, eithr oblegid yr hwn a'i darostyngodd:

21 Dan obaith y rhyddhêir y creadur yntau hefyd, o gaethiwed llygredigaeth, i ryddid gogoniant plant Duw.

* 22 Canys ni a wyddom fod *e* pob creadur yn cyd-ocheneidio, ac yn cyd-ofidio hyd y pryd hwn.

23 Ac nid yn unig *y creadur*, ond ninnau hefyd, y rhai sydd gennym flaen-ffrwyth yr Yspryd; *y* ydym ninnau ein hunain hefyd yn ocheneidio ynom ein hunain, gan ddisgwyl y mabwysiad, *sef* *a* prynedigaeth ein corph.

24 Canys trwy obaith y'n hiach-âwyd. Eithr *a* y gobaith a welir, nid yw obaith: oblegid y peth y mae un yn ei weled, i ba beth y mae etto yn ei obeithio?

25 Ond os ydym ni yn gobeithio yr hyn nid ym yn ei weled, yr ydym trwy amynedd yn disgwyl am dano.

26 A'r un ffunud y mae yr Yspryd hefyd yn cynnorthwyo ein gwendid ni. Canys *b* ni wyddom ni beth a weddiom, megis y dylem: eithr *e* y mae yr Yspryd ei hun yn erfyn trosom ni âg ocheneidiau annhraethadwy.

27 *a* A'r hwn sydd yn chwilio y calonnau, a *g*yr beth *yw* meddwl yr Yspryd; *i* canys y mae efe *e* yn ol *ewylllys* Duw yn erfyn dros y saint.

28 Ac ni a wyddom fod pob peth yn cyd-weithio er daioni i'r rhai sydd yn caru Duw; *sef* i'r rhai sydd wedi eu galw yn ol *ei arfaeth ef*.

29 Oblegid y rhai *a* rag-wybu, *a* ragluniodd efe hefyd *b* *i fod* yn un ffurf â delw ei Fab ef; *i* fel y byddai efe yn gyntaf-anedig ym mhlith brodyr lawer.

30 A'r rhai a ragluniodd efe, y rhai hynny hefyd a alwodd efe; a'r rhai a alwodd efe, y rhai hynny hefyd a gyfiawnhaodd efe; a'r rhai

a gyfiawnhaodd efe, y rhai hynny hefyd *a* a ogoneddodd efe.

31 Beth gan hynny a ddywedwn ni wrth y pethau hyn? *i* Os *yw* Duw trosom, pwy *a* all *fod* i'n herbyn?

32 *m* Yr hwn nid arbedodd ei briod Fab, ond *a* a'i traddododd ef trosom ni oll; pa wedd gyd âg ef hefyd na ddyry efe i ni bob peth?

33 Pwy a rydd ddim yn erbyn etholedigion Duw? *e* Duw *yw* yr hwn sydd yn cyfiawnhau:

34 *p* Pwy *yw* yr hwn sydd yn damnio? Crist *yw* yr hwn a fu farw, i'e, yn hytrach, yr hwn a gyfodwyd hefyd; *a* yr hwn hefyd sydd ar ddeheulaw Duw, *y* yr hwn hefyd sydd yn erfyn trosom ni.

35 Pwy a'n gwahana ni oddi wrth gariad Crist? *ai* gorthrymder, neu ing, neu ymlid, neu newyn, neu noethni, neu enbydrwydd, neu gleddyf?

36 Megis y mae yn ysgrifenedig, *e* Er dy fwyn di yr ydys yn ein lladd ni ar hyd y dydd; cyfrifwyd ni fel defaid i'r lladdfa.

37 *t* Eithr yn y pethau hyn oll yr ydym ni yn fwy na choncwerwyr, trwy yr hwn a'n carodd ni.

38 Canys y mae yn ddiogel genyf, na all nac angau, nac einioes, nac angelion, na *a* thywysogaethau, na meddiannau, na phethau presennol, na phethau i ddyfod,

39 Nac uchder, na dyfnder, nac un creadur arall, ein gwahanu ni oddi wrth gariad Duw, yr hwn sydd yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

PENNOD IX.

1 Paul yn ddrwg ganddo dros yr Iuddewon. 7 Nad oedd holl had Abraham yn blant yr addewid. 18 Bod Duw yn trugarhau wrth y neb y mynno. 21 Y gall y crochenydd wneuthur *a* i bridd y peth a fynno. 25 Darfod rhag-fynegi galwedigaeth y Cenhedloedd, a gwrthodiad yr Iuddewon. 32 Yr achos paham y croesawodd cyn lleied o'r Iuddewon gyfiawnder fydd.

a Y GWIRIONEDD yr wyf fi yn ei ddywedyd yng Nghrist, nid wyf yn dywedyd celwydd, a'm cydwybod hefyd yn cyd-dystiolaethu â mi yn yr Yspryd Glân,

2 *b* Fod i mi dristyd mawr, a gofid dibaid i'm calon.

3 Canys *c* mi a ddymunwn fy mod fy hun *2* yn anathema oddi wrth Grist dros fy mrodyr, *sef* fy nghenedl yn ol y cnawd:

Anno
DOMINI
60.* Eph. 2. 6.
1 Nam. 14. 9.m pen. 5. 6,
10.

n pen. 4. 25.

* Es. 50. 8, 9.
Dat. 12. 10,
11.

p Job 34. 23.

q Marc 16.
19.
Col. 3. 1.
Heb. 1. 3.
a 8. 1.
a 12. 2.
r Heb. 7. 25.
a 9. 24.s Ps. 44. 22.
2 Cor. 4. 11.t 1 Cor. 15.
57.
2 Cor. 2. 14.
1 Ioan. 4. 4.
a 5. 4, 5.
Dat. 12. 11.u Eph. 1.
21. a 6. 12.
Col. 1. 16.
a 2. 15.
1 Petr. 3.
22.* 2 Cor. 1.
23. a 11. 31.

b pen. 10. 1.

c Exod. 32.
32.
2 wedi fy
ngwahannu.

Anno
DOMINI
60.

d Deut. 7. 6.

e Exod. 4.

22.

f Jer. 31. 9.

1 Sam. 4.

21.

3 testament-

au.

s Ps. 147. 19.

h pen. 3. 2.

i Eph. 2. 12.

j pen. 1. 3.

k Jer. 23. 6.

l Ioan. 1. 1.

m Act. 20. 28.

n Heb. 1. 8.

o pen. 3. 3.

p pen. 2. 28.

q 23.

r a 4. 12. 16.

s Gal. 6. 16.

t yw y rhai

hyn oll Is-

rael a'r a

ydynt o Is-

rael.

u Gal. 4. 23.

v Gen. 21.

w 12.

x Heb. 11. 18.

y Gal. 4. 28.

z Gen. 18.

10.

aa Gen. 25. 21.

ab pen. 4. 17.

ac Gen. 25. 23.

ad Y manyaf.

ae lleiaf.

af Mal. 1. 2.

ag 3.

ah Job 34. 10.

ai Exod. 33.

19.

aj Edrych

Gal. 3. 8.

ak 22.

al Exod. 9.

am 16.

4^d Y rhai sydd Israeliaid; ^eeiddo y rhai yw y mabwysiad, ^fa'r gogoniant, a'r ^gcyfammoddau, a ^hsoddiad y ddeddf, a'r gwasanaeth, ⁱa'r addewidion;

5 Eiddo y rhai yw y tadau; ac ^jo'r rhai yr hanoedd Crist yn ol y cnawd, ^kyr hwn sydd uwchlaw pawb, yn Dduw bendigedig yn oes oesoedd. Amen.

6^l Eithr nid posibl yw myned gair Duw yn ddiryf: canys ^mnid ⁿIsrael yw pawb a'r sydd o Israel.

7° Ac nid ydynt, oblegid eu bod yn had Abraham, i gyd yn blant: eithr, ^pYn Isaac y gelwir i ti had.

8 Hynny ydyw, Nid plant y cnawd, y rhai hynny sydd blant i Dduw; eithr ^qplant yr addewid a gyfrifir yn had.

9 Canys gair yr addewid yw hwn; ^rAr yr amser hwn y deuaf, a bydd mab i Sara.

10 Ac nid hyn yn unig; eithr ^sRebecca hefyd, wedi iddi feichiogi o un, ^tsef o'n tad Isaac;

11 (Canys cyn geni y plant etto, na gwnethur o honynt dda na drwg, fel y byddai i'r arfaeth yn ol etholedigaeth Duw sefyll, nid o weithredoedd, eithr ^uo'r hwn sydd yn galw;)

12 Y dywedwyd wrthi, ^vYr hynaf a wasanaetha yr ^wieuangaf.

13 Megis yr ysgrifenydd, ^xJacob a gerais, eithr Esau a gaseais.

14 Beth gan hynny a ddywedwn ni? ^yA oes anghyfiawnder gyd â Duw? Na atto Duw.

15 Canys y mae yn dywedwyd wrth Moses, ^zMi a drugarhâf wrth yr hwn y trugarhâwyf, ac a dosturiaf wrth yr hwn y tosturiwyf.

16 Felly gan hynny nid o'r hwn sydd yn ewyllysio y mae, nac o'r hwn sydd yn rhedeg chwaith; ond o Dduw, yr hwn sydd yn trugarhâu.

17 Canys ^{aa}y mae yr ysgrhythyr yn dywedwyd wrth Pharaoh, ^{ab}I hyn yma yth gyfodais di, fel y dangoswn fy ngallu ynot ti, ac fel y datgenid fy enw trwy yr holl ddaear.

18 Felly gan hynny y neb y mynno y mae efe yn trugarhâu wrtho, a'r neb y mynno y mae efe yn ei galedu.

19 Ti a ddywedi gan hynny wrthyf, Paham y mae efe etto yn beio? canys pwy a wrthwynebodd ei ewyllys ef?

20 Yn hytrach, O ddyn, pwy wyt ti yr hwn a ddadleui yn erbyn Duw? ^{ba}a ddywed y peth ffurfiedig wrth yr hwn a'i ffurfiodd, Paham y'm gwnaethost fel hyn?

21 Onid oes awdurdod ^ci'r crochenydd ar y priddgist, i wneuthur o'r un telpyn pridd ^dun llestr i barch, ac arall i ammharch?

22 Beth os Duw, yn ewyllysio dangos ^{ei}ddigofaint, a pheri adnabod ei allu, a oddefodd trwy hirymaros lestri digofaint, ^ewedi eu ^fcymhwyso i golledigaeth:

23 Ac ^{fi}beri gwybod golud ei ogoniant ar lestri trugaredd, y rhai a rag-barottodd efe i ogoniant,

24 Sef nyny, y rhai a alwodd efe, nid o'r luddewon yn unig, eithr hefyd o'r Cenhedloedd?

25 Megis hefyd y mae efe yn dywedwyd yn Hosea, ^gMi a alwaf yr hwn nid yw bobl i mi, yn bobl i mi; a'r hon nid yw anwyl, yn anwyl.

26 A bydd yn y fangre lle y dywedwyd wrthynt, Nid fy mhobl i ydych chwi; yno y gelwir hwy yn feibion i'r Duw byw.

27 Hefyd y mae Esaias yn llefain am yr Israel, ^hCyd byddai nifer meibion Israel fel tywod y môr, ⁱgweddill a achubir.

28 Canys ^{efe}a orphen ac a gwtoga y ^ggwaith mewn cyfiawnder: oblegid byr ^gwaith a wna yr Arglwydd ar y ddaear.

29 Ac megis y dywedodd Esaias yn y blaen, ^kOni buasai i Arglwydd y Sabaoth adael i ni had, ^lmegis Sodoma y buasem, a gwnaethid ni yn gyffelyb i Gomorrah.

30 Beth gan hynny a ddywedwn ni? Bod y Cenhedloedd, y rhai nid oeddynt yn dilyn cyfiawnder, wedi derbyn cyfiawnder, sef y cyfiawnder sydd o ffydd:

31 Ac Israel, ^myr hwn oedd yn dilyn deddf cyfiawnder, ni chyrhaeddodd ddeddf cyfiawnder.

32 Paham? Am nad ^{oeddynt}yn ^{ei}cheisio trwy ffydd, ond megis trwy weithredoedd y ddeddf: canys ⁿhwy a drangwyddasant wrth y maen tramgwydd;

33 Megis y mae yn ysgrifenedig, ^oWele fi yn gosod yn Sion faen tramgwydd, a chraig rhwystr: a ^pphob un a gredo ynddo, ni ^qchywilyddir.

Anno
DOMINI
60.b Es. 45. 9.
a 64. 8.

c Jer. 18. 6.

d 2 Tim. 2.
20.

e 1 Petr. 2. 8.

f Judas 4.

g Neu,

gorphen.

h pen. 2. 4.

i Col. 1. 27.

j Hos. 2. 23.

k 1 Petr. 2. 10.

l Es. 10. 22.

m 23.

n pen. 11. 5.

o Neu,

cyfrif.

p gyfrif.

q Es. 1. 9.

r Galar. 3.

s 22.

t Es. 13. 19.

u Jer. 60. 40.

v pen. 10. 2.

w 11. 7.

x Luc 2. 34.

y 1 Cor. 1. 23.

z Es. 8. 14.

aa 23. 16.

ab Matt. 21.

ac 42.

ad 1 Petr. 2. 6.

ae 7. 8.

af pen. 10. 11.

ag 2 warad-

wyddir.

Anno
DOMINI
60.

PENNOD X.

5 Bod yr ysgrythyr lân yn dangos y rhagor sydd rhwng cyfiawnder y gyfraith a'r hwn sydd o ffydd; 11 ac na chywilyddir neb a gredo, pa un bynnag ai Iuddew ai cenedlddyn fyddo; 18 ac y derbyn y Cenhedloedd y gair, ac y credant. 19 Nad oedd y pethau hyn anhysbys i'r Iuddewon.

O FRODYR, gwir ewyllys fy nghalon, a'm gweddi ar Dduw dros yr Israel, sydd ²er iachawdwriaeth.

2 Canys yr wyf fi yn dyst iddynt, a fod ganddynt zêl Duw, eithr nid ar ol gwybodaeth.

3 Canys hwynt-hwy, heb wybod cyfiawnder Duw, ac yn ceisio gosod eu cyfiawnder eu hunain, nid ymostyngasant i gyfiawnder Duw.

4 Canys ^bCrist yw diwedd y ddeddf, er cyfiawnder i bob un a'r y sydd yn credu.

5 Canys y mae Moses yn ysgrifenu am y cyfiawnder sydd o'r ddeddf, ^cMai y dyn a wnel y pethau hynny, a fydd byw trwyddynt.

6 Eithr y mae y cyfiawnder sydd o ffydd yn dywedyd fel hyn; ^dNa ddywed yn dy galon, Pwy a esgyn i'r nef? (hynny yw, dwyn Crist i waered oddi uchod :)

7 Neu, pwy a ddisgyn i'r dyfnder? (hynny yw, dwyn Crist drachefn i fynu oddi wrth y meirw.)

8 Eithr pa beth y mae efe yn ei ddywedyd? ^eMae y gair yn agos attat, yn dy enau, ac yn dy galon: hwn yw gair y ffydd, yr hwn yr ydym ni yn ei bregethu;

9 Mai ^fos cyffesi â'th enau yr Arglwydd Iesu, a chredu yn dy galon i Dduw ei gyfodi ef o feirw, cadwedig fyddi.

10 Canys â'r galon y credir i gyfiawnder, ac â'r genau y cyffesir i iachawdwriaeth.

11 Oblegid y mae yr ysgrythyr yn dywedyd, ^gPwy bynnag sydd yn credu ynddo ef, ni chywilyddir.

12 Canys ^hnid oes gwahaniaeth rhwng Iuddew a Groegwr: oblegid i yr un Arglwydd ar bawb, ^ksydd oludog i bawb a'r sydd yn galw arno.

13 ^lCanys pwy bynnag a alwo ar enw yr Arglwydd, cadwedig fydd.

14 Pa fodd gan hynny y galwant ar yr hwn ni chredasant ynddo? a pha fodd y credant yn yr hwn ni chlywsant am dano? a pha fodd y clywant, heb bregethwr?

15 A pha fodd y pregethant, onis

danfonir hwynt? megis y mae yn ysgrifenedig, ^mMor brydferth yw traed y rhai sydd yn efengylu tangnefedd, y rhai sydd yn efengylu pethau daionus!

16 Eithr ⁿnid ufuddhasant hwy oll i'r efengyl: canys y mae Esaias yn dywedyd, ^oO Arglwydd, pwy a gredodd i'n ³hymadrodd ni?

17 Am hynny ffydd sydd trwy glywed, a chlywed trwy air Duw.

18 Eithr meddaf, Oni chlywsant hwy? ^pYn ddiau i'r holl ddaear yr aeth eu swm hwy, a'u geiriau hyd derfynau y byd.

19 Eithr meddaf, Oni wybu Israel? Yn gyntaf, y mae Moses yn dywedyd, ^qMi a baraf i chwi wynfydu trwy rai nid yw genedl; trwy genedl anneallus y'ch digiaf chwi.

20 Eithr y mae Esaias yn ymhyf-hâu, ac yn dywedyd, ^rCafwyd fi gan y rhai nid oeddynt yn fy ngheisio; a gwnaed fi yn eglur i'r rhai nid oeddynt yn ymofyn am danaf.

21 Ac wrth yr Israel y mae yn dywedyd, ^sAr hyd y dydd yr estynais fy nwyllaw at bobl anufudd ac yn gwrth-ddywedyd.

PENNOD XI.

1 Na furiodd Duw ymaith holl Israel; 7 ond rhai a ddewiswyd, er darfod caledu y lleill. 16 Y mae gobaith y troir hwynt. 18 Na ddylai y Cenhedloedd orfoleddu yn eu herbyn hwy; 26 oblegid y mae addewid o'u hiochawdwriaeth hwythau. 33 Bob barnedigaethau Duw yn anchwiliadwy.

AM hynny meddaf, ^aA wrthododd Duw ei bobl? Na atto Duw. Canys ^byr wyf finnau hefyd yn Israeliad, o had Abraham, o lwyth Benjamin.

2 Ni wrthododd Duw ei bobl, yr hwn ^ca adnabu efe o'r blaen. Oni wyddoch chwi pa beth y mae yr ysgrythyr yn ei ddywedyd ²am Elias? pa fodd y mae efe yn erfyn ar Dduw yn erbyn Israel, gan ddywedyd,

3 ^dO Arglwydd, hwy a laddasant dy brophwydi, ac a gloddiasant dy allorau i lawr; ac myfi a adawyd yn unig, ac y maent yn ceisio fy einioes innau.

4 Eithr pa beth y mae atteb Duw yn ei ddywedyd wrtho? ^eMi a adewais i mi fy hun saith mil o wŷr, y rhai ni phlygasant eu gliniau i Baal.

5 ^fFelly gan hynny y pryd hwn hefyd y mae gweddill yn ol ethol-edigaeth gras.

Anno
DOMINI
60.

m Es. 52. 7.

n Heb. 4. 2.

o Es. 53. 1.
Iouan 12. 38.s pregeth-
iad.p Ps. 19. 4.
Matt. 23.
14.
Col. 1. 6,
23.q Deut. 32.
21.

r Es. 65. 1.

s Es. 65. 2.

a Jer. 31. 37.

b 2 Cor. 11.
22.
Phil. 3. 5.

c pen. 8. 29.

2 Gr. yn
Elias.d 1 Bren. 10.
10, 14.e 1 Bren. 19.
18.

f pen. 9. 27.

2 ar eu bod
yn gadw-
edig.a Act. 21.
20. a 22. 3.
pen. 9. 31.

b Gal. 3. 24.

c Lef. 18. 5.
Ezec. 20.
11, 13, 21.
Gal. 3. 12.d Deut. 30.
12, 13.e Deut. 30.
14.f Matt. 10.
32.
Act. 8. 37.g Es. 23. 16.
a 49. 23.
Jer. 17. 7.

h pen. 3. 22.

i Act. 10. 36.
pen. 3. 29.
1 Tim. 2. 5.k Eph. 1. 7.
a 2. 4, 7.l Joel 2. 32.
Act. 2. 21.

Anno DOMINI 60.		Anno DOMINI 60.
^s pen. 4. 4. 5. Gal. 5. 4. Eph. 3. 8. Deut. 9. 4.	6 Ac ^s os o ras, nid o weithredoedd mwyach: os amgen, nid yw gras yn ras mwyach. Ac os o weithredoedd, nid yw o ras mwyach: os amgen, nid yw gweithred yn weithred mwyach.	^r Diar. 23. 14. Es. 66. 2. Phil. 2. 12.
^h pen. 9. 31. a 10. 3.	7 Beth gan hynny? ^h Ni chafodd Israel yr hyn y mae yn ei geisio: eithr yr etholedigaeth a'i cafodd, a'r lleill a ^g galedwyd;	
³ ddallwyd.	8 (Megis y mae yn ysgrifenedig, ⁱ Rhoddes Duw iddynt yspryd trwm-gwsg, ^k llygaid fel na welent, a chlustiau fel na chlywent;) hyd y dydd heddyw.	¹ 1 Cor. 15. 2. Heb. 3. 6, 14. ¹ Ioan 15. 2.
¹ Es. 29. 10.	9 Ac y mae Dafydd yn dywedyd, ¹ Bydded eu bord hwy yn rhwyd, ac yn fagl, ac yn dramgwydd, ac yn daledigaeth iddynt:	^u 2 Cor. 3. 16.
^k Es. 6. 9. Ezec. 12. 2. Matt. 13. 14.	10 Tywyllwr eu llygaid hwy, fel na welant, a chyd-grymma <i>di</i> eu cefnau hwy bob amser.	
^m Act. 13. 46.	11 Gan hynny meddaf, A dramgwyddasant hwy fel y cwmpent? Na atto Duw: eithr ^m trwy eu cwmp hwy <i>y daeth</i> iachawdwr-iaeth i'r Cenhedloedd, i yrru eiddigedd arnynt.	
	12 O herwydd pahan, os <i>ydyw</i> eu cwmp hwy yn olud i'r byd, a'u lleihâd hwy yn olud i'r Cenhedloedd; pa faint mwy <i>y bydd</i> eu cyflawnder hwy?	⁶ caledweh. ^x Luc 21. 21. Dat. 7. 9.
ⁿ pen. 15. 16. Gal. 1. 16. a 2. 2, 8. Eph. 3. 8. 1 Tim. 2. 7. 2 Tim. 1. 11.	13 Canys wrthych chwi y Cenhedloedd yr wyf yn dywedyd, yn gymmaint ^a a'm bod i yn apostol y Cenhedloedd, yr wyf yn mawrhâu fy swydd;	⁷ Es. 59. 20. Ps. 14. 7.
^o 1 Cor. 7. 16. a 9. 22. 1 Tim. 4. 16. Iago 5. 20.	14 Os gallaf ryw fodd yrru eiddigedd ar fy nghig <i>a'm gwaed fy hun</i> , ac ^o achub rhai o honynt.	^x Es. 27. 9. Jer. 31. 31, &c. Heb. 8. 8. a 10. 16.
^p Jer. 11. 16.	15 Canys os <i>yw</i> eu gwrthodiad hwy yn gymmod i'r byd, beth <i>fydd</i> eu derbyniad <i>hwy</i> ond bywyd o feirw?	^a Num. 23. 19.
^q yn eu lle hwynt.	16 Canys os sanctaidd y blaenffrwyth, <i>y mae</i> y clamp toes hefyd <i>yn sanctaidd</i> : ac os sanctaidd y gwreiddyn, <i>y mae</i> y canghennau <i>hefyd</i> felly.	⁶ anghred- adyn. ⁷ anghred- iniaeth. ⁸ anghred- asunt.
^q 1 Cor. 10. 12.	17 Ac os ^p rhai o'r canghennau a dorrwyd ymaith, a thydi yn olew- wydden wylt a impiwyd i mewn ^q yn eu plith hwy, ac a'th wnaeth- pwyd yn gyfrannog o'r gwreiddyn, ac o frasder yr olew-wydden;	^b pen. 3. 9. Gal. 3. 22. ⁹ anghred- iniaeth. ^c Pa. 36. 6.
	18 ^a Na orfoledda yn erbyn y canghennau. Ac os gorfoleddi, nid tydi sydd yn dwyn y gwreiddyn, eithr y gwreiddyn dydi.	
	19 Ti a ddywedi gan hynny, Tor-	
	rwyd y canghennau ymaith, fel yr impid fi i mewn.	
	20 Da; trwy anghrediniaeth y torrwyd hwynt ymaith, a thithau sydd yn sefyll trwy ffydd. Na fydd uchelfryd, eithr ^r ofna.	
	21 Canys onid arbedodd Duw y canghennau naturiol, <i>gwylia</i> rhag nad arbedo dithau chwaith.	
	22 Gwel am hynny ddaioni a thost- er Duw: <i>sef</i> i'r rhai a gwymp- asant, toster; eithr daioni i ti, ^s os arhosi yn <i>ei</i> ddaioni <i>ef</i> : os amgen, ^t torrir dithau hefyd ymaith.	
	23 A hwythau, onid arhosant yn anghrediniaeth, a impir i mewn: canys fe all Duw ^u eu himpio hwy i mewn drachefn.	
	24 Canys os tydi a dorrwyd ymaith o'r olew-wydden yr hon oedd wylt wrth naturiaeth, a'th impio yn erbyn naturiaeth mewn gwir olew-wydden; pa faint mwy y caiff y rhai hyn sydd wrth naturiaeth, eu himpio i mewn yn eu holew-wydden eu hun?	
	25 Canys ni ewyllysiwn, frodyr, eich bod heb wybod y dirgelwch hwn, (fel na byddoch ddoethion yn eich golwg eich hun,) ddyfod ⁶ dallineb o ran i Israel, ^x hyd oni ddél cyflawnder y Cenhedloedd i mewn.	
	26 Ac felly holl Israel a fydd cadwedig; fel y mae yn ysgrifenedig, ^y Y Gwardwr a ddaw allan o Sion, ac a dry ymaith annuwoldeb oddi wrth Jacob.	
	27 ^a A hyn <i>yw</i> yr ammod <i>sydd</i> iddynt gennyf fi, pan gymmerwyf ymaith eu pechodau hwynt.	
	28 Felly o ran yr efengyl, gely- nion <i>ydynt</i> o'ch plegid chwi: eithr o ran yr etholedigaeth, caredigion <i>ydynt</i> oblegid y tadau.	
	29 Canys ^a diedifarus <i>yw</i> doniau a galwedigaeth Duw.	
	30 Canys megis y buoch chwithau gynt yn ⁶ anufudd i Dduw, eithr yr awrhon a gawsoch drugaredd trwy ⁷ anufudd-dod y rhai hyn;	
	31 Felly hwythau hefyd yr awr- hon a ^a anufuddhasant, fel y caent hwythau drugaredd trwy eich tru- garedd chwi.	
	32 Canys ^b Duw a'u cauodd hwynt oll mewn ^a anufudd-dod, fel y tru- garhâi wrth bawb.	
	33 O ddyfnder golud doethineb a gwybodaeth Duw! ^c mor an- chwiliadwy <i>yw</i> ei farnau ef!	

Anno DOMINI 60.		Anno DOMINI 60.
d Job 11. 7. e Jer. 40. 13. Jer. 23. 18. 1 Cor. 2. 16. f Job 36. 22. g Job 35. 7. a 41. 11.	^a a'i ffyrdd, mor anolrheinadwy ydynt! 34 °Canys pwy a wybu feddwl yr Arglwydd? neu f'pwy a fu gynghorwr iddo ef? 35 Neu °pwy a roddes iddo ef yn gyntaf, ac fe a delir iddo drachefu? 36 Canys ^h o hono ef, a thrwyddo ef, ac iddo ef, y mae pob peth. 2 Iddo ef y byddo gogoniant yn dragwydd. Amen.	10 °Mewn cariad brawdol byddwch garedig i'ch gilydd; ° yn rhoddi parch, yn blaenori eich gilydd: 11 Nid yn ddiog mewn diwydrwydd; yn wresog yn yr yspryd; yn gwasanaethu yr Arglwydd: 12 ° Yn llawen mewn gobaith; yn ddiodeffgar mewn cystudd; ° yn dyfal-barhau mewn gweddi: 13 ° Yn cyfrannu i gyfreidiau y saint; ac ° yn ° dilyn llettygarwch. 14 ° Bendithiwrch y rhai sydd yn eich ymlid: bendithiwrch, ac na felldithiwrch. 15 Byddwch lawen gyd â'r rhai sydd lawen, ac ywlwch gyd â'r rhai sydd yn wlo.
h 1 Cor. 8. 6. Col. 1. 16.	PENNOD XII.	16 ° Byddwch yn unfryd â'ch gilydd: ° heb roi eich meddwl ar uchel-bethau; eithr ° yn gyd-ostyngedig â'r rhai isel-radd. ° Na fyddwch ddoethion yn eich tyb eich hunain. 17 ° Na thelwch i neb ddrwg am ddrwg. ° Darperwch bethau onest y'ngolwg pob dyn. 18 Os yw bosibl, hyd y mae yn-och chi, ° byddwch heddychlawn â phob dyn. 19 ° Nac ymddielwch, rai anwyl, ond rhoddwch le i ddigofaint: canys y mae yn ysgrifenedig, ° i mi y mae dial; myfi a dalaf, medd yr Arglwydd.
2 I'r hwn y.		20 Am hynny, ° os dy elyn a newyna, portha ef; os sycheda, dyro iddo ddiod: canys wrth wneuthur hyn ti a bentyrri ° farwor tanllyd ar ei ben ef. 21 Na orchfyger di gan ddrygioni, eithr gorchfyga di ddrygioni trwy ddaioni.
a 2 Cor. 10. 1.		PENNOD XIII.
b Ps. 50. 13, 14. pen. 6. 13, 16. 1 Petr 2. 5.		1 Ymddarostwng, a llawer o bethau eraill, sydd ddyledus i'r llywodraethwyr. 8 Mai cariad yw cyflawnder y ddeddf. 11 Bod glythineb, a meddwod, a gweithredoedd y tynyllwch, yn annhymhoraid yn amser yr efengyl.
c 1 Ioan 2. 15.		° Y MDDAROSTYNGED pob enaid i'r awdurdodau goruchel: canys ° nid oes awdurdod ond oddi wrth Dduw; a'r awdurdodau y sydd, gan Dduw y maent wedi eu ° hordeinio.
d Eph. 1. 18. a 4. 23. Col. 1. 21. 22. a 3. 10. e Eph. 5. 10. 17. 1 Thess. 4. 3.		2 Am hynny pwy bynnag sydd yn ymosod yn erbyn yr awdurdod, sydd yn gwrthwynebu ordinhad Duw: a'r rhai a wrthwynebant, a dderbyniant farnedig aeth iddynt eu hunain.
g Diar. 25. 27. Prog. 7. 16.		3 Canys tywysogion nid ydynt ofn
h 1 Cor. 12. 7, 11. Eph. 4. 7.		
i 1 Cor. 12. 12. Eph. 4. 16.		
k 1 Cor. 10. 17.		
l 1 Cor. 12. 4. 1 Petr 4. 10, 11.		
m 1 Cor. 12. 10, 28. a 13. 2. a 14. 1, 29, 31.		
n Eph. 4. 11. 1 Tim. 5. 17.		
o Matt. 6. 1, 2, 3.		
p 1 Tim. 5. 17.		
q 2 Cor. 9. 7.		
r 1 Tim. 1. 5.		
s 1 Petr 1. 22.		
t Pa. 36. 4.		
u 97. 10.		
Amos 5. 15.		
		x Heb. 13. 1. 1 Petr 2. 17. y Phil. 2. 3. 1 Petr 5. 5. z Phil. 4. 4. 1 Thess. 5. 16. 1 Luc 18. 1. 1 Cor. 16. 1. a Heb. 13. 2. 1 Petr 4. 9. 2 dilyd. b Matt. 5. 44. c pen. 15. 5. 1 Petr 3. 8. d Ps. 131. 1. e Jer. 45. 5. f yn fodd-lawn i bethau isel. g Es. 5. 21. pen. 11. 25. h Diar. 20. 22. i Matt. 5. 39. 1 Thess. 5. 15. j 1 Petr 3. 9. k 2 Cor. 8. 21. l yn bysgwrth heddychlawn. m Heb. 12. 14. n Lef. 19. 18. o Deut. 32. 35. p Heb. 10. 30. q 1 Diar. 25. 21. r farwor tan.
		s Tit. 3. 1. 1 Petr 2. 13. t Ioan 19. 11. u trefnu.

Anno
DOMINI
60.c 1 Petr 2.
14.

i weithredoedd da, eithr i'r *rhai* drwg. A fynni di nad ofnech yr awdurdod? gwna yr hyn sydd dda, a ^a thi a gei glod ganddo:

d Preg. 8. 2.

4 Canys gweinidog Duw ydyw efe i ti er daioni. Eithr os gwnei ddrwg, ofna; canys nid yw efe yn dwyn y cleddyf yn ofer: oblegid gweinidog Duw yw efe, dialydd llid i'r hwn sydd yn gwneuthur drwg.

5 Herwydd paham ^a anghenraid yw ymddarostwng, nid yn unig o herwydd llid, eithr o herwydd cydwybod hefyd.

6 Canys am hyn yr ydych yn talu teyrnged hefyd: oblegid gwasanaethwyr Duw ydynt hwy, yn gwylied ar hyn yma.

e Matt. 22.
21.
Marc 12.
17.
Luc 20. 25.

7 ^e Telwch gan hynny i bawb eu dyledion: teyrnged, i'r hwn *y mae* teyrnged *yn ddyledus*; toll, i'r hwn *y mae* toll; ofn, i'r hwn *y mae* ofn; parch, i'r hwn *y mae* parch *yn ddyledus*.

8 Na fyddwch yn nyled neb o ddim, ond o garu bawb eich gilydd: canys ^f yr hwn sydd yn caru arall, a gyflawnodd y gyfraith.

f Gal. 5. 14.
1 Tim. 1. 5.
Iago 2. 8.

9 Canys hyn, ^g Na odineba, Na ladd, Na ladratta, Na ddwg gamdystiolaeth, Na thrachwanta; ac od oes un gorchymyn arall, y mae wedi ei gynnwys yn gryno yn yr ymadrodd hwn, ^h Câr dy gymmydog fel ti dy hun.

g Exod. 20.
13, &c.
Deut. 5. 17, &c.

10 Cariad ni wna ddrwg i'w gymmydog: am hynny ⁱ cyflawnder y gyfraith *yw* cariad.

h Lef. 19. 18.
Matt. 22.
39.
Gal. 5. 14.
Iago 2. 8.

11 A hyn, gan wybod yr amser, *ei bod* hi weithian yn bryd i ni ^k ddeffrôi o gysgu: canys yr awrhon *y mae* ein hiachawdwriaeth ni yn nês na phan gredasom.

k 1 Cor. 15.
34.
Eph. 5. 14.
1 Thess. 5.
5, 6.

12 Y nos a gerddodd ym mhell, a'r dydd a nesaodd: am hynny ^l bwriwn oddi wrthym weithredoedd y tywyllwch, a ^m gwisgwn arfau y goleuni.

l Eph. 5.
11.
Col. 3. 8.
m Eph. 6. 13.
1 Thess. 5.
8.

13 ⁿ Rhodiwn yn ^o weddus, megis wrth liw dydd; ^p nid mewn cyfeddach a meddwod, ^q nid mewn cyd-orwedd ac anlladrwydd, ^r nid mewn cynnen a chenfigen.

n Phil. 4. 8.
1 Thess. 4.
12.

14 Eithr ^r gwisgwch am danoch yr Arglwydd Iesu Grist; ac ^s na wnewch rag-ddarbod dros y cnawd, er mwyn *cyflawni ei chwantau ef*.

o Luc 21. 34.
1 Petr 4. 3.
p 1 Cor. 6. 9.
q Iago 3. 14.
r Gal. 3. 27.s Gal. 5. 16.
1 Petr 2.
11.

PENNOD XIV.

3 Na ddylai dynion na dirmygu na chondemnio eu gilydd, am bethau nid ydynt na da na drwg o honynt eu hunain; 13

eithr gochelyd rhoddi achos tramgwydd ynddynt: 15 oblegid hynny y mae yr apostol yn ei brofi ei fod yn anghyfreithlawn, trwy lawer o resymmar.

Anno
DOMINI
60.

YR hwn sydd ^a wan yn y ffydd, ^b derbyniwch attoch, ² nid i ymrafaelion rhesymmar.

a 1 Cor. 8.
9. a 9. 22.
2 nid i
farnu ei
feddylltan
anhysbys.

2 Canys y mae un yn credu y gall fwytta pob peth; ac y mae arall, yr hwn sydd wan, yn bwytta dail.

b Col. 2. 16.

3 ^b Yr hwn sydd yn bwytta, na ddirmyged yr hwn nid yw yn bwytta; a'r hwn nid yw yn bwytta, na farned ar yr hwn sydd yn bwytta: canys Duw a'i derbyniodd ef.

c Iago 4. 12.

4 ^c Pwy wyt ti, yr hwn wyt yn barnu gwas un arall? I'w arglwydd ei hun y mae efe yn sefyll, neu yn syrthio: ac efe a gynhelir; canys fe a all Duw ei gynnal ef.

d Gal. 4. 10.

5 ^d Y mae un yn barnu diwrnod uwch law diwrnod; ac arall yn barnu pob diwrnod yn *ogyfwrch*. Bydded pob un yn sier yn ei feddwl ei hun.

6 Yr hwn sydd yn ystyried diwrnod, i'r Arglwydd y mae yn ei ystyried; a'r hwn sydd heb ystyried diwrnod, i'r Arglwydd y mae heb ei ystyried. Yr hwn sydd yn bwytta, i'r Arglwydd y mae yn bwytta; canys ^e y mae yn diolch i Dduw: a'r hwn sydd heb fwytta, i'r Arglwydd y mae heb fwytta; ac y mae yn diolch i Dduw.

e 1 Cor. 10.
31.
1 Tim. 4. 3.

7 Canys ^f nid oes yr un o onom yn byw iddo ei hun, ac nid yw yr un yn marw iddo ei hun.

f 1 Cor. 6.
19, 20.
Gal. 2. 20.
1 Thess. 5.
10.
1 Petr 4. 3.

8 Canys pa un bynnag yr ydym ai byw, i'r Arglwydd yr ydym yn byw; ai marw, i'r Arglwydd yr ydym yn marw: am hynny, pa un bynnag yr ydym ai byw ai marw, eiddo yr Arglwydd ydym.

9 Oblegid ^g er mwyn hyn y bu farw Crist, ac yr adgyfododd, ac y bu fyw drachefn hefyd, fel yr arglwyddiaethai ar y meirw a'r byw hefyd.

g 2 Cor. 5.
15.

10 Eithr paham yr wyt ti yn barnu dy frawd? neu paham yr wyt yn dirmygu dy frawd? canys ^h gosodir ni oll ger bron gorsedd-faingc Crist.

h 2 Cor. 5.
16.

11 Canys y mae yn ysgrifenedig, ⁱ Byw wyf fi, medd yr Arglwydd; pob glin a blyga i mi, a phob tafod a gyffesa i Dduw.

i Es. 45. 23.
Phil. 2. 10.

12 Felly gan hynny pob ^k un o onom ³ drosto ei hun a rydd gyf-rif i Dduw.

k Matt. 12.
36.
Gal. 6. 5.
3 am dano
ei hun.

Anno
DOMINI
60.
1 Cor. 10.
32.

13 Am hynny na farnwn ein gilydd mwyach: ond bernwch hyn yn hytrach, ¹na bo i neb roddi tramgwydd i'w frawd, neu rwystr.

m Act. 10.
15.
1 Cor. 10.
25.
1 Tim. 4. 4.
Tit. 1. 15.
4 Gr. gy-
ffredin.
n 1 Cor. 8.
7, 10.
o 1 Cor. 8.
11.

14 Mi a wn, ac y mae yn sier gen-nyf trwy yr Arglwydd Iesu, ^mnad oes dim yn ^aaflan o hono ei hun: ond ⁿi'r hwn sydd yn tybied fod peth yn aflan, i hwnnw *y mae yn aflan*.

15 Eithr os o achos bwyd y trist-êir dy frawd, nid wyt ti mwyach yn rhodio yn ol cariad. °Na ddis-trywia ef â'th fwyd, dros yr hwn y bu Crist farw.

16 Na chabler gan hynny eich daioni chwi.

17 Canys nid yw teyrnas Dduw fwyd a diod; ond cyfiawnder, a thangnefedd, a llawenydd yn yr Yspryd Glân.

18 Canys yr hwn sydd yn gwasan-aethu Crist yn y pethau hyn, sydd hoff gan Dduw, a chymmeradwy gan ddynion.

19 Felly gan hynny dilynwn y pethau a berthynant i heddwech, a'r pethau a berthynant i adeiladaeth ein gilydd.

20 O achos bwyd na ddinstria waith Duw. ^pPob peth yn wir *sydd* lân; eithr drwg *yw* i'r dyn sydd yn bwytta trwy dramgwydd.

21 Da *yw* na fwyttâer ^acig, ac nad yfer gwin, na *dim* trwy yr hyn y tramgwydder, neu y rhwystrer, neu y gwanhâder dy frawd.

22 A oes fydd gennyti t? bydded hi gyd â thi dy hun ger bron Duw. Gwŷn ei fyd yr hwn nid yw yn ei farnu ei hun yn yr hyn y mae yn ei dybied yn dda.

23 Eithr yr hwn sydd yn ^epetruso, os bwyty, efe a gondemniwyd, am nad yw yn *bwytta* o ffydd: a ^rpheth bynnag nid *yw* o ffydd, pechod yw.

PENNOD XV.

1 Rhaid i'r cryf gyd-ddwyn â'r gwan. 2 Na ddylem ni ryngu ein bodd ein hunain, 3 gan na wnaeth Crist hynny; 7 ond derbyn bob un ein gilydd megis y derbyniodd Crist ninnau i gyd, 8 Iuddewon, 9 a Chenhedloedd. 15 Paul yn esgusodi ei ygrifen, 28 ac yn addaw ymweled â hwynt, 30 ac yn deisyf eu gweddïau.

A ^aNYNI y rhai ydym gryfion, a ddylem gynnal gwendid y rhai gweiniaid, ac nid rhyngu ein bodd ein hunain.

2 ^bBoddhâd pob un o honom ei gymmydog yn yr hyn sydd dda iddo er adeiladaeth.

a Gal. 6. 1.

b 1 Cor. 9.
19, 22.
a 10. 24, 33.
a 1. 3, 5.
Phil. 2. 4,
5.

3 Canys Crist nis boddhaodd ef ei hun; eithr, megis y mae yn ysgrifenedig, °Gwaradwyddiadau y rhai a'th waradwyddent di, a syrthiasant arnaf fi.

4 Canys ^apa bethau bynnag a ysgrifenwyd o'r blaen, er addysg i ni yr ysgrifenwyd hwynt; fel trwy amynedd a diddanwch yr ysgrhythrau, y gallem gael gobaith.

5 A °Duw yr amynedd a'r diddanwch a roddo i chwi synied yr un peth tu ag at eich gilydd ²yn ol Crist Iesu:

6 Fel y galloch yn unfryd, o un genau, ogoneddu Duw, a Thad ein Harglwydd Iesu Grist.

7 O herwydd pahan ^fderbyniwch eich gilydd, megis ag y derbyniodd Crist ninnau i ogoniant Duw.

8 Ac yr wyf yn dywedyd, ^wneuthur Iesu Grist yn weinidog i'r enwaediad, er mwyn gwirionedd Duw, er mwyn cadarnhau yr addewidion a *wnaethpwyd* i'r tadau:

9 Ac fel y byddai i'r Cenhedloedd ogoneddu Duw am *ei* drugaredd; fel y mae yn ysgrifenedig, ^bAm hyn y cyffesaf i ti yn mhlith y Cenhedloedd, ac y canaf i'th enw.

10 A thrachefn y mae yn dywedyd, ⁱYmlawenhêwch, Genhedloedd, gyd â'i bobl ef.

11 A thrachefn, ^kMolwch yr Arglwydd, yr holl Genhedloedd; a chlodforwch ef, yr holl bobloedd.

12 A thrachefn y mae Esaïas yn dywedyd, ^lFe fydd gwreiddyn Jesse, a'r hwn a gyfyd i lywodraethu y Cenhedloedd: ynddo ef y gobeithia y Cenhedloedd.

13 A Duw y gobaith a'ch cyflawno o bob llawenydd a thangnefedd gan gredu, fel y cynnyddoch mewn gobaith trwy nerth yr Yspryd Glân.

14 Ac ^myr wyf fi fy hun, fy mrod-yr, yn credu am danoch chwi, eich bod chwithau yn llawn daioni, wedi eich cyflawni o bob gwybodaeth, ac yn abl i rybuddio eich gilydd hefyd.

15 Eithr mi a ysgrifenis yn hyf-ach o beth attoch, O frodyr, fel un yn dwyn ar gôf i chwi, ⁿtrwy y gras a roddwyd i mi gan Dduw;

16 Fel °y byddwn weinidog i Iesu Grist at y Cenhedloedd, gan weini i efengyl Duw, fel y byddai ^poff-rymiad y Cenhedloedd yn gymmeradwy, wedi ei sancteiddio gan yr Yspryd Glân.

Anno
DOMINI
60.
o Ps. 69. 9.

d pen. 4. 23.
1 Cor. 10.
11.

e pen. 12.
16.
1 Cor. 1. 10.
Phil. 3. 16.
2 Neu, yn
ol exampl
Crist Iesu.

f pen. 14. 1,
3.

g Matt. 15.
24.
Act. 3. 25,
26.

h Ps. 18. 49.

i Deut. 32.
43.

k Ps. 117. 1.

l Es. 11. 1,
10.

m 2 Petr. 1.
12.
1 Iouan 2.
21.

n pen. 1. 5.
a 12. 3.
Gal. 1. 15.
Eph. 3. 7,
8.

o pen. 11.
13.
Gal. 2. 7,
8, 9.
1 Tim. 2. 7.
2 Tim. 1.
11.
p Es. 66. 20.
Phil. 2. 17.

Anno DOMINI 60.		Anno DOMINI 60.
	17 Y mae i mi gan hynny orfoledd yng Nghrist Iesu, o ran y pethau a berthyn i Dduw.	fod fy ngweinidogaeth, yr hon sydd gennyf i Jerusalem, yn gymmeradwy gan y saint;
⁹ pen. 1. 5. ^a 16. 26.	18 Canys ni feiddiaf fi ddywedyd dim o'r pethau ni weithredodd Crist trwof fi, ^a i wneuthur y Cenhedloedd yn ufudd ar air a gweithred,	32 ^a Fel y delwyf attoch mewn llawenydd, ^b trwy ewylllys Duw, ac y'm cyd-lonner gyd â chwi.
	19 Trwy nerth arwyddion a rhyfeddodau, gan nerth Yspryd Duw; hyd pan o Jerusalem, ac o amgylch hyd llyricum, y llenwais efengyl Crist.	33 A ⁱ Duw yr heddwech fyddo gyd â chwi oll. Amen.
	20 Ac felly gan ymorchestu i bregethu yr efengyl, nid lle yr enwid Crist: ^r fel nad adeiladwn ar sail un arall:	PENNOD XVI.
^r 2 Cor. 10. 13, 15, 16.	21 Eithr megis y mae yn ysgrifenedig, ^r Rhai ni fynegwyd am dano, hwynt-hwy a'i gwelant ef; a'r rhai ni chlywsant, a ddeallant.	3 Paul yn ewyllysio i'r brodyr annerch llawer; 17 ac yn eu cyngori hwy i ochelyd y rhai sydd yn peri anghydfod a rhwystrau: 21 ac ar ol amryw anherchion, yn diweddu gyd â moliant a diolch i Dduw.
^s Es. 52. 15.	22 Am hynny hefyd y'm lluddiwyd yn fynych i ddyfod attoch chwi.	YR wyf yn gorchymyn i chwi Phebe ein chwaer, yr hon sydd weinidoges i eglwys Cenchrea:
^t pen. 1. 13. 1 Thes. 2. 17, 18.	23 Eithr yr awrhon, gan nad oes gennyf le mwyach yn y gwledydd hyn, a hefyd ^u bod arnaf hiraeth er ys llawer o flynyddoedd am ddyfod attoch chwi;	2 Dderbyn o honoch hi yn yr Arglwydd, ^a megis y mae yn addas i saint, a'i chynnorthwyo hi ym mhabeth bynnag y byddo rhaid iddi wrthyh: canys hithau hefyd a fu gymmorth i lawer, ac i minnau fy hun hefyd.
^u Act. 19. 21. ad. 32. pen. 1. 11.	24 Pan elwyf i'r Hispaen, myfi a ddeuaf attoch chwi: canys yr wyf yn gobeithio, wrth fyned heibio, y caf eich gwled, a'm hebrwng genynych yno, os byddaf yn gyntaf o ran wedi fy llenwi ³ o honoch.	3 Anherchwch ^b Priscila ac Acwila, fy nghyd-weithwyr yng Nghrist Iesu;
	25 Ac yr awrhon ^x yr wyf fi yn myned i Jerusalem, i weini i'r saint.	4 Y rhai dros fy mywyd i a ddodasant eu gyddfau eu hunain i lawr: i'r rhai nid wyf fi yn unig yn diolch, ond hefyd holl eglwysydd y Cenhedloedd.
^s Neu, o'ch cymdeithas. Gr. d chwi. ad. 32.	26 Canys ^y rhyngodd bodd i'r rhai o Macedonia ac Achaia wneuthur rhyw gymmorth i'r rhai tlodion o'r saint sydd yn Jerusalem.	5 Anherchwch hefyd ^c yr eglwys sydd yn eu tŷ hwy. Anherchwch fy anwyl Epenetus, yr hwn yw ^d blaenffwyth Achaia yng Nghrist.
^x Act. 19. 21. a 24. 17. ^y 1 Cor. 16. 1, 2. 2 Cor. 9. 2. 12.	27 Canys rhyngodd bodd iddynt; a'u dyledwyr hwy ydynt. Oblegid ^z os cafodd y Cenhedloedd gyfran o'u pethau ysprydol hwynt, ^a hwythau hefyd a ddylent weini iddynt hwythau mewn pethau cnawdol.	6 Anherchwch Mair, yr hon a gymmerodd lawer o boen erom ni.
^z pen. 11. 17. ^a 1 Cor. 9. 11. Gal. 6. 6.	28 Wedi i mi gan hynny orphen hyn, a selio iddynt ^b y ffrwyth hwn, mi a ddeuaf ⁴ heibioch i'r Hispaen.	7 Anherchwch Andronicus a Junia, fy ngheraint a'm cyd-garcharorion, y rhai sydd hynod ym mhlith yr apostolion, y rhai hefyd ^c oeddynt yng Nghrist o'm blaen i.
^b Phil. 4. 17. ⁴ heibio i chwi. ^c pen. 1. 11.	29 ^c Ac mi a wn, pan ddelwyf attoch, y deuaf â chyflawnder bendith efengyl Crist.	8 Anherchwch Amplias, fy anwyl yd yn yr Arglwydd.
	30 Eithr yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, er mwyn ein Harglwydd Iesu Grist, ac ^d er cariad yr Yspryd, ^e ar gyd-ymdrech o honoch gyd â myfi mewn gweddïau dros of fi at Dduw;	9 Anherchwch Urbanus, ein cydweithiwr yng Nghrist, a Stachys fy anwyl yd.
^d Phil. 2. 1. ^e 2 Cor. 1. 11. Col. 4. 12.	31 ^f Fel y'm gwareder oddi wrth y rhai ⁵ anufudd yn Judea; ac ar	10 Anherchwch Apêles, y profedig yng Nghrist. Anherchwch y rhai sydd o ² dylwyth Aristobulus.
^f 2 Thess. 3. 2. ⁵ heb gredau.		11 Anherchwch Herodion, fy nghâr. Anherchwch y rhai sydd o ³ dylwyth Narcissus, y rhai sydd yn yr Arglwydd.
		12 Anherchwch Tryphena a Thryphosa, y rhai a gymmerasant boen yn yr Arglwydd. Anherchwch yr anwyl Persis, yr hon a gymmerodd lawer o boen yn yr Arglwydd.
		13 Anherchwch Rufus etholedig

Anno
DOMINI
60.

yn yr Arglwydd, a'i fam ef a minnau.

14 Anherchwch Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, Mercurius; a'r brodyr sydd gyd â hwynt.

15 Anherchwch Philologus, a Julia, Nerëus a'i chwaer, ac Olympas, a'r holl saint y rhai sydd gyd â hwynt.

1 Cor. 16.
20. 2 Cor.
13. 12.
1 Thess. 5.
26.
1 Petr. 5.
14.

16 'Anherchwch y naill y llall â chusan sanctaidd. Y mae eglwysi Crist yn eich annerch.

17 Ac yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, graffu ar y rhai sydd yn peri anghydfod a rhwystrau yn erbyn yr athrawiaeth a ddysgasoch chi; a^s chiliwch oddi wrthynt.

1 Cor. 5.
9, 11.
2 Thess. 3.
6, 14.
2 Tim. 3.5.
2 Ioan 10.
Phil. 3. 19.

18 Canys y rhai sydd gyfryw, nid ydynt yn gwasanaethu ein Harglwydd Iesu Grist, eithr^h eu bol eu hunain; a thrwy ymadrodd teg a gweniaith, yn twyllo calonnau y rhai diddrwg.

1 pen. 1. 8.

19 Canys¹ eich ufudd-dod chi a ddaeth ar led at bawb. Yr wyf fi gan hynny yn llawen o'ch rhan chi: eithr myfi a ewyllysiwn i chi fod^k yn ddoethion tu ag at y peth sydd dda, ac yn wirion tu ag at y peth sydd ddrwg.

Matt. 10.
16.
1 Cor. 14.
23.
1 pen. 15. 33.
Gen. 3.
15.
4 ysiga.

20 A¹ Duw y tangnefedd a^m sathr Satan dan eich traed chi ar frys.

ⁿ Gras ein Harglwydd Iesu Grist fyddo gyd â chwi. Amen.

21 °Y mae Timothëus fy nghydwethiwr, a Lucius, a Jason, a Sosipater, fy ngheraint, yn eich annerch.

22 Yr wyf fi Tertius, yr hwn a ysgrifenis yr epistol hwn, yn eich annerch yn yr Arglwydd.

23 Y mae Gaius fy llettŷwr i, a'r holl eglwys, yn eich annerch. Y mae Erastus, goruchwyliwr y ddinas, yn eich annerch, a'r brawd Cwartus.

24^p Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â chwi oll. Amen.

25^a I'r hwn a ddichon eich cadarnhau yn ol fy efengyl i, a phregethiad Iesu Grist, (yn ol datguddiad^r y dirgelwch, yr hwn ni soniwyd am dano er^s dechreuad y byd;

26 Ac^r yr awrhon a eglurwyd, a thrwy ysgrythrau y prophwydi, yn ol gorchymyn y tragywyddol Dduw, a gyhoeddwyd ym mhilith yr holl genhedloedd, er mwyn^t ufudd-dod fydd:)

27 I^u Dduw yr unig ddoeth, y byddo gogoniant trwy Iesu Grist yn dragywydd. Amen.

¹ At y Rhufeiniaid yr ysgrifenydd o Corinth, gyd â Phebe, gweinidoges yr eglwys yn Cenchrea.

Anno
DOMINI
60.

a^d 24.
1 Cor. 16.
23.
Dat. 22. 21.
Act. 16. 1.
Phil. 2. 19.
1 Thess. 3.
2.

a^d 20.
1 Thess. 5.
28.

1 Eph. 3. 20.
Judas 24.

1 Cor. 2. 7.
Eph. 3. 5, 9.
Col. 1. 26.

5 amseroedd
tragy-
wyddol.

2 Tim. 1.
10.
Tit. 1. 2, 3.
1 Petr. 1.
20.

1 Act. 6. 7.
pen. 1. 5.
a 15. 13.

1 Tim. 1.
17.
Judas 25.

EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL AT Y

CORINTHIAID.

PENNOD 1.

Ar ol iddo gyfarach iddynt, a diolch drostynt, 10 y mae efe yn eu hannog i undeb; 12 ac yn beio ar eu hanghyttundeb hwy. 18 Bod Duw yn difetha doethineb y doethion, 21 trwy ffolineb pregethu; 26 ac nad yw efe yn galw y doethion, na'r galluog, na'r boneddigion, ond 27, 28 y ffol, a'r gwan, a'r distadl.

PAUL, wedi ei alw i fod yn apostol Iesu Grist trwy ewyllys Duw, a'r brawd^a Sosthenes,

2 At eglwys Dduw yr hon sydd yn Corinth, at^b y rhai^c a sancteiddiwyd yng Nghrist Iesu, ^da alwyd yn saint, gyd â phawb ag sydd^e yn galw ar enw ein Harglwydd Iesu Grist, ym mhob man, ²o'r eiddynt hwy a ninnau:

3^f Gras fyddo i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

4^g Yr ydwyf yn diolch i'm Duw bob amser drosoch chi, am y gras Duw a rodded i chi yng Nghrist Iesu;

5 Am eich bod ym mhob peth wedi eich cyfoethogi ynddo ef, ^hmewn pob ymadrodd, a phob gwybodaeth;

6 Megis y cadarnhâwydⁱ tystiolaeth Crist ynoch:

7 Fel nad ydych yn ol mewn un dawn, ^kyn disgwyl am³ ddatguddiad ein Harglwydd Iesu Grist:

8^l Yr hwn hefyd a'ch cadarnhâ chi hyd y diwedd, ^myn ddiargyhoedd, yn nydd ein Harglwydd Iesu Grist.

9ⁿ Ffyddlawn yw Duw, trwy yr hwn y'ch galwyd i^o gymdeithas ei Fab ef Iesu Grist ein Harglwydd ni.

10 Ac yr wyf yn attolwg i chwi, frodyr, trwy enw ein Harglwydd Iesu Grist, ^pddywedyd o bawb o honoch chi yr un peth, ac na byddo^q ymbleidio yn eich plith; eithr bod o honoch wedi eich cyfan-gyssylltu yn yr un meddwl, ac yn yr un farn.

Anno
DOMINI
59.

a Act. 18.
17.

b Judas 1.
c Act. 15. 9.
d Rhuf. 1. 7.
e 2 Tim. 2.
22.

2 Neu, sef eu
Harglwydd
hwy a ninnau.

f 2 Cor. 1. 2.
Eph. 1. 2.
1 Petr. 1. 2.

g Rhuf. 1. 8.

Anno
DOMINI
59.

h pen. 12. 8.
2 Cor. 8. 7.

i Dat. 1. 2.

k Phil. 3.
20.
Tit. 2. 13.

3 Neu,
ddyfodiad,
Col. 3. 4.

l 1 Thess. 3.
13.

m Col. 1. 22.
1 Thess. 5.
23.

n pen. 10.
13.

o 1 Thess. 5.
24.

p 2 Thess. 3.
3.

q Ioan 1. 3.

r Rhuf. 12.
16. a 15. 5.
Phil. 2. 2.
a 3. 16.

s sismau,
pen. 11. 18.

Anno
DOMINI
59.

q pen. 3. 4.

r Act. 18.
24.
s Ioan 1. 42.

t Act. 18. 8.
u Rhuf. 16.
23.

x pen. 16.
16, 17.

y pen. 2. 1,
4, 13,
2 Petr 1. 16.
z geiriau.

6 pregethu
y groes.
2 Cor. 2.
15.

a pen. 15. 2.

b Job 5. 12,
13,
Es. 23. 14.

c Es. 33. 18.

d Job 12. 17,
20, 24.

e Rhuf. 1.
20, 21, 28.
Edrych
Matt. 11.
25.
Luc 10. 21.

f Matt. 12.
38. a 16. 1.
Ioan 4. 48.

g Matt. 11. 6.
Ioan 6. 60,
66.

h Rhuf. 1.
16.
pen. 2. 14.
i Col. 2. 3.

k Ioan 7. 48.

11 Canys fe ddangoswyd i mi am danoch chwi, fy mrodyr, gan y rhai sydd o d^g Chlōe, fod cynhennau yn eich plith chwi.

12 A hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd, ^abod pob un o honoch yn dywedyd, Yr ydwyf fi yn eiddo Paul; minnau yn eiddo ^rApōlos; minnau yn eiddo ^sCephas; minnau yn eiddo Crist.

13 A rannwyd Crist? ai Paul a groeshoeliwyd drosoch? neu ai yn enw Paul y'ch bedyddiwyd chwi?

14 Yr ydwyf yn diolch i Dduw, na fedyddiais i neb o honoch, ond ^tCrispus a ^uGaius;

15 Fel na ddywedo neb fedyddio o honof fi yn fy enw fy hun.

16 Mi a fedyddiais hefyd dylwyth ^xStephanas: heb law hynny nis gwn a fedyddiais i neb arall.

17 Canys ni anfonodd Crist fi i fedyddio, ond i efengylu; ^ynid mewn doethineb ^zymadrodd, fel na wnelid croes Crist yn ofer.

18 Canys ⁶yr ymadrodd am y groes, ²i'r rhai colledig, ynfydrwydd yw; eithr i ni y rhai cadwedig, ^anerth Duw ydyw.

19 Canys ysgrifenedig yw, ^bMi a ddfifethaf ddoethineb y doethion, a deall y rhai deallus a ddileaf.

20 ^cPa le y mae y doeth? pa le mae yr ysgrifenydd? pa le y mae ymholydd y byd hwn? ^doni wnaeth Duw ddoethineb y byd hwn yn ynfydrwydd?

21 ^eCanys o herwydd yn noethineb Duw, nad adnabu y byd trwy ddoethineb mo Dduw, fe welodd Duw yn dda trwy ffolineb pregethu gadw y rhai sydd yn credu.

22 Oblegid y mae yr ^fIuddewon yn gofyn arwydd, a'r Groegwyr yn ceisio doethineb:

23 Eithr nyni ydym yn pregethu Crist wedi ei groeshoelio, ^gi'r Iuddewon yn dramgwydd, ac i'r Groegwyr yn ffolineb;

24 Ond iddynt hwy y rhai a alwyd, Iuddewon a Groegwyr, yn Grist ^hgallu Duw, a ⁱdoethineb Duw.

25 Canys y mae ffolineb Duw yn ddoethach na dynion; a gwendid Duw yn gryfach na dynion.

26 Canys yr ydych yn gweled eich galwedigaeth, frodyr, ^knad llawer o rai doethion yn ol y cnawd, nad llawer o rai galluog, nad llawer o rai boneddigion, a alwyd:

27 Eithr ¹Duw a etholodd ffolbethau y byd, fel y gwaradwyddai y doethion; a gwan-bethau y byd a etholodd Duw, fel y gwaradwyddai y pethau cedyrn;

28 A phethau distadl y byd, a phethau dirmygus, a ddewisodd Duw, a'r pethau nid ydynt, fel y diddymai y pethau sydd:

29 ^mFel na orfoleddai ⁿun cnawd ger ei fron ef.

30 Eithr yr ydych chwi o hono ef yng Nghrist Iesu, ^oyr hwn a wnaethpwyd i ni gan Dduw yn ddoethineb, ac yn gyfiawnder, ac yn sancteiddrwydd, ac yn brynedigaeth:

31 Fel, megis ag y mae yn ysgrifenedig, ^oYr hwn sydd yn ymfrostio, ymfrostied yn yr Arglwydd.

PENNOD II.

1 Mae yn dangos fod ei bregeth ef, er nad ydoedd yn dwyn gyd â hi oddidowgrwydd ymadrodd, ⁴neu ddoethineb ddynol: etto yn sefyll meion ⁴, ⁵nerth Duw; ac yn rhagori cymmaint ⁶ar ddoethineb y byd yma, ⁹a symoyr dynol, ag nas ¹⁴gall y dyn anianol mo'i deall.

A MYFI, pan ddeuthum attoch, ^afrodyr, ^aa ddeuthum nid yn ol godidowgrwydd ymadrodd neu ddoethineb, gan fynegi i chwi dystiolaeth Duw.

2 Canys ni fernais i mi wybod dim yn eich plith, ^bond Iesu Grist, a hwnnw wedi ei groeshoelio.

3 A ^cmi a fŵm yn eich mysg ^dmewn gwendid, ac ofn, a dychryn mawr.

4 A'm hymadrodd a'm pregeth i, ^eni bu mewn geiriau ²denu o ddoethineb ddynol, ond yn eglurhâd yr Yspryd a nerth:

5 Fel na byddai eich ffydd mewn doethineb dynion, ond ^fmewn nerth Duw.

6 A doethineb yr ydym ni yn ei llefaru ym mysg ^grhai perffaith: eithr nid doethineb y byd hwn, na thywysogion y byd hwn, y rhai sydd yn diflannu.

7 Eithr yr ydym ni yn llefaru doethineb Duw mewn dirgelwch, ^hsef y ddoethineb guddiedig, ^hyr hon a rag-ordeiniodd Duw cyn yr oesoedd i'n gogoniant ni:

8 ⁱYr hon ni adnabu neb o dywysogion y byd hwn: o herwydd ^kpes adwaenasent, ni chroeshoeliasent Arglwydd y gogoniant.

9 Eithr fel y mae yn ysgrifenedig, ^lNi welodd llygad, ac ni chlywodd clust, ac ni ddaeth i galon dyn, y

Anno
DOMINI
59.

1 Matt. 11.
25.
Iago 2. 5.

m Rhuf. 3.
27.
Eph. 2. 9.
n pobcnawd.

n Jer. 23. 5,
6.
Ioan 17. 19.

o Jer. 9. 23,
24.
2 Cor. 10.
17.

a pen. 1. 17.

b Gal. 6. 14.

c Act. 18. 1,
6, 12.
d 2 Cor. 11.
30. a 12. 5,
9.
Gal. 4. 13.

e 2 Petr 1.
16.
f hygoel.

g 2 Cor. 4. 7.
a 6. 7.

h Phil. 3. 15.
Heb. 5. 14.

h Rhuf. 16.
25, 26.
Eph. 3. 5,
9.

Col. 1. 26.
2 Tim. 1. 9.

i Matt. 11.
25.
Act. 13. 27.

k Act. 3. 17.
Edrych
Ioan 16. 3.

l Es. 64. 4.

Anno
DOMINI
59.

m Matt. 13.
11. a 16. 17.
1 Ioan 2.
27.

n Diar. 20.
27. a 27. 19.
Jer. 17. 9.

o Rhuf. 8.
15.

p 2 Petr. 1.
16.
Edrych.
pen. 1. 17.

q Rhuf. 8.
5, 6, 7.
Judias 19.

r Diar. 28. 5.
1 Thess. 5.
21.

s canfod.
4 canfyddir.
s Es. 40. 13.

a Heb. 5. 12,
13.
1 Petr. 2. 2.

b Gal. 5. 20.
Iago 3. 16.

2 Gr. yn ol
dyn.
o pen. 1. 12.

pethau a ddarparodd Duw i'r rhai a'i carant ef.

10 Eithr ^m Duw a'u heglurodd i ni trwy ei Yspryd: canys yr Yspryd sydd yn chwilio pob peth; i.e., dyfnion bethau Duw hefyd.

11 Canys pa ddyn a edwyn bethau dyn, ⁿ ond yspryd dyn yr hwn sydd ynddo ef? felly hefyd, pethau Duw nid edwyn neb, ond Yspryd Duw.

12 A nyni a dderbynasom, nid yspryd y byd, ond ^o yr Yspryd sydd o Dduw; fel y gwypom y pethau a rad-roddwyd i ni gan Dduw.

13 ^p Y rhai yr ydym yn eu llefaru hefyd, nid â'r geiriau a ddysgir gan ddoethineb ddynol, ond a ddysgir gan yr Yspryd Glân; gan gyd-farnu pethau ysprydol â phethau ysprydol.

14 Eithr dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau sydd o Yspryd Duw: canys ffolineb ydynt ganddo ef; ^q ac nis gall eu gwybod, oblegid yn ysprydol y bernir hwynt.

15 ^r Ond yr hwn sydd ysprydol, sydd yn ^s barnu pob peth; eithr efe nis ^t bernir gan neb.

16 ^s Canys pwy a wybu feddwl yr Arglwydd, yr hwn a'i cyfarwydda ef? Ond y mae gennym ni feddwl Crist.

PENNOD III.

2 Bod ^u laeth yn gymmwrwys i blant. 3 Cynnen ac ymbleidïo yn arwyddion o feddwl bydol. 7 Nad yw yr hwn sydd yn plannu, na'r hwn sydd yn dyfrhâu, ddim. 9 Bod y gweinidogion yn gyd-weithwyr i Dduw. 11 Crist yw yr unig sylfaen. 16 Bod dynion yn demlau Duw, y rhai 17 sydd raid eu cadw yn sanctaidd. 19 Nad yw doethineb y byd yma ond ffolineb gyd â Duw.

A MYFI, frodyr, ni allwn lefaru wrthyh megis wrth rai ysprydol, ond megis rhai cnawdol, megis wrth rai bach yng Nghrist.

2 Mi a roddais i chwi ^a laeth i'w yfed, ac nid bydd: canys hyd yn hyn nis gallech, ac nis gellwch chwaith etto yr awrhon, *ei dderbyn*.

3 Canys cnawdol ydych chi etto: canys ^b tra fyddo yn eich plith chi genfigen, a chynnen, ac ymbleidïo; onid ydych yn gnawdol, ac yn rhodio yn ² ddynol?

4 Canys tra dywedo un, ^c Myfi ydyf eiddo Paul; ac arall, Myfi wyf eiddo Apòlos; onid ydych chi yn gnawdol?

5 Pwy gan hynny yw Paul, a phwy Apòlos, ond gweinidogion trwy y

rhai y credasoch chwi, ac fel y rhoddes yr Arglwydd i bob un?

6 Myfi a blennais, Apòlos a ddyfrhaodd; ond Duw a roddes y cynnydd.

7 Felly nid yw yr hwn sydd yn plannu ddim, na'r hwn sydd yn dyfrhâu; ond Duw, yr hwn sydd yn rhoi y cynnydd.

8 Eithr yr hwn sydd yn plannu, a'r hwn sydd yn dyfrhâu, un ydynt: ^d a phob un a dderbyn ei brïod wobr ei hun, yn ol ei lafur ei hun.

9 Canys ^e cyd-weithwyr Duw ydym ni: llafur-waith Duw, ^f adeiladaeth Duw, ydych chi.

10 ^g Yn ol y gras Duw a roddwyd i mi, megis pen-saer celfydd, myfi a osodais ^h y sylfaen, ac y mae arall yn goruwch-adeiladu. Ond ⁱ edryched pob un pa wedd y mae yn goruwch-adeiladu.

11 Canys sylfaen arall nis gall neb ei osod, heb law ^k yr un a osodwyd, ^l yr hwn yw Iesu Grist.

12 Eithr os goruwch-adeilada neb ar y sylfaen hwn, aur, arian, meini gwerthfawr, coed, gwair, soff;

13 ^m Gwaith pob dyn a ⁿ wneir yn amlwg: canys y dydd a'i dengys, oblegid ⁿ trwy dân y datguddir ef; a'r tân a brawf waith pawb, pa fath ydyw.

14 Os gwaith neb a erys, yr hwn a oruwch-adeiladodd ef, efe a dderbyn wobr.

15 Os gwaith neb a losgir, efe a gaiff golled: eithr efe ei hun a fydd cadwedig; etto felly megis trwy dân.

16 ^o Oni wyddoch chwi mai teml Duw ydych, a bod Yspryd Duw yn trigo ynoch?

17 Os ^l llygra neb deml Duw, Duw a ⁵ lygra hwnnw: canys sanctaidd yw teml Duw, yr hon ydych chi.

18 ^p Na thwyllod neb ei hunan. Od oes neb yn eich mysg yn tybied ei fod ei hun yn ddoeth yn y byd hwn, bydded ffol, fel y byddo doeth.

19 Canys doethineb y byd hwn sydd ffolineb gyd â Duw: o herwydd ysgrifenedig yw, ^q Y mae efe yn dal y doethion yn eu cyfrwysdra.

20 A thracheffn, ^r Y mae yr Arglwydd yn gwybod meddyliau y doethion, mai ofer ydynt.

21 Am hynny na orfoledded neb

Anno
DOMINI
59.

d Pa. 62. 12.
Gal. 6. 5.

e 2 Cor. 6. 1.

f Eph. 2. 20.
Heb. 3. 3.

g 1 Petr. 2. 5.
h Rhuf. 1. 5.

h Rhuf. 15.
20.

i 1 Petr. 4.
11.

k Es. 28. 16.
Matt. 16.
18.

l Eph. 2. 20.

m pen. 4. 5.
n 3 Gr. am-
lygydd.

o 1 Petr. 1. 7.
a 4. 12.

p pen. 6. 19.
2 Cor. 6. 16.
Eph. 2. 21,
22.

q Heb. 3. 6.

r difetha.

s ddifetha.

p Diar. 3. 7.
Es. 5. 21.

q Job 5. 13.

r Ps. 94. 11.

Anno
DOMINI
59.

* pen. 11. 3.
2 Cor. 10. 7.
Gal. 3. 23.

* Matt. 24.
45.
2 Cor. 6. 4.
Col. 1. 25.
b Luc 12. 42.
Tit. 1. 7.
1 Petr. 4.
10.

2 ddydd
dyn.

* Ps. 130. 3.
a 143. 2.
Rhuf. 4. 2.

d Matt. 7. 1.
Rhuf. 2. 1.
16.
Dat. 20. 12.

* 2 Cor. 10.
16.

* pen. 1. 12.
a 3. 4.

* Ioan 3. 27.

b Dat. 3. 17.

1 Ps. 44. 22.
Rhuf. 8. 36.
2 Cor. 4. 11.
k Heb. 10.
33.

mewn dynion : canys pob peth sydd eiddoch chwi :

22 Pa un bynnag ai Paul, ai Apòlos, ai Cephas, ai y byd, ai bywyd, ai angau, ai pethau presennol, ai pethau i ddyfod ; y mae pob peth yn eiddoch chwi ;

23 A ^achwithau yn eiddo Crist ; a Christ yn eiddo Duw.

PENNOD IV.

1 Pa gyfrif a ddylid ei wneuthur o weinidogion. 7 Nad oes gennym ni ddim a'r nas derbyniasom. 9 Bod yr apostolion yn ddrychau i'r byd, i'r angelion, ac i ddynion ; 13 yn ysgubion ac yn sorod y byd : 15 ac er hynny eu bod yn dadau i ni yng Nghrist, 16 ac y dylem ni eu dilyn hwy.

FELLY cyfrifed dyn nyni, megis ^agweinidogion i Grist, a ^bgoruchwylwyr ar ddirgeledigaethau Duw.

2 Am ben hyn, yr ydys yn disgwyl mewn goruchwylwyr, gael un yn ffyddlawn.

3 Eithr gennyf fi bychan iawn yw fy marnu gennych chwi, neu gan ²farn dyn : ac nid wyf chwaith yn fy marnu fy hun.

4 Canys ni wn i ddim arnaf fy hun ; ond yn hyn ni'm cyfiawnhâwyd : eithr yr Arglwydd yw yr hwn sydd yn fy marnu.

5 ^aAm hynny na fernwch ddim cyn yr amser, hyd oni ddelo yr Arglwydd, yr hwn a oleua ddirgelion y tywyllwch, ac a eglura fwriadau y calonnau : ac yna y bydd ^ey glod i bob un gan Dduw.

6 A'r pethau hyn, frodyr, ^fmewn cyffelybiaeth a fwriais i attaf fy hun ac at Apòlos, o'ch achos chwi : fel y gallech ddysgu ynom ni, na synier mwy nag sydd ysgrifenedig, fel na byddoch y naill dros y llall yn ymchwyllo yn erbyn arall.

7 Pwy sydd yn gwneuthur rhagor rhyngot ti ac arall ? a ^apha beth sydd gennyf a'r nas derbyniasist ? ac os derbyniasist, paham yr wyt ti yn gorfoleddu, megis pe bait heb dderbyn ?

8 Yr ydych chwi yr awrhon wedi eich diwallu, ^byr ydych chwi yr awrhon wedi eich cyfoethogi, chwi a deyrnasasoch hebddom ni : ac och Dduw na baech yn teyrnasu, fel y caem ninnau deyrnasu gyd â chwi.

9 Canys tybied yr wyf ddarfod i Dduw ein dangos ni, yr apostolion diwedda, ⁱfel rhai wedi eu bwrw i angau : oblegid ^knyni a wnaeth-

pwyd yn ³ddrych i'r byd, ac i'r angelion, ac i ddynion.

10 ¹Yr ydym ni ^myn ffyliaid er mwyn Crist, a chwithau yn ddoethion yng Nghrist ; ⁿnyni yn weiniaid, a chwithau yn gryfion ; chwy-chwi yn anrhydeddus, a ninnau yn ddirmygus.

11 ^oHyd yr awrhon yr ydym ni yn dwyn newyn a syched, ac yr ydym ni yn noethion, ac ^pyn cael cernodiau, ac yn grwydraidd ;

12 ^aAc yr ydym yn llafurio, gan weithio â'n dwylaw ein hunain. ^rPan y'n difenwir, yr ydym yn bendlithio ; pan y'n herlidir, yr ydym yn ei ddioddef ;

13 Pan y'n ceblir, yr ydym yn gweddio : ^sfel ysgubion y byd y gwnaethpwyd ni, a sorod pob dim, hyd yn hyn.

14 Nid i'ch gwaradwyddo chwi yr ydwyf yn ysgrifenu y pethau hyn ; ond eich rhybuddio yr wyf ^tfel fy mhlant anwyl.

15 Canys pe byddai i chwi ddeng mil o athrawon yng Nghrist, er hynny nid oes i chwi nemmawr o dadau : canys ^umyfi a'ch cenhedlais chwi yng Nghrist Iesu trwy yr efengyl.

16 Am hynny yr wyf yn attolwg i chwi, ^vbyddwch ddilynwyr i mi.

17 Oblegid hyn yr anfonais atoch Timothëus, ^wyr hwn yw fy anwyl fab, a ffyddlawn yn yr Arglwydd ; yr hwn a ddwg ar gôf i chwi fy ffyrdd i yng Nghrist, megis yr wyf ym mhob man yn athrawiaethu ym mhob eglwys.

18 Ac y mae rhai wedi ymchwyllo, fel pe bawn i heb fod ar fedr dyfod atoch chwi.

19 ^xEithr mi a ddeuaf atoch ar fyrder, ^oos yr Arglwydd a'i myn ; ac a fynnaf wybod, nid ymadrodd y rhai sydd wedi chwyddo, ond eu gallu.

20 Canys ^bnid mewn ymadrodd y mae teyrnas Dduw ; eithr mewn gallu.

21 Beth a fynnwch chwi ? ^cai dyfod o honof fi atoch chwi â gwialen, ynte mewn cariad, ac yspryd addfwynder ?

PENNOD V.

1 Bod y gwr godinebus 6 yn achos o gywilydd iddynt, yn hytrach nag o orfoledd. 7 Rhaid yw ymlanhâu oddi wrth yr hen lefain. 10 Y dylid cilio oddi wrth amfad ddrwg-weithredwyr.

Anno
DOMINI
59.

* Gr. theatr.
1 pen. 2. 3.
m Act. 17.
18. a 26. 24.
a 2 Cor. 13.
9.

* 2 Cor. 4. 8.
a 11. 23.

P Act. 23. 2.

* Act. 18. 3.
a 20. 34.

1 Thess. 2.
9.

2 Thess. 3.
8.

r Matt. 5.
44.

Luc 6. 28.
a 23. 34.

Act. 7. 60.
* Galar. 3.
45.

* 1 Thess. 2.
11.

u Act. 18.
11.
Gal. 4. 19.
Phillem. 10.
Iago 1. 18.

x pen. 11. 1.
2 Thess. 3.
9.

* 1 Tim. 1. 2.
2 Tim. 1. 2.

* Act. 19. 21.

* Act. 18. 21.
Rhuf. 15.
32.

b pen. 2. 4.
1 Thess. 1.
5.

* 2 Cor. 10.
2. a 13. 10.

Anno
DOMINI
59.* Lef. 18. 8.
Deut. 27.
20.

b Col. 2. 5.

c Matt. 16.
19. a 18. 18.
Ioan 20. 23.d 1 Tim. 1.
20.

e Iago 4. 16.

f Gal. 5. 9.

g Es. 53. 7.
Ioan 1. 23.
2 Neu.
Iaddwyd.
h Exod. 12.
15.i yr ym-
pryd.
j Deut. 16. 3.k ad. 2. 7.
2 Cor. 6. 14.
Eph. 5. 11.
2 Thess. 3.
14.l Matt. 18.
17.
Rhuf. 16.
17.
2 Thess. 3.
14.
2 Ioan 10.m Marc 4.
11.
Col. 4. 5.
1 Thess. 4.
12.
1 Tim. 3. 7.n Deut. 13.
5. a 17. 7.
a 22. 21.
22, 24.

MAE y gair yn hollol, *fod* yn eich plith chwi odineb, a chyfryw odineb ag na enwir un-waith ym mysg y Cenhedloedd; *sef* ^acael o un wraig ei dad.

2 Ac yr ydych chwi wedi ymchwyddo, ac ni alarasoeh yn hytrach, fel y tynnid o'ch mysg chwi y neb a wnaeth y weithred hon.

3 Canys myfi yn ddiaf, ^bfel absennol yn y corph, etto yn bresennol yn yr yspryd, a fernaïs eisoes, fel pe bawn bresennol, *am* yr hwn a wnaeth y peth hwn felly,

4 Yn enw ein Harglwydd Iesu Grist, pan ymgynhulloch ynghyd, a'm hyspryd innau, ^cgyd â gallu ein Harglwydd Iesu Grist,

5 ^dDraddodi y cyfryw un i Satan, i ddinystr y cnawd, fel y byddo yr yspryd yn gadwedig yn nydd yr Arglwydd Iesu.

6 ^eNid da eich gorfoledd chwi. Oni wyddoch chwi fod ^fychydig lefain yn lefeinio yr holl does?

7 Am hynny certhwch allan yr hen lefain, fel y byddoch does newydd, megis yr ydych ddilefeinllyd. Canys ^gCrist ein pasc ni a ^haberthwyd drosom ni:

8 Am hynny ⁱcadwn ^jwyl, ^knid â hen lefain, nac â lefain malais a drygioni; ond â *bara* croyw purdeb a gwirionedd.

9 Mi a ysgrifenaïs attoch mewn llythyr, ^lna chyd-ymgymsysgech â godinebwyr:

10 Ac nid yn hollol â godinebwyr y byd hwn, neu â'r cybyddion, neu â'r cribddeilwyr, neu âg eilun-addolwyr; oblegid felly rhaid fyddai i chwi fyned allan o'r byd.

11 Ond yn awr mi a ysgrifenaïs attoch, na chyd-ymgymsysgech, ^mos bydd neb a enwir yn frawd yn odinebwr, neu yn gybydd, neu yn eilun-addolwr, neu yn ddifenwr, neu yn feddw, neu yn gribddeiliwr; gyd â'r cyfryw ddyn na chyd-fwytta chwaith.

12 Canys beth sydd i mi a farnwyf ⁿar y rhai sydd oddi allan? onid y rhai sydd oddi mewn yr ydych chwi yn eu barnu?

13 Eithr y rhai sydd oddi allan, Duw sydd yn eu barnu. ^oBwriwch chwithau ymaith y dyn drygionus hwnnw o'ch plith chwi.

PENNOD VI.

1 Na ddylai y Corinthiaid flino eu brodyr, trwy fyned i'r gyfraith â hwynt; 6 yn enw

edig ger bron y rhai digred. 9 Na chaiff y rhai anghyfiawn etifeddu teyrnas Dduw. 15 Bod ein cyrph ni yn aelodau i Grist, 19 ac yn demlau i'r Yspryd Glân: 16, 17 ac am hynny na ddylid mo'u halogi.

AFEIDDIA neb o honoch, a chanddo fatter yn erbyn arall, ymgyfreithio o flaen y rhai anghyfiawn, ac nid o flaen y saint?

2 Oni wyddoch chwi y barna ^ay saint y byd? ac os trwoch chwi y bernir y byd, a ydych chwi yn anaddas i farnu y pethau lleiaf?

3 Oni wyddoch chwi y barnwn ni angelion? pa faint mwy y pethau a berthyn i'r bywyd hwn?

4 Gan hynny, od oes gennych farnedigaethau am bethau a berthyn i'r bywyd hwn, dodwch ar y fainge y rhai gwaelfaf yn yr eglwys.

5 Er cywilydd i chwi yr ydwyf yn dywedyd. Felly, onid oes yn eich plith gymmaint ag un doeth, yr hwn a fedro farnu rhwng ei frodyr?

6 Ond bod brawd yn ymgyfreithio â brawd, a hynny ger bron y rhai digred?

7 Yr awrhon gan hynny y mae yn hollol ddiffyg yn eich plith, am eich bod yn ymgyfreithio â'ch gilydd.

^bPaham nad ydych yn hytrach yn dioddef cam? paham nad ydych yn hytrach mewn colled?

8 Eithr chwydychwi sydd yn gwneuthur cam, a cholled, a hynny i'r brodyr.

9 Oni wyddoch chwi ^cna chaiff y rhai anghyfiawn etifeddu teyrnas Dduw? Na thwyller chwi: ^dni chaiff na godinebwyr, nac eilun-addolwyr, na thorwyr priodas, na masweddwyr, na gwrryw-gydwyd,

10 Na lladron, na chybyddion, na meddwon, na difenwyr, na chribddeilwyr, etifeddu teyrnas Dduw.

11 A ^ehyn fu rai o honoch chwi: ^feithr chwi a olchwyd, eithr chwi a sancteiddiwyd, eithr chwi a gyfiawnhâwyd, yn enw yr Arglwydd Iesu, a thrwy Yspryd ein Duw ni.

12 ^gPob peth sydd gyfreithlawn i mi, ond nid yw pob peth yn ^hllesâu; pob peth sydd gyfreithlawn i mi, eithr ni'm dygir i dan awdurdod gan ddim.

13 ⁱY bwydydd i'r bol, a'r bol i'r bwydydd: eithr Duw a ddinystria hwn a hwythau. A'r corph nid *yw* i odineb, ond ^ji'r Arglwydd; a'r Arglwydd i'r corph.

Anno
DOMINI
59.a Ps. 49. 14.
Matt. 19.
28.
Luc 22. 30.
Dat. 2. 26.
a 3. 21.
a 20. 4.b Diar. 20.
22.
Matt. 5.
39, 40.
Luc 6. 23.
Rhuf. 12.
17, 19.
1 Thess. 5.
15.c 1 Thess. 4.
6.d pen. 15.
50.
Gal. 5. 21.
Eph. 5. 5.
1 Tim. 1. 9.
Heb. 12.
14.
Dat. 22. 15.e Eph. 2. 2.
Col. 3. 7.
Tit. 3. 3.
f Heb. 10. 22.

g pen. 10. 23.

h angen-
rhaidd.i Matt. 15.
17.
Rhuf. 14.
17.
Col. 2. 22.
23.
j ad. 19. 20.
1 Thess. 4.
3.

Anno
DOMINI
59.k Rhuf. 6. 5,
8. a 8. 11.
2 Cor. 4. 14.
1 pen 12. 27.
Eph. 4. 12,
15, 16.
a 5. 30.m Gen. 2.
24.
Matt. 19. 5.
Eph. 5. 31.n Ioun 17.
21, 22, 23.
Eph. 4. 4.
a 5. 30.o pen. 3. 16.
2 Cor. 6. 16.p pen. 7. 23.
Heb. 9. 12.
1 I Petr 1.
18

a ad. 8. 26.

b Exod. 21.
10.
1 Petr 3. 7.c Joel 2. 16.
Edrych
Exod. 19.
15.
1 Sam. 21.
4, 5.d ad. 12.
2 Cor. 8. 8.
a 11. 17.
e Act. 26. 29.
f pen. 9. 5.
g Matt. 19.
12.
pen. 12. 11.

14 Eithr ^k Duw a gyfododd yr Arglwydd, ac a'n cyfyd ninnau trwy ei nerth ef.

15 Oni wyddoch chwi fod ¹ eich cyrph yn aelodau i Grist? gan hynny a gymmeraf fi aelodau Crist, a'u gwneuthur yn aelodau puttain? Na atto Duw.

16 Oni wyddoch chwi fod yr hwn sydd yn cydio â phuttain, yn un corph? canys ^m y ddau (medd efe) fyddant un enawd.

17 Ond yr hwn a gyssylltir â'r Arglwydd, ⁿ un yspryd yw.

18 Gochelwch odineb. Pob pechod a wnelo dyn, oddi allan i'w gorph y mae; ond yr hwn sydd yn godinebu, sydd yn pechu yn erbyn ei gorph ei hun.

19 ^o Oni wyddoch chwi fod eich corph yn deml i'r Yspryd Glân sydd ynoch, yr hwn yr ydych yn ei gael gan Dduw, ac nad ydych yn eiddoch eich hunain?

20 Canys ^p er gwerth y prynwyd chwi: gan hynny gogoneddych Dduw yn eich corph, ac yn eich yspryd, y rhai sydd eiddo Duw.

PENNOD VII.

1 Y mae efe yn crybwyll am briodas; 4 ac yn dangos mai rhwymedi yw yn erbyn godineb; 10 ac na ddylid dattod y cwlwm hwnnw mewn ysgafnder. 18, 20 Rhaid i bob dyn fod yn foddlaen i'w alwedigaeth. 25 Paham y dylid mawrhâu gwyrtyddod: 35 ac ar ba achosion y gallwn ni briodi, neu beidio â phriodi.

AC am y pethau yr ysgrifenasoch attaf: ^a Da i ddyn na chyffyrddai â gwraig.

2 Ond *rhag* godineb, bydded i bob gwr ei wraig ei hun, a bydded i bob gwraig ei gwr ei hun.

3 ^b Rhodded y gwr i'r wraig ddyledus ewyllys da; a'r un wedd y wraig i'r gwr.

4 Nid oes i'r wraig feddiant ar ei chorff ei hun, ond i'r gwr; ac yr un ffunud, nid oes i'r gwr feddiant ar ei gorph ei hun, ond i'r wraig.

5 ^c Na thwyllwch eich gilydd, oddi eithr o gydsyniad dros amser, fel y galloch ymrô i ympryd a gweddi: a deuoch drachefn ynghyd, rhag tentio o Satan chwi o herwydd eich anlladrwydd.

6 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd o ganiattâd, ^d nid o orchymyn.

7 Canys ^e mi a fyynnwn fod pob dyn fel fi fy hun: eithr ^f y mae i bob un ei ddawn ei hun gan Dduw; i un fel hyn, ac i arall fel hyn.

8 Dywedyd yr wyf wrth y rhai heb briodi, a'r gwagedd gweddwon, ^h Da yw iddynt os arhosant fel finnau.

9 Eithr ⁱ oni allant ymgadw, priodant: canys gwell yw priodi nag ymlosgi.

10 Ac i'r rhai a briodwyd yr ydwyf yn gorchymyn, ^k nid myfi *chwaith*, ond yr Arglwydd, ¹ Nad ymadawo gwraig oddi wrth *ei* gwr:

11 Ac os ymedy hi, arhœd heb briodi, neu, cymmoder hi â'i gwr: ac na ollynged y gwr *ei* wraig ymaith.

12 Ac wrth y lleill, dywedyd yr wyf fi, ^m nid yr Arglwydd. Os bydd i un brawd wraig ddigred, a hithau yn foddlaen i drigo gyd âg ef, na ollynged hi ymaith.

13 A'r wraig, yr hon y mae iddi wr digred, ac yntau yn foddlaen i drigo gyd â hi, na ² wrthoded hi ef.

14 Canys y gwr digred a sancteiddir trwy y wraig, a'r wraig ddi-gred a sancteiddir trwy y gwr: pe amgen, aflan yn ddiau fyddai eich plant; eithr yn awr sanctaidd ydynt.

15 Eithr os yr anghredadyn a ymedy, ymadawed. Nid yw y brawd neu y chwaer gaeth yn y cyfryw *bethau*: eithr Duw a'n galwodd ni ³ i heddwch.

16 Canys beth a wyddost ti, wraig, ^a a gedwi di *dy* wr? a pheth a wyddost tithau, wr, a gedwi di *dy* wraig?

17 Ond megis y darfu i Dduw rannu i bob un, megis y darfu i'r Arglwydd alw pob un, felly rhodied. Ac fel hyn yr wyf yn ordeinio yn yr eglwysi oll.

18 A alwyd neb wedi ei enwaedu? nac adgeisied *ddienwaediad*. A alwyd neb mewn *dienwaediad*? nac enwaeder arno.

19 ^o Enwaediad nid yw ddim, a *dienwaediad* nid yw ddim, ond cadw gorchymynion Duw.

20 Pob un yn yr alwedigaeth y galwyd ef, yn honno arhosed.

21 Ai yn was y'th alwyd? na fydded gwaeth gennynt; etto os gelli gael bod yn rhydd, mwynhâ *hynny* yn hytrach.

22 Canys yr hwn, ac ef yn was, a alwyd yn yr Arglwydd, gwr rhydd ^p i'r Arglwydd ydyw: a'r un ffunud yr hwn, ac efe yn wr rhydd, a alwyd, gwas i ^q Grist yw.

Anno
DOMINI
59.

b ad. 1. 26.

1 Tim. 5.
14.k Edrych
ad. 12, 25,
40.1 Mal. 2. 14.
Matt. 5. 32.
a 19. 6. 9.
Marc 10.
11, 12.
Luc 16. 18.

m ad. 6.

2 adawed.

3 Gr. mewn
heddwch.

n 1 Petr 3. 1

o Gal. 5. 6.
a 6. 15.p Ioun 8. 36.
Rhuf. 6. 18,
22.
q pen. 9. 21.
Gal. 5. 13.
Eph. 6. 6.
1 Petr 2.
16.

Anno
DOMINI
59.p. pen. 6. 20.
1 Petr 1.
18, 19.ad. 6, 10,
40.
2 Cor. 8, 8,
10.

ad. 1, 8.

u Rhuf. 13.
11.
1 Petr 4. 7.
2 Petr 3, 8,
9.x Ps. 33. 6.
1 Ioan 2.
17.y 1 Tim. 5.
5.4 sydd yn
perthyn i'r
Arglwydd.5 morwyn
ieuango.
Luc 10.
40, &c.

23 *Er gwerth y'ch prynwyd; na fyddwch weision dynion.

24 Yn yr hyn y galwyd pob un, frodyr, yn hynny arhosed gyd â Duw.

25 Eithr am wryfon, *nid oes gennyf orchymyn yr Arglwydd: ond barn yr ydwyf yn ei roi, fel un a gafodd drugaredd gan yr Arglwydd i fod yn ffyddlawn.

26 Am hynny yr wyf yn tybied mai da yw hyn, o herwydd yr angenraid presennol, *mai da, medd-af, i ddyd nod felly.

27 A wyt ti yn rhwym i wraig? na chais dy ollwng yn rhydd. A wyt ti yn rhydd oddi wrth wraig? na chais wraig.

28 Ac os priodi hefyd, ni phech-aist: ac os prioda gwryf, ni phech-odd. Er hynny y cyfryw rai a gânt flinder yn y cnawd: eithr yr wyf yn eich arbed chwi.

29 A ^uhyn yr ydwyf yn ei ddywed-
yd, frodyr, am fod yr amser yn fyr. Y mae yn ol, fod o'r rhai sydd a gwragedd iddynt, megis pe bydd-ent hebddynt;

30 A'r rhai a wylant, megis heb wylo; a'r rhai a lawenhânt, megis heb lawenhâu; a'r rhai a brynant, megis heb feddu.

31 A'r rhai a arferant y byd hwn, megis heb ei gam-arfer: canys ^xy mae dull y byd hwn yn myned heibio.

32 Eithr mi a fynwn i chwi fod yn ddiöfal. ^yYr hwn sydd heb briodi, sydd yn gofalu am bethau ⁴yr Arglwydd, pa wedd y boddlon a yr Arglwydd:

33 Ond y neb a wreiccaodd, sydd yn gofalu am bethau y byd, pa wedd y boddlon a ei wraig.

34 Y mae gwahaniaeth hefyd rhwng gwraig a ⁵gwryf. Y mae yr hon sydd heb briodi, ²yn gofalu am y pethau sydd yn perthyn i'r Arglwydd, fel y byddo hi sanct-aidd ynghorph ac yspryd: ac y mae yr hon sydd wedi priodi, yn gofalu am bethau bydol, pa fodd y rhynga hi fodd i'w gwr.

35 A hyn yr ydwyf yn ei ddywed-
yd er llesâd i chwi eich hunain; nid i osod magl i chwi, eithr er mwyn gweddeidd-dra, a dyfal-lynu wrth yr Arglwydd yn ddiwahan.

36 Ond os yw neb yn tybied ei fod yn anweddaidd tu ag at ei wryf, od â hi dros flodau ei hoed-

ran, a bod yn rhaid gwneuthur felly; gwnaed a fynno, nid yw yn pechu: priodant.

37 Ond yr hwn sydd yn sefyll yn sicr yn ei galon, ac yn afraid iddo, ac a meddiant ganddo ar ei ewyllys ei hun, ac a roddodd ei fryd ar hynny yn ei galon, ar gadw o hono ei wryf; da y mae yn gwneuthur.

38 Ac am hynny, yr hwn sydd yn ei rhoddi yn briod, sydd yn gwneuthur yn dda; ond yr hwn nid yw yn ei rhoddi yn briod, sydd yn gwneuthur yn well.

39 ^aY mae gwraig yn rhwym wrth y gyfraith, tra fyddo byw ei gwr: ond o bydd marw ei gwr, y mae hi yn rhydd i briodi y neb a fynno; yn unig yn yr Arglwydd.

40 Eithr dedwyddach yw hi os erys hi felly, ^byn fy marn i: ac ^cyr ydwyf finnau yn tybied fod Yspryd Duw gennyf.

PENNOD VIII.

1 Bod iddynt ymgadw oddi wrth y bwydydd a offrymmer i eilunod. 8, 9 Na ddylem ni gam-arferyd ein rhyddid Cristionogaidd, i rwystro ein brodyr: 11 eithr ffuryno ein gwybodaeth â chariad perffaith.

EITHR ^aam yr hyn a aberthwyd i eilunod, ni a wyddom fod gan bawb o honom ^bwybodaeth. ^cGwybodaeth sydd yn chwyddo, eithr cariad sydd yn adeiladu.

2 Eithr ^dos yw neb yn tybied ei fod yn gwybod dim, ni w'yr efe etto ddim fel y dylai wybod.

3 Ond od oes neb yn caru Duw, hwnnw a ^eadwaenir ganddo ef.

4 Am fwytta gan hynny o'r pethau a aberthir i eilunod, ni a wyddom nad ^fyw eilun ddim yn y byd, ac nad oes un Duw arall ond un.

5 Canys er bod rhai a elwir yn dduwiau, pa un bynnag ai yn y nef ai ar y ddaear, (megis y mae duwiau lawer, ac arglwyddi lawer.)

6 Eithr ^gi ni nid oes ond un Duw, y Tad, ^ho'r hwn y mae pob peth, a ninnau ²ynddo ef; ac ⁱun Arglwydd Iesu Grist, ^ktrwy yr hwn y mae pob peth, a ninnau trwyddo ef.

7 Ond nid ^lyw y wybodaeth hon gan bawb: ³canys rhai, ¹a chanddynt gydwybod o'r eilun hyd y pryd hyn, sydd yn bwytta fel peth a aberthwyd i eilunod; a'u cydwyb-
od hwy, a hi yn wan, ^ma halogir.

8 Eithr ⁿnid yw bwyd yn ein gwneuthur ni yn gymmeradwy gan Dduw: canys nid ydym, os bwy-

Anno
DOMINI
59.

a Rhuf. 7. 2.

b ad. 25.
c 1 Thess. 4.
8.a Act. 15.
20, 29.
pen. 10. 19.b Rhuf. 14.
14, 22.
c Rhuf. 14.
5, 10.d Gal. 6. 3.
1 Tim. 6.
4.

e Gal. 4. 9.

f Es. 41. 24.
pen. 10. 19.g Mal. 2. 10.
Eph. 4. 6.
h Act. 17.i Rhuf. 11.
36.2 iddo ef.
i Ioan 13.
13.pen. 12. 3.
Eph. 4. 5.
Phil. 2. 11.k Ioan 1. 3.
Col. 1. 16.
Heb. 1. 2.3 ond.
l pen. 10.
28.m Rhuf. 14.
14, 23.
n Rhuf. 14.
17.

Anno
DOMINI
59.

⁴ well.
⁵ waeth.
⁶ Gal. 5. 13.
⁶ galu.
⁷ Rhuf. 14.
13, 20.

⁹ Rhuf. 14.
15, 20.

⁷ Rhuf. 14.
21.
2 Cor. 11.
29.

^a Act. 9. 3.
17. a 22. 13.
18. a 23. 11.
pen. 15. 8.
^b pen. 4. 15.

^c 2 Cor. 3. 2.
a 12. 12.

^d ad. 14.
1 Thess. 2.
6.

^e Gal. 1. 19.
^f Matt. 8.
14.

^g 2 Thess. 3.
9.

^h 2 Cor. 10.
4.

ⁱ Diar. 27.
18.
pen. 3. 6.
7. 8.

^k Ioan 21.
15.
1 Petr 5. 2.

^l Deut. 25.
4.

tâwn, yn ⁴ helaethach; ac onis
bwyttâwn, yn ⁵ brinach.

9 Ond ^e edrychwch rhag mewn un
modd i'ch ⁶ rhyddid hwn fod yn
dramgwydd i'r rhai sydd weiniaid.

10 Canys os gwel neb dydi sydd
a gwybodaeth gennyt, yn eistedd i
fwytta yn nhehl yr eilunod, oni
chadarnheir ei gydwybod ef, ac
yntau yn wan, i fwytta y pethau a
aberthwyd i eilunod;

11 Ac a ddifethir y brawd gwan
^a trwy dy wybodaeth di, dros yr
hwn y bu Crist farw?

12 A chan bechu felly yn erbyn y
brodyr, a churo eu gwan gydwyb-
od hwy, yr ydych chi yn pechu
yn erbyn Crist.

13 O herwydd paham, ^r os yw
bwyd yn rhwystro fy mrawd, ni
fwyttâf fi gig fyth, rhag i mi
rwystro fy mrawd.

PENNOD IX.

1 Y mae efe yn dangos ei ryddid; 7 ac y
dylai y gweinidog fyw wrth yr efengyl; 15
etto ddarfod iddo ef o'i wirfodd ymgadw,
18 rhag eu gyrru hwy mewn traul, 22 na
bod yn achos o rywstr i neb, mewn pethau
cyffredin. 24 Bod ein bywyd ni yn debyg
i yfa.

O NID wyf fi yn apostol? onid
wyf fi yn rhydd? ^a oni welais
i Iesu Grist ein Harglwydd? ^b onid
fy ngwaith i ydych chi yn yr
Arglwydd?

2 Onid wyf yn apostol i eraill,
etto yr wyf i chi: canys ^c sêl fy
apostoliaeth i ydych chi yn yr
Arglwydd.

3 Fy amddiffyn i, i'r rhai a'm hol-
ant, yw hyn;

4 ^d Onid oes i ni awdurdod i fwyt-
ta ac i yfed?

5 Onid oes i ni awdurdod i arwain
o amgylch wraig a fyddai chwaer,
megis ag y mae i'r apostolion eraill,
ac ^e i frodyr yr Arglwydd, ac ^f i
Cephas?

6 Ai myfi yn unig a Barnabas,
^g nid oes gennym awdurdod i fod
heb weithio?

7 Pwy sydd un amser ^h yn rhyfela
ar ei draul ei hun? pwy sydd ⁱ yn
plannu gwinllan, ac nid yw yn
bwytta o'i firwyth hi? neu pwy
sydd ^k yn porthi praid, ac nid yw
yn bwytta o laeth y praid?

8 Ai yn ol dyn yr wyf fi yn dy-
wedyd y pethau hyn? neu onid yw
y ddeddf hefyd yn dywedyd hyn?

9 Canys ysgrifenedig yw yn neddf
Moses, ^l Na chau safn yr ŷch sydd

yn dyrnu. Ai dros ychain y mae
Duw yn gofalu?

10 Ynte er ein mwyn ni yn hollol
y mae yn dywedyd? Canys er ein
mwyn ni yr ysgrifenydd, mai
^m mewn gobaith y dylai yr arddwr
aredig, a'r dyrnwr mewn gobaith,
i fod yn gyfrannog o'i obaith.

11 ⁿ Os nyni a hauasom i chiwi
bethau ysprydol, ai mawr yw os
nyni a fedwn eich pethau cnawdol?

12 Os yw eraill yn gyfrannogion
o'r awdurdod hon arnoch, onid
^o ydym ni yn hytrach? ^o Eithr nid
arferasom ni yr awdurdod hon:
ond goddef yr ydym bob peth, ^p fel
na roddom ddim rhwystr i efengyl
Crist.

13 ^q Oni wyddoch chiwi fod y rhai
sydd yn gwneuthur pethau cyssegr-
edig, yn bwytta o'r cyssegr? a'r
rhai sydd yn gwasanaethu yr allor,
yn gyd-gyfrannogion o'r allor?

14 Felly hefyd ^r yr ordeiniodd yr
Arglwydd, ^r i'r rhai sydd yn preg-
ethu yr efengyl, fyw wrth yr ef-
engyl.

15 Eithr ^s myfi nid arferais yr un
o'r pethau hyn, ac nid ysgrifenisais
y pethau hyn, fel y gwnelid felly
i mi: canys ^t gwell yw i mi farw,
na gwneuthur o neb fy ngorfoledd
yn ofer.

16 Canys os pregethaf yr efengyl,
nid oes orfoledd i mi: canys ^x ang-
henraid a osodwyd arnaf; a gwae
fydd i mi, oni phregethaf yr ef-
engyl.

17 Canys os gwnaf hyn o'm bodd,
y mae i mi wobr: ond os o'm han-
fodd, ^y ymddiriedwyd i mi am y
gorchwyl.

18 Pa wobr sydd i mi gan hyn-
ny? Bod i mi, pan efengylwyf, osod
efengyl Crist yn rhad, fel na cham-
arferwyf fy awdurdod yn yr efengyl.

19 Canys er fy mod yn rhydd oddi
wrth bawb, mi a'm gwneuthum fy
hun yn was i bawb, ^z fel yr ennillwn
fwy.

20 Ac ^a mi a ymwneuthum i'r Iudd-
ewon megis yn Iuddew, fel yr en-
nillwn yr Iuddewon: i'r rhai dan y
ddeddf, megis dan y ddeddf, fel yr
ennillwn y rhai sydd dan y ddeddf;

21 ^b I'r ^b rhai diddeddf, megis di-
ddeddf, (^d a minnau heb fod yn
diddeddf i Dduw, ond dan y
ddeddf i Grist,) fel yr ennillwn y
rhai diddeddf.

22 ^c Ymwneuthum i'r rhai gwein-

Anno
DOMINI
59.

^m 2 Tim. 2.
6.

ⁿ Rhuf. 15.
27.
Gal. 6. 6.

^o ad. 15.
2 Cor. 11. 9.
a 12. 13.

^p 2 Cor. 11
12.

^q Num. 18.
8—20.

^r Matt. 10.
10.
Luc 10. 7.
^s Gal. 6. 6.
1 Tim. 5.
17.

^t Act. 18. 3.
a 20. 34.
pen. 4. 12.
1 Thess. 2.
9.
2 Thess. 3.
8.
^u 2 Cor. 11.
10.

^x Rhuf. 1.
14.

^y pen. 4. 1.

^z Matt. 18.
15.
1 Petr 3. 1.
^a Act. 16. 3.
a 18. 18.
a 21. 23,
&c.

^b Gal. 3. 2.
^c Rhuf. 2.
12, 14.
^d pen. 7. 22.

^e Rhuf. 15.
1.
2 Cor. 11.
20.

Anno
DOMINI
59.† pen. 10.
53.
§ Rhuf. 11.
14.
pen. 7, 16.

iaid megis yn wan, fel yr ennillwn y gweiniaid: ^fmi a ymwneuthum yn bob peth i bawb, ^sfel y gallwn yn hollol gadw rhai.

23 A hyn yr wyf fi yn ei wneuthur er mwyn yr efengyl, fel y'm gwneler yn gyd-gyfrannog o honi.

24 Oni wyddoch chiwi fod y rhai sydd yn rhedeg mewn gyrfa, i gyd yn rhedeg, ond bod un yn derbyn y gamp? ^hFelly rhedwch, fel y caffoch afael.

25 Ac y mae pob un a'r sydd yn ymdrechu, yn ymgadw ym mhob peth: a hwynt-hwy yn wir, fel y derbyniont goron lygredig; eithr nyini, ^kun anllygredig.

26 Yr wyf fi gan hynny felly yn rhedeg, nid megis ar amcan; felly yr wyf yn ymdrechu, nid fel un yn curo yr awyr:

27 ^lOnd yr wyf fi yn cospi fy nghorph, ac ^myn ei ddwyn yn gaeth; rhag i mi mewn un modd, wedi i mi bregethu i eraill, fod fy hun yn anghymmeradwy.

PENNOD X.

1 Bod sacramentau yr Iuddewon 6 yn gysgodau i ni, 7 a'u cospedigaethau hwy 11 yn siamplau i ni. 14 Rhaid i ni ochelyd gau-ddurwiaeth. 21 Na ddylem ni wneuthur burdd yr Arglwydd yn fwrdd cythreuliaid: 24 ac y dylem, mewn pethau cyffredin, ystyried ein brodyr.

AC ni fyynnw i chiwi fod heb wybod, frodyr, fod ein tadau ^aoll dan y cwmmwl, a'u myned ^boll trwy y môr;

2 A'u bedyddio hwy oll i Moses, yn y cwmmwl, ac yn y môr;

3 A bwytta o bawb o honynt yr un bwyd ^cysprydol;

4 Ac yfed o bawb o honynt yr un ddi^dod ^dysprydol: canys hwy a yfasant o'r Graig ysprydol a ²oedd yn canlyn: a'r Graig oedd Crist.

5 Eithr ni bu Dduw foddllawn ³i'r rhan fwyaf o honynt: canys ^ecwmpwyd hwynt yn y diffaethwch.

6 A'r pethau hyn a wnaed yn siamplau i ni, fel na chwennychem ddrygioni, megis ag ^fy chwennychasant hwy.

7 Ac na fyddwch eilun-addolwyr, megis rhai o honynt hwy; fel y mae yn ysgrifenedig, ^sEisteddodd y bobl i fwytta ac i yfed, ac a gyfodasant i chwareu.

8 Ac na odinebwn, fel y godinebodd ^hrhai o honynt hwy, ac y syrthiodd mewn un dydd dair mil ar hugain.

h Gal. 5. 7.
Phil. 3. 14.
2 Tim. 4. 7.
Heb. 12. 1.
1 Eph. 6. 12.
1 Tim. 6. 12.
2 Tim. 2. 5.
a 4. 7.k 2 Tim. 4. 8.
Iago 1. 12.
1 Petr 5. 4.
Dat. 2. 10.
a 3. 11.l Rhuf. 8. 13.
Col. 3. 5.
m Rhuf. 6. 18, 19.a Exod. 13. 21.
Num. 9. 18.
Deut. 1. 33.
Neh. 9. 12, 19.
Ps. 78. 14.b Exod. 14. 22.
Jos. 4. 23.

c Exod. 16. 15.

d Exod. 17. 6.
Num. 20. 11.2 aeth gyd a hwynt, Deut. 9. 21.
Ps. 105. 41.
3 i lawer.
e Num. 26. 64, 65.f Num. 11. 4, 33.
Ps. 106. 14.

s Exod. 32. 6.

h Num. 25. 1, 2, 9.

9 Ac na themtiwn Grist, megis ag y temtiodd ⁱrhai o honynt hwy, ac a'u ^kdistrywiwyd gan seirph.

10 Ac na rwgnechwech, megis y grwnachodd ^lrhai o honynt hwy, ac a'u ^mdistrywiwyd gan y dinystrydd.

11 A'r pethau hyn oll a ddigwyddasant yn siamplau iddynt hwy; ac ⁿa ysgrifenydd yn rhybudd i ninnau, ^oar y rhai y daeth terfynau yr oesoedd.

12 Am hynny, ^pyr hwn sydd yn tybied ei fod yn sefyll, edryched na syrthio.

13 Nid ymaflodd ynoch demtas-iwn, ond un dynol: eithr ^qffyddlawn yw Duw, ^ryr hwn ni âd eich temtio uwch law yr hyn a alloch; eithr ^aa wna ynghyd â'r temtasiwn ddiangfa hefyd, fel y galloch ei ddwyn.

14 O herwydd paham, fy anwyl-
yd, ^tfflowch oddi wrth eilun-addoliaeth.

15 Dywedyd yr wyf fel wrth rai synhwyrol: bernwch chiwi beth yr wyf fi yn ei ddywedyd.

16 ^uPhïol y fendith, yr hon a fendigwn, onid cymmun gwaed Crist ydyw? y bara yr ydym yn ei dorri, onid cymmun corph Crist yw?

17 Oblegid ^vnyini yn llawer ydym un bara, ac un corph: canys yr ydym ni oll yn gyfrannogion o'r un bara.

18 Edrychwech ar ^yyr Israel yn ol y enawd: ^zonid yw y rhai sydd yn bwytta yr ebyrth, yn gyfrannogion o'r allor?

19 Beth gan hynny yr ydwyf yn ei ddywedyd? ^abod yr eilun yn ddim, neu yr hyn a aberthwyd i eilun yn ddim?

20 Ond y pethau y mae y Cenhedloedd yn eu haberthu, i gythreuliaid y maent yn eu ^bhaberthu, ac nid i Dduw. Ni fyynnw i chiwi fod yn gyfrannogion â'r cythreuliaid.

21 ^cNi ellwch yfed o phïol yr Arglwydd, a ^dphïol y cythreuliaid: ni ellwch fod yn gyfrannogion o fwrdd yr Arglwydd, a bord y cythreuliaid.

22 Ai ^egyrru yr Arglwydd i eiddigedd yr ydym? ^fa ydym ni yn gryfach nag ef?

23 ^gPob peth sydd gyfreithlawn i mi, eithr nid yw pob peth yn lles-âu: pob peth sydd gyfreithlawn i mi, eithr nid yw pob peth yn adeiladu.

Anno
DOMINI
59.i Exod. 17. 2, 7.
Num. 21. 5.
Ps. 78. 18, 56. a 95. 9.k Num. 21. 6.
l Num. 14. 2, 29.
a 16. 41.

m Num. 14. 37.

n Rhuf. 15. 4.

o Phil. 4. 5.
Heb. 10. 25.

p Rhuf. 11. 20.

q pen. 1. 9.

r Ps. 125. 3.
2 Petr 2. 9.

s Jer. 23. 11.

t 2 Cor. 6. 17.
1 Ioan 5. 21.

u Matt. 26. 26.

v Rhuf. 12. 5.
pen. 12. 27.y Rhuf. 4. 12.
Gal. 6. 16.
z Lef. 3. 3.
a 7. 15.

a pen. 8. 4.

b Lef. 17. 7.

c 2 Cor. 6. 15.
d Deut. 32. 38.e Deut. 32. 21.
f Ezec. 22. 14.

g pen. 6. 12.

Anno
DOMINI
59.^b Rhuf. 15.
1, 2.
pen. 13. 5.
Phil. 2. 4,
21.⁴ fudd.
ⁱ Exod. 19.
5.Deut. 10.
14.Ps. 24. 1.
a 50. 12.
ad. 28.^k Luc 10. 7.¹ pen. 8. 10,
12.^m ad. 26.ⁿ Rhuf. 14.
16.⁵ ddiolch.^o 1 Tim. 4.
3, 4.^p Col. 3. 17.^q Rhuf. 14.
13.² Cor. 6. 3.⁶ Gr. *Groeg-
iaid.*^r Rhuf. 15.
2.pen. 9. 19,
22.^a pen. 4. 16.
Eph. 5. 1.¹ Phil. 3. 17.¹ Thess. 1.
6.² Thess. 3.
9.^b Eph. 5. 23.^c Ioan 14.
28.

pen. 3. 23.

a 15. 27, 28.

Phil. 2. 7,
8, 9.

24 ^b Na cheisied neb yr eiddo ei hun; ond pob un ⁴ yr eiddo arall.

25 Beth bynnag a werthir yn y gigfa, bwyttêwch; heb ofyn dim er mwyn cydwybod:

26 Canys ¹ eiddo yr Arglwydd y ddaear, a'i chyflawnder.

27 Os bydd i neb o'r rhai digred eich gwahodd, ac os mynnwch fyned; ¹ bwyttêwch beth bynnag a rodder ger eich bron, heb ymofyn dim er mwyn cydwybod.

28 Eithr os dywed neb wrthych, Peth wedi ei aberthu i eilunod yw hwn; na fwyttêwch, ¹ er mwyn hwnnw yr hwn a'i mynegodd, ac er mwyn cydwybod: ^m canys eiddo yr Arglwydd y ddaear, a'i chyflawnder.

29 Cydwybod, meddaf, nid yr eiddot ti, ond yr eiddo arall: canys ⁿ paham y bernir fy rhyddid i gan gydwybod un arall?

30 Ac os wyf fi trwy ⁵ ras yn cymmeryd cyfran, paham y'm ceblir ^o am y peth yr wyf yn rhoddi diolch am dano?

31 ^p Pa un bynnag gan hynny ai bwytta ai yfed, ai beth bynnag a wneloch, gdwewch bob peth er gogoniant i Dduw.

32 ^a Byddwch ddiachos tramgwydd i'r Iuddewon ac i'r ⁶ Cenhedloedd hefyd, ac i eglwys Dduw:

33 Megis ^r yr ydwyf finnau yn rhyngu bodd i bawb ym mhob peth; heb geisio fy llesâd fy hun, ond *llesâd* llaweroedd, fel y byddont hwy gadwedig.

PENNOD XI.

1 Y mae efe yn eu ceryddu hwy, ⁴ am fod eu gwŷr yn y cynnullidfaeodd sanctaidd yn gweddio a pheth am eu pennau, ⁶ a'u gwragedd yn bennoethion: ¹⁷ ac o ran eu bod hwy yn gyffredin yn cyfarfod, nid er gwell ond er gwaeth; ²¹ gan halogi swpper yr Arglwydd a'u gwleddoedd eu hunain. ²³ Yn ddiweddaf, y mae efe yn eu gaho hwy yn eu hol, at ordinhâd cyntaf y swpper hwnnw.

^a BYDDWCH ddilynwy'r i mi, megis *yr wyf* finnau i Grist.

2 Yr ydwyf yn eich canmol, frodyr, eich bod yn fy nghofio i ym mhob peth, ac yn dal y traddodiadau, fel y traddodais i chwi.

3 Eithr mi a fyynnwn i chwi wybod, mai ^b pen pob gwr yw Crist; a phen y wraig *yw* y gwr; a ^c phen Crist *yw* Duw.

4 Pob gwr yn gweddio neu yn prophwydo, a pheth am *ei* ben, sydd yn cywilyddio ei ben.

5 Eithr pob gwraig yn gweddio neu yn prophwydo, yn bennoeth, sydd yn cywilyddio ei phen: canys yr un yw a phe byddai wedi ei heillio.

6 Canys os y wraig ni wisg *am ei phen*, cneifier hi hefyd: eithr os ^a brwnt i wraig ei chneifio, neu ei heillio, gwisged.

7 Canys gwr yn wir ni ddylai wisgo *am ei* ben, am ^e ei fod yn ddelw a gogoniant Duw: a'r wraig yw gogoniant y gwr.

8 Canys ^f nid yw y gwr o'r wraig; ond y wraig o'r gwr.

9 Ac ^g ni chrëwyd y gwr er mwyn y wraig; eithr y wraig er mwyn y gwr.

10 Am hynny y dylai y wraig fod ganddi ² awdurdod ar *ei* phen, o herwydd yr angelion.

11 Er hynny nid *yw* na'r gwr heb y wraig, na'r wraig heb y gwr, yn yr Arglwydd.

12 Canys yr un wedd ag *y mae* y wraig o'r gwr, felly *y mae* y gwr trwy y wraig: a phob peth *sydd* o Dduw.

13 Bernwch ynoch eich hunain, ai hardd yw i wraig weddio Duw yn bennoeth?

14 Onid yw naturiaeth ei hun yn eich dysgu chwi, os gwallt-laes a fydd gwr, mai ammharch yw iddo?

15 Eithr os gwraig a fydd gwallt-laes, clod yw iddi: oblegid ei llaes-wallt a ddodwyd yn orchudd iddi.

16 Od ^h oes neb a fyn fod yn ymrysongar, nid oes gennym ni gyfryw ddefod, ¹ na chan eglwys Duw.

17 Eithr wrth ³ ddywedyd hyn, nid ydwyf yn *eich* canmol, eich bod yn dyfod ynghyd, nid er gwell, ond er gwaeth.

18 Canys yn gyntaf, pan ddeloch ynghyd yn yr eglwys, ^k yr ydwyf yn clywed fod ⁴ ymrafaelion yn eich mysg chwi; ac o ran yr wyf fi yn credu.

19 Canys ¹ rhaid yw bod hefyd heresiaau yn eich mysg, ^m fel y byddo y rhai cymmeradwy yn eglur yn eich plith chwi.

20 Pan fyddoch chwi gan hynny yn dyfod ynghyd i'r un lle, ⁵ nid bwytta swpper yr Arglwydd ydyw *hyn*.

21 Canys y mae pob un wrth fwytta, yn cymmeryd ei swpper ei hun o'r blaen; ac un sydd a newyn arno, ac arall sydd yn feddw.

Anno
DOMINI
59.^d Num. 5.
18.Deut. 22.
5.^e Gen. 1. 26,
27.^f Gen. 2. 22.^g Gen. 2. 18,
21, 23.² Hynny
yw, gor-
chudd, yn
arwydd ei
bod dan
awdurdod
ei gwr.^h 1 Tim. 6.
4.ⁱ pen. 7. 17.
a 14. 33.³ orchymyn.^k pen. 1. 10,
11, 12.⁴ sismau.¹ Matt. 18.
7.

Luc 17. 1.

Act. 20. 30.

^m Luc 2. 35.

1 Ioan 2. 19.

Edrych
Deut. 13. 3.⁵ ni ellwch
fwytta
swpper yr
Arglwydd.

Anno
DOMINI
59.

ⁿ Iago 2. 6.
⁶ ydynt
ddodion?

^o pen. 15. 3.

^p Matt. 26.
26.
Marc 14.
22.
Luc 22. 19.

^q Ioan 14. 3.
Act. 1. 11.
^r Num. 9.
10, 13.
Ioan 6. 51,
63, 64.
a 13. 27.
pen. 10. 21.

^s 2 Cor. 13. 5.
Gal. 6. 4.

^t Ps. 32. 5.

^u 1's. 94. 12,
13.
Heb. 12.
6—11.

22 Onid oes gennych dai i fwytta ac i yfed? ai dirmygu yr ydych chwi eglwys Dduw, a ⁿgwaradwyddo y rhai ⁶nid oes ganddynt? Pa beth a ddywedaf wrthych? a ganmolaf fi chwi yn hyn? Nid wyf yn eich canmol.

23 Canys ^omyfi a dderbyniais gan yr Arglwydd yr hyn hefyd a draddodais i chwi; ^pBod i'r Arglwydd Iesu, y nos y bradychwyd ef, gymmeryd nas:

24 Ac wedi iddo ddiolch, efe a'i torrodd, ac a ddywedodd, Cymmerwch, bwyttêwch; hwn yw fy nghorph, yr hwn a dorrir trosoch: gnewch hyn er coffa am danaf.

25 Yr un modd efe a gymmerodd y cwpan, wedi swpperu, gan ddywedyd, Y cwpan hwn yw y testament newydd yn fy ngwaed: gnewch hyn, cynnifer gwaith bynnag yr yfod, er coffa am danaf.

26 Canys cynnifer gwaith bynnag y bwyttâoch y bara hwn, ac yr yfod y cwpan hwn, y dangoswch farwolaeth yr Arglwydd ^qoni ddolo.

27 ^rAm hynny, pwy bynnag a fwyttâo y bara hwn, neu a yfo gwp-pan yr Arglwydd, yn annheilwng, euog fydd o gorph a gwaed yr Arglwydd.

28 Eithr ^sholed dyn ef ei hun; ac felly bwyttâed o'r bara, ac yfed o'r cwpan.

29 Canys yr hwn sydd yn bwytta ac yn yfed yn annheilwng, sydd yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun, am nad yw yn iawn-farnu corph yr Arglwydd.

30 Oblegid hyn *y mae* llawer yn weiniaid ac yn llesg yn eich mysg, a llawer yn huno.

31 Canys ^tpe iawn-farnem ni ein hunain, ni'n bernid.

32 Eithr pan y'n bernir, ^uy'n cer-yyddir gan yr Arglwydd, fel na'n damnier gyd â'r byd.

33 Am hynny, fy mrodyr, pan ddeloch ynghyd i fwytta, arhoswch eich gilydd.

34 Eithr os bydd newyn ar neb, bwyttâed gartref: fel na ddoloch ynghyd i farnedigaeth. Ond y pethau eraill mi a'u trefnaf pan ddelwyf.

PENNOD XII.

1 Bod amryw ddoniau ysprydol, 7 eithr y cwbl er llesâd: 8 ac o ran hynny hwy a gyfrenmir mewn amryw foddion. 12 Megis y mae aelodau y corph naturiol yn gwasanaethu bob

un, 16 er harddwch i'w gilydd, 22 er gwasanaeth, 26 a chymmorth i'r un corph; 27 felly yr un modd y dylem ni wneuthur y naill er y llall, er mwyn gorphen dîrgel gorph Crist.

EITHR am ysprydol ddoniau, frodyr, ni fyynnwn i chwi fod heb wybod.

2 Chwi a wyddoch ^amai Cenhedl-oedd oeddych, yn eich arwain ymaith at yr eilunod mudion, fel y'ch tywysid.

3 Am hynny yr wyf yn hysbysu i chwi, ^bnad oes neb yn llefaru trwy Ysryd Duw, yn galw yr Iesu yn ²ysgyddymunbeth: ac ^cni all neb ddywedyd ³yr Arglwydd Iesu, eithr trwy yr Ysryd Glân.

4 Ac ^dy mae amryw ddoniau, eithr ^oyr un Ysryd.

5 Ac ^fy mae amryw weinidogaethau, eithr yr un Arglwydd.

6 Ac y mae amryw weithrediadau, ond yr un ⁴yw Duw, ⁵yr hwn sydd yn gweithredu pob peth ym mhawb:

7 Eithr eglurhâd yr Ysryd a roddir i bob un er llesâd.

8 Canys i un, trwy yr Ysryd, y rhoddir ymadrodd doethineb; ac i arall, ymadrodd gwybodaeth, trwy yr un Ysryd;

9 Ac i arall ^bffydd, trwy yr un Ysryd; ac i arall ¹⁵ddawn i iachâu, trwy yr un Ysryd;

10 Ac i arall, wneuthur gwyrthiau; ac i arall, brophwydoliaeth; ac i arall, wahaniaeth ysprydoedd; ac i arall, ^kamryw dafodau; ac i arall, gyfieithiad tafodau.

11 A'r holl bethau hyn y mae yr un a'r unrhyw Ysryd yn eu gweithredu, ¹gan rannu i bob un o'r neilldu ^mmegis y mae yn ewyllysio.

12 Canys ⁿfel y mae y corph yn un, ac iddo aelodau lawer, a holl aelodau yr un corph, cyd byddont lawer, ydynt un corph; felly *y mae* ^oCrist hefyd.

13 O herwydd ^ptrwy un Ysryd y bedyddiwyd ni oll yn un corph, ^qpa un bynnag ai Iuddewon ai ⁶Groegwyr, ai caethion ai rhyddion; ac ^rni a ddiodwyd oll i un Ysryd.

14 Canys y corph nid yw un aelod, eithr llawer.

15 Os dywed y troed, Am nad wyf law, nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw efe o'r corph?

16 Ac os dywed y glust, Am nad wyf lygad, nid wyf o'r corph; ai am hynny nid yw hi o'r corph?

Anno
DOMINI
59.

^a Eph. 2. 11,
12.
¹ Thess. 1.
9.

^b Marc 9. 39.
¹ Ioan 4.
2, 3.

² anathema.
^c 2 Cor. 3. 5.
³ mai Iesu
yw yr Ar-
glwydd.

^d Rhuf. 12.
4, &c.
Heb. 2. 4.
¹ Petr 4.
10.

^e Eph. 4. 4.
^f Rhuf. 12.
6, 7, 8.
Eph. 4. 11.
⁴ Neu, *Duo*
yw yr, &c.
⁵ Eph. 1. 23.

^h Matt. 17.
19.
pen. 13. 2.
ⁱ Marc 16.
18.
Iago 5. 14.
⁵ doniau.

^k Act. 2. 4.

¹ pen. 7. 7.
² Cor. 10.
13.
^m Ioan 3. 8.
Heb. 2. 4.
ⁿ Rhuf. 12.
4.
Eph. 4. 4,
16.

^o Gal. 3. 16.

^p Rhuf. 6. 5.

^q Gal. 3. 28.
Eph. 2. 13,
14, 16.
Col. 3. 11.

⁶ Cenhedl-
oedd.

^r Ioan 6. 63.

Anno
DOMINI
59.

17 Pe yr holl gorph *fyddai* lygad, pa le y *byddai* y clywed? pe y cwbl *fyddai* glywed, pa le y *byddai* yr arogliaid?

18 Eithr yr awrhon Duw a osododd yr aelodau, bob un o honynt yn y corph, fel yr ewyllsiodd efe.

19 Canys pe baent oll un aelod, pa le y *byddai* y corph?

20 Ond yr awrhon llawer yw yr aelodau, eithr un corph.

21 Ac ni all y llygad ddywedyd wrth y llaw, Nid rhaid i mi wrthyt; na'r pen chwaith wrth y traed, Nid rhaid i mi wrthyh.

22 Eithr yn hytrach o lawer, yr aelodau o'r corph y rhai a dybir eu bod yn wannaf, ydynt angenrheidiol:

23 A'r rhai a dybiwn ni eu bod yn ammharchediccaf o'r corph, ynghylch y rhai hynny y gosodwn ychwaneg o barch; ac y mae ein *haelodau* anhardd yn cael ychwaneg o harddwch.

24 Oblegid ein *haelodau* hardd ni nid rhaid iddynt *wrtho*: eithr Duw a gyd-dymherodd y corph, gan roddi parch ychwaneg i'r hyn oedd ddi-ffygiol:

25 Fel na byddai ⁷ anghydfod yn y corph; eithr bod i'r aelodau ofalu yr un peth dros eu gilydd.

26 A pha un bynnag ai dioddef a wna un aelod, y mae yr holl aelodau yn cyd-ddioddef; ai anrhydeddu a wneir un aelod, y mae yr holl aelodau yn cyd-lawenhâu.

27 Eithr ^a chwychwi ydych gorph Crist, ac aelodau o ran.

28 A ^r rhai yn wir a osododd Duw yn yr eglwys; yn gyntaf apostolion, ^u yn ail prophwyd, yn drydydd athrawon, yna gwyrthiau, wedi hynny doniau i iachâu, cynnorthwyau, ^x llywodraethau, ⁸ rhywiogaethau tafodau.

29 Ai apostolion pawb? ai prophwyd pawb? ai athrawon pawb? ai ⁹ gwneuthurwyr gwyrthiau pawb?

30 A oes gan bawb doniau i iachâu? a yw pawb yn llefaru â thafodau? a yw pawb yn cyfieithu?

31 Eithr ^v deisyfweh y doniau gor-eu: ac etto yr wyf yn dangos i chi ffordd dra rhagorol.

PENNOD XIII.

1 Nad yw y doniau godidoccaf ddim heb gariad.
4 Canmoliaeth cariad perffaith, 11 a'i ardderchowgroydd rhagor gobaith a ffydd.

PE llefarwn â thafodau dynion ac angelion, ac heb fod gennyf gariad, yr wyf *fel* efydd yn seinio, neu symbal yn tingcian.

2 A phe byddai gennyf ^a brophwydoliaeth, a gwybod o honof y dirgelion oll, a phob gwybodaeth; a phe bai gennyf yr holl ffydd, ^b fel y gallwn symmudo mynyddoedd, ac heb gennyf gariad, nid wyf fi ddim.

3 A ^c phe porthwn y tlodion â'm holl ddâ, a phe rhoddwn fy nghorph i'm llosgi, ac heb gariad gennyf, nid yw ddim llesâd i mi.

4 ^d Y mae cariad yn hir-ymaros, yn gymmwynasgar; cariad nid yw yn cenfigennu; nid yw cariad yn ² ymfrostio, nid yw yn ymchwyddo,

5 Nid yw yn gwneuthur yn anweddaidd, ^e nid yw yn ceisio yr eiddo ei hun, ni chythruddir, ni feddwl ddrwg;

6 ^f Nid yw lawen am anghyfiawnder, ond ^g cyd-lawenhâu y mae ³ â'r gwirionedd;

7 Y mae yn dioddef pob dim, yn credu pob dim, yn gobeithio pob dim, yn ymaros â phob dim.

8 Cariad byth ni chwymp ymaith: eithr pa un bynnag ai prophwydoliaethau, hwy a ballant; ai tafodau, hwy a beidiant; ai gwybodaeth, hi a ddiflanna.

9 Canys o ran y gwyddom, ac o ran yr ydym yn prophwydo.

10 Eithr pan ddelo yr hyn sydd berffaith, yna yr hyn sydd o ran a ddilêir.

11 Pan oeddwn fachgen, fel bachgen y llefarwn, fel bachgen y deallwn, fel bachgen ⁴ y meddyliwn: ond pan euthum yn wr, mi a rois heibio bethau bachgenaidd.

12 Canys ^h gweled yr ydym yr awrhon trwy ddrych, ⁵ mewn dammeg; ond yna, ⁱ wyneb yn wyneb: yn awr yr adwaen o ran; ond yna yr adnabyddaf megis y'm hadwaenir.

13 Yr awrhon y mae yn aros ffydd, gobaith, cariad, y tri hyn; a'r mwyaf o'r rhai hyn yw cariad.

PENNOD XIV.

1 Canmol prophwydoliaeth, 2, 3; 4 a'i osod o flaen llefaru â thafodau, 7 trwy guffelybroydd oddi wrth offer oerdd: 12 rhaid yw cyfeirio pob un o'r ddau tu ag at adeiladaeth, 22 megis tu ag at eu gwir a'u priodol benod: 26 iawn-arfer pob un o'r ddau, 27 a'u cam-arfer. 34 Gwarafum gwagedd i lefaru yn yr eglwys.

Anno
DOMINI
59.

^a pen. 12. 8,
9, 10.
Edrych
Matt. 7. 22.

^b Matt. 17.
20.
Luc 17. 6.

^c Matt. 6. 1,
2.

^d Diar. 10.
12.
1 Petr 4. 8.

² anwadalu.

^e pen. 10. 24.
Phil. 2. 4.

^f Ps. 10. 3.
Rhuf. 1. 32.
^g 2 Ioan 4.
⁸ yn y.

⁴ Neu, yr
ymresym-
wcn.

^h 2 Cor. 3.
18. a 5. 7.
Phil. 3. 12.
⁵ yn dywyll.
ⁱ Matt. 18.
10.
1 Ioan 3. 2.

⁷ aion.

^a Rhuf. 12.
5.
Eph. 1. 23.
a 4. 12.
a 5. 23, 30.
Col. 1. 24.
^u Eph. 4. 11.
^v Eph. 2. 20.

^x Rhuf. 12.
8.
1 Tim. 5.
17.
Heb. 13.
17, 24.
⁸ amryw-
iaethau.
⁹ Neu,
nerthoedd.

^v pen. 14. 1,
39.

Anno
DOMINI
59.^a pen. 12. 31.^b Num. 11.

27, 29.

^c Act. 2. 4.

a 10. 46.

² deall.

DILYNWCH gariad, a ^a deisyf-
wch *ddoniau* ysprydol; ^b ond
yn hytrach fel y prophwydoch.

2 Canys yr hwn sydd ^c yn llefaru
â thafod *dieithr*, nid wrth ddyinion
y mae yn llefaru, ond wrth Dduw;
canys nid oes neb yn ² gwrandaw;
er hynny yn yr yspryd y mae efe
yn llefaru dirgeledigaethau.

3 Eithr yr hwn sydd yn pro-
phwydo, sydd yn llefaru wrth ddy-
nion er adeiladaeth, a chynghor, a
chysur.

4 Yr hwn sydd yn llefaru â thafod
dieithr, sydd yn ei adeiladu ei hun-
an: eithr yr hwn sydd yn prophwydo,
sydd yn adeiladu yr eglwys.

5 Mi a fynwnn pettych chwi oll
yn llefaru â thafodau *dieithr*; ond
yn hytrach brophwydo o honoch:
canys mwy *yw* yr hwn sydd yn pro-
phwydo, na'r hwn sydd yn llefaru
â thafodau; oddi eithr iddo *ei* gyf-
ieithu, fel y derbynio yr eglwys
adeiladaeth.

6 Ac yr awrhon, frodyr, os deu-
af attoch gan lefaru â thafodau,
pa lesâd a wnaf i chwi, oni lefaraf
wrthych naill ai trwy ^a weledigaeth,
neu trwy wybodaeth, neu trwy
brophwydoliaeth, neu trwy athraw-
iaeth?

7 Hefyd pethau dienaidd wrth roddi
sain, pa un bynnag ai pibell ai telyn,
oni roddant wahaniaeth yn y ³ sain,
pa wedd y gwybyddir y peth a genir
ar y bibell neu ar y delyn?

8 Canys os yr udgorn a rydd sain
anhynod, pwy a ymbarottoa i ryfel?

9 Felly chwithau, oni roddwch â'r
tafod ymadrodd deallus, pa wedd y
gwybyddir y peth a leferir? canys
chwi a fyddwch yn llefaru wrth yr
awyr.

10 Y mae cymmaint, ysgatfydd, o
rywiogaethau lleisiau yn y byd, ac
nid oes un o honynt yn affafar.

11 Am hynny, oni wn i rym y llais,
myfi a fyddaf farbariad i'r hwn sydd
yn llefaru, a'r hwn sydd yn llefaru
a fydd i mi yn farbariad.

12 Felly chwithau, gan eich bod
yn awyddus i *ddoniau* ⁴ ysprydol,
ceisiwch ragori tu ag at adeilad-
aeth yr eglwys.

13 O herwydd paham, yr hwn sydd
yn llefaru â thafod *dieithr*, gwedd-
ied ar iddo allu cyfieithu.

14 Canys os gweddiâf â thafod
dieithr, y mae fy yspryd yn gweddio,
ond y mae fy neall yn ddiiffrwyth.

15 Beth gan hynny? Mi a weddiâf
â'r yspryd, ac a weddiâf â'r deall
hefyd: ^e canaf â'r yspryd, a chanaf
â'r deall hefyd.

16 Canys os bendithi â'r yspryd,
pa wedd y dywed yr hwn sydd
yn cyflawni lle yr ^e anghyfarwydd,
Amen, ar dy ddodiad diolch, gan
nas gwŷr beth yr wyt yn ei ddy-
wedyd?

17 Canys tydi yn ddiau ydwyf yn
diolch yn dda, ond y llall nid yw
yn cael ei adeiladu.

18 Yr ydwyf yn diolch i'm Duw,
fy mod i yn llefaru â thafodau yn
fwy na chwi oll:

19 Ond yn yr eglwys gwell gennyf
lefaru pùm gair trwy fy neall, fel y
dysgwyl eraill hefyd, na myrddiwn
o eiriau mewn tafod *dieithr*.

20 O frodyr, ^f na fyddwch fechgyn
mewn deall; eithr mewn drygioni
byddwch blant; ond mewn deall
byddwch ^g berffaith.

21 Yn y ddeddf y mae yn ysgrif-
enedig, ^h Trwy rai estronieithus, a
thrwy wefusau estronol, y llefaraf
wrth y bobl hyn; ac ni'm gwan-
dawaynt felly, medd yr Arglwydd.

22 Am hynny tafodau ydynt ar-
wydd, nid i'r rhai sydd yn credu,
ond i'r rhai digred: eithr prophwyd-
oliaeth, nid i'r rhai digred, ond i'r
rhai sydd yn credu.

23 Gan hynny os daw yr eglwys
oll ynghyd i'r un lle, a llefaru o
bawb â thafodau *dieithr*, a dyfod
o rai annysgedig neu ddigred i
mewn; oni ddywedant eich bod
yn ynfydu?

24 Eithr os prophwyda pawb, a
dyfod o un digred neu annysgedig i
mewn, efe a argyhoeddir gan bawb,
a fernir gan bawb:

25 Ac felly y gwneir dirgelion ei
galon ef yn amlwg; ac felly gan
syर्थio ar *ei* wyneb, efe a addola
Dduw, gan ddywedyd ^h fod Duw
yn wir ynoch.

26 Beth gan hynny, frodyr? pan
ddeloch ynghyd, y mae gan bob
un o honoch psalm, y mae *ganddo*
athrawiaeth, ⁱ y mae *ganddo* dafod-
iaith, y mae *ganddo* ddatguddiad,
y mae *ganddo* gyfieithiad. Gwneler
pob peth er adeiladaeth.

27 Os lefara neb â thafod *dieithr*,
gwneuler bob yn ddau, neu o'r mwyaf
bob yn dri, a hynny ar gylch; a
chyfieithed un.

28 Eithr oni bydd cyfieithydd,

Anno
DOMINI
59.^e Ps. 47. 7.
Eph. 5. 19.
Col. 3. 16.⁵ annysg-
edig.^f Ps. 131. 2.
Matt. 11.
25. a 18. 3.
Rhuf. 16.
11.
Eph. 4. 14.
^g *uŷr*.^h Es. 28. 11,
12.^h Es. 45. 14.
Zech. 8. 23.ⁱ ad. 6.
pen. 12. 8,
9, 10.

d ad. 26.

³ gaingc.⁴ ysprydau.

Anno
DOMINI
59.

tawed yn yr eglwys; eithr llefared wrtho ei hun, ac wrth Dduw.

29 A llefared y prophwydi ddau neu dri, a barned y lleill.

30 Ac os datguddir *dim* i un arall a fo yn eistedd yno, tawed y cyntaf.

31 Canys chwi a ellwch oll brophwydo bob yn un, fel y dysgo pawb, ac y cysurer pawb.

32 Ac y mae ysprydoedd y prophwydi yn ddarostyngedig i'r prophwydi.

33 Canys nid yw Duw *awdur* ang-hydfod, ond tangnefedd, ^kfel yn holl eglwysi y saint.

34 ^lTawed eich gwragedd yn yr eglwysi: canys ni chaniattâwyd iddynt lefaru; ond ^mbod yn ddarostyngedig, megis ag y mae y ⁿgyfraith yn dywedyd.

35 Ac os mynnant ddysgu dim, ymofynant â'u gwŷr gartref: oblegid anweddaidd yw i wragedd lefaru yn yr eglwys.

36 Ai oddi wrthych chwi yr aeth gair Duw allan? neu ai attoch chwi yn unig y daeth efe?

37 ^oOs ydyw neb yn tybied ei fod yn brophwyd, neu yn ysprydol, cydnabydded y pethau yr wyf yn eu hysgrifenu attoch, mai gorchymynion yr Arglwydd ydynt.

38 Eithr od yw neb heb wybod, bydded heb wybod.

39 Am hynny, frodyr, byddwch awyddus i brophwydo, ac na waherddwch lefaru â thafodau *dieithr*.

40 Gwneler pob peth yn weddaidd, ac mewn trefn.

PENNOD XV.

3 Wrth adgyfodiad Crist, 12 y mae efe yn profi y bydd rhaid i minnau adgyfodi, yn erbyn y rhai a wadant adgyfodiad y cnawd. 21 Efrwyth 35 a dull yr adgyfodiad; 51 ac fel y newidir y rhai a gaffer yn fyw ar y dydd diweddaf.

HEFYD yr ydwyf yn hysbysu i chwi, frodyr, yr efengyl a bregethais i chwi, ^ayr hon hefyd a dderbynasoch, ac yn yr hon yr ydych yn sefyll;

2 ^bTrwy yr hon y'ch cedwir hefyd, os ydych yn dal yn eich côf â pha ymadrodd yr efengylais i chwi, oddi eithr ^cdarfod i chwi gredu yn ofer.

3 Canys ^dmi a draddodais i chwi ar y cyntaf ^eyr hyn hefyd a dderbyniais, farw o Grist dros ein pechodau ni, ^fyn ol yr ysgrythyrau;

4 A'i gladdu, a'i gyfodi y trydydd dydd, ^gyn ol yr ysgrythyrau;

5 ^hA'i weled ef gan Cephas, yna ⁱgan y deuddeg.

6 Wedi hynny y gwelwyd ef gan fwy na phum cant brodyr ar unwaith: o'r rhai y mae y rhan fwyaf yn aros hyd yr awrhon; eithr rhai a hunasant.

7 Wedi hynny y gwelwyd ef gan lago; yna ^kgan yr holl apostolion.

8 ^lAc yn ddiweddaf oll y gwelwyd ef gennyf finnau hefyd, megis gan un annhymmig.

9 Canys ^mmyfi yw y lleiaf o'r apostolion, yr hwn nid wyf addas i'm galw yn apostol, am ⁿi mi erlid eglwys Dduw.

10 Eithr ^otrwy ras Duw yr ydwyf yr hyn ydwyf: a'i ras ef, yr hwn *a roddwyd* i mi, ni bu yn ofer; ond ^pmi a lafuriais yn hel-aethach na hwynt oll: *ac* ^qnid myfi chwaith, ond gras Duw, yr hwn oedd gyd â mi.

11 Am hynny, pa un bynnag ai myfi ai hwynt-hwy, felly yr ydym yn pregethu, ac felly y credasoch chwi.

12 Ac os pregethir Crist, ei gyfodi ef o feirw; pa fodd y dywed rhai yn eich plith chwi, nad oes adgyfodiad y meirw?

13 Eithr onid oes adgyfodiad y meirw, ni chyfodwyd Crist chwaith:

14 Ac os Crist ni chyfodwyd, ofer *yn wir yw* ein pregeth ni, ac ofer hefyd *yw* eich ffydd chwithau.

15 Fe a'n ceir hefyd yn gau-dystion i Dduw; canys ^rni a dystiasom am Dduw, ddarfod iddo gyfodi Crist: yr hwn nis cyfododd efe, os y meirw ni chyfodir.

16 Canys os y meirw ni chyfodir, ni chyfodwyd Crist chwaith.

17 Ac os Crist ni chyfodwyd, ofer *yw* eich ffydd chwi; yr ydych etto yn eich pechodau.

18 Yna hefyd y cyfrgollwyd y rhai a hunasant yng Nghrist.

19 Os yn y byd yma yn unig y gobeithiwn yng Nghrist, truanaf o'r holl ddynion ydym ni.

20 Eithr yn awr ^sCrist a gyfodwyd oddi wrth y meirw, *ac* a wnaed ^tyn flaen-firwyth y rhai a hunasant.

21 Canys ^ugan *fod* marwolaeth trwy ddyn, ^vtrwy ddyn hefyd *y mae* adgyfodiad y meirw.

22 Oblegid megis yn Adda y mae

Anno
DOMINI
59.

^g Ps. 16. 10.
^h Es. 53. 10.
ⁱ Hos. 6. 2.
^j Luc 24. 34.
^k Marc 16. 14.
^l Luc 24. 36.
^m Ioan 20. 19, 26.
ⁿ Act. 10. 41.

^k Luc 24. 50.

^l Act. 9. 4.
^m a 22. 14, 18.
ⁿ pen. 9. 1.

^m Eph. 3. 8.

ⁿ Act. 9. 1.
^o Gal. 1. 13.
^p 1 Tim. 1. 13.

^q Eph. 3. 7, 8.

^r 2 Cor. 11. 23, a 12. 11.

^s Matt. 10. 20.
^t 2 Cor. 3. 5.
^u Phil. 2. 13.

^r Act. 2. 21, 32.

^s 1 Petr. 1. 3.

^t Act. 26. 23.
^u ad. 23.
^v Col. 1. 18.
^w Dat. 1. 5.
^x Rhuf. 5. 12, 17.
^y Ioan 11. 25.

Anno
DOMINI
59.ad. 20.
1 Thess. 4.
15, 16, 17.

pawb yn meirw, felly hefyd yng Nghrist y bywhêir pawb.

23 Eithr ¹pob un yn ei drefn ei hun: y blaen-ffrwyth *yw* Crist; wedi hynny y rhai *ydynt* eiddo Crist yn ei ddyfodiad ef.

24 Yna *y bydd* y diwedd, wedi y rhoddo efe y deyrnas i Dduw a'r Tad: wedi iddo ddilêu pob pendefigaeth, a phob awdurdod a nerth.

25 Canys rhaid iddo deyrnasu, ²hyd oni osodo ei holl elynion dan ei draed.

26 ^aY gelyn diweddaff a ddinystir *yw* yr angau.

27 Canys ^befe a ddarostyngodd bob peth dan ei draed ef. Eithr pan *yw* yn dywedyd fod pob peth wedi eu darostwng, amlwg *yw* mai oddi eithr yr hwn a ddarostyngodd bob peth iddo.

28 A phan ddarostynger pob peth iddo, yna ^cy Mab ei hun hefyd a ddarostyngir i'r hwn a ddarostyngodd bob peth iddo ef, fel y byddo Duw oll yn oll.

29 Os amgen, beth a wna y rhai a fedyddir dros y meirw, os y meirw ni chyfodir ddim? paham ynte y bedyddir hwy dros y meirw?

30 A ^dphaham yr ydym ninnau mewn perygl bob awr?

31 ^eYr ydwyf beunydd yn marw, ²myn ^feich gorfoledd yr hon sydd gennyf yng Nghrist Iesu ein Harglwydd.

32 Os ³yn ol dull dyn ⁴yr ymleddais âg anifeiliaid yn Ephesus, pa lesâd *sydd* i mi, oni chyfodir y meirw? ^hBwyttâwn ac yfwn; canys y fory marw yr ydym.

33 Na thwyller chwi: y mae ymddiddanion drwg yn llygru moesau da.

34 ⁱDeffrôwch yn gyfiawn, ac na phechwch: canys nid oes gan rai wybodaeth am Dduw: ^ker cywilydd i chwi yr wyf yn dywedyd hyn.

35 Eithr fe a ddywed rhyw un, ¹Pa fodd y cyfodir y meirw? ac â pha *ryw* gorph y deuant?

36 O hynfyd, ^my peth yr wyt ti yn ei hau, ni fywhêir oni bydd efe marw.

37 A'r peth yr wyt yn ei hau, nid y corph a fydd yr ydwyf yn ei hau, ond gronyn noeth, ysgatfydd o wenith, neu ryw *rawn* arall.

38 Eithr Duw sydd yn rhoddi iddo

gorph fel y mynnodd efe, ac i bob hedyn ei gorph ei hun.

39 Nid *yw* pob cnawd unrhyw gnawd: eithr arall *yw* cnawd dynion, ac arall *yw* cnawd anifeiliaid, a *chnawd* arall *sydd* i bysgod, ac arall i adar.

40 *Y mae* hefyd gyrph nefol, a chyrph daearol: ond arall *yw* gogoniant y rhai nefol, ac arall y rhai daearol.

41 Arall *yw* gogoniant yr haul, ac arall *yw* gogoniant y lloer, ac arall *yw* gogoniant y sêr: canys y mae rhagor rhwng seren a seren mewn gogoniant.

42 ⁿFelly hefyd *y mae* adgyfodiad y meirw. ^oEfe a heuir mewn llygredigaeth, ac a gyfodir mewn anllygredigaeth:

43 Efe a heuir mewn ammharch, ac a gyfodir mewn gogoniant: efe a heuir mewn gwendid, ac a gyfodir mewn nerth: efe a heuir yn gorph anianol, ac a gyfodir yn gorph ysprydol.

44 *Y mae* corph anianol, ac y mae corph ysprydol.

45 Felly hefyd y mae yn ysgrifenedig, ^pY dyn cyntaf Adda a wnaed yn enaid byw, ^qa'r Adda diweddaff yn yspryd yn bywhâu.

46 Eithr nid cyntaf yr ysprydol, ond yr anianol; ac wedi hynny yr ysprydol.

47 *Y dyn* cyntaf o'r ddaear, yn ddaearol; yr ail dyn, yr Arglwydd ^ro'r nef.

48 Fel *y mae* y daearol, felly *y mae* y rhai daearol hefyd; ac fel y mae y nefol, felly *y mae* y rhai nefol hefyd.

49 Ac ^smegis y dygasom ddelw y daearol, ^tni a ddygwn hefyd ddelw y nefol.

50 Eithr hyn meddaf, *O* frodyr, na ddichon ^ucig a gwaed etifeddu teyrnas Dduw; ac nad *yw* llygredigaeth yn etifeddu anllygredigaeth.

51 Wele, yr wyf yn dywedyd i chwi ddirgelwch: ^vNi hunwn ni oll, eithr ni a newidir oll mewn moment, ar darawiad llygad, wrth yr udgorn diweddaff:

52 Canys ^wyr udgorn a gân, a'r meirw a gyfodir yn anllygredig, a ninnau a newidir.

53 O herwydd rhaid i'r llygradwy hwn wisgo anllygredigaeth, ac ^xi'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb.

54 A phan ddarffo i'r llygradwy

Anno
DOMINI
59.n Dan. 12. 3.
Matt. 13.
43.
o Phil. 3. 21.
Col. 3. 4.p Gen. 2. 7.
q Rhuf. 5.
14.r Ioan 3. 13,
31.

s Gen. 5. 3.

t Rhuf. 8.
29.
2 Cor. 3. 18.
s 4. 11.
Phil. 3. 21.
u Ioan 3. 2.
Ioan 3. 3,
5.v 1 Thess. 4.
15, 16, 17.w Matt. 24.
31.
1 Thess. 4.
16.

x 2 Cor. 5. 4.

a Ps. 110. 1.
Act. 2. 34.
Eph. 1. 22.
Heb. 1. 13.b 2 Tim. 1.
10.c Dat. 20. 14.
b Ps. 8. 6.
Matt. 28.
18.
Heb. 2. 8e pen. 3. 23.
a 11. 3.

d Gal. 5. 11.

f Rhuf. 8.
36.
pen. 4. 9.
2 Cor. 4.
10, 11.g *tyel yw fy*
*gorfoledd.*h 1 Thess. 2.
19.i i lefaru yn
ol dull dyn.

j 2 Cor. 1. 8.

k Es. 22. 13.
a 56. 12.l Rhuf. 13.
11.

m Eph. 5. 14.

n pen. 6. 5.

o Ezec. 37. 3.

p Ioan 12.
24.

Anno
DOMINI
59.

^a Es. 25. 8.
Dat. 20. 14.

^b Hos. 13.
14.

⁴ Neu, y
bedd.

^c Rhuf. 5.
14.

^a 7. 5, 13.

^d 1 Ioan. 5. 5.

⁵ yn ym-
helaethu.

⁶ gan
wybod.

^a Act. 11.
29. a 24. 17.
Rhuf. 15.
26.
2 Cor. 8. 4.
a 9. 1, 2, 12.
^b Act. 20. 10.
Dat. 1. 10.

^c 2 Cor. 8. 6,
19.

² haelioni.

³ Neu, os
bydd addas.

^d Act. 19. 21.
2 Cor. 1. 16.

^e Act. 18. 21.
pen. 4. 19.
Iago 4. 15.

^f Act. 14. 27.
2 Cor. 2. 12.
Col. 4. 3.

hwn wisgo anllygredigaeth, ac i'r marwol hwn wisgo anfarwoldeb, yna y bydd yr ymadrodd a ysgrifenydd, ^a Angau a lyngwyd mewn buddugoliaeth.

55 ^b O angau, pa le mae dy golyn? O ⁴ uffern, pa le mae dy fuddugoliaeth?

56 Colyn angau yw pechod, a ^c grym pechod yw y gyfraith.

57 Ond i Dduw y byddo y diolch, yr hwn sydd yn rhoddi i ni ^d fuddugoliaeth trwy ein Harglwydd Iesu Grist.

58 Am hynny, fy mrodyr anwyl, byddwch sicr, a diymmod, ⁵ a hel-aethion y'ngwaith yr Arglwydd yn wastadol; ⁶ a chwi yn gwybod nad yw eich llafur chwi yn ofer yn yr Arglwydd.

PENNOD XVI.

1 Y mae yn eu hannog i borthi angen y brodyr yn Jerusalem: 10 yn canmol Timothëus; 13 ac ar ol rhybuddion caredig, 16 yn diweddu ei epistol âg amryw anherchion.

HEFYD am ^a y gasgl i'r saint; megis yr ordeiniais i eglwysi Galatia, felly gwnewch chwithau.

2 ^b Y dydd cyntaf o'r wythnos, pob un o honoch rhodded heibio yn ei ymyl, gan drysori, fel y llwyddodd Duw ef, fel na byddo casgl pan ddelwyf fi.

3 A ^c phan ddelwyf, pa rai bynnag a ddangosoch eu bod yn gymmeradwy trwy lythyrau, y rhai hynny a ddanfonaf i ddwyn eich ² rhodd i Jerusalem.

4 Ac ³ os bydd y peth yn haeddu i minnau hefyd fyned, hwy a gânt fyned gyd â mi.

5 Eithr mi a ddeuaf attoch, ^d gwedi yr elwyf trwy Macedonia; (canys trwy Macedonia yr wyf yn myned.)

6 Ac nid hwyrach yr arhosaf gyd â chwi, neu y gauafaf hefyd, fel y'm hebryngoch i ba le bynnag yr elwyf.

7 Canys nid oes i'm bryd eich gweled yn awr ar fy hynt; ond yr wyf yn gobeithio yr arhosaf ennyd gyd â chwi, ^e os cenhada yr Arglwydd.

8 Eithr mi a arhosaf yn Ephesus hyd y Sulgwyn.

9 Canys ^f agorwyd i mi ddrws mawr a grymmus, ac y mae gwrthwynebwyr lawer.

10 Ac ³ os Timothëus a ddaw, edrychwch ar ei fod yn ddiöfn gyd â chwi: canys ^h gwaith yr Arglwydd y mae yn ei weithio, fel finnau.

11 ⁱ Am hynny na ddiystyred neb ef: ond hebryngwch ef mewn heddwch, fel y delo attaf fi: canys yr wyf fi yn ei ddisgwyl ef gyd â'r brodyr.

12 Ac am y brawd Apòlos, mi a ymbiliais lawer âg ef am ddyfod attoch chwi gyd â'r brodyr: eithr er dim nid oedd ei ewyllys ef i ddyfod yr awrhon; ond efe a ddaw pan gaffo amser cyfaddas.

13 Gwyliwch, sefwch yn y ffydd, ymwrolwch, ymgryfhêwch.

14 Gwneler eich holl bethau chwi mewn cariad.

15 Ond yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr, (chwi a adwaenoch dŷ Stephanas, mai ^k blaen-ffrwyth Achaia ydyw, ac iddynt ymosod i weinidogaeth y saint.)

16 ^l Fod o honoch chwithau yn ddarostyngedig i'r cyfryw, ac i bob un sydd yn cyd-weithio, ac yn llafurio.

17 Ac yr ydwyf yn llawen am ddyfodiad Stephanas, Ffortunatus, ac Achaicus: canys ^m eich diffyg chwi hwy a'i cyflawnasant;

18 Canys hwy a esmwythasant ar fy yspryd i, a'r eiddoch chwithau: ⁿ cydnabyddwch gan hynny y cyfryw rai.

19 Y mae eglwysi Asia yn eich annerch chwi. Y mae Acwila a Phris-cila, ^o gyd â'r eglwys sydd yn eu tŷ hwynt, yn eich annerch chwi yn yr Arglwydd yn ⁴ fynych.

20 Y mae y brodyr oll yn eich annerch. ^p Anherchwch eich gilydd â chusan sancteiddiol.

21 ^q Yr annerch â'm llaw i Paul fy hun.

22 Od oes neb nid yw yn caru yr Arglwydd Iesu Grist, bydded Ana-thema, Maranatha.

23 ^r Gras ein Harglwydd Iesu Grist a fyddo gyd â chwi.

24 Fy serch innau a fo gyd â chwi oll yng Nghrist Iesu. Amen.

^s Yr epistol cyntaf at y Corinthiaid a ysgrifenydd o Philippi, gyd â Stephanas, a Ffortunatus, ac Achaicus, a Timothëus.

Anno
DOMINI
59.

⁵ Act. 19. 22.
pen. 4. 17.
^h Rhuf. 16.
21.
Phil. 2. 20,
22.
ⁱ Thess. 3.
2.
^l 1 Tim. 4.
12.

^k Rhuf. 16.
5.

^l Heb. 13.
17.

^m Phil. 2.
30.
Philem.
13.

ⁿ 1 Thess.
5. 12.
Phil. 2. 29.

^o Rhuf. 16.
5.

⁴ Neu, fawr.

^p Rhuf. 16.
16.

^q Col. 4. 18.
2 Thess. 3.
17.

^r Rhuf. 16.
20.
Phil. 4. 23.

AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y CORINTHIAID.

Anno
DOMINI
60.

PENNOD I.

3 Y mae yr apostol yn eu cysuro hwy yn erbyn trallod, trwy y diddanwch a'r ymward a roisai Duw iddo ef, megis yn ei holl gyfyngderau, 8 felly yn enwedig yn ei berygl diweddar yn Asia: 12 a chan gymmeryd tystiolaeth ei gydwylod ei hun, a'r eiddynt hwythau, am ei ddidwyl dduill yn pregethu anghyfnawddiol wirionedd yr efengyl, 15 y mae yn ei esgusodi ei hun nas daethai attynt; gan iddo wneuthur hynny nid o ysgafnder meddrol, eithr o'i dynwch tu ag attynt hwy.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys Duw, a'r brawd Timotheus, at eglwys Dduw yr hon sydd yn Corinth, gyd â'r holl seintiau y rhai sydd yn holl Achaia:

2^a Gras fyddo i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

3^b Bendigedig fyddo Duw, a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, Tad y trugareddau, a Duw pob diddanwch;

4 Yr hwn sydd yn ein diddanu ni yn ein holl orthrymder, fel y gallom ninnau ddiddanu y rhai sydd mewn dim gorthrymder, trwy y diddanwch â'r hwn y'n diddenir ni ein hunain gan Dduw.

5 Oblegid fel^c y mae dioddefiadau Crist yn amlhau ynom ni; felly trwy Grist y mae ein diddanwch ni hefyd yn amlhau.

6 A pha un bynnag ai ein gorthrymmu yr ydys, ^der diddanwch a iachawdwriaeth i chwi y mae, yr hon a weithir trwy ymaros dan yr un dioddefiadau, y rhai yr ydym ninnau yn eu dioddef; ai ein diddanu yr ydys, er diddanwch a iachawdwriaeth i chwi y mae hynny.

7 Ac y mae ein gobaith yn sicr am danoch; gan i ni wybod, mai megis yr ydych yn gyfrannogion o'r dioddefiadau, felly y byddwch hefyd o'r diddanwch.

8 Canys ni fynnem i chwi fod heb wybod, frodyr, am^e ein cystudd a ddaeth i ni yn Asia, bwysu arnom yn ddirfawr uwch ben ein gallu, hyd onid oeddym yn ammeu cael byw hefyd.

9 Eithr ni a gawsom ynom ein hunain² farn angau, ^ffel na byddai i ni ymddiried ynom ein hunain,

ond yn Nuw, yr hwn sydd yn cyfodi y meirw:

10 Yr hwn a'n gwaredodd ni oddi wrth gyfryw ddirfawr angau, ac sydd yn ein gwaredu; yn yr hwn yr ydym yn gobeithio y gwared ni hefyd rhag llaw:

11 A chwithau hefyd^g yn cydweithio drosom mewn gweddi, fel, ^ham y rhoddiad a rodded i ni o herwydd llawer, y rhodder diolch gan lawer drosom.

12 Canys ein gorfoledd ni yw hyn, sef tystiolaeth ein cydwylod, mai mewn symrlwydd, a phurdeb duwiol, ⁱnid mewn doethineb cnawdol, ond trwy ras Duw, yr ymddygasom yn y byd, ond yn hytrach tu ag attoch chwi.

13 Canys nid ydym yn ysgrifenu amgen bethau attoch nag yr ydych yn eu darllen, neu yn eu cydnabod, ac yr wyf yn gobeithio a gydnabyddwch hyd y diwedd hefyd;

14 Megis y cydnabuoeh ni o ran, ^kmai nyni yw eich gorfoledd chwi, fel ^lchwithau yr eiddom ninnau hefyd yn nydd yr Arglwydd Iesu.

15 Ac yn yr hyder hwn yr oeddwn yn ewyllysio dyfod attoch o'r blaen, fel y caffech^m ail ras;

16 A myned heb eich llaw chwi i Macedonia, aⁿ dyfod drachefn o Macedonia attoch, a chael fy hebrwng gennych i Judea.

17 Gan hynny, pan oeddwn yn bwriadu hyn, a arferais i ysgafnder? neu y pethau yr wyf yn eu bwriadu, ai yn ol y cnawd yr wyf yn eu bwriadu, fel y byddai gyd â mi, ie, ie, a nag ê, nag ê?

18 Eithr ffyddlawn yw Duw, a'n³ hymadrodd ni wrthych chwi ni bu ie, a nag ê.

19 Canys Mab Duw, Iesu Grist, yr hwn a bregethwyd yn eich plith gennym ni, sef gennyf fi, a Silfanus, a Thimotheus, nid ydoedd ie, a nag ê, eithr ynddo ef ie ydoedd.

20 Oblegid holl addewidion Duw ynddo ef⁴ ydynt ie, ac ynddo ef amen, er gogoniant i Dduw trwom ni.

21 A'r hwn sydd yn ein cadarnhau

Anno
DOMINI
60.

^g Rhuf. 15.
30.
^h Phil. 1. 19.
Philem. 22.
ⁱ pen. 4. 15.

^j 1 Cor. 2.
4. 13.

^k pen. 5. 12.
^l Phil. 2. 16.
a 4. 1.
^m 1 Thess. 2.
19, 20.

ⁿ Rhuf. 1.
11.

^o 1 Cor. 10.
5.

^p pregeth-
iad.

^a Eph. 1. 2.
Phil. 1. 2.
Col. 1. 2.

^b Eph. 1. 3.
1 Petr. 1. 3.

^c Act. 9. 4.
pen. 4. 10.
Col. 1. 24.

^d pen. 4. 15.

^e Act. 19. 23.
1 Cor. 15.
32.

^f alleb.
^g Jer. 17. 5.
7.

Anno
DOMINI
60.

• 1 Ioan 2.
20, 27.
• Eph. 4. 30.
2 Tim. 2.
19.
Dat. 2. 17.
• pen. 5. 5.
• wylth.
• pen. 11. 31.
• 1 Cor. 4. 21.
pen. 2. 3.
• 12. 20.
• 13. 2. 10.
• 1 Cor. 3. 5.
1 Petr. 5. 3.
• Rhuf. 11.
20.

ni gyd â chwi yng Nghrist, ac °a'n henneiniodd ni, *yw* Duw :
22 Yr hwn hefyd °a'n seliodd, ac °a roes °ernes yr Yspryd yn ein calonnau.

23 Ac °yr wyf fi yn galw Duw yn dyst ar fy enaid, °mai er eich arbed chwi na ddeuthum etto i Corinth.

24 Nid am °ein bod yn arglwyddiaethu ar eich ffydd chwi, ond yr ydym yn gyd-weithwyr i'ch llawenydd : oblegid °trwy ffydd yr ydych yn sefyll.

PENNOD II.

1 Wedi iddo ddangos yr achos na ddaethai efe atynt, 6 y mae yn erchi iddynt faddeu i'r dyn a ysgymmunasid, a'i gysuro : 10 megis y maddeuasai yntau iddo, ar ei wir edifeirwoch : 12 gan ddangos hefyd yr achos paham yr aethai efe o Troas i Macedonia ; 14 a'r llwyddiant a'r ffyniant a roisai Duw i'w bregeth ef ym mhob lle.

EITHR mi a fernais hyn ynof fy hunan, na ddwlwn drachefn mewn tristwch attoch.

2 Oblegid os myfi a'ch tristâf chwi, pwy yw yr hwn a'm llawenhâ i, ond yr hwn a dristâwyd gennyf fi ?

3 Ac mi a ysgrifenisais hyn yma attoch, fel, pan ddwlwn, °na chawn dristwch oddi wrth y rhai y dylwn llawenhâu ; °gan hyderu am danoch oll, fod fy llawenydd i yn llawenydd i chwi oll.

4 Canys o orthrymder mawr, a chyfyngder calon, yr ysgrifenisais attoch â dagrau lawer ; nid fel y'ch tristâid chwi, eithr fel y gwybyddoch y cariad sydd gennyf yn hel-aethach tu ag attoch chwi.

5 Ac °os gwnaeth neb dristâu, ni wnaeth efe i mi dristâu, ond o ran ; rhag i mi bwyso arnoch chwi oll.

6 Digon i'r cyfryw ddyn y cerdydd yma, a ddaeth oddi wrth laweroedd.

7 Yn gymmaint ag y dylech, yn y gwrthwyneb, yn hytrach faddeu iddo, a'i ddiddanu ; rhag llyngau cyfryw gan ormod tristwch.

8 Am hynny yr ydwyf yn attolwg i chwi gadarnhâu eich cariad tu ag atto ef.

9 Canys er mwyn hyn hefyd yr ysgrifenisais, fel y gwybyddwn brawf o honoch, a ydych ufudd ym mhob peth.

10 I'r hwn yr ydych yn maddeu dim iddo, yr wyf finnau : canys os maddeuais ddim, i'r hwn y maddeu-

ais, er eich mwyn chwi y maddeu-ais, °yngolwg Crist ;

11 Fel na'n siommer gan Satan : canys nid ydym heb wybod ei ddichellion ef.

12 Eithr °gwedi i mi ddyfod i Troas i bregethu efengyl Crist, ac °wedi agoryd i mi ddrws gan yr Arglwydd,

13 Ni chefais lonydd yn fy yspryd, am na chefais °Titus fy mrawd : eithr gan ganu yn iach iddynt, mi a euthum ymaith i Macedonia.

14 Ond i Dduw y byddo y diolch, yr hwn yn wastad sydd yn peri i ni oruchafiaeth yng Nghrist, ac sydd yn eglurhâu °arogled ei wybodaeth trwom ni ym mhob lle.

15 Canys pêr-arogl Crist ydym ni i Dduw, °yn y rhai cadwedig, ac yn y rhai colledig :

16 I'r naill yr ydym yn arogl marwolaeth i farwolaeth ; ac i'r lleill, yn arogl bywyd i fywyd : a °phwy sydd ddigonol i'r pethau hyn ?

17 Canys nid ydym ni, megis llawer, °yn °gwneuthur masnach o air Duw : eithr megis o burdeb, eithr megis o Dduw, °yngwdd Duw yr ydym yn llefaru °yng Nghrist.

PENNOD III.

1 Rhag i'w gau-athrawon hwy roi gwag-foledd yn ei erbyn ef, y mae yn dangos fod ffydd a doniau y Corinthiaid yn canmol ei weinidogaeth ef yn ddigon helaeth : 6 ac ar hyn, trwy gyffelybrwydd rhwng gweinidogion y ddeddf a'r efengyl, 12 y mae yn profi fod ei weinidogaeth ef yn rhagori, o gymmaint ag y mae efengyl y bywyd a rhyddid yn fwy gogoneddus na chyfraith damnedigaeth.

AI dechreu yr ydym drachefn ein canmol ein hunain ? ai rhaid i ni, megis i rai, wrth lythyrau canmoliaeth attoch chwi, neu rai canmoliaeth oddi wrthyh chwi ?

2 °Ein llythyr ni ydych chwi yn ysgrifenedig yn ein calonnau, yr hwn a ddeallir ac a ddarllenir gan bob dyn :

3 Gan fod yn eglur mai llythyr Crist ydych, wedi ei weini gennym ni, wedi ei ysgrifenu nid âg inge, ond âg Yspryd y Duw byw ; nid °mewn llechau cerrig, eithr °mewn llechau cnawdol y galon.

4 A chyfryw hyder sydd gennym trwy Grist ar Dduw :

5 °Nid o herwydd ein bod yn ddi-gonol o honom ein hunain i feddwl dim megis o honom ein hunain ; eithr °ein digonedd ni sydd o Dduw ;

Anno
DOMINI
60.2 ym
mherson.

d Act. 16. 8.

• 1 Cor. 16.
9.f Edrych
pen. 7. 6.

s Can. 1. 3.

h 1 Cor. 1.
18.i Luc 2. 34.
Ioan 9. 39.
1 Petr 2. 7.
8.k pen. 3. 5,
6.1 pen. 4. 2.
1 Thes. 2.
3. 6.3 llygys
gair Duw.
4 o Grist.a pen. 5. 12.
a 10. 8, 12.b 1 Cor. 9. 2.
pen. 12. 12.c Exod. 24.
12. a 34. 1.
d Ps. 40. 8.
Jer. 31. 33.
Ezec. 11.
19. a 36. 26.
Heb. 8. 10.
e pen. 2. 16.

f Phil. 2. 18.

Anno
DOMINI
60.* pen. 5. 18.
b Jer. 31. 31.
Matt. 26.
28.* Rhuf. 2. 27,
29. a 7. 6.* Rhuf. 3.
20. a 4. 15.
a 7. 9, 10,
11.* Deut. 10.
1. &c.* Exod. 34.
29, 30.* Rhuf. 1.
17. a 3. 21.

* Eph. 6. 19.

* Exod. 34.
33, 35.* Rhuf. 10.
4.

Gal. 3. 23.

2 caledwyd.

* Es. 6. 10.
Rhuf. 11. 8.* Rhuf. 11.
23, 26.

* Es. 25. 7.

* pen. 4. 4, 6.
1 Tim. 1.
11.* 1 Cor. 13.
12.* Rhuf. 8.
28.1 Cor. 15.
43.

Col. 3. 10.

* gan yr
Arglwydd
yr Yspryd.

6 Yr hwn hefyd a'n gwnaeth ni ^syn weinidogion cymmwys ^hy testament newydd; nid ⁱr llythyren, ond ⁱr yspryd: canys ^ky mae y llythyren yn lladd, ond yr yspryd sydd yn bywhâu.

7 Ac os bu gweinidogaeth angau, mewn llythyrenau ^lwedi eu har-graphu ar gerrig, mewn gogoniant, ^mfel na allai plant yr Israel edrych yn graff ar wyneb Moses, gan ogoniant ei wynebpryd, yr hwn ogoniant a ddilëwyd;

8 Pa fodd yn hytrach na bydd gweinidogaeth yr Yspryd mewn gogoniant?

9 Canys os bu gweinidogaeth damnedigaeth yn ogoniant, mwy o lawer y mae gweinidogaeth ⁿcyf-iawnder yn rhagori mewn gogoniant.

10 Canys hefyd ni ogoneddwyd yr hyn a ogoneddwyd yn y rhan hon, o herwydd y gogoniant tra rhagorol.

11 Oblegid os bu yr hyn a ddi-lëid yn ogoneddus, mwy o lawer y bydd yr hyn sydd yn aros yn ogoneddus.

12 Am hynny gan fod gennym gyfryw obaith, ^oyr ydym yn arfer hyfder mawr:

13 Ac nid megis ^py gosododd Mo-ses orchudd ar ei wyneb, fel nad edrychai plant Israel yn graff ar ^qddiweidd yr hyn a ddilëid.

14 Eithr ^{2r}dallwyd eu meddyliau hwynt: canys hyd y dydd heddyw y mae yr un gorchudd, wrth ddar-llen yn yr hen destament, yn aros heb ei ddatguddio; yr hwn yng Nghrist a ddilëir.

15 Eithr hyd y dydd heddyw, pan ddarllenir Moses, y mae y gorchudd ar eu calon hwynt.

16 Ond ^apan ymchwelo at yr Arglwydd, ^ttynnir ymaith y gorchudd.

17 Eithr yr Arglwydd yw yr Ys- pryd: a lle mae Yspryd yr Arglwydd, yno y mae rhyddid.

18 Eithr nyni oll âg wyneb agor- ed, yn edrych ^aar ogoniant yr Ar- glwydd ^amegis mewn drych, ^aa newidir i'r unrhyw ddelw, o ogon- iant i ogoniant, megis ^agan Yspryd yr Arglwydd.

PENNOD IV.

1 ^uMae yn dangos arferu o hono ef bob math ar burdeb a dincydrwydd ffyddlaon wrth bregethu yr efengyl; 7 a bod y blinderau a'r erlid yr oedd efe beunydd yn eu dioddef o achos yr efengyl, er moliant i allu Duw, 12 a llesâd i'r eglwys, 16 a gogoniant trag- wyddol iddo yntau.

AM hynny gan fod i ni y weini- dogaeth hon, ^amegis y cawsom drugaredd, nid ydym yn pallu:

2 Eithr ⁿⁱa ymwrthodasom â chuddiedig bethau ^bcywilydd, heb rodio mewn cyfrwysdra, ^cna thrin gair Duw yn dwyllodrus, eithr ^dtrwy eglurhâd y gwirionedd ^eyr ydym yn ein canmol ein hun wrth bob cyd- wybod dynion y'ngolwg Duw.

3 Ac os cuddiedig yw ein hefengyl ni, ^fyn y rhai colledig y mae yn guddiedig:

4 Yn y rhai y ^gdallodd ^hduw y byd hwn feddyliau y rhai digred, fel na thywynnai iddynt lewyrch efengyl ⁱgogoniant Crist, ^kyr hwn yw delw Duw.

5 Canys nid ydym yn ein pregethu ein hunain, ond Crist Iesu yr Ar- glwydd; a ^lninnau yn weision i chwi er mwyn Iesu.

6 Canys Duw, ^myr hwn a orchy- mynodd i'r goleuni lewyrchu o dywyllwch, ^{yw}yr hwn ⁿa lewyrch- odd yn ein calonnau, i ^{roddi}goleu- ni gwybodaeth gogoniant Duw, yn wyneb Iesu Grist.

7 Eithr y mae gennym y trysor hwn mewn ^ollestri pridd, ^pfel y byddai godidowgrwydd y gallu o Dduw, ac nid o honom ni.

8 Ym mhob peth yr ^{ym}gys- tuddiol, ond nid mewn ing; ^{yr yd-}ym mewn cyfyng-gynghor, ond nid yn ddiobaith;

9 Yn cael ^{ein}herlid, ond heb ^{ein}llwyr adael; ^qyn cael ^{ein}bwrw i lawr, eithr heb ^{ein}difetha;

10 Gan gylch-arwain yn y corph bob amser ^rfarweiddiad yr Ar- glwydd Iesu, ^sfel yr eglurer hefyd fywyd Iesu yn ein corph ni.

11 Canys ^tyr ydys yn ein rhoddi ni, y rhai ydym yn fyw, yn wastad i farwolaeth er mwyn Iesu, fel yr eglurer hefyd fywyd Iesu yn ein marwol gnawd ni.

12 Felly ^ymae angau yn gweith- io ynom ni, ac einioes ynoch chwi- thau.

13 A chan fod gennym ^ayr un yspryd ffydd, yn ol yr hyn a ys- grifenwyd, ^vCredais, am hynny y lleferais; yr ydym ninnau hefyd yn credu, ac am hynny yn llefaru;

14 Gan wybod y bydd ^zi'r hwn a gyfododd yr Arglwydd Iesu, ein cyfodi ninnau hefyd trwy Iesu, a'n gosod ger bron gyd â chwi.

15 Canys ^apob peth sydd er eich

Anno
DOMINI
60.a 1 Cor. 7.
25.b Rhuf. 1.
16.c *anonest.*e pen. 2. 17.
1 Thess. 2
3, 5.

d pen. 5. 11.

e pen. 6. 4.

f 1 Cor. 1.
18.pen. 2. 15.
2 Thess. 2.
10.

g Es. 6. 10.

h Ioan 12.
31. a 14. 30.

i pen. 3. 18.

k Ioan 1. 18.
a 12. 46.

a 14. 9.

Phil. 2. 6.
Col. 1. 15.

Heb. 1. 3.

l pen. 1. 24.

m Gen. 1. 3.

n 2 Petr. 1.
19.

o pen. 5. 1.

p 1 Cor. 2. 5.

q Ps. 37. 24.

r pen. 1. 5.

s Rhuf. 8.
17.2 Tim. 2.
11, 12.

1 Petr. 4. 13.

t Ps. 44. 22.
1 Cor. 15.
31, 49.

u pen. 13. 9.

x Rhuf. 1.
12.

2 Petr. 1. 1.

y Ps. 116.
10.z Rhuf. 8.
11.

1 Cor. 6. 14.

a pen. 1. 6.
Col. 1. 24.2 Tim. 2.
10.

Anno
DOMINI
60.

b pen. 1. 11.

c Rhuf. 7.
22.
Eph. 3. 16.
Col. 3. 10.
1 Petr. 3. 4.

d Rhuf. 8.
13.
1 Petr. 1. 6.
a 5. 10.

a Job 4. 19.
pen. 4. 7.
2 Petr. 1.
13, 14.

b Rhuf. 8.
23.

c Dat. 3. 18.
a 16. 15.

2 o herwydd
nud.

d 1 Cor. 15.
53, 54.

e Es. 29. 23.
Eph. 2. 10.

f Rhuf. 8.
23.
pen. 1. 22.
Eph. 1. 14.
a 4. 30.
3 ysgel.

g Rhuf. 8.
24, 25.
1 Cor. 13.
12.
Heb. 11. 1.
a Phil. 1. 23.

* ymgeirio.
b rhingu
bodd yn
dda i ddo
ef.

mwyn chwi, fel ^by byddo i ras wedi amlhâu, trwy ddiolchgarwch llaweroedd, ymhelaethu i ogoniant Duw.

16 O herwydd pahan nid ydym yn pallu; eithr er llygru ein dyn oddi allan, er hynny ^cy dyn oddi mewn a adnewyddir o ddydd i ddydd.

17 Canys ^dein byr ysgafn gystudd ni sydd yn ^eodidog ragorol yn gweithredu tragwyddol bwys gogoniant i ni;

18 Tra na byddom yn edrych ar y pethau a welir, ond ar y pethau ni welir: canys y pethau a welir *sydd* dros amser, ond y pethau ni welir *sydd* dragwyddol.

PENNOD V.

1 *Ei fod ef mewn sier o baid o'r gogoniant tragwyddol, 9 a disgwyl am dano, ac am y farn gyffredinol, yn ymgeirio i gadw cydwbood yma; 12 nid er mwyn ymffrostio yn hynny, 14 eithr megis un wedi derbyn bywyd oddi wrth Grist, yn ceisio byw fel creadur newydd i Grist yn unig, 18 a chymmodi eraill â Duw yng Nghrist, trwy weinidogaeth y cymmod.*

CANYS ni a 'wyddom, os ^aein daearol dŷ o'r babell *hon* a ddattodir, fod i ni adeilad gan Dduw, *sef* tŷ nid o waith llaw, tragwyddol yn y nefoedd.

2 Canys am hynny ^byr ydym yn ocheneidio, gan ddeisyfu cael ein harwisgo â'n tŷ sydd o'r nef:

3 Os hefyd wedi ^cein gwisgo, nid yn noethion y'n ceir.

4 Canys ninnau hefyd y rhai ym yn y babell *hon* ydym yn ocheneidio, yn llwythog: ²yn yr hyn nid ym yn chwennych ein diosg, ond ^dein harwisgo, fel y llyngcer yr hyn sydd farwol gan fywyd.

5 ^eA'r hwn a'n gweithiodd ni i hyn yma *yw* Duw, yr hwn hefyd ^fa roddodd i ni ³ernes yr Yspryd.

6 Am hynny *yr ydym* yn hyderus bob amser, ac yn gwybod, tra yr ydym yn gartrefol yn y corph, ein bod oddi cartref oddi wrth yr Arglwydd:

7 Canys ^gwrth ffydd yr ydym yn rhodio, ac nid wrth olwg.

8 Ond yr ydym yn hŷf, ac ^hyn gweled yn dda yn hytrach fod oddi cartref o'r corph, a chartrefu gyd â'r Arglwydd.

9 Am hynny hefyd yr ydym yn ⁱymorchestu, pa un bynnag ai gartref y byddom, ai oddi cartref, ein bod yn ^jgyimmeradwy ganddo ef.

10 ⁱCanys rhaid i ni oll ymdangos ger bron brawdle Crist; ^kfel y derbynio pob un y pethau *a wnaethpwyd* yn y corph, yn ol yr hyn a wnaeth, pa un bynnag ai da ai drwg.

11 A ni gan hynny yn gwybod ^lofn yr Arglwydd, yr ydym yn perswadio dynion; ^meithr i Dduw y'n gwnaed yn hysbys: ac yr ydwyf yn gobeithio ddarfod ein gwneuthur yn hysbys yn eich cydwybodau chwithau hefyd.

12 Canys ⁿnid ydym yn ein canmol ein hunain drachefn wrthych, ond yn rhoddi i chwi achlysur ^ogorfoledd o'n plegid ni, fel y caffoch beth i *attek* yn erbyn y rhai sydd yn gorfoleddu yn ^py golwg, ac nid yn y galon.

13 Canys ^ppa un bynnag ai amhwyllol yr ydym, i Dduw *yr ydym*; ai yn ein pwyll yr ydym, i chwi *yr ydym*.

14 Canys y mae cariad Crist yn ein cymmell ni, gan farnu o honom hyn; ^qos bu un farw dros bawb, yna meirw oedd pawb:

15 Ac efe a fu farw dros bawb, ^rfel na byddai i'r rhai byw fyw mwyach iddynt eu hunain, ond i'r hwn a fu farw drostynt, ac a gyfodwyd.

16 ^sAm hynny nyni o hyn allan nid adwaenom neb yn ol y cnawd: ac os buom hefyd yn adnabod Crist yn ol y cnawd, etto yn awr nid ydym yn *ei* adnabod *ef* mwyach.

17 Gan hynny od *oes* neb ^tyng Nghrist, ^uy mae efe yn greadur newydd: ^vyr hen bethau a aethant heibio; wele, gwnaethpwyd pob peth yn newydd.

18 A phob peth *sydd* o Dduw, ^xyr hwn a'n cymmododd ni âg ef ei hun trwy Iesu Grist, ac a roddodd i ni weinidogaeth y cymmod;

19 Sef, bod ^yDuw yng Nghrist yn cymmodi y byd âg ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pechodau; ac wedi gosod ynom ni air y cymmod.

20 Am hynny yr ydym ni ^zyn genhadau dros Grist, megis pe byddai Duw yn deisyf *arnoch* trwom ni: yr ydym yn erfyn dros Grist, Cymmoder chwi â Duw.

21 Canys yr hwn nid adnabu bechod, ^aa wnaeth efe yn bechod drosom ni; fel y'n gwnelid ni ^byn gyfiawnder Duw ynddo ef.

Anno
DOMINI
60.

i Rhuf. 14.
10.

k Rhuf. 2. 6.
Gal. 6. 7.
Eph. 6. 8.
Col. 3. 24,
25.

l Dat. 22. 12.

m Job 31. 23.
Judas 23.

n pen. 4. 2.

o pen. 3. 1.

p pen. 1. 14.

q Gr. yr
wynneb.

r pen. 11. 1.
16, 17.
a 12. 6, 11.

s Rhuf. 5.
15.

t Rhuf. 6.
11, 12.
Gal. 2. 20.
1 Thess. 5.
10.
1 Petr. 4. 2.

u Matt. 12.
50.
Ioan 15. 14.
Gal. 5. 6.

v Rhuf. 8. 9.
Gal. 6. 15.

w bydded
yn.

x Es. 43. 18.
19. a 65. 17.
Eph. 2. 15.
Dat. 21. 5.

y Rhuf. 5.
10.
Eph. 2. 16.
Col. 1. 20.
1 Ioan 2. 2.
a 4. 10.

z Rhuf. 3.
24, 25.

a Job 33. 23.
Mal. 2. 7.
pen. 3. 6.
Eph. 6. 20.

b Es. 53. 6.
9, 12.
Gal. 3. 13.
1 Petr. 2.
22, 24.
1 Ioan 3. 5.
b Rhuf. 1.
17.

Anno
DOMINI
60.

PENNOD VI.

1 Ddarfod iddo ei ddangos ei hun yn weinidog ffyddlawn i Grist, trwy ei gynghorion, 3 a dinioeidrwydd ei fuchedd, 4 a'i ddoddefgarwch mewn pob math ar gystudd ac amharch er mwyn yr efengyl: 11 am yr hon y mae efe yn hyfach yn llefaru yn eu plith, am fod ei galon ef yn agored iddynt: 13 ac y mae efe yn disgwyl am y cyfryw ewyllysgarwch drachefn oddi wrthynt hwy; 14 gan eu hannog i ochelyd cymdeithas ac aflendid eilun-addochwyr, a hwythau yn demlau y Duw byw.

ANINNAU, ^a gan gyd-weithio, ydym yn attolwg i *chwi*, ^b na dderbynioc ras Duw yn ofer.

2 (Canys y mae efe yn dywedyd, ^c Mewn amser cymmeradwy y'th wrandewais, ac yn nydd iachawdwriaeth y'th gynnorthwysais: wele yn awr yr amser cymmeradwy; wele yn awr ddydd yr iachawdwriaeth.)

3 ^d Heb roddi dim achos tramgwydd mewn dim, fel na feier ar y weinidogaeth:

4 Eithr gan ein ^e dangos ein hunain ym mhob peth ^f fel gweinidogion Duw, mewn amynedd mawr, mewn cystuddiau, mewn anghenion, mewn cyfyngderau,

5 ^g Mewn gwialennodiau, mewn carcharau, mewn terfysgau, mewn poenau, mewn gwyliadwriaethau, mewn ymptydiau,

6 Mewn purdeb, mewn gwybodaeth, mewn hir-ymaros, mewn tiriondeb, yn yr Yspryd Glân, mewn cariad diragrith,

7 Yngair y gwirionedd, yn ^h nerth Duw, trwy ⁱ arfau cyfiawnder ar ddehau ac ar aswy,

8 Trwy barch ac amharch, trwy anghlod a chlod: megis twyllwyr, ac *er hynny* yn eirwir;

9 Megis anadnabyddus, ac ^j *er hynny* yn adnabyddus: ^k megis yn meirw, ac wele, byw ydym; ^l megis wedi ein ceryddu, a heb ein lladd;

10 Megis wedi ein tristâu, ond yn wastad yn llawen; megis yn dlo-dion, ond yn cyfoethogi llawer; megis heb ddim gennym, ond *etto* yn meddiannu pob peth.

11 Ein genau ni a agorwyd wrthy-ch *chwi*, O Gorinthiaid, ^m ein calon ni a ehangwyd.

12 Ni chyfyngwyd arnoch ynom ni, eithr ⁿ cyfyngwyd arnoch yn eich ymysgaroedd eich hunain.

13 Ond am yr un tâl, (^o yr ydwyf yn dywedyd megis wrth *fy* mhlant,) ehanger chwithau hefyd.

14 ^p Na iauer chwi yn anghymharus gyd â'r rhai digred: canys ^q pa gyfeillach *sydd* ^r rhwng cyfiawnder ac anghyfiawnder? a pha gymmunde ^s rhwng goleuni a thywllwch?

15 A pha gyssondeb *sydd* rhwng Crist a Belial? neu pa ran *sydd* i gredadyn gyd âg anghredadyn?

16 A pha gydfod *sydd* rhwng teml Duw ac eilunod? canys ^t teml y Duw byw ydych *chwi*; fel y dywedodd Duw, ^u Mi a breswyliaf ynddynt, ac a rodiaf yn *eu mysg*, ac a fyddaf yn Dduw iddynt hwy, a hwy a fyddant yn bobl i mi.

17 ^v O herwydd pahan deuwlch allan o'u canol hwy, ac ymddidolwch, medd yr Arglwydd, ac na chyffyrddwch â dim aflan; ac mi a'ch derbyniaf *chwi*,

18 ^w Ac a fyddaf yn Dad i *chwi*, a chwithau a fyddwch yn feibion ac yn ferched i mi, medd yr Arglwydd Hollalluog.

PENNOD VII.

1 Y mae efe yn mhellach yn eu hannog i burdeb buchedd; 2 ac i ddwyn y cyfryw ewyllys da tu ag atto ef, ag yr oedd yntau yn ei ddwyn tu ag attynt hwy: 3 a rhag iddynt hwy feddwl ei fod ef yn amneu hynny, y mae yn dangos pa gysur a gymmerodd efe yn ei flinderau, pan fynegodd Titus y tristwch duwiol a weithiasai ei epistol cyntaf ef ynddynt, 13 a'u caredigrwydd hwynt, a'u hufudd-dod tu ag at Titus, megis y bostiasai efe o'r blaen am danynt hwy.

AM hynny ^a gan fod gennym yr addewidion hyn, anwylyd, ymlanhâwn oddi wrth bob halogrwydd cnawd ac yspryd, gan berffeithio sancteiddrwydd yn ofn Duw.

2 Derbyniwch ni. Ni wnaethom gam i neb; ni lygrasom neb; ^b nid yspeiliasom neb.

3 Nid i'ch condemnio yr wyf yn dywedyd: canys ^c mi a ddywedais o'r blaen eich bod *chwi* yn ein calonnau ni, i farw ac i fyw gyd â *chwi*.

4 Y mae hyfder fy ymadrodd yn fawr wrthy-ch. Y mae gennyf orfoledd mawr o'ch plegid *chwi*: ^d yr wyf yn llawn o ddiddanwch, yn dra-chyflawn o lawenydd yn ein holl orthrymder.

5 Canys ^e wedi ein dyfod ni i Macedonia, ni chafodd ein cnawd ni ddim llonydd; eithr ym mhob peth cystuddiedig *fuom*: ^f oddi allan yr oedd ymladdau, oddi fewn ofnau.

Anno
DOMINI
60.

^p Deut. 7. 2.
^q 1 Cor. 5. 9.
^r 1 Sam. 5. 2, 3.
^s 1 Bren. 18. 21.
^t 1 Cor. 10. 21.
^u Eph. 5. 11.
^v Gr. i gyfiawnder.
^w Gr. i oleuni.
^x 1 Cor. 3. 16.
^y Heb. 3. 6.
^z Lef. 26. 12.
^{aa} Ezec. 37. 26, &c.

^{ab} Es. 52. 11.
^{ac} Dat. 18. 4.

^{ad} Jer. 31. 1, 9.
^{ae} Dat. 21. 7.

^{af} 1 Ioan 3. 3.

^{ag} Act. 20. 33.
^{ah} pen. 12. 17.

^{ai} pen. 6. 11, 12.

^{aj} Phil. 2. 17.
^{ak} Col. 1. 24.

^{al} pen. 2. 13.

^{am} Deut. 32. 25.

Anno
DOMINI
60.

⁵ pen. 1. 4.
^h Edrych.
pen. 2. 13.

6 Eithr ⁵Duw, yr hwn sydd yn diddanu y rhai cystuddiedig, a'n diddanodd ni wrth ^hddyfodiad Titus.

7 Ac nid yn unig wrth ei ddyfodiad ef, ond hefyd wrth y diddanwch â'r hwn y diddanwyd ef ynoch chwi, pan fynegodd efe i ni eich awyddfryd chwi, eich galar chwi, eich zêl tu ag attaf fi; fel y llawenheais i yn fwy.

¹ pen. 2. 4.

8 Canys er i mi eich tristâu chwi mewn llythyr, nid yw edifar gennyf, ¹er bod yn edifar gennyf; canys yr wyf yn gweled dristâu o'r llythyr hwnnw chwi, er nad oedd ond dros amser.

² yn ol
Duw.

9 Yn awr yr ydwyf yn llawen, nid am eich tristâu chwi, ond am eich tristâu i edifeirwch: canys tristâu a wnaethoch ²yn dduwiol, fel na chaech golled mewn dim oddi wrthym ni.

³ ddedifar.

10 Canys duwiol dristwch sydd yn gweithio edifeirwch er iachawdwr-iaeth ³ni bydd edifeirwch o honi: eithr tristwch y byd sydd yn gweithio angau.

⁴ yn ol
Duw.

11 Canys wele hyn yma, eich tristâu chwi ⁴yn dduwiol, pa astudrwydd ei faint a weithiodd ynoch, i.e, *pa* amddiffyn, i.e, *pa* sorriant, i.e, *pa* ofn, i.e, *pa* awydd-fryd, i.e, *pa* zêl, i.e, *pa* ddial! Ym mhob peth y dangosasoch eich bod yn bur yn y peth hwn.

12 O herwydd paham, er ysgrifenu o honof attoch, ni *ysgrifennai* o'i blegid ef a wnaethai y cam, nac oblegid yr hwn a gawsai gam, ond er mwyn bod yn eglur i chwi ein gofal drosoch ger bron Duw.

13 Am hynny nyny a ddiddanwyd yn eich diddanwch chwi: a mwy o lawer y buom lawen am lawenydd Titus, oblegid esmwythâu ar ei yspyd ef gennych chwi oll.

14 Oblegid os bostiais ddim wrtho ef am danoch, ni'm cywilyddiwyd: eithr megis y dywedasom wrthych bob dim mewn gwirionedd, felly hefyd gwirionedd oedd ein bost ni, yr hwn *a fu* wrth Titus.

15 Ac y mae ei ymysgaroedd ef yn helaethach tu ag attoch, wrth gofio o hono eich ufudd-dod chwi oll, pa fodd trwy ofn a dychryn y derbyniasoch ef.

^k pen. 2. 9.
Phil. 2. 12.
2 Thess. 3.
4.
Philem. 8.
21.

16 Am hynny llawen wyf, ^kam fod i mi hyder arnoch ym mhob dim.

PENNOD VIII.

1 Y mae yn eu hannog hwynt i gyfrannu yn helaeth i'r saint tlodion yn Jerusalem, trwy siampl y Macedoniaid, 7 trwy ganmol eu parodrwydd hwy o'r blaen, 9 trwy siampl Crist, 14 a thrwy y llesâd yspydol a ddaw iddynt hwy o hynny: 16 gan ddangos iddynt burdeb ac ewyllysgarwch Titus, ac eraill o'r brodyr, y rhai, ar ei ddeisyfiad, a'i annog, a'i orchymyn ef, a ddaethent atynt hwy yn bwrsol ynghylch y peth hwn.

YR ydym ni hefyd yn hysbysu i chwi, frodyr, y gras Duw a roddwyd yn eglwysi Macedonia;

2 Ddarfod, mewn mawr brofiad cystudd, i helaethrwydd eu llawenydd hwy ^{a'u}dwfn dlodi, ymhel-aethu i gyfoeth eu ²haelioni hwy.

3 Oblegid yn ol eu gallu, yr wyf fi yn dyst, ac uwch law eu gallu, yr oeddynt yn ewyllysgar o honynt eu hunain;

4 Gan ddeisyfu arnom trwy lawer o ymbil, ar dderbyn o honom ni y ³rhodd, a ^bchymdeithas gweinidogaeth y saint.

5 A *hyn a wnaethant*, nid fel yr oeddynt ni yn gobeithio, ond hwy a'u rhoddasant eu hunain yn gyn-taf i'r Arglwydd, ac i ninnau trwy ewyllys Duw.

6 Fel y dymunasom ni ar Titus, megis y dechreuasai efe o'r blaen, felly hefyd orphen o hono ⁴yn eich plith chwi y gras hwn hefyd.

7 Eithr fel ^cyr ydych ym mhob peth yn helaeth, mewn ffydd, a gair, a gwybodaeth, a phob astudrwydd, ac yn eich cariad tu ag attom ni; *edrychwch* ar fod o honoch yn y gras hwn hefyd yn ehelaeth.

8 Nid trwy orchymyn yr ydwyf yn dywedyd, ond oblegid diwydrwydd rhai eraill, a chan brofi gwirionedd eich cariad chwi.

9 Canys chwi a adwaenoch ras ein Harglwydd Iesu Grist, ^diddo ef, ac yntau yn gyfoethog, fyned er eich mwyn chwi yn dlawd, fel y cyfoethogid chwi trwy ei dlodi ef.

10 Ac ^eyr ydwyf yn rhoddi cyng-hor yn hyn: canys ^fhyn sydd dda i chwi, y rhai a rag-ddechreuasoch, nid yn unig wneuthur, ond hefyd ^gewyllysio er y llynedd.

11 Ac yn awr gorphenwch wneuthur hefyd; fel megis ag *yr oedd* y parodrwydd i ewyllysio, felly *y byddo* i gwblhau hefyd o'r hyn sydd gennych.

12 Canys ^hos bydd parodrwydd meddwl o'r blaen, yn ol yr hyn

Anno
DOMINI
60.

^k Marc 12.
44.
² syml-
rwydd.

³ rhad.
^b Act. 11.
29.
Rhuf. 15.
26.
1 Cor. 16.
1.
pen. 9. 1.

⁴ ynoch
chwi.

^c 1 Cor. 1.5.

^d Luc 9. 53.
Phil. 2. 7.

^e 1 Cor. 7.
25.
^f Diar. 19.
17.
Matt. 10.
42.

^g pen. 9. 2.

^h Marc 12.
43.
Luc 21. 3.

Anno
DOMINI
60.

sydd gan un, *y mae* yn gymmeradwy, nid yn ol yr hyn nid oes ganddo.

13 Ac nid fel y byddai esmwythdra i eraill, a chystudd i chwithau;

14 Eithr o gymhwysdra: y pryd hwn *bydded* eich helaethrwydd chwi *yn diwallu* eu diffyg hwy, fel y byddo eu helaethrwydd hwythau *yn diwallu* eich diffyg chwithau; fel y byddo cymhwysdra:

15 Megis y mae yn ysgrifenedig, ¹Yr hwn a *gasglodd* lawer, nid oedd ganddo ⁵weddill; ac a *gasglodd* ychydig, nid oedd ⁶arno eisieu.

16 Eithr i Dduw *y byddo* y diolch, yr hwn a roddodd yr un diwydrwydd trosoch y'nghalon Titus.

17 Oblegid yn wir efe a dderbyniodd ^ky dymuniad; a chan fod yn fwy diwyd, a aeth attoch o'i wirfodd ei hun.

18 ¹Ni a anfonasom hefyd gyd âg ef y brawd, yr hwn *y mae* ei glod yn yr efengyl trwy yr holl eglwysi;

19 Ac nid *hynny* yn unig, eithr hefyd a ddewiswyd gan yr eglwysi i gyd-ymdaith â ni â'r ⁷gras hwn, yr hwn a wasanaethir gennym er gogoniant i'r Arglwydd ei hun, ac *i amlygu* parodrwydd eich meddwl chwi:

20 Gan ochelyd hyn, rhag i neb feio arnom yn yr helaethrwydd yma, yr hwn a wasanaethir gennym:

21 ^mM Rhaf ydym yn rhag-ddarpar pethau onest, nid yn unig y'ngolwg yr Arglwydd, ond hefyd y'ngolwg dynion.

22 Ac ni a anfonasom gyd â hwynt ein brawd, yr hwn a brofasom mewn llawer o bethau, lawer gwaith, ei fod ef yn ddyfal, ac yn awr yn ddyfalach o lawer, am y mawr ymddiried *y sydd* ⁸*gennyf* ynoch.

23 Os *gofynir* am Titus, fy nghydymmaith *yw*, a chyd-weithydd tu ag attoch chwi; *neu* am ein brodyr, cenhadau yr eglwysi *ydnyt*, a gogoniant Crist.

24 Am hynny dangoswch iddynt hwy hysbysrwydd o'ch cariad, ac o'n bost ninnau am danoch chwi, y'ngolwg yr eglwysi.

PENNOD IX.

1 *Y mae* yn dangos yr achos paham y danfonasai efe Titus a'i frodyr o'r blaen, er ei fod yn gwybod eu parodrwydd hwy: 6 ac *y mae* yn eu cynhyrfu i roddi elusen yn helaeth; *yun* fod hyn megis math ar huanad had, 10 yr hwn a ddwyg iddynt gynmyrch, 13 ac a buir aberth mawr o foliant i Dduw.

CANYS tu ag at am ^ay weinidogaeth i'r saint, afraid yw i mi ysgrifenu attoch:

2 O herwydd mi a adwaen barodrwydd eich meddwl chwi, yr hwn yr ydwyf yn ei fostio wrth y Macedoniaid am danoch chwi, fod ^bAchaia wedi ymbarottôi er y llynedd; a'r zêl a *ddaeth* oddi wrthych chwi a annogodd lawer iawn.

3 A mi a ddanfonais y brodyr, fel na byddo ein bost ni am danoch chwi yn ofer yn y rhan hon; fel, megis y dywedais, y byddoch wedi ymbarottôi:

4 Rhag, os y Macedoniaid a ddeuant gyd â mi, a'ch cael chwi yn ammharod, bod i ni, (ni ddywedaf, chwi,) gael cywilydd yn y fost hyderus yma.

5 Mi a dybiais gan hynny yn angenrheidiol attolygu i'r brodyr, ar iddynt ddyfod o'r blaen attoch, a rhag-ddarparu eich ²bendith chwi yr hon a fynegwyd: fel y byddo parod megis bendith, ac nid megis o gybydd-dra.

6 A hyn yr *wyf yn ei ddywed- yd*, ^cYr hwn sydd yn hau ³yn brin, a fêd hefyd yn brin; a'r hwn sydd yn hau ⁴yn helaeth, a fêd hefyd yn helaeth.

7 Pob un megis y mae yn rhagarfaethu yn ei galon *felly rhodd- ed*; ^dnid ⁵yn athrist, neu ^etrwy gymmell: canys ^erhoddwr llawen y mae Duw yn ei garu.

8 Ac *y mae* Duw yn abl i beri i bob gras fod yn helaeth tu ag attoch chwi; fel y byddoch chwi yn mhob peth, bob amser, a chen- nych bob digonoldeb yn helaeth i bob gweithred dda:

9 (Megis yr ysgrifenydd, ^fEfe a wasgarodd; rhoddodd i'r tlodion: ei gyfiawnder ef sydd yn aros yn dragywydd.

10 A'r hwn sydd ^gyn rhoddi had i'r hauwr, ⁷rhoddod hefyd fara yn ymborth, ac amlhâd eich had, a chwaneged ffrwyth eich ^hcyfiawnder;)

11 Wedi eich cyfoethogi ym mhob peth i bob ⁸haelioni, ⁱyr hwn sydd yn gweithio trwom ni ddiolch i Dduw.

12 Canys y mae gweinidogaeth y swydd hon, nid yn unig yn cyflawni diffygion y saint, ond hefyd yn ymhelaethu trwy aml roddi diolch i Dduw;

Anno
DOMINI
60.

a 1 Cor. 16.
1.
pen. 8. 4.

b pen. 8. 10.

2 haelioni
chwi, yr
hwn a fyn-
egwyd o'r
blaen gym-
maint am
dano.

c Diar. 11.
24. a 22. 9.
Gal. 6. 7, 9.

d dan eir-
iach.

e gyd â ben-
dithion.

f Dent. 15.
7.

g o drist-
wch.

h o anghen-
raid.

i Exod. 25.
2. a 35. 5.
Diar. 11.
25.
Rhuf. 12.
8.

j Ps. 112. 9.

k Es. 55. 10.

l a roddo
hefyd fara
yn ym-
borth,
ac a
amhaeo,
&c.

m Matt. 6. 1.

n Uafur.

o pen. 1. 11.
a 4. 15.

1 Exod. 16.
18.

5 ormod.

6 rhy
fyghan
ganddo.

k ad. 6.

1 pen. 12.
18.

7 rhodd hon,
yr hon a,
&c.

m Rhuf. 12.
17.
Phil. 4. 8.
1 Petr. 2.
12.

8 Neu,
ganddo.

Anno
DOMINI
60.⁹ Gr. *sym-*
rwydd.

13 Gan eu bod, trwy brofiad y weinidogaeth hon, yn gogoneddu Duw o herwydd darostyngiad eich cyffes chwi i efengyl Crist, ac o herwydd ⁹ haelioni eich cyfraniad iddynt hwy, ac i bawb;

14 A thrwy eu gweddi hwythau drosoch chwi, y rhai ydynt yn hir-aethu am danoch chwi, am y rhag-orol ras Duw yr hwn sydd ynoch.

15 Ac i Dduw y byddo y dŵlch am ei ddawn annhraethol.

PENNOD X.

1 Yn erbyn y gau-apostolion, y rhai a ddiystyrent wendid ei bresennoldeb corphorol ef, y mae yn gosod allan y nerth a'r awdurdod ysprydol y gwisgid ef â hwynt yn erbyn pob gwrthwyneb allu; ⁷ gan eu sicrhau hwy, y ceir ef, ar ei ddwyfodiad, mor nerthol mewn gair, ag ydyw efe yr awrth yn absennol yn ei ysgrif; ¹² a chan feio ar y gau-athrawon, am ymgryhaeddyd y tu hwnt i'w mesur, ac ymfrostio yn llafur gwgr eraill.

^a Rhuf. 12.
1.² wrth olwg.^b 1 Cor. 4.
21.
pen. 13. 10.³ y'm tybir
fy mod.⁴ Neu, i.
^c Jer. 1. 10.⁵ rhesym-
tadau.^d 1 Cor. 14.
37.
1 Ioan 4. 6.^e pen. 13. 10.^f pen. 12. 6.

A ^a MYFI Paul wyf fy hun yn attolwg i chwi, er addfwynder a hynawsedd Crist, yr hwn ² yn bresennol wyf wael yn eich plith, ond yn absennol ydwyf yn hŷf arnoch.

2 Ac yr ydwyf yn dymuno ^b na byddwyf yn bresennol yn hŷf â'r hyder ³ yr wyf yn meddwl bod tu ag at rai, y sydd yn ein cyfrif ni megis rhai yn rhodio yn ol y cnawd.

3 Canys er ein bod ni yn rhodio yn y cnawd, nid ydym yn milwrio yn ol y cnawd:

4 (Canys arfau ein milwriaeth ni nid ydynt gnawdol, ond nerthol ⁴ trwy Dduw ^c i frwr cestyll i'r llawr;)

5 Gan frwr ⁵ dychymmygion i lawr, a phob uchder a'r sydd yn ymgodi yn erbyn gwybodaeth Duw, a chan gaethiwo pob meddwl i ufudd-dod Crist;

6 Ac yn barod gennym ddial ar bob anufudd-dod, pan gyflawner eich ufudd-dod chwi.

7 Ai edrych yr ydych chwi ar bethau yn ol y golwg? ^d Os ymddiried neb ynddo ei hun, ei fod ef yn eiddo Crist, meddylied hyn drachefn o hono ei hun, megis ag y mae efe yn eiddo Crist, felly ein bod ninnau hefyd yn eiddo Crist.

8 Oblegid pe bostiwn beth ychwaneg hefyd ^e am ein hawdurdod, yr hon a roddodd yr Arglwydd i ni er adeilad, ac nid er eich dmystr chwi, ^f ni'm cywilyddid:

9 Fel na thybier fy mod megis

yn eich dychrynu chwi trwy lythyrâu.

10 Oblegid y llythyrau yn wir (⁶ meddant) sydd drymion a chryfion; eithr presennoldeb y corph sydd wan, a'r ymadrodd yn ddirmygus.

11 Y cyfryw un meddylied hyn, mai y fath ydym ni ar air trwy lythyrau yn absennol, yr un fath hefyd a fyddwn ar weithred yn bresennol.

12 ⁸ Canys nid ym ni yn beiddio ein cystadlu, neu ein cyffelybu ein hunain i rai sydd yn eu canmol eu hunain: eithr hwynt-hwy, gan eu mesur eu hunain wrthynt eu hunain, a'u cyffelybu eu hunain iddynt eu hunain, nid ydynt ⁷ yn deall.

13 Eithr ni fostiwn ni hyd at bethau allan o'n mesur, ond yn ol mesur y rheol a rannodd Duw i ni, mesur i gyrhaeddyd hyd attoch chwi hefyd.

14 Canys nid ydym, megis rhai heb gyrhaeddyd hyd attoch chwi, yn ymestyn allan tu hwnt i'n mesur; canys hyd attoch chwi hefyd y daethom âg efengyl Crist:

15 Nid gan fostiog hyd at bethau allan o'n mesur, ^h yn llafur rhai eraill; eithr gan obeithio, pan gynnyddo eich ffydd chwi, gael ynoch chwi ein mawrygu yn ol ein rheol ⁸ yn ehelaeth,

16 I bregethu yr efengyl tu hwnt i chwi; ac nid i fostiog yn rheol un arall am betbau parod eisoes.

17 ⁱ Eithr yr hwn sydd yn ymfrostio, ymfrostied yn yr Arglwydd.

18 Canys ^k nid yr hwn sydd yn ei ganmol ei hun, sydd gymmeradwy; ond ^l yr hwn y mae yr Arglwydd yn ei ganmol.

PENNOD XI.

1 O'i eiddigedd dros y Corinthiaid, y rhai oedd yn dangos eu bod yn gwneuthur mawr o gyfrif o'r gau-apostolion nag o hono ef, y mae yn gorfod, yn erbyn ei ewyllys, ei ganmol ei hun, 5 trwy ei gystadlu ei hun a'r apostolion pennaf, ⁷ a'i fod yn pregethu yr efengyl yn rhad ac yn ddigost iddynt hwy: 13 gan ddangos nad oedd efe ddim gwaeth na'r gweithredwyr twyllodrus hynny mewn un rhagorfraint o'r ddeddf, 23 a'i fod yn rhagori arnynt yng ngwasanaeth Crist, ac ym mhob math ar ddi-oddefiadau o achos ei weinidogaeth.

O NA chyd-ddyggech â myfi ychydig yn ^a fy ffolineb; eithr hefyd ² cyd-ddygwch â myfi.

2 Canys ^b eiddigus wyf trosoch âg eiddigedd duwiol: canys mi a'ch ³ dyweddiais chwi i un gwr, ^c i'ch

Anno
DOMINI
60.⁶ Gr. medd
efe.⁵ pen. 3. 1.
a 5. 12.⁷ synhwyrol.^h Rhuf. 15.
20.⁸ i helaeth-
rwydd.ⁱ Esa. 65. 16.
Jer. 9. 24.
1 Cor. 1. 31.^k Diar. 27.
2.^l Rhuf. 2.
29.^a ad. 16.
pen. 5. 13.² yr ydych
yn cyd-
ddwyn.^b Gal. 4. 17.
18.³ Gr. cym-
hwyais.
^c Col. 1. 28.

Anno DOMINI 60.			Anno DOMINI 60.
⁴ <i>presentio.</i>	¹ rhoddi <i>chwi</i> ^d <i>megis</i> morwyn bur i Grist.	⁶ derbyniwch fi fel ffol, fel y gallwyf finnau hefyd ymfrostio ychydig.	⁶ Neu, <i>goddefuch.</i>
^d Lef. 21. 13.	³ Ond y mae arnaf ofn, rhag mewn modd yn y byd, <i>megis</i> y twyllodd ^e y sargh Efa trwy ei chyfrwysdra, felly bod eich meddyliau chwi wedi eu llygru oddi wrth y symrlwydd sydd yng Nghrist.	¹⁷ Yr hyn yr wyf yn ei ddywedyd, ^t nid ydwyf yn ei ddywedyd yn ol yr Arglwydd, eithr <i>megis</i> mewn ffol-ineb, yn hyn o fost hyderus.	¹ Cor. 7. 6, 12.
^e Gen. 3. 4.	⁴ Canys yn wir os ydyw yr hwn sydd yn dyfod yn pregethu Iesu arall yr hwn ni phregethasom ni, neu os ydych yn derbyn yspryd arall yr hwn nis derbyniasoch, neu ^f efengyl arall yr hon ni dderbyniasoch, teg y cyd-ddygech ⁵ <i>âg ef.</i>	¹⁸ ^a Gan fod llawer yn ymfrostio yn ol y cnawd, minnau a ymfrostiaf hefyd.	^a Phil. 3. 3, 4.
^{ioan} 8. 44.	⁵ Canys yr ydwyf yn meddwl ² na bûm i ddim yn ol i'r apostolion pennaf.	¹⁹ Canys yr ydych yn goddef ffyliaid yn llawen, gan fod <i>eich hundain</i> yn synhwyrol.	
^f Gal. 1. 7, 8.	⁶ Ac os <i>ydwyf</i> hefyd ^h yn anghyfarwydd ar ymadrodd, etto nid <i>wyf felly</i> ¹ mewn gwybodaeth; eithr ^k yn eich plith chwi nynt a eglurhâwyd yn hollol ym mhob dim.	²⁰ Canys yr ydych yn goddef, os bydd un i'ch caethiwo, os bydd un i'ch llwyr-fwytta, os bydd un yn cymmeryd <i>gennyh</i> , os bydd un yn ymddyrchafu, os bydd un yn eich taro chwi ar <i>eich</i> wyneb.	
⁵ 4 mi.	⁷ A wneuthum i ¹ fai wrth fy ngostwng fy hun, fel y dyrchefid chwi, oblegid pregethu o honof i chwi efengyl Duw yn rhad?	²¹ Am ammharch yr ydwyf yn dywedyd, ² <i>megis</i> pe buasem ni weiniaid: eithr ym mha beth bynnag y mae neb yn hŷf, (mewn ffol-ineb yr wyf yn dywedyd,) hŷf wyf finnau hefyd.	² pen. 10. 10.
¹ Cor. 15. 10.	⁸ Eglwysi eraill a yspeiliais, gan gymmeryd cyflog <i>ganddynt hwy</i> , i'ch gwasanaethu chwi.	²² Ai Hebreaid ydynt hwy? ³ <i>felly</i> finnau: ai Israeliaid ydynt hwy? <i>felly</i> finnau: ai had Abraham ydynt hwy? <i>felly</i> finnau.	³ Act. 22. 3. Rhuf. 11. 1. Phil. 3. 5.
^{Gal.} 2. 6.	⁹ A phan oeddwn yn bresennol gyd â chwi, ac arnaf eisieu, ^m ni ormesais ar neb: canys fy eisieu i a gyflawnodd ^y brodyr a ddaethant o Macedonia: ac ym mhob dim y'm cedwais fy hun heb bwysu arnoch, ac mi a ymgadwaf.	²³ Ai gweinidogion Crist ydynt hwy? (yr ydwyf yn dywedyd yn ffol,) ⁴ mwy <i>wyf</i> fi; ^a mewn blinderau yn helaethach, mewn gwialennodiau dros fesur, mewn carcharau yn amlach, ^b mewn marwolaethau yn fynych.	¹ Cor. 15. 10.
¹ Cor. 9. 6, 12.	¹⁰ Fel y mae gwirionedd Crist yn ofn, ^p ni argaeir yr ymfrost hwn yn fy erbyn y'ngwledydd Achaia.	²⁴ Gan yr Iuddewon bûmwaith y derbyniais ^c ddeugain <i>gwialennod</i> ond un.	^a Act. 9. 16. a 21. 11. pen. 6. 4.
^{pen.} 10. 1.	¹¹ Paham? <i>ai</i> am nad wyf yn eich caru chwi? Duw a'i gŵyr.	²⁵ Tair gwaith ^d y'm curwyd â gwial; ^e unwaith y'm llabyddiwyd; teirgwaith ^f y torrodd llong arnaf; noswaith a diwrnod y bûm yn y dyfnfor;	^b 1 Cor. 15. 31. pen. 1. 10. a 4. 11.
¹ Cor. 9. 12.	¹² Eithr yr hyn yr wyf yn ei wneuthur, a wnaf hefyd; ^a fel y torrwyf ymaith achlysur oddi wrth y rhai sydd yn ewyllysio cael achlysur; fel yn yr hyn y maent yn ymfrostio, y ceir hwynt <i>megis</i> minnau hefyd.	²⁶ Mewn teithiau yn fynych; ym mheryglon llif-ddyfroedd; ym mheryglon lladron; ym mheryglon gan <i>fy</i> nghenedl <i>fy</i> hun; ym mheryglon gan y cenhedloedd; ym mheryglon yn y ddinas; ym mheryglon yn yr anialwch; ym mheryglon ar y môr; ym mheryglon ym mhlith brodyr gau:	^c Deut. 25. 3.
¹ Cor. 9. 15.	¹³ Canys y cyfryw gau-apostolion sydd weithwyr twyllodrus, wedi ymrithio yn apostolion i Grist.	²⁷ Mewn llafur a lludded; mewn anhunedd yn fynych; mewn newyn a syched; mewn ymprydiau yn fynych; mewn anwyd a noethni.	^d Act. 16. 22.
¹ Cor. 9. 15.	¹⁴ Ac nid rhyfedd: canys y mae Satan yntau yn ymrithio yn angel goleuni.	²⁸ Heb law y pethau <i>sydd yn di-gwydd</i> oddi allan, yr ymosod yr hwn <i>sydd arnaf</i> beunydd, ⁵ y gofal dros yr holl eglwysi.	^e Act. 14. 19.
¹ Cor. 9. 15.	¹⁵ Gan hynny nid mawr <i>yw</i> , er ymrithio ei weinidogion ef fel gweinidogion cyfiawnder; ⁷ y rhai y bydd eu diwedd yn ol eu gweithredoedd.	²⁹ ^h Pwy sydd wan, nad wyf finnau	^f Act. 27. 41.
¹ Cor. 9. 15.	¹⁶ ⁸ Trachefn meddaf, Na thybied neb fy mod i yn ffol: os amgen, etto		⁵ Edrych Act. 20. 18, &c. h 1 Cor. 8. 13. a 9. 22.

Anno
DOMINI
60.¹ pen. 12. 5.^k Gal. 1. 20.¹ Act. 9. 24.⁷ dros y
mur.

wan? pwy a dramgwyddir, nad wyf finnau yn llosgi?

30 Os rhaid ymfrostio, ¹mi a ymfrostiaf am y pethau sydd yn perthyn i'm gwendid.

31 ^kDuw a Thad ein Harglwydd ni Iesu Grist, yr hwn sydd fendigedig yn oes oesoedd, a ^ŵyrr nad wyf yn dywedyd celwydd.

32 ¹Yn Damascus, y llywydd dan Aretas y brenhin a wylodd ddinas y Damasciaid, gan ewyllysio fy nal i:

33 A thrwy ffenestr mewn basged y'm gollyngwyd ⁷ar hyd y mur, ac y diengais o'i ddwyllaw ef.

PENNOD XII.

¹ Er gallu o hono ef orfoleddu yn ei ddatguddiadau rhyfeddol, er mwyn gosod allan ei apostolaeth, ⁹etto mae yn well ganddo orfoleddu yn ei wendid: ¹¹gan furw bai arnynt hwy am ei yrru ef i wag-fostio fel hyn. ¹⁴Mae yn addaw dyfod attynt hwy drachefn er hynny trwy dadol garedigrwydd, ²⁰er ei fod yn ofni y caiff yno lawer o ddrwg-weithredwyr, ac annhrefn cyffredinol.

YMFROSTIO yn ddiau nid yw fuddiol i mi: canys myfi a ddeuaf at weledigaethau a datguddiedigaethau yr Arglwydd.

²Mi a adwaenwn ddyn yng Nghrist er ys rhagor i bedair blynedd ar ddeg, (pa un ai yn y corph, ni wn; ai allan o'r corph, ni wn i: Duw a ^ŵyrr;) y cyfryw un ^aa gipiwyd i fyru hyd y drydedd nef.

³Ac mi a adwaenwn y cyfryw ddyn, (pa un ai yn y corph, ai allan o'r corph, ni wn i: Duw a ^ŵyrr;)

⁴Ei gipio ef i fyru i baradwys, ac iddo glywed geiriau annhraethadwy, y rhai nid yw ²gyfreithlawn i ddyn eu hadrodd.

⁵Am y cyfryw un yr ymfrostiaf; ^beithr am danaf fy hun nid ymfrostiaf, oddi eithr yn fy ngwendid.

⁶Canys ^oos ewyllysiaf ymfrostio, ni byddaf ffol; canys mi a ddywedaf y gwir: eithr yr wyf yn arbed, rhag i neb wneuthur cyfrif o honof fi uwch law y mae yn gweled fy mod, neu yn ei glywed gennyf.

⁷Ac fel na'm tra-dyrchafer gan odidowgrwydd y datguddiedigaethau, rhoddwyd i mi ^aswmbwl yn y cnawd, cennad Satan, i'm cernodio, fel na'm tra-dyrchefid.

⁸Am y peth hwn mi attolygais i'r Arglwydd deirgwaith, ar fod iddo ymadael â mi.

⁹Ac efe a ddywedodd wrthyf, Digon i ti fy ngras i: canys fy nerth i a berffeithir mewn gwendid. Yn llawen iawn gan hynny yr ymfrostiaf fi yn hytrach yn fy ngwendid, fel y preswylio nerth Crist ynof fi.

¹⁰Am hynny yr wyf yn foddolawn mewn gwendid, mewn ammharch, mewn anghenion, mewn erlidiau, mewn cyfyngderau, er mwyn Crist: canys pan wyf wan, yna yr wyf gadarn.

¹¹Mi a euthum yn ^fffol wrth ymfrostio; chwychiw i a'm ³gyrrasoch: canys myfi a ddylaswn gael fy nghanmol gennych chi: canys ³ni bûm i ddim yn ol i'r apostolion pennaf, er ^bnad ydwyf fi ddim.

¹²Arwyddion apostol yn wir a weithredwyd yn eich plith chi, mewn pob amynedd, mewn arwyddion, a rhyfeddodau, a gweithredoedd nerthol.

¹³Canys beth yw yr hyn y buoch chi yn ol am dano, mwy na'r eglwysi eraill, oddi eithr am ^kna bûm i fy hun ormesol arnoch? maddeuwch i mi hyn o gam.

¹⁴Wele, y drydedd waith yr wyf fi yn barod i ddyfod atoch; ac ni byddaf ormesol arnoch: canys ^mnid ydwyf yn ceisio yr eiddoch chi, ond chwychiw: canys ni ddylai y plant gasglu trysor i'r rhieni, ond y rhieni i'r plant.

¹⁵A ^amyfi yn ewyllysgar iawn a dreuliaf, ac a ymdreuliaf, ^odros eich eneidiau chi, er ^pfy mod yn eich caru yn helaethach, ac yn cael fy ngharu yn brinnach.

¹⁶Eithr bid, ni phwysais i arnoch: ond, gan fod yn gyfrwys, mi a'ch deliais chi trwy ddichell.

¹⁷A wneuthum i elw o honoch chi trwy neb o'r rhai a ddanfonais atoch?

¹⁸Mi a ddeisyfais ar Titus, a chyd âg ef mi a anfonais frawd. A elwodd Titus ddim arnoch? onid yn yr un yspryd y rhodiasom? onid yn yr un llwybrau?

¹⁹Drachefn, a ydych chi yn tybied mai ymesgusodi yr ydym wrthyh? ^tger bron Duw yng Nghrist yr ydym yn llefaru; a phob peth, anwyld, er adeiladaeth i chi.

²⁰Canys ofni yr wyf, rhag, pan ddelwyf, na'ch caffiwyf yn gyfryw

Anno
DOMINI
60.¹ pen. 11. 1.³ cymhell-
asoch.⁵ pen. 11. 5.^b 1 Cor. 4. 9.
a 15. 8, 9.
Eph. 3. 8.¹ 1 Cor. 9. 2.
pen. 4. 2.
a 6. 4.
a 11. 6.^k pen. 11. 9.¹ pen. 13. 1.^m Act. 20.
33.^a 1 Thess. 2.
8.º pen. 1. 6.
Col. 1. 24.
2 Tim. 2.
10.^p pen. 6. 12,
13.^a pen. 7. 2.^r pen. 8. 6,
16, 18, 22.^s pen. 5. 12.^t Rhuf. 9. 1.^a Act. 22. 17.^{A. D. 46,}
^{yn Lystra,}
^{Act. 14. 6.}² bosibl.^b pen. 11. 30.^c pen. 10. 8,
a 11. 16.^a Edrych
Ezec. 28.
24.
Gal. 4. 14.^e Edrych
Deut. 3.
23—27.

Anno
DOMINI
60.u 1 Cor. 4.
21.
pen. 10. 2.
a 13. 2, 10.
4 absennu.

rai ag a fynnw, "a'm cael innau i chwithau yn gyfryw ag nis mynnech: rhag *bod* cynhennau, cenfigennau, lldiau, ymrysonau, ^agoganau, hustyngau, ymchwyddiadau, anghyfyddiaethau:

21 Rhag, pan ddelwyf drachefn, fod i'm Duw fy narostwng yn eich plith, ac i mi ddwyn galar dros lawer, y rhai a bechasant eisoes, ac nid edifarhasant am yr aflendid, a'r godineb, a'r anlladrwydd a wnaethant.

PENNOD XIII.

1 Y mae yn bygwth pechaduriaid diedifeiriol â thoster a gallu ei apostoliaeth. 5 A chan eu cynghori hwynt i brofi eu ffydd, 7 ac i ddiwygio eu beiau cyn ei ddwyfod ef, 11 y mae yn diweddau ei epistol, trwy eu hannog hwy yn gyffredinol, a gweddïo.

^a Y DRYDEDD waith hon yr ydwyf yn dyfod attoch. ^b Yng ngenau dau neu dri o dystion y bydd safadwy pob gair.

2 ° Rhag-ddwyedais i chwi, ac yr ydwyf yn rhag-ddwyedyd fel *pe bawn* yn bresennol yr ail waith, ac yn absennol yr awrhon yr ydwyf yn ysgrifenu at y rhai ^da bechasant eisoes, ac at y lleill i gyd, os deuaif drachefn, ° nad arbedaf:

3 Gan eich bod yn ceisio profiad o Grist, ^fyr hwn sydd yn llefaru ynof, yr hwn tu ag attoch chwi nid yw wan, eithr sydd nerthol ynoch chwi.

4 ^gCanys er ei groeshoelio ef o ran gwendid, etto ^hbyw ydyw trwy nerth Duw: canys ⁱninnau hefyd ydym weiniaid ²ynddo ef, eithr byw fyddwn gyd âg ef trwy nerth Duw tu ag attoch chwi.

5 ^kProfwch chwydychwi eich hun-

ain, a ydych yn y ffydd; holwch eich hunain. Ai nid ydych yn eich adnabod eich hunain, *sef* bod Iesu Grist ynoch, oddi eithr i chwi fod yn anghymmeradwy?

6 Ond yr wyf yn gobeithio y gwybyddwch nad ydym ni yn anghymmeradwy.

7 Ac yr wyf yn gweddïo ar Dduw na wneloch chwi ddim drwg; nid fel yr ymddangosom ni yn gymmeradwy, ond fel y gwneloch chwi yr hyn sydd dda, er ¹bod o honom ni megis rhai anghymmeradwy.

8 Canys ni allwn ni ddim yn erbyn y gwirionedd, ond dros y gwirionedd.

9 Canys llawen ydym ^mpan fyddom ni yn weiniaid, a chwithau yn gryfion: a hyn hefyd yr ydym yn ei ddymuno, *sef* eich perffeithrwydd chwi.

10 ⁿAm hynny myfi yn absennol ydwyf yn ysgrifenu y pethau hyn, fel pan fyddwyf bresennol nad arferwyf doster, ° yn ol yr awdurdod a roddes yr Arglwydd i mi er adeilad, ac nid er dinystr.

11 Bellach, frodyr, byddwch ³wych. Byddwch berffaith, diddaner chwi, ^psyniwch yr un peth, byddwch heddychol; a Duw y cariad a'r heddych a fydd gyd â chwi.

12 ^qAnherchwch eich gilydd â chusan sanctaidd. Y mae yr holl saint yn eich annerch chwi.

13 Gras *ein* Harglwydd Iesu Grist, a chariad Duw, a chymdeithas yr Yspryd Glân, *a fyddo* gyd â chwi oll. Amen.

† Yr ail at y Corinthiaid a ysgrifenydd o Philippi ym Macedonia, gyd â Titus a Luc.

Anno
DOMINI
60.

1 pen. 6. 9.

m 1 Cor. 4.
10.
pen. 11. 30.
a 12. 5, 9,
10.n 1 Cor. 4.
21.
pen. 2. 3.
a 10. 2.
a 12. 20, 21.
o pen. 10. 8.

s iach.

p Rhuf. 12.
16.
1 Cor. 1. 10.
1 Petr. 3. 8.q Rhuf. 16.
16.
1 Cor. 16.
20.
1 Thess. 5.
26.
1 Petr. 5.
14.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y

GALATIAID.

PENNOD I.

6 Y mae efe yn rhufeddu iddynt ei adael ef a'r efengyl cyn gynted; 8 ac yn melltithio y rhai a bregethant efengyl amgen na'r hon a bregethai efe. 11 Nad gan ddynion y dysgodd efe yr efengyl, eithr gan Dduw. 13 Ac y mae yn dangos pa beth ydoedd efe cyn ei alw, 17 a pha beth a wnaeth efe yn y man wedi ei alw.

PAUL, apostol, (° nid o ddynion, na thrwy ddyn, eithr ^btrwy Iesu

Grist, a Duw Dad, ° yr hwn a'i cyfododd ef o feirw;)

2 A'r brodyr oll y rhai sydd gyd â mi, at eglwysi Galatia:

3 ^dGras *fyddo* i chwi a heddych oddi wrth Dduw Dad, a'n Harglwydd Iesu Grist;

4 ° Yr hwn a'i rhoddos ei hun dros ein pechodau, fel y'n gwardai ni oddi wrth ^fy byd drwg

Anno
DOMINI
58.e Act. 2. 24.
d Rhuf. 1. 7.
1 Cor. 1. 3.
2 Cor. 1. 2.
Eph. 1. 2.
Phil. 1. 2.
Col. 1. 2.
1 Thess. 1. 1.
2 Thess. 1. 2.
e Tit. 2. 14.
f Es. 65. 17.
Heb. 2. 5.
a 6. 5.
1 Ionan. 5. 19.Anno
DOMINI
58.a ad. 11, 12.
b Tit. 1. 3.

Anno
DOMINI
58.

* Heb. 10.
33.

1 Rhuf. 4. 4.
5. a 10. 5, 6.
a 11. 6.

m Lef. 13. 5.
n Rhuf. 8. 3.
2 Cor. 5. 21.

o Deut. 21.
23.

P Ee. 32. 15.
a 41. 3.
Jer. 31. 33.
a 32. 40.

Ezec. 11.
19. a 36. 27.
Joel 2. 28,
29.
Zech. 12.
10.

q Heb. 9. 17.
3 testament.

r Gen. 17. 7.
ad. 8.

s 1 Cor. 12.
12.

t Exod. 12.
40, 41.

u Rhuf. 4.
13, 14.

x Rhuf. 8.
17.

y mwyach.

z Ioan 15. 22.
Rhuf. 4. 15.
a 5. 20.
a 7. 8.

1 Tim. 1. 9.

a Act. 7. 53.

b Deut. 5. 5.
Ioan 1. 17.
Act. 7. 38.
1 Tim. 2. 5.

b Rhuf. 3.
9, 19, 23.
a 11. 32.
c ad. 8.

d Rhuf. 10.
4.

oblegid, ^kY cyfiawn a fydd byw trwy ffydd.

12 ¹A'r ddeddf nid yw o ffydd: eithr, ^mY dyn a wna y pethau hynny, a fydd byw ynddynt.

13 ⁿCrist a'n llwyr-brynodd oddi wrth felldith y ddeddf, gan ei wneuthur yn felldith trosom: canys y mae yn ysgrifenedig, ^oMelldigedig yw pob un sydd y'nghrôg ar bren:

14 Fel y delai bendith Abraham ar y Cenhedloedd, trwy Grist Iesu; fel y derbyniem ^paddewid yr Yspryd trwy ffydd.

15 Y brodyr, dywedyd yr wyf ar wedd ddynol; ^qCyd na byddo ond ³ammod dyn, wedi y cadarnhâer, nid yw neb yn ei ddiryddu neu yn rhoddi atto.

16 ^rI Abraham y gwnaethpwyd yr addewidion, ac i'w had ef. Nid yw yn dywedyd, Ac i'w hadau, megis am lawer; ond megis am un, Ac i'w had di, yr hwn yw ^sCrist.

17 A hyn yr wyf yn ei ddywedyd, am yr ammod a gadarnhâwyd o'r blaen gan Dduw yng Nghrist, nad yw y ddeddf, ^toedd bedwar cant a deg ar hugain o flynyddoedd wedi, yn ei ddiryddu, ^ui wneuthur yr addewid yn ofer.

18 Canys ^xos o'r ddeddf y mae yr etifeddiaeth, nid yw ^yhayach o'r addewid: ond Duw a'i rhad-roddodd i Abraham trwy addewid.

19 Beth gan hynny yw y ddeddf? ^zOblegid troseddau y rhoddwyd hi yn ychwaneg, hyd oni ddelai yr had, i'r hwn y gwnaethid yr addewid; a ^{hi} ^aa drefnwyd trwy angelion yn llaw ^acyfryngwr.

20 A chyfryngwr nid yw i un; ond Duw sydd un.

21 A ydyw y ddeddf gan hynny yn erbyn addewidion Duw? Na atto Duw: canys pe rhoisid deddf a allasai fywâu, yn wir o'r ddeddf y buasai cyfiawnder.

22 Eithr ^bcyd-gauodd ^cyr ysgrhythyr bob peth dan bechod, fel y rhoddid yr addewid trwy ffydd Iesu Grist i'r rhai sydd yn credu.

23 Eithr cyn dyfod ffydd, y'n cadwyd dan y ddeddf, wedi ein cyd-gau i'r ffydd, yr hon oedd i'w datguddio.

24 ^dY ddeddf gan hynny oedd ein hathraw ni at Grist, fel y'n cyfiawnhâid trwy ffydd.

25 Eithr wedi dyfod ffydd, nid ydym mwyach dan athraw.

26 Canys chwi oll ^eydych blant i Dduw trwy ffydd yng Nghrist Iesu.

27 Canys ^fcynnifer o honoch ag a fedyddiwyd yng Nghrist, ^ga wisg-asoch Grist.

28 ^hNid oes nac Iuddew na Groegwr, nid oes na chaeth na rhydd, nid oes na gwrryw na benyw: canys chwi oll ⁱun ydych yng Nghrist Iesu.

29 Ac ^kos eiddo Crist ydych, yna had Abraham ydych, ac ^letifeddion yn ol yr addewid.

PENNOD IV.

1 *Ein bod ni dan y ddeddf hyd ddyfodiad Crist, fel y mae yr etifedd dan ei ymgeleddwr nes ei ddyfod i'w oed: 5 eithr darfod i Grist ein rhyddhau ni oddi wrth y ddeddf: 7 nad ydym ni gan hynny weision iddi mwyach. 14 Y mae efe yn cofio eu hewyllys da hwynt tu ag atto ef, a'r eiddo yntau tu ag atynt hwythau; 22 ac yn dangos mai meibion i Abraham ydym ni, o'r wraig rydd.*

AHYN yr wyf yn ei ddywedyd: A dros gymmaint o amser ag y mae yr etifedd yn fachgen, nid oes dim rhagor rhyngddo a gwas, er ei fod yn arglwydd ar y cwbl;

2 Eithr y mae efe dan ymgeleddwyr a llywodraethwyr, hyd yr amser a osodwyd gan y tad.

3 Felly ninnau hefyd, pan oeddym fechgyn, oeddym gaethion dan ^awyddorion y byd:

4 Ond ^bpan ddaeth cyflawnder yr amser, y danfonodd Duw ei Fab, ^cwedi ei wneuthur ^do wraig, ^ewedi ei wneuthur dan y ddeddf;

5 Fel y prynai y rhai *oedd* dan y ddeddf, ^ffel y derbyniem y mabwysiad.

6 Ac o herwydd eich bod yn feibion, yr anfonodd Duw ^gYspryd ei Fab i'ch calonau chwi, yn llefain, Abba, Dad.

7 Felly nid wyt ti mwy yn was, ond yn fab; ^hac os mab, etifedd hefyd i Dduw trwy Grist.

8 Eithr y pryd hynny, pan oeddych heb adnabod Duw, ⁱchwi a wasanaethasoch y rhai wrth naturiaeth nid ydynt dduwiau.

9 Ac yn awr, ^ka chwi yn adnabod Duw, ond yn hytrach yn adnabyddus gan Dduw, ^lpa fodd yr ydych yn troi ²drachefn at ^myr egwyddorion llesg a thlodion, y rhai yr ydych yn chwennych drachefn o newydd eu gwasanaethu?

10 ⁿCadw yr ydych ddiwrnodau, a misoedd, ac amseroedd, a blynyddoedd.

Anno
DOMINI
58.

e Ioan 1. 12.
pen. 4. 5.

f Rhuf. 6. 3.
g Rhuf. 13.
14.

h Rhuf. 10.
12.

i Cor. 12.
13.

j Eph. 2. 11,
15.

k Gen. 21.
12.

l Eph. 3. 6.

a Col. 2. 20.

b Marc 1. 15.
Eph. 1. 10.

c Ioan 1. 14.
Rhuf. 1. 3.
Phil. 2. 7.

d Gen. 3. 15.

e Matt. 5. 17.

f Ioan 1. 12.
pen. 3. 26.
Eph. 1. 5.

g Rhuf. 8.
15.

h Rhuf. 8.
16, 17.

i 1 Cor. 12. 2.
Eph. 2. 11,
12.

k 1 Cor. 8. 3.
a 13. 12.

l Col. 2. 20.

m 2^{yn ol.}
m Heb. 7.
18.

n Rhuf. 14.
5.

Col. 2. 16.

Anno
DOMINI
58.

11 Y mae arnaf ofn am danoch, rhag darfod i mi boeni wrthych yn ofer.

12 Byddwch fel fyfi, canys *yr wyf* fi fel chwi, y brodyr, attolwg i chwi: °ni wnaethoch i mi ddim cam.

• 2 Cor. 2. 5.

¶ 1 Cor. 2. 3.
2 Cor. 11.
30.

13 A chwi a wyddoch mai ^p trwy wendid y cnawd yr efengylais i chwi y waith gyntaf.

14 A'm profedigaeth, yr hon *oedd* yn fy nghnawd, ni ddiystyrasoch, ac ni ddirmygasoch; eithr chwi a'm derbyniasoch ^a megis angel Duw, ^r megis Crist Iesu.

¶ Mal. 2. 7.
Zech. 12. 8.
¶ Matt. 10.
40.
Ioan 13. 20.
1 Thessa. 2.
13.

15 Beth wrth hynny *oedd* eich dedwyddwch chwi? canys tystio yr wyf i chwi, pe *buasai* bosibl, y tynnasech eich llygaid, ac a'u rhoisech i mi.

16 A euthum i gan hynny yn elyn i chwi, wrth ddywedyd i chwi y gwir?

¶ Rhuf. 10.
2.

2 Cor. 11. 2.

3 ein cau ni.

17 Y maent yn rhoi ^a mawr-serch arnoch, *ond* nid yn dda; eithr chwennych y maent ³ eich cau chwi allan, fel y rhoddoch fawr-serch arnynt hwy.

18 Eithr da *yw* dwyn mawr-serch mewn peth da yn wastadol, ac nid yn unig tra fyddwyf bresennol gyd â chwi.

¶ 1 Cor. 4.
15.
Philom. 10.
Iago 1. 18.

19 ^t Fy mhlant bychain, y rhai yr wyf yn eu hesgor drachefn, hyd oni ffurfier Crist ynoch;

20 *Ac* mi a fynwn pe bawn yn awr gyd â chwi, a newidio fy llais; o herwydd yr wyf yn ammen ⁴ o honoch.

4 am dan-
och.

21 Dywedwch i mi, y rhai ydych yn chwennych bod dan y ddeddf, onid ydych chwi yn clywed y ddeddf?

¶ Gen. 16.
15.

¶ Gen. 21. 2.

22 Canys y mae yn ysgrifenedig, fod i Abraham ddau fab; ^u un o'r wasanaeth-ferch, ac ^x un o'r *wraig* rydd.

¶ Rhuf. 9.
7. 8.
Heb. 11.
11.

23 Eithr yr hwn *oedd* o'r wasanaeth-ferch, ^r a aned yn ol y cnawd; a'r hwn *oedd* o'r *wraig* rydd, trwy yr addewid.

5 cyffelyb-
iaeth.
6 gyfam-
mod.

24 Yr hyn bethau ydynt mewn ⁶ alegori: canys y rhai hyn yw y ddau ⁶ destament; un yn ddiau o fynydd Sina, yn cenhedlu i gaethiwd, yr hon yw Agar:

25 Canys yr Agar yma yw mynydd Sina yn Arabia, ac y mae yn cyfatted i'r Jerusalem *sydd* yn awr; ac y mae yn gaeth, *hi* a'i phlant.

26 Eithr ^a y Jerusalem *honno* uchod sydd rydd, yr hon yw ein mam ni oll.

27 Canys ysgrifenedig yw, ^a Llawenâ, di yr ammhantadwy, yr hon nid wyt yn eppilio; torr allan a llefa, yr hon nid wyt yn esgor: canys i'r ^r unig y mae llawer mwy o blant nag i'r hon y mae iddi wr.

28 A ninnau, frodyr, megis *yr oedd* Isaac, ydym ^b blant yr addewid.

29 Eithr megis y pryd hwnnw, ^c yr hwn a anwyd yn ol y cnawd a erlidiai yr hwn *a anwyd* yn ol yr Yspryd, felly yr awrhon hefyd.

30 Ond beth y mae yr ^d ysgrythyr yn ei ddywedyd? ^e Bwrw allan y wasanaeth-ferch a'i mab: canys ^f ni chaiff mab y wasanaeth-ferch etifeddu gyd â mab y *wraig* rydd.

31 Felly, frodyr, nid plant i'r wasanaeth-ferch ydym, ond i'r *wraig* rydd.

Anno
DOMINI
58.

¶ Es. 2. 2.
Heb. 12.
22.
Dat. 3. 12.
a 21. 2. 10.
a Es. 54. 1.

7 amddifad.

b Rhuf. 9.
8.

c Gen. 21. 9.

d pen. 3. 8.
22.

e Gen. 21.
10, 12.

f Ioan 8. 35.

PENNOD V.

1 Y mae yn eu hannog hwy i sefyll yn eu rhyddid, 3 ac nad arferont enwaediad; 13 eithr yn hytrach cariad, yr hwn yw cyflawnder y gyfraith. 19 Y mae yn rhoi gweithredoedd y cnawd, 22 a ffrwythau yr Yspryd; 25 ac yn eu hannog i rodio yn yr Yspryd.

¶ Ioan 8. 32.
Rhuf. 6. 18.

SEFWCH gan hynny yn ^a yrhyddid â'r hwn y rhyddhaodd Crist ni; ac na ddalier chwi drachefn ^b dan iau caethiwed.

2 Wele, myfi Paul wyf yn dywedyd wrthych, ^c Os enwaedir chwi, ni lesâ Crist ddim i chwi.

3 *Ac* yr wyf yn tystiolaethu drachefn i bob dyn a'r a enwaedir, ei fod ef yn ddyledwr i ² gadw yr holl ddeddf.

b Act. 15.
10.
pen. 2. 4.
c Act. 15. 1.
a 16. 3.

4 Chwi a aethoch yn ddifudd oddi wrth Grist, y rhai ydych yn ymgysgu'nghau yn y ddeddf: chwi a syrthiasoch ymaith oddi wrth ras.

2 wneuthur.

5 Canys nyni yn yr Yspryd trwy ffydd ydym yn disgwyl ^d gobaith cyfiawnder.

d 2 Tim. 4.
8.

6 Canys ^e yng Nghrist Iesu ni all enwaediad ddim, na dienwaediad; ond ^f ffydd yn gweithio trwy gariad.

e 1 Cor. 7.
19.
pen. 6. 15.
Col. 3. 11.
f 1 Thessa. 1.
3.

7 Chwi ^g a redasoch yn dda; ^h pwy a'ch ³ rhwystrodd chwi, fel nad ufuddhâech i'r gwirionedd?

g 1 Cor. 9.
24.
h pen. 3. 1.
3 gyrrodd
yn ol.

8 Y cyngor *hwn* nid *yw* oddi wrth yr hwn ⁱ sydd yn eich galw chwi.

i pen. 1. 6.

Anno
DOMINI
58.

* 1 Cor. 5.
6.
12 Cor. 2. 3.
a 8. 22.
m pen. 1. 7.

9 *Y mae ychydig lefain yn lef-
inio yr holl does.

10 ¹Y mae gennyf fi hyder am
danoch yn yr Arglwydd, na syn-
iwech chwi ddim arall: ond ^my neb
sydd yn eich trallodi a ddwg farn-
edigaeth, pwy bynnag fyddo.

11 A myfi, frodyr, os yr enwaed-
iad etto yr wyf yn ei bregethu,
ⁿpaham ym herlidir etto? yn wir
tynnwyd ymaith ^odrangwydd y
groes.

12 ^pMi a fynwn, ie, pe torrid
ymaith y rhai sydd yn aflonyddu
arnoch.

13 Canys i ryddid y'ch galwyd
chwi, frodyr: yn unig ^anac arfer-
wch y rhyddid yn achlysur i'r
cnawd, ond ^rtrwy gariad gwasan-
aethwch eich gilydd.

14 Canys ^ayr holl ddeddf a gyf-
lawnir mewn un gair, *sef* yn hwn;
^tCâr dy gymmydog fel ti dy hun.

15 Ond os ⁴cnoui a thraflyngcu
eich gilydd yr ydych, gwyliwch na
ddifethir chwi gan eich gilydd.

16 Ac yr wyf yn dywedyd, ⁿRhod-
iwech yn yr Yspryd, ac ⁵na chyflawn-
wch drachwant y cnawd.

17 Canys y mae y ⁶cnawd yn
chwynychu yn erbyn yr Yspryd,
a'r Yspryd yn erbyn y cnawd: a'r
rhai hyn a wrthwynebant eu gilydd,
^afel na alloch wneuthur beth byn-
nag a ewyllysioch.

18 Ond ⁷os gan yr Yspryd y'ch
arweinir, nid ydych dan y ddeddf.

19 Hefyd ^aamlwg yw gweithred-
oedd y cnawd; y rhai yw, torr-
priodas, godineb, affendid, anllad-
rwydd.

20 Delw-addoliaeth, swyn-gyfar-
edd, ⁷casineb, cynhennau, gwyn-
fydan, llid, ymrysonau, ymbleidio,
heresiau.

21 Cenfigennau, llofruddiaeth,
meddwod, cyfeddach, a chyffelyb
i'r rhai hyn: am y rhai yr wyf fi
yn rhag-ddywedyd wrthy, megis
ag y rhag-ddywedais, ^ana chaiff y
rhai sydd yn gwneuthur y cyfryw
bethau etifeddu teyrnas Dduw.

22 Eithr ^bffrwyth yr Yspryd yw,
cariad, llawenydd, tangnefedd, hir-
ymaros, cymmwynasgarwch, daioni,
ffydd, addfwynder, ⁸dirwest:

23 ^cYn erbyn y cyfryw nid oes
ddeddf.

24 A'r rhai sydd yn eiddo Crist,
^da groeshoeliasant y cnawd, â'i
wŷniau a'i chwantau.

25 ^eOs byw yr ydym yn yr Ys-
pryd, rhodiwn hefyd yn yr Ys-
pryd.

26 ^fNa fyddwn wag-ogoneddgar,
gan ymannon ein gilydd, gan ym-
genfigennu wrth ein gilydd.

PENNOD VI.

1 Y mae yn eu hannog i ymddwyn yn llariaidd
tu ag at frawd a lithrodd; 2 ac i ddwyn
bob un faich eu gilydd: 6 i fod yn hael tu
ag at eu dysgawdwy; 9 ac na ddifygiont
yn gwneuthur da. 12 Y mae yn dangos pa
beth yw amcan y rhai sydd yn pregethu yr
enwaediad. 14 Nad yw efe yn gorfoleddu
mewn dim, ond y'nghroes Crist.

Y BRODYR, ^aos goddiweddir
dyn ar ryw fai, chwydychwi ^by
rhai-ysprydol, adgyweiriwch y cyf-
ryw un mewn yspryd addfwynder;
gan dy ystyried dy hun, rhag dy
demptio dithau.

2 Dygwch feichiau eich gilydd, ac
felly cyflawnwch ^cgyfraith Crist.

3 Oblegid ^dos tybia neb ei fod yn
rhyw beth, ac yntau heb fod yn
ddim, y mae efe yn ei ²dwyllo ei
hun.

4 Eithr ^eprofed pob un ei waith
ei hun; ac yna y caiff orfoledd
ynddo ei hun yn unig, ac ^fnid
mewn arall.

5 Canys ^gpob un a ddwg ei faich
ei hun.

6 A ^hchyfranned yr hwn a ddysg-
wyd yn y gair â'r hwn sydd yn ei
ddysgu, ym mhob peth da.

7 ⁱNa thwyller chwi: ni watworir
Duw: canys ^kbeth bynnag a hauo
dyn, hynny hefyd a fêd efe.

8 Oblegid ^lyr hwn sydd yn hau
i'w gnawd ei hun, o'r cnawd a fêd
lygredigaeth: eithr yr hwn sydd
yn hau i'r Yspryd, o'r Yspryd a
a fêd fywyd tragwyddol.

9 Eithr ^myn gwneuthur daioni na
ddiogwn: canys yn ei iawn bryd y
medwn, ⁿoni ddifygiwn.

10 Am ^ohynny tra yr ydym yn
cael amser cyfaddas, gwnawn dda i
bawb, ond yn enwedig i'r rhai sydd
o ^pdeulu y ffydd.

11 Gwelwch cyhyd y llythyr a ys-
grifenaais atoch â'm llaw fy hun.

12 Cynnifer ag sydd yn ewyll-
ysio ymdeccâu yn y cnawd, y rhai
hyn sydd yn eich cymmell i'ch en-
waedu; ^qyn unig fel nad erlidier
hwy oblegid croes Crist.

13 Canys nid yw y rhai a enwaed-
ir, eu hunain yn cadw y ddeddf;
ond ewyllysio y maent enwaedu

Anno
DOMINI
58.

* Rhuf. 8.
4. 5.
† Phil. 2. 3.

* Rhuf. 14.
1. a 15. 1.
† 1 Cor. 2.
15. a 3. 1.

* Ioan 13.
34.
a 15. 12.
† 1 Cor. 8. 2.
pen. 2. 6.
2 Gr. fedd-
wi-dwylio.

* 1 Cor. 11.
28.

† Edrych
Luc 18. 11.

* 1 Cor. 3. 8.

* 1 Cor. 9.
11, 14.

* 1 Cor. 6. 9.

* Luc 16.
25.
Rhuf. 2. 6.
2 Cor. 9. 6.
1 Job 4. 8.
Rhuf. 8. 13.

m 2 Thess.
3. 13.

n Heb. 12.
3. 5.

* Ioan 12.
35.
1 Thess. 5.
15.

P Eph. 2. 19.

* Phil. 3.
13.

Anno
DOMINI
58.³ yr ym-
ffrostiont.⁴ ba un y.^r Rhuf. 6. 6.
pen. 2. 20.^s 1 Cor. 7.
19.
pen. 5. 6.
Col. 3. 11.^t 2 Cor. 5.
17.

arnoch chwi, fel ³ y gorfoleddont
yn eich cnawd chwi.

14 Eithr na atto Duw i mi ym-
ffrostio ond y'nghroes ein Har-
glwydd Iesu Grist, trwy ⁴ yr hwn
^y croeshoeliwyd y byd i mi, a
minnau i'r byd.

15 Canys ^a yng Nghrist Iesu ni
ddichon enwaediad ddim, na dien-
waediad, ond ^t creadur newydd.

16 ^a A chynnifer ag a rodiant yn
ol y rheol hon, tangnefedd arnynt
a thrugaredd, ac ar ^r Israel Duw.

17 O hyn allan na flined neb fi:
canys ^r dwyn yr wyf i yn fy nghorph
nodau yr Arglwydd Iesu.

18 Gras ein Harglwydd Iesu Grist
a fyddo gyd â'ch yspryd chwi,
frodyr. Amen.

[†] At y Galatiaid yr ysgrifenyddir o Rufain.

Anno
DOMINI
58.^u Ps. 125. 5.^r Rhuf. 2.

29. a 4. 12.

pen. 3. 9.

29.

Phil. 3. 3.

^r 2 Cor. 4.

10.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT YR

EPHESIAID.

Anno
DOMINI
64.

PENNOD I

1 *Ar ol cyfarch yr Ephesiaid, 3 a diolch dros-
tynt, 4 y mae efe yn crybwyll am ein heth-
oledigaeth ni, 6 a'n mabwysiad trwy ras,*
11 yr hyn yw gwir ffynnon iachawdwriaeth
dyn: 13 ac am na ellir yn hawdd gyrhaedd-
yd uchder y dirgelwch hon, 16 y mae yn
gweddïo ar iddynt ddyfod 18 i gyflawniwyb-
odaeth 20 a meddiant o hono yng Nghrist.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy
ewyllys Duw, ^a at y saint sydd
yn Ephesus, a'r ffyddloniaid yng
Nghrist Iesu:

2 ^b Gras *fyddo* i chwi, a thangnef-
edd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r
Arglwydd Iesu Grist.

3 ^c Bendigedig *fyddo* Duw a Thad
ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn
a'n bendithiodd ni â phob bendith
ysprydol yn y nefolion ² *leoedd* yng
Nghrist:

4 Megis ^d yr etholodd efe ni ynddo
ef cyn seilïad y byd, fel ^e y byddem
yn sanctaidd ac yn ddifeis ger ei
fron ef mewn cariad:

5 ^f Wedi iddo ein rhagluniaethu
ni ^g i fabwysiad trwy Iesu Grist
iddo ei hun, yn ol boddlonrwydd
ei ewyllys ef,

6 Er mawl gogoniant ei ras ef,
trwy yr hwn ^h y gwnaeth ni yn
gymmeradwy yn ^h yr Anwylyd:

7 ⁱ Yn yr hwn y mae i ni bryn-
edigaeth trwy ei waed ef, *sef* madd-
euant pechodau, yn ol ^k cyfoeth ei
ras ef;

8 Trwy yr hwn y bu efe helaeth i
ni ym mhob doethineb a deall,

9 ^l Gwedi iddo hysbysu i ni ddir-
gelwch ei ewyllys, yn ol ei foddlon-
rwydd ei hun, yr hon a arfaethasai
efe ynddo ei hun:

10 ^m Fel y'ngoruchwyliaeth ⁿ cyf-
lawnder yr amseroedd, y gallai
grynhoi ynghyd yng Nghrist ⁿ yr

holl bethau sydd yn y nefoedd, ac
ar y ddaear, ynddo ef:

11 Yn yr hwn ^o y'n ^o dewiswyd
hefyd, wedi ein rhagluniaethu yn
ol arfaeth yr hwn sydd yn gweithio
pob peth wrth gynghor ei ewyllys
ei hun:

12 Fel y byddem ni er mawl i'w
ogoniant ef, y rhai o'r blaen a ^o o-
beithiasom yng Nghrist.

13 Yn yr hwn ^y gobeithiasoch
chwithau hefyd, wedi i chwi glyw-
ed gair y gwirionedd, efengyl eich
iachawdwriaeth: yn yr hwn hefyd,
wedi i chwi gredu, ^p y'ch seliwyd
trwy Lân Yspryd yr addewid;

14 ^q Yr hwn yw ^r ernes ein het-
feddiaeth ni, hyd ^r bryniad ^s y pwr-
cas, i fawl ei ogoniant ef.

15 O herwydd hyn minnau hefyd,
^t wedi clywed eich ffydd yn yr Ar-
glwydd Iesu, a'ch cariad tu ag at
yr holl saint,

16 ^t Nid wyf yn peidio â diolch
drosoch, gan wneuthur coffa am
danoch yn fy ngweddïau;

17 Ar ^u i Dduw ein Harglwydd
Iesu Grist, Tad y gogoniant, roddi
i chwi Yspryd doethineb a dat-
guddiad, trwy ei adnabod ef:

18 Wedi goleuo llygaid eich medd-
yliau; fel y gwypoch beth yw go-
baith ei alwedigaeth ef, a pheth ^{yw}
golud gogoniant ei etifeddiaeth ef
yn y saint,

19 A pheth ^{yw} rhagorol fawredd
ei nerth ef tu ag attom ni y rhai
ym yn credu, ^a yn ol gweithrediad
^o nerth ei gadernid ef;

20 Yr hon a weithredodd efe yng
Nghrist, pan ^y cyfododd ef o
feirw, ac ^a i gosododd i eistedd ar
ei ddeheulaw ei hun yn y nefolion
leoedd,

Anno
DOMINI
64.⁵ Neu, y
cawsom
etifedd-
iaeth.^o Act. 26.

18.

Col. 1. 12.

⁶ ymddir-
iedasom.^p 2 Cor. 1.
22.
pen. 4. 30.^q 2 Cor. 5. 5.^r gwystl.^r Luc 21.

28.

Rhuf. 8. 23.

pen. 4. 30.

^s y medd-
iant a bur-
caswyd.^t Col. 1. 4.

Phillem. 5.

^u Rhuf. 1. 9.

Phil. 1. 3.

4.

1 Thess. 1.

2.

2 Thess. 1.

3.

^u Ioan 20.

17.

^x pen. 3. 7.

Col. 2. 12.

^y ei nerthol
gadernid
ef.^r Act. 2. 24.^s Ps. 110. 1.^a Rhuf. 1. 7.
2 Cor. 1. 1.^b Gal. 1. 3.^c 2 Cor. 1. 3.
1 Petr. 1. 3.^d bethau,
pen. 6. 12.^e 2 Tim. 1.

9.

^f Col. 1. 22.^g Rhuf. 8.

20. 30.

^h Rhuf. 8.

15.

Gal. 4. 5.

³ Neu, y
rhod-gar-
odd ni.^h Matt. 3.

17.

ⁱ Act. 20.

28.

^k Rhuf. 9.

23.

pen. 2. 7.

3. 3. 16.

Phil. 4. 19.

^l Rhuf. 16.

25.

^m Hyd llyw-
odraeth

cyflawnder

yr amser-
oedd i

grynhoi,

&c.

ⁿ Gal. 4. 4.

Heb. 1. 2.

1 Petr. 1.

20.

ⁿ Col. 1. 20.

Anno
DOMINI
64.

a Phil. 2. 9.

10.

b Col. 2. 10.

b Rhuf. 8.

33.

c Col. 1. 16.

a 2. 15.

c Ps. 8. 6.

1 Cor. 15.

27.

Heb. 2. 8.

d pen. 4. 15.

16.

e Rhuf. 12. 5.

1 Cor. 12.

27.

pen. 4. 12.

a 5. 23. 30.

Col. 1. 18.

f 1 Cor. 12. 6.

pen. 4. 10.

Col. 3. 11.

a Col. 2. 13.

b 1 Cor. 6.

11.

c pen. 6. 12.

d pen. 5. 6.

Col. 3. 6.

e Tit. 3. 3.

f Ps. 51. 5.

Rhuf. 6.

12. 14.

g Rhuf. 10.

12.

h Rhuf. 5.

6. 8. 10.

i Rhuf. 6.

4. 5.

Col. 2. 12.

13. a 3. 1. 3.

k Act. 15. 11.

Tit. 3. 5.

l pa un yr.

1 Rhuf. 4. 16.

m Matt. 16.

17.

Rhuf. 10.

14. 15. 17.

pen. 1. 19.

n Rhuf. 3.

20. 27. 23.

a 4. 2. a 9.

11. a 11. 6.

o Ps. 100. 3.

Es. 19. 25.

a 29. 23.

Ioan. 3. 3. 5.

2 Cor. 5. 5.

17.

p 1 Cor. 12. 2.

pen. 5. 8.

Col. 1. 21.

21^a Goruwch pob^b tywysogaeth, ac awdurdod, a gallu, ac arglwyddiaeth, a phob enw a enwir, nid yn unig yn y byd hwn, ond hefyd yn yr hwn a ddaw :

22 Ac^c a ddarostyngodd bob peth dan ei draed ef, ac a'i rhoddod ef^d yn ben uwch law pob peth i'r eglwys,

23^e Yr hon yw ei gorph ef, ei gyflawnder ef, yr hwn sydd yn cyflawni oll yn oll.

PENNOD II.

1 Trwy gyffelybu yr hyn oeddym ni wrth 3 naturiaeth a'r hyn ydym ni 5 trwy ras, 10 y mae yn dangos ddarfod ein creu ni i weithredoedd da; 13 a chan ein bod ni wedi ein dwyn yn agos trwy Grist, na ddylem ni fyw megis 11 Cenhedloedd, ac 12 estroniaid gynt; ond megis 19 cyd-ddinasyddion a'r saint, a theulu Duw.

A CHWITHAU a fynhaodd efe, pan oeddych feirw mewn camweddau a phechodau;

2^b Yn y rhai y rhodiasoch gynt yn ol helynt y byd hwn, yn ol^c tywysog llywodraeth yr awyr, yr yspryd sydd yr awrhon yn gweithio^d ym mhiant anufudd-dod;

3^e Ym mysg y rhai hefyd y bu ein hymarweddiad ni oll gynt, yn chwantau ein cnawd, gan wneuthur ewyllysiau y cnawd a'r meddyliau; ac yr oeddym ni wrth naturiaeth yn blant digofaint, megis eraill.

4 Eithr Duw, yr hwn sydd gyfoethog o drugaredd, o herwydd ei fawr gariad trwy yr hwn y carodd efe ni,

5^h Iô, pan oeddym feirw mewn camweddau, a'nⁱ cyd-fynhaodd ni gyd â Christ, (^k trwy ras² yr ydych yn gadwedig;)

6 Ac a'n cyd-gyfododd, ac a'n gosododd i gyd-eistedd yn y nefolion *leoedd* yng Nghrist Iesu:

7 Fel y gallai ddangos yn yr oes-odd a ddeuai, ragorol olud ei ras ef, trwy ei gymmwynasgarwch i ni yng Nghrist Iesu.

8 Canys trwy ras yr ydych yn gadwedig, i'r trwy fydd; a hynny nid o honoch eich hunain: ^m rhodd Duw ydyw:

9ⁿ Nid o weithredoedd, fel nad ymfrostiai neb.

10 Canys^o ei waith ef ydym, wedi ein creu yng Nghrist Iesu i weithredoedd da, y rhai a rag-ddarparodd Duw, fel y rhodiem ni ynddynt.

11 Am hynny^p cofiwch, a chwi gynt yn Genhedloedd yn y cnawd,

y rhai a elwid yn ddiennwaediad, gan yr hyn a elwir enwaediad o waith llaw yn y cnawd;

12 Eich bod chwi y pryd hwnnw heb Grist, ^q wedi eich dieithrio oddi wrth wladwriaeth Israel, ac yn estroniaid oddi wrth^r ammodau yr addewid, heb obaith gennych, ac heb Dduw yn y byd:

13 Eithr yr awrhon yng Nghrist Iesu, chwychwi, y rhai oeddych gynt ym mhell, a wnaethpwyd yn agos trwy waed Crist.

14 Canys^s efe yw ein tangnefedd ni, yr hwn a wnaeth y ddau yn un, ac a ddattododd ganol-fur y gwanhaniaeth rhyngom ni;

15^t Ac a ddirymmodd trwy ei gnawd ei hun y gelyniaeth, sef deddf y gorchymynion mewn ordeiniadau, fel y creai y ddau ynddo ei hun yn un dyn^u newydd, gan wneuthur heddwch;

16 Ac fel y cymmodai y ddau â Duw^v yn un corph trwy y groes, ^w wedi lladd y gelyniaeth³ trwyddi hi.

17 Ac efe a ddaeth, ac^a a bregeth-odd dangnefedd i chwi y rhai pell, ac^b i'r rhai agos.

18 Oblegid^c trwyddo ef y mae i ni ein dau ddyfodfa mewn un Yspryd at y Tad.

19 Weithian gan hynny nid ydych chwi mwyach yn ddiethriaid a dyfodiaid, ond^d yn gyd-ddinasyddion a'r saint, ac^e yn deulu Duw;

20 Wedi eich^f goruwch-adeiladu^g ar sail yr apostolion a'r prophwydi, ac Iesu Grist ei hun^h yn ben conglfaen;

21ⁱ Yn yr hwn y mae yr holl adeilad wedi ei chymmws gyd-gyssylltu, yn cynnyddu^k yn deml sanctaidd yn yr Arglwydd:

22^l Yn yr hwn y'ch cyd-adeiladwyd chwithau yn breswylfod i Dduw trwy yr Yspryd.

PENNOD III.

1 Darfod hysbysu i Paul, trwy ddatguddiad, 5 guddiedig ddirgelwch 6 cadwedigaeth y Cenhedloedd; 8 ac mai iddo ef y rhoisid y gras i'w 9 bregethu ef. 13 Y mae yn dymuno arnynt na hufraont oblegid ei flinderau ef; 14 ac yn gweddio 19 ar iddynt wybod mawr gariad Duw tu ag attynt.

ER mwyn hyn, myfi Paul, ^a carch-aror Iesu Grist^b trosoch chwi y Cenhedloedd;

2 Os clywsoch am^c oruchwyliaeth gras Duw, ^d yr hon a roddwyd i mi tu ag attoch chwi:

Anno
DOMINI
64.

q Ezec. 13. 9.

r Rhuf. 9.

4. 8.

s Mic. 5. 5.

Ioan 16. 33.

Act. 10. 36.

t Ioan 10.

16.

Gal. 3. 28.

u Col. 2. 14.

v 2 Cor. 5.

17.

Gal. 6. 15.

w Col. 1. 22.

x Rhuf. 6.

6. a 8. 3.

Col. 2. 14.

y Neu, ynddo ei hun.

a Es. 57. 19.

Zech. 9. 10.

b Ps. 143.

14.

c Rhuf. 5. 2.

d Phil. 3. 20.

Heb. 12. 22.

23.

e Gal. 6. 10.

f 1 Cor. 3.

9. 10.

g Matt. 16.

18.

h Dat. 21. 14.

i Ps. 118. 22.

Es. 28. 16.

j pen. 4. 16.

k 1 Cor. 3.

17. a 6. 19.

2 Cor. 6. 16.

l 1 Petr. 2. 5.

a pen. 4. 1.

Phil. 1. 7.

13. 14. 16.

Col. 4. 3.

b Col. 1. 24.

2 Tim. 2.

10.

c 1 Cor. 4. 1.

pen. 4. 7.

d Act. 9. 15.

a 13. 2.

Gal. 1. 16.

Anno
DOMINI
64.

• Act. 22. 17,
21.
† Gal. 1. 12.
• Rhuf. 16.
25.
Col. 1. 26.
• pen. 1. 9,
10.
† Act. 10. 28.

3° Mai trwy ^fddatguddiad yr hysbysodd ^eefe i mi y dirgelwch, (^bmegis yr ysgrifenisais o'r blaen ar ychydig *ei*rau).

4 Wrth yr hyn y gellwch, pan ddarllenoch, wybod fy neall i yn nirdgelwch Crist.)

5 ¹Yr hwn yn oesoedd eraill nid eglurwyd i feibion dynion, fel y mae yr awrhon wedi ei ddatguddio i'w sanctaidd apostolion a'i brophwydi trwy yr Yspryd;

6 Y byddai y Cenhedloedd ^kyn gyd-etifeddiion, ac ¹yn gyd-gorph, ac ^myn gyd-gyfrannogion o'i addewid ef yng Nghrist, trwy yr efengyl;

7 I'r hon y'm gwnaed i yn weinidog, ⁿyn ol rhodd gras Duw yr hwn a roddwyd i mi, yn ol ^ogrymus weithrediad ei allu ef.

8 I mi, ^py llai na'r lleiaf o'r holl saint, y rhoddwyd y gras hwn, ^qi efengyl ym mysg y Cenhedloedd anchwiliadwy olud Crist;

9 Ac i egluro i bawb beth *yw* cymdeithas ^yy dirgelwch, yr hwn oedd guddiedig o ddechreuad y byd yn Nuw, ^ayr hwn a greodd bob peth trwy Iesu Grist:

10 ^tFel y byddai yr awrhon yn hysbys i'r ^utywysogaethau ac i'r awdurdodau yn y nefolion *leoedd*, trwy yr eglwys, fawr amryw ddoethineb Duw,

11 Yn ol yr arfaeth dragywyddol yr hon a wnaeth efe yng Nghrist Iesu ein Harglwydd ni:

12 Yn yr hwn y mae i ni hyfdra, a ^xdyfodfa mewn hyder, trwy ei ffydd ef.

13 ^yO herwydd paham yr wyf yn dymuno na lwfrhaoch oblegid fy mlinderau i ^zdrosoch, yr hyn yw eich gogoniant chwi.

14 O herwydd hyn yr wyf yn plygu fy ngliniau at Dad ein Harglwydd Iesu Grist,

15 O'r hwn yr enwir yr holl ²deulu yn y nefoedd ac ar y ddaear,

16 Ar roddi o hono ef i chwi, yn ol ^acyfoeth ei ogoniant, fod wedi ymgadarnhau mewn nerth, trwy ei Yspryd ef, yn ^by dyn oddi mewn;

17 Ar fod Crist yn trigo trwy ffydd yn eich calonnau chwi;

18 Fel y galloch, ^cwedi eich gwreiddio a'ch seilio mewn cariad, amgyffred gyd â'r holl saint, beth *yw* y lled, a'r hŷd, a'r dyfnder, a'r uchder;

19 A gwybod cariad Crist, yr

hwn sydd uwch law gwybodaeth, fel y'ch cyflawner â holl gyflawnder Duw.

20 Ond ^di'r hwn a ddichon wneuthur yn dra rhagorol, y tu hwnt i bob peth yr ydym ni yn eu dymuno, neu yn eu meddwl, yn ol y nerth sydd yn gweithredu ynom ni,

21 Iddo ef *y byddo* y gogoniant yn yr eglwys trwy Grist Iesu, dros yr holl genhedlaethau, hyd yn oes oesoedd. Amen.

PENNOD IV.

1 *Y mae yn eu hennog hwynt i undeb*; 7 ac yn dangos bod Duw yn rhoddi amryw 11 ddoniau i ddynion, er mwyn 13 adeiladaeth ei eglwys, a'i 16 chynnydd yng Nghrist. 17 *Y mae yn eu galw hwynt oddi wrth ammhurdeb y cenhedloedd*, 24 i wisgo y dyn newydd; 25 ac i fwrw ymaith gelwydd, 29 ac ymadrodd llygredig.

DEISYF gan hynny arnoch yr wyf fi, ^{a2}y carcharor yn yr Arglwydd, ^bar rodio o honoch yn addas i'r alwedigaeth y'ch galwyd iddi,

2 ^cGyd â phob gostyngyddrwydd ac addfwynder, ynghyd â hir-ymaros, gan oddef eich gilydd mewn cariad;

3 Gan fod yn ddyfal i gadw undeb yr Yspryd y'ng hwlwm tangnefedd.

4 ^dUn corph *sydd*, ac ^eun Yspryd, megis ag y'ch galwyd yn un gobaith eich galwedigaeth;

5 ^fUn Arglwydd, un ffydd, un bedydd,

6 ^gUn Duw a Thad oll, yr hwn *sydd* goruwch oll, a thrwy oll, ac yn och oll.

7 Eithr ^hi bob un o honom y rhoed gras, yn ol mesur dawn Crist.

8 O herwydd paham y mae efe yn dywedyd, ⁱPan ddyrchafodd i'r uchelder, ^kefe a gaethiwodd ³gaethiwd, ac a roddes roddion i ddynion.

9 (^lEithr efe a ddyrchafodd, beth yw ond darfod iddo hefyd ddisgyn yn gyntaf i barthau isaf y ddaear?)

10 Yr hwn a ddisgynodd, yw yr hwn hefyd a esgynodd goruwch yr holl nefoedd, ^mfel y ⁴cyflawnai bob peth.)

11 ⁿAc efe a roddes rai yn apostolion, a rhai yn brophwydi, a rhai ^oyn efengylwyr, a rhai yn fugeiliaid ac ^py athrawon;

12 I berffeithio y saint, i waith y weinidogaeth, i adeilad ^qcorph Crist:

13 Hyd oni ymglyfarfyddom oll

Anno
DOMINI
64.

d Rhuf. 16.
25.
Jud. 24.

a pen. 3. 1.
2 carcharor
yr.
b Phil. 1. 27.
Col. 1. 10.
1 Thess. 2.
12.
c Col. 3. 12,
13.

d Rhuf. 12.
5.
e 1 Cor. 12. 4.

f 1 Cor. 8. 6.
a 12. 5.

g Mal. 2. 10.
1 Cor. 12. 6.

h Rhuf. 12.
6.
1 Cor. 12.
11.

i Ps. 68. 18.

k Col. 2. 15.
3 Iarws o
gaethion.

l Ioan. 3. 13.

m Act. 2. 33.
4 Iwanai.

n 1 Cor. 12.
28.

o Act. 21. 8.
2 Tim. 4. 5.
p Rhuf. 12.
7.

q pen. 1. 23.
Col. 1. 24.

Anno
DOMINI
64.

5 i.

6 maintioli.

7 Es. 23. 9.

1 Cor. 14.

20.

8 Heb. 13. 9.

9 twyll.

10 Zech. 8. 16.

11 eirwir.

12 pen. 1. 22.

13 a 2. 21.

14 Col. 1. 18.

15 Col. 2. 19.

16 cysswllt.

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

⁵ yn undeb ffydd, a gwybodaeth Mab Duw, yn wr perffaith, at fesur ⁶ oedran cyflawnder Crist :

14 Fel na byddom mwyach ⁷ yn blantos, ⁸ yn bhwmmman, ac yn ein cylch-arwain â phob awel dysgeidiaeth, trwy hoccoed dynion, trwy gyfrwysdra i gynllwyn ⁹ i dwyllo :

15 Eithr, ¹⁰ gan fod yn ¹¹ gywir mewn cariad, ¹² cynnyddu o honom iddo ef ym mhob peth, ¹³ yr hwn yw y pen, ¹⁴ sef Crist :

16 ¹⁵ O'r hwn y mae yr holl gorph wedi ei gyd-ymgynnull a'i gyd-gysylltu, trwy bob ¹⁶ cymmal cynhaliaeth, yn ol y nerthol weithrediad ym mesur pob rhan, yn gwneuthur cynnydd y corph, i'w adeiladu ei hun mewn cariad.

17 Hyn gan hynny yr wyf yn ei ddywedyd, ac yn ei dystiolaethu yn yr Arglwydd, ¹⁸ na rodioc chwi mwyach fel y mae y Cenhedloedd eraill yn rhodio, ¹⁹ yn oferedd eu meddwl,

18 Wedi tywyllu ²⁰ eu deall, ²¹ wedi ymddieithrio oddi wrth fuchedd Dduw, trwy yr anwybodaeth sydd ynddynt, trwy ²² ddallineb eu calon :

19 Y rhai wedi diddarbodi, ²³ a ymroisant i drythyllwch, i wneuthur pob aflendid yn unchwant.

20 Eithr chwydchi, nid felly y dysgasoch Grist ;

21 Os bu i chwi ei glywed ef, ac os dysgwed chwi ynddo, megis y mae y gwirionedd yn yr Iesu :

22 ²⁴ Dodi o honoch heibio, o ran ²⁵ yr ymarweddiad cyntaf, ²⁶ yr hen ddyn, yr hwn sydd lygredig yn ol y chwanta'u twyllodrus ;

23 Ac ²⁷ ymadnewyddu yn yspryd eich meddwl ;

24 A ²⁸ igwisgo y dyn newydd, yr hwn yn ol Duw a grëwyd mewn cyflawnder ²⁹ a gwir sancteiddrwydd.

25 O herwydd paham, gan fwrw ymaith gelwydd, ³⁰ dywedwch y gwir bob un ³¹ wrth ei gymmydog : oblegid ³² aelodau ydym i'n gilydd.

26 ³³ Digiwch, ac na pechwch : na fachluded yr haul ar eich digofaint chwi :

27 Ac ³⁴ na roddwch le i ddiabol.

28 Yr hwn a ladrattaodd, na ladratted mwyach : eithr yn hytrach ³⁵ cymmered boen, gan weithio â'i ddwyllaw yr hyn sydd dda ; fel y byddo ganddo beth i'w ³⁶ gyfrannu i'r hwn y mae angen arno.

29 ³⁷ Na ddeued un ymadrodd llygr-

edig allan o'ch genau chwi, ond ³⁸ y cyfryw un ag a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro ras i'r gwrandawyr.

30 Ac ³⁹ na thristêwch Lân Ysryd Duw, ⁴⁰ trwy yr hwn y'ch seliwyd hyd ddydd ⁴¹ prynedigaeth.

31 ⁴² Tynner ymaith oddi wrthych bob chwerwedd, a llid, a dig, a llefain, a chabled, gyd â phob drygioni :

32 ⁴³ A byddwch gymmwynasgar i'ch gilydd, yn dosturiol, ⁴⁴ yn madd-eu i'ch gilydd, megis y maddeuodd Duw ⁴⁵ er mwyn Crist i chwithau.

PENNOD V.

2 Ar ol cynghorion cyffredinol i garu eu gilydd, 3 ac i ochelyd godineb, 4 a phob aflendid, 7 ac i beidio â chytal â'r annwyl, 15 ac i rodio yn ddiesgeulus, 18 ac i fod yn llawn o'r Ysryd ; 22 y mae efe yn dyfod at ddyledion gwahanredol : pa fodd y dylai gwagedd ufuddhau i'w gwêr, 25 a gwêr garu eu gwagedd, 32 megis y mae Crist yn caru ei eglwys.

¹ BYDDWCH gan hynny ddilyn-
wyr Duw, fel plant anwyl ;

2 A ² rhodiwch mewn cariad, ³ megis y carodd Crist ninnau, ac a'i rhoddodd ei hun drosom ni, yn offrm ac yn aberth i Dduw o arogl peraid.

3 Eithr ⁴ godineb, a phob aflendid, neu gybydd-dra, na enwer chwaith yn eich plith, megis y gweddai i saint ;

4 ⁵ Na ⁶ serthedd, nac ymadrodd ffol, na choeg ddigrifwch, pethau nid ydynt weddus : eithr yn hytrach rhoddi diolch.

5 Canys yr ydych chwi yn gwybod hyn, am ⁷ bob putteiniwr, neu aflan, neu gybydd, ⁸ yr hwn sydd ddelwaddolwr, nad oes iddynt etifeddiaeth yn nheyrnas Crist a Duw.

6 ⁹ Na thwyllid neb chwi â geiriau ofer : canys oblegid y pethau hyn ¹⁰ y mae digofaint Duw yn dyfod ¹¹ kar blant yr ¹² anufudd-dod.

7 Na fyddwch gan hynny gyfranogion â hwynt.

8 Canys yr oeddych chwi ¹³ gynt yn dywyllwch, ond yr awrhon ¹⁴ goleuni ydych yn yr Arglwydd : rhodiwch fel ¹⁵ plant y goleuni ;

9 (Canys ¹⁶ ffirwyth yr Ysryd sydd ym mhob daioni, a chyflawnder, a gwirionedd ;)

10 Gan brofi ¹⁷ beth sydd gymmeradwy gan yr Arglwydd.

11 Ac ¹⁸ na fydded i chwi gyd-gyfeillach â ¹⁹ gweithredoedd anffrwyth-

Anno
DOMINI
64.

9 Col. 4. 6.

10 Es. 7. 13.

11 a 63. 10.

12 1 Thess. 5.

13 19.

14 pen. 1. 13.

15 Luc 21. 28.

16 pen. 1. 14.

17 u Col. 3. 8.

18 13.

19 x 2 Cor. 2.

20 10.

21 Col. 3. 12.

22 13.

23 Matt. 6. 14.

24 Marc 11.

25 25.

26 yng

27 Nghrist.

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

Anno
DOMINI
64.

lawn y tywyllwch, eithr yn hytrach argyhoeddwwch hwynt.

12 Canys brwnt yw adrodd y pethau a wneir ganddynt hwy yn ddigrl.

13 Eithr *pob peth, wedi ⁵yr argyhoedder, a eglurir gan y goleuni: canys beth bynnag sydd yn egluro, goleuni yw.14 O herwydd pahan y ⁶mae efe yn dywedyd, *Deffro di yr hwn wyt yn cysgu, a *chyfod oddi wrth y meirw; a Christ a oleua i ti.15 ^{u7}Gwelwch gan hynny pa fodd y rhodïoch yn ddiesgeulus, nid fel annoethion, ond fel doethion;

16 Gan brynu yr amser, *oblegid y dyddiau sydd ddrrwg.

17 Am hynny na fyddwch annoethion, eithr ⁷yn deall beth yw ewylls yr Arglwydd.18 Ac ²na feddwer chwi gan win, yn yr hyn y mae gormodedd: eithr llanwer chwi â'r Yspryd;19 Gan lefaru wrth eich gilydd ^amewn psalmau, a hymnau, ac odlau ysprydol; gan ganu a phyngeio yn eich calon i'r Arglwydd;20 ^bGan ddiolch yn wastad i Dduw a'r Tad am bob peth, ^cyn enw ein Harglwydd Iesu Grist;21 ^dGan ymddarostwng i'ch gilydd yn ofn Duw.22 ^eY gwragedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, ^fmegis i'r Arglwydd.23 Oblegid ^gy gwr yw pen y wraig, megis ag y mae ^hCrist yn ben i'r eglwys; ac efe yw lachawdwr ⁱy corph.24 Ond fel y mae yr eglwys yn ddarostyngedig i Grist, felly hefyd bydded y gwragedd i'w gwŷr priod ^kym mhob peth.25 ^lY gwŷr, cerwch eich gwragedd, megis ag y carodd Crist yr eglwys, ac ^ma'i rhoddes ei hun drosti;26 Fel y sancteiddiai efe hi, a'i glanhâu ⁿâ'r olchfa ddwfr ^otrwy y gair;27 Fel y gosodai efe hi yn ^pogoneddus iddo ei hun, yn eglwys ^qheb arni na brycheuyn na chrychni, na dim o'r cyfryw; ond fel y byddai yn sanctaidd ac yn ddifeius.

28 Felly y dylai y gwŷr garu eu gwragedd, megis eu cyrph eu hunain. Yr hwn a garo ei wraig, sydd yn ei garu ei hun.

29 Canys ni chasaodd neb erioed ei gnawd ei hun; eithr ei fagu a'i

feithrin y mae, megis ag y mae yr Arglwydd am yr eglwys:

30 Oblegid ^aaelodau ydym o'i gorph ef, o'i gnawd ef, ac o'i esgyrn ef.31 ^aAm hynny y gâd dyn ei dad a'i fam, ac y glŷn wrth ei wraig, a hwy a fyddant ill dau yn un cnawd.

32 Y dirgelwch hwn sydd fawr: eithr am Grist ac am yr eglwys yr wyf fi yn dywedyd.

33 Ond chwithau hefyd cymmain un, felly cared pob un o honoch ei wraig, fel ef ei hunan; a'r wraig edryched ar iddi berchi ei gwr.

PENNOD VI.

1 Dyledswydd plant tu ag at eu rhieni, 5 a gweision tu ag at eu harghwyddi. 10 Mai mihoriaeth yw ein bywyd ni, 12 nid yn unig yn erbyn cig a gwaed, eithr hefyd yn erbyn gelyntion ysprydol. 13 Cyflawn arfogaeth Cristion, 18 a'r modd yr arferir hi. 21 Canmol Tychicus.

^aY PLANT, ufuddhêwch i'ch rhieni yn yr Arglwydd: canys hyn sydd gyfiawn.2 ^bAnrhydedda dy dad a'th fam, (yr hwn yw y gorchymyn cyntaf mewn addewid);

3 Fel y byddo yn dda i ti, ac fel y byddech hir-hoedlog ar y ddaear.

4 A ^cchwithau dadau, na yrrwch eich plant i ddigio; ond ^dmaethwch hwynt yn addysg ^eac athrawiaeth yr Arglwydd.5 ^fY gweision, ufuddhêwch i'r rhai sydd arglwyddi i chwi yn ol y cnawd, gyd âg ofn a dychryn, yn symrwydd eich calon, megis i Grist;

6 Nid â golwg-wasanaeth, fel boddlonwyr dynion, ond fel gweision Crist, yn gwneuthur ewylls Duw o'r galon;

7 Trwy ewylls da yn gwneuthur gwasanaeth megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion:

8 ^fGan wybod mai pa ddaioni bynnag a wnelo pob un, hynny a dderbyn efe gan yr Arglwydd, pa un bynnag ai caeth ai rhydd fyddo.9 A chwithau ^gfeistriaid, gwnewch yr un pethau tu ag attynt hwy, gan roddi bygwth heibio: gan wybod fod eich Arglwydd ^hchwi a hwythau yn y nefoedd; ac ⁱnid oes derbyn wyneb gyd âg ef.10 Heb law hyn, fy mrodyr, ymerthwch yn yr Arglwydd; ac ^jynghadarnid ei allu ef.11 ^kGwisgwch holl arfogaeth Duw,Anno
DOMINI
64.^q1 Cor. 6.
15. a 12. 27.^rGen. 2. 24.
Matt. 19. 5.
Marc 10. 7.
1 Cor. 6. 16.^aCol. 3. 20.^bExod. 20. 12.
Deut. 5. 16. a 27. 16.
Matt. 15. 4.
Marc 7. 10.^cCol. 3. 21.^dDeut. 6. 7, 20.
Ps. 78. 4.
Diar. 19. 18.^ea rhybudd.
^fCol. 3. 22.
1 Tim. 6. 1.
Tit. 2. 9.
1 Petr. 2. 18.^fJob 34. 11.^gCol. 4. 1.^hchwithau hefyd.
ⁱnad.^jRhuf. 2. 11.
Col. 3. 25.^kpen. 1. 19. a 3. 16.^lRhuf. 13. 12.
^m2 Cor. 6. 7.
1 Thess. 5. 8.^rIoan 3. 20, 21.
Heb. 4. 13.
^sy dat-guddier.^tmae yn.^uEs. 60. 1.
Rhuf. 13. 11, 12.^vIoan 5. 25.
Rhuf. 6. 4, 5.^wpen. 2. 5.
Col. 3. 1.^xCol. 4. 5.
^yEdrychwch.^zPreg. 11. 2.
Ioan 12. 35.
pen. 6. 13.
Gal. 6. 10.^{aa}Rhuf. 12. 2.^{ab}Diar. 20. 1. a 23. 20.
Luc 21. 34.^{ac}Col. 3. 16.
Iago 5. 13.^{ad}Ps. 34. 1.
1 Thess. 5. 18.^{ae}Heb. 13. 15.^{af}1 Petr. 2. 5. a 4. 11.^{ag}1 Petr. 5. 5.^{ah}1 Cor. 14. 34.^{ai}Col. 3. 18.
Tit. 2. 6.
1 Petr. 3. 1.^{aj}pen. 6. 5.^{ak}1 Cor. 11. 3.
pen. 1. 22. a 4. 15.^{al}Col. 1. 18.
pen. 1. 23.^{am}Col. 3. 20, 22.^{an}Tit. 2. 9.^{ao}Col. 3. 19.
1 Petr. 3. 7.^{ap}Gal. 1. 4. ad. 2.^{aq}Ioan 3. 5.
Tit. 3. 5.^{ar}Heb. 10. 22.
1 Ioan 5. 6.^{as}Ioan 15. 3. a 17. 17.^{at}eglwys ogoneddus iddo ei hun, heb, &c.^{au}Can. 4. 7.
Col. 1. 22.

Anno
DOMINI
64.

fel y galloch sefyll yn erbyn cyn-
llwynion diafol.

12 Oblegid nid yw ein hymdrech
ni yn erbyn gwaged a chnawd, ond
yn erbyn tywysogaethau, yn erbyn
awdurdodau, yn erbyn ¹bydol-lyw-
iawdwy tywyllwch y byd hwn, yn
erbyn ⁵drygau ysprydol yn y nef-
olion ⁶leoedd.

13 Am hynny cymmerwch attoch
holl arfogaeth Duw, fel y galloch
wrthsefyll yn y dydd drwg; ac wedi
⁷gorphen pob peth, sefyll.

14 Sefwch gan hynny, ^mwedi am-
gylch-wregysu eich lwynau â gwir-
ionedd, a ⁿgwisgo dwyfronneg cyf-
iawnder;

15 A gwisgo am eich traed es-
gidiau parottoad efengyl tangnef-
edd:

16 ⁸Uwch law pob dim, wedi cym-
meryd ^otarian y ffydd, â'r hon y
gellwch ddiffoddi holl bicecellau tan-
llyd y ⁹fall.

17 ^pCymmerwch hefyd helm yr
iachawdwriaeth, a ^qchleddyf yr Ys-
pryd, yr hwn yw gair Duw:

18 ^rGan weddio bob amser â phob
rhyw weddi a deisyfiad yn yr Ys-

pryd, a ^sbod yn wyliadwrus at hyn
yma, trwy bob dyfal-bara, a deisyf-
iad dros yr holl saint;

19 ^tA throsaf finau, fel y rhodder
i mi ymadrodd, trwy agoryd fy
ngenau ^uyn hŷf, i hysbysu dirgel-
wch yr efengyl;

20 Dros yr hon ^xyr wyf yn gen-
nad ^ymewn ^zcadwyn: fel y traeth-
wyf yn hŷf ³am dani, fel y perthyn
i mi draethu.

21 Ond ²fel y gwypoch chwithau
hefyd fy helynt, beth yr wyf yn
ei wneuthur, ^aTychicus, y brawd
anwyl a'r gweinidog ffyddlaw yn
yr Arglwydd, a hysbysa i chwi bob
peth:

22 Yr hwn a anfonais attoch er
mwyn hyn yma; fel y caech wybod
ein helynt ni, ac fel y diddanai efe
eich calonau chwi.

23 Tangnefedd i'r brodyr, a chariad
gyd â ffydd, oddi wrth Dduw Dad,
a'r Arglwydd Iesu Grist.

24 Gras ^{fyddo}gyd â phawb sydd
yn caru ein Harglwydd Iesu Grist
mewn ⁴purdeb. Amen.

[¶] At yr Ephesiaid yr ysgrifenyddwyd o Ruf-
ain, gyd a Thychicus.

Anno
DOMINI
64.

¹ Marc 13.
33.
² Act. 4. 19.
Col. 4. 3.
³ 2 Thess. 3.
1.
^u 2 Cor. 3.
12.
^x 2 Cor. 5.
20.
^y Act. 28. 20.
pen. 3. 1.
^z Rhwymau.
3 ynddi fel.
^a Col. 4. 7.

^a 2 Tim. 4.
12.
Tit. 3. 12.

⁴ anlygred-
igaeth.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y

PHILIPPIAID.

PENNOD I.

3 Y mae efe yn tystiolaethu ei ddiolchgarwch
i Dduw, a'i serch tu ag atynt lwythau, am
ffrwythau eu ffydd hwynt, a'u cymdeithas yn
ei ddiolddedau ef: 9 gan weddio beunydd,
ar iddynt gymyddu mewn gras. 12 Y mae
yn dangos pa ddaioni a ddaeth i ffydd Crist
trwy ei flinderau ef yn Rhufain; 21 ac mor
barod ydyw efe i ogoneddu Crist, pa un
hynny ag at trwy fywyd at trwy farwolaeth:
27 gan eu hannog hwy i undeb, 28 ac i fod
yn gryfion mewn erlid.

PAUL a Thimotheus, gweision
Iesu Grist, at yr holl saint
^ayng Nghrist Iesu y rhai sydd yn
Philippi, gyd â'r esgobion a'r dia-
coniaid:

2 ^bGras i chwi, a thangnefedd,
oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r
Arglwydd Iesu Grist.

3 ^cI'm Duw yr ydwyf yn diolch
ym mhob coffa am danoch,

4 Bob amser ym mhob deisyfiad
o'r eiddof drosodd chwi oll, gan
wneuthur fy neisyfiad gyd â lla-
wenydd,

5 Oblegid eich cymdeithas chwi

yn yr efengyl, o'r dydd cyntaf hyd
yr awrhon;

6 Gan fod yn hyderus yn hyn, y
bydd i'r hwn a ddechreuodd ynoch
^dwaith da, ei orphen ^ehyd ddydd
Iesu Grist:

7 Megis y mae yn iawn i mi synied
hyn am danoch oll, ²am eich bod
gennyf yn fy nghalon, y gymmaint
a'ch bod chwi oll, yn gystal ^fyn fy
rhwymau, ag yn fy amddiffyn a
chadarnhâd yr efengyl, ^gyn gyfran-
nogion ³â mi o ras.

8 Canys ^hDuw sydd dyst i mi,
mor hiraethus wyf am danoch oll
yn ymysgaroedd Iesu Grist.

9 A hyn yr wyf yn ei weddio,
ar amlhau o'ch cariad chwi etto
fwyfwy mewn gwybodaeth a phob
synwyr;

10 Fel ⁱy profoch y pethau sydd
⁴a gwahaniaeth rhyngddynt; fel ^ky
byddoch bur a didramgwydd hyd
ddydd Crist;

11 Wedi eich cyflawni â ffrwythau

Anno
DOMINI
64.

^d Ioan 6. 29.
1 Thess. 1.
3.

^e ad. 10.

² am fod
gennyf ff
yn eich
calom.

^f Eph. 3. 1.
2 Tim. 1. 8.

^g pen. 4. 14.

³ o'm gras.

^h 1 Thess. 2.
6.

ⁱ Rhuf. 2. 18.

⁴ ragoel.

^k 1 Thess. 3.
13. a 5. 23.

Anno
DOMINI
64.

^a 1 Cor. 1. 2.

^b Rhuf. 1. 7.

¹ Petr. 1. 2.

^c Rhuf. 1. 8.

¹ Cor. 1. 4.

¹⁶ Eph. 1. 15.

^{Col. 1. 3.}

¹ Thess. 1.

²

Anno
DOMINI
64.1 Ioan 15.
4, 5.
Eph. 2. 10.
m Ioan 15. 8.
Eph. 1. 12,
14.5 o achos
Crist.
6 Ilys Cesar.
7 i barwb
eraill.n 2 Cor. 1.
11.
o Rhuf. 8. 9.

P Rhuf. 5. 5.

q 2 Cor. 5. 8.
2 Tim. 4. 6.

8 mwy.

r pen. 2. 24.

s 2 Cor. 1. 14.
a 5. 12.t Eph. 4. 1.
Col. 1. 10.
1 Thess. 2.
12. a 4. 1.

cyflawnder, ¹y rhai sydd trwy Iesu Grist, ^mer gogoniant a moliant i Dduw.

12 Ac mi a ewyllysiwn i chwi wybod, frodyr, am y pethau a ddi-gwyddodd i mi, ddyfod o honynt yn hytrach er llwyddiant i'r efengyl;

13 Yn gymmaint a bod fy rhwymau i ⁵yng Nghrist yn eglur yn ⁶yr holl lys, ac ⁷ym mhob lle arall;

14 Ac i lawer o'r brodyr yn yr Arglwydd fyned yn hyderus wrth fy rhwymau i, a bod yn hyfach o lawer i draethu y gair yn ddiogf.

15 Y mae rhai yn wir yn pregethu Crist trwy genfigen ac ymryson; a rhai hefyd o ewyllys da.

16 Y naill sydd yn pregethu Crist o gynnen, nid yn bur, gan feddwl dwyn mwy o flinder i'm rhwymau i:

17 A'r lleill o gariad, gan wybod mai er amddiffyn yr efengyl y'm gosodwyd.

18 Beth er hynny? etto ym mhob modd, pa un bynnag ai mewn rhith, ai mewn gwirionedd, yr ydys yn pregethu Crist: ac yn hyn yr ydwyf fi yn llawen, ie, a llawen fyddaf.

19 Canys mi a wn y digwydd hyn i mi er iachawdwriaeth ⁿtrwy eich gweddi chwi, a chynnorthwy ^oYs-
pryd Iesu Grist,

20 Yn ol fy awydd-fryd a'm go-baith, ^pna'm gwaradwyddir mewn dim, eithr mewn pob hyder, fel bob amser, *felly* yr awrhon hefyd, y mawrygir Crist yn fy ngorph i, pa un bynnag ai trwy fywyd, ai trwy farwolaeth.

21 Canys byw i mi *yw* Crist, a marw sydd elw.

22 Ac os byw fyddaf yn y cnawd, hyn *yw* ffyrth fy llafur: a pha beth a ddewisaf, nis gwn.

23 Canys ^qy mae yn gyfyng arnaf o'r ddeu-tu, gan fod gennyf chwant i'm dattod, ac i fod gyd â Christ; canys llawer ^siawn gwell *ydwy*.

24 Eithr aros yn y cnawd sydd fwy angenrheidiol o'ch plegid chwi.

25 A ^rchennyf yr hyder hwn, yr wyf yn gwybod yr arhosaf ac y cyd-drigaf gyd â chwi oll, er cynnydd i chwi, a llawenydd y ffydd;

26 Fel y byddo ^seich gorfoledd chwi yn helaethach yng Nghrist Iesu o'm plegid i, trwy fy nyfodiad i drachefn atoch.

27 Yn unig ^tymddygwch yn addas i efengyl Crist; fel pa un bynnag

a *wnebwf* ai dyfod a'ch gweled chwi, ai bod yn absennol, y clywyf oddi wrth eich helynt chwi, eich bod yn sefyll yn un yspryd, âg un enaid, gan ^ugyd-ymdrech ⁹gyd â ffydd yr efengyl;

28 Ac heb eich dychrynu mewn un dim gan eich gwrthwynebwyr: ^zyr hyn iddynt hwy yn wir sydd arwydd sier o golledigaeth, ^yond i chwi o iachawdwriaeth, a hynny gan Dduw.

29 Canys i chwi ^zy rhoddwyd, *bod i chwi*, er Crist, nid yn unig gredu ynddo ef, ond hefyd ddioddef erddo ef;

30 Gan fod i chwi yr un ymdrin ^aag a welsoch ynof fi, ac yr awr-hon a glywch *ei fod* ynof fi.

PENNOD II.

1 Y mae yn eu hannog hwynt i undeb, ac i bob gostyng-eiddrwydd meddwl, trwy siampl ufudd-dod a dyrchafiad Crist; 12 ac i fyned rhagddynt yn ofalus yn ffordd iachawdwriaeth, fel y byddont megis goleuadau i'r byd annuwiol, 16 ac yn ddiddanwech iddo yntau, eu hapestol hwynt, yr hwn sydd bellach barod i'w offrymmu i Dduw. 19 Y mae yn gobeithio danfon Timolheus attynt, yr hwn y mae efe yn ei ganmol yn fawr; 25 ac felly Epaphroditus, yr hwn y mae efe ar fedr ei ddanfon attynt yn ddiattreg.

OD oes gan hynny ddim diddanwech yng Nghrist, od oes dim cysur cariad, od oes dim cymdeithas yr Yspryd, od oes dim ymysgaroedd a thosturiaethau.

2 Cyflawnwch fy llawenydd; ^afel y byddoch yn meddwl yr un peth, a'r un cariad gennych, yn gyttân, yn synied yr un peth.

3 Na *wnebler* dim trwy gynnen neu wag-ogoniant, eithr ^bmewn gostyng-eiddrwydd, gan dybied eich gilydd yn well na chwi eich hunain.

4 ^cNac edrychwch bob un ar yr eiddoch eich hunain, eithr pob un ar yr eiddo eraill hefyd.

5 Canys ^dbydded ynoch y meddwl yma, yr hwn *oedd* hefyd yng Nghrist Iesu:

6 Yr hwn, ac ^eefe yn ffurf Duw, ^fni thybiodd yn drais fod yn ogyf-uwch â Duw;

7 Eithr efe a'i ^{2s}dibrisiodd ei hun, gan gymmeryd arno agwedd ^hgwas, ac ⁱa wnaed mewn ³cyffelybiaeth dynion:

8 A'i gael mewn dull fel dyn, efe a'i darostyngodd ei hun, gan fod ^kyn ufudd hyd angau, ie, angau y groes.

9 O herwydd paham, Duw ¹a'i tra-

Anno
DOMINI
64.u Judas 3.
9 Neu, droes,
neu, trwy.x 2 Thess. 1.
5.y Rhuf. 8.
17.
2 Tim. 2.
11.

z Act. 5. 41.

a Act. 16.
10, &c.a Rhuf. 12.
16. a 15. 5.
1 Cor. 1. 10.
pen. 3. 16.
1 Petr. 3. 8.b Rhuf. 12.
10.

c 1 Petr. 5. 5.

d 1 Cor. 10.
24. a 13. 5.e Matt. 11.
29.f Ioan 13. 15.
1 Petr. 2.
21.

g Ioan 2. 6.

h Ioan 1. 1.
2. a 17. 5.

i Ioan 5. 18.

j gwa-g
hodd.k Ps. 22. 6.
Es. 53. 3.l Dan. 9. 26.
Marc 9. 12.m Es. 42. 1.
a 49. 3. 6.n Es. 52. 13.
a 53. 11.o Ezech. 34.
23, 24.

p Zech. 3. 8.

q Ioan 1. 14.
Rhuf. 1. 3.r Gal. 4. 4.
Heb. 2. 14,
17.s Neu,
gogedd.t Matt. 26.
39, 42.
Ioan 10. 18.
Heb. 5. 8.u Ioan 17. 1.
2, 5.
Heb. 2. 9.

Anno
DOMINI
64.

m Eph. 1. 21.
hcb. 1. 4.
n Es. 45. 23.
Rhuf. 14.
11.
Dat. 5. 13.
o Ioan. 13. 13.

ggyd ag.

P2 Cor. 3. 5.
Heb. 13.
21.

41 Petr. 4. 9.

6 Neu,
phurion.
r Matt. 5. 45.

8 Matt. 5. 14.

12 Cor. 1. 14.
1 Thess. 2.
19.

6 Neu, hyd
ddydd, neu,
erbynydd.

u Gal. 2. 2.
1 Thess. 3. 5.
2 Tim. 4. 6.

7 haberthid.
Rhuf. 15.
16.

2 Cor. 7. 4.

Col. 1. 24.

a Rhuf. 16.
21.

8 mor un-
wyl i mi.

9 Neu, ym
naturiol a
ofala.

b 1 Cor. 10.
24. 33.
2 Tim. 4.
10. 16.

c pen. 1. 25.
1 Philom.
22.

dyrchafodd yntau, ac ^m a roddes iddo enw yr hwn sydd goruwch pob enw;

10 ⁿ Fel yn enw Iesu y plygai pob glin, o'r nefolion, a'r daearolion, a than-ddaeorolion *bethau*;

11 Ac ^o y cyffesai pob tafod *fod* Iesu Grist yn Arglwydd, er gogoniant Duw Dad.

12 Am hynny, fy anwylyd, megis bob amser yr ufuddhasoch, nid fel yn fy ngŵydd yn unig, eithr yr awrhon yn fwy o lawer yn fy absen, gweithiwch allan eich iachawdwriaeth eich hunain ⁴ trwy ofn a dychryn.

13 Canys ^p Duw yw yr hwn sydd yn gweithio ynoch ewyllysio a gweithredu o'i ewyllys da *ef*.

14 Gwnewch bob dim ^a heb rwgnach ac ymddadleu;

15 Fel y byddoch ddiargyhoedd a ⁵ diniwed, ^r yn blant difeius i Dduw, y'nganol cenhedlaeth ddrygionus a throfaus, ym mhlith y rhai yr ydych ^s yn disgleirio megis gol-euadau yn y byd;

16 Yn cynnal gair y bywyd; ^t er gorfoledd i mi ⁶ yn nydd Crist, ^u na redais yn ofer, ac na chymmerais boen yn ofer.

17 Iê, a phe ^x y'm ⁷ hoffrymmd ar ^y aberth a gwasanaeth eich ffydd, ^z llawenhâu yr wyf, a chyd-lawenhâu â chwi oll.

18 Oblegid yr un *peth* hefyd byddwch chwithau lawen, a chyd-lawenhêwch â minnau.

19 Ac yr wyf yn gobeithio yn yr Arglwydd Iesu, anfon ^a Timothëus ar fyrder attoch, fel y'm cysurer innau hefyd, wedi i mi wybod eich helynt chwi.

20 Canys nid oes gennyf neb ⁸ o gyffelyb feddwl, yr hwn ⁹ a wir-ofala am y pethau a berthyn i chwi.

21 Canys pawb ^b sydd yn ceisio yr eiddynt eu hunain, nid yr eiddo Crist Iesu.

22 Eithr y prawf o hono *ef* chwi a'i gwyddoch, mai fel plentyn gyd â thad, y gwasanaethodd *ef* gyd â myfi yn yr efengyl.

23 Hwn gan hynny yr ydwyf yn gobeithio ei ddanfôn, cyn gynted ag y gwelwyf yr hyn a fydd i mi.

24 ^c Ac y mae gennyf hyder yn yr Arglwydd y deuaf finnau hefyd ar fyrder attoch.

25 Eithr ni a dybiais yn angen-

rheidiol ddanfôn attoch Epaphroditus, fy mrawd, a'm cyd-weithiwr, a'm ^d cyd-filwr, ond eich ² cennad chwi, a ^e gweinidog i'm cyfreidiau innau.

26 Canys yr oedd *ef* yn hiraethu am danoch oll, ac yn athrist iawn, oblegid i chwi glywed ei fod *ef* yn glaf.

27 Canys yn wir *ef* a fu glaf yn agos i angau: ond Duw a drugarhaodd wrtho *ef*; ac nid wrtho *ef* yn unig, ond wrthyf finnau hefyd, rhag cael o honof dristwch ar dristwch.

28 Yn fwy ³ diwyd gan hynny yr anfonais i *ef*, fel gwedi i chwi ei weled *ef* drachefn, y byddech chwi lawen, ac y ⁴ byddwn innau yn llai fy nhristwch.

29 Derbyniwch *ef* gan hynny yn yr Arglwydd gyd â phob llawenydd; a'r cyfryw ⁴ rai gwnewch gyfrif o honynt:

30 Canys oblegid gwaith Crist y bu *ef* yn agos i angau, ac y bu diddarbod am ei einioes, ⁵ fel y cyflawnai *ef* eich diffyg chwi o'ch gwasanaeth tu ag attaf fi.

PENNOD III.

1 *Y mae ef* yn eu rhybuddio i ochelyd gau-athrawon yr enwaediad; ac, ⁴ yn dangos fod iddo *ef* fwy o achos nag iddynt hwy, i hyderu y'ngyfiawnder y ddeddf: 7 yr hyn, er hynny, y mae *ef* yn ei gyfrif yn dom ac yn golled, er mwyn ennill Crist a'i gyfiawnder; 12 gan gydnabod ei amherffeithrwydd ei hun yn hyn. 15 *Y mae* yn eu hannog hwy i fod o'r meddwl hwn, 17 ac i'w ddynwared *ef*; 18 ac i ochelyd ffyrdd Cristionogion enawdol.

WEITHIAN, fy mrodyr, ^a byddwch lawen yn yr Arglwydd. Ysgrifenu yr un pethau attoch, gennyf fi yn wir nid *yw* flin, ac i chwithau *y mae* yn ddiogel.

2 Gochelwch gwn, gochelwch ^b ddrwg-weithwyr, gochelwch y cyddoriad.

3 Canys ^c yr enwaediad ydym ni, ^d y rhai ydym yn gwasanaethu Duw yn yr yspryd, ac yn gorfoleddu yng Nghrist Iesu, ac nid yn ymddiried yn y cnawd:

4 Ac ^e er bod gennyf *achos* i ymddiried, i.e. yn y cnawd. Os yw neb arall yn tybied *y gall* ymddiried yn y cnawd, myfi yn fwy:

5 ^f Wedi enwaedu arnaf yr wyth-fed dydd, ^g o genedl Israel, ^h o lwyth Benjamin, yn Hebrëwr o'r Hebreaid; yn ol y ddeddf, ⁱ yn Pharisead;

Anno
DOMINI
64.

d Philom. 2.
2 apostol.
e pen. 4. 18.

8 gofalus.

4 anrhydd-
eddwch.

f 1 Cor. 16.
18.

1 Thess. 5.
12.

1 Tim. 5.
17.

5 1 Cor. 16.
17.

a 2 Cor. 13.
11.

pen. 4. 4.

b 2 Cor. 11.
13.

c Rhuf. 2.
28. 29.

a 4. 11. 12.
Col. 2. 11.

d Ioan. 4.
23. 24.

e 2 Cor. 11.
18.

f Gen. 17.
12.

g 2 Cor. 11.
22.

h Rhuf. 11.
1.

i Act. 23. 6.
a 26. 4. 5.

Anno
DOMINI
64.k Act. 22. 3.
Gal. 1. 13,
14.1 Act. 8. 3.
n 9. 1.
2 ddiach-
wyn arnaf.
m Matt. 13.
44.n Es. 53. 11.
Jer. 9. 23,
24.
Ioan 17. 3.
Col. 2. 2.

o Rhuf. 10. 5.

p Rhuf. 1. 17.
a 3. 21, 22.
Gal. 2. 16.q Rhuf. 6.
3. 4, 5.
2 Cor. 4.
10. 11.
2 Tim. 2.
11, 12.
1 Petr. 4.
13.r 1 Tim. 6.
12.
s Heb. 12.
23.t Ps. 45. 10.
Luc 9. 62.
u 1 Cor. 9.
24, 26.
Heb. 6. 1.

x Heb. 3. 1.

y 1 Cor. 2. 6.
a 14. 20.z Rhuf. 12.
16. a 15. 5.a 1 Cor. 4.
16. a 11. 1.
1 Thess. 1.
6.3 gyd-ddil-
gywyr.
b 1 Petr. 5. 3.c Gal. 6. 12.
2 Cor. 11.
15.d Rhuf. 16.
18.f Hos. 4. 7.
2 Cor. 11.
12.g Gal. 6. 13.
h Rhuf. 8. 5.

6^k Yn ol zêl, ¹ yn erlid yr eglwys; yn ol y cyfiawnder sydd yn y ddeddf, yn ² ddiargyhoedd.

7 Eithr ^m y pethau oedd elw i mi, y rhai hynny a gyfrifais i yn golled er mwyn Crist.

8 Iê, yn ddiammeu, yr wyf hefyd yn cyfrif pob peth yn golled ⁿ o herwydd ardderchowgrwydd gwybodaeth Crist Iesu fy Arglwydd: er mwyn yr hwn ym colledwyd ym mhob peth, ac yr wyf yn eu cyfrif yn dom, fel yr ennillwyf Grist,

9 Ac y'm cair ynddo ef heb fy nghyfiawnder fy hun, ^o yr hwn sydd o'r gyfraith, ond ^p yr hwn sydd trwy ffydd Crist, *sef* y cyfiawnder sydd o Dduw trwy ffydd:

10 Fel yr adnabyddwyf ef, a grym ei adgyfodiad ef, a ^q chymdeithas ei ddioddefiadau ef, gan fod wedi fy nghyd-furfio â'i farwolaeth ef;

11 Os mewn un modd y gallwn gyrhaeddyd adgyfodiad y meirw:

12 Nid fel pe bawn ^r wedi ei gyrhaeddyd eisoes, neu fod eisoes ^s wedi fy mherffeithio; eithr dilyn yr wyf, fel y gallwyf ymaflyd *yn y peth* hwn hefyd yr ymaflyd ynof gan Grist Iesu.

13 Y brodyr, nid wyf fi yn bwrw ddarfod i mi gael gafael: ond un peth, ^t gan anghofio y pethau sydd o'r tu cefn, ac ^u ymestyn at y pethau o'r tu blaen,

14 Yr ydwyf yn cyrchu at y nôd, am gamp ^x uchel alwedigaeth Duw yng Nghrist Iesu.

15 Cynnifer gan hynny ag ydym ^y berffaith, syniwn hyn: ac os ydyh yn synied dim yn amgenach, hyn hefyd a ddatguddia Duw i chwi.

16 Er hynny, y peth y daethom atto, ^z cerddwn wrth yr un rheol, syniwn yr un peth.

17 ^a Byddwch ³ ddilynwyf i mi, frodyr, ac edrychwch ar y rhai sydd yn rhodio felly, megis ^b yr ydym ni yn siampl i chwi.

18 (Canys y mae llawer yn rhodio, am y rhai y dywedais i chwi yn fynych, ac yr ydwyf yr awrhon hefyd dan wylo yn dywedyd, *mai* ^c gelynyon croes Crist *ydynt*;

19 ^d Diwedd y rhai *yw* distryw, ^e duw y rhai *yw* eu bol, ^f a'u gogoniant yn eu cywilydd, ^g y rhai sydd yn synied pethau daearol.)

20 Canys ^h ein hymarweddiad ni sydd yn y nefoedd; o'r lle hefyd ⁱ yr ydym yn disgwyl yr Iachawdwr, yr Arglwydd Iesu Grist:

21 ^k Yr hwn a gyfnewidia ⁴ ein corph gwael ni, fel y gwneler ef yr un ffurf ⁵ a'i gorph gogoneddus ef, yn ol y nerthol weithrediad trwy yr hwn y dichon efe, ⁶ iê, ddarostwng pob peth iddo ei hun.

PENNOD IV.

1 *Ar ol rhybuddion neillduol, 4 y mae yn myned rhagddo at gynghorion cyffredinol: 10 ac yn dangos pa fodd y llawenyhodd efe wrth eu haelioni hwy tu ag atto, pan oedd y'ng harchar; nid yn gymmaint am iddynt borthi ei anghenion ef, ag am y gras Duw oedd ynddynt hwy: 19 ac felly y mae yn diweddru, gan weddio, a'u hannerch hwy.*

AM hynny, fy mrodyr anwyl a hoff, ^a fy llawenydd a'm coron, felly sefwech yn yr Arglwydd, anwylyd.

2 Yr ydwyf yn attolwg i Euodias, ac yn attolwg i Syntyche, synied yr un peth yn yr Arglwydd.

3 Ac yr ydwyf yn dymuno arnat tithau, fy ngwir gymmar, cymmorth y gwragedd hynny y rhai yn yr efengyl ^b a gyd-lafuriasant â mi, ynghyd â Chlement hefyd, a'm cyd-weithwyr eraill, ^c y rhai *y mae* eu henwau yn llyfr y bywyd.

4 ^d Llawenhêwch yn yr Arglwydd yn wastadol: *a* thrachefn meddaf, Llawenhêwch.

5 Bydded eich arafwch yn hysbys i bob dyn. ^e *Y mae* yr Arglwydd yn agos.

6 ^f Na ofelwch am ddim: eithr ym mhob peth mewn gweddi ac ymbil gyd â diolchgarwch, gwneler eich deisfyiadau chwi yn hysbys ger bron Duw.

7 ^g A ^h thangneffedd Duw, yr hwn sydd uwch law pob deall, a geidw eich calonnau a'ch meddyliau yng Nghrist Iesu.

8 Yn ddiweddf, frodyr, pa bethau bynnag sydd wir, pa bethau bynnag *sydd* ² onest, pa bethau bynnag *sydd* gyfiawn, pa bethau bynnag *sydd* bur, pa bethau bynnag *sydd* hawddgar, pa bethau bynnag *sydd* ganmoladwy, od *oes* un rhinwedd, ac od *oes* dim clod, meddyliwch am y pethau hyn.

9 Y rhai a ddysgasoch, ac a dderbyniasoch, ac a glywsoch, ac a welsoch ynof fi, y pethau hyn gwnewch: ^h a Duw yr heddwoch a fydd gyd â chwi.

Anno
DOMINI
64.h Eph. 2. 6,
19.
Col. 3. 1, 3.i 1 Cor. 1. 7.
1 Thess. 1.
10.k 1 Cor. 15.
43, 48, 49.
Col. 3. 4.l corph ein
gwaeldd
ni.m a choroph
ei gonedd
ef.n hefyd,
neu, hyd
yn oed.
o 1 Cor. 15.
26, 27.p 2 Cor. 1.
14.
pen. 2. 16.
1 Thess. 2.
19, 20.

q pen. 1. 27.

r Exod. 32.
32.s Ps. 69. 28.
Dan. 12. 1.
Luc 10. 20.t Dat. 3. 5.
a 20. 12.
a 21. 27.u pen. 3. 1.
1 Thess. 5.
16.v Heb. 10.
25.
Iago 5. 9.w 2 Petr. 3. 8,
9.x Ps. 55. 22.
Diar. 16. 3.
Matt. 6. 25.y Ioan 14.
27.
Rhuf. 5. 1.
Col. 3. 15.

z barchedig.

a Rhuf. 15.
33.
2 Cor. 13.
11.

Anno
DOMINI
64.³ adnew-
ydu o
honoch, o
ran gofalu
am danaf
fi.¹² Cor. 11. 9.
⁴ yr oeddych
heb gael
ennyd.¹ 1 Tim. 6.
6, 8.¹¹ Cor. 4. 11.
² Cor. 11.
27.^m pen. 1. 7.^m 2 Cor. 11.
8, 9.

10 Mi a lawenychais hefyd yn yr Arglwydd yn fawr, oblegid ³ i'ch gofal chwi am danaf fi yr awrhon o'r diwedd adnewyddu; yn yr hyn y buoch ofalus hefyd, ond ⁴ eisieu amser cyfaddas oedd arnoch.

11 Nid am fy mod yn dywedyd o herwydd eisieu: canys myfi a ddysgais ym mha gyflwr bynnag y byddwyf, fod ^k yn foddolawn iddo.

12 Ac ^l mi a fedraf ymostwng, ac a fedraf ymhelaethu: ym mhob lle ac ym mhob peth y'm haddysgwyd, i fod yn llawn ac i fod yn newynog, i fod mewn helaethrwydd ac i fod mewn prinder.

13 Yr wyf yn gallu pob peth trwy Grist, yr hwn sydd yn fy nerthu i.

14 Er hynny, da y gwnaethoch ^m gyd-gyfrannu â'm gorthrymder i.

15 A chwithau, Philippiaid, hefyd a wyddoch yn nechreuad yr efengyl, pan euthum i ymaith o Macedonia, ⁿ na chyfrannodd un eglwys â mi o ran rhoddi a derbyn, ond chwydychwi yn unig.

16 Oblegid yn Thessalonica hefyd

yr anfonasoch i mi unwaith ac eil-waith wrth fy anghenraid.

17 Nid o herwydd fy mod i yn ceisio rhodd: eithr yr ydwyf yn ceisio ^o ffrwyth yn amlhau erbyn eich cyfrif chwi.

18 Ond ⁵ y mae gennyf bob peth, ac y mae gennyf helaethrwydd: mi a gyflawnwyd, wedi i mi dderbyn gan Epaphroditus y pethau a ddaethant oddi wrthych chwi; ^{sef} ^p arogl ⁶ peraid, ^q aberth cymmeradwy, boddolawn gan Dduw.

19 A'm Duw i ^r a gyflawna eich holl ⁷ raid chwi ^s yn ol ei olud ef mewn gogoniant, yng Nghrist Iesu.

20 Ond i Dduw a'n Tad ni y byddo gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

21 Anherchwch yr holl saint yng Nghrist Iesu. Y mae y brodyr sydd gyd â mi yn eich annerch.

22 Y mae y saint oll yn eich annerch chwi, ac yn bennaf ^t y rhai sydd o deulu Cesar.

23 ^u Gras ein Harglwydd Iesu Grist fyddo gyd â chwi oll. Amen.

^v At y Philippiaid yr ysgrifenyddwyd o Rufain, gyd âg Epaphroditus.

Anno
DOMINI
64.º Rhuf. 15.
28.
Tit. 3. 14.⁵ mi a dder-
bynais
bob.^p Heb. 13.
16.⁶ Neu, per-
eidd-dra.^q 2 Cor. 9. 12.^r Pa. 23. 1.² Cor. 9. 8.⁷ etsiau,^s Eph. 1. 7.^a 3. 16.^t Edrych
pen. 1. 13.^u Rhuf. 16.
24.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y

COLOSSIAID.

PENNOD I.

1 ^{Ar} ol cyfarch iddynt, y mae Paul yn diolch i Dduw am eu ffydd hwy; ⁷ ac yn cadarnhau dysgeidiaeth Epaphras; ⁹ yn gweddïo ym mhellach ar iddynt gynnyddu mewn gras: ¹⁴ yn portreïadu y gwir Grist, ²¹ ac yn eu han-nog hwy i dderbyn Iesu Grist; ac yn canmol ei weinidogaeth ei hun.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys Duw, a Thimotheus ein brawd,

2 ^a At y saint a'r ffyddlawn frodyr yng Nghrist y rhai sydd yn Colossa: ^b Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

3 ^c Yr ydym yn diolch i Dduw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, gan weddio drosoch chwi yn was-tadol,

4 Er pan glywsom am eich ffydd yng Nghrist Iesu, ac am y cariad sydd gennych tu ag at yr holl saint;

5 Er mwyn y gobaith ^d a roddwyd i gadw i chwi yn y nefoedd, am yr

hon y clywsoch o'r blaen y'ngair gwirionedd yr efengyl;

6 Yr hon sydd wedi dyfod attoch chwi, megis ag ^e y mae yn yr holl fyd; ^f ac sydd yn dwyn ffrwyth, megis ag yn eich plith chwithau, er y dydd y clywsoch, ac y gwybuoch ras Duw mewn gwirionedd:

7 Megis ag y dysgasoch gan ^g Epaphras ein hanwyl gyd-was, yr hwn sydd drosoch chwi yn ffyddlawn weinidog i Grist;

8 Yr hwn hefyd a amlygodd i ni eich ^h cariad chwi yn yr Yspryd.

9 ⁱ O herwydd hyn ninnau hefyd, er y dydd y clywsom, nid ydym yn peidio â gweddïo drosoch, a deisyf ^k eich cyflawni chwi â ^l gwybodaeth ei ewyllys ef ym mhob doethineb a deall ysprydol;

10 ^m Fel y rhodioch yn addas i'r Arglwydd i bob rhyngu bodd, gan ddwyn ffrwyth ym mhob gweithred dda, a chynnyddu y'ngwybodaeth am Dduw;

11 Wedi eich nerthu â phob nerth,

Anno
DOMINI
64.^e Matt. 24.
14. ad. 23.^f Marc 4. 8.
Ioan 15. 16.^g pen. 4. 12.
Phil. 23.^h Rhuf. 15.
30.ⁱ Eph. 1. 15.^k 1 Cor. 1. 5.
^l Rhuf. 12. 2.^m Eph. 4. 1.
Phil. 1. 27.
1 Thess. 2.
12.Anno
DOMINI
64.^a Eph. 1. 1.^b Gal. 1. 3.^c Eph. 1. 16.
Phil. 1. 3.
a 4. 6.^d 1 Petr. 1. 4.

Anno
DOMINI
64.² cadernid
ei ogoniant
ef.^a Act. 26.
18.º Eph. 6. 12.
^h Heb. 2. 14.
¹ Petr. 2. 9.
² Mab ei
gariad.
^p Eph. 1. 7.^q 2 Cor. 4. 4.
^h Heb. 1. 3.
^r Dat. 3. 14.
^s Ioan 1. 3.
¹ Cor. 8. 6.
^h Heb. 1. 2.⁴ gorsedd-
fengiaun.
¹ Rhuf. 8.
38.
pen. 2. 10,
15.
¹ Petr. 3.
22.^u Rhuf. 11.
36.
^x Ioan 1. 1.
3.¹ Cor. 8. 6.
^y Eph. 1. 22.
² y corph,
yr eglwys.
^z Act. 26.
23.¹ Cor. 15.
20, 23.
Dat. 1. 5.
⁶ mhlith
parab.
^a Ioan 1. 16.
a 3. 34.⁷ A chan
wneuthur.
^b Eph. 2. 14.
15.
^c 2 Cor. 5.
18.
^d Eph. 1. 10.^e Eph. 2. 1,
2, 12.
⁸ Neu, trwy
feddwl.⁹ etto.^f Eph. 2. 15.
^g Luc 1. 75.
Eph. 1. 4.
a 5. 27.
Tit. 2. 14.
² ei hun. —^h ad. 6.ⁱ 2 Cor. 7. 4.
^k Eph. 3. 1,
13.
¹ 2 Cor. 1. 5,
6.
² Tim. 1. 8.
a 2. 10.

yn ol ² ei gadernid gogoneddus ef,
i bob dioddefgarwch a hir-ymaros
gyd â llawenydd;

12 Gan ddiolch i'r Tad, yr hwn
a'n gwnaeth ni yn gymmwys i *gael*
rhan o ^a etifeddiaeth y saint yn y
goleuni:

13 Yr hwn a'n gwaredodd ni allan
o ^o feddiant y tywyllwch, ac a'n
symmudodd i deyrnas ³ ei anwyl
Fab:

14 ^p Yn yr hwn y mae i ni bryn-
edigaeth trwy ei waed ef, *sef* madd-
euant pechodau:

15 Yr hwn yw ^q delw y Duw anwel-
edig, ^r cyntaf-anedig pob creadur:

16 Canys ^s trwyddo ef y crëwyd
pob dim a'r sydd yn y nefoedd,
ac sydd ar y ddaear, yn weledig
ac yn anweledig, pa un bynnag
ai ^t thronau, ai ^u arglwyddiaethau,
ai tywysogaethau, ai meddiannau;
pob dim a grëwyd ^v trwyddo ef, ac
erddo ef.

17 ^w Ac y mae efe cyn pob peth,
ac ynddo ef y mae pob peth yn
cyd-sefyll.

18 Ac efe ^y yw pen ⁶ corph yr eg-
lwys: *efe*, yr hwn yw y dechreuad,
^z y cyntaf-anedig oddi wrth y meirw;
fel y byddai efe yn blaenori ym
⁶ mhob peth.

19 Oblegid rhyngodd bodd i'r
Tad drigo o bob cyflawnder ^a yn-
ddo ef;

20 ⁷ Ac, ^b wedi iddo wneuthur
heddwrch trwy waed ei groes ef,
^c trwyddo ef gymmodi ^d pob peth
âg ef ei hun; trwyddo ef, *medd-
af*, pa un bynnag ai pethau ar y
ddaear, ai pethau yn y nefoedd.

21 A chwithau, ^e y rhai oeddych
ddieithriaid, a gelynion ⁸ mewn
meddwl trwy weithredoedd drwg,
yr awrhon ⁹ hefyd a gymmododd efe,

22 ^f Ynghorff ei gnawd ef trwy
farwolaeth, ^g i'ch cyflwyno chwi yn
sanctaidd, ac yn ddeifeus, ac yn
ddiargyhoedd, ger ei fron ² ef:

23 Os ydych yn parhau yn y ffydd,
wedi eich seilio a'ch sicrhau, ac
heb eich symmud oddi wrth obaith
yr efengyl, yr hon a glywsych, *ac*
a bregethwyd ^h ym, mysg pob cre-
adur a'r sydd dan y nef; i'r hon
y'm gwnaethpwyd i Paul yn wein-
idog:

24 ⁱ Yr hwn ydwyf yn awr yn lla-
wenychu yn fy niodeffiadau ^k dros-
och, ac yn cyflawni ¹ yr hyn sydd
yn ol o gystuddiau Crist yn fy

nghnawd i, er mwyn ^m ei gorph ef,
yr hwn yw yr eglwys:

25 I'r hon y'm gwnaethpwyd i yn
weinidog, yn ol ⁿ goruchwyliaeth
Duw, yr hon a roddwyd i mi tu ag
attoch chwi, i ³ gyflawni gair Duw;

26 *Sef* ^o y dirgelwch oedd gudd-
iedig er oesoedd ac er cenhedl-
aethau, ^p ond yr awrhon a eglurwyd
i'w saint ef:

27 ^q I'r rhai yr ewyllsiodd Duw
hysbysu beth yw ^r golud gogoniant
y dirgelwch hwn ym mhlith y Cen-
hedloedd, yr hwn yw Crist ⁴ ynoch
chwi, ^s gobaith y gogoniant:

28 Yr hwn yr ydym ni yn *ei*
bregethu, gan rybuddio pob dyn,
a dysgu pob dyn ym mhob doeth-
ineb; ^t fel y cyflwynom bob dyn
yn berffaith yng Nghrist Iesu:

29 ⁵ Am yr hyn yr ydwyf hefyd
yn llafurio, gan ymdrechu yn ol
ei weithrediad ef, yr hwn sydd yn
gweithio ynof fi yn nerthol.

PENNOD II.

1 Y mae efe etto yn eu hannog ⁱ fod yn ddi-
anwadal yng Nghrist; 8 ac ⁱ ochelyd phil-
osophyddiaeth a thraddodiadau ofer, 18 ac
addoli angelion, 20 a seremonïau y gyfraith,
y rhai sydd wedi terfynu yng Nghrist.

CANYS mi a ewyllsiwn i chwi
wybod pa faint o ^a 2 ymdrech
sydd arnaf er eich *mwyn* chwi, a'r
rhai yn Laodicea, a chynnifer ag
ni welsant fy wyneb i yn y cnawd;

2 ^b Fel y cysurid eu calonnau hwy,
wedi eu cyd-gyssylltu mewn cariad,
ac i bob golud sicrwydd deall, ^c i
gydnabyddiaeth dirgelwch Duw, a'r
Tad, a Christ;

3 ^d Yn yr hwn y mae holl drysorau
doethineb a gwybodaeth yn gudd-
iedig.

4 A hyn yr ydwyf yn ei ddywed-
yd, ^e fel na thwylo neb chwi âg
ymadrodd hygoel.

5 Canys ^f er fy mod i yn absennol
yn y cnawd, er hynny yr ydwyf
gyd â chwi yn yr yspryd, yn lla-
wenychu, ac yn gweled ^g eich trefn
chwi, a chadernid eich ffydd yng
Nghrist.

6 ^h Megis gan hynny y derbynias-
och Grist Iesu yr Arglwydd, *felly*
rhodiwrch ynddo;

7 ⁱ Wedi eich gwreiddio a'ch adeil-
adu ynddo ef, a'ch cadarnhau yn y
ffydd, megis y'ch dysgwyd, gan gyn-
nyddu ynddi mewn diolchgarwch.

8 ^k Edrychwch na bo neb yn eich
anrheithio trwy philosophi a gwag

Anno
DOMINI
64.^m Eph. 1.
23.
ⁿ Eph. 3. 2.³ lenw, neu,
gyflawn
bregethu,
Rhuf. 15.
19.º Rhuf. 16.
25.^p Matt. 13.
11.^q 2 Cor. 2.
14.^r Rhuf. 9.
23.^s Eph. 1. 7.
⁴ yn eich
plith chwi.
¹ Tim. 1.
1.^t 2 Cor. 11.
2.^u Eph. 5. 27.
⁵ Yn.^a pen. 1. 29.
Phil. 1. 30.¹ Thessa. 2.
2.² ofn, neu,
ofal.^b 2 Cor. 1. 6.^c Phil. 3. 8.^d 1 Cor. 1.
24.^e Eph. 5. 6.
ad. 18.^f 1 Cor. 5. 3.^g 1 Cor. 14.
40.^h 1 Thessa. 4.
1.ⁱ Judas 3.^j Eph. 2. 21,
22. a 3. 17.^k Jer. 23. 8.
Rhuf. 16.
17.¹ Heb. 13. 9.

Anno
DOMINI
64.1 Matt. 15.
2 Gal. 1. 14.
3 Gal. 4. 3.
9.
ad. 20.
4 pen. 1. 13.5 Eph. 1. 20.
6 pen. 1. 16.7 Deut. 30.
6.
Jer. 4. 4.
Rhuf. 2.
29.
Phil. 3. 3.
8 Rhuf. 6. 6.
pen. 3. 8, 9.
9 Rhuf. 6. 4.10 Eph. 1. 19.
11 3. 7.
12 Act. 2. 24.13 Eph. 2. 1,
6, 8, 11.14 Eph. 2. 15,
16.
15 yr ysgrif-
en-law
mewn or-
deiniadau.16 Gen. 3. 15.
17 Ps. 68. 18.
18 Es. 53. 12.
19 Matt. 12.
20 Luc. 11. 22.
21 Ioan. 12. 31.
22 a 16. 11.23 ddad-
wisgo.24 Eph. 6. 12.
25 Neu,
26 ynddo ei
hun.27 Rhuf. 14.
3, 10, 13.
28 fwyllia ac
yfed.29 Gal. 4. 10.
30 Heb. 8. 5.
31 a 10. 1.32 ad. 4.
33 farned
neb i'ch
erbyn.34 symprwy.
35 a chref-
ydd.36 Ezech. 13.
37 1 Tim. 1. 7.
38 Eph. 4. 15,
16.39 Rhuf. 6.
3, 5.
40 a 7. 4, 6.
41 Gal. 2. 19.
42 ad. 8.43 Es. 29. 13.
44 Matt. 15. 9.
45 Tit. 1. 14.

dwyll, yn ol ¹traddodiad dynion, yn ol ^megwyddorion y byd, ac nid yn ol Crist.

9 Oblegid ^yynddo ef y mae holl gyflawnder y Duwdod yn preswyllo yn gorphorol.

10 Ac yr ydych chi wedi eich cyflawni ynddo ef, ° yr hwn yw pen pob ^ptywysogaeth ac awdurdod:

11 Yn yr hwn hefyd y'ch ^aenwaedwyd âg enwaediad nid o waith llaw, trwy ^rddiosg corph pechodau y cnawd, yn enwaediad Crist:

12 ^aWedi eich cyd-gladdu âg ef yn y bedydd, yn yr hwn hefyd y'ch cyd-gyfodwyd trwy ^ffydd gweithrediad Duw, ^ayr hwn a'i cyfododd ef o feirw.

13 ^aA chwithau, pan oeddych yn feirw mewn camweddau, a dienwaediad eich cnawd, a gyd-fywhaodd efe gyd âg ef, gan faddeu i chi yr holl gamweddau;

14 ^rGan ddilêu ^sysgrifen-law yr ordeiniadau, yr hon oedd i'n herbyn ni, yr hon oedd y'ngwrthwyneb i ni, ac a'i cymmerodd hi oddi ar y ffordd, gan ei hoelio wrth y groes:

15 ^aGan ^yyspeilio ^ay tywysogaethau a'r awdurdodau, efe a'u harddangosodd hwy ar gyhoedd, gan ymorfoleddu arnynt ^aarni hi.

16 Am hynny na farned neb arnoch chiwi ^bam ^cfwyd, neu am ddiod, neu o ran ^ddydd gwyl, neu newydd-loer, neu Sabbathau:

17 ^aY rhai ydynt gysgod pethau i ddyfod; ond y corph ^{sydd} o Crist.

18 ^aNa ^rthwyllled neb chiwi am eich gwobr, wrth ei ^sewyllys, mewn gostyngeiddrwydd, ^aac addoliad angelion, gan ruthro i bethau ^fnis gwelodd, wedi ymchwyddo yn ofer gan ei feddwl cnawdol ei hun;

19 Ac heb gyfattal ^sy Pen, o'r hwn y mae yr holl gorph, trwy y cymmalau a'r cyssylltiadau, yn derbyn lluniaeth, ac wedi ei gyd-gysylltu, yn cynnyddu gan gynnydd Duw.

20 Am hynny, os ydych ^awedi meirw gyd â Christ oddi wrth ⁱegwyddorion y byd, paham yr ydych, megis pettych yn byw yn y byd, yn ymrô i ordeiniadau,

21 (Na chyffwrdd; ^{ac} na archwaetha; ^{ac} na theimla;

22 Y rhai ydynt oll yn llygredigaeth wrth eu harfer;) ^kyn ol gorchymynion ac athrawiaethau dynion?

23 ¹Yr hyn bethau sydd ganddynt rith doethineb mewn ^mewyllys-grefydd, a gostyngeiddrwydd, a bod ²heb arbed y corph, nid mewn bri i ddigoni y cnawd.

PENNOD III.

1 ^Ymae yn dangos pa le y dylem geisio Crist; 5 ac yn ein hannog i'n marwolaethu ein hunain, 10 i ddiosg yr hen ddyn, ac i wisgo Crist am danom: 12 yn ein cynghori i gariad perffaith, a gostyngeiddrwydd, ac amryw rinweddau eraill.

AM hynny os ^acyd-gyfodasoch â Christ, ceisiwch y pethau ^{sydd} uchod, lle mae ^bCrist yn eistedd ar ddeheulaw Duw.

2 Rhoddwch eich ²serch ar bethau ^{sydd} uchod, nid ar bethau ^{sydd} ar y ddaear.

3 ^cCanys meirw ydych, a'ch bywyd a guddiwyd gyd â Christ yn Nuw.

4 ^aPan ymddangoso Crist ein bywyd ni, yna hefyd yr ymddangoswch chwithau gyd âg ef ^emewn gogoniant.

5 ^fMarwhêwch gan hynny ^seich aelodau y rhai sydd ar y ddaear; ^hgodineb, aflendid, gwŷn, drygchwant, a chybydd-dod, ⁱyr hon sydd eilun-addoliaeth:

6 ^kO achos yr hyn bethau y mae digofaint Duw yn dyfod ar ¹blant yr anufudd-dod:

7 ^mYn y rhai hefyd y rhodiasoch chwithau gynt, pan oeddych yn byw ynddynt.

8 Ond ^ayr awrhon rhoddwch chwithau ymaith yr holl bethau hyn; digter, llid, drygion, cabledd, serthedd, allan o'ch genau.

9 ^oNa ddywedwch gelwydd wrth eich gilydd, ^pgan ddarfod i chiwi ddiosg yr hen ddyn ynghyd â'i weithredoedd;

10 A gwisgo y newydd, yr hwn ^aa adnewyddir mewn gwybodaeth, ^ryn ol delw yr hwn ^aa'i creodd ef:

11 Lle nid oes na ^tGroegwr nac Iuddew, enwaediad na dienwaediad, Barbariad na Scythiad, caeth na rhydd: ond Crist ^{sydd} bob peth, ac ym mhob peth.

12 ^aAm hynny, (megis etholedigion Duw, sanctaidd ac anwyl,) gwisgwch am danoch ymysgaroedd trugareddau, cymmwynasgarwch, gostyngeiddrwydd, addfwynder, ymaros;

13 Gan gyd-ddwyn â'ch gilydd, a maddeu i'ch gilydd, os bydd gan neb ^sgweryl yn erbyn neb: megis

Anno
DOMINI
64.11 Tim. 4.
8.
m ad. 18.
2 yn cospi,
neu, dys-
tygu.a Rhuf. 6. 5.
Eph. 2. 6.
pen. 2. 12.
b Eph. 1. 20.

2 bryd.

c Rhuf. 6. 2.
Gal. 2. 20.
pen. 2. 20.

d 1 Ioan. 3. 2.

e 1 Cor. 15.
43.f Rhuf. 8.
13.
g Rhuf. 6.
13.
h Eph. 5. 3.
i Eph. 5. 5.k Eph. 5. 6.
Dat. 22. 15.
l Eph. 2. 2.m Rhuf. 7.
5.
n 1 Cor. 6. 11.
Tit. 3. 3.o Eph. 4. 22.
1 Petr. 2. 1.

p Eph. 4. 25.

q Eph. 4. 22,
24.r Rhuf. 12.
2.s Eph. 4. 23,
24.

t Eph. 2. 10.

u Rhuf. 10.
12.v 1 Cor. 12.
13.w Gal. 3. 28.
a 5. 6.

x Eph. 4. 32.

y achwyn.

Anno
DOMINI
64.ag y maddeuodd Crist i chwi, felly *gwnewch* chwithau.14 Ac am ben hyn oll, *gwisgwch* gariad, yr hwn yw rhwymyn per-feithrwydd.15 A llywodraethed ^xtangnefedd Duw yn eich calonnau, i'r hwn hefyd y'ch galwyd ^yyn un corph; a byddwch ddiolchgar.16 Preswylid gair Crist ynoch yn ⁴helaeth ym mhob doethineb; gan ddysgu a rhybuddio bawb eich gilydd ²mewn psalmu, a hymnau, ac odlau ysprydol, gan ganu ^{5a}trwy ras yn eich calonnau i'r Arglwydd.17 A ^bpha beth bynnag a wneloch, ar air neu *ar* weithred, *gwnewch* bob peth yn enw yr Arglwydd Iesu, ^cgan ddiolch i Dduw a'r Tad trwyddo ef.18 ^dY gwagedd, ymostyngwch i'ch gwŷr priod, megis y mae yn weddus yn yr Arglwydd.19 ^eY gwŷr, cerwch *eich* gwagedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt.20 ^fY plant, ufuddhewch i'ch rhieni ^gym mhob peth: canys hyn sydd yn rhyngu bodd i'r Arglwydd yn dda.21 ^hY tadau, na chyffrôwch eich plant, fel na ddigalonont.22 ⁱY gweision, ufuddhewch ^kym mhob peth i'ch feistriaid yn ol y cnawd; nid â llygad-wasanaeth, fel boddlonwyr dynion, eithr mewn symlwydd calon, yn ofni Duw:23 A pha beth bynnag a wneloch, *gwnewch* o'r galon, megis i'r Arglwydd, ac nid i ddynion;

24 Gan wybod mai gan yr Arglwydd y derbyniwch daledigaeth yr etifeddiaeth: canys yr Arglwydd Crist yr ydych yn ei wasanaethu.

25 Ond yr hwn sydd yn gwneuthur cam, a dderbyn *am* y cam a wnaeth: ac ^lnid oes derbyn wyneb.

PENNOD IV.

1 Y mae yn eu hannog i fod yn wresog mewn gweddi; ⁵i rodio yn ddoeth tu ag at y rhai ni ddaethant etto i wir wybodaeth am Grist: 10 yn eu hannerch hwy, ac yn ewyllysio iddynt bob rhyw lwyddiant.^aY MEISTRIAID, gwnewch i'ch gweision yr hyn *sydd* gyfiawn ac uniawn; gan wybod fod i chwithau Feistr yn y nefoedd.2 ^bParhewch mewn gweddi, gan wylid ynddi ²gyd â diolchgarwch;3 ^cGan weddio hefyd drosom nin-nau, ar i Dduw ^dagori i ni ddrws ymadrodd, i adrodd ^edirgelwch

Crist, am yr hwn yr ydwyf hefyd mewn rhwymau:

4 Fel yr eglurhawyf ef, megis y mae yn rhaid i mi *ei* draethu.5 ^fRhodiwch mewn doethineb tu ag at y rhai sydd allan, ^ggan brynu yr amser.6 *Bydded* eich ymadrodd bob amser ^{3h}yn rasol, ⁱwedi ei dymheru â halen, fel y gwypoch pa fodd y mae yn rhaid i chwi ateb i ⁴bob dyn.7 ^kFy holl helynt i a fynega Ty-chicus i chwi, y brawd anwyl, a'r gweinidog ffyddlawn, a'r cyd-was yn yr Arglwydd:

8 Yr hwn a ddanfonais attoch er mwyn hyn, fel y gwybyddai eich helynt chwi, ac y diddanai eich calonnau chwi;

9 Gyd â ^lOnesimus, y ffyddlawn a'r anwyl frawd, yr hwn sydd o honoch chwi. Hwy a hysbysant i chwi bob peth *a wneir* yma.10 Y mae ^mAristarchus, fy nghyd-garcharor, yn eich annerch; a ⁿMarc, nai Barnabas fab ei chwaer, (am yr hwn y derbyniasoch orchymynion: os daw efe attoch, derbyniwch ef;)11 A Jesus, yr hwn a elwir Justus, y rhai ydynt o'r enwaediad. Y rhai hyn yn unig *yw fy* nghyd-weithwyr i deyrnas Dduw, y rhai a fuant yn gysur i mi.12 Y mae ^oEpaphras, yr hwn sydd o honoch, gwas Crist, yn eich annerch, ^pgan ^qymdrechu yn wastadol drosoch mewn gweddiau, ar i chwi sefyll ^ryn berffaith ac yn gyflawn ynghwbl o ewyllys Duw.

13 Canys yr ydwyf yn dyst iddo, fod ganddo zêl mawr trosoch chwi, a'r rhai o Laodicea, a'r rhai o Hierapolis.

14 Y mae ^rLuc y physygwr anwyl, a ^sDemas, yn eich annerch.15 Anherchwch y brodyr *sydd* yn Laodicea, a Nymphas, ^ta'r eglwys *sydd* yn ei dŷ ef.16 Ac wedi darllen ^uyr epistol *hwn* gyd â chwi, perwch ei ddarllen hefyd yn eglwys y Laodiceaid; a darllen o honoch chwithau yr un o Laodicea.17 A dywedwch wrth ^xArchippus, Edrych at y weinidogaeth a dderbyniaist yn yr Arglwydd, ar i ti ei chyflawni hi.18 ^yYr annerch â'm llaw i Paul *fy hun*. ^zCofiwch fy rhwymau. Gras *fyddo* gyd â chwi. Amen.¹At y Colossiaid yr ysgrifenyddwyd o Rufain, gyd â Thychicus ac Onesimus.Anno
DOMINI
64.^f Eph. 5. 15.
¹ Thess. 4. 12.
^g Eph. 5. 16.³ mewn gras.
^h pen. 3. 16.
ⁱ Marc 9. 50.⁴ pob math ar ddyn.
^k Eph. 6. 21.^l Philem. 10.^m Act. 19. 29.
^a 27. 2.
ⁿ Philem. 24.
^p Act. 15. 37.
^r Tim. 4. 11.º pen. 1. 7.
^q Philem. 23.^r Rhuf. 15. 30.
^s ymagnio.
^q Matt. 5. 48.
^t 1 Cor. 14. 20.^r 2 Tim. 4. 11.
^s 2 Tim. 4. 10.^u Rhuf. 16. 5.
¹ Cor. 16. 19.
^v 1 Thess. 5. 27.^x Philem. 2.^y 1 Cor. 16. 21.
^z Thess. 3. 17.
¹ Heb. 13. 3.

EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL AT Y THESSALONIAID.

PENNOD I.

1 Paul yn dwyn ar ddeall i'r Thessalonïaid, nid yn unig mor feddylgar oedd efe am danymt bob amser, mewn diolchgarwch a gweddi; 5 eithr hefyd gystal yr oedd efe yn tybied am wirionedd a phurdeb eu ffydd hwynt, a'u dychnweliad at Dduw.

PAUL, a ^a Silfanus, a Thimothëus, at eglwys y Thessalonïaid, yn Nuw Dad, a'r Arglwydd Iesu Grist: ^b Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

2 ^c Yr ydym yn diolch i Dduw yn wastadol dros och chiwi oll, gan wneuthur coffa am danoch yn ein gweddïau,

3 Gan gofio yn ddibaid ^d waith eich ffydd chiwi, a llafur eich cariad, ac ymaros eich gobaith yn ein Harglwydd Iesu Grist, ger bron Duw a'n Tad;

4 Gan wybod, frodyr ^e anwyl, ^f eich etholedigaeth chiwi gan Dduw.

5 Oblegid ^g ni bu ein hefyngyl ni tu ag attoch mewn gair yn unig, eithr hefyd mewn nerth, ac ^h yn yr Yspryd Glân, ac mewn sicrwydd mawr; megis ⁱ y gwyddoch chiwi pa fath rai a fuom ni yn eich plith, er eich mwyn chiwi.

6 A ^j chiwi a aethoch yn ddilynwyr i ni, ac i'r Arglwydd, wedi derbyn y gair mewn gorthrymder mawr, ^k gyd â llawenydd yr Yspryd Glân:

7 Hyd onid aethoch yn siamplau i'r rhai oll sydd yn credu ym Macedonia ac yn Achaia.

8 Canys oddi wrthych chiwi y seiniodd gair yr Arglwydd, nid yn unig ym Macedonia, ac yn Achaia, ond ym mhob man hefyd eich ffydd chiwi ar Dduw a aeth ar led; fel nad rhaid i ni ddywedyd dim.

9 Canys y maent hwy yn mynegi am danom ni, pa ryw ddyfodiad i mewn a gawson ni attoch chiwi, a pha fodd y troisoch at Dduw oddi wrth eilunod, i wasanaethu y bywiol a'r gwir Dduw;

10 Ac ^l i ddisgwyl am ei Fab ef o'r nefoedd, ^m yr hwn a gyfododd efe o feirw, ⁿ sef Iesu, yr hwn a'n

gwaredodd ni ^o oddi wrth y digofaint sydd ar ddyfod.

PENNOD II.

1 Pa fodd y daeth ac y pregethwyd yr efengyl i'r Thessalonïaid; a pha fodd y derbyniasant hwythau hi. 18 Yr achos paham y bu Paul cyhyd yn absennol oddi wrthynt; a phaham yr ydoedd efe mor chwannog i'w gweled hwynt.

CANYS ^a chiwi eich hunain a wyddoch, frodyr, ein dyfodiad ni i mewn attoch, nad ofer fu:

2 Eithr wedi i ni ddioddef o'r blaen, a ^b chael ammharch, fel y gwyddoch chiwi, yn Philippi, ni a fuom hŷf yn ein Duw ^c i lefaru wrthych chiwi efengyl Duw ^d trwy fawr ymdrech.

3 Canys ein cynghor ni nid oedd o hudoliaeth, nac o aflendid, nac mewn twyll:

4 Eithr megis ^e yn ^f cyfrifwyd ni gan Dduw yn addas ^g i ymddiried i ni am yr efengyl, felly yr ydym yn llefaru; ^h nid megis yn rhyngu bodd i ddynion, ond i Dduw, yr hwn sydd yn profi ein calonau ni.

5 Oblegid ⁱ ni fuom ni un amser mewn ymadrodd gwenieithus, fel y gwyddoch chiwi, nac mewn rhith cybydd-dod; ^j Duw yn dyst:

6 ^k Nac yn ceisio moliant gan ddynion, na chennych chiwi, na chan eraill; lle ^l y gallasem ^m ⁿ bwyso arnoch, fel apostolion Crist.

7 Eithr ^o ni a fuom addfwyn yn eich mysg chiwi, megis mammaeth yn maethu ei phlant.

8 Felly, gan eich hoffi chiwi, ni a welsom yn dda gyfrannu â chiwi, nid yn unig efengyl Duw, ond ^p ein heneidiau ein hunain hefyd, am eich bod yn anwyl gennym.

9 Canys côf yw gennych, frodyr, ein llafur a'n lludded ni: canys ^q gan weithio nos a dydd, fel na phwysem ar neb o honoch, ni a bregethasom i chiwi efengyl Duw.

10 Tystion ^r ydych chiwi, a Duw hefyd, ^s mor sanctaidd, ac mor gyfiawn, a diargyhoedd, yr ymddygasom yn eich mysg chiwi y rhai ydych yn credu:

Anno
DOMINI
54.

^a 2 Cor. 1.
19.
^b 2 Thess. 1.
1.
^c 1 Petr. 5.
12.
^d Eph. 1. 2.

^e Rhuf. 1. 8.
Eph. 1. 16.
Philem. 4.

^f Ioan. 6. 29.
Gal. 5. 6.
Iago 2. 17.

^g a garwyd
gan Dduw,
eich ethol-
edigaeth
chiwi.

^h Col. 3. 12.
1 Thess. 2.
13.

ⁱ 1 Cor. 4.
20.

^j 2 Cor. 6. 6.
^k pen. 2. 1.
5, 10, 11.

^l 1 Cor. 11.
1.
Phil. 3. 17.
2 Thess. 3.
9.

^m Act. 5. 41.
Heb. 10. 34.

ⁿ Rhuf. 1. 8.

^o Rhuf. 2.
7.
Phil. 3. 20.
Tit. 2. 13.
^p Act. 2. 24.

Anno
DOMINI
54.

^q Matt. 3. 7.
Rhuf. 5. 9.
pen. 5. 9.

^r pen. 1. 5.
9.

^s Act. 16.
22.

^t Act. 17. 2.

^u Phil. 1. 30.
Col. 2. 1.

^v 1 Tim. 1.
11, 12.

^w 2 deirwyd
gan Dduw
ymddiried.

^x Gal. 2. 7.
Tit. 1. 3.
^y Gal. 1. 10.

^z Act. 20.
33.

^{aa} 2 Cor. 2. 17.
a. 7. 2.

^{ab} a. 12. 17.

^{ac} Rhuf. 1. 9.

^{ad} Ioan. 5.
41, 44.

^{ae} a. 12. 43.

^{af} 2 Cor. 10.
1, 2, 10, 11.

^{ag} Phil. 8.
9.

^{ah} 1 Cor. 9.
2.

^{ai} 2 Thess. 3.
8.

^{aj} 8 gymmeryd
auddrodd.

^{ak} 1 Cor. 2. 3.
2 Cor. 13. 4.

^{al} 2 Cor. 12.
15.

^{am} Act. 20.
34.

^{an} 1 Cor. 4. 12.
2 Cor. 11. 9.

^{ao} 2 Thess.
3. 7.

Anno
DOMINI
54.† tystiol-
oethu.
† Eph. 4. 1.
Phil. 1. 27.
Col. 1. 10.
pen. 4. 1.
† addas.† Matt. 10.
40.
Gal. 4. 14.
2 Petr. 3. 2.† Act. 17. 5.
13.† Matt. 23.
34, 37.
Luc 13. 33.
† hymnid-
iasant.† Act. 13. 50.
a 14. 5, 19.
a 17. 5, 13.
a 18. 12.
a 19. 9.
† Gen. 15.
16.
Matt. 23.
32.† Rhuf. 1.
13. a 15. 22.
† 2 Cor. 1.
14.
Phil. 4. 1.
† gogon-
sant?

† ad. 5.

11 Megis y gwyddoch y modd y buom yn eich cynghori, ac yn eich cysuro, bob un o honoch, fel tad ei blant ei hun,

12 Ac yn *ymbil, †ar rodio o honoch yn †deilwng i Dduw, yr hwn a'ch galwodd chwi i'w deyrnas a'i ogoniant.

13 Oblegid hyn yr ydym ninnau hefyd yn diolch i Dduw yn ddi-baid, o herwydd i chwi, pan dderbynasoch air Duw, yr hwn a glywsocch gennym ni, ei dderbyn ef[†] nid fel gair dyn, eithr, fel y †mae yn wir, yn air Duw, yr hwn hefyd sydd yn nerthol-weithio ynoch chwi y rhai sydd yn credu.

14 Canys chwydychwi, frodyr, a wnaethpwyd yn ddilynwyr i eglwysi Duw, y rhai yn Judea sydd yng Nghrist Iesu; oblegid †chwithau a ddiodefiasoch y pethau hyn gan eich cyd-genedl, megis hwythau gan yr Iuddewon:

15 Y rhai a laddasant yr Arglwydd Iesu, †a'u prophwydi eu hunain, ac a'n †herlidiasant ninnau ymaith; ac ydynt heb ryngu bodd Duw, ac yn erbyn pob dyn;

16 †Gan warafun i ni lefaru wrth y Cenhedloedd, fel yr iachêid hwy, †i gyflawni eu pechodau hwynt yn wastadol: canys digofaint Duw a ddaeth arnynt hyd yr eithaf.

17 A ninnau, frodyr, wedi ein gwneuthur yn amddifaid am danoch dros ennyd awr, y'ngolwg, nid y'ngalon, a fuom fwy astud i wel-edeich eich wyneb chwi mewn awydd mawr.

18 Am hynny yr ewyllysiasom ddyfod attoch (myfi Paul, yn ddiau,) unwaith a dwywaith hefyd; eithr †Satan a'n lluddiodd ni.

19 Canys †beth yw ein gobaith ni, neu ein llawenydd, neu goron ein[†] gorfoledd? onid chwydychwi, ger bron ein Harglwydd Iesu Grist yn ei ddyfodiad ef?

20 Canys chwydychwi yw ein gogoniant a'n llawenydd ni.

PENNOD III

1 Paul yn tystiolaethu ei fawr gariad tu ag at y Thessalonïaid, trwy anfon Timothëus attynt i'w cadarnhâu, ac i'w diddanu; trwy lawenyachu yn eu gweithredoedd da hwy; 10 a thrwy weddio drostynt, a dymuno cael dyfod yn ddïogel attynt.

AM hynny, †gan na allem ym-attal yn hwy, ni a welsom yn dda ein gadael ni ein hunain yn Athen;

2 Ac a ddanfonasom †Timothëus, ein brawd, a gweinidog Duw, a'n cyd-weithiwr yn efengyl Crist, i'ch cadarnhâu chwi, ac i'ch diddanu ynghylch eich ffydd;

3 †Fel na chynhyrfid neb yn y gorthrymderau hyn: canys chwydychwi eich hunain a wyddoch †mai i hyn y'n gosodwyd ni.

4 Canys yn wir pan oeddym gyd â chwi, ni a rag-ddywedasom i chwi y gorthrymmid ni; megis y bu, ac y gwyddoch chwi.

5 O herwydd hyn, †minnau, heb allu ymattal yn hwy, a ddanfonais i gael gwybod eich ffydd chwi; rhag darfod i'r temtiwr eich temtio chwi, a †myned ein llafur ni yn ofer.

6 Eithr yr awrhon, wedi dyfod Timothëus attom oddi wrthych, a dywedyd i ni newyddion da am eich ffydd chwi a'ch cariad, a bod gennych goffa da am danom ni yn wastadol, gan hiraethu am ein gweled ni, megis yr ydym ninnau am eich gweled chwithau;

7 Am hynny y cawsom gysur, frodyr, †am danoch chwi, yn ein holl orthrymder a'n hangenocid, trwy eich ffydd chwi.

8 Oblegid yr awrhon byw ydym ni, os ydych chwi yn sefyll yn yr Arglwydd.

9 Canys pa ddiolch a allwn ni ei ad-dalu i Dduw †am danoch chwi, am yr holl lawenydd â'r hwn yr ydym ni yn llawen o'ch achos chwi ger bron ein Duw ni,

10 †Gan weddio mwy na mwy, nos a dydd ar gael gweled eich wyneb chwi, a chyflawni diffygion eich ffydd chwi?

11 A Duw ei hun a'n Tad ni, a'n Harglwydd Iesu Grist, a gyfarwyddo ein ffordd ni attoch chwi.

12 A'r Arglwydd a'ch lliosogo, ac a'ch chwanego ym mhob cariad †i'ch gilydd, ac i bawb, megis ag yr ydym ninnau i chwi:

13 I †gadarnhâu eich calonau chwi yn ddiargyhoedd mewn sanct-eiddrwydd ger bron Duw a'n Tad, yn nyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist gyd â'i holl saint.

PENNOD IV.

1 Y mae yn eu hannog i fyned rhagddynt mewn pob math ar ddawioldeb: 6 i fyw yn sanct-aidd ac yn gyflawn; 9 i garu eu gilydd; 11 a thrwy lonyddwch, i wneuthur y pethau a berthyn iddynt eu hunain: 13 ac yn

Anno
DOMINI
54.† Rhuf. 16.
21.

† Eph. 3. 13.

† Act. 14. 22.
2 Tim. 3.
12.
1 Petr. 2.
21.

† ad. 1.

† Gal. 2. 2.
a 4. 11.
Phil. 2. 16.

† ynoch.

† trosocch
chwi.† Rhuf. 1.
10, 11.† pen. 5. 15.
2 Petr. 1. 7.† 1 Cor. 1. 8.
Phil. 1. 10.
pen. 5. 23.
2 Thess. 2.
17.
1 Ioan 3.
20.

Anno
DOMINI
54.

ddiweddaf, i dristâu yn gymmedrol dros y meirw. 15 A chyd â'r cyngor diweddaf hwn, y mae efe yn cyssylltu dosparth byr o'r adgyfodiad, ac o ail-ddyfodiad Crist i'r farn.

YM mhellach gan hynny, frodyr, ac yn ²deisyf yn yr Arglwydd Iesu, megis y derbyniasoch gennym ^apa fodd y dylech rodio a boddloni Duw, ar i chwi gynyddu fwyfwy.

2 Canys chwi a wyddoch pa orchymynion a roddasom i chwi trwy yr Arglwydd Iesu.

3 Canys hyn yw ^bewyllys Duw, sef eich sancteiddiad chwi, ar ymgadw o honoch rhag godineb:

4 Ar fedru o bob un o honoch feddiannu ei lestr ei hun mewn sancteiddrwydd a pharch;

5 Nid mewn gwŷn trachwant, ^cmegis y Cenhedloedd ^dy rhai nid adwaenant Dduw:

6 ^eNa byddo i neb orthrymmu na thwylllo ei frawd mewn dim: canys dialydd yw yr Arglwydd ³ar y rhai hyn oll, megis y dywedasom i chwi o'r blaen, ac y tystiasom.

7 Canys ni alwodd Duw nyni i aflendid, ond ^fi sancteiddrwydd.

8 Am hynny ^gy neb sydd yn ⁴dirmygu, nid dyn y mae yn ei ddirmygu, ond Duw, ^hyr hwn hefyd a roddes ei Yspryd Glân ⁵ynom ni.

9 Ond am frawdgarwch, nid rhaid i chwi ysgrifenu o honof attoch: canys ¹yr ydych chwi eich hunain wedi eich dysgu gan Dduw ^ki garu eich gilydd.

10 Oblegid yr ydych yn gwneuthur hyn i bawb o'r brodyr y rhai sydd trwy holl Macedonia: ond yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, gynyddu o honoch fwyfwy;

11 A rhoddi o honoch eich bryd ar fod yn llonydd, a ^lgwneuthur eich gorchwylion eich hunain, a ^mgweithio â'ch dwylaw eich hunain, (megis y gorchymynasom i chwi:)

12 Fel ⁿy rhodioch yn weddaidd tu ag at y rhai sydd oddi allan, ac na byddo arnoch eisieu ^odim.

13 Ond ni ewyllsiwn, frodyr, i chwi fod heb wybod am y rhai a hunasant, na thristaoch, ^pmegis eraill y rhai nid oes ganddynt obaith.

14 Canys ^pos ydym yn credu farw Iesu, a'i adgyfodi; felly ^qy rhai a hunasant yn yr Iesu, a ddwg Duw hefyd gyd âg ef.

15 Canys hyn yr ydym yn ei ddywedyd wrthyh ^ryngair yr Arglwydd, ^ana bydd i ni y rhai byw, y rhai a adewir hyd ddyfodiad yr Arglwydd, rag-flaenu y rhai a hunasant.

16 Oblegid ^tyr Arglwydd ei hun a ddisgyn o'r nef gyd â ⁷bloedd, â llef yr arch-angel, ac ^uâg udgorn Duw: a'r meirw yng Nghrist a gyfodant yn gyntaf:

17 Yna ninnau y rhai byw, y rhai a adawyd, a gipir i fynu gyd â hwynt ^vyn y cymmylau, i gyfarfod â'r Arglwydd yn yr awyr: ac felly ^yy byddwn yn wastadol gyd â'r Arglwydd.

18 Am hynny ^sdiddenwch eich gilydd â'r ymadroddion hyn.

PENNOD V.

1 Y mae efe yn myned rhagddo, ac yn dangos, fel o'r blaen, ddull dyfodiad Crist i'r farn; 12 ac yn rhoddi amryw orchymynion; 23 ac felly yn diweddau ei epistol.

EITHR am ^ayr amserau a'r pryd-iauw, frodyr, nid rhaid i chwi ysgrifenu o honof attoch.

2 Oblegid chwi a wyddoch eich hunain yn hysbys, mai ^bfelly y daw dydd yr Arglwydd fel lleidr yn y nos.

3 Canys pan ddywedant, Tangnefedd a diogelwch; yna ^cy mae dinystr disymmwth yn dyfod ar eu gwarthaf, megis gwewyr esgor ar un a fo beichiog; ac ni ddiangant hwy ddim.

4 Ond chwyhchi, frodyr, nid ydych mewn tywyllwch, fel y goddiweddo y dydd hwnnw chwi megis lleidr.

5 Chwyhchi oll, ^dplant y goleuni ydych, a phlant y dydd: nid ydym ni o'r nos, nac o'r tywyllwch.

6 Am hynny na chysgwn, fel ²rhai eraill; eithr ^egwyliwn, a byddwn sobr.

7 Canys ^ty rhai a gysgant, y nos y cysgant; a'r rhai a feddwant, y nos y meddwant.

8 Eithr nyni, gan ein bod o'r dydd, byddwn sobr, ^swedi ymwisgo â dwyfronneg flydd a chariad, ac â gobaith iachawdwriaeth yn lle helm.

9 Canys ^hnid appwyntiodd Duw nyni i ddigofaint, ond i gaffael iachawdwriaeth trwy ein Harglwydd Iesu Grist,

10 ⁱYr hwn a fu farw drosom; fel pa un bynnag a wnelom ai

Anno
DOMINI
54.

^r 1 Bren. 13.
17, 18.
^a 20. 35.
¹ 1 Cor. 15.
51.

^t Matt. 24.
31.
² Thess. 1.
7.
⁷ gawr.
^u 1 Cor. 15.
52.

^x Act. 1. 9.
Dat. 11. 12.

^y Ioan 12.
26. a 14. 3.
a 17. 24.

^s cyngor-
wch.

^a Matt. 24.
3. 36.
Act. 1. 7.

^b Matt. 24.
43, 44.

^c Luc 17. 27.
28. a 21.
34. 35.
² Thess. 1.
9.

^d Eph. 5. 8.

² y Ueill.

^e Matt. 24.
42. a 25. 13.
Rhuf. 13.
11. 12.

¹ Petr 5. 8.
^f Luc 21. 34.
36.
Rhuf. 13.
13.

¹ Cor. 15.
34.

^g Es. 59. 17.
Eph. 6. 14.
16, 17.

^h Rhuf. 9.
22.
pen. 1. 10.
¹ Petr 2. 8.

ⁱ Rhuf. 14.
8, 9.

Anno
DOMINI
54.gwylied ai cysgu, y byddom fyw
gyd âg ef.11 O herwydd pahan cynghorwch
eich gilydd, ac adeiledwch bob un
eich gilydd, megis ag yr ydych yn
gwneuthur.12 Ac yr ydym yn attolwg i chwi,
frodyr, ^kadnabod y rhai sydd yn
llafurio yn eich mysg, ac yn eich
llywodraethu chwi yn yr Arglwydd,
ac yn eich ³rhybuddio ;13 A gwneuthur cyfrif mawr o
honynt mewn cariad, er mwyn eu
gwaith. Byddwch dangnefeddus yn
eich plith eich hunain.14 Ond yr ydym yn deisyf arnoch,
frodyr, ¹rhybuddiwrch y rhai ⁴afreol-
us, diddenwch y gwan eu meddwl,
^mcynheliwch y gweiniaid, byddwch
ymarhous wrth bawb.15 ⁿGwelwch na thalo neb ddrwg
dros ddrwg i neb : eithr yn was-
tadol ^odilynwch yr hyn sydd dda,
⁵tu ag at eich gilydd, a thu ag at
bawb.16 ^pByddwch lawen yn wastadol.17 ^qGweddïwch yn ddibaid.18 ^rYm mhob dim diolchwch :
cansys hyn *yw* ewyllys Duw yng
Nghrist Iesu ^otu ag atoch chwi.19 ^aNa ddifoddwch yr Yspryd.20 Na ddirmygwch brophwydol-
iaethau.21 ^tProfwch bob peth : deliwch yr
hyn sydd dda.22 ^uYmgedwch rhag pob ⁷rhith
drygioni.23 A ^xgwir Dduw y tangnefedd
^ya'ch sancteiddio yn gwbl oll : a
chadwer eich yspryd oll, a'ch enaid,
a'ch corph, yn ddiargyhoedd yn ny-
fodiad ein Harglwydd Iesu Grist.24 ^zFfyddlawn *yw* yr hwn a'ch
galwodd, yr hwn hefyd a'i gwna.

25 O frodyr, gweddiwch drosom.

26 ^aAnherchwch yr holl frodyr â
chusan sancteiddiol.27 Yr ydwyf yn eich tynghedu yn
yr Arglwydd, ar ddarlenn ^by llythyr
hwn i'r holl frodyr sanctaidd.28 ^cGras ein Harglwydd Iesu Grist
fyddo gyd â chwi. Amen.^f Y cyntaf at y Thessalonïaid a ysgrifen-
wyd o Athen.Anno
DOMINI
54.^r Eph. 5. 20.
Col. 3. 17.
⁶ am dan-
och.^s Eph. 4. 30.
² Tim. 1. 6.
Edrych
1 Cor. 14.
30.^t 1 Cor. 2.
11. 15.
1 Ioan. 4. 1.^u Phil. 4. 5.
⁷ math ar
ddrag.
^x Phil. 4. 9.
^y pen. 3. 13.^z 1 Cor. 1. 9.
2 Thess. 3.
3.^a Rhuf. 16.
16.^b Col. 4. 16.
2 Thess. 3.
14.^c Rhuf. 16.
20.

AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT Y

THESSALONIAID.

PENNOD I.

1 *Y mae Paul yn hysbysu iddynt ddäed yr oedd
efe yn meddwl am eu ffydd, a'u cariad, a'u
hamynedd hwynt : 11 a chyd â hynny yn
gosod llawer o resymau ar lawr, i'w cysuro
hwy mewn erlid ; a'r pennaf o'r rhai hyn a
gymmerir oddi wrth gyfiawn farn Duw.***PAUL**, a Silfanus, a Thimotheus,
at eglwys y Thessalonïaid, ^ayn
Nuw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu
Grist :2 ^bGras i chwi, a thangnefedd,
oddi wrth Dduw ein Tad ni, a'r
Arglwydd Iesu Grist.3 ^cDiolch a ddylem i Dduw yn
wastadol dros och, frodyr, fel y mae
yn addas, oblegid bod eich ffydd
chwi yn mawr gynnyddu, a chariad
pob un o honoch oll tu ag at eich
gilydd yn ychwanegu ;4 Hyd onid ydym ^dni ein hun-
ain yn ²gorfoleddu ynoch chwi yn
eglwysi Duw, o herwydd eich am-
ynedd chwi a'ch ffydd yn eich holl
erlidiau a'r gorthrymderau yr yd-
ych yn eu goddef :5 *Yr hyn sydd* ^eargoel goleu o^egyfiawn farn Duw, fel y'ch cyfrifer
yn deilwng i deyrnas Dduw, ^fer
mwyn yr hon yr ydych hefyd yn
goddef.6 Canys cyfiawn *yw* ger bron
Duw, dalu cystudd i'r rhai sydd
yn eich cystuddio chwi ;7 Ac i chwithau, y rhai a gys-
tuddir, esmwythdra gyd â ni, ^gyn
ymddangosiad yr Arglwydd Iesu o'r
nef, ³gyd â'i angelion nerthol,8 ⁴h A than fflamlyd, ⁵gan roddi
dial i'r sawl nid adwaenant Dduw,
ac ¹nid ydynt yn ufuddhâu i efengyl
ein Harglwydd Iesu Grist :9 Y rhai a ddioddefant yn goped-
igaeth, ddinystr tragywyddol oddi
ger bron yr Arglwydd, ac oddi wrth
ogoniant ei gadernid ef ;10 Pan ddêl efe i'w ogoneddu
yn ei saint, ac i fod yn rhyfeddol
yn y rhai oll sydd yn credu, (o
herwydd i'n tystiolaeth ni yn eich
mysg chwi gael ei chredu,) yn y
dydd hwnnw.11 Am ba achos yr ydym hefyd
yn gweddio yn wastadol dros och,Anno
DOMINI
54.^f 1 Thess. 2.
14.^g 1 Thess. 4.
16.
Judas 14.³ gyd âg
angelion
ei nerth.⁴ Mewn tân.
^h 2 Petr 3. 7.⁵ yn cym-
meryd dial
ar y sawl.
ⁱ Rhuf. 2. 8.^a 1 Thess. 1.
1.^b 1 Cor. 1. 3.^c 1 Thess. 1.
2. 3.
pen. 2. 13.^d 2 Cor. 7.
14. a 9. 2.
1 Thess. 2.
19.
² ymffrostio.^e Phil. 1. 28.

Anno
DOMINI
54.

6 i ddaioni.

ar fod i'n Duw ni eich cyfrif chwi yn deilwng o'r alwedigaeth hon, a chyflawni holl foddlonrwydd ⁶ei ddaioni, a gwaith ffydd, yn nerthol:

12 Fel y gogonedder enw ein Harglwydd Iesu Grist ynoch chwi, a chwithau ynddo yntau, yn ol gras ein Duw ni, a'r Arglwydd Iesu Grist.

PENNOD II.

1 Mae yn ewyllysio iddynt barhau yn ddisigl yn y gwirionedd a dderbyniasant; 3 yn dangos y bydd ymadawiad oddi wrth y ffydd, 8 ac y datguddir Anghrist, cyn dyfod dydd yr Arglwydd: 15 ac yna yn ail-adrodd ei gynghor o'r blaen, ac yn gweddio drostynt.

AC yr ydym yn attolwg i chwi, frodyr, er dyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist, a'n cyd-gynhulliad ninnau atto ef,

2 ^aNa'ch sigler yn fuan ²oddi wrth eich meddwl, ac na'ch cynhyrfer, na chan yspryd, na chan air, na chan lythyr, megis oddi wrthym ni, fel pe bai dydd Crist yn gyfagos.

3 Na thwyllled neb chwi mewn un modd: oblegid *ni ddaw y dydd hwnnw* hyd oni ddêl ymadawiad yn gyntaf, a ^bdatguddio y dyn pechod, mab y golledigaeth;

4 Yr hwn sydd yn gwrthwynebu, ac ^cyn ymddyrchafu ³goruwch pob ⁴peth a elwir yn Dduw, neu a addolir; hyd onid yw ^defe, megis Duw, yn eistedd yn nheml Duw, ac yn ei ddangos ei hun mai Duw ydyw.

5 Onid côf gennych chwi, pan oeddwn i etto gyd â chwi, ddywedyd o honof y pethau hyn i chwi?

6 Ac yr awrhon chwi a wyddoch yr hyn sydd yn attal, fel y datguddier ef yn ei bryd ei hun.

7 Canys y mae ^edirgelwch yr anwiredd yn gweithio eisoes: yn unig yr hwn sydd yr awrhon yn attal, a *ettil* nes ei dynnu ymaith.

8 Ac yna y datguddir yr Anwir *hwnnw*, yr hwn a ddifetha yr Arglwydd ^fag yspryd ei enau, ac a ddileia ^gâ disgleirdeb ei ddyfodiad:

9 *Sef* yr hwn y mae ei ddyfodiad ^gyn ol gweithrediad Satan, gyd â phob nerth, ac ^harwyddion, a rhyfeddodau gau,

10 A phob dichell anghyfiawnder yn ⁱy rhai colledig; am na dderbyniasant gariad y gwirionedd, fel y byddent gadwedig.

11 Ac ^kam hynny y denfyn Duw

iddynt hwy ⁵amryfusedd cadarn, ¹fel y credont gelwydd;

12 Fel y barnar yr holl rai nid oeddynt yn credu i'r gwirionedd, ond yn ymfoddloni mewn anghyfiawnder.

13 Eithr ^mnyni a ddylem ddiolch yn wastad i Dduw dros och chwi, frodyr caredig gan yr Arglwydd, oblegid i Dduw ⁿo'r dechreuad eich ^oethol chwi i iachawdwriaeth, ^ptrwy sancteiddiad yr Yspryd, a ffydd ⁶i'r gwirionedd:

14 I'r hyn y galwodd efe chwi trwy ein hefengyl ni, i ^qfeddianu gogoniant ein Harglwydd Iesu Grist.

15 Am hynny, frodyr, sefweh, a deliweh ^ry traddodiadau a ddysgasoch, pa un bynnag ai trwy ymadrodd, ai trwy ein hepistol ni.

16 A'n Harglwydd Iesu Grist ei hun, a Duw a'n Tad, yr hwn a'n carodd ni, ac a roddes *i ni* ddiddanwch tragywyddol, a gobaith da trwy ras,

17 A ddiddano eich calonnau chwi, ac a'ch ^ssicrhao ym mhob gair a gweithred dda.

PENNOD III.

1 Y mae yn deisyfu eu gweddïau hwy drosto ei hun: 3 yn tystiolaethu pa hyder oedd ganddo arnynt; 5 yn gweddio ar Dduw drostynt; 6 ac yn rhoddi amryw orchymynion; yn emwedig i ochelyd seguryd, a chymdeithas rhai drwg; 16 ac yn diweddu troy weddio, a'u hannerch hwy.

BELLACH, frodyr, ^agweddiwch drosom ni, ar fod i air yr Arglwydd redeg, a chael gogonedd, megis gyd â chwithau;

2 Ac ^bar ein gwared ni oddi wrth ddynion ²anhywaith a drygionus: canys nid *oes* ffydd gan bawb.

3 Eithr ^cffyddlawn yw yr Arglwydd, yr hwn a'ch sicrhâ chwi, ac ^{a'ch}ceidw rhag drwg.

4 Ac ^ey mae gennym hyder yn yr Arglwydd am danoch, eich bod yn gwneuthur, ac y gwnewch, y pethau yr ydym yn eu gorchymyn i chwi.

5 A'r Arglwydd a gyfarwyddo eich calonnau chwi at gariad Duw, ac i ³ymaros am Grist.

6 Ac yr ydym yn gorchymyn i chwi, frodyr, yn enw ein Harglwydd Iesu Grist, ^fdynnu o honoch ymaith ^goddi wrth bob brawd a'r sydd yn rhodio ⁴h yn afreolus, ac nid yn ol ⁱy traddodiad a dderbyniodd efe gennym ni.

Anno
DOMINI
54.6 nerthol
weithred-
iad cyfeil-
torn.

11 Tim. 4. 1.

m pen. 1. 3.

n Eph. 1. 4.

o 1 Thess. 1.

4.

p Luc. 1. 75.

1 Petr. 1. 2.

6 y.

q Ioan 17.

22.

r pen. 3. 6.

s 1 Cor. 1. 8.

1 Thess. 3.

13.

a Eph. 6. 19.

Col. 4. 3.

b Rhuf. 15.

31.

2 Neu, allan

o'u lle.

c 1 Cor. 1. 9.

1 Thess. 5.

24.

d Ioan 17.

15.

e 2 Cor. 7.

16.

s amynedd

Crist.

f Rhuf. 16.

17.

ad. 14.

2 Ioan 10.

s 1 Cor. 5.

11.

4 allan o

drefn.

h 1 Thess. 4.

11.

ad. 11, 12,

14.

i pen. 2. 15.

a Matt. 24.

6.

Eph. 5. 6.

1 Ioan 4. 1.

2 o'ch

meddwl,

neu, yn

meddwl.

b 1 Ioan 2.

18.

Dat. 13. 11.

c Dan. 11.

36.

3 yn erbyn.

4 un.

d Edrych

Ezec. 28.

e 1 Ioan 4. 3.

f Es. 11. 4.

Hos. 6. 5.

Dat. 2. 16.

a 19. 15, 20,

21.

g Eph. 2. 2.

Dat. 18. 23.

h Edrych

Deut. 13. 1.

Matt. 24.

24.

Dat. 13. 13.

i 2 Cor. 2.

15. a 4. 3.

k Rhuf. 1.

24. &c.

Edrych

1 Bren. 22.

22.

Ezec. 14. 9.

Anno
DOMINI
54.* 1 Cor. 4.
16. & 11. 1.
1 Thess. 1.
6, 7.1 1 Thess. 2.
10.5 *allan o*
*dröfn.*m Act. 18.
3. a 20. 34.n 1 Cor. 9. 6.
1 Thess. 2.
6.

o ad. 7.

P Gen. 3. 19.

6 *allan o*
*dröfn.*q 1 Thess. 4.
11.

r Eph. 4. 28.

7 Canys chwi a wyddoch eich hunain ^kpa fodd y dylech ein dilyn ni: oblegid ^lni buom ^eafreolus yn eich plith chwi;

8 Ac ni fwyttasom fara neb yn rhad; ond ^mtrwy weithio mewn llafur a lludded, nos a dydd, fel na phwysem ar neb o honoch chwi:

9 ⁿNid o herwydd nad oes genym awdurdod, ond fel y'n rhoddem ^oein hunain yn siampl i chwi i'n dilyn.

10 Canys pan oeddym hefyd gyd â chwi, hyn a orchymynasom i chwi, ^pOs byddai neb ni fynnai weithio, na chai fwytta chwaith.

11 Canys yr ydym yn clywed fod rhai yn rhodio yn eich plith chwi ⁶yn afreolus, heb weithio dim, ond bod yn rhodresgar.

12 ^qOnd i'r cyfryw gorchymyn yr ydym, a'u hannog trwy ein Harglwydd Iesu Grist, ^rar iddynt

weithio trwy lonyddwch, a bwytta eu bara eu hunain.

13 A chwithau, frodyr, ^ana ⁷ddi-ffygiwch yn gwneuthur daioni.

14 Ond od oes neb heb ufuddhâu i'n gair ^strwy y llythyr *yma*, hysbyswch hwnnw; ac ^tna fydded i chwi gymdeithas âg ef, megis y cywilyddio efe.

15 Er hynny na chymmerwch *ef* megis gelyn, eithr ⁹cynghorwch *ef* fel brawd.

16 ^uAc Arglwydd y tangnefedd ei hun a roddo i chwi dangnefedd yn wastadol ym mhob modd. Yr Arglwydd *a fyddo* gyd â chwi oll.

17 ^xYr annerch â'm llaw i Paul fy hun; yr hyn sydd arwydd ym mhob epistol: fel hyn yr ydyf yn ysgrifenu.

18 ^yGras ein Harglwydd Iesu Grist gyd â chwi oll. Amen.

[†] Yr ail at y Thessalonïaid a ysgrifenyddwyd o Athen.

Anno
DOMINI
54.* Gal. 6. 9.
7 *stnuch.*8 *trwy lyth-*
yr, hys; ys-
wch y dyn
*hwnnw.*t Matt. 18.
17.1 Cor. 5. 9,
11.ad. 6.
9 *rhybudd-*
*twch.*u Rhuf. 15.
33.x 1 Cor. 16.
21.
Col. 4. 18.y Rhuf. 16.
24.

EPISTOL CYNTAF PAUL YR APOSTOL AT

TIMOTHEUS.

Anno
DOMINI
65.

a Act. 9. 15.

b Col. 1. 27.

c Act. 16. 1.
1 Cor. 4. 17.
1 Thess. 3.
2.d Gal. 1. 3.
2 Tim. 1. 2.
1 Petr. 1. 2.e Act. 20. 1.
3.
Phil. 2. 24.f Gal. 1. 6. 7.
pen. 6. 3.g pen. 4. 7.
a 6. 4. 20.
2 Tim. 2.
16. 23.
Tit. 1. 14.
a 3. 9.2 *meion.*h Rhuf. 13.
8. 10.
Gal 5. 14.

i ad. 4.

PENNOD I.

1 *Y mae Paul yn dwyn ar gôf i Timothëus y siars a roddasai efe iddo, wrth fyned i Macedonia. 5 Iawn arfer a diwedd y gyfraith. 11 Ynghylch galho Paul i fod yn apostol. 20 Am Hymenëus ac Alexander.*

PAUL, apostol Iesu Grist, ^ayn ol gorchymyn Duw ein Hiachawdwr, a'r Arglwydd Iesu Grist, ^bein gobaith;

2 At ^cTimothëus, *fy* mab naturiol yn y ffydd: ^dGras, trugaredd, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a Christ Iesu ein Harglwydd.

3 Megis y deisyfais arnat aros yn Ephesus, ^epan euthum i Macedonia, fel y gellit rybuddio rhai ^fna ddysgonent ddim amgen,

4 Ac na ^gddalient ar chwedlau, ac achau anorphen, y rhai sydd yn peri cwestiynau yn hytrach nag adeiladaeth dduwiol, yr hon sydd ²trwy ffydd; *gwna felly.*

5 Eithr ^hdiwedd y gorchymyn yw cariad o galon bur, a chydwybod dda, a ffydd ddiragrith:

6 Oddi wrth yr hyn bethau y gwyrodd rhai, ac y troisant heibio at ⁱofer-siarad;

7 Gan ewyllysio bod yn athrawon

o'r ddeddf, heb ddeall na pha bethau y maent yn eu dywedyd, nac am ba bethau y maent yn taeru.

8 Eithr nyini a wyddom mai ^kda *yw* y gyfraith, os arfer dyn hi yn gyfreithlawn;

9 ^lGan wybod hyn, nad i'r cyfiawn y rhoddwyd y gyfraith, eithr i'r *rhai* digyfraith ac anufudd, i'r *rhai* anuwiol a phechaduriaid, i'r *rhai* disanctaid a halogedig, i dad-leiddiaid a mam-leiddiaid, i leiddiaid dynion,

10 I butteinwyr, i wrryw-gydwyr, i ladron-dynion, i gelwyddwyr, i anudonwyr, ac os *oes* dim arall yn wrthwyneb i athrawiaeth ^miach-us;

11 Yn ol efengyl ⁿgogoniant ^ybendigedig Dduw, ^oam yr hon yr ymddiriedwyd i mi.

12 Ac yr ydyf yn diolch i'r hwn a'm nerthodd i, *sef* Crist Iesu ein Harglwydd, ^pam iddo *fy* nghyfrif yn ffyddlawn, gan fy ngosod yn y weinidogaeth;

13 ^qYr hwn oeddwn o'r blaen yn gablwr, ac yn erlidiwr, ac yn drahaus: eithr mi a gefais drugaredd,

Anno
DOMINI
65.k Rhuf. 7.
12.l Gal. 3. 19.
a 5. 23.m pen. 6. 3.
2 Tim. 4. 3.
Tit. 1. 9.
a 2. 1.n *gogoneddus.*o pen. 6. 15.
Gal. 2. 7.
1 Thess. 2.
4.

p Tit. 1. 3.

q 1 Cor. 7.
25.r Act. 8. 3.
a 9. 1.
Phil. 3. 6.

Anno
DOMINI
65.

^r Ioan 9. 39,
41.
^a Act. 3. 17.
⁴ mewn.
⁵ 2 Tim. 1.
13.
⁶ croesaw.
⁷ Matt. 9. 13.
Marc 2. 17.
Luc 5. 32.
a 19. 10.
1 Ioan 3. 5.
⁶ blaenau

⁷ Neu,
y blaenaf.

^u Ps. 10. 16.
a 145. 13.
pen. 6. 15,
16.
^a Rhuf. 18.
27.
⁷ 1 Chron.
29. 11.

^a pen. 4. 14.

^a pen. 6. 12.
² Tim. 4. 7.

^b pen. 3. 9.

^c 2 Tim. 2.
17.
^d 2 Tim. 4.
14.
^e 1 Cor. 5. 5.

am ⁱ mi yn ddiarwybod ^{ei} wneuth-
ur ⁴ trwy anghrediniaeth.

14 A gras ein Harglwydd ni a
dra-amlhaodd ^a gyd â ffydd a char-
iad, yr hwn sydd yng Nghrist Iesu.

15 Gwir *yw* y gair, ac yn haeddu
pob ⁵ derbynaiad, ¹ ddyfod Crist Iesu
i'r byd i gadw pechaduriaid; o ba
rai, ⁶ pennaf ydwyf fi.

16 Eithr o achos hyn y cefais dru-
garedd, fel y dangosai Iesu Grist
ynof fi ⁷ yn gyntaf bob hir-oddef,
er siampl i'r rhai a gredant rhag
llaw ynddo ef i fywyd tragy-
wyddol.

17 Ac ^u i'r Brenhin tragywyddol,
anfarwol, anweledig, ⁱ i'r Duw unig
ddoeth, ^y byddo anrhydedd a go-
goniant yn oes oesoedd. Amen.

18 Y gorchymyn hwn yr ydwyf
yn ei roddi i ti, *fy* mab Timothë-
us, ^z yn ol y prophwydoliaethau a
gerddasant o'r blaen am danat, ar
^a filwrio o honot ynddynt filwriaeth
dda;

19 ^b Gan fod gennyf ffydd, a chyd-
wybod dda; yr hon a wrthododd
rhai, ac a wnaethant long-ddrylliad
am y ffydd:

20 O ba rai y mae ^c Hymenëus
ac ^d Alexander; y rhai ^e a roddais i
Satan, fel y dysgent na chablent.

PENNOD II.

1 Bod yn iawn gweddio a diolch dros bob dyn.
9 Pa fodd y dylai gwragedd ymdrwio;
12 nad ydys yn caniatáu iddynt na dysgu,
na bod yn ben: 15 y byddant hwy gadw-
edig, er bod ynddynt arwydd o ddigofaint
Duw, wrth ddwyn plant i'r byd, os hwy a
arhosant yn y ffydd.

² CYNTHORI yr ydwyf am hyn-
ny, ym mlaen pob peth, fod
ymbiliau, gweddïau, deisyfiadau, a
thalu diolch, dros bob dyn;

2 ^a Dros frenhinoedd, a phawb
sydd mewn ³ goruchafiaeth; fel y
gallom ni fyw yn llonydd ac yn
heddychol mewn pob duwioldeb ac
onestrwydd.

3 Canys hyn *sydd* dda a chymmer-
adwy ger bron Duw ein Ceidwad;

4 ^b Yr hwn sydd yn ewyllysio bod
pob dyn yn gadwedig, a'u dyfod i
wybodaeth y gwirionedd.

5 Canys ^c un Duw *sydd*, ac ^d un
cyfryngwr hefyd rhwng Duw a dyn-
ion, y dyn Crist Iesu;

6 ^e Yr hwn a'i rhoddas ei hunan
yn bridwerth dros bawb, i'w ^f dyst-
iolaethu ^g yn yr amseroedd priod.

7 ^h I'r hyn y'm gosodwyd i yn
bregethwr ac yn apostol, (ⁱ y gwir

yr *wyf* yn ei ddywedyd yng
Nghrist, nid wyf yn dywedyd cel-
wydd;) ^k yn athraw y Cenhedloedd
mewn ffydd a gwirionedd.

8 Am hynny yr wyf yn ewyllysio
i'r gwyr weddio ^l ym mhob man,
^m gan ddrychafu dwylaw sanctaidd,
heb na digter ⁵ na dadl.

9 Yr un modd hefyd, bod ⁿ i'r
gwragedd eu trefnu eu hunain
mewn dillad gweddus, gyd â gwyl-
der a sobrwydd; nid â gwallt pleth-
edig, neu aur. neu emmau, neu
ddillad gwerthfawr;

10 Ond, (yr hyn sydd yn gweddu
i wragedd a fo yn proffesu duwiol-
deb,) â gweithredoedd da.

11 Dysged gwraig mewn distaw-
rwydd gyd â phob gostyngeidd-
rwydd.

12 Ond ^o nid wyf yn cenhadu i
wraig athrawiaethu, ^p nac ymawd-
urdodi ar y gwr, eithr bod mewn
distawrwydd.

13 Canys ^q Adda a luniwyd yn
gyntaf, yna Efa.

14 Ac nid ^r Adda a dwyllwyd; eithr
y wraig, wedi ei thwylo, oedd yn
y camwedd.

15 Etto cadwedig fydd ^s wrth
ddwyn plant, os arhosant hwy mewn
ffydd, a chariad, a sancteiddrwydd,
ynghyd â sobrwydd.

PENNOD III.

2 Cynheddfau esgobion, a diaconiaid, a'u
gwragedd: 14 a phaham y mae yr apostol
yn ysgrifennu y pethau hyn at Timothëus.
15 Ynghylch yr eglwys, a'r gwirionedd a
ddysgir ynddi.

GWIR *yw* y gair, Od yw neb
yn chwennych swydd ^a esgob,
gwaith da y mae yn ei chwennych.

2 Rhaid gan hynny i ^b esgob fod
yn ddiargyhoedd, yn wr un wraig,
yn wyliadwrus, yn sobr, yn ² wedd-
aidd, yn llettygar, ^c yn athrawaidd;

3 Nid yn ³ wingar, nid yn dar-
awydd, ^d nid yn budr-elwa; eithr yn
dirion, ^e yn anymladdgar, yn ddi-
ariangar;

4 Yn llywodraethu ei dŷ ei hun
yn dda, yn dal ei blant mewn
ufudd-dod ynghyd â phob onest-
rwydd;

5 (Oblegid oni fedr un lywodr-
aethu ei dŷ ei hun, pa fodd y cym-
mer efe ofal dros eglwys Dduw?)

6 Nid yn newyddian *yn y ffydd*,
rhag iddo ymchwyddo, a syrthio i
ddamnedigaeth diafol.

7 Ac y mae yn rhaid iddo ef hefyd

Anno
DOMINI
65.

^k Rhuf. 11.
13. a 15. 16.
Gal. 1. 16.

^l Mal. 1. 11.
Ioan 4. 21.
^m Eas. 1. 15.

ⁿ nac
amneu.
^a 1 Petr 3. 3.

^o 1 Cor. 14.
34.
^p Eph. 5. 24.

^q Gen. 1. 27.
a 2. 18.
1 Cor. 11.
8, 9.
^r Gen. 3. 6.
2 Cor. 11. 3.

^s yn planta.

^a Act. 20. 28.

^b Tit. 1. 6,
&c.

² foddus.

^c 2 Tim. 2.
24.

³ barod i
ymludd a
chysnyg
cam, fel
un mewn
gwŷn.

^d 1 Petr 5. 2.
^e 2 Tim. 2.
24.

Anno DOMINI 65.			Anno DOMINI 65.
¹ Act. 22. 12. ¹ Cor. 5. 12. ⁵ Act. 6. 3.	gael tystiolaeth dda ^f gan y rhai oddi allan; rhag iddo syrthio i waradwydd, ac i fagl diafol.	4 Oblegid <i>y mae</i> °pob peth a greodd Duw yn dda, ac nid oes dim i'w wrthod, os cymmerir trwy dalu diolch :	^e Rhuf. 14. 14. 20. ¹ Cor. 10. 25. Tit. 1. 15.
^h pen. 1. 10.	8 Rhaid i'r ^s diaconiaid yr un ffunud <i>fod</i> yn onest; nid yn ddau-eiriog, nid yn ymrôl i win lawer, nid yn budr-elwa;	5 Canys y mae wedi ei sancteiddio gan air Duw a gweddi.	³ Os dygi y pethau hyn o flaen y brodyr, ti a fyddi weinidog da i Iesu Grist, ^f wedi dy fagu y'ng-eiriau y ffydd ac athrawiaeth dda, yr hon a ddilynaist.
⁴ Edrych Matt. 25. 21.	9 ^h Yn dala dirgelwch y ffydd mewn cydwybod bur.	6 ³ Os gosodi y pethau hyn o flaen y brodyr, ti a fyddi weinidog da i Iesu Grist, ^f wedi dy fagu y'ng-eiriau y ffydd ac athrawiaeth dda, yr hon a ddilynaist.	³ Os dygi y pethau hyn o flaen y brodyr. ^f 2 Tim. 3. 14, 15.
	10 A phrofer y rhai hynny hefyd yn gyntaf; yna gwasanaethant swydd diaconiaid, os byddant ddiargyhoedd.	7 Eithr ^s gâd heibio halogedig a gwrachiaidd chwedlau, ac ymarfer dy hun i dduwioldeb.	⁵ pen. 1. 4. a 6. 20. Tit. 1. 14.
	11 <i>Y mae yn rhaid i'w</i> gwragedd yr un modd <i>fod</i> yn onest, nid yn enllibaidd, yn sobr, yn ffyddlawn ym mhob peth.	8 Canys ⁴ i ychydig y mae ^h ymarfer corphorol yn fuddiol: eithr duwioldeb sydd fuddiol i bob peth, a chanddi addewid o'r bywyd <i>y sydd</i> yr awrhon, ac o'r hwn a fydd.	⁴ Neu, tros ychydig. ^h Col. 2. 23.
	12 Bydded y diaconiaid yn wŷr un wraig, yn llywodraethu eu plant a'u tai eu hunain yn dda.	9 ¹ Gwir <i>yw</i> y gair, ac yn haeddu pob ⁵ derbyniad.	¹ pen. 1. 15. ⁵ croesoau.
	13 Canys ¹ y rhai a wasanaethant swydd diaconiaid yn dda, ydynt yn ennill iddynt eu hunain radd dda, a hyfder mawr yn y ffydd <i>sydd</i> yng Nghrist Iesu.	10 Canys er mwyn hyn yr ydym yn poeni, ac yn cael ein gwaradwyddo, o herwydd i ni obeithio yn y Duw byw, ^k yr hwn yw Achub-ydd pob ⁶ dyn, yn enwedig y ffyddloniaid.	^k Ps. 36. 6. a 107. 2, 6, &c. ⁶ dynion.
⁴ Neu, chyn-haliad. ^h Ioan 1. 14. ¹ Ioan 1. 2. ⁵ Gr. am-lygydd. ¹ Rhuf. 1. 4. ¹ Petr. 3. 18. ^h Matt. 23. 2. ⁵ Marc 16. 5. ¹ Luc 24. 4. ¹ Ioan 20. 12. ⁵ Eph. 3. 10. ¹ Petr. 1. 12. ^h Eph. 3. 5, 6. ^o Luc 24. 51. Act. 1. 9.	14 <i>Y</i> pethau hyn yr ydwyf yn eu hysgrifenu attat, gan obeithio dyfod attat ar fyrder :	11 <i>Y</i> pethau hyn gorchymyn a dysg.	¹ 1 Cor. 16. 11. Tit. 2. 15. ^h Tit. 2. 7. ¹ Petr. 5. 3.
	15 Ond os tariaf yn hir, fel y gwypech pa fodd y mae yn rhaid <i>i ti</i> ymddwyn yn nhŷ Dduw, yr hwn yw eglwys y Duw byw, colofn a ⁴ sylfaen y gwirionedd.	12 ¹ Na ddystyred neb dy ieuengctid di; eithr ^m bydd yn ensampl i'r ffyddloniaid, mewn gair, mewn ymarweddiad, mewn cariad, mewn yspryd, mewn ffydd, mewn purdeb.	¹ 1 Cor. 16. 11. Tit. 2. 15. ^h Tit. 2. 7. ¹ Petr. 5. 3.
	16 Ac yn ddiddadl, mawr yw dirgelwch duwioldeb; ^k Duw a ⁵ ymddangosodd yn y cnawd, ¹ a gyflawnhâwyd yn yr Yspryd, ^m a welwyd gan angelion, ⁿ a bregethwyd i'r Cenhedloedd, a gredwyd iddo yn y byd, °a gymmerwyd i fynu mewn gogoniant.	13 Hyd oni ddelwyf, glŷn wrth ddarllen, wrth gynghori, wrth athrawiaethu.	ⁿ 2 Tim. 1. 6. ^o pen. 1. 18. ^p Act. 6. 6.
	PENNOD IV.	14 ⁿ Nac esgeulusa y dawn sydd ynot, yr hwn a rodded i ti °trwy brophwydoliaeth, ^p gyd âg arddodiaid dwylaw yr henuriaeth.	⁷ ym mhob peth. ^q Eze. 33. 9. ^r Rhuf. 11. 14. ¹ Cor. 9. 22. Iago 5. 20.
	1 <i>Y mae yn prophwydo ymadawiad oddi wrth y ffydd yn yr amseroedd diweddaf; 6 ar er mwyn na byddai i Timotheus ballu yn ei swydd, y mae yn rhoi iddo amryw gynghorion ynghylch hynny.</i>	15 Myfyria ar y pethau hyn, ac yn y pethau hyn aros; fel y byddo dy gynnydd yn eglur ⁷ i bawb.	
^a 2 Thess. 2. 3. ² Tim. 3. 1. ² Petr. 3. 3. ¹ Ioan 2. 18. ¹ Judas 18. ¹ Petr. 1. 20.	A C y mae yr Yspryd yn eglur ^a yn dywedyd yr ymedy rhai ^b yn yr amseroedd diweddaf oddi wrth y ffydd, gan roddi coel i yspriedion cyfeiliornus, ac i athrawiaethau cythreuliaid;	16 Gwylia arnat dy hun, ac ar yr athrawiaeth; aros ynddynt: canys os gwnei hyn, ti ^a ath gedwi dy hun ^r a'r rhai a wrandawant arnat.	
² Hosga.	2 Yn dywedid celwydd mewn rhagrith, a'u cydwybod eu hunain wedi ei ² serio â haiarn poeth;	PENNOD V.	
^c Gen. 1. 20. a 9. 3. ^d Rhuf. 14. 6. ¹ Cor. 10. 30.	3 Yn gwahardd priodi, ac yn <i>erchi</i> ymattal oddi wrth fwydydd, y rhai a greodd Duw °i'w derbyn, ^d trwy roddi diolch, gan y ffyddloniaid, a'r rhai a adwaenant y gwirionedd.	1 Rheolau i'w dilyn wrth geryddu. 3 Ynghylch gwragedd gweddwon, 17 a henuriaid. 23 Cynghor ynghylch iechyd Timotheus. 24 Bod pechodau rhai yn myned o'r blaen i farn, a'r eiddo eraill yn canlyn.	^a Lef. 19. 32.

Anno
DOMINI
65.² mew'n pob
diwrdeb.
^b ad. 5, 16.³ caredig-
rwydd.^c Edrych
Gen. 45. 10,
11.^d Matt. 15. 4,
Eph. 6. 1,
2.^e 1 Cor. 7.
32.^f Luc 2. 37.
a 18. 1.^g yn byw yn
foelhus.^h geraint.ⁱ 2 Tim. 3. 5.
Tit. 1. 16.^j Na chyff-
rifer ym
mhith y
rhai
gweddwon.^k 1 Petr 4. 9.
^l Gen. 18.
4. a 19. 2.
Luc 7. 38,
44.^m 1 Cor. 7. 9.ⁿ Tit. 2. 8.º Gr. ym-
senm.^p ad. 3, 5.^q Rhuf. 12.
8.^r 1 Cor. 9. 10,
14.
Gal. 6. 6.
Phil. 2. 29.
1 Thess. 5.
12, 13.

mau; y rhai ieuainge, megis chwi-
orydd, ²gyd â phob purdeb.

³Anrhydedda y gwagedd gwedd-
won, ^by rhai sydd wir-weddwon.

⁴Eithr o bydd un weddw ag iddi
blant neu ŵyrion, dysgant yn gyntaf
arfer ³duwioldeb gartref, a ^cthalu
y pwyth i'w rhieni: canys hynny
sydd dda a chymmeradwy ger bron
Duw.

⁵^dEithr yr hon sydd wir-weddw
ac unig, sydd yn gobeithio yn Nuw,
ac ^eyn parhau mewn ymbiliau a
gweddiau nos a dydd.

⁶Ond yr hon sydd ⁴drythyll, a
fu farw, er ei bod yn fyw.

⁷A gorchymyn y pethau hyn, fel
y byddont ddiargyhoedd.

⁸Ac od oes neb heb ddarbod dros
yr eiddo, ac yn enwedig ei ⁵deulu,
⁷efe a wadodd y fydd, a gwaeth yw
na'r di-fydd.

⁹^eNa ddewiser yn weddw *un* a
fo dan dri ugein-mlwydd oed, yr
hon fu wraig i un gwr,

¹⁰Yn dda ei gair am weithred-
oedd da; os dygodd hi blant i fynu,
os ⁸bu lettŷgar, o ^hgolchodd hi
draed y saint, o chynnorthwyodd
hi y rhai cystuddiol, o dilynodd hi
bob gorchwyl da.

¹¹Eithr gwrthod y gweddwon
ieuainge: canys pan ddechreuont
ymdrythyllu yn erbyn Crist, priodi
a fynnant;

¹²Gan gael barnedigaeth, am
iddynt ddirmygu y fydd gyntaf.

¹³A hefyd y maent yn dysgu
bod yn segur, gan rodio o amgylch
o dŷ i dŷ; ac nid yn segur yn
unig, ond hefyd yn wag-siaradus,
ac yn rhodresgar, gan adrodd peth-
au nid ŷnt gymmwys.

¹⁴ⁱYr wyf yn ewyllsio gan
hynny yr rhai ieuainge briodi,
planta, gwarchod y tŷ, ^kheb roi
dim achlysur i'r gwrthwynebwr i
⁷ddifenwi.

¹⁵Canys y mae rhai eisoes wedi
gŵyro ar ol Satan.

¹⁶Od oes gan wr neu wraig ffydd-
lawn *wragedd* gweddwon, cyn-
northwyant hwynt, ac na phwyser
ar yr eglwys; fel y gallo hi ddiwallu
¹y gwir-weddwon.

¹⁷^mCyfrifer yr henuriaid sydd yn
llywodraethu yn dda, yn deilwng
o barch dau-ddyblyg; yn enwedig
y rhai sydd yn poeni yn y gair a'r
athrawiaeth.

¹⁸Canys y mae yr ysgrythyr yn

dywedyd, ⁿNa chau safn yr ŷch
sydd yn dyrnu yr ŷd: ac, ^oY mae
y gweithiwr yn haeddu ei gyflog.

¹⁹Yn erbyn henuriad na dderbyn
achwyn, oddi eithr ^pdan ddau neu
dri o dystion.

²⁰^qY rhai sydd yn pechu, ⁹cer-
yddda y'ngŵydd pawb, fel y byddo
ofn ar y lleill.

²¹^rGorchymyn yr ydwyf ger
bron Duw, a'r Arglwydd Iesu Grist,
a'r etholedig angelion, gadw o
honot y pethau hyn heb ragfarn,
heb wneuthur dim o ³gyd-bartiaeth.

²²^sNa ddod ddwyllaw yn ebrwydd
ar neb, ac na fydd gyfrannog o
bechodau rhai eraill: cadw dy hun
yn bur.

²³Nac ŷf ddwfr yn hŵy; eithr
arfer ychydig win, ^ter mwyn dy
gylla a'th fynych wendid.

²⁴Pechodau rhyw ddynion sydd
amlwg o'r blaen, yn rhag-flaenu i
farn; eithr rhai sydd yn eu canlyn
hefyd.

²⁵Yr un ffunud hefyd y mae
gweithredoedd da yn amlwg o'r
blaen; a'r rhai sydd amgenach, nis
gellir eu cuddio.

PENNOD VI.

¹Dyled gweision i'w meistriaid. ³Am ochelyd
athrawon newydd. ⁶Duwioldeb sydd elw
mawr: ¹⁰a chwant arian ydyw gwreiddyn
pob drwg. ¹¹Beth a ddylai Timotheus ei
ochelyd, a'i ddilyn: ¹⁷am ba beth yr oedd
iddo rybuddio y cyfoethogion. ²⁰Am gadw
yr athrawiaeth iawn, a gochelyd siaradach
ofer.

CYNNIFER ag sydd ^awasanaeth-
wyr dan yr iau, tybiant eu
meisteriaid eu hun yn deilwng o bob
anrhydedd; ^bfel na chabler enw
Duw, a'i athrawiaeth ef.

²A'r rhai sydd a meistriaid gan-
ddynt yn credu, na ddiystyrant
hwynt, o herwydd eu bod yn frod-
yr; eithr yn hytrach gwasanaeth-
ant *hwynt*, am eu bod yn ²credu, ac
yn anwyl, yn gyfrannogion o'r llesâd.
Y pethau hyn dysg a chynghora.

³Od oes neb ^cyn dysgu yn am-
genach, ac heb gyttunô ag ^diachus
eiriau ein Harglwydd Iesu Grist,
ac â'r athrawiaeth ^esydd yn ol
duwioldeb;

⁴³Chwyddo y mae, ^fheb wybod
dim, eithr ⁴ammhwylo ynghylch
cwestiynau, ac ymryson ynghylch
geiriau; ^go'r rhai y mae cenfigen,
ymryson, cableddau, drwg-dybiau,
yn dyfod.

⁵^h⁵Cyndyn ddadleu ⁱdynion

Anno
DOMINI
65.ⁿ Deut. 25.¹ Cor. 9. 9.º Lef. 19. 13.^p Matt. 10.¹⁰ Luc 10. 7.^p Deut. 19.¹⁵ Luc 10. 7.⁹ Gal. 2. 14.⁹ argy-
hoedda.² Dir-dyst-
iolaethu.^r pen. 6. 13.² Tim. 2.¹⁴ a 4. 1.³ duedd.¹ Act. 6. 6.^a 13. 3.^{pen.} 4. 14.² Tim. 1. 6.¹ Ps. 104. 15.^a Eph. 6. 5.^{Col.} 3. 22.¹ Petr. 2.¹⁸.^b Tit. 2. 5, 8.² ffyddlon.^c pen. 1. 3.^d pen. 1. 10.² Tim. 1.¹³.^{Tit.} 1. 9.^e Tit. 1. 1.³ Ynfyd yw.¹ Cor. 8. 2.⁴ Gr. ym
glaf.⁵ pen. 1. 4.^h 1 Cor. 11.¹⁶.⁵ Ofer.² Tim. 3. 8.

Anno
DOMINI
65.

* Tit. 1. 11.
2 Petr 2. 3.
1 Tim. 3. 5.

m Diar. 15. 16.

n Job 1. 21.
Ps. 49. 17.
Preg. 5. 15.

o Heb. 13. 5.

P Diar. 15. 27.
a 20. 21.
a 28. 20.
Matt. 13. 22.
Iago 5. 1.

6 hndwyd.

q 2 Tim. 2. 22.

r 1 Cor. 9. 25, 26.
pen. 1. 18.
2 Tim. 4. 7.
Phil. 3. 12, 14.
ad. 19.

* pen. 5. 21.

u Deut. 32. 39.

x Matt. 27. 11.
7 gyffes.

llygredig eu meddwl, heb fod y gwirionedd ganddynt, ^kyn tybied mai elw yw duwioldeb: ^lcilia oddi wrth y cyfryw.

6 Ond elw mawr yw ^mduwioldeb gyd â boddlonrwydd.

7 Canys ⁿni ddygasom ni ddim i'r byd, ac eglur yw na allwn ddwyn dim allan chwaith.

8 Ac ^oo bydd gennym ymborth a dillad, ymfoddlonwn ar hynny.

9 Ond ^py rhai sydd yn ewyllysio ymgyfoethogi, sydd yn syrthio i brofedigaeth a magl, a llawer o chwantau ynfyd a niweidiol, y rhai sydd yn boddhi dynion i ddinysr a cholledigaeth.

10 Canys gwreiddyn pob drwg yw arian-garwch: yr hon, a rhai yn chwannog iddi, hwy a ^qgyfeiliornasant oddi wrth y ffydd, ac a'u gwanasant eu hunain â llawer o ofidiau.

11 ^rEithr tydi, gwr Duw, gochel y pethau hyn; a dilyn gyfiawnder, duwioldeb, ffydd, cariad, amynedd, addfwydra.

12 ^sYmdrecha hardd-deg ymdrech y ffydd; ^scymmer afael ar y bywyd tragywyddol; i'r hwn hefyd y'th alwyd, ac y professaist broffes dda ger bron llawer o dystion.

13 ^tYr ydwyf yn gorchymyn i ti ger bron Duw, ^uyr hwn sydd yn bywhâu pob peth, a cher bron Crist Iesu, ^xyr hwn dan Pontius Pilat a dystiodd ^ybroffes dda;

14 Gadw o honot y gorchymyn hwn yn ddifeius, yn ddiargyhoedd,

^yhyd ymddangosiad ein Harglwydd Iesu Grist:

15 Yr hwn yn ei amserau priod a ddengys ^zy bendigedig a'r unig Bennaeth, ^aBrenhin y brenhinoedd, ac Arglwydd yr arglwyddi;

16 Yr hwn yn unig sydd ganddo anfarwoldeb, sydd yn trigo yn y goleuni ni ellir dyfod atto, ^byr hwn nis gwelodd un dyn, ac nis dichon ei weled: i'r hwn ^ybyddo anrhyddedd a gallu tragywyddol. Amen.

17 Gorchymyn i'r rhai sydd oludog yn y byd yma, na byddont uchel-feddwl, ac ^cna obeithiont mewn ^sgolud anwadal, ond yn y Duw byw, yr hwn sydd yn hel-aeth yn rhoddi i ni bob peth i'w mwynhau:

18 Ar iddynt wneuthur daioni, ^dymgyfoethogi mewn gweithred-oedd da, fod yn hawdd ganddynt roddi ^ea chyfrannu;

19 ^eYn trysori iddynt eu hunain sail dda erbyn ^{yr}amser sydd ar ddyfod, fel y caffont ^fafael ar y bywyd tragywyddol.

20 O Timothëus, ^gcadw yr hyn a roddwyd i'w gadw attat, ^hgan droi oddi wrth halogedig ofer-sain, a gwrthwyneb gwybodaeth, a gam-enwir ^{felly}:

21 Yr hon tra yw rhai yn ei ^gphroffesu, hwy ⁱa gyfeiliornasant o ran y ffydd. Gras ^{fyddo}gyd â thi. Amen.

^Y Cyntaf at Timothëus a ysgrifenydd o Laodicea, yr hon yw prif-ddinas Phrygia Pacatiana.

Anno
DOMINI
65.

* Phil. 1. 6.
10.
1 Thess. 3. 13.

a 5. 23.
pen. 1. 11, 17.

* Dat. 17. 14.

a 19. 16.
b Exod. 33. 10.

Ioan 1. 18.
1 Ioan 4. 12, 20.

Dat. 1. 6.

* Job 31. 24.
Ps. 62. 10.
Marc 10. 24.
* Gr. an-wadalwch golud.

d Luc 12. 21.
pen. 5. 10.
Iago 2. 5.

* Matt. 6. 20.
Luc 12. 33.
a 16. 9.
f ad. 12.

* 2 Tim. 1. 14.
Dat. 3. 3.
h pen. 1. 4, 6.
a 4. 7.
2 Tim. 2. 16, 23.

g haddo.
i 2 Tim. 2. 18.

AIL EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT

TIMOTHEUS.

Anno
DOMINI
66.

PENNOD I.

1 Serch Paul tu ag at Timothëus; 5 a'r ffydd ddifuant oedd yn Timothëus, ac yn ei fam, a'i nain: 6 ei annog ef i gyffrôi rhoddiaid Duw oedd ynddo ef; 8 i fod yn ddiameadal, ac yn ddiodddefgar mewn erlid: 13 ac i barhau yn y wir athrawiaeth a ddygasai gamdo ef. 15 Ynghylch Phygêlus a Her-mogenes a chlod Onesiphorus.

PAUL, apostol Iesu Grist trwy ewyllys Duw, yn ol addewid y bywyd, yr hwn sydd yng Nghrist Iesu,

2 At Timothëus, ^{fy}mab anwyl: a Gras, trugaredd, a thangnefedd,

* 1 Tim. 1. 2.

oddi wrth Dduw Dad, a Christ Iesu ein Harglwydd.

3 ^bY mae gennyf ddiolch i Dduw, ^cyr hwn yr ydwyf yn ei wasanaethu o'm rhieni â chydwybod bur, mor ^dddibaid y mae gennyf goffa am danat ti yn fy ngweddïau nos a dydd:

4 Gan fawr-ewyllysio dy weled, gan gofio dy ddagrau, fel y'm llanwer o lawenydd;

5 Gan alw i'm côf y ffydd ddi-fuant sydd ynot ti, yr hon a drigodd yn gyntaf yn dy nain Lois, ac

Anno
DOMINI
66.

b Rhuf. 1. 8.
Eph. 1. 16.
c Act. 22. 3.
a 23. 1.
a 24. 14.
Rhuf. 1. 9.
d 1 Thess. 1. 2.
a 3. 10.

Anno
DOMINI
66.* Act. 16. 1.
† 1 Thess. 5.
19.
1 Tim. 4.
14.* Rhuf. 8.
15.h Rhuf. 1.
16.
† 1 Tim. 2.
6.
k Phil. 1. 7.† Rhuf. 3.
20. a 9. 11.
Tit. 3. 5.
m Rhuf. 8.
28.
n Rhuf. 16.
25.
Eph. 1. 4.
a 3. 11.
Tit. 1. 2.
1 Petr. 1.
20.o Rhuf. 16.
25, 26.
Col. 1. 26.
p 1 Cor. 15.
54, 55.
Heb. 2. 14.
q Act. 9. 15.
1 Tim. 2. 7.

r Eph. 3. 1.

2 yr ym-
ddiriedais.
s pen. 4. 8.t pen. 3. 14.
u Rhuf. 2.
20. a 6. 17.
x Tit. 1. 9.
y 1 Tim. 1.
14.z 1 Tim. 6.
20.a pen. 4. 10.
16.b pen. 4. 19.
c Act. 23.
20.
Eph. 6. 20.

s gwell.

yn *dy fam Eunice; a dïammeu gennyf *ei bod* ynot tithau hefyd.6 O herwydd pa achos yr ydwyf yn dy goffâu ⁱ ail-ennyn dawn Duw, yr hwn sydd ynot trwy arddodiad fy nwyllaw i.7 Canys ^eni roddes Duw i ni yspryd ofn; ond *yspryd* nerth, a chariad, a phwyll.8 Am hynny ^hna fydded arnat gywilydd o ⁱdystiolaeth ein Harglwydd, nac o honof finnau ^kei garcharor ef: eithr cyd-oddef di gystudd â'r efengyl, yn ol nerth Duw;9 Yr hwn a'n hachubodd ni, ac a'n galwodd â galwedigaeth sanctaidd, ⁱnid yn ol ein gweithredoedd ni, ond ^myn ol ei arfaeth ei hun a'i ras, yr hwn a roddwyd i ni yng Nghrist Iesu, ⁿcyn dechreu y byd.10 Eithr ^ao eglurwyd yr awrhon trwy ymddangosiad ein Hiachawdwr Iesu Grist, ^pyr hwn a ddiddymmodd angau, ac a ddug fywyd ac anllygredigaeth i oleuni trwy yr efengyl:11 ^qI'r hon y'm gosodwyd i yn bregethwr, ac yn apostol, ac yn athraw y Cenhedloedd.12 ^rAm ba achos yr ydwyf hefyd yn dioddef y pethau hyn: ond nid oes arnaf gywilydd: canys mi a wn i bwy ²y credais; ac ^sy mae yn ddiammeu gennyf ei fod ef yn abl i gadw yr hyn a roddais atto erbyn y dydd hwnnw.13 ^tBydded gennyf ^uffurf ^xyr ymadroddion iachus, y rhai a glywaist gennyf fi, ^yyn y ffydd a'r cariad *sydd* yng Nghrist Iesu.14 ^zY peth da a rodded i'w gadw attat, cadw trwy yr Yspryd Glân, yr hwn sydd yn preswyllo ynom.15 Ti a wyddost hyn, ddarfod ^ai'r rhai oll sydd yn Asia droi oddi wrthyf fi; o'r sawl y mae Phygélus a Hermogenes.16 Rhodded yr Arglwydd drugaredd i ^bdŷ Onesiphorus; canys efe a'm llonnodd i yn fynych, ac nid oedd gywilydd ganddo ^cfy nghadwyn i:17 Eithr pan oedd yn Rhufain, *efe* a'm ceisiodd yn ddiwyd iawn, ac a'm cafodd.18 Rhodded yr Arglwydd iddo gael trugaredd gan yr Arglwydd yn y dydd hwnnw: a maint a wnaeth efe o wasanaeth yn Ephesus, ³goreu y gwyddost ti.

PENNOD II.

1 *Ei annog ef i ddiunwadaluwch, ac i barhâu, ac i wneuthur rhan gweinidog ffyddlawr yr Arglwydd, gan gyfrannu gair Duw yn iawn, a gochelyd siaradach ofer.* 17 Am Hymenëus a Philetus. 19 Bod sylfaen yr Arglwydd yn sicr. 22 Y mae yn dysgu iddo beth sydd i'w ochelyd, ac i'w ddilyn; a pha fodd y gwedda i weinidog yr Arglwydd ymddwyn.**T**YDI gan hynny, fy mab, ymnertha yn y gras sydd yng Nghrist Iesu.2 A'r pethau a glywaist gennyf trwy lawer o dystion, traddoda y rhai hynny i ddyinion ffyddlawr, y rhai a fyddant ^agymmwys i ddysgu eraill hefyd.3 ^bTydi gan hynny goddef gystudd, megis milwr da i Iesu Grist.4 Nid yw neb a'r sydd yn milwrio, yn ymrwystro â negeseuau y bywyd *hwn*; fel y rhyngo fodd i'r hwn a'i dewisodd yn filwr.5 Ac ^cod ymdrech neb hefyd, ni choronir ef, onid ymdrech yn gyfreithlawn.6 ^dY llafurwr ²sydd yn llafurio, sydd raid iddo yn gyntaf ³dderbyn y ffirwythau.

7 Ystyria yr hyn yr ydwyf yn ei ddywedyd; a'r Arglwydd a roddo i ti ddeall ym mhob peth.

8 Cofia gyfodi Iesu Grist ^eo had Dafydd, o feirw, yn ol fy efengyl i:9 Yn yr hon yr ydwyf yn goddef cystudd ^fhyd rwyman, fel drwgweithredwr; eithr gair Duw nis rhwymir.10 Am hynny ^gyr ydwyf yn goddef pob peth er mwyn yr ethol-edigion, fel y gallont hwythau gael yr iachawdwriaeth sydd yng Nghrist Iesu, gyd â gogoniant tragywyddol.11 Gwir *yw* y gair: Canys ^hos buom feirw gyd âg ef, byw fyddwn hefyd gyd âg ef:12 ⁱOs dioddefwn, ni a deyrnaswn gyd âg ef: ^kos gwadwn ef, yntau hefyd a'n gwad ninnau:13 ^lOs ym ni heb gredu, *etto* y mae efe yn aros yn ffyddlawr: nis gall efe ei wadu ei hun.14 Dwg y pethau hyn ar gôf, ^mgan ⁴orchymyn ger bron yr Arglwydd, na ⁿbyddo iddynt ymrison ynghylch geiriau, *yr hyn* nid yw fuddiol i ddim, ond i ddadymchwelyd y gwrandawyr.

15 Bydd ddysfal i'w osod ây hun yn brofedig gan Dduw, yn weithiwr

Anno
DOMINI
66.* 1 Tim. 3.
2.
Tit. 1. 9.
b pen. 1. 8.
a 4. 5.c 1 Cor. 9.
25.d 1 Cor. 9.
10.2 gan
lafurio.
3 fod yn
gyfrannog
o'r ffirwythau.e Rhuf. 1. 3.
4.

f Eph. 3. 1.

g Eph. 3. 13.
Col. 1. 24.h Rhuf. 6.
5, 8.
2 Cor. 4. 10.i Rhuf. 8.
17.
1 Petr. 4.
13.k Matt. 10.
33.
Marc 8. 38.
l Rhuf. 3. 3.
a 9. 6.
Num. 23.
19.m 1 Tim. 5.
21. a 6. 13.
pen. 4. 1.
n ddir-dystiolaethu.
o 1 Tim. 6.
4.

Anno
DOMINI
665 h**ib** gyw-
ydd arno.
o 1 Tim. 6.
20.p 1 Tim. 1.
20.
q 1 Tim. 6.
21.6 sail Duw
yn sefyll
yn eier.
e Mat. 24.
24.
1 Ioan 2.
19.
e Ioan 10.
14, 27.
Edrych
Num. 16.
5.f Rhuf. 9.
21.u Edrych
Es. 52. 11.7 i waith yr
Arglwydd.
x pen. 3. 17.y 1 Tim. 6.
11.z 1 Tim. 1.
4, 4, 7.
Tit. 3. 9.

a Tit. 3. 2.

b 1 Tim. 3.
2.
Tit. 1. 9.
8 amynedd-
gar.
e Gal. 6. 1.
d Act. 8. 22.9 Gr.
ddafro'i.
2 Gr. ddal-
iwyd yn
garcharor-
ion, neu,
yn fyw.a 1 Tim. 4.
1.
2 Petr 3. 3.
Judas 18.

⁵ difell, yn iawn-gyfrannu gair y gwirionedd.

16 Ond °halogedig ofer-sain, gochel: canys cynnyddu a wnant i fwy o annuwldeb.

17 A'u hymadrodd hwy a ysa fel cancr: ac o'r cyfryw rai y mae ^p Hymenëus a Philetus;

18 Y rhai °o ran y gwirionedd a gyfeiliornasant, gan ddywedyd ddarfod yr adgyfodiad eisoes; ac y maent yn dadymchwelyd ffydd rhai.

19 Eithr y mae ⁶ cadarn sail Duw yn sefyll, a chanddo y sêl hon; °Yr Arglwydd a edwyn y rhai sydd eiddo ef. A, Phob un sydd yn enwi enw Crist, ymadawed oddi wrth anghyfiawnder.

20 Eithr mewn tŷ mawr nid oes yn unig lestri o aur ac o arian, ond hefyd o bren ac o bridd; a °rhaid i barch, a rhai i ammharch.

21 °Pwy bynnag gan hynny a'i glanhao ei hun oddi wrth y pethau hyn, efe a fydd yn llestr i barch, wedi ei sancteiddio, ac yn gymmwys °i'r Arglwydd, °wedi ei ddarparu i bob gweithred dda.

22 Ond chwantau ieuengctid, ffo oddi wrthynt: a °dilyn gyfiawnder, ffydd, cariad, tangnefedd, gyd â'r rhai sydd yn galw ar yr Arglwydd o galon bur.

23 Eithr °gochel ynfyd ac an-nysgedig gwestiynau, gan wybod eu bod yn magu ymrysonau.

24 Ac °ni ddylai gwas yr Arglwydd ymryson; ond bod yn dirion wrth bawb, °yn athrawus, yn °ddioddefgar.

25 °Mewn addfwynder yn dysgu y rhai gwrthwynebus; i edrych °a roddo Duw iddynt hwy ryw amser edifeirwch i gydnabod y gwirionedd;

26 A bod iddynt °ddyfod i'r iawn allan o fagl diafol, y rhai a °ddelid ganddo wrth ei ewyllys ef.

PENNOD III.

1 Y mae yn ei rybuddio ef am amseroedd blin-ion: 6 yn dangos pa fath ydyw gelymion y gwirionedd: 10 yn ei osod ei hun yn siampl iddo; 16 ac yn canmol yr ysgrythyr lân.

GWYBYDD hyn hefyd, y daw amseroedd enbyd °yn y dyddiau diweddaf.

2 Canys bydd dynion a'u serch arnynt eu hunain, yn ariangar, yn ymfrostwyr, yn feilchion, yn gablwyr, yn anufuddion i rieni, yn an-niolchgar, yn annuwiol,

3 Yn angharedig, °yn torri cyfammod, yn °enllibaidd, yn anghymhesur, yn anfwyn, yn ddiserch i'r rhai da,

4 Yn fradwyr, yn waed-wŷllt, yn chwyddedig, yn caru melus-chwant yn fwy nag yn caru Duw;

5 A chanddynt rith duwioldeb, eithr °wedi gwadu ei grym hi: °a'r rhai hyn gochel di.

6 Canys °o'r rhai hyn y mae y rhai sydd yn ymlusgo i deiau, ac yn dwyn yn gaeth wrageddos llwythog o bechodau, wedi eu harwain gan amryw chwantau,

7 Yn dysgu bob amser, ac heb allu dyfod un amser i wybodaeth y gwirionedd.

8 °Eithr megis y safodd Jannes a Jambres yn erbyn Moses, felly y mae y rhai hyn hefyd yn sefyll yn erbyn y gwirionedd; °dynion o feddwl llygreddig, °yn °anghymmeradwy o ran y ffydd.

9 Eithr nid ânt rhagddynt ym mhellach: canys eu hynfydrwydd fydd amlwg i bawb, megis y bu yr eiddynt hwythau.

10 Eithr °ti a °lwyr-adwaenost fynysgeidiaeth, fy muchedd, fy arfaeth, ffydd, hir-ymaros, cariad, amynedd,

11 Yr erlidiau, y dioddefiadau, y rhai a ddigwyddasant i mi °yn Antiochia, °yn Iconium, yn Lystra; pa erlidiau a ddioddefais: eithr °oddi wrthynt oll y'm gwaredodd yr Arglwydd.

12 Iê, a °phawb a'r sydd yn ewyllysio byw yn dduwiol yng Nghrist Iesu a erlidir.

13 Eithr drwg-ddynion a thwyllwyr a ânt rhagddynt waethwaeth, gan dwyllo, a chael eu twyllo.

14 Eithr aros di yn y pethau a ddysgaist, ac a ymddiriedwyd i ti am danynt, gan wybod °gan bwy y dysgaist;

15 Ac i ti er yn fachgen wybod yr ysgrythyr lân, yr hon sydd abl i'th wneuthur di yn ddoeth i iachawdwriaeth trwy y ffydd sydd yng Nghrist Iesu.

16 °Yr holl ysgrythyr sydd wedi ei rhoddi gan ysprydoliaeth Duw, ac sydd fuddiol i athrawiaethu, i argyhoeddi, i geryddu, i hyfforddi mewn cyfiawnder:

17 Fel y byddo dyn Duw yn berffaith, wedi ei °berffeithio i bob gweithred dda.

Anno
DOMINI
66.b Rhuf. 1.
31.
2 ddiatfaidd.o 1 Tim. 5.
8.
Tit. 1. 16.
d 2 Thess.
3. 6.
e Mat. 23.
14.
Tit. 1. 11.
2 Ioan 10.f Exod. 7.
11.g 1 Tim. 6.
5.
h Tit. 1. 16.
3 anghyfarwydd.i 1 Tim. 4. 6.
d ddiwydddynaist.k Act. 13.
45.
l Act. 14. 2.
5, 19.m 2 Cor. 1.
10.n Ps. 34. 19.
Act. 14. 22.
1 Thess. 3.
3.

o pen. 2. 2.

p 2 Petr 1.
20, 21.q gyflawn
ddarparu.

Anno
DOMINI
66.

PENNOD IV.

1 *Y mae yn ei annog i fod yn ofalus ac yn ddiwyd i gwbhlhau ei swydd: 6 yn ei rybuddio nesed oedd ei farwolaeth ef: 9 yn ewyllysio iddo ddyfod atto ef ar fyrder: 14 yn ei rybuddio ef i ochelyd Alexander y gôf: 16 yn dangos iddo beth a ddigwyddasai iddo wrth ei atteb cyntaf: 19 ac ar ol hynny y mae yn dibennu.*

Y ² ydwyf fi gan hynny yn gorchymyn ger bron Duw, a'r Arglwydd Iesu Grist, ^b yr hwn a farna y byw a'r meirw yn ei ymddangosiad a'i deyrnas;

2 Pregetha y gair; bydd daer mewn amser, allan o amser; argyhoedda, cerydda, annog gyd â phob hir-ymaros ac athrawiaeth.

3 Canys daw yr amser pryd na ddioddefont athrawiaeth iachus; eithr yn ol eu chwantau eu hunain y pentyrrant iddynt eu hunain athrawon, gan fod eu clustiau yn merwino;

4 Ac oddi wrth y gwirionedd y troant ymaith eu clustiau, ac ^c at chwedlau y troant.

5 Eithr gwylia di ym mhob peth, ^d dioddef adfyd, gwna waith ^e efengylwr, ³ cyflawna dy weinidogaeth.

6 Canys ^f myfi yr awrhon a ab-erthir, ac amser ^g fy ymddattodiad i a nesaodd.

7 ^h Mi a ymdrechais ymdrech dëg, mi a orphenais fy ngyrfa, mi a gedwais y ffydd.

8 O hyn allan rhoddwyd ⁱ coron cyfiawnder i'w chadw i mi, yr hon a rydd yr Arglwydd, y Barnwr cyfiawn, i mi yn y dydd hwnnw: ac nid yn unig i mi, ond hefyd i bawb a garant ei ymddangosiad ef.

9 ⁴ Bydd ddyfal i ddyfod attaf yn ebrwydd:

10 Canys ^k Demas a'm gadawodd, gan garu y byd presennol, ac a aeth ymaith i Thessalonica; Crescens i Galatia, Titus i Dalmatia.

11 ¹ Luc ^m yn unig sydd gyd â mi. Cymmer ⁿ Marc, a dwg gyd â thi: canys buddiol yw efe i mi i'r weinidogaeth.

12 ^o Tychicus hefyd a ddanfonais i Ephesus.

13 Y cochl a adewais i yn Troas gyd â Carpus, pan ddelych, dwg *gyd â thi*, a'r llyfrau, yn enwedig y memrwn.

14 ^p Alexander y gôf copr a wnaeth i mi ddrygau lawer: ^q taled yr Arglwydd iddo yn ol ei weithredoedd:

15 Yr hwn hefyd gochel dithau; canys efe a safodd yn ddirfawr yn erbyn ein ⁵ hymadroddion ni.

16 Yn fy atteb cyntaf ni safodd neb gyd â mi, eithr pawb a'm gadawsant: *mi a archaf ar Dduw* nas cyfrifer iddynt.

17 Eithr yr Arglwydd a safodd gyd â mi, ac a'm nerthodd; fel trwof fi y byddai y pregethiad yn ⁶ llawn hysbys, ac y clywai yr holl Genhedloedd: ac mi ^r a waredwyd o enau y llew.

18 A'r Arglwydd a'm gwared i rhag pob gweithred ddrwg, ac a'm ceidw i'w deyrnas nefol: i'r hwn *y byddo* gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

19 Annerch ^s Prisca ac Acwila, a ^t theulu Onesiphorus.

20 ^u Erastus a arhosodd yn Corinth: ond ^x Trophimus a adewais ym Miletus yn glaf.

21 ⁸ Bydd ddyfal i ddyfod cyn y gauaf. Y mae Eubulus yn dy annerch, a Phudens, a Linus, a Chlaudia, a'r brodyr oll.

22 Yr Arglwydd Iesu Grist *fyddo* gyd â'th yspryd di. Gras *fyddo* gyd â chwi. Amen.

[†] Yr ail *epistol* at Timothëus, yr esgob cyntaf a ddewiswyd ar eglwys yr Ephesiaid, a ysgrifenyddwyd o Rufain, pan ddygwyd Paul yr ail waith ger bron ⁹ Cesar Nero.

Anno
DOMINI
66.

1 Col. 4. 14.
m pen. 1. 15.
n Act. 15.
37.
o Act. 20. 4.

p 1 Tim. 1.
20.
q Ps. 28. 4.
Dat. 18. 6.

5 Neu,
pregethiad.

6 gyflawn.
r Ps. 22. 21.

s Act. 18. 2.
t 2 Tim. 1.
16.

7 thy.
u Act. 19.
22.

x Act. 20. 4.
a 21. 29.

8 Cais
ddyfod.

9 yr ym-
erawdr
Nero.

a 1 Tim. 6.
13.
pen. 2. 14.
2 dir-dyst-
iolaethu.
b Act. 10.
42.

c 1 Tim. 1.
4. a 4. 7.

d pen. 1. 8.
a 2. 3.
e Act. 21. 8.
Eph. 4. 11.
3 llawn-
brifia.

f Phil. 2. 17.
g Phil. 1. 23.
2 Petr. 1.
14.

h 1 Cor. 9.
24. 25.
Phil. 3. 14.
1 Tim. 6.
12.

i Iago 1. 12.
1 Petr. 5. 4.

k Cais
ddyfod.

l Col. 4. 15.
Philem. 24.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT TITUS.

PENNOD I.

5 *I ba beth y gadawyd Titus yn Creta. 6 Pa gynheddfau a ddylai fod mewn esgob. 11 Rhaid yw cau safnau y rhai a ddysgant y pethau ni ddylent: 12 a pha fath wŷr ydynt.*

PAUL, gwas Duw, ac apostol Iesu Grist, yn ol ffydd ethol-edigion Duw, ac adnabyddiaeth y gwirionedd, ^ayr hon sydd yn ol duwioldeb;

2 ^aI obaith bywyd tragywyddol, yr hon a addawodd ^by digelwyddog Dduw ^ccyn dechreu y byd;

3 Eithr mewn amseroedd priodol efe a eglurhaodd ei air trwy bregethu, ^dam yr hyn yr ymddiriedwyd i mi, yn ol gorchymyn Duw ein Hiachawdwr;

4 At ^eTitus, ^ffy mab naturiol yn ol ^gy ffydd gyffredinol: Gras, trugaredd, a thangnefedd, oddi wrth Dduw Dad, a'r Arglwydd Iesu Grist ein Hiachawdwr ni.

5 Er mwyn hyn y'th adewais yn Creta, fel yr iawn drefnit y pethau sydd yn ^hol, ac ⁱy gosodit henuriaid ym mhob dinas, megis yr ordeiniais i ti:

6 ^jOs yw neb yn ddiargyhoedd, yn wr un wraig, a chanddo blant ffyddlawn, heb gael y gair o fod yn afradlon, neu yn anufudd:

7 Canys rhaid i esgob fod yn ddiargyhoedd, fel ^kgoruchwyliwr Duw; nid yn gyndyn, nid yn ddigllawn, ^lnid yn wingar, ^mnid yn darawydd, nid yn budr-elwa;

8 Eithr yn lletygar, yn caru ⁿdasioni, yn sobr, yn gyfiawn, yn sanctaidd, yn dymherus;

9 Yn dal yn lew ^oy gair ffyddlawn yn ol yr addysg, fel y gallo gynghori yn yr athrawiaeth iachus, ac argyhoeddi y rhai sydd yn gwrth-ddywedyd.

10 Canys ^py mae llawer yn anufudd, yn ofer-siaradus, ac yn dwyllwyr meddyliau, yn enwedig y rhai o'r enwaediad:

11 Y rhai y mae yn rhaid cau eu safnau, ^qy rhai sydd yn dymchwelyd tai cyfain, gan athrawiaethu y pethau ni ddylid, ^rer mwyn budr-elw.

12 ^sUn o honynt hwy eu hunain, un o'u prophwydi hwy eu hunain, a ddywedodd, Y Cretiaid sydd bob amser yn gelwyddog, drwg fwyst-filod, boliau ^tgorddiog.

13 Y dystiolaeth hon sydd wir. Am ba achos argyhoedda hwy yn llym, fel y byddont iach yn y ffydd;

14 ^uHeb ddal ar chwedlau Iudd-ewaidd, a ^vgorchymynion dynion, yn troi oddi wrth y gwirionedd.

15 ^wPur yn ddiau yw pob peth i'r rhai pur: eithr ^xi'r rhai halogedig a'r di-ffydd, nid pur dim; eithr halogedig yw hyd yn nod eu meddwl a'u cydwybod hwy.

16 Y maent yn profesu yr adwaenant Dduw; eithr ^yar weithredoedd ei wadu y maent, gan fod yn fiaidd, ac yn anufudd, ac at bob gweithred dda ^zyn ^{aa}anghymmeradwy.

PENNOD II.

1 *Y mae yn hyfforddi Titus yn ei athrawiaeth, ac yn ei fuchedd. 9 Rhan gweiston, a phob math ar Gristionogion.*

EITHR llefara di y pethau a weddo i ^aathrawiaeth iachus:

2 Bod o'r hynafgwŷr ^byn sobr, yn onest, yn gymhesur, yn iach yn y ffydd, yn ghariad, mewn amynedd:

3 Bod o'r ^chynaf-wragedd yr un funud mewn ymddygiad fel y gweddai i ^dsancteiddrwydd; nid yn ^eenllibaidd, nid wedi ymrôl i win lawer, yn rhoi athrawiaeth o ddaioni:

4 Fel y gallont wneuthur y gwragedd ieuainge yn bwylllog, i garu eu gwŷr, i garu eu plant,

5 Yn ^fsobr, yn ^gbur, yn gwarchod gartref, yn dda, ^hyn ddarostyngedig i'w gwŷr priod, ⁱfel na chabler gair Duw.

6 Y gwŷr ieuainge yr un ffunud cynghora i fod yn sobr:

7 ^jGan dy ddangos dy hun ym mhob peth yn ensampl i weithredoedd da: ^ka dangos, mewn athrawiaeth, anllygredigaeth, gweddeidd-dra, purdeb,

Anno DOMINI 65.

r Act. 17. 28.

s segurlyd.

t 1 Tim. 1. 4. a 4. 7. Col. 2. 22.

u Luc 11. 39, 40, 41. Rhuf. 14. 14, 20. 1 Cor. 6. 12. a 10. 23, 25. 1 Tim. 4. 3, 4. x Rhuf. 14. 23. y 2 Tim. 3. 5. Judas 4. z Rhuf. 1. 28. 2 Tim. 3. 8. aa anghyfarwydd.

a 1 Tim. 1. 10. a 6. 3. 1 Tim. 1. 13. pen. 1. 9. b 2 yn wyl-iadurus.

b 1 Tim. 2. 9. 1 Petr. 3. 3. c rai sanctaidd. d adiaffiaid.

e bwylllog. f ddwaiair. g 1 Cor. 14. 34. Eph. 5. 22. Col. 3. 18. h 1 Petr. 3. 1. i Rhuf. 2. 24. j 1 Tim. 6. 1. k 1 Tim. 4. 12.

Anno
DOMINI
65.

1 Tim. 6.

3.

1 Tim. 5.

14.

1 Petr. 2.

12, 15.

a 3. 16.

h Eph. 6. 5.

i Eph. 5. 24.

k pen. 3. 4.

1 Col. 1. 22.

m 1 Cor. 1.

7.

Phil. 3. 20.

n Gal. 1. 4.

a 2. 20.

o Exod. 15.

16. a 19. 5.

p Eph. 2. 10.

q 1 Tim. 4.

12.

r Rhuf. 13.

1.

1 Petr. 2.

13.

b 2 Tim. 2.

24, 25.

c 1 Cor. 6.

11.

Eph. 2. 1.

Col. 3. 7.

1 Petr. 4. 3.

8 ^fYmadrodd iachus, yr hwn ni aller beio arno; ^gfel y byddo i'r hwn sydd yn y gwrthwyneb gywil-yddio, heb ganddo ddim drwg i'w ddywedyd am danoch chwi.

9 ^{Cynghora} ^hweision i fod yn ddarostyngedig i'w meistriaid eu hun, ac i ryngu bodd iddynt ⁱym mhob peth; nid yn gwrth-ddwydwyd;

10 Nid yn darn-guddio, ond yn dangos pob ffyddlondeb da; fel yr harddонт athrawiaeth Duw ein Hiachawdwr ym mhob peth.

11 Canys ymddangosodd ^kgras Duw, yr hwn sydd yn dwyn iachawdwriaeth i bob dyn;

12 Gan ein dysgu ni ^li wadu annuwioldeb a chwantau bydol, a byw yn sobr, ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol, yn y byd sydd yr awrhon;

13 ^mGan ddisgwyl am y gobaith gwynfydedig, ac ymddangosiad gogoniant y Duw mawr, a'n Hiachawdwr Iesu Grist;

14 ⁿYr hwn a'i rhoddes ei hun drosom, i'n prynu ni oddi wrth bob anwiredd, ac i'n puro ni iddo ei hun o'yn bobl briodol, ^pawyddus i weithredoedd da.

15 Y pethau hyn llefara a chyng-hora, ac argyhoedda gyd â phob awdurdod. ^qNa ddiystyred neb di.

PENNOD III.

1 Y mae Paul yn hyfforddi Titus pa bethau a ddysg, a pha bethau ni ddysg efe iddynt.

10 Am ochelyd heretic cyndyn. 12 Y mae yn dangos iddo i ba fan, a pha bryd, y deuai atto ef: ac felly y mae yn dibennu.

DWG ar gôf iddynt fod ^ayn ddarostyngedig i'r tywysogaethau a'r awdurdodau, fod yn ufudd, fod yn barod i bob gweithred dda,

2 Bod heb gablu neb, ^byn anymladdgar, yn dirion, gan ddangos pob addfwynder tu ag at bob dyn.

3 Canys ^cy oeddyr ninnau hefyd gynt yn annoethion, yn anufudd, yn cyfeiliorni, yn gwasanaethu chwantau ac amryw feluswedd, gan

fyw mewn drygioni a chenfigen, yn ddigasog, yn casâu ein gilydd.

4 Eithr pan ymddangosodd ^ddaioni a ²chariad Duw ein Hachubwr tu ag at ddyn,

5 ^eNid o weithredoedd cyfiawnder y rhai a wnaethom ni, eithr yn ol ei drugaredd yr achubodd efe nyni, trwy ^folechiad yr adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glân;

6 ^gYr hwn a dywalltodd efe arnom ni yn ³helaeth, trwy Iesu Grist ein Hiachawdwr:

7 Fel, gwedi ein cyfiawnhau trwy ei ras ef, y'n gwneid yn etifeddion ^hyn ol gobaith bywyd tragywyddol.

8 Gwir ^{yw} y gair, ac am y pethau hyn yr ewyllysiwn i ti fod yn daer, fel y byddo ⁱi'r sawl a gredasant i Dduw ofalu ar flaenori mewn gweithredoedd da. Y pethau hyn sydd dda a buddiol i ddynion.

9 Eithr ^kgochel gwestiynau ffol, ac achau, a chynhennau, ac ymrysonau ynghylch y ddeddf: canys anfuiddiol ydynt ac ofer.

10 ^lGochel y dyn a fyddo heretic, wedi un ac ail rybudd:

11 Gan wybod fod y cyfryw un wedi ^eei wrydroi, ac yn pechu, gan fod yn ei ddamnio ei hunan.

12 Pan ddanfonwyf Artemas at-tat, neu ^mTychicus, bydd ddyfal i ddyfod attaf i Nicopolis: canys yno yr arfaethais auafu.

13 Hebrwng Zenas y cyfreithiwr, ac ⁿApòlos, yn ddiwyd; fel na byddo arnynt eisieu dim.

14 A dysged ^oyr eiddom ninnau flaenori mewn gweithredoedd da i angenrheidiau, fel na byddont ^pyn ddiffwrwyth.

15 Y mae yr holl rai sydd gyd â mi yn dy annerch. Annerch y rhai sydd yn ein caru ni yn y ffydd. Gras ^{fyddo} gyd â chwi oll. Amen.

[†] At Titus, yr esgob cyntaf a ddewiswyd ar eglwys y Cretiaid, yr ysgrifenydd o Nicopolis ym Macedonia.

Anno
DOMINI
65.

d pen. 2. 11.

2 dyn-serch

Duw ein

Hachawd-

wr.

e Rhuf. 3.

20. a 9. 11.

a 11. 6.

Eph. 2. 4.

u.

2 Tim. 1. 9.

f Ioan 3. 3.

5.

Eph. 5. 26.

g Ezeec. 36.

25.

Act. 2. 33.

Rhuf. 5. 5.

3 Gr.

oludog.

h Rhuf. 3.

24.

i ad. 14.

k 1 Tim. 1.

4. 2 Tim.

2. 23.

l Matt. 18.

17.

Rhuf. 16.

17.

2 Thess. 3.

6, 14.

2 Ioan 10.

4 ei ddy-

chwelyd.

m Act. 20.

4.

2 Tim. 4.

12.

n Act. 18.

24.

o ad. 8.

p Phil. 1.

11. a 4. 17.

2 Petr. 1. 8.

EPISTOL SANT PAUL AT PHILEMON.

Anno
DOMINI
64.

• Eph. 3. 1.
a 4. 1.
2 Tim. 1. 8.

b Col. 4. 17.
c Phil. 2.
25.
d Rhuf. 16.
5.

• Eph. 1. 16.
1 Thess. 1.
2.
2 Thess. 1.
3.

• Eph. 1. 15.
Col. 1. 4.

• 1 Thess.
2. 6.

b Col. 4. 9.
1 Cor. 4.
15.
Gal. 4. 19.

4 Y mae yn wych ganddo glywed am ffydd a chariad Philemon; 9 ac yn dymuno arno faddeu i'w was Onesimus, 12 a'i gymmeryd ef adref yn garedig drachefn.

PAUL, ^acarcharor Crist Iesu, a'r brawd Timothëus, at Philemon ein hanwylyd, a'n cyd-weithiwr, 2 Ac at Apphia *ein* hanwylyd, ac at ^bArchippus ^cein cyd-filwr, ac at ^dyr eglwys sydd yn dy dŷ di: 3 Gras i chwi, a thangnefedd, oddi wrth Dduw ein Tad, a'r Arglwydd Iesu Grist.

4 ^eYr wyf yn diolch i'm Duw, gan wneuthur coffa am danat yn wastadol yn fy ngweddïau.

5 ^fWrth glywed dy gariad, a'r ffydd sydd gennyt tu ag at yr Arglwydd Iesu, a thu ag at yr holl saint;

6 Fel y gwneler cyfranniad dy ffydd di yn nerthol, trwy adnabod pob peth daionus a'r sydd ynoch chwi yng Nghrist Iesu.

7 Canys y mae gennym lawer o lawenydd a diddanwech yn dy gariad di, herwydd bod ymysgaroedd y saint wedi eu llonni trwot ti, frawd.

8 O herwydd pahan, ^ger bod genyf hyffdra lawer yng Nghrist, i orchymyn i ti y peth sydd weddus;

9 Etto o ran cariad yr ydwyf yn hytrach yn attolwg, er fy mod yn gyfryw un a Phaul yr hynafgwr, ac yr awrhon hefyd yn garcharor Iesu Grist.

10 Yr ydwyf yn attolwg i ti dros fy mab ^hOnesimus, ⁱyr hwn a genhedlais i yn fy rhwymau:

11 Yr hwn gynt *a fu* i ti yn an-fuddiol, ond yr awrhon yn fuddiol i ti ac i minnau hefyd;

12 Yr hwn a ddanfonais drachefn: a derbyn dithau ef, yr hwn yw fy ymysgaroedd i:

13 Yr hwn yr oeddwn i yn ewyll-

ysio ei ddal gyd â mi, ^kfel drosot ti y gwasanaethai efe fi yn rhwymau yr efengyl.

14 Eithr heb dy ^lfeddwl di ni ewyllysiais wneuthur dim; ^mfel na byddai dy ddaioni di megis o anghenraid, ond o fodd.

15 Canys ysgatfydd er mwyn hyn yr ymadawodd dros amser, fel y derbynit ef yn dragywydd;

16 Nid fel gwas bellach, eithr uwch law gwas, yn frawd anwyl, yn enwedig i mi; eithr pa faint mwy i ti, yn y cnawd ac yn yr Arglwydd hefyd?

17 Os wyt ti gan hynny yn fy nghymmeryd i yn ⁿgydymmaith, derbyn ef fel myfi.

18 Ac os gwnaeth efe ddim cam â thi, neu os yw yn *dy* ddyled, cyfrif hynny arnaf fi;

19 Myfi Paul a'i hysgrifenais â'm llaw fy hun, myfi a'i talaf: fel na ddywedwyf wrthyf, dy fod yn fy nyled i ym mhellach am danat dy hun hefyd.

20 Iê, frawd, gâd i mi dy fwynhâu di yn yr Arglwydd: llonna fy ymysgaroedd i yn yr Arglwydd.

21 ^oGan hyderu ar dy ufudd-dod yr ysgrifenais attat, gan wybod y gwnei, iê, fwy nag yr wyf yn ei ddywedyd.

22 Heb law hyn hefyd, parottoa i mi letty: canys ^pyr ydwyf yn go-beithio ^qtrwy eich gweddïau chwi y rhoddir fi i chwi.

23 Y mae yn dy annerch, ^rEphraim, fy nghyd-garcharor yng Nghrist Iesu;

24 ^sMarc, ^tAristarchus, ^uDemas, Luc, fy nghyd-weithwyr.

25 Gras ein Harglwydd Iesu Grist *fyddo* gyd â'ch yspryd chwi. Amen.

^vAt Philemon yr ysgrifenwyd o Rufain, gyd â'r gwas Onesimus.

Anno
DOMINI
64.

k 1 Cor. 16.
17.
Phil. 2. 30.
l gynghor.
1 2 Cor. 9. 7.

m gyfran-
nog.

n 2 Cor. 7.
16.

o Phil. 1. 25.
a 2. 24.
p 2 Cor. 1.
11.

q Col. 1. 7.
a 4. 12.

r Act. 12.
12.
s Act. 19.
29.
t Col. 4. 14.

EPISTOL PAUL YR APOSTOL AT YR HEBREAID.

Anno
DOMINI
64.

PENNOD I.

1 *Duw yn y dyddiau diweddfaf a lefarodd wrthym ni trwy ei Fab ei hun; 4 yr hwn, o ran ei berson a'i swydd, sydd yn rhagori ar yr angelion. 14 Swydd yr angelion.*

DUW, wedi iddo lefaru lawer gwaith a llawer modd gynt wrth y tadau trwy y prophwydi, yn y dyddiau diweddfaf hyn a lefarodd wrthym ni yn ei Fab;

2 ^aYr hwn a wnaeth efe yn etifedd pob peth, ^etrwy yr hwn hefyd y gwnaeth efe y bydoedd:

3 ^fYr hwn, ac efe yn ddisgleirdeb ei ogoniant ef, ac yn wir lun ei berson ef, ac ^gyn cynnal pob beth trwy air ei nerth, ^hwedi puro ein pechodau ni trwyddo ef ei hun, ⁱa eisteddodd ar ddeheulaw y Mawredd yn y goruwch-leoedd;

4 Wedi ei wneuthur o hynny yn well na'r angelion, o gymmaint ag ^kyr etifeddodd efe enw mwy rhagorol na hwynt-hwy.

5 Canys wrth bwy o'r angelion y dywedodd efe un amser, ^lFy mab ydwyf ti; myfi heddyw a'th genhedlais di? A thrachefn, ^mMyfi a fyddaf iddo ef yn Dad, ac efe a fydd i mi yn Fab?

6 ²A thrachefn, pan yw yn dwyn ⁿy Cyntaf-anedig i'r byd, y mae yn dywedyd, ^oAc addoded holl angelion Duw ef.

7 Ac ³am yr angelion y mae yn dywedyd, ^pYr hwn sydd yn gwneuthur ei angelion yn ysprydion, a'i weinidogion yn fflam dân.

8 Ond wrth y Mab, ^qDy orseddfainge di, O Dduw, *sydd yn oes oesoedd: teyrn-wialen* ⁴uniondeb yw teyrn-wialen dy deyrnas di.

9 Ti a geraist gyfiawnder, ac a gaseaist anwired: am hynny y'th enneiniodd Duw, *sef* dy Dduw di, âg olew gorfoledd tu hwnt i'th gyfeillion.

10 Ac, ^rTydi yn y dechreuad, Arglwydd, a sylfaenaist y ddaear; a gwaith dy ddwyllaw di yw y nefoedd:

11 ^sHwynt-hwy a ddarfyddant; ond tydi sydd yn parhau; a hwynt-hwy oll fel dilledyn a heneiddiant;

12 Ac megis gwisg y plygi di hwynt, a hwy a newidir: ond tydi yr un ydwyf, a'th flynyddoedd ni phallant.

13 Ond wrth ba un o'r angelion y dywedodd efe un amser, ^tEistedd ar fy neheulaw, hyd oni osodwyf dy elynion yn droed-faingc i'th draed?

14 ^uOnid ysprydion gwasanaethgar ydynt hwy oll, wedi eu danfon i wasanaethu er mwyn y rhai a gânt etifeddu iachawdwriaeth?

PENNOD II.

1 *Y dylem ni fod yn ufudd i Grist Iesu; 5 gan fod yn wio ganddo ef gymmeryd ein naturiaeth ni arno, 14 fel yr oedd yn anghenraid.*

Am hynny y mae yn rhaid i ni ddal yn well ar y pethau a glywsom, rhag un amser i ni ²eu gollwng *hwy* i golli.

2 Canys os bu gadarn y gair ^aa lefarwyd trwy angelion, ac os derbyniodd ^bpob trosedd ac anufuddod gyfiawn daledigaeth;

3 ^cPa fodd y diangwn ni, os esgeul-uswn iachawdwriaeth gymmaint, ^dyr hon, wedi dechreu ei thraethu trwy yr Arglwydd, ^ea sicrhawyd i ni gan y rhai a'i clywsant ef:

4 ^fA Duw hefyd yn cyd-dystiolaethu, trwy arwyddion a rhyfeddodau, ac amryw nerthoedd, a ^gdoniau yr Ysryd Glân, yn ol ei ewyllys ei hun?

5 Canys nid i'r angelion y darostyngodd efe ^hy byd a ddaw, am yr hwn yr ydym yn llefaru.

6 Eithr un mewn rhyw fan a dystiolaethodd, gan ddywedyd, ⁱPa beth yw dyn, i ti i feddwl am dano? neu fab dyn, i ti i ymwled âg ef?

7 Ti a'i gwnaethost ef ychydig ⁴is na'r angelion; â gogoniant ac anrhydedd y coronaist ti ef, ac a'i gosodaist ef ar weithredoedd dy ddwyllaw:

8 ^kTi a ddarostyngaist bob peth dan ei draed ef. Canys wrth ddarostwng pob peth iddo, ni adawodd efe ddim heb ddarostwng iddo. Ond yr awrhon ^lnid ydym ni etto yn gweled pob peth wedi eu darostwng iddo.

9 Eithr yr ydym ni yn gweled Iesu, ^myr hwn a wnaed ychydig yn is na'r

Anno
DOMINI
64.

^t Ps. 110. 1.
ad. 3.

^u Ps. 34. 7.
^a 91. 11.
^s 103. 20.
21.
Dan. 7. 10.
Matt. 18. 10.

² Gr.
*oluwng fel
llestri can-
dryll.*

^a Act. 7. 53.
Gal. 3. 19.

^b Deut. 27. 26.

^c pen. 12. 25.

^d Matt. 4. 17.
Marc 1. 14.
^e Luc 1. 2.

^f Marc 16. 20.
Act. 14. 3.

^g rhaniad-
au.
^h 1 Cor. 12. 4, 7, 11.

^h pen. 6. 5.
² Petr 3. 13.

ⁱ Ps. 8. 4.
&c.

⁴ amser yn
is.

^k 1 Cor. 15. 27.
Eph. 1. 22.
pen. 1. 13.

^l 1 Cor. 15. 25.

^m Phil. 2. 7.
8, 9.

^a Num. 12. 6, 8.

^b Gal. 4. 4.
^c Ioan 15. 16.

^d Ps. 2. 8.
Matt. 21. 38.

^e Ioan 1. 3.
1 Cor. 8. 6.
Col. 1. 16.

^f 2 Cor. 4. 4.
Col. 1. 16.

^g Ioan 1. 4.
Col. 1. 17.
Dat. 4. 11.

^h pen. 9. 12.
14, 26.

ⁱ Ps. 110. 1.
Eph. 1. 20.
pen. 10. 12.

^k Eph. 1. 21.
Phil. 2. 9.
10.

^l Ps. 2. 7.
Act. 13. 33.
pen. 5. 5.

^m 2 Sam. 7. 14.
1 Chron. 22. 10.
Ps. 89. 26.
27.

² Pan
*dywco
drachefn.*

ⁿ Rhuf. 8. 29.

^o Ps. 97. 7.

³ Gr. *wrth.*

^p Ps. 104. 4.

^q Ps. 45. 6, 7.

⁴ Gr. *i
uniondeb.*

^r Ps. 102. 25, &c.

^s Es. 34. 4.
^a 51. 6.
² Petr 3. 7,
10.

Anno
DOMINI
64.

⁶ trwy ddi-
oddef.
² Act. 2. 33.
³ Ioan 12.
32.
Rhuf. 5.
18.
⁴ Rhuf. 11.
36.
⁵ pen. 5. 9.
⁶ Act. 3. 15.
a 5. 31.

⁷ pen. 10.
10, 14.
⁸ Act. 17. 26.

⁹ Ps. 22, 22,
25.

¹⁰ y canaf
emynau
i ti.
¹¹ Ps. 18. 2.

¹² Es. 8. 18.

¹³ Ioan 1. 14.
Phil. 2. 7.
¹⁴ 1 Cor. 15.
54, 55.
Col. 2. 15.
¹⁵ 2 Tim. 1.
10.

¹⁶ Rhuf. 8.
15.

¹⁷ Gr. nid
yw yn
cymmeryd
gafael ar
angelion,
eithr ar
had Abra-
ham y
mae efe yn
cymmeryd
gafael.
¹⁸ pen. 4. 15.
a 5. 1, 2.

¹⁹ Phil. 3. 14.
²⁰ Rhuf. 15.
8.
pen. 4. 14.
a 6. 20.
a 8. 1.
a 9. 11.
²¹ gwnaeth,
1 Sam. 12.
6.
²² Num. 12. 7.

²³ Zech. 6. 12.
Matt. 16.
18.

angelion, ⁵o herwydd dioddef marw-
olaeth, ⁶a wedi ei goroni â gogoniant
ac anrhyddedd: fel trwy ras Duw y
profae efe farwolaeth ⁷o dros bob dyn.

10 Canys gweddus oedd iddo ef,
¹¹o herwydd yr hwn y mae pob
peth, a thrwy yr hwn y mae pob
peth, wedi iddo ddwyn meibion
lawer i ogoniant, ¹²a berffeithio ¹³Ty-
wysog eu hiachawdwriaeth hwy trwy
ddioddefiadu.

11 Canys ¹⁴yr hwn sydd yn sanct-
eiddio, a'r rhai a sancteiddir, ¹⁵o'r
un y maent oll. Am ba achos nid
yw gywilyddus ganddo eu galw
hwy yn frodyr;

12 Gan ddywedyd, ¹⁶Myfi a fyneg-
af dy enw di i'm brodyr; y'nghanol
yr eglwys ¹⁷y'rh folaf di.

13 A thrachefn, ¹⁸Myfi a fyddaf
yn ymddiried ynddo. A thrachefn,
¹⁹Wele fi a'r plant a roddes Duw
i mi.

14 Oblegid hynny, gan fod y plant
yn gyfrannogion o gig a gwaed,
²⁰yntau hefyd yr un modd a fu
gyfrannog o'r un pethau; ²¹a fel trwy
farwolaeth y dinystriae efe yr hwn
oedd a nerth marwolaeth ganddo,
hynny yw, diafol;

15 Ac y gwaredai hwynt, y rhai
²²trwy ofn marwolaeth oeddynt dros
eu holl fywyd dan gaethiwed.

16 Canys ²³ni chymmerodd efe
naturiaeth angelion; eithr had Ab-
raham a gymmerodd efe.

17 Am ba achos y dylai efe ym
mhob peth fod yn gyffelyb i'w frod-
yr; fel y byddai ²⁴drugarog ac Arch-
offeiriad ffyddlawn, mewn pethau
yn perthyn i Dduw, i wneuthur
cymmod dros bechodau y bobl.

18 Canys yn gymmaint a dioddef o
hono ef, gan gael ei demtio, efe a ddi-
chon gynnorthwyo y rhai a demtir.

PENNOD III.

1 Bod Crist yn rhagori ar Moses: 7 am hynny
oni chredon ni iddo ef, yr ydym yn haeddu
ychwaneg gospedigaeth na'r Israeliaid gwrth-
nysig.

O HERWYDD pahan, frodyr
sanctaidd, cyfrannogion o'r
²galwedigaeth nefol, ystyriwch ³A-
postol ac Arch-offeiriad ein cyffes
ni, Crist Iesu;

2 Yr hwn sydd ffyddlawn i'r hwn
a'i ⁴hordeiniodd ef, megis ag y bu
⁵Moses yn ei holl dŷ ef.

3 Canys fe a gyfrifwyd hwn yn
haeddu mwy gogoniant na Moses,
o gymmaint ag ⁶y mae yr hwn a

adeiladodd y tŷ yn cael mwy o
barch na'r tŷ.

4 Canys pob tŷ a adeiledir gan
ryw un; ond ⁷yr hwn a adeilad-
odd bob peth yw Duw.

5 A Moses yn wir a fu ffydd-
lawn yn ei holl dŷ megis gwas,
er tystiolaeth i'r pethau oedd i'w
llefaru;

6 Eithr Crist, megis Mab ar ei dŷ
ei hun: ⁸tŷ yr hwn ydym ni, ⁹os
nyni a geidw ein hyder a gorfoledd
ein gobaith yn sicr hyd y diwedd.

7 Am hynny, megis y mae yr Ys-
pryd Glân yn dywedyd, ¹⁰Heddyw,
os gwrandêwch ar ei leferydd ef,

8 Na chaledwch eich calonnau,
megis yn y cyffroad, yn nydd y
profedigaeth yn y diffaethwch:

9 Lle y temtiodd eich tadau
fyfi, y profasant fi, ac y gwelsant
fy ngweithredoedd ddeugain mlyn-
edd.

10 Am hynny y digiais wrth y
genhedlaeth honno, ac y dywedais,
Y maent bob amser yn cyfeiliorni
yn eu calonnau; ac ni adnabuant
fy ffyrdd i:

11 Fel y tyngais yn fy lliid, ¹²na
chaent ddyfod i mewn i'm gor-
phwysfa.

12 Edrychwch, frodyr, na byddo
un amser yn neb o honoch galon
ddrwg anghrediniaeth, gan ymadaw
oddi wrth Dduw byw.

13 Eithr cynghorwch eich gilydd
bob dydd tra y gelwir hi Heddyw;
fel na chaleder neb o honoch trwy
dwyll pechod.

14 Canys fe a'n gwnaed ni yn
gyfrannogion o Grist, ¹⁵os daliwn
ddechreuad ein hyder yn sicr hyd
y diwedd;

15 Tra y dywedir, ¹⁶Heddyw, os
gwrandêwch ar ei leferydd ef, na
chaledwch eich calonnau, megis yn
y cyffroad.

16 Canys rhai, wedi gwrandaw, a'i
digiasant ef: ond nid pawb a'r a
ddaethant o'r Aipht trwy Moses.

17 Ond wrth bwy y digiodd efe
ddeugain mlynedd? onid wrth y
rhai a bechasant, ¹⁸y rhai y syrth-
iodd eu cyrph yn y diffaethwch?

18 Ac ¹⁹wrth bwy y tyngodd efe,
na chaent hwy fyned i mewn i'w
orphwysfa ef? onid wrth y rhai ²⁰ni
chredasant?

19 Ac yr ydym ni yn gweled na
allent hwy fyned i mewn o her-
wydd anghrediniaeth.

Anno
DOMINI
64.

¹ Eph. 2. 10.

² 1 Cor. 3.
16. a 6. 19.
³ 2 Cor. 6. 16.
Eph. 2. 21,
22.

⁴ 1 Tim. 3.
15.

⁵ 1 Petr. 2. 5.

⁶ ad. 14.
Matt. 24.
13.

⁷ Rhuf. 5. 2.
pen. 6. 11.

⁸ ad. 15.
Ps. 95. 7.
pen. 4. 7.

⁹ Gr. os
cânt.

¹⁰ ad. 6.

¹¹ ad. 7.

¹² Num. 14.
22, 29, &c.
a 26. 65.
Judas 5.

¹³ m Num. 14.
30.

¹⁴ Deut. 1. 34,
35.

¹⁵ mid ufudd-
hasant?

Anno
DOMINI
64.

PENNOD IV.

1 Trwy ffydd y mae cael gorphwysfa y Cristionogion. 12 Gallu gair Duw. 14 Trwy ein Harch-offeiriad Iesu, Mab Duw, yr hwn oedd heb bechod, ond nid heb ei wendid, 16 y mae i ni gyrrchu yn hff at orsedd-faingc y gras.

OFNWN gan hynny, gan fod addewid wedi ei adael i ni i fyned i mewn i'w orphwysfa ef, rhag bod neb o honoch yn debyg i fod yn ol.

2 Canys i ninnau y pregethwyd yr efengyl, megis ag iddynt hwythau: eithr y gair a ²glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, ³am nad oedd wedi ei gyd-dymheru â ffydd yn y rhai a'i clywsant.

3 Canys yr ydym ni, y rhai a gredasom, yn myned i mewn i'r orphwysfa, megis y dywedodd efe, ^aFel y tyngais yn fy llid, Os ânt i mewn i'm gorphwysfa i: er bod y gweithredoedd wedi eu gwneuthur er seiliad y byd.

4 Canys efe a ddywedodd mewn man am y seithfed dydd fel hyn; ^bA gorphwysodd Duw y seithfed dydd oddi wrth ei holl weithredoedd.

5 Ac yma drachefn, Os ânt i mewn i'm gorphwysfa i.

6 Gan hynny, gan fod hyn wedi ei adael, fod rhai yn myned i mewn iddi, ac nad aeth y rhai y pregethwyd. ⁴yn gyntaf iddynt i mewn, o herwydd ⁵anghrediniaeth;

7 Trachefn, y mae efe yn pennu rhyw ddiwrnod, gan ddywedyd yn Dafydd, ^cHeddyw, ar ol cymmaint o amser; megis y dywedir, Heddyw, os gwrandêwch ar ei leferydd ef, na chaledwch eich calonnau.

8 Canys pe dygasai ⁶Jesús hwynt i orphwysfa, ni soniasai efe ar ol hynny am ddiwrnod arall.

9 Y mae gan hynny ⁷orphwysfa etto yn ol i bobl Dduw.

10 Canys yr hwn a aeth i mewn i'w orphwysfa ef, hwnnw hefyd a orphwysodd oddi wrth ei weithredoedd ei hun, megis y gwnaeth Duw oddi wrth yr eiddo yntau.

11 Byddwn ddyfal gan hynny i fyned i mewn i'r orphwysfa honno, fel na syrthio neb yn ol yr un siampl o ⁸anghrediniaeth.

12 Canys ^abywiol yw gair Duw, a nerthol, a ^bllymmach nag un cleddyf ^cdau-finiog, ac yn cyrhaeddyd trwodd hyd wahaniad yr enaid a'r yspryd, a'r cymmalau a'r mêr;

ac ⁹yn barnu meddyliau a bwriadau y galon.

13 Ac ^hnid oes creadur anamlwg yn ei olwg ef: eithr pob peth sydd yn noeth ac yn agored i'w lygaid ef am yr hwn yr ydym yn sôn.

14 Gan fod wrth hynny i ni ⁱArch-offeiriad mawr, ^kyr hwn a aeth i'r nefoedd, Iesu Mab Duw, ^lglynwn yn ein proffes.

15 Canys ^mnid oes i ni Arch-offeiriad heb fedru cyd-ddioddef gyd â'n gwendid ni; ond ⁿwedi ei demtio ym mhob peth yr un ffunud a ninnau, ^oetto heb bechod.

16 Am hynny ^pawn yn hyderus at orsedd-faingc y gras, fel y derbynion drugaredd, ac y caffom ras ⁹yn gymmorth cyfamserol.

PENNOD V.

1 Awdurdod a baint offeiriadaeth ein Hachubwr. 11 Y mae efe yn beio arnynt, am eu bod mor esgeulus ac mor ddiwybod yn y pethau hynny.

CANYS pob arch-offeiriad wedi ei gymmeryd o blith dynion, ^aa osodir dros ddynion ^byn y pethau sydd tu ag at Dduw, fel yr offrymmo roddion ac aberthau dros bechodau:

2 ^cYr hwn a ddichon ²dosturio wrth y rhai sydd mewn anwybod-aeth ac amryfusedd; am ei fod ^dyntau hefyd wedi ei amgylchu â gwendid.

3 Ac ^eo achos hyn y dylai, megis dros y bobl, felly hefyd drosto ei hun, offrymmu dros bechodau.

4 ^fAc nid yw neb yn cymmeryd yr anrhydedd hwn iddo ei hun, ond yr hwn a alwyd gan Dduw, megis ^gAaron.

5 ^hFelly Crist hefyd nis gogoneddodd ei hun i fod yn Arch-offeiriad; ond yr hwn a ddywedodd wrtho, ⁱTydi yw fy Mab; myfi heddyw a'th genhedlais di.

6 Megis y mae yn dywedyd mewn lle arall, ^kOffeiriad wyt ti yn dragwydd yn ol urdd Melchisedec.

7 Yr hwn yn nyddiau ei gnawd, gwedi iddo, ^ltrwy lefain cryf a dagrau, ^moffrwm gweddian ac erfyniau at yr hwn ⁿoedd abl i'w achub ef oddi wrth farwolaeth, a chael ei wrandaw ^oyn yr hyn a ofnodd;

8 Er ei fod yn Fab, a ddysgodd ^pufudd-dod trwy y pethau a ddi-oddefodd:

9 Ac ^qwedi ei berffeithio, efe a

Anno
DOMINI
64.

¹ 1 Cor. 14. 24.
^h Ps. 33. 13, 14. a 90. 8. a 139. 11, 12.

ⁱ pen. 3. 1.
^k pen. 7. 26. a 9. 12. 24.
^l pen. 10. 23.

^m pen. 2. 18.

ⁿ Luc 22. 28.

^o 2 Cor. 5. 21.
^p Eph. 2. 18. a 3. 12. pen. 10. 19, 21, 22.
^q ^mcym-morth me-son pryd.

^a pen. 8. 3.
^b pen. 2. 17.

^c pen. 2. 13. a 4. 15.
^d gyd-ddwyn a'r rhai.
^e pen. 7. 28.

^f Lef. 9. 7. a 16. 5, 17. pen. 7. 27.

^g 2 Chron. 26. 18.

^h Exod. 28. 1.
ⁱ 1 Chron. 23. 13.
^j Ioan 8. 54.

^k pen. 1. 5.

^l Ps. 110. 4. pen. 7. 17.
^m Ps. 22. 1.

ⁿ Matt. 26. 39, 42, 44. a 27. 46, 50. Ioan 17. 1.

^o Matt. 26. 53. Marc 14. 36.

^p ^oachos ei ddau-wol-deb.

^q Matt. 26. 37. Marc 14. 33.

^r Luc 22. 43. Ioan 12. 27.

^s Phil. 2. 8.
^t pen. 2. 10.

² bregethwyd.

³ o herwydd nad oedd- ynt wedi eu huno trwy ffydd i'w glywedd.

^a Ps. 95. 11.

^b Gen. 2. 2. Exod. 51. 17.

⁴ yr efengyl yn.
⁵ anafudd-dod.

^c Ps. 95. 7. pen. 3. 7.

⁶ Sef, Josua.

⁷ gado sab-bath.

⁸ anafudd-dod.

⁹ 2 Cor. 10. 4, 5.
¹⁰ Diar. 5. 4.
¹¹ Dat. 1. 16. a 2. 16.

Anno
DOMINI
64.

4 achos.

r Matt. 13.
15.1 Cor. 3. 1,
2, 3.1 Cor. 14.
20.
Eph. 4. 14.5 mewn
oedran.a Phil. 3. 13,
14.
pen. 5. 12.
2 ymadrodd
dechreuad
Crist, neu,
egwydd-
orion
athraw-
iaeth Crist.
b pen. 9. 14.

c Act. 18. 21.

d Matt. 12.
31, 32.
pen. 10. 26.
2 Petr. 2.
21.
1 Ioan 5.
16.

e Ioan 4. 10.

f pen. 2. 5.

3 wneuthur
yn siampl.

4 iddynt.

wnaethpwyd yn ⁴Awdur iachawd-
wriaeth dragywyddol i'r rhai oll a
ufuddhânt iddo;

10 Wedi ei gyfenwi gan Dduw
yn Arch-offeiriad yn ol urdd Mel-
chisedec.

11 Am yr hwn y mae i ni lawer i'w
dywedyd, ac anhawdd eu traethu,
o achos eich bod chwi ^ryn hwyr-
drwm eich clustiau.

12 Canys lle dylech fod yn athraw-
on o ran amser, y mae arnoch
drachefn eisieu dysgu i chwi beth
ydyw egwyddorion dechreuad ym-
adroddion Duw: ac yr ydych yn
rhaid i *chwi* wrth ^alaeth, ac nid
bwyd cryf.

13 Canys pob un a'r sydd yn ym-
arfer â llaeth, *sydd* anghynnefin â
gair cyfiawnder; canys ^amaban yw.

14 Eithr bwyd cryf a berthyn i'r
rhai ⁵perffaith, y rhai o herwydd
cynnefindra y mae ganddynt syn-
wyr wedi ymarfer i ddosparthu
drwg a da.

PENNOD VI.

1 Y mae yn eu cyngori hwy na chlient oddi
wrth y ffydd; 11 ond bod yn ddianwadal,
12 yn ddiwyd, ac yn ddiodeffgar i ddisgwyl
wrth Dduw, 13 am fod Duw yn sicr yn ei
addewid.

AM hynny, ^agan roddi heibio yr
²ymadrodd sydd yn dechreu
rhai yng Nghrist, awn rhagom at
berffeithrwydd; heb osod i lawr
drachefn sail i edifeirwch oddi wrth
^bweithredoedd meirwon, ac i ffydd
tu ag at Dduw,

2 I athrawiaeth bedyddiadau, ac
arddodiad dwylaw, ac adgyfodiad
y meirw, a'r farn dragywyddol.

3 A hyn a wnawn, ^cos caniattâ
Duw.

4 Canys ^dammhosibl *yw* i'r rhai a
oleuwyd unwaith, ac a brofasant ^ey
rhodd nefol; ac a wnaethpwyd yn
gyfrannogion o'r Yspryd Glân,

5 Ac a brofasant ddaionus air
Duw, a nerthoedd ^fy byd a ddaw,

6 Ac a syrthiant ymaith, ymad-
newyddu drachefn i edifeirwch;
gan eu bod yn ail groeshoelio idd-
ynt eu hunain Fab Duw, ac yn ei
³osod yn wâtwar.

7 Canys y ddaear, yr hon sydd
yn yfed y gwlaw sydd yn mynych-
ddyfod arni, ac yn dwyn llysiau
cymmwys i'r rhai y llafurir hi ⁴gan-
ddynt, sydd yn derbyn bendith gan
Dduw:

8 Eithr yr hon sydd yn dwyn

drain a mieri, *sydd* anghymmer-
adwy, ac agos i felldith; diwedd yr
hon *yw*, ei llosgi.

9 Eithr yr ydym ni yn coelïo
am danoch chwi, anwylyd, bethau
gwell, a *phethau* y'nglŷn wrth iach-
awdwriaeth, er ein bod yn dywedyd
fel hyn.

10 ⁸Canys ^hnid *yw* Duw yn ang-
hyfiawn, fel yr anghofio ⁱeich gwaith,
⁵a'r llafurus gariad, yr hwn a ddang-
osasoch tu ag at ei enw ef, y rhai
a weiniasoch i'r saint, ac ydych yn
gweini.

11 Ac yr ydym yn chwennych fod
i ^kbob un o honoch ddangos yr un
diwydrwydd, er mwyn llawn-sicr-
wydd gobaith hyd y diwedd:

12 Fel na byddoch fusgrell, eithr
yn ddilynwyr i'r rhai trwy ffydd
ac amynedd sydd yn etifeddu yr
addewidion.

13 Canys Duw, wrth wneuthur
addewid i Abraham, oblegid na all-
ai dyngu i neb *oedd* fwy, ¹a dyng-
odd iddo ei hun,

14 Gan ddywedyd, Yn ddiau gan
fendithio y'th fendithiaf, a chan
amlhâu y'th amlhâf.

15 Ac felly, wedi iddo hir-ymaros,
efe a gafodd yr addewid.

16 Canys dynion yn wir sydd yn
tyngu i un a fo mwy: a ^mllw er
sicerwydd *sydd* derfyn iddynt ar
bob ymryson.

17 Yn yr hyn Duw, yn ewyllysio
yn helaethach ddangos i etifeddion
yr addewid ddianwadalwch ei gyng-
hor, ⁶a gyfryngodd trwy lw:

18 Fel trwy ddau beth dianwadal,
yn y rhai *yr oedd* yn ammhosiibl i
Dduw fod yn gelwyddog, y gallem
ni gael cysur cryf, y rhai a ffoisom
i gymmeryd gafael yn y gobaith a
osodwyd o'n blaen:

19 Yr hwn sydd gennym ni megis
angor yr enaid, yn ddiogel ac yn
sicr, ac yn myned i mewn hyd at
yr hyn sydd o'r tu fewn i'r llên;

20 ^aI'r man yr aeth y rhag-flaenor
drosom ni, *sef* Iesu, ^oyr hwn a
wnaethpwyd yn Arch-offeiriad yn
dragywyddol yn ol urdd Melchi-
sedec.

PENNOD VII.

1 Crist Iesu sydd Offeiriad yn ol urdd Mel-
chisedec; 11 ac felly yn rhagori llawer ar
yr offeiriad oedd yn ol urdd Aaron.

CANYS ^ay Melchisedec hwn,
brenhin Salem, offeiriad y Duw
Goruchaf, yr hwn a gyfarfu âg

Anno
DOMINI
64.g Diar. 14.
31.Matt. 10.
42. a 25. 40.

Ioan 13. 20.

h Rhuf. 3. 4.
2 Thess. 1.
6, 7.i 1 Thess. 1.
3.j a llafur y
cariad.k pen. 3. 6,
14.1 Gen. 22.
16, 17.m Exod. 22.
11.6 a² sicrha-
odd.

n pen. 9. 24.

o pen. 3. 1.
a 7. 17.a Gen. 14.
18, &c.

Anno
DOMINI
64.

PENNOD IV.

1 Trwy ffydd y mae cael gorphwysfa y Cristionogion. 12 Gallu gair Duw. 14 Trwy ein Harch-offeiriad Iesu, Mab Duw, yr hwn oedd heb bechod, ond nid heb ei wendid, 16 y mae i ni gyrchu yn hŷf at orsedd-faingc y gras.

OFNWN gan hynny, gan fod addewid wedi ei adael i ni i fyned i mewn i'w orphwysfa ef, rhag bod neb o honoch yn debyg i fod yn ol.

2 Canys i ninnau y pregethwyd yr efengyl, megis ag iddynt hwythau: eithr y gair a ²glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, ³am nad oedd wedi ei gyd-dymheru â ffydd yn y rhai a'i clywsant.

3 Canys yr ydym ni, y rhai a gredasom, yn myned i mewn i'r orphwysfa, megis y dywedodd efe, ^aFel y tyngais yn fy llid, Os ânt i mewn i'm gorphwysfa i: er bod y gweithredoedd wedi eu gwneuthur er seiliad y byd.

4 Canys efe a ddywedodd mewn man am y seithfed dydd fel hyn; ^bA gorphwysodd Duw y seithfed dydd oddi wrth ei holl weithredoedd.

5 Ac yma drachefn, Os ânt i mewn i'm gorphwysfa i.

6 Gan hynny, gan fod hyn wedi ei adael, fod rhai yn myned i mewn iddi, ac nad aeth y rhai y pregethwyd. ⁴yn gyntaf iddynt i mewn, o herwydd ⁵anghrediniaeth;

7 Trachefn, y mae efe yn pennu rhyw ddiwrnod, gan ddywedyd yn Dafydd, ^cHeddyw, ar ol cymmaint o amser; megis y dywedir, Heddyw, os gwrandêwch ar ei leferydd ef, na chaledwch eich calonnau.

8 Canys pe dygasai ⁶Jesus hwynt i orphwysfa, ni soniasai efe ar ol hynny am ddiwrnod arall.

9 Y mae gan hynny ⁷orphwysfa etto yn ol i bobl Dduw.

10 Canys yr hwn a aeth i mewn i'w orphwysfa ef, hwnnw hefyd a orphwysodd oddi wrth ei weithredoedd ei hun, megis y gwnaeth Duw oddi wrth yr eiddo yntau.

11 Byddwn ddyfal gan hynny i fyned i mewn i'r orphwysfa honno, fel na syrthio neb yn ol yr un siampl o ⁸anghrediniaeth.

12 Canys ^abywiol yw gair Duw, a nerthol, a ^bllymmach nag un cleddyf ^ddau-finiog, ac yn cyrhaeddyd trwodd hyd wahaniad yr enaid a'r yspryd, a'r cymmalau a'r mēr;

ac ^eyn barnu meddyliau a bwriadau y galon.

13 Ac ^hnid oes greadur anamlwg yn ei olwg ef: eithr pob peth sydd yn noeth ac yn agored i'w lygaid ef am yr hwn yr ydym yn sôn.

14 Gan fod wrth hynny i ni ⁱArch-offeiriad mawr, ^kyr hwn a aeth i'r nefoedd, Iesu Mab Duw, ^lglynwn yn ein profies.

15 Canys ^mnid oes i ni Arch-offeiriad heb fedru cyd-ddioddef gyd â'n gwendid ni; ond ⁿwedi ei dentio ym mhob peth yr un ffunud a ninnau, ^oetto heb bechod.

16 Am hynny ^pawn yn hyderus at orsedd-faingc y gras, fel y derbynion drugaredd, ac y caffom ras ^qyn gymmorth cyfamserol.

PENNOD V.

1 Awdurdod a baint offeiriadaeth ein Hachubwr. 11 Y mae efe yn beio arnynt, am eu bod mor esgeulus ac mor ddwybod yn y pethau hynny.

CANYS pob arch-offeiriad wedi ei gymmeryd o blith dynion, ^aa osodir dros ddynion ^byn y pethau sydd tu ag at Dduw, fel yr offrymmo roddion ac aberthau dros bechodau:

2 ^cYr hwn a ddichon ²dosturio wrth y rhai sydd mewn anwybod-aeth ac amryfusedd; am ei fod ^dyntau hefyd wedi ei amgylchu â gwendid.

3 Ac ^eo achos hyn y dylai, megis dros y bobl, felly hefyd drosto ei hun, offrymmu dros bechodau.

4 ^fAc nid yw neb yn cymmeryd yr anrhydedd hwn iddo ei hun, ond yr hwn a alwyd gan Dduw, megis ^gAaron.

5 ^hFelly Crist hefyd nis gogoneddodd ei hun i fod yn Arch-offeiriad; ond yr hwn a ddywedodd wrtho, ⁱTydi yw fy Mab; myfi heddyw a'th genhedlais di.

6 Megis y mae yn dywedyd mewn lle arall, ^kOffeiriad wyt ti yn dragwydd yn ol urdd Melchisedec.

7 Yr hwn yn nyddiau ei gnawd, gwedi iddo, ^ltrwy lefain cryf a dagrau, ^moffrwm gweddiau ac erfyniau at yr hwn ⁿoedd abl i'w achub ef oddi wrth farwolaeth, a chael ei wrandaw ^oyn yr hyn a ofnodd;

8 Er ei fod yn Fab, a ddysgodd ^pufudd-dod trwy y pethau a ddi-oddefodd:

9 Ac ^qwedi ei berffeithio, efe a

Anno
DOMINI
64.

¹ 1 Cor. 14. 24.
² Ps. 33. 13.
³ 14. a 90. 8.
⁴ a 139. 11.
⁵ 12.

⁶ 1 pen. 3. 1.

⁷ 1 pen. 7. 26.

⁸ a 9. 12. 24.

⁹ 1 pen. 10. 23.

¹⁰ 1 pen. 2. 18.

¹¹ n Luc 22. 28.

¹² o 2 Cor. 5. 21.

¹³ P Eph. 2. 18.

¹⁴ a 3. 12.

¹⁵ 1 pen. 10. 19.

¹⁶ 21. 22.

¹⁷ 2 ¹⁸ n cym-

¹⁹ morth

²⁰ mewn

²¹ pryd.

²² a pen. 8. 3.

²³ b pen. 2. 17.

²⁴ c pen. 2. 18.

²⁵ a 4. 15.

²⁶ 2 gyd-

²⁷ ddwyn d'r

²⁸ rhai.

²⁹ d pen. 7. 28.

³⁰ e Lef. 9. 7.

³¹ a 16. 6. 17.

³² pen. 7. 27.

³³ f 2 Chron.

³⁴ 26. 18.

³⁵ g Exod. 28.

³⁶ 1 Chron.

³⁷ 23. 13.

³⁸ h Ioan 8. 54.

³⁹ i pen. 1. 5.

⁴⁰ k Ps. 110. 4.

⁴¹ pen. 7. 17.

⁴² l Ps. 22. 1.

⁴³ m Matt. 26.

⁴⁴ 39. 42. 44.

⁴⁵ a 27. 46. 50.

⁴⁶ Ioan 17. 1.

⁴⁷ n Matt. 26.

⁴⁸ 63.

⁴⁹ Marc 14.

⁵⁰ 36.

⁵¹ o a achos ei

⁵² ddwyol-

⁵³ deb.

⁵⁴ o Matt. 26.

⁵⁵ 37.

⁵⁶ Marc 14.

⁵⁷ 33.

⁵⁸ Luc 22. 43.

⁵⁹ Ioan 12. 27.

⁶⁰ p Phil. 2. 8.

⁶¹ q pen. 2. 10.

² bregeth-

³ wyd.

⁴ o herwydd

⁵ nad oedd-

⁶ ynt wedi eu

⁷ huno trwy

⁸ ffydd i'w

⁹ glywed.

¹⁰ a Ps. 95. 11.

¹¹ b Gen. 2. 2.

¹² Exod. 31.

¹³ 17.

¹⁴ c yr efengyl

¹⁵ yn.

¹⁶ d amfudd-

¹⁷ dod.

¹⁸ e Ps. 95. 7.

¹⁹ pen. 3. 7.

²⁰ f Sef,

²¹ Josua.

²² g gadw sab-

²³ bath.

²⁴ h amfudd-

²⁵ dod.

²⁶ i 2 Cor. 10.

²⁷ 4. 5.

²⁸ j Diar. 5. 4.

²⁹ k Dat. 1. 16.

³⁰ a 2. 16.

Anno
DOMINI
64.⁴ achos.

wnaethpwyd yn ⁴Awdur iachawd-wriaeth dragywyddol i'r rhai oll a ufuddhânt iddo;

10 Wedi ei gyfenwi gan Dduw yn Arch-offeiriad yn ol urdd Melchisedec.

11 Am yr hwn y mae i ni lawer i'w dywedyd, ac anhawdd eu traethu, o achos eich bod chwi ²yn hwyr-drwm eich clustiau.

12 Canys lle dylech fod yn athrawon o ran amser, y mae arnoch drachefn eisieu dysgu i chwi beth *ydyw* egwyddorion dechreuad ymadroddion Duw: ac yr ydych yn rhaid i *chwi* wrth ³laeth, ac nid bwyd cryf.

13 Canys pob un a'r sydd yn ymarfer â llaeth, *sydd* anghynnefin â gair cyflawnder; canys ⁴maban yw.

14 Eithr bwyd cryf a berthyn i'r rhai ⁵perffaith, y rhai o herwydd cynnefindra y mae ganddynt synwyr wedi ymarfer i ddosparthu drwg a da.

PENNOD VI.

1 Y mae yn eu cyngori hwy na chilient oddi wrth y ffydd; 11 ond bod yn ddianwadal, 12 yn ddiwyd, ac yn ddiodeffgar i ddisgwyl wrth Dduw, 13 am fod Duw yn eier yn ei addewid.

AM hynny, ⁶gan roddi heibio yr ²ymadrodd sydd yn dechreu rhai yng Nghrist, awn rhagom at berffeithrwydd; heb osod i lawr drachefn sail i edifeirwch oddi wrth ^bweithredoedd meirwon, ac i ffydd tu ag at Dduw,

2 I athrawiaeth bedyddiadau, ac arddodiad dwylaw, ac adgyfodiad y meirw, a'r farn dragywyddol.

3 A hyn a wnawn, ^cos caniattâ Duw.

4 Canys ^dammhosibl *yw* i'r rhai a oleuwyd unwaith, ac a brofasant ^ey rhodd nefol; ac a wnaethpwyd yn gyfrannogion o'r Yspryd Glân,

5 Ac a brofasant ddaionus air Duw, a nerthoedd ^fy byd a ddaw,

6 Ac a syrthiant ymaith, ymadnewyddu drachefn i edifeirwch; gan eu bod yn ail groeshoelio iddynt eu hunain Fab Duw, ac yn ei ³osod yn wâtwar.

7 Canys y ddaear, yr hon sydd yn yfed y gwlaw sydd yn mynych-ddyfod arni, ac yn dwyn llysiau cymmwys i'r rhai y llafurir hi ⁴ganddynt, sydd yn derbyn bendith gan Dduw:

8 Eithr yr hon sydd yn dwyn

drain a mieri, *sydd* anghymmeradwy, ac agos i felldith; diwedd yr hon *yw*, ei llosgi.

9 Eithr yr ydym ni yn coelio am danoch chwi, anwylyd, bethau gwell, a *phethau* y'nglŷn wrth iachawdwriaeth, er ein bod yn dywedyd fel hyn.

10 ^gCanys ^hnid *yw* Duw yn anghyfiawn, fel yr anghofio ⁱeich gwaith, ⁵a'r llafurus gariad, yr hwn a ddangosasoch tu ag at ei enw ef, y rhai a weiniasoch i'r saint, ac ydych yn gweini.

11 Ac yr ydym yn chwennych fod i ^kbob un o honoch ddangos yr un diwydrwydd, er mwyn llawn-sicrwydd gobaith hyd y diwedd:

12 Fel na byddoch fusgrell, eithr yn ddilynwyr i'r rhai trwy ffydd ac amynedd sydd yn etifeddu yr addewidion.

13 Canys Duw, wrth wneuthur addewid i Abraham, oblegid na allai dyngu i neb *oedd* fwy, ¹a dyngodd iddo ei hun,

14 Gan ddywedyd, Yn ddiau gan fendithio y'th fendithiaf, a chan amlhâu y'th amlhâf.

15 Ac felly, wedi iddo hir-ymaros, efe a gafodd yr addewid.

16 Canys dynion yn wir sydd yn tyngu i un a fo mwy: a ^mllw er sicrwydd *sydd* derfyn iddynt ar bob ymryson.

17 Yn yr hyn Duw, yn ewyllysio yn helaethach ddangos i etifeddion yr addewid ddianwadalwch ei gyng-hor, ⁶a gyfryngodd trwy lw:

18 Fel trwy ddau beth dianwadal, yn y rhai *yr oedd* yn ammhosiibl i Dduw fod yn gelwyddog, y gallem ni gael cysur cryf, y rhai a ffoisom i gymmeryd gafael yn y gobaith a osodwyd o'n blaen:

19 Yr hwn sydd gennym ni megis angor yr enaid, yn ddiogel ac yn sicr, ac yn myned i mewn hyd at yr hyn sydd o'r tu fewn i'r llên;

20 ⁿI'r man yr aeth y rhag-flaenor drosom ni, *sef* Iesu, ^oyr hwn a wnaethpwyd yn Arch-offeiriad yn dragywyddol yn ol urdd Melchisedec.

PENNOD VII.

1 Crist Iesu sydd Offeiriad yn ol urdd Melchisedec; 11 ac felly yn rhagori llawer ar yr offeiriad oedd yn ol urdd Aaron.

CANYS ^ay Melchisedec hwn, Brenhin Salem, offeiriad y Duw Goruchaf, yr hwn a gyfarfu âg

Anno
DOMINI
64.^g Diar. 14.^{31.} Matt. 10.^{42. a 25. 40.}^{Ioan 13. 20.}^h Rhuf. 3. 4.² Thess. 1.^{6, 7.}ⁱ 1 Thess. 1.^{3.}⁵ a llafur y^{cariad.}^k pen. 3, 6,^{14.}¹ Gen. 22.^{16, 17.}^m Exod. 22.^{11.}⁶ a'i sicrh-^{oedd.}ⁿ pen. 9, 24.º pen. 3. 1.^{a 7. 17.}^a Gen. 14.^{18, &c.}^a Phil. 3. 13,^{14.}^{pen. 5, 12.}² ymadrodd^{dechreuad}^{Crist, neu,}^{egwydd-}^{orion}^{athraw-}^{iaeth Crist.}^b pen. 9. 14.^c Act. 18. 21.^d Matt. 12.^{31, 32.}^{pen. 10, 26.}² Petr. 2.^{21.}¹ Ioan 5.^{16.}^e Ioan 4. 10.^f pen. 2. 5.³ wneuthur^{yn siampl.}⁴ iddynt.

Anno
DOMINI
64.

o Lef. 11. 2.
P Num. 19.
7, &c.
4 seremon-
iam.
q pen. 3. 1.

r Act. 20. 28.
Eph. 1. 7.
1 Petr 1.
19.
Dat. 1. 5.
a 5. 9.

s Zech. 3. 9.
ad. 26. 28.
Lef. 16.
14, 16.

u Num. 19.
2, 17, &c.
1 Petr 1.
19.

1 Ioan 1. 7.
Dat. 1. 5.

j pen. 10. 22.

z pen. 6. 1.

a Luc 1. 74.
1 Petr 4. 2.

b pen. 7. 22.
a 3. 6.

c Rhuf. 5. 6.
1 Petr 3. 18.

d Gal. 3. 15.

5 phurwrd.

e Exod. 24.
5, 6.
Lef. 16. 14.
15, 18.

f Exod. 24.
8.
Matt. 26.
28.

g Exod. 20.
12, 36.
Lef. 8. 15.
a 16. 14, 16.

h Lef. 17.
11.

ar °fwydydd, a dīodydd, ac °amryw
olchiadau, a °defodau cnawdol,
wedi eu gosod *arnynt* hyd amser
y diwygiad.

11 Eithr Crist, wedi dyfod ° yn
Arch-offeiriad y daionus bethau a
fyddent, trwy dabernacl mwy a
pherffeithiach, nid o waith llaw,
hynny yw, nid o'r adeiladaeth yma;

12 Nid chwaith trwy waed geifr
a lloi, eithr °trwy ei waed ei hun,
a aeth °unwaith i mewn i'r cyssegr,
gan gael i ni dragwyddol ryddhad.

13 Oblegid os ydychwyl °gwaed teirw
a geifr, a °lludw annher wedi ei
daenellu ar y rhai a halogwyd, yn
sancteiddio i bureiddiad y cnawd;

14 Pa faint mwy y bydd i °waed
Crist, yr hwn trwy yr Ysryd tragy-
wyddol a'i hoffrymmodd ei hun yn
ddifai i Dduw, °buro eich cyd-
wybod chwi oddi wrth °weithred-
oedd meirwon, °i wasanaethu y
Duw byw?

15 Ac am hynny °y mae efe yn
Gyfyngwr y cyfammod newydd,
°megis trwy fod marwolaeth yn
ymwared oddi wrth y troseddau
oedd dan y cyfammod cyntaf, y cai
y rhai a alwyd dderbyn addewid yr
etifeddiaeth dragwyddol.

16 Oblegid lle *byddo* testament,
rhaid *yw* digwyddo marwolaeth y
testamentwr.

17 Canys °wedi marw dynion y
mae testament mewn grym: obleg-
id nid oes etto nerth ynddo tra
fyddo y testamentwr yn fyw.

18 O ba achos ni °chyssegrwyd y
cyntaf heb waed.

19 Canys wedi i Moses adrodd yr
holl orchymyn yn ol y gyfraith wrth
yr holl bobl, °efe a gymmerodd
waed lloi a geifr, gyd â dwfr, a
gwlan porphor, ac isop, ac a'i taen-
ellodd ar y llyfr a'r bobl oll,

20 Gan ddywedyd, °Hwn yw
gwaed y testament a orchymynodd
Duw i chwi.

21 °Y tabernacl hefyd a holl lestri
y gwasanaeth a daenellodd efe â
gwaed yr un modd.

22 A chan mwyaf trwy waed y
purir pob peth wrth y gyfraith;
ac °heb ollwng gwaed nid oes
maddeuant.

23 Rhaid *oedd* gan hynny i bor-
treiadau y pethau sydd yn y nef-
oedd gael eu puro â'r pethau hyn;
a'r pethau nefol eu hunain âg ab-
erthau gwell na'r rhai hyn.

24 Canys °nid i'r cyssegr o waith
llaw, portreiaid °y gwir *gysssegr*, yr
aeth Crist i mewn; ond i'r nef ei
hun, °i ymddangos yn awr ger bron
Duw trosom ni:

25 Nac fel yr offrymmai efe ei
hun yn fynych, megis °y mae yr
arch-offeiriad yn myned i mewn i'r
cyssegr bob blwyddyn, â gwaed
arall:

26 (Oblegid yna rhaid fuasai iddo
yn fynych ddioddef er dechreuad
y byd;) eithr yr awrhon °unwaith
°yn niwedd y byd yr ymddangos-
odd efe, i ddilëu pechod trwy ei
aberthu ei hun.

27 Ac megis y gosodwyd i ddyn-
ion farw unwaith, ac wedi hynny
bod barn:

28 Felly °Crist hefyd, °wedi ei
offrymmu unwaith i ddwyn ymaith
bechodau °llawer, a ymddengys yr
ail waith, heb bechod, i'r rhai
sydd yn ei ddisgwyl, er iachawdwr-
iaeth.

PENNOD X.

1 *Gwendid aberthau y gyfraith.* 10 *Aberth
corph Crist a offrymmwyd unwaith,* 14 *sydd
byth yn tynnu ymaith bechodau,* 19 *Cynghor
i lynu yn lew yn y ffydd trwy amynedd a
diolch.*

OBLEGID y gyfraith, yr hon
sydd ganddi °gysgod daion-
us bethau i ddyfod, ac nid gwir
ddelw y pethau, °nis gall trwy yr
aberthau hynny, y rhai y maent
bob blwyddyn yn eu hoffrymmu yn
wastadol, byth berffeithio y rhai a
ddêl attî.

2 Oblegid yna hwy a beidiasent
â'u hoffrymmu, am na buasai gyd-
wybod pechod mwy gan y rhai a
addolasent, wedi eu glanhâu un-
waith.

3 Eithr yn yr *aberthau* hynny y
mae adgoffa pechodau bob blwydd-
yn.

4 Canys °ammhosibl *yw* i waed
teirw a geifr dynnu ymaith bech-
odau.

5 O herwydd paham y mae efe,
wrth ddyfod i'r byd, yn dywedyd,
°Aberth ac offrm nis mynnaist,
eithr corph a °gymhwysaist i mi:

6 Offrymmau poeth, a throis bech-
od, ni buost foddolawn iddynt.

7 Yna y dywedais, Wele fi yn
dyfod, (y mae yn ysgrifenedig yn
nechreu y llyfr am danaf,) i wneuth-
ur dy ewyllys di, O Dduw.

8 Wedi iddo ddywedyd uchod,

Anno
DOMINI
64.

1 pen. 6. 20.
k pen. 8. 2.
1 Rhuf. 8.
34.
pen. 7. 25.

m ad. 7.

n ad. 12.
1 Petr 3.
18.
o 1 Cor. 10.
11.
Eph. 1. 10.

p Rhuf. 6.
10.
1 Petr 3.
18.
q 1 Petr 2.
24.
r Matt. 26.
28.
Rhuf. 5.
15.
1 Ioan 3. 5.

a Col. 2. 17.
pen. 3. 5.
a 9. 23.

b pen. 9. 9.

o pen. 9. 13.

d Ps. 40. 6.
&c.
Esa. 1. 11.
Jer. 6. 20.
Amos 5. 21.
2 ddarpar-
aist.

Anno
DOMINI
64.

Aberth ac offrwm, ac offrymmau poeth, a thros bechod, nis mynnaist, ac nid ymfoddllonaist *ynddynt*; y rhai yn ol y gyfraith a offrymmir;

9 Yna y dywedodd, Wele fi yn dyfod i wneuthur dy ewyllys di, O Dduw. Y mae yn tynnu ymaith y cyntaf, fel y gosodai yr ail.

* pen. 9. 12.

10 Trwy yr hwn ewyllys yr ydym ni wedi ein sancteiddio, *trwy offrymmiad corph Iesu Grist un-waith.

11 Ac y mae pob offeiriad yn sefyll beunydd yn gwasanaethu, ac yn offrymmu yn fynych yr un aberthau, y rhai ni allant fyth ddilëu pechodau:

f pen. 1. 8.

12 ^f Eithr hwn, wedi offrymmu un aberth dros ³ bechodau, yn dragywydd a eisteddodd ar ddeheu-law Duw;

* Ps. 110. 1.
1 Cor. 15.
25.
pen. 1. 13.

13 O hyn allan yn disgwyl ⁸ hyd oni osoder ei elynion ef yn droed-faingc i'w draed ef.

14 Canys âg un offrwm y perffeithiodd efe yn dragywyddol y rhai sydd wedi eu sancteiddio.

15 Ac y mae yr Yspryd Glân hefyd yn tystiolaethu i ni: canys wedi iddo ddywedyd o'r blaen,

a Jer. 31.
33, 34.
pen. 8. 10,
12.

16 ^b Dyma y cyfammod yr hwn a ammodaf fi â hwynt ar ol y dyddiau hynny, medd yr Arglwydd; Myfi a osodaf fy nghyfreithiau yn eu calonnau, ac a'u hysgrifenas yn eu meddyliau;

4 Yna y dywedodd,
A'u &c.

17 ⁴ A'u pechodau a'u hanwireddau ni chofiaf mwyach.

18 A lle y mae maddeuant am y rhai hyn, nid oes mwyach offrwm dros bechod.

5 hyfder.
Eph. 2. 18.
a 3. 12.

19 Am hynny, frodyr, gan fod i ni ⁵¹ ryddid i fyned i mewn i'r ^k cyssegr trwy waed Iesu,

k pen. 9. 8,
12.
6 adnewyddodd.

20 Ar hyd ffordd newydd a bywiol, yr hon a ⁶ gyssegrodd efe i ni, trwy y llên, sef ei gnawd ef;

1 pen. 4. 14,
16.

21 A bod i ni ¹ Offeiriad mawr ar dŷ Dduw;

m Eph. 3.
12.
Iago 1. 6.
1 Ioan 3.
21.

22 Nesâwn â chalon gywir, ^m mewn llawn hyder ffydd, ⁿ wedi ⁷ glanhâu ein calonnau oddi wrth gydwybod ddrwg, a ^o golchi ein corph â dwfr glân.

n pen. 9. 14.
7 taenellu.
Ezec. 36.
25.

23 ^p Daliwn gyffes ein gobaith yn ddisigl; (canys ^q ffyddlawn yw yr hwn a addawodd;)

p pen. 4. 14.
q 1 Cor. 1. 9.
1 Thess. 6.
24.

24 A chyd-ystyriwn bawb ein gilydd, i ymannog i gariad a gweithredoedd da:

8 wrthod.

25 Heb ⁸ esgeuluso ein cyd-gyn-

hulliad ein hunain, megis *y mae* arfer rhai; ond annog *bawb ein gilydd*: a ^a hynny yn fwy, o gymmaint a'ch bod yn gweled ^a y dydd yn nesâu.

26 ^t Canys os o'n gwirfodd y pechwn, ^u ar ol derbyn gwybodaeth y gwirionedd, nid oes aberth dros bechodau wedi ei adael mwyach;

27 Eithr rhyw ddisgwyl ofnadwy am farnedigaeth, ac ^v angerdd tân, yr hwn a ddifa y gwrthwynebwy.

28 ^v Yr un a ddirmygai gyfraith Moses, a fyddai farw heb drugaredd, dan ddau neu dri o dystion:

29 Pa faint ^w mwy cospedigaeth, dybygwch chwi, y bernir haeddu o'r hwn a fathrodd Fab Duw, ac ^a a farnodd yn aflan waed y cyfammmod, trwy yr hwn y sancteiddiwyd ef, ac a ddifenwodd Yspryd y gras?

30 Canys nyini a adwaenom y neb a ddywedodd, ^a Myfi *biau* dial, myfi a dalaf, medd yr Arglwydd. A thrachefn, ^b Yr Arglwydd a farna ei bobl.

31 Peth ofnadwy *yw* syrthio yn nwyllaw y Duw byw.

32 Ond ^c gelwch i'ch côf y dyddiau o'r blaen, yn y rhai, wedi eich goleuo, y dioddefasoch ^d ymdrech mawr o helbulon:

33 Wedi eich gwneuthur weithiau yn wawd, trwy waradwyddiadau a chystuddiau; ac weithiau ^e yn bod yn gyfrannogion â'r rhai a drinid felly.

34 Canys chwi a gyd-ddioddefasoch â'm rhwymau i hefyd, ac ^f a gymmerasoch eich yspeilio am y pethau oedd gennych yn llawen; gan ² wybod ⁸ fod gennych i chwi eich hunain olud gwell yn y nef-oedd, ac un parhaus.

35 Am hynny na fwrwch ymaith eich hyder, ^h yr hwn sydd iddo fawr wobr.

36 Canys rhaid i chwi wrth amynedd; fel, wedi i chwi wneuthur ewyllys Duw, y derbynioch yr addewid.

37 Oblegid ¹ ychydig bachigyn etto, ^k a'r hwn sydd yn dyfod a ddaw, ac nid oeda.

38 ¹ A'r cyfiawn a fydd byw trwy ffydd: eithr o thyn *neb* yn ol, nid yw fy enaid yn ymfoddlloni ynddo.

39 Eithr nid ydym ni o'r rhai sydd yn tynnu yn ol i golledigaeth; namyn o ffydd, i gadwedigaeth yr enaid.

Anno
DOMINI
64.

r Rhuf. 13.
11.
2 Petr 3. 9,
11, 14.

Num. 15.
30.
pen. 6. 4.
u 2 Petr 2.
20, 21.

x Ezec. 36. 5.
Seph. 1. 13.
a 3. 8.
2 Thess. 1.
8.

y Matt. 18.
16.
Ioan 8. 17.
2 Cor. 13. 1.
g gwaeth.

1 Cor. 11.
29.

a Deut. 32.
35.
Rhuf. 12.
19.
b Deut. 32.
36.
Ps. 50. 4.

c Gal. 3. 4.
2 Ioan 8.

d Phil. 1. 29.
Col. 2. 1.

e Phil. 1. 7.
a 4. 14.

f Act. 5. 41.

2 wybod
ynoch eich
hunain, fod
gennych
olud, &c.

8 Matt. 6. 20.
a 19. 21.
Luc 12. 33.
1 Tim. 6.
19.

h Matt. 10.
32.

1 Luc 18. 8.
2 Petr 3. 9.
k Heb. 2. 3,
4.

1 Rhuf. 1. 17.
Gal. 3. 11.

Anno
DOMINI
64.

² hanfod.

^o Rhuf. 8.
24, 25.
² Cor. 5, 7.
^b ad. 39.

^c Gen. 1. 1.
Ps. 33, 6.
Ioan. 1. 3.
pen. 1. 2.
² Petr. 3, 5.
^d Gen. 4. 4.

^e Gen. 4. 10.
Matt. 23.
35.
pen. 12. 24.
³ *etto a*
⁴ *llefaru am*
duo.
^f Gen. 5. 24.

^g Gen. 6. 13.

^h 1 Petr. 3.
20.

ⁱ Rhuf. 3.
22. a 4. 13.
Phil. 3, 9.

^k Gen. 12. 1.
4.
⁴ *i fyned.*

¹ pen. 12. 22.
a 13. 14.
^m pen. 3. 4.
Dat. 21. 2.
ⁿ Gen. 17.
19. a 21. 2.

^o Edrych
Luc 1. 36.

^p Rhuf. 4.
19.

PENNOD XI.

1 *Beth ydyw ffydd. 6 Heb ffydd ni allwn ni ryngu bodd Duw. 7 Ei ffrwythau rhagorol hi yn yr hen tadau gynt.*

FFYDD yn wir yw ² sail y peth-
au yr ydys yn eu gobeithio, a
sicerwydd ^a y pethau nid ydys yn
eu gweled.

2 Oblegid ^b trwyddi hi y cafodd
yr henuriaid air da.

3 Wrth ffydd yr ydym yn deall
^c wneuthur y bydoedd trwy air Duw,
yn gymmair nad o bethau gwel-
edig y gwnaed y pethau a welir.

4 Trwy ffydd ^d yr offrymmodd
Abel i Dduw aberth rhagorach na
Chain; trwy yr hon y cafodd efe
dystiolaeth ei fod yn gyfiawn, gan
i Dduw ddwyn dystiolaeth i'w rodd-
ion ef: a thrwyddi hi y mae efe,
wedi marw, ^e yn llefaru etto.

5 Trwy ffydd ^f y symmudwyd En-
och, fel na welai farwolaeth; ac
ni chaed ef, am ddarod i Dduw
ei symmud ef: canys cyn ei sym-
mud, efe a gawsai dystiolaeth,
ddarfod iddo ryngu bodd Duw.

6 Eithr heb ffydd amhosibl *yw*
rhyngu *ei* fodd *ef*: oblegid rhaid
yw i'r neb sydd yn dyfod at Dduw,
gredu ei fod ef, a'i fod yn obrwywr
i'r rhai sydd yn ei geisio ef.

7 Trwy ffydd, ^g Nöe, wedi ei ry-
buddio gan Dduw am y pethau nis
gwelsid etto, gyd â pharchedig ofn
^h a ddarparodd arch i achub ei dŷ:
trwy yr hon y condemniodd *efe* y
byd, ac a wnaethpwyd yn etifedd
ⁱ y cyfiawnder sydd o ffydd.

8 Trwy ffydd, ^k Abraham, pan ei
galwyd, a ufuddhaodd, ⁴ gan fyned
i'r man yr oedd efe i'w dderbyn
yn etifeddiaeth; ac a aeth allan,
heb wybod i ba le yr oedd yn
myned.

9 Trwy ffydd yr ymdeithiodd efe
yn nhir yr addewid, megis *mewn*
tir dieithr, gan drigo mewn luestai
gyd âg Isaac a Jacob, cyd-etifedd-
ion o'r un addewid:

10 Canys disgwyl yr ydoedd am
¹ ddinas ag iddi sylfeini, ^m saer ac
adeiladydd yr hon *yw* Duw.

11 Trwy ffydd, ⁿ Sara, hithau yn
ammhlantadwy, adderbiniodd nerth
i ymddwyn had; ac wedi amser
oedran, ^o a esgorodd; oblegid ffydd-
lawn y barnodd hi yr hwn a add-
awsai.

12 O herwydd pahan hefyd y cen-
hedlwyd o un, a ^p hwnnw yn gystal

a marw, ^a *cynnifer* a sêr y nef mewn
lliaws, ac megis y tywod ar làn y
môr, ^y sydd yn aneirif.

13 ^b Mewn ffydd y bu farw y rhai
hyn oll, heb dderbyn yr addewidion,
eithr ^c o bell eu gweled hwynt, a
chredu, a chyfarch, a ^d chyfaddef
mai dieithriaid a phererinion oedd-
ynt ar y ddaear.

14 Canys y mae y rhai sydd yn
dywedyd y cyfryw bethau, yn dang-
os yn eglur eu bod yn ceisio gwlad.

15 Ac yn wir, pe buasent yn medd-
wl am *y wlad* honno, o'r hon y
daethent allan, hwy a allasent gael
amser i ddychwelyd:

16 Eithr yn awr *gwlad* well y
maent hwy yn ei chwennych, hyn-
ny ydyw, *un* nefol: o achos pahan
nid cywilydd gan Dduw ^e ei alw yn
Dduw iddynt hwy: oblegid efe a
barottodd ddinas iddynt.

17 Trwy ffydd ^f yr offrymmodd
Abraham Isaac, pan ei profwyd:
a'i unig-anedig *fab* a offrymmodd
efe, yr hwn a dderbyniasai yr add-
ewidion:

18 ^g Wrth yr hwn y dywedasad,
^h Yn Isaac y gelwir i ti had:

19 Gan gyfrif bod Duw yn abl
i'w gyfodi *ef* o feirw; o ba le y
cawsai efe ef hefyd mewn cyffelyb-
iaeth.

20 Trwy ffydd ⁱ y bendithiodd
Isaac Jacob ac Esau am bethau a
fyddent.

21 Trwy ffydd, Jacob, wrth farw,
^j a fendithiodd bob un o feibion
Joseph; ac ^k a addolodd *a'i bwys*
ar ben ei ffon.

22 Trwy ffydd, ^l Joseph, wrth farw,
a ^m goffaoedd am ymadawiad plant
Israel; ac a roddodd orchymyn am
ei esgryn.

23 Trwy ffydd, ⁿ Moses, pan anwyd,
a guddiwyd dri mis gan ei rieni,
o achos eu bod yn *ei* weled yn
fachgen tlws: ac nid ofnasant ^o or-
chymyn y brenhin.

24 Trwy ffydd, ^p Moses, wedi myn-
ed yn fawr, a wrthododd ei alw yn
fab merch Pharaoh;

25 ^q Gan ddewis yn hytrach oddef
adfyd gyd â phobl Dduw, na chael
mwyniant pechod dros amser;

26 Gan farnu yn fwy golud ^r ddir-
myg ^s Crist, na thrysorau yr Aipht:
canys edrych yr oedd efe ar daled-
igaeth y gobrwy.

27 Trwy ffydd ^t y gadawodd efe
yr Aipht, heb ofni llid y brenhin:

Anno
DOMINI
64.

^q Gen. 22.
17.
Rhuf. 4. 18.
⁶ Neu, *Yn*
ol ffydd.
rad. 27.
⁸ Gen. 23. 4.
a 47. 9.
1 Obron.
29. 15.
Ps. 39. 12.
a 119. 19.
1 Petr. 1. 17.
a 2. 11.

^t Exod. 3. 6.
Matt. 22.
32.
Act. 7. 32.

^u Gen. 23. 1.
9.

⁶ Am.
^x Gen. 21.
12.
Rhuf. 9. 7.

^y Gen. 27.
27, 39.

^z Gen. 48. 5.
16, 20.
Gen. 47.
31.

^b Gen. 50.
24, 25.
⁷ *gofiodd.*

^c Exod. 2. 2.
Act. 7. 20.

^d Exod. 1.
16, 22.

^e Exod. 2.
10, 11.

^f Ps. 84. 10.

^g pen. 13.
13.
⁸ *er Crist.*

^h Exod. 10.
23, 29.
a 13. 17, 13.

Anno
DOMINI
64.

1 ad. 13.
2 Exod. 12.
21, &c.

1 Exod. 14.
22.

m Jos. 6. 20.

n Jos. 6. 23.
Iago 2. 25.
9 amfudd.
o Jos. 2. 1.

P Barn. 6.
11.

q Barn. 4. 6.
r Barn. 13.
24.

s Barn. 11. 1.
u 12. 7.

t 1 Sam. 16.
13. a 17. 45.

v 1 Sam. 1.
20. a 12. 20.

x Barn. 14.
5.

y 1 Sam. 17.
34.

z Dan. 6. 22.
1 Dan. 3. 25.

1 Sam. 20.
1.

1 Bren. 19.
3.

2 Bren. 6.
16.

2 Bren. 20.
7.

Job 42. 10.
Ps. 6. 8.

1 Bren. 17.
22.

2 Bren. 4.
35.

c Act. 22. 25.

d Jer. 20. 2.

e 1 Bren. 21.
13.

f 2 Bren. 1.
8.

Matt. 3. 4.

g ad. 2.

h pen. 7. 22.
a 8. 6.

canys efe a ymwrolodd fel *un* ¹ yn gweled yr anweledig.

28 Trwy ffydd ^k y gwnaeth efe y pasc, a gollyngiad y gwaed, rhag i'r hwn ydoedd yn dinstrio y rhai cyntaf-anedig gyffwrdd â hwynt.

29 Trwy ffydd ^l yr aethant trwy y môr coch, megis ar hyd *tir* sych: yr hyn pan brofodd yr Aiphtiaid, boddi a wnaethant.

30 Trwy ffydd ^m y syrthiodd caerau Jericho, wedi eu hamgylchu dros saith niwrnod.

31 Trwy ffydd ⁿ ni ddifethwyd Rahab y buttain gyd â'r rhai ^o ni chredent, pan ^p dderbyniodd hi yr yspiwr yn heddychol.

32 A pheth mwy a ddywedaf? canys yr amser a ballai i mi i fynegi am ^q Gedeon, *am* ^r Barac, *ac am* ^s Samson, *ac am* ^t Jephthae, *am* ^u Dafydd hefyd, a ^v Samuel, a'r prophwydi;

33 Y rhai trwy ffydd a oresgynasant deyrnasoedd, a wnaethant gyfiawnder, a gawsant addewidion, ^x a gauasant safnau llewod,

34 ^y A ddiffoddasant angerdd y tân, ^z a ddiangasant rhag min y cleddyf, ¹ a nerthwyd o wendid, a wnaethpwyd yn gryfion mewn rhyfel, a yrrasant fyddinoedd yr estroniaid i gilio.

35 ^b Gwragedd a dderbyniodd eu meirw trwy adgyfodiad: ac ^c eraill a ddirdynnwyd, heb dderbyn ymwared; fel y gallent hwy gael adgyfodiad gwell.

36 Ac eraill a gawsant brofedigaeth trwy watwar a fflangellau, i.e., ^d trwy rwymau hefyd a charchar:

37 ^e Hwynt-hwy a labyddiwyd, a dorrwyd â llif, a demtiwyd, a laddwyd yn feirw â'r cleddyf; ^f a grwydrasant mewn crwyn defaid, a chrwyn geifr; yn ddiddym, yn gystuddiol, yn ddrwg eu cyflwr;

38 (Y rhai nid oedd y byd yn deilwng o honynt,) yn crwydro mewn anialwch, a mynyddoedd, a thyllau ac ogofeydd y ddaear.

39 A'r rhai hyn oll, ^g wedi cael tystiolaeth trwy ffydd, ni dderbyniais yr addewid:

40 Gan fod Duw yn rhag-weled ^h rhyw *beth* gwell am danom ni, fel na pherffeithid hwynt hebom ninnau.

PENNOD XII.

1 Cynghor i ffydd ddiawadal, amynedd, a dwiolddeb. 22 Canmol y testament newydd rhagor yr hwn.

OBLEGID hynny ninnau hefyd, gan fod cymmaint cwmwl o dystion wedi ei osod o'n hamgylch, ^a gan roi heibio bob pwys, a'r pechod sydd barod i'n hamgylchu, ^b trwy amynedd ^c rhedwn yr yrfa a osodwyd o'n blaen ni;

2 Gan edrych ar Iesu, Pen-tywysog a Pherffeithydd *ein* ffydd *ni*; ^d yr hwn, yn lle y llawenydd a osodwyd iddo, a ddioddefodd y groes, gan ddiystyru gwaradwydd, ac ^e a eisteddodd ar ddeheulaw gorsedd-faingc Duw.

3 Ystyriwch am hynny yr hwn a ddioddefodd gyfryw ddywedyd yn ei erbyn gan bechaduriaid; fel na ffinoch, ac nad ymollyngoch yn eich eneidiau.

4 ^f Ni wrthwynebasoch etto hyd at waed, gan ymdrech yn erbyn pechod.

5 A chwi a ollyngasoch dros gôf y cynghor, yr hwn sydd yn dywedyd wrthych megis wrth blant, ^g Fy mab, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyhoedder ganddo:

6 Canys ^h y neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflangellu pob mab a dderbynio.

7 Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tu ag attoch megis tu ag at feibion: canys pa fab sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu?

8 Eithr os heb gerydd yr ydych, ⁱ o'r hwn y mae pawb yn gyfrannog; yna bastardiaid ydych, ac nid meibion.

9 Heb law hynny, ni a gawsom dadau ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u parchasom *hwy*: onid mwy o lawer y byddwn ddarostyngedig i ^k Dad yr ysprydoedd, a byw?

10 Canys hwynt-hwy yn wir dros ychydig ddyddiau a'n ceryddent fel y gwelent hwy yn dda; eithr hwn er llesâd i ni, fel y byddem gyfrannogion o'i sancteiddrwydd ef.

11 Etto ni welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd, eithr yn anhyfryd: ond gwedi hynny y mae yn rhoi ^l heddychol ffrwyth cyfiawnder i'r rhai sydd wedi eu cynnefino âg ef.

12 O herwydd paham ^m cyfodwch i fynu y dwylaw a laesasant, a'r gliniau a ymollyngasant.

13 A gwnewch lwybrau ⁿ uniawn

Anno
DOMINI
64.

a 1 Petr 2.
1.

b Rhuf. 12.
12.
pen. 10. 36.
c 1 Cor. 9.
24.

d Luc 24. 26.
Phil. 2. 8.
&c.

e Ps. 110. 1.
pen. 1. 3.
13. a 8. 1.

f pen. 10.
33, 34.

g Job 5. 17.
Diar. 3. 11.

h Dat. 3. 19.

i Ps. 73. 1.
1 Petr 5. 9.

k Num. 16.
22. a 27. 16.
Preg. 17. 7.
Es. 57. 16.
Zech. 12. 1.

l Iago 3. 18.

m Job 4. 3, 4.
Es. 35. 3.

n gwastad.

Anno
DOMINI
64.

PENNOD XI.

1 Beth ydyw ffydd. 6 Heb ffydd ni allwn ni ryngu bodd Duw, 7 Ei ffrwythau rhagorol hi yn yr hen tadau gynt.

2 hanfod.

FFYDD yn wir yw ²sail y pethau yr ydys yn eu gobeithio, a sicrwydd ^ay pethau nid ydys yn eu gweled.

2 Oblegid ^btrwyddi hi y cafodd yr henuriaid air da.

3 Wrth ffydd yr ydym yn deall ^cwneuthur y bydoedd trwy air Duw, yn gymmaint nad o bethau gwel-edig y gwnaed y pethau a welir.

4 Trwy ffydd ^dyr offrymmodd Abel i Dduw aberth rhagorach na Chain; trwy yr hon y cafodd efe dystiolaeth ei fod yn gyfiawn, gan i Dduw ddwyn tystiolaeth i'w rodd-ion ef: a thrwyddi hi y mae efe, wedi marw, ^eyn llefaru etto.

5 Trwy ffydd ^fy symmudwyd En-och, fel na welai farwolaeth; ac ni chaed ef, am ddarfor i Dduw ei symmud ef: canys cyn ei sym-mud, efe a gawsai dystiolaeth, ddarfod iddo ryngu bodd Duw.

6 Eithr heb ffydd amhosibl yw rhyngu ei fodd ef: oblegid rhaid yw i'r neb sydd yn dyfod at Dduw, gredu ei fod ef, a'i fod yn obrwywr i'r rhai sydd yn ei geisio ef.

7 Trwy ffydd, ^gNöe, wedi ei ry-buddio gan Dduw am y pethau nis gwelsid etto, gyd â pharchedig ofn ^ha ddarparodd arch i achub ei dŷ: trwy yr hon y condemniodd ⁱefe y byd, ac a wnaethpwyd yn etifedd ^jy cyfiawnder sydd o ffydd.

8 Trwy ffydd, ^kAbraham, pan ei galwyd, a ufuddhaodd, ^lgan fyned i'r man yr oedd efe i'w dderbyn yn etifeddiaeth; ac a aeth allan, heb wybod i ba le yr oedd yn myned.

9 Trwy ffydd yr ymdeithiodd efe yn nhir yr addewid, megis *mewn* tir dieithr, gan drigo mewn luestai gyd âg Isaac a Jacob, cyd-etifed-dion o'r un addewid:

10 Canys disgwyl yr ydoedd am ^mddinas ag iddi sylfeini, ⁿsaer ac adeiladydd yr hon yw Duw.

11 Trwy ffydd, ^oSara, hithau yn amhhlantadwy, adderbyniodd nerth i ymddwyn had; ac wedi amser oedran, ^pa esgorodd; oblegid ffydd-lawn y barnodd hi yr hwn a add-awsai.

12 O herwydd pahan hefyd y cen-hedlwyd o un, a ^qhwnnw yn gystal

a marw, ^rcynnifer a sêr y nef mewn lliaws, ac megis y tywod ar làn y môr, ^sy sydd yn aneirif.

13 ^tMewn ffydd y bu farw y rhai hyn oll, heb dderbyn yr addewidion, eithr ^uo bell eu gweled hwynt, a chredu, a chyfarch, a ^vchyfaddef mai dieithriaid a phererinion oedd-ynt ar y ddaear.

14 Canys y mae y rhai sydd yn dywedyd y cyfryw bethau, yn dang-os yn eglur eu bod yn ceisio gwlad.

15 Ac yn wir, pe buasent yn medd-wl am *y wlad* honno, o'r hon y daethent allan, hwy a allasent gael amser i ddychwelyd:

16 Eithr yn awr *gwlad* well y maent hwy yn ei chwennych, hyn-ny ydyw, *un* nefol: o achos pahan nid cywilydd gan Dduw ^wei alw yn Dduw iddynt hwy: oblegid efe a barottôdd ddinas iddynt.

17 Trwy ffydd ^xyr offrymmodd Abraham Isaac, pan ei profwyd: a'i unig-anedig *fab* a offrymmodd *efe*, yr hwn a dderbyniasai yr add-ewidion:

18 ^yWrth yr hwn y dywedasad, ^zYn Isaac y gelwir i ti had:

19 Gan gyfrif bod Duw yn abl i'w gyfodi *ef* o feirw; o ba le y cawsai efe ef hefyd mewn cyffelyb-iaeth.

20 Trwy ffydd ^{aa}y bendithiodd Isaac Jacob ac Esau am bethau a fyddent.

21 Trwy ffydd, Jacob, wrth farw, ^{ab}a fendithiodd bob un o feibion Joseph; ac ^{ac}a addolodd *a'i buys* ar ben ei ffon.

22 Trwy ffydd, ^{ad}Joseph, wrth farw, a ^{ae}goffaodd am ymadawiad plant Israel; ac a roddodd orchymyn am ei esgyrn.

23 Trwy ffydd, ^{af}Moses, pan anwyd, a guddiwyd dri mis gan ei rieni, o achos eu bod yn *ei* weled yn fachgen tlws: ac nid ofnasant ^{ag}or-chymyn y brenhin.

24 Trwy ffydd, ^{ah}Moses, wedi myn-ed yn fawr, a wrthododd ei alw yn fab merch Pharaoh;

25 ^{ai}Gan ddewis yn hytrach oddef adfyd gyd â phobl Dduw, na chael mwyniant pechod dros amser;

26 Gan farnu yn fwy golud ^{aj}ddir-myg ^{ak}Crist, na thrysorau yr Aipht: canys edrych yr oedd efe ar daled-igaeth y gobrwy.

27 Trwy ffydd ^{al}h y gadawodd efe yr Aipht, heb ofni llid y brenhin:

Anno
DOMINI
64.

^q Gen. 22.
17.
Rhuf. 4.18.
^r Neu. Yn
ol. ffydd.
rad. 27.
^s Gen. 23. 4.
a 47. 9.
1 Chron.
29. 15.
Ps. 39. 12.
a 119. 19.
1 Petr. 1.17.
a 2. 11.

^t Exod. 3. 6.
Matt. 22.
32.
Act. 7. 32.

^u Gen. 22. 1.
9.

^v Am.
^w Gen. 21.
12.
Rhuf. 9. 7.

^x Gen. 27.
27, 39.

^y Gen. 48. 5.
16. 20.
^z Gen. 47.
31.

^{aa} Gen. 50.
24, 25.
^{ab} gofodd.

^{ac} Exod. 2. 2.
Act. 7. 20.

^{ad} Exod. 1.
16, 22.

^{ae} Exod. 2.
10, 11.

^{af} Ps. 84. 10.

^{ag} pen. 13.
13.
^{ah} er Crist.

^{ai} Exod. 10.
28, 29.
a 13. 17, 13.

^c Rhuf. 8.
24, 25.
^d Cor. 5. 7.
^e ad. 39.

^f Gen. 1. 1.
Ps. 33. 6.
Ioah 1. 3.
pen. 1. 2.
^g Petr. 3. 5.
^h Gen. 4. 4.

ⁱ Gen. 4. 10.
Matt. 23.
35.
pen. 12. 24.
^j etto a
llefaru am
duo.
^k Gen. 5. 24.

^l Gen. 6. 13.

^m 1 Petr. 3.
20.

ⁿ Rhuf. 8.
22. a 4. 13.
Phil. 3. 9.

^o Gen. 12. 1.
4.
^p i fyned.

^q pen. 12. 22.
a 13. 14.
^r pen. 3. 4.
Dat. 21. 2.
^s Gen. 17.
19. a 21. 2.

^t Edrych
Luc 1. 36.

^u Rhuf. 4.
19.

Anno
DOMINI
64.

1 ad. 13.

2 Exod. 12.

21, &c.

1 Exod. 14.

22.

m Jos. 6. 20.

n Jos. 6. 23.

Iago 2. 25.

9 amfudd.

o Jos. 2. 1.

P Barn. 6.

11.

q Barn. 4. 6.

r Barn. 13.

24.

s Barn. 11. 1.

a 12. 7.

t 1 Sam. 16.

13. a 17. 45.

u 1 Sam. 1.

20. a 12. 20.

v Barn. 14.

5.

w 1 Sam. 17.

34.

x Dan. 6. 22.

y Dan. 3. 25.

z 1 Sam. 20.

1.

aa 1 Bren. 19.

3.

ab 2 Bren. 6.

16.

ac 2 Bren. 20.

7.

ad Job 42. 10.

Ps. 6. 8.

ae 1 Bren. 17.

(22)

af 2 Bren. 4.

35.

ag Act. 22. 25.

ah Jer. 20. 2.

ai 1 Bren. 21.

13.

aj 2 Bren. 1.

8.

ak Matt. 3. 4.

al ad. 2.

am pen. 7. 22.

an 8. 6.

canys efe a ymwrolodd fel *un* ¹yn gweled yr anweledig.

28 Trwy ffydd ^ky gwnaeth efe y pasc, a gollyngiad y gwaed, rhag i'r hwn ydoedd yn dinstrio y rhai cyntaf-anedig gyffwrdd â hwynt.

29 Trwy ffydd ^lyr aethant trwy y môr coch, megis ar hyd *tir* sych: yr hyn pan brofodd yr Aiphtiaid, boddi a wnaethant.

30 Trwy ffydd ^my syrthiodd caerau Jericho, wedi eu hamgylchu dros saith niwrnod.

31 Trwy ffydd ⁿni ddifethwyd Rahab y buttain gyd â'r rhai ^oni chredent, pan ^odderbyniodd hi yr yspiwyd yn heddychol.

32 A pheth mwy a ddywedaf? canys yr amser a ballai i mi i fynegi am ^pGedeon, *am* ^qBarac, *am* ^rSamson, *ac am* ^sJephthae, *am* ^tDafydd hefyd, a ^uSamuel, a'r prophwydi;

33 Y rhai trwy ffydd a oresgynasant deyrnasoedd, a wnaethant gyfiawnder, a gawsant addewidion, ^xa gauasant safnau llewod,

34 ^yA ddifoddasant angerdd y tân, ^za ddiangasant rhag min y cleddyf, ^{aa}a nerthwyd o wendid, a wnaethpwyd yn gryfion mewn rhyfel, a yrrasant fyddinoedd yr estroniaid i gilio.

35 ^{ab}Gwragedd a dderbyniodd eu meirw trwy adgyfodiad: ^{ac}a eraill a ddirdynnwyd, heb dderbyn ymwared; fel y gallent hwy gael adgyfodiad gwell.

36 Ac eraill a gawsant brofedigaeth trwy watwar a fflangellau, ^{ad}ie, trwy rwymanau hefyd a charchar:

37 ^{ae}Hwynt-hwy a labyddiwyd, a dorrwyd â llif, a demtiwyd, a laddwyd yn feirw â'r cleddyf; ^{af}a grwydrasant mewn crwyn defaid, a chrwyn geifr; yn ddiddym, yn gystuddiol, yn ddrwg eu cyflwr;

38 (Y rhai nid oedd y byd yn deilwng o honynt,) yn crwydro mewn anialwch, a mynyddoedd, a thyllau ac ogofeydd y ddaear.

39 A'r rhai hyn oll, ^{ag}wedi cael tystiolaeth trwy ffydd, ni dderbyniaisat yr addewid:

40 Gan fod Duw yn rhag-weled ^{ah}rhyw *beth* gwell am danom ni, fel na pherffeithid hwynt hebom ninnau.

PENNOD XII.

1 Cynghor i ffydd ddiawadal, amynedd, a dwioldeb. 22 Canmol y testament newydd rhagor yr hwn.

OBLEGID hynny ninnau hefyd, gan fod cymmaint cwmwl o dystion wedi ei osod o'n hamgylch, ^agan roi heibio bob pwys, a'r pechod sydd barod i'n hamgylchu, ^btrwy amynedd ^crhedwn yr yrfa a osodwyd o'n blaen ni;

2 Gan edrych ar Iesu, Pen-tywysog a Pherffeithydd *ein* ffydd *ni*; ^dyr hwn, yn lle y llawenydd a osodwyd iddo, a ddioddefodd y groes, gan ddiystyru gwaradwydd, ac ^ea eisteddodd ar ddeheulaw gorsedd-faingc Duw.

3 Ystyriwch am hynny yr hwn a ddioddefodd gyfryw ddywedyd yn ei erbyn gan bechaduriaid; fel na fflinloch, ac nad ymollyngoch yn eich eneidiau.

4 ^fNi wrthwynebasoch etto hyd at waed, gan ymdrech yn erbyn pechod.

5 A chwi a ollyngasoch dros gôf y cynghor, yr hwn sydd yn dywedyd wrthych megis wrth blant, ^gFy mab, na ddirmyg a gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan y'th argyhoedder ganddo:

6 Canys ^hy neb y mae yr Arglwydd yn ei garu, y mae yn ei geryddu; ac yn fflangellu pob mab a dderbynio.

7 Os goddefwch gerydd, y mae Duw yn ymddwyn tu ag attoch megis tu ag at feibion: canys pa fab sydd, yr hwn nid yw ei dad yn ei geryddu?

8 Eithr os heb gerydd yr ydych, ⁱo'r hwn y mae pawb yn gyfranog; yna bastardiaid ydych, ac nid meibion.

9 Heb law hynny, ni a gawsom dadau ein cnawd i'n ceryddu, ac a'u parchasom *hwy*: onid mwy o lawer y byddwn ddarostyngedig i ^kDad yr ysprydoedd, a byw?

10 Canys hwynt-hwy yn wir dros ychydig ddyddiau a'n ceryddent fel y gwelent hwy yn dda; eithr hwn er llesâd i ni, fel y byddem gyfranogion o'i sancteiddrwydd ef.

11 Etto ni welir un cerydd dros yr amser presennol yn hyfryd, eithr yn anhyfryd: ond gwedi hynny y mae yn rhoi ^lheddychol frwyth cyfiawnder i'r rhai sydd wedi eu cynnefino âg ef.

12 O herwydd paham ^mcyfodwch i fynu y dwylaw a laesasant, a'r gliniau a ymollyngasant.

13 A gwnewch lwybrau ⁿuniawn

Anno
DOMINI
64.

a 1 Petr 2.

1.

b Rhuf. 12.

12.

pen. 10. 36.

c 1 Cor. 9.

24.

d Luc 24. 26.

Phil. 2. 8,

&c.

e Ps. 110. 1.

pen. 1. 3,

13. a 8. 1.

f pen. 10.

33, 34.

g Job 5. 17.

Diar. 3. 11.

h Dat. 3. 19.

i Ps. 73. 1.

1 Petr 5. 9.

k Num. 16.

22. a 27. 16.

Preg. 12. 7.

Es. 67. 16.

Zech. 12. 1.

l Iago 3. 18.

m Job 4. 3, 4.

Es. 35. 3.

n gwastrad.

Anno
DOMINI
64.

ⁿ Rhuf. 12.
18.
² Tim. 2.
22.
^o Matt. 5. 8.
^p 2 Cor. 6. 1.
³ *cynmpo.*
^q Deut. 29.
18.
pen. 3. 12.

^r Eph. 5. 3.
Col. 3. 5.
^s Gen. 25.
33.

^t Gen. 27.
36, 33.

^u *ffordd i
newid ei
feddwl.*
^v Exod. 19.
12, 18, 19.

^x Exod. 20.
19.
Deut. 5. 5,
26. a 18. 16.

^y Exod. 19.
13.

^z Gal. 4. 26.
Dat. 3. 12.
a 21. 2, 10.

^a Luc 10. 20.
Phil. 4. 3.

^b pen. 8. 6.
a 9. 15.

^c *cymam-
mod.*

^d Exod. 24.
8.
pen. 10. 22.
^e 1 Petr. 1. 2.
^f Gen. 4. 10.
pen. 11. 4.
^g pen. 2. 2.
a 3. 17.
a 10. 23.

^h Exod. 19.
18.

ⁱ Hag. 2. 6.

i'ch traed; fel na thröer y cloff
allan o'r ffordd, ond yr iachâer efe
yn hytrach.

14 ⁿ Dilynwech heddwech â phawb,
a sancteiddrwydd, ^o heb yr hwn ni
chaiff neb weled yr Arglwydd:

15 ^p Gan edrych yn ddyfal na *bo*
neb yn ³ pallu oddi wrth ras Duw;
^q rhag bod un gwreiddyn chwerwedd
yn tyfu i fynu, *ac* yn peri blinder,
a thrwy hwnnw llygru llawer;

16 ^r Na *bo* un putteiniwr, neu
halogedig, megis Esau, ^s yr hwn
am un saig o fwyd a werthodd ei
enedigaeth-frainth.

17 Canys chwi a wyddoch ddar-
fod wedi hynny hefyd ei wrthod ef,
^t pan oedd efe yn ewyllsio eti-
feddu y fendith: oblegid ni chaf-
odd efe ^u le i edifeirwch, er iddo
trwy dagrau ei thaer-geisio hi.

18 Canys ni ddaethoch chwi at ^v y
mynydd teimladwy sydd yn llosgi
gan dân, a chwmwl, a thywyll-
wch, a thymestl,

19 A sain udgorn, a llef geiriau;
yr hon pwy bynnag ^w a'i clywsant, a
^x ddeisyfasant na chwanegid yr ym-
adrodd wrthynt:

20 (Oblegid ni allent hwy oddef
yr hyn a orchymynasid; ^y Ac os
bwystfil a gyffyrddai â'r mynydd,
efe a labyddir, neu a wenir â phic-
cell.

21 Ac mor ofnadwy oedd y golwg,
ag y dywedodd Moses, Yr ydwyf
yn ofni *ac* yn crynu.)

22 Eithr chwi a ddaethoch ^z i fyn-
ydd Sion, ac i ddinas y Duw byw,
y Jerusalem nefol, ac at fyrddiwn
o angelion,

23 I gymmanfa a chynulleidfia
y rhai cyntaf-anedig, ^a y rhai a
ysgrifenydd yn y nefoedd, ac at
Dduw, Barnwr pawb, ac at yspryd-
oedd y cyfiawn y rhai a berffeith-
iwyd,

24 Ac at Iesu, ^b Cyfryngwr y ⁵ tes-
tament newydd, a ^c gwaed y taen-
elliad, yr hwn sydd yn dywedyd
pethau gwell ^d na'r *eiddo* Abel.

25 Edrychwch na wrthodoch yr
hwn sydd yn llefaru. Oblegid ^e oni
ddiangodd y rhai a wrthodasant yr
hwn oedd yn llefaru ar y ddaear,
mwy o lawer *nis* *diangwn* ni, y
rhai ydym yn troi ymaith oddi wrth
yr hwn sydd yn *llefaru* o'r nef:

26 ^f Llef yr hwn y pryd hwnnw
a ysgydodd y ddaear: ac yn awr
a addawodd, gan ddywedyd, ^g Etto

unwaith yr wyf yn cynhyrfu nid yn
unig y ddaear, ond y nef hefyd.

27 A'r Etto unwaith hynny, sydd
yn hysbysu ^h symmudiad y pethau a
^h ysgydwr, megis pethau wedi eu
gwneuthur, fel yr arhoso y pethau
nid ysgydwr.

28 O herwydd paham, gan ein bod
ni yn derbyn teyrnas ddisigl, bydd-
ed gennym ras, trwy yr hwn y gwas-
anaethom Dduw wrth ei fodd, gyd
â gwylder a pharchedig ofn:

29 Oblegid ⁱ ein Duw ni *sydd*
dân ysol.

PENNOD XIII.

1 *Amryw gynghorion; megis i garu ein gilydd:*
4 ⁱ fyw yn onest: 5 ⁱ ochelyd cybydd-dra:
7 ⁱ berchi pregethwyr Duw: 9 ⁱ ochel athraw-
on dieithr: 10 ⁱ gyfaidd Crist: 16 ⁱ roi
elusen: 17 ⁱ ufuddhau i swyddogion: 18 ⁱ
weddio dros yr apostol. 20 ⁱ diwedd.

PARHAED ^a brawdgarwch.

2 ^b Nac anghofiwech lettygar-
wch: canys wrth hynny ^c y lletty-
odd rhai angelion yn ddiarwybod.

3 ^d Cofiwch y rhai sydd yn rhwym,
fel pettech yn rhwym gyd â hwynt;
y rhai cystuddiol, megis yn bod
eich hunain hefyd yn y corph.

4 Anrhydeddus *yw* priodas ym
mhawb, a'r gwely dihalogedig: eithr
putteneiwr a godinebwy'r a farna
Duw.

5 *Bydded* eich ymarweddiad yn
ddiariangar; ^e gan fod yn foddllawn
i'r hyn sydd gennych: canys efe a
ddywedodd, ^f Ni'th roddaf di i fynu,
ac ni'th lwyr-adawaf chwaith:

6 Fel y gallom ddywedyd yn hŷf,
^g Yr Arglwydd *sydd* gymmorth i mi,
ac nid ofnaf beth a wnel dyn i mi.

7 ^h Meddyliwch am eich ² blaen-
oriaid, y rhai a draethasant i chwi
air Duw: fydd y rhai dilynwech,
gan ystyried diwedd eu hymar-
weddiad hwynt.

8 Iesu Grist, ddoe a heddyw ⁱ yr
un, ac yn dragrwydd.

9 ^k Na'ch arweinier oddi amgylch
âg athrawiaethau amryw a dieithr:
canys da *yw* bod y galon wedi ei
chryfhau â gras, ^l nid â bwydydd,
yn y rhai ni chafodd y sawl a rod-
iasant ynddynt fudd.

10 Y mae gennym ni allor, o'r hon
nid oes awdurdod i'r rhai sydd yn
gwasanaethu y tabernacl i fwytta.

11 Canys ^m cyrph yr anifeiliaid
hynny, y rhai y dygir eu gwaed
gan yr arch-offeiriad i'r cyssegr
dros bechod, a losgir y tu allan
i'r gwersyll.

Anno
DOMINI
64.

ⁿ Ps. 102.
26.
Matt. 24.
36.
2 Petr. 3. 10.
Dat. 21. 1.
^o Neu,
ellir eu
hygydd.

ⁱ Deut. 4. 24.
a 9. 3.

^a Rhuf. 12.
10.
¹ Petr. 1. 22.
a 2. 17.
a 4. 8.
^b Rhuf. 12.
13.
¹ Petr. 4. 9.
^c Gen. 18. 3.
a 19. 2.
^d Matt. 25.
36.
Rhuf. 12.
15.
¹ Cor. 12.
26.

^e Matt. 6.
25, 34.
Phil. 4. 11,
12.
¹ Tim. 6.
6, 8.
^f Deut. 31.
6, 8.
Jos. 1. 5.
¹ Chron.
28. 20.
^g Ps. 56. 4,
11, 12.
a 118. 6.
^h ad 17.
² *lysoodr-
aethwyr.*

ⁱ Ioan 8. 58.
pen. 1. 12.
Dat. 1. 4.

^k Eph. 4. 14.
a 5. 6.
¹ Ioan 4. 1.

^l Rhuf. 14.
17.
Col. 2. 16.
¹ Tim. 4. 3.

^m Exod. 29.
14.
Lev. 4. 11,
12, 21.
a 6. 30.
a 16. 27.
Num. 19. 3.

Anno
DOMINI
64.n Ioan 19.
17, 18.
Act. 7. 58.

open. 11. 26.

p Mic. 2. 10.
Phil. 3. 20.
pen. 11. 10.
16.q Eph. 6. 20.
1 Petr. 2. 5.r Lof. 7. 12.
Ps. 50. 14.
23.s a 69. 30. 31.
a 107. 22.

t Hos. 14. 2.

u cloufory.

v Phil. 4. 18.

w Phil. 2. 29.
1 Thess. 5.
12.x 1 Tim. 5.
17. ad. 7.y llywodr-
aethwyr.

z Ezech. 3.

17.

a 33. 2. 7.

5 dda.

12 O herwydd paham Iesu hefyd, fel y sancteiddiai y bobl trwy ei waed ei hun, ^a a ddiodeffodd y tu allan i'r porth.

13 Am hynny awn atto ef o'r tu allan i'r gwersyll, gan ddwyn ^e ei waradwydd ef.

14 ^p Canys nid oes i ni yma ddinas barhaus, eithr un i ddyfod yr fym ni yn ei disgwyl.

15 ^q Trwyddo ef gan hynny offrym-mwn ^r aberth moliant yn wastadol i Dduw, yr hyn yw ^s ffrwyth *ein* gwe-fusau yn ³ cyffesu i'w enw ef.

16 Ond gwneuthur daioni, a chyf-rannu, nac anghofiwch: canys ^t â chyfryw ebyrth y rhyngir bodd Duw.

17 ^u Ufuddhêwch i'ch ^v blaenoriaid, ac ymddarostyngwch: oblegid ^x y maent hwy yn gwylio dros eich eneidiau chwi, megis rhai a fydd rhaid iddynt roddi cyfrif; fel y gallont wneuthur hynny yn llawen, ac nid yn drist: canys difudd i chwi *yw* hynny.

18 Gweddïwch drosom ni: canys yr ydym yn credu fod gennym gyd-wybod dda, gan ewyllysio byw yn ⁵ onest ym mhob peth.

19 Ond yr ydwyf ^y yn helaethach yn dymuno gwneuthur o honoch hyn, i gael fy rhoddi i chwi dra-
chefn yn gynt.

20 A Duw yr heddwech, ^a yr hwn a ddug drachefn oddi wrth y meirw ein Harglwydd Iesu, ^a Bugail mawr y defaid, ^b trwy waed y ^c cyfammod tragywyddol,

21 ^c A'ch perffeithio ym mhob gweithred dda, i wneuthur ei ewyll-ys ef; gan ⁷ weithio ynoch yr hyn sydd gymmeradwy yn ei olwg ef, trwy Iesu Grist: i'r hwn *y byddo* y gogoniant yn oes oesoedd. Amen.

22 Ac yr ydwyf yn attolwg i chwi, frodyr, goddefwch air y cynghor: oblegid ar fyr eiriau ^d yr ⁸ ysgrif-
enais attoch.

23 Gwybyddwch ollwng *ein* brawd Timothëus yn rhydd; gyd â'r hwn, os daw efe ar fyrder, yr ymwelaf â chwi.

24 Anherchwch eich holl ⁹ flaen-
oriaid, a'r holl saint. Y mae y rhai o'r Ital yn eich annerch.

25 Gras *fyddo* gyd â chwi oll. Amen.

¹ At yr Hebreaid yr ysgrifenyddwyd o'r Ital, gyd â Thimothëus.

Anno
DOMINI
64.y Philem.
23.

s Act. 2. 24.

s Es. 40. 11.
Ezech. 34.
23.s Ioan 10. 11.
1 Petr. 2. 25.s a 5. 4.
b Zech. 9.
11.s 6 Nen, test-
ament.s c Phil. 2. 13.
1 Petr. 5. 10.

s 7 wneuthur.

d 1 Petr. 5.
12.

s 8 anfonais.

s 9 llywodr-
aethwyr.

EPISTOL CYFFREDINOL

IAGO YR APOSTOL.

PENNOD I.

2 Cynghor i lawenyachu mewn blinder: 5 i ofyn doethineb gan Dduw: 13 na fforier y bai arno ef o ran *ein* gwendid na'n pechodau ni: 22 i wrandaw ac i fufyrto ar air Duw; ac i wneuthur ar ei ol: 26 os amgen, fe all rhai ymddangos yn grefyddol oddi allan, ond ni allant fod felly mewn gwirionedd.

IAGO, gwasanaethwr Duw a'r Arglwydd Iesu Grist, at y deu-dddeg llwyth ^asydd ar wasgar, an-
nerch.

2 ^b Cyfrifwch yn bob llawenydd, fy mrodyr, pan syrthioch mewn am-
ryw brofedigaethau;

3 ^c Gan wybod fod profiad eich ffydd chwi yn gweithredu amynedd.

4 Ond caffed amynedd *ei* pher-
ffaith waith; fel y byddoch berffaith a chyfan, heb ddiffygio mewn dim.

5 ^d O bydd ar neb o honoch eisieu doethineb, ^e gofyned gan Dduw, yr hwn sydd yn rhoi yn ² haelionus i bawb, ac heb ddannod; a ^f hi a roddir iddo ef.

6 Eithr gofyned mewn ffydd, heb ammeu dim: canys yr hwn sydd yn ammeu, sydd gyffelyb i don y môr, a chwelir ac a deflir gan y gwynt.

7 Canys na feddylied y dyn hwn-
nw y derbyn efe ddim gan yr Ar-
glwydd.

8 Gwr dau-ddyblyg ei feddwl *sydd* anwastad yn ei holl ffyrdd.

9 Y brawd o radd isel, ³ llawen-
yched yn ei oruchafiaeth:

10 A'r cyfoethog, yn ei ddaros-
tyngiad: canys ^s megis blodeuyn y
glas-welltyn y diflanna efe.

11 Canys cyfododd yr haul gyd â gwres, a gwywodd y glas-welltyn, a'i flodeuyn a gwympodd, a theg-
wech ei brŷd ef a gollodd: felly hefyd y diflanna y cyfoethog yn ei ffyrdd.

12 ^h Gwyn ei fyd y gwr sydd yn goddef profedigaeth: canys pan fyddo profedig, efe a dderbyn ⁱ gor-

Anno
DOMINI
Cylch 60.Anno
DOMINI
Cylch 60.a Deut. 32.
26.b Ioan 7. 35.
Act. 8. 1.

c 1 Petr. 1. 1.

d Matt. 5.
12.e Act. 5. 41.
Heb. 10.
34.f Rhuf. 5. 3.
1 Petr. 1. 6.

g Diar. 2. 3.

h Matt. 7. 7.
a 21. 22.i Marc 11.
21.j Luc 11. 9.
Ioan 14. 13.
a 15. 7.
a 16. 23.k 2 Phwydd.
f Jer. 29. 12.
1 Ioan 5.
14.s ymffrost-
ied.s Job 14. 2.
Ps. 103. 15.

s Es. 40. 6.

s 1 Cor. 7. 31.

s 1 Petr. 1.
24.s 1 Ioan 2.
17.s h Job 5. 17.
Diar. 3. 11.

s 12.

s Heb. 12. 5.
Dat. 3. 19.s i 1 Cor. 9.
25.
pen. 2. 5.
1 Petr. 5. 4.
Dat. 2. 10.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

* Matt. 10.
22.
a 19. 28, 29.
4 drug.

1 Ioan 3. 27.
1 Cor. 4. 7.

m Mal. 3. 6.

a Ioan 1. 13.
a 3. 3.
1 Cor. 4. 15.
1 Petr 1.
23.
e Jer. 2. 3.
Dat. 14. 4.

P Reg. 5. 1.
a Diar. 17.
27.
r Reg. 7. 9.

* Col. 3. 8.
1 Petr 2. 1.

* Matt. 7. 21.
Luc 11. 28.
Rbur. 2. 13.

u Luc 6. 47.
&c.
Edrych
pen. 2. 14.
&c.

* 2 Cor. 3.
18.
7 pen. 2. 12.

* Ioan 13. 17.
5 weithred-
iad.

6 ff. wno.
a Ps. 34. 13.
a 39. 1.
1 Petr 3.
10.

on y bywyd, ^kyr hon a addawodd yr Arglwydd i'r rhai a'i carant ef.

13 Na ddyweded neb, pan demtier ef, Gan Dduw y'm temtir: canys Duw nis gellir ei demtio â ⁴drygau, ac nid yw efe yn temtio neb.

14 Canys yna y temtir pob un, pan y tynner ef, ac y llithier, gan ei chwant ei hun.

15 Yna chwant, wedi ymddwyn, a esgor ar bechod: pechod hefyd, pan orphener, a esgor ar farwol-aeth.

16 Fy mrodyr anwyl, na chyfeiliornwch.

17 ¹Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, oddi uchod y mae, yn disgyn oddi wrth Dad y goleuni, ^mgyd â'r hwn nid oes gyfnewidiad, na chysgod tröedigaeth.

18 ⁿO'i wir ewyllys yr ynnillodd efe nyny trwy air y gwirionedd, fel y byddem ryw ^oflaen-ffrwyth o'i greaduriaid ef.

19 O achos hyn, fy mrodyr anwyl, ^pbydded pob dyn esgud i wrandaw, ^qdiog i lefaru, ^rdiog i ddigofaint:

20 Canys digofaint gwr nid yw yn cyflawni cyflawnder Duw.

21 O herwydd paham ^arhoddwch heibio bob budreddi, a helaeth-rwydd malais; a thrwy addfywyder derbyniwch yr impiedig air, yr hwn a ddichon gadw eich eneidiau.

22 A ^tbyddwch wneuthurwyr y gair, ac nid gwrandawyr yn unig, gan eich twyllo eich hunain.

23 Oblegid ^uos yw neb yn wrandawr y gair, ac heb fod yn wneuthurwr, y mae hwn yn debyg i wr yn edrych ei wynebpryd naturiol mewn drych:

24 Canys efe a'i hedrychodd ei hun, ac a aeth ymaith, ac yn y man efe a anghosiodd pa fath ydoedd.

25 Eithr ^xyr hwn a edrych ar berffaith ^ygyfraith rhyddid, ac a barhao ^{ynddi}, hwn, heb fod yn wrandawr anghofus, ond gwneuthurwr y weithred, ^zefe a fydd dedwydd yn ei ⁵weithred.

26 Os yw neb yn eich mysg yn cymmeryd arno fod yn grefyddol, heb ⁶a attal ei dafod, ond twyllo ei galon ei hun, ofer ^{yw} crefydd hwn.

27 Crefydd bur a dihalogedig ger bron Duw a'r Tad, yw hyn; Ymweled â'r amddifaid a'r gwragedd gweddwon yn eu hadfyd, a'i gadw ei hun yn ddifrycheulyd oddi wrth y byd.

PENNOD II.

1 Nad gweddol i Gristionogion ddiystyru eu brodyr tlodion, 13 ond bod yn gariadus ac yn drugarogion. 14 Na ddylid ymfrostio o ffydd lle ni byddo gweithredoedd da: 17 nad yw y ffydd honno ond ffydd farw, 19 a ffydd y cythreuliaid; 21 ac nid ffydd Abraham, 25 a Rahab.

FY mrodyr, na fydded gennyh ffydd ein Harglwydd ni Iesu Grist, *sef Arglwydd* y gogoniant, gyd â ^aderbyn wyneb.

2 Oblegid os daw i mewn i'ch ²cynulleidfda chwi wr â modrwy aur, mewn dillad gwyhion, a dyfod hefyd *un* tlawd mewn dillad gwael;

3 Ac edrych o honoch ar yr hwn sydd yn gwisgo y dillad gwyhion, a dywedyd wrtho, Eistedd di yma ³mewn lle da; a dywedyd wrth y tlawd, Saf di yna, neu eistedd yma is law fy ystol-droed i:

4 Onid ydych chwi dueddol yn-och eich hunain? ac *onid* aethoch yn farnwyr meddyliau drwg?

5 Gwrandêwch, fy mrodyr anwyl;

^bOni ddewisodd Duw dlodion y byd hwn ^cyn gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion y deyrnas ^dyr hon a addawodd efe i'r rhai sydd yn ei garu ef?

6 Eithr ^echwithau a ammharchas-och y tlawd. Onid yw y cyfoethogion yn eich gorthrymmu chwi, ac yn eich tynnu ger bron brawdleoedd?

7 Onid ydynt hwy yn cablu yr enw rhagorol, yr hwn a elwir ar-noch chwi?

8 Os cyflawni yr ydych y gyfraith frenhinol yn ol yr ysgrythyr, ^fCâr dy gymmydog fel ti dy hun; da yr ydych yn gwneuthur:

9 Eithr ^gos derbyn wyneb yr ydych, yr ydych yn gwneuthur pechod, ac yn cael eich argyhoeddi gan y gyfraith megis troseddwy.

10 Canys pwy bynnag a gadwo y gyfraith i gyd oll, ac a ballo mewn un *pwnge*, ^hy mae efe yn euog o'r cwbl.

11 Canys y ⁱneb a ddywedodd, 'Na odineba, a ddywedodd hefyd, Na ladd. Ac os ti ni odinebi, etto a leddi, yr wyt ti yn troseddu y gyfraith.

12 Felly dywedwch, ac felly gwnewch, megis rhai a fernir wrth ^kgyfraith rhyddid.

13 Canys ^lbarn ddi drugaredd fydd i'r hwn ni wnaeth drugaredd; ac ^my mae trugaredd yn gorfoleddu yn erbyn barn.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

* Lef. 19. 15.
Deut. 1. 17.
a 16. 19.
Diar. 24.
23.
Matt. 22.
16.
ad. 9.
2 synagog.

3 yn dda,

b Ioan 7. 48.
1 Cor. 1. 26,
28.
c Luc 12. 21.
1 Tim. 6.
18.
Dat. 2. 9.
d Exod. 20.
6.
1 Sam. 2.
30.
Diar. 8. 17.
Matt. 5. 3.
pen. 1. 12.
e 1 Cor. 11.
22.

f Lef. 19. 18.
Matt. 22.
39.

g ad. 1.

h Deut. 27.
26.
Matt. 5. 19.
Gal. 3. 10.
i Neu,
gyfraith.
1 Exod. 20.
13, 14.

k pen. 1. 25.
l Matt. 6. 15.
a 18. 35.
a 25. 41, 42.
m 1 Ioan 4.
17, 18.

Anno DOMINI Cylch 60.
n Matt. 7. 26.
pen. 1. 23.
o Edrych Luc 8. 11.

P 1 Ioan 3. 18.

5 Gr. wrth ei hun.

6 Neu, wrth.

9 Marc 1. 24.

r Gen. 22. 9, 12.

7 Neu, A weith, &c.
* Heb. 11. 17.

t Gen. 15. 6.
Rhuf. 4. 3.
Gal. 3. 6.
u 2 Chron. 20. 7.
Es. 41. 8.

x Jos. 2. 1.
Heb. 11. 31.

8 unudd.

14 ^aPa fudd *yw*, fy mrodyr, o dywed neb fod ganddo ffydd, ac heb fod ganddo weithredoedd? a ddichon ffydd ei gadw ef?

15 Eithr ^os bydd brawd neu chwaer yn noeth, ac mewn eisieu beunyddiol ymborth,

16 A ^pdywedyd o un o honoch wrthynt, Ewch mewn heddwch, ymdwynnwch, ac ymddigonwch; etto heb roddi iddyn angengheidiau y corph; pa lês *fydd*?

17 Felly ffydd hefyd, oni bydd ganddi weithredoedd, marw ydyw, a *hi* ⁵yn unig.

18 Eithr rhyw un a ddywed, Tydi ffydd sydd gennyf, minnau gweithredoedd sydd gennyf: dangos i mi dy ffydd di ⁶heb dy weithredoedd, a minnau wrth fy ngweithredoedd i a ddangosaf i ti fy ffydd innau.

19 Credu yr wyt ti mai un Duw sydd; da yr wyt ti yn gwneuthur: ⁹y mae y cythreuliaid hefyd yn credu, ac yn crynu.

20 Eithr a fynni di wybod, O ddyn ofer, am ffydd heb weithredoedd, mai marw yw?

21 Abraham ein tad ni, onid o weithredoedd y cyfiawnhâwyd ef, ^rpan offrymmodd efe Isaac ei fab ar yr allor?

22 ⁷Ti a weli ^afod ffydd yn cydweithio â'i weithredoedd ef, a thrwy weithredoedd fod ffydd wedi ei pherffeithio.

23 A chyflawnwyd yr ysgrythyr yr hon sydd yn dywedyd, ^tCredodd Abraham i Dduw, a chyfrifwyd iddo yn gyfiawnder: a ^uChyfaill Duw y galwyd ef.

24 Chwi a welwch gan hynny mai o weithredoedd y cyfiawnhêir dyn, ac nid o ffydd yn unig.

25 Yr un ffunud hefyd, ^xRahab y buttain, onid o weithredoedd y cyfiawnhâwyd hi, pan dderbyniodd hi y cenhadau, a'u danfon ymaith ffordd arall?

26 Canys megis y mae y corph heb yr ⁸yspryd yn farw, felly hefyd ffydd heb weithredoedd, marw yw.

PENNOD III.

1 Na ddylem ni fod yn brysur i feio ar eraill; 5 ond yn hytrach ffrwyno y tafod; yr hwn, er nad ydyw ond aelod bychan, etto y mae efe yn achos llawer o ddaioni, ac o ddrygioni. 13 Y rhai sydd wir-synhwyrol, y maent yn fwyonion, yn heddychlawn, heb genfigennu, ac heb ymyryson.

^a NA fyddwch feistriaid lawer, fy mrodyr; ^bgan wybod y derbyniwn ni farnedigaeith fwy.

2 Canys ^cmewn llawer o bethau yr ydym ni bawb yn lithro. ^dOd oes neb heb lithro ar air, ^egwr perffaith *yw* hwnnw, yn gallu ffrwyno yr holl gorph hefyd.

3 Wele, ^fyr ydym ni yn rhoddi ffrwynau ym mhennau y meirch, i'w gwneuthur yn ufudd i ni; ac yr ydym yn troi eu holl gorph hwy oddi amgylch.

4 Wele, y llongau hefyd, er eu maint, ac er eu gyrru gan wyntoedd creulawn, a droir oddi amgylch â llyw bychan, lle y mynno y llywydd.

5 Felly hefyd ^gy tafod, aelod bychan yw, ac ^hyn ffrostio pethau mawrion. Wele, faint o ddefnydd y mae ychydig dân yn ei ennyn!

6 A'r tafod, tân *ydyw*, byd o anghyfiawnder. Felly y mae y tafod wedi ei osod ym mhlith ein haelodau ni, fel ⁱy mae yn halogi yr holl gorph, ac yn gosod ²troell naturiaeth yn fflam; ac wedi ei wneuthur yn fflam gan uffern.

7 Canys ³holl natur gwyllt-filod, ac adar, ac ymlusgiaid, a'r pethau yn y môr, a ddofir ac a ddofwyd gan ⁴natur ddynol:

8 Eithr y tafod ni ddichon un dyn ei ddofi; drwg anlywodraethus *ydyw*, yn llawn gwenwyn marwol.

9 Ag ef yr ydym yn bendithio Duw a'r Tad; âg ef hefyd yr ydym yn melldithio dynion, ^ka wnaethpwyd ar lun Duw.

10 O'r un genau y mae yn dyfod allan fendith a melldith. Fy mrodyr, ni ddylai y pethau hyn fod felly.

11 A ydyw ffynnon o'r un ⁵llygad yn rhoi *dwfr* melus a chwerw?

12 A ddichon y pren figys, fy mrodyr, ddwyn olifaidd? neu winwydden, figys? felly ni *ddichon* yn ffynnon roddi dwfr hallt a chroyw.

13 Pwy *sydd* wr doeth a ⁶deallus yn eich plith? dangosed, trwy ymarweddiad da, ei weithredoedd mewn mwyneidd-dra doethineb.

14 Eithr od oes gennych ¹genfigen chwerw ac ymyryson yn eich calon, ^mna fyddwch ffrostwyr a chelwyddog yn erbyn y gwirionedd.

15 Nid yw y doethineb hwn yn disgyn oddi uchod; ond daearol, ⁿanianol, cythreulig *yw*.

Anno DOMINI Cylch 60.

a Matt. 23. 8.
Rhuf. 2. 20, 21.
b Luc 6. 37.
c 1 Bren. 8. 46.
d 2 Chron. 6. 36.
e Diar. 20. 9.
f Reg. 7. 20.
g 1 Ioan 1. 8.
h Ps. 34. 13.
i pen. 1. 26.
j Matt. 12. 37.
k Ps. 32. 9.

5 Diar. 12. 18, a 15. 2.
h Ps. 12. 3.
a 73. 8, 9.

1 Matt. 15. 11, 18, 19.
Marc 7. 15, 20, 23.
2 chynjl.

3 pob rhyw o wylt-filod.

4 ddynol rhyw.

k Gen. 1. 26.

5 lle.

6 chyfarwydd.

1 Rhuf. 13. 13.

m Rhuf. 2. 17, 23.

n Judas 19.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

o 1 Cor. 3. 3.
Gal. 5. 20.
7 amhreffn.
p 1 Cor. 2.
6. 7.

s diddaul-
eugar.
q Diar. 11.
18.
Hos. 10. 12.
Heb. 12.
11.

2 ymgyn-
heiriau.

a Rhuf. 7.
23.
Gal. 5. 17.
1 Petr. 2.
11.

3 lladd.

b Job 27. 9.
a 35. 12.
Ps. 13. 41.
Es. 1. 15.
Jer. 11. 11.
Zech. 7. 13.
c Ps. 66. 18.
1 Ioun 3.
22. a 5. 14.
d Ps. 73. 27.
e 1 Ioun 2.
15.
f Ioun 15.
19. a 17. 14.
Gal. 1. 10.

g Edrych
Gen. 6. 5.
a 8. 21.
Num. 11.
29.
Diar. 21.
10.

4 fwythau.

h Ps. 138. 6.
Diar. 3. 34.
1 Petr. 5. 5.

i Eph. 4. 27.
1 Petr. 5. 9.

k 2 Chron.
15. 2.
1 Es. 1. 16.

m pen. 1. 8.

n Matt. 5. 4.

o Luc 14. 11.
a 18. 14.
1 Petr. 5. 6.

16 Canys °lle mae cenfigen ac ym-
ryson, yno *y mae* ⁷terfysg, a phob
gweithred ddrwg.

17 Eithr ^py ddoethineb sydd oddi
uchod, yn gyntaf pur ydyw, wedi
hynny heddwchlaw, boneddigaidd,
hawdd ei thrin, llawn trugaredd a
ffrwythau da, ^sdiduedd, a diragrith.

18 A ^qffrwyth cyfiawnder a heuir
mewn heddwch i'r rhai sydd yn
gwneuthur heddwch.

PENNOD IV.

1 Rhaid i ni ymryson yn erbyn trachwant, ⁴ac
anghyymedrolder, ⁵a balchder, 11 ac enllib,
a barnu ar eraill; 13 ac na roddom ormod
hyder ar lwyddiant bydol, nac ar einioes
dyn; ond rhoi y cwbl ar Dduw.

O BA le *y mae* rhyfeloedd ac
²ymladdau yn eich plith chwi?
onid oddi wrth hyn, *sef* eich melus-
chwantau ^ay rhai sydd yn rhyfela
yn eich aelodau?

2 Chwennychu yr ydych, ac nid
ydych yn cael; ³cenfigennu yr
ydych ac eiddigeddu, ac nid yd-
ych yn gallu cyrhaeddyd: ymladd
a rhyfela yr ydych, ond nid yd-
ych yn cael, am nad ydych yn
gofyn.

3 ^bGofyn yr ydych, ac nid ydych
yn derbyn, o ^cherwydd eich bod
yn gofyn ar gam, fel y galloch eu
treulio ar eich melus-chwantau.

4 ^dChwi odinebwyr a godineb-
wragedd, oni wyddoch chwi fod
^ecyfeillach y byd yn elyniaeth i
Dduw? ^fpwy bynnag gan hynny a
ewyllysio fod yn gyfaill i'r byd, y
mae yn elyn i Dduw.

5 A ydych chwi yn tybied fod yr
ysgrythyr yn dywedyd yn ofer, ^gAt
^hgenfigen y mae chwant yr yspryd
a gartrefa ynom ni?

6 Eithr rhoddi gras mwy y mae: o
herwydd paham y mae yn dywed-
yd, ^hY mae Duw yn gwrthwynebu
y beilchion, ond yn rhoddi gras i'r
rhai gostyngedig.

7 Ymddarostyngwch gan hynny i
Dduw. ⁱGwrthwynebwbch ddiadol,
ac efe a ffy oddi wrthych.

8 ^kNesêwch at Dduw, ac efe a
nesâ attoch chwi. ^lGlanhêwch *eich*
dwyllaw, chwi bechaduriaid; a phur-
wch *eich* calonnau, chwi ^mâ'r medd-
wl dau-ddyblyg.

9 ⁿYmofidiwch, a galerwch, ac
wylwch: trôer eich chwerthin chwi
yn alar, *a'ch* llawenydd yn drist-
wch.

10 ^oYmddarostyngwch ger bron

yr Arglwydd, ac efe a'ch dyrchafa
chwi.

11 Na ddywedwch yn erbyn eich
gilydd, frodyr. Y neb sydd yn dy-
wedyd yn erbyn *ei* frawd, ac ^pyn
barnu *ei* frawd, y mae efe yn dywed-
yd yn erbyn y gyfraith, ac yn barnu
y gyfraith: ac od wyt ti yn barnu
y gyfraith, nid wyt ti wneuthurwr
y gyfraith, eithr barnwr.

12 Un gosodwr cyfraith sydd, yr
hwn a ddichon gadw a cholli. ^qPwy
wyt ti yr hwn wyt yn barnu arall?

13 ^rIddo yn awr, y rhai ydych yn
dywedyd, Heddyw neu y fory ni a
awn i gyfryw ddinas, ac a arhoswn
yno flwyddyn, ac a farchnattawn,
ac a ennillwn:

14 Y rhai ni wyddoch beth *a*
fydd y fory. Canys beth *ydyw*
eich einioes chwi? ^sCanys tarth
ydyw, yr hwn sydd dros ychydig
yn ymddangos, ac wedi hynny yn
diflannu.

15 Lle *y dylech* ddywedyd, ^tOs
yr Arglwydd a'i myn, ^uac os bydd-
wn byw, ni a wnawn hyn, neu
hynny.

16 Eithr yn awr gorfoleddu yr
ydych yn eich ymfrost: ^vpob cyf-
ryw orfoledd, drwg ydyw.

17 Am hynny ^wi'r neb a fedr
wneuthur daioni, ac nid yw yn ei
wneuthur, pechod ydyw iddo.

PENNOD V.

1 Rhaid i gyfoethogion drygionus ofni *dŵaledd*
Dduw. 7 Ni a ddylem fod yn *ddi-oddefgar*
mewn adfyd, yn ol esampl y prophwydi, a
Job; 12 a gochelyd tyngu; 13 a gweddio
mewn adfyd, a chanu mewn hawddfyd; 16
a chyfaddef ein beiau i'n gilydd, a gweddio
dros ein gilydd; 19 a droyn i'r iawn y brawd
a fyddo yn myned ar gyfeiliorn.

2^a **I**DDO yn awr, chwi gyfoethog-
ion, wylwch ac udwch am eich
trueni sydd yn dyfod arnoch.

2 Eich cyfoeth a bydrodd, ^ba'ch
gwisgoedd a fwyttâwyd gan bryfed.

3 Eich aur a'ch arian a rydodd;
a'u rhwd hwynt a fydd yn dystiol-
aeth ³yn eich erbyn chwi, ac a
fwytty eich cnawd chwi fel tân.
^cChwi a gasglasoch drysor yn y
dyddiau diweddaf.

4 Wele, ^dy mae cyflog y gweith-
wyr a fedasant eich meusydd chwi,
yr hwn a gam-attaliwyd gennych,
yn llefain: a ^ellefain y rhai a fed-
asant a ddaeth i mewn i glustiau
Arglwydd y lluoedd.

5 ^fMoethus fuoch ar y ddaear, a
thrythyll; meithrin eich calonnau

Anno
DOMINI
Cylch 60.

p Matt. 7. 1.
Luc 6. 37.
Rhuf. 2. 1.
1 Cor. 4. 6.

q Rhuf. 14.
4.

r Diar. 27. 1.
Luc 12. 18.
5 Felly.

s Job 7. 7.
Ps. 102. 3.
Edrych
pen. 1. 10.

t Act. 18. 21.
1 Cor. 4. 19.
6 byddwn
fyw, ac a
wnawn.

u 1 Cor. 5. 6.

v Luc 12. 47.
Ioun 9. 41.
a 15. 22.
Rhuf. 1.
20, 21, 32.
a 2. 17, 18,
23.

w Felly.
a Diar. 11.
28.
Luc 6. 24.
1 Tim. 6. 9.
b Matt. 6.
20.

x i chwi.

y Rhuf. 2. 5.

z Ief. 19. 13.
Mal. 3. 5.

aa Deut. 24.
15.

ab Luc 16. 19,
25.
1 Tim. 5. 6.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

a wnaethoch, megis mewn dydd lladdedigaeith.

6 Condemniasoch a lladdasoch y cyfiawn; ac yntau heb sefyll i'ch erbyn.

⁴ hir-amryn-eidgar.

7 Byddwch gan hynny yn ⁴ymarhous, frodyr, hyd ddyfodiad yr Arglwydd. Wele, y mae y llafurwr yn disgwyl am werthfawr ffrwyth y ddaear, yn dda ei amynedd am dano, nes iddo dderbyn ⁵y gwlaw cynnar a diweddar.

⁸ Deut. 11.
¹⁴ Zech. 10. 1.

8 Byddwch chwithau hefyd dda eich amynedd; cadarnhêwch eich calonnau: oblegid dyfodiad yr Arglwydd a nesaodd.

⁵ roddwch ochenaid ar eich gilydd.

9 Na ⁵rwgnechwch yn erbyn eich gilydd, frodyr, fel na'ch condemnier: wele, y mae y Barnwr ^hyn sefyll wrth y drws.

^h Matt. 24. 33.
¹ Cor. 4. 5.

10 Cymmerwch, fy mrodyr, y prophwydi, y rhai a lefarasant yn enw yr Arglwydd, yn siampl o ddioddef blinder, ac o hir-ymaros.

¹ Matt. 5. 10. 11.

11 Wele, ⁱdedwydd yr ydym yn ⁶gadael y rhai sydd ddioddefus. Chwi a glywsoch am ^kamynedd Job, ac a welsoch ^lddiwedd yr Arglwydd: oblegid ^mtosturiol iawn yw yr Arglwydd, a thrugarog.

^k Job 1. 21, 22.
^l Job 42. 10.

12 Eithr o flaen pob peth, fy mrodyr, ⁿna thyngwch, nac i'r nef, nac i'r ddaear, nac un llw arall: eithr bydded eich i'e chwi yn i'e, a'ch nag

^m Num. 14. 18.
^{Ps.} 103. 8.

ⁿ Matt. 5. 34.

ê yn nag ê; fel na syrthioch i farn-edigaeth.

13 A oes neb yn eich plith mewn adfyd? gweddied. A oes neb yn esmwyth arno? ^ocaned psalmau.

14 A oes neb yn eich plith yn glaf? galwed atto henuriaid yr eglwys; a gweddiant hwy ⁷drosto, ^pgan ei enneinio ef âg olew yn enw yr Arglwydd:

15 A gweddi y ffydd a iachâ y claf, a'r Arglwydd a'i cyfyd ef i fynu; ac os bydd wedi gwneuthur pechodau, hwy a faddeuir iddo.

16 Cyffeswch eich camweddu bawb i'ch gilydd, a gweddiwch dros eich gilydd, fel y'ch iachâer. ⁹Llawer a ddichon taer weddi y cyfiawn.

17 Eliâs oedd ddyn ^ryn rhaid iddo ddioddef fel ninnau, ac ^amewn gweddi efe a weddiodd na byddai wlaw: ac ni bu gwlaw ar y ddaear dair blynedd a chwe mis.

18 Ac efe ^aa weddiodd drachefn; a'r nef a roddes wlaw, a'r ddaear a ddug ei ffrwyth.

19 Fy mrodyr, ^ood aeth neb o honoch ar gyfeiliorn oddi wrth y gwirionedd, a throi o ryw un ef;

20 Gwybydded, y bydd i'r hwn a drodd bechadur oddi wrth gyfeiliorni ei ffordd, ^xgadw enaid rhag angau, a ^ychuddio lliaws o bechodau.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

^o Eph. 5. 19.
^{Col.} 3. 16.

⁷ uwch ei ben.
^p Marc 6. 13. a 16. 18.

⁹ Ps. 10. 17. a 34. 16, 18. a 145. 18.
^{Diar.} 15. 23. a 28. 9.
^{Ioan} 9. 31. 1 Ioan 3. 22.

^r Act. 14. 15.
^s 1 Bren. 17. 1.

^t 1 Bren. 18. 42, 45.

^u Matt. 18. 15.

^x Rhuf. 11. 14.
¹ Cor. 9. 22.
¹ Tim. 4. 16.
^y Diar. 10. 12.
¹ Petr 4. 8.

EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL

PETR YR APOSTOL.

PENNOD I.

1 Y mae efe yn bendithio Duw am ei amryw rad ysprydol: 10 gan ddangos nad ydyo yr iachawdoriaeth yng Nghrist beth newydd, eithr peth a brophwydydd am dano er ys talm. 13 Cyngor ⁱ fyw yn ddurwiol, gan eu bod hwy wedi eu geni o newydd trwy air Duw.

PETR, apostol Iesu Grist, at y ddieithriaid ^asydd ar wasgar ar hyd Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, a Bithynia,

2 Etholedigion ^byn ol rhag-wybod-aeth Duw Dad, ^otrwy sancteiddiad yr Yspryd, i ufudd-dod a ^athaeuall- iad gwaed Iesu Grist: ^oGras i chwi a heddwch a amlhâer.

3 ^fBendigedig fyddo Duw a Thad ein Harglwydd Iesu Grist, yr hwn yn ol ei fawr drugaredd ^ga'n had-genhedlodd ni i obaith bywiol,

^htrwy adgyfodiad Iesu Grist oddi wrth y meirw,

4 I etifeddiaeth anlygredig, a dihalogedig, a diddiflanedig, ac ⁱyng nghadw yn y nefoedd i ²chwi,

5 ^kY rhai trwy allu Duw ³ydych gadwedig trwy ffydd i iachawdwr-iaeth, parod i'w datguddio yn yr amser diweddar.

6 Yn yr hyn yr ydych yn mawr-lawenhâu, er eich bod ^lychydig yr awrhon, os rhaid yw, ^mmewn tristwch, trwy amryw brofedig-aethau:

7 Fel y caffer ⁿprofiad eich ffydd chwi, yr hwn sydd werthfawrusach na'r aur colladwy, cyd ^oprofer ef trwy dân, er mawl, ac anrhydedd, a gogoniant, yn ymddangosiad Iesu Grist:

Anno
DOMINI
Cylch 60.

^h 1 Cor. 15. 20.

ⁱ Col. 1. 5.

² ni.

^k Ioan 10. 28, 29.

^a 17. 11, 12, 15.

^{Judas} 1. 3 ydym.

^l 2 Cor. 4. 17.

^m Iago 1. 2.

ⁿ Iago 1. 3.

^{pen.} 4. 12.

^o Diar. 17. 3.

^{Zech.} 13. 9.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

^a Ioan 7. 35.
^{Iago} 1. 1.

^b Rhuf. 8. 29.

^c 2 Thessa. 2. 13.

^d Heb. 12. 24.

^e Rhuf. 1. 7.

² Petr 1. 2.

^f 2 Cor. 1. 3.

^g Ioan 3. 3.

^{Iago} 1. 18.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

1 Ioan 4.
20.
2 Ioan 20.
29.
2 Cor. 5. 7.
1 Heb. 11. 1.
27.

1 Gen. 49. 10.
Dan. 2. 44.
Hag. 2. 7.
Zech. 6. 12.
Matt. 13.
17.
Luc 10. 24.

1 pen. 3. 19.
2 Petr 1.
21.

1 Ps. 22. 6.
Es. 53. 3.
acc.

Luc 24. 26.
1 Dan. 9. 24.
a 12. 9. 13.
2 Heb. 11.
13. 39.

4 trefnu y
pethau.
1 Act. 2. 4.

1 Exod. 25.
21.
Dan. 8. 13.
a 12. 5. 6.
Eph. 3. 10.

1 Luc 12. 35.
Eph. 6. 14.
1 Luc 21. 34.
1 Rhuf. 13.
13.
1 1 Thess. 5.
6.

1 Act. 17. 30.

1 Lef. 11. 44.
a 19. 2.
a 20. 7.

1 Act. 10. 34.
Rhuf. 2.
11.

1 2 Cor. 7. 1.
Phil. 2. 12.
1 2 Cor. 5. 6.
Heb. 11. 13.

1 1 Cor. 6.
20. a 7. 23.
1 Ezech. 20.
13.

1 Heb. 9.
12. 14.
Dat. 5. 9.

1 Exod. 12. 29.
Ioan 1. 23.
36.

1 1 Cor. 5. 7.
1 Rhuf. 3.
25.

1 a 13. 25. 26.
Col. 1. 26.
1 Tim. 1.
10.

1 Tit. 1. 2.
Dat. 13. 8.
1 rag-oybu
wyd.

1 Eph. 1. 10.
1 Act. 2. 24.

8 ^pYr hwn, er nas gwelsoch, yr ydych yn ei garu; ^ayn yr hwn, heb fod yr awrhon yn ei weled, ond yn credu, yr ydych yn mawr-lawenhâu â llawenydd annhraethadwy a goneddus:

9 Gan dderbyn diwedd eich ffydd, *sef* iachawdwriaeth eich eneidiau.

10 ^aAm yr hon iachawdwriaeth yr ymofynnodd, ac y manwl-chwiliodd y prophwydi, y rhai a brophwydasant am y gras a ddeuai i chwi:

11 Gan chwilio pa bryd, neu pa ryw amser, yr oedd ^aYspryd Crist, yr hwn oedd ynddynt, yn ei hysbysu, pan oedd efe yn rhag-dystiolaethu ^tdioddefaint Crist, a'r gogoniant ar ol hynny.

12 ^uI'r rhai y datguddiwyd, ^anad iddynt hwy eu hunain, ond i ni, yr oeddynt yn ^gweini yn y pethau a fynegwyd yn awr i chwi, gan y rhai a efengylasant i chwi ^ttrwy yr Yspryd Glân, yr hwn a ddanfonwyd o'r nef; ^aar yr hyn bethau y mae yr angelion yn chwennychu edrych.

13 O herwydd pahan, ^agan wregysu lwynau eich meddwl, a ^bbod yn sobr, gobeithiwyd yn berffaith am y gras a ddygir i chwi yn natguddiad Iesu Grist;

14 Fel plant ufudd-dod, heb gydymagweddu â'r trachwantau o'r blaen ^cyn eich anwybodaeth:

15 Eithr megis y mae y neb a'ch galwodd chwi yn sanctaidd, byddwch chwithau hefyd sanctaidd ym mhob ymarweddiad:

16 Oblegid y mae yn ysgrifenedig, ^aByddwch sanctaidd; canys sanctaidd ydwyf fi.

17 Ac os ydych yn galw ar y Tad, ^eyr hwn sydd heb dderbyn wyneb yn barnu yn ol gweithred pob un, ymddygwch mewn ofn dros amser eich ^symdeithiad:

18 Gan wybod ^hnad â phethau llygredig, *megis* arian neu aur, y'ch prynwyd oddi wrth eich ofer ymarweddiad, ⁱyr hwn a garwoch trwy draddodiad y tadau;

19 Eithr ^kâ gwerthfawr waed Crist, ^lmegis oen difeius a difrycheulyd:

20 ^mYr hwn yn wir a ^orag-ordeiniwyd cyn sylfaenu y byd, eithr a eglurwyd ⁿyn yr amseroedd diweddafer eich mwyn chwi,

21 Y rhai ydych trwyddo ef yn credu yn Nuw, ^eyr hwn a'i cyfododd

ef oddi wrth y meirw, ac ^pa roddodd iddo ef ogoniant, fel y byddai eich ffydd chwi a'ch gobaith yn Nuw.

22 Gwedi ^qpuro eich eneidiau, gan ufuddhâu i'r gwirionedd trwy yr Yspryd, ^ri frawdgarwch diragrith, cerwch eich gilydd o galon bur yn helaeth:

23 ^aWedi eich ail-eni, nid o had llygredig, eithr anllygredig, ^ttrwy air Duw, yr hwn sydd yn byw ac yn parhau yn dragwydd.

24 Canys ^upob cnawd fel glaswelltyn yw, a holl ogoniant dyn fel blodeuyn y glas-welltyn. Gwywodd y glas-welltyn, a'i flodeuyn a syrthiodd:

25 Eithr gair yr Arglwydd sydd yn aros yn dragwydd. A hwn yw y gair a bregethwyd i chwi.

PENNOD II.

1 Y mae yn eu cyngori na wnelont ddim yn erbyn cariad: 4 ac yn dangos mai Crist ydyw y sylfaen yr adeiladwyd hwynt arno: 11 ac yn dymuno arnynt ymgadu rhag chwantau enawdol; 13 a bod yn ufudd i swyddogion. 18 Y mae yn dysgu i weision ufuddhâu i'w meistriaid, 20 a bod yn ddioeddefgar, wrth esampl Crist, er eu bod yn cael cam.

^aWEDI rhoi heibio gan hynny bob drygioni, a phob twyll, a rhagrith, a chenfigen, a phob gogan-air,

2 Fel rhai bychain newydd-eni, chwennychwch ²ddidwyll laeth y gair, fel y cynnyddoch trwyddo ef:

3 Os ^bprofasoch fod yr Arglwydd yn dirion.

4 At yr hwn yr ydych yn dyfod, *megis* at faen bywiol, ^ca wrthodwyd gan ddynion, eithr etholedig gan Dduw, ^agwerthfawr.

5 ^dA chwithau, megis meini bywiol, ^eydych wedi eich adeiladu ^eyn dŷ ysprydol, ^fyn offeiriadaeth sanctaidd, i offrymmu aberthau ^gysprydol, ^hcymmeradwy gan Dduw trwy Iesu Grist.

6 O herwydd pahan y cynhwysir yn yr ysgrythyr, ⁱWele, yr wyf yn gosod yn Sion ben-congl-faen, etholedig, ^agwerthfawr: a'r hwn a gred ynddo, nis gwaradwyddir.

7 I chwi gan hynny, y rhai ydych yn credu, ^ymae yn ⁴urddas: eithr i'r ⁵anufuddion, ^ky maen a wrthododd yr adeiladwyr, hwnnw a wnaed yn ben y gongl,

8 ^lAc yn faen tramgwydd, ac yn graig rhwystr, ^mi'r rhai sydd yn tramgwydd wrth y gair, gan fod

Anno
DOMINI
Cylch 60.

1 Phil. 2. 9.
1 Act. 15. 9.

1 Rhuf. 12.
10.
1 Tim. 1. 5.
1 Heb. 13. 1.
pen. 2. 17.

1 Ioan 1. 13.
a 3. 5.
1 1go 1. 18.
1 Ioan 3. 9.

1 Es. 40. 6.
1 Iago 1. 10.

1 Eph. 4. 22.
25.
Col. 3. 8.
Heb. 12. 1.

2 y rhegysu
mol a'r di-
dwyll
laeth.
1 Ps. 34. 8.

1 Ps. 118. 22.

1 Eph. 2. 21.
22.

3 adeilader
chwi.
1 Heb. 3. 6.

1 Es. 61. 6.
a 66. 21.
ad. 9.

1 Hos. 14. 2.
Mal. 1. 11.
Rhuf. 12.
1.

1 Heb. 1.
15. 16.
1 pen. 4. 11.

1 Es. 28. 16.
Rhuf. 9.
33.

4 werth-
fawr.
5 rhai nid
ydynt yn
credu.

1 Ps. 118. 22.
1 Es. 8. 14.
Luc 2. 35.
Rhuf. 9.
33.

1 1 Cor. 1.
23

Anno
DOMINI
Cylch 60.

Exod. 9.
16.
Rhuf. 9.22.
1 Thess. 5.
9.
Judas 4.
Exod. 19.
5. 6.
Dat. 1. 6.
a 5. 10.
brynedd,
fel, &c.
Eph. 5. 8.
Col. 1. 13.
Hos. 1. 9.
10. a 2. 23.
Rhuf. 9.25.

1 Chron.
29. 15.
Ps. 39. 12.
a 119. 19.
pen. 1. 17.
Rhuf. 13.
14.
Gal. 5. 16.
Iago 4. 1.
2 Cor. 8.
21.
Tit. 2. 8.
pen. 3. 16.
Matt. 5.
16.

Rhuf. 13.
1.
Tit. 3. 1.

Rhuf. 13.
4.
Rhuf. 13.

1. 2. 8.

Gal. 5. 1.
13.

1 Cor. 7.
22.

pen. 1. 22.
Phil. 2. 3.
pen. 1. 22.

Matt. 22.
21.
Eph. 6. 5.
Col. 3. 22.
Tit. 2. 9.

Matt. 5.
18.
Rhuf. 13.5.
8 ras, neu,
ddiolch.

pen. 3. 14.

ras, neu,
ddiolch.
Matt. 16.
24.
1 Thess. 3.
3.
pen. 3. 18.

yn anufudd; ^ai'r hwn beth yr ordeiniwyd hwynt hefyd.

9 Eithr chwychwi ydych rywogaeth etholedig, ^obrenhinol offeiriadaeth, cenedl sanctaidd, pobl ⁷brïodol i Dduw; fel y mynegoch rinweddau yr hwn a'ch galwodd allan o ²dywyllwch i'w ryfeddol oleuni ef:

10 ^aY rhai gynt nid oeddych bobl, ond yn awr ydych bobl i Dduw; y rhai ni chawsech drugaredd, ond yr awrhon a gawsoch drugaredd.

11 Anwylyd, yr wyf yn attolwg i chwi, ⁷megis ddeithriaid a phererinion, ^aymgedwch oddi wrth chwantau cnawdol, ^yrhai sydd yn rhyfela yn erbyn yr enaid;

12 ^aGan fod a'ch ymarweddiad yn onest ym mysg y Cenhedloedd: fel, lle maent yn eich goganu megis drwg-weithredwyr, ^ay gallont, o herwydd eich gweithredoedd da a welant, ogoneddu Duw yn nydd yr ymweliad.

13 ⁷Ymddarostyngwch oblegid hyn i bob dynol ordinhâd, o herwydd yr Arglwydd: pa un bynnag ai i'r brenhin, megis goruchaf;

14 Ai i'r llywiawdwyr, megis trwyddo ef wedi eu danfon ^aer dial ar y drwg-weithredwyr, a ^amawl i'r gweithredwyr da.

15 Canys felly y mae ewyllys Duw, fod i chwi ^btrwy wneuthur daioni ostegu anwybodaeth dynion ffloion:

16 ^oMegis yn rhyddion, ac nid a rhyddid gennych megis cochl malais, eithr fel ^agwasanaethwyr Duw.

17 ^oPerchwch bawb. ⁷Cerwch y brawdoliaeth. ^aOfnwch Dduw. Anrhydeddwch y brenhin.

18 ^bY gweision, byddwch ddarostyngedig gyd â phob ofn i'ch meistriaid; nid yn unig i'r rhai da a chyweithas, eithr i'r rhai anghyweithas hefyd.

19 Canys hyn ¹⁸sydd rasol, os yw neb o herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddioddef ar gam.

20 Oblegid ^apa glod yw, os, pan bechoch, a chael eich cernodio, y byddwch dda eich amynedd? eithr os, a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda eich amynedd, hyn sydd ⁹rasol ger bron Duw.

21 Canys ¹i hyn y'ch galwyd hefyd: oblegid ^mCrist yntau a ddi-

oddefodd drosom ni, ^agan adael i ²ni esampl, fel y canlynech ei ôl ef: 22 ^oYr hwn ni wnaeth bechod, ac ni chaed twyll yn ei enau:

23 ^pYr hwn, pan ddifenwyd, ni ddifenwodd drachefn; pan ddi-oddefodd, ni fygythiodd; eithr rhoddodd ar y neb sydd yn barnu yn gyfiawn:

24 ^aYr hwn ei hun a ddug ein pechodau ni yn ei gorph ³ar y pren; ^afel, gwedi ein marw i bechodau, y byddem byw i gyfiawnder: ^atrwy gleisiau yr hwn yr iachâwyd chwi.

25 Canys ⁷yr oeddych megis defaid yn myned ar gyfeiliorn; eithr yn awr chwi a ddychwelwyd ^aat Fugail ac Esgob eich eneidiau.

PENNOD III.

1 *Y mae yn dysgu i wŷr a gwragedd eu dyled i'w gilydd: 8 yn amnog pawb i undeb a chariad; 14 ac i ddi-oddef erlid; 19 ac yn adrodd daioni Duw i'r hen fyd gynt.*

YR un ffunud, ^abydded y gwragedd ostyngedig i'w gwŷr priod; fel, od oes rhai heb gredu i'r gair, ^by galler trwy ymarweddiad y gwragedd, ^oeu hennill hwy heb y gair,

2 Wrth edrych ar eich ymarweddiad diwair chwi ynghyd âg ofn.

3 ^aTrwsiad y rhai bydded nid yr un oddi allan, o blethiad gwallt, ac amgylch-osodiad aur, neu wisgad dillad;

4 Eithr bydded ^ocuddiedig ddyn y galon, mewn anlygredigaeth yspried addfwyn a llonydd, yr hwn sydd ger bron Duw yn werthfawr.

5 Canys felly gynt yr oedd y gwragedd sanctaidd hefyd, y rhai oedd yn gobeithio yn Nuw, yn ymdrwsio, gan fod yn ddarostyngedig i'w gwŷr priod;

6 Megis yr ufuddhaodd Sara i Abraham, ⁷gan ei alw ef yn arglwydd: ²merched yr hon ydych chwi, tra fyddoch yn gwneuthur yn dda, ac heb ofni dim dychryn.

7 ^aY gwŷr, yr un ffunud, cyd-gyfaneddwyd a hwynt yn ol gwybodaeth, gan roddi parch i'r wraig ^bmegis i'r llestr gwannaf, fel rhai sydd gyd-etifeddion gras y bywyd; ¹rhag rhwystro eich gweddïau.

8 Am ben hyn, ^abyddwch oll yn unfryd, yn cyd-oddef â'ch gilydd, yn caru ³fel brodyr, yn drugarogion, yn fwynaid:

9 ¹Nid yn talu drwg am ddrwg,

Anno
DOMINI
Cylch 60.

Ioan 13.
15.
2 Neu,
chwi.

Es. 53. 9.
2 Cor. 5. 21.
Matt. 27.
39.
Ioan 8. 48,
49.

Es. 53. 4,
5, 6.
Matt. 8. 17.
Heb. 9. 23.
at.
Rhuf. 6.
2, 11. a 7. 6.
Es. 53. 5.

Es. 53. 6.

Ezec. 34.
23. a 37. 24.
Ioan 10.
11.
Heb. 13.
20.

1 Cor. 14.
24.
Eph. 5. 22.
Col. 3. 18.
Tit. 2. 5.

1 Cor. 7.
18.

Matt. 18.
15.
1 Cor. 9.
19—22.

1 Tim. 2.
9.
Tit. 2. 3.

Ps. 45. 13.
Rhuf. 2.29.
a 7. 22.
2 Cor. 4. 16.

Gen. 18.
12.
2 Gr. plant.

1 Cor. 7.3.
Eph. 5. 25.
1 Cor. 12.
23.
1 Thess. 4.
4.

Job 42. 8.
Matt. 5. 24.
a 18. 19.

Rhuf. 12.
16. a 15. 5.
Phil. 3. 16.

Neu, y
brodyr.
Diar. 17.
13. a 20. 22.
Matt. 5.
3.
Rhuf. 12.
17.

Anno
DOMINI
Cylch 60.
m Matt. 26.
34.

n Ps. 34. 12,
&c.

o Ps. 37. 27.
Es. 1. 16.
3 Ioan 11.

P Matt. 5.
10, 11, 12.
pen. 2. 19.
a 4. 14.
q Es. 8. 12,
13.
Jer. 1. 8.

r Ps. 119.
46.
Act. 4. 8.
Col. 4. 6.

s a pharch.
pen. 2. 19.

* Rhuf. 5. 6.
Heb. 9. 26,
28.

u Rhuf. 1.
4.
2 Cor. 13. 4.

x pen. 1. 12.
a 4. 6.

y Gen. 6. 8,
13.

z Heb. 11.
7.
a Gen. 7. 7.
a 8. 18.
2 Petr. 2. 5.
b Eph. 5. 26.

neu sên am sên: eithr, y'ngwrthwyneb, yn bendithio; gan wybod mai i hyn y'ch galwyd, ^mfel yr etifeddoch fendith.

10 Canys ^y neb a ewyllysio hoffi bywyd, a gweled dyddiau da, attalied ei dafod oddi wrth ddrwg, a'i wefusau rhag adrodd twyll:

11 ^oGocheled y drwg, a gwnaed y da; ceisied heddwch, a dilynied ef.

12 Canys *y mae* llygaid yr Arglwydd ar y rhai cyfiawn, a'i glustiau ef tu ag at eu gweddi hwynt: eithr *y mae* wyneb yr Arglwydd yn erbyn y rhai sydd yn gwneuthur drwg.

13 A phwy a'ch dryga chwi, os byddwch yn dilyn yr hyn sydd dda?

14 ^pEithr o bydd i chwi hefyd, ddioddef o herwydd cyfiawnder, dedwydd *ydych*: ond ^anac ofnwch rhag eu hofn hwynt, ac na'ch cynhyrfer;

15 Eithr sancteiddiwch yr Arglwydd Dduw yn eich calonnau: a ^rbyddwch barod bob amser i ateb i bob un a ofyno i chwi reswm am y gobaith sydd ynoch, gyd âg addfwynder ^aac ofn:

16 ^aA chennych gydwybod dda; fel yn yr hyn y maent yn eich goganu megis drwg-weithredwyr, y cywilyddio y rhai sydd yn beio ar eich ymarweddiad da chwi yng Nghrist.

17 Canys gwell *ydyw*, os ewyllys Duw a'i myn, i chwi ddioddef yn gwneuthur daioni, nag yn gwneuthur drygioni.

18 Oblegid Crist hefyd ^uunwaith a ddioddefodd dros bechodau, y Cyfiawn dros yr anghyfiawn, fel y dygai ni at Dduw, ^uwedi ei farwol-aethu yn y cnawd, eithr ei fywbâu yn yr Yspryd:

19 Trwy yr hwn yr aeth efe hefyd ac ^aa bregethodd i'r ysprydion yng ngharchar;

20 ^yY rhai a fu gynt anufudd, pan unwaith yr oedd hir-amynedd Duw yn aros yn nyddiau Noë, tra ^yy darperid yr arch, ^yyn yr hon ychydig, sef wyth enaid, a achubwyd trwy ddwfr.

21 ^bCyffelybiaeth cyfattebol i'r hwn sydd yr awrhon yn ein hachub ninnau, *sef* bedydd, (nid bwrw ymaith fudreddi y cnawd, eithr ymatteb cydwybod dda tu ag at Dduw;) trwy adgyfodiad Iesu Grist:

22 Yr hwn sydd ^aar ddeheulaw Duw, wedi myned i'r nef; ^ar'ang-elion, a'r awdurdodau, a'r galluoedd, wedi eu darostwng iddo.

PENNOD IV.

1 *Y mae yn eu hannog hwy i beidio â phechu, trwy esampl Crist, a thrwy ystyried fod diwedd pob peth yn prwyso yn agos.* 12 *Y mae yn eu cysuro yn erbyn erlid.*

AM hynny gan ddioddef o Grist drosom ni yn y cnawd, chwithau hefyd byddwch wedi eich arfogi â'r un meddwl: oblegid ^ayr hwn a ddioddefodd yn y cnawd, a beidiodd â phechod;

2 ^bFel na byddo mwyach ^afyw i chwantau dynion, ond i ewyllys Duw, dros yr amser sydd yn ol yn y cnawd.

3 Canys digon i ni ^ayr amser a aeth heibio o'r einioes ^oi weithredu ewyllys y Cenhedloedd, gan rodio mewn trythyllwch, trachwantau, meddwod, cyfeddach, ²diotta, a ffaidd eilun-addoliad:

4 Yn yr hyn y maent yn ddieithr ^uyn eich cablu *chwi*, am nad ydych yn cyd-redeg gyd â hwynt i'r unrhyw ormod rhyseidd:

5 Y rhai a roddant gyfrif i'r hwn sydd barod ⁱi farnu y byw a'r meirw.

6 Canys er mwyn hynny ^hyr efigylwyd i'r meirw hefyd; fel y bernid hwy yn ol dynion yn y cnawd, ac y byddent fyw yn ol Duw yn yr yspryd.

7 Eithr ^udiwedd pob peth a nes-aodd: ^aam hynny byddwch sobr, a gwyliadwus i weddiau.

8 Eithr o flaen pob peth, bydded gennych gariad ³helaeth tu ag at eich gilydd: canys ¹cariad a guddia liaws o bechodau.

9 Byddwch ^mlettŷgar y naill i'r llall, ^aheb rwnnach.

10 ^oPob un, megis y derbyniodd rodd, cyfrennwch â'ch gilydd, ^pfel daionus oruchwylwyr ^aamryw ras Duw.

11 ^oOs llefaru a wna neb, *llefared* megis ^ageiriau Duw; os gweini y mae neb, *gwnaed* megis o'r gallu y mae Duw: yn ei roddi: fel ^aym mhob peth y gogonedder Duw trwy Iesu Grist; ⁱi'r hwn y byddo y gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. Amen.

12 Anwylyd, na fydded ddieithr gennych am ^y profiad tanllyd sydd ynoch, yr hwn a wneir er

Anno
DOMINI
Cylch 60.
o Ps. 110. 1.
Eph. 1. 20,
21.
d Rhuf. 8.
38.

a Rhuf. 6. 7.

b Rhuf. 14.
7.
c Gal. 2. 20.

d Ezec. 44.
6. a 45. 9.
Act. 17. 30.
e Eph. 4. 17.

2 ymyfed.

f Act. 13. 45.
a 18. 6.

g Act. 10. 42.
1 Cor. 15.
51, 52.
h pen. 3. 19.

i Matt. 24.
13, 14.
Rhuf. 13.
12.
Phil. 4. 5.
2 Petr. 3. 9,
11.

k Matt. 26.
41.
Col. 4. 2.
pen. 5. 8.

l guresog
parhaus.
i Diar. 10.
12.

m Iago 5. 20.
n Rhuf. 12.
13.
Heb. 13. 2.
o Phil. 2. 14.
p Rhuf. 12.
6.

q Matt. 25.
14.
Luc 12. 42.
1 Cor. 4. 1,
2.
Tit. 1. 7.

r 1 Cor. 12.
4.
Eph. 4. 11.
s Rhuf. 12.
6, 7, 8.
1 Cor. 3. 10.

t oraclau.
u Eph. 5. 20.
1 Tim. 6.
16.
v 1 Cor. 3.
13.
pen. 1. 7.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

* Act. 5. 41.
Iago 1. 2.
* 2 Cor. 4.
10.
Col. 1. 24.
2 Tim. 2.
12.
Dat. 1. 9.
* Matt. 5.
11.
pen. 2. 20.
a 3. 14.

* pen. 2. 20.

b Ecs. 10. 12.
Jer. 25. 29.
a 49. 12.
Mal. 3. 5.
c Luc 23.
31.
d Luc 10.
12, 14.
e ufuddhau.
* Dinar. 11.
31.
Luc 23. 31.

* Ps. 31. 5.
Luc 23. 46.
2 Tim. 1.
12.

a Philem. 9.
b Luc 24.
43.
c Rhuf. 8.
17, 18.
Dat. 1. 9.
d Act. 20.
28.
2 hyd y
galloch.

* 1 Tim. 3.
3, 8.
Tit. 1. 7.

profedigaeth i chwi, fel pe bai beth dieithr yn digwydd i chwi:

13 Eithr *llawenhêwch, yn gym-maint a'ch bod yn gyfrannogion o ddiodeffiadau Crist; fel, pan ddat-guddier ei ogoniant ef, y byddoch yn llawen ac yn gorfoleddu.

14 *Os difenwir chwi er mwyn enw Crist, gwyn eich byd; oblegid y mae Yspryd y gogoniant, ac Ys-
pryd Duw yn gorphwys arnoch: ar eu rhan hwynt yn wir efe a geblir, ond ar eich rhan chwi efe a ogoneddir.

15 Eithr *na ddiodeffed neb o honoch fel llofrudd, neu leidr, neu ddrwg-weithredwr, neu fel un yn ymyrraeth â matterion rhai eraill:

16 Eithr os fel Cristion, na fydded gywilydd ganddo; ond gogonedded Dduw yn hyn o ran.

17 Canys daeth yr amser ^bi ddechreu o'r farn o dŷ Dduw: ac ^cos dechreu hi yn gyntaf arnom ni, ^dbeth fydd diwedd y rhai nid ydynt yn ^ecredu i efengyl Duw?

18 *Ac os braidd y mae y cyfiawn yn gadwedig, pa le yr ymddengys yr annuwiol a'r pechadur?

19 Am hynny y rhai hefyd sydd yn diodeff yn ol ewyllys Duw, ^fgorchymynant eu heneidiau iddo ef, megis i Greawdwr ffyddlawn, gan wneuthur yn dda.

PENNOD V.

1 Y mae yn annog yr henuriaid i borthi defaid Crist; 5 a'r ieuainge i ufuddhau: 8 a pharab i wylid, ac i fod yn sobr, ac yn ddi-
annodal yn y ffydd; 9 ac i wrthwynebu y cythraul, y gwrthwynebur creulaon.

YR henuriaid sydd yn eich plith, attolwg iddynt yr ydwyf fi, yr hwn wyf ^agyd-henuriad, a ^bthyst o ddiodeffiadau Crist, yr hwn hefyd wyf ^cgyfrannog o'r gogoniant a ddatguddir:

2 ^dPorthwch braidd Duw, ^eyr hwn sydd yn eich plith, gan fwrw golwg arnynt; nid trwy gymmell, eithr yn ewyllysgar; ^fnid er mwyn budr-elw, eithr o barodrydd meddwl;

3 Nid fel rhai ^gyn tra-arglwydd-iaethu ar ^hetifeddiaeth Duw, ond ⁱgan fod yn esamplau i'r praid.

4 A phan ^jymddangoso y Pen-bugail, chwi a gewch dderbyn an-niflannedig ^kgoron y gogoniant.

5 Yr un ffunud yr ieuainge, bydd-wch ostyngedig i'r henuriaid. A byddwch ^lbawb yn ostyngedig i'ch gilydd, ac ymdrwsiwch oddi fewn â gostyngeddrydd: oblegid ^my mae Duw yn gwrthwynebu y beilch-ion, ac yn rhoddi gras i'r rhai gos-tyngedig.

6 ⁿYmddarostyngwch gan hynny dan alluog law Duw, fel y'ch dyrchafu mewn amser cyfaddas:

7 ^oCan fwrw eich holl ofal arno ef; canys y mae efe yn gofalu dros-och chwi.

8 ^pByddwch sobr, gwyliwch: o-blegid y mae ^qeich gwrthwyneb-wr diafol, megis llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y neb a allo ei lyngcu.

9 ^rYr hwn gwrthwynebwch yn gadarn yn y ffydd; gan wybod fod yn cyflawni yr un blinderau yn eich ^sbrodyr y rhai sydd yn y byd.

10 A Duw pob gras, yr hwn a'ch galwodd chwi i'w dragywyddol o-goniant ^ttrwy Grist Iesu, wedi i chwi ddiodeff ^uy chydig, ^va'ch perfffeithio chwi, ^wa'ch cadarnhao, ^xa'ch cryfhao, ^ya'ch sefydlo.

11 ^zIddo ef y byddo y gogoniant a'r gallu yn oes oesoedd. Amen.

12 Gyd â Silfanus, brawd ffydd-lawn i chwi, fel yr wyf yn tybied, ^{aa}yr ysgrifenisais ar ychydig eiriau, gan gynghori, a thystiolaethu mai gwir ras Duw yw yr hwni yr ydych yn sefyll ynddo.

13 Y mae yr eglwys sydd yn Ba-bilon, yn gyd-etholedig ^{ab}a chwi, yn eich annerch; a ^{ac}Marc, fy mab i.

14 ^{ad}Anherchwch eich gilydd â chusan cariad. Tangnefedd i chwi oll y rhai ydych yng Nghrist Iesu. Amen.

Anno
DOMINI
Cylch 60.

* Matt. 20.
26, 28.
1 Cor. 3. 9.
2 Cor. 1. 24.
* Ps. 33. 12.
a 74. 2.
b Phil. 3.
17.
2 Thess. 3.
9.
1 Tim. 4.
12.
Tit. 2. 7.
1 Heb. 13.
20.
c 1 Cor. 9.
25.
d Rhuf. 12.
20.
e Eph. 5. 21.
f Iago 4. 6.
g Iago 4. 10.

o Ps. 37. 5.
a 55. 22.
Matt. 6. 25.
Phil. 4. 6.

p Luc 21.
36.
1 Thess. 5.
6.
pen. 4. 7.
q Job 1. 7.
a 2. 2.

r Eph. 6. 11.
13.
Iago 4. 7.

s brawdol-
taeth yr
hon sydd.

t yng
Nghrist
Iesu.

u 2 Cor. 4.
17.
pen. 1. 6.
v Heb. 13.
21.

w pen. 4. 11.
Dat. 1. 6.

x Heb. 13.
22.

y Act. 12.
12, 25.

aa Rhuf. 16.
16.

ac 1 Cor. 16.
20.
2 Cor. 13.
12.
1 Thess. 5.
26.

PETR YR APOSTOL.

PENNOD I.

1 Y mae efe yn eu cadarnhau mewn gobaiith o gynnydd gras Duw; 5 ac yn eu hannog i wneuthur eu galwedigaeth yn sicr trwy ffydd a gweithredoedd. 12 Y mae yn ofalus i ddwyn hynny ar gôf iddynt, gan wybod fod ei farwolaeth ef ei hun yn agos. 16 Y mae yn eu rhybuddio hwy i fod yn ddianwadad yn ffydd Crist, gwir Fab Duw, trwy dystiolaeth yr apostolion a welsant ei ogoniant ef, a thrwy dystiolaeth y Tad, a'r prophwydi.

SIMON Petr, gwasanaethwr ac Apostol Iesu Grist, at y rhai a gawsant ^agyffelyb werthfawr ffydd a ninnau, trwy gyfiawnder ein Duw ²ni, a'n Hachubwr Iesu Grist:

2 ^bGras i chwi a thangnefedd a amlhâer, trwy adnabod Duw, a Iesu ein Harglwydd ni,

3 Megis y rhoddes ei dduwiol allu ef i ni bob peth a berthyn i fywyd a duwioldeb, ^ctrwy ei adnabod ef yr hwn a'n galwodd ni ³i ogoniant a rhinwedd:

4 Trwy yr hyn y rhoddwyd i ni addewidion mawr iawn a gwerthfawr; fel trwy y rhai hyn y bydd-ech ^dgyfrannogion o'r duwiol an-ian, ^ewedi diangc oddi wrth y llygredigaeth sydd yn y byd trwy drachwant.

5 A hyn yma hefyd, gan roddi cwbl ddiwydrwydd, chwanegwch ⁴at eich ffydd, rinwedd; ac ⁵at rinwedd, wybodaeth;

6 Ac ⁶at wybodaeth, gymmedrol-der; ac ⁷at gymmedrollder, amyn-edd; ac ⁸at amynedd, dduwioldeb;

7 Ac at dduwioldeb, garedig- rwydd brawdol; ac ^fat garedig- rwydd brawdol, gariad.

8 Canys os yw y pethau hyn gen- nych, ac yn ⁹aml hwynt, y maent yn peri na ⁹byddoch na segur, ⁸na diffirwyth y'ngwybodaeth ein Har- glwydd Iesu Grist.

9 Oblegid yr hwn nid yw y rhai hyn ganddo, ^hdall ydyw, heb weled ym mhell, wedi gollwng dros gôf ei lanhâu oddi wrth ei bechodau gynt.

10 O herwydd pahan yn hytrach, frodyr, byddwch ddiwyd ⁱi wneuth- ur eich galwedigaeth a'ch ethol-

edigaeth yn sicr: canys, tra fydd- och yn gwneuthur y pethau hyn, ni lithrwech chwi ddim byth:

11 Canys felly yn helaeth y trefn- ir i chwi fynediad i mewn i dragy- wyddol deyrnas ein Harglwydd a'n Hachubwr Iesu Grist.

12 O herwydd pahan ^knid es- geulusaf eich coffâu bob amser am y pethau hyn, er eich bod yn eu gwybod, ac wedi eich sicrhau yn y gwirionedd presennol.

13 Eithr yr ydwyf yn tybied ^lfod yn iawn, tra fyddwyf yn ¹y taber- nacl hwn, ^meich cyffro'i chwi, trwy ddwyn ar gôf ⁱchwi;

14 ⁿGan wybod y bydd i mi ar frys roddi fy nhabernacl ^{hwn}heib- io, megis ag yr hysbysodd ^oein Harglwydd Iesu Grist i mi.

15 Ac mi a wnaaf fy ngoreu hef- yd ar allu o honoch bob amser, ar ol fy ymadawid i, wneuthur coffa am y pethau hyn.

16 Canys nid gan ddilyn ^pchwedl- au cyfrwys, yr hysbysasom i chwi nerth a dyfodiad ein Harglwydd Iesu Grist, eithr ^qwedi gweled ei fawredd ef a'n llygaid.

17 Canys efe a dderbyniodd gan Dduw Dad barch a gogoniant, pan ddaeth y cyfryw lef atto oddi wrth y mawr-ragorol Ogioniant, ^rHwn yw fy anwyl Fab i, yn yr hwn y'm boddlonwyd.

18 A'r llef yma, yr hon a ddaeth o'r nef, a glywsom ni, pan oeddym gyd âg ef yn ^sy mynydd sanctaidd.

19 Ac y mae gennym air sicrach y prophwydi; yr hwn da y gwnewch fod yn dal arno, megis ar ^tganwyll yn llewyrchu mewn lle tywyll, hyd oni wawrio y dydd, ac oni chodo y ^useren ddydd yn eich calonnau chwi:

20 Gan wybod hyn yn gyntaf, ^vnad oes un brophwydoliaeth o'r ysgrythyr o ddehongliad priod.

21 Canys ^wnid trwy ewyllys dyn y daeth ²gynt brophwydoliaeth; eithr dynion sanctaidd Duw a lef- arasant ^{megis}y cynhyrfwyd ^{hwy}gan yr Yspryd Glân.

Anno
DOMINI
66.

^a Rhuf. 1.
12.
² Cor. 4.13.
Tit. 1. 4.
² ac Aekub-
wr.
^b 1 Petr. 1.2.
Judae 2

^c Ioan 17.3.
¹ Petr 2. 9.
⁸ trwy.

^d 2 Cor. 3.
18.
Eph. 4. 24.
Heb. 12.
10.
¹ Ioan 3. 2.
^o pen. 2. 18,
20.

⁴ ym.
⁵ mewn
rhinwedd.
⁶ mewn
gwybod-
aeth.
⁷ mewn
cymmedr-
ollder.
⁸ mewn.

^f Gal. 6. 10.
¹ Thess. 3.
12. a 5. 15.

⁹ helaeth.
⁸ Tit. 3. 14.

^h Ioan 2. 9.
11.

ⁱ 1 Ioan 3.
19.

Anno
DOMINI
66.

^k Rhuf. 15.
14. 16.
¹ Ioan 2.
21.

^l 2 Cor. 5.1.
^m pen. 3. 1.

ⁿ Deut. 4.
21, 22.
^a 31. 14.
² Tim. 4.6.
^o Ioan 21.
18, 19.

^p 1 Cor. 1.
17. a 2. 1.

^q Matt. 17.
1, 2.
¹ Ioan 1. 14.
¹ Ioan 1. 1.
^a 4. 14.

^r Matt. 3.
17. a 17. 5.

^s Exod. 3. 5.
Jos. 5. 15.

^t Ps. 119.
105.
¹ Ioan 5. 35.

^u Dat. 2. 28.
^a 22. 16.

^v Rhuf. 12.
6.

^w 2 Tim. 3.
16.
¹ Petr. 1.
11.
² un amser.

Anno
DOMINI
66.

PENNOD II.

1 Y mae yn prophwydo am athrawon ffeilston; ac yn dangos eu hamwirededd a'u ddalededd hwy a'u dilynwyd: 7 oddi wrth y rhai y gwareddir y rhai duwiol, fel y gwaredwyd Lot o Sodom. 10 Y mae yn dangos yn helaethach gynheddfau y twyllwyr hynny, fel y galler eu hadnabod yn haws, a'u gochelyd.

EITHR ^abu gau-brophwydi hefyd ym mhllith y bobl, megis ag ^by bydd gau-athrawon yn eich plith chwithau; y rhai yn ddigrl a ddygant i mewn heresiau dinystriol, a ^cchan wadu yr Arglwydd ^dyr hwn a'u prynodd hwynt, ydynt yn tynnu arnynt eu hunain ddinysstr buan.

2 A llawer a ganlynant eu ²distryw ffordd, o herwydd y rhai y ceblir ffordd y gwirionedd.

3 Ac ^emewn cybydd-dod, trwy chwedlau gwneuthur, y gwnant farsiaid aeth o honoch; ^fbarnedigaeth y rhai er ys talm nid yw segur, a'u colledigaeth hwy nid yw yn hepian.

4 Canys ^gonid arbedodd Duw yr angelion ^ha bechasent, eithr ⁱeu taflu hwynt i uffern, a'u rhoddi i gadwynau tywyllwch, i'w cadw i farnedigaeth;

5 Ac onid arbedodd efe yr hen fyd, eithr ^kNôe, pregethwr cyfiawnder, a gadwodd efe ar ei wythfed, pan ddug efe y diluw ar fyd y rhai anwir;

6 A ^lchan droi dinasoedd Sodom a Gomorrah yn lludw, a'u ^mdarniodd hwy â dymchweliad, ⁿgan eu gosod yn esampl i'r rhai a fyddent yn annuwiol;

7 Ac ^oa waredodd Lot gyfiawn, yr hwn oedd mewn gofid trwy anniwair ymarweddiad yr anwiriad:

8 (Canys y cyfiawn hwnnw yn trigo yn eu mysg hwynt, ^pyn gweled ac yn clywed, ydoedd yn poeni ei enaid cyfiawn o ddydd i ddydd trwy eu hanghyfreithlawn weithredoedd hwynt:)

9 Yr Arglwydd a fedr wared y rhai duwiol rhag profedigaeth, a chadw y rhai anghyfiawn i ddydd y farn i'w poeni:

10 Ac yn bennaf ^qy rhai sydd yn rhodio ar ol y cnawd mewn chwant aflendid, ac yn diystyru ^rllywodraeth. Rhyfygus ydynt, cyndyn; nid ydynt yn arswydo cablu urddas:

11 Lle nid yw yr ^sangelion, y rhai sydd fwy mewn gallu a nerth, yn

rhoddi cablaidd farn yn eu herbyn ^thwynt ger bron yr Arglwydd.

12 Eithr y rhai hyn, ^umegis anifeiliaid anrhesymol anianol, y rhai a wnaed i'w dal ac i'w difetha, a gablant y pethau ni wyddant oddi wrthynt, ac a ddifethir yn eu llygredigaeth eu hunain;

13 Ac a dderbyniant gyflog anghyfiawnder, a hwy yn cyfrif moethau ^vbeunydd yn hyfrydwch. ^wBrychau a meflau ydynt, yn ymddigrifo yn eu twyll eu hunain, ^xgan wleda gyd â chwi;

14 A llygaid ganddynt yn llawn ^ygodineb, ac heb fedru peidio â phechod; yn lithio eneidiau anwadal: a chanddynt galon wedi ymgynnefino â chybydd-dra; plant y felldith:

15 Wedi gadael y ffordd uniawn, hwy a aethant ar gyfeiliorn, gan ganlyn ffordd ^zBalaam mab Bosor, yr hwn a garodd wobwr anghyfiawnder;

16 Ond efe a gafodd gerydd am ei gamwedd: asen fud arferol â'r iau, gan ^{aa}ddywedyd â llef ddynol, a waharddodd ynfyrdrwydd y prophwyd.

17 Y rhai hyn ydynt ffynhonnau diddwfr, cymmylau a yrrid gan dymmestl; i'r rhai y mae niwl tywyllwch y'ngghadw yn dragwydd.

18 Canys ^{ab}gan ddywedyd chwyddedig eiriau gorwagedd, y maent hwy, trwy chwantau y cnawd, a thrythyllwch, yn lithio y rhai ^{ac}a ddiangasai ^{ad}yn gwbl oddi wrth y rhai sydd yn byw ar gyfeiliorn.

19 Gan addaw ^{ae}b rhyddid iddynt, a hwythau eu hunain ^{af}yn wasanaethwyr llygredigaeth: canys gan bwy bynnag y gorchfygwyd neb, i hwnnw hefyd yr aeth efe yn gaeth.

20 Canys ^{ag}os, wedi iddynt ^{ah}ddi-angc oddi wrth halogedigaeth y byd, trwy adnabyddiaeth yr Arglwydd a'r Achubwr Iesu Grist, y rhwystrir hwy drachefn â'r pethau hyn, a'u gorchfygu; aeth diwedd y rhai hynny yn waeth na'u dechreuad.

21 Canys ^{ai}gwell fuasai iddynt fod heb adnabod ffordd cyfiawnder, nag, wedi ^{aj}ei hadnabod, troi oddi wrth y gorchymyn sanctaidd yr hwn a draddodwyd iddynt.

22 Eithr digwyddodd iddynt yn ol y wir ddiareb, ^{ak}Y ci a ymchwelodd at ei chwyddiad ei hun; a'r

Anno
DOMINI
66.

5 eu hunain.
Jer. 12. 3.
Judas 10.

6 Gr yn y, neu, trwy y dydd.
Judas 12.
1 Cor. 11. 20, 21.

7 Gr. o'r odineb-urraig.

8 Num. 22. 5, 23, 28.
Judas 11.

9 Iefaru.

10 Judas 12, 13.

11 Judas 16.

12 Act. 20. 40.

13 dros ennyd.

14 1 Petr 2. 16.
15 Ioan 8. 34.
16 Rhuf. 6. 16.

17 Matt. 12. 45.
18 Heb. 6. 4.
19 a. 10. 26.
20 pen. 1. 4.

21 Luc 12. 47, 48.

22 Diar. 26. 11.

a Dent. 13. 1.

b Matt. 24. 11.

c Act. 20. 30.

d 1 Cor. 11. 19.

e 1 Tim. 4. 1.

f 2 Tim. 3. 1.

g Judas 18.

h Judas 4.

i Heb. 10. 29.

j Neu, trwyllwch.

k 2 Cor. 12. 17, 18.

l 1 Tim. 6. 5.

m Tit. 1. 11.

n Dent. 32. 35.

o Job 4. 18.

p Judas 6.

q Ioan 8. 44.

r Ioan 3. 8.

s Luc 8. 31.

t Gen. 7. 1.

u 7. 23.

v 1 Petr 3. 20.

w 1 Gen. 19. 24.

x Judas 7.

y barnodd.

z Num. 26. 10.

aa Gen. 19. 16.

ab Pa. 119. 158.

ac Ezec. 9. 4.

ad 1 Cor. 10. 13.

ae Judas 4.

af 7, 8, 10, 16.

ag arglwyddiaeth.

ah Judas 9.

Anno
DOMINI
66.hwch wedi ei golchi, i'w hym-
dreiglfa yn y dom.

PENNOD III.

1 Y mae yn eu sicrhau hwy am ddyfodiad Crist i'r farn, yn erbyn y gwaithwyr a ymresymmai yn y gwrthwyneb; 8 gan rybuddio y rhai duniol i brysuro eu hedifeirwch, o ran hir-amynedd Duw. 10 Y mae yn dangos pa fodd y dinystrir y byd: 11 ac yn eu hannog i sancteiddrwydd buchedd, trwy ddisgwyl hynny: 15 a hefyd i feddwol, mai er mwyn eu hiachawdriaeth hwynt y mae Duw yn ddiweddefgar, megis yr ysgrif-enodd Paul atynt.

YR ail epistol hwn, anwylyd, yr ydwyf yn awr yn ei ysgrifenu attoch; 2 yn yr hwn a yr ydwyf yn cyffro'i eich meddwl puraid, trwy ddwyn ar gŵf i chwi:

2 Fel y byddo cofus gennych y geiriau a rag-ddywedwyd gan y prophwydi sanctaidd, a'n gorchymyn ninnau, apostolion yr Arglwydd a'r iachawdwr:

3 ^b Gan wybod hyn yn gyntaf, y daw yn y dyddiau diweddaf watwarwyr, yn rhodio yn ol eu chwantau eu hunain,

4 Ac yn dywedyd, "Pa le y mae addewid ei ddyfodiad ef? canys er pan hunodd y tadau, y mae pob peth yn parhau ³ fel yr oeddynt o ddechreuad y creadigaeth.

5 Canys y mae hyn yn ddïarwybod iddynt o'u gwirfodd, mai ⁴ trwy air Duw yr oedd y nefoedd er ys talm, a'r ddaear yn cyd-sefyll o'r dwfr a thrwy y dwfr.

6 ⁶ O herwydd pahan y byd a oedd y pryd hwnnw, wedi ei orchuddio â dwfr, a ddifethwyd.

7 Eithr ⁵ y nefoedd a'r ddaear sydd yr awr hon, ydynt trwy yr un gair wedi eu rhoddi i gadw ^h i dân, erbyn dydd y farn, a distryw yr anwir ddynion.

8 Eithr yr un peth hwn na fydded yn ddïarwybod i chwi, anwylyd, ¹ fod un dydd gyd â'r Arglwydd megis mil o flynyddoedd, a mil o flynyddoedd megis un dydd.

9 ^k Nid ydyw yr Arglwydd yn oedi ei addewid, fel y mae rhai yn

cyfrif oed; ond ¹ hir-ymarhous yw efe tu ag attom ni, ^m heb ewyllsio bod neb yn golledig, ond ⁿ dyfod o bawb i edifeirwch.

10 Eithr ^o dydd yr Arglwydd a ddaw megis lleidr y nos; yn yr hwn ^p y nefoedd a ânt heibio gyd â thrwf, a'r ⁴ defnyddiau gan wir wres a doddant, a'r ddaear a'r gwaith a fyddo ynddi a losgir.

11 A chan fod yn rhaid i hyn i gyd ymollwng, pa ryw fath ddynion a ddylech chwi fod mewn sanctaidd ymarweddiad a duwioldeb,

12 Yn disgwyl ac yn ⁵ brysio at ddyfodiad dydd Duw, ⁶ yn yr hwn y nefoedd gan losgi a ymollyngant, a'r ⁷ defnyddiau gan wir wres a doddant?

13 Eithr ^a nefoedd newydd, a daear newydd, yr ydym ni, yn ol ei addewid ef, yn eu disgwyl, yn y rhai y mae cyfiawnder yn cartrefu.

14 O herwydd pahan, anwylyd, gan eich bod yn disgwyl y pethau hyn, gwnewch eich goreu ¹ ar eich cael ganddo ef mewn tangnefedd, yn ddifrycheulyd ac yn ddiargyhoedd.

15 A chyfrifwch ^a hir-amynedd ein Harglwydd yn iachawdwriaeth; megis ag yr ysgrifennodd ein hannywyl frawd Paul attoch chwi, yn ol y doethineb a rodded iddo ef;

16 Megis yn ei holl epistolau hefyd, ¹ yn llefaru ynddynt am y pethau hyn: yn y rhai y mae rhyw bethau anhawdd eu deall, y rhai y mae yr annysgedig a'r anwastad yn eu gŵyrdroi, megis yr ysgrythrau eraill, i'w dinystr, eu hunain.

17 Chwydychwi gan hynny, anwylyd, a ^a chwi yn gwybod y pethau hyn o'r blaen, ymgedwch rhag eich arwain ymaith trwy amryfusedd yr annuwiol, a chwyrmpo o honoch oddi wrth eich sicrwydd eich hun.

18 Eithr cynnyddwch mewn gras a gwybodaeth ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. Iddo ef y byddo gogoniant yr awr hon ac ⁸ yn dragywyddol. Amen.

Anno
DOMINI
66.

1 Ea. 30. 18.

m Eze. 18.

23. 32.

a 33. 11.

n Rhuf. 2.

4.

1 Tim. 2. 4.

o Matt. 24.

43.

1 Thess. 5.

2.

Dat. 3. 3.

a 16. 15.

p Pa. 102.

26.

Es. 51. 6.

Matt. 24.

35.

Rhuf. 3. 20.

Dat. 20. 11.

a 21. 1.

4 elementau.

5 prysuro

dyfodiad.

6 trwy yr.

7 elementau.

9 Es. 65. 17.

a 66. 22.

Dat. 21. 1.

27.

r 1 Cor. 1. 8.

a 15. 58.

Phil. 1. 10.

1 Thess. 3.

13. a 5. 23.

n Rhuf. 2. 4.

1 Petr. 3. 20.

ad. 9.

n Rhuf. 8.

19.

1 Cor. 15.

24.

1 Thess. 4.

15.

u Marc. 13.

23.

8 hyd ddydd
trau-
wyddoldeb.2 ym mhob
un o'r
ddau.
a pen. 1. 13.b 1 Tim. 4.
1.
2 Tim. 3. 1.
Judas 18.c Es. 5. 19.
Jer. 17. 15.
Eze. 12.
22. 27.

3 fel hyn.

d Gen. 1. 6.
9.
Ps. 33. 6.e Ps. 24. 2.
a 136. 6.
Col. 1. 17.
f Gen. 7. 11.

g ad. 10.

h 2 Thess. 1.
8.

i Ps. 90. 4.

k Hab. 2. 3.
Heb. 10. 37.

EPISTOL CYNTAF CYFFREDINOL
IOAN YR APOSTOL.

PENNOD I

1 Y mae efe yn gosod allan berson Crist, yn yr hwn y mae i ni fywyd tragywyddol, trwy gymdeithas â Duw. 5 Rhaid i ni ymrôl i sancteiddrwydd buchedd, i dystiolaethu gwirionedd y gymdeithas honno, a'n ffydd: a hefyd i'n sicrhau ein hunain o faddeuant pechodau, trwy farwolaeth Crist.

YR hyn oedd o'r dechreuad, yr hyn a glywsom, yr hyn a wel-som â'n llygaid, yr hyn a edrych-asom arno, ac a deimlodd ein dwy-law am Air y bywyd;

2 (Canys y bywyd a eglurhâwyd, ac ni a welsom, ac ydym yn tystiol-aethu, ac yn mynegi i chwi y bywyd tragywyddol, yr hwn oedd gyd â'r Tad, ac a eglurhâwyd i ni;)

3 Yr hyn a welsom ac a glywsom yr ydym yn ei fynegi i chwi, fel y caffoch chwithau hefyd gymdeithas gyd â ni: a'n cymdeithas ni yn wir sydd gyd â'r Tad, a chyd â'i Fab ef Iesu Grist.

4 A'r pethau hyn yr ydym yn eu hysgrifenu attoch, fel y byddo eich llawenydd yn gyflawn.

5 A hon yw y gennadwri a glyw-som ganddo ef, ac yr ydym yn ei hadrodd i chwi; Mai h'goleuni yw Duw, ac nad oes ynddo ddim ty-wyllwch.

6 Os dywedwn fod i ni gymdeith-as âg ef, a rhodio yn y tywyllwch, celwyddog ydym, ac nid ydym yn gwneuthur y gwirionedd:

7 Eithr os rhodiwn yn y goleuni, megis y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas â'n gilydd, a gwaed Iesu Grist ei Fab ef, sydd yn ein glanhau ni oddi wrth bob pechod.

8 Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn ein twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom.

9 Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlawn yw efe a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac y'n glanhao oddi wrth bob anghyf-iawnder.

10 Os dywedwn na phechasom, yr ydym yn ei wneuthur ef yn gel-wyddog, a'i air ef nid yw ynom.

PENNOD II

1 Y mae yn eu cysuro hwy yn erbyn pechodau o wendid. 3 Adnabod Duw yn iawn, yw cadw ei orchymynion ef, 9 a charu ein brodyr, 15 ac na roddom ein serch ar y byd. 18 Rhaid i ni ochelyd twyllwyr; 20 y rhaf y mae y duwiol yn ddiogel oddi wrth eu twyll, trwy barhau yn y ffydd, ac meyn sancteiddrwydd buchedd.

FY mhlant bychain, y pethau hyn yr wyf yn eu hysgrif-enu attoch, fel na phechoch. Ac o phecha neb, y mae i ni Eiriolwr gyd â'r Tad, Iesu Grist y Cyfiawn:

2 Ac efe yw yr iaen dros ein pechodau ni: ac nid dros yr eidd-om ni yn unig, eithr dros bech-odau yr holl fyd.

3 Ac wrth hyn y gwyddom yr adwaenom ef, os cadwn ni ei or-chymynion ef.

4 Yr hwn sydd yn dywedyd, Mi a'i hadwaen ef, ac heb gadw ei orchymynion ef, celwyddog yw, a'r gwirionedd nid yw ynddo.

5 Eithr yr hwn a gadwo ei air ef, yn wir yn hwn y mae cariad Duw yn berffaith: wrth hyn y gwyddom ein bod ynddo ef.

6 Yr hwn a ddywed ei fod yn aros ynddo ef, a ddylai yntau felly rodio, megis ag y rhodiodd ef.

7 Y brodyr, nid gorchymyn newydd yr wyf yn ei ysgrifenu attoch, eithr gorchymyn hen yr hwn oedd gennyh o'r dechreuad. Yr hen orchymyn yw y gair a glywsoch o'r dechreuad.

8 Trachefn, gorchymyn newydd yr wyf yn ei ysgrifenu attoch, yr hyn sydd wir ynddo ef, ac ynoch chwithau: oblegid y tywyllwch a aeth heibio, a'r gwir oleuni sydd yr awrhon yn tywynnu.

9 Yr hwn a ddywed ei fod yn y goleuni, ac a gasao ei frawd, yn y tywyllwch y mae hyd y pryd hwn.

10 Yr hwn sydd yn caru ei frawd, sydd yn aros yn y goleuni, ac nid oes rhwystr ynddo.

11 Eithr yr hwn sydd yn casâu ei frawd, yn y tywyllwch y mae, ac yn y tywyllwch y mae yn rhodio; ac ni wyr i ba le y mae yn myned,

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

a Ioan 1. 1.

b Ioan 1. 14.
1 Petr 1.
16.
pen. 4. 14.
c Luc 24.
29.
Ioan 20. 27.
d 1 Tim. 3.
16.

e Ioan 1. 1.
2.

f 2 Ioan 12.

g pen. 3. 11.

h Ioan 1. 9.
a 3. 12.
a 9. 5.
a 12. 35. 36.

i pen. 2. 4.

k 1 Cor. 6.
11.
Heb. 9. 14.
1 Petr 1.
19.
Dat. 1. 5.
11 Bren. 8.
46.
2 Chron. 6.
36.
Diar. 20. 9.
Preg. 7. 20.
Iago 3. 2.
m Ps. 32. 5.
Diar. 28.
13.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

a Rhuf. 8.
84.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 7. 25.
a 9. 24.
b Rhuf. 3.
25.
2 Cor. 5. 18.
pen. 4. 10.
c cymmod.
d Ioan 4. 42.
pen. 4. 14.

d pen. 1. 6.
a 4.

e Ioan 14.
21, 23.
f pen. 4. 12.
g pen. 4. 13.

h Matt. 11.
29.
Ioan 13. 15.
1 Petr 2.
21.
i 2 Ioan 5.

k pen. 3. 11.
2 Ioan 5.

l Ioan 13.
14.

m Rhuf. 13.
12.
1 Thess. 5.
5. 8.
n sydd yn
myned.

o Ioan 1. 9.
a 8. 12.
p 1 Cor. 13.
2.
q Petr 1. 9.
pen. 3. 14.
15.

r pen. 3. 14.
q 2 Petr 1.
10.

s Ioan 12.
35.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.* Luc 24.
47.
Act. 4. 12.
a 13. 38.

oblegid y mae y tywyllwch wedi dallu ei lygaid ef.

12 Ysgrifenu yr wyf attoch chwi, blant bychain, oblegid *maddeu i chwi eich pechodau er mwyn ei enw ef.

13 Ysgrifenu yr wyf attoch chwi, dadau, am adnabod o honoch yr hwn sydd o'r dechreuad. Ysgrifenu yr wyf attoch chwi, wŷr ieuaingc, am orchfygu o honoch yr un drwg. Ysgrifenu yr wyf attoch chwi, rai bychain, am i chwi adnabod y Tad.

14 Ysgrifenaidd attoch chwi, dadau, am adnabod o honoch yr hwn sydd o'r dechreuad. Ysgrifenaidd attoch chwi, wŷr ieuaingc, am eich bod yn gryfion, a bod gair Duw yn aros ynoch, a gorchfygu o honoch yr un drwg.

15 Na cherwch y byd, na'r pethau sydd yn y byd. ^uO châr neb y byd, nid yw cariad y Tad ynddo ef.

16 Canys pob peth a'r sydd yn y byd, ^{megis} chwant y cnawd, a chwant y llygaid, a balchder y bywyd, nid yw o'r Tad, eithr o'r byd y mae.

17 *A'r byd sydd yn myned heibio, a'i chwant hefyd: ond yr hwn sydd yn gwneuthur ewylllys Duw, sydd yn aros yn dragywydd.

18 O blant bychain, yr awr ddiweddaff ydyw: ac megis y clywsoch *y daw anghrist, yr awrhon hefyd y mae anghristiau lawer; wrth yr hyn y gwyddom mai yr awr ddiweddaff ydyw.

19 *Oddi wrthym ni yr aethant hwy allan, eithr nid oeddynt o honom ni: canys ^bpe buasent o honom ni, hwy a rhosasant gyd â ni: eithr *hyn a fu*, ^cfel yr eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni.

20 Eithr ^dy mae gennyh chwi enneiniad oddi wrth y Sanctaidd hwnnw, a ^echwi a wyddoch bob peth.

21 Ni ysgrifenaidd attoch oblegid na wyddech y gwirionedd, eithr oblegid eich bod yn ei wybod, ac nad oes un celwydd o'r gwirionedd.

22 ^fPwy yw y celwyddog, ond yr hwn sydd yn gwadu nad Iesu yw y Crist? Efe yw yr anghrist, yr hwn sydd yn gwadu y Tad a'r Mab.

23 ^gPob un a'r sydd yn gwadu y Mab, nid oes ganddo y Tad chwaith: [ond] ^hyr hwn sydd yn cyffesu y Mab, y mae y Tad ganddo hefyd.

24 Arhosed gan hynny ynoch chwi ⁱyr hyn a glywsoch o'r dechreuad. Od erys ynoch yr hyn a glywsoch o'r dechreuad, chwithau hefyd a gewch aros yn y Mab ac yn y Tad.

25 A hon yw yr addewid a addawodd efe i ni, *sef* bywyd tragwyddol.

26 Y pethau hyn a ysgrifenaidd attoch ynghylch y rhai sydd yn eich hudo.

27 Ond y mae yr ^kenneiniad a dderbyniasoch ganddo ef, yn aros ynoch chwi, ac ^lnid oes arnoch eisieu dysgu o neb chwi: eithr fel y mae yr un enneiniad ^myn eich dysgu chwi am bob peth, a gwir yw, ac nid yw gelwydd; ac megis ⁿy'ch dysgodd chwi, yr arhoswch ^oynddo.

28 Ac yr awrhon, blant bychain, arhoswch ynddo; fel, ^ppan ymddangoso efe, y byddo hyder genym, ac ^qna chywilyddiom ger ei fron ef yn ei ddyfodiad.

29 Os gwyddoch ei fod ef yn gyfiawn, ^rchwi a wyddoch fod ^spob un a'r sydd yn gwneuthur cyfiawnder, wedi ei eni o hono ef.

PENNOD III.

1 Y mae yn dangos rhagorol gariad Duw tu ag attom ni, yn ein gwneuthur yn blant iddo ei hun; 3 ac am hynny y byddai raid i ninnau fod yn ufudd i gadw ei orchymynion, 11 a charu bawb ein gilydd fel brodyr.

GWELWCH pa fath gariad a roes y Tad ²arnom, fel ^ayn gelwid yn feibion i Dduw: oblegid hyn nid edwyn y byd chwi, ^boblegid nad adnabu efe ef.

2 Anwylyd, ^cyr awrhon meibion i Dduw ydym, ac ^dnid amlygwyd etto beth a fyddwn: eithr ni a wyddom, pan ymddangoso efe, ^ey byddwn gyffelyb iddo; oblegid ^fni a gawn ei weled ef megis ag y mae.

3 Ac y mae pob un sydd ganddo y gobaith hwn ynddo ef, yn ei buro ei hun, megis y mae yntau yn bur.

4 Pob un a'r sydd yn gwneuthur pechod, sydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith: ^goblegid ^hanghyfraith yw pechod.

5 A chwi a wyddoch ⁱymddangoso o hono ef, fel y dileai ein pechodau ni: ac ^jynddo ef nid oes pechod.

6 Pob un a'r sydd yn aros ynddo ef, nid yw yn pechu: ^kpob un a'r

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

* 2 Ioan 6.

* ad. 20.

1 Jer. 31. 33,
34.
Heb. 8. 10,
11.
2 Ioan 14.
26. a 16. 13.

* ynddo ef.

* pen. 3. 2.

4 na'n cy-
wilyddier
ganddo.5 gwybydd-
wch.
6 pen. 3. 7,
10.2 i ni.
a Ioan 1. 12.b Ioan 15.
13, 19. a 16.
3. a 17. 25.c Es. 56. 5.
Rhuf. 8. 15.
Gal. 3. 26.
a 4. 6.d Rhuf. 8.
18.

2 Cor. 4. 17.

e Rhuf. 8.
29.f 1 Cor. 15.
49.g Phil. 3. 21.
Col. 3. 4.

h Ps. 16. 11.

i 1 Cor. 15.
12.

j 2 Cor. 5. 7.

k ac.

l Rhuf. 4.
15.

m pen. 5. 17.

n Es. 53. 6.
&c.o 1 Tim. 1.
15.p 2 Cor. 5.
21.

q Heb. 9. 24.

r Petr. 2. 2.

s pen. 2. 4.
a 4. 8.

t Ioan 11.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

1 pen. 2. 29.

m Matt. 13.
38.
Ioan 8. 44.

n pen. 5. 18.

o 1 Petr 1.
23.

P pen. 4. 8.

q pen. 1. 5.
a 2. 7.

4 hwn yw
y gor-
chymyn.

r Ioan 13.
34. a 15. 12.
ad. 23.

s Gen. 4. 8.
Judah 11.

t Ioan 15. 18.

u pen. 2. 10.

x pen. 2. 9.
11.

y Matt. 5.
21, 22.

z Gal. 5. 21.

a Ioan 8. 16.
a 15. 13.
Rhuf. 13.
Eph. 5. 2.
pen. 4. 9.

b Deut. 15.
7.

c Luc 3. 11.

d ymysgar-
oedd.

e pen. 4. 20.

f Eze. 33.
31.
Rhuf. 12. 9.
Eph. 4. 15.
Iago 5. 16.
y n.

g Ioan 18.
37.

h pen. 1. 8.

i Gr. per-
sawdwm.

sydd yn pechu, nis gwelodd ef, ac
nis adnabu ef.

7 O blant bychain, na thwyllled neb
chwi: 'yr hwn sydd yn gwneuthur
cyfiawnder, sydd gyfiawn, megis y
mae yntau yn gyfiawn.

8 ^mYr hwn sydd yn gwneuthur
pechod, o ddiabol y mae; canys y
mae diabol yn pechu o'r dechreu-
ad. I hyn yr ymddangosodd Mab
Duw, fel y dattodai weithredoedd
diabol.

9 ⁿPob un a aned o Dduw, nid
yw yn gwneuthur pechod; oblegid
^oy mae ei had ef yn aros ynddo
ef: ac ni all efe bechu, am ei eni
ef o Dduw.

10 Yn hyn y mae yn amlwg plant
Duw, a phlant diabol: Pob un a'r
sydd heb wneuthur cyfiawnder, nid
yw o Dduw, ^pna'r hwn nid yw yn
caru ei frawd.

11 Oblegid ^qhon yw y gennad-
wri a glywsoc'h o'r dechreuad; ^rbod
i ni garu ein gilydd.

12 Nid fel ^sCain, yr hwn oedd
o'r drwg, ac a laddodd ei frawd.
A phaham y lladdodd ef? Oblegid
bod ei weithredoedd ef yn ddrwg,
a'r eiddo ei frawd yn dda.

13 Na ryfeddwch, fy mrodyr, os
^tyw y byd yn eich casâu chwi.

14 ^uNyni a wyddom ddarfod ein
symmud ni o farwolaeth i fywyd,
oblegid ein bod yn caru y brodyr.

^xYr hwn nid yw yn caru ei frawd,
y mae yn aros ym marwolaeth.

15 ^yPob un a'r sydd yn casâu ei
frawd, lleiddiad dyn yw: a chwi
a wyddoch nad oes i ^zun lleiddi-
ad dyn fywyd tragwyddol yn aros
ynddo.

16 ^aYn hyn yr adnabuom gariad
Duw, oblegid doddi o hono ef ei
einioes drosom ni: a ninnau a
ddylem ddodi ein heinioes dros y
brodyr.

17 Eithr ^byr hwn sydd ganddo
ddâ y byd hwn, ac a welo ei frawd
mewn eisieu, ac a gauo ei ^cdosturi
oddi wrtho, ^dpa fodd y mae cariad
Duw yn aros ynddo ef?

18 Fy mhiant bychain, ^ena charwn
ar air, nac ar dafod yn unig, eithr
mewn gweithred a gwirionedd.

19 Ac ^fwrth hyn y gwyddom ein
^gbod o'r gwirionedd, ac y ^hsicr-
hâwn ein calonau ger ei fron ef.

20 Oblegid os ein calon a'n con-
demnia, mwy yw Duw na'n calon,
ac efe a wŷr bob peth.

21 Anwylyd, os ein calon ni'n
condemnia, ⁱy mae gennym hyder
ar Dduw.

22 A ^jpha beth bynnag a ofynom,
yr ydym yn ei dderbyn ganddo ef;
oblegid ein bod yn cadw ei orchy-
mynion ef, ac yn gwneuthur y
pethau sydd yn rhyngu bodd yn
ei olwg ef.

23 A ^khwn yw ei orchymyn ef;
Gredw o honom ^lyn enw ei Fab ef
Iesu Grist, a ^mcharu ein gilydd,
megis y rhoes efe orchymyn i ni.

24 ⁿA'r hwn sydd yn cadw ei
orchymynion ef, sydd yn trigo yn-
ddo ef, ac yntau ynddo yntau. Ac
^owrth hyn y gwyddom ei fod ef
yn aros ynom, ^psef o'r Yspryd a
roddes efe i ni.

PENNOD IV.

1 Y mae yn eu rhybuddio hwynt na wnaent
goel ar bob athraw sydd yn ymfrostio o'r
Yspryd, eithr eu profi hwy yn hytrach trwy
reolau y ffydd gatholig. ^qAc y mae trwy
amryw resymmau yn eu hannog i gariad
brawdol.

ANWYLYD, ^ana chredwch bob
yspryd, eithr ^bprofwch yr ys-
prydion ai o Dduw y maent: o-
blegid ^cy mae gau-brophwydi lawer
wedi myned allan i'r byd.

2 ^dWrth hyn adnabyddwch Ys-
pryd Duw: ^ePob yspryd a'r sydd
yn cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y
cnawd, o Dduw y mae.

3 A ^fphob yspryd a'r nid yw yn
cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y
cnawd, nid yw o Dduw: eithr hwn
yw ^gyspryd anghrist, yr hwn y clyw-
soch ei fod yn dyfod, ^ha'r awrhon
y mae efe yn y byd eisoes.

4 Chwychwi ydych o Dduw, blant
bychain, ac a'u gorchfygasoch hwy:
oblegid mwy yw yr hwn sydd yn-
och chwi na'r ⁱhwn sydd yn y byd.

5 ^jHwynt-hwy, o'r byd y maent:
am hynny y llefarant am y byd, ^ka'r
byd a wrendy arnynt.

6 Nyni o Dduw yr ydym. ^lKYr hwn
sydd yn adnabod Duw, sydd yn ein
gwrandaw ni: yr hwn nid yw o
Dduw, nid yw yn ein gwrandaw ni.

^mWrth hyn yr adwaenym yspryd y
gwirionedd, ac yspryd y cyfeiliorni.

7 Anwylyd, carwn ein gilydd:
oblegid cariad, o Dduw y mae; a
phob un a'r sydd yn caru, o Dduw
y ganwyd ef, ac y mae efe yn ad-
nabod Duw.

8 Yr hwn nid yw yn caru, ⁿnid
adnabu Dduw: oblegid ^oDuw, car-
iad yw.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

f Heb. 10.
22.
pen. 4. 17.
g Matt. 7. 8.
Ioan 14. 13.
a 16. 23.
Iago 5. 16.
pen. 5. 14.

h Ioan 6. 29.
a 17. 3.
8 4.
i ad. 11.
pen. 4. 21.

k Ioan 14.
23. a 15. 10.
pen. 4. 12.

l Rhuf. 8. 9.
pen. 4. 13.
m yn.

n Jer. 29. 8.
Matt. 24. 4.
o 1 Thess. 5.
21.
Dat. 2. 2.
p Matt. 24.
5, 24.
1 Tim. 4. 1.
2 Petr 2. 1.
2 Ioan 7.
q Yn.
d 1 Cor. 12.
3.
pen. 5. 1.

r pen. 2. 22.
2 Ioan 7.

s 2 Thess. 2.
7.
pen. 2. 18,
22.

t Ioan 12.
31.

u 1 Cor. 2. 12.
Eph. 2. 2.
a 6. 12.

v Ioan 3. 31.

w Ioan 15. 19.

x Ioan 8. 47.
a 10. 27.

y 1 Cor. 14.
37.

z 2 Cor. 10. 7.

aa Es. 8. 20.
Ioan 14. 17.

bb pen. 2. 4.
a 3. 6.
cc ad. 16.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

o Ioan 3. 16.

pen. 3. 16.

P Ioan 15.

16.

Rhuf. 5. 8.

10.

q pen. 2. 2.

3 gymmod.

r Matt. 18.

33.

Ioan 15. 12.

13.

* Ioan 1. 18.

1 Tim. 6.

16.

* pen. 2. 5.

ad. 18.

4 Yn.

u pen. 3. 24.

* pen. 1. 1.

5 ynom ni.

7 ad. 8.

* ad. 12.

6 Gr. cariad

gyd â ngnî.

a Iago 2. 13.

pen. 2. 28.

a 3. 19, 21.

b pen. 2. 4.

a 3. 17.

c Matt. 22.

37, 39.

Ioan 13. 34.

a 15. 12.

pen. 3. 11,

23.

9 °Yn hyn yr eglurwyd cariad Duw tu ag attom ni, oblegid danfon o Dduw ei unig-anedig Fab i'r byd, fel y byddem fyw trwyddo ef.

10 Yn hyn y mae cariad; ¹nid am i ni garu Duw, ond am iddo ef ein caru ni, ac anfon ei Fab ²i fod yn ³iawn dros ein pechodau.

11 Anwylid, ¹os felly y carodd Duw ni, ninnau hefyd a ddylem garu ein gilydd.

12 *Ni welodd neb Dduw erioed. Os carwn ni ein gilydd, y mae Duw yn trigo ynom, ac ¹y mae ei gariad ef yn berffaith ynom.

13 ⁴u Wrth hyn y gwyddom ein bod yn trigo ynddo ef, ac yntau ynom ninnau, am ddarfod iddo roddi i ni o'i Yspryd.

14 A ²ninnau a welsom, ac ydym yn tystiolaethu, ddarfod i'r Tad ddanfon y Mab ¹i fod yn Iachawdwr i'r byd.

15 Pwy bynnag a gyffeso fod Iesu yn Fab Duw, y mae Duw yn aros ynddo ef, ac yntau yn Nuw.

16 A nyni a adnabuom ac a gredasom y cariad sydd gan Dduw ⁵tu ag attom ni. ¹Duw, cariad yw: ²a'r hwn sydd yn aros mewn cariad, sydd yn aros yn Nuw, a Duw ynddo yntau.

17 Yn hyn y perffeithiwyd ⁶ein cariad ni, fel ¹y caffom hyder ddydd y farn: oblegid megis ag y mae efe, yr ydym ninnau hefyd yn y byd hwn.

18 Nid oes ofn mewn cariad; eithr y mae perffaith gariad yn bwrw allan ofn: oblegid y mae i ofn boenedigaeth. A'r hwn sydd yn ofni, ni pherffeithiwyd mewn cariad.

19 Yr ydym ni yn ei garu ef, am iddo ef yn gyntaf ein caru ni.

20 ^bOs dywed neb, Yr wyf yn caru Duw, ac efe yn casâu ei frawd, celwyddog yw: canys yr hwn nid yw yn caru ei frawd yr hwn a welodd, pa fodd y gall efe garu Duw yr hwn nis gwelodd?

21 A'r ^cgorchymyn hwn sydd genym oddi wrtho ef; Bod i'r hwn sydd yn caru Duw, garu ei frawd hefyd.

PENNOD V.

1 Y neb sydd yn caru Duw sydd yn caru ei blant ef hefyd, ac yn cadw ei orchymynion ef, ³y rhai sydd ysgafn, ac nid trymion, i'r ffyddloniaid. 9 Y mae Iesu yn Fab Duw, ac yn abl i'n hachub ni; 14 ac ¹i wrandaw ein gweddiâu, y rhai yr ydym yn eu gwneuthur drosom ein hunain, a thros eraill.

^aPOB un a'r sydd yn credu mai ^bIesu yw y Crist, o Dduw y ^cganed ef: a phob un a'r sydd yn caru yr hwn a genhedlodd, sydd yn caru hefyd yr hwn a genhedlwyd o hono.

2 Yn ^dhyn y gwyddom ein bod yn caru plant Duw, pan fyddom yn caru Duw, ac yn cadw ei orchymynion ef.

3 Canys hyn yw cariad Duw; bod i ni gadw ei orchymynion: ^ea'i orchymynion ef nid ydynt drymion.

4 Oblegid ^fbeth bynnag a aned o Dduw, y mae yn gorchfygu y byd: a hon yw yr oruchafiaeth sydd yn gorchfygu y byd, ^gsef ein ffydd ni.

5 Pwy yw yr hwn sydd yn gorchfygu y byd, ond ^hyr hwn sydd yn credu mai Iesu yw Mab Duw?

6 Dyma yr hwn a ddaeth trwy ddwfr a gwaed, ⁱsef Iesu Grist; nid trwy ddwfr yn unig, ond trwy ddwfr a gwaed. A'r Yspryd yw yr hwn sydd yn tystiolaethu, oblegid yr Yspryd sydd wirionedd.

7 Oblegid y mae tri yn tystiolaethu yn y nef; y Tad, ^jy Gair, a'r Yspryd Glân: a'r tri hyn un ydynt.

8 Ac y mae tri yn tystiolaethu ar y ddaear; yr yspryd, y dwfr, a'r gwaed: a'r tri hyn, yn un y maent ^kyn cyttuno.

9 Os ^ltystiolaeth dynion yr ydym yn ei derbyn, y mae tystiolaeth Duw yn fwy: canys hyn yw tystiolaeth Duw, yr hon a dystiolaethodd efe am ei Fab.

10 Yr hwn sydd yn credu ym Mab Duw, ^msydd ganddo y dystiolaeth ynddo ei hun: yr hwn nid yw yn credu yn Nuw, ⁿa'i gwnaeth ef yn gelwyddog, oblegid na chredodd y dystiolaeth a dystiolaethodd Duw am ei Fab.

11 A hon yw y dystiolaeth; roddi o Dduw i ni fywyd tragywyddol: ^oa'r bywyd hwn sydd yn ei Fab ef.

12 ^pYr hwn y mae y Mab ganddo, y mae y bywyd ganddo; a'r hwn nid yw ganddo Fab Duw, nid oes ganddo fywyd.

13 ^qY pethau hyn a ysgrifennaiis attoch chwi, y rhai ydych yn credu yn enw Mab Duw; fel y gwypoch fod i chwi fywyd tragywyddol, ac fel y credoch yn enw Mab Duw.

14 A hyn yw yr hyfder sydd genym ^rtu ag atto ef; ei fod ef yn

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

a Ioan 1. 12.

b pen. 2. 22,

23.

a 4. 2, 15.

c Ioan 1. 13.

d Ioan 14.

15, 21, 23.

2 Ioan 6.

e Matt. 11.

30.

f pen. 3. 9.

a 4. 4.

g 1 Cor. 15.

57.

pen. 4. 15.

h Ioan 1. 1.

i Ioan 8. 17,

18.

k Rhuf. 8.

16.

Gal. 4. 6.

l Ioan 3. 33.

a 5. 38.

m Ioan 1. 4.

n Ioan 3. 36.

a 5. 24.

o Ioan 20.

31.

p ynddo ef.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.
P pen. 3. 22.

ein gwrandaw ni, ^oos gofynwn ddim yn ol ei ewyllys ef.

15 Ac os gwyddom ei fod ef yn ein gwrandaw ni, pa *beth* bynnag a ddeisyfom, ni a wyddom ein bod yn cael y deisyfiadau a ddeisyfasom ganddo.

16 Os gwel neb ei frawd yn pechu pechod nid *yw* i farwolaeth, efe a ddeisyf, ac ^eefe a rydd iddo fywyd, i'r rhai sydd yn pechu nid i farwolaeth. ^xY mae pechod i farwolaeth: nid am hwnnw yr wyf yn dywedyd ar ddeisyf o hono.

17 ^{*}Pob anghyfiawnder, pechod *yw*: ac y mae pechod nid *yw* i farwolaeth.

18 Ni a wyddom nad *yw* y ^tneb a aned o Dduw, yn pechu; eithr y mae yr hwn a aned o Dduw, yn ei gadw ei hun, a'r drwg hwnnw nid *yw* yn cyffwrdd âg ef.

19 Ni a wyddom ein bod o Dduw, ac y mae yr holl fyd yn gorwedd mewn drygioni.

20 Ac a wyddom ddyfod Mab Duw, ac efe ^aa roes i ni feddwl, fel yr adnabyddom yr hwn sydd gywir; ac yr ydym yn y Cywir hwnnw, *sef* yn ei Fab ef Iesu Grist. ^{*}Hwn *yw* y gwir Dduw, a'r bywyd tra-gywyddol.

21 *Y* plant bychain, ^yymgedwch oddi wrth eilunod. Amen.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.
^{*}1 Petr 1.
23.
pen. 3. 9.

^u Luc 24. 45.

^x Es. 9. 6.
^a 44. 6.
^a 54. 5.
Ioan 20. 28.
Rhuf. 9. 5.
1 Tim. 3.
16.
Tit. 2. 13.
^y 1 Cor. 10.
14.

AIL EPISTOL CYFFREDINOL

IOAN YR APOSTOL.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

1 *Y mae efe yn annog rhyw arghwyddes urddasol a'i phlant i barhau mewn cariad a ffydd Crist, 8 rhag iddynt gollu gwobr eu proffes o'r blaen: 10 ac na byddai iddynt a wnelent a'r twyllwyr nid oeddynt yn dysgu gwir athrawiaeth Crist Iesu.*

YR henuriad at yr etholedig arglwyddes a'i phlant, ^{*}y rhai yr wyf fi yn eu caru yn y gwirionedd; ac nid myfi yn unig, ond pawb hefyd a adnabuant y gwirionedd;

2 Er mwyn y gwirionedd, yr hwn sydd yn aros ynom ni, ac a fydd gyd â ni yn dragywydd.

3 ²Bydded gyd â chwi ras, trugaredd, a thangnefedd, oddi wrth Dduw Dad, ac oddi wrth yr Arglwydd Iesu Grist, Mab y Tad, mewn gwirionedd a chariad.

4 Bu lawen iawn gennyf i mi gael o'th blant di *rai* ^byn rhodio mewn gwirionedd, fel y derbyniasom orchymyn gan y Tad.

5 Ac yn awr yr wyf yn attolwg i ti, arglwyddes, ^cnid fel *un* yn ysgrifenu gorchymyn newydd i ti, eithr yr hwn oedd gennym o'r dechreuad, ^dgaru o honom ein gilydd.

6 A ^ehyn *yw* y cariad; bod i ni rodio yn ol ei orchymynion ef. Hwn *yw* y gorchymyn; ^fMegis y clywsoch o'r dechreuad, fod i chwi rodio ynddo.

7 Oblegid y mae twyllwyr ^glauer wedi dyfod i mewn i'r byd, ^hy rhai nid ydynt yn cyffesu ddyfod Iesu Grist yn y cnawd. ⁱHwn *yw* y twyllwr a'r anghrist.

8 Edrychwch arnoch eich hunain, ^kfel na chollom y pethau a ^lwnaethom, ond bod i ni dderbyn llawn wobwr.

9 ¹Pob un a'r sydd yn troseddu, ac heb aros yn nysgeidiaeth Crist, nid *yw* Duw ganddo ef. Yr hwn sydd yn aros yn nysgeidiaeth Crist, hwnnw y mae y Tad a'r Mab ganddo.

10 Od oes neb yn dyfod attoch, ac heb ddwyn y ddysgeidiaeth hon, na dderbyniwch ef i dŷ, ac ^mna ddywedwch, Duw yn rhwydd, wrtho:

11 Canys yr hwn sydd yn dywedyd wrtho, Duw yn rhwydd, sydd gyfrannog o'i weithredoedd drwg ef.

12 ⁿEr bod gennyf lawer o bethau i'w hysgrifenu attoch, nid oeddwn yn ewyllsio *ysgrifenu* â phapur ac inge: eithr gobeithio yr ydwyf ddyfod attoch, a llefaru ^owyneb yn wyneb, ^pfel y byddo ein llawenydd yn gyflawn.

13 *Y* mae plant dy chwaer etholedig yn dy annerch. Amen.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

^g1 Ioan 4. 1.
^h1 Ioan 4.
2. 3.
ⁱ1 Ioan 2.
22. a 4. 3.

^k Gal. 3. 4.
Heb. 10.
22.
^l enmillasom.

^m1 Ioan 2.
23.

ⁿ Rhuf. 16.
17.
1 Cor. 5. 11.
a 16. 22.
Gal. 1. 8. 9.
2 Tim. 3. 5.
Tit. 3. 10.

^o3 Ioan 13.

^p Gr. enau wrth enau.
^q Ioan 17.
13.
1 Ioan 1. 4.

^a1 Ioan 3.
18.
^b3 Ioan 1.
a 3.

^c Gr. Gras a fydd gyd â chwi.

^d3 Ioan 3.

^e1 Ioan 2. 7.
8. a 3. 11.

^f Ioan 13.
34. a 15. 12.
Eph. 5. 2.
1 Petr 4. 8.
1 Ioan 3.
23.

^g Ioan 15. 10.
1 Ioan 5. 3.
^h1 Ioan 2.
24.

TRYDYDD EPISTOL CYFFREDINOL
IOAN YR APOSTOL.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

¹ Y mae efe yn canmol Gaius am ei dduwioldeb, 5 ac am groesawu pregethwy. ⁹ Y mae yn achwyn rhag angharedigrwydd ac uchder Diotrefhes, 11 yr hwn ni ddylid dilyn ei ddrwg esampl. 12 Y mae yn rhoi canmoliaeth mawr i Demetrius.

YR henuriad at yr anwyl Gaius, ^ayr hwn yr wyf yn ei garu ²mewn gwirionedd.

² Yr anwyl, yr ydwyf yn bennaf dim yn ³dymuno dy fod yn llwyddo ac yn iach, fel y mae dy enaid yn llwyddo.

³ Canys mi a lawenychais yn fawr, pan ddaeth y brodyr, a thystiolaethu am dy wirionedd di, megis ag ^byr ydwyf yn rhodio mewn gwirionedd.

⁴ Mwy llawenydd na hyn nid oes gennyf, sef cael clywed bod ^cfy mhlant yn rhodio mewn gwirionedd.

⁵ Yr anwyl, yr ydwyf yn gwneuthur yn ffyddlawn yr hyn yr ydwyf yn ei wneuthur tu ag at y brodyr, a thu ag at ddieithriaid;

⁶ Y rhai a dystiolaethasant am dy gariad di ger bron yr eglwys: y rhai os hebryngi fel y gweddai i Dduw, da y gwnei.

⁷ Canys er mwyn ei enw yr aethant allan, heb gymmeryd dim gan y Cenhedloedd.

⁸ Ni a ddylem gan hynny dderbyn y cyfryw rai, fel y byddom ^dgydgynnorthwywyr i'r gwirionedd.

⁹ Mi a ysgrifenaais at yr eglwys: eithr Diotrefhes, yr hwn sydd yn chwennych y blaen yn eu plith hwy, ni dderbyn ddim o honom.

¹⁰ O herwydd hyn, os deuaif, mi a ddygaf ar gôf ei weithredoedd y mae efe yn eu gwneuthur, gan wagsiarad i'n herbyn â geiriau drygionus: ac heb fod yn foddllawn ar hynny, nid yw efe ei hun yn derbyn y brodyr; a'r rhai sydd yn ewyllysio, y mae yn eu gwahardd, ac yn eu bwrw allan o'r eglwys.

¹¹ Anwyl, ^ana ddilyn yr hyn sydd ddrwg, ond yr hyn sydd dda. ^eYr hwn sydd yn gwneuthur daioni, o Dduw y mae: ond yr hwn sydd yn gwneuthur drygioni, ni welodd Dduw.

¹² Y mae i Demetrius air da gan bawb, a chan y gwirionedd ei hun: a ninnau *hefyd ein hunain* ydym yn tystiolaethu; a chwi a wyddoch fod ein tystiolaeth ni yn wir.

¹³ Yr oedd gennyf lawer o bethau i'w hysgrifenu, ond nid wyf yn chwennych ysgrifenu âg inge a phin attat ti:

¹⁴ Eithr gobeithio yr ydwyf gael dy weled ar fyrder, ac ni a ymddiddanwn ^fwyneb yn wyneb.

¹⁵ Tangnefedd i ti. Y mae y cyfeillion i'w annerch. Annerch y cyfeillion wrth eu henwau.

Anno
DOMINI
Gwedi 90.

^d Ps. 37. 27.
^e Es. 1. 16.
^f 1 Petr 3. 11.
^g 1 Ioan 3. 6, 9.

^f 2 Ioan 12.

^g Gr. enau wrth enau.

EPISTOL CYFFREDINOL

JUDAS YR APOSTOL.

Anno
DOMINI
Cylch 66.

Y mae yn eu hannog i broffesu fydd Crist yn ddianwadad: 4 bod gaw-athrawon wedi ymlusgo i mewn i'w hudo hwynt; a bod ddaled orenlawn wedi ei ddarparu i'w hathrawiaeth a'u cynheddfau melltigedig hwynt: 20 ond bod y rhai duniol, troi gynnorthwy yr Ys- pryd Glân, a thrwy weddio ar Ddunc, yn abl i barháu, ac i gynnyddu mewn gras, ac i'w cadw eu hunain, ac i achub etauill rhag maglau y twyllwyr hynny.

JUDAS, gwasanaethwr Iesu Grist, ^aa brawd Iago, at y rhai a sancteiddiwyd gan Dduw Dad, ac ^ba gadwyd ²yn Iesu Grist, ac a alwyd:

² Trugaredd i chwi, a thangnefedd, a chariad, a liosoger.

³ Anwyl, pan roddais bob diwydrwydd ar ysgrifenu attoch am yr iachawdwriaeth gyffredinol, anghenraid oedd i mi ysgrifenu attoch, gan eich annog ^ci ymdrech ym mhlaid y ffydd, yr hon a rodded unwaith i'r saint.

⁴ Canys y mae rhyw ddynion wedi ymlusgo i mewn, ^dy rhai a ragordeiniwyd er ys talm i'r farnedigaeth hon; annuwiolion, ^eyn troi gras

Anno
DOMINI
Cylch 66.

^c Phil. 1. 27.
^d 1 Tim. 1. 18. a 6. 12.
^e 2 Tim. 4. 7.

^d Rhuf. 9. 21, 22.
^e 1 Petr 2. 8.
^f 2 Petr 2. 10.

Anno
DOMINI
Cylch 66.

^f Tit. 1. 16.
² Petr 2. 1.
³ yr unig
Dduw ac
Arglwydd,
ein Har-
glwydd
Iesu Grist.

⁶ Num. 14.
29, 37.
^a 26. 64.
Heb. 3. 17,
19.

^h Ioan 8. 44.
⁴ goruch-
afiaeth.
¹² Petr 2. 4.

^k Gen. 19.
24.
^{Deut.} 29.
23.
² Petr 2. 6.

⁵ ddetthr.

¹ 2 Petr 2.
10.

⁶ y rhai hyn
trwy eu
hun.

⁷ arglwydd-
iaeth.
^m Exod. 22.
28.

⁸ urddas.

ⁿ Dan. 10.
13. a 12. 1.
Dat. 12. 7.

^o 2 Petr 2.
11.

^p cabled.

² Zech. 3. 2.

^q 2 Petr 2.
12.

^r Gen. 4. 5.

² a thrwy
dwyll
gwobr Ba-
laam a
redasant
allan.

^s Num. 22.
7. 21.
² Petr 2.
15.

^t Num. 16. 1.
^u 2 Petr 2.
13.

^v 1 Cor. 11.
21.

⁷ Diar. 25.
14.
² Petr 2.
17.

^z Matt. 15.
13.

^z Es. 57. 20.

ein Duw ni i drythyllwch, ac ^fyn gwadu ³yr unig Arglwydd Dduw, a'n Harglwydd Iesu Grist.

⁵ Ewyllysio gan hynny yr ydwyf eich coffâu chwi, gan eich bod unwaith yn gwybod hyn; i'r Arglwydd, wedi iddo waredu y bobl o dir yr Aipht, ⁸ddistrywio eil-waith y rhai ni chredasant.

⁶ Yr angelion hefyd, y rhai ni chadwasant eu ⁴dechreuad, eithr a adawsant eu trigfa eu hun, ¹a gadwodd efe mewn cadwynau tragywyddol dan dywyllwch, i farn y dydd mawr.

⁷ Megis y mae ^kSodom a Gomorrah, a'r dinasoedd o'u hamgylch mewn cyffelyb fodd a hwynt, wedi putteinio, a myned ar ol cnawd ⁵arall, wedi eu gosod yn esampl, gan ddioddef dialedd tân tragywyddol.

⁸ Yr un ffunud hefyd y mae y ⁶breuddwydwr hyn yn halogi y cnawd, yn diystyru ⁷llywodraeth, ac ^myn cablu y rhai sydd mewn ⁸awdurdod.

⁹ Eithr ^aMichael yr arch-angel, pan oedd efe, wrth ymddadleu â diafol, yn ymresymmu ynghylch corph Moses, ^oni feiddiodd ddwyn barn ⁹gablaidd arno, eithr *efe* a ddywedodd, ^pCerydded yr Arglwydd dydi.

¹⁰ Eithr y rhai hyn sydd yn cablu y pethau nis gwyddant: a pha bethau bynnag y maent yn anianol, fel anifeiliaid direswm, yn *eu* gwybod, yn y rhai hynny ymlygru y maent.

¹¹ Gwae hwynt-hwy! oblegid hwy a gerddasant yn ffordd ^rCain, ²ac ^aa'u collwyd trwy dwyll gwobr Balaa, ac a'u difethwyd ^tyingwrth-ddywediad Core.

¹² Y rhai hyn sydd frychau yn eich ^scariad-wleddoedd chwi, yn cyd-wleda â chwi, yn ddiöfn yn eu pesgi eu hunain: ^vcymmylau di-ddwfr *dydynt*, a gylch-arweinir gan wyntoedd; prennau diflannedig, heb firwyth, dwywaith yn feirw, ^zwedi eu diwreiddio;

¹³ ^aTonnau cynddeiriog y môr, yn ewynnu allan eu cywilydd eu hun-

ain; ^sêr gwibiog, i'r rhai y cadwyd niwl y tywyllwch yn dragywydd.

¹⁴ Ac Enoch hefyd, ^by seithfed o Adda, a brophwydodd am y rhai hyn, gan ddywedyd, Wele, ^cy mae yr Arglwydd yn dyfod gyd â myrddiwn o'i saint,

¹⁵ I wneuthur barn yn erbyn pawb, ac i lwyr-argyhoeddi yr holl rai annuwiol o honynt am holl weithredoedd eu hannuwioldeb, y rhai a wnaethant hwy yn annuwiol, ac am yr holl *eiriau* ^dcaledion, y rhai a lefarodd pechaduriaid annuwiol yn ei erbyn ef.

¹⁶ Y rhai hyn sydd rwnachwyr, tuchanwyr, yn cerdded yn ol eu chwantau eu hunain; ac ^ey mae eu genau yn llefaru *geiriau* chwyddedig, yn mawrygu wynebau dynion er mwyn budd.

¹⁷ Eithr chwi, *O* rai anwyl, cof-iwch y geiriau a rag-ddywedyd gan apostolion ein Harglwydd Iesu Grist;

¹⁸ Ddywedyd o honynt i chwi, ^fy bydd yn yr amser diweddaf watwar-wyr, yn cerdded yn ol eu chwantau ³annuwiol eu hunain.

¹⁹ Y rhai hyn yw ^gy rhai sydd yn eu didoli eu hunain, ^hyn anianol, heb fod yr Yspryd ganddynt.

²⁰ Eithr chwydchwi, anwylyd, gan eich adeiladu eich hunain ar eich sancteiddiaf ffydd, a gweddio yn yr Yspryd Glân,

²¹ Ymgedwch ynghariad Duw, gan ddisgwyl trugaredd ein Harglwydd Iesu Grist i fywyd tragywyddol.

²² A thrugarhêwch wrth rai, gan wneuthur rhagor:

²³ Eithr rhai ⁱcedwch ⁴trwy ofn, gan eu cipio *hwy* allan o'r tân; gan gasâu hyd yn nod ^ky wisg a halogwyd gan y cnawd.

²⁴ Eithr i'r hwn a ddichon eich cadw chwi yn ddigwmp, *a'ch* gosod ger bron ei ogoniant ef yn ddifeisus mewn gorfoledd,

²⁵ ^mI'r unig ddoeth Dduw, ein Hiachawdwr ni, *y byddo* gogoniant a mawredd, gallu ac awdurdod, yr awrhon ac yn dragywydd. Amen

Anno
DOMINI
Cylch 66.

^b Gen. 5. 18.

^c Dan. 7. 10.
Zech. 14. 5.
Matt. 25.
31.
² Thess. 1.
7.

^d 1 Sam. 2.
3.
Ps. 31. 18.
a 94. 4.
Mal. 3. 13.

^e 2 Petr 2.
18.

^f 1 Tim. 4.
1.
2 Tim. 3. 1.
2 Petr 3. 3.

^g annu-
wioldeb.
^h Diar. 18. 1.
Ezec. 14. 7.
Hos. 4. 14.
a 9. 10.
ⁱ 1 Cor. 2.
14.
Lugo 3. 15.

ⁱ Rhuf. 11.
14.

¹ Tim. 4.
16.

^k newn.

² Zech. 3.
4. 5.

³ Dat. 3. 4.

¹ Rhuf. 16.
25.

⁴ Eph. 3. 20.

¹ Tim. 1.
17.

^m Rhuf. 16.
27.

DATGUDDIAD

SANT IOAN Y DIFINYDD.

Anno
DOMINI
96.

PENNOD I.

4 Ioan yn ysgrifenu ei Ddatguddiad at saith eglwys Asia, y rhai a arwyddocêir wrth y saith ganhwylbren aur. 7 Dyfodiad Crist: 14 ei allu gogoneddus, a'i ardderch-owgroydd ef.

DATGUDDIAD Iesu Grist, yr hwn a roddes Duw iddo ef, i ddangos i'w wasanaethwyr y pethau sydd raid eu dyfod i ben ar fyrder; a chan ddanfôn trwy ei angel, efe a'i hysbysodd i'w wasanaethwr Ioan:

2 Yr hwn a dystiolaethodd air Duw, a^b thystiolaeth Iesu Grist, a'r holl bethau e^a welodd.

3^d Dedwydd *yw* yr hwn sydd yn darllen, a'r rhai sydd yn gwrandaw geiriau y brophwydoliaeth hon, ac yn cadw y pethau sydd yn ysgrifenedig ynddi: canys *y mae* yr amser yn agos.

4 **IOAN** at y saith eglwys sydd yn Asia: Gras *fyddo* i chwi, a thangnefedd, oddi wrth yr hwn sydd, a'r hwn a fu, a'r hwn sydd ar ddyfod; ac oddi wrth^b y saith Yspryd sydd ger bron ei orseddfainge ef;

5 Ac oddi wrth Iesu Grist, *yr hwn yw* y Tyst fyddlawn, ^ky Cyn-^ltaf-anedig o'r meirw, a¹ Thywysog brenhinoedd y ddaear. Iddo ef yr hwn a'n carodd ni,^{mac} a'n golchodd ni oddi wrth ein pechodau yn ei waed ei hun,

6 Ac a'n^gwnaeth ni yn frenhinoedd ac yn offeiriaid i Dduw a'i Dad ef; ^oiddo ef *y byddo* y gogoniant a'r² gallu yn oes oes-^oedd. Amen.

7^p Wele, y mae efe yn dyfod gydag a'r cymmylau; a phob llygad a'i gwel ef, ie, ^qy rhai a'i gwanasant ef: a holl lwythau y ddaear a alarant o'i blegid ef. Felly, Amen.

8^r Mi yw Alpha ac Omega, y dechreu ar diwedd, medd yr Arglwydd, yr hwn sydd, a'r hwn oedd, a'r hwn sydd i ddyfod, yr Hollalluog.

9 Myfi Ioan, yr hwn *wyf* hefyd eich brawd, a'ch cydymmaith mewn

cystudd, ac yn nheyrnas ac amynedd Iesu Grist, oeddwn yn yr ynys a elwir Patmos, ^{*}am air Duw, ac am dystiolaeth Iesu Grist.

10^r Yr oeddwn i yn yr yspryd ar^{*} ddydd yr Arglwydd; ac a glywais o'r tu ol i mi lef fawr fel *llais* udgorn,

11 Yn dywedyd, Mi yw Alpha ac Omega, y cyntaf a'r diweddaf: a'r hyn yr wyt yn ei weled, ysgrifena mewn llyfr, a danfon i'r saith eglwys y rhai sydd yn Asia; i Ephesus, ac i Smyrna, ac i Pergamus, ac i Thyatira, ac i Sardis, a Philadel-^{phia}, a Laodicea.

12 Ac mi a droais i weled y llef a lefarai wrthyf. Ac wedi i mi droi, mi a welais saith ganhwylbren aur;

13 Ac y'nghanol y saith ganhwylbren, ^{*}un tebyg i Fab y dyn, ^bwedi ymwisgo â gwisg laes hyd ei draed, ac^c wedi ymwregysu ynghylch ei fronnau â gwregys aur.

14 Ei ben ef a'i^d wallt *oedd* wŷnion fel gwlan, ³cyn wŷnned a'r eira; ^ea'i lygaid fel fflam dân;

15^f A'i draed yn debyg i bres coeth, megis yn llosgi mewn ffwrn; ^ga'i lais fel swn llawer o ddyfroedd.

16 Ac *yr oedd* ganddo yn ei law ddehau saith seren: ac^h o'i enau yr oedd cleddau llym dau-finiog yn dyfod allan: a'i wynebpryd fel yr haul yn disgleirio yn ei nerth.

17 Aⁱ phan welais ef, mi a syrthiais wrth ei draed ef fel marw. Ac^k efe a osododd ei law ddehau arnaf fi, gan ddywedyd wrthyf, Nac ofna; ^lmyfi yw y cyntaf a'r diweddaf;

18^m A'r hwn *wyf* fyw, ac a fŷm farw; ac wele, byw ydwyf yn oes oesoedd, Amen; acⁿ y mae gennyf agoriadau uffern a marwolaeth.

19 Ysgrifena y pethau a welaist, a'r pethau sydd, a'r pethau a fydd ar ol hyn;

20 Dirgelwch y saith seren a welaist yn fy llaw ddehau, a'r saith ganhwylbren aur. Y saith seren, ^oangelion y saith eglwys ydynt: ^pa'r saith ganhwylbren a welaist, y saith eglwys ydynt.

Anno
DOMINI
96.

^u Rhuf. 8. 17.
² Tim. 2. 12.

^x pen. 6. 9. ad. 2.

^y pen. 4. 2. a 17. 3. a 21. 10.

^z Ioan 20. 26.

Act. 20. 7. 1 Cor. 16. 2.

^a Ezech. 1. 26. Dan. 7. 13.

a 10. 16. pen. 14. 14.

^b Dan. 10. 5. c pen. 15. 6.

^d Dan. 7. 9.

^g *gwyn fel eira*.

^o Dan. 10. 6. pen. 2. 18.

a 19. 12.

^f Ezech. 1. 7. Dan. 10. 6.

^g pen. 14. 2.

^h Es. 49. 2. Heb. 4. 12.

pen. 2. 12. 16.

a 19. 15, 21.

ⁱ Ezech. 1. 28.

^k Dan. 8. 18. a 10. 10.

^l Es. 41. 4. a 44. 6.

pen. 2. 8.

^m Rhuf. 6. 9.

ⁿ Ps. 68. 20. pen. 20. 1.

^o Mal. 2. 7.

^p Zech. 4. 2. Matt. 5. 15.

Phil. 2. 15.

Anno
DOMINI
96.

PENNOD II.

Pa beth a orchymynir ei ysgrifenu at angelion, hynny yn, gweinidogion, eglwysi 1 Ephesus, 8 Smyrna, 12 Pergamus, 18 Thyatira; a pha beth sydd ganmoladwy neu ddiifygiol ynddynt.

At angel yr eglwys sydd yn Ephesus, ysgrifena; Y pethau hyn y mae ^ayr hwn sydd yn dal y saith seren yn ei law ddehau, yr hwn sydd yn rhodio y'nghanol y saith ganhwylbren aur, yn eu dywedyd;

² **Mi** a adwaen dy weithredoedd di, a'th lafur, a'th amynedd, ac na elli oddef y rhai drwg: a ^cphrofi o honot y rhai sydd yn dywedyd eu bod yn apostolion, ac nid ydynt; a chael o honot hwynt yn gelwyddog:

³ **A** thi a oddefaist, ac y mae amynedd gennyf, ac a gymmeraist boen er mwyn fy enw i, ac ni ddi-fygiaist.

⁴ **Eithr** y mae gennyf *beth* yn dy erbyn, am i ti ymadael a'th gariad cyntaf.

⁵ **Cofia** gan hynny o ba le y syrthiaist, ac edifarhâ, a gwna y gweithredoedd cyntaf: ac ^donid ê, yr wyf fi yn dyfod attat ti ar frys, ac mi a symmudaf dy ganhwylbren di allan o'i le, oni edifarhêi di.

⁶ **Ond** hyn sydd gennyf ti, dy fod di yn casâu gweithredoedd ^ey Nicolaiaid, y rhai yr wyf fi hefyd yn eu casâu.

⁷ **Yr** hwn sydd ganddo glust, gwrandawed pa beth y mae yr Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi; I'r hwn sydd yn gorchfygu, y rhoddaf iddo ^ffwyta o ^hbren y bywyd, yr hwn sydd y'nghanol par-adwys Duw.

⁸ **Ac** at angel yr eglwys sydd yn Smyrna, ysgrifena; Y pethau hyn y mae ^gy cyntaf a'r diweddaf, yr hwn a fu farw, ac sydd fyw, yn eu dywedyd;

⁹ **Mi** a adwaen dy weithredoedd di, a'th gystudd, a'th dlodi, (eithr ^hcyfoethog wyt,) ac *mi a adwaen* gabledd ⁱy rhai sydd yn dywedyd eu bod yn Iuddewon, ac nid ydynt ond synagog Satan.

¹⁰ **Nac** ofna ddim o'r pethau yr ydwyf i'w dioddef. Wele, y cythraul a fwrw rai o honoch chwi i garchar, fel y'ch profer; a chwi a gewch gystudd ddeng niwrnod. Bydd ffyddlawn hyd angau, ac mi a roddaf i ti ^jgoron y bywyd.

¹¹ **Yr** hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi; Yr hwn sydd yn gorchfygu, ni chaiff ddim niwed gan ^kyr ail farwolaeth.

¹² **Ac** at angel yr eglwys sydd yn Pergamus, ysgrifena; Y pethau hyn y mae ^lyr hwn sydd ganddo y cleddyf llym dau-finiog, yn eu dywedyd;

¹³ **Mi** a adwaen dy weithredoedd di, a pha le yr wyt yn trigo; *sef* lle mae gorsedd-faingc Satan: ac yr wyt yn dal fy enw i, ac ni wedaist fy ffydd i, ie, yn y dyddiau *y bu* Antipas yn ferthyr ffyddlawn i mi, yr hwn a laddwyd yn eich plith chwi, lle y mae Satan yn trigo.

¹⁴ **Eithr** y mae gennyf ychydig bethau yn dy erbyn di, oblegid bod gennyf yno *rai* yn dal athrawiaeth ^mBalaam, yr hwn a ddysgodd i Bal-lac fwrw rhwystr ger bron meibion Israel, ⁿi fwyta pethau wedi eu haberthu i eilunod, ac i odinebu.

¹⁵ **Felly** y mae gennyf tithau hefyd *rai* yn dal athrawiaeth ^oy Nicolaiaid, yr hyn beth yr wyf fi yn ei gasâu.

¹⁶ **Edifarhâ**; ac os amgen, yr wyf fi yn dyfod attat ar frys, ac ^pa ryfelaf ^qyn eu herbyn hwynt â chleddyf fy ngenau.

¹⁷ **Yr** hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Ysryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi; I'r hwn sydd yn gorchfygu, y rhoddaf iddo fwyta o'r manna cuddiedig, ac a roddaf iddo garreg wen, ac ar y garreg ^renw newydd wedi ei ysgrifenu, yr hwn nid edwyn neb, ond yr hwn sydd yn ei dderbyn.

¹⁸ **Ac** at angel yr eglwys sydd yn Thyatira, ysgrifena; Y pethau hyn y mae Mab Duw yn eu dywedyd, ^syr hwn sydd a'i lygaid fel fflam dân, a'i draed yn debyg i bres coeth;

¹⁹ **Mi** a adwaen dy weithredoedd di, a'th gariad, a'th wasanaeth, a'th ffydd, a'th amynedd di, ^ta'th weithredoedd; a *bod* y rhai diweddaf yn fwy na'r rhai cyntaf.

²⁰ **Eithr** y mae gennyf ychydig bethau yn dy erbyn, oblegid dy fod yn gadael i'r wraig honno ^uJezebel, yr hon sydd yn ei galw ei hun yn brophwydes, ddysgu a thwylo fy ngwasanaethwyr ^va'i odinebu, ac

Anno
DOMINI
96.

o ad. 7, 17.

Ppen. 20. 14.
a 21. 8.

q pen. 1. 16.

r ad. 9.

s Num. 24.
14. a 25. 1.
a 31. 16.

t ad. 20.

u ad. 6.

x Es. 11. 4.
2 Thess. 2.
8.
pen. 19, 15,
21.
2 d hwynt.
y ad. 7, 29.z pen. 3. 12.
a 19. 12.a pen. 1. 14,
15.

b ad. 2.

c a bod dy
weithred-
oedd dim-
eddyf yn
fwy na'r,
&c.d 1 Bren. 16.
31.
2 Bren. 9. 7.

e ad. 14.

Anno
DOMINI
96.e Exod. 34.
17.
Act. 15. 20.
1 Cor. 10.
19, 20.
4 oddi wrth.

5 oddi wrth.

f 1 Sam. 16.
7.
1 Chron.
28. 9.
a 29. 17.
Ps. 7. 9.
Jer. 11. 20.
a 17. 10.
Act. 1. 24.
Rhuf. 8. 27.
8 Rhuf. 2. 6.
a 14. 12.
2 Cor. 6. 10.
Gal. 6. 6.
pen. 20. 12.

6 byrta.

h pen. 3. 11.

i Ioan 6. 29.
1 Ioan 3.
23.k Matt. 19.
28.
Luc 22. 29.
1 Cor. 6. 3.
2. 31.
1 Ps. 2. 8, 9.
a 49. 14.
pen. 12. 5.
a 19. 15.m 2 Petr. 1.
19.
pen. 22. 16.
n ad. 7.

o i fwytta pethau wedi eu haberthu i eilunod.

21 Ac mi a roddais iddi amser i edifarhau⁴ am ei godineb; ac nid edifarhaodd hi.

22 Wele, yr wyf fi yn ei bwrw hi ar wely, a'r rhai sydd yn godinebu gyd â hi, i gystudd mawr, onid edifarhânt⁵ am eu gweithredoedd.

23 A'i phlant hi a laddaf â marwolaeth: a'r holl eglwysi a gânt wybod mai⁶ myfi yw yr hwn sydd yn chwilio yr arennau a'r calonnau: ac⁷ mi a roddaf i bob un o honoch yn ol eich gweithredoedd.

24 Eithr wrthych chwi yr wyf yn dywedyd, ac wrth y lleill yn Thyatira, y sawl nid oes ganddynt y ddysgeidiaeth hon, a'r rhai ni adnabuant ddyfnderau Satan, fel y dywedant; Ni fwriaf arnoch⁸ faich arall.

25 Eithr^h yr hyn sydd gennych, deliwech hyd oni ddelwyf.

26 A'r hwn sydd yn gorchfygu, ac yn cadwⁱ fy ngweithredoedd hyd y diwedd, mi a roddaf^k iddo awdurdod ar y cenedloedd:

27^l Ac efe a'u bugeilia hwy â gwialen haiarn; fel llestri pridd y dryllir hwynt: fel y derbyniais innau gan fy Nhad.

28 Ac mi a roddaf iddo^m y seren fore.

29ⁿ Yr hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi.

PENNOD III.

2 Argyhoeddi angel eglwys Sardis, 3 a'i annog i edifarhau; a'i fgyroth oni edifarhau. 8 Angel eglwys Philadelphia 10 yn cael ei ganmol am ei ddiwydrwydd a'i amynedd. 14 Angel Laodicea yn cael ei geryddu am nad yw na brud nac oer; 19 a'i rybuddio i fod yn fwy ei zêl. 20 Crist yn sefyll wrth y drws, ac yn curo.

AC at angel yr eglwys sydd yn Sardis, ysgrifena; Y pethau hyn y mae^a yr hwn sydd a saith Yspryd Duw a'r saith seren ganddo, yn eu dywedyd; ^bMi a adwaen dy weithredoedd di, oblegid y mae gennyt enw dy fod yn fyw, a marw ydwyf.

2 Bydd wyladwrus, a sicrhâ y pethau sydd yn ol, y rhai sydd barod i farw: canys ni chefais dy weithredoedd yn gyflawn ger bron Duw.

3 Cofia gan hynny pa fodd y derbynaiast ac y clywaist, a chadw, ac^c edifarhâ. ^dOs tydi gan hynny ni wyli, mi a ddeuaf arnat ti fel lleidr,

ac ni chei di wybod pa awr y deuaft attat.

4 Eithr y mae gennyf ychydig enwau, ie, yn Sardis, y rhai ni^e halogasant eu dillad; a hwy a rodiant gyd â mi mewn dillad^f gwŷnion: oblegid teilwng ydynt.

5 Yr hwn sydd yn gorchfygu, ^ghwnnw a wisgir mewn dillad gwŷnion; ac ni^h ddileaf ei enw ef allan oⁱ lyfr y bywyd, ond^k mi a gyffesaf ei enw ef ger bron fy Nhad, a cher bron ei angelion ef.

6^l Yr hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi.

7^l Ac at angel yr eglwys sydd yn Philadelphia, ysgrifena; Y pethau hyn y mae y Sanctaidd, ^my Cywir, yn eu dywedyd, ⁿyr hwn sydd ganddo agoriad Dafydd, yr hwn sydd yn agoryd, ac nid yw neb yn^o cau; ac^o yn cau, ac nid yw neb yn agoryd;

8^p Mi a adwaen dy weithredoedd: wele, rhoddais ger dy fron ddrws agored, ac ni ddichon neb ei gau: canys y mae gennyt ychydig nerth, a thi a gedwaist fy ngair, ac ni wedaist fy enw.

9 Wele, mi a wnaft^q iddynt hwy o synagog Satan, y rhai sydd yn dywedyd eu bod yn Iuddewon, ac nid ydynt, ond dywedyd celwydd y maent; wele, ^rmeddaf, ^rgwnaf iddynt ddyfod ac addoli o flaen dy draed, a gwybod fy mod i yn dy garu di.

10 O achos cadw o honot air fy amynedd i, ^sminnau a'th gadwaf di oddi wrth awr y brofedigaeth, yr hon a ddaw ar yr holl fyd, i brofi y rhai sydd yn trigo ar y ddaear.

11 Wele, ^tyr wyf yn dyfod ar frys; ^udal yr hyn sydd gennyt, fel na ddygo neb dy goron di.

12 Yr hwn sydd yn gorchfygu, mi a'i gwnaf ef^v yn golofn yn nheml fy Nuw i, ac allan nid â efe mwyach: ac^w mi a ysgrifenaf arno ef enw fy Nuw i, ac enw dinas fy Nuw i, ^xyr hon ydyw Jerusalem^y newydd, yr hon sydd yn disgyn o'r nef oddi wrth fy Nuw i: ac^z mi a ysgrifenaf arno ef fy enw newydd i.

13^z Yr hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Yspryd yn ei ddywedyd wrth yr eglwysi.

14^z Ac at angel^z eglwys y Laodi-

Anno
DOMINI
96.

o Judas 23.

f pen. 4. 4.
a 6. 11.
a 7. 9, 13.

g ad. 18.

h Exod. 32.
32.i Phil. 4. 3.
pen. 20. 12.
a 21. 27.k Matt. 10.
32.
Luc 12. 8.
l ad. 13.m ad. 14.
pen. 1. 5.
n Es. 22. 22.
Luc 1. 32.
pen. 1. 18.o Job 12.
14.

p ad. 1.

q pen. 2. 9.

r Es. 49. 23.
a Co. 14.

s 2 Petr. 2. 9.

t Phil. 4. 5.
pen. 1. 3.
a 22. 7, 12.
u pen. 2. 25.v 1 Bren. 7.
21.w pen. 2. 17.
a 14. 1.
a 22. 4.x Gal. 4. 26.
Heb. 12. 22.
pen. 21. 2.
10.

y ad. 22.

z yr eglwys
yn Lao-
dicea.

Anno
DOMINI
96.b pen. 1. 5.
a 19. 11.
a 22. 6.
c Col. 1. 15.
d pen. 2. 2.

ceaid, ysgrifena; Y pethau hyn y mae Amen yn eu dywedyd, ^by Tyst ffyddlaw'n a chywir, ^cdechreuad creadigaeth Duw;

15 ^dMi a adwaen dy weithred-oedd di, nad ydwyf nac oer na brwd: mi a fynwn pe bait oer neu frwd.

16 Felly, am dy fod yn glaiar, ac nid yn oer nac yn frwd, mi a'th chwydaf di allan o'm genau:

17 Oblegid dy fod yn dywedyd, ^eGoludog wyf, ac mi a gyfoethogais, ac nid oes arnaf eisieu dim; ac ni wyddost dy fod yn druan, ac yn resynol, ac yn dlawd, ac yn ddall, ac yn noeth.

18 Yr wyf yn dy gynghori ^fi brynu gennyf fi aur wedi ei buro trwy dân, fel y'th gyfoethoger; a ^gdillad gwynion, fel y'th wisger, ac ^hfel nad ymddangoso gwarth dy noethder di; ira hefyd dy lygaid âg eli llygaid, fel y gwelech.

19 ^hYr wyf fi yn argyhoeddi, ac yn ceryddu y sawl yr wyf yn eu caru: am hynny bydded gennyf zêl, ac edifarhâ.

20 Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws, ac yn curo: os clyw neb fy llais i, ac agoryd y drws, ⁱmi a ddeuaf i mewn atto ef, ac a swpperaf gyd âg ef, ac yntau gyd â minnau.

21 Yr hwn sydd yn gorchfygu, ^krhoddaf iddo ef eistedd gyd â mi ar fy ngorsedd-faingc, megis y gorchfygais innau, ac yr eisteddais gyd â'm Tad ar ei orsedd-faingc ef.

22 ^lYr hwn sydd ganddo glust, gwrandawed beth y mae yr Ys-
pryd yn ei ddywedyd wrth yr eg-
lwysi.

PENNOD IV.

2 Ioan yn gweled gorsedd-faingc Duw yn y nef:
4 y pedwar henuriad ar hugain: 6 y pedwar anifail yn llawn llygaid ym mlaen ac yn ol:
10 yr henuriad yn bwrw i lawr eu coronau, ac yn addoli yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc.

AR ol y pethau hyn yr edrychais; ac wele ddrws wedi ei agoryd yn y nef: a'r llais ^acyntaf a glywais oedd fel llais udgorn yn ymddiddan â mi, gan ddywedyd, Dring i fynu yma, a mi a ddangosaf i ti y pethau sydd raid eu ²bod ar ol hyn.

2 Ac yn y man ^byr oeddwn yn yr yspryd: ac wele, ^cyr oedd gor-

sedd-faingc wedi ei gosod yn y nef, ac ^{un} yn eistedd ar yr orsedd-faingc.

3 A'r hwn oedd yn eistedd oedd yn debyg yr olwg arno i faen jaspis a sardin: ac ^{yr} oedd enfys o amgylch yr orsedd-faingc, yn debyg yr olwg arno i smaragdus.

4 Ac ynghylch yr orsedd-faingc ^{yr} oedd pedair gorsedd-faingc ar hugain: ac ar y gorsedd-feingc-iau y gwelais bedwar henuriad ar hugain yn eistedd, ^dwedi eu gwisgo mewn dillad gwynion; ac yr oedd ganddynt ar eu pennau goronau aur.

5 Ac yr oedd yn dyfod allan o'r orsedd-faingc ^efelld, a tharanau, a lleisiau: ac ^{yr} oedd saith o lampau tân yn llosgi ger bron yr orsedd-faingc, y rhai yw ^fsaith Yspryd Duw.

6 Ac o flaen yr orsedd-faingc ^{yr} ydoedd ^gmôr o wydr, yn debyg i ^hgrystal: ac ynghanol yr orsedd-faingc, ac ynghylch yr orsedd-faingc, ^{yr} oedd pedwar anifail yn llawn o lygaid o'r tu blaen ac o'r tu ol.

7 A'r ^hanifail cyntaf oedd debyg i lew, a'r ail anifail yn debyg i lo, a'r trydydd anifail oedd ganddo wyneb fel dyn, a'r pedwerydd anifail oedd debyg i eryr yn ehedeg.

8 A'r pedwar anifail oedd ganddynt, bob un o hounyt, ⁱchwech o adenydd o'u hamgylch; ac ^{yr} oeddynt oddi fewn yn llawn llygaid: ac nid ⁴oeddynt yn gorphwys ddydd a nos, gan ddywedyd, ^kSanct, Sanct, Sanct, Arglwydd Dduw Hollalluog, ^lyr hwn oedd, a'r hwn sydd, a'r hwn sydd i ddyfod.

9 A phan fyddo yr anifeiliaid yn rhoddi gogoniant, ac anrhydedd, a diolch, i'r hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd,

10 Y mae y pedwar henuriad ar hugain yn syrthio ger bron yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac yn addoli yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd, ac yn bwrw eu coronau ger bron yr orsedd-faingc, gan ddywedyd,

11 ^mTeilwng wyt, O Arglwydd, i dderbyn gogoniant, ac anrhydedd, a gallu: canys ti a greaist bob peth, ac o herwydd dy ewyllys di y maent, ac y crëwyd hwynt.

Anno
DOMINI
96.d pen. 3. 4.
5. a 6. 11.
a 7. 9. 14.

e pen. 16. 18.

f pen. 1. 4.
a 5. 6.g pen. 15. 2.
h risial.i Edrych
Ezec. 1. 10.
a 10. 14.

l Es. 6. 2.

k Gr. oes
gorphwys-
fa ddynt,
&c.l Es. 6. 3.
1 pen. 1. 4.
11. 17.

m pen. 5. 12.

a pen. 1. 10.

2 gweuth-
ur.b pen. 1. 10.
a 21. 10.
c Ezec. 1. 26.
a 10. 1.

Anno
DOMINI
96.

PENNOD V.

1 Y llyfr wedi ei selio â saith sêl; 9 yr hwn yr oedd yr Oen a laddesid yn unig yn deilwng i'w agoryd. 12 Yr henuriaid o ran hynny yn ei foliannu ef, 9 ac yn cyfaddef mai efe a'u prynasai hwy â'i waed.

AC mi a welais yn neheulaw yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ^alyfr wedi ei ysgrifenu oddi fewn ac ²oddi allan, wedi ei selio â saith sêl.

2 Ac mi a welais angel cryf yn cyhoeddi â llef ³uchel, Pwy sydd deilwng i agoryd y llyfr, ac i ddatod ei seliau ef?

3 Ac nid oedd neb ^byn y nef, nac yn y ddaear, na than y ddaear, yn gallu agoryd y llyfr, nac edrych arno.

4 Ac mi a wylais lawer, o achos na chaed neb yn deilwng i agoryd ac i ddarllen y llyfr, nac i edrych arno.

5 Ac un o'r henuriaid a ddywedodd wrthyf, Nac wyla: wele, ^cy Llew yr hwn sydd o lwyth Juda, ^dGwreiddyn Dafydd, a orchfygodd i agoryd y llyfr, ac i ddattod ei saith sêl ef.

6 Ac mi a edrychais; ac wele, y'nganol yr orsedd-faingc a'r pedwar anifail, ac y'nganol yr henuriaid, *yr oedd* ^eOen yn sefyll megis wedi ei ladd, a chanddo saith gorn, a ^fsaith lygad, y rhai ydyw ^gsaith Yspryd Duw, wedi eu danfon allan i'r holl ddaear.

7 Ac efe a ddaeth, ac a gymmerth y llyfr o ddeheulaw yr hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-faingc.

8 A phan gymmerth efe y llyfr, y pedwar anifail a'r pedwar henuriad ar hugain a syrthiasant ger bron yr Oen; a chan bob un o honynt yr oedd ^htelynau, a phialau aur yn llawn o arogl-darth, ⁱy rhai ydyw gweddian y saint.

9 A ^khwy a ganasant ganiad newydd, gan ddywedyd, ^lTeilwng wyt ti i gymmeryd y llyfr, ac i agoryd ei seliau ef: oblegid ti a laddwyd, ac ^ma'n prynaist ni i Dduw trwy dy waed, allan o bob llwyth, ⁿac iaith, a phobl, a chenedl;

10 ^aAc a'n gwnaethost ni i'n Duw ni, yn frenhinoedd, ac yn offeiriaid: ac ni a deyrnaswn ar y ddaear.

11 Ac mi a edrychais, ac a glywais lais angelion lawer ynghylch yr orsedd-faingc, a'r anifeiliaid, a'r henuriaid: a'u rhifedi hwynt oedd

^ofyrddiynau o fyrddiynau, a mil-oedd o filoedd;

12 Yn dywedyd â llef ^puchel, ^qTeilwng yw yr Oen, yr hwn a laddwyd, i dderbyn gallu, a chyfoeth, a doethineb, a chadernid, ac anrhydedd, a gogoniant, a bendith.

13 A ^rphob creadur a'r sydd yn y nef, ac ar y ddaear, a than y ddaear, a'r pethau sydd yn y môr, ac oll a'r sydd ynddynt, a glywais i yn dywedyd, ^sI'r hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac i'r Oen, *y byddo* y fendith, a'r anrhydedd, a'r gogoniant, a'r gallu, yn oes oesoedd.

14 A'r pedwar anifail a ddywedasant, Amen. A'r pedwar henuriad ar hugain a syrthiasant i lawr, ac a addolasant yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd.

PENNOD VI.

1 Agoryd y seliau, y naill ar ol y llall; a phab beth a ddigwyddodd ar hynny: yr hyn sydd yn cynnwys prophwydoliaeth hyd ddiwedd y byd.

AC mi a welais pan agorodd yr Oen un o'r seliau, ac mi a glywais un o'r pedwar anifail yn dywedyd, fel trwst taran, Tyred, a gwel.

2 Ac mi a welais; ac wele ^afarch gwyn: a'r hwn oedd yn eistedd arno, a bwa ganddo; a rhoddwyd iddo goron: ac efe a aeth allan yn gorchfygu, ac i orchfygu.

3 A phan agorodd efe yr ail sêl, mi a glywais yr ail anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel.

4 Ac fe aeth allan farch arall, *un coch*: a'r hwn oedd yn eistedd arno, y rhoddwyd iddo gymmeryd heddych oddi ar y ddaear, fel y lladdent eu gilydd: a rhoddwyd iddo ef gledlyf mawr.

5 A phan agorodd efe y drydedd sêl, mi a glywais y trydydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel. Ac mi a welais; ac wele farch du: a'r hwn oedd yn eistedd arno, a chlorian ganddo yn ei law.

6 Ac mi a glywais lais y'nganol y pedwar anifail, yn dywedyd, ²Mesur o wenith er ceiniog, a thri mesur o haidd er ceiniog; ^ba'r olew a'r gwin, na wna niwed iddynt.

7 A phan agorodd efe y bedwaredd sêl, mi a glywais lais y pedwerydd anifail yn dywedyd, Tyred, a gwel.

8 Ac mi a edrychais; ac wele

Anno
DOMINI
96.

^oDan. 7. 10.
¹11eb. 12. 22.
⁵favor.
¹pen. 4. 11.

^qPhil. 2. 10.
ad. 3.

^r1 Chron.
29. 11.
¹1 Tim. 6.
16.
pen. 1. 6.

^sZech. 6. 3.
pen. 19. 11.

²Choiniz
a arwydd-
ocâ fesur
yn cyn-
nwys un
pint gwin,
a saith
ddegfed
run pint.
^bpen. 9. 4.

Anno
DOMINI
96.³ gwynlas.⁴ iddo.^c pen. 8. 3.
^a 9. 13.
^a 14. 13.
^d pen. 20. 4.
^e pen. 1. 9.
^f pen. 19. 10.⁵ fawr.⁶ Edrych
Zech. 1. 12.^h pen. 3. 4. 5.
^a 7. 9. 14.ⁱ Joel 2. 10.
^{31.} a 3. 15.
Matt. 24.
29.
Act. 2. 20.^k Es. 34. 4.^l Jer. 3. 23.
^a 4. 24.
pen. 16. 20.^m Es. 2. 19.ⁿ Hos. 10. 8.
Luc 23. 30.
pen. 9. 6.

farch ³ gwelw-las: ac enw yr hwn oedd yn eistedd arno oedd Marwolaeth; ac yr oedd Uffern yn canlyn gyd âg ef. A rhoddwyd ⁴ iddynt awdurdod ar y bedwaredd ran o'r ddaear, i ladd â chleddyf, ac â newyn, ac â marwolaeth, ac â bwystfilod y ddaear.

9 A phan agorodd efe y bummed sêl, mi a welais ^c dan yr allor ^d eneidiau y rhai a laddesid ^e am air Duw, ac am ^f y dystiolaeth oedd ganddynt.

10 A hwy a lefasant â llef ⁵ uchel, gan ddywedyd, ⁶ Pa hyd, Arglwydd, sanctaidd a chywir, nad ydwynt yn barnu ac yn dial ein gwaed ni ar y rhai sydd yn trigo ar y ddaear?

11 A ^h gynau gwŷnion a roed i bob un o honynt; a dywedwyd wrthynt, ar iddynt orphwys etto ychydig amser, hyd oni chyflawnid ^{rhif} eu cyd-weision a'u brodyr, y rhai oedd i gael eu lladd, megis ag ^y cawsent hwythau.

12 Ac mi a edrychais pan agorodd efe y chweched sêl; ac wele, bu daear-gryn mawr; ⁱ a'r haul a aeth yn ddu fel sachlen flew, a'r lleuad a aeth fel gwaed;

13 A sêr y nef a syrthiasant ar y ddaear, fel y mae y ffigysbren yn bwrw ei ffigys gleision, pan ei hysgydwer gan wynt mawr.

14 ^k A'r nef a aeth heibio fel llyfr wedi ei blygu ynghyd; a ^l phob mynydd ac ynys a symudwyd allan o'u lleoedd.

15 A brenhinoedd y ddaear, a'r gwŷr mawr, a'r cyfoethogion, a'r pen-capteniaid, a'r gwŷr cedyrn, a phob gwr caeth, a phob gwr rhydd, ^m a ymguddiasant yn yr ogofeydd, ac ynghreigiau y mynyddoedd;

16 ⁿ Ac a ddywedasant wrth y mynyddoedd a'r creigiau, Syrthi-wch arnom ni, a chuddi-wch ni o wydd yr hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac oddi wrth lid yr Oen;

17 Canys daeth dydd mawr ei ddigter ef; a phwy a ddichon sefyll?

PENNOD VII.

³ Angel yn selio gwasanaethwyr Duw yn eu talcennau. ⁴ Nifer y rhai a seliwyd: o lwythau Israel rhifedi hysbysol: 9 o bob cenhedloedd eraill tyrfa aneirif, y rhai sydd yn sefyll ger bron yr orsedd-faingc, a gynau gwŷnion am danynt, ac a phalmwydd yn eu dwylaw. 14 Bod eu gynau wedi eu golchi yngwaed yr Oen.

AC ar ol y pethau hyn, mi a welais bedwar angel yn sefyll ar bedair congyl y ddaear, yn dal pedwar gwynt y ddaear, fel na chwythai y gwynt ar y ddaear, nac ar y môr, nac ar un pren.

2 Ac mi a welais angel arall yn dyfod i fynu oddi wrth godiad haul, a sêl y Duw byw ganddo. Ac efe a lefodd â llef ² uchel ar y pedwar angel, i'r rhai y rhoddasid ^{gallu} i ddrygu y ddaear a'r môr,

3 Gan ddywedyd, ^a Na ddrygwch y ddaear, na'r môr, na'r prennau, nes darfod i ni ^b selio gwasanaethwyr ein Duw ni yn eu talcennau.

4 Ac mi a glywais nifer y rhai a seliwyd: ^{yr} oedd wedi eu selio gant a phedair a deugain o filoedd o holl lwythau meibion Israel.

5 O lwyth Juda ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Reuben ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Gad ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio.

6 O lwyth Aser ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Nephthali ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Manasses ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio.

7 O lwyth Simeon ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Lefi ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Issachar ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio.

8 O lwyth Zabulon ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Joseph ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio. O lwyth Benjamin ^{yr} oedd deuddeng mil wedi eu selio.

9 Wedi hyn mi a edrychais; ac wele dyrfa fawr, yr hon ni allai neb ei rhifo, o bob cenedl, a llwythau, a phobloedd, ³ ac ieithoedd, yn sefyll ger bron yr orsedd-faingc, a cher bron yr Oen, ^e wedi eu gwisgo mewn gynau gwŷnion, a phalmwydd yn eu dwylaw;

10 Ac yn llefain â llef ⁴ uchel, gan ddywedyd, ^d Iachawdwriaeth i'n Duw ni, yr hwn sydd yn eistedd ar yr orsedd-faingc, ac i'r Oen.

11 A'r holl angelion a safasant o amgylch yr orsedd-faingc, a'r henuriaid, a'r pedwar anifail, ac a syrthiasant ger bron yr orsedd-faingc ar eu hwynebau, ac a addolasant Dduw,

12 Gan ddywedyd, Amen: Y fen-dith, a'r gogoniant, a'r doethineb, a'r diolch, a'r anrhydedd, a'r gallu,

Anno
DOMINI
96.² fawr.^a pen. 6. 8.
^a 9. 4.^b Eze. 9. 4.
pen. 14. 1.³ a thafod-
au.^c ad. 14.⁴ fawr.^d Ps. 3. 8.
Es. 43. 11.
Jer. 3. 23.
Hos. 13. 4.

Anno
DOMINI
96.a'r nerth, a fyddo i'n Duw ni yn
oes oesoedd. Amen.13 Ac un o'r henuriaid a attebodd,
gan ddywedyd wrthyf, Pwy ydyw
y rhai hyn sydd wedi eu gwisgo
mewn gynau gwynion? ac o ba le
y daethant?14 Ac mi a ddywedais wrtho ef,
Arglwydd, ti a wyddost. Ac efe
a ddywedodd wrthyf, Y rhai hyn
yw y rhai a ddaethant allan o'r
cystudd mawr, ac 'a olchasant eu
gynau, ac a'u kannasant hwy yng
ngwaed yr Oen.15 O herwydd hynny y maent ger
bron gorsedd-faingc Duw, ac yn ei
wasanaethu ef ddydd a nos yn ei
deml: a'r hwn sydd yn eistedd ar
yr orsedd-faingc ^a a ⁵ drig yn eu
plith hwynt.16 ^b Ni fydd arnynt na newyn
mwyach, na syched mwyach; ac ^c ni
ddisgyn arnynt na'r haul, na dim
gwres.17 Oblegid yr Oen, yr hwn sydd
y'nghanol yr orsedd-faingc, ^k a'u bu-
geilia hwynt, ac a'u harwain hwynt
at ffynhonnau ⁶ bywiol o ddyfroedd:
a ¹ Duw a sych ymaith bob deigr
oddi wrth eu llygaid hwynt.

PENNOD VIII.

1 Wrth agoryd y seithfed sêl, 2 y rhoddwyd
saith o udgyrn i saith o angelion. 6 Pedwar
o honynt yn udganu a'u hudgyrn; a philiau
mawr yn canlyn. 3 Angel arall yn rhoddi
arogl-darth at weddïau y saint ar yr allor
aur.**A** PHAN agorodd efe y seithfed
sêl, yr ydoedd ² gosteg yn y
nef megis dros hanner awr.2 Ac mi a welais y saith angel y
rhai oedd yn sefyll ger bron Duw:
a rhoddwyd iddynt saith o udgyrn.3 Ac angel arall a ddaeth, ac a
safodd ger bron yr allor, a thus-
ser aur ganddo: a rhoddwyd iddo
arogl-darth lawer, fel ³ yr offrym-
mai ef gyd â ^a gweddïau yr holl
saint ar yr allor aur, yr hon oedd
ger bron yr orsedd-faingc.4 Ac fe aeth ^b mwg yr arogl-darth
gyd â gweddïau y saint, o law yr
angel i fynu ger bron Duw.5 A'r angel a gymmerth y thus-
ser, ac a'i llanwodd hi o dân yr
allor, ac a'i bwriodd ⁴ i'r ddaear:
a ^c bu lleisiau, a tharanau, a mellit,
a daear-gryn.6 A'r saith angel, y rhai oedd a'r
saith udgorn ganddynt, a ymbarot-
toisant i udganu.7 A'r angel cyntaf a udganodd;
a bu cenllysg a than wedi eu
cymmysgu â gwaed, a hwy a fwr-
iwyd i'r ddaear: a thraian y ⁵ pren-
nau a losgwyd, a'r holl laswellt a
losgwyd.8 A'r ail angel a udganodd; a
megis mynydd mawr yn llosgi gan
dân a fwrwyd i'r môr: a thraian y
môr a aeth yn waed;9 A bu farw traian y creaduriaid
y rhai oedd yn y môr, ac a byw
ynddynt; a thraian y llongau a
ddinystriwyd.10 A'r trydydd angel a udganodd;
a syrthiodd o'r nef seren fawr yn
llosgi fel lamp, a hi a syrthiodd ar
draian yr afonydd, ac ar ffynhon-
nau y dyfroedd;11 Ac enw y seren a elwir Werm-
od: ac aeth traian y dyfroedd yn
wermod; a llawer o ddynion a fu-
ant feirw gan y dyfroedd, oblegid
eu myned yn chwerwon.12 A'r pedwerydd angel a udgan-
odd; a tharawyd traian yr haul, a
thraian y lleuad, a thraian y sêr;
fel y tywyllwyd eu traian hwynt,
ac ni lewyrchodd y dydd ei draian,
a'r nos yr un ffunud.13 Ac mi a edrychais, ac a glyw-
ais angel yn ehedeg y'nghanol y
nef, gan ddywedyd â llef ⁶ uchel,
Gwae, gwae, gwae, i'r rhai sydd yn
trigo ar y ddaear, rhag lleisiau er-
aill udgorn y tri angel, y rhai sydd
etto i udganu!

PENNOD IX.

1 Seren yn syrthio o'r nef, wrth udganu o'r
pummed angel, i'r hwn y rhoddwyd agoriad
y puell heb waelod: 2 yntau yn agoryd y
puell, a locustiaid fel ysgorpionau yn dyfod
allan. 12 Y mae y wae gyntaf wedi myned
heibio. 13 Y chweched udgorn yn canu: 14 a
gollwg pedwar angel yn rhydd, y rhai oedd
wedi eu rhoymo.**A** R pummed angel a udganodd;
ac mi a welais seren yn syrthio
o'r nef i'r ddaear: a rhoddwyd iddo
ef agoriad ^a y pydew heb waelod.2 Ac efe a agorodd y pydew heb
waelod; a chododd mwg o'r pyd-
ew, fel mwg ffwrn fawr: a thy-
wyllwyd yr haul a'r awyr gan fwg
y pydew.3 Ac o'r mwg y daeth allan lo-
custiaid ar y ddaear; a rhoddwyd
awdurdod iddynt, fel y mae gan
ysgorpionau y ddaear awdurdod.4 A dywedwyd wrthynt, ^b na wnaent
niwed i laswellt y ddaear, nac i
ddim gwyrddlas, nac i un pren;e pen. 3. 5.
18. a 6. 11.
a 16. 15.
a 19. 8.
ad. 9. 14.f Es. 1. 18.
Heb. 9. 14.
1 Ioan 1. 7.
pen. 1. 5.
Edrych
Zech. 3. 3.
4. 5.E Es. 4. 5, 6.
pen. 21. 3.E esyd ef
babell ar-
nynt, neu,
trostynf.

h Es. 49. 10.

i Ps. 121. 6.

k Ps. 23. 1.
Ioan 10. 11.

6 dyuo.

l Es. 25. 8.
pen. 21. 4.2 distaw-
rwydd.E y rhoddi
at weddïau.
a pen. 5. 8.b Ps. 141. 2.
Luc 1. 10.

4 ar y.

c pen. 16. 18.

Anno
DOMINI
96.

5 ddaear.

6 fawr.

a Luc 8. 31.
pen. 17. 8.
ad. 2. 11.

b pen. 6. 6.

Anno
DOMINI
96.c pen. 7. 3.
Eidrych
Exod. 12.
23.
Ezec. 9. 4.d Job 3. 21.
Es. 2. 19.
pen. 6. 16.

e Joel 2. 4.

f Joel 1. 6.

g ad. 1.

2 Sef, din-
ystrydd.
h pen. 8. 13.

3 dros.

i Ps. 63. 17.
Dan. 7. 10.

ond yn unig i'r dynion oedd heb
c sêl Duw yn eu talcennau.

5 A rhoddwyd iddynt na laddent
hwynt, ond bod iddynt eu blino
hwy bùm mis: ac y byddai eu
gofid hwy fel gofid oddi wrth ys-
gorpion, pan ddarfyddai iddi frathu
dyn.

6 Ac yn y dyddiau hynny ^a y cais
dynion farwolaeth, ac nis cânt; ac
a chwenychant farw, a marwol-
aeth a gilia oddi wrthynt.

7 A *dull y locustiaid oedd debyg
i feirch wedi eu parottôi i ryfel;
ac yr oedd ar eu pennau megis
coronau yn debyg i aur, a'u hwyn-
ebau fel wynebau dynion.

8 A gwallt oedd ganddynt fel
gwallt gwagedd, a'u dannedd oedd
fel dannedd llewod.

9 Ac yr oedd ganddynt lurigau fel
llurigau haiarn; a llais eu haden-
ydd oedd fel llais cerbydau llawer
o feirch yn rhedeg i ryfel.

10 Ac yr oedd ganddynt gynffon-
nau tebyg i ysgorpionau, ac yr oedd
colynnau yn eu cynffonnau hwy:
a'u gallu oedd i ddrygu dynion
bùm mis.

11 Ac yr oedd ganddynt frenhin
arnynt, sef ^g angel y pydew di-
waelod: a'i enw ef yn Hebraeg
ydyw Abàdon, ac yn Roeg y mae
iddo enw ^h Apôlyon.

12 ^h Un wae a aeth heibio; wele,
y mae yn dyfod etto ddwy wae ar
ol hyn.

13 A'r chweched angel a udgan-
odd; ac mi a glywais lef allan o
bedwar corn yr allor aur, yr hon
sydd ger bron Duw,

14 Yn dywedyd wrth y chweched
angel, yr hwn oedd a'r udgorn
ganddo, Gollwng yn rhydd y ped-
war angel sydd yn rhwym yn yr
afon fawr Euphrates.

15 A gollyngwyd y pedwar angel,
y rhai oedd wedi eu parottôi ⁱ erbyn
awr, a diwrnod, a mis, a blwyddyn,
fel y lladdent y traian o'r dynion.

16 A ⁱ rhifedi y llu o wŷr meirch
oedd ddwy fyrddiwn o fyrddiynau:
ac mi a glywais eu rhifedi hwynt.

17 Ac fel hyn y gwelais i y meirch
yn y weledigaeth, a'r rhai oedd yn
eistedd arnynt, a chanddynt lurigau
tanllyd, ac o *liw* hyacinth a brwm-
stan: a phennau y meirch oedd fel
pennau llewod; ac yr oedd yn myn-
ed allan o'u safnau, dân, a mwg,
a brwmstan.

18 Gan y tri hyn y ⁴ llâs traian y
dynion, gan y tân, a chan y mwg, a
chan y brwmstan, oedd yn dyfod
allan o'u safnau hwynt.

19 Canys eu gallu hwy sydd yn eu
safn, ac yn eu cynffonnau: canys
y cynffonnau oedd debyg i seirph,
a phennau ganddynt; ac â'r rhai
hynny y maent yn drygu.

20 A'r dynion eraill, y rhai ni
laddwyd gan y plâau hyn, nid
edifarhasant oddi wrth weithred-
oedd eu dwylaw eu hun, fel nad
addolent ^k gythreuliaid, a ^l delwau
aur, ac arian, a phres, a main, a
phrennau, y rhai ni allant na gwel-
ed, na chlywed, na rhodio:

21 Ac nid edifarhasant oddi wrth
eu llofruddiaeth, nac oddi wrth eu
cyfareddion, nac oddi wrth eu god-
ineb, nac oddi wrth eu lladrad.

PENNOD X.

1 Angel cryf cadarn yn ymddangos, a llyfr
agored yn ei law: 6 ac yn tyngu i'r hwn
sydd yn byw yn dragywydd, na bydd amser
mwy. 8 Gorchymyn i Ioan gymmeryd y
llyfr, a'i fwytta.

A C mi a welais angel cryf arall
yn disgyn o'r nef, wedi ei
wisgo â chwmwl: ac enfys oedd
ar ei ben, ^a a'i wyneb ydoedd fel
yr haul, ^b a'i draed fel colofnau o
dân:

2 Ac yr oedd ganddo yn ei law
lyfr bychan wedi ei agoryd. Ac
efe a osododd ei droed dehau ar
y môr, a'i aswy ar y tir;

3 Ac a lefodd â llef ² uchel, fel y
rhua llew: ac wedi iddo lefain, y
saith daran a lefarasant eu llefau
hwythau.

4 Ac wedi darford i'r saith daran
lefaru eu llefau, yr oeddwn ar fedr
ysgrifenu: ac mi a glywais lef o'r
nef yn dywedyd wrthyf, ^c Selia y
pethau a lefarodd y saith daran, ac
na ysgrifena hwynt.

5 A'r angel yr hwn a welais yn
sefyll ar y môr, ac ar y tir, ^d a
gododd ei law i'r nef,

6 Ac a dyngodd i'r hwn sydd yn
byw yn oes oesoedd, yr hwn a gre-
odd y nef a'r pethau sydd ynddi,
a'r ddaear a'r pethau sydd ynddi,
a'r môr a'r pethau sydd ynddo, na
byddai amser mwych:

7 Ond *yn nyddiau llef y seithfed
angel, pan ddechreuo efe udganu,
gorphenir dirgelwch Duw, fel y
mynegodd efe i'w wasanaethwyr y
prophwydi.

Anno
DOMINI
96.

k laddwyd.

k Lef. 17. 7.
Deut. 32.
17.
Ps. 106. 37.
1 Cor. 10.
20.l Ps. 115. 4.
a 135. 15.
Dan. 5. 23.

a Matt. 17. 2.

b pen. 1. 15.

2 fawr.

c Dan. 8. 26.
a 12. 4. 9.

d Dan. 12. 7.

e pen. 11. 15.

Anno
DOMINI
96.

† ad. 4.

8 A'r f'leff a glywais o'r nef, a lef-
arodd drachefn wrthyf, ac a ddy-
wedodd, Dos, cymmer y llyfr bychan
sydd wedi ei agoryd yn llaw yr
angel yr hwn sydd yn sefyll ar y
môr ac ar y tir.

9 Ac mi a euthum at yr angel,
gan ddywedyd wrtho, Moes i mi y
llyfr bychan. Ac efe a ddywedodd
wrthyf, ²Cymmer, a bwytta ef yn
llwyr: ac efe a chwerwa dy fol di,
eithr yn dy enau y bydd yn felus
fel mêl.

10 Ac mi a gymmerais y llyfr
bychan o law yr angel, ac a'i
bwytteais ef; ac yr oedd efe yn
fy ngenau megis mêl yn felus: ac
wedi i mi ei fwytta ef, fy mol a
aeth yn chwerw.

11 Ac efe a ddywedodd wrthyf,
Rhaid i ti drachefn brophwydo i
bobloedd, a chenhedloedd, ³ac ieith-
oedd, a brenhinoedd lawer.

PENNOD XI.

3 Y ddau dyst yn prophwydo. 6 Bod gan-
ddynt awdurdod i gau y nef rhag iddi wla-
io: 7 yr ymladd y bwystfil yn eu herbyn, ac
y lladd hwynt: 8 hwythau yn gorwedd heb
eu claddu, 11 ac ar ol tridiau a hanner yn
adgyfodi. 14 Yr ail wae yn myned heibio.
15 Y seithfed udgorn yn canu.

ARHODDWDYD i mi ⁴gorsen
debyg i walen. A'r angel a
safodd, gan ddywedyd, Cyfod, a
mesura deml Dduw, a'r allor, a'r
rhaid sydd yn addoli ynddi.

2 Ond y cyntedd sydd o'r tu all-
an i'r deml, ²bwrw allan, ac na
fesura ef; oblegid *efe* a roddwyd
i'r Cenhedloedd; a'r ddinas sanct-
aidd a fathrant hwy ³ddeufis a
deugain.

3 Ac mi a roddaf ³allu i'm dau
dyst, a hwy a brophwydant ⁴fil a
deucant a thri ugain o ddyddiau,
wedi ymwisgo â sachlian.

4 Y rhai hyn yw ⁴y ddwy olew-
wydden, a'r ddau ganhwylbren sydd
yn sefyll ger bron Duw y ddaear.

5 Ac os ewyllysia neb wneuthur
niwed iddynt, y mae tân yn myned
allan o'u genau hwy, ac yn difetha
eu gelynnion: ac os ewyllysia neb
eu drygu hwynt, fel hyn y mae
yn rhaid ei ladd ef.

6 Y mae gan y rhai hyn awdur-
dod i gau y nef, fel na wlawio hi yn
nyddiau eu prophwydoliaeth hwynt:
ac ⁴awdurdod sydd ganddynt ar y
dyfroedd, i'w troi hwynt yn waed,
ac i daro y ddaear â phob pla, cyn
fynyched ag y mynnont.

7 A phan ddarfyddo iddynt or-
phen eu tystiolaeth, ⁵y bwystfil, yr
hwn sydd yn dyfod allan o'r pwll
diwaelod, ⁶a ryfela â hwynt, ac
a'u gorchfyga hwynt, ac a'u lladd
hwynt.

8 A'u cyrph hwynt *a orwedd* ar
heolydd ⁷y ddinas fawr, yr hon yn
ysprydol a elwir Sodom a'r Aipht;
lle hefyd y croeshoeliwyd ein Har-
glwydd ni.

9 A'r rhai o'r bobloedd, a'r llwyth-
au, a'r ⁸ieithoedd, a'r cenhedloedd,
a welant eu cyrph hwynt dridiau
a hanner, ac ni oddefant roi eu
cyrph hwy mewn beddau.

10 A'r rhai sydd yn trigo ar y
ddaeear a lawenychant o'u plegid, ac
a ymhyfrydant, ac a anfonant rodd-
ion i'w gilydd; oblegid y ddau bro-
phwyd hyn oedd yn poeni y rhai
oedd yn trigo ar y ddaear.

11 Ac ar ol tridiau a hanner,
Yspryd bywyd oddi wrth Dduw a
aeth i mewn iddynt hwy, a hwy
a safasant ar eu traed; ac ofn
mawr a syrthiodd ar y rhai a'u
gwelodd hwynt.

12 A hwy a glywsant lef ⁵uchel
o'r nef yn dywedyd wrthynt, Deu-
wch i fynu yma. A hwy a aethant
i fynu i'r nef mewn cwmwl; a'u
gelynnion a edrychasant arnynt.

13 Ac yn yr awr honno y bu daear-
gryn mawr, a degfed ran y ddinas a
syrthiodd; a lladdwyd yn y ddaear-
gryn saith mil o ⁶wŷr: a'r lleill
a ddychrynasant, ac a roddasant
ogoniant i Dduw y nef.

14 ⁷Yr ail wae a aeth heibio;
wele, y mae y drydedd wae yn dy-
fod ar frys.

15 A'r ⁸seithfed angel a udgan-
odd; a bu llefau ⁷uchel yn y nef,
yn dywedyd, ⁹Aeth teyrnasodd y
byd *yn eiddo* ein Harglwydd ni,
a'i Grist ef; ac efe a deyrnasa yn
oes oesoedd.

16 A'r ¹⁰pedwar henuriad ar hug-
ain, y rhai oedd ger bron Duw yn
eistedd ar eu gorsedd-feingciau, a
syrthiasant ar eu hwynebau, ac a
addolasant Dduw.

17 Gan ddywedyd, Yr ydym yn
diolch i ti, O Arglwydd Dduw Holl-
alluog, ¹¹yr hwn wyt, a'r hwn oedd-
it, a'r hwn wyt yn dyfod; oblegid
ti a gymmeraist dy allu mawr, ac
a deyrnesaist.

18 A'r cenhedloedd a ddigias-
ant; a daeth dy ddig di, ¹²a'r amser

Anno
DOMINI
96.

¹³pen. 13. 1,
11. a 17. 8.
¹⁴Dan. 7. 21.
Zech. 14. 2.

¹⁵pen. 17. 1,
6. a 18. 10.

¹⁶infodun.

¹⁷famr.

¹⁸Gr. enwau
gwyr.

¹⁹pen. 8. 13,
a 9. 12.
a 16. 1.

²⁰pen. 10. 7.

²¹mawrion.

²²pen. 12.
10.

²³pen. 4. 4.
a 6. 8.
a 19. 4.

²⁴pen. 1. 4.

²⁵Neu, ac
amser y
meirw i
gael eu
barnu.

Anno
DOMINI
96.¹lygru.
²lygru.³pen. 15.
5, 8.⁴pen. 16.
18.⁵pen. 16. 21.

i farnu y meirw, ac i roi gwobr i'th wasanaethwyr y prophwydi, ac i'r saint, ac i'r rhai sydd yn ofni dy enw, fychain a mawrion; ac i¹ ddiffetha y rhai sydd yn² difetha y ddaear.

19 Ac agorwyd³ teml Dduw yn y nef; a gwelwyd arch ei gyfammod ef yn ei deml ef: a⁴ bu mell, a llefau, a tharanau, a daear-gryn, a⁵ chenillysg mawr.

PENNOD XII.

¹ Gwraig wedi ei gwisgo a'r haul yn trafaelu ar ei thym² i esgor. 4 Y ddraig goch fawr yn sefyll o'i blaen hi i ddifa ei phlentyn hi. 6 Wedi iddi esgor, y mae hi yn cilio i'r diffaethwch. 7 Michael a'i angelion yn ymladd a'r ddraig, ac yn myned yn drech na hi. 13 Y ddraig, wedi ei thafu i'r ddaear, yn erlid y wraig.

²Ac
arwydd.

² A RHYFEDDOD mawr a welwyd yn y nef; gwraig wedi ei gwisgo a'r haul, a'r lleuad dan ei thraed, ac ar ei phen goron o ddeuddeg seren:

2 A hi yn feichiog, a lefodd, gan fod mewn gweryw, a gofid i esgor.

³arwydd.

3 A gwelwyd³ rhyfeddod arall yn y nef; ac wele ddraig goch fawr, a⁴ saith ben iddi, a deg corn; ac ar ei phennau saith goron.

⁴pen. 13. 1.

4 A'i chynffon hi a dynnodd draian sêr y nef, ac a'u bwriodd hwynt i'r ddaear. A'r ddraig a safodd ger bron y wraig yr hon ydoedd yn barod i esgor, i ddifa ei phlentyn hi pan esgorai hi arno.

⁵Ps. 2. 9.
pen. 2. 27.
a 19. 15.

5 A hi a esgorodd ar fab gwryw, y'r hwn oedd i fugeilio yr holl genhedloedd â gwialen haiarn: a'i phlentyn hi a gymmerwyd i fynu at Dduw, ac at ei orsedd-faingc ef.

⁶ad. 14.

6 A'r wraig a ffodd i'r diffaethwch, lle mae ganddi le wedi ei barottôl gan Dduw, fel y porthent hi yno⁷ a deucant a thri ugain o ddyddiau.

⁷pen. 11. 3.
ad. 14.⁸Dan. 10.
13, 21.
a 12. 1.
Judas 9.

7 A bu rhyfel yn y nef: a Michael a'i angelion a ryfelasant yn erbyn y ddraig, a'r ddraig a ryfelodd a'i hangelion hithau,

8 Ac ni orfuant; a'u lle hwynt nis cafwyd mwyach yn y nef.

⁹Luc 10. 18.
Ioan 12. 31.
Gen. 3. 1,
4.
pen. 20. 2.

9 A bwriwyd allan⁹ y ddraig fawr, y'r hen sarph, yr hon a elwir Diafol a Satan, yr hwn sydd yn twyllo yr holl fyd: efe a fwriwyd allan i'r ddaear, a'i angelion a fwriwyd allan gyd âg ef.

⁴forwr.⁵pen. 11.
15. a 19. 1.

10 Ac mi a glywais lef⁴ uchel yn dywedyd yn y nef, y'r awr hon y daeth iachawdwriaeth, a nerth, a

theyrnas ein Duw ni, a gallu ei Grist ef: canys cyhuddwr ein brodyr ni a fwriwyd i'r llawr, y'r hwn oedd yn eu cyhuddo hwy ger bron ein Duw ni ddydd a nos.

11 A⁵ hwy a'i gorchfygasant ef trwy waed yr Oen, a thrwy air eu tystiolaeth hwynt; ac ni charasant eu heinioes hyd angau.

12 O herwydd hyn¹ llawenhêwch, y nefoedd, a'r rhai ydych yn trigo ynddynt. Gwae y rhai sydd yn trigo ar y ddaear, a'r môr! canys y diafol a ddisgynodd attoch chwi, a chanddo lid mawr, o herwydd ei fod yn gwybod nad oes iddo ond ychydig amser.

13 A phan welodd y ddraig ei bwrw i'r ddaear, hi a erlidiodd y wraig a esgorasai ar y mab.

14 A rhoddwyd i'r wraig ddwy o adenydd eryr mawr, fel yr ehedai hi i'r diffaethwch, i'w lle ei hun; lle yr ydys yn ei maethu hi yno² dros amser, ac amseroedd, a hanner amser, oddi wrth wyneb y sarph.

15 A'r sarph³ a fwriodd allan o'i safn, ar ol y wraig, ddwfr megis afon, fel y gwnai ei dwyn hi ymaith gyd â'r afon.

16 A'r ddaear a gynnorthwyodd y wraig; a'r ddaear a agorodd ei genau, ac a lyngcodd yr afon, yr hon a fwriodd y ddraig allan o'i safn.

17 A llidiodd y ddraig wrth y wraig, ac a aeth i wneuthur rhyfel a'r lleill o'i had hi, y rhai sydd yn cadw gorchymynion Duw, ac sydd⁴ a thystiolaeth Iesu Grist ganddynt.

PENNOD XIII.

¹ Bwystfil yn cyfodi allan o'r môr, a saith ben ganddo, a deg corn: i'r hwn y mae y ddraig yn rhoddi ei gallu. 11 Bwystfil arall yn dyfod i fynu allan o'r ddaear; 14 ac yn peri gweuthur delo y bwystfil cyntaf; 15 ac yn peri i ddyinion ei addoli ef, 16 a derbyn ei nôd ef.

A⁵ mi a sefais ar dywod y môr; ac a welais⁶ fwystfil yn codi o'r môr, a chanddo saith ben, a deg corn; ac ar ei gyn ddeg coron, ac ar ei bennau⁷ enw cabledd.

2 A'r bwystfil a welais i⁸ oedd debyg i lewopard, a'i draed fel traed arth, a'i safn fel safn llew: a'r ddraig a roddodd iddo ef ei gallu, a'i gorsedd-faingc, ac awdurdod mawr.

3 Ac mi a welais un o'i bennau ef

Anno
DOMINI
96.¹Job 1. 9.
a 2. 5.
Zech. 3. 1.²Rhuf. 8.
33, 34, 37.
a 16. 20.³Ps. 96. 11.
Es. 49. 13.
pen. 18. 20.⁴ad. 6.⁵Dan. 7. 25.
a 12. 7.⁶Es. 59. 19.⁷a gweddill
ei had hi.⁸1 Cor. 2. 1.
1 Ioan 5. 10.
pen. 1. 2, 9.
a 6. 9.
a 20. 4.⁹Dan. 7. 2.
7.¹⁰pen. 12. 3.
a 17. 3, 9.
12.¹¹enwau.¹²Edrich
Dan. 7. 4.
5, 6.¹³pen. 12. 9.

Anno
DOMINI
96.³ *friso i
farwolaeth.*
^o pen. 17. 8.^f pen. 18. 18.⁵ Dan. 7. 8.
11. 25.
a 11. 36.⁴ *barhau,
neu,
ryfela.*
^h pen. 11. 2.
a 12. 6.ⁱ Dan. 7. 21.
pen. 11. 7.⁵ *a thafod.*^k Exod. 32.
32.
Phil. 4. 3.
pen. 3. 5.
a 20. 12.
a 21. 27.
ⁱ pen. 17. 8.
^m pen. 2. 7.ⁿ Es. 33. 1.
⁶ *caethglu
caethglud-
iad.*⁷ *y mae efe
yn myned.*
^o Gen. 9. 6.
Matt. 26.
52.
^p pen. 14.
12.^q pen. 11. 7.^r ad. 3.^s Deut. 13. 3.
Matt. 24.
24.
2Thes. 2. 9.
pen. 16. 14.
⁸ *arwydd-
ion.*^t pen. 12. 9.
a 19. 20.⁹ *yr ar-
wyddion.*² *eintoes.*

megis wedi ei ³ladd yn farw; a'i friw marwol ef a iachâwyd: °a'r holl ddaear a ryfeddodd ar ol y bwystfil.

4 A hwy a addolasant y ddraig, yr hon a roes allu i'r bwystfil: ac a addolasant y bwystfil, gan ddywedyd, 'Pwy sydd debyg i'r bwystfil? pwy a ddichon ryfela âg ef?

5 A rhoddwyd iddo ef °enau yn llefaru pethau mawrion, a chabl-edd; a rhoddwyd iddo awdurdod i ⁴weithio ^hddau fis a deugain.

6 Ac efe a agorodd ei enau mewn cabledd yn erbyn Duw, i gablu ei enw ef, a'i dabernacl, a'r rhai sydd yn trigo yn y nef.

7 A rhoddwyd iddo ¹wneuthur rhyfel â'r saint, a'u gorchfygu hwynt: a rhoddwyd iddo awdurdod ar bob llwyth, ⁵ac iaith, a chenedl.

8 A holl drigolion y ddaear a'i haddolant ef, ^ky rhai nid yw eu henwau yn ysgrifenedig yn llyfr bywyd yr Oen yr hwn a laddwyd ¹er dechreuad y byd.

9 ^mOd oes gan neb glust, gwrandedd.

10 ⁿOs yw neb yn ⁶tywys i gaethiwed, ⁷efe a â i gaethiwed: °os yw neb yn lladd â chleddyf, rhaid yw ei ladd yntau â chleddyf. ^pDyma amynedd a ffydd y saint.

11 Ac mi a welais fwystfil arall ^qyn codi o'r ddaear; ac yr oedd ganddo ddau gorn tebyg i oen, a llefaru yr oedd fel draig.

12 A holl allu y bwystfil cyntaf y mae efe yn ei wneuthur ger ei fron ef, ac yn peri i'r ddaear ac i'r rhai sydd yn trigo ynddi addoli y bwystfil cyntaf, ^ryr hwn yr iachâwyd ei glwyf marwol.

13 Ac ^ya mae efe yn gwneuthur ⁸rhyfeddodau mawrion, hyd onid yw yn peri i dân ddisgyn o'r nef i'r ddaear, y'ngolwg dynion;

14 Ac ^ty mae efe yn twyllo y rhai sydd yn trigo ar y ddaear, trwy ⁹y rhyfeddodau y rhai a roddwyd iddo ef eu gwneuthur ger bron y bwystfil; gan ddywedyd wrth drigolion y ddaear, am iddynt wneuthur delw i'r bwystfil yr hwn a gafodd friw gan gleddyf, ac a fu fyw.

15 A chaniattâwyd iddo ef roddi ²anadl i ddelfw y bwystfil, fel y llefarai delw y bwystfil hefyd, ac y parai gael o'r sawl nid addolent ddelfw y bwystfil, eu lladd.

16 Ac y mae yn peri i bawb, fychain a mawrion, cyfoethogion a thlodion, rhyddion a chaethion, ³dderbyn nôd ar eu llaw ddehau, neu ar eu talcennau:

17 Ac na allai neb na phrynu na gwerthu, ond yr hwn a fyddai ganddo nôd, neu ^uenw y bwystfil, neu rifedi ei enw ef.

18 ^xYma y mae doethineb. Yr hwn sydd ganddo ddeall, bwried ^yrifedi y bwystfil: canys rhifedi dyn ydyw; a'i rifedi ef yw, Chwe chant a thri ugain a chwech.

PENNOD XIV.

1 *Tra yr oedd yr Oen yn sefyll ar fynydd Sion gyd â'i fintai, 6 angel yn pregethu yr efengyl. 8 Cwmp Babilon. 15 Cynhauaf y byd, a dodiad y crymman i mewn. 20 Gwin-gynhauaf, a gwin-wrîff digofaint Duw.*

AC mi a edrychais, ac wele Oen yn sefyll ar fynydd Sion, a chyd âg ef ^abedair mil a saith-ugeinmil, a chanddynt enw ei Dad ef yn ysgrifenedig yn eu talcennau.

2 Ac mi a glywais lef o'r nef, ^bfel llef dyfroedd lawer, ac fel llef taran fawr: ac mi a glywais lef ^ctelynorion yn canu ar eu telnyau:

3 A ^dhwy a ganasant megis caniad newydd ger bron yr orsedd-faingc, a cher bron y pedwar anifail, a'r henuriaid: ac ni allodd neb ddysgu y gân, ond y pedair mil ^ea'r saith-ugeinmil, y rhai a brynwyd oddi ar y ddaear.

4 Y rhai hyn yw y rhai ni halogwyd ²â gwagedd; ^ecanys gwryfyon ydynt. Y rhai hyn yw y rhai ^fsydd yn dilyn yr Oen pa le bynnag yr elo. Y rhai hyn ^ga brynwyd oddi wrth ddynion, ^hyn flaen-ffrwyth i Dduw ac i'r Oen.

5 Ac ⁱyn eu genau ni chaed twyll: canys ^jdfai ydynt ger bron gor-sedd-faingc Duw.

6 Ac mi a welais angel arall yn ehedeg y'ngghanol y nef, a'r efengyl dragywyddol ganddo, i efengylu i'r rhai sydd yn trigo ar y ddaear, ac i bob cenedl, a llwyth, ³ac iaith, a phobl;

7 Gan ddywedyd â llef ⁴uchel, Ofnwch Dduw, a rhoddwch iddo ogoniant; oblegid daeth awr ei farn ef: ac ⁵addolwch yr hwn a wnaeth y nef, a'r ddaear, a'r môr, a'r ffynhonnau dyfroedd.

8 Ac angel arall a ddilynodd, gan

Anno
DOMINI
96.³ *roddi.*^u pen. 14.
11.^x pen. 17. 9.^y pen. 15. 2.^a pen. 7. 4.^b pen. 1. 15.
a 19. 6.^c pen. 5. 8.^d pen. 5. 9.
a 15. 3.² *gyd d.*
^e 2 Cor. 11.
2.^f pen. 3. 4.
a 17. 14.^g pen. 5. 9.
^h Iago 1. 13.ⁱ Ps. 32. 2.
Seph. 3. 13.
^k Eph. 5. 27.³ *a thafod.*⁴ *fawr.*¹ Neh. 9. 6.
Ps. 146. 5.
6.
Act. 14. 15.
a 17. 24.

Anno
DOMINI
96.m Ps. 21. 9.
Jer. 51. 8.
pen. 18. 2.
n pen. 11. 8.
a 16. 19.
a 17. 5.
a 18. 10, 21.
5 fawr.o Ps. 75. 8.
Es. 51. 17.
Jer. 23. 15.p pen. 18. 6.
q pen. 16.
19.r pen. 20.
10.s pen. 19.
20.t Es. 34. 10.
pen. 19. 3.u pen. 13.
10.x 1 Cor. 15.
13.
1 Thess. 4.
16.y yn canlyn
gyd â
hwynt.

z pen. 1. 13.

7 fawr.

a Joel 3. 13.
Matt. 13.
39.b chynhau-
afu.c gynhau-
afu.

d eychodd.

e fawr.

ddywedyd, ^m Syrthiodd, syrthiodd Babilon, ⁿ y ddinas fawr honno; oblegid hi a ddiododd yr holl genhedloedd â gwin llied ei godineb.

9 A'r trydydd angel a'u dilynodd hwynt, gan ddywedyd â llef ^o uchel, Os addola neb y bwystfil a'i ddelw ef, a derbyn ei nôd ef yn ei dalcen, neu yn ei law,

10 Hwnnw hefyd ^a a yf o win digofaint Duw, yr hwn yn ddigymmysg ^a a dywalltwyd yn ^a phiol ei lid ef; ac ^a efe a boenir mewn ^a tân a brwmstan y'ngolwg yr angelion sanctaidd, ac y'ngolwg yr Oen:

11 A ^a mwg eu poenedigaeth hwy sydd yn myned i fynu yn oes oes-oedd: ac nid ydynt hwy yn cael gorphwysdra ddydd na nos, y rhai sydd yn addoli y bwystfil a'i ddelw ef, ac os yw neb yn derbyn nôd ei enw ef.

12 ^a Yma y mae amynedd y saint: yma y mae y rhai sydd yn cadw gorchymynion Duw, a ffydd Iesu.

13 Ac mi a glywais lef o'r nef, yn dywedyd wrthyf, Ysgrifena, Gwyn eu byd y meirw y rhai ^a sydd yn marw yn yr Arglwydd, o hyn allan, medd yr Yspryd, fel y gorphwysont oddi wrth eu llafur; a'u gweithredoedd sydd ^e yn eu canlyn hwynt.

14 Ac mi a edrychais, ac wele gwmmwl gwyn, ac ar y cwmmwl ^{un} yn eistedd ⁷ tebyg i Fab y dyn, a chanddo ar ei ben goron o aur, ac yn ei law grymman llym.

15 Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml, gan lefain â llef ⁷ uchel wrth yr hwn oedd yn eistedd ar y cwmmwl, ^a Bwrw dy grymman i mewn, a ^a meda: canys daeth yr amser i ti i ⁹ fedi; oblegid ^a addfedodd cynhauaf y ddaear.

16 A'r hwn oedd yn eistedd ar y cwmmwl a fwriodd ei grymman ar y ddaear; a'r ddaear a fedwyd.

17 Ac angel arall a ddaeth allan o'r deml sydd yn y nef, a chanddo yntau hefyd grymman llym.

18 Ac angel arall a ddaeth allan oddi wrth yr allor, yr hwn oedd a gallu ganddo ar y tân; ac a lefodd â bloedd ³ uchel ar yr hwn oedd a'r crymman llym ganddo, gan ddywedyd, Bwrw i mewn dy grymman llym, a chasgl ganghennau gwinwydden y ddaear; oblegid addfedodd ei grawn hi.

19 A'r angel a fwriodd ei grymman ar y ddaear, ac a gasglodd

winwydden y ddaear, ac a'i bwriodd i ^a gerwyn fawr digofaint Duw.

20 A'r ^b gerwyn a sathrwyd o'r tu allan i'r ddinas; a gwaed a ddaeth allan o'r gerwyn, hyd at frwynau y meirch, ar hyd mil a chwe chant o ystadau.

PENNOD XV.

1 Y saith angel o'r saith bla diweddaf. 3 Caniad y rhai a orchfygant y bwystfil. 7 Y saith phiol yn llawn o ddigofaint Duw.

A ^a mi a welais arwydd arall yn y nef, mawr a rhyfeddol; saith angel a chanddynt y saith bla diweddaf: oblegid ynddynt hwy y cyflawnwyd llied Duw.

2 Ac mi a welais megis ^a môr o wydr wedi ei gymmysgu â tân; a'r rhai oedd yn cael y maes ar y bwystfil, ac ar ei ddelw ef, ac ar ei nôd ef, ac ar rifedi ei enw ef, yn sefyll ar y môr gwydr, ^a a thelynau Duw ganddynt.

3 A chanu y maent ^c gân Moses gwasanaethwr Duw, a chân yr Oen; gan ddywedyd, ^a Mawr a rhyfedd yw dy weithredoedd, O Arglwydd Dduw Hollalluog; ^e cyfiawn a chywir yw dy ffyrdd di, Brenhin ² y saint.

4 ^f Pwy ni'th ofna di, O Arglwydd, ac ni ogonedda dy enw? oblegid tydi yn unig wyt sanctaidd: oblegid ^g yr holl genhedloedd a ddeuant ac a addolant ger dy fron di; oblegid dy farnau di a eglurwyd.

5 Ac ar ol hyn mi a edrychais, ac wele, yr ydoedd ^h templ pabell y dystiolaeth yn y nef yn agored:

6 A daeth y saith angel, y rhai yr oedd y saith bla ganddynt, allan o'r deml, wedi eu gwisgo mewn lli-an pur a disglair, a ⁱ gwregysu eu dwyfronnau â gwregysau aur.

7 Ac un o'r pedwar anifail a roddodd i'r saith angel saith phiol aur, yn llawn o ddigofaint Duw, yr hwn sydd yn byw yn oes oesoedd.

8 A llanwyd ^k y deml o fwg oddi wrth ogoniant Duw, ac oddi wrth ei nerth ef: ac ni allai neb fyned i mewn i'r deml, nes darfod cyflawni saith bla y saith angel.

PENNOD XVI.

1 Yr angelion yn tyngall allan eu phiolaidau digofaint. 2 Y plâu yn canlyn ar hyr. 15 Crist yn dyfod fel Ueidr. Gwyn eu byd y rhai a wynt.

A ^a mi a glywais lef ² uchel allan o'r deml, yn dywedyd wrth y saith angel, Ewch ymaith, a thy-

Anno
DOMINI
96.a pen. 19.
15.
b Es. 63. 3.
Galar. 1.
15.a pen. 4. 6.
a 21. 13.b pen. 5. 8.
a 14. 2.c Exod. 15.
1.d Ps. 111. 2.
a 139. 14.e Ps. 145. 17.
pen. 16. 7.
2 cenhed-
loedd, neu,
oesoedd.f Exod. 15.
14, 15.
Jer. 10. 7.

g Es. 61. 23.

h pen. 11.
19.
Edrych
Num. 1. 60.i Exod. 28.
6, 8.
Ezec. 44.
17, 18.
pen. 1. 13.k Exod. 40.
34.
1 Bren. 8.
10.
Es. 6. 4.

2 fawr.

Anno
DOMINI
96.

* Exod. 9. 9.

b pen. 13.
16, 17.
c pen. 13.
14.d Exod. 7.
17, 20.e pen. 1. 4.
8. a 4. 8.
a 11. 17.f Neu, a
sanctaid.g Matt. 23.
34.
pen. 13. 15.

h pen. 15. 3.

i Hoswgwyd.

j ad. 11, 21.

k ad. 9, 21.

l Edrych
Jer. 50. 38.
a 51. 36.
pen. 17. 15.
m Gr. y rhai
sydd o god-
iaid hawl.n pen. 12. 9.
m pen. 19.
20. a 20. 10.o 2 Thess.
2. 9.
pen. 13. 13.
a 19. 20.p pen. 17.
14. a 19. 19.
a 20. 8.

welltwech phiolau digofaint Duw ar y ddaear.

2 A'r cyntaf a aeth, ac a dywalltodd ei phiol ar y ddaear; a ^a bu cornwyd drwg a blin ar y dynion ^b oedd a nôd y bwystfil arnynt, a'r rhai ^c a addolasent ei ddelfw ef.

3 A'r ail angel a dywalltodd ei phiol ar y môr; ac ^d efe a aeth fel gwaed dyn marw: a phob enaid byw a fu farw yn y môr.

4 A'r trydydd angel a dywalltodd ei phiol ar yr anfonydd ac ^e ar y ffynhonnau dyfroedd; a hwy a aethant yn waed.

5 Ac mi a glywais angel y dyfroedd yn dywedyd, Cyfiawn, O Arglwydd, ydwyti ti, ^f yr hwn wyt, a'r hwn oeddit, ^g a'r hwn a fyddi; o blegid barnu o honot y pethau hyn.

6 Oblegid ^h gwaed saint a phrophwydi a dywalltasant hwy, a gwaed a rodhaist iddynt i'w yfed; canys y maent yn ei haeddu.

7 Ac mi a glywais un arall allan o'r allor yn dywedyd, Iê, ⁱ Arglwydd Dduw Hollalluog, cywir a chyfiawn ^j yw dy farnau di.

8 A'r pedwerydd angel a dywalltodd ei phiol ar yr haul; a gallu a roed iddo i boethi dynion â thân.

9 A ^k phoethwyd y dynion â gwres mawr; a ^l hwy a gablasant enw Duw, yr hwn sydd ag awdurdod ganddo ar y plâau hyn: ac nid edifarhasant, i roi gogoniant iddo ef.

10 A'r pumed angel a dywalltodd ei phiol ar orsedd-faingc y bwystfil; a'i deyrnas ef a aeth yn dywyll: a hwy a gnoisant eu tafodau gan ofid.

11 Ac ^m a gablasant Dduw y nef, o herwydd eu poenau, ac o herwydd eu cornwydydd; ac nid edifarhasant oddi wrth eu gweithredoedd.

12 A'r chweched angel a dywalltodd ei phiol ar yr afon fawr Euphrates; a ⁿ sychodd ei dwfr hi, fel y parottôid ffordd brenhinoedd ^o y dwyrain.

13 Ac mi a welais dri yspryd aflan tebyg i lyffaint ^p yn dyfod allan o safn ^q y ddraig, ac allan o safn y bwystfil, ac allan o enau ^r y gau-brophwyd.

14 Canys ysprydion cythreuliaid, ^s yn gwnneathur gwyrrthian, ydynt, y rhai sydd yn myned allan at frenhinoedd y ddaear, a'r holl fyd, i'w casglu hwy i ^t ryfel y dydd hwnnw, ^u dydd mawr Duw Hollalluog.

15 ^v Wele, yr wyf fi yn dyfod fel lleidr. Gwyn ei fyd yr hwn sydd yn gwylio, ac yn cadw ei ddillad, ^w fel na rodio yn noeth, ac iddynt weled ei anharddwch ef.

16 Ac efe a'u casglodd hwynt ynghyd i le a elwir yn Hebraeg, Armagedon.

17 A'r seithfed angel a dywalltodd ei phiol i'r awyr; a daeth llef ^x uchel allan o deml y nef, oddi wrth yr orsedd-faingc, yn dywedyd, ^y Darfu.

18 Ac ^z yr oedd lleisiau, a tharanau, a mellti; ac yr oedd daeargryn mawr, y fath ni bu er pan yw dynion ar y ddaear, cymmaint daeargryn, ac mor fawr.

19 A ^{aa} gwnaethpwyd y ddinas fawr yn dair rhan, a dinasoedd y cenedloedd a syrthiasant: a Babilon fawr ^{ab} a ddaeth mewn côf ger bron Duw, ^{ac} i roddi iddi gwppan gwin digofaint ei lid ef.

20 A ^{ad} phob ynys a ffodd ymaith, ac ni chafwyd y mynyddoedd.

21 ^{ae} A chenllysg mawr, ^{af} fel tal-entau, a syrthiasant o'r nef ar ddynion: a ^{ag} dynion a gablasant Dduw am bla y cenllysg; oblegid mawr iawn ydoedd eu pla hwynt.

PENNOD XVII.

3, 4 Gwraig wedi ei gwisgo â phorphor ac ysgarlod, a chwppan aur yn ei llaw, yn eistedd ar y bwystfil; 5 yr hon yw Babilon fawr, mam pob ffeidd-dra. 9 Dehongliad y saith ben, 12 a'r deg corn. 14 Goruchafiaeth yr Oen. 16 Cospedigaeth y buttain.

A DAETH un o'r saith angel oedd a'r saith phiol ganddynt, ac a ymddiddanodd â mi, gan ddywedyd wrthyf, Tyred, mi a ddangosaf i ti farnedigaeth ^a y buttain fawr ^b sydd yn eistedd ar ddyfroedd lawer.

2 ^c Gyd â'r hon y putteiniodd brenhinoedd y ddaear, ac ^d y meddwyd y rhai sydd yn trigo ar y ddaear gan win ei phutteindra hi.

3 Ac efe a'm dygodd i'r diffaethwch yn yr yspryd: ac mi a welais wraig yn eistedd ar fwystfil o liw ysgarlod, yn llawn o ^e enwau cablodd, a saith ben ^f iddo, a deg corn.

4 A'r wraig ^g oedd wedi ei dilladu â phorphor ac ysgarlod, ac wedi ei ^h gvychu âg aur, ac â main gwerthfawr, a pherlau, a chanddi gwppan aur yn ei llaw, yn llawn o ffeidd-dra ac aflendid ei phutteindra.

Anno
DOMINI
96.p Matt. 24.
45.
pen. 3. 3.
q 2 Cor. 5.
3.
pen. 3. 4.
18.

r fawr.

s pen. 21. 6.

t pen. 4. 5.
a 8. 5.
a 11. 19.

u pen. 14. 8.

v pen. 13. 5.

w Es. 51. 23.
Jer. 25. 15,
16.
pen. 14. 10.
y pen. 6. 14.z pen. 11.
19.
aa o bys
taleniau.
ad. 9, 11.

a Nah. 3. 4.

b pen. 19. 2.

c Jer. 51.

13.

ad. 15.

d pen. 13. 3.

e Jer. 51. 7.

pen. 14. 8.

a 13. 3.

f pen. 13. 1.

g ad. 9.

h ad. 12.

i pen. 13.

12, 16.

j goreuro.

Anno
DOMINI
96.

¹ 2 Thess.
2. 7.

³ putlein-
dra.

⁴ pen. 18.
24.

5 Ac ar ei thalcen yr oedd enw wedi ei ysgrifenu, ¹DIRGELWCH, BABILON FAWR, MAM ³PUTTEINIAID A FFIEIDD-DRA Y DDAEAR.

6 Ac mi a welais ⁴y wraig yn feddw gan waed y saint, a chan waed merthyron Iesu: a phan ei gwelais, mi a ryfeddais â rhyfeddod mawr.

7 A'r angel a ddywedodd wrthyf, Paham y rhyfeddaist? nyfi a ddywedaf i ti ddirgelwch y wraig, a'r bwystfil sydd yn ei dwyn hi, yr hwn sydd a'r saith benganddo, a'r deg corn.

8 Y bwystfil a welais, i fu, ac nid yw: a ¹bydd iddo ddod i fynu o'r pydw heb waelod, a ²myned i ddistryw: a ³rhyfedd i wna y rhai sydd yn trigo ar yddae, o'y rhai ni ysgrifenydd eu lenwau yn llyfr y bywyd er seiliad: byd, pan welont y bwystfil, yr hwn a fu, ac nid yw, ⁴er ei fod.

9 ¹Dyma y meddwl sydl a doethineb ganddo. ²Y saith pen, saith fynydd ydynt, lle mae y wraig yn eistedd arnynt.

10 Ac y ⁵mae saith frenlin: pump a gwympasant, ac un sydl, a'r llall ni ddaeth etto; a phan dlél, rhaid iddo aros ychydig.

11 A'r bwystfil, yr hwn oedd, ac nid ydyw, yntau yw yr wthfed, ac o'r saith y mae, ac i ddistryw y mae yn myned.

12 ¹A'r deg corn a welist, deg brenhin ydynt, y rhai ni dderbyniasant frenhiniaeth etto; eihr awdurdod fel brenhinoedd, u awr, y maent yn ei dderbyn gyd â'r bwystfil.

13 Yr un meddwl sydd i'r rhai hyn, a hwy a roddant eu nerth a'u hawdurdod i'r bwystfil.

14 ¹Y rhai hyn a ryfant â'r Oen, a'r Oen a'u gorchfyga hwynt: oblegid ²Arglwydd arglwydd ydyw, a Brenhin brenhinoedd; i'r rhai sydd gyd âg ef, sydd alwdig, ac etholedig, a ffyddlawn.

15 Ac efe a ddywedodd wrthyf, ³Y dyfroedd a welais, le mae y buttain yn eistedd, pobled a thorfeydd ydynt, a chenhedloedd ⁴ac ieithoedd.

16 A'r deg corn a welais ar y bwystfil, y rhai hyn a gaant y buttain, ac a'i gwnant hi yn unig ac yn noeth, a'i chnawd hi. fwyttant hwy, ac ⁵a'i llogant hi: than.

17 Canys Duw a roddodd yn eu calonnau hwynt wneuthur ei ewyllys ef, a gwneuthur yr un ewyllys, a rhoddi eu teyrnas i'r bwystfil, hyd oni chyflawner geiriau Duw.

18 A'r wraig a welais, yw y ddinas fawr, sydd yn teyrnasu ar frenhinoedd y ddaear.

PENNOD XVIII.

2 Cwypm Babilon: 4 gorchymyn pobl Dduw i gilio allan o honi: 9 brenhinoedd y ddaear, 11 gyd â'r marsiandwyr, a'r llongwyr, yn ddwy ganddynt drosti. 20 Y saint yn llawenychu o achos barn Duw arni hi.

A C ar ol y pethau hyn mi a welais angel arall yn dyfod i waered o'r nef, ag awdurdod mawr ganddo; a'r ddaear a oleuwyd gan ei ogoniant ef.

2 Ac efe a lefodd yn groch â llef ²uchel, gan ddywedyd, ³Syrthiodd, syrthiodd Babilon fawr honno, ac ⁴aeth yn drigfa cythreuliaid, ac yn gadwriaeth pob yspryd aflan, ac ⁵yn gadwriaeth pob aderyn aflan ac atgas.

3 Oblegid yr holl genhedloedd ¹a yasant o win digofaint ei godineb hi, a brenhinoedd y ddaear a butteiniasant gyd â hi, a marchnatâwyr y ddaear a gyfoethogwyd gan ²amllder ei moethau hi.

4 Ac mi a glywais lef arall o'r nef yn dywedyd, ³Deuwch allan o honi hi, fy mhobl i, fel na byddoch gyd-gyfrannogion o'i phechodau hi, ac na dderbynioch o'i phlâau hi.

5 Oblegid ei phechodau hi a gyrhaeddasant hyd y nef, a ⁴Duw a gofiodd ei hanwireddau hi.

6 ⁵Telwch iddi fel y talodd hithau i chwi, a dyblwch iddi y dau cymmaint yn ol ei gweithredoedd: ⁶yn y cwppan a lanwodd hi, llenwch iddi yn ddau-ddyblyg.

7 Cymmaint ag yr ymogoneddodd hi, ac y bu mewn moethau, y cymmaint arall rhoddwch iddi o ⁷ofid a galar: oblegid y mae hi yn dywedyd yn ei chalon, Yr wyf yn eistedd yn ⁸frenhines, a gweddwn nid ydwyf, a galar nis gwelaf ddim.

8 Am hynny yn un dydd y daw ei phlâau hi, ⁹sef marwolaeth, a galar, a newyn; a ¹⁰hi a lwyr-loggir â than: oblegid cryf yw yr Arglwydd Dduw, yr hwn sydd yn ei barnu hi.

9 Ac wylo am dani, a galaru drosti, a wna ¹¹brenhinoedd y ddaear

Anno
DOMINI
96.

⁷ pen. 16.
19.

¹ pen. 13. 1.

² pen. 13.
10.

³ pen. 13. 8.

⁴ pen. 13. 8.

⁴ ac a fydd.

⁵ pen. 13.
18.

⁶ pen. 15. 1.

⁵ maent yn.

⁷ Dan. 7. 20.

⁸ Zech. 1. 18,
19, 21.

⁹ pen. 13. 1.

¹⁰ pen. 16.
14. a 19. 19.

¹¹ Deut. 10.
17.

¹² 1 Tim. 6.
15.

¹³ pen. 19. 16.

¹⁴ Es. 8. 7.

¹⁵ a thafod-
au.

¹⁶ pen. 13. 8.

² fawr.

³ Es. 21. 9.

⁴ Jer. 51. 8.

⁵ pen. 14. 8.

⁶ Es. 13. 21.

⁷ a 21. 8.

⁸ a 34. 14.

⁹ Jer. 50. 39.

¹⁰ a 51. 37.

¹¹ Es. 34. 11.

¹² Marc. 5. 2.

¹³ 3.

¹⁴ pen. 14. 8.

¹⁵ a 17. 2.

¹⁶ nerth.

¹⁷ Es. 48. 20.

¹⁸ a 52. 11.

¹⁹ Jer. 50. 8.

²⁰ a 51. 6, 45.

²¹ 2 Cor. 6. 17.

²² pen. 16.
19.

²³ Ps. 137. 8.

²⁴ Jer. 50. 15.

²⁵ 29.

²⁶ 2 Tim. 4.

²⁷ 14.

²⁸ pen. 13. 10.

²⁹ pen. 14.

³⁰ 10.

³¹ boenedig-
aeth.

³² Es. 47. 7.

³³ 8.

³⁴ pen. 17.
16.

³⁵ Ezec. 26.

³⁶ 16, 17.

³⁷ pen. 17. 2.

³⁸ ad. 3.

Anno
DOMINI
96.m ad. 18.
pen. 19. 3.6 phoened-
igaeth.
n Es. 21. 9.
pen. 14. 8.o Ezec. 27.
27—36.
ad. 3.

6 peraid.

7 chyrph.
p Ezec. 27.
13.6 phoened-
igaeth.

n pen. 17. 4.

6 goreuro.

r Es. 23. 14.
Ezec. 27.
21.

n ad. 9.

n pen. 13. 4.

u Jos. 7. 6.
Job 2. 12.3 o herwydd
ei thraul hi.r Es. 44. 23.
a 49. 13.
Jer. 51. 48.

ar, y rhai a butteiniasant ac a fuant
fyw yn foethus gyd â hi, m pan wel-
ont fwg ei llosgiad hi,

10 Gan sefyll o hirbell, gan ofn
ei ⁶gofid hi, a dywedyd, ⁶Gwae,
gwae, y ddinas fawr honno, Babi-
lon, y ddinas gadarn! oblegid
mewn un awr y daeth dy farn di.

11 A ⁶marchnattawyr y ddaear a
wylant ac a alarant drosti; oblegid
nid oes neb mwyach yn prynu eu
marsiaandiaeth hwynt:

12 Marsiaandiaeth o aur, ac arian,
a meini gwerthfawr, a pherlau, a
llian main, a phorphor, a sidan, ac
ysgarlad, a phob coed ⁶thynon, a
phob llestr o ifori, a phob llestr o
goed gwerthfawr iawn, ac o bres,
ac o haiarn, ac o faen marmor,

13 A sinamon, a phêr-aroglau, ac
ennaint, a thus, a gwin, ac olew, a
pheilliad, a gwenith, ac ysgrubl-
iad, a defaid, a meirch, a cherbyd-
au, a ⁷chaeth-weision, ac ^peneidiau
dynion.

14 A'r aeron a chwenychodd
dy enaid a aethant ymaith oddi
wrthyt, a phob peth danteithiol
a gwyh a aethant ymaith oddi
wrthyt; ac ni chei hwynt ddim
mwyach.

15 Marchnattawyr y pethau hyn,
y rhai a gyfoethogwyd ganddi, a
safant o hirbell oddi wrthi, gan ofn
ei ⁸gofid hi, gan wylu a galaru,

16 A dywedyd, Gwae, gwae, y
ddinas fawr honno, ⁹yr hon oedd
wedi ei gwisgo â lian main, a
phorphor, ac ysgarlad, ac wedi ei
⁹gwychu âg aur, a meini gwerth-
fawr, a pherlau!

17 Oblegid mewn un awr yr an-
rheithiwyd cymmaint cyfoeth. A
^rphob llong-lywydd, a phob cwm-
peini mewn llongau, a llongwyr, a
chynnifer ag y sydd a'u gwaith ar
y môr, a safasant o hirbell,

18 Ac a leasant, ^mpan welsant
fwg ei llosgiad hi, gan ddywedyd,
^pPa ddinas debyg i'r ddinas fawr
honno!

19 A ^uhwy a fwriasant lwch ar eu
pennau, ac a leasant, gan wylu a
galaru, a dywedyd, Gwae, gwae, y
ddinas fawr honno, yn yr hon y
cyfoethogodd yr holl rai oedd gan-
ddynt longau ar y môr, ²trwy ei
chost hi! oblegid mewn un awr
yr anrheithiwyd hi.

20 ²Llawenhâ o'i phlegid hi, y
nef, a *chwi*, apostolion sanctaidd

a phrophwydi; oblegid ³dialodd
Duw arni dros och chwi.

21 Ac angel cadarn a gododd
faen megis maen melin mawr, ac
a'i bwriodd i'r môr, gan ddywedyd,
⁴Fel hyn gyd â rhuthr y tefir
Babilon, y ddinas fawr, ac ni cheir
hi mwyach.

22 A ⁵llais telynorion, a cherdd-
orion, a phibyddion, ac udganwyr,
ni chlywir ynot mwyach; ac un
crefftwr, o ba grefft bynnag *y bo*,
ni cheir ynot mwyach; a thrwst
maen melin ni chlywir ynot mwy-
ach;

23 A llewyrch canwyll ni welir
ynot mwyach; a llais priodas-fab
a phriodas-ferch ni chlywir ynot
mwyach: oblegid ^bdy farchnattâ-
wyr di oedd wŷr mawr y ddaear;
oblegid trwy dy swyn-gyfaredd di
y twyllwyd yr holl genhedloedd.

24 Ac ^cynddi y caed gwaed pro-
phwydi a saint, a phawb a'r a
laddwyd a'r y ddaear.

PENNOD XIX.

1 Clodfori Duw yn y nef oedd am farnu y but-
tain fawr, ^ddial gwaed ei saint. 7 Priodas
yr Oen. 10 Yr angel heb fynnu ei addoli.
17 Galu yr ehedraid i'r laddfa fawr.

A Car o'r y pethau hyn mi a glyw-
ais megis llef uchel gan dyrfa
fawr yn y nef, yn dywedyd, Ale-
luia; ^aIchawdwriaeth, a gogon-
iant, ac anrhydedd, a gallu, i'r Ar-
glwydd ein Duw ni:

2 Oblegid ^bcywir a chyfiawn *yw*
ei farnau ef: oblegid efe a farnodd
y buttain fawr, yr hon a lygrodd
y ddaear â'i phutteindra, ac ^ca ddi-
alodd waed ei weision ar ei llaw hi.

3 Ac eilwaith y dywedasant, Ale-
luia. ^dA'i mwg hi a gododd yn oes
oesoedd.

4 A syrthiodd ^ey pedwar hen-
uriad ar hugain a'r pedwar anifail
i lawr, ac a addolasant Dduw, yr
hwn oedd yn eistedd ar yr orsedd-
fainge; gan ddywedyd, Amen;
Aleluia.

5 A llef a ddaeth allan o'r orsedd-
fainge, yn dywedyd, Moliennwch
ein Duw ni, ei holl weision ef, a'r
rhai ydych yn ei ofni ef, bychain
a mawrion hefyd.

6 Ac mi a glywais megis llef
tyrfa fawr, ac megis llef dyfroedd
lawer, ac megis llef taranau cryf-
ion, yn dywedyd, Aleluia: ^fobleg-
id teymasodd yr Arglwydd Dduw
Hollalluog.

Anno
DOMINI
96.8 barnodd
Duw eich
barn chwi
allan o
honi hi.7 Luc 11.
49, 60.
pen. 19. 2.
Jer. 51.
64.a Es. 24. 8.
Jer. 7. 34.
a 16. 9.
a 25. 10.
Ezec. 26.
13.

b Es. 23. 8.

c pen. 17. 6.

a pen. 7. 10.
a 12. 10.b pen. 15. 3.
a 16. 7.c Deut. 32.
43.
pen. 18. 20.d Es. 34. 10.
pen. 14. 11.
a 18. 9, 18.e pen. 4. 4.
6.f pen. 11.
15. a 12. 10.

Anno
DOMINI
96.

wedi eu hysgrifenu arnynt, y rhai yw *enwau* deuddeg llwyth plant Israel.

13 O du y dwyrain, tri phorth; o du y gogledd, tri phorth; o du y dehau, tri phorth; o du y gorllewin, tri phorth.

14 Ac *yr oedd* mur y ddinas a deuddeg sylfaen iddo, ac ⁶ ynddynt enwau deuddeg apostol yr Oen.

15 A'r hwn oedd yn ymddiddan â mi, ^a oedd a chorsen aur ganddo, i fesuro y ddinas, a'i phyrth hi, a'i mur.

16 A'r ddinas sydd wedi ei gosod yn bedeirongl, a'i hŷd sydd gymmaint a'i lled. Ac efe a fesurodd y ddinas â'r gorsen, yn ddeuddeng mil o ystadau. A'i hŷd, a'i lled, a'i huchder, sydd yn ogymmaint.

17 Ac efe a fesurodd ei mur hi yn gant a phedwar cufydd a deugain, wrth fesur dyn, hynny yw, eiddo yr angel.

18 Ac adeilad ei mur hi oedd o faen jaspis; a'r ddinas *oedd* aur pur, yn debyg i wydr gloyw.

19 A seiliau mur y ddinas *oedd* wedi eu harddu â phob rhyw faen gwerthfawr. Y sail cyntaf *oedd* faen jaspis; yr ail, saphir; y trydydd, chalcedon; y pedwerydd, smaragdus;

20 Y pumed, sardonys; y chweched, sardius; y seithfed, chrysolithus; yr wythfed, beryl; y nawfed, topazion; y degfed, chrysoprasus; yr unfed ar ddeg, hyacinthus; y deuddegfed, amethystus.

21 A'r deuddeg porth, deuddeg perl *oeddynt*; a phob un o'r pyrth oedd o un perl: a heol y ddinas *oedd* aur pur, fel gwydr gloyw.

22 A theml ni welais ynddi: canys yr Arglwydd Dduw Hollalluog, a'r Oen, yw ei theml hi.

23 ^a A'r ddinas nid rhaid iddi wrth yr haul, na'r lleuad, i oleuo ynddi: ^b canys gogoniant Duw a'i goleuodd hi, a'i goleuni hi *ydwy* yr Oen.

24 ^a A chenedloedd y rhai cadwedig a rodiant yn ei goleuni hi: ac y mae brenhinoedd y ddaear yn dwyn eu gogoniant a'u hanrhydedd iddi hi.

25 ^a A' phyrth hi ni cheuir ddim y dydd: canys ^a ni bydd nos yno.

26 A lwy a ddygant ogoniant ac anrhydedd y chenedloedd iddi hi.

27 ^a Ac nid â i mewn iddi ddim aflan, nac yn gwneuthur ffeidd-dra,

na chelwydd: ond y rhai sydd wedi eu hysgrifenu ^a yn llyfr bywyd yr Oen.

PENNOD XXII.

1 *Afon dwfr y bywyd*. 2 *Pren y bywyd*. 5 *Duw sydd oleuni i'w ddinas ei hun*. 9 *Yr angel heb fynnu ei addoli*. 18 *Ni ellir rhoddi dim at air Duw, na thynnu dim oddi wrtho*.

AC efe a ddangosodd i mi ^aafon bur o ddwfr y bywyd, disglaer fel grisial, yn dyfod allan o orseddfainge Duw a'r Oen.

2 ² ^b Ynghanol ei heol hi, ac o ddau tu yr afon, *yr oedd* ^c pren y bywyd, yn dwyn deuddeg *rhyw* ffrwyth, bob mis yn rhoddi ei ffrwyth: a dail y pren *oedd* i iachâu y cenedloedd:

3 A ^a phob melledith ni bydd mwych: ³ ond gorsedd-fainge Duw a'r Oen a fydd ynddi hi; a'i weision ef a'i gwasanaethant ef.

4 A ^a hwy a gânt weled ei wyneb ef; ^a a'i enw ef *a fydd* yn eu talcennau hwynt.

5 ^a Ac ni bydd nos yno: ac nid rhaid iddynt wrth ganwyll, na goleuni haul; oblegid ^a y mae yr Arglwydd Dduw yn goleuo iddynt: a hwy a deyrnasant yn oes oesoedd.

6 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, ⁴ Y geiriau hyn *sydd* ffyddlawn a chywir: ac Arglwydd Dduw y prophwydi sanctaidd ^a a ddafonodd ei angel i ddangos i'w wasanaethwyr y pethau sydd raid iddynt fod ar frys.

7 ¹ Wele, yr wyf yn dyfod ar frys: ^a gwyn ei fyd yr hwn sydd yn cadw geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn.

8 A myfi Ioan a welais y pethau hyn, ac a'u clywais. A phan ddarfu i mi glywed a gweled, ^a mi a syrthiais i lawr i addoli ger bron traed yr angel oedd yn dangos i mi y pethau hyn.

9 Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, ^a Gwel na *wnelych*: canys cyd-was ydwyf i ti, ac i'th frodyr y prophwydi, ac i'r rhai sydd yn cadw geiriau y llyfr hwn. Addola Dduw.

10 ^a Ac efe a ddywedodd wrthyf fi, Na selia eiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn: ^a oblegid y mae yr amser yn agos.

11 ^a Yr hwn sydd anghyfiawn, bydded anghyfiawn etto; a'r hwn sydd frwnt, bydded frwnt etto; a'r hwn sydd gyfiawn, bydded gyfiawn etto; a'r hwn sydd sanctaidd, bydded sanctaidd etto.

Anno
DOMINI
96.

⁵ Phil. 4. 3.
pen. 3. 5.
a 20. 12.

^a Eze. 47.
1.
Zech. 14. 8.

² Neu, Yn y canol, yr heol a'r afon o'r ddau tu, yr oedd pren y bywyd, yn dwyn deuddeg gwedd, bob mis yn rhoddi ei gwedd.

^b Eze. 47. 12.
pen. 21. 21.
^c Gen. 2. 9.
pen. 2. 7.
^d Zech. 14. 11.

^e Matt. 5. 8.
1 Cor. 13. 12.
1 Ioan. 3. 2.
^f pen. 3. 12.
a 14. 1.
^g pen. 21. 23, 25.
^h Ps. 36. 9.

ⁱ pen. 19. 9.
a 21. 5.

^k pen. 1. 1.

^l pen. 3. 11.
^m pen. 1. 3.

ⁿ pen. 19. 10.

^o pen. 19. 10.

^p Dan. 8. 26.
a 12. 4.
pen. 10. 4.
^q Rhuf. 13. 11.
Iago 5. 8.
1 Petr. 4. 7.
pen. 1. 3.
^r 2 Tim. 3. 13.

⁵ arnynt.
⁷ Matt. 16. 18.
Eph. 2. 20.

^a Eze. 40. 3.
pen. 11. 1.

^a Es. 24. 23.
a 60. 19.

^b pen. 22. 5.
^c Es. 60. 3, 5.
a 66. 12.
^d Es. 60. 11.
^e Es. 60. 20.
Zech. 14. 7.
pen. 22. 5.
^f Es. 35. 8.
a 52. 1.
a 60. 21.
Joel 3. 17.
pen. 22. 14, 15.

⁶ A phob peth ostan, ac yn gwneuthur ffeidd-dra a chelwydd, nid â ddim i mewn iddi: ond, &c.

Anno DOMINI 96.			Anno DOMINI 96.
^a Es. 40. 10. a 62. 11.	12 Ac wele, yr wyf yn dyfod ar frys; ^a a'm gwobr <i>sydd</i> gyd â mi, i roddi ⁱ bob un fel y byddo ei waith ef.	hwn sydd yn clywed, dyweded, Tyred. ^b A'r hwn sydd a syched arno, deued. A'r hwn sydd yn ewyll- ysio, cymmered ddwfr y bywyd yn rhad.	^b Es. 55. 1. pen. 21. 6.
^c Rhuf. 2. 6. a 14. 12. Matt. 16. 27.	13 ^a Myfi yw Alpha ac Omega, y dechreu a'r diwedd, y cyntaf a'r diweddaf.	18 Canys yr wyf i yn tystiolaethu i bob un sydd yn clywed geiriau prophwydoliaeth y llyfr hwn, ^c Os rhydd neb <i>ddim</i> at y pethau hyn, Duw a rydd att ef y pläau sydd wedi eu hysgrifenu yn y llyfr hwn;	^c Deut. 4. 2. a 12. 32. Diar. 30. 6.
^d Es. 41. 4. a 44. 6. pen. 1. 8, 11. a 21. 6.	14 Gwyn eu byd y rhai sydd yn gwneuthur ei orchymynion ef, fel y byddo iddynt ^d faint ym mhren y bywyd, ac y gallont fyned i mewn trwy y pyrth i'r ddinas.	19 Ac o thyn eb ymaith <i>ddim</i> oddi wrth eiriau llyfr y brophwyd- oliaeth hon, ^d Du a dŷn ymaith ei ran ef ^e allan o yfr y bywyd, ac allan o'r ddinas netaidd, ac <i>oddi</i> <i>wrth</i> y pethau sld wedi eu hys- grifenu yn y llyfrwn.	^d Exod. 32. 33. Ps. 69. 28. ^e <i>oddi wrth</i> <i>bren y</i> <i>bywyd.</i>
^e 1 Cor. 6. 9. 10. Gal. 5. 21. Col. 3. 6. pen. 9. 20. 23. a 21. 8.	15 ^a Oddi allan <i>y mae</i> y cwn, a'r swyn-gyfareddwyr, a'r putteinwyr, a'r llofruddion, a'r eilun-addolwyr, a phob un a'r sydd yn caru ac yn gwneuthur celwydd.	20 Yr hwn sydd yn tystiolaethu y pethau hyn, sydd yn dywedyd, Yn wir, yr wyf yn dŷ ar frys. Amen. Yn wir, tyred, Arwydd Iesu.	^d Exod. 32. 33. Ps. 69. 28. ^e <i>oddi wrth</i> <i>bren y</i> <i>bywyd.</i>
^f pen. 1. 1.	16 ^a Myfi Iesu a ddanfonais fy angel i dystiolaethu i chwi y peth- au hyn yn yr eglwysi. ^a Myfi yw Gwreiddyn a Hiliogaeth Dafydd, a'r ^a Seren fore eglur.	21 ^a Gras ein Hglwydd ni Iesu Grist <i>fyddo</i> gyd â hwi oll. Amen.	^e Rhuf. 16. 20. 24. 2 Thess. 3. 18.
^g pen. 5. 5.	17 Ac y mae yr Yspryd a'r bri- odas-ferch yn dywedyd, Tyred. A'r		
^h Num. 24. 17. Zech. 6. 12. 2 Petr. 1. 19. pen. 2. 28.			

DIWEDD.

I'R UNIG DDUW Y BYDDO Y GOGONIAN

